Del Collegio de la Compañia de IESVS de Granada.

Bª

DIDACI

COVARRVVIAS

A LEYVA TOLETANI,

EPISCOPI SEGOBIENSIS,

R. 5813

PHILIPPI SECVNDI HISPANIARVM REGIS,
SVMMO PRÆFECTI PRÆTORIO,

OMNIA OPERA MVLTO QVAM PRIVS EMENDATIORA,
Ac multis in locis auctiora: in duos diuisa Tomos, Prior tria continet opuscula,
Posterior autem Septem: quorum nomenclaturam in vnoquoq; Tomo, proximo folio reperies.

AD FINEM APPOSITVS EST RERVM INSIGNIVM
Index vtrique Tomo communis, & locupletißimus.

EA VERO OMNIA, QVÆ AB IPSO AVCTORE ETIAM PAVLO ANTE
Obitum suum addita sunt, & hactenus typis mandata in hac postrema Taurinensi editione
comprehensa, atque ideo nihil penitus deesse Lector reperiet.

TOMVS PRIMVS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

AVGVSTÆ TAVRINORVM,
Apud Ioan. Dominicum Tarinum.

M. D. XCIIII.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

TITVLORVM Nomenclatura.

TOMI PRIMI.

Practicarum Quæstionum Liber vnus. fol. 1.

Variarum Resolutionum Libri IIII. fol. 145.

Collatio Veterum numismatum. fol. 467.

PERILLVSTRI, ET CLARISSIMO VIRO, SERENISSIMI SABAVDIÆ DVCIS Intimo Consiliario, Senatori Ornatissimo,

DOMINO MANFREDO GOVEANO.

Ioannes Dominicus Tarinus. S. P. D.

AGrati animi sedulitas; quæ nusquam oblita benefactorum, si parem acceptis gratiam re ipsa rependere potis non est, voluntatem saltem emetitur, satagitq; vt benefactoris munificētia magis,ac magis innotescat; Admonet me VIR CLARISSIME vt posteaquam parem tibi beneficiorum vicissitudine beneuolentiam referre non possum (sunt enim in te omnia augustiora illustrioraque quam quo conatus mei infirmitas aspirare possit) agnoscendis ijs saltem, & prædicandis,quam possum, operam nauem. Sed enim iamdiu me vrget hęc solicitudo. Quid ageret tamen, aut quid modularetur brumali frigore Tarini auis? vernum hoc tempus fuit expectandum, quo frondescentibus arborum ramis fieret oscinis. Nondum satis tamen, nec dum nunc modulata vocem,dum elegantiorem tenui Musam meditatur auena, gestit interim inconcinno hoc cantu, Perillustris viri, Diuini, ac Humani Iuris peritissimi Didaci Couarruuias à Leyua Hispani opera, quę nunc ex nostro prælo literario elaboratiora,& emendatiora,quam hactenus ex alijs, promuntur, tuo nomini consecrare: tibi,inquam,qui sis, vt dici solet, eiusdem Musæ ęmulus, & ὁμοτέχνας MANFREDO nimirum GOVEANO illius ANTONII filio, cui acceptum refert quicquid hac ætate Literis, & Iurisprudentia pollet Iberia, vnde surculus hic (arbor imo procera) & huic nostro, & futuris sæculis profutura. Equidem haud scio,cui nam magis huius tanti viri scripta,quam tibi tanto scilicet viro nuncupari debuerint. Hos igitur conatus meos singularis in te meę obseruantiæ indices, & testes æqui boniq́ue consule SENATOR AMPLISSIME, huiusmodiq́ue mea studia sarta tecta tuis, quibus soles, fauoribus reddito. Ad tua enim innumerabilia in me vnum merita maximus hoc tuo facto cumulus accedens stimulum admouebit ad ea proferenda, quę Literarum studiosis,quorum vtilitati consulens insomnis, & indefessus reuoluo lapidem, iam diù paro. Bene vale. Ex Bibliotheca nostra Idibus Maij.

IOANNES DOMINICVS TARINVS

AD LECTOREM.

PANDO per ora virûm volitans quos Didacus altos
Mellifluo à Leyua miſit ab ore ſonos.
Quam bene compoſiti fœtus, ſolidaque referti
Doctrina, & gemmis carta ferax varijs,
Hiſpani norunt, Galli quoque, & Itala tellus,
Hæc dum curarunt ſcripta tradenda typis.
Sic non ignari quam ſint ea dogmata doctis
Grata viris, prælo mittimus ægregio.
Quid modò præſtiterim cognoſces Candide Lector,
Noſtraq; non alijs inferiora locis.
Accipe tu rurſus, decies repetita placebunt;
Et fuerint nobis præmia ſi placeant.

AD PHILIPPVM MAGNVM, EVNDEMQVE CHRISTIANISSIMVM

HISPANIARVM, ANGLIAE, FRANCIAE,

NEAPOLIS, AC CICILIÆ REGEM, BVRGVNDIÆ, Brabantiæ, Et Mediolani Ducem, Flandriæ Comitem,

DIDACI COVARVVIAS A LEYVA TOLETANI, Epiſcopi Ciuitatenſis deſignat

In Practicarum Quæſtionum librum vnum.

PRAEFATIO.

SVMMA cuiuſque Reipublicæ fœlicitas eſt (Philippe Rex Chriſtianiſſime) eum ſibi diuino munere obtinuiſſe rectorem, ac Principem, qui ciuilibus, ac militaribus magiſtratibus conſtituendis eam operam det, quæ communitatis regimini, eiuſque tutelæ ad benè, beatèq; viuendum ſit omnino ſalutaris. Sic ſanè, rectè, & fœliciter Republicam adminiſtrabit, qui vigillantiſſimè eam ab iniuſtitiæ tyrannide, atque ab hoſtibus immaniſſimis tutiſſimam conſtituerit, & hoc ipſum effecerit, vt Imperio dignus iudicetur, non tantùm Reipublicæ ſtatu, ſed virtutis, & animi erga ſubditos excellentia: quippe, qui ſubditorum ſingulis præſtet communi pro omnibus cura, & ſolicita pro vniuerſa Republica gubernatione. Prima equidem pars, quam optimo Principi neceſſariam eſſe cenſemus, ad iuſtitiam pertinet, & æquitatis diſciplinam: in cuius exercitatione quietus, ac tranquillus beatæ vitæ ſtatus conquieſcit. Eadem etenim omnibus magiſtratibus, quibus totius Reipublicæ ſalus continetur, imperandi rationem præſcribit: quam neceſſe eſt, vt omnes Principes ſequantur, qui ſuos ſtabilire, & confirmare Principatus volent. Hinc deniq; fit, Princeps Maxime, vt facilius domeſticis, & ciuilibus, tandem exteris, ac publicis hoſtibus reſiſtere valeat Reſpublica illa, quæ ab optimo rectore, iuſtitiæ cultu, moribus integerrimis, æquitatis ratione, quietè, & tranquillè fuerit inſtituta. Tuta quidem eſt conditio ſubiectorum, vbi viuitur ſub æquitate regnantium: cùm & Principis opinionem longè, lateq; diſſeminet ſubditorum eidem cuſtodita ſecuritas. Quod ſi rem iſtam paulò altius examinare velimus ex Chriſtianæ Reipublicæ legibus à Deo Optimo Maximo Ieſu, proprio ſanguine, in humani generis ſalutem conſcriptis, illud planè fateri cogemur omnes, cuiuſque optimi Principis conatus in hoc eſſe piè, ac religioſè conſtituendos, vt eam quietem, & tranquilitatem Reſpublica conſequatur, quæ ſpiritualem illi ſalutem conferat, ad cuiuſque hominis æternam, & cœleſtem illam beatitudinem, ad quam ſupra omnem naturam à Deo diuina prouidentia creatus eſt. Hoc nomine, inclyte Rex multis æquum eſt gratulari regnis, gentibus, & prouincijs, quibus hæreditario gentilitiæ familiæ titulo, populorum omnium applauſu, poſt fœlicem Caroli Cæſaris Principatum, maxima parentis laude, qui talem te educauerit, primogenitus eius filius, & hæres, patriæ verus pater, Princeps deſignatus eras. Nunc verò eiſdem regnis, gentibus, & prouincijs ab ipſo Inuictiſſimo Carolo pro eius animi magnitudine tibi traditis Principatus legitimis iuribus Rex conſtitutus cenſeris. Vicaria namq; patris poteſtate apud Hiſpanos hucuſque, ita quidem vſus es, vt clementiſſimi, ac vigilantiſſimi patris zelum iuſtitiæ, pietatem, & religionis Chriſtianæ cultum maximoperè fueris imitatus. Verùm Anglicæ Reipublicæ verè, & ex animo exultantes, qui Euangelicam legem profitemur, gratulari quidem poſſumus: quippe, cui ex Chriſtianiſſimæ Mariæ eius gentis Reginæ coniugis tibi dilectiſſimæ Sacroſancto coniugio illud diuina ſorte obtigerit, quod te Regem patronum, & protectorem habuerit, in tanta eius Regni calamitate, in ſummo rerum periculo dictatorem electum, vnicum veluti refugium, præſidiumq; ad arcendos ab ea Republica communis humano generi immaniſſimi hoſtis conatus, Satana duce atrociſſimo ita inſtructos, vt non aliter, quam Deus è machina, quod aiunt, aſſiſtente tibi, & in omnibus benigniſſimè cooperante optimo, maximoq; Deo, qui adiutor eſt fortis, & in ſe ſperantes non derelinquit, ſaluti ſpirituali tantæ Reipublicæ, iam diù à dæmone oppreſſæ, quàm citiſſimè proſpexeris: quaſi votum illud Dauidicum vnà cum deſponſatione Sereniſſimæ coniugis emiſeris. Etenim ſicut iurauit Domino votum vouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ. Si aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis, donec inueniam

locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Nimirum in tanto rerum, & negotiorum conflictu nihil sanctius esse duxisti, quam statim neglectis itidem tot delitijs, & voluptatibus, quæ Regios animos à iusto auocare solent in dotali regno, charißimæ Reginæ votis consentiens, tabernaculũ Deo Iacob constanti in animo constituere, Christianam fidem, & religionem maximo totius Christiani orbis stipendio tot annis ab Anglia repudiatam, eidem Reipublicæ Augustißimo, & verè diuino conatu restituens. Iulius Cæsar primus ille Romanorum Imperator, post deuictum Pharnacem hæc tria verba ad amicos scripserat: veni, vidi, & vici. Hæc eadem Romæ Pontifico triumpho inter pompæ fercula in titulum post ea prætulit, non acta belli significantia, sicut cæteris, sed celeriter confecti notam. Tuæ verò Maiestati huius Catholici triumphi fercularem fœliciter, & celeriter confectam significantia non alia verba præferant oportet, quam illa tria Psaltis admirabilis. Dominus illuminatio mea. Soluisti enim, Magne Philippe, aura Sancti Spiritus ex Hispania, & Angliam appulsus vidisti publicam illius amplißimi regni, imo Christianæ Reipublicæ calamitatem, vicistiq; eius authorem statim: vt iure optimo (si tibi Ethnicorum superbi, & arrogantes tituli placuissent) posses iustius, quam Cæsar illo vti titulo: veni, vidi, & vici. Erit tandem post tot aduersus Christiani nominis publicos hostes ab Hispaniarum Catholicis Regibus, Austriaca, & Hasburgentium Principum familia, Belgica domo, parente Inuictißimo Carolo edita facinora, totq; triumphales titulos nouus hic tibi decretus triumphus cùm præclarißimus, tum Ecclesiæ Catholicæ eiusq; summo præsuli, & Christi vicario quam gratißimus. Grauiter equidem, ac molestè ferebat Christiana Respublica, regnum illustrißimum, totq; annis Catholicis eius institutis, tot Martyrum, tot Sanctorum virorum testimonijs impensißimè addictum nuper ab eadem maximo cum dolore, & commiseratione segregatum fuisse. Venerat olim in Britanniam, quæ nunc Anglia est, Ioseph ille, qui teste Matthæo Euangelista, ab Arimathæa ciuitate oriundus Christi corpus sepeliuerat, atque in eo loco tam ipse, quam eius socij, cùm de Euangelio prædicarent, dogma Christi sedulò docerent, multi per hæc, an veram pietatem traducti, salutiferaq; fruge imbuti baptizati sunt. Isti deinde viro diuino spiritu afflati, cùm à Rege Aruirago parum terræ ad habitandum proxim. Vnelliam opidum, circiter millia passuum quatuor dono accepissent: ibi nouæ religionis prima iecerunt fundamenta, vbi hodie templum magnificum, cœnobiumq; monasticæ familiæ Diui Benedicti nobile: nomen est Glastonia. Hæc Christianæ pietatis in Britania extitere primordia: quam deinde cùm Lucius Rex propè extinctam fonte Baptismi sublatus mirabiliter adduxit: demum Britanni eam pietatem eatenus integram seruarunt, quo ad furor Diocletiani dira in Christianos persecutione propè ad internecionem erupit. Paulò post in insula Christiana religio multis bellorum tumultibus perturbata frequenter varia vndiq; consequitur interualla: donec Anglis eam prouinciam occupantibus Diuus Gregorius Summus Ecclesiæ Pontifex propè annum sexcentesimum à Christi Natalibus sub Rege Ethelberto, & eius vxore Christianissima Bertha, misso ad id negotium Augustino, & Mileto monachis, religionis Christianæ dogmata conatu maximo Anglorum gentem edocẽdam, hortatu, & prædicatione illustrandam curauit. Hanc illustrem Catholicæ fidei Anglorum professionem hoc seculo aliquot annis interruptam, tu quidem primus huius nominis apud eam gentem Rex, Philippe Magne, in idem Regnum nutu dilectißimæ coniugis restituisti, vt deniq; tuum hoc primum in Anglia Republica nomen insigni edito facinore ita illustrares, sicut & primus ex Romanis Imperatoribus. M. Iulius Philippus Cæsaream dignitatem sacro Baptismatis lauacro olim illustrauit. Habuit sanè Anglia eo tempore, quo Britanni illam obtinebant, ex Britannorum gente Diuam Helenam Coylli, cuiusdam reguli filiam Magni Constantini matrem, quæ singulari pietate prædita crucem Domini sub spurcißimo Veneris simulacro Hierosolymis latentem, ab eaq; maxima cura, & solicitudine repertã Christianis adorandam exhibuit, eiusq; partem, vt Historici quidam testantur, altera Hierosolymis parte relicta, Romam secum attulit, eamq; gemmis, & auro distinctam in æde sanctæ Crucis Sessoriano in theatro constructa collocauit. Habuit, & Diuuam Vrsulam cum vndecim millium virginũ sodalitio, filiam equidem Dionoti Cornubiæ Reguli. Habet nunc Mariam coniugem tuam, animi constantia, pio in Christianam religionem affectu inter tot apud Anglos aduersus fidem Catholicam tumultus, acerrimaq; cõmunis humani generis insidiatoris incursiones illustrißimam, cuius & tuæ Maiestatis laudes eloquentißimorum virorum panegyricas orationes dignißimè postulantes, me ipsum tantæ rei magnitudine deterritum huius conatus vlteriori progressu abstinere pluribus compellunt rationibus: quibus tamen minimè auertar, quin publicæ letitiæ causa gratulaturus tibi, Rex potentißime, Practicarum Quæstionum librum vnum in hac Granatensi Curia, post Variarum Resolutionum libros: post alias in publicum editas relectiones, continuo labore, & indefesso claboramus tuæ Maiestati offeram audacter, tuam admirabilem considerans cum erga omnes clementiam, tùm verò in ministros huius publici muneris, cui operam ipse octo fermè annis dederim, singularem humanitatem. Cogor tamen opus istud breuius quam ab initio animo conceperam absoluere, quod Cæsareæ Maiestatis iussu, & maximo in me beneficio, te dubio procul authore, in Hispaniolam insulam Deo auxiliante sim profecturus, qui illic Archiepiscopi munere, & officio fungar. Suscipe igitur, Princeps Maxime, hilari vultu, æquoq; animo opus istud ea, qua potuimus diligentia editum, vt tuis auspicijs tutius inter tot hominum manus versetur. Vale fœlicißimè. E tua Granata Mense Aprili. Anno à Christo nato Millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto.

ALPHONSI GONZALES
à Turri ad Lectorem carmen.

SI leges vtriusque paras cognoscere Iuris,
Induperatorum, Pontificumque Dei:
Si sacra magnanimûm conscendere dogmata Regum,
Hoc lege diuinum, candide Lector, opus.
Quod tibi Seguiæ Præsul clarissimus offert
Didacus ingenio clarus, & eloquio.
Emicat hic Baldus, Felinus, Bartolus, Abbas
Hic clarum ostendit Iustinianus iter.

Οὗτος τοῖς ἀναγνώσαις ὑπράττει.

Διδάσκαλον τὸ μὲν οὐκάλις ἐπιγράφει
Στόμα μι, τὸ δὲ ἐπιχείρησε μῆρ.
Οὗτον δί, ὅτ' αὐτὸν καὶ αὐτοφημεῖτ' ὑμεῖς,
Οὐ μὴν τοι ἄδηλος ἐς' ὑμῖν.

HOC EST.

Laudibus innumeris Authoris non satis hore
Factum est, sed promotum, Lectores, sufficiat cor.
Sic verò, quòd eum cumulatis laudibus, & vos,
Non etenim doctrina viri est incognita vobis.

ILLVSTRISSIMO DOMINO
DIDAGO COVARRVVIAS A LEYVA
TOLETANO.

Episcopo Segouiensi, Supremiq; Hispaniarum Senatus Præsidi meritissimo Alfonsi Gonzales à Turri carmen.

PERGE *per Eoas volitans, fama inclyta, terras,*
Qua gerit ardentes gurgite Phœbus equos:
Perge per occiduas Euro velocior oras,
Qua niueo soluit candida colla iugo:
Perge per Arctoum gelidum, calidumq; per Astrum,
Perque Arabes, Persas, Æthiopésq; vagos:
Perge per Ætherei fulgentia sydera cœli
Vulgare immensi grandia facta viri.
Optimus ille parens toto celebrandus in orbe,
Cui cœleste dedit sacra Tyara decus,
Has modo collegit lætas miro ordine gemmas,
Quas Hispana ferens Romula terra dedit.

EIVSDEM AD EVNDEM.

Dum maria, & terras lustrabit Lampade Titan,
Dumq; reget niueas candida Luna rotas,
Dum cœlum stellas: durent dum secula mundi,
Hæc tua perpetuò fama perennis erit.

EIVSDEM AD EVNDEM.

O iubar Hesperiæ, lux, ò clarissima mundi,
O generis magni gloria magna tui:
O regale decus, magnum, & memorabile nomen,
O pater, ò patriæ splendor honósq; tuæ.
Quis te (Diue Parens) ad tanta cacumina vexit,
Quis retulit nomen clara per astra tuum:
Non iucunda quies, non vano gloria fuco
Non blandi luxus, diuitiæq; domus:
Sed labor immensus, summóq; scientia cælo,
Hoc tribuere decus, Didace magne, tibi,

OPERVM, TAM PRACTICARVM Quæstionum, ac Variarum Resolutionum, quàm Collationum Veterum numismatum,

QVÆ IN HOC PRIORI TOMO CONTINENTVR.
Summaria cognitio.

CAPITVM LIBRI
Practicarum Quæstionum summa.

Caput Primum.

TOta ciuilis Castellanæ Reipublicæ potestas, & iurisdictio, qua ratione penes ipsum Regem sit pag. 1. col. 1.

Caput II.

¶Iurisdictio alicuius Castri à Principe concessa, an in nouos incolas, & in eiusdem oppidi augmento exerceri possit. pag. 7. col.

Caput III.

¶Qua ratione sit intelligenda donationis, conditionis, aut venditionis dispositio, ad mensuræ modum concepta. pag. 9. col. 1.

Caput IIII.

¶De summa Regis iurisdictione, quam maioriam dicimus, quàmq; regio nomine suprema exercent Auditoria. pag. 1. col. 1.

Caput V.

¶De iure, ac priuilegio reuocandi domum. pag. 17. col. 1.

Caput VI.

¶De his, qui pro iure exigendo possunt alios ad curiam Regis vocare, quo ad primam causarum cognitionem. pagin. 18. col. 1.

Caput VII.

¶De vidua priuilegium habente trahendi, & vocandi reum ad curiam Principis, quando eo vti possit. pag. 21. col. 1.

Caput VIII.

¶Clericus hæres laici, an possit ad seculare tribunal pro hæreditarijs rebus, & iuribus vocari. pag. 24. col. 1.

Caput IX.

¶De causarum auocatione, & earum retentione, quæ apud curiam quandoque fit. pag. 26. col. 2.

Caput X.

¶De mandatis Regijs ad executionem, & obseruationem literarum, quæ vulgò requisitoriæ dicuntur. pag. 39. col. 1.

Caput XI.

¶Rursus agitur de eisdem literis requisitorijs: potissimum ad criminum punitionem. pag. 33. col. 2.

Caput XII.

¶De petitione hæreditatis expenditur Pauli Iurisconsulti locus forensi exercitationi maximè cõmodus. pag. 38. col. 2.

Caput XIII.

¶Quid sit præcipuè obseruandum, vbi qui nondum litigauit, litis, & causæ examini se offerat, quem tertium oppositorem dicimus. pag. 41. col. 2.

Caput XIIII.

¶Rursus de eadem re, ac de tertijs oppositoribus, quonam modo sint admittendi. pag. 47. col. 2.

Caput XV.

¶De illo, qui à sententia lata inter alios appellat, quia eius interfit. pag. 50. col. 1.

Caput XVI.

¶De tertio, qui vult executionem sententiæ inter alios latæ impedire. pag. 56. col. 1.

Caput XVII.

¶De illo interdicto, quod practici apud Hispanos, interim, appellant. pag. 58. col. 2.

Caput XVIII.

¶De testibus in illo loco traduntur aliquot, quæ præoculis habere debent iudices. pag. 61. col. 1.

Caput XIX.

¶De instrumentorum fide traduntur multa, quæ tùm in præticis, tũ theoricis erunt fortasse cõducibilia. pag. 64. col. 2.

Caput XX.

¶Iursus de auctoritate publici instrumenti, quæ oritur ex his, vt solemnia eidem accedere debent. pag. 70. col. 1.

Caput XXI.

¶De fide instrumentorum, quæ non originalia, sed exemplaria sunt. pag. 72. col. 2.

Caput XXII.

¶De fide, & authoritate priuatæ scripturæ. pag. 76. col. 1.

Caput XXIII.

¶Appellatione pendente nouata, qua ratione per iudicem appellationis reuocentur. pag. 78. col. 2.

Caput XXIIII.

¶Rursus de reuocatione attentatorum tractantur multa. pag. 84. col. 2.

Caput XXV.

¶Quando nullitatis obiectio impediat sententiæ executionem, præsertim eius, quæ vel tertia est, ac cæteris conformis, vel in instantia retisionis lata. pag. 87. col. 1.

Caput XXVI.

¶De recusationibus iudicum, eorum præsertim, qui ab ipso Rege in hoc munus eliguntur, vt in eius summis prætoris ius vnicuique reddatur. pag. 90. col. 1.

Caput XXVII.

¶De expensis, & earum condemnatione hoc in capite traduntur multa. pag. 92. col. 2.

Caput XXVIII.

¶De his rebus, quæ in dotem dantur æstimatę. pag. 94.

Caput XXIX.

¶De creditore priuilegium habente, an possit agere ad pecuniam solutam posteriori creditori, qui eam consumpsit. pag. 98. col. 2.

Caput XXX.

¶Qua nam ratione practici vtantur in remittenda colonis sterilitatis causa pensione. pag. 99. col. 2.

Caput XXXI.

¶De seculari, & laici iurisdictione in eos clericos, qui prima tantum tonsura sunt insigniti. pag. 101. col. 1.

Caput XXXII.

¶Rursus agitur de clericis primæ tonsuræ, qui nudum matrimonium contraxere. pag. 106. col. 2.

Caput XXXIII.

¶Agitur item de iurisdictione seculari, quo ad clericos. præsertim ad breuem interpretationem capituli. si iudex laicus. de sententia excommunicationis. lib. 6. pag. 109. col. 1.

Caput XXXIIII.

¶Inquiritur adhuc, an quandoque possit à laicis forum seculare declinari in criminibus puniendis. pag. 111. col. 2.

Caput XXXV.

¶De rebus, & negotijs Ecclesiasticis, quæ solent apud hu-

ius Castellani regni prætoria frequenter examinari. pagi. 114.colum.2.

Caput XXXVI.

¶De iure patronatus laicorum ad differentiam iuris patronatus Ecclesiastici,& vtriusq; derogationem. pag.117. col.2.

Caput XXXVII.

¶De pascuis, & de iure pascendi, tàm lege iuris communis, quam ratione seruitutis constitutæ.pag.125.col.1.

Caput XXXVIII.

¶Quo ordine agnatio, vel familia sit admittenda ad ea bona, quæ vel ex fideicõmisso,vel primogenio,familiæ, vel agnationi deferuntur.pag.129.col.1.

Caput XXXIX.

¶Ius conditionis implendę, an ex contractibus ad hęredes transmittatur.pag.137.col.1.

Caput XL.

¶De vsu iurisdictionis, quæ pluribus in eandem vrbem, aut oppidum competit.pag.143.col.2.

CAPITVM LIBRI PRIMI
Variarum Resolutionum summa.

Caput Primum.

QVALITER iudex ex actis ius dicere debeat, aduersus ea, quæ priuatim cognouerit. pag.145.col.1.

Caput II.

¶An liceat iustè litiganti,aduersarium fallacijs dolisvè impetere.pag.150.col.2.

Caput III.

¶Sit ne habenda ratio fructuum in restitutione, quæ in integrum causa ætatis fit.pag.159.col.1.

Caput IIII.

¶Coram quo iudice sit in integrum restitutio postulanda. pag.164.col.1.

Caput V.

¶De minore enormiter læso in spiritualibus:an & is restituẽdus sit.pag.167.col.2.

Caput VI.

¶Ad postulandam in integrum restitutionem, an sit necessarium speciale mandatum.pag.170.col.1.

Caput VII.

¶De prelatione hypothecæ vxoris pro dote competentis.pag. 172.colum.2.

Caput VIII.

¶De melioratiõibus rei hypothecæ,& pigtiori subiectę.pag. 179.colum.1.

Caput IX.

¶De retractu conuentionali, an is temporis præscriptione tollatur? pag.182.col.1.

Caput X.

¶De confirmationis Sacramento ad interpretationem, text. in cap. quanto.de consuetudine.pag.185.col.1.

Caput XI.

¶De iniuria,quę verbis fit, & maximè de ea, quæ veri criminis obiectione irrogatur.pag.190.col.2.

Caput XII.

¶De ratione computandi temporis ab annorum numero. pag.194.col.1.

Caput XIII.

¶De oratione indefinita, & an ea vniuersalis vim habeat. pag.196.col.2.

Caput XIIII.

¶De conditionibus donationis contractui adiectis. pag.200. colum.1.

Caput XV.

¶De fructib.rei vẽditę,an ad emptorẽ pineãt pag.206.col.1

Caput XVI.

¶Qualiter fisco in omnibus litibus & controuersijs à iudice faciendum sit.pag.210.col.1.

Caput XVII.

¶De decimis, an iure naturali, diuino an humano tantum debitæ sint.pag.214.col.2.

Caput XVIII.

¶Expenditur constitutio.I.diffamari.C.de ingenuis,& manumissis:& l.si contendat.ff.de fideiussorib.pag.224.col.2.

Caput XIX.

¶Donatio facta Ecclesiæ an reuocetur natiuitate filiorũ? pag. 226.col.2.

Caput XX.

¶An vitium in exprimenda causa impulsiua, vel ea tacenda contingens,concessioni Principis noceat.pag.230.col.2.

SECVNDI LIBRI
Capitum summa.

Caput Primum.

QVID de his, qui ære alieno grauantur, deq; cessione bonorum iura statuerint. pagina. 235.col.1.

Caput II.

¶De vsufructuario: an & is teneatur soluere defuncti debita.pag.240.col.2.

Caput III.

¶Discutitur Diocletiani, & Maximini Cæsarum constitutio in l.2.C.de rescindenda venditione.pag.243.col.1.

Caput IIII.

¶Rursus traditur an renuntiatione contrahentium eadem cõstitutio tollatur.pag.248.col.1.

Caput V.

¶Examinatur Iurisconsulti responsum.l. generali. §.vxori. ff. de vsufructu legat. & quod Bartolus ibi tractat pagin. 253. colum.1.

Caput VI.

¶Vbi de paupertate, aut diuitijs tractatur, cui incumbat qualitatis huius probatio.pag.257.col.2.

Caput VII.

¶Duobus simul naufragio,ruina,aut belli conflictu pereuntibus:vter eorum præsumatur prius decessisse. pagina. 261. col.1.

Caput VIII.

¶An iustum sit, lege vel statuto aliquem ob alterius culpam puniri.pagin.265.col.1.

Caput IX.

¶Rursus de ratione pœnæ qualiter ea à lege,vel ab homine infligenda sit.pag.270.col.2.

Caput X.

¶Quando crimen semel in iudicium deductum possit iterum in iudicio tractari.pag.275.col.1.

Caput XI.

¶De executione instrumenti publici quod conditionale est, vel liquidam quantitatem minimè continet. pagina. 280. colum.1.

Caput XII.

¶An à iudice,qui vt bonus vir arbitratur, liceat appellare. pagina.283.col.1.

Caput XIII.

¶Examinantur quæstiones à Bartolo traditæ.in l. Theopompus.ff.de dote prælegata.pag.285.col.2.

Caput XIIII.

¶Liberatione legata:an actione in rem conueniri valeat legatarius.pag.290.col.1.

Caput

Caput XV.

¶An successor vniuersalis, vel singularis teneatur stare locationi.pag.293.col.1.

Caput XVI.

¶Ad quod vsque tempus res Ecclesiæ locari iure possint.pag. 295.col.2.

Caput XVII.

¶Quo pacto & forma res ecclesiarum possint dari in emphyteusim.pag.300.col.1.

Caput XVIII.

¶Rursus de emphyteusi Ecclesiastica,& priuatorum qualiter intelligenda sit.pag.302.col.1.

Caput XIX.

¶Traduntur aliquot interpretationes ad l. quoties. C. de rei vendicatione.pag.306.col.1.

Caput XX.

¶De Ecclesiarum & Sacrorum templorum immunitate.pag. 308.col.1.

TERTII LIBRI
capitum summa.

Caput Primum.

QVID sit vsura: quovè iure prohibita fuerit? pagi.317.col.1.

Caput II.

¶An teneatur, possitvè licite tutor pecuniam pupillarem fœnerare?pag.323.col.1.

Caput III.

¶De pœnis contra vsurarios iure Pontificio, Regio & Cæsareo statutis.pag.338.col.2.

Caput IIII.

¶Traditur vera ratio decidendi ad l.curabit.C.de actione emptionis.pag.334.col.1.

Caput V.

¶Quid hæc dictio, Maioratus, ex propria vi apud Hispanos contineat.pag.337.col.2.

Caput VI.

¶Quo pacto Princeps valeat tollere, aut mutare testatoris voluntatem quo ad fideicommissa aut maioratus. pagina. 342.col.2.

Caput VII.

¶De annuis reditibus, an hi possint titulo emptionis in pecunia constitui?pag.347.col.2.

Caput VIII.

¶Pacti,quod de retro vendendo vulgo dicitur, propria vis, & natura expenditur.pag.352.col.2.

Caput IX.

¶De pacto redimendi,cum emptor vendere voluerit,& de iusto annui reditus pretio.pag.356.col.2.

Caput X.

¶De iusto pretio annui reditus redimibilis:& de ipso redimẽdi pacto.pag.361.col.1.

Caput XI.

¶Quo tempore ex lege Regia possit retrahi res vendita sub annuo reditu redimibili.pag.363.col.1.

Caput XII.

¶De donatione omnium bonorum, quæ fit reseruato vsufructu.pag.366.col.1.

Caput XIII.

¶Quid consuetudo possit circa fructus beneficiorum absentibus conferendos?pag.368.col.1.

Caput XIIII.

¶Traditur breuis interpretatio ad l.inuitum. C.de contrahenda emptione.pag.373.col.1.

Caput XV.

¶De precarij reuocatione,an & ea liberè permissa sit. pagina. 379.col.1.

Caput XVI.

¶Possessio beneficij Ecclesiastici quonam pacto iure acquiri possit.pag.381.col.2.

Caput XVII.

¶Euictionis materia ad Grægorianæ constitutionis interpretationem expenditur.pag.386.col.2.

Caput XVIII.

¶De creditore habente specialem simul, & generalem hypothecam.pagina.390.col.2.

Caput XIX.

¶Adnotantur aliqua de bonis acquisitis matrimonio constante.pag.392.col.2.

Caput XX.

¶De meri & misti imperij,ac iurisdictionis delegatione.pagi. 394.col.2.

QVARTI LIBRI
capitum summa.

Caput Primum.

VOT & quæ fuerint olim Romanæ tribus, & Scævolæ Iurisconsulti responsum de legato,quo in sensu sit accipiendum.pagin. 400. col.1.

Caput II.

¶Iustiniani, & Celsi Iurisconsulti responsa de Hippocentauri stipulatione ex varijs autoribus examinantur.pag.408. col.1.

Caput III.

¶Præfectus calciatus apud Iurisconsultum, quis sit intelligẽdus,& de militari calciamento.pag.409.col.1.

Caput IIII.

¶Adriani Cæsaris rescriptum de muliere prægnante ab Ægyptiorum, & Græcorum legibus deductum fuisse, ibidem. colum.1.

Caput V.

¶An olim apud veteres furcarum supplicium fuerit in vsu,& de crucis patibulo.pag.409.col.2.

Caput VI.

¶An liceat conductoribus à conductis migrare domibus, ex eo,quod terris imaginibus,nocturnis illusionibus,& tumultibus inquietentur.pag.411.col.2.

Caput VII.

¶De Nisibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus authoribus.pag.412.col.2.

Caput VIII.

¶Qua in significatione apud iurisconsultos,Ciceronem,Varronem,& alios accipiantur verba hæc.Dicis gratia. pagina. 413.col.1.

Caput IX.

¶Quam originem hoc nomen,Sarracenus, habuerit, & vnde Arabes dicti fuerint, ad interpretationem regiæ partitarũ legis.pag.414.col.2.

Caput X.

¶Quæ fuerit apud veteres Cretionum solennitas ex Vlpiano, & alijs authoribus.pag.414.col.2.

Caput XI.

¶Inscriptio quædam apud Gratianum expenditur veraque eius lectio restituitur.pag.415.col.1.

Caput XII.

¶Apud eundem Gratianum de Iuliano Cæsare quædam obseruatione digna annotantur.pag.415.col.2.

Caput XIII.

¶An vera sint quæ de Anastasio secundo, Romanæ Ecclesiæ Pontifice Gratianus tradit.pag.417.col.1.

Caput XIIII.

¶In Gelasij Papæ responsum obseruationes quædam de canonicis libris, & apocriphis. pagin. 417. colum. 2.

Caput XV.

¶Rursus ex Gelasio de quatuor concilijs vniuersalibus, quæ prima fuere. pag. 427. col. 2.

Caput XVI.

¶De libris, qui ex Gelasio agiographi dici iure poterunt. pag. 431. col. 1.

Caput XVII.

¶De libris apocriphis, & an hi legi publicè, vel priuatim possint ex Gelasio, pag. 438. col. 1.

Caput XVIII.

¶Expenditur ratio temporis, & chronologia, quæ in proœmio Partitarum traditur. pag. 445. col. 2.

Caput XIX.

¶De festorum dierum apud Christianos celebratione, deque eorum origine. pag. 448. col. 1.

Caput XX.

¶De ieiunorum, quæ Catholica Ecclesia Christianis indixit, obseruatione, & origine. pag. 453. col. 1.

Caput XXI.

¶Ius succedendi ex testamento, & ab intestato, quod plerunque filijs illegitimis à Principe conceditur, an includat ius succedendi contra testamentum. pag. 461. col. 1.

Caput XXII.

¶Vnde originem habuerit dictio, Missa, qua pro summo sacrificio authores Ecclesiastici vtuntur. pag. 462. col. 1.

Caput XXIII.

De criminis purgatione vulgari, quæ fit candenti ferro. pag. 463. col. 2.

Caput XXIIII.

¶Quæ sint apud Martianum Iurisconsultum principia. pag. 464. colum. 1.

VETERVM NVMISMATVM Operis, breuis capitum summa.

Caput Primum.

DE æreo numismate Romanorum tractat, ac deinde inibi nummi ærei, quibus modo vtimur, expenduntur. pag. 467. col. 1.

Caput II.

¶In quo de argenteis Græcorum, Romanorum, & Hebræorum numis agitur: & de his, qui modò apud nos regia sunt autoritate percu. pagi. 468. col. 2.

Caput III.

¶Vbi aurea numismata latè, ac longè examinatur: aurei, & solidi discrimen perpenditur, multaque de auri, & argenti bonitate, traduntur. pag. 472. col. 2.

Caput IIII.

¶In quo traditur ratio, ex qua libra in iure examinanda sit, item de Sestertio neutrius generis, ac de Talento. pagin. 480. col. 2.

Caput V.

¶En el qual se declaran algunas monedas, de que hazen mẽcion las leyes Reales, y coroniacae de estos Reynos, en special los marauedis y sueldos. pag. 484. col. 1.

Caput VI.

¶Enel qual se trata y considera el peso y valor de algunas monedas de oro, y plata antiguas destos Reynos para meior entendimiento de muchas leyes reales. pag. 449. col. 1.

Caput VII.

¶De mutatione monetæ, quo ad pondus, & quo ad valorem eius: vbi. §. 1. examinantur omnia, quæ à Bart. traduntur in l. Pau. de solu. pag. 493. col. 2.

Caput VIII.

¶De crimine falsæ monetæ, ac de pœnis ad eius punitionem statutis. pag. 497. col. 2.

Finis huius summæ.

LEGVM NOVÆ RECOPILATIONIS,

Quæ in hac vltima Editione, ab ipso Authore additæ sunt, & in hoc priori Tomo continentur,

SIMVL, ET PRAGMATICARVM, AC ORDINATIONVM REGALIVM, Quibus ipse concordant.

INDEX COPIOSISSIMVS.

INDEX prima, & secunda, tit. 1. lib. 4. Recopila. concordat cum l. 4. titu. 1. lib. 2. & l. 1. tit. 1. lib. 3. ordinam. quibus probatur in Castellana Republica totam ciuilem potestatem & iurisdictionem penes ipsum solum Regem esse. pag. 5. colum. 2. in prin. sub nu. 9.

Lex. 1. & 2. titu. 1 & l. 1. titu. 15. lib. 4. Recopila. cum l. 4. tit. 1. lib. 2. & l. 1. titu. 1. & l. vlti. tit. 13. libr. 3. ordin. quæ rursus de ipsa Regis iurisdictione agunt, & vtrum aliquo temporis spatio præscribi queat. ead. col. in med.

Lex. 1. tit. 10. lib. 5. Recopil. cum l. 2. tit. 9. lib. 5. ordin. de alienatione & concessione alicuius castri vel iurisdictionis, quibus talis alienatio aut concessio fieri possit, aut facta quomodo intelligatur. pag. 6. col. 2. in prin. sub nu. 10.

Lex. 1. tit. 1. lib. 4. Recopil. cum Pragmatica sanctione Regum Catholicorum Ferdinãdi, & Elisabeth Hispali. decreta Anno. 1502. l. 19. inter pragmaticas regias. quod non interpelletur aliquis appellare ad Regem, siquidem eius est suprema potestas. pag. 12. col. 2. in med. sub nu. 2.

Lex. 11. tit. 3 lib. 7. & l. 1. tit. 9. lib. 3. Recopil. cum l. 2. tit. 4. par. 3. & l. 1. tit. 2. lib. 7. & l. 1. tit. 15. lib. 2. ordin. quod Regibus competit ordinariorum iudicum electio, & constitutio. pag. 13. col. 1. in med sub num. 3.

Lex. 1. & 3. tit. 5. lib. 3. Recopil. cum l. 1. & 2. tit. 16. lib. 2. ordin qualiter præsides ciuitatum constituantur, & quando alij iudices præter ordinarios mittendi sunt. pag. 13. col. 2. in fin. sub nu. 5.

Lex. 1. & 7. tit. 1. lib. 4. Recopil. cum l. 14. tit. 16. lib. 3. & l. 1. tit. 1. lib. 3. ordina. quòd omisso medio possit ad Regia tribunalia appellari. pag. 15. col. 2. in med. sub nu. 9.

Lex. 8. tit. 3. lib. 3. & l. 1. tit. 1. lib. 4. Recop. cum l. 14. tit. 2. lib. 3. & l. 1. tit. 1. ordi. & l. 20. tit. 23. & 41 tit. 18. & l. 5. tit. 3. par. 3. quod pupillus & orphanus possint reos quo ad primam causarum cognitionem ad curiam trahere. pag. 18. col. 2. in fi. sub nu. 2.

Lex. 16. & 24. tit. 16. lib. 2. Recopil. cum l. 40 & 41. Pragmat. Regum Catholicorum Ferdinandi, & Elisabeth, de aduocat. & procuratoribus publico stipendio ad patrocinandum pauperibus constitutis. pag. 19. col. 2. in prin. sub nu. 4.

Lex. 2. & 5. tit. 12. lib. 1. Recopil. cum decreto à Carolo Cæsare Hispaniarum Rege apud Montisonem Aragoniæ Anno 1442. & etiam cum ordinatione Granatensis curiæ fol. 139. quod pauper tenetur probare paupertatem si voluerit gaudere priuilegio trahendi ad curiam aduersarios. pag. 19. col. 1. in med. sub. nu. 3.

Lex. 1. tit. 1. lib. 4. Recopil. cum l. 1. tit. 1. lib. 3. ordina. & l. 8. tit. 3. lib. 4. Recopil. cum l. 14. titu. 2. libr. 3. ordin. quæ probant viduam, si sit honesta, habere priuilegium trahẽdi reos ad curiam Regis. pag. 21. col. 1. in fi. sub nu. 1.

Lex. 8. tit. 18. libr. 4. Recopil. cum l. 130. à Carolo Cæsare in Madritio conuentu statuta, Anno 1534. qui statuit in causis, quarum æstimatio minor sit sex mille quadrantibus non posse reum ad curiam Regis inuitum trahi. pag. 22. col. 2. in prin. sub nu. 3.

Lex. 14. titu. 4. lib. 5. Recopil. cum l. 4. titu. 2. libr. 5. ordin. quod testamenti publicatio à laico facti, etiam si clericus hæres sit, debet fieri apud iudicem secularem. pag. 24. col. 1. in fi. sub nu. 1.

Lex. 14. tit. 1. lib. 4. Recopil. cum l. 7. tit. 3. lib. 1. ordina. & l. 5. titu. 1. lib. 4. Recopil. cum l. 4. tit. 1. lib. 3. ordina. & l. 15. tit. 1. lib. 4. Recopilat cum decreto Toleti, Anno 1525. c. vlti. quod iudices Ecclesiastici non possint capere laicos, & in vinculis detinere sine inuocatione brachij secularis. pag. 30. col. 2. in fi. nu. 2.

Lex. 3. tit. 16. lib. 8. Recopila. cum l. 2. tit. 17. libr. 8. ordin. quod iudex tenetur delinquentem ad locum delicti remittere. pag. 37. col. 1. in med. sub nu. 7.

Lex. 2. titu. 21. libr. 5. Recopilat. cum lege Toleti lata de restitutione agrorum communium alicuius ciuitatis, & l. 3. tit. 7. lib. 7. Recopila. cum l. 4. tit. 3. lib. 7. ordina. pag. 60. col. 1. in prin. sub nu. 4.

Lex. 8. titu. 7. libr. 5. Recopilat. cum l. 45. Tauri, quod bona maioriæ transeunt in successorem cum ciuili & naturali possessione mortuo priori possidente. pag. 60. col. 1. in fin. sub nu. 5.

Lex. 1. tit. 8. lib. 4. Recopil. cum l. 16. ex legibus, quæ de iudiciali ordine apud Madritum statutæ fuere, & l. 2. lib. 4. titu. 8. Recopilat. cum l. 1. col. 3. titu. 4. libr. 3. ordinam. quæ probant. quo modo & quãdo opponẽda sint aduersus testes crimina, vitia, & defectus. pag. 62. col. 2. in prin. sub nu. 5.

Lex. 5. tit. 6. libr. 4. Recopil. cum l. 4. tit. 11. libr. 3. ordinat. quod non admittantur testes super eisdem interrogationibus post publicationem. ibid. col. 2. in fin.

Lex. 17. titu. 11. lib. 2. Recopil. cum l. 124. à Carolo Cæsare Quinto lata apud Madritum Anno 1537. quod in causis, in quibus agitur de nobilitate, quam Hispani, Hidalguia, dicimus, feruetur dispositio l. 5. tit. 6. lib. 4. Recopil. pag. 63. col. 1. in med. sub nu. 6.

Lex. 12. tit. 25. libr. 4. Recopilat. cum l. 31. Toleti lata, Anno 1525. & l. 13. tit. 25. libr. 4. Recopilat. cum l. 86. Anno 1534. quod tabellio quolibet anno debet adijcere proprium signum his, quæ in protocolo scripta fuerint. pag. 65. col. 2. in prin. sub nu. 2.

Lex. 3. tit. 2. lib. 7. Recopil. cum l. 1. tit. 18. par. 3. de tabellionum munere. pag. 69. col. 2. in prin. sub nu. 9.

Lex. 3. tit. 2. lib. 7. Recopil. cum l. 3. tit. 19. par. 3. & l. 1. tit. 18. lib. 2. & l. 7. tit. 1. & l. 23. titu. 2. lib. 7 ordinam. & l. 1. titu. 15. lib. 4. Recopilat. cum l. 6. tit. 13. lib. 3. ordinam. & l. 1. tit. 3. lib. 6. Recopil. cum l. 8. & 10 tit. 2. lib. 7. ordinam. quod authoritas publica tabellionum à Principe dari debet, & quid his, qui sunt constituti in villis, & oppidis Ducibus, Comitibus, & Marchionibus subiectis. pagin. 69. col. 2. in med. sub nu. 9.

Lex. 13. tit. 25 lib. 4. Recopil. cum pragmaticis Regum Catholicorum. fol. 190. quibus sancitur, neccitariam fore contrahentium subscriptionem in instrumentis publicis. pag. 70. colum. 2. in fin. sub num. 4.

Lex. 24. titu. 25 lib. 4. Recopila. cum Pragmatica constitutione Regum Catholicorum. fol. 37. l. 42. quę sanxit quid sit faciendum de Protocolis mortuo tabellione, aut eius publico munere in alium translato. pag. 73. col. 2. in prin. sub nu. 3.

Lex. 8. tit. 11. lib. 6. Recopil. cum Pragmatica sanctione lata, Anno 1492. de probatione nobilitatis. pag. 74. col. 2. in prin. sub nu. 7.

Lex. 5. tit. 15. lib. 2. Recopila. cum l. 13. titu. 18. par. 4. & l. 1. tit 8. libr. 2. ordinam. de Regio sigillo, vbi debet seruari. pag. 78. colum. 2. in med. sub nu. 9.

Lex. 9. tit. 7. lib. 5. Recopil. cum lege lata Anno 1543. de successoribus maioratuum. pag. 83. col. 2. in fin. sub nu. 8. & pag. 341. col. 2. in prin. sub nu 6.

Lex. 8. tit. 7. lib. 5. Recopil. cum l. 45. Tauri, quomodo sit procedendum in lite & controuersia maioratuum. ibid. pag. 341. col. 2. in med. sub nu. 6. & pag. 340. col. 1. in fine. & col. 2. in prin. sub nu. 6. & pag. 341. col. 2. in med. sub nu. 6.

Lex 3. tit. 7. libr. 7. Recopil. cum Taurina lege lata Anno 1480. l. 81. quę iudices instruit qua forma & modo procedere debent in eo iudicio, quo summariè agitur, vt ciuitatibus & oppidis restituantur agri occupati à priuatis quibusdam propria authoritate. pag. 84. col. 1. in med. sub nu. 9.

Lex. 3. tit. 7. lib. 7. Recopil. cum l. 5. tit. 3. lib. 7. ordinam. quod sententia lata in possessorio etiam si ab ea appellatum sit, est tamen tradenda executioni à iudice, qui eam pronuntiauit. ibid.

Lex. 2. tit. 19. lib. 4. Recopilat. cum l. 25. tit. 3. lib. 2. ordinam. & l. 5. tit. 17. lib. 4. Recopil. cum l. 44. in Pragmatica Regum Catholicorũ, quæ probant, sententiam in secunda instantia remissionis latam apud suprema Regis tribunalia, tradendam fore executioni non obstante nullitatis exceptione. pagin. 87. col. 1. in fi. sub nu. 1.

Lex. 2. tit. 17. lib. 4. Recopil. cum l. 2. titu. 15. lib. 3. ordina. quòd exceptio nullitatis opponatur intra sexaginta dies à tempore latæ sententiæ. pag. 88. col. 1. in fi. sub nu. 4.

Lex. 1. tit. 4. lib. 4. Recopila. cum l. 19. inter Madritias constitutiones, quæ dicunt, minorem non esse restituendum ad opponendos defectus, & exceptiones contra testes. pag. 91. col. 2. in fi. sub nu. 4.

Lex. 8. tit. 1. lib. 5. Recopila. cum l. 7. tit. 7. lib. 5 ordinam. quib. probatur non esse minorem in integrum restituendum ad retrahendum post tempus à lege datum. pag. 92. col. 1. in prin. sub nu. 4.

INDEX.

Lex.3.tit.22.lib.4.Recopila.cum l.1.titu.18.lib.3.ordinam.quomodo sint taxandæ expensæ in quibus victus victori condemnatur. pag.94.col.1.in fin.fub nu.6.

Lex.13.tit.3.lib.1.Recopil.cum l.57.tit.6.par.1.& l.6.titu.3. lib.2.ordinam.de exemptione clericorum à iurisdictione seculari. pag. 103.col.1.in med.fub nu.3.

Lex.11.tit.3.lib.1.Recopil.cum l.1.tit.3.lib.1.ordinam.& l.51.& 54. tit.6.par.1.de clericorum exemptione quo ad tributa & census. ibid.in fin.

Lex.2.tit.4.lib.1.Recopil.cum l.13.tit.3.libr.1.ordin.quę de eadem exemptione loquuntur.ibid.

Lex.6.cum sequentibus.titu.4.libr.1. Recopila. cum constitutione Alexandri Sexti Pontificis,quæ est inter huius Regni Pragmaticas.l.21.lata Anno 1492. quæ probant quando clerici in minoribus constituti non coniugati in criminalibus gaudeant pritilegio clericorum.pag.106.col.2.in fi.fub nu.1.

Lex.7.tit.4.lib.1.Recopila.cum l.à Carolo Cæsare lata Burgis Anno 1523.& rursus Pintiæ. Anno 1545.qualiter clericus detineri debet in vinculis dum constat de eius priuilegio. pag.110.col.2. in prin.fub nu.4.

Lex.4.tit.4.lib.1. Recopila.cum Pragmatica constitutione Ioannis Regis Secundi, quæ extat inter huius Regni pragmaticas l.109. lib.3.ordinam.quod si clerici primę tonsuræ iurisdictionem iudicis secularis declinauerint,ipso iure priuentur omnibus,& quibuscunq; stipendijs officijs publicis, quæ ab ipso Rege obtinuerint. ibid. colum.2.in fin.fub num. 6.

Lex.5.tit.4.lib.1.Recopila.cum l.à Carolo Cæsare condita Anno 1526 quibus statutum est, clericos primæ tonsuræ si iurisdictionem secularem declinauerit, nullis posse uti armis, etiam illis, quæ sunt lege Regia laicis permissa.pag.111.colum.1.in princip. fub num. 6.

Lex.2.tit.5.lib.1. Recopil.cum l.34.& 6.titu.2.lib.3.ordinam. quod laici excommunicationis censura possint compelli ad solutionem decimarum.pagin.115.col.1.in med. fub.nu.2.

Lex.9.10.& 11.tit.1.lib.4.Recopil.cum l.3. & 6.tit.1.lib.3. ordinam. quod etiam conditores reditiuum Ecclesiasticorum possint conueniri apud iudicem Ecclesiasticum.ibidem colum.2.in princip. fub num.2.

Lex.2.titu.6 libr.1. Recopila.cum l.5.titu.2.libr.ordinam.& l.36.& 37.titu.5.lib.2.Recopil.cum instructione quam Regium decretum exhibuit Anno 1518.quod illi,qui à iudicibus Ecclesiasticis vi & censuris opprimuntur possint Regios Auditores & Consiliarios adire vt vim auferant, & compellant iudices Ecclesiasticos ab ea inferenda cessare.pag.115.col.2 in prin. fub nu.3.

Lex.14.tit.3.lib.1.Recopilat.cum l.18. & sequentib.tit.3.lib.1. ordinam.& cum multis alijs Pragmaticis à Carolo Quinto Hispaniarum Rege editis, de iure huius Castellani Principatus, prohibente beneficia Ecclesiastica exteris dari. pagin. 116. colum.2.in med.fub.nu.5.

Lex.25.tit.3.lib.1.Recopil.& l.5.tit.6.lib.1.Recopilatio. cum edicto Caroli Cæsaris,primi Hispaniarum Regis, quod non derogetur iuri patronatus laicorum authoritate literarum Apostolicarū. pagin.117.col.2.in prin. autem 1.

Lex quinta.titu.6. lib. 1. Recopil. cum edicto à Carolo Cæsare Toleri,edicto Anno Domini 1525.contra impetrantes literas Apostolicas, ac dignitates, vel beneficia in præiudicium iuris patronatus Regij.pag.118.vlt.2.in princ.fub nu.3.

Lex 24.titu.3.lib.1. Recopil. cum lege à Carolo Rege Madritij lata Anno 1543. idem quod præcedentes probant, & lex etiā à Philippo Caroli primogenito lata Anno 1548. pag 118.colum. 2. in med.fub num.3.

Lex 22.titu.3.lib.1.Recopil.cum edicto Caroli Cæsaris,edicto Anno 1543. quod in diœcesibus Palentina, Burgensi, & Calagurritana non admittantur permutationes in beneficijs, quæ patrimonialia dicuntur.pag.123.col.2.in Med.fub nu.9.

Lex 24.titu.2. lib. 1. Recopil. cum edicto Regio de beneficijs patrimonialibus Anno 1543.decreto,quod in beneficijs patrimonialibus nulla pensionis constitutio admittatur.pag.124.col.1.in fine sub num.10.

Lex 14.titu.7.lib.7.Recopil.cum l.73.quę est inter Pragmaticas huius Regni constitutiones,& cum Pragmatica Regia,qua reuocatur Abulensis constitutio, quod agri priuati dominus non poterit collectis fructibus vsum commune prohibere.pag.126.col.2. in fine sub num.3.

Lex prima,tit.7.lib.7.Recopil. cum Pragmatica sanctione.71.& l. 3.tit.7.lib.7.Recopil.cum l.3.tit.3.lib.7.ordinam.quod agri communes ad pastum non possint ab aliquo coli aut nouellari.pag. 128 col.2.in fine sub num.8.

Lex quinta.titu.8. lib.1.Recopil.cum l.5.titu.13. part.6. & l.8. Tauri, quod filij fratris simul cum patruo admittuntur ad successionem,& hæreditatem patrui intestati,pagi.130.colum.2. in med. fub num.4.

Lex prima.titu.11.lib.5. Recopil. cum l.4.tit.7.lib.5.ordinam.quod actio ex l.2.C.de rescind.vend.habeat locum intra quadriennium, & non vltra pag:163.col.2.in Med fub nu.13.

Lex 14.& 15.titu.9.Recopil.cum l.143. de las alcaualas, de læsione vltra dimidiam.ibid.in fin.

Lex 4.titu.3.lib.5.Recopilat.cum l.57. Tauri, quibus probatur posse ex causa iusta iudicem compellere maritum, vt præstet vxori licentiam.pag.182.col.1.in prin.fub num.8.

Lex 6.titu.15.lib.4.Recopil.cum l.63.in Taurinis constitutionibus, quibus ostenditur,quo tempore actio personalis, realis, & mista præscribantur.pag.184.col.1.in prin.fub num.6.

Lex 2.titu.10.lib.8.Recopil.cum l.2.titu.9.lib.8.ordinam.quę leges statuunt, qua pœna puniendi sint illi, qui alterum aliquo ex sex vitijs conuitio afficerint.pag.190.col.2.in Med.fub nu.2.

Lex 1.titu.7.lib.8.Recopil.cum l.1.titu.9.lib.8.ordinam. & l.1.titu.5. lib.8.Recopil.cum l.1.titu.5.lib.8.ordinam.& l.1.tit.12.lib. 8. Recopil.cum l.9.titu.vlt.lib.8.ordinam.l.etiam 3.titu.22. lib. 8.Recopil.cum l.3.tit.12.lib.8.ordinam.& l.11.& 17.titu.3. lib. 6. Recopil.cum l.11.& 19.tit.11.lib.4.ordinam. quibus ex legibus colligitur,quid sit maruedinus bonus.pag.191.col.1.fin.fub nu.4.& ead.pag.191.col.2.per tot.

Lex 2.titu.16.lib.5 Recopil.cum l.3.tit.8.lib.3.regal. ordinam. quod possit sine stipulatione,& inter absentes contrahi obligatio modo animus se obligandi appareat.pagin.435.col.1. in fin. & pag. 203.col.2.in Med.num.13.

Lex 4.tit.15.lib.5.Recopil.cum l.Madritij lata Anno 1534.l. 227.& l.2.titu.15. lib. 5. Recopil. cum lege Toleri condita anno 1539.l. 10.de censibus,& eorum constitutione. pag. 208. col. 2. in Med. fub num.11.

Lex 8.titu.11.lib.2.Recopil.cum Pragm.huius Regni,fol.172. & sequentib. & cum Pragmatica constitutione Regum Catholicorum,fol.175.de nobilitate & eius probatione.pag.212. colum.2. fub nume.10.

Lex 9.tit.11.lib.2.Recopil.cum l.6.titu.2.lib. 4. ordinam. & cū Pragmatica sanctione Regis Henrici. an lite pendente super nobilitate cogatur,quis tributa,indictiones, aliaque onera à Rege plebeis iniuncta subire.pag.461.col.1.in princ.& pag. 213. col. 2. in Med.ante num.13.

Lex 8.titu.11.lib.2.Recopil. cum Pragmatica cōstitutione Regum Catholicorum fol. 165. an in causis nobilitatum petitorium suspendi possit per possessorium à reo, vel ab actore deductum. pag.462.col.1.in Med.& pag.213.col.2.in prin.fub nu.12.

Lex 2.tit.5.lib.1.Recopil.cum l.2.tit.5.lib.1. ordinam. an clerici sint exempti à decimarum solutione pag 220. col. 2.in fin.fub nu.8.

Lex 6.tit.5.lib.1.Recopilat. cum ordinatione Toleti decreta Anno 1525.l.14.& 76. Rursus Madritij Anno 28.l. 19. ac deinde Segoniæ Anno 32.l.56.quod decimæ à laicis non exigantur, quæ per consuetudinem non consueuerunt solui.pag.221.col. 2. in princ. fub num.6.

Lex 10.titu. 6. lib. 5.Recopil.cum l.62.Taur.quod si donatio facta fuerit à patre filio, quæ eius legitimam portionem excesserit filius censetur melioratus in eo, quod sub legitima, & quinta, & tertia bonorum parte continetur.pag.226.col.2. in fin. fub nu.1.

Lex 2.tit.6.lib.5.Recopil.cum l.9.titu.5.lib.3.fori, & cum.l.18.& sequētib.Taur.quibus potest probari, quod melioratio sit electio. pag.229.col.1.in princ.fub nu.3.

Lex 11.tit.6.lib.5.Recopil.cum l. 27. Taur. quod filius possit in tertia bonorum parte grauari quando in ea fuerit à parentibus melioratus.pag.227 col.1.in fin.fub nu.4.

Lex 2.tit.6.lib.5.Repopil.cum l.9.titu.5.lib.3.fori,& l.18.Tauri,quibus permittitur,posse fieri donationem nepoti in tertia bonorū parte viuente patre.pag.227.col.2.in prin.fub nu.4.

Lex 3.tit.8.lib.5.Recopil.cum l.29.Tauri,vbi probatur, tunc conferi donationem inofficiosam, quando talis donatio legitimam donatarij,Tertiam & quintam bonorum excesserit.pag.230.col. 2.in princ.fub num.12.

Lex 10.tit.3.lib.5.Recopil.cum l.62. Tauri, quod fœminæ pudicæ non possint in carcerem mitti pro debito, modo debitū ex causa criminis contractum non fuerit.pag.236.col.1.in fin. fub nu.3.

Lex 4.5.& 6.tit.2.lib.6.cum l.4.& 5.tit.2.lib.4.ordinam. & l.3. tit. 2. lib.6.Recop.cum l. 79. Tauri, quod nobilis non ponatur in vinculis pro debito pecuniario.pag.236.col.2.in Med.fub nu.4.

Lex 3.& 4.tit.2.lib.6.cum l.4.& 5.tit.2.lib.4. ordinam. quod arma, equi domus, vbi nobiles habitant capi pro executione solutionis æris alieni non possunt,pag. ibid.

Lex 6,tit.2.lib.6.Recopil.cum l.79.Tauri, quod nobilis potest detineri in vinculis pro debito,quod à criminis causa originem ducat ibid.

Lex 4. 5. 6. & 7. titu. 16.lib.5.Recopil.cum l.78.quæ est inter huius Regni

Regni Pragmaticas,ordinationes, vbi probatur, quod quando debitor bonis cedit,tradatur creditori in eius seruitium cum tor que ferreo, vt eius seruitio compenset debitum.pag. 237. col. 1. in princ.fub nu.5.& pag. 314.col.8.in prin.fub nu.14.

Lex 6.& 7.tit.16.lib.5.Recopil.cum l.79. & 80. Pragmatica constitutio.vbi statuitur,quid sit faciendum quando debitor non vult bonis cedere,aut catenæ renunciare,pag.237.colum. 1. in princ. fub num.5.

Lex 9.tit.16.lib.5. Recopil. cum eo,quod decretum est Pintiæ Anno 1538.& iterum Arandę Anno 1547.quibus statutum est,dānatus criminis causa ad pecuniæ solutionem pro damno accusatori illato posse bonis cedere, eoque beneficio à carceribus publicis liberari.pag.238.col.1.in fin.fub nu.8.

Lex 8.titu.23.lib.8. Recopil. cum l.9.tit.13.lib.8.ordinam.q; si quis conscientia criminis,vel tædio vitæ,aliaue ex causa se ipsum occiderit eius bona fisco vendicentur,nisi & is liberos habeat hæredes.pag.240.col.2 in med.fub nu.11.

Lex 5.tit 6. lib.5. Recopil. cum Taurina constitutione. 21. quibus sancitum est, ad tertiam, & quintam bonorum partes, quibus melioratio alicui ex filijs instituitur pertinere æris alieni solutionem pro eiusdem partibus: ipsumque melioratum eatenus in iudicio vocari posse.pag.241.col.1.in med.fub nu.2.

Lex 1.tit.11.lib.5.Recopil.cum l.56.tit.5.part.5.& cum l.4.tit. 7.lib. 5,ordinam. vbi declaratur, quis dici possit læsus vltra dimidiam iusti pretij.pag.246.col.2.in prin.fub nu.8.

Lex 2.tit.2.lib.5.Recopil.cum l.1.tit.2.lib.2. fori & cum.l.50. Tauri, quibus cautum est, arras vxori à marito in præmium pudicitiæ virginalis dandas, non posse excedere decimam partem bonorum,quæ eo tempore maritus habebat.pag.259. col. 2. in princ. fub num.7.

Lex 3.tit.3.lib.8.Recopil.cum l.6.tit.27.part.2. & l. vlt. tit.31.part.7. & l.3.titu.9. lib. 4. ordinam.in crimine læsæ maiestatis diuinæ an puniantur etiam filij nati ante delictum.pag.267.col. 2. in princ. fub num.5.

Lex 10.tit.11.lib.2.Recopil.cum Pragmatica Regum Catholicorū Ferdinandi,& Elisabet Salmanticæ data Anno 1487. quibus cōfirmantur quædam priuilegia nobilitatis data per Regem Henricum Quartum.pag.268.col.1.in prin.fub nu.5.

Lex 10.tit.9.lib.5.Recopil.cum l.77.Tauri, quibus sancitum est, q; propter crimen mariti non publicentur bona, quæ ex aquisitis matrimonio constante ad vxorem pertinent. pag. 269. col.2.in princ.fub nu.7.

Lex 46.titu. 13.lib. 8.Recopil.cum l.76. Segoviæ à Carolo Cæsare primo Hispaniarum Rege lata anno 1534.qua fuit præceptum, pœnam sagittarum in quenquam exercendam minimè esse, ni prius is faucibus compressis stranguletur.pag.280.col. 1.in med. fub num.10.

Lex 1.& 2.tit.21.lib.4.Recopil.cum l.4.& 5.tit.8.lib.3. ordinam.& l. 3.tit.21.lib.4.Recopil.cum l.64. Tauri, quod instrumenta publica ita habent paratam executionem,vt absque iudiciorum ordinarijs solemnitatibus,captis pignoribus,& publica subhastatione venditis,executioni mandantur.pag.280. col. 1.in fine ante nu.1.

Lex 2.tit.21.lib.4.Recopil.cum l.5.tit.8.lib.3. ordinam. vbi traditur forma seruanda in publicorum instrumentorum executione, pag.282.col.1.in prin fub nu.3.

Lex 5.tit.21.lib.4.Recopil.cum c. vlt. earum constitutionum, quæ Madritij statutæ fuerunt Anno 1534. quibus cautum est, candē vim habere priuatam Scripturam, quam publica habet, modo ea agnita sit à parte.ibid.in fin.

Lex 4.tit.21.lib.4.Recopil.cum l.vlt.Madritij condita, & l. 8.Anni 1539.quibus præcipitur, quod sententiæ latæ ab arbitratoribus, vel arbitris statim paratam habeant iudicio summario executionem.pag.610.col.2.in med.& pag.285.col 1.in fin.fub nu.6.

Lex 14.tit.11.lib.2.Recopil.cum Regijs sanctionibus, in quibus traditur forma examinandi testes in causis nobilitatis,& exemptionis,quam Hispani,hidalguiam,dicimus,pag.289.col. 2. in princ. fub num.10.

Lex 13.tit.2. lib. 1. Recopil. cum decreto Principis, quod est inter alia,quæ Granatæ Anno 1501. excusa fuit Regij senatus iussu, & cum rescripto Regum Catholicorum ad iudices Ecclesiasticos misso Anno 1498.quibus omnibus sancitum est,qua forma debitor ad Ecclesiam confugiens ab ea abduci possit.pag.314.in med.fub num.14.

Lex 3.tit.6.lib.8.Recopilat.cum l.2.tit.17.lib.8.ordinam.vbi probatur,quod delinquens sit ad locum delicti, & ad vrbem, vbi delinquerit,remittendus,vt inibi puniatur,pag.315.col. 1. in med. fub num.15.

Lex.1.& 3.tit.6.lib.8.Recopil. cum l.3.tit.2. lib.8. ordinam. vbi priuilegia à Regibus Iudæis concessa ad exercendas vsuras, penitus reuocantur,pag.322.col.2.in med.fub nu.8.

Lex 4.tit.6.lib.8.Recopil.cum l.vlt.tit.2.lib.8.ordinam. & l.4.titu. 6. part.7.vbi decernitur,qua pœna Christianus vsurarius puniatur, pag.708.col.1.in princ.& fin.& pag.331.col.1.in prin.fub nu.5.

Lex 11.tit.6.lib.5.Recopil.cum l.27.Tauri, vbi probatur vincula,& prohibitiones perpetuas esse nulla facta distinctione quartæ, vel quintæ generationis,pag.338.colum.2.in fine fub num.4 & pag. 346.col.2.in prin.fub num.10.

Lex 6.tit.7.lib.5.Recopil.cum l.46.Tauri,qua constitutum est, ædificia, & meliorationes in rebus maioratus per ipsum possessorē facta,ita ad primogenij successorem pertinere,vt nec æstimationis partem teneatur is fratribus, matri, alijsve cohæredibus, aut vxori defuncti soluere.pag.342.col.1.in fin. nu.7.

Lex 5.tit.7.lib.5. Recopil. cum l. 40. Tauri, quæ in successione maioratuum, & primogeniorum præferendum esse centet neporē minorem nati, filium tamen primogeniti vino parente defuncti,ipsi patruo,qui maior est natu.pag.342.col.1.in fine nu.8.

Lex 1.tit.15.lib.5.Recopil.cum l.68.Tauri,quod conditiones in cēsuum contractibus appositæ omnino seruentur. pag. 348. col.1. in fine sub nu.1.

Lex.4.tit.15.lib.5.Recopil. cum l.127. à Carolo Cæsare primo Hispaniarum Rege Madritio conuentu sancita, Anno 1534. & l. 10.inter eas,quæ Toleti conditæ fuerunt Anno 1539. quibus in rebus census non possit constitui,his legibus explicatur.pag.361. col.2 in fi. fub nu.3.

Lex.11.tit.11.lib.5.Recopil.cum l.72.Tauri,quæ loquuntur in iure retractum.pag 364.col.2. in prin.fub nu.5.

Lex.13.tit.11.lib.5.Recopilat.cum l.74.Tauri,qua sancitum est, habentem dominium directum, vel vtile tantum, ius retractus habere,ita quidem vt is præferatur proximiori consanguineo.pag. 365.col.2.in prin. nu.8.

Lex.8.tit.10.lib.5.Recopil.cum l.69.Tauri,qua statutum est, donationem omnium bonorum,etiam præsentium tantum, nullam esse pag.367.col.1.in fin nu.4.& col.2.in fin.

Lex.13.& 14.tit.11.lib.5.Recopila.cum l.5.tit.5.par.5.& l.74.& 75. Tauri,quæ permittit socio ius retractus, cum alter socius partē propriam vendiderit.pag.376.col.1.in fin. fub nu.6.

Lex.8.titu.9.lib.5.Recopil.cum Taurina constitutione, cap.53.qua probatur,dotem à solo marito constante matrimonio promissam, aut datam filiæ, & donationem propter nuptias filio constitutam, soluendas & deducendos esse ex bonis acquisitis post contractum matrimonium, aut ex alijs bonis vtrique communibus.pag.393.colum.1.in fin.nu.3.& pag.393.col.2. in prin. fub nume.3.

Lex.5.tit.9.lib.5.Recopil.cum l.4.titu.4.lib.5.ordina. quæ permittit marito posse alienare absque cōsensu vxoris res integras, aquisitas quidem per eum matrimonio constante, quarum dimidia pars vxori competit ratione communis.pagina.393. colum.1.in med. fub nu.2.

Lex.2.tit.21.lib.5.Recopil.cum l.118. Regum Catholicorum, quæ de moneris,ac re numaria fuit statuta.pagina 468. colum.2. in fi. fub nume. 1.

Lex.2.tit.21.lib.5.Recopilatio.& l.1.& 2.titu.24. eodem libro cum Pragmatica sanctione Regum Catholicorum data Anno 1492. l.118.vbi statutum est, vt ex quolibet marco argenti percutiantur sexaginta numi argentei, quos regales seu Reales vulgus appellat.ibidem.

Lex.3.tit.22.lib.5.Recopila. cum Pragmatica sanctione 123. à Regibus Catholicis sancita Anno 1498. qua statutum est, frumenti grana prorsus ab vsu ponderum esse abijcienda,atque grani pōdus æquale, iuxta rationem vnciæ ex oricalco faciendum. pagi. 469.col.1. in med.fub nu.3.

Lex.5.tit.21.lib.5.Recopil.cum Pragmatica Regum Catholicorū lata Anno 1497.c.6.vbi cōstituitur valor & æstimatio argenteæ Marcæ.pag.471.col.1.in prin.fub nu.9.

Lex.4.titu.21.libr.5.Recopila.cum eadem Regum Catholicorum Pragmatic. sanctio. de valore & æstimatione aurei numi,quos Hispani simpliciter Ducatos appellant.ibid. in med.col.1.

Lex.5.titu.21. libr.5. Recopilat.cum l.Regem Catholicorum data Anno 1497.de numis aureis, quos Excellentes appellant. pagin. 472.col.2.in med.fub nu.2.

Lex.10.titu.21.libr.5.Recopila.& l.13.eiusdem tituli, cum l.104.in Pintiano conuentu lata Anno 1537.de pondere & æstimatione numorum aureorum,qui Coronati seu Coronæ dicuntur. pag. 472.col.2.in fi.fub nu.2.& pag.475.col.1. in fi.fub nu.4.

Lex.1.tit.21.lib.5. Recopil.cum là Regibus Catholicis lata Anno 1497. vbi statuitur aureos numos, quos Excellentes appellant, ex aureo percuti, quod aurum sit de ley de. 23. quilates, y tres quartos,pagina.474.col.1.in fi.fub. nu.2.

Ley tercera,y quarta,tit.22.lib.8. Recopil.con la ley tercera y quarta, titul.12.libr.8.ordinam.donde se prueua que quando se dize moneda vieja. se ha de entender de la que corria en tiempo del Rey don Alonso el Onzeno,pag.484.col.2. in med.fub nu.1.

Ley

Ley primera,titu.5.libr.8.Recopila.que concuerda con la ley.5.del segundo ordenamiento que hizo el Rey don Alonso en Guadalajara Año de 1390. la qual esta referida en las ordenanças Reales.l.1.tit.5.lib.8. de las quales se collige el valor y precio del marauedi bueno.pagin.484.colum.2.in med.sub num.1.& pag. 485.col.2.in med.sub nu.4.
Ley primera.tit.10.lib.8.Recopil.con la ley primera,titu.9.lib.8.ordinam. à donde se prueua que el marauedi bueno valio diez marauedis de los de agora,pag.485.col.2.in med.sub nu.4.
Ley.11.tit.3.lib.6.Recopilat.con la ley.22.tit.32. de las ordenanças que hizo el Rey don Alonso Onzeno en Alcala,Era de 1386. y la ley.11.tit.11.lib.4. ordinam. las quales se traen para prouar el valor del marauedi viejo. Lo mismo se puede collegir de la ley. 17.tit.3.lib.6. con la ley.30. que se contiene enlas mismas ordenanças del Rey don Alonso y en el mismo titulo,pag.485.col.1. in med.sub nu.2.
Ley.2.tit.10.lib.8.Recopil.con la ley.2.tit.9.lib.8. ordinam. adonde el valor del Sueldo, se muestra ser quatro marauedis de los que al presente corren, pag.1036.col.2. enel fin, y pag.487. col.2.in med.sub nu.7.
Ley.1.tit.20.lib.4. Recopil. con la ley de la segunda supplicacion con la pena de las mil y quinientas doblas, de donde se pude colegir el valor de estas doblas castellanas.pag.490. colum.1.in med.sub nu.3.
Ley.9.tit.20.lib.4. Recopilat.con las prouisiones dadas por su Magestad, Año de 1539.sobre las suplicaciones de las mil y quinientas doblas, las quales se traenpara prouar que fuesse el valor de las doblas que llaman de Cabeça.ibid.
Lex.1.tit.20.lib.5.Recopil.cum l.1.titu.5.lib.4.ordinam. vbi probatur,ad Principem, & Rempublicam pertinere ius cudendi monetam.pag.497.col.2.in fin.sub nu.1.
Lex.5.tit.17.lib.8.Recopil.cum l.4.tiut.6.lib.8.ordina.& l.7. titu.12. lib.4.de pœna illius, qui falsam monetam effecerit.pagina.498. colum.1.in med.sub nu.3.

FINIS.

Loca quæ ex iure Cæsareo, Pontificio,& Regio, in hoc priori Tomo explicantur notabilius.

Ex Iure Regio.

LEX à Ioanne Rege huius nominis primo, lata Anno Domini. 1390. pagina.14.col. 2. in med. num.7.
Lex.4.& 5.titu.3.partita.3. pagina.17. col.1.in prin.ante nu.1.
Lex.5.titul.3. partita.3. pagina.18. col. 1.in fin. sub nu.1.
Lex.57.titu.6. partita.1.pagina. 25.col.2. in med.sub nu.4.
Lex.1.tit.2.lib.8.ordinam.pagina.355.col.2.in prin.nu.6.
Lex.127.à Carolo primo Hispaniarum Rege Madritio conuentu fancita anno 1534.pag.361.col.2. in fi.nu.3.
Lex.74.Tauri,pag 365.col.2.in prin.nu.8.
Lex.69.Tauri,pag.367.col.1.in fin.nu.4.
Lex.4 tit.23.partit.3.pag.51.col.2.in prin. sub nu.2.
Lex.16.tit.11.partit.4.pag.97.col.2.in med.sub nu.9.
Lex.22.tit.8.partit.5.pag.100.col.1. in med.nu.2.
Lex.40.Tauri,pag.132.col.2.in fin.nu.6.
Lex.2.tit.15.partit.2.ibid.
Lex.vlt.tit.vlt.partit.6.pagin.163.col.2. in fin.nu.14.
Lex.17.Tauri, pag.386.col.1.in prin.sub nu.12.
Lex.8.tit.30.partita.3. ibid.
Lex Tauri.53.pag.393.col.1.in fin.nu.3.
Lex.7.tit.13.partit.6.pag.491.col.2. in prin.nu.5.
Lex.1.tit.25.partit.7.pag.414.col.1. in fin.
Lex.14.tit.13.partit.1.pag.491.col.2.in prin.sub nu.6.
Lex.9.tit.18.partit.1.pag.491.col.2.in fi. sub nu.5.
Lex.7.tit.18.partit.1.ibid.
Lex.10.tit.18.partit.1.pag.492.col.1.in prin. sub nu.5.
Lex.18.tit.4.partit.3. ibidem.
Lex.8.tit.7.partit.3.pag.492.col.2.in prin. sub nu.5.
Lex.3.tit.8.partit.3.ibid.col.2. in med.
Lex.20.tit.23.partit.3.ibid.
Lex.41.tit.2.partit.3.pag.491.col.2.circa med.sub nu.5.
Lex.9.tit.4.partit.5.ibid.
Lex.2.tit.11.partit.3.pag.491.col.2.in fi.sub nu.5.
Lex quinta,septima, & 8.cum quatuor sequentib.titu.20.partita.3. ibidem.
Lex.13.& 15.tit.19.partit.3. ibid.
Lex.14.tit.6.partit.3.pag.492.col.1.circa prin.nu.5.
Lex.104.Caroli Quinti, Anno 1537.Pintię lata, pag.472. col.1. in med.sub nu.11.
Lex.24.tit.13.partita.5.pagina.180.col.2. in fi.nu.5.
Lex.57.Tauri.pag.182.col.1. in prin. sub.nu.8.
Lex.2.tit.1.partit.7.pagin.191.col.1.in prin.sub nu.3.
Lex.1.tit.9.lib.8.ordinam.ibid.col.1.in fin.sub nu.4.
Lex.3.tit.12.lib.8.ordinam.ibid.col.2.in medio,sub nu.4.
Lex.7.tit.4.partit.5.pag.200.col.2.in fin.sub nu.3.
Lex.3.tit.8.lib.3.ordinat.pag.203.col.2.in med.nu.13.
Lex.13.tit.10.lib.3.Fori.pag.208.col.1.in med.nu.8.
Lex.6.tit.7.lib.5.ordinam. ibid.
Lex.70.Tauri.ibidem.
Lex.227.à Carolo Cæsare Madritij lata Anno 1534.pag. 208. col. 2.in med.sub nu.11.
Lex.10.Toleti condita Anno.1539.ibid.
Lex.21.Tauri.pag.241.col.1.in med. sub nu.2.
Lex.1.tit.2.lib.3.Fori.pagin.259.col.2.in prin.sub nu.7.
Lex.50.Tauri.ibidem.
Lex.12.tit.penult.partit.7.pag.261.col.1. in fin. sub nu.2.
Lex vltim. ordin. iudiciarij Madritij condita. pag.283. col.2.in fin. sub nu.2.
Lex.8.Anni.1539.ibidem.
Lex.117.tit.18.partit.3.pag.290.col.1.in prin. nu.12.
Lex.32.tit.11. partit.5.ibid.
Lex.6.tit.8.partita.5.pagin.294.col.1.in prin. sub.nu.4.
Lex.45.Tauri.pagi.340.col.1. in fi.sub nu.5.
Lex.46.Tauri.pag.342.col.1.in fin.sub nu.7.
Lex.40.Tauri.pagin.342.col.1.in fi.nu.8.
Lex.1.tit.de conteſtationibus,lib.3.ordinamen.pagin.149.col.1.in princ.sub num.8.
Lex.38.tit.28.part.3.pag.160.col.2.in fin.sub nu.6.
Lex.2.tit.6.part.5.pag.170.col.1. in princ.sub nu.9.
Lex.62.Tauri.pag.2 6.col.2.in fin.sub nu.1.
Lex.18.Tauri.ibid.pag.227.col.1.in princ.sub nu.3.
Lex.9.tit.5.lib.3.Fori.ibid.col.1.in fine sub nu.4.
Lex.3.tit.15.part.5.pag.237.col.1.in fin.sub nu.6.
Lex.9.tit.13.lib.8.ordinam.pag. 240.col.2.in Med.sub nu.11.
Leges de debitoribus non soluendo.pag.236.col.2.per tot.
Lex.56.tit.5.part.5.pag.249.col.2.in Med.sub nu.6.
Lex.83.Tauri.pag.271.col.1.in Med.sub nu.1.
Lex.4.& 5.tit.8.lib.3.ordinamen.pag.280.col.1.in fin.antę nu.1.
Lex.64.Tauri.ibidem.
Lex.15.tit.1.part.6.pag.79.col.1.in fin.sub nu.2.
Lex.19.tit.11.part.4.pag.95.col.2.in fin.sub nu.4.

Ex iure Pontificio.

CAP. Romana.§.non debet,de appellationibus, in 6.pagin. 12. in fin.sub num.2.
Cap.Illo vos.de pignoribus.pag.357.col.1.in fin.nu.2.
Clem.vnica,de renunciatione.pag.29.col.2.in Med.nu.8.
Cap.Romana.§.contrahentes,de foro compet. in 6. pag.35.col.1. in Med.num.4.
Capit.1.de priuilegijs.in 6.ibid.col.2.in princ.nu.5.
Capit.pen.de re iud.pag.46.col.2.in prin.nu.8.
Capit.Cum super.de re iud.pag.46.col.2.in fin.sub nu.9.
Capit.Cum olim.de causa poss.& propr.pag.48.col.1.in fi.nu.2.
Capit.Super eo.de officio delegati.pag.52.col.1.in fin.nu.5.
Clem.1.de re iud.pag.55.col.2.in Med.nu.9. & pag. 93. colum.1.& seq.per tot.
Constitutio Bonifacij octaui.pag.368.col.2.in prin.sub nu.2.
Capit.vnic.de clericis non residentpag.369.col.2.in fin. sub nu.5.
Capit.quoties post auditā causam.2.quæst.6. littera restituitur.pag. 374.col.2. in Med.sub nu.4.
Capit.1.de emptione,& venditione.pag.375.col.1.in Med.nu.5.
Capit.Si gratiosè.de rescriptis,in 6.pag.379.col.1.in med.nu.2.
Capit.Si delegatus.§.1.de offi.deleg.in 6.pag.380. col. 1. in princip. sub num.4.
Capit.Si tibi absenti.de prębendis.lib.6.pag.381. col. 2. in fin.nu.1.
Rotæ decisio in nouis.195.pag.381.col.2.in fin.sub nu.4.
Capit.Si cōtra vnum.de offic.deleg.in 6.pag.92.col.1.in med. nu.5.
Cap.Futuram.12.quæst.1.pag.101.col.2.in fin.nu.2.
Capit.vnico.de clericis coniugat.in 6.pag.104.col. 2. in prin. nu.6.
Constitutio Alexandri Sexti Pontificis, quæ inter Regias huius regni legis extat.pag.106. col.2.in med.nu.1.
Capit.Vt commissi.§.necnon faciendi.de hæreticis. in 6. pag. 113. col.2.in fin.num.5.
Exodi cap.11.pag.4.col.1.in princ.sub nu.4.
Capit.iudicet.3.quæst.7.pag.147.col.1.in fin.nu.6.
Capit.1.de arbitris,lib.6.pag. 153.col.1.in fin.nu.6.
Cap.ad nostram.de rebus Eccles. pag. 159. col. 2.in fin.num. 4. & pag.162.col.1. in prin. sub nu.8.
Capit.Potuit.de locato.pag.388.col.1.in med.sub nu.4.
Cap.In Archiepiscopatu.de raptoribus.pag.395.col.1. in med.nu.2.
Capit.Quod fedem.de officio ordinarij.ibid.col.1.in fin.nu.3.
Capit.Aqua.de consecratio.Eccles.ibid.
Capit.vlt.de officio ordinarij.pag.396.col.1. in med.nu.5.
Capit.statutum de prębendis.lib.6.pag.397.col.2.in prin. sub nu.8.
Capit.de neptis.31.quæst.2.pag.415.col.2.in prin.
Socratis locus lib.5.cap.22.pag.455.col.1.in prin.sub nu.5.
Canon sextæ Synodi. 55.ibid.col.1.in med.nu.6.
Capit.40.de consecratione. distin.5.pag.455.col.2.in med.nu.7.
Capit.Qui subdiaconum.17.quæst.4.pag.478. col. 2. in princ. nu.7.
Clem.2.de magistris.pag.479.col.1.in med.nu.8.
Capit.Conquerente.de officio ordinarij.ibid.col.1.in fin.nu.9.
Capit.Cum vniuersorum.de rerum permuta.pag.168.col. 1. in fin. num.6.
Cap.vltimum.de iudicijs,in 6.pag.169.col.1.in fin.num.8.
Cap.Ad quæstiones.de rerum permutatione.pag.169. colum.2. in fin.num.9.
Cap.Constitutus,de in integrum restitutione.pagin. 172. colum. 1. in fin.num.6.
Cap.Primum,de Sacramentis non iterandis pagin.186.colum.1.in med. num.4:
Capit.Quanto.de consuetudine.pagin.185.col. 1.in med.ante nu.1.
Cap.vltimum.de donationibus,pag.193.col.1.in fin.nu.8.
Cap.Auditis.de præscriptionibus, pag.199.col.2.in prin. sub nu.10.
Cap.Quia circa.de priuilegijs,ibid.col.2.in fin.
Clem.vnica.§.vlt.de cā possessionis, pag. 213. col. 2. in med.nu.13.
Cap.1.de præscriptionibus.in 6.pag.219.col.2.in med.nu.7.
Cap.pen.de priuilegijs.pag.224.col.2.in fin.nu.14.
Cap.vlt.17.quæst.4.pag.227.col.2.in fin.nu.5.
Cap.Cum essent.de simonia.pag.231.col.3.in med.nu.3.
Cap.Odoardus.de solutionibus,pagin.238.col.2.in med.nu.9.
Cap.In ciuitate.de vsuris.pag.245.col.1.in fin.nu.6.& pag. 325. col. 2.in med. sub num.5.
Cap.Nauiganti,eod.tit.ibid.col.2.
Cap.Qui ad agendum. de procuratoribus, lib. 6.pag. 256.col.1.in princ.num.8.
Cap.secundum,de officio vicarij,lib.6.pag. ibid. in med. col. nu. 9.
Cap.Non imputantur.1.quæst.4.pag.268.col.1.in fin.nu.6.
Cap.Romana.§.in vniuersitatem, de sententia excommunicationis,in 6.pag.270.col.1.in prin.nu.9.
Exodi c.20.& Ezechielis.cap.18.loca conciliantur, pag. 266. col.1. in prin.sub nu.1.
Cap.secundum.de pœnis,pag.274.col.1.in med.nu.10.
Cap.Accusatus.§.licet.de hæreticis,lib.6.pag.289.col.1.in med.nu.9.
Extrauagan. Pauli secundi, quæ incipit. Ambitiosæ, inter communes,titulo de rebus Eccles.non alienan.pag.297.col.2.in fin.nu.6.
Cap.Sine exceptione.12.quæst.2.pag.300.col.1.in med.nu.1.
Cap.primum,an agnat.vel filius.&c.pag.303.col.2.in fin.nu.4.
Cap.1.de homicidio,pag.310.col.2.in prin.num.7.
Cap.primum,de homicidio,lib.6.pag.311.col.2.in fin.nu.10.
Cap. vltimū, de immunitate Ecclesiast.pag.314.col.2.in med.n.15.
Cap.salubriter,de vsuris,pag.318.col.1.in fin.nu.3.
Cap.conquestus,de vsuris,pagin.320.col.2.in fin.nu.4.
Caput primum,de feudis.ibid.
Cap.23.Deuteron.non foeneraberis fratri tuo ad vsuram.pag.322. col.1.in fin.sub num.7.
Capit.Quanquam,de vsuris.in lib.6.pag.330.col.1.in fin. sub nu.4. & pag.333.col.2.in princ. sub nu.9.
Cap.Vt cōmissi.§.priuandi,de hæreti.lib.6.pag,267.col. 1. in princ. sub num.4.
Cap.vlt.de officio vicar.lib.6.pag.256. col.1.in med.nu.9.
Cap.primum,de arbitris,lib.6.pag.153.col.1.in fine.nu.6.
Cap.Ex rescripto.de iureiur.pag.235.col.2.in fine.sub nu.1.
Cap.Finem litibus.de dolo & contumacia,pag.238. col. 1. in med. sub num.8.
Cap.prohibemus.de decimis.pag.218.col.2.in fin.sub nu.5.
Cap.Postulasti.de rescriptis,pag.230.col.2.in fine sub nu.1.
Cap.Nonnulli.§.1.de rescriptis.pag.171.col.1.in med. sub nu.5.
Cap.vlt.de emptione,pag.386.col.2.in fine ante nu.1.
Cap.Cui non de Sacerdotali.de præben.lib.6. pag.232. colum.2.in med.sub num.6.
Cap.Vltimum. de foro competenti, lib. 6. pag. 167. col.1.in med. sub num.8.
Clem.Religiosus.de procuratoribus, pag.172.col.1.in med.sub n.6.
Canones,qui explicant quot passibus circum Ecclesiam, immunitas definita sit,pag.309.col.2.in fine nu.5.
Cap.Non imputantur.1.quæst.4.pag.268.col.1.in fine nu.6.
Canon.8.Apostolorum.pag.215.col.2.in fine sub nu.1.
Cap.Cum capella.de priuilegijs.lib.6.pag.35.col.2. in fine sub nu.5.
Mathæi cap.17.pag.102.col.2.in prin.sub nu.2.
Cap.primum.de fide instrumētorum.pag.64.col.2. in fine sub nu.1.
Cap.Aliud 11.quæst.1.pag.112.col.2.in Med.nu.4.

Ex iure ciuili.

LEX cum fundus.ff.de leg.2.pag.7.col.2.in med.nu.2.
Lex si ita.ff.de auro & argento legato.pag.8.col.1.in fine nu.5.
Lex,Serui electione.§.vlt.ff.de leg.1.ibid.in fine nu.6.
Lax si ex toto.ff.eod.pag.8.col.2.in prin.sub nu.6.
Lex quod sæpè.§.in his.ff.de cōtrah.empt.pag.10.col.2.in fin. nu.7.
Lex si venditor hominis. ff.de actionibus empti. pag. 11. col. 2. in princ.num.8.
Lex 2.C.de rescind.vend.pag.ibid.
Lex si in venditione.§.i.ff.de periculo.& commodo rei vēditæ.pag. 12.col.1.in prin.nu.10.
Lex Iulianus.§. si Titius.ff.de actio.empti.pag.11.col.2.in med.n.9.
Lex Cum furiosus.§.vlt.ff.de iudicijs,pag.17.col.2.in med. sub nu.2.
Lex Moschis.ff.de iure fisci.pag.352.col.1.in prin. sub nu.7.
Lex secunda.§.legatis.& §.item si extra.& §.omnes. & §.si agant.ff. de iudic.pag.17.col.2.in prin.& per tot. sub nu.2.
Lex Si instituta.§.de inoffi.ff.de inoffic.testa.pag.19. col.2. in fi.n.6.
Lex vnic.C.quando Imperator inter pupillum & viduam. pagina. 23.col.1.in fin. sub nu.5.
Lex venditor.ff.de iudicijs. pag.24.col.2.in prin.nu.3.
Lex Si quis hac.ff.de rei vendic.pag.353.col.1. in fi.sub.nu.1.
Lex Si cum venderet ff.de pignoratitia actione. pag.354. col.1. in med. nu.3.
Lex Fundi venditor.§.vlti.ff.de acqui.poss.pag.33.col.2.in fin.nu.2.
Lex 4.ff.de petitione hæredit.pag.40.col.2.in fin.nu.6.
Lex Si suspecta.ff.de inoffi.testa.pag.42.col.1.in fin.nu.3.
Lex Ingenuum.ff.de statu hominum.pag.43.col.1.in prin. nu.5.
Lex Diui fratres.ff.de liberali causa.pag.43.col.2.in fin.sub nu.5.
Lex penult.§.vlti.ff.de pignorib.pag.366.col.2.in prin.nu.2.
Lex tertia,§.item si reipublicæ.ff.ad legem Falcidiam. pag.358.col. 2.in prin.nu.6.
Lex Hæreditatum.ff.ad legem Falcid.pagin.359.col.2. in prin.nu.8.
Lex Sæpe.ff.de re iudic.in versic. Sed scientibus pag.45.colum.1.in med.nu.7.
Lex Si superatus.ff.de pignorib.pag.46.col.1.in prin.sub nu.7.
Lex Sæpe.ff.de re iudic.in versi. Nam etsi libertus, pagina.46.col.2. in med.nu.7.
Lex Si is à quo.ff.de rei vendic.pag.49.col.2. in fin.sub nu.4.
Lex Seruus pluriū.§.1.ff.de legatis.1.pag.51.col.1. in prin. sub nu.2.
Lex Si perlusorio.ff.de appellationib.pag.51.col.2.in prin.sub nu.2.
Lex Ab executore.§.alio.ff.de appellationib.pag.51. col.2. in med. sub num. 3.
Lex Si parentes.C.de cuictionibus.ibidem.
Authen.de litigiosis.§.ab hoc autē. pag.55. col.1.in med. sub nu.7.
Lex,Is, à quo.ff.de rei vendica.pag.56.col.2.in fi.nu.3.
Lex à Diuo Pio.§.si super reb.ff.de re iudic.pag.57.col.1. in fi.nu.4.
Lex A sententia.ff.de appellationib.pag.51.col.1.in princ. sub nu.2.
Lex Cum Titio.ff.ad legem Falcid.pag.360.col.1.in fin.nu.9.
Lex tertia.§.Diuus.ff.de sepulchro viol. pagina.369.col.2. in princ. sub num.4.
Lex secunda. C.de patribus, qui filios distrax. pag.374.colum.1.in med. nu.4.
Lex Lucius.ff.de donationib.pag.380.col.2. in prin.nu.5.
Lex Si quis in tantam.C.vnde vi.pag.384.col.1.in prin. sub nu.7.
Lex vltima. C.eodem tit.ibidem.
Lex Nullum.C.de testib.pag.63.col.2.in med.nu.8.
Lex vnica.C.ne liceat tertio prouocare.pag.89.col.1.in med.nu.6.
Lex Si æstimatis.ff.solut.matrim.pag.95.col.2. in prin.nu.4.
Lex Si communem.ff.quemadmodum seruitus amittatur, pag. 112.col.1. in med.nu.2.

INDEX

Lex Cum ita.§.in fideicommisso.ff.de legatis.2.pagin.130. col.1.in med. num.3.
Lex Cum auus.ff.de conditionibus,& demonstrationibus. pagina. 136.col.1.in prin.nu.12.
Lex Qui Romæ.§. Augerius.ff.de verborum oblig. pag.139. col.1. in med. nu.5.
Lex Si decem cum petiero.ff.de verb.obliga.pag. 102. col.2.in fine & pag.141 col.1.in med. nu.6.
Lex Diem.§.si plures.ff.de arbitris,pagina.153.col.1.in fin.nu.6.
Lex Fructus pendentes.ff.de rei vendicatione pag.159.col.2.in prin cip.num.2.
Lex Qui scit.§. vltimo.ff.de vsuris, pagina. 161.col.1.in prin.nu.7.
Lex Qui mihi bona.ff.de acqui.rerum domi.ibid.
Lex bonæ fidei.ff.eod.tit. ibid.
Lex Ex causa.ii.de minoribus, pagina.162. col.2.in med.sub nu.11.
Lex penult.eod.tit.ibi.
Lex Si proprietarius.ff.de damno infecto,pagina.163.col.1.in prin. sub nu.11.
Lex clauibus.ff.de contrahenda emptione,pagina.385. colum.2.in prin.nu.11.
Lex prima.C.de donationibus,pagina.386.col.1.in prin.nu.12.
Lex Emprorem.§.vltimo.ff.de actionib.empt.pagina.387.col.1. in med.nu.2.
Lex Qui libertatis.ff.de euictionib.ibid.
Lex Titia Seio.ff.de legatis.2.pagina.407.col.1.in fi.nu.12.
Lex mortuo. §.primo.ff.de legatis.2.ibid.
Lex Si ita stipulatus.ff.de verborum oblig.pag.408.col.1.in fin.
Lex Imperator Adrianus. ff.de statu hominum, pagina.409.col.1. in fine.
Lex prima. §.excusantur. ff. ad senat. consult. Syllania.pagina.413. col.1.in prin.
Lex Officium.§.officium.ff.de re militari,pag.464.col.1.in fin.
Lex vltima.C.de donationib.pag.472.col.1.in med.nu.11.
Lex vnica.C.de collat.æris.lib.10.pagina.477.col.2.in prin.nu.4.
Lex vnica.C.de argenti pretio,lib.10.pagi.478.col.1.in prin.nu.6.
Lex prima.ff.de contrahenda emptione.pag.494.col.1.in fin.nu.2.
Lex Quoties.C.de suscepto.& Archa.lib.10.pag.473.col.1. in prin. sub nu.4.
Lex properandum.§.finautem vtraque. C.de iudicijs.pagi. 480. colum.2.in fin.sub nu.2.
Lex vnica.C.de rati.oper.publico.ibid.
Lex secunda. C.de Episcop.audient. pagina.480.col.2.in med. sub num.1.
Lex Ab executione.C.quorum appellatio.non recip.ibid.
Lex quod si minor.§.Sceuola.ff.de minorib.pag.169.col.1.in med. num.7.
Lex Patri pro filio.ff.de minorib.pag.171.col.2.in med.nu.5.
Lex Sed & hæc.in prin.ff.de procuratorib.ibid.
Lex Licet.C.qui potiores in pignore habeantur. pagina.173.col.1. in fin.nu.2.
Lex secunda.C.de prædijs,& omnibus rebus nauicula. lib. 11. pag. 180.col.1.in prin.nu.3.
Lex Quod si nolit.§.siquid ita venierit.ff.de ædilitio edicto.pag.183. col.1.in med.nu.4.
Lex Nonnulli.ff.de accusationib.pagina.190.col.2.in fin. sub nu.3.
Lex prima.C.de famosis libellis.pagi.192.col.2.in fi.sub nu.7.
Lex vlti.C.de reuocandis donationib. pag.193.col.1.in fi. sub nu.7.
Lex Si ita relictum fuerit.in prin.ff.de legatis.2.pagina.199.col.1.in prin.sub nu.9.
Lex Si pluribus.ff.eod.tit.ibid.
lex Si seruitus.ff.de seruitutibus vrbanorum prædiorum. pagi.199. col.1.in med.sub nu.9.
lex secunda.ff.de liberis,& posthumis,ibid.
lex Si cui.in prin.ff.de legatis.3.pag.199.col.1.in fin.sub nu.9.
lex Placet.ff.de liberis & posthumis.pag.199.col.2.in fin.sub nu.10.
lex Quoties.C.de donationib.quæ sub mod.pag.200.col.2.in prin.
lex prima.C. de donationib. quæ sub mod. pagi.201.col.1. in med. nu.4.& ibid.in fin.nu.6.
lex Si cum fundum.ff.de pactis,pagina.202.col.1.in fi.nu.8.
lex vltima.§.vltimo.ff.de iure fisci.pag.207.col.1.in prin.nu.4.
Lex secunda.C.de pactis inter emptorem,& venditorem.pag.208. col.1.in prin. nu.7.
lex Non puto.ff.de iure fisci.pag.210.col.2.in prin.nu.1.
lex Si is,qui.ff.de iure fisci.pag.211.col.1.in prin.nu.5.& pag.210.colum.2.in fin.sub nu.2.
lex Satis.C.in quibus causis pignus vel hypothe. pagina. 211. col.1. in fin.nu.7.
lex Diffamari.C.de ingenuis,& manumissis.pagina.224.col.2. in fi. & per tot.
Lex Si contendat.ff.de fideiussorib.pagi.225.col.1.in med.nu.3.
Authen.nisi rogati.C.ad Trebellianum,pagi.228.col.2.in me.nu.7.
Lex Titiæ.ff.de conditio.& demonstr.pag.229.col.1.in prin.nu.9.
Lex vltima.ff.de vsufructu legato.pagi.240.col.2.in fi.nu.1.
Lex In causæ.§. idem Pomponius. ff.de minorib. pag.243. col.2.in prin.nu 2.
Lex secunda.C.de rescindenda vendi.pag.243.col.1.in fi.& per tot.
Lex vltima.§.item quæsitum.ff.de condict.indebiti. pag.249.col.1. in prin.nu.4.
Lex Si quis donationis.ff.de contrahen.emptio.pagina.250.col.2.in med.nu.10.
Lex Si sponsus.§.circa.ff.de donatio.inter virum & vxorem. ibid.
Lex Nam quod liquidæ.§.vltim.ff.de penu legata.pag.254.col.2.in med.nu.5.
Lex Si quis ita legauerit.ff.de auro,& argento lega.pag.256.col.2.in med.nu.10.
Lex generali.§.vxori.ff.de vsufructu legato. pag.253.col.1. in med. per tot.
Lex Cum de lege.ff.de probationib.pag.258.col.1.in fi.nu.4.
Lex Qui duos.§.si mulier.ff.de rebus dubijs.pag. 261.col.2. in prin. nume.3.
Lex Cum hic status. §.si ambo. ff.de donatio. inter virum, & vxor, pag. 262.col.1.in prin.nu.5.
Lex Si inter.ff.de rebus dubijs.ibid.in med.
Lex Ex facto.§.si quis autem,in primo.ff.ad Trebellianum.pagina. 262.col.2.in med.nu.6.
Lex Quod de pariter.ff.de rebus dubiis.pag.263.col.2.in fin.nu.8.
Lex Si inter virum.ff.de rebus dubijs.ibid.
Lex Qui duos.§.si maritus.ff.eod.tit.ibid.& pagi. 261.col.2.in prin. nume.3.
Lex Idem est.ff.eod.pag.263.col.2. in fin.sub nu.8.
Lex Sed & in illo.ff.eod.tit.ibid.
Lex Si inter socerum.ff.de pactis dotalibus.pag. 264,col. 1.in med. nume.9.
Lex Qui duos.§.si cum filio.ff.de rebus dubijs. pag.264. colum.2.in med.nu.10.
Lex Si hi,qui inuicem.ff.de donatio.causa mortis.pag. 264.col.1. in prin.sub nu.8.
Lex Ad bestias.ff.de pœnis.pag.272.col.2.in med.nu.6.
Lex vltima.C.arbitri tut.pag.292.col.1.in prin.nu.4.
Lex Si quis rationes.ff.de liberatione legata.ibid.in med.
Lex ædem.C.locata,pagina.294.col.1.in med.nu.4.
Lex Quoties.C.de rei vendicatione,pag.203.col.1.in fin.per tot.
Lex tertia.§.vltimo.ff.de annuis legat.pag.322.col.2.in fi.nu.9.
§. de illa. Institu.de societate.pag.324.col.2.in fi.nu.3.
Lex curabit.C.de action.empti.pag.334.col.1.in fi.nu.2.
Lex fructus.C.de actio.emp.pag.332.col.1.in prin.sub nu. 6.
Lex illicitas.§.veritas.ff.de officio præs. pag.146. col.2. in med. sub nume.4.
Lex, Pediculis.§.argento potorio.ff.de auro & argen.lega. pag.257. col.1.in me.sub nu.10.
Lex Qui duos.§.vltimo.ff.de rebus dubijs.pagin.264. col.1.in prin. sub nu.8.
Lex Si mulier.ff.eod.tit.ibidem.
Lex Cum pubere.ff.eod.ibid.
Lex Si sic. ff.quemadmodum seruit. amitta. pag.222.col.1. in fi.sub nume.10.
Lex Si contendat.ff.de fideiussorib. pag.224. col.2.in fi. & pag.225. col.1.in me.nu.3.
Lex Si ego,in prin.ff.de iure dotium. pagina.205. col. 1.in prin. sub nume.15.
Lex Iulianus.§.si fructibus.ff.de actio.empt.pag.206.col.1.in fin.
Lex In causæ.§. interdum.ff. de minorib.pag.160. col.1. in prin.sub nume.4.
Lex Sicut emptio.§.vlt.ff.locati.pag.335.col.1.in med.sub nu.4.
Authen.quod si debitor.C.de pignorib.pag.391.col.2.in med.nu.3.
Lex Si cui.C.de non nume.pecu.pag.177.col.2.in med.sub nu.6.
Lex vltima.C.de dot.caut.pagi.176.col.1.in fi.sub nu.6.
Authent.de restitu.fideicommiss.§. nos igitur.pag. 338.col.2.in fin. sub num.4.
Lex secunda.ff.de fide instru.pag.64.col.2.in med.sub nu.1.
Lex Quidam.§.si tibi.ff.de legatis.1.pag.96.col.2.in med.sub nu.7.
Lex Vir vxori.ff.de dote prælega.ibid.
Lex Eius.§.vlt.ff.de testam.pag.79.col.1.in fin.sub nu.2.
Lex Qui à latronibus.ff.eod.tit.ibid.
Lex penul.§.mancipia.ff.solu.mat.pag.95.col.1.in med.sub nu.3.
Lex Si prædio.ff.de in diem addict.pag.137.col.2.in fi.sub nu.2.
Lex Si fideiussor obligari. §.vlti. ff.de fideiussorib. pag.141. col.2.in prin.sub nu.6.

FINIS.

INDEX RERVM MAXIME NOTABILIVM, QVÆ IN HOC TOTO OPERE TRACTANTVR,

COMPOSITISSIMO, ATQVE EXACTISSIMO ORDINE DIGESTVS, Per Alfonsum Gonzales à Turri.

HIC AVTEM PRIORES NOTÆ, TOMVM: Secundæ, paginam: Tertiæ, columnam: Quartæ, numerum demonstrant.

A

ABBAS an possit conferre primam tonsuram,Tomo 1.pag. 188.col.1.in prin.num.10.
Abbatis authoritas non sufficit regulariter in alienandis rebus monasteriorum, to.1.pag.162.col.1.in princ. nu.9.
¶ Aborsus infantis iam animati potionib. sumptis secutus pœna mortis puniendus est.tomo.1.pagina.311.colum. 2.in fin.num.10.
Aborsus si non fuerit secutus,vilis damnandus est in metallum, & honestus in insulam deportandus. ibid.
Abortioni qui causam dedit est irregularis, atque ibi de criminis huius pœna. to.2.pag.451.col.j.in princ. num.1.
¶ Abdicatio,quid sit.2.pag. 64 col.1.in princ.num.22.
Ablatio rei minimæ an sit furtum,& an inducat peccatum mortale. to. j.pagin. 163.col j in Med.num.12.
¶ Absens constituens executor vltimarum voluntatum, qualiter id officium accipere videatur,to.2 pag.103.col. 1.in princ sub nu.3.
Absenti an possit fieri donatio inter viros,vt ratum valeat,& quid de donatione causa mortis,to.2.pag. 16.col.1.in medio.num 13.
¶ Absentibus an debeantur distributiones quotidianæ,vide in verb.Distributiones quotidianæ.
Absentium distributiones,an præsentibus accrescant.to.1.pag. 370.colum.1.in fin.num.7.
Absentis ratihabitio necessaria est,vt ei actio quæritur sine cessione. to. 1. pag. 203.col.2.in princ.num.12.
Absenti iure huius regni promissio fieri potest cum effectu, etiam nemine absentis nomine acceptante,eod.nu.13.
Absentis nomine notarium stipulari plurimum interest,ad effectum. l. quoties. C.de donationib.quæ sub modo.eod.
Et an post absentis acceptationem donator possit ex consensu donatarij à pacto donationi apposito in fauorem tertij,& absentis recedere,ibid.to 1. pag. 204.col.1.o.in princ.
Absens maritus,an sit ab vxore expectandus.to.2.pag.175.col.2. in fin.num.3.
Absentia sponsi an ipsa sponsalia,quæ de futuro appellamus,dissoluat.to.2.pag. 167.col.2.in fine sub nu.7.
Absentis ratihabitione non sequuta, an possit donator si stipulatus fuerat, pœnitere non requisito donatario,to.1.pag.204.col.1.in princ.num 13.
Absenti an sicut quæritur actio personalis ex pacto donatoris, sic etiam acquiratur dominium sine traditione.to.1.pag.200.col.2.in med. nu.3.
Absenti quando dicatur eius quæsitum.to.1.pag.204.col.2.in med.nu.13.
Absenti acti o personalis regulariter non quæritur quo ad contractum simplicem, ex quo absenti actio quæratur, etiam si ratihabitio secuta fuerit.ibid. col.1.post med.
Et an acquiri possit per procuratorem ibid.345.col.1.in med.nu.8.
Absoluta potestas,quæ dicatur.to.1.pag.111.post med.nu.5.
Absolutio excommunicationis cap. si quis suadente.an detur aliquando ab Episcopo.to.1.pag.376.col.j.
Absolutio à iuramento quandoque citationem requirit, quandoque ea omissa potest concedi.to.2.pag.165.col.2.in princ.num.5.
Absolutio à iuramento,quid operetur ad effectum agendi præstita.to.2.pag. 166.col.j.in prin.nu.5.
Absolutio à iuramento in contractu posito, quomodo sit petenda.to.2. pagin. 165.col.2.in fine nu.5.
Absolutio est necessaria ab excommunicatione iniusta.to.2.pag.324.col.2.in fine sub nu.7.
Absolutio necessaria est ab excommunicatione,quæ lata fuit ad tempus tacitũ, vel expressum.to.2.pag.344.col.1.in fine nu.5.
Absolutio ab excommunicatione,an possit fieri sub conditione, & ad reiciendum ibid.in fine num.6.
Absolutio præstita absque iuris canonici forma,& solennitate valet.ibid. col.2. in fin.num.7.
Absolutio in mortis articulo latè expenditur tom.2.pag.345.colum.2. in med. sub num. 8.
Absolutio ab excommunicatione an possit dari ab eo, qui presbyter non est.to. 2.pag.346.col.2.in med. nu. 10.
Absolutio ab excommunicatione sacramentalis non est, contra communem Docto.in 4.sent.to.2.pag 347.col.1 in prin.sub nu.10.
Absolutionis forma.tom.2.pag.348. col.1. in fin. sub nu.12.
Absolutio ex falsa causa obtenta nulla est.tom.2.pag.348. col.2. in fin.nu.14.
Absolutio ab excommunicatione qualiter sit danda,& quibus præmissis. tom.2. pag.347.col.1.in fi.nu.11.
Absolutio ab excommunicatione obtenta in foro conscientiæ ex potestate Iubilæi,aut Bullarum an habeat vim in foro exteriori. tom.2.pag. 350. colum. 1.in fin.nu. 16.
Absolutionem simplicem petens an videatur confiteri se excõmunicatum esse. tom.2.pag.351.col.1.in prin. nu. 1.
Absolutio simplex differt ab ea,quæ datur ad cautelam. ibid.
Absolutionis appellatione,in dubio de simplici est intelligendum. ibid.
Absolutio ab excommunicatione à quo possit concedi. tom.2.pag.351. colum. 2.in med. nu.2.
Absolutio ab excommunicatione iuris & canonis ab Episcopo regulariter dari potest.tom.2.pag.352.col.1.in med.nu.4.
Absolutio ab excommunicatione minori pertinet etiam ad sacerdotem parochialem tom.2.pag.352.col.2.in fi.nu.6.
Absolutio ab excommunicatione an possit dari ab Episcopo ei qui est excommunicatus à prælato inferiori.to.2.pag. 351.col.2. in med.nu.3.
Absolutio ad cautelam quando conceditur.to.2.pag.353.col.1. in med.nu.7.
Absolutio ad cautelam à quo iudice dari possit.to.2.pag.353.col.2. in prin.n.8.
Absolutio ad cautelam extraordinaria est, & regulis iuris pontificij aliena. to. 2.pag.353.col.2.in med. sub nu. 8.
Absolutus à iuramento à quibus dari possit,& qua causa? tom.2.pag.233.col.2 in med. sub nu.5.
Absolutio an sit necessaria,in iuramento præstito contra bonos mores. tom.2. pag.255.col.1. in med.nu.4.
Absoluere à voto peccati quis possit? tom.2.pag.236. col.2. in med.nu.12.
Absolutus in animæ iudicio etiam pœnitentia peracta potest in exteriori foro accusari,& puniri. to.2.pag.350.col.2.in prin. sub nu.16.
Absolutio ab excommunicatione lata à iure,non potest dari à sacerdote parochiali.to.2.pag.352.col.2. in fi.nu.6.
Absoluendi potestas quando delegari possit.tom.1. pag.336.col.2. in fi.nu.5.
Absolutoria sententia ab obseruatione iudicij licèt interlocutoria sit, vim habet definitiuæ.tom.1.48.col.2.in prin.nu.8.
Et an habeat vim definitiuæ ad hunc effectum,vt iterum agi non possit.ibidem.
Absolutus in iudicio animæ potest eiusdem criminis in exteriori foro accusari.tom.1.pagi.235.col.2. in prin. nu.3.
Absolutus iudicio inquisitionis, vel denunciationis, transactione iuramentiue cessiuæ possit iterum accusari.tom.1.pag.276.col.1.in fi.nu.5.
Absolutus vel condemnatus in foro ecclesiastico,si crimen est mixti fori, potest iterum apud secularem iudicem postulari. to.1.pag.276.col.2. in med.nu.6.
Absolutus indulgentia principis iterum accusari eiusdem criminis non potest. tom.1.pag.275.col.1.in fi.nu.2.
Absolutus in foro animæ ab iniuriam passo,quippe qui ei iniuriam condonauit, an possit in foro exteriori puniri. to.1.pag.276.col.2. in fi. nu.7.
Et de satisfactione iniuriæ quo ad honorem, damna, & expensas. ibid.col.seq.
¶ Abstinentia nimia an aliquando inducat peccatum. tom.1. pag.156. colum.1. in med. nume.10.
Abstinentia Ethnicorum ad quem finem tetenderit. tom.2. pagina 454. colum. 1.in prin.num.1.
Abstinentia est virtus temperantiæ pars subiectiua.ibid.
¶ Acceptio iniusta producit obligationem restitutionis.tom.2. pagina 475.col. 2.in princip. sub nu.1.
Acceptum ratione necessitatis extremæ an restituatur, si accipiens ad pinguiorem peruenerit fortunam. tom.2.pag.478.col.2. in med. nu.4.
¶ Acceptatio illius,cui collatum est beneficium,omnino necessaria est,vt illi acquiratur.tom.1.pag 381, col.1. in fin. nu.3.
Acceptatio beneficij non potest fieri per procuratorem absque speciali mandato.ibid.col.2.in prin.nu.4.

Et quid

Et quid de laico.to.1.pag.383.col.1. in prin. sub nu.4.
Aut de excommunicato.ibid.pag.382.col.2.in fin. sub nu.
Acceptatio facta ab eo,qui mandatum non habuit,rata haberi potest, modò ratihabitione fiat intra tempus datum ad acceptandum.tom.1.pag.383.colum.1.in prin.nu.5.
Acceptatio,ratihabitioque absentis quando sit necessaria ad acquirendã actionem tom.1.pag.203.col.1.in med. nu.11.
¶Accidentalia contractus quæ dicantur.tom.2.pag.237.col.2.in prin.sub nu.1.
Ἀχειρώπητον.tom.2.pag.292.col.2. in med. sub nu.1.
Accipere an possit quis aliquid eius nomine,quod ex præcepto facere debemus, aut officio.to.2.pag.485.col.1. in fin. sub nu.6.
¶Accursij error circa verbum,Principia,notatur.to.464.col.1. in fin.
Accursij error etiam ostenditur.tom.1.pag.405.col.2.in prin.sub nu.8.
Accursius fil. quam falso solidum interpretatur, & quinos solidos decem.to.1. pag.479.col.2.in fin.nu.11.
¶Accusari an possit vxor à marito,si postquam cognouit eam mœcham esse, cũ ea coierit to.2.pag 183.col.1.in prin.nu.7.
Accusatio adulterij ciuilis etiam vxori contra maritum competit.tom.2.pag.182.col.2.in med.nu.5.& seq.
Accusatio adulterij an post mortem viri competat hæredibus. tom.2.pag.183. col.1.in fin.nu.9.
Accusatoris protestatio,etiam animum habentis, quod reus occidatur, eum liberat ab irregularitate.tom.2.pag.458.col.1. in fin.nu.2.
Accusatorem excusat protestatio, etiam si iudex iniquè morti reum tradiderit. to.2.pag.ibid.nu.3.
Accusatori non prodest protestatio,vbi reum accusauit furti.tomo.2.pag.458. col.2.in fi.nu.4.
¶Accusatus falsò an possit allegationem in suam defensionem omittere.tom.1. pag.154.col.2.in fin.nu.7.
Accusatio siue reprehensio diui Ambrosij contra Cæsarem Theodosium. to.1. 266.col.1.in fin. sub nu.1.
Accusatio criminis non tollitur per baptismi susceptionem.to.1. pag. 276.col. 1.in med.nu.3.
Accusari eiusdem criminis an possit ille, qui semel absolutus fuit ab obseruatione iudicij.tom.1.pag.275.col.1. in prin.nu.1.
Accusatus alicuius maleficij crimine an possit pendente accusatione ad Ecclesiasticam dignitatem promoueri.tom.1.pag.213.col.1.in med.nu.15.
Acccusatus lite pendente vtitur iure suo.ead.col.in fin.
Accusari an possit iterum, absolutus indulgentia principis. tom.1.275. colum. 1.in fi. nume.2.
Et quid de absoluto in foro animæ an possit accusari in foro exteriori.ibidem. col.2.in prin.Cætera vide in verbo, Absolutus.
Acquisitio beneficiorum ecclesiasticorum dupliciter consideratur. tom.1.pag. 381.col.2. in fin.
Acquisitio possessionis vide in dictione, Possessionis acquisitio.
Acquisita matrimonio constante quo pacto acquirantur pro parte dimidia vxori quo ad dominium,& possessionem.to 1.pag.393.col.1.in prin.nu.2.
Acquisitio lucri delata, si vxor decesserit in matrimonio, locum habet viro, & vxore simul pereuntibus ruina.to.1.pag.261.col.1.in prin.nu.3.
¶Acquirens aliquid ex ludo,non tenetur ante condemnationem restituere.to.2. pag.487.col.1.in prin.sub nu.2.
Acquisita per metum etiam leuem,sunt in animæ iudicio restituenda. to.2.pag. 485.col.2.in med. nu.7.
Acquisita ex contractu,qui restitutione rescindi potest, an debeant in cõscientia restitui. ibid.in fin.nu.8.
Acquisita ex contractu,vel electione,defecta solennitate iuris, restituenda sunt in anima.to.2.pag.486.col.1.in prin. nu.9.
Acquisitio possessionis quid sit.to.2.pag.372.col.2.in med.nu.1.
¶Acta iudicialia quam præsumptionem inducant.tom.1.pagin.149.colum.1.in med.num.9.
Actorum iudicialium scriptura ad quid exigatur. ibidem.
Actus mediati,& immediati ad mortem tom.1.pag.155.col.2. in fin.nu.8.
¶Actio in rem non continetur liberatione quoquo modo concessa. tom.1.pag. 290.col.2.in prin.nu.1.
Actio an ex iuramento oriatur.to.2.pag.230.col.2. in fi.nu.3.
Actio alteri subrogata iuxta primordialem naturam,non accidentalem,subrogatur.to.2.pag.237.col.2.in prin. sub nu.1.
Actio quæ oriatur ex donatione causa mortis.to.2.pag.17.col.2. in prin.nu.17. & in med.nu.18.
Actio aduersus ingratos iuri communi Romanorum non datur tametsi constituta fuerit apud Macedones,& Athenienses. tom.2.pag.41. colum.2.in prin. sub nume.9.
Actio ex pacto nudo cur iure ciuili non detur, & tamen à iure pontificio concessa fuerit.ibid.
Actio competens pro donatione causa mortis an sit bonæ fidei.tom.2. pag.17. col.2.in med.nu.18.
Actio quæ competat legatario pro re legata.tom.2. pag. 84.col.1. in prin.nu.2.
Actio quæ competat fideicommissario.ibid.in med.nu.4.
Actio non oritur ex contractu habente conditionem incertam,quando certam tamen quo ad euentum,licet statim obligatio oriatur. tom 2.pag.129.col.2. in fin num.11.
Actio & exceptio sunt correlatiua.tom.2.pag.369.col.2.in fi.sub nu.4.
Actione reali an condemnetur qui non possidet,suscepit tamen litem. to.2.pag. 97.col 2.in fi.nu.4.
Actio ex l.2.C. rescind. vendit.intra quod tempus sit proponenda.to.1.pag. 163. col.2.in med.nu.13.& pag.247.col.2 in med.nu.10.
Actio rescisoria non potest deduci in iudicium,nisi prius per officiũ iudicis habita restitutione.tom.1.pag.165.col.2.in med.nu.5.
Actus quorundam Apostolorum, & Euangelia apocryphi. tom.1.pag.439.col. 1.& 2.sub nu.2.
Actio quæsita tertio ob aduentum diei quando reuocabilis sit.tom.1.pag. 204. col.2.in prin.sub nu.13.
Actione vtili agens,vt obtineat,oportet probare seipsum dominum rei donatæ fuisse tempore donationis.to.1.pag.201.col.2. in prin. nu.6.
Actio personalis non datur contra secundum conductorem,sed contrã locatorem.tom.1.pag.308.col.1.in prin.nu.8.
Actio ex l.2.C.de resc nd. venditio. apud Gallos deducenda est in iudicio intra decennium.tom.1.pag.163. col.2. in fi.nu.13.
Actio d.l. secundæ, an sit admittenda contra tertium rei venditæ possessorem. tom.1.pag.247.col. 1.in fi.nu.10.
Et quid de possessore, qui rem iusto pretio acquisiuit titulo emptionis, aliove simili.ibid.col.2.in prin.
Aut de possessore, qui tempore acquisitionis rei sciebat illam venditam fuisse cum læsione vltra dimidiam.ibid. col.2. in med.
Actio hypothecaria proponi poterit contra vnum ex pluribus plurium rerum possessoribus in solidum.to.2 pag.352.col.1.in prin nu.7.
Actione furti & iniuriarum an teneatur ille, qui vim meretrici intulit, vide in verbo,Meretrici.
Actio euictionis quando non detur emptori aduersus venditorem. tom.1. pag. 386 col.2.& seqq.
Actione hypothecaria agens qua formula vti debeat. tom.1.pag.179. colum.1. in med. num.1.
Actione hypothecaria conuentus, si rem ipsam meliorauerit, poterit, offerre actori ipsius rei veram æstimationem demptis meliorationib. ead.col.in fin.
Et ibi an fundo hypothecæ obligato, si per alluuionem aliquid accreuerit, totus obligatus censeatur.ibid.col.2.1. prin.
Actionis hypothecariæ proprium est,quod debitum integrum soluatur actori, vel ei tradatur res,quæ pignori est obligata.ibid.col.2.in fin.
Actione iniuriarum an teneatur is,qui alteri verum crimen, vitiumve obiecerit.tom.1.pag.192.col.2.in med. num.6.
Actio petitionis hæreditatis qualiter proponenda sit. vide, Petitio hæreditatis.
Actio rei vendicationis in quo differat ab actione petitionis hæreditatis. vide in dictione, petitio hæreditatis.
Actione reali conuentus si condemnetur fructus restituere, an teneatur ad fructus ex meliorationibus per eum factis, perceptos.tom. 1.pag. 180.col.2.in princip.nu.4.
Actione reali agens an fateatur reum possidere. pag.212.col.1.in fi. nu.10.
Et quid vbi agitur vt quis plebeius pronuntietur. ibid. col. 2.in prin.
Actio realis quando videatur remissa legata liberatione.tom.1.pag.290. col.2. in prin. nu.1.
Actiones & contractus bonæ fidei vnde ita appellati. tom.2. pag. 392. col. 2.in med.nu.4.
Actiones personales quomodo iure regio præscribantur.tom.2.pag.530.col.2. in fine. & pag.531.col.1.in prin.408.col.1.in med. & in fin. sub nu.1.
Actiones temporales qualiter perpetuentur. tomo.2. pagina. 414. colum 1. in med.nume 6.
Actiones redhibitoria, & quanto minoris, an tempore legibus definito excludantur, etiam iure canonico.tom.2.pag.410.col.2. in med. nu.5,
Actiones temporales quo tempore contra Ecclesiam præscribantur. tomo 2. pag.380.col.2.in fin. sub nu.5.
¶Actus humani principibus subijciuntur.to.2.pag 29. col.1. in med. sub nu.12.
Actus charitatis dupliciter consideratur.to.2. pag. 313.col.2. in med. sub nu.1.
Actus contra iuramentum gestus an teneat.tom.2.pag.7.col.2. in prin num.15.
¶Actus qui non valet vt agitur ex defectu causæ efficientis, valet eo modo quo agi potuit.tom 2.pag.111.col.1.in prin.sub nu.3.
¶Actus qui nõ valet vt agitur,valet vt fieri potuit,quãdo sub eo,quod fit, id quod fieri poterat,comprehenditur.ibid.col.1. in med.
Actus valere potest,licet in eo committatur crimen. tomo 2. pagin.163. col.2. in med. sub nu.10.
Actus spiritualis,cuius est capax laicus,contra iuramentum factus valet.tom.2. pag.147.col.1.in prin.sub nu.2.
Actus contrarius bonis moribus non confirmatur iuramento. tomo secundo. pag.254.col.1.in fin sub nu.1.
Actus contrarius iuramento, an valeat.tomo 2.pag.264.col.1.in med.nu.5.
Actus deficiens ratione solennitatis probatoriæ, non confirmatur iuramento. tom.2. pag.278. col.2. in med. nu.1.
Actus deficiens in forma,non fit validus iuramento. ibid.in fi.nu.2.
Actus quilibet peccati mortalis charitati contrarius est. tomo 2. pag.293. col. 1. in med. sub nu.5.
¶Actor vel reus potest totam litem iuramenti delatione alteri secum litiganti committere.to.1.pag.285.col.2.in med.nu.1.
Actor laicus si sit miserabilis aut oppressus an possit apud iudicem ecclesiasticum aduersarios conuenire.to.1.pag.18.col.2.in med.nu.1.
Actore vel reo absente qualiter sit proferenda sententia.tom. 1. pag. 149.col. 1.in princip.nu.8.
Actore inuito non potest mutari pœna pecuniaria in corporalem.tom. primo, pagina.238.col.1.in med.nu.8.
Actori pauperi an cogatur reus diues litis expensas suppeditare.to.primo.pag. 19.col.2.in med.nu.5.
Et quænam quantitas sit diffinienda ad hæc alimenta & litis sumptus.tom. primo,pagina 20.col.2.in fin.nu.7.
Actor rem ab altero possessam sententia iudicis obtinens, quid agere teneatur si tertius eandem rem petierit.tom.primo.pag.57.col.1.in prin.nu.3.
Actor vocatus ad iudicium ex l.diffamari.C.de ingenuis & manumissis,& similibus,poterit eligere alterum ex duobus iudicibus ipsius rei. tom. 1. pagina 226.col.1.in med.num.6.
¶Actus Beati Syluestri,quã authoritatem habeant,& de baptismo Constantini Magni.tom.1.pagi.434.col.2.in prin.nu.3.
Actus venditionis ad rationem mensuræ constituitur, cum tot iugera ex certo fundo venduntur.to.1.pag.9.col.2.in prin. nu.3.

Actus quando dicatur initium sumere a præcedente conditione. to.1.pag.143. col.1.in prin. nu.8.
Actus omnis ab agentis potestate,& voluntate pendet.to.1.pag.345.col.prima in fin.nu.9.
Actus ineundæ societatis habet vim constituti.to.1.pag.392.col.2. in fi.sub n.1.
Actus agentium non debet operari vltra intentionem agentis. tom.1. pag.151. col.1.in med.nu.2.
Actuum distinctio.to.1.pag.155. col.2.in fi.nu.8.
Actus venditionis legati vel donationis plurimum interest an fiat ad rationem mensuræ,vel corporis certi vel limitati.to.1.pag.9.col.1.in med.nu.1.
Actum impedire valens,si præsens sit & taceat consentire videtur.to.1.pag.53. col.2.in med. nu.5.
Actus indiuiduus nomen accipit à digniori parte.tom.primo pag.111.col.2.in fin.nu.primo.
Actus spiritualis,cuius laicus capax non est, etiam factus contra iuramentum valet. ibidem.
Actus omnino mali non permittuntur ob euitandum scandalum. to.2.pag.472. col.2.in prin.sub nu.4.
Actus corporeus an sit ad acquirendam possessionem necessarius? to.pag.372. col.2.in fin. sub nu.1.
Actuum frequentia & iteratio est quidam contemptus.to.2.pag.324.col.prima in med.sub nu. 6.
Actuum scandalum dupliciter contingit.to.1.pag.470.col.2.in fi. sub nu.4.
¶Ἀδέσποτα quæ dicantur? tom.2.pag.518.col.1.in prin. sub nu.5.
¶Aditio hæreditatis an sit necessaria ad exequutionem vltimarum voluntatum. to.2.pag.29.col.2.in fin. sub nu.3.
Aditio hæreditatis an sit necessaria quo ad legata pia. tom.2. pag. 100. col.2.in prin.nu.11.
¶Addicti debitores qui dicerentur? to.2.pag.235.col.2.in prin.sub nu.primo.
¶Adnotatio Lelij circa literam.T.nihil refert.pag 410.col.2. in med. nu.2.
¶Admonitio iudicis circa renunciationem cessionis bonorum. tom.1. pag.237. col.2.in fi.nu.7.
Admonitio bina requiritur, vt imponatur perpetuum silentium diffamanti.to. 1.pag.225.col.1.in prin. nu.2.
¶Adiectio quando accedat legato,vide in dictione, Legato fundo.
Adiectio à testatore facta post testamentũ regulariter nõ cedit legatario, quoties fit in diuersis rebus ab ipsis legatis.to.1.pag.8.col.1.in med.nu.5.
Adiectio cedit legatario,quoties accessoriè accedit legatæ rei.ibid.nu.6.
Adiectio cui sit vbi testator legauerit fundum certis constitutis limitibus, eisdemque nominatis,& ipsi fundo aliquid accreuerit.ibid.nu.7.
Et quid in materia iurisdictionis sit dicendum cum Princeps legauerit castrum certis præsignatis limitibus simul cum ipsius iurisdictione.to.1. pag.7.col.2. in prin.& pag.8.col.2.in fin.nu.8.
¶Ἀνδρολημψία quid? to.2.pag.503.col.2.in prin. sub nu.4.
¶Aduentitium peculium an possit publicari ob crimen filij famil.to.1.pag.169. col.1.in fin.nu.7.
Aduentitia bona filij non possunt iure Regio alienari à patre.to.1. pag.180.col. 2.in fin. nu.5.
Et quid si ea alienauerit. ibid.
¶Aduersarius debet onus probationis sustinere,etiam si reus sit,alter sibi suffragantem habeat iuris præsumptionem.to.1.pag.257.col.2.in med.nu. primo.
Aduersus tutorem non conficientem inuẽtarium iuratur in litem propter præsumptum dolum.to.1.pag.292.col.2. in fin.nu.5.
Aduersus fiscum in dubio iudicandum est,vbi agit de pœna exigenda.to.primo pag.210.col.2.in prin.nu.primo.
Aduocatus priuari,& interdici potest à iudice officio suæ aduocationis per annum,si nolit pauperibus patrocinari.to.1.pag.19.col.2. in prin. nu.4.
Aduocatus an possit à iudice cogi auxilium, & operas, ac patrocinium litigantibus præstare.to.1.pag.373.col.2.in prin.nu. primo.
Aduocatis an liceat in iudicio dilationib.calumnijs,dolove vti.tom. primo pag. 150.col.2. in med.nu. primo.
Aduocati an sint dandi pauperibus publico stipendio.to.primo pag.19. col.prima in fin.nu.4.
Aduocatus cogi potest à iudice gratis pauperibus patrocinari.to.primo pagin. 19.col.2.in prin.nu.4.
Aduocatus mortaliter peccat si nolit pauperib.patrocinari.to.1.ibid.post prin.
¶Adulterij definitio.to.2.pag.109.col.1.
Adulterij accusatio ciuilis etiam vxori contra maritum cõpetit. to.2. pag.182. col.2.in med.sub nu.5.
Adulterij causa quo ad tori separationem coram solo iudice ecclesiastico est tractanda.to.2.pag.183.col.1.in med. nu.8.
Adulterij accusatio an mortuo viro eius hæredib. competat aduersus vxorem. ibid.in fin.nu.9.
Adulterij causa vxore dimissa,an liceat viro aliam accipere coniugẽ.to.2. pag. 184.col.1. in prin.nu.13.
Adultera,quæ ex adulterio peperit,an teneatur id marito detegere.tom.2. pag. 470.col.2.in med.nu.3.
Adultera an teneatur spurio filio detegere secretò adulterium, vt is bonis mariti abstineat.to.2.pag.474.col.1.in prin.sub nu.6.
Adultera à marito accusata ciuiliter,potest etiam lite contestata paris criminis exceptionem conijcere.to.2.pag.182.col.2.in fi.nu.6.
Adultera an possit à marito,qui cum ea post adulterium scienter coierit, accusari.to.2.pag.183.col.1.in prin.nu.7.
Adultera vxor an potuerit ante legem Iuliam à marito occidi simul cum ipso adulterio in crimine deprehenso.to.2.pag.185.col.1.in prin. nu. primo.
Adultera,& adulter possunt à marito propria authoritate occidi lege Regia.to. 2.pag.185.col.2.in fin.nu.6.
Adulteram vxorem occidens non acquirit bona, quæ ob adulterium vxoris sibi adiudicantur.ibid.in fin.nu.7.
Adulter clericus qua pœna puniat iure Pontificio.to.2.p.188.col.1. in med.n.19.
Adulter laicus an possit per iudicem ecclesiasticum puniri.ibid. in fin.nu. 20.
Adulteri cum filia deprehensi ex lege Iulia à patre occidi poterant simul cum ipsa filia.to. 2.pag.185.col. 1.in med.nu.2.
Adulteri qualiter occidi possint à patre vel marito ex legib. partitarum. ibid. in fin.nu.4.
Adulteri an licitè in conscientiæ foro occidantur à patre,vel marito. to.2.pag. 186.col.prima in prin.nu.8.
Adulteri pœna per sententiam iudicis imponenda,quæ sit, & quo iure introducta.to.2.pag.187.col.2. in fi.nu.17.
Adulterio commisso vxor non tantum dotem, sed & arras, atque parapherna amittit.to.2.pag.182.col.1.in med. nu.2.
Adulterio perpetrato, cui applicetur dos vxoris adulteræ. ibid.col. secunda in medio nu. 4.
Adulteros occidendi licentia an possit alteri committi, to. secundo pagin. 185. col.in prin.nu.5.
Adulteros occidens propria authoritate in locis Romanæ Ecclesiæ quo ad temporalia subditis,puniendus est.to.2.pag.187.col.prima in med. nu.15.
Adulteros occidens maritus,sibi ex lege Regia a iudice traditos,an peccat.to.2. pag.188.col.1.in prin.nu.1.
Adulterium minimè committitur cum alterius sponsa de futuro. to.2.pag. 109. col.prima in med.nu.8.
Adulterium commissum ab ea,quæ vera vxor existimatur quamque putatiuam vxorem appellamus,amissionem dotis inducit.tom.2.pag.182.colum. prima in prin.nu.1.
Adulterium an probetur per osculum,vel alios actus impudicos. ibid.in fi.nu.3.
Adulterium à marito cõmissum facta per iudicẽ separatione tori propter vxoris fornicationem cohabitationem coniugalem instaurat.tom. secundo pag. 182.col.2.in fi. sub nu.5.
Adulterium an iustè puniatur mortis pœna.to.2.pag.187.col.2. in fin.nu.17.
¶Admonitio Roma.Pontificis quando interrumpat præscriptionem? to.2.pag. 414.col.prima in med.sub nu.5.
¶Adscriptij,originarij, & censiti coloni qui dicantur.to. secundo pag.258. col. secunda in med.nu.secundo.
¶Aduentus Regis in aliquam ciuitatẽ interdictum suspendit.tom.secundo pag. 366. col.secunda in fin.nu.4.
¶Aduocatus in causa sanguinis an præmissa protestatione efficiatur irregularis. to.2.pag.458.col. 2.in fin.nu.5.
¶Aequitas,& rigor quomodo distinguantur.tomo secundo pag.392. colum.1.in med. nume. 3.
¶Adulterare quid sit? to.1.pag.497.col.2.in fin.nu. secundo.
¶Aedificium priuatum potest altius tolli, & quando non.tom. primo pag.377. col.secunda in prin.nu.8.
¶Aegrotantibus an debeantur distributiones quotidianæ,vide in verb. Distributiones quotidianæ.
¶Aegyptij primi omnium Regum principatum habuerunt. tom. primo pag.4. col.secundo in prin.nu.5.
Aegyptiorum primus Rex fuit Menes. ibid.
Aegypti Reges Pharaones nuncupabantur. ibid.
¶Aequinoctium nostro Aprili conueniebat olim,quamuis nunc Martio conueniat.to.1.pag.447.col.1.in med.nu.4.
Aequalitas in puniendis criminibus quæ seruanda.to.primo pag.271.col.secunda in prin.nu.secundo.
¶Aera Cæsaris quid sit? to.1.pag.194.col.secunda in med. nu.3.
Aera Arabum incepit anno Domini 622.to.1.pag.447.col.2.in med. nu.7.
Aeris grauis pœna vnde dicta fuerit.to.1.pag.467.col.2.in med.nu. secundo.
Aereus numus, vide in verbo, Numus.
Aereum numisma in quo scriptum erat nomen Augusti.tom.1.pag.3.col.prima in med. sub nu.3.
Aereos numos quo tempore cudi iusserunt catholici Reges Ferdinandus,& Elisabeth.to.1.pag.467.col. prima in med.nu. primo.
Aes cur misceatur auro,vel argento.to.1.pag.469.col.2.in prin. nu.6.
Aerarij qui dicebantur? to.primo pag.212.col.secunda in med.nu.10.
¶Aestimatio rerum dotalium non efficit venditionem, nec emptionem quoties deduci potest ex pacto contrahentium expresso,vel tacito æstimationem factam fuisse ad alium effectum,non vt venditionem efficeret.tom. primo pag. 94.col.secunda in fi.nu. secundo.
Aestimatio rerum dotalium an efficiat emptionem.vbi dicitur,quod soluto matrimonio res restituantur vxori pro eodem pretio,quo fuere æstimatæ.tom. primo pag.95.col.prima in fin.nu.3.
Aestimatio non facit emptionem quoties adijcitur pactum, quod res æstimatæ soluto matrimonio restituantur vxori,si tunc extiterint, habita tamen ratione augmenti,& diminutionis boni viri arbitratu.tom.1. ibid. col. secunda in princip. nu.4.
Nec similiter facit emptionem si pactum sit quod res ipsæ restituantur. ibid.
Aestimatio videtur legata cui tessera vel militia legatur.tom.1.pag. 407. col.1. in fin.num. 12.
Aestimatio rerum dotalium tunc manifestè facit emptionem, cum pactum fuerit soluto matrimonio,res ipsas vel earum æstimationem arbitrio & electione mariti restituendas esse.to.1.pag.95.col.2.in fin.nu.5.
Et an in hoc casu maritus re penitus extincta absque vlla eius culpa leui, vel leuissima teneatur præcisè ad æstimationem.ibid.col.seq. in prin.
Aestimatio vbi emptionem fecerit etiam tunc in subsidium vxor agere poterit vtili rei vendicatione ad rem æstimatam, quæ per tertium possidetur titulo lucratiuo,vel oneroso.to.1.pag.97.col.1.in med.nu.8.
Et quid si vxor consensit alienationi rei æstimatæ.tom.1.pag.97. colum. prima in fin.nu.8.
Et an tertius possit effugere condemnationem restitutionis rei offerendo æstimationem.ibid.
Aestimatio rerum dotalium emptionem facit in dubio, etiam si pretium in arbitrium alterius conferatur.to.1.pag.94.col.2.in med.nu.1.

Index Alphabeticus.

Aestimatio an faciat emptionem quoties apponitur clausula, quod dos restituatur eodem modo, quo data fuit. to. 1. pag. 94. col. 2. in fin. nu. 2.
Aestimatio quarundam rerum dotalium tacitè à iure constituitur. tom. 1. pagin. 96. col. prima in fi. nu. 6.
Aestimatio rerum dotalium absque certa quantitate an faciat emptionem. tom. 1. pag. 96. col. 2. in prin. nu. 7.
Aestimatio censetur quædam propria venditio. to. 1. pag. 96. colum. 2. in fi. nu. 7.
Aestimatio an faciat emptionem quoties maritus recipiens dotem æstimata in inopia granatur. pag. 97. col. 1. in prin. nu. 8.
Aestimatio an faciat emptionem quoties pretium nõ est iustum. to. primo pag. 97. col. 2. in prin. nu. 9.
Aestimatio rerum dotalium an sit rescindenda si vxor vel maritus vltra dimidiam iusti pretij fuerunt læsi. to. primo pag. 97 col. 2. in med. nu. 9.
Aestimatio an faciat emptionem quando res dotales alicuius minoris traduntu. marito æstimatæ authoritate tutoris, ac iuris solennitate. to. primo pag. 97. col. 2. post med. nu. 10.
Et quid quando rerum immobilium facta sit æstimatio à tutore absque decreto iudicis. ibid. pag. 98. col. 1. in prin.
Aestimatio rerum dotalium an faciat emptionem quando fit ftatim tempore traditionis, aut paulo post. to. 1. pag. 98. col. 1. in med. sub nu. 10.
Aestimatio rerum dotalium vt faciat emptionem an requirat quod res sint præsentes. ead. col. in fi.
Aestimatæ rei dominium non transit in illum, cui per æstimationem venditur, nisi res ipsa sit præsens. ibid.
Aestimatio maraudinorum, vide in verbo, Maraudinus.
Aestimatio communis vulgi facit maximam probationem circa successionem petentis hæreditatem ab intestato. to. 1. pag. 258. col. 2. in fi. sub nu. 5.
Aestimatores qui? to. 1. pag. 152. col. 2. in fin. nu. 6.
¶Aetas septem annorum ad sponsalia requisita, an suppleri possit malitia. to. 2. pag. 110. col. prima in med. nu. primo.
Aetas quæ sit matrimonio apta, secundum Philosophos. to. 2. pain. 145. col. 2. in fin. nu. primo.
Aetas ad matrimonium secundum canones requisita. ibid. nu. 2.
Aetas malitia suppletur. to. 2. pag. 146. col. 1. in med. nu. 3.
¶Affinitas impedit matrimoniũ contrahi, etiam si supercreuerint contractis sponsalibus de futuro. to. 2. pag. 149. col. 2. post med. nu. 1.
Affinitas contracto matrimonio contingens, non dirimit illud. ibid.
Affinitatis definitio. to. 2. pag. 156. col. 1. in prin. nu. primo.
Affinitas vnde dicatur. ibid. nu. 2.
Affinitas ex coitu illicito etiam oritur. ibid, nu. 3.
Affiniras non oritur ex sponsalibus etiam de præsenti ante coitum. tom. 2. pag. 156 col. prima in med. nu. 3.
Affinitas currit aliquando cum publica honestate. ead. col. 1. in fin. nu. 4.
Affinitatis impedimento simpliciter per dispensationem sublato honestas tollitur. ibid. col. 2. in prin. nu. 4.
Affinitas gradus peculiares non habet. ibid. nu. 6.
Affinitatis genera. ibid.
Affinitas an sit inter virum & vxorem. ibid. nu. 7.
Affines an sint sponsi ante conjugalem consensum. ibid.
¶Agape quid sit? tom. 2. pag. 103. col. 2. in fi. nu. 2.
¶Agati qui dicantur proprie. to. 2. pag. 154. col. 2. in prin. nu. 2.
¶Agendi ius contra testamentum patris non datur ex sola concessione succedendi ex testamento, vel ab intestato. to. 1. pag. 461. col. 2. in prin. nu. 3.
Agere poterit contra testamentum patris secundum quosdam filius naturalis, aut illegitimus, qui habet ex principis concessione ius succedendi ex testamento, & ab intestato. ibid. col. 1. in prin. nu. primo.
Agens actione reali an fateatur reum possessorẽ esse. to. 1. p. 212. col. 1. in fi. n. 10.
Agere õ propriq; cõscientiæ dictamẽ, peccatũ est. to. 1. pag. 145. col. 1. in pr. n. 1.
¶Agiographi libri qui dicantur. to. 1. pag. 431. col. 1. in prin. nu. primo.
¶Agnatus potest hæreditatem repudiare, & feudum habere, filius vero minimè. to. primo pag. 303. col. 2. in fin. nu. 4.
Agnatus proximior quando non admittatur ad retractum rei venditæ. to. primo pag. 363. col. 1. in fin.
Agnita priuata scriptura quam vim habeat, & an præiudicet tertio. tom. primo pag. 281. col. prima in fin. nu. 4.
¶Agri priuati dominus an collectis frugibus possit prohibere conciues à iure pascendi herbam. to. 1. pag. 125. col. 2. in prin. nu. 2.
Agri priuati dominus an possit eundem agrum pratum efficere. ead. col. in med.
Et quid iure Regio sit statutum. to. 1. pag. 126. col. 2. in fi. nu. 3.
Agri priuati dominus liberè potest mutare eiusdem agri culturam. tom. primo pag. 127. col. prima. in fin. nu. 5.
Agri communes duabus ciuitatibus an possint ab altera coli, si per hanc culturam impediatur communis pastus, altera minime consentiente. ibid. col. 2. in prin. nu. 6.
Agri pertinentes ad beneficium ecclesiasticum, aut domus, aliave prædia si locata fuerint ad pensionem mortuo possidente ad eum pertinebunt pensiones eius anni. to. primo pag. 209. col. 1. in prin. nu. 12.
Agrimensor, aut medicus, aut alij periti qualiter possint proferre proprium iudicium. to. primo pag. 287. col. 1. in med. nu. 5.
Agrorum depopulatores nocturni non gaudent immunitate Ecclesiæ. to. primo pag. 313. col. 2. in fin. nu. 13.
Alani, Vandali, & Sueui Gallorum populi quo tempore Hispanias inuaserunt. to. primo pag. prima col. 1. in fin.
¶Alapæ percussio reiterata in continenti an duplici pœna puniatur. tom. primo pag. 278. col. 2. in fin. nu. 8.
¶Alcauala Hispanè quæ dicatur. to. 2. pag. 489. col. 1. in med. nu. primo.
Alcauala apud Hispanos quæ dicatur? to. primo pag. 106. col. 1. in fin. num. 9. & pag. 195. col. 2. in fi. nu. 4.
¶Alcibiadis dictum. to. primo pag. 157. col. 1. in med. nu. 11.
¶Alciati error explicatur. to. primo pag. 65. col. 1. in fin. nu. 2.
¶Alexander ab Alexandris hallucinatus fuit, dum vicos Athenienses tribus esse existimauit. to. primo pag. 404. col. prima in med. nu. 6.
Alexandri sexti constitutio, quæ de tonsura, & vestibus clericalibus tractat. tom. primo pag. 106. col. 2. in med. nu. primo.
¶Alienatio rerum ecclesiasticarum etiam solenniter facta non valet nisi causa iure permissa. to. primo pag. 300. col. 1. in fi. nu. 2.
Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramento, vbi mulier prius iurauit, se non alienaturam. to. 2. pag. 262. col. prima in fin. nu. 2.
Alienatio facta per parentes in fraudem legitimæ filiorum an possit reuocari. to. 2. pag. 85. col. prima in fin. nu. 9.
Alienatio rei prohibitæ ad liberandum à carcere possessorẽ facta, viuente eo sustinetur. to. primo pag. 299. col. 2. in med. sub nu. 9.
Alienationis rerum Ecclesiæ solennitas, & forma. tomo primo pagin. 300. col. prima in prin. nu. primo.
Alienandis rebus monasteriorum regulariter non sufficit Abbatis authoritas. to. primo pag. 162. col. prima in prin. nu. 9.
Alienatio rerum ecclesiasticarum quam solennitatem requirat. pag. 161. col. 2. in fin. nu. 8. & pag. 300. col. prima in med. nu. primo.
Alienatio dominij tantum vtilis non facit locum retractui. tom. primo pag. 363. col. 2. in fin. nu. 3.
Alienatio rerum Ecclesiæ si fit pro satisfaciendis pecunijs Ecclesiæ mutuatis, debet probari pecuniã versam fuisse in Ecclesiæ vtilitatem. tom. primo pag. 300. col. 2. in fin. nu. 3.
Et qualiter hoc probari possit. to. primo 301. col. prima nu. 3.
Alienare prohibitus an possit in hæredem legitimum rem prohibitam alienari transferre. to. 2. pag. 92. col. prima in med. nu. 2.
Alienigena absque interprete pronuntiante verba matrimonio apta, actus vel præuisi vel sequuti, sunt considerandi. to. 2. pag. 144. col. 1. in prin. nu. 3.
Alienigenæ matrimonium contrahere possunt per interpretem. ibid.
Alienæ rei emptor, &c. vide in verbo, emptor rei alienæ.
¶Alimenta à parentibus filijs etiam illegitimis debentur, & præstanda sunt. to. 2. pag. 204. col. prima in prin. nu. primo.
Alimenta etiam spurijs debita, pacto remitti non possunt. ibid. nu. 3.
Alimenta filijs etiam spurijs debita, lege aliqua tolli non possunt. to. 2. pag. 204. col. prima in med. nu. 4.
Alimenta filijs præstanda sunt inspecta parentum, & filiorum qualitate. tom. 2. pag. 205. col. prima in prin. nu. 7.
Alimenta filio non debentur si is habeat vnde possit seipsum alere. ibid. nu. 9.
Alimenta an debeantur filijs spurijs à matre. to. 2. pag. 205. col. 2 in fi. nu. 13.
Alimenta, an sint necessariò danda filijs spurijs à parentum successoribus. pag. 206. col. prima in med. nu. 14.
Alimenta an transeant ad filiorum hæredes. ibid. nu. 15.
Alimenta an debeantur ab auis ipsis nepotibus. tom. 2. pag. 206. colum. secunda in prin. nu. 16.
Alimenta quibus ex causis possint negari filijs. ibid. nu. 17.
¶Alimenta deducuntur debitori etiam si non fiat integra debiti solutio. to. primo pag. 237. col. prima in med. nu. 6.
Alimentorum causa pia est. to. primo pag. 21. col. 1. in prin. nu. 8.
¶Aliud est agere contra testamentum, aliud succedere ex testamento, aliud succedere ab intestato. to. primo pag. 461. col. 2. in prin. nu. 2.
Aliud est quid fieri à contemnente, aliud ex contemptu. to. 2. pag. 324. col. prima in med. sub nu. 6.
¶Alfonsus Decimus Hispaniarum Rex quo anno cœperit regnare. tom. primo pag. 445. col. 2. in med. nu. 1.
Alfonsus Rex Decimus connumerat ab Adamo ad Christi aduentum quinque mille nonaginta nouem. to. primo pag. 446. col. 1. in fin. nu. 2.
Alfonsus idem in tabulis astronomicis supputat ab Adamo ad Christum annos Sex mille nongentos octuaginta quatuor, & dies bis centum vium & viginti. ibid. col. 2. in prin.
Alfonsi Aragoniæ Regis responsum. to. 1. pag. 299. col. prima in med. nu. 9.
Alfonsi à Castro tres conclusiones verissimæ circa potestatem Romani Pontificis. to. primo pag. 233. col. 2. circa. fi. sub nu. 8.
Alfonsi à Castro laus to. 2. pag. 112. col. prima in med. nu. 8.
¶Alma substantiuè, & adiectiuè quid significet. to. 2. pag. 354. col. 1. in med. nu. 1.
¶Amicitia consanguinitati cõparatur. to. 2. pag. 59. col. 2. in prin. nu. 7.
¶Ambrosij textus Gratiano restitutus. to. 2. pag. 169. col. prima in prin. nu. 2.
¶Anathema quid sit, & huius dictionis deductio, latissima. to. 2. pag. 328. col. 2 in fine nu. 6.
Anathema frequenter pro maiori excõicatione accipitur. ibid.
¶Ἀναθήματα quæ dicantur. to. 2. pag. 329. col. prima in fi. sub nu. 6.
¶Allegans diuitias vel pauperratem tenetur eam qualitatè probare. to. primo pag. 257. col. 2. in fin. nu. 2.
Alteri per alterum in hoc Regno etiã absque vlla stipulationis solennitate obligatio acquiritur. to. primo pag. 203. col. 2. in med. nu. 13.
¶Ananiæ sententia examinatur. to. primo pag. 192. col. prima in prin. nu. 5.
¶Analogia auri ad argentum. to. primo pag. 474. col. prima in fi. nu. 3.
¶Anastasius secundus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, & an vera sint quæ de eo Gratianus tradiderit. to. primo pag. 417. col. prima per totam.
¶Ancharrani opinio de hæreditate præscribente legatum, examinatur. to. primo pag. 183. col. 2. in med. nu. 5.
¶Angeli responsum variè intelligitur circa præscriptionẽ iuris redimendi. ead. col. in fin. nu. 6.
Angeli opinio explicatur in l. vnic. C. ne liceat tertio prouo. to. primo pag. 89. col. prima in med. nu. 6.
Angeli sententia rectè intelligitur. to. 1. pag. 180. col. 2. in prin. nu. 4.
¶Anglorum consuetudo circa clericos. to. 1. pag. 104. col. 1. in med. nu. 5.
¶Ambrosius Mediolani præfecturam gerens in Episcopum fuit electus. to. primo pag. 432. col. 2. in prin. nu. 5.
¶Anima quæ peccauerit ipsa morietur. to. 1. pag. 265. col. 1. in med.
¶Animus, & voluntas distingunt delicta. to. 2. pag. 337. col. 1. in fi. sub nu. 8.

Animus

Index Alphabeticus.

Animus occidendi an consideretur vbi vulnus mortiferum non est, & tamen vulneratus ab alijs occidatur. to. 2. pag. 449. col. 1. in med. nu. 6.
Animalia omnia propter hominem creata. tom. secundo pagina 496. col. secunda in med. sub nu. 1.
Animi mutatio nunquam præsumitur. to. 2. pag. 376. col. 2. in princ. sub nu. 1.
¶Anulus in quarto dig. to finistræ manus cur inferatur. to. secundo pagin. 142. col. 2. in prin. sub nu. 3.
Anuli traditio quando in coniugali contractu cõsensum significet, aut eius præsumptionem inducat. ibid.
¶Anni à diluuio, & vniuersali Cataclysmo. to. 1. pag. 446. col. 2. in med. nu. 3.
Anni à Nabuchodonosor & magno Philippo. to. 1. pag. 447. col. 1. in fin. nu. 5.
Anni ab Alexandro magno & à Cæsare. ibid. col. 2. in prin. nu. 6.
Anni Arabum à Mahomete. to. primo ibid. nu. 7.
Anni initium quo tempore apud Hebræos. to. 1 pag. 446. col. 1. in med. nu. 2.
Anni solaris duplex initium apud Hebræos obiectabatur ab æquinoctio vernali, & ab æquinoctio autumnali. to. 1. pag. 445. col. 2. in fin. nu. 1. & pag. 446. col. 2. in fi. nu. 4.
Anni ab Adamo ad diluuium mille sexcenti & quinquaginta sex fuerunt secundum Hebraicam veritatem, & Latinos codices. to. primo pag. 446. col. secunda in med. nu. 3.
Iuxta septuaginta verò interpretes supputantur anni bis mille ducenti quadraginta duo. ibid. col. 1. in med. nu. 2.
Anni à diluuio ad orum Abrahæ secundum Hebræos computantur nonaginta duo supra ducentos. ibid.
Ex editione verò septuaginta interpretum annos numerari mille septuaginta duo. ibidem.
Annus datus hæredibus, aut executoribus ad construendam Ecclesiam vel monasterium, an currat à die monitionis. to. 2. pag. 29. col. 2. in med. nu. 2.
Annuus datus executoribus vltimarum voluntatum quo pacto currat eis impeditis. to. 2. ead. col. in fi. nu. 3.
Annus inceptus an habeatur pro completo. to. 2. pag. 110. col. 2. in prin. nu. 2.
Annus Hebræorum continebat duodecim lunationes, & insuper vndecim dies. to. 1. pag. 445. col. 2. in fi. nu. 1.
Et tertio quoque anno mensem vnum adijciebant. ibid.
Annum solarem Romulus constituit ex decem mensibus. ibid.
Annum solarem constituit Numa ex duodecim mensibus. ibid.
Annona militaris quare fuerit dicta Primipilus. to. 1. pag. 211. col. 2. in prin. n. 7.
Annona & merces olim in Hispania quàm vili pretio habebãtur. to. 1. pag. 449. col. 1. in fi. nu. 1.
Annorum cõputatio à Christi natiuitate qualiter apud plerasque nationes fiat to. 1. pag. 194. col. 1. in prin. nu. 1.
Anno. um numerus quandoque sumitur ab incarnatione Christi. ead. colum. in med. nu. 1. simo.
Anni olim apud Hispanos ab æra Cæsaris designabãtur. ibid. col. 2. in med. n. 3.
Annorum rationem à natiuitate Christi non à Cæsaris imperio assumi, quis instituit. ibidem.
Annorum domini mentio fieri debet in quolibet instrumento. to. 1. pag. 70. col. 1. in med. nu. secundo.
Item & dies, & mensis in quo confectum fuerit. ibid. col. 2. in prin.
¶Annonaria Lex à Clodio lata, qua fauxit frumentum populo gratis dari. to. 1. pag. 405. col. 2. in med. nu. 9.
¶Anni Viterbiensis Commentaria à multis improbantur. to. 1. pag. 420. col. 2. in fin. nu. 4.
¶Annotationes aliquot. to. 1. pag. 285. col. 1. per tot. nu. 5. & 6.
¶Annua bima, trima die quid significet. to. 1. pag. 282. col. 2. in fi. nu. 5.
Annua præstatio vniformis an longo tempore inducat tituli, & causæ præsumptionem. to. 2. pag. 387. col. 2. in prin. nu. 2.
Annua præstatio ratione reditus per triginta annos facta, reditus acquisitionem præscriptione attert. to. 2. pag. 387. col. 2. in fin. nu. 3.
Annua præstatio temporis immemorialis, etiam sine causæ allegatione inducit annui reditus acquisitionem. ibid. in fi. nu. 4.
Annua præstatio à vasallis domino facta, nõ inducit ius exigendi. ibid. pag. 388. col. 1. in prin. nu. 5.
Annui reditus redimibiles quo pretio iustè constituantur? tom. 1. pag. 361. col. 2. in prin. nu. secundo.
Annuus reditus indubio, an sit iudicandus perpetuus, an redimibilis? to. 1. pag. 362. col. 2. in med. nu. 5.
Annui reditus licitè constituuntur, & inibi vtriusque partis ratione. tom. 1. pag. 348. col. 2. in prin. nu. 2. & col. 2. to. 1. pag. 386. col. 1. in med.
Annui redditus ad vitam possunt constitui. to. 1. pag. 349. col. 2. in fin. nu. 3.
Annui reditus an possint emi ad certum & definitum tempus. to. 1. pagina. 350. col. nu. 4.
Annui reditus an sint necessario cõstituendi super certis fundis, aut rebus, alioqui sint illiciti, & eorum constitutio iniqua. ead. col. in fin. nu. 5.
Annui reditus an possint constitui obligatione tantum personali. to. 1. pag. 350. col. 2. in prin. nu. 5.
Annui reditus an perimantur peremptis rebus, super quibus fuerint constituti. ead. col. in med.
Annui reditus an emi possint ea lege vt intra certum tempus liceat eos non postea redimere. to. 1. pag. 355. col. 2. in fi. nu. 7.
Annui reditus non possunt licitè constitui cum pacto redimendi ad voluntatem primi emptoris. to. 1. pagin. 358. col. 1. in prin. nu. 4. Cætera vide in dictione Reditus.
Annuo reditu super pluribus rebus constituto, an cuiuslibet earum possessor teneatur insolidum. to. 1. pag. 352. col. 2. in prin. nu. 8.
Annuum legatum, vide in dictione, Legatum Annuum.
Annui reditus beneficij debitoris quo pacto à iudice adiudicari debent ipsius clerici creditoribus pro ratione quantitatis debitæ. to. 1. pag. 238. col. secunda in fin. nu. 9.
Annorum redituum redemptio fieri debet nõ tantum solutio pretio, sed & reditibus decursis pro rata temporis. to. 1. pag. 208. col. 1. in fin. nu. 8.
Annuorum redituum redemptio qualiter fieri debeat. ibid.
¶Antiochia an sit quam Nisibin auctores appellant. to. 1. pag. 412. col. 2. in prin.
Antiochia Syriæ cur dicta sit Epidaphne. ead. col. in med.
¶Antonij Burgensis opinio reprobatur in e. cum causa, limit. 14. de emptione & vendi. to. 1. pag. 9. col. 2. in fin.
¶Apocryphi libri qui dicantur. to. 1. pag. 438. col. 2. in prin. nu. 1.
Apocryphi libri qui sint apud diuum Hieronymum. ead. col. in med.
¶Apollinis oraculum obmutuit cum Babylas martyr sepultus esset in eo loco iuxta Daphnes suburbanum. to. primo pag. 379. colum. prima in medio sub nume. secundo.
Apostolicæ literæ ante exequutionem earũ ad Regia mittuntur auditoria, vt ibi examinentur. to. 1. pag. 116. col. 1. in fi. nu. 4.
Apostolicis literis, quæ fallis precibus in publicum dispendium impetrantur, an liceat quandoque non obedire. ibid. col. 2. in fi. nu. 6.
Apostolicorum nunciorum potestas à summis Regis consiliarijs examinari potest. to. 1. pag. 116. col. 1. in fi. nu. 4.
¶Apostata cur dictus ut Iulianus Cæsar. to. 1. pag. 415. col. 2. in fin.
¶Apostoli, & Sancti regulam constituerunt de his, qui admittendi erant ad sacrorum ministeria. to. 2. pag. 427. col. 1. in fi. sub nu. 1.
Apostolorum canones, & decreta, iuris humani sunt. ibid. col. secunda in med. sub nu. secundo.
¶Apostolorum actus à Diuo Luca scriptos solum Ecclesia olim recepit. tom. 1. pag 439. col. 2. in prin. nu. 3.
Apostolorum canones Græca lingua fuerunt editi. to. 1. pagin. 441. col. secunda in fin. sub nu. 6.
Apostolorum canones nõ omnes recepit Zepherinus Papa, sed sexaginta solũ, to. 1. pag. 441. col. 2. in med. nu. 6.
Apostolorum canones solũ octoginta quinque sexta Synodus generalis, quæ congregata fuit in Trullo, probauit. ibid.
Apostolicæ tabellionis quanam ratione, & forma vti debent proprijs officijs in hoc Regno. to. 1. pag. 69. col. 2. in fin. nu. 9.
¶Appellari non potest à vicarijs præsidum alicuius loci ad ipsos præsides, cum ibi sit tribunal. to. 1. pag. 15. col. 2. in prin. nu. 8.
Et quid si alicuius causæ cognitionem præses vicario suo delegauerit, an causa delegationis appellatio admittatur. ibid.
Appellari potest ad summum Pontificem etiã omisso medio, sicut & ad Regẽ. ibid. col. 2. in fi. nu. 9.
Apellari an possit à iudicibus ordinarijs ad ipsos nobiles habentes iurisdictionem, merum & mixtum imperium. ibid.
Appellandum est à delegato ad delegantem, & ibidem expenditur Bart. opinio in l. 1. §. vlt. fi. quis & à quo appella. to. 1. pag. 15. col. 1. in fin. nu. 8.
Non tamen esse appellandum à delegato ad delegantem tenet Ioan. Faber in prin. Instit. de vulga. ibid.
Appellatio prohibita est à tribus sententijs conformibus. to. 1. pag. 14. col. 2. in fin. nu 7.
Appellatio admittenda non est nisi ex iusta, & expressa causa. to. 1. pag. 50. col. 2. in prin. nu. 1.
Appellatio quando proponitur contra regulã iuris propter præsumptionẽ donem dolijon alter admittenda est, quàm si expressa causa iustificetur. ibid.
Appellatio non aliter legatarijs permissa est, quam ipsimet hæredi scripto. to. 1. pag. 51. col. 1. in med. nu. 2.
Appellatio suspendit iurisdictionem iudicis, qui sententiam pronunciauit. to. 1. pag. 79. col. 1. in prin. nu. 1.
Appellationis, & citationis ius an sit eiusdem effectus. to. 1. pagin. 82. col. prima in med. nu. 6.
Appellatione remota, vide in verbo, Clausula.
Appellandi vsus sanctè ac religiosè in religionibus monachorum sublatus est. ibid. col. 2. in fin.
Appellatione deserta an censeatur nullitas deserta quæ ipsi appellationi accedat. to. 1. pag. 86. col. 2. in prin. nu. 8.
Appellans eligendo viã super iustificatione, vel reuocatione sententiæ renuntiare videtur reuocationi attentatorum. to. 1. pag. 80. col. 1. in prin. nu. 3.
Appellatio omisso medio proposita, causæ cognitionem deuoluit, etiã vbi appellari omisso medio non potest, si nihil fuerit ex aduerso obiectum. tom. 1. pag. 15. col. 2. in fin. nu. 9.
Appellationum primarum ius an videatur translatum concessa iurisdictione, mero & mixto imperio in aliquo oppido, & territorio. to. 1. pag. 13. col. primo in prin. nu 2.
Appellationes, quæ ad Regem deferuntur, vt & aliæ causæ, quæ eius definitionem exigunt in ipsa curia examinantur, & definiuntur. to. 1. pag. 16. col. prima in prin. nu. 10.
Appellandum est ad Regem à prælatis, & Episcopis temporalem iurisdictionẽ exercentibus. to. 1. pag. 12. col. 2. in med. nu. 2.
Appellationum primarum cognitio competere potest inferioribus à Principe iurisdictionem habentibus iure speciali vel priuilegio. tom. 1. pag. 14. col. 2. in fin. nu. 7.
Appellatio debet fieri ad Regem quando appellatur à iudice per dominum alicuius oppidi constituto ad audiendas appellationum causas. ibid.
Appellari potest iure Regio ad Regem omisso medio: & vnde huius rei praxis originem habuerit. to. 1. pag. 15. col. 2. in med. nu. 9.
Appellari potest ad summum Pontificem etiam omisso medio. to. 1. pag. 15. col. 2. in fin. nu. 9.
Appellare potest ille cuius interest etiam si condemnatus fuerit. tom. 1. pag. 56. col. 1. in fin. nu. 1.
Appellatio à tertio oppositore facta, vide in dictione, Tertius oppositor.
Appellatio minime iure permittitur à sententia, quæ in rem iudicatam transierit. to. 1. pag. 51. col. 2. in med. nu. 3.
Appellare quando possit venditor à sententia lata contra emptorem. to. 1. pag. 51. col. 2. in fin. nu. 4.

Index Alphabeticus.

Appellatio restituit ac reponit causam in eum statum, quo erat tempore litis contestationis.to.primo pag.62.col.2. in med.nu.5.
Appellatione pendente attentata,vide in verbo, Attentata.
Appellatio in quibus casibus iure prohibeatur.to.1. pagin.80.col.2. in fin.nu.4.
Appellatio regulariter admittitur nisi specialiter sit iure prohibita. ibid.
Appellatio in criminalibus admittenda est.ibid.
Appellatio an admittatur in crimine læsæ maiestatis. ibid.
Appellatio lege humana vel priuilegio Principis tolli potest.to.primo pag.82. col.prima in med.nu.6.& col.2.in med.eod.nu.6.
Appellatio an admittatur in iudicio à sententia lata in possessorio. tom. primo pag.83.col. prima in med.nu.8.
Appellatio ab interlocutoria in quo differat ab appellatione à diffinitiua. tom. primo pag.84.col.2.in med.nu. primo.
Appellationem deferens, vel succumbens in ea an possit agere de nullitate,& nullitatis causam prosequi.to.primo pag.86.col.1.in med.nu.8.
Appellatione sententiæ intelligendum est de diffinitiua, non de interlocutoria. to.primo pag.88.col.primo in prin.nu.3.
Appellatio an sit admittenda,& fieri possit ab omissa expensarum condemnatione,si petitæ fuerunt.to.primo pag.94.col. prima in prin.nu.5.
Appellari an possit ab eo iudice,qui vt vir bonus reductus ad se arbitrium definit? to.primo pag.284.col.prima in med.nu.3.
Appellari potest à iudice etiam vbi quid committitur eius arbitrio. to. primo pag.284.col.2.in med.nu.5.
Appellatione pendente à sententia capitali integer, & illæsus remanet damnati status.to.primo pag.213. col.prima in fin.nu.11.
Appellatione pendente potest accusatus vti his, quæ vti poterat ante accusationem.ibidem.
Appellatio permissa est à iudice, qui super reductionis causa pronuntiauit.to.1. pag.284.col.2.in med.nu.5.
Appellatio admittenda est dum non probatur exceptio à iure. ibid. ead. col. in prin. nu.4.
¶ Ἀφρίζω quid? to. secundo pag. 399.col.2.in med.sub nu. primo.
¶ Approbans testis personam expresè vel tacitè non videtur in eius solius testimonium consensisse. to.primo pag.286.col.prima in med.nu.primo.
Apuestas,quæ vocantur Hispanè,esse licitas.to.2.pag.486.col.2. in fi. sub nu.2. & pag.487 col.secunda in med.sub nu.6.
Aqua ex fonte sua,& natura in aliquo agro scaturiens, an sit propria ipsius fundi domini.to.1.pag.126.col.1.in fin.nu.3.
Aqua & igne nuptiarum fœdera contrahi solebant.to.secundo pag. 108.col.1. in fi.nu. primo.
¶ Aquilius Iurisconsultus primus formulam de dolo malo protulit.tom.secundo pag. 394.col.prima in med.sub nu.6.
Aquila apud Romanos erat signum vexillare.to.1.pag.211,col.1,in fin. nu.8.
¶ Ara misericordiæ apud Athenienses.to.1,pag.308.col.2.in fin.nu. secundo.
¶ Arabes ab Africa Calpem transfecti quo tempore Hispaniam occuparunt. to.primo pag.prima col.secunda in fi.nu.primo.
¶ Arimine nisi synodus quo tempore congregata fit.to.primo pag.439.col.prima in prin.nu.secundo.
¶ Aristotelis sententia de his qui sibi mortem cõsciuerunt.to.secundo pag.451. col.prima.in medio.
Aristotelis locus explicatur, an liceat Principi pecuniam semel signatam mutare.to.primo pag.495.col.secunda in prin.nu.6.
Aristotelis locus expenditur ad intellectum Iurisconsulti in l.1. ff.de contrahen. emptio.to.primo pag.594.col prima in med.nu. secundo.
Aristotelis sententia,qua affirmat præstantius esse Regna suffragijs populorum, eorumque voluntate deferri,quàm hæreditario iure.to. primo pag.4.col.prima in medio. nu.4.
¶ Arra in contractibus quid.to.2.pag.137.col. secunda in fin. nu.6.
Arra in sponsalibus permittitur siue tradantur in quatitate, siue in specie.ibid. pag.138.col.prima in med.nu.7.
Arrarum traditio permissa est in sponsalibus, etiam si vtrinque fiat. to.secũdo pag.138.col.prima in fin. nu.10.
Arrarum traditio cuiuscunque sit quantitatis,licita est.ibid. nu.9.
Arrarum promissio vltra summam lege definitam,non confirmatur iuramento. to.2.pag.266.col.prima in prin.nu.primo.
Arræ si tradantur,permittuntur in sponsalibus: promissæ verò excluduntur.to. secundo pag 138.col prima in med. nu.10.
Arræ matrimonio sequuto ad dantem redeunt,eo verò eius culpa non contracto,amittuntur.to. secundo pag.138.col.prima in fi. nu.11.
Arræ apud Hispanos quæ sunt.ibid.
¶ Arbiter non vt iudex,sed vt bonus vir de causa cognoscit.to. primo pag. 284. col.prima in med. nu.3.
Arbitrorum iudicia habent paratam executionem,vt sententiæ.to. primo pag. 284.col.prima in prin.nu.secundo.
Arbitratorum iudicia licet paratam habeant executionem lege Regia, non est tamen eis concessa iurisdictio. ibid.
¶ Arborem infœlicem dixit Titus Liuius in qua quis ob crimen laqueo suspendebatur.to.primo pag.409.col.secunda in fi.nu. primo.
¶ Archidiaconus,& Canonicus simul an habeat duplices distributiones ob præsentiam personalem.to.primo pag.370.col.prima in prin.nu.6.
Archidiaconus simul & Canonicus duplicem vocem in electionibus habet in eadem Ecclesia.ibid. in med.
Archidiaconi officium,quod sit? to.primo pag.384.col.2.in med.nu.8.
¶ Argenteus numus quo tempore primum Romæ percussus.to. primo pag.468. col.2 in prin.nu.primo.
Argentei nummi,quos vulgo,regales,seu, Reales, dicimus, quo tempore percussi, & eius valor.to.primo pagin.468.col.secunda.in med.num.primo. & vide in verbo, Regalis.
¶ Argenteus regalis,quo vtuntur artifices,differt ab eo,qui percutitur. to.primo pag 469.col.2.in prin.nu.6.
Argenteum numisma,apud omnes nationes olim cœpit esse.to.primo pag.468. colum.secunda in med.nume. primo.
Argentei nummi apud Hispanos signati,quibus modo vtimur.ibid.
Argentei,quibus Christius diuenditus fuit,didrachmi erant, quorum vnus apud Gallos maxima cum veneratione seruatur.to. primo pag.472. col. prima in fin.nu.11.in fi.nu. 6.
Argenti bonitas distinguitur.to.prima pag.475.col. secunda.
Argentum,de ley de onze dineros y quatro granos,quid. ibid.
Argentei Turonenses qui fuerint.to.primo pag.479.col.prima in med.nu.8.
Argenti libra qualiter intelligatur. tomo. primo pagina. 480. colum. secunda in med.nu.primo.
Argentarij qui dicebantur.to.1.pag.495.col.1.in prin.nu.4.
Argentum Ariandicum.to.1.pag.476.col.prima in prin.nu.6.
Argentum vulgo acendrado,appellatum.ead.col.in med. nu.7.
Argentum & aurum an possint ita ex eo qui,vt non habeat alterius metalli admixtam partem,to.primo pag.476.col.prima in fin. nu.7.
¶ Argumenta,quibus probatur Imperium, & Principatum à Deo esse constituta.to.primo pag.4.col.2.in med.nu.6.
¶ Arma prohibita laicis,etiam clericis prohibita sunt,tam intra Ecclesiam, quã foris. to.1.pag.316.col.2.in prin.nu.18.
Arma prohibita possunt abduci à iudice laico intra Ecclesiam. ibid.
Arma,equi & domus vbi habitant nobiles,non possunt capi pro executione solutionis debiti.to.1.pag.236.col.2.in med.nu 4.
Arma non amittit quis, nisi deprehensus fuerit armatus, etiam si constet illum arma portasse.to.1.pag.111.col.1.in fin.nu.7.
¶ Armillarum aurearum pondus, quibus seruus Isaac donauit Rebecham.to.1. pag.471.col.prima in med.nu.9.
Et ibi de inaurium eiusdem Isaac Rebechæ donatarum.
¶ Arrhæ vxori à marito promissæ in præmium virginalis pudicitiæ, vel vidualis,non possunt excedere decimam partem bonorum, quæ eo tempore maritus habebat.to.primo pag,259.col.secunda in princ.nu.9.
Et an vxori agenti ad arrarum solutionem incumbat onus probandi, quantitatem promissam non excedere decimam bonorum mariti partem.ibid.
¶ Artius quis fuerit.to.primo pag.429.col.prima in med.nu.primo.
¶ Arses quotannis regnauerit. to.primo.pag.422.col.prima in med.nu.6.
Arses Ochi filius decimus tertius Persarum Rex, quotannis regnauerit. ibid. col.secunda in fin.
¶ Artaxerxes quis fuerit controuertitur.to.1.pag.420.col.2.in prin.nu.5.
Artaxerxes Longimanus dictus.ibid.
Artaxerxes,Darius, Asuerus, & alia nomina communia fuisse Regibus Persarũ quidam existimarunt.to.primo.pag.420.col.2.id med.nu.5.
Artaxerxes Mannus Darius Mnemon quot annis regnarit post Longimanum. to.primo pag.422.col.primo in princ.nu.6.
Artaxerxes Ochus quot annis regnauerit.ibid.& col.2.in fin.
Artaxerxes septimus Persarum Rex annis quadraginta regnauit. ibidem. col. secunda in princ.
Artaxerxes cognomento Mnemon quot annis regnauerit ead.col.in fin.
¶ Artifici egregio,an parcatur?to.primo pag.272.col.2.in fi.nu.6.
¶ Assarius æreus numus fuit, quorum duo efficiebant assem semuncialem. tom. primo pag.468.col.prima in princ.nu.4.
¶ Assassinii crimen si clericus commiserit puniri poterit à iudice seculari absq; degradatione.to.primo pag.107.col.prima in med.nu.2.
Et quid de clerico incorrigibili.ibid.
Assassini an gaudeant immunitate Ecclesiæ.to.primo pagin.311.col. secunda in med.nu.3.& pag.313.col.prima in prin.nu.10.
Assassini qui dicantur. tom. 1.pag.311.col.2.in med.num.3. & pagin. 312. col. prima in princip.num.10.
Assassinorum punitio ad Principes seculares pertinet. tom. primo pagin. 312. col.prima in fin.nu.10.
Et quid de clerico crimen assassinii committente.ibid.col.secundo in fin.
Assassinii criminis author ab Ecclesia extrahi potest.to.1. pag. 313. col. prima in princ.num.10.
Ascendentes rogati hæreditatem restituere post diem, easdem duas portiones deducunt.to.secundo pag.88.col.prima in prin.nu.6.
¶ Asses quod pondus habuerint apud Romanos, & quomodo ad nostros maraedinos reducantur.to.1.pag.467.col.secunda in fin.num.7.
¶ Asinina detentio.to.2.pag.373.col.1.in prin.num.2.
¶ Assassinium quid?to.secundo.pag.441.col.prima in fin.sub nu.9.
¶ Assilius.Prætor quare occisus fuit à fœneratoribus.to.primo pag.235.col.secunda in fin.num.primo.
¶ Assuerus priscus Artaxerxes Cyro maiori successit in Regno. to. primo pag. 422. col.prima in prin. sub nu.6.
Assuerus priscus Artaxerxes cuius fuerit filius, & quot regnauerit annos. ibid.
¶ Assumptio Beatæ Mariæ qua die celebretur.to.pag.441.col.1.in med. num.5.
¶ Asyla quid,& vnde dicta? to.1.pag.309.col.prima in fin.nu.2.
¶ Athanasius Alexandrinus Alexandri Episcopi successor.to.primo pagin. 431. col.2.in med.num.secundo.
¶ Athaulphus Gothorum Rex à suis interfectus.to.1.pag.1.col.prima in fin.
¶ Athenienses & Macedones constitutam habebant actionem aduersus ingratos,quæ iure communi Romanorum non dabatur,to,secundo pagin. 41. colum.secunda in prin.sub nu.9.
¶ Athenienses ex Draconis legibus non homines modo,sed & animantes alias, atque etiam inanimata cædis perpetratæ iudicium subire cogebant. to. primo pag.265.col.secunda in prin.nu.primo.
Athenienses ante Solonem statuerunt legem, qua filij poterant vendi ob debitum parentum.to.primo.pagin.235.col.2.in med.nu.primo.
Atheniensis respublica in quot tribus diuisa fuit, quas Græci φύλας, vocant. to. primo pag.403.col.secunda in fin.nu.6.
Athenienſibus tribubus vnde fuerit nomen inditum.pag.404.colum. prima in princ.fium.6.

Athenienſis

Index Alphabeticus.

Athenienſis Reipublicæ institutores vrbem in tribus, regionem in pagos, aut vicos partiti fuerunt.tom.1.pag.404.col.2.in eod.num.6.
Athenienſis ciuis nomine proprio,& patris atque vici cognominabatur.& ratio.tom.1.404.pag col.1.in med.nu.6.
¶ Attentata reuocantur quoties appellatio non habet effectum suspensionis. to.1.pag.83.col.1.num.7.
Attentatorum reuocatio cautè petenda est, ita vt non petatur simul cum reuocatione sententiæ.tomo primo.pag.79.col.2.in fin.num.3.
Attentata appellatione pendente sunt retocanda per iudicem appellationis, & possunt reuocari per iudicem à quo.to.1.pag.79.col.1.in med.nu. primo.
Attentata intra tempus datum ad appellandum,& post appellationem reuocari debent ante omnia.ead.col.in fin.num.2.
Attentatorum reuocatio quo tempore petenda sit.ibid.num.3.
Attentatorum petitioni quando quis videatur renuntiare.to.1.pag.80.col. prima in princ.num.3.
Attentatorum reuocatio, an peti possit vsque ad conclusionem in causa. ibid.
Attentatorum reuocatio, an impediatur propter notorium defectum iuris. tomo primo.ibid.num.4.
Attentata non reuocantur quando iure appellatio non admittitur. tomo primo,pagin.ibid.col.2.in me.num.4.
Attentata non reuocantur quoties appellatio non habet effectum suspensionis.tomo primo.pag.83.col.1.in princ.num.7.
Attentata non reuocantur vbi appellatum est à sententia lata super agris cõmunibus,iuxta legem Toletanam, vel super executione publici instrumenti. tomo primo.pag.84.col.1.in med.num.9.
Attentata pendente appellatione ab interlocutoria, non reuocantur ante omnia,etiam si articulus appellationis sit connexus principali. tomo primo, pag.84.col.2.in med.num.1.
Attentata post appellationem ab interlocutoria quo ad legem ipsam, etiã ante inhibitionem nulla sunt,& irrita.tomo 1.pag.85.col.1.in med.nu.2.
Et inibi de inhibitione canonica.ibid.num.3.
Attentata per tertium non sunt ante omnia reuocanda. tom. primo pagin. 85. colum. 1.in fin.num.4.
Attentata post appellationem extraiudicialem, an sint ante omnia reuocanda.ibid col.2.in princ.num.5.
Et quid de nouatis pendente lite super nullitate.ead.col.prima in medio.
Et an opposita nullitate per exceptionem,executio impediatur.ead.col. 2.in fi.
¶ Attica fides.tomo secundo.pag.249.col.2.in princ.num.5.
¶ Attilius Regulus seruauit iuramentum præstitũ Carthaginensibus de redeũdo in carcem.tomo primo.pag.154.col.2.in fin.nu.7.
¶ Auditores Regij possunt adiri ab his, qui à iudicibus ecclesiasticis vi & censuris opprimuntur,vt vim auferant, & compellant iudices ecclesiasticos ab ea inferenda cessare.to.1.pag.115.col.2.in princ.num.3.
Auditores,& summi prætorij iudices, quo tempore recusari debeant. tomo 1. pagin.91.col.1.in fin.num.3.
Auditorium quid?to.1.pag.17.col.1.in fin.num.10.& col.2.per totam.
Auditores Regij non habent ius auocandi causas ab inferiorib. pag. 27. col. 1. in me.num.3.
¶ Aufrerij sententia falsa in Capella Tolosana tomo.1.pag.83.col.1.in fi.nu.8.
¶ Augustinus fuit discipulus Ambrosij.to.1.pag.432.col.2.in me.nu.5.
Augustini authoritas male intelligitur à Gratiano. to.1.pag.433.col.2. in prin. num.6.
Augustinus scribit fabulam de hypocentauris esse confictam.to.1. pagin. 408. colum j.in fin.
Et quid de eis Diuus Hieronymus sentiat.ibid.col.2.in princ.
De Satyris quis multa scripserit.ibid.col.2.in princ.
Augustinus Hiponeregiensis Episcopus,& de eius opusculis.to.1.pag.432. col. 2.in me.num.5.
Augustini locus.to.1.pag.227.col.2.in fin.num.5.
Augustini auctoritas in canonizatione Sanctorum intelligitur.tom. 1.pag.189. col.1.in med.num.13.
¶ Augmentum rei legatæ cui accedat.vide in dictione,Adiectio.
¶ Auocatio mandati habet vim omnino, etiam si non habuerit eius scientiam ille,cui datum erat mandatum to.1.pag.29.col.2.in med.nu.8.
Auocatio causæ licet tacitè fiat per literas posteriores facientes mentionem priorum literarum, tamen valet quicquid à iudicibus actum fuerit, donec fuerint posteriores literæ ab ipso impetrante iudicibus exhibitæ. to. 1.pag. 30.col.1.in prin.num.9.
Auocatio causarũ,quid sit,& cui iure competat.to.1.pag.26.col.2. in prin.n.1.
Auocatio quotuplex sit.to.1.pag.27.col.2.in prin,nu.4.
Au ocatio causarum quomodo fiat.ibid.
Auocatio causarum cum decreto irritanti,quid operetur.tom.1.pag.28.col.secunda in fin.num.7.
Auocatio sine decreto, motu tamen proprio quem effectum habeat. to. 1. pag. 29.col.1.in med.num.7.
Auocatio causæ facta ad alterius petitionem quonam modo sit intelligenda. ibid.col.2.in fin num.9.
Auocare causas ab inferioribus iudicibus non possunt auditores Regij, nec legatus Romani Pontificis.tom.1.pag.27.col.1.in med.num.3.
Nec item Duces,& Marchiones.ibid.
Auocare causam à suffraganeo non potest Metropolitanus, nec de ea cognoscere absque appellatione.tom. 1.pag.27.col.1.in princ.num.2.
¶ Aurea diuersa numismata expenduntur toto cap.3.to.1.pag.472.col.2.
Aureus semissis,& tremissis.to.1.pag.477.col.1.in med.nu.3.
Aureus Romanus apud Iurisconsultos quanti fuerit valoris.to.1.pag. 473. col. prima in princ.num.3.
Aureus dictus Castellanus quantum appendebat.to.1. pag. 472. col. 2. in med. num.2.
Auri ad argentũ proportio,quæ olim esset expenditur.to.1.474.col.j.in fi.nu.3.
Aurum variis nominibus appelllatur ab hebræis. to.1.475.col. 2.in fin. num.4.
Aurum Albicratense Gallicum excellentissimum.tom.1.pag.110. col. secunda in med.sub num.5.
Aureus solidus apud Iustinianum quid?to primo pag.473.col.1.in prin. num.3.
Aureus à solido,an differat?tom.primo,pag.474 col.prima in med.nu.2.
Aureus numus apud Romanos quo tempore fuerit percussus. to. 1.pagin. 472. col.secunda in princ.num.1.
Aurei numi quos signari iusserunt Reges Catholici Ferdinandus, & Elisebeth eorumque nepos Carolus.tom.1.e.4.col.in med. nu. secũdo.
Aureus quod sexta fuerit vnciæ pars multis probatur rationib. tom. 1. pagin. 473.col.2.in med,nu.1.
Aureus à Solido differt,& quartam efficit vnciæ partem.to.1.pag.474. col. prima in med.num.2.
Auri ad argentum analogia.to.1.pag.474.col.1.in fin.nu.3.
Auri bonitas traditur,& qua ratione cognosci ea possit.to.1,pag.474. col. prima in med.num.2.
Aurum de ley de veinte y tres quilates quid?to.1.pag.475. col. 1. in fin.num.4.
Aurea vasa quare ex auro purissimo non fuerint?ead.col.in fin.
Aurum Obrizum quid?to.ibid.col.2.in fin.nu.5.
Aureus apud Romanos non semper eiusdem ponderis fuit, nec eiusdem bonitatis,quamuis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars.to.1.pagin.476.col. 2.in med.num.1.
Aureus quo tempore fuerit diminutus ad sextam vnciæ partẽ.ead.col. in fi.n.2.
Aureus dictus est solidus etiam eo tempore,quo erat quarta vnciæ pars.tom.1. pag.477.col.1.in princ.num.3.
Auri libra quonam modo æstimetur in iure.to.1.pag.480.col. 2. in med. nu. 2.
Aureum numisma, an possit permutari, aut vendi pro numis argenteis pluribus tamen quàm lege, aut publica æstimatione fuerint diffinito. 1.pagin. 494.col.1.in fin.num.3.
Aureorum æstimatio expenditur.tomo.1.pag.190.col.2.in fin.nu.3.
¶ Authenticum quid?& authenticum instrumentum.tom.1.pag.64.in med.nu.j.
Authentica nulla scriptura est sine authoritate Ecclesiæ.tom. 1. pag. 418. col. 1.in prin.num.1.
¶ Authoritas publica est consideranda.to.1.pag.146.col.1.in med.num.2.
Authoritati ecclesiasticæ consentaneum est vt castra, & vrbes cum vtriusque gladij potestate sub eius habeat dominio.to.1.pag.435.col.2.in fin. sub n.8.
Authores fictitios existimat Faber Stapulensis esse Berosum, & Metasthenem. to.1.pag.421.col.1.in prin.num.5.
Author assassinij criminis ab Ecclesia extrahi potest.to.1.pag.313.col.j.in prin. num.10.
Authoritate propria beneficii possessionem apprehendere quando possit ille, cui ciuitè beneficii fuit facta collatio.to.1.pag.384.col.1.in med.& seq.n.7.
Authoritas prima ac potissima instrumenti publici ex eo deducitur, quòd eius author fuerit a Principe tabellio constitutus.tom.1.pag.69. col. 1.in fi.nu.9.
Authoritas Reipublicæ,vel Principis vires tribuit numis.tom.1.pag.495. col.2. in prin.sub num.6.
Authoritate propria non potest debitor capi à creditore,vt debitum soluat, si id pacto inter creditorem, & venditorem conuentum sit. tomo 1. pag. 238. col.1.in prin.num.7.
Auus potest meliorare vnum ex pluribus nepotib.genitis à suo vnico filio. to. 1.pag.227 col.1.in med.
Auus an teneatur spurios nepotes alere.tom.2.pag.206 col.2.in princ.num.16.
Auus quo pacto nepoti intestato succedat.to.2.pag.105.col.1.in princ.nu.1.
¶ Auxilio præstãs homicidio,an sit irregularis,to. 2.pagin.447.colum.2.in fine sub num.2.
Auxilium vel consilium præstans, quomodo teneatur ad restitutionem. tom.2 pag.514.col.1.in fin.num.1.
Auxilium competens diffamatis.to.1.pag.224.col.2.in fin.& seq.

B

BALDVS scribit principem esse animal rationale, politicum, & mortale. tomo 2.pagin.621.col.1.post medium.
Baldi opinio de pœnis relatiuis,examinatur. tomo primo pagin. 272. colum. 1. in med.num.4.
Baldi sententia examinatur in rub.C. de fruct. & lit. expen. tomo primo pagin. 159.col.1.in med.num.1.
Baldi opinio examinatur.in l.cùm fundus.de leg.2. tom.1. pagin: 7. colum. prima in med.num.primo.
Baldi sententia in l.2.num.26.C.de refcind.vend.examinatur.tom.j.pagin. 244. col.prima in med.num. 3.
Baldi sententia expenditur. in l. 2. C. de fide instrum. in fin. tomo primo pagin. 272.col.1.in med.num.4.
Baldus examinatur.in l.2.C.de vsur.tom.1.pag.337.col.2.in fin.nu.3.
¶ Baldios Hispane,quæ dicantur.tom.1.pag.125. col.2.num.2.
¶ Baptismus an tollat irregularitatem ex bigamia, vel homicidio ante contractam.tom.2.pag.434.col.2.in med.num.5.
Baptismus recte potest suscipi ab hæretico,& excommunicato necessitatis tempore,tomo secundo.pagin.320.col.2.in fin.sub nu.8.
Baptizare potest laicus necessitate cogente.tomo primo pagin. 187. colum. secunda in princ.num.8.
Baptizae quamuis ad ordinem Sacerdotalem spectet, non tamen est ex necessitate sacramenti.tomo primo.pagin.ead. 187. columna secunda in princip. numero 8.
¶ Bardulia dicta est Casteila.tom. 1. pagin. secunda colum. prima. in principio. num.primo.
¶ Bartolus fallitur, dum existimat patroni hæredem ad factum ex legato teneri,& ideo post moram ad interesse tomo primo pagina. 408. colum. Prima in princ. num.14.
Bartoli egregia sententia discutitur. in l. iurisiurandi. §. si liberti. ff. de oper. liber.tomo secundo.pagin.56.col.2.in fin.num.8.

Index Alphabeticus.

Bartoli opinio in l. Lucius in 1. ff. de leg. 2. examinatur. tomo 2, pagina 57. col. 1. in med. sub nu 9.
Bartoli verba in l. Centurio columna tertia. ff. de vulg. intelliguntur, tomo secundo. pagina. 80. col. 1. in med. nu. 2.
Bartoli decisio in l. quæro. ff. de actio. empti. examinatur. tom. 2. pag. 487. col. 2. in princip. nu 6.
Bartoli intellectus in l. prima. §. per hanc. ff. de rei vendicatione. to. 1. pag. 507, col. 1. in fin. nu. 8.
Bartoli sententia in l. seruitutes. 2. de seruit. to. 2. pag. 371. col. 2. in med. sub. nu. 3.
Bartoli doctrina in l. sed si leges. §. scrire. ff. de petitione hæreditatis. tom. 2. pag. 397. col. 1. in prin. nu. 6.
Bartoli locus in l. naturaliter. nu. 11. ff. de vsucapionib us. tomo secundo. pagina 400. col. 2. in fin. sub nu. 5.
Bartoi opinio refutata, asserentis eum qui sciens sacra furatur, sacrilegium nõ committere tomo 2. pag. 340. col. 2. in med. sub nu. 13.
Bartoli interpretationes ad l. si quis pro eo, de fideiussor. examinantur copiosissimè. to. 2. pag. 254. col. 1. in prin. nu. 1.
Bartoli sententia examinatur in l. 1. §. vlt. ff. quis & à quo appel. tomo 1. pagina 15. col. 1. in prin. nu. 8.
Bartoli sententia improbata. tomo primo. pag. 26. col. 1. in prin. nu. 5.
Bartoli doctrina perpendirur in l. vlt. C. de edict. Diui Adri. tollen. opposit. 9. to. 1. pag. 39. col. 2. in med. nu. 3.
Bartoli decisio examinatur in l. cogi. C. de petitio. hære. tom. 1. pag. 40. col. 2. in princip. nu. 3.
Bartoli sententiæ intellectus in l. edita. C. de edend. tom. 1. pagina 41, col. 1. in fin. num. 6.
Bartoli interpretatio ad l. si seruus plurium. §. 1. ff. de leg. 1. com. 1. pag. 51. col. 1. in prin. nu. 2.
Bartoli intellectus in l. si ita. ff. de auro & arg. leg. to. 1. pag. 197. col. 1. in prin. n. 2.
Bartoli opinio in l. 1. C. de merallariis. tom. 1. pag. 376. col. 1. in prin. nu. 6.
Bartolus falso dena vigini esse censet. to. 1. pag. 479. col. 2. in fin. nu. 10.
Bartoli sententia in l. vltima. §. item quæritum. ff. de condict. indebiti. expenditur tomo primo, pagina 249. col. 1. in prin. nu. 4.
Bartoli sententia examinatur in l. si constante. nu. 14. ff. soluto matrimonio. to. primo, pagin. 259. col. 2. in fin. nu. 8.
Bar. decisio examinatur in l. 3. ff. de annuis lega. to. 1. pag. 282. col. 2. in med. nu. 5.
Bartolus examinatur in l. 3. ff. de legatis 2. an liceat appellari à iudice quoties is veluti bonus vir arbitratur. to. 1. pag. 283. col. 1. in fin. per tot.
Bartoli quæstiones examinantur, tradiræ in l. Theopompus. ff. de dote præl. to. 1. pag 285. col. 2. in med. per tot.
Bartoli sententia expenditur in l. non solum. §. vlt. ff. de libera. leg. to. 1. pag. 299. col. 2. in princ. nu. 1.
Bartoli locus in l. tutor qui repertorium. ff. de adminiſt. tut. to. 1. pag. 292. col. 2. in fin. nu. 6.
Bartoli verba in l. is potest. de acq. hered. to. 1. pag. 258. col. 2. in med. nu. 5.
¶ Bartholomæi Torres commendatio. to. 1. pag. 317. col. 2. in med. nu. 2.
¶ Baruch liber omissus est teste Hieronymo. to. 1. pag. 423. col. 2. in prin. nu. 8.
¶ Basilius Capadocenus Episcopus quis, & de eius opusculis. to. 1. pag. 431. col. 2. in fin. nu. 3.
¶ Beatæ Mariæ assumptio quo die celebretur. to. 1. pag. 441. col. 1. in med. nu. 5.
¶ Beatissima virgo qualiter in matrimonium consenserit, & virginitatem fuerit professa. tomo 2. pagina 125. col. 2. in prin. nu. 4.
¶ Beda adscribit Christi natiuitatem anno ab Adamo. 3952. to. 1. pag. 446. col. 1. in fin. num. 2.
Bedæ sententia de scandalo declaratur. tom. 2. pag. 470. col. 2. in princ. sub nu. 3.
Bedæ manifestus error de temporibus. to. 1. pag. 430. col. 1. in med. nu. 3.
Bellum iustum vel iniustum an efficiat quem irregularem. tomo 2. pag. 451. col. 2. in prin. num. 2.
Bellum iustum sit ex auctoritate indicentis, & alijs causis. tom. 2. pag. 502, col. 2, in med. num. 2.
Bellum triplex. tom. 2. pag. 509. col. 1. in prin. sub nu. 3.
Bellum an possit esse vtrinque iustum. ibid. col. 2, in fi. nu. 6.
¶ Benedicti de Plumbino distinctio explicatur. to. 2. pag. 209. col. 1. in fin. num. 4.
¶ Beneficium ecclesiasticum obtinens à sede Apostolica an præferatur idē obtinenti ab ordinario. to. 1. pag. 212. col. 1. in prin. num. 7.
Beneficij collatio, vide in verb. Collatio beneficij.
Beneficia ecclesiastica non possunt in his Regnis ab exteris obtineri. to. 1. pag. 116. col. 2. in med. nu. 5.
Beneficia omnia effici à summo Pontifice patrimonialia sanctissimum esset. eadem. colum. in fin.
Atque id consultatum fuisse in Concilio Tridentino, testatur Dominicus Soto. ibidem.
Beneficia seculária non sunt concedenda clericis regularibus, nec monachis. tom. 2. pag. 27. col. 1. in prin. nu. 3.
Beneficia regularia secularibus clericis non sunt conferenda. tom. 1. pagina 26. col. 2. in fin. nu. 1.
Beneficia ecclesiastica vacant per contractum matrimonij ipso iure. to. 2. pag. 152. col. 1. in med. nu. 4.
Beneficia ecclesiastica vacant per matrimonium, etiam contractum à constituto in sacris ordinibus. ibid.
Beneficia iuris patronatus laicorum minime comprehenduntur. sub reseruatione Apostolicis. tom. 1. 118. col. 1. in med. nu. 2.
Beneficia vacare in curia, & apud sedem Apostolicam an sit idem. tom. 1. pag. 119. col. 1. in med. nu. 4.
Beneficia regij iuris patronatus apud Hispanos non possunt grauari aliqua pensione sine ipsius Regis consensu. to. 1. pag. 124. col. 1. in med. nu. 10.
Et quid de beneficijs patrimonialibus. ibid. & ead. col. in fin.
Beneficiorum vnio qualiter fieri possit, & à quo. to. 1. pag. 124. col. 1. in fi. nu. 11.
Beneficia vbi in curia vacauerint, & per summum Pontificem fuerint alicui collata cum expressa derogatione iuris patronatus laicorum, an sit locus Regio edicto de non impetrandis literis derogatorijs. tom. 1. pag. 118. colum. 2. in fin. nu. 4.
Beneficia patrimonialia vel canonicatus cathedralium ecclesiarum, qui theologis & magistris ex electione sint conferendi, si apud sedem apostolicam vacauerint non facile admittitur derogatio. tom. 1. pag. 119. col. 1. in prin. nu. 4.
Beneficium conferri potest tanquam ipso iure vacans, ante declarationem excommunicationis. tom. 2. pag. 301. col. 2. in fi. sub nu. 9.
Beneficij permutatio facta per excommunicatum nulla est. tom. 2. pagin. 322. col. 1. in fin. sub nu. 2.
Beneficiorum fructuum appellatione an veniant distributiones quotidianæ, vide in verbo, Distributiones.
Beneficiorum ecclesiasticorum fructus iure Pontificio bifariam considerantur. to. 1. pag. 368. col. 1. in med.
Beneficium impetrans à summo Pontifice valorem exprimere tenetur. ibid.
Beneficiorum ecclesiasticorum acquisitio duplex est. to. 1. pag. 381. col. 2. in fin.
Beneficij ecclesiastici ius sola canonica collatione absque traditione possessionis post acceptionem acquiritur. ibid. nu. 1.
Beneficium potest ea conditione, si vacat, conferri. tom. 1. pag. 381. colum. 1. in med. nume. 2.
Beneficium non acquiritur illi, cui facta est collatio, ante acceptationem. ead. colum. in fin. num. 3.
Beneficij acceptatio potest fieri per procuratorem modo is habeat speciale mandatum. ibid. col. 2. in prin. nu. 4.
Beneficium an possit acceptari à laico mandatum speciale habente. ead. colum. in medio.
Et quid de excommunicato. ibid.
Beneficij possessio an possit apprehendi propria authoritate. tom. 1. pagin. 383. col. 2. in prin. num. 7.
Beneficiorum violentus occupator, vide in verbo, Violentus.
Beneficij possessio qualiter acquiratur, vide in verbo, Possessio beneficij.
Beneficiorum collatio an censeatur commissa vicario ab Episcopo sub generali commissione. tom. 1. pag. 397. col. 1. in med. nu. 7.
Beneficia conferre per resignationem, vel dimittere iure sanguinis, an sit illicitum vel simoniacum. to. 1. pag. 168. col. 1. in med. nu. 4.
Et quid de ea renunciatione, quæ fit sub conditione vt beneficium Titio conferatur. tom. 1. pag. 168. col. 2. in prin. nu. 5.
Beneficij ecclesiastici renunciatio facta absque prælati authoritate non tenet, ead. col. in fin. nu. 6. & in prin. seq.
Beneficij ecclesiastici possessio quo modo acquiratur? tom. 1. pag. 383. col. 2. in prin. nu. 7. & per tot.
Beneficio cessionis bonorum an possit renuntiari. tom. 1. pagina 237. colum. 2. in prin. num. 7.
Beneficium clerici hæretici ad Ecclesiam pertinet. tom. 1. pagin. 274. colum. 2. in princip. nu. 12.
¶ Bernardus Diaz Episcopus Calagurritanus. tom. 1. pag. 192. col. 1. in med. nu. 5.
¶ Bernardus, & Augustinus conciliantur. tom. 2. pag. 309. col. 2. in prin. sub nu. 5.
¶ Berosum & Methastenen reputat fictitios authores Faber Stapulensis. tom. 1. pag. 421. col. 1. in prin. nu. 5.
¶ Bigamia quid sit, & vnde originem duxerit. to. 2. pag. 433. col. 1. in med. num. 1.
Bigamiam non tollit religionis professio. tom. 2. pag. 435. col. 1. in fi. nu. 6.
Bigamus quis dicatur, & quot modis hoc vitium dicatur. tom. 2. pag. 433. col. 2. in princip. nu. 2.
Bigamus dispensatione Romani Pontificis potest ordines suscipere. to. 2. pag. 434. col. 1. in fin. nu. 4.
Bigamus non est qui à se ipso vitiatam vxorem duxit. tomo 2. pagina 434. col. 1. in princip. nu. 3.
¶ Blasphemia quid? tom. 2. pag. 250. col. 2. in prin. nu. 8.
Blasphemia an sit hæresis. tom. 2. pag. 253. col. 2. in prin. sub nu. 12.
Blasphemiarum varia genera explicantur, & conuincuntur. tom. 2. pag in. 250. colum. 2. in fi. nu. 9.
Blasphemiæ pœna. tomo 2. pag. 251. col. 2. in fin. nu. 10.
Blasphemus an repellatur à testimonio tanquam infamis. tom. 2. pagin. 253. col. 1. in med. nu. 12.
Blasphemus an sit qui dixerit, hoc fiet à despetto de Dio. tomo. 2. pagina 250. colum. 2. in fin. num. 9.
¶ Bona aduentitia an committantur testamento, vel donationi filiisam. si eorum vsusfructus patri non competat. tom. 2. pagina 15. colum. 2. in med. num. 8. & pag. 20. colum. 2. in med. nu. 28.
Bona clerici filijfamilias, & in minoribus constituti quocunque iure acquisita post ordinem assumptum, censentur castrensia, vel quasi castrensia. tomo 1. pagina 42. col. 2. in med. num. 3.
Bona per prælatum acquisita, an præsumantur ex reditibus Ecclesiæ habita. to. 2. pag. 22. col. 2. in prin. nu. 6. & pag. 23. col. 2. in fin. nu. 10. & seq.
Bona relicta à prælato tempore mortis, an cēseantur ab eo quęsita post adeptā dignitatem. ibid. pag. 23 col. 1. in prin. nu. 8.
Bona acquisita per vxorem matrimonio constante, an præsumantur mariti, vel vxoris esse. pag. 22. col. 2. in prin. nu. 6.
Bona acquisita per clericum habentem beneficium ecclesiasticum, an sint referuanda futuro successori. to. 2. pag. 50. col. 2. post med. num. 2.
Bona occasione Ecclesię per Episcopum acquisita, an canonicorum collegio: an successori in dignitate competant. ibid. nu. 3.
Bona acquisita per Archidiaconum ex dignitatis reditibus, an competant successori, an canonicorum collegio. ibid.
Bona fides patris vel matris facit filium legitimum. tom. 2. pagin. 189. col. 2. in fin. nu. 3. & pag. 190. col. 2. in fi. nu. 9.
Bona fides parentis facit filium verè legitimum. ibid.
Bona fides præsumitur in matrimonio. pag. 190. col. 1. in med. num. 4. & colum. seq. in med. nu. 8.
Bona fides in matrimonio præsumitur, etiam lite pendente. tom. 2. pag. 190. col. 1. in fin. num. 5.

Bona

Index Alphabeticus.

Bona fides an litis contestatione cesset, & mala fides præsumatur. ibid.
Bona fides an inducatur ex errore iuris. tom. 2. pag. 191. col. 1. in prin. nu. 9.
Bona fides an ex sententia lata præsumatur. ibid.
Bona fides parentis in concubinatu, an reddat ipsam prolem naturalem. tomo 2. pag. 193. col. 2. in fin. nu. 17.
Bona fides figmentum omne & dolum excludit. to. 2. pag. 391. col. 2. in med. n. 1.
Bona fides ad factum pertinet. tom. 2. pag. 397. col. 1. in med. sub nu. 6.
Bona fides absque titulo dari potest. tom. 2. pag. 399. col. 1. in med. & fin. num. 1.
Bona fides in dubio præsumitur, & si non sit titulus, nisi contrarium probetur. ibid. col. 2. in med. nu. 2.
Bona fides interdum quod æquum bonumque est significat. tom. 2. pagina 392. col. 1. in prin. nu. 2.
Bona fides & mala an habeant medium. tom. 2. pag. 395. col. 1. in med. nu. 2.
Bona fides quo tempore sit necessaria ad præscriptionem. tomo 2. pagin. 413. col. 1. in med. nu. 3.
Bona per prælatum quæsita, an sint ex eius industria, aut ex reditibus Ecclesiæ, arbitrio iudicis relinquitur inquirendum. tom. 2. pag. 23. col. 1. in fin. num. 10.
Bina admonitio requiritur vt diffamanti perpetuum silentium imponatur. tom. 1. pag. 215. col. 2. in prin. nu. 2.
¶ Bona non habens vnde soluat de licti pœnam regulariter pœna corporis plectendus est. to. 1. pag. 238. col. 1. in prin. nu. 8.
Bona paraphernalia an habeant ius prelationis hypothecę. to. 1. pag. 172. col. 2. in fin. num. 1.
Bona ecclesiarum an possint alienari ad redimendos à publicis carceribus eos, qui ob crimina, & scelera in eum statum deuenerunt. tom. 1. pag. 299. colum. 1. in med. nu. 9.
Bona maioratus non possunt alienari, & hæc prohibitio perpetua censetur. to. 1. pag. 338. col. 1. in med. nu. 4.
Et quid de prohibitione facta extra familiam. ead. col. in fin.
Item de fideicommisso relicto familiæ vt deferatur gradatim proximiori masculo. to. 1. pag. 339. col. 1. in prin. num. 4.
Bona maioratus, & primogenij ex ipsa propria dictionis significatione masculis deferuntur exclusis fœminis. to. 1. pag. 339. col. 2. in prin. nu. 5.
Bona diuitum efficiuntur communia pauperibus in extrema necessitate existentibus. tom. 1. pag. 375. col. 1. in fi. nu. 5.
Bona aduentitia filij non possunt à patre alienari. to. 1. pag. 180. col. 2. in fin. n. 5.
Et quid si ab eo alienentur? ibidem.
Bona Ecclesiæ possunt alienari ad pauperes alendos, & ad captiuorum redemptionem. tom. primo pag. 298. col. 2. in med. nu. 8.
Bona fides secundi emptoris necessaria est, vt is possit vti. l. quoties responso. to. primo pag. 307. col. prima in med. nu. 5.
Bona vsurarij an sint obligata hypothecæ titulo, pro restitutione vsurarum. to. primo pag. 331. col. secunda in med. nu. 6.
Bona maioratus ad vnum tantum indiuisa pertinent. to. primo pagin. 338. col. prima in prin. nu. 3.
Bona laici hæretici ad fiscum seculare pertinent. tom. primo pag. 274. colum. secunda in prin. nu. 12.
Et quid de bonis clerici hæretici. ibid.
Bona debitoris, & non corpus lege Pætilia obnoxia creditori erant. tom. primo pag. 335. col. secunda in fin. nu. primo.
Bonis filij publicatis non censetur publicata legitima patris ei debita qui pater tempore sententiæ viuebat. tom. primo pag. 269. col. 2. in prin. nu. 7.
Bona, quæ ex acquisitis matrimonio constante ad vxorem pertinent, non videntur publicata, publicatis mariti bonis. to. 1. pag. 269. col. 2. in prin. sub nu. 7.
Bonæ fidei vel malæ possessor, vide in verbo, Possessor.
Bonæ fidei contractus vnde ita appellati. tom. 2. pag. 392. col. 2. in prin. num. 4.
Bonæ fidei contractus an iure canonico à stricti iuris contractibus distinguantur. to. secundo, pag. 393. col. secunda in prin. nu. 5.
Bona fidei contractus cur sint ipso iure nulli, si dolus det causam contractui, nõ ita stricti iuris. to. secundo pag. 393. col. 2. in med. nu. 6.
Bonæ fidei possessor quis dicatur. to. secundo pag. 395. col. 1. in med. nu. primo.
Bonis cedenti vestes, quæ tunc habet, & instrumēta necessaria ad victum quærendum, rellnquuntur. to. primo pag. 237. col. prima in prin. nu. 5.
Bonis cedens præstare debet iuramento cautionem de soluendo ære alieno cũ ad pinguiorem peruenerit fortunam. ibid.
Bonis cedentis exceptio ratione cessionis sibi competens impedit litis contestationem. ibid. col. 1. in fin. nu. 6.
Bonis cedendi beneficium an competat ratione obligationis descendentis ex delicto. to. primo pag. 238. col. prima in prin. nu. 8.
Et quid iure huius regni in hoc casu statutum sit. ibid. col. ead. in fin.
Bonis cedere nõ tenetur clericus, nec debet in carcerem pro ære alieno mitti. ibid. col. secunda in med. nu. 9.
Et quid in praxi in hoc casu sit receptum. ead. col. secunda in fin.
Bonis filij famil. publicatis ob crimen an talis publicatio extendatur ad peculiũ castrense. to. primo pag. 269. col. prima in med. nu. 7.
Et quid de peculio aduentitio. ibid. col. ead. in fin.
Aut de peculio profectitio. ibid. col. secunda in prin.
Bonitas pecuniæ intrinseca, an sit consideranda iuxta tempus contractus, vel solutionis. to. primo, pag. 496. col. prima in med. nu. secundo.
Bonitas intrinseca, & extrinseca pecuniæ quæ sit. to. primo pag. 496. col. prima in med. nu. secundo, & col. secunda in prin. nu. 3.
Boni mores quo modo intelligendi. to. secundo pag. 254. col. prima. per tot.
Bonorum appellatione an veniant iura, & actiones. to. secundo pag. 50. colum. prima in fin. num. primo.
Bonorum cessio an habeat in foro conscientiæ ptiuilegium, vt cedens, pinguiorem nactus fortunam, deductis alimentis soluat. tom. secundo pag. 470. col. prima in prin. sub nu. secundo.
Bonorum cessio liberat debitorem à carcere. tom. 1. pag. 236. col. 2. in fi. num. 6.
Bonorum cessio non tollit nec ciuilem nec naturalem obligationem, sed tantũ competit exceptio. to. primo pag. 237. col. prima in fin. nu. 6.
Bonorum cessio qualiter iure Regio fiat, & de bonis cedentis. tom. primo pag. 237. col. prima in prin. nu. 5.
Bonorum cessionis beneficio an possit renuntiari. ibid. col. 2. in prin. nu. 7.
Et quid si facta fuerit iuramento. ibid. col. secunda in fine.
Bonorum appellatio vniuersitatem continet, sicut & hæreditas. to. primo pag. 197. col. secunda in med. nu. 4.
Bonorum possessio contra tabulas ante aditam hereditatem, vel post in iudicio deducta, an deducat successionem ad causam intestati. tom. primo pag. 461. col. secunda in fin. nu. 3.
¶ Bœoti qua ignominia solebant notare eos, qui bona non habebant ad soluendum. to. primo pag. 237. col. 2. in prin. nu. 6.
¶ Burgalenses monera antiqua Hispanię. tom. 1. pag. 486. col. 1. in fi. sub nu. 5.
¶ Burgensis opinio reprobatur in c. cum causa. limit. 14. de emptio. & vendi. to. primo pag. 9. col. secunda in fin. nu. 3.
¶ Bulgarus Modestini tractatum de excusationib. tutorum barbarè interpretatus est. to. primo pag. 414. col. prima in prin.
¶ Blancæ vulgo dictæ ex marcho signantur 94. duę autem efficiunt vnum marauedinum. to. primo pag. 449. col. 1. in prin. sub nu. 8.
Ex libra autem Romanam cuduntur 288. ibid.
Blanco quis numus fuerit. to. primo pag. 449. col. prima in prin. sub nu. 8.
¶ Blasphemus qui pœnitentiam egerit, an possit puniri proposito statuto de pœ cum offenso facta? to. primo pag. 276. col. 2. in fin. nu. 7.
¶ Bracharensis concilij locus corrigitur. to. 1. pag. 479. col. 1. in fin. nu. 9.

C

CAdauera eorum, qui sunt vltimo affecti supplicio, an insepulta manere debeant. to. primo pag. 239. col. secunda in fin. nu. 11.
Cadauera sepelienda etiam hostium. tom. primo pag. 239. col. 2. in fi. sub nu. 10.
Cadauera sepelienda etiam hostium. tom. primo pag. 239. col. 2. in fi. sub nu. 10.
Cadauer debitoris an possit ob debitum insepultum detineri. tom. primo pag. 239. col. prima in med. nu. 10.
Cælius secundus deceptus in scholis ad Iuuenalem dum trientem sensit omniũ minimam monetam. to. 1. pag. 468. col. prima in fin. sub nu. 4.
Cæremonialia, & legalia veteris legis cessauerunt lege noua Euangelica, eiusq; institutione. tom. 1. pag. 449. col. prima in prin. nu 4.
Moralia tamen & naturalia minimè cessarunt. ibid.
Cæsarea lex in foro conscientiæ ligat, si iusta est. tom. secundo pag. 187. col. 1. in med. sub nu. 14.
¶ Calendarium appellabant antiqui librum, quo vsurarum ratio habebatur. to. primo pag. 358. col. secunda in med. nu. 6.
¶ Calderini doctrina intellecta in consi. 17. tit. de prœben. tom. primo pag. 371. col. prima in fin. nu. 8.
¶ Calumniator iure canonico etiam in causa ciuili potest corporali pœna puniri. tom. primo pag. 238. col. prima in med. sub nu. 8.
Calumnia propriè in animo consistit, & ex dolo oritur. tom. primo pag. 92. col. secunda in fi. n. num. 1.
Calumniæ fiscales magna calumniantium pœna sunt animaduertendæ. tom. 1. pag. 210. col. prima in fin.
¶ Calixtus Papa primus quatuor temporum ieiunium instituit. tom. primo pag. 456. col. secunda in prin. nu. 9.
¶ Cambire licet numismata aliquo ab alterutra parte concesso pretio. to. primo pag. 494. col. secunda in med. nu. 4.
Cambium secundum Caietanum tantum licitum est publicis campsoribus. eadem. col. secunda in fin.
Cambium potest fieri non tantum speciei ad speciem, sed speciei ad genus. to. primo pagin. 495. col. 1. in prin. nu. 4.
¶ Campsores vnde sic dicti. tom. primo pag. 494. col. secunda in fi. num. 4.
¶ Canon, consuetudinem aliquam iniquam & irrationalem decernens, præteritam & futuram includit. to. primo pag. 369. col. prima in fin. nu. 4.
Canonicus simul & Archidiaconus, &c. vide in verbo, Archidiaconus.
Canonicus è ciuitate expulsus propter seditiones absque eius culpa à contrariæ factionis hominibus, an percipere debeat distributiones quotidianas. to. primo pag. 371. col. prima in fin. nu. 8.
Canonicus iniustè in carcerem inclusus in eodem oppido, an percipiat distributiones quotidinas. ead. col. in med.
Canonica inhibitio quos effectus habeat. tom. primo pag. 85. col. 1. in fin. nu. 3.
Canonica inhibitio quæ dicatur. ead. col. in med. nu. 3.
Canon Tridentini concilij de clericis primæ tonsuræ. tom. primo pag. 108. col. secunda in fin. nu. 4.
Canon apud Romanos quid? to. primo pag. 195. col. secunda in fin. nu. 4.
Canones Apostolorum an sint apocryphi. to. primo pag. 441. col. 2. in fin. nu. 6.
Canones conciliorum generalium à temporibus Constantini coeperunt. tom. primo pag. 427. col. secunda in fin. nu. primo.
¶ Canones & decreta Apostolorum Iuris humani sunt. tom. secundo pag. 427. col. secunda in med. sub num. secundo.
Canonicæ fœminæ. ibid. in prin. sub nu. 1.
Canonici olim qui nuncupabantur. ibid. col. 2. in prin.
Canonici regulares qui dicantur. ibid.
Canonici regulares nominis ambitiosi. accusari videntur à Lud. Viues. tom. secundo pag. 427. col. secunda in prin. sub nu. primo.
Canonici libri qui dicantur, & qua ratione nobis cognitum sit eos esse canonicos. to. primo pag. 417. col. secunda in fi. nu. primo.
Cancellarij officium. to. primo pag. 116. col. secunda in prin. nu. 10.
Cancellarij apud veteres dicebantur ijdem, qui hodie Notarij. ead. pag. 16. col. secunda in med.
Cancellarij potestas, & dignitas quanta fuerit ab hinc mille annis apud Gallos, Hispanos, & Anglos. ibid.
Cantiunculæ, Boschoei, & Theophili error circa matrimonium. tom. secundo pag. 121. col. prima in prin. nu. 7.

Capitalis

Capitalis pœna quæ sit.tom.2.pag.187.col.secunda in prin. sub num.16.
Capitulum vacante sede potest exequi testamenta, sicut poterat Episcopus.to. secundo pag.102.col.secunda in fin.nu.secnudo.
Captatoria voluntas quid sit,& vnde deducatur secundum communem. tom.secundo pag.51.col.prima in fi.nu.primo,& quid sit,contra communem. ibid. col.secun da in prin.nu.secundo.
Captatoria voluntas an permittatur pietatis causa,& an possit statuto, vel consuetudine approbari.to.secundo pag.54.col.prima in prin.nu.13.
¶Captus iniustè an possit commentariensem fallere vt effugiat. to. primo pag. 154.col. prima in med. nu.7.
Captus iniquè,& sub iuramento missus, an teneatur redire si damnationem timeat.to.primo pag.154.col. secunda in prin.nu.7.
Captus iustè,& sub iuramento missus, an teneatur redire, certus de verisimili mortis periculo? to.primo pag.155.col.prima in fi.nu.8.& pag. 156. col.secundo in med.nu.10.
Captus iustè an possit à carcere fugere,data facultate? tom.primo pag.156.col. secunda in prin.nu.10.& ead.col.in med. nu.11.
Captus ab hostibus,an possit à domino fugere? to.1. pag.156.col.2. in fi.nu.11.
Captus an possit fugere à carcere,cum iniuria custodum? tom. primo pag.157. col.prima in prin.nu.11.
Capere laicos & in carcerem detrudere quib. casibus iudex ecclesiasticus possit.tom.primo pag. 30.col.secunda per totam.
Captus iustè vel iniustè an possit à carceribus absque peccato fugere? tom.primo pagina 154.col.prima in fin.nu.7.& pag.155. col.1.in fi.nu.8.
Et ibi,an dimissus à carcere sub iuramento,teneatur redire ad eum? ibid.
Captus à iudice pro crimine digno mortis pœna, an teneatur sub pœna peccati à carcere,cum possit,fugere? tom.1.pag.155.col.secunda in prin.num 8.
Captus in bello iusto si fugeret,an peccet mortaliter? tom.primo pagina.156. col.secunda in fin.nu.11.
Captus mortis condemnationem timens,an licitè à carceribus fugere possit fractis carceribus,vel custodibus occisis.tom. primo pagina 157. col. prima in prin.nu.11.& seq.
Captus à iudicis familia,& per Ecclesiam ad carcerem ductus, an possit ab Ecclesia abduci.to.primo pag.313.col. secunda in prin. nu.13.
Captus à iudicis familia,& postea fugiens ad Ecclesiam, an possit ab ea euelli? ibid.col. secunda in med.
Captus,qui carcerem fregit,& ad Ecclesiam fugit,non potest ab ea extrahi. ibidem.
Et an si existens in carceribus præstito iuramento de redeundo exierit obtenta custodis licentia,& fugerit ad Ecclesiam, possit inde inuitus extrahi. ibid.
Captus ab hostibus quando vsucapiat ea,quæ antea possidebat. to.secundo pagina 378.col.secunda in prin.sub nu.6.
Captus ab hostibus promittens pro sua redemptione aliquod pretium, illud soluere tenetur.to. secundo pag.132.col.secunda in fi.nu.13.
Capti in bello inter Christianos non efficiuntur serui.to. secundo pag. 512. col. secunda in fin. nu.6.
Vbi agitur de captis in bello cum Turcis,aut Saracenis.
Capta per venationem à iudice prohibitam, non sunt in animæ iudicio restituenda.to.secundo pag.497.col.secunda in med.nu.4.
Capta in bello iusto efficiuntur capientis.to.2.pag.510.col.1.in med. nu.1.
¶Cassiani Arnobij,Tyconij,& Vitorini,& Faustini opuscula.to. primo pag. 443. col.2.in fin.& pag 444.col.prima in prin.& med. nu.10.
¶Caracta vulgò,quilates,dicimus.to.primo pag.475.col. prima in med.num.4.
Carolus Molinæus cautissimè legendus est, quia multa tradit contra libertatem ecclesiasticam.to.primo pag.102.col.prima in med.nu.secundo.
Carolus Imperator habuit ex priuilegio Synodi ne sine suo cōsensu consecraretur,vel institueretur Episcopus.to.primo pag.116.col.2.in prin. num.4.
Carolus Magnus incertus de morte cuiusdam hominis, quasi simulatione vsus fuit aduersus occisores.to.primo pag.158.col.prima in fin. nu.16.
Caroli quinti lex,de mercedibus famulorum.tom.secundo pagina 409. colum. prima in prin.sub nu.secundo.
¶Cardinalis sententia expenditur in c.perpendimus.de sent.excom. tom.primo pag.103.col.secunda in prin.nu.4.
Cardinalis an possit esse is,qui legitimatur rescripto Principis. to. secundo pagina 216.col.prima in prin.nu.4.
¶Carceris fractor,vide in verb.Fugiens à carcere,& in verbo,Damnatus.& verbo,Captus.
¶Castè viuere an dicatur fœmina quæ secundò nupsit.to.secundo pag.141.col. secunda in fin. sub nu.12.
¶Castella vetus, Bardulia dicitur, & ipsi Castellani Barduli. tom. primo pag.2. col.prima in prin nu.primo.
Castellanæ Reipublicæ tota iurisdictio penes Regem est.tom. primo pagin. 5. col.2.in prin. nu.9.
Castellanum Regnum iure gentilitiæ successionis primogenitis defertur. tomo primo pag.4.col.2.in fin.nu.7.
¶Castrati propter regnum Dei qui dicantur.tomo secundo pag.429.col.prima in prin. sub nu.6.
¶Castrensis sententia latè examinatur,de donatione omnium bonorum, reseruato vsufructu.to.primo pag.366.col.prima in med.nu.primo.
Castrensis opinio examinatur.in l.si testamentum.ff.de testam.tom. primo pag. 344 col.2.in fin.nu.8.
Castrensis altera opinio falsa in d.l.si testamentum. ibid.
Castrensis opinio examinatur,tomo 1.pag.315.col.1.in med.nu.15.
Castro à Rege alicui concesso an censeatur concessa iurisdictio, & quid de mero ac misto imperio.tomo.1.pag.5.col.secunda in fin.nu.10.
¶Castellani nummi pondus,& valor.tomo 1.pag.472.col.2.in med.sub nu.2.
¶Casuale homicidium,quid sit?tomo 2.pag.453.col.2.in fin.num.4.
¶Catechumeni olim dimittebantur ab Ecclesia post confessionem ante ipsius hostiæ consecrationem.tomo primo pag.462.col.secunda in med.
Catechumenorum Missa,quæ diceretur olim.ibid.
Catholicæ Ecclesiæ,quæ dicantur apud Diuum August.to.1.pag.433.col.secūda in med.num.6.
¶Causa pia operatur, vt testamentum habens clausulam derogatoriam specialem,tollatur per secundum simpliciter factū.to.2.pag.11.col.2.in med.n.19.
Causa piorum legatorum etiam tractari potest apud iudicem secularem, tomo secundo,pag.47.col.j.in princ.num.j.
Causa pietatis,quid in iure specialiter permittitur.tom.2.pag.46.col. 2. in fin.
Causa matrimonialis quem iudicem habere debeat.to.2.pag.217. col. secunda in med.num.primo.
Causa matrimonialis,an possit deduci in compromissum. to. secunda pag. 218. col.prima in prin.num.2.
Causa matrimonialis,an exigat litis contestationem.ibid.col.2.in med.nu.6.
Causa matrimonialis quos testes requirat.tomo secundo pag.219. colum. 1. in med.num.7.
Causa vsuraria,an tractari possit à iudice seculari.tom.2.pag. 218. colum. 2. in princ.num.5.
Causa sine qua non, quo modo ad restitutionem æstimanda. tom. secunda pag. 514.col.secunda in prin.num.2.
Causa filiationis pendente filius ex summaria cognitione percipit mandato iudicis à patri alimenta.tom.primo pag.21.col.prima in princ.num.8.
Causa alimentorum pia est.ibid.
Causæ pauperum, & miserabilium personarum breuiter, ac semota dilatione definiendæ sunt.tomo primo pag.22,col.secunda in princ.nu.3.
Causarum auocatio,quid sit,& cui iure cōpetat.to.j.pag.26.col. 2. in med. nu.j.
Causarum auocatio qualiter fiat.tomo.j.pag.27.col.secunda in med.nu.4.
Causa semel ad curiam delata,non redit ad iudicis inferioris cognitionem.to.j. pag.28.col.secunda in princ.num.6.
Et quid vbi appellatio,non est iustificata.ibid.col.secunda in med.
Causæ principalis cognitio retineri potest in curia Principis quandoq; ex appellatione quacunque.tom.j.pag.28.col.secunda in princ.num.6.
Causæ auocatio cum decreto irritanti,quid operetur.ead.col.in fin.num.7.
Causæ auocatio absque decreto irritanti, motu tamen proprio.to. j. pagin. 29. col.j.in med.nu.7.
Causæ auocatio ad alterius petitionem facta, quonammodo intelligatur. tom. j.pag.29.col.secunda in fin.num.9.
Causæ meri & mixti imperij, an iure Pontificio possint delegari.tom. j. pagin. 395.col.prima in princ.num.j.
Causæ,quæ ex natura sua spirituales sunt.tomo 1.pag.102.col.2.in fin.nu.2.
Et quid in temporalibus,& in criminibus,quæ spiritualia non attinét.tom.j.pagin.103.col.j.in princ.num.secundo.
Causa possessoria rei spiritualis quoties mixtam habet proprietatis rationem, non potest per iudicem secularem expediri,sed per ecclesiasticum.tomo primo,pagin.114.col.secunda in princ.num.j.
Causa possessoria rei spiritualis, vel quasi spiritualis, an sit temporalis. tom.j. pag.114.col.j.in fin.num.j.
Et quid de cā possessoria beneficij ecclesiastici.to.j.pag.114.col. 2. in med.nu.j.
Causa possessionis rei spiritualis, vel quasi an per iudicē laicum examinari possit,si nihil proprietatis mixtum habeat.ibid.in med.col secunda.
Causæ remissio,vide in verbo,Remissio.
Causæ impulsiuæ taciturnitas non vitiat rescriptum.tom.j.pag.231. col. prima in med.num.j.
Causa impulsiua,& causa finalis,quæ sint,ibid.in fin.col.nu.secundo.
Causæ & litis definitio poterit ex consensu litigantium committi in alterius ex litigantibus,vnius testis veritatis testimonium.tom.j.285.colum.2.in med. num.j.
Causæ ingratitudinis priores octo explicanť.to.2.pag.62.col.j.& seq.n.9.& seq.
¶Cautela in matrimonio est seruanda.tom.2.pag.127.col.j.in princ.nu.16.
¶Cautio an sit danda de restituendis alimentis,& expēsis,quas reus diues coactus sit pauperi actori ministrare?tom.j.pag. 20. col. secunda in med. num.7.
Cautio idonea quæ sit & an bona vsurarij sint hypothecæ titulo obligata pro restitutione vsurarum.tomo j.pag.331.col.secunda in med.nu.6.
Cedens bonis cogendus est cum ad pinguiorem deuenerit fortunam soluere æs alienum, ita vt debitori deducantur alimenta.tomo. j. pag. 237. colum. j. in med.num.6.
Et an debitor bonis cedens actibus quibusdam ignominiosis iuxta loci consuetudinem teneatur soluere debitum si postmodum nactus fuerit fortunā.ibid.
¶Cento quid dicatur.tomo primo,pag.440. col.prima in fin.nu.4. & ibi de homerocentonibus.
¶Centenaria prescriptio necessaria est contra Romanam ecclesiam.to.secunda pag.381.col.prima in princ.num.6.
Centenaria præscriptio, an sit necessaria in his rebus, quæ Principis, vt Principis sunt.tomo secundo,pag.382.col.secunda in med.nu.9.
Centenaria præscriptio quo modo probetur.tom. secundo pagin. 386. colum. prima in princ.num.8.
Centenaria præscriptio,an probetur probata immemoriali.ibid.
Centenaria præscriptio non requirit titulum.to. secundo pag. 390. col. secunda in med.sub num.secundo.
Centenariæ præscriptionis,& immemorialis differentia.tom.secunda pag.385. col.prima in princ.num.6.
¶Censu qualiter manumitterentur serui?to.1.pag.404.col. secunda in fin. nu. 7.
¶Cernere hæreditatem idem est quod adire hæreditatem. tom. 1. pagin. 415. colum. prima in med.
¶Certius est eligēdum ab eo,qui dubius est,si agatur de salute animę. tomo secundo,pag.114.col.j.in fin nu.9.
¶Certum tenere satis est, licet tutius sit eligere certius. tom. primo pag. 118. col.2.in med.num.11.
¶Cessatio à diuinis quid sit, & an suspendatur per appellationem sequentem. tomo secundo,pag.359.col.prima in fin.num.j.
¶Census quid sit,tomo primo,pag.348.col.1.in prin.nu.1.
¶Cessio bonorum non tollit nec naturalem,nec ciuilem obligationem,sed tantum competit exceptio.to.1.pag.237.col.j.in fin.nu.6.
Cessio bonorum an competat ratione obligationis deuenientis à delicto. to. j. pag.238.col.1.in prin.num.8.
Cessio bonorum liberat debitorem à carcere.to.1.pag.236.col.2.in fin.nu.5.
Cessio bonorum secundum consuetudinem prouinciæ fit.to.1.pag.237. colum. 1.in princ.num.5.
Cessionis bonorum beneficio,an possit renuntiari.ibid.col.2.in prin.nu.7.
Cessioni bonorum an possit renuntiari. tom.2.pag.256.col.1.in med.nu.6.
¶Ceratia quid & ceratio?to.1.pag.474.col.1.in med.
¶Charitas quid?tomo secundo,pag.292.col.2.in fin.nu.2.
¶Chirurgus clericus,an sit irregularis.to.2.pag.454.col.1.in fin.num.3.
¶Christianus an possit cum infideli matrimonium contrahere. tomo. 2. pagin. 168.col.2.in fin.num.primo.
Christianus accipiens vxorem infidelem etiam iure ciuili punitur. tomo secundo,pagin.169.col.prima me.num.3.
¶Chrisma an sit necessarium ad sacramentum confirmationis.tom. primo pag. 186.col.1.in med.num.4.
¶Chrisostomus cur sic dictus.tomo primo pag.432.col.1,in prin.num.3.
¶Christi corpus conficit sacerdos etiam solenniter degradatus. tomo primo pag.187.col.prima in fin.num.8.
¶Christiani quo die suum Pascha celebrare debent.tomo 1.pag. 215. colum.2. in med.num.primo.
Christus fuit vniuersalis Redemptor, & Rex vnicus Regni Cælorum toto orbe diffusi.tom.primo.pag.2.col.2.in med.num.2.
Christus Iesus quando fuit cruci affixus. tom. primo.pag.215.col.2.in med.n.1.
Christiani dicti fuerunt Galilæi ex conuicio quodam ab antiquis. tom.1.pagin. 416.col.prima in med.
¶Chirographum fidem plenam facit,si probetur id ab eo,contra quem producitur,subscriptum fuisse.tomo primo pagin.76.col.prima in med.nu.2.
Et qualiter hoc probetur.ibid.col.prima in fine.
Chirographum dicitur priuata scriptura.tom.primo.pag.76.col.1.in med.n.2.
¶Cibum ter vel quater sumere, an inducat nouæ transgressionis reatum in eodem die,quo ieiunium præcipitur,to.1.pag458.col.2.in fin.num.13.
Cibis delicatioribus,an debeat vti quis vitæ proferendæ gratia.tomo 1. pagin. 156.col.prima in fin.nu.10.
¶Cicatricis causa,an quid peti possit?tom.primo pag.277.col.2.in prin.num.7.
¶Cimonis Atheniensis pium factum.tom.1.pag.239.col.2.in med.num.10.
¶Circunstantia temporis festi,an sit necessariò confitenda.tom.2. 452. colum. secunda in fin.num.11.
Circunstantia temporis in virtutibus determinata non est regulariter,sed in restitutione.tom.2.pag.369.col.2.in prin.sub num.primo.
Circunstantiæ,quæ non mutant speciem peccati, non sunt necessario confitendæ.tom.2.pag.109.col.secunda in prin.num.14.
¶Citatio quando interrumpat præscriptionem.to.2.414.col.1.in prin. sub n.4.
Citatio illegitima cum notitia subsequuta ita ligat sicut citatio ab initio legitima.tom.2.pag.332.col.1.in fin.sub nu.4.
¶Citatio iure naturali inducta est.tom.primo pag.82.col.1.in fin.num.6.
Citatio an possit tolli à Principe.ibid.
Citatio an requiratur ad absolutionem iuramenti.tom.1.pag. 165. colum. 2. in princ.num.5.
Citatio non est necessaria ad iuramentum testis,aut periti in arte, vbi ex conuentione, & consensu litigantium testis aut periti in arte persona probata est.tom.primo pag.286.col.2.in fin.num.5.
Sed quoties iudex aliquem nominaturus est, qui peritia artis rem dubiam extricet,aut definiat,is qui litigat,vel citari debet,vel præsens esse.ibidem.
¶Ciues an præferantur exteris in emptione frumenti tempore publicæ inopiæ.tom.1.pagin.376.col.prima in princ.num.6.& col.seq.
¶Ciuilis iurisdictio temporalisque potestas penes ipsam rempublicam est, & apud eos,quibus ipsa id muneris commiserit.tom.1.pag.2.col.1.in med.n.2.
Ciuilis societas quare constituta est.tom.1.pag.2.col.1.in med.num.2.
Ciuile animal est homo,eamq; consociationem boni causa sensim apperit.ibi.
Ciuili societati necessarij sunt Principes, gubernatores, & magistratus ea. pag. 2.colum.prima.in fin.
Ciuilis possessio, an sufficiat ad obtinendum in interdicto, quod interim, dicunt.tom.primo pag.60.col.prima in medio, nu.5.
Ciuilis iurisdictio penes solum Regem est in hac Castellana republica. tom.1. pag.13.col.prima in med.num.3.
Ciuilis & naturalis possessio, an transferatur iustè lege Regia in successionem absque aliquo actu apprehensionis vero,vel ficto.to.1.pag.340.col. secunda in med.num.6.
Ciuilis possessio quid?to.2.pag.373.col.prima in fin.sub num.4.
Ciuilissima possessio.to.2.pag.373 col.prima in princ.sub nu.2.
Ciuilis interruptio præscriptionis quibus modis accidat.tom.2. pag.413. col. secundo in med.sub num.4.
Ciuili iure actio ex pacto nudo non detur,cum iure pontificio competat. tom. 2.pagin.41.col.2.in med.nu.9.
¶Ciuibus interdictis, hi & interdicti censentur, qui in locum aliorum ciuium post sententiam successere, in eam ciuitatem domicilium transferentes. to. 1.270.col.2.in princ.num.10.
¶Ciuitas,quæ proprium occiderit Episcopum,priuatur honore Episcopali. to. primo 270.col. 2.in med.num.10.
Ciuis Romanus fiebat per emptionem tribus,in qua Romæ censeretur.tomo 1. pag.405.col.secunda in princ.num.8.
¶Circuncisio an possit permitti apud Christianos.to.j.pag.216. col. secunda in princ.num.j.
¶Clandestina matrimonia contrahentes ex cōstitutionibus particularibus solent excommunicari.tom. 2.pag.147.col.2.in med.nu.9.
Clandestini matrimonij probatio non præiudicat publicè contracti probationi.tom.2.pag.148.col.prima in princ.num.11.
Clandestinum matrimonium prolem illegitimam reddit,si adsit aliquod impedimentum,non obstante parentum bona fide.ead.col.j.in med.nu.12.
Clandestinum matrimonium licitè quibusdam casibus contrahitur. ibi col. 2. in me.nu.8.& col.prima in fin.num.12.
Clandestinum matrimonium licet sit ab Ecclesia prohibitum, contractum tamen tenet.tom,2.pag. 147.col. 2.in prin.num.7.
Clandestinum matrimonium contrahens, an peccet mortaliter. ibid. colum. 2. in med.num.8.
Clandestinum matrimonium,quod dicatur.tom.2.pag.147.col.2. in fin. nu.10.
¶Clarigationes,quæ dictæ sint apud antiquos.tomo. 2.pag.503.col.2. in princ. sub num.4.
¶Clausula,motu proprio, an efficiat validam collationem beneficij factam excommunicato.tomo 2.pag.322.col.prima in med.nu.2.
Clausula illa,quorum tenor pro expresso habeatur, quem effectum habeat. to. 2.pagin.10.col.1.in princ.nu.20.
Clausula,Sine præiudicio successorum ab intestato, in legitimationibus adiecta,qualiter intelligatur.tomo secundo pagin.215.col.1. in fin.num. primo.
Clausula derogatoria in testamento qualiter est intelligenda.to.2.pag.8. col.2. in med.num.19.
Clausula codicillaris adiecta in secundo testamento, an operetur reuocationem primi,habentis clausulam derogatoriam.to.2.pag.12.col.1.in fi.nu. 21.
Clausula codicillaris,an censeatur apposita inter liberos.tom.2.pagin. 65. col prima in fin.num.4.
Clausula derogatoria, collecta per argumentum à contrario sensu, an operetur aliquem effectum.tomo secundo pagin. 12.col.secunda in prin.nu.20.
Clausulæ consuetæ, an possint apponi absque speciali consensu contrahentiū, & an appositæ habeant effectum.tom.2.pag.7.col.prima in princ.nu.14.
Clausulæ decreti irritantis, an possit renuntiare is,in cuius fauorem est apposita.tom.2.pag.264.col.secunda in fin.num.6.
¶Clausula.Ex certa scientia,nihil operatur, vbi in principe potestas deficit.to. primo pag.345.col.prima in fin.num.9.
Clausulæ & dictiones vniuersales limitantur, & restringuntur secundum naturam actus,cui atribuuntur.tom.j.pagin.389.col.secunda in fin.num.7.
Clausula hypothecæ, quod specialis non deroget generali, nec generalis speciali,quem sensum admittat.tom. primo pag. 392. col. prima in princ.nu.3.
Clausula, In Dei nomine, &c. an sit necessariò inscribenda initio cuiuscunque instrumenti publici.tomo primo pag.70.col.prima in prin.num.primo.
Clausula, Appellatione remota, quos effectus habeat. tom. primo pag.82.col secunda in fin.num.6.
Clausula,Et eorum cuilibet, quid operetur.tom.primo pàg.92.col.1.in fi. nu.5.
Clausula.quod res restituantur eodem pretio, quo fuerint æstimatæ, an impediat venditionem fieri per æstimationem.tomo primo pagin.95.colum.prima in med.num.3.
Clausula, vt res dotales æstimatæ soluto matrimonio pro eodem pretio restituantur,qualiter sit intelligenda.ead.col.prima in fin.
Clausula,ex qua datur electio quo ad res, vel æstimationem marito, vel vxori, quid operetur?tomo primo,pag.95.col.2.in fin.nu.5.
Clausula generalis,quæ in mandatis apponitur,qualis sit. tom. primo pag. 171. col.prima in med.num.3.
Clausula ratihabitionis, quid operetur in mandatis, & an ea inducat speciale mandatum.eod.tom.primo in fin.num.4.
Clausula guarentigia,quid sit?tomo primo pagin.282. col. prima in med.nu.3.
¶Clarissimus vir quis dicatur.tomo primo pag.407.col. secunda in med. nu.13.
Clarissimi dicebantur olim filij Senatorum.ibid.
Claudius Cæsar qua simulatione vsus fuit contra quandam mulierem negantem filium.tom primo pag.158.col.prima in fine.num.16.
Clauium traditio facta extra conspectum rei, an operetur licentiam, & facultatem capiendi possessionem propria authoritati. tomo primo. pagin.424. col.secunda in medio.& tom.primo pagin.383.col.secunda in med. num. 7. & 385.col.secunda in princ. num.11.
Clericus depositus,& beneficio priuatus, an teneatur horas canonicas recitare ratione ordinis.tom.primo pag.371.col.secunda in med.nu.8.
Clerico deposito, & suspenso ex reditibus beneficij alimenta sunt exhibenda, ne cogatur mendicare in opprobrium ordinis.inid.& ead.tot.in prin.
Clerici habentes beneficia ecclesiastica qua pœna cogantur horas canonicas dicere.tomo primo,pagin.372.col.secunda in fin.num.10.
Clericus hæres laici litem coram seculari iudice cęptam cum defuncto, apud eundem iudicem prosequi tenetur.tomo primo.pag.26.col. j. in medio. 24. colum.prima in fin.num.2.
Clericus laici hæres nondum cępta lite apud secularem,vocādus est pro actione hæreditaria ad iudicem ecclesiasticum.tom. primo pag.25.col.2.in prin. num.4.
Et quid iure Regio Partitarum.
Clericus an possit proprij domicilii foro renuntiare. tomo primo pagin. 32. col.secunda in princ.num.5.
Clericus contrahens si in aliquem locum destinaret solutionem, in eodem loco inuentus poterit conueniri.tom.primo pagin.32.col.2.in med.nu.6.
Clericus qui non potest esse, an sit admittendus in testem contra clericum in criminalibus.tom.primo pag.61.col.2.in prin.num.secundo.
Clericus aut monachus,an possint esse tabelliones.to.1.pag. 68. col. secunda in med.& col.seq.in fin. num. 8.
Et quid apud curiam Romanam.ibid.
Clericus primæ tonsurę quo pacto sit exemptus à iurisdictione seculari.to.primo pag.101.col.prima in fin.& seq.& per tot.
Clericorum exemptio à potestate iudicis secularis, an sit iure diuino, vel humano instituta.ibidem.
Clerici & eorum res in primitiua Ecclesia iurisdictioni Regum, & Impetatorum suberant.to.1.pag.102.col.prima in med.nu.2.
Clerici iure humano non diuino exempti sunt à tributis.ibid.pag. 102. colum. prima in fin.nu.2.
Clerici in his,quæ verè,& propriè spiritualia, & ecclesiastica sunt, iure diuino
eximun-

eximuntur à potestate iudicis secularis.ibid.col.2 in fin.nu.secundo.
¶Clerici quare prohibentur accusare sine protestatione.tom.2. pagin. 458.col. prima in princ.fub nu.primo.
Clerici testamentum,an subiaceat querelæ.to.secundo pagin. 43. col. prima in fin.nume.7.
Clerici in minoribus,an degradentur.to.secundo pag.42.col.2.in fin.nu.4.
Clerici fructus beneficiorum male expendentes peccant mortaliter: non tamen tenentur ad restitutionem.to.secundo pag.39.col. prima in fin. num.3.
Clerici, beneficium ecclesiasticum habentes, proprio testamento non possunt disponere de bonis occasione Ecclesiæ acquisitis, etiam si illa bona ex rectitibus ipsius beneficij acquisierint.Et an clerici testari de his bonis aliquo casu liberè possint.to.secundo pag.39.col.secunda in fin.nu.5.
Clerici peccant non subueniendo pauperibus egentibus necessitate extrema. to.secundo pag.21.col.secunda in fin.nu.secundo.
Clerici an possint testari de reditibus ecclesiarum, & beneficiorum ex Roma Pontificis dispensatione.to.secundo pag.40.col.prima in med.nu.7.
Clerici an possint prohiberi statuto laicorum à pascuis communibus.to.secundo pag.390.col.prima in med.fub num.8.
Clericis interdicta venatio est.acquirunt tamen ea,quæ venati sunt. to. secunda pagin.497.col.secunda in prin.fub nu.3.
Clericus in peccato mortali dicens horas canonicas satisfacit præcepto Ecclesiæ.to. secundo pag.314.col.secunda in prin.nu.secundo.
Clericus donare non potest concubinæ.to.2.pagin. 481. colum. prima in med. num.2.
Clericus quo ad beneficium ecclesiasticum nec verè vsurarius est nec verè vsufructuarius,to.secundo pag.37.col.secunda in fin.num.primo.
Clericus in beneficiorum reditibus quam potestatem habeat, ibid. pagin. 38. col.prima in princ.num.secundo.
Clericus solo iure humano prohibetur testari de acquisitis ex retibus beneficij.to.secundo pag 40.col.prima in fin.nu.7.
Clericus habens patrimonium potest illud conseruare, & reditus beneficij in proprios vsus conuertere.to.2.pag.21.col.prima in fin.nu.2.
Clericus an possit in bello pugnare.to.secundo pag.451.col.2.in prin. fub n.2.
Clericus potest præsens esse bello iusto,& hortari milites ad pugnam, non tamen pugnare.ibid.col.secunda in med.
Clericus pugnans in bello propria manu mortaliter peccat.ibid.
Clericus in minoribus constitutus absque peccato pugnare in bello potest manu propria,sicut & laicus,neque est irregularis, modo aliquem nec occiderit,nec membro mutilauerit.ibid col.2.in medio.
Clericus in sacris constitutus irregularis non est si pugnauerit in bello iusto, nec tamen quenquam occiderit,aut mutilauerit,etiam si in eo conflictu fuerint plures occisi.ibid.
Clericus licentia Papæ propria manu pugnans in bello, non est irregularis.ibi.
Clericus, vel laicus aliquem accusans absque protestatione criminali irregularis est,si accusatus à iudice morte fuerit damnatus.to. secundo pagin.458. col.prima in prin.nu.primo.
Clericus chirurgus,an sit irregularis to.secundo pag.454. col. prima in fin. fub num.3.
Clericis permissi sunt ludi causa exercendarum virium.to.secundo pagin. 455. col. 2.in med.fub nu.8.
Clericus in minoribus ordinibus licitè contrahit matrimonium. tom. secundo pag.152.col.prima in med.nu.4.
Clerici coniugati quo ad ciuiles causas subditi sunt iudicibus secularibus. to. primo pag.112.col.secunda in prin.
Clerici coniugati duo tantum priuilegia retinent, priuilegium fori & canonis. to.primo pag. 104.col.2.in fin.nu.7.
Clerici coniugati deferre debent omnes vestes clericales, & honestas, vt gaudeant priuilegio.to.primo.pag.105.col.1.in med.nu.7.
Clericus coniugatus, vt gaudeat priuilegio const.tutionis Bonifacij Octaui, quæ teneatur probare.ibid.
Clericales vestes,quæ dicantur,& quales esse debeant.ibid.
Et ibi,quid in hoc consuetudo possit.
Clericus coniugatus, an sit cogendus soluere gabellas, censum & alia munera indicta per Principem secularem.to.1.pag. 196.col.1.in prin.nu.9.
Clerici coniugati non sunt priuandi priuilegio suo, quod vestes, & tonsuram dimiserint, nisi trina monitione præmissa in hanc inciderint contumaciam. ibi.col.1.in fin.& col.secunda in med.num.primo.
Clerici coniugati non amittunt priuilegium ex eo,quod semel tonsuram,& vestes clericales dimiserint, modo tempore commissi criminis tonsi fuerint. to.primo.pag.105.col.secunda in med.num.8.
Clerici primæ tonsuræ etiam non coniugati non possunt vti præscriptione fori in ciuilibus.to.primo pag.106.col.secunda in med.ante nu.prim.
Clericus in sacris constitutus, quando puniri possit per iudicem secularem absque degradatione,& traditione.to.1.pag.107.col.prima in med.nu.2.
Clericus primæ tonsuræ puniri potest quandoque per secularem iudicem absq; vlla solenni degradatione.ibid.col.secunda in med.nu.3.
Clericorum exemptio potuit à Romano Pontifi. iure humano induci, etiam si non fuerit iure diuino statuta.to.primo.pag.103.col.1.in med.nu.3.
Clericorum exemptioni à iurisdictione seculari quamuis iure humano sit inducta non potest Princeps secularis proprijs derogare legibus. tom. primo pag.103.col.prima.in fin.num.3.
Clericorum exemptio,& eorum priuilegia quo ad forum, & canonem, an possit tolli,vel limitari per Romanum Pontificem.to.primo pag.103.col.secunda in med.nu.4.
Clericorum exemptio,an possit consuetudine restringi, & limitari. tom. primo pag.104 col.prima in princ.nu.5.
Clericorum exemptio facilius limitatur, & restringitur, à Romano Pontifice circa primæ tonsuræ clericos,quàm erga clericos in sacris constitutos. ibid. col.2.in princ.num.6.
Clericus proponere poterit exceptionem declinatoriam fori apud iudicem secularem,etiam post sententiam,quæ transierit in rem iudicatam.tom.primo pag.109.col.2.in prin.num.2.
Clericus, qui apud iudicem secularem accusatus omisit vsque ad sententiam opponere decimatoriam fori,condemnatur in expensis.ibid.in fin.col.
Et à quo iudice hæc condemnatio fieri debet,ibid.
Clericatus qualiter probetur.tom.1.pag. 110.col.1.in princ.nu.3.
Clericus detineri debet reclusus in carceribus apud iudicem ecclesiasticum lite pendente.to.primo pag.110.col.prima in fin.nu.3.
Clerici remissio cuius expensis fieri debet.ibid col.secunda in med.nu.5.
Clericus primæ tonsuræ,qui semel Regiam, & secularem iurisdictionem declinauerit,quæ patiatur iure Regio incommoda.ead. col. secunda in med. nu.6.
Clerici arma portantes, an possint per iudicem secularem puniri. tom. primo pag.111.col.prima in princ.num.7.
Clericus minor læsus in patrimonialibus non potest petere in integrum restitutionem coram iudice ecclesiastico.to.1.pag. 164. col. secunda in fin.nu.3.
Et an bona clericorum patrimonialia habeant priuilegia bonis ecclesiarum concessa.to.1.pag.165.col.1.in prin.nu.3.
Et quid de patrimonio clerici ad cuius quidem titulum is fuerit sacris insignitus.ead.col.1.in fin.nu.4.
Clericus non est admittendus coram iudice seculari etiam si renuntiet priuilegio fori ad defensionem eius,qui ab eo rem habet in fundum, vel emphyteusim.to.primo pag.24.col.secunda vt med.nu.3.
Clerici & eorum res non sunt iure diuino à iurisdictione principum secularium exempti in rebus temporalibus,& criminibus, quæ spiritualia non attingũt. to.primo.pag.103.col.prima in princ.num.2.
Clerici primæ tonsuræ, qui solo nomine clerici sunt,nulli ecclesiastico ministerio seruientes, non videntur à seculari iurisdictione exempti. to. primo. pag.104.col.prima in fin.num.5.
Clerici primæ tonsuræ coniugati tunc priuilegio fori,& canonis gaudent,cum vnicam,& virginem vxorem acceperint.to.primo.pagin. 104. col. secunda in med.num.6.
Contrarium camea tenet Iacobus à Belloniſi. ibid. in fin. col.
Clerici primæ tonsuræ quicunque,etiam si liberi sint à matrimonio non sunt exempti in criminalibus causis à iudicibus secularibus,nisi tempore cõmissi criminis,& quatuor proximis ante mensibus tonsuræ, & vestibus clericalibus vsi fuerint.to.1.pag.106.col.2.in med.nu.1.
Clericus primæ tonsuræ,qui post monitionem non fuerit vsus tonsura,& vestibus clericalibus,quocunque in crimine puniri potest per iudicem secularem absque vlla degradatione, & traditione solenni facta ab ipso iudice ecclesiastico.to.primo.pag.107.col.1.in princ.nu.1.
Clericus an sit remittendus ad forum ecclesiasticum, iudex ecclesiasticus decernit, non secularis.tom.primo,pag.109.col.prima in men.num.1.
¶Clericus condemnatus à iudice seculari ad emendam honorabilem, an non possit opponere primæ tonsuræ exceptionem.to.1.pagin.109. col. secunda in med.nu.2.
Clerici possunt apud iudicem secularem petere laicum solutionem decimarum recusantem compelli ad eas soluendas.tom.1.pag.115.nu.2.
Clericus conuenitur quatenus facere potest ob crimen, non deductis necessarijs alimentis.tom.1.pag.238.col.1.in fin.nu.8.
Clericus si inopia laboret non potest mitti in carcerem nec detineri, nec excommunicari ob debitum.ibid.col.2.in med.num.9.
Clerici euntes in Ecclesiam ob principaliter percipiendas distributiones, si monachi sunt.to.primo.pagin.232.col.1.in med.nu.5.
Clerico habenti beneficium ecclesiasticum, an sit æqualis vsufructuarius. tom. primo pagin.209.col.1.in med.num.12.
Clericus non tenetur bonis cedere, nec debet in carcerem pro ære alieno mitti.to.primo.pag.238.col.2.in med.nu.9.
Clericus non potest conueniri, nisi quatenus facere potest deductis necessarijs alimentis.ibid.
Clericus si sit suspectus de fuga cum proprijs bonis potest à creditore capi,& tradi proprio iudici,detinendus donec æs alienum soluat ex illis bonis, quæ fuit conatus occultare.ibid.& ead.col.2.in fin.
Clericus potest,vbi primatim soluit preces ab Ecclesia sibi iunctas, diem à vespera diei præcedentis ad mediam noctem dici sequentis obseruare, modo ante mediam noctem d'ei præcedentis matutinum tantum officium dicat. tom.primo,pag.451.col.2.in prin.nu.9.
Clerico pœna pecuniaria ob iniuriam irrogata quo modo sit distribuenda. to. primo,pag.274.col.1.in med.nu.10.
Clericus quando tradendus sit iudici seculari post degradationem.to. 1. pagin. 310.col.2.in fin.num.7.
Clericus committens crimen Assassinij,qua pœna puniendus sit. tomo. primo. pagin.313.col.1. in prin.num.10.
Clerici si ad Ecclesiam confugerint, non sunt etiam à iudice ecclesiastico ab ea euellendi.to.1.pag.315.col.1.in fin.nu.16.
Clerici fugientes ad Ecclesiam nõ possunt armis defendere ne à iudicibus laicis abducantur.to.primo.pag.316.col.2.in fin.nu.18.
Clericus vsurarius qua pœna puniendus sit. to. primo. pag.330.colum. prima. in princ.num.3.
Et quis dicatur vsurarius manifestus ad interpretationem cap.quanquam. de vsuris.in 6.ead.col.1.in fin.nu.4.
Clericus vsurarius infamiam,sicut & laicus contrahit.tomo primo pagin. 330. col.1.in princ.nu.3.
Clerici quando non possunt decimas exigere. tomo primo pagin. 223. colum 2.in fin.num.12.
Clerici possunt eximi à soluendis decimis per præscriptionem. tom. 1. pagin. 222.col.1.in princ.nu.10.
Clerici qualiter possint ex aliena parochia decimas percipere.tom. 1.pag. 219. col.2.in med.nu.7.
Clerici hæretici bona an ad fiscum secularem pertineant.to.1.pag. 274. col. 2. in princ.num.12.

Clerici

Clerici in patrimonialibus regulariter non habent priuilegium bonis ecclesiarum concessum.to.1.pag.165.col.1.in med.nu.3.
Clericus actione iniuriarum agere contra laicum potest coram iudice ecclesiastico.to.1.pag.166.col.2.in fin.num.8.
Clerici patrimonium, ad cuius titulum est sacris insignitus, an habeat priuilegium ecclesiasticorum bonorum.to.1.pag 165 col.1.in fin.nu 4.
¶Coitus coniugalis,an licitus ante nuptialem benedictionem. tom.2.pagin. 173.col.2.in me.nu.2.
Coitus coniugalis,an sit licitus in loco sacro.ibid.
Coitus inter virum,& fœminam qualiter probetur.to.2.pag. 126. colum. 2.in fin.num.14.
Coitus in matrimonio,quid operetur. legito in dictione, religio, & in dictione matrimonium.
Coitus damnatus,quis dicatur.to.2.pag 202.col.2.in prin.nu.16.
Coitus impuberis cum fœmina quomodo probetur.to.2.pagin. 146. colum.1. in med.num.3.
Coitus tantum coniugalis licitus est hominibus.to.2.pag.480.colum.1.in med. fub nume7.
Coitus efficit sponsalia matrimonij ex eo, quia præsumitur consensum ad fuisse.to.2.113.col.1.in prin.nu.1.
Coitus non mixta sponsalia in matrimonium deficiente consensu. to. 2.pagin. 114.col.1.med.nu.9.
Coitus efficit, vt secunda sponsalia præferantur primis, & matrimonium iudicentur.ead.col.in fin.nu.10.
Coitus præcedens non efficit,quod sponsalia transeant in matrimonium. tom. 2.pag.115.col.1.in prin.nu.13.
Coitus nixu an transeant in matrimonium sponsalia.to.2. pag. 115. colum. secunda in fin.num.19.
Coitu sponsalia efficiuntur matrimonium, etiam si sponsa ab alio fuerit prius cognita.tomo 2.pag.114.col.1.in prin.nu.8.
Cõcubitu sponsalia transeunt in matrimonium,etiam si coiens vi & metu coactus faciat.ibid.col.2.in med.nu.11.
Coitu transeunt sponsalia in matrimonium,non obstante protestatione dissensus coningalis.tomo 2.pag.115.col.2.in med.nu.18.
¶ Cognari qui dicantur.tomo secundo,pag.154.col.2.in prin.nu.2.
Cognatio spiritualis vnde oriatur.to.2.pag.152.col.2.in med.nu.1.
Cognatio spiritualis non oritur ex coitu illicito. ibidem & ead.colum.in fine.
Cognatio spiritualis an contrahatur à laico,qui tempore necessitatis baptizat. tom 2.pag.153.col.prima in prin.nu.4.
Cognatio spiritualis an contrahatur per procuratorem:ibidem.in med. nu.6.
Cognatio spiritualis non contrahitur inter filium spiritualem & filiam vxoris parentis spiritualis.tom.2.pag.153.col.2.in prin.nu.9.
Cognatio spiritualis non impedit matrimonium inter patrem spiritualem & filiam ipsius spiritualis.ibid.nu.10.
Cognatio spiritualis an contrahatur ex Cathechismo ad matrimonium impediendum.ibid.pag.2.in med.nu.11.
Cognatio legalis an impediat matrimonium,& vnde oriatur.to.2.pa.153. col. 2.in fin.nu.1.
Cognatio legalis inter fratres & sorores finita adoptione,vel arrogatione cessat.ibid.pag.154.col.1.in prin.nu.3.
Cognatio legalis non impedit matrimonium inter filios legales.ibid.
Cognatio legalis ex adoptione quæ dicatur.tom.2.pag.153.col.2.in fin.nu.1.
Cognatio ex arrogatione quæ dicatur.ibidem.
Cognatio legalis inter quos sit constituenda.ibid.
Cognatione legali durante matrimonium contractum ita nullũ est,vt ea finita nisi ex nouo consensu minime valeat.to.1.pag.154.col.1.in prin.nu.3.
Cognationis spiritualis tres species.tom.1.pag.152.col.2.in fin.nu. 1.
Cognationis spiritualis prima species.ibid.
Cognationis spiritualis secunda species.tom.2.pag.153 col.1.in fin.nu.8.
Cognationis spiritualis tertia species.ibidem co.2.in prin.nu.9.
Cognatus spiritualis is solùm est qui baptizat, vel qui tenet puerum in sacro fonte, licet alij sint præsentes. etiam si non respondeat pro infante tom.2. pag.153.col.1.in prin.nu.5.&in fin.nu.7.
¶ Collatio beneficij facta infami an sit nulla ipso iure tom.2.pag.148.col.2.in fin.nu.3.
Collatio beneficij facta excommunicato est nulla ipso iure. idem de electione & præscriptione.to.2.pag.321.col.2.in fin.nu.1.
Collatio beneficij facta simoniacè ignoranti an teneat ipso iure? to.2.pag.498. col.2.in fin.nu.8.
Collatio canonica beneficiorum absque corporali possessione ius perfectum tribuit in ipsis beneficijs post acceptationem.tomo.primo.381.col.secunda in fin.num.1.
Collatio beneficij potest fieri ea conditione,si vacat.tom.primo pag. 381. col. prima in med.nu.2.
Collationem beneficij canonicam habens potest administrare propria authoritate ante apprehensionem possessionis.tom.primo pag.383.col.prima.in fin.nu.6.
Collatio beneficij facta præsente & tacente illo,qui ius habet in beneficio,vel potuit illam impedire,valet.to.1.pag.53.col.2.in med.nu.5.
Collatio beneficij iuris patronatus laicorum, absque eorundem cõsensu per simplicem renuntiationem facta,an sit admittenda in hoc Regno.tom.primo pag.123.col.2.in med.nu.9.
Et quid de beneficijs patrimonialibus,& canonicatibus per electionem conferendis? ibid.
Collatio beneficiorum an cenſeatur commissa ab Episcopo vicario suo ex generali delegatione.tomo primo,pagina.397.col.1.in med.nu.7.
¶ Collegialis ecclesiæ auctor, vel donator non habet in ea ius præsentandi rectorem,vel prælatum.tomo 2.pag.405.col.1.in fin.fub.nu.3.
¶ Colonus fructus ex agro conducto vendere volens an possit cogi eos vendere domino fundi,potius quam alteri.to.1.pag.376.col.1.in med.nu.6.
Colonis remittitur pensio iure canonico & Cæsareo propter sterilitatem absque culpa ipsorum colonorum contingentem. to. 1. pagin. 99. columna.2. in med.nu.1.
Colonus læsus vltra dimidiam instæ pensionis propter sterilitatem, an possit agere subsidio l.2.C.de rescind.vendicio.to.1.pag.100.col.prima in princip. num.primo.
Colonis & inquilinis successor singularis stare tenetur,quoties eorum ius exceptum fuerit in contractu donationis,vel venditionis.tom.1.pagin.293.col. prima in med.nu.primo.
Colonus expelli non potest à successore singulari,quoties in locatione & conductione adest hypotheca.ibid.col.2.in prin.nu.3.
Et quæ hypotheca sufficiens sit.ibid.col.2.in medio.
Colonus an possit expelli a domo cõducta ante finitam locationem,si dominus eam propriis vsibus necessariam esse probauerit.tomo primo, pagina. 294. col.1.in prin.nu.4.
Coloni qui,& de alcriptitiis,censitis,& originarijs. tom.2.pagina 258.col.2.in in med.num.2.
¶ Collybistæ dicuntur campsores à Græcis,& quare to.1.pag.495.
¶ Comedens cum furibus furtivas,tenetur ad restitutionem partis eius quã comedit.tomo 2,pag.516.col.2.in med.fub nu.2.
¶ Comites non possunt causas auocare à iudicibus ordinariis. tom. primo,27. col.1.in med nu.2.
¶ Commendatio Bartholomæi Torres.tom.1.pag.317.col.2.in med.nu.2.
Commendatio Menesij,& Pilen.tomo 1.pag.253.col.1.in prin.nu.14.
¶ Commissi pœna odiosa est.tomo primo,pag.348.col.1.in fin.nu. 1.
Commissiones Romanorum Pontificum, cum agitur ad iniquam pensionem rescindendam,quomodo accipiendæ.to.1.pag.239.col.1.in med.nu.9.
Committens crimen in ecclesiis an ab ipsis euelli possit.tom.primo,pag. 314. col.2.in med.nu.15.
Committens crimen prope ecclesiam spe immunitatis ecclesiæ, potest abduci ab ecclesia.to.1.pag.315.col.1.in prin.nu.15.
¶ Comites iuramento.to.2.pag.245.col.2.in med.nu.3.
¶ Commodum regis pactum in pignoribus cur reprobatum. tom. 2. pag.268. col.prima in med.fub.nu.3.
¶ Commodatarius an teneatur furti actione, si re commodata ad aliud quàm quod sibi fuerit commodata,vtatur.to.1.pag.381.col.1.in med.nu.8.
Commodatum in quo à precario differat.ibid.col.1.in pr.nu.7.
¶ Communicans cum excommunicato tantum venialiter peccat. tom. 2. pag. 304.col.2.in med.nu.7.
Communicans cum excommunicato in quibus casibus peccat mortaliter.ibid. in fin.col.
Communicans cum excommunicato metu vel necessitate,an excusetur à metu & pœna iuris.to.2.pag.305 col.1 in fin.nu.9.
Communicans cum excommunicato regulariter maiori excommunicatione, quandoque maiori à iure afficitur.to.2.pag.303.col.2.in fin.nu.3.
Communicatio cũ excommunicatis etiam per epistolam aut nuntium prohibita est.to.2.pag.299.col.1. in prin. nu.1.
Cõmunicatio cum excõmunicatis prohibita est non tantum iure humano, sed etiam diuino.tom.2.pag.295.col.2.in med.nu.1.
Cõmunicatio cũ excõmunicato ad eius spiritualẽ salutẽ permittitur.to.2.pag. 298.col.2.in med.nu.10.
Cõmunio notat quandam rebus, sermone vel beneficiis, ac iuribus societatẽ. to.2.pag.292.col.1.in fin.nu.1.
Communio inter Christi fideles triplex est ibid.col 2.in fin.nu.2.
Communis vsus loquendi in verborũ intellectu maximè est attendendus.to.2. pag.144.col.1.in med.fub nu.2.
¶ Cõpendiosæ substitutionis materia inferius apponitur.dictione, Substitutio.
Compensatio quando fiat ex voluntate legantis. tom. 2. pag. 57. col.2.in med. fub nu.11.
Compensatione satis fit iuramento de soluendo.tom.2.pag.240. col. prima in princ.nu.9.
¶ Compositionis debitorum iustitiam.to.2.pag.516.col.2.in med.fub.nu. 5.
¶ Compromissum factum à prælato in re ecclesiæ, an transeat in successorem. to.2.pag.59.col.1.in prin.nu.5.
Cõpromissi iurati prorogatio an videatur finita cum qualitate iurisiurandi.to. 2.pag.223.col.2.in fin.nu.6.
Compromitti an possit causa matrimonialis.to.2.pagin.218.col.1.in med.n.2.
¶ Computatio annorum à Christi natiuitate qualiter apud plerasque nationes fiat.tom.1.pag.194.col.1.in prin.nu.1.
Computum Hispanum Itali Millionẽ appellant.to.1.pagina.482.col.1.in med. num.4.
¶ Conatus qualiter sit in atrocioribus puniendus.tom. 2. pagina.439.col. 2.in med.nu.6.
¶ Concilia aliquot præcesserunt Nicænam Synodum.tom.1.pag. 427.col.2.in fin.num.1.
Concilia vniuersalia ratione authoritatis simul & congregationis ætate Constantini Magni inceperunt.ibid.
Concilium Niceenum congregatum fuit sub Syluestro Papa huius nominis 1. to.1.pag.428.col.2.in med.nu.1.
Concilium Tridentinum quid statuerit circa clericos cõiugatos.to. 1.pag.105. col.2.in med.nu.7.
Concilium Toletanum duodecimum.tom.2.pag.406.col.1.in prin.nu.6.
Concilij Bracharensis locus emendatur.tom.1.pag.479.col.1.in fin fub nu.9.
Concilium Tridentinum quid statuerit circa residentiam clericorum beneficia ecclesiastica obtinentium.to.1.pag.372.col.2.in med.nu.9.
¶ Concubina quæ dicatur in sacra scriptura,& canonibus.to. 2.pag.112.col.1. in med.nu.9.
Concubina an sit domi retinenda,vt filius ex ea natus dicatur naturalis.tom.2. pag.198.col.1 in prin.nu.2.
Concubinarius notorius sit suspensus quo ad se & quo ad alios ante pœnitentiam.to.

etiam.to.2.pag.432.col.1.in prin.sub nu.5.
Concubinatus an fuerit quandoque licitus.to.2.pagina.112.col.1.in med.num.8.& seq.
Concubinæ donari poteſt,præterquam à milite & clerico,to.2.pag.481.col.1.in med.nu.2.
¶ Concupiſcentia carnis à peccati originalis pœna. tom.2. pagina 337.col.2.in fin.ſub nu.11.
¶ Condemnatus appellationem omittens,an dicatur ſententiæ conſentire.to.2.pag.221.col.1.in med.nu.11.
Condemnari an poſſit in expenſis victus iuſtã litigandi cauſam habens, ſi hoc ſtatuto munici pali caueatur.to.1.pag 93.col.1.in prin.nu.4.
Condemnatio in expenſis tunc fieri debet, cum fuerint petitæ.ead. col. in fin. numer.15.
Et an ab omiſſa expenſarum condẽnatione victor appellare poſſit.ibid. pagin. 94.col.prima in princ.
Condẽnatur in expenſis victus,etiam ſi habuerit iuſtã litigandi cauſam quando expenſæ debentur ratione contumaciæ.to.1.pag.93.col.1.in fin.nu.3.
Condemnatus ad mortem poteſt ſine peccato furcam aſcendere.to.1.pag.156.col.1.in fin.nu.19.
Condemnatus ad rem reſtituendam, etiam ad fructus videtur condemnatus to.3.158.col.1.in med.nu.1.
Cõdemnatio in expenſis qualiter fiat à iudicibus Rotæ.tom.primo,pagin. 93.col.1.in fin.nu.3.
Condemnatio expenſarum eſt omittenda, vbi victus habuerit iuſtam litigandi cauſam.ead.col.in med.
Et hoc procedit non tantum in prima inſtantia,ſed in cauſa appellationis.ibid.
Item minor cauſa excuſat ab hac condemnatione in prima inſtantia, quàm in cauſa appellationis.ibid.
Et an hoc habeat locum quoties expenſæ debentur iure actionis.to.1. pag. 94.col.1.in med.nu.5.& pag.93.col.1.in fin.nu.3.
Condemnatur in expenſis victus etiam in criminalibus.to.1.pag.93.col.1.in prin.num.2.
Et hęc condẽnatio fieri poteſt, etiã vbi quis fuerit victus per interlocutoriam ſententiam.ead.col.in med.nu.2.
Condẽnatur in expenſis victus victori etiã ſi abſque dolo,temerè tamen litigauerit.to.1.pag.92.col.2.in fin.nu.1.
Et quid ſi ab initio litis iuramentum de calumnia præſtiterit.ibid.
Condemnatus à tribus iudicibus in diuerſis ſummis quã ſoluere tenetur. to.1. pag.153 col.1.in fin.nu.6.
Condemnatus actione reali, vbi & in fructibus condemnatio facta fuerit, an teneatur ad fructus perceptos ex melioratione.ib.per eũ factis,to.1.pag.180.col.2.in prin.nu 4.
Et quid in bonæ fidei poſſeſſore dicendum ſit.ibid.col.2.in medio.
¶ Conditio ſuſpendit matrimonij contractum.tom.2.pa.123.col.2.in med.n. 2.
Conditio contra ſubſtantiam coniugij illud vitiat.to.2.pag.125.col. prima. in med.num 1.
Conditio,Si ſine liberis deceſſerit,non excludit fœminas.to.2.pag. 91.col.1.in med,num,2.
Conditio,Si te adulterandã tradideris,refragatur ſubſtantiæ matrimonij. to.2. pag.125.col.1.in med.nu.2.
Cõditio repugnans ſubſtantiæ matrimonij,illud vitiat,etiam ſi honeſta ſit.ibid. & ead.col.in fin.nu.3,
Conditio illa,Si negaueris debitum,quoties mihi non licebit exigere, eſt cõtra ſubſtantiam matrimonij,ipſum tamen minimè vitiat.tom.2.pag.126 col.1.in prin.nu.9.
Conditio contra ſubſtantiam matrimonij etiam ſi actus reſolutiua, contractũ irritum facit.ead.col.1.in med.nu.10.
Conditio contra ſubſtantiam ab vno adiecta altero refragãte an reddat nullũ matrimonium.ibid.in med.col.nu.11.
Conditio cuius euentus impedit obligationem oriri ipſum contractum vitiat. to.2.pag.126.col.2.in fin.nu.15.
Conditio impoſſibilis de iure an admittatur in matrimonio to.2.pag.139.col.1.in med.nu.7.
Cõditio vidoitatis admittenda eſt in legato à marito vxori facto.to.2.pag.141. col.2.in med.nu.11
Conditio lucri,ex qua cauſa in matrimonio poſſit locum habere,to.2.pag.130. col.1.in fin.nu.1.
Conditio impoſſibilis aut turpis fauore matrimonij à contractu coniugali excluditur.to.2.pag.128.col.1.in med.nu.
Conditio,moduſne poteſt adiici donationi perfectæ incontinẽti,non ex interuallo.tomo.1.pag.200.col.1.in fin.nu.1.
Conditio ſeruiendi per tempus certum an cenſeatur euenisſe & contigiſſe, ſi eo tempore ſeruitiũ impendi non potuit morbo impediente.to.1. pag. 370. col.2 in fin.nu.8.
Conditio caſualis,vel mixta retrotrahitur poteſtatiua vero non.to.1.pag.138. col.1.in prin.nu.2.
Conditionibus & legibus Maioratus licẽtia Principis inſtitutis,derogari poteſt referipto Principis.tom 1.pag.342.col.2.in fin.nu.1.
Conditionis implendæ ius ſi poteſtatiua ſit ad hęredes non tranſit ſecundũ cõmunem.to.primo,pag.137.col.2.in med.nu.1.
Conditiones ſunt iuxta formam expreſſam,& ad vnguem obſeruandæ & adimplendæ.tomo primo,pagina 137.colum.ſecunda in medio.numer. primo & pag.141.col.2.in fin.nu.7.
Condrtionis implendæ iusetiam poteſtatiuæ ad hæredes trãſit aduerſus vulgo receptum ſententiam.tomo.1.pag.137.col.2.in fin.nu.2.
Conditionalis contractus,vide in verb.Contractus.
Conditionem non exiſtere,& conditionem deficere an ſint eadẽ.to.1.pa.140. col.2.in fin.nu.5.
Conditio,ſi petiero,quem ſenſum habeat.to.1.p.141.col.1.in fin.nu.6.
Conditio poteſtatiua quæ ſit,to.1.pag.141.col.2.in prin.nu.6.
Conditio mixta quæ ibidem.
Conditiones ſeruandę ſunt ſecundum contrahentium voluntatẽ,quæ ipſas cõditiones regit.to.1.pag.141.col.2.in fin.nu.7.
Condicere pecuniam quis poſſit.to.1.pag.98.col.2. in med.nu.1.
Conditio,quod annui reditus intra certũ diem,& non poſtea redimantur,quãdoque iniqua eſt non tamen efficit contractum vſurarium.tomo. primo pag. 184.col.2.in med.nu.9.
Conditio contractibus apposita,etiam ſi ea poteſtatiua ſit,adimpleri poteſt,& cum hærede illius,cum quo ex verbis contractus erat adimplenda.to.1.pag. 143.col.1.in fin nu.8.
Conditio ſeu pactum apponi poteſt donationi non tantum in vtilitatem ipſius donatoris,ſed & in fauorem alterius.to.1.pag.200.col.2.in prin.nu.2.
Et an huic tertio ſicut acquiritur actio perſonalis, ſic etiã acquiratur dominiũ abſque rei traditione.ibidem.
Conditio impoſſibilis,aut turpis nullum præ ſe ferunt matrimonij contractum deficiente conſenſu.to.2.pag.128.col.2.in fin.nu.4.
Conditio impoſſibilis aut turpis de præterito,an reijciatur à matrimonio ibid. col.1.in fin.no.2.
Cõditio turpis,quam credit adiiciens honeſtam eſſe,an tollatur à matrimonio to.2.pag.129.col.1.in prin.nu.6.
Conditio impoſſibilis ex aliquo accidẽti,poſſibilis tamẽ ex ſua natura,nõ excluditur à matrimonij contractu.to.2.pag. 128.col.2.in prin.nu. 3.
Conditio,Si te virginẽ inuenero,an tollatur à matrimonij contractu.to.2.pag, 130.col.1.in med.nu. 12.
Conditio omnino exeitura,an ipſum matrimonium vitiet.to.2.pag. 129.col.2, in med.num.10.
Conditione illa adiecta,ſi permiſeris te à me carnaliter cognoſci, ſequuto coitu matrimonium cenſetur.to.2.pag.130.col.1.in med.nu.13.
Conditione contra ſubſtantiam actus apposita in quo differat coniugalis contractus à cæteris.to.2.pag.127.col.1.in prin.num.17.
Conditione adiecta in contractu coniugali, matrimonium purum efficitur, ſi coitus ſequatur etiam ante conditionis euentum.to.2.pag.126. col. ſecunda in princ.nu.13.
Conditione contra ſubſtantiam adjecta nullum effectum habere coitum ſubſequtum ibid.nu.12.
Conditione illã, Si Papa diſpenſauerit, eueniente non verum matrimonium, ſed tantum ſponſalia de futuro contracta cenſentur.to.2.pag.124.col.prima in fin.num.7.
Conditionem an recipiat matrimonium vbi de cæteris actibus non recipientibus conditionem obiter agitur. tom. ſecundo pag. 125. col. prima in princ.
Conditionis euentus in contractu matrimoniali nihil operatur, ſi ante illum euentum conſenſus conditionalis fuerit renouatus.tom. ſecundo pagin. 124. col.prima in fin.num.6.
Conditionis euentus in coniugali contractu abſque nouo conſenſu matrimonium non efficit.ead.col.in princ.nu.5.
Conditioni appoſiti,an cẽſeantur in diſpoſitione cõtenti.to.2.pag.68. per tot.
Conditiones illicitæ in matrimonio poſſunt contingere tripliciter.tom.ſecundo pag.125.col.1.in princ.
¶ Conductor domus propter vrgentem neceſſitatem poteſt expellere inquilinum à domo conducta.to.1.pag.101.col.prima in med.nu.3.
Conductores decimarum apud quem iudicem conuenire debent. tom. primo pag.115.col.1.in fin.num.ſecundo.
Conductores an poſſint migrare,atque deſerere domum, quam habitant,iuſto exiſtenti periculi timore,ab eius temporis mercede liberi.tom.1.pagin.101. col.prima in med.num.3.
Conductor ſecundus qualiter præferendus eſt priori.tom.1.pagin. 307.colum. ſecunda in fin.num.8.
¶ Conferentes beneficia eccleſiaſtica, aliaue munera publica indignis, tenentur ad reſtitutionem.to.ſecundo pag.493.col.1.in med.nu.ſecundo.
¶ Conferre aut dimittere beneficia per reſignationem iure ſanguinis, an ſit illicitum,vel ſimoniacum.to.primo pag.168.col.prima in med.nu.4.
Et quid de ea renunciatione, quæ ſit ſub conditione, vt beneficium Titio concedatur.ibid.col.ſecunda in princ.num.5.
¶ Confeſſio in ciuilibus,& criminalibus, an impediat appellationem. to. primo pag.81.col.prima in princ.nu.5.
Confeſſio priſtinæ poſſeſſionis,an inducat præſentis.præſumptionem.to.ſecũdo.pag.376.col.ſecunda in fin.num.ſecundo.
Confeſſio abſente parte facta iure canonico præiudicat confitenti. to. ſecundo pag.270.col.ſecunda in princ.num.1.
Confeſſio Sacramentalis non eſt iteranda. to.2. pag. 313. col. 1. in med nu.13.
Confeſſio ſacramentalis eſt ad ſalutem neceſſaria iureque diuino inſtituta.to. ſecundo pagin 296.col.ſecunda in fin.nu.6.
Confeſſio Sacramentalis ſic inſtituta eſt à Chriſto,vt nullum ei tempus certum definierit.to.ſecundo pag.297.col.prima in princ.nu.6.
Confeſſio probatur aduerſus præſumptionem iuris,& de iure.tom.2. pag.113. col.prima in med.nu.3.
Confeſſio in cauſa matrimoniali quam fidem faciat.ibid.nu.4.
Confeſſio non eſt admittenda contra præſumptionem conſenſus coniugalis ex coitu deductam.to.ſecundo pag.113.col.ſecunda in fin.num.6.
Confeſſio dotis receptæ emiſſa matrimonio conſtante, vbi præſumitur prohibitæ donationis fraus,non confirmatur iuramento.to.primo pag. 176. colum. prima in princ.num.5.
Confeſſio dotis receptę facta à marito matrimonio conſtante, ſi vera dotis numeratio non probetur, an habeat vim donationis inter virum, & vxorẽ. to.1.pagin.174.col.ſecunda in fin.num.4.
¶ Confeſſio dotis receptæ ante matrimonium,ſiue poſtea contingẽs, an nocea ante-

anterioribus creditoribus,quibus hypotheca nulla tacita, vel expreſſa competerat.to.1.pag 178.col.2.in med.nu.7.
Confeſſio ſacramentalis quomodo fieri poſſit. tomo primo pagina 149. colum. 1. med. nume.9.
Confeſſus,& conuictus an poſſit tormentis ſubijci. tom. primo pag.81.col.prima in med.nu.5.
Confeſſus tantum etiam ſi teſtibus conuictus non ſit,nec in ciuilibus,nec in criminalibus regulariter ad appellandum admittitur.ibid.col.2.in fin.
Et quid in hac concluſione iure Regio ſit vſu forenſi receptum.ibid. pagin.82. col.1.in med. nu.5.
¶ Confectio inuentarij poteſt à teſtatore tutori remitti. tom. primo pagin. 292. col.1. in med.nu.2.
Confiteri an teneatur quis peccatum, quod in die feſti commiſit, tanquã ipſius peccati circunſtantiam.to.1.pag 452.col.2. in fin.nu.11.
Confiteri poteſt quis peccatum quo ad abſolutionem interiorem illi ſacerdoti, in cuius parochia delquerit.to.1.pag.35.col.1.in med. num.4.
Confiteri peccata an poſſit quis per ſcripturam. tom.1.pagina.287. colum 2.in prin. num.6.
Confeſſionis Sacramentalis arcanum non eſt reuelandum ad matrimonij probationem.to.1.pag.219.col.2.in med. nu.9.
Confeſſionis ſacramentalis ſecretum non eſt detegẽdum, etiam quo ad crimen committendum in perniciem Reipublic. ſaltem authore nominato. ibidem numero 10.
Confeſſionis Sacramentalis ſecretum, an ex licentia confitentis poſſit reuelari. to.2.pag.220.col.1.in prin.nu.11.
¶ Confiteri tenetur qui eſt in periculo mortis,& qui venit ad Euchariſtiæ ſacramentum.to.2.pag. 297.col.1.in med.nu.7.
Confiteri non tenetur quis circunſtantias,quæ non mutant ſpeciem peccati.to. 2.pag.109.col.2. in med.nu.14.
Confiteri non tenetur quis fœminam,cum qua coierit, ſponſam de futuro alterius eſſe. ibid.
¶ Confirmatio ſacramentum eſt nouæ legis, idque ex ſacra ſcriptura probatur. to.1.pag.185.col.1.in fin.nu.1.
Confirmationis ſacramentum quomodo appellaretur ab Apoſtolis.tom.1.pag. 186.col.1.in med.nu.4.
Confirmationis ſacramentum verum debeat iterari in eo,qui per errorem non fuit chriſmatus,ſed oleo delinitus.to.1.pag.186.col.1.in fin.nu.4.
Confirmationis ſacramentum bis aſſumens,vel conferens,verum fiat irregularis.to 2.pag.430.col.1.in fi.ſub nu.8.
Confirmationis ſacramentum an ſit præcisè neceſſarium ad ſalutem, an ex ratione præcepti.to.1.pag.186.col.2.in med. nu.5.
Et quid de baptiſmo. ibid.
Confirmationis ſacramenti miniſter quis. tom.1. pagina 187. colum. prima in medio num. 6.
Confirmationis ſacramenti miniſter,an poſſit eſſe ſimplex ſacerdos ex cõmiſſione Romani Pontificis.to.1.pag.187.col.1.in fin. nu.7.
¶ Confugientes ad ſacerdotem Euchariſtiam portãtem,an abduci inde poſſint. to.1.pag.310.col.1.in fin.nu.6.
¶ Compenſatio læſionis in grauiſſimo exceſſu contingentis facienda eſt, etiam ſi renunciatio ſpecialis cum iuramento facta ſit.tomo primo pagin. 249.col. 2.in prin. nu.5.
Et quid de ea clauſula,quæ adijci ſolet his contractibus, qua alter alteri donat, quicquid res valuerit vltra pretium conuentum, etiam ſi dimidiam exceſſerit.ead.col.in med. nu.6.
Et ibi traditur quæſtio,an in his renunciationibus ſubſit vera donatio, quæ inſinuationem exigat.ibid.in fin. nu.7.
¶ Conſcientia non poteſt efficere, quod non ſit peccatum, quod eſt.tom.1.pag. 145.col.2.in prin. nu.1.
Conſcientia quid ſit? ibid.
Conſcientiæ nomen inducit applicationem ſcientiæ ad aliquid agibile. ibid.
¶ Conſanguineus non poteſt petere in integrum reſtitutionem,etiam cum cautione de rapto.to.1.pag.171.col.1. in med.nu.5.
Conſanguineus proximior poteſt intra nouem dies à die venditionis retrahere rem patrimonialem auitamue pretij conſignatione.to.1 pag.208.col.prima in med. num. 8.
¶ Conſanguinei vnde,& qui dicantur.to.2 pag.154.col.1.in fi.nu.2.
Conſanguinei vſque ad quartum gradum hodie prohibentur matrimonium cõtrahere.to.2.pag.155.col.1. in fin.nu.10.
Conſanguinei qua ratione prohibeantur matrimonium contrahere. to.2.pag. 155.col.2.in med.nu.11.
Conſanguineo an imputetur homicidium,cuius cauſa perpetratum fuit. tom.2. pag.449.col.2.in med.ſub nu.8.
Conſanguinitas quid ſit.to.2.pag.154.col.1.in med.nu.1.
Conſanguinitatis definitiones antiquæ reprobantur. ibid.col.2. in med.nu.3.
Conſanguinitati amicitia comparatur.to.2.pag.155.col.2. in med.nu.12.
Conſanguinitatis quo ad matrimonium varia prohibitio in canonibus antiquis to.2.pag.155.col.1.in fin.nu.9.
Conſanguinitatis prohibitio inter aſcendentes, & deſcendentes vltra vigeſimum gradum non eſt extendenda.to.2.pag.155.col.2.in fin.nu.12.
¶ Conſenſus ad matrimonium ita neceſſarius eſt,vt neque Eccleſia,ſecluſo conſenſu,poſſit matrimonium efficere.to.2.pag.111.col.2. in fin. nu.4.
Conſenſus coniugalis defectus in conſcientiæ foro probatur ex aſſertione confitentis.tom.2.pag.114.colum.prima in med.nu m.9. & pag. 122. colum.2.in prin.num.primo.
Conſenſus coniugalis expreſſio non refert à quo incipiat. tom.2.pag. 143. col. prima in prin.nu.6.
Conſenſus coniugalis mutuus,etiam ex interuallo expreſſus,quando ſufficiat ad matrimonium.ibid.in med.nu.7.
Conſenſus tacitus an ſufficiat in contractu matrimoniali.to.2.pag.142.col.1.in prin.nu.3.& col.2.per tot.& pag.143.col.1. in med.nu.7.
Conſenſus in coniugio non eſt neceſſarius in carnalem coitum, ſed erit ſufficiens in mutuam corporum traditionem. tom.ſecundo pagin. 123. colum.2. in princip.num.1.
Conſenſus in exteriori iudicio quandoque præſumitur: in interiori vero nunquam.to.2.pag.122.col.2.in med.nu.2.
Conſenſus qualis ad matrimonium requiratur,& de eius libertate tractatur.to. 2.pag.123.col.2.in med.nu.1.& ſeq.
Conſenſus tacitus an ſufficiat in proteſtatione,quæ fit ad impediendum coniugium. to.2.pag.122.col.2.in med.
Conſenſui nihil magis aduerſatur quàm error. to.2.pag.337.colum. ſecunda in med.ſub nu. 10.
¶ Conſenſus vt præſumatur quot requirantur.tom.1.pagin.53. colum. prima in med.nume.5.
Conſentiens vt pro alio criminis reo pœna corporis efficiatur, an rati one conſenſus puniri poſſit.tom.1.pag.269 col.2.in med.& fin.nu.8.
¶ Conſequens admittens an videatur admiſiſſe antecedens.tom.2.pag.144. col. 1.in fin. num.5.
¶ Conſideratio lunæ curſus ad celebrationem paſchæ quo pacto fiebat. tom.1. pag.215.col.2.in fin.nu.1.
¶ Conſiliarij Regij non cognoſcunt de iuſtitia appellationis ad ſummum Pontificem deferendæ,ad hoc vt ab ipſis ſententia confirmetur, vel reuocetur.to. to.1.pag.115.col.2.in fin.nu.3.
Conſiliarij Regij ius habent in Regnis Hiſpaniarum tollendi vim & violentiã, quæ à iudicibus eccleſiaſticis appellantibus fieri ſolet. ibid. in prin.2.col.
¶ Conſilio alterius nubere non eſt abſque libertate nubere.tom.2. pag.139.col. 1.in fin.nu.3.
Conſilium quod ab aliquo exigendum eſt,non eſt præciſe ſequendum.ibid.
Conſilium vel auxilium præſtitum alicui, quando ad reſtitutionem obliget in foro conſcientiæ: to.2.pag 514.col.1.in fi.nu.1.
Conſilium quando inducat irregularitatem, & quid quo ad alias pœnas commiſſi criminis.to.2.pag.446. col.2. in fin.nu.1.
¶ Conſors eiuſdem litis an poſſit ſine ſpeciali mandato petere in integrum reſtitutionem.to.1.pag.172.col.1.in fin.nu.6.
¶ Conſuetudine induci non poteſt quod diſtributiones quotidianæ abſentibus, & minimè miniſtrantibus dentur.to.1.pag.368.col.2.in prin. nu.2.
Et quid ſi iure Pontificio ſcripto non ſit expeditum, imò dubitetur. tom.1. pag. 369.col.1.in prin.nu.3.
Conſuetudo etiam futura procedere nequit aduerſus canonem vel legẽ ipſam conſuetudinem ſimpliciter reprobantem.ibid.in fin.nu.4.
Conſuetudo ex noua cauſa poteſt induci contra legem derogantem etiam expreſſim futuris conſuetudinibus.ibid.
Conſuetudo à lege derogata, non vero reprobata, ant damnata, poterit vires aſſumere,& iterum ſeruari to.1.pag.369.col.2.in prin. nu.4.
Conſuetudine ſublata an immemorialis reuocetur.pag.ibid. in med.nu.5.
Conſuetudo an valeat excuſare quem à reſidentia,vt is percipiat reditus principales beneficij.to.1.pag.372.col.1.in prin. nu.9.
Conſuetudo an poſſit inducere,quod abſens opera vicarij Eccleſiæ miniſtrans, reditus eccleſiaſticos habeat,& conſequatur.ibid.in fin.col.
Conſuetudo introducta circa teſtamenta clericorum habentium eccleſiaſtica beneficia,& circa eorum ſucceſſionem paſſiuam an valeat. to.2.pag.40. col. 2.in med.nu.9.
Conſuetudo,qua inducitur,vt fructus beneficij vacantis per aliquod tempus ad defunctum pertineant,valet.to.2.41.col.1.in prin.nu.9.
Conſuetudo an poſſit inducere vt in eccleſiaſticis dignitatibus incertus ex certis eligatur.to.2.pag.135.col.1. in prin.nu.9.
Conſuetudo etiam circa ius diminum probabile dubium poteſt conſtituere. to. 2.pag.174.col.1.in med.nu.5.
Conſuetudo non poteſt permittere nuptias, quæ iure pontificio prohibentur: & an poſſit illas prohibere,quæ iure canonico permittuntur.tom.2.pag.168. col.1.in med. nu.18.
Conſuetudo an poſſit inducere aliquam ſolennitatem in matrimonio. ibid.
Conſuetudo an requirat ſcientiam Principis.tomo ſecundo.pagin.376.col.1.in med. ſub nume. 8.
Conſuetudo iuriſdictionem dare poteſt.tomo ſecundo pag.383. col. ſecunda in med.ſub num.1.
Conſuetudo contra ius diminum nullam poteſtatem habet,nec ei derogare poteſt.to.1.pag.372.col.2.in med.ſub nu.9.
Conſuetudo, qua Regna & principatus primogenijs ſucceſſione potius quàm electione deferuntur,vtilior eſt Reipublicæ.tomo primo pagin.4.colum.prima in med. num.4.
Conſuetudo an poſſit clericorum exemptionem reſtringere. to.1.pag.104. col. prima in prin.nu.5.
Conſuetudo Anglorum, apud quos clerici quicunque etiam non coniugati in ſacris conſtituti coram iudice ſeculari litigare coguntur ſuper actionibus realibus,miſtis,& perſonalibus,merito à iuris põtificij profeſſoribus reprobatur.to.1.pag.104.col.1.in med.nu. 5.
Et quid de Gallorum conſuetudine,apud quos clerici in realibus actionib. apud iudices ſeculares conueniuntur? ibid.col.1. in fin.
Cõſuetudo an poſſit inducere,quod innocens ſeipſum obliget, & aſtringat pro alterius crimine ad corporis pœnam. tomo primo. pagina 269.col. ſecunda in fin. num.8.
Conſuetudo an poſſit reddere quem immunem à ſolutione decimarum. tom.1. pag.220.col.1.in med.nu.8.
Et hæc conſuetudo quanti temporis ſufficiat. tomo primo pagina 221. col. ſecunda in prin.nu.8.
Et an teneantur laici decimas deferre in horrea clericorum. to.1. pag.221. col. 1.in med. nu.8.
Conſuetudo veluti iuſtiſſimus interpres obſeruanda eſt, quoties de iure dubium eſt, cui Eccleſiæ decimæ ex certis rebus ſint ſoluendæ. ibidem in principio.eolum.

Index Alphabeticus.

Consuetudo & stylus curiæ Romanæ in gratijs expediendis. to.1.pag.231. col. 1.in fin.nu.1.

Consuetudo,quæ eximit laicos ab omnium decimarum personalium solutione, irrationalis est.to.1.pag.221.col.2.in med.nu.8.

Consuetudo Saxonum circa solennem pœnitentiam.to.1.pag.275.col.secunda in fin.nu.3.

Consuetudo iudicium in certis hominibus morte damnandis. tom.1. pag. 279. col.2.in med.nu.9.

Consuetudo Lusitanorum in examinandis testibus.tom.1. pag.289. colum.2. in princip.num.10.

Consuetudo legitimè præscripta quando tollat legem semel receptam. tom.1. pag.298.col.1.in med. nu.6.

Consuetudo & præscriptio differunt.to.2.pag.383.col.2.in med. nu.2.

Consuetudo confitendi ab Ecclesiæ initio seruata est teste Sozomeno. tom.2. pag.297.col.1.in fin. nu.7.

Consuetudine induci potest, vt liceat clericis de reditibus beneficiorum ita in vltima voluntate disponere,sicuti poterant de iure in actu inter viuos. to.2. pag.51.col.1.in prin.nu.4.

¶Conscientia quid? to.2.pag.391.col.2. in med. fub nu.1.

¶Consolidationis lucrum quando sit vsura. to.1.pag.321.col.1.inprin.fub nu.4.

¶Consules & Imperatores Romani qualiter eligebantur.tom.1.pag.3. colum.2. in med.nu.4.

¶Constantinopolitana Synodus fuit secunda post Nicænam.to.1.pag.429.col. 1.in fi.& col.2.in med. nu.2.

Constantinopolitanæ Synodo quot Episcopi subscripserint,tom. primo pagin. ead.col.2.in med.

¶Constantinus Magnus immunitatem clericorum quo ad census publici, & tributi solutionem,lege in vniuersum lata stabiliuit.tom. primo pag. 103. col. 1.in fin.num.3.

Constantinum Magnum baptizatum esse Romæ à Beato Syluestro constat.to.1. pag.434.col.2.in med.nu.8.

Constantino Magno apparuerunt Petrus,& Paulus summæ cuiusdam crudelitatis improbantes decretum.ibid.

¶Constantius Imperator Ariminensem Synodum congregauit.tom.1.pag.439. col.1.in prin.nu.2.

¶Constitutio Neapolitana pœna mortis puniẽdos esse statuit eos, qui vim meretricibus fecerint.to.1.pag.374.col.1.in prin.nu.2.

Constituto reditu super pluribus rebus an cuiuslibet earum possessor teneatur in solidum.to.1.pag.352.col.2.in prin.nu.7.

Constitutum siue precarium habet vim transferendæ possessionis non solum in bonis præsentibus,& iam quæsitis,sed & in futuris.tom.primo pag.99.col.2. in prin.nu.4.

Constitutio Alexandri Sexti traditur, quæ de tonsura, & vestibus clericalibus tractat.to.1.pag.106.col.2.in med.nu.1.

Et quid requiratur ad eius vim & vsum.ibid.col.2. in fin.

Constitutio puniens percutientem non obtinet aduersus conuitiantem. verbis. to.1.pag.192.col.1.in med. nu.5.

Constitutio Salmantina examinatur. tomo primo pagin. 448. colum.2. in fin. fub num.8.

¶Constitutio cap.Quamuis pactum,est seruanda in foro seculari.to.2.pag.291. col.2.in med. nu.9.

¶Contestatio litis an impediat exceptionem paris criminis ab vxore opponi contra maritum,eam accusantem de adulterio. tom.2.pagin. 182. colum.2. in fin. num.6.

Contestatio litis an sit necessaria in causa matrimoniali.tom.2.pag.218.colum. 2.in med.nu.6.

Contestatio litis apud iudicem non competentẽ,non interrumpit præscriptionem.to.2.pag.413.col.2.in med.fub nu.4.

¶Contemptus quis verè dicatur, vt culpam mortalem efficiat. tom.2.pag.323. col.2.in fin. fub nu.5.

Contemptus non est,vbi quid sit propter iram, vel concupiscentiam. to.2.pag. 324.col.1.in prin. fub nu.6.

Contemptus semper mortalem habet culpam. tom.2. pagin. 489. colum. 2. in fin. fub nu.2.

¶Contumacia quælibet etiam in re leui contingens, digna est excommunicatione.to.2.pag.331.col.1.in med. nu.3.

¶Contentio inter Francos,& Hispanos super celebratione paschatis. to.1.pag. 216.col.1.in med. nu.1.

¶Contumacia emptoris quando prinet eum iure, & actione euictionis. tom.1. pag.390.col.1.in prin.nu.9.

¶Contumacia quælibet etiam in re leui contingens,digna est excommunicatione.to.2.pag.331.col.1.in med.& col.2. in fin. fub nu.3.

Contumacia an sit delictum.ibid.col.2.in med.

Contumacia non semper procedit ex contemptu.ibid.col.2. post prin.

¶Contrahens si in certo loco soluere promisit,ad iudicem illius loci remissio facienda est.to.1.pag.32.col.1.in med.nu.5.

Contractus ratione quando quis possit,vbi contraxerit conueniri,latè traditur. to.1.pag.31.col.2.in prin.& per tot.nu.3.& seqq.

Contractus in quo differant ab vltimis voluntatibus, in his, quæ ad conditionẽ transmittendam pertinent.tom.1.pag.138.col.2.in med. num.4. & pag.143. col.1.in fin.nu.8.

Contractus conditionalis ad hæredes transmittitur.tom.1.pag.138.colum.2.in princip.num.3.

Contractus venditionis,etiam si conditionalis sit,transit ad hæredes, etiamsi cõditio extiterit mortuo venditore vel emptore,tom.primo pag.138. colum.1. in prin.num.2.

¶Contrahere an possit sponsa de præsenti ante nuptias sine licentia mariti. to. 2.pag.171.col.1.in med.nu.4.

¶Contractus validus an tollatur per secundum contractum inualidum. tom.2. pagin.13,colum.2.in princip.num.21.

Contractus & actiones bonæ fidei vnde ita appellati? & in quo differant à stricti iuris.to.2.pag.392.col.2.in prin.& med. nu.4.

Contractus bonæ fidei an distinguantur à stricti iuris contractibus iure canonico.to.2. pag. 393.col.2.in prin.nu.5.

Contractus bonæfidei quare sint ipso iure nulli,dolo dante causam contractui, non item stricti iuris.ibid.col.2.in med. nu.6.

Contractus dolo initus apud veteres efficax erat, nisi in bonæ fidei iudicijs.to. 2.pag.394.col.1.in med.fub nu.6.

Contractus bonæ fidei an distinguantur à contractibus stricti iuris in materia doli dantis causam in foro conscientiæ.tom. 2.pagina 394. colum.2. in fin. fub nume. 6.

Contractus factus cum excommunicato validus est.tom.2. pagin. 394. col.2.in fin.fub num.9.

Contractus à lege prohibitus in odium creditoris,non confirmatur iuramento, quod tamen seruandum est.to.2.pag.266.col.2. in fin.nu.1.

Contractus à lege prohibitus verbis in personam contrahentis conceptis, non confirmatur iuramento.to.2.pag.263.col.1. in med.nu.1.

Contractus prohibitus in fauorem debitoris, sed in personam creditoris concepta prohibitione,iuramento an confirmetur. tom.2.pag. 269. colum. 2.in prin.num.6.

Contractus à prodigo gestus,an confirmetur iuramento.to.2.pag.269. col.2.in fin.num.8.

Contractus cui lex nec resistit, nec assistit, confirmatur iuramento. tom.2.pag. 270.col.1.in fi.nu.primo.

Contractus à minoribus 25.annis, maioribus verò 14.iurati, an possint aliquo pacto rescindi.to.2.pag.283.col.1.in fin. nu.3.

Contractus ab vxore gestus,an requirat licentiam mariti ad eius valorem. to.2. pag.171.col.2.in prin. nu.1.

Contractus ab vxore,sine mariti licentia gestus,non tenet lege Tauri, etiam si sit iuratus. to.2.pag.171.col.2.in med.nu.3.

Contractus matrimonij lege Regia tollit patriam potestatem. tom.2.pag.173. col.prima in fin.nu.13.

Contractus factus ab excommunicato validus est.tomo 2. pagin. 298. colum.2. in prin.num.9.

Contractum conditionalem an efficiat dilatio translationis dominij, donec prium soluatur.vide in verbo, Dilatio.

Contractum qui agere non potest absque certa solennitate, donare causa mortis non valet.tom.2.pag.16.col.1.in med.nu.12.

¶Contrariorum quo modo sit eadem disciplina.& quo modo in eis argumenta ducantur.to.2.pag 395.col.1.in fi.& col.2. in prin.fub nu.2.

Contrahens si apud loci contractus tribunal iurauerit se agenti responsurum, absque alia fori proprij renunciatione,an sit illic remittendus.to.primo pag. 32.col.2.in med.nu.6.

Contractus locus satis idoneus est, si reus ibidem reperiatur, vt in eo tractetur de contractu rescindendo,atque ita de restitutione in integrum concedenda. to.2.pag.164.col.2. in prin.nu.1.

Contractus rescissioni an sit locus auxilio.l.2.C.de rescind.vend.in permutatione beneficiorum ecclesiasticorum.tom.primo pag.167.col.2.in fin.num.3.& pag.169.col.2.in med.nu.8.

Contractus si paratam habeat executionem, ea executio peti poterit apud iudicem loci contractus ad quem causæ remissio fieri debet. to. primo pag.33. col.1.in prin. num.7.

Contrahens si habeat bona in loco contractus, poterit iudex loci contractus præmissa legitima citatione,& ipso contrahente contumace mittere actorẽ in possessionem bonorum,quæ reus in loco contractus habet.tom. 1. pag.31. col.2.in med.num.4.

Contractus an sit venditionis an permutationis, vbi res, & pecunia simul cum alia re permutantur.to.primo pag.250.col.1.in fin.nu.9.

Contractus damnosus dicitur vendere rem viliori pretio, non donatio. to.primo pag.250.colum.2. in med.nu.9.

Contractus venditionis læsus vltra dimidiam, non sustinetur donationis titulo. ibid.col.2. in medio num.10.

Et quòd in renunciationibus, quibus læsus vltra dimidiam iuri proprio cedit, nulla subsit donatio,probatur.tom.1.pag.251.colum.1.in prin.num. 11.

Et an læsio intra dimidiam in contractibus contingens in animæ iudicio sit reparanda ibid.col.prima in med.

Contractus societatis separatim initus iustissimus est.to.primo pag.325. colum. prima in medio num. 3.

Contractus innominatus est donatio quatenus aliud pactum contineat.tom.primo pag.201.col.2.in med.nu.7.

Contractus innominatus,an fauore matrimonij pœnitentiam admittat.tomo primo pag.205.col.1.in prin. nu.15.

Contradictio illius, qui se opponit exequutioni ad eam impediendam, non est admittenda, quoties calumnia præsumitur ipsius opponentis. tomo primo pagina 56.col.prima in fin.num.2.

Contradictor legitimus quis dicatur.vide, Legitimus contradictor, & Tertius.

Controuersum fuit olim an libri Sapientiæ,& Ecclesiastes fuerint à Salomone conscripti.to.primo pagina 419.col.prima in prin.nu.3.

¶Conuentio conditionalis,relata in futurum fortunæ euentum,valet.to.2. pag. 486.col.2.in med. nu.2.

Conuentio seu priuilegium de decimis non soluendis concessum ab eo, qui ius habebat percipiendi decimas,quo modo sit interpretandum.tom.1.pag.199. col.2.in fin.num.10.

Conuẽtio quod homo liber in pignus possit detineri pro debito pecuniario an valeat.to.primo pagin.235.col.2.in fin.nu. primo.

Et quid si fit iuramento firmata.to.1.pag.236.col.1.in prin. num.1.

Conuentio seu pactum donationi appositum in fauorem tertij non poterit reuocari ab hærede donatoris.to.primo pag.205.col.2.in fin.num.17.

Et quid de pœna apposita pro fœdere pacis conseruando an possit remitti in præiudicium fisci vel Ecclesiæ.to.primo pag.206. col. prima.in prin.nu.18.

Conuen-

Conuentus in solidum,partem quam debet,offerre tenetur.to.1.pag.152.col.2. in med.num.5.

Conuentus super mutuo, quod iam soluerit, an licitè falsum solutionis instrumentum producere possit:ipsumùe mutuum negare. to.1.pag.151. colum.2. in med. nu.4.

¶Conuersi qui dicantur.to.2.pag.362.col.1. in fi.nu.8.

¶Conuictus testibus torqueri potest ad detegendos socios criminis.tom.1.pag. 81.col.2.in prin.nu.5.

Conuictus tenetur sub mortalis culpæ reatu, si à iudice interrogetur etiam in tormentis respondere,an crimen commiserit. ibid.

Conuictus legitimis probationibus si negat in tormentis, an possit condemnari.ibid.in med.col.

Conuitium apud Hispanos qualiter puniatur? tom.1. pagina 190. colum.2. in med. nu.2.

¶Contrastè quid? to.1.pag.475.col.1.in prin.nu.5.

¶Conuinthius ille apud Paulum quomodo traditus est Satanæ.to.2.pag. 293.col. 2.in fin.nu.6.

¶Coronati,seu Coronæ quæ dicantur,& earum æstimatio.to.1. pag.472.col.2. in fin.nu.2.

Coronæ percussæ sunt ex auro de veynte y dos quilates.to.1.pag.475. colum.1. in fin. nu.4.

Corrados quid? to.1.pag.484.col.1.in fi.nu.1.

¶Corporalis possessio,&c. vide in verbo,Possessio.

Corporalis inductio traditioñe requiritur ad apprehensionem, & acquisitionẽ possessionis beneficiorum.to.1.pag.385.col.1.in med.nu. 10.

Corporali pœna punitus loco pecuniariæ, quam præ inopia soluere nõ potest, si postmodum bona acquisierit,an teneatur ad pecuniæ solutionem. tom.1. pag.237.col.1.in fin. nu.6.

¶Corrigitur distinctio textus in c.cum non ab homine de sentent. excommun. per constitutionem Basilien sis Synodi.tom.secundo pag.301. colum.prima in fin.num.7.

¶Corporis finus an impediatur ob æs alienum. tomo 2.pagin. 97. colum.2. in med. num.3.

Corporis humani compactio.to.2.pag.155.col.2.in prin.nu.10.

¶Correctores ciuitatum an inuitis populis,& non petentibus dari possint. to.1. pag.13.col.2. in fi.nu.5.

Quid etiam in ciuitatibus,quæ alicui Duci,aut Marchioni subditæ sunt. tom.1. pag.14.col.1.in med.nu.5.

Correctores non sunt mittendi populorum expensis.tomo primo pag. 13. col. 2.in fin. nu.5.

Correctores cur in Castellana republica semper exteri solent mitti.tom.1.pag. 14.col.1. post prin.nu.5.

Correctores ciuitatum quam iurisdictionem exercent.tom.2.pag.13. colum.2. in fin.num.5.

¶Corrigitur locus Frontini ex obseruatione Petri Chaconij.to.1.pag. 403. col. 2.in med.num.5.

Corrigitur locus Pindari.to.1.pag.404.col.2. in med.nu.6.

Corrumpens virginem ad quid teneatur in animæ foro. tom.2. pag. 160. col.1. in prin.num.15.

¶Culpa leuissima verum sufficiat ad irregularitatem. tomo 2.pag.455. colum.2. in fin.nu.9.

Culpa leuissima qualiter in incendio consideretur.tomo secundo pag. 159.col. 2.in fin.num.14.

Culpa leuis aut leuissima qualiter ex lege Aquilia consideretur, etiam in foro conscientiæ.ibid. in fin.col.2.

Culpa quo modo in iure accipiatur.to.2.pag.397.col.1.in fi. fub nu.7.

¶Curator potest petere in integrum restitutionem,sine mandato speciali. to.1. pag.172.col.2.in prin.nu.6.

Et quid de œconomo & prælato. ibid.

¶Curia Regis quæ dicatur, & inibi de Regijs auditorijs, & Cancellarijs, ac de Cancellarij dignitate.to 1.pag.16.col.1. post prin.nu.10.

Curia apud Romanos quid? ead.col.in med.

Curia Regis omnibus est commune forum.to.1.pag.17.col.1. in prin.

Curiæ authore Festo quæ dicerentur.to.1.pag.16.col.1.in med.nu.10.

Curia Principis hoc priuilegium habet,quod quilibet,dum in ea est,in ciuilibus apud curiæ iudices conueniri potest,etiamsi ibi non contraxerit.tom. primo pag.17.col.1. in prin.

Curiali intestato succedit Curia & fiscus.to.1.pag.462.col.1.in prin.nu.2.

Curiata comitia quæ dicebantur.to.1.pag.16.col.1.in med. nu.10.

Curiatæ leges apud Romanos quæ dicantur. tomo primo pagin. 2. colum.2.in fin.nume.3.

¶Custodia rei aliud est à detentione.tomo 2.pagin.373. col. prima in princip. fub nume. 2.

Creditor prior habens generalem & specialem hypothecam,nõ potest in præiudicium posterioris creditoris,vti generali hypotheca, ni prius fiat excussio in speciali.to.1.pag.391.col.1.in prin. nu.2.

Et quid si posterior creditor habeat generalem tantum hypothecam. ibid. col. prima in prin. nu.2.

Aut prior creditor habeat primò specialem hypothecam, deinde generalem, vel è contra.ibid.col.1.in fin.

Creditor quando hypothecam habet ex causa dotis,an sit locus.l.2.de pignoribus.to.1.pag.391.col.2. in med.nu.3.

Creditor,cui per sententiam iudicis est addicta res vt eam obtineat iure hypothecæ & pignoris,poterit iterum petere eiusdem rei iudicialem subhastationem.to.1.pag.392.col.1.in prin. nu.4.

Creditor prior hypothecam & priuilegium prælationis habens, potest agere contra posteriorem creditorem,cui fuit soluta pecunia, etiam si, ea sit bona fide consumpta.to.1.pag.98.col.2.in prin.nu.1.

Creditor potest in mutuo à debitore stipulari, quod sua interesse etiam intra dilationis dies.to.1.pag.335.col.1. in fin.nu.5.

Creditor habens hypothecam absque priuilegio, vel priuilegium absque hypotheca in actione personali an eodem iure vti possit.tom.1.pag.99. col.prima in prin. nu.2.

Et quid vbi posterior creditor habet causam onerosam.eadem colum.prima in med.nume.3.

Creditor,qui non potest à debitore debitam pecuniam consequi, an possit aliquo æquiualentem surripere.to.1.pag.158.col.1. in med.nu.15.

Creditores mariti an possint vti exceptione non numeratæ dotis aduersus vxorem agentem ex confessione dotis receptæ.to.1.pag.177.col.1.in med. nu.6.

Creditoribus futuris etiam competit ius reuocandi ea, quæ in eorum fraudem facta fuerint.to.1.pag.178.col.2.in prin.nu.7.

Creditore inuito non potest solui aliud pro alio.to.1.pag.496. colum. prima in prin.fub nu.1.

Creditor licet non possit tractare litem super proprietate pignoris inuito debitore,bene tamen eo nolente, & refragante potest agere hypothecaria.to. 1.pag.45.col.2.in med. nu.7.

Creditori an licuerit vnquam, vel liceat modo in vinculis habere debitorem. to.1.pag.235.col.1.in fin.nu.1.

Et an liber homo possit dari in pignus pro debito pecuniario. tom.1. pag. 235. col.2.in fin.nu.1.

Creditor lege duodecim tabularum post tempus trium nundinarum poterat debitorem ad satisfaciendum vendere.ibid.col.1.in fi.nu.1.

Creditores si plures erant secabatur debitor in partes. ibid.

Creditores multos habuisse vinctos debitores,inquit Celius, nullũ tamen fuisse dissectum.ibid.col.1. in fin.

Creditor in seruitutem redigebat debitorem, si non soluebat, aut non poterat soluere.to.1.pag.235.col.2.in prin.nu.1.

Creditor filios debitorum in seruitutem redigebat,etiam apud Hebræos reg.4. c.4.ibid.

Creditores possunt in publicum carcerem mittere debitores, etiam si habeant bona,quæ tamen non sufficiant ad debitum, tomo primo pagin. 236.col.1.in med.nu.2.

Et quid de fœminis pudicam vitam agentibus.ibid.

Creditores si plures sint,an sint citandi ad cessionem bonorum debitorum.to.1. pag.236.col.2.in fi.nu.5.

Creditor in conscientia non debet postulare integram debiti solutionem, vt ex ea moueat debitorem in egestate.to.1.pag.237.col.1. in med.nu.6.

Creditor non potest debitorem propria authoritate capere, & in vinculis detinere,vt debitum soluat,etiam si illud pactum sit inter creditorem & debitorem.tom.1.pag.238.col.1.in prin. nu.7.

Creditores lege Regia possunt conuenire melioratum ad eam partem, quæ ex re meliorata propter æs alienum deducitur,aut quæ ob eandẽ causam à melioratione tollitur.to.1.pag.241.col.1. in med.nu.2.

Creditor an possit aliquid accipere à fideiussore vt eum liberet à fideiussoria obligatione.to.1.pag.326.col.2.. in fi.nu.6.

Creditor ratione lucri cessantis aut damni emergentis aliquid vltra sortem recipere potest absque vsurarum labe.to.1.pag.334.col.1.in prin. nu.1.

¶Cretio quid sit? to.1.pag.414.col.2.in fi.

Cretionum solennitas quæ fuerit apud veteres.ibid.

Cretio vulgaris dicitur aut continua.to.1.pag.415.col.1. in prin.

¶Crimen de se falsum fateri an liceat alicui metu tormentorum. to.1.pag.154. col.2.in fin.

Criminis commissi ratione quis forum sortitur.tom. primo pagin.34. colum.2. in fin. num.3.

Criminalis capitalisque iurisdictionis signum est furcarum erectio. tom.1. pag. 411.col.2. in prin. nu.6.

Criminalem in aliquo loco habens iurisdictionem potest furcas erigere. ibid.

Crimen vsurarum an sit merè ecclesiasticum,latè discutitur.to.primo.pag.238. col.2.in prin.nu.1.

Crimen tollitur per baptismum.to.1.pag.276.col.1.in med. nu.4.

Crimina minora maioribus pœnis respublica, varijs ex causis insequitur. to.1. pag.267.col.1.in med. nu.4.

Crimina quoad accusationem exteriorem,non tolluntur baptismo. tom.1.pag. 276.col.1.in med.nu.4.

Crimen intra Ecclesiam à laico commissum à quo iudice sit puniendum. tom.1. pag.316.col.1.in fin.nu.18.

Crimina licet frequentissimè sint momentanea, & transeuntia, sæpissimè tamen notoria censentur.to.1.pag.266.col.2. in prin.nu.8.

¶Crimina contra naturam an faciant vt iustè bellum infidelibus inferatur.to.2. pag.509.col.1.in med. nu.4.

Crimen committens furiosus ante furorem vtrum in furore puniri possit. to.2. pag.460.col.1. in fi.nu.2.

Crimen simoniæ an efficiat quem ipso iure suspensum, ita vt celebrans sit irregularis.tom.2.pag.432.col.2.in fi.nu.7.

¶Crucifigere,& occidere quid sit, & in quo distinguantur.to. primo pagin.410. col.1.in fin.nu.2.

Crucis pœna ante Christi passionem vbique locorum infamis erat. to. 1. pag. 411.col.1.in prin. nu.3.

Crucis supplicium subire,quare recusauerit Diuus Petrus.tom.2.pag.410.col.2. in fin.nu.3.

Crucis supplicium an idem quod furca fuerit? to.primo pagin. 410. col. prima in prin.num.2.

Crucis supplicium à Constantino Magno abrogatum. to.primo pagin.411.col. prima in med. nu.4.

Crucis signum,& character olim saluationis nota, Hieroglyphica significatione,ibid.col.1.in fin.nu.5.

Crucis dominicæ inuentio.Et de inuentione capitis Diui Ioannis Baptistę.to.1. pag.436.col.2.in prin.& in fi.nu.9.

¶Crux Gauiana,& non canniniana apud Lactantium legendum est. tom.1.pag. 410.col.1.in med.nu.2.

Crux affixos diu excruciat,patibulum appensos statim examinat. ibid. colum, prima in fine.

Crux Christi Græcè Σκόλοψ appellatur.to.1.pag.410.col.2.in fi.nu.3.

Et qua ratione sic appelletur.to.1.pag.410.col.1.in prin. nu.2.

¶Crudelitas legis duodecim.tabula.titu.de re iud.tom.1.pag.235. colum. prima in fi.nu.primo.

Crudelitas pœnæ.l.duodecim tabul.ad terrorem potius pessimorum debitorũ, quàm ad punitionem instituta fuit.ibid.col.2.in prin.nu.1.

¶Crudelitas legis duodecim tabularum lege Pætiliæ sublata fuit,& cautum ne quis ob pecuniam creditam in vinculis teneretur,sed eius bona non corpus, creditori obnoxia essent.to.1.pag.235.col.2.prope fin.nu.1.

¶Cyprianus cuias esset,& quo tempore scripserit. Et de beato Athanasio.to.1, pag.431.col.1.in fi.& col.2.in med.nu.2.

Cyprianus primus obtinet inter scriptores ecclesiasticos quo ad ordinẽ & antiquitatem.ibid.col.1.in fi.nu.2.

Cyprianus natione Afer.ibid.

Cypriani error.ibid.col 2. in prin.

¶Cyrillus Alexandrinus Episcopus,& de eius opusculis.to.1.pag.432. colum.1, in fi.nu.4.

¶Cyrus maior quis,& de eius imperio.to.1.pag.422.col.1, in med.nu.6.

D

DÆmones à Deo quandoque mittuntur ad puniendos homines, to.1.pagin, 412.col.1 in prin.

Damna & commoda in societate communicantur.tom.1. pag.392. colum.2.in fin,num. primo.

Damnatus iustè ad mortẽ an teneatur sub pœna peccati à carcere fugere cum possit.to.1.pag.155.col.2.in med.nu.8.& pag.156. col.1. in fin.nu.11.

Damnatus vt fame moriatur peccat mortaliter, si cibos sibi oblatos sumere detractauerit.to.1.pag.156.col.1.in med.nu.10.

Damnatus ad mortem iustè vel iniustè potest sine peccato ascendere furcam. ibid.in fin.col.1.

Damnatus iniustè ad mortem tenetur cùm possit,fugere à carcere. ibid.

Damnatus iniquè ad mortem an possit effringere carcerem vinculáque rumpere.to.1.pag.157.col.1.in fi.nu.12.

Damnati ad mortem testamentum quando habeat vim & non reuocetur.tom.1, pag.79.col.1. in fi.nu.2.

Damnatus etiam iniustè non potest iudici cum scandalo resistere, tom.1.pag, 157.col.1.in fi.nu.13.

Damnatis ad mortem an sit dandum pœnitentiæ,& Eucharistiæ sacramentum, to.1.pag.239.col.2.in fi.nu.11.

Damnatus ad mortem an possit testari.to.2.pag.20.col.1. in prin.nu.17.

Damnatus ad perpetuos carceres an possit conficere testamentum. ibidem in med.colum.

Damnum quot modis inferatur.to.2.pag.475.col.2.in prin. sub nu.1.

Damnum culpa leui datum an sit in foro conscientiæ resarciendum,tom.2.pag, 159 col.2.in prin.nu.11.

Damnum effugere, & commodum & lucrum percipere contra leges societatis est.to.1.pag.324.col.2.in med.nu.3.

Damnum quodcunque non sufficit ad mercedis solutionem.to.1.pag.99. col.2, in fin.nu.primo.

Et quando propriè sterilitas contigisse dicatur.to.1.pag.99.colum.2. in med.& col.seq.nu.primo.

Item iure Regio quid sit in hoc casu statutum. ibid.nu.2.

¶Damasus Romanus Pontifex Nicæni concilij fide recepta Ariminensem synodum damnauit.to.1.pag.439.col.1,in prin. nu.2.

¶Daniel post ieiunium trium hebdomadarum vidit visionem, & reuelationem à Deo accepit.to.1.pag 453.col.2. in fi.nu.1.

¶Daricus numus aureus quid? tom.1.pag.475.col.2.in med.nu.5.

¶Darius Longimanus filius fuit Prisci Assueri Artaxerxis.tom.1.pagin.422.col. 1.in prin.nu.6.

Darius Nothus Darij Longimani filius vnde viginti annis regnauit post patrem. ibidem.

Darius Mnemon Magnus Artaxerxes quot annis regnauerit post Longimanum, ibidem.

Darius vltimus Rex Persarum quot annis regnauerit.ibid.

Darius Arsami filius decimusquartus Persarum Rex quot annos regnauerit.to. 1,pag.422.col.2.in fin.nu.6.

¶Dans iudici vt in eius fauorem sententiam ferat an perdat litem. tom.2. pag. 483.col.2.in med. sub nu.1.

Et quid de eo,qui dedit vt celeriter ius dicatur.ibid.col.2. in fin.

¶Data propter turpem causam retineri possunt ex causa donationis liberæ.to. 2.pag.482.col.1.in med.nu.4.

Data turpiter ob maleficium an & cui sint restituenda. to.2.pag. 482. colum.2. in med.nu.7.

Datum ob maleficium,& causam turpẽ quando peti, aut contra retineri possit. ibid.sub num.6

Datum ob causam necessariam,ad quam tenetur accipiens ex præcepto, restituendum est danti.to.2.pag.484.col.1.in med. sub nu.1.

¶Datiua ne sit an natiua actio, quæ præscriptione per restitutionem extincta, veteri domino competit,& quid id referat? tom.2. pag.418. colum.1. in fin. sub nume. 4.

¶Dauid immediatè à Deo Rex per Prophetas electus fuit.tom.1. pag.2. col.1. in fin. nu.2.

¶Debitor suspectus,& fugitiuus extra ordinem capi potest.to.1.pag.313.col.2. in fi nu.14.& col.seq.in prin.

Debitores an possint ab ecclesijs abduci.ibid.

Debitor quo modo iure veteri potuit prehendi, & haberi.to.1.pag.235. col.1. in fin.nu.1.

Debitor nõ tenetur soluere creditori iuxta nouorum numismatum æstimationem,sed iuxta veterum qualitatem & valorem,quoties vetera intrinsecus,& extrinsecus fuerint mutata.to.1.pag.496.col.1.in med.nu.2.

Et ibi conclusio Bartoli de hac materia communiter probatur.

Debita matrimonio constante contracta,omnino soluenda sunt ex his, quæ acquisita fuere tempore ipsius societatis coniugalis.tom.1. pag.393. colum.2. in prin.nu.3.

Debitor totam petitionem negans,cum partem verè debeat, quando in expensis condemnatur.to.1.pag.152.col.2.in med. nu.5.

Debitor non potest in vinculis detineri,nisi prius excussio bonorum fiat.tom.1. pag 236.col.1.in med.nu.2.

Debitor liberatur à carcere per cessionem bonorum. ibidem colum.secunda in fi.nu.4.

Debitor an det capitis pœnas,vel vendatur post tempus trium nundinarum, vt satisfiat creditori,vt olim licuit ex lege duoddecim tabul. to.1. pag.235.col. 1.in fi.nu.1.

Debitor lege antiqua secabatur in partes si plures erant creditores, & illæ præ inopia non poterat soluere.ibid.

Debitores plures vinctos fuisse à creditoribus (inquit Cælius) nullum tamen dissectum esse.ibid.ead.col.1.in fi.

Debitor addicebatur in seruitutem creditori si non soluebat, aut non poterat soluere debitum.to.1.pag.235.col.2.in prin.nu.1.

Debitores addicti qui dicebantur? ibid.

Debitores nexu vincti qui sint? ibid.

Debitorum filij apud Romanos addicebantur creditoribus.ibid.

Debitor si possideat bona,quæ possint publicè vendi,non potest duci in carcerem.to.1.pag.236.col 1.in med.nu.2.

Debitores possunt mitti in publicum carcerem etiamsi habeant bona, quæ tamen non sufficiant ad soluend.tom.1 pag.236.colum.1. in med. nu.2. & col. 2.in fin.num.4.

Debitorum causa nobiles in carcerem mittuntur,si debitum proueniat ex delicto.ibid.col.2.in med. nu.4.

Debitor debet aut condemnari,aut confiteri coram iudice debitum,priusquam cessio bonorum fiat.ibid.col.2.in fin.nu.4.

Debitori dimittendæ sunt vestes, quibus quotidie vtitur post bonorum cessionem.to.1.pag.237.col.1.in prin.nu.5.

Debitori an dimittenda sint instrumenta necessaria ad quærendum victum,quę scilicet pertinent ad artem ex qua victum quærit. ibid.

Debitor qui bonis cessit,tenetur debitum soluere si peruenerit ad pinguiorem fortunam.ibid.col.1.in med. nu.6.

Debitori deducuntur alimenta,etiamsi non fiat integra debiti solutio.ibid.

Debitor etiam si pactum fuerit,non potest a creditore capi ac detineri propria authoritate,donec soluat debitum.tomo primo pagina 238.colum.prima in princip.num.7.

Debitores simplices ęre alieno grauati,an possint ab Ecclesia extrahi.to.1.pag. 313.col.2. in fi.nu.14.

Et quid de debitore fugitiuo an possit capi die feriato, aut ab Ecclesia abduci. ibid.& pag.314.col.1.in med. nu.14.

Debitores qui famosi latrones appellentur? ibid.col.2. in prin.

Debitor cedens bona actibus quibusdam,iuxta loci consuetudinem,ignominiosis,an teneatur soluere debitum, si postea ad pinguiorem peruenerit fortunam.to.1.pag.237. col.1.in fi.nu.6.

Et an pœna corporali punitus loco pecuniariæ, quam præ inopia soluere non potuit,si post modum bona acquisierit,teneatur ad pecuniæ solutionem.ibid.

Debitoris pactum,quo consentit pro ære alieno prius in carcerem mitti, quàm in bonis excussio fiat, non valet.tomo primo pagin. 237. colum. secunda in med, nu.7.

Debitoris cadauer non debet insepultum detineri pro debiti solutione,seu donec soluatur debitum.to.1.pag.239.col.1. in med. nu.10.

Debitor non admittitur ad cessionem bonorum ratione criminis.to.1.pag.238. col.1.in prin.nu.8.

Debitorem in vinculis habere an licuerit vnquam iureùe liceat. to.1. pag.235. col.1.in med.nu.1.

Et an liber homo possit dari in pignus pro debito pecuniario. ibidem colum.2. in fin.nu.primo.

Debitor ad petitionem vnius ex pluribus creditoribus in carcerem missus, si bonis cesserit,an talis cessio sic facta cæteris creditoribus præiudicet.tom.1. pag.236.col.2.in fi.nu. 4.

Debitor fugitiuus an possit capi à iudice incompetenti. tom. primo pag. 314. col.1.in prin.nu.14.

Et quid vsu forensi huius Regni seruetur circa extractionem debitorum ab Ecclesijs.ibid.col.2. in prin.nu.14.

¶Debitum coniugale an licitè petatur per adulterum coniugem. to.2.pag.173. col.2.in fin.nu.4.

Debitum coniugale licitè denegatur ob incestum. ibid. pagina 174. col. prima in princip.nu.5.

Debitum coniugale an licitè exigatur,vel reddatur ab eo, qui dubitat matrimonium potuisse contrahi,aut contractum fuisse.to.2.pag.174. col.1. in fi.nu.7. & circa hanc materiam vide infra in dictione, Dubius.

Debitor an possit differre restitutionem,eo quod creditor sit excommunicatus. to. 2.pag.475.col 1.in prin. nu.8.

¶Decalogi præceptum de sabbatis sanctificandis partim est morale, partim est cæremoniale.to.1.pag.448.col.2.in prin nu.2.

Et præceptum hoc qua ex parte morale censetur, est & iuris naturalis.ibid.col. 2. in medio.

Decalogi pręcepta qua ex parte moralia sunt & naturalia nullam patiuntur dispensationem.to 1.pag 449.col 1.in med.nu.5.

Decalogum in membranis Pharisæi scribere consueuerunt. to.1.pag. 444. col. 2,in prin.nu. 12.

¶Decedat,an sit verbum commune.to.2.pag.80.col.2.in fin.nu.5.

¶Decennalia & vicennalia quid? to.1.pag.3.col.2. in fine.

¶Decimare milites quid? to.1.pag.416.col.2.in fin.

decimarum institutio quamuis non sit ex iure naturali nec diuino quo ad certã quantitatem: est tamen & procedit quo congruam sacerdotum sustentationem.to.1.pag.216.col.2.in prin.nu.2.

decimas percipiendi ius non potest laicis competere aliter quam ex priuilegio. to.1,pag.128 col.1.in med.nu.5.

Et de Lateranensi concilio.ibid. in fine.

Et an decimas,& oblationes iure conductionis, aut nomine sacerdotum percipere valeant laici. ibid.

decimas percipiendi iure laici spoliati an sint ante omnia restituẽdi.to.1. pag. 219.col.1.in med.nu.5.

decimas percipiendi possunt acquirere clerici præscriptione ex aliena parochia.ibid.col.2.in med. nu.7.

decimarum solutio an possit à laicis consuetudine omitti.tom.1.pag.220.col.1. in med nu 8.

Et an teneantur laici decimas deferre in horrea clericorum.to.1. pag.221. col. 1.in med.nu.8.

Decimarum causa quandoque potest iudicem secularem definiri.to.1. pag.115. col.1.in med.nu.2.

Decimas percipiendi ius non est seruitus.to.1.pag.222. col.2. in prin.nu.10.

decimæ quantum ad quotam partem iure humano iustissimè sunt institutæ.to.1. pag.218 col.1.in prin.nu.4.

decimæ titulo feudi à laicis possessæ quando intelligantur concessæ ante Concilium Lateranense.to.1.pag.219.col.1.in prin.nu.5.

decimæ ex certis fructibus non soluuntur.to 1.pag.221.col.1. in med.nu.8.

¶Decurionatus, & publica officia matrimonio constante acquisita communicantur vxori quo ad æstimationem.to.1.pag 394.col.1.in prin. nu.5.

decurionatus & similia officia empta à patre filio imputantur in legitimam, & conferuntur quo ad æstimationem.to.1 pag.394.col.1. in med.nu.6.

¶Declinatoria exceptio fori proponi poterit à clerico apud iudicem secularẽ, etiam post sententiam,quæ transierit in rem iudicatam.to.1. pag.109. col.2. in prin.nu 2.

declinatoria fori quem effectum habeat.to.1.pag.ibid. post prin.

declinatio iurisdictionis an sit propriè exceptio.tom.2.pag.370. col.1. in med. sub nume. 4.

¶Decreti irritantis clausulæ in fauorem alicuius appositę, an possit is renuntiare.to.2.pag.264.col 2.in fi. nu.6.

decretum iudicis non defendit præscribentem cum mala fide. tom.2. pag.403. col.2 in fin.nu.8.

decretales epistolas inter Agiographa,& sanctorum patrum scripta connumerat Gelasius Papa.to.1.pag.433.col.1.in med.nu.6.

decretales epistolæ an exequentur canonibus vniuersalium conciliorum. ibid.

¶Dedititij liberti qui dicerentur.to.1.pag.404.col.2.in fi. nu.7.

¶Defectus & obiectiones testium, vide in verbo Testium.

defectus notarius iuris,vide in verbo, Notorius.

¶Defensio à Principe tolli non potest.to.1.pag.82.col.1.in med.nu.6.

¶Defendere alterum ab iniuria tenetur quis si commodo suo poterit.to.2 pag. 484.col.2.in fin. sub nu.4.

defendendo se irregularis non est,qui aggressorem occiderit,ne membro mutilaretur.to.2.pag.464.col 1.in med.nu.2.

¶Defensio iure diuino,& humano licita est,nec imputatur homicidium.tom.2. pag.463.col.2.in fin. nu.1.

defensio à morte an licitè omittatur ab eo, qui poterat se defendere occidendo inuasorem.to.2.pag.221.col.1.in med.nu.17.

defensio in quo differat ab exceptione.to.2.pag.369.col.1.in med. sub nu.1.

defensionis modum excedens non punitur pœna ordinaria. to.2.pag.464. col. 1.in med.nu.3.

defensionis alterius causa qui hominem occiderit, an sit irregularis. to.2.pag. 464.col.1.in med.nu.3.

defensionis moderamen excedens an sit puniendus pœna ordinaria.tom.2 pag. 186.col.2.in med.nu.11.

defensionibus an possit reus criminis renuntiare? tom.2. pag. 220. colum.2. in fin. nu.16.

¶Defunctorum exequiæ quibus solennitatib.celebrantur nunc,& antiquis temporibus.to.2.pag.103.col.2.in med.nu.1.

¶Dehesas Hispanè quæ dicantur? to.1.pag.125.col.2.in med.nu.2.

¶Delatio iuramenti in coniugali controuersia an sit admittenda.to.2. pag.113, col.1.in fi.nu.5.

¶Delegatus Principis secularis in causa criminali,an possit esse Episcopus, vel sacerdos.tom.2.pag.459.col.2.in fin.sub nu.9.

delegare non potest ille, cui est specialis facta commissio ad expediendum aliquid Principi reseruatum.to.1.pag.392.col.1.in fin.nu.10.

delegari an possint iure Pontificio causæ meri & mixti imperij. to. 1. pag. 395. co.1.in med.nu.1.

delegatus ad ea,quæ Principi reseruata sunt,non potest subdelegare.to. 1. pag. 398 col.1.in fin.nu 10.

delegatus legati Cardinalis à lattere Romani Pontificis destinati nõ potest subdelegare.to.1.pag.398.col.2.in med.nu.11.

delegati officium mortuo delegante expirat.to.primo pag.33.col.2.in princip. ante nume. 1.

delegatus in quo differat à vicario.to.1.pag.15.col.1.in prin. nu.8.

delegari an possit voluntaria iurisdictio.to.1.pag.396.col.2.in fi. nu.6.

¶Delictum quoties iteretur toties est puniendum. to. primo pag.278. colum.1. in fin.num.8.

delictum committens in Ecclesia potest ab ea iustissimè euelli. tom.1.pag.314. col.2.in fin. nu.15.

delictum ex quo feuerit sequuta publica vtilitas an sit puniendum. to.2.pagina 438 col.2.in med.nu.4.

delictuum committens prope Ecclesiam spe immunitatis Ecclesiæ, non gaudet eius immunitate.to.1.pag.315.col.1.in prin. nu.15.

delicti eiusdem repetitio ex interuallo, vel eodem impetu,pluribus ne pœnis sit punienda.to.1.pag.278.col.1.in med.nu.8.

¶Delinquens in Ecclesia etiam sine spe, & absque fiducia consequendæ immunitatis ab ea iustè abduci potest.to.1.pag.314.col.2.in med.nu.15.

delinquens in Ecclesia non tantum illius Ecclesię immunitate priuatur,& ab ea abduci poterit,sed & à quacunque alia.to.1.pag.314.col.2.in fin.nu.15.

Et hoc requirit quod delictum sit graue. ibid.

delinquens si cum esset intra Ecclesiam per eius vestem extra Ecclesiam extensam apprehensus fuit,an sit remittendus ad Ecclesiam.to.1. pag.316. col.1.in prin.nu.18.

delinquens qui ex loco prophano iaculo,sagitta,aut scloppo aliquem existentẽ in Ecclesia percusserit,potest abstrahi ab Ecclesia.to.j.pag.315.col. prima in med.num.15.

delinquens qui ab Ecclesia abduci non potest,an possit intra eam ligari, neruis, compedibus,aut catenis, vel obsideri ne alimenta ei deferantur.tom.1.pag. 315.col.2. in prin.nu.17.

delinquens,qui ob clausam Ecclesiam, portas aut ansam aut vectes manu apprehendit,an inde extrahi possit.to.1.pag.316.col.j.in prin. nu.18.

delinquens ad locum delicti remittendus est,etiam si exemptionis priuilegium habeat.to.j.pag.35.col.2.in prin.nu.5.

¶Denarius olim cudebatur ex argento puro,quandoque ex mixto.to.j.pag.469. col.2.in prin. nu.6.

denarij,& Quinarij pondus examinatur.ibid.col.j.in med.nu.7.

denarius Romanus quid? ead.col.in fi.

denarius latinus ferè eiusdem ponderis erat cum dragma attica.to.j. pag. 470. col.1.in prin.nu.7.

denarius quota ex parte sit maioris æstimationis,quàm sit noster numus argenteus.ibid.in fin.

denarius latinus decem assibus olim fuit æstimatus.to.j.pag.470.col.j.in fi.nu.7. & pag.472.col.j.in prin.nu.11.

denarij,& Sestertij valor traditur. ibid. nu.11.in fin.7.& seq.

denarius Turonensis quid.pag. 478.col.2.

denarius,& dragma attica eiusdem sunt ponderis.tom.j. pag. 469. col.2. in medio nu.7.

denarius Romanus non semper eiusdem ponderis fuit.to.j. pag.470. colum.j.in med.num.7.

¶Denunciatio litis motæ super re vendita quando est facienda venditori, vide in verbo, Venditori.

¶Denunciatio euangelica non est admittenda contra eum,qui præscripsit.to.2. pag.420.col.j.in fi.sub nu.3.

¶Depopulatores nocturni agrorum non gaudent immunitate Ecclesiæ.tom.j. pag.313.col.2.in fin.nu.13.

¶Depositarius re deposita vtens contra voluntatem deponentis,an furtum cõmittat.to.j.pag.381.col.j.in med.nu.8.

depositus,& beneficio priuatus tenetur ratione ordinis horas canonicas recitare.to.j.pag.371.col.2.in med. sub nu.8.

¶Deuotare quid significet? to.2.pag.251.col.j.in fi.nu.9.

¶Deus debet nobis vitam æternam non ex operibus nostris, sed ex promissione.to.j.pag.309.col.j.in prin.sub nu.5.

Deus optimus Maximus ob alterius culpam innocentes temporali pœna bonorum & corporis dignatur afficere.tomo primo pagin.265.col.2. in princ. sub num.primo.

Deus per naturam dedit singulis rebus facultatem se conseruandi. tom.j.pag.2. col.j.in med. sub nu.2.

Deus,aut bestia est,qui in ciuili societate esse nequit.ibid.col.2. in prin.

¶Derogatio iuris patronatus laicorum minimè admittitur apud Hispanos. to.j. pag.118.col.j.in fin.nu.3.

Et quid de beneficijs vacantibus in curia.ibid.col.2.in fi.nu.4.

Aut de beneficijs patrimonialibus,vel canonicatibus ecclesiarum cathedraliũ, qui theologis magistris,& iuris pontificij doctoribus ex electione conferuntur.to.j pag.119.col.j.in prin. sub nu.4.

derogatio an admittatur in iure patronatus Regio, quod Regi competit ex priuilegio,aut legitima præscriptione.tomo primo pagin.120.col.prima in fin. sub nume. 6.

derogatio, quæ fit iuri patronatus laicorum consuetudine, præscriptione, aut priuilegio acquisito an admittatur.tomo primo pag.120.colum. prima in fi. sub nume.6.

derogatio iurispatronatus laicorum, an sit admittenda vbi beneficium erat in curia litigiosum.to.j.pag.121.col.j.in prin. nu.7.

¶Dextera si alicui est amputanda,& eam non habet,amputabitur sinistra.tom.j. pag.272.col.2.in prin. nu.5.

¶Dicis gratia apud Vlpianum in l.j.§.excusantur.ff.ad Senatusconf. qualiter intelligatur.to.j.pag.414.col.j. in prin.

¶Dictiones sunt interpretandæ iuxta eum sensum, qui vulgari & communi vsu, ac legum prouinciæ significatione receptus.to.primo pag.337. col. secunda in med. nu.primo.

dictio,Maioratus,qualiter accipiatur in his Regnis.ead.col.in fin. nu.2.

dictio,Nisi,resoluitur in conditionem.to.2.pag.145.col.j.in prin. nu.8.

dictio,Nisi,explicatur.ibid.

dictio,Præcisè,quid significet? to.2.pag.12.col.j.in prin. nu.20.

dictio,Omnino,ibid.post prin.col.

dictio,Penitus.ibid.post med.col.

dictio hæc,ἴππως,in compositione magnum significat.tomo primo pagin.408. colum.2. in fin.

dictio,Alius,implicat similes causas,& qualitates.tomo primo.pagin. 87.col.2. in fin.nu.3.

dictio,Perpetuò,quem effectum habeat.tomo primo pagina 183. col. prima in medio num.4.

dictio,Quandocunque,quamvim habere dicatur.ibid.

Dictio,Sanguinolentos,quæ posita est in l.2.C.de patribus,qui fili.distrax.quomodo intelligatur.to.1.pag.374.col.1.in med. nu.4.
¶Dies festi apud antiquos qui dicerentur.to.1.pagin.448.colum.prima in prin. ante nume.1.
Dierum festorum celebritas religionis causa iure ac lege veteris testamenti instituta est diuina institutione.ead.col.in med. nu.1.
Dies festi,quibus Christiani religionis gratia feriamur,iure humano Pontificio sunt instituti.to.1.pag.449.col.1.in fi. fub nu.5.
Dies ecclesiasticus quis dicatur.to.1.pag.451.col.1.in fi.fub nu.9.
Dies quo ad esum carnium incipit modo Romano à media nocte & finitur in media nocte.tomo primo pag.451.col.secunda in med.fub nu.9.
Dies à lege datus ad retrahendam rem venditā fub conditione currit ab euentu conditionis.to.1.pag.363.col.2.in prin.nu.1.
Dies datus ad retractum vbi venditio purè concepta fuerit,currit à die contractus,etiam ante traditionem & pretij folutionem.ibid.col.2.in med.nu.2.
Dies nouem à lege Regia dati ad retrahendum quando incipiant currere. vide Nouem dies.
Diei dominicæ celebratio an sit de iure diuino, an Pontificio humano instituta.to.1.pag.449.col.1.in fin.nu.6.
Diem dominicam,Diem resurrectionis appellat Diuus Ignatius,ac Regalē omniumque supremam.to.1.pag 450.col.1.in fi.fub nu.7.
Dies quo ad celebrationem, quæ religionis causa fit à vespera incipit, & in vespera finitur.to.1.pag.451.col.1.in fin. fub nu.9.
¶Diffamationis inhibendæ quis sit iudex.tomo primo pagin.225.colum. prima in fin.nu.4.
Diffamatio extraiudicialis sufficit vt imploretur.l.diffamari.remedium. tomo.1. pag.226.col.2.in prin.fub nu.8.
Diffamatis quod auxilium competit.to.1.pag.224.col.2.in fin. ante nu.1.
Diffamanti vt perpetuum silentium imponatur bina admonitio requiritur.to. 1.pag.225.col.1.in prin.nu.2.
¶Differentia inter ius Quiritum & ius Italicum. to.1.pag. 406. col.2. in medio fub nu.11.
Differentia quæ sit inter Hidalgum & exemptum.ibid.col.2.in fine.
Differentia an constituatur inter actionem rei vendicationis, & petitionis hæreditatis.vide in dictione, Petitio hæreditatis.
Differentia inter emptorem hæreditatis,& emptorem rerum singularium.to.1. pag.39.col.2.in fi.fub nu.3.
Differentia inter appellationem,& citationem.tomo primo pag.82. col. prima in fin. fub nu.6.
Differentia,quæ versatur inter, Decem millia sestertium, & Decies sestertium. to.1.pag. 482.col.1.in prin.fub nu.4.
Differentia inter contractum census,& emphyteusis.tom.primo pag.348.col.1 in med.fub nu.1.
Differentia inter precarium,& commodatum. to.1.pag.381.col 1.in prin.nu.7.
Differentia inter contractus, & vltimas voluntates in his,quæ ad conditionem transmittendam pertinent.to.primo pag.138.col.2.in med. nume.4. & pag. 143.col.1.in fin.fub nu.8.
¶Differentia inter articulum mortis, & periculum mortis.to.2. pag. 346.col,1 in med.fub nu.8.
¶Differentia emancipationis, & patriæ potestatis in quibus fublata sit hodie. to.2.pag.390.col.2.in fi.fub nu.3.
¶Dignitas hidalguiæ apud Hispanos ad nobilitatem pertinet.to.1.pag.406.col. 2.in fin.fub nu.11.
¶Dignior quis dicatur.to.2.pag.494.col.1. in prin. fub nu.4.
Dignior an sit eligendus semper,vel sufficiat eligi dignum. to.2. pag.193.col.1. in fin.nu.3.
Dignus electus omisso digniore,licitè retinet beneficium,munusue illud in conscientia.to.2.pag.494.col.1.in med. fub nu.4.
¶Dilatio translationis dominij donec pretium soluatur non facit contractum conditionalem.to.1.pag.364.col.2.in med.nu.6.
¶Dijs & parentibus non possumus reddere æquale.to.2.pag.308. col.2. in med. fub nume.4.
¶Dini locus vitio sissimus emendatus.to.2.pag.413.col.1. in med.nu.3.
¶Directæ fubstitutionis ab obliqua distinctio.tomo secundo pagi. 69.colum.2. in medio nume.2.
¶Discrimen quod sit inter crucifigere,& occidere.tomo primo pag.410. col.1. in fin.fub nu.2.
¶Dispares genere, & diuitijs matrimonium contrahentes reddunt legitimam prolem,quam in concubinatu susceperant. tom. secundo pag. 192.colum.2. in prin.num.9.
Dispar cultus iure humano matrimonium impedit.tom. secundo pag. 168. col. 2.in fin.nu.primo.
¶Dispensatio aduersus concilij decreta, & canones sufficiens non censetur, nisi in specie fiat eorum derogatio.to.1.pag.433.col.2.in prin.fub nu.6.
Dispensatio summi Pontificis de beneficio retinēdo.an noceat patronis laicis. to.1.pag.124.col.2.in med. nu.12.
Dispensatio secunda cum mentione primæ circa idem concessæ, est facienda. to.1.pag.233.col.2.in fin.fub nu.8.
Dispensare quid, & dispensatio, & dispensator.tom.2.pag.162. colum. prima in med.nu.1.
Dispensare circa ius,& declarare iura differunt.ibid.in fin. nu.2.
Dispensare an possit Papa contra ius naturale vel diuinum. ibid.col. secunda in princip.fub nu.2.
Dispensare potest Papa contra ius humanum.to.2.pag.163.col.1. in prin. nu.6.
Dispensare an possit Papa,vt dirimatur matrimonium ratum non consummatum,& quid de consummato.to.2.pag.179.col.1. in prin.nu.13.
Dispensare potest Rom.Pontifex vt matrimonium contrahatur inter patruum & neptem ex fratre.to.2.pag.166.col.2. in fin.nu.9.
Dispensare potest Papa vt matrimonium contrahatur in aliquot gradibus Leuitici cap.18.e.presfis.to.2.pag.167.col.1.in prin.nu.10.
Dispensare non possunt Episcopus neque Legatus à latere contra capitulū.non debet.ibid.col.1.in med.fub nu. 11.
Dispensare circa prolem illegitimam non potest is,qui habet à Principe facultatem legitimandi.to.2.pag.211.col.2.in med.nu.6.
Dispensare quis potest cum corpore vitiatis.tom.2.pag.429.colum. secunda in fin.fub nu. 7.
Dispensare quis potest super irregularitate contracta ex homicidio voluntario.to.2.pag.451.col.2.in fi.nu.3.
Dispensare potest Episcopus super homicidio voluntario occulto. tom.2.pag. 450.col.prima in med.nu.4.
Dispensare solus Papa potest cum homicida casuali.tom.2.pag.453.col.prima in prin.nu.5.
Dispensatio non habet locum in iuramentis assertorijs, sed in promissorijs aliquando.to.2.pag.232.col.2. in med.nu.3.
Dispensatio in iuramento quomodo possit concedi.tom.2.pag.233.col.secunda in medio nu. 5.
Dispensatio in iure humano sine causa facta an reddat illum cui cōceditur, tutum quo ad Deum.to.2.pag.163,col.1.in prin.nu.7.
Dispensatio qua ratione sit necessaria,vbi causa iusta à legis obligatione videtur quem eximere.ibid.nu.8.in med.col.
Dispensatio contra ius humanum in dubio censetur ex iusta causa facta. ibid. col.2.in prin.nu 9.
Dispensatio contra ius humanum à Rom. Pontifice facta etiam sine causa valet,licet male facit Princeps eam concedens.tom.secundo pag. 163. col.2. in prin.num.10.
Dispensatio inferioris à Principe, sine iusta causa facta,in vtroque foro non tenet.ead.col.2.in med. nu.11.
Dispensatio vt matrimonium contrahatur, an exigat mentionem gradus propinquioris in linea transuersa.to.2.pag.167.col.1.in med.nu.12.
Dispensatio in coniugali prohibitione quam causam habere debeat.ibid.col.2. in prin.nu.13.
Dispensatio non valet, si tacetur matrimonium scienter contractum fuisse inter prohibitos.ibid.nu.14.
Dispensatio an inducatur ex Principis dissimulatione.to.2.pag.167. col. secunda in med.nu.15.
Dispensatio circa filios illegitimos in quo differat à legitimatione. tom.2. pag. 207.col.2.in fi.nu.1.& pag.211.col.1.in fin. fub nu.5.
Dispensatio Rom.Pontificis circa matrimonium an efficiat prolem legitimam. to.2.pag.212.col.2.in med. nu.13.
Dispensatio an extendatur ad connexa.to.2.pag.216.col.1.in fi.nu.6.
¶Dispositio per quam ad ius commune reducitur fauorabilis est.to.1. pag.343. col 2.in med.nu.4.
Dispositio quæliber an non tantum in præsentibus, sed & in futuris accipienda sit? to.1.pag.200.col.1.in prin.fub nu. 10.
¶Disputatio inter Sextum Cælium, & Phauorinum de rigore l.duodecim tab. titu.de re iudic.apud Gellium lib.Noct.art.20.cap.1.tom.1.pag.235.col.1.in fin.fub nu.primo.
¶Distinctio dantis operam rei licitæ, vel illicitæ, an sit admittenda, vbi adest ignorantia probabilis. tomo secundo pagina 341. columna secunda. in fine numero 16.
¶Distributiones quotidianæ an veniant appellatione fructuum beneficiorum. to.1.pag.368.col.1.in fin.nu.1.
Distributiones quotidianæ dantur ratione personalis operæ,& laboris.ibid.
Distributiones quotidianæ quæ dicantur.ibid.pag.368.col.1.in med. ante nu.1.
Distributiones quotidianæ etiam ex consuetudine absentibus dari non debent. to.1.pag.368.col.2.in prin.nu. 2.
Distributionum quotidianarum natura.ibid.
Distributiones quotidianæ non dantur etiam causa studij absentibus.ibid.
Distributiones quotidianæ non dantur etiam habenti priuilegium à Papa, vt fructus beneficij etiam absens recipiat. ibid.
Et quid si dispensationis, & priuilegij authoritate speciali, seruiat is Ecclesiæ per vicarium.ibid.col.2.in med.
Et quid si priuilegium dicat,percipiat fructus,ac si resideret ipse. ibid.
Distributiones quotidianæ an dētur duplices ij,qui sunt præsentes ratione duorum officiorum.to.1.pag.370.col.1.in prin.nu.6.
Distributiones quotidianæ absentium,an præsentibus accrescant. ibid.col.1.in fine num.7.
Distributiones quotidianæ an sint dandæ,& debeantur infirmis, qui personaliter ministrare non valent.to.1.pag.370.col.2.in med.nu.8.
Distributiones quotidianæ non debentur ægrotanti si ipse vsus integra valetudine consueuerit diuinis officijs non interesse.tomo primo pag.371.col.1. in med.fub nu.8.
Distributiones quotidianæ an sint præstādæ infirmis quī propria culpa in morbum inciderunt.ibid.
Distributiones quotidianæ etiam debentur absentibus propter aliquam vrgentem causam,vel necessitatem vel ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem. ibid.
Distributiones quotidianæ an debeantur absentibus causa pestis.to.1.pag.371. col.1.in fin.fub nu.8.
Distributiones quotidianæ an debeantur canonico propter seditiones à ciuitate expulso absque eius culpa. ibid.
Distributiones quotidianas an percipere debeat canonicus iniustè in carcerē inclusus.ibid.
Distributiones quotidianæ,& reditus beneficij, an denegentur excommunicato,qui ob censuram non potuit diuinis interesse.ibid.col.2.in prin.

¶Diuina

¶Diuina iudicia quando sint ab hominibus imitanda.to.1.pagin. 265. col. 2.in med.fub num.1.
Diuino vel humano iudicio, quando quis ob alterius culpam sine crimine puniatur.to.primo pag.265.col.prima in fin.nu.1.
Diuino iudicio nunquam puniuntur innocentes pœna spirituali aut æterna. to. 1.pagin.266.col.1.in prin.fub nu.1.
Diuinum eloquium conciliatur.ibid.
¶Dini Thomæ verba discutiuntur.2.2.quæst.87.artic.1.ad finem.to.1.pag. 223. col.secunda in med.nu.12.
Diuus Hieronymus quis fuerit,& quo tempore obierit.to.1.pag.432.colum. secunda in med.fub num.5.
¶Diuisio fructuum pendentium pro rata est facienda vēdita re ex pacto de reuendendo.to.1.pag.207.col.2.in med.fub nu.6.
Diuisio rei communis quomodo fieri debeat.to.1.pag.144.col.2. in prin. nu.2.
¶Diuites an sint cogendi eleemosynam pauperibus erogare.tom.1.pagin.375. col.7.in med.nu.5.
Diuitias vel paupertatem allegans debet eam qualitatem probare. tom. primo pag.257.col.2.in fin.nu.2.
¶Diuortium duplex.to.2.pag.177.col.1.in med.nu.1.
Diuortium Romanorum legibus passim permittebatur.ibid.nu.2.
Diuortium primum apud Romanos.ibid.
Diuortium ex Romuli lege.to.1.pag.177.col.2.in prin.fub nu.2.
Diuortium apud Iudæos.ibid.nu.3.
Diuortium fœuitiæ causa.to.2.pag.180.col.1.in med.nu.1.
Diuortium ob præparationem veneni.ead.col.in fin.num.2.
Diuortium adulterij causa,vide in dictione, Adulterij causa.
Dinortium furoris causa.tom.2.pag.180.col.secunda in princ.nu.3.
Diuortium sodomiæ causa,ead.col.in med.nu.6.
Diuortium hæresis causa.ead.col.2.in princ.nu.4.
Diuortium ex religionis professione.vide in dictione.Religio.
Diuortij causam solus iudex ecclesiasticus definiet.to.2.p.183.col.1.in me.n.8.
Diuortij lata sentētia ob adulterium vxoris,si ipse vir fornicetur, cogitur vxorem in consortium coniugalem admittere.to.2.pag.182. colum. 2. in med. fub num.5.
Diuortij sententia quo ad tori separationem, an transeat in rem iudicatam. to. 2.pag.221.col,2.in fin.nu.20.
¶Dius mensis,cuius meminit Iosephus,nostro Nouembri respondet.to. 1. pag. 447.col.1.in princ.fub nu.4.
Dius,non Dœsius legendum est apud Plutarchum.ibid.
¶Dobla Castellana cuius erat valoris.to.1.pag.490.col.1.in princ.fub nu.3.
Dobla Castellana antiqua cuius æstimationis,& ponderis erat.to.1.pagin.489. col.2.in fin.nu.3.
Doblas de cabeça quid to.1. pag.490.col.1.in med.fub nu.3.
Doblas moriscas quid? to.1.pag.498.col.2.in fin.fub nu.3.
Doblones apud Hispanos quid.to.1.pag.472.col.2.in med.fub nu.2.
¶Dolofo non datur optio ad iustum pretium supplendum. tom.1. pag.251.col. 2.in med.fub num.11.
Dolus verus nunquam videtur remissus, nisi expresè remittatur.to.1.pag.292. colum.1.in med.fub nu.4.
Dolus quando remitti possit,præteritus vel futurus.ibid.
Dolus daus causam contractui bonæ fidei, cur eum nullum faciat ipso iure. to. 2.pagin.393.col.2.in med.nu.6.
Dolos dans causam contractui,an tollat consensum.tom.2.pag.394.col.prima in fin.& seq.fub num.6.
Dolus dans causam matrimonij,an illud irritum faciat.tom.2.pag.394. col. secunda in med. fub num.6.
Dolus re ipsa contingens ob grauissimam læsionem, an operetur rescissionem contractus iuris.to.secundo pag.289.col.secunda in princ.nu.3.
¶Domicilii mariti lex an habebat locum in bonis existentibus extra illud territorium.to.2.pag.171.col.1.in med.nu.9.
Domicilij mariti lex an sit attendenda in his, quæ tangunt diuisionem bonorū, aliudue simile,an vxoris.to.2.pag.170.col.2.in fin.nu.7.
Domicilium mariti fortitur vxor quoad exactionem dotis, & quo ad alia plura.ead.col.in med.nu.6.
Domicilij proprij renunciatio,quid in contractibus operetur.tom.1. pagin. 32. col.1.in princ.nu.5.
Domicilij vel originis ratione est quis propriè subditus.tom. 1. pag. 36. col.2. in med.fub num.6.
¶Dominium non transit absque traditione ex resolutione contractus verbis obliquis concepta.to.1.pag.200.col.2.in fin.fub nu.3.
Dominium sine traditione,& ex actu inter viuos non transfertur.ibid.
Dominium non transiret absque traditione etiam si in donationis contractu eius resolutio pacta foret verbis directis.ibid.
Dominium non censetur translatum donec verè conditio euenit vbi traditur aliqua res alteri sub conditione ipsi titulo apposita, resque ipsa species est non pecunia.to.1.pagin.206.col.2.in med.fub nu.16.
Dominium non potest auferri ab hærede inuito, nec præcisè cogi ad traditionem mortuo tradente ipsam ante conditionis diem.ibid.
Dominium rei æstimatæ non transit in illum, cui per æstimationem venditur, nisi præsens ipsa res sit.tom.1.pag.98.col.prima in fin.fub nu.10.
Dominium directum,vel vtile tantum habens in iure retractus, an consanguineo iure Regio præferatur,vide,Retrahere potest.
Dominium à priuato auferri per Principem non potest absque publica vtilitate.to. 1.pag.34.col.2.in fin.nu.6.
Dominium quid sit?to.1.pag.344.col.1.in prin.fub nu.6.
Dominium an transeat absque traditione ex titulo contractæ societatis. to. 1. pag.392.col.2.in med.nu.1.
Et quid de possessione.ibid.
Dominium rerum à marito acquisitarum matrimonio constante in vxorē quo ad partem dimidiam transfertur absque aliqua traditione. tom. primo pag. 393.col.prima in princ.nu.secundo.
Dominia quo iure dicta?to.secundo pag.511.col.1.in princ.fub nu.3.
Dominium rei legatæ quo pacto transeat in legatarium. to. secundo pagin. 93. col.secunda in princ.num.1.
Dominium qualiter transeat in fideicommissarium ex verbali restitutione. to. secundo pag.84.col.prima in fin.nu.5.
Dominium triplex.to.secundo pag.507.col.prima in fin.fub nu.8.
Dominium acquisitum præscriptione sit ne vtile,an directum.tom.1.pag.415. col.secunda in med.nu.secundo.
Dominium vtile acquisitum præscriptione, quos effectus habeat.tom.secundo pag.417.col.1.in fin.num.6.
Dominium vtile acquisitum per præscriptionem, an tolli possit per Principem sine causa.to.2.pag.418.col.2.in med.nu.5.
Dominium directum apud dominum veterem manens post rem præscriptam ab alio,quos effectus habeat.ibid.col.2.in fin.fub nu.5.& 6.
Dominium rei donatæ causa mortis, quando transeat in eum,cui facta fuit absque traditione.to.secundo pag.17.col.2.in prin.num.16.
¶Domini quo tempore acquirant contra vasallos ea, quæ iure communi non debentur.to,secundo pag.388.col.1.in fin.fub nu.5.
Domini non possunt cogere vassallos ire ad sua molendina.ibid.colum.secunda in princ.num.6.
Domini qualiter acquirere possint ius cogendi subditos, vt ad sua tantum molendina accedant.ead.col.2.in med.nu.6.
Dominus vetus rei præscriptæ potest agere contra eum, qui nec præscripsit, nec causam habet ab eo,qui præscripsit.to.secundo pagin.418.col. prima in med.num.3.
Dominus vetus, an possit impedire confiscationem rei præscriptæ ob delictum præscribentis.ibid col.2.in fin.num.6.
Dominus vetus, an possit rem ab alio præscriptam victamvè rapere, aut compensationis ratione detinere.to.2.pag.420.col.secunda in prin.fub nu.3.
¶Dominici à Soto commendatio.tom.2.pag.174.col.2.in fin.fub nu.9.
Dominicus à Soto Caroli Cæsaris confessor.to.1.pag.145.colum.2.in med.fub num secundo.
†Dominus vitæ suæ,aut membrorum suorum nullus est.tom. 1. pagin.155. col. 1.in med.fub num.8.
Dominus alicuius castri aut villæ,vel ciuitatis, an habeat aliquod ius in pascuis publicis ratione iurisdictionis.to.1.pag.125.col.1.in prin.nu.1.
Dominus agri priuati, an possit prohibere pascua ipsius agri, collectis fructibus.to.1.pag.125.col.2.in prin.nu.2.
Dominus agri priuati, an possit eundem agrum pratum efficere ac constituere. ibid.post med.
Et quid de iure Regio.to.1.pag.126.col.2.in fin.fub nu.3.
Dominus agri priuati liberè potest mutare eiusdem agri culturam. to. primo pag.127.col.1.in fin.nu.5.
Dominus iure Regio non potest absque speciali priuilegio Regis, vel legitima præscriptioae prata,quæ Dehesas,dicimus,ex suis agris efficere. to. 1.pagin. 126.col.2.in fin.fub nu.3.
Poterit nihilominus vites,& olinas in eo plantare.ibid.pag.127.colum. prima in princ.num.4.
Dominus famulo ægrotanti tenetur cibaria, & medicas, ac tenues expensas exhibere.to.1.pagin.371.col.1.in princ.fub nu.8.
Dominium transfertur absque non traditione, ex pacto legis commissoriæ aut in diem adiectionis.to. 1.pag.352.col.2.in fin.nu.1.
¶Domus vbi habitant nobiles nec arma,nec equi possunt capi pro exequutione debiti soluendi.to.1.pag.236.col.2.in med,fub nu.4.
Domus locata propter casum contingentem potest peti à domino ad propriā habitationem expulso inquilino.to.1.pag.294.col.1.in med.fub nu.4.
Domo vendita cum ea locata sit pro annua pensione,qualiter pensio pertinebit ad emptorem.to. 1.pag.207.col.1.in prin.fub nu.3.
Domum reuocandi priuilegium,vide in verbo Priuilegium.
¶Donatio omnium bonorum iure Cesarum improbata est,etiam si sit iuramēto confirmata.to.1.pag 366.col.1.in med.ante nu.1.
Et quid si fiat retento sibi vsufructu.ibid.
Donatio omnium bonorum non valet, quia ex ea tollitur testandi libertas.ibi. col.2.in fin.fub nu.3.
Donatio omnium bonorum non erit valida, etiam reservato vsufructu, si ipse vsusfructus ita modicus sit, vt non sufficiat ad donatoris alimenta. ibidem. pag.367.col.1.in princ.
Donatio omnium bonorum præsentium tantum iure Regio minimè valida est. ibid.in fin.num.4.
Donatio omnium bonorum, vt valeat iure Regio duo requiruntur. to. 1. pag. 367.col.2.in princ.fub nu.4.
Donatio facta absenti potest reuocari ante acceptationem donatarij. tom. 1. pag.281.col.1.in prin.fub nu.1.
Donatio facta à filiofamilias consensu patris ab ipso patre profecta videtur. to.1.pag.347.col.2.in med.fub nu.10.
Donationi perfectæ incontinenti potest adijci conditio,vel modus non ex interuallo.to.1.pag.200.col.1.in fin.nu.1.
Donatio incontinenti, & si perfecta sit, etiam inuito donatagio conditiones iuxt adonatoris voluntatem optimè admittit.ibid.
Donationi postquam apponi conditio, non tantum inutilitatem ipsius donatoris,sed & in fauorem alterius,cui ex hoc actio quæritur.ibidem col.secunda in prin.num.2.
¶Donare non potest causa mortis,qui non potest testari. to.secundo pagin.16. col.1.in med.fub nu.11.
Donare quis non tenetur,etiam extreme indigenti.tom.2.pagin. 478. col. 2.in fin.fub nu.4.
Donari potest meretrici, & concubinæ præterquam à milite, minore, & clerico.tom.2.pag.481.col.1.in med.nu.2.
Donatarius susceptis à donatore filijs post donationem tenetur in foro conscientiæ

ſcientiæ donata reſtituere.to.2.pag.160.col.2.in fin.ſub num.17.
Donatio non eſt vbi qui accipit putat ſibi debitum dari : etiam ſi donans ſecus exiſtimet.to.2.pag.475.col.2.in fin.ſub nu.4.
Donatio facta filiofamilias ad aſſumendos ſactos ordines, an imputetur in legitimam.to.2.pag.96.col.2.in med.nu.7.
Donatio omnium bonorum facta cum iuramento,an teneat.to.2. pagin. 3.col. 2.in medio.num.4.
Donatio facta in pœnam mutationis, aut reuocationis teſtamenti minimè valet.to.2.pag.8.col.1.in fin.ſub nu.17.
Donatio cauſa mortis,an pereat deportatione aut pœna capitali donantis. to. 2. pag. 15 col.prima in princ.nu.4.
Donatio cauſa mortis qualiter cognoſcatur.to.ſecundo pagin.19.colum.prima in fin.num.25.
Donatio iurata,an reuocetur natiuitate filiorum ex l. ſi vnquam. tom. ſecundo pag.238.col.1.in princ.nu.3.
Donatio facta filiofamilias,an imputetur in legitimam.to.2.pag.96.col. prima in med.num.6.
Donatio omnium bonorum facta Eccleſiæ valet.to.2.pagin.4.colum.prima in princ.num.6.
Donatio quare dicatur,quaſi doni datio.to.2 pag.1.col.2.in fin.ſub nu.2.
Donatio inter virum & vxorem quare fuerit prohibita.to.2.pagin.5.col.prima in med.ſub num.10.
donatio inter virum & vxorem iuramento facta valet. tom. ſecundo pagin. 5. col.1.in princ.nu.10.
donatio cauſa mortis iuramento firmata, an reuocari poſſit pœnitentia. ibid col.ſecunda in princ.nu.11.
donatio cauſa mortis tranſit in donationem inter viuos, ſi donator promittat eam non reuocare.to.2.pag.6.col.1.in fin.& col.ſeq.ſub nu.12.& ſeq.
Donatio inter patrem, & filium non admittit illam conditionem, Si donator præmoriatur,quando iramento firmata fuit.to.2. pagin. 5. colum. ſecunda in princ.ſub nu.10.
donatio cauſa mortis,an contractui, an vltimæ voluntati ſit ſimilis. to.ſecundo pag.14.col.2.in med.nu.1.
donatio cauſa mortis,an permittatur inter virum & vxorem.ibid.nu.2.
donatio facta inter virum & vxorem,an exigat traditionem.ibid. in fin.num.3.
donatio inter virum & vxorem,morte confirmata,an retrotrahatur. ibid. pag. 15.col.1.in med.nu.5.
donatio cauſa mortis, an fieri poſſit à filiofamilias abſq; conſenſu patris.ibid. in fin.num.6.
donatio cauſa mortis,an poſſit fieri ab vſurario manifeſto.tom.ſecundo pagin. 15.col.2.in fin.nu.11.
donatio an poſſit abſenti fieri,ita vt ſtatim valeat.tom. ſecundo pagin. 16.col. prima in med.nu.13.
donatio cauſa mortis pacto nudo fieri poteſt.to. ſecundo pag.17. col. prima in med.num.14.
donatio cauſa mortis quam actionẽ producat. to.2.pag.17.col.2. in prin.n.17.
donatio cauſa mortis,an reuocetur per alienationem rei donatæ.ead.colum. 2. in med.num.19.
donatio cauſa mortis falcidiam patitur.to.2.pag.18.col.1.in fin.nu.20.
donatio cauſa mortis quam ſolennitatem requirat.to.2.pag.18. col. ſecunda in princ.num.21.
donatio cauſa mortis, an exigat additionem hæreditatis ad eius confirmationẽ. ead.col.3.in med.nu.22.
donatio cauſa mortis qualiter reuocetur.ibid.col.2.in fin.nu.23.& ſeq.
donatio cauſa mortis quando cenſeatur facta, & ex quibus verbis. to. 2. pagin. 19 col.1.in fin.nu.25.
donatio inter viuos imputatur in debitum legale. tom. 2. pagin. 57.colum.1.in princ.num.9.
donatio remuneratoria, an imputetur in his regnis in tertiam, & quintam bonorum partem.to.2.pag.41.col.2 in fin.nu.11.
donatio remuneratoria quem effectum habeat.ibid.
donatio poteſt à viro ſene, vel ignobili vxori fieri cauſa remunerationis inuentutis,vel.nobilitatis,etiam matrimonio conſtante.to.1.pagin. 130. col.2. in princ.num.2.
donatio iſta an ſit ab vxore reſeruanda filijs primi matrimonij, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit.ead.col.in med.nu.3.
donatio eadem an habeat dotis nomen,& priuilegia.ibid.nu.5.
donatio propter nuptias,quid ſit.to.2.pag.138.col.2.in prin.ſub nu.12.
donatio abſenti iure Regio fieri poteſt, & facta valet,etiam nemine pro eo acceptante.to.1.pag.203.col.2.in med.ſub nu.13.
donationis actus plurimum intereſt,an fiat ad rationem menſuræ, vel corporis certi,& limitati.to.1.pag.9.col.prin.in med.nu.1.
donatio inter viuos,an reuocari poſſit, ſi donatarius grauem, aut atrocem iniuriam donatori intulerit.to.1.pag.193.col.1.in fin.nu.8.
Et quid ſi donatarius per accuſationem, aut denunciationem ipſum donatorẽ veri criminis reum in iudicium detulerit.ibid.
donatio facta filio, quem pater vnicum habebat, alijs poſtea ſuſceptis liberis reuocatur tantum quo ad legitimam.to.1.pag.226.col.2.in med.nu.1.
donatio facta Eccleſiæ ſuſceptis liberis tantum reuocatur quo ad legitimam eis iure debitam.to.primo,pag.227.col.2.in fin.nu.5.
In primogenijs aliiſque ſimilibus diſpoſitionibus poteſt adijci conditio, ſi nec presbyter,nec monachus fuerit.to.1.pag.229.col.2.in med.nu.11.
donationem reſcindi ex capite.l.ſi vnquam.C.de reuocan. donatio. an ex titulo inofficioſę donationis,quid referat.tom.1.pagin.230.col.1.in med.nu.12.
donatio titulo inofficioſæ reuocatur, etiam ſi ea non ſit omnium, nec maioris partis bonorum,modo inofficioſa ſit.ibid.col.2.in prin.
donatio iura an ſubſit in iis renunciationibus, quæ requirunt inſinuationem. to.1.pag.249.col.2.in fin.nu.7.
donatio præſumitur,ſi læſus nullâ coactus neceſſitate rem carius emat, vel vilius vendat.to.primo,pag.252.col.1.in prin.ſub nu.11.
donatio inter virum & vxorem quando reſoluitur, & penitus reſcinditur.tom. primo phg.261.col.2.in fin.ſub nu.4.
Donatio valida eſt pereuntibus viro & vxore ſimul naufragio, aut ruina. tom. 1.pag.262.col.1.in prin.ſub nu.5.
donatio non dicitur,vendere rem viliori pretio, ſed contractus damnatus.to.1. pag.250.col.2.in med.ſub nu.9.
donatio facta extraneo qualiter reuocatur in totum.to.1.pag.226.col. ſecunda in med.ante nu 1.
donatio facta à patre filio vnico, alijs poſtea ſuſceptis non reuocatur quo ad tertiam bonorum partem.ead.col.2.in fin.nu.2.
donatarius poterit ſeruare pactum donationi appoſitum in fauorem tertij,etiã muto donatore.to primo pag.202.col.2 in med.nu.9.
donator an poſſit pactum in fauorem tertij reuocare.to.1.pag.201.colum.2.in med.num.7.
Et an tertio ex pacto donationi adiecto actio vtilis detur, & ſtatim ius acquiratur.tom.1.pag.202.col.1.in med.ſub nu.7.
donatoris iuramentum impedit renouationem pacti ſeu conditionis adiectæ donationi.to.1.pag.203.col.1.in prin.nu.10.
donatoris notarijve ſtipulatio nomine abſentis concepta, an impediat reuocationem prædictæ conditionis,vel modi.ead.col.1.in med.nu.11.
donatoris hæres non poterit reuocare pactum donationi appoſitum in fauorem tertij.to.1.pag 205.col.2.in fin.nu.17.
Et quid de pœna appoſita pro fœdere pacis conſeruando, an poſſit remitti in præiudicium fiſci,vel Eccleſiæ.ibid.pag.206.col.1.in princ.nu.18.
donator non poteſt nondum ſecuta ratihabitione abſentis, ſi ſtipulatus fuerat, pœnitere non requiſito donatario.to.1.pagin.204.col.1.in med. ſub nu. 13.
donator nequaquam poteſt poſt abſentis acceptationem, etiam ex conſenſu donatarij à prædicto pacto donationi in fauorem tertij appoſito recedere. ibid.in princ.
donator iure Regio poteſt reuocare donationem abſenti factam ante eius acceptationem.to.1.pag.203.col.2.in fin.ſub nu.13.
donator quando poſſit modum donationi adiectum indiſtinctè reuocare. to.1. pag.202.col.2.in med.ſub nu.8.
donatori an vtilis in rem competat ad ipſam rem donatam non ſeruatis contractus placitis.to.1.pag.206.col.2.in med.ſub nu.3.
donator poterit in aliquibus tertij fauorem exigere obligationem à donatario. to.1.pag 200.col.2.in princ.ſub nu.2.
¶Donatariorum error aſſerentium peccatores manifeſtos nõ pertinere ad eccleſiam,nec eſſe intra eam.to.2.pag.293.col.2.in med.ſub nu.6.
¶Dormiens an ſit irregularis ſi hominem occiderit.to.2.pag.461. col. ſecunda in fin.num.6.
¶Dos,vxore adulterio committente,cui adiudicanda ſit.to.2. pag. 182. colum. ſecunda in med.num.4.
dos à lege ciuili taxari poteſt.to.2.pag.140.col.2.in med.nu.3.
dos an cenſeatur ex omnibus bonis tacitè conſtituta à fœmina matrimonium contrahente.to.2 pag.117.col 2.in med.nu.5.
dos an ſit neceſſariò conſtituenda à puella diuite, quam aliquis iurauit vxorem ducturum,vt ipſe teneatur eam ducere.to.2 pag 117.col. 2. in med.num.4.
dos mulieris hæreticæ cui adiudicetur.to.2.pag.180.col.2.in med.nn.5.
dos mulieris adulteræ à viro retinetur per exceptionem fornicationis,etiam ſi ipſe vir vxorem adulteram propria authoritate à domo expulerit. to.ſecũdo.pagin.181.col.2.in fin.nu.13.
dos an ſit debita à patre filiæ ſpuriæ.to.2.pagin.205.col.2.in prin.nu.11.
dos à patre filię ſpuriæ data,maioris tamẽ quantitatis, quàm lege licebat,qualiter ſit ad legitimam quantitatem reducenda.ibid. col. 2. circa med. nu. 12.
¶Dos & fiſcus pari priuilegio cenſentur quo ad ius hypothecæ.to.1.pagin.211. col.1.in med.ſub nu.5.
dos conſtante matrimonio à ſolo marito filiæ data,vel promiſſa,ex quibus bonis deducenda eſt.to.1.pag.303.col.1.in fin.nu.3.
dos data à patre filiæ ſoluto matrimonio, an ea cenſeatur data ex bonis acquiſitis conſtante matrimonio.ibid.col.2.in med.ſub nu.3.
dotalis hypotheca non eſt admittenda, niſi præmiſſa excuſſione,quam inducit text.in Auth.hoc ſi debitor,de pignoribus.to.1.pag.391.col.2.in med.nu.3.
dotales res in quibus caſibus alienari poſſunt.à marito conſentiente vxore. to. 1.pag.95.col.2.in med.ſub nu.4.
dotalium rerum æſtimatio emptionem facit in dubio.to.1.pag.94.col. ſecunda in med.num.1.
Et hoc procedit etiam ſi pretium in arbitrium alterius conferatur.ibid.Cætera vide in verbo,Aeſtimatio.
dotalia bona vxoris illius,qui rem primipilarem tractabat, hypothecæ ſubiecta erant pro huius muneris adminiſtratione.to.1.pag.211. col. prima in fin ſub num.6.
dotalis hypotheca prior etiam ob mutui refectionem redemptionemve competenti.tom.1.pag.173.col.1.in fin nu.2.
dotalis hypotheca tacita,vel expreſſa quando prioribus præferatur. ibid. pag. 172.col.2.in fin.nu.1.
dotalis hypotheca,an præferatur creditoribus,qui cum marito ante inſtrumẽta dotalia,& confeſſionem receptæ dotis contraxerunt.to.1.pagin. 177.col. 1.in princ.ſub nu.6.
dotis cauſa quam fiſci fauorabilior eſt in dubio.to.1.pag.211.colum.1.in med. num.6.
dotis receptæ confeſſio facta à marito matrimonio conſtante,ſi vera dotis numeratio non probetur,an habeat vim donationis inter virum.to.1.pag.174. col.2.in med.ſub nu.4.
Et an ratione huius confeſſionis competat mulieri ius tacitæ hypothecæ, aut ius prælationis.to.1.pagin.175.col.1.in fin.ſub nu.4.
Et an hæc confeſſio poſſit à marito reuocari ante mortem.ibid.
dotis receptæ confeſſio emiſſa matrimonio conſtante, vbi præſumitur prohibitæ donationis fraus non confirmatur iuramento.to.1.pag.176.col. prima in princ.num.5.
Et quid de promiſſione dotis ſoluendæ iuramento ſtabilita. ibid. col. prima in medio.

Traduntur

Traduntur etiam tres aut quatuor caſus, in quibus confeſſio dotis receptæ veram numerationem ſaltem præſumptione probat.ibid.nu.6.
Dotis receptæ confeſſio ſine conſtante matrimonio, fiue ante contingens, an noceat anterioribus creditoribus, quibus hypotheca nulla tacita, vel expreſſa competat.to.1.pag.178.col.2.in med.ſub nu.7.
Et quid de confeſſione dotis facta in rebus immobilibus.to.1.pagin.179.col.1. in princ.fin nu.7.
dos dum ab hæredibus mariti viduæ non ſoluitur, an ei licitè ſtatuto danda ſit certa quantitas moderata pro quolibet anno.to.1.pagin.320. colum. prima in princ.ſub num.3.
¶Dubitans an habeat bonam fidem,& ibi an poſſit vſucapere.to. ſecundo pag. 395.col.2.in med.num.3.
dubitans rem furtiuam eſſe,an poſſit eam emere. to. ſecundo pagin. 516.col.2. in princ.nu.4.
¶Dubius in aliqua re eligere debet certius, vbi agitur de ſalute animæ, & electio imminet præciſè.to.2.pag.113.col.1.in fin.ſub nu.9.
Dubius de viribus matrimonij ob aliquod impedimentum,an teneatur reddere,vel poſſit exigere debitum.to.2.pag.174.col.2.in prin.ſub nu.7.
Dubius exiſtens inter duo pericula quorum alterum neceſſariò eligendum, iure eligit illud,quod ſecundus apparet.ead.col.in med.nu.9.
Dubium duplex to.2.pag.396 col.1.in med ſub nu.4.
Dubium ſpeculationis à dubio practico differt plurimum.to.2.174.col. ſecunda in fin.nu.10.
¶Ducatus apud Hiſpanos quid? to. 1. pagin.472.col.ſecunda in med.ſub nu.2.
¶Duces & Marchiones non poſſunt auocare cauſas à iudicibus ordinarijs. to.1. pag 27.col 1.in fin.nu.4.
Duces belli militesve,an peccent mortaliter ſi, vt victoria potiantur, ſe maximo committunt prælij periculo.to.1.pag.156.col.2.in prin.ſub nu.10.
¶Duella quid?to. 1.pag.469.col.1.in princ.ſub nu.3.
¶Dupondius æreus numus fuit duarum librarum.to.1.pag.467.col.2.in fin.n.4.
¶Durandi opinio refutata per Dominicum à Soto.to.2.pag.314. col. prima in med.ſub num.1.
¶Durities legis veteris duodecim tabularum titulo de re iudicata concitabat plebem in ſeditionem.to.1.pag.235.col.2.in fin.ſub nu.1.
¶Dragma differt à Romano denario contra Budæum.to.1.pag.470.col.1.in fin. ſub num.7.

E

Ebrius an incurrat irregularitatem, ſi hominem tempore ebrietatis occiderit.to.ſecundo.pag.460.col.2.in prin.nu.3.
Ebrius minimè contrahit matrimonium to.2.pag.123.col.1.in fin.nu.9.
¶Eccleſia inſtituta hæres à prælato,an teneatur alienationem factam per prælatum approbare.to.2.pag.24.col.1.in prin.nu.13.
Eccleſia an teneatur facere inuentarium.ibid col.1.in med.nu.14.
Eccleſia neceſſario non eſt inſtituenda hæres à prælato in bonis patrimonialibus.to.2.pag.211.col.2.in fin.nu.3.
Eccleſia tolerat quandoque minus malum,vt maius euitet.to.2.pagin. 112.col. prima in princ.nu.7.
Eccleſia ſubſtituta ſub conditione, ſi ſine liberis deceſſerit, an præferatur fœminis.to.2.pag 91.col.2.in princ.nu.3.
Eccleſia contra Eccleſiam iure veteri præſcribebat 30 annis.tom 2. pag. 378. col.2.in fin.nu.1.Qui iure poſteriori.to.2.pag.379 col.2.in med.nu.3.
Eccleſia hæres inſtituta,an poſſit detrahere falcidiam de legatis alteri Eccleſiæ to.2.pag.380.col.2.in prin ſub nu.5.
Eccleſia Romana.100. annorum priuilegio vtitur in præſcriptionibus. tom. 2. pag.381.col.1.in princ.nu.6.
Eccleſia reſtituitur aduerſus præſcriptionem, etiam quadragenariam ex cauſa ordinaria.to.ſecundo pagin.421.col.2 in med.nu.4.
Eccleſiarum res mobiles vſucapiuntur triennio.to.2.pag.380.col. 2. in fin.n.5
Eccleſiæ collegialis conſtructor,vel donator,quod ius patronatus habeat.to.2. pag.405.col.1.in fin.ſub nu.3.
Eccleſia an habeat priuilegium vocandi quemcunque ad curiam Regis quo ad primam cauſarum cognitionem.to.1.pag.22.col.1.in med.nu.3.
Eccleſia poterit eligere iudicem eccleſiaſticum, vel ſecularem cum agere velit contra laicum pro re dolo aut violentia ei ablata.ibid.
Eccleſia an ſit in integrum reſtituenda ad proponendam cauſam recuſationis. to.1 pag.91.col.2.in med.nu.4.
Eccleſia an ſine traditione acquirat dominium ex pacto. l. quoties.C.de donatio.quæ ſub mod.to.1.pagin.204.col.2.in med.nu.14.
Eccleſia in diuinis teſtimonijs interpretandis errare nequit.tom. 1. pagin. 185. col.2.in princ.ſub nu.2.
Eccleſia vel ſummus Pontifex non poteſt nouum articulum fidei conſtituere, aut efficere aliquam aſſertionem eſſe catholicam, quæ antea catholica non fuerit.to.1.pag.478.col.1.in med.nu.2.
Eccleſiæ catholicæ,quæ dicantur apud Auguſtinum to.1.pag.433.col.2.in med. ſub nu.6.
Eccleſia ab initio religionis Chriſtianæ ſolum recepit actus Apoſtolorum cõſcriptos à Diuo Luca.to.1.pag.439.col.2.in princ.nu.3.
Eccleſia poſt quadriennium reſtituetur in integrum ob enormiſſimam læſionem.to.1.pag.162.col.1.in prin.nu.10.
Eccleſijs & minoribus quando ob læſionem minimam detur in integrum reſtitutio.ibid.in fin.nu.11.
Eccleſia an conſtituat venditorem in mora ſine interpellatione? to.1.pag.388. col.1.in princ.num.4.
Eccleſia poteſt petere reſtitutionem in integrum coram iudice eccleſiaſtico, etiam aduerſus laicum.to.1.pag.164.col.2.in med.nu.2.
Et an bona patrimonialia clericorum eadem habeant priuilegia.ibi.col.2.in fi.
Eccleſiæ authoritas ſola ſufficiens eſt teſtimonium in his, quæ ad religionem & fidem pertinent.to.1.pag.185.col.2.in prin.nu.2.
Eccleſiarum immunitas,& ſacrorum templorum, an iure naturali,vel lege diuina ſtatuta ſit,& ibi veterum hac de re exempla.to.1.pagin.308.col. ſecũda in princ.nu.2.
Et in tractatu de eccleſiarum immunitate iura pontificia præferenda ſunt legibus ſecularibus.to.1.pag 309.col.2.in med.nu.3.
Eccleſiarum immunitas apud Gentiles, Hebræos, & Chriſtianos maximo honore fuit.to.1.pag.308.col.2.ſub nu.2.per tot.
Eccleſia etiam non conſecrata habet hanc immunitatem, & quid de hoſpitalibus.to.1.pag.309.col.2.in med.nu 4.
Eccleſiæ immunitate non gaudet, qui committit crimen aſſaſſinij. to. 1. pagin. 311.col.2.in med.nu.9.& 10.
Eccleſiarum immunitas prodeſt excommunicato, & non hæretico, & infideli. to.1.pag.313.col.1.in med.nu.11.
Eccleſiæ immunitas prodeſt ei,quem ad eam fugientem index perſequitur.ead. col.in fin.num.12.
Eccleſiæ immunitas non patitur obſideri delinquentes, ne deficiantur eis alimenta.to.1.pag.315.col.2.in med.ſub nu 17.
Eccleſia debet ab vſuris potius quàm laicus abſtinere.tom.1.pag. 321. col.1.in prin.ſub nu.4.
Eccleſia & prælatus diœceſanus ſiſcum habent.to.1.pag.274.col.1. in fi.nu.11.
Eccleſiarum res ad quod tempus locari poſſunt.to.1.pagin.295.col.2.in med.& per tot.
Eccleſiæ res non poſſunt hodie locari vltra triennium.to. 1.pag. 296.colum.2. in princ.num.4.
Eccleſia & eccleſiaſticæ perſonæ locum habent deciſioni. l. quoties. C. de rei vendicatione.to.1.pag 307.col.1.in prin.nu.4.
Eccleſiaſticæ res qua ſolemnitate poſſunt dari in emphyteuſim.to.1.pagin.301. col.1.in med.nu.4.
Eccleſiaſticæ res an poſſint alienari ad ſubueniendum his, qui incarceres ob ſcelera,& luxuriam inciderunt.to.1.pag.299.col.1.in med.nu.9.
Eccleſiaſticæ res & bona poſſunt alienari ad pauperes aliendos, & captiuos redimendos.to.1.pag.298 col.2.in med.nu.8.
Eccleſiaſticæ res an poſſint hypothecæ ſubmitti,& in pignus dari. to. 1. pagin. 298 col.1.in fin.nu.7.
Eccleſiæ fructus,& reditus,an poſſit vltra triennium locari.ibid.ſub nu.6.
Eccleſiæ res quãdo poſſunt locari ad nouem annos.tom.1. pagin. 296. colum. ſecunda in fin.nu.6.
Eccleſiaſticus index qualiter poſſit punire delinquentes pœna pecuniaria. tom. 1.pag.273.col.2.in fin.ſub nu.8.
Eccleſiaſtici iudices debent pœnam pecuniariam in pios vſus, & non in propriam voluptatem erogare.to.1.pag.274.col.1.in med.ſub nu.9.
Eccleſiaſtici iudices qualiter expendere poſſint pœnam pecuniariam in proprios vſus.ibid.
Eccleſiaſticus ordo poſt delictum aſſumptus, quãdo liberet quem à iuriſdictione iudicis ſecularis.to.1.pag.107.col.2.in fin.nu.4.
Eccleſiaſtici beneficij renunciatio facta abſque prælati authoritate non tenet. to.1.pag.169.col.1.in prin.nu.6.
Eccleſiaſticus index,qui de cauſa abſolutionis à iuramento cognouerit, nõ poteſt ipſam principalem cauſam tractare.to.1.pag 166.col 2.in fin.nu.8.
Eccleſiaſticus index,an poſſit punire laicum vẽdentem merces mixtas cum alia ſpecie ignorante emptore.to.1.pag.375.col.2.in fin.ſub nu.5.
Eccleſiaſticorum beneficiorum,&c.vide in dictione,Beneficiorum.
Eccleſiaſticum beneficium obtinens à ſede apoſtolica quando præferatur idẽ obtinenti ab ordinario.to.1.pag.212.col.1.in prin.ſub nu.7.
Eccleſiaſtica & ſpiritualis poteſtas à ſeculari diſtincta eſt.to.1.pag. 101. col. 1. in fin.ante nu.1.
Eccleſiaſticus ordo vide in verbo,Ordo eccleſiaſticus.
Eccleſiaſticus index non ſecularis cognoſcit de quæſtione illa, an clericus ſit remittendus ad forum eccleſiaſticum.to.1.pag.109.col.1.in med.nu.1.
Quod apud Gallos non ſeruatur.ibid.in fin.
Eccleſiaſtici iudices in quibus poſſint puniri à Regijs auditoribus.to.1.pagin.116. col 1.in med.ſub nu.3.
Eccleſiaſtica beneficia in his Regnis Caſtellæ non dantur exteris.ibid.colum.2. in med.num.5.
Eccleſiaſticæ authoritati conſentaneum eſt vt caſtra, & vrbes cum poteſtate vtriuſque gladij ſub eius habeat dominio.tom.1.pag.435.colum.2. in fin.ſub num.8.
Eccleſiaſticus dies quis dicatur.to.primo,pag.451.col.prima in fin.ſub nu.9.
Eccleſiaſticæ cauſæ tractandæ ſunt,& examinandæ apud iudices eccleſiaſticos. tom.primo pag.114.col.2.in fin.ſub nu.primo.& ibi quæ ſint hæ cauſæ.
Eccleſiaſtica poteſtas in quo à ciuili,& ſeculari differat.to.1. pag.2. col. 2. propè medium.
Eccleſiaſtica poteſtas ab ipſo Deo Ieſu,Petro vt Principi Apoſtolorum, & cęteris,eorumque ſucceſſoribus fuit conceſſa.ibid.
Eccleſiaſtica poteſtas ſupernaturalis eſt, in finemque ſupernaturalem tendit. ibid.& to.primo pag.4.col.2.in med.
Eccleſiaſtici prælati non poſſunt aliunde temporalem iuriſdictionem habere quàm ex Regia conceſſione.to.1.pag.12. col.2.in med.ſub nu.2.
Eccleſiaſticus & ſecularis iudex mutuo ſibi auxilium præſtant in exequendis mandatis,& ſententijs.to.1.pag.30.col.1.in fin.& ſeq.in prin.nu.1.
Eccleſiaſticus iudex an poſſit mittere in carcerem laicos propria authoritate. to.primo.pag.30.col.2.in med.nu.2.
¶Effectus iuramenti remiſſiuè.to.2.pagin.230.col.prima in med.ſub nu 1.
¶Electio an ſit hæredis,vel legatarij in legatis alternatiuis, & ſimilibus. tom.2. pag.32.col.2 in med.nu.3.
Electio hæredis incerti ex certis poteſt alteri committi.to.2.pag.53. col. primæ in fin.nu.11.
Electio in dignitatibus eccleſiaſticis,an poſſit virtute conſuetudinis fieri ex certis.tom ſecundo pagin.135.col.prima in prin.nu.9.
Electio facta à canonicis, qui alteri eligendi poteſtatem dederant præfertur electioni

electioni poſtea factæ a b illo,cui conceſſa fuit,etiam ignorante.to.2.pagin. 143.col.2.in prin.ſub nu.11.
Electio facta ad beneficium, etiam ex ignorantia excommunicationis nulla eſt, to.2.pag.322.col.2.in med.nu.3.
¶Eligens dignum omiſſo digniori,an teneatur ad reſtitutionem.to.2.pagin.494. col.2.in med.nu.6.
¶Eleemoſyna non eſt propter euitandum ſcandalum omittenda in graui neceſſitate.to 2.pag.471.col.2.in fin.ſub nu 4.
¶Eleemoſynam dare,an ſit in præcepto.to.1.pag.375.col.prima.in med. & ſeq. ſub num.5.
Eleemoſynam dare quando teneatur,quis ſub mortali culpa.to.1.pag. 375. col. 1.in fin.ſub num.5.
Eleemoſynam dare,an cogatur diues officio iudicis.ibid.
¶Eleazarus elephante oppreſſus mortuus fuit.to.1.pagin.156.colum.2.in med. ſub num.10.
¶Electio Imperatoris ad ſeptemuiros Germaniæ, vt collegium non vt ſingulos pertinet.to.1.pag.3.col.2.prope princ.
Electus ſponte,vt quid ſibi videatur exponat,iurare non tenetur.to.1. pag. 286 col.2.in med.nu.4.
¶Eleyſon,an eleeſon proferendum ſit.to.1.463.col.2.in med.
¶Eloquium diuinum conciliatur.to.1.pag.266.col.1.in prin.ſub nu.1.
¶Emancipare filium cogitur pater aliquot caſibus.to.2.pagin. 63. col. 2. in fin, ſub num.20.
Emancipationis & patriæ poteſtatis differentia in quibus hodie ſublata.tom.2. pag.390.col.2.in fin.& in prin.ſeq.ſub nu.3.
Emancipationis & ſuitatis differentia, an hodie duret facto teſtamento. tom.2. pag.61.col.prima in med nu.5.
¶Emanuel à Coſta.to.primo pag.159.col.ſecunda in fin.ſub num.4.& pag.163. col.2.in med.ſub nu.12.
¶Emphyteuſis à patre pro ſe,& filijs accepta,an ad fœminas pertineat.to.ſecundo pag.67.col.1.in med.nu.2.
Emphyteuſis à patre pro ſe,& filijs accepta, an mortuo patre filijs competat ex mortis cauſa capione,an ex vero contractu emphyteuſis.to.2.pagin.19.col. 2.in fin.ſub num.26.
Emphyteuta qui iurauit in contractu emphyteuſeos, an priuari poſſit emphyteuſi,ſi ante biennium ſolutionem omiſerit.to.2.pag.238.col.1. in fin. nu.5.
Emphyteuta quam poſſeſſionem habeat.to.2.pag.393.col.2.in med. & tom.2. pag.373.col.2.in prin.ſub nu.4.
¶Emphyteuſis, cuius origo non apparet,an præſumatur perpetua, vel temporalis.to.1.pag.262.col.1.in fin.nu.4.
Et quid de emphyteuſi eccleſiaſtica.ibid.col.2.in princ.
Emphyteuſis conuenta vltra tempus iure permiſſum, & ſi non valeat quo ad totum illud tempus à contrahentibus deſinitum. valet planè quo ad tempus, quod iuxta iuris legitimas ſanctiones poterat definiri.to.1.pag. 296. colum. 2.in fin.num.5.
Emphyteuſis eccleſiaſtica ſimpliciter data alicui, nulla nec filiorum,nec hæredum facta mentione,ad filios, & nepotes accipientis tranſit. to. primo pag. 301.col.2.in fin.ſub nu 6.
Emphyteuſis & feudum in quo differunt.to.1.pag.304.col.2.in prin.ſub num.4.
Emphyteuſis non hæreditariæ effectus.tom.1.pag.304. col. 2. in med. ſub num, 4.& ſeq.
Emphyteuſis eccleſiaſtica, an tranſeat in hæredes extraneos, & an egrediatur tertiam generationem.to.primo.pagin.301.col.prima in fin.nu.5.
Emphyteuſis eccleſiaſtica cuius origo non apparet,nec de eius conditionibus conſtat,qualiter ſit interpretanda.to.primo pag.301,col.2.in fin.nu.6.
Emphyteuſis ſimpliciter accepta ſiue priuata,ſiue eccleſiaſtica,ad mares,& fœminas defertur.tom.primo.pagin.302.col.1.in med.nu 1.
Emphyteuſis quando pertineat ad filios hæredes,non ad alios.ibid.col.ſecunda in med.num.2.
Emphyteuſis poteſt prælegari à patre vni filiorum,vel hæredum.ibid.in fin.
Emphyteuſis eccleſiaſtica quando non eſt res hæreditaria. to, primo pag. 304. col.1.in fin.ſub nu.4.
Emphyteuſis hæreditaria competit ipſis hæredibus pro hæreditarijs portionibus.tom.1.pag.304.col.2.in med.ſub nu.4.
Secus vero ſi non ſit hæreditaria.ibid.
Emphyteuſis quando eſt hæreditaria.ibid.
Emphyteuſis non hæreditaria, an pertineat ad filium inſtitutum in re certa. ibid.pag.304.col.2.in fin.nu.5.
Emphyteuta ceſſans ſoluere penſionem triennio Eccleſiæ, iure ſuo cadit.tom. 1.pagin.348.col.1.in med.ſub nu.1.
Emphyteuta Eccleſiæ quo tempore conſtituatur in mora, ſi ceſſauerit à ſolutione penſionis.tom.1.pag.388.col.1.in fin.ſub nu.4.
¶Emptor rei alienæ ſcienter quanquam ſcit venditoris non eſſe, ea euicta poterit ad pretium agere.to.1.pag.386.col.2.in fin.nu.1.
Emptor in quibus caſibus non poteſt agere de euictione.ibid.ante nu.1.
Emptor an poſſit conuenire venditorem actione euictionis ſine enunciatione litis,quando iuramentum in venditione appoſitum eſt.to.1.pag.388. colum. ſecunda in fin.nu.5.
Emptoris contumacia quando eum iure,& actione euictionis priuet. to.1.pag. 399.col.1.in princ.num.9.
Emptor quamuis litem venditori denunciauerit, non poteſt contra eum agere de euictione,ſi res per imprudentiam, errorem,aut iniquitatem iudicis euicta fuerit.ibid.in fin.num.10.
Emptor ſi res per empta fuerit abſque eius culpa,an conueniri poſſit ad integram iuſti pretij ſolutionem venditore decepto vltra dimidiam. to.1.pagin. 252.col.2.in med.nu.13.
Emptoris hæreditatis,& rerum ſingularum diſcrimen.to.1.pag.39.col.ſecunda in fin.ſub nu.3.
Emptor bonæ fidei,an faciat fructus ſuos.tom.1.pagin.161.colum. 1. in princ. num.7.
Emptor fiſci non poteſt expellere colonum fiſci venditoris.to.1.pag. 207. col. 1.in med.nu.5.
Emptor tenetur ſtare colono fiſci.ibid.
Emptor,qui ex l.2.C.de reſcin.vendi.rem reſtituere elegit,an ſit cogendus fructus etiam reſtituere.to.1.pag.246.col.2 in fin. nu.9.
Emptor conuētus vltra dimidiam,iuſti pretij, an debeat rem cum fructibus reſtituere.ibid.
Emptor tenetur iuſtum pretium ſupplere vēditori etiam re per empta.to.2.pa. 252.col.2.in med.nu.13.
Emptor quando erit cogendus ſtare locationi. to.1.pag.294.col.1.in med.ſub numer.4.
Emptor qui prior numerauit pretium potior eſt.to.1.pag.307.col.2. in princi. ſub nu.6.
Emptor prior quando præfertur poſteriori,etiam ſi ei prius facta fuerit traditio.ibid.col.2.in med.ſub.nu.7.
Emptor quo pacto poteſt habere rem venditam tit.locationis.to.1.p.336. col. 1.in med.ſub nu.6.
Emptor bonæ fidei quis dicatur.to.2.pag.395.col.1.in med.ſub.nu.1.
Emptor rei furtiuæ an poſſit illam rem,poſt ſcientiam furti,reſtituere.to.2.pag. 516.col.1.in fin.ſub.nu.3.
¶Enormis & modica læſio quæ dicatur.tomo. 1. pagina. 162.col.2.per tot.ſub num.11.
Epheſina Synodus tertia.to.1.pag.429.col.2.in fin.nu.3.
¶Ἐπιεικὴς,& ἐπιεικεία.to.2.pag.392.col.1.in med.ſub.n.3.
Epiſcopus quomodo præſcribat partem alienæ dioceſis,quā ad catholicā vnitatem reduxerit.to.2.pag.411.col.2.in med.nu.8.
Epiſcopus poteſt diſpenſare cum eo,qui obtinuit beneficium eo tempore, quo erat excommunicatus.to.2.pag.325.col.2.in prin.nu.8.
Epiſcopus poteſt abſoluere excommunicatum à prælato inferiori.to.2.pa.351. col.2.in med.nu.3.
Epiſcopus non poteſt cōmunicare cum excōmunicato etiā à ſe ipſo,ante ſolēnem abſolutionem.to.2.pag.299.col.1.in med.nu.2.
Epiſcopus tempore interdicti ordines maiores celebrans irregularis eſt to. 2. pag.363.col.1.in med.ſub,nu.4.
Epiſcopus vel ſacerdos an poſſit eſſe delegatus Principis ſecularis in cauſa criminali.to.2.pag.459.col 2.in med.nu.8.
Epiſcopus poteſt propria cōſtitutione excommunicationis ſententiam ferre in negligentes exequi teſtamenta.to.2.p.35.col.2.in med nu.4.
Epiſcopus ita poteſt cogere teſtamentarios exequutores ad exequendum, vt contraria in hoc teſtantis voluntas non ſit admittenda.to.2.pag.90.col.1.in fin.nu.6.
Epiſcopus non poteſt excludi à cura eccleſiæ alicuius,etiam, ſi patronus tempore conſtructionis hoc expreſſim diſpoſuerit.tomo. 2. pagina. 90. col.2.in fin.nu.8.
Epiſcopus habens patrimonium,poteſt in eo,quem voluerit hæredē inſtituere to.2.pag.21.col.2.in fin.nu.3.
Epiſcopus an teneatur facere inuentarium de rebus eccleſiæ.to.2.pag. 23. col. 1.in med.nu.9.
Epiſcopus non poteſt diſpenſare contra concilia.to 2.pagi. 148. col.2.in med. ſub nu.15.
Epiſcopus an poſſit à ſuſpenſione canonis abſoluere. ibid.
Epiſcopus non poteſt diſpenſare contra cap.non debet.de conſang.to. 2. pag. 167.col.1.in prin.nu.11.
Epiſcopus ſolus ex iuris canonici regula eſt iudex verus in cauſa matrimoniali.tom.2.p.217.col.2.in med.nu.1.
Epiſcopus poteſt diſpenſare cum iuuene,qui inceſtum commiſit, vt poſſit matrimonium contrahere,& debitum exigere.to.2.pag.174. col.1.in med. ſub num.6.
Epiſcopus an poſſit teſtari de bonis proprijs, & propria induſtria quæſitis. to. 2.pag.23.col.2.in pr.nu.11.
Epiſcopi quomodo iurare debeant.to.2.pagin.226.col.2.in fin.nu.3
Epiſcopis ſolis eſt ius,& poteſtas anathematizandi.to.2.pa.328.col.2. in med. ſub nu.6.
Epiſcopo incumbit cura, vt teſtamenta exequutioni tradantur, etiam ſi legata non ſint pia. tomo 2.pagina35.col.2.in pr.ſub nu.3.
Epiſcopo quando competat ius reſtituendi malè ablata per teſtatorem.to. 2.p. 30.col.2.in pr.nu.8.
Epiſcopalis dignitas,aut ſacri ordinis ſuſceptio,an diſſoluat matrimonium nō conſummatum.tom.2.pag.178.col.1.in fin.nu.9.
¶Epiſcopus quomodo diſpenſare poſſit cum clerico vſurario.to.1.pa.330.col. 1.in prin.ſub nu.3.
Epiſcopus poteſt auocare cauſam pendentem corā eius vicario.to. 1. pag. 26. col.2.in med.ſub nu.1.
Epiſcopus ratam poteſt habere alienātionem rerum eccleſiæ abſque ſolēnitate ſede vacante factam.to.1.pag.98.col. 1.in pin.ſub.nu.10.
Epiſcopus ſolus non ſimplex ſacerdos eſt miniſter ſacramenti confirmationis & quare to. 1.pag.187.col.1.in med.nu.6.
Epiſcopi lata ſignificatione Regis vaſalli dicuntur.to.1.pag.13.colu.1. in prin. ſub num.2.
Epiſcopi iure diuino tenentur ad perſonalem reſidentiam.to.1.pag.372.col.2. in prin.ſub nu.9.
Epiſcopi in aliquibus caſibus deductis ex legis diuinæ interpretatione excuſantur à reſidentia.ibidem colum.2. in med.
Epiſcopis incumbit cura quod merces iuſto pretio peregrinis vendantur. to.1. pag.375.col.2.in fin. ſub nu.5.
Epiſcopi an poſſint delegare ea,quæ ſunt ordinis epiſcopalis.to.1.pag. 395.col. prima in fin.ſub num.3.
Epiſcopo inhoneſtum eſt exercere poteſtatem ordinis in aliena diœceſi, quæ ſibi commiſſa non fuerit.tom.1.pag.395.col.2. in princ. ſub nu.3.
Epiſcopus habens merum imperium non poteſt illud exercere in cauſis, quæ ſanguinis

ſanguinis pœnam requirunt.ibid.col.2.in med.
Epiſcopi & vrbium pretores vicarios cōſtituere poſſunt ad ciuilia & criminalia negotia.ibid.col.2.in fin.nu.4.
Epiſcopi pares cenſentur proconſulibus,qui olim à ſenatu Romano mittebantur ad prouinciarum adminiſtrationem.ibid.
Epiſcopus non poteſt poteſtatem conferēdi beneficia committere alteri,quàm eius vicario generali.to.primo,pagina 397.col.1.in pr.ſub nu.6.
Et an hæc poteſtas cenſeatur commiſſa ſub generali commiſſione ibidem. col. 1.ſub nu.7.
Epiſcopus poteſt conferre beneficia eccleſiaſtica exiſtens in alieno territorio. to.1.pag.397.col.2.in prin.ſub nu.8.
Et ibi an idem facere poſſit eius vicarius.
Epiſcopi Romæ habitantes non poſſunt in eadem vrbe beneficia eccleſiaſtica conferre.to.1.pag. 397.col.2.in med.nu.9.
Epiſcopus an poſſit conferre primam tonſuram ſubditis in aliena diœceſi.ibidem.in fin.
Et quid cum diœceſani licentia.tomo primo,pagina.398.col.1.in princip. ſub numer.10.
Epiſcopatus an ſit verè ordo ab alijs diſtinctus.to.1.pag.190.col. 1.in princip. numer.15.
Et an is,qui presbyter non eſt poſſit in Epiſcopum conſecrari, ita vt verè Epiſcopus ſit,& poteſtatem indebilem acquirat.ibid.col.1.in med.nu.16.
Epiſcopi quot conuenerint in Nicœna ſynodo.to.1.pag.427.col. 2. in med. & col.ſeq.in prin.ſub nu.1.
Epiſcopi quot conuenerint in Conſtantinopolitana Synodo.to.1.pag.429.col. 2.in med.ſub nu.2.
Epiſcopus Neſtorius in quam inciderit hæreſim.to.1.pag.430.col. 1.in fin. ſub num.3.
Epiſcopus poteſt religionis cauſa in memoriam alicuius Martyris, vel viri ab Apoſtolica ſede in ſanctorum numerum relati dierum celebrationem inſtituere.to.1.pag 450.col.2.in fin.ſub nu 8.
Epiſcopus ſi vicario mandatum dederit excipiens collationem beneficiorum, ſeu aliud quod ſpeciale mandatum exigit ad reliqua omnia mandatum extēditur. to.1.pag.256.col.1.in med.ſub nu.9.
¶Epiſtola Ieſu ad Abagarum & Abagari ad Ieſum.to.1.pag.444. col.1. in med. numer.11.
Epiſtola ſi recognoſcatur a ſcribente,facit plenam probationem.to.1.pag.78. col.1.in prin.nu.7.
Et quid ſi non recognoſcatur.ibid.
Epiſtolæ decretales an exequentur canonibus conciliorum vniuerſalium.tom. 1.pag.433.col.1.in med.ſub.nu.6.
Epiſtolæ decretales, quæ à ſummis Pontificibus datæ ſunt vniuerſalis eccleſiæ cōſenſu probantur.tomo primo.pagina.433.columna ſecunda in medio.ſub numer.6.
¶Equi,arma,& domus vbi habitant nobiles non poſſunt capi pro exequutione debiti ſoluendi.to.1.pag.236 col.2.in med.ſub nu.4.
¶Eraſmi inſignis error circa vrbem Abilam.tomo primo pagina.444. col.2.in med.ſub nu.12.
¶Erectio furcarum ſignum eſt capitalis,criminaliſque iuriſdictionis. to. 1. pag. 411.col.2.in prin.nu.6.
¶Erigere poteſt furcas, qui in aliquo loco criminalem exercet iuriſdictionem, ibidem.
¶Error Marſilij Paduani damnatus.tomo primo pagin. 102. col. 2. in med. ſub numer.2.
Error iuris bonam fidem producit quo ad fructuum acquiſitionē.to.1.pag.161. col.2.in prin.nu.8.
Et quid de iuris errore adſiſtentis,vel reſiſtentis.ibidem.
Et quid ſi iuris error concurrat cum facti errore.tom.1.pagina 161.col.2.in fin. ſub nu.8.
Error Aſconij notatur.to.1.pag.400.col.2.in prin.ſub nu.1.
Error interpretum Suidæ & Plutarchi.to.1.pag.404.col.1.in.fin.ſub.nu.6.
Error Accurſij oſtenditur.to.1.pag.405.col.2.in prin.ſub.nu.8.
Error Bulgari.to.1.pag.414.col.1.in prin.
Error Gratiani.to 1.pag.417.col.1.in med.
Error manifeſtus Bedæ.to.1.pag.429.col.2.in med.ſub.nu.2.
Error Diui Cypriani.to.1.pag.431.col.2.in prin.ſub nu.2.
Error gloſſæ.in c.noli meis. nona diſtinctione.tom.1.pagina.433.col.1.in med. ſub num.6.
Error Laurentij Vallæ.to.1.pag.434.col.2.in prin.ſub nu.8.
Error maximus eſt in Chronologia deducta à diluuio & vniuerſali Cataclyſmo to.1.pag.446.col.2.in med.ſub nu.3.
Error Accurſij circa verbum,Principia.to. 1.pag.464.col.1.in fin.
Errans in iure an habeat malam fidem,& an poſſit præſcribere. to. 2.pag.396. col.2.in med.ſub nu.2.
Error perſonæ vel alterius qualitatis an impediat matrimonium.to.2.pag.136. col.2.in fin.nu.1.
Error iuris an in animæ iudicio vſucapionem impediat.tomo 2. pag. 398. col. 1.in med.nu. 8.
Error iuris maximè dubij,& perplexi non impedit præſcriptionem. to. 2. pag. 398.col.2.in med.nu.9.
Error iuris cum errore facti contingens an proſit vſucapienti ibid.nu.10.
Error canoniſtarum,qui ſequuti glo.in ſumma de pœnitent.diſtinct.5.dixerunt confeſſionem ſacramētalem,quę ſit ſacerdoti, iure humano eſſe inſtitutam. to.2.pag.297.col.1.in prin.ſub nu.6.
Errores Vuitcleff,renouati per Martinum Lutherum.tom.2.pag.294.col. 2. in prin.ſub.nu.8.
Error doctorum negantium quem inſcium & ignarum poſſe puniri pœna legis vel ſtatuti.to.2.pag.337.col.1.in fin.& ſeq.ſub nu.9.
¶Eſdræ liber fuit omiſſus à Clemente Papa.to.1.pag.420.col.1.in fin.ſub nu.5.
Eſdræ duo ſunt libri apud Hebræos canonici.ibidem.
¶Ethnicorum ſobrietas & abſtinentia quem ad finem tetenderit.to.1.pag.454. col.1.in prin.ſub.nu.1.
¶Euangelico iure nempe diuino vſura prohibita eſt to.1.pagin. 321. col. 1. in med.& col.2. in fin.ſub.nu.5.
Euictionis actio.quando detur contra venditorem. to. 1. pagina 387. col.1.& ſeq.& per tot.
Euocatio litium & cauſarum,vide in verb.Auocatio.
Euangelij locus, Qui gladio peremerit aliquem gladio peribit,quo pacto intelligatur.to.1.pag.271.col.2.in fin.ſub nu.3.
¶Euchariſtiæ ſacramentū an poſſit miniſtrari fœminis prægnantibus tempore interdicti.to.2.pag.363.col.1.in prin.nu.2.
Euchariſtiæ feſtiuitas vſque in octauam diem interdictum ſuſpendit. to. 2.pag. 366.col.1.in fin.nu.1.
Euhariſtiæ ſacramentum eſt in præcepto ei, qui in mortis periculo conſtitutus eſt ex diuina inſtitutione.to.1.pagina 186.col.2.in fin.ſub nu.5.
¶Eugubinus deceptus Geneſe.capit.24.& Leuit.27.to. 1.pagina 471. col. 1. in fin.ſub nu.9.
¶Eunuchi an ſint irregulares.to.2.pag.427.col.2.in med.ſub.nu.6.
Eunuchorum differentia.ibid.pag.429.col.1.per tot.& ſeq.
¶ Euſebij locus in eccleſiaſtica hiſtoria correctus.tom.2.pagina. 166. col.2. in princ.nu.8.
¶ Euſtratij error.to.1.pag.321.col.2.in prin.ſub nu.5.
Εὐρετρα quæ?& an licitè retineantur.to.2.pag.484.col.2.in med.nu.3.
¶Euſebius exiſtimauit Niſibim eam eſſe vrbem,quæ in ſacris Biblijs,appellatur Niniue.to.1.pag.412.col. 2.in fin.
Euſebius an Arrianus fuerit.to.1. pagina 442.col.1.in fin ſub nu.7.
Euſebij Pamphili hiſtoria an ſit apochripha.ibid.col.1.in prin.nu.7.
¶Eurypidis pater genere Beotus qua ignominia fuit notatus.to.1.pag.237.col. 2.in prin.ſub nu.6.
¶Exceptio fornicationis poteſt ab vxore contra maritū eam accuſantē opponi etiam lite conteſtata.to.2.p.182.col.2.in fin. nu.6.
Exceptio & preſcriptio qua ratione differant.to.2.pag.369.col.1.in fi. ſub nu.1. & col.2.in prin.nu.3.
Exceptio & defenſio in quo differant.to.2.pag.369.col.2.in fin.ſub nu.4.
Exceptio propriè actionis eſt excluſio,non intentionis.ibid.
Exceptio quid?to.2.pag.369 col.2.in med & fin.nu.4.
Exceptio græcè quo modo appelletur.ibid.col.1.in med.ſub nu.1.
Exceptionem paris criminis poteſt obijcere vxor viro accuſanti eam ciuiliter, etiam lite cōteſtata.to 2.pag.182.col.2.in fin.nu.6.
¶Exceptio non numeratæ pecuniæ.to.1.pag.248.col.2.in fin.ſub nu.3.
Exceptio facit firmam regulam in omnibus quę excepta nō ſunt.to.1.pag.255. col.2.in med.nu.6.
Exceptio regulæ an debeat ſub ipſa regula contineri.to. 1.pag.284.colum.1.in med.& to.1.pag.256.col.1.in prin.ſub nu.8.& in fin. ſub nu.9.
Exceptio ſit ad reſtringendam regulam,& non ad ampliandam.ibid.col.1.in fi. ſub num.9.
Exceptio dum non probatur pro regula iuris præſumitur.tomo 1.pag.284.col. 2.in princ.nu.4.
Exceptio vtcunque dilatoria, ſi oriatur poſt litis conteſtationem admittenda tunc eſt,& opponi poterit.to.1.pag.91.col.1.in med.ſub nu.2.
Et quid quando exceptio ante concluſionem orta erat & poſt cōcluſionem venit in cognitionem ipſius excipientis.ibidem.
Exceptio declinatoria fori proponi poterit à clerico apud iudicem ſecularem, etiam poſt ſententiam,quæ tranſierit in rem iudicatam.to.1.pag.109.col. 2. in prin.nu.2.
Exceptio non numeratæ dotis,vide in verbo,Creditores.
Exceptio nullitatis non poteſt opponi contra tres ſententias omnino conformes.to.1.pag.87.col.1.in fin.ſub nu.1.
Exceptio debet eſſe ex comprehenſis in regula.tomo 1.pag.256. col. 1. in fin. ſub num.9.
¶Excellentes numi quid?to.1.pag.472.col.2.in med.ſub nu.2.
¶Excellētia alicuius quæ priuilegia habeat.to.1.pag.272.col.2. in fin.ſub nu.6.
¶Excipiens non videtur fateri.to.1.pag.151.col.1.in med.ſub nu.2.
¶Excommunicatio in genere definitur, traditur que huius dictionis origo,& ſignificatio.to.2.pag.292.col.1.in med.nu.1.
Excommunicatio maior definitur.to.2.pag.293.col.1.in prin.nu.3.
Excommunicatio minor quid ſit exponitur.ibidem in med.nu.4.
Excommunicatio impropria quid.ibid.in med.
Excommunicatio maior amplius nocet excommunicato,quàm ipſum peccatū mortale,propter quod excommunicatur.to.2.pag.293.col.1.in fin.nu.6.
Excommunicatio alio modo ſeparat hominem à Chriſto,alio verò peccatum. ibidem.
Excommmunicatio nō eſt tantum pœna externa aduerſus Lutherum.to.1.pag. 294.col.1.in med.nu.7.
Excōmunicatio maior quòd habeat effectum aliquem, quo ad interiora animæ probatur.tom.2.pag.294.col.2.in med.ſub.nu.8.
Excommunicatio fide,ſpe,& charitate neminem priuare poteſt.to.2.pag. 294. col.2.in med.ſub nu.8.
Excommunicatio lata in communicantes cum excommunicato non præmiſſis iuris monitionibus eſt nulla ipſo iure.to.2.pag.304.col.1.in fin.ſub.nu.6.
Excommunicatio lata abſque trina monitione non eſt nulla ſed iniuſta.tom.2. pag.333.col.1.in fin.nu.7.
Excommunicatio lata à iudice delegato,cui in mandatis traditus eſt trinæ monitionis ordo,an ſit nulla.ibid.col.2.in prin.nu.8.
Excommunicatio ferri quando poteſt pro futuris culpis.tom. 2.pag. 334. col. 1.in med.nu.1.
Excommunicatio lata à iure differt ab ea quæ ſententia iudicis lata eſt ibidem. pag.334. col.2. in prin.nu.2.
Excommunicatio an ferri poſſit ſub conditione, Si intra certum diem nō ſatisfecerit.to.2.pag.335.col.1.in med.nu.4.

Excom-

Excommunicatio conditionalis an retrahatur ad diem, quo lata fuit.to. 2.pag. 336.col.1.in fin.nu.6.
Excommunicatio lata post appellationem minime habet effectũ,to.2.pag.336. col.1.in fin.fub nu.6.
Excommunicatio nusquam afficit nec ligat ignorantes.ibi.col.2.in prin.nu.7.
Excommunicatio iuris & hominis distinguuntur.tom. 2.pag.336.col.2.in med. sub num.7.
Excommunicatio lata ex falsa causa valida est,& absolutione indiget.to.2.pag. 349.col.1.in med.fub nu.14.
Excommunicatio falsa ex causa quæ sit.tomo secundo,pag.349.col. 1. in med. & fin.fub.nu.14.
Excommunicatio nulla vel iniusta nullum fortitur effectum.to.2.pag. 323. col. 1.in prin.nu.5.
Excommunicatio quibus ex causis dicitur medicinalis aduersus Lutherum. to. 2.pag.294.col.2.in fin.nu.9.
Excommunicatio an sit ferenda vbi verò similiter peccatori pœnitentię vtilitatem allatura non est.to.2.pag.295.col.1.in fin.nu.10.
Excommunicatio probatur per denuntiationem,vel per literas denuntiatorias. to.2.pag.303.col.1.in med.nu.1.
Excommunicatio maior, qua suffragiorum communione aliquem priuet. to.2. pag.317.col.2.in med.nu.2.
Excommunicatio quanquàm iniusta contemnenda non est.to.2.pag.323. col.2. in med.fub nu.5.
Excommunicatio in dubio de maiori est intelligenda.tomo.2.pag.328.col.1.in med.nu.5.
Excommunicatio ferenda nõ est nisi pro graui culpa,quæ mortalis sit.to.2.pag. 330.col.2.in med nu.1.
Excommunicatio canonis an liget percutientem clericum cum vxore, sorore, aut filia deprehensum.to.2.pa.186 col.2.in prin.fub nu.10.&in fi.fub nu.12.
Excompunicatio lata contra matrimonium clam contrahentes,explicatur.to. 2.pag.147.col.2.in fin.fub nu.9.
Excommunicatio non vitiat posscssionem religionis.tomo 2.pag.147.col.1.in med.num 3.
Excommunicatio canonis an habeat locum contra percutientẽ clericum cum sponsa deprehensum.to.2.pag.109.col.2.in prin.nu.12.
Excommunicare id est,à communione separare.to.2. pag. 292. col 2. in prin. fub.num.1.
Excommunicare quis possit.to.2.pag.343.col.2.in med.fub nu 1.
Excommunicari nemo potest nisi pro mortali culpa.to.2.pagina 490.col. 1.in med.fub nu.3.
Excommunicationis finis.to.2.pag.294.col.2.in fin.fub.nu.9.
Excommunicatus pluribus excommunicationibus quo modo possit ab omnib. absolui.to 2.pag.348 col.1.in fin.nu.13.
Excommunicatus qui nõ est potest omittere missam diebus festis ob cuitandũ scandalum.to.2.pag.472.col.1.in prin.fub nu.4.
Excommunicatus testari potest.to 2.pag.8.col.2.in prin nu.18.
Excommunicatus contrahit matrimonium.tom.1.pagin. 147. col.1.in med.fub numer.3.
Excommunicatus bene potest acceptare beneficium ecclesiasticum. to. 2. pag. 322.col.2.in fin.nu.4.
Excommunicatus maiori excommunicatione irregularis est.to.2.pag.321.col. 1.in fin.nu 9.
Et inibi de celebrante coram excommunicato, qui auctoritatem præstat celebrationi.
Excommunicatus iniustè non est priuatus generalibus suffragijs ecclesiæ. to. 2. pag.323.col.1.in fin.fub nu.5.
Excommunicatus iure veteri statim vitandus erat,occultus quidem occultè,publicus verò publicè.to.2.pag.299.col.2.in med.nu.3.
Excommunicatus semel præsumitur in eadem excommunicatione manere donec apparet de absolutione.to.2.pag.300.col.2.in prin nu.6.
Excommunicatus nominatim quis dicatur.tom.2.pagin. 301.col.2.in princip. num.8.
Excommunicatus in vna prouincia,vbique est vitandus.to.2.pag.303.col. 2. in med.nu 2.
Excommunicatus potest & tenetur dicere horas canonicas,to.2.pag. 305. col. 1.in prin.nu.8.
Excommunicatus an sit pœnitentiæ minister in articulo mortis existentis. to. 2.pag.321.col.1.in prin.fub nu.8.
Excommunicatus minori excommunicatione peccat celebrãdo diuina officia. to.2.pag.327.col.2.in med.nu.2.
Excommunicatus minori excommunicatione non potest eligi ad ecclesiasticũ beneficium.ibid.col.2.in fin.nu.3.
Excommunicatus qua ratione anathema dicatur.to.2.pag.329.col.2.in fin.n.7.
Excommunicatus in vita post mortem potest absolui.to.2. pag. 345. col. 2. in prin.nu.8.
Excommunicatus sacramenta ecclesiæ vel conferẽs,vel suscipiens peccat mortaliter.to.2.pag.318.col.2.in med.nu.5.
Excommunicatus ex constitutione Basilien si nullam consequitur vtilitatem,idcirco tenetur ipse à communione abstinere,& vitare alios etiam ante denũtiationem.to.2.pag.302.col.1.in med.nu.11.
Excommunicatus iniustè obligatur etiam in foro conscientiæ à diuinis sibi interdictis abstinere.tom.2.pag.325.col.1.in med.fub nu.7.
Excommunicatus non potest beneficium conferre nec eligere,nec præsentare. to.2.pag.325.col.2.in fin.fub nu.8.
Excommunicatus per annum perfistens in excommunicatione qua pœna sit puniendus.to.2.pag.326.col.1.in fin.fub nu.10.
Excommunicatus minori excommunione etiam si celebret non est irregularis. to.2.pag.327.col.2.in prin.nu.1.
¶Excommunicationis sententia quare ferri non possit in vniuersitatem.tom.1. pag.270.col.1.in prin.nu.9.
Excommunicatio lata post appellationem est nulla.tomo.1.pagin. 79. col.2.in prin.fub nu.2.
Et quid si intra tempus ad apellandum feratur.ibidem in med.
Excommunicatio aduersus percutientem clericum lata,iure humano Põtificio non diuino statuta est.to.1.pag.103.col.2.in med.fub nu.4.
Excommunicatus,qui propter excommunicationem non adfuit diuinis officijs an amittat distributiones quotidianas,& reliquos fructus.to.1.pag.371.col. 2.in med.fub nu.8.
Excommunicatus iustè vel iniustè & si nõ possit percipere reditus beneficij,nec distributiones quotidianas, tenetur tamen horas canonicas priuatim & occultè dicere.ibid.col.2.in fin.
Excommunicatus an possit acceptare beneficium.to.1.pag.381.col. 2. in med. fub num.4.
Excommunicãdi potestas alicui data,an possit ab eo delegari.to.1.pag.396.col. 1.in fin.fub nu.5.
Excommunicatus qua pœna puniebatur lege Regia.tom.1.pagin. 484. col.2.in med.fub num.1.
Excommunicatus vtens auxilio legis,diffamari,an sit audiendus.to.1. pag. 225. col.2.in prin.nu.5.
¶Exemplar deductum ex originali priuilegio authoritate solius iudicis & notarij fidem integram habet, vbi ex eo nullum præiudicium alicui fit in specie. to.1.pag.75.col.2.in fin.fub nu.8.
Exemplatio priuil egij qualiter fit facienda.ibid.col.2.in fin.fub nu.8.
Exemplo creditur & datur fides quoties is reperitur inter acta iudicij.to.1.pag. 74.col.1.in fin nu.6.
Exemplum traductum ex originali propter antiquitatem exemplationis,fidem quandoque facit,etiam si de solemnitate traductionis nõ appareat.to.1.pag. 74.col.2.in prin.nu.7.
Et quantum temporis requiratur ad constituendam hanc antiquitatem decem casus constituuntur ibid.pag.74.col.2.in med.& fin.& per tot.
Exemplum solemniter traductum ex originali quibus præiudicet to. 1.pagina. 74.col.1.in prin.nu.5.
Exemplum,vt probet,qua ratione & forma sit transcribẽdum ex originali. to. 1.pagin.73.col.2.in med.nu 4.
Exemplis instrumentorum non est regulariter fides adhibenda, etiam ab ipso Principe.to.1.pag.72.col.2.in fin.nu.2.
Exemplum & exemplar in quo differant.to.1.pag.66.col.1.in med.nu.4.
¶Exemplaris fubstitutionis definitio,& cui fieri possit.to. 2. pagi. 74. col. 1. in fin.nu.1.
Exemplaris fubstitutio potest fieri filio exhæredato.ibid.nu.2.
Exemplaris matrem furiosi excludit.tom.2.pag 76.col.1.in fin.nu.6.
Exemplaris substitutio qualiter extinguatur respiscentia.ibid.nu.4.
¶Exemptio clericorũ à potestate iudicis secularis, an sit iure diuino vel humano instituta to.1.pag.101.col.2.in med.nu.1.
Exemptio clericorum potest à summo Pontifice iure humano induci,etiam, si non fuerit iure diuino statuta.to.1.pag.103.col.1.in med.nu.3.
Exemptioni clericorum quamuis iure humano inductæ non potest Princeps secularis proprijs legibus derogare.to.1.pag.103.col.1.in fin.nu.4.
Exemptio clericorum & eorum priuilegia quo ad forum,& canonem an possit tolli vel limitari per Romanum Pontificem.tomo primo,pagina. 103. col.2. in med.nu.4.
Exemptio clericorum an possit consuetudine restringi tomo primo pagi. 104. col.1.in prin.nu.5.
Exemptio clericorum facilius restringitur & limitatur circa clericos primæ tõsuræ,quàm erga clericos in sacris constitutos.to. 1. pag. 104. col.2.in princ. fub.nu.5.
Exemptio clericorum à foro seculari etiam si secundum communem iure diuino fuerit inducta,id obtineret quo ad sacerdotes diaconos & subdiaconos & clericos primæ tonsuræ actu ministerio diuino vacantes.to.1.pag. 104. col. 1.in fin.fub.nu.5.
Exemptus ab Hidalgo in quo differat.to.1.pag.406.col.2.in fin.fub nu.11.
¶Executio instrumenti publici an possit peti lege Regia contra clericum, & coram quo iudice petenda sit,to.1.pag.25.col.2.in fin.nu.5.
Executio sententiæ in quibus casibus à tertio se ei opponenti impediri possit. to.1.pag.56.col.1.& per tot.
Executio sententiæ quando non possit reuocari.to.1.pag.79.col.2.in med. fub numer.2.
Executio fieri non debet pendente lite super nullitate sententiæ nisi trium sententiarum conformium.tom.1.pag.87.col.1.in fin.nu.1.
Executioni mandandæ sunt tres sententiæ conformes etiam in criminalibus. ibid.col.2.in fin.nu.3.
Et quid si sint sententiæ interlocutoriæ.ibidem.pag.88.col.1. in prin. fub nu.3.
Executio trium sententiarum conformium an habeat locum pendente restitutionis in integrum lite.to.1.pag.89.col.2.in fin.nu.7.
Executio sententiæ apud Gallos latæ in parlamento Principis etiam in prima instantia per exceptionem nullitatis impediri non potest. tomo primo.pag. 87.col.1.in fin.fub nu.1.
Executio trium sententiarum conformium an impediatur nullitate opposita procedente à defectu iurisdictionis.to.1.pagi.88.col.1.in med.nu.4.
Executio quando apud suprema Regis tribunalia partim reuocatur, partim benignitate temperatur.tomo primo.pagin.281.col.2.in fin.nu.3.
Exequutor an sit cogendus id officium assumere.tomo.secundo pagi.103.col.1. in prin.nu.3.
Exequutor an possit agere,& vendere res hæreditarias.ibid.col.2.in prin. nu.6.
Exequutor testamẽtarius potest cõpellere hæredẽ iudicis præcepto ad adeundam hæreditatem.to.2.pagin.29.col.2.in fin.fub.nu.3.
Exequutor testamentarius quam ætatem habere debeat.to.2.pag. 90. col. 1. in prin.num.4.
Exequutor testamentarius an possit constitui is,qui monachus est.to.2.pag. 89. col.2.in prin.nu.1.

Et quid

Et quid si exequutio ab eo de facto fiat.ibid.col.2.in fin.nu.2.
Exequutor absens constitutus vltimarum voluntatum qualiter id officium accipere videatur.to 2.pag.103.col.1.in med.fub nu.3.
Exequutio vltimarum voluntatum an præmittat additionem hæreditatis. tom.2. pag.29 col.2 in fin. fub nu.3.
Exequutio legatorum potest fieri officio iudicis.to.2.pag.35.colum. prima in fin. fub num 1.
Exequutor testamenti impeditur ante aditam hæreditatem,etiam si testator intestatus decesserit.to.2.pag.29 col.2.in fin.fub nu.3.
Et quid in legatis pijs.to 2 pag.100.col.2.in prin. nu.11.
Exequutio vltimarum voluntatum pertinet non tantum ad Episcopum, sed etiã ad quemcunque habentem iurisdictionem. to.2. pag.102. colum. secunda in med. num 1.
Exequutio testamentorum an possit committi fœminis.tom.2. pagin.89.col.2. in fin.num.3.
Exequutioni testamentorum quis terminus à iure sit constitutus.tom.2.pag.29. col.2.in prin.per tot.
Et quando is terminus incipiat currere. ibid.
¶Excussio bonorum prius debet fieri,quam debitor possit capi.tom.1.pag.236. col.1.in med.nu.2.
¶Exigens ab alio iuramentum quando peccet.tom.2.pag.244.colum.2. in medio num.2.
Exigens in peccato mortali eligi potest ad ecclesiasticum beneficium. to.2.pag. 328.col.1.in prin.nu.4
Existens in peccato mortali, & extra charitatem,an possit aliquod præceptum Dei vel Ecclesiæ implere.to.2.pag.314.col.1.in med. fub nu.1.
¶Exilij pœna alicui sententia iudicis imposita, donec eam iudex reuocauerit, an morte in ficta censeatur reuocata.to.1.pag.379.col.2.in fi fub nu.3.
¶Exhæredatio iustis ex causis fieri potest.tom.2.pag.62. colum. prima in med. fub num.8.
Exhæredatio iusta causa facta an tollatur ex amicitia postmodum inter patrem & filium contracta.to.2 pag.63 col.1.in med.nu. 17.
Exhæredato filio quo remedium competat.to.2.pag 61.col.1.in fi. fub num.6.
Exhæredato an possit fieri pupillaris substitutio,item & exemplaris.tom.2.pag. 74.col.2.in fi.nu.2.
¶Expensæ in cudẽ ia moneta factæ ex ipsius iusto pretio deducũtur. tom.1.pag. 495.col.1.in med. fub nu.5.
Expensarum condemnatio fieri potest etiam vbi quis fuerit victus per interlocutoriam sententiam.to 1.pag 93 col.1.in med.fub nu.2.
Si tamen index condemnationem istam velit differre ad diffinitiũ potest hoc facere. ibidem.
Expensarum condemnatio tunc iure omittenda est, cum quis habuit iustam litigandi causam.to 1.pag.93.col.1. in med.nu.3.
Et quando non habeat locum hæc declaratio,& conclusio.ibid.
Expensarum condemnatio tunc heri debet, cum fuerint petitæ. tom. 1.pag.93. col.2.in fin.nu 5.
Expensarum condemnatio quæ sit facienda debet aduersus temerè litigantes, an sit facienda etiam propter iustam litigandi causam, si cum iuris communis regula conuenit statutum alicuius vrbis,& municipalis lex,quæ dicitur victum victori condemnandum in expensis. to.primo pag.93.colum. secunda in princip. fub num.4.
Expensarum condemnationem si quis petierit,eaque omissa fuerit à iudice, nõ potest appellare ab omissa expensarum condemnatione. to.1.pag. 94. col. 1.in prin.fub nu.5.
Expensarum taxatio quo pacto fieri debeat.to.1.pag.94.col.1.in fin.nu.6.
Et expensæ extraiudiciales qualiter probari debent.ibid.
¶Expoliatus licet ante omnia sit restituendus,tamen si super petitorio,& principali lis contestetur, non potest postea petere se restitui interdicto, Vnde vi.to.1.pag.79.col.2.in fin.fub nu.3.
¶Exponens publicè res proprias venditioni, cogitur eas iusto pretio vendere. to.2.pag.373.col.1.in fin.nu.1.
¶Extensio licita est in correctorijs quando per eam redeatur ad ius commune.to. 1.pag.343.col.2.in med.fub nu.4.
Exteri non possunt in his Regnis ecclesiastica beneficia obtinere. pag. 116. col. 2.in med. nu.5.
¶Extraneus nomine absentis actum agens, ex quo actio personalis oriri solet, non quærit eã absenti ex eius ratihabitione. tom.1.pagin.204.colum.j.in fin. fub nu.13.

F

FAber Stapulẽsis existimat Berosum, & Metasthenem authores fictitios esse. to.1.pag.421.col.1.in prin.fub nu 5.
Fabrica Quid sit? to.2.pag 104.col.1.in med.nu.4.
¶Falcidia deducitur de legatis pœnalibus.to.2.pag.98.col.1.in fin. nu.5.
Falcidia an deducatur contra voluntatem testatoris.ibid.col.1.in fi.fub nu.6.
Falcidia an deducatur à donatione causa mortis. tom.2. pag.18. colum.1.in fin. nume.20.
¶Facultatis quæ sunt an tempore præscribantur? tomo primo pag.182. colum. 2.in fin. nu.2.
¶Falsa moneta quæ dicatur.to.1.pag.497.col.2.in med. nu.1.
Falsa moneta etiam dicitur illa,quæ ex adulterina materia fit,etiam ab illis, qui huic fabricæ & muneri à Rege sunt constituti.ibid.col.2. in fin. fub nu.1.
Et etiam illa,quæ pondus legitimum non appendit. ibid.
Falsæ monetæ fabricatores qualiter puniantur. tomo primo pag. 498. col.1.in prin.fub nu.3.
Falsam monetam expendens qua pœna puniatur. tomo primo pag. 498. col.2. in med. nu.4.
Falsi numi Latinè & Græcè quibus dictionibus significentur.to.1.pag. 497.col. 2.in fin.num.2.
Falsi criminis pœna an puniatur testis,qui extra iudicium nõ iuratus, & demum in iudicio iuramento præstito contraria respondent. to.1.pag.287. col.2.in med.fub nu.6.
Et ad hoc adducitur Speculatoris sententia.ibid.col.2.in fin. fub nu 7.
Et quid si in iudicio iuratus omnino contraria respondit. to.1.pag. 288. col.2. in prin. fub nu.8.
Et quid si testis statim & incontinenti se corrigat.ibid. in med.
Aut quo dicto,priori aut posteriori sit standum in causa hæresis. tom.1.pag. 289.col.1.in med.nu 9
Fallum an committat,qui veritatem interrogatus, occultat.to.1. pag.151.col. 2. in med. fub nu 3. & pag 153.col.1.in med. fub nu.5.
¶Falsi testis ratio & criminis grauitas.tom.2.pag.249.colum.1.in fin. & seq.per tot.num.5.
Falsus testis in iudicio quo modo sit puniendus.tom.2.pagin.250.colum.prima in prin.nu.6.
¶Fama integra cuiusque necessaria est Reipublicæ. to.primo pag. 155. col.1.in prin.fub num.8.
Fama inter bona merè temporalia censetur.ibid.
Fama maximum est omnium bonorum exteriorum. ibid.
Fama & honor vtili hominum subsunt.ibid.
Famæ restitutio potest remitti vel pretio,vel gratis,ibid.
Fama cum argumentis sufficit in criminalibus, ad punitionem.tom.1.pag.330. col.2.in med. fub nu.4.
Fama bonum externum.to.2.pag.473.col.2.in prin. fub nu.6.
Fama sola probat impedimentum ad effectum, ne matrimonium contrahatur. to.2.pag.168.col.1.in fin.nu.20.
Fama sola impedit matrimonium contrahi, etiam præcedentibus sponsalibus iuratis,to.2 pag.168.col.2.in med. nu 12.
Famæ an probet filiationem.to 2.pag 197.col.1 in med.nu.9.
Fama excommunicationis sufficit ad vitandum excommunicatum. tom.2. pag. 299.col.2.in med.nu.4.
Famæ propriæ parcendum.to.2.pag.470.col.1.in fi. fub nu.2.
Famæ alienæ restitutio quando sit cum proprio discrimine facienda. to.2.pag. 473.col.2.in med. fub nu.6.
Famæ restitutionem faciendam.to.1.pag.190.col.2.in med.fub nu.2.
Famosi latrones in his locis vbi grassati fuerint furca sunt figendi. tom.1. pag. 409.col 2.in med. ante nu.1.
¶Familia quid proprie dicatur.to.1.pag 338.col 2. in med.fub nu 4.
Familia potius per masculos,quàm per fœminas continuatur. tom. 2. pag 339. col.2.in med.fub nu.5.
¶Famulo infirmo an sit salarium præstandum, etiam eo tempore, quo ægrotus sit.to.1.pag.371.col.1.in prin.fub nu. 8.
¶Fauorabilis enumeratio,per quam ad ius commune reducitur. to.1. pag.343. col.2.in med.nu.4.
Fauore religionis aut vtilitatis publicæ, an cogatur quis aliquid vendere. vide in verb. Vendere.
Fauore dotis in contractu innominato excluditur ius pœnitendi eriam re integra to.1.pag.205.col.1.in prin.
Fauore doris, & sic præcauẽ, etiam post obitum mandantis regulariter expirat.ibidem.
Fauore publicæ vtilitatis cogitur priuatus rem propriam vendere. tom.1. pag. 377.col.1.in med.nu.8.
¶Fauor publicus & priuatus quo modo in legibus consideretur. to 1. pag.259. col.2.in med. nu.6.
¶Faustini,Cassiani,Arnobij,Ticonij,Victorini opuscula.tom.1.pag.443.col.2.in fin.& col.seq.fub nu.10.
¶Fautores & receptatores hæreticorum per sententiam obtentis beneficijs priuantur.to.1.pag.267.col.1 in prin. fub nu.4.
¶Fera ab vno percussa,& ab alio capta cuius efficiatur. tom.2. pag.501.col.2.in prin.num.13.
Feras domi habens an sit irregularis, si eæ hominem occiderint. to.2. pag.457. col.2.in prin.nu.11.
¶Ferdinandus, & Elisabeth quo tempore Arabes Hispania prorsus expulerunt. to.1.pag.2.col.1.in prin.fub nu.1.
¶Festi dies apud antiquos qui dicantur tom.1.pag.448.colum.1.in princip.ante num. prim.
Festi dies,quibus Christiani religionis gratia feriamur iure humano Pontificio sunt instituti.to.1.pag.449.col 1 in med. nu.5.
¶Festiuitates quæ suspendunt interdictum, tom 2. pagina. 366.colum.1.in fin. & per tot.
Festiuitatum tempore,quæ suspendunt interdictum, an liceat sepelire mortuos in Ecclesia,nuptias benedicere,Sacramenta eucharistiæ ministrare, fontem baptismatis benedicere,virgines,aquam,vestes,&c.tom.2. pag.367. col.1.in med. nu.6.
Festiuitatum aliquarum origo,quæ Christianis solennes sunt,& olim fuere.to.1. pag.450.col.2.in prin.nu.8.
Festorum dierum in celebrationibus,qua nunc ratione dies considerentur.to.1. pag.451.col.1. in med.nu.9.
Festorum dierum celebritas religionis causa iure ac lege veteris testamenti instituta est diuina institutione.to.1.pag.448.col.1. in med.nu.1.
Festorum observatio non tantum iure naturali, ac diuino veteris testamẽti. sed & diuino legis euangelicæ instituta est, & vim obligationis obtinet. tom.1. pag.449.col.1.in prin. nu.4.
Festum omnium Sanctorum quo tempore inceperit. to.1.pag.451.col.in princ. sub num.8.
Festum omne Iudæi sabbatum nuncupabant.tomo primo pag.448.col.1.in fin. sub num.primo.
¶Feuda emphyteusis, & ius patronatus an admittant repræsentationem istam, vt filius locum patris præmortui obtineat cum patruo, vel vt eum excludat. tom.1.pag.136.col.1.in fin.nu.13.

Index Alphabeticus.

Feuda & maioratus comparantur.to.1.pag.340.col.1.in prin.sub nu.5.
Feudum simpliciter acceptum ad filios tantum & masculos pertinet. to. 1.pag. 303.col.2.in fin.sub nu.3.
Feudum & emphyteusis an semper equiparentur.to.1.pag.335.col.prima in medio.& to.1.pag 392.col.1.in fin.sub nu.1.
Feudum iure communi Romanorum mortuo patre non transfert possessionem in filium.tomo.pag.342.col.1.in med.sub nu.7.
Feudum quando non citres hæreditaria.to. pag.304.col.1.in fin.sub nu.4.
Feudum & emphyteusis quando sint hæredi taria.tom.1.pag.304.col.2.in med. sub nu.3.
Feudum hæreditarium an pertineat ad filium in re certa institutum.ibidem, in fin.nu.5.
Feudum hæreditarium quid sit? to.1.pag.129.col.1.in fin. sub nu.1.
¶Feudatarius quam possessionem habeat.tom.2.pag.374.col. secunda in princ. sub nu.7.
Feudi successio ad quem gradum extendatur.tom.2.pagin.107.colum. prima in prin.num.12.
¶Fictiones legis Corneliæ & postliminij an hodie locum habeant, & in quibus captuis.to.2.pag.512.col.2.in fin.6.
¶Fideicommissum relictum ab his,qui in conditione nominantur, an valeat.to. 2 pag.68.col.2.in med.nu.4.
Ficta professio quæ,& an sufficiat ad præscriptionem. tomo 2.pag.377.col.2.in fin.nu.5.
Ficta mala fides,to.2.pag.403.col.1.in prin.sub nu.4.
¶Fides quid? to.2.pag.391.col.2.in med.sub nu.1.
Fides vera per morale crimen non amittitur, cum ea possit apud aliquem esse sine charitate.to.2.pag.293.col.2.in med.sub nu.6.
Fides quot modis dicatur? to.2.pag.230.col.2.in med. sub nu.2.
Fidei interpolitio an sit iuramentum? ibid.
Fides quid? to.1.pag.145.col.1.in fin. sub nu.1.
Fides quàm necessaria sit ad Rempublicam.tom.1. pag.235. colum.2. in medio sub num.1.
Fides mala emptoris non impedit, quin pretium datum venditori reperi possit, si res fuerit evicta. tomo primo pagina. 387. colum. prima in princip. sub nume. primo.
Fides bonæ vel malæ possessor. vide in verbo, Possessor.
Fides instrumenti publici an periclitetur,eo quod protocolum non inueniatur. to.1.65.col.2.in med.nu.3.
Fides regulariter non est adhibenda exemplis instrumentorum etiam ab ipso Principe.to.1.pag.72.col.2.in fin. nu.2.
Fidem plenam facit chirographum,si probetur ab eo,contra quem producitur, subscriptum fuisse.to.1.pag.76.col.1.in med. nu.2.
Et qualiter hoc probetur.ibid.col.1.in fi.& seq.
Fides datur exemplo instrumenti quoties id reperitur inter acta iudicij. tom.1. pag.74.col.1.in fin.nu.6.
Fides adhibetur exemplo propter antiquitatem licet non constet de solennitate exemplationis.ibid.col,2. in prin.nu.7.
¶Fideiussor an ratione iuramenti amittat beneficium excussionis.to.2.pag.238. col.1.in med.num.4.
Fideiussor an iuramento possit obligari in plus quàm principalis est obligatus. to.2.pag.379.col.1.in prin.nu.3.
Fideiussio dotis restituendæ an iuramento confirmetur. tom.2. pag. 266. col.1. in fin. nu.9.
¶Fideicommissario quæ actio competat.tomo secundo pag.84.colum.prima in med. num.4.
Fideicommissum conditionale non transmittitur ad hæredes.to.2.pag.93.col.2. in med.num.2.
Fideicommissum purum transmittitur ad hæredes mortuo fideicommissario etiam ante additionem hæreditatis.ibid,in fin.nu.3.
Fideicommissum familiæ vel agnationi relictum vt proximiores admittantur, an proximiori testatoris primi,vel vltimi possessoris deferatur.to.1.pag.129. col.1,in med.num.1.
Fides tabellioni habenda est potius quàm testi per eum examinato, cum de veritate testimonij controuertitur.to.1.pag.289.col.1, in fi.nu.10.
Fides instrumentorum quot testibus improbari possit. tom.1. pag.289. col.2.in med. num.11.
Et quid in hoc casu iure Regio sit statutum.ibid.pag.290.col,1.in prin. num.12.
Fideiussori adeo prodest pactum de non petendo factum inter debitorem & creditorem,vt sine eius consensu per contrarium pactum tolli nequeat.to.1, pag.202.col.2.in prin.sub nu.8.
¶Filij nepotesque hæreticorum,etiam illegitimi pœnis statutis afficiuntur.to.2. pag.266.col.2.in med. nu.3.
Filij senatorum olim clarissimi dicebantur.tom.1.pagin.407.colum. secunda in fin. sub num.13.
Filijs per subsequens matrimonium legitimatis,& per rescriptum Principis datur ius agendi contra patris testamentum.tom.primo pagin.462.colum.1.in prin.sub num.3.
Filij loco an habeatur monasterium quod quis ingreditur.to.1. pag.228. col.1. in fin.nu.6.
Filiæ ducentis legatis si nupserit, centum verò si ingressa fuerit religionem.an ei profitenti religionem debeantur ducenta.tom. primo pag. 228. colum.2. in fin. nu.9.
Filiationis causa pendente filius ex summaria cognitione percipit mandato iudicis à patre alimenta.to.1.pag.21.col.1. in prin.nu.8.
Filius qualiter possit rem aduentitiam à patre alienatam in vita vel post mortem patris rei vendicare? to.1.pag.180.col.2.in fin.nu.5.
Filius familias quando poterit cogere patrem officio iudicis,vt ei præstet licentiam ad agendum in iudicio.to.1.pag.181.col.2.in fin.& seq. in prin. sub n.7.
Et quid de marito nolente præstare eandem licentiam vxori.ibid sub nu.8.
Filius veri criminis aduersus patrem delator,an ab eo exhæredari possit.tom.1. pag.193. colum.1. in fin. sub num.8.
Filio vnico facta donatio an reuocetur,postea alijs susceptis liberis. tom.1.pag. 226.col.2.in med.nu.1.
Filiorum natiuitate reuocatur donatio à patre filio vnico facta quo ad tertiam bonorum partem.ibid.col.2. in fin.nu.2.
Filio,quem vnicum habet non potest verè fieri donatio.tom.1.pagin.227.col.1. in prin.sub nu.3.
Filiorum natiuitate reuocatur donatio Ecclesiæ facta tantum quo ad legitimã eis iure debitam.ibid.col.2.in fin. nu.5.
Filiorum pœnam pecuniariam ob crimen eis impositam, an cogi possit pater soluere.to.1.pag.269.col.1.in med.sub nu.7.
Filius pendente filiationis causa ex summaria cognitione percipit mandato iudicis à patre alimenta.to.1.pag.21.col.1. in prin.nu.8.
Filius fi atris præmortui an admittatur cum patruo ad fideicommissum familiæ relictum.to.1.pag 330.col.2.in med. nu.4.
Filius regulariter non repræsentat patris personam quo ad successionem, nisi vbi agitur de successione ascendentium.ibid.col.2. in fin.
Filius in successione ascendentium erga ipsos ascendentes, an repræsentet personam patris,& in eius locum admittatur,etiam vltra pronepotes. to.1.pag. 132.col.2.in prin.nu.5.
Filius secundo geniti mortuo primogenito absque liberis præfertur patruo filio tertiogenito vltimi possessoris.to.1.pag.134.col.1.in med.nu.9.
Filius in maioratibus patrem repræsentat,& ideo nepos patruo præfertur, etiã si omnino agatur de succedendo transuersalibus.ibid.col.2.in med. num.10.
Filius naturalis, vel alioqui illegitimus si referipto Principis dispensationem obtineat,vel ius consequatur succedendi patri ab intestato,non poterit contra patris testamentum.agere.to.1.pag.461.colum. 1.in med.num.1, & col.2. in med.nu.3.
Et an tria hæc,ius succedendi ex testamento,ius succedendi ab intestato,ius succedendi contra testamentum sint eadem.ibid.col.1.in fin.nu.2.
Et rursus probatur,ex propria verborũ significatione non dari ius agendi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento, & ab intestato.ibid.tom.1.pag.461.col.2.in med.nu.3.
Filius Darij Xerxes fuit.to.1.pag.422.col.1.in fin. sub nu.6.
Filius Reg s an dicatur is,qui natus est ante Regnum à patre obtentum. tom.1. pag.267 col.2.in med. sub nu.5.
Filio familias aliquando præscriptio nocet. tom.1.pag.182.colum.1, in medio sub num. 8.
Filius primogeniti mortui præfertur patruo in successione Regnorum, & primogenitorum.to.1.pag.342.col.1.in fin.sub nu.8.
Filius non potest hæreditatem patris repudiare, & fundum habere. tom.1.pag. 303.col.2.in fin. sub nu.4.
Filius quando non tenetur paternis creditoribus satisfacere. to.1.pag 304.col. 2.in prin.sub num.4.
Filij ita debent parentes honorare,ne ab eis in carcerem conijciantur ob ciuile debitum.to.1.pag.236.col 2.in prin. sub nu.3.
Filij & nepotes possiunt astici pœna bonorum & alia simili propter delicta parentum.to.1.pag.265.col.2.in fi.sub nu.1.
Filij & nepotes eorum, qui diuinam vel humanam maiestatem læserunt notantur infamia.to.1.in fi. sub nu.1.
Filij hæreticorum an priuentur beneficijs ecclesiasticis iam obtentis. to.1. pag. 266.col.2. in fin.4.
Filij ante crimen parentum nati an competat primilegium.ibid, pag.268.col. 1.in prin.sub nu.5.
Filijs an imputentur peccata parentum commissa post eorum natiuitatem: to. 1.pag.268.col.1.in fin. nu.6.
Filius non portabit iniquitatem patris.tom.primo pagi.265. colum.1. in medio ante num.1.
Filius illegitimus & spurius potest admitti ad feudi successionem Principis priuilegio.to.1.pag.343.col.1.in fin.nu.2.
Filij bonis publicatis ob crimen ab eo perpetratum an censeatur publicatum peculium profectitium.to.1.pag.269.col.2.in prin.sub nu.7.
Et quid de peculio aduentitio.ibid.col.1. in fin.
Filij hæreticorum nati ante crimen an includantur sub pœna per canones, & leges ipsis filijs in dicta.to.1.pag.267.col.1.in fi.nu.5.
Filius an possit à patre vendi,& quando,vide in verbo,Vendere.
Filius à patre venditus vrgente ultra fame poterit cogere ipsum patrem, vt eum redimat, & liberet, si pater fœliciorem nactus fuerit fortunam. tom.1.pag. 374.col.2.in fi.sub nu.4.
¶Filia renuntiãs paternæ hæreditati non excluditur à bonis feudalibus. tom.2. pag.288.col.2. in prin.nu6.
Filia meretrix iustè à patre exhæredari potest.to.2.pag.63 col.1.in prin.nu.15.
Filia dotata renuntians hæreditati paternæ cum iuramento, potest petere relictam portionem testamento.to.2.pag.281.col.2.in fi.nu.8.
Filia minor iuramento confirmat renunciationem hæreditatis paternæ. tom.2. pag.283.col.1.in med. nu.3.
Filia pacifcens cum patre iuramento præstito an possit allegare ignorantiam legis pactum reprobantis.ibid.col.2.in prin. nu.4.
Filia etiam in patria potestate constituta potest cum patre iuramento præstito pacifci circa ipsius patris hæreditatem.ibid.col.2. in med.nu.5.
Filia renuntians hereditati paternæ, non prohibetur petere bona patrisve fratris hæres.to.2.pag.286.col.2.in fin.nu.2.
Filia contrahens matrimonium sine consensu patris,an possit ab eo exhæredari.to.2.pag.139.col.1.in fin.nu.5.
¶Filiatio probatur quo ad patrem si filius natus si ex eius vxore. to. 2. pag.196 col.2.in fin. nu.8.

Index Alphabeticus.

Filiatio an probetur per nominationem.ibid. in med.nu.7.
Filiatio an per tractatum probetur.ibid,col.2.in prin.nu.6.
Filiatio testibus probari potest.ibid.col.1.in fin. nu.5.
Filiationis causa coram quo iudice tractanda est.tom.2.pagin.196.col. prima in med.num. 4.
¶Filij efficiuntur legitimi per subsequens matrimonium,etiam si non interceserint nuptialia instrumenta.to.2.pag.192.col.1.in fin.nu.8.
Filij matrimonio sequuto legitimi efficiuntur, etiam si patentes fint genere, vel fortuna dispares.to.2.pag.192.col.2.in prin.nu.9.
Filij matrimonio sequuto inter eorum parentes etiam senes, & in mortis extremo tempore constitutos,legitimi censentur.ibid.in med.nu.10.
Filij spurij an sint alendi à matre.to.2. pag.205.col.2.in fin.
Filij spurij an sint necessario à patre alendi.tom. secundo pag.204. colum.1. in prin. num.1.
Filij nati ex coitu,qui poterat coniugalis esse ex parentum consensu,efficiuntur legitimi per matrimonium subsequens.tomo secundo pag.191.col. secunda in prin.num.1.
Filij nati ex concubina clerici in minoribus ordinibus constituti etiam ecclesiasticum beneficium habentes,efficiuntur legitimi per subsequens matrimonium.to.2.pag.192.col.1.in med.nu.5.
Filij per matrimonium subsequens legitimantur etiam contradicentibus parentibus.to.2.pag.193.col.1.in prin. nu 12.
Filij per subsequens matrimonium legitimantur etiam alio matrimonio intermedio.to.2.pag.192.col.2.in prin.num.15.
Filij nati ex cõiugato & soluta,ipsa matre ignorante,an per matrimonium subsequens efficiantur legitimi.to.2. pagi.ibid.in med,num.16.
Filij illegitimi qualiter distinguantur.to.2.pag.197.col.2. in med.nu.1.
Filij nati ex coitu incesto an efficiantur legitimi si Romanus Pontifex permiserit eorum parentes matrimonium contrahere.to.2.pag.212.col.secunda in medio num.12.
Filij nati ex matrimonio ab infidelib. contracto, quando efficiantur legitimi,si eorum parentes Christi fidem professi fuerint.to.2.pag.189 col.2.in fi.nu.1.
Filij ex matrimonio nullo concepti, legitimi censentur propter bonam fidem vtriusque,vel alterius parentis.to.2.pag.190.colum.1. in prin.nu.2. Reliqua continentur sub dictione, Bona fides.
Filio an sit danda legitima portio in vita patris ingredientis religionem.tom.2. pag.27. col.2.in fin.nu.7.
Filio præterito si inferta causa probetur, vires accipit testamentum. to.2.pag. 62.col.1.in prin. nu.8.
Filio legitimato an debeatur legitima, & an competat ius dicendi nullum aut inofficiosum testamentum patris.to.2.pag.208.col.1.in med. nu.2.
Filiorum aut parentum legitima, an lege, vel statuto tolli possit, vel diminui.to. 2.pag.204.col.1. in fin.nu.5.
Filiorum legitimatio exigit parentum, & filiorum consensum. tom.2.pag.193. col.1.in prin. nu.13.
Filiorum legitimatio ratione subsequentis matrimonij est tantum iure humano inducta.to.2.pag.194.col.1.in med.nu.18.
Filius familias qui iuramento præstito mutuum cõtraxit,an possit vti exceptione Senatusconf.Maced.to.2. pag.268.col.1.in fi.nu.4.
Filius pacifcens cum patre eo modo, quo in capi.quamuis. traditur, iuramento pactionem confirmat.to.2.pag 282.col.2.in prin.nu.1.
Filius qui accepit à patre legitimam eo tempore integram, an possit post mortem patris petere supplementum.to.2.pag.282.col.2. in med.nu.2.
Filius quicunque etiam spurius parentes occidens lege Pompeia punitur. to.2. pag.204.col.2.in med nu 2.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium ad retractum ex lege Regia est admittendus.to.2.pag.194.col.2.in prin. nu.22.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium admittitur ad ecclesiasticam emphyteusim ibid.nu.23.
Filius legitimatus matrimonio subsequuto in Episcopum eligi potest. ibid.pag. 194.col.2.in med.nu.24.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium etiam iuribus municipalibus legitimus censetur.ibid.nu.25.
Filius legitimatus per subsequens matrimoniũ verè non fictè legitimus est.ibid. col.2.in med.nu.26.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium ad feudum est admittendus to.2.pag.194.col.2.in fin.nu.27.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium an sit in primogenio præferendus nato ex matrimonio legitimo contracto ante illud matrimonium. ibid. pag.195.col.1.in prin.nu.28.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium reuocat donationem.to.2.pag. 195.col.2.in prin. nu.29.
Filius legitimatus per subsequẽs matrimonium an sit dicendus natus ex matrimonio legitimo.ibid.nu.30.
Filius legitimatus rescripto Principis an admittatur ad Cardinalium dignitatẽ. to.2.pag.216.col.1. in med.nu.4.
Et quid quo ad prætorium Rotæ.ibid.
Filius legitimatus rescripto Principis admittitur ad retractum ex lege Regia. to.2.pag.216.col.1.in prin.nu.3.
Filius legitimatus non tantum efficitur legitimus patri,sed etiam cæteris agnatis,& cognatis,etiam si rescripto Principis legitimetur.to.2. pag.215.col.2. in fin.nu.2.
Filius legitimatus vt incestus,non censetur legitimatus si sit adulterinus tantũ. to.2.pag.212.col.2.in prin.nu.11.
Filius naturalis quis dicatur? to.2.pag.197.col.2.in fi.nu.2.
Filius naturalis an reuocet donationem à patre factam ex l. si vnquam. C.de'revocan.donatio.to.2.pag.129.col.2.in fin.nu.14.
Filius naturalis qualiter matri succedat.ibid.pag.200.col.1. in prin. nu.15.
Filius naturalis an habeat contra testamentum matris querelam inofficiosi testamenti.ibid.in med.nu.16.
Filius naturalis non extãtibus legitimis,nec legitimatis, patri intestato in duabus vncijs succedit.to.2.pag.129.col.1.in med.nu.9.
Filius naturalis qualiter ex testamento patri habenti legitimos, possit succedere etiam iure Regio.to.2.pag.129.col.2.in prin. nu.11.
Filius naturalis an possit ex testamento patri habenti legitimos parentes succedere,etiam Regia lege.ibid.col.2.in med. nu.12.
Filius naturalis potest in testamento etiam minus solenni à patre hæres institui non existentibus filijs legitimis.ibid.pag.199.col.2.in med.nu.13.
Filius spurius quis dicatur.to.2.pag.200.col.2.in prin. nu.1.
Filius spurius nihil potest à patre capere nec inter vivos, nec in vltima voluntate.to.2.ibid.in fin.nu.3.
Filius spurius nec ex substitutione pupillari potest effici capax successionis paternæ.to.2. pag.201.col.1. in prin.nu.4.
Filius spurius an matri succedat.to.2.pag.202.col.2. in prin.nu.15.
Filius spurius an possit bona patris in foro conscientiæ possidere si ab hærede instituto sub tacita fide ei dentur.to.2.pag.201.col.1.in fi.nu.8.& seqq.Et ibi de hærede hanc fidem præstante.
Filius spurius quibus cautelis possit tutè bona patris habere.to.2. pag. 201.col. 2.in fin.nu.11.
Filius spurius an possit institui sub conditione, Si legitimatus fuerit à Principe. to.2.pag.202.col.1.in med. nu.12.
Filius spurius an dicatur qui est adulterinus simul & incestus, ita vt sub appellatione spurij comprehendatur.to.2.pag.212.col.1.in prin.nu.8.
Filius familias vtrum possit testari de bonis aduentitijs, quorum vsufructus patri non quæritur.to.2.pag.15.col.2.in med.nu.9.
Filius viduæ cuiusdam & duo mariti propè Pincian in tres Sacerdotes fœierunt de inimicis membris se vindicantes.to.2.pag.428.col.2.in med.sub n.6.
Filius presbyteri occultè genitus, an sine dispensatione promoueri possit. to.2. pag.452.col.2.in fin. sub nu.4.
Filius non obediẽs patri peccat mortaliter.to.2.pag.489.col.2. in prin. sub n.2.
Filius familias an possit donare causa mortis, & quæ bona.to.2.pag.15. colum. 2.in med.num.8.
Filius famil.an possit testari.to.2.pag.20.col.2.in med. nu.28.
Filius familias quamuis per Episcopatum, Cardinalatum, & religionis professionem liberatur à patria potestate,non tamen per sacerdotium.tom.2. pag. 43.col.1.in prin.nu.5.
Filius primogenitus hæres institutus à patre vltra legitimam, & rogatus secundo genito tradere aliquam rem, quæ ipsi primo genito erat restituenda post mortem patris,debet eam rem dare,vel eius æstimationem filio secundo genito.to.2.pag.33.col.2.in fi.sub nu.3.
Filius non exequens votum parentis priuatur legitima,& tota hæreditate.to.2. pag.36.col.2.in med.nu.9.
Filius non conficiens inuentarium, portionem legitimam non ammittit. tom.2. pag.37.col.1.in prin.sub nu.9.
Filius institutus hæres à patre tenetur approbare alienationem rei propriæ à patre factam.to.2.pag.24.col.1.in prin.sub nu.13.
Filius non exequens legata pia intra annum etiam præmissa monitione non perdit legitimam.tom.2.pag.36.colum.1.in fin.num.8. & colum. secunda in medio num.9.
Filius rogatus post diem hæreditatem restituere duas portiones deducit.tom.2. pag.87.col.2.in fi.nu.5.
Filius non potest repudiare hæreditatem patris retenta sibi legitima. to.2.pag. 89.col.1.in med.nu.11.
Filius suus præteritus etiam inserta causa habet ius dicendi nullum testamentũ patris.to.2.pag.60.col 2.in med.nu.1.
Filius emancipatus præteritus nulla inserta causa habet ius dicendi nullum. to 2.pag.61.col.1.in med.nu.4.
Filius exhæredatus nulla causa inserta habet ius dicendi nullum testamentum patris.ibid.col.1.in fin. nu.6.
Filius patriam defendens potest violentas manus patri inferre. tom 2. pag. 62. col.1.in fin.nu.9.
Filius vxorem patris percutiens an possit exhæredari,ibid. colum. secunda in princ.nu.10.
Filius accusans patrem publico iudicio exhæredari potest. ibid.nu.11.
Filius exhæredari potest ex causis similibus his, quæ sunt expressæ in iure.to.2. pag.63.col.1.in prin.nu.16.
Filius est titulo hæredis honorandus etiam iure canonico. tom.2. pag.64.col.2. in med.nu.1.
Filius an sit hæres necessariò instituendus in testamẽto facto inter liberos. ibid. col.2.in fi.nu.2.
Filius agit contra patrem pro vxore petenda.tom.2. pag.170. col.1.in med.sub nume.3.
Filius natus ex coitu cum alterius sponsa de futuro non est adulterinus. tomo 2. pag.109.col.2.in prin.nu.13.
Filius, vel filia licet honestè exigat consensum patris ad matrimonium, tamen eo non petito contractus coniugalis valet.to.2.pag.138.col.2. in fi.nu.1.
Filius per contractum matrimonij lege Regia à patria potestate liberatur. to. 2. pag.173.col.1.in fi.nu.13.
Filius clerici an succedat matri.to.2.pag.202.col.2.in med.nu.17.
Filius clerici in sacris constituti,an dicatur natus ex incestu.to.2. pag.202.col.1. in fin.nu.14.
Filius legitimatus per subsequens matrimonium quo ad omnia censetur legitimus.to.2.pag.194.col.2.in prin.nu.21.& seq.
Filius ex concubina infideli natus non efficitur per sequens matrimonium legimus.to.2.pag.192.col.1.in med.nu.6.
Filius etiam spurius patrem occidens punitur lege Pompeia de parricidijs.to.2. pag.204.col.1.in med.nu.2.
Filius natus ex matrimonio contracto dispensatione Romani Pontificis in vtro que foro est legitimus.to.2.pag.212.col.2.in med.nu.12.
Filius suus hæres pscribere non potest pro hærede.to.2.pag.390.col.2. in fi.n.3.

Index Alphabeticus.

Filius suus hæres præscribit titulo pro hærede, quoties habet hæreditatem ex capite, vnde agnati. to.2.pag.391.col.1.in med. nu.4.
Filius suus hæres repudians hæreditatem simpliciter, an possit eam postea accipere ex capite, vnde agnati? ibid.col.1.in med. nu.5.
¶Finis legis an includatur & contineatur sub præcepto? to.1.pag.458. col.1.in fin.num.12.
¶Fiscales calumniæ magna pœna calumniantium sunt animaduertendæ. tom.1. pag.210.col.1.in fin.ante nu.1.
Fisci causa fauorabilis est. ibid.
Fisci sententia seruanda est quando à duobus iudicibus ordinarijs cõtrariæ sententiæ latæ fuerunt pro fisco, & alio. to.primo pag.210.col.2.in fi.nu.4.
¶Fiscus non conficiens inuentarium, an teneatur vltra vires hæreditarias. to.2. pag.24.col.1.in med.sub nu.14.
Fiscus non tenetur ad debita contracta per delinquentem post commissum delictum.to.2.pag.158.col.1.in fin.sub nu.9.
Fiscus potest etiam emptori non soluto pretio vendicare bona alienata, postquam ei delata fuerant.to.2.pag.158.col.1.in med.sub nu.8.
Fisci scriptura non præfertur prior aduersus scripturam doris. to.1. pag.211. col.1.in med.nu.6.
Fisco actione reali aduersus priuatum agente, & adhuc lite pẽdente, an res ipsa super qua controuertitur sit reo auferenda, & apud fiscum sequestranda.to. 1.pag.212.col.1.in fi.nu.9.
Fiscus in dubio condemnatur, vbi agit aduersus priuatum de lucro captando, ac de pœna ab eo exigenda.to.1.pag.210.col.2.in prin.nu.1.
Fiscus & dos pari priuilegio censentur quo ad hypothecæ ius.to.1.pag.211.col. 1.in med.sub nu.5.
Fiscus actione reali an fateatur reum possidere, & ibi quid vbi agitur, vt quis plebeius pronuntietur.to.1.pag.212.col.1.in fin.nu.10.
Fiscus vbi in facto probationis sunt pares, præfertur cuicũque alij, & pro fisco est pronunciandum etiam actore.to.1.pag.210.col.2.in fin.nu.3.
Fisci priuilegium an competat etiam doti.to.1.pag.99.col.1.in prin. sub nu.1.
Fisci venditoris colono stare tenetur emptor.to.1.pag.207. col.1. in med nu.5.
Fiscus an præferatur priuato quando in vtriusque vtilitatem aliqua scriptura conscripta fuerit, cuius origo incerta est.to.1.pag.210.col.2. in prin.nu.2.
Fiscus & curia succedit curiali intestato.to.1.pag.461.col.2.in prin.sub nu.2.
Fiscus vbi de pœna tractat, præfertur delinquentis creditoribus ex delicto.to.1. pag.212.col.1.in med. sub nu.8.
¶Fistulæ matrices apud Iurisconsultum.l, eos qui, C.de aquæduct.lib.11.quæ dicantur.to.1.pag.65.col.1.in fin. sub nu.2.
¶Florenus Florentinus cuius æstimationis sit? to. primo pag.479. col. prima in med.sub nu.8.
Florenus Aragonius quid? ibid.
¶Fœmina an possit fidenubere iuramento præstito non obstante Senatusconsulto Veleiano.to.2.pag.269.col.1.in meg.nu.5.
Et de eius renunciatione.
Fœmina vtrum sit capax ordinis ecclesiastici. to.2.pag.431. col. prima in med. sub nume.1.
Fœmina olim iure Romano hæres institui non poterat. tom.2. pag. 64. col.1.in med.sub num.23.
Fœmina an excludatur extante masculo ab emphyteusi simpliciter accepta à patre pro se, & filijs.to.2.pag.67.col.1.in med.nu.2.
Fœmina etiam iure canonico non potest esse testis in testamento. to.2.pag.46. col.2.in prin.nu.14.
Fœmina potest esse testis in testamento facto causa pietatis.to.2.pag.47. col.2. in prin.nu.5.
Fœmina an possit esse exequutrix testamentorum. tom.2.pagin.89. colum.2.in fin. num.3.
Fœmina verbis fallacibus decepta ac stupro vitiata quid agere debeat. tom.2. pag.122.col.2.in fin.nu.4.
Fœmina ratione dignitatis ecclesiasticæ nullam potest exercere iurisdictionẽ, quæ ad claues spectet.to.2.pag.343.col.2.in fi.num.2.
Fœminæ an iustè excludantur à successione parẽtum in Regnis, & primogenijs. to.1.pag.64.col.1. in fi.nu.24.
Fœminæ testimonium non distinguitur iure gentium à testimonio viri. tom.2. pag.46.col.2.in prin.sub nu.14.
Fœminæ subintroductæ quæ dicantur.to.2.pag.198.col.2.in med.nu.5.
Fœmina virgo, quæ cœlibem vitam egit, an habeat priuilegium viduæ? to.1. pag.211.col.2.in prin.nu.2.
Fœminarum pœnitentium ordo apud Lutetiam Parisiorum. to.1. pag.113. col. 1.in prin. sub nu.4.
Fœminæ ne postularent in iudicio, quare à Prætore Romæ fuit olim promulgatum.to.1.pag.231.col.2.in prin.sub nu.2.
Fœmina non debet mitti in carcerem pro pecuniis debitis, etiam propter administrationem tutelæ.to.1.pag.236. col.1.in med.nu.3.
Fœminæ pudicæ, & honestam vitam agentes, etiam si bona non sufficiãt ad debitum, non possunt mitti in carcerem, dummodo debitum non sit causa criminis contractum.ibid.
Fœmina, & viro simul extinctis, vtrum præsumatur fœminam prius. mortuam esse.to.1.pag.261.col.1.in fin.nu.2.
Fœmina suspenditur cum ipso pecore, cum quo se commiscuit. tom.1.pag.265. col.1.in fin.sub nu.1.
Fœminæ quomodo in feudis, & maioratibus admittantur. to.1. pag.339. col.2. in fin.& col.seq.sub.nu.5.
Fœmina proximior præfertur masculo remotiori.tom.1.pagin.340.colum.1.in med.sub num.5.
Fœmina per Principis rescriptum potest in feudum succedere.tom.1.pag. 343. col.1.in fin.nu.3.
Fœmina in feudis non succedit, etiam si vassallus pro se & hæredibus suis inuestitus fuerit.tom.1.pag.343.col.2.in prin.sub nu.3.
Fœminæ quare prohibeantur succedere in feudis. tomo primo pagina. 344. colum. secunda in medio sub nume.7.
¶Fœtus quando dicitur animatus.to.2.pag.451.col.1.in med. sub nu.1.
¶Fœneratores solebant olim apud Græcos quolibet mense vsuras accipere, & quando apud Romans.to.1.pag.358.col.2.in prin. sub nu.6.
Fœnus vnde dictum? to.1.pag.321.col.2.in prin. sub nu.5.
Fœnus nauticum iure Pontificio etiam licitum est. tom.1.pag.325. colum.2.in princip.num.5.
¶Forma expediendi literas in foro conscientiæ.tom.2.pagin.350.col.2. in med. sub num.16.
¶Fornicatio non potest esse licita, & etiam extremæ necessitatis causa.to.2.pag. 479.col.1.in med. nu.5.
Fornicatio simplex est peccatum mortale, & iure naturæ vetita. to.2. pag.112. in prin. num.8.
Fornicatio etiam vi præcisa contingens dissoluit sponsaliorum obligationem. tom.2.pag.117.col.2.in prin. sub nu.2.
Fornicationis ratione solu potest sponsaliorum vinculum. tom.2.pag.117.col. 1.in fi.nu. 2.
¶Forum fortitur quis & habet in eo loco vbi delictum cõmiserit, tametsi alias ibidem ex ea causa non possit in iudicium vocari, nec forum sortiretur. to.1. pag.34.col.2. in fin.nu.3.
Forum conscientiæ, & tribunal exterius quantum differant.tom.1.pag.35.col.1. in fin. sub nu.4.
Forum non fortitur quis ratione delicti in animæ iudicio. to.1.pag. 35. col.1.in med. num.4.
¶Fortitudinis laus in quodam excessu consistit. tom.1. pagin. 453. colum.2. in med. sub num.1.
¶Fortunius Garsias.to.1.pag.320.col.2.in prin. sub nu.3.
¶Franco moneta antiqua æstimatur.to.1.pag.493.col.1.in fin.nu.6.
¶Fráci initio Sali dicti fuerunt à Sala flumine quod propè Albim labitur. to.1. pag.5.col.1.in med.sub nu.8.
¶Francisci à Victoria laus.tomã.pag.111.col.2.in fi.sub nu.4. & pag.124.col.1. in med. sub nu.5.
¶Frater quo pacto fratri intestato succedat.to.2.pag.105.col.2.in med.nu.5.
Fratris relictam vxorem ducere non est iure naturali prohibitum.to.2.pag.166. col.1.in fin.nu.7.
Fratres illegitimi qualiter sint admutuam successionem admittendi.tom.2.pag. 203.col.2.in med.nu.19.
¶Frater vtrinque coniunctus, an præferatur in iure accrescendi. tom.1.pag.129. col.2.in med.nu.2.
Et quid in substitutione pupillari. ibid.in fine.
Fratres habentes commune patrimonium cum fratre clerico an sint immunes ab oneribus publicis ratione rerum indictis. tom.1.pag.112. col.1. in medio sub nume. 2.
Fratres etiam succedunt fratribus ex testamento, & ab intestato, non tamen agunt contra testamentum.to.1.pag.461.col.2.in prin. sub nu.2.
¶Francorum consuetudo circa immunitatem ecclesiarum. to.2.pag.316. col.2. in med.sub num.18.
Francorum & Hispanorum contentio super celebratione paschatis. to.1. pag. 216.col.1.in med. sub nu.1.
¶Fractor carceris ad quid teneatur.to.1.pag.157. col.2.in prin.num.14.
¶Fraus in ludo commissa quando inducat obligationem restituendi. tom.2.pag. 487.col.1.in med.nu.4.
Fraudans vectigalia, aut alia iura regia, tenetur ad restitutionem.to.2.pag. 490. col.2.in med.num.5.
¶Frontini locus corrigitur ex obseruatione Petri Chaconij.tomo 1.pagin. 403. col.2. in med. sub nu.5.
¶Fructus pẽdentes quando pertineant ad emptorem.to.1.pag.206. colum.2.in prin.sub nu.2.
Fructus maturi tempore mortis vsufructuarij, pertinent ad rei dominium.to.1. pag.ibid.206.col.2.in med.sub nu.2.
Fructus pendentes qualiter pro rata sint diuidendi, vendita re ex pacto de retrouendendo.to.1.pag.207.col.2.in prin.nu.6.
Fructus maioratus, seu primogenij eius anni, quo possessor mortem obierit, an pro rata temporis pertineant ad eius hæredes, licet nondum percepti fuerint.to.1.pag.209.col.2.in prin.nu.14.
Fructus & reditus Ecclesiæ an possint locari vltra triennium.tom.1.pag. 208.in fin. sub num.6.
Fructus pendentes qualiter dicantur pares ipsius rei. to.1.pag.206. colum.prima in fin.nu.primo.
Fructuum beneficiorum appellatione an veniant distributiones quotidianæ.to. 1.pag.368.col.1.in med.nu.1.
Fructus beneficiorum ecclesiasticorum iure Pontificio bifariam considerantur. to.1.pag.368.col.1.in med.ante nu.1.
Fructus beneficij restituere tenentur clerici, quos perceperunt eo tempore, quo à dicendis precibus canonicis cessarunt.tom.primo pag.372.colum.2.in fin. sub nume. 10.
Fructus percipiens ex re, quæ potest speciali auxilio in integrum restitutionis ab eo euinci, an habeat malam fidem.to.1.pag.160.col.1.in med. nu.5.
Fructus naturales, & industriales qui dicantur? tom.primo pag.169.colum.2.in princip.num.6.
Fructus naturales consumpti à bonæ fidei possessore sine titulo, qua actione petantur.ibid.in med.
Fructuum diuiso qualiter fieri debet, quando actum sit inter debitorem, & creditorem, vt fructus pignoris creditor percipiat loco vsurarum, & pignus debitor liberet ea parte anni, qua fructus ex pignore nondum fuerint percepti. to.1.pag.207.col.2.in med.sub nu.7.
Fructus etiam restituuntur minoribus cum re petita.tom.1.pag.159. colum.2.in med.sub num.2.
Furctus dicuntur non tantum deductis expensis, sed & iusta mercede laboris in eis colligendis impensi.ibid.col.2.in med.nu.3.

Fructus

Index Alphabeticus.

Fructus non tantum industriales, & ciuiles, sed & naturales alicuius agri, ad dominum ipsius agri pertinent.to.1.pag.126.col.1. in med.nu.3.
Fructus beneficij ecclesiastici qualiter diuidantur inter defuncti hæredẽ & successorem.to.1.pag.208.col.2.in fin.sub nu.12.
Fructus maioratus eius anni, quo possessor obierit, an pro rata diuidantur? to.1. pag.209.col.2.in prin.nu.14.
Fructus à bonæ fidei possessore percepti, quos extantes restituere tenetur vsucapiuntur.to.1.pag.161.col.2.in prin.sub nu.7.
Fructus post venditionem percepti, ad emptorem ne an ad venditorem pertineant.to.1.pag 206.col.2.in med.sub nu.2.
Fructus bonorum, quæ ipso iure ob delictum fisco deferuntur ab ipso die delicti fisco adiudicantur.to.2.pag.158.col.1.in med. nu.8.
Fructus doris putatiuæ an lucretur maritus. tomo.secundo pag.161.colum.2. in fin.num.25.
Fructus lite contestata percepti qua ratione sint adiudicandi victori. to.2.pag. 190.col.1.in fin. sub nu.5.
Fructus bona fide possessoris percepti ẽre aliena, an sint iudicio animæ cum ea restituendi.to.2.pag.515.col.2.in med.sub nu.1.
Fructuum restitutio qualiter, & quando sit in conscientia facienda. tomo 2.pag. 492.col.1.in fin.sub nu.3.
Fructuum appellatione non venit homo.to.2.pag.479.col.1.in med. nu.6.
Fructus ab hærede filio percepti ante diem fideicommissi, an imputẽtur in Trebellianicam etiam testatore iubente.tom.2.pag.87.col.2.in med.nu.4. & 88. col.2.in prin.sub nu.8.& in med. nu.9.
¶Frumenti emptio, vide in dictione, Cines.
Frumentaria tessera quid erat.to.1.pag.408.col.1. in med.nu.14.
Frumentum an possit quis vendere pretio, quo valebit tempore ad quod seruaturus erat.to.1.pag.245.col.2.in fin.sub nu.6.
¶Fugiens ad Eucharistiam, quam Sacerdos ferat, an sit defendendus immunitate Ecclesiæ.to.1.pag.310.col.1.in fin.nu.6.
Fugiens ad Vestalem virginem immunis olim erat pœnæ.ibid.col.2.in prin.
Fugiens à carcere videns ostium apertum an à iudice puniri possit. tom.1. pag. 157.col.1.in med.sub nu.11.
¶Fuga mortem vitare valens si aggressorem occiderit irregularis erit.to.2.pag. 464.col.2.in prin. nu.4.
¶Functionem in genere suo recipere quid apud Iurisconsultos? tom.2.pag.515. col.2.in fi.sub nu.2.
¶Fundi venditio ad mensuram, vide in dictione, Actus, Mensura, & Venditio.
Fundus emptus ex pecunia ad eius emptionem expressim mutuata, non est pro eius solutione pignori obligatus.to.1.pag.173.col.2.in fin.sub nu.3.
Fundo legato simpliciter, vel parte fundi communis pro indiuiso, non adiecto pronomine, meum, veniet in legatum, quod rei legatæ post testamentum accesserit.to.1.pag.7.col.2. in fin.nu.3.
Fundo legato vel parte fundi communis pro indiuiso, appposito pronomine, meum, an veniat in legatum, quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum.to.1.pag.8.col.1.in prin.nu.4.
Fundo legato, qui certis est in testamento limitibus designatus, an veniat in legatum, quod post testamentum eidem fundo adiectum fuerit à testatore? ibidem col.2. in med.nu.7.
Fundi certis limitibus circunscripti venditio, etiam si mensuræ, & quantitatis mentio hat, censenda erit non ad mensuram, sed ad corporis rationem. to.1. pag.9.col.1.in fin.nu 2.
¶Funus corporis an impediatur ob æs alienum.to.1.pag.97.col.2. in med.nu.3.
¶Fures tertio furto suspendi sunt.to.1.pag.285.col.2.in prin.sub nu.2.
Fures etiam simplices non gaudent immunitate Ecclesiæ.tomo primo pag.313. col.2.in fin.nu.13.
Fures, qui furtum intra Ecclesiam contrectauerint, an possint ab ea abduci, vt opinatur Angelus, Castrensis, to.1.pag. 315. col.1. in med. sub nu.15.
Fures, qui Toleti rem furto abstulerint, & eam Hispalim deferant à quo iudice puniri debent.ibid.
Fures dupli, fœneratores quadrupli puniebãtur olim apud Romanos antiquiores.to.1.pag.321.col.2.in fi. sub nu.5.
¶Furca apud veteres latinos qualiter appelletur.to.primo pag.409. colum.2.in medio num.1.
Furca apud Græcos, Σταυρος appellatur.ibid.col.2.in fin.
Furcarum erectio signum est, & id maximum criminalis capitalisque iurisdictionis.to.1.pag.411.col.2. in prin.nu.6.
Furciferi qua ratione dicantur.to.1.pag.409.
Furti actio pro re minima non datur.to.1.pag.163.col.1.in med. nu.12.
Furtum an committatur in re minima.ibid.
Furtum lege Lombardica quo pacto puniebatur. tom.primo pag. 273. col.2.in prin.sub nu.7.
Et qualiter apud Hispanos.ibid.
Furtum triplex, vel vnum graue, quomodo puniatur. to.1. pag.275.colum.2.in prin.sub nu.2.& pag.278.col.2.in fin. sub nu.8.
Furtum an iustè pœna mortis puniatur to.1.pag.272.col.2.in fin. nu.7.
Fur simplex an gaudeat priuilegio immunitatis ecclesiarum. to.1.pag.313.col. 2.in fin.sub nu.13.
¶Fur dormus si se non defendit occidi non potest. tom.2.pag. 466.col. secunda in prin.sub nu.6.
Fur seu violẽtus alienæ rei occupator tenetur ad restitutionem, etiam sine eius culpa re perempta. Et quid si eodem modo fuisset apud dominum peritura latè tractatur. tomo secundo pagina 491. colum. secunda in medio & fin. sub num.primo.
Fur & iniquus aliquis rei alienæ inuasor an possit in animæ iudicio retinere expensas vtiles, & deducere meliorationes.tomo secundo pagin. 492. col.1.in medio nume.3.
Fur & iniquè rei possessor quo modo teneatur ad fructuum restitutionem in animæ iudicio.ibid.col.2.in med. nu.4.
Fur an teneatur restituere rei peremptæ æstimationem quanti maximi fuerit. tomo secundo pag.492.col.1.in princip.num.2.
Fur non est qui tempore necessitatis aliena capit. to.secundo pag. 478. colum. 1.in medio num.3.
Furem diurnum, si se telo defenderit, occidere licet.tomo 2.pag.465. col.prima in med.sub num.6.
Furem nocturnum facilius licet occidere quàm diurnum. ibid. colum. secunda in princip. sub nu.6.
Furatus extremæ necessitatis tempore an teneatur ad restitutionem fortunam pinguiorem nactus? tom.2.pag.478.col.2.in med.nu.4.
Furtiuam rem bona fide possidens quo modo teneatur.tom.2. pag.516.col.1.in medio num.3.
Furtiuam rem emens eo animo, vt domino reddat, an possit ab eo pretium repetere.to.2.pag.516.col.2.in med. nu.5.
Furtiæ rei emptor mala fide quo modo teneatur ad eius restitutionem.tom.2. pag.515.col.2.in med.nu.2.
Furtum quid sit? to.2.pag.477 col.1.in fi.nu.1.
Furtum & furem an indicare quis teneatur? to.secundo pagin.484.col.secunda in fin.sub num.4.
Furca an idem quod Crucis supplicium fuerit? tomo primo pagin. 410.colum. 1 in prin.sub nu.1.
¶Furiosus ante furorem crimen committens, vtrum in furore possit puniri.to.2. pag.460.col.1.in med.nu.1.
Furiosus interuallis quibusdam legitime cõtrahit tempore quo furor cessat.to. 2.pag.123.col.1.in fi.nu.6.
Furor non præsumitur, & quo pacto probetur.ibid. in med.nu.6.
Furoris causa potest matrimonium quo ad eorum separari. tomo secundo pag. 180.colum.2.in princip. num.3.

G

GAbella Quid? to.2.pag.489.col.1.in med.sub nu.1.
GGallorum consuetudo to.1.pag.316.col.2.in med.sub nu.18.
Galli ex priuilegio Romanorum pontificum possunt clericos regio iure in pœna pecuniaria propter armorum vsum.tom.primo pagin.111. col.1.in med.sub num.7.
Gallorum consuetudo in successione feudi. tomo primo pag.342. col.prima in med.sub num.6.
¶Gelasius Papa decretum edidit de recipiendis, vel non recipiendis libris. to. 1.pag.417.col.2.in fi.ante nu.1.
Gelasius inter agiographa, & sanctorum Patrum scripta commemorat decretales epistolas.to.1.pag.433.col.1.in med. sub nu.6.
Gelasius historiam de inuentione dominicæ Crucis nec refellit, nec omnino recipit inter agiographa.to.1.pag.436.col.2.in prin. nu.9.
Gelasium reprehendens Rhenanus decipitur.tom.primo pagin.442.colum.1.in prin. sub num.7.
¶Generalium conciliorum canones à temporibus Constantini cœperunt.to.1. pag.427.col.2.in fi. sub nu.1.
¶Gener an sit vsurarius si percipiat fructus rei pignori datæ à socero vltra sortem.to.1.pag.318.col.1.in fin. sub nu.3.
¶Genesis parua, Centimentrum, & Reuelationes quædam Apocalypsis dictæ an sint apocrypha.tomo primo pagin. 440.colum. prima in fin.num.4. & 441. colum.1.in princip.
¶Gentilium casus vbi potest stare restrictiuè, & demonstratiuè, est intelligẽdus potius vt restringat, quàm vt demõstret.to.1.pag.35.col.2.in fi. sub nu.5.
¶Genua quoties flectimus quid per id significemus.tomo 1.pagin.450. col.1.in medio sub num.7.
Genu flexio in precibus Deo exhibendis, quibus diebus prohibita sit. ibidem numero 7.
Gentes omnes solo lumine naturali potuerunt Deum esse cognoscere. tom.1. pag.448.col.2.in med.sub nu.3.
¶Gentiles virilium abscissionem ab se ipso illatam turpem censebant. to.2.pag. 429.col.2.in prin. sub nu.6.
¶Germaniæ Principes, quibus facultas data est, Christiani orbis Imperatores eligendi, populum ipsum, & Christianam communitatem omnino repræsentant.to.1.pag.3.col.2.in prin.sub nu.4.
¶Gibraltar latinè dicitur Calpes.to.1.pag.1.col.2.in fi.sub nu.1.
¶Glossa in cap.satis peruersum.56.dist.explicatur.tom.1.pag.267.col.prima in medio sub nu. 4.
Glossa in l.cum de lege.ff.de probatio.to.1.pag.218.col.1. in fin.nu.4.
Glossa in cap.cum essent.de simonia, expenditur.tomo primo pagin.231.col.2. in medio num.3.
Glossa in cap.consuluit.de vsuris.declaratur.ibid.num.4.
Glossa in cap.vnico.de clericis non residentibus.tomo primo pag. 232. colum.prima in medio num.5.
Glossa in l.assiduis.verbo, Datis.C.qui potiores in pigno.habe.tom.1. pag.174. col.2. in medio nu.4.
Glossa in cap.frater.17.quæstio.4.interpretatur.tomo 1.pag.310. col. prima in medio sub num.5.
Glossæ reprobatur opinio, quæ probare nititur, Regis filium iure regem post patrem futurum.to.1.pag.3.col.2.in fine sub nu.4.
Glossæ opinio expenditur, & defenditur in l. serui electione.§.vltim. ff.de leg.1. tomo 1.pag 8.col.1. in fin.nu.6.
Glossæ intellectus in cap.per tuas.de donationi.tomo primo pag.11. colum.2. in prin. sub num.8.
Glossæ sensus in cap.1.de exceptionibus.verbo, confessi. tomo 1.pag.63.col.2. in prin sub nu.7.
Glossæ magnæ intellectus in cap.finem litibus.de dolo, & contuma.tom.1.pag. 94.col.1.in med. sub nu.5.
Glossa in cap.literas.de iurament.calumn.reprobatur.tom.1.pag.114. col.2. in fin.sub num.1.

Glossæ intellectus in l.cum ita.§.in fideicommisso.ff.de legat.2.tom.1.pag.130. col.2.in med.fub nu.4.
Glossa expenditur in l.hæreditatum.ff.ad legem Falcid.tom.1.pag.360.col.1.in prin. fub num.8.
Glossa reprehenditur in l.3.§.diuus.ff.de sepulchr.violat.to.1.pag.369.col.2.in prin.fub nu.4.
Glossæ intellectus in Clementina vltima.verbo, Quamuis.de rebus eccles.ibid. in med.num.5.
Glossæ sententia falsa in c.si delegatus.de officio delega.in 6.verbo, morte.to.1. pag.380.col.1.in med.fub nu.4.
Glossa celebris in c.1.§.naturalis.si de feudo fuerit controuer. inter dominum, & agnat.to.1.pag.343.col.1.in fin.fub nu.2.
Glossæ intellectus in cap.1.de in integ.restitu.tom.1.pag.163. colum.2. in med. fub num. 12.
Glossa examinatur in c.si quis aliquando.§.in Leuitico.de pœnit.dist.1.to.1.pag. 471.col.2.in med.nu.10.
Glossa in l.cum fundum.ff.de pact.parum cautè exposuit Iurisconsulti verba.to. 1.pag.202.col.2.in prin.fub nu.8.
Glossa in c.studeat.50.distin.to.1.pag.238.col.2.in med. fub nu.9.
Glossæ interpretatio in c.cum homo.23.q.5.verbo, supplicium. to.1. pag.269. col.2.in med.nu.8.
Glossæ error notatur in cap.noli meis.9.distinct. tomo 1.pagin. 433.col. prima in med. fub num.6.
¶Glossa in cap.cum tu.de vsur.to.2.pag.469.col.2. in med.nu.2.
Glossa in Regula.qui scandalizauerit.to.2.pag.472.col.1.in fin. fub nu.4.
Glossa in Clement.1.§. verum.de hæret. tomo 2.pagin.476. colum. secunda in med. fub num. 7.
Glossa in capitulo pœnale.14.quæstione.5.tomo secundo pagin.478.col.prima in med. fub num.2.
Glossa in l.4.§.si tibi iudicium.ff.de conditio. ob turpem causam. to.2.pag.485. col.1.in fin.num.6.
Glossa in l.nullus.C.de Iudæis,to.2.pag.502.col.2. in fi.fub nu.3.
Glossa in c.quidam.de pœnitentijs,& remissionibus. falsa esse ostenditur.to.2. pag.312.col.1. in med.nu.12.
Glossa in c.quodcunque.24.q.1.omnino falsa est,& reprobatur.tom.2.pag.294. col.2.in med.fub nu.8.
Glossa in c.licet.de iureiur. libr.6.tom.2.pag. 262.colum. prima in med.num.2 & per tot.
Glossa in cap.vlt.de procuratoribus.lib.6.ibid. fub nu.2.
Glossa in l.3.ff.de vsucap.to.2.pag.371.col.2.in med.fub nu.3.
Glossa in l.1.§.sed videndum.ff.de successor.edict. to.secundo pag.391.col.1.in med.fub num.5.
¶Gothi à Septentrione parte venerunt.to.1.pag.1.col.1.in fin.
Gothi qua ratione,& quo tempore Hispaniarum imperium obtinuerint. tom.1. pag.1.col.2.in med.fub nu.1.
Gothi vrebantur proprijs in legibus Solido aureo Romanorum. to.1.pag.477. col.1.in med.fub nu.3.
Gothi solidos aureos cudi iusserunt.tomo primo pagin.490. colum. secunda in fin.fub num. 4.
¶Gothorum lex.13.titu.3.libr.12.Fori.contra Iudæos,tom.2.pag.435. colum.2. in med.fub num.7.
¶Gozadini sententia falsa,consi.50.nu.4.to.1.pag.83.col.1.in fi. fub nu.8.
¶Gubernator necessarius est in qualibet ciuili societate.tom.1.pagin.2.col.1.in fin.fub num.2.
¶Gradus quid sit?to.2.pag.155.col.1.in prin. nu.6.
Gradus quintus in transuersa linea hodie non prohibetur.to.2.pag.155. colum. 2.in fin. fub num.1.
Gradus remotior in dispensatione,& prohibitione est considerandus. to.2.pag. 167.col.1.in med.num.12.
Gradus iure diuino hodie prohibitus etiã lege naturali vetitus est. to. secundo pag.164.col.1.
Gradus primus in recta linea secundum omnes,& vlteriores iuxta tutiorẽ opinem iure naturæ prohibentur.to.2.pag.164.col.2. in fin.nu.4.
Gradus primus in tranuersa linea iure naturæ prohibetur.tom.2.pag.165. col. 1.in fin. nu.5.
Gradum computandorum regula.to.2.pag.155.col.1.in med.nu.7. & 8.
Graduum computantio canonica,an cuilis sit considerandа.ibidem colum.1.in fin.fub num.8.
Graduum prohibitiones Leuitici cap.18.factæ,non omnes sunt iuris naturalis to.2.pag.164.col.1. in fi.nu.2.
¶Granatensis curiæ ordo in recipiendis testibus.tom.primo pag.63.colum.1.in med. fub num.6.
Granata anno omini.1492.in ditionem Christianorum fuit redacta.to.1.pag. 2.in prin. fub nu.1.
¶Gratiani aliquot errores notantur ab Antonio Augustino.tom.1.pag.374.col. 2.in med.fub num.4.
Gratiani opiniones.to.1.pag.268.col.2.in fin. fub nu.6.
Gratianus qualis vir fuerit.to.1.pag.415.col.1.in fin.
Gratiani locus expenditur.to.1.pag.ibidem col.2.in prin.
Gratianus an vera tradiderit de Anastasio Romano Pontifice. tom.1. pag.417. colum.1. in prin.
Gratiani error.ibid. in med.
Gratianus male intellexit Authoritatem quandam Augustini.tom.1.pagin.433. col.2.in med.fub nu.6.
¶Gratia quando ex defectu vel falsitate causæ deficiat. tom.1. pag.232. col.1. in med.fub num.5.
Gratia à Pontifice impetrata ad beneficium simplex facta mentione curæ animarum an valeat.to.1.pag.232.col.2.in med.fub num.6.
Gratia generaliter dicitur quodcunque domum, quod non debetur suscipienti, sed voluntate donantis.to.2.pag.307.col.1.in fi.nu.2.
Gratia gratisdata auxilium speciale Dei, & gratia gratificans qualiter distinguantur.ibid.& col.seq.in prin. fub nu.2.
Gratiam primam alteri mereri nihil aliud est,quàm deprecare Deo bonum motum alterius.to.2.pag.307.col.1.in prin. fub nu.1.
Gratiam gratisdatam nemo meretur, sed illa antecedit omne meritum. ibidem in fin. fub num.1.
Gravitas perurij, & an sit maius crimen homicidio. to.2.pag.248.colum.1.in prin.num. primo.
¶Græci furcam Σταυρον appellant.to.1.pag.409.col.2. in fin. fub nu.1.
¶Gregorius Nazanzenus quis fuerit.to.2.pag.431.col.2.in fin. fub nu.3.
Gregorius Nazanzenus diui Hieronymi præceptor,& de eius opusculis.ibidem pag.431.col.2.in fin. fub nu.3.
Gregorius Lopez vir diligentissimus in elimandis,& expurgãdis legibus regni. to.1.pag.25.col.1.in med.fub num.3.

H

HAbens canonicam collationẽ potest administrare propria'authoritate ante apprehensionis possessionis.to.1.pag.383.col.1.in fin.num.6.
¶Habitans in loco interdicto si non est interdictus potest sepelri extra Ecclesiã in loco non interdicto.to.1.pag.270.col.2.in prin. fub nu.10.
Habitatores,& conductores an possint migrare à domo quam habitant iusta timoris causa existente.to.1.pag.411.col.2.in med. per tot.
¶Hæredes filijste occisi possunt agere ad æstimationem operarum eius,& qua ratione.to.1.pag 277.col.2.in prin.fub num.7.
Hæredeinstituto,& vsufructuario omnium bonorum dato,quis teneatur legata soluere?tom.1.pag.242.col.1.in fin.nu.7.
Hæredes an non confecto inuentario teneantur ex delicto defuncti vltra vires hæreditarias.to.1.pag.332.col.2. in fin.nu.8.
Hæres licet teneatur (dato vsufructuario omnium bonorum) soluere debita, soluet tamen ex ipsis bonis.to.1.pag.242.col.1.in med.num.6.
Hæres ex testamento ad factum obligatus, cogitur præcise facere. tom. primo pag.408.col.1 in med.nu.14.
Hæredes aut instituti dicuntur,aut substituti.to.1.pag.415.col.1.in princip.
Hæreditatem cernere idem est quod adire hæreditatem. ibidem.
Hæres donatoris non potest reuocare pactum donationi appositum in fauorẽ tertij.to.primo pag.205.col.2.in fin.nu.17.
Et quid de pœna appositа pro fœdere pacis seruando,an possit remitti in præiudicium fisci vel Ecclesiæ.tomo primo pag.206.col.1.in prin.nu.18.
Hæreditatibus adeundis certus numerus præfixus erat dierum, quibus elapsis non poterat hæreditas adiri,& hoc appellabatur,Cretio, secundum Isidorum. tom.primo pag.415.col. prima in prin.
Hæredi incumbit onus probandi, cum de lege falcidia quæritur. to.primo pag. 258.col.1.in med.fub num.5.
Hæreditatem petens alterius ab intestato satis probat se esse consanguineum illius proximiorem.to.primo pag.259. col.2. in fin.nu.6.
Hæredes vsurarij coguntur vsuras restituere.tom.1.pag.332.col.1.in fin. nu.7.
Hæres an teneatur ex delicto defuncti. ibid.
Hæreditatis petitio qualiter sit proponenda.tomo primo.pagin.39. colum.1.in prin.fub num.1.
Hæredes, qui ex delicto defuncti tenentur, an teneantur vltra vires hæreditarias.to.primo pag.332.col.2.in fin. nu.8.
Hæreditatis petitio cur non detur contra titulo possidentesi. to. primo pag.39. colum.prima in med. nu.2.
Hæreditatis petitio datur contra possidentem titulo acquisito post mortem testatoris.ibid.col.2.in med.nu.3.
Hæreditatis petitio an detur contra possidentem titulo putatiuo. tomo primo pag.40.col.prima in med.nu.4.
Hæreditatis petitio non datur contra possidentem titulo acquisito ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conuentiri.ibidem colum.2. in med. num.4.
Hæreditatis petitione agens non tenetur ad probationem dominij rei petitæ. to.primo pag.39.col.2.in prin. fub nu.2.
Vnde maxime refert agatur rei vendicatione,an petitione hæreditatis. ibidem.
Hæreditatis petitio qua ratione detur contra possidentem pro possessore, & sic contra prædonem.to.primo pag.39.col.2.in med. fub nu.2.
Hæreditatis petitionis iudicium impeditur,si reus possideat titulo singulari, qui propter iustum errorem sufficiat ad vsucapionem rei petitæ.tom. primo pag. 40.col.prima in med. fub nu.4.
Hæreditatis petitione proposita, si in bello sit certa res expressim & nominatim petita,an poterit alia res in id iudicium deduci.tomo primo pag.41.col. prima in princip. fub num.6.
Hæreditatis petitio sufficiens est, cum actor petit se pronuntiari hæredem, & huic petitioni accedit omnium rerum restitutio, si actor obtinuerit. to.primo pag.41.col.prima.in med. fub num.6.
Hæres institutus licet teneatur (dato vsufructuario omnium bonorum) debita soluere, id tamen onus expeditur ex bonis, quorum vsusfructus alteri est legatus.tom.primo pag.242.col.prima in med.nu.6.
Et quis teneatur soluere legata, vbi hæres quidam instituitur, alteri legato vsufructu omnium bonorum.ibid.col.prima in fi.nu.7.
Hæreditatis petitio an sit iudicium vniuersale.vide, Petitio hæreditatis.
Hæres in testamento scriptus,si in petitione hæreditatis victus fuerit, legata à victore non debentur.tom.primo pag.42.col.prima in fin.fub num.3.& pag. 51.colum.prima in fin.fub nu.2.
Hærede scripto non appellante intra diem iure præfinitum,hæres legitimus victor an sit tutus aduersus legatarios exceptione rei iudicatæ. to. primo pag. 51.col.primo in med.fub nu.2.
Hæres an possit adimplere conditionem, quæ testatori fuerat in iuncta. to.primo pag.142.col.1. in med. fub nu.7.
Hæres an teneatur omnino inuentarium facere.to.2.pag.24.col.2.in prin. nu. 15.& seq.

Hæres

Hæres non conficiens inuentarium an teneatur in foro conscientiæ vltra vires hæreditarias.ibidem.nu.16.
Hæres qui non exequitur voluntatem defuncti, quam pœnam patiatur, & quo pacto eam effugere possit.tomo.2.pag.35.col.2.in med.nu.5.
Hæres quo pacto, seu qua ratione agit petitione hæreditatis, non rei vendicatione.to.2.pag.84.col.2.in med.fub nu.6.
Hæres an teneatur,data tacita fide testatori de restituendis bonis filio spurio,illa bona eidem filio restituere vel ad fiscum de ferre.tomo secundo, pagina. 201.col.2.in prin.nu.9.
Hæres,qui præstita tacita fide testatori de restituendis bonis spurio iurauit id non reuelare,an teneatur vocatus à iudice totam rem exponere.ibi. in med. numer.10.
Hæres eius,qui precario rogauit,an intelligatur domino possidere?to.2. pagin. 402.col.2.in prin.fub nu.2.
Hæres præscribit etiam cum mala fide contra legatarium.tom.2. pag. 411.col. 1.in prin.fub nu.5.
Hæres triginta annis præscribit rem à defuncto mala fide possessam. to. 2. pag. 402.col.2.in fin.fub.nu.4.
Et quid in hoc casu si inuentarium fecerit.to.1.pag.403.col.1.in med.nu.5.
Hæres hæredis potest præscribere rẽ possessam mala fide à primo defuncto.to. 2.pag.403.col.2.in med.fub nu.6.
Hæres non conficiens inuentarium non tenetur vltra vires hæreditarias ad legata,de quibus constat ex confessione legatariorum. to.2. pag. 24. col 2. in prin.num.15.
Hæredes Episcopi probare debent bona Episcopo relicta, alio quàm ecclesiæ tit.obuenisse.to.2.pag.22.col.2.in prin.fub nu.6.
Hæredes mariti an possint accusare vxorẽ de adulterio commisso viuente marito.to.2.pag.183.col.2.in fin.fub nu.9.
Hæredes an teneantur præstare alimenta filio spurio, seu illegitimo testatoris. to.2.pag.206.col.1.in med.nu.14.
Hæredes mariti an possint accusare vxorem de adulterio.tom.2. pag. 183. col. 2.in fin.fub.nu.9.
Hæredis institutio qualiter tollatur seu reuocetur per testamentum sequens,vel codicillos.to.2.pag.13.col.2.in med.& fin.fub nu.21.
Hæredis institutio an possit nutu fieri.to.2.pag.51.col.2.in fin.nu.4.
Hæredis incerti ex certis electio potest aleri committi.to.2.pag.53.col.1.in fin. numer.11.
Hæredis institutio pietatis causa facta, potest in voluntatem alterius conferri. ibid.pag.53.col.2.in prin.nu.12.
Hæreditatis aditio an sit necessaria ad executionem vltimarum. voluntatum to.2.pag.29.col.2.in fin.fub nu.3.
Hæreditatis aditio an sit necessaria quo ad legata pia.tom.2.pag.100. col.2. in prin.num.11.
¶Hæresis quãdo præsumitur.to.2.pag.326.col.2.in prin.& med.fub n.10.& 11.
Hæresis causa potest matrimonium quo ad torum separari.to.1.pag.180.col.2. in prin.nu.4.
Hæreticæ mulieris dos cui sit adiudicanda.ibid.in med.nu.5.
Hæreticus occultus per accidens est excommunicatus ea excommunicatione, quæ in hæreticos fertur.to 2.pag.476.col.2.in fin.fub nu.7.
¶Hæresis Macedoniana.vnde dicta sit.to.1.pag.429.col.2.in fi.fub nu.2.
Hæresis,Nestoriana in concilio Chalcedonensi iterum fuit damnata.to.1. pag. 430.col 2.in fin.fub.nu.4.
Hæretici Nepotiani dicti sunt à Nepotio Episcopo hæretico apud Aegyptios, to.1.pag.440.col.2.in fin.fub nu.4.
Hæretico & infideli non prodest immunitas ecclesiæ.tom.1.pag. 313. col.1. in med.& fin. nu.11.
Hæresis quid dicatur latè discutitur.tomo primo,pag.317.col.1.in fin. & col. 2. per tot.fub nu.2.
Hæretici laici bona ad fiscum secularem pertinent.to.1.pag.274.col.2.in med. fub.nu.12.
Hæretici clerici beneficium ab ecclesiam pertinet.ibid.
Hæretici,qui indici seculari traduntur,morte puniendi sunt.to. 1. pag. 279.col. 2.in fin.fub.nu.10.
Hæretici,qui mortis tempore non pœnitent,vini flammis traduntur.to. 1. pag. 280.col.1.in med.fub nu.10.
Et ibi de pœna, qua iudices collegi in instituti apud Hispanos teuntur ad persequendos & puniendos delinquentes in eremo.ibidem.
Hæreticorum filij an priuentur beneficijs iam obtentis.tom.1.pag.266. col. 2. in fin.nu.4.
Hæreticus an sit remittendus ad locum commissi criminis.to.1.pag. 38. col. 2. in prin.nu.12.
Hæretici ecclesiæ reconciliati & publicè pœnitentes an sint sub iurisdictione inquisitorum, vt & pro aliis criminibus distinctis ab hæresi ab ipsis tantum puniatur.to.1.pag 113.col.2.in fin.nu.5.
Hæreticus testibus falso conuictus an possit absque peccato ipsam hæresis culpam fateri,vt ab ecclesia recipiatur ad pœnitentiam.tom.1. pag.154. col. 2. in fin.fub nu.8.
Hæreticorum filij illegitimi,& nepotes an eadem infamiæ pœna afficiebantur, qua legitimi.tomo primo,pagina.266.col.2.in medio sub nu.3.
Hæreticorum filij ante crimen commissum nati, an puniantur pœnis aduersus postea natos per canones statutis.to.1.pag.267.col.1.in fin.nu.5.
Heretici ipso iure priuantur beneficijs obtentis.to.1.pag.266.col.2.in fin.nu.4.
Hæretici quo iure comburantur.tomo primo pag.279.col.2.in fin.nu.10.
¶Hamæ quid sint?to.1.pag.409.col.1.in prin.
¶Hebræorum gentem in duodecim tribus diuisam fuisse constat ex sacra scriptura.to.1.pag.404.col.1.in med.fub nu.6.
Hebræi vti fuerunt auro solari.tomo primo,pag.445.col.2.in fi.fub nu.1.
Hebræorum annus erat duodecim lunationem & vndecim additarum dierum. ibidem.
Hebræi præter sabbata & festũ paschę à Deo eis constituta,habuerunt & Neomenias per singulos menses.to.1.pag.451.col.1.in med.fub nu.8.
Hebræi quo die suum pascha celebrabant.tomo.1.pag.215. col.2.in princ. fub numer.1.
Hebræorum primus mensis,ibid.col.2.in prin.
¶Hebæ Deæ templum erat sacro sanctum,& hũc honorem habebat,vt qui supplices in id confugissent, cuiusvis criminis impunitatem consequerẽtur.to. 1.pag.309.col.1.in med.fub nu.2.
¶Helena Cõstantini mater dominicam crucem Hyerosolimis inuenit.to.1.pag. 436.col.2.in prin.fub nu.9.
¶Helices vibis excidium commemorans Pausanias,multa tradit exempla. quibus apparet implacabilem fuisse numinum iram,ob violata Deorum templa to.1.pag.309.col.1.in med.fub nu.2.
¶Hester vincus fuit liber,de quo nulla versatur apud omnes controuersia. to. 1. pag.420.col.2.in med.fub nu.5.
¶Hidalgus qui vocatur, an possit renuntiare beneficio ne in carcerem pro debito mittatur.to.2.pag.255.col.2.in med.nu.5.
¶Hidalgus,de vengar quinientos sueldos, qui dicantur.to. 1. pag. 487.col.2.in in fin.fub nu.7.
Hidalgus etiam mechanico fungens officio,non tenetur cõtribuere Regalibus subsidiis.to.1.pag.68.col.2.in prin.fub nu.7.
Hidalgus quid sit,& de eius etymologia.to.1.pag.406.col.2.in med.fub nu.11.
Hidalgus & exemptus in quo differant ibidem.in fin.
Hidalguiæ dignitas ad nobilitatem pertinet.tom.primo pagina 407. col. 1.in prin.fub.nu.11.
Hidalguiæ nomen extat apud latinos & Græcos.ibidem col.1.in med.
¶Hieronymus quis fuerit & cuius opidi.tomo.primo.pag.432.col.2.in medio. fub nu. 5.
Hieronymus fuit discipulus Gregorij Nazanzeni.ibid.
Hieronymus quo tempore obierit.ibidem.
Hieronymus Origenis opus in Cantica canticorum in linguam latinam vertit. to.1.pag.437.col.2.in med.fub nu.10.
Hieronimi verba declarata.to.1.pag.266.col.1.in med.fub nu.1.
¶Hilarius fuit Episcopus Pictauij tempore,quo Diuus Martinus fuit præsul totius ecclesiæ.to.1.pag.432.col.2.in prin. nu.5.
¶Hispani omnibus fabbatis vescuntur (nisi præceptum ieiunij immineat) animantium extremitatibus & intestinis, ac visceribus.tomo primo,pag1.456. col.1.in fin.fub nu.8.
Hispanorum & Francorum contentio super celebratione,paschatis.tom.1.pag. 216.col.1.in med.fub nu.1.
Hispanorum iudicum confuetudo circa excõmunicatos agentes in iudicio.to.1. pag.225.col.2.in fin.fub nu.5.
H spania ab hinc ferè mille annis monarchiæ, & Regum Imperio subdita fuit, to.2.pag.2.col.1.in prin.fub.nu.1.
Hispaniarum Regnum,vide in dictione,Regnum.
Hispania in ditionẽ Sarracenorũ venit, præter Astures & Cantabros.to.1.pag. 1.co.2.in fin.fub nu.1.
Hispani tribus milliaribus leucã definiunt.to.2.pag.310.col.1.in med.fub nu.5.
¶Hispaniæ Reges quo iure possint Episcopos nominare. tom. 2.pag.405.col.2. in med.nu.5.
Hispaniæ Reges immunes sunt,& liberi à Cæsarum Imperio.to.2.pag.507.col. 2.in med.nu.9.
¶Historia Iuliani Cæsaris narratur.tomo.primo.pagina.415. columna. 2.in fin. per tot.
Historiam Regum quis scripserit? tomo primo, pagina 418.columna. 2.in fin. fub num.2.
Historia narratur Darij to 1.pag.420.col.2.in fin. fub nu.5.
Historia Susannæ & hymnus trium puerorum cum historia Draconis an habeant eandem authoritatem cum reliquo Danielis libro. tomo.primo. pagina.423.col.1.in fin.fub nu.7.
Historiæ Martyrum conscriptæ ab infidelibus igni sunt tradẽddæ.to.1. pag.434. col.1.in med.fub nu.7.
Historia de inuentione crucis dominicæ nec refellitur à Gelasio, nec omnino inter Agiographa recipitur.tom.1.pag.436.col.1.in fin.nu.9.
Communi tamen consensu ecclesiæ festum hoc de inuẽtione Sanctæ crucis dominicæ celebramus ex decreto Eusebij Papæ.ibidem.col.2.in prin.
Historia de inuentione capitis Ioannis Baptistæ.ibid.in fin.
¶Homagium quo modo fieri consueuit apud Hispanos, remissiuè. tomo secundo,pag.226.col.1.in med.fub nu.1.
¶Homeri locus expenditur in Odissea.tomo.secundo pagina. 455. col. 1. in fin. fub num.6.
¶Homicida voluntarius potest renuntiare beneficio pendente accusatione.to. 2.pag.453.col.2.in med.nu.7.
Homicidium vitare valẽs,& non vitauit an ex eo fiat irregularis. to 2.pag.464. col.2.in prin.nu.4
Homicidium quid sit,& de homicidio voluntario.to.secundo pag.437. col.1.in prin.num.1.
Homicidium non punitur pœna ordinaria, si defecerit animus'ad occisionem, & quo modo hic animus colligatur. to.1.pag.444 col.1.in fi.nu.1.
Homicidium à pluribus commissum an omnes constituat irregulares homicidas.to.2.pag.448.col.1.in prin.fub nu.3.
Homicidium an imputetur consanguineo,cuius causa perpetratum fuit. tom.2. pag.449.col.2.in med.fub nu.8.
Homicidium casuale quid sit? to.2.pag.453.col.2.in fin. nu.1.
Homicidium cusuale inducit irregularitatem cum distinctione operis liciti, vel illiciti,quæ hic traditur latiùs,quàm à Doctoribus,ibidem.col.1.& pag.454. col.1.in prin.nu.2.& pag.456.col 2.in med. fub nu.10.
Homicida proditorius abduci potest ab Ecclesia. tomo primo pag. 311. col.1. in fin.fub num.7.
Homicidam puniri pœna pecuniaria lege vel statuto iustè aliquando fancire potest.to.1 pag.271.col.2.in prin.nu.2.

Homicida

Index Alphabeticus.

Homicida proditorius,& qui alium insidiosè occiderit ab Ecclesia inuitus abeuci potest.to.1.pag.310.col.2.in med. nu.7.
homicidia simplex & à sponte, non fortuito iniuriosè aliquem occiderit non est ab ecclesia per vim abducendus.to.1.pag.311.col.2.in prin.sub nu.7.
homicidia vt mortis pœnam effugiat necesse est,vt pacis pactum cum omnibus occisi hæredibus ineat.to.1.pag.198.col.2.in med.sub nu.8.
homicidij pœna vt quis punatur,non est necessaria occisi specialis scientia. to. 2.pag.341.col.1.in med.sub nu.1.
homicidij tacitum mandatum facit quem irregularem.to.2.pag.445.col. prima in fin.nu.3.
homicidij ratihabitio,an efficiat quem irregularem.ibid.col.2.in med.nu.4.
homicidio æquipollet quo ad irregularitatem membri mutilatio, tom.secundo pagin.462.col.2.in fin.nu.8.
¶Homo non venit fructuum appellatione.tom.secundo pag.479.col. prima in med.nu.6.
homo non potest aliquid velle boni, nisi adiuuetur ab eo, qui non potest velle malum.to.secundo.pag.308.col.1.in med.sub nu.3.
Homo liber an possit in pignus dari pro pecunijs debitis. tom.1.pagi.235.col. secunda in fin.sub nu.primo.
homo liber an possit inuitus detineri in vinculis.ibid.
homo liber non potest se obligare ad perpetuam seruitutem pro debito pecuniario.to.primo pag.237.col.2.in med.sub nu.7.
homines naturaliter percipiunt, gubernatorem ac Principem necessariò constituendum esse ad generis humani regimen & tutelam. tom.primo.pagin.2. col.1.in med.sub nu.2.
homo animal est omni ape omnique animanti gregali ciuilius.ibid.
homo vt perfectionem nactus, animantium est optimus:sic cum à lege iustitiaque discessit omnium pessimus habetur.to.primo pag.2. col. secunda in prin. sub nu.secundo.
¶Honestas publica intra quartum gradum matrimonium prohibet. to. secundo pag.150.col.prima in prin.sub nu.1.
honestatis publicæ impedimentum ex sponsalibus etiam nullis oritur.ibid.
honestatis publicæ impedimentum non oritur ex sponsalibus contractis sub ea conditione,quæ à iure inest.to.2.pag.150.col.1.in med.nu.4.
honestatis publicæ impedimentum non oritur ex sponsalibus cum minori septennio contractis,nisi discretio ætate suppleat.ibid.in med fi,& nu.1.
honestatis publicę impedimentum non oritur ex sponsalibus quacunque ratione inualidis iure nouo Concilij Tridentini ibid.col.1 in med.sub nu.2.
¶Honorari debent parentes à filijs ne contiuciantur ab eis incarcerem ob ciuile debitum.to.primo.pag.236.col.2.in princ.sub nu.3.
honoris præfatio,an extinguat iniuriam.to.1.pag.190.col.2.in prin.nu.1.
honoris & famæ restitutionem fieri iustissimum est.to.1.pag.192. col. prima in princ.sub nu.4.
honor & fama omnibus bonis externis præferuntur.ibid.
¶Horas canonicas,an teneatur excommunicatus dicere ratione beneficij.to.1. pag.371.col.2.in med.sub nu.8.
horas canonicas tenetur dicere depositus,& solenniter degradatus ratione ordinis sacri.ibid.
horas canonicas, si non dixerit,qui beneficium ecclesiasticum habet, qua pœna teneatur.to.primo.pag.372.col.2.in fin.nu.10.
horæ bifariam distinguntur.to.1.pagin.459.col.1.in fin.sub nu.14.
hora prandij,quæ sit definita ieiunantibus.ibid.col.1.in med.
horæ æquinoctiales quæ ibid.col.1.in fin.
horæ temporales quæ ibid.
horis duodecim apud antiquos constabat dies.to.1.pagin. 505.col.1.in medio, sub nu.14.
¶Horæ canonicæ vim habent ex opere operato. tom. secundo pagin. 316. col. 1.in med.sub nu.7.
horæ canonicæ à quocunque dictæ,Ecclesiæ nomine dictæ censentur.to.2.pag. 316.col.2.in med sub nu.8.
¶Hospitalia habent priuilegium cap.Alma mater,sicut Ecclesiæ, & monasteria. to.2.pag.564.col.1.in med.nu.2.
¶Hospitale pauperum priuilegium habet trahendi reos ad curiam. to. secundo pag.2.2.col.1.in med.sub nu.3.
hospitalia an habeant immunitatem,quam Ecclesiæ.to.1.pagin.309. col. secunda in fin.sub nu 4.
¶Hostis etiam priuatus tenetur seruare fidem hosti datam saluo semper iure Reipublicæ.to.secundo,pag.132.col.2.in fin.sub nu.14.
¶Humana constitutio non potest punire actus interiores mentis. to. secundo pag 476.col.2.in princ.sub nu.7.
humana potestas à diuina deriuatur.to.2.pag.489.col.1.in fin.sub nu.2.
humana lex potest prohibere aliqua quæ licita videntur iure naturæ. to. secundo pag.477.col.1.in med.sub nu.1.
humana lex potest ex aliquibus causis dominia priuatis auferre. tom. secundo, pag.518.col.1.in fin.sub nu.5.
humana lex iustis ex causis, & propter Reipublicæ vtilitatem sanctissimè potest,filios & nepotes pœna bonorum aliaue simili afficere.to.1.pagin.265. col.secunda in fin.sub nu.1.
humana lex in quibus casibus non possit imitari diuinum iudicium. ibi.in med.
humano vel diuino iudicio quando quis ob alterius culpam sine crimine punitur.to.primo,pag.265.col.1.in fin.nu.1.
¶Hypantes dicitur purificatio Virginis Mariæ,to.primo.1.pagin.450. col. 2. in med.sub nu.8.
¶Hypotheca pro legatis à iure inducta, an tollatur per specialem hominis testantis hypothecam.to.secundo,pag.84.col.2.in fin.nu.7.
hypotheca seu obligatio generalis,tacita siue expressa ad certum locum restricta,non continet res venales inibi existentes.tom.primo.pagin.256. col.2.in med.sub nu.9.
hypotheca quoties adest in locatione, & conductione non potest colonus expelli à successore singulari.to.1.pagin.292.col.2.in prin.nu.3.
hypotheca quando dissoluitur.ibid.col.secunda in fin.
hypothecæ titulo,an sint obligata vsurarij bona pro vsurarum restitutione. to. 1.pag.332.col.1.in med.sub nu.6.
hypothecaria nunquam obtinet contra tertium possessorem, nisi prius in bonis principalis excussio præmissa fuerit.to.1.pag.181.col.1.in med.sub nu.6.
hypotheca generalis etiam tacita futura bona debitoris complectitur. to. primo.pag.99.col.2.in prin.nu.4.
hypothecaria in rem actione agens, qua formula vti debeat. to. primo. pagin. 179.col.prima in med.sub nu.1.
Et ibi qualiter in ea concipienda sit sententia.
hypotheoaria conuentus si rem ipsam meliorauerit, poterit offerre actori ipsius rei veram æstimationem demptis melioratiombus.ibid.179. col. secunda in fin.nu.2.
hypothecariæ actionis proprius effectus.to.1.pagin.179.col. secunda in fin. sub num.2.
hypotheca qualis sit, quæ deducitur ex constitutione annui reditus super aliqua re.to.primo.pag.351.col.prima.in prin.nu.6.
hypothecaria actio proponi potest contra vnum ex pluribus plurium rerum possessoribus insolidum.to.primo.pagin.352.col.1.in prin.nu.7.
hypothecæ specialis prosequutio prætermitti non debet in præiudicium secundi creditoris.to.primo.pagin.391.col.1.in prin.sub nu.2.
hypotheca dotalis non est admittenda nisi præmissa excussione, quam induxit text.in Auth.hoc si de pignoribus.to.primo pagin.391.col.2.in med.num.3.
hypothecæ clausula,quod specialis non deroget generali,nec generalis speciali,quem sensum admittat.to.1.pag 392.col.prima in prin.sub nu.3.
hypotheca tacita pro restitutione dotis vxori à lege concessa, præfertur priori cuicunque tacitæ.to.1.pag.173.col.1.in med.sub nu.primo.
hypotheca tacita pro dote vxori competens, præfertur expressæ posteriori. ibid.pag.173.col.1.in fin.nu.2.
hypotheca expressa pro dote competens nequaquam præfertur expressæ priori.to.1.pag.173.col.1.in med.sub nu.1.
hypotheca dotalis prior etiam tacita præfertur expressæ posteriori, etiam ratione mutui ad refectionem,vel emptionem rei competenti.ibid.col. prima in fin.nu.2.
hypotheca quando alienationis appellatione contineatur.to.1. pagin.345.col. 2.in fin.sub nu.10.
hypothecaria conuentus nullis factis melioratiombus, an possit offerre actori veram rei æstimationem debito minorem.to.primo.pagin.180.col.prima in med.sub nu.3.
hypotheca an censeatur constituta ex eo,quod quis legat, vel promittit soluere centum ex fundo Sempronia:no.to.1.pag.85.col.1.in med.sub nu.8.

I

Iacob dormiens cum Lya non dicitur commisisse fornicationem. to. 2.pagin. 342.col.2.in med.sub nu.17.
¶Iasonis sententiæ tres improbatæ.to.2.pag.384.col.2.in fin.& col.seq.in prin. sub num.5.
¶Idololatria an sit iusta causa bellum contra idolatras gerendi. to. 2. pag. 509. col. 2.in prin.nu.5.
¶Ieiunium,eleemosynæ, & cætera huiusmodi extra charitatem facta nequaquã satisfaciunt ex rigore iustitiæ etiam si accedat postmodum charitas. tom. 2. pag.311.col.1.sub nu.9.
Ieiunantes quibus cibis interdicuntur.to.1.pag.460.col.1.in med. sub num.15.
Ieiunium qua ratione sit iure humano indictum.to.1. pagin. 453. col. prima in med.nu.3.
Ieiunium quatuor temporum.tom.1.pagin.456.col.2.in princ.nu.9.
Ieiunium quo die præcipitur,an tertium vel quartum prandium nouę transgressionis reatum in eodem die inducat.to.1.pag.458.col.2.in fin.nu.13.
Ieiunij die qua hora prandendum sit, & de distinctione horarum diei. to. 1.pag. 459.col.1.in med.nu.14.
Ieiunium excessiuum,an aliquando induceat peccatum.tom.1.pagin. 156. col.1. in med.nu.10.
Ieiunium maximè differt à communis virtutis temperantiæ exercitio, moraliquc abstinentia.to.1 pag.154.col.1.in fin.nu.1.
Ieiunium quo Christiani vtimur tria potissimum indicat.to. 1.pagin.453.col.2 in fin.sub nu.1.
Ieiunium est remedium salutare ad domandam corporis lasciuiem.ibid.
Ieiunio mens leuatur ad sublimia contemplanda.ibid.
Ieiunium prodest ad satisfactionem pro peccatis ibid.
Ieiunium est virtus,quia ordinatur ad aliquid bonum, & honestum. ibid.pagin. 454.col.1.in prin.sub nu.1.
Ieiunium vbi est necessarium ad reprimendos carnis illicitos motus,vel ad eleuationem mentis ad spiritualia,est iuris naturalis præceptum.to.primo.pag. 454.col.1.in prin.sub nu.2.
Ieiunium plerunque est necessarium, & communiter vtile ad spiritualia bona obtemenda.ibid.col.1.in fin.sub nu.3.
Ieiunia canonicis legibus instituta, ita ex præcepto seruanda sunt, vt mortalis peccati reus sit censendus,qui absque iusta causa ea seruare omiserit. tom.1. pag.457.col.1.in med.nu.10.
Et in obseruatione ieiunij duplex continetur virtus.to.1.pag. 457. col. secunda in prin.sub nu. 10.
Ieiunanti iure Pontificio non licet nisi semel prandere.ibid.in med.nu.11.
Ieiuna ecclesiastica in quem finem tendant.to.1.pag.457.col.2.in fin. sub nu.11.
Ieiunium quando sit iure naturali simul,& diuino præceptum. to. 1.pagin.454. col.1.in med.sub nu.2.
Iesus Christus quando comedit agnum paschalem.to.1.pag.215.col.2.in med. sub num.1.
Iesus Christus quando fuit crucifixus.ibid.

¶Igno-

¶Ignominiosa corporis pœna an loco solutionis sufficiat.to.1. pagin. 237. col. 1.in med.sub nu.6.
Ignominiosa pœna non sunt afficiendi nobiles, nec torquendi sicut plebei.to. primo.pagin.272.col.1.in prin.sub nu.4.
¶Ignorantia probatur proprio iuramento.to.1.pagin. 275. col. prima. in med. sub.num.primo.
¶Ignorantia iuris, vel facti, an excuset contrahentes incestas nuptias. to.2.pag. 161.col.prima.in med.nu.21.
Ignorantia iuris,an sit causa bonæ fidei.to.secundo. pag. 190. col. 2. in fin. sub num.9.
Ignorantia iuris humani,an & quando habeat culpam.to.secundo.pag.397.col. 1.in med.nu.7.
Ignorantia iusta quando det maioribus restitutionem aduersus præscribentẽ. to.2.pag.420.col.2.in fin.nu.1.
Ignorantia hæc quo modo probetur.to.2.pagin.422.col.2.in fin.sub nu.4.
Ignorantia pœnæ non efficit quem ea libertum.to.secundo.pagin.337. col. primain fin.nu.9.
Ignorantia iusta qualitatis excusat à peccato, quod ratione illius alioquin contrahitur.to.secunpo,pagin.340.col.1.in prin.nu.13.
Ignorantia percutiens clericum etiam incidit in excommunicationem canonis.to.secundo,pagin.341.col.2.in prin.sub nu.15.
Ignorantia contingens in eo,à quo tota malitia actus pendet, excusat omnino à peccato.ibid.col.1.in med.sub nu.15.
Ignorantia crassa non omnino excusat à peccato.to.2.pag.342.col.prima.in fi. sub num.17.
Ignorantia constitutionis excommunicantis pro actu alioquin damnato,an excuset quem ab excommunicatione.to.2.pag.337.col.1.in prin.nu.8.
Ignorantia excommunicationis, an constituat excommunicatum capacẽ beneficij ecclesiastici.to.2.pagin.322.col.2.in med.nu.3.
Ignorantia iusta qua ratione excusat à peccato,& eius pœna. to, 2. pagin. 339. col.prima in fin.nu.12.
Ignorantia excusat ab irregularitate.to.2.pag.460.col.1.in med.nu.1.
¶Illegitimus aut naturalis filius, qui habet ex Principis concessione ius succedendi ex testamento,& ab intestato, poterit agere contra patris testamentũ secundum quosdam.to.1.pag.461.col.1.in princ.nu.1.
Et an tria hæc,ius succedendi ex testamento, ius succedendi ab intestato,ius succedendi contra testamentum,sint eadem aut distincta ibid.in fin.nu.2.
Et rursus probatur ex propria verborum significatione non dari ius agendi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento, & ab intestato.to.secundo pag.461.col.2.in med.nu.3.
¶Illirici & cuncta Græcia,Alexandria,Lybia,Aegyptus,& Palestina sex hebdomadibus ante festum Paschæ ieiunium continuarunt.to. primo, pagin. 454. col.2.in fin.sub nu.5.
¶Immemorialis præscriptio.to.2.pagin.376.col.prima. in princ. sub num. 8. & 389.col.1.in prin.sub nu.6.
Immemorialis præscriptionis,& centenariæ discrimen.to.secundo, pagin.406. col.1.post principium,& pag.407.col.prima. circa finem.pag. 385. col. 1.in princ.nu.6.& 386.col.1.in fin.sub nu.9.
Immemorialis præscriptio quo modo probetur. to. 2. pagin. 385. col. secunda in princ.nu.7.
Immemorialis præscriptio quid efficiat in vasallorum oneribus,quę impositiones vocantur.to.secundo,pag.387.col.1.in med.& per tot.
Immemorialis præscriptio vtilium non requirit.to.secundo.pagin. 390. colum. 2.in med.sub nu.2.
Immemorialis præscriptio non procedit cum mala fide.to. 2. pag.4.col. prima in med.nu.4.
Immemorialis probata, an probata videatur centenaria præscriptio. to. secundo,pag.386.col.1.in med.nu.9.
¶Imperatores Romani qua ex causa decimoquoque Imperij anno ludos, publicumque conuentum agere consueuerunt.to.1.pag.3.col.1.in fin. sub nu.3.
Imperatoris electio ad septem viros Germaniæ, vt collegium non vt singulos pertinet.to.primo,pag.3.col.2.prope princ.sub nu.4.
Imperatores & consules Romani quo pacto eligebantur.to.1.pag.3.col. secunda in med.sub nu.4.
Imperatoris aut Principis lex nullum speciale damnum ecclesijs inferens in foro ecclesiastico est seruanda.to.primo,pagin.26.col.1.in med.sub nu.5.
Imperator Carolus habuit ex priuilegio Synodi, ne sine suo consensu consecraretur,vel institueretur Episcopus.to.1.pagin.176.col.2.in princ. sub nu.4.
¶Impetrans veniam homicidij à Principe debet mentionem facere prioris veniæ à Principe sibi concessæ.to.primo.pagin.233.col.2.in med.nu.8.
Impetrans à Rege legitimationem tenetur mentionem facere omnium filiorum.to.primo,pag.234.col.prima in prin.sub nu.9.
¶Immemorialis an censeatur renocata sublata consuetudine.vide in dictione, Consuetudine.
¶Immunitas ecclesiarum prodest excommunicato ad eas confugienti.to primo pag.313.col.1.in med.nu.11.
Et an infidelis hac immunitate gaudeat.ibid.
An hæreticus ob crimen hæresis ab Ecclesia defendatur. ibid. in fin. sub nu.11.
Immunitas Ecclesiæ,an iure naturali,vel diuino statuta sit.tom.1. pag. 308. col. secunda in princ.nu.2.
Immunitas Ecclesiæ apud Gentiles, Hebræos, & Christianos maximo honore fuit.to.1.pag.308.col.2.in med.sub nu.2.per tot.
Immunitas ecclesiastica quot passibus circum Ecclesiam concessa sit. to.1. pag. 309 col.2.in fin.sub nu.5.
Immunitate Ecclesiæ non gaudet,qui committit crimen assassinij. tom.1.pagin. 313.col.1.in prin.sub nu.10.
Immanitas à solucndis indictionibus, & collectis quo tempore præscribatur. to.2.pag.38.col.2.in med.nu.8.
Immunitas Ecclesiæ prodest ei quem fugientem ad eam iudex persequitur. to. 1.pag.313.col.1.in fin.nu.12.
Immunitas Ecclesiæ non patitur obsideri ne alimenta deferantur delinquentibus ad eam fugientibus.to.primo pag.315.col.2.in med.sub nu.17.
Immunitas ecclesiastica quidto,primo.pag.308.col.1.in fin.nu.1.
¶Impositiones dominorum, quæ vocantur, quo modo præscribantur. tom. secundo,pag.387.col.1.in med,nu.1.
¶Impedies alicui beneficium,aut aliud munus,lucrumve conferri, an teneatur ad restitutionem.to.secundo.pag.495.col.2.in fin.nu.8.
Impedito an curratempus datum ad exequendam vltimam voluntatẽ, & quid de ignorante.to secundo,pag.29.col.2.in fin.nu.4.
¶Imperator an sit totius mundi dominus.to.2.pag.503.col.2.in fin.nu.5.
¶Imperatio literarum ad beneficia obtenta ab excommunicato est nulla. tom. 2.pag.322.col.2.in med.sub nu.3.
¶Impossibile an iudicetur id,quod à Principis voluntate pendet.to.2. pag. 124. col.2.in med.nu.8.
¶Impubes nactus ætatem perfectam dissentire potest à sponsalibus interpretatione iuris de futuro.to.secundo,pag.119.col.1.in med.nu.1.
Impubes dissentire potest,& debet ab sponsalibus statim, quod ætatem perfectam habet,non expectata alterius pubertate.ibid.nu.2.
Impubes,proximus tamen pubertati, an iuramento confirmet renunciationem paternæ hæreditatis.to.secundo pagin.283.col.1.in med.sub nu.3.
¶Incendium quam culpam præ se ferat.to.2.pagin.159.col.2. in med. num.14.
¶Incertæ res,vide,Res incertæ.
¶Incestus an impediat matrimonij contractum cum quacunque fœmina. to.secundo,pag.147.col.1.in fin.sub nu.4.
Incestus definitio,& eius denominatio.to.secundo,pag.157.col.1. in med. nu.1.
Incestus pœna de iure ciuili.ibid.col.2.in prin.nu.2.
Incestus à clerico commissus est dignus depositionis pœna, ibid, pag. 157. col. 2.in prin.nu.3.
Incestus propriè non dicitur cum ea cum qua est impedimentum publicæ honestatis iustitiæ.ibid.nu.4.
Incestus,an dicatur coitus sacerdotis, & fœminæ, quæ non est eius consanguineajnec affinis.to.secundo,pag.202.col.2.in prin.nu.14.
Incestum committens cum consanguinea sponsæ ante matrimonium consummatum teneatur,vel ingredi religionem,vel dispẽsationem impetrare ad exigendum coniugalem debitum.to.2.pag.174.col.1.in prin.sub nu.6.
Incestas nuptias contrahentium bona ipso iure fisco deferuntur. tom. 2.pagin. 157.col.2.in med.sub nu.6.
Incestas nuptias contrahens à die commissi criminis administratione bonorũ suorum interdicitur.to.2.pag.157.col.2.in med.nu.5.
¶Incola propriè,quis dicatur.to.1 pag.125. col.1.in med.sub nu.1.
¶Indefinita propositio quando.to.1.pag.196.col.2.in fin.sub nu.1.
Indefinita oratio ex propria significatione non æquipollet vniuersali. tom.primo.pagin.197 col.2.in fin.nu 5.
Indefinita æquipollet vniuersali in materia necessaria, vel impossibili, to.1.pag. 198.col.1.in med.nu.6.
Indefinita negatiuè concepta vniuersalis significationem habet.ibid. in fi.nu.7.
Indefinita à lege prolata vniuersali æquipollet.to.1.pag.198.col. 2.in prin.n.8.
Et quid in prolata ab statutis.ibid.in med.sub nu.8.
Indefinita ab homine prolata,an habeat vim vniuersalis.to.1.pagin.198. col.2. in fin.nu.9.
Indefinita vniuersali nequaquam similis est in probationibus.to. 1. pagin. 199. col.2.in prin.nu.10.
¶Indictionum calculus eiusque obseruatio, & à qua anni parte incipiat. tom.1. pag.196.col.1.in fin.nu.6.
Indictionum adiectio præcisè necessaria nõ est in publicis instrumentis,& quid si differat ab anno domini ipsi instrumento appositio.to.1.pagin.196.col. secunda in prin.nu.7.
Indictionum, quibus antiqui vtebantur in annorum computatione, & pensitationum varia genera.to.1.pag 195.col.2.in med.
Indictionum vsus quo tempore initium habuerit.ibid.in fin.nu.5.
Et quare in tria lustra diuiderentur indictiones.tom.1.pagin.196.col.1.in princ. sub num 5.
¶Indignis conferentes beneficia munerave tenentur ad restitutionem. tom. secundo pag.495.col.1.in med.sub nu.6.
¶Indicii furtis aut furti gratia,an quid accipi possit.to.2. pagin. 485. col. prima in med.sub nu.5.
¶Indulgentia homicidij,sine mentione prioris indulgentiæ impetrata, an valeat.to.primo.pagin.233.col.2.in med.nu.8.
¶Industriales sanctus qui dicantur.vide in verbo,Fructus.
¶Infamare se ipsum est mortale crimen, sicut infamare proximum. pagin.155. col.prima.in prin.sub nu.8.
Infamare se ipsum est contra charitatem,& iustitiam.ibid.
Infamans seipsum facit iniuriam Ecclesiæ,& Reipublicæ.ibid.
Infamia facti licet aliqua ex parte detrahat instrumentis, non tamen infamis infamia facti priuatur exercitio tabellionatus,quamuis sit publica.tom.primo,pagin.68.col.1.in prin.sub nu.5.
Infamis creatus à Rege tabellio, non est verus nec legitimus tabellio, nec adhibenda est fides eius instrumentis,nisi Rex principis potestate infamiam illam tolleret.to.1.pagin.67.col.2.in prin.
Infamia facti detrahit authoritati,& fidei cuiuscunque hominis.to. primo.pag. 61.col.prima.in fin.sub nu.1.
Infamia facti,an repellat quem à testimonio in causis ciuilibus. ibid. col. prima in fin.& col.2.in prin.sub nu.1.
Et quid in criminalibus.ibid.
Infamia iuris efficit quem ab officio publico alienum.to.1.pag.67.col.1.in med. sub nu.5.
Infamis non potest esse amanuensis,scriba,seu notarius Principis, quem vulgò, Secretarium dicimus.tom.primo.pagin.67.col.prima.in med.sub nu.5.
Infamia notantur filij, & nepotes eorum, qui diuinam, vel humanam maiestatem læserunt.to.1.pag.266.col.1.in fin.nu.2.

Infamis

Infamis non potest habere aliquod mutuũ,& officium in curia Principis, nec in ipsius Principis summis tribunalib.tom. 1.pag.67.col.1.in fin.sub nu.5.
Infamis non potest esse tabellio publicus.ibid.
Et an possit esse tabellio ex his,qui non sunt à republica constituti, vt hoc officium publicè exerceant.ibid.
Infamis infamia facti,quæ ex criminibus oritur,non debet à Principe, nec à republica tabellio constitui, licet ipsius constitutio semel facta irrita non sit. to.primo,pag.68.col.1.in med.sub nu.5.
Infamis infamia facti licet sit inhabilis ad obtinenda beneficia, non priuatur obtentis.to.primo,pagin.266.col.2.in fin.sub nu.4.
Infames testari possunt.to.primo,pag.333.col.1.in med.sub nu.9.
Infamia iuris vnde descendat.to.1.pag.239.col.2.per tot.sub nu.2.
¶Infans an teneatur de homicidio,& quid de minori ætate.to.2.pagin.461.col.2.per tot.sub nu.5.
Infans,an possit matrimonium contrahere malitia præueniente ætatem. to. secundo,pag.2.in medio.146.col.1.in fin.nu.4.
Infantes populo interdicto admitti possunt ad diuina officia. to. 2. pagin. 364. col.2.in med.sub nu.5.
¶Inferior licet non possit tollere legem superioris potest ,tamen ei addere pœnam.to.2.pag.149.col.1.in prin.nu.18.
¶Infidelitas,an sit iusta causa belli inferendi.to.2.pagin. 508, col. 1. in princ. & per tot.nu.1.
Infidelitas non priuat dominio rerum,nec iure naturali,nec diuino.to.2.pagin. 508.col.1.nu.2.
Infideles quatuor de causis possunt bello vexari.to. secundo pagin. 508. colum. secunda nu.3.
Infidelis an possit matrimonium contrahere cum Christiana. to. secundo pag. 168.col.2.nu.1.
Infidelium matrimonia.to.secundo,pagin.204. col. 2.num.5. & pagin. 165. sub num.4.
Infidelis non potest iuuari immunitate Ecclesiæ.tom.1.pag.313. col. prima sub num.11.
¶Infirmus potest matrimonium contrahere licet ex infirmitate non valeat gignere.to.2.pagin.192.col.2.nu.11.
Infirmi qualiter excusentur à præsentia in choro , vt percipiant distributiones quotidianas.to. 1.pagin.370.col.2.nu.8.
Infirmis an debeantur distributiones,vide in verbo,Distributiones.
¶Infœlices arbores,quæ sint dictæ:to.1.pag.410.col.2.
¶Ingratitudo est quandoque mortale peccatum.to.2.pagin. 41. sub num. 9. col. prima in fin.
Ingratitudo an remittatur pœnitentiaifilij.tom.secundo pagin. 63. colum.prima nu.18.
Ingratitudo an censeatur remissa per religionis professionem.ibid.nu.20.
Ingratitudinis causa,an detur aduersus ingratos actio.to. 2. pagin.41.sub num. 9.col.2.in princ.
Ingratitudinis causæ ex quibus filius potest exhæredari explicantur.tom.2.pag. 62.nu.8.& seq.col.1.
Ingratitudinis causa non repellit filiũ à successione patris intestati, & ibi quid de fratre.to.2.pag.61.nu.7.
Ingratitudinis ratione non reuocatur legitimatio , quæ fit per sequens matrimonium.to 2.pag.93.col.1.nu.14.
Ingratitudinis ratione reuocatur legitimatio , quæ fit rescripto Principis.ibid.
Ingratitudinis causa,an possit filius priuari alimentis sibi à patre debitis. tom.1. pagin.206.nu.17.
¶Inhibitio canonica,quæ dicatur.to.primo,pag.85.nu.3.
Inhibitio canonica quos habeat effectus.ibid.col.secunda.prope medium.
Inhibitio non aliter suum effectum operatur,quàm si fuerit canonice facta.ibid.
¶Inimicus à testimonio est repellendus , & quonam modo hæc quæstio sit intelligenda:to.1.pag.61.nu.3.
Inimicus nuper reconciliatus non excusatur à tutela.to.1.ibid.sub nu.3.
Inimicitiæ suspicio,an tollatur per reconciliationem.ibid.
Inimicitia quando excuset ab onere,tutelæ.ibid.
Inimicitia post testamentum contracta inter testantem , & hæredem seu legatarium,non operatur reuocationem testamenti.to.2.pag.11.col. 1. in princ. sub nu.20.
¶Iuiqui rei alienæ possessores quo modo teneantur ad fructuum restitutionem in conscientia.to.2.pagin.492.nu.3.in fin.& nu.4.
¶Iniuriam inferens tenetur ad damna , & impensas , & præterea aliquid ratione iniuriæ.to.1.pag.277.col.1.
Iniuria ciuiliter,& criminaliter punitur.ibid.col.2.in fin.
Iniuriam inferens,an teneatur veniam petere ad honoris restitutionem? ibid. paulo ante fin.
Injuriæ æstimatio quomodo fiat:ibid.
Iniuriarum actione,an teneatur is, qui alteri verum crimen vitiumve obiecerit. to 1.pag.192.nu.6.
Iniuria verbis facta honoris præfatione non tollitur.to.1.pag.190.nu.1.
Iniuria non tantum facto,sed verbis fit.tom.1.pag.277.col.2.
Iniurians aliquem al quo ex sex virijs , tenetur iure Regio Palinodiam canere. to.1.pag.190.nu.2.
Et an hoc seruetur in alijs conuitijs.to.1.pag.191.col.2.circa medium.
Et an eisdem conuitijs absentem afficiens similiter puniatur.ibid.
Iniuria non fit vincto debitori nec à creditore nec à iudice. tom. 1.pagin. 235. num.2.col.1.
¶Iniusta lex non videtur esse lex.to.2.pag.354.col.1.in fin.
Iniustus rei alienæ occupator tenetur in animæ iudicio ad restitutionem, etiam sine eius culpa re perempta. Et quid si fuisset eodem modo apud dominum peritura.to.2.pag.491.nu.1.
Iniustitia committitur respectu alterius non respectu alicuius ad seipsum. to. 1. pag.155.sub nu.8.col.1.
Iniquè vel iniustè damnatus,vide in verbo,Damnatus.
¶Inopia mariti,an impediat præsumi emptionem ex æstimatione. to. 1. pagin. 97.nu.8.
¶Inquilino alicuius domus,qui eam habitare propter pestem non potuit , an sit pensio remittenda.to.1.pag.100.nu.3.
Et an propter aliam vrgentissimam necessitatem.to.1.ibid.
inquilinus potest à domo conducta expelli per ipsius dominum propter casum vrgentem.to.1.pag.294.nu.4.
¶Inobedientia tunc propriè est peccatum cùm præceptum contemnitur. to. 2. pag.331.nu.3.
¶Innocentem occidere non licet propter vitandum scandalum. to. 2. pag.472. col.1.in princ.
innocentem puniri,occidi,aut verberari à iustitia alienum est.to.1. pagin. 265. col.1.circa fin.& col.2.
innocentes nunquam puniuntur,diuino iudicio pœna spirituali, & æterna.tom. primo ibid.
¶In quibus causis permittitur communicatio cum excommunicato. tom.2.pag. 306.col.1.in prin.
¶Inquisitores hæreticæ prauitatis qua ratione excusentur ab irregularitate trahentes reos iudici seculari.to.2.459.nu.7.
inquisitionis iudicium hodie frequentissimum.to.1.pag.276.sub nu.5.
¶Instantia prima quæ dicatur.to.1.pag.13.nu.5.
instantia an pereat triennio elapso,non obstante pactione partium iurata to.2. pag.259.nu.4.
¶Institutio patris , & filij concepta per copulam , & quem intellectum habeat. to.2.pag.67.nu.1.col.1.
institutio plurium nihil refert,an fiat per dictionem.& an per dictionem, Cum. to.2.ibid.nu.3.
institutio Sempronij,& eius filij hæredis,ita accipienda est,vt non admittantur. simul.to.2.pag.ibid.nu.4.
institutio vnius,& plurium nomine collectiuo facta , quem intellectum habeat to.2.pag.ibid.col.1.per totam.
institutus in re certa,an sit verus hæres,& an deducat Trebellianicam.to. 2. pagin.66.col.2.num.9.
¶Instituti hæredes,qui dicantur:to.1 pag.414.col.2.& pag.415.col.1.
institutum vetus apud Romanos militaris disciplinæ.to.1.pag.416.col. j. & seq.
institutio facta ab Episcopo patrono præsente,non tamen præsentante, valida est,nec potest rescindi ex eo , quod fuerit facta patrono non præsentante. to. 1.pagin 52.col.2.
institutus in re certa non habet ius nec nomen hæredis ad emphyteusim , feudumve obtinendum.to.1.pag 304.col.2.nu.5.
institutus,ea conditione concepta, si decesserit sine liberis , si probetur institutum,simul cum liberis perisse,substitutus admittitur.tom.primo.pagin. 343. col.prima,in med.
¶Instrumentum in iudicium non productum, non dicitur iudici notum. tom. 1. pag.149.col.2.sub nu.9.
instrumentum non liquidam quantitatem continens,an habeat paratam executionem.to.1.pag.280.col.1.& 2.
instrumenta conditionalia quomodo mandentur executioni.tom.primo.pagin. ibid.num.2.
instrumentorum executio,quomodo fiat in Regijs tribunalibus, vel reuocetur, vel temperetur.ibid.nu.3.
Instrumenta publica paratam habent executionem statutis, & regione. to.1.ibi. sub nu.1.in med.& in fin.
instrumentum exhibere iudice mandante , nolenti denegatur ius id iterũ producendi.to.1.pag.224.col.2.nu.1.& pag.225.col.1.in prin.
instrumenti publici executio , an possit peti ex lege Regia contra clericum , & coram quo iudice petenda sit.to.1.pag.25.col.2.nu.5.
instrumentum publicum paratam habet executionem.ibid.
instrumentorum executio aduersus clericos coram quo iudice sit petenda. to. 1.pagin.ibid sub nu.25.
instrumenta publica , an habeant paratam executionem contra tertium singularem successorem.to.1.pagin.58.col.1.in fin.
instrumenti publici fides,an periclitetur ex eo,quod protocolum non inueniatur.to.1.pag.65.sub nu.3.
instrumentum vt valeat debet habere annos Christi,& diem mensis,in quo fuerit confectum.to.1.pagin.70.nu.2.col.1.
instrumenti publici,si falsum dicatur, quis teneatur probare falsitatem. tom.1. pag.69.sub nu 9.
instrumentum publicum notarij,vt fidem faciat , an sit necessariò legendum ipsis testibus,& contrahentibus.to.2.pag.48.col.2.in fin.
instrumentum publicum quot testibus improbari possit.tom.1.pagin.71.col.2. sub num.6.
instrumenta ad hoc , quòd eis fides adhibeatur , in iudicio sunt producenda , & exhibenda coram ipsomet iudice.ibid.
instrumentum semel in iudicio ab vno prolatum etiam aduersario suffragatur. to.1.pag.ibid.nu.7.
instrumenta publica quo tempore litis sint proferenda. tom. primo pagin.ibid. num.8.
instrumentum publicum quam fidem faciat inter extraneos , à quibus confectum non est.to.1.pagin.72.col.1.ante nu.9.
instrumenti confectio , an possit à tabellione alteri committi. tom.primo.pagibid.col.2.nu.1.
instrumentum publicum qua forma,& solennitate conficiendum ex protocolo tabellionis mortui.to.1.pag.ibid.
instrumenti traditio,an inducat possessionis acquisitionem. tom.1.pag.386.sub num.12.
instrumentum quo pacto produci debeat,& quando.to.1.pagin.147.nu.5.
instrumentum originale dicitur ipsa scriptura , quasi origo sit ipsius actus, & omnium exemplarium,quæ inde deduci possunt.to.1.pag.64.nu.1.
instrumentum confectum à tabellione postquam affectus est infamia iuris , & si ea careret tempore creationis,nullam habet fidem publicam.to.primo,pag. 67.col.2.in med.
Non tamen derogatur fidei instrumentorum illius tabellionis, qui cum infamis esset,creatus fuerit à Rege tabellio,eius tamen infamia occulta est.ibid.
Et quid de tabellione affecto infamia facti.ibid.pag.68.
Instrumentum confectum à sacerdote tabellione validum est , licet malè faciat sacerdos se immiscens officio.to. 1.pagin. 69.col.1.in med.
Instrumentum publicum non necessariò requirit in initio præponi nomen Domini,ac nomen Imperatoris.to.1.pag.70.sub nu.1.
Annorum vero domini mentio fieri debet , item diei, & mensis, in quo confectum fuerit instrumentum.ibid.nu.2.
Et etiam locus ibi est commemorandus.ibid.nu.3.
Item ad instrumenti validitatem requiritur,quod testes sint præsentes. ibi.nu.4.
Erit etiam necessaria tabellionis subscriptio.ibid.nu.5.
Instrumentum quod plures habet partes , & variarum capita distinctos actus contenentia,omnino & integrè iudici est exhibendum.to.1.pag.71.nu.7.
Instrumentum non liquidum, an ex lege Regia , & statutis Italiæ exequutionem paratam habeat.to.1.pagin.280.col.1.nu.1.
Et quot ac instrumentis conditionalibus.to.1.pag.281.nu.3.
In hac tamen instrumentorum executione traditur , quid vsu sit magis receptum.ibid.
Instrumenti exceptio qualiter fieri debet secundum Regiam constitutionem,& vsum fori ensem.to.1.pag.282.col.1.sub nu.3.
Instrumentorum executio quandoque apud suprema Regis tribunalia partim reuocatur,partim benignitate quadam temperatur.to.1.pag.281.nu.3.
Instrumentum authenticum,quod dicatur, & in quo differat ab originali. to. 1. pag.64.sub nu.1.
Instrumenti falsitas maxima præsumitur quoties reperiuntur protocola ipsiusmet tabellionis eiusdem anni & mensis , qui conscripti sint in instrumento , & tamen nulla in his huius instrumenti reperitur mentio.to.1, pagin.66.sub nu.3.circa fin.
Instrumenti prima authoritas ab ipsomet tabellione constat , nempe à publica persona,quæ reipublicæ delegatione habeat munus illud publica conscribendi instrumenta.to.1 pag.66.sub nu.4.col,1 in fin.& pag.70.col.1.in prin.
Instrumentum illud est potius, quod in fauorem dotis apparet aduersus fiscum. to. 1.pag.211.nu.6 col.1.
Instrumenta publica non omnia traduntur executioni.to.1.pag. 282. sub nu.3. ad finem.
Instrumentum an improbari possit duobus testibus omni exceptione maioribus.to. 1.pag.289.nu.11.
¶Intellectus ad Bart. in l. 1. §. vlt. ff. quis & à quo appella. to.1.pag.15.col.1.in princ.
Intellectus ad doctrinam Bart.in l.vlt.C.de edicto dini Adr. tollen. oppositio.9 to.1 pagin.39.nu.3.
Intellectus ad sententiam Bart.in l.edita.C.de eden.to.1.pag.49.sub nu.6. ad fi
Intellectus ad glo.in c. per vnas.de donatio.to.1.pag.11.sub nu.8.
Intellectus ad ea,quæ dicit Bart.in l.à Diuo Pio.§.fi super rebus.ff. de re iud.to. 1.pag.57.nu.4.
Intellectus glo. in c.1.de exceptionibus.verbo,Confessi.to.1.pag.63.nu.7.
Intellectus ad glo.mag. in c.fin.litibus.de dolo & contumacia.to.1.pag.94. sub nu.5. col.1.
Intellectus glo.in l.cùm ita.§.in fideicommisso.ff.de leg.2.verb. proximo. to.1. pag.130.nu.4.
Intellectus ad ea,quæ scribit Cald.cons.17.tit.de præben.to.1.pag. 371.colum. prima ad fin.
Intellectus glo.in d.c.1.de in integrum restitutio.to.1.pag.163.sub nu.12.ad fin.
Intellectus ad verba Bart.in §.diuus.l.fi vxor,de adulteriis. to. 2. pag 108.nu.7.
¶Interdictum ecclesiasticum decernitur in locum,vel plebem,ob vnius culpam. to.2.pag 350.nu.4.col.2.
Interdictum ecclesiasticum an possit ferri ob debitum pecuniarium. to. 2. ibid.
Interdictum ecclesiasticum propter quas causas fertur in ciuitatem , castrum. &c.to.2 ibid.nu.4.
Interdictum ecclesiasticum quoddam generale est,quoddam speciale. to. 2.pag. 379.nu.1.
Interdictum quid differat ab excommunicatione.359.nu.10.
Interdictum ecclesiasticum,an sub bendi possit.to.2.pag.360.nu.4.
Interdictum ecclesiasticum an possit ad cautelam remitti.to.2.pag.ibie nu.5.
Interdictum & cessationem à diuinis,quis possit decernere.to.2.pag.ibid.nu.6.
Interdictum particulare non admittit formam capitis, Alma mater.in celebrandis officijs ciuinis.to.2 pag.364.nu.1.
Interdictum ecclesiasticum qualiter definiri possit.to.2 pagin. 355.nu.2.
Interdictum,Vnde vi,exigit possessionem tempore spoliationis. pag.377.nu.4.
Interdictum ad tempus latum , cessat elapso tempore absque alia relaxatione. to.2.pag.148.sub nu.16.
Interdicta ciuitate,an suburbia interdicta veniant.to. 2.pagin.357. sub nume.8. col.2.in fin.
Interdicta cathedrali,an censeantur interdicti canonici.to.2.ibid.
Interdicti tempore,quæ erant olim cõcessa.to.2.pag.361.sub nu.6.in fi,& nu.7.
Interdicto clero censentur interdicti religiosi & religiosæ.to.2. pagin. 357. sub nu.8.
Interdictus ab ecclesiæ ingressu, quid agere possit, & quæ sunt ei vetita.tom.2. pag.355.nu.3.
Interdicere quid sit.to.2.pag.ibid.nu.1.
Interdicere quid significet.to.1.pag.59.col.1.in princ.
Interdictum quo practici vtuntur vnde originem duxerit , & in quo differat ab interdicto,vti possideris.to.1.pag.58.nu.1.
Interdictum retinendæ possessionis , etiam nulla lite pendente potest decerni. to.1.ibid.
Interdicti etymologia.ibid.
Interdicti,quod Hispani,interim appellant,formula.to.1.pag.59.nu.2.
Interdictum,Interim,habet locum,& obtinet in causa,& lite possessorij.tom.1. pag.ibid.& ante nu.2.
Interdictum, Interim, omnino requirit possessionem , nec datur nisi possidenti. ibidem.
Interdicto,Vti possidetis,agens tenetur probare,se possedisse tempore motæ litis.to. 1.pag 59.col.2.in prin.
Interdictum,interim,summatim tantum cognitionem requirit.to.1.pag. ibid.
Et in probationibus huius interdicti non sunt seruanda , ea quæ iure in plenarijs requiruntur.to.1.pagin.ibid.nu.4.
Et an in hoc summario iudicio sit concedenda in integrum restitutio minori , vel similibus personis ad probandum.ibid.
Aut admittantur defectus aduersus testes producti.to.1.pag.ibid.colum.2.in fin. sub nu.4.
Et quæ non sint admittenda in probatione huius interdicti. pagin. 60.col.1.per totam.
Interdictum hoc an sit concedendum possessori , cui resistit iuris cõmunis præsumptio.to.1.pag.60.col.2.in prin.nu 6.
Interdicto recuperandæ possessionis , quando vti possit nobilis super nobilitatis controuersia.to.1.pag.213.nu.12.
Interdicta omnia aut prohibitoria,aut restitutoria dicuntur.to.1.pag.59. col.1. post princ.
Interdicto, vnde vi , agens si consentiat reum excipere de dominio , & offerre probationem eius stadum agendam,videtur itidem consentire,quod discutiatur dominij ac proprietatis causa.to.1.pag.79.col.2.in fin.sub nu.3.
Interdictum,vti possidetis,quandoque principaliter proponitur , quandoque lite pendente super proprietate in iudicium deducitur , ac verè possessionem respicit.to.1.pag.58.col.2.nu.1.
Interdictis ciuibus hi & interdicti censentur , qui in locum aliorum ciuium post sententiam in eam ciuitatem domicilium transtulerunt.to.1.pagin.270. col. secunda in princ.
Interdictum in quo differat à pœna excommunicationis.ibid.
¶Interesse lucri cessantis,& damni emergentis quod to.1.pag.318.col.1. in sub nu.3.
Interesse lucri cessantis aut damni emergentis licitè petitur. to. 1. pagin. 334. col.1.nu.1.
Interesse lucri cessantis quando locum habeat.to.1.pagin.ibid.col.2.
Interesse quomodo possit in pactum deduci.to.1.pag.336.col.1.
Interesse etiam ab initio potest pacto definiri.to.1.pag.ibid.col.1.in med.
¶Interruptio præscriptionis, qui differat ad nonnullis alijs similibus to. 2. pag. 412.col.2.nu.1.
Interruptio præscriptionis alia naturalis,alia ciuilis.to.2.ibid.nu.1.in fin.
Interruptio præscriptionis quo ad potentiorem habet effectum, & quo ad proprietatem,& è contrario.to.1.pag 414.col.2.nu.8.
¶Interrupto præscriptionis effectus.to.2.pag.ibid.col.1.nu.6.
¶Interpretatio glo.in c.cum homo.13.q.5.verb.supplicium.to.1.pag. 269.num. 8.col.2.
Interrogatus à iudice iniquè iuris ordine non seruato,poterit verbis ambiguis fallere iudicem,modo mendacium non committat.to.1.pag.150.col.2.nu.2.
Interrogatus super centum,quorum quinquaginta verè debeat , an possit totam positionem negare.to.1.pag.151.nu.5.col.2.
¶Interloquutoria sententia,quæ propriè dicatur.to.1.pag.59.nu.2.
¶Intellatorum successio passiua.to.2.pagin.104 col.2.
¶Intellato nepoti quo pacto succedat auus.to.2.pag.105.nu.2.
¶Intimatæ res restitui debent.to.2.pagin.517.nu.6.col.1.
Inuentionis præmia an rectè accipiantur.to.2.pagin.484.col.2.nu.3.
¶Inuentarium an sit semper conficiendum,dixi superius dictione, Hæres, & dictione,Ecclesia,& dictione,Fiscus.
Inuentarij confectio remitti à testatore tutori potest.to. 1.pag.291.nu.4.col.j.
Inuentario non confecto,an deducatur Trebell.to.1.pag.88.nu.10.col.2.
¶Intrusus quis dicatur.to.1.pag.384.post medium.
¶Inuitus nemo agere cogendus est,nisi diffamatio præcesserit.to. 1. pagin. 225. col.1.in med.
¶Ioannis Fabri opinio examinatur.in l.1.C.de priuilegio fisci. to.1. pag. 58.in princ.col.1.
ioannis Citer opinio refellitur , qui existimauit regna, & Principatus statim post mundi creationem iure sanguinis delatos fuisse.to.1.pagin.3.col.2. post medium.
ioannis Driedonis laus.to.1.pag.116.col.2.in princ.
ioannes Chrysostomus cur sic dictus fuerit.to. 1.pag.432.col.j.post prin.
ioannes Chrysostomus electus fuit Episcopus Constantinopolitanus sub Siricio Papa.ibid.
ioannis Baptistæ capitis inuentio.to.1.pag.436.col.1.in fin.
ioannis Bernardi à Luco Episcopi Calagurritani laus.to.2.pagin. 148. col.2.in prin.sub nu.14.
¶Iob genus duxit ab Esau.to.1.pag.419.col.2.in fin.
iob liber à quo fuerit scriptus,& Tobiæ liber an olim fuerit canonicus.to.j.pag. 420.col.1.post princ.
Iob ex sententia Diui Hieronymi duxit originem ex Nachor fratre Abraham & eius vxore Melcha.to.1.ibid.
¶Irrationalis consuetudo est , quæ eximit laicos ab omnium decimarum solutione.to.1.pag.221.col.2.in med.
¶Irregularitatis definitio to.2.pag.427.nu.1.col.1.
irregularitatis altera definitio.ibid.col.1.in medio.
irregularitas impedit ordinis ecclesiastici successionem.ibid.
irregularitas non propriè dicitur pœna.ibid.
irregularitas frequentissimè contingit absque ipsius irregularis culpa.ibid.
irregularitatis etymologia.ibid.
irregularitas Græcè quomodo appelletur.to.2.ibid.col.2.in princ.
irregularitas iure tantum humano Pontificio statuta est. ibid. & pagin. 450. & num.3.

Irregularitas mentalis,an possit contingere.ibid.nu.4.
Irregularitas non potest contrahi mente tantum absque actu exteriori.ibid.
Irregularitatem ex bigamia , vel homicidio ante contractam , an tollat baptismus.to.2.pag.434.nu.5.
Irregularitatem quando consilium inducat.to.2.pag.446.col.2.nu.1.
Irregularitatem incurrat ebrius si hominem tempore ebrietatis occiderit. to.2.pag.460.nu.3.col.2.
Irregularitas nullo in casu constituenda est,nisi iure Pontificio id expressum fuerit.to.2.pag.427.nu.3.col.2.
Irregularitas an cõtrahatur,si non seruentur in celebrandis officijs diuinis omnia,quæ in cap.Alma mater.continentur.to.2.pag.364.nu.6.col.2.
Irregularis in dubio,an quis iudicandus sit,to.2 pag.449.col.2.in fin.
Irregularis quando sit corpore vitiatus.to.2.pagin.428.nu.5.col.1.
Irregularis an sit qui causam dedit abortioni.to.2.pag.451.col.1.nu.1.
Irregularis an efficiatur aduocatus in causa sanguinis præmissa protestatione. to.2.pag.458.col.2.nu.5.
Irregularis an sit auxilium præstans homicidio.to.2.pag.447.col.2.nu.2.
Irregularem an efficiat quem bellum iustum,vel iniustum.to.2.pagin.451.col.2. num.2.
Irregularis an sit,qui & si neminem occiderit,tamen præsens fuit prælio , in cuius conflictu aliquis occisus est.ibid.
Irregularis non est clericus, qui in minoribus constitutus pugnat manu propria in bello,modo aliquem non occiderit,nec mutilauerit.ibid.
Irregularis non est clericus, qui lientia Papæ in bello propria pugnauerit manu.ibid.
Irregularis an sit celericus chirurgus.to.2.pag.454.nu.3.col.1.
Irregularis vtrum fiat assumens bus , vel conferens confirmationis sacramentum.to.2.pag.430.col.1. post medium.
Irregularis est,qui membrum sibi vulpa propria abscinderit, etiam si ea abscisio nec impediat ministerium ordinis , nec insignem deformitatem inducat.to.2.pagin.428.in medio.
Irregulares sunt,qui propria voluntate pudenda vltro sibi execuerunt. ibid. & pag.429.circa medium.
Irregulares etiam sunt,qui ab alijs passi sunt absci sionem istam , culpa tamen sua.ibid.
Irregularis non est si quis à medicis,casu,aut per vim & insidias hostiũ, vel pueri in cunabulis sectus fuerit, & virilia , aliudve membrum amiserit.to.2.pag. 428.nu.6.
Irregularis non est,qui se defendendo alterum occiderit,ne ipse membro mutiletur.to.2.pag.464.nu.2.
Irregularis an sit,qui hominem occiderit defensionis alterius causa.to.2.pagin. ibid.num.5.
Irregulares an sint eunuchi.to.2.pag.428.col.2.nu.6.
Irregularis an sit,qui quod potuit,homicidium non vitauit.to 2.pag. 449. nu.7.
Irregularitatem non contrahit occidendi voluntas,etiam perfectissima. tom.2. pag.439.nu.5.
Irregularem quando efficiant authorem occulta crimina.to.2. pag. 452. col. 2. in medio.
Irregularis est laicus,vel clericus absque protestatione aliquem accusans, si accusatus à iudice occidatur.to 2.pag.458.nu.1.col.1.
Irregularis an sit domu habens leonem,vel vrsum, aliamve feram , si ea hominẽ occiderint.to.2.pag.457.nu.11.
Irregularis censetur ludens illicitè cum fœmina prægnante.tom.2.pagin. ibid. col.1.post medium.
Irregularem facit quem homicidij tacitum mandatum.to.2.pag.445.nu.3.col.1.
Irregularis vtrum fiat efficiens membrum alterius ex percussione debile. to. 2. pag.463.col.1.in fin.
Irregularis sit,qui aggressorem vitare valens,eum occiderit.tom.2.pagin. 464. num.4.col.2.
Irregularis est qui percussorem fugientem occiderit.ibid.
Irregularis an efficiat quem ratihabitio homicidij.to.2.pagin.445.num.4.col.2.
Irregularis est bis baptizatus.to.2.pag.429.nu.8.
Irregularis an sit sodomita,si ante dispensationem celebrauit.to. 2. pagin. 462 num.6.
Irregularis per quem actum efficitur suspensus ab officio.to.2.pag. 431. num.1.
Irregularis non fit suspensus ob corporis vitium.tom.2.pagin.431.nu.3.
Irregularis fit qui dixit testimonium in causa criminali , etiam præmissa protestatione,si ex eo mors fuerit illata.to.2.pag.459.nu.6.in fin.
Irregularis an sit occidens hominem ob rerum,& patrimonij titulum.to.2.pag. 465.num.6.
Irregulares an efficiantur omnes præsentes conflictui , si vulnus mortiferũ ab vno tantum illatum sit, & sint puniendi pœna ordinaria to.2.pag.448. nu.5.
irregularis non est , qui tempore cessationis à diuinis celebrat officia diuina to. 2.pag.359.nu.3.
Irregularis ex quibus actibus,quis efficiatur tempore interdicti.ibid.col.2.nu.3.
Irregularis est,qui tempore interdicti recipit ordines.tom. secundo pagin.363. num.4.
Irregulari conferri non potest beneficium.to.2.pag.321.nu.1.
¶Isidori error in lib.7.etymologiarum.cap.12.to.1.pag.188.nu.4.
¶Italiæ statuta circa masculos,& fœminas in hæreditate succedentes.to.1.pag. 339.col.1.in fin.& col.2.
¶Iteratio eiusdem criminis ex intervallo facta,novum est crimen. tom.1.pagin. 279.col.1.in fin.
¶Itinera nim distinguebantur per milliaria lapidibus erectis mille quibusque passibus.to.1.pag.310.col.2.in med.
Vnde quintus ab vrbe lapis dicebatur locus ab vrbe cumque milliari.ibid.
¶Iudæi quo die suum pascha celebrabant.tom.primo pagin.215.col. 1.in fin.& col.secunda.
Iudæorum primus mensis.ibid.
Iudæi eo anno,quo Christus passus fuit,quo die suũ pascha celebrarũt.ib.col.2.
Iudæis an licitum fuerit vnquam exercere vsuras erga alienigenas. to. 2. pagin. 322.col.1 in medio.
Et ibi cap.23.Deutero.expenditur.nu.7.
Iudæi omne festum sabbatum nuncupabant. ex eo , quod sabbath requiem sonat.to.1.pag.448.col.1.sub medium.
Iudæi vsurarij manifesti,testamentum,an sit sine cautione nullum.to.1.pag.333. col.1.post medium.
Iudæus tutor Christiani,an esse possit.to.2.pag.435.col. 2.. post mediũ sub nu 7.
Iudæi officia publica minimè obtinere possunt.ibid.col.2.in med.
Iudæus Christianam cognoscens qualiter puniatur.to.2.pagin.169.nu.3.col.1.
iudæorum repudij libellus quo pacto dabatur.to.2.pagin.177.nu.3.col.2.
iudæorum repudium,an fuerit licitum.to.2.ibid.
¶Iudex delegatus excõmunicationis censura vti potest.to.2.pag.343.nu.1. in fi.
iudex delegatus non potest absoluere ad cautelam.to.2.pag.353.col. 2. in med.
iudex delegatus etsi sit datus à Principe ad appellationis cognitionem, & decisionem non potest absoluere ad cautelam.to.2.ibid.
iudex potest pro labore aliquid accipere.to.2.pag.483.col.secunda nu.1.
iudex occultè excommunicatus excõicare potest.to.2. pagin. 344 col.1. nu.4.
iudex ecclesiasticus solus cognoscit de causa diuortij.tom. secundo pagin. 183. col.1.nu.8.
iudex tenetur restituere,quod acceperit, etiam ob iustam sententiam. to.2.pag. 483.col.2.nu.1.
iudex quomodo debet acta iudiciorum sequi?to.1.pagin.145.per totum caput.
iudex quid possit facere eo casu , quo scientia sua pugnat cum probationibus. to.1.pag.146.col.1.nu.3.
iudici non licet,innocentem occidere.to.1.pag.ibid.post princ.sub nu.2.
iudex lata sententia functus est officio suo.to.1.pag.147.colum.1.ante medium. sub num.4.
iudex contra scientiam suam iudicans ex actis,an mentiatur to. 1. ibid.in med.
iudicem non posse iudicare contra conscientiam suam , quomodo intelligendum?to.1.pag.itidem post prin.
iudex non potest ex sua scientia iudicare contra probata , etiam in causis breuioribus.to.1.pagin.149.col.2.post princ.
iudex potest pœnam lege statutam ex causa , vel augere, vel minuere.to.1.pag. 273.col.2.nu.8.
iudex ecclesiasticus qualiter potest pœnis pecuniarijs crimina punire?to.1.pag. ibid.col 2.in fin.
iudex appellatus,quibus in rebus sequi debeat leges eius fori,à quo est appellatum.to.1.pag.284.col.1.nu 3.
iudex,ad quem appellatum est à sententia reductionis,quomodo ius dicere debeat.to.2.pag.ibid.col.2.in fin.& pag.285.col.1.
iudices seculares sæpè admittunt actionem contra contractum iniratum , sine præcedente absolutione.to.1.pag.166.col.2.nu.7.
iudex ecclesiasticus,qui de causa absolutionis cognouerit,quando potest ipsam principalem causam tractare?to.1.pag.ibid.
iudex competens in causa præparante , an sit competens in causa præparata? to.1.pag.ibid.in fin.col.
iudex an possit vti simulatione ad extorquendam veritatem? tom.primo pagin. 158.col.1.nu.16.
iudex an possit reum condemnare ex confessione, quam impunitate proposita, fecerit?to.1.ibid.col.1.in prin.
iudex,qui promissa impunitate,reum ab Ecclesia discedere coegit, an teneatur hanc fidem seruare?to.1.pagin.ibid.col.2.
iudices an possint eligi à populis in Castellana republica?to.j pag.13.col.1.n.3.
iudices præter ordinarios à Rege non sint mittendi, nisi ob causas contingentes fuerint ab ipsis populis petiti.ibid.
iudex potest cogere aduocatos,vt gratis pauperibus patrocinentur. to. 1. pag. 19.col.2.in prine.
iudex,qui non potest adiri per querelam , non potest cognoscere de nullitate vbique appellatione.to.1.pag.27 col.1.in med.
iudex ecclesiasticus & secularis mutuo sibi auxilium præstant,& præstare tenentur in exequendis sententijs.to.1 pagin.30.nu.1.
Et quid in iudice ecclesiastico,an poterit auxilũ secularis iudicis implorare.ib.
iudex ecclesiasticus , an possit mittere in carcerem laicos propria authoritate. ibid.num.2.
iudex an possit verbalem citationem intra territorium alterius propria exequi authoritate?to.1.pag.33.nu.7.
Iudex,qui alteri in officio successit , tenetur exequi literas requisitorias ad eius antecessorem dirutas.to.1.pagin.33.nu.1.
iudex non tenetur remittere reum ad locum,vbi deliquit , nisi à iudice illius loci remissio fuerit petita.to.1.pag.36.col.1.post princ.
iudex quicunque requisitus tamen tenetur remittere reum ad locum delicti.ibi
Et quid si ipse præuenerit requirentem in causæ cognitione.ibid.
iudicium petitionis hæreditatis,an sit vniuersale,vide,Petitio hæreditatis.
iudex etiam delegatus,an possit testem,etiam exemptum,etiam clericum punire,propter crimen,quod in ferendo testimonio commiserit. to. 1. pagin. 63. nu.7.in fin.
iudex non potest appellatione pendente aliquid innouare.to.1.pag.79.nu.1.
iudices caute debent vti quæstionibus,& tormentis.to.1.pag.81. colum. 1. post medium sub nu.5.
iudices ecclesiastici quando condemnantur à Regijs auditoribus, in quibus sit condemnatio.to.1.pagin.116.in med.col.1.
iudex delegatus in quo differat à vicario.to.1.pagin.15.col.1.in prin.
iudex ecclesiasticus , an possit punire laicum , qui merces mixtas alia cum specie ignorante emptore vendiderit.to.1.pag.375.col.2.in fin.
iudex,qui in sententia in graue alterius damnum mentitur, mortaliter peccat. to.1.pag.145.nu.2.
iudex iudicare debet secundum veritatem.ibid.
iudex potest non adhibere fidem testibus ex coniecturis, indicijs & præsumptionibus.146.post medium.

Index Alphabeticus.

Iudex secundum quosdam poterit sententiam dicere iuxta propriam conscientiam,aduersus allegata & probata.ibid.nu.3.
Sed iudex non tenetur sententiam dicere ex his,quæ priuatim cognouerit , sed ex his,quæ vt iudex ex processu perceperit.ibid.
Iudex publica authoritate fungitur,& ex ea iudicat.ibid.col.2. in fine.
Iudex ordinarius requisitus à delegato , vt eius sententiam exequatur , an tutè hoc facere possit,tametsi sciat iniquam esse,pag.147.col.1.in prin.
Iudex sententiam ferre non potest ex instrumento in iudicio non producto.to. 1.ibid. num.5.
Iudex nihil ex se ipso iudicare debet , sed ex auditis visisque apud acta iudiciorum secundum Ambrosium.to.1.ibid.nu.6.
Iudex poterit non adhibere fidem testibus,aut instrumentis ex his , quæ in iudicio contigerint,vel quæ sibi vt iudici nota fuerint. tom.1.ibid.nu.7.
Iudex tenetur proferre sententiam secundum allegata & probata, etiam si certo sciat contrarium.to.1.ibid.col.2. in medio.
Et quid in criminalibus.pag.148.in med.col.1.
Aut in supremis senatoribus, iudicibusue, qui prætorijs Regijs assistunt. tom.1. ibid. circa medium.
Item in Principe,qui potestatem habet derogandi legibus.ibid.
Iudex non potest ex confessione facta ei , vt priuato,non vt iudici , sententiam contra confitentem proferre. to.1.pag.149.nu.9.
Iudex,cui ex actis,& probatis non liquet iudicium,quid agere debeat. to.1.ibid. post medium.col.2.
Iudex an possit punire fugientem à carcere,si vidit ostium apertum. tom.1.pag. 157.num.11.
Et quid si reus confessionem reuocauerit.to.1.pag.158.col.2. circa med.
Iudex secularis laicum cogere potest ad seruandum iuramentum licitum.tom.1. pag.165 col.2.in fine.
Iudices seculares quandoque tractant silem super contractu iurato,admittunt etiã actorem,aduersus agentem,etiam nulla præcedente absolutione. to.1.pagin. 166.num.7.
Iudex ecclesiasticus,qui de causa absolutionis à iuramento cognouerit,non potest ipsam principalem causam tractare.to.1.pag.166.nu.8.col.2.
Et quid apud iudices Regios vsu obtentum sit? ibid.
Iudex ecclesiasticus licet iustè condemnauerit laicum ad solutionem alicuius pecuniæ: non tamen poterit laici bona propria authoritate capere. tom.1. pag.311.col.1. post prin.
Iudex ecclesiasticus cognoscit super ea quæstione, an clericus sit remittendus ad forum ecclesiasticum.to.1.pag.109.col.1. nu.1.
Iudex secularis potest alterius sententiam exequi , si pro eius exequutione fuerit requisitus.to.1.pag 311.col.1.post medium.
Et si recusauerit compellendus est per superiores iudices.ibid. & to.1. pag.34. col.2.in fine.& to.1.pag.33.col.1. in med.in.7.
Et frequenter talis iudex,qui recusauit , condemnatur in expensis. to.1.pag.311. col.1.post medium.
Iudex requisitus quando teneatur auxilium exhibere. to.1.ibid.colum.1. in fine, & col.2. in princ.
Iudices curiæ an possint causas & lites coram iudicibus inferioribus pendentes ad suum tribunal euocare.to.1. pag.27. col.1.nu.3.
Iudex diuersi principatus an teneatur vel remittere , vel parti ius petenti iustitiam ministrare.to.2.pag.37.col.2.nu.10.
Iudex loci contractus potest requirere iudicem eius loci , vbi habitat, qui contraxit,vt contrahentem citet,& iubeat ad iudicem cõtractus accedere actori rei positurum.to.1.pag.311.nu.3.
Iudex domicilij potest punire subditum , qui extra eius territorium deliquerit. to.1.pag.36 col.1. in fine.
Et an poterit cognoscere per inquisitionem de crimine extra territorium commisso? to.1.ibid.col.2. in med.
Iudex maior tenetur remissionem facere ad iudicem sibi subditum , vel minorem.to.1.pag 38.col.1.in med.
Iudex vnius ex pluribus iudicibus delegatis si recusatur , quid agendum. tom.1. pag.92.nu.5.col.1.
Iudex ecclesiasticus potest clericos repetere à secularibus iudicibus , etiã si ipsi clerici confessi fuerint se esse laicos.to.1.pag.109.col.2. in med. sub nu.2.
Iudex appellationis an possit de alia causa agere quã de ea , in qua appellatum fuit,to.1.pag.213.sub nu.13.
Iudicandum est in dubio aduersus fiscum,vbi is agit de exigenda pœna. tom.1. pag.210.col.2.sub nu.2.
Et ex duabus scripturis eadem die confectis , prior præsumitur ea , quæ in fisci vtilitatem tendit.to.1.pag.211.col.1.sub nu.5.
Iudex laicus non potest criminosum ab Ecclesia abduci absque licentia Episcopi.to.1.pag.316.col.1. in prin.
Iudices regiarum curiarum quid solent facere circa condemnationem delinquentium pauperum.to.1.pag.236.col.2.sub nu.4.
Iudicio diuino vel humano quando quis ob alterius culpam sine crimine puniatur.to.1.pag.265.col.1.nu.1.
Iudex potest minuere sententiam ob dignitatem,& excellentiam personarum. to.1.pag.272.col.1.in fine.
Iudex proprio iudicio potest legis pœnam vel augere vel minuere. ibidem.
Iudex ecclesiasticus qualiter possit punire delinquentes pœna pecuniaria.to.1. pag.273.col.2.in fine.
Iudex ecclesiasticus debet pœnam pecuniariam in pios vsus & non in propriã vtilitatem erogare.to.1.pag.274.col.1. circa medium.
Iudex ecclesiasticus quando possit pœnam pecuniariam in proprios vsus expendere.ibidem.
Iudicum consuetudo in certis hominibus morte damnandis.to.1.pag.379. col. 2.sub num.9.
Iudex si vt bonus vir arbitratur,an liceat ab eo appellare.to.1.284.nu.3.
Iudicia arbitrorum habent paratam executionem vt sententiæ. ibidem colum. 2. in fine.
Iudex ad quem appellatum est tenetur pronuntiare sententiam secundum leges prouinciæ.to.1.ibid.sub nu.3.
Iudex qui tractat causam reductionis non vt iudex , sed vt bonus vir de causa cognoscit.to.1.ibid.
Iudex qualiter potest testem cogere vt testimonium voce explicet, & non per scripturam.to.1.pag 287.nu.6.
Iudex qualiter potest pronuntiare instrumentum aliquod nullam habere fidem. to.1.pag.225.col.1.in prin.
Iudex rei principalis quando adeundus est.to.1.pag.225.col.1. in fine.
Iudicum Hispanorum consuetudo circa actorem excommunicatum agentem in iudicio.to.1.pag.ibid.col.2.post medium.
Iudicium primus iuramenti comes,& de eo multa.tom. secundo pag.245. nu.4. colum. 2.
Iudex appellationis potest sententiam primam supplere in his, quæ natura litis & causæ postulat.to.2.pag.86. nu.1.
Iudex potest nemine petente supplere in his quæ ex actis constat. ibid.
Iudici facta promissio vt iudici ad successorem transiit,etiam ipsius proprio nomine expresso.to.2 pag.59.sub nu.5.
Iudex ecclesiasticus solus est competens in causa diuortij tractanda, etiam propter adulterium.to.2.pag.183.nu.8.
Iudex secularis vtrum possit tractare causam matrimonialem. tom.2.pag. 218. num.3.
Iudex quis sit verè competens in causa coniugali.tom.secundo pagin. 217.col. 2. in princip.
Iudex secularis vtrum possit tractare causam vsurarum. to.2.pag.218.nu.4.
Iudicis decretum & authoritas minimè defendit prescribentem cum mala fide. to.2.pag.303.nu.8.
¶Iudith liber tanquam à canone alienus & extraneus olim omissus fuit à quam plurimis authoribus.to.1.pag.421.col.2.in prin.
Iugera tot ex certo fundo vendita constituunt actum venditionis ad rationem mensuræ.to.2.pag.9.nu.3.
¶Iulianus Cæsar cur dictus fuerit Apostata.to.1.pag.416.col.1. in prin.
Iuliani Cæsaris historia describitur.ibid.
¶Iulitæ & Quirici Martyrum commemoratio sit in Ecclesia Romana decima quinta Julij,in Toletana autem & Granatensi 17. Julij. tomo primo pagina 434.in medio.
¶Iulius mensis apud Macedonas dicebatur Panemus.tom.1.pagin.426. col.1.in fine & col.2.
Iuramentum appositum venditioni efficit , vt venditori scienti non fit necessariò denuntianda litis quæstio.to.1.pag.388. nu.5.
Iuramentum contractui appositum ipsius contractus naturam , & legem sortitur.to.1 .ibidem.
Iuramenti vis mendacium ex se veniale mortale facit. to.1.pag.145.nu.2.
Iuramenti promissorij,& assertorij differentia.tom.1.pagin.154.colum.2.post medium sub nu 7.
Iuramentum regulariter obligat iurantem.to.1.pag.165.nu.5.
Iuramentum an perpetuam efficiat actionem.to.2. pag.184.nu.7.
Iuramentum quid efficiat in contractu quo ad renunciationem domicilij. tom. 1.pag 36. nu.6.
Iuramentum vt præstetur homine alterius requiritur necessariò speciale mandatum.to.1.pag.72.col.1.in prin.
Iuramenti cautio à clericis exigitur , cum soluere nequeunt præ inopia , de ære alieno soluendo.to.1.pag.238.nu.9.
Iuramentum quod requiritur ad fidem testimonij , quando præsumatur præstitum.to.1.pag.286.nu.2.
Iuramentum rei vel actoris oportet præmitti,vt lis expediri possit vbi aduersarij assertioni standum est,ex consensu litigantium. ibid.
Iuramentum an sit necessarium in arbitrario iudice à litigãtibus sponte electo. to.1.pag. ibid.nu.4.
Iuramentum omnino necessarium est in electo à iudice, aut à litigantibus legis aut iudicis præcepto,vt iuxta peritiam suæ artis sententiam proferat. tom.1. ibidem num.3.
Iuramentum non auget obligationem extrinsecus , sed ei intra suos limites manenti addit religionis vinculum & robur.to.1.pag.290.col.2.ante finem.
Iuramentum non suppler defectum consensus.to.1.pag.477.col.1. in prin.
Iuramentum non est seruandum , vbi sine iusta causa quis se exposuerit verisimili mortis periculo.to.1.pag.167 col.2. in fine.
Iuramenti delatio in criminibus,non admittitur.tom.primo pagin.276. colum. 2.ante medium.
Iuramentum donatoris impedit reuocationem pacti seu conditionis adiectæ donationi. to.1.pag.203.nu.10.
¶Iuramentum an faciat validam omnium bonorum donationem.tom. secundo pag. 3.num.4.
Iuramentum an faciat testamentum irreuocabile. to.2.pag.5. col.1.in prin.
Iuramentum irreuocabile facit pactum,quo iurisdictio prorogatur. to.2.pag.4. col.2.in fine sub nu.9.
Iuramentum efficit irreuocabiles contractus innominatos.ibid.col.2.in prin.
Iuramentum efficit validam donationem inter virum & vxorem. tom.2. pag.5. col.2.in medio.& col.1.nu.10.
Iuramentum fortitur naturam actus,cui accedit. tom.2.pag.5. col.1. ad finem.& col.2.nu.12.& pag.237. nu.1.
Iuramentum non firmat pœnalem stipulationem,de qua in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.oblig.to.2.pag 8.col.1.nu.17.
Iuramentum non confirmat stipulationem pœnalem , cuius meminit lex Titia. ff.de verbo.oblig.ibid.
Iuramentum in secundo testamento appositum operatur reuocationem primi quascunque derogationes habentis absque speciali eius mentione. to.2.pag. 9.col.2.in medio.
Iuramentum præstitum alicui,an transeat ad eius successores, vel eius à quo prestatur.to.2.pag.58.nu.2.

Iuramentum an habeat vim clausulæ codicillaris, seu illius, Si non valet vt ago, valeat vt valere potest.to 2.pag.95. nu.10.
Iuramenti mentio specialis est necessaria derogationibus.tom.2. pag.9.colum. 2. in fine.
Iuramentum metu præstitum indiget absolutione. to.2.pag.134.nu.2.
Iuramentum contrarium simplici promissioni, an sit temerarium. tom.2.pagin. 111.nume.3.
Iuramentum remittitur ex consensu eius, cui præstitum fuit. tom.2. pagin.117. col.1. num.1.
Iuramentum primæ venditioni adiectum an præiudicet secundæ vēditioni, quæ cum traditione fuerit facta.to 2.pag.118.col.2.nu.10.
Iuramentum an faciat firmum contractum vxoris sine licentia mariti.to.2.pag. 171.col.2.in prin.
Iuramentum præstitum ab impubere quid operetur in sponsalibus. tom.2.pag. 119.col.1.nu.4.
Iuramentum ab impubere doli capace præstitum an ipsum obliget. ibid.
Iuramentum quid sit? to.2.pa.222.nu.1.
Iuramentum & sacramentum an sint synonyma. to.2.pag. ibid.nu.2.
Iuramentum assertorium, & promissorium, an differat specie. to. secundo pag. 223. nume.3.
Iuramentum an præcisè exigat verba. tom.2.pag.ibid.nu.4.
Iuramentorum variæ formæ.to.2.pag.225.nu.7.
Iuramentum non exigit tractum rei sacræ. pag.226.nu.1.
Et quid si lex exigat.to.2.pag.ibid.col.2. ad finem.
Iuramentum per salutem Principis.to.2.pag 227.nu.5.
Iuramentum per creaturas, aut aliàs illicito modo præstitum, an sit obseruandum.to.2.pag.228. circa medium.
Iuramentum à simplici loquela quid differat? tom.2.pag.229.nu.1.
Iuramenti effectus remissiuè.tom.2.pag.239. col.1. in medio.
Iuramentum an obligationem pariat, & actionem.to.2.pag. ibid.nu.3.
Iuramentum potest remitti ab eo, cui præstitum fuit.to.2.pag.232.nu.1.
Iuramentum nunquam præiudicat iuri superioris.pag.ibid nu.2.
Iuramentum assertorium non patitur dispensationē, sed promissorium aliquando.to.2.pag.ibid.nu.3.
Iuramentum aliquando remittitur per consequentias, to.2.pag.233. nu.5.
Iuramenti vinculum an possit remitti per leges, vel Principes seculares. tom.2. pag.234.nu.7.
Iuramentum assumit naturam propriam actus, cui opponitur. tom.2. pag. 237. num. primo.
Iuramentum in iudicio animæ intelligendum secundum mentem iurantis. to.2. pag. 241.nu.1.
Iuramentum metu extortum ante absolutionem obligat. tom. secundo pagin. 242. num.3.
Iuramentum est personale ex parte iurantis non ex parte eius, cui iuratur. to.2. ibidem nu.4.
Iuramentum an possit præstari per nuntium vel procuratorem. tom.2.pag.243. sub num.8.
Iuramentum lege Euangelica non est prohibitum. to.2.pag.244.nu.1.
Iuramentum exigens ab alio aliquando peccato.to.1.pag 244.nu.2.
Iuramentum aliquando est officium ad religionem pertinens. tomo 2. pagina 245.nu.3.
Iuramenti comites qui & quot.to.2.pag.245.nu.4.
Iuramentum vergens in dispendium salutis æternæ seruandum non est. tom.2. pag.246. nu.6.
Iuramentum rem illicitam continens quando mortalem aut venialem culpam inducat. ibidem.
Iuramenta temeraria. ibidem.
Iuramentum non mutuandi, aut fideiubendi non esse obligatorium. to.secundo ibidem num. 7.
Iuramentum cui deest iustitia comes an sit periurium. to.2.pag.247.nu.9.
Iuramentum deducenda vxore post votum castitatis præstitum, an sit seruandum.to.2.pag.ibid.nu.8.
Iuramentum non cōfirmat actum in fauorem publicum prohibitum. to.2.pag. 258.nu.3.
Iuramentum confirmat contractum publicum principaliter in fauorem priuatum.to.2.pag.259.nu.5.
Iuramentum adeò confirmat contractum in fauorem priuatum prohibitum, vt non tantum ipsum seruandum sit, sed ipse contractus. tomo secundo pagina 260.num.7.
Iuramentum an confirmet contractum à lege ita prohibitum, vt confirmari cū iuramento vetare.to.2. ibid.nu.8.
Iuramentum habet vim duplicis, & repetiti consensus. tom.2. pag.277. colum. 2. in medio.
Iuramentum non confirmat contractum ab ea lege prohibitum, quæ prohibitionem in personam contrahentis direxerit.to.2. pag.262.nu.4.
Iuramento promittens se non reuocaturum procuratorem, si reuocauerit, reuocatio tenet, licet periurus sit.to.2.pag.ibid.nu.3.
Iuramentum metu vel dolo extortum, non confirmat pactum, quo renuntiatur paterna hæreditas.to.2.pag.289. nu.2.
Iuramentum violans ante absolutionem, etiā si sit metu præstitum, peccat mortaliter.to.2.pag.134.nu.3.
Iuramenti delatio in coniugali controuersia, an sit admittenda. tom.2.pagina 113. num.5.
Iuramenta veterum, & circa ea superstitiones.to.2.pag.226.nu.2.
Iurans aliquid se facturum, an præcise teneatur ad factum. tom. secundo pagin. 238. num.6.
Iurans se soluturum certam quantitatem, an possit obijcere compensationem. to.2.pag.239. nu.9.
Iurans se nullum grauamen illaturum, an possit in iudicio vel extra conuenire. to.2.pag.24.sub nu.10.
Iurans contractum venditionis, an possit læsus vltra dimidiam, agere tantum ad pretium.to.2.pag.291.nu.8.
Iuro, verbum, an sit in iuramentis semper necessarium. to.2.pag.225.
Iurare per creaturas an & quo modo liceat.to 2.pag.227. nu.5.
Iurare per membra Christi an liceat.to.2.pag. ibid.nu.6.
Iurare Iouem lapidem quid? to.2.pag.228.nu.8.
Iurata promissio an vim pacti nudi obtinet.tom.secundo pag.231.colum.prima in fine.nu.4.
Iuratæ dispositioni vt derogetur, necessaria est mentio iuramenti. tom.2.pagin. 234.num.6.
Iura nobilitatis an renuntiari possint.to.2.pag.255.nu.5.
Iura sanguinis remitti non possunt.ibid.col.2.in fine.
Iure canonum abrogantur leges ciuiles, tanquam iniquæ alimenta spurijs negantes.to.2.pag.204.nu.6.
Iure censentur æqualia testamentum inter liberos, & testamentum ad pias causas.to.2.pag.11. ante medium.
Iure Regio quæ pœna sit aduersus blasphemos statuta. to.2.pag.252.nu.11.
Iure ciuili cur pactum nudum actionē non pariat.to.2.pag.41.col.2.ante nu.10.
Iure communi Romanorum non datur actio aduersus ingratos, quamuis apud Macedonas, & Athenienses constituta fuerit. ibidem col.2. post medium.
Iure naturali & diuino illicita, an possint aliqua ratione fieri licita. tom.primo pag.480.num.7.
Iuri reuerentiali an possit quis renuntiare? to.2.pag.257.nu.8.
Iuris error an afferat bonam fidem? tom.2.pagin.395. nume.4. Et an præscribenti prosit?
Iuris error in animæ iudicio vsucapionem an impediat.to.2.pagin.398. colum. 1.in medio.
Iuris error prodest regulariter quo ad fructus. to.2.pag.ibid.
Iuris error maximè dubij non impedit præscriptionem.to.2.pag. ibid.nu.9.
Iuris error cum errore facti coniunctus, an inducat bonam fidem ad præscriptionem.to.2.pag.ibid.nu.10.
Iuris ignorantia, vide, Ignorantia iuris.
¶Iurisdictio voluntaria, an possit extra territorium exerceri. tom.primo pagin. 397. num.8.
Iurisdictio ciuilis potestasque temporalis penes ipsam rem publicā est & apud eos, quibus ipsa id muneris commiserit. to.1 pag.2.nu.2.
Iurisdictio in Castellæ Regnis alicui nobili competere potest, ab eoque exerceri in oppidis, villis speciali prinipis priuilegio, aut præscriptione. to.1.pag.5. col.2.ad medium.
Iurisdictio an possit vsucapione, & præscriptione acquiri. to.2.pag.383.num.1. & vide in dictione, Præscriptio.
Iurisdictione concessa absque concessione castri, an censeantur concessa merum ac mixtum imperium.to.1.pag.6.col.2.in fine.
Iurisdictio à Principe concessa in aliquo Castro, an extendi debeat ad ipsius castri augmentum.to.1.pag.7.col.1.nu.1.
Iurisdictio aut exemptio alicuius castri à Principe concessa certis constitutis limitibus non extenditur ad incolas nouis constructis domibus.tom.pagin.8. col.2.nu.8.
Iurisdictio suprema quam maioriam dicimus, quamque nomine Regio exercent suprema auditoria non censetur vllo casu à Rege in alium translata. to. 1.pag.12.nu.1.
Iurisdictio mortuo præside an possit ab eius vicario exerceri. tomo primo pag. 13. nume.14.
Iurisdictionem in aliquot oppidis habens an habeat aliquod ius in pascuis publicis ratione ipsius iurisdictionis.to.1.pag.12.nu.1. col.1.
Iurisdictio voluntaria an delegari possit.to.1.pag.396.nu.6.
Iurisdictio alicui à Principe commissa hac expressa lege, donec eam delegans reuocauerit, an reuocetur morte delegantis.to.1.pag.379. sub nu.3.
Iurisdictio, merum & mixtum imperium in quo differant.to.1 pag.395.nu.1.
Iurisdictio pluribus iure dominij in eodem territorio competens quonam pacto sit exercenda.to.1.pag.144. nu.1.
Iurisdictionis, quæ pluribus communis est, commoda, & emolumenta, qualiter sint diuidenda.to.1.pag.ibid.nu.2.
Iurisdictionem mandare, & dare iudicem in quo differant. tom.1. pag.398.col. 2. in fine.
Iurisdictionis concessio meri & misti imperij etiam in proprietatem, & ratione territorij qualiter est intelligenda.to.1.pag.14. nu.6.
Iurisdictio ciuilis, seu temporalis in hac Republica Castellana penes solum Regem est.to.1.pag.13.nu.3.
Iurisdictio ac mixtum imperium, ciuitati vel castro adhæret non tantum cum ea exercenda sunt a populo: sed & cum iurisdictio merum ac mixtum imperium saltem materialiter, & passiuè ciuitati accessoria sunt. tom.1.pag.6. col.1. circa prin.
Iurisdictio merum ac mixtum imperium potest alicui à Rege concedi speciali iure in aliqua ciuitate.to.1.pag.5.col.2. post medium sub nu.9.
Iurisdictio vt transferatur necesse est eam speciali concessione transferri. to.1. pag.6.col.1. post medium.
Iurisdictio tota Reipublicæ Castellanæ penes Regem est, ab eoque deriuatur in alios.to.1.pag.5.col.2. nu.9.
Iurisdictio, & territorium concessa videntur concesso alicui simpliciter castro. to.1.pag.5. nu.10.
Iurisdictio alicui semel data, non censetur reuocata, donec reuocationis scientiam habuerit.to.1.pag.29.col.1.in fine.
Et quid si reuocatio motu proprio fiat? ibidem.
Iurisdictio aduersus inferiores à Principe præscribitur tempore ordinario.to.1. pag.384.col.3.
Iurisdictionis, meri, & mixti imperij quasi possessio causam habet continuam. ibidem.
¶Iniurians aliquem famoso libello qua pœna puniatur. tom.primo pagin. 190. num.4. & 5.

Iniurians aliquem in iudicio qualiter puniatur? tomo primo pagin.193.colum. 1.in princip.
¶Iura ciuilia quid de recusationibus iudicum statuerint? to.1.90.nu.1.
Iure Regio appellari potest ad Regem omisso medio.to.1 pag.15.nu.9.
Ius & priuilegium reuocandi dominij quibus competat: cum apud iudices curiæ conueniuntur.to 1.pag 17. nu.1.
Ius reuocandi dominium non habent legati pro contractibus tempore legationis factis. ibidem.
Ius aduocandi causas ab inferioribus non habent auditores Regij nec legatus Romani Pontificis.to.1.pag.27. nu 3.
Et quid de Marchionibus, Ducibus & Comitibus. ibid.nu.4.
Iure diuino & humano tenetur quis etiā de proprio crimine respondere, quoties in re fuerit interrogatus.to.1 pag.63. ante medium col.2.
Ius appellandi potest tolli lege humana vel priuilegio Principis. tom.1. pagin. 82. nume.6.
Iure Pontificio à sententia lata in iudicio possessorio appellatio admittenda est ad vtrunque effectum deuolutiuum & suspensiuum. tom.primo pagin.83. sub nume. 8.
Iure canonico, & Cæsareo remittitur pensio colonis propter sterilitatem contingentem absque ipsorum culpa.to.1.pag.99.col.2. in prin.
Ius diuinum plerunque dicitur, quod in vetustissimis concilijs Ecclesiæ ad imitationem veteris legis statutum est.to.1.pag.102. circa medium.
Ius canonicum late quodam dicendi modo diuinum ius appellatur.ibid.
Ius diuinum non potest à summo Pontifice tolli, sed declarari.tomo primo pag. 103.col 2.in fine.
Iuri patronatus laicorum licet Papa derogari possit, non tamen censetur derogatum, nisi expressa eius mentio fiat.to.1.pag.117.nu.1.
Ius patronatus laicorum in quo differat ab ecclesiastico.ibid.nu.2.
Iuri patronatus laicorum non derogatur nisi mētio specialis fiat in literis apostolicis.ibidem.
Et quid de iure patronatus pertinente ad Regem, Marchionem, & Ducem.ibid.
Et quid si in literis Apostolicis dictum sit ad cuiusque collationem, seu præsentationem beneficium pertineat.ibid.
Iuris patronatus laicorum derogationes apud Hispanos non admittuntur.to.1. pag 118.num.3.
Et quid vbi beneficium iuris patronatus laicorum, vel patrimoniale, & his simile vacauerit in curia.ibid. nu.4.
Et quid de iure patronatus ecclesiastico, quod habuit originem à laicis, & eorum patrimonio. ibidem ad finem nu.4.
Aut de iure patronatus clerici simul & laici.tom. primo pagin.119.col.secunda in medio.
Et quid de iure patronatus acquisito per præscriptionem aut priuilegium. to. 1.pag.120. nu 6.
Et de patronato possidente.to.1.pag ibid.col.2. in prin.
Ius patronatus in dubio præsumitur à laicis acquisitum ex constructione, dotatione, vel fundatione. ibid.
Ius patronatus alicuius fraternitatis laicorum, quam Hispani, Cofradias, appellamus, an sit ecclesiasticum.to.1.pag.122. nu 8.
Iuris patronatus laicorum mentio necessaria est in literis Apostolicis ad pensionem constituendam super beneficio ipsorum iuris patronatus. tom.1.pagina 124. in princip.
Ius primogenituræ defertur nepoti patruo excluso.to.1.pag.132.nu.6.
Ius conditionis implendæ si potestatiua sit, ad hæredes non transit, secundum communem.tom.137.nu.1.
Ius conditionis implendæ etiam potestatiuæ ad hæredes transit, aduersus vulgo receptum sententiam.ibid.nu.2.
Traditur etiam huius difficultatis solutio.tomo primo.pagina 143. colum. prima per totam.
Iurisconsulti passim propter varia iudicia contraria opinati sunt. tom.1.pagin. 161.sub num.7.
Iuris error bonam fidem producit quo ad fructuum acquisitionem. ibid.
Ius patronatus ecclesiasticum, quod aliquis habebat in Ecclesia intra sui fundi limites constituta, vendito ipso fundo an transeat in emptorem. tom.1.pag. 197. nume.3.
Et quid de iure sepulchrorum. ibidem.
Ius patronatus an includatur sub venditione omnium bonorum. tom.1.pagin. 197.num.4.
Ius Romanæ ciuitatis pecunia quæri & parari solitum constat ex actis Apostolorum.to.1.pag.405.col.2. in prin.
Ius Italicum quid sit apud iureconsultos. to.1.pag.406.nu.11.
Ius Romanæ ciuitatis pluribus nationibus datum esse explicat Vuolphangus. ibidem.
Ius Italicum à iure Latio differebat. to.1.pag.ibidem.
Iure ciuili nullum aliud constitutum est successionis genus, quàm ex testamento, vel ab intestato.to.1.pag.461.sub nu.1.
Iure quis agens aduersus testamentum, si in ea actione obtinuerit, tunc constabit successionem defuncti delatam esse successoribus ab intestato.tom.1.pag. ibidem prope finem.
Ius datur agendi contra patris testamentum filijs per subsequens matrimonium legitimatis.to.1.pag.462.in prin.col.1.
Ius dicitur tertio absenti quæsitum ex consensu omnium ex ipso donationis pacto quamuis reuocabile.tom.1.pag.204 col.2. in prin.
Nec post traditionem donatori pœnitere potest.ibid.
Ius erit quæsitum, etiam ante diei aduentum, postquam præmissa nomine absentis huius pacti acceptione, sequuta, fuerit tacitè, vel expresè absentis ratihabitio. to.1.pag.203.sub nu.13.& 14.in fine.
Ius pœnitendi excluditur in contractu innominato, etiam re integra, fauore dotis speciali.ibid.
Iure patriæ potestatis poterat pater olim filios vendere. tom.1.pagin. 374. col. 2.ad finem.
Iure humano ciuili competit libera testandi facultas. tom.1.pag.343. colum.1. in medio.
Ius patronatus ecclesiasticum matrimonio constante à marito acquisitum, communicatur vxori.to.1.pag 394.nu.5.
Ius patronatus quo ad præsentandi ius & eius exercitium est diuiduum, & si quo ad substantiam non.ibidem.
Ius reuocandi ea, quæ in fraudem creditorum fiunt, etiam competit futuris creditoribus.to.1.pag.178.nu.7.
Ius conuentionalis retractus an temporis præscriptione tollatur.to.1.pag.182 col.1.in princip.
Iuri offerendi pretium an præscribi possit.to.1.pag.182.nu.3.
Iuri offerēdi pretium ad redimēdum, an mala fide vel ex certa scientia emptoris præscribatur.to.1.pag.183. nu.4.
Iuris patronatus laicorum derogatio, an sit admittenda vbi beneficium erat in curia litigiosum.to.1. pag.121.nu.7.
Ius patronatus vbi pertinet simul & ad clericum & ad laicum, an censeatur ecclesiasticum.pag.119.col.2. per totam.
Ius patronatus per præscriptionem, aut priuilegio à laico acquisitum, an possit conferri per Papam, etiam absque speciali derogatione. to.1.pag.120.nu.6.
Iuris patronatus laicorum beneficia minime comprehenduntur sub Apostolicis reseruationibus.to.1.pag.118.col.1.in medio.
Iuris patronatus laicorum derogatio non est admittenda vbi beneficia extra curiam vacauerint.to.1.pag.ibid.nu.4.
Ius patronatus ecclesiasticum ad hæredes etiam extraneos ex propria natura pertinet.to.1.pag.305.nu.8.
Ius patronatus ecclesiasticum non potest per patronum in aliquem transferri in præiudicium eorum, qui ad id etsi hæredes non sint, ex prima institutione vocantur.to.1.pag.ibid.nu.10.
Ius patronatus ecclesiasticum ex prima institutione delatum Sēpronio, & eius filijs, non aliter filijs competit, quàm si ipsius hæredes sint. tom.1. ibidem sub nume.7.
Ius patronatus Ecclesiæ ab vno hæredum ex testamento ædificatæ, ad cohæredes, etiam pertinet to.1 pag.306.col.1.ad medium.
Ius patronatus ecclesiasticum non transit in fideicommissarium restituta hæreditate.to.1.pag.305. sub nu.8.
Ius naturale vel diuinum an possit tolli, minuiue lege humana aut consuetudine.to.1.pag.220 nu.8.
Ius sepulchri, vendito fundo, transit in emptorem.to.1.pag.197.num.3.
Ius succedendi ex testamento, ius succedendi ab intestato, ius agendi contra testamentum, quod tria hæc diuersa ac distincta sint, probatur.tom.primo pag. 461. num 2.
Ius agendi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento, & ab intestato non dari ex propria verborum significatione probatur.to.1. ibid.nu.3
Iura pontificia præferenda sunt secularibus in immunitate Ecclesiæ.tom.1.pag. 309. num.3.
Iure naturali & diuino vsura prohibita est.to.1.pag.321.nu.5.
Iuris præsumptio in aduersarium transfert onus probationis. tomo primo pag. 257. num.1.
Iure Cæsarum an sint prohibitæ vsuræ.to.1.pag.322. nu.6.
Iure Pontificio nauticum fœnus licitum est.to.1.pag.325.nu.5.
Ius patronatus ecclesiasticum, ita institutum vt Titio, & eius liberis competat, an pertineat ad filium, qui patris hæres non sit.to.1 pag.305.nu.7.
Ius patronatus ecclesiasticum non transit in patroni filium, qui eius hæres non est.to.1.ibidem.
Ius patronatus an pertineat ad filium in re certa institutum, an ad extraneum vniuersalem hæredem.to.1.ibid.nu.9.
Ius patronatus, hæreditate vendita, cur transeat in ipsum emptorem. ibidem. numero 8.
Ius patronatus non pertinet ad filium institutum in legitima, nec vendita legitima transit in emptorem.to.1.ibid nu.9.
¶Ius naturale an possit tolli in totum aut in parte.to.2.pag.510. nu.3.
Ius naturale positiuum, & negatiuum.to.2.pag.511.col.1. in prin.
Ius gentium qua ratione à naturali distinguatur.to.2.ibid.nu.4.
Ius naturale humana lege tolli non potest.to.2.pag.162.nu.3.
Ius patronatus in Ecclesia libera non potest præscriptione quæri à laicis.tom.2.
Ius patronatus quanto tempore præscribatur.to.2.pag.406.nu.7.
Ius patronatus potest in Ecclesia habente patronos contra eos præscriptione haberi.to.2.pag.407. nu.8.
Ius strictum quod appelletur.to.2.pag.392. nu.2.
Ius subtile.to.2.ibidem.
Ius summum.ibidem.
Ius summariæ exequutionis prius præscribitur manente actione personali. to. 2.pag.408. nu.1.
Ius accrescendi admittitur inter fideicommissarios.to.2.pag.93.nu.4.
Ius patronatus ecclesiarum, & ius sepulchrorum an transeant in fidicommissarium: & an in directum substitutum militarem.to.2.pag. 81. sub num.7.& 8.
Iusiurandum cur ita dicatur.to.2.pag.223.col.1. in prin.
¶Iusta lex in vtroque foro est seruanda.to.2.pag 486. nu.10.
Iustum bellum quod sit? to.2.pag.502.nu.2. & 3.
¶Iustitia debet esse comes iuramento. to.2.pag.246.nu.6.
Iustitia commutatiua, & distributiua differunt. to.2.pag 493.nu.1.
Iustitiæ mercedem quærere iniustissimum est.to.2.pag.484.col.1.post prin.
Iustitia quid sit? to.2.pag.309.col.2.in fine.
Iustinianus defenditur à calumnia Vallæ. to.2.pag 1.nu.2.
¶Iustitia quo ad alium consideratur.to. 1.pag.147.col.2. ante finem.
Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum. tom.1. pag.265. col.1 in medio.
Iustissimum est prius de possessione, quàm de proprietate tractare. tom.1.pag. 213.col.2. in prin.

Index Alphabeticus.

Iustum pretium, vide Pretium iustum,
¶Iustinianus Imperator iustulit libertatem Latinorum. to. 1. pag. 405. nu. 8.
¶Iuuencus presbyter Hispanus, & de eius operibus. to. 1. pag. 438. col. 1. in med.

L

Læsio vltra dimidiam in grauissimo excessu erit refarcienda non obstãtibus renunciatione & iuramento. to. 1 pag. 249. nu. 5.
Læsio intra dimidiam iusti pretij in foro conscientiæ donatio non præsumitur, imò est reparanda, & restitutione rollenda donatio. to. 1. pag. 250. nu. 10.
Læsio enormissima, an operetur refusionem contractus iurati. tomo 2. pagina 289. num 3.
Læsio enormissima an faciat locum. l. 2. C. de rescind. vendi. in contractu iurato. to. 2. pag 290 nu. 5.
Læsus si nulla coactus necessitate rem cariùs emat vel vilius vendat, præsumitur donatio. to. 1. pag. 251. col. 1. in prin.
¶Laici hæretici bona ad fiscum secularem pertinent. to. 1. pag. 278. nu. 12.
Laicus reus non potest trahi ad iudicem ecclesiasticum reductionis aut appellationis causa. to. 1. pag. 284. nu. 3.
Laici iure percipiendi decimas spoliati, & agentes interdicto recuperandæ, an sint ante omnia restituendi. to. 1 pag. 219. nu. 6.
Laici an teneantur deferre decimas in horrea clericorum. tom. 1. pag. 221. col. 1. in medio.
Laici an possint eximi à solutione decimarum priuilegio Romani Pontificis. to 1. pag. 221. num. 9.
Laici qualiter non tenentur decimas soluere sacerdotibus etiam petentibus. to. 1. pag. 223. fub nu. 12.
Laici quandoque cogũntur exhibere sacerdotibus oblationes. tom. primo pag. 217. nu. 3.
Laicus committens crimen in Ecclesia an possit à iudice seculari puniri. tom. 1. pag. 3 6. col. 1. ad finem.
Laicus, qui simul cum clerico delictum commiserit, an possit seculare iudicium declinare. to. 1. pag. 111. nu. 1.
Laicus an possit acceptare beneficium cum mandato speciali. tomo. 1. pag. 381. col. 2. ante medium fub nu. 4.
Laicus an possit conduci procurator ad renuntiandum beneficium. to. 1. ibid.
Laicus potest necessitate cogente baptizare. tomo. 1. pagin. 187. colum. secunda post princip.
¶Laicus vel clericus absque protestatione criminali aliquem accusans irregularis est, si accusatus a iudice occidatur to. 2 pag. 458. nu 1.
Laicus tempore necessitatis baptizans pater spiritualis ne baptizato. to. secundo pag. 153. num. 4.
Laicis excommunicare non potest. to. 2. pag 344 nu. 3.
Laicus mortis articulo potest absoluere ab excommunicatione. tom. 2. pagina 346. nume. 9.
Laicum quis perentiens, quem putabat esse clericum, an incurrat excommunicationem. tom. 2. pag 342. col. 1. ante me hum.
¶Lapidem furare. tom. 2. pag. 242. col. 1. in fine.
¶Lapidicina in aliquo agro inuenta an sit propria ipsius agri domini. to. 1. pag. 126. col. 1. in fine.
¶Laquei supplicium quàm sit ignominiosum. to. 1. pag. 411. col. 1. post prin.
¶Latinorum libertorum nomen tẽpore Iustiniani non admodum erat frequens. to. 1. pag. 406. col. 1 in prin.
Latinorum libertas à Iustiniano fuit sublata to. 1. pag. 405. nu. 8.
Latini erant sicut Romani à multis vectigalibus immunes. to. 1. pag. 406. nu. 11.
Latini etiam non poterant ex delicto flagris fub jci. ibidem.
¶Latrones famosi in his locis vbi grassati fuerint furca figendi sunt. tom. 1. pag. 409. col. 2. in medio.
Latro famosus non gaudent immunitate Ecclesiæ. to. 1. pag. 313. colum. secunda post medium.
¶Lateranense Concilium, Sessio. 9. quid decreuerit circa fructus beneficiorum. to. 1. pag. 412. col. 2. in fine.
Lateranense Concilium quid statuerit circa decimas percipiendas. tom. 1. pag. 373. col. 1. in prin.
¶Laus fori studinis in quodam excessu consistit. tom. 1. pag. 453. colum. secunda ante medium.
Laus temperantiæ in quodam defectu versatur. ibidem.
Laus Ioannis Driedonis. to. 1. pag. 116. col. 2. in prin.
¶Laurentij Valæ notabilis error. to. 1. pag. 434. nu. 8.
¶Legata videtur æstimatio, cui tessera, & militia legatur. tom. 1. pag. 407. colum. 2. ad princip.
Legalia & ceremonialia veteris legis an cessauerint lege noua euãgelica, eiusq; institutione, & promulgatione. to. 1. pag 449. nu. 4.
Legatarij, victo hærede in testamento scripto, etiam eis ignorantibus, non potuerunt consequi legata à victore. to. 1. pag. 42. nu. 3.
Legatarius occupans rem sibi legatam antequam hæreditate adita apprehendat possessionem an amittat ius quod in ea re habet. tom. 1. pag. 383. colum. secunda in fine.
Legata taberna pannorum, non ipsæ merces, quæ in taberna sunt, sed ipsa tantum taberna legata videtur. to. 1. pag. 36. col. 1. in prin.
Legatarij si velint assistere hæredi scripto, & eidem in defensione causæ auxilium impertiri, tenentur causam & litem assumere in eo statu in quo est tempore oppositionis. to 1. pag. 42. nu. 3.
Legata in testamento rel cta ad pias causas, an debeantur. to. 2. pag. 48. nu. 1.
Legati actus plurimum interest an fiat ad rationem mensuræ vel corporis certi & limitati. to. 1. pag. 9. nu. 3.
Legati non habent ius reuocandi domum pro cõtractibus tempore legationis factis. to. 1. pag. 17. nu. 1.
Legati & abijs in curia vt aduenæ contraxerint an habeant ius reuocandi domum. ibi. nu. 2.
Legato fundo simpliciter vel parte fundi communis pro indiuiso, non adiecto pronomine, meum, veniet in legatum, quod rei legatæ post testamentum accesserit. to. 1. pag 8. col. 1. in prin.
Legato fundo vel parte communis pro indiuiso appositio pronomine, meum, an veniat in legatum quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum. ibidem.
Legato fundo, qui certis est in testamento limitibus designatus, an veniat in legatum, quod post testamẽtum eidem fundo ad rectum fuerit à testatore? ibidem nume. 7.
Legatum Apostolicorum potestas. vide in verbo, Nuntiorum Apostolicorum.
Legatus Romani Pontificis non habet ius auocandi causas ab inferioribus. to. 1. pag. 27. fub nu. 3.
Legatus à latere an possit conferre beneficia iuris patronatus clericorum. to. 1. pag. 118. ante medium.
Et quid de nuntio Apostolico. ibidem.
Et quid de beneficijs iuris patronatus laicorum. ibid.
Legatum annuum ciuitati vel Ecclesiæ relictum, an finiatur centum annis? to. 1. pag. 360. nu. 10.
Et quid de annuo legato priuatis relicto. ibidem.
Legatum annuum & vsufructus paria iurta habent. ibid. fub d. nu. 10.
Legatum vsufructus Reipublicæ relictum centum annos durat. ibid.
Legatum vsufructus capitis diminutione perit. ibidem.
Legatum annuum potest absque vlla temporis præfinitione relinqui. ibidem.
Legatum vsufructus à legato annuo in quo differat. ibidem. colum. prima prope finem.
Legatum annuum simpliciter priuato relictum, eius morte finitur. ibidem sub dict. nume. 10.
Legatum annuum pro primo anno est purum, sequentibus vero conditionale. ibidem. ad finem.
Legatum conditionale non transmittitur ad hæredes ante conditionis euentum. ibidem.
Legatum mancipiorum viuo testatore, qui pro eis æstimationem legauerat, valet post mortem eorum, si testator voluntatem non reuocauerit. tom. 1. pag. 96. col. 2 post medium.
Legato his verbis concepto, lego vxori meæ frumentum omne, quod domi habeo, etiam frumentum venale in hoc legato venit, quãdo domi testator nullum aliud frumentum præter venale habebat. tom. primo pag. 254. colum. 1. ante medium.
Legatum hoc modo conceptum, lego vxori meæ frumentum, quod domi quocunque modo habeo, quid comprehendat. ibid. in med. col.
Legatum vsurarium an sit licitum ex testatoris voluntate. tomo primo pag. 322. nume. 9.
Legatum tesseræ explicatur. to. 1. pag. 405. nu. 9.
Legatis ducentis filiæ, si nupserit, & centum si ingressa fuerit religionem, an ei profitenti religionem debeantur ducenta. tomo. primo. pagin. 229. col. prima in princip.
Legatis centum Titiæ, si nupserit, & ducentis si non nupserit, an Titiæ nubenti ducenta debeantur. ibidem.
Legatum omnium rerum seu vsufructus omnium bonorum etiam res venales comprehendit. to. 1. pag. 253 nu. 1. & seqq.
Legatum argenti, lanæ, frumenti, vel seruorum testatoris, etiam adiecta dictione, vniuersali, comprehendit venalia. ibid. nu. 2.
Legatum rerum pertinentium ad muliebre ornamentum testatricis, non comprehendit res venales etiam pertinentes ad muliebre ornamentum. tom. 1. pag ibid. fub nu. 3.
Legatum relictum vxori quomodo valet? to. 1. pag. 256. nu. 10. per totum.
Legatum dotis an iure possit in alterius voluntatem conferri. tom. 1. pag. 285. col. 2. in princ.
Et ibi an ex voluntate testatoris sit vnius testimonio exhibenda fides.
Legatum quartæ vel quintæ partis bonorum mobilium, & immobilium particulare censetur, ac si certarum rerum tertia pars legata esset. to. primo pag. 241. num. 3.
Legatum vsufructus omnium bonorum qualiter sit intelligendum. tom. 1. pag. ibidem num. 4.
Legata hodie sunt exæquata fideicommissis. to. 2. pag. 84. nu. 2.
Legata pia coram duobus testibus relicta valida sunt omnino, etiam si testes illi solum habeant qualitates à iure requisitas. to. 2. pag. 47. nu. 5.
Legata pia an requirant admonitionem hæreditatis. to. 2. pag. 100. nu. 11.
Legata pia intra quod tempus sint mandanda exequutioni. tomo. secundo pag. 30. num. 6.
Legata pia sunt exequutioni mandanda alioqui maxima pœna non exequenti infertur. to. 2. pag. 35. nu. 5. & pag. 40. nu. 8.
Legata pia sunt tractanda secundum canonum decreta, etiam à iudice seculari. tom. 47. num. 1.
Legata pia an peti possint ex testamento minus solenni: facto tamen principaliter ad aliam quam piam causam. to 2. pag. ibid. nu. 2. & 3.
Legata pia an debeantur ex testamento imperfecto ratione voluntatis. tom. 2. pag. 48. num. 10.
Legata pia possunt peti ab hærede etiam laico coram iudice ecclesiastico. to. 2. pag. 50. num. 13.
Legata pauperibus quadraginta annis præscribuntur. tomo secundo pagin. 379. col. 2. in fine.
Legatarius rem sibi legatum in minus solenni testamento, non potest furto subtrahere. to. 2. pag. 46. col. 1. ante medium.
Legatarius tenetur probare scientiam testatoris legantis rem alienam. tom. 2. pag. 33. num. 1.
Legatario quæ actiones competant. tom. 2. pag. 84. nu. 2.
Legatario quando competat electio. to. 2. pag. 32. col. 2. nu. 3.
Legata re aliena, in qua testator ius pignoris habet, solum censetur legatum ipsum ius pignoris. to. 2. pag. 33. nu. 2.

Index Alphabeticus.

Legatum quando reuocetur alienatione rei legatæ. to. 2. pag. 18. nu. 23.
Legatum quibus formulis olim fieri solebat. to. 2. pag. 83. nu. 1.
Legatum factum pauperibus post diem, an possit ante diem distribui eisdem. to. 2. pag. 90. nu. 5.
Legatum pium est intelligendum in dubio iuxta id, quod maius est. tom. 2. pag. 32. nume. 4.
Legatum non efficitur caducum ex eo quod non sit locus certus designatus ad ædificij constructionem. to. 2. pag. 32. nu. 12. col. 1.
Legatum relictum alicui sancto, si sancti illius oratorium non reperiatur, cui debeatur. to. 2. pag. 30. nu. 90.
Legatum relictum vxori illi tantum debetur quæ vxor erat tempore testamenti. tom. 2. pag. 58. num. 3.
Legatum canonicis relictum collegio canonicorum acquiritur, non Ecclesiæ. to. 2. pag. 60. nu. 10. col. 1.
Legatum an possit repudiari in alterius fubstituti præiudicium. tom. 2. pag. 101. num. 12.
Legatum in minus solenni testamento relictum an in animæ iudicio debeatur. tom 2. pag. 44. num. 4.
Legatum factum ciuitati ad spectaculum an possit in alium vsum conuerti. to. 2. pag. 30. nu. 9.
Legatum pro dote conditionale est, nisi ex coniecturis aliud præsumatur. tom. 2. pag. ibid. num. 10.
Legatum rei alienæ, quæ tamen alienari non potest, minimè valet. tom. secundo pag. 34. fub nu. 5.
Legatum rei alienæ, quæ dotalis est valet quo ad æstimationem. to. 2. ibid.
Legatum rei alienæ, cuius est difficilis alienatio valet. ibid.
Legatum rei ministris valet. to. 2. ibid. ante finem nu. 5.
Legatum relictum creditori quando compensetur cum debito conuentionali, vel legali. to. 2. pag 55. nu. 2.
Legatum relictum parochiali Ecclesiæ, an imputetur in quartam eidem Ecclesiæ iure debitam. to. 2. pag. 56. nu. 6.
Legatum factum filiæ pro dote incerta quantitate, an tollatur ex eo, quod pater ipsam filiam data minori dote tradidit marito. to. 2. pag. 57. nu. 10.
Legatum an possit fieri nutu. to. 2. pag. 51. nu. 3.
Legatum in liberam alterius voluntatem, conferri potest. to. 2. 52. nu. 7.
Legatum dotis potest in alterius liberam voluntatem conferri. tom. 2. pagin. 55. col. 1. in prin.
Legatum virgini factum, si Titio nupserit, minimè amittitur ab ea, si nubat alteri ex consensu, & nutu paterno. to. 2. pag. 139. col. 1. nu. 2.
Legatum à marito vxori factum illam conditionem admittit, Si viduitatem seruauerit. to. 2. pag. 141. nu. 11.
Legatum à marito vxori factum, Si casta vixerit, perditur si ipsa secundo nubat. to. 2. pag. ibid. nu. 12.
Legatus à latere an possit circa impedimenta matrimonij dispensare. to. 2. pag. 167. nume. 11.
¶Leges partitarum conditæ fuerunt à Rege Alphonso Decimo. tom. 1. pag. 445. colum. 2. in principio.
Legem annonariam condidit Clodius. to. 1. pag. 405. nu. 9.
Lege Regia statutitur non esse necessariam veteris stipulationis solennitatem, vt absenti ius acquiratur. to. 1. pag. 204. col. 2. in prin.
Lege Regia dubium est an nemine acceptante donationem absenti factam, ita ius absenti quæratur, vt etiam ante eius acceptationem reuocari donatio nõ possit. to. 1. pag. 203. nu. 12.
Leges curiatæ, & populares quæ dicantur? tom. 1. pag. 2. colum. 2. in ipso fine, & pag. seq. col. 1.
Leges populares quæ appellentur à Cicerone. ibid.
Leges ciuiles quæ pœna censeant puniendum eum, qui alteri virilia amputauerit, aut se castrandum præbuerit, aut consensum huic abscissioni præstiterit. to. 2. pag. 429. col. 1. post prin.
Leges ciuiles de præscriptionibus cum mala fide an procedant iure canonico. to. 2. pag. 409. nu. 3.
Et an sint vel in foro seculari seruandæ? to. 2. pag. 410. nu. 4.
Leges veteres etiam quæ iustissimè fuerunt conditæ mutari possunt in optima Republica. to. 2. pag. 355. col. 1. in fine.
Leges partitarum quid præter ius Cæsareum in occisionem adulterorum statuerint. to. 2. pag. 185. nu. 4.
Leges ciuiles alimenta spuriis negantes iniquas esse, & ideo iure canonum abrogari. to. 2. pag. 204. nu. 6.
Legem pœnalem non esse in animæ iudicio seruandam, quomodo sit accipiendum. to. 2. pag. 497. nu. 2. & 3.
Legislator similis est medico, & gubernatori nauis. to. 2. pag. 354. colum. secunda post medium.
Legislatores de lege ferẽ, non de facto respondent. tom. secundo pagin. 504. col. 1. in princip.
Legislatoris humani authoritas ad ea tantum porrigitur, quæ ex sua possunt natura apud exteriorem iudicem probari. to. 2. pag. 476. nu. 7.
Legis humanæ prohibitioni contrarium faciens peccet ne mortaliter, an venialiter. to. 2. pag. 285. col. 2. in prin.
Lege Pompeia punitur filius etiam spurius parẽtes occidens. tom. secundo pag. 204. nume. 2.
Lege Regia non valet instrumentum, in quo non sit facta mentio annorum domini. to. 1. pag. 70. col. 1. in fine.
Leges non possunt absque peccato à Principe tolli sine iusta causa. tom. 1. pag. 103. post medium.
Lege Aquilia tenetur quisquis propria animalia in alienum agrum miserit ad pascendum domino inuito. to. 1. pag. 126. col. 2. in medio.
Lege Mosayca licebat viatori ex vineis, & frugibus alienis accipere, vt præsenti subueniret necessitati. to. 1. ibid. post medium.
Legis assiduis. C. qui potio. in pigno. habe. priuilegium, an habeat locum in dote, cuius numeratio sola confessione mariti constat. tomo 1. pagina 174. nu. 4.
lege Regia an definitum sit iustum pretium annui reditus in pecunia cum pacto redimendi constituti. tom. 1. pag. 361. num. 3.
Leges ex temporis qualitate, & rerum vicissitudine mutari possunt. tom. 1. pag. 408. colum. 2. in fine.
lege Romuli licebat patri nulla coacto necessitate filios ter vendere. to. 1. pag. 369. col. 2. in prin.
leges secundæ. C. de rescind. venditio. auxilio non est locus in permutatione beneficiorum. to. 1. pag. 165. nu. 3.
Leges variæ iuris regalis super valore monetæ concordantur. tom. 1. pagin. 485. col. 1. post prin. & pag. 491. num. 5.
leges seculares multo tempore neglexerunt coërctionem vsurarum. tom. 1. pag. 239. col. 1. in fine.
leges Draconis apud Athenienses quid præcipiebant. tom. primo pagina 265. colum. 2. in princip.
legis pœna potest minui vel augeri à iudice proprio iudicio. tomo primo pag. 273. num. 8.
lege euangelica nihil nec præcipitur, nec vetillicitum prohibetur, quod non sit iuris naturalis legibus vel præceptum, vel prohibitum. tomo 1. pag. 321. col. 2. ante medium.
legitima est quoddam ius vniuersale, non tamen est vniuersitas, cui ius patronatus accedit. to. 1. pag. 305. nu. 9.
legitima est quota bonorum, non hæreditatis pars. ibid.
legitima vendita non transit in emptorem ipsius ius patronatus. ibid.
lex semel recepta quando tollitur per consuetudinem legitimè præscriptam. to. 1. pag. 298. col. 1. circa medium.
lex euangelica continet tantum ea præcepta, quæ naturalia vel moralia sunt. to. primo pag. 449. num. 4.
legitimatus agere potest contra testamentum patris. tom. 1. pag. 461. fub nu. 3.
legitimatio multa habet ex iure priuilegia. to. 1. ibid.
legitimatus filijs per subsequens matrimonium, & per rescriptum Principis datur actio agendi contra patris testamentum. ibidem.
lex Salica apud Gallos quæ sit? to. 1. pag. 5. col. 1. nu. 8.
lex Imperatoris aut Principis, quæ damnum non infert speciale clericis aut Ecclesijs est in foro ecclesiastico seruanda. to. 1. pag. 26. col. 1. ante medium.
legitimus contradictor quis dicatur. to. 1. pag. 43. col. 1. in medio.
lex duodecim tabularum expenditur. to. 1. pag. 359. col. 1. post prin.
lex improbans consuetudinem, an censeatur reprobare præteritam tantum, vel futuram simul pag. 369. nu. 4. col. 1.
lex, qua constitutum sit vt homicida pœna pecuniaria puniatur, an possit aliquo pacto esse iusta. to. 1. pag. 271. col. 2. post prin.
lege Mosayca pœna talionis etiam statuta erat. to. 1. pag. 270. col. 2. nu 1.
lex Regia quæ & vnde dicta? tom. primo pag. 3. colum. prima in princip. & per colum. totam.
legitima filij ex bonis parentis, publicatis eius filij bonis, non publicatur. to. 1. pag. 209. col. 1. circa medium.
legitima filiorum quæ sit in hoc regno? pag. 227. col. 2. post medium.
legitima non est lucrum, sed quasi debitum patrimonium. tom. secundo pag. 36. colum. 2. post medium.
legitima an sit deducenda in vna tantùm re, vel ex omnibus rebus hæreditarijs. tom. 2. pag. 96. nu. 5.
legitima filij an patiatur aliquod grauamen ex testamento militis, & an directa militaris extendatur ad legitimam instituti. tomo 2. pagina 82. nu. 10.
legitima an priuetur filius ex eo quod non confecerit inuentarium. tom. 2. pag. 37. colum. 1. in fine.
legitima an priuetur filius, qui patris voluntatem non exequitur. tom. 2. pagin. ibidem colum. 2. in prin.
legitima an possit à filijs peti ante naturalem mortem patris, religionem professi. to. 2. pag. 27. nu. 7.
legitima filij, aut parentibus debita, an lege vel statuto tolli possit, vel diminui. tom. 2. pag. 204. num. 4.
legitima & Trebellianica qualiter deducantur? tomo. 2. pag. 97. colum. 2. nu. 1.
legitima & Trebellianica qualiter deducantur à liberis primi gradus. to. 2. pag. 87. num. 4. in fine.
legitimæ an possit apponi grauamen ex consensu filij. to. 2. pag. 95. nu. 5.
legitimandi potestas quo ad spurios filios an comprehendat spurias filias. to. 2. pag. 211. num. 7.
legitimandi potestas an à casu simplici ad mixtum extendatur. ibidem.
legitimandi potestas an includat potestatem dispensandi. tomo secundo pagin. 212. colum. 1. in fine.
legitimare an possit quis proprios filios, si ex lege vel priuilegio habeat potestatem legitimandi. tom. 2. pag. 213. nu. 21.
legitimari an possit quis quo ad temporalia à Romano pontifice. tomo secundo pag. 213. num. 16.
legitimandi potestas à Principe concessa, an sit fauorabilis vel odiosa. tomo 2. pag. 211. num. 6.
legitimatio filiorum exigit parentum, & filiorum consensum. tom. secundo pag. pagin. 193. num. 13.
legitimatio ratione subsequentis matrimonij est tantum iure humano inducta. tom. 2. pag. 194. num. 18.
legitimatio per matrimonium subsequens alia habet peculiaria, quæ non tantum sub dictione, Filius.
legitimatio qualiter differat à dispensatione. tom. 2. pag. 211. nu. 5.
legitimatio an possit subditis concedi extra territorium. tomo secundo pagina 213. nume. 17.
legitimatio quo ad ecclesiastica non potest à Principe seculari concedi. ibid.
legitimatio à quo Principe sit impetranda, vt clerici filius efficiatur legitimus. tom. 2. pag. ibid. nu. 19.
legitimatio qualiter sit impetranda. to. 2. pag. ibid. col. 2. in fine.
legitimatio an exigat citationem successorum, quibus hæreditas à iure defertur intestato. tom. 2. pag. 214. nu 7.

Index Alphabeticus.

Legitimatio qualiter sit intelligenda in clausula illa, Sine præiudicio successorum ab intestato.to.2.pag.215.nu.1.
Legitimatio an sit concedenda in præiudicium substituti, & vocati ad bona.to.2.pag.ibid.nu 8.
Legitimatio an possit concedi non subditis.to.2.pag.212.nu.14.
Legitimati an censeantur filij per dispensationem super matrimonio concessam.to.2.pag.ibid.nu.12.
Legitimato an debeatur legitima,& an competat ius dicendi nullum,aut inofficiosum testamentum patris.to.2.pag.215.nu.1.
Legitimatus an sit verè legitimus.to.2.pag 216.nu.3.& seq.
Legitimatus per subsequens matrimonium, ad retractum ex lege Regia est admittendus.to.2.pag.194.nu.21.
Legitimatus per subsequens matrimonium admittitur ad ecclesiasticā emphyteusim.to.2.ibid. nu.22.
Legitimatus per subsequens matrimonium in Episcopum eligi potest. ibid.
Legitimatus per subsequens matrimonium,etiam iuribus municipalibus legitimus censetur.to.2.ibid.nu.24.
Legitimatus per subsequens matrimonium verè non fictè legitimatus est. pag. 195.col.1. ad medium.
Legitimatus per subsequens matrimonium ad feuda est admittendus. to.2.pag. 194.num.27.
Legitimatus per subsequens matrimonium an sit in primogenio præferendus nato ex matrimonio legitimo contracto ante aliud matrimonium. pag.195. num.28.
Legitimatus per subsequens matrimonium reuocat donationem ex l. si vnquā. C.de reuocan.dona.to.2.pag. ibid.nu.29.
Legitimatus per matrimonium sequens an sit dicendus natus ex matrimonio legitimo.to.2. ibid,nu.30.
Legitimatus rescripto Principis admittitur ad retractum ex lege Regia.tom.2. pag.216.nu.3.
Legitimatus rescripto Principis an admittatur ad Cardinalium dignitatem.to. to.2.ibid. nu.4.
Et quid quo ad prætorium Rotæ.ibid.
Legitimatus non tantum efficitur legitimus patri, sed etiam cæteris agnatis, & cognatis,etiam si rescripto Principis legitimetur.to.2.pag.215.nu.2.
Legitimato patre,an eius filius censeatur auo effectus legitimus. to.primo pag. 216.num.5.
Legitimatus,vt incestus non censetur legitimatus, si sit adulterinus tantum. to. 2.pag.212.col.2.nu.11.
Legitimatiò inualida est,nisi fiat Principi mentio liberorum. tomo primo pag. 234.nu.9.
Legitimæ probationes quæ dicantur? to.1.pag.286.col.1. post prin.
Legis finis an includatur,& contineatur sub præcepto? to.1. pag.458.nu.12.
Legatum eā conditione,si non nupserit,an liceat legatariæ nubenti in foro conscientiæ accipere? to.1.pag.229.nu.10.col.1. in fin.
Legatum omnium bonorum vel rerum testatoris vt frumenti,& similium,an vestalia contineat.to.1.pag.253.nu.1.
Legatum rerum omnium,quæ domi vel in villa sunt,ad venalia non extenditur. to.1.pag.ibid.nu.3.
¶Lectio vera cap.quoties post auditam causam.2.quæst.6.tom.1.pag.374.col.2. ante medium.
¶Lelij Laurcli sententia de libertorum iure non conuenit veteribus historicis. to.1.pag.405.col.1.post medium.
¶Leonis Papæ ad Flauianum Constantinopolitanum Episcopum epistola contra Eutychetis perfidiam.to.1.pag.432.col.2. in fin.nu.6.
¶Leonem,vel vrsum aliamue ferā quis habens domi an sit irregularis,si ea hominem occiderit.to.2.pag.457. col.2. nu.11.
¶Leuissima culpa vtrum sufficiat ad irregularitatem. tomo secundo pagin. 455. col.2.nu.9.
¶Lex diuina non actionem, sed cogitationem iudicat.to.2.pag.428. nu.4.
Lex Scatinia in Sodomitas.to.2. pag.432. in med. col.2.
Lex Pompeia de parricidijs.expenditur.to.2.pag.442.col.2.num.12.
Lex fundata in præsumptione non erit seruanda in foro conscientiæ. to.2.pag. 45.col.2. in prin.
Lex ciuilis inducens solennitatem in numero testium adhibendam in testamentis iusta est.to.2.pag.ibid.col.1.in prin.
Lex ciuilis permittens legatum rei alienæ est iusta. tomo secundo pagin.34.nu. 6. colum.2.
Lex ciuilis non potest prohibere matrimonia.to.2.pag. 167.nu.16.
Lex Iulia de adulterijs explicatur.to.2.pag.185. nu.2.
Lex ciuilis permittens patri,& marito adulteros occidere propria auctoritate ipsam occisionem non approbat.to.2.pag.187.nu.14.
Lex ciuilis permittēs patri,& marito propria auctoritate occidere adulterum, hanc ipsam occisionem approbans est nulla.ibid.
Lex Principis secularis circa matrimonia iusta & honesta valet, quatenus canonibus contraria non est.to.2.pag.149.col.1.nu.18.
Lex iusta vt in foro iudiciali,ita in conscientiæ est ferè seruanda. tom. 2.pagin. 486.num. 10.
Lex humana aliquid præcipiens, & pœnam imponens transgressori temporalem,an obliget ad mortalem culpam, aut venialem. tomo secundo. pag.489. num.2. & 3.
Lex siue diuina siue humana sit,non semper obligat ad mortalem culpam. ibid.
Lex non potest priuati consensum inducere si is non sit.to.2.pag.411. colum.1. ante medium.
Lex humana qua ratione possit vsucapionem,& præscriptionem inducere.to.2. pag.415.col.1.in prin.
Lex humana an possit dominium directum ab vno in alium transferre. tom.2. pag 416.col.2.in fine.
Lex de præscriptionibus non est pœnalis.tom.2.pag.420.nu.3.
Lex lata in aliqua prouincia obligat non tantum subditos eo tempore, sed & eos,qui futuris temporibus, dum lex ipsa vim habuerit, subditi fuerint.to.2. pag.334.col.2.in prin.
Lex non esse videtur,quæ iniusta est.to.2.pag.354.
Lex eadem humana non omnibus communitatibus,& ciuitatibus conuenit. to. 2.pag.355.col.1.nu.3.
Lex ciuilis & secularis potest ex causa prohibere iuramentum. tom.2.pag.234. col.1.in fin.& col.seq. ante finem.
Lex humana potest quosdam contractus pro communi vtilitate prohibere, qui non sint iure naturali prohibiti.to.2.pag.271.nu.6.
Lex domicilij mariti an habeat locum in bonis existentibus extra illud territorium.to.2.pag.171.col.1.
Lex domicilij mariti an sit attendenda in his, quæ tanguntdiuisionē bonorum, aliudue simile,an vxoris.to. 2.pag.170.nu.7.
Lex quando cessat ratione cessante.com.2.pag.45.col.1.in fine.
Lex ciuilis in iudicio interiori animæ ligat,atque seruanda est. tom.2.pag.186. nu.9.& pag.44.nu.5.
¶Leuca quid.to.1.pag.344.col.1.in medio.
¶Liber homo an possit pignori dari.to.1.pag.235.col.2.in fine.
¶Liberatus ab administratione præterita, an teneatur ad id quod actione realj vendicari potest.tom.1 pag.290. nu.1.
¶Liber qui dicitur transitus sanctæ Matiæ.to.1.pag.441.col.1.nu.5.
Liber Pastoris dictus apocryphus.to.1.pag.440.col.1. in prin.
Liberto quam vilitatem attulerit tribus legatum apud Scæuolam. tom.1.pag. 455.num.8
Liberti deditiij qui dicerentur.to.1.pag.404. nu.7.
Liberti latini qui dicerentur. ibid.
Libertinos in quatuor vrbanis tribubus suffragium tulisse testis est Asconius in oratione pro Milone.to.1.pag.405.nu.10.
Libertos deditiios tempore Iustiniani multis ante temporibus in desuetudinē abisse constat.to.1.pag.406.col.1. in prin.
Libertos,& libertinos pro eodem reputat Liuius.to.1.ibid.col.1.in med.
Libertiā Principe ius impetrabant aureorum annulorum, & restitutionem natalium.to.1.pag.ibid.col.2. in prin.
Liber Tobiæ dubiæ fuit authoritatis.to.1.pag.420.col.1. in medio.
Liber Esdræ non fuit receptus à clemente in canonibus Apostolorum. cap.84. to.1.pag.ibid.nu.3.
Liber vnicus fuit Hester,& de eo nulla apud Hebræos,& Christianos fuit vnquā controuersia.ibid.col.2.in medio.
Liber Iudith omissus fuit olim à multis authoritatibus.tom.1. pagin.421.col.2. in principio.
Liber Baruch teste Hieronymo apud Hebræos omissus est vsque ad Concilium Florentinum.to.1.pag.423.col.2.in prin.
Liber, qui appellatur, Pentametrum apud Burchardum Centimetrum legitur. to.1.pag.440.col.1.in fine.
Liber phisiologus quis dicatur.to.1.pag.441.col.2.ante med.
Libertus accusans patronum de vero crimine legatum amittit.tom.1.pag.193. col.2.in prin.
Libertas testandi vide,Testandi libertas.
Libertatis fauore cogendus est quilibet partem, quam habet in seruo vendere. to.1.pag.377. nu.7.
Libertas & immunitas ecclesiastica an differant.to.1.pag.308.nu.1.
Liberatione legata à reddendis rationibus,& ab actione præteritæ administrationis,an censeantur reliqua remissa.tom.1.pag.291.colum. prima in medio. sub num.2.
Et quid si testator l beret tutorem vel administratorem ab actione tutelæ. ibid.
Liberatio à reddendis rationibus, vel ab actione futuræ administrationis quid operetur? to 1.ibid.nu.3.
Liberatio legata depositario, vel commodatario ab actione depositi vel commodati,siue ex causa depositi aut commodati, an referatur ad actionem in rem.to.1.pag.290.col.2.post prin.
Liberatio non tantum in vltima voluntate legata,sed & lege concessa ad actio realem minimè extenditur.to.1.ibid.col.2.ante medium.
Et quid de liberatione per transactionem contingentem.ibid. in medio.
Liberatio ratione contractus inter viuos facta tutoris,curatori, negotiorum gestori,& œconomo non continet actionem in rem.tomo primo.ibidem. col. 2.post medium.
Liberatione legata an censeatur reliquarum remissio facta. tom. priino pagina 290.col.2.in fine.
Liberatio in vltima voluntate vel in contractu iuramenti religione confirmatur.tomo 1.ibid.col.2.post medium.
Liberatus ab administratione præterita vel contractu vel testamento tenetur ad id,quod actione reali vendicari potest. to.1.ibid.nu.1.
¶Libellus qualiter concipiatur ad legatum,cui fuit addita pœna. tomo secundo pag.94.num.9.
Libellus repudij apud Iudæos quo pacto dabatur. to.2.pag.177.nu.5.
¶Liberi primi gradus qualiter deducant legitimam & Trebellianicam. tom.2. pag.87.col.2.ante finem.
Liberorum fauore testamentum censetur habere clausulam derogatoriam. to. 2.pag.111.colum.1.ante finem.
Liberorum fauore an censeatur adiecta clausula codicillaris.tom.secundo pag. 65. numc.4.
Liberorum fauore testamentum coram testibus, & testatore scriptum valet,licet iterum eisdem lectum non fit.to.2. pag.50. nu.12.
¶Liberatio præmittit obligationem.tom.2.pag.351.colum.1. ante finem.
¶Liberum arbitrium generali concursu naturæ per se manet in malum, in bonum autem gratia Dei mouente.to.2.pag,308. col.1. post medium.
¶Libertas quo modo iuris naturalis.tom.2.pag.510.col.2. ad finem.
Libertas à soluendis indictionibus,& collectis,quo tempore præscribatur. tom. 2.pag.381.nu.8.
Libri canonici qui dicantur.to.1.pag.417.nu.1.

Libri

Index Alphabeticus.

Libri Ecclesiastes & Sapientiæ,an sint à Salomone conscripti.to.1.pagin. 419. col.1.in medio & post.
Libri quo tempore Esdræ.to.1.pagin.420.col.1.ad fin.
Libri Agiographi,qui dicantur.to.1.pag 431.nu.1.
Libros apocryphos quos appellet Diuus Hieronymus.to.1.ibid.
Libri apocryphi qui dicantur.to. 1.pag.438.nu.1.
Libri,qui non possunt imprimi statuto Tridentinæ Synodi.ibid.
Librationum quam probationem faciant.to.1.pag.78.nu.8.
Librorum noui Testamenti ordo, & de quibus apud veteres Theologos fuerit olim dubitatum.to.1.pag.423.col.2.in med.
¶Libella numus argenteus quidam.to.1.pag.470 col.2.in prin.
¶Libra argenti vel auri nomine pœnæ indicta qualiter intelligatur? to.1. pagin. 480.nu.4.
Libra vetus diuiditur,& expenditur,& inibi de granis.to.1.pag.468.nu.3.
Libra Romana duodecim vncias habuit.to.1.ibid.
Libra argenti qualiter intelligatur.to.1.pagin.480.nu.1.
Libra auri quonam modo æstimetur in iure.ibid.
Libra Gallica cuius erat valoris?to.1.pagin.431.col.1.in med.
Libra quandoque non pondus,sed numus est.ibid.
Libra Italica numeralis.to.1.pagin.ibid.post medium.
Libra Tarraconensis in Hispania.ibid.
Libra auri contenta in legibus Partitarum cuius valoris erat.tom.1.pagin. 491. col.2.post princ.
Libra argenti contenta.in l.10.tit.18.part.1.quanti æstimanda.to.1.pagin. 492. col.1.post princ.
Licentia testandi à Romano Pontifice dispensatione concessa ad primum testamentum refertur.to.2.pagin.40.nu.8.col.1.in fin.
Licentia testandi à Romano Pontifice concessa per dispensationem, morte ipsius Romani Pontificis concedentis expirat.ibid.col.2.in princ.
Licentia mariti,an iure Regio requiratur in contractibus factis ab vxore. to. 2. pagin.171.col.2.nu.1.
Licentia occidendi adulteros propria authoritate lege concessa,an possit alteri committi.to.2.pagin.183.nu.5.
Licentia non obtenta mariti contractus ab vxore gestus ex lege Tauri non tenet,etiam si fuerit iuratus.to.2.pag.171.nu.3.
Licentia mariti non postulata,an possit sponsa de præsenti ante nuptias contrahere.to.2.pag.182.nu.4.
¶Linea quid sit in consanguinitate.to.2.pag.154.col.2.nu.4.
Linea paterna vel materna quos comprehendat.ibid.
¶Linguarium,quid?to.2.pag.253.col.1.post prin.
¶Litis contestatio in causa appellationis,an sit necessaria.to.2.pag.95. col. prima num.1.
Litis contestatio an requiratur in causa matrimoniali.to 2.pag.218.nu.6.
Litis contestatio an impediat exceptionum formeationis, quam vxor opponit contra matrimum eam accusantem de adulterio.to.2 pag.182.nu.6.
Litis contestatio quas præscriptiones,& quando interrumpat.to. 2. pagin. 413. col.2.in medio.
Lite etiam contestata vxor potest obijcere viro accusanti eam ciuiliter exceptionem paris criminis.to. 2.pag.182.nu.6.
¶Litera.T.Hebraicè signum crucis significasse.to.1:pag.410.nu.3.col.2.
Literæ Apostolicæ ad Regia mittuntur auditoria ante earum exequutionem, vt ibi examinentur.to.1.pagin.116.col.1.in fin.
Literæ ad beneficium quando iure valent aut non valent.to.1.pag.233. num.7.
Literæ Romani Pontificis qualiter sunt intelligendæ.to.1.pag. 233. ante medū colum.2.
Literis Apostolicis, quæ falsis precibus in publicum dispendium impetrantur, an liceat quandoque non obedire.to.1.pagin.117.col.1.in princ.
Literas Apostolicas ad dignitates,& beneficia,quæ sunt Regij iuris,sanciuit grauissimis pœnis Carolus Cæsar, ne quis impetraret in derogationem consensus,ac præsentationis.to.1.pag.118.col.2.ad princ.
Hoc etiam prohibuit in beneficijs patrimonialibus.ibid.
Literæ beneficia conferentes sunt strictissimè interpretandæ.tom.1.pagin.233. col.prima in fin.
¶Lite pendente restitutionis in integrūm an sit locus exequutioni trium sententiarum conformium.to.1.pag.89.nu.7.
Lite pendente apud iudicem ecclesiasticum clericus detineri debet reclusus in carceribus.to. 1.pag.110.nu.4.
Litis eiusdem consors an possit sine speciali mandato petere in integrum restitutionem.to.1.pagin.172.nu.6.
Litiganti etiam instē in iudicio mendacio, vel falsitate vti non licet aduersus aduersarij dolum.to.1.pag.150.nu.1.
Litiganti an liceat in iudicio pluribus diuersis contrarijsve defensionibus vti, & an excipiens fateri videatur.to.1.pag.151.nu.3.col.2.
Litigiosa res efficitur per solam citationem quoties ea petitur actione reali, agiturque de dominio directo,vel vtili.to.1.pag.54.nu.6.
Litigiosam rem tamen multis placuit nusquam effici etiam litis contestatione, si ad eam actum sit actione personali.ibid.
Litigiosi vitium in actione hypothecaria non est necessarium, nec quicquā nocet actori, qui pecuniam debitam exigere poterit ab eo, qui lite mota rem emerit.tom.1.ibid.ante fin.
Litigantium consensu,an possit iudex, vel teneatur vnius testis assertioni stare. to.1.pag.285.nu.1.
Lite pendente reus delatus non potest ad ecclesiasticam dignitatem promoueri.to.1.pag.213.col.1.in medio.
Lite pendente non est priuandus dignitate aut nobilitate ille, qui ante litem motam ad eas electus fuit.ibid.
Lite pendente accusatus,vtitur iure suo.ibid.
Lis si committitur actoris,vel rei assertioni iuramentum rei, vel actoris oportet præmitti.to.1.pag.286.nu.3.
Lite pendente inter fiscum, & priuatum non est priuatus possessione priuandus.to.1.pagin.233.col.1.in princ.
Lite pendente super nobilitate,an cogatur, quis tributa, & indictiones aliaque onera subire.to.1.pagin.212.nu.9.
Lite durante reus delatus non potest eligi ad munera publica.to.1. pagin. 213. col.1.in medio.
¶Locus Titi Liuij ex Plinio,ac rursus Plinius ex Macrobio expenditur.to.1.pag. 400.num.2.
Locus Frontini corrigitur ex obseruatione Petri Chaconij.to.1.pagin.403.col. 2.ante medium.
Locus Ciceronis interpretatur.to.1.pag.ibid.in fin.
Locus Pindari,in Nemeis corrigitur.to.1.pag.404.col.2.post medium.
Locus Varronis restituitur.to.1.pag.415.col.1.post medium.
Locus Gratiani corrigitur.ibid.
Loci cuiusdam castigatio.to.1.pag.436.col.1.in medio.
Locus deprauatus in historia de inuentione capitis Diui Ioannis. tom. 1.pagin. 437.col.1.in princ.
Locus Tertulliani,deprauatus expenditur.to.1.pag.442.col.2.post princ.
Locus pœnitentiæ quando sit in contractu donationis.to.1.pag.201.col. secunda sub medium.
Locus non est pœnitentiæ fauore dotis in contractibus innominatis. to.1.pag. 205.col.1.in princ.
Locus Bartoli insigniter vitiosus expenditur.in l.tutor, qui repertorium, ff. de administra.tuto.nu.21.to.1.pag.291.col.2.in fin.
Locus est expressim ponendus in instrumentis publicis.to.1.pag.70.nu.3.
Locus Pauli ad Romanos cap.3.explicatur.to.1.pag.102.col.prima in fin.
Locus Psalmistæ,psal.104.adducitur.to.1.ibid.col.secunda in prin.
Locus Marthæi cap.7. declaratur.ibid.
Locus Suetonij tranquilli aperitur. to.primo pagin.475.col.1.in fin.
Locus Aristotelis expenditur ad intellectum.l. primæ.ff.de contrahen. emptio. to.primo pagin.494.nu.2.
Locus Aristotelis explicatur, an liceat Principi pecuniam semel signatam mutare to.1.pag.495.nu.6.
Locus contractus satis idoneus est, si reus ibidem reperiatur, vt in eo tractetur de contractu rescindendo, atque ita de restitutione in integrum concedenda.to.1.pag.164.nu.1.
Locus contractus matrimonij quo ad solennia considerandus est.tom.2.pagin. 171.col.1.nu.10.
Locus contractus coniugalis quo ad cætera quando sit attendendus.to.2.pagin. 170.nu.7.
Locus Isidori apud Gratianum.to.2.pag.189.nu.4.
Locus Sozomeni in Historia tripartita correctus.ibid.
Locus Iuuenalis ex Satyra nona.to.2.ibid nu.6.
Locus Eutropij in Historia ecclesiastica.to.2.pag.166.col.2.nu.8.
Locus Gratiani explicatur.to.2.pag.180.col.2.nu.6.
Locus ipsius Gratiani exponitur.to.2.pag.179.nu.13.
Locus apud eundem Gratianum.to.2.pagin.169.col.1.sub nu.2.
Locus eiusdem Gratiani.to.2.pag.198.nu.5.
Locus ex concilio Toletano apud eundem restituitur.to 2.pag.202.nu.17.
Locus originis mariti, an sit considerandus in contractibus matrimonialibus. to.2.pag.171.col.1.nu.10.
¶Locationi rerum dotalium p maritum quo pacto vxor teneatur stare, & quid è contrario.to.1.pag.294.nu.5.col.2.
Locationi factæ ab Episcopo seu alio prælato,an teneatur stare successor,quod in bi latè traditur.to.1.pag.ibid.nu.6.
Locatio nomine Ecclesiæ facta mortuo prælato non finitur.tom. 1.pagin. 295. col.1.ad finem.
Locationis contractus,an admittat decisionem.l. quoties, de rei vendicat. to.1. pagin.307.nu.8.
Locatio ad longum tempus an sit alienatio.to.1.pag.296.col.1.per totum.
Locatio facta vltra tempus permissum, an sit valida saltem quo ad tempus iure concessum.to.1.ibid.sub nu.4.
¶Λόγος apud Iulianum in §.sed neque.Auth.de mandat. princ. to. 2. pagin.223. col.2.post princ.
¶Longimanus Darius filius fuit Prisci Assueri Artaxerxis.to.1.pag.422.colum 1.post princ.
¶Longum tempus,quod sit?to.1.pag.295.col.2.nu.1.
¶Longum tempus,quod dicatur.to.2.pag.407.col.2.post prin.
¶Lucri acquisitio,quæ requirit alteri coniugum in matrimonio decessisse,habet locum vtroque simul pereunte.to.1.pag.261.nu.3.
Lucri resolutio,quæ præmoriente altero ex duobus sit,si ij simul perierint.locū non habet.to.1.ibid.nu.4.
Lucri acquisitio, quæ requirit alterum ex duobus superuixisse, deficit ijs simul pereuntibus.to.primo.pagin.263.nu.7.
Lucrum consolidationis quando sit vsura.to.primo,pag.321.col.1.post princ.
Lucra iure Regio matrimonio constante viro & vxori communia, an possint ab eorum altero repudiari.to 2.pag.173.col.prima nu.11.
Lucra matrimonio constante acquisita Regio iure coniugibus sunt communia. to.2.pag.172.nu.6.
Lucra constante matrimonio putatiuo acquisita, an sint viro & vxori communia.ibid.nu.7.
Lucri spe potest quis inuitari ad matrimonium contrahendum. to. secundo pagin.130.col.2.per totum prin.
Lucro quem priuari,an sit pœna.to.secundo pagin.ibid.col.secunda nu.8.
Lucrorum renunciatio facta ab altero cōiuge; an possit per eius creditores rescindi.to.secundo pagin.173.nu.12.
Lucrorum dimidia pars iure Regio acquisita non est filijs prioris coniugij reseruanda.to.secundo pag.141.num.8.
Lucrum ab alio quàm vxore alicui datum, quia cum aliqua fœmina matrimonium contrahit,an sit ipsius,vel fœminæ illius,matrimonio soluto. to. 2.pag. 131.num.9.

¶Ludens

¶Ludens illicitè cum fœmina prægnante irregularis censetur.to. 2. pagin. 457. col. 1.post medium.
Ludens pecunia credita,an teneatur colludenti soluere, quod amiserit.to.2.pag. 488.num.8.
Ludentes habere debent rerum liberam administrationem.to.2.pagin. 487. col. prima in fin.
Ludendo qui scit se vinci,& peiori conditione esse, potest simulatè augere sponsionem,vt alterum deterreat.to.2.ibid.col.2.in fin.
Ludere secum inuitum cogens tenetur ad restitutionem.to.2.pag.488.nu.7.
Ludi prohibitio non impedit acquisitionem eorum,quæ ludo apponuntur. to.2. pagin.486.col.2.in fin.
Ludi legibus vti licitum est.ibid.
Ludi causa exercẽdarum viriũ clericis permissi sunt.to.2.pag.455.col.2. in med.
Ludo etiam illicito quæsita non sunt in animæ iudicio restituenda. to. 2. pagin. 486.col.2.nu.1.
Ludus proijciendi lapides licitus sit necne.to.2.pag.455.col.1.nu.6.
Ludus palestræ etiam clericis concessus est. to. 2.pagin.455.col. 2. circa mediũ.
Ludus sphæræ apud Homerum exponitur ad Iulij Polucis interpretationem aduersus Erasmum.to.2.pag.455.col.2.in prin.
¶Lustrum apud Romanos,quid?to.1.pag.196.col.1.post prin.
¶Lutherus contendit falsò concupiscentiam carnis esse verè culpam, morteque æterna dignam.to.2.pagin.338.col.1.in fin.
¶Lydius lapis,quo aurifices aurum probant.to.1.pag.475.col.1. circa medium.

M

MAcedoniana hæresis vnde dicta sit?tom.1.pagin.429. col. 2. post medium.
¶Macedones,& Athenienses constituerunt actionem aduersus ingratos, quæ iure communi Romanorum non dabatur.to.secundo,pagin.41.sub nu.9. col.2.in princ.
¶Machabeorum libri.to.1.pag.423.col.1.circa princ.
¶Magnum Constantinum à Beato Syluestro baptizatum fuisse constat tom. 1. pag.434.col.2.in medio.
Maiora crimina committentes, non continuo grauioribus pœnis castigantur. to. 1.pagin.267.col.1.per totam.
¶Maioratus & feudum differunt.to.1.pag.209.sub nu.14.
Maioratus dignitas est.to.1.ibid.col.2.in fin.& pag.339.col.2.ad fin.
Maioratus an & qua ratione sunt liciti?to.1.pag.33.col.2.in prin.
Maioratus bonorum possessio sine apprehensione quæritur successori. tom. 1. pag.340.col.1.ad fin.
Maioratus dictio,quomodo in his Regnis accipienda.to.1.pag.337.nu.2.
Maioratus & primogenij bona ex propria significatione masculis deferuntur, exclusis fœminis.to.1.ibid.& vide in verbo,Primogenij.& verbo, Prohibitio.
Maioratus fructus,seu primogenij eius anni, quo possessor mortem obierit, an pro rata temporis pertineant ad eius hæredes, licet nondum percepti fuerint.to.1.pagin.209.col.2.in fin.
Maioratuum materia quo ad successionem.to.1.pagin.133.per totam.
Maioratus conditionibus,& legibus licentia Principis institutis,derogari poterit rescripto Principis.to.1.pagin.342.col.2.nu.1.
Maioratus ad vnum tantum pertinet.to.1.pag.337.nu.2.
Maioratus absque licentia Principis institutus,an dicatur maioratus, to. 1.pag. 349.col.1.in princ.
Maior summa ex proprietate sermonis minorem continet.to.1.pagin. 233.col. prima in fin.
Maioratus res prohibitæ sunt alienari, & hæc prohibitio perpetua est, & quid de fideicommissis.to.1.pag.338.nu.4.
Maioratuum institutio licita est,atque item consuetudines,& leges,quibus primogenitis bona omnia deferuntur.to.1.pag.339.col.2.ad princ.
Maioratus an possit reuocari.to.2.pag.4.col.1.nu.7.
Maioratus à viro & vxore constitutus, an possit ab vno ex eis reuocari altero inuito,vel mortuo.ibid.nu.8.
Maioribus quando detur aduersus præscriptionẽ restitutio ex causa iustę ignorantiæ.to.2.pag.420.col.2.nu.1.
¶Mala fides respectu vnius,an impediat præscriptionem respectu alterius.to.2. pag.400.col.2.circa fin.
Et quid si sit respectu vnius iuris,aut partis?to.2 pag.401.col.1 in fin.
Mala fides authoris,an & quando noceat successori? ibid. col. 2. in medio. cum duabus paginis sequentibus.
Mala fides defuncti non nocet hæredi triginta annis præscribenti. to. 2.pagin. 402.col.2.in fin.
Mala fides defuncti præsumpta,vel ficta non nocet hæredi.to. 2. pag. 403. nu.6.
Mala fides defuncti,an successori singulari noceat.to.2 ibid.nu.7.
Mala fides quocunque tempore ante perfectam præscriptionem contingens, eam interrumpit, adeo vt nec ea recedente præscriptio continuetur. tom.2. pagin.412.col.2.nu.2.
Malæ fidei præsumptio,an tollatur triginta annis?to.2.pag. 399. col.2.nume.3.
¶Maleficia quo in sensu,fine,& proposito distinguantur.to.secundo,pagin.437. num.2.& seq.
Maleficio alterius,an sit vtendum ad bonum opus,aut aliud repellendum maleficium.to.2.pagin.229.nu.10.col.1.
¶Malitia an præueniat ætatem in sponsalibus.to.2.pagin.110.col.1.nu.1.
Malitia præueniri ætatem,quid sit in matrimonio,& quando locum habeat?ibidem & pagin.146.nu.3.
¶Malum minus quandoque tolleratur ad maius euitandum.to.2.pag.112.col.1. num.7.
¶Mala fides,vide in verbo,Fides mala emptoris.
¶Mambres & Iamnes restiterunt Moysi tanquam impij.to.1.pagin.441. colum. 2.in princ.
¶Mandatum,quod alioqui morte mandantis regulariter expirat, fauore dotis, & sic piæ causæ etiam post obitum mandantis vim habet.tom.primo,pagin. 205.columna prima in principio.
Mandati quæ sit propria natura.ibid.
Mandatum in re necessaria,an morte mandantis expiret.to.1.pag.33.nu.2.
Mandatum speciale requiritur ad iurandum nomine alterius. tom. 1. pagin.72. col.1.in princ.
Mandatum ad iurandum de calumnia qualiter concipi debet. to. primo pagin. 171.col.1.in princ.
Mandatum speciale non est necessarium ad defendendum aliquem in causa restitutionis in integrum,licet ad eam petendam requiratur. to. primo, pagin. 172.col.2.post princ.
Mandatum speciale requiritur ad acceptandum beneficia ecclesiastica. tom. 1. pagin.38[illegible].col.1.ad fin.& pag.385.nu 9.
Et an mandatum generale sufficiat si sit concessum cum libera.ibid.
Mandatum speciale ad acceptandum beneficia, an possit concedi laico. tom. 1. pag.381.col.2.in medio.
Et quid de excommunicato dicendum sit.ibid.
Mandatum generale sufficit ad apprehendendam possessionem beneficij. tom. 1.pagin.385.nu.9.col.1.
Mandatum speciale sufficit ad petendam in integrum restitutionem, licet causa in qua petenda est non exprimatur.to.1.pag.170.col.2.nu.2.
Mandatum cum clausula generali, & ad omnia alia requirentia mandatũ speciale,quem effectum habeat.to.1.pagin.256.col.1.nu.8.
mandatum,do tibi ad omnia mea negotia,quomodo intelligendum. ibid. nu.9.
Mandatores homicidij,& ipsi interfectores qua pœna sint puniendi. to. 1. pag. 312.col.1.in fin.& col.2.
Mandatum cum clausula ratihabitionis quam vim habeat? tom. 1. pagin. 171. col.prima nu.4.
¶Mandatum tacitum homicidij facit quem irregularem.to.secundo pagin.445. nume.3.
Mandatum cum libera quando censeatur concessum. tom. 2.pag.7.colum.1.ante medium.
Mandatum ad contrahendum matrimonium cum iuramento præstitum,an possit reuocari?to.2.pag.143.nu.10.
Mandatum ad renunciandum beneficio ecclesiastico qualiter reuocetur. ibid. num.12.
Mandatum speciale habens poterit pro alio contrahere matrimonium.ibid.
Mandatum ad contrahendum matrimonium ignorantibus procuratore, & eo, cum quo contrahitur poterit reuocari.ibid.nu.9.
Mandatum ad contrahendum matrimonium non tantum tacitè, sed expressè reuocatur.ibid.nu.11.
¶Manumissi vindicta,qui dicerentur?to.1.pag.404.col.secunda nu.7.
Manumissio per censum quo pacto fiebat.ibid.
Manumissi testamento,qui dicerentur?ibid.
Manumissi à dominis ex Tullij Hostilij indulgentia ciuitatem consequebantur. to.primo,pagin.405.nu.8.
Manumissi serui non per ipsam manumissionem statim efficiebantur ciues Romani.to.primo,pagin.404.nu 7.
Manus sinistra est amputanda quando dextera non extat.to. 1.pagin. 272.col.1. nume.5.
¶Manzeres qui dicantur?to.secundo,pagin.200.nu.2.
¶Maranatha apud Paulum.1.ad Corinth.cap.17.quid sit?to.2.pagin. 329. col.1. post princ.
¶Marauedinus non tam est numus quam numorum numerus. to. primo. pagin. 467.col.prima ad fin.
Marauedinus passim ab auctore quadrans appellatur.ibid.
Marauedinorum huius Regni cognitio traditur ad plurium legum interpretationem.to.1.pag.191.nu.4.
Marauedinus Alphonsi Regis quanti æstimabatur.ibid.
Marauedinus bonus apud huius Regni sanctiones sic appellato cuius valoris erat.to.1.pag.191.col.1.in fin.
Et in quo differat à veteri marauedino.ibid.col.2.ad prin.
marauedinus Castellanus,& eius valor.to.primo,pagin.484.nu.1.
marauedinus vetus & nouus quid?ibid.col.2.post princ.
Marauedinus vetus respondet vni ex nostris cum dimidio.ibid.col.2.ad fin.
marauedinus bonus cuius æstimationis erat.ibid.
marauedinus aureus quid?to.1.pag.486.col.1.post prin.& pag.490.nu.1.
marauedinus,Prieto,dictus, item & Blanco appellatus.tom. primo pagin. 449. col.prima in princ.
Marauedinus aureus tempore regis Alphonsi Decimi.tom. primo. pagin. 490. col.secunda post princ.
marauedinus aureus antiquior marauedino temporis Alphonsi Regis. ibidem.
marauedinus aureus, cuius mentio fit in legibus partitarum, quanti æstimatur. to.primo,pagin.491.sub nu.5.
marauedinus,cuius meminit lex.18.titu.4.part.3.quanti æstimatur. tom.primo. pag.492.col.prima ante medium.
marauedini.l.8.tit.7.part.3.quanti æstimandi sunt.ibid.col.2.post princ.
marauedinus.l.3.tit.8.part.3.cuius sit æstimationis.ibid.
marauedinus l.20.tit.23.part.3.ibid.columna secunda post medium.
marauedinus.l.1.titu.5.lib.2.fori.ibidem paulo post.
marauedinus.l.2.titu.1.parte 7 ibidem d.colum.secunda in fin.
marauedinus.l.41.titu.2.part.3.tomo primo,pagin.493. col. prima. in princip.
marauedinus aureus.l.9.titu.4.part.5.ibidem.
masauedinus.l.secunda titu.11.part.3.ibidem.
marauedinus.l.5.7.& 8.cum quatuor sequentibus.titu.20.& l.13.15.titu.19.par. 3.ibidem.
marauedinus.l.14.titu.6.part.3.ibidem.
¶Marchiones non possunt causas à iudicibus ordinarijs auocare.to.primo pag. 28.col.secunda propè fin.
marchiones, Duces, & Comites & alij inferiores habentes iurisdictionem, an possint tabelliones creare.to.primo,pag.27.nu.4.

Marcha aurea, cuius mentio fit in legibus partitarum, an differat ab aureo, & ibi cuius valoris sit.tom.1.pagin.491.col.2.circa medium.
¶Marcha pondus quid?to.1.pag 469.col.2.ante medium.
¶Mardocheum ad eam ætatem accessisse,quæ ducentos annos excesserit,narrat Diuus Hieronymus.to.1.pagin.421.col.1.ad fin.
¶Martyr Græca dictio est,latinè testem significat.to.1.pagin.433. col.2.num.7.
Martyrum Quintij & Iulitæ matris eius commemoratio fit in Romana Ecclesia decimaquinta Iulij:at in Tolletana, & Granatensi fit in decimasexta Iulij. to. 1.pagin.434.col.1.in medio.
Martyrum historiæ conscriptæ ab hæreticis igni sunt tradendæ.ibid.
Martyrum & sanctorum memoriæ fiunt à Christianis eo die,quo mortem obiere,qui a illo die nascuntur sancti ad gloriam,& vitam æternam. tom. 1.pagin. 491.num.9.
Martyribus quamuis licitum fuerit,cum fugere possunt in carceribus manere, vt pro fide occiderentur,nusquam tamen eis licuit se ipsos occidere. tom.1. pagin.156.num.9.
Martyrum historiæ,& de vitis patrum.to.1.pag. 433.col.2.nu.7.per totum.
¶Maritus re dotali penitus extincta tenebitur ad æstimationem etiam si absque eius culpa leui,vel leuissima acciderit.to.1.pag.96.col.1.post princ.
Et quid si res simpliciter fuerint æstimatæ, quæ licet non consistunt in pondere,& numero & mensura,vsu tamen consumuntur.ibid.
Mariti inopia,an impediat præsumi emptionem ex æstimatione. tom. 1.pagin. 97.num.8.
Maritus in quibus casibus potest alienare res dotales consentiente vxore. to.1. pagin.95.col.2.in medio.
Maritus quando eligit restitutionem rerum dotalium,augmentum & diminutio pertinet ad vxorem.to.1.pag.96.col.1.post princ.
Maritus liberè ac tuto merces,& alias res venales vendere potest, licet mulier habeat hypothecam ad bona mariti.to.1.pag.98.col.2.in fin.sub nu.1.
Marito futuro,qui rem dedit,vt sequutis nuptijs dotis fieret, an si viueret possit pœnitere,& donationem reuocare.to.1.pagin.205.col. 1. in med. sub nu.16.
Maritus an teneatur stare locationi factæ per vxorem.to.1. pagin. 294. colum. 2.in fin.sub nu.5.
maritus in dote putatiua non gaudet priuilegio,ne conueniatur vltra quàm facere possit.tom.secundo.pag.161.col.2.in fin.nu.26.
Maritus potest vendicare vxorem adiecta causa iuris diuini.to.2.pag. 170. col. 1.in med.num.3.
Maritus quo in loco sit conueniendus pro dote vxoris.tom.secundo pagin.170. col.secunda in med.sub nu.6.
Marito turpe est vitam agere cum vxore adultera,quæ non pœnituit. to. 2.pag 173.col 2.in fin.sub nu.4.
Maritus occidens propria autoritate vxorem, nõ acquirit dotem ratione adulterij.to.2.pagin.185.col.2.in fin.nu.7.
Maritus occidens adulteros ex lege Regia sibi traditos à indice, an peccet? to. 2.pagin.188.col.1.in princ.nu.18.
Maritus an licitè occidat adulteros etiam in foro conscientiæ to.2. pagin. 166. col 1.in prin.nu.8.
Marito an liceat occidere adulteros lege Cæsarea.tom.secundo pagin. 185.col. 1.in med.sub nu.primo.
Mariti mors qualiter probetur.to.2.pagin.175.col 2.in fin.nu.4.
Maritus an possit communicare cum vxore excommunicato. to. 2. pagin. 298. col.1.in fin.nu.8.
Maritus absens,an sit ab vxore expectandus.to.2.pagin.175. col. 2. in fin.nu.3.
Maritus an possit accusare vxorem de adulterio, si illius criminis conscius eam carnaliter cognouerit.to.2.pagin. 183.col.1.in prin.nu.7.
Mariti hæredes an possint accusare vxorem de adulterio.ibid.in fin.nu.9.
Maritus fornicarius cogitur vxorem accipere causa fornicationis repudiatam. to.2.pagin.182.col.2.in fin.sub nu.5.
Mariti domicilium sortitur vxor quo ad exactionem dotis,& quo ad alia plura. to.secundo,pagin.170.col.2.in med.sub nu.6.
Mariti domicilij lex an habeat locum in bonis existentibus extra illud territorium.ibid.pag.171.col.1.in prin.nu.9.
Mariti originis locus, an sit considerandus in contractibus matrimonialibus. ibid.col.1.in med.nu.10.
Mariti,an vxoris domicilij lex sit attendenda in his, quæ tangunt diuisionẽ bonorum,aliudve simile.to.2.pag.170.col.2.in fin.nu.7.
Maritus an possit negare debitum vxori adulteræ,& eam domo expellere.tom. 2.pagin.181.col.2.in med.nu.12.
Maritus propria autoritate vxorem adulteram domo expellens, an acquirat dotem.ibid.in fin.nu.13.
Marsilij Paduani error damnatus.to.1.pagin.11.col.1.in fin.sub nu.7.
¶Martinus ab Azpilcueta Nauarrus auctoris præceptor laudatur. tom.2.pagin. 109.col.2.in med.sub nu.14.
¶Masculi descendentes ex fœminis,an dicantur de sobole, vel progenie.tom.2. pag.93.col.1.in med.nu.3.
Masculi an excludant fęminas ex illa conditione, Si sine liberis decesserit.to.2. pag.91.col.1.in med.nu.2.
¶Masculus in maioratibus,an semper præferatur fœminis.to.1.pag.339. col. 1. in med.num.5.
Masculis deficientibus quando in feudis possunt fœminæ admitti.tom.1.pagin. 339.col.2.in fin.sub nu.5.
Masculis stantibus iure Italico fœminæ excluduntur in successionibus.to.1.pag. 339.col.2.in prin.sub nu.5.
Masculi qua ratione ad primogenia admittendi sunt exclusis fœminis. ibidem in medio.
Masculus secundo genitus præfertur fœminæ primo genitæ in regni successione.ibidem.
Masculinum non comprehendit fœmininum in contractibus. to. 1. pagin.302. col.secunda in prin.sub nu.1.
¶Mater habet priuilegium ob administrationem tutellæ, ne scilicet conueniatur vltra quàm agere possit.to.1.pagin.236.col.1.in fin.sub nu.3.
Mater ob pecuniam debitam filijs potest mitti in carcerem, vt quibusdam visum est,& hoc in fauorem filiorum.ibid.
mater debet omni legum auxilio renunciare, cum ei committitur tutela filiorum.ibidem.
mater tutrix filiorum si habet bona capienda sunt pro debito, & si non habet tuta est priuilegio, ne possit conuenire, & ita nullo pacto in carcerem mitti potest.ibidem.
matre ignobile natus,patre verò nobili,nobilis est. tom. 1. pagin. 407. col.1.in princ.sub nu.11.
mater tutrix an possit in carcerem conijci pro debito filij. tom. secundo pagin. 256.col.2. in fin.nu.7.
mater quo pacto filio intestato succedat.to.2.pag.104.col. secunda in fin. nu. 1. & pag.105.in prin.sub nu.1.& in fin.sub nu.2.
mater secundas nuptias contrahens pœnas in fauorem filiorum à legibus inductas patitur.to.2.pag.140.col.2.in fin.nu.5.
Reliqua sub dictione,Secundæ nuptiæ.
¶Materia,forma,& minister sunt essentialia sacramentorum. tom. 1.pagin.187. col.1.in fin.sub nu.7.
¶Matricula & matrices quid?to.1.pagin.65.col.1.in princ.& in fin.sub nu.2.
matrimonij causa,an sit locus pœnitentiæ in contractibus innominatis. tom. 1. pag.205.col.1.in princ.sub nu.15.
matrimonio constante acquisita, quo pacto acquirãtur pro parte dimidia vxori quo ad dominium,& possessionem.to.1.pagin.393.col 1.in med.sub nu 2.
matrimonium est sacramentum nouæ legis.tom.2.pagin.121.colum.2.in med. num 2.
matrimonium non dicitur consumatum ex copula præcedenti.to.2. pagin. 115. col. 1.in fin.nu.15.
matrimonium triplex est,legitimum,ratum & consumatum.tomo.2.pagin.121. col.2.in med.nu.4.
matrimonium est sacramentum,& gratiam confert.ibid.nu.3.
matrimonium ante carnis copulam perfectum est quo ad vinculum, & sanctitatem sacramenti,non tamen quo ad significationem.ibid.pagin.121.colum. 2.in princ.nu.1.
matrimonium à quo & qua ratione fuerit institutum.ibid.col.2.in fin.nu.6.
matrimonium quo fine contrahi debeat,& aliter contractum, an licitum sit.to. 2.pagin.122.col.1.in med.nu.7.
matrimonij substantia forma,& materia.ibid.in fin.nu.8.
matrimonio contracto plura contingunt, quæ ab initio contingentia ipsum irritum facerent.to.2.pagin.125.col.2.in prin.nu.5.
matrimonium metu contractum est nullum ipso iure.to.2.pagin. 133.colum.2. in fin.num.1.
Et reliqua circa matrimonium legito sub dictione,Metus.
matrimonium verum contrahitur inter duos habiles, licet eorum alter falso opinetur subesse impedimentum.to.2.pag.137.col.2.in princ.nu.2.
matrimonium an sit irritum quando dolus dedit causam contractui. ibidem in med.num.3.
matrimonium quid sit,& vnde dicatur?to.2.pagin.120.col.1.in med.nu.1.
matrimonij etiam copulati appellatione comprehenduntur sponsalia de præsenti.to.2.pagin.120.col.1.in fin.sub nu.2.
matrimonium non præsumitur ex diutina maris, & fœminæ cohabitatione. to.2.pag. 120.col.2.in med.sub nu.5.
matrimonium non est quælibet maris,& fœminæ coniunctio.ibid.in fin num.6.
matrimonium qualiter sit vinculum indiuiduum. ibid. pagin. 121. col. prima in med.num.8.
matrimonium qualiter sit sacræ rei signum,& quid significet.ibid.in fin.num.9.
matrimonium contrahens cum Iudæa,vel Iudæo qualiter puniatur. to.2.pagin. 169.col.1.in med.sub nu.3.
matrimonium inter infideles contractum, an dissoluatur ex eo, quod alter eorum ad Christianam fidem conuertatur.to.secundo pag. 164.col. secunda in med.sub nu.3.& pag.177.col.2.in fin.nu.5.
matrimonium contractum inter hæreticum,& Christianam,an teneat.tom. secundo pagin.169.col.prima in fin.nu.4.
matrimonium an possit contrahi cum infideli.ibid.in med.nu.3.
matrimonium qualiter efficiat prolem antea susceptam legitimam, legito sub dictione,Filius,& Legitimatio.
matrimonium contrahitur per procuratorem.to. secundo pagin. 143. col. prima in fin nu.8.
matrimonium contrahi potest per interpretem. tom. secundo pagin. 144. col. prima in princ.num.4.
matrimonium potest contrahi per epistolam.tomo secundo pagin.143. col. 2. in med.sub nu.11.
matrimonium contractum ab excommunicato valet. tom. secundo pagin. 147. col.prima in med.num.3.
matrimonium clandestinum,quod dicatur,& de eo plura sub dictione, Clandestinum.
matrimonium contractum ab eo,qui clericum occiderit tenet, licet prohibeatur contrahendum.to.2 pag.147.col.1.in fin.nu.5.
matrimonium contractum contra prohibitionem legis,vel iudicis, an teneat? to.secundo,pag.147.col.prima in fin.nu.6.
matrimonium contractum lite pendente,an teneat? to. secundo pagin. 157 col. 2.in med.nu.4.& pag.190.col 2.in med.nu.8.
matrimonium quo ad eius contractum simplicem prohibitum non est tempore,nec in loco interdicto.to.secundo pagin.361.col. secunda in fine sub nu.7.
matrimonium non exigit,verba necessariò etiam in loquentibus.tom.2.pagin. 142.col.1.in med.nu.1.
matrimonium in gradu prohibito contracto, ad quem pertineant vtrinque donata,& acquisita.to.2.pagin.172.col.1.in fin.nu.8.
matrimonium contractum per procuratorem,an sit sacramentum.to. 2. pagin. 121.col.2.in fin.nu.5.

Matrimonium metu contractum etiam cum iuramento est nullum ipso iure. to. 2. pagin. 134. col. 1. in med. nu. 3.
Matrimonium metu cadente in constantem virum contractum, irritum efficitur ex propria actus natura. ibid. col. 2. in med. nu. 6.
Matrimonium nondum consumatum, an dirimatur per sacri ordinis susceptionem, aut Episcopi dignitatem. to. 2. pagin. 178. col. 1. in fin. nu. 9.
Matrimonium carnali copula consumatum non dirimitur voto solenni. ibid. in med. nu. 7.
Matrimonium non consummatum, an possit dissolui ex Romani Pontificis dispensatione. to. 2. pag. 179. col. 1. in med. nu. 13.
Matrimonium ante copulam, an significet coniunctionem Christi & Ecclesiæ to. 2. pag. 179. col. 1. in med. sub nu. 13.
Matrimonium quid apud infideles. to. 2. pagin. 435. col. 1. in prin. sub nu. 5.
¶Martinus ab Azpilcueta præceptor authoris. to. 1. pag. 145. colum. 2. in med. sub nu secundo.
¶Maximè, dictionis vis. to. 1. pag. 262. col. 1. in med. sub nu. 5.
¶Meaia de oro quid? to. 1. pag. 491. col. 1. in prin. sub nu. 4.
¶Medio marauedi aureus Toleti percussus. ibid.
Medium non debet esse contrarium fini. to. [illegible]. pagin. 146. col. 1. in fin. sub nu. 2.
¶Medicus aut agrimensor, aut alij periti in quacunque arte vocati, vt arbitri, qualiter possint proferre iudicium. to. 1. pag. 287. col. 1. in med. sub nu. 5.
Medicus imperitus an teneatur de morte ægroti. Et ibi multa de medicis. tom. 2. pagin. 454. col. 1. in med. sub nu. 3.
¶Medium an sit inter bonam & malam fidem. to. 2. pag. 395. col. 1. in med. nu. 2.
¶Melchior Canus. to. 1. pag. 185. col. 2. in fin. sub nu 3.
¶Melchiades cuius iussu coronatus fuerit martyrio. to. 1. pagin. 435. col. secunda in fin sub nu. 8.
Melchiades Papa ab Imperatore Maximino martyrio est occisus. tom. 1. pagin. 101. col. 2. in fin. sub nu. 2.
¶Meliorationes in re pignori obligata factæ, an simul iure pignoris teneantur. to. 1. pag. 179. col. 2. per tot. sub nu. 2.
Melioratus potest iure Regio conuenire ad eam partem, quæ ex re meliorata propter æs alienum deducitur. to. 1. pag. 241. col. 2. in prin. sub nu. 2.
Meliorationes & ædificia in rebus maioratus factæ qualiter iure Regio pertineant ad successorem primogenij. to. 2. pagin. 342. col. 1. in fin. sub nu. 7.
Melioratio non potest verè fieri filio vnico. to. [illegible]. pag. 227. col. 1. in princ. nu. 3.
Meliorare potest auus vnum ex nepotibus ex filio vnico susceptis, etiam filio viuo. ibid. in med. nu 4.
Meliorationes rei obligatæ, an cedunt obligationi? to. 1. pag. 179. col. 2. in fin.
Melioratio à patre filio facta in tertia, & quinta bonorum, etiam inter viuos reuocari libere potest ex lege Reia. to. 2. pagin. 4. col. 1. in med. nu 7.
Meliorationes in re mariti factæ matrimonio constante, an sint iure Regio communes. to. 2. pagin. 172. col. 2. in fin. sub nu. 9.
Meliorationes in re abiata factæ, an sint à fure in animæ iudicio deducendæ. to. 2. pag. 492. col. 1. in med. nu. 3.
¶Membrum quid dicatur? to. 1. pag. 462. col. 2. in fin. sub nu. 8.
Membrum alterius ex percussione debile efficiens vtrum fiat irregularis. tom. 1. pag. 463. col. 1. in fin. nu. 9.
Membrorum suorum dominus nemo est. tom. 1. pag. 155. col. j. in med. sub nu. 8.
¶Mendacium quid sit? to. 1. pag. 145. col. 2. in prin. sub nu. 2.
Mendacium in re leui regulariter veniale crimen an in iudicio mortale sit? ibid. in med.
Mendacium simplex in re leuissima peccatum est, licet veniale. to. 2. pagin. 227. col. 1. in princ. sub nu. 4.
¶Menes primus Aegyptiorum Rex. to. 1. pag. 4. col. 2. in prin. sub nu. 5.
¶Mensis Panemus apud Macedonas, idem est, qui apud Romanos iulius. tom. 1. pag. 426. col. 1. in fin. sub nu. 12.
Mensis Dius apud Hebræos nostro Nouembri respondet. to. 1. pagin. 447. col. 1. in princ. sub nu. 4.
¶Mensura vbi ponitur causa taxationis vltra mensuram minimè locus est contractui, vbi verò ponitur causa demonstrationis, mensura minor, vel maior nihil facit ad dispositionis ius. to. 1. pag. 9. col. 1. in med. sub nu. 1.
Mensuræ modus quando non rei principali, sed accessoriæ ascribitur, quid statuendum. to. 1. pag. 10. col. 1. in princ. nu. 4.
Mensura peccati erit plagarum modus to. 1. pag 270. col. 2. in fin. ante nu. 1.
¶Mens sublimius eleuatur ieiunio ad sublima contemplanda. tom. 1. pagin. 453. col. 2. in fin. sub nu. 1.
¶Mente captus matrimonium contrahere nequit. to. 2. pag. 123. col. 1. in fi. nu. 8.
¶Mentio specialis iuris patronatus laicorum necessaria est in literis Apostolicis ad constituendam pensionem super beneficio iuris patronatus laicorum. to. 1. pagin. 124. col. 1. in prin. sub nu. 10.
¶Mercatoribus an licet carius vendere pecunia credita, quàm statim numerata. to. 1. pag. 245. col. 1. in fin. nu. 6.
¶Merces possunt [illegible] carius iusto pretio ratione interesse. tom. 1. pagin. 246. col. 1. in prin. sub nu. 6.
¶Meretrix publica, an sit cogenda quemlibet admittere? to. 1. pagin. 373. col. 2. in med. nu. 2.
Meretrici an detur actio iniuriarum aduersus eum, qui eam causa libidinis interpellauerit. ibid.
Meretricis ostium frangēs causa libidinis, an teneatur actione furti, si ex illa fractione furtum ab alijs fuerit commissum. ibid. in med. & in fin.
Meretricis raptor, an puniatur pœnis aduersus raptores statutis? ibid. in fin. & pag. 374. col. 1. in prin. sub nu. 2.
Meretrix potest petere in foro exteriori mercedem sibi promissam. to. secundo pag. 480. col. 2. in prin. nu. 1.
Meretrix retinere potest, quod datum sibi fuerit, etiam sine donatione. tom. 2. pag. 482. col. 1. in med. nu. 4.
Meretrix quæ dicatur. to. 2. pag. 216. col. 2. in fin. nu. 4.
Meretrices qualiter ab Ecclesia tollerentur. to. 2. pag. 112. col. 1. in princip. sub num. 7.
Meretricem ducens in vxorem indulgentiam peccatorum consequitur. tom. 2. pag. 216. col. 2. in fin. nu. 3.
Meretrici an turpiter detur aliquid. to. 2. pagin. 480. col. 2. in med. sub num. 1.
Meretrici & concubinæ donari potest præterquam à milite, & clerico. tom. 2. pag. 481. col. 1. in med. nu. 2.
¶Meritum opus est Dei, & nostrum: Dei mouentis, nostrum cooperantium. to. 2. pag. 306. col. 2. in fin. sub nu. 1.
Meritum est opus quo quis mercede dignus. to. 2. pagin. 308. col. prima in fin. sub num. 4.
Meritum condigni distinguitur. to. 2. pagin. 308. col. 2. in fin. sub nu. 5.
Meritum condigni propriè, & immediatè procedit à gratia cooperante. to. 2. pag. 309. col. 1. in med. sub nu. 5.
Meritum condigni personam cooperantis non excedit. ibid. colum. 2. in fin. sub num. 6.
¶Merum imperium præscriptione acquiritur. to. 2. pagin. 384. colum. 1. in med. sub num. 3.
merum & mixtum Imperium, & iurisdictio simplex in quo differant. to. 1. pagin. 395. col. 1. in princ. nu. 1.
¶Metus tormentorum, vide in verbo, Tormentorum.
Metus irritum facit matrimonium etiam si quis cogatur accipere in vxorem propriam sponsam de futuro. to. 2. pagin. 112. col. 1. in prin. nu. 6.
metus qualiter distinguatur à vi præcisa. to. 2. pag. 114. col. 2. in med. nu. 11.
metus non facit actum omnino inuoluntarium. ibid.
metus non excusat vxorem fornicantem, quin dissoluatur matrimonium quo ad torum marito petente. to. secundo, pagin. 117. col. 2. in prin. sub nu. 3.
metus propria definitio. to. secundo, pagin. 131. col. 1. in fin. nu. 1.
metus cadens in constantem virum quis dicatur? ibid. col. 2. in prin. nu. 2.
metus an excuset à mortali, & veniali peccato. ibid. in med. nu. 3.
metu matrimonium contrahens, nec tamen consentiens, an mentiatur. ibid.
metus minor in fœminis quàm in viris excusat. to. secundo, pag. 132. col. prima in fin. num. 9.
metus excommunicationis, an dicatur cadens in constantem virum. ibid. col. 2. in med. nu. 12.
metus irritum facit matrimonium etiam iuramento firmatum. to. 2. pagin. 134. col. 1. in med. nu. 3.
metus impedit matrimonium verè contrahi, etiam si quis cogatur incertam ex certis vxorem eligere. to. 2. pag. 134. col. 2. in fin. nu. 8.
metus protestatio necessaria non est, plurimum tamen coadiuuat timoris probationem. to. secundo pagin. 135. col. 2. in princ. nu. 12.
metus reuerentialis, an impediat matrimonium carnale. to. secundo pagin. 136. col. 1 in princ nu. 3.
metus reuerentialis, an impediat matrimonium sperituale. ibid. col. 2. in princ. num. 7.
metus qualiter purgetur. to. secundo pag 136. col. secunda in fin. nu. 1. in princ. num. secundo.
metus causa potest iudex deponere in loco honesto fœminam, cuius consensus exigitur. to. 2. pag. 136. col. 1. in princ. nu. 2.
metus etiam leuis obligat ad restitutionem in anima. tom. secundo pagin. 485. col. secunda in med. nu. 7.
metus reuerentialis cum graui læsione, an operetur contractus rescissionem. to. secundo pagin. 290. col. secunda in fin. nu. 7.
metus matrimonium irritum facit, etiam si contrahens metui causam dederit. to. secundo pag. 134. col. secunda in fin. nu. 7.
metus carceris quando contractum vitiet. to. secundo pag. 133. colum. prima in med. num. 15.
metus illatus à fortuna contractum minimè vitiat. ibid. 133. col. 1. in fin. nu. 16.
metus amissionis bonorum, quando dicatur cadens in constantem virum. ibid. col secunda in prin. nu 18.
¶Meum, pronomen adiectum rei legatæ non videtur ei apponi causa restrictionis, sed causa demonstrationis. to 1. pagin. 7. col. secunda in med. sub num. 2.
¶Metropolitanus non potest causam à suffraganeis auocare, nec de ea cognoscere absque appellatione. to. 1. pag. 26. col. secunda in fin. nu. 2.
metropolitanus quo ad Episcoporum subditos est iudex tantum appellationis. ibidem.
Metropolitanus non potest dare ordines intra diœcesim suffraganeorum Episcoporum. ibid.
Metropolis ciuitas, quæ dicatur? to. 1. pag. 65. col. 1. in med. sub nu. secundo.
metropolitanum falsò à mensura dici arbitratur Isidorus. lib. 7. etymolog. ibid.
metropolitanus an possit tractare inter subditos suffraganeorum de nullitatis causa. to. primo. pagin. 27. col. prima in prin. sub nu. secundo.
¶Militare priuilegium, ne scilicet conueniantur vltra quàm facere possint, an habeant nobiles. to. primo pag. 236. col. 2. in med. sub nu. 4.
militaris annona quare fuerit dicta primipilus? to. 1. pag. 211. col. 2. in princip. sub nu. 7.
milites apud Aegyptios priuilegium habebant ne pro debito pecuniario in carcerem mitterentur. to. primo. pagin. 236. col. 2. in med. sub nu. 4.
milites armatæ militiæ, & nobiles eodem vtuntur priuilegio. ibid.
miles & minor an possint dare concubinæ. to. 2. pagin. 481. col. prima in med. sub nu. secundo.
miles vtitur eodem priuilegio matris tutricis. to. primo pagin. 236. col. secunda in prin. sub nu. 4.
milites decimare, quid sit. to. 1. pag. 416. col. 2. in fin.
milites actu militantes habent ius in pascuis publicis ad alendos equos militares. to. primo pagin. 125. col. 1. in fin. sub nu. primo.
milites an peccent mortaliter, si se euidenti periculo committant. tom. primo. pagin. 156. col. 2. in prin. sub nu. 10.
milites pro pecuniario debito in carcerem mitti non possunt. to. primo. pagin. 236. col. 2. in med. nu. 4.
¶mina quid? to. primo pag. 483. col. 1 in fin. sub nu. 5. & col. 2. in med.
mina seu libra Hebræa cuius ponderis fuit. ibid. in fin. col. 2.

¶Minister

¶Minister sacramentorum, vide in verbo, Sacramentum.
¶Minor qui se liti opponit ad coadiuuandum, an possit restitui in integrum ad probandum. to. 1. pagin. 49. col. 1. in med. nu. 3.
Minor & Ecclesia, an sint in integrum restituendi ad proponendam causam recusationis. to. 1. pagin. 91. col. 2. in med. nu. 4.
Minor an restituatur aduersus temporis lapsum dati ad accusandum. ibid.
Minor non est restituendus ad opponenda crimina, & defectus contra electū. ibid. in fin.
Minor legè Regia non est restituendus ad opponendum defectus, & exceptiones contra testes. ibid.
Minor non est restituendus ad retrahendum post tempus à lege datum. tom. 1. pag. 92. col. 1. in princ. sub nu. 4.
Minor an sit restituendus ad opponendas exceptiones dilatorias post diem à lege datum. ibid.
Minor vel Ecclesia potest ratum habere contractum factum absque iuris solēnitate. to. 1. pag. 98. col. 1. in prin. sub nu. 10.
Minoribus propter infirmum ætatis consilium restitutio in integrum conceditur, cum fructibus. to. 1. pag. 159. col. 1. in med. nu. 1. & col. 2. in med. sub nu. 2.
Minoribus & Ecclesijs quando ob minimam læsionem in integrum restitutio detur? to. 1. pag. 162. col. 1. in fin. nu. 15.
Minores ordines, vide in verbo, ordines minores.
Minor an constituat venditorem in mora sine interpellatione. to. 1. pagin. 388. col. 1. in prin. nu. 4.
Minor clericus, vide in verbo, clericus minor.
Minor læsus in renunciatione beneficij ecclesiastici, restituēdus est, etiam postquam beneficium alteri fuerit collatum. to. 1. pagin. 167. col. 2. in princ. nu. 1.
Minor quandoque in integrum restituitur, etiamsi de lucro, quod læsio abstulerit tractetur. ibid. in med. nu. 2.
Minor habet legitimam personam standi in iudicio, maiorque censetur quoad possessorium, quod is proponere velit, licet absque curatore nequeat reconueniri. to 1. pag. 169. col. 2. in prin. sub nu. 8.
Minor agens interdicto possessorio, restitutionis in integrum, auxilium habet, si in eo iudicio læsus fuerit. ibid.
& idem cautum est si agat in spiritualibus. ibid.
Minor an restituatur in integrum circa contractum matrimonij. ibid.
Minores ordines an sint sacramentum? to. 1. pag. 187. col. 2. in fin. nu. 10.
minor in spiritualibus pro maiore habetur. to. 1. pagin. 167. colum. 2. in med. sub num. primo.
minor læsus vltra dimidiam, an possit petere restitutionem omissa. l. 2. de rescin. vend. & quid referat. to. 1. pag. 163. col. 1. in prin. sub nu. 11.
Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio ætatis, & l. 2. C. de rescind. ven. to. 2. pag. 290. col. 1. in med. nu. 6.
Minor decem & septem annis non potest esse exequutor testamentarius. to. 2. pag. 90. col. 1. in prin. nu. 4.
Minor 25. annis, maior verò quatuordecim contractum iurans, an possit ab eo discedere. to. 2. pag. 283. col. 1. in fin. sub nu. 3.
Minoribus datur restitutio contra præscriptionem etiam quadragenarium. to. 2. pagin. 421. col. 2. in med. nu. 4.
¶Missa vnde dicatur? to. 1. pag. 462. col. 1. in fin. & de dictione. pagin. 463. colum. secunda in princ.
¶Miserabiles personæ habent priuilegium vocandi ad curiam aduersarios in prima instantia. to. 1. pagin. 18. col. 1. in fin. nu. 1.
Miserabiles personæ, quæ dicantur arbitrio iudicis relinquitur. to. 1. pagin. 20. col. 1. in fin. & pag. 22. col. 1. in princ. 19. col. 1. in fin. sub nu. 3. & pagin. 21. col. 2. in fin. sub num. 2.
¶Missa qua ex parte sacrificium est & alia suffragia maioris sunt valoris si fiant à bono ministro, quam à malo. to. 2. pagin. 316. col. 2. in prin. sub nu. 8.
Missarum solennia quænam sint permissa tempore interdicti? to. 2. pagin. 364. col. 1. in med. nu. 3.
Missarum solennia, an sint audienda à notorio fornicatore, & concubinario. to. 2. pag. 302. col. 1. in med. nu. 10.
missæ sacrificium est primum omnium suffragiorum potissimi valoris. to. secū-do. pag. 316. col. 1. in fin. sub nu. 8.
¶Missus in possessionem ex causa noxali, vel damni infecti, an præscribat mala fide? to. 2. pag. 403. col. 2. in fin. nu. 8.
¶Mixtum imperium præscriptione quæritur. to. 2. pagin. 383. colum. 2. in princ. num. primo.
¶Mixta conditio, vide in dictione, Conditio.
¶Modus suspendendi apud antiquos. to. 1. pag. 410. colum. secunda in med. sub num. 3.
modus qui refragatur coniugali substantiæ, an reddat ipsum contractum nullū. to. 2. pag. 125. col. 2. in fin. nu. 8.
¶Molestia an intelligatur de facto, an de iure. tom. 2. pagin. 94. col. secunda in med. sub nu. 8.
¶Monachus testari non potest post professionem. to. 1. 2. pag. 27. col. 1. in med. sub num. 3.
monachus an possit exhæredari ob causam ingratitudinis cōmissam ante professionem. to. 2. pag. 63. col. 2. in med. nu. 20.
monachus ante professionem testari potest. to. 2. pag. 27. col. 1. in med. sub nu. 4.
Et ibi de testamento facto ante ingressum religionis.
monachus non potest esse testamentorum exequutor. to. 2. pag. 89. col. 2. in prin. num. 1.
monachus factus Episcopus, an liberetur ab statutis, & regulis monasterij. to. 2. pag. 25. col. 1. in fin. nu. 18.
monachus à primo monasterio ad secundum recedens, an deferat secum bona primo monasterio iam quæsita. to. 2. pagin. 25. col. 2. in med. nu. 20.
monacho viuente, an eius filijs debeatur legitima, ita vt statim eis tradi debeat to. 2. pag. 27. col. 2. in fin. nu. 7.
monachi tenentur quartam portionem soluere parochiali Ecclesiæ. to. secundo pagin. 104. colum. prima in fin. num. 6.
Monacha non tenetur restituere, quod ob incestum acceperit. to. 1. pagin. 482. col. 1. in princ. sub nu. 3.
monasterium bonorum capax in vita monachi possidebit eius bona excluso hærede instituto. to. 2. pag. 27. col. 2. in fin. sub nu. 6.
monasterio, an acquiratur hæreditas ipsi monacho delata, absque ipsius monachi aditione. to. secundo, pag. 26. col. 1. in prin. nu. 21.
monasterium quod non potest in loco per testatorem electo constitui, alibi est construendum. to. secundo. pag. 30. col. 2. in med. nu. 9.
monasterium vindicat monachum ex iure canonico. to. 2. pagin. 170. col. 1. in med. sub nu. 3.
monasteria appellatione ecclesiarum continentur. to. 2. pagin. 364. col. j. in med. sub num. 1.
monachi Diui Francisci incapaces sunt omnino temporalium bonorum. to. 1. pag. 205. col. 2. in med. sub nu. 16.
Et ea ratione à Papa statutum est, vt ea pecunia deponatur penes aliquem, qui eam ad vtilitatem destinatam dispendat. ibid.
monachos propter ieiunia ex instituto ordinis sibi iniuncta non esse liberos à ieiunijs ecclesiasticis. to. 1. pag. 457. col. 1. in fin. sub nu. 10.
monachi an possint esse tabelliones. to. 1. pag. 69. col. 1. in fin. sub nu. 8.
monasterium, quod quis ingreditur, an sit ei loco filij. to. 1. pagin. 228. col. prima in fin. num. 6.
monasterium monialium cuiuscunque ordinis habet priuilegium vocandi ad Regis curiam quemcunque in prima instantia. to. 1. pagin. 22. col. prima in med. sub nu. 3.
¶Moneta falsa etiam dicitur illa, quæ ex adulterina materia fit, etiam ab illis, qui huic fabricæ, & muneri à Rege sunt constituti. tom. 1. pagin. 497. col. 2. in fin. sub nu. 1.
Et etiam illa, quæ pondus legitimum non appendit. ibid.
monetæ cudendæ ius ad Principem, vel Rempublicam pertinet. to. 1. pag. 497. col. 2. in med. sub nu. 1.
moneta falsa, quibus dictionibus latinè, & Græcè significetur. ibid. in fin. sub num. 2.
monetæ falsæ fabricatores qualiter puniantur. to. 1. pagin. 498. col. 1. in princ. sub num. secundo.
monetam adulterantes falsarij dicuntur, & alcuosi, in crimenque læsæ maiestatis incidunt. ibid. in med.
Et an circa huius criminis pœnam aliquid referat, sit moneta aurea, ærea, vel argentea. ibid.
monetam propria authoritate, iusti tamen ponderis, & materiæ ac formæ legitimæ percutiens eadem pœna puniendus est, qua punitur adulterinā monetam faciens. to. 1. pag. 498. col. 1. in prin. sub nu. 3.
monetam adulterinam faciens excusatur ex eo, quod scelus id commiserit in moneta, quæ in ea prouincia nec expenditur, nec in vsum commerciorum admittitur. ibid.
Sed an in hoc crimine conatus ipse nondum perfecto nec consummato delicto sit puniendus. ibid. in med.
monetam falsam expendens qua pœna puniatur. ibid. in med. nu. 4.
monetam tondens, radens. aut tingens qualiter puniatur. ibid. in fin.
moneta de vellon quæ dicatur. to. 1. pag. 467. col. 1. in fin. nu. 2.
moneta vetus qualiter intelligatur in ordinamento Regali. to. 1. pagin. 484. col. 2. in prin. sub nu. 1.
monetarum expensæ in eis cudendis factæ ex ipsarum iusto pondere deducuntur. to. 1. pagin. 495. col. 1. in med. sub nu. 5.
moneta falsa, quæ dicatur? to. 1. pag. 497. col. 2. in fin. sub nu. 1.
¶Monitio & citatio necessaria est ad excommunicationem ferendam, eaque personalis esse debet. to. 2. pagin. 332. col. 1. in med. nu. 4.
monitio ad excommunicationem ferendam debet esse trina. ibid. col. secunda in prin. nu. 5.
monitio trina ad excommunicationem etiam in notorijs necessaria est. tom. 2. pag. 333. col. 1. in prin. nu. 6.
¶Mordaza. to. 2. pag. 253. col. 1. in med. sub nu. 11.
monstrationis mensura minor, vel maior nihil facit ad dispositionis ius. tom. 1. pag. 9. col. 1. in med. sub nu. 1.
moropetinorum traditur æstimatio. to. 1. pag. 191. col. 1. in med. sub nu. 4.
¶Moroso semper imputatur rei interitus. tom. 2. pagin. 491. col. 2. in princ. sub num. 1.
¶Moriatur, an sit verbum commune. to. 2. pagin. 80. col. 2. in fin. sub nu. 5.
¶Mors quando charitati aduersa. to. 2. pagin. 293. col. 1. in med. sub nu. 5.
mors mariti absentis qualiter probetur. to. 2. pag. 175. col. 2. in fin. nu. 4.
mortale peccatum est semper periurium, etiam in re leuissima. to. secundo pag. 227. col. 1. in princ. nu. 4.
mortem fuga, qui vitare valuit, si aggressorem occiderit, fit irregularis. tom. 2. pag. 464. col. 2. in princ. nu 4.
mortis causa donatio, vide superius in dictione, Donatio.
mortis pœna in lege Mosaica nunquam est nisi pro mortali culpa constituta. to. 2. pag. 489. col. 2. in prin. sub nu. 2. & pag. 490. col. 1. in med. sub nu. 3.
mortuorum exequiæ qualiter celebrentur. to. 2. pagin. 103. col. 2. in med. nu. 1.
mors si fuerit sequuta ob potum, morte damnandus est, qui potum dedit. tom. 1. pag. 311. col. 2. in fin. sub nu. 10.
mors si non fuerit secuta ob potum vilis damnandus est in metallum, & honestus in insulam deportandus. ibid.
mortem sibi consciscere non licet etiam ob euitandum stuprum, nec aliud maius malum. to. primo. pag. 156. col. 1. in med. sub nu. 9.
mortem sibi consciscere potius est ignaui, & abiecti animi quàm fortis. tom. 1. pag. 155. col. 2. in fin. sub nu. 8.
mortaliter peccat, qui actum agit illum esse morrale crimen opinatus. to. 1. pag. 145. col. 1. in fin. sub nu. 1.
mortuo præside, an eius vicarius possit iurisdictione vti. tom. 1. pagin. 13. col. 1. in fin. num. 4.
¶Mora quo tempore purgetur. to. 1. pag. 388. col. 2. in prin. sub nu. 4.

¶Moros

¶Mores cuiusque prouinciæ in obseruatione ieiunij non sunt damnandi.tom.1. pag.456.col.1.in med.sub nu.8.
¶Morus qui numus fuerit.to.1.pag.490.col.2.in med.sub nu.4.
Morues Alphonsies quid?to.1.pag.491.col.1.in fin.sub nu.4.
¶Mosaica lege,quid cautum fuit iuxta talionis pœnam.to.1.pag.271.col.1.in prin.sub num.1.
Mosaica lege,cautum erat oculum pro oculo, dentem pro dente in pœnā eruendum.ibid.
Item & lege duodecim tabularum,tit.de iniurijs.ibid.
Moses Nisam mensem, qui est Xanthicus primum in festiuitatibus, in quo ex Aegypto Hebræos eduxit.to.1.pag.446.col.2.in fin.sub nu.4.
Mosaica lege licebat viatori ex vineis,& frugibus alienis accipere, vt præsenti necessitati subueniret.to.1.pag.126.col.2.in fin.sub nu.3.
Quod etiam licuit discipulis Domini.ibid.
¶Mos apud Romanos in ferenda lege seruatus.to.1.pag.2.col.2.in fin.sub nu.3.
¶Mulier habet hypothecam tacitam etiam quoad paraphernia, & donationem propter nuptias,sed non cum prælatione.to.1.pag.172.col.2.in fin.sub nu.1.
Mulier etiam occultè copiam sui faciens,non tenetur restituere, quod acceperit to.2.pagin.481.col.2.in fin.sub nu.3.
Mulier etiam nupta non tenetur restituere, quod ratione adulterij acceperit.to.2.pagin.482.col.1.in princ.sub nu.3.
Mulieri,cum qua quis adulterium,incestumve commisit, donare non potest.to.2.pag.481.col.1.in med.sub nu.2.
¶Municipale statutum conueniens iuri communi, an habeat speciale vim præter ius commune.to.1.pag.93.col.2.in prin.sub nu.4.
Municipale statutum idem disponens,quod ius cōmune, an addat speciale vinculum,& maiorem vim iuri communi.ibid.
¶Mutare potest dominus agri liberè eiusdem agri culturam.to.j.pagin.127.col.1.in fin.nu.5.
Mutatio pecuniæ semel signata, an fieri possit à Principe sine consensu populi.to.1.pag.495.col.2.in med.sub nu.6.
Mutatio pecuniæ post moram,an noceat,vel profit creditori.to.1.pagin.496.col.2.in med.nu.4.
Mutatio numismatum, quæ modico tempore durauit nullo pacto consideranda est.to.1.pag.497.col.1.in prin.sub nu.4.
¶Mutilatio membri æquipollet homicidio quo ad irregularitatem.to.2.pagin.460.col.2.in fin.nu.8.
¶Mutus potest dicere testimonium,& iurare aliquando.to.2.pagin.223.col.1 in fin.sub nu.4.
Mutuum non tantum verum,sed & fictum vsuram constituit.tom.1.pagin.348.col.2.in med.sub nu.2.
Mutuum præstitum alicui,nullo definito tempore, an possit statim peti.tom.1.pag.380.col.3.in fin.sub nu.6.
Mutuare eo pacto expresso, vt debitor deferat triticum molendum ad molendinum creditoris non est vsura.to.1.pag.326.col.1.in med.sub nu.5.
Mutus quomodo confiteri potest.to.1.pag.287.col.2.in med.sub nu.6.
¶Mnemon. Artaxerxes Darius Magnus quot annis regnauerit post Longimanū.to.1.pagin.422.col.1.in med.sub nu.6.
¶Myrias à Græcis decem millia dicuntur.to.1.pag.482.col.1.in med.sub nu.4.
¶Μυστήριον.to.2.pag.222.col.2.in med.sub nu.2.

N

NAbuchodonosor quis fuerit.to.1.pag.421.col.2.in med.sub nu.5.
Narses Iustiniani Dux spado Gothos Italia expulit.to.2.pagin.429.col.2.in prin.sub nu.6.
¶Natalia Martyrum,quæ appellentur.to.1.pag.451.col.1.in med.nu.9.
Naturalis filius, vel alioqui illegitimus si rescripto Principis dispensationē obtineat,vel ius consequatur succededi patri ab intestato, non poterit is contra patris testamentum agere.to.1.pagin.461.col.1.in prin.nu.1.
Natura distributionum quotidianarum,vide in verbo,Distributionum.
¶Naturalis filius,quis dicatur.to.2.pag.197.col.2.in fin.nu.2.
Naturalis filius,an reuocet donationem à patre factam,ex l. si vnquam,C.de reuocan.don.tom.2.pag.199 col.2.in fin.nu.14.
Naturalis filius qualiter matri succedat.to.2.pag.200.col.1.in prin.nu 15.
Naturalis filius, an habeat contra testamentum matris querelam inofficiosi testamenti.ibid.in med.nu.16.
Naturalis nepos,vel spurius,an sit alendus ab auo.to.1.pag.206.col.2.in princ.num.16.
Naturalis filius potest in testamento, etiam minus solenni à patre hæres institui non existentibus filijs legitimis.to.2.pag.199.col.2.in med.nu.13.
Naturalis non extantibus legitimis, nec legitimatis patri intestato in duabus vncijs succedit.to.ibid.col.1.in med.nu.9.
Naturalis qualiter ex testamento patri habenti legitimos possit succedere etiā iure regio.to.2.pag.199.col.2.in prin.nu.11.
Naturalis an possit ex testamento patri habenti legitimos parentes succedere, etiam Regia lege.ibid.in med.nu.12.
Naturalis lex potest ex causa prohibere iuramentum.tom.2.pagin.233.col.2.in fin.sub nu.5.& pag.234.col.1.in med.nu.7.
Naturalis obligatio dupliciter consideratur, quo ad intellectum iuris humani.to.2.pag.271.col.1.in fin.nu.5.
Naturalis obligatio,quæ sufficiat ad impediendam repetitionem iuris errore soluti.to.2.pag.272.col.1.in fin.nu.8.
Naturalis possessio quid?to.2 pag.373.col.2.in prin.sub nu.4.
Naturalis possessio quam præscriptionem possit efficere.to.2.pagin.374.col.1.in med.sub nu.7.
Naturalia contractus,quæ sint?to.2.pag.237.col.2.in prin.sub nu.1.
¶Natus ex matre ignobili patre vero nobili nobilis fit.to.1.pag.407.col.1.in prin.sub nu.11.
¶Nauticum fœnus etiā iure Pontificio licitū est.to.j.pag.325.col.2.in med.n.5.
¶Neapolitana constitutio pœna mortis puniendos esse eos statuit,qui vim meretricibus fecerint.to.1.pag.374.col.1.in prin.sub nu.2.
¶Necessitas extrema pauperis facit bona diuitum communia esse.to.1.pagin.375.col.1.in fin.sub nu.5.
¶Necessaria ad salutem omitti non debent propter euitandum scandalum.to.1.pag.471.col.2.in fin.sub nu.4.
¶Necessitas extrema excusat à restitutione.to.2.pag.469.col.2.in med.num.2.
Necessitas extrema facit,vt liceat alienas res vsurpare sine vitio furti.to.2.pag.478.col.1.in fin.nu.3.
Necessitas extrema,quæ sit?ibid.col.2.in prin.
Necessitas extrema non excusat à peccato fornicationis, & qua de causa.to.2.pag.479.col.1.in med.nu.5.
Necessitatis extremæ famis causa potest pater filium vendere to.2.in fi.sub n.4.
¶Nefariæ nuptiæ,quæ dicantur?to.2.pagin.157.col.1.in fin.sub nu.1.
¶Negatio simplex petitionis non est exceptio.to.2.pag.370.col.1.in med.sub num.4.
¶Negatio apposita subiecto aut termino communi facit orationem vniuersalem.to.1 pagin.198.col.1.in fin.sub nu.7.
Negatiua quomodo probari debeat?tom.1.pag.258.col.1.in med.sub nu.3.& col.2.in med.sub nu.4.
Negatiuum factum non potest esse notorium.to.1.pag.260.col.2.in med.sub num.8.
¶Nemo inuitus agere cogendus est nisi diffamatio præcesserit.tom.1.pag.225.col.1.in fin.sub nu.3.
¶Νή, particula iurando accommodata Græcis.to.2.pagin.225.col.2.in fin.sub num.7.
¶Nemo est dominus membrorum suorum.to.2.pag.480.col.2.in med.sub nu.1.
Nemo potest alteri nec sibi ex bonis operibus primam gratiam ex condigno mereri.to.1.pag.324.col.2.in fin.nu.1.
Nemo potest solis viribus naturalibus absque speciali Dei auxilio, ea efficere, quæ sunt ad iustificationem necessaria, & tamen cum hoc extat liberum arbitrium.to.2.pag.307 col.2.in fin.nu.3.
Neminem licet occidere pro defensione rei modici valoris.to.2.pag.466.col.2.in med.sub nu.6.
¶Neophytus quis dicatur?to.2.pag.435.col.2.in fin.sub nu.7.
Neophytus non est recipiendus ad officia secularia to.2.pagin.435.colum.2.in med.sub nu.7.
Neophyti an sint ad ordinis sacramentum admittendi.ibid col.1.in fin.nu.7.
¶Nepotes & filij possunt affici pœna bonorum, & alia simili ob crimen parentum.to.1.pag.265.col.2.in fin.sub nu.1.
Nepotes & filij eorum, qui diuinam,vel humanam maiestatem læserunt,an notentur infamia.to.1.pagin.266.col.2.in prin.sub nu.secundo.
Nepotes non veniunt appellatione filiorum in his,quæ ad pœnam,& odiū pertinent.ibidem.
Nepotes & filii hæreticorum pœna infamiæ afficiuntur etiam si illegitimi sint, ne plus fauoris habeat luxuria,quàm castitas.ibid.in med.sub nu.3.
Et hoc etiam obtinet in filijs naturalibus illegitimis,& in spurijs mixtis, natisq; ex alio coitu damnato,modo pater sit certus.to.1.pag.266.col.2.in med.sub num.3.
Et quid de filijs hæreticorum ante crimen commissum natis, an eadem pęna afficiantur?to.1.pag.267.col.1.in fin.nu.5.
Nepoti defertur primogenituræ ius excluso patruo.to.1.pag.132.col.secunda in fin.nu.6.
Nepos etiam ætate minor præfertur in primogenio & maioratu patruo ætate maiori.to.1.pag.133.col.secunda in fin.nu.7.
Et quid si fideicommissum, & primogenium ab ipso testatore fuerit delatum primogenitis,& maioribus natu.tom.1.pagin.134.colum.prima in princip.sub num.7.
Neptis etiam præferenda est patruo in maioratibus.ibid.in med.nu.8.
Nepos præfertur patruo in maioratibus etiam si post primogenium expressim vocatus fuerit secundo genitus.to.1.pag.135.col.secunda in med.nu.11.
Nepotes qui dicantur?to.2.pagin.165.col.secunda in fin.sub nu.5.
Nepos ex filio præmortuo, an fiat legitimus per matrimonium subsequens inter auum,& auiam.to.secundo pag.194.col.1.in med.nu.19.
Nepos rescripto principis efficitur legitimus,etiam mortuo patre.to.secundo pag.194.col.1.in fin nu.20.
Nepos an censeatur effectus legitimus auo eo ipso,quod eius pater fuerit legitimatus à Principe.to.2.pag.216.col.prima in med.nu.5.
Nepos ex filio spurio,an possit institui hæres ab auo.to.secundo pag.202.col.prima in fin.nu.13.
Nepos ex filio naturali non aliter auo intestato succedit, quàm eius pater successisset.to.secundo pagin.129.col.prima in fin.nu.10.
Nepoti intestato quo pacto succedat auus.tom.secundo pagin.105.colum.prima in princ.sub nu.primo.
¶Nepotiani heretici dicti sunt à Nepotio hæretico Episcopo apud Aegyptios.to.1.440.col.2.in fin.sub nu.4.
¶Nestotij Episcopi,quæ fuerit hæresis.tom.primo,pagin.430.col.prima in fin.sub num.3.
Nestoriana hæresis in concilio Chalcedonensi iterum fuit damnata.ibid.col.2 in fin.sub nu.4.
¶Nexus dicitur obligatio,qua afficitur corpus,vt pignus.to.1.pagin.235.col.2.in prin.sub num.1.
Et hinc dicebantur debitores addicti, quia traditi essent creditoribus, & nexu vincti.ibidem.
¶Nicæna synodus celebrata fuit sub Syluestro Papa huius nominis to.primo.pag.428.col.2.in fin.sub nu.1.
Nicæna synodus quo anno fuerit celebrata adeo controuersum est vt nihil certum hac de re diffiniri possit,tom.primo pagin.428.colum.prima in medio sub num.primo.
Nicenā synodū aliquot concilia præcesserunt.to.1.pag.427.col.2.in fi.sub n.1.
¶Nisibim

¶Nisibim vrbem existimauit Eusebius eam esse,quæ in sacris literis dicitur Niniue.to.1.pag.412.col.2.in fin.
Nisibis vrbs an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus?to.1.pag.ibid.in princip.& per tot.
¶Nixus copulæ quid operetur.to.2.pag.115.col.2.in fi.nu.20.
¶Nobiles habentes iurisdictionem an habeant ius hoc vt ad eosdem possit à iudicibus ordinarijs appellari.to.1.pag.14.col.1.in fin.nu.6.
Nobilis Hidalgus tabellionis officio fungens non cogitur cum plebeis contribuere in regalibus subsidijs.to.1.pag.68.col.1.in fin.nu.7.
Nobilis nemo præsumitur,neque nobilitas politica præsumitur.to.1.pag.212.col.2.in fin.sub nu.10.
Nobilitatis probatio semper incumbit ei,qui ea gaudere vult,siue is sit reus,siue actor.ibidem.
Nobilis,quem Hispani Hidalgum appellant, vnde sumpserit initium.to.1.pag.406.col.2.in med.sub nu.11.& pag.407.col.1.in med.eod.nu.
Nobiles an possint pro debito pecuniario capi? tom.1.pagin.236.colum.2.in med.sub nu.4.
Nobiles in pœnis pecuniarijs grauius, in corporalibus mitius puniuntur.to.1.pag.271.col.2.in fi.sub nu.3.
Nobilitatis lite pendente reus an sit cogendus tributa conferre,& à muneribus nobilium abstinere.to.1.pag.212.col.2.in fin.num.11.
Nobilitatis, seu Hidalguiæ causæ quomodo circa possessionem & proprietatē tractentur?to.1.pag.213.col.2.in prin.nu.12.
Nobiles mittuntur in carcerem ob debitum, quod ex criminis causa originem ducat.to.1.pag.236.col.2.in med.sub nu.4.
Nobiles neque domibus vbi habitant, neque armis, & equis orbantur ob exequutionem debiti soluendi.ibid.
Nobiles nec iure Regio,nec iure Cæsareo habent militare priuilegium.ne scilicet conueniantur vltra quam facere possint.ibid.
Nobiles non sunt torquendi quamuis plebei tormentis, & quæstionibus subijciantur.to.1.pag.271.col.2.in fin.nu.4.
Nobiles non sunt afficiendi pœna ignominiosa.to.1.pag.272.col.1.in princip.sub nume.4.
Nobiles non puniuntur corpore si non habent bona vnde soluant, sicut plebei.to.1.pag.272.col.1.in fin.sub num.4.
Nobiles an sint immunes tributorum.tom.1.pag.68.col.2.in prin.sub nu.7.
Nobilitas hoc ius & priuilegium habet,ne possit ea præditus pro debito in carcerem mitti.to.1.pag.236.col.2.in med.sub nu 4.
Nobiles apud Hispanos propter crimen morte dignum decapitantur,non autē suspenduntur,& an aliquando suspendi possint.tom.1.pagin.272.colum.1.in prin sub nu.4.
Nobilitatis priuilegium à Principe datum alicui,an profit eius filius ante priuilegij concessionem natis.to.1.pag.267.col.2.in med.sub nu.5.
Nobiles an vtantur priuilegio militum armatæ militiæ.tom.2.pag.236.col.2.in med.sub nu.4.
¶Nocentem impunitum relinquere melius est, quàm innocentem punire.to.1 pag.146.col.1.in med.sub nu.2.
¶Nocturni depopulatores agrorum non gaudent immunitate Ecclesiæ.tom.1.pag.313.col.2.in fin.sub nu.13.
¶Nominatio quando probet filiationem.to.2.pag.196.col.2.in med.nu.7.
Nominatio filij qualiter fieri debeat ad hoc vt ex ea ille filius sit effectus legitimus.to.2.pag.206.col.2.in fin.& col.seq.per tot.
¶Nominis proprij ab appellatiuo distinctio vt actus realis, vel personalis iudicetur cessat omnino ex coniecturis.tom.1.pag.58.col.1.in fin.nu.1.
¶Nomen Hidalguiæ ad nobilitatem pertinet.to.1.pagin.407.colum.1.in prin.sub num.11.
Nomina hæc,Artaxerxes, Darius, & Assuerus communia fuerunt Regibus Persarum.to.1.pag.420.col.2.in med.sub nu.5.
Nomen domini an sit necessario inscribendum initio cuiuscunque instrumenti publici.to.2.pag.70.col.1.in prin.nu.1.
Et quid de nomine Imperatoris.ibidem.
¶Notarius in quo differat ab alia priuata persona? tom.1.pag.204.col.1.in fin.sub num.13.
Notarius alteri stipulari potest.to 1.pag.203.col.1.in fin.sub nu.11.
Notarius quis dicatur? to.1.pag.16.col.2.in med.sub nu.10.
Notarij,& alij fori officiales à quibus laboribus salarium, & stipendium exigere non possint.to.1.pag.22.col.1.in fin.sub nu.3.
Notario, & tabellioni fides est adhibenda.tom.1.pag.286.colum.prima in fin.sub num.2.
Notarius an possit absque iussu contrahentium apponere clausulas consuetas.to.2.pag.6.col.2.in fin.sub nu.14.
Notarius tenetur iterum legere testibus,& contrahentibus instrumentum perfectum.to.2.pag.48.col.2.in fin.nu.11.& col.seq.in prin.
¶Notorium an sit allegandum necessario.to.2.pag.87.colum.1.in fin.& seq.in prin.num.3.
¶Nothus filius qui dicatur.to.1.pag.198.col.1.in fin.nu.6.
¶Nothus Darius filius Darij Longimani annis vnde viginti regnauit.to.1.pag.422.col.1.in prin.sub nu.6.
Nothus Persarum Rex decimus quot annis regnauerit.tom.1.pag.422.col.2.in med.sub nu.6.
¶Notorius defectus iuris an impediat reuocationem attentatorum.tom.1.pag.80.col.1.in med.nu.4.
Notorius defectus iuris an impediat in causa, quæ tractatur super ecclesiastico beneficio.ibid.
Nouatio quare dicatur à iurisconsulto quasi noua obligatio.to.2.pag.1.col.2.in fin.sub nu.2.
¶Nouendiale sacrum quid? to.2.pag.104.col.1.in prin.sub nu.3.
¶Nouercæ coniugium cum priuigno an sit iure naturali prohibitum.to.2.pag.166.col.1.in med.nu.6.
¶Nouata appellatione pendente.vide in verbo,Attentata.
¶Nouellare in agro proprio an liceat priuatis.tom.1.pag.127.colum.prima in princip.num.4.
Et quid de eo pago, qui vulgò, Vega, nuncupatur prope vrbem Granatensem ibid.in med.
Nouellatio facta in agro communi poterit defendi ea præscriptione, quæ alioqui iure ordinario est omnino sufficiens.to.1.pag.128.col.2.in med.nu.8.
¶Nouem dies à lege Regia dati ad retrahendam rem venditam, à quo tempore currere incipiunt.to.1.pag.364.col.1.in med.sub nu.4.
Nouenes qui numi fuerint.to.1.pag.488.col.2.in fin.sub nu.8.
¶Nullitas quoties in prætorio Principis opponitur contra processum ipsum in prima, vel in secunda instantia, ex eo quod ordo iuris non fuerit seruatus, etiam si iam sit conclusum in causa, admittitur opponens nullitatem.tom.1.pag.87.col.2.in prin.sub nu.1.
Nullitatis causam an possit prosequi, qui in causa appellationis succubuit, vel eam deseruit.to.1.pag.86.col.1.in med.nu.8.
Nullitas proponi nec tractari potest in Regno Franciæ absque appellatione.to.1.pag.87.col.1.in med.ante nu.1.
Et an in eodem Regno admittatur nullitatis allegatio contra sententiam Principis eiusve supremi Senatus.ibidem.
Nullitatis questione pendente,an sit aliquid nouandum,& an attentata sint ante omnia reuocanda.to.1.pag.85.col.2.in med.num.6.
Nullitas quando dicatur tractari principaliter, quando incidenter.tom.1.pag.86.col.1.in prin.num.7.
Nullitatis præcipuus effectus.ibidem in med.
Nullitatis obiectio quando impediat sententiæ exequutionem.tom.1.pagin.87.col.1.& per tot.
Nullitatem opponens contra processum in prætorio Principis an admittatur post conclusionem in causa.to.1.pag.87.col.2.in princ.sub nu.1.
Nullitas euidenter ex actis constans impedit exequutionem trium sententiarū conformium.ibid.in med.nu.2.
Nullitas impedit executionem trium sententiarum conformium quoties executio semel facta minimè potest retractari.ibid.in fin.
Nullitas procedens à defectu iurisdictionis impedit exequutionem trium sententiarum conformium.ibidem.pag.88.col.1.in med.nu.4.
Nullitatis exceptione sublata non censetur sublata illa, quæ à defectu iurisdictionis procedit.ibid.
Nullitatis exceptio non est efficax ad impediendam trium sententiarum conformium exequutionem.tom.1.pag.87.col.1.in fin.num.1.
Nullitas an censeatur deserta appellatione deserta.to.1.pag.86.col.2.in princ.sub nume.8.
¶Numa Pompilius annum solarem constituit ex duodecim mensibus.to.1.pag.445.col.2.in fin.sub nu.1.
Numisma vnde dictum? to.1.pag.494.col.1.in prin.sub nu.1.
Numos eos esse præstantiores,quo in minori materia plus valoris ac pretij cōplectantur.ibid.
Numisma aureum an possit permutari, aut vendi pro numis argenteis, pluribus tamen quàm lege aut publica æstimatione fuerint definiti.tom.1.pagin.494.col.1.in fin.nu.3.
Numi veteres,tanquam gemmæ & pretiosæ res seruari possunt: & pluris æstimari quàm pecunia,ac in eis potest vsusfructus constitui.ibid.col.2.in prin.sub nu.3.
Numisma aureum secundum metalli naturam poterit permutari, ac vendi maiori pretio.ibidem.
Numisma, vt numismata sunt, permutare aut cambire licitum est nonnullo ab alterutra parte concesso alteri pretio.tom.1.pagin.494.colum.2.in medio sub nume.4.
Numismata an sint cudenda publicis expensis, tom.1.pag.495.colum.prima in medio num.5.
Numismatum valor an possit mutari à Rege.ibid.col.2.in prin.nu.6.
Et an mutatio fieri possit absque consensu populi.to.1.pag.495.col.2.in medio sub num.6.
Numismatum bonitas extrinseca quomodo sit obseruanda quo ad solutionem debiti.to.1.pag.496.col.2.in prin.nu.3.
Numismatum mutatio, quæ modico, & breui tempore durauit non est consideranda.to.1.pag.497.col.1.in prin.sub nu.4.
Numorum vires à republica vel Principe dimanant.tom.1.pag.497.colum.2.in med.sub num.1.
Numismata aurea diuersa expenduntur, toto capitulo tertio.tomo primo pag.472.colum.2.
Numos æreos quo tempore cudi iusserunt Catholici Reges Ferdinandus,& Elisabeth.to.1.pag.467.col.1.in med.nu.1.
Numorum loco ferreis apud prius seculum vtebantur virgulis, seu obeliscis.to.1.pag.471.col.1.in fin.sub nu.9.
Numismata certæ speciei quoties non sunt in obligatione, sed in facultate soluendi,debitor liberatur illa reddens etiam pretio, & æstimatione diminuta.to.1.pag.497.col.2.in prin.sub nu.5.
Numismata an possint pluris æstimari quàm materia, ex qua fuerint signata.to.1.pag.493.col.2.in med.nu.1.
Numi falsi dicuntur illi, qui absque Principis, aut Reipublicæ authoritate percussi sunt.to.1.pag.497.col.2.in fin.sub nu.1.
Numi falsi etiam dicuntur illi qui ex adulterina materia cuduntur, etiam ab illis,qui à Rege huic muneri præpositi sunt.ibid.
Aut legitimum pondus non appendunt.ibid.
Numi falsi Latinè & Græcè quibus dictionibus significentur? tom.1.pag.497.col.2.in fin.nu.2.
Numus aureus apud Romanos quo tempore primum Romæ percussus fuit.to.1.pag.472.col.2.in prin.nu.1.
Numus,qui vulgò ducatus, dicitur quando primum percussus in Hispania.ibidem in medio,
Numus,qui doblon,dicitur,quanti sit valoris.ibid.

Numus argenteus quo tempore Romæ primum percussus.to.1.pag.468.colum. 2.in prin.nu.1.
Numi argentei,quos vulgo reales seu regales, dicimus, quo tempore percussi, & eorum valor.ibid.in med.vide in verbo, Regalis.
¶Nupta nô tenetur restituere,quod pro adulterio pretium acceperat. to.2.pag. 481.col.2.in fin.sub nu.3.
¶Nuptiæ secundæ an sint licitæ, vide sub dictione, secundæ nuptiæ.
¶Nulla est obligatio Dei propter nostra opera vtcunque sanctissima. to.2.pag. 308.col.2.in med.sub nu 4.
Nullus potest quicquam ex condigno mereri alteri.tom.2.pag.309. colum.2.in fine num. 6
¶Nuntius, cui est mandatum missionis in possessionē iniunctum, & decretum, potest mortuo mandante eandem possessionem tradere, & illud mandatum exequi.to.1.pag 34.col.2.in prin.sub nu.2.
Nuntiorum Apostolicorum potestas à summis Regis consiliarijs examinari potest.Idem seruatur apud Gallos.tom.3.pag.116.col.1.in fin.nu.4.
Nuntius Apostolicus seu legatus à latere possunt conferre beneficia iurispatronatus clericorum,laicorum minimè. tom.primo pag.118. colum.1. in medio sub nume. 2.

O

Oblatio curiæ an faciat filios legitimos.to.2.pag.207.col.1. in fin.nu.4.
Oblati & conuersi qualiter differant.to.2.pag.362.col.1. in fin.nu.8.
Obligatio naturalis ex delictis à consensu delinquentis non oritur. tom.2.pag. 337.col.2.in med. nu.10.
¶Obligatio voti an sit de iure diuino.to.2.pag.29.col.1.in med.nu.12.
Obligatus ad solutionem intra quod tempus compellatur. to.2.pag.469.col.1. in fin. sub nu.1.
Obligatus ad factum an ratione iuramenti sit præcisè cogendus facere. tom.2. pag.238.col.2.in med.nu.6.
Obligatus ad factum etiam simpliciter iure Pontificio præcisè cogitur facere. to.2.pag.239.col.1.in prin.sub nu.6.
Ob crimen læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ filij nepotesque pœna afficiuntur.to.1.pag.266.col.1.in fin. nu.2.
¶Obiectiones & defectus testium.vide in verbo,Testium.
¶Oblatio genus pensitationis quid? to.1.pag.193.col.2. in fin.sub. nu.4.
¶Obligatio acquiritur in contractibus,qui re contrahuntur. to.1.pag. 200.col. 2.in prin.sub nu.2.
Obligatio soluendi certam quantitatem in certa numorum specie, nulla constituta illorum æstimatione qualiter sit intelligenda.tom.1.pag.496.colum.1.in prin.sub nu.1.& pag.497.col.1.in fin.sub nu.5.
Et in contractibus & alijs similibus actionibus hæc verba, Centum libræ traduntur in Florenis,vel ista, Cētum milia maranedinorum, quam significationem habeant. ibidem.
Obligatio alteri per alterum in hoc Regno acquiritur absque vlla stipulationis solennitate.to.1.pag.203.col.1 in med.sub nu.13.
Obligatio generalis, seu hypotheca tacita siue expressa ad certum tamen locum restricta non continet res venales inibi existentes,nisi aliud deprehendi possit ex mente disponentis.to.1.pag.256.col.2.in prin.sub nu.9.
Obligatus soluere in certa numorum specie an possit in alia soluere. to.1.pag. 496.col.1.in prin.nu.1.
Obligatio omnium bonorum,siue lanę & similium,non adiecta loci restrictione,venalia comprehendit to.1 pag.253.col.2.in prin.nu.2.
Obolus quid apud Græcos? to.1 pag.470.col.2.in prin.sub nu.8.
Obolus dictus fuit olim phollen.ibidem.
Obolus Hebræus maior erat quinta parte Græco.ibid.in med.
¶Obryzum aurum quid? to.1.pag.475.col.2.in prin. nu.5.
¶Obliuio post quod tempus præsumitur.tom.2.pagin.377.colum.1. in med.sub num.3.
Obliuio in facto proprio contingit ex temporis antiquitate.to.2. pag.399.col. 1.in fin.sub nu.1.
¶Occasio ruinæ & peccati potest præberi dupliciter.tom.2.pagin.471. col.1.in med.sub nu.4.
¶Occidere adulteros cui liceat lege Iulia de adulterijs. to.2.pag.185. col.1.in med.num. 2.
Occidere vxorem & adulterum cum ea deprehensum licet marito lege Regia. ibid.col.2.in prin. sub nu.4.
Occidere vxorem, filiam, & adulterum propria authoritate an liceat in foro conscientiæ.to.2.pag.186.col.1.in prin.nu.8.
Occidere aliquem pro rei modici valoris defensione nemini licet.tom.2.pag. 466.col.2.in med.sub num.6.
Occidendi voluntas etiam perfectissima non contrahit irregularitatem.tom.2. pag.439.col.2.in prin. sub nu.5.
Occidendi animus an consideretur vbi vulnus mortiferum non est, & tamen vulneratus ab alijs occiditur.to.2.pag.449.col.1.in med. nu.6.
Occidendi adulteram licentiam an possit maritus alteri committere. to.2.pag. 185.col.2.in prin.nu.5.
Occidens hominum ob rerum & Patrimonij tutelam an sit irregularis.tom.2. pag.465.col 1.in med.nu.6.
Occidens alterum quid debeat restituere in animæ foro. to.2.pag.485.col.2.in fin.sub nu. 7.
Occidens propria authoritate vxorem non acquirit dotem, nec arras. tom.2. pag.185.col.2.in fin. nu.7.
Occidens Sempronium errore quodam putans esse Titium damnatus est lege Cornelia de sicarijs.to 2 pag.341.col.1.in prin.nu.14.
Occidens adulteros propria authoritate in locis quo ad temporalia ecclesijs subditis puniendus est.to.2.pag.187.col.1.in med.nu.15.
Occidens adulteros lege Regia sibi à iudice traditos,an peccet mortaliter.to.2. pag.188.col.1.in prin. nu.18.
Occidens parentes etiam si sit spurius lege Pompeia punitur. tom.2.pag.264. col.1.in med.num.2.
Occidens patrem etiam si sit spurius Pompeia lege punitur. to.1.pag. 266.col. 2.in med. sub nu.3.
Occidere & crucifigere an sint idem.to.1.pag.410.col.1.in fin.sub nu.2.
Occidere se ipsum est ita graue crimen,vt occidere proximum.tom.1.pag.155. col.1.in prin.sub nu.8.
Occidere se ipsum etiam causa religionis nunquam licuit. to.1.pag.156.col.1.in prin.sub nu.9.
¶Ochauo de real quid.to.1.pag.468.col.2.in med. sub nu.1.
¶Ochus Artaxerxes quot annis regnauerit.to.1.pag.422. in med. sub nu.6.
¶Occultum crimen non temerè detegendum. tom.1.pag.193. colum. prima in prin.sub nu.6.
¶Occulta crimina quando efficiant auctorem irregularem. to.2.pag.452. col.1. in fin.& seq.sub nu.4.
Occultus hæreticus per accidens est excommunicatus ea excommunicatione, qua excommunicantur hæretici.to.1.pag.476.col.2.in fin.sub nu.7.
¶Occupans propria authoritate beneficium, cuius canonicum titulum habet, ab alio tamen possessum, an dicatur intrusus,an violentus.to.1. pag.384.col. 1.in fin.sub nu.7.
Occupatio violenta quæ dicatur? to.1.pag.384.col.1. in med.sub num.7.
Occupatores violenti beneficiorum.vide in verbo,Violentus occupator.
¶Offensus si reum criminis in animæ iudicio fecerit absolutum, quid agendum fit.to.1.pag.276.col.2.in fin.sub nu.7.
Offensus an possit agere ad damna,& expensas etiam remissa iniuria quo ad forum externus.ibid.pag.277.col.1.in fin.sub nu.7.
¶Offerendi iuri an præscribatur? to.1.pag.182.col.2.in fin.nu.3.
¶Officia publica empta matrimonio constante à marito an sint communia ipsi & vxori? to.1.pag.393.col.2.in med.nu.4.
Officia publica non transeunt in hæredes,nec vendi possunt absq; licentia Principis.ibid. in fin.
Officia publica empta à patre filio imputantur in legitimam, & conferuntur quo ad æstimationem.to.1.pag.394 col.1. in med.nu.6.
Officio duplici potest quis fungi, modo exercitium vnius alteri non contradicat aut repugnet.to.1.pag.370.col.1.in med.sub nu.6.
Officium Archidiaconi quod sit? to.1.pag 384.col.2.in med. sub nu.7.
Officium Cancellarij quod erat.to.1 pag.16.col.2.in prin. sub nu.10.
Officiū delegati mortuo delegante expirat.to.1.pag.33.col.2.in prin. ante n.1.
¶Officia publica minimè obtinere possunt Iudæi.to.2.pag.435.col.2. in medio sub num.7.
Officia diuina quæ sint permissa tempore interdicti in his festiuitatibus, quæ interdictum suspendunt.to.2.pag.367.col.1.in prin.nu.5.
Officiorum secularium incapaces sunt neophyti. to.2.pag.435.col.2. in medio sub nu.7.& 436.col.1.in med.num.8.
Officium iudicis triginta annis præscribitur.tom.2.pag.421.col.2.in fin.& seq. in prin.sub nu.4.
¶Olachias fluuius,& Deus.to.2.pag.226.col.1.in med. sub nu.2.
¶Olim possessor præsumitur hodie possidere.to.2.pag.376.col.2. in prin. nu.1. & pag.86.col.2.in fin.nu.2.
Et quid quo ad interdictum vnde vi.to.2.pag 377.col.1.in fin.nu.4.
Olim possessor an præsumatur hodie post decennium possidere. to.2. pag.377. col.1.in prin.nu.3.
Olim possessor an præsumatur hodie possidere quo ad interdictum, vnde vi. ibid.in fine. nu.4.
Omissio pœnæ à lege facta in aliquo actu non arguit illum actum esse licitum. to.2.pag.112.col.2.in prin.sub nu.9.
¶Omne quod non est ex fide peccatum est.to.1.pag.333. col.1.in fi.sub nu.9.
Omnium bonorum donatio.vide in verbo, Donatio.
¶Onus probandi transfertur in aduersarium etiam si is reus sit modo pro altero præsumptio iuris sit.to.1.pag.257.col.2.in med.nu.1.
Onus probandi incumbit hæredi, cum de lege falcidia quæritur. to. 1. pag.258. col.1.in prin. sub nu.2.
¶Opem ferentes fugienti à carcere quando delinquant.tom.1.pag.157.col.2.in med.sub nu.14.
Opera bona facta extra charitatem quandoque vtilia sunt. to.2. pag.312.col.1. in prin.sub nu.10.
Opera habentia valorem ex opere operato quæ sint? tom.2. pag. 315. col.2.in prin.num.6.
Opera extra charitatem facta etiam iniuncta in pœnitentiam sacramentalem, non sunt de iustitia satisfactoria,etiam accedente charitate. tom.2.pag.311. col.2.in prin.nu.9.
Opera facta in charitate,& per peccatū mortificata,charitate accedente,priorem effectum recipiunt.to.2.pag.311.col.2.in fin. nu.10.
Opera bona iusti meritoria sunt ex condigno vitæ æternæ. to.2.pag. 308.col.1. in fin nu.4.
Opera bona iustorum dupliciter considerantur. tomo.2.pagin.308.colum.2.in med. num.5.
Opera extra charitatem facta minimè sunt apud Deum de lege iustitiæ satisfactoria.to.2.pag.311.col.1.in fin.nu.8.
Opera mortua non possunt per charitatem fieri viua. tom.2. pag.310. col.2.in fin.sub num.7.
Opera extra charitatem facta non sunt ex rigore iustitiæ satisfactoria. ibidem 311.col.1. in prin.
Operarum promissio quos & quando obliget.to.2.pag.231.col.2.in fin.sub n.5.
Operæ officiales,& fabriles quæ? to.2.pag.232.col.1.in prin. sub nu.5.
¶Opiniones variæ sunt inter Doctores de Rege Assuero.to.1.pag.420. col.2.in prin.sub nu.5.
Opinio & sententia Castrensis intelligitur.to.1.pag.281.col.2.in med.sub nu.1.
Opinio Caietani operibus sacramentalibus refutatur. tom.2. pag.311. col.2.in prin.sub nu. 9.

Opinio Baldi in l.2.nu.21.C.de executione rei iudicatæ.examinatur. to.1.pag. 281.col.2.in med.sub nu.2.
Opinio glo.reprobata,dum probare conatur Regis filium, iure Regem post patrem futurum.to.1.pag 3.col.2.in fin. sub nu.4.
Opinio Ioannis Cirier refellitur,qui existimauit, Regna, & principatus statim post mundi creationē iure sanguinis, & successione hæreditaria delatos esse. ibid.in medio.
Opinio glo.expenditur ac defenditur in l.serui electione.§.vlti.ff. de leg.1.to.1. pag.8.col.1.in fin.nu.6.
Opinio Burgensis reprobatur in c.cum causa.limitatio.14.de emptio. & vendi. to.1.pag.9.col.2.in fin.& col.seq.in prin. sub nu.3.
Opinio Angeli in l.vnica.C.ne liceat tert.prouo. explicatur.to.1. pag.89. col.1. in med. sub nu.6.
Opinio Ancharrani de hærede præscribente legatum examinatur. tom.1.pag. 183.col.2.in med.nu.5.
¶Opuscula Tertulliani cur apochrypha censeantur.tom.1.pag.442.colum.2.in med.num.7.
¶Ophyr insula Ætiophiæ,vnde purissimum aurum aduehebatur.to.1. pag.475. col.2.in med. sub nu.5.
¶Oppositor,vide in dictione,Tertius oppositor.
¶Optimatum consensus sufficit in Principis electione, quæ fieri debet per populorum societatem.to.1.pag.3.col.2.in prin. sub nu.4.
¶Optio non datur doloso ad iustum pretium supplendum. to.1. pag.251.col.2. in med.sub nu.11.
¶Opus nullum procedens ex libero arbitrio potest esse meritorium sine virtute & gratia Dei.to.2.pag.306.col.2.in fin.sub nu.1.
¶Orare an possit aliquis pro excommunicato maiori excommunicatione, & quid pro mortali peccatore.to.2.pag.318.col.1.in med. nu.4.
¶Oraculum Apollinis obmutuit cum Babylas Martyr sepultus esset iuxta suburbanum Daphnes.to.1.pag.379.col.1.in fin. sub nu.2.
¶Oratio indefinita quæ? to.1.pag.196.col.2.in fin.sub nu.1.
Oratio hæc,lego omnes res meas,an sit generalis an vniuersalis.to.1.pag.197. col.1.in prin.nu.2.
Oratio indefinita ex propria significatione non æquipollet vniuersali. ibidem col.2.in fin.nu.5.
Orationum diuisio,& cuiuslibet partis examen.tom.1.pag.196. colum.1.in fin. ante num.1.
Oratio singularis quid? ibid.
Oratio particularis quid? ibid.
Oratio vniuersalis quid? ibid.
¶Ordo prophetarum.to 1.pag.423.col.1.in fin.nu.8.
Ordo librorum noui testamenti.ibid.col.2.in med.
Ordinarius iudex requisitus à delegato, vt eius sententiam exequatur an possit executionem omittere ex eo,quod priuatim sciuerit sententiam iniquā esse. to.1.pag.150.col.1.in med. sub nu.10.
Ordo & iurisdictio necessaria sunt ad ministrandum pœnitentię sacramentum. to.1.pag.188.col.1.in fin.sub nu. 11.
Ordo an sit episcopalis dignitas.to.1.pag.190.col.1.in prin.nu. 15.
Ordinatio serui vt etiam is liber sit & ingenuus, si facta fuerit sciente domino & non reclamante,valet.to.1.pag.52.col.2.in med.sub nu.5.
Ordinarij iudices ciuitatum non sunt populorum expensis mittendi. to.1.pag. 13.col.2.in fin.sub num.5.
Ordo Granatensis curiæ in recipiendis testium testimonijs. to.1.pag.63.col.1. in med.sub nu.6.
Ordo primæ tonsuræ potius est gradus quidam ad cæteros ordines, quam ordo verè ecclesiasticus.to.1.pag.104.col.2.in prin. sub nu.6.
Ordo ecclesiasticus post delictum assumptus quādo liberet quem à iurisdictione iudicis secularis.to.1.pag.107.col.2.in medio.nu.4.
Ordo fœminarum pœnitentium apud Lutetiam Parisiorum.to.1.pag. 113.col. 1.in prin. sub nu.4.
Ordinis potestas semel data indelebilis est. tom.1.pag.187. colum. secunda in prin.sub nu.8.
Ordines minores an possint conferri à simplici sacerdote ex Papæ commissione.ibid.col.2.in fi.nu.9.
Ordines minores an sint sacramentum.ibid.
Ordo inductus à iure in fauorem libertatis humanæ quomodo tollitur, tom.1, pag.237.col.2.in med.sub nu.7.
¶Ordines sunt nouem.to.2.pag.42.col.2.in fin.sub nu.4.
Ordo censetur prima tonsura. ibid.
Ordo minor non impedit matrimonium contractum,contrahens tamen amittit beneficia ecclesiastica.to.2.pag.152.col.1.in med.nu.4.
Ordinem sacrum suscipere non debet coniugatus, alioqui punitur si eum susciplat.to.2.pag.150.col.2.in med.nu.2.
Ordinem sacrum an possit recipere coniugatus ex consensu vxoris.tom.2.pag. 151.col.2.in fin.nu.3.
Ordinis sacri susceptio aut Episcopalis dignitas an dirimat matrimonium nondum copula consummatum.to.2.pag.278.col.1.in fin. nu.9.
Ordinis ecclesiastici an sit fœmina capax.to.2.pag.431.col.1. in med.sub nu.1.
Ordinis sacramentum non potest celebrari tempore interdicti, etiam ianuis clausis,& etiam in specialibus festiuitatibus.to.2.pag.363 col.1.in med.nu.4.
Ordinibus minoribus insignitus amittit regressus, accessus, & alia iura, ad beneficia ecclesiastica sibi competentia ante matrimonij contractum.tom.2. pag.152.col.1.in fin.nu. 5.
¶Originale instrumentum quid sit? to.1.pag.64 col 2.in prin.nu.1.
¶Origines quis fuerit? to.1.pag 437.col.2.in prin.sub nu.10.
Origenes obijt sub Gallo Cæsare.ibid.
Origenis opera laudat,& in latinum sermonem vertit Diuus Hieronymus.to.1. pag.437.col.2.in med.sub nu. 10.
Origenes qui & Adamantius presbyter: & de eius operibus.to.1.pag.437.col. 2.in prin.sub nu.10.
¶Origenes sponte sibi virilia execuit.to.2.pag 419.col.1.in prin. sub nu.6.
¶Originis mariti locus an sit considerandus in contractibus matrimonialib. to.2.pag.171.col.1. in med.nu.10.
¶Ornamenta ecclesiastica in quibusdam festis possunt tempore interdicti benedici.to.2.pag.367.col.2.in prin. sub nu.6.
¶Orosius Hispanus presbyter: & de eius scriptis. tom.1.pagin.437. colum.2.in fin.num.11.
¶Orphanus & pupillus hoc priuilegium habent, vt possint reos ad curiam trahere quoad primam.cognitionem.to.1.pag.18.col.2.in fin.nu.2.
Orphanus quis dicatur. ibid.
Orphani & pupilli differentia. ibid.
¶Oscula,aliaque tactus impudici an inducant adulterij probationem. tom.2.pag. 182.col.1.in fin. nu.3.
Osculum similiaue signa an operētur vt sponsalia de futuro efficiantur de præsenti.to.2 pag.116.col.1.in fi.& col.2.in prin.nu.2.
¶Ossa & cineres eorum,qui exuri damnantur,possunt dari sepulturæ. to.1.pag. 240.colum.1.in med.sub nu.11.

P

Pacis interest omnia in vnum conferri.tomo primo pagin.4.colum.2.in prin. sub num.4.
¶Pactum legis commissoriæ quid? to.1.pag.352.col.2.in fin. sub nu.12.
Pactum retrouendendi, etiam si fiat verbis directis non inducit translationem dominij absque noua traditione.to.2.pag.353.col.2.in med.nu.2.
Pactum adiectionis in diem quod dicatur.to.1.pag.352.col.2.in fin.sub nu.1.
Pactum de retrouendendo,cum alioqui licitum sit,contractum tamen suspectū reddit.to.1.pag.354.col.2.in med.nu.4.
Et quid de pacto retrouendendi dationi insolutū adiecto,vel emptione annuorum redituum: to.1.pag.355.col.1. in fin.nu.5.
Pactum,quod venditori non liceat ante certum tempus rem redimere, an sit licitum.to.1.pag.356.col.1.in med.nu.8.
Et quid in annuorum redituum emptione.ibid.col.2.in prin.
Pactum reuendendi ad voluntatē emptoris non semper efficit contractum vsurarium.to.1.pag.357.col.2.in med. nu.3.
Pactum de retrouendendo pars pretij censetur,ipsamque iustam æstimationem minuit.to.1.pag.361.col.1.in fin.nu.1.
Pactum de non petendo factum inter debitorem, & creditorem adeo prodest fideiussori etiam absenti, vt sine eius consensu per contrarium pactum tolli nequeat.to.1.pag.202.col.2. in prin.sub nu.8.
Pactum redimendi appositum contractui absque diei definitione,quod tempus habeat: to.1.pag.182.col.1.in fin.nu.1.
Pactum redimendi confertur in voluntatem venditoris.to.1.pag.182.colum.2. in med. sub nu.1.
Pactum redimendi rem venditam, si certum tempus præfinitum non fuerit,in perpetuum ius redimendi tribuit.to.1.pag.183.col.1.in med.sub nu.2.
Et quid si pactum istud redimendi sit iuratum.to.1.pag.184.col.1.in med nu.7.
Pactum redimendi annuos reditus non tollitur præscriptione. tom.1.pag.184. col.1.in fin. nu.8.
Pacta esse seruanda dictat æquitas generalis.to.1.pag.198.col.1.in med.sub n.5.
Et quid de particulari. ibid.
Pactum inire debet homicida non tantum cum vno ex hæredibus occisi, sed & cum omnibus vt condemnationem euadat. tom.1.pag.198.colum.2. in med. sub num.8.
Pactum vt debitor non excussis bonis in carcerem conijciatur, an valeat. to.1. pag.237.col.2.in med.sub nu.7.
Pactum legis commissoriæ sic licitum est fideiussori sicut & creditori. to.1.pag. 327.col.1.in prin.nu.7.
Pactum cōuentum inter creditorem, & debitorem, si pecunia intra certum diē non soluatur,qualiter intelligendum.tom.1.pag.327. colum. prima in med. sub num. 7.
Pactione inita,qua vetitus sit locator rem ipsam alienare, & adiecta ipsius speciali hypotheca,emptor eiusdem rei an sit præcisè cogendus stare locationi. to.1.pag.294.col.1.in prin. sub nu.3.
Pacta quę iuri præstare dicuntur Ciceroni.to.2.pag.394.col.1.in prin. sub nu.6.
Pactum cur iure ciuili non tollatur per pactum,sed tuitione prætoris. ibid.
Pactio futuræ successionis qua ratione sit contra bonos mores.tom.2. pag. 254. col.2.in med. nu.2.
Pactum nudum quod sit.to.2.pag.273.col.2.in med.nu.12.
Pactum nudum iure ciuili nec obligationem parit, nec actionem. ibid.col.2.in fine nume.13.
Pactum nudum iure Canonico, & obligationem, & actionem producit, & quid de pacto nudo à causa.to.2.pag.274.col.2.in fin. nu.14.
Pactum quo filia dote contenta renuntiat paternæ hæreditati, quare improbetur.to.2.pag.280.col.1.in med.nu.1.
Pactum dotale quo pater pollicetur æquis portionibus filios instituturum, iuramento confirmatur: & de eius reuocatione.ibid.col.2.in prin. nu.2.
Pactum à filia de renuntianda hæreditate patri absenti factum, an valeat.to.2. pag.281.col.1. in prin.nu.4.
Pactum hoc an possit fieri fratribus.ibid.in med. nu.5.
Pactum hoc an deficiat ex eo,quod pater consensum pręstitū reuocauerit.ibid. col.2.in prin.nu.7.
Pactum renūciationis hæreditatis paternæ factum eo tempore,quo filia nuptui non tradebatur,an valeat.to.2.pag.284.col.1.in prin. nu.1.
Pactum hoc iuramento præstito à filia factum, quæ religionem ingreditur, an valeat.ibid.in med.nu.2.
Pactum quo hæreditas paterna renuntiatur, excludit filiam à bonis patris et à intestati.to.2.pag.288.col.1.in fin.nu.5.
Pactum nudum cur iure ciuili actionem non pariat.tom.2.pagin.41. colum.2.in med.sub num.9.

Index Alphabeticus.

¶Pacenſes,& Emeritenſes,Valentini,& Illicitani olim iuris Italici fuerunt.tom.1. pag.406.col.2.in med.ſub nu.11.
¶Padrones Hiſpani quid appellent.to.1.pag.65.col.1.in fin.ſub nu.2.
¶Palatium Epiſcopi habet ius immunitatis. tom.1.pag.320. col. prima in med. ſub num.5.
¶Paleſtræ ludus clericis conceſſus eſt.to.1.pag.455.col.2.in med. ſub nu.8.
¶Panormitanus deceptus in etymologia dictionis, Anathema. tom.2.pag.330. col.1.in fin.ſub nu.8.
¶Palmus.to.1.pag.310.col.1.in med. ſub nu.5.
¶Papa,vide in verbo,Pontifex Romanus.
papa quando poſſit mutare teſtatoris vltimam voluntatem,& in aliud commutare.to.1.pag.344.col.1.in fin.ſub nu.7.
papa non poteſt nouum articulum fidei conſtituere, aut efficere aliquam aſſertionem eſſe catholicam,quæ antea catholica non fuerit.tom.1.pag.418. col. 1.in med.nu.2.
papa Gelaſius edidit decretum de libris, qui recipiendi eſſent. tom.1.pag.417. col.2.in fin. ante nu.1.
papæ Leonis ad Flauianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum epiſtola contra Eutychetis perfidiam.to.1.pag.432.col.2. in fin.nu.6.
papæ poteſtas non minor eſt in cauſarum definitionibus, quã conciliorum vniuerſalium.to.1.pag.433.col.1.in med.ſub nu.6.
papa Zepherinus ex canonibus Apoſtolorum ſolum recepit ſexaginta. tom.1. pag.441.col.2.in fin.ſub nu.6.
papa Calixtus primus quatuor temporum ieiunium inſtituit. to.1.pag.456. col. 2.in prin. ſub nu.9.
papa an tenetur ſemel in anno confiteri? tom.2.pag.296.col.2.in med.nu.5.
papa ex cauſa poteſt aliquẽ Regno priuare.to.2.pag.37. col.2. in med.ſub n.10.
papa an poſſit permittere clericis liberam teſtandi facultatem de reditibus beneficiorum.to.2.pag.40. col.1.
papa an poſſit monachis concedere licentiam teſtandi. tom.2. pag.28. col.2.in fine num.10.
papa poteſt monachum à voto continentiæ eximere,& à voto paupertatis.to.2. pag.29.col.1.in prin.nu.11.
papa ſolus poteſt circa matrimonia diſponere.tom.2.pag.167. colum.2. in fin. ſub num.16.
papa qua ratione poſſit matrimonium prohibere,vel permittere. tom.2.pagin. 168.col.1.in prin. nu.17.
papa quando poſſit diſpenſare in matrimonio,legito ſub dictione,Diſpenſatio.
¶Parapherna an poſſint alienari ſine iuramento. tom.2. pagin. 261. colum.1. in fin. ſub num.9.
paraphernorum fructus ad pertineant ad maritum an ad vxorem.to.2.pag.171. col.2.in prin.num.2.
paraphernalia bona an habeant ius prælationis.to.1.pagin.172.colum.2.in fin. ſub num. 1.
¶paraſitorum ars quatenus licita.to.2.pag.482.col.1.in fin.ſub nu.5.
¶parentes debent honorari & obediri à filijs,ne conijciant eos in carcerem ob ciuile debitum.to.1.pag.236.col.2.in prin.ſub nu.3.
¶pariter priuilegiatus non poteſt vti priuilegio ſuo contra habentem par priuilegium.to.1.pag.22.col.2.in med. ſub nu.4.
¶parochiani poſſunt præſcribere ius præſentandi in Eccleſia libera. to.2.pag. 405.col.1.in med.nu.3.
¶partitarum leges ab Alphonſo Rege Decimo conditæ fuerunt.to.1. pag.445. col.2.in prin.ante nu.1.
¶particularis oratio quid.to.1.pag.196.col.1.in fin.ante nu.1.
¶partus ancillarum dotalium ad maritum pertinent, quoties periculum in ſe ſuſcepit.to.1.pag.95.col.1.in fin. ſub nu.3.
partus ancillarum non ſunt in fructu.to.2.pag.479.col.1.in med.nu.6.
¶paruuli Sodomæ abſque vllo proprio peccato ſimul cum adultis peccatoribus igni conſumpti fuerunt.to.2.pag.265.col.2. in med.ſub nu.1.
¶paſcendi ius in alieno agro & priuato poteſt acquiri iure ſeruitutis per vicinos.to.1.pag.126.col.1.in prin. ſub num.2.
paſcere animalia an poſſit prohibere dominus agri poſt collectas fruges. to.1. pag.125.col.2.in prin. ſub nu.1.
paſcendi ius quanto tempore præſcribatur? tom.1.pagin.222.colum.2.in med. ſub num. 11.
paſcendi ſeruitus an ſit realis vel perſonalis. tom.1.pag.222. colum. ſecunda in fin.ſub num.11.
paſcuis publicis vti poteſt dominus loci, vt incola: in eis autem nullum dominium habet,quamuis in eo loco iuriſdictionem ciuilem & criminalem exerceat.to.1.pag.125.col.1.in med.ſub num.1.
Et quid in hoc caſu apud Hiſpaniarum auditoria forenſi vſu receptum ſit. ibid.
¶paſcha noſtrum non celebramus eo die, quo Iudæi ſuum celebrabant, ne Iudaiſmum ſequamur,tom.1.pag.215.col.2.in prin. ſub nu.1.
paſcua communia ſi non ſufficiunt omnibus ſocijs, cui ſint tradenda. to.1.pag. 223.col.2.in prin. ſub nu.11.
¶paſſus quid ſpacij contineat? to.1.pag.310.col.1.in prin. ſub nu.5.
¶paſtoris liber apocryphus,to.1.pag.440.col.1.in prin. ſub nu.3.
¶pater vendere filios qualiter poſſit.vide in verbo,Vendere.
patri etiam Principi non licet filium inuitum ob fidem hoſti dare, etiam vt ſe redimat.to.1.pag.374.col.2.in fi.ſub nu.4.
pater poteſt cogi à filio vrgente dira fame vendito,vt eum redimat, & liberet ſi pater fœliciorem fuerit nactus fortunam. tom.1.pag.374. colum. ſecunda in fin. ſub num.4.
patre nobili natus,& matre ignobili,nobilis eſt.pag.407.col.1.in prin.ſub n.11.
patrimonialia beneficia.vide in verbo,Ius patronatus.
pater non poteſt alienare bona aduentitia filij,& ſi alienauerit quid iure Regio ſit ſtatutum.to.1.pag.180.col.2.in fin. ſub nu.5.
pater poteſt quandoque alienare rem aduẽtitiam filijfamilias decreto iudicis. to.1.pag.281.col.1.in prin. nu.6.
pater per alienationem voluntariam, an amittat ſtatim vſumfructum, iſque filio deferatur.ibid.col.2.in med.nu.7.
pater quando poſſit cogi à iudice, vt præſtet licentiam filiofamilias ad agendum in iudicio.to.1.pag.181.col.2.in fin.& col.ſeq.in prin. ſub nu.7.
pater an teneatur ſoluere pœnam pecuniariam,qua filius eſt mulctatus? tom.1. pag.269.col.1.in med.ſub nu.7.
pater non poteſt verè meliorare filium vnicum. tom. ſecundo pag.227.colum. 1.in prin. nu.3.
pater poteſt aliquando vni filiorum vel hæredum emphyteuſim prælegare. to. 1.pag.302.col.2.in fi.nu.3.
pater non portabit iniquitatem filij,nec filius iniquitatem patris.to.1. pag.265. col.1.in med.ante nu.1.
pater Euripidis qua ignominia fuit notatus apud Boeotas.tom.1.pag.237.col.2. in prin.ſub nu.6.
pater habet vſumfructum in illis bonis,quæ filiusfamilias habuit,antequam fieret clericus.to.2.pag.42.col.2.in med.ſub nu.2.
pater quo pacto filio ſuccedat ab inteſtato.to.2.pag.104. colum.ſecunda in fin. ſub num.1.
pater tenetur alere filiam nuptam abſque dote, ſi ipſa ſine eius conſenſu non nupſerit.to.2.pag.170.col.1.in med. ſub nu.2.
Et quid ſi patre inuito nupſit.to.2.pag.139.col.2.in fin.nu.7.
pater an teneatur alimenta præſtare filijs legitimis vel illegitimis,legito ſub dictione,Alimenta.
pater an poſſit occidere filiam adulteram,& virum cum ea deprehenſum. to.2. pag.185.col.1.in med. ſub nu.2.
pater poteſt vendere filium ob famem.to.2.pag.479.col.1.in fin. ſub nu.6.& vide ſupra neceſſitas.
pater ex lege Regia meliorans filium indignum, aut minus dignum, an peccet. to.2.pag.495.col.1.in fi.ſub nu.7.
patri an poſſit filiusfamilias donare cauſa mortis abſque iudicis authoritate.to. 2.pag.15.col.1.in fi.nu.7.
patre accipiente emphyteuſim pro ſe & filijs, eo mortuo, an competat filijs emphyteuſis ex mortis cauſa capione.to.2.pag.19.col.2.in med.nu.26.
patre accipiente emphyteuſim pro ſe & filijs,an eo mortuo maſculi excludant fœminas.to.2.pag.67.col.1. in med.nu.2.
patris conſenſus qualiter præſtari debeat donationi cauſa mortis factæ per filium familias.to.2.pag.15.col.2.in fin.ſub nu.10.
patriæ poteſtatis,& emancipationis differentia in quibus hodie ſublata? to.2. pag.390.col.2.in fin. ſub nu.3.
¶patronus Eccleſiæ collegialis non habet ex dotatione, aut conſtructione ius præſentandi rectorem, vel prælatum.tom.2.pagin.405.colum. prima in fine ſub nume.3.
patronus teneatur digniorem præſentare Epiſcopo ad beneficij inſtitutionem. to.2.pag.494.col.1. in fin.nu.5.
¶patronatus ius an in venditione omnium bonorum includatur: tom.2.in med. nu.4.& vide in verbo,Ius patronatus.
patronatus ius an fundo vendito, in quo eſt Eccleſia, tranſeat in emptorem? to.1.pag.193.col.1.in fin.nu.3.
patriarcharum ſedes quatuor, & quo ordine fuerint olim connumeratæ: to.1. pag.426.col.2.in fi.nu.13.
patruo ætate maiori præfertur nepos ætate minor in primogenio, & maioratu.to.1.pag.133.col.2.in fin.nu.7.
patruo itidem præfertur neptis.to.1.pag.134.col.1.in med.nu.8.
patruo in maioratibus præfertur nepos, etiam ſi poſt primogenitum expreſſim vocatus ſit ſecundo genitus.tom.1.pag.135.col.2.in med. nu.11.
patibulum vulgo furca appellatur.to.1.pag.410.col.1.in fi.ſub nu.2.
patibulum appenſos ſtatim examinat,crux autem affixos diu ex cruciat.ibidem.
pati omnia mala debet quis, quàm peccato conſentire. tom.1.pag.156.col.2.in med.ſub nu.9.
¶pauli Caſtrenſis ſententia in conſilio 361.dubio 4. lib.1.perpẽditur. to.1.pag. 29.col.2.in med.ſub nu.8.
pauli Caſtrenſis ſententia latè examinatur, de donatione omnium bonorum reſeruato vſufructu.to.1.pag.366.col.1.in med.nu.1.
pauli Caſtrenſis opinio examinatur, in l.ſi teſtamentum. ff.de teſtamentis.to.1. pag.344.col.2.in fi.ſub nu.8.
pauli Caſtrenſis opinio de exequendis inſtrumentis.to.1.pagin.281.colum.1.in prin.ſub nu.1.
paupertas an probetur eo ipſo,quod probatur quem tot bona habere,non plura? to.1.pag.258.col.1.in prin.nu.3.
pauperitatem,vel diuitias allegans,tenetur ea probare.tom.1.pag.257.colum.2. in fin.num.2.
paupertas culpa quæſita an habeat priuilegia paupertatis. to.1.pag.299. col.1. in fin.ſub nu.9.
pauperis teſtimonium an & quando admittatur? to.1. pag.259. colum.2. in fine ſub nu.8.
pauperes poſſunt vocare quoslibet ad curiam regis in prima inſtãtia. to.1.pag. 18.col.1.in fi.nu.1.& pag.19.col.1.in prin.nu.3.
pauper effectus culpa ſua,nempe luxu,gula,ludo,aut ob crimen, an gaudeat priuilegio trahendi reos ad curiam.to.1.pag.19.col.1.in med. ſub nu.3.
pauper quis dicatur.ibid.pag.19.col.1.in fin.ſub nu.3.
pauperibus litigantibus an ſint publico ſtipendio dandi aduocati. to.1.pag.19. col.1.in fin.nu.4.
pauperi litiganti an cogatur aduerſarius litis expenſas ſoluere. ibidem colum. 2.in medio.nu.5.
pauperum cauſæ & miſerabilium perſonarum breuiter ac ſemota dilatione definiendæ ſunt.to.1.pag.22.col.2.in prin. ſub nu.3.
pauperi apud Gallos cum Rege litiganti tenetur Rex ſoluere expenſas, ſi non ſit aduocatus publico ſtipendio conſtitutus.tom.1.pag.19.colum.2. in princ. ſub nume.4.
pauperes non poſſunt vti priuilegio ad curiam vocandi,in cauſa, quæ eſt minor ſex mille marauedinis æreis.tomo 1,pag.22.col.2.in prin.ſub nu.3.

pauper

Index Alphabeticus.

Pauper & miſerabilis perſona,quæ dici debeat, relinquitur arbitrio iudicis. to. 1.pag.19.col.1.in fin.ſub nu.3.
pauperum cauſæ ex decreto Cæſaris die ſabbati cuiuſlibet hebdomadę examinari debent.to.1.pag.22.col.2.in prin.ſub nu.3.
pauperes an poſſint vti priuilegio ad curiam vocandi eum qui par priuilegium habet.to.1.pag.22.col.2.in med.nu.4.
¶Pauperibus factum legatum poſt diem an ante diẽ diſtribui poſſit eiſdem. to. 2.pag.90.col.1.in med.ſub nu.5.
pauperibus an & quo iure ſit facienda reſtitutio.to.2.pag.476.col.1.in fin.nu.6. & pag.517.col.1.in med.nu.2.
pauperum hæredum inſtitutio incerta valet,& ibi qualiter ſit intelligenda. to.2. pag.54.col.2.in fin. nu.14.
paupertas poſt ſponſalia eueniens an ea diſſoluere poſſit.to.2. pag.117.col.2.in med. num.4.
paupertas excuſat à præſenti reſtitutione.to.2.pag.469.col.2.in med.nu.2.
pauperibus legata quo tempore præſcribantur? tom.2. pagin.379. colum.2 in fin. ſub num.3.
¶Pauſanias Lacedemonius.to.1.pag.315.col.2.in med.ſub nu.17.
¶Peccatum eſt agere contra propriæ conſcientiæ dictamen. tom.1.pagin.145. col.1.in fin.nu.1.
peccat mortaliter,qui actum agit illum eſſe mortale crimen opinatus.to.1.pag. 145.col.1.in fin.ſub nu.1.
peccatum non eſt expectare tempus,quo res venialis exponatur, vt vilius ematur,cum tamen iuſto pretio emptio fiat.to.1.pag.245.col.1. in prin.ſub nu.4.
peccatum veniale commit it is,qui mendacium in iudicio dixerit, quo cauſam iuſtam ab aduerſarij calumnijs tutius defenderet, modo abſit iuramentum. to.1.pag.151.col.2.in prin. ſub nu.2.
peccatum tollitur per baptiſmum.to.1.pag.276.col.1.in med.nu.4.
peccata parentum an imputentur filijs, quæ commiſſa fuerunt poſt eorum natiuitatem.to.1.pag.268.col.1.in fin.ſub nu.6.
¶Peccatum mortale,an priuet ſuffragiorum Eccleſiæ communione.tom.2.pag. 317.col.2.in fin.nu.3.
peccatum veniale fit per conſuetudinem mortale.tom.2.pagin.324.colum.1.in fin.num.7.
peccatum an poſſit contingere per ignorantiam, & an iuſtè puniatur.to.2.pag. 341.col.2.in fin.ſub nu.16.& pag.342.col.2. nu.17.
peccatum abſque voluntate eſſe non poteſt. tom.2.pag.342. colum. ſecunda in fin. num.17.
peccatum mortale eſt, & dicitur excommunicatio. tom.2.pagin.293. colum.1. in med.nu.5.
peccatum mortale non eſt ſine confeſſione ad Euchariſtiam accedere, ſi homo aliàs ſit contritus,vt volunt Caiet.Palud.Adrianus, & Panor.tom.2.pag.297. col.2.in med.ſub nu.7.
peccator etiam mortalis criminis reus ſub generalibus Eccleſiæ ſuffragijs pro membris eius inſtitutis comprehenditur.tomo ſecundo pagin. 317. colum.2. in fine num. 3.
¶Peculium profectitium an cadat in publicationem bonorum delinquẽte filio, & eius bonis publicatis.to.1.pag.269.col.2.in prin. ſub nu 7.
peculium aduentitium an poſſit publicari ob crimen filij familias.tom.1.pag. 269.col.1.in fin.ſub nu.7.
peculium caſtrenſe,aduentitium, & profectitium in aliquibus caſibus lege vel ſtatuto publicari poſſunt,etiam in læſionem patris innocentis. ibid.col.2.in med.ſub nu.7.
¶Pecunia mutuò recepta an veniat in generalem bonorum hypothecam. to.1. pag.366.col.2.in prin. nu.2.
pecuniam condicere quis poſſit.to.1.pag.90.col.2.in med. ſub nu.1.
pecunia non poteſt eo pacto dari, vt lucrum ex ea acquiſitum commune ſit,periculum vero ipſius immineat exercenti negotia.tom.1.pag.324.col. prima in med.num.3.
pecunia an poſſit pluris æſtimari in priuatis commertijs quàm publicè ſit æſtimata.to.1.pag.494. col.1.in fin. nu.3.
pecunia duplici ratione in pretio habetur,ſcilicet tanquam res, & tanquam ſignatum numiſma.ibid.
pecuniæ permutatio.vide in verbo,cambire.
pecuniæ vſus improprius.to.1.pag.494.col.2.in med.ſub nu.4.
pecuniæ bonitas extrinſeca,& intrinſeca quæ ſit? tom.1. pag. 495. colum.2.in med.ſub nu.6.
pecuniæ bonitas intrinſeca an ſit conſideranda iuxta tempus contractus, vel ſolutionis.to.1.pag.496.col.1.in med.nu.2.
pecuniæ mutatio poſt moram an noceat vel profit creditori. ibid. colum.2. in med.num.4.
pecunia vſu conſumitur qualiter intelligenda ſit hæc propoſitio.to.1.pag 321. col.1.in fin. ſub nu.5.
pecunia de ſe non fructificat nec parit.ibid.col.2.in prin.
pecuniarum ſocietas ad damnum & lucrum quando ſit licita.to.1. pag.323. col. 2.in fin.num.2.
pecunia credita ludens an teneatur promiſſam pecuniam lucranti ſoluere in animæ iudicio.to.2.pag.488.col.1. in prin.nu.8.
pecuniæ non numeratæ exceptio hodie quo modo admittatur.tom.2.pag.235. col.1.in fin. ſub nu.10
¶Pedum aut manuum poſitio,an ſit neceſſaria ad acquiſitionem poſſeſſionis.to. 2.pag.372.col.2.in fin.ſub nu.1.
¶Penſiones eccleſiaſticæ an vacent per matrimonij contractum.to.2. pag.152. col.1.in fin.& col.2.in prin. nu.6.
penſionarius licitè, & iure poteſt proprio teſtamento diſponere de reditibus eccleſiaſticis ex penſione perceptis to.2.pag.40.col.1.in med. ſub nu.6.
penſiones rei venditæ an pertineant ad emptorem quando dies ſolutionis nõdum ceſſerit tempore venditionis.to.1.pag.206.col.2. in med.nu.3.
penſio eccleſiaſtica qualiter debetur penſionario defuncto.to.1.pag.209.col.1. in med.nu.13.
penſio eccleſiaſtica vſufructui ſimilis eſt.ibid.
penſio emphyteutica qualiter ſit fructibus pignoris æquipollenda. tom.1.pag. 320.col.2.in fin.ſub nu.4.
penſitationum genera.to.1.pag.195.col.2. in fi.nu.4.
penſio remittitur coloms propter ſterilitatem. tom.primo pag.99.colum.2.in med.per tot.
penſio an poſſit conſtitui ſuper beneficio iuris patronatus laicorum,abſque eorum conſenſu.to.1.pag.123.col.2.in med.nu.10.
penſio non admittitur in beneficijs pertinentibus ad ius patronatus regium.to. 1.pag.124.col.1.in med.ſub nu.10.
penſio non admittitur apud Hiſpanos in beneficijs patrimonialibus. ibid.in fin.
penſio quoties in titulum beneficij datur etiam per Romanum Pontificem ex reditibus beneficij pertinentis ad ius patronatus laicorum, tunc omnia examinanda ſunt,& iudicanda, vt ipſummet principale beneficium. ibid,pagin. 124.col.1.in med. ſub nu.10.
pendente appellatione, vide appellatione pendente,
pendente reſtitutionis in integrum lite an ſit locus exequutioni trium ſententiarum conformium.to.1.pag.89.col.2.in fin.nu.7.
penus ſi legata ſit præter vinum,omnis penus legata videtur excepto vino.to.1. pag.254.col.2.in med.ſub nu.5.
penus omnis præter vinum,quod Romæ eſt,ſi legata ſit, ſola penus, quæ Romæ eſt,legata videtur. ibid.
¶Pentametrum liber apud Burchardum dicitur Centimetrum. tom.1. pag.440. col.1.in fin.ſub nu.4.
¶Pentecoſte appellatur totus numerus quinquaginta dierum. to.1.pag.450.col. 1.in med.ſub nu.7.
¶Pepion quis numus fuerit.to.1. pag.486.col.1. in fin.nu.5.
percuſſorem fugientem qui occiderit irregularis fit. to.2. pag.464. col.1.in fin. ſub num.3.
¶percutiens alterum reſtituere tenetur damnum percuſſionis.to.2.pag.485.col. 2.in fin.ſub nu.7.
¶peregrinis exteris res ad victum neceſſariæ iuſto pretio vendi debent. tom.1. pag.375.col.2.in fin. ſub nu.5.
Et cui incumbat huius rei cura ibid.
¶periculum rei ante adhibitam menſuram an ſit emptoris vel venditoris. to.1. pag.110.col.2.in prin.nu.6.
periculum & commodum rei venditæ pertinet ad emptorem poſt perfectam venditionem.to.1.pag.206.col.2.in prin. nu.2.
¶perfectæ donationi incontinenti poteſt adjci conditio modusue non ex interuallo.to.1.pag.200.col.1.in fin.nu.1.
¶percuſſio alapæ eodem impetu iterata,an faciat nouum crimen.to.1.pag.278. col.2.in fin.ſub nu 8.
¶periurium ſemper eſt mortale peccatum, etiam in re leuiſſima. to,1. pag.145. col.2.in fi. ſub nu.2.
periurus an ſit interrogatus,vide in verbo, Interrogatur.
periurij nonnullæ differentiæ.to.1.pag.153.col.1.in prin.& med. ſub nu 5.
periurium eſt ex omiſſione,& commiſſione.ibid.in med.
periurium quid propriè.tom.2.pag.246.col.1.in med. ſub nu.4. & pag 247.col. 1.in fi.ſub nu.9.
periurij granitas,& an ſit maius crimen homicidio.tomo 2. pag. 248. colum.1. in prin.& med.nu.1.
periurium etiam in re leuiſſima eſt peccatum ſemper mortale. tom.1. pag.145. col.2.in fin.ſub nu.2.& to.2.pag.227. col.1. in prin.nu.4.
periurium lege pontificia & ſeculari puniri poteſt. tom.2.pag. 248. colum.2.in med.nu.2.
periurij pœna iure canonico.to.2.pag.248.col.2.in med.nu.3.
periurium poteſt ciuili lege puniri.to.2.pag.149.col.1.in med ſub nu 20.
periurus contrahere matrimonium non debet, tamen ſi contrahat, tenet contractus.to.2.pag.147.col.1.in med. nu.2.
periurus an ſit infami. infamia iuris.to.2.pag.249.col.1.in prin.nu.4.
periurus ratione iuramenti de calumnia an ſit puniendus.tom.2.pag.250. col.1. in fin.nu.7.
¶permutatio abſque conſenſu patroni laici facta, vel eo non vocato an ſit nulla ipſo iure, vel eo contradicente per ſententiam reſcindenda. to.1. pag.122. col.2.in fin.nu.9.
Et quid de permutatione beneficiorum pertinentium ad ius patronatus regiũ. to.1.pag.123.col.1.in fin.ſub nu.9.
Et quid de hoc ſit ſtatutum apud Gallos.ibid.
permutationes canonicatuum, quæ per electionẽ in Eccleſijs cathedralib. conferuntur,apud Hiſpanos non admittũtur.to.2.pag.123.col.2.in prin.ſub n.9.
Et quid de beneficijs patrimonialibus in diœceſibus Palentina,Burgenſi & Calagurritana.ibid.
permutare pecuniam,& de Cambio,vide in verbo, Cambire.
permutationes beneficiorum an patiantur beneficium.l.2. de reſcind.venditio. to.1.pag.213.col.2.in prin.ſub nu.12.
perſonarum ob dignitatem & excellentiam poteſt iudex ſententiam minuere. to.1.pag.86.col.1.in fin.ſub nu.8.
perſonæ eccleſiaſticæ locum habent deciſionis.l.quoties. C. de rei vendicat.to. 1.pag.307.col.1. in med.nu.4.
perſarum Reges ex Metaſthene,Philone & Græcis hiſtoriographis ſacræ ſcripturæ intelligentiam.to.1.pag.421.col.2.in nu.6.
perſonæ miſerabiles poſſunt vocare quoſlibet ad curiam Regis in prima cauſæ inſtantia.to.1.pag.18.col.1. in fi.nu.1.
¶peſtis cauſa abſentibus an debeantur diſtributiones quotidianæ.to.1.pag.371. col.1.in fin.ſub nu.8.
¶petens mutuum ab eo,quem ſcit non niſi ſub vſuris mutuaturum, non peccat. to.2.pag.229.col.1.in med.ſub nu.10.
petens hæreditatem non tenetur probare defunctum dominium rei petitæ tempore mortis habuiſſe.to.1.pag.39.col.2.in prin. ſub nu.2.
petitio hæreditatis eſt iudicium vniuerſale,ibid.in prin.nu.1.

Index Alphabeticus.

Petitio hæreditatis qualiter proponenda sit. ibid.
petitio hæreditatis cur non detur contra titulo possidentem, ratio. to. 1. pag. 39. col. 1. in med. nu. 2.
petitione hæreditatis quando non sit agendum. ibid. in med.
petitio hæreditatis differt ab actione rei vendicationis. ibid. colum. 2. in princ. sub num. 2.
petitio hæreditatis datur contra possidentem titulo acquisito post mortem testatoris. to. 1. pag. 39. col. 2. in med. nu. 3.
petitio hæreditatis an detur contra possidentem titulo putatiuo. to. 1. pag. 40. col. 1. in med. nu. 4.
petitio hæreditatis non datur contra possidẽtem titulo acquisito ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conueniri. ibid. col. 2. in med. nu. 5.
petitio hæreditatis an detur contra emptorem rerum hæreditariarum. tom. 1. pag. 39. col. 2. in fin. sub nu. 3.
petens alterius tanquàm intestati hæreditatem, satis probat intestatum decessisse, eo ipso quod hoc allegat, nisi contrarium probetur, & inibi examinantur verba Bartoli in l. is potest. ff. de acquir. hæred. tom. 1. pagin. 258. col. 2. in med. num. 5.
petens licentiam à Rege, vt constituat maioratum an teneatur mentionem facere filiorum omnium, quos habet. to. 1. pag. 234. col. 1. in prin. nu. 9.
petitorium an possit suspendi per possessorium in causa nobilitatis. to. 1. pagin. 213. col. 2. in prin. nu. 12.
petitorio qualiter potuerit agi ab actore, & reo circa intellectum Clemen. 1. de causa possess. to. 1. pag. 214. col. 1. in fin. sub nu. 13.
petitio reductionis est querela potius quàm appellatio. tom. 1. pag. 283. col. 2. in fin. sub nu. 2.
¶Petri, & Eccl. fiæ Romanæ primatus à Gelasio ex diuino elogio deducitur. to. 1. pag. 425. col. 2. in med. nu. 11.
Petri & Pauli Apostolorum Martyrium. to. 1. pag. 426. col. 1. in med. nu. 12.
Petri inuerarium, quod appellatur sancti Clementis, libri octo apocryphi. to. 1. pag. 49. col. 1. in med. sub nu. 2.
Petrus & Paulus quo anno martyrio coronati, & occisi fuerint. tom. 1. pag. 426. col. 1. in fin. sub nu. 2.
Petrus & Paulus apparuerunt Constantino Magno summæ crudelitatis improbantes decretum. tom. 1. pag. 434. col. 2. in med. sub nu. 8.
¶Pietatis causa an illa conditio, Si sine liberis decesserit, intelligatur de masculis substituta Ecclesia. to. 2. pag. 91. col. 2. in prin. sub nu. 3.
¶Pignus propriè dicitur cum res traditur creditori. tom. 1. pagin. 46. colum. 1. in prin. sub nu. 7.
pignori dari filios, vide in dictione, Vendere.
¶Pignorationes. to. 2. pag. 503. col. 2. in prin. sub nu. 4.
¶Pinsari locus in Nemeti declaratur. to. 1. pag. 404. col. 2. in med. sub nu. 6.
¶Piscationis, & venationis materia. to. 2. pag. 496. col. 2. cum sequentibus.
piscatiæ & venationis interesse dari potest. to. 2. pag. 501. col. 1. in princ. nu. 12.
piscatoris, & venatoris percussi operæ æstimari possunt, & debent. ibid.
¶Piscina quid? to. 2. pag. 502. col. 1. in med. sub nu. 15.
¶Pœna culpam præmittit. to. 2. pag. 427. col. 1. in fin. nu. 1.
pœna non propriè dicitur irregularitas. ibid.
pœna ordinaria non punitur homicidium, si defecerit animus ad occisionem, & quo modo hic animus colligatur. to. 2. pag. 444. col. 1. in fin. nu. 1.
pœna à iure inducta contra non exequentes vltimas voluntates, an requirat sententiam. to. 2. pag. 36. col. 1. in fin. sub nu. 8.
pœna adiecta in testamento qualiter committatur. to. secundo pag. 94. col. 2. in princ. num. 7.
pœna adulterij non habet locum in coitu cum sponsa alterius de futuro. tom. 2. pag. 109. col. 1. in med. nu. 8.
pœna à contractu matrimonij est omnino reijcienda. tom. 2. pag. 137. colum. 2. in fin. nu. 5.
pœna non debetur in foro conscientiæ etiam ipso iure à lege inducta. to. 2. pag. 158. col. 2. in prin. nu. 10.
pœna non debetur in foro conscientiæ, etiam si à lege dictum sit, vt sine sententia debeatur. to. 2. pag. 159. col. 1. in med. sub nu. 10.
pœna laici committentis incestum. to. 2. pag. 157. col. 2. in prin. nu. 2.
pœna conuentionalis an debeatur in foro conscientiæ. tomo. 1. pag. 159. col. 1. in fin. num. 11.
pœna debetur in foro conscientiæ quando ex parte recipientis est damni restitutio. ibid. col. 2. in prin. & med. sub nu. 12. & in fi. sub nu. 14.
pœna præscribi potest etiam mala fide. to. 2. pag. 160. col. 1. in med. nu. 16.
pœna à testatore adiecta in foro conscientiæ debetur. tom. 2. pag. 160. col. 2. in med. sub nu. 17.
pœna amissionis bonorum statuta contra incestas nuptias contrahentes variè intelligitur. to. 2. pag. 160. col. 2, in fi. nu. 18. & seqq.
pœna amissionis bonorum à iure inducta ipso facto etiam ab hæredibus delinquentis exigitur. to. 2. pag. 157. col. 2. in med. nu. 6.
pœna partim remittitur propter iustum dolorem delinquentis. tom. 2. pag. 186. col. 2. in prin. nu. 11.
pœna criminis illius, qui causam dedit abortioni. tom. 2. pag. 451. col. 1. in prin. & per tot. nu. 1.
pœna mortis quo iure adultero imponitur? atque inibi pœna adulterij explicatur. to. 2. pag. 187. col. 2. per tot. sub nu. 16. & 17.
pœna mortis pro adulterio an iustè à lege inferri possit. ibid. nu. 7.
pœna Auth. hoc amplius, an sit statuta ipso iure. to. 2. pag. 36. col. 1. in fin. nu. 8.
pœna periurij iure canonico quæ sit; to. 2. pag. 248. col. 2. in med. nu. 3.
pœnam adijcere promissioni contrahendi matrimonij bonis moribus refragatur. to. 2. pag. 8. col. 1. in fine. sub nu. 16.
pœnalis stipulatio apposita promissioni de non reuocando testamento vel non contrahendo matrimonio, est contra bonos mores. tom. 2. pag. 254. colum. 2. in med. nu. 3.
pœnam licitam exigens ex conuentione non peccat, & an illa debeatur, etiam si non petatur. to. 2. pag. 159. col. 1. in fin. nu. 11.
pœnalem legem non esse in animæ iudicio seruandam quo modo sit accipiendum. to. 2. pag. 498. col. 1. in med. sub nu. 6.
pœnæ omissio à lege facta in aliquo actu non arguit illum actum esse licitum. to. 2. pag. 112. col. 2. in prin. sub nu. 9.
pœnæ à legibus statutæ contra fœminas secundo nubentes iure canonico tolluntur. to. 2. pag. 140. col. 2. in fin. nu. 5. & col. seq. in prin.
pœnæ censuræ à canonibus inductæ locum habent in foro conscientiæ. tom. 2. pag. 398. col. 1. in fin. sub nu. 8.
pœnæ adiectio nulla est, si principalis contractus est nullus. tom. 2. pag. 270. col. 2. in fin. nu. 4.
Pœnitentia solennis irregularitatem confert. tom. 2. pagin. 430. colum. secunda in medio nu. 10.
Pœnitentiæ sacramentum non tantum ægrotis, sed & sanis tempore interdicti poterit ministrari. to. 2. pag. 362. col. 2. in fin. nu. 1.
¶Pœna talionis vnde originem habuerit, & an ea hodie obtineat. to. 1. pag. 270. col. 2. in fin. nu. 1.
pœna tantum pecuniaria an iustè puniri possit homicidium. to. 1. pag. 271. col. 1. in med. num. 2.
pœna pecuniaria grauius punitur nobilis, aut constitutus in dignitate, quàm plebeius. to. 1. pag. 271. col. 2. in fin. nu. 3.
pœna ignominiosa non sunt afficiendi nobiles, nec torquendi sicut plebei. to. 1. pag. 272. col. 1. in prin. nu. 4.
Et an in pœnis relatiuis, & vbi quis ex lege puniendus est eadem pœna deferendum sit nobilitati ac dignitari personarum. ibid. in med.
pœna amputationis manus dextræ etiam si delinquens eam non habeat in sinistra exequenda est. to. 1. pag. 272. col. 2. in prin. nu. 5.
pœna est remittenda vel minuenda delinquenti ob insignem eius peritiam, seu ex eo quod artifex sit celebris magnique nominis, & ideo Reipublicæ maximè vtilis. ibid. in med. nu. 6.
pœna mortis puniri iuste potest furtum: & inibi de tribus furtis, & de vno graui, & enormi puniendo. ibid. in fin. nu. 7.
pœna legis potest quandoque à iudice vel minui vel augeri ex iusta causa. to. 1. pag. 273. col. 2. in med. nu. 8.
pœna vim inferentibus meretricibus, vide in verbo, Meretrix.
pœna est iuxta proportionem delicti constituenda attenta qualitate iniuriam inferentis, & eius cui fuerit illata. to. 1. pag. 271. col. 1. in prin. sub nu. 2.
pœnalis constitutio quàdo sit extendenda. to. 1. pag. 192. col. 1. in med. sub nu. 5.
pœna appositæ pro conseruanda pace an possit remitti in præiudicium fisci vel Ecclesiæ. to. 1. pag. 206. col. 1. in prin. nu. 18.
pœna cæteris an imponi possit. to. 1. pag. 157. col. 2. in fin. sub nu. 14.
pœna amputationis alicuius membri & mortis in lege definita, an incipiẽdum à minore. to. 1. pag. 279. col. 2. in prin. nu. 9.
pœnæ pecuniariæ quo modo distribuendæ à iudicibus ecclesiasticis? to. 1. pag. 274. col. 1. in med. sub nu. 9.
pœnæ consentire videtur, qui non appellat à sententia, lata in capitali causa, & ea sententia transit in rem iudicatam. to. 1. pag. 269. col. 2. in fin. sub nu. 8.
pœna talionis quomodo intelligenda. tom. 1. pag. 271. col. 1. in prin. sub nu. 1.
pœna est minuenda propter publicam Reipublicæ vtilitatem. tom. 1. pag. 272. col. 2. in med. sub nu. 6.
pœna legis minui vel augeri a iudice proprio iudicio. to. 1. pag. 273. colum. 2. in med. sub num 8.
pœna pecuniaria clerico ob iniuriam irrogata, quo modo sit distribuenda. to. 1. pag. 274. col. 1. in med. nu. 10.
pœna ob falsos testes bis afferentem qualiter augenda sit. to. 1. pag. 279. col. 1. in med. sub nu. 8.
pœna sagittarum non est exercenda, nisi prius faucibus compressis strãguletur quis. to. 1. pag. 280. col. 1. in med. sub nu. 10.
pœnitens an possit propria crimina sacerdoti per scripta tradere. to. 1. pag. 287. col. 2. in prin. sub nu. 6.
pœnitentia siue publica siue solennis plurimum differt à punitione externa. to. 1. pag. 275. col. 2. in fi. sub nu. 3.
pœnæ contra alienantes res Ecclesiæ qualiter sunt admittendæ. to. 1. pag. 298. col. 2. in med. sub nu. 7.
pœna æterna & spirituali nunquam puniuntur innocentes diuino iudicio. to. 1. pag. 265. col. 2. in fi. & col. seq. in prin. sub nu. 1.
pœna pecuniaria, & non corporali potest quis puniri ob alterius crimen. to. 1. pag. 268. col. 2. in fin. nu. 7.
pœna ignominiosa an sufficiat loco solutionis. tom. 1. pag. 237. colum. 1. in med. sub num. 6.
pœna pecuniaria quando sit mutanda in corporalem. to. 1. pag. 238. colum. 1. in med. sub nu. 8.
pœna pecuniaria non potest mutari in corporalem actore inuito, & hoc in priuato accusatore, sed si fisco applicetur potest mutari. to. 1. pag. 238. col. 1. in med sub nu. 8.
pœna sequitur criminis auctorem. to. 1. pag. 265. col. 1. in med. ante nu. 1.
pœna quàdoque absque culpa diuino vel humano iudicio infertur, quamuis ex lege iustitiæ absque culpa & causa nemo sit puniendus. ibid. sub nu. 1.
pœna temporali bonorum, & corporis quandoque Deus optimus maximus ob alterius culpam innocentes afficere dignatur ex causis humano iudicio occultis, & latentibus. to. 1. pag. 265. col. 2. in med. sub nu. 1.
pœna commissi odiosa est. to. 1. pag. 348. col. 1. in fin. sub nu. 1.
pœna corporis puniri innocentes an aliquando possit humana lex imitatione diuini iudicij. to. 1. pag. 265. col. 2. in med. sub nu. 1.
pœnæ aduersus hæreticorum filios ætate Diui Augustini nondum fuere à canonibus statutæ. to. 1. pag. 268. col. 2. in med. sub nu. 6.
pœnitentiæ sacramentum nequaquam negari potest vltimo damnatis supplicio, si hi verè pœniteant, etiam si atrocissima perpetrauerint crimina. tom. 1. pag. 239. col. 2. in fin. sub nu. 11.
Etiam tempore interdicti. ibid.
Et quid de sacramento Eucharistiæ, aut extremæ vnctionis. ibid.

pœna

Pœna crucis ante Christi passionem vbiq; locorum infamis erat to. 1. pag. 411. col. 1. in prin. sub nu. 3.
Pœnitentiæ locus est in contractu donationis. to. 1. pagin. 201. col. 2. in medio sub num. 7.
Pœnitentiam non admittit contractus innominatus, vbi gratia vnius tantum ex pacificentibus fit. to. 1. pagin. 202. col. 2. in prin. sub nu. 8.
Pœnitentiæ locus, an sit in contractibus innominatis matrimonij fauore. to. 1. pag. 205. col. 1. in prin. sub nu. 15.
Pœnitentia licita est in cõtractibus innominatis, etiam ad pium opus celebratis. ibid. in fin. sub nu. 16.
Pœnitentes ex iudicis ecclesiastici sententia nõ sunt quo ad alia crimina iudici ecclesiastico subiecti, vt necessario sint apud eundem accusandi. to. 1. pag. 112. col. 1. in med. nu. 3.
Pœnitentia solennis, quæ sit. to. 1. pagin. 112. col. 1. in fin. sub nu. 3. & pagin. 275. col. 2. in med. sub nu. 3.
Pœna à iudice per sententiam infricta non potest ab eo mitigari, & mutari, nisi in continenti. to. 1. pagin. 114. col. 1. in prin. sub nu. 5.
Et an crimine hæresis hoc fieri possit. ibid.
Pœna aduersus iudices ecclesiasticos statuta iure Regio. to. 1. pagin. 116. col. 1. in med. sub nu. 3.
Pœnæ statutæ sunt in hoc Regno Castellæ aduersus eos, qui impetrant à summo Pontifice ea, quæ sunt regij iuris patronatus. to. 1. pagin. 118. col. 2. in princ. sub nu. 3.
Pœnitentiæ sacramenti, qui sit verus minister. to. 1. pag. 188. col. 1. in fin. nu. 11.
Pœna adulterantis monetam, quæ sit. to. 1. pagin. 498. col. 1. per tot. sub nu. 3.
Pœnitentiæ sacramenti, qui sit verus minister. to. 1. pag. 188. col. 1. in fin. nu. 11.
Pœnæ adulterantis monetam, quæ sit. to. 1. pag. 498. col. 1. per tot. sub nu. 3.
Pœna adulterantis monetam, quæ sit. to. 1. pag. 498. col. 1. per tot. sub nu. 3.
Pœna expendentis falsam monetam. ibid. col. 2. in med. nu. 4.
Pœna corporis punitus loco pecuniariæ, quam præ inopia soluere non potuit, an si post modum bona acquisierit, teneatur ad solutionem. to. 1. pagin. 237. col. 1. in fin. sub nu. 6.
Pœna exilij sententia iudicis alicui indicta, donec index eam reuocauerit mortè iudicis nequaquam reuocatâ censetur. to. 1. pagin. 379. col. secunda in fin. sub num. 3.
¶Politica nobilitas nec aliquis nobilis præsumitur. to. 1. pagin. 212. col. secunda in fin. sub nu. 10.
¶Pollutio nocturna dormientis per se peccatum non est. to. 2. pag. 462. col. 1. in med. sub nu. 6. & 7.
Pollutio nocturna quando inducat abstinentiam à celebratione, & communione Eucharistiæ. ibid. nu. 7.
¶Pollicitatio an iure canonico pariat obligationem. tom. 2. pagin. 275. col. 1. in med. num. 15.
Pollicitatio iuramento confirmatur, vt etiam iure ciuili actionem pariat. to. 2. pag. 276. col. 1. in princ. nu. 16.
¶Pompeia lege punitur filius etiam spurius occidens parentes. to. 2. pag. 204. col. 1. in med. nu. 2.
Pompeia lege de parricidijs puniendus est filius etiam spurius patrem occidẽs. tom. 1. pag. 296. col. 2. in med. sub nu. 3.
¶Pondus vnciæ, dragmæ, scrupuli, oboli, siliquæ. to. primo, pag. 468. col. secunda in fin. sub nu. 2.
¶Pontifex Maximus an debeat Cardinalium aut iurisperitorum consilium petere. to. primo, pagin. 189. col. 1. in prin. sub nu. 12.
Pontifex Maximus, an & quando possit auferre ab Episcopis potestatem administrandi ea sacramenta, quæ sunt eis reseruata. to. 1. pag. 187. col. 2. in med. sub num. 8.
Pontifex Romanus potest eximere clericos à iurisdictione seculari, etiam si non fuerit hoc iure diuino statutum. to. 1. pag. 103. col. 1. in med. nu. 2.
Pontifex potestatem habet ferendi leges in his, quæ sunt Ecclesiæ regimini, & administrationi conducibilia. ibid.
Pontifex Romanus iustè potuit priuilegium fori quo ad clericos coniugatos tẽperare in capitulo vnico de clericis coniugat. in 6. tom. 1. pag. 104. col. 2. in med. sub nu. 6.
Pontifex summus, derogare potest iuri patronatus laicorum cum expressa derogatione. to. 1. pag. 117. col. 2. in med. sub nu. 1.
Pontifex Romanus non potest essentialia sacramentorum mutare. to. 1. pagin. 187. col. 1. in fin. sub nu. 7.
Pontifex Romanus in his, quæ ad fidem pertinent errare non potest. to. primo pag. 186. col. prima, in princ. & pag. 476. col. 1. in fin. 188. col. 2. in med. nu. 12. & pag. 433. col. 1. in fin sub nu. 6.
Et quid vt priuata persona. ibid. 188. col. 2. in fin.
Pontifex Romanus errare non potest in canonizatione sanctorum. to. 1. pagin. 189. col. 1. in prin. nu. 13.
Pontifex Romanus, an possit dispensatione permittere vsuras. to. 1. pagin. 322 col. 2. in med. nu. 8.
Pontifex Romanus, an possit matrimonium copula consummatum dispẽsatione dissoluere. to. 2. pag. 179. col. 2. in prin. nu. 15.
Pontifex Maximus quo modo possit in voto, & iuramento dispensare. tom. 2. pag. 232. col. 2. in fin. nu. 4.
Pontifex Romanus, an habeat potestatem temporalem. to. 2. pagin. 506. col. 2. in med. num. 7.
Pontificio iure concessa est actio ex pacto nudo, quæ iure autem ciuili non datur. to. 2. pag. 41. col. 2. in med. sub nu. 9.
¶Populi an possint in Castellana republica constituere iudices, & magistratus, qui ius litigantibus reddere valeant. to. 1. pag. 13. col. 1. in med. nu. 3.
Populi Castellani Regni ius habent eligendi iudices ordinarios ex Principis priuilegio, vel consuetudine aut præscriptione. ibid. col. 2. in med. sub nu. 4.
Populus non potest in Castellana republica sibi iudices eligere, nisi forte Rex negligeret mittere to. 1. pag. 13. col. 1. in med. sub nu. 3.
Quidam tamen ex priuilegio Principis, vel ex consuetudine aut præscriptione habent ius eligendi iudices ordinarios, quos, alealdes vulgò dicimus, to. primo, pagin. 13. col. secunda in med. sub num. 4.
¶Possessio ciuilis, an sufficiat ad obtinendum in interdicto, quod interim appellatur. to. 1. pag. 60. col. 1. in med. nu. 5.
Possessio corporalis etiam in beneficijs necessaria est ad agendum interdicto, Vnde vi. to. 1. pag. 383. col. 2. in prin. sub nu. 6.
Possessionem beneficij, an possit quis capere propria authoritate. ibid. nu. 7.
Possessione non priuatur, quis post vnam sententiam in iudicio possessorio contra eum latam. to. 1. pag. 83. col. 1. in fin. sub nu. 8.
Possessio etiam rei propriæ authoritate propria apprehendi non licet tom. 1. pag. 383. col. 2. in prin. sub nu. 7.
Possessionis apprehensio propria authoritate facta, an iure aliqua pœna puniatur. to. 1. pag. 384. col. 2. in prin. sub nu. 7.
Possessio propria authoritate obtenta, an habeat effectus iuris, & interdicti, vnde vi. to. primo. pag. 384. col. 2. in fin. sub nu. 8.
Possessio beneficij apprehendi potest per procuratorem habentem mandatum generale. ibid. pag. 385. col. 1. in princ. nu. 9.
Possessio beneficij qualiter acquiratur. to. 1. pag. 385. col. 1. in med. nu. 10.
Et an per inuestituram tradatur. ibid. in fin. sub nu. 10.
Item an possit in conspectu beneficij apprehendi. ibid. col. 2. in prin. num. 11. & 385. col. 1. in fin. sub nu. 10. & pag. 386. col. 1. in fin. sub nu. 12.
Et an aliquod discrimen sit inter traditionem possessionis, quæ clanibus fit, & eam, quæ per anuli dationem, vel inuestituram. to. 1. pagin. 385. col. 2. in med. sub num. 11.
Possessionis acquisitio, an inducatur per traditionem instrumenti. tom. 1. pagin. 386. col. 1. in med. sub nu. 12.
Possessio beneficij apprehensa in ipsa Ecclesia, à qua titulum, & nomen beneficium habet, transfert etiam possessionem omnium rerum ad beneficiũ pertinentium. to. 1. pagin. 386. col. 2. in prin. nu. 13.
Possessio bonorum contra tabulas cur sic dicatur. tom. 1. pag. 461. col. 2. in fin. sub nu. 3.
Possessoria causa, vide in verbo, Causa possessoria.
Possessor bonæ fidei habens titulum naturales fructus facit suos. to. 1. pag. 160. col. 2. in prin. sub nu. 6.
Et quid si hi fructus non extent. ibid. in med.
Et quid de possessore, sine titu. ibid.
Possessor bonæ fidei titulum non habens, an faciat suos fructus industriales. to. 1. pag. 160. col. 2. in med. sub nu. 6.
Possessor, qui alioqui tenetur restituere fructus extantes, eos nihilominus acquirit per triennij vsucapionem. to. 1. pag. 161. col. 2. in prin. sub nu. 7.
Possessor damnatus vero domino rem restituere cum fructibus, an teneatur præstare fructus, quos ex melioratione bus ab eo factis percepit. to. 1. pag. 180. col. 2. in prin. nu. 4.
Et quid in bonæ fidei possessore dicendum. ibid. in med.
Possessio, vide in verbo, Interdictum.
Possidere pro possessore, quis dicatur. to. 1. pagin. 40. col. 1. in fin. sub nu. 4.
Possidere aliud est, quàm in possessione esse. to. 1. pag. 60. col. 1. in prin. sub nu. 4.
Possidens & ratione possessionis præscribens ius percipiendi decimas ex certis agris, censetur præscripsisse non solum ius percipiendi fructus cõsuetos, sed & nouiter plantatos, & seminatos. to. 1. pag. 127. col. 1. in fin. sub nu. 5.
Possessio ciuilissima tractatur, an potuerit lege statui. to. 1. pag. 340. col. 1. in fin. & col. seq. per tot. sub nu. 6.
Possidens rem ex contractu, quem scit posse rescindi, an habeat bonam fidem. to. 1. pag. 160. col. 1. in med. sub nu. 5.
Possessio ciuilis, & naturalis; an transferatur in successorem maioratus absque aliquo actu apprehensionis. to. primo pag. 340. col. 1. in fin. sub nu. 6.
Possessio vnde dicatur. to. 2. pagin. prima col. 2. in med. sub nu. 2.
Possessio an acquiratur sine aliquo actu corporeo. to. 2. pag. 372. col. 2. in fin. sub num. primo.
Possessionis acquisitio, quid sit. ibid. in med. nu. 11.
Possessionis retentio, quid sit. ibid. in fin. nu. 2.
Possessio ciuilissima quæ. to. 2. pag. 373. col. prima in prin. sub nu. secundo.
Possessio quidibile. ibid. in med. nu. 3.
Possessio quando sit facti. to. 2. pag. 373. col. prima in med. sub nu. secundo.
Et quando sit iuris. ibid. sub nu. 3.
Possessio, an rectè diuidatur in naturalem, & ciuilem. to. 2. pag. 373. col. prima in fin. num. 4.
Possessio quæ sit sufficiens ad præscriptionem? to. 2. pag. 374. col. prima in med. num. 7.
Possessionis probationes. to. 2. pag. 376. col. 2. in med. sub nu. primo.
Possessio ficta, an sufficiat ad præscriptionem. to. secundo, pagin. 377. col. secunda in fin. num. 5.
Possessio quandoque plurimum facti, quandoque plurimum iuris habet. ibidem pag. 378. col. prima in med. nu. 6.
Possessio triennalis iuxta regulam Cancellariæ obtenta defendit possessorẽ exceptione. to. 2. pag. 407. col. 2. in med. nu. 10.
Possessio triennalis non defendit possessorem aduersus quem agitur de spolio. ibidem.
Possessio triennalis etiam bona fide obtenta, non dat titulum. ibidem. Nec reddit tutum in conscientia. ibid. in fin.
Nec impedit quominus Episcopus possit exigere titulum. ibid.
Possessor olim an præsumatur hodie possessor. to. 2. pagin. 86. col. secunda in fin. nu. 2. & 376. col. secunda in prin. nu. primo.
Possessor bonæ fidei, quis dicatur. to. secundo pagin. 395. col. prima in med. nu. j.
Possessor olim an præsumatur hodie post decennium possidere. to. secundo pag. 377. col. prima in princ. nu. 3.
Possessor olim an præsumatur hodie possidere quo ad interdictum, vnde vi. ibid. in fin. nu. 4.
¶Positi in conditione, quando censeantur positi in dispositione; & vocari. tom' secundo, pagin. 68 col. prima in med. nu. 2.
¶Postea, dictio. to. primo, pag. 20. col. prima in med. sub nu. 6.

¶Post-

¶Postmodum,dictio.to.primo,pag.280.col.1.in med.sub nu.9.

¶Potestas ecclesiastica in quo à ciuili,& seculari differat. to. 1.pagin. 2.col.2.in med.sub nu.2.

potestas ecclesiastica ab ipso Deo Iesu Petro, vt Principi, & Apostolorum cæteris,eorumque successoribus concessa fuit.ibid.

potestas ecclesiastica super naturalis est, in finemque supernaturalẽ tendit. ibi

potestas Regia ex Dei,& naturæ ordinatione stabilitur.to.1.pagin.4.col.2.propè medium,num.6.

potestas ecclesiastica à potestate seculari distincta est.to.1.pagin. 101.col. 2. in fin.ante num.1.

potestas absoluta quo pacto in principe distinguatur ab ordinaria.to. 1. pagin. 344.col.2.in fin.nu.8.& col.seq in prin.

potestas excommunicandi aut absoluendi alicui data, an possit ab eo delegari to.1.pagin.396.col.1.in fin.sub nu.5.

potestatis absolutæ definitio.to. 1.pagin.345.col.1.in med.sub nu.8.

potestatiua conditio,vide in verbo,Conditio.

potestas exercendi nudum ministerium ex officio aut dignitate, adhuc iure priuilegij alicui competens,delegari potest.to.1.pag.396.col.2.in fin. sub nu.5.

potestas absoluendi, & sic nudum hoc ministerium competens alicui ex simplici delegatione alteri mandari non potest.ibid.

potestas ordinis semel data indelebilis est.to.1.pag.187.col.2.in prin. sub num.8.

potestas ciuilis, & temporalis iurisdictio in Castellana republica tota penes Regem est, adeo vt apud populos ipsos nulla manserit ciuilis iurisdictio. to.1.pag.13.col. 1.in med. sub nu.3.

¶Potestas humana à diuina deriuatur.to.2.pagin.489.col.1.in fin.sub nu.2.

potestatis temporalis,& spiritualis differentia.to.2.pagin.505.col.2. in med.nu.6.& 506.col.1.in med.

potest quis,alteri ex cõgruo à Dei liberalitate impetrare bona temporalia, augmentum gratiæ,& quandoque primam gratiam.to.2.pag.315.col.1 .in med. num.4.

potest quis pro alio de rigore iustitiæ satisfacere pro pœna temporaria, modo vterque sit in charitate.to.2.pag.310.col.1.in prin.nu.7.

¶Pubes quis dicatur in tractatu coniugali.to.2.pag.146.col.2.in prin.nu.5.

pubere,& impubere simul mortuis,censetur pubes superuixisse.to.1. pag. 261. col.1.in fin.sub nu.2.

¶Publicæ instrumenta paratam habent executionem.to.1.pag.26.col.1. in prin. sub num.5.

publicum instrumentum,&c.vide in verbo,Instrumentum publicum.

publicatis bonis filij non censetur publicata legitima portio ei debita ex bonis parentis,qui tempore sententiæ viuebat, etiam vt post ipsius mortem in fiscum deferatur.to.1.pagin.269.col.2.in prin.sub nu.7.

publicatio facta bonorum filij familias ob aliquod crimen, an extẽdatur ad peculium castrense.to.1.pagin.269.col.1.in med.sub nu.7.

Et quid de peculio aduentitio.ibid.in fin.

Aut de peculio profectitio ibid.col.2.in prin.

¶Publiciana actio,an iure Pontificio admittatur?to.2. pagin. 411.col. prima in fin.num.6.

¶Pueri qui ante pubertatem genuerint.to 2.pagin.146.col.2.in princ.sub nu.4.

¶Puer natus Dauid ex illicito coitu ob parentis crimen à Deo extinctus est. to. 1.pagin 265.col 2.in med.sub nu.1.

¶Pupillaris substitutus non est admittendus, nisi probet pupillum obijsse intra pupillarem ætatem.to.primo,pag.261.col.1.in med.num.1.& pag.262.col.2. in med.sub nu.6.

pupillus habet priuilegium vocandi aduersarios ad curiam in prima causæ cognitione.to.primo.pag.18.col.2.in fin.nu.2.

pupillus & orphanus in quo differant.ibid.sub nu.2.

pupillus & alij habentes fori priuilegium,vtrum possint eo vti aduersus simile, & par ius habentes.to.primo,pag.22.col 2.in med.nu.4.

pupillus apud Iurisconsultum dicitur is, qui simul sit patre orbatur, & minor pupillaris quidem ætatis.to.1.pagin.18.col.2.in fin.sub nu.2.

¶Punire potest iudex ecclesiasticus quandoque delinquentes pęnis pecuniarijs. to.primo,pagin.274.col.1.in med.nu.9.

Et ibi quo pacto ipsa pœna sit distribuenda.ibid.

puniri an possit quis statuto pro alterius crimine.to.1.pagin. 268. col. 2.in fin num.7.

Et an possit statuto sanciri patrem teneri ad soluendam pœnam pecuniariam, qua filius fuerit condemnatus.ibid.pag.269.col.1.in med.sub nu.7.

puniri non potest quis pœna corporis ob crimen alterius statuto,consuetudine vel lege,quamuis pœna pecuniaria possit.tom.1.pag.269.col.1. in princ. sub nume.7.

punitio innocentis aliena est à iustitia.to.1.pag.265.col.1.in fin.ante nu.1.

punitus corporali pœna pro pecuniaria, quam præ inopia non soluit, non tenetur etiam si peruenerit ad pinguiorem fortunam.to.1.pagin.237.colum.1. in fin.sub nu.6.

¶Punitio criminis mixti fori facta ab ecclesiastico iudice non impedit punitionem iudicis secularis.to.2.pagin.63 .col.1.in fin.nu.19.

¶Pupillaris substitutionis definitio.to secundo,pagin.70.col.2.in princ. num.1.

pupillaris substitutio quo tempore requirat patriam potestatem ad eius effectum.ibid.in med.nu.2.

pupillaris substitutio quibus verbis fiat.to.secundo,pagin.71.col. 1. in med.n.4.

pupillaris expressa quam vulgarem contineat, & an ea expiret finita pupillari. ibid.col.2.in prin.nu.5.

pupillaris substitutionis aliquot effectus.to.2.pag.74.col.2.in med.nu.6.

pupillaris substitutio,an conseruetur per Auth. ex causa. C. de lib. præterit. & quid de exemplari. to.2.pagin.75.col 1.in prin.nu.3.

¶Plures dantes causam damno,quomodo teneantur.tom.2.pagin. 514.col.2.in med.sub nu.2.

plures vxores habere qua ratione sanctis patribus licuerit.to.2.pagin. 175.col. 2.in med.num.2.

pluribus concurrentibus in furtum,si vnus restitueret in solidum, an teneantur reliqui ei satisfacere pro virili.to.2.pag.514.col.2.in fin.num.4.

Plures vxores ducere,an sit prohibitum iure naturali. tom.secundo pagin.175. col.1.in med.nu.1.

¶Pharisæi olim apud Iudæos decalogum in membranis scribere consueuerunt. to.1.pag.444.col.2.in prin.nu.12.

¶Philacteria quæ dicantur,& quæ reprobentur?ibid.

¶Philonis scripta multis dubia videntur.to.1.pagin.2.in med.sub nu.5.

¶Phisiologus libet quis dicatur. to.1.pag.441.col.1.in med.sub nu.5.

¶Pharaones idest Reges Aegypti significant.to.1.pag.4.col.2. in prin. sub nu.5.

¶Plagarum modus mensura erit peccati.to.primo.pagin.270.col.2.in fin. ante num.primo.

¶Plebei possunt torqueri,nobiles vero non.to.1.pagin.271.col.2.in fin. num.4.

plebei pęna ignominiosa sunt afficiendi,nobiles autem minimè.to. 1. pag.272. col.1.in prin.sub nu.4.

plebei & non nobiles puniuntur corpore,si non habent bona vnde soluant. ibi. in fin.sub nu.4.

¶Plinij locus corrigitur.to.1.pagin.467.col.2.in prin.sub nu.2.

¶Præcepta omnia moralia sunt iuris,& legis naturalis.to. 1.pagin.448.col.2. in med.sub nu.3.

præcepta decalogi qua ex parte moralia,& naturalia sunt nullam patiuntur dispensationem.to.primo,pagin. 449.col.1.in med.sub nu.5.

præcepta,quibus aliquid iniungitur,non obligant ad charitatis modũ,sed possunt quantum ad substantiam operum extra charitatem impleri, vt euitetur peccatum.tom.1.pagin.452.col.2.in med.sub nu.11.

præcepto de diebus aliquot Deo consecrandis iure humano etiam Pontificio derogari non potest.to.1.pag.449.col.1.in med.sub nu.5.

præceptum decalogi de sabbatis sanctificandis partim est morale, partim cæremoniale.to.1.pagin.448.col.2.in prin.nu.2.

præceptum hoc de festis diebus celebrandis qua ex parte morale censetur est iuris naturalis.ibid.col.2.in med.nu.3.

præcepto sanctificationis dierum,quòd externus cultus,non internus præcipiatur.to.1.pag.452.col.2.in prin.nu.11.

præcepta veteris legis, an cessauerint, possintque noua lege iterum statui.to.1. pag.214.col.2.in fin.nu.1.

præcepta veteris testamenti quotuplicia sunt.ibid.

præceptum de decimis soluendis,an fuerit cæremoniale,vel iudiciale.to.1.pag. 216.col.2.in med.sub nu.2.

¶Præcepta decalogi qua ratione immutabilia sunt,qua mutabilia.to.2.pag.472. col.1.in fin.sub nu.4.

præceptum,Non concupisces,non prohibet carnis concupiscentiam.to.secundo,pag.338.col.2.in prin.sub nu.11.

præceptum diuinum, vel humanum regulariter seruatur per opera extra charitatem facta ad hunc effectum,ne quis nouam violati præcepti culpam contrahat.tom.2.pag.313.col.2.in prin.nu.1.

¶Prælatus an teneatur facere inuentarium de rebus Ecclesiæ.to.2.pag.23.col.1. in med.nu.9.

prælati an possint omittere rerum ecclesiasticarum repetitionem ob euitandũ scandalum.to.2.pag.473.col.1.in med.nu.6.

prælati iure veteri triginta annis prescribebant res alterius Episcopatus.tom.2. pag.378.col.2.in fin.nu.1.

prælati Ecclesiæ habent ab ipso Christo potestatem excommunicandi. tom. 2. pag.294. col.1.in med.nu.8.

prælatus monasterij,an possit eligi is,qui eiusdem religionem nõ fuerit professus.to.2.pag.26.col.2.in med.nu.1.

prælati ecclesiastici non possunt aliundè temporalem iurisdictionem habere, quàm ex Regia concessione.to.1.pagin.12.col.2.in med.sub nu.2.

prælato mortuo locatio non finitur, nec ab eius successore retractari potest, si ea facta fuerit nomine Ecclesiæ,& ad tempus iure permissum.to.primo.pag. 295.col.prima.in fin.sub nu.6.

prælatus ac cæteri habentes administrationem alieni patrimonij, possunt petere in integrum restitutionem,sine mandato speciali.to.1. pagin. 172. col. 2. in prin.sub nu.6.

prælati ecclesiastici quando titulo feudi temporalem obtinent iurisdictionem, ab eorum vicarijs,ad feudi dominum directò appellandum est. to. 1. pagin. 12.col.2.in fin.sub nu.2.

prælati lata significatione, inspecta suprema regia iurisdictione, dicuntur vassalli,to.1.pag.13.col. 1.in prin.sub nu.2.

prælatus quando committit simoniam in beneficio conferendo.to. primo.pag. 231.col.secunda in fin.sub nu.4.

prælatus diœcesanus,& Ecclesia fiscum habere dicuntur.to. 1. pagin. 274. col. prima in fin.nu.11.

prælatus successor alterius,an teneatur stare locationi factæ per prædecessorẽ. to.primo.pag.294.col.2.in fin.nu.6.

prælatas,qui iurauit non alienare res Ecclesię si eas ad longum tempus locauerit,periurus non est.to.primo.pag.296.col.prima in med.nu.2.

¶Prærogatiuæ tribus,quæ fuerint olim to.primo.pag.403.col.prima. in fi.nu.5.

¶Præscriptio non procedit sine possessione.to.primo.pagin.224. col. prima.in princ.sub num.13.

præscribens ratione possessionis ius percipiendi decimas ex certis agris, censetur præscripsisse ius illud non tantum quo ad fructus consuetos colligi, sed quo ad nouiter plantatos.tom.primo.pag.127.col.prima.in fin.sub nu.5.

præscriptio currit contra filiumfamilias in bonis, quorum vsusfructus patri nõ quæritur.to. primo.pagin.182.col.prima in prin.sub nu.8.

præscriptio non currit contra vxorem in rebus dotalibus.ibid.

præscriptio an tollat ius conuentionalis retractus.to.primo.pagin.182. colum. 2.in prin.sub nu.primo

præscriptio priuilegiumve de decimis percipiendis intra alienam parochiam, vel non soluendis,an ad noualia extendatur.to.primo.pagin.224.col prima. in princ.nu.13.

præscribi quandoque potest his,quæ sunt facultatis.ibid.in fin.sub nu.2.

præscriptio

Præscriptio an habeat vim aduersus ius offerendi pretium.ibid.182.col. secunda in prin.sub nu.1.

Præscriptiones quare introductæ sunt.to.1.pag.184.col.1.in fin.& prin.seq.n.8.

Præscriptio immemorialis par est priuilegio Principis.to.1.pagin. 190. col. 1. in prin.sub num.14.

Præscriptio temporis, quid efficere valeat in agris communibus, cultis tamen. to.1.pag.128.col.2.in med.nu.8.

Præscriptio & priuilegium differunt.to.primo,pagin.219.colum.2.in princ.sub num.6.

Præscriptio triginta annorum,an tollitur his dictionibus,quandoq;, perpetuò, & similibus.to.primo,pagin.183 col.1.in med.sub nu.4.

Præscriptio an possit quenquam eximere à soluendis decimis.to.1.pag.222. col. 1.in princ.num.10.

¶Præscribere quid significet.to.secundo,pagin.369.col.1.in med.nu. 1.

Præscribendis iuribus incorporalibus, an & quando sit necessaria scientia, & patientia.to.secundo,pagin.374 col 2.in med.nu.8.

Præscribo domum,aut fundum an latinè dicatur.to.secundo,pagin. 370. col. 2. in med.num.6.

Præscripta actio apud Imperatores,quid significet?ibid.

præscriptio exceptionem significat.to secundo,pag 369.col.2.in prin,sub nu.3.

Præscriptio non tantum de dilatoria, sed & de peremptoria exceptione dicitur.to.secundo,pagin.369.col.1.in fin.nu.2.

Præscriptionis ex Canonistarum,vulgarique significatione definitio. to. 2.pag. 371.col.2.in fin.nu.4.

Præscriptionis iustitia.to.2.pagin.372.col.1.in med.nu.5.

Præscriptio immemorialis.to.2.pag.375.col.2.in med.sub nu.8.

Præscriptionum tempora varia.tom.2.pagin. 378. col. secunda in med. & per totum.

Præscriptio,& consuetudo differunt.to.2.pagin.383.col.2.in med.nu.2.

Præscriptio iurisdictionis meri,& mixti imperij ius dare potest. tom. 2. pagin. 383.col.2.in prin.nu.1.

Et quo tempore.tom.2.pag.384.col.1.in prin.nu.3.

Præscriptionis immemorialis,& centenariæ,discrimen.to.2. pagin. 385. col. 1. in princ.num.6.

Præscriptio immemorialis,quo modo probetur?ibid.col.2.in prin.nu.7.

Præscriptio non acquirit ea,quæ à mera voluntate procedunt. to. 2. pagin.388. col.2.in princ.sub nu.6.

Præscriptio 10. vel viginti annorum tituli allegationem, & probationem requirit.to.secundo,pag.390.col.2.in prin.sub nu.2.

Præscriptio 30.vel 40.annorum non requirit titulum,sed bonam fidẽ to.2.pag. ibid.in med.

Præscriptio immemorialis nunquam requirit titulum.ibid.

Præscriptio centenaria titulum non exigit.ibid.

Præscriptio cum mala fide nullo tempore procedit.to.primo.pagin.400. col.1. in fin.sub nu.4.

Præscriptio iuris patronatus quanto tempore fiat?to.secundo,pagin.406. col.2. in med.num.7.

Præscriptio merè odiosa sola citatione interrumpitur.to.2.pagin.414. col. 1. in prin.sub nu.4.

Præscriptio contra Romanam Ecclesiam non interrumpitur per Bullam cœnæ domini.ibid.nu.5.

Præscriptio semel interrupta, an cessante interruptione non possit institui.ibid, in fin.num.7.

Præscriptiones an sint iustè legibus humanis introductæ.to.2.pag.415.col.1. in med.num.1.

Præscriptione acquiratur ne dominium directum,an vtile?to.2.pagin. ibid.col. 2.in med.nu.2.

Præscriptione an derogetur iuri naturali,si ea acquiratur dominium directum. to.2.pag.416.col.2.in fin.nu.5.

Præscriptio an & quando tribuat actionem præscribenti contra veterem dominum?to.2.pag.417.col.2.in med.nu.1.

Præscriptio an det proprietatem rei præscriptæ.ibid.in fin.nu.2.

Præscriptione per restitutionem rescisa,an sit datiua,an natiua actio, quæ veteri domino competit.to.2.pag.418.col.1.in fin.nu.4.

Præscriptio defendit,etiam in animæ iudicio eum,qui post prescriptionem scit rem alienam fuisse.to.secundo,pagin.419.col.1.in fin.nu.1.

Et quid in ea præscriptione,quæ perfecta est,sine vlla domini negligentia. to.2. pag.420.col.1.in med.nu.3.

Præscriptio anni,& diei non admittitur in iudicijs.to.secundo, pagin. 411. col. 2.in princ.sub nu.7.

Præscriptio tum non procedere,tum dormire ac cessare, tum interrumpi dicitur.to.2.pagin.412.col.2.in med.nu.1.

Præscriptio 10.vel 20.annorum per litis contestationem interrumpitur.tom.2. pag.413.col.2.in med.sub nu.4.

Præscriptio 30. & 40. annorum cum bona fide procedens sola interrumpitur contestatione.ibid.in fin.sub nu.4.

Præscriptionis exceptio etiam ab arbitratore admittenda est, to. 2. pagin.420. col.2.in prin.nu.4.

Præscriptam rem potest, qui præscripsit sine peccato contra veterem dominũ defendere,to.2.pag.420.col.2.in prin.sub nu.3.

Prescriptionum triplex causa,quòd,aut fauorabilis est,aut odiosa,aut mixta.to. 2.pagin.413.col.2.in med.sub nu.4.

Præscriptio triginta annorum, an rescindatur per restitutionem à maioribus ex iustæ ignorantiæ causa.to.2.pagin.420.col.2.in fin.nu. 1. & pag. 421.col. 2.in med.sub nu.4.

¶Præsides ciuitatum, aut aliorum locorum non possunt admittere appellationem factam ab ipsorum vicarijs ad se ipsos,cum sit idem tribunal. to. 1.pag. 15.col.2.in prin.sub nu.5.

Præside mortuo,an eius vicarius possit iurisdictione vti ,to.1.pagin.13.col.1.in fin.num.4.

Præsentatus ab eo patrono,qui est in quasi possessione, an præferendus sit præsentato à vero patrono, interim dum nondum est sententia lata in proprietate iuris patronatus.to.1.pag.48.col.2.in med.sub nu.secundo.

¶Præsumptio iuris transfert in aduersarium onus probandi.tom.1. pagin. 257. col.secunda nu.1.

Præsumitur testem iuratum dixisse,si tabellio id scripserit.

Præsumptiones & coniecturæ non sufficiunt ad constituendam probationem perfectam.to.1.pag.199.col.2.in princ.

¶Præsumptio pro aliquo à iure inducta est ab eo alleganda.to.secundo. pag.80. col.secunda per totam.

Præsumptio capitis,qui fidem de sponsalibus. est iuris, & de iure. tom.secundo pagin.113.nu.2.

Præsumptio iuris,& de iure,an recipiat probationem in contrarium,to. secundo.pag.114.col.1.in princ.

Præsumptio ex annua præstatione longo tempore titulum inducens admittit probationem in contrarium.to.2.pagin.387.sub nu.secundo.

Præsumptio iuris communis contra præscribentem facit esse titulum necessarium,vbi aliàs non esset.to.2.pag.390.col.secunda.ad med.

Præsumptio malæ fidei,an tollatur 30.annis to.2.pag.399.nu.3.

¶Precarium siue constitutum habet vim transferendæ possessionis, non solum in bonis præsentibus,& iam quæsitis,sed & in futuris.to.1.pagin. 99. colum. secunda in princ.

Precarium simpliciter constitutum morte concedentis non extinguitur, donec ab hærede reuocetur.to.1.pag.379.nu.1.

Precarium quid sit.ibid.

Precarium expressim constitutum donec reuocatum fuerit non expirat morte concedentis.to.1.pag.ibid.nu.3.

Precarium constitutum expressim ad voluntatem concedentis ipsius morte ipso iure finitur.to.1 pag.ibid.nu.4.

Precarium non potest statim absque causa reuocari.to.1.pag.380.nu.6.

Precarium in quo differat à commodato.ibid.nu.7.

Precibus an sit significandum id, quod Principem etsi sciret,à concessione non auerteret.to.1.pag.230.nu.1.

¶Presbyteri quo modo iuramentum præstare debeant.tom.2.pagin.227.col. 1. in princ.

¶Præsens & tacens quando videatur consentire in matrimonium.tom. secundo pagin.142.nu.3.

¶Præstatio annua, vide, Annua præstatio.

¶Prætoris Romani officium circa ius dicendum.to.2.pag.392.sub nu.4.

Prætorijs stipulationibus facti alieni,an sit satis diligentissimè curasse, quod alter faceret.to.2.pag.278,nu.7.

¶Prima tonsura,an sit ordo.to.2.pag.42.nu.4.

Primus motus sensualitatis non est peccatum.to.2.pagin.462.nu.7.

¶Prima tonsura,an sit ordo,& an ab Abbatibus conferri possit.to.1.pagin.187. sub num.9.

primatus Petri,& Ecclesiæ Romanæ à Gelasio ex diuino elogio deducitur. to.1. pag.427.nu.11.

primatus apud latinos,quid significet.ibid.

primatus Græcè quomodo appelletur.ibid.

primatus honoris datus est Constantinopolitanæ Ecclesię post Romanam Ecclesiam.ibid.

¶Primipilus quis dicatur?to 1.pag.211.nu.7.

¶Primogenij successor potest petere ex causa,vt bona primogenij esse iudicentur.to.primo,pagin.226.nu.8.

primogenijs alijsque dispositionibus potest adijci conditio, ne presbyter, nec monachus fit.to.primo,pag.229.nu.11.

primogenitus ius defertur omnino nepoti patruo excluso. tom. 1. pagin. 132. num.6.

¶Pretium annui reditus perpetui,quod sit?to.1.pag.361.col.1.in med.

Pretium iustum annui reditus ad vitam constituti,qualiter definiatur. to.primo. pag.359.col.1.in med.

pretium iustum annui reditus regia lege definitum est ad rationem vnius pro quatuordecim.to.1.pag.361.col.1.post med.nu.1.

pretium à lege definitum, an sit necessarium quoties reditus annuus iam constitutus ab emptore venditur alteri.to.1.pag.262.circa med.

pretium rei emptæ quando peti possit à venditore si res fuerit euicta.to.1.pag. 386.col.secunda ad fin.

pretium vnicum, vel pro mensuræ modo distributum, an constituat discrimen aliquod to.1.pag.10.sub nu.5.

pretio maiori vendens,quàm à lege fuerit definitum, an teneatur ad restitutionem.vide in dictione,Vendens.

pretium iustum alicuius rei non in puncto indiuisibili consistit, sed habet latitudinem.to.1.pag.243.nu.1.

pretium cuiusque rei triplex est.ibid.

pretium cuiusque rei quomodo potest testibus probari.to.1.pag.244.nu.3.

pretium cuiusque rei non ex se,sed ex hominum ęstimatione perpenditur.ibid. num.4.

pretium rei potest augeri, vel minui ex paucitate emptorum, & multitudine mercium.to.1.pag.245.nu.5.

pretium potest taxari fauore Reipublicę.ibid.sub nu.5.

¶Primogenium à duobus constitutum, an ab altero tantum reuocari possit.to. secundo pag.4.sub nu.8.

primogenij constitutio etiam à Principe facta qualiter reuocari possit?ibid.

¶Princeps potest priuilegium concedere alicui, vt solus is in aliquo loco venetur,pisceturve.to.secundo.pag.500.sub nu.10.

princeps an teneatur seruare leges humanas, vel sit ab eis solutus. to. secundo pag.296.nu.4.

princeps non habens superiorem potest bellum indicere suo iure. to. secundo. pag.502.nu.1.

principes

Principes an possint prohibere venationem.to.2.pag.496.nu.1.
Principibus actus humani subijciuntur.to.2.pagin.29.sub nu.12.
Principis secularis res quo tempore præscribantur.to.2.pag.381.sub nu.7.
principis res multis modis considerantur.ibid.
¶Princeps an transferat dominium sine traditione?to.1.pag.306.nu.3.
princeps ecclesiasticus legem condendo potest pœnam mortis inferre. tom.1. pag.312.col.1.in fin.
principes & imperatores ab origine mundi populorum suffragijs eligebantur, to.1.pag.3.col.2.in med.& pag.4.col.1.in med.
principis rescriptum non porrigit vim & effectum,nisi in hos, cum quibus datum est,& quorum in eo mentio fit.to.1.pag.52.sub nu.5.
princeps non potest tollere defensionem.to.1.pag.82.nu.6.
principes seculares sunt in spiritualibus, & ecclesiasticis summo Pontifici inferiores.to.1 pag.103.col.2.in prin.
princeps quas leges ferre,& seruare teneatur.ibid.sub nu.4.
princeps an possit reuocare priuilegium ab eo subito concessum to.1.pag.343. col.1.in princ.
Princeps potest derogare his,quæ non sunt iure naturali diuinove inducta.to.1. pag.342.nu.1.
princeps tollere potest impedimentum ab aliquo, quod eum incapacē alicuius iuris efficiebat,etiam in præiudicium alterius.ibid.
princeps poterit capacem successionis efficere eum,qui ex legibus,vel ex volūtate testatoris incapax erat,ibid.
princeps potest illegitimum proprio rescripto efficere legitimum expressum ad feudum consequendum.to.1.pag.343.nu.2.
princeps an possit testamentis priuatorum derogare,aut eorum leges,& conditiones tollere, aut mutare. tom. 1. pagin. 343. sub num. 5. & 7.& per totum illud c.6.
princeps non potest tollere dominium à priuato absque causa vtili Reipublicæ.ibid.d.nu.5.& 6.
princeps cum sit animal rationale,& rationi subiectum, non debet vti potestate absoluta.to.1.pag.345 col.1.post med.
princeps optimus in id tenetur leges ab eo latas dirigere,quod magis sit iustitiæ consonum.ibid.
princeps iure nondum alteri quæsito derogare potest. to. primo, pag.345.col. 2.post princ.
princeps licet possit reuocare legem humanam, non tamen potest tollere effectus iam ex ea ante reuocationem perfectè deductus. ibid. col. 2. post med.
princeps potest donationibus à se factis modum, & conditionem præscribere. to.1.pagin.347.col.2.ad med.
Et quid de priuato.ibid.
princeps non tenetur proprijs expensis numos percutere, idcirco vltra ipsius materiæ æstimationem numismata taxantur.to.1.pag.495.nu.5.
princeps ad subueniendum publicæ necessitati, publicisque expensis, poterit monetam pluris æstimare.ibid.
princeps an possit mutare pecuniæ valorem.ibid.nu.6.
princeps in quibus casibus citationem, & appellationem tollere potest.tom.1. pagin.82.num.6.
princeps potest ex sua scientia contra acta,& probata iudicare.to. 1. pag.148. col.1.post med.
principia quæ sint apud Martianum Iurisconsultum. to. 1.pag.464.col.1. in fin.
¶Prior creditor habens specialem,& generalem hypothecā,non potest in præiudicium posterioris vti generali, nisi excussa prius speciali.to.1.pagin. 391 num.secundo.
prior tempore potior est iure.to.1.pagin.211.
¶Priscus Assuerus Artaxerxes Cyro maiori successit in Regno.to.primo. pagin. 421.col.1.circa med.
¶Priuata scriptura quot testes requirat.to.1.pagin.76.nu.3.
priuata scriptura quo ad hypothecariam, an sit publico instrumento posteriori præferenda?to.1.pag.77.nu.5.
priuatæ scripturæ recognitio quonam modo efficienda est à testibus. tomo. 1. pag.76.nu.1.
priuata scriptura quando semiplenè probet.to.1.pag.77.nu.6.
priuati agri dominus. vide in verbo,Agri priuati.
priuata scriptura.vide in verbo,Scriptura.
priuati duo controuertentes ob diuersa instrumenta eadem die confecta, quis præferendus erit.to.1.pag.210.nu.2.
priuatus ex causa onerosa agens contra priuatum rem possidentem, an teneatur titulo lucratiuo probare ius hypothecæ ante donationem reo factam sibi competere ad illam rem.ibid.sub d. nu.2.
priuatum sigillum,vel publicum quando probet?to.1.pag.78.nu.9.
¶Priuatus potest sibi facta in iniuriam vlcisci si non sit facultas iure experiundi to.2.pag.502.sub nu.9.
¶Priuilegio an & quando quis possit vti aduersus habentem idem priuilegium. to.2.pag.380.num.4.
priuilegia paria habentium is præfertur, qui habet priuilegium iuri communi conueniens.to.1.pag.23.col.1.ad med.
priuilegium reuocandi domum quibus competat cum apud iudices curiæ conueniuntur?to.1.pag.17.nu.1.
priuilegium reuocandi domum non competit his,qui in curia alios ad iudiciū vocauerit.to.1.pag.18.nu.4.
priuilegium viduæ conceditur etiam fœminis virum habentibus, si his sit eis inutilis.to.1.pag.22.col.1.in princ.
priuilegium vocandi ad curiam Regis quemcunque, an habeat Ecclesia quo ad primam causarum cognitionem.ibid.nu.3.
priuilegij exemplatio quo pacto fieri debeat.to.1.pag.75.col.1.ante finem.
priuilegium à Romano Pontifice habens, vt fructus beneficij etiam absens recipiat,an ex eo habeat distributiones quotidianas.to.1.pagin.368. sub nu.2.
priuilegia multa habet legitimatio.to.1.pag.461.col.1.in med.
priuilegium seu conuentio de decimis non soluendis concessum ab eo, qui ius habebat percipiendi decimas, quomodo sit interpretandum. tom. 1. pagin 199.col.2.ad fin.
Priuilegium clericorum.vide in verbo,Exemptio clericorum.
priuilegia bonorum clerici.vide in verbo Clericus.
priuilegium l.assiduis.C.qui potior.in pign.hab.an habeat locum in dote, cuius numeratio sola confessione mariti probatur.to.1.pag.174.nu.4.
priuilegium reuocandi domum non competit legatis pro contractibus tempore legationis factis.to.1.pag.17.nu.2.
Quid autem si legatus,vel alij simile ius habentes contraxerint, vt aduenæ, an habeant ius reuocandi domum.ibid.col.2.nu.3.
priuilegium viduarum, an prosit litis consortibus, & is, qui commune ius cum viduis,& pupillis habere contendunt.to.1.pag.24.col.1.ad med.
priuilegium recipiendi decimas,& præscriptio in quo differunt.to.1.pag. 219. nume.6.
priuilegio Romani pontificis,an possint laici eximi à solutione decimarum.to. 1.pag.221.nu.9.
priuilegium,ne coueniatur vltra quàm facere potest, non competit socero aduersus generum.to.1.pag.299 col.2.in princ.
priuilegia concessa pauperibus,non competunt his, qui data opera in paupertatem inciderunt.ibid.col.1.in fin.
priuilegia concessa pauperibus non sunt seruanda quoties alteri fit præiudiciū, si pauperes in eum statum ob scelera,& culpam deuenerint.ibid.
priuilegium habens ne conueniatur vltra quàm facere possit, non mittitur in carcerem,& non à contrario.to.1.pag.236.nu.4.
priuilegium datum à Principe alicui, an prosit eius filijs natis ante concessionē priuilegij.to.1.pag.268.col.1.post prin.
priuilegium senatorum,filijs eorum competit, etiam si sint nati ante senatoriā dignitatem.ibid.
priuilegium, quod pater habebat, an competat filijs natis ante crimen parentum.ibid.
priuilegium matris ob administrationem tutelæ.to.1.pagin.236.col.1.circa finem,ne scilicet conueniatur vltra quàm facere potest.
priuilegium nobilium non est simile priuilegio militum in hoc, quod non possint conueniri vltra quàm facere possint.ibid.sub nu.4.
priuilegio & dispensatione Romani Pontificis vsura permitti non potest, neq; licita est.to.1.pag.322.nu.8.
priuilegium pauperum, & miserabilium personarum quibus in causis non erat admittendum.to.1 pag.22.sub nu.3.
priuilegium viduitatis amittit vidua,si luxuriosè viuat.to.1.pag.21.nu.1.
priuilegium fisci,an competat etiam doti.to.1.pag.99.col.1.in princ.
¶Probatio leuis in antiquis sufficit propter difficultatem probationis.to.1.pag. 74.num.7.
probationi locus non est post conclusionem in causa.to.1.pagin.91.col. prima ad med.
probationes testium, & instrumentorum sunt veluti media, ad elucidandā veritatem.to.1.pag.146. col.1.ante fin.
probatio admittitur contra eum cuius iurati responsioni lege standum est.to.1. pag.286.sub nu.4.
probationes vbi sunt pares pro fisco,etiam actore est pronunciandum. tom. 1. pag.210.nu.3.
¶Probare an teneatur,quis se esse legitimum filium.to.2.pag.195.nu.1.
probatio in matrimoniali causa qualis requiratur.to.2.pag.219.nu.7.
probatio impedimenti coniugalis ante matrimonium, quæ sit sufficiens.tom.2. pag.168.col.1.per totam.
probatio filiationis qualiter fiat.to.2.pag.196.per totam.
probatio indirecta aduersus præsumptionem iuris,& de iure admittenda est.to. 2 pag.113 nu.7.
probationis immemorialis præscriptionis.to.2.pag.385.nu.6.
probatis extremis præsumuntur media.to.2.pag.377.sub nu.3.
procurator cum libera,an possit agere ea, quæ mandatum exigunt speciale. to. 2.pag.7.col.1.post prin.
procurator potest pro alio contrahere matrimonium to.2.pagin.143. nume.8.
¶Proditorius homicida, quique alium insidiosè occiderit ab Ecclesia inuitus abducitur,& vi publica ad punitionem trahitur.to.1.pag.310.nu.7.
¶Prohibitio alienationis facta extra familiam vltra quartam generationē non habet vim.to.1.pag.338.sub nu.4.
prohibitio alienationis ex causa maioratus facta perpetua censetur, & an idē in fideicommissis.ibid.
¶Prohibentes venationem tenentur ad damnum, quod ex multitudine animalium vicinis obuenerit.to.2.pag.500.nu.11.
prohibitio alienationis facta ab arbitris non impedit translationem dominij. to.2.pag.91.nu.4.
prohibitio alienationis extra familiam impedit extranei hæredis institutionē. 92.num.6.
prohibitionis verba vniuersalia etiam successorem legitimum repellunt. ibid. num.11.
prohibitus alienare aliquam rem simpliciter, non prohibetur eam legare, vel extraneo hæredi relinquere.ibid.nu.5.
prohibitus exigere,an videatur prohibitus accipere ab sponte dante. to.2.pag. 269.num.7.
prohibitus alienare extra familiam, an possit in hæredem legitimum rem prohibitam alienari transferre.to.2.pag.92.nu.8.
¶Procurator ad acceptandum beneficium.to.primo.vide in verbo,Acceptatio.
procurator an possit acceptare,& apprehendere possessionem pro altero, vide in verbo,Mandatum.
procurator habens mandatum cum libera administratione potest petere in integrum restitutionem.to.1.pag.171.col.1.ad med.
Et an verba huic clausulæ similia inducant mandatum speciale.ibid.
procurator quando possit esse religiosus sine licentia Abbatis. tomo primo, pag.172.num.6.

procurator

Index Alphabeticus.

Procurator qui expressam mandati reuocationem ignorans,bona fide rem tradidit,transfert possessionem,dominium verò nusquam transfertur.to.1.pag. 34.col.1.circa med.
Procuratoris officium,an vile sit, & excuset à contributione vectigalium. to. 1. pag.68.sub nu.7.
¶Proles inscepta est iusta causa dispensandi, vt matrimonium inter consanguineos contrahatur.to.secundo,pagin.167.num.13.
¶Promissio alteri per alterum facta valida est iure canonico.tom.2.pagin.270. nu.2.4.& 9.
Promissio facti alieni iure canonico reducitur ad illam, se facturum, & curaturum.to.secundo,pag.276.nu.1.
Idem est & si promissor iurauerit.ibid.
Promissio de renuncianda paterna hæreditate cum iuramento, quid operetur? to.secundo,pagin.280.nu.3.
Promissor facti alieni directè concepta promissione,& pœna apposita,an liberetur,si fecerit diligentissimè,& curauerit.to.2.pag.277.nu.5.
Et quid in eo,qui promisit se facturum,& curaturum cum effectu?to.2.pag.278. num.6.
Pomissum ob maleficium peti non potest.pag.504.col.2.in princ.
Promissum parasito ob alapas verberave,an debeat solui?to.2.pagin. 506.col. 2.in princ.
Promittens se facturum, & curaturum, liberatur possibilem diligentiam exhibendo.to.secundo.pag.276.nu.3.& 4.
Promittens contractum agere, licet nondum ex hoc contraxerit, contrahere tamen tenetur.to.2.pag.111.nu.1.
Promittens aliquam fœminam ducere vxorem etiam sine iuramento, tenetur cum illa matrimonium contrahere.ibid.nu.2.
Promissio centum trib. terminis, & solutionib. facienda qualiter intelligenda sit.to.1.pag.282.nu.5.
Promissio vendendi,vel emendi,an faciat locum l.curabit.de actio. empti.to.1. pag.337.nu.8.
Promissio solutionis in certa pecunia, sub certa æstimatione quo pacto sit obseruanda.to.1.pag.496.sub nu.3.
¶Prophetarum libri,& qui fuerint canonici.to.1.pag.423.nu.8.
¶Propositionum diuisio.vide in verbo,Orationum diuisio.
¶Proprietas vendita vsufructuario iure sanguinis absque ipso vsufructu retrahitur.to.1.pag.365.nu.7.
Proprietarius accipiens ab vsufructuario rem in pignus causa mutui non potest vltra sortem fructus percipere.to.1.pagin.
¶Proprietas an quæratur præscriptione?to.2.pag.441.col.1.post principi.
¶Proportio auri ad argentum examinatur.to.1.pag.474.nu.3.
¶Propositum ingrediendi religionem non est votum. tom. 2.pag.236.colum.2. in fin.
¶Prorogatio compromissi iurati,aut obligationis,an videatur facta cū ea qualitate.to.1.pag.2.223.nu.6.
Prorogatio compromissi,aut obligationis diei,an videatur pœna repetita, vel remissa. ibid.
¶Porogatio diei non liberat fideiussores.to.2.pag.224.col.2.ad prin.
¶Protestatio præcedens, quid operetur circa defectum consensus, & quando, to.2.pag.122.nu.3.
Protestatio an sit necessaria illato metu.to.2.pag.135.nu.12.
Protestatio accusatoris etiam animum habentis, quòd reus occidatur, eum liberat ab irregularitate.to.1.pag.458.nu.2.
Protestatio excusat accusatorem etiam si iudex iniquè reum morti tradiderit, ibid.num.3.
Protestatio non prodest accusatori quando reum accusauit furti.ibid.
Protocolum tabellionis si non inueniatur, an instrumenti fides ex eo periclitetur.to.1.pag.65.nu.3.
Protocolum quid significet,& vnde originem duxerit.to.1.pag.64.nu.2.
Et ibi de matricibus,& matricula.
¶Prosper post Eusebium,& Hieronymum Chronicon scripsit.to.1. pagin. 432 col.2.post med.
Prosper claruit sub Pontifice Leone.ibid.
¶Prouinciæ cuiuslibet mores non sunt damnandi.to.1.pag.456.sub nu.9.
¶Prouocare tertio,quis non possit vide in verbo,Tertio prouocare.
¶Proximus pubertati,quis dicatur.to.2.pag.146.nu.5.
Proximus pubertati,quis sit iudicis arbitrio relinquitur.ibid.

Q

QVadrans dictus est triuncis,à tribus vncijs.tom.1.pag.468.col.1.post princ. Quadrans quarta erat pars assis.ibidem.
Quadragenaria præscriptio,an rescindatur per in integrum restitutionem.to. 2.pag.420.nu.2.
Et quid in reliquis ibidem.
Quadragenaria præscriptio aduersus Ecclesiam est necessaria.to.2.pagin.421 nume.4.
¶Quadriennium datum ad petendam in integrum restitutionem, non currit ignoranti.ibid.nu.3.
Quadriennium iure ordinario datur ad petendam in integrum restitutionem. to.2.pag.163.nu.13.
Quæ possessio sit ad præscriptionem necessaria.to.2.pag.374.nu.7.
¶Quæstio tormentorum à viro an à fœmina sit incipiēda.to.2.pag. 132.nu.11.
¶Qualitas loquentium in qualibet re est attendenda.to.2.pag.144.nu.2.
Qualitas filij & patris est consideranda in assignandis alimentis. tom. 2. pagin. 205.num.7.
¶Qualis sit hypotheca, quæ deducitur ex constitutione annui redditus super aliqua re.to.1.pag.351.nu.6.
Qualitatem paupertatis, & propriarum diuitiarum allegans tenetur eam probare.to.1.pag.257.nu.2.
¶Quantitas consideratur in numis,non ipsa substantia materialis. to. 1. pagin. 493.nu.1.
Quantum tempus sufficit ad præscribendam seruitutem iuris pascendi in agro alieno.to.1.pag.222.nu.11.
¶Quanto minoris actio,an præscribatur cum mala fide & iure canonico? to.2. pag.410.nu.5.
¶Quarta canonica portio ex quibus debeatur.to.2.pag.55.nu.1.& nu.12.
Quarta portio quando debeatur parochiali Ecclesiæ.to.2.pag.56.nu.6.& pag. 104.nu.5.
Quartus & numus duorum marauedinorum quo tempore percussi fuerint.to.1. pag.467.nu.3.
Quartos,numi Castellani vnde dicti.to.1.pag.449.sub nu.3.
Quartillo,quem appellent Hispani.to.1.pag.469.col.1.
Quatrinus italicus quadrans est,vnde fere nostro marauedino similis. tom.primo,pagin.468.col.1.ante med.
¶Quatuor ordines mendicantium priuilegium habent trahendi reos ad curiā Regis in prima causarum cognitione.to.1.pag.22.sub nu.3.
Quatuor sunt necessaria ad improbandum instrumentum.to.1.pag.290.nu.12.
¶Quasi possessio quid,& an vnico actu constituatur?to.2.pag.374.nu.6.
Quasi possessio iurium incorporalium quo modo constituatur?tom.2.pag.374. nume.8.
¶Quatuor testes sufficiunt iure canonico in testamentis absque presbytero parochiali.to.2.pag.47.
¶Querela nō potest proponi apud eum iudicem, qui non est iudex nisi per appellationem.to.1.pag.283.col.2.in fin.
Querela quæ dicatur.to.1.pag.26.sub nu.2.
¶Quibus casibus ob alienam culpam,quis rectè puniatur?to.1.265.nu.1.
¶Quibus in causis licet communicare cum excommunicatis.to.2. pagin. 298 nume.8.
Qui cum excommunicatis communicat excommunicationi subiacet. tom. 2. pag.298.nu.1.
Quis tenetur iure diuino ad confessionem ratione periculi carendi confessore,quem nunc habet.to.2.pag.297.col.2.in fin.
¶Quilates in auro quid?to.1.pag.475.sub nu.4.
Quilates Plinius scrupulum dixit.ibid.
¶Quilibet tenetur etiā non requisitus subuenire proximo.to.1.pag. 150.n.10.
¶Quinarij & denarij pondus examinatur.to.1.pag.469.nu.7.
Quinarius & victoriatus quid?& eius pondus.ibid.
¶Quod discrimen sit inter precarium,& commodatum.to.1.pag.381.nu.7.
Quo tempore fieri debet venditori litis motæ denunciatio in materia euictionis.to.1.pag.389.nu.8.
Quo tempore testium defectus, obiectiones & vitia proponenda sint. pagin. 62.num.5.
Quo modo traduntur peccatores in interitum carnis. tom. 2.pagin.294.col.1. in fine.
¶Quorum retinueritis peccata retenta erunt,explicatur.to.2.ibid.
¶Quoties agitur in dubio,an excommunicatio præcesserit appellationem,vel eam sequuta fuerit,præsumendum est excommunicationem præcessisse.to.2. pagin.299.nu.5.
Quotidianæ distributiones.vide in verbo,Distributiones.
Quot testes sint necessarij ad priuatam scripturam to.1.pag.76.nu.3.

R

RAgadaisus Gothorum Rex in Fesulanis montibus occisus fuit.to.1.pagin.1. col.1.in med.
¶Rapiens sponsam,an sit puniendus.to.2.pag.134.col.secunda.in fin.
¶Rapina quid?& an à furto differat specie.tom.2 pag.477.nu.2.
Rapta liberè contrahit cum raptore.to.2.pag.140.nu.1.
Rapta contrahens cum raptore matrimonium non amittit bona à lege sibi delata,propter iniuriam raptus.ibid.nu.2.
Raptores virginum an gaudeant immunitate Ecclesiæ.to.1.pag.311.nu.8.
¶Ratihabitione non sequuta absentis non potest donator, si stipulatus fuerit, pœnitere,non requisito donatario.to.1.pag.204.post princ.
¶Ratihabitio criminis non commissi nomine ratum habentis an sit peccatum mortale,aut veniale.to.2.pag.446.nu.5.
Ratihabitio in delictis,quid operetur.ibid.nu.6.
Ratihabitio homicidij,an efficiat quem irregularem.to.2.pag.445.nu.4.
¶Ratio legis inducentis præscriptionem,an in animæ iudicio cesset.to.secundo. pag.419.nu.2.
Ratio vera omnium legum moderatrix.to.2.pag.306.in princ.
Ratio constit.si furiosus.to.2.pag.460.col.1.
Ratione legis cessante quando cesset lex?to.2. pag.419.sub nu.2.
Ratio personarum est habēda in puniendis criminibus.to.1.pag.272.col.1.in fi.
Ratione etiam administrationis tutelæ non debet fœmina pudica mitti in carcerem pro debitis pecuniarijs, modo debitum ex delicto contractum non sit.to.1.pag.236.nu.3.
Ratione interesse potest aliquis merces vendere carius iusto pretio pecunia credita.to.1.pag.245.col.1.in princ.
Rationum libri quam probationem faciant.to 1 pag.78.nu.8.
¶Reali actione,an condemnetur,qui non possidet,suscepit tamen litem. tom. 2. pag.97.nu.4.
¶Rebaptizatus irregularis est.to.2.pag.429.nu.8.
¶Rebellio est iusta belli gerendi causa to.2 pag.503.nu.4.
¶Reciproca substitutio quibus verbis fiat.to 2.pag.76 nu.2.
Reciprocæ substitutionis definitio ibid.nu.1.
Reciproca substitutio quot substitutiones comprehendat. to. 2.pag. 77. num.3.
Reciproca substitutio vnica oratione concepta eas omnes substitutiones comprehendit,quæ pariter vtrique instituto conueniunt.ibid.nu.4.
Reciproca substitutio qualiter extinguatur.ibid.nu.5.

¶Reco-

Index Alphabeticus.

¶Recognitio priuatæ scripturæ quonam modo fiat à testibus.to.1.pag.76. col. prima in princ.
Recognitio testium subscriptorum, an sufficiat ad probationem priuatæ scripturæ.ibid.nu.4.
Recognitio epistolæ facit probationem,& quid si non recognoscatur.to.1.pag. 78.num.7.
Reconciliatio vxoris adulteræ quem effectum habeat.to 2.pagin.183. nume.7.
¶Recusationum materia, & quid de ea iura ciuilia statuerint,to. primo. pagin. 90.col.1.in fin.
Recusatio iudicis quo tempore sit proponenda.ibid.nu.2.
Recusatio iudicis quando admittatur post conclusum in causa.ibid. sub d.nu.2.
Recusatio ,quæ probanda est & probatione indiget, non admittitur post conclusionem in causa.ibid.
Et quid quoties recusationis causa orta ante conclusionem causæ peruenit in cognitionem recusantis.ibid.
Recusatio iudicum summi prætorij quo tempore iure Regio fiat,tom. 1. pagin. 91.num.3.
Recusatio,Regij auditorij,an sit admittenda post subscriptam ab ipso iudice sententiam,to.primo.pagin.97.col.2.in med.
Et quid agendum quoties vnus ex pluribus iudicibus delegatis recusatur. ibid.
Recusare an possit minor,vel Ecclesia iudicem Regium,vel auditorē ex ea causa,quæ orta sunt ante conclusionem litis, & tamen eam proponit post ipsam conclusionem, petitque admiti ad probationem causæ per testes petita ad hoc restitutionem in integrum.ibid.
¶Rectores ciuitatum, an iuncti populis, & non petentibus dari possint. tom.1. pag.13.nu.5.
Et quid in ciuitatibus,& oppidis,quæ alicui Duci,Comiti,aut Marchioni,nobili sub dita sunt.ibid.sub d.nu.5.
Rectores ciuitatum non sunt mittendi populorum expensis.ibid. sub d. num.5.
Rector alicuius hospitalis ad annum dictus, si res ipsius locauerit ad triennū, tenebitur successor stare locationi.to.1.pag.295.col.1.in fin.
Idem dicas in rectoribus ciuitatum, vbi ad eorum officium pertinebit res ciuitatis locare.ibid.
Reddere quod debes,esse æquissimum, & ius gentium præse ferre hanc vocem, ait Seneca.lib 3.de beneficijs.to.1.pag.235.col 2.in med.
Redditio rationum remitti potest ab administratione præterita.to.1.pag. 291. num.2.
¶Redhibitoria actio an præscribatur cum mala fide etiam iure. canonico. to. 2. pagin.410.nu.5.
¶Redimendi pactum,vide in verbo,pactum.
Redemptio annorum redituum qualiter fieri debeat.to.1.pag.208.nu.10.
¶Reditus annui licitè constituuntur,& inibi vtriusque partis rationes.to.1.pag. 348.num.2.
Reditus annui ad vitam constitui possunt.to.1.pag.349.nu.3.
Reditus annui,an possint emi ad certum,& definitum tempus.tom.1. pag. 350. nume.4.
Reditus annui,an sint necessariò constituendi super certis rebus,alioqui sint illiciti.ibid.num.5.
Reditus annui,an possint constitui obligatione tantum personali.ibid.
Reditus annuus,an perimatur peremptis,& extinctis rebus super quibus fuerit constitutus.ibid.
Reditu super pluribus rebus constituto, an cuiuslibet earum possessor teneatur insolidum.to.1.pag.352.nu.8.
Reditus annui,an emi possint ea lege,vt intra certum tempus liceat eos,nō postea redimere.to.1.pag.355.nu.7.
Reditus annui perpetui iustum pretium,quod sit.to.1.pag.358.nu.5,
Reditus annui iustum pretium ad vitam constituti qualiter definiatur. tomo.1. pag.359.num.7.
Reditus annui redimibiles quo pretio iustè constituantur.to.1.pag.361.nu.2.
Reditus annui iustum pretium ad rationem vnius pro quatuordecim Regia lege definitum est.to.1.pag.362.col.1.in med.
Reditus annui numarij emptiō odiosa,& suspecta est, & pluribus olim visa fuit illicita.ibid.sub nu.5,
Reditus annuus numarius, si dubitetur, fuerit ne ea lege, & conditione constitutus,vt redimi possit,an præsumatur perpetuus.ibid.
Reditus & fructus Ecclesiæ,an possint locari vltra triennium, secundum constitutionem Pauli.to.1.pag.298.col.1.post princ.
Redituum annuorum redemptio fieri debet non tantum soluto pretio, sed & reditibus decursis pro rata temporis.to.1.pag.208.nu.10.
Reditus annui dicuntur vulgō census, cum pacto redimendi emuntur, ibid. col. 1.post medi.
Reditus annui quando possunt emi absque pacto redimendi.ibid.nu.11.
Reditus annui beneficij clericorum qualiter adiudicentur eorum creditoribus pro ære alieno soluendo.to.1.pag.238.sub nu.9,
¶Reductio est petenda à iudice illius,aduersus quem petitur.to.1.pag.283.nu. 1.col.2.in fin.
reductio ad arbitrium boni viri coram quo iudice petenda sit.ibid.
reductionis petitio querela est potius quàm vera appellatio.ibid.col.2.in fine.
regales argentei,quibus modo vtimur,quot ex quolibet marco percuti debent, to.1.pag.469.sub nu.6.
regalis Castellani valor expenditur tempore Regis Henrici antea ,& postea. to. 1.pag 449.nu.2.
regalis argenteus, quo vtuntur aurifices, differt ab eo,qui percutitur. to.1.pag. 469.sub nu.6.
reges & Principes ab origine mundi populorum suffragijs creabantur. tom. 1. pag. 3. col.2.in princ.
reges antiquitus non populari ambitione,sed virtute, & robore præditi eligebantur.ibid.
reges Aegypti quo nomine appellabantur.to.1.pag.4.col.2.in princ.
regis nomen apud Romanos maximo erat odio.to.1.pag.2.col.2.in fin.
Regis curia,quæ dicatur.to.1.pag.16.nu.10.
Regis curia omnibus est commune forum.ibid.
regius principatus ,vel libera electione populorum, vel hæreditaria Gentilij primogenij successione moribus aut lege probata, iustus omnino censetur. to.1.pag.3.nu.4.
regij auditores non possunt causam ab inferioribus auocare.to.1.pag.27. nu.3.
regia potestas ex Dei,& naturæ ordinatione stabilitur.to.1.pag.4.nu.6.
regum & Principum creandorum ius,an ad populorum suffragia sit omnino referendum.to.1.pag,3.col.2.propè princ.
¶Reges Hispaniæ quo iure possint Episcopos nominare.to.2.pag. 405. num.5.
reges Hispaniarum immunes sunt,& liberi à Cæsarum imperio.to.1.pag. 507. nume.9.
reges & Reipublicæ rectores quales eligere debeant tabelliones. tom.1.pagin. 66.col.1.in fin.
reges Persarum ex Metasthene , Philone & Græcis historiographis ad facræ scripturæ intelligentiam.to.1.pag.421.sub nu.6.
regium principatum,vt scribit Plinius,primi omnium habuerunt Aegyptij. to. 1.pag.4.col.2.in princ.
regum historiam,quis scripserit.to.1.pag.418.col.2.in fin.
regia lege an nemine acceptante donationem absenti factam , ita ius absenti quæratur, vt etiam ante eius acceptationem reuocari donatio non possit. to. 1.pag.203.nu.13.
reges Hispaniæ,& præsertim Carolus primus Cæsar vetuerunt decimas à laicis exigi,quæ per consuetudinem contrariam non consueuerunt soluere. to. 1.pag.221.col.1.in princ.
rex aut Princeps ab alio,quàm ab ipsamet republica constitui non potest iustè, & absque tyrannide.to.1.pag.2.col.1.in med.
rex immediate à Deo non est constitutus nec electus.ibid.
rex Regno expoliari non potest per rempublicam, nisi is fuerit in grauissimam tyrannidem lapsus.to.1.pag.4.col.2.propè finem.
rex alicui concedens castrum, an censeatur concessisse iurisdictionem , & quid de mero ac mixto imperio.to.1.pag.5.nu.10.
Rex potest alicui iurisdictionem , merum ac mixtum imperium speciali priuilegio,& titulo concedere in aliqua ciuitate, villa vel oppido, aut territorio exercendam.ibid.
rex nullo modo suprematum iurisdictionem alienare potest.to.1.pag.12.nu.1.
rex nobili iurisdictionem in aliquo territorio concedens,an hi vltus,& ius primarum appellationum itidem transferre.to.1.pag.13.col.1.post princ.
regium sigillum apud quem custodiatur.to.1.pag.78.col.2.in med.
rex nullus immediate à Deo constitutus est,præter Saulem, & Dauidem. to. 1. pag.2.col.1.in med.
Rex non potest aliquem Regni locum, vel aliquot homines ita alteri domino subijcere,quod ius appellationum,& suprematis potestatis apud se non remaneat.to.1.pag.12.sub nu.1.
Rex Alphonsus quo anno coeperit regnare.to.1.pag.445.col.2.in prin.
Rex Alphonsus connumerat ab Adamo ad Christi aduentum annos quinq; millenonaginta nouem. to.1.pag.446.col.1.in fin.
rex Alphonsus in tabulis astronomicis supputat ab Adamo ad Christum annos sex mille nouagentos octuaginta quatuor.ibid.col.2.in princ.
¶Registrum quid dicatur. to.1.pag.64.sub nu.2.
¶Regnum omnium rerum publicarum præstantissimum.to.1.pag.4.nu.5.
regnum Castellanum post recuperatam Hispaniam iure Gentilitię successionis primogenitis defertur.ibid.nu.7.
regna & principatus iure sanguinis statim ab initio mundi delata fuisse falso existimat Ioannes Cirier. to.1.pag.3.col.2.in med.
regnum Hispaniarum quo tempore,& qua ratione ad Gothos deuenerit. to. 1. pag.1.col.1.per totam,
Regnum Hispaniarum anno domini 704. ex proditione Comitis Iuliani in ditionem Sarracenorum venit.to.1.pag.1.col.2.in prin.
regnum longè vtilius est successione deferri primogenitis, quàm electione. cōtra Aristotelem.to.1.pag.4.sub nu.5.
¶Regula,si vinco vincentem te,à fortiori vincam te, qualiter intelligatur.to.1. pag.174.col.1.post med.
regula iuris, qui non habet in bonis luat in corpore , in quibus intelligenda est. to.1.pag.272 col.1.in fin.
regula non est sufficiens in casibus non exceptis ad correctionem iuris communis.to.1.pag.256.col.2.in princ.
regula non extenditur ratione exceptionis ad ea,quę alioqui nō contineret.ibi.
regula iuris est,quod qui non habet bona,nec res,ex quibus soluat debitū , debet mitti in carcerem.to.1.pag.236.col.2.post medium.
Et quid si debitum sit ratione redituum regalium.ibid.
regula ab Apostolis constituta de his, qui admittendi erant ad sacrorum ministeria.to.2.pag.427.sub nu.2,
regularis quis dicatur.ibid.
regula Cancellarię de triennali possessore examinat.to.2.pag.407.col. 2.in prin.
¶Rei alienæ ratione tenētur,quis ad restitutionem.to.2.pag.515.col.2.nu.1,
rei dotalis alienatio prohibita impedit naturalem obligationem oriri, & tamē iuramento confirmatur.to.2.pag.272.nu.7.
¶Relatio ad iuramentum iam præstitum, quid efficiat.tom.secundo pagin.223, sub num.5.
¶Religionis , aut castitatis causa,an liceat alicui sibi ipsi manus injcere violentas ad occisionem,aut mutilationem membri.to.2.pag.429.col.1,& secunda per totam.
religionis professio bigamiam non tollit.to.2.pag.435.nu.6.
religionis professio facta ab impubere,doli tamen capace,an teneat. to.2,pag. 110.col.1.post med.
religionis professio dissoluit matrimonium non consummatum etiam si coitus sponsalia præcessisset.to.2.pag.115.nu.16.
religionis professio,an sit irrita ex conditione ipsi religioni contraria. tom. 2. pagin.127.nu.19.

Religionis

Religionis professione facta ab sponsa, dimidia pars sponsalitiæ largitionis propter osculum ipsi sponsæ iure Regio acquiritur.tom.secundo pagin. 178. num.12.
Religionis professione matrimonium dissoluitur nondum copula consummatum.to.2.pag.177.nu.6.
Religionis professio facta ab excommunicato,an teneat.to.2. pagin. 147. nu.3.
Religionis tria substantialia qualiter intelliganturtom.secundo.pagin,127.sub nume.18.
Religionis professione,an matrimonium violenta copula consummatum, dirimatur.to.2.pag.178.nu.10.
Religiosi an possint esse exequutores vltimarum voluntatum.to.2.pag.89.nu.1.
¶Religiosus quando possit esse procurator sine licentia sui Abbatis, to. 1. pag. 172.sub nu.6.
Religionis causa potest Episcopus in memoriam alicuius Martyris, vel viri ab Apostolica sede in sanctorum numerum relati dierum celebrationem instituere.to.1.pag.450.col.2.sub med.
Religionis fauore vendere rem propriam, an quis cogi possit, vide in verbo, Vendere,
¶Reliquiæ sanctorum sunt venerandæ.to.1.pag.189.col.1.sub nu.13,
¶Relictum pro legitima,an inducat institutionem.to.2.pag.65.nu.6,
¶Remissio liberæ vsurarum iam solutarum liberat ab obligatione restituendi, to.2.pag.476.nu.5.
Remissio reliquorum,an censeatur facta legata liberatione.to.1.pagin.291.sub num.2.
Remissio quamuis liberet administratorem à reddendis rationibus,tamen non eum liberat à solutione reliquorum.ibid.nu.3.
Remissio debiti reputatur donatio quædam.to.1.pag.250.nu.8.
Remissio facienda est ad locum delicti in criminalib. & ibi rationes huius decisionis traduntur.to.1.pagin.34.sub nu.3.
Remissio ad locum delicti facienda est, quotics à iudice illius loci fuerit petita, to.1.pag.36.col.1.nu.6.
Remissio non est facienda absque summaria delicti cognitione. tom. 1. pagin, 37.num.8.
Remissio an fieri debeat ex diuerso principatu, & à maiori ad minus tribunal? ibid.sub num.10.
Remissio delinquentis ad locum delicti,cuius expensis fieri debet. to. 1. pagin, 38.num.11,
Remissio an sit facienda in crimine hæresis.ibid.nu.12.
Remissio clerici ad suum iudicem cuius expensis fieri debet.tom.1.pagin, 110, num.5,
Remissio ad iudicem loci contractus quando sit facienda. tom. 1. pagin. 31.nu. 3.& seq.
Remissio facienda non est necessariò etiam petente iudice loci, vbi delictum commissum est, quoties iudex domicilij ipsum delinquentem eius criminis causa propria sententia condemnauerit.to.1.pag.36.col.1.in fin.
Remissioni ad locum delicti,an sit locus in vagabundo, & in criminib, leuib,to, 1.pagin.37.nu.7.
Remissio an habeat locum in fure, qui cum re furto ablata in alium locum fugerit.ibid.nu.9,
¶Remuneratoria donatio quem effectum habeat.to.2.pag.41.nu.10,
Remuneratio impedit repetitionem eius,quod solutum est errore iuris.ibid,
¶Renunciatio acquisitorum matrimonio constante, an fieri possit, to. 2. pagin, 173.num.13,
Renunciatio hæreditatis maternæ iuramento facta à filiosam.an prejudicet patri.to.2.pag.284.nu.3.
Renunciatio hæreditatis paternæ iurata à matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentibus hæreditatem aui, qui post filiam mortem obierit. to. 2, pag.285.nu.4.
renunciatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionē,an rescindi possit à monasterio læsionis grauissimæ causa.ibid.nu.5.
Renunciatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote , an valeat. tom. 2, pagin,386.nu.6.
Renunciatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis , quæ propter fecundas nuptias pater tenetur seruare filijs prioris matrimonij.ibid.colum.2, num.primo,
Renunciatio hæreditatis paternæ excludit filiam, etiam à legitima. to. 2.pag, 287.num.3,
Renunciatio hæc an extinguatur mortuis fratribus viuo patre.ibid.nu.4.
Renunciatio hæc renunciantі,& eius hæredibus nocet.to.2.pag.288.nu.7,
Renunciatio hæc iurata non reuocatur natiuitate filiorum.ibid.nu.8.
Renunciatio hæc confirmatur iuramento præstito ab infideli per falsos Deos, ibid.colum.2.in prin.
Renunciatio proprij domicilij,quid in contractibus operetur.to,1.pag.32.nu.5,
Renunciatio proprij tribunalis,an possit fieri à clerico.ibid.col.2.in prin.
Renunciatio beneficij ecclesiastici facta absque prælati authoritate non valet, to.1.pag.168.nu.6.
renunciatio beneficij ea conditione facta,vt alteri conferatur, sitne illicita,vel simoniaca.ibid.nu.5.
Renunciatio specialis,etiam in eodem contractu apposita, excludit deceptum vltra dimidiam.to.1,pag.248.nu.4.
Renunciationes in contractibus apponi solitæ , an præsumantur ex consensu partium positæ?to.1.pag.249.sub nu.4.
renunciatio deceptionis vltra dimidiam,an sit donatio,quæ insinuationem requirat;ibid.nu.7.
Renunciatio specialis est necessaria ad l,secundam.C,de rescind.vend.to.1,pag, 248.sub nu.1.
Renunciatio cessionis bonorum facta cum iuramento, an valida sit? to. 1. pag, 237.sub nu.7,
Renunciatio cessionis bonorum admittenda est etiam sine vinculo iuramenti secundum aliquos.ibid.
Renunciatio iuris competentis iudicatur donatio quædam. tom. 1. pagin. 250. num.8.
¶Repræsaliæ an & quo iure permitti possint. tomo, 2.pagin. 503.colum. prima. ad fin,
¶Repudij libellus apud Iudæos quo pacto dabatur.to.2.pag.177.nu.3.
Repudium an fuerit licitum apud Iudæos.ibid.
¶Res debita, vt communis non est propriè ac verè debita.tom. 2, pagin. 494. col.2.in fin.
Res bello iusto captæ cui quærantur,to.2.pag.513.nu.7.
Res bello receptæ,an sint prioribus dominis restituendæ.ibid,
Res inuenta si aliena sit,restitui debet.to.2.pag.517.nu.1.
Res inuentæ pauperibus sunt restituendæ, si dominus non apparet. ibidem. num.2,
Res incertæ, an sint pauperibus restituendæ? & an possint earum possessores à restitutione liberari per Principem.ibid.nu.3.
Res mobiles ecclesiarum vsucapiuntur triennio.to.2.pag.389.nu.5.
Res Principis secularis multis modis considerantur.to.2.pag.381.nu.7.
Et ibi quo tempore præscribantur.
Res Principi debitæ insignum recognitionis præscribi non possunt.ibid.
Res fisco Principis delatæ,quo tempore præscribantur.ibid,
Res ex pecunia Ecclesiæ empta non tamen eius nomine, an Ecclesiæ dominio acquiratur.to.2.pag.22.nu.5.
¶Res inter alios acta in iudicio, alijs præiudicat, & prodest quo ad quandam præsumptionem.to.1.pag.42.nu.4.
Res litigiosa quando verè ac propriè dicatur.to.1.pag.54.nu.6.
Res inter alios acta non nocet,nec obligat,nec facit ius inter alios, tom.1.pag, 72.num.9.
Res iudicata quando dicatur sententia.to.1.pag.79.sub nu.2.
rerum dotalium æstimatio,vide in verbo,Aestimatio,& verbo,Clausula,
rerum Ecclesiæ alienatio quam solennitatem requirat, tom. primo.pagin.300. num.primo,
Et non est satis formam in alienatione rerum Ecclesiæ fuisse seruatam , nisi & alienatio facta fuerit ex causa à iure permissa.ibid.nu.2.
rerum Ecclesiæ alienatio vbi fit pro satisfaciendis mutuatis Ecclesiæ pecunijs, oportet probari pecuniam versam fuisse in Ecclesiæ vtilitatem, ibidem. numero 3,
res ecclesiarum possunt dari in emphyteusim ea solennitate, quæ moribus, & consuetudine in hisce contractibus recepta fuerit.to.1.pag.301.nu.4.
Et an emphyteusis ecclesiastica transeat in hæredes extraneos , & egrediatur tertiam generationem.ibid.nu.5.
Et qualiter interpretanda sit emphyteusis ecclesiastica , cuius origo non constat,nec de eius conditionibus apparet.ibid.nu.6.
res vendita sub annuo reditu redimibili quo tempore ex lege Regia retrahi possit.to.1.pag.361.col.1.in med.
Et huic quæstioni respondetur , & examinatur istius contractus natura. tom.1, pag.363.nu.1.& seq.
rei proprietas vsufructuario vendita à consanguineo, an retrahi possit, vide, Proprietas,
res proprias exponens venditioni, cogitur eas iusto pretio vendere.to.1.pagin. 373.num.1.
res proprias,quæ ad victum necessarium pertinent,cogitur quis vendere,quoties respublica grauatur annonæ inopia.to.1.pag.374.nu.3,
res subiectæ restitutioni etiam titulo maioratus,an possint ob dotem alienari? & an Princeps valeat derogare voluntati testatoris,qui expressim prohibuit bona alienari ex causa dotis.to,1.pag.345.nu.10.
res specialiter obligata sufficiens præsumitur ad debiti satisfactionem. tom.1, pag.390.nu,1.
res hypothecata qualiter vendi potest si differatur solutio, tom. primo. pagin. 392.num.4.
rei communis diuisio quomodo fieri debet.to.1.pag.144.nu.3.
rem propriam ab alio tyrannice occupatam potest quis propria authoritate , etiam furtim surripere,vbi eam aliter obtinere nequit. to. 1, pagin.157.col, 2,in fine.
Et quid si adsit copia iudicis,sitque facultas eam repetendi,ibid. col. 2. in med.
reipublicæ Castellanæ tota iurisdictio penes Regem est, tom. primo. pagin. 5. col.2.in prin.num.9.
rei periculum an sit emptoris, vel venditoris ante adhibitam mensuram. to. 1, pag.10.nu.6.
reipublicæ fauore, & inopiæ communis pretium taxari potest mercib. tom.1. pag.245.col.1.in princ.
res Ecclesiæ iure veteri non poterant ad longum tempus alienari, tom. 1. pag. 295.col.2.nu.1,
res ecclesiarum locari vltra triennium non possunt , etiam cum pacto de renouanda locatione.to.1.pag.296.nu.4.
res empta ex pecunia vsuraria sit ementis.to,1.pag.331,col,2,ad fin,
res ex causa vsuræ tradita non fit accipientis.ibid,
res vendita si fuerit peremptа,& extincta,quid sit faciendum, tom, primo.pag. 252.num.13,
respublica minora crimina variis ex causis maioribus pœnis insequitur. tom. 1.pag.267.col.1.circa med.
reipublicæ interest ex legitimis probationibus sententias ferri à iudicib. to.1. pag.285.num.1.
res Ecclesiæ non possunt locari ad vitam.to.1.pag.296.nu.3.
res Ecclesiæ qualiter possunt locari ad nouem annos. tom. primo. pag.297.sub nume.6.
res Ecclesiæ an possint subimitti hypothecæ,& in pignus dari, tom. primo.pag. 298.num.7.& 8.
res non dicitur alienata donec traditio facta sit.ibidem.col. secunda post prin.
res Ecclesiæ possunt dari.in pignus ad pauperes alendos,& captiuos redimendos.ibid.

Index Alphabeticus.

Res Ecclesiæ an possint alienari ad subueniendum his, qui ob scelera, & luxuriã in paupertatem, & carceres inciderunt. to. 1. pag. 299. col. 1. nu. 9.
Res Ecclesiæ non sunt alienandæ ad redimendos eos, qui trirremibus damnati sunt. ibid. col. 2.
Re vendita ex pacto de reuendendo pendentes fructus pro rata sunt diuidendi. to. 1. pag. 207. nu. 6.
Rei ipsius qualiter pars esse dicantur fructus pendentes. tomo primo pagina 206. num. 1.
Rei venditæ periculum, & commodum post perfectam vẽditionem ad emptorem pertinenti, ibid. nu. 2.
Rei venditæ pensiones an pertineant ad emptorem, quando tempore venditionis nondum dies solutionis cesserit. ibid. nu. 3.
Rem patrimonialem auitamve potest proximior consanguineus intra nouem dies à die venditionis retrahere facta pretij consignatione. tom. 1. pag. 363. col. 1. ad finem & col. 2.
Re eadem duobus vendita quis eorum præferatur. tomo primo pagina 306. numero. secundo.
Re vendita cum pacto de non alienando, præmissa hypotheca non transit dominium per traditionem in secundum emptorem. to. 1. pag. 307. nu. 7.
Res propriæ non sunt in dubio auferendæ à priuato in fauorem fisci. tom. 1. pag. 210. col. circa finem.
Res dotales quo ordine obligabantur pro viro rem primipilarem agente. to. 1. pag. 211. col. 2. circa med.
Rei venditæ traditio in dubio cui præsumatur prius facta. tomo primo, pagina 307. num. 6.
Rescripta ad hoc vt proprijs viribus destituantur nequaquam est considerandum defectum causæ impulsiuę, in scriptis à Principe obtinendis, vel obtentis. tom. 1. pag. 231. col. 2. ante medium.
Rescripturã Principis in quos porrigat vim & effectum, vide, Principis rescriptum.
Reseruatio iuris communi statuta de beneficijs vacantibus in curia an comprehendat beneficia iuris patronatus laicorum. tomo primo, pagina 118. col. 1. in princip.
Reseruatio alicuius rei, quæ sit in donatione omnium bonorum, qualis esse debeat. to. 1. pag. 366. nu. 3.
Residẽtia, & personalis præsentia ipso choro differunt valde quo ad perceptionem fructuum. to. 1. pag. 368. nu. 3.
¶Resoluta venditione ex pacto an fructus interim percepti sint emptoris, an venditoris? tom. 1. pag. 356. nu. 1.
Restitutio in integrum quando detur minori contra tertium possessorem. tom. 1. pag. 350. col. 1. in fine.
Restitutio in integrum quomodo facienda? tom. 1. pag. 159. nu. 1.
Restitutio intra quod tempus petenda sit? to. 1. pag. 163. col. 2. in med.
Restitutio in integrum non potest peti ad probandum post quindecim dies publicationis testium. to. 1. pag. 49. nu. 3.
Restitutio famæ potest remitti vel pretio vel gratis. tom. primo pag. 155. col. 1. post princip.
Restitutio in integrum quando intelligatur facta cum fructibus. to. primo, pag. 159. num. 1.
Restitutio in integrum quando ob minimam læsionem detur minoribus, & ecclesijs. to. 1. pag. 162. nu. 11.
Restituere an teneatur is, qui è vinea vel horto alieno, rem minimam acceperit. to. 1. pag. 163. sub nu. 12.
Restitutio an possit peti à consanguineo sine mandato cum cautione de rato. to. 1. pag. 171. nu. 5.
Restitutio an sit facienda eius, quod vltra iustum pretium à lege definitum fuerit acceptum, vide in verbo, Vendens.
Restitutio, quæ potius ex gratia, quàm iuris rigore fit, non est cum fructibus facienda. to. 1. pag. 164. nu. 15.
¶Restitutio in integrum potest nomine alterius postulari incidenter absque speciali mandato. to. 1. pag. 170. nu. 1.
Restitutio in integrum concedenda non est in iudicio summario, seu sententia interlocutoria. to. 1. pag. 59. col. 2. ante finem.
¶Restitutio male ablatorum per quem fieri debeat. tomo secundo, pag. 30. sub numero 8.
Restitutio in integrum quando habeat locum contra præscriptionem. to. 2. pag. 420. nu. 3. & col. 2. nu. 1.
Restitutio alieni quàm sit necessaria. to. 2. pag. 469. nu. 1.
Restitutio statim fieri debet congruo videlicet loco, & tempore. ibid.
Restitutio quibus ex causis differri possit. ibid. sub num. 2.
Restitutio cuius expensis facienda est. to. 2. pag. 474. nu. 7.
Restitutio an differri possit, quia creditor sit excommunicatus. to. secundo, pag. 475, num. 8.
Restitutio quid sit? ibid. col. 1. in fine.
Restitutio quot, quæsque radices habeat. ibidem.
Restitutio an & quo iure sit facienda pauperibus. to. 2. pag. 476. nu. 6.
Restitutio ludo quæstorum humana lege statuta consuetudine tolli potest. to. 2. pag. 487. num. 3.
Restitutionis obligatio non procedit à distributiua iustitia. tom. 2. pagina 494. sub nume. 6.
Restituendæ alienæ rei nomine, an aliquid capi possit. tomo secundo, pagina 484. nume. 3.
Restituere an teneatur is, qui non defendit ab iniuria alium, cum possit. tom. 2. pag. 485. nume. 5.
Restituere tenetur quicquid lucratus fuerit is, qui collusores inuoluntarios ad ludum attraxerit. tom. 2. pag. 488. nu. 7.
Restrictio in legatis quo modo sit facienda. to. 1. pag. 35. col. 2. in fine.
Retentio possessionis quid sit? to. 2. pag. 372. nu. 2.
¶Retractari non potest locatio mortuo prælato ab eius successore, nec eius morte finitur. to. 1. pag. 295. col. 1. ad fin.
retractus rei venditæ lege regia intra quod tempus facienda est? to. 1. pag. 363. col. 1. ad finem.
retractus iure sanguinis non competit proximiori cognato ad rem datam in emphyteusim, aut censum perpetuum ibid.
retractus non habet locum in vsu vendito. to. 1. pag. 364. col. 1. in med.
retrahi quo tempore possit ex lege regia res vendita sub annuo reditu redimibili, vide in dictione, Res vendita.
retrahere potest iure regio rem venditam dominium directum vel vtile tantum habens, & in hoc iure consanguineo præfertur. to. 1. pag. 365. nu. 8.
retractus conuentionalis ius, an temporis præscriptione tollatur. to. 1. pag. 182. col. 2. in prin.
retractus rei venditæ sub annuo reditu redimibili natura. to. 1. pag. 364. num. 5.
¶Retrouendendi pactum, vide Pactum.
¶Reuenditio qualiter intelligatur ad interpretationem textus in l. 2. C. de pact. inter empto. to. 1. pag. 207. sub nu. 7.
reuerentia, & honos parentum poscit, ne à filio in carcerem conijciantur ob debitum ciuile. to. 1. pag. 236. col. 2. in prin.
¶Reuocandi domum priuilegium, vide in verbo, Priuilegium.
reuocatio attentatorum, vide in verbo, Attentata.
¶Reus legitimè conuictus sub mortalis culpæ reatu, si à iudice interrogetur etiã in tormentis, tenetur respondere an crimen commiserit. to. 1. pag. 81. col. 2. in principio.
reus qui actore non probante innocens apparet, verè tamen nocentissimus est, ex propria iudicis scientia, an sit absoluendus diffinitiuè, an ab obseruatione iudicij tantum. to. 1. pag. 151. col. 1. post prin.
reus an possit in iudicio plurib. vti titulis ac defensionib. ad excludendum actoris intentionem. to. 1. pag. ibid. nu. 3.
reus totam petitionem negans cum esset verè partis eius debitor, quando condemnetur in expensis. to. 1. pag. 152. col. 2. post prin.
reus quib. casibus teneatur dare actori expensas litis, & alimenta pendente lite. to. 1. pag. 19. nu. 5.
Sed hac in re diligentissime obseruare oportet vtriusque litigatoris iura, vt vrgentior sit pro ipso actore præsumptio, quàm pro ipso reo. tom. 1. pag. 20. col. 2. ante medium.
Et in hac re danda est cautio idonea de restituendis alimentis, & expensis, si actor in causa succubuerit. ibid.
Quæ tamen quantitas definienda sit ad hæc alimenta, plane relinquitur in arbitrio iudicis. ibid. pag.
reus legitimè conuictus, si torqueatur, & crimen negauerit, quid dicendum. to. 1. pag. 81. col. 2. post princ.
reus conuentus vltra dimidiam iusti pretij partem an debeat rem cum fructibus restituere. to. 1. pag. 246. nu. 9.
reus absolutus in foro interiori conscientiæ, an possit accusari in foro exteriori, & à contrario. to. 1. pag. 275. nu. 3.
reus vel actor potest totam litem iuramento suæ partis committere. to. 1. pag. 285. col. 2. nu. 1.
reus delatus durante lite non potest eligi ad munera publica. tom. 1. pagin. 213. col. 1. per totam.
reus delatus lite pendente non potest ad ecclesiasticam dignitatem promoueri. ibidem,
reus potest suspendere petitorium deductum ab actore. ibid.
reus, actore non probante, an sit absoluendus definitiuè, an ab obseruatione iudicij, & quid referat. to. 1. pag. 148. nu. 8.
¶Roma quæ dicatur? to. 1. pag. 16. sub nu. 10.
roma olim fuit communis patria. to. 1. pag. 17. nu. 3.
romana respublica omne imperium in Cæsarem Augustum, & eius successores transtulit. to. 1. pag. 2. col. 2. nu. 3.
romanis Hispanias obtinentibus Gothi à septentrione Europam irruerunt. to. 1. pag. 1. col. 1. in fine.
romani qualiter Consules, & Imperatores eligebant. tom. primo pag. 3. colum. secunda in princip.
romani Pontificis legatus non habet ius auocandi causas ab inferioribus. to. 1. pag. 27. col. 1. ad fin.
romani Pontificis, responsum in Clemen. vnica. de renunciatione an obtineat in mandato, quod datum est ad præsentandum. to. 1. pag. 29. nu. 8.
romanus Pontifex, vide in verbo, Pontifex romanus.
romani & Socini sententia examinatur, de executione instrumenti. tom. 1. pag. 281. col. 1. in fine, & col. 2.
roma in tribus rusticas & vrbanas. 35. olim diuisa est. tom. 1. pag. 400. num. 1.
romanæ tribus quæ nomina olim habuerint. to. 1. pag. 401. nu. 3.
romanæ tribus vnde acceperunt nomina. to. 1. pag. 403. sub nu. 6.
romanæ ciuitatis ius pecunia quæri, & parari solitum, constat ex actis Apostolorum. to. 1. pag. 405. col. 2. in prin.
romanus ciuis fiebat per emptionem tribus, in qua Romæ censeretur. to. 1. pag. ibid. sub nu. 10.
romani ciues non erant omnes eiusdem conditionis. to. 1. pag. 406. nu. 11.
romani ciues non omnes tribum habuerunt. to. 1. pag. ibid. sub d. nu. 11.
romani tres continuas hebdomadas, sabbatis & Dominicis diebus exceptis, ieiunarunt. to. 1. pag. 454. sub nu. 5.
romanis mos est sabbato quotis ieiunare. to. 1. pag. 456. col. 1. post med.
romani veteres in cudenda moneta, æris octauam partem argento miscuerunt. to. 1. pag. 469. col. 2. sub nu. 7.
romani primum æreæ pecuniæ, deinde multo post argenteæ, ac demum aureæ vsi sunt. to. 1. pag. 467. col. 1.
romani seruabant frequentissimè primam partem l. duodecim tabularum, quæ tractat de vinculis. to. 1. pag. 235. nu. 1.
romanæ curiæ consuetudo, & stylus in gratijs expediendis. tomo primo, pagin. 231. col. 1. in medio.
romulus populo Romano reliquit, vt leges suffragijs per curias accersitas comprobaret. to. 1. pag. 2. col. 2. in fine.

Romulus

Index Alphabeticus.

Romulus ex decem mensibus constituerat annum solarem. to. primo, pag. 445. sub num. 1.
Romuli lege licebat patri filios ter vendere, etiam nulla coactus necessitate. to. 1 pag. 375. col. 1. in prin.
¶Rotæ decisio in nouis. 195. expenditur. to. 1. pag. 381. col. 2. in prin.
¶Ruffinus Aquiliensis presbyter: & de eius operibus. tomo primo pagina. 437. numero 10.
¶Rhenanus dum Gelasium reprehendit decipitur. to. 1. pag. 442. col. 1. in prin.
¶Rex an possit alienare res ad Regiam dignitatem pertinentes. tomo secundo, pag. 242.
¶Romanus Pontifex an habeat potestatem temporalem. tomo secundo, pagina 506. num. 7.
Romanus Pontifex quo pacto possit in voto dispensare. tom. 2. pag. 232. num. 4. Et ibi de voti commutatione.
Romanus Pontifex an possit dispẽsatione dirimere matrimonium nõ consummatum. to. 2. pag. 179. nu. 13.
Romanus Pontifex an possit dispensare, aut permittere, quod communicet quis cum excommunicato? tom. 2. pag 296. nu. 2.
Romanus Pontifex licet ius diuinum interpretari possit, nulla tamen ex causa tollere potest. ibidem.
Romanus Pontifex an possit licitè absque peccato communicare cum excommunicatis. ibid.
Romani Pontifex tenetur semel in anno confiteri sacerdoti. ibidem colum. secunda num. 5.
Romanus Pontifex non potest committere laico potestatem absoluendi à peccatis. to. 2. pag. 346. col. 1. in fine.
Romæ appellatione quid intelligatur. to. 2. pag. 358. col. 1. in med.
¶Rusticis etiam nocet annua præstatio, vt inducat tituli præsumptionem. tom. 2. pag. 387. col. 2. post med.

S

SAbbatum apud Hebræos significat requiem. to. 1. pag. 448. nu. 1.
Sabbatum latius sumpta dictione significat totam hebdomadam. ibid.
¶Sacerdotes quondam non aureis sed ligneis calicibus vtebantur. tom. 1. pag. 463. col. 1. in fine.
Sacerdos etiam solenniter degradatus conficit corpus Christi. tomo 1. pagina 187. num. 8.
Et quid si fit etiam hæreticus. ibid.
Sacerdos simplex an sit sacramenti confirmationis minister ex summi Pontificis commissione. ibid. nu. 6.
Sacerdos simplex an possit ex Papæ cõmissione minores ordines conferre. ibidem num. 9.
Sacerdos simplex nullos habens subditos an possit à peccatis aliquem absoluere. ibidem.
Sacerdotes quando non possint decimas exigere. tomo primo, pagina 223. sub nume. 12.
Sacerdotes euntes in Ecclesiam ob principaliter acquirendas distributiones simoniaci sunt. to. 1. pag. 232. nu. 5.
Sacerdotibus oblationes exhibere quando cogantur laici. tomo primo pagina 217. num. 3.
Sacerdos qualis esse debeat. tom. 2. pag. 428. col. 1. nu. 5.
Sacerdos parochialis an possit absoluere ab excommunicatione maiori lata à iure. to. 2. pag. 352. nu. 5.
Sacerdos ratione Iubilæi, & Bullarum apostolicarum aliquem absoluens, censetur etiam eum absoluisse à peccato oblito, cuius causa erat excommunicatus. tom. 2. pag. 247. nu. 12.
Sacerdos ad confessionem electus virtute Bullarum & Iubilæi, an possit absoluere pœnitentem ab excommunicatione contracta ex crimine hæresis. tom. 2. pag. 349. col. 2. nu. 15.
Sacerdotes quomodo iuramentum præstare debeant. to. 2. pag. 226. nu. 3.
¶Sacer ordo an dissoluat matrimonium non consummatum. tom. secundo, pag. 178. num. 9.
Sacer ordo matrimonium omnino impedit. tom. 2. pag. 150. col. 2. nu. 1.
Sacer ordo qualiter à coniugato recipi possit. ibid. & pag. 151. col. 1. per totam.
Et an puniatur qui matrimonium contrahit post sacrum ordinem.
¶Sacramentum quid significet? tom. 2. pag. 222. nu. 2.
Sacramento contendere. ibid.
Sacramentum Eucharistiæ poterit tempore interdicti ministrari damnatis ad mortem. to. 2. pag. 363. nu. 3.
Sacramenta non sunt conferenda excõmunicatis, etiam ante denuntiationem. to. 2 pag. 302. col. 1. nu. 11.
Sacramenta opera sunt solius Dei diuinitus instituta. to. 2. pag. 311. sub nu. 9.
Sacramentum pœnitentiæ an sicut baptismus recedente fictione sortiatur suũ effectum, & quid de aliis sacramentis. to. 2. pag. 312. col. 2. in prin.
Sacramenta Ecclesiæ vim habent ex opere operato propter Christi institutionem. to. 2. pag. 316. col. 1. in prin.
Sacramentum ordinis susceptum vel collatum ab excommunicato, quem effectum habeat. to. 2. pag. 318. col. 2. in fine.
Sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato susceptum vel ministratum an teneat, vel sit iterandum. to. 2. pag. 319. nu. 7.
Sacramentum pœnitentiæ non pertinet ad remittendum vinculum contractum ex iudicis exterioris sententia. to. 2. pag. 347. col. 1. circa med.
Sacramenta collata ab hæreticis non sunt reperenda. tomo primo, pagin. 387. col. 2. in med.
Sacramentum confirmationis quomodo ab Apostolis appellatum. tom. 1. pag. 185. sub num. 2.
Sacramentum ab alio quàm à Christo institui non potest. ibid.
Sacramenta nouæ legis si quis dixerit non fuisse à Christo instituta, decreto concilij Tridentini anathematizatur. ibid.
Sacramentum confirmationis an sit præcise necessarium ad salutem, an ex ratione præcepti. to. 1. pag. 186. nu. 5.
Et quid de baptismo. ibid.
Sacramentum eucharistiæ est in præcepto ei, qui in periculo mortis corporalis constitutus est, & hoc ex institutione diuina. tomo primo, pag. 186. colum. 2. post medium.
Sacramenti confirmationis minister quis. to. 1. pag. 187. nu. 6.
Sacramenti confirmationis minister an possit esse sacerdos simplex ex Romani Pontificis commissione. ibid. nu. 7.
Sacramentorum essentialia sunt materia, & forma ac minister, quæ non possunt ab alio, quàm Deo institui. ibid.
Sacramentorum essentialia non possunt à summo Pontifice mutari. ibid.
Sacramentum an sint minores ordines. to. 1. pag. 187. col. 2. in fine.
Sacramentum pœnitentiæ quis verè ministrare possit. to. 1. pag. 188. sub nu. 11.
Sacramenti pœnitentiæ minister habere debet iurisdictionem. ibid.
Sacramentum confirmationis non potest ab alio, quàm Episcopo ministrari, etiam ratione immemorialis præscriptionis. to. 1. pag. 189. nu. 14.
Sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ, an sit danda vltimo supplicio affectis. to. 1. pag. 239. sub nu. 11.
Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ vnctionisve, an dentur vltimo supplicio afficiendis. ibid.
¶Sacrificium missæ vnde effectum accipit. to. 2. pag. 315. nu. 6.
¶Squitiæ causa matrimonium, quo ad eorum dirimi potest. to. 2. pag. 180. num. 1.
Sagittarum pœna non est exercenda nisi prius faucibus oppressis, quis stranguletur. to. 1. pag. 280. col. 1. post med.
¶Salarium an debeatur famulo pro tempore, quo ægrotus sit? tom. 1. pag. 370. sub nume. 8.
¶Salica lex apud Gallos quæ sit. to. 1. pag. 5. colum. 1. in medio. & pag. 488. col. prima in princip.
Sali initio dicti sunt Franci à Sala flumine, prope Albim labente. d. pag. 5.
¶Salomonis simulatio, vt veritatem extorqueret. tomo primo, pagina 158. sub numero 16.
¶Samiata ferramenta quæ sint? to. 1. pag. 409. col. 1. post princ.
¶Sanctorum omnium festum vnde duxerit originem. tomo secundo, pagin. 448. per cap. totum.
Sanctorum & Martyrum memoriæ cur fiant à Christianis eo die, quo mortem obiere. to. 1. pag. 451. nu. 9.
Dies verò quo ad celebrationem, quæ religionis causa fit, à vespera incipit, & in vespera finitur. ibid.
¶Salmanticensis constitutio examinatur. tom. 1. pag. 490. col. 1. in med.
¶Sanguinolentos, dictio, vide in verbo, Dictio.
¶Sapientia & ecclesiasticus canonici libri sunt, quamuis ea de re, fuerit olim controuersum. tom. 1. pag. 419. col. 2. post prin.
¶Sara an fuerit soror Abrahæ. to. 2. pag. 165. col. 2. ante med.
¶Sarracenus nomẽ quã originem habuerit, & vnde Arabes dicti fuerint Sarraceni ad interpretationem Regiæ partitarum legis. tomo primo pagina. 414. cap. 9. per totum.
¶Saxonum mos circa pœnitentiam solennem. to. 1. pag. 275. sub nu. 3.
¶Saul immediatè à Deo constitutus, & electus fuit Rex per prophetas. tomo 1. pag. 2. col. 1. in medio.
¶Seculares iudices quandoque tractant litem super contractu iurato, admittuntque actorem aduersus eum agentem, etiam nulla præcedente absolutione. to. 1. pag. 166. nu. 7.
Secularis, & ecclesiasticus iudex mutuo sibi præstant, & præstare tenentur auxilium in exequendis mandatis, & sententijs. to. 1. pag. 30. nu. 1.
¶Secundæ nuptiæ, & vlteriores omnino licitæ sunt. to. 2. pag. 140. nu. 4.
Secundæ nuptiæ an contrahantur liberè absque iuris pœnis ciuilis. ibid.
Secundæ nuptiæ an sint benedicendæ. to. 2. pag. 216. nu. 2.
¶Sedes quot habuerit Romana Ecclesia. to. 1. pag. 425. col. 1. in prin.
¶Segericus Gotorum Rex Athaulpho successit, qui in initio sui principatus mortuus fuit. to. 1. pag. 1. col. 1. in med.
¶Sembella quid, & eius valor. to. 1. pag. 470.
¶Semis nummus æreus fuit, qui valebat duos quadrantes. tomo primo pag. 468. col. 1. in princip.
¶Semuncia vicesimaquarta assis pars similis Hispanorum coronato. ibid. col. 1. ad finem.
¶Seminantibus spiritualia debentur temporalia. to. 1. pag. 218. nu. 5.
¶Senatorum filij clarissimi olim dicebantur. to. 1. pag. 407. sub nu. 13.
¶Sententia Bartoli examinatur in l. 1. §. vltimo. ff. quis & à quo appella. tomo. 1. pag. 15. col. 1. in princ.
Sententia contra hæredem scriptum lata, præiudicat legatarijs. tomo primo, pag. 42. nu. 3.
Sententia inter alios dicta plerunque ex propria vi & natura nocet: & alijs prodest. ibid. nu. 4.
Sententia super libertate nocet victo quo ad omnes, qui dixerint, & allegauerint, illum seruum esse. to. 1. pag. 43. col. 1. in fine.
Sic ex contrario si liber fuerit pronuntiatus. ibid.
Sententia in causa status qualiter sit pronuntianda. tomo primo, dict. pagin. 43. colum. 2. in fine.
Sententia lata super ætate, an omnibus præiudicet, sicut illa, quæ lata est super ingenuitate. to. 1. pag. 44. col. 1. post med.
Sententia lata super primogenio cum legitimo contradictore an alijs noceat? ibid. num. 6.
Sententia lata contra hæredem an noceat fideicommissario etiam non citato. ibid. sub num. 6.
Sententia lata contra creditorem quando debitori præiudicet. tomo 1. pag. 45. sub num. 7.
Sententia lata contra debitorem super dominio rei creditori data in pignus, nocet creditori ipsi scienti litem ea de re tractari. tomo. 1. pagin. 45. colum. secunda in fine.

Index Alphabeticus.

Sententia inter alios lata, vt alijs noceat, tria requiruntur. tomo secundo, pagin. 45 sub num. 7.
Sententia lata contra vassallum an præiudicet domino scienti. tom. 1. pagin. 46. sub num. 9.
Sententia lata contra præsentatum, electum vel instituendum, an præiudicet præsentanti, electori, vel conferenti? to. 1. pag. 48. nu. 1.
Sententia contra hæredem scriptum lata nocet legatarijs etiam ignorantibus, præterquam in tribus casibus. to. 1. pag. 51. col. 2. post med.
Sententia lata inter alios an sit exequenda directo contra illum, in quē sit translatio rerum lite pendente? tom. 1. pag. 54. nu. 7.
Sententia lata contra debitorem an possit mandari executioni aduersus illum, in quem dolo & fraude res aliqua ipsius debitoris translata fuerit: etiā absq; reuocatoria cognitione, & sententia. ibid. col. 2. post med.
Sententiæ de re aliqua restituenda latæ executio, an impediatur, si tertius eandem petierit rem. to. 1. pag. 56. col. 2. circa med.
Sententia interlocutoria illa proprie dicitur, quę super interdicto, quod Hispani, interim appellant, pronuntiatur. to. 1 pag. 59. nu. 2.
Sententia quando dicatur proprie res iudicata. tomo primo, pagina 79. colum. 2. post princip.
Sententia non debet mandari executioni donec omnino transierit in rem iudicatam. ibid.
Sententia non est mandanda executioni interim dum appellari potest. tom. 1. pag. 79. num 1.
Sententiæ executio nullitatis exceptione, qualiter impediatur. to. 1. pag. 87. col. 1. & per totum cap.
Sententiæ appellatione de qua sententia est intelligendum. tom. 1. pag. 88. col. 1. in principio.
Sententia vltima, quæ aliquid præcedentibus addit vel detrahit, an sit cō formis primis. to. 1. pag. 89. nu. 6.
Sententia lata contra libertum an noceat patrono. tomo primo, pagin. 47. col. prima in fine.
Sententia omnibus nocet, & prodest, quos negotium tangit etiam non citatis, & ignorantibus. to. 1. pag. 44. col. 2. per totam, & pag. 50. sub nu. 2.
Sententia lata contra emptorem in re vendita nocet venditori ignoranti, qui de euictione tenebatur. to. 1. pag. 42. col. 1. post med.
Sententia lata contra institutum nocet substituto. tomo primo pagin. 44. col. 2 post princip.
Sententia lata cum legitimo contradictore, an præiudicet alijs, qui post eum vocantur, ibid.
Sententia inter alios lata cui ignoranti nocet, is non potest tertiò pronocare. tom. 1. pag. 51. sub nu. 3.
Sententia lata contra emptorem vēditori etiam ignoranti nocet quo ad exceptionem rei iudicatæ, vt is non possit cum victore iterum examen causæ repetere. to 1. pag. 51. col 2. in fine.
Sententia inter alios lata, an præiudicet omnino illi, qui post litem cœptam rem emerit, de qua quæstio erat. to. 1. pag. 54. nu. 8.
Sententia contra emptorem lata per imprudentiam iudicis, non nocet venditori. to. 1. pag. 390. nu. 10.
Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij, licet interloquutoria sit, vim habet diffinitiuæ. to. 1. pag. 148. col. 2. in prin.
Et an vim diffinitiuæ habeat ad hunc effectum, vt iterum agi non possit. ibid.
Sententia iudicis incerta ex actis, certa tamen ex instrumento, quod in actis minimè appareat, eius vero mentio in sententia fit, an sit nulla. tom. 1. pag. 149. col. 1. in fine.
Sententiæ tres conformes in criminalibus exequutioni mādandæ sunt, non obstante nullitatis exceptione. to. 1. pag. 87. nu. 3.
Quod etiam locum habet in tribus sententijs interloquutorijs. ibid.
Sententia interloquutoria appellatur interdictum. to. 1. pag. 59. nu. 2.
Sententia per appellationem extinguitur, inspecto & considerato præsenti statu tom. 1. pag. 79. nu. 1.
Sentētia in causa filiationis inter patrem & filium omnibus alijs nocet, & prodest, quibus ex ea radice ius competit. to. 1. pag. 43. nu. 5.
Sententia lata super re prohibita alienari, cōtra prohibitum non nocet illi, qui ad illam vocatus est, post illius obitum. to. 1. pag. 44. col. 1. in fine.
Sententia Bartoli expenditur, quæ agit de exequutione instrumenti. tom. 1. pag. 281. col. 2. in prin.
Sententia pro fisco etiam actore est pronuntianda, vbi probationes sunt pares. to. 1. pag. 210. nu. 3.
Sententia alteri conformis quæ dicatur. to. 1. pag. 89. nu. 6.
Sententia lata in capitali causa, quando transit in rem iudicatam. to. 1. pag. 269. sub num. 8.
Sententia Bald. expenditur in l. 2. C. de fide instrum. tomo. 1. pagin. 272. colum. prima in medio.
Sententia potest minui à iudice propter excellentiam, & dignitatem personarum ibid. nu. 5.
Sententia à qua non est appellatum, transit in rem iudicatam, etiam in criminalibus. to. 1. pag. 150. sub nu. 10.
¶Sententia Aristotelis de his, qui sibi morem conciuerunt. tomo 2. pagin. 429. col. 1, in prin.
Sententia in matrimonio an tribuat bonæ fidei præsumptionem. tom. 2. pagina 190, sub num. 7.
Sententia in causa filiationis an noceat his, cum quibus actum non est. tomo. 2. pag. 196. num. 3.
Sententia in causa matrimoniali an transeat in rem iudicatam. tom, secundo, pag. 210. nu. 12.
Sententia in causa matrimonij spiritualis an transeat in rem iudicatam. tom. 2. pag. 220. nu. 14.
Sententia in criminali causa an transeat in rem iudicatam. ibid.
Sententia iniqua an reddat victorem tutum in conscientiæ iudicio. tom. 2. pag. 221. num. 19.
Sententia diuortij, quo ad tori separationem an transeat in rem iudicatam. ibidem num. 20.
Sententia declaratoria an sit necessaria in notorijs. to. 2. pag. 301. num. 9. colum. secunda in medio.
Seneca lib. 3. de beneficijs, inquit, æquissimam esse, & ius gentium præ se ferre hanc vocem, redde quod debes. to. 1. pag. 235. col. 2. circa med.
¶Sensus eorum, quæ dicit Thomas. 2. 2. quæstio. 87. discutitur. tomo primo pag. 223. num. 12.
¶Sepultura an sit denegāda ad petitionem creditorum cadueri debitoris propter debitum non solutum. to. 1. pag. 239. nu. 10.
Sepultura an possit negari vltimo affectis supplicio ob crimina. ibid. nu. 11.
Sepulturæ dari possunt cineres, & ossa eorum, qui exuri damnantur. sub dicto numero 11.
Sepultura ecclesiastica denegatur eis, qui seipsos occiderunt. tom. 1. pag. 240. col. 2. in princip.
¶Sepultura ecclesiastica an possit dari in his festiuitatibus, quæ interdictum suspendunt, & quid de sacramentis. tom. 2. pag. 367. nu. 6.
¶Seruitus quando matrimonium impediat. to. 2. pag. 149. nu. 2.
Seruitus quo iure sit inducta. to. 2. pag. 510. nu. 2.
Seruitutem aliquam esse iuris naturalis. to. 2. pag. 512. nu. 5.
Seruus à domino fugiens peccat mortaliter. to. 2. pag. 511. col. 2. in prin.
Seruus legatus & fugitiuus cuius expensis sit quærendus. to. 2. pag. 33. nu. 6.
¶Seruire prælato ob beneficium ecclesiasticum consequendum simonia est. to. 1. pag. 231. nu. 3.
Seruitus iuris pascendi in agro alieno, quanto tempore præscribi possit. tom. 1. pag. 222. nu. 11.
Seruitus ista iuris pascendi an sit realis, an personalis. ibid. col. 2. in fine.
Seruus si fuerit vulneratus, & postea occisus, reus tenebitur de vulnerato, & de occiso. tom. 1. pag. 278. col. 2. in prin.
Serui à dominis manumissi an statim efficerentur ciues Romani. tomo. 1. pagina 404. num. 7.
Serui dicti latini qui essent. ibid.
Seruis à domino manumissis Tullius Hostilius Rex ciues Romanos esse concessit. to. 1. pag. 405. nu. 8.
Seruorum, qui in familia delinquebant, supplicium. tom. 1. pagina 409. colum. 2. circa finem.
Seruus pignori datus, sciente creditore, & tacente manumissus, non potest postea per ipsum creditorem iure pignoris peti. tom. 1. pag. 53. col. 2. in princ.
Seruitutes non habentes continuam possessionem non possunt præscribi. tom. 1, pag. 269. sub nu. 5.
Seruus ordinatus sciente ac præsente domino in seruitutem reuocari non potest. tom. 1. pag. 53. col. 2. in prin.
Seruus fugiens ad Ecclesiam potest ab ea abduci, vt domino seruiat. tom. 1. pag. 314. col. 1. post prin.
Seruitutes discontinuæ quanto tempore vsucapiantur? tomo primo, pag. 222. sub num. 10. & 11.
Seruius Tullius vrbem Romam in quatuor tribus diuisit. tomo 1. pagin. 400. col. 2. ante med.
Seruio Tullio Tarquinij obijcere solebant quod iniussu populi Romini Regnum inuasisset. to. 1 pag. 2. col. 2. in fine.
Seruius Tullius Romanorum Rex æreos numos primus Romæ percussit. tom. 1. pag. 467. col. 1. in prin.
¶Sestertij numi æstimatio. tom. 1. pag. 470. nu. 8.
Sestertium generis neutrius expenditur, aliquotque loquendi modi traduntur. tom. 1. pag. 481. col. 2. ad fin.
¶Sextula numus æreus minimus sextam habens vncię partem, valet autem tres meaias, aut paulo plus. tom. 1. pag. 468. col. 1. post med.
Sextula est sexta pars vnciæ. ibidem.
¶Sessio Tridentina pronuntiauit contra Lutheranorum hæreses per peccatum mortale fidem non amitti. to. 1. pag. 425. col. 2. in prin.
¶Seu dictionis significatio. to. 1. pag. 256. nu. 10.
¶Si dictio, non semper conditionem inducit. tom. 1. pagina 248. colum. secunda post medium.
¶Sicilicus quid? tom. 1. pag. 468. nu. 13.
Siclus argenteus apud Hebræos cuius ponderis fuerit: & item aureus. tom. 1. pag. 470. nu. 9.
Et ibi de siclo sanctuarij. ibid.
Siclum didrachmum interpretantur septuaginta interpretes, & qua ratione. to. 1. pag. 271. col. 1. in prin.
Siclus apud Xenophontem qui numus fuerit. ibid. col. 2. circa med.
¶Sigillum publicum vel priuatum quando probet? tom. 1. pag. 78. num. 9.
Sigillum Regium apud quem seruari debeat? ibid.
Sigillum quod dicatur authenticum. ibid.
¶Significata crucis quæ sint? to. 1. pag. 411. col. 1. & 2.
¶Signum est capitalis, & criminalis iurisdictionis furcarum erectio. ibid. nu. 6.
Signa exteriora requiruntur ad essentiam matrimonij. tomo secundo, pagina 142. num. 2.
¶Siliquæ siue Cæratia. tom. 1. pag. 468. nu. 3.
Siliquam Accursius falso solidum interpretatur: & quinos solidos decem. to. 1. pag. 479. col. 2. post med.
¶Singularis propositio quid? tom. 1. pag. 196. nu. 1.
Et ibi de singulari, & communi termino.
¶Sinistra manus est amputanda quando non extat dextera. tom. 1. pagina 272. col. 2. in prin.
Significatio propria in quacunque materia est sequenda. tom. 1. pagina 340. col. 2. in princip.
¶Silentium perpetuum vt diffamanti, & nolenti agere imponatur, bina admonitio requiritur. to. 1. pag. 225. nu. 8.
Singulis vniuersitatis attribuuntur actus, & passiones vt consistunt in facto. to. 1. pag. 270. nu. 9.

¶Simonia. 1.

Index Alphabeticus.

¶Simonia quid sit disputatur. to. 1. pag. 131. nu. 3.
Simonia qualiter impediat acquisitionem beneficij. tomo secundo pagin. 498. numero 7.
Simonia cum ipso Romano Pontifice commissa, an censeantur pœnæ remissæ. to. 2. pag. 499. nu. 8.
Simoniæ crimen an efficiat quem ipso iure suspensum, ita vt celebrans sit irregularis. to. 2. pag. 432. nu. 7.
¶Sisebutus quo tempore expulsis profligatisque Romanis Hispaniarum monarchiam sit consecutus. to. 2. col. in medio.
¶Societas ita coiri potest, vt alter pecuniam, alter operam conferat, lucrum verò communicetur. to. 1. pag. 323. nu. 2.
Societatis contractus separatim inter eos instissimus est. tom. 1. pagin. 325. colum. 1. ad finem.
Societate contracta inter duos omnium bonorum absque vlla traditione, an dominium omnium rerum, quæ tempore contractus erant acquisitæ communicetur. to. 1. pag 392. num. 1.
Societas humana quàm necessaria sit ad vitæ humanæ gubernationem, ac regimen. to. 1. pag. 2. col. 1. in prin. & fine.
Societas eo pacto coiri non potest, vt lucrum ex pecunia acquisitum commune sit, periculum vero ipsius immineat exercenti negotia. tom. primo, pag. 324. numero 3.
Poterit nihilominus ea pactio valere, modo subeunti periculum, vel ex ipso lucro maior pars cedat vel aliundè merces susceptæ periculi detur. tom. 1. pag. 325. num. 4.
Societas bonorum qualiter iure Regio contrahatur inter coniuges. tom. 2. pag. 171. num. 5.
Societas inter coniuges iure Regio quo ad constante matrimonio acquisita, habet locum in matrimonio putatiuo. ibid. col. 2. in fine.
Societas communio dicitur apud Iurisconsultos. tomo secundo, pagin. 292. col. 1. in fine.
¶Socero non competit aduersus generum priuilegium, ne scilicet conueniatur vltra quam facere possit. to. 1. pag. 299. col. 1. in fine.
¶Socini, & Romani sententia examinatur, quæ de executione instrumenti agit. to. 1. pag. 281. col. 2. in fine. & col. 2.
¶Socratis historici locus expenditur. to. 1. pag. 455. col. 1. in prin.
¶Sodomia est causa iusta diuortij coniugalis, quo ad torum. tomo secundo, pag. 180. num. 6.
Sodomiæ vitium etiam cum fœminis punitur. ibid. nu. 7.
Sodomita testamentum facere non potest. to. 2. pag. 432. sub nu. 6.
Sodomita an sit irregularis, si ante dispensationem celebrauit. ibid.
Sodomita non potest eligi ad ecclesiasticum beneficium, nec validam esse collationem beneficij ei factam. ibidem.
¶Sogdianus nonus Persarum Rex nouem mensibus regnauit. tom. 1. pagin. 422. col. 2. post prin.
¶Solennis pœnitentia quæ dicatur? to. 1. pag. 112. col. 2. in medio.
Solennitas Cretensium quæ fuerit apud veteres. pag. 414. col. 2. ad finem.
Solennitas quæ sit necessaria in alienatione rerum Ecclesiæ. tomo primo pagin. 300. nume. primo.
Solennitates Episcoporum, vide in verbo, Episcoporum solennitates.
¶Solennis pœnitentia irregularitatem confert. to. 2. pag. 430. nu. 10.
¶Soror an possit in vxorem accipi ex iure naturali. to. 2. pag. 165. sub nu. 5.
Solennitas remissa ab vltima voluntate an censeatur remissa à donatione causa mortis. to. 2. pag. 18. nu. 21.
¶Solidus qua ratione sic dictus fuerit. to. 1. pag. 473. nu. 4.
Et inibi de tremissibus, & semissibus.
Solidus Iustiniani diuidebatur in tremisses. to. 1. pag. 490. col. 2. prope finem.
Solidorum æstimatio varię expenditur, siue hi sint aurei, siue ærei ad intellectū iuris Cæsarei, & regij. to. 1. pag. 190. nu. 3. pag. 477. sub nu. 3.
Et de aureorum valore. to. 1. pag ibid.
Solidi Turonenses Gallici. tomo primo, pagina 478. colum. secunda in fine. & pagina seq.
Solidi aurei in proprijs Biblijs: & inibi de siclis aureis. pag. 480. nu. 11.
Solidus in legibus realibus Hispaniæ qualiter sit accipiendus. tomo primo, pag. 488. per totam.
Solidi aurei, quorum meminere leges Styli. to. 1. pag. 490. col. 2. in medio.
Solidi, quorum mentio fit in cap. qui subdiaconum. 17. q. 4. quanti æstimandi sint. to. 1. pag. 491. col. 2. prope fin.
Solidus dictus est aureus etiam eo tempore, quo erat quarta vnciæ pars. tom. 1. pag. 477. nu. 3.
Solidus aureus apud Iustinianum quid. to. 1. pag. 473. col. 1. in prin.
Solidus an differat ab aureo. pag. 474. nu. 2.
¶Solon vnde acceperit legem, qua minimè liceret corpore obligato pecuniam fœnerari. to. 1 pag. 235. col. 2. ad med.
Et qualiter illa lex Græcè appellaretur. ibid.
Solutionis promissio in certa pecunia sub certa æstimatione, quo pacto sit obseruanda. to. 1. pag. 497. nu. 5.
Solutio vbi in certo loco, & tempore destinata est, & in eo loco nō inueniatur, remissio facienda est. pag. 32. col. 2. in fine.
Solutio rerum creditarum quàm necessaria sit in Republica ad fidem conseruandam. tom. 1. pag. 235. col. 2.
Solutio debiti etiam si non fiat integra, nihilominus tamen deducuntur alimenta debitori. to. 1. pag. 237. nu. 6.
¶Subarrare quid? to. 2. pag. 142. col. 2. in prin. Et de subarratione.
¶Substitutio quid sit, & quare hoc nomen habeat. to. 2. pag. 69. nu. 1.
Substitutionis directæ, & obliquæ distinctio. ibid.
Substitutionis vulgaris definitio. ibid. nu. 3.
Substitutio vulgaris quib. verbis fiat. to. 2. ibid. nu. 4.
Substitutio vulgaris in vnū casum concepta ad aliū extenditur. to. 2. pag. 70. nu. 5.
Substitutio vulgaris ta citam pupillarem comprehendit quæ tamen matrem nō excludit. ibid. nu. 6.
Substitutio vulgaris an matrem testatoris excludit. ibidem.
Substitutio pupillaris expressa matrem pupilli excludit etiam in foro animę. to. 2. pag. 46. nu. 11.
Substitutionis pupillaris definitio. to. 2. pag. 70. nu. 1. col. 2.
Substitutio pupillaris quo tempore requirat patriam potestatem. ibid. nu. 2.
Substitutio pupillaris quib. verbis fiat. to. 1. pag. 71. nu. 4.
Substitutio pupillaris expressa, quam vulgarem contineat. ibid. nu. 5.
Substitutionis pupillaris effectus aliquot. to. 2. pag. 74. nu. 6.
Substitutio pupillaris an conferuetur per Auth. ex causa. C. de libe. præt. tom. 2. pag. 75. nu. 3.
Substitutio pupillaris expressa matrem excludit. to. 2. pag. 74. nu. 6.
Substitutio pupillaris facta pluribus pupillis non operatur inter eos reciprocā substitutionem. to. 2. pag 78. nu. 5.
Substitutio pupillaris directa facta vltimo morienti in tota hæreditate, vel fundo operatur reciprocam substitutionem inter institutos. ibid. nu. 4.
Substitutio pupillaris facta vltimo morienti operatur fideicommissariam reciprocam substitutionem inter institutos eo casu quo primo moriens decedat pubes. to. 2. pag. 79. nu. 6.
Substitutionis exemplaris definitio. to. 1. pag. 74. nu. 1.
Substitutio exemplaris potest fieri filio exhæredato. ibid. nu. 2.
Substitutio exemplaris quibus verbis fiat. tomo secundo, pagina. 76. nume. 7. & per totam colum.
Substituto exemplaris matrem furiosi excludit. ibid. nu. 6.
Substitutio exemplaris qualiter extinguatur. ibid. nu. 7.
Substitutio compendiosa quid sit? to. 2. pag. 79. nu. 1.
Et ibi plura ex definitione inferuntur.
Substitutio compendiosa quibus verbis fiat? to. 2. pag. 80. nu. 3.
Substitutio compendiosa fieri potest sub alia conditione, quàm mortis. tom. 2. pag. 80. num. 2.
Substitutio compendiosa facta à milite verbis directis intra pubertatem valet? vt pupillaris, postea vt directa militaris. to. 2. pag. 81. nu. 6.
Substitutio compendiosa facta à milite verbis communibus ante pubertatē est pupillaris, postea verò fideicommissaria. to. 2. pag. 82. nu. 13.
Substitutio directa militaris an extendatur ad legitimam filij. ibid. nu. 10.
Substitutio compēdiosa facta à milite verbis obliquis omni tempore est fideicommissaria. ibid. nu. 14.
Substitutio compendiosa facta à pagano verbis directis ante pubertatem est pupillaris, postea verò expirat. ibid nu. 15.
Substitutio compendiosa facta à pagano vrbis communibus ante pubertatem est pupillaris, postea verò est fideicommissaria. to. 2. pag. 83. nu. 17.
Substitutio compendiosa facta à pagano verbis obliquis omni tempore est fideicommissaria. ibid. nu 18.
Substitutionis reciprocæ definitio. to. 2. pag. 76. nu. 1.
Substitutio reciproca quibus verbis fiat? ibid. nu. 2.
Substitutio reciproca quot substitutiones comprehendat. to. 2. pag. 77. nu. 3.
Substitutio reciproca vnica oratione concepta eas omnes substitutiones comprehendit, quæ pariter vtique instituto conueniunt. ibid. nu. 4.
Substitutio reciproca qualiter extinguatur. ibid. nu. 5.
Substituto, an sit commune verbum. to. 2 pag. 80. col. 2. nu. 5.
¶Subditus statuentis delinquens extra territorium an ligetur excommunicatione. to. 2 pag. 334. nu. 3.
¶Succedat, est verbum commune. to. 2. pag. 80. col. 2. ad finem.
Successio qualiter deferatur consanguineis ex causa intestati. tom. 2. pagin. 104. cum sequentibus.
Successor in dignitate vel officio potest præscribere rem à prædecessore mala fide possessam. to. 2. pag. 403. col. 2. post medium.
Successor vniuersalis non potest præscribere rem à defuncto mala fide possessam. to. 2. pag. 401. nu. 1.
Successor vniuersalis non potest à contractu locationis à prædecessore stabilito resilire. to. 1. pag. 293. col. 1.
Successor singularis tenetur stare colonis, & inquilinis quoties eorum ius excepturn fuerit in contractu venditionis vel donationis. ibidem.
Successor singularis non potest expellere colonum, & inquilinum si res conducta fuerit ad longum tempus. ibid.
Successor prælati an teneatur stare locationi factæ per prædecessorem. tom. 1. pag. 294 nu. 6.
Successor primogenij qualiter potest iudicis officium implorare viuente possessore. to. 1. pag. 216. nu. 8.
Successio dicitur impropriè ex testamento vbi agitur contra testamentum. to. 1. pag. 461. sub nu. 3.
¶ Suetonij Tranquilli locus aperitur. to. 1. pag 476. sub num. 7.
¶Sueui Gallorum populi Hispanias inuaserunt. to. 1. pag. 1. col. 1. in medio.
¶Suffragiorum, & orationum triplex valor constituitur. tomo primo, pagina. 315. nume. 5.
Suffragia, orationes, & sacrificia quo ad effectum operis operantis dupliciter considerantur. to. 2. 316. num. 8.
Suffragium factum pro multis non ita cuilibet prodest, ac si pro eo tantum foret ministratum. ibid. nu. 9.
Suffragia per viuos exhibita, etiam prosunt existentibus in purgatorio. tom. 2. pag. 317. nu. 11.
Suffragiorum communio dupliciter consideratur. tomo secundo, pagina 317. numero primo.
¶Summariæ exequutionis ius præscribitur manente actione personali. tom. 2. pag. 408. col. 2. in prin.
¶Summum ius. to. 2. pag. 392. col. 1. ad finem.
Summus Pontifex an habeat temporalem iurisdictionem. tomo secundo, pagin. 506. nume. 7.
Summus Pontifex. vide in verb. Pontifex summus.
¶Suprema iurisdictio, quam maioriam dicimus, non censetur vllo casu à Rege in alium translata. to. 1. pag. 12. nu. 1.

¶Sumptus in re ablata, aut aliàs aliena facti an debeant in animæ iudicio deduci. to. 2. pag. 492. nu. 3.
¶Superioris præceptum in dubio præsumitur iustum. tom. 2. pagin. 473. colum. 1. in princip.
Superioribus non est obediendum cum scandalo. to. 2. pag. 472. nu. 5.
Superioris authoritatem in quo libet iuramento excepta esse. to. 2. pagin. 232.
Suspensus ab officio per quem actum irregularis efficiatur, si in eo ministret. to. 2. pag. 431. nu. 1.
Suspensus ob corporis vitium non fit irregularis ibid. nu. 3.
Suspensus ex eo quod ante legitimam ætatem promotus fuerit, non est irregularis, & si in officio ministret. ibid, nu. 4.
Suspensio facit ministrantem irregularem quãdo à iure, vel ab homine fit propter delictum quo ad se, & quo ad alios in foro exteriori. ibid. nu. 2.
Suspensio indefinita nullo termino præfixo, an possit ab Episcopo tolli. tom. 2. pag. 148. col. 2. in prin.
Suspensio ad tempus intra tempus non potest tolli ab Episcopo. ibid. nu. 15.
Suspensio à canone inducta propter delictum, & in pœnam non potest ab Episcopo tolli. ibid.
Suspensio ob contumaciam censetur restricta ad tempus, quo durat contumacia. ibidem.
Suspensus ab officio an dicatur suspensus à beneficio. ibid. nu. 14.
Suspenditur per triennium ab officio presbyter, qui interfuit matrimonio clãdestino. to. 2. pag. 148 col. 1. in fine.
Suspensio petitorij ab actore propositi an possit peti per reum lite contestata. to. 1. pag. 213. nu. 13.
Substitutus an sit admittendus instituto religionem profitente contra voluntatem testatoris to. 1. pag. 228. nu. 8.
Substitutus pupilli debet probare pupillum obijsse intra ætatem pupillarem. to. 1. pag. 261. nu. 1.
Substitutus vt admittatur duobus institutis, apposita hac clausula, ei, qui vltimus moritur, sufficit institutos perijsse simul ruina, vel naufragio. to. 1. pag. 261. col. 2 post med.
Substitutus ea conditione, si institutus sine liberis decesserit, admittitur si probauerit institutum, & eius liberos simul eodem casu ruina vel naufragio perijsse. to. 1. pag. 261. col. 2. in medio.
Suspensionis genus quo vtebatur antiquitas. to. 1. pag. 409. col. 2. nu. 1.
¶Supplicij erat nota Latinum. to. 1. pag. 410. nu. 3.
Supplicium laquei quàm ignominiosum esset, & qui eo plectendi sunt. to. 1. pag. 411. col. 1. post prin. ind.
¶Scandalum quid significet? to. 2. pag. 470. sub nu. 4.
Vbi lacte eius materia tractatur.
Scandalum est duplex, actiuum scilicet & passiuum seu acceptum, & datum. ibid.
Scandalum malitiosum non est considerandum. tomo. 2. pagina 477. col. prima in princip.
Scandali peccatum quando mortale, quando veniale crimen sit. to. 2. pag. 470. sub num. 4.
Scandali ratione quæ sint omittenda. tom. 2. pag. 471. col. 2 ad finem.
¶Scarinia lex in sodomitas. to. 2. pag. 432. sub nu. 6.
¶Scientia Principis si necessaria est, sufficit scientia eorum, quæ eius nomine magistratus gerunt. to. 2. pag. 376. col. 1. post prin.
Scientia in viribus incorporalibus requisita. to. 2. pag. 376. col. 1. in fine. & 374. nu. 8. & 382. col. 1. post med.
Scientia illius, cui nocere debet sententia, quid requirit. tomo 1. pag. 46. colum. 1. post princip.
Scientia, & taciturnitas in his, quæ sunt grauis præiudicij non sufficiunt ad consensum. tom. 1. pag. 53 col. 1. post prin.
¶Scolops apud Græcos quid effect? to. 1. pag. 410. col. 2. ad finem.
Scolops etiam Christi crux appellatur. ibid.
¶Scriba actionum publicarum apud Athenienses vile munus erat. tom. 1. pag. 66. col. 2. post prin.
Scriptura nulla est canonica sine authoritate Ecclesiæ. tomo primo pagin. 417. col. 2. sub nu. 1.
Scriptura canonica testimonium est Ecclesiæ ex Spiritu sancto testificantis. ibidem.
Scriptura quæ sit canonica authentica, & diuina Ecclesia catholica definire debet. ibidem.
Scripturæ priuatæ recognitio quonam modo fiat à testibus. tomo primo pagin. 76. nume. 1.
Scriptura priuata quot testes requirat. ibid. nu. 3.
Et an testium subscriptorum recognitio sufficiat ad probationem priuatæ. ibid. nume. 4.
Scriptura priuata quo ad hypothecariam, an sit publico instrumento posteriori præferenda. tom. 1. pag. 77. nu. 5.
Scriptura priuata quando faciat semiplenam probationem. ibid. nu. 6.
Scriptura priuata an faciat probationem munita sigilli authentici authoritate. to. 1. pag. 78. nu. 9.
Scriptura priuata facit probationem quoties scripta sit ab extraneo, mandato tamen illius qui per illam obligatur, licet ipse non subscripserit. tom. 1. pag. 76. num. 2.
Scriptura priuata modo agnita sit, eandem habet authoritatem & fidem ex veteribus constitutionibus, quam habent instrumenta publica à publicis tabellionibus conscripta. to. 1. pag. 77. sub nu. 6.
Scriptura priuata an aliquando habeat ius executionis summariæ. tom. 1. pag. 282. num. 4.
Scriptura illa præsumitur in dubio prior, quæ in fauorem fisci conscripta est. to. pag. 210. nu. 2.
Scriptura illa præsumitur in dubio prior, quæ causam dotis habet etiam aduersus fiscum. to. 1. pag. 211. nu. 6.
Sciens iustum rei pretium tempore cõtractus, non potest vti auxilio l. 2. de rescind. vendit. tom. 1. pag. 248. nu. 2.
Sciens verum rei pretium & emens viliori ab ignorante an sit cogendus in exteriori foro pretium supplere. tomo primo pag. 250. sub nu. 10. & seq.
Scientia iusti valoris non præsumitur in decepto vltra dimidiam. to. 1. pag. 248. col. 1. sub nu. 2.
Scientia duplex haberi potest eiusdem rei. to. 1. pag. 146. col. 2. in fine.
¶Scriptulum, seu scrupulum quid? to. 1. pag. 468. nu. 3.
¶Scrupulus auri vicenos sestertios valuit ex Plinio. tom. 1. pagina. 474. colum. 1. post medium.
¶Scholastici an possint conueniri vltra quàm facere possunt. tomo 1. pagin. 238. col. 2. in fine.
Speciale mandatum, vide in verbo, Mandatum speciale.
¶Sphæræ ludus apud Homerum exponitur ad Julij Polucis interpretationem aduersus Erasmum. to. 2. pag. 455. col. 2. in prin.
¶Spiritualis actus, cuius est capax laicus, contra iuramentum factus valet. to. 2. pag. 147. sub nu. 2.
Spiritualis actus, cuius laicus capax non est, factus contra iuramentum validus est. ibidem.
¶Spoliatus consortio coniugali an sit restituendus si opponatur fornicatio notoria, cuius tamen probatio offertur in continenti. tomo secundo pagina 181. col. 2. in medio.
Spoliatus consortio coniugali non est restituendus si impedimenti probatio offeratur in continenti. to. 2. pag. 181. sub nu. 12.
Spoliatus consortio coniugali non est restituendus si opponatur notorium impedimentum. ibid. nu. 11.
Spoliatus beneficio ecclesiastico nõ est restituendus si opponatur notorius iuris defectus. ibid. nu. 10.
Spoliatus non est restituendus ante omnia, oblatis probationibus in continenti, si ex restitutione immineret peccatum ipsi spolianti. ibid. sub d. nu. 12.
¶Spliatus quando non possit agere interdicto, Vnde vi. tom. 1. pagina 79. colum. 2. in fine.
¶Sponsa etiam de præsenti ante nuptialem benedictionem, & carnis copulam hoc nomen retinet: postea verò vxor dicitur in sacra scriptura, canonibus, & communi vsu loquendi. to. 2. pag. 108. nu. 4.
Sponsa de futuro an teneatur expectare sponsum absentem. tom. secundo pag. 117. num. 7.
Sponsaliorum definitio, & eiusdem nominis ratio. tom. secundo pag. 108. nun. primo & seqq.
Sponsaliorum contractus quam ætatem exigat. tomo secundo pag. 110. per totum cap. 2.
Sponsalia contrahuntur verbis, ex quibus futurus coniugalis consensus promittitur. ibid. per totum cap. 3.
Sponsalia verbis de præsenti ab impuberibus contracta, censentur à iure de futuro. ibidem.
Sponsalia prima præferuntur secundis, etiam iuratis. to. 2. pag. 111. nu. 3.
Sponsalia non transeunt in matrimonium, per subsequens iuramentum. ibid.
Sponsalia transeunt in matrimonium per coitum carnalem, ex consensu ab Ecclesia præsumpto. to. 2. pag. 113. nu. 1.
Sponsalia transeunt in coniugium per coitum, etiam si ipsa sponsa ab alio prius quàm ab sponso fuerit cognita. to. 2. pag. 114. nu. 8.
Sponsalia per coitum non efficiuntur matrimonium deficiente consensu. ibid. n ume. 9.
Sponsalia secunda ex coitu præferuntur primis, & matrimonium iudicantur. ibid. num. 10.
Sponsalia transeunt in matrimonium per coitum, etiam secutum ex vi conditionali. ibid. nu. 11.
Sponsalia per copulam præcedentem non efficiuntur matrimonium. to. 2. pag. 115. num. 13.
Sponsalia transeunt in matrimonium per coitum cum sponsa incerta. ibidem nume. 17.
Sponsalia ex coitu transeunt in matrimonium, non obstante protestatione dissensus coniugalis. ibid. nu. 18.
Sponsalia an transeant in matrimonium per nixum coitus. ibid.
Sponsalia an per traditionem ad domum efficiantur matrimonium. to. 2. pag. 116. num. 1.
Sponsalia re & verbis de futuro an efficiantur matrimonium per osculum, amplexus, & similia signa. ibid. nu. 2.
Et quid de sponsalibus iuris interpretatione de futuro. ibid. nu. 3.
Sponsalia iuris interpretatione tantum de futuro qualiter efficiantur matrimonium. ibid.
Sponsalia an dissoluantur ex paupertate sequuta. tom. 2. pag. 117. nu. 4.
Sponsalia etiam iurata mutuo consensu dissoluuntur. ibid. nu. 1.
Sponsalia an dissoluantur lapsu temporis ad contrahendum designati. tomo. 2. pag. 118. num. 8.
Sponsalia an exigant iudicis authoritatem ad eorum dissolutionem. tom. 2. pag. 118. colum. 1. in prin. & num. 12. colum. 2. in fine,
Sponsalia an dissolui possint ex absentia sponsi. tomo 2. pagina 117. nume. 7.
Sponsalia etiam iurata per matrimonium dissoluuntur. tomo secundo, pagina 118. nume. 9.
Sponsalia per religionis professionem tolluntur. ibid. colum. 1. in medio.
Sponsalia contracta à pubere, & impubere, vel ab impuberibus qualiter soluantur. tom. 2. pag. 119. colum. 1. in princip. & in fine.
Sponsalia de præsenti an dici possint matrimonium. tomo 2. pagina 120. nu. 3.
Sponsalia qualiter inducant publicæ honestatis iustitiæ impedimentum. tom. 2. pagina 150. colum. 1. per totam.
Sponsa ante coitum religionem professa an acquirat illam partem sponsalitiæ largitatis, quæ per osculum sibi à lege defertur. tom. 2. pag. 178. num. 12.
Sponsi ita cautè sunt cogendi matrimonium contrahere vt inuitæ nuptiæ minimè sequantur. tomo 2. pagina 111. num. 4. & 5.
Sponsi de præsenti an veniant appellatione viri & vxoris. tomo secundo pag. 120. nume. 3.

Sponsi absentia an ipsa sponsalia, quæ de futuro appellamus dissoluat. tom. 2. pag. 117. nu. 7.
Spoulus per vim cognoscens sponsam an puniatur. to. 2. pag. 178. nu. 11.
¶Sponsione contendere. to. 2. pag. 222. col. 2. in fine.
Sponsiones quas Hispani Apuestas, dicunt esse licitas. to. 2. pag. 486. sub num. 2.
Sponsionem augens certus de victoria an possit retinere eo modo quesita. to. 2. pag. 487. nu. 5.
¶Stabularius cogendus est hospites inuitus excipere. tom. 1. pagin. 373. colum. 2. in princip.
Spurius an possit esse tabellio, & decurio. to. 1. pag. 68. nu. 6.
Spurius an dicatur infamis. ibid.
Spurius filius quis dicatur. to. 2. pag. 200. nu. 1.
Spurius nihil potest à patre capere, nec inter viuos, nec in vltima voluntate. ibidem nu. 3.
Spurius nec ex substitutione pupillari potest patris bona habere. ibid.
Spurius lege municipali non potest effici capax successionis pacernæ. to. 2. pag. 201. num. 6.
Spurius an possit bona patris in foro conscientiæ possidere si ab hærede instituto sub tacita fide ei dentur. ibid.
Et ibi de hærede hanc fidem præstante.
Spurius quibus cautelis possit ture bona patris habere. ibid. nu. 11.
Spurius an possit institui sub conditione, si legitimatus fuerit à Principe. tom. 2. pag. 202. nu. 12.
Spurius an matri succedat. ibid. nu. 15.
Spurius an dicatur, qui est adulterinus simul & incestus, vt sub appellatione spurij comprehendatur. to. 2. pag. 212. nu. 8.
Spurij filij an sint necessariò à patre alendi. tom. 2. pag. 204. num. 1. & per totum fere cap.
¶Stagna quæ? to. 2. pag. 502. col. 1. circa med.
¶Stare colonus tenetur successor singularis, quoties eorum ius exceptum fuerit in contractu donationis, vel venditionis. to. 1. pag. 293. nu. 1.
Stare locationi rerum dotalium factæ per maritum quo pacto teneatur vxor: & quid è contrario. to. 1. pag. 294. nu. 5.
Stare locationi factæ per prædecessorẽ an teneatur prælatus succedens alteri. ibid. num. 6.
¶Stater aureus varius vbique. to. 1. pag. 480. nu. 12.
Stateris numi valor & æstimatio. ibid.
¶Statim deberi centum, & statim restituenda esse, non est idem. tom. 2. pag. 469. col. 1. in med.
¶Statutorum exceptiones excludentium interpretatio. tomo secundo pagina 370. in princip.
Statutum vt ciues ad alia quàm ad Reipublicæ molendina nõ eant, an fieri possit. to. 2. pag. 389. nu. 1.
Statutum huiusmodi vt iam validum sit an præiudicet ecclesiarum molendinis. ibidem.
Statutum illud dicitur contra libertatem ecclesiasticam, quo tollitur in ecclesijs, quod iure communi est concessum. ibid.
Statutum prohibens importari vinum extra territorium collectum, an compre hendat clericos, & Ecclesias? ibid. sub nu. 8.
Statutum prohibens bona alienari in eum, qui subditus non sit, non comprehendit Ecclesias. 390. col. 1. circa prin.
Statuto laicorum an possint clerici prohiberi pascuis communibus. ibid. col. 1. post medium.
¶Statio quæ sit? to. 1. pag 451. col. 2. in fi. sub nu. 10.
Statutum municipale conueniens iuri communi, an ei speciale vinculum, & maiorem vim addat. to. 1. pag. 93. nu. 4.
Statuto an possit quis ob alterius culpam puniri. to. 1. pag. 268. nu. 7.
Statuto potest & consuetudine fieri, quod priuato consensu non potest. tom. 1. pag. 269. sub nu. 8.
Statutum, vt viduæ detur aliqua quantitas, dum dos soluitur, an sit licitum? to. 1. pag. 319. col. 2. post med.
Statuta Italiæ circa masculos, & fœminas in hæreditate succedentes. to. 1. pag. 339. col. 2. post prin.
¶Sterilitas quando dicatur contingere ad effectum remittendi pensionem. to. 1. pag. 99. nu. 1.
Sterilitas etiam tunc verè dicitur eo casu, quo præter impensas aliquot fructus collegerit colonus. to. 1. pag. 100. col. 1. in fine.
Sterilitatis probatio vbi non omnino apparet propter controuersas testium responsiones, remissio pensionis fit arbitrio iudicantium pro ratione tertiæ, vel quartæ partis. ibid. col. 2. post med.
¶Sterlingus quis numus fuerit. to. 1. pag. 472. nu. 12.
¶Stipulatio notarij donatorisve nomine absentis concepta an impediat reuocationem prædictæ conditionis vel modi. to. 1. pag. 203. nu. 11.
Stipulatio secundum Bar. nomine absentis præter notarium efficaciter ab ipso donatore fieri potest. to. 1. pag. 204. col. 1. in med.
Stipulatio solennis concepta à donatore absentis nomine quos effectus habeat. ibidem.
Stipulatio concepta sub conditione, si petierit, ad hæredes transmittitur. to. 1. pag. 139. col. 1. in prin.
Stipulatio his verbis facta, Promitto tibi centum, si capitolium ascenderis poterit adimpleri etiam mortuo promissore. ibid.
Stipulatio hæc, Promitto tibi soluere quidquid constiterit patrem meum tibi debere an cõmittatur, si mortuo patre constiterit debitum, & non antea. ibid.
¶Stipulationi quæ alteri per alterum fit an resistat ius ciuile, & an ex ea nascatur naturalis obligatio. to. 2. pag. 270. nu. 3.
Stipulatio hæc variè concipi potest. to. 2. pag. 272. nu 9.
Stipulario hæc iuramento confirmatur. to. 2. pag. 273. nu. 11.
Strictum ius quod appelletur? to. 2. pag. 392. col. 1.
¶Συνεισάκτους fœminas dici subintroductas. tomo secundo, pagina 198. sub numero 5.
¶Stylus, & consuetudo curiæ Romæ in gratijs expediendis. tom. 1. pag. 231. col. 1. post medium.
¶Syluestri actus quam authoritatem habeant, & de baptismo Constantini Magni. to. 1. pag. 434. col. 1. in prin.
¶Synodus Nicæna, quo tempore fuerit? to. 1. pag. 427. num. 1.
Synodus secunda Constantinopolitana. to. 1. pag. 429. nu. 2.
Synodi sextæ canon intelligitur. to. 1. pag. 455. nu. 6.
Synodus Constantiensis aduersus Ioannis Hus errores quid definierit. to. 1. pag. 427. col. 2. in prin.
Synodum Nicænam aliquot concilia præcesserunt. to. 1. pag. 427. nu. 1.
Synodus Nicæna, quo anno fuerit celebrata adeo controuersum est vt nihil certum hac de re diffiniri possit. ibid.
Synodus Constantinopolitana secundum obtinuit locum post Nicænam. to. 1. pag. 429. nu. 2.
Synodus Nicæna temporibus Gratiani, & Theodosij Principum contigit. ibid.
Synodo Constantinopolitanæ quot adfuerint Episcopi. to. 1. pag. 429. nu. 2.
Synodus Ephesina tertia, quo tempore celebrata fuit. to. 1. pag. 429. nu. 3.
Synodus Calcedonensis sub quo celebrata fuerit? to. 1. pag. 430. nu. 4.
Synodus Arminensis quo tempore sit congregata. to. 1. pag. 439. col. 1. in prin. num. 2.

T

Tabelliones, notarij & alij fori officiales à quibus laboribus stipendium exigere non possint. to. 1. pag. 22. col. 1: post med.
tabellioni & notario fides est adhibenda. to. 1. pag. 286. nu. 2.
tabellio teneatur protocola, & registros penes seipsum seruare. tom. 1. pagin. 65. col. 2. in prin.
tabellio teneatur iure Regio quolibet anno proprium signum protocollis adijcere. ibidem.
tabellio teneatur omnino exhibere protocolum, quoties de fide instrumenti cõtrouertitur. to. 1. pag. 66. col. 1. in prin.
tabellio torqueri potest quoties non reperitur protocolum instrumenti producti; nisi probauerit casu vel aliàs protocolum perditum fuisse. ibidem ante medium.
tabelliones debent esse moribus, ætate, & fidei integritate probatissimi. ibidem col 1. in fine.
tabellionis munus apud Græcos honorificẽtius fuit quàm apud Romanos. ibid. col. 2. in prin.
tabellionis munus apud Romanos serui quandoque exercuerunt. ibid.
tabellionis officium an sit vile. ibid. nu. 5.
tabellionis munus an possit habere in famis, vide in verbo, Infamis.
tabellioni Regio, etiam si non sit publica authoritate constitutus, fides adhiben da est. to. 1. pag. 67. col. 2. post prin.
tabellionis officium non est dignitas. to. 1. pag. 67. col. 1. circa med.
tabellio an possit constitui ille, qui spurius est. to. 1. pag. 68. nu. 6.
tabellio nobilis an ratione officij cogatur cum plebeis in regalibus subsidijs cõtribuere. ibid. nu. 7.
Et quid de procuratoribus dicendum sit? ibid.
tabellionis officium an sit interdictum clericis? ibid. nu. 8.
tabelliones à Rege habent primam ac potissimam authoritatem, vt eis fides adhibeatur. to. 1. pag. 69. nu. 9.
Et an Duces Comites, & Marchiones possint constituere tabelliones? ibid.
tabelliones Apostolici quanam ratione, & forma vti debent proprijs officijs in hisce Regnis. ibid.
tabellionis subscriptio in instrumentis publicis necessaria est. tomo primo pag. 70. nume. 5.
Et quid si ipse sit impeditus, aut sit præsens, & tantum subscribat instrumentum ibidem.
tabellionis mortui protocola qualiter seruari debeant. tom 1. pagin. 73. colum. 2. per totam.
tabellio si protocolum non fecerit punitur arbitrio iudicis. tom. 1. pag. 65. col. 2. in princ.
tabellio, qui semel dedit instrumentum proprio signo signatum alicui, non tenetur, nec debet regulariter idem iterum ei dare. ibid. col. 2. circa med.
tabelliones duos si contingat fuisse rogatos ad confectionem alicuius instrumenti publici, an sufficiat vnius subscriptio, tantum altero scribente? tom. 1. pag. 73. ante nu. 4.
tabellioni potius quàm testi credendum est, cum testis præstito iuramento asserat se aliter dixisse testimonium, quàm à tabellione fuerit scriptum. to. 1. pag. 289. num. 10.
tabelliones an possint consueras clausulas apponere in contractibus, & an clausulæ ex eorum consuetudine, potius quàm ex contrahentium consensu censeantur adiectæ. to. 2. pag. 6. nu. 14.
tabellio an teneatur confectum instrumentum coram testibus, & contrahentibus iterum eisdem illud legere. to. 2. pag. 48. nu. 11.
tabelliones, & alij officiales publici quid possint accipere. tom. secundo pagina 484. num. 2.
¶Tacens non videtur consentire in his, quæ sunt grauis præjudicij. to. 1. pag. 53. col. 1. post princ.
taciturnitas est medium inter consensum & contradictionem. tom. 1. pag. 380. col. 1. ad finem.
¶talento Græci vtebantur ad pondus, & ad numismatum numerum. tom. 1. pag. 483. num. 5.
talentum Atticum minus quid. ibid.
talentum atticum maius. ibid.
talentum Euboicum. ibid.
talentum Æginæum. ibid.
talentum Babylonicum. ibid.
talentum Syrium. ibid.
talentum Ægyptium. ibid.

¶Talentum Rhodium.ibid.
Talentum Siculum.ibid.
Talentum Byzantium.ibid.
Talentum Hebræum.ibid.
¶Talionis pœna vnde originem duxerit, & an ea hodie obtineat. tom.1.pagina 272.num.5.
¶Tarias moneta huius Regni quid? to.2.pag.467.col.1. in med.
¶Tarquinij Seruio Tullo obijcere solebant, quod iniussu populi Romani Regnū inuasisset.to.1.pag.2.col.2.in fin.
¶Taxatio expensarum quo pacto fieri debeat? to.1.pag.94.nu.6.
¶Tempus apud antiquos significabatur per olympiadas, & consules.tom.1.pag. 70.col.1.in fine.
Tempus in instrumentis designatur nunc Romæ per annos pontificatus ipsius summi Pontificis.ibid.
Tempus nouem dierum à lege regia datum ad retrahendam rem venditā quando currere incipiat.vide in dictione, Nouem dies.
¶Tertius oppositor & litis defensor ad coadiuuandum admissus, assumere debet litem in eo statu,quo erat.to.1.pag.41.nu.1.
Tertius oppositor potest allegare, & probare omnia, quæ principalis nec allegauit nec probauit.to.1.pag.42.col.1.in prin.
Tertius oppositor ad coadiuuandum non potest post publicationem, & conclusionem testes producere.ibid.nu.2.& pag.49.col.1. in med.
Tertius oppositor excludens actorem ab actione dicens eam sibi competere, an teneatur litem assumere in eo statu,quo versatur. ibid.nu.4.
Et an impediat diffinitionem eius inter actorem & reum, aut differat. to.1.pag. 50.col.1.circa med.
Tertius appellans causam exponere debet,quæ appellationem ipsam iustificet to.1.pag.50.col.2.in prin.
Tertius,cui sententia nocet ex propria vi, & natura potest appellare intra decem dies à tempore scientiæ. ibid.nu.2.
Tertiò prouocare non potest is, cui etiam ignoranti sententia inter alios lata, nocet.to.1.pag.51.nu.3.
Tertius cui sententia inter alios lata nocet ratione scientiæ quando appellare possit,& an prouocare possit à sententia.to.1.pag.55.nu.8.
Tertius an possit impedire trium sententiarum executionem ex causa nullitatis? ibid. nu.9.
Tertius,qui executioem sententiæ impedire vult,docere debet intra breue tempus ius contradicendi.to.1. pag.56.nu.1.
Tertius seipsum opponens executioni,an sit admittēdus à iudice, qui ad requisitionem vel iussum alterius sententiam exequitur.to.1.pag.58.nu.5.
Tertius appellans & se opponens executioni tunc non est admittendus quando præsumi potest calumnia. to.1 pag.56.nu.2.
Tertius qui contendit habere ius rei vendicationis, & eo vtitur, non potest se opponere liti,& controuersiæ super ea re per alium motæ ad impediendum processum iudicij prioris.to.1.pag.49.sub nu.4.
Tertius,cui ratione scientiæ non nocet sententia nec possit appellare, vbi condemnatus appellare non potest,quia tertio illi non licet appellare. to.1.pag. 55. sub nu.8.
Tertius oppositor vbi non potest repellere à iudicio ipsum principalem defensorem,sed tantum poterat eum adiuuare, eique assistere propter proprium commodum, tunc nihil ei nocet scientia, nec ignorantia.tom.1.pag. 42.sub nume. 2.
¶Tertuliani opera apochrypha.to.1. pag.442.nu.8.
Tertulianus magister fuit Cypriani.ibid.
¶Teruntius à tribus vncijs dictus,vt inquit Marcus Varro.to.1.pag.468.col.1.in med.& 470.col.1.in prin.
¶Testamentum præsentibus testibus, & testatore scriptum an sit iterum ipsis legendum.to.2 pag.48.nu.11.
Testamentum an referri possit ad scripturam,quæ tunc coram testibus non fuit lecta.to.2.pag.52.col.1.post prin.
Testamentum quando possit in voluntatem alterius conferri. ibid.nu.7.
Testamentum quot testes requirat.to.2.pag.43.nu.1.
Testamentum factum ante professionem,post eam mutari, aut reuocari non potest.to.2.pag.27.nu.5.& seq.
Testamentum inter liberos coram duobus testibus factum valet.tom.2.pag.47. sub num.3.
Testamentum minus solenne an valeat in foro animæ. to.2.pag.45.nu.6.
Testamentum principaliter ad pias causas factum minus solenniter, an valeat quo ad legata profana.to.2.pag.47.nu.2. Et ibi quid è contrario.
Testamentum imperfectum ratione voluntatis etiam ad pias causas non valet, to.2.pag.48.nu.9.
Testamentum vnde dicatur.to.2.pag.1.col.1.in fine.
Testamentum qua ratione dicatur à Iustiniano, testatio mentis. tom.2.pagin.1. col.2.in medio.
Testamentum facere non potest sodomita.to.2.pag.432.sub nu.6.
Testamenti definitio.to.2.pag.1.col.2.in fine.
Testamentum apud Græcos quam dictionem habeat.to.2.pag.2. nu.6.
Testamentum nouum & vetus qua ratione dicatur in sacris biblijs,ibid.nu.7.
Testamentum primum reuocatur per secundum, cui adsit solennitas iure ordinario requisita, etiam si primum sit factum coram viginti testibus. tomo.2. pag.3.col 1.in prin.
Testamētum ad pias causas coram septem testibus reuocatur per secundum itidem ad pias causas factum coram duobus testibus.ibid.
Testamentum factum coram Cæsare per secundum sublatum censetur, tom.2. pag.3.col.1.in fine.
Testamentum an possit effici irreuocabile priuilegio Cæsaris, vel Regis. tom.2. pag.3.col.2.in prin.
Testamentum factum coram Cæsare valet etiam sine aliquo teste. tom.2.pag.3. col.1.in fine.
Testamentum factum ad pias causas qualiter iudicetur, vide superius in dictione, Causa pia. & in dictione, Legatum.
Testamentum primum habens clausulam derogatoriam ad secundum, qualiter tollatur per secundum.tom.2.pag.12.col.2. post prin.
Testamentum primum an tollatur per secundum minus solemne. ibid.
Testamentum primum an tollatur per actum inter viuos inualidum. tom.2.pag. 13.col.2.in princ.
¶Testamenti publicatio fieri debet apud iudicem secularem, etiam si clericus sit institutus hæres.to.1.pag.24. nu.1.
Testamenti veteris præcepta,an cessauerint, possintùe noua lege iterum statui. tom.1.pag.214.nu.1.
Testamenti veteris præcepta quotuplicia sint. ibid.
Testamentum damnatorum ad mortem quando valeat? tomo primo pagin.79. col.1. ad finem.
Testamento manumissi qui dicerentur? to.1.pag.404.col.2. in fine.
Testamenta manifestorum vsurariorum ita nulla & irrita sunt præstita canonica cautione,vt nec legata ad pias causas in eis relicta debeantur. to.1.pagin. 333.col.1.in fine.
Testamentorum solennitates, quo iure sint introductæ, & institutæ. tom.1.pag. 344.col.1.nu.7.
Testamentum factum non præstita canonica, & solenni cautione nullum est, nō solum si fiat ab eo,qui eo tempore manifestus est vsurarius, sed & ab eo, qui manifestè fœneratitiam artem exercuerat,licet tempore testamenti improbam negotiationem dimiserit.to.1.pag.333.col.2.in prin.
Testamentum vsurarij nullum est etiam præstita canonis cautione,si tamen post testamentum etiam secretè vsurarium crimen commiserit. ibid.
Et quid de illo,qui cum vsurarius non esset,testamētum fecerit, ac demum post testamentum manifestus efficiatur vsurarius? ibid.
Et quid etiam dicendum vbi vsurarius manifestus testamentum fecerit,non præstita canonis cautione,an id testamentum vires assumat,& confirmetur,si testator cautionem postea præstiterit. ibid.
Testamento facto potest contingere, & dari querela contra donationes inofficiosas ad earum rescissionem.to.1.pag.203. nu.12.
Testandi libera facultas iure humano ciuili competit.tom.1.pagina 343.colum. 1.in medio.
Testandi libertas iure naturali & gentium permittitur,& cuilibet competit.to. 1.pag.344.nu.7.
Testator legans fundum certis constitutis limitibus, an censeatur legasse quidquid post testamentum tali fundo adiecerit.to.1.pag.7.col.2.in fine.
Testatoris voluntas Principis authoritate,an possit mutari.to.1. pag.343.col.1. in med.& nu.2.
Testator si legauerit omnes res, quas domi habet,excepta lana venali, tunc ratione exceptionis,vt de contentis in regula fiat,venalia continentur. tom.1. pag.254. nu.4.
Testator,qui omnem penum legat,excepto vino quod Romæ est,penum tantum censetur legasse,quam Romæ habebat.ibid.nu.5.
Testator vbi his verbis aut similibus,mentem propriam explicuerit,Lego vxori meæ frumētum,quod domi quocunque modo habeo, constat venire in legatum venalia,ibid.col.1. post princ.
Testator legans omnes res, quas domi vel in villa habet, non censetur legasse res venales,quod varie intelligitur.to.1.pag.253.nu.3.
Testator quando nullum aliud frumentum domi habebat præter venale, & omne frumentum legauit vxori suæ, censetur etiam frumentum venale legasse. to.1.pag.254.col.1.in med.
Testator legans omnes res certo loco existentes, quæ erant vendendæ, omnia venalia legat.to.1.pag.ibid.col.1.in fine.
¶Temeraria iuramenta,quæ dicantur? tomo secundo, pagina 246.col.secunda in principio.
¶Tempus adiectum contractui an extinguat, vel solicitet ipsam obligationem. to.2.pag.118.col.1. ad finem.
Tempus ad vsucapionem necessarium. to.2.pag.378. col.2. cum quinque paginis sequentibus.
Tempus quo tenemur ad confitendum.tomo secundo, pagina 297.col. secunda in principio.
¶Templariorum priuilegium.to.2.pag.362.col.1.ante med.
¶Territorium sine iurisdictione quandoque dari,& è contrario. tomo 2.pagina 364.col.2.in med.
Testandi libertatem tollere an sit contrarium iuri naturali. tom.2.pagin.3.col 2.num.5.
Testari an possit filius familias ad pias causas. to.2.pag.20.nu.28.
Testari quid sit? tom.2.pag.1.col.1.in fine.
Testatoris voluntas intra quod tempus sit mandanda exequtioni. to.2.pag.20. nu.1.& 2.
Testator an possit hæredi remittere confectionem inuentarij.tom.secundo pag. 24.nu.17.
Testator an possit statuere vt legata debeantur hæreditate non adita. to.2.pag. 99.col.2.in prin.nu.9.
Et quid ea dispositio operetur?
Testes quot requirantur in testamento.to.2.pag.43.col.2. in med.nu.1.
Testes legitimi qui dicantur? to.2.pag.48.col.1.in prin. sub nu.6.
Testes an debeant esse rogati in testamentis ad pias causas.tom.2.pag.47.col.2. in prin.nu.4.
Testes legitimos esse probare cui incumbat.to.2.pag.47.col.2.in fin.sub nu.6.
Testes in probatione immemorialis cuius ætatis esse debeant. tom.2. pag.385. col.2.in prin. nu.7.
Testes quot sufficiant ad probandam tacitam ademptionem legatorum.tom.2. pag.13.col.1.in fin.sub nu.21.
Testes plures,quàm duos in aliquo actu exigere, an sit aduersus legem diuinam. to.2.pag.44.col.1.in fin.nu.3.
Testes testamento an sint de solennitate substantiali,formali, an probatoria.to. 2.pag.45.col.1. in med.nu.8.

¶Testimo-

¶Testimonium in causa criminali,qui dixit,etiam præmissa protestatione fit irregularis,si ex eo mors fuerit illata.to.2.pagin.459.col.1.in med.sub num.5.
Testi vni metum testificanti non creditur.to.2.pag.135.col.2.in prin.nume. 11.
Testis fœmina,an admittatur in testamentis communibus,& quid in testamentis ad pias causas.to. 2.pag.47.col.2.in med.nu.5.
Testis quis dicatur omni exceptione maior.to.2.pag.279.col.1. in med.num.8.
Testis in causa matrimoniali qualis exigatur.ibid.nu.7.
Testis dicens Sempronium eius sponsam carnaliter cognouisse, non concludit coitum sponsalia sequutum fuisse.to.2.pag.115.col.1.in med.sub nu.13.
Testibus paucioribus metum probantibus,an sit danda fides.to.2.pag.135.col 1.in fin.nu.10.
Testis testificari potest de his,quæ vidit ante pubertatem.to.2.pag. 386. col. 1. in med.sub nu.8.
Testis vnus cum fama non probat matrimonium clandestinum in præiudicium matrimonij publicè contracti.to.2.pag.148.col.1.in princ.sub nu.11.
Testis in causa filiationis qualiter sit interrogandus.to.2.pagin.197.col. secunda in prin.num.10.
Testis pro testimonio dicendo pretium accipere non potest. to. 2. pagin.484. col.1.in fin.nu.2.
Testis atticus.to.2.pag.249.col.2.in prin.sub nu.5.
Testis falsus in iudicio quomodo sit puniendus.to.2.pag.250.col.1.in prin.n.6.
Testis vnicus,an probet matrimonij impedimentum.to.2.pagin. 168.colum. 2. in princ.num.21.
Testium dicta quomodo interpretanda?to.2.pag.377.col.2.in fin.sub nu.4.
Testes singulares cum multitudine testificantium,an probent aliquem vsurariū esse.to.1.pag.330.col.2.in med.sub nu.5.
Testes an sint admittendi super eisdem articulis, è directo contrarijs in causa appellationis to.1.pag.62.col.2.in fin.nu.6.
Et quid vbi agitur de nobilitate,quam Hispani,Hidalguiam, dicimus.to. 1.pag. 63.col.1.in med.sub nu.6.
Testis an possit interrogari de his, quæ ad elidendam testimonij fidem aduersus ipsum obijciuntur.ibid.col.2.in prin.nu.7.
Testis, qui in ferendo testimonio aliquod crimen commisit, an possit puniri à iudice etiam delegato.to.1.pag.63.col.2.in med.sub nu.8.
Testium productio,an admittatur post publicationem, & conclusionem causæ, vide in dictione Minor.
¶Testium tractatus,& materia.to.1.pag.61.col.1.in med.per totam.
Testis an sit repellendus à testimonio,ob vilem opinionem,& eius infamiam facti.ibid.in fin.num.1.
Testis idoneus in criminali causa, an sit contra sacerdotem is, qui clericus non est nec esse possit.to.1.pag.61.col.2.in prin.nu.2.
Testis inimicitia sufficit,vt is repellatur à testificando.ibid.in med.nu.3.
Testes sunt necessarij ad solennitatem cuiuslibet instrumenti publici.to.1. pag. 70.col.2.in med.nu.4.
Testes quot requirantur in instrumentis publicis, & an subscribere teneantur. ibid.in fin.sub nu.4.
¶Testimonium vnius regulariter non est admittendum, etiam si præclaræ sit authoritatis,& dignitatis.to.1.pagin.110.col.1.in med.sub nu.3.
Testis qualis esse debeat.to.1.pagin.61.col.1.in med.& per totam.
Testis esse non potest inimicus.ibid.col.2.in med.nu.3.
Nec inimicitiæ susp.cio tollitur per reconciliationem, nisi longo tempore fuerit confirmata.ibid.in fin.sub nu.3.
Testes an produci possint ciues,incolæ,& oppidani illius villæ, aut oppidi, cuius nomine vniuersitatis de iure pascendi contenditur.to.1.pagin.62. col. 1. in princ.sub num.4.
Testium obiectiones admitti poterunt etiam in causa appellationis,etiam contra testes ante sententiam productos.to.1.pagin. 62.col.2.in prin.nu.5.
Testium subscriptorum recognitio,an sufficiat ad probationem scripturæ.to.1. pag.76.col.2.in med.nu.4.
Testis etiam exemptus,aut clericus, an possit puniri à iudice delegato ob crimen,quod in testimonio commiserit.to.1.pag.63.in med. & 64.in med.nu.8.
Testium, & instrumentorum probationes sunt veluti media ad elucidandā veritatem.to.1.pag.146.col.1.in fin.sub nu.2.
Testimonia diuini eloquij conciliantur.to.1.pag.266.col.1.in prin.sub nume.1.
Testis qualiter sit credendus.to.1.pag.286.col.1.in fin.& col.seq. num.2.& seq.
Testis potest scribere testimonium,& iudici tradere coram tabellione, etiam si id non legat.to.1.pag.287.col.1.in fin.nu.6.
Testis si extra iudicium non iuratus,sed postea in iudicio iuratus contraria dixit,cui standum priori,an posteriori responso.to.1.pag.287. col. secunda in med.sub num.7.
Testem iuramento præmisso respondisse præsumitur,si notarius scripserit eum iuratum testimonium exhibuisse.to.1.pag.286. col.1.in fin.nu.2.
Testis electus à litigante,vel à iudice ad iurandum tenetur iuratus respondere, & inibi,quid de eo,qui sponte eligitur,vt exponat,quid sibi visum fuerit. to. 1.pag.286.col.2 in med nu.4.
Testis an possit testificari per scripturam?to.1.pag.287.col.1.in fin.nu.6.
Teste contraria respondente,cui responsioni standum est.to. 1. pagin. 287. col. 2.in med.num.7.
Testimonium prius iudiciale, non tollitur per secundum contrarium extra iudiciale.to.1.pagin.288.col.1.in med.sub nu.7.
Testis quando dicatur se corrigere in continenti.tom.1.pagin.288.colum. 2.in med.sub nu.8.
Testis periurium,& infamia tolluntur per tormenta.tom.1.pagin.289.col.1.in princ.sub nu.8.
Testium examinatio,quando committenda tabellionibus.to.1.pagin. 289. col. 1.in fin.sub nu.10.
Testator turpe facit,si conditionem legatis adscribat, vt quem à religione auertat.to.1.pag.229.col.2.in med.sub nu.10.
Et quid de primogenijs,maioratibus,& meliorationibus.ibid.nu.11.
Testamentum vsurarij manifesti nullum est, nisi fiat seruata forma. c. quanquā & ibi traduntur hac in re aliquot interpretationes.tom.1.pagin. 333. col. 1. in med.nu.9.
Testamenti vis in eo consistit,quod testator tempore, quo testamentum condidit testari possit.to.1.pag.333.col.2.in med.sub nu.9.
Testes quot necessarij ad priuatam scripturam.to.1.pag.76.col.2. in prin.nu.3.
¶Tessera quid sit?to.1.pag.405.col.2.in med.sub nu.9.
Tessera populo Romano olim à Principe, vel à republica dabatur, & ad quid. to.1.pag.405.col.2.in med.sub nu.9.
Tesseræ legatum explicatur.ibid.nu.9.
Tesseræ frumentaria quid esset.ibid.
¶Theodoredus Gotorum Rex Hispanias inuasit.ibid.
Theodoricus Sueuos domuit.to.1.pag.1.col.2.in med.sub nu.1.
¶Thebaidis arboris mira virtus.to.1.pag.412.col.2.in fin.
¶Theodosius Imperator ab Ambrosio increpatus,& eius clementia. to. 1. pag. 266.col.1.in fin.sub nu.1.
¶Theophilus Alexandrinus Episcopus,& de eius opusculis.tom. 1. pagin. 432. col.1.in med.nu.4.
¶Theophili de possessione,& detentione sententia.tom.2.pag.373.colum. 1.in princ.sub nu.2.& col.2.in med.sub nu.4.
¶Thesaurus quid?& vnde dicatur.to.2.pag.518.col.2.in med.nu.1.
Thesaurus ad quem pertineat.ibid.nu.2.
Thesaurus in loco sacro,aut religioso inuentus cuius sit.ibid.in fin.nu.3.
Et inibi reconciliantur duo iuris ciuilis contraria responsa.
¶Theta signum,quid significet?to.2.pag.330.col.1.in fin.sub nu.8.
¶Thomæ verba in tractatu de decimis declarata.to.1. pag. 223. col. secunda in med.nu.12.
¶Tignum ædibus iniunctum non possidetur, sed tamen aliquando vsucapitur. to.2.pag.378.col.1.in med.sub nu.5.
Titi Liuij locus ex Plinio, ac rursus Plinius ex Macrobio expenditur. to.1.pag. 400.col.2.in med.nu.2.
Titi Liuij,Valerij Maximi historia quædam tractatur obiter.to.5.pag. 402. col. 2.in med.nu.4.
Titus Liuius libertos,& libertinos non pro eodem accipit.to.1.pag. 406.col.1. in med.sub nu.10.
¶Titulus contractæ societatis,vide in verbo Societate.
Titulus in quibus præscriptionibus necessarius.tom.2.pag.385. col. 1. in med. sub nu.6.& 390.col.1.in fin.nu.1.& col.seq.per tot.
Titulus est ad præscriptionem ferè necessarius.to.2.pag.ibid.pagin.390.col.2. per tot.
Titulus quid sit.ibid.col.1.in fin.nu.1.
Titulus beneficij canonicus,an possit præscriptione quæri. tom.2. pagin. 407. col.1.in med.nu.9.
Et an teneatur,quis Episcopo exigenti ostendere?ibid.in fin.
Tituli ratione nulla est differentia inter ius canonicum,& ius ciuile.to.2. pagin. 390.col.2.in princ.sub nu.2.
¶Tobiæ liber dubiæ fuit authoritatis.to.1.pag.420.col.1.in med.sub nu.4.
Tobiæ liber nunc receptus est.ibid.
¶Tomin aurifices appellant quem nos obolum diximus.to.1.pag.470. col. 2. in med.sub nu.8.
Tormentorum vsum alienum à Christiana pietate censet Ludoui. Viues. to. 1. pag.81.col.1.in med.sub nu.5.
Et quid ipse author de ijs sentiat.ibid.in fin.
Tormentorum metu, an liceat alicui falsum de se crimen fateri. to. 1. pag. 154. col.2.in fin.nu 8.
Tormentorum quæstio à viro,an à fœmina sit incipienda.to.2.pagin.132.col.2. in prin.nu.11.
Tornex moneta antiqua quid.to.1.pag.487.col.1.in med.sub nu.6.
¶Torquere an possit iudex confessum,& conuictum.to.1.pag.81.col. 2. in med. sub num.5.
Torqueri an possit reus,vbi crimen alijs probationibus apparet.ibid.
Τόκος dicitur Græcè vsura,& cur?to.primo.pag.321.col.2. in prin. sub num.5.
¶Tonsura prima, an sit ordo?to.primo.pag.188.col.1.in princ.sub nu.10.
Tondens monetam,radens,aut tingens qualiter puniatur.to.1. pag. 498. col.2. in fin.num.5.
¶Tractatus an probet filiationem.to.2.pag.196.col.2.in prin.nu.6.
¶Tradita alicui re vt ea in dotem detur ipsi tradenti, competit tantum conditione ex capite causæ non sequutæ. to.1.pag.205.col.1.in prin.sub num.15.
Non tamen ei datur actio condictioue ratione pœnitentiæ.ibid.
Tradita emptori,& data dilatione ad soluendum, an habeat locum.l.curabit.de actio.emp.to.1.pag.335.col.1.in fin.nu.5.
Traditio instrumenti,an inducat acquisitionem possessionis?to.1.pag. 386. col prima.in princ.nu.12.
Traditio rei venditæ,cui præsumatur in dubio facta.to.1.pagin.307.col.secunda in princ.num.6.
¶Traductio ad domum,an operetur præsumptionem consensus coniugalis. to. 2.pagin.116.col.prima in med.nu.1.
¶Transactio de futuris alimentis præstito iuramento, an sit valida. to.2.pagin. 279.col.prima.in fin.sub nu.4.
¶Transitus innoxius negari non debet, alioqui iustè bellum infertur prohibenti.to.2.pag.503.col.1.in med.sub nu.4.
¶Translatio dominij,an impediat vsuras pretij non soluti.to.primo.pagin.335. col.prima.in princ.nu.4.
¶Trebellianica an deducatur à matre instituti ex testamento militis.to.2.pagin. 81.col.2.in fin.nu.9.
Trebellianicam, & legitimam deducunt liberi primi gradus rogati post diem restituere.to.2.pag.87.col.2.in fin.nu.5.& col.seq.in prin.
Trebellianicam deducturus filius, an imputet in eam fructus ante diem fideicommissi perceptos.to.2. pa.88.col.1.in med.sub nu.7.& col.2.in prin.nu.8.
Trebellianica portio,an possit prohiberi institutis,& rogatis liberis primi gradus.ibid.col.1.in med.nu.7.

Trebellianica

Index Alphabeticus.

Trebellianica an possit deduci non confecto inuentario.to.2.pagin.88.col.2.in fin.num.10.
Trebellianica an deducatur ex fideicommisso pio. to.2. pag. 99. col. 1. in med. nume.7.
Trebellianica an possit deduci contra prohibitionem testatoris.to.2.pagin.98. col.1.in fin.& col.2.per tot.sub nu.6.
Tres testes contra vnum testem,& notarium in instrumento sufficiunt.to.1.pag. 283.col.2.in med.sub nu.11.
Tres sententiæ conformes, etiam in criminalibus executioni mandandæ sunt. to.1.pagin.87.col.2.in fin.nu.3.
Tres sententiæ quando dicantur conformes.ibid.pag.88.col.2.in med.nu.5. & col.seq.in med.nu.6.
Tremissis aureus tertia erat pars aurei solidi Iustiniani.to.1.pag. 477. colum. 1. in med.sub nu.3.
Tremissis aureus quid:ibid.
¶Tribus terminis solui,quid significet:to.1.pag.282.col.2.in med.nu.5.
Tribus prærogatiua,quæ fuerit:to.1.pag.403.col.1.in fin.nu.5.
Tribus quot habuerint Athenæ,& earum nomina ex Græcis auctoribus. tom.1. pag.404.col.1.in prin.sub nu.6.
Tribus legatum apud Scæuolam,quam vtilitatem liberto attulerit. tom.1.pag. 405.col.2.in fin.nu.10.
Tribus Rusticæ,& vrbanæ Romæ olim.35.fuerunt.to.1.pag. 400, col. prima. in fin.num.primo.
Tribus quælibet in partes decem diuisa fuit, qui curiæ appellabantur. ibid.col. 2.in med.
Tribus in quatuor vrbem Seruius Tullus diuisit.to.1.pag.401.colum.1.in princ. sub num.2.
Trib.Romanæ,quæ nomina olim habuerunt.ibid.in med.nu.3.
Tribum Succusanam,& non suburranam scribendum esse.to.1. pagin. 403. col. 1.in med.sub nu.5.
Tribus Romanæ vnde nomina habuerint:to.1.pag.403 col.2.in med. sub nu.5.
Tribus emptio,& tesseræ emptio idem sunt.to.1.pag.405.col.2.in med.sub n.9.
Tribum non habuerunt omnes ciues Romani.to.1.pag.406.col. 2. in med. sub num.11.
¶Tridentina Synodus pronunciauit contra Lutheranos per peccatum mortale fidem non amitti.to.1.pag.425.col.2.in prin.sub nu.10.
Tridentinum concilium omnibus statutis,constitutionibus, & consuetudinibus derogauit apertissimè, quibus liceret canonicis ab Ecclesia cathedrali abesse vltra nonaginta dies.to.1.pag.372.col 1.in fin.sub nu.9.
Tridentinum concilium,quid erga clericos coniugatos statuerit. to. 1.pag.105, col.2.in med.sub nu.7.
triens numus æreus tertiam habet assis partem, & valet quatuor coronatos, qui vulgò cornati appellantur.to.1.pag 468.col.1.in med.sub nu.4.
¶Triennalis possessio in beneficijs quam vim habeat.tom 2.pagin.407.col.2.in med.sub nu.10.
triennalis possessio etiam bona fide obtenta non dat titulum canonicum, nec reddit tutum in conscientia, nec impedit Episcopum quominus possit eum exigere.ibid.& in fin.
¶Triginta annorum præscriptio, an rescindatur per restitutionem à maioribus ex iusta ignorantiæ causa.to 2.pag.421.col.2.in fin.& 424.col.prima.in med. sub num.4.
¶Tralatinum erat supplicij nota.to 1.pag 410.col.2.in med.nu.3.
Tralteram Hebraice repræsentabat signum crucis.to.1.pag.411.col.1.in fin.sub nume 5.
Tullius Hostilius concessit seruis, vt post manumissionem à dominis consequerentur ciuitatem.to.1.pagin.405.col.1.in med.sub nu.8.
¶Tutor quamuis non teneatur, nec possit pecuniam in fœnus improbum dare, tenetur tamen eam expendere in emptionem prædiorum, vel in aliam honesti lucri negotiationem.to.1.pag.323.col.2.in princ.nu.1.
Tutor ac cæteri habentes administrationem alieni patrimonij, absque mandato speciali in integrum restitutionem petere possunt.to.1.pag.172. col. 2. in prin.sub nu.6.
¶Tutor Christiani,an possit esse Iudæus,to.2.pag.435.col.2.in fin.sub nu.7.
¶Turonenses argentei, qui fuerint. to.1.pagin.478.col.2.in fin.& 479.col.1.in med.num.8.
¶Turismundus Gotorum rex cui successit, & à quo fuerit occisus. to.1.pagin.1. col.2.in med.sub nu.1.
¶Tyrannus an licitè occidatur priuata authoritate.to.2.pagin.132. col. prima. in princ.num 6.

V

VAcare in curia beneficia, & apud sedem Apostolicam, an sit idem.tom.1. pag.119 col.1.in med.sub nu.4.
Vagabundus an sit remittendus ad locum delicti.to.1.pag.37.col.1.in prin.n.7.
Et quid in criminibus leuibus.ibid.in med.
¶Valerij Maximi,& Titi Liuij historia quædam tractatur obiter.to.1.pagin.402. col.2.in med.nu.4.
Valor iustus cuiusque rei non consistit in puncto indiuisibili, sed latitudinem habet.to.1.pag.243.col.1.in fin.nu.1.
Valor iustus cuiusque rei qualiter per testes probetur.tom. 1. pagin. 244.col.1. in med.num.3.
Valor beneficiorum quomodo exprimendus.to.1.pag.233.colum.1.in med.sub name.7.
Valor falsus beneficij in literis expressus, an eas vitiet.ibid.in prin.nu.7.
Valor suffragiorum publicorum,& priuatorum vnde procedat quo ad vim operis operantis.to.2.pag.317.col.1.in prin.nu.10.
¶Vandali Gallorum populi.to.1.pagin.1.col.1.in fin.nu.1.
¶Varronis locus restitutus.to.1.pag.415.col.1.in med.
¶Vasa quare ex auro purissimo non fiunt.to.1.pag.475.col.1.in fin. sub nume.4.
¶Vasallus quomodo ob accusationem domini priuetur feudo.to. 1. pagin.193, col.2.in med.sub num.7.
Vassallis onera imposita à dominis quo pacto acquirantur præscriptione, vel amittantur.to.2.pag.387.col.1.in med.nu.1.
¶Vbi res simul & pecunia cum re permutantur, an permutationis contractus sit,vel venditionis:to.1.pag.250.col.1.in fin.nu.9.
¶Vectigal quid.Et ibi de eius solutione omissa:to.2.pag.489.col.1.in med.nu.1.
Vectigal fraudans tenetur ad restitutionem.to.2.pag.490.col.2. in med.num.5.
Vectigalia iniustè indicta non soluta in iudicio conscientiæ restitui non debet. to.2.pag.491.col.1.in med.sub nu.5.
¶Venatio an possit per Principes prohiberi.to.2.pag.496.col.2. in med. num.1.
Venatione ad tempus prohibita, aut propter venatorem, quæritur ex ea non esse in conscientia restituendum,to.2.pag.497.col.prima.in fin.nu.2.
Venatio interdicta est clericis,& laicis etiam tempore festo. ibid. in fin. num.3.
Venationis,& piscaturæ interesse dari potest,to.2.pag.501.col.1.in prin.nu.12.
Venator ingressus fundum priuati prohibentis acquirit sibi,quæ capit,licet faciat illi iniuriam.to.2.pag.497.col.2.in med.nu.5.
Venator tenetur ad restitutionem damni illati agro alieno, & eius domino. to. 2.pag.500.col.2.in fin.sub nu.11.
Venatoris,& piscatoris percussi operæ debent, & possunt æstimari. ibid.pagin. 501.col.1.in med.sub nu.12.
Venatus iudice prohibente fua efficit,quæ capit, nec restituere tenetur in animæ iudicio.to.2.pag.497.col.2.in med.nu 4.
Venatus propria alicuius animalia tenetur ad eorum restitutionem. to.2.pag. 501.col.2.in med.nu.14.
¶Venditor quando teneatur detegere vitia rei quam vendit, remissiuè. tom.2. pag.410.col.2.in fin.sub nu.5.
Venditio facta in fraudem portionis legitimæ,quæ filijs debetur, an possit reuocari.to.2.pag.85.col.prima.in fin.nu.9.
Venditor an liberetur ab euictione si emptor pretium non soluerit intra diem iuramento præstito constitutum,sed post.to.2.pagin 238.col.2.in princ. sub numero.5.
Venditor sciens diminutionem valoris rei venditæ, an teneatur ad resarciendũ emptori damnum ob eam rem datum.to.2.pagin. 487. col. secunda in med. sub numero.6.
¶Vendere rem propriam,an aliquis cogi possit.to.1.pag.373.col.prima in med. ante nu.prim.& per tot.
Vendere cogitur,quis res proprias,quæ ad victum pertinent, quoties respublica grauatur annonæ inopia.to.primo.pag.374.col.1.in princ.nu.3.
Vendens merces maiori pretio, quàm à republica fuerit constitutum tenetur in conscientiæ iudicio restituere id,quod vltra definitum à lege pretium acceperit.ibid.in med.
Vendens vltra definitum à lege pretium pœna exteriori puniendus est.ibid.
Vendere potest pater filios etiam inuitos,aut pignori dare, si sit fame oppressus.to.primo.pag.374.col.2.in fin.sub nu.4.
Et an alia coactus causa hoc ei liceat>ibid.
Aut hoc procedat in filio clerico.ibid.
Vendere poterat pater filios inuitos olim lege Romuli,nulla coactus necessitate.ibid.paulo ante.
Vendere rem propriam iusto pretio, an cogatur, quis fauore religionis ad Ecclesiam constituendam,vel ampliandam,to.1.pag.377.col. 1.in princ. nu.7.
Vendere res proprias iusto pretio cogendus est priuatus ob fauorem vtilitatis publicæ.ibid.in med.nu 8.
Et an quilibet iudex ipsum ad vendendum cogere possit.to.1 pagin. 378. col.2. in med.sub nu.8.
Vendere merces carius pecunia credita, quàm statim numerata, an licitum sit mercatoribus.tom.1.pag.245.col.1.in fin.nu.6.
Vendens rem carius quàm par est,scienti verum pretium,an peccet:to.1.pagin. 252.col.prima.in princ.sub nu.11.
Vendere rem viliori pretio non dicitur donatio,sed donatus contractus. tomo. primo.pag.250.col.2.in med.sub nu.9.
Vendita re apud emptorem extincta,locus non est constitutioni secundæ. C.de rescin.vend.quod ibi variè explicatur.to.1.pag.252.col.2. in med. num.13.
Vendere quis cogi potest pretio taxato fauore Reipublicæ, & inopiæ communis.to.primo.pag.245.col.prima.in prin.nu.5.
Vendens rem carius iusto pretio ob dilatam solutionem, an sit vsurarius censendus.to.primo.pag.246.col.prima.in med.nu.7.
Venditor ratione pacti de retrouendendo, an possit oblato pretio rem consequi à tertio possessore,qui hæres emptoris non sit.to.primo. pagin. 354.col. prima.in fin.sub nu 3.
Venditione soluta ex pacto, an fructus interim percepti sint emptoris, an venditoris.to.primo.pagin.356.col.2.in fin.nu.primo.
Venditio vsufructus non efficit,vt proximior consanguineus possit eum retrahere.to.primo.pagin.364.col.prima in med.nu.4.
Venditori etiam scienti denunciandæ est litis quæstio super re vendita. to. primo.pagin.387.col.secunda.in med.nu.3.
Et quo tempore hæc denunciatio facienda sit:to.primo.pag.390.col. prima.in princ.num.8.
Et hæc denunciatio debet esse solennis cum protestatione, & requisitione.to.j. pag.387.col.2.in fin.sub nu.3.
Et an prædicta denunciatio sit necessaria,cum emptor,aut minor est, aut Ecclesia.ibid.pag.388.col.prima.in prin.nu.4.
Venditor tenebitur de euictione etiam non denunciata lite,modo emptor probet iustitiam euincentis.to.primo.pag.389.col.prima.in med.nu.6.
Venditor promittens euictionem quocunque casu, & modo fuerit res euicta, tenebitur de euictione,etiam in casibus,quibus alioqui non teneretur.tom.j. pag.ibid.col.2 in med.nu.7.
Venditor de euictione non tenetur etiam si fuerit sibi denunciata litis quæstio, si emptor fuit absens contumaciter tempore sententiæ, tom. primo. pagin. 390.col.1.in prin.nu.9.

Index Alphabeticus.

Venditionis contractus etiam si conditionalis sit, transit ad hæredes, etiam si conditio extiterit mortuo venditore,vel emptore.tom.1.pagin.138 col.1.in princ.sub num.2.
Venditio omnium bonorum,an includat ius patronatus.to.1.pagin.197. col. 2. in med.num.4.
Venditio fundi certis limitibus circumscripti, etiam si mensuræ, & quantitatis mentio fiat, censenda erit non ad mensuram,sed ad corporis rationem. to.1. pag.9.col.1.in fin.nu.2.
Sed quid si post mensuram ponuntur fundi limites.ibid.col.2. in med, sub nu.3.
Venditio fundi non constitutis limitibus,sed expresso mensuræ numero,an cẽseatur facta ad corpus,an ad mensuram.ibid.in fin.
Venditio his verbis concepta, Vendo fundum Sempronianum decem iugerum his constitutis limitibus,an censeatur facta ad corpus,an ad mensuram.to.1. pag.9.col.2.in med.sub nu.3.
Venditio modo mensuræ,non rei principali,sed accessoriæ adscripto, qualiter intelligatur factaro.1.pag 10.col.1.in prin.nu.4.
Et quid si venditio facta sit pro vnico tantum pretio , aut distributo pretio pro quolibet fundi iugere,aut mensura.ibid.in med nu.5.
Venditoris an emptoris rei periculum sit ante adhibitam mensuram. to. 1.pag. 10.col.2.in prin.nu.6.
Venditor quando appelliare possit à sententia lata contra emptorem. to.1.pag. 51.col.2.in fin.nu.4.
Venditio,quæ fit absque certo pretio neque collato in alterius arbitriũ, vt succedat iudicis æstimatio,maximè re tradita,an valeat.to.1.pag.96.col. 2.in fi. sub num.7.
Venditio fundi ad mensuram postquam facta fuerit, & per alluuionem decreuerit,cuius periculo pereat.to.1.pag 12.col.1.in med.sub nu.10.
Venditio sicut in rebus mobilibus ante mensuram non est perfecta, ita nec in immobilibus.ibid.in prin.sub nu.10.
Venditio vini aut alterius rei similis ad totum certi corporis dicitur facta ad mensuram,& ideo periculum ad mensurationem ipsius venditoris est. to.1. pag.10.col.2.in fin.sub nu.7.
Venditio si facta est ad corpus expressim addito mensuræ numero, si maior reperiatur cedit emptoris commodo nec quicquam tenetur emptor conuento pretio adjcere.to.1.pag.11.col.2.in prin.sub nu.8.
Venditio ad corpus,aut mensuram quando dicatur facta.to.1.pag.9.col.1. in fi. & per tot.
Venditor quoties ad iudicium accedit defensurus emptorem contra quem agitur pro re vendita, assumere debet litem in eo statu, quo erat tempore oppositionis.to.1.pag.42.col.1.in fin.sub nu.2.
Venditæ rei pensiones, an pertineant ad emptorem quando tempore venditionis nondum dies solutionis esset.to.1.pag.206.col.2.in med.nu.3.
venditæ rei periculum, & commodum post perfectam venditionem ad emptorem pertinent.ibid.in prin.nu.2.
Vendita eadem re duobus,quorum prior dominium speciali iure acquisiuit absque traditione is præferetur posteriori,cui realis fuerit facta traditio.tom.1. pag.306.col.2.in med.nu.2.
Venditionis,donationis,aut priuilegij titulo,an Princeps dominium transferat sine traditione.ibid.in med.nu.3.
venditæ rei traditio in dubio cui præsumatur facta prius.to. 1. pagin. 307. col. 2.in prin nu.6.
Vendita res cum pacto de non alienando appositaque hypotheca non transit per traditionem in dominium secundi emptoris.ibid.in med.nu.7.
venditio vxori facta viliori pretio animo donationis irrita est.to.1.pagin.250. col.2.in fin.sub nu.10.
Et quid si non fit facta animo donandi,ibid.
venditor tenetur,quod pluris accepit emptori reddere etiam re perempta. to. 1.pag.253.col.1.in prin.sub nu.14.
Venditor non potest recipere vltra iustum pretium.to.1.pag. 244. colum. 2.in fin. sub nu.4.
venditor intra quadriennium etiam iure communi Cæsarum potest agere aduersus tertium possessorem auxilio l.2.C.de rescin.vend.to.1.pag.247. col.2. in med.sub nu 10.
venditor, qui tempore venditionis scit iustum pretium rei, non potest petere restitutionem.to.1.pag.248.col.1.in fin.nu.2.
venditor,qui rem ipsam possidet præcisè cogendus est ad traditionem.tomo.1. pag.306.col.2.in prin.sub nu.9.
¶Venialia etiam veniunt in legatum,si testator legauerit vxori his verbis,Lego omne frumentum,quod domi quocunque modo habeo.to.1.pag.254.col.1. in med.sub nu.3.
¶Veneni præparatio ad conatum occidendi deducta, est iusta causa separationis quo ad torum. to.2.pag.180.col.1.in fin.nu.2.
veneni præparatio, aut ipsius propinatio animo occidendi contingens, an sit punienda morte non sequuta.to.2.pag.442.col.2.in med.sub nu.11.
¶Venia à Principe impetrata non facta mentione prioris,inualida est.to.1.pag. 233.col.2.in med.nu.8.
¶Vera dictionis,Testamentum,etymologia.to.1.pagin.1.col.1.in fin.nu.1.
¶Verba in contractibus adiecta ipsi exequutioni,non mutant dispositionem.to. 1.pag.6.col.2.in med.sub nu.13.
verba ex vsu tabellionum contractibus apposita quem effectum habeant. to.2. pag.6.col.2.in med.nu.14.
Verba directa,obliqua,& communia,quæ sint.to.2.pag.80.col.2. in med. nu.4.
Verba an sint præcisè necessaria in contractu coniugali.to.2. pagin. 142.col.1.
Verba præsentem consensum exprimentia matrimonium efficiunt. tom.secundo pagin.143.col.2.in fin.sub nu.1.
verba hæc,Volo te habere in vxorem,an matrimonium inducant. to. 2. pagin. 144.col.1.in fin.sub nu.4.
Verba hæc,Volo contrahere tecum matrimonium,an inducant contractũ coniug.ibid.in med.nu.4.
Verba hæc,Habeo te in vxorem,an matrimonium significet.ibid.in fin.nu.5.
Verba Hæc,Non habebo aliam vxorem,nisi te,an matrimonium efficiant. to.2. pag.144.col.2.in med.nu.6.
verba an sint præcisè ad iuramentum necessaria,tom.2.pag.223.col.1. in med. num.4.
verba varia ad blasphemiam pertinentia declarantur.to.2.pag.250.col.2.in fin. nume.9.
verba hęc,Sub pœna præstiti,quid afferant.to.2.pag.253,col.2.in med.sub n.12.
verborum communis sensus est considerandus.to.2.pag.144.col.1. in princ.& med.sub nu.2.& 3.
verbum,Moriatur,an sit commune.Item verbum, Substituo, & verbum, Succedat.to 2.pag.80.col.2.in fin.sub nu.5.
verbum,Amittat,an priuationem inducat ipso iure.to.2.pag.36.col.2. in princ. sub nume.8.
verbum,vendicare,præmittit amissionem ipso iure in eo à quo res auferetur. to. 2.pag.36.col.1.in fin.sub nu.8.
verbum,Auferatur,an intelligitur per sententiam.ibid.col.2.in prin.
verbum,Relinquo,adiectum vniuersitati bonorum,vel certæ rei,an indicat institutionem.to.2.pag.65.col.2.in med.nu.5.
verbum,Lego,adiectum vniuersitati bonorum,an indicat institutionem.tom.2. pag.94.col.1.in prin.nu.5.
verba apud Hispanos præcipui conuicij.to.1.pag.190.col.2.in med.sub num.2.
verba Diui Thomæ perpenduntur.2.2.quæst.87.art.1.ad fin.to.1.pag.223.col.2. in med.nu.12.
verba hæc,Ab intestato, & ex testamento, quam interpretationem admittant. to.1.pag.462.col.1.in med.sub nu.3.
verba iuris consulti parum cautè exposuit gl.in l.si fundum.ff.de pact. pign.to.1. pag.202.col.2.in prin.sub nu.8.
¶Veritas triplex vitæ,& iustitiæ, & doctrinæ omittenda non est propter scandalum passiuum.to.2.pag.471.col.2.in med.sub nu.4.
veritas disciplinæ non est omittenda propter euitandum scandalum. ibid.in fi.
veritas iuramenti comes,& quæ ad eam pertinent.to.2.pagin.246.col.1.in med. nume.5.
veritas dictat,& intendit adæquationem rei ad intellectum.to.2. pag. 471. col. 2.in med.sub nu. 4.
¶Verum quod dicatur.ibid.
¶Versio pecuniæ in vilitatem Ecclesiæ, vel ciuitatis quomodo probetur. to.1. pag.301.col.1.in prin.sub nu.3.
¶Vesper pro nocte aliquando accipitur.to.1.pag.451.col.1.in fin.sub nu.9.
vestalis virgo erat sacrata, & qui ad eam fugiebant erant immunes pœnæ.tom. 1.pag.310.col.2.in princ.sub nu.5.
vestes, quibus vtitur debitor, dimittendæ sunt ei. & instrumenta necessaria ad quærendum victum post bonorum cessionem.to.1.pag. 237. col. 1. in princ. sub nume.5.
vestes clericales,quæ dicantur,& quid in hoc possit consuetudo efficere:tom.1. pag.105.col.1.in fin.sub nu.7.
vestes lugubres,an acquirantur vidnæ secundas nuptias contrahenti. to. 2.pag. 141.col.2.in med.sub nu 10.
¶Vetus dominus rei præscriptæ potest agere contra eum, qui nec præscripsit. to.2.pagin.418.col.1.in med.nu.3.
¶Veteris legis præcepta,an cessauerint, possintve noua lege iterum statui.to.1. pag.214.col.2.in fin.nu.1.
veteris testamenti præcepta quotuplicia sint.ibid.
¶Viator potest equum suum pabulare in agro alieno.to.1.pag.126. col. secunda in med.sub nu.3.
viatoribus quomodo liceat vuas ex alienis vineis decerpere.to.2. pag.478.col. 1.in fin.& col.2.in princ.sub nu.3.
¶Vicani quo ad iurisdictionem exemptí,an maneant quo ad priuilegia, & omnia alia ciues illius ciuitatis,à qua fuerunt exempti:to.1.pag.127.col. secunda in fin.sub num.7.
Et quid si exemptio fiat motu proprio Principis non ad petitionem ipsiusmet castri.ibid.pag.128.col.1.in prin.sub nu.7.
Et quid quoties vicus,vel castrum petit exemptionem.ibid.in med.
¶Vicarius mortuo præside, quem vulgò, Correctorem appellant, an possit iurisdictione vti,& quid de vicarijs Episcoporum.to.1.pag.13.col.1.in fi.nu.4.
Quid autem de Baliuis,& iudicibus Baronum, an reuocentur per mortem, cum habeant quasi conformitatem cum officialibus Episcoporum.ibid.col.secunda.in princ.
vicarius in quo differat à delegato:to.1.pag.15.col.1.in prin.sub nu.5.
vicarij constitui possunt ab Episcopis, & vrbium prætoribus ad ciuilia, & criminalia negotia.to.1.pag.395.col.2.in fin.nu.5.
vicarij qui dicantur:ibid.pag.396.col.1.in prin.sub nu.4.
vicarij Episcoporum,& præsidum habent iurisdictionem ordinariam.ibid.
vicarius Episcopi, an possit conferre beneficia ecclesiastica ex generali commissione.to.1.pag.397.col.1.in med nu.7.
¶Vici qui dicebatur Acharne meminit Pindarus in Nemeis.Ode. 2. to.1.pagin. 404.col.2 in med.sub nu.6.
vici Græcè quomodo appellantur.ibid.
vici exempti quo ad iurisdictionem incolæ, manent tamen quo ad priuilegia,& omnia alia ciues Romani.tom.1.pag.127. colum. secunda in fin.sub nume.7.
vici duo quoties habent communem proprietatem agrorum, non solùm quo ad ius pascendi,non potest vnus vicus absque alterius consensu colere agros communes, neque in eis nouellare, nec illis vti ad alium vsum quàm illum, quo hactenus vsi sunt.to.1.pag.128.col.1.ib fin.sub nu.7.
Tamen circa hoc solent fieri inter vicos peculiares conuentiones, ac statuta, vt vsus horum agrorum communium, quibus legibus ac moribus receptis distinguatur.ibid.col.2.in prin.
vicus exemptus à ciuitate, an retineat ius pascendi, quod ante exemptionem habeat in territorio.to.1.pag.127.col.2.in med.nu.7.
vicus quoties ita eximitur, quod non adijcitur alteri ciuitati, nec constituatur sub protectione Principis eximentis, subditi manent legibus, & statutis ciuitatis,

Index Alphabeticus.

Ciuitatis, à qua exempti sunt. to. 1. pag. 127 col. 2. in fin. sub nu. 7.
Author tamen arbitratur hanc opinionem tantum admittendam esse quo ad consuetudines, & priuilegia, non tamen quo ad statuta ciuitatis, quæ vim habent à iurisdictione ipsius vrbis. ibid.
Vicus exemptus secundum Castren. non retinet priuilegia illa, & iura ciuitatis, quibus non potest vti absque præiudicio illius ciuitatis, à qua fuit exemptus, & cuius onera non subit, quemadmodum antea solebat. to. 1. pag. 127. col. 2. in fin. & 128. col. 1. in prin. sub nu. 7.
Vicus exemptus à ciuitate quo. ad iurisdictionem non est admittendus ad communionem magistratuum, neque ad electionem eorum, à quibus est iurisdictio exercenda ibid col. 1. in prin.
Vicus exemptus quo ad iurisdictionem non potest impedire habitatores, & incolas ciuitatis, quin veantur pascuis ipsius castri exempti. to. 1. pag. 128. col. 1. in med. sub nu. 7.
¶Victoriatus quid, & eius valor. to. 1. pag. 470. col. 1. in prin. sub nu. 7.
¶Victor non poterit appellare ab omissa condemnatione expensarum, etiam si quis eam petierit. to. 1. pag. 94. col. 1. in prin. sub nu. 5.
Victus victori condemnatur in expensis, etiam si absque dolo temere tamen litigauerit. to. 1. pag. 92. col. 2. in fin. nu. 1.
Et quid si ab initio litis iuramentum de calumnia præstiterit. ibid.
Aut litis controuersia decernitur apud iudicem arbitrum. ibid. pag. 93. col. 1. in princ. sub nu. 1.
Victus etiam in criminalibus victori condemnatur in expensis. ibid. nu. 2.
Et hæc condemnatio expensarum fieri potest etiam vbi quis fuerit victus per interlocutoriam. ibid. col. 1. in med. sub nu. 2.
Item iudex potest differre hanc condemnationem, vsque ad diffinitiuum. ibid.
Victus non condemnatur in expensis si iustam litigandi causam habuerit. to. 1. pag. 93. col. 1. in med. nu. 3.
Et quid si præsumatur in dubio, quòd non habuerit iustam causam litigandi. ibi.
Et explicatur vsus forensis iudicum Rotæ. ibid. in fin.
Victus condemnatur in expensis, etiam si habuerit iustam causam litigandi quando expensæ debentur ratione contumaciæ. to. 1. pag. 93. col. 1. in fin sub nu. 3.
Victus an condemnetur in expensis etiam si habuerit iustam causam litigandi, quando statuto municipali hoc caueatur. ibid. col. 2. in prin. nu. 4.
Victus non debet condemnari in expensis si à victore non fuerint petitæ. pag. ibid. in fin. num. 5.
Et quid si expensæ fuerint factæ post litis contestationem. ibid.
Et an victor appellare possit ab omissa condemnatione expensarum, quæ petitæ fuerunt. ibid. pag. 94. col. 1. in prin. sub nu. 5.
Victus olim vilius emebantur quàm nostro tempore. to. 1. pagin. 449. col. prima. in fin. sub nu. 1.
¶Vidua potest aduersarios in prima causarũ cognitione ad curiam inuitos trahere, modo honesta sit. tom. 1. pagin. 18. col. 1. in fin. num. 1. & pag. 21. col. 1. in med. num. 1.
Vidua dues, an gaudeat priuilegio trahendi reos ad curiam regiam. ibid. col. 2. in fin. & seq. in prin. sub nu. 2.
Vidua maritum occidens non gaudet priuilegio viduitatis. ibid. pagin. 19. col. 1. in fin. sub nu. 3.
Vidua priuilegium viduitatis amittit, si luxuriosè viuat. to. 1. pag. 21. col. 1. in fin. sub num. 1.
Vidua propter stuprum, an dotem, & alia perdat, quæ iure, ac titulo matrimonij prinisti obtinuit, & obtinuisser si castam egisset vitam. ibid.
Vidua quæ dicatur? ibid. col. 2. in princ. & med.
Viduitatis priuilegium conceditur etiam fœminis virum habentibus, si is sit eis inutilis to. 1. pag. 22. col. 1. in prin. sub nu. 2.
Vidua, pupillus & alij habentes fori priuilegium vtrum possint eo vti aduersus simile, & par ius habentes. to. 1. pag. 22. col. 2. in med. nu. 4.
Vidua habet priuilegium declinandi forum proprij domicilij, & petendi, quod causa tractetur in curia Regis. to. 1. pag. 23. col. 1. in med. nu. 5.
Vidua, quæ vocata fuerit ad iudicem inferiorem, quibus casibus non poterit eius tribunal declinare. to. 1. pag. 23. col. 1. in fin. sub nu. 5.
Viduarum & pupillorum priuilegium, an profit litis consortibus, his, qui commune ius cum eis habere contendunt. tom. 1. pag. 24. col. 1. in med. sub nu. 5.
Viduæ habent priuilegium, quo pupilli, & similes personæ veantur, vt non teneantur extra proprij domicilij forum apud curiæ Regiæ iudices cuiquam agenti respondere cuiuscunque priuilegij ratione. tom. 1. pagin. 22. col. 1. in prin. sub nu. 2.
Vidua, pupillus & pauper in eo lóco, in quo est curia Regis eiusque auditorium vocatus ad curiæ iudices ad petitionem actoris poterit hoc casu vti proprio priuilegio. to. 1. pag. 23. col. 2. in med. sub nu. 5.
Vidua non potest vti priuilegio contra viduam aliam, minorem, aut orphanum. to. 1. pag. 23. col. 1. in fin. sub nu. 5.
Nec etiam in causis, quæ nõ habent æstimationem sex mille marauedinorũ. ibi.
Item vbi causa fuerit cœpta coram iudice inferiori per litis contestationem, absque fori præscriptione, & exceptione declinatoria inferioris tribunalis. ibidem.
Idem erit si causa sit criminalis, vel agatur de reditibus regijs exigendis. ibid.
Viduitatis iure dominus Castri, vel villæ se defendens, & ea de causa volẽs euitare Regiæ curiæ iudicium quo ad primam causarum cognitionem vti non poterit priuilegio viduarum ex eo, quod tribunal proprij domicilij sit manifestè suspectum. to. 1. pag. 23. col. 2. in fin. & col. seq. in prin. sub nu. 5.
Vidua si vocauerit ad iudicium apud iudicem domicilij ipsius rei conuenti aliã viduam, vel pauperem, & velit reus declinare iurisdictionem iudicis, non est audiendus. to. 1. pag. 23. col. 2. in med. sub nu. 5.
Vidua non potest petere causam tractari in curia Principis, vbi lis esset cœpta per litis contestationem apud iudicem inferiorem proprij domicilij, etiam si vidua iure minoris ætatis peteret in integrum restitutionem. tom. 1. pagin. 24. col. 1. in prin. sub nu. 5.
Viduæ quando debeãtur alimenta ab hæredibus mariti. to. 1. pagin. 319. col. 2. in med. sub nu 3.
Vidua qualiter potest recipere certam quãtitatem vltra sortẽ dotis. ibi. in med.
Viduæ an detur certa quantitas dum non soluitur dos ab hæredibus mariti. to. 1. pag. 320. col. 1. in prin. sub nu. 3.
Vidua an possit liberè, & absque pœna secundo nubere. to. 2. pagin. 140. col. 2. in fin. sub num. 4.
Vidua stuprum committens, an sit punienda pœna adulterij. tom. 2. pagin. 183. col. 2. in prin. num. 10.
Et an aliquid amittat. ibid. sub nu. 11. & seq.
vidua an possit accusari ab hæredibus mariti de adulterio commisso viuente marito. to. 2 pag. 183. col. 2. in fin. nu. 9.
viduitatis conditio in legato, an sit admittenda. tom. 2. pag. 141. col. 2. in med. num. 11.
¶Vigiliæ quæ apud Christianos fiebant olim, cur sint sublatæ? to. 1. pagin. 451. col. 2. in med. nu. 10.
¶Viginti intellectus ad l. curabit. C. de act. empt. to. 1. pagin. 334. col. 2. in princ. vsque ad fin. cap.
¶Vincens vincentem te an semper vincat. te. to. 1. pag. 174. col. 1. in fin. sub n. 3.
¶Vindicta manumissi, qui dicebantur? to. 1. pag. 404. col. 2. in fin. sub nu. 7.
vindicio seruo suffragari in quacunque tribu à populo Romano fuit concessum teste Plutarcho in publicola. to. 1. pag. 405. col. 1. in med. sub nu. 8.
¶Vindicatio iniuriæ iniquissimè illatæ est iusta belli causa. to. 2. pag. 502. col. 2. in fin. sub nu. 3.
¶Violentus occupator beneficiorum ecclesiasticorum, an in pœnam ipso iure priuetur beneficio, quod per violentiam occupauerit? to. 1. pag. 384. col. 1. in med. sub nu. 7.
virginem corrumpens, quid restituere debeat in foro animæ. tom. 2. pagin. 485. col. 2. in fin. sub nu. 7.
¶Viri clarissimi, qui dicantur? to. 1. pag. 407. col. 2. in med. nu. 13.
Viro & fœmina simul extinctis, an præsumatur fœmina præmortua. to. 1. pagin. 261. col. 1. in fin. num. 2.
viro & vxore simul ruina pereuntibus locum habet lucri acquisitio delata, si in matrimonio vxor decesserit. ibid. col. 2. in princ. nu. 3.
viro & vxore pereuntibus simul ruina aut naufragio, donatio valida censetur. to. 1. pag. 262. col. 1. in prin sub nu. 1.
¶Virtus circa voluptates, & dolores versat. to. 2. pag. 295. col. 1. in med. sub n. 9.
¶Vis præcisa distinguitur à conditionali. to. 2. pag. 114. col. 2. in med. sub nu. 11.
vis præcisa, an excuset vxorem à crimine adulterij etiam quo ad tori separationem. to. 2. pag. 117. col. 2. in prin. sub nu. 2.
¶Visitare quid in sacra scriptura significet. to. 1. pag. 265. col. 2. in med. sub nu. 1.
¶Vitam alteri adimere ob tutelam honoris proprij nec Christianæ religioni, nec bonis moribus conuenit. to. 2. pagin. 464. col. 2. in med. sub nu. 4.
¶Vitiatus corpore quando sit irregularis. to. 2. pag. 428. col. 1. in fin. nu. 5.
vitium in exprimenda aut tacenda causa impulsiua, nullam efficit concessionẽ Principis. to. 1. pag. 230. col. 2. in fin. & per tot.
¶Viuaria quæ? to. 2. pag. 502. col. 1. in med. sub nu. 15.
¶Vltimæ voluntates in quo differant à contractibus in his, quæ ad conditionem transmittendam pertinent. to. 1. pag. 138. col. 2. in med. nu. 4.
¶Vncia quot dragmas appendat? to. 1. pag. 468. col. 1. in fin. nu. 5.
vnciaria vsura, quæ diceretur apud legem duodecim tabularum. to. 1. pag. 359. col. 1. in med. sub nu. 6.
¶Vnctio extrema, quid sit? to. 2. pag. 361. col. 2. in med. sub nu. 7.
¶Vnicuique redditur secundum opera sua, quo modo intelligatur? tom. 1. pagin. 307. col. 1. in med. sub nu 1.
vnicus actus sufficit ad constituendum quasi possessionem iuris incorporalis. to. 2. pag. 374. col. 1. in prin. sub nu. 6.
vnusquisque prauus, quid agendum sit ignorat, & à quibus abstinendum. tom. 2. pag. 343. col. 1. in med. sub num. 17.
vnus testis cum fama non probat matrimonium clandestinum in præiudicium matrimonij publicè contracti. to. 2. pag. 248. col. 1. in prin. nu. 11.
vni testi metum testificanti non creditur. to. 2. pagin. 135. col. 2. in prin. nu. 11.
vnio beneficiorum quo pacto fieri possit, & per quem. to. 1. pagin. 124. col. 1. in fin. sub nu. 11.
vnio beneficiorum iurispatronatus laicorum ibid. col. 2. in prin.
vniri per Episcopum non potest beneficium aliquod alteri absque consensu illius, qui habet ius conferendi, eligendi vel præsentandi. ibid.
¶Vrbis appellatione, quid contineatur. to. 2. pag. 358 col. 1. in med. sub num. 8.
vrbis appellatione, nõmine adiectiuo expresso, non continentur suburbia. ibid. in fin.
¶Vniuersalis propositio quid? to. primo. pag. 196. col. 2. in fin. sub nu. 1.
vniuersitas an possit excommunicari? to. primo. pagin. 264. col. prima. in med. sub num. 9.
vniuersitas est quædam persona ficta non animata. ibid.
¶Vocare ad curiam Regis in prima causæ instantia, quis possit. to. primo. pagin. 18. col. prima. in fin. & per tot.
vocatus ad primogenium post obitum possessoris non accipit ille tanquam hæres defuncti, nec eius personam repræsentat. to. 1. pagin. 44. col. 2. in med. sub nume. 6.
¶Voconiæ legis capita. to. secundo. pagin. 64. col. 1. in med. nu. 23.
¶Voluntarius homicida potest renunciare beneficio pendente accusatione. to. 2. pag. 453. col. 1. in med. sub nu. 7.
voluntarium nomicidium, quid sit. tom. 2. pagin. 437. col. 1. in med. sub nume. 1.
volintas occidendi etiam perfectissima non inducit irregularitatem. to. 2. pag. 439. col. 1. in med. nu. 5.
voluntate distingui delicta, quomodo sit intelligendum. to. 2. pag. 437. col. 2. in prin. nu. 2.
volintas libera testandi, an possit tolli absque violatione iuris naturalis. tom. 2. pag. 3. col. 2. in medio, sub nu. 5.
voluntas liberè testandi potest tolli statuto. to. 2. pagin. 4. col. 1. in med. sub nu. 7.
voluntarij actus quasi possessionem non inducunt. to. 2. pag. 388. col. 2. in princ. sub num. 6.

Voluntas

Index Alphabeticus.

Voluntas coacta, voluntas est. to. 2. pag. 114. col. 2. in fin. nu. 12.
¶Voluntas morte non extinguitur. to. 1. pag. 380. col. 1. in prin. sub nu. 4.
Voluntas testatoris, an possit principis authoritate mutari. to. 1. pag. 343. col. 1. in med. sub nu. 1. & col. 2. in fin. nu. 5.
Voluntas contrahentium in conditionibus spectanda est. to. 1. pag. 141. col. 2. in fin. sub num. 7.
Voluntaria iurisdictio, an possit extra territorium exerceri. to. 1. pag. 397. col. 1. in fin. num. 8.
Voluntaria iurisdictio, an delegari possit? to. 1. pag. 396. col. 2. in fin. nu. 6.
¶Votum per dispensationem tolli, & remitti posse remissiuè. to. 2. pagin. 232. col. 1. in fin. sub nu. 1.
Voti commutatio quomodo fiat? to. 2. pag. 233. col. 1. in prin. sub nu. 4.
Et in quo à dispensatione differat? ibid.
Votum exigit explicitam, vel implicitam promissionem. to. 2. pagin. 236. col. 2. in fin. sub nu. 11.
Votum solenne dirimit matrimonium ex ipsa rei natura, & conditione. tom. 2. pag. 178. col. 1. in med. sub nu. 7.
Votum solenne in quo differat à simplici. ibid.
Votum solenne ab Ecclesia inductum fuisse creditur. ibid.
Votum solenne non dissoluit matrimonium carnali copula consummatum. ibid.
Voti obligatio, an sit de iure diuino. to. 2. pagin. 229. col. 1. in med. nu. 12.
Votum soluendi mensuram tritici, de qua mensura intelligatur. to. 2. pagin. 33. col. 1. in prin. sub nu 4.
¶Vsucapic requirit bonam fidem toto vsucapionis tempore durante. to. 1. pag. 161. col. 1. in med. sub nu. 7.
Vsucapio ante matrimonium cœpta, eo constante completa, an efficiat rem viro, & vxori communem. to. 2. pag. 173. col. 1. in prin. nu. 10.
Vsucapionis definitio Iurisconsultorum tradita, defenditur. to. 2. pagin. 371. col. prima. in princ. sub nu. 1.
Vsucapio, & præscriptio quo modo differant? ibid. col. 2. in prin. nu. 3.
Vsucapio etiam rerum immobilium acquisitionem amplectitur iure digestorum, & quid iure Cæsarum. ibid. 371. col. 2. in med. sub nu. 3.
Vsucapionis iustitia. to. 1. pag. 372. col. 1. in med. nu. 5.
Vsucapio non interrumpitur litis contestatione. to. 2. pag. 413. col. 2. in med. sub nume 4.
Vsucapio an sit iustè legibus humanis introducta. to. 2. pagin. 415. col. prima. in med. num. 1.
Vsucapionem triennalem à longi temporis præscriptione malè distingui, quo ad domini jacquisitionem. to. 2. pag. 416. col. 1. in med. nu. 3.
Vsucapione vel præscriptione, an derogetur iuri naturæ, si ex eis transferatur dominium directum. ibid. col. 2. in fin. nu. 5.
¶Vsufructuarius omnium bonorum non tenetur ad æris alieni solutionem. to. 1. pag. 241. col. 2. in med. nu. 4.
Vsusfructus omnium bonorum legatum, hærede instituto post obitum vsufructuarij, validum est. to. 1. pag. 242. col. 1. in prin. nu. 5.
Et ibi qualiter hoc legatum sit intelligendum.
Vsufructu omnium bonorum alteri legato, quis teneatur soluere legata, vbi hæres quidam instituitur. to. 1. pag. 242. col. 1. in fin. nu. 7.
Vsusfructus venditus, an possit retrahi, vide in dictione, Venditio.
Vsusfructus potest constitui in numis, & in gemmis. tom. 1. pagin. 494. col. 2. in prin. sub nu. 3.
Vsufructuarius certarum rerum non tenetur soluere debitum. to. 1. pagin. 240. col. 2. in fin. sub nu. 1.
Vsufructuarius tertiæ, quartæ vel quintæ partis hæreditatis tenetur ad æris alieni pro ea parte solutionem. ibid. pag. 241. col. 1. in prin. sub nu. 1.
Vsufructuarius quartæ, vel quintæ partis bonorum non potest conueniri. tom. 1. pag. 241. col. 1. in med. nu. 2.
Vsufructuarius omnium bonorum, an teneatur soluere legata à testatore relicta. to. 1. pag. 242. col. 1. in fin. nu. 7.
Vsusfructus matrimonio constante ex consolidatione cum proprietate acquisitus, an sit communis viro, & vxori. to. 2. pag. 172. col. 2. in med. nu. 9.
Vsusfructus legato pluribus facto, & in eo concepta substitutione post omnes, vel plurium mortem censetur facta reciproca substitutio inter legatarios. to. 2. pag. 78. col. 2. in prin. sub nu. 4.
Vsusfructus bonorum patre ingrediente religionem, & sequuta professione, integer ad filium pertinet. to. 2. pag. 28. col. 1. in med. nu. 8.
Vsusfructuarius an habeat naturalem possessionem? to. 2. pag. 373. col. 2. in med. nu. 5. & 374. col. 2. in prin.
Vsusfructus quando per alienationem consolidetur. to. 1. pagin. 181. col. 2. in fin. sub nu. 7.
Vsufructuarius non est æqualis clerico habenti beneficium ecclesiasticum. to. 1. pag. 209. col. 1. in med. sub nu. 12.
Vsus communis intelligendi, & loquendi præfertur propriæ significationi. to. 1. pag. 337. col. 2. in med. sub nu. 1.
Vsurarij bona, an sint tacitè obligata restitutioni vsurarum. to. 1. pag. 331. col. 2. in med. sub nu. 6.
Vsurarij manifesti testamentum ipso iure nullum est, nisi fiat secundum c. quanquam. de vsuris. to. 1. pag. 333. col. 1. in med. nu. 9.
Vsurarius an teneatur condictione indebiti, vel ex delicto. to. 1. pagin. 332. col. 2. in prin. sub nu. 7.
¶Vsurarius manifestus, an possit testari, & donare causa mortis. to. 2. pag. 15. col. 2. in fin. nu. 11.
Vsurarius qui propter extremam inopiam semel à restitutione liberatus est, an teneatur restituere non deductis alimentis, pinguiorem adeptus fortunam. to. 2. pag. 469. col. 2. in fin. & col. seq. in prin. sub nu. 2.
Vsurarius qua ratione teneatur ad restitutionẽ. to. 2. pag. 475. col. 2. in med. nu. 3.
Vsurarius mentalis, an teneatur ad restitutionem eius, quod sine vlla pactione accepit. ibid. in fin. nu. 4.
Vsurarius mentalis non aliter cogitur ad restitutionem in exteriori foro, quàm in interiori. to. 2. pag. 477. col. 1. in prin. sub nu. 8.
Vsurarius mentalis non est, qui mutuat spe percipiendi aliquid à debitore liberè, etiam alioqui non mutuaturus. ibid.
Vsuræ possunt iure ciuili puniri. to. 2. pagin. 149. col. 1. in med. nu. 19.
Vsura mentalis, & exterior. to. 1. pag. 318. col. 1. in prin. sub nu. 2.
Vsura in mutuo quómodo non committatur. to. 1. pag. 231. col. 2. in med. nu. 4.
Vsuræ ab initio emptionis possint in pacto definiri. to. 1. pag. 336. col. 1. in med. nume. 6.
Vsura quando committitur in rebus vendendis. to. 1. pag. 246. col. 1. in med. n. 7.
Vsuræ an debeantur data dilatione ad pretium soluendum? to. 1. pagin. 335. col. 1. in fin. nu 5.
Vsuræ definitio latè traditur. to. primo, pag. 317. col. 1. in med. nu. 1.
Vsura iure naturali, & diuino prohibita est. to. 1. pag. 321. col. 1. in med. & col. 2. per tot. sub nu. 5.
Vsura iure Pontificio, & Regio prohibita est. to. 1. pag. 322. col. 1. in princ. nu. 6.
Vsura iure Cæsarum, an sit prohibita? ibid.
Vsuras exercere erga alienigenas, an licuerit vnquam Iudæis? tom. 1. pagin. 322. col. 1. in fin. nu. 7.
Et ibi caput vicesimum tertium Deuteron. expenditur.
Vsura an possit accipi ab hoste? to. 1. pag. 322. col. 2. in prin. sub nu. 7.
Vsura an sit licita ex testatoris voluntate? to. 1. pag. 322. col. 2. in fin. nu. 9.
Vsurarum crimen, an sit merè ecclesiasticum, latè discutitur. tom. 1. pagin. 238. col. 2. in med. nu. 1.
Vsurarius qua pœna puniatur tam iure ciuili quàm iure Regio? to. 1. pagin. 239. col. 2. in prin. nu. 2.
Vsurarius semel punitus, si iterum in idem crimen inciderit, amittet dimidiam honorum partem, & si tertiò, omnibus bonis mulctabitur. tom. 1. pag. 239. col. 2. in fin. & in prin. seq. sub nu 2.
Vsurarius clericus qua pœna sit puniendus. ibid. pag. 330. col. 1. in prin. num. 3.
Vsurarij manifesti priuantur sepultura. to. 1. pag. 330. col. 1. in med. sub nu. 3.
Vsurarius manifestus, quis dicatur. ibid. in fin. nu. 4.
Vsurarij bona, an sint hypothecæ obligata pro restitutione vsurarum? to. 1. pag. 331. col. 2. in med. nu. 8.
Vsurarij hæredes cogantur restituere vsuras. to. 1. pag. 332. col. 1. in fin. nume. 7.
Vsuræ lucrativæ omni iure prohibitæ sunt. to. 1. pag. 334. col. 1. in fin. sub nu. 2.
Vsuræ pretij non soluti, an impediantur per translationem dominij. to. 1. pagin. 334. col. 2. in fin sub nu. 3.
Vsuræ compensatoriæ omni iure admittuntur. to. 1. pag. 334. col. 1. in fin. sub n. 2.
Vsurarij hæredes non confecto inuentario, non tenentur ad vsuras restituendas vltra vires hæreditarias. to. 1. pag. 332. col. 2. in fin. num. 8.
Vsurarium quem esse, an probent testes singulares? to. 1. pagin. 330. col. 2. in fin. nume. 5.
Vsura ex mutuo non tantum vero, sed ficto constituitur. to. 1. pagin. 348. col. 2. in med. sub nu. 2.
Vsura committitur cum aliquid vltra sortem causa mutui accipitur. ibi. in med.
Vsura centesima, quæ dicatur? to. 1. pag. 358. col. 2. in prin. sub nu. 6.
Vsura vsuraria apud legem duodecim tabularum, to. 1. pagin. 359. col. 1. in med. sub num. 6.
Vsus forensis quo fertur excommunicatio conditionalis defenditur. to. 2. pagin. 335. col. 2. in fin. nu. 5.
Vsu pecunia consumitur, qualiter intelligenda sit hæc oppositio. to. 1. pag. 321. col. 1. in fin. sub nu. 5.
Vtile non vitiatur per inutile in separabilibus. to. 1. pag. 297. col. 2. in med. sub nume. 5.
¶Vualliæ Gottorum Rex Vandalos, & Alanos penè extinxit. to. 1. pag. 1. col. 2. in med. sub num. 1.
¶Vulgaris vxor, quæ dicatur. to. 2. pagin. 183. col. 2. in med. sub nu. 11.
Vulgaris substitutionis definitio. to. 2. pag. 69. col. 2. in fin. nu. 3.
Vulgaris substitutio quibus verbis fiat. ibid. nu. 4.
Vulgaris in vnum casum concepta ad alium extenditur. to. 2. pag. 70. col. prima in princ. nu. 5.
Vulgaris expressa continet tacitam pupillarem, quæ tamen matrem pupilli nõ excludit. ibid. in med. nu. 6.
Vulgaris tacita matrem testantis minimè expellit. ibid. in fin. nu. 7.
¶Vulnere quis lethali affectus ab vno, deinde ab altero occisus, quem facit homicidam. to. 2. pag. 448. col. 1. in med. nu. 4.
Vulnus mortiferum ab vno tantum illatum, an omnes præsentes conflictui efficiat irregulares, puniendique sint pœna extraordinaria. ibid. col. 2. in fin. nu m. 5.
¶Vxor an communicet cum viro in iure patronatus constante matrimonio ab eo acquisito. to. 1. pag. 394. col. 1. in prin. nu. 5.
Vxor pro restitutione dotis tacitam hypothecam habet in omnibus mariti bonis. to. 1. pag. 172. col. 2. in fin. nu. 1.
Vxor agere potest vtili rei vendicatione ad rem æstimatam, quæ per tertium possidetur titulo lucrativo, vel oneroso, etiam tunc vbi æstimatio emptionem fecerit. to. 1. pag. 97. col. 1. in med. sub nu. 8.
¶Vxor an possit à marito propria auctoritate expelli ob fornicationem. to. 2. pag. 181. col. 2. in princ. nu. 12.
Vxor ob adulterium qualiter accusetur, & puniatur, legito sub dictione Fornicatio.
Vxor petens dotem à marito, an repellatur ab ipso viro opponente ius fisci, cui dos illa debetur. to. 2. pagin. 161. col. 2. in prin. nu. 23.
Vxor an possit à marito expelli propter dotem non solutam. tom. 2. pagin. 170. col. prima. in prin. nu. 2.
Vxor qualiter sit viro subdita, & an ipsum teneatur sequi. to. secundo. pag. 170. col. prima. in fin. sub nu. 5.
Vxor ex lege Regia non contrahit sine licentia mariti, & qualiter hoc intelligatur. to. 2. pag. 171. col. 2. in prin. nu. 1.
Et quid si contrahat cum iuramento. ibid. in med.
Vxor an teneatur expectare maritum absentem. tom. secundo. pagin. 175. col. 2. in fin. num. 3.

Vxor

Index Alphabeticus.

Vxor etiam putatiua propter adulterium dotem amittit.to.2.pag.182.col.1.in med.num.1.

Vxor propter adulterium perdit arras,atque parapherna.ibid.nu.2.

Vxor & vir in accusatione adulterij pariter iudicantur. to.2.pagin.183.col.2.in med.num.5.

Vxor à marito adulterij ciuiliter accusata paris criminis exceptionem habet aduersus eum,lite etiam contestata.ibid.in fin.nu.6.

Vxor post adulterium cognita carnaliter à marito conscio ipsius criminis, an possit ab eo accusari.to.2.pag.183.col.1.in prin.nu.7.

Vxorem à viro causa fornicationis dimissam cogitur maritus recipere, si ipse mœchus fuerit.ibid.pag.182.col.2.in med.sub nu.5.

Vxoris adulteræ dos cui applicetur adulterio perpetrato. ibid. col. 2. in med. nume.4.

Vxoris contractus sine licentia mariti factus, an in animæ iudicio valeat. to.2. pag.486.col.1.in med.sub nu.10.

Vxori factum legatum ei tantum vxori defertur, quæ tempore testamenti erat vxor.to.2.pag.58.col.2.in fin.nu.3.

Vxor sortitur domicilium mariti quo ad exactionem dotis, & quo ad alia plura.to.2.pag.170.col.2.in med.nu.6.

Vxoris an mariti domicilij lex sit attendenda in his, quæ tangunt diuisionem bonorum,aliudve simile.ibid.in fin.nu.7.

Vxores plures habere,an sit iure naturali, vel diuino prohibitum. to. 2. pagin. 175.colum prima.in med.nume.primo.

Vxores plures habere qua ratione sanctis patribns licuerit.ibid.col.secunda. in med.num.2.

Vxor vel maritus matrimonium secundum contrahere nequeunt, etiam si primum non sit carnali copula consummatum.to.2.pag.176.colum.1.in princ. numero 5.

Vxor vel maritus secundas nuptias contrahens viuente prima coniuge,qua pœna puniatur.ibid.col.2.in med.nu.6.

Vxorem dimittens propter adulterium, an possit aliam ducere viuente priori, to.2.pag.184.col.1.in med.nu.13.

Vxor adultera, an potuerit ante legem Iuliam occidi à marito simul cum adultero in crimine deprehenso.to.2.pag.185.col.1.in prin.nu.1.

Vxori arrhæ promissæ non debent excedere decimam bonorum mariti partē, quæ eo tempore maritus habebat.tom.1.pagin.259.col.2.in prin. sub nu.7.

Vxoris bona,quæ acquisita fuerunt constante matrimonio,non sunt publicanda ob crimen mariti.to.1.pag.269.col.2.in princ.sub nu.7.

Vxor an teneatur stare locationi rerum dotalium factæ per maritum. to.1.pag. 294.col.2.in prin.nu.5.

Vxor vidua an possit soluto matrimonio erga mariti hæredes vti priuilegio capit.Salubriter.to.1.pag.319.col.1.in fin.sub nu.3.

Vxor probare debet arrhas sibi promissas decimam bonorum mariti partem non excedere.to.1.pag.259.col.2.in prin.nu.7.

FINIS.

Registrum huius Tabulæ,& per se patet.

A B C D E F G.

Omnes sunt Terniones,Præter G,quæ est quaternio.

DIDACI COVARRVVIAS A LEYVA TOLETANI,

EPISCOPI SEGOVIENSIS,

Supremiqúe Hiſpaniarum Senatus Præſidis Meritiſſimi

Practicarum Quæſtionum, Liber vnicus.

TOMVS PRIMVS.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *GOTHI qua ratione, & quo tempore Hiſpaniarum Imperium obtinuerint.*
2 *Poteſtas temporalis, ciuiliſque iuriſdictio penes ipſam rempublicam eſt, & apud eos, quibus ipſa id muneris commiſerit, & in quo ab Eccleſiaſtica differt.*
3 *Romana reſpublica, omne Imperium in Cæſarem Auguſtum, & eius ſucceſſores tranſtulit.*
4 *Regius principatus, vel libera electione populorum, vel hæreditaria Gentilitij primogenij ſucceſſione moribus, aut lege probata, iuſtus omnino cenſetur.*
5 *Regnum omnium rerum publicarum eſt præſtantiſſimum.*
6 *Regia poteſtas ex Dei, & naturæ ordinatione ſtabilitur.*
7 *Caſtellanum regnum iure Gentilitiæ ſucceſſionis primogenitis defertur.*
8 *Salica lex apud Gallos, quæ ſit?*
9 *Caſtellanæ reipub. tota iuriſdictio penes Regem eſt.*
10 *Caſtro à Rege alicui conceſſo, an conſentur conceſſa iuriſdictio, & quid de mero, ac miſto imperio.*

Tota Ciuilis Caſtellanæ Reipublicæ poteſtas, & iuriſdictio, qua ratione penes ipſum Regem ſit.

CAPVT PRIMVM.

ROMANIS OLIM HISPANIAS obtinentib. Gothisque à Septentrione totam Europam bello, armis, & induſtria vaſtantibus cum & tunc Vandali, Alani, & Sueui relictis Gallijs, Hiſpanias inuaſiſſent: Honorius Imperator, Gothis eorum Rege Ragadaiſo in Fœſulanis montibus occiſo, clade inſigni ab Stilicone Romanorum Duce, & conſule afflictis, ciuſdem
1 gentis Principi Alarico Gallias, Hiſpaniasque, quas iam † penè perdiderat, inito cum Senatu cõſilio conceſſit, vti commemorant Rodericus Toletanus lib. 2. rerum in Hiſpania geſtarum cap. 4. & Io. Lupi de regno Nauarræ. 6. part. §. 4. Quo iure, mortuo poſt euerſionem Romanæ vrbis, Conſentiæ Alarico, Athaulphus Gothorum Rex miſertus calamitatis Hiſpanorum, quam à Barbaris patiebantur, auxilium eis impigrè laturus Hiſpaniam aggreditur, eoque intra breue tempus à ſuis, interfecto, Anno Domini. 416. Segericus, qui eidem ſucceſſit, mox vt regnare cœpit occiſus, vix inter Gothorum Reges propter breuitatem temporis ab Hiſtoricis ponitur. Poſt hunc Vuallia Gothorum Rex, pace cum Honorio pacta, Vandalos, & Alanos penè extinxit, ob eaſq; res bene geſtas ab Imperatore, Aquitania, & maxima Narbonenſis Prouinciæ parte donatus eſt. Quod Proſper Aquitanicus, & Iſidorus teſtantur. Idem ſcribit Rodericus Toletanus cap. 7. & poſt eos Paulus Aemilius hoc ipſum aſſeuerat. Rurſus Theodoredus Rex non ſatis his prouincijs apud Gallias contentus Hiſpanias inuaſit, cui Turiſmundus ſucceſſit, eoq; à quodam familiari occiſo, Theodericus permiſſu Imperatoris Hiſpanias ingreſſus, primus in eis Gothorum Rex obtinuit Imperium, belloq; Sueuos domuit ac paulatim maxima Hiſpaniarum parte ſubacta, Gothorum genti eas ſedes ſtabilire ita conatus eſt, vt qui eidem in regno ſucceſſerunt grauiter ac moleſtè tulerint, Romanorum nomẽ adhuc in Hiſpanijs veteris Imperij, & principatus iura quædam obtinuiſſe, donec Siſebutus Rex propè Annum domini, 615. expulſis profligatiſque Romanis, Hiſpaniarum Monarchiam conſequutus eſt. Huic ſiquidem Regi hoc tribuit Paulus Aemilius lib. 1. de geſtis Francorum. Diuus tamen Iſidorus, Rodericus Toletanus, & Alfonſus Burgenſis id de Suintilla Rege, Richaredi primi filio tradidere, qui cœpit regnare, Anno Domini, 616. atque ideo apparet, id contigiſſe circa Annum Domini, 628. Nam & Sanctus Iſidorus ad Annum Decimum Suintillæ Regis Gothorũ Hiſtoriam proſequutus eſt. Poſt hæc Gothorũ Principes Hiſpaniarũ Imperium Regio Monarcharũ nomine pacatiſſimũ habuerunt ad Annum vſq; Domini, 714. Quo exeditione Comitis Iuliani Arabes ab Africa Calpem, quæ nũc Gibraltar dicitur, tranſuecti, cruentiſſimo prælio ipſis Gothis, eorumq; Rege Rodorico profligatis, totam fere Hiſpaniã occuparunt. Quo in prælio Gothorũ omnis nobilitas ecciderit, totaq; Hiſpania in ditionẽ Sarracenorũ venit præter Aſtures, & Cãtabros, apud quos Pelagius Faſtilæ Cantabriæ Ducis filius, nepos Gothorum Regis Cindaſuinthi, animum ad opem patriæ ferẽdam adiſciens, multos Chriſtianos metu hoſtium latitantes in ordinẽ coegit, eoſque adhortatus, alacres admodum ad quoduis ſubeundum pro religione Chriſtiana, & patria periculum reddidit, adeòque ſibi ſubditos, & obnoxios effecit, vt ab ipſis Rex electus, & nominatus, animo inuicto, diuinoque auxilio cœperit Arabes bello premere, aliquotque vrbibus, & oppidis ita cedere coegerit, vt Reges, qui poſt eum Hiſpaniarum ſceptrum conſequuti ſunt, maximis cladibus eos afflictatos ab Hiſ-

ſpaniis prorſus expulerit. Cui negotio, & Catholici Reges Ferdinãdus, ac Eliſabeth vltimam, extremamque dedere operam, dum hoc Granatenſi regno armis capto, vrbem hanc multis titulis celebratiſſimã Anno Dñi. 1492. in eorũ ditionem redactam Chriſti vexillo producẽte ingreſſi fuere. Hic ſanè illud ipſe deduxerim, Hiſpanias Monarchiæ, & Regũ Imperio ſubditas fuiſſe ab hinc fermè mille annis, quibus Reges è Gothorũ ſanguine geniti fœliciſſimè Rempublicã iſtam bello, & pace, datis iuſtiſſimis, ac ſaluberrimis legib. ſub Chriſtiana religione Catholicè rutati ſunt. Verũ ex aliquod Hiſpaniarũ prouincijs, quæ regna modò appellamus, Caſtulonenſis ſeſe nobis offert, de cuius iuriſdictione, & Ciuili poteſtate hoc in capite agere cõſtituimus, illud equidẽ tractaturi, qua nam ratione ſit penes Caſtellanũ Regem ipſa ciuilis poteſtas, totaq; huius Reipublicæ iuriſdictio, in ferendis legib. in mero, ac miſto Imperio deniq; exercenda. Caſtellam autẽ prouinciã Caſtulonenſem diximus eos ſequuti, qui ita eam quandoq; nominarunt, non ignari, veterẽ Caſtellam Barduliam proprius dici, & ipſos Caſtellanos Barduios. Nec tamen hoc quicquam refert quo ad noſtrum inſtitutum, cui equidem aptius erit, aliquot exponere concluſiones, quibus examinatis multa conſtabunt, quæ huius quæſtionis deciſioni potiſſimè ſuffragantur.

Prima concluſio. Temporalis poteſtas, ciuilisque iuriſdictio, tota, & ſuprema penes ipſam Rempublicam eſt: idcirco is erit
2 Princeps temporalis, † omnibusque ſuperior, reipublicæ regimen habiturus, qui ab eadem republica fuerit electus, & conſtitutus: quod ex natura rei iure ipſo gentium, & naturali conſtat, niſi humanus ipſe conuictus pactione aliud induxerit. Huius concluſionis nos obiter meminimus in Reg. Peccatum, de regulis iuris. lib. 6. 2. part. §. 9. num. 6. eiuſque probatio ex eo conſtat, qđ ab ipſa natura homines ita inſtituti ſunt, vt niſi humanus intellectus cæcutiat, planè percipiant lumine naturali, in quanis hominum ciuili ſocietate, quæ ad tutelam generis humani conducit, omnino conſtituendum eſſe neceſſario gubernatorem quendam, penes quem ſit illius ſocietatis regimen, & cura, eumque non poſſe ab alio, quàm ab ipſa ſocietate conſtitui. Etenim authore Ariſtotele lib. 1. Politicorum cap. 2. Homo animal eſt omni ape, omnique animanti gregali ciuilius, atque ideo eſt homo natura ipſa ſociale animal longè magis, q̃ apes, formicæ, grues, & ciuſmodi genera, quæ gregatim alũtur, gregatimque ſe tuentur. At cum Deus ipſe per naturam dederit rebus ſingulis facultatem ſe conſeruandi, fuiſque reſiſtendi contrarijs quantum ad incolumitatem ſalutis, nec homines facultatem hanc exequi diſperſi potuiſſent, inſtinctus eiſdem adiectus eſt gregatim viuendi, ſocietatemq; ciuilem conſtituendi, vt adunati alijs alij ſufficerent, victumque facilius cõplures, q̃ ſinguli compararent, tutiuſque ab incurſu ferarum, & hoſtium degerent. Qua ratione manifeſtum fit, ciuitatem, id eſt, ciuilem ſocietatem, natura conſiſtere, hominemque natura eſſe ciuile animal, eamque conſociationem boni cauſam ſenſim appetere. Prima hæc argumentationis pars potuiſſet pluribus authoritatibus Philoſophorum inſtrui, multiſque rationibus, ex Ariſtotele in lib. 1. Politicorum. Platone in libris de republica, Cicerone lib. 1. de inuentione, & Patritio lib. 1. de inſtitutione reipublicæ tit. 3. Et tamen cũ alio tendat noſtrũ hoc inſtitutum, ſatisfeciſſe opinabimur, ſi hæc veluti p tranſennum obiter ad propoſitæ concluſionis probationem tetigerimus.

Deinde illud cõſtantiſſimum eſt, ciuilem hanc ſocietatem, q̃ humano generi neceſſariam diximus, neutiq̃ potuiſſe ciuiles homines gubernare, hoſtes auertere, ac propulſare, & malefactorum audaciam cohibere, niſi magiſtratibus, principibus, aut rectoribus ſuam tribueret facultatem, ſibique iudices, ac duces conſtitueret, quibus multitudo ipſa, totiuſque congregationis homines ſubeſſent, & obedirent. Cùm alioqui ciues ipſi ſine ordine, & capite, minime poſſent ea prouidere, quæ totius cõitatis vtilitati expedirent. Igitur conſtat ſecunda pars concluſionis, qua diximus, in quauis ciuili ſocietate neceſſarium eſſe gubernatorem quendam, qui eius curam habeat, reliquosque ciues in officijs contineat, Hoc Ariſtoteles c. 1. & 2. Politicorum, & cæteri paulò ante citati probant, hunc̃que in ſcopum tendũt fere libri omnes ab eod. Ariſtotele, & aljis de Republica editi. Apud nos text. eſt optimus in cap. in apibus. 7. quæſt. 1. cap. cum non liceat. de præſcrip.

Huius verò ciuilis ſocietatis, & reipublicæ rector ab alio, q̃ ab infamer republica conſtitui non poteſt iuſtè, & abſq; tyrannide. Siquidem ab ipſo Deo conſtitutus non eſt, nec electus cuilibet ciuili ſocietati immediatè Rex, aut Princeps. Saulem equidem, Dauidem, eiuſque poſteros tñ à Deo, iure poſitiuo diuino per Prophetas, org proprio Reges in Regno Iſraelitico electos fuiſſe conſtat ex ſacris teſtimonijs. Præter hos nullus vnquã Rex, aut Princeps à Deo immediatè conſtitutus eſt; tametſi Deus populum Hebræum fere quadringentis annis inſtar regni, per vnum gubernauerit, nempe Moſem, & eius ſucceſſores iudices. Sic Deuter. c. 27. inquit Deus, cum dixeris, cõſtituam ſuper me Regem, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit. Ceteris verò gentibus Deus ipſe ab ipſo naturæ iure liberam feciſſe videtur poteſtatem ſibi Principes, Reges, & magiſtratus conſtituendi. Ergo quælibet Reſpublica diuinitus naturæ lumine erudita, ciuilem poteſtatem, q̃ habet poteſt, & debet in aliũ, vel alios transferre, qui Regum, Principum, Cõſulum, aut aliorum magiſtratuum titulis ipſius cõitatis regimen ſuſcipiãt. Qui verò eſſe in ſocietate nequit, aut nihilo indiget pp copiam, is pars ciuitatis non habetur. Itaque aut beſtia eſt, aut Deus. Quibus verbis Ariſtoteles in d. c. 2. vſus eſt ad huius ciuilis ſocietatis commendationem, omnes etenim homines ſm eum in hanc ſocietatem natura ſunt propenſi, q̃ qui primus conſtituit, is author extitit maximorum bonorum. Vt enim homo perfectionem nactus, animantium eſt optimus, ſic cum à lege, iuſtitiaq; diſceſſit, omnium peſſimus habetur. Sed & hanc primam cõcluſionem palam aſſerit, ac tenet S. Tho. 1. 2. q. 97. art. 3. Eandẽ probat multis rationibus Alfonſus à Caſt. lib. 1. de poteſt. legis pœnalis. cap. 1. verſ. poſtquam.

Secunda concluſio. Poteſtas eccleſiaſtica in hoc à ciuili, & ſeculari poteſtate differt, q̃ ea non eſt immediatè penes totam Rempublicam, ſed fuit ab ipſo Deo Ieſu, Petro, vt principi, & Apoſtolorum cæteris, eorumq; ſucceſſoribus conceſſa. Probatur hæc aſſertio. Nam hæc poteſtas ſupernaturalis eſt, in finẽque ſuper naturalem tendit, & ideo iure naturali non poteſt alicui competere, imò apud illum erit, cui ab ipſo Deo ſupernaturaliter data fuerit. Deus autem Summus Ieſus Chriſtus humani generis Saluator eam Petro, vt Principi, & cæteris Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus dedit, ergo ea non competit toti Reipublicæ Chriſtianæ, nec penes eam reſider. Sicuti nos probauimus in d. reg. peccatum. 2. part. §. 9. nu. 6. ex Caietano. 2 2. q. 1. art. 10. & in tract. 2. de poteſta. Papæ. & Concilij. cap. 1. Hoc ipſum coadiuuatur ex eo, q̃ cùm Chriſtus fuerit vniuerſalis Redemptor, & Rex vnicus regni cœlorum toto orbe diffuſi, potuit, ac poteſt per vnum vicarium totum regere orbem, maximè, quia ſub illo Vicario inſtituit Patriarchas, Archiepiſcopos, aliosque Antiſtites, & Sacerdotes, qui afflatu Spiritus Sancti miniſtrarẽt ſpiritualia. * Quod & Latius tractaui in reg. pec. 2. p. §. 9. nu. 5. &
6. * Reges autem, qui à ſuis regnis poteſtatem recipiunt, non eſt cur ab vno omnes dependeant, nec id natura fieri poſſet cõmodè. Qua ratione hanc item cõcluſionem probat Dñic. Soto lib. 4. de iuſt. & iur. q. 4. art. 2. eandem repetit Caiet. in 2. par. Apologiæ de poteſta. Papæ. c. 2. & 9. qui in c. 10. verſ. ad ſecundã ſcribit, Deum ita genus humanum inſtituiſſe, vt ad ordinem, & finẽ naturalem, poteſtatem communitati dederit, non vni, in ordine autem ad finem ſupernaturalem, poteſtatem vni delegauerit, non communitati.

Tertia concluſio. Romana Reſpublica, cum eius initio Reges ſibi elegerit, & conſtituerit, ac demum in Annales Conſules ſummam poteſtatem tranſtulerit, tandem in Auguſtum Cæſarem eiuſque ſucceſſores, Regia lege lata per populum ipſum,
3 † ac Romanam communitatem, omne ſuum Imperium, & poteſtatem contulit. Huius concluſionis plura ſunt quidem teſtimonia, id enim conſtat ex l. 1. ff. de conſt. prin. l. 2. §. & cũ placuiſſet. ff. de orig. iur. & paulo ante. §. notiſſime, quo in loco Iuriſconſultus teſtatur, populum Romanum neceſſitate conſtrictum ſummum ius vni Principi dediſſe, omniumque rerum arbitrium eidem permiſiſſe, vt omnium factionum occaſio tolleretur, tum vt in adminiſtratione prouinciarum ſuccenturiaretur Princeps Senatui, qui non perinde prouincias omnes regere poterat. Sic & Arcadius Iuriſconſultus ſcribit, regimenta reipublicæ ad Imperatores perpetuò tranſlata. l vnica. ff. de offic. præf. præt. & Iuſtinianus ait in l. 1. §. ſed & hoc ſtudioſum. C. de veteri iure enucleat. antiqua lege, quæ Regia nuncupabatur, omne ius, omnemque poteſtatem populi Romani in Imperatoriam maieſtatem tranſlatam fuiſſe. Idem explicat Duarenus lib. 2. Anniuerſario. ca. 19. ex Vlpiano in d. l. 1. quo in loco Io. Roſcius, ex Theophilo cum Duareno conuenit. Scribit, & de hac lege Lud. Charondas lib. 1. coniecturaliũ c. 2. Eadem lex appellatur lex Imperij. in l. ex imperfecto. C. de teſt. propterea, q̃ de Cæſaris Imperio lata fuerit. Moris autem erat apud Romanos, vt quoties ferenda lex eſſet, præſertim de re graui, ea ad populum ferretur, quemadmodũ multi tradiderunt, potiſſimũ Aſconius Pedianus in oratione pro C. Cornelio, & Budæus in d. l. 2. §. & cum placuiſſet. Romulus enim populo Romano hoc ipſum reliquit, ac permiſit, vt leges ſuffragijs per curias acceſſitus comprobaret, authore Dionyſio, cui & Polybius conſentire videtur, dum deſcribit, populum Romanum ſuo tempore hanc poteſtatem habuiſſe. Hinc Curiatæ leges apud Iuriſconſultum in d. l. 2. in princ. Suetonium in Auguſto. & Ciceronem in Epiſto. ad Lentulum. Quę leges, & populares dicuntur ab eodem in orationibus. Ferebantur verò leges iſtæ conuocato per triginta curias populo, ſingulisque curijs in ſeparata ſepta conſtitutis, & ſententiam rogatis, vt Zaſius in ead. l. 2. ad-
" notauit, atque hæc quidem in vſu erant apud Romanos ex ve-
" teribus reipub. inſtitutis, donec paulatim ad comitia tributa, &
" centuriata omnia tranſlata fuerunt, comitijs curiatis veterem
" poteſtatem retinentibus quo ad adoptiones, & alias quaſdam
" leges, præſertim eam, quæ de Imperio ferebatur, nec tunc ſer-
" uato illo ordine, quo olim curiæ conuenire ſolebant, q̃ lector
" poterit diligentius apud eos legere, qui de comitijs diligentiſ-
" ſimè ſcripſerunt. Hæc vero lex regia dicta eſt, vt quidam exi-
" ſtimant, q̃ per eam ius regnandi deferretur. Sed Io. Coraſi. libr. 7. miſcell. c. 8. exiſtimat, regiam legem idcirco dictam fuiſſe, q̃ ius Regis creandi lege lata Romulus Rex populo Romano cõceſſerit, vt Dionyſius, & Liuius lib. 1. ſcripſere. atque ideo ſolebant Tarquinij Seruio Tullo obijcere, q̃ iniuſſu populi Romani regnum inuaſiſſet. Cum itaque Auguſtus à populo Romano creatus fuerit Imperator, in eumque vt olim in Reges tranſlata fuerit Reipublic. poteſtas, vſ in vſum reuocata lex illa vetus Romuli, quæ ideo Regia dicta fuit, q̃ ea ad populũ ius creãdi Regis pertineret. Ego verò etſi nequaquam contendam, hãc huius nominis, & appellationis rationem veram eſſe, cum & Auguſti tẽpore non de Rege (nomen enim iſtud maximo erat odio apud Romanos) ſed de vno Principe conſtituendo agerentur: attamen opinor legem à populo Romano latam fuiſſe tũc de hac poteſtatis, & Imperij tranſlatione, ac poſſe eam legem Regiam dici, q̃ ea lata fuerit de vno Principe in Romana Republica deſignando, vt olim Reges ab ipſo populo conſtituebantur. Moribus etenim obtentum fuit, vt huiuſmodi lex de Imperatoris poteſtate, in ſingulos Principes mox, vt ab exercitu conſalutati, & à Senatu comprobati eſſent, per Senatum ipſum decerneretur, q̃ ex Cornelio Tacito lib. 17. 18. & 20. adnotarunt Alc. in lib. de offic. milit. & ciuilib. Ant. Vacca in l. 1. ff. de
" conſt. Principum. Et Othomanus in commentario verborum
" iuris. verbo lex Regia. à quibus traditur exemplum tabulæ æreæ,
" quæ hac de re etiam hodie extat Romæ in Laterani Baſilica.
" Addit, & Diony. lib. 53. Diuum Auguſtum conſenſu Senatus, populiq̃ Romani, legibus ſolutum fuiſſe eo anno, quo ipſe Decimus, & GN. Norbanus Cõſules fuerunt. Ipſe quidem Auguſtus, ne videretur ſtatim veterem Romanæ Reipub. ſtatum, & Maieſtatem euertere, & tyrannide Rempublicam opprimere, Regiam planè poteſtatem nuſquam vſurpauit, quippe qui ſita populo ſuaq; Senatui munia permiſerit obire. Sed & Strabo lib. 15. teſtatur, conſenſu populi tranſlatum fuiſſe in Auguſtum ius omne belli, & pacis. Vidi ipſe æreum vetuſtiſſimũ numiſma, cuius altera facie imago ſculpta erat Auguſti, his quidem literis, Diuus Auguſtus, altera vero Iouis imago cum hoc rit. Conſenſu Senat. & eq. ordin. P. Q. R. Id eſt, Conſenſu Senatus, & Equeſtris ordinis, Populique Romani. Ex interpretatione Valerij Probi in libello de literis antiquis. Sic denique Cæſares, vt veteris Romanæ Reip. imaginem referrent, & ne viderentur imperium inuito populo obtinere, magiſtratus ſæpiſſimè petebant, qui plebis electione obtinebantur, tametſi omnia fierent libero Cæſarum arbitrio. Vnde Tribunitiæ poteſtatis dignitatem, Pontificatum maximũ, & Conſulatus affectabant, eorumque numiſmatis, quorum ipſe plura vidi, inſcriptum eſt, quot conſulatus Cæſaris obtinuerit, & quoties Tribunus plebis fuerit electus Scribit, & ad hæc Dion lib. 53. Auguſtum Cæſarẽ à Senatu populoque Romano Imperiorum dignitatem primum accepiſſe in annos decem, & his finitis prorogatum fuiſſe ei Imperium in quinque, ac rurſus in alios quinque, & poſt eos in decem, ac demum in alios decem, vt tandem Monarchiam obtinuerit, quolibet decennio Imperij tranſlatione prorogata: atq; ideo tradit Imperatores cõſtituiſſe decimo quoq; Imperij anno ludos, ſolẽnia quædam, publicumq; conuentum agere, ac diem feſtum in ſignum publicæ lætitiæ, quaſi tunc fieret Imperij quædam prorogatio. Ex quo poterit lector obiter enarrare decennalia, ac vicennalia, quorum in vita Conſtantini Magni meminere Socrates Eccleſ. Hiſto. lib. 1. cap. 16. & 38. Sozomenes lib. 1. c. vlt. Nicephorus lib. 8. c. 26. Paulus Diaconus in Honorio. Trebellus Pollio in Galieno. meminit, & Decennalium Xiphilinus in Senero. Tolebantur̃que hi ludi in proximos 10. annos, atque ideo in quibuſdam numiſmatis in ſcriptum legimus. Primi decennales vot. q̃ Alc. de mil. & in ciuilibus offic. & Vuolphangus Lazius lib. 10. de Repub: Romana. cap. 7. præter alios tradidere. Sed & vota ſuſcipiebantur pro ſalute in proximos Imperatoris quinq; aut 10. annos ita quidem, vt ſi Iupiter, Dij, deeq̃ oẽs Imperatorẽ in ſequens quinquennium, aut decennium ſanum, &
" incolumen ſeruaſſent, ipſos Dijs vouere ſacrificia, ludos, & alia
" ſacra eo tempore maximo apparatu celebranda.

" Quarta concluſio. Ad iuſti principatus rationem, quæ à libero Reipublicæ, & communitatis cõſenſu deducitur, ſatis, eſt plebis, vel optimatum ſuffragijs, aut denique hereditaria ſucceſſio-
4 ne iure primogenij † gentilitij, Regiam dignitatem deferri. Hæc etenim concluſio duas ſortitur partes, vtraque tñ eandem iuſtitiæ rationem habet, conſenſum ſcilicet populi, & reipublicæ expreſſum, vel tacitum. Prior tñ pars præmittit, principem electione qñque conſtitui per ipſum populum, aut optimates, qui populi, ac Reipublicæ, & communitatis nomine conſenſum omnium in electum ſibi regem præſtant. Eſſet ſanè plerunque difficilimum, ſuffragia omnium ciuium, & eorum, qui alicuius Reipublicæ partes ſunt, à ſingulis exigere, idcirco conuenit plebis multitudinem per eius optimates negocia publica ita expedire, vt abſque tumultibus, & ſeditioſis contentionibus tutò, & è republica res ipſa peragatur. Igitur horum optimatum ſuffragia ea lege cenſenda ſunt, qua omnium ciuium conſenſus, qui referunt, cenſeretur. Item eorum. §. ſi decuriones. ff. q̃ cuiuſque vniuerſi. nomi. c. vlt. de præben. in 6. Qua ratione ſeptẽ illi Germaniæ Principes, quibus facultas delata eſt Chriſtiani orbis Imperatorem eligendi, populum ipſum, & Chriſtianam communitatem, quæ ab ipſo Imperatore gubernanda eſt, omnino repræſentant, eiuſque vicaria vtuntur poteſtate, viceſque ea in electione gerunt. Vnde fit, q̃ electio Imperatoris ad Septem viros Germaniæ, vt collegium, non vt ſingulos pertineat, quemadmodum optimè probat Lupoldus lib. 1. de iuribus Romani Imperij. c. 6. Panormitanus in c. venerabilem. col. 4. & ibi Card. in §. verum. de elect. Io. Cirier lib. 2. de primogenitura. q. 12. Caſtaldus in tractatu de Imperatore. q. 11. & q. 15. Hinc ſanè conſtat, ad iuſtitiam principatus ciuiuſlibet ſatis eſſe, q̃ ipſius ſocietatis conſenſus per optimates hunc in modum præſtitus ſit, tametſi non negauerim olim Romæ aliter in plebeis comitijs ſuffragia præſtita fuiſſe ad Conſulum electionem, & poſtea Imperatores, Auguſtos ac Cæſares ab exercitu militari electos qñque extitiſſe, licet hæc electio minime cenſeretur iuſta, niſi Senatus, Populiq; Romani comprobatio acceſſiſſet.

Reges verò, & Principes ab origine mundi populorum ſuffragijs creabantur, q̃ ex Iuſtino lib. 1. conſtat, & Cicerone lib. 3. de legibus. Idem & nos Paulo ante probauimus in prima huiuſce capitis Concluſione. Nec enim ad Regiam Maieſtatem, & exceſſum dignitatis locum ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos virtus ipſa euexit. text. optimus. in l. 1. ff. ad legem Iul. de ambit. c. vnico, in fin. de alie. feud. cap. Moyſes. 8. q. 1. ex Hieronymo ſuper Epiſtolam Pauli ad Titum. Atque ita iure ipſo naturali, & humano, niſi aliud moribus, aut ſpeciali lege à populo lata inſtitutum fuerit, Regum, & Principum creãdorum ius ad populorum ſuffragia eſt omnino referendum. Senſit, & hoc Panorm. in c. Venerabilem. pen. notab. de elect. idem Panorm. in c. intellecto. 2. col. de iurein. quo in loco citat gl. notab. ad hoc in d. c. Moyſes. eandem adducit ad hoc Io. à Terra Rubea tractatu primo, contra rebelles, art. 1. concluſione 3. notaque ex 3. reg. c. 16. & 4. reg. c. 14. explicat Aluarotus in tit. de feud. March. col. 2. Quamobrẽ fallitur Io. Cirier in tract. de primogenitura. lib. 2. q. 13. dũ exiſtimat, poſt mundi creationẽ ſtatim regna, & principatus iure ſanguinis, & ſucceſſione hẽditaria delatos fuiſſe, & deinde multò poſt, donec prohibita fuit in principatibus ſucceſſio. Etenim ſi iure ipſo naturali poteſtas ciuilis penes ipſam rempublicam erat, apud eã, qnum populi conſenſus in id munus conſtitueret, palam eſt tunc electione, non ſucceſſione principatus, & regna delata fuiſſe. Eadem ratione tollitur opin. gl. in c. denique. 7. q. 1. verbo Rege ſuo. dum probare nititur, Regis filium, iure Regem poſt patrem futurum.

Poſterior Concluſionis pars iuſtitiæ itidem innititur. Nam ſi lege à populo lata, vel ab eo recepta, principatus ſucceſſione hæreditaria, genti cuidam, & familiæ defertur, cõſtat manifeſtè, hunc principatum conſenſu populi (ſaltem tacito) deferri, quẽadmodũ idem erit, ſi abſque lege ſcripta conſuetudine, & moribus regna, & Imperia gentilia ſucceſſione deferantur. ſiquidẽ ea conſuetudo conſenſum populorum, qui ea vſi fuere, omnino præmittit c. conſuedo 1. diſtin. l. de quibus. ff. de legib. ſic denique conſuetudine, & pleriſq; in locis lege diu iam recepta regnum defertur ſucceſſione, & iure primogenitur̃. Quod gl. ſenſit in d. c. Moyſes. Panorm. in d. c. venerabilem, & in d. cap. intellect. Aluar. in tit. de feud. Marchiæ. col. 2. Ant. Corſet. in tract. de poteſta, & excell. reg. q. 9. optimus text. in c. licet de voto. & in c. grandi, de ſuppl. negli. prælat. in 6. c. 1. §. præterea. de proh. feud. alie. per Fred. tradit alios allegans Ioannes Cirier in tract. de primogeni. 2. libr. q. 13. & q. 14. latiſſimè omnium Andreas Tiraquell. in tractatu de primogenijs, in ipſa prefatione, quo in loco multa refert, ex quibus apparet, conſuetudinem iſtam ferè in toto orbe diu receptam fuiſſe. Nam & Diuus Hieronimus in

Epistola ad Onagriū, & super Genesim enarrans illud ꝙ est in c. 49. vende mihi primogenita, scribit, apud Hebræos Iudaicū regnum olim primogenitis debitum fuisse, ꝙ probatur. 2. Paralipome. c. 21. Regnum autem tradidit Ioram, ꝙ esset primogenitus. eod. iure tradit Iosephus lib. 14. antiquita. c. 1. iniquū à multis existimatum fuisse, Aristobolum Alex. Regis Iudæorum filiū iuniorem regnare, & Hircanum maiorem, cui propter ætatem Imperium debebatur, priuatū manere. Apud Aegyptios quoq; hunc etiam morem fuisse constat, vt primogenitus cæteris anteponeretur in Imperio. Quòd liquidò scriptum est Exodi c. 11. Media nocte ingrediar in Aegyptum, & morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius vsque ad primogenitum ancillæ. ita sanè illum locum Lyranus ibi interpretatur, idipsum & Pausanias, lib. 1. ac Iustinus lib. 16. & lib. 39. scriptum reliquerunt. Quin & Herodotus in Polihymnia asseuerat, apud vniuersos homines institutum fuisse, vt maximus natu liberorum obtineret principatum, ꝙ & ex nostris tradidere Bald. in l. ex hoc iur. col. 2. ff. de iust. & iur. gl. Host. & Doctores in d. c. licet, & in c. grandi. de suplen. negligen. prælat. in 6. Albericus. in procemio. ff. §. discipuli, & plerique alij, quorum diligentissimè Tiraquel. meminit in dicta præfatione. nu. 32.

Sed & consuetudinem hanc, qua regna, & principatus successione potius, quàm electione primogenitis deferuntur, vtilem esse valde, & reipublicæ omnino conducere magis quidē, quàm conueniat ipsa Principum electio, probat ex multis Ioann. Cirier. lib. 2. de primogenitura. q. 14. post Cardinalē à Turre Cremata. & Præposi. in d. c. Moyses. 8. q. 1. Aegidium Romanū lib. 3. de regimine Principum. c. 5. Augusti. de Anchona in tractatu de potestate Ecclesiæ. q. 35. art. 7. disputat amplè Buridanus super Aristotelem. 3. lib. Politico. q. 23. Eandem consuetudinē laudat, & scribit optimam esse Ioann. de Terra Rubea in primo tractatu contra rebelles. art. 1. concl. 4.

Verùm Aristoteles ipse lib. 3. Politicorum. c. 10. & 11. palam asserit præstantius esse, ꝙ regna suffragijs populorum, eorumq; voluntate deferantur, quàm ꝙ hæreditaria sint, quasi illa sint verè Regia Imperia: hæc vero tyrannica, & herilia barbaris gentibus propria. Addit tñ cap. 10 quoddam esse regni genus, quo regna Heroicorum temporum voluntaria, hæreditariaque ex lege continentur. Primi enim voluntate populorum, quos artibus, aut bello demeruissent, seu dispersos in vnum congregassent, vel agros, sedesque ad habitandum tribuissent Reges fiebant, eademque regna posteris hæreditario iure tradebantur. Hæc Aristoteles, à quolibet primum deducere, initio quidem communitatum, & eo tempore, quo homines cœperunt ciuili ratione vnum conuenire locum, regna electione, non successione delata fuisse. Quod nos paulo ante adnotauimus. Deinde ex eod. apparet, hanc quartam conclusionem maximè probare, & admittere regna hæreditaria, quæ tyrannica non sint, nec barbara, sed ab initio, & origine populorum voluntate delata: postea vel expresso, vel tacito consensu eorundē, moribus, vel lege lata, facta sint hæreditaria.

Quinta conclusio. Ex tribus rerumpublicarū speciebus, Aristocratia, scilicet, Democratia, & regno, hoc vltimum omnium est præstantissimum. Huius assertionis author mihi videtur Ari-
5 stoteles lib. 3. Politicorum, † capite 10. & seq. eamque eleganti oratione probat Isocrates de dignitate Regni, ex quo multa hac in re, & ex alijs authoribus adducit Io. Stobæus in sermone 45. qui eandem sententiam elegit, eandem potiorem esse censet Plutarchus in libello de tribus Reipublicę generibus. His admodum suffragatur Plato in libro ciuili, vel de regno. Et in Dialogo 8. de repub. Apud Herodotū Darius pulchra oratione contendit, vnius regnum præstare, siquidem ex plurium, etiam optimatum gubernatione, odia, seditiones, cædes oriri, ꝙ quisque Princeps esse, sua sententia, alios vincire optet. Cornelius Tacitus lib. 17. pacis interfuisse dicit, omnia in vnum cōferri. Etenim commodius, ac pacatius res per vnum, quam per multos geritur, & expenditur, textus optimus. in l. 3. §. apparet. ff. de admin. tut. l. 2. §. nouissimè. ff. de origine iuris, vbi Accursius, Bal. & Alb. ac post eos Ant. Corset, in tract. de excell. Regis. q. 74. hāc quintam conclusionem tenent. Eadem regia partitarum lege, multis rationibus stabilitur. in l. 1. 5. & 7. titu. 1. partita. 2. plura congerit Patritius tit. 3. de regno, & Regis institutione, idem de institutione Reipublicę tit. 1. Et ne quis contendat Aristotelem in d. c. 12. lib. 3. Politico. nobis aduersari, ac Aristocratiam rempulicā regię prætulisse, illud libenter admoneo, hac in parte nos Regem illū laudibus efferre, qui à senioribus, & probatissimis viris minimè dissentiat, cuncta libera, & absoluta voluntate ac libidine acturus, imò ab his dum leges condere velit, aliaq; in Reipublicæ vtilitatem expedire, sententiam petat, cùm his de rebus publicis cōsulret, ac deliberet. Alioqui facile Princeps vnus, & Rex in tyrannidem labitur, & ideo postponendus erit Aristocratiæ, quæ certis, optimisque legibus instituta, ac temperata fuerit. Igitur cæteris paribus regia Respublica præferenda est. Aristocratiæ. Hæc vero rectè instituta potior erit regiæ potestati, quę mera, & absoluta sit, quod ipse Aristoteles ostēdit ac demonstrat.

Aegyptij primi omnium teste Plinio lib. 7. c. 56. regium principatum habuerunt, quippe qui, vt ait Herodotus, nullo temporis momento poterant sine Rege viuere. Apud eos primus regnauit Menes: authores huius rei sunt, Herodotus in secundo, & Diodorus in primo, à quibus hoc accepit Polydorus lib. 2. de inuentoribus rerum, capittu. 2. Constat etenim ex sacris Biblijs, Aegyptiorum Regnum vetustissimum esse, cùm mentio fiat Genesis cap. 39. Pharaonis, id est Regis Aegypti: hoc equidem nomine illi appellabantur, quia ea vox Reges significat, vt Iosephus scribit lib. 8. Antiquita. cap. 6. quo in loco tradit primum Aegyptiorum Regem Mineum dictum, qui Memphim ædificauit, ac multis annis Abraham præcesserit. Mineum verò intelligit Iosephus eum, quem Menem alij dixere, cùm & ipse herodotum citet. Sed & Pharaonum mētio fit Genesis c. 12. & 13. atque item à Iosepho lib. 1. Antiquita. c. 16. de his lector poterit plura petere ab Eusebio, Beroso, & Manethone, atque item à Ioann. Lucido lib. 5. de temporibus.

Sexta conclusio. Regia potestas, cæterorumque Principū ciuilis authoritas, non hominum est inuentum, sed ab ipso Deo
6 † per legem naturalē, quæ suæ sempiternæ participatio est, sanctissima fuit ordinatio. Hæc conclusio probatur ex his rationibus, quas in prima huius capitis conclusione nos tradidimus. Ciuilis etenim potestas naturæ, & Dei ordinatio est, ad humanum conuictum, & humani generis cōseruationem necessaria omnino. Nam etiam si Respublicæ, & populi ius habuerint naturali ratione creandi Principes, & Reges, quia tamen hoc fecerint diuinitus eruditæ, publica hæc, ac ciuilis potestas, Dei ordinatio dicitur: ideo Paulus ad Romanos. 13. inquit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et iterum ad Titum tertio. Admone illos Principibus, & potestati subditos esse. Sic & Christus ait ad Pilatum, non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Vnde etsi in primordijs Ecclesiæ, omnes ferme Principes essent infideles, præcepit nihilominus Petrus Christianis, primę Petri cap. 2. vt subiecti essent omni humanæ creaturæ, propter Dominum, siue Regi, inqui. quasi præcellēti. Et prouerbiorum c. 8. scriptum est. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. c. quo iure. 8. distin. Auth. de instrum. caut. & fide. colla. 6. & in Auth. quo modo oporteat Episcopos. Quibus probatur, Imperium, & Principatum à Deo esse constituta. Hæc tamen intelligenda sunt in hoc quidem sensu, ꝙ ciuilis potestas à Deo procedat mediatè, quippe, quæ ab ipsamet Republica mediante, lege naturæ, electione, aut consensu populorum constituatur. Non sic spiritualis potestas, cum hæc à Deo ipso supernaturaliter immediatè processerit. Nam etsi aliquot Reges, nempe Saulem, & Dauidem diuino iure positiuo Deus instituerit, præordinauerat tñ iure naturæ, vt alij à Republica eligerentur. Qua ratione Reges à Deo dicuntur potestatem habere, textus optimus. in l. 7. tit. j. partita secunda, idcirco semel constituta regia potestate, siue libera populorum, & Reipublicæ electione, siue lege lata, seu moribus in ius successionis hæreditaria translata, non potest per rempublicam Rex regno expoliari, nisi is fuerit in grauissimam tyrannidem lapsus. De quo non satis dignè tractat Corset. in tract. de excellen. regijs. q. 3. tametsi aliquot authores nominatim citauerit, qui hāc quæstionē attigerunt. Sed hæc principalis sexta assertio probatur diligenter à Dominico Soto, lib. 4. de iust. & iur. q. 4. art. 1. His adde textum optimum. in l. 10 tit. j. ad finē 2. partita.

Septima Conclusio. Etiam si olim in Hispaniarum Monarchia Gothorum Reges non iure primogenituræ, nec gentilitiæ successionis à Magnatibus, & populo, qui regno digni videban-
7 tur, eligerentur, post Arabum † tñ, & Maurorum inuasionem, ipso Rege Pelagio mortuo eius posteri iure hereditario primogenij, annos iam plus octingentos continenti successionis Castellæ Regnum obtinuerunt, & iustissimè obtinent. Prior huius Conclusionis pars constat ex Canone tertia Concilij Toletani Quinti. Siquis, inquit, ad Regiæ Maiestatis ambit peruenire fastigia, quem nec electio omnium præficit, nec Gotihcæ gentis nobilitas ad hunc apicem trahit, sit consortio Catholicorum priuatus, & diuino anathemate condemnatus. Hæc Toletana Synodus, quæ satis comprobatur multis Gothicæ Historiæ testimonijs. Nam & ipse Pelagius primus post cladem illam insignem, ac maximè luendam Rex, vt vir fortissimus à Gothis, qui apud Cantabros, & Astures vastationi Maurorum supererant, Princeps eius gentis electus fuit. Sed & posterior pars ap-

parer

paret ex eo, ꝙ statim ferè post Pelagium, Castellanæ Reipublicæ regnum ipsis Regum primogenitis in hanc vsque diem delatum est, & ideo tacitus gentis Gothicę, & populorum consensus, vbi alia deficerent iura, hoc ius regnandi iustissimū, & æquissimum faceret. Sed & lege id ipsum constituissimum fit, lex quidem 2. titu. 15. parte secunda, tradit de regno Castellæ. Panor. in cons. 85. lib. 1. & de regibus Hispaniarum idem tradidere Oldraldus cons. 94. & seq. Itē cons. 131. Alb. in l. donationes, quas C. de don. inter virum, & vxorem. Card. Alex. in c. ius naturale. col. 3. 1. distin. Paul. Castr. in cons. 64. lib. 2. decis. cons. 397. col. 2. & plerique alij, quorum meminit Andræ. Tiraquell. in tract. de primogenijs in ipsa præfatione. num. 4. Qui longe rem istam discutit totius fere orbis consuetudines huic similes adducens. Sed & Io. Cirier lib. 2. de primogenitu. q. 13. ad idem ius multa congerit, quę ad huius legis, & consuetudinis iustitiā pertinere videntur. Nam & Franciscus Patricius homo doctus, & diligens in hisce rebus perscrutandis lib. 9. de regno, tit. 22. inquit, Ius naturæ exigit. & gentium consuetudo confirmat, vt maximus natu ex filijs mortuo regi succedat. Nos item in huius capitis cōcl. 4. huius vniuersalis consuetudinis mentionem fecimus, quæ denique iuri naturali in hoc plurimum conuenit, ꝙ vbi regnum successione, & sanguinis iure obtinendum est, id vni filiorū primogenito, ac nato maximo defertur. Apud Gallos idem moris, obtinuit, quemadmodum Tiraquell. ipse refert Io. Cirier in d. q. 13. Io. à Terra Rubea in dicto tractatu contra rebelles. art. 1. concl. 4. & seq. Petrus Iacob. in tit. de successione regni Franciæ. col. 3. Andræ. Isernia in c. 1. §. preterea ducatus, de prohibita feudi alienatione per Fed. cons. 445. Matth. Afflictis decis. Neapolita. 119. Old. cons. 224. Ang. cons. 287. cuius origo ad leges Salicas referenda est. Leges autem Salicæ latæ fuerunt sub Pharamundo primo Francorum Rege, circa annum Domini 425. & fuerunt responsa quædam, & indicia aulicorum, qui oriundi
8 erant à Salijs † Alpinis populis, vt censet Balduinus in prolegomenis pagin. 101. de lege Salica, ita scribit Paulus Aemilius de gestis Francorū in Philippo Longo. legis Sali. verba hæc iridem recitans: In terram Salicam mulieres ne succedant. Terram Salicam regnumque, Franciamque interpretabantur. Salios Francorum gentē fuisse Ammianus Marcellinus refert, Iuliani Augusti, qui res in Gallia gessit comes, ac suorum temporum scriptor. Hæc Paulus Aemilius lib. 8. qui & Saliorum meminit paulo post in Caroli pulchri vita idem in lib. 2. sub Carolo Magno tradit, Salios Francos initio dictos fuisse à Sala flumine, qui prope Albim labitur. Locus Marcellini est lib. 17. Quibus, inquit, paratis petit primos omnium Francos, eos videlicet, quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prælicenter. Beatus Rhenanus lib. 2. rerum Germanicarum, leges aliquot Francorū refert, & inquit, ipsi Franci nunc Salicam legem nunc Gombetam præferebant. Salici Franci maius priuilegium habebant, Nam hi solidum 12. denariorum pro mulcta soluebant. Si Frisius, aut Saxo offendisset Salicum Francum 40. denariorum solido mulctabantur. Hactenus Rhenanus. Io. Ferrarius. in l. 2. ff. de reg. iur. Legē Salicā ex eo dictā existimant, ꝙ Pharamundus Salicus eā tulerit. Pharamūdū verò Salicū appellat ex eo, ꝙ Frācis, qui Salij dicti fuerunt iussa dederit. Eandē interpretationē probat Carolus Molinæus in cōsuetudi. Parisien. titu. 1. §. 26. Rursus & Beatus Rhenanus lib. 1. rerum Germanicarum Claudiani locum, Stilionem effusè laudantis exponens ex prima panægyri.

Rhenumque minacem.
Cornibus infractis addo mitescere cogis,
Vt Salicus iam rura colat.

Inquit à poeta Salij nomine Francum intelligi ex Ammaino Marcellino, licet in vulgatis codicibus pro, Salius, Sueuus, indocte substitutus fuerit, & addit, vna sanè præstans Francorum natio Salingos, à Sala fluuio se nuncuparunt. Hæc ipse. Sic & Andreas Alciatus lib. 2. dispunct. c. 22. legem Salicam dictā esse scribit à Salijs, qui & Franci fuerunt. vnde & Sidonius Appolinaris.

Sali us pede, falce Gelonus.

Ex quibus ipse censeo, legē Salicam dictam fuisse à Salijs, quos itidem opinor Francorum fuisse nationem, & gentem quandā apud eos nobilitate, prudentia, & virtute præstantiorem cæteris Franconiæ populis. Legis etiam Salicæ mentio fit in c. 1. de filijs natis ex matr. ad Morganaticam contracto. Quamobrem etsi de lege Salica, quæ fœminas à regni successione exclusit, latè, & optimè disputauerit Pyrrhus post Aurelianenses consuetudines eius tamen originem visus est ignorasse, etiam si cautè de eius initio dixerit, Pharamundum prius ascitis proceribus nec citra maturum consilium Salicam legem tulisse, vt ab optimis legibus sanctissima regni auspicia captaret, quàm vel à sale, rectaq; ratione, vel à Salica terra, vel à Salijs sacerdotibus, id est à generosis sapientibusque viris conditam, vel vndecunquelibet Salicā veteres, & nos eorum legibus adscripti nominamus. Sic & Guaguinus lib. 1. scribit, Pharamundum quatuor ex Sycambris spectatos proceres se legisse, qui populo legem ferrent. Vuigastum, Losogastum, Sologastum, & Visogastum, eosdemque legem tulisse communis gentis, & procerum authoritate fretos, eamque à Pharmundo promulgatam à loco, vbi condita fuit, dictam fuisse Salicam.

Octaua conclusio. In Castellana Republica tota ciuilis potestas, & iurisdictio penes ipsum solum Regem est, ab eoque deri-
9 uatur in alios, Hoc planè cuilibet manifestum † erit, si diligenti vsus collectione perceperit ex proximè traditis ciuilē potestatem, & iurisdictionem, quæ iure ipso naturali, & gentium penes Rempublicam, id est apud ipsam populorum, & hominum societatem existit, in hoc regni Castellani principatu, vel expresso, vel tacito Reipublicæ totius consensu ab initio electione, deinde obseruantissima ab 800. annis consuetudine gentilitiæ successionis, ac primogenij iure translatam esse. Sed & legibus Regijs hæc ead. conclusio constat, videlicet. l. 2. 5. 7. & 8. tit. 3. rursus. l. 9. tit. 4. ead. partit. l. 4. tit. 1. lib. 2. l. 1. tit. 3. lib. 3. ordinat. & l. 1. & 2. titu. 1. lib. 2. l. 1. tit. 1. lib. 3. ordinat. & l. 1. & 2. tit. 1. lib. 4. Recopilla. Iure autem communi Romanorum idem apparet authoritate. l. 1. ff. de const. prin. & his omnibus, quæ ad probationem tertiæ conclusionis tradidimus, tandem multa hoc in loco missa faciam, vel ex eo, ꝙ constitutissimum sit, ꝙ hac in parte asseuerauimus, cùm eius rei causa prænotatas conclusiones hoc in c. instruxerimus. Sed & hanc conclusionem multis comprobat, & diligentissimè extendit Petrus Nunius Auendanius in tractatu de mandatis Regijs exequendis c. 1. Primum ex eis deducitur, adeo esse certum totam ciuilem potestatem, & iurisdictionem apud Regem esse, ab eoque in singulis totius regni ciuitatibus, villis, castris, & oppidis exercendam fore, vt qui dixerit, se iurisdictionē aliquam habere, aliquo in loco ciuitate, vel villa exercendam, id planè optimè probare debeat, si velit obtinere, alioqui succumbet ex sola præsumptione iuris, quæ Regi omnino suffragatur, quemadmodum probatur. l. 4. titu. 1. lib. 2. l. 1. tit. 1. & l. vlt. tit. 13. lib. 3. ord. l. 2. & 8. tit. 1. part. 2. & l. 1. & 2. tit. 1. & l. 1. tit. 15. lib. 4. Recopila. cap. 1. & ibi Bald. quæ sint regalia, tex. in Auth. de defensorib. ciuita. l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam, de iact. notāt Io. Lupi in c. per vestras. de don. inter vir. & vxor. 2. notabi. §. 1. nu. 43. Roder. Suares alleg. 7. col. 2. text. optimus in c. cum personæ. de priuileg. in 6. Bald. in titu. de pace Constan. in princ. col. 6. Math. Afflict. in constit. Neapolit. q. 6. præludiorum, idem post Iserniam, inibi quest. 3 nos item id probauimus in reg. possessor. §. 3. statim citando.

Secundò hinc apparet, posse in his Castellę Regnis iurisdictionem alicui nobili competere, & ab eo in aliquo territorio, aut villa, vel oppido exerceri speciali iure, priuilegij videlicet à Principe concessi, vel præscriptionis iuxta leges Regias vim & authoritatem obtinentis. Etenim de iurisdictione, ꝙ ea possit vsucapione, & præscriptione acquiri, nos latè probauimus in relectione reg. poss. de reg. iur. in 6. 2. part. §. 3. vbi ostendimus, posse iurisdictionem simplicem, merum, & mistum Imperium præscriptione acquiri, etiam lege Regia, modo semper excepta sit apud Regē suprema illa iurisdictio, quæ verè Regia est, & apud Regem querelas, & appellantium causas, vt summum Principē defert. Hæc siquidem præscriptio cùm à Regia lege vim capiat, ipsius itidem consensu Principis, saltem tacito iurisdictionē tribuit: idcirco & hæc iurisdictio præscriptione acquisita ab ipso Rege deriuatur.

Tertiò deducitur inde posse à Rege speciali priuilegio, & tit. iurisdictionem merum, ac mistum Impdrium alicui concedi in aliqua ciuitate, villa, vel oppido aut territorio exercendū. Quod multis constat, & maximè in legibus Regijs, quæ ad huius. 8. cōclusionis probationem fuere adductæ. Cuius equidem rei indagandæ causa, subijciā aliquot conclusiones, quas aptissimè præcedentibus conuenire non temerè sum opinatus.

Nona conclusio. Concesso Castro territorium, & iurisdictio, quæ Castro annexa sub dominio disponentis erant tēpore concessionis, data itidem censentur. Huius opinionis authores sunt Bald. in c. 1. de capita. qui curi. vend. col. 3 & col. vlt. idē. in l. cùm
10 multa. C. de bonis, quæ lib. & in l. 1. §. in initio. col. j. vbi † Bart. in §. cùm vrbem. ff. de offi. præf. vrba. Anch. in reg. accessorium. de reg. iur. in 6. in fin. 3. q. prin. Corset. in tract. de Excellen. regis. q. 5. Pau. Cast. cons. 407. col. 2. lib. 2. Bart. in l. inter eos. ff. de acq. rer. dom. sensit Inn. in c. cùm ad sedem. de resti. spoliat. & in c. ex literis. de iure patrona. vbi Gost. Io. And. & alij ex ea decis. idem videntur collegisse. Est ad hoc text. elegans in d. §. cùm vrbem. Nā etiam si inibi tractetur de simplici commissione iurisdictionis facta ob vtilitatem publicam, & ad Reipublicæ regimen, omnium tamen consensu idem traditur in concessione, quæ à principe fit, priuilegij, venditionis, aut beneficij tit. propter eandē rationem

tionem ex eo deductam, ꝙ hæc omnia castro adhærent, & accessoria sunt. Idem probant Rode. Suares in d.alleg.7.col.3.& 4. Carol.Molinæ.in consuetudi.Parisi.tit.1.§.1.gl.5.nu.47. Pau. Parisien. conſ.9. lib.1.nu.16.ex quibus ipse opinor hanc esse cõmunem opinionem,quæ obtinet, & in hunc sensum, vt etiam merum, ac mistum Imperium exceptis regalibus in hanc concessionem veniant. Quemadmodum in specie tenent Bart. in d.§. cùm vrbem.idem in l.si quando.in 1.C. de bon.vac.lib.10.Bald. in d.l.cùm multa.Carol. Molinæ. & Parisien. ac Roderi. Suares paulo ante citati, imò & omnes, quibus hæc nona cõclusio placet,ad extensionem istam optimè possunt adduci,sed & Felin in c.ꝙ sedes.de offic.ord.hoc ipsum sequitur. notant Doct. in l.vlt. ff.de const.prin.maximè Bald.& Alb.Oldr.conſ.252.Lud.Rom. conſ.444.multi,quos refert, & sequitur Alex. in l.1.num.33.ff.de iurisd.omn.iud. Nec oberunt huic conclusioni,quæ solent adduci de iurisdictionis concessione:nam vt in hac disputatione congrua fiat distinctio, vt tollantur multa, quæ solent eam difficilẽ reddere, sequentem exponam conclusionem, illud præmittens, iurisdictionem, & mistum Imperium alicui ciuitati, Castro, vel oppido adhærere, non tantum cùm ea exercenda sunt ab ipsomet populo, seu à magistratibus eiusdem, sed & cũ iurisdictio, merum, & mistum Imperium saltem materialiter, & passiuè ciuitati accessoria sunt ibidẽ ab alio exercenda, vt ipsius loci dño, & Principe immediato, qui illius populi, & communitatis nomine,imperio,& iurisdictione vtitur. Quasi secus sit dicendum, quoties alicui Castro iurisdictio plena passiuè accessoria est, vt alterius communitatis membro, cui Castrum illud subditur, vt capiti, & à quo regitur,ac gubernatur. Quod ipse censeo Bart. sensisse.in d.l.inter ff.de acq.rer.do.simul & in l.i.ff. de iurisd.om. iud. Carol.Molinæ. in d.gl.5.num.45.& 48. Sic sanè vulgò dicimus, hoc Castrum habet iurisdictionem, cùm nulli communitati,aut ciuitati subditum est, quo ad primam causarum criminalium, & ciuilium cognitionem, tametsi hæc ipsa iurisdictio exercenda sit per Regium præfectum, aut sanè per aliquem nobilem, Ducem, Comitem, aut Marchionem, qui eiusdem loci Dominus sit.

Decima conclusio. Concesso Castro, cui nulla adhæret iurisdictio,nec merum, nec mistum Imperium(quia quantũ ad hæc ciuitati, villæ, vel comitatui subijcitur)non censetur vlla trãslata iurisdictio, etiam si Princeps, qui concedit, eam vt Princeps alioqui habeat ibidem. Hanc assertionem probamus ex eo, ꝙ iurisdictio hæc in specie minimè adhæreat rei concessæ, nec ei accessoria sit, atque ideo manet hoc Castrum sub iurisdictione illius ciuitatis,cui prius adhærebat, censeturq; quantum ad proprietatem ab eo; iurisdictione concessum. Qua ratione,qui obtinet Castrum intra fines, & limites alicuius ciuitatis territorium habentis, nisi probet à Principe expressim sibi fuisse illius Castri iurisdictionem concessam, nequaquam quo ad eam obtinebit, sed erit Castri dñs quo ad proprietatem,cùm nihil habeat commune proprietas prædiorum cum iurisdictione,sicuti ipse tradidi in reg.peccatũ.de reg.iur.lib.6.2.parte §.9.nu.8.ex Soc.cõ.15. & conſ.95. col.4.lib.3.& eod.in l.1. nu.27. ff.de acq.poſſ.l.10.tit. 29.Parti.2.l.4.5.& 9.tit.l.28. parti.3. Denique in specie hanc decimam conclusionem deduximus ex Bald.in l.à procuratore.C. mandat. & in rub. ff. de rerum diuisio. col. 3.& in c.vnico.§.vlt. quib.mod.feud.amit.& ibi Aluarot.eo. Bald.conſ.238.lib.4. Oldra.conſ.176.Rom.conſ.444.Bart.in conſ.39.& in l.1. ad fin.atque ibid.Curt.Iun.col.vlt.ff.de iurisd.omn.iud. Qui asserit, hanc opinionem communem esse,quam etiam sensere Ias. conſ.146. lib.2.in 5.fundament.2.part.Bal.in c.j.de capit.qui curi.vend.& in c.1.nu.2.de feendo Marchiæ.Guiliel.Benedi.in c.Ray.de test.verbo. & vxorem nomine Adelasiam.2. decis. nu.307. Carol. Molinæ in d glo.5.num.45.

Qua ratione in huiusmodi specie, vt transferatur iurisdictio, necessarium est, eam speciali concessione transferri, sicuti omnibus præcitatis visum est. Imò quibusdam placuit in facto, & hypothesi huius decimæ conclusionis, concessã iurisdictione expressim,simplicem tantum iurisdictionem, non merũ,nec mistum Imperium,concessam censeri. Huius sententiæ ex iunioribus author est Carolus Molinæ.in d.gl.5.num.48.ex eo, ꝙ in generali mandato, ac multò fortius in noua, ac perpetua concessione in proprietatem,non venit merum,nec mistum Imperiũ, nisi expressim,& specialiter dicatur.l.1.in prin.ff. de offi.eius, cui est mand.iurisd.Igitur etiam concessa iurisdictione, non venit in concessionem merum nec mistum Imperium. Huic opinioni suffragatur,ꝙ concesso Castro cum iurisdictione, non censentur concessa merum, nec mistum Imperium, quemadmodum ex rationibus præmissis,& alijs adnotarunt Ias.num.10. & Curt. Iun.num.40.in l.Imperium.ff.de iurisd.omn. iud. His accedit, ꝙ simpliciter concessa iurisdictione, non venit in concessionem merum,nec mistum Imperium secundum Saly. in l. placet.col. 12.C.de peda.iud.Bald.in c.4. col.pen. de iud.Ang. in d.l.Imperium.col.2.quorum opinio communis est,vt testatur. Curt.Iun. in d.l.Imperium.nu.42.& idem.in l.1.ff.de offic.eius, cui est mãd. iurisd.nu.53.quo in loco omnium latissimè disputat hanc quæst. Alex.num.66.

Ipse verò multis Authorum allegationibus prætermissis, ne longius quàm initio constitueram, progrediatur huius controuersiæ resolutio,ac præsertim ex eo,quod apud Alex.& Ias.satis obuiæ sint vtriusque partis rationes, vtar breui quadam distinctione specierum,quo apertius constet, quonam in sensu, quæ modo adduximus,fuerint accipienda.

Primùm etenim,cum in specie, & casu decimæ conclusionis à Principe concessio fit alicuius Castri, cuius iurisdictio passiua penes ipsum Principem concedentem actiuè residet, ac manet saltem ad liberam eius dispositionem, quia Princeps summus est,adhæret tamen alicui comitatui, vel ciuitati,à quibus non sine eorum aliqua læsione minimè potest segregari,tunc sanè nõ censetur iurisdictio concessa concesso Castro, nisi specialiter transferatur. At de mero Imperio concessa iurisdictione, & de misto controuertitur, Ias.Cur.Iun. & Carolo Molinæo negantibus,merum,aut mistum Imperium transferri: nos obseruanda esse censemus verba concessionis, vt inde possit deprehendi voluntas Principis concedẽtis, probat hoc textus celebris. in l.2.tit. 9.lib.5.ord.& l.1.tit.10.lib.5.Recopil. Etenim si is omnimodam iurisdictionem concessit,merum, ac mistum imperium concessisse videbitur.gl.insignis in Clementi. vnica.de for.comp. verb. omnimodam.quàm multi faciunt Panor. & Imo.ibi post alios Fel.in d.c.ꝙ sedem.de offi. ord.Idem Fel.in c. cõquestus. de foro comp.Ias.in d.l.Imperium.num.12.& plerique alij existimantes idem esse respondẽdum vbi similibus verbis Princeps vsus fuerit,ꝙ explicat Pau.Parisi.in d.conſ.9.lib.j. At vbi simpliciter Castrum cum iurisdictione concessum sit in eadem specie, & casu decimæ conclusionis, nihil ominus mihi probabilius est, & merum, ac mistum imperium concessum esse. Quod materia subiecta aliquantum dictat,& tenent Fel.d.c.ꝙ sedes.Dec.in c.licet causam.de probatio.col.1. Pract. Ferrariensis in actione confessoria pro seruitute,super verbo:plenam, tametsi res ita sit maximè dubia propter illud præiudicium, ꝙ sit ciuitati,vel comitatui,cui Castrum adhæret,vel accedebat ante concessionem. Cui rationi rursus oberunt authoritates, quas de commissa simpliciter iurisdictione paulo post adducemus.

Secundò,vbi conceditur cum iurisdictione Castrum cui principaliter adhæret iurisdictio plena cum mero, & misto Imperio,sicuti proposita est nonæ conclusionis hypothesis,plane merum, & mistum Imperium ex illa simplici concessione iurisdictionis transferuntur. Quemadmodum cõstat ex his autoribus, quorum in d.9.conclusione meminimus, qui ita eãdem sententiam tenuere,maximè Old.Rom. Alex.Alb. & alij,de quib. Ias. in d.l. Imperium. nu.11. inquit, omnes hanc in sententiam consensisse,nec refragantur Curt. Iun. in d. l. Imperium, & Carolus Molinæ. in d.glo.5.imò palam hoc ipsum fateri videntur. Tertiò constat idem respondendum esse, cùm concessio à Principe fit alicuius castri,cui iurisdictio, merum, & mistum Imperiũ adhærent, iuxta nonam conclusionem. Nam & tunc omnia hæc in concessionem venire ibidem probauimus.

Quartò & regulariter concessa iurisdictione, etiam absque concessione castri,& alicui commissa, itidem merum, & mistũ Imperium in eandem concessionem, & commissionem venire ex eo,quod concessio iurisdictionis fauorabilis sit l.3.§.vlt. ff.de offi. præsid. & ibi Bald. constanter asseuerauit, frequentiori authorum, & interpretum consensu receptũ esse, modo non subsit aliqua ratio, quæ strictam suadeat interpretationẽ, hoc etenim probatur ex Auth. de defensor.ciuit. §.iusiurandi.iuncta gl. colla.3.gl.communiter recepta,& ibi Bart.3.q.in d.l.Imperium. Sic sanè hanc opin.tenent Abb.in d.c.ꝙ sede. Alex. in cõs.35.lib. 4.idem in l.1.ff.de offic.eius cui est mand. iurisd.nu.66. & est cõmunis opin. sicuti asseuerãt eam sequuti Dec. in d. l.Imperium. num.27. Alc.in d.c.ꝙ sedem.nu.38.idem sensim fatetur Ias.in d. l.Imperium.nu.12. & seq. Eandem sententiam sequitur Dec. in c.licet causam, de probationibus.col.1. tametsi Ias.contrariam defendere conetur,& asserat cõem esse Curt.Iun. in d.l.Imperiũ. nu.42.idem in l.1.ff.de offic.eius cui est man. iurisd.nu.53. quem omnino legito.nu.50.aduersus Bald. in c.4.de iud.col.2.extat & de concessione iurisdictionis optima Boerij decis.127. quę multa hoc in tract.compendio quodam exponit.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio à Principe concessa in aliquo Castro, an extendi debeat ad ipsius Castri augmentum? Et rursus.num.8.*

2 *Traditur*

2 *Traditur latè intellectus.l.cùm fundus.ff.de leg.2.*

3 *Legato fundo simpliciter, vel parte fundi communis pro indiuiso, non adiecto pronomine, meum, veniet in legatum, quod rei legatæ post testamentum accesserit.*

4 *Legato fundo, vel parte fundi communis pro indiuiso apposito pronomine,meum,an veniat in legatum, quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum?*

5 *Intellectus l.si ita.ff.de auro& argent. lega.*

6 *Expenditur,ac defenditur opin.glo.in l.serui electione.§.vlt. ff. de leg.1*

7 *Legato fundo,qui certis est in testamento limitibus designatus,an veniat in legatum, quod post testamentum eidem fundo adiectum fuerit à testatore.*

8 *Iurisdictio an concessa censeatur à Principe in castri donati, aut venditi augmento.*

Iurisdictio alicuius castri à Principe concessa, an in nouos incolas, & in eiusdem oppidi augmento exerceri possit.

CAPVT II.

1 Concedit frequenter Princeps alicui nobili aut communitati iurisdictionem in aliquo Castro,vel oppido exercendam, post eam verò concessionem ipsius oppidi incolæ augentur constructis ad habitationem ædificijs, quærentur non temere, an noui incolæ eiusdẽ † iurisdictionis sint, cuius & veteres iure Regiæ concessionis censentur? Extat hac de re Baldi sententia.in l.cùm fundus.ff.de leg.2.Ita enim inquit: & est argumentũ, ꝙ si Imperator exemit castrum, & illud castrum postea crescat,& efficiatur ciuitas,ꝙ totum hoc sit exemptum. Hæc Bald.quem sequuti sunt Cum.ibi.& Martin.Laud.in tract. de Castellanis, conclusio. 32. Qui potissimam authoritatem habent à Iurisconsulti responso in d.l.cùm fundus.Cùm fundus, inquit Labeo,nominatim legatus est,si quid ei post testamentum factum adiectum sit, id quoque legato cedit, etiam si illa verba adiecta nõ sint, qui meus erit, si modo testator eam partem non separatim possedit,sed vniuersitati prioris fundi adiunxit. Hactenus Iurisconsul.

Cæterùm,ni fallor,Baldi opin.ita erit accipienda, vt obtineat quoties concessio iurisdictionis, aut exemptio villæ, vel castri facta fuerit sub nomine ipsius castri, & vniuersitatis nullis constitutis limitibus:tunc siquidem noui ciues,nouę ad habitationẽ domus veteribus sub eod. vniuersitatis nomine accedunt. l. peculium.in prin.ff.de leg.2.l.si ex toto.in prin.& in l.ꝙ in rerum.§. 2.l gregè legato,& l.seq.ff.de leg.1.Gregè, inquit, legato, & quæ postea accedunt,ad legatarium pertinent. Quod si exẽptio villæ,aut concessio iurisdictionis fiat certis expressim diffinitis, aut constitutis limitibus, tunc quicquid extra limites illos, villæ,castro, veteribusque ciuibus accederet, non esset eiusdem iurisdictionis,vel exemptionis cẽsendum,sicuti deducitur ex l. in agris. ff. de acq.rer.do.l.non modus.C.de seruit.& ibi Bald. notatur.in l.serui electꝰ.§.vlt.ff.de leg.1.glo.in l.egi.§.vlt.ff.de exceptionib.rei iud.traditque ad hanc conclusionem multa Albertus Brunus in tract.de aug.& dim.in 6.conclus. principali. Quibus mirè concinit,quod Bart.scribit.in l.Iulianus.§.si Titius.ff.de act.emp.

Hinc planè deducitur, ꝙ si in specie per Bald.proposita in d.l. cùm fundus, Princeps, vel eximeret villam,aut iurisdictionem in ea concederet alicui,certis quibusdam limitibus constitutis, non posset illa aut castrum augeri nouis constructis domibus, ac nouis incolis saltem cũ eiusdem exceptionis, aut iurisdictionis iure vltra limites specialiter designatos, etiam si extra eosdẽ limites iurisdictio esset propria ipsiusmet Principis concedentis, eique soli præiudicium ex augmento, & extensione fieret. Nam deficeret ipsius Principis consensus ad eam iurisdictionẽ concedendam vltra limites ab ipso nominatim circunscriptos.

Eadem ratione constat interpretatio conueniens admodum Iurisconsul.responso in d.l.cùm fundus. Etenim si testator legauerit fundum certis constitutis limitibus, & post testamentum eidem fundo testator partem aliquam, aut alterum fundũ adiecerit,non veniet hæc adiectio in legatum vltra limites ab ipso testatore constitutos. Quod coadiuuari videtur ex d.l.serui electione.§.vlt.iuncta glo.ibid.in prin.gl.magnæ. vbi si quis legauerit fundum, qui communis est, censetur tantum fundi partem legasse,quæ propria erat tempore testamenti, non solidum fundum, etiamsi post testamentum alteram fundi partem redemerit. Quæ quidem decisiones dubiæ profectò sunt propter d.l.cũ fundus,& l.ꝙ in rerum,ac deinde ob egregiam sententiam Ang. Perutini, is enim scribit in Auth. de æqualit.dotis. §.aliud coll.8. & in l.item si fundi.§.huic. ff.de vsufr. ꝙ si Princeps in aliqua villa,& castro, ac eius territorio iurisdictionem concesserit, ac demum ipse Princeps territorium illud augeat, & extendat, competent iure,ac titulo cõcessionis iurisdictionis in id augmentũ: Cui opin.suffragatur d.l.cùm fundus, & præterea. l. etiam C. de iure dot.text.item in d.§.aliud.sic Ang.opi. sequuti sunt Ias. in l.1.nu. 15.& 16.ff.de iurisd.omn. iud.& Albertus Brunus in tractatu de aug.& dimin.9.& 17. Conclusionibus. Idcirco cùm hæc Ang. opin.vera sit, oportet rem istam distinctius examinare; vt quid in praxi magis sit conducibile, euidentius constet,expositis quibusdam assertionibus ad quæst.examen.

Primò si quidem obseruandum erit,exemptionem, aut concessam iurisdictionem in proposita specie quo ad augmentum obtinere,quoties Princeps, qui certis constitutis limitibus castrũ exemit,aut iurisdictionem in eo concessit, patereturne tacitè, vel expresse illius castri incolas, & habitationes augeri vltra limites præfinitos ea in parte, quæ iurisdictioni ipsius Principis immediate alioqui subeat.hoc probatur ex Ang. decis. & quia ipsius tantum Principis præiudicium tractatur. Quod si alterius minimè,nec tacitè, nec expresse consentientis præiudicium versaretur, tunc dubio procul iurisdicto, aut exemptio vltra fines ab homine constitutos in præiudicium alterius nequaquam obineret,nec exerceri posset. Sic sanè colligitur ex ratione, quam Doctores tradidere ad decis.Pontificiam c.qui circa. de præuileg. notant Rom.in l.damni.§.si is qui ædes. ff.de dam.infect. Albertus Brunus de augmento,& diminutione,concl.9. vers.prædicta conclusio.Ang.in l.si seruitus. in prin.col.pen.ff.de ser.vrb.præd.

Secundò ipse arbitror ad veram interpretationem d. l. cùm fundus,& l.serui elect.§.vlt.l.si ita.ff.de auro, & argento leg.parisi- 2 referre,aut certè nihil, † ꝙ in ipso legato, vel testamento testator vsus fuerit pronomine,meum,ad hunc effectum, vt legatũ intelligatur secundum tempus testamenti, vel tempus mortis, idem enim est in vtroque casu. Quemadmodum satis constat ex l.vlt.§.1.ff. de leg.2. l. nomen.§.1.ff de leg.3.l.Aurelius. §. 1.& 2.l.vlt.in fin. ff. de libe.leg. in quibus deniq; responsis non est appositum pronomen,meum, & tamen intelligitur, ac restringitur dispositio ad existentia tempore præsenti. Huius opinionis authores habeo Cum.Alex.col.2.Vincenti.Hercula.col.6.in d.l. serui elect.§.vlt.Carolus Molinæus,in consuetudini. Parisi.titu.1. §.1.glo.5.nu.18. Quamuis in hoc maximam cõstituant differentiam,& vim,glo.Bart. Imo.Pau. Soc.conſ.3. & Rip. concl.j.in d.l.serui elect.§.vlt. Bart.in l. seruum filij.nu.3.& ibi Bal. & Ang. ff.de leg.1.in prin. nam pronomen hoc, meum, adiectum rei legatæ nõ videtur eidem apponi causa restrictionis, sed causa demonstrationis, ideoque non oberit huic assertioni responsum Iurisconsul.in l.si ita. ff.de auro, & argento leg.Quod Pau.Castr. mihi visus est sentire.in l.si ex toto.nu.5.ff.de leg.1.quamuis non omnino excludat præfatam differentiam,quã Bart.l.& alij constituerunt,vbi sit legatũ rei,quæ cõmunis est testatori, & alteri.

Tertiò est omnino adnotandum, non esse hac in re quo ad propriam dispositionis cognitionem discrimen aliquod constituendum, an testator legauerit partem fundi, vel totum fundum.Nam absque vlla differentia venit in legatum, id ꝙ rei legatæ accesserit,aut non magis venit, si legetur totus fundus, quã si legetur pars fundi. Hoc ipsum probatur ex ratione vera d.l. cùm fundus,& l.si ex toto. l. ꝙ in rerum. §.2.ac in specie ita voluere Cum. & Vincentius Hercula. in d.l. serui elect.§.vlt. atque ibid.ex iunioribus Guil.Pontanus,Bald.in d.l.si ex toto. Carolus Moline.in d.num.18.fensit Bart.in d.l.cùm fundus etiam si differentiam ex legatione partis,vel totius fundi, aut simpliciter pronuntiata constituerint Iacob.Aret.Bart. Pau. Ang. Alex. Soc & Rip.post glo. in d.§.vlt.idem Bart. Pau. Cast.Imo.& alij. in d.l.si ex toto.Alber.Brunus in tractatu de augmento, & diminutione. 15.concl.5. limitatione. Quorum opin.communis est, nulla tũ certa ratione, aut authoritate efficacior,quã ꝙ plurib. placuerit.

Quartò prænotatis accedit, ꝙ si quis totius fundi dñs cum ita legauerit,vt simpliciter fundum, vel totum expressim leget, etiã adiecta dictione,meum,venit in id legatum,ꝙ tempore mortis testatoris fuerit rei legatæ per testatorem adiectum. Hæc verò conclusio communis est,omnes siquidem.in d.l. serui elec.§.vlt. eam probant, ex his, quæ inibi traduntur, atque in specie Ripa concl.3.eam fatetur esse communem, quam etiam notant Pau. Cast.in d.l.si ex toto.Ant.Rub.conſ.95. col.vlt. præmittunt omnes,quibus placent ea discrimina,quæ proximis conclusionibus ipse improbaui.

Quintò si quis habẽs partem fundi cum alio communis pro indiuiso,partem, vel fundum simpliciter legauerit nõ adscripto nomine,meum,venit itidem in legatum, ꝙ rei legatæ accesserit,& tempore mortis† adiectum fuerit à testatore. Quod ex d. l.cùm fundus,satis constat,& præmittitur à gl. & omnibus in d. l.serui elect.§.vlt.vbi Ripa.nu.10.eam asserit communẽ esse opi. qui eandem sequitur,idẽ tenet Pau.Cast.in d.l.si ex toto, quin & 3

omnes paulo ante in prænotatis conclusionibus citati idem palam probarunt,etenim hi, qui nihil tribuunt pronomini,meum, rursus, & hi, qui aliquid ei tribuẽdum esse censent, item hi, qui differentiam constituerunt inter totum, & partem, id ipsum, ꝙ hac in conclusione assueranus, concedere videntur, cùm conclusionem de parte fundi legata,quam glo.prosequitur, ita accipiant, vt eam videantur intelligere, vbi apponitur pronomen, meum nam & glo.quam hi sequuntur,ita id intellexit. Sic sanè Carol.Molinæ,& alij idem sequuntur,& probant.

Sexta igitur in eundem scopum sit Conclusio. Testatore,qui rem communem pro indiuiso habet, eam simpliciter legante, etiam adiecto pronomine,meum, venit in id legatum,ꝙ post testamentum ab ipsis dominis fuerit rei legatæ adiectum ex altero fundo,vel ex parte socij redempta. Hoc probatur ex Iurisconsulto in d. l.cùm fundus. notant expressim Cu. Vincen. & Pontanus.in d.l.serui electˢ.§.vlt.Carolus Molinæ.in d.nu.18.hoc sensit Cinus.in d.l.si ex toto.Sicuti cum refert Alex.& alij.in d.§.vlt. tametsi in hac specie,vbi est adiectum pronomẽ,meum,& pars sensim legata cẽsetur, teneant non venire in legatum id, ꝙ rei legatæ accesserit post testamentum adiectumque fuerit à testatore,Bart.& alij,quos citauit ad differentiam totius, & partis, in versˢ.3.Nihilominus Bart. in d.l.cùm fundus, huic sextæ conclusioni patrocinari,& fauere videtur,tametsi Alex.in d.§.vlt.existimet,nihil differre hanc sententiã Cum.ab opin.Bar. & aliorum, qui distinxerunt inter legatum totius fundi, & legatũ partis eiusdem, cũ verè quoad hoc augmentũ accessoriũ optimè differãt.

Septimò quoties testator, qui dimidiam fundi partem habet pro indiuiso,fundum simpliciter, aut eius partem expresse legauerit,etiam non adiecto pronomine,meum, non venit in legatum altera dimidię pars post testamentum à socio redempta. Pars etenim hæc redẽpta æquè principalis est, nec alteri est accessoria,idcirco cessat ratio Iurisconsˢ. in d.l.cùm fundus. Quãobrem hanc conclusionem tenent Cum. Vincenti,Herculanus, & Guill.Pontan. in d.l.serui electˢ.§.vlt.atque ibi Alex. dum Cu. sequitur,probaturque ex Bart.decisˢ. in d.l.cùm fundus, & ex his, quæ tradũtur ab his, qui præscriptas differentias excludunt, & in eo discrimen constituerunt, ꝙ accedat aliquid fundo accessoriè,vel æquè principale.Sed nihilominus,vbi pronomen,meum, non fuerit appositum, etiam in specie huius conclusionis cõtrarium verum esse censent glo.& Doctˢ.vt fatetur Ripa eos sequutus nu.10.in d.l.serui electˢ.§.vlt. quorum sententia fortassis obtinebit ea ex causa,ꝙ frequentiori Doctˢ.consensu sit recepta.

Octaua constat ad hæc conclusio. Quoties testator fundum habens communem pro indiuiso, & æquis portionibus fundũ, vel eius partem propriam legauerit, adiecto pronomine, meũ, non venit in legatum altera pars à testatore post testamentum redempta.Sic Sanè censet in d.§.vlt. Accursius,quem sequuntur alij communiter,vti fatentur Soc.Ripa, & Ias. Sed ipse Cum. & qui eiusdem opinionis fuere,hanc opin. admittũt in rationis adsignatione à glo.discedentes,cùm Accursius, & sequaces hoc adnotauerint ex l.si ita ff.de auro, & argento legato. vérum cõtrariam sententiam veriorem esse existimarunt Ias. & Zasius in d. §.vlt.Carol.Molin. in d.nu.18.qui pro se citat Alex. in d. §. vlt. à quo ipse non potui hoc deducere.Ad l.si ita respondetur,quod ibi adiectio facta fuit à testatore in diuersis rebus,non ipsis rebus legatis, quasi in d. l.si ita, & eius specie adiectio facta fuerit testatori,non autem rei legatæ.

Nona hic exponitur cõclusio. Adiectio à testatore facta post testamentum, regulariter non cedit legatario, siue adscriptum
5 sit pronomen,meum, siue id omissum fuerit, † quoties ea fit in diuersis rebus ab ipsis legatis, non autem ipsimet rei legatæ, sit huius conclusionis exemplum ex d.l.si ita ff. de auro, & argento legato,si ita, inquit Pau.legatum est, vestem meam, argentum meum damnas esto dare, id legatum videtur, ꝙ testameti tempore fuisset,quia præsens tẽpus semper intelligitur, si aliud comprehensum non sit. Nam cùm dicit, vestem meam, argentum meum,hac demonstratione,meum, præsens non futurum tempus ostenditur.Idem est,& si quis ita legauerit,seruos meos.Hęc Iurisconsultus. Siquidem semper intelligitur in dubio res testatoris legata,non aliena,atque ita quoties quis legat seruos, idem est acsi diceret seruos meos lego, cùm de seruis proprijs, non de alienis sit legatum intelligendum. Igitur Iurisconsulti sensus hac pertinet,quòd legatum censeri debeat iuxta tempus testamenti, ꝙ demonstrari videtur adiectione pronominis,meum.Nec per hoc negat,idem obtinere,vbi simpliciter facta,& concepta sit testantis dispositio,salrem cùm id constet ex aliorum Iurisconsultorum responsis.

Decimo in hac satis controuersa q. ad defensionem gl. communiter recepte in d.§.vlt.iuxta Cum.opin.considero ipsius Cu.
6 verba, † dum distinguit, an augmentum contingens post testamentum fiat personæ,an rebus, vel rei legatæ, vt priori casu augmentum non cedat legatario,sic tamen posteriori. Deinde obseruandum esse censeo,ꝙ idem Cum. bar.etiam. in d.l.cùm fundus,& omnes fatentur augmẽtum cedere legatario, quoties accessoriè accedit rei legatæ.d.l.si ex toto, & d.l.cùm fundus, non autem vbi est æquè principale ipsum augmentum. hoc etenim fatentur omnes,qui probãt distinctionem totius à parte, & rursus hi,qui eandem differentiam improbarunt, atque his tandem præmissis ipse aliter defenderem glo.in d.§. vlt.item & ipsis Cu. sententiam,quam, ni fallor, vere ita intelligendam esse opinor, vt intelligit Bart. Soc.in d.§. vlt. vt quoties testator pro indiuiso partem habet fundi legati, tunc pars à socio redempta non augeat legatum,quia pars illa personæ accedit, non rei legatæ, nec per testatorem rei legatę post testamentum adijcitur,idcirco res legata manet in eo statu,quo erat tempore testamenti, quo quidem tempore tantũ fuit legata pars dimidia fundi, cui parti non accedit altera.Quod probatur.in d.l.cùm fundus, & in l. si ex toto.vbi requiritur,ꝙ post testamentum per testatorem, aut per illuuionem aliquid sit rei legatæ additum, per actum inquam ipsius testatoris. Igitur si quicquam adiectum non est rei legatæ,id non venit in legatum, etiam si testatori accesserit. Sic Sanè defenditur opin.gl.& communis ex ipso Cum. & Soc.in d.§.vlt.2. concl. ꝙ si altera fundi pars pro diuiso ab aliquo possideretur, eaque sit empta à testatore post testamentum,remotisq; limitibus alteri parti addita, venit profecto in legatum per eam rationem,quæ à Iurisconsulto traditur.in d.l.cùm fundus. qua ratione ita defendendam esse opi. communem arbitramur ex authoritate Cum.& Soc.

Vndecimò.adhuc superest explicare,quid respondendum sit, vbi testator legauerit fundum certis constitutis limitibus, eisq;
7 nominatis, † an ꝙ eidem fundo per testatorem adiectum fuerit post testamentum,veniat in legatum fundi? Et sanè ipse censeo, & id venire, authoritate Iurisconsulti.in d.l.cùm fundus, & ex his,quæ superius adduximus in initio huius c. versˢ. eadem ratione.nec enim refert consignatio limitum, aut confinium quo ad decisˢ.d.l.cùm fundus,cùm ea fiat causa demonstrationis.c.forus. de verb.sign.non autem restrictionis,nec ampliationis. Nam & quo ad d.l.serui electˢ. §. vlt. itidem non refert, ꝙ legatum fundi fiat certis constitutis limitibus, siquidem nihilominus tantum continetur sub legato ea pars,quæ eo tempore erat testatoris secundum Alex.Aret.Ias.& alios.in d.§. vlt.Bal. in l. cùm alienam. col.vlt.C.de leg.Bald.& Pau.in l.1.C.qui testˢ.fac.possˢ.Hoc ipsum probatur ex Ang.Perus.sententia superius adducta in materia, & specie iurisdictionis concessæ,quæ ex prænotatis satis constat, ac comprobatur.Nam si Princeps ipse, cui tantum, & verè præiudicium ex adiectione fit,territorio alicui cum iurisdictione concesso, etiam certis nominarim adscriptis limitibus, partem aliquam addiderit,& in ea censetur addita, cõcessaque iurisdictio, cum alteri non fiat ex hoc præiudicium principale. Quamobrem secus esset respondendum, quoties præiudicium alteri inde procederet, ac fieret, tunc etenim minimè posset iurisdictio in augmento exerceri.

Duodecimo ex his apparet, veram esse primam illationem,
8 quam hoc in capite constituimus.Nam cùm ab † eod. Principe, qui iurisdictionem concesserat in castro certis constitutis limitibus,nõ fuerit quicquam eidem additum territorio, nec ex eius consensu,saltem tacito,profecto minimè censendum erit, iurisdictionem vltra fines ab initio designatos exercẽdum fore, etiã vbi ageretur de ipsius tantum Principis præiudicio. Quod si alterius ius ex augmento lædi contingeret,tunc nec Principis consensus quicquam suffragaretur ad damnum inferendum illi, cui Princeps ipse iure lædere non potest.

Cæterum præterea, quæ superius de interpretatione testamẽtorum ad propositam de concessa iurisdictione quæstionẽ explicuimus,expedit admonere lectorem, an concessio castro, vel concessa vrbe cum iurisdictione à Principe sit itidẽ concessum territorium aliquod, vel rãtum possit iurisdictio exerceri ad vsque ipsius castri(ꝙ aiunt)stillicidia?& sanè vbi ipsi ciuitati,vel castro territorium adhæret omnino, constat ex præmissa concessione translatum esse ius iurisdictionis meri, & misti Imperij in eundem districtum, & territorium, quemadmodum traditum à nobis in c.1.huius opc. nu. 10. quo in loco etiam multa de hac re,compendio tamen scripsimus, quibus illud modo adijcimus, maximè esse obseruanda ipsius concessionis, & beneficij, ac priuilegij verba, vt ex his possimus conijcere, quid in ipsam concessionem venerit.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Plurimum interest, an actus venditionis, legati, vel donationis fiat ad rationem mensuræ, vel corporis certi, & limitati.*

2 *Fundi*

2 *Fundi certis limitibus circunscripti venditio,etiam si mensuræ, & quantitatis mentio fiat, censenda erit non ad mensuram, sed ad corporis rationem.*

3 *Tot iugera ex certo fundo vendita constituunt actum venditionis ad rationem mensuræ,& statim latius.*

4 *Quid dicendum vbi modus mensuræ non vei principali, sed accessoriæ adscribitur.*

5 *Pretium vnicum, vel pro mensuræ modo distributum, an constituat hac in re discrimen aliquod.*

6 *Ante mensuram adhibitam,an sit vei periculũ venditoris,vel emptoris.*

7 *Intellectus.l.quod sæpè.§.in his.ff.de contrahenda emptione.*

8 *Intellectus.l si venditor.ff.de act.emp.l.2.C.de rescin.vend. & gl.ost.in c. per tuas.de donationibus.*

9 *Vera interpretatio.l.Iul.§.si Titius.ff.de act.empti.*

10 *Examinatur responsum Iurisconsulti. in l. si in vend. §. 1. ff.de peri. & commo.rei vend.*

Qua ratione sit intelligenda donationis, concessionis, aut venditionis dispositio ad mensuræ modum concepta.

CAPVT III.

Is, quæ proximè discussimus accedit, & illud satis practicis obuium ad interpretationem mearum actionum, quibus rerum translatio fit ad mensuræ modum, etenim an vltra mẽsuram præscriptam, vel intra illam minori in parte actus obtineat, ambigui solet esse iuris. & sanè communiter hac in quæstione receptum est,ꝙ discrimen constituatur,an ex certo corpore,vel certa ex mensura sit actus dicernendus. Nam vbi mensura † ponitur,vel eius mentio fit, causa & gratia taxationis, seu restrictionis, vltra mensuram illam minimè locus est actui nec contractui, nec dispositioni. At si mensuræ mentio fiat causa demonstrationis,vt corpus,ꝙ legatur,donatur,vel transmittitur,notum sit,& certum, tunc mensura minor, aut maior nihil facit ad legati,vel dispositionis ius. Sic deniq; fit, vt si ad mensuram concepta fuerit dispositio, quia ab eadem mensura cœptum est, mensuræ modus appositus seruandus sit: si vero ad corpus ipsum actus referatur, quia initium sumit contractus,aut legatum à corpore, tunc parũ referat, an modus mensuræ dictus, maior sit,vel minor.l.si seruus legatus.§.qui quinq; ff.de leg. 1.l.his verbis.§.pater.ff.de leg.3.l.si vẽditor. in princ.ff.de act.empt.notant Old.consˢ.197.Io.And.ad Spec.tit.de emp. & vend.§.sciendum. ad fin.Bald.in rub.C.de contrah. emp.q.22. tametsi aliquãtulum deuius à communi sententia,quam tamẽ probarũt Anch. Imo. & Abb.in c.per tuas.de donationib. Alb. in l. cùm comprehensum.ff.de cõtrah.emp.Ias.in l.cunctos populos.col.1. C.de sum. Trin.Fel.in c.significãte.col.pen.de rescrip.tex.optimus. in l.quidam testõ.ff de leg.1.in princ.l.falsa demonstratio.ff.de cond. & demon.eandem opinionem sequuntur omnes, quos statim nũcupatim citabimus, idcirco communem esse eam opinamur, siquidem ita fatentur Ias.consˢ.79.lib.1.col.1. Dec.consˢ. 347.col. 1.idem Decius.l.Titius consˢ.500.col.2.Pau.Parisˢ.consˢ.64. num. 31.& consˢ.seq.lib.1. Sed quia in exemplis huius distinctionis ꝙnque erratur, operepretium duximus eam multis expositis casibus longius explicare.

Primo etenim illud est præmittendũ,ꝙ licet Old. loquatur in concessione ac donatione, eius distinctio pari iure est in contractibus venditionis in testamentis,& similibus intelligẽda. Siquidem fere omnes Doctores hac in quæstione allegati in venditione,& emptione similiter loquuntur,quamuis Imo. in d.c.per tuas.dubius sit, & tamen sic in specie responderunt Barb. in rub. de emp.col.vlt.Fab.in tract.de emp.6.parte. in prin. col.2.quam sententiam communem esse fatentur eam sequuti, Soc. Iun. in consˢ.34.lib.2.num.25.& Pau.Parisˢ.in d.consˢ.64.lib.1.nu.76.

Secundò ad huius quæstionis praxim constituenda est species in hunc modum conceptis verbis, fundum vendo tibi his certis. ac nominatis finibus circunscriptum, qui est decem iugerum,
2 † & in hoc quidem casu venditio dicitur facta ex corpore certo,nec restringitur ex mensura, imò venit in venditionem, aut legatum quicquid intra fines præscriptos continetur, licet mensurãm decem iugerum excedat.Qua in specie loquuntur Old.& omnes paulo ante citati, qui eum sequuti sunt atque idẽ Ias. in d.consˢ.79.col.1.idem Ias. in l. si fundum. §.si libertus. ad fin.ff.de lega. 1.Dec in d consˢ. 347. col. 1. Mathæ. Afflict.decisˢ.68.sentit Barr.in l.Iul.§.si Titius.ff.de act. empt.Salic. in l.2. de contrahen. empt.Pau.Castr.in l.si duorũ.in prin.ff.de act. emp. vbi est ad huius conclusionis probationem textus optimus.notat Fab.in trac. de empt.6.parte princ.col.6.versˢ.circa quartũ.Soc.Iun.in d.consˢ 42.lib.2.nu 6.Barb.in rub. de emp.col.vlt. Alex. consˢ.133.libr.2. num.6 & consˢ. 10.lib.2.& consˢ.8.lib.4. Capitius decisˢ Neap.14. nu.2.quorum opin.dubio procul communis est,quæ etiam probatur.in l.qui fundum.ff.de cuict.Quicquid dixerit glo.inibi malè illud Iurisconsulti responsum intelligens, potius incertis coniecturis,quam re vera,quid in eo tractetur exponens.

Sed & tertius ab eisdem authoribus deducitur casus parum profectò dubius, cùm in eius diffinitione conueniant omnes
3 hanc quæst. post Old. tractantes, † quoties ita concipitur actus. Vendo decem iugera fundi Sempronianí, etiãm si fundi limites nominentur,& distinguantur. Nam vltra mensuram præscriptã nihil venit in venditionem, quamuis intra eosdem limites contineatur text.ex hac de re in d.c.per tuas.de don. ꝙ procedit,etiã si totius fundi limites fuerint appositi, modo facta sit vẽditio ad mensuram,ab eaque cœptum sit:nam illius fundi pars iuxta prędictam mensuram vendita censetur, quemadmodum voluerũt Bart.Soc.consˢ.32.lib.4.& Soc.Iun.in d.consˢ.42.nu.9.communis etenim opin. solum tractat, quid dicendum sit, vbi mensuræ fit mentio. At si post mensuram ponuntur fundi limites, casus is omittitur à Doctoribus, qui tñ eadem est ratione discernendus, quia ipse actus à mensura incipit secundum vtrunque Soc. quibus adstipulatur tex.celebris.in l.quot sæpè.§.sed etsi ex doliario. ff.de contrah.empt.

Quarta species proponitur, quoties incepit actus à corpore statimque subijcitur mensuræ modus, post quem ponũtur corporis limites,& confinia,in hunc sanè modũ,vendo fundũ sempronianũ decẽ iugerũ his definitũ, ac distinctũ limitibus. Nã in hoc venditionẽ factã ad corpus,non ad mensuram,asserunt expressim latè hac de re disputantes Carol. Ruin. in consˢ. 83.lib.1. Soc.Iun.consˢ.42.& consˢ.43.lib.2. qui in priori consˢ.nu.6.scribit, hanc opin. cõem quã ex propositis ab eis exẽplis tenere vĩ Pau. C aſt in l.2.in fin.C.de peric.& com. rei vend.Alex.consˢ. 133.lib. 1.in 6.Anch.& Imo.in c.per tuas.de don. Bart.Soc. consˢ.vlt. lib. 3.probat eam eleganter Pau. Pa. consˢ.64.nu.55.lib. 1. pro ea inducens text. in d. l. qui fundum. ff. de act.qua ratione infertur in hoc casu, & exemplo venire in venditionẽ quicquid est intra fines nominatos,etiã si id excedat mensuræ numerum. Quod itẽ probatur duabus rationibus,quas tradidere Carol.Ruin. & Soc. Iun.in dictis responsis, tametsi in proposito exemplo censeant, venditionẽ factam fuisse ad mensurã Panor.in d.ca. per tuas. ad fin.de don.Capicius.in d.decisˢ.Neapoli.14.nu.2.Alex.in additionibus ad Bart.in d. §. si Tirius. Dec.in d.consˢ.347.col.2.idẽ Dec. in consˢ.500.col. vlt.nu.15. Nicolaus Boerius decisˢ.50. nu.5.& 6. non enim probatur Abb. opin. in d.c.per tuas, quia ibidẽ traditur casus iuxta exemplum paulo ante à me traditum in versˢ.Sed & tertius.

Hæc vero ita intelligenda sunt,vt sciamus in re dubia propterea, ꝙ verba sint aliter concepta, & sit inde ambiguũ, an res sit vendita ad mensuræ modũ, tunc obseruandas esse, ac per pendendas coniecturas;ex quibus deduci possit, an ea dispositio facta fuerit ad mensuram,vel ad certũ,ac diffinitum corpus,nempe ex quantitate pretij.l.1.§. vbi gl. ff.de superficiebus. atque ibid. Bal.glosˢ.Bart.& alij.in l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. Dec. in consˢ. 500. nu.5: qui hoc ipsum in hac speciali q.adnotauit.idem Deci.in d.consˢ.347.nu.2.Corn.in consˢ.59. col.2 libr.4. Soc.Iun.in d.consˢ.43.lib.2.col.pen.& fin.Maria.Soc. cõsˢ.98 col. vlt.idem in consˢ. 47.col.4.versˢ. præterea si probabitur.lib. 1.atq; idem esset, vbi similis coniectura posset assumi ex simili qualitate actus,vt Deci.in dictis responsis probat.

Quintus casus ad præmissæ regulę intellectũ proponitur quoties in eadem oratione apponitur mensuræ numerus, nẽpè vendo fundum sempronianũ decem iugerum,nec fuere apposiri fines,aut fundi limites,& sanè ipse ab eadem ratione,qua prædicti Doctores vtuntur, censeo, venditionẽ hanc esse factam ad corpus,non ad mensuram,modo constet, de quo fundo contrahẽtes senserint, etenim confinia nusquã adscribuntur; nisi vt constet de corpore certo, atque ideo si de hoc alioqui constet, nulla vis est, positi fuerint fines,an nõ, sed an inceperit actus à corpore,an à mensura, & sic an voluerit venditor corpus illud vendere,an ex eo certam parrem. Quod si quis dixerit,plurimũ referre,an numerus mensuræ ponatur in eadẽ oratione, vel diuersa, conuictus quidẽ erit ex prima specie, & Doctoribus ad eius decisionẽ adductis,eorundemque rationibus. Denique cogetur fateri,deferimen esse constituendum in hoc, ꝙ apponantur fundi limites,& nominentur,ꝙ falsum omnino est. At vbi de corpore non constat aliter quã per mensuræ modum, tunc dubio procul ad mensuræ modum iudicanda erit dispositio, ac secundum eam nominatim adscriptam penitus discernenda. Quemadmodum deduci poterit ex notatis per Deci. in d. consˢ. 500. Hinc equidem infertur,falsum esse, ꝙ opinatur Anto.Burgensis.

in c. cùm causa. Virgilat. 14. de empt. & vend. dum num. 51. scribit hanc mensuræ modum appositum censeri causa taxationis, qñ in eadem oratione subijcitur: causa vero demonstrationis, vbi in diuersa. Prioris partis sit exemplum: vendo fundum sempronianum decem iugerum. Posterioris autem erit species in hūc modum concepta: vendo fundum sempronianum, qui est decem iugerum. Idem insinuant, & tenēt Soc. in cons. 32. col. 2. lib. 4. Paul. Cast. in l. si venditor. in prin. ff. de act. empt. Deci. in d. cōs. 500. vlt. col. & prius. nu. 4. sensit Card. in c. 2. col. 1. de precar. Nam licet possit aliquando hæc differentia procedere, in his tamē casibus de quibus egimus, nihil inducit quo ad earum exempla. Idcirco proponimus sextam huius quæstionis speciem.

Sextum erit huiusce controuersiæ causa constituendū exemplum, quo mensuræ modus, & numerus non ipsi rei principali, quæ venditur, sed alteri eidem accessoriæ † adscribitur. Et tunc si mensuræ modus in eadem sit oratione, res illa accessoria secundum mensuram erit discernenda, at si in diuersa oratione, tunc non ad mensuram, sed ad corpus actus reducitur; & iudicatur. Hoc etenim est, ꝙ Pau. Cast. scribit. in d. l. si venditor. in princ. quem simpliciter sequuti sunt Soc. & Decius, paulo ante citati. Explicat tamen eleganter Carol. Ruin. cons. 83. lib. 1. col. vlt. huius casus sit exemplum: vendo seruum cū peculio decem. Si in peculio sint viginti, non pertinent ad emptorē reliqua decem, nisi aliud actum sit. d. l. si venditor hominis. in prin. non est enim aliquid, ꝙ rem accessoriam, idest peculium, certæ quantitatis constituat, nisi numerus ipse additus eadem oratione. Atq; ideo in vēditione peculij ita cōcepta, actus iudicatur ex numero: quia is à numero cepit. Sic si dixero, vendo seruū cum peculio, ꝙ peculium est decem, tunc quia est diuersa oratio, numerus videtur appositus causa demonstrationis, non limitationis, nec restrictionis: actusque ipse intelligendus est ad rationem corporis, non ad rationem numeri, secundum Pau. Cast. & eos, qui eum sequuntur. Eadem fermè ratione si vendo fundum doliis 80. ibi existentibus, venditio doliorum à numero incipit, & ad numerum expressum est censenda. l. pen. §. vlt. ff. de act. empt. At si dixerim, vendo fundum cum doliis ibi existentibus, quæ sunt 80. venditio est ad corpus, non ad numerum intelligenda, & ideo si sint plura dolia, quàm 80. veniunt in venditionem, sicuti in specie Pau. Cast. Soc. Deci. & Carol. Ruin. tenent, quos ipse sequutus ita opinor rem istam explicandam fore.

Septimo illud est obseruandum, quo ad istum effectum, an à mensura dicta, vel à copore actus sit censendus, & iudicandus,
5 nihil referre, an venditio facta sit pro vnico tantum pretio, † an distributo pretio pro quolibet fundi iugere, aut mensura. probat hoc text. optimus. in l. ꝙ sæpè. §. sed & si ex doliario. ff. de cōtra. empt. vbi Iurisconsultus loquitur de venditione facta ad mensuram, & subdit, nihil interesse, ꝙ fiat vnico pretio, vel pluribus. atque ideo illum text. ad hoc notarunt in specie Decius in d. cōs. 500. nu. 14. Bart. Soc. in d. cons. 32. ad fin. lib. 4. & sanè vbi venditio facta fuerit planè ad mensuram iuxta tertium huius capitis casum, quia venduntur tot iugera ex tali fundo, aut decē iugera simpliciter, non refert, an sit vnicū pretium constitutum, an venditio fiat ad rationē certi pretij, pro quolibet iugere. Hoc probat text. in d. §. sed si ex doliario. conueniuntque omnes statim nominandi in hoc. quippè, qui meminerint huius authoritatis, sed expressim Decius, ac Soc. in præcitatis responsis. Pau. Pari. in cōs. 74. nu. 73. lib. 1. Soc. Iun. in cons. 42. & 43. lib. 2. Ant. Burgen. in c. cum causa. de emptio. & vend. nu. 50. sed si venditio facta sit ad corpus, nempe totius fundi, aut totius rei appositā mensuræ rationē, tunc si pretium vnicum sit, vel plura pro ratione cuiusq; mensuræ, maximū est discrimen, quia priori casu venditio perfecta est, & periculū, ac commodum ad emptorē pertinent. posteriori vero ad venditorē donec fiat mēsura, aut certus numerus constituatur per numerationē, quemadmodum constat ex l. ꝙ sæpè. §. in his. ff. de contra. empt. vnde colligitur, ꝙ distributio pretij pro qualibet mensura, aut pro quolibet iugere, efficiat venditionē ad mensuram: idcirco in hoc casu hæc venditio erit ad mensuræ modum, & rationē iudicanda: eritque iuxta hanc decisionē constituendum, plurimū interesse in hoc ipso tractatu, ꝙ vnicum pretiū, vel plura distributiuè concipiantur, siquidem priori casu actus iudicabitur ad vnius certi corporis rationem, posteriori vero ad mensuræ præscriptæ modū. cuius opinionis authores sunt Bald. in rub. C. de contra. empt. q. 22. Bart. & Pau. in l. Iul. §. si Titius. ff. de act. empt. Sal. in l. 1. col. 1. Pau. in l. 2 nu. 3. C. de peri. & commo. rei vend. Cur. Iun. in d. l. ꝙ sæpè. §. in his. Bologni. in cons. Ananiæ. 98. Ioan. Crotus. in l. omnes populi. col. 1. de Iust. & iurę. Contrariū mihi prænotare videntur Carol. Ruin. Soc. Iun. & Paris. in dictis responsis dum asseuerant, ꝙ si venditio fiat ad corpus, venit in vendirionem quicquid sub eo corpore continetur, etiam si excedat mensurā à venditore dictā, & adijciunt, ꝙ excessus ille est æstimandus maiori pretio quoties pro qualibet mensura fuerit certum constitutum pretium. Igitur apparet eos velle, ꝙ venditio sit facta ad corpus etiam si pretium distribuatur pro ratione cuiuslibet mensuræ, & ꝙ non sit facta ad mensuram: etenim si esset prædicta venditio facta ad mensuram, profectò non veniret excessus ille in venditionem, vt omnes præmittunt, nec poterit iure negari: quia mensura tūc apponitur causa limitationis, & restrictionis rei venditę. Quamobrem ad tollendas has authorum controuersias vlterius octauam adijciam conclusionem.

Octauo in eadem disputatione est considerandum, ꝙ sicut in rebus mobilibus non dicitur perfecta venditio ante mensurā adhibitam, quoties venditio ad mensuram fuit facta, vt deniq;
6 hoc plurimum referat quo ad translationem dominij, † & quo ad periculum, & commodum d. §. in his. l. 2. C. de peric. & commo. rei vend. l. 24. tit. 5. part. 5. ita & in rebus immobilibus ad mēsuram venditis idem pariter est dicendum, Bart. per text. ibid. in l. si venditione. §. j. & ibi Doct. ff. de periculo. & comm. rei vend. idē Bart. in cons. 108. incipienti. in quæst. domini Cioli. Salicet. in l. 1. col. j. & ibi Bald. 4. opp. C. de pericul. & commo. rei vend. Curt. Iun in d. §. in his. Pau. in d. l. 2. idem post Bart. in d. §. si Titius. sensit glo. in l. 1. §. sed & custodiam. ff. de pericu. & commo. rei vēd. & in d. §. in his, & in d. l. si in venditione. §. j. gl. ităē Doc. in d. §. si Titius. Capicius decis. Neapol. 14. nn. 6. Alex. in cons. 33. col. 2. lib. 5. Pau. Paris. plures allegans cons. 59. lib. 5. col. 2. & alij plures, vt tandem hæc sit cōis opin. tamen si, etiam ante mensuram adhibitam obligatio perfecta sit ad hunc effectum, vt non sit locus pœnitentiæ, ꝙ Pau. Paris. in d. cons. 59. latè probat, & nos obiter hoc in loco adnotamus cum sequenti post gl. primā. dum dicit, etiā conditionalis dicitur perfecta. in l. j. C. de peri. & comm. rei vēd. gl. in l. necessariò. §. ꝙ si pendente. verſ. si ita res. ff. de pericul. & cōmo. rei vend. & in prin. Inst. de emptio. notat Bald. Sal. & Pau. in l. 2. C. quando liceat ab emp. disced. idem Salic. in d. l. 2. C. de peri. & commo. rei vend. contr. glo. inibi, quæ contrariū sensit, nisi intelligatur quo ad obligationē, vt ea ante mensurā nata efficaciter non sit saltem certa, non tū poterit ea opin. gl. procedere quo ad hunc effectum, vt liceat ab emptione discedere. Quod paulus notat. in d. l. 2. C. qū liceat ab emp. disced. ad fin. & post eum Pau. Paris. in d. cons. 59. nu. 9. Quæ quidem conclusio, quam modo prænotauimus de translatione dñij, & periculo rei ad mensuram venditæ, tunc obtinet, quando ante mensuram traditio facta non est, ea etenim facta, etiam ante mensurā, periculum, & commodum est emptoris. text. sing in d. l. 2. C. de pericu. & commo. rei vend. & inibi expressim Ang. Paulusque Cast. post eos Corn. cons. 50. lib. j. col. 3. Deci. eleganter. in cons. 179. quorum opinio admodum vtilis est, & insignis: quam, vt Deci. commemorat, Ant. Burg, Hispanus proprio responso comprobauit. Nihilominus Curt. Iun. in d. l. ꝙ sæpè. §. in his. ad fin. contra opinionem istam notat, & inducit text. in d. l. 2. cuius authoritate improbat, ꝙ prædicti Doctores adnotarunt, & profectò eius inductio mirè conuenire videtur. Nam secunda pars illius constitutionis, vbi mentio fit traditionis clausum, sequitur eo casu, quo venditio non est facta ad mensuram, vt denique traditio tunc operetur, cùm venditio ad mensuram non fuerit facta, licet tunc necessaria traditio non sit, vt ibi considerat, & admonet glos. sed prior opinio Decij, Ang. Pau. & Cor. & Burgen. meritò est adhuc multum commendanda in praxi: quæ tamen non procedit in traditione facta, nempè ea, quæ fit per constitutum, sicuti docet diligenter Pau. Paris. in cons. 59. lib. j col. 3. & seq. quem legito.

Nono ex his constat, ꝙ & si venditio vini, aut alterius rei similis fiat quantum ad totum certi corporis, nempè cum venditor dolium vini ad rationem viginti pro qualibet mensura vendiderit, hæc venditio dicitur etiam facta ad mensuram, & ideo periculum ante mensurationem ipsius venditoris est, non emptoris. text. est ad hoc, in d. l. ꝙ sæpè. §. in his. in prin. & in fin. iuncto vers.
7 ꝙ si vinum, vbi optimè Curt. Iun, † ita tenet reprobans in hoc Bald. & Pau. Cast. qui contrarium tenuerant. in l. sicut C. de act. empti. scribentes, non esse dictam venditionem ad mensuram, nec ad eius rationem iudicandam. Quasi aliud sit vendere omne, vel totum vinum doliarij, vel dolij ad rationem vnius argentei nummi pro qualibet amphora, vt tunc sit venditio ad rationem mensuræ censendą. sicut in d. §. in his. probatur. aliud vero sit, vendere dolium vini ad rationem vnius argentei pro qualibet amphora, & hoc quidem casu non iudicetur venditio facta ad mensuram. Ego vero non satis percipio hanc differentiam quo ad veram eius rationē, congruamque discriminis causam, cum vtroq; casu venditum sit totum vinum, ꝙ est in dolio, vel in doliario. Huius opinionis, quam ipse sequor etiam author est Sali. qui in d. l. sicut. Baldi sententiam reprobat.

Decimo ex his infertur, quid sit respondendum in quæstione hoc in loco à nobis potissimum disputata. Nā in rebus immobilibus tenent omnes obseruandū esse responsum Iurisconsulti,

in d. §. in his. ex eo vero non negarent Pau. Cast. nec Bal. quod si venditio fiat hunc in modum: vendo omnia iugera, omnes vineas, omnia prata, quæ continentur in fundo Semproniano, ad
8 rationem vnius aurei pro quolibet iugere: hanc venditionē conceptam esse ad mensuram, & periculum ad vēditorem pertinere, ante mensurā adhibitam. at in specie respondent dici venditionem conceptam ad corpus, non ad mensuram, quoties dixerit venditor: vendo fundum Sempronianum ad rationem aurei pro quolibet iugere, etiam si dictus sit certus mensuræ modus: nempe fundum decem iugerum sub his limitibus. Huic opinioni Baldi, & Pau. suffragantur Carol. Ruin. Soc. Iun. & Pau. Paris. Quorum superius mentionē fecimus, & profectò non videtur aliqua congrua discriminis ratio inter hunc casum, & præcedentem: quia & in vtroque non certa pars fundi, sed totus ipse fundus venditur, & quicquid sub eo continetur. Quod perpendere videtur Iurisconsultus. in d. §. in his. atque ideo ibid. Curt. Iun. Saly. in d. l. sicut. sequutus etiam in hoc reprobat Baldi, & Pau. opinionem: idcirco si distinctio Iurisconsulti. in d. §. in his. est obseruanda in venditione rerum immobilium, ꝙ video communiter receptū esse, tametsi nullibi, (ꝙ sciā) probetur expressa quidem authoritate, oportet ad probandā Baldi, & Pau. sententiam constituere prædictam differentiā, quæ mihi non satis certa est, nec omnino placet. Tandem, si contra Bald. & Pau. tenendū est, necessium erit fateri, quo ad duplicem effectum considerari venditionem ad mensuram: scilicet quo ad periculum, & commodum ipsius rei, & tunc etiam venditio fundi dicetur ad mensuram facta, quoties fundus totus venditur ad rationem aurei pro quolibet iugere: quemadmodum aduersus Bald. & Pau. notarūt Saly. & Curt. Iun. quibus accedere videntur Bald. & alij superius citati ad distinctionem pretij vnius, vel plurium in vers. 7. aut sanè consideratur vēditio ad mensurā, vel ad corpus quo ad hoc, vt quicquid in fundo aut in re vltra summam dictā à venditore veniat in venditionem, aut maneat pēnes venditorē. Et tunc dicetur venditio ad corpus, non ad mensuram, quoties ita fuerit concepta: vendo fundum Sempronianū, vel alioqui certis diffinitū, & limitatū finibus, decem iugerum, aut, qui habet decē iugera, ad rationē aurei pro quolibet iugere. Sic etenim vitium est omnibus, quos superius allegani, & ex his illi præcipui authores sunt, Car. inquam Ruin. Pau. Paris. & Soc. Iun. denique ipse Bald. & Pau. Cast in d. l. sicut. C. de act. empt. tametsi hi duo, etiam quo ad periculū hoc ipsum asserere, & probare tentauerint. Qua ratione ipse infero ad intellectum Iurisconsulti. in d. §. in his, ꝙ si vinum ita venditum sit: vendo dolium vini, vel vinum, ꝙ est in hoc doliario ad rationē vnius argentei pro qualibet amphora, & habet centum amphoras, vel cuius quantitas est centum amphorarum: his equidem præscriptis verbis, etiam si periculum, & commodū vini sit venditoris, donec mensura fiat: attamē, si fuerint in dolio, vel doliario 150. amphoræ, etiam hæ 50. amphoræ veniunt in venditionem pro pretio constituto vnius argentei pro qualibet amphora. Hoc probatur ex his, quæ paulo post adnotabimus, ad intellectum. l. si seruū. §. si modus. ff. actionibus empti.

Vndecimò, vt statim proximè tradita vlterius explicemus. Et si verum sit quoties venditio facta fuerit ad mensurā, cedere lucro venditoris, & eius commodo quicquid vltra modū expressum in fundo sit, ac reperiatur, nec venditorem teneri id tradere emptori. argumento textus. in d. c. per tuas. l. pen. §. vlt. & l. si venditor. in prin. ff. de act. empt. & est cōis sententia omnium, quos sequitur Nicolaus Boerius, decis. 50. nu. 9. dicens ita pronunciatū fuisse: nisi excessus is esset modicus: tunc etenim emptori cederet. id vero, ꝙ deficiat ad mensuram dictam, à venditore supplendū sit, d. c. per tuas, qui propriè hoc in casu loquitur. ad idem. l. si seruum. §. si modus. ff. de act. empt. & probatur. in d. l. pen. §. vlt. & in d. l. si venditor. Attamen si venditio stat ad corpus, venditor tenetur tradere fundū iuxta mensurā dictā, ita ꝙ si maior sit, cedat lucro emptoris secundum cōem eorū, qui citati fuere in secunda conclusione huius capiūs. Si verò minor, teneatur venditor supplere ad rationē, & numerū mensuræ in cōtractu prædictū. Hoc, deducitur ex d. §. si modus, & in l. si in emptione. in princ. l. Iulianus. §. si Titius. vbi est elegans, & insignis locus ad huius dubij declarationem. ff. de act. empt. Sed & est text. in hac quæstione satis expressus. in l. si duorū. ff. e. tit. in vers. nec enim. qui omnio est adnotandus, qui constat ex eo, ꝙ ibi tractetur de fundo vendito ad corpus. Hoc idē probatur. in l. qui fundū. §. qui agrū. ff. de contra. empt. notant expressim Pau. Cast. in d. §. si modus, & in l. 2. C. de pericul. rei vend. Alex. cons. 8. lib. 5. Pau. de Cast. in d. l. si duorum. Soc. Iun. in d. cons. 42. nu. 21. Bart. Soc. in l. demonstratio falsa. col. 3. ff. de conditio. & demon. Capicius decis. Neap. 14. nu. 3. quicquid contrarium velit Corn. cons. 59. lib. 4. quem simpliciter sequitur Boer. decis. 50. nu. 6

Duodecimò est in hoc animaduertendū. Si quidem facta vēditione ad corpus expressum addito mensuræ numero, si maior reperiatur, cedit emptoris commodo, nec quicquam pro ea
8 parte tenetur emptor cōsento pretio adijcere: at vbi pretium fundi vnicū est. l. si venditor hominis. in prin. ff. de act. empt. ꝙ si pretiū sit pro singulis iugeribus constitutū facta eius distributione, tunc emptor tenetur venditori pretiū addere pro iugeribus vltra numerū prædictū inuentis. textus in d. l. qui fundū. §. qui agrū. ff. de contrah. emptio. notat eleganter Pau. Cast. in d. §. si modus. idem in l. 2. C. de pericul. & commo. rei vend. & ibi Saly. Fel. in c. significāte. de rescrip. nu. 7. Ias. in cons. 55. lib. j. Soc. Iun. in d. cōs. 42. col. vlt. lib. 2. Fab. in trac. de empt. 6. parte prin. col. 6. Ant. Burgen. in d. c. cum causa. nu. 50. qui hoc in casu intellexit Pau. Cast. opin. & verè ipse Pau. hunc in modum satis seipsum explicat. notat idem eleganter Car. Ruin. in d. cons. 83. nu. 3. & 4. lib. j. vbi ad hoc reducere conatur sententiā Bal. in d. rub. C. de contrah. emp q. 22.

Decimotertiò ex prænotatis constat intellectus ad gl. in d. c. per tuas. verb. inuenerunt. vbi constituit differentiā quo ad decisionem. l. 2. C. de rescind. vend. an deceptio contigerit in quantitate pretij, & tunc locus sit d. l. 2. an in quantitate rei, & eo casu sit omnino læsio compensanda, & rescindenda, etiā si non sit vltra dimidiā. Idem notant Panor. ibid. nota. 4. Anania cons. 98. col. 3. Pantaleon Cremen. in d. l. 2. col. 46. vers. Nono limito. etenim falsa est hæc differentia, quia si constituamus, fundū esse venditū ad corpus, & mensuræ modū dictū fuisse, atque sub vnico pretio, locus non est reparationi, nec satisfactioni læsionis vltra dimidiā, imò totū quicquid est vltra mensuram dictam venit sub eodem pretio in venditionē, vt constat ex proximè traditis. Idcirco glo. illa est intelligenda, vt vera sit in casu illius tex. nempè vbi à mensura cœpit actus, & mensuræ modus dictus est. Nam si minor inueniatur agere, potest emptor ad numerū mensuræ dictū iure ordinario: nec est necessaria Cæsaræ constitutionis actio, quæ in d. l. 2. traditur, & idem, vbi ad corpus sit facta venditio nuncrusque certus dictus sit à venditore. d. §. si modus. cum similibus, quæ ipse adduxi paulo ante in vers. 11. Sic in specie notant Imo. & Barb. in d. c. per tuas. & Soc. Iun. in d. cōs. 43. col. vlt. lib. 2. ꝙ si mensor falsum modiū dixerit, tunc agendū erit ex tiru. ff. si mensor falsum modū dixerit, Quòd existimo notandu fore, ne præciritate gl. opin. huius disputationis verę resolutioni præiudicium faciat.

Decimoquartò, si adamussim ea obseruētur, quæ hoc in capite scripsimus, colligitur hinc vera interpretatio text. in d. l. Iul. §
9 Titius. Nam Accursius. † Iac. Butr. Rain. Bar. & Sal. ibi, idem Sal. in l. 1. col. 1. C. de peri. & commo. rei vend. tandē cōiter Doct. vt testatur eos sequutus Curt. Iun. in d. §. in his. tenent in ea specie venditionem fundi factam fuisse ad mensuram, non ad corpus, venditumque fundum esse ad rationē certi pretij pro qualibet mensura, atque ideo ꝙ post venditionē fundo adcreuerit vēditoris esse, non emptoris. Hic tñ intellectus non potest iure procedere ex text. in l. fundū. ff. de act empt. vbi mendacij venditoris, ꝙ nullo incommodo afficit emptorē, non nocet venditori, nec actionē ex empto efficit vberiorē. Sed si in d. §. si Titius. periculū, & commodū ad venditorē pertinebat, iugera illa, quæ ante mensurā adcreuerunt fundo, ipsius venditoris essent, etiā si is per mendacij scienz, fundū non habere centū iugera, dixisset eadem habere: siquidē nullum damnū ex hoc mendacio contingit emptori, cui centū integra iugera tempore mensuræ traduntur, & tñ in d. §. si Titius. conuariū dicitur, ergo non fuit inibi venditio facta ad mensurā. Quamobrē Fulg. Iacob. de Aren. & Alb. quamuis hic priori loco aliorū verba, & opinionē retulerit, renet in eo casu venditionē factā fuisse ad corpus, & à venditore dictū fuisse certum fundi, & mensuræ modum, iuxta quem tenetur, vt superius probaui, conuentionem seruare, & tunc non obstat, ꝙ in hoc casu, ꝙ per alluuionē accrescit, sit emptoris indistinctē, cùm ad eum commodum, & periculū, ac damnum rei venditæ pertineat. Inst. de emp. & vend. §. sed si post. l. id ꝙ. ff. de pericul. & cōmo. rei vend. quia secundū Fulg. incrementum alluuionis prodest venditori ad purgandā culpam, licet non prosit quo ad excusationem doli: sicuti & in simili casus fortuitus excusat debitorem, ne teneatur culpæ nomine. l. vlt. §. si ea. ff. ad l. Rho. de iactu. & sanè hunc esse propriū, ac germanū intellectum ad d. §. si Titius. patet si aduertas, ibi nihil aliud proponi, quam ꝙ certus fundus venditus fuerit hoc adiecto: eundē l. fundum esse centū iugerum, vel habere centum iugera: nec ibi constat, pretiū distributū fuisse pro quolibet iugere, atq; ideo non est hoc ad Iurisconsultum adijciendū: siquidem in venditione totius fundi potius præsumenda est vnius, & certi pretij constitutio, quàm pluriū: cùm hæc distributio minimè esset necessaria. Hæc igitur dicta sint, & sufficiant pro illius responsi interpretatione. Etenim actio quanto minoris, quæ hic poterat competere iuxta gl. in l. 2. in prin. ff. de act. empt. & l. Iulianus. §. quid tamen. ff. eod. non obtinet, quia per alluuionem habet ea iugera emptor, quæ codē pretio emisset.

set. Hæc verò Iurisconsulti responso maximè conuenire videbuntur,si hoc in loco statim eius cõtextum exponam. Si Titius, inquit Vlpianus, fundum, in quo 90.iugera erant,vendidit, & in lege emptionis dictum est, in fundo centum esse iugera, & ante quam manifestetur modus, decẽ iugera alluuione accreuerint: placet mihi Neratij sententia existimantis, vt siquidẽ sciens vendidit,ex empto actio competat aduersus eũ,quamuis decem iugera accreuerint, quia dolo fecit, nec dolus purgatur. Si verò ignorans vendidit,ex empto actio non competat. Hactenus Iurisconsultus, qui communi interpretationi non admodum visus est suffragari.

Decimoquintò hinc est examinandus intellectus Iurisconsulti.in l.si venditione.§.j.ff.de pericul. & commo. rei vend. ex quo Bart.notat in hunc modum conclusionem. Sicut in rebus mobilibus non dicitur † perfecta venditio antequam mensuretur, ita nec in rebus immobilibus. vult igitur Bart. text. illum procedere, vbi venditio sit facta ad mensuram idem gl. Alb. & Doct. ibi. idem Bart. in d. §. si Titius. quo in loco asserit, q si venditio fundi non sit facta ad mensuram,venditor tenebitur, etiã si pars fundi post venditionem alluuionem perierit.Inducit ad hoc textum.in l.Iul.in prin. & in l.si emptione. itidẽ in initio.ff.de actionib.empti.Ego vero scio,iure compertum esse, q si non sit facta venditio ad mensuram, periculum sit emptoris contingens quidem post vẽditionem:idcirco mihi dubia est, aut sane falsa sententia Bart.in hac vltima eius responsione. Nec probatur in locis ab eo adductis. Quia in specie per Bart. proposita venditor nihil mendacio tempore venditionis asseuerauit: siquidem fundus eo tempore eius quantitatis erat, quam ipse dixit, licet post alluuionẽ pars eius decreuerit. Sed & si textus in d.§.j. intelligatur de venditione ad mensuram facta, constat.periculum esse venditoris, qui tantum ad custodiã tenetur, & ad hoc ne res eius culpa pereat. Quod si absque eius culpa perierit, non poterit emptor agere ad interesse, sed ad restitutionem pretij pro ea parte, quæ perierit,glo. communiter recepta. in d. §.j.& in l.j. §. sed & custodiam.ff.eo.tit.de pericu.& commo.rei vend. Raph.tũ Fulg. in d.§.j.scribit, posse quidem asseuerari, q illud Iurisconsulti.responsum procedat,vbi venditio est facta ad corpus, & in specie, non ad mensuram; & tamen venditor modum mensuræ dixerit in venditione, quippe qui dixerit, in fundo esse centum iugera,tenetur etenim verum efficere modum mensuræ, & fundi ipsius quantitatem prædictam certam reddere,ac emptori prestare.l.in emptio.in prin.ff.de actioni. empti. nisi pars, quæ deficit, perierit absque eius culpa,casu quidem fortunæ: non enim tunc tenetur,nec ad restitutionem pretij pro parte percepta, quia ea perit periculo emptoris. Sic sanè visum est Fulg, qui optimè loquitur. Licet communi sententia receptum sit, Iurisconsultum in d.§.j.intellexisse,ac tractasse de venditione ad mensuram. quã sententiam communem esse fatetur eam sequutus Curt. Iun. in d.§.in his.

Hæc denique de contractu venditionis tractauimus eo profecto animo, vt hic ad donationes, legata, & alias huiusmodi actiones necnon & ad priuilegia, principumque beneficia, quibus iurisdictio,oppidum, aut ciuitas cõceditur, facilè lector possit, quæ viderit practicæ quæstioni, & controuersiæ contingenti vtilia fore caute pro ingenij captu seligere multaque his addere ad negotij diffinitionem conducibilia.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Suprema iurisdictio, quam maioriam dicimus, non censetur vllo casu à Rege in alium translata.*
2 *Appellandum est ad Regem à Prælatis, & Episcopis temporalem iurisdictionem exercentibus.*
3 *Populi an possint in Castellana republica iudices eligere.*
4 *Mortuo Præside,an eius vicarius possit iurisdictione vti.*
5 *Rectores ciuitatum,an in inuitis populis, & non petentibus dari possint.*
6 *Nobiles habentes iurisdictionem,an habeant ius hoc,vt ad eosdem possit à iudicibus ordinarijs appellari.*
7 *Guadalaiaræ Regia lex examinatur in summa.*
8 *Appellandum est à delegato ad delegantem, & ibi expenditur Bar. opi. in l.1.§.vlt.ff.quis & à quo appel.*
9 *Iure Regio appellari potest ad Regem omisso medio.*
10 *Curia Regis,quæ dicatur, & ibi de Regijs auditorijs, & cancellarijs, ac de cancellarij dignitate.*

De summa Regis iurisdictione quam maioriam dicimus, quamque Regio nomine suprema exercent auditoria.

CAPVT III.

QVamuis Rex ipse ob egregia belli, vel pacis facinora in Reipublicæ vtilitatem præclarè gesta aliaue ex causa nobilibus ciuitates, villas, aut oppida Regio beneficio contulerit cũ iurisdictione, merò, & mixto Imperio adhuc in amplissimo territorio exercendis eam tamen † iurisdictionem, quæ apud Regẽ summa est,cuiusque iure,vel querelæ, vel prouocationes, aut appellationes à iudicibus inferioribus,aliæque causæ ad Regem,vt supremum Reipublicæ patrem deferuntur, nequaquam videtur transtulisse, etiam si vsus fuerit verbis hac in re quo ad significationem vberrimis.Hanc etenim iurisdictionem ideo maioriam vocamus, q ea propriè pertineat ad supremam principatus recognitionem. Probatur vero hæc sententia multis, sed potissimum,q nulla temporis præscriptione, nullo temporis vsu adquiri potest à subdito ius illud,q ab eo ad Principem, cuius Imperio subest,non prouocetur. text.iure Regio insignis. in l.6.titu. 13.lib. 3. Ord. cuius nos meminimus aliquot additis rationibus in reg.possessor.de reg.iur.in 6. 2.par.§.2. nu.8. idem probatur.in l.2.tit.9.lib.5.Ordinat.His accedit,q suprema hæc iurisdictio nullo modo à Rege alienari potest vt tradunt in specie Lucas de Pena.in l.quæcunque. in 2.C. de omni agro deserto. lib.11.Guil. Benedict.in c.Rainun.de testam.verb. & vxorem nomine Adelasiam.in 2.decis.nu.319. Carolus Degrassalius lib. 2. Regalium Franciæ iure. 14. & præter hæc suprema iurisdictio est ipsa forma,& substantialis essentia maiestatis Regiæ, & ideo impossibile quidem erit in regno, & de Regno aliquem esse exemptum, vel exceptum ab illa. text. optimus in c.cùm non liceat. de præscriptioni. Quamobrem non poterit Rex, nec subinde censetur, aliquem regni locum, vel eius aliquot homines ita alteri dominó subijcere,q ius appellationum, & supremæ potestatis,etiam quo ad administrationem, & exequutionem realẽ apud ipsum non remaneat:est etenim maximè contrarium Regiæ dignitari, q sub eius Principatu locus, vel homine sint, quibus non liceat, nec sit precisum ius Regẽ ex causa appellationis adire. Sic sanè opinionem istam probat Carol.Molinæ.in consue. Parisi.§.j.gl. 4.nu.16.17.& 18.ex autoritate Lucæ de Penna. in l.in Sacris.col. 3.C.de proximis Sacror.scrinior.lib.12.

Hinc factum est, & iure regio constitutum, vt à Prælatis Ecclesiasticis ciuilem, & secularem temporalemve iurisdictionem habentibus, † ad Regem ipsum prouocetur,& appellandum sit. probat hoc regia pragmatica sanctio Regum Catholicorũ Fernandi,& Elisabeth Hispali decreta Anno M.D.II.est vero lex.19. inter huius Regni pragmati.const.Ead.l.j.tit.j. lib.4.Recopil. Cuius irem ratio poterit vlterius expendi ex eo,q cùm temporalis, ac ciuilis potestas in Castellanæ Reipulicæ Principatu penes ipsum solum Regem sit,ab eoq; in alios derinetur: Prælati Ecclesiastici non possunt aliundè temporalem iurisdictionem habere,quam ex Regia concessione,cuiusq; tit.& causa:atq; ideo semper mansit apud Regem ipsum, iurisdictionem in alios transferentem hæc suprema iurisdictio, quam maioriam dicimus, nec in ipsos Episcopos translata fuit. Qua ratione habent Episcopi, & Prælati à regibus hanc iurisdictionem, vt eorum subditi, & vassalli.Quod satis est manifestum. Sic denique hanc conclusionem tenent iure ipso communi Bar.in l.si quando. C.de appel. Et itidem alij,quorum meminit eos sequutus Felv. in cap.solitæ. col. 3, de maiori. & obe. Tametsi non exactè rationem istam, nec praxim huius rei examinauerit:siquidem non tantum in Hispania,sed & in Gallia idem receptum est, vt testantur Spec.titu. de appel. §.nunc tractemus ad quẽ sit appellandum, in fin. Guil. Bened.in d.c.Raiun.verb.& vxorem nomine Adelasiã. Secunda decis.nu.317.Carolus Degrassalius lib.2. Regalium Franciæ c. 14.Ioan.Imbertus Rupellanus lib. 2. Institutionum forensiũ c.3. Extat vero hac de re Pontificia insignis decisio. in c. Rom. §. debet.de appella.in 6. vbi summus Pontifex de Archiepiscopo respondens,ita inquit. Debet autem ad eos ab Episcopis præfatæ Prouinciæ super causis, in quibus temporalem iurisdictionem exercent,nisi forte de consuetudine, aut priuilegio, siue iure alio speciali sit appellandũ ad alium, appellari. Hactenus illa constitutio. Etenim vbi Prælati Ecclesiastici titulo feudi temporalẽ obtinent iuridictionem, ab eorum vicarijs temporalibus ad feudi dominum directum appellandum erit,iuxta notata in c.caterum.de iudic.notat in hac specie gl. & omnes in d. §.debet Bart. in l.j.§.si quis.ff.de appellationibus.Ioann. Rupellan.in d. c.3.Fel. in d.c.solitæ.col.3.post glossam,& alios ibi.Panor.& Præpositr.in rub.de appellationibus.nu. 53. vbi Francus idem notat nu.35.asseuerantes appellationem ad Archiepiscopum, vel superiorem Ecclesiasticum deferendam fore: vbi absque iure feudi temporalis iurisdictio tota,& libera translata fuerit in Episcopum: atque hæc

hæc videtur magis communis opin. Ego verò, q & paulo ante admonui, opinor in hoc regno Castellæ nequaquam posse vltimam huius communis distinctionis partem in praxi seruari: quippe qui, vtcunque liberè absque iure feudi, & feudalis recognitionis,fuerit iurisdictio temporalis translata,existimẽ, penes ipsum regem supremam manere iurisdictionem, nec hanc censeri in Ecclesiasticum Prælatum aliquo imodo transmissam, & ideo ab Episcopis temporalem iurisdictionem exercentibus ad regem ipsum est omnino appellandum. nec locus erit Pontificio responso.in d.§.debet, vt in specie asseuerant Guil. Benedict. in d.nu.317.Carol.Degrassalius. in d.cap. 14. Massiterus in pract. tit.de appellationibus.vers.Item à iudice Ecclesiastico. Qui tenẽt in Regno Franciæ non seruari decis. d. §. debet.à quo, ni fallor, non est alienum, quod modo probauimus ex ratione superius adducta. Cùm sit satis ab ipso Principe seculari, qui iurisdictionum temporalium minister est,& iurisdictionem laicam in Episcopos transtulit, expressim, vel tacitè sibi excepisse supremam iurisdictionem,cuius ratione Episcopi eius subditi,& lata dicuntur significatione vassalli.Igitur mirum non est, si etiam ex eadẽ Pontificia decisione conemur instruere, ab ipsis Episcopis, qui temporali vtuntur iurisdictione,quatenus eandem attinet,ad regem appellandum fore.

Quæritur tamen,an Rex, qui alicui nobili, vel Episcopo iurisdictionem, merum, & mistum Imperium aliquo in oppido, & territorio concessit, fuerit quidem visus,& ius primarum appellationum itidem transtulisse, vt tandem ad ipsum nobilem, vel Episcopum possit deferri prima appellatio à iudicibus eiusdem loci ordinarijs. Est etenim quæstio ista vtilis admodum, nec est adeo facilis,quin variè sæpissimè in his Hispaniarum Regnis hactenus fuerit controuersa. Huic quæstioni examinãdi præmittam aliquot, quæ,ni fallor, non erunt ab huius tractatus discussione omnino aliena.

Primùm siquidem constat, in hac Castellana Republica totã ciuilem potestatem, & temporalem iurisdictionẽ penes ipsum solum Regem esse adeo, vt apud populos ipsos nulla manserit ciuilis iurisdictio. Quod probatur † ex his, quæ nos adduximus huius operis c.j.nu.9.& in reg. Possessor 2.parte.§.3.nu.3. Idcirco populi nullam habent potestatem constituendi iudices ordinarios,nec magistratus creandi, qui ius litigantibus reddere valeat: sicuti notant iure communi de populis non liberis Inn.& Doct. in c.cùm accessissent. de constitutionib Fel.in rub. de appellationib.nu.4.Alex.conf. 16.num.13.lib.5. atque in specie de huius regni populis tradit diligenter Petrus Auendanius in tract. de exequutio.mandat.Regijs c.j.nu.8.l.2.tit.4. parti.3.l.j.tit.2.lib.7.l.j.tit. 15.lib.2.ord.l.11.tit.3.lib.7.& l.j. tit.9.lib.3.Recopilationis. Quòd si Rex ipse negligeret,aut omitteret iudices,& magistratus in ciuitates, aut populos mittere, ac destinare: tunc sanè donec res iudices ordinarios mittat,populus ipse, eiusq; nomine decurionum collegium iudices poterit in eodem loco constituere, ac creare. cui rationi accedit Iurisconsulti responsum. in l. vbi absunt.ff.de tutori.& curat.datis ab his. Ea siquidem lege translata est iurisdictio à populis in Regẽ, vt nihilominus apud ipsos populos maneat illud naturale ius constituendi sibi rectorem,quoties contigerit,neminem à Rege mitti, qui id muneris possit obtinere vacantibus ipsis magistratibus.Sed & hæc opinio manifesta ratione constat absque vlla iuris humani authoritate. nam etiam si nulla esset humanana lex quæ hoc probaret, profectò id apparet,quia populus,qui omnino rectore indiget, nec vllum habet magistratum à Principe sibi constitutum,iure naturali potestatẽ habet constituendi sibi magistratus interim dum Rex ipse non vtitur potestate à populo in eum translata:alioqui populus ipse, ipsaque Respublica maximum obiret discrimen, & periculum,cui obuiam ire non posset: quod est egregiè absurdum. Nec desunt iuris humani testimonia, quæ modò non vacat inquirere, præsertim quia obiter hoc tetigimus ratione, vt opinamur,efficaci. Qua equidem & illud probatur, posse Rempublicam ipsam totius regni, aut Prouinciæ Principem, & Regem sibi electione assumere, quoties familia gentilitia, in quam cõsensu populorum regnandi ius translatum fuit iure sanguinis, prorsus defecerit. Redit etenim status Reipublicæ ad primæuum illud ius, quod ab initio mundi omnes populi obtinuere, de quo in capite primo huius tractatus disputauimus. Sic sanè vbi alicuius ciuitatis rector à Rege datus mortem obierit, interim dum Rex ipse alium mortuo substituerit, ac substituerit, decurionum collegium magistratus ad regimen ciuitatis creabit, ne populus ipse rectore magna cum ipsius iactura careat. Nec mortuo Præside,quem vulgo correctorem † dicimus eius vicarius, qui iurisdictionem habet ordinariam, q nos adnotauimus lib.3. Variarum resolutionum.c.vlt.nu.4.poterit eandem exercere: cũ morte Præsidis,aut rectoris expiret omnino potestas eius, qui ab eo fuit vicarius constitutus. Hic enim vicarius eandem, & non aliã iurisdictionem habet,quam ipse,qui eum constituit, & idem est vtrisque tribunal.c.Romani in prin.de appellatio.in 6. In specie quo ad vicarios Episcoporum,etiam quo ad cœpta negotia: tenent singulariter, inibi cõmuniter recepta in Clem. vlt. de procura.verb.contestata. Panor.in c.extirpandæ.§.quia vero.nu.14. de præb. Arch.Ioann. And.Dom.Francus, & Doct. in c.j.de offi. vicar.in 6.ad fin. quibus admodum suffragatur text. in d. clc. vlt. de proc.Igitur idem erit in vicarijs rectorum, & Præsidum:cùm hi non habeant ius potentius, quam Episcoporum vicarij. Nec ipse video rationem congruam differentiæ. Idcirco non auderẽ asseuerare,mortuo ciuitatis rectore, minimè expirare vicarij ab eodem constituti potestatẽ: tametsi vir doctissimus Petrus Auẽdanius id expressim asserat. in d. tract. de mandat.exeq. c.3.nu.j. Ioan.siquidem Faber.in §.item si adhuc.Instit. de mandato.nu.5. contrarium cius,q ego probaui,nequaquam tenet. Nam cum prænotauerit communem Canonistarum sententiam de vicario Episcopi, subdit,posset dici,q iudices, & Balliui Baronũ non reuocentur per mortem eorum, quamuis dicti Balliui habeant quasi omnimodam conformitatẽ cum officialibus Episcoporum,quia Barones,qui instituunt,sunt domini, Prælati non. De Seneschalis verò Regijs,& Balliuis non videtur dubium,quia illi sunt verè ordinarij,sicut Præsides Prouinciarum.Hactenus Faber,qui nusquam loquutus est de vicarijs Præsidum, nec rectorum, sed de his iudicibus ordinarijs,qui constituuntur ab his Baronibus,ducibus, marchionibus,comitibus, & regibus, qui iure proprio habent ius constituendi, & creandi iudices ordinarios, qui uon appellantur vicarij.Sed & nunc non disputo de his, quæ Faber tradit,id tantum ex eius relatione deducens, ipsum minimè loquutum fuisse de Præsidum, aut rectorum vicarijs, qui etsi ordinarij iudices dicantur, eam tamen iurisdictionem habent vicario tit.ab his,qui eiusdem domini non sunt, sed aliorũ commissa iurisdictione vtuntur.Denique Regia lege, quæ extat inter Philippi Secundi Regis nostri constitutiones lib. 3.tit.5.l.7. constat,vacante Correctoris officio,cius vicarios nullam posse exercere iurisdictionem,eorumque officiũ cessare, cosque ad iurisdictionis vsum Regia, ac noua commissione indigere. Ex eadem tamen lege noua datur vicarijs correctoris commissio eo in casu, qui illic traditur nempe, quoties corector vltra tẽpus ei permissum fuerit absens. Sed & me supremo prætorio Præsidente, " eadem lex,noua sanè inductione ad casum,quo corrector mor " tem obierit ex eiusdem summi prætorij Decreto fuit planè in- " ducta. Illud vero libenter adijciam,correctoris officiũ quo Castellana Respublica passim vtitur,inter veteres magistratus contineri in eo libro, qui inscribitur, Notitia Romani Imperij: illic etenim inter alios cõnumeratur corrector Apuliæ,Et Calabriæ, fitque mentio huius magistratus à Sexto Aurelio,& Flauio Vodisco Aureliano,& à Iurisconsulto.in l. ex omnibus, & l. pen.ff. de off.præs.ab Imperatore.in l.3. tit.j.lib.12. Codicis Theodosiani, & in aliquot marmoreis inscriptionibus apud Vuolphangũ Lazium lib.2.de Rom.Repub.c.11.

Secundò erit prænotandum, huius Castellani Regni plerosq; populos ius habere ex priuilegio Principis, vel ex consuetudine aut præscriptione eligendi iudices ordinarios,quos Alcaldes vulgus appellat. Hi vero primam habent causarum cognitionem. Quod satis constat ex l.j.titu.2.lib.7.l.j.tit. 25.lib. 2.ordin. l.2.titu. 4.parti.3.

Tertiò est obseruandum, in hoc Regio Castellæ principatu mitti frequentissimè in ciuitates, villas, & oppida, præsertim regia,Præsides quosdam, quos vulgò correctores dicimus, qui iurisdictionem habent, & exercent † ordinariam,Ciuilem, & criminalem quo ad primam causarum cognitionem, quam quidam audientiam primam, nos passim instantiam primam appellamus.Hos verò, non esse dandos, nec mittendos populorũ expensis,sancitum extat.l.j.& 2. titu. 16.libr.2. ordin. hoc idem adnotauit Lucas de Penna. in l.annonas. C.de erogat. milit. anno libr. 12.idem ipse senserat,in l.quicunque. ad fin. C. de omni agro desert.lib. 11. quem sequutus est Petrus Auendanius in lib.de exequendis mandatis Regijs. c.j. nu.6.quam sententiã nos ita opinamur accipiendam esse,vt cõstitutissimum sit, olim minimè consuetũ fuisse mitti à Rege rectores in ciuitates, villas & oppida, nec ipsorum populorum,nec ipsius Regis expensis, ex eo,q ob veterem illam morum simplicitatem, & rerum publicarum quietẽ satis idonei erant administrationi, & executioni iustitiæ iudices ordinarij ab ipso decurionum collegio electi ad Regis confirmationẽ,quos Alcaldes ordinarios dicimus. Idcirco, qui populus habebat ius eligendi hos iudices ex Principum priuilegio,aut consuetudine, statutum est non semel, q alij iudices præter hos nequaquã mittantur à Rege, nisi ob causas contingentes fuerint ab ipsis populis, aut cuiuslibet populi maiori parte periti. Quod mihi admodũ probatur ex d.l.j.& 2.tit. 16.lib. 2.ordin.& l.j.& 3.tit.5.lib.3.Recopila.Sed longè apertius constat ex

ex petitione.8.data Regi Alfonso.11. in Legionensi totius regni conuentu, Aera M. CCCLXXXVII. & in petitio. 4. data Regi Henrico Secundo, in Burgensi conuentu, Aera M. CCCCXI. Item ex alia petitione oblata Regi Ioanni Secundo, in Zamorensi ciuitate Anno MCCCCXXXII. à quibus deductæ fuere dictæ ordinationum cõstituriones, & leges. Sed & hoc apparet, nam si rectores dandi non sunt, nec mittendi, nisi populis ipsis petentibus, manifestè consequitur, in ipsis ciuitatibus, & oppidis iudices ordinarios ad electionem decurionum, nominandos constitutos fuisse, qui ius dicerent litigantibus eo tempore, quo non petentibus populis minimè mitterentur à Rege Præsides, aut rectores. Hi vero rectores à Rege missi ad petitionem populorum habere debent stipendium ab ipsismet populis. Princeps enim, qui primam causarum cognitionem ipsis populorum magistratibus commisit, muneri Regio satisfecisse videtur. Vnde populi, qui rectorem à Rege petierint præter ipsos iudices ordinarios, tenentur eidem stipendium publicum soluere. Alioqui vbi Rex primam causarum cognitionem non commisetit, nec reliquerit popularibus magistratibus, tenetur omnino suis quidem expensis rectorem, aut iudicem populo dare: cũ id muneris Regij sit, eaque ex causa regios reddĝtus percipiat: sicuti explicat Lucas de Penna. in d. l. annonas. colum. j. ex illius Cæsareæ constitutionis authoritate. Nec est maior ratio in constituendis à Rege stipendijs, quæ dentur iudicibus appellationũ, quam in his, quæ danda sunt primarum cognitionum magistratibus: vbi & hi sunt à Rege, non ab ipsis populis nominandi. Pari siquidem ratione vtrunque munus regium est. Duo tamen sunt in hac Castellani Regni Republica moribus adeò recepta, vt nihil sit in eius regimine frequẽtius: nempè quod à Rege ipso in quascunque ciuitates, etiam habentes ordinarios iudices, quos Alcaldes appellamus, mittantur rectores exteri, & id maximè conducit in publicam vtilitatem propter quietum statũ cuiuslibet Reipublicæ, ad legum ipsarum tutelam, ad ius vnicuiq; suũ reddendum. Deinde, q hi rectores non à Rege, sed ex ipsius publicis cuiusque vrbis redditibus congrua, & diffinita stipendia percipiant. Vtrunque verò à frequenti populorũ petitione originem habuit, vt iam expeditissimum sit, & idem fiat, etiam populis non petentibus: sanctissimè profecto, cùm in eorum tendat cõe bonum pp ipsius Reipublice trãquillitatẽ. Atq; hæc sunt intell-gẽda de oppidis regijs, & in qbus ipsa iurisdictio Regis est. In his vero ciuitatibus, & oppidis, quæ alicui Duci, Comiti, aut Marchioni nobiliue subdita sunt, hoc ipsum est in controuersia, an domini habentes iurisdictionem possint populis inuitis, & non petentibus constituere, aut mittere rectorem aliumue iudicem, qui primam habeat causarum ciuilium, & criminalium cognitionem simul cum ipsis magistratibus à populo electis, vt eam exerceant iure præuentionis, & hoc fieri iure posse conatur probare Petrus Anendanius. in d. tract. de exequendis mandatis Regijs. c.6.nu.25. q ipse item admitterem, vbi hoc ius fuerit legitimo titulo, aut iusta temporis præscriptione quæsitum. At in his locis, in quibus nulla extat hac de re consuetudo, aut præscriptio, sed est quæstio ista ex iuris rationibus diffinienda, maximè dubitarem. Nam licet Rex, aut Princeps summus possit hoc facere quippè qui summam, & totam habeat Reipublicæ iurisdictionẽ, Domini tamen inferiores non sic poterunt hoc iure vti, nec populis ius, q habent, auferre, diminuere, aut debilius reddere. Habẽt enim populares magistratus ius primarum cognitionum, eaque lege oppida dominis à Rege data sunt. Quamobrem iniuria fieret magistratibus popularibus, qui ius istud obtinent, si in eisdem oppidis alij iudices ordinarij à dominis darentur, & constituerentur in hoc, vt primam haberent causarum cognitionem. Igitur qui hac de controuersia iudicaturi sunt, hæc & alia æquissimè perpendent, vt q Reipublicæ sit vtilius, decernant, & exequantur. Nos interim his prænotatis quasdã exponemus cõclusiones ad quæst. propositæ diffinitionẽ.

Prima conclusio. Concessio iurisdictionis, meri, & mixti Imperij, etiã in proprietatẽ, & ratione territorij, intelligitur quo ad primã instantiã, non autẽ in secunda, nec quo ad causas appella-
6 tionis. Hoc etenim ius † cognoscendi de causis appellationũ in dubio non censetur concessum, sed reseruatũ: cùm competat superioribus, & maioribus iudicibus, non autem his, quibus ius primarũ cognitionũ etiã competit. Sic conclusionẽ hanc tenuerũt Ang. in l.j.§. qui mandatã. ff. de offic. eius cui est mand. Iurisd. Iac. de S. Georgio in tract. de Feudo, & eius inuest. verb. vicarius, & verb. cũ mero, & mixto Imperio. col. 2. ver. sed an ille, & verb. vasfali. col. 13. vers. vnum semper notetis. Carolus Molinæ. in consuetudi. Paris. tit. j. §. j. gl. 5. num. 50. & quãuis Curt. Iun. in tract. de Feud. 7 & vlt. par. q. 12. in specie improbet prædictã Ang. opinionẽ ex quadã Bart. sententia in l.j. ad fin. ff. quis & à quo appellandũ sit. q paulo post examinabimus, & in effectu idem fecerint And. Iser. in const. Neapol. rub. de differe. cognitio. causa. Fol. 49. & Matth. de Afflict. in eisdem constitutionib. rub. 58. ad fin. asseuerantes, nobiles habentes iurisdictionẽ in aliquo oppido, ius itidẽ habere cognoscendi de causis appellationum. Prior tũ opinio, quam ex Ang. deduximus, in praxi receptior est, vt asserit Alber. Brunus in cons. 102. col. 2. & probatur, quia cum idem sit tribunal, non est ad dũm ab eius vicario, & iudice appellandũ. c. Rom. in prin. de appella. in 6. l.j. §. vlt. ff. quis, & à quo appellã. sit. Imo. & Ang. sententia obtinet, etiam vbi iurisdictio, merum, & mistũ Imperũ data essent cum omnimoda iurisdictione. Nã & hisce verbis non vt translatũ ius cognoscendi de causis appellationũ, secundum Carolũ Molinæ. in d. nu. 50. Iac. in d. verb. vicarius, & Aymonẽ cons. 209. nu. 9. lib. 2. licet Iaſ. in cons. 161. lib. 2. & Pau. Paris. cons. 8. nu. 31. lib. j. teneant in hoc casu quoties omnimodo fuerit iurisdictio concessa ius hoc translatum censeri, vt à vicario eius cui concessa est, ad eundem primò appelletur.

Secunda conclusio. Quamuis iudices ordinarij à populo electi, & à domino confirmati, ab eodem domino confirmante iurisdictionem habeant, & accipiant: iure tamen defendi poterit, ab his iudicibus ad ipsum dominum posse appellari. Prior conclusionis pars probatur. in Auth. de defensoribus ciuitatum. §. ius iurandum. Et eam tenent expressim Bald. in c. ad hęc. de Allodijs. idem Bald. in c. cùm omnes. num. 22. de const. Ang. in d. Auth. de defensorib. ciuita. §. de cætero. Alex. in l.j. ad fin. ff. de iurisd. omn. iud. vbi Dec. col. vlt. scribit, hanc opinionem communẽ esse, qua constat, iudices electos, iurisdictionem accipere, & habere ab ipso confirmante. Qua ratione in his oppidis, in quibus iurisdictio quo ad primam causarum cognitionem exercetur à magistratibus, quos populus elegerit, & dominus confirmauerit, præconia sunt publicè promulganda nomine ipsius domini. Eius etenim est iurisdictio, tametsi ne constituat dominus quo ad primam causarum cognitionem ibidem exteros iudices, qui forsan inhumanè tractent ipsos incolas, & ciues, satis æquum est, & iure subnixum, quod iudices ordinarij à populo eligantur, & à domino confirmentur, modo vbique seruetur exactè, quod moribus receptum fuerit. Posterior conclusionis pars ex eo mihi placet, quod non sit omnino idem tribunal domini, & magistratuum popularium: cùm hi non constituantur libere à dominо, sed tantum ob eo confirmentur postquam fuerint à populo electi. Idcirco admodum conuenit, quòd ab ipsis popularibus magistratibus ad dominum appelletur, vt ipse aliquam habeat, vel primam, vel secundam causarum cognitionem, quam per se, vel per alios ab eo liberè constituendos exercere valeat: alioqui esset profectò iurisdictio penes ipsum absque vsu fere, præsertim libero. Atque ita huius conclusionis partem vltimam tenent Alber. Brunus in cons. 102. col. 2. vers. Melius tamen est.

Extat verò in hoc tractatu, & materia, Regia lex à Ioanne Rege huius nominis primo lata anno Domini M. CCCXC. vt
7 constat † ex ipsius Regis ordinationibus. Sed & eiusdem legis meurio fit in Chronico eiusdem Ioannis Regis primi, Anno. XII. ca. 12. cuius constitutionis decisio videtur hoc ipsum constituere, & permittere, quod in hac secunda cõclusione nos quidem conati sumus probare. Sed & eiusdem constitutionis intellectum, & interpretationem hoc in loco missam facimus, quod ea petenda sit à summis, & prudentissimis regij, & supremi prætorij iudicibus, & consiliarjs pro ipsius Reipublicæ vtilitate.

Tertia conclusio. Nihilominus potest inferioribus à Principe, iurisdictionem habentibus competere iure speciali, vel priuilegio ipsa primarum appellationum cognitio. Hæc conclusio satis probatur ex his, quæ superiùs tradita fuere.

Quarta conclusio. A iudice per dominum alicuius oppidi constituto ad audiendas appellationum causas, & ad earum cognitionem, omnino ad Regem, non ad ipsum Dominũ est appellandum. Hæc conclusio constat iure communi, & regio: cùm idem sit tribunal in hoc casu, sicuti apparet in d.c. Rom. de appellationib. in 6. Nec in hac conclusione potest contingere aliqua controuersia: alioqui pronocatio, seu appellatio ad Regem facilimè tolleretur, cùm possent apud inferiores tres omnino conformes ferri, ac pronunciari sententiæ, à quibus iure prohibita est appellatio. atque ita Ioann. Faber optimè scribit in prin. Inst. de vulg. nu. 4.

Quinta conclusio. Vbi Dominus causam aliquam appellationis conoscendam expressim, & specialiter alicui delegauerit:
8 ab hoc delegato ad Regem ipsum non ad dominum, † nec ad eius appellationum iudices, appellandum est. Hæc conclusio constat eadem fere ratione, qua probata fuit præcedens, nec video aliquam in praxi, hac de re controuersiam: tametsi posset quis ex iure communi contrarium deducere vtili à ratione, qua probatur à delegato, appellandum esse ad delegantem c. super quæst. §. porrò de officio deleg. c. fi delegatus. c. is cui. cap. si à delegato. de offi. deleg. in 6. l.j. in princ. & §. j. l. 3. ff. quis, & à quo appella. l. præcipimus. §. j. & §. hæc appellatio. C. de appellatio. ex

quibus

quibus apparet, appellandum esse à delegato ad delegantẽ, quoties non tota, nec omnis iurisdictio delegato est, sed eius pars, vel species. Huic rationi accedit elegans sententia Bart. qui in l.j. §. ab eo, ad fin. ff. quis & à quo appellatur. scribit, in hoc distingui vicarium à delegato, quòd vicarius gerat vices ordinarij in eodem loco, & eodem tribunali, in quo consueuit ipse ordinarius iudicare. id est, vt ipse interpretor, qui locum tenet ordinarij habens ab eo sibi delegatam, & commissam omnem iurisdictionem. Quando autem committeret quis alicui vniuersitatem causarum exercendarum in alio loco, vt puta in aliquo castro sui territorij, licet dixerit, facimus te nostrum vicarium, non diceretur vicarius, sed delegatus, nec appellaretur ad superiorem, sed ad ipsum, qui eum vicarium fecit. Notat idem Panorm. in cap. relatum. ad fin. de offic. delegat. Est & ad idem optima glos. in cle. 2. de rescriptis. vers. foraneo. quæ asserit, foraneum officialem Episcopi, qui in aliqua parte dioecesis constitutus est, vt illic nomine ipsius Prælati iurisdictione vtatur Ecclesiastica, & spirituali, in hoc differre, ac distingui à generali vicario, quod hic sit ordinarius, ille verò delegatus, & ideo ab eo ad Episcopum appelletur. notant Fel. in rub. de offi. deleg. colum. vlt. Panorm. in repeti. cap. si quis contra. nu. 35. de foro competen. & ni fallor, hæc est magis communis opinio, quam Ang. Aret. sequitur in d.l.j. §. ab eo. ff. quis & à quo appellet. & latè Robertus Maranta in tract. de ordine iudiciorum. part. 4. distin. 5. num. 27. Igitur cùm in specie, & casu huius quintæ conclusionis iudex hic sit delegatus, cui causa quædam, non omnis iurisdictio commissa est, ab eo erit ad delegantem appellandum. Cui sententiæ patrocinatur glo. in c. non putamus, & illic Dom. de consuetud. in 6. & Alex. in rub. ff. de offic. eius cui est mand. iurisd. col. pen. qui sequitur glos. in d. cle. 2. idem notat Albertus Brunus in cons. 102. col. 2. text. optimus in c. dilecti. de appellat. Quamobrem Ioann. Lupi in tract. de iustitia Regni Nauarræ. 2. part. §. 4. Regiæ legis sensum mẽtionem faciens scribit, eadem lege permissum esse, quod à iudicibus particularibus in oppidis nobilibus subditis ad eosdem dominos appelletur, non tamen à iudicibus generalibus, quasi particulares non sint omnino dominorum vicarij, nec cum eo vnum, & idem tribunal efficiant. Tertiò aduersus hanc quintam conclusionem plurimum conducit textus. in l. à proconsulibus. C. de appellat. à quo Bald. ibi & Rom. in sing. 75. adnotarunt iure ciuili. posse à vicario ad iudicem ordinarium, cuius vices gerit, & à quo constitutus est appellari: quasi in hoc ius Pontificium à Cæsareo differat: cùm iure Pontificio à vicario generali ad Episcopum appellare non liceat, nec ad eum, qui illum constituit, quia idem est tribunal. His tamen vtcunque vrgentibus, minimè discedimus à proposita conclusione: quippe qui existimemus, hæc exactè, ac diligenter intellecta, non obesse huic quintæ assertioni. Primùm etenim non obstat, quia non negamus, iure Cæsareo, & Pontificio appellandum esse ad delegantem, vbi is non omnem iurisdictionem, sed eius partem delegauerit, contendimus tamen hoc intelligendum esse in terminis iuris communis disponẽtis, quòd à sententia delegati appellatur ad delegantẽ immediatum: nec tamen ius commune permittit, quòd inferior habens iurisdictionem limitatam quo ad primam causarum cognitionem, & alteri quo ad ius appellationis subditam, possit delegare semel, vel pluries, vt cognoscat de vna, vel pluribus causis appellationis frustrãdo superiorem iure suo, quia hoc esset in fraudem appellationis ad superiorem deuoluendæ. Nam etsi Episcopus certam causam commiserit speciali vicario, non generali, ad hoc vt ad se non ad superiorem appelletur, nõ proderit sibi huiusmodi fraus, & cautela: imò poterit ad superiorem omisso delegante appellari, quemadmodum notat Spec. titu. de appellatione. §. 4. vers. nunc tractemus. num. 6. Ioann. And. Do. & Francus in cap. Rom. in prin. de appellatio. in 6. Bertachinus in tractatu de Episcopo. lib. 4. part. 8. quæst. 26. tradit eleganter Carolus Molinæus in consuetudi. Parisien. titu. j. §. j. glos. 5. num. 52. quod si fraus omnis abesset, eiusque suspicio cessaret, posset in hac specie à delegato Episcopi appellari ad delegantem iure Pontificio: sicuti Spec. idem, & alij post eum voluerunt, quos sequitur glos. in pragmat. Sanctione. verb. medio. col. 4. Hæc tamen delegatio ob frequentes hominum fraudes hodie maximam habet suspicionem, atque ideo multo vtilius est, q ad Metropolit. ab hoc delegato, non ad delegantem appelletur.

Sed & Carolus in d. num. 25. citat Ioann. Fabr. in princip. institut. de vulga. tenentem, iure ciuili non posse appellari à delegato ad delegantem, sed ad eius superiorem appellandum esse, idque generaliter verum esse is author sensit, vt tandem secundum eum vbi quis alicuius causæ omnem cognitionem delegauerit, non possit ad eum à delegato appellari. Imò & ipse Faber improbare videtur, quod secundo loco de iudice Episcopi foraneo adduximus ad comprobationem opin. Bartol,
9 quę etiam si refragante Fabro, iure posset admitti, vsu tamen forensi minimè recepta videtur quo ad seculares iudices. Nam si præses Prouinciæ, aut ciuitatis rector, in aliquo proprij territorij oppido vicarium constituerit, ab eo vicario ad rectores, vel Præsides superiorum, non ad ipsum rectorem, vel Præsidem est appellandum. Sic sanè in praxi locus omnino non est opinioni Bar. in d.l. 1. §. ab eo. ff. quis, & à quo appella. qua in re obseruare oportet exactè, quid moribus & vsu fuerit receptum. Vnde potuerunt facilius intelligi quæ breuiter scribit Rebuffus in commentarijs ad leges Regias. tertio Tom, titu. de appellatio. in prin. col. 4. asseuerans, in regno Franciæ à vicarijs, & locum tenentibus, & à subdelegatis ad Regem, & eius curiam, non ad delegantem, nec ad eum, qui vicarium constituit, appellari. Idem etenim & apud nos in his Castellani regni Prouincijs passim fit: cùm à locum tenentibus, etiam particularibus non appelletur ad Præsides, nec ad prætores, sed ad ipsum Regem, cuiusque curiam.

Quod vero ex Bald. in d.l. à proconsulibus tradidimus, falsum esse constat. Siquidem nec de iure ciuili poterit ad ordinarium, vel rectorem ciuitatis ab eius vicario appellari: cùm idem sit tribunal, vt explicat Bart. in dict. §. ab eo idem Bar. per textum ibi in l. præcipimus. C. de appellatio. Dec. in cap. dilecti. de appell. Bald. sibi contrarius in Margarita Innocentiana. litera. S. num. 15. Quibus non oberit decisio tex. in d.l. à proconsulibus. quia loquitur in vicario præfecti prætorio, cuius quidem præfecti prætorio tanta fuit olim dignitas, vt ab eo tanquam à Principe minimè liceret prouocare. idcirco mirum non est, quod ab eius vicario ad eum appelletur, cùm ad alium non possit appellari. Eandem opinionem post Bar. tenet Ange. in dict. l. præcipimus. Hoc ipsum sensit & glos. in dicta pragmatica sanctione, titu. de causis. §. nec ad quencunque verb. medio. scribens, decisionem text. in d.l. à proconsulibus. procedere in vicario eius, qui superiorem non habet, ad quem appelletur. Idem & Francus sensit in d. cap. dilecti. q. 6. vnde fit, vt hæc quinta conclusio satis his rationibus fuerit probata. Quamobrem idem fortassis erit in eo casu, quo dominus alicuius oppidi, causam aliquam alteri delegauerit in prima instantia quo ad primam causæ cognitionem, & diffinitionem. Nam ab hoc delegato ad regem, non ad dominum appellabitur, criã si contrarium voluerit Albertus Brunus in d. consil. 102. col. 2.

Sexta conclusio. Quamuis iure regio domini oppidorum ex dicta lege Guadalajaræ, alioue legitimo titulo ius habeant pri-
9 marum appellationum, quæ à iudicibus ordinarijs † proponuntur: poterunt tamen subditi libere omisso medio ad regem, eiusque curiam prouocare. Conclusio ita probatur ex eo, quod regijs legibus, & ordinationibus prohibitum sit quodcunque grauamen, quòd fieri soleat in oppidis dominorum nobilium his, qui ad Regem, eiusque curiam appellant. Et deinde institutum, quod in his locis liberè permittãtur quæcunque ad Regem appellationes. l. 14. titu. 16. lib. 3. ordinat. & l. 1. tit. 1. eodem libro. l. 1. & l. 7. titu. 1. libr. 4. Recopilationis. Sic sanè apud Regia Castellani regni suprema tribunalia passim admittuntur appellationes, quæ fiunt, & proponuntur, etiam omisso medio, nobilium dominorum iurisdictionem habentium tribunali, cuius quidem tribunalis cognitio pertinet ad eas appellationes, quæ fuerint ad id tribunal delatæ. Hæc autem praxis potuit originem ducere à Regia lege partitarum, quæ permisit appellationes ad Regem deferri, ad eiusque curiam omisso medio: quemadmodum decisum extat. l. 18. tit. 23. parti. 3. Idẽ enim & iure Pontificio constat, quia ad summum Pontificem appellari potest omisso medio. cap. ad Romanam. 2. quæst. 6. & est communis opinio Doctorum in ca. dilecti. de appellationibus. Quamuis adhuc aliquot Ecclesiastici iudices nolint deferre appellationibus ad Summum Pontificem nominatim expositis omisso medio: quod in consilio Basilien si constitutum fuit: vt patet in Pragmatica Sanctione Galicana titu. de causis. Iure tamen Pontificio, etiam ad Legatum de latere omisso medio appellari poterit. glo. in c. Romana. in princip. verbo. ad curiam. de appellationibus in. 6. notatur in capit. 1. de officio legati. Tradit optimè Francus in d. capit. dilecti. quæst. 8. Quin & omisso medio appellationes ad quemcunque, maximè Regem deferuntur legitimè, si nemo petierit earum remissionem ad eos iudices, qui ex iure ordinario primarum, appellationum cognitionem habent. Nam appellatio omisso medio propositа, causæ cognitionem deuoluit, etiam vbi appellari omisso medio non poterit, si nihil fuerit ex aduerso obiectum. glos. communiter recepta in dict. cap. dilecti, cuius opinionem fatentur communem esse Imol. & Decius, ibi Chosmas in Pragm. Sanctione. tit. de causis. verb. medio. Eamq; sequitur Rota decisione. 387. in nouis. tametsi, & in hac specie Imol. Dec. & Chosmas à frequentissima omnium sententia discesserint, contrarium iure verius esse asseuerantes. Et ideo iuxta eorum sententiam quoties appellatio permissa non est omisso

medio,

medio, etiam nemine petente, appellationis causa remittenda est ad illud medium tribunal, quod iniustè fuerat omissum. Quæ tamè opinio iure Regio, quo appellari potest ad Regem omisso medio, necessaria non est. His igitur probatur hæc Sexta conclusio ad praxim legis Regiæ, quæ lata fuit Guadalajaræ, de cuius intellectu plerumque varijs expositis quæstionibus solet disputari. Nos vero pauca notauimus, quæ certam habent ex vsu, & iure diffinitionem: cum lex illa ius primarum appellationum dominis oppidorum concedat, quoties appellatio proponitur à iudicibus ordinarijs. Sed de appellatione ista omisso medio ad Regem quid apud Gallos receptum fuerit tradit Rebuffus tertio Tomo in leges regias, titul. de appellatio. artic. 2. Et author styli Parlamẽti Parisiensis, tit. an qui appellauit ad curiam omisso medio remitti debeat. In regno sanè Neapolitano lege lata obtentum est, quòd possit ad Regem appellari omisso medio, etiam in Baronum oppidis, vt palam testantur glossi. Andreas Isern. Et Matth. Afflict. lib. 1. rubric. 58. col. vlti. not. idem Matthæus ad hoc constitutionem incipientem. Cùm noua rubrica 78. quarto notabili, & Robertus Marantha. in tractatu de ordine iudici. parte 6. cap. de appellationibus, num. 366. atque hæc, quę exposuimus, hactenus obtinuerunt.

Appellationes autem quæ ad Regem deferuntur, vt & aliæ causæ, quæ eius diffinitionem exigunt, in ipsa curia † Regia examinantur, & diffiniuntur. Curiam verò hic, intelligo oppidum, & locum, vbi Rex est cum suis consiliarijs, & alijs, qui eius lateri adsistunt, vt ei consulant, quid agendum sit in exequutione iustitiæ, & administratione, ac regimine totius Regiæ reipublicæ. Hanc etenim congregationem curiam dicimus propriè, & inde eodem nomine appellamus locum, vbi ea congregatio commoratur. l. 27. titu. 9. par. 2. Sic denique quod Innocen. & Panor. in cap. Ego. N. de iureiurando. Idem Innocen. in cap. Cùm Ecclesiasticæ. de exceptionibus, & in cap. accusatum. de simonia. & ex Herodiano lib. 1. Tiraquel. de nobilitate, capitul. 31. num. 4. scripsere asserentes Romam dici locum vbi sit Papa, vel Imperator eo tempore, quo Roma fuberat Imperatori. Quod Herodianus scribit, apud quem Pompeianus dixit, Roma est, vbi & Imperator: est in hunc modum accipiendum, si inibi Papa cum curia simul degat, textus optimus in Clementina, ne Romani. §. fanè de electione, tametsi contrarium notauerit glo. in regul. cancella. 5. & simpliciter idem, quod Innocentius obseruauerint Romanus in singulari. 145. Dec. in cap. Meminimus, de appellationibus. num. 2. Dominicus in cap. 2. de prebend. in 6. penult. notab. Olim autem curiæ authore Festo dicebantur, in quibus vniuscuiusque partis populi Romani quid gerebatur, quales sunt hæ nu. 30. in quas Romulus populum Romanum distribuit, quibus postea additæ sunt quinque. meminit Budeus in l. 2. ff. de origine iuris. Inde curiata Comitia dicebantur conuentus, qui curiatim per lictorem calabantur: id est, vocabuntur: vt testis est Gellius lib. 15. cap. 27. Curia item apud Romanos locus ille fuit celebratissimus, vbi de publicis rebus à Consulibus, & Senatoribus tractabatur, à cura quidem dictus. Sic Cicero libr. 3. de Oratore, air, curiam pro Senatu accipi. Curia igitur apud Romanos dicebatur locus, in quem Senatores pro reipublicæ vtilitate conuenerant. Qua ratione etiam si hodie in Regijs principatibus non omnino conueniat regimen publicum ei, quo Romana respublica vtebatur: nihilominus & summus regius Senatus, summaque curia hæc nomina poterant obtinere ad veteris reipublicæ imaginem: siquidem & in summo Senatu Regij consiliarij de reipublicæ administratione tractant, & rogantur sententiam dicere, vt reipublicæ cura per eos expediatur. De curia multa Zasius l. 2. de orig. iur. in princ. & Budæus in Forensibus ad finem.

Cæterùm Castellæ Rex, vt litigantium subditorum commodis, & expensis consuleret, & ne passim cogerentur Regem ipsum sequi omnes hi, qui appellationis causa, aut querelæ siue pro iure exigendo, Regiam curiam adirent: ac subinde, vt suprà diximus eius Senatus, & consiliarij eiusdẽ tot alioqui negotijs impediti, quæ brevem, ac celerem expeditionem exigunt, commodiùs regimini reipublicæ vacarent: duo constituit itidem Regia prætoria, vnum Pintiæ, alterum Granatæ, quæ quidem prætoria curiæ Regiæ appellantur. Ad hæc verò causæ appellationum, & regulariter aliæ omnes, quæ ex legibus huius Regni ad curiam Regiam deferri possunt, & deferendæ sunt iure quodam ordinario deferuntur: quibusdam negotijs exceptis, quæ Regio supremo Senatui, eiusque summis Consiliarijs excipiuntur, & reseruantur. Dicuntur tandem hæc Regia prætoria vulgò Audientiæ Regales, Latinè dici castè poterunt auditoria. Nam auditorium locus est vbi causæ audiuntur, & lites iudicantur. l. contra. §. is qui. ff. de re iudic. l. mulier. ff. ad Trebellianum. l. minor autem. ff. de minorib. l. Titius. in j. ff. de actionib. emptio. l. electa est in adiutorio Acmilij Papinij Præfecti prætorio. ff. si cert. peta. vbi Alciat. Eadem fermè ratione Epiphanius interpres Sozomenis lib. 2. tripartitæ. cap. 2. de Constantino, qui nolebat de causis Sacerdotum iudicare inquit, cum respondisse: mihi ergo homini constituto de huiusmodi rebus non licet habere auditorium, idest iudicium. eiusdem dictionis ad eandem significationem, qua significatur locus publicus, vbi causæ, lites audiuntur, mentio fit Actorum. c. 25. altera, inquit Diuus Lucas, die, cùm venissent Agrippa, & Berennice cum multa ambitione in adiutorium cum Tribunis.

Sed & hæc auditoria etiam appellantur Regiæ Cancellariæ, vt opinor à Cancellario, qui Princeps fuit olim in curia, & præfectus summus Regij prætorij, & consiliariorum, aliorumque magistratuum, qui apud Regem munera publica in exequutione iustitiæ, & in expediendis negotijs Regio nomine obtinebãt. Huius Cancellarij officium erat rescripta, & responsa, decretaque Regis inspicere, & malè scripta, aut expedita cancellare: id est transuersis lineis, veluti cancellis expungere, & illinire. l. Cancellauerat. ff. de his, quæ in testa. delend. & l. sequenti. & in l. chirographum. ff. de probationibus. Quod verò hoc fuerit officiũ Cancellarij, probat textus celebris. in l. 4. tit. 9. part. 2. & in l. 13. tit. 18. parti. 4. indicat Budæus in rub. ff. de offi. præfec. prætorio. fortassis, & hic est quem Socrates lib. 7. Historiæ eccleiastic. cap. 23. appellat, *protostà tin tòn basilicon ypographeon*. Nempe primum præfectum Regiorum scribarum: atque illic censet, hanc dignitatem magnæ tunc fuisse æstimationis Theodosio iuniore imperante. Sed & Plutarchus in Eumene scribit, Eumenẽ prudentia, & fide magni nominis apud Alex. fuisse, dictumque *archigrammatèa*: id est scribarum principem, aut primum Secretarium. Eundem Eumenem *grammatèa*, id est scribam Alex. Magni appellat Arrianus lib. 5. & iterum lib. 6. Magnam, & olim fuisse cancellarij dignitatem, & authoritatem apud Gallos testis est Paulus Aemilius lib. 3. de rebus Francorum: quo in loco Cancellarium appellat præfectum iuris. Idem Budæus in Forensibus, cum dicit regni Nomophylacem penes quem sint iuris regalis prima auspicia. Hæc tamen sunt intelligenda de Cancellarij dignitate, quæ apud Hispanos, Gallos, & Anglos ab hinc mille annis obtinuit: cum apud veteres Romani orbis Imperatores, qui cancellarios instituerunt, non fuerit tantæ hæc dignitas æstimationis, quanto posteà, vel hoc seculo censetur. Apud Flauium Vopiscum legimus Carinum Imperatorem Cancellarios habuisse. Sub Archadio, Item & Honorio fuere etiam Cancellarij: quorum mentio fit. in l. consiliarios. & in Inemo. C. de assessor. & domesti. & Cancellarijs iudicum. Hos autem ipse interpretor eos, qui iudicibus libellos supplicatorios offerebant, & legebant, quos Notarios hodie vocamus. Eiusdem muneris apud Imperatorem Carinum opinor eius Cancellarium fuisse. Nam & Virgilius Polydorus libr. 9. histo. Angliceæ. de Guil. Regem ita scribit, instituit item scribarum collegium, qui diplomata scriberent, & eius collegij magistrum vocabit Cancellarium, qui paulatim supremus effectus magistratus qualis hodie habetur. Idem Polydorus libr. 11. scribit, Cancellariam regni in publicis conuentibus apud Principes prolocutorem esse. Idem libr. 13. scribit. D. Thomas Cantuarensem creatum fuisse magni Regni Cancellarium. Sed & Paulus Aemilius in d. libr. 3. de rebus Francorum opinatur, à paruis initijs, & à scribarum officio munus hoc Cancellariorum Regni ob magnitudinem virorum, qui eo munere fungebantur apud Regem, ad tantam maiestatem peruenisse. Adnotarunt & de his multa præter hæc Alciat. libr. C. 12. titu. de primicerio, & Zasius. in l. 2. ff. de origine iuris. verb. scriba. Claudius item Spencæus multa in priorem ad Timotheum Epistolam libr. 2. digressionum cap. 11. Et Petrus Pithæus libr. 2. aduersariorum cap. 10. Qui diligenter probat, Cancellarios à Cancellis dictos ex Cassiodoro libr. 11. Varia. ex quo etiam constat, iam ea ætate munus istud magnæ fuisse apud Principem autoritatis. idem ex eodem probatur lib. 10.

Ergo regia Cancellaria Regis vrbis responsa facit suppliciter adeuntibus, & ius reddit litigantibus, Antistesque in plerisque æquitatis censetur. Denique curia Regis est, ac sub regio nomine, & sigillo literas dicernit super iudicatarum exequutionibus, & super alijs rebus, quæ à Cancellariæ eiusdem prætorio examinantur, & diffiniuntur.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Ius & priuilegium reuocandi domum, quibus competat: cum apud iudices curię conueniuntur.*

2 *Legati non habent ius reuocandi domum pro contractibus tempore legationis factis.*

3 *Quid*

3 *Quid si legatus, vel alij simile ius habentes contraxerint, vt aduenæ, an habeant ius reuocandi domum.*

4 *Priuilegium reuocandi domum non competit his, qui in curia alios ad iudicium vocauerint.*

De iure, ac priuilegio reuocandi domum.

CAPVT V.

PRincipis curia hoc iuris habet, quòd quilibet dum in ea est, in ciuilibus apud curiæ iudices poterit conueniri, etiam si ibi non contraxerit. Regia. l. 4. & item 5. titu. 3. partita 3. ex eo quidem quòd Regis curia omnibus sit commune forum, & tribunal: quemadmodum de Romana curia dicitur. in cap. vltim. de foro competen. not. glos. in cap. 3. de præbend. in 6. ex cap. 2. eod. titu. Sed & de curia Principis secularis idem præmittit Henric. in d. capit. vltim. & tenent expressim Panorm. in colum. pen. & Soc. nume. 63. Bald. Angel. Curt. Iun. & Lanc. Deci. in l. 2. §. legatis. de iudic. Quibus est adijciendum Romam olim dictam fuisse cõmunem patriam. l. Rom. ff. ad muni. non ex eo, quòd ibi quilibet posset conueniri, sed alia ratione, quam optimè explicuit Andr. Alciat. lib. 2. dispun. cap. 21.

Sæpissimè tamen opponitur ab his, qui apud curiæ iudices
1 conueniuntur, priuilegium reuocandi domum, † quod ex præcitata lege Regia competit primum, & deniquè his, qui ad curiam accesserunt ex causa necessaria: nempe, vt dominum, quem comitari alioqui tenentur, prosequantur. Item legatis, item missis à municipio, & patria: sicuti in d. l. Regia probat, ita vt habeat hoc priuilegium locum etiam in legato missò à propria ciuitate, & patria. Barto. Alberic. & Docto. in d. §. legatis, competit idem priuilegium his, qui ad curiam vocantur causa dicendi testimonij, & his, qui ad prosequendam appellationem ab ipsi met propositam ad curiam accesserunt, item his, qui à Rege vocantur. Horum etenim exemplorum mentio fit. in d. l. 2. §. legatis, & in d. l. 4. in hunc sanè modum, vt Iurisconsultus. in d. §. legatis, omiserit vocatum à Rege, & addiderit iudicem destinatum, aut missum in prouinciam, transeuntem tamen per Romam, aut curiam: non enim poterit hic ibi, nec in ipso loco vbi iudex est, conueniri, vt notat glos. in d. §. legatis, verb. destinati Regia verò lex adiecerit missum à municipio, & patria, & eum, qui dominum eumtem in curiam sequitur. Etenim hi omnes habent ius reuocandi domum, nec, possunt in curia conueniri: cum in ea sint ex causa necessaria, argumen. cap. vltim. de dilatio. missum autem à municipio hoc ius habere intelligo, etiam vbi is missus fuerit, vt sit eius Reipublicæ procurator, secundum Innocen. Ioann. Andr. & Docto. communiter. in d. capit. vltim. de foro competen. vt fatetur ibi Maria. Socin. nume. 66. Competit, & hoc ius, vt constat, non tantum existentibus in curia ex causa necessaria, sed & his, qui ibi sint ex causa probabili, quæ sit quasi necessaria, vt causa religionis, vel studij, glos. communiter recepta. in d. §. legatis, qua de re multa tradit Maria. Socin. in d. capit. vlt. nume. 62. ex quibus aliquot hoc in loco ad legis Regiæ interpretationem adnotabimus.

Primum enim, quod dicitur de legatis est intelligendum, nisi super contractibus tempore legationis ab eisdem factis. Nam pro his non habent ius reuocandi domum. text. in dicta. l. 2. §. omnes autem, versic. cæterùm, pro alijs autem contractibus ante
2 legationem, † etiam in loco legationis initis, non poterit legatus ibi conueniri: imò habet ius reuocandi domum: sicuti Iurisconsultus ibidem respondit. Qua in re aduertere oportet, quòd Regia lex in omnibus habentibus ius reuocandi domum censet, priuilegium hoc cessare, nec esse admodum, vbi contraxerint hi in eodem loco, & expressim insinuat, tempore, quo ex his causis in eodem loco sunt, & morantur. Ita enim inquit.

Pero por qualquier de estas maneras sobredichas que viniesse à la corte el demandado, si estando ay vendiere, à comprare, à biziere otro pleyto qualquier, ò tuerto, ò fuerca, ò daño, à otro yerro fizieſſe, tenudo es de responder ay por ello, si go lo demandaren.

Et tamen ex Iurisconsulto ea est interpretatio sumenda, vt in legatis planè procedat sensus ex contrario: id est, quòd habeant ius reuocãdi domum, si ante tempus legationis in eo loco contraxerant, in alijs autem cesset hic sensus, cùm minimè sint hoc priuilegio vsuri pro contractibus in eo loco gestis priusquam ex ea causa in eum locum accesserint. Sic planè loquitur Iurisconsultus secundum glos. ibi communiter receptam verbo. Contraxerint. Est etiam delegato text. in l. si legationis tempore. ff. de iudic.

Sed & omnes, qui ius habent reuocandi domum ex prædictis causis, illo non possunt vti, quoties conueniantur pro contractibus celebratis, etiam ante causam illam, cuius ratione priuilegium datur, si extra patriam, & prouinciam suam contraxerint: quasi pro his Romæ, & in curia possint conueniri, nec habeant ius reuocandi domum extra quam ipsi contraxerunt, atque ideo nulla eis iniuria fiat: siquidem extra propriam prouinciam in locis contractus conueniri possent, si ibi essent inuenti, nec haberent ius reuocandi domum. text, est cælebris. in dicta. l. 2. §. item si extra, qui notandus est ad intellectum Regiæ legis. in versiculo. *Si estando ay vendiere.* vt idem sit, si ante causam huius priuilegij, & priusquam ex ea in curiam venerunt, contraxerint in curia, vel alibi extra eorum propriam prouinciam. Nam exceptis legatis cæteri non habent in hac specie ius reuocandi domum, hic est enim communis sensus omnium Doct. in dicta l. 2. §. omnes. & in dicto. §. item si extra, hunc siquidem intellectum tradit secundo loco. glos. quam ibi sequuntur Barto. Bald. Paul. de Castro. Et est communis opinio secundum Lancelot. Deci. ibi. idem tenet Maria. Socin. in dicto capitu. vltim. nume. 76. Igitur, si quis habens priuilegium reuocandi domum eadem causa priuilegij durante contraxerit extra propriam prouinciam, poterit pro hoc contractu in curia conueniri, nec habebit ius reuocandi domum. Hoc probatur, quia idem est pro contractibus ante causam priuilegij contuentis, ergo hoc ipsum seruabitur in his, qui contracti sunt tempore illius causæ, quæ ius alioqui reuocandi domum tribuit. Pro illis verò, quæ & hoc tempore intra prouinciam fecerit, habebit quis ius reuocandi domum. Quia solùm excipiuntur contractus in curia eo tempore celebrati, vel extra propriam proninciam, vel in eo loco, vbi quis conuenitur. Sicuti notatur. in d. §. omnes.

Legatus autem pro contractibus ab eo gestis, etiam Romæ ante legationem, non conuenitur Romæ, vt diximus, sed tantum pro contractibus ab eo Romæ tempore legationis celebratis, aut in Italia. l. cùm furiosus. §. vltim. ff. de iudic. Qui legationis causa, inquit Papin. Romam venit, ex qualibet causa fide iubere potest: cum priuilegio suo, cùm sit in Italia contractum, vti non potest. Hæc legis verba ideo libentius retuli, quòd glos. ibi communiter approbata, vt fatetur Alber. in dicta l. 2. §. omnes. teneat Legatum non habere ius reuocandi domum tantum in contractibus tempore legationis Romæ celebratis: pro his verò, quæ in Italia extra Romam contraxerit, habere eius ius reuocandi domum, etiam si tempore legationis contractum fecerit, quæ quidem interpretatio dura nimis est, & contraria Iurisconsultò. Qua ratione ipse opinor, veriorem esse opinionem Alberic. quam retulit glos. in dicto §. item si extra, vt tandem legatus tempore legationis, pro contractibus tunc ab eo Romæ, vel in Italia celebratis possit Romæ conueniri, nec habeat ius reuocandi: non tamen pro his, quæ extra Italiam, etiam extra propriam prouinciam tempore legationis, vel ante contraxerit. Hic enim, ni fallor, est planus, & apertissimus Iurisconsulti sensus.

Quòd verò diximus de legato, & alijs simile ius habentibus,
3 posse nempe eos in curia conueniri, si ibi contraxerint, † id obtinet, & est intelligendum, etiam si vt aduenæ contraxerint. glos. in dicto. §. legatis. verb. contraxerint. quem sequitur ibi Paul. Castr. glos. idem tenet. in l. hæres absens. §. proinde. verb. quotquot. ff. de iudic. quem ibi probarunt Barto. Alber. Paul. Fulgo. nume. 6. Lance. Deci. Curt. Iun. num. 9. notat Maria Socin. in dicto cap. vltim. de foro competen. nume. 76. ex ea ratione, quòd contrahens, vt aduena in eo loco, vbi alia ex causa, quam ratione contractus forum sortitur poterit ibi conueniri, si fuerit in eodem toco inuentus. glo. communiter recepta in cap. Romana §. nec etiam suffragancorum. de foro competen. in 6. propter duplex vinculum, quod in hoc casu datur, & contingit. Ideirco, quod módo notauimus satis iure probari videtur, & idem tenet Iacob. in dicto §. omnes. licèt Angel. in d. l. hæres absens. §. 1. contrarium probare velit sentiens legatum Romæ contrahentem, vt aduenam non posse Romæ, nec in curia conueniri, sed habere ius reuocandi domum. Ex quibus constat verus sensus Accursius. in d. verbo quotquot. voluit enim, quòd sicut legatus contrahens Romæ tempore legationis, etiam vt aduena, potest ibi conueniri, quia Roma commune est domicilium, nec habet ius reuocandi domum: ita & fortiori ratione quilibet non legatus, Romæ vt aduena contrahens ibi poterit conueniri, nec habebit ius reuocandi domum. Sic etenim sensum gl. explicarunt Lanc. Dec. & Cur. Iun. ibi. licet Bart. non satis percipiens, quid glo. voluerit, eius partem falsam esse dixerit.

Quid ergo, si ꝯractus sit factus in eo loco, vbi aliàs ꝙ rõne ꝯractus ipse ꝯhens non sortitur forũ, & tñ ꝯhit non vt aduena, sed habẽs pergulã, & armariũ, an possit vti priuilegio reuocãdi domũ, ne conueniatur in eo loco, vbi est ex causa necessaria, vel quasi

necessaria. Et Pau.Cast.in d.§.omnes,num.3.existimat,quòd in hoc casu habeat locum priuilegium renocandi domum. Idem sensit glo.in d.§.legatis,verbo.destinati.Notat & Iac. in d.§.omnes,licet glo.in verbo. contraxerint.sentire videatur contrarium, dum excludit ab examine causæ locum contractus ab aduena facti,cui non coheret aliud domicilij ius: quasi admittat locum contractus facti ab habente pergulam: mihi profecto multum arridet,ac placet Pau.opin.

His equidem libenter ipse adiecerim, posse pro contractibus celebratis eo tempore,quo causa priuilegij tractatur, non tantũ alios,sed & legatos in eo loco,vbi contraxerint conueniri, quãtis vt aduenę cõuentionem fecerint,& nulla alia ratione, quàm contractus, legati ibi forum sortiantur: modo nondum à loco contractus finita legatione discesserint.

Cæterum quo ad appellantem, cuius mentio fit in d.l.2.§.legatis,& quo ad legatum,& alios,† si agant in curia extra causam
4 appellationis,aliosque ad iudicium vocauerint, inquit Iurisconsultus,quòd cogentur,& alijs respondere, nec obtinebunt priuilegium renocandi domum,tex.in d.l.2.§.sed si agant. quem Accurs. ibi ita interpretatur, vt non tantum teneantur respondere his,aduersus quos egerint, sed omnibus. Sic enim inquit Iurisconsult.compelluntur se aduersus omnes defendere.quem intellectum ibidem sequuntur Alb.Ang.Pau.Fulg.& Iacob.à Sancto Georgio. Inn.& Maria.Soc.in d.cap. vlt.de foro competenti,nu. 75.ex quibus constat, hanc opinionem esse magis communem. Poterit tamen locus hic aliter intelligi, vt teneantur legati se defendere aduersus omnes contra quos ipsi egerint:ita quidẽ non tenebuntur omnibus respondere, sed his solùm aduersus quos ipsi egerint, quosque in iudicium vocauerint quemadmodum antiquiores quidam ab Accursio citati.in d.§.sed si agãt.respondsum illud intellexere,& præter eos Iacob.de Rauen.Butr. & Nicolaus,quorum meminit Alb.Gul.item de Cuneo,& Dyn.quos Pau.Cast.retulit, quorum opinio planè probatur Regia. l. in d.l. 4.titu.3.part.3.quæ erit apud nos omnino seruanda.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Miserabiles personæ possunt vocare quoslibet ad curiam Regis in prima causæ instantia, & an possint apud iudicem Ecclesiasticum eos conuenire.*
2 *Pupillus, & orphanus hoc priuilegium habent, vt possint reos ad curiam trahere quo ad primam cognitionem.*
3 *Pauperes idem ius habent,quod orphani,ac pupilli.*
4 *Pauperibus litigantibus,an sint publico stipendio dandi aduocati,& an teneatur quis gratis eis patrocinari.*
5 *Pauperi litiganti, an cogatur aduersarius dies litis expensas exhibere.*
6 *Intellectus.l.si instituta.§.de inoffi.ff.de inoffi.testam.*
7 *An sit cautio danda de restituendis alimentis, & expensis, quas reus dies coactus sit pauperi actori ministrare.*
8 *Filius pendente filiationis causa ex summaria cognitione percipit mandato iudicis à patre alimenta.*

De his, qui pro iure exigendo possunt alios ad curiam Regis vocare, quo ad primam causarum cognitionem.

CAPVT VI.

IVre quidem illud est constitutissimum, quòd nemo potest, etiam ad curiam Principis vocari pro lite examinanda in prima instantia: tametsi possit inuitus ad eam trahi per appellationem.l.nemo.C.de iurisdictione omnium iudicum. Anth. vt differentes iudices. §.1.Regia l.14.titu.2.lib.3.ord.Sunt nihilominus quidam, quibus licet in curiam Principis trahere, & vocare illos, à quibus in iudicio aliquid exigere velint, & aduersus quos actiones habeaat.Hoc enim statutum, & permissum est in multis casibus,quos vulgò dicimus *Casos de Corte*. Rei etenim extra proprium forum, & domicilium coguntur apud curiæ Regiæ iudices actoribus respondere,vbi actor sit pupillus,vidua,pauper:aut denique miserabilis persona.Hoc sanè in causis cinilibus;nam de
1 † criminalibus idem est,ac pluribus casibus permittitur. Probatur.in l.5.titu.3.partita 2.inquit enim lex. *O por pleyto que demandasse hauer fano, ò home pobre, muy cuytado contra algun poderoso, de que no pudiesse alcancer derecho, tambien por el fuero la tierra.* Apud Gallos idem seruari constat ex stylo Parlamenti.titu. de minoribus.notant Guid.Papæ quæst.466.& Rebuffus primo Tomo, in leges Regias.titu.de senten. prouisionalibus.glos. vlt.col4. Huic praxi,& sententiæ adstipulatur Cæsarum constitutio. in l. vnica. C.quando Imperator inter pupillum,& viduam. ad finem. Ita enim inquit constan. Augustus ad Andronicum. Quod si pupilli,vel viduæ, alijque fortunæ iniuria miserabiles iudicium nostræ serenitatis orauerint, præsertim cum alicuius potentiam perhorrescunt, cogantur eorum aduersarij examini nostro sui copiam facere. Hæc Imperator.Apud quem ipse adnotandum censeo dictionem,præsertim, ex qua deducitur intellectus ad legem Regiam:ibi,*contra algun poderoso*. Nam praxis idem admisit ac recepit, vbi miserabilis persona agit contra eum, qui non est ex his,qui potiores in iure dicuntur: tametsi regia Neapolitana constitutio lib.1.tit.37. exigat in hoc casu ab his miseris actoribus iusiurandum, quo asseuerent se timere aduersarij potentiã. Scribit ad hæc diuus Hieronymus in commentarijs ad Hieremiam super cap.22.regum officium proprium esse, facere iudicium, atque iustitiam, & liberare de manu calumniautium vi oppressos,& peregrinis,pupillisque,& viduis, qui facilius opprimuntur à potestatibus. præbere auxilium cap. regum cap. administratores.cap.Principes 23.quæst.5.His & illud conuenit,quod viduæ, & miserabiles personæ possunt reos laicos coram ecclesiastico iudice super rebus prophanis conuenire, vbi iudex secularis neglexerit eis iustitiam ministrare. cap. ex tenore. vbi omnes.de foro cõp.cap. significantibus vbi gl. de offic. deleg. notat Ioann.Lup.in cap. per vestras. de don. inter vir & vxor.2.notab. nu. 5. cùm hæ personæ quo ad protectionem pertineant etiam ad Ecclesiasticum iudicem.cap.1.& sequentibus.87.distin.

Imò, & in hoc tractatu solet adnotari, quod vbi quis sit miserabilis,simul& oppressus nempe per vim,vel alio modo re propria spoliatus,ita vt possit agere interdicto recuperandæ, poterit ad hoc coram ecclesiastico iudice agere,etiam aduersus laicum, & de re temporali, cùm ipsemet actor laicus sit,etiam non data negligentia iudicis secularis. Ad huius conclusionis probationẽ adducitur text.in cap.ex parte B.de foro comp.quo in loco sicuti constat exPano.& alijs,ita Doct. communi omnium consensu aduotarunt, & probare conati sunt. Idem Soc. in cap. licet ex suscepto. de foro compet. col. 3. Et Ioann.Staphilæus, de literis grat.& iustitiæ.fol.159.colum.2.Ego vero hanc sententiam non esse admittendam,opinor ex ratione text.in cap.Nouit. de iudic. nec enim Papa, nec iudex aliquis ecclesiasticus debet, nec potest cognoscere inter laicos, nec aduersus laicum reũ super re temporali, etiam ad petitionem miseri alicuius oppressi, & spoliati, nisi iudex secularis negligens fuerit in administratione iustitiæ. Nam summus Pontifex grauiter offenderet principes seculares, si minimè negligentibus ipsis eorum iurisdictionem occuparet. Nec quicquam vrget in contrarium text. in d.c.ex parte.B. Quia maxima inerat in eo casu suspicio negligentiæ in iudice seculari propter potentiam rei contenti,qui actorem spoliauerat. Tãdem, vt quid in hac quæstione sensero ingenuè profitear hoc certo scio, hanc communem canonistarum opinionem apud Regia Hispaniarum,& Galliæ prætoria risui equidem fore, tantum abest,vt ea in vsum,& praxim recepta fuerit. Sed & legem ipsam Regiam quo ad præsentem tractatum paulatim iuxta communem vsum,& iuris regulam interpretemur.

Primus igitur casus à lege Regia constituitur in pupillo,quem
2 orphanum appellat. Est enim Græca dictio † ab Hispanis vsurpata,& eum significat, qui caret patre. Vtitur hac dictione Imperator.in l.priuilegia. C. de Episco. & cler.tradit hanc significationem Lauren. Valla. lib. 4.elegant.cap. 33.distinguens orphanum à pupillo, quod pupillus sit,qui caret patre, est tamen in ca ætate,cui tutor datur. Apud Iurisconsultum. in l. pupillus. ff.de verb.sign. accipitur pupillus pro eo,qui cum impubes est definit in potestate esse,vel morte,vel emancipatione. Nos hac in parte pupillum intelligimus eum, qui simul sit patre orbatus, & minor, pupillaris quidem ætatis, quod notant Cyn. in l. orphanotrophos.ad fi. C.de Epis.& cler.Alb.in d.l.vnica.col.1.praxis verò hoc priuilegium recepit etiam in minore vigintiquinque annis,qui patre sit orbatus. Nam & Regia.l.14.tit.2.lib.3.l.1.titu.1. eod.lib.ord.l.20.titu.23.l.41.tit.18. & d.l.5.part.3.l.8.tit.5. lib.3.& l.1.tit.1.lib.4.Recopil.orphano simpliciter tribuit hoc priuilegiũ non distinguens eius ætatem, quæ tamen necessariò distinguenda est ad eos annos,in quibus alieno ductu, & consilio viuendũ est.Obtinet tamen hoc priuilegium in orphanis,& viduis,etiam diuitibus:secundum Azo. in summa.C.quando Imperator inter pupil.ad fin.sensit Inn.in d.cap.Ex parte.B.de foro compet. nu.4. Alberic.in d.l.vnica.num.1.Ioann. Lupi in c. per vestras.de don. inter virum & vxorem. 2.notab.num.12. de vidua in specie hoc notat Andr.Iser.in const. Neapolit.tit.de offic. magist.iustitiarij.

con-

constitutione statuimus, nu.6. licet quidam contrarium notare, & asseuerare conentur tenentes hoc priuilegium non dari his, qui diuites sint,ex Inn.in cap. significantibus. de offic. delega. & alijs,quos ibi citat Fesin.& Rebuffus in d.titu.de sententijs prouisionalibus,glos. vlt. colum. 2. Nam & horum opinio tunc obtinebit, cùm tractabitur, an his personis sit subueniendum expensis publicis ad litis prosequutionem; non enim his subuenitur,si diuites sint,vt explicat in specie ita hanc quæstionem intelligens Math.Afflict.lib.1.constitutionum Neapolit.titu.33.num. 4.post Iserniam ibi.

Leges autem præcitatę maximè conueniunt in priuilegijs his, qui concedendis sacris eloquijs. Cùm scriptum sit Exodi.22.Viduæ,& pupillo non nocebitis. Esaiæ c.1. Defendite viduam: iudicate pupillo,& Psalmo.9. Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor, & Psalmo.10. Oculi eius ad pauperem respiciũt, & Psalmo 40. Beatus est, qui intelligit super egenum, & pauperem.

Secundus subsequitur casus in eadem lege regia, *O home pobre*. Quia pauperes habent hoc ius, vt possint apud curiam reos
3 quoscunque appellare,† & ad primam causarum cognitionem conuenire. Idem probatur. in d.l.vnica.C. quando Imperator. & deducitur ex ratione textus.in d.cap.significãtibus, expressimque hoc ipsum constat ex legibus Regijs paulo ante citatis. Ad hunc verò effectum,vt quis citetur ad curiam de iure pauperi responsurus apud iudices regios, sufficit summaria quædam probatio paupertatis sicut minoris ætatis, & aliarum qualitatum, quarum ratione potest quis ad curiam vocari, etiam si ea probatio facta fuerit parte non citata, modo fiat ex mandato auditorum Regiæ curiæ.idem erit,vbi qui citationis literas impetrare vult affert è proprio municipio aliquam probationem summariam factam que ex iudicis inferioris mandato, modo in curia ex mandato auditorum à tabellione causæ vnus testis præter alios fuerit ad hoc examinatus.Ita enim vsus obtinuit, & decretum est à Carolo Cæsare Hispaniarum Rege apud Montisonẽ Aragoniæ Anno Domini M. D. X L I I. Idque decretum extat inter cancellariæ Granatensi ordinationes.fol.139.& l.2.titu.12. lib. 1. Recopilatio. Quòd si reus citatus negauerit hanc paupertatis qualitatem, ad probationem admittitur, vt causa quo ad primam cognitionem ad iudices inferiores remittatur, si proba tum fuerit,actorem non esse pauperem, nec minorem, nec viduam,nec orphanum.

Sed si quis in paupertatem,& miserum statum inciderit culpa
1 sua,luxu nempe,gula,ludo: aut denique ob crimen, scribit And. Iser.in d.constitutio.Nerpolit.nume.9.hunc non esse ad hoc priuilegium admittendum.Quia dicta lex vnica. C.quando Imper. de his tractat miseris, qui fortunæ iniuria in eam inciderint miseriam: quasi non sit idem in his, qui culpa propria in miserum statum peruenerint. Hanc opinionem Iserniæ sequuntur Math. Afflict.ibi num.28.& Rebuffus in leges Regias Tomo. 1.titu. de senten.prouisional.glo.vlt.colum.4.quibus multa adstipulantur, quæ glos.& alij tradiderunt in cap.quæ in Ecclesiarum, de const. maximè Felin. nume.67.& Deci. colum. pen. Ego verò contrariam sententiam potius probauerim, qua priuilegium hoc alteri non infert graue præiudicium:cùm in curia non tantum actori pauperi,sed & reo diuiti iustitia ministranda sit. Idcirco ex hoc priuilegio minimè aufertur alteri res propria,nec ius sibi ad rem aliquam quæsitum:qua ratione ex multis, quæ ipse scripsi lib.2. Variarum resolutionum cap.16.num.9.falsam esse censeo Iserniæ opinionem certò sciens eam nequaquam admittẽdam fore.Et ideo pauper habebit hoc priuilegium,etiam si in paupertatem culpa propria inciderit.Quæ quidem opinio erit temperanda ex his,quæ in d.cap.16.fuere tradita. Quòd si vidua maritum proprium occidisset, profectò non esset ad hoc priuilegium admittenda:cùm actus ille tendat directè in viduitatem.

Pauper autem dicitur iuxta communem huius regni vsum quo ad hoc priuilegium,qui non habet in bonis tria millia quadrantum,seu maraudinorum. Quod alibi opportunius tractauimus, dum huius temporis numismata veteribus conulimus. ¶Relinquendum tamen est arbitrio iudicis, quæ dicantur miserabiles personæ præter expressim in iure nominatas secundum Cyn.Alber.Bald.Barto.& Doct.in d.l.vnica.C.quando Imperat. Abb.& Doct.in d.cap.significan.Alber.in 1.parte statuto. quæst. 112.Rebuffum in d.glos. vltim.colum.4. quorum opinio communis est.

Eadem commiserationis causa æquissimum est, & fieri de-
4 bet,† quod pauperibus litigantibus dentur aduocati publici expensis. Id enim congruit Reipublicæ bene institutæ. glos.in l. 1.§.Ait prætor.in princip.ff.de postulan.cuius meminit scribens, ita apud Gallos fieri Nicolaus Boerius in decisio.323.hoc ipsum apud nos etiam seruatur in cancellarijs, & prætorijs Regijs, in quibus constituti sunt aduocati, & procuratores, qui publico stipendio accepto,gratis ipsis pauperibus patrocinentur: quemadmodum cautum est in pragmaticis Regum Catholicorum Fernandi, & Elisabeth. l. 40. & 41. & l. 16. & 24. titu. 16. libr. 2 Recopilat.Imò apud Gallos vbi non fuerit aduocatus pro pauperum patrocinio publicis expensis constitutus,si Rex cum paupere litigat, tenetur ei expensas litis soluere, secundum Boer. decisio.303. colum. 2. & decisio. 324. sed & generaliter quoties deficit aduocatus publico stipendio pauperi suffragaturus, cogendus à iudice erit aliquis aduocatus gratis pauperi patrocinari glos.Hostien.Abbas, Fel.& omnes in cap. 1.de offic.iud. Bald. in l.si furiosi.C.de nuptijs.Iaf.in §.omnes.versic.tripli.colum.pen. de actionib. Decius in cap. 1.de probationib.num. 46. glos. quæ in notario, ac tabellione loquitur. in l. tam dementis. C. de Episcopi. audi. Regia in aduocato lex. 6. titu. 6.parti.3. & de tabellionibus Pragmatica constitutio.l.56. notat Guido Papæ quæst. 561.textus optimus. in l.nulli. §. post vnus verò. C.de Episcopis. audien. Rebuffus Tomo primo, in leges Regias. titu. de senten prouisio. glos. vlt. colum. 5. quod si nollet aduocatus mandato iudicis pauperi gratis patrocinari, poterit iudex ad tempus arbitrarium ei interdicere officium aduocationis.l.prouidendum. ff. de postulan. vbi Bald. Roma. in singula. 259. Abb. in d. cap. 1.textus optimus.in l.1.§. cura carnis. ff. de officio præfect. vrba. l.moris.§.sunt autem.ff.de pœnis Regia. l.5.titu. 19. lib. 2. ordin. quæ statuit, hunc aduocatum interdicendum esse propter hanc culpam officio aduocationis per annum. Et hæc sanè rectè instituta sunt. Nam & in conscientię iudicio aduocatus reus est mortalis peccati, si nolit pauperi patrocinari, vbi propter extremam necessitatem litis æstimatio, & ea, quę pauper exigit in iudicio necessaria ei sunt ad se ipsum alendum, ne fame pereat, nec possit aliundè patrocinium ministrari: si verò hæc necessitas extrema non sit, iuxta huius necessitatis qualitatem erit culpa venialis: sicuti resoluit Thomas sic à Caietano intellectus in secunda secundę. quæst. 71.artic.1. imò, & grauis necessitas litigantis, ipsiusque aduocati possibilitas ad hoc obligant eundem sub reatu mortalis culpę, quod Sylvest. sentit verb. aduocatus. quæst.28.& explicat optimè Dominicus Soto lib.5.de iustitia,& re,quæst.8.art.1.

Est tamen in hac quæstione dubium, vtrum actori pauperi
5 cogatur reus dies expensas litis suppeditare:Etenim† Guido Papę.quæst.461.cuius modo meminimus tenet cogendum esse reũ diuitem actori pauperi litis expensas ministrare.ex l. vlt.§. quod si ei.C.de ord.cogn.sequitur Guid.Aymon Sauillianus. cõs. 164. in contrarium vrget text.in l.Imperatores.ff.de tutel,& ratio.distrah.Imperatores inquit Vlpianus, Seuerus, & Anto. rescripserunt in hęc verba:cum hoc ipsum quęratur, an aliquid tibi à tutoribus, vel curatoribus debeatur,non habet rationem postulatio tua, volentis in sumptum litis ab his tibi pecuniam submistrari nec oberit text. in d. ll. vlt. §. quod si ei. inibi siquidem traditur casus specialis, quoties per dominum agentem in causa seruitutis ablata fuere bona ab eo, qui erat in quasi possessione libertatis, & sancitum est, quòd si dominus illum in seruitutem vindicauerit, bona illa sint pendente lite seruo restituenda ita demum si prestiterit idoneos fideiussores de his bonis domino restituendis eo casu,quo à iudice seruus pronuncietur, quod si non poterit dare hos fideiussores, bona sequestro tradantur, ex eis tamen litis sumptus,& alimenta litiganti pro libertate debentur.Vnde apparet in hoc casu dari expensas, & alimenta litiganti pauperi ex bonis, quę ei ablata fuerunt, & quę presumebantur ipsius esse propria, quę ipse item possidebat, dubiusque propria authoritate fuerat spoliatus, & denique ipsi restituerentur,si fideiussores dedisset,& tamen non datis fideiussoribus non restituuntur propter status controuersiam. Ex hac verò decisione absurdum,ni fallor, est idem deducere ad bona, quę pauper actor nec possedit, nec eius esse presumuntur,nec restituenda ei forent pendente lite,etiam idoneis datis fideiussoribus,& quibus ab ipso reo non fuit spoliatus.Hanc responsionem, & intellectũ istum ad dictum.§.q si ei.colligo ex Bald.ibi. & Ioann. Lupi in c.per vestras.de don.inter virum,& vxorem.§.39.Quamobrem Boerius decis.303.col.2.asseuerat,se nusquam vidisse in praxi receptam fuisse predictam Guid. opinionem: idem ipse profiteor
6 † existimans nihilominus, eam seruandam fore, vbi perpensis statu litis, & causę, constaret aliqua non leuis presumptio pro iure actoris pauperis. Nec id temere opinor,imò iure ad verum esse ostendam ex his,quę statim examinare constituti.

Constat sanè iure ciuili, q si qs petat bona paterna sibi restitui, & agat querela testamenti inoffi.cogit reus dare huic actori pendente lite expensas litis, & alimenta rebus concurrentibus: quorũ primũ exigit,actorem hunc esse filiũ, vel nepotẽ testatoris:2m q sit actor pauper:tertiũ,q habeat primã sententiã pro se iã aduersus reũ latam.tex. celebris.in l. si instituta.§.de inofficio. ff. de inoffi.testam.quem ita intellexerit glo. Barto. Alb. Angel.

Pau.de Cast.& Fulg ibi. atque ideo hæc est communis opin. Idē notat Alc.de præsump.reg.3.præsumpt.9.num.9.

Quantum ad primum idem est dicendum in pronepote, & alio quouis descendente à testatore, cùm eadem sit vtrobique ratio secundum Rebuffum primo tomo, in leges regias. titu.de sententia prouisio.artic.1.glos.2.colum.2.qui idem probat in patre, & ascendentibus. Nam & his non minori iure legitima debetur quàm filijs. l.nam etsi parentibus. ff. de inoffic. test. Idem erit in vxore non tantum agente contra maritum, quod Ioann. Lupi tradit in d.cap.per vestras.§.39. ampliatione.8.ex his, quæ Inn.& alij notant.in cap.ex parte.de accusationib.Matth. Afflic. decis.10.Soc.cons.286.lib.2.Hostien.in summa.titu.de accusat.§. quis possit.vers.quis contingit. Apud quos in specie hoc ipsum explicatur, sed & idem erit in agente vxore,mortuo marito ad petitionem dotis, & donationis propter nuptias, quemadmodum colligitur ex traditis.in l.pen.ff.vt in posse.leg. per Bart. in l. si neget.ff.de lib.agnoscen.notant in specie ista Rebuffus,primo Tomo super leges Regias,titu.de sentea. prouisio.artic.3. glos.1. ac traditur in stylo Parlamenti Paris. titu. de minorib. col. 5.siue in titu.de prouisione.ad fin.quo in loco est adnotatum, secus esse in extraneis,& in his,qui aguut ad bona hereditaria fratris, sororis,alterius{ue} consanguinei ex transuersa linea: quasi in his locus non sit decisioni Iurisconsulti. in d.§.de offic. quod tunc obtinet, cùm agitur ad hæreditatem ex causa intestati: nam si ex testamento non raso,nec cancellato ageretur,posset fortassis admitti Iurisconsulti responsum ex ratione. l. vlt. C. de edict. diui Adr.tollen.sicuti Rebuffus censet in commentarijs ad leges Regias titu.de senten.prouisio. artic. 1.glos.2. ego vero quo ad litis expensas generaliter video à quibusdam probari, quod vbi actor pauper est, & litigat super bonis, quæ prætendit esse communia, vel ad se pertinere, & habet aliquam pro suo iure præsumptionem,ille sint ei ab aduersario ministrandæ, vt explicant Spec.tit.de inquisitione,§.vlt.vers.Porrò. Aretin.in cap. si qui testium.de testib.num.14. & Alciat. de præsumptionib.reg.3.præsumpe.9.num.9.atque iuxta hunc sensum posset obtinere, quod paulo ante ex Guidone adnotauimus. Tametsi extra casum Iurisconsulti.in d.§.de inoffi.nusquam ipse viderim hoc receptum fuisse. Nec audiuerim apud Hispaniarum Regia prætoria. Nec tamen negauerim, etiam quo ad alimenta maximam habere æquitatem,quod Iurisconsultus tradidit, non tantum in filijs,& nepotibus, sed in fratribus, aliisque successoribus ex testamento non raso,nec cancellato,vel abintestato, quoties ex aduerso nō negatur, bona illa, quæ petuntur, ad mortem vsque fuisse à defuncto possessa, vel eorum dominium habuisse illum donec mortem obierit,& præter hæc subest non leuis præsumptio pro iure agentis.Ipse memoria teneo, semel in hoc Granatensi prætorio, iudicium interloquutione coactum reum alimenta dare ad certam vsque quantitatem actori, qui fratris intestati hæreditatem petebat, quique nondum aliquam sententiam in eius fauorem obtinuerat.

Secundum,quod Doctores exigere videntur in d.§. de inoffi. ad hæc alimenta præstanda, vim habet à sententia prima, quā actor obtinuit. Nam licèt ab ea fuerit pronocatum,& ex ea causa suspensus sit effectus sententiæ, ita vt pro ea non præsumatur vrgenti præsumptione.l.1.ff.ad Turpillianum. cap.venientes. de iureiuran.Auth.de his,qui ingrediuntur. de appellationib.§.illud cap.cùm inter.de re iud.glo.fin l.Herennius.§.Caia. ff.de euictionib.tradūt Host.Ant.Anch.Car.& Doctores. in c.in pentia.de renun.Abb.Fel.latè num.31.& Dec.nu.32.in cap.quoniam contra.de probationib.Abb.in cap.tenor.num. 6. de re iud. Albert. Brunus in tract.de forma.fol.83.colum.2.Curt. cons.65.colum. 16.Alex.in cons. 164. lib.2. Gul. Chassador decis.vnica. de præsumptionib.Alciat. reg. 3.præsumptio. 9. & præsumptione. 22. Rursus Dec.in rub.de appellat. colum.4. & Augustinus Berous. in d. cap. quoniam contra. num.228. penes quos lata est examinatio,an pro sententia pendente appellatione præsumatur.item quæsit præsumptio pro illa, quæ iam transierit in rem iudicatam,quo ad ordinem processus, & quo ad eius iustitiam : nihilominus sententia adhuc appellatione pendente quandam habet præsumptionem iustitiæ,& rectitudinis. Quæ quidem præsumptio aliquot operatur effectus, quorum mentio fit in clem. vnica.de sequestr. poss. & fruct. & in d.§.de inoffic.cuius rat one controuertitur, an sit locus eidem responso ante primam sententiam,in primaque instantia. Et sanè quidam opinantur idem seruandum fore, vt denique alimenta illa sint actori pauperi subministranda, etiam si is nullam obtinuerit in causa sententiam, cùm & tunc subdit eadem æquitas, idemque ius modo aliqua non leuis pro iure agentis adsit præsumptio. Hæc enim est sententia Rotæ decisio.2. titu. de iudicijs.in antiquioribus, & Matthei Afflict. decisio. 11. qui refert, ita bis diffinitum fuisse in magno regni Neapolit. prætorio. Idem probat asseuerans, hoc ipsum in regno Franciæ seruari, Rebuffus in leges regias. in d.rub.de senten.prouisio.art.1.glos. 2.colum.2. idem quo ad expensas litis probare conantur Aret. & Alc. post Spec. quorum paulo ante mentionem fecimus. Non oberit huic opinioni, quam ipse quandoque vidi receptam fuisse in hoc Regio prætorio,text.in d.§.de inoffi.ideo etenim exigitur ibi sententia,quia filius fuerat tectamento patris exhæredatus, cui sicut non competit bonorū possessio,nec ex ea ius percipiendi alimenta.l.Carboniana, qui de inoffi. ff.de inoffi.test.ita nec cōpetit ius petendi ab aduersario alimenta, nec sumptus litis,donec habeat sententiā,ex qua etiam pendente lite deducatur,& oriatur præsumptio contra testamentum patris, quæ aliqua ex parte elidat præsumptionem illam iure veteri constantem pro patris testamento: siquidem olim filio à patre exhæredato, præsumptio quædam aderat pro iusta exhæredationis causa. Et ideo exhæredatus filius agens de inofficioso tenebatur probare testamentum inofficiosum, & sine causa fuisse exhæredatum. l. nam & is.§.1. vbi gl. communiter recepta. ff. de inoffi. test. hodie verò diuersa est huius rei causa: cum præsumptio maxima sit pro iure filij exhæredati aduersus patris exhæredantis testamentum: qua ratione, nisi hæres probauerit causam iustam exhæredationis, planè filius obtinebit: sicuti constat ex glo. in l.vlt.in prin. ff. quod met. causa,& Alc.reg.1.præsumpt.16. text.optimus in l. omnimodo. C.de inoffi.testam.& in Auth.vt cùm de appellatione cognoscitur. §.aliud quoque capitulum. Igitur his omnibus adamussim perpensis, minimè dubitare quisquam poterit : parum, aut profectò nihil vrgere authoritatem Iurisconsulti.in d.§. de inoffi.ad communis sententiæ probationem : imò dici non temerè potest, etiam ante vllam sententiam esse admittendum Iurisconsulti responsum.Qua in re oportet exactissimè obseruare vtriusque litigatoris iura,& præsumptiones, vt tandem alimenta dentur à reo actori quoties vrgentior est pro ipso actore præsumptio,quàm pro ipso reo,quòd si reo potius, quàm actori patrocinentur acta causæ, & præsumptiones, tunc planè non est reus cogendus alimenta,nec litis expensas actori exhibere.

Tertiò requiritur ad intellectum, & praxim huius cōclusionis,quòd actor sit pauper, ex his, quæ notantur.in l. extranco.ff. de vent in possess.mitten.per Bart. Alex. in cons 48.in 3.lib. Abb. & alios.in c.cùm haberes.de eo, qui duxit in matr. quam polluit per adulteri. atque ita hæc est communis conclusio tametsi Rebuffus in d.rub.de senten.prouisio.artic.1. glo. 2. scripserit. in Senatu Paris. quandoque seruatum fuisse, vt in casu d. §.de inoffi. etiā diuiti actori cogatur reus expensas litis,& alimēta exhibere.

Quartum his ipse addere minimè dubitabo id etenim receptissimum est, nempe dandam esse cautionem idoneam de restituendis his alimentis, & expensis† si actor ipse in causa succubuerit,aut accepto ferundis, vbi is victoriam obtinuerit. Quod poterit deduci ex. l.cùm autem.§.cùm redhibetur municipium. ibi.Quod tardius hominem ei restituit.ff.de ædilit.edict.vbi probatur emptorem debere omnino venditori restituere, si redhibitoria egerit non tantum fructus, sed & si quid à venditore cōsequtus est ex eo, quòd eo hominem venditum tardius tradiderit.Deinde ratio dictat,hoc ipsum agendum esse, vel ex eo,q pauperes non inuitentur ad temerè,& incaute agendum in iudicio, vt interim dum lis finitur obtineant expensas, & alimenta, quæ postea minimè sunt præ inopia reddituri, si contigerit, eos calumnia litigasse,& ideo vinci,quia ius eis defecerit. Ex contrario Massuerus in pract.tit.de possessorio.num.27.asserit, nec dandam esse hanc cautionem, nec actorem hunc, etiam si victus fuerit,teneri ad restitutionem eius quantitatis, quàm ex hac causa à reo habuerit, vel acceperit. Eandem opinionem probare conatur Boerius decis 324. col. 2. ex textu. in l. 1.§.interesse. ff.si mulier ventris nomi.in poss. missa calumniæ causa esse dicatur. quo in loco apparet mulierem ventris nomine missam in possessionem, & demum victam, non teneri ad restitutionem alimentorum, quę ventris nomine perceperit nisi per calumniam in possessionem venerit.Alij verò loci, qui ad hoc adducuntur, mihi admodum abesse videntur ab huius opinionis probatione,quinimò & textus.in d.§.interesse. speciale, quid statuit in fauorem ventris: cùm satius sit ali non alendum, quàm fame necare alendum : eum equidem qui omnino bona, & alimenta habiturus foret, si verè in ventre conceptus esset, & nasceretur, vt inquit Accursi. ibi authoritate textu. in l. 1. §.fed si certam.ff. de ventree in possessio.mit.l.vltim. C.de Carbon.edict. vbi glol. adducit,& notat textus.in d.§.interesse. idcirco priorem opinionem censeo iure veriorem esse, nec vsquam vidi contrariam admitti. Nam quotics hęc alimenta, aut litis sumptus inbetur reus actori exhibere, non aliter id decernitur, quam data idonea cautione de eis restituendis, si forte actor succubuerit in causa.

Solet tñ dubitari quænam quantitas sit diffinienda ad hæc alimenta,

alimēta,& litis sumptus,& dubio procul hoc est arbitrio iudicis relinquendū. Necenim certum, quid constitui potest pro omnibus negotijs.arg.l.1.ad fin.ff.de iure delibe.& eorum, quæ notantur. in capitulo de causis. de offic. delegat. atque ita receptum esse passim constat, & testatur Rebuffus in d. titu. de senten. prouisio. nume. 29. & 30. licet Massuerus in practi. titu. de possessorio.nume.27. Boerius in dicta decisione. 324. columna 2. & Stylus Parlamenti, titu. de prouisionibus ad finem. eiusque author scripserint, quartam partem rei, vel fructuum, & redituum eiusdem, super qua litigatur,dandam esse ad hęc alimenta,& litis expensas.l.antiqui.ff.si pars hæreditatis petatur.

Postremò in hac quæstione est omnino considerandum, 8 †quòd vbi quis asseuerat se esse alicuius filium, & ea ex causa petat alimenta, vel se illius filium pronunciari, iudex interim pendente lite, præmissa quadam summaria cognitione, an actor sit rei conuenti filius, compellet reum alimenta exhibere actori donec constet, non esse illius filium per diffinitiuam iudicis pronunciationem glossi quæ hunc sensum commodè patitur. in capitu. 2. qui filij sint legit. Bartol.in l. si neget. ff.de alend.liber.idem sentit glossi. in l. vltim. C. de alend. libe. & in l.si quis à libe.§. si vel parens. ff. de liber. agnoscendis. sufficiet autem vnus textus ad huius rei cognitionem summariam. Bartol.in extrauaganti. c.Ad reprimendum. verbo. summariæ, vel ipsius petentis iuramentum, aut fama filiationis. Regia. l.vltim. titu.19.partita 4. Nam & alimentorum causa pia est: quemadmodum præter alios trādunt.Alexan. in l. 1. numero 6. ff. solut. matrim.& Catellia. Cotta in memorabilibus, dictione. alimentorum. & sanè vbi hoc modo ex præsumpta, vel probata summariè filiatione alimenta pendente lite à parentibus filijs exhibentur mandato iudicis,non repetuntur postea, etiam si constiterit in plenaria cognitione, actorem filium non esse illius, quem vt verum parentem in iudicium vocauit, sicuti glossi. censent.in l.vltim. C. de carboni. edicto.authoritate text. in d.§. interesse sequunturque glossi.tam frequentius iuris ciuilis interpretes.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Vidua habet priuilegium vocandi ad curiam Regis eius aduersarios, modo honesta sit.*
2 *Fœmina virgo, quæ cœlibem vitam egit, an habeat priuilegium viduæ.*
3 *Ecclesia an habeat priuilegium vocandi quemcunque ad curiam Regis, quo ad primam causarum cognitionem.*
4 *Vidua, pupillus, & alij habentes fori priuilegium vtrum possint eo vti aduersus simile, & par ius habentes.*
5 *Vidua habet priuilegium declinandi forum proprij domicilij, & petendi, quod causa tractetur in curia Regis.*

De vidua priuilegium habente trahendi, & vocandi reum ad curiam Principis,quando eo vti possit.

CAPVT VII.

1 Viduam quod Paulo ante obiter explicuimus ius hoc,† & priuilegium habet, vt possit ad curiam Regis quos libuerit vocare quo ad primam causarum cognitionem, & in prima instantia: quemadmodum probatur. in l.vniça C. quid Imperator inter pupil. & vidu. l.44. titu.18.part.3.l.20.tit.23.eadem parti.l.1.tit.an hodie.l.1.titu.1.libr.4. Recopilla. & l.14. titu. 2.libr. 3. ordin. hodie. l. 8. titu. 3. libr. 4. Recopil. Idem constat ex his authoritatibus, quas in proximo capit. adduximus. Et verè tunc obtinet, cum vidua honestam agit vitam. Semper etenim dum res ista discutitur, statim tractatur, an vidua honesta sit,honestamque vitam agat, siquidem vidua priuilegia iure viduitatis concessa statim amittit,si luxuriosè, aut inhoneste viuat,sicuti passim traditur; & in hac specie huius priuilegij expressim hoc notant Andre.Isernia in constitutio.Neapolit.titu.de officio magistrorum. nume.6.Afflict.lib.1. constitutionum earundem titu. 33.num.4. & 5.Lucas de Penna.in l.3.col.2. C. de priuileg. scholar. lib. 12. Felin.in cap.significantibus.col. pen. de offi. deleg. text. optimus in l.is.solis.vbi Bald.& Sal.C. de reuo. donat. Auth. eisdem pœnis.C.de secund.nuptijs. quo.in loco Ioann. à Garronibus num. 20.multa hac in re tradit. Quibus & illa ferè similis est quæst. an vidua propter stuprum, dotem & alia perdat, quæ iure, ac titu. matrimonij pristini obtinuit, & obtinuisset si castam egisset vitam : quam equidem quæstionem ipse olim examinaui in Epitome ad quartum decretalium.2.part.cap.7.§.6.num.10.

Sæpè tamen contingit dubium illud quo quæritur in ea fœmina,quæ cœlibem vitam agit,nec vsquam virum habuit, nec 3 de nuptijs tractat, etsi maior sit, †habeat hoc ipsum priuilegiū. Accursius etenim.in l.malum.verb.viduam. ff.de verb.sign. adeo dubius est, vt nec certam sententiam elegerit. scribit tamen Iurisconsultus. in d. l. malum. viduam etiam dici eam, quæ cœlibem vitam egit,nec vsquam virum habuit: ex eo dicta, quòd sit sine duitate,vt vacors, vasanus.Quamobrem quidam existimant.idem in hac,quod in vera vidua dicendum esse, huiusque opinionis sunt Azo in summa.C.quando Imperat. iure pupil.& vidu.vbi eandem opinionem probat Cyn. Oldra. Albe. Bart. & Fulgo.Ioann.Lupi.in cap.per vestras,de don. inter vir. & vxo.2 notab.nu.12.Guid.Papæ decis.566.Andr.Isern. in const.Neapol. titu.de officio magistri iustitiarij in constitutione, Statuimus.nu.. 10.& Math.Afflict.ibi lib.1.tit.37.nu.29. Rebuff.in leges regias.1. Tomo.tract.de sent.prouisio.art.3.glo.vlt. col. 2. est & hæc opinio communis,vt testatur Fulgo.in d.l.vnica.contrariam tamen sententiam mihi videtur eligere glo.in d.l.vnica. dum hanc vltimo.loco ponit, quam sequitur ibi Franc. Accursi. Quibus suffragatur textus ex diuo Hieronymo in epistola ad Fabiolam de veste Sacerdotali in cap.dua.34.distin.vidua enim, inquit,est,cuius maritus mortuus est.Huc etiam pertinet, quod ex propria significatione, & stricta vidua dicitur ea, cuius maritus mortuus est,non ea, quæ nusquam virum habuit, siquidem Iurisconsulti responsum in d.l.malum. ex lata significatione procedit, vt placet Soc.in cap.ex tenore. de foro competen. num. 16.Felin. in d. c.significantibus.de offic.deleg.num. 8.& Alciat. in d. l. malum. Hæc verò lata significatio non est admittenda in hac quidem specie, & in hoc casu, vbi agimus de priuilegio aduersus iuris communis regulas exorbitanti. Deinde communis vsus loquendi,qui maximam in his rebus authoritatem habet. l.liberorum. §. quod tamen Cassius. ff. de legat. 3. viduam illam appellat,quæ maritum habuit, & amisit, non autem eam, quæ cœlibem vitam egit,glos.in d.l. malum. Abb. in d.cap.ex tenore, ad finem. Quibus sanè rationibus ipse adducor, vt existimem,hoc priuilegium,cuius mentio fit.in d.l.vnica.his tantum viduis concessum esse,quæ maritum habuere, non his, quæ cœlibem egere vitam. Huic sententiæ non obierit text.in d.l.malum. Nam præter aliam responsionem,quam ex Socin.item & eam,quam ex Panorm. adduximus, apparet, Iurisconsulti responsum potius pertinere ad quandam vocis similitudinem, & analogiam, quam ad veram dilectionis etimologiam. Quod Alciat. argutè ostendit ea ratione, quia vidua habet illud, vi, breue. Ouid. 1. Fatorum.

Sustinet in vidua tristia signa domi.

Sed si vidua dicta composita fuisset à va, & duitate, deberet longo accentu produci prima syllaba cùm ea longa sit in vacordæ,& vesanus.Obstat etiam Iurisconsulto, vt illa non sit vera etymologia, q̄ vidua dicitur ab iduo, iduas, verbo antiquo, quod diuidere,separare,& priuare significat, inde idus appellant diem diuidentem mensem.Hinc Horatius lib.4.carminum.Ode vndecima ad Phyllidem,inquit.

Idus tibi sunt agendæ.
Quidquid mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Vidua igitur dicitur quasi à viro separata, eo priuata, seu orbata marito,authore Macrobio lib.1 Saturnalium.cap.15. Hoc ipsum norant Hugutio Ioann.de Fantucis, & Archid. in d.cap. vidua,atque hinc deducitur viduare verbum pro priuare, & orbare Virgilius.8.Aeneidos.

Tot ferro fœna dedisset,
Fœmera tam multis viduasset ciuibus vrbem.

Quo in loco,inquit Seruius, Propriè viduasset, dixit, quia vrbs est generis fœminini: tametsi & verbum idem masculis aptari soleat. sic & Homer. lib.9. odyss.insultans, quæ hominibus carebat,*andrōn chirēyein* dixit,quasi vidua esset,hominibusque,& habitatoribus priuata. Eadem locutione vsus est Plutarchus in Magno Pompeio. Et Herodotus in Erato. *Argos dè andrōn èchirōthi* quamuis vulgò illic legatur *èxerthrōthi*.

Cæterum,Quia Cyn.Alber.& Bart.in d.l.vnica. existimarunt, arbitrio iudicis relinqui,quæ personæ miseræ,aut miserabiles dicantur, vt his hoc priuilegium conueniat, fortassis communis sententia tunc obtinebit, vbi aliqua fœmina iam grauis ætate, honesta quidem & quę vitam cœlibem à iuuentute castissimè duxerit,præsertim vbi ex hoc nō imminerer grauissimum præiudicium illi, qui ad iudices curię vocatur actioni propositę responsurus, atque ita iuxta hanc opinionem semel vidi hoc in Granatensi prętorio pronunciatum fuisse, cùm quædam honesta fœmina, maior quinquagenaria, quę nusquam maritum habuit, huius ciuitatis incola petisset apud curię iudices regios quo ad primam causę cognitionem quendam vocari,

vt actioni ab ea deductę in iudicium responderet.

Est & in hoc eodem tractatu obseruandũ,hoc priuilegiũ cõcedi.etiã fœminis.quę maritũ habent,si is sit eis inutilis: nẽpe qa esset captus ab hostibus, exul vel damnatus ad triremes regias, quod in specie tenent Felin.in d.cap.significantibus. de offi. delega.num.8.& Rebuff.in d.glo.vlt.2.colum.Nam & Accur. in l.vlt. C.ad leg.Faui.de Plagiar.asseuerat, viduam dici eam, quæ maritum habet inutilem: cuius glos. maxima cum laude meminere Ias.in l.vlt.ff.de offi.eius, cui est mandat. iurisd. Bald. in d. cap. significantibus.col.1.Alciat. in cap. 1. de præscriptionibus.4.notab.l.vbi est text.ad hoc,& in cap.inter corporalia.de transla. Episcopi iuncta glo.verbo.inutilem, latè Castellia. Cota in memorabilibus,dictione,vidua.

Habent præterea viduæ aliud priuilegium,quo pupilli,& similes personæ etiam vtuntur, vt non teneantur extra proprij domicilij forum apud curię iudices regios cuiquam agenti respondere,cuiuscunque priuilegij ratione,quod traditur. in d. l. vnica. C. quando imperat. inter pupil. & vid. & est hoc priuilegium distinctum ab altero,cuius hactenus mentionem fecimus: quemadmodum eleganter distinguit Regia.l.41.titu.19.part.3.& Doc. in d.l.vnica. Math. Afflict.in dictis constitutionibus, rub.37.libr. 1.num.14.

Verùm de Ecclesia dubitatur, an habeat hoc priuilegium, quo possit reum laicum apud curiæ iudices regios conuenire extra proprium domicilium? quam quæstionem tradidere Andr. Isernia in dicta constitutione Neapolit. statuimus. num. 3. & ibi Math. Afflict.num.16.dicentes,in regno Neapolit.decisum hoc olim fuisse, & decretum à rege Roberto filio Caroli Secundi,
3 cùm esset is sui patris vicarius. Qua ratione † in ea Republica Ecclesia habebit priuilegium istud,quod vidua, & pupillus habent, tametsi iure communi non possit hoc probari, quia dicta lex vnica.C. quando impera. non loquitur, nec tractat de Ecclesia: nec censetur Ecclesia miserabilis persona: licet vbi Ecclesia fuerit propria re priuata authoritate expoliata, possit expoliatorẽ, etiam laicum coram quo maluerit iudice ecclesiastico, vel seculari conuenire.Ioann.Andr.& Doct.in cap. cum sit generale. de foro competenti.Alexan.in cons.103.ad fin.lib.5.qui fatetur,hãc opinionem esse communem. Idem asserit Ioann. Imo. in cap.si clericus. de foro competen. vbi hoc ipsum omnes Canonistæ frequentissimo suffragio admiserunt. Idcirco Ecclesia poterit eligere iudicem Ecclesiasticum,vel secularem,cùm agere velit contra laicum pro re,quæ per dolum, aut violentiam ei fuerit ablata.Et tamen hi Doctores nec tractant,nec asseuerant, in hac specie laicum posse ab Ecclesia conueniri apud curiæ regiæ iudices extra proprij domicilij forum. At in hoc Castellæ regno receptum esse,posse quo ad primam causarum cognitionem laicum vocari ad curiæ regiæ tribunal ab Ecclesia,si ea sit monasterium ex quatuor ordinibus mendicantibus: scilicet, Sancti Francisci, Diui Augustini,Sancti Dominici, & Carmelitarum. vel sit monasterium monialium cuiuscunque ordinis, & instituti, aut pauperum hospitale, etiam si Ecclesiæ istæ diuites sint, & pingues,ac opulentum patrimonium habeant. Hoc etenim vsu iam diu ita obtinuit ex pragmatica constitutione regum Catholicorũ Ferdinandi,& Elisabeth.l. 56.quæ prohibet, tabelliones, notarios,& alios fori officiales ab his exigere laboris salarium, aut stipendium. Quamobrem videntur Ecclesiæ istæ similes censeri pauperibus,& his,quibus priuilegium d.l.vnicæ.competit. Idem erit in Ecclesia,quæ vniuersitatem, & collegium constituit, tandem quæcunque Ecclesia hoc ius habere videtur iuxta praxim iam diu probatam: tametsi præter Monialium quarumcunque, & monachorum mendicantium monasteria,cæteræ Ecclesię pauperes minimè censeantur quo ad immunitatem soluendi laboris stipendia publicis curiæ officialibus.Habuit verò quælibet Ecclesia ex vsu Forensi hoc priuilegium d.l.vnicæ.quia minoribus, & pupillis, quorum res sub tutorum arbitrio sint similis censeatur à iure, cap. 1. de in integrum restit. quo in loco latius hæc similitudo disputatur,& rursus in cap.Auditis.eod.tit.

His accedit, quod licèt iure regio sit à iudicibus ad diffinitiuã sententiam, causarum examinatio expedienda ordine quodam in albo iudiciario descripto, quòd quidem album tabulam vulgò dicimus: sicuti pragmatica Regum Catholicorum. 40. statutum est, & deinde edicto, ac decreto Augustæ Elisabeth Carolo Cæsare absente Anno M.D.XXXVI. ex visitatione Petri Paschieci nunc Cardinalis Seguntini, quod & Philippus Hispaniarum Princeps Caroli patris vicaria vsus potestate iterum sanxit: quemadmodum inter Granatensis curiæ ordinationes extat typis excusum.fol.119.& fol. 164. tamen causæ pauperum, Ecclesiarum his similium,& miserabilium personarum prius sunt diffiniendæ,ac examinandæ, non habita ratione tabulæ: nec huius albi, in quod referendæ non sunt, ex ratione glos. in cap. in primis.2.quæst.1. notat eleganter Rebuffus in commentarijs ad leges regias titu.de sententia prouisional.articul.3.glos.vlt.colum. 4. Deducitur etiam ex notatis per Romanum. in l. si verò. §. de viro.ff.sol.matr.Fallentia.25. Quibus suffragatur, & aliud Caroli Cæsaris edictum,Anno M.D.XXVI. Quod decreuit,causas pauperum,& miserabilium personarum breuiter, ac semota dilatione diffiniendas esse. Extat verò hoc decretum Granatæ typis excussum inter eius pretorij ordinationes. Tandem vsu obtantum est, vt die Sabbati cuiuslibet hebdomadæ causæ pauperum,& monasteriorum,quæ pauperibus æquiparantur,omnino examinentur ad earum expeditam diffinitionem.

Hoc tamen priuilegium, quòd pauperes, & his similes obtinent,minimè admittendum erit in causis,quarum ęstimatio minor sit sex mille quadrantibus,quos ipse marauedinos æreos huius temporis interpretor. Nam pauperes non poterunt ad curiam trahere.nec vocare pro his causis aliquem inuitum.Sic etenim Carolus Rex, & Cæsar inuictissimus statuit in Madritio totius regni conuentu, Anno M.D.XXXIIII. l.130.Hodie.l.8.titu. 18.lib.4.Recopilationis.

Est & in hoc tractatu elegans quæstio, an vidua, pauper, pu-
4 pillus, & his similes personæ possint ad curiam Regiam † quo ad primam causarum audientiam, & cognitionem vocare aliquem ex his, qui simile priuilegium habent. Et sanè videbitur quibusdam,hoc non esse permittendum ex eo,quòd pariter priuilegiatus non potest vti priuilegio suo contra habentem par priuilegium. l. sed & milites. ff.de excusa.tutor. l. verum. §. item quæritur.ff.de minoribus.text.in Auth.de Sanctissimis Episcopis. §.sed & hæc præsenti.collat.9. tradidere latè Bart. in Auth. quas actiones.num.3.C.de Sacrosanctis Ecclesijs,& ibi Ias. Idem Ias. in §.rursus.de actionib.num.56. Abb.in cap. auditis colum.2.de in integrum restitutione. Idem Abb.Fel.Dec.num.51. & Augustinus Berous num. 451. in cap. in præsentia. de probationibus Hippolyt.singu.99.Alberic.in l.vlt.vbi est text.elegans. ff. ex quibus caus. maior. ipse idem explicui de præscriptione Ecclesiæ contra aliam Ecclesiam in regu.Possessor.de reg.iur.in 6.2. Relectionis part.§.2.num.4.

Præsertim hoc ipsum constat,quia vterque tam actor,quàm reus habet priuilegium idem,non in genere, sed in specie in hac causa: nempe,quòd non possit extrahi à proprij domicilij foro, & possit ipse quemcunque ad curiam regiam vocare,vt constat. Est verè communiter receptum, non posse quem vti priuilegio proprio aduersus par priuilegium habentem, vbi vtrùnque priuilegium concurrit in eadem causa speciale. igitur probatur, quòd ab initio constituimus.

Rursus idem constat, quia vtrunque driuilegium procedit ab eadem causa: nempe miserationis, & ideo non est locus huic actoris priuilegio contra reum par priuilegium habentem. Iuxta communem omnium resolutionem, quam probat text. optimus in c.cum causam.de præbend.vbi Panor.

Sed quo melius quæstio ista intelligi valeat, & discuti, constituam separatim aliquot casus, qui possunt contingere, atque in his adijciam, quid iure ipse responderem, & item quid viderim quandoque seruari.

Primus etenim casus constituitur in pupillo, qui in iudicium ad curiam Regis quo ad primam causæ cognitionem proprio suffultus priuilegio vocat pauperem, viduam, vel miserabilem personam.Et planè Mathę. Afflict.in constit.Neapolit.lib.1. rub. 36.nume.35.respondet, hoc fieri posse, nec à reo hoc forum regium rectè declinari. Quia causa ætatis, quæ naturalis est, debet præferri causæ accidentali, quæ constat ex paupertate, vel viduitate.l. qui habet.ff.de tuiel. vbi Bald.teste Afflictio hoc ipsum notat in specie. Ego vero apud Bald. legi, ætatis causam esse naturalem, ac denique præferendam causæ paupertatis, quæ accidentalis est: & tamen Bald. non tractat quæstionem istam, & loquitur vbi vtraque causa in eadem contingit persona. Idcirco non rectè inducitur Bald. authoritas ad causam quo de præiudicio alterius agitur, alterius inquam par priuilegium habentis. Denique falsam esse censeo Afflicti opinionem, quæ tamen posset inde rationem habere, quod habens priuilegium in specie vti potest priuilegio aduersus par priuilegium habentem ex eadem causa speciale, vbi prioris priuilegij ratio maior est,aut fortior l.verum. §.vltim.ff.de minoribus, & ibi Bald. Barto. in d. Authen. quas actiones. explicat eleganter Dec.in d.cap. in pręsentia, nume. 51. plura ad hoc allegans. nos vero arbitramur,in hac puestione, quam tractamus, non posse admitti hanc argumentationem,quia non sit maior,nec fortior ratio eius priuilegij,quod datur pupillo, quàm eius, quòd datur viduis,& pauperibus. Et præterea multis rationibus conabimur hanc tollere in hac parte argumentationem.

Primò,quia Barto. Bald. & aliorum conclusio procedit quando priuilegium vtrunque est diuersæ speciei: in hoc etenim casu Doctores loquuntur:nos vero agimus de duobus priuilegijs,

quę

quæ eiusdem speciei sunt:scilicet, circa forum, & ab eadem causa procedunt saltem generali nempe à commiseratione. licet eorumquodlibet procedat à diuersa commiserationis causa.

Secundò,quia vterque hac in parte tam actor,quàm reus agit de damno vitando: reus inquam ne cogatur extra proprium domicilium litigare.Atque ideo cessat ratio communis, quæ in d.l.verum.§.pen.admittit priuilegium contra priuilegium, ex eo quod actor agit de damno vitando, reus verò de lucro captando: quasi in hac quæstione à contrario argumẽtemur, cùm reus ipse itidem, vt actor agat de damno vitando.

Tertiò constat, non esse maiorem miserationis causam in pupillo,qui forsan diues est,quàm in paupere, aut vidua,quæ tutorem nullum habet,qui eius res tuetur: quem tamẽ minor pupillus habet:cuius causa ideo tutior est, quòd fideiussores regulariter dentur, qui promittunt, rem pupilli saluam fore. Igitur non est maior,imò minor in pupillo priuilegij causa.

Quartò, si res ista ad contentionem deducatur, dixeritq; pupillus actor, se posse vti priuilegio contra habentem par priuilegium: rursus & reus pauper dicet, se velle vti contra pupillum proprio priuilegio,quod in hoc habet, vt inuitus non conueniatur extra proprium domicilij forum.

Quintò, esset equidem inutile priuilegium, quòd habẽt miserabiles personæ ne possint inuitæ vocari ad iudicium extra proprij domicilij forum, si habens par priuilegium posset eas vocare ad curiam Regis. Quòd manifestè constat,cùm quilibet iure communi non posset extra proprium domicilium citari ad curiam Regis,nisi ab his, qui habent hoc priuilegium vocãdi reos ad Regis curiam,vt patet.Igitur vt aliquid operetur priuilegium datum miserabilibus personis oportet, quòd id intelligatur etiã ad petitionem aliorum simile habentium priuilegium.

Sextò idem probatur, quia priuilegium actoris deuiat a iure communi, & eius regulis: priuilegium autem rei,iure communi conuenit:siquidem reus in proprio eius foro, & domicilio conueniendus est, actorque sequi debet forum rei iuxta iura vulgaria. Sed inter paria habentes priuilegia, præfertur is, qui habet priuilegium iuri communi conueniens, aut saltem magis consonum regulis iuris,notant Bald.in l.si quis in grati.§.vlt. & in l. seq.incipiẽti,qui posthumos.ff.ad Syllan.Arc.cõs. 83.col.4.Dec. in d.cap.in præsentia,de probat.nu.51. ergo reus miserabilis persona habens priuilegium, quòd non possit extra proprium domicilium conueniri, cùm hoc sit iuri communi magis consonum, præferendus erit actori habenti priuilegium contrarium regulæ iuris cõmunis,vt possit quenlibet ad curiã Regis vocare.

Septimò hæc eadem opinio deducitur ex praxi, & vsu, qui diu apud Hispanos obtinuit in expediendis literis regijs in fauorem viduarum, quæ Regem ipsum, ipsiusque summos iudices elegerunt ad cognitionem, & decisionem propriarum causarũ.
5 Dantur etenim literæ † Regiæ ad inferiores iudices, quibus eis interdicitur cognitio causarum huiusmodi, & litium, quæ propriæ viduarum sunt,ipsis viduis inuitis, & declinantibus inferius tribunal, ac postulantibus earum causam ad curiam Regem remitti. Quæ quidem literæ solis viduis dantur, non alijs miserabilibus personis, tametsi lex vnica. C. quando Imperator inter pupil.& viduam, ac leges Regiæ pari ratione, & iure de omnibus tractauerint. Denique in hisce legibus agitur de priuilegio miserabilium personarum, vbi ipsæ personæ agere velint: at si conueniantur, & vocentur ab alijs ad iudicium coram iudice inferiori, quòd possint declinare hoc forum, & petere, vt apud iudices curiæ,causæ examinentur:non cauetur. in d. l.vnica, nec in dictis legibus Regijs, si rectè intelligatur Cæsarea responsio, dum inquit,iudicium nostræ serenitatis orauerint. Et tamen gl. inibi vult, quod possint hæ personæ iudices ordinarij forum intra proprium domicilium declinare,& petere,quod apud curiæ Regiæ iudices conueniantur. Sic enim visum est Accursio ibi verb.Perhorrescunt. Quo in loco scribit Cyn. Secundam illius constitutionis partem tractare casum,& speciem, in qua solùm agatur, & versetur dubium, vbi persona miserabilis agere vult, non vbi ipsa in iudicium vocatur actori responsura. idem illic sensit glos. verbo. pupilli. Nihilominus literæ prædictæ decernuntur in viduarum fauorem exceptis expressim quinque casibus.Quorum primus est, vbi vidua velit hoc priuilegio, aut hisce literis vti contra viduam aliam, minorem, & orphanum. Idem ipse censerem, quoties vellet his literis vti contra pauperem,aliamue miserabilem personam. Secundus,in causis, quæ nondum habent æstimationem sex mille marauedinorum.Tertius vbi causa fuerit cœpta coram iudice inferiori per litis contestationem absque fori præscriptione, & exceptione declinatoria tribunalis inferioris. Quartus,si causa criminalis sit.Quintus vbi actum fuerit de redditibus Regijs à vidua exigendis. Nã in hisce casibus non licet ei viduæ,quæ vocata fuerit ad iudicem inferiorem,eius tribunal declinare. Ecce quòd primus casus manifeste ostendit vsum, & praxim huius opinionis quam modo aduersus Matth.de Afflict.probamus.

Octauò hanc interpretationem, & intellectum ad l. vnicam absque vlla distinctione miserabilium personarum tenent And. Isern.in consuetud.Neapolit.Statuimus.rub.de offic.magistri iustitiarij.num.4.& sequen.ipsemet Afflict.in d.libr.1.constit. Neapolit.rubr.37,nume.19.& rursus,nume.21.Idem in decisio. Neapolit.257.Sensere Ioann. Andr. Domin. Anchar. & Francus. in cap.1.§.& id ipsum,de priuileg. in 6. optimè Lucas de Penna.in l.ne ad diuersa. C. de silentiar. libr. 12. post Iacob. à Bello visu, quem ad hoc expressim citat.

Secundus tandem casus contingere poterit, quando vidua agens cõtra pupillum,pauperem,vel aliam viduam vult vti hoc priuilegio d. l. vnicæ,& planè non poterit eo vti, quod ex prænotatis sit satis manifestum, & notant Andr.Isern. Matthæ. Afflict.Lucas de Penna,& Iacob.paulo ante adducti.

Tertius erit casus,vbi pauper agit contra viduam, pupillum, vel Ecclesiam pauperem, velitque eos ad Regis curiam vocare prætermisso iudice ordinario domicilij. Et profectò eisdem rationibus,& authoritatibus Isern.Matthæus de Afflict.& aliorum non poterit hoc vti priuilegio.

Quartus casus facillimè ex his deciditur, vbi pupillus agit cõtra pupillum: non enim poterit actor reum trahere ad curiam extra proprium domicilium: sicuti apparet ex prædictis, & notant Lucas de Penna; Iacob. à Bello visu, quorum paulo ante meminimus.

Quintus deducitur ab huius controuersiæ rationibus casus, quoties aliqua miserabilis persona: nempe, vidua, pupillus,vel pauper vocauerit in iudicium apud iudicem ordinarium ipsius domicilij rei conuenti, alium pupillum viduam, vel pauperem: ipse vero reus declinet iurisdictionem illius iudicis, ac petat causam deferri ad curiam Regis.Et sanè res est, vt mihi videtur, expedita, quòd non sit admittenda isthæc exceptio fori declinatoria, quia reus est in malitia, & actor æquè priuilegiatus elegit forum secundum ius commune semoto quolibet priuilegio,& ideo præferendus sit. Sic etenim visum est Iacob.Lucę de Penna,Iserniæ, Afflicto, & alijs modo præcitatis. Nec poterit congruè exemplum aliquod huic casui aptari,nisi in viduis, quæ habent ex literis Regijs ius declinandi proprium forum, & proprij domicilij tribunal, quemadmodum in primo casu latè tradidimus.

Sextò, deinde poterit contingere, quòd in eo loco vbi est curia Regis, eiusque auditorium, pupillus, vidua, vel pauper ad iudicium iudicis ordinarij, & inferioris vocatus nolit hoc tribunal declinare, & tamen vocatus ad curiæ iudices ad petitionẽ actoris petat obnixè, causam ad ordinarium eius loci forum deferri. In hoc equidem casu poterit reus vti proprio priuilegio, secundum Isern.num.14.& Afflict. num.34.in constit. Neapolita. rub.37.quibus suffragatur,quòd licèt alioqui,vbi reus habet plures iudices ex iure communi, electio sit actoris, vt nos adnotauimus lib.1.Variarum resolutionum,cap.18. nu. 6. attamen vbi reus habet plures iudices ex priuilegio, ipsiusmet rei est electio, non actoris, authore Bald.in l.cùm clericis. C.de Episcopis, & clericis,quem sequuntur Afflict.in d.rubr.37.num.18. & Bartol. Socin.consil.94.col.2.lib.3.

Septimò,vbi quis habens priuilegium d. l. vnicæ, vocaret ad curiam Regis eum, qui non haberet priuilegium declinandi curiam,nec petendi remitti causam ad proprium domicilium, tametsi habeat is priuilegium vocandi aduersarios ad curiam. Nam si reus hic velit obtinere, quod causa ad iudicem proprij tribunalis,& domicilij remittatur, profectò ex prænotatis constat, non esse hanc causam deferendam ad iudicem inferiorem, sed eam in curia examinandam esse: cùm hic reus non habeat ex priuilegio duos,aut plures iudices,imò tantum vnum: actor verò habeat priuilegium eligendi iudicem, quem, vt opinor, reus minimè poterit fori præscriptione dececlinare. Exemplũ autem huius casus non potest commodè constitui in his, qui nominantnr.in d.l.vnica. Quibus competit ius declinãdi quodcunque tribunal extra proprij domicilij forum, etiam curiæ Regiæ iudicis. Idcirco erit perquirenda persona,quæ huius conclusionis exemplo possit subseruire, ex his, qui agentes possint ad Regis curiam reos vocare, & hac ratione habeant ex priuilegio plures iudices: præcisè tamen valeant apud Regem, vel in proprio domicilio ab actoris, vt rei conueniri, & ideo dicantur vnum tantum iudicem habere quando ab alijs ad iudicium vocantur: quippe qui non habeant iudicum electionem, id vero fortassis statim constabit.

Octauò. Si alicuius castri,villæ, vel ciuitatis cõmunitas actionem aliquam in iudicium deduxerit aduersus eius dominum, & apud curiæ Regis iudices, atque ipse Dominus iure or-

 phaui,

phani,& minoris,aut iure, viduitatis,similue causa velit declinare Regiæ curiæ iudicium, quo ad primam causarum cognitionem, & petat causam remitti ad forum domicilij. profectò is non obtinebit,vel ex eo,quod tribunal proprij domicilij sit manifestè suspectũ in causa ipsius, cuius propria est, quę inibi exercentur iurisdictio.Igitur in hac specie nec vidua,nec minor, & orphanus poterunt vti priuilegio, quo alioqui possent etiam apud curiæ iudices conuenti petere, causam ipsam quo ad primam cognitionem ad proprij domicilij iudices deferri. Ipsa verò cõmunitas ab ipso domino eiusdem agente, ad curiam Regis vocata,etiam si dominus maior ætate sit, non poterit hoc declinare tribunal. Communitas etenim alicuius oppidi quo ad primã causæ cognitionem potest à quocunque ad Regiæ curiæ tribunal vocari, nec id declinare valet: quemadmodum vsu forensi est hactenus satis receptum.Et probatur ex l.37.Styli.

Nonò, vbi lis cœpta per litis contestationem apud iudicem inferiorem proprij domicilij, non posset vidua petere, causam istam tractari in curia Principis, nec ad eam referri: etiam si vidua iure minoris ætatis peteret in integrum restitutionem aduersus litis contestationem ex causa erroris, quo decepta litem contestata fuerit absque fori præscriptione, & declinatoria exceptione.Huius equidem opinionis sum,ob fauorem ordinariæ iurisdictionis, & quia non admodum læditur ex hoc errore minor:etiam si Matthæus Afflict. in constitutio, Neapolit.rub.37. num.24.contrarium responderit.

Solet autem dubitari,an priuilegium hoc viduarum,& pupillorum, de quo hactenus egimus prosit litis consortibus, & his, qui communę ius cum viduis, & pupillis habere contendunt. Qua in re maximè obseruanda est responsio Cæsaris.in l.vnica. C.si in communi eademque causa. Et præterea animaduertendum,an possit commodè diuidi causæ cognitio, & examen, quę latè tradit, & expendit Mauritius Dolanus in tract. de in integ. restit.cap.185.& sex capitibus sequentibus,eum legito.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Testamenti publicatio fieri debet apud iudicem secularem, etiam si clericus sit institutus hæres.*

2 *Clericus laici hæres litem coram seculari iudice cœptam cum defuncto, apud eundem iudicem prosequi tenetur.*

3 *Intellectus l.venditor.ff.de iudic. & l.Regia.57.tit.6.part.1.*

4 *Clericus laici hæres, nondum cœpta lite apud secularem cum defuncto, vocandus est pro actione hæreditaria ad iudicem Ecclesiasticum. Et quid iure regio Partita.*

5 *Executio instrumenti publici, an possit peti ex lege regia contra Clericum, & coram quo iudice petenda sit.*

Clericus hæres laici, an possit ad seculare tribunal pro hæreditatis rebus vocari.

CAPVT VIII.

Vidi non semel disputari,possit ne clericus in sacris constitutus, & laici hæres,ad iudicium fori secularis vocari ratione illius hæreditatis quemadmodum potuisset procul dubio laicus ille,cui successit. Quam quæstionem aliquot expositis casibus conabor examinare, quos ipse scio frequenter discuti apud Forensia tribunalia,quorum distinitio conclusionibus distinctis quandoque constabit.

Prima conclusio huius rei examini prætia sit. insinuatio, publicatione testamenti à laico facti etiam si clericus hæres sit, fieri debet apud iudicem secularem.Hanc conclusionem † probãt Bald.& Corn.in l.omnia testamenta.C.de test.Bald.in Auth.clericus, & in l.repetitas.C.de Episcop.& cleric.Guil. Benedict. in c. Rayn.de testam.verb.& vxorem.nu.420.Ioan.And.& Abb.in c. vlt.de fide instr.Stephanus Aufreri.in clem. 1.de offic. ordin.reg. 2.fallentia.11.Barb.in c.si hæredes, de testam.nu. 10.quo in loco idem ipse adnotaui.nu.3.est & ad hoc regia lex. 4.tit.2. lib.5.ord. Hodie l.14.tit.4.lib.5.in 2.eius parte.Nam prima pars, quæ aliud respondet,deducitur à lege fori,nempe à l.13.tit.5.lib.3.fori,quę fuit etiam comprobata per Regem Henricum tertium in hisce legibus,quas de pœnis delictorũ,Anno Domini M.CCCCI. in vrbe Taurina tulit.

Secunda conclusio. Lite cœpta contra laicum apud secularem iudicem, eaque pendente si mori contigerit † laicus clerico hærede relicto,iudex secularis ad diffinitionem vsque, etiã contra clericum causam istam tractabit. Huic conclusioni suffragatur text. in l. venditor.ff.de iudic. vbi Iurisconsultus respondet, venditorem, qui velit defendere ratione euictionis emptorem. ab actione contra eum proposita, teneri defensionem hanc prosequi coram iudice,qui de ista causa, & actione cognoscere cęperat. Quæ quidem responsio locum obtinet, etiam si venditor Clericus sit, † q̃ cauũ expressim est l.57.tit. 6.parte. 1. idem, tamen iure communi quo ad clericum venditorem, tenent, apertissimè Bald.Fulgos.& Lancel. Deci. ac sensit Aberic. in d.l. venditor.Angel.in l.non solùm.§.quod vulgò. ff.de vsucap. optimus textus. in l.1. C. vbi rem actio. Panorm. & Anto. Burgen. in cap.vlt.num.16.de emptio.idem Abbas. in cap. quoniam frequentes.§.in alijs,num.28.& ibi Anto.Card. & Socin. num.127. vt lite non contest. Anchar.in reg.ea quæ. de reg. iur. in 6. quæst. 17.Bald.in Auth.clericus.2.colum. C.de Episcopis. & cleric. Lãfrancus Orianus in tract.de arbitris,quæst.47.Pulchrè Barto. Socin. 91. libr. 3. versic. circa vltimam difficultatem. Qui fatetur hanc opinionem communem esse. Idem asserit Lancel. Deci. in d. l. venditor. eandem opinionem sequuntur dicentes, eam seruari in regno Franciæ, Stephanus Aufer.in d.clem.1. de offic. ordin.regu. 2. Fallen. 5. & Guil. Benedict. in cap. Rayn. verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 417. Tametsi contrariam sententiam probent,& sequa ntur Pau.Castren. Angel. & Iacob. in d, l. venditor, asseuerantes, illud responsum non procedere in clerico venditore.Idem Imo.in d.§. quod vulgò. Ioann. de Platea. in l. 3. C. de iure fisci.ex authore Accursij ibidem, qui existimat, decisionem Iurisconsulti. in d. l. venditor. minimè obtinere in fisco venditore, quod ibidem Barto. & alij adnotarunt. Imò & Angel.Aret.in §.actionum, de actionib.num.19.asserũt, opinionem Pau.de Castr. seruari in praxi, ad similitudinem fisci venditoris, qui si velit defendere emptorem ab actione contra ipsum,iam in iudicium deducta, poterit causam ab eo iudice eximere, & eius cognitionem deferre ad proprium, ac peculiarem fisci iudicem, vt probari videtur quibusdam.in d.l. 3.cui ex aduerso respondetur, nihil ibi esse speciale in fisco,sicuti Bald. super eandem legem explicat: aut nihil refert fisci priuilegium quo ad alios, quibus iure idem concessum non est, secundum Burgensem.in d.cap.vlt.& Soc.in d.consil.91. qui scribit, casum illum,cuius mentio fit.in d.l.3.esse maximè distinctum à d.l.venditor,vbi Lancel.Deci.tenent, quo ad speciem.l.venditor, nihil esse in fisco speciale, quod & Socin. probare nititur, sed & pro Pau.Castren.adducitur authoritas Specu. titu. de 1.& 2. decreto. §. restat. versic. quid si,nume. 14. & tamen non refert illius sententia,nec ad hanc quæstionem quicquam facit, saltem non vrget. Etenim Specu. tradit eleganter, quòd clericus non est admittendus coram iudice seculari, etiam si renuntiet priuilegio fori ad defensionem eius, qui ab eo rem habet in feudum, vel emphyteusim. Nam hisce verbis non concedit Speculator,causam istam tractandam esse cum emphyteuta, vel feudatario clerici apud iudicem Ecclesiasticum, quia proprer ius, quod habet ipse reus laicus in iudicium vocatus, tractabitur apud iudicem secularem, nec poterit clericus directum dominium habens ac suscipiens defensionem rei, causam aduocare ad iudicium Ecclesiasticum;quemadmodum explicat Abb. in d. cap. quoniam frequenter.§. in aliis,num. 28. quasi eo authore aliud sit respondendum, vbi clericus, vt defensor necessarius vocaretur in iudicium ad defensionem coloni, vel inquilini, qui nullum habet ius in re. Tunc enim clericus rei petitæ dominus verus,habens dominium vtile, & directum ad iudicium vocatur rem propriam proprio nomine defensurus. Et ideo cùm ipse tunc litiget,causa tractari debet apud iudicem Ecclesiasticum. Idem tenent Anto. & alij.in d. §. in alijs.Rursus, & aduersus communẽ adduci solet glo in cap. clericus nullum. 11.quæst.1. cuius sensus in id tendit, quòd quamuis clericus præstet emptori coram iudice seculari authoritatem, & defensionem, litique adsistant eam adsumens, vt verè proppsitam contra emptorem: non ex hoc dicitur litigare coram seculari, nec dicetur de eius foro esse. Quibus equidem verbis potius probatur communis opin. Etenim hæc lis verè tractatur contra laicum emptorem, & sententia contra eum fertur, fitque contra eum executio. Nec poterit clericus actorem cogere,vt aduersus seipsum,& clericum agat: cum emptor possideat, & cõtra ipsum possidentem nomine, & iure proprio sit agendum. Quibus sanè adducor, vt existimem iure Romanorum adhuc secluſa lege Regia priorem sententiam, quæ communis est, veriorẽ esse,& secundũ eã fore intelligendũ text.in d.l.venditor. Idemque erit etiã si lis nondũ fuerit per litis contestationẽ cœpta. Nam si actor aduersus emptorẽ laicũ actionis formula vsus,libellũ in iudicio dederit iudici, hoc sat erit,vt eã illa corã iudice seculari tractet,& diffiniat,etiã si clericus vẽditor suscipere voluerit defensionẽ emptoris. Qd tenet

in specie Bar.Socin.in d.consi.91.& Ant. Burgensis in d.c.vltim. licet Ang.Aret.in d.§.actionum.num.17.existimet,communem opinionem non aliter admittendã esse,quam si lis fuerit per contestationem cœpta. Denique ipse censeo, idem esse vbi Ecclesia rem vendidisset,ac vellet emptorem defendere. Nam si emptor conueniatur apud iudicem secularem, Ecclesia non poterit eius defensionem assumere ea lege,vt ad ecclesiasticum causa tractanda remittatur secundum Angel.in d. §. quod vulgo. & Alber.in dict.l. venditor.

Hinc ergo constat,lite cœpta contra laicum defunctum apud iudicem secularem,eius hæredem clericum teneri ad eius prosequutionem coram eodem iudice ad finem vsque litis : nec posse forum istud declinare.Quod in specie renent Imol.in l.si eum homine.ff.de fideiuss.Iaf.in Authen.quas actiones.nu.39.C.de sacrosan.Eccles.Paulus Castren.Rom.Alex.& ibi Curt.Iun. in eius additionibus in l.si constante.§.vlti.ff.solut.matri. Angel.Paul.de Cast.in l.hæres absens.in prin.ff.de iudic. vbi est ad hoc tex. optimus,& in l.si quis postea.ff.eod.titu.& in l.3. C.de hæredita.actio. rursus & idem tenent Barb.in c.quia.V.de iudic.nu.45.Aufreri.in Clem.1.de offic.ordin.regu.2.Fallen.6.ad idem conducit admodum quod traditur in l.2.§.ex his.ff.de verb.oblig.l.vbi cœptum. ff.de iudic.cap.proposuisti.de foro compet. & quæ notantur ab Angelo in l.tam ex contractibus. ff. de iudic. probatur verò hæc 2.conclus.l.regia Partitarum.in l.57.tit.6.par.1. quæ in hunc sanè modum vulgo circunfertur.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del homelego, e otro alguno demanda contra aquel lego,por razon de aquel auer,que heredo,o de dan no que ouiesse fecho,tenudo es el clerigo de fazer derecho ante aquel juzgador seglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, si fuesse viuo.

Hæc autem verba,vt possint sensum iuri, & menti legislatoris conuenientem habere,sunt sic intelligenda iuxta vulgarem hanc electionem,quod clausula illa (*por razon de aquel auer que heredo*) referatur ad illam,*tenudo es el clerigo*. Quasi velit lex,clericum laici hæredem teneri ratione hæreditatis, & iure hæredis prosequi apud iudicem secularẽ litem cœptã corã eodẽ iudice aduersus laicum illum,cui extitit hæres.Et dũ lex dicit(*que heredo,se entiende el clerigo.*) atque ibi,*dano que ouiesse fecho.*scilicet, *el lego*. Sic etenim est regia constitutio explicanda, tametsi subsit maxima suspicio eam esse vitio scriptorum & impressorum corruptam.Tandem Gregorius Lopez Regius apud Cæsarem consiliarius, vir equidem vt in omnibus,quę ad vtriusq; iuris exercitationem attinẽt, & sic in hisce legibus expurgandis, & elimandis diligentissimus, legem istam paucis mutatis verbis ita legendam esse censet.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del home lego, e otro alguno ha demanda contra aquel lego por razon de aquel auer, o de dario que ouiesse hecho,tenudo es el clerigo de hazer derecho ante aquel juzgador seglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, si fuesse viuo.

Verùm contraria opinio placuit quibusdam, qui censent, clericum hæredem laici non teneri coram iudice seculari prosequi litem iam contra laicum,cui successit,cœptam. Atque ideo erit denuò super eadem re,vel actione coram ecclesiastico iudice clericus conueniendus : cùm sit à iurisdictione seculari exemptus,& tandem iure proprio litem ipsam suscipiat, ac defendat. Huius opinionis authores sunt.Anto.Imo.Abb.colum.vltim.Felin.col. pen.in cap.quia.V.de iudic.Rota in antiquis decisionib.552.& in antiquioribus prima de foro compet. Hierony. Cagnolus in l.2. C.de pact.inter empto.& vendi.num.175.Lancel.Dec.Iacobi.& Curt.Iunior in d.l.hæres absens.in princip. scribitque Iacobinus, quòd secundum hanc opinionem vidit iudicari: & ab ea in practica non esse recedendum asserunt Aretin. & Dec. in d. c.quia. V.tametsi Aret.de eius veritate dubitet.Nihilominus ego veriorem esse opinor priorem sententiam etiam iure communi consideratо,quam & in Ecclesia, ac monasterio procedere existimo eiusdem rationibus.Nam quod Bald.& Salic. scribunt in l.1. C. si penden.appel.mors inter. tunc obtinet cùm Ecclesia, vel monasterium haberet ex priuilegio Papæ iudices peculiares similes illis,quos fiscus habet. Aut tandem cum Ecclesia, vel fiscus non succedunt iure hæreditario,sed alia ex causa : nempe Ecclesia ex ingressu,& professione religionis,fiscus verò ex alia causa,præsertim quia maximè dubium est, an in fiscum transeat instantia inchoata,quemadmodum disputatur in d.l.si constante.§.vltim.& per Deci.post alios in d.cap.quia.V. Nec est necessaria hæc argumentatio à fisco ad Ecclesiam. Siquidem licèt fiscus non teneatur idem forum admittere, ac sub eo litem iam cœptam prosequi,non ex hoc consequitur,idem iuris esse in Ecclesia. His omnibus ipse illud adiecerim, quod litis contestatio necessario non est,vt in vniuersalem hæredem transeat instantia iam cœpta.l. si operarum iudicio.ff.de oper.libert.l.si petitor. ff. de iudic. notant in specie Angel.& alij, præsertim Paul.Castren.in l.tam ex contractib. ff.de iudic. text.optimus in l. defunctos. ff. de procurato.

Tertia conclusio,clericus hæres laici defuncti, nondum aduersus cum cœpta lite, conueniendus erit apud iudicem Ecclesiasticum etiam si vt laici hæres ad iudicium † vocetur ea actione personali, vel mista, quæ aduersus defunctum actori competebat. Hanc conclusionem ex regula iuris canonici, & ciuilis notãt expressim gloss. inibi recepta in reg. is qui in ius succedit alterius.de regul.iur.in 6.glo.Archidia.Domi.& Præpositus.in c.clericum nullus.11.q.1.Rota in decisionibus paulò ante nominatim adductis. Abb.Anto.& alij omnium consensu in cap.quia.V.de iudic.quo in loco Dec.asserit.num.11.non esse in hoc dubitandum.Bar.in l. hæres absens.in prin.ff.de iudic.& ibi Iacob.de Raue.Ang.Alber. Cyn.Fulgo.Iacobi.& alij communiter,vt testatur Cur.Iun.idem tenent Cy.nu.7.Bal.Fulg.& Iaf.nu.39.in auth.quas actiones.C.de sacrosf.Eccl.Bal.in l.2. C.vt in posse.legator.ex quibus & his, quorum hi authores meminere, constat hanc opinionem satis communem esse. Cui non obest Iurisconsulti responsum in d.l.hæres absens. Nam intelligitur de priuilegio particulari ipsius hæredis : non de eo,quod est iure communi concessum.aut insertum intra ius commune & generale.Sicuti deducitur ex glo.ibi & in l. 2.§.legatis.eo.tit.vel Iurisconsultus tractat quando forus defuncti respectu loci in hærede mutatur, vt ibi animaduertunt Fulgo. & alij.Fuere tamen apud veteres qui contrarium probare conati sunt asseuerantes,clericum laici hæredem, his actionibus, quæ aduersus defunctum iure dantur, posse vocari vt hæredem laici apud iudicem secularem, etiam si laicus ea ratione nusquam in iudicium ad incipiendam litem fuerit vocatus.Hanc opinionem veteres quidam olim probarunt, vt refert glo. in d.cap.clericum nullus.& Alberic.in d.l.hæres absens. qui testatur, olim Pergami prælia disputatione, ac proposita quæstione ista sic fuisse diffinitum ex authoritate Iurisconsulti in d.l.hæres absens.in prin. Horum sententiam sequuti sunt viri illi doctissimi, qui iussu regis Alfonsi.X.concinnandis,& congerendis huius regni legibus,quæ operę septem partita.continentur,operam dedere: quemadmodum apparet ex d.l.57.titu.6.Part.1.iuxta literam,quæ quandoq; rem istam in forensi controuersia disputantibus aptior vsa est his quidem verbis.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del home lego, e otro alguno demanda contra aquel clerigo,por razon de aquello que heredo,o de dario que ouiesse fecho, tenudo es el clerigo de fazer derecho ant eaquel juzgador seglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, si fosse viuo.

Hanc literam sensim agnoscunt Ioan. Lupi.in rubri. de donatio.int.vir.& vxor.§.39.nu.8.& Roderi Suares in repetitio.l.post rem.de re iudic.vbi tractat de intellectu legis Regiæ de exequtione instrumentorum,& cõtractuum. 1.extensione ad regiam legem. fol.103.col.4. atque item Author summæ peregrinæ.dictione.clericus.est etenim hæc lectio,vt ex his authoritatibus deduci videtur,maioris quidem effectus, & quæ regiam decisionem veriorem efficit ad secularis iurisdictionis authoritatem : tametsi iuri Pontificio, ac denique receptissimæ opinioni omnino contraria : nec video iustam aliquam rationem, à iure Põtificio deductam,qua potuerint induci regiarum legũ conditores,vt hanc sententiam probarẽt : idcirco iudices regios admonitos esse velim,quod in eius praxi exactissima diligentia inquirant, & scrutentur,sit ne seruanda huiusmodi lex, & an Regia Maiestas velit eam seruari præferrim,quia prior litera iustior,ac verior est, nec vnquam viderim contrariam in praxi receptam fuisse.Et ne quis hac in controuersia dubitare valeat,quamam sit legis Regiæ probatissima lectio, lectorem admoneo, regio edicto cautum esse, Parritarum leges publicem iudicio, & in alijs actionibus seruandas fore iuxta lectionẽ illam,quæ typis tradita publicã habet authoritatem ex viri Doctissimi Gregorij Lopez emẽdationib. Has etenim Regia maiestas publica,& certa censura munivit.

Quarta conclusio : Quoties clericus laici hæres in iudiciũ vocatur petitione hæreditatis, aliaue actione psonali,aut reali quę tñ non est hæreditaria passiue,vt aiunt, tametsi ea tractetur super re ipsa hæreditaria,aut eius causa,non est ad seculare tribunal,sed ad Ecclesiasticum vocandus. Probatur hæc conclusio in l.si fideicommissum,in prin.ff.de iudic.vbi Bar.& alij. Nec huic conclusioni oberit d.l.hæres absens nec item Regia Partitarum lex,quæ verè nihil aliud agit,quam extendere decisionẽ Iurisconsul.ad clericum laici hæredẽ : & rationẽ habet illius fori,ac tribunalis, vbi defunctus posset conueniri,si viueret,iuxta eõem omnium interpretationem,quæ à Iurisconsulto traditur. Igitur si actio aduersus Clericum proponatur non ea quæ cõtra laicum eius antecessorem proponeretur,nec vt contra hæredem laici ciuilue in obligatione succesorem , profectò in hac specie non est cur possit clericus coram iudice conueniri.

Quinta conclusio. Executio contractus & instrumẽti publici, † quo laicus obligatus est ad certã pecuniæ quantitatẽ, vel aliud simile,petẽda est corã iudice Ecclesiastico aduersus clericũ huius laici hæredem. Huius opinionis probatio ex eo constat, q̃ nulla fuerit verè,ac propriè cœpta lis apud iudicem secularem & ideo

clericus

phani,& minoris,aut iure, viduitatis,similiue causa velit declinare Regiæ curiæ iudicium, quo ad primam causarum cognitionem, & petat causam remitti ad forum domicilij. profectò is non obtinebit,vel ex eo,quod tribunal proprij domicilij sit manifestè suspectũ in causa ipsius, cuius propria est, quę inibi exercetur iurisdictio.Igitur in hac specie nec vidua,nec minor, & orphanus poterunt vti priuilegio, quo alioqui possent etiam apud curiæ iudices conuenti petere, causam ipsam quo ad primam cognitionem ad proprij domicilij iudices deferri. Ipsa vero cõmunitas ab ipso domino eiusdem agente, ad curiam Regis vocata,etiam si dominus maior ætate sit, non poterit hoc declinare tribunal. Communitas etenim alicuius oppidi quo ad primã causæ cognitionem potest à quocunque ad Regiæ curiæ tribunal vocari , nec id declinare valet: quemadmodum vsu forensi est hactenus satis receptum.Et probatur ex.l.37.Styli.

Nonò, vbi lis cœpta per litis contestationem apud iudicem inferiorem proprij domicilij , non posset vidua petere, causam istam tractari in curia Principis, nec ad eam referri: etiam si vidua iure minoris ætatis peteret in integrum restitutionem aduersus litis contestationem ex causa erroris , quo decepta litem contestata fuerit absque fori præscriptione , & declinatoria exceptione.Huius equidem opinionis sum,ob fauorem ordinariæ iurisdictionis, & quia non admodum læditur ex hoc errore minor:etiam si Matthæus Afflict. in constitutio, Neapolit.rub.37. num.24.contrarium responderit.

Solet autem dubitari,an priuilegium hoc viduarum,& pupillorum , de quo hactenus egimus prosit litis consortibus , & his, qui communę ius cum viduis , & pupillis habere contendunt. Qua in re maximè obseruanda est responsio Cæsaris.in l.vnica. C.ſi in communi eademque causa. Et præterea animaduertendum,an possit commodè diuidi causæ cognitio , & examen , q̃ latè tradit , & expendit Mauritius Dolarius in tract. de in integ. restit.cap.185.& sex capitibus sequentibus,eum legito.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Testamenti publicatio fieri debet apud iudicem secularem , etiam si clericus sit institutus hæres.*

2 *Clericus laici hæres litem coram seculari iudice ceptam cum defuncto , apud eundem iudicem prosequi tenetur.*

3 *Intelectus l.venditor.ff.de iudic.& l.Regia.57.tit.6.part.1.*

4 *Clericus laici hæres , nondum cepta lite apud secularem cum defuncto , vocandus est pro actione hæreditaria ad iudicem Ecclesiasticum . Et quid iure regio Partita.*

5 *Executio instrumenti publici , an possit peti ex lege regia contra Clericum, & coram quo iudice petenda sit.*

Clericus hæres laici , an possit ad seculare tribunal pro hæreditatis rebus vocari.

CAPVT VIII.

Vidi non semel disputari,possit ne clericus in sacris constitutus , & laici hæres,ad iudicium fori secularis vocari ratione illius hæreditatis quemadmodum potuisset procul dubio laicus ille,cui successit . Quam quæstionem aliquot expositis casibus conabor examinare , quos ipse scio frequenter discuti apud Forensia tribunalia,quorum diffinitio conclusionibus distinctis quandoque constabit.

Prima conclusio huius rei examini præuia sit. insinuatio , publicatione testamenti à laico facti etiam si clericus hæres sit , fie-
1 ri debet apud iudicem secularem.Hanc conclusionem † probãt Bald.& Corn.in l.omnia testamenta.C.de test.Bald.in Auth.clericus, & in l.repetitas.C.de Episcop.& cleric.Guil. Benedict. in c. Rayn.de testam.verb.& vxorem.nu.429.Ioan.And.& Abb.in c. vlt.de fide instr.Stephanus Aufreri.in clem. 1.de offic. ordin.reg. 2.fallentia.11.Barb.in c.ſi hæredes , de testam.nu. 10.quo in loco idem ipse adnotaui.nu.3.est & ad hoc regia lex. 4.tit.2. lib.5.ord. Hodie l.14.tit.4.lib. 5.in 2.eius parte.Nam prima pars, quæ aliud respondet,deducitur à lege fori,nempe à l.13.tit.5.lib.3.fori,quę fuit etiam comprobata per Regem Henricum tertium in hisce legibus,quas de pœnis delictorũ, Anno Domini M.CCCCI. in vrbe Taurina tulit.

Secunda conclusio . Lite cœpta contra laicum apud secula-
2 rem iudicem , eaque pendente si mori contigerit † laicus clerico hærede relicto,iudex secularis ad diffinitionem vsque , etiã contra clericum causam istam tractabit. Huic conclusioni suffragatur text. in l. venditor.ff.de iudic. vbi Iurisconsultus respondet, venditorem , qui velit defendere ratione euictionis emptorem. ab actione contra eam proposita, teneri defensionem hanc prosequi coram iudice,qui de ista causa , & actione cognoscere cęperat. Quæ quidem responsio locum obtinet , etiam si venditor Clericus sit, † q̃ cautũ expressim est l.57.tit. 6. parte. 1. idem
3 tamen iure communi quo ad clericum venditorem , tenent. apertissimè Bald.Fulgos.& Lancel. Deci. ac sensit Aberic. in d.l. venditor.Angel.in l.non solùm.§.quod vulgò. ff.de vsucap. optimus textus. in l.1. C. vbi rem actio. Panorm. & Anto. Burgen. in cap.vlt.num.16.de emptio.idem Abbas. in cap. quoniam frequentes.§.in alijs,num.28.& ibi Anto.Card. & Socin. num.127. vt lite non contest.Anchar.in reg.ea quæ. de reg. iur. in 6. quæst. 17.Bald.in Auth.clericus.2.colum. C.de Episcopis. & cleric. Lãfrancus Orianus in tract.de arbitris,quæst.47.Pulchrè Barto. Socin. 91. libr. 3. versic. circa vltimam difficultatem . Qui fatetur hanc opinionem communem esse . Idem asserit Lancel. Decin d. l. venditor. eandem opinionem sequuntur dicentes , eam seruari in regno Franciæ, Stephanus Aufer.in d.clem.1. de offic. ordin.regu. 2. Fallen. 5. & Guil. Benedict. in cap. Rayn. verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 417. Tametsi contrariam sententiam probent,& sequantur Pau.Castren. Angel. & Iacob. in d. l. venditor , assęuarantes , illud responsum non procedere in clerico venditore.Idem Imo.in d.§. quod vulgò. Ioann. de Platea. in l. 3. C. de iure fisci.ex authore Accursij.ibidem , qui existimat, decisionem Iurisconsulti. in d. l. venditor. minimè obtinere in fisco venditore , quod ibidem Barto. & alij adnotarunt. Imò & Angel.Aret.in §.actionum, de actionib.num.19.asserũt, opinionem Pau.de Castr. seruari in praxi , ad similitudinem fisci venditoris , qui si velit defendere emptorem ab actione contra ipsum,iam in iudicium deducta, potest causam ab eo iudice eximere, & eius cognitionem deferre ad proprium , ac peculiarem fisci iudicem, vt probari videtur quibusdam.in d.l. 3.cui ex aduerso respondetur, nihil ibi esse speciale in fisco,sicuti Bald. super eandem legem explicat: aut nihil refert fisci priuilegium quo ad alios , quibus iure idem concessum non est , secundum Burgensem.in d.cap.vlt.& Soc.in d.consil.91. qui scribit, casum illum,cuius mentio fit.in d.l.3.esse maximè distinctum à d.l.venditor,vbi Lancel. Deci.tenent, quo ad speciem.l.venditor , nihil esse in fisco speciale , quod & Socin. probare nititur , sed & pro Pau.Castren.adducitur authoritas Specu. titu. de 1.& 2. decreto. §. restat. verſic. quid ſi,nume. 14. & tamen non refert illius sententia,nec ad hanc quæstionem quicquam facit, saltem non vrget. Etenim Specu. tradit eleganter , quòd clericus non est admittendus coram iudice seculari , etiam si renuntiet priuilegio fori ad defensionem eius, qui ab eo rem habet in feudum , vel emphyteusim. Nam hisce verbis non concedit Speculator,causam istam tractandam esse cum emphyteuta, vel feudatario.clerici apud iudicem Ecclesiasticum, quia propter ius , quod habet ipse reus laicus in judicium vocatus , tractabitur apud iudicem secularem , nec poterit clericus directum dominium habens ac suscipiens defensionem rei , causam aduocare ad iudicium Ecclesiasticum;quemadmodum explicat Abb. in d. cap. quoniam frequenter.§. in aliis,num. 28. quasi eo authore aliud sit respondendum , vbi clericus , vt defensor necessarius vocaretur in iudicium ad defensionem coloni , vel inquilini , qui nullum habet ius in re. Tunc enim clericus rei petitæ dominus verus,habens dominium vtile, & directum ad iudicium vocatur rem propriam proprio nomine defensurus. Et ideo cùm ipse tunc litiget,causa tractari debet apud iudicem Ecclesiasticum . Idem tenent Anto. & alij.in d. §. in alijs.Rursus , & aduersus communẽ adduci solet glo in cap. clericus nullum. 11.quæst.1. cuius sensus in id tendit , quòd quamuis clericus præstet emptori coram iudice seculari authoritatem , & defensionem , litique adsistant eam adsumens , vt verè propositam contra emptorem : non ex hoc dicitur litigare coram seculari, nec dicetur de eius foro esse. Quibus equidem verbis potius probatur communis opin. Etenim hæc lis verè tractatur contra laicum emptorem , & sententia contra eum fertur, fitque contra eum executio . Nec poterit clericus actorem cogere,vt aduersus seipsum,& clericum agat: cum emptor possideat, & cõtra ipsum possidentem nomine, & iure proprio sit agendum. Quibus sanè adducor , vt existimem iure Romanorum adhuc seclusa lege Regia priorem sententiam , quæ communis est , veriorẽ esse,& secundũ eã fore intelligendũ text.in d.l.venditor. Idemque erit etiã si lis nondũ fuerit per litis contestationẽ cœpta . Nam si actor aduersus emptorẽ laicũ actionis formula vsus,libellũ in iudicio dederit iudici , hoc sat erit,vt eã illa corã iudice seculari tractet,& diffiniat,etiã si clericus vẽditor susciperе voluerit defensionẽ emptoris. Qd notãt

in specie Bar.Socin.in d.consi.91.& Ant. Burgensis in d.c.vltim. licèt Ang.Aret.in d.§.actionum.num. 17.existimet,communem
4 opinionem non aliter admittendã esse,quam si lis fuerit per contestationem cœpta. Denique ipse censeo, idem esse vbi Ecclesia rem vendidisset,ac vellet emptorem defendere. Nam si emptor conueniatur apud iudicem secularem , Ecclesia non poterit eius defensionem assumere ea lege,vt ad ecclesiasticum causa tractanda remittatur secundum Angel.in d. §. quod vulgo. & Alber.in dict.l. venditor.

Hinc ergo constat,lite cœpta contra laicum defunctum apud iudicem secularem,eius hæredem clericum teneri ad eius prosequutionem coram eodem iudice ad finem vsque litis : nec posse forum istud declinare.Quod in specie tenent Imol.in l.ſi eum hominem.ff.de fideiuſſ.Iaſ.in Authen.quas actiones.nu.39.C.de sacrosan.Eccles.Paulus Castren.Rom.Alex.& ibi Curt.Iun. in eius additionibus in l.ſi constante.§.vlti.ff.solut.matri. Angel.Paul.de Castr.in l.hæres absens.in prin.ff.de iudic. vbi est ad hoc tex. optimus,& in l.ſi quis postea.ff.eod.titu.& in l.3. C.de hæredita.actio. rursus & idem tenent Barb.in c.quia.V.de iudic.nu. 45.Aufreri.in Clem.1.de offic.ordin.regu.2.Fallẽ.6.ad idem conducit admodum quod traditur in l.2.§.ex his.ff.de verb.oblig.l.vbi cœptum. ff.de iudic.cap.proposuisti.de foro compet. & quæ notantur ab Angelo in l.tam ex contractibus. ff. de iudic. probatur verò hæc 2.conclu.l.regia Partitarum.in l.57.tit.6.par.1. quæ in hunc sanè modum vulgo circunfertur.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del homelego , e otro alguno demanda contra aquel lego,por razon de aquel auer,que heredo,o de dan no que ouiesse fecho,tenudo es el clerigo de fazer derecho ante aquel juzgador ſeglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, ſi fuesſe viuo.

Hæc autem verba,vt possint sensum iuri, & menti legislatoris conuenientem habere, sunt sic intelligenda iuxta vulgarem hanc electionem,quod clausula illa (*por razon de aquel auer que heredo*) referatur ad illam,*tenudo es el clerigo*. Quasi velit lex,clericum laici hæredem teneri ratione hæreditatis , & iure hæredis prosequi apud iudicem secularẽ litem cœptã corã eodẽ iudice aduersus laicum illum,cui extitit hæres.Et dũ lex dicit(*que heredo,ſe entiende el clerigo.*) atque ibi,*dano que ouieſſe fecho.*scilicet,*el lego*. Sic etenim est regia constitutio explicanda , tametsi subsit maxima suspicio eam esse vitio scriptorum & impressorum corruptam.Tandem Gregorius Lopez Regius apud Cæsarem consiliarius , vir equidem vt in omnibus,quę ad vtriusq; iuris exercitationem attinẽt, & sic in hisce legibus expurgandis , & elimandis diligentissimus, legem istam paucis mutatis verbis ita legendam esse censet.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del home lego , e otro alguno ha demanda contra aquel lego por razon de aquel auer , o de dario que ouieſſe hecho,tenudo es el clerigo de hazer derecho ante aquel juzgador ſeglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, ſi fuesſe viuo.

Verùm contraria opinio placuit quibusdam, qui censent, clericum hæredem laici non teneri coram iudice seculari prosequi litem iam contra laicum,cui successit,cœptam. Atque ideo erit denuò super eadem re,vel actione coram ecclesiastico iudice clericus conueniendus : cùm sit à iurisdictione seculari exemptus,& tandem iure proprio litem ipsam suscipiat, ac defendat . Huius opinionis authores sunt.Anto.Imo.Abb.colum.vltim.Felin.col. pen.in cap.quia.V.de iudic.Rota in antiquis decisionib.552.& in antiquioribus prima de foro compet. Hierony. Cagnolus in l.2. C.de pact.inter empto.& vendi.num.175.Lancel. Dec.Iacobi.& Curt.Iunior in d.l.hæres absens.in princip. scribitque Iacobinus, quòd secundum hanc opinionem vidit iudicari: & ab ea in practica non esse recedendum asserunt Aretin. & Dec. in d. c.quia. V.tametsi Aret.de eius veritate dubitet.Nihilominus ego verior rem esse opinor priorem sententiam etiam iure communi considerato,quam & in Ecclesia, ac monasterio procedere existimo eiusdem rationibus.Nam quod Bald.& Salic. scribunt in l.1. C. si penden.appel.mors inter. tunc obtinet cùm Ecclesia , vel monasterium haberet ex priuilegio Papæ iudices peculiares similes illis,quos fiscus habet . Aut tandem cum Ecclesia , vel fiscus non succedunt iure hæreditario,sed alia ex causa : nempe Ecclesia ex ingressu,& professione religionis,fiscus verò ex alia causa,præsertim quia maximè dubium est, an in fiscum transeat instantia inchoata,quemadmodum disputatur in d.l.ſi constante.§.vltim.& per Deci.post alios in d.cap.quia.V. Nec est necessaria hæc argumentatio à fisco ad Ecclesiam. Siquidem licèt fiscus non teneatur idem forum admittere , ac sub eo litem iam cœptam prosequi,non ex hoc consequitur,idem iuris esse in Ecclesia. His omnibus ipse illud adjecerim , quod litis contestatio necessario non est,vt in vniuersalem hæredem transeat instantia iam cœpta.l.ſi operarum iudicio.ff.de oper.libert.l.ſi petitor. ff. de iudic. notant in specie Angel.& alij, præsertim Paul.Castren.in l.tam ex contractib. ff.de iudic. text.optimus in l. defunctos. ff. de procurato.

Tertia conclusio,clericus hæres laici defuncti, nondum aduersus eum cœpta lite , conueniendus erit apud iudicem Ecclesiasti-
4 cum etiam si vt laici hæres ad iudicium † vocetur ea actione personali , vel mista , quæ aduersus defunctum actori competebat. Hanc conclusionem ex regula iuris canonici, & ciuilis notãt expressim glosſ. inibi recepta in reg. is qui in ius succedit alterius.de regul.iur.in 6.glo.Archidia.Domi.& Præpositi.in c.clericum nullus.11.q.1.Rota in decisionibus paulò ante nominatim adductis. Abb.Anto.& alij omnium consensu in cap.quia.V.de iudic.quo in loco Decastrit.num.11.non esse in hoc dubitandum.Bar.in l. hæres absens.in prin.ff.de iudic.& ibi Iacob.de Raue.Ang.Alber. Cyn.Fulgo.Iacobi.& alij communiter,vt testatur Cur.Iun.idem tenent Cy.nu.7.Bal.Fulg.& Ias.nu.39.in auth.quas actiones.C.de sacrof.Eccl.Bal.in l.2.C.vt in posse.legator.ex quibus & his, quorum hi authores meminere, constat hanc opinionem satis communem esse. Cui non oberit Iurisconsulti responsum in d.l.hæres absens. Nam intelligitur de priuilegio particulari ipsius hæredis : non de eo,quod est iure communi concessum.aut insertum intra ius commune & generale.Sicuti deducitur ex glo.ibi & in l. 2.§.legatis.eo.tit.vel Iurisconsultus tractat quando forus defuncti respectu loci in hærede mutatur, vt ibi animaduertunt Fulgo. & alij.Fuere tamen apud veteres qui contrarium probare conati sunt asseuerantes,clericum laici hæredem , his actionibus, quæ aduersus defunctum iure dantur, posse vocari vt hæredem laici apud iudicem secularem, etiam si laicus ea ratione nusquam in iudicium ad incipiendam litem fuerit vocatus.Hanc opinionem veteres quidam olim probarunt, vt refert glo. in d.cap.clericum nullus.& Alberic.in d.l.hæres absens. qui testatur, olim Pergami prætoria disputatione, ac proposita quæstione ista sic fuisse diffinitum ex authoritate Iurisconsulti in d.l.hæres absens.in prin. Horum sententiam sequuti sunt viri illi doctissimi , qui iussu regis Alfonsi.X.concinnandis,& congerendis huius regni legibus,quæ operę septem partita.continentur,operam dedere: quemadmodum apparet ex d.l.57.titu.6.Part.1.iuxta literam,quæ quandoq; rem istam in forensi controuersia disputantibus aptior visa est his quidem verbis.

Otroſi quando el clerigo hereda los bienes del home lego , e otro alguno demanda contra aquel clerigo,por razon de aquello que heredo,o de dario que ouieſſe fecho, tenudo es el clerigo de fazer derecho ant eaquel juz gador ſeglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, ſi fosse viuo.

Hanc literam sensim agnoscunt Ioan. Lupi.in rubri. de donatio.int.vir.& vxor.§.39.nu.8.& Roderi Suares in repetitio.l.post rem.de re iudic.vbi tractat de intellectu legis Regiæ de exequtione instrumentorum,& cõtractuum. 1. extentione ad regiam legem. fol.103.col.4. atque item Author summæ peregrinæ.dictione.clericus.est etenim hæc lectio,vt ex his authoritatibus deduci videtur,maioris quidem effectus, & quæ regiam decisionem veriorem efficit ad secularis iurisdictionis authoritatem : tametsi iuri Pontificio , ac denique receptissimæ opinioni omnino contraria : nec video iustam aliquam rationem , à iure Põtificio deductam,qua potuerint induci regiarum legũ conditores,vt hanc sententiam probarẽt : idcirco iudices regios admonitos esse velim,quod in eius praxi exactissima diligentia inquirant , & scrutentur,sit ne seruanda huiusmodi lex, & an Regia Maiestas velit eam seruari præsertim,quia prior litera iustior,ac verior est, nec vnquam viderim contrariam in praxi receptam fuisse.Et ne quis hac in controuersia dubitare valeat,quænam sit legis Regiæ probatissima lectio , lectorem admoneo , regio edicto cautum esse, Partitarum leges publicem iudicio , & in alijs actionibus seruandas fore iuxta lectionẽ illam,quæ typis tradita publicã habet authoritatem ex viri Doctissimi Gregorij Lopez emẽdationib. Has etenim Regia maiestas publica,& certa censura munivit.

Quarta conclusio : Quoties clericus laici hæres in iudicio vocatur petitione hæreditaris , aliaue actione psonali,aut reali quę tñ non est hæreditaria passiue,vt ajunt, tametsi ea tractetur super re ipsa hæreditaria,aut eius causa,non est ad seculare tribunal,sed ad Ecclesiasticum vocandus. Probatur hæc conclusio in l.ſi fideicommissum,in prin.ff.de iudic.vbi Bar.& alij. Nec huic conclusioni oberit d.l.hæres absens nec item Regia Partitarum lex,quæ verè nihil aliud agit,quam extendere decisionẽ Iurisconſ.ad clericum laici hæredẽ : & rationẽ habet illius fori,ac tribunalis, vbi defunctus posset conueniri,si viueret,iuxta cõem omnium interpretationem,quæ à Iurisconsulto traditur. Igitur si actio aduersus Clericum proponatur non ea quæ cõtra laicum eius antecessorem proponeretur,nec vt contra hæredem laici ciusue in obligatione successorem , profectò in hac specie non est cur possit clericus coram iudice conueniri.

Quinta conclusio. Executio contractus & instrumẽti publici,
5 † quo laicus obligatus est ad certã pecuniæ quantitatẽ , vel aliud simile,petẽda est corã iudice Ecclesiastico aduersus clericũ huius laici hæredem. Huius opinionis probatio ex eo contstat, q̃ nulla fuerit verè,ac propriè cœpta lis apud iudicem secularem & ideo

clericus.

clericus non tenetur litem hac de re subire, & tractare in tribunali iudicis laici: imò pro huius contractus executione oīno est index Ecclesiasticus adeundus: est enim necessaria causæ q̃dam cognitio, atq; examinatio, quæ aduersus clericum non est apud alium, q̃ Ecclesiasticum iudicem expedienda: quemadmodū in specie hoc voluere Rotæ iudices, quorū suffragia traduntur in d. decis. 552. in antiquis, & decis. 2. tit. de for. compe. in antiq. Eandē opinionem, ni fallor ipse, probare vī Roder. Xuarez in d. extensione, 1. col. 4. & in extensio. 8. qui sequitur in effectu Bart. opinionē in l. cunctos pop. nu. 29. C. de sum. Trinit. & fide catho. dum is existimat, ex lege seculari, quę statuit, instrumenta publica paratā habere executionem, instrm̃ publicum aduersus clericum in proprio foro hoc ipsum priuilegium habere. Huius opinionis rationem ipse Bar. rursus probat in l. de quib. ff. de legi. in repetitione. vltim. col. cui suffragatur tex. in c. cùm venissent. de eo, qui mit. in possess. caus. rei seruan. & in c. constitutus, de in integ. Lapus allegatio. 81. sequitur Bar. Calca. in consi. 7. & tū eius ratio communi oium suffragio refellitur: siquidem statutum laicorum ēt generale nullam agens mentionē clericorum minimè est aduersus eos obseruandum, licèt nequaquam tollat priuilegia quæ clericis, vel Ecclesijs concessa sunt: cum statuentes nullā habeant iurisdictionem in clericos. Qua ratione rō Bartoli frequentiori consensu improbatur, vt constat ex Fel. in c. Ecclesia, de constitutio. nu. 81. Dec. ibi. nu. 50. tradit Rochus Curt. in c. vlti. de consue. q. 11. principali. Nihilominus ipse verā esse opinor Bar. sententiam in l. regia. lex etenim Imperatoris, aut Principis iura Imperij habentis, q̃ generalis, nec damnum infert speciale Clericis, aut Ecclesijs est ergā clericos, ēt in foro Ecclesiastico seruanda, qā probatur in c. 1. de noui ope. nuntia. & visum est Imolæ in c. continebatur, de his quæ fiunt à præla. sinē consi. col. vlt. Iaf. in l. quoties. C. de rei vend. nu. 24. Host. & Io. Andr. in c. vlt. de solut. Ergo lex regia condita ab Hispaniarum Rege, qui apud eius subditos ius habet imperij, & quæ generaliter statuit, instrumenta publica paratam habere exequutionem, ēt aduersus clericos vim habet: quippe quæ non inferat p̃iudicium notabile clericis, nec directa cōtraria canonibus sit. Nam sub his conditionibus, & qualitatibus leges secularis Principis non recognoscentis superiorē, receptæ & probatæ videntur à Summis Pontificib. in d. c. 1. de noui ope. nuncia. cap. inquisitionis, de hæret. in 6. c. 1. de iuram. calum. c. venientes, de iureiur. notat longè, ac latè Fortu. in tract. de vlti. fine, illatione. 14. cuius, & aliorum nos meminimus in Epitome de sponsalib. 2. part. c. 6. in prin. nu. 20. Quod si publicum instrm̃ aduersus clericū paratam habet lege regia exequutionē, ea exequutio petenda est, ac tractanda coram iudice Ecclesiastico non coram seculari: quēadmodū ex Bar. Roderic. Xuarez, & Rotæ decisionib. constat, nec vnquam vidi, nec audiui in contrarium actum fuisse. His accedit, q̃ etiā si apud Gallos clericus cogatur à iudice seculari chirographum suū agnoscere, postquam tū agnouerit, eā est ad iudicem Ecclesiasticum deferenda, vt ipse cogat clericū soluere pecuniam debitam: sicuti scribunt & asseuerant Rebuff. super leges Regias, tract. de Chirogr. arti. 1. nu. 5. 1. tomo. 1. & Imber. Rup. lib. 1. Foren. institu. c. 24. & Pyrrhus item in consue. Aurelianen. titu. de exequut. instrum. cap. 20.

Fortassis in casu, & specie huius quintæ conclusionis rīdebit quispiā, posse huius instrumēti publici exequutionem peti apud iudicem secularem ℥ clericum hæredem laici, qui quidem laicus ipsum contractum sub authoritate publica gesserat. Et hæc quidem sententia probabitur ex authoritate Regiæ Partitarū legis, cuius modò mentionē fecimus in tertia conclusione. Nihilominus hoc dubiū est pp multa: & p̃terea quia d. Regia lex minimè tractat de contractus exequutione, quæ peculiares leges, & cōditiones obtinet; pp quas, etiam si Roder. Xuarez, expressim asseueret, esse mādādum exequutioni contractū istum à laico factū aduersus clericum eius hæredē apud iudicem Ecclesiasticū, noluit tū concedere, eandem exequutionem fieri posse per secularem iudicem, tametsi Partitarum legem citauerit, & induxerit.

ex appellatione quacunque.

7 *Auocatio causæ cum decreto irritanti, quid operetur, & quid si fiat motu proprio.*

8 *Intell. Clement. vnicę. de renuncia. an ea obtineat in mandato, quod datum est ad præsentandum.*

9 *Auocatio causæ facta ad alterius petitionē, quonam modo sit intelligēda.*

De causarum auocatione, & earum retentione, quæ apud curiam quandoque fit.

CAPVT IX.

DIximus non semel, causarum, ac litium examē apud regię curiæ iudices tractari quo ad appellationē frequentius, q̃nque tamen quo ad primam causarum cognitionem in quibusdam casibus, quos vulgo curiæ casus appellamus. Nunc verò id in controuersiam incidit, an curię iudices possint causas, & lites corā iudicib. inferioribus pēdentes, ad eorum tribunal euocare: aut sanè prohibere iudicibus, ne de causis quibusdam cognitionem adsumere audeant, eas in curia tractaturi. Forensis equidem vsus auocationem causarum appellat hāc prohibitionem, q̃ reuocationem dixit Romanus Pontifex in cap. vt nostrum. de appellat. & sanè quo faciliùs apparcat huius quęstionis solutio, & præsertim auocationis, ac retentionis descrimen, vtrq; possint aliquot hac de re in p̃sentiarum adnotari, p̃mittam libēter q̃d sit cārum euocatio.

Est enim euocatio, litis pendentis corā inferiore ad Principē,
1 vel superiorem absq; prouocatione † facta translatio. Hanc ferme diffinitionem tradidit Rebuff. in tract. de euocatio. q. 2. super leges Regias, tomo. 1. tametsi aliqua vel omiserit, vel addiderit, quæ ipse nec omittere, nec addere constituit, quippe qui videam diffinitionem p̃scriptam à nobis optimè deduci ex d. c. vt nostrū, de appellat. & iurisconsulto in l. iudicium soluitur. ff. de iudic. & his, quæ vtrobique iuris vtriusq; interpretes scripsere. Fit autē litis pendentis euocatio propria, siquidem lis, quę nondum pēdet, minime dicetur euocari, cap. ad dissoluendum, de desponsa. impube. l. decem. ff. de verb. oblig. tex. in specie ista in cap. Ecclesia, in 2. vt lite pendent.

Hoc autem ius auocandi causas, & lites pendentes nō cuilibet iure datur, sed tm̃ Principi, vel ei, qui libere potest quacunque in parte litis iurisdictionem iudicis tollere, & eam reuocare: deniq; illi, qui iudicare iusserit. Quemadmodum iurisconsultus fatetur in d. l. iudicium soluitur. & probatur in d. c. vt nostrum. Is etenim, qui libere iudicare iussit, & cui liberum, fuit causæ cognitionem huic, vel illi committere & iurisdictionem dare, poterit eandem auocare, & quocunque in statu causæ prohibere, q̃ iudex ab eo datus de causa illa cognoscat. Princeps igitur auocare potest causas apud inferiora tribunalia pendentes, ex causa tamen id ab eo fieri debet, vt iustè fiat, sicuti Paul. Castren. censet in authen. qua in quincia. C. vbi de criminib. agi opor. col. 1. ea quib. poterunt deduci aliquot illationes ad huius q̃nis vberiorem cognitionem.

Primò hinc deducitur, Ep̃m posse auocare causam pēdentem coram eius Vicario: q̃d ita Ioan. Imol. adnotauit in c. Pastoralis. col. 2. de offic. ordi. quem sequitur Rebuff. in d. tracta. de euoca. q. 5. Huius opinio. ea est ratio, q̃ Episcopus solus, & libere iurisdictionem propriam eius Vicario commiserit: & ideo cōmissionem liberè poterit ipse reuocare: cū sit idem tribunal Episcopi, & Vicarij, c. 2. de consue. in 6, c. Romana. in prin. de appel. in 6.

Secundò constat ex præmissis. Metropolitanum nō posse causam auocare ab Episcopo eius suffraganeo: cum Metropolita-
2 nus sit iudex quo ad Episcoporum † subditos tantū ex causa appellationis, cap. Romana, paulò ante citato. Et ideò nisi ad eum appellatum fuerit, non poterit ipse causas tractare inter subditos eorum Episcoporū, qui ad eius Metropolim pertinent. id ipsum notatur in cap. Pastoralis. de offic. ordin. in c. 1. in princip. de foro compet. in 6. & in c. venerabilibus, in prin. de senten. excom. eod. lib. probaturque ea ratione, qua obtentum est, non habere quem iurisdictionem in subditos eius, qui ei subiectus sit, & ideò licèt Episcopus sit subditus Archiepiscopo Metropolitano, nō ex hoc sequitur, q̃ Archiepiscopus habeat iurisdictionem inter subditos Episcopi aliàs quam per appellationem. Hoc sanè constat ex ratione tex. in l. Modestinus: vbi glo. & Alciat. ff. de verb. signif. Bal. in l. ex placito. C. de rerum permuta. col. 1. Ludo. Gomez. in regu. de familiarib. Cardinal. q. 14. notant in hac specie Curt. Iunior in consi. 2. Cassān. in consuet. Burgund. rubr. 1. §. 4. versic. Fui interrogatus. His accedit glo. communiter recepta, in cap. 1. verb. agant, de offic. ordin. in 6. quæ scribit, Metropolitanum non posse dare ordines intra diœcesim suffraganeorum ipsius suffraganei subditis. Idem notat Felin. in d. c. Pastoralis, col. vlti. principij, de offic. ordin. Domini. per text. ibi in c. cum nullus, de tempo. ordin. in 6.

nec

SVMMARIVM.

1 *Auocatio causarum quid sit: & cui iure competat?*

2 *Metropolitanus non potest causam à suffraganeo auocare, nec de ea cognoscere absque appellatione.*

3 *Auditores regij, & legatus Romani Pontificis non habent ius auocandi causas ab inferioribus.*

4 *Duces, Comites, & Marchiones non possunt causas auocare à iudicibus ordinarijs.*

5 *Causa semel ad curiam delata, nō reddit ad iudicis inferioris cognitionem: & quid vbi appellatio non est iustificata.*

6 *Ratimeri potest causę principalis cognitio in curia Principis quandoque*

nec ipsius Metropolitani subditis: quia non p̃t solenniter exercere actus pertinentes ad ordinem Episcopalem intra alienam diœcesim glo. insignis in Clem. vlt. de priuilegijs. verb. etiam celebrare. plura equidem possent ad hanc rem in exemplum, & similitudinem adduci ex c. 1. & c. vt litigantes, de offi. ordin. in 6. gl. & ibi Iaf. in l. eum qui. ff. de iurisdi. omn. iudic. glo. Abb. & Felin. in c. cùm ex officij. num. 7. de præscrip. & in d. c. Pastoralis, de offic. ordin. Præsertim conducit ad hoc, q̃ Metropolita. non potest inter Episcopi suffraganei subditos de nullitatis causa principaliter absque appellatione cognoscere: sicuti censent Philip. Francus in c. dilecto. de appella. q. 27. Felin. & Dec. in c. in literis, col. vlt. de offic. deleg. Quorum opinio constat, quia iudex qui non potest adire per querelam, non equidem poterit de nullitate tracta re principaliter absque appellat. Archid. & Domi. in c. concertationi, super glo. verb. debitum, de appell. in 6. Metropolitanus autem non potest per querelam adiri. c. 1. de offic. lega. ergo nec poterit is absque appellatione, nullitatis causam examinare. Querela verò dicitur quoties causa defertur ad iudicem absque appellatione glo. Panor. & alij in c. querelam. de procurato. Corset. in singul. verb. querela. Saltem propriè: licèt; quandoque etiam dicatur ipsamet appella. gl. in l. 3. C. quo. & quand. iudex. quandoq; dicitur criminalis accusatio. glo. in c. Maximianus. 81. ditin. cuius meminere Corset. in d. verb. querela. Fel. in c. querelam, de iureiu. col. 1. Barba. in c. 1. col. 3. de offic. lega. atque hæc vera esse censeo, quanuis Panor. in d. c. in literis. & in d. c. dilecto. probare conetur, & asseueret, Metropolitanum tractare posse inter subditos suffraganeorum de nullitatis causa principaliter absque appellatione propositā: idque videtur adnotasse ex Bart. in l. si expressim. ff. de appella. col. penult. qui scribit, causam inullitatis posse non tātum examinari apud Iudicē, qui sententiam pronūtiauit, sed & apud superiorem. l. absentem. ff. de appel. l. accusatorib. & ibi glo. C eodem titu. notatur in l. præses. C. quomodo & quand. index. Hoc etenim verum est in superiori, qui potest adiri absq; appellatione, nō autem in eo, qui tantum est iudex ex appellationis causa: vt probatur in d. c. 1. de offic. legat. Sic denique Dux, Marchio, vel Comes, qui iurisdictionem habet, & superior est ordinarijs iudicibus, quos Alcaldes ordinarios dicimus, non poterit causam nullitatis principaliter tractare super ea lite, quæ semel apud iudicem ordinarium ab ipso populo electum cœpta fuit: cum de hac causa non possit is aliter quàm per appellationem cognoscere: quod satis constat: & in hac specie ita probat Petrus Nunius Auendanius in tractat. de exequendis mandatis Regijs cap. 5. nu. 4. Igitur Metropolitanus causam apud Episcopum sibi subditū pendentem non poterit auocare: idque expressim tenet Ripa in cap. cum. M. de constitutionib. nu. 195.

Tertiò apparet, regios auditores, qui in Pintiana, & Granatensi
3 curijs iura litigantib. præuia causarum † cognitione reddunt non posse causas coram iudicibus inferioribus pendentes auocare: cùm regulariter non possint hi supremi iudices causas examinare, nisi per appellationem ad eos fuerint delatæ. Imò quoties in quibusdam casibus prima causarum cognitio curiæ iudicib. cōpetit, speciatim excipitur, modò apud inferiorem iudicem lis minime pendeat, ac cœpta sit. Sic etenim tradidere Montagna. & Boerius in tracta. de authorit. Magni consilij. Rebuff. in tractat. de euocatio. q. 5. nu. 47. qui idem esse censent quo ad supremum Regis senatum, vt tandem Regis consiliarij non possint lites apud inferiores iudices pendentes auocare absque speciali Regis consensu & decreto. tex. optimus in l. solent. §. sicut autem. ibi non autem debent inconsulto Principe hoc facere. Fortassis tamen id commissum à Principe videtur supremo eius senatui absq; speciali eius conscientia qualibet in causa requirendo, propter tanti cō silij authoritatem. Quod in Magno Franciæ consilio Boerius notat in tractatu. nu. 137. nec refragatur Petrus Rebuffus, qui præscriptam conclusionē de causis non auocandis probat in Parlamentis, non in magno consilio, nisi magni consiliarij velint euocare causas à Parlamentis. Hoc enim scribit, eis non permitti, absque speciali Regis consensu.

Quartò hinc iure Pontificio probatur, legatum Romani Pontificis non posse causas pendentes coram iudicib. ordinarijs auocare: cùm sit locus præuentioni inter eum, & ordinarios. c. Si à sede, de præbend. in 6. notant expressim Spec. tit. de legato. §. nūc ostendendum, versi. præmissa. Abb. in c. 1. col. 2. de offi. legat. Domini. in c. 1. in prin. de foro competen. in 6. Ripa in d. c. cum. M. de constitutionib. nu. 195.

Quintò deducitur in praxi, non posse Duces, Comites, aut Mar-
4 chiones, aliosue iurisdictionem habētes, qui sint inferiores, † nec iura Principis habeant; causas pēdentes apud iudices ordinarios, quos Alcaldas ordinarios appellamus, auocare, quod planè constat ex eo, q̃ hi iudices ordinarij omnino sunt, adeó firmam iurisdictionem habētes, q̃etiam si ad plebis electionem per ipsum dominum confirmentur, & constituantur, nihilominus liberum eis non est, eorum iurisdictionem impedire, aut tollere. Et ideo ante appellationem ad eum propositam nequaquam poterit de causis pendentibus coram iudicibus ordinarijs cognoscere. auth. de defensori. ciuita. §. nulla. & §. iusiurandi. Cuius ratione perpensa sic visum est Paul. Castren. in Lnemo. C. de iurisdict. omn. iudi. quem sequitur vir doctissimus Petrus Auendanius in tractatu de exequendis mādatis Regijs, c. 6. nu. 28. Idq; in regiis tribunalib. est adeò receptum, vt passim auocationes istæ literis sub sigillo Regis decretis omnino prohibeantur: nisi quibusdam in locis, quorum iurisdictio militaribus ordinibus diui Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ competit: in his etenim certis olim diffinitis casibus auocatio permissa est, quæ innumeris dedit causam controuersijs, quæstionibus, & querelis frequentissimè ad curiam Regis deferendis. Quòd si Dux, Marchio, vel Comes, aut is qui iurisdictionē habet in oppido causam auocare velit ab eo iudice, quē ipse solus, & libere constituit, cuius iurisdictionem propriam cōmisit in eo exercendā oppido, id poterit facere libenter absq; vlla subditorum & iudicis iniuria: quemadmodum tenuerunt Ioannes Montagna in d. tract. de authō. consilij, & ibi Nicolaus Boerius nu. 158. Ang. in d. l. iudiciū soluitur. ff. de iudic. poteratq; multis similibus rationib. hæc sententia confirmari, quam & Rebuff. probat in d. tracta. de euocationibus q. 5. in princip. quæ sunt omnino distinguenda.

His equidē prænotatis subsequitur & alia quæstio, cuius examinatio in hoc tendit, vt inquiramus, quotuplex sit auocatio, & quot modis ea fieri rectè possit. Etenim ea duplex est. Est etenim auocatio causarum quandoque expressim: & hæc expressa dicitur, quoties præcipuus causam coram aliquo iudice pendentem ab eo auocat: vt probatur in d. c. vt nostrum. Quandoque tacite fit auocatio: nempe, vbi Princeps causam coram iudice ordinario cœptam alteri scienter delegat, & committit. Ex hoc enim vī eam à iudice ordinario tacitè auocare. c. cæterùm. de rescript. c. sanè. de offic. deleg. c. pastoralis. §. vlt. de rescrip. Innocen. & alij, præsertim Ripa in c. cum. M. de constitu. nu. 198. Rota in nouis. 67. Staphilæus de literis gratiæ, & iustitiæ. pagin. 172. qua in re sunt aliquot obseruanda, quæ non erunt inutilia his, qui hoc in tractatu exactam adsequi velint cognitionem.

Primum sanè adnotari solet: causam semel ad curiam delatam, nusquam exire curiam, nisi à Principe rursus † ad iudicē ordi-
5 narium remittatur. Huius opinionis vulgo citatur author Bal. in l. si vt proponis. col. pen. C. quomodo & quando iudex. Cuius in hunc sensum meminere Ripa in d. c. cum. M. de consti. nu. 198. Dec. consi. 137. nu. 3. Iaf. in l. filiusfamilias. §. ditti. nu. 58. ff. de lega. 1. idem Iaf. consi. 98. col. 1. lib. 4. Deci. rursum in c. prudentiam de offic. deleg. §. adijcimus. & in d. c. vt nostrum. col. 1. Hippol. in singula. 301. Ioan. Crottus in l. 1. §. si quis simpliciter. nu. 13. de verb. oblig. hoc ipsum notat Bal. idem in c. 1. §. ad hæc. col. 3. C. de pace iuramen. Philippus Francus in d. c. vt nostrum. col. vlti. qui existimat, esse ad hoc textum singularem in c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordi notat & Aegidius decis. 48. Hæc verò sunt Baldi verba in d. l. si vt proponis. nu. 25. Nota quod causa quæ semel est in curia Romana, nunquam exibit de curia, nisi princeps deleget, vel causam remittat ad ordinarium. Quod est notatu dignū: & hoc facit hæc lex. Nam hæc causa redibit ad præsidem: & præses denuo committit, & facit de officio ordin. c. pastoralis. §. præterea. Hactenus Baldus: cuius eò libentius mentionem feci, q̃ Iaf. in l. voluntas. col. vlti. C. de fideicommiss. in hunc sensum cum citauerit scribens. vide quod decidit Bald. in l. si vt proponis. in 3. col. post Archidiaconum, per eum relatum. C. quomodo, & quādo iudex. Quòd si Papa semel delegauit causam extra curiam Romanam, quæ debeat agitari in curia Romana, licèt delegatio nō habuerit effectum quando delegatus mortuus sit, tamen ex quo semel commisit extra curiam Romanam, poterit modò ordinarius de illa causa cognoscere cessante delegato. Quod nota, si est verum. Hæc Iaf. qui maximè hallucinatur in percipienda Baldi mente: siquidē ipse Bald. hoc tantùm voluit, q̃ causa semel delata ad curiam poterit exire curiam si eam Princeps delegauerit, vel remiserit ad ordinarium. Quòd autem delegato mortuo causa ipsa reuertatur ad ordinarium à quo fuerat iam auocata, Bal. nec dixit, nec sensit: imò contrarium probat dum citat text. in d. c. pastoralis. & expressim tenet paulò antè adducens Archidiaconi authoritatem secundùm quam ipsemet Bal. in d. §. ad hæc. col. 3. respondit, causam semel à Romano Pontifice delegatam nō redire ad ordinarium, etiam si delegatus pronunciet sententiam, quæ nulla sit. Quam opinionem probarunt Dec. in d. cap. vt nostrum. col. 1. Romanus in consi. 335. Iacob. de Nigris in rubr. ff. de officio eius cui est manda. iurisdi. fol. 4. col. 2. Ripa in d. c. cum. M. nu. 198. hæc sanè dicta sunt, vt Baldi sententiam iuxta veram, ac propriam eius mentem explicemus.

Quin & illud erit memoria repetendum, q̃ si causa fuerit ad curiam delata per appellationem ab interloquitoria sententia.

ac per

ac per Romanum Pontificem delegata, & commissa: sitq; pronuntiatum malè appellatum fuisse: nihilominus causa nequaquã redit ad ordinarium: imò in ipsa curia expedienda est, vbi fuit decreta commissio appellationis causæ cum toto negotio. Quẽ admodum ex stylo & praxi curiæ Romanæ respondet Felin. in c. causam quæ. de rescript. nume. 6. quem sequitur Ioannes Staphilæus de literis gratiæ, & iustitiæ. fol. 171. colum. 2. verum quia Felinus testatur hanc forensem, & practicam obseruationem esse contrariam iuri Pontificio, oportet expẽdere quid nam iure ipso esset in hac quæstione dicendum.

Prima conclusio. Causa per appellationem ab interloquutoria ad curiam Romanam delata & alicui auditori cõmissa nulla facta negotij principalis mentione, si appellatio pronuntietur iniusta, redit cognitio causæ principalis ad iudicem, à quo fuerat appellatum. Hoc probatur in cap. vt debitus, de appellationibus c. exhibita. de iudi. ex quibus hanc conclusionem post alios probat Francus in d. cap. vt debitus. nu. 40. super gloss. penult. ex qua constat, iudicem ad quem fuerit ab interloquutoria appellatum teneri eandem causam remittere ad iudicem, à quo, vbi appellatio apparet iniusta. Erit autem hæc remissio necessaria si iudex inferior appellationi detulerit. c. cum appellationib. friuolis. de appellationib. in 6. explicant Docto. maximè Francus in d. cap. vt debitus. num. 42. post glo. ibi.

Secunda conclusio. Quoties fuerit causa appellationis ab interloquutoria commissa vnà cum ipso negotio principali, non poterit iudex hic delegatus de causa principali cognoscere, si appellatio minimè iustificetur, iniusteque sit appellatum. Probatur hæc conclusio ex eo, quòd præscripta commissio hunc intellectum habet, vt iudex hic tunc de causa principali cognoscat, cùm appellatio iuxta pronũciabitur: quasi huius commissionis sit hæc propria conditio, & interpretatio secundum Aegidium à Bellamera decisio. 419. & seq. idem de iure respondendum esse censent Rotæ iudices decisio. 11. in nouis. Ioan. Staphilæus de literis gratiæ & iusti. fol. 271. Felin. in d. c. causam quæ. de rescriptis. nu. 6. deducto quidem argumento ex responso Romani Pontificis ibidem. & ex l. 3. ff. de legat. 1. Non reddit. ff. de fideiussorib. notatis per Bar. in l. vxorem. §. testamento. ff. de leg. 3. & in l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebel. Sed & hanc conclusionem probare mihi videtur Carolus Ruinus in consi. 114. col. 2. lib. 4. tametsi Francus in d. c. vt debitus. nu. 40. existimet, per commissionem istam adeò esse auocatam causam à iudice inferiori, vt delegatus possit per principalem causam examinare, etiam vbi fuerit friuole, & iniq; appellatum. Vtiturque ad huius opinionis probationem ratione tex. in d. c. vt nostrum. Cuius superius mentionem fecimus.

Tertia conclusio. Commissa, & delegata causa appellationis à Principe, etiam si appellatum fuerit iniustè, poterit iudex hic de causa principali cognoscere, quoties commissio concepta fuit in hunc modum, vt causa appellationis, & ipsum principale negotium fuerint delegata. Etenim copula, &, quæ huic formulæ cõmissionis adscribitur, hunc effectum habet, q causa principalis videatur commissa æquè principaliter, non eo modo quo iure accedebat appellationis causæ, & eius cognitioni. l. 1. & 2. ff. de pecu. legat. ex quibus hoc deduci potest, & ex his, quæ Barto. notat in l. Titiæ. §. nihil. ff. de legat. 1. denique hanc tertiam conclusionem explicat optime Carolus Ruinus in consi. 114. lib. 4. col. 2.

Quarta conclusio. Iudex cui est à Principe facta commissio causæ appellationis, & principalis coniunctim, vel diuisim, habet omnino cognitionem negotij principalis, etiã si appellatio pronuntietur iniusta. Hoc constat ex eo, quod Princeps his verbis videatur causæ ipsius principalis cognitionem principaliter delegare, & committere, ac denique à priori iudice auocare, licèt appellatio iniusta sit. Atque ita tenet Carolus Ruinus in d. consi. 114. lib. 4. colum. vltim.

Quinta conclusio. Iudex delegatus, cui est commissa causa appellationis, poterit absque noua cõmissione cognoscere de causa principali, si appellatio fuerit iustificata. Nam & responsio Summi Pontificis in cap. vt debitus. non tantum obtinet in iudice appellationis ordinario, sed & in iudice delegato: cùm eadem sit vbique ratio: atque ita sensit glo. in cap. ex tenore. de foro competen. verb. terminet. is. Idem expressim tenent Antonius, Abbas, & Imol. in d. c. vt debitus. vbi Deci. num. 23. & Francus num. 43. ac Felin. d. c. causam quæ. de rescript. nu. 6. fatentur hanc opinionem communem esse, quę mihi verior videtur tametsi Francus conetur eam improbare. Quod ante eum tẽtauit Aegidius à Bellam. decis. 419. priorem tamen opinionem, quæ frequentior est, etiam probarunt Inno. Henr. & Aegid. à Bellamera in d. c. vt debitus. nu. 47. & glo. vlti. in c. vlt. 2. q. 6. Nam in ordinario iudice, cui competit cognitio causę per appellationem ad eum deuolutæ, nemo vsquam dubitauit, siquidem is potest iustificata appellatione, causam principalem examinare. Quemadmodum expeditum est in d. c. vt debitus. Ac notatur in c. 1. de foro compe. in 6. in princ.

Quibus equidem prænotatis oportet adscribere quod praxis curiæ Romanæ admisit. Nam vbi appellatum est ab interloquutoria, & cõmissa fuerit causa appellationis cũ negotio principali, etiam si appellatio pronuntietur iniqua, & iniustè fuerit appellatum, nihilominus cognitio causæ principalis manet apud eundem iudicem delegatum. Sic enim testantur receptum esse Felinus, & Staphilæus paulò antè citati. Atque præter hos hoc constat ex Aegidio à Bellamera. decisio. 37. & decisione Rotæ. vt. in nouis. Cuius meminit Pau. de Cast. in l. eos. C. de appellatio. Quod si causa appellationis simpliciter commissa fuerit nulla facta mentione causæ principalis, tunc licèt iudex hic delegatus, qui pronũtiauit appellationem iniustam, & malè appellatum fuisse, non possit de principali causa cognoscere; ipsa tamen causa nequaquam redit ad priorem iudicem, à quo fuerat appellatum: imò manet in curia vbi idem examinetur, & diffiniatur ex noua, & speciali Summi Pontificis delegatione: quemadmodum ipso deduci opinor ex præcitatis authoribus, & Rotæ decisi. 114. & 321. in nouis. & 612. in antiquis. Bellamera decisi. 119. & 520.

Illud sanè non est prætermittendum, cùm id maximè huic cõgruat tractatui, & sæpissimè incidat in vsus forensis exercitationem, q vbiquis ab interloquutoria † sententia iudicis interioris appellauerit ad curiam, & is statim priusquam tractetur de iustitia, & rectitudine appellationis, petat totius negotij examen adnocari, & retineri apud curiæ iudices, solet planè id fieri, negotiumque ipsum à iudicibus curiæ retinetur ad diffinitiuam cognitionem, præstito ab appellante iuramẽto, quo asseuerat, nullam se habere spem consequendi iustitiam apud iudicem inferiorem. Hanc conclusionem praxis recepit, & in specie ista tenent Rotæ iudices decis. 42. in nouis. Panor. nu. 6. Imol. & Francus nu. 6. in c. Nicolao. de appel. Dec. ipse interpositu. §. 1. eod. titu. Ioan. Staphilæus, de literis gratiæ, & iustitiæ, fol. 172. quod minimè licet iudici inferiori, qui de causa appellationis cognoscendi ius habet: non enim poterit ex causa appellationis ab interloquutoria, nisi ea fuerit iustificata, retinere cognitionem negotij principalis, nec de eo poterit tractare, etiam ex consensu litigantium, cap. 1. de foro compe. in 6. quamuis sit legatus, & denique iudex, qui possit adiri per viam querelæ, secundum Cardinalem, & Dec. in c. vt debitus, de appellatio. nu. 26. Domin. & Francum in d. c. 1. qui tenent, legatum non posse omissa iustificatione appellationis ab interloquutoria cognoscere de negotio principali, etiam ex consensu vtriusque litigantis: quasi decisio Romani Pontificis in cap. 1. de appellationi. in 6. sit specialis in ipsomet Principe, quod & Domi. ibi probat contra glo. in d. c. 1. de foro compet. in 6. verb. prætermisso. quam sequuntur ibi Innoc. Hostien. & Abb. col. pen. Præposit. col. 14. & rursus Francus sibi parum constans in d. c. vt debitus, ad finem, asseuerantes, posse legatum, non iustificata causa appellationis, & omissa eius iustificatione cognoscere de ipso negotio principali ex consensu vtriusque litigantis: quæ ipse minimè probari posse iure opinor. Nam etsi legatus possit per querelam adiri absque appellatione, id obtinet, vbi causa nondum pendebat coram iudice ordinario: quo quidem casu legatus non potest causæ illius cognitionem auocare, nec de ea cognoscere, nisi per appellationem à diffinitiua, vel ab interloquutoria fuerit adeum iure deuoluta: sicuti hoc in capite superius adnotauimus: iure verò deuolutio non fit, nisi appellatio ab interloquutoria iustificetur, quemadmodum probatur in d. c. vt debitus, & in cap. 1. de appellatio. in 6.

Hinc denique poterit facillimè percipi si præmissa fuerint mente repetita, duplicem esse causarum auocationẽ: expressam quidem, & tacitam. Expressa verò auocatio hoc habet speciale, vt quicquid ab inferiori iudice actum fuerit post ipsam auocationem, nullum sit ipso iure, licet iudex ipse nondum cognitionem habuerit auocationis, & fuerit eius prorsus inscius, & ignarus, quoties auocatio fit motu proprio. Principis, sic etenim probare conantur Abbas in c. Cùm. M. de constitu. nu. 33. & ibi Dec. col. vlt. Abb. Imol. & Dec. in c. cæterùm, de rescript. nu. 7. & plerique alij, quorum meminit asserens hanc opinionem cõmunem esse Rebuffus super leges Regias, titu. de cuocationib. nu. 18. idem asseuerat Ripa in d. c. cùm. M. num. 286. qui adeò perplexis, & confusis Doctorum allegationibus vtuntur, vt nihil vtile visum sit distinctius aliquod in huius quæstionis resolutionem & conclusiones exponere: quibus possit eius expedita cognitio haberi.

Prima conclusio. Auocatio causæ facta cum decreto irritanti, hanc vim obtinet, † vt acta iudicis inferioris post illam, etiam ignorãris, sint omnino nulla. Probatur hæc ex eo, q clausula decreti irritantis (sic enim vulgo dicitur) ignorantes, & inscios prohibitione afficit: glo. ibi communiter recepta in c. 1. verb. referri de consuet. præbend. in 6. tex. optim. in c. dudum. §. considerantes, & in c. pen. de præben. in 6. & in c. si post quam, eod. titu. glo. in c. si eo tempore, verb. ignoranter, de electio. in 6. Cardin. in clem. 1. q. 18. de electio. Antõ. Imol. & Felin. col. 4. in c. 2. de constit. notatur in c. si

Caput Nonum. 29

in c. si beneficia. de præben. in 6. ex iuniorib. idem tradidere Ioan. Crottus in c. 2. limitatione. 1. ad 3. notab. de constitu. in 6. idem in Omnes populi. ff. de iusti & iure, col. 26. Ex ea in c. 2. num. 50. de constitu. Ioan. Staphilæus de literis grat. & iustit. fol. 41. in specie autem huius conclusionis primæ authores sunt Panor. Imol. Felin. nu. 18. & Dec. nu. 6. in c. cæterum, de rescript. Ripa in d. c. cum. M. nu. 196. Abb. in c. audita. de restitu. spol. Domi. in c. 1. §. ex part. de consuet. præben. lib. 6. ex quibus deducitur manifestè idem esse, siue clausula ista fuerit apposita motu proprio, siue ad petitionẽ alicuius, qui literas à Principe impetrauit. Sic etenim conclusionẽ istam Panor. & alij quorũ modo meminimus, intellexere. Quòd si is, cuius causa, & in cuius fauorem causæ auocatio fiat, ea nolit vti, aut eidem renuntiauerit, valet q̃ à iudice factum fuerit non obstante decreto, quod irrita decernit in contrarium acta secundum Domin. in c. 1. d. §. ex parte, col. penult. quem sequi videntur Felin & Dec. in d. c. cæterum, quorum opinio satis comprobatur ex his quæ ipse tradidi in c. quamuis pactum, de pactis in 6. 2. par. §. 2. nu. 6. Quo in loco probare conatus sum, posse quẽ renuntiare ijs q̃ in eius fauorem inducta sint, licèt his accesserit Principis decretum, quo acta in contrarium irrita decernuntur. Deinde constat Principis voluntas, quæ in hoc tendit, vt huius decreti vis remittatur, si eidem renuntiauerit, qui id à Principe in proprium fauorem obtinuit. Eadem voluntas præsumenda est in legis conditore ad hunc effectum, vt lex ab eo lata non liget ignorantes, nec eos prohibitione, præcepto, aut pœna afficiat. Siquidem optimus Princeps id debet, ac tenetur leges ab eo latas dirigere, q̃d magis sit iustitiæ consonum. Et ideo præsumendum erit q̃ ipse nequaquam voluerit propria lege eius inscios, & ignaros afficere, quoties ea ignorantia culpa caret, licèt decretum hoc, cuius modo vim tractamus, legi adiecerit. Hanc opinionem iure veriorẽ esse censent Cardin. in d. clem. 1. q. 18. de electio. Ioan. Crottus in d. l. omnes populi, col. 26 & in d. c. 2. limitatione, 1. sub tertio notabil. & Andr. ab Ex ea in c. 2. de constitu. nu. 50. eleganter. Lud. Rom. in consi. 330. col. 5. qui pluribus rationibus nititur hanc sententiã probare non tantum ad pœnam legis, sed eũa quo ad actus vim, quæ minimè tollitur per legem præscriptam, donec tempus accesserit, quo in vniuersum lex obligat, & eius ignorantia culpam aliquam præmittere videtur, de quo dubitat Felin. in d. c. 2. nu. 7. limitatione. 4 Est tamen pro Romani sententia optima glo in d. c. 2. verb. dispendijs, quæ illum tex. intelligit etiam quo ad vim illius actus, qui fit ex ignorantia iusta legis humanæ.

Secunda conclusio, expressa causæ auocatio absque decreto facta, motu tamen proprio, reddit omnino nulli quicquid post illam actum fuerit à iudice inferiori, etiam ignoranae. Hanc opinionem tenet Paul. in d. c. cùm. M. de constitut. col. vlt. Imol. in c. cæterum, & in c. cùm contingat. ad finem, de rescript. Franc. nu 8. in c. vt nostrum, de appellationi. ex illius responsi ratione. Domi. in cõs. 47. quasi hæc sit maxima vis huius clausulæ motu proprio: quam sententiam scribit communem esse Petr. Rebuff. super leges Regias, tit. de cuocatio q. 3. nu. 19. adducens ad hoc Francum in d. c. vt nostrum, qui tamen hoc minimè asseuerat, & licèt Ripa in d. c. cum. M. nu. 196. videri possit quibusdam asserere, hanc opinionem communem esse, ego existimo aliam conclusionẽ, cuius statim mentionem agemus, ipsam cõmunem fecisse. Sed & falsam esse hanc secundam assertionem ipse nequaquam dubitauerim: cùm nullibi in iure tantus huius motus proprij effectus probetur. Sed & plerique viri doctissimi contrarium tenuerunt, præsertim Ant. Abb. col. pen. Felin. & Dec. in d. c. cæterùm. Inno. in c. 1. de consuet. præbend. in 6. Præposit. in d. c. vt nostrum, col. vltim. Petrus Rebuff. in d. q. 3. ex quib. necessaria est scientia huius auocationis quo ad iudicẽ inferiorem, vt nullum sit q̃d postea ipse iudex fecerit, quæquidem opinio maxima ratione fulcitur, quem admodum apparet authoritate Iurisconsul. in l. si fortè. ff. de offic. præsidis, cuius meminere Romanus in singu. 57. & 566. Felin. in d. c. Cæterùm, nu. 11. Dec. in c. si duob. nu. 12. de appell. iurisdictio etenim semel data, & competens alicui non censetur ab eo reuocata, donec ipse habuerit reuocationis cognitionem, & scientiam. Quamuis in specie Iurisconsul. in d. l. si fortè. alia est ratio congruentior, q̃ præses, qui datus est successor, & si hoc sciat, vti potest iurisdictione & potestate donec successor prouinciã fuerit ingressus: sicuti notatur in l. meminisse. ff. de offic. proconsul. nihilominus multa sunt, quæ huic opinioni suffragãtur, & persuadere possunt, scientiam reuocationis fore necessariam. c. 2. de offic. deleg. l. hæc autem. §. non defendit. ff. quibus ex caus. in poss. eatur. notat Bal. l. in fallsis. C. de furtis. Sic Ludo. Roma. in dictis singul. asserit collationem beneficij factam à vicario Episcopi reuocato, qui eius reuocationis erat ignarus, validam esse. cuius opinio cõprobatur authoritate Calder. consi. 4. tit. de offic. delegat. Dec. in d. c. si duobus, nu. 12. Felin. in d. c. cæterùm, nu. 11. Chosmæ in Pragma. Sanctio. titu. de collationibus §. idem voluit, verbo, vicario, glo. optim. in l. tribunus. ff. de testam. milit. laſ. in l. more maiorum. nu. 8. ff. de iurisd. om. iudic. notat præter hos satis in specie Rebuff. in tracta. de beneficijs. tit. de simonia in resignatione. nu. 34. & de publicandis resignationib. glo. 18. nu 19. quicquid Francus scripserit in c. dudum. de præb. in 6. sufficit tamen in hoc casu scientia simplex reuocationis absque literarum præsentatione. Quod Felin. expressim notat, & omnes præcitati sentire videtur, maxime Cal derin. in d. consi. 4. Idem Rebuff. in tracta. de beneficijs, in tit. de forma vicariatus num. 210. quem omnino legito. Et Boerium decis. 347. col. pen. est & ad hoc tex. optimus, in clem. vnic. de renuncia.

Igitur ex prædictis illud superest, q̃ reuocatio iurisdictionis, etiam si motu proprio fiat, non habet effectum, donec ipse, cuius reuocatur potestas, eiusdem reuocationis habuerit scientiam, q̃d item probatur in c. 1. §. ex parte, de consuet. præben. in 6. quo in loco. §. adijciebatur, adnotatum est hanc regulam non esse admittendam, vbi reuocatio fieret propter delictum: hoc etenim casu ipso iure, absque vlla scientia etiam ignorante ipso, cui data erat iurisdictio, tollitur omnino eadem, & ab ipso prorsus aufertur. Sic sanè probatur in d. §. adijciebatur, quem ad hoc commendarunt Romanus in singulari. 58. Felin. d. c. cæterùm, nu. 24. Barbat. in c. nolentes, col. 3. de officio legat. Ioannes de Selua in tracta. de beneficio. 3. parte, q. 16. colum. 1. Ioannes Bertachi. in tractat. de Episco. lib. 4 parte 7. quæst. 21. notat Innoc. in cap. qualiter, in secundo, de accusat. optima glo. in cap. proposuit, de consuet. præb. verb. vacare. Cuius meminere Felinus in d. cap. cæterùm, nu. 24. & Cardin. in consi. 114. incipit, Frater Benedict. Huic opinioni accedit glo. elegans, in d. clemen. vnica. de renunciatio. verbo. sponte, quæ illam decisionem intellexit, vbi mandatum ad renunciationem beneficij fuisset datum sponte: quasi scientia reuocationis necessaria non sit quoties mandatum datum sit per vim, & metum, in odium sanè, & penam illius, qui metum intulit. Quam interpretationem probatunt inibi Abb. & Selua in d. quæst. 16. nec id mirum videri debet, cùm mandatum ad renunciationem beneficij debeat esse liberum: vt ipsamet renunciatio, c. procurator. de electio. in 6. tradit Cardin. in d. clem. vnic. q. 4.

Illud verò obiter admonendum esse constituit ad huius quæstionis vberiorem cognitionem, quod Paul. Castrens. in consil. 361. dubio. 4. libr. 1. existimat, non esse admittendum responsum Romani † Pontificis in dict. clemen. vnica. in mandato, quod datum fuerit ad præsentationem alicuius clerici, aut generaliter ad præsentandum ex causa iurispatronatus. Nam secundum eum reuocatio mandati habet vim omnino, etiã si non habuerit eius scientiam ille, cui datum erat mandatum. Huius opinionis probatio à Paulo Castrensi instituitur ex regula quadam, quam modo permittam, quippe qui eam alioqui non admodum negauerim. Hanc Pauli sententiam expressim sequitur Aymon consil. 76. sensit Felin. in cap. cùm contingat, de rescript. nu. 9. dum refert illud Pauli consilium, vt existimat Lambertinus in tractatu de iure patronatus. 2. lib. part. 1. q. 4. arti. 14. Ego verò, etsi videam Aymonem Crauettam in d. consi. 76. hanc Pauli Castrensis opinionem probasse, minimè, ni fallor, coactum eius quæstionis, & controuersiæ decisione, quam eo in responso probare conabatur: cùm ad eius veritatem necessaria non foret conclusio Pauli. Attamen negare contendam à Felino eandem nec expressè, nec tacite receptam fuisse. Aliud etenim ex Paulo ipse deduxit, quod nequaquam vrget ad præsentis quæstionis veritatem. Deinde existimo falsum esse quod Paulus tradidit asseuerans, decisionem Pontificiam in dictæ clementinæ vnicæ, non obtinere in mandato ad præsentandum, non enim video vllam disciminis rationem, quæ congrua sit. Sic & ipse Lambertinus opinatur, esse necessarium, q̃ saltem prælatus, aut is, cui præsentario exhibenda est, habeat reuocationis scientiam ante institutionem, in quo ipse planè videtur à Paulo discedere, cùm hoc ipsum sit, quod Summus Pontifex in d. clem. vnica, respondit. Tandẽ Petr. Rebuff. in tract. de beneficijs, in dicta forma vicariatus, nu. 214. opinionem Pauli de Castro falsam esse censet.

Tertia conclusio, quoties reuocatio iurisdictionis & auocatio causæ motu proprio sit, & si non afficiat ignorantem, satis tamẽ erit absque solenni reuocationis exhibitione, q̃ iudex ipse videcunque certam habeat reuocationis cognitionem. hãc opinionẽ facilimè admittent qui præcedentem conclusionem probarunt. Sed eam etiam sequitur, & probat Felinus in d. c. Cæterùm, nu. 11. & nu. 37. vbi Dec. nu. 7. post Antonium, & Abb. ibi, qui & hoc ipsum tenuerunt.

Quarta conclusio. reuocatio iurisdictionis cum expressa causæ auocatione facta ad alicuius petitionem, hanc habet conditionẽ, † si qui impetrauit, & obtinuit illam voluerit ea vti: vnde nõ rollitur iurisdictio à iudice inferiori, donec fuerit per impetrantem reuocatio eidem obiecta, & exhibita. Probatur hæc in c. audita, de restitutio. spolia. vbi Abb. idem tenent Inno. Anton. Abb. Cardi. & Felin. in d. c. cæterum. Quorum opinio communis est, vt fatetur Ripa in d. c. cum. M. nu. 296. Sed q̃ in hoc casu sufficiat, iudicẽ inferiorem

inferiorem cuius iurisdictio reuocatur,huius reuocationis scientiam habere conantur iure defendere Domi.in d.consi.47.Imol. & Dec.in d.c.cæterùm, nu.8. vbi Dec. hoc ex ratione tradita per Imol.deducit additq; Ripa in d.nu.196. hanc posteriorẽ opinionẽ receptẽ esse apud curiam Romanã: vt tandem aliud sit,concedi à summo Pontifice impetranti secundum rescriptum,& secundos iudices simpliciter. Aliud reuocari priorum iudicũ iurisdictionem,ab eisque auocari causam. Cum in hoc posteriori casu ex authoritate c.vt nostrum, possit defendi, & probari, quòd sufficiat scientia huius reuocationis,vt iudex non valeat vlteriùs de causa cognoscere,nec tractare. Nihilominus nos opinamur priorem sententiam veriorem esse, eamque magis cõuenire reipublicæ vtilitati,ne illusio fiat facillimè causarum,litiumque diffinitionibus.Hoc ipsum deducitur ex c.Gratum, de offic.delegat. c.super eo,in 2.de appella.vbi Præposit. notab.vlti.Archid.in c.is qui,de procuratorib.in 6.Bald.in l.mandatum, col.pen.C.mãda. Idem Bal.in l.1.C.vt lite pendent.Dec.consi.295.col.2.nec Imol. in d.c.cæterùm, huic quartæ conclusioni aduersatur: imò eam expressim probat.

Quinta conclusio.Quamuis per literas posteriores, quib.priorum mentio fit tacitè reuocetur priorum iudicum iurisdictio, & potestas,attamen valet quicquid ab eis actum fuerit,etiam post cognitionem reuocationis, donec fuerint posteriores literæ ab ipso impetrante iudicibns oppositæ,& exhibitæ. Huius conclusionis probatio deducitur ab omnibus ex d.c.audita. Et est communis omnium resolutio in d.c.cæterùm. Atque hæc dicta sint pro huius capitis breui quadam examinatione.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Iudex secularis,& Ecclesiasticus mutuo sibi præstant, & præstare tenentur auxilium in exequendis mandatis, & sententijs.*

2 *Iudex Ecclesiasticus an possit mittere in carcerem laicos propria authoritate?*

3 *Contractus ratione quando quis possit vbi contraxerit conueniri: latè traditur.*

4 *Intellectus c.Romana.§.contrahentes.de foro compe.lib.6.*

5 *Renunciatio proprij domicilij, quid in contractibus operetur? & deinde solutio in aliquem locum destinata?*

6 *Iuramentum quid efficiat in hac specie quo ad fori renunciationem.*

7 *Iudex an possit verbalem citationem intra territorium alterius propria exequi authoritate?*

De mandatis Regijs ad exequutionem, & obseruationem literarũ,quæ vulgo requisitoriæ dicuntur.

CAPVT X.

NOn omnibus iudicibus,quibus cognitio,ac diffinitio alicuius causæ iure competit, licet nec permissum est, quæ semel diffinierint exequutioni mandare: siquidẽ multa sunt,quæ liberã hãc exequutionẽ absq; alterius iudicis auxilio, & ministerio possint impedire. Atq; ex ea cã illud obtinuit, vt quoties res ista in discrimen hoc inciderit,iudex,qui sententiam tulerit,aut de contractus exequutione cogniturus est,requirat pro exequenda sua sẽtẽtia,& contractu,iudicem alium, qui personam, & bona debitoris capere possit,atque exequutionem ipsam ad effectũ deducere. Sic etenim iudex Ecclesiasticus vbi censuris iam fuerit vsus aduersus laicos,nec potuerit earum viribus sẽtẽtiam exequi,requirit pro
1 eius exequutione iudicem secularem,vt is captis rebus †,& persona ipsius laici condemnati,Ecclesiastici sententiam exequat. tex. vbi glo.verb.publicum.sic intelligenda in c.1.de offic. ordi. & ibi Doct.præsertim Panor.Felin.& Alciat.Oldr.consi.89.Bald.in l.1. C.de his qui latro.occulta. Math.Afflic. in proœmio constituit. Neapolit.nu.54.tex.optimus in c.dilecto.de senten.excom.in 6.c. postulasti.de homici.c. 2.de maledic.c.Principe.23.q.5.c.quoniã. de offic.ordin.l.Episcopale. C.de Episc. & cleric.c. vt officium.§. compescendi.de hæreticis.in 6.ex quo tamen Archidia.adnotauit,hoc verum esse in iudice ordinario Ecclesiastico:quasi delegatus non possit iudicis secularis auxilium pro exequutione sententiæ implorare: cùm id speciale sit in iudice delegato ad punitionem hæresum.Hæc vero Archid.opinio falsa est. Nam nihil speciale cautum extat in d. §. compescendi.in hoc auxilio à iudice seculari implorando.& ideo etiam iudex Ecclesiasticus, ac delegatus poterit auxilium iudicis secularis implorare, pro exequẽda eius sẽtẽtia,cum censuris vsus fuerit, nihilque eis profecerit tex. est in huius opinionis non leue argumentum in d.c.dilecto.cuius adhoc meminit Felin.in cap.dilecta.de maiorita.& obed. notant Innoc.Ioan.Andr.& Doct.communiter in c.significasti. de offi. deleg.vbi Abb.& Deci.atque item Ioann.Lupi.in c.per vestras.2 notabili.§.sed est pulchra dubitatio.nu.17. & nouissimè August. Bero.in d.c.significasti.nu.24.versic.extra glo.fatentur, hanc opinionem esse communem,quam etiam sequũtur Dominicus, & Francus in d.§.compescendi.eamque passim seruari vidimus.

Eadem ratione iudex secularis quoties ea necessitas inciderit, poterit implorare iudicis Ecclesiastici auxilium pro exequenda eius sententia aduersus eos, in quos ipse non habet coerctionis ius authen.sed hodie.C.de adulter.notat Marian. Socin.in c.cùm sit generale.nu.24.de foro competen. Qua in re illud discrimen erit obseruandum,ꝙ iudex Ecclesiasticus poterit censuris, & spiritualibus pœnis compellere secularem ad auxilium hoc exhibẽdum.c.2.de maledi.iudex vero secularis non potest cogere Ecclesiasticum: sed debet Metropolitanum adire, atque ab eo petere, quòd inferiorem iudicem Ecclesiasticum cogat auxilium secularis exhibere,& præstare ad exequutionem sẽtẽtiæ. Sic etenim probant.Inno.Abb.& alij in d.c.1.de offi.iudic.ordi. vbi Alc. nu. 26.& nu.123 scribit hanc opinionem communem esse.Idem distinxit Ias.in l.à diuo Pio.§.sententiam.ff.de re iudic.nu.16. Quòd si iudex Ecclesiasticus sit verus, & competens iudex aduersus laicos, deque eorum criminibus aliquot cognoscere possit eosque
2 punire: non omnino expeditum est †, posse eum laicos capere, & in carcerem mittere. Etenim Oldrad.consi.86.breui hac de re præmissa disputatione non satis explicat, quid sibi iure verius visum fuerit,ac tandem in eãdem inclinat sñiam,vt existimet,non posse iudicem Ecclesiasticum in carcerem propriũ mittere, nec capere laicum ꝑ criminis alicuius punitione, quæ ad ipsum pertineat,excepto hæresis crimine: in quo hoc erit, & est speciale,& in alijs huic similibus criminibus c.excommunicamus. in 2.ad finem.de hæret.c.vt commissi.eo.titu.in 6.& in clementina 1.eiusdem rubricæ. Huius opinionis ratio vel ex eo deducitur, quòd sæpissime in iure sit expressum,quoties Ecclesiasticus iudex de crimine aduersus laicum cognoscit, cuius cognitio ad eum pertineat,post decretas Canonicas censuras,ipsisq; minimè sufficientibus ad coerctionem,tunc auxilium à seculari iudice implorandum esse: quasi non alia sit aduersus laicos iudici Ecclesiastico permissa coercendi potestas,quàm quæ censuris constat.ea vero non sufficienti,ministerio iudicis secularis punitio est peragenda: sicuti deducitur ex c.1.de offic. ordin. c.postulasti. de homicid.c. cùm.C laicus.de foro competen.l.placet.C.de sacrosanct. Eccle. Authent.de mandatis Princip. §. si vero Canonicum. collatio.3. Quibus & alijs rationibus hanc sẽtẽtiam latissimè omnium conatur defendere Ioannes Lupi. in d. §. sed est pulchra dubitatio. nu.18.de donatio.inter vir.& vxor.idem tenet Anchar. in c.cùm Episcopus.de officio ordi.in 6. quam opinionem fatentur communem esse Felin.in c.significasti. de officio delegat. Aufreri.in repeti.clementinæ primæ.de officio iudic. ordi. in q.5. & in tract. de potest.Ecclesiast.super laicos.in principio. Felin.tamen loquitur de iudice Ecclesiastico delegato. & in ordinario contrarium probare videtur: quod statim latius explicabimus. Eandem sententiam aduersus iudices Ecclesiasticos tenet Anchar. in regu. ea quæ.de reg.iur.in 6.quæst.11. qui scribit, hanc opinionem communem esse,& idem fatetur Ioan.Andr.in speculo. titu. de offic. ordin.Hanc & leges Regiæ admiserunt, & probarunt sæpissime, præsertim.l.7.titu.3.lib.1.Hodie.l.14.tit.1.lib.4. Recopil. & l.4.tit. 1.lib.3.ordinatio.Hodie.l.5.titu.1.lib.4. Recopila. idem statutum est in publicis totius regni comitijs, Anno M.D.XXV. Toleti. cap.vltim.Hodie.l.15.titu.1.lib.4. Recopilatio.contrarium plane verius esse censent Domin.& Francus in d.c.cùm Episcopus.Idq; multis profecto iuris Pontificij locis ita passim probatur, vt minime congruat,ea omnia effugere velle specialis cuiusdam iuris ratione. Nam posse iudicem Ecclesiasticum,qui alioqui iure de crimine cognitionem habet, laicum reum capere, & in carcerẽ mittere,probatur in cap.attendendum.17.q.4. cap. contra idolorum 26.q.5.cuius ad hoc ipsum meminere Roman.in singul.66. & Felin.in c.cùm sit generale.de foro competen.nu.20. qui hanc opinionem probat: idem Felin. in d. cap. significasti. col. vltim. late Aufreri.in d.clemen.1.quæst.5.& in tracta. de potest. Eccles. super laicos.in prin.ad cuius quæstionis perfectam resolutionem ipse tria esse obseruanda existimo, ex quibus constabit quid sit hac in controuersia considerandum.

Primum,vbi consuetudine legitimè præscripta obtentum esset,quod iudex Ecclesiasticus habens alicuius causę cognitionem aduersus laicos,posset eosdem capere,ac carceri tradere, vsus hic erit omnino seruandus. Quod Bald.notat in d.cap.significasti.& sequitur eandem opinionem Ioann. Lupi. in d.§. sed est pulchra dubitatio.nu.26. atque in aliquot Hispaniarum diœcesibus iam diu obtinuit,nec Carolus Cæsar,Rex inuictissimus hanc consue-

dinem

tudinem tollere,legeque propria voluit vsquam improbare,etiã si sæpius ab eo fuerit petita huius praxis,& vsus abrogatio in publicis totius Regni conuentibus: vt apparet ex c.117.legum Matricianum,Anni M.D.XXVIII.& c.2. Anni XXXIIII.

Secũdo, quoties iudex Ecclesiasticus legitimè aduersus laicum criminali iudicio vel sententiam tulerit,vel cognitionem,& examen culpæ ad punitionem instituerit, iure poterit laicum ipsum capere,& in carcerem mittere.quemadmodum probatur his authoritatibus,quas vltimo loco adduximus, nec video, etiam seclusa quacunque consuetudine contrariam opinionẽ posse opti-
* me defendi. * Cùm non alia ratione in his criminibus,quæ à quibusdam excipiuntur,capi possint laici à iudice Ecclesiastico,& in carcerem mitti, quam quod iudex Ecclesiasticus ius habeat cognoscendi de eisdem criminibus,& delinquentes puniendi,etiam si laici sint.*

Tertio illud erit ad hæc omnino notandum, quòd si de exequutione sententiæ alicuius iudicis Ecclesiastici actum sit, vt laicus cogatur soluere eam quantitatem, in qua iustè ab eo iudice damnatus ciuili iudicio fuerit,tunc planè non poterit iudex Ecclesiasticus laici bona,propria capere authoritate, nec ipsius condẽnati personam ad rei iudicatæ exequutionem. Imò potius tenetur auxilium iudicis secularis ad hanc exequutionem inuocare. Sic denique sunt accipienda quæ pro communi opinione adducta fuere.Nam & leges Regiæ, etiam si generaliter hac de re fuerint statutæ,nihilominus in hũc casum tendere frequẽtius videnẽ.

Quarto non est prætermittendum, iudicem Ecclesiasticum posse clericos,qui dubio procul sunt Ecclesiasticæ iurisdictionis, capere,& in carcerem mittere,quoties eidem hoc iure visum fuerit,etiam si non habeat in loco temporalem iurisdictionem, nec tenetur ad hoc auxilium brachij secularis implorare: nisi eo casu, quo eius potestas minimè sufficeret ad capiendum clericum maximè rebellem,& contumacem.Hoc probatur in c. cùm Episcopus.de offic.ordin.in sexto. & est omnium communis opinio,vt interim demirer, quanam ratione Carol. Molinæ. in consuetu. Parisien.tit.1.§.41.nu.66.scripserit, Romani Pontificis respõsum in d.c.cùm Episcopus.quo permissum est Episcopis, capere propria authoritate clericos delinquentes,& in carcerem mittere,solum obtinere vbi Episcopus habeat temporalem iurisdictionẽ: atque ideo in his locis in quibus temporalis iurisdictio non pertinet ad Episcopum,nõ posse vicarium Episcopi,nec ipsum Episcopum absque auxilio iudicis secularis, & eius inuocatione clericos delinquentes capere,& in carcerem mittere.Idem probare conatur Iacob.de Bellouisu in repetitio.c.Romana.§. contrahentes.de foro compet.in 6.nu.92.prima oppositione. cuius ipse Carolus nullam mentionem fecit. Etenim admodum falsa est hæc opinio,nec iure defendi potest etiam si alioqui soleat disputari, an Episcopus possit habere familiam armatam ad exequutionẽ, & ministerium iustitiæ: de quo tractauere latius Abb.Felin.Dec. & August.Bero.in d.c.significasti.de offi.delegat.

Sed & apud iudices seculares idem obtinuit, vt possit vnus alterius sẽtẽtiam exequi, si pro eius exequutione fuerit requisitus. tex.est hac de re celebratissimus in l. à Diuo Pio. §. sententiam.ff. de re iudica.regia,l.2.tit.27.part.3. Auth.de exhibend.reis.§.si vero.& in Auth.vt differentes sint iudic.§.1. notatur in c. Romana. §.contrahentes.de foro compet.in 6. quòd si nolit iudex requisitus suum in hoc officium, & auxilium impartiri, compellendus erit superioris iudicis,aut Principis authoritate. Nam ex querela iudicis requirentis,aut priuati cuiuslibet, in cuius vtilitatem requisitio fit,debet superior iudex compellere iudicem requisitum ad exequutionem.quod Bart.& omnes vnanimi consensu adnotauerunt in d.§.sententiam. quo in loco satis probatur iuxta eam lectionem,quæ extat in Florentinus Pãdectis,quas opera L.Taurelij nuper in publicum edidit Laurentius Torrentinus ducalis Typographus.Sententiam,inquit,Vlpianus, Romæ dictam, etiã in Prouincijs posse Præsides,si hoc iussi fuerint,ad finem persequi Imperator noster cum patre rescripsit. Quam lectionem & Ias. agnoscit in d.§.sententiam. col.1. Quamobrem passim ad regia Hispaniarum prætoria querelæ deferuntur, iudicum inferiorum negligentiam,aut contumaciam incusantes ex eo,ꝙ aliorum iudicum requirentium sententias, aut mandata de contractibus exequendis,mandare exequutioni prætermittunt. Quibus tandem querelis examinatis,ac visis literis requisitorijs,statim summaria cognitione nomine Regio mandata decernuntur ipsis iudicibus requisitis,quibus equidem mãdatis precipitur, quòd iudicum requirentium sententias exequantur, eorumue mandata de contractibus exequendis rebus & personis debitorum captis iuxta leges regias tradant exequutioni.Quandoque autem iudex hic qui requisitos noluit requirenti auxilium impartiri,condemnatur in expensis arbitrio auditorum: idq; frequẽter fit cùm aliqua culpa non immunis à dolo & malitia in iudice præsumitur.Quòd si iudex requisitus iustè proprium officium, & auxilium negauerit, minimè admittitur aduersus eum querela ad effectũ decernendi regias literas quib.eidem præcipiatur requirentis iudicis sententiam exequi: imò hoc ipsum expressim denegatur, qđ statim ad finem huius capitis apertius probabitur. Atq; ideo nunc oportet expendere,quando iudices ab alijs requisiti teneantur ministeriũ & auxilium exhibere in sententijs,& contractib.exequendis.Erat sanè iuris vtriusque regula, qua constat, non posse quem ratione
3 contractus conueniri apud iudicẽ illius loci,vbi contraxerit †, nisi ibidem inueniatur.tex.celebris in d.c.Romana.§. cõtrahentes. de foro compet.in 6.quo in loco, & in c.vlt. de foro compet. idem omnes tenent, & probant. Huic etiam conclusioni accesserunt Accursius & alij in l.hæres absens.§.1.de iudic. latè Salice.in auth. si vero.col.vlt.C.de adulte.Ias.in l.1.col.2.ff.de eo,quod cer.loco. ex quo multa deduci possunt, quæ sunt huic tractatui admodum opportuna.

Primum hinc perpendi poterit quod Anto. Butr.scribit in d.c. vlt.nu.15.de foro compe.asseuerans,ꝙ iudex loci contractus possit requirere iudicem eius loci, vbi habitat qui contraxit, vt contrahentem citet, & iubeat ad iudicem cõtractus accedere actori responsurum super contractus actione.Nam,authore Butrio,iudex requisitus hoc facere tenebitur: & si fuerit contumax ipse citatus,poterit iudex loci contractus de causa tractare vsq; ad eius definitionem ac sententiam aduersus illum pronũtiare.Huic opinioni accedit Panor.in d.c.vlt.nu.36. Ego plane censeo eam falsam esse. Quòd si vera foret, satis manifestè cessaret communis omnium anotatio, & ipsa responsio Romani Pontificis in d.§. contrahentes.cum facilimè iudex loci contractus esset huius causæ iudex competens, possetque eam per sententiam diffinire, & in ea procedere, licet ipse qui contraxit non inueniatur in loco contractus.qua ratione opinor,hanc sententiã Antonij, & Abb. esse contrariam decisioni Pontificiæ,quæ in d.§.contrahentes.tradita est.Sic sanè Dec.in c.1.de iudic.nu.23.vers.hæc limitatio.Ab his authoribus discedit,& de eorum opinione dubitat Felin.in d. c.vlt.nu.21.de foro competen.tametsi potius incliner in Antonij conclusionem eamque videatur probare.quod Mari.Soci.in specie facit in c.dilecti.de foro compet.nu.25.ad finem. Ripa tamen in d.c.1.de iudi.nu.66.scribit,hanc opinionem Ant. communi iudicio improbari,licet ipse eam sequatur quoties iudex domicilij, non refragatur huic cognitioni, mihi profecto placet, satis esse, qđ ipse reus nolit apud hunc iudicem litigare: imò erit omnino nulla,etiam ipso tacente huius causæ cognitio, modo nec tacite, nec expresse consenserit iurisdictioni.

Secundo ex vera huius rei cognitione apparet proprius intellectus,& interpretatio ad tex.in d.§.cõtrahentes. Etenim fieri debet distinctio,an qui contraxit habeat bona in loco contractus, vel his careat possidens bona in loco domicilij, & habitationis:
4 † priori etenim casu iudex loci contractus præmissa legitima citatione,& ipso contrahente cõtumace poterit mittere actorem in possessionem bonorum,quæ reus in eo loco cõtractus habet: & ad hunc effectum in hoc casu iudex loci contractus erit competens: quippe qui reo legitime citato, & comparẽte cognoscet de causa vsque ad diffinitiuam sententiam: eo vero contumace procedere iure optimo poterit ad missionẽ in possessionem bonorum ex primo decreto. Hoc equidem operatur possessio bonorum,quam habet reus in loco,vbi contraxerat. atque hæc est prior pars tex.in d.§.contrahentes.Idemque erit quo ad secundũ decretum,quemadmodum ex vera illius decisionis ratione deducitur; cum omnia hæc tendant ad bona, quæ sunt in loco cõtractus.Nihilominus Pau.Castrens.in d.§.1.l.hæres absens.nu.2.& 5. satis vrgenti ratione probat,non posse in hoc casu 2m decretum decerni: cùm ad hoc requiratur propria contumacia,quæ minimè contingit in eo,qui non tenetur se apud illum iudicem defendere.Idem asserit Iac.de Bellouisu in d.§.cõtrahentes.nu. 129.atq; ita est intelligendus Iurisconsulti locus in l.Titiũ.§.1.ff. de admit. tut.à quo potuit deduci prior pars huius responsi in d. §. contrahentes. Posteriori casu quoties non habet bona qui contraxit in loco contractus,sed in loco domicilij,tunc iuxta cõmunem opinionem omnium in d.§.contrahentes.& in d.l. hæres absens.§.1. etiam si non possit iudex loci cõtractus de causa ipsa cognoscere,nec eam propria sententia diffinire,nec sit locus remissioni,poterit tñ vbi reus citatus latitat in loco domicilij,decernere missionem in possessionem bonorum ex primo decreto, & super eius exequutione requirere iudicem illius loci,in quo sunt, & existunt bona. Hæc etenim est communis interpretatio text.in d.§.contrahentes.quæ videtur plane illi responso admodum conuenire.

Tertio subinfertur, non rectè Pontificium rñsum intellexisse eos,qui ab eo adnotarunt,in ꝯctib. locum fore remissioni ad iudicem loci cõtractus,quoties qui cõtraxit latitat, nec habet bona in loco,vbi contraxit. Etenim non est hæc opinio consona decisioni Romani Pontificis in d.§.contrahentes. Imò ab ea prorsus abhorret. idcirco licet Bart.in d.l.hæres absens.§.1. eam probasse

videatur,

videatur,Pau.Castren.Ang.Iacobinus, & Lancelot.ibi contrariã potius probant iuxta interpretationem d. §. contrahentes. quam proxima illatione explicuimus, quæ frequentissimo Doctorum omnium consensu recipitur: quamuis quidã non satis quæstionem istam intellexerint,asseuerantes,propter maximam rei contumaciam esse in ɔ̃ctib.locum remissioni,ex authoritate Bald.in l.consentaneum.C.quo.& quand.iudi.8.notabil. qui hoc non asseruit,nec scripsit,quemadmodum admonent Lancelot. Deci.in d.l.hæres absens.§.1.Ripa in d.c.1.de iudi. nu.66.

Quarto illud præmissis aptè conuenit, qđ omniũ calculis probatum extat: nempe locum fore remissioni ad locũ, in quo quis priuatim,vel publice administrationem exercuit, cùm agatur de reddendis rationib.text.optimus in d.l. hæres absens.§.1.l.1.& ibi glo.& omnes.C.vbi de ratiocinijs agi oporteat.notant omnes in d.l. hæres absens.§.1.præsertim Pau.de Cast.& Iuniores,& in d.c. vlt.de foro compet.& in c.1. de iudi.

Quinto hinc colligitur qđ vsus forensis passim admisit.Nã lo-
5 cus est remissioni in ɔ̃ctib.& ad iudicem loci † contractus est remissio facienda oĩno, vbi qui ɔ̃xit se submiserit foro illius loci, & proprij domicilij foro expressim renuntiauerit. gl. celebratissima in l.1.ff.si quis in ius vocat.non ierit.quã omnes inibi sequuti sunt: & maxima cum laude, & honoris præfatione in d. l. hæres absens.§.1.præsertim Paulus nu.8.Iac.Lancelo.Dec.& alij,ac preter hos Iaco.de Bellouisu in d.§. ɔ̃hentes.nu.94.& ibi Franc.post alios Panor.nu.37.Felin.nu.22.in c.vlt.de foro compe.vbi Anto. & Cardi idem Panor.nu.18.& 22.Dec.nu.23.Ripa nu.65.August. Bero.nu.196. Alciat.nu.52.in c.1.de iudi.multa Ias.& Curt.Iuni. in d.l.1.ff.si quis in ius vocat.non ierit.nu.6.Bal.in l.cum Archimedoram.C.vt in possess.legat.Bal.idem in c.præterea. de offi. deleg. Roma.in sing.279.Ias.in l.1.ff.de eo quod certo loco.Maria.Soc. in c.dilecti.nu.39.de foro compet.qui tamen asserit, forte ɔ̃riam sententiam esse veriorem: & tamen gl.multi sequuti sunt, quorum opinio dubio procul, communis est.

Sexto subdeducitur,idẽ esse vbi qui ɔ̃xit, in certo loco soluere promisit,& proprio foro renuntiauit.Nam ẽt si in loco destinatæ solutionis non inueniatur,erit nihilominus causæ huius examinatio,& cognitio remittenda ad iudicẽ loci, in quẽ fuit destinata solutio.Hoc enim oẽs fatentur qui proximam conclusionẽ sequuti sunt.Constat enim locum destinatæ solutionis parem, & similẽ esse hac in re loco ɔ̃ctus; cùm inibi contraxisse quis videatur,quo solutionem destinauit.l.ɔ̃xisse.ff.de act.& oblig.l.Titium.§.tutores ff.de admi.tut.gl.cõiter recepta in c. Romana.§. nec etiam.de foro compe.in 6.notant.oẽs in d.c.vlt.de foro compet.Bald.Bar. & alij in l.si conuenerit.ff.de iurisd.om.iudi.tradit Gerar.in sing.6. Sed & quæstionem istã,quã tractatur, an in loco solutionis destinatæ quis possit,vt in loco ɔ̃ctus conueniri,late examinant Bart. & alij in d.l.si conuenerit.& in d.cap.1.de iudicijs. & in d. l. hæres absens.§.,pinde.& §.vlt.est ẽt tex.insignis in c.dilecti.de fo.cõpe. *

" Verum hæc omnia dicta sint iuxta cões iuris ciuilis & Canonici
" cõstitutiones: in his etenim castellæ Regnis (me summo Philippi
" 2. Regis consilio Præsidente) anno domini M.D.XXIII. die
" Februarij.21.ædita fuit pragmatica & Regia lex,quę de hisce sub-
" missionibus tractans multa decreuit & distinxit; quæ ad praxim
" mire conducunt & necessaria sunt. *

Septimo,vt semel susceptam Prouinciam minime destituam, non verebor amplius rem istam expendere, perpensa paulo diligentius vera rõne,qua præmissa probari solent.Nam,vbi quis haberet ex priuilegio speciali fori aliud præter illud qđ iure cõi eidem competebat:quidam existimarunt,priuilegij forensis renunciationem esse intelligendã quo ad illud forum, qđ priuilegio,& iure speciali datur eidem;non tñ quo ad forum sibi iure cõmuni proprium:vt tandem non obstante hac renunciatione possit debitor effugere remissionẽ causæ ad locum contractus, & petere causam ipsam examinari in foro iuris cõis,cui non vr renuntiasse argumento deducto ex l.si domus.ff.de seruit.vrb. prædio. Sic fanè visum est Ias.in d.l.1.ff.si quis in ius vocat. non ierit.nu.9.& Dec.in d.c.1.nu.23.de iudi.quibus difficilimè accesserim, quippe qui plane percipiam ex hac opinione prorsus euerti qđ omnium consensu,& praxi iam diu receptũ extat.Fori etenim præscriptio, & exceptio,quæ iuxta cõem sententiam hac renunciatione tollitur,illa dubio procul est,quæ ex cõi iure competit.Nam,q̃ quidã calumniantur: renunciationem istã nõ posse intelligi quo ad forum iuris cõis; quia fit hæc renunciatio in hunc modum: renuntio priuilegio fori: forum autẽ iure cõi competens verè dici non potest priuilegio competere: facili profecto ratione tollitur: si illud caute obseruauerimus,priuilegium fori hac in parte nõ assumi pro foro,qđ ex iure speciali datum sit alicui, sed pro illa fori præscriptione,quæ ex regula iuris cõis deducitur,qua cautum extat, reum esse in proprio domicilio conueniendum. Sicuti palã probatur ex Iurisconf.in d.l.1.ff.si qs in ius vocat.non ierit.deinde illud non leui coniectura constat, hanc scilicet renunciationẽ in hoc tendere,& ad hoc fieri, vt in ipso loco ɔ̃ctus, cui summissio fit,de huiusmodi controuersia volente actore tractetur. Nam & renunciatio hac ex cã contractui adscribitur,Bal.authore in c.præterea.de offi.deleg.& in l.cum Archimedorã. C. vt in posse.legator.Igitur parum refert,q̃ reo competant duo,vel tria tribunalia iure cõi,vel speciali priuilegio: cum actore volente sit causa examinanda in loco ɔ̃ctus: non apud alia tribunalia: atq; ita huius opinionis,quæ mihi olim placuerit, author, ac defensor est Boschus Codechanus in rep.d.c.primi. de iudic.fol.14.col.4.

Octauo ab eadem radice procedit qđ Panor. scribit in d.c.vlt. de foro compet.nu.37.asseuerans, prædictam renunciationẽ minimè valere,si ea facta sit à clerico absq; proprij iudicis,& Episcopi consensu.c.significasti.de foro compet.quo expressim decidit, non posse clericum consentire absq; Epi consensu in alterius iudicis iurisdictionem.qua ratione sequunt hanc Abb. opinionem Felin.in d.c.vlt.nu.22.Iacob.in d.l. hæres absens.§.1. col.2. Dec.in d.c.1.de iudic.nu.23. & ibi Felin.nu.6.quorũ opinio mihi oĩnino placet: cũ in hac specie fiat ab ipso clerico expressa renunciatio proprij tribunalis,& consentiat ipse expressim in alienum iudicẽ. Quod fieri iure non potest, & ideo hæc sententia maxima rõne fulcitur,& tenenda erit,quamuis Mari.Socin. in d.c.dilecti.nu.39. & Ripa in d.c.1.de iudi.nu.68.contrarium tenuerint.

Nono ex proxime traditis apparet,aliud dicendũ fore,vbi clericus in locum aliquẽ destinaret solutionem,& in eodem postea inueniretur: posset etenim apud huius loci tribunal conueniri ratione illius solutionis in eum locũ destinatæ, etiam si absq; consensu Episcopi ɔ̃xisset,& solutionem destinaret.Nam hæc prorogatio iurisdictionis non fit solũ ex consensu ipsius ɔ̃hentis, sed & à lege,eiusque authoritate inducitur.tex.elegans in d.c.dilecti. Ex quo hoc ipsum adnotarũt plerique,præsertim in hac specie Ripa in d.c.1.num.68.& ibi Boschus Codechanus,aduersus Philippum Dec.qui nu.23.contrariam sententiã conatus est defendere.

Decimo,si quis in certo loco contraxerit,& apud eius tribunal promiserit præstito iuramento se responsurum agenti ex illo cõtractu, absque alia fori renunciatione: locus erit remissioni hu-
6 ius causæ ad locum istum † contractus: quemadmodum existimarunt Angel.Paul.Castrensis, & Iacobinus in d.l.hæres absens. §.1.Roman.in singulari.279. Marian. Socin. in d.cap. dilecti. de foro competen.num.39. Ias.in l.1.ff. de eo quod certo loco. col. 2 Felin.in c.vlt.de foro compe.nu.22.Curt.Iunior post alios in d. l.1.ff.si quis in ius voc.non ierit.Ripa nu.66. & August.Beroius nu. 196.in d.c.1.de iud.ex authoritate tex.in Auth. de exhiben. reis.§. si vero.colla.5.& in Auth.ei,qui iurat. C. de bonis autho.iu. poss. quibus in locis nequaquam hoc probatur.Idcirco erit hæc cõclusio,etiam si communis sit,caute intelligenda, vt plane admittenda non sit,quoties contractus ipse iuramento præstito fuerit confirmatus,nec iuramentum accesserit promissioni factæ de respondendo,& litigando apud iudicem illius loci, in quo contraxit,is, qui iuramentum ad maiorem contractus vim adiecit.

Vndecimo ex his,quæ proximè tradidimus, illud superest, qđ vbi quis absque renunciatione, & iuramento promiserit se responsurum apud tribunal loci contractus,tunc non erit locus remissioni,sed poterit,qui contraxit in loco contractus conueniri, si ibi fuerit inuentus: quod si in eo loco inuentus non sit, non tenebitur super eo contractu apud iudicem loci contractus respondere.Quemadmodũ omnes fateri videntur, qui rem istã diligentissimè examinarunt.Nec quicquam vrget in contrarium qđ notat Dec.in d.c.1.nu.23.ex Panor.ibid.nu.20. de eo qui ꝓmisit certo in loco respondere, vel quocunq; in loco: potest enim ibidẽ conueniri.Nã quicquid Dec.senserit hæc Pan. sñĩa est intelligenda,si qui contraxerit, in eo loco, in quo respondere promisit, inueniatur,censẽt enim ibi ɔ̃xisse:sicuti Pan.& ipse:& Pau.Castren. in l.si conuenerit.ff.de iuris.om.iudi.nu.5.fatent.& ideo q̃ simpliciter rñdere ꝓmisit certo in loco,nõ poterit apud tribunal illius cõueniri,nec in iudiciũ vocari,nisi inibi fuerit inuẽtus. Qđ est in hoc tracta.potissimè ɔ̃siderãdũ,ne facile detĩ ĩ ɔ̃ctib.remissioni locus.

Duodecimo, vbi quis soluere certo in loco promisit, & in eo se ꝓsentare,ad eum locum remissio fiet, quoties de promissa solutione tractabitur.Sic etenim censet Bal. in d.l. cum Archimedoram.C.vt in pos.legat.nu.6.ex argumẽto tex.in l. fideiussor.§.pen. ff.qui satisd.cogan.quam opinionem sequuntur Ias.in l. si conuenerit.ff.de iurisd.om.iud.nu.41. Curt.Iun.in d.l.1.nu.9.ff. si quis in ius voca.non ier.Dec.in c.1.de iud.nu.23.& ibi Ripa nu.66. Felin. in c.vlt.de foro compet.nu. 22.

Decimotertio idem erit, cùm quis soluere promisit debitam pecuniæ quantitatem in certo loco, & tempore: nempe in nundinis quibusdam. Nam etsi eo in loco nundinarum tempore nõ inueniatur, poterit ibidem conueniri, ad eumque locum remissio facienda est. Quemadmodum visum est Baldo in c.1.col 3. de milit.vas.qui contumax est. Cuius sententiam probare videntur Ias.in d.l.si conuenerit.nu.42. Dec.& Rip.in d.c.1. de iud. & inibi Alciat.

Alciat.nu.51. Curt.iunior in dict. l. 1.nume. 10. fraus siquidem à promittente committitur,si ad diem, & locum constitutum nõ soluerit,& soluturus debitam quantitatem accesserit:idcirco præsens iudicatur,vt ille,qui dolo desiit possidere.l.is qui dolo.& l.sin autem. §. 1.ff.de rei vendica. qua quidem ratione obtentum est, quòd in hac specie fiat remissio ad locum, in quem fuerit solutio destinata.

Cæterùm vbi causa est examinanda in loco contractus,vel solutionis destinatæ,iudex illius loci non poterit, etiam verbali ci-
7 tatione, vocare ad iudicium ipsum reum extra ipsius † territoriũ commoratem.Quod probatur in Clem. pastoralis.de re iudica. §.desiperet.l.vltim.ff.de iuris. om. iudi. licet vtrumque territoriũ sub eiusdem Principis Imperio esset, sicuti post variam disputationem responderunt, & probant Iaco. de Bellouisu in repe. §. contrahentes,de foro compe.in.6.num.131.Ioan.Faber.in. §.vlti.Insti.de pœna temer.litigant.Sal.in.l.omnes. §. exequutoribus. C.de Epis.& cleric.Feli.in.c.vlt.colum.1.& 2.de foro compe.Mari.Socin.in.c.postulasti.eo.titu.nume.13.quicquid alij fuerint opinati. Quamobrem iudex loci cõtractus debet requirere iudicem domicilij, vt faciat citari, & reuocari ad tribunal contractus ipsummet reum.Sic etenim visum est præcitatis authoribus:idque praxis forensis recipit hactenus:& in specie adnotauit Felin.d.cap vlt.numero 22. versic.3.fallit,quicquid alij hac in quęstione scripserint. Eadem ratione si contractus paratam habeat exequutionem,ea exequutio peti poterit apud iudicem loci contractus, ad quem causæ remissio fieri iuxta præmissam resolutionem debet; & ea fieri debet ad requisitionem publicam, & solemnem huius iudicis per iudicem ipsius loci, vbi reus domicilium habet:eritq; iudex hic requisitus exequutor eius sententiæ,& decreti,quod iudex prior super exequutione contractus pronuntiauerit, quemadmodum & in exequutione latæ sententiæ fieri debet. l. à diuo Pio.§.sententiam. ff.de re iudicata. Quòd si iudex requisitus nolit exequi decretum iudicis requirentis:nec eius precibus consentire: eius superior est omninò interpellãdus,ab eoque petendum est, quod cogat iudicem requisitum exequi ea decreta, quæ illi iudex requirens destinauerit. Hoc etenim constat ex dicto §.sententiã Romæ. iuxta literam codicis Florentini, in quo legitur, si hoc iussi fuerint.est & optimus text. in cap.nullus.de iure patro.l.si tutor pupillo.ff.de autho.tutor. notat Feli.in dict. cap. vlt. de foro compet.col.3.& 4.post glo.in Clem.pastoralis.verb.de more.& ibi Imo.& alij de senten.& re iudi.Salyc.in Auth.si vero.C.de adult.Anania in d.c.1.de rapt.nu.8.Soci.in c.postulasti,de foro cõpetent.nu.14.Boer. decisione.29. col.1.sic passim ad Regia,& suprema tribunalia deferuntur querelę aduersus iudices requisitos, qui nolunt exequi decreta requirentium:ac tandem secundũ ius, & eam distinctionem,quam hac de re præmisimus hoc in capite dantur Regiæ literæ,quibus præcipitur iudicibus requisitis,quod sententias,& mãdata,ac decreta iudicium requirentium exequãtur,quod paulò antè num.2. adnotauimus. Qua in controuersia duo præsertim considerantur. Primum, an casus,de quo agitur eiusmodi sit,vt iudex requirens sit proprius,& competens ad ipsius causæ cognitionem.Secundum, quod ad hoc deducitur: an sit remissio facienda ad iudicem requirentem:& an is iudex rite, & rectè requisierit,nempe ipsis in literis,quibus requirit, contractum inserens, ex quo pareat ius cognitionis legitimę. Quæ quidẽ praxis in ciuilibus,& criminalibus obtinet: atque ideo statim de remissione,quæ in criminalibus fieri debet,agemus.

Ex Capite Sequenti

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui alteri in officio successit,tenetur exequi literas requisitorias ad eius antecessorem destinatas.*
2 *Mandatum in re necessaria an morte mandantis expiret: & inibi intellectus.l.fundi venditor.§.vlt.ff.de acquiren.possess.*
3 *In criminalibus remissio facienda est ad locum delicti, & ibi rationes huius decisionis traduntur.*
4 *In foro conscientiæ non sortitur quis forum ratione delicti.*
5 *Quid de exemptis,& intel.ad text.in capitul.1.de priuileg.in sexto.*
6 *Iudex quicunque requisitus tamen tenetur remittere reum ad locum delicti,& quid si ipse præuenerit requirentem in causæ cognitione?*
7 *Vagabundus an remittendus sit;& quid in criminibus leuibus?*
8 *Remissio non est facienda absque summaria delicti cognitione*
9 *Fur rem furtiuam alio deferens,an sit remittendus;*
10 *Remissio an fieri debeat ex diuerso Principatu & à maiori ad minus tribunal?*
11 *Cuius expensis fieri debeat remissio?*
12 *Hæreticus an sit remittendus?*

Rursus agitur de eisdem literis requisitoriis; potissimum ad criminum punitionem.

CAPVT XI.

SCio semel in forensi exercitatione controuersum fuisse cùm essent literæ requisitionis solennis decrete,& iudicibus quibusdam destinatæ. Contigit etenim iudicem requirentem ante harum literarum præsentationem, & publicam cognitionem, mortem obiisse, vel officio publico functum, aut priuatum esse. Nam quidam existimarunt, non teneri iudicem, qui modo post obitum,aut priuationem iudicis requirentis admonetur, & requiritur, easdem literas, quas requisitorias dicimus,exequi & effectui mancipare: quasi vires harum literarum defecerint omnino,deficiente munere, & officio publico apud ipsum iudicem requirentem integrare,ad exemplum iudicis delegantis, & delegati, cùm officium delegati expiret mortuo,re integra delegante.capit.gratum.de offic.de lega.l.quia. ff. de iurisdictione omniũ iudicum.§.item si adhuc.Institu.mandat.l.mandatum.C. mãdat. l.si quidam.C.de actionibus & obligationibus.Nos vero contra-
1 rium respondimus, ac modo idem † respondemus dubio procul censentes, teneri iudicem requisitum has literas in hac specie exequi,nec posse hanc exequutionem effugere ea ex causa, quod iudex requirens ante requisitionem mortem obierit,vel officio publico fuerit functus.Hanc vero sententiam,ne quis eam in dubium reuocare contendat, aliquot rationibus comprobare conabimur,primum in eius probationem adducentes text.Iuriscõsulti in.l.fundi venditor. §. vltim.ff.de acquiren. possess. ita enim inquit Pomponius. Item si amicus venditoris,mortuo eo,priusquam id sciret,aut non prohibentibus hæredibus id fecerit,recte possessio ei tradita est. Sed si id fecerit, cùm sciret dominum mortuum esse,aut cùm sciret, hæredes id facere nolle, contra erit. Hactenus Iurisconsultus. ex quo passim Doctores adnotarunt, mandatum ex causa necessaria non expirare morte mandatis re integra. Nam qui vendiderat fundum mandauit amico,vt eum traderet emptori; & tamen ante traditionem mortuo venditore respondit Iurisconsultus,mandatarium ignorantem mortem,vel non prohibentibus hæredibus rectè tradere emptori possessionem fundi venditi. Qua ratione præmissam opinionem Barto.& alij probarũt in dict.§.vltim.glo.in.l. eius qui in Prouincia.§.quas vero.versi.Nam & si tibi.& ibi Barto.& alij. ff.si cert.peta.gloss.Bart.& Alber.in.l.secunda. §. sed si quis. ff. de donatio.Roman.consilio.202. Francus in capitul. si super gratia. de officio delegati.in sexto. Henric. in capitul. quoniam Abbas. de offic. delegat.Hippolytus singulari 44. Baldus in. l. mãdatum. C.mandati.4.oppositione.Imola in.l.cum pater.§.Mæuio.ff.de legatis secundo quorum opinionem sequuntur, ac fatentur communem esse.Iason in.l.more. numer. 62. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Areti. & Claudi. in dicta. l.fundi venditor. §. vltimo. ff.de acquirenda possessione. cui sententiæ patrocinari videtur textus in dicto capitul.si super gratia.Igitur cum iudex requirens teneatur omnino pro exequutione iustitia literas iudici requisito destinare, & sic teneatur in specie istũ actum ei delegare, committere, aut saltem eius ministerio agere, manifestum fit, non cessare, nec finiri mandatum istud per mortem iudicis requirentis, nec per officij functionem priuatione, aut amotione
2 sequuta.Hæc verò ratio,etiam si communis sit †, communique omnium consensu probetur, dubia nihilominus est. Nec enim satis iure probatur, mandatum ex causa necessaria procedens morte mandatis non expirare, nec extingui.Siquidem in dicta.l. fundi venditor. §. vltim. hoc nequaquam constat, imo forrassis contrarium, si quis diligenter obseruauerit quid Iurisconsultus responderit.Primum equidem apparet ex eo responso, non rectè tradi possessionem à mandatario, qui sciuerit mandatorem mortem obiisse;ergo dubio procul palam est, mandatum illud morte extinctum: alioqui posset mandatarius certus de morte mandatoris exequi mandatum, & possessionem tradere. sic sane gloss.in l.sed interim.§.si vxor.versic. condict.ff.de donatio.inter virum & vxorem.expressim notat ex dict.l.fundi venditor.§. vlt. mandatum morte mandatis reuocari. Nam cùm mandatis mors non inducit mandati reuocationem, minimè necessaria est distinctio illa: vtrum mandatarius resciuerit mortem mandatoris,an non,quæ tamen traditur in dict.§. vlt. quemadmodum in mandatis,quæ morte non extinguntur, probatur in l. mortis causa capimus.§.Titia.ff.de donatio. causa mortis. l. si vero non remunerandi.§.vlt. ff.mandati.notat Bart.in.l.2.§.sed si quis.ff.de donationibus.Fit tandem ex his,non probari in d.l.fundi venditor.§.vlt.communem conclusionẽ:quæ tamen alibi q̃ ipse sciã, nusquam probata iuris vtriusque regulam contrariam omnino

habens, erit profecto facilimè refellenda, nec iure poterit admitti. Nec quicquam refert, quod Bartolus, Angelus & Alexand. in dicta l. fundi venditor. §. vlt. & Iaſ. in dicta l. eius, qui in Prouincia. §. quas vero. ſcripſerint, apud Iuriſc. alternatiuam adſumi pro copulatiua, vt mandatarius, qui mórtem mandáris ſciuerit, & ab hæredibus fuerit prohibitus poſſeſſionem tradere, non rectè eã tradiderit: quaſi mandatum modo per prohibitionem hæredem expreſſe reuocetur, nondum morte mandatoris extinctum. Quę quidem interpretatio maximam vim & violẽtiam infert Iuriſconſulti reſponſo, in quo non temere bis alternatiua dictio continetur inxta propriam eius poteſtatem, & ſignificationem, niſi quiſquam hallucinetur, omnino intelligenda, cùm & in priori parte alternatiua propriam vim habeat: ſicuti ab omnib. receptum eſt, qui fatentur, rectè à mãdatario poſſeſſionem traditam fuiſſe, cùm is nondum ſciuerit mortem mandatóris etiam ſi hæredum conſenſus expreſſus, vel tacitus non acceſſerit. Idcirco, ſi poſt mortis ſcientiam, etiam non prohibentibus hæredibus mandatarius rem tradiderit, non erit rectè tradita poſſeſſio ſecundũ veram, & propriam præcitati reſponſi interpretationem: quicquid alij fuerint hac in quæſtione commenti. Sed & communis concluſio adhuc non probatur in d. cap. ſi ſuper gratia. de officio delegat. in 6. Nam ea deciſio ſpecialem rationem habet propter exequitionem gratiæ, quæ ſemel à ſummo Pontifice conceſſa, eius morte non finitur: imo valida manet: & ideo ne fruſtranea ſit, exequutor datus poterit mortuo Romano Pontifice, qui eã conceſſit, eandem exequutioni mandare. Nec in eo caſu ſcientia mortis impediret gratiæ exequutionem, cùm & ſi exequitor ſciuerit, Romanũ Pontificem mortẽ obiiſſe, nihilominus poterit gratiam ipſam exequi ſecũdum communem illius capitis interpretationem. Quod non ita erit admittẽdum in ſpecie Iuriſc. in d. l. fundi venditor. niſi quis velit temere à propria dictionum ſignificatione diſcedere. Deiñde illud eſt iuris conſtitutiſſimi, mãdatum morte mandatis finiri re integra, etiam ipſo mãdatorio mortem ignorante. textus inſignis in. §. rectè. Inſtit. de mandato. Linter. in principio. ff. mandat. notant gloſ. & omnes in l. mandatũ. C. mandat. l. eius qui in Prouincia. & ibi Alex. & alij. communiter. ff. ſi certũ petatur. l. ſi quis. §. morte. ff. mandati gl. in Clemẽ. 1. verb. teneant. de renuntiatione, Idcirco nõ video, quid referat, aut qua ex cã in d. l. fundi venditor. §. vlt. ſcientia, vel ignorantia mortis cõſideretur, ſi ibidẽ de mandati reuocatione tractaretur. Nihil. n. ad mandati reuocationem pertinet ſcientia mortis, vt probauimus. Igitur cùm à Iuriſc. diſtinguatur ſcientia mortis ab ignorantia, plane conſequitur, ab eo non tractari, nec ambigi, an mandatum in eo caſu fuerit per mortem mandantis reuocatum. Hinc ſanè fit, Iuriſc. tantum reſpondiſſe, poſſeſſionem rectè traditam fuiſſe à mandatario ignorante mortem mandatoris, etiam ſi mandatum iam morte finitum fuerit, non tamen dominium: ad exemplum eius procuratoris, qui expreſſam mandati reuocationem ignorans bona fide rem tradiderit: transfert enim is poſſeſſionẽ. l. mandatum diſtrahendorum. ff. mandat. dominium autem nuſquam transfertur à procuratore, cuius mandatum reuocatum eſt, etiam ſi ipſe bona fide rem tradiderit minime certus de reuocatione. textus in d. l. eius, qui in Prouincia. §. quas vero. gloſſ. & omnes in d. Clementina vnica. verbo, teneant. de renuntiatione. optimus textus in. l. Papinianus. ff. de public. in rem actio. & in l. 2. §. ſed ſi quis. ff. de donationibus. Hæc denique aduerſus communem ſententiam adnotauit Petrus Stella in interpretatione dictæ. l. Papinianus. quo in loco à Iaſone diſcedit, qui in dicto. §. quas vero. communem opinionem veram eſſe cẽſet, etiam in reuocatione expreſſa: vt tandem mandatũ ex cauſa neceſſaria, etiã re integra minime expiret per expreſſam reuocationem. Quod probat authoritate textus in d. l. Papinianus. & tamen in eo caſu res nõn erat integra, & ideo mandatum non potuit reuocari adhuc expreſſe, quia re non integra mandatum, etiam expreſſe reuocari non poteſt, ſaltem regulariter. gloſſa in l. ſi pater. C. mandat. probatur quę in dicto. §. rectè. primo reſponſo. & ideo non ſatis vrget pro Iaſonis opinione locus ille Iuriſc. imo Iaſoni refragatur textus in d. l. fundi venditor. §. vlt. vbi mãdatum proceſſit à cauſa neceſſaria, & nihilominus expirat, & finitur expreſſa reuocatione hæredum, qui quantum ad reuocationem expreſſam mandati non habent maiorem poteſtatẽ, quàm mandatus ipſe, ſi viueret. l. in his. §. non debeo. ff. de regulis iuris. l. cum hæres. ff. de diuerſ. & tempor. præſcriptio. Ergo ſi in dicto. §. vlt. potuit hæres mandatum ex cauſa neceſſaria datum poſt mortem mandatoris reuocare, poterit & ipſe, qui mandauit, viuens idem agere: quãmobrem Iaſonis opinio non iniuria refellitur. Ex quibus non omnino certum fit, quòd ex d. l. fundi venditor. §. vlt. ſecũdum communem interpretationem adduximus pro ea ſententia, quam probare hoc in loco inſtituimus, tametſi ea opinio communis, & receptæ ſententiæ authoritatem habeat.

Secundo hoc ipſum probatur auctoritate Bartoli in l. & quia. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. aut potius in l. more. nu. 6. qui ſcribit, nuntium, cui eſt mandatum miſſionis in poſſeſſionẽ iniungendum, & decretum, poſſe mortuo mandãte, eandem poſſeſſionem tradere, & illud mandatum exequi ea equidem ratione, quòd hoc in caſu nulla fiat delegatio iuriſdictionis, aut poteſtatis ſed potius excitetur officium illius, qui poteſtatem, aut iuriſdictionem habebat alterius mandato ſubordinatam. Quam opinionẽ Bartoli ſequuntur Imola, & Aretinus in d. l. fundi venditor. §. vlt. Angelus in l. per Epiſtolam. ff. de acquirenda hæreditate. Felinus in capitulo. relatum. in fine. de officio delegati, atque eandem eſſe communem aſſeuerant Iaſon, & Purpuratus colũna penultima. in d. l. & quia. ſic denique in præſentiarum, officium iudicis iuriſdictionem habentis excitatur, & requiritur ad exequutionẽ eius, quòd alter diffiniuit, & pronuntiauit. Vnde nulla hoc in caſu contingit, nec conſtituitur delegatio, quæ hunc effectum habeat, vt morte delegantis expiret.

Tertio eidem opinioni ſuffragatur textus, mihi ſatis elegans in authentica. vt nulli iudicum. §. & hoc vero habemus. verſiculo. ſi vero, Quo in loco apertius multo probatur cõcluſio hæc. quam, in dicta l. fundi venditor. §. vltimi.

Quarto eadem ſententia probatur authoritate Pauli, Angeli, Arcti. & aliorum in d. l. fundi venditor. §. vlt. qui expreſſim aſſerunt, non extingui morte mãdatis, etiam re integra, mandatum quo iudex, qui ſententiam tulerit, eius exequutionem alteri com miſerit. Par etenim rõ eſſe videtur, & in exequutionib. inſtrumẽtorum, quæ iure Regio paratam habent exequutionem: quemad modũ explicat Rodericus Suares in l. poſt rem. ff. de re iudic. in commentariis ad legem regiam.

Quinta ratio poterit in hunc modum adſumi ex dict. capitu. ſi ſuper gratia. de officio delega. in 6. Etenim hæc commiſſio fit ad exequitionem actus principalis iam perfecti, vt pater: cõmiſſio autem huiuſmodi morte committẽtis minimè extinguitur: vt Romanus Pontifex ibidẽ reſpõdit: ergo & in propoſita quæſtione, aut remotione iudicis cõmittentis nequaquã extinguitur.

Poſtremo illud his accedit, quòd huiuſmodi commiſſiones nomine dignitatis quæ nuſquam moritur, fieri videntur: quemadmodum apparet ex his, quæ nos latius adnotauimus in capitu. requiſiſti. de teſtament. & ideo non extinguuntur morte committentis argumento adſumpto à capit. quoniam Abbas. de officio delegat. non tamen inficior rationem iſtam quo ad quæſtionem propoſitam non omnino certam eſſe. Cùm & poteſtas delegati finiatur prorſus per mortem delegantis re integra contingentem, etiam ſi de legatio fiat ratione, & cauſa dignitatis, quam ipſe delegans obtinet, niſi expreſſim ſolius dignitatis nomen foret adſcriptum ex his, quę traduntur in capitu. ſi gratioſe. de reſcript. & in capit. ſi ſuper gratia. de offic. de legat. in 6. His ergo rationib. ni fallor, præſcripta ſententia probari iure poterit, eaque potiſſimè congruit publico iuſtitię miniſterio ob varias, ac ſepiſſime contingentes iudicum mutationes.

Cæterum cũ in capite proximo de cauſis ciuilibus actum fuerit, par eſt & modo de criminalibus agere vt in his cauſis explicemus, quando remiſſioni locus ſit, quoniam pacto liter ę iſtę, quas requiſitorias dicimus, ſint accipiendæ, & obſeruãdæ. Illud etenim receptum eſt, quòd ratione criminis commiſſi quis ſorum fortitur, & haber in eo loco † vbi delictum commiſerit: tametſi alias
3 ibidem ex ea cauſa non poſſet in iudicium vocari, nec forum ſortiretur. text. eſt in l. 1. C. vbi de criminib. agi oport. cap. 1. vbi gloſſ. & omnes de raptori. l. ſolẽt. ff. de cuſtod. reor. gloſ. in l. à diuo Pio. §. ſententiam. ff. de re iudicat. cap. vlt. & ibi glo. de foro competẽ. Cuius deciſionis plures rationes conſtitui ſolent, quas ipſe nequaquam omittam vel ex eo, quòd neceſſariæ ſint ad intellectum eorum, quæ ſtatim ſunt exponenda. Primum enim maximè congruit Reipublicæ ſcelera eo in loco publice puniri, in quo fuerint perpetrata: propter exẽplum, vt qui nondum deliquerunt, à criminibus abſtineant delinquentium punitione territi. l. capitaliũ. §. famoſos. ff. de pœnis. Clementina 1. de officio ordin. cap. qua propter. 2. quæſt. 7. cap. ad liberandum. de Iudæis. cap. 2. de calumniato. quibus accedunt quæ nos ex Diuo Thoma, & Ariſtotele adnotauimus in cap. Alma mater. in principio. num. 9. Idcirco, qui deliquit eſt puniendus vbi crimen commiſerit. text. optimus in authenti. vt nulli iudicum. §. ſi quis verò comprehenſorum. Et in authenti. vt omnes obediant iudici. §. Hoc conſiderantes. l. ſi cui. §. vltimò. & l. vlt. ff. de accuſation. capitu. ſi ille. 23 quæſt. 4. eſt & alia eiuſdem ſanctionis, & inſtituti publici ratio, quòd reſpublica illa, in cuius territorio delictum eſt perpetratum, abſque dubio ſpeciali iniuria afficitur: vt cõſtat, cum magiſtratus illius maximè offenduntur: quibus conuenit Prouincia malis hominibus expurgare, ne ab his quieta hominum vita illius Reipublicæ, quæ illis extitit delegata, paſſim turbetur: & ideo par eſt, quod his indicibus conueniat eorum criminium punitio, vt publica fiat vindicta, & denique ſatisfactio illi Reipublicæ, quæ læſa fuit: vtque in ea tutior ſit inter improbos innocentia. l. 3. & l. congruit. ff. de officio Præſid. capi. factæ ſunt leges. 4. diſtin. Tertia his adnectitur ratio ex eo, quòd punitio ſcelerum admodum neceſſaria Reipubicæ, facilius fit, ac commodius de criminis authore diſcutitur, ſi ea cauſa in loco delicti commiſſi examinetur, nam ſi alibi foret examinanda, quotidie manerent ſcelera impunita propter oculiam authorum cognitionem, quæ difficilime poſſet in lucẽ, prodire, ſi in loco delicti non ageretur de criminis ciuſdẽ punitione. Quod ſatis conſtat, & notatur in dicto. §. hoc conſiderantes. in Auth. vt oẽs obedi. iudi. eſt & quarta ratio, quia iniuriam paſſi, & coacti eius publicam vindictã in alieno territorio proſequi, præſertim apud iudicem illius loci cuius incolæ ſunt, & in quo domicilium habent delinquentes, omitterent profecto publicam iſtam, vel priuatam acculationẽ, quam proſequuturi ſunt multis expẽſis in eo loco, vbi qui iniuriam intulerũt amicos, & cognatos habẽt: atque ideo parum eſſent tuti, nec temere incerti de iuſtitiæ miniſterio: quẽadmodum & in dicto. §. hoc conſiderantes. inſinuatur. Hæ ſanè rationes deducuntur ab his locis, quæ modo adduximus: earumque meminit optimè Iacobus à Bello viſu in cap. Romana. §. contrahentes. nu. 110. de foro competen. in 6. quibus exactè, ac diligenter præmiſſis plura ſunt in præſenti tractatu exponenda, quæ potiſſimum erunt conducibilia huis tractatus examini, & veræ cognitioni.

Primum, ſi præmotatæ, rationes conſiderentur, manifeſtum erit in animę iudicio neminẽ ratione delicti forũ ſortiri nec illius ſubditum ea ratione fieri, cuius alioqui iure non eſſet. Quam opinionem probant & ſequuntur gl. in cap. placuit. in. 1. 16. q. 1. Anchar. in repeti. cap. poſtulaſti. nu. 15. de foro cõpet. 3. oppoſi. Abbas, & Ananias. col. 3. in cap. 1. de rapto. & idẽ Abbas in cap. vlt. nu. 7. & in cap. cùm contingat. nu. 29. & in capit. ſi quis contra. nu. 50. de foro competen. idem Abb. in cap. quod autem. de pœnitẽ.
4 & remiſſio. † col. 3. & in ca. cum ab Eccleſiarum Prælatis. col. 3. de officio ordin. Roma. in ſingul. 453. Rochus Curt. in cap. vlt. de cõſuetu. Fol. paruo. 72. col. 2. qui fatetur, hanc opinionem cõmunem eſſe. idem aſſeuerant Panormi. & Ananias in d. cap. 1. de raptori. Quorũ opinio ex eo cõſtat, quòd omnes rationes ſuperius traditæ quo ad forum iudiciale, & exterius, omnino ceſſant in foro conſcientiæ & interiori, vt manifeſte apparet: oportet enim proprium Sacerdotem oues ſibi commiſſas diligenter & interius agnoſcere, vt medelam ægris adhibere valeat, quarũ cura ab eius regimine pendet, ac deinde in animæ iudicio tantum agitur de ſatisfactione eius iniuriæ quæ Deo fit, & ideo de ea tractauit ille iudex, qui conſtitutus eſt in illo diuino interiori iudicio. Ex quib. & aljis, quæ à prædictis deduci poterunt, probatur iſthæc cõmunis ſententia: quicquid in contrarium tentauerit Paluda. 4. ſenten. diſtinct. 17. quæſt. 3. col. penul. poſt Hoſtiẽ. in ſumma. titul. de pœnit. §. cui confitendum. verſic. 5. ratione delicti. & reſponderit Regia. l. 22. titul. 4. par. 1. Quo in loco deciſum extat, poſſe peccatorẽ confiteri peccatum quo ad abſolutionem interiorem illi Sacerdoti, in cuius Parochia deliquerit, ſi voluerit: quaſi liberum ſit ei, confiteri illud crimen proprio Sacerdoti, vel ei, in cuius Parochia delictum commiſerit. Ego priorem opinionem adeo veram eſſe cenſeo, vt conſtanter aſſeuerem, teneri quẽpiam proprio Sacerdoti cõfiteri crimen illud, quod intra Parochiam alterius perpetrauerit. Sic ſanè & Andrè. Alciat. in d. cap. 1. de officio ordin. nu. 70. ſequitur glo. in d. c. placuit. cui maximè ſuffragatur, quòd non dicatur proprie alteri ſubditus, qui intra illius territoriũ deliquit: cùm proprie ſubditus dicatur, & ſit rõne domicilij, & habitationis. gl. celebris in Clementi. vnica. de foro competẽti. verbo, ſubditos. Quã ibi Docto. probarunt, & Francus in c. cum nullus. col. 2. de reſpori. ordin. in 6. Barba. in c. nõnulli. in principio. col. vlt. de reſcriptis. Feli. in c. 1. col. vlti. deſponſalibus. Abb. in ca. 1. col. vlt. & Fel. in c. vlt. nu. 23. de foro cõpetenti. gl. Panor. & Feli. in c. nuper. de ſententia excõmunicat. pprie vero ſubditũ, exigi cenſeo à Canonibus ad hanc fori, & iudicij interioris iuriſdictionem ex his, q̃ notantur in cap. omnis vtriuſque. de pœnitẽt. & remiſſion. Igitur quid interſit inter iudiciũ animę, & tribunal exterius hinc palam conſtat. Sed & multa ſunt alia, quæ ad hanc rem pertinẽt: & ideo quantum ad forum exterius pertractanda.

Secundo illud eſt præ cæteris obſeruandum, in criminibus locũ eſſe remiſſioni, & delinquentem remittendũ eſſe ad locũ delicti, vt ibi puniatur ad illius reipub. læſionẽ cõpẽſandã, & in aliorũ exẽplũ. probatur hęc concluſio in c. 1. de raptori. & in Clemẽ. paſtoralis. de re iudic. quib. in locis gl. hoc ipſum adnotauit. verb. de more. textus eſt ad idẽ in Auth. vt nulli iudicũ. collatione. 9. §. ſi quis vero cõprehenſorum. l. ſi cui. §. vlt. & l. vltima. ff. de accuſa. gl. & omnes in l. à Diuo Pio. §. ſententiam Romæ. ff. de re iudica. notatur in d. cap. vlt. de foro competenti. idem fermè probatur in his locis, quorum meminimus ad illud conſtituendum quod ratione delicti quis forũ fortiatur. extat & ad hoc elegans Regia. l. 2. tit. 17. libr. 8. ordinationum Regiarum.

Tertio, iure verum eſſe apparet, remiſſionem eſſe facienda ad locũ delicti, etiam ſi ipſe delinquẽs exemptionis priuilegium habeat. Qua de re eſt egregia, & elegans Pontificis reſponſio in cap. 1. de priuileg. in 6. de cuius intellectu nunc eſt opportunè tractandum. Nec enim priuilegium † alicui datum, etiam exemptionis
5 per delictum amittitur: & ideo primo eſt adnotandum text. in d. cap. 1. non obtinere quo ad priuilegium exemptionis, ſeu iuriſdictionis iure communi conceſſum, & ſub eodem iure comprehẽſum, atque ita clericus ratione delicti nõ poterit à iudice ſeculari puniri. Authen. clericus. & Auth. cauſa. C. de Epiſc. & cleri. idem erit in ſimilibus priuilegijs: quę clariſſimis viris, & militibus iure cõceduntur. Sic nec locus erit prædictæ deciſioni, vbi priuilegiũ eximit quem à certa ſpecie iuriſdictionis: nempe à ſeculari: nunc etenim ratione delicti non eſt quis per iudicẽ ſecularem puniendus. Quod omnes fatentur. Idem denique erit, quoties priuilegio quis eximitur ratione perſonæ à iudicibus ordinarijs. Nam etiam ſi exemptus delictum cõmiſerit, non poterit à iudice illo, à quo alio qui exemptus fuerat, puniri. Igitur in ſumma, ſi rem iſtam exacte conſideremus, tunc demum erit locus reſponſo Romani Pontificis in d. cap. 1. cùm exemptionis priuilegiũ ſit locò certo circunſcriptum: quia eo caſu delinquens, aut contrahens extra illum locum: etiam ſi iure cõmuni fuerit exemptus, ac iuris cõmunis priuilegio munitus, poterit puniri per iudicẽ illius loci, vbi deliquerit, & apud eũ iudicẽ tenebitur ex cõtractu reſpõdere, q̃ iudex eſt illius loci, vbi contraxerit. Hæc quidẽ eſt huius quæſt. breuis enodatio, q̃ deducitur ex cap. 1. in principio. & d. c. tuarum, ſtatim citando, & cap. cum capella. de priuileg. Antonio in cap. vlt. de foro competen. Abb. in cap. tuarum. de priuileg. ex quibus apparet, exẽptos ſimpliciter, non ratione certi loci, ſed generaliter, gaudere, & obtinere hoc exemptionis priuilegium vbicunque contraxerint, vel deliquerint. Idem probat textus optimus in d. cap. 1. §. in eos. de priuileg. in 6. cui conuenit Regia. l. 9. titul. 9. parti. 1. expreſſimque notãt Anto. & Parnormita. in præcitatis locis. tametſi Abb. in d. cap. vlt. nu. 11. & Felin. ibi nu. 5. probare conentur, reſponſum Pontificis in d. cap. 1. in princip. eſſe in vniuerſum accipiendũ, etiã vbi priuilegium indiſtinite, ac ſimpliciter aliquem eximeret à iuriſdictione ordinaria: nam ratione delicti hic exẽptus puniri poſſet à iudice illius loci, vbi deliquit. Quod, ni fallor, eſt contra text. in d. §. in eos. & deinde ſequeretur, exemptum ſimpliciter, non ratione certi loci, priuilegio fere, ac omnino cariturũ, vbi deliquerit vel cõtraxerit extra locũ illius iudicis, cui ratione priuilegij ſubditur. Ex quo maximè tollitur priuilegium, iuſq; eius remittitur. Quid enim ſi priuilegium exemptionis Romano Pontifici tantũ non aliis iudicibus faceret ſubditum eum, quem exemerit? quid item ſi alicui iudicem ſubmitteret, qui non haberet territorium? atq; hinc ſequeretur, monachum exemptum ſimpliciter, & ſubditũ Abbati, delinquentem extra monaſterium, non gaudere exemptionis priuilegio. Quod mihi videtur eſſe priuilegio contrarium, & profecto deciſioni Pontificiæ in d. §. in eos. Poſſet tamen Panormitani ſententia procedere, & probari, vbi exẽpti ſimpliciter, non ratione loci, ſed perſonæ, ob tinerẽt Eccleſias Parochiales, aliaue officia, quorum adminiſtratio, & regimẽ Epiſcopo competerent, & exemptus delinqueret, aut contraheret in his quæ ad hæc officia pertinent, ſicut probatur in d. cap. 1. §. in eos. de priuileg. in 6. textus optimus in d. cap. cum cappella. cod. tit. quæ quidẽ deciſiones ſunt omnino, ac diligenter examinandæ, vt poſſimus percipere, an ſatis fide, & ad vnguẽ fuerint in Hiſpanum ſermonẽ tranſcriptæ in d. l. 9. tit. 9. parti. 1. obiter tamen erit expendendus textus in d. cap. cum capella. ex eo etenim cõſtat, q̃ cùm Romanus Pontifex exemerit à iuriſdictione ordinarij capellam ducis Burgundiæ, ipſam tantum capellam exemiſſe videtur, nõ autem perſonas ipſorum cappellanorum. Qua ratione Alex. in rubrica. ff. de noui operis nũtiatione. nu. 26. ſcribit, in eo reſpõſo probari, quod vbi genituus poteſt extare reſtrictiuè, & demonſtratiuè: eſt intelligendus potius, vt reſtringat, quam vt demonſtret. idem notat Antonius in d. cap. cum capella. cuius deciſionẽ ſcribit ſingularem eſſe Curt. Iuni. in l. ſi teſtamento. C. de impub. & aljs. huius adnotationis hic eſt verus, ac proprius ſenſus, vt reſtrictio fiat iuxta propriam, & veram ſignificationem dictionis, & ipſius pronũtiantis, & loquentis mentem, atque intellectum: ſic denique vt nõ fiat demonſtratio abſoluta & generalis. Idcirco cappella Ducis Burgundiæ. in prædicta ſpecie cenſetur exempta cum eius miniſtris, qua ex parte miniſterio capellæ operã miniſtri dederint & eius officij miniſterio fuerint vſi: nõ aũt in vniuerſum capellani erunt exẽpti. Sic deniq; reſtrictio fit ſecũm ſubiectam materiã, & ipſius pronuntiantis mentem. Quemadmodum deducitur ex d. cap. cũ capella. in quo priuilegij reſtrictio fit ad cappellam, & eius miniſtros hiſce caſibus, quibus eo funguntur miniſterio, quod ad capellam pertineat. Hinc ſanè aperitur ſenſus eorum, quæ Batol. ſcripſit in l. cum pater. §. menſæ. ff. de legatis 2. Etenim qui legat tabernam pannorum, authore Bartolus. non ipſas merces, quæ

in taberna sunt, sed ipsam tantum tabernam legasse videtur. Rursus qui tabernam hypothecæ submisit, non tãtum tabernam, sed & merces ipsas pignori, & hypothecæ submisisse videtur. l. cũ tabernam. ff. de pignorib. cuius intellectum tradidere Barto. ibi, So. & Iason in. l. qui Romæ. §. Calimachus. ff. de verborũ obligationi. 4. q. Bal. & Salycetus in d. l. cum tabernam. Antonius Fanensis in tract. de pignorib. 2. part. primo membro. nu. 17. Nam & hæc distin. peculiares rationes habet, quæ à mente testantium, & cõtrahentiũ deducũtur, quam obseruare cautè debet is, qui nolit in his controuersiis iudicandis nec transuersum (ꝙ aiunt) vnguẽ errare.

His igitur cõstat quanã rõne sit accipiẽdus hic tertius intellectus quo ad remissionẽ in delictis faciẽdã. Quæ qdẽ remissio ẽt colligiẽ ex Authẽ. qua in Prouincia. C. vbi de crimi. agi oport. talẽ ex eius rõne. & in Auth. vt oẽs obed. iudic. §. hoc considerãtes.

Quarto erit animaduertendum, in criminibus remissionẽ esse faciendã ad locum delicti, quoties à iudice illius loci fuerit petita: quod satis probatur in d. §. si quis vero comprehensorũ. Idcirco non est facienda, vbi minimè fuerit petita ab eo iudice, sicuti adnotarũt Bart. Bald. & alij in. l. 1. C. vbi de crimini. agi oport. Annania in d. cap. 1 de raptoribus. nu. 8. Abbas in capi. vlt. de foro cõpeten. col. 8. & ibi Felin. col. 4. Guido Papæ in q. 102. Hippolyt. in practi. §. opportunè nu. 33. quorum opinio communis est, & obtinet quantum ad necessitatem remittẽdi. Non enim tenetur iudex remittere reũ alicuius criminis ad iudicem loci. in quo deliquerit, nisi ab eo fuerit remissio petita: poterit tamẽ iudex, si voluerit ex vrbanitate, remittere reum ad iudicem illius loci vbi deliquit vt notat Feli. in d. cap. vlt. nu. 10. idem sensit Panormita. in cons. 24. li. 1. qui scribit etiam inducta cõsuetudine, ꝙ remissio nõ fiat in criminalib. posse iudicem ex quadã vrbanitate remittere delinquentẽ ad iudicẽ loci, in quo deliquerit: vt puniatur cõdigna criminis pœna. Cuius sniã parũ hodie iudicibus placuit, cùm ẽt petita remissione, nisi à superiori iudice cogãtur, nolint remittere delinquẽtẽ, nec remissione vtũtur in ciuilib. nec in criminalib.

Quinto, in delictis remissio fieri debet, non tamen à quocũque iudice illius loci vbi deliquẽs habitat, aut commoratur. Etenim
3 † ille tãtum iudex poterit, ac debet remittere, qui ratione domicilij, aut originis, alteriusue causæ habeat iurisdictionem in ipsum delinquentẽ. Ita quidẽ existimarũt Antonius Butr. nu. 10. Aretin. col. 4. Felin. nu. 9. in d. cap. vlt. de foro compet. quam sententiam Areti. & Feli. probare conantur ex cap. 1. de priuileg. in 6. vbi cõstat, exemptum, qui iure ad locum delicti remittẽdus alioqui est, nõ posse remitti à iudice ordinario, à quo exemptus existit, quia in exemptum iurisdictionẽ non habet. Igitur necessaria est iurisdictio aliquã ex causa, vt iudex remittere possit delinquẽtem ad locũ delicti. Sed Panormita. in d. cap. vlt. nu. 16. sequutus Calderinum ab Antonio discedit, asseuerans, remissionem istam posse fieri, & necessariò exequendam esse, etiam ab eo iudice, qui nec ratione domicilij, nec ratione originis iurisdictionem habet in ipsum delinquentem. Quod poterit planè deduci ex Authent. de defensori ciuita. §. audient. vbi defensor, qui causam grauẽ audire nequit remittit delinquentem ad iudicem, qui eum punire potest. Et præterea ratio generalis, quæ continetur in d. §. Si quis vero comprehensorum. hoc ipsum suadere videtur, vt inde maximè constet, non satis iustam esse Antonij Butrij sententiam, quã item improbat Marianus. Socinus in d. cap. postulasti. nu. 14. nõ. oberit huic opinioni inductio textus in d. cap. 1: siquidẽ vel Romanus Põtifex illud responsum intellexit, vbi non sit à iudice delicti petita remissio. Qua quidem in specie remissionem illam, quam diximus non necessariò, sed spõte, & vrbane fieri, non poterit exequi iudex ille, qui nec ratione domicilij, nec originis habeat iurisdictionem in ipsum delinquẽtem: atque ita poterit defendi quod Anton. à Butrio diffiniuit. Aut tandem probari potest, prædictam decisionem esse intelligendam in exempto, etiã ratione loci: vt si is delinquat extra locum illum puniri possit à iudice loci delicti, ad quem remittẽdus erit per iudicem proprij, qui iure exemptionis submittitur, non autem per iudicẽ ordinarium, Episcopum, vel alium, in cuius est territorio: cũ ab eo fuerit per priuilegium ita exẽptus, quod nulla sit in illum iurisdictio, nisi ratione contractus, vel delicti, sic sanè hunc effectum habebit exemptio illa, licet sit restringenda. Qui quidem sensus, ni fallor, admodum congruit verbis & menti Romani Pontificis.

Sexto, in hoc tractatu erit item obseruandum, remissionẽ istã non esse necessariò exequendam, nec faciendam etiam petente iudice loci, vbi crimen commissum est, quoties iudex domicilij ipsum delinquẽtem, eius criminis causa propria sententia cõdẽnauerit: quasi nõ sit remissio in locus in delictis, vbi iudex domicilij, vel originis sententiam de eodem crimine dixerit, & pronunciauerit. Quod notãt Salyc. in. l. 1. C. vbi de crimini. agi. oport. Bal. in l. exequutorem. C. de exequu. rei iudi. nu. 27. Annania in cap. 1. de raptorib. nu. 8. Matth. Afflictus in cõstitutio. Neapolit. rub. 41. num. 10. quorum opinio potest iure defendi: vt asserit Feli. in d. cap. vlt. de foro competenti. nu. 11. His equidẽ authoribus suffragatur, quòd non tantum vbi iudex domicilij, vel originis delinquentem sententia lata eodem modo nauerit, remissioni locus nõ est, sed & vbi iudex in cognitione causæ prætenerit delicti, & illius loci iudicem eadem remissio erit omittẽda, causaq; tractabitur, delictumque puniẽtur a iudice qui prius cognoscere cœperit. Sic visum est Iacobo de Rauennis, & Alberico in. l. hæres absens. §. si quis turelam. nu. 8. ff. de iudic. Iacobo de Bello visu in repeti. §. contrahentes. de foro cõpetenti in 6. nu. 121. & Ancharano in. c. postulasti. nu. 14. de foro competenti. cùm. & ipse iudex domicilij possit punire subditum, qui extra eius territorium deliquerit. l. feciali. §. sunt quædam. ff. de extra. cumii. cap. vlt. de foro competenti. gl. communiter recepta in. l. 1. & 2. C. vbi de crimini. agi. oport. eamque opinionem fatentur communem esse passim iuris vtriusque interpretes, quoties ad punitionem criminis agitur per accusationem. Sic etenim omnibus absque vlla cõtrouersia visum est, illud denique disputantibus an idem sit, quoties ad punitionem criminis agitur per inquisitionem. Et sanè iure Pontificio receptum est, idem esse vt iudex domicilij, vel originis possit inquirere de crimine à subdito extra territorium commisso; vt illum punire valeat. Quod ex eo probatur, quia ratione domicilij, vel originis est quis proprie subditus. cap. ex parte. cap. dilecti. cap. cùm contingat. de foro competenti: quibus in locis hoc probari videtur. Idem optimè constat in cap. cum nullus, de tẽpori. ordin. in 6. extat. ergò discrimen quo ad ius ciuile. Nam quidam existimãt, iudicem domicilij, vel originis posse, etiam per inquisitionem cognoscere de crimine extra territorium commisso. Quã sententiam probant, & sequitur in iudice originis Bar. in l. si cui. §. vlt. ff. de accusationibus. ex gl. in. l. relegatorum. §. interdicere. ff. de interdi. Ioã. Bernar. in practica criminali c. 8. Bar. in l. sepulchri. ff. de sepulchr. viola. idem in iudice domicilij, ac tãdem in vtroq; Anto. Abb. nu. 6. & alij in d. cap. cum contingat. Barjn. l. cunctos populos. nu. 47. & sequẽ. post Cinum ibi. C. de summa Trinitate. vbi Bal. & alij Idem tenuerunt Iacobus de Belloui. in d. §. contrahẽtes. de foro competen. in 6. nu. 117. & Bal. in cons. 313. lib. 6. idem Bal. in. l. vlt. ff. de iurisdictio. omnium iudicũ. Gaꝛolus Ruinus cons. 84. lib. 4. nu. 9. quæ quidem opinio communis est, vt fatentur Bologni. in cons. 54. & Augusti. Arimineusis in addit. ad Angelũ de malefic. §. Hæc est quædam inquisito versũ. quæro an delictis. quo in loco Ang. hanc opinionẽ sequitur, & Alcia. in c. 1. de officio ordin. nu. 67. contrariam sententiã, quod iure ciuili iudex domicilij, nec originis nõ possit punire crimina extra pro prium territorium commissa, tenent Ioan. Andræ. in Specul. tit. de cõpet. iudice. Bal. in. l. 1. C. de Aedilit. actioni. Salic. in. l. seruos. C. ad legem Iuliam. de vi. Alberi. 3. parte. statu. q. 19. Hippoly. in l. vlt. ff. de iurisdictione omnium iudicũ. nu. 137. Gandinus in tract. de maleficijs. q. 6. quorum opinionem sequuntur asseuerantes cã communẽ esse Hippolytus in practica crimi. §. constante. nu. 90. Tho. Grammati. decisione Neapolit. 26. Ioan. Bernard. in practi. c. 9. qui tamen c. præcedenti sequutus fuerat obiter in iudice originis contrariam opinionem. Horum authorum ea est ratio, ꝙ inquisitio pertineat ad publicam vindictam, quæ minimè videt. cõpetere iudici domicilij vel originis, ex eo, ꝙ nulla iniuria illi Reipublicæ facta sit ex delicto, ac potius respublica illa offensam patitur, intra cuius territorium delictum fuerit perpetratũ. Quæ tandem ratio mihi non satis sufficiens videtur. Maximè siquidẽ interest Reipublicæ, & illius rectoris, eam Prouinciam malis hominibus expurgari; eiusque ciues, & originarios etiã ob scelera alibi commissa, puniri, ne obtenta impunitate in maiora prolabantur vitia: neve aliorum conciuium bene institutos animos corrũpãt. & ideò expedit vel in exilium mitti, vel alia pœna hosce delinquentes affici. Quam obrem opinor priorem opinionem veriorẽ esse. Quodsi ea vera est, vt omnes in iudicio accusationis fatentur; & iudex domicilij præueniret iudicem loci delicti quo ad cognitionẽ causæ; tunc non est locus remissioni. Idem asseuerat Guido Papæ quæstione 202.

Contraria sententia placuit Alex. in. l. à Diuo Pio. §. fentẽtiam Romæ. ff. de re iudicata. nu. 4. qui existimat, etiam post sententiã latam aduersus delinquentem per iudicem domicilij, esse remittendum ipsum delinquentem ad locum delicti perẽte iudice, vt inibi fiat sententiæ latæ executio. Hoc ipsum notãt Imo. in. l. penul. in principio. ff. de public. iudic. Fulgo. in l. 1. C. vbi de crimi. agi oport. ex quibus constat, quod data præuentione non est faciẽda remissio donec feratur sententia: quia tamen lata, erit delinquens remittendus ad locũ delicti, vt ibi exequutio fiat. Ipse non video, quanam authoritate, vel ratione probari valeat hæc opinio, nec item illa quã ex Bal. & alijs adduximus: idcirco potius admittẽdã, ꝙ remissio fiat, etiam ante sententiam, etiam post præuentionẽ ad iudicem loci delicti eo perente, & eodem modo post sententiam, præsertim vbi suspicio subesset, non satis æquè, nec pro criminis culpa delinquentẽ à iudice proprij domicilij puniri esse, aut

aut puniendũ fore. Quod si ad petitionẽ legitimi accusatoris iudex domicilij cœpisset de crimine tractare, mihi admodũ placet, præuentionem istam sufficientem esse, vt remissio non fiat.

Septimo sunt ꝙ opinentur, non esse locum remissioni ad locũ delicti in vagabundo, qui possit vbique puniri. Huius opinionis
7 † authores sunt Caiderinus, & Anania. in d. c. 1. de raptoribus. Guido Papæ. in d. q. 202. quib. suffragatur glo. in l. 1. C. vbi de crimini. agi oport quam Doctores frequentissimo consensu sequitur ex ea deducentes vagabundũ posse puniri vbicunq; fuerit inuentus: ꝙ rex. ibid. probat. ipse verò hanc sniam existimo falsam esse: & ideo iuris esse certissimi censeo, remittendum esse vagabundum ad delicti locũ: vt in eo publicè puniatur. Sequor equidẽ in hoc Innocen. & Cardin. in d. c. 1. de raptoribus. Panormit. post Anto. in d. c. vlt. de foro cõpetenti. num. 21. Marianũ Soci. in c. postulasti. eod. tit. nu. 15. nec. n. põt certa rõ constitui quæ vagabundũ ab aliis in hac specie distinguat: imo rones, ꝙ remissionem istam iustã efficiunt, omnino & in vagabũdo iustiores, æquioresq; sunt: sicuti lector quiuis facilimè discernere poterit. Nec oberit huic opinioni text. in d. l. 1. ex quo videtur adnotarũ fuisse, ꝙ vagabũdus possit puniri vbicunq; fuerit inuentus: ꝙa id obtinet quoties non petitur remissio, nec ea iure facienda est: nõ sic erit idẽ si remissio petita fuerit per iudicem loci delicti. Aut tandẽ ea conclusio erit intelligenda quantũ ad locũ, vbi vagabundus crimen commiserit. Nam vbi inuentus fuerit delinquens, id est, vbi quis vagabundus deliquerit, ibi erit puniendus.

Octauo remissioni locus erit, eaq; facienda est in criminibus grauib. & in his, ꝙ leuia nõ sint, nã in leuibus nõ est necessaria remissio, nec tenetur iudex delinquentẽ ad locũ delicti remittere: sicuti tenuerũt Calderic. in d. c. 1. de raptoribus. Cynus in Authent. qua in Prouincia. C. vbi de crimi. agi oport. Collectarius in c. postulasti. de foro cõpetenti. quorũ opini. sequi. Capella Tolosana. 319. & fatentur cõem esse eã sequuti Aufreri. inibi in additio. & Panor. in c. vlt. de foro cõpeteni. num. 15. ex quib. idem erit, vbi crimina sint grauia, mõ actũ sit ad ciuilẽ pœnã, & condẽnationẽ, tunc etenim remissio nõ est ad locũ delicti faciẽda, ꝙ expressim authores ꝓdicti admonẽt quib. suffragari videtur Regia. l. 2. tit. 17. lib. 8. ordinat. Hodie. l. 3. tit. 16. lib. 8. Recopila. Idem notat Chassanæ. in consuetud. Burgund. tub. 12. nu. 7. & Iacob. de Bello viso. in §. contrahentens de foro cõpetẽti. in 6. nu. 112. Imo. post alios. in d. Clemen. pastoralis. num. 64.

Nono in hoc tractatu oportet animaduertere, ꝙ vt remissio fiat ad locũ delicti, est necessaria ꝙdam summaria criminis cognitio, & ꝓbatio, ne alioqui gs innocens infamia notetur. Sic visum est
8 † gl. in Clemen. pastoralis. verb. de more. de re iudic. Oldral. cons. 124. & aliis authorib. quorum statim mentio fiet. Oẽs eñ tendũt in hoc ꝙ remissio fieri nõ debet absq; delicti cõmissi suspicione, & cognitione summaria: ꝙ Bal. expressim tradit. in d. l. 1. C. vbi de crimi. agi oport. Aret. in c. vlti. de foro competenti. nu. 20. sunt tñ qui probare velint, hanc cognitionem summariã esse præmittẽdã à iudice remissuro, ꝙ regius est ad remissionẽ. Quod notãt Ant. Abb. nu. 18. & Feli. in d. c. vlt. nu. 10. ꝙ opinionẽ nec praxis admisit, nec iure verã existimo. Nã & Bart. in l. vlti. §. 1. ff. de publicanis. scribit, iudicẽ à quo remissio petitur ꝓ iudicẽ loci delicti, esse merũ exequutorẽ, nec posse, ẽt summariè cognoscere de ipso crimine. Idẽ notat Iason. in l. magistratib. ff. de iurisdi. omn. iudic. col. 1. est ergo necessaria summaria delicti cognitio, & ꝓbatio ad remissionẽ in quo oẽs ꝓmodũ conuenire mihi videtur. Hęc aũt fieri debet à iudice loci delicti, ꝙ remissionẽ petit. quòd mihi videtur Bart. in d. l. 1. Panor. in d. c. vlt. nu. 18. rectè sensisse, & Guid. Pap. in d. q. 202. eiusdẽ opin. authorẽ habeo ꝙ asserit, iudicẽ regsitũ hãc cognitionẽ habere quoties regrens eã omiserit, aut ad iudicẽ regsitũ nõ trãsmiserit. Idẽ tenet Cassaneus. in d. rub. 12. nu. 6. ex quib. illud superest ꝙ mõ potissimè receptũ est, vt iudex regrẽs teneatur ĩ ipsis literis regsitoriis summariã delicti cognitionẽ interferere: aliog nõ tenetur iudex regsitus remittere delinquentẽ. Nec qdquam refert, legem regiã, q. 2. tit. 17. li. 8. ordin. Hodie. l. 3. tit. 16. li. 8. Recopila. exigere ad remissionẽ, ꝙ reus iã fuerit à iudice regrente cõdemnatus. Nã id obtinet quoties iudex ille, pcẽsit cõtra delinquentẽ absentem iuxta formã iuris, cuiq; propria sententia damnauerit. Nec tamẽ ex hoc negat regia lex, posse iudicẽ loci delicti statim antè cõdemnatio nẽ præmissã summaria quadã cognitione remissionem petere.

Decimo solet cõtrouerti hac in re, an sit remittẽdus fur ad locũ delicti, vbi is cũ re furto ablata in aliũ fugerit locũ? Nã ꝙ non
9 sit locus † remissioni tenẽt Bar. in l. si dãm. ff. de furtis. & ibi Alex. Bal in l. unica. col. 7. C. de confes. Cõsalus à Villadiego. in tract. de hęreticis. q. 8. Angel. de Castr. filius Pauli de Castr. cõl. 457. inter cõsilia patris. li. 2. eandẽ opinionẽ asserit iure veriorẽ esse, Bal. in cõl. 471. lib. 3. propter nouã rei cõtrectationẽ, ex qua nouum crimẽ cõmittitur, cuius rõne poterit fur puniri à iudice illius loci, in quo nouẽ rẽ contrectauit, nec erit remittẽdus ad locũ delicti, verũ ꝙa Bal. in d. cõl. 471. scribit, hãc opinionẽ nõ esse receptã nec seruari, & ꝙa ipse aliquot authorib. citatis eã dubiam esse existimaui in li. 2. Variarum Resol. c. 20. nu. 15. nũc cõstanter asseruo, eã iure nõ ꝓbari, nec admittendã esse. Nã vera iniuria, pro priũ furtũ ex illa prima fit acceptione iniqua: tametsi delictu ipsum vlterius ꝓcedat, ꝓpter repetitã contrectationẽ, & vtium rei furtiuę. Quod qdẽ in hac quæst. parũ vrget: cũ de remissione tractemus, ꝙ fieri debet ad locũ delicti, cuius reipubl. vere facta fuit iniuria tã publica, ꝙ priuata. Idcirco, si ꝙs rõnes adamussim obseruauerit ex quibus remissio ad locũ delicti nt planè, ni ipse fallor, fatebitur, et in hac ꝑcie fure cũ ipsa re furtiua ad locũ delicti remittẽdũ fore. Quod Fulg. renet cõl. 149. co. 2. idẽ ꝓbat Marcus Mãtua apoththegmate. 303. ex posteriorib. et si Barto. ĩsam teneat Guido Pap. in d. q. 202. & asserat cõem esse Nico. Boeri. in decis. 13. n. 47. sic & Iacob. de Belloui. ĩ d. §. cõtrahẽtes. nu. 120. scribit tẽ vidisse cõiter seruari Bart. opin. licet qdã ea re ꝓbauerit.

Vndecimo erit ꝑtera adnotãdũ hanc remissionẽ tũc obtinere, & faciẽdã esse, quoties delinquẽs extra Romanã vrbe degit, & habitat. Nam si is Romę habitat, nõ est necessariò faciẽda remissio, nec tenetur Romanus iudex hũc delinquentẽ remittere: vt scribit Oldr. cõl. 124. asseuerans ita Romæ seruatũ sæpissime fuisse. Mihi tñ hæc cõclusio videtur à sequentib. pendere. Nã siue remissio peratur eo casu, quo Romæ est maius tribunal ad illus criminis punitionẽ: ꝙa locus delicti subest Romanis magistratibus, & curiæ Romanæ, vel eo casu, quo distincta est iurisdictio loci delicti à iurisdictione Romanę curiæ, vtroq; casu petenda est huius sententiæ resolutio ab his, quæ statim tractabuntur.

Duodecimo loco sese offert frequens huius qstionis moderame: siquidẽ remissio facienda non est † quoties iudex requirẽs, petẽsq; remissionẽ, & regsitus nõ sunt eiusdẽ Imperij, nec Principatus. Huius cõclusionis ea est rõ, ꝙ non sit Princeps aliquis ꝙ possit cõpellere iudicẽ requisitũ ad remissionẽ. Non. n. subest vterq; iudex vni Principi. Sed si alioqui tenetur iudex regsitus remittere, hæc rõ parũ vrgeret: cũ posset cogi ab illo Principe, cui iudex ipse regsitus subditus est. Et nihil ominus hãc opinionem tenẽt Bal. in l. 2. C. de seruis fugit. verũ. sed nũqd. Odoll. in Auth. qua in Prouincia. C. vbi de cri. agi. oport: ꝙ quidẽ sniã cõi totius orbis Christiani vtũ, & praxi recepta est vt retinetur Bal. in l. 1. C. vbi de cri. agi. opor. Iac. de Bello visu. in d. §. cõtrahẽtes. nu. 113. Matthæ. Afflict. in constit. Neapol. li. 2. rubr. 3. nu. 88. Cassanæ. in cõsuet. Burg. rubr. 12. num. 14. Fulgoli. cõl. 149. col. 2. Nico. Boer. decisio. 29. & plerig; alij passim, ꝑsertim Paul. Eleazar, Imo & alij in clem. pastoralis. de re iudic. sup gl. verbo de more. Aufreri. in additio. ad Capellã Tolo. q. 319. imo & apud Italos consuetudine inductũ esse, ꝙ remissio nõ fiat, ẽt in locis, ꝙ Imper. subsitt, asserũt Bar. in l. g sepulchri. ff. de sepulchro violat. Ange. in l. hęs absens. ff. de iudiciis. Feli. in d. c. vlt. de foro cõpe. nu. 11. & ꝓfecto vbi vtriq; iudici cõis esset Romana, & Imperat. lex, quæ remissionẽ fieri iubet, necessaria est cõsuetudo legitime ꝓscripta ad ex cusandũ iudicẽ, g nolit remittere. Quod fatetur Paul. & Imol. in d. clem. pastoralis. & Feli. in d. c. vlt. nu. 11. Anania. in d. c. 1. de rapto. col. pen. at vbi lex, ꝙ remissionẽ fieri iubet, non afficiat eodẽ vinculo vnius legislatoris vtũq; iudicẽ, remissio nõ est in præcepto: nec tenẽt iudex regsitus remittere, ẽt secluta cõsuetudine, ꝙ necessaria est, vbi lex ꝓscriẽs remissionẽ rõne ciui de legislatoris est vtriq; iudici cõis. Ea verò lex, ꝙ à rõne naturali deducit, & ꝙ docet ius vniciuiq; reddẽdũ fore, in vtroq; casu seruãda erit. & ideo quoties remissionis locus nõ est, tenẽt iudex priuato læso, & accusanti delinquẽtẽ ius reddere, & ipsum delinquẽtẽ punire, nec ab hoc iure poterit excusari cõsuetudine quacunq; nec alia humana l. cum & hæc iniqua foret, & naturali rõni refragaret. Sic etenim rẽ istã intellexere Nico. Boe. in d. decis. 29. Ias. cõl. 121. li. 1. Tho. Grãmat. decis. 26. nu. 3. Calderi. in d. c. 1. de raptori. sensit Abb. in cõl. 24. col. 2. li. 1. idẽ Abb. in d. c. vlt. de foro cõpet. nu. 23. Aufreri. in d. decisio. 319. & Rochus Curti. in c. vlt. de cõsuet. folio paruo. 17. col. 1. q. expressim asseuerãt, validã esse cõsuetudinẽ, ꝙ remissionẽ istã impediat, & tollat, mõ delictũ puniri possit, & puniat à iudice, ꝙ ex eadẽ cõsuetudine remittere nõ tenetur. Igitur iudex regsitus vel remittere tenet, vel delinquẽtẽ ipsum punire ad ipsius offensi accusationẽ. Quod in hac q. ipse ceteo maximè cõsiderãdũ fore. Nec. n. me latet apud plerosq; receptum esse, nõ posse delictũ puniri extra locũ delicti nisi à iudice domicilij, vel originis: ita qdẽ tradit Iac. de Bellouisu. in d. §. cõtrahẽtes. nu. 119. Panor. itẽ in d. c. vlt. nu. 13. & alij in d. clem. pastoralis. de re iudicat. Attamẽ est animaduertendũ, ꝙ vbi delinquẽs est vagabũdus vere, vel ex ꝑsumptiõe, ꝙa spes est & suspicio maxima ipsum in locũ domicilij, vel originis nõ migraturũ intra breue tẽpus, hic poterit puniri à quocũq; iudice illius loci, vbi morã fecerit, aut ꝓ quẽ trãsiit viator: quẽadmodũ Panormit. in d. nu. 13. & sequentib. tradit, ex Speculatore. in tit. de cõpetenti iudice. §. 1. versi. 40. & Anto. ibi. tex. optimus. in l. 1. C. vbi de crim. agi. oport.

& in Auth. vt nulli iudicũ. §. siq uis verò. Atq; ita in hisce vaga-
bũdis planè admittetur, ꝙ mõ respõdimus: cũ possint vbiq; pu-
niri. Sed & si qs deliquerit in alterius iniuriã, & à loco delicti fuge
rit in cũ locũ à quo remissio fieri nõ põt, qa diuersi Principatus
sit, nec in eo domiciliũ, aut originẽ habeat ipse criminis author
profectò iniquũ videtur, ꝙ hic nec sit remittẽdus ad locũ delicti,
nec sit puniendus à iudice illius loci petente offenso publicã vin-
dictã. Nã & DD. ipsi paulò antè citati cõtendũt, nõ valere cõsue
tudinẽ, ꝙ delinquẽs nõ remittaẽ à iudice, q nec sit domicilij, nec
originis, qa maneret tũc crimẽ impunitũ: cũ iudex ille punire de-
lictũ nõ possit: in quo cõuenire mihi videtur cũ Iac. de Bellouisu
& Panor. & aliis. Hæc aũt rõ à naturali iure deducitur. & ideò ea
dẽ est, & vbiq; locorũ viget. Igitur sicut nõ valeret ꝯsuetudo im
pediẽs remissionẽ, vbi iudex requisitus delictũ punire nõ põt, ẽt
nec valebit vbi iudex requirẽs, & requisitus sunt sub diuersis Prin
cipib. quoties nõ põt delictũ puniri à iudice, q remissionẽ negat.
Etenĩ vtroq; casu delictũ manet impunitũ aduersus rõnem natu
ralẽ, & q̃ nullo tẽpore vsu tolli põt. Quamobrẽ, vbi iudex requi-
situs diuersi Principatus est, teneẽ remittere ꝙ oẽs negant, & nos
itidẽ eisdẽ accesimus: vel punire debet delinquentẽ quẽ offensus
accusat. Cui opinioni illud accedit, ꝙ dũ offensus agit ad satisfa-
ctionẽ iniuriæ, & læsionis, q̃ iure naturali teneẽ offendẽs omnino
impẽdere: tũc illius satisfactionis debitor est, & pecuniæ, alioqui
debitæ esse poterat. Nemo verò inficiabiẽ debitorẽ hũc posse cũ
in fuga sit, vbiq; cõueniri, ergo & delinquens rõne satisfactionis
poterit apud quẽcunq; iudicẽ accusari, si remissioni locus nõ sit
ad iudicẽ illũ, qui poterat iure ordinario ad criminis punitionẽ
ꝓcedere. Et ꝑtereà teneẽ quilibet Princeps: seu iudex ius vnicuiq;
petẽti reddere: cũ hoc sit munus iustitiæ à lege naturali, q̃ vbique
vim habet, manifestè ꝓcedẽs. ꝙ si dixeris, hoc verum esse, si sit iu
dex cõpetẽs illius, cõtra quẽ agitur id ipse facile concesserim: mõ
mihi, & illud deẽ, in specie, q̃ tractamus, hũc iudicẽ cõpetentẽ, &
verũ esse: cũ ex culpa rei nõ possit offensus cũ apud propriũ iudi-
cem de ferre: fugitiuus etenim est. Sed etsi ad pœnam criminis
agaẽ, q̃ nõ ꝑtineat ad offensi satisfactionẽ saltem eam, quæ iure
naturali ei debeẽ ab offendẽte, tũc erit obseruãdũ, an totius repu-
blicæ vniuersalis intersit crimẽ hoc, ꝙ deferẽ, nõ relinqui impu-
nitũ. Nec n. hoc obtinebit in quibuscunq; criminib. sed tantũ in
illis, q̃ adeo atrocia sunt, vt eorũ impunitas ꝑpter scandalũ gra-
ue, exemplũ insigne, vel suspicionẽ repetendi sceleris, sit cuilibet
reipubl. & denique totius orbis vniuersali detrimentum allatura.

Decimotertio, illud ab eisdẽ authorib. in disputationẽ addu-
citur, an remissio facienda sit à iudice maiori ad minorẽ. Est ete-
nim exẽplũ huius quæst. passim obuiũ: quoties iudex loci delicti
subditus est illi iudici, q ad remissionẽ requiritur. Et Oldrad. in d.
cons. 123. respõdit, nõ teneri hoc in casu iudicẽ requisitũ remitte
re delinquẽtem, qa remissio fieri debet à minori ad maiorẽ, vel
à pari ad parẽ: non aũt à maiori ad minorẽ. l. ad cognitionẽ. ff.
quib. ex caus. in possess. eatur. l. ad Princ. pẽ. ff. de appel. & ĩ Authẽ.
de appel. in princip. idẽ not. Chassa. in cõsuet. Burg. rub. 12. nu. 16.
quorũ opini. ipse intelligo, vbi iudex hic maior, vel superior po-
terat alioqui cãm iã cœptã à iudice inferiori aduocare ad seip-
sum, aut retinere cuiuscunq; appellationis occasione. Nã hic iu-
dex cũ remissio petitur, vel cãm auocabit, vel eãdẽ retinebit vt-
cũq; appellante reo ab iniquè petita remissione, ẽt si æquissimè
eadẽ petita fuerit. Hac eqdẽ de re aliquot superius adnotauimus.
c. 4. ꝙ si iudex hic superior nõ possit cãm apud iudicẽ inferiorẽ
pẽdentẽ auocare, nec eius cognitionẽ adsumere aliter q̃ ꝑ legiti
mã appellationẽ, ꝑfectò tenebiẽ reqsitus delinquentẽ remittere
ad locũ delicti: quamuis illius loci magistratus inferiores sint, &
hũc superiorẽ habeat. Sic deniq; in Hisp. si delinquens à loco de
licti cõmissi fugerit ad locũ, vbi est dux, Comes, aut Marchio lo
ci delicti dns, & iudex ordinarius loci delicti petierit remissionẽ,
nõ poterit eã negare, nec impedire dux ille, Comes, vel Marchio
ẽt si superior sit iudicib. ordinariis loci, in quo delictũ cõmissum
fuit. Quã opin. planè ꝓbare videtur Iac. de Bellouisu. in d. §. con-
trahẽtes. nu. 112. & Chassan. in d. rub. 12. nu. 16. quo in loco repe-
tione ꝑdictã sup. §. cõtrahentes. non tribuit Iac. à Bellouisu. sed
cuidã Iordano Bretio. & id fortassis rectè. Nã id opus saltẽ non
est illius celebratissimi Iac. à Bellouisu, q fuit antiquior Bar. Bald.
Fabro, & Salyc. quorũ oĩum sæpissimè fit mẽtio in d. relectione.

Decimoquarto, nõ immeritò q̃ritur cuius expẽsis fieri debeat
isthæc remissio? & Bal. in c. Nõnulli. col. 3. de rescript. Ias. in l. à di-
11 uo Pio. §. sententiã. col. 2. ff. de re iudic. † rursus idẽ Bal. in c. 1. §. si
iudex. de pace tenẽd. & Matthæ. Afflict. in cõstit. Neapo. li. 1. rub.
41. nu. 13. in ea sunt sñĩa, vt opinẽtur, has expensas impendendas
esse ab ipso accusatore, si is remissionẽ petierit, vel eo petẽte fue-
rit à iudice loci delicti postulata: alioqui ab ipso iudice publico
ex ærario ꝑstandæ sunt, q remissionẽ petit. Primũ deducit ex ar-
gumẽto. l. cũ sæpè. C. de erogatio. milit. anno vlti. ex l. mulier in o-
pus. ff. de captiuis. & hæc iure cõi. At iure regio extat. l. 2. tit. 17. li.
8. ordi. Hodie. l. 3. tit. 16. lib. 8. Recopila. qua statutũ est, has expen-
sas ministrandas esse ab ipsomet delinquẽte, & ex eius bonis, si
bona habeat: alioq ab ipso accusatore, ꝙ si neuter habeat, vnde
possit has suppeditare expẽsas, tũc ꝑstãdæ sunt ex publico ærario
illius loci, vbi capiẽ reus sceleris autor. Igitur differt à iure cõi re-
gia ordinatio, quæ expressim tractarde remittẽdo eo delinquẽ-
te, q absens à loco delicti, ab eiusdẽ loci iudice dãnatus fuerit, &
pronuntiatus criminis autor. Quod est omnino hac in re consi-
derandum, vt hinc argumentemur, sitne idem agendum, gene-
raliter, quoties remissio fuerit in criminalibus petita.

Decimoquinto superest examinare, sitne remissioni locus in
12 crimine hæresis? & multis placuit non esse remissionẽ † faciẽdã,
sed posse hereticũ puniri quocũq; in loco repertus fuerit, tametsi
in eo loco nihil impiũ vlterius fecerit. Quã sñiam verã esse cen-
sent plurib. rõnib. Paul. Eleazar. & Cardi. in clem. pastoralis de re
iudi. §. deniq; & ibi Bonifa. in §. nos tã ex superioritate. Gõsalus
à Villadiego, de hæret. q. 8. ad fin. Guid. Pa. q. 202. Iaco. Septima-
cẽsis in curia Pintiana regius cõsiliarius. in instit. Catholicis. c. 2.
Chassa. in consue. Burg. rub. 12. nu. 17. Quorũ sñiam ipse opinor
vlterius esse aperiẽdã, ne qs in vniuersũ ita eã accipiat, ꝙ iuri, &
æqtati lesio fiat. Primũ etenĩ, vbi qs Granatæ crimẽ hæresis cõ-
miserit, & fugerit Valẽtiã, ibiq; in eodẽ crimine ꝑseuerauerit, si
nulla fuerit petita remissio à Granatensib. Inqsitorib. dubio ꝓcul
poterit hic hereticus puniri Valẽtiæ: atq; in hũc sensum accipiẽ-
da est cõis sñĩa ea quidẽ rõne, quia crimẽ heresis, ẽt Valẽtiæ cõ-
trahitur: idcircò mirũ nõ est, ꝙ ibi puniaẽ: imò ꝑfectò iustũ, & æ-
quũ. ideq; sensit glos. & fatẽtur oẽs. in c. vt cõmissi. de hæret. in 6.
Cinus & alij in l. 1. ad fin. C. de Sum. Trinit. & fide Cath. Quòd si
petita fuerit remissio, tũc sanè, ni fallor, ea est faciẽda, cũ hic hæ-
reticus Granatæ crimẽ ꝑ actũ exteriorẽ contraxerit, & cõmise-
rit: Valẽtiæ vero aĩo tantũ prauo absq; exteriori facto in eadem
heresi ꝑseueret in hac etenĩ specie ꝑcipuè agiẽ de puniẽda heresi,
q̃ per opus exterius Granatæ ꝑpetratũ in iudiciũ Ecclesiæ incidit.
Nec video rõnẽ aliquã efficacẽ, q̃ huic obstet remissioni, si ea pe-
tita fuerit. Imò huc ꝑtinent oẽs rõnes, q̃ superius traditæ fuere ad
remissionis iustitiã cõprobandã. Nec seqtur, hæreticus vbiq; pu-
niri põt, ꝙ nos fatemur, ergo nõ est eius faciẽda remissio, sit pe-
taẽ: hæc etenĩ collectio falsa est, vt apparet ex his, q̃ hoc in ca. nõ
semel fuere adnotata. Eadẽ fere rõne, vbi quis hæresis crimẽ pu-
blicè Granatæ cõmiserit, isq; fugerit Valẽtiã, vbi occultè idẽ cri-
men repetat erit remittendus, si remissio petatur, ad Inqsito. Gra
naten. Quod expressim notãt Domini. & Frãc. in d. c. vt cõmissi.
§. & cõtra illos. ex q bus & illud apparet, nõ esse remissionẽ faciẽ
dã, vbi hæreticus ita palã, & publicè, aut ita occultè vtrobiq; de-
liquerit. Etenĩ præferendus erit iudex illius loci vbi mõ capitur.
Fit ergo, ẽt in crimine hæresis, remissionẽ faciendã fore, ꝙ notãt
Petr. & Cinus. in l. 1. ad fin. C. de Sum. Trinit. Ioan. Andrẽ. & An-
cha. ac Vanchellius. in d. c. vt cõmissi. cùm remissio fiat in prædi-
ctis duob. casib. in quib. & alia crimina. eodẽ iure censentur: fre-
quẽtius siquidẽ alioq rara sit ĩ aliis delictis remissio. Deniq; hinc
apparet, quonã mõ sit accipiẽda opinio eorũ, q cẽsent, in crimi-
ne heresis nõ esse locũ remissioni: quẽadmodũ placuit Iac. de Ra-
uen. ĩ d. l. 1. & his, quos nũcupatim ĩ hac q. paulò antè citauimus.
Hæc de remissione sint satis, vt hĩc possit qspiã ꝑcipere, qñ iudex
reqsitus teneatur reũ alicuius criminis ad locũ delicti remittere.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Petitio hæreditatis est iudicium vniuersale, & inibi quonam modo pro ponenda sit.*
2 *Quæ sit vera ratio, cur petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentem.*
3 *Petitio hæreditatis datur contra possidentem titulo acquisito post mortem testatoris.*
4 *Petitio hæreditatis, an detur contra possidentem titulo putatiuo.*
5 *Petitio hæreditatis non datur contra possidentem titulo acquisito ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conueniri.*
6 *Expenditur vera interpretatio Iurisconsf. in l. 4. ff. de petitione hæredit.*

De petitione hæreditatis expẽditur Pauli Iurisconsul. locus forẽsi exercitationi maximè cõmodus.

CAPVT XII.

IVdicium hoc petitionis hæreditatis esse vniuersale
scribit Iurisconsultus. in l. 1. ff. de rei vendicat. in princ.
& in l. item videndum. §. vlt. & l. sequen. ff. de petit.
hæredit. quod licet mistum sit partim in rem, partim
in personam competens. §. quædam actiones. Institu. de actioni.
l. hæreditatis

l. hæreditatis petitiones. C. de petit. hæredi. propriè tamen est in
rem, qua ex parte præcipue ex possessione aduersarij constat. l.
sed etsi. §. petitio hæreditatis. ff. de petit. hæredit. Idcircò in hoc tẽ-
dit, vt quis declaretur, ac pronuntietur hæres, ad eumque hæredi
1 tatem, id est vniuersitatem, † pertinere. l. ex diuerso. §. 1. ff. de rei
vend. Etenim quatenus de ipsa vniuersali actione tractabitur, ius
actoris oportet metiri suo proprio iure; nempè an sit hæres, &
qua ex parte sit hæres: qua verò ex parte de exequutione huius iu-
dicij agitur, necessum est, quod officio iudicis actori restituatur
quicquid ex hæreditate reus possidet: sicuti traditur in l. licet. ff. de
petit. hæredi. l. 1. §. 1. ff. si pars hæredit. petat. Qua ratione satis erit
libellum iudici offerre absque vlla rerum expressa mẽtione, quo
petat quis se pronuntiari hæredem defuncti, & ad eum illius hæ-
reditatem pertinere, damnarique aduersarium ad restitutionem
omnium rerum ad hæreditatem illam pertinentium. Sic sanè ex
variis Iurisconsultorum locis tradidere Bartol. Paul. Castr. & a-
lij in l. 1. ff. de edendo. Bart. in d. l. licet. Abb. in capitu. 2. de libe. o-
blat. num. 25. & Socin. ibi. numer. 79. tex. optimus. in l. hæreditas.
ff. de acquirenda hæredi. l. non possumus. ff. de petit. hæredit. Imo-
la. in dicto capitu. secundo. colum. pen. Lanfran. in cap. quoniam
contra. de proba. verb. petitiones. colum. 3. regia. l. 26. tit. 2. part. 3.
Quamobrem non satis huius actionis vim percepit gl. in d. ca. 2.
dum scribit, libellum hac in actione ita concipiendum esse. Pero
talem hæreditatem. Prius etenim oportet petere, quod pronun-
tietur hæres Sempronij defuncti. Hoc siquidem in hoc iudicio
potissimum est, cui consequitur hæreditatis, & rerum hæredita-
riarum restitutio, & ideò non rectè petit, qui agẽs petitione hæ-
reditatis, ipsam hæreditatem petit, nisi prius petierit, se pronun-
tiari hæredem: cum ad hoc detur hoc iudicium, vt per iudicis dif-
finitionem actor hæres pronuntietur.

Ex his satis deduci poterit, quæ sit vera ratio cur petitio hæ-
reditatis non detur contra titulo possidentem: quod constat in l.
regulariter. ff. de peti. hære. cuius interpretationem explicat Iason
2 in l. 1. col. 4. C. de inoff. † testa. Idem Iason. in §. actionum. Insti. de
actioni. nu. 218. Nam hoc iudicium in hoc tendit; vt actor pro-
nũtietur hæres defuncti: quod si reus titulum allegauerit, ex quo
etiam si actor hæres sit, nihilominus res petita ad eum non per-
tinebit: profectò non est, cur iudicium petitionis hæreditatis am-
plius examinetur ac potius erit de rei vendicatione agendũ. Quo
in iudicio actor probare poterit, se dominũ esse rei petitæ, quia
eius dominium, quod defunctus habuit, in eum fuerit translatũ:
reus verò negabit actorem vllo iure rei dominium habere. Igi-
tur quoties non est tractãdum, an actor sit hæres, quia hoc reus
expressè fatetur, hoc agens, & allegans, rem non esse actoris, nec
eius fuisse tempore mortis, cuius hæres actor dicitur, actione rea-
li rei vendicationis, non petitione hæreditatis erit agendum. I-
dem erit & quoties reus simul duabus vtatur defensionibus: nẽ-
pè quia negat actorem dominum esse rei petitæ, vel quia de-
functus eius dominium non habuit, nec in eum id transtulit, e-
tiam si verè sit hæres, vel quia etiam si defunctus dominus fuerit,
non tamẽn eius sit hæres actor ipse. Nam & in hoc casu non est
agendum, nec tractandum de petitione hæreditatis. Quæ deniq;
datur aduersus eum, qui siue bona, siue mala fide putat se hære-
dem, & pro hærede possidet. l. regulariter. & l. pro hærede. ff. de
petit. hæredit. Sic sanè hac actione agendum erit, vbi tantùm id
examinandum est quo ad iudicij diffinitionem, vt missam eius
exequutionem faciamus, vter sit defuncti hæres actor vel reus,
vel an actor hoc ius hæredis habeat, etenim vbi præter quæstio-
nem istam oporteat tractari, an res, de qua controuertitur, ad de-
functum pertinuerit, vel ad eius hæredem pertineat, & sic de alio
titulo, quàm hæreditatis, tunc actione reali, & iudicio rei vendi-
cationis est causa peragenda: siquidem is, qui titulum præten-
dit, negat aduersario dominium: & ideò rectè tunc competit rei
vendicatio. l. sed si lege. §. quod autem. ff. de petit. hære. l. hæredes.
§. quod pro emptore. ff. famil. hercis. §. omnium. Instit. de actio.
ad finem. Hanc verò rationem explicauit gloss. in l. hæreditatem.
C. in quib. casi. cessãt longi. tempo. præscriptio. quæ satis congrua
est, licet Bart. in l. hæreditatis. C. de petit. hære. Idem in d. l. pro he-
rede. Angel. in l. Pomponius. ff. de rei vend. Imol. in. l. si is qui bon.
ff. de acquir. hæred. & alibi passim iuris ciuilis interpretes ab hac
ratione discedentes aliam comminiscuntur nec satis congruam,
nec Iurisconsultorum responsis conuenientem etiam si Iaso. in
dict. §. actionum. num. 218. scribat, eam communem, esse ipsam-
que probauerit. Quid enim obsecro refert ad examinandam li-
tigantium concertationem, & eorum iura expendenda, ꝙ vter-
que titulum, & possessionem alleget: vt tandem hoc in casu non
sit locus petitioni hæreditatis? Nam etsi defunctus possederit, cũ
hæc possessio in hæredem non transierit, parum viget, vt petitio
hæreditatis detur contra eum, qui possidet absq; titulo pro pos-
sessore: vel cum titulo pro hærede: actor etenim probare debet
semper ius, ꝙ in iudicium deduxerit. Et ideò non interest ad dan-
dam actionem hanc, vel illam, ꝙ titulum alleget, & possessionẽ:
imo potius erit considerandum, de qua re in iudicio sit examen
constituendum, & quid ad iura vtriusque litigatoris expenden-
dum sit perpensa petitione agentis. Hoc ipsum manifestius appa-
rebit ex his, quæ statim ad apertiorem huius controuersiæ cog-
nitionem palam explicabuntur.

Erit equidem ex prænotatis constituendum, agentem petitio-
ne hæreditatis, vbi verè & proprie iudicium istud tractabitur nõ
teneri ad probationem dominij rei petitæ: id est, non tenebitur
hic actor probare defunctum, dominium illius rei habuisse tem-
pore mortis: sed satis erit, rem illam in eius hæreditate mansisse
tex. celebris. in l. & non tantùm. ff. de petit. hæred. tradit Bart. in d.
l. hæreditatis. & est communis omnium sententia. Vnde maxi-
mè refert agatur rei vendicatione, an petitione hæreditatis: siqui-
dem agens actione reali rei vendicationis tenetur probare do-
minium: alioqui non obtinebit. Extat & aliud non leue discri-
men: nam reus ab actione rei vendicationis poterit se defendere
præscriptione temporis viginti, vel decem annorum: à petitio-
ne autem hæreditatis non aliter quàm 30. annorum præscriptio
ne. quod probatur. in d. l. hæreditatis. Ergo non parui refert an sit
iudicium tractandum super petitione hæreditatis, an super rei
vendicatione.

Tertio hinc apparet, qua ratione petitio hæreditatis detur cõ-
tra possidentem pro possessore, & sic contra prædonem. l. regula
riter. & l. pro hærede. §. vltim. & l. seq. ff. de petit. hæred. Etenim cũ
reus nullum possessionis titulum allegat, sed tantum possessionẽ
ipsam, tunc nihil est inquirendum in eo iudicio amplius, quàm ꝙ
actor sit hæres, nam à reo possidẽte pro possessore hoc tacitè ne-
gatur: & ꝙ res manserit, ac relicta fuerit in defuncti hæreditate,
huic equidem examini propriè conuenit hæreditatis petitio. Nec
tranctandum erit de dominio ipsius rei, cum reus non dixerit, se
rei petitæ dominum esse, aut dominij titulum habere, ex eoque
rem ipsam hactenus possedisse.

Quarto ex his poterit examinari ꝙ Bald. elegãter scripsit. in l.
3 vlti. C. de edi. diui Adri. toll. oppo. 9. dum existimat, † petitionem
hæreditatis dari contra possidentem titulo, quem tamen acqui-
siuit post mortem testatoris defuncti: licet ea non detur contra
possidentem titulo ante obitum defuncti, de cuius hæreditate a-
gitur, acquisito. Hanc opin. Bal. probat ex d. l. vlti. vbi constat ex
vltima illius constitutionis parte, possessorium, cuius inibi mẽtio
fit, competere aduersus habentem titulum, & ex eo possidẽtem:
cùm tamen sit iudicium illud debilius quàm petitio hæreditatis.
Idcircò illius edicti iudicium competit contra possidentem ex
titulo acquisito post obitum defuncti: sicut & contra hunc com
peteret petitio hæreditatis. Nam alias si petitio hæreditatis non
daretur contra hunc possessorem: eodẽ iure negari deberet pos-
sessorium illud iudicium de quo. in d. l. vltim. agitur. Sic tandem
opinio. Bal. admittitur à Barb. in consi. 65. incipiẽ. Clementissimi.
lib. 2. qui latè conatur eam defendere. Et tamen contrarium ad-
uersus Bal. probare conatur Salycet. Alex. Iacobi. Paul. Castr. &
Iason in d. l. vlt. ad fin. Idem Iason. in d. §. actionum. nu. 218. &
ibi Ang. num. 68. Alex. in consil. 73. lib. 5. qui eandem opi. Bald. as-
seuerat communi omnium consensu improbatam esse, in consi.
184. & consil. 186. eodem libr. vbique communem hanc opinio
nem sequutus. Sic & Angel. Aret. in §. sed iste. de actio. nume. 13.
fatetur communem opinionem, quàm ipse probat, esse contra
Bald. & licet Curt. iun. dubius tamen tentauerit sententiam Bald
tueri, nihilominus aduersus Bald. est optim. tex. in l. 2. §. vltimo.
iuncta l. hæreditatis C. de petiti. hæredit. Ex quo deducitur discri.
men elegans, & insigne in hac materia inter emptorem hæredi-
tatis, & emptorem rerum singularium. Emptor enim hæredita-
tis tenetur, ac conueniri poterit petitione hæreditatis: emptor
aũt rerũ singularium actione reali rei vendicationis. & tñ vt dif-
ferentia sit apta, præmittendũ est emptorem singulariũ post mor
tem defuncti testatoris emisse, titulumque habuisse: cùm alioqui
admodũ in congrua & inepta esset collatio vtriusq; emptoris.
His accedit text. in l. etiam. §. 1. ff. de peti. hæred. vbi datur petitio
hæreditatis contra emptorẽ hæreditatis quibusdam casibus, quæ
semper danda foret, si vera esset Bald. sententia, cùm hic titulum
post mortem defuncti acquisierit. Sic & aduersus opin. Bald. vr-
get ratio, quã adduximus ad probandam iuris regulam, quæ do-
cet, petitionẽ hæreditatis non esse dandam contra titulo possidẽ-
tem. Is etenim, qui titulo possidet, siue eũ habuerit ante obitum
defuncti, siue post eius mortem, non negat actorẽ esse hr̃dem, sed
cõtendit, eũ etiam si hæres sit, non esse dñm rei petitæ, & in hoc
titulum allegat. Et ideò agendum erit de dñio rei, an sit penes a-
ctorem, vel reũ non de ea quæst. an actor hæres sit per sententiã
pronuntiandus. Quod quidẽ iudiciũ actione reali, & sic rei ven-
dicationis erit diffiniendũ, quẽadmodũ paulò antè probauimus.
Sed & cõtra Bal. est optima gl. in l. penul. & vlt. ff. pro legato. Nec
suffragatur Bal. text. in d. l. vlti. qui iuxta gl. ibi, verb. Principalem.

ita est intelligendus, vt cùm petitio hæreditatis detur contra titulo possidentem,tunc ea excludatur 10. annorum præscriptione:at quoties detur contra possidẽtem pro hærede,vel pro possessore,tollatur triginta annorum tempore,quàm interpretationem sequuntur Bartolus,Cinus,& Alexander ibi,quæ tamen ex eo non placet,quod rursus in idem incidamus dubium: cur detur inibi petitio hæreditatis, seu interdictum illud contra titulo possidẽtem. Quamobrem ipse aliter accipio quod in d. l.vltima. decisum extat:& fateor,interdictum illud possessorium dari cõtra titulo possidentem,etiam si petitio hæreditatis minimè tunc daretur, nec video qua ratione possit congruè deduci argumentatio ista, non datur petitio hæreditatis, ergo nec interdictum possessorium. Cùm hæc sint duo iudicia admodũ distincta,nẽpe iudicium proprietatis, & possessionis. l. naturaliter §. nihil commune.ff.de acquirẽda possessione.imò hic argumentationis modus facilimè resoluitur ex.l.is qui destinauit. ff. de rei vendicatione.& his quæ notantur per Bartol.in l.in rem alienam. ff. de pignoribus.col.3.si etenim in d.l.vltima, detur illud interdictũ possessoriũ contra titulo possidentem:non ex hoc sequitur dari cõtra eundem petitionem hæreditatis: quàm interpretationem Alexander longiùs probat.in d.consi.73.lib.5.& probatur:quia iudicium illud possessorium quo ad summariam cognitionẽ datur pro bonis,quæ defunctus tempore mortis possidebat;nec impeditur eius cognitio etiam si à reo allegetur & probetur titulus simul cum possessione :tametsi actor non obtinebit in eo iudicio, si ex summaria vtrinque recepta probatione constiterit,vel defunctum eam rem non possedisse tempore mortis, vel reum eius dominium habere,etiam si possessio tempore mortis penes defunctum fuerit:quemadmodum in d.l.vlti. omnes frequentiori consensu tradidere. At in petitione hæreditatis iudicium impeditur, si pbetur titulus, qui verè sufficiens est ad translationẽ dominij,vel vsucapiendi conditionem,iuxta ea.quæ notantur in d.l.vltim.C.de edicto D. Adriani tollend.per Alexand. & Iason. col.vlt.nam licet ipse Alexand.& Iason,& idem Iason.in d. §. actionum.nu.222.asseuerent,communi opinione receptum esse, quòd licet titulus putatiuus alioqui sufficiat ad vsucapionem,nõ
4 tamen impedit iudicium petitionis hæreditatis † Quam opinionem tenent gl.in d.l.vltima.C.de edict.diui Adriani toll.ad fin.& ibi Bal.15.oppositione. Iacobi. & Fulgosius. col.vlt. rursus idem Iason.in l.1.C.de inofficio.testam.nu.10.gloss.& Bart.in l. Iulianus.in principio.ff.quib.ex causis maior. gloss.in l.1.in principio. & ibi Bartol.ff.quorum bonorum.& gloss.in l.hæreditatem.C.in quib.caus.cessat lõgi temp.præscri.& eandẽ opi. sequatur.& existimet communem esse Curt.iun.in d.l.vlti.nu.21. ipse verò cõtrariam sententiam veriorem esse opinor:& ideò arbitror iudicium petitionis hæreditatis impediri, si reus possideat titulo singulari,qui propter iustum errorem sufficiat ad vsucapionem rei petitæ.Hanc sententiam primum mihi satis probat tex. in l. nec vllam.§.1.ff.de pet.hæred.ex quo deducitur,petitionem hæreditatis dari contra eum,qui titulo possideat, modo titulus is accedat ad titulum pro possessore: quia omnino mala fide ab ipso reo allegatur, qui verè non alia ex causa possidet, quàm quòd sciens,rem alienam esse,& à seipso mala fide titulo prorsus nullo possideri,ipsam habeat occupatã.Igitur quoties hæc exceptio deficiat, & reus rem petitam bona fide possideat,titulumque habeat sufficientem ad vsucapionem ita quidem, vt iusto errore ductus existimet,rem ad se pertinere:tunc plane regulam sequemur,quæ dictat, petitionem hæreditatis non dari contra titulo possidentem. Secundò viget amplius & hic Iurisconsulti locus. Nam is dicitur pro possessore possidere qui vt prædo possidet. text.opti.in l.pro hærede.§.vlt.& l.nec vllam. in princ. ff. de peti. hære. Sed titulus inualidus,& nullus, tunc non impedit petitionẽ hæreditatis,cùm eodem iure censetur, quo titulus pro possessore:sicuti probatur.in d.l.Nec vllam.§.1.ergo cum titulus sufficiẽs ad vsucapionem non constituat possessorem prædonem, nec possit dici titulus pro possessore,impedict ex regula iuris petitionem hæreditatis. Tertiò, vt quorundam rationem excutiamus, oportet animaduertere,ita à Iurisconsulto.in d.l.nec vllam. §.1. requiri in possessore scientiam iniusti tituli, vt nequaquam possit congruè dici,per sensum à contrario inibi probari, petitionẽ hæreditatis non dari contra possidentem eo titulo,qui sufficiens erat ad vsucapionem.etenim Iurisconsultus ter requirens in breui responso scientiam iniusti tituli,& sic malam fidem non leui iudicio id requirit responsurus idem, si possessor ignorantiã habuisset iniqui tituli,sed serio id exigit vt planè contrarium responsurus esset,imò iam ipse respondit, vbi possessor ignorans forte ea quidem ignorantia,quæ non impediret vsucapionem. Quarto nostram hanc sententiam apertissimè tener glo.in d. l. nec vllam.§.primo.verb.sciens.gl.item in l.penulti.& vlt.ff.pro legato. Quas expressim admisere Alex. Ange. Aretin. Ias. & alij, qui aduersus Bald.opinionem scripsere, quam hac in parte examinamus.Eandem assertionem, quam & nos probamus, probauerunt Cinus.col.1.& corne.col.vlt.in d.l.vlti.C.de edict.Diui Adrtoll.Paul.Castr.in d.l.nec vllam.§.1. Nec video quid constanter vrgeat in contrarium:cum Bart.post glossi.in dicta.l. Iulianus.tractauerit de titulo vniuersali,qui etiam si verus esset, non impediret agi,nec tractari iudicium petitionis hæreditatis.Deinde & aduersus gl.in d.l.vlt.profecto satis perstringit ratio, quàm præmissimus in initio huius capitis:siquidem statim quòd à reo cõuento,petitione hæreditatis allegatur,& probatur titulus,non est cur iudicio hæreditatis petitionis diffiniatur ea causa, & controuersia: imò conuenit, quod titulus examinetur in iudicio singulari rei vendicationis.Non negauerim opi.glossi.in d.l.vlti. C. de edi. diui.Adri.toll.frequentiori doctorum iudicio probaram esse:tamen nihilominus contendam,eam nec satis æquam esse, nec alicubi in iure probari.Quoties equidem agendum est de dominio rei petitæ non autem de vniuersalis tituli hæreditatis iure, nempe,an actor hæres sit, vel reus, non iudicio hæreditatis petitionis,sed rei vendicatione erit examinanda ea controuersia.Sic denique constat ex prænotatis,sitne vera Baldi opinio.in d.l.vlti. C.de edict.diui Adria.toll.

Quintò,si ad amussim expendamus rationem veram & propriam:cur petitio hæreditatis non detur contra titulo possidentem,planè constabit,sitne verùm quod scripsit Bartol.† in l.cogi. C.de petit.hæred.asseuerans,petitionem hæreditatis dari contra titulo possidentem,quando reus titulum habuit ab illo, qui poterat iudicio petitionis hæreditatis conueniri, & ad examen forense vocari.Idem repetit Bar.in l.si rem & pretium. ff. de petit. hære.in princ. Paul.de Castr. in l. vltim.C.de edict. D.Adri.toll. Ang.& Imo.in l.si is.qui bonis. ff.de acqui. hære. Iason in l.1. C. de inofficio.testamen.numer.10.Sed contrarium eidem Barto. placuit in l.3.§.opus.ff.de alienatio.iudi.mutan.caus.fact.vbi probat,in hac specie, & similibus petitionem hæreditatis non dari contra possidentem titulo acquisito ab illo,qui poterat petitione hæreditatis ad iudicium vocari: licet detur actio in factũ aduersus hunc qui poterat petitione hæreditatis conueniri : quia inique, ac dolo fecit, nec aduersus eum petitio hæreditatis daretur.quam opinionem sequitur Iason.in d.§. actionum. nu. 220. Idem Ias.in §.sed ifte.eod.tit.num.25. Quid enim obsecro refert ad dandam petitionem hæreditatis, quod reus, qui titulo bona fide possidet,hunc titulum habuerit ab eo,contra quem poterat dari petitio hæreditatis? Etenim hic reus titulo possidet, & ideò iuxta regulam iuris non est per petitionem hæreditatis ad iudicium vocandus. Quamobrẽ opinor veriorẽ esse hanc vltimam sententiam.Nam & opinio Barto.in d. l. cogi est accipienda eo casu,quo titulus hic pendente lite acquiritur,& procuratur : sicuti ex ipso Bartolo deducitur à multis,præsertim ab Ang.in d.§.actionum.nu.68.atque hæc sanè sufficiant quo ad tituli materiam in petitione hæreditatis tractandam, cætera siquidem poterunt peti à Iasone in d.§.omnium.& in d.l.1.C.de inoff. testa. quo in loco refert Cœpolam in cautela.133. scripsisse, petitionem hæreditaris non competere contra emptorẽ totius, vel quotę hæreditatis,vbi bona fide est emptio facta,si petitio proponatur ad ipsum vniuersum,nempe ad hæreditatem, vel quotam hæreditatis partem:dari autem hanc petitionem,ad res ipsas singulares ipsius hæreditatis,ea quidem ratione,quod reus hic totam hæreditatem,vel eius partem quotam possideat titulo iusto : nempè, emptionis:non sic res singulares,quas non videtur titulo emptionis possidere.Nam is, qui vendit hæreditatem non tenetur de euictione pro rebus singularibus ipsius hæred tatis.l.2.in prin.ff.de hære.vel act.vend.l.11.C.de euict. Ergo non censentur res singulares titulo emptionis possideri. Iason tamen dubius est, an hæc opinio Bartholomæi Cœpolæ sit vera : & eam falsam esse censet.Carol.Molinæ.in consuetud. Parisi. titul.prim o. §. vigesimo tertio. numero 35. quem nos hac in parte sequimur libenter. Datur siquidem frequenter petitio hæreditatis contra emptorem hæreditatis, vel eius quotæ iuxta distinctionem Iurisconsulti.in l.etiam.§.quod si quis.ff.de peti.hæred.& l.2.C. eod.titul. & quoties ita datur,dubio procul competit, etiam pro rebus vniuersalibus : at vbi non datur petitio hæreditatis contra hunc emptorem,profecto non dabitur contra eum nec pro rebus singularibus,quas titulo emptionis certè possidet : cum inspecto eventu, & effectu censeantur vendi res istæ vniuersales, quæ sub hæreditate vendita continentur.Nec posset quis negare,in his rebus emptorem dici possessorem cum titulo,qui possit eas legitimo tempore præscribere secundum ea, quæ traduntur.in d.l.2. C.de petit.hæred.vendi.etenim censentur res omnes sub vniuersitate illa hæreditatis cõprehensæ : atque ideò non põt iure optimo defendi q Cœpola in d.Cautela.133.insigniter adnotauit.

Sexto ex prænotatis deducitur vera interpretatio in Pauli Iurisconsulti locum,qui extat sub rub.ff.de petit.hæred.l.4.is ita in-
6 quit.Si hæreditatem petam ab eo,qui vnam † rem possidebat,de qua

qua sola controuersia erat,etiam id, quod posteà possidere cœpit,restituet.Hactenus Iurisconsultus. Quidam etenim adhuc serio,& non leuiter expenso Iurisconsulti loco existimarunt,quod proposita petitione hæreditatis, si in libello sit certa res expressim,& nominatim petita,non poterit alia res in id iudicium deduci.Quam opinionem probant,& sequuntur Panormit.nu.25. Feli.in versic.6.concl.in c.2.de libe.oblatio. Alexand.2.col. & ibi Iaso.in l.edita.C.de edend.Quibus suffragatur gl.in d.l.4.dum exponit verba illa:de qua sola,id est,propter quam solam.quasi velit Accurs.illud Pauli responsum procedere,vbi actum est vniuersaliter petitione hæreditatis,& petierit actor se declarari hæredẽ, & sibi restitui vniuersam hæreditatem:& tamen ea petitio facta est propter vnam solam rem, quam tempore motæ litis reus possidebat.Nam si actor petiisset, se hæredem esse pronuntiari, & sibi restitui vnam tantum rem, quã reus possidebat, tunc plane non erit reus cogendus restituere res,quas post motam litem cœpit possidere.Huic etiam interpretationi accedit opi.Bart.qui in d.l.edita.2.col.ita scribit.Si poneremus esse actũ petitione hæreditatis singulariter ad vnam rem,non posset fieri emendatio, vel alia editio alicuius rei post litem contestatam, sicut in aliis singularibus iudiciis.His equidem verbis Bartol.probari videtur intellectum,quem ex Panor.constituimus ad Iurisconsulti locũ, quem itidem sequitur,& admittit Maria.Soci.in d.c. 2. de libell. obla.num.139.illud tamen admonere oportet ne quis existimet Alex.ita simpliciter hanc opin.probasse,quod ipsemet Alexand. Bartol.Socin.& Iacob.3.column.in d.l. edita existimant etiam si vera sit opinio Panorm. eam procedere quo ad condemnationem, non tamen quo ad exequutionem. Nam etsi in sententia omissa foret condemnatio circa restitutionem aliarum rerum, quàm omitti iure oportet,vt censet Alexander,posset in exequtione fieri aliarum restitutio:in quo Iaso.& Felin.contrariũ prænotare videntur:& horum opinio tunc admitti deberet: cum esset ante sententiam petita condemnatio, & restitutio aliarũ rerum post litis contestationem,& in sententia tantùm esset facta mentio, & condemnatio restitutionis illius rei, quæ ab initio fuerat iniditio vniuersali petita.Nihilominus opinio Panormita. pluribus displicuit.Nam auctoritate Iurisconsulti.in d.l.4.contrariam veriorem esse opinantur Anto.col.7.Imol.& Barb.colum. penul.in d.c.2.de libe.obla.Fulgo.Riminald.Are.Soci.col.3. Deci.nu.25.Alciat.& Curt.iun.num.64.& Purpurat.num. 25. in d.l. edita.quorum opinio magis communis est & probatur.in d.l.4. & item ex eo, quod in hoc iudicio satis sit petitio sufficiens si actor petat se pronuntiari hæredem : cui petitioni accedit officio iudicis rerum omnium restitutio, si petitor obtinuerit : sicuti in initio huius capitis probauimus. Igitur hanc opinionem sequuti censemus,proposita petitione hæreditatis,vt ea proponenda est, ac præmisso libello,quo quis petit se pronuntiari hæredem, etiã si petierit vnius tantùm rei,quam reus tempore motæ litis possidebat restitutionem, nihilominus posse reum cogi per sententiam,& per iudicis exequentis officium ad restitutionem omniũ aliarum rerum,quas lite pendente cœperit reus possidere.

Nec huic sententiæ oberit Barto.opinio d.l.edita.poterit enim hunc sensum habere, vt sit intelligenda quando hæres institutus in re certa,petitionem hæreditatis in iudicium deduxerit, eã pro ponens tanquàm verè institutus in re certa,petens se talem hæredem pronuntiari,eique eandem rem certam restitui, vt hæredi in ea re solum instituto.Non enim poterit post litis contestationem in hoc iudicio petere aliam rem,nec se pronuntiari hæredẽ in aliis rebus, aut ad alias res consequendas. Sic etenim Bartoli verba intellexit Philippus Corneus.in consil.148. lib. 4.erit verò fortassis & hic optimus sensus,ne opinemur Bart.contrariũ fuisse Iurisconsulto.in d.l.4.sed & Bart.Soci.col.3.existimat in d. l.edita. posse aliter accipi Bart.opinionem,vt ipse voluerit,non posse post litem contestatam aliam rem in iudicium deduci, quoties actor non egit petitione hæreditatis, sed petit rem quandam sibi vt hæredi Sempronij restitui.Poterit,ni fallor, Bart.distinctio,& hunc sensum pati,vt in iudiciis vniuersalibus, vbi actum sit vniuersaliter nulla re expressim petita,superflua sit alicuius rei mutatio,aut additio: cùm omnes res veniant absque aliqua rerũ additione in hoc iudicium ex natura actionis:at si actum fuerit vniuersali iudicio ad vnam tantùm rem, non possit fieri mutatio, nec additio alterius rei ad hunc effectum,quod iure mutationis, vel additionis de his rebus iudicio tractetur : non tamen ex hoc negat Bartolus,posse ex natura actionis has res additas in hoc ipsum iudicium venire,tametsi ratione mutationis, vel additionis minimè veniant propter particularem modum agendi. Quæ de re amplius cogitare licet.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Tertius oppositor, & litis defensor ad coadiuuandum admissus ad sumere debet litem in eo statu in quo erat.*
2 *Tertius oppositor ad coadiuuandum non potest post publicationem, & conclusionem testes producere.*
3 *Intell.l.si suspecta.ff.de inoff. & an procedat illud responsum ignorantibus legatariis.*
4 *Res inter alios acta in iudicio,aliis præiudicat, & prodest quoad quãdam præsumptionem.*
5 *Sententia inter alios dicta plerunque ex propria vi,& natura nocet, & prodest omnino aliis & ibi latè intell.l.ingenuum.ff.de statu hom.*
6 *Sententia lata super primogenio cum legitimo contradictore, an aliis noceat?*
7 *Traditur latè interpretatio text.in l.sapè.ff.de re iudic. in ver. sed scientibus.*
8 *Intellectus ad tex.in cap.penul.de re iudicat.*
9 *Intellect.ad tex.in d.l.sapè.ver.nã etsi libertus & inibi an sententia lata contra vassallum præiudicet Domino scienti.*

Quid sit præcipuè obseruandum, vbi qui nondum litigauit, litis & causæ examini se offerat, quem tertium oppositorem dicimus.

CAPVT XIII.

SAepissimè contingit duobus in iudicio litigantibus tertium quendam litis, & causæ examini seipsum opponere & offerre. Etenim vult hic tertius causam illam vel prosequi, vel defendere : quod multis modis accidere potest. Quorum aliquot nos hoc in loco examinabimus ea ex causa,qp passim videmus de hac re in supremis Regis tribunalibus satis controuerti. Illud verò receptum est,diuque obtinuit,hunc tertium,qui se litis opponit,admittendum esse hoc sanè modò,vt quoties is litem adsumat ad coadiuuandam reum,vel actorem,vtque ei assistat, tũc in eo statu causam prosequatur, quo prosequebatur ipse Principalis. At si ad iudicium accesserit hic tertius non ad coadiuuandum aliũ, sed ad excludendum vtrunque à rebus, vel à iuribus, de quibus agitur:eo quidem casu admittitur.hic ad causam agendam ab initio,ita quidem,ac si ab alio cepta non esset, omniaque sunt cũ hoc repetenda : nec tenetur hic tertius causam in eo statu adsumere,quo ea quidem erat inter ipsos duos cui medius hic accedit, tẽpore oppositionis.Hæc distinctio summa denique est totius huius tractatus : & tamen habet adeo dubias, & frequentes quæstiones,vt operæ pretium sit eam explicare paulò diligẽtius, maximè ad veram interpretationem eorum,quæ Bart. Innoc.& alii hac de re hactenus tradidere.

Prior verò distinct.pars probatur.in c.vlti.vt lit. pend. in 6. sic enim ibidem respondetur. sanè si ad defentionem ipsius litis aliqui quorum in interit, petierit, admitti, eos in illo † statu, in
1 quo ipsam inuenerint decernimus admittendos.Hæc ibi. ex quibus manifestum fit,non esse tertium admittendum, vt nouum statum causæ consequatur:si ipse accesserit ad defensionem alterius,qui iam causam fuerat prosequutus : imò tenetur, etiam si defensio eius intercerit,in eo statu causam prosequi, in quo erat tempore oppositionis. Atque ita visum est Feli. in c. cum super. num.15. de re ind.Bald.in auth.nunc si hæres.ad finem. C. de litigio.Ancha.in reg.ea quæ.de reg.iur.in 6.q.17.Angelo Aret. in l.si perluforio.col.2.ff.de appella.:Angelo Perusino, in l. si suspecta. col.2.ff.de inoff.testa.Innocen.& aliis.in d.c.cum super. quorum statim mentio in specie proponenda est ad ea, quæ ex hac conclusione deducenda sunt.Idem ex d.c.vlt. adnotauit Sebastianus Vantius de nullitati.titu. quis possit dicere de nullitate. num. 25. extat exemplum huic oppositioni de venditore, qui tenetur de euictione:nam hic opponit se sæpissimè liti, & cõtrouersiæ motæ contra emptorem super re vendita.l. venditor. ff.de iudic. l.à sententia.& d.l.si perluforio.ff.de appellat.idem erit in legatariis defendentibus scriptum hæredem in lite,quæ ad testamentũ rescindendum aduersus ipsum proponitur.in d.l.si suspecta.Sunt & alia multa exempla præsertim ex l.sæpè.ff.de re iud. auth. tunc si hæres.C.de litigio.l.Paulus.ff.de procurato.l.si pariter.ff.de liberali caus.c.2.de procurat.in 6.c.vt circa.de elect.in 6.clem. constitutionem.de electione.Igitur quoties venditor ad iudicium accedit defensurus emptorem contra quem agitur pro re vendita, adsumere debet litem in eo statu, quo erat tempore oppositionis.Quod & de similibus exemplis dubio procul respondendum

erat:

erit:qua ratione plures deduci poterunt, quæ sunt in praxi maximè notanda ad rectum iustitiæ ministerium, & vt calumniis occurramus,quæ facilimè contingunt in his oppositionibus, cũ pierunque fiant potius iniuria,& malitia,quàm iure.

Primùm ex his colligitur,hunc tertium oppositorem, nam & hac frequentissima loquutione vtar,posse in hac defensione allegare,& probare omnia,quæ Principalis nec allegauit, nec probauit,si ea sint ad causæ defensionem cõducibilia. Quod expressim voluit glo.inibi communi omnium consensu recepta. in d.l. si suspecta.in princ.cui similis in capitul.2.de procura.in 6. idemque fatentur omnes, qui statim adducentur ad sequentem conclusionem. Etenim nemo ex eis dubitabit hanc opinionem veram esse, quoties tertius hic oppositor vult allegare, & probare intra diem à iudice, vel à iure datum Principali ad allegandum, & probandum.

Secundò hinc apparet, sitne verum quod quidam oppinantur existimantes, posse hunc tertium oppositorem, † quem rei & causæ defensorem diximus probare,allegare, & testes producere in iudicio post publicationem, ac denique eo quidem tempore quo non posset reus ipse Principalis,si ignorauit testes produci,& causam agi.Sic enim censet Bartol.in d.l.si perluforio.ff. de appell.quem sequuntur Pan.num.7. Feli.num.18. in capit. veniens.in 2.de testib.& Matthæus Afflict.decisio.235.quibus accedit ratio ex l.sæpè.ff.de re iudica.& l.à sententia.ff.de appellat. nã si huic defensori ignoranti non præiudicant acta cum ipso reo Principali,nec eius transactio:vt ibidem probatur, profectò nec nocebunt taciti consensus ipsius rei,qui ex eo constant, quod finita sit dilatio,facta sit conclusio in causa, & testium publicatio. Contrariam verò sententiam probant,& sequuntur Innocen.& Anto.num.18.in dict.capit.cum super. Angel.Aretin.in dict. l. à sententia.colum.3. Angel.Perusinus in dict.l.si suspecta.columna 2.Quorum sententia ex eo mihi videtur procedere, quòd hic defensor adsumere debeat litem,& causam in eo statu,in quo versatur, quemadmodum probatur.in d.cap.vlt.vt lit.pend.lib.6.siquidem ipse vult iudicium à reo cœptum psequi, & defendere. Nec ipse video qua ratione plsit cõtrarium probari: cùm hic defensor causæ & litis examini assistat reũ ipsum defensurus propter præiudicium, quod sibi imminet, si reus ipse condemnetur, atque ideò veram esse censeo hanc opinionem Innoc. & sequacium,quę in praxi satis recepta videtur apud suprema huius regni tribunalia.In quibus passim obtentum est, quod defensor hic admittatur ad litem,& causam suscipiendam in eo statu,in quo erat empore oppositionis.Nec oberunt ea,quæ Barto.& alij tradidere auctoritate Iurisconsultorum.in d.l.sæpè.& in d.l.à sententia.Nam vbi tertius hic defensor non potest reum principalẽ excludere à defensione causæ:quia omnino ad illum, non ad hunc defensorem pertinet causæ defensio saltem primo loco: tunc ꝓfecto sententia lata in ea causa huic tertio etiam ignoranti præiudicat non equidem iure,& viribus rei iudicatæ, quæ possit aduersus istum,cum quo lis nondum est acta,opponi, aut exequutioni mandari, sed ideo,quòd reo principali victo,immineat iure damnum huic tertio. Cuius rei exemplum traditur in venditore, qui de euictione tenebitur. Etenim huic, etiam ignoranti nocet sententia lata contra emptorem in re vendita,non equidẽ in vim rei iudicatæ,quæ possit aduersus ipsum opponi,aut executioni mandari:sed in hoc quòd emptor poterit aduersus eum agere de euictione,& obtinebit in his casibus.saltem, quibus non tenetur emptor venditorem requirere,vt adsumat litis, & causæ defensionem.Hoc equidem præiudicium venditori fit ex sententia lata contra emptorem, etiam si ipse venditor ignorauerit litem cum emptore tractari.Nec poterat venditor emptorem rei venditæ possessorem à defensione litis excludere: tametsi teneretur iure auxilium ferre, & defensioni causæ incumbere propter euictionem. In hac denique specie agitur causa cum possessore rei petitæ:quo victo,res ab eo auocatur,& traditur actori vincẽti:nec poterit venditor,etiam ignorans litem tractari,exequutionem istam impedire.Igitur venditor volens emptorem defendere,adsumere debet litem in eo statu, quo erat tempore oppositionis:nec erit admittendus ad ea probanda, quæ nõ posset reus ipse Principalis allegare,nec probare,quod item deducitur à Iurisconsulto.in l.venditor.ff.de iudic.cuius intellectum & nos attigimus superius cap.8.num.3 sic & huiusce conclusionis poterit
3 aliud exemplum exponi † ex dict.l.si suspecta.ff.de inofficioso testamento.hæres enim scriptus in testamento primus, & principalis defensor est quo victo, etiam ignorantibus legatariis, in hoc eis præiudicium fit, quod non poterunt legata consequi à victore, quippe qui non fuerit grauatus, nec iussus soluere legata: atque item in eo quod testamentum sit per sententiam latam cum legitimo contradictore rescissum.Sic denique his præiudicat sententia regulariter,tametsi causam ipsam agi,& tractari cũ hærede scripto prorsus ignorauerint: quemadmodum deducitur ex d.l.si suspecta.l.Papinianus.§. vlti.l.qui repudiãtis.§.fi.ff.eo. titul.à sententia.& l.si perluforio.ff.de appellatio.text. ad hoc in specie insignis.in l.si superatus.ff.de pignoribus. notant Imola. in d.l.si perluforio.Alexan.in d.l.sæpè.num.82.quod statim tractabitur.in verti.2.præuotandum.notat expressim.Paulus.in d. l. sæpè.nu.5.idcirco vbi legatarij velint adsistere hæredi scripto,& eidem in defensione causæ auxilium impertiri, tenentur causam, & item adsumere eo in statu in quo est tempore oppositionis: nec quicquam eos adiuuat,quod ignorauerint hactenus causam cum hærede scripto tractari: cùm & eis ignorantibus noceant quæ in iudicio cum hærede scripto acta fuerint saltem regulariter: nec propter eorum ignorantiam actor, qui litem initruxit cum eo,qui ab eo solùm vocandus est ad iudicium, hoc grauamen pati debet, quòd propter oppositionem legatariorum cogatur retrocedere, & ad initiũ litis redire. Qua ratione adamussim obseruata non potest huic quæstioni conuenire quod Bart. & alij tradidere distinguentes scientiam ab ignorantia. Nam Iurisconsultus.in d. l. sæpè.ita est intelligendus, vt ignorantia prosit alteri, qui primas habebat eiusce litis defensiones cuique primo loco, non litiganti competebat ius defendendi litem illam. Huic enim ignoranti non præiudicat sententia: scienti verò præiudicat,ea quidem ratione,ꝙ qui habet primã litis, & causæ defensionem,& patitur aliam,causam agere & defendere, videatur consentire quòd causa illa per illum tractetur, & sententia sibi præiudicium inferat, quippe qui poterat primam litis defensionem adsumere:cùm in ea tractandum erat de iure, quod ipse habuit ex persona agentis vel habet modo. Est etenim satis ad hoc præiudicium,quod in ea lite omnino tractetur de iure huius tertij,qui ad causam vocatus non est,& tamen patitur eam tractari, cùm posset repellere ab eius defensione eum, qui causam agit & defendit.Igitur scientia in hac specie requiritur ad hoc,vt præsumamus consensum huius tertij in hoc, quod causa per aliũ tractetur in eius præiudicium.At vbi tertius non posset repellere à iudicio ipsum Principalem defensorem, sed tantùm poterat eum adiuuare, eique adsistere propter proprium commodum, ac peculiarem vtilitatem,tunc nihil ei nocet scientia,nec prodest ignorantia.Non enim nocet scientia, vt sententia lata ei præiudicium inferat ex ratione scientiæ: cùm res inter alios acta sit. Vt probatur in d.l.sæpè.versi.nam scientibus.nec prodest ignorantia quoties sententia ius facit inter alios: quia lata est cum legitimo contradictore.Hæc enim omnibus nocet, quibus iure sanctum est nocere,& inter quos ius facit, etiam ipsis ignorantibus. Hæc latius tetigimus quo ad quæstionem istam vel ex eo ꝙ Matthæ. Afflicta.in d.quæstione.235. malè intellexerit Angeli opinionẽ. in dicta l.si suspecta.

Cæterùm vt hæc materia,quæ satis difficilem habet resolutionem,& practicis est admodum obuia,rectius examinetur,oportet aliquod hic expedire ad interpretationem Iurisconsi.in d.l.sæpè.cuius examini præmittendum est,sententiam inter quosdam
4 dictam,& pronuntiatã regulariter aliis nocere: & prodesse † quo ad qualem præsumptionem:oritur enim etiam inter alios quædam præsumptio in fauorem illius,pro quo lata fuit. Hanc opinionem manifestè deduxerunt gl. Bart. & Docto. in l.si duo patroni.versi.habiturum.ff.de iureiur.Anto.Abb.& Feli. in cap. penult.de re iudic.gl.in cap.interrogatum.3.quæstione.5.& in capi. dilectus.in 2.versi.dantes.de simo.Alex.in d.l.sæpè.num.70. optimè Iason in d.l.si duo patroni. quale verò sit hoc præiudicium, aut quanta sit hæc præsumptio,arbitrio boni viri relinquendum est:quod mihi admodum placet:& notat Panormi.in d. capitulo penult.col.2.Nam & glosl.opinionem simpliciter probat Socin.in l.1.ff.de except.rei iudi.præsertim hæc sententia erit admit tenda quo ad illos,qui aliquam videntur habere in causa cõmunionem, etiam si eis non præiudicet sententia quantum ad exceptionem rei iudicatæ,vt quo ad cohæredes, compatronos, & his similes:sicuti constat. in d. l. à sententia. in princip. & in d.l.si duo patroni.vbi Iason & Alexand.in d.l.sæpè.ita hanc opinionẽ intellexere:& Curtius iun.in l.admonendi.ff.de iureiuran. nu. 59. Nec placet mihi Bartol.interpretatio. in l. admonendi. num. 45. dum opinatur,ex sententia inter alios lata oriri quo ad alios præsumptionem quandam,quæ efficiat semiplenam probationem. Hoc etenim falsum est:non enim tantùm effectum isthæc præsumptio inducit. atque ita à Bartoli opinione discessere Aretin. in capit.causam quæ.4.col.de testib.idem Aretin. in consil. 165. col.2 Iason in repe dictæ.l.admonendi.num.242.Imola. in d.l.si duo patroni.Carolus Molinæ.in consuetud.Parisiensib.tit. 1.§.5. num.38. quorum opinio communis est:quemadmodum asseuerat Ferdi.Loazes.in rep.l.filiusfam.§.diui.ff.de legat.1.num.329. siquidem & Alexand.ipse in d.l.sæpè.num. 71. satis dubitat, an vera sit opinio Bartoli.Quæ non est, vt constat ex præmissis, temerè admittenda.

Secundò prænotandum erit sæpissimè contingere sententiam latam

latam ius inter alios facere,& alijs prodesse, ac nocere propria
5 vi,& natura eiusdem absque aliqua scientia accidenti: † notant Panor.in dicto cap.penultimo.nu.34.Alexan.in d.l.sæpe.nu. 109. quod comprobatur ex his ,quę paulò antè scripsimus ad intellectum dictę l.si suspecta.Nec enim dubium esse potest, in aliquot casibus sententiam esse huiusmodi qualitatis, & conditionis , vt cum vno lata multis alijs præiudicet,vel prosit:nempe vbi lis tractatur cum legitimo contradictore,à quo aliorum ius in eadem re deriuatur , & oritur , & qui primas obtinet in ea controuersiã partes. In hac etenim specie sententia lata facit ius quo ad omnes,etiam si nec litigauerint,nec vocati fuerint ad iudicium , nec scientiã litis controuersæ habuerint.Probat hãc conclusionem. text.in.l.1.§.vltimo & l.seq.ff.de liber.agnosce.etenim, vt ibi respondet Iurisc.sententia lata in causa filiationis inter patrẽ,& filiũ, omnibus aliis nocet, & prodest, quibus ex ea radice ius alioqui competit.Actum siquidem est cum legitimo contradictore: nẽpe patre. à quo causa filiationis in omnes alios deriuatur ac procedit:& ideo mirum non est si cæteris,etiã nõ vocatis, nec scientibus prosit,& præiudicet: sicuti constat in d. §. vlt. cuius ad hoc præter Doct.ibi meminere Bal.in cap.nihil.col.3.de electione.Iason.in rub.ff de re iudicat.gl.& omnes in cap.penul.eo.tit.conuenitq; huic decisioni regia.l.19.tit.22.parti.3.quòd si lis acta nõ fuerit cum patre,quem ista causa præcipuè,& primo loco tangit,& quem aliorum ius consequitur,sed cum aliquo ex transuersa linea, sententia non præiudicat alijs agnatis,vel cognatis,quos æquè principaliter tangit negotium quo ad eorum causam nec prodest, vbi actum sit de priuato commodo cuiusque eorum. text.optimus in l.duobus.ff.de liber.causl.prima. & l. patronum. ff.si lib.ingen.esse dicat.notant Bald. in l. res inter alios. C. qui res iudic.non nocet.Abb.in dicto capitulo penultimo . numero 18. Alexand.in d.l.sæpe.numer.60. Quorum resolutio in hoc etiam tendit,vt nihilominus in hac specie quo ad ius publicum quo ad munera scilicet publica sententia omnibus alijs prosit , & noceat, quoties causa fuerit examinata quãtum ad hoc publicum commodum.l.eum qui.§.in popularibus.ff.de iureiur.idẽ erit in causa, illa,in qua tractatur , an quis sit filius legitimus alicuius , an spurius:secundum eosdem.Erit & huiusce conclusionis aliud exemplum in causa ingenuitatis , in qua sententia lata cum legitimo contradictore facit ius quo ad omnes alios omnino.text. est celebris in l.ingenuum. ff. de statu homi.& in l.diui. §. 1.ff. de liber. causl.gl.in d.c.pen.legitimus verò contradictor is dicitur, qui verus est dñs seruj,vel verus patronus liberti.gl.insignis, cõmuniter recepta.in l.cũ non iusto.ff.de collusl.deteg. Igitur si quis contendat se liberũ esse,aut ingenuæ conditionis,& ea lis tractetur cum vero Dño vel patrono,& sic cũ contradictore legitimo,sententia in ea causa lata,qua fuerit pronũtiatus ingenuus, vel libertus, liber aut seruus, oĩbus aliis proderit,vel nocebit.Cuius rei ea est potissima rõ, ꝙ ex iure illius,qui hac in controuersia cùm seruo, vel liberto litigabit,ius itidem omnium pendeat, & deducatur: cùm ille fuerit,aut dicatur fuisse , & esse verus dñs vel patronus cuius dominij,aut patronatus rõne hic seruus,vel ingenuus allegatur vel asseritur liber,ingenuus,seruus aut libertus.Hęc sanè rõ summè notanda est ad huius quæstionis verum intellectum,qui amplius ex hoc constat,ꝙ sententia lata non fuerit cõtra absentem : nam in eo casu non facit ius inter alios , quia præsumitur absens condemnatus potius ex contumacia,quam ex iure,& iustitia.l.qui repudiãtis.§.vlt.ff.de inof.testa. Bart. & alij.in d.l.ingenuum.Bal.in l.2.col.3.C.quib.res iudic.non nocet.l.præses. C.de pigno.tradũt Bar.in l.si superatur.ff.de pign.& Abb.in d.c.penul. nu.21.de re iudi.quod & regia Partitarũ lex sensim probare videtur.Est & locus elegans apud Iurisc on.in l.diui fratres.§.1.ff.de liber.causl.cuius mentionem statim agemus. Idẽ notat Matheli. notabi.25.probatur simili ratione ex l. vltima. iuxta communẽ eius interpretationem.C.de legibus.tradunt Abb.& alij in cap.in causis.Feli.in cap.cum Bertholdus.num.23.de re iud. Alexan.in l. apud Iulianũ.§.vtrũ colum.vl.ff.ad Trebe.text.item singularis.in l.si perluforio.§.vlt.ff.de appel. Alex.consil.84.col.1.lib.3.Hippolingu.4. & Boerius decisione.79.nu.4.ex quibus ita equidem præ noratis:pauca libet deducere, quæ forsan amplius aperiẽt huiusce quæstionis obstrusam difficultatem.

Primum etenim constat ex his, quod si lis tractetur super statu alicuius,& is pronuntietur seruus,vel libertus illius , qui cũ eo litigat:hæc sententia nocebit victo quo ad oẽs , qui dixerint , & allegauerint,illum seruum esse, quibusque satis sit , ꝙ ille sit seruus,aut libertus:nec refert,sit ne seruus litigantis,aut alterius.Cuius conclusionis est manifesta rõ , siquidem hic qui modo vtilitatem ex re iudicata capere vult,id tantum contendit, ꝙ victus sit seruus,vel libertus illius,cum quo lata est ista , nec petit victũ in seruiturem aut libertinitatem:sufficit enim ei, ꝙ seruus sit,vel libertus.Quæ quidẽ qualitas iam constat,cùm constet,victũ per sententiam seruum aut libertum pronũtiatum fuisse illius quidem, à cuius iure, qui mõ agit iure optimo deducit propriam intentionem,quæ in hoc tendit,ꝙ ille sit seruus,aut libertus alicuius,eiusque conditionis, & status homo. Sic ex contrario si quis per sententiam fuerit pronuntiatus liber,aut ingenuus:hæc sententia proderit ei quo ad oẽs,& nocebit omnibus , qui eum esse seruum , aut libertinum dixerint,nisi probare velint,alterius quam victi seruũ, vel libertinum fuisse.Tunc etenim sententia ista nõ censetur lata cum legitimo contradictore,& ideo non nocebit omnibus, nec proderit quo ad omnes etiam si satis sit quo ad modo lit gantes victorem libertinum , vel seruum esse:nec referat, si libertus,vel seruus Titij,aut Sempronij.

Secundo apparet,sententiam pro ingenuitate latam non nocere alteri,qui victus non fuit,vbi hic allegat , victorem esse proprium seruum aut libertum. Etenim in hac specie non est sententia lata cum legitimo contradictore. Quamobrem non nocebit ei,qui ius à se ipso deducit,non à victo.l.duobus.ff. de liber. causl.1.& l.patronum.ff.si liber ingenuus esse dicatur.l. cum nõ iusto.ff.de collusl. detegend. gl.in l. cognitio. §. 1.ff.de liber. causl. verb.nec varie.notat Alex.in d.l.sæpè.ff.de re iud.nu.65. sic ista, qua quis pronuntiatur seruus , aut libertus Titij , non ei nocebit quo ad alios , qui ab eodem Titio ius non habent , nec ab illius Titij iure propriam intentionem probare contendunt : imò petunt victum in propriam seruitutem aut libertinitatem, seu ius patronatus.Quod satis constat ex ratione superius tradita.

Tertio colligitur hinc nihil referre ad Iurisc.responsum.in d.l. ingenuũ.ꝙ quis agat de libertate contraria seruituti,vel de libertate contraria ingenuitati.Nam siue quis pronũtietur liber, & ingenuus in controuersia de seruitute,aut in controuersia de libertinitate,obtinebit decisio elegans Iurisc.in d.l.ingenuum.Quemadmodum tenent Imo. Anto.Feli.nu.10.& alij in d.c. penul. idẽ Imol.& Alex.in d l.sæpe.nu.56.Doct.in l.1.ff.si liber inge.esse dicatur.tametsi Inno.in c.causam quæ.in 2. qui filij sint legit. colũ: 2.existimet,sintam latam pro ingenuitate in ea controuersia , in qua agitur,an quis sit libertus,& sic de libertinitate,& ingenuitate,non necere omnibus,nec quo ad oẽs prodesse.l.duobus. ff.de liber.causl.1.&. ingc. patronũ.ff.si liber.in l.esse dicat,quæ quidẽ responsa tantum abest vt probent Innocentij opinionem, quod contrariam potius præmiserint.Sed & text.in d.l.ingenuum.palam Innocentio aduersatur,cùm & inibi Iurisconsul. idem sentiat,ac responderet planè,vbi quis libertinus esse diceretur.Quòd si quis rationem paulò antè à nobis expositam pensitet diligentius,percipiet facilimè,iure non probari distinctionem Innocẽtij.cùm & si tractaretur,an qui sit libertus , & is pronuntetur liber,& ingenuus,iudicium hoc & sententia nocebit omnibus,& proderit quo ad omnes,qui dixerint illum libertum fuisse illius, qui per sintam fuerit victus.his verò non nocebit , qui voluerint probare illum libertum esse alterius , cum quo lis tractata non fuerit.Sic denique Innocentij distinctio improbatur:imò frequẽtiori doctorum calculo improbata est, vt ipsemet Alex. fatetur post Anto.in dicto cap.pen.de re iudicat.

Quarto ex his deducitur, quanam ratione sit accipiendum,ꝙ hac in re passim adnotari solet,dum ita Iurisconsulti responsum in d.l. ingenuum. accipitur, vt procedat quando pronuntiatur, quis ingenuus : ac secus sit , si pronuntietur seruum petentis non videri, vel absoluatur à petitione seruitutis. Quasi tunc sententia non noceat aliis,quàm ipsis litigantib.nec prosit. Ad hoc adducitur text.insignis.in l.diui fratres.§.1.ff.de liber.causl. cuius authoritate hoc ipsum tenuerunt Panormit.in d.cap.penult. num. 19.Alexand.in d.l.sæpe.num.56.Alberic.in d. l. diui.§.1. Decius in consil.445.num.38.Bald.in dict.l.ingenuum.& in dict.l.2.col. secunda. C. quibus res iud. non nocet.ego verò conabor paulò virgentius Iurisconsulti sensum explicare , eo præsertim , quod viderim non semel ex eo non rectè intellecto quædam in praxim deduci,quæ maximè censeo aliena esse ab eius integro sensu, & intellectu. Primum etenim illud constituam quod negari nequit:nempe quod vbi causa status agitur absente,& contumace illo,qui contra libertatem contendit,non esse pronuntiandũ quem ingenuum , sed in hunc modum sententia concipienda est,vt seruus illius non videri pronũtietur,quia absente altero nõ satis est cognitioni datum,vt quis ingenuus esse pronuntietur in graue quidem præiudicium:cùm fortassis alioqui seruus ob alterius contumaciam liber pronuntiaretur.Et hoc obtinet,vt inquit Iurisc.quando quis petit aliquem in seruitutẽ. Quòd si quis asserat se liberum,& ingenuum, & altero contumace cognitio causæ tractetur : non est pronuntiandus ingenuus , nisi magnæ adsint pro libertate probationes,atque ideo tutius est, cognitionem circunduci. Ita sane Vlpianus. in dicta l.diui fratres. distinguendum esse censet.qui docet , qua forma concipi debeat intia in cã status ꝓnũtianda,cũ is petit alterũ in seruitutẽ,vel à quo qs asserit libertatẽ se ipsum, ꝓtumax est.Priori etenim casu nõ oportet ꝓnuntiari quẽ ingenuũ, nec liberũ, sed erit satis,si cognitio

non

non fuerit circundata,& absolutio ab instātia data:imò sit processum adcognitionem, ꝙ pronūtietur,seruū petentis non videri:posteriori autem,vbi cognitioni locus datus fuerit, & ideo sit omnino pronuntiandum,poterit actor pronuntiari ingenuus,si hoc ipsum euidentes probationes suggerant,alioqui circunducitur cognitio, differturque in aliud tempus opportunius. Igitur ex hac Iurisconsulti decisione constant plura: primum ꝙ ea sit admittenda, vbi proceditur ad cognitionem altero absente, & contumace,quo quidem casu:siue quis pronuntietur ingenuus, siue liber,non nocet hæc sententia omnibus,sed tantùm ei, cum quo lata fuerit: quemadmodum superius tradidimus ex communi omnium fere opinione.Secundum, quòd ipso actore cōtumace,qui petebat reum in seruitutem : non est pronuntiādus reus ingenuus: sed eo modò sententia concipienda est, vt pronūtietur,seruum illius non videri.Et idem erit,quoties quis petit se pronuntiari ingenuum, & asserit se liberum reo contumace, nisi probationes libertatis fuerint euidentes. Ita enim Iuriscōsulto placuit: à cuius mente ipse deduxerim,posse vtroq; casu pronuntiari reum,vel actorem ingenuum, si ipse hoc petat,& probationes euidentes ingenuitatis in iudicium adduxerit. Tertiò constat,non esse seruandam sententiæ formulam à Iurisconsulto præscriptam,quoties lis agitur absque contumacia præsentibus actore,& reo. Nam tunc necessario est pronuntiandus quis liber, vel seruus:ingenuus, vel libertus. Quandoquidem ea formula fuit à Iurisconsulto excogitata, vt lis diffiniretur certo modo quæ propter cōtumaciam alterius deficiente iusta status cognitione, non poterat iure ordinario diffiniri. Quartò mihi iure verū esse videtur, sententiam latam iuxta formulam Iurisconsulti nocere illi,contra quem lata fuit, & deniq; eius successoribus,& hæredibus:non tñ aliis,etiam si hi velint probare,& in iudicium deduxerint,ꝙ ille,de cuius statu agitur,sit seruus, vel libertus illius,qui contumax victus fuerat.At si pronuntietur quis ingenuus omnibus his tam victi successoribus,q̃ aliis nocet sententia,vt paulò antè tradidimus.Postremo illud mihi probatissimum videtur, ꝙ sententia lata contra contumacem in causa status, ea tamen formula, vt quis ingenuus pronuntiatus fuerit propter euidentes probationes,nocere omnib. & prodesse quo ad omnes, ac si lata foret præsente vtroq; litigante. Quod mihi probare videtur ipse Iurisc.in d.l. diui fratres, alioqui parum discriminis esset inter eas formulas pronuntiandi,quas ipsemet inibi tanta iudicij integritate tradere conatur. Idcirco communis interpretatio ad l.ingenuū.cuius paulò antè meminimus ex Bar. ibi, & in l.qui repudiantis. C.de inoff.testa.vera est, nisi constet latam fuisse sententiam ingenuitatis contra cōtumacem propter euidentes libertatis probationes: quasi tunc cesset omnino ratio, quæ mouit Iurisconsultum.in d.l. qui repudiantis. vt Accur.inibi verbo:non creditur.visus est insinuare. notat Pan. in d. cap.penult.num.20.post Bart.in l.si superatus. ff. de ping. & fortassis constitutio diuorum fratrum,cuius mentio fit à Iurisconsulto ad intellectum, & distinctionem illius responsi. in d. l. qui repudiantis.§.vlt. & l.sequen. similis admodum fuit distinctioni expositæ.in d.l.diui fratres.vt hinc magis aperiatur huiusce difficultatis integra resolutio.

Quinto colligitur ex prænotatis,an responsio Iurisconsulti.in d.l.ingenuum. obtineat in sententia, quæ lata fuerit super ætate alicuius?Nam Panor.in c.cùm dilecti.colum.vlt. de elect. existimat,idem esse in sententia,quæ lata fuerit super ætate:vt tādem ea omnibus præiudicet: sicut sententia lata super ingenuitate ꝙ mihi non placet. Nec enim video rationem vrgentem, ex qua hæc sententia lata super ætate similis sit illi, quæ fertur super ingenuitate.Cum diuersa sit omnino ratio,si recte pensitemus quę hoc in capite scripsimus ad rationem Iurisc.in d.l.ingenuum. licet Panor.in d.c. penult.num. 20.propriam repetat opinionem.

Tertio,hoc in tractatu potissimè discutiendum erit,an sententia lata super maioratu,vel primogenio:aut super eius bonis cōtra ipsum legitimum possessorem noceat ei,qui post ipsum vocatur ad illud primogenium?Nam quidam expressim asseuerāt,
6 hanc † sententiam alteri non nocere, nisi & is fuerit vocatus ad causæ examinationem,vel eius litis sciētiam habuerit. Huius opinionis authores sunt Andr.Iser.in c.si vassallus.si de feudo fuerit controuer. inter domi. & agnat. vassalli & ibi Matthæ. Affli. nu.20 Francis.Curt.in tract.de feu.part.vlt.q.9.Feli.in c.vlt. nu.5. de maiorit.& obedient.Decius eleganter.in consi.445.nu.29.Aluarot.in d.c.si vassallus.col.vlti.quam opinionem testatur communem esse.Deci.in d.nu.29.cui accedit conclusio Bar.in l.filius fam.il.§ diui.ff.de legat.1.nu.9.vbi is scribit sententiam latam super re prohibita alienari contra prohibitum,non nocere illi,qui ad eam vocatus est post illius obitum : nisi citatus & is fuerit.argument.dictæ l.sæpe.His etiam suffragatur,ꝙ vocatus ad primo genium post obitum possessoris, non accipit illud tanquam hæres defuncti,nec eius personam repræsentat,nec ab eo ius habet, sed à primo huius maioratus institutore:quemadmodum constat,& nos olim tradidimus.in rubr.de testamentis. 3. par. num. 26.Igitur opinio ista maximè iure probatur: quam & habere æquitatem Alexand.fatetur.in d.§.diui colum.3.dubia tamen plerisque visa est hæc sententia Iserniæ.Et ideò ex aduerso sunt qui existiment,sententiam istam nocere ei, qui ad primogeniū vocatur post obitum illius, qui per sententiam victus est. ita sanè tenuerunt Ang.Imol.Cuma.Alexan.Iason,Crottus,Ripa.num. 60.Ferdinand.Loazes.num.308.in d.§.diui Alexand. consil. 86. col.2.& consil.156.colum.1.lib.2.consil.Quorum ea est concors sententia,vt tandem iudicium actum,& diffinitum aduersus institutum hæredem, vel aduersus prohibitum res alienare,& rogatum alteri restituere,noceat ipsi substituto,& fideicommissario,etiam si non fuerit citatus ad causam.Idem probat Alexan. in d.l.sæpe.num.99.Feli.in d.c.penul.de re iudic.nu. 16.Fatentur hanc sententiam communem esse Ripa.& Loazes.in d. §.diui. His adstipulantur Bart.quem inibi sequuti sunt Ang. & Romanus.in l.in diem.ff.de aqua pluuia arcend.asseuerans, non esse citandum substitutum ad causam,quæ cum hærede instituto tractetur super rebus,quæ substituto restituendæ sunt ex voluntate testatoris.Est & ad idem tex.opt.in l.ex contractu. ff. de re iudicat.quo in loco respondet Iurisc.sententiam latam contra institutum nocere substituto,etiam si is ad iudicium vocatus nō fuerit.Idem probatur.in l.1.§.denuntiari aūt.ff. de ventre inspiciēd. Etenim lis illi tantùm denuntianda est,secūdum Iurisc. ibidem, qui primum locum obtinet in successione,non his, qui substituti sunt,nec his,qui spem obtinendæ hæreditatis, etiam ex testamento habuerint.Conducit ad hoc text.in l.si patroni. §. vlti. ff. ad Trebell.qui probat iuxta quendam intellectum sñiam latam contra hæredem nocere fideicommissario,etiā non citato.Hoc ipsum constare videtur, ex eo, ꝙ ad iudicium & litis examinationem tantùm vocandus est ille, quem negotium tangit principaliter,non autem sunt illi citandi,quos in quandam consequētiam litis diffinitio pōt attingere,quibusue nocere, aut prodesse poterit.gl.est insignis,& inibi ab omnib.recepta.in l.de vnoquoque.ff. de re iud. cuius omnes præcitati authores meminere, & præter eos idē Iason.in l.si quis nec cām.ff.si certum peta. nu. 7. Idem in l.decem.nu.37.ff.de verbor.obliga. Idem in consi. 111. col.pen.lib.1.Feli.in c.exhibita.col.1.& 2.de iudi. & prætereà optimè Cur.iun.consi.23.ad finem.Sed hāc partem tuetur rō quædam,cuius examen hoc in c.tractauimus.Nā sñia lata cum legitimo defensore,& eo,qui primas,ac potiores habet defendendi partes,nocet omnibus his etiam nec citatis,nec scientibus,qui à iure victi & condemnati ius proprium deducere conantur, & coguntur.d.l.si suspecta.in princip.& §. vlt. l. qui repudiantis. d.l. ingenuum. & ei simile. Sed possessor primogenij legitimus est huius litis defensor,& is qui primo loco vocatur ad bona maioratus,vt constat.Nā & hunc principaliter negotiū tangit:& post eum vocati eodem iure admitti contendunt:igitur eisdē nocere debet sententia,quemadmodum & prodesset, si lata fuisset ꝑ ipso possessore aut legitimo defensore.Etenim licet sequens in gradu,& possessori proximus vocatus fuerit à primo maioratus institutore:ea tamen vocatio pēdet ab eo iure,cuius alter primus, ac legitimus defensor est: & ideo quāuis non habeat proximior in gradu ius ab ipso priori,& legitimo defensore, damnum patitur ex sentētia legitime lata super illo iure cuius primus, ac legitimus,& principalis defensor alter est,quiq; damnatus fuit argumento dictæ legis.si suspecta. & similium. Quamobrē mihi potius placet posterior opinio , quam existimo magis communē esse,quidquid Decius dixerit.

Sunt verò qui censent, hanc assertionem ita intelligendā esse, vt sententia lata cum hoc legitimo contradictore valeat, etiā si alij,quorum interfit,non fuerint citati:tamen nō præiudicet his, qui post ipsum legitimum defensorem vocati fuerunt ad feudū. vel ad primogenium,nisi & hi sciuerint,causam tractari, sic etenim placet Alex.in consil.86.colum.2.& consil.156.lib.2. eidem Alexand.in d.l.decem.& in d.l.de vnoquoque.Iasoni.in d. consi. 111.colum.vlt.Fabro.in §.licet.Institut.de adoptioni. Curt. iun. in d.consil.23.columna penul.Et est communis opinio teste Iasone.in d.l.decem.nu.42.qui tamen ab ea,ni fallor,iure discedit, non enim pōt sibi constare tot doctissimorum virorum sñia, si & hi semel improbata Iserniæ,Bart.& sequacium opinione, cōtrariaq; admissa,in hanc verè inciderint interpretationē,vt existiment,sñiam latā cum legitimo,& primo defensore validā esse, non tñ nocere his,qui post illā eodē iure,& titulo vocantur,etenim præterquàm,ꝙ de hoc nemo vsquàm dubitauit, nec potuit iure dubitare:siquidē manifesti iuris est,nec potuit negari sñiam istā ei nocere omnino, cum quo lata est, & qui litem prosequutus eius defensionem ad condemnationem, & summum euentū vsque accepit: vt planè hinc constat,tot iuris disputationes & controuersias incassum toties agitatas fuisse: dubio procul hæc

communis

communis restrictio tollitur authoritate Iurisc.in d.l.ex contractu.ff.de re iudicat.ex quo loco oēs authores,qui posteriorē opinionē sequuti sunt,probationem eius adsumpsere: & tamen inibi sententia nocet & præiudicat substituto,ēt nec citato,nec sciēti litem tractari.Sed & hoc vrgentius ostenditur : siquidē in specie,& casu.l.si suspecta.ff.de inoffic.testament.& l.ingenuū.ff. de statu homi.sententia omnibus aliis nocet,quos negotium tāgit, etiam non citatis,etiam si & hi non habuerint scientiam litis cōtrouersæ,quemadmodū superiùs in hoc ipso cap. probauimus, imò & in hac q. expressim cōtra cōem hanc restrictionē tenuerunt Imo.in d.§.diui.col.2.& Alex.in d.l.sæpe.nu.99.asseuerātes, nocere sententiā istā sequentib.& post victum vocatis, etiam si nec fuerint citati,nec sciētiam habuerint motæ cōtrouersiæ. Atque ita idem probauerim libenter minimè admittens opinionem illam,quam Ias.in d.l.decē.cōem esse cēset:nec.n. hactenus satis percepi,quonam iure possit eadē opinio nomen,& titulum cōis consensus habere,cùm & Alex.in d.l.sæpe.potius contrariā sequatur.Non oberit huic assertioni responsio Iuriscōsulti. in d. l.sæpe.quia vbi scientiam requirit alterius,vt ei noceat sententia contra alium lata,profectò minimè tractat de his sententiis,quę ex propria vi, & natura præiudicant aliis : quemadmodum statim explicabitur.

His igitur ita præscriptis superest eiusdem Iurisconsulti distinctionem exponere.Nam tractaturus Marcellus,an sententia inter alios dicta in iudicio noceat,vel prosit aliis,quadam elegan-
7 ti distinctione vtitur. inquit † enim, sententiam inter quosdā latam aliis scientibus causam agi,quandoque nocere:aliis verò etiam scientib. minimè præiudicare.Huic distinctioni statim primo loco aptat iurisconsultus exēplum de duobus hæredibus ex eodem testamento vnius quidem debitoris.Nam si alter condemnetur,alteri etiam scienti hæc sententia non nocet. Cui exemplo & aliud adnectit:ꝙ facillimum est:& vtrunque eodē mō explicat regia l.19.tit.22.par.3.sic deniq; prius ponuntur exēpla, quæ conueniunt posteriori distinctionis mēbro. Priori aūt eius parti statim quasi regulis quibusdā constituuntur exēpla, in quibus sententia inter alios dicta,aliis scientib. causam tractari nocet.Primò quidem vbi quis de ea re,cuius actio,vel defensio primum sibi competit,sequētem agere patiatur:etenim in hoc casu rōne tanti consensus eius, qui poterat rei defensionem assumere,& alium à priori saltem defensionis loco repellere,sñia ei præiudicat.tex.est.in d.l.sæpe & in cap.penul. de re iudicat.

Sed in specie traditur exēplum de debitore qui passus sit, creditorē tractare litē super ꝓprietate pignoris.Nam hæc sñia præiudicat & nocet ipsi debitori,cui verè competit huiusce quęstionis defensio.Ita sanè patet.in d.l.sæpe.iuxta cōem,& vulgarē lectionem,quæ itidē constat ipsis Gregorij Holoādri Codicib.At in Florentinis Pandectis, quæ nuper opera Taurelij typis tradita fuere,non subiicitur hoc exēplum,imò potius alterum de creditore,qui patitur causam super proprietate pignoris agi,& tractari cum debitore:nam sententia in hac lite lata præiudicat ipsi creditori.Atque hæc est Pisana litera,vt fatetur Accursius.in d.l.sæpe.Prior verò litera probata fuit à multis,q̃ tamē falsò Pisanam esse censet gl.in d.cap.penul.regia verò l.19.paulò antè adducta manifestè,recipit,& admittit Pisanam lectionē. Idcirco agendū est de vtriusque exempli veritate.

Primū equidē exēplum mirè conuenire videtur regulæ à Iurisconsulto traditæ:cum debitori ꝓpriè,verè,ac primo loco cōpetat,actio,vel defensio super pignoris proprietate.Et ideò si creditor agat, vel defendat causam in lite mota super proprietate pignoris sciente debitore,sñia lata contra eum debitori præiudicat & nocet,nō enim pōt creditor inuito debitore,super hoc iure agere,nec defendere : tametsi possit creditor inuito debitore agere,& defendere cām super iure pignoris,& sic actione hypothecaria.In quo quidē exemplo potius est cōstituenda actio ipsius creditoris,q̃ defensio:cum non satis aptè possit dici,creditorem vocatum ad iudicium super re pignori data posse defendere ius pignoris,nisi ab eo tractetur de proprietate illius, & an debitor tempore dati pignoris fuerit illius dominus, & eius proprietatem habuerit. Et nihilominus hæc est distinctio magis recepta doctorum consensu, vt creditor licet non possit tractare litem super proprietate pignoris inuito debitore, bene tñ eo nolente,& refragante possit agere hypothecaria, & tractare litē super iure pignoris:in qua controuersia palàm agitur:an res fuerit tēpore dati pignoris in bonis debitoris.l.ante omnia.ff.de prob. l.si superatus.ff.de pigno.satis etenim est creditori,vt obtineat in hypothecaria,ꝙ probet,rem fuisse in bonis debitoris tēpore cōtractus,d.l.si superatus in princ.l.& quæ nondū.§.ꝙ dicitur. ff. de pignorib.licet non probet,ipsum debitorem,tunc temporis dominium rei habuisse.Igitur quoties lis cū creditore agitur sciēte debitore sup ipsius rei ꝓprietate,& dominio,tunc sententia lata præiudicat,& nocet debitori ꝓpter regulā Iuriscon. ꝙ si lis tantū tractetur sup iure pignoris,& creditor velit ꝓbare, & allegauerit,rē in bonis debitoris fuisse:nō tñ tractauerit, an verè fuerit illius,& sub eius dominio,nō nocebit ēt sciēti debitori sñia lata cōtra creditorē.Ita equidē primā hanc lectionē conatur, & cōmunē sensum defendere Zasius.in d.l.sæpe.col.7.ibid.lib.singularium intellectuū,c.penul.iuxta veterē eius operis editionē,quasi debitor in priori casu possit repellere creditorē à iudicio,& habeat primā eius litis defensionē,posteriori verò nō possit creditorem repellere à iudicio : & ideò ei non noceat scientia litis motæ:nec sñia sup ea lata.Quod aūt obiter diximus, posse creditorē agere hypothecaria,& esse eidē satis, ꝙ ꝓbet rē illā tēpore obligationis fuisse in bonis debitoris: nēpè ab eo possideri bona fide nec esse necessariā dominij ꝓbationē:tunc obtinet,cū arguitur cōtra eū,qui absq; titulo rē possidet:vt expressim adnotarūt Bar.in l.si ab eo.ff.de pigno.& in l.rē alienā.col.1.ff.de pignor.actio. Bal. in l.mater.col.1.C.de rei vēdicat.& in l.cū res.C.si res aliena pignori data sit,Corn.in cons.288.lib.4.Antoni.Fanensis in tractat. de pignor.3.mēbro.2.partis.nu.60.Tandē Bar.in d.l.sæpe.col.2.existimat,sñiam latā cōtra creditorem ꝑiudicare debitori sciēti,& tacēti,quoties ipse creditor agit Hypothecaria aduersus possessorē,q. ex eo ꝑ sñiam iudicis defenditur,& absoluitur, ꝙ ꝓbauit dominiū illius rei sibi,nō debitori cōpetere.Quo qdē in casu necessariū est,ꝙ debitor sciuerit non solū litē tractari cū creditore, sed in ea lite cōtrouerti de dominio ipsius rei.Idē erit, vbi creditor rē possidēs actione reali conuenitur,& sciente debitori condemnatur.Nā & tunc nocet debitori hæc sñia:quasi secus sit authore Bar.si creditore agente reus fuerit absolutus ex eo,ꝙ creditor nō ꝓbauit dominiū debitoris,nec rē in eius bonis fuisse tempore obligationis:vel ex alia cā,q̃ nō probat,nec cōuincit,reum illius rei petitæ dñm esse,aut eius dominiū habere.Ita planè Bar. rem istā explicat.Cuius opin.tenere,& ꝓbare videtur Paul.Cast. Ang.Imo.nu. 19.& Zaz. in d.l.sæpe.col.7.& in d.cap.penul.Antoni.& Abb.nu.8. in d. cap.quamuis. de re iudi. quorū sñia cōis est,vt fatetur Caro.Molin.in consuetudi.Parisi. tit.1.§.53.nu.20.

Cæterū aduersus hanc cōmunē sñiam plura vrgent,q̃ difficillimè tolli poterunt.Primū etenim , ꝙ in hac specie debitor non pōt impedire creditorē agere hypothecaria,vel rē sibi datam in pignus eodē iure defendere:& ea ex cā de dominio debitoris tractare,si id fuerit ei visum expedire.l.si cōuenerit.in 2.ff.de pigno. acti.l.de accessionib.ff.de diuers. & tempor. prescript.l. cum notissimi.C.de præscrip.30.vel 40.anno.Ergo huic exēplo non cōuenit regula tradita per Iurisc.in d.l.sæpe.in priori eius membro: imò ea deficiente concedendum erit,sñiam latā contra creditorem agentem hypothecaria,vel rem pignori datam defendentē, ēt præmissā quæst.dominij,non nocere debitori scienti. Secūdò huic rationi accedit,ꝙ defensio rei datæ in pignus quo ad ius pignoris,cui adhæret regulariter,& ad maiorē, ac certiorem victoriam,dominiū debitoris,primò spectat ad ipsum creditorem q̃ ad debitorē:vt constat.Et ideo non obtinet rō iuriscōsulti. in d. l.sæpe.Tertiū,ꝙ rē istam amplius aperit,ex eo deducitur,q̃ cōis cōclusio nullibi in re probetur. Etenim si ea alicubi probatur ea probatio colligitur ex d.l.sæpe.iuxta vulgò receptā literam, quę tñ falsa & impositiua est:cū in Pandectis Florentinis,q̃ olim erāt Pisani,priori regulæ, aut mēbro aptetur exēplum de creditore, qui patitur debitorē litigare super re sibi data in pignus : nec vlla mentio fit eius exēpli,ꝙ vulgo traditur,& adhuc in Noricis Pādectis à Greg.Holoandro probatur.Idcirco aduersus cōmunem sñiam expressim tradidere Cumanus,& Alex.in d.l.sæpe.nu.88. & Carol.Molin.in d.§.31.nu.19.& sequentib.sñiam latam cōtra creditorē super dominio, ꝙ debitor habere asseuerat in re pignori data,nō nocere ipsi debitori,ēt sciēti cām de dominio propriæ rei cum creditore tractari.Quā opin. ipse veriorem esse cēseo:cùm & litera Pisana,quæ constat ex Pandectis nuper Florentiæ excusis,eandem probet. Hanc verò lectionem,quā Pisanam & Florentinam dicere verè possumus, admittēdam esse alia expuncta censent Alberic.Cuma.& Alex.in d.l.sæpè. Henri.in d.c. penult.de re iudicat.Carolus Molinæus.in d.§.33.nu.19.eandem probat regia Partitarum lex.19.tit.22.partita.3. cuius authoritas maximam probationē exhibet his,qui lectionēm Pisanam defendere conantur:quibus etiam suffragatur tex.in l.ab exequutore.§.alio.ff.de appella:ibi tamen de præsente,vel absente creditore respondetur quòd in d.l.sæpe.de sciente, vel ignorante distinguitur.Sic sanè regia.l.4.titul. 23.par. 3.transcribens verba iurisconsulti.in d.§.alio.de sciente, & ignorante illa interpretatur.

Ex quib.apparet, sñiam latā cōtra debitorē sup dominio rei creditori datæ in pignus, nocere ipsi creditori sciēti litē ea de re tractari.Hoc etenim ꝓbatur aperte.in d.sæpe.iuxta literā Pisanā, & tenēt omnes,qui proxime citati fuere ad eiusdē literæ probationem:præsertim regia lex conclusionem istam manifestam facit.Ea verò est intelligenda in proprio pignore : nempè cum res traditur ipsi creditori reali traditione in pignus. Nam si quis

agere

agere velit rei vindicatione ad rem istam, ipsum creditorem conuenire primò debet, & ad iudicium vocare: quia defensio, & actio pro hac re primo loco, & præcipuè ad creditorem spectat. l. serui nomine. ff. de vsucapione. Propriè autem dicitur pignus, cùm res ipsa traditur creditori. l. si rem alienam. §. propriè. ff. de pign. actio. Idcircò huic exemplo aptissimè conuenit ratio iurisconsulti. in d. l. sæpe. vel ex eo, q prima & principalis rei defensio, vel pro re actio, propriè competit creditori, non debitori. Atq; ita locum Iurisconsulti interpretatur regia lex: atque item Raphael Cuma. & Alex. in d. l. sæpe. num. 89. ex quibus Alex. scribit non ita respõdendum fore in re hypothecæ iure creditori obliga a: non tamen ei tradita. Etenim in hac specie sententia lata contra debitorem, etiam creditori scienti non nocet, nec præiudicat: tametsi Cumanus admodum dubius tentauerit contrariũ intinuare. Non oberit text. in l. si superatus. ff. de pignor. quo in loco apparet. sententiam latam contra debitorem super pignore non nocere creditori: quia vel locus ille est intelligendus, vbi creditor ignorauit litem tractari cum debitore super dominio pignoris secundum gl. & communem, vel quoties sententia simpliciter lata fuerit non conuincens, nec ostendens, dominium rei tempore obligationis victoris fuisse. Tandem in summa, vt quæstionem istam absoluamus, ex ipso Iurisconsulto deducimus, tũc demum sententiam inter alios latam aliis nocere: cum tria concurrunt simul, non aliàs regulariter. Primum scientia illius, cui nocere debet sententia, oportet enim q is sciat causam agi, & tractari. Secundum quod huius litis, & controuersiæ defensio, & actio primo loco & præcipuè, ac directè spectet ad illum, nõ ad litigantem, etiam si eius interfit victoriam obtinere. Tertium, q in hac lite tractetur de iure, & dominio litigantis, à quo, velit ab actore proprio constat ius, vel dominium ipsius, qui patitur, litem istam cum alio tractari. Hæc manifestè colliguntur ex verbis Iurisconsulti, quem admodum optimè probat Carolus Molinæus. in d. §. 31. num. 18. Imò ex his opinor ipse, hanc tantùm regulam à Iurisconsulto tradi. in d. l. sæpe. à verſic. Sed scientib. ad verſic. Nam & si libertus. cùm omnia exempla inibi tradita pertineant ad rationem istam, quam veluti regulam constituimus, vt constat in exemplo creditoris, & debitoris: socerí, aut vxoris, & mariti venditoris, & emptoris: locus autem Iurisconsulti hic equidem est, vt statim probemus, quæ modò diximus. Sed scientibus sententia, quæ inter alios data est, obest: cum scilicet quis de ea re, cuius actio vel defensio primum sibi competit, sequentem agere patiatur, veluti si creditor debitorem experiri passus sit de proprietate pignoris, aut maritus socerum, vel vxorem de proprietate rei, in dotem acceptæ: aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ. Et hæc ita ex multis constitutionibus intelligenda sunt: cur autem his quidem scientia nocet: superioribus verò non nocet, illa ratio est, quòd cùm scit cohæredem suum agere, vel conueniri, prohibere illum, quominus vti velit propria actione, vel defensione vtatur, non potest: is verò, qui priorem dominum defendere causam patitur, ideò propter scientiã præscriptione rei, quam uis inter alios indicatæ, summouetur: quia ex voluntate eius de iure, quod ex persona agentis habuit, iudicatum est. Hactenus Marcellus Iurisconsultus: vel Macer. lib. 4. de appellat. Ex Florentinis Pandectis, quæ in eo tantùm exẽplo creditoris, & debitoris à vulgata lectione differunt, ex quibus apparet, in tribus exemplis traditis à Iurisconsulto quibus constat regula, quæ dictat, scientibus aliquando nocere sententiam inter alios datam, eam tantùm rationem adduci saltem vt necessariã, & efficacem proponi, quòd quis patiatur prioreni dominum, quem sequentem appellat, de iure ipso tractare, quod ex eius persona habuit. Qui fit non esse satis, vt res inter alios acta, alteri noceat, quòd possit quis prohibere causam illam ab alio tractari in iudicio. Hoc enim non sufficit nisi de eo iure tractetur, quod quis ab eo habuit, qui causam agit, vel defendit. Denique Iurisconsultus, nisi & ipse fallor, censet satis esse, vt sententia inter alios data, aliis non noceat, etiam scientibus, quod non possit quis agentem vel defendentem prohibere actione, vel defensione vti. Attamen, vt hæc sententia nocet, non deducit ex contrario rationem vnicam, imò amplius requirit, quòd tractetur de iure illo, quod is, qui scit, & patitur, causam agi, habuit ab agente, vel defendente: & q primum sibi actio vel defensio competat. Hæc enim apparent ex rationibus. & exemplis Iurisconsulti, qui & hoc ipsum rursus repetit in vlt. part. illius responsi, dũ is inquit nullum tñ præiudiciũ patior, quia nec ex eo iure, quo Titius victus est, vẽ dico nec potui Titio interdicere, quo minus suo iure vtatur. Hęc inquam verba, vt sententia noceat, per coniunctionẽ requirunt, & exigunt duo. Primùm q possim ego interdicere alteri, ne vel actione, vel defensione vtatur: quia mihi competit primo loco defensio, aut actio. Secundum, q in ea lite tractetur de iure quod ipse ab altero litigante habui & obtinui. Imò hæc duo ad vnum rediguntur, si exactè intelligantur. Etenim vbi tractatur de iure, q in me Titius transtulit, possum ipse Titio interdicere, ne pro eo iure agat, vel defendat primas obtinens litis ac defensoris partes: tametsi me inuito posset liti, & causæ assistere, quia plerunq; eius maximè interest. Vnde aperitur mihi verus intellectus Gregoria ni responsi, in cap. pen. de re iudic. cuius hic est contex. Quamuis regulariter aliis nõ noceat res inter alios iudicata, ei tñ, † qui cum sibi primũ de ea re actio vel defensio cõpetebat, sustinuit sequentem agere: & alij ẽt, qui passus est, eum à quo cãm habuit expediri, est præiudicium generatũ. His equidem verbis, etiam si videatur multis, duos casus à regula exceptos esse, vnicus tñ casus, & vnica tñ exceptio continetur, quæ deducitur à Iurisc. in d. l. sæpè. versic. sed scientibus cuius tñ manifestè collegit, ac deduxit breui quadã sententia Gregor. I X. & ideò his eundem sensum ac eandem interpretationẽ patietur, q paulò antè Iurisc. aptauimus: siquidem prior exceptio per posteriorem apertior fit in hunc sanè modum: vt in vtraque exceptione præiudicium ex sententia inter alios data constituatur illi qui primas habẽs actionis, vel defensionis partes passus est, alium à quo ius, & cãm, ac dominium habuit, de eo iure tractare, q in ipsum iam transtulerat. Hoc cũ in priori exceptione probatur ex eo, q fit mentio illius, qui de ea re, cuius actio vel defensio priori loco competebat, sustinuit sequentẽ agere. Sequens aũt hic intelligitur sẽcm Iurisconsultũ. in d. l. sæpe. author, à quo quis cãm habuit. Idem in 2. exceptione apertius traditur, & constat ex rationib. & exemplis Iurisconsulti. in d. l. sæpe, à quo deducitur omnino Gregoriana decisio. Alioquì siquis existimet, priorẽ exceptionem à posteriori distingui, & eã sufficere simpliciter ast hoc, vt sententia inter alios data aliis præiudicet, multa, pfectò probabit, quæ admodum aliena sunt à verò Iurisconsulti sensu, & ab his, quę ex aliis vtriusque iuris responsis palàm deduci possunt.

Superest nũc hinc adnotare, quonã sensu accipiendũ sit q ab eodẽ Iurisconsulto traditur. in d. l. sæpe. in versi. nam & si libertus inquit. n. Macer. Nam & si libertus meus me interueniẽte seruus vel libertus alterius iudicetur, mihi piudicat. Cõis etenim interpretatio hoc deniq; pbat, vt sniã lata in hoc casu contra libertũ piudicet patrono scienti litẽ istam tractari cũ eius liberto, quem sensum admisit regia lex 20. tit. 22. partita 3. eundẽ tenuerunt gl. Ang. Bart. Imol. & Docto, cõiter, vt fatetur Alex. in d. l. sæpe. nu. 90. Abbas. in c. cùm super. de re iudicata. col. 6. Anto. in d. c. penul. nu. 7. Idẽ Antoni. qui asserit, esse hanc opinionẽ cõem apud iuris ciuilis professores. in d. cap. cum super. nu. 16. q. 3. fatetur hoc ipsũ Ang. Arcti. in l. à sententia. col. 4. ff. de appellationib. à quib. libentissimè discedã quippe qui nõ possim mihi pſuadere aliqua rõne, hãc eorũ opinionẽ veram esse, & ideo nisi lex regia, quæ in hoc regno seruanda est eam probasset, etiam in praxi contenderem, contrariam veriorem esse omninò.

Primũ etenim cõstat huius causæ defensionẽ, cũ libertus alicu ius ab alio petitur in seruitutẽ, principaliter ptinere ad ipsum li- 9
bertũ, cõsequenter aũt ad † patronũ. l. principaliter. in 2. C. de lib. causa. ergo tũc non põt obtinere regula Iurisconsulti. in d. l. sæpe. ex qua respõdit, sententiã inter alios datã aliis nocere, quoties is, cui primò eius cãæ defensio cõpetebat, passus est sequentẽ agere, vel defendere. Nã in hac specie ipsi liberto primũ competebat huius cãæ defensio: igitur non nocet ex eo capite patrono, nec nocere põt, etiã scienti sententia lata contra libertũ. Secundò nec alia ratione poterit quis ex Iurisconsulto cõem opin. deducere: cùm patronus illud ius, super quo controuertitur minimè habuerit à liberto, tanq; ab authore: imò potius libertus obtinet libertatem à patrono: & ideo prorsus aliẽnũ est à iurisc. q sententia lata cõtra libertũ sup seruitute, vel libertinitate noceat patrono ẽt scienti. Deinde tertiò apparet, falsãm esse cõem sniam, si adamussim ob seruemus verã interpretationẽ rex. in d. l. sæpè. q paulò antè tradidimus. Quib. tandẽ fit, non posse iure defendi opin. cõem. & ideò respondendũ est sniam latam contra libertũ super seruitute, vel libertinitate nõ nocere ipsi patrono, ẽt scienti. Quẽadmodum tenẽt Alex. in d. l. sæpe. nu. 90. & ibi Zasius. idem Zasius lib. 2. in singul. intellect. cap. 27. Carolus Molinæus. in d. §. 37. nu. 23. quib. & alia rõ accedit, q patronus nõ põt prohibere libertũ eandẽ cãm prosequi, & tractare. l. inuitus. ff. de fideic. liber. huic ẽt opin. aduersus cõem suffragari videtur Innocent. in c. cum super. de re iudic. scribens sniam latam contra subditũ alicuius, aut eius vassallum dño scienti nocere quo ad possessionẽ: non tñ quo ad proprietatẽ. Cuius distinctionis posteriorẽ partẽ sequuntur Panor. & alij. in d. cap. cum super. vbi gl. verb. non noceat authoritate tex. eãdem opinionẽ probat, q itidem tenent idẽ Abb. in cap. auditis. 5. col. de præscriptio. & est cõis opin. sẽcm Feli. in d. cap. cum super. col. 5. & Alex. in d. l. sæpè. nu. 91. & nu. 102. idem fatentur. Imola. in c. penult. de re iudicata. nu. 12. & Panormit. in d. cap. cum super. nu. 17. & Feli. in d. c. auditis. nu. 25. tametsi cõtrariũ velit tenere Imol. in d. l. sæpè. & in d. c. penult. assẽuerans ẽt quo ad proprietatẽ hãc sniam dño scienti nocere. Idẽ pmittere, ac tenere videtur Doct. in

c. 1. §. si vassallus. 3. ff. de feud. fue. cõtrouer. inter, domi. & agnat. vassal. & in cap. 1. §. 1. de inuest. & alienat. facta. & in c. vnico. de controuer. inter vassal. & alienũ de beneficio. Cõmunem tñ sententiã & Zasius sequitur. in d. l. sæpe. fol. 7. nec poterit congruè respondẽri decretali. cùm super. nisi quis sequitus Imolã dixerit in eo casu non pręiudicare dño sententiã, quia is fuerit ignorans. Quod tamẽ falsum est. Nã data ignorantia nec præiudiciũ fieret in possessione, nec in ꝓprietate: imò posset qñoque dñs exequtionem huius sententiæ impedire, ne fieret in eius præiudiciũ. Et nihilominus sẽcm cõem illius capituli interpretationẽ sententia rõne scientiæ alteri præiudicat quo ad possessionem. Quod si hæc inductio displiceat, dicendũ erit ex illo responso satis deduci sciẽtiam. Quetensis. Ecclesiæ propter locorum propinquitatẽ, & diuturnã, & maximè controuersam illius litis discrepationem. Quarõne Regia lex Partitarũ, quæ probat in d. l. 20. sententiam latam contra vassallum pręiudicare dño scienti, est interpretanda: sẽcm hanc communẽ distinctionem, vt non præiudicet quo ad proprietatẽ: ne dicamus regiam legẽ à veterum opinione discessisse: & tñ ipsa lex tam de proprietate, quam de possessione agere videtur: præsertim quod deducitur ex §. Nam. & si libertus. quo in loco, etiam de proprietate tractatur: atque ideò Imolæ opinio fortassis lege regia probatur.

Cæterum, q Dño pręiudicium fiat quo ad possessionẽ, data eius scientia, si non appellauerit, probare conantur gl. Innocentius, & oẽs in d. capit. cũ super. quorũ opinionẽ fatẽtur eoẽm. esse Panormit. & Felin. ibi. Imo. in d. capit. penult. Alex. in d. l. sæpè. & deniq; oẽs, qui. & præcedentẽ asseuerant frequentiori calculo receptã fuisse. Quã ẽt sequitur Bellamera decisione 712. Huius sententiæ, pbatio adsumitur ex responso Rom. Pontifi. in d. cap. cũ super. Quo tamen in loco non apparet, an tertius ille, qui nõ fuit expressim cõdẽnatus, possideret: imò potiùs deducitur, eum non possidisse tẽpore sententiæ: cũ is grauiter in iudicio conquestus nõ dixerit, monasteriũ se possidere, sed id ad se pertinere: & tñ quia eius intererat, nõ trãsferri possessionẽ in ipsum victorẽ, ex eo forsan, q ab eo difficilius q̃ à reo cõdẽnato eã obtinere, & euincere posset, auditur appellans ad impediendã sententiæ exequutionẽ, quæ maximũ eidẽ piudicii inferret, si tatum omnino fieret: vel ex eo, q Eccle. Quetensis, si ea possideret, frequẽtissimè in ea possessione turbaretur ab Aurien. Episcopo, & id fortassè iniquè nõdũ Eccle. Quetensi per sententiã cõdẽnata. Huic interpretationi accedit rõ quædam. Nã in d. capit. cũ super. ẽt tertio sciente & non appellante, scribit Papa, sententiã mandandã esse exequtioni, tũ ablq; eius piudicio. Quod equidẽ maximũ ei fieret, si possessione propria per eam exequutionẽ priuaretur. Et præterea q in eo casu sententia nec quo ad possessionẽ præiudicet, ex eo deduci poterit, q Romanus Pontifex vtitur ad eã decisionẽ regula iuris: res inter alios acta aliis non nocet: nec vtitur aliqua exceptione deducta ex d. l. Sæpè, vnde cùm hæc regula dño, ẽt scienti patrocinetur, cõsequẽs est, non nocere nec quo ad possessionem sententiã latã cõtra subditũ, & vassallũ. Nec quicquã oberit sensus à contrario deductus ex priori parte distinctionis. Nam is nõ est ita intelligendus, vt si exequutio fiat cõtra monasteriũ, præiudicetur possessioni Quetensis Ecclesiæ: sed ita planè illa rõ est interpretanda, vt omninò exequtio fieri debeat contra monasteriũ, ẽt Quetensi Ecclesia appellante, & legitimè eãdem appellationã proponente, si ex illa exequutione nullũ dãnũ, nullave lesio Quetensi Ecclesiæ quo ad possessionẽ sequatur: in illis deniq; iuribus, in quibus nullũ fit Ecclesiæ Quetensi diuersa iura possidenti præiudiciũ: sicut ipsemet Põtifex in vlt. parte responsi palàm explicat. His accedit, q nec ex iure Põtificio nec Ciuili, quib. responsio Decretalis nititur, sententia inter alios lata, aliis nocet, nec quo ad possessionẽ: q cõstat ex d. l. Sæpè, & ex d. cap. penulti. Quibus tandẽ rõnibus aduersus eoẽm tenuerunt Cardinalis, Abbas, & Feli. nu. 12. in d. cap. cum super. Idem Abbas. in consi. 3. q. 10. 2. lib. & consi. 89. col. vlt. lib. 1. Bald. & idem Abbas in capit. Veniens, in 2. de testib. Carolus Molinæus. in d. §. 31. nu. 28. Panormit. in cap. auditis, de præscriptionib. quorum opinio, nisi refragaretur Regia Partitarũ lex, mihi iure probabilior videtur, praxique iuxta equitatem & rigorem cõmodior. Sed & in quest. de liberto, & patrono parũ vrget pro cõmuni, textus. in d. l. Sæpè, versic. nam & si libertus. Cùm in ea specie sententia lata contra libertũ ideò noceat patrono, quia patronus in iudicio, q cũ liberto agitur, interuenerit, id est ipsius liberti, ius, & cãm defenderit: sicuti verbũ Iurisconsultis intellexere Ioãnes Vetus interpres. in d. l. Sæpè, Innocentius, Ioan. Andr. & Abbas. nu. 18. in d. cap. cum super, Alexã. in d. l. Sæpè, nu. 90. sed & Zasius. in d. cap. 27. & in d. l. Sæpè, censet non esse necessariã defensionẽ patroni. Sed satis esse, vt ei noceat sententia, q interuenerit: id est, præsens fuerit liti. Nam hæc significatio propria est ex Cicer. & aliis: & sequitur Carolus Molinæus. in d. §. 31. nu. 23. Oẽs tamen qui aduersus cõmunẽ sententiam stãt & eã improbarũt in hoc conueniũt, q existimãt, nõ sufficere solũ patroni scientiam: & profectò absurda est, & ab interpretatione Latina, atq; à Iurisc. mente admodũ aliena interpretatio si dictionẽ illã: me interueniẽte: accipitur: me sciente: cũ in eodẽ responso toties de scientia planè Iurisc. meminerit. Quẽadmodum Zasius censet: tametsi ex Iurisc. Martiano. in l. Ab exequtore. §. alio. ff. de appellationibus, quibus diam, videri posset, cõmunẽ significationẽ congruam esse, maximè iuxta sensum, & lectionẽ. Pisanam q̃ de creditore, & debitore ꝓbauimus superius, in quo est obseruãdũ. in d. §. Alio, intercuenientem: ad differentiã absentis, & sic. præsentem significari. Et ideò ipse potius sequor opinionem cõi contrariã etiam si cõis Regia l. Partitarũ recepta sit. Nec incõgruit prioti Iurisc. responso exẽplũ hoc de liberto & patrono, ẽt iuxta hanc interpretationẽ, imò eidem aptatur. Quia sicuti in prioribus exẽplis scientia cũ cõcursu aliarũ rõnum, operatur hũc effectum, q præiudicet sententia inter alios lata propter quendã tacitum consensum in litis examen, ita & ipsa defensio, vel præsentia patroni in ipsius cãæ examine, arguit, & ostẽdit quendam consensum quẽ præstare videtur patronus, vt de ipsius iure tunc per iudicẽ decernatur. Quẽadmodũ Alex. & alij explicarunt. Idcircò minũ non est, si sententia in ea causa, cõtra libertũ data ipsimet patrono præiudicet. Atque hæc sufficiãt pro breui quadã Iurisc. interpretatione. Ex quibus opinor ipse priorem partẽ dicti responsi secus legi, & tradi ex Pandectis Noricis Greg. Holoãdri industria. in publicũ emissis, q̃ ex Florẽtinis, q̃ quib. lectio eadẽ est, q̃ mõ vulgo circũfertur. Atq; apud Noricũ Codicẽ ita legitur.

Sæpè cõstitutũ est, res inter alios iudicatas, aliis nõ præiudicare. Quod tñ quandã distinct. habet. Nam sententia inter alios dicta, alias quibusdã etiã scientib. non obest, quibusdã verò etiam si cõtra ipsos iudicatũ sit nihil nocet. Hactenus prior pars, in qua dictio, ẽt: quæ primo loco apposita est, faciliorẽ sensum, & integriorẽ efficeret, nisi posterius distinctionis membrũ dissideret. Et nihilominus ego ita legendũ esse censerem, ẽt vtroque C. refragante. Nã sententia inter alios dicta, alijs quibusdã scientib. obest. Quibusdã verò, etiã scientib. si contra ipsos iudicatũ sit, nihil nocet, vulgo etenim, & in Pãdectis. Florent. ita prescripta distinctio legitur. Nã sententia inter alios dicta alijs qbusdã, ẽt sciẽtib. obest. Quibusdam verò etiam si contra ipsos iudicatum sit nihil nocet.

Hinc deniq; cõstat, propter præiudiciũ q̃ iuxta distinctionem Iurisc. hoc in loco à nobis examinatam, ex sententia inter alios dicta deducitur aduersus alios & ne sit necessaria scientiæ probatio frequenter in praxi peti Regias literas ad hoc, vt is, qui nõ litigat certior fiat litis pendentis, & status causæ ad eum effectũ q ei præiudicent acta, & sententia eo quidem præiudicio, q̃ iure, & legibus ea ex cã irrogatur. Nã si hic tertius à litigantib. non accesserit ad iudiciũ. nec causam fuerit prosequutus, patietur ex sententia dãnum, & præiudiciũ illud q ex Iurisc. responso. in d. l. Sæpè, imminet aliis ex sententia inter alios dicta. Et licet Paul. Castr. & Alex. in l. Seruus pluriũ. §. 1. ff. de leg. 1. quendã aliũ effectũ ex citatione deducere conentur, mihi profectò is non placet, & ideo Iurisc. decisio. in d. §. 1. etiã obtinebit, vbi legatarij fuissent ad causæ examinationem citati, nec tñ ipsi defensionẽ eius acceperint existimantes, hæredẽ, cui prima iure defensio competebat, restitũ, & eius vires absque vlla collusione, fraude, vel culpa, & iniuria defensurum, ac iudicem recto iuris tramite eandem causam proprio iudicio diffiniturũ: qua rõne nec scientia litis noceret legatariis in specie tradita per Iurisconsultum ibidẽ: sicuti contra Paulum optimè probat Alex. inibi post Angelum, & Imolam. in d. l. Si perfunctorio. ff. de appellationib.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Sententia lata contra præsentatum, electum, vel institutum: an præiudicet præsentanti, electori vel conferenti.*
2 *Intellectus capituli cum olim, de causa possess. & prop.*
3 *Minor, qui se liti opponit ad coadiuuandum, an possit restitui in integrũ ad probandum?*
4 *Tertius oppositor, qui ad iudicium accedit, actorem, vel reus, aut vtrũque à re petita excluſurus, non cogitur adsumere litem in statu, quo versatur, & tamen non potest impedire diffinitionem cias inter actorem, & reum, nec differre.*

Rursus de eadem re, ac de tertiis oppositorib. quonam modò sint admittendi.

CAPVT XIIII.

CVm proximè tractauerimus interpretationem Iurisconsulti. in d. l. Sæpe, par nunc est inquirere, an ex eo responso possit diffiniri ea quæstio, quam plerique ad vnguem videntur examinasse, quando sententia

fertur aduersus beneficij Ecclesiastici possessorem super eo beneficio ex ea causa,quòd qui illud ei cõtulerat non habuerit ius cõferendi.Quæritur nunquid sententia lata in hac lite contra illum, cui est collatum beneficium,præiudicet illi, qui contulerat super iure conferendi:cuius causa lata fuerit?& hanc sententiam præiudicare collatori quantum ad possessionem,non quo ad proprie-
1 tatem,si † sciuerit is causam hanc super eo iure tractari:conantur probare,& tenere Cardinalis per textum ibi in cap.cùm olim,de causa possess.& proprietat.Imola,Panormitanus nu. 23.Feli.nu. 11.in cap.penultimo,de re iudicata.Idem Feli. in cap. ad petitionem, de accusationibus,nu.18.Ange.& Alex.in d.l.Sæpè.nu. 34. Lamberti. in tractatu de iure patronatus.lib.2.parte 2.quæst.11. arti.9.Baldus in l.Si siue. C.ad Velleian. col. vlti.horum vero authorum eadem est concors sententia, vt idem sic dicendum in sententia lata contra electum, vel contra præsentatum ex defectu iuris presentandi,aut eligendi, vt præiudicet præsentanti, & eligentibus.Ita etenim præ cæteris adnotarunt Imola, Panormitanus,Felin, & Cæsar Lãbertinus in præcitatis locis. Apud quos est & alia omnino recepta opinio, vt è contrario sententia lata super iure eligendi,conferendi, vel præsentandi contra electorẽ, collatorẽ,m vel patronum,præiudicet præsentato,electo, vel ei, cui beneficium collatũ fuerat. Sic sanè prædicti authores quæst. istam diffinierunt authoritate glossæ in cap.Cupientes,§. Cæterùm,verbo,nullum præiudicium,de electio. in 6. & in cap. hoc quip.3.questione sexta.versic.His amoris.Sed & prior conclusio probatur ab his authoribus ex ratione text.in dicta l.Sæpè;qua in parte ponitur exemplum de creditore, & debitore, vt sententia lata contra creditorem super proprietate pignoris noceat debitori scienti: quasi visus sit debitor permittere quod creditor super pignoris ꝓprietate cãm tractet.Sic etenim & in hac specie q contulit beneficiũ,videtur permisisse illi, cui contulit,cãm agere, vel defendere super iure cõferendi.Quã rõnem adeò falsam esse ẽe seo, vt plane demirer,cur ea tot viris, eisdẽq; doctissimis placuerit.Nã etsi collator beneficij iure ipso collationis ꝑmiserit illi, cui beneficiũ cõtulit,quo ad illud beneficiũ, & quo ad effectũ defendendi rem sibi collatam agere,& tractare de iure conferendi: non equidem par est, nec poterit ratione persuaderi, eidem permisisse,quod de iure conferendi in vniuersum ageret, causamue de ea re tractaret:præsertim quia is,cui beneficium fuit collatum quantum ad illius defensionem primas partes à iure habet ad illius causæ defensionem,& examen; cum tractetur de re, quæ ad ipsum vere pertinet, nec possit collator eidem interdicere huius causæ defensionem, & prosequitionem.Qua ratione,& quia in capitulo supra proximo exemplum illud debitoris,& creditoris impugnauimus, non satis placet communis opinio, quam ipse falsam esse opinor etiam ex eo,quod dispar est ratio huius quest. & exempli de debirore:siquidem collator beneficij non transtulit ex collatione ius conferendi in ipsum, cui beneficium contulit: tametsi debitor in creditorem tradito pignore trãstulerit rei possessionem,& ius ipsam defendẽdi, pro eaque agendi lege Serui nomine. ff. de vsucapionibus, multo minus suffragatur communi sententiæ.textus in d.l.Sæpe,versi. Nam & si libertus, propter eius verum intellectum,cujus & nos meminimus in capitulo præcedenti, & præterea sententia lata contra libertum, etiam si juxta communem intellectum noceat patrono scienti,id equidem præiudicium illam tantùm causam,quæ in iudicium deducta est, attinet, ita quidem vt illius liberti patronatus amittatur, non sic in presenti casu:in quo agitur de iure conferendi quo ad vnum tantùm beneficiũ,& traditur, sententiam collatori nocere in vniuersum quo ad quasi possessionem conferendi cætera beneficia.Ea verò decisio,quæ adducitur ex cap.Cum olim, potiùs est contra communem, vt inibi adnotauit Panormitanus. Romanus etenim Pontifex expressim asseuerat, rem inter alios
2 actam alijs non nocere, eamque regulam † aptat illi responsioni,in qua agitur de sententia lata in possessione, vt Doctores fatentur:igitur & in possessione admittenda est regula ipsa, qua ipsius responsi,& Decretalis author vtitur in hunc modum,vt sententia lata inter Canonicos illos,& Archidiaconum in fauorem ipsius Archidiaconi, cui Episcopus dignitatem contulerat, non noceat Canonicis quo ad Episcopum,cum quo res acta non est. Et quamuis Summus Põtifex saluam fecerit Canonicis causam proprietatis:id ex eo factum est,quòd constiterit ipsismet Canonicis litigantibus quasi possessionem iuris conferendi penes Episcopum esse:& ideo cum ex actis visum fuerit nullum ius habere Canonicos quo ad possessionem, responsum est saluam eisdem manere causam proprietatis: non tamen ex eo ipsis negatur ius agendi quo ad possessionem, interdicto vnde vi si voluerint aduersus Episcopum allegare, se expoliatos possessione conferendi fuisse: quod Panormitanus in dicto cap.Cùm olim,fatetur.Ego verò vlterius animaduertendum censeo,quod in dicto. cap. Cũ olim,lis,& causa tractabatur inter eos, qui contẽdebãt, se habere ius conferendi,& illum,cui Episcopus cõtulerat: qua in controuersia sententia lata fuit pro eo,cui contulit Episcopus beneficium ea quidem ex causa,quòd Canonici non erãt in possessione iuris conferendi:& subit Romanus Pontifex,eam sententiam, cũ inter alios dicta sit,non prodesse Episcopo, nec nocere Canonicis, quo minus super proprietate iuris cõferendi aduersus Episcopum possint agere si velint ius suum in iudicium deducere. Ex quibus plura sunt obseruanda ad huius quæstionis veram resolutionem.

Primùm,quod dubio procul, cùm lis tractatur inter electum præsentatum,vel eum,cui est collatum beneficium,& eos,qui ex contrario contendunt,se habere ius conferendi,præsentandi, vel eligendi,sententia lata in fauorem electi, præsentati, vel instituti nocet aduersarijs omnino quo ad illã præsentationem, electionem,vel institutionẽ:quia ab instituto, præsentato, vel electo victi fuerunt.Hoc etenim constat in dicto cap.Cùm olim.de causa possessio.& propriet.

Secundum,quòd ea sententia etiam his victis & condemnatis non nocebit,nec proderit præsentanti,instituenti, vel eligenti victorem quo ad causam proprietatis:quemadmodum probatur in eodem capitulo,cum olim.

Tertiũ,imò nec quo ad ius possessionis,vel quasi, si velint qui victi fuere agere interdicto vnde vi secundum Panomitanum in dicto cap.Cùm olim, tametsi nõ fuerit reseruata causa possessionis à Romano Põtifice ibidem,quia cõstiterat, Episcopum fuisse, & esse in quasi possessione iuris conferendi ex eo, quod eam dignitatem bis iam contulerat: adquiritur enim quasi possessio præsentandi,conferendi,vel eligendi ex vnico actu,qui est & fuit
" effectum fortius, text.optimus iuxta gloss.intellectum in c.Con-
" sultationibus.de iure patronatus,gloss.celebris in cap.Si verò.eo. titulo.vbi Panormita.& alij.Calderi.consilio duodecimo,de iure patronatus.Abbas in cõs.54.li.1.cons.Abb.idem in cap.1.de religio.domi.latè Decius cõs.129.& cons.149.col.2.Ripa in cap. Cũ Ecclesia,de causa posses.& propriet.nu.91.Ioã.Milis verb. patronus, ex vnica præsentatione.Soci.cõs.258.lib.1.col.1.Alexan.cõs. 74.lib.4.col.3.& ibi Carolus Molinæ.Rochus de iure patronatus, verb.competens,quæst.14.quorum opinio communis est, vt fatetur eam sequutus Cæsar Lamberti.de iure patronatus. 2.lib. 1. parte.3.quæst.princip.arti. 11. Idem asseuerant Ripa, & plerique alij ex præcitatis.Præsentatio verò, electio, vel collatio pertinet ad eum, qui est in quasi possessione horum iurium cùm sit fructus ipsius quasi possessionis,text.insignis in dict.cap.Considerationibus,de iure patronatus,conducit ad idem text.in cap.querelam. de electio. & in d.cap.cum Ecclesia, est & hoc apud omnes adeò receptum,vt plurima hinc deduci soleãt:potissimùm,quòd præsentatus ab eo patrono,qui est in quasi possessione, præferẽdus sit presentato à vero patrono interim dum nondum est sententia lata in proprietate iuris patronatus, & sic erit instituendus modò ante institutionem. & post præsentationem non pronuntietur sententia in causa proprietatis aduersus possessorem, quẽadmodum notant Innocentius,& Abbas in d.cap.Consultationibus.Rochus in d.verbo competens,quæstio. 19.Decius in cons. 127.Ripa in d.cap.Cum Ecclesia,col.penul.Cardinalis & omnes in d.cap.Consultationibus.Panormitanus in d.cap.Querelã. col. 2.latissimè Lamberti.in d.3.quæst.principali,artic.1. optimè Rota in antiquis quæstionẽ.575. Dinus in regul. 1. de regulis iuris. in.6.quæstio.7.gloss.in pragma.sanct.titul.de pacificis posses.verbo. inquirant. §. ordinarij. Abb. in capitu. nihil. col.5.de electio. Ioannes de Selua in tracta.de beneficio.2.part.quæst. 7. & quæst. 12.Ex quibus duo constant.Primum, quòd in d. cap. cum olim, Archidiaconus ille non esset dignitate priuandus etiam si canonici in causa proprietatis obtinuissent aduersus Episcopum sibi competere ius conferendi.Secundum,quod Romanus Pontifex noluit reseruare canonicis expressim ius quasi possessionis, quia præsumpsit,eos minimè acturos ad possessionem: cùm ipsismet litigantibus cum Archidiacono ab Episcopo instituto probata esset satis quasi possessio ipsius Episcopi.

Quartò est omninò obseruãdum, quid respondendum foret, si in specie proposita in dict. capitulo 1.cum olim. fuisset tractata lis non cum ipsis canonicis, qui ius conferendi contendebãt habere,sed inter Archidiaconum ab Episcopo, & alium à canonicis in eadem dignitate institutum, vel electum: atque pronuntiatum fuisset pro instituto ab Episcopo; & profectò iuxta communem opinionem, si causa esset agitata scientibus canonicis, noceret eis sententia quo ad possessionem:at verò secundum eã opinionem,quam nos nitimur defendere, nequaquam noceret eis,etiam scientibus sententiã quo ad possessionem tametsi saluo eorum iure nihilominus sententia mandaretur exequutioni aduersus victum, & victori tradenda foret possessio, dignitatis aut ipse in eã defendendus esset,si eam obtineret absque vllo tamen præiudicio iuris conferendi, vel eligendi, quod canonici habere conten-

contendebant,etiam quo ad quasi possessionem.Et hæc quidem quantum ad prænotatam, ac propositam controuersiam.

Nunc verò maximè oportet expẽdere,qđ proximè diximus: nempè sententiã latam contra electores,patronos,vel collatores super iure eligendi,ꝑsentandi, vel conferendi, nocere ipsi electo, præsentato,& instituto,qui sciuerit, causam super eo iure tractari.Nam,etiam si hæc sit cõis opinio,falsa itidem est,nec iure probatur.Quod facillimè apparebit si quis examinare velit exceptiones singulas,quæ in d.l.sæpè.& in d.c.pen.de re iudic. constituuntur ab illa regula: res inter alios dicta,alijs non nocet. Nõ enim actio,vel defensio super his iurib. primo loco cõpetit electis præsentatis,vel institutis:imò potius electoribus, patronis, vel collatoribus,qui minimè possunt impediri ab alijs, ne litẽ hanc prosequantur.Deinde nõ agitur in hac lite de re, vel iure qđ in alios litigantes transtulerint,cũ in neminem per electionem, ꝑsentationem,aut collationẽ ius eligendi,ꝑsentandi, vel conferendi transmiserint. Nec huic casui cõmodè aptare potest, etiam ſm communem intellectum tex.in d.l.sæpè.versi..Nã & si libertus. Quib. equidem rationib. fit non posse cõem opinionem defendi ex illius exceptionibus, quæ traduntur in d.c.pen. & in d.l.sæpè.vnde hæc quæstio erit examinanda, & decidenda ex ipsa regula iuris, quæ docet,rẽ inter alios actam,alijs non nocere,nec prodesse: & ideò sententia lata ꝯ patronum,vel collatorem,vel electores super iure eligendi,ꝯferendi,vel præsentandi,non nocet,nec ꝑiudicat præsentato,electo vel instituto,ẽt scienti,& ignorãti litem eade retractari, ꝙuis ea sententia lata fuerit super possessione: est siquidẽ hic institutus,electus,vel ꝑsentatus ad iudiciũ vocandus,& cum eo cã iterum agenda ad hunc effectũ,vt eius institutio,ꝑsentatio,vel electio pronuntiet̃ nulla ea ratione,qđ qui: eum elegerunt,ꝑsentarunt, vel instituerunt nec habuere potestatẽ eligendi, ꝑsentandi,vel ꝯferendi,nec erant tunc in quasi possessione presentandi,eligendi,vel ꝯferendi. Nam vbi sententia lata ꝯ electores, institutores,vel patronos super iure eligendi,ꝑsentandi,vel conferendi,tñ concernit proprietatẽ,nec ex ea ꝯuincitur,ipsum victũ, ꝯdemnatum non possedisse tpe collationis,electionis,vel ꝑsentationis: dubio procul minimè nocebit ꝑsentato,instituto,vel electo,cuius titulus ex eo tñ canonicus,& iustus censet̃, qđ datus ei fuerit ab eo,qui erat tunc in possessione iuris eligendi,conferendi, vel præsentandi: quemadmodum paulò ante probauimus.

Cæterum in eodẽ tractatu illud est memoria in repetendum qđ in proximo capite adnotauimus asseuerãtes, tertiũ oppositorem,qui ad coadiuuandũ, & defendendũ alterũ ad iudiciũ accedit,nõ posse testes ꝑducere post publicationem. Etenim ea ꝯclusio vera est,nisi tertius hic defensor sit minor & petat in integrum
3 restitutionẽ.†Nã ea petita,& ꝯcessa,vbi eius intersit,litigantẽ principalem non vinci,nec ꝯdemnari,poterit hic minor admitti post publicationẽ, & conclusionem causæ, & litis ad producendũ testes, & ad ea quæ ipse reus principalis nec producere nec agere posset.Quemadmodũ expressim deducit̃ ex gl. in l. si parentes.C. de euictio.verbo.ex persona.vbi Petr.à Bellapert.idem asseuerat. meminit eiusdem gl. Anch.in reg.ea quæ.de reg.iur. in 6.q.17.& notat Math.Affiict.decis. Neapolitana.15.quæ insignis est,& singularis, est tñ quo ad eius praxim obseruandum qđ ea opinio erit recipienda quoties minor accedit ad iudicium alium defensurus ratione proprij commodi, vel præiudicij: sicuti constat in specie tradita in d.l.si parentes.& fortassis hæc restitutio erit petẽda iure regio intra quindecim dies à publicatione testium: qđ lege Madricia statutum est in vniuersum: qñquidem restitutio in integrum non põt peti ad probãdum post quindecim dies à die publicationis testium.Qđ si dixeris, hoc verum esse quo ad ipsos principales,& primos litigantes: non aũt quo ad tertium hũc defensorem: respondeo,ſm ea,quæ fuere in præcedenti capite adnotata, hunc defensorem admittendum esse ad allegandum ea, quæ allegare, & probare omisit principalis reus, intra tñ id tempus qđ à iure, vel à iudice ipsi reo datũ sit. alioqui sequeretur huius causæ examen, & diffinitionem impediri ꝑꝑ tertij defensoris oppositionem,qđ falsum esse probauimus.Nec habet hic defensor maius priuilegium ꝙ ipse reus quem conatur defendere: & quãuis ex proprio priuilegio hic defensor restituendus sit: ea quidem restitutio postulanda est intra diem illam, intra quã foret à reo principali postulanda,si ipse minor esset.Pari namq; censura & iure sunt discernendi reus principalis, & tertius defensori ita quidem,vt si maiores sint,lege maiorũ, si minores, lege minorũ iudicentur: nec minor defensor possit ea agere, quæ reus principalis ẽt minor minimè agere potuisset. Hæc obiter exponimus lectorem admonentes,hanc qõnem diligentiori forsan examine indigere.Quod si quis exactius distinguẽs quæ diximus proximo capite aduersus Bar.& alios,existimauerit, nostram hac de re sententiam tunc obtinere,cũ huic tertio defensori, ẽt ignoranti præiudicat res inter alios acta: quemadmodũ & nos palã sensimus, quasi secùs sit,vbi huic tertio defensori nõ nocẽt inter alios acta: non equidẽ refragabimur nec recusabimus examen subire, eti è huius ꝯtrouersiæ: an tertius defensor cui vel ignoranti, vel scienti nõ nocent acta inter alios,teneatur litis defensionẽ adsumere in eo statu,quo lis versatur tpe oppositionis? & profectò, cũ hic tertius defensor rõne propriẽ vtilitatis,& cõmodi velit iudiciũ subire ad defensionẽ ipsius rei, vel actoris principaliter litigantis,qua ex parte defensio hæc tractat̃ in tutelam alterius, qui causam ab initio fuerit prosequutus, nõ aliter admittenda est, quàm ſm ipsius litis statũ: & ideo non poterit hic tertius defensor producere testes post publicationẽ, nec allegare post cõclusionem in cã,ea, quæ litigator principalis in mediũ proferre minimè posset.Alioqui multis pateret fraudib. aditus, nec vsquã lites finirentur: quib. incommodis obuiam ire constituet Romanus Põtifex in d.c.2. vt lit.pend.lib.6. quo in loco adeò regularis posita est diffinitio, vt planè & hunc casum omnino contineat.Nec quicquam in ꝯtrium vrget,ꝙ sequeretur huic tertio defensori maximum ꝑiudicium quo ad eius incõmoda, quæ manifestè ꝯstant, si reus ipse, vel actor principalis victus in iudicio fuerit, ac sñiæ exequutio sit effectui tradenda: nã huic tertio defensori nihilominus saluũ manebit ius appellandi ad proprij iuris defensionẽ, vel impediendi exequutionẽ in hisce casib. in quib. sibi non nocet res inter alios acta: siquidẽ non nocebunt ei acta cum principali reo, vel actore,nisi q̃ vel ipso sciente,vel defendente in iudicio fuerint tractata ex eo quidem tpe, & statu, à quo sciuerit causam agi, vel defensionem adsumpserit, quod in capite sequenti latius disputabitur.

Hactenus de tertio diximus oppositore,q ad iudicium accedit reũ,vel actorẽ defensurus,& ideò de alijs nunc erat agendũ.Nam qñque quis sese offert iudicio, & litis examini petens, actorẽ vel reũ ab actione,vel defensione oĩno excludi ex eo,ꝙ ea actio,quę in iudiciũ deducitur in specie aduersus reũ ab actore, sibi non illi cõpetat & idẽ de defensione ꝓponens.Etenim in hac specie quoties actio, vel defensio huic tertio, nõ actori, nec reo cõpetit,illi sunt à iudicio excludendi, ne id prosequant̃ in ꝑiudicium huius tertij,cuius prima est & principalis actio,vel defensio: quẽadmodum traditur in l.Titia.sol.matri. & tunc non tenet̃ hic tertius litẽ ad sumere eo in statu, quo versat̃: imò repetenda oĩa ex integro sunt: qđ Bar.cõiter receptus scribit in l.si perlusorio.ff.de appel.quo in loco admonet nõ posse à iudicio excludi eos quos res ipsa,etsi non principaliter,ꝯsequenter tñ tangit, quo minus iudicium ipsum prosequantur in eorum præiudicium,vel vt adsistãt principali eius causæ actori,aut defensori. Idem in d.l.si suspecta. ff.de inoffic.testam.probatur: & in l.à sñia.& in l.perlusorio.ff.de appel.si pariter.ff.de lib.caus. Auth.tunc si hæres.C.de litigios.

Quandoque tertius opponit se liti, quæ inter alios tractatur, nec defensurus reum nec actorem, sed in hoc, vt contendat, actionem ab actore propositam non esse iustam,nec dignam vt pro ipso feratur sententia: imò rem ab actore petitam sibi dandam esse, ac tradendam, reumque condemnandum in hoc, vt huic tertio, non actori tradat, & restituat rem petitã. Huius the-
4 matis exẽplum † frequentissimũ est,cum Titius agit aduersus Caium actione reali ad fundum, & ea lite pendente Sempronius se obijcit vtrique petens, Caium reum esse condemnandum ad restitutionem rei petitæ per Titium, vt sibi, non Titio fiat restitutio. Quæritur tandem, an hæc oppositio Sempronij processum causæ pendentis inter Titium, & Caium impediat eo quidem pacto,vt nõ possit ea lis diffiniri, donec etiam ius, & dominium huius tertij examinetur? & Bald.in cap.1.§.duo.de pace tenenda,& eius violator.col.1.existimant, hanc oppositionẽ Sempronij omnino impedire diffinitionem litis inter actorem,& reũ donec constet de iure huius tertij oppositoris,qui non tenet̃ causam in eo statu adsumere, quo versabatur tempore oppositionis,& ideo,vt Bal.sentit,differenda est litis diffinitio donec appareat de iure Sempronij tertij oppositoris. Quia responsio Iurisconsulti in l.si is à quo. ff.de rei vendica. tunc tantum obtinet,cũ duo reali actione diuersis iudicijs eandem rem ab vno reo petũt: nõ vbi pendente lite super actione reali,tertius se ipsum liti obijciat petens actorem ab ea reali actione excludẽdum fore, ac reũ ipsum condemnandum, vt tertio huic oppositori rem petitam tradat,ac restituat: ex Innoc.qui in c.veniens.in 2.de testib. hanc opinionem probare videtur, dum secundum intellectum explicat ad dict.l.si is à quo. Hoc ipsum & Alexand. asseuerat in additionibus ad Bart.in dict.l. si is à quo. Nos vero contrarium iure respondendum esse censemus,asseuerantes, tertium oppositorem, quoties nõn accesserit ad defendendum reum,audiendum quidem esse ita tamen, vt nullo equidem momento impediatur litis examen, & definitio inter actorem, & reum quo ad ipsorum præiudicium,& cõmodum. Quam opinionem probare non dubitabimus ex ipsa ratione Iuriscon.in d.l.si is à quo.Nã si exequutio minimè impeditur in fauorem eius, qui prius sententiam obtinuit,propter nouam alterius rei venditionem eiusdem rei: eadem ferme ratione non est impedienda litis diffinitio ad

decisionem eius iudicij, quòd prius de eadem receptum fuerat. Huc etiam pertinet text.in l.pen.ff. de peti.hæred. & quod notat expressim Ang.in d.l.si suspecta.col.2.scribens non posse tertium, qui contendit habere ius rei vendicationis, & eo vtitur, se opponere liti, & controuersiæ super eadē re per alium motæ, ad impediendum processum iudicij prioris, & eius diffinitionem: cuius sententiæ author est Inno.in d.c.cùm super. col.3. quem sequuntur Doct.ibi præsertim Anto.nu.14.& Bellame.nu.11.quibus accedit elegans decis.Rotæ.4.in antiquio.tit.de iudic.cuius & Felin. meminit in d.c.cùm super.num.17.ea etenim decisum extat,non esse impediendam diffinitionem,neque examinationem litis,quę inter duos tractatur,ex eo,q̄ tertius se ipsum opponat,& petat rē litigiosam sibi dari,non actori, & alleget vtrumque, actorem scilicet,& reum nullum ad eandem rē ius habere: imò inter actorem,& reum lis diffinienda est absque illius tertij præiudicio: qui nihilominus admittendus erit ad proprij iuris probationē, absq; illius tertij præiudicio: qui nihilominus admittendus erit ad proprij iuris probationē, absq; læsione illius status, in quo causa inter actorem,& reum versatur. Non oberit qđ ex Innoc.traditur in d.c.veniens.nam ipse agens de intellectu Iurisconsulti in d.l. si is à quo.duas conatur ei aptare interpretationes, quarum priorem sequuti sunt ibidem Hostien.Ioā.Andr.Henric.Anto.nu.10. Card.versi.oppono ad idem.& Bellame.nu.4.& 5.posteriorem, vt incongruam omittentes: & ferè falsam eam esse professi: ex qua Bald.& Alex.deducere conati sunt propriam sententiam, quam modo nos palàm improbamus.Igitur,vt summatim agamus,constanter asserimus distinctionem hanc, vt quoties tertius accedit ad iudicium reum,vel actorem, defensurus propter propriam vtilitatem,admittendus sit in eo statu,in quo causa tractatur,litē ipsam prosequuturus absq; vllo præiudicio præiudicialis ordinis inter actorē,& reum hactenus seruati:at si tertius accesserit ad iudicium non equidem defensurus actorem, nec reum,sed vel eorum alterū excluſurus ab actione, vel defensione causæ,aut tandem vtrunq; à re petita: admitti debeat ad allegationem, & probationem propriæ intentionis,ita tamen,vt propter hanc oppositionem nulla in parte differatur diffinitio litis inter actorem, & reum quo ad eorum præiudicium: præsertim vbi tempore huius oppositionis concluſum fuerit in causa,vel facta sit testiū publicatio.Etenim tunc ipse admitterem tertium ad allegādum, & probandum absque præiudicio publicationis,cōclusionis, & diffinitionis ipsius litis inter actorē,& reum. Atq; ita non semel vidi pronuntiari,& pronuntiaui ex collegarum iudicio in hoc Regio Granatensi prætorio. Quod æquitati potissimè conuenit ob frequentes has oppositiones,quæ plerunq; dolo,& fraude fiunt,non alia ex causa,quam q̄ reus timens iustissimā condemnationem, diem differri velit. Sed & non admodū huic nostræ opinioni extraneam probationem exhibet, imò fortassis valde conuenientē decisio text.in l.non idcirco.ff.de iudic. Non idcirco iudicis officium impeditur, q̄ quidam ex tutorib. post litē aduersus omnes inchoatam, reipublicæ causa abesse cœperunt:cùm præsentiū,& eorum, qui non defenduntur administratio discerni & æstimari possit.Hactenus Iurisconsultus.ex quo apparet,posse iusta ex causa litis, quæ cum pluribus agitur, quo ad quosdam diffinitionem suspendi,& quo ad alios statim expediri.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Tertius appellās cām exponere debet,quæ appellationem ipsam iustificet.*
2 *Tertius cui sententia nocet ex propria vi,& natura potest appellare intra decem dies à tempore scientiæ.*
3 *Is,cui ēt ignoranti,sīa inter alios lata nocet, non potest tertio prouocare.*
4 *Venditor quando appellare possit à sententia lata contra emptorem.*
5 *Clausula,appellatione remota an noceat tertio. & traditur latè Intellect. capituli. super eo.de offic.deleg.*
6 *Litigiosa res quando verè ac propriè dicatur?*
7 *Sententia lata inter alios,an sit exequenda directò contra illum, in quem fit translatio rerum lite pendente?*
8 *Tertius,cui sententia inter alios lata nocet ratione scientiæ, quando appellare possit,& an prouocare valeat à sententia?*
9 *Tertius,an possit impedire vtium sententiarum exequutionē ex causa nullitatis? & ibi intellectus ad clem. primam. de re iudic.*

De illo, qui a sententia lata inter alios appellat, quia eius interest.

CAPVT XV.

ALio condemnato: is cuius interest, appellare poterit, authore Iurisconsulto in l.ab executore. §. alio. ff. de appel.c.cum super.de re iudic.c.super eo. de offic.delega.l.à sententia.ff.de appella.Regia.l.4. & 7. titu.23. part.3.notatur in c.veniens.in 2. de testib. & in l.à diuo Pio.§. sup-

per rebus. ff.de re iudic. Hæc tamen appellatio admittenda non est,nisi ex iuxta causa,à sententia,inquit Martianus, inter alios dicta,appellari non potest nisi ex iusta causa. text.in d.l.à sententia, & ibi Bart.probat idem text. singul. secundum Abb.ibi colum.1. & Cardin.in d.capit.cùm super. ibi rationabiliter. notat Mathes. not.124.ex quo frequentissimè deducitur, hanc appellationem à tertio proponendam expressa causa, etiam si alioqui non sit causa exprimenda in appellatione a sententia diffinitiua. Etenim vbi appellatio proponitur contra regulā iuris, propter præsumptionem doli non aliter admittenda est, quam si expressa causa iustificetur. gloss. celebris in cap.Romana.§.si autem.de appella.in 6. cuius præter Docto.ibi maxima cum laude meminere Abbas & Dec.in cap.consuluit.in 1.de appella. idem Abb. in c. ad consultationem.de re iudic.col.vlti.& ibi latè Felin.num.19.Dec.in cap. 3.colum.vlti.de appellationibus. Sed an sit huius causæ probatio necessaria ad impediendam exequutionem sententiæ, inferius oportuniori loco disputabitur.Igitur appellatio admittenda est, quæ per tertium proponitur à sententia inter alios dicta. Quæ quidem appellatio quandoque necessaria est: nempè cùm sententia omnino huic tertio præiudicat iuxta distinctionem text.in d.l.sæpe.quandoque vtilis, cum sententia saltem quo ad præsumptionem quandam alteri nocet: vt scribit post alios Ang. Areti. in d.l.à sententia.col.2.& maximè Bart.ibi.nu.5. interdum etiam est appellatio vtilis, quia exequutio sententiæ inferret tertio præiudicium, aut damnum aliquod: vt probatur in d. cap. cùm super.& ibi notat Imol.post alios.2.colum.text. optimus in d. cap. super eo.de offic.deleg.& in d.c.veniens.in 2.de testibus. Hæc denique distinctius intelligentur, si articulatim rem istam in summa explicauerimus.

Nocet equidem omnino sententia tertio qui non litigauit,plerunque ex propria natura & vi: quemadmodum tractauimus superius in cap.13.& 14,& in hac specie necessaria est ad effugien
2 dum hoc præiudicium appellatio tertij: cum alioqui sententia effectum habeat rei † iudicatæ,si ab ea non fuerit appellatum. Poterit tamen tertius in hac specie appellare & tenebitur intra decem dies à tempore propriæ scientiæ computandos: non autem à tempore sententiæ,nec ab eo die, quo reus, vel actor principalis sciuerit,eam latam fuisse. quod expressim respondet, & fatetur Alex.in l.sæpe.ff.de re iudic.nu.82.Nam tempus datum ad appellandum currit à tempore,& die scientiæ.text.& ibi Alberi.in l.ab eo.C.quomodo & quando iudi.l.1.§.vlti.& ibi Angel. ff.quando appel.fit.Andr.Tiraq.lib.1.de retract.§.9.glo.2.nu.42.& §. 35.gl. 4.nu.9.& Pau.in l.iudicibus.C.de appel.l.1.C. de temp. appel.cap. concertarioni.de appel.in 6.glo.c.ab eo. sub eod.titu. & ibi Doct. glo.Imol.& alij in clement.2.eod.titu.l.2.titu.23.part.3.l.1.titu.de appella.libr.3.ord. Hanc opinionem Alexandri quandoque opinatus sum nō omnino veram esse,ea sanè ratione, quòd in proposito casu sententia noceat alijs, etiam ignorantibus & non citatis, & sic ex natura rei: quod in d. cap.13. ostendimus: & ideò non videtur eis appellatio permissa eo tempore, quo sententia in rem transierit iudicatam illo non appellante, qui legitimus est causæ defensor ad aliorum omnium, etiam ignorantium præiudicium. Deinde sententia in hac specie alijs nocet, & præiudicat,nisi lata fuerit contra contumacem.l.qui repudiantis.§.vltim. ff.de inofficio. testamen.& l. si perluſorio.§.fin.ff.de appel.vel per collusionem,aut iniuriam.l.si seruus plurium.§.1. ff.de leg.1.& d.l.à sententia.Igitur cum lata fuerit sententia aduersus presentem, nec colludentem, nec per iniuriam iudicis, ea nocebit omnino alijs quos negotium tangit, etiam ignorantibus, & absq; vlla distinctione scientiæ,& ignorantiæ quo ad appellationem,& tēpus ac diem appellandi.Nihilominus veram esse opinor Alex.sententiam,quæ probari poterit multis rationib. Primò ex regula iuris, cuius modo meminimus,qua constat tēpus appellandi currere & cōputari à tempore scientię,etiam his,quib.iure ordinario sententia nocet,& qui speciatim ea condemnantur, cum quib.iudicium fuerit agitatū:nec enim congrua est,aut sufficiens argumentatio ista. Sīa nocet Titio, ēt ignoranti: ergo eidem currit tempus datum ad appellandum ante scientiam. Falsa equidē est hæc collectio,& manifestè conuincit. Nam ei, qui litigat,& cum quo sīa fertur,ac iudiciū tractatur, sīa nocet, ēt ignoranti eius pronunciationem,& tū à tempore scientiæ poterit is appellare intra diē à iure constitutū:qđ modo probauimus. Secunda his accedit rō,quæ ex eo deducitur,q̄ æquius sit,ac iustius, tēs appellandi currere à die scientiæ ipsi tertio,qui non litigauerit, q̄ ipsi reo principali,cū quo iudicium actū est & lata fuerit sīa.dies autem appellationis à tpe scientiæ cōputatur ipsis litigantibus:ergo maiori ratione eadem dies à tempore scientiæ computari debet tertio,qui per sententiam condemnatus nō est.Tertiò plurimum huic opinioni Alex.patrocinatur,q̄ culpa illius, qui per sīam damnatus fuit,commissa in omissione appellationis, saltem hunc effectum habet,quòd tertius, cui iure illa sententia nocet ex natura causæ, posſit

possit ab eadem appellare intra diem appellandi à tēpore scientiæ computandum. Hæc etenim ratio constabit planè,si conati fuerimus tradere propriam ac veram interpretationem Iurisconsulti in d.l.si seruus plurium.§.1. vnde poterit etiam lector attentiùs perpendere, an ex eius examine possit aliquid aduersus Alex.sententiam deduci.Hæc enim sunt Iurisconsulti verba. Si hæreditatis judex contra hæredem pronuntiauerit non agentē causam,vel colluſorie agentem, nihil hoc nocebit legatarijs. Quid ergo,si per iniuriam fuerit pronuntiatum non tamen prouocauerit? iniuria ei facta non nocebit legatarijs: vt & Sabinus significat. Hæc Iulianus iuxta lectionem communem quem à Pandectarum Florentinarum litera tantum in eo differt,quod in his nōn colluſorie,sed luſorie,legitur Bart.etenim ita hūc locum explicat, vt existimet, distinguendum esse vltimum casum ab alijs ita quidem, q̄ scientia lata contra hæredem contumacem, vel colludentem,ipso iure absque appellationis necessitate, minimè præiudicet legatarijs,quibus permissum erit, non obstante rei iudicatæ exceptione agere ad legata aduersus victorem ipsum: lata verò sententia contra hæredem scriptum ob iniuriam ipsius hæredis,qui iudicem ad prauè,& iniustè pronuntiandum prouocauerit,nec deinde appellauerit, præiudicet quidem legatarijs, vt non possit contra victorem agere ad legata,quia ipse tutus est rei iudicatæ exceptione.l.si superatus.ff.de pignorib.quasi ratio differentiæ manifesta sit ex hoc,quòd in primis duobus casibus hæres victus,fuerit in dolo,& ideò subueniendum est legatarijs propter dolum hæredis,etiam contra victorem.l.si perluſorio.§.vltim.& l.à sententia.ff.de appellatio. in vltimo verò casu tantùm contigerit culpa hæredis: atque ob id aduersus ipsum hæredem, non contra victores sit legatarijs subueniendum. Ita sanè hanc Bartoli opinionem video etiam admitti authoritate Iacobi Arenæi, Alberic.nu.5.Cuman.in 2.lect.& Iason.in d.§.si hæreditatis.imò Iaſ. asseuerat,cum Bar.transire communiter alios. Vnde posset hinc adsummi aduersus Alexandrum non leuis authoritas, siquidem hærede scripto non appellante intra diem iure præfinitum, legitimus hæres victor,tutus est, etiam contra legatarios exceptione rei iudicatæ:nec culpa hæredis in omissione appellationis tribuit ius aliquod, quo possint legatarij subterfugere rei iudicatæ exceptionem.Rursus aduersus Bar.quidam opinantur, hos tres casus pares esse, pariq̄e responso à Iurisconsulto diffiniri in d.l. si seruus plurium.§.1.vt tandem sententia lata contra hæredem, qui fuerit in culpa prouocando iudicem ad iniquam sententiam, & omissione appellationis, ipso iure non noceat legatarijs absque vlla necessitate appellandi.Quemadmodum ex eo loco adnotarunt glo.verb.non nocebit legatarijs.2.intellectu. Imol. Paul.Castrens.Cuman.in 1.lectione.Alex.& Aretin.in d.§.1. quorum est concors sententia in hoc,quòd & aduersus victorem agere possint legatarij ad legata, & docere vim, ac protestatem testamenti, non obstante rei iudicatæ exceptione: quasi culpa hæredis, qui appellare potuit,& non appellauit à sententia iniqua non debeat nocere legatarijs. imò ferè sit par contumaciæ,vel collusioni.Fateor ingenuè,mihi non satis placere hanc opinionem,quippe qui videam à Iurisconsultis, contumaciam, & collusionem attendi potissimum ad defensionē ipsorum legatariorum, vt illis res inter alios acta non noceat, d.l. si perluſorio, & l.à sententia l. qui repudiantis.§.vlti.ff.de colluſ. detegend. l.1. & l. pen. deinde quia Iaſ.fat est dubius,an opinio Bart.probetur in d.l. si superatus,hac in controuersia ipsa censerem non omnino admittendam fore Bar.sententiam,neque item eam,quæ eidem contraria est. Idcircò existimo,quoties hæres scriptus fuerit in culpa: quia non prouocauerit a sententia iniquè,& per iniuriam lata, cum appellare potuisset,sententiam latam contra hæredem scriptum legatarijs nocere,ne possint agere contra victorem, si ab ea intra tempus legitimum à die scientiæ computandum non appellauerint, q̄ si legitimè appellauerint,poterunt legatarij causam ipsam prosequi, vim, & valorem testamenti probaturi, vt sententia lata per iudicem appellationis reuocetur. Hanc opinionem tenent Accursius in d.§.1.in verbo. non nocebit, in primo intellect. & ibi Cuman,in 1.lectio. probaturque isthæc interpretatio communi omnium consensu: vt testatur eam sequutus Alex. in d.l.sæpe.ff. de re iudic.nu.83.vnde constat, qua ratione defendi possit quòd paulò ante post Alex. respondimus affeuerantes, posse tertium appellare à sententia,quæ eidem ex natura causæ,etiam ignorāte nocet, intra decem dies à tempore propriæ scientiæ.

Hinc colligitur, posse quandoque ab hac sententia appellare eum, qui causa cognita condemnatus est, non tamen tertium cui ex natura causæ ipsa sententia nocet. Nam vbi tertius sciuerit,hanc sententiam latam fuisse prius quam ipse principalis per eam condemnatus, contingere poterit, prius excludi ab auxilio appellationis lapsu temporis ipsum tertium, quam cum, qui per sententiam damnatus fuerit: tamesti appellante postea principali reo, possit tertius appellationem ipsam prosequi alio inuito
3 & non prosequente: sicuti mihi probat etiam in hac specie Iurisconsultus in d.l.à sententia, versi.idem rescriptis.

Secundò ex his constat intellectus ad.l. si perluſorio. & ad. l. à sententia.ff.de appellat.quibus conuenit regula.l.4.& 7.tit.23.parti. 3. dum in his responsis permittitur legatarijs appellare à sententia lata contra hæredem scriptum super viribus testamenti. Hactenus etenim explicuimus quo tempore sit hæc appellatio proponenda: & modo adijcimus, non aliter his legatarijs permissam esse appellationem, quàm ipsimet hæredi scripto permissa sit: & ideò si hæres tribus sit damnatus sententijs, aut ea quæ nō
3 patitur appellationem profectò † legatarij non poterunt in ea specie appellare. Et licèt quibusdam placuerit,tertium ignoran tem posse tertio prouocare,quod statim tractabitur,illud verum est, vbi sententia non nocet tertio ignoranti, sed scienti iuxta distinctionem.l.sæpe.ff. de re iudic. at vbi sententia inter alios lata, alijs etiam ignorantibus nocet ex natura causæ: tunc, nisi fallor, nō poterit tertius cui sententia nocet,tertio prouocare, nec item ab ea sententia,quæ prouocationem excludit. Huius opinionis ratio est, quia sententia in præsenti quæstione iure ordinario ex natura sua nocet, etiam ignorantibus non ratione scientiæ ipsius litis, & ideò licèt quod ad tempus appellandi consideranda sit scientia sententiæ, vt diximus, non tamen quo ad hoc, vt propter ignorantiam appellationem patiatur, & admittat, quam ipsemet reus principalis proponere intra vllum diem nec potuit, nec potest.Ignorantia, siquidem, vel scientia non inducit in hoc casu tertio præiudicium, & ea ratione parum ad rem istam vrget, quod tertius ignouerit, aut sciuerit litem hanc tractari inter hæredem scriptum,& legitimum. Idem persuaderi poterit ex eo,quod hæres legitimus, qui causam contra testamentum cum hærede scripto eodemque legitimo contradictore tractauerit, quique ad huius causæ examen nō tenebatur vocare ad iudicium legatarios sententiam obtinens vltimam, exceptionem habeat rei iudicatæ aduersus ipsos etiam legatarios ignorantes.l. si superatus.ff.de pign.cuius in cap.13.meminimus latius.Ergo apparet, non esse admittedam horum legatariorum appellationem obstante rei iudicatæ exceptione: cum ab ea sententia, quæ in rem transierit iudicatam appellatio minimè iure sit permissa.l. 1.ff. de re iudica.vbi Iaſ. 1.& 2.colum.cap. quo ad consultationem. de re iudica. l. eleganter. §. si post.ff.de condictio. indebit. glo.in cap.non solùm.§.innouata.de appellatio.in 6. ex quibus deducitur,rem iudicatam perpetuo effectu dici quoties à sententia nequit appellari. Quod tradiderunt etiam Abb.& alij in rubric. de re iudic.Roman.consil. 334. Barto.& Paul.Castrens.in l.litigatoribus. C. de appella. &.ibi gloss. Hoc ipsum & alia ratione comprobatur. Regulariter etenim sententia lata contra hæredem scriptum nocet legatarijs,etiam ignorantibus, tribus exceptis casibus: nempè cum sententia lata fuit per collusionem, aut contra contumacem,vel per iniuriam, non appellante hærede cum posset appellare. d.l. si seruus plurum. §. 1. ff. de legat. 1. sed in hac quæstione sententia lata est contra hæredem præsentem,non colludentem, nec appellare omittentem,data facultate appellandi,vt constat: ergo legatarijs omnino nocet exceptio rei iudicatæ propter iuris regulam.

Tertio deducitur vera interpretatio Iurisconsulti in l. ab executore.§. alio. ff. de appellat. si parentes. C. de cuictio. l. 4. titu. 23. part. 3. quibus in locis statutum est, posse venditorem propter damnum, quod sibi ex cuictione imminet appellare à sententia lata contra emptorem ea non appellante. Hoc equidem ita est accipiendum, vt venditor appellare possit ab illa sententia,à qua emptor appellare potuit: non autem ab illa, quę etiam
4 † emptore appellante tranſiret in rem iudicatam, quia nullam admittit appellationem. Ergo vbi emptor tertia est condemnatus sententia, à qua non licet prouocare, profectò nec ipse venditor poterit appellare: quod satis probatur his rationibus, quas modo explicuimus. Nec in hoc casu venditor minor poterit beneficio restitutionis in integrum ad appellandum admitti ex eo, quòd emptore appellante a prima & item à secunda sententia, nulla læsio ex omissione appellationis venditori contingit: & ideò cessat restitutionis in integrum auxilium. nec erit admittenda opinio gloss.in d.l. si parentes.cuius mentionem fecimus in c. proximo. nume. 3. fortassis & in venditore qui appellare vult à sententia lata contra emptorem eo non appellante, illud non temere respondebitur, hanc appellationem proponendam esse à venditore priusquam aduersus emptorem sententia transierit in rem iudicatam: ideſt intra decē dies ab eo die,quo emptor sciuerit, sententiam contra se latam fuisse. Atque pro ista interpretatione obseruandum erit, sententiam latam contra emptorem venditori, etiam ignoranti nocere quo ad exceptionem rei iudicatæ,vt is non possit cum victore iterum examen causæ repetere.Nam,& si possit venditor propter periculi cuictionis emptorem defendere, & liti assistere, atq; à sententia lata cōtra emptorem

appellare,verè tamen causę huius defensio ad emptorē pertinet, qui ex contractu venditionis rei dominium acquisiuit,quod venditor in eum transtulit, & denique possessionem, cuius causa solus ipse ab actore vendicante rem ad iudicium est reuocandus.l. in rem.ff.de rei vendica.atque ideò finito iudicio cum emptore, dubio procul finita est rei vendicationis causa, nec poterit suscitari ad venditoris petitionem: cum is omne ius, quod habuit,in emptorem transtulerit. Vnde licèt possit defendere emptorem, & eo non appellante appellare: id tamen obtinet, modo sententia nondum transierit in rem iudicatam cum emptore. Hoc itidem probatur: quia sententia lata cōtra emptorem directè quidem,& ex natura,ac propria vi non nocet venditori, nec ei præiudicat:siquidem in ea tractatur de dominio rei petitæ, & de eius traditione, ac restitutione: res verò petita nec quo ad dominiū, nec quoad possessionem ad venditorem pertinet: igitur non fit eidem damnum,nec præiudicium ex sententia directè, sed indirectè quia de euictione tenetur. Non oberit quod paulò ante diximus de legatarijs, qui dissimilem causam in hac controuersia habere videntur. Nam legatarij directè & ex natura propria patiuntur damnum ex sententia lata contra hæredem scriptum: cū testamentum, in quo legata relinquuntur pronuntietur irritum, falsum,vel inofficiosum. quamobrem mirum non est, ꝙ hi appellare possint intra decem dies à tempore propriæ scientiæ, etiā post elapsum ipsi victo tempus appellandi cum ipse appellare potuisset,& id omiserit: agitur sanè in hac lite de iure, & iustitia ipsorum legatariorum, qui contendunt se ius habere causa & titulo testamenti: quod ius in neminem hactenus transtulerunt. Amplius tamen inquiramus huius dissimilitudinis rationem, vt minimè cogamur argumentationem admittere à legatarijs ad venditorem. Legatarij etenim iure tuti sunt non obstante rei iudicatæ exceptione, quoties sententia lata fuerit per collusionem: nam poterunt agere contra victorem ex testamenti causa, & titulo.Venditor autē in hac specie non potest agere contra victorem, cum tutus sit ab incōmodo euictionis,vt constat. Item nō obstante rei iudicatæ exceptione poterunt legatarij agere contra victorem ad legata: vbi sententia lata fuit contra contumacem: at venditor nō poterit tunc causæ examen repetere, quia de euictione nō tenetur.l.si ideo.ff.de euict.c.vlti.de emptio. scripsimus & nos lib.3.Varia.resolut.c.17.nu.9. ꝙ si & in hoc casu venditor de euictione tenetur,posset profectò vti aduersus ipsam sententiā his auxilijs,& remedijs, quibus,& eodem pacto, ac modo poterat ipse reus principalis vti,quēadmodum sensere glossa, & Doc. in d.l.ab exequutore.§.alio.vers.poterit.Quoties verò hǣrs scriptus à sententia lata contra ipsum potuit appellare,& appellationem amisit,tunc legatarij poterunt appellare,cùm & quibusdā visum fuerit, etiam in hoc casu eos seruari illæsos ipso iure: sicuti superius commemorauimus. Nec tamen idem admittendum est in venditore, nisi is appellauerit intra decem dies à tempore quo emptor sciuerit,latam fuisse sententiam. Dispar equidem ratio est inter venditorem, & legatarios, quibus aduersus sententiam subuenitur etiam in his casibus, in quibus ab ipso hærede scripto cōsequi potuissent legata propter collusionem,vel culpam: quēadmodum traditur in d. l.si seruus plurium.§.1.ff.de lega.1.venditori vero minimè permitteretur appellatio,nisi vbi eius intererit propter euictionis periculum.glo.& Doct. in d.§.alio.in ver. poterit.Denique pensitatis rationibus his opinamur,venditorē non esse admittendum ad appellandum,quoties sententia ipsa contra emptorem transierit in rem iudicatam, etiam si teneatur de euictione quandoq; in hoc casu: quod explicuimus olim in d.c.17. nu.9.tametsi vbi venditor sit minor restitui possit ad appellandū, si emptor appellare potuit,& id agere omiserit,quia vēditor ipse in hoc læsus fuerit,glo.insignis in d.l. si parentes. quæ ita est intelligenda quoties appellatio, quæ vel ab emptore, vel venditore proponi potuit,ab ipsis, vel eorum altero fuit omissa.

Quartò,si ad amussim omnia quæ hoc in capite tradita fuere, examinentur,maximè conuenit expedire rationem,& intellectū Pontificij responsi, quod nobis exponitur in c. super eo.de offic. de legat.ex eo siquidem deducitur,clausulam illam,appellatione remota: quæ solet plerunque delegationibus, ac commissionib. adscribi,tantùm vim obtinere inter ipsos litigantes,reum scilicet, & actorem: non autem quo ad tertium, qui se liti, vel exequutioni opponit: sicuti adnotarunt Abb.Bart.Barba. Felni. Dec.&
5 alij in d.c.super eo. Francus † in c.pastoralis.7.q. de appellat.col. pen.Corset.in singu.verbo.clausula.& ver.appellatio. in 1.Bar.in l.1.§.interdum.ff. à quibus appella.non liceat.nu. 4. quorum opinio communis est,quam sequuntur Felin.in c.veniens. in 2.nu.5. de test.Curt.Iunior.cons.179.nu.6.Rebuff.super leges regias.partita 1.tract.de literis oblig.arti.1.gl.10.nu.11.Bal.per illum text.in l.cùm filius.ff.de milit.testam.Ias.in l.à diuo Pio. §. si super reb.ff. de re iudi.col.vlti.Sebastianus Bantius de nullitatib.tit.quis possit dicere de nullitate.nu.15.Dec.in c.sua.col.2.de appella.Felin.in c. qualiter.in 1.nu.13. de accusatio. Anto.in c. vt debitus.nu. 14. de appell.Sed sit rationibus agēdum est, idem probatur, quia rescriptum Principis non porrigit vim & effectum nisi in hos, cum quibus datum est, & quorum in eo mentio fit.l.1. ff. de constitu. prin.Decretalis verò Pontificis responsio hanc conclusionē non omnino in vniuersum probat,cum in ea permittatur appellatio non obstante clausula,appellatione remota,illi cui nec ignoranti,nec scienti præiudicat sententia lata per iudicem illum delegatum,& denique illi,de cuius iure,nec actum est in eo iudicio, nec potuit agi ex eo quòd delegatus ille iudex mandatum nō habuit: siquidem ius illud tertij maximè distabat à iure litigātium quod adeò manifestum fit ex illius capitis lectione,vt nihil sit hac in disputatione euidētius. Etenim commissa fuit delegato causa inter duos de iure, & quasi possessione præsentandi, contendentes vt delegatus ipse Ecclesiam ordinaret appellatione remota,ad præsentationem eius,quem constiterit ius præsentandi habere: qua quidem delegatione iudex nullam habuit potestatem tractandi, nec iudicandi de iure institutionis: vt satis probat ille text. & fatentur palàm Innoc.& alij.idem vlterius aperitur: quia sententia iudicis illius iudicis Episcopo ignoranti non præiudicat: sicuti constat: nec item scienti: nam si ratione scientiæ præiudicare posset,id contingeret propter distinctionem Iurisconsulti in d.l. sæpe.ff.de re iud.& summi Pontificis in c.pen.eo.titu. at illæ decisiones quo ad vllum earum casum minimè conueniunt liti, & causæ,quæ de præsentatione tantum tractabatur inter patronos in d.c.super eo.ergo non potuit sententia lata ab illo iudice Episcopo etiam scienti præiudicare.sic Inno. ipse & Bellame.ibi nu. 5.fateri planè videntur,ea quæ tractantur,& traduntur in c.cū super.de re iudi.de scientia,& ignorantia, nequaquam aptari, nec conuenire posse illi quæstioni,quæ in d.c.super eo.à summo Pōtifice diffinitur.

Quod si ex aduerso dixeris,in specie proposita in d.c.super eo. institutionem factam à delegato, sciente, & non contradicente Episcopo, ad quem iure illa pertinebat, validam omnino esse: quemadmodum notant Innocen.Panorm.Imol.col.2.Dec.col. 4.Felin.colum.vltim.in d. cap. super eo. Cæsar Lambertinus de iure patrona.3.parte.2.lib.q.2.artic.2.nu.17. argumēto sumpto ex c.si seruus.54.dist.vbi probatur, valere ordinationem serui, vt etiam is liber sit & ingenuus, si facta fuerit sciente domino & nō reclamante, quasi in fauorem diuini cultus taciturnitas illa haberi debeat pro consensu.At idem tendit elegans Panor. opinio in disputatione incipienti.Augerio.2 dubio.vbi asserit institutionem factam ab Episcopo patrono non præsentante, præsente tamen, & tacente, validam esse, nec posse rescindi ex eo, quod fuerit facta patrono non præsentante: contra c.decernimus. 16. q.7.c.illud.de iure patrona.& idem erit, vbi Episcopus beneficiū contulerit patrono sciente, & non reclamante statim etiam si absens fuerit tempore collationis & institutionis:quod latè probat Cæsar Lambertinus in d.ar.2.nu.20. Hoc ipsum non ad modum refregatur: etenim etiam si vera sit præscripta interpretatio Innocentij,& aliorum ad dictum c.super eo. profectò ea nō procedit,vt ipsi fateri videntur,ex scientia litis, vel sententiæ,quæ fertur super quæstione controuersa de præsentatione: & ideo non est cur hic aptemus materiam & tractatum illum, an sententia lata inter alios, alijs scientibus noceat: sed obtinet, ex eo, ꝙ Episcopus sciens delegatum institutionis, & ordinationis Ecclesiæ actum exercuisse,& fecisse,illi non contradixerit:quasi fauore ordinationis Ecclesiæ ea taciturnitas censeatur consensus. Nam si iudex ille delegatus per sententiam pronuntiasset,præsentationem ad actorem, vel reum pertinere, & iussisset, eam ab eo fieri, vt ipse institueret: quamuis Episcopus notitiam habuisset huius sententiæ, nec ab ea intra decem dies appellasset: dubio procul posset postea tempore collationis, & institutionis delegato refragari,& eius institutioni contradicere: imò fatetur Dec.in d.c.super eo.nu.8.posse appellare Episcopum intra decem dies à tempore ipsius collationis,cui non vr̄ consentire, licet statim taceat.

Cæterum Lector candide,etiam si responsio hæc sufficiens esset,vt probaremus in dict.cap. super eo. sententiam à iudice delegato latam minimè præiudicium facere alteri etiam scienti: nihilominus liberè proferam,quæ ipse mecum excogitaui,ad ea maturiùs intelligenda, quæ Panor. Imol. & alij commenti sunt. Nam eorum sententia tam falsa est, quàm à mente, verò sensu, & iudicio Innocentij, quem eius authorem laudauere, prorsus aliena.horum vltimum deduxit eleganter Aegidius à Bellamera in d.c.super eo.nu.5.qui existimat, Innocentiū non hoc diffinisse quod posteriores ex eo adnotarunt. verba Innocentij hæc sunt: Sed quid,si non appellat ordinarius? teneret quod fit à delegato, imputet enim sibi, ꝙ sciuerit,& non cōtradixerit,cum distinctione tñ,vt notatur de re iudi.c.cū super.Contra supra de rescrip.ex parte de cani.fin nos nō habēt locum istę obiectiones.Hactenus Inn.q hoc voluit, qđ istæ obiectiones de negligentia appellandi ab institutione à delegato facta,& quæ nulla erat, non haberent locum in hac controuersia: quia huic delegato nec fuit commissa institutio, nec cognitio ipsius causæ ad institutionem pertinentis, & ideo etiam si Episcopus sciret delegatum fecisse institutionem, nec contradiceret, non ex hoc consensisse videtur institutioni,quæ nulla fuerit: nempe ab eo facta,qui nullam habuit potestatem instituendi. Atque ita Ioannes Lignianus. Aegidius nu. 5.& Cardi.in d.c.super eo.expressim tenent, in eo casu institutionem factam à iudice delegato,nullam esse, nec præiudicare Episcopo,etiam scienti,& non contradicenti, quo minus possit ipse postea contradicere, & petere rescissionem eiusdem, vel ea non obstante instituere. ipse etenim Romanus Pontifex in d. c. super eo.fatetur, solùm illi delegato commissam esse causam, & controuersiam de iure præsentandi: non autem de iure instituendi. nec potest ille delegatus de eo iure tractare, si de institutione, & potestate instituendi esset inter duos orta contentio: cum causa ista non sit illi commissa.Qua ratione aliquot à Doctoribus in d. c.super eo.etiam ex ipso Innocentio notantur, quæ si exacta diligentia fuerint examinata, non ita certa, & vera censebuntur vt ipsimet authores fuere opinati: siquidem Innoc.fatetur per illam commissionem quæ facta fuit inter duos litigantes, Romanum Pontificem nullam gratiam delegato fecisse: sed tantum eidem commisisse,vt de iure eam controuersiam inter litigantes diffiniret: vnde nullam illi iudici dedit potestatem instituendi, nec conferendi beneficium ac sacerdotium illud de cuius præsentatione tractabatur. Deinde constat, in his, quæ sunt grauis præiudicij, scientiam,& taciturnitatem non sufficere ad consensum.l. filiusfam.§.inuitus.ff.de procur.l. sicut.§.non videtur. ff. quibus modis pigno.vel hypothe. soluat. etiam si qui tacet sit præsens, vt inibi probatur,& est communis omnium opinio, de qua modò non vacat longius disputare: nam tradidere latissimè glossa, Abb.& Felin.in c.nonne.de præsumptio.Bar.& Ias.nu.68. in l.quæ dotis. ff.soluto matrimonio.glo.in c.is qui tacet.de regul.iur. & in l.qui vas.§.vetare. ff.de furtis.Dec.in c.cum.M.nu.23. de constitu.Bald. Imol. Alex. & Ripa col.1. in l.2.§.voluntatem.ff.solut.matrimo. & plerique alij.

Huic rationi & alia poterit accedere. Hæc enim institutio nulla est,quia fit vt omnes fatentur ab eo qui nō habet potestatem instituendi: ergo non est necessaria appellatio, nec videtur huic institutioni nulli consentire qui ex ea patitur præiudicium, quāuis non appellet.l.1, C. quando prouoca. non est necess.vbi glo.l. 1.C.si à non compe.iudice.l.4.§. condemnatū. ff de re iudi.clem. pastoralis.& clemen.1.eod.titu.notatur in l.si expressim. ff. de appella.& in c.in primis.2.quæst.1. & in c.1. de re iudic. Quamobrem libenter à Dec.ipse quæsierim vnde deducit in hac quæstione,valere institutionem Episcopo sciente, & non appellante. Nā si ex eo deducitur,quòd taciturnitas habeatur pro consensu, nullibi cautum extat quòd decem dies, & sic tempus iure datum ad appellandum itidem dentur ad contradicendum: imò tenetur quis boni viri arbitrio statim post scientiam, cùm primum poterit contradicere,ne videatur ex scientia, simul & patientia consensum tacitum, & à lege præsumptum præstitisse: sicut quoties quis ob præsentiam, & taciturnitatem præsumitur consensisse actui, non poterit regulariter intra decem dies contradicere ad effectum,quod consensus ille tacitus, & præsumptus irritus maneat,& in dissensum potius accipiatur. At si Dec.dixerit,ex eo deduci institutionem prædictam validam esse non appellante Episcopo atque inde adsumi consensum tacitum in sententiam iudicis deleg.c.quo ad consultationē.de re iud.tunc vrget aduersus hanc rationē,huius sn̄iæ defectus:qa nulla est.& ideo ex omissione appellationis nō cōsequit̄ tacitū cōsensum illius, cui p̄iudicat.

Quartò contra Panor. Imol. & sequaces adducitur iure optimo argumentatio quædam. Nam vel Episcopus post factam à delegato institutionem habuit eius notitiam, vel paulò ante quā ea fieret,aut eo tempore,quo facta est,sciuit,delegatum velle instituere,eumque institutionis actum exequi. Priori casu,satis obtentum est, etiam si posset quis actum impedire non videri consensisse, quamuis taceat, & non contradixerit.notant expressim Barto.in l. quo enim.§.1. ff.rem rat.haberi.l.procurator.in fine.ff. eod.tit.Felin.in d.c.nonne.de præsumpt.nu.12. & seq.post Panor. ibi nu.4.ergo Episcopus non videtur consensisse in ipsam institutionem ex taciturnitate. Nec & etiā in posteriori casu: nō enim tenetur qui scit etiam si possit actum impedire, acedere ad gentes,& contradicere, ac impedire illum:cum possit eam contradictionem in tempus sibi vtilius,& opportunius lege non refragante differre,seclusa fraude,quæ ex qualitate actus, temporis, loci, ac personarum præsumi arbitrio boni,ac discreti viri poterit,præsertim vbi ea taciturnitas tendit in alterius captionem quod mihi videtur posse deduci ex traditis à Panor. in d.c. nonne.num.1. & col.3.Felino vbi nu.12.& 13.Decio in d.c.cùm.M.de constitu. nu.23.& iuris ciuilis decisio.in l.2. C. si res aliena pig. data sit. & l. 9.titu.13.part.5. Constat igitur, non posse rectè consensum Episcopi scientis, & tacentis in hac specie constitui: cùm nulla vsus fuerit fraude qui contradictionem in aliud tempus optimo forsam consilio differt.

Huic verò cōclusioni,quam probauimus sequuti Lignianum Cardin. & Bellameram, non oberunt in contrarium adducta. Primum etenim parum viget text.in dict.cap. si seruus.54.distin. quia duo in ea specie contingunt,& considerantur, quæ minimè nostræ quæstioni conueniunt: vnum equidem est propter libertatis fauorem,quæ inducit,vt seruus pignori datus, sciente creditore & tacente manumissus, non possit postea per ipsum creditorem iure pignoris peti: cum censeatur ex scientia & patientia ius pignoris remisisse.l.1. C. de remiss.pignor. Alterum à fauore religionis constat: eius enim gratia per tacet,ac sciens non repugnat,consentire videtur. Authen.si seruus. C.de Episcop.& cleric. notat vtrunque Ias.in d.l.quæ dotis.ff.solut. matrim.num. 84. cui etiam adstipulatur status ille maximè dignitatis,quem sacris initiatus profitetur,& cui seruilis conditio potissimè indecens est,& contraria. In hac verò specie nihil est, quod fauori tribui possit: imò potius odio haberi debet hic actus, qui tot canonibus deferentibus ius instituendi Episcopis aduersatur. c. quamuis. in prin. & ibi Ioan.Andr.Domi.& alij de præbend.in 6.glo. in clem. 2.de offic.ordin.Abb.in c.vltim.de confir.vtili. idem Abb. in c. si quis contra clericum.de foro compet.col.3.glo.item in cap.1.verbo, processus,de rescript.libr.6. Nam ita facile consultum esse poterat ordinationi Ecclesiæ, si præsentatus à patrono institueretur ab Episcopo,sicut si ab ipso iudice delegato institueretur: & fortassis facilius & dubio procul multò melius. Quod verò traditur ex Panormit. in dict. disputatione: Augerio: licèt non omnino placeat Felin.in cap.cùm Bertoldus.de re iudic. num. 12. & multis rationibus dubium sit, tamen admitti poterit, vt ipse Panor. scribit, quoties institutio facta est præsente, ac tacente patrono. Primò,quia patronus,qui facilimè ob præsentiam potuit dissentire, & impedire actum illum institutionis, videatur consentire, ne alioqui præsumamus tacuisse fraude,& dolo, vt illuderet Episcopo instituenti, iuxta eam rationem, quam paulò ante deduximus ex.l.2. C. si res aliena pigno. data sit. Secundò hoc probatur ex eo, quod collatio beneficij facta præsente & tacente illo,qui ius habet in beneficio, vel potuit illam impedire,valet omnino secundum Tancret. Archid.& præposit.in cap.si seruus.54. distin.Imola, Abb.& Docto.in cap.ex ore.de his quæ fiunt à maiori parte c. quorum opinio vera est, & frequentiori authorum consensu recepta, vt asseuerat eam sequutus Paulus Parisien. in consi.76.num.14.lib.4.qua de re latius tractauere Felin. in d.cap. cùm Bertholdus.& Lamber.in d.quæst.2.arti.2. Tertiò, quia qui potest actum impedire,si præsens sit, & taceat, consentire videtur.l.fideiussor.§.pater.ff.de pignoribus. notant Bart. & omnes in d.l.quæ dotis. præ cæteris Ias.ibi num.76. Abb.& Felin. in d.cap. nonne.notatur in l.Caius.ff de pigno.actio. tradit Alex. in consil. 1. libr. 3. nume. 7. Quòd si institutio facta sit patrono absente, sciente tamen nec contradicente, non valet ea collatio beneficij,imò poterit patronus eidem contradicere, ac præsentare ministrum ad Ecclesiæ ministerium intra quatuor vel sex menses à iure sibi datos: quemadmodum Cardin.respondet in clemen.1. de supp.neg.prælat.num.11.cuius opinio, quicquid Cæsar Lambertin.scripserit, potius placet, & probatur ex his, quæ de tacito consensu, ac præsumpto modo tradidimus ad intellectum cap. super eo.quo factum est, vt possimus hinc colligere, quòd inibi non tractatur de sententia,quæ alteri noceat scienti, vel ignoranti: atque ideo conclusio ex eo adnotata de effectu clausulæ: appellatione remota, non omnino constat eius authoritate, quo ad tertium,cui sententia nocet ex natura causæ scienti vel ignoranti,aut ratione scientiæ iuxta distinctionem.l. sæpe. de re iudic. & tamen fatentur clausulam: appellatione remota, minimè obtinere vim & effectum quo ad tertium, cui sententia inter alios lata non nocet ēt scienti.Item nec quo ad illum,cui sciētia nocet ratione scientiæ secundum distinctionem.l.sæpe.nisi dixerit quispiam,etiam huic nocere clausulam istam: vbi ipse sciuerit,iudicē de causa cognoscentem, appellatione remota iudicatorum: ex his,quæ in vltima huius capitis parte tradentur.Sed nec illis nocebit,appellationis priuatio,quib.sententia ex natura causæ,& propria vi nocet etiā ignorantib.quoties condemnatus,& victus per sententiam curauit aut causam præbuit, ꝙ clausula illa: appellatione remota commissioni, & delegationi causæ adijceretur. Alioqui fortassis hæc clausula, etiam nocebit his quib. ex natura causæ,iure ipso,etiam ignorantibus nocet sententia: qđ suaderi poterit multis rationibus, quæ deduci possunt ex his, quæ hoc in capite,& præcedentib.explicuimus. Potissimum id mihi satis applaudit nocere clausulam istam venditori qui velit appellare à sententia ꝯ emptorē lata vt fugiat euictionis periculum. Sic etenim q̄ōnem istā diffinire ꝯstituimus ęquo animo laturi,si q̃squā

certius aliquid, iureque probabilius hac in re ex cogitauerit.

Quintò admodum huic tractatui conuenit examinare, an sententia inter alios lata præiudicet omnino illi, qui post litem cepram, rem emerit, de qua quæstio erat. Cui controuersiæ & alterа præmittitur, sitne res litigiosa, & litigiosi vitio affecta ex eo, quod in iudicio fuerit petita. Conueniunt enim omnes, rem effici litigiosam per solam citationem, quoties ea petitur actione
6 reali, agiturque de dominio, † aut quasi dominio, directo, vel vtili, quod manifestum est in Authen. litigiosa. C. de litigios. nec in hoc vlla est contentio inter iuris vtriusque interpretes: tametsi olim iure Codicis necessaria fuerit litis contestatio ad vitium litigiosi. l. 2. C. eod. titu. denique nunc in varias itum est sententias super eo, an res efficiatur litigiosa, quoties petitur actione personali; & ad rem ipsa actio personalis proponitur? Quibusdam enim placuit, rem nusquam effici litigiosam, etiam litis contestatione, si ad eam actum sit actione personali: vt actione ex empto, quæ ad rem emptam contra venditorem in iudicium adducitur. Huius opinionis authores sunt Petrus à Bellapertica, Iacob. Butric. & Faber in d. Authen. litigiosa. Barto. in l. 1. Cinus, Alberic. Bald. & Angelus in l. 2. C. de litigiosis. Innocen. & Ioan. Andr. Abb. nu. 7. & Henric. optimè colum. 4. in cap. Ecclesia. vt lite pendente. Ferra. in practic. titu. de forma libelli in actione reali. nu. 81. Spec. titu. de appella. §. nouissimè. in versi. verum generaliter est. Math. Afflict. in constitu. Neapolitanis. rubr. 41. num. 14. versic. & si lite pendente. Bald. in l. 1. C. communi diuid. num. 6. Vitalis in tracta. clausularum titu. appellat. penden. colum. 2. Paulus Parisius in c. directæ. num. 11. & sequen. de exceptio. Roman. in consi. 270. qui asserit, hanc opinionem communem esse. idem Rom. in l. quanquam. §. 1. nu. 5. ff. de aqua pluuia arcen. scribit, eandem in consulendo maximam habere authoritatem. Cui suffragatur text. in d. Authen. litigiosa. & in Authen. de litigiosis. in princip. collat. 8. vbi statutum est, tunc dici rem litigiosam, cùm de eius dominio causa tractatur, ideo si personalis actio proposita fuerit ad rem, non erit res litigiosa: siquidem de dominio rei eo iudicio minimè disputatur. huic authoritati accedit & alia ex eadem constitutione de litigiosis. §. ab hoc autem. vbi etenim respondit Imperator, rem non dici litigiosam, quoties ad eam actum sit actione hypothecaria. Prior tamen ratio tollitur, si obseruemus diligenter Nouellam constitutionem in hoc à veteri iure discessisse, quod ad vitium litigiosi in ipsa re constituendum exigat tantum citationem ex actione reali: cùm olim esset necessaria contestatio litis. Ergo noua constitutio actione reali tantùm in hoc veterem abrogat, quòd citatio sufficiat veteri lege requirente contestationem litis: atque ideo in actione personali nihil noui statuit Iustinianus Cæsar. & ea ratione ab antiquis legibus petenda erit huiusce quæstionis diffinitio: posterior verò authoritas maxima ratione refellitur: nulla in actione hypothecaria vitium litigiosi non est necessarium, nec quidquam nocet actori qui pecuniam debitam exigere poterit ab eo, qui lite mota & pendente rem emerit, quæ in eum cum hoc onere æris alieni transfertur, secundum omnes contrariæ opinionis authores, qui ita respondere conantur nouellę constitutioni. Sed si possit plurimum interesse ipsi creditori agenti hypothecaria, quòd si res efficiatur litigiosa propter plures, & maximi momenti effectus: nihilominus voluit Iustinianus, non constitui vitium hoc, nec contrahi quo ad rem hypothecæ obnoxiam, quia res ipsa transit cū onere in quemcunq; possessorem. Nec refert quo ad vitium litigiosi, quòd sit hypotheca specialis, vel generalis, imò multo magis libera est hypotheca generalis à vitio isto quam specialis, quod ipse Iustinianus fatetur in dicto. §. ab hoc autem. versiculo. Ex quo iam claret, quòd generales hypothecas multò minus litigiosi vocabulo volumus contineri. sicetenim legitur ex codice Græco Nouellarum, & ex latina Holoandri interpretatione, vt obiter, mirer, cur vulgò absque vlla ratione, & contra mentem legislatoris legatur. Multò magis litigiosi vocabulo volumus contineri. Est ergo ratio altera, quæ vitium istud excludit à rehypothecæ titulo obligata, quia hypothecaria actione non agitur de dominio, nec ad dominium rei obtinendum: sed in effectu actio tendit ad debitā pecuniam consequendam. vnde vbi actio personalis deduceretur in iudicium ad dominium rei obtinendum: nempè actione ex empto, profectò per litis contestationem res ipsa litigiosa efficiatur authoritate l. secundæ. C. de litigios quæ in hoc nullo modo nouella constitutione abrogatur: qua ratione, quoties actione personali petitur dominium rei, vel directum, vel vtile, sequuta litis contestatione res ipsa efficitur litigiosa secundum glo. in l. quanquam. §. 1. verb. indicium. ff. de aqua plu. arcen. & inibi Bart. Cuma. Imol. Roma. & Barb. in additionibus ad Barto. idem Bart. & Alex. in scholijs in l. 1. §. vlti. ff. de litig. Angel. in Auth. de litigiosis. col. 2. Imo. Dec. & Ripam super glosl. vltim. in cap. cum. M. de constitu. Salic. in l. 2. C. de litig. Ruennam in titu. vt lite penden. nihil innouetur. Pet. Iacobi. in practica. titu. de litigiosis. Optimè idem tradit & probat Ias. in consi. 43. lib. 1. idem Imol. & Felin. colum. vlti. in c. dilectæ. de exceptio. & rursus ipse Imol. in c. Ecclesia. in 1. vt lit. penden. 2. col. quorum sententia mihi potius applaudit, quippe quæ & verior sit, vtiliorque ac conducibilior praxi, & iudiciorum authoritati propter effugiendas, ac vitandas litigantium calumnias. Sed & ipse Ias. in d. consi. 43. col. vlti. scribit, temerarium esse ab hac vltima opinione in iudicijs discedere.

His vtcunque præmissis est adnotandum sentētiam latam inter alios nocere omnino, & exequendam esse aduersus illum qui
7 rem litigiosam eo que vitio affectam emerit. quod † probat ex ratione l. vltimæ. C. de litigio. Bar. in l. 1. §. vlti. ff. de litigio. idem Bar. & Salic. in d. l. vlti. Paul. Castrens. in d. l. quanquam. §. 1. Bald. in l. 1. C. commu. diuidundo. expressim Barto. in l. 3. C. de pigno. num. 23. Rodericus Xuarez in repet. l. post rem. ff. de re iudi. post octauam ampliationem legis regiæ col. 5. Math. Afflictus in constit. Neapo. lib. 2. rubr. 41. nu. 10. quorum sententiam veram esse censet Angel. in d. Authen. de litigiosis. col. 2. vbi emptor sciuit tempore venditionis rem illam litigiosam esse, vel super ea tractari litem in iudicio. Alioqui vbi is bona fide ignorans emisset rem, non est contra ipsum sententia exequenda. Ego sane non probo hanc Angeli opinionem quoties vere res litigiosa est: cum hęc transeat, ac transmittatur cum litigiosi vitio in quencunque tertium possessorem, etiam ignorantem: tametsi propter ignorantiam is non sit aliqua pœna mulctandus. l. vlt. C. de litigiosis. qua probatur, rem litigiosam quo ad pœnam vendentis, vel transferentis, & quo ad ipsum vitium ipsiusmet rei transmitti, etiam in ignorantem. Igitur si propter vitium litigiosæ rei sententia mandari potest exequutioni contra tertium possessorem, nihil refert an fuerit is ignorans tempore emptionis. Hoc ipsum probatur, quia vbi res efficitur litigiosi non potest eius status mutari in præiudicium agentis quo ad iudicij ordinem: & examinationē causæ, nec potest litis cursus impediri, duriorue fieri actoris conditio. l. vlt. ff. de litig. l. 2. C. eo. tit. tex. optimus in d. l. quanquam. §. 1.

Sed & generaliter, etiam vbi res litigiosa non efficitur per citationem, nec per contestationem, si tamen ea per reum alienetur lite pendente, poterit: exequutioni mandari sententia lata cum alienante contra ipsum in quem translata fuerit, si ipse sciuit tempore translationis litem ea super re pendere, vel super ære alieno exigendo, ac soluendo ex bonis alienātis. Quasi ea alienatio propter motam litem & scientiam, ipsiusmet emptoris omnino præsumatur facta in fraudem sententiæ, & eius exequutionis, nec sit necessaria tunc actio reuocatoria ex titulo de his, quæ in fraudē creditorum. Probat hanc conclusionem tex. in l. Chirographus. §. vlti. ff. de adminis. tutor: cuius authoritatē veram esse contendūt Bal. in l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito. idem Bal. in l. certa forma. C. vt in pos. legat. & idem rursus in l. exequutorem. C. de exequt. rei iudic. nu. 26. Pau. de Castr. Vincen. Herculanus nu. 43. Ias. num. 10. Zasius col. 3. in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudi. & licet Bar. in l. 3. C. de pigno. nu. 23. omnino huic opinioni aduersetur, ea tamen maximam authoritatem habet, vt tandem admittenda sit propter vtriusque vendentis, & ementis dolum in præiudicium iudicialis authoritatis commissum.

Imò ex hac opinione non incongrue constat, & traditur vera conciliatio inter vtriusque iuris authores, & interpretes, dum ex his quidam censent, sententiam latam contra debitorem posse mandari exequutioni aduersus illum, in quem dolo, & fraude res aliqua ipsius debitoris translata fuerit: etiam absque reuocatoria cognitione, & sententia. Quod tenet Cinus in l. 1. quæstio. 9. C. de alienat. iudi. mut. caus. fact. quemadmodum Barto. & omnes existimarunt. Sed contrarium placuit Barto. in d. §. super rebus ad finem. & ibi Alexand. idem tenet Bart. in dict. l. 3. C. de pignorib. nume. 23. idem in l. si quis missum, §. iudex. quæst. penult. ff. de damno infect. & profectò hæc est sententia, quæ magis iure probatur, & frequentiori Doctorum suffragio recipitur, vt tandem prius oporteat agi reuocatoria ex titulo de his, quæ in fraudem creditorum, & reuocata ipsa alienatione, tunc fiet exequutio in ea re quæ per fraudem fuit alienata. §. item si quis in fraudem. Institu. de actioni. l. 1. §. necessario. vbi Bar. ff. si ventris nom. mulier. in posses. Quibus in locis probatur, necessariò esse prius præmittendam, ac tractandam ipsam alienationis reuocationem. Hoc etenim verum est, vbi alienatio fuit facta nondum mota lite, & sic in fraudem creditorum: quod si ea facta fuerit pendente lite, & sic in fraudem iudicialis authoritatis, poterit tunc admitti opinio, quæ Cino ab omnibus tribuitur: nec erit necessaria reuocatio alienationis, vt possit fieri exequutio ꝺ tertium possessorem, qui rem ipsam emit pendente lite, & sciens, litem pēdere: quem admodū Bal. paulò ante citatus nō semel diffiniuit: erit igitur satis in hac specie, q̄ petat exequutio probata rei alienatione & scientia ipsius emptoris. & tñ quicquid Paul. ac Vinc. Herc. senserint ad hūc effectū, vt recta via fiat

exequutio

exequutio contra tertium possessorem, ipse opinor fore necessarium, quoties actione personali agitur ad solutionem æris alieni, quod probetur scientia litis pendentis, & inopiæ debitoris: id est, quòd emptor sciuerit, debitorem non habere aliud in bonis, vnde possit creditori satisfacere, si fuerit condemnatus: nam ex hoc, quòd alienatio fit à debitore pendente lite, non potest colligi fraus cōtra exequutionem futuram, cùm ea fieri possit in alijs rebus quas ipse possidet. Nec item sufficeret scientia inopiæ debitoris, si emptor ignoraret, litem pendere: cum ex hoc tātum deducatur fraus contra creditorem, non tamen contra iudicem, nec in præiudicium authoritatis iudicialis, aut exequutionis: quod verum esse opinor, etiam si Paul. Castrensis, & Vincen. num. 46. senserint, satis esse probari scientiam, quòd debitor aliam rem in bonis non haberet, vnde posset creditori satisfacere, quamuis non probetur scientia litis pendentis.

Sed si actione personali actum sit ad rem aliquam petēdam, & eius traditionem, quamuis iuxta receptiorem sententiam non efficiatur res ipsa litigiosa, quod modo disputabamus, nihilominus alienatio facta lite pendente, data litis scientia ipsius tertij possessoris, vt facta in fraudem iudicis, & exequutionis iudicialis, nō impediet tacitè reuocata eadem alienatione absq; nouo iudicio exequutionem fieri cōtra ipsum tertium possessorem, ex his, quæ modo tradidimus sequuti Bald. in d. l. ob maritorum.

Hinc etiam deducitur congrua, ni fallor, interpretatio ad text. in Auth. de litigiosis. §. ab hoc autem. Nam si creditor aduersus debitorem agat, non impeditur debitor, lite mota, etiam rē speciali obnoxiam hypothecæ alienare, vt inibi decisum extat, nec adest huic rei vitium litigiosi, quamuis actū fuerit hypothecaria ad eandem rem, & tamen si debitor non habens alias res, vnde creditori satisfaciat, rem istam alienauerit lite mota in eum, qui sciuerit, litem ea de re tractari & inopiam debitoris: profectò sententia lata contra debitorem mādabitur exequutioni contra tertium possessorem: quia hæc alienatio facta est in fraudem creditoris, simul & iudicis: atq; idco Baldi opinio in hac specie admittenda est, cū probetur omnino inopia debitoris, nec oberit text. in d. §. ab hoc autem. quia in eo casu nō fit alienatio in fraudem: præsertim vbi ex pretio rei alienatæ soluitur æs alienū, vt inquit ibi Iustinianus, qui non facta solutione ista respondet saluam superesse creditori actionem hypothecariam. Quòd si non posset fieri exequutio contra tertium possessorem, in quem per fraudē fuit translata res ipsa hypothecæ obnoxia, oporteret iterū creditorem agere nouo iudicio, & actione hypothecaria, ac præmittere debitoris excussionem: ex quo deterior fieret eius conditio per alienationē lite pendente factam: cum re non alienata, fieret directò exequutio in ipsa re petita, vel possēssa tēpore alienationis ab ipso debitore. Igitur fraus fit in hoc, & idcirco congruum est ita Iustiniani responsum interpretari, & nulla calumnia sit in perniciem litigantium bona fide, admittenda.

Maior, ac iniquior fraus fit, vbi pendente lite super actione hypothecaria contra tertium possessorē, ipse reus inops, nec habens rem alienam in bonis, quæ possit sufficere ad iudicatæ rei exequutionem, si vt possessor, qui dolo desijt possidere cōdemnatus fuerit, rem ipsam transtulerit in eum, qui scit, litem motam esse, & inopiam ipsius rei conuenti. Etenim si non pōtest directò fieri exequutio contra istum nunc possidentem absq; nouo libello, & absque nouo litis examine, dubio procul ex fraude cōmuni tam alienantis, quàm eius, in quem fit alienatio, deficit rei indicatæ authoritas, quæ in hoc potissimum fallitur, q̄ inanis est: & ideò iterum sunt omnia re petenda contra istum tertium possessorē. qua ratione æquissimum est, posse sententiam exequutioni mandari aduersus tertium possessorem directè: cum & in hac specie maximè obtineat Baldi in d. l. ob maritorum. & aliorum, qui eum sequuti fuere.

Illud verò libenter addiderim, posse tertium possessorem, in quem translata est res litigiosa, vel pendente lite appellare à sententia illa, quæ directè præiudicat eidem quo ad exequutionem modo appellet intra decem dies, priusquam sententia transeat in rem iudicatam aduersus illum, qui fuit condemnatus. Non enim vitium litigiosi, nec fraus litis pendentis causa deducta, ac præsumpta priuat tertium possessorem iure appellandi à sententia intra tamen illud tempus, quo potuisset ipse cōdemnatus appellare, & quo nondum sententia in rem iudicatam transierit ꝺ condemnatum ipsum. Quemadmodū & de venditore diximus.

Hactenus ergo de sententia inter alios lata, quæ aliis nocet ex propria vi, & natura causæ, vel ex vitio, aut fraude propter litem pendētem, aut ratione cuiusdam præiudicij cuictionis causa imminentis. Nunc verò agendum erit de sententia inter alios lata, quæ nocet alijs ratione scientiæ iuxta distinctionem Iurisconsulti in d. l. sæpe. Etenim vbi cōdemnatus appellare potuit, & appellare omisit, tertius iure appellare poterit intra decem dies à tempore, quo sciuerit sententiam latam. Quod probatur ex his, quæ statim dicemus, & quæ diximus in hoc capite de his, quibus sententia inter alios lata nocet ex natura causæ. sensere Angel. Perusinus, & Ange. Aretin. in l. ab exequutore. §. vlt. col. vlt. ff. de appellationib. Quid autem, vbi condemnatus appellare non potest, quia tertio appellare non licet: an possit tunc tertius, cui ratione scientiæ nocet sententia, appellare? & sanè si tertius hic in prima instantia, vel in secunda, vel in vltima prius tamen quam sit in causa conclusum, sciuerit litem cum alio tractari. non poterit appellare ab illa sententia, quæ iure transierit in rem iudicatam ex eo, q̄ tertia non potest admitti appellatio: alioqui si tertius ignorauerit litē tractari vsq; ad causæ conclusionem in vltima instantia: cum eo tempore non potuerit ius proprium ad defensionem in iudicio adducere, poterit appellare quamuis condemnatus non potuerit tertiò appellare. Sic denique ex Innocentio ibidem adnotarunt Panor. nu. 26. Felin. post alios. nu. 10. in c. cum super. de re iudicat. Bar. Imol. & Ang. Aret. in l. à sententia. col. vlt. ff. de appella. atque ita erit accipiendum q̄d communi consensu receptum est, nēpe regulam illam, qua non licet tertio prouocare, procedere, ac obtinere quo ad condemnatum, non tñ quo ad tertium qui condēnatus non est: secundum eosdem, & Dec. in c. sua. col. 2. de appellationib. ipse verò Innoc. Panor. Felin. Dec. Bar. & Imol. illud tantùm exigunt, vt tertius appellare non possit à tertia sententia, q̄ sciuerit is causam tractari ante illam vltimam sententiam. Ang. Aretin. addit, esse necessariam scientiam istam ante conclusionē causæ. Scribit tamen Bar. in d. l. sæpè. 5. & 8. quæst. damnum illud, & præiudicium, quod ratione scientiæ sententia inter alios lata infert alijs, omnino tolli, & vitari, si quis accesserit ad iudicium, & fuerit protestatus, se minimè consentire in illius causæ examinationem, & quod nullum sibi paretur præiudicium. Eandem opinionem probant Ang. Cuma. Imol. & Alex. ibi nu. 109. Ant. col. vlt. Abb. in c. penul. de re iudic. nu. 8. vbi Imol. & Felin. nu. 15. idem tenuerunt. Imò sufficit protestatio extraiudicialis: sicut responderunt Ang. & Imol. & Alex. in d. l. sæpè. & idem Imola, & Felin. in d. cap. penul. asserit tamen Imola, quem Alex. & Felin. sequuntur, hanc protestationem debere notam fieri iudici, vel parti aduersæ, quoties his constat scientia protestantis. His nō temerè præmissis, mihi iure certius vīr, in hac quæstione, quam tractamus, satis esse, q̄ ante sententiam vltimam, & tempore, quo potuit tertius hac protestatione sibi præcauere, & consulere, sciuerit, causam tractari cum alio, & hactenus tractatam fuisse, etiā si sit iam conclusum, quòd videntur Innocen. Bart. & alij apertissimè sentire.

Hinc aptissimè deducitur interpretatio vera clementinæ constitutionis primæ de re iudica. qua decisum extat, tres sententias conformes tradendas fore omnino exequutioni, non obstante
9 nullitatis exceptione in † contrarium obiecta, quæ facta exequutione nihilominus examinetur. est etenim ea decisio admittēda quo ad condemnatum, non tñ quo ad tertium, qui ratione proprij præiudicij, aduersus ipsam sententiam vltimam nullitatē allegat, vel se opponit exequutionem ad eam impediēdam: sic sanè visum est Ioan. Andr. ibi in gl. verbo. contra se. quem sequuntur Cardi. q. 4. Bonifacius col. 7. & alij ibidem. Felin. in c. veniens, in 2. de testib. nu. 11. Alex. & Ias. col. vlt. in l. à Diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudica. idem Felin. in c. cum super. de re iudic. num. 18. Rom. in sing. 287. Rota in antiquis. 441. & Dec. in c. sua. nu. 10. de appellationib. quorum opinio communis est, vt fatetur eam sequutus Felin. in c. qualiter. in 1. de accusatio. nu. 31. & constat ex traditis per Sebastianum Vantium de nullitatib. titu. quis possit dicere de nullitate. tametsi contrariam sentētiam veriorem esse censeant Gulicl. & Barb. in d. clement. 1. vbi Zenzelinus, & Imol. hanc opinionem vltimam sequuntur, vbi tertius certior fuit de omnib. trib. sentētijs: primā verò, vbi nullam cognitionem, nec scientiam habuit duarum sententiarum: quæ ante tertiam latæ fuerunt.

Ego verò absque vlla distinctione opinor veram esse communem opinionem, quoties sententiæ nec ex natura causæ, nec ratione scientiæ tertio nocent, etiam scienti. Etenim tunc nec est necessaria ab his sententijs appellatio, nec nullitatis exceptio: sed tantum oportet quòd tertius vtatur regula iuris, ex qua res inter alios acta, alijs non nocet. Nec potest hoc esse alicui controuersum. At si tertia sententia ita nocet tertio, q̄ ab ea nequit appellare, quia tertia est, nec licet ei tertio prouocare: profectò non poterit impediri ab ipso tertio huius sententiæ exequutio propter nullitatis obiectionem. Hæc etenim conclusio palàm probatur ex ratione ipsius clementinę cōstitutionis, quæ ex hoc constat, q̄ tertia sīa non possit quo ad exequutionis effectū impediri rōne nullitatis ab eo ꝓpositæ, cui sīa ipsa vt tertia nocet, & cui ea ex causa appellatio iure interdicitur. Igit̄ qui iuxta proximè tradita resolutionē non poterit vt tertius, tertiò ꝓuocare, nec poterit exequutionē sīę impedire nullitatis causæ. Verū si tertius appellare potuisset à sententia, q̄ illi nocet, & id facere præterm̄iserit,

aut neglexerit, dubio procul impediet exequutionem sententiæ nullitatis exceptione. Ex quibus constat, opinionem Imolæ, & Zenzelini non satis iure probari, nisi secundum ea, quæ in proxima quæstione tradidimus: sic denique apparet quonam pacto communis opinio defendi possit; & tandem hæc sunt obseruanda quo ad intellectum Regiarum quarundam legum, quæ de sententiarum exequutionibus eandem fere rationem habere videntur, quam Romanus Pontifex in d. clemen. 1. non admodum obscuræ insinuauit, de quibus aliàs longius tractabimus.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Tertius, qui exequutionem sententiæ impedire vult, docere debet intra breue tempus ius contradicendi.*
2 *Non est admittenda contradictio illius, qui se opponi exequutioni ad eam impediendam, quoties calumnia præsumitur ipsius opponentis.*
3 *Intellectus l. is, à quo. ff. de rei vendi.*
4 *Intellectus l. à diuo Pio. § si super rebus. ff. de re iudi. & eorum, quę Bart. ibi scripsit.*
5 *Tertius se ipsum opponens exequutioni, an sit admittendus à iudice, qui ad requisitionem, vel iussum alterius sententiam exequitur.*

De tertio, qui vult exequutionem sententiæ inter alios latæ impedire.

CAPVT XVI.

AGitur sæpissimè de sententijs iudicialibus exequędis, cùm in rem transierint iudicatam, aduersus eos, qui expressim fuere cõdemnati: cui tamen exequutioni frequenter tertius aliquis obuiam ire conatur, eam impedire volens, & asseuerans, se ipsum condemnatum non fuisse, nec victum, & præiudicij graue pati ex ipsius sententiæ exequutione. Idcirco par est, vt rem ita summatim explicemus, illud præmittentes, quòd vbi sententia nocet tertio quo ad plenum præiudicium ex natura causæ, vel ratione scientiæ, aut alio quouis pacto, nec possit tertius appellare: non est cur tractetur, an ipse possit exequutionem impedire; cum minimè sit ad hoc admittendus: ex his, quæ latius scripta fuere in capitulo proximo, & notatur in l. sæpe. ff. de re iudica. & in cap. cum super. eod. titul. Iam enim est sententia, etiam quo ad tertium, translata In rem iudicatam: atque ideo eius exequutio impediri non debet. Tota igitur versatur controuersia in ea specie, in qua sententia lata inter alios, alijs non præiudicat, nec iure nocet. Nam vbi præiudicat, & nocet, tunc vel potest tertius appellare, & eo casu exequutio suspenditur, aut non potest appellare, & exequutio suspendi non debet. Quamobrem contingere poterit, quòd tertius velit impedire exequutionem sententiæ, quæ rei iudicatæ authoritatem habet contra condemnatum, duobus casibus: primo in q̃ vbi sua huic tertio nullo pacto iure nocet: secundò quoties ea nocere iure potest, & nocet, potuit tamẽ tertius appellare & ap-
1 pellauit, licet victus appellare non † potuerit, aut non appellauerit. In his tandem casibus vtcunque sit, qui velit impedire sententiæ exequutionem, docere debet summatim, vt intra breue tempus, q̃ sibi damnum fiat ex illius sententiæ exequutione: alioqui non est admittendus: quemadmodum probat tex. elegans in c. veniens. in 2. de testib. & ibi Panor. & Felin. in cap. præterea, col. penult. de testib. cogen. probatur idem in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudica. & est communis opinio, ita tamen intelligenda, vt sufficiat semiplena probatio nec sit necessaria probatio integra, secundum Innocen. & omnes in d. cap. veniens. vbi Felin. nu. 13. hoc ex omnium traditione deducit. Idem Felin. in d. cap. cum super. num. 16. de re iudicat. quo fit, vt quoties tertius à sententia inter alios lata velit appellare, & exequutionem impedire, non sit illi satis iustam appellandi causam exponere expressim in appellatione: sed oportet illam probare statim intra breue tempus, saltem summaria, & semiplena probatione: quòd si tantum appellet, nec impedire conetur exequutionem, satis erit, causam in ipso appellationis libello proponere, quæ appellationem ipsam iustificet.

Verùm quoties præsumi possit calumnia tertij appellantis, & se opponentis exequutioni: tunc non est admittenda eius appellatio, nec oppositio: ficuti constat ex cap. suscitata. de in integr. rest. glo. Abb. Felin. & Dec. in cap. super eo. de offic. deleg. verb. te-
2 nebit. † Felin. in c. vlt. col. vlti. de calumniatori. Card. & Felin. nu. 10 in c. veniens in 2. nu. 10. de testibus. Cardin. in clemen. 1. quæst. 4. de re iudicat. Abb. & alij in d. c. suscitata. Quorum est communis opinio, scribit tamen Panorm. in d. c. super eo. hanc calumnię præsumptionem tolli, si tertius offerat proprij, ac grauis præiudicij probationem statim, &, vt aiunt, in continenti: tunc etenim probatio ista recipienda est, & interim ad breue illud tempus differenda exequutio: quia calumniæ præsumptio cessat. Hæc Panormit. sententia probatur in c. interposita. in prin. de appel. idem repetit Panor. in d. cap. suscitata. nu. 7. text. optimus in cap. literas. de restitu. spolia. versic. preterea. l. si is, à quo. in prin. ff. vt in posses. legat. Innoc. in c. post electionem. de concess. præb. idem Abb. & Dec. colum. 2. in d. c. interposita. Non me laret, quibusdam visum fuisse, quod præsumptio calumniæ non tollatur per oblationem probationis præsentis, & statim faciendæ: authoritate glo. in d. c. suscitata. verb. sententiæ. vbi Imol. colum. 3. Anton. Corse. in sing. verb. exceptio. tamen gl. prædicta non omnino probat hoc, imò potius idem, quod Panor. ex ea deduxit, vt constat in priori eius parte: à qua quidem opinione, & si tentauerit post recedere, non tamen expeditè, ac deliberatè discessit. Sic denique licèt opinio Panor. dubia sit. dum is scribit, exceptionem quamlibet, quæ legitima sit, admittenda esse, si offeratur eius probatio statim, etiam si lege, vel statuto nulla sit: alioqui exceptio admittenda. Nam Alex. hanc sententiam improbat consi. 94. libr. 4. cui pro Panor. respondet Deci. in c. ex parte. in 2. col. 4. de offic. deleg. nihilominus, vbi plena probatio, & integra offertur statim, & in cõtinenti, ipse opinor, tolli ex hoc calumniæ suspicionem, quæ profectò sæpissimè tolli non potest ex probatione semiplena: quod elegãter admonet Felin. in d. c. veniens. in 2. nu. 10. de testib. qua in re multum est tribuendum boni viri, ac discreti iudicis arbitrio, non tantùm circa probationis qualitatem: sed & circa tempus ipsum, intra quod fieri debet. quemadmodum Panor. in d. c. veniens. docet. nu. 11. & post eum alij, præsertim Felin. nu. 15.

Sed & si tertius docere velit adhuc probatione integra, graue præiudicium sibi imminere, si sententia exequutioni tradatur, & ea ex causa eam impedire, admittendus non est quoties is ante sententiam sciuerit, causam, & litem tractari inter victorem, & victum: sic etenim censent rem ita tam intelligendam fore Anto. Abb. & Felin. nu. 10. in d. c. veniens. in 2. de testibus. Nicol. Boerius decisio. 79. col. 1. qui alios authores citat. Horum autem sententia non est ita indistinctè intelligenda: fortassis etenim malè plerunque intelligitur. Nam vel sententia illa, de cuius exequutione agitur, & aduersus victum, authoritatem habet rei iudicatæ, alteri præiudicat ratione scientiæ: & in hoc casu, vt superius adnotatum. tertius appellatione proposita, si eidem permittitur, impediet exequutionem in præiudicium eiusdem tertij, non obstante scientia: vel nocet alteri scientia ex natura causæ: & non est tractandum de impedienda eius exequutione: cum etiam aduersus tertium ignorantem transierit in rem iudicatã. Quod si sententia tertio non nocet iure, nec præiudicat, parum refert, qã is sciuerit, causam, & litem tractari, quia enim scienti non infert iure sententia præiudicium aliquod, & ideò quoties in exequutione huic præiudicium imminet, aut aliqua læsio contingere possit, est admittendus ipse tertius ad impediendam exequutionem nõ obstante scientia litis, & causæ. Igitur opinio Anton. Abb. Felin. & aliorum tunc erit admittenda, cùm tertio præiudicat sententia ratione scientiæ, & ex eadem causa nõ est eidem appellatio permissa. Ita equidem authoritates vtriusq; iuris ab his authoribus adductæ planè sunt intelligendæ, quandoquidem in hac specie const. tutæ sunt.

His tandem prænotatis, vtar hac in quæstione communi ferè omnium distinctione, quàm tãtisper aperiam iuxta praxim, quæ mihi ex vsu forensi visa sit expeditior. Est etenim species quædã, & casus admodum frequẽs, cum aduersus aliquius rei possessorẽ pronuntiatur sententia de eadẽ re actori restituenda, & tamẽ qui pendente ea lite, eandem rem ab eodem possessore petierat, ac nondum obtinuerit, impedire vult prioris sententiæ, & rei iã iudicatæ exequutionẽ. Hoc sanè casu non impeditur exequutio, nec impediri debet, licet cautio danda sit ipsi possessori: cum ab eo res aufertur, q̃ si secundus petitor fundum, aut rem euicisset, cã præstabit, aut indemnem ipsum reum constituet. tex. celebris in l. is, à
3 quo. ff. de rei vendicatio. † & l. sequenti. Quæ Iurisconsultorum responsa sic intellexere Innocen. Abb. Antoni. Cardin. Feli. nu. 8. Aretin. & alij in d. cap. veniens. in secundo. de testibus. Bart. Alex. & Ias. colum. penult. & finali in l. à Diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudicat. Felin. post alios ibidem in dict. cap. cum super. col. 4. Quo fit, vt post sententiam, quæ transierit in rem iudicatam, coeperit tertius agere contra victum, aut se opponat exequutioni: exequutio differenda non sit nec item cautio præstanda: imò sine vlla cautione fiet exequutio contra possessorem in re petita: & aget tertius contra victorem rei vendicatione, aliaue actione sibi competenti: quod probatur in d. l. is à quo.] Et tenent Innoc. Imola, Antoni. & Felin. in dict. capit. cum super. columna 4. idem Fel. in d. cap. veniens. num. 8. vbi Aret. num. 3. scribit, hanc opinionem communem esse; quam omnes sequuntur ibi, vt fatetur

tetur Fel. num. 9. eandem probarunt Imo. & Angel. Aret. in l. à sententia. ff. de appellationibus. Alex. & Ias. col. vlt. in d. §. super rebus. sensit glo. in d. c. cùm super. verb. interpositam. in fin. Quod si tertius hic exequutionem velit impedire asseuerans, eius maximè interesse, illius rei petitæ possessionem non transferri in duriorem aduersarium, sibi imputet, qui prius non egerit ad illam rem obtinendam contra priorem possessorem, à quo iustè, ius ordine seruato, & absque vlla fraude aufertur. Sed & si subesset aliqua suspicio fraudis futuræ circa illius rei possessionem, vt denique hic nouus actor, etiam obtenta victoria, frustraretur, posset tunc cogi, qui rem obtinuit ex sententia cautionem arbitrio iudicis præstare: ex qua saluum sit ius illius, qui modo agere vult, & agit: quamuis Iurisconsultus. in d. l. is, à quo. hanc posteriorem dubitationem minimè tractauerit. Nam & Pan. in d. c. veniens. num. 6. expressim scribit, ac sensit Bald. ibi col. 2. etiam in casu, quo duobus eandem rem petentibus, qui prius vicerit, regulariter obtinere debeat rem ipsam in exequutionis iudicio, posse tertium impedire exequutionem, propter duriorem causam ex mutatione possessoris contingentem. arg. cap. Pisanis de rest. spolia. nisi & huic timori fuerit satis cautione succursum. Hæc Panor. à quo Fel. dissentit. num. 9. existimãs, satis esse cautionem præstari: siquidem ipsa tutam efficit futuri iudicij exequutionẽ. Ego verò perpensa Iurisconsulti mente, atque eius ratione ad amussim examinata, existimo, non omnino improbandam esse Panor. sententiam, quam iudex prudenti vsus arbitrio poterit admittere, si viderit iuxta probationem summariam periculi, & iuris, quod in ea re habere contendit secundus actor, non esse satis tutam, aut æquam exequutionem sententiæ, quæ lata fuit aduersus possessorem. Idem perpendendum erit ad hoc, vt cautio detur ad tutelam eius, qui post sententiam latam, quę in rem transierit iudicatam impedire vult exequutionem, paratus agere statim, aut tandem agens ad eadem rem sibi tradendam, q̃ cautę debet examinari, & post examen decerni. Sed si tertius post latam sententiam ante exequutionem agat contra victum possessorem postea tempore exequutionis cautio præstabitur à victore, quod respondit Cassanæus in consuetudinibus Burgundiæ. rub. 5. §. 3. col. 7. atque ita obtinebit etiam in hoc casu Iurisconsulti responsio. in d. l. is, à quo.

Secundus casus tunc constituitur, cum res ipsa, quæ à duobus petitur, vacat, nec est in alicuius potestate quo ad possessionem: in hoc etenim casu admittendus est, qui velit impedire exequutionem, & docere, quod eius interest, illius rei possessionem victori non tradi, quia facilius eam obtinebit vacantem, quàm si alicui tradita fuerit. text. optimus in d. c. veniens. vbi Inn. & omnes hoc expressim tenuerunt. Est & argumentum text. in l. vlt. C. de edicto diui Adr. tollen. notant Bart. Alexan. & Ias. in d. §. si super rebus. Fel. post alios. in d. cap. cùm super. num. 11. Bart. in l. pen. ff. de petitio. hæred. quorum opinio communis est.

Tertia solet tradi species, quando tertius, qui contendit impedire exequutionem sententiæ, asseuerat, rem petitam esse penes ipsum, & se possessionem eius habere. Etenim in casu dubio procul non est sententia exequutioni tradenda: cum hic tertius rei petitæ possessor nondum fuerit victus ab eo, qui petit exequutionem. Alioqui non fieret exequutio contra victũ, sed contra ipsum tertium, qui nusquam litigauerit, nec victus fuerit. probarur hoc in d. cap. cùm super de re iudic. & in l. à diuo Pio. d. §. si super rebus. idem constat ex regula iuris: res inter alios acta, alijs non nocet, l. sæpè. & cap. pen. de re iud.

Quartus casus sæpissimè contingit, quoties lis fuerit tractata super actione personali, sententiaque exequutioni tradatur in rebus, quæ victor asserit esse ipsius victi, & condemnati. Etenim in hac specie facilius exequutio impeditur ab eo, qui allegat, & statim probare vult, se dominum esse illarum rerum, vt constat. in d. l. à diuo Pio. §. si super rebus. vbi glo. verb. fiat. Bart. & omnes, Inn. & alij in d. c. veniens. Regia. l. 3. titu. 27. part. 3. probatio
4 autem † dominij huic tertio incumbit, quoties ipse non possidet: eo autem possidente, præsumitur dominium apud ipsum manere, & ideo incumbit probatio in contrarium ipsi petenti exequutionem. glo. in l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito. Bart. Paul. Imo. Ale. Ias. & omnes in d. §. si super rebus idem Bart. in l. is cui. §. bonorum. ff. vt in possl. leg. Ioann. Faber in l. 1. C. de priuileg. fisci. Hæc verò præsumptio possidentem, & contradictorem defendit, si simul allegauerit, se possessorẽ, & dominum esse quasi necessaria sit dominij allegatio, ex Bart. in l. si rem alienam. col. 2. ff. de pign. act. Saly. in l. certi iuris. C. loca. eod. Bart. in l. cùm quid. ff. si cert. pet. col. vlt. Alex. num. 13. & Ias. num. 8. in d. §. si super rebus. Bald. in l. etiam colum. 3. C. de exequut. rei iudic. argumento deducto à Iurisconsulto. in l. si adulterium cum incestu. §. idem Pollioni. ff. de adulter.

Sed huic distinctioni, aut resolutioni illud obijcitur, quòd secundum eam poterit fieri exequutio sententiæ latæ contra debitorem in bonis', & rebus, ab alio possessis, modo victor probare velit', res illas verè esse debitoris victi, & illum dominium earum habere, & tamen gl. in d. §. si super rebus. vel b. fiat. expressim tenet, contradictorem, qui se opponit exequutioni, eam impedire iure tantum possessionis, quam ipse obtinet etiam si non dixerit, se dominum, & victor velit probare debitorem victum dominum esse: quam opinionem ex l. vlt. C. si per vim, vel alio modo. sequuntur Bart. & Doct. communi omnium. consensu, vt fatetur Ias. num. 9. & Zasius. in d. §. si super. col. 2. not. Faber in d. l. 1. C. de priui fisci. Inn. & Abb. col. vlt. in d. cap. cùm super. est etenim maximè iniquum, quod quis iudicio summario priuetur possessione alicuius rei, & ideo in hoc iudicio exequutionis sententiæ inter alios latæ, satis est ad impediendam exequutionem, quòd tertius contradictor, qui se opponit exequutioni alleget, & probet se possidere, vt possessione minimè sit priuandus ex summaria probatione dominij, donec ordinario iudicio cõuincatur: qua ratione aliquot hic exponam, ex quibus constabit huius quæstionis non incongrua diffinitio.

Primum, vbi contradictor possidet, & allegat se dominium illius rei habere, probatio incumbit victori petenti exequutionẽ, quòd victus dominus est illius rei secundum communem.

Secundum, si contradictor possessionem tantum allegauerit, & verè possideat, victor probare poterit, dominium illius rei esse penes ipsum debitorem victum. Quod Bart. & omnes fatentur, & ea probatio necessaria est, quoties contradictor asseuerat, rem illam nec iure dominij, nec iure possessionis ad victum pertinere. Siquidem ipso victo non possidente, nulla est iuris, nec facti præsumptio pro dominio ipsius, etiam si possessor non dixerit, se dominum esse.

Tertium his aptari debet, quod vbi contradictor possidet, & nec allegat proprium dominium, nec fatetur, nec negat victum dominum esse, imò tantum asseuerat, se rem illam possidere: necessaria est probatio saltem summaria, qualis conuenit iudicio exequutionis, de dominio victi debitoris: cum hoc non præsumatur altero possidente secundum communem.

Quartum tribus his conclusionibus accedit omnino: etenim in his probato summariè dominio victi debitoris, exequutio fieri debet in hunc modum, vt victor mittatur in possessionem, vel quasi possessionẽ ipsius dominij, & actionis in rem, quæ potest, & poterat victo competere, vt ea actione iudicio ordinario aduersus possessorem agat, & ita sit hæc missio absque præiudicio ipsius possessoris, & contradictoris: quemadmodum eleganter docet Bald. in l. etiam col. 3. C. de exeq. rei iud. hæc enim missio fieri potest, licet contradictor, qui possidet non fateatur dominium victi debitoris, vt contra Bart. in d. §. si super. vlt. quæst. tenenti idem Bald. in d. l. ob maritorum. col. 2. Pau. Cast. Alexan. nu. 12. Vincenti Hercu. col. vlt. & Ias. num. 12. in d. §. si super. post Cu. ibi. text. optimus in l. si finita. §. si de vectigalib. ff. de dã. infec.

Quintum ferè deducitur eisdem rationibus. Nam vbi contradictor, qui possidet, & se opponit exequutioni, fatetur, debitorẽ victum rei petitæ quo ad exequutionem dominum esse, & tamen probat, se possidere, & allegat iustam possessionis causam, erit facienda exequutio eodem modo absque præiudicio possessionis: licet non probet iustam possidendi causam: cum ea præsumenda sit, si allegetur. Quod sentit Bart. in d. §. si super in fin. & Alex. ibid. num. 12.

Sextum maiorem dubitationem habet: scilicet, cùm contradictor fatetur, victum debitorem dominum esse rei illius, & tamen allegat, se possidere, & verè possidet nullam exponens causam, nec titulum iustæ possessionis: videtur sanè præsumendam fore possessionem iniquam ex ratione text. in c. cùm dilectus. de caus. poss. & ideo exequutio fieri debet, etiam quo ad possessionem, ita quidem, vt huic tertio res auferatur, non obstante contradictione, q̃ sensit Bald. in d. l. ob maritorum, & probari quodammodo potest in d. l. à diuo Pio. §. pen. tametsi Alex. in d. nu. 12. visus sit huic opinioni sensim refragari.

Septimum ex his constat, plurimum interesse, q̃ possideat rem ipse contradictor, an ipsemet debitor victus. Etenim ex præmissis conclusionibus patet manifestè discrimen hoc, quod Bart. & omnes post eum tradidere in d. §. si super rebus.

Octauò hinc colligitur, contradictorem, qui se opponit exequutioni, asserentem, se possidere, & rem in depositum, aut locationem debitori dedisse, teneri ad huius possessionis probationem, quia res in potestate debitoris victi reperitur.

Nonò ipse opinor, parum referre, quòd contradictor tertius asseuerans possidere, alleget item, se dominum esse, vt dãs præsumatur, quo ad impediendam exequutionem efficacem, & rẽ ipsam defendendam. Nam siue dominus præsumitur, sine non, sed tantum iustus possessor necessaria est saltem summaria probatio dominij apud ipsum debitorem, vt possit fieri missio in quasi possessionem actionis realis debitori competentis. Et for-

tassis

tassis hoc erit obseruandum, ꝙ necessaria sit maior probatio vbi contradictor præsumitur dominus, quam vbi de dominio nulla est præsumptio. atque ita intellige, quæ paulo ante adnotauimus ex Bald. in d.l. etiam Alex. & alijs. in d.§. si super. authoritate Iurisconsulti. in §. idem Pollioni.

Decimò ex his constat, an sit verum, ꝙ Ioann. Faber scribit. in l. 1. C. de priuilegi fisci. ad fin. quo in loco probat, non esse admittendum contradictorem ad impediendam exequutionem in re, quæ à debitore victo possidetur, licèt ipse contendat se habere ius ad possessionem euincendam, & in ipsa possessione, quia nec possidet, nec allegat, se possidere. Etenim vera est opinio Fabri: ea ratione, ꝙ non sit impedienda exequutio, nisi contradictor probare velit dominium, aut possessionem, & summatim probauerit: in hac verò specie nec dominium, nec possessio probatur. Et ideo hic tertius aget interdictis possessorijs opportuno loco, & tempore, nec impedict sola intercessione possessionis, ꝙ non habet, exequutionis iudicium. Sic sanè, & opinionem Fabri sequitur Imbertus Rupellanus lib. 1. forensi. Instit. c 55.

Illud tamen hac in quæstione libentissimè quærim: num tertius contradictor possit se opponere exequutioni coram ipso iudice requisito, aut coram mero exequutore, vel teneatur accedere ad iudicem requirentem, vel illum, cuius mandato exequutio fit, vt apud eum intercedat ex causa iusta, ne † fiat exequutio in eius graue præiudicium: quidam enim existimant, hanc intercessionem, & oppositionem proponendam esse coram iudice requirente, & illo, qui exequutori mero commisit exequutionē: cum merus exequutor non possit exceptiones admittere, nec de eis iudicare iuxta ea, quæ traduntur per Bart. & Doct. in d. l. à Diuo Pio. in principio. & in c. Pastoralis. §. quia verò. de offic. deleg. quo in loco glo. Pan. & alij hanc controuersiam tractauere, quæ modo non est à nobis latius disputanda: siquidem in tantū agimus, ꝙ frequentissimo omnium consensu traditum extat: nempe coram mero exequutore non esse proponendas exceptiones, quæ impediant exequutionem, sed apud illum iudicem qui de eā cognouit, & ipsam sinam præmissa cognitione, actore, & reo vocatis, ac præsentibus tulerit. atque ita video quibusdā placuisse, à quibus ipse discedo libenter, quippe qui existimem, iniquum esse, ꝙ contradictor, qui summatim probare vult ius, ꝙ in re habet, & ꝙ impedit exequutionem, teneatur ad iudicem requirentem accedere: cùm forsan is longè absit à loco exequutionis. Nec enim hic tertius contradictor eidem iudici se submisit, nec ab eo condemnatus est, nec iure sententia ei nocet. Qua ratione satis illi erit, si coram ipso exequutore contradixerit, & allegauerit res, & bona in quibus fit exequutio, propria esse, nec debere fieri in his exequutionem. Hoc probari videtur. in d.§. si super rebus. vbi Iurisconsultus hanc summariam cognitionem defert ipsi exequutori, vt tandem is cognoscat, quibus in rebus sit facienda exequutio. Ille vero exequitor dubio procul is est, qui à iudice pronunciante sententiam, & qui de causa cognouerit, ad exequutionem requiritur, vt constat ex. §. sententiam Romæ. Nec enim negare quisquam poterit, de ipsomet exequutore tractare Iurisconsultum in d.§. si super rebus. de quo & tractauerit. in d.§. sententiam Romæ. Huic rationi accedit, & alia quā Bart. cōiter receptus explicat in d.l. à Diuo Pio. in prin. nu. 6. scribens, exequutorem sententiæ ab alio latæ, & cui exequutio tū commissa est, posse cognoscere de quæstione ista: quibus in reb. sit facienda executio. Alioqui facillimè iniuriam posset facere exequutor cuilibet tertio contradictori, qui non ita facilè posset ad iudicem requirentem accedere.

Illud est postremo admonēdum, nullā fit iniuriam fieri huic summariæ cognitioni, si contradictionis, & oppositionis, quæ à tertio sit, copia detur aduersario, eique fiat editio, vt eo respondente intra breue tempus probatio fiat eius iuris, ꝙ cōtradictor allegat ad impediendam exequutionem, vt supersedeatur in eadem, ꝙ deducitur ex c. veniens in 2. de testib. Nec enim fit ex hoc iudicium plenarium sicuti probat. text. in cle. fepè de verb. sign.

Hæc denique obtinent, & in oppositionibus, quæ per tertium fiunt in his regnis exequutioni instrumentorum publicorū: nam quoties non habent contra tertium instrumenta publica paratam exequutionem, poterit profectò tertius quilibet cōtradicere, ac se opponere quem admodum, & exequutioni sententiæ, & rei iudicatæ. Quod probatur ex his, quæ superius adduximus. Sed an instrumenta publica habeant pararam exequutionem contra tertium singularem successorem, tradit optimè Rodericus Xuarez in repetitio. l. post rem. ff. de re iud. 1. limitatione ad legem Regiam,

Ex Capite Sequenti

SVMMARIVM.

7 *Interdictum hoc, quo practici vtuntur, vnde originem duxerit, & in quo differat ab interdicto: vti possidetis.*

2 *Sententia lata super hoc interdicto, verè ac propriè interloquutoria est.*

3 *Hoc interdictum omnino requirit possessionem, & quæ possessio requiratur numero quinto ac num. 6.*

4 *Summaria tantum cognitio est ad huius interdicti pronunciationem necessaria.*

5 *Possessio ciuilis, an sufficiat ad obtinendum in hoc interdicto.*

6 *Interdictum hoc, an sit concedendum possessori cui restitit iuris communis præsumptio.*

De illo interdicto, quod practici apud Hispanos, interim appellant.

CAPVT XVII.

EOrensis vsus hactenus optimè lector, obtinuit vt pendente lite, & exposito principali libello, iudicique oblato, peratur ab eodem iudice, ꝙ dum ipsa causa, & controuersia diffinitur, & interim pendet: actor, vel reus defendatur, minimeque turbetur in ea possessione, quam tempore motæ litis obtinebat: atque ita frequenter pronuntiari constat, præsertim apud suprema Castellanæ Reipublicæ tribunalia. Hæc verò interloquutio, licet similis videri possit interdicto: Isti possidetis: maximè tamen ab eo distat. Cuius rei ratio consideratur ex hoc, ꝙ interdictum, vti possidetis: quandoque principaliter proponitur, † quandoque lite pendente super proprietate in iudicium deducitur, ac verè possessionem respicit, de eaque, & super ea pronuntiandum est. Ita quidem Iurisconsultus scribit. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. vti possidet. Hoc interdictum de soli possessore scriptum est, quem potiorem prætor in soli possessione habet, & est prohibitorium ad retinendam possessionem. Subdit deinde inter litigatores ergo quoties est proprietatis controuersia, aut conuenit, vter possessor sit vter petitor, aut non conuenit. Si conuenit, absolutum est, & ille possessoris commodo, quem conuenit possidere: iste petitoris onere fungitur. Sed si inter ipsos contendatur vter possideat, quia alteruter se magis possidere affirmat: tunc si res soli fit, de cuius possessione contenditur, ad hoc interdictum remittentur. hæc Vlpianus. ex quo in §. huius autem, & in §. est igitur. apparet, hoc interdictum retinendæ possessionis, etiam nulla lite pendente posse decerni, ne quis turbetur in possessione. Notant glo. verbo. de proprietate, & ibi Doct. in §. retinendæ. inst. de interdictis. hoc autem nostrum interdict non eo tendit, vt sententia super possessione feratur, nec in eo agitur, vt diffinitiuè pronuncietur, quis possessor: nec est necessarium, litē super proprietate pendere, vt peti possit, sed hoc tantum agitur, vt lite pendente, qui verè sit in possessione, minimè in ea turbetur absque præiudicio iuris litigantium tam in possessione quā in proprietate, ne contingant inter litigantes offensæ, rixæ, vel iniuriæ. Quā ab rem pronuntiatur interloquutio quædam, quę iubet pendente lite absque præiudicio possessionis, & proprietatis, actorem, vel reum in ea possessione defendi, quam tempore motæ litis obtinebat, ac prohibetur aduersarius ei vim super ea possessione inferre, cumque turbare: exponiturque expressim ipsius possessionis qualitas, ne incertum sit hoc interdictum. Cuius equidem praxis origo deduci solet à Iurisconsulti responso, in l. æquissimum. ff. de vsufruct. quo decisum extat, iudicis officio incumbere ita rem componere inter litigantes, vt ad arma, & contentionem priuatam minimè accedant, eiusque responsi ratione tradere multa post alios Cur. Sen. in cons. 60. Pau. Paris. cons. 168. lib. 4. Gratus cons. 10. nu. 9. his accedit text. in l. liberis §. vlt. ff. de lib. caus. qui probat, oportere summatim tractari de possessione libertatis, vel seruitutis, vt constet, quis actor sit, quisve reus, & quid sit lite pendente agendum. Est & elegans hac de re Iac. Butr. sententia in l. certi. C. de in interdict. qui praxim istam specie docuisse videtur. Bald. item in l. vlt. nume. 10. C. de edict. diui Adr. tollen. vers. 3. præmitte. Lanfrancus in rub. de cau. poss. & proprietat. col. 9. vers. 1. concl. Sed & eius interdicti, quo modo vtimur, & quod vsu iam diu probatum est, meminere Pau. Cast. in cons. 3. incipienti. In causa, quæ vertitur coram domino vicario potestatis Pergami. lib. 2. Capicius in Neapolita. decis. 13. & 55. ac iterum decis. 189. & 209. idem apud Gallos passim pronuntiatur, vt tradidere Aufreri. in stylo parlamenti. titu. de causa nouitatis, & Massuerus vir maximæ apud Francos authoritatis, in pract. titu. de possessorio. Ita enim is scribit: Partibus auditis consueuerunt partes petere recredentiam pendente lite, & interdum, & potissimè in materia pascuorum, in qua agitur de magno commodo, vel incommodo, consueuit curia ordinare, ꝙ testes examinentur sub certo, & breui numero, quorum attestationes recipientur, vt valeant tam super recredentia, quàm super

super principali. Eorundem tamen attestationum non fiet publicatio, quousque inquæsta fuerit facta super Principali negotio. Hæc Massuerus, quæ etiam colliguntur ex Aufrerio. in d. titu. de causa nouitatis. est profecto pulchra, & insignis Pontificia decretalis responsio, quæ forensem istum vsum equissimum, ac iustissimum facit in c. cùm venissent. de insti. quo in loco extat interloquutoria sententia ad hoc, vt lite pendente ille defendatur in possessione, penes quem est ipsa possessio. atque ibi Inn. Abb. col. pen. Card. Imo. & alij hoc ipsum adnotarunt. Quod si propriam vim huius interloquutionis, quis spectet, apti ssimè eā interdictum dicere poterit, vel ex eo, quod prohibeat turbari lite pendente possessionem illius, qui tempore motæ litis possidebat. Nam interdicere significat prohibere, ac vetare: quemadmodum ex quibusdam testatur Iustinianus. in §. summa versic. sunt tamen. insti. de interdict. & nos idem probauimus in c. Alma mater. 2. reiect. part. §. 1. At si eiusdem Iustiniani authoritas recipiatur, dum asserit, interdicta etiam propriè dici restitutoria, vt tandem omnia prohibitoria, & restitutoria interdicta appellentur, quasi inter duos dicta, vt in eod. §. summa. vers. vlt. cōstat. poterit hæc practica interloquutio interdictum dici: quasi inter duos dictum, tametsi hæc sit potius alluſio vocabuli, seu vocis similitudo, quàm vera dictionis Etymologia, quod & de testamento. Idem Iustinianus explicuit in princ. Inst. de testamen. est & hac in re, quod non immeritò sit obseruandum ad præsentis tractatus expeditiorem intellectum. Nam interdictum propriè dicitur, quo Prætor aliquid iubet, vel vetat non perpetuò, sed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure pretorij quæratur quasi interim dictum. Quemadmodum ex Iul. Pau. lib. 5. sentent. titu. de interdictis. adnotauit And. Alcia. lib. 3. Paretg. cap. 15. idque & testimonio Ciceronis probat ad Herennium lib. 2. cap. 2. inquit enim is: verum horum pueriles opiniones rectissimis rationibus cùm voles refellemus: in præsentia hæc interdicere non alienum fuit. Hæc Cicero: apud quem interdicere Alc. interpretatur interim dicere. Non tamen est prętermittendum, locum istum aliter legi: nempe hoc modo: hæc interserere, & à quibusdam: hęc interim dicere. Sic enim ex Petri Victorij castigatissimis codicibus legitur. Id vero, quod Alc. adnotauit ex lib. 5. sententiarū Iulij Pauli, potius est ex interpretationibus Aniani viri spectabilis, qui Alarici Gothorum Regis iussu codicem Theodosianum, Institutiones Caij, & Pauli sententias in Epitomen deduxit. Hinc denique vulgus appellat hanc interloquutionem interim: aut *entre tanto*. Ad cuius ampliorem cognitionem plurima sunt explicanda, ex quibus facilius quiuis percipiet vim, & vtilitatem huius forensis vsus, qui potissimè conducit ad sedandas plurium litigantium molestas contentiones.

Primum ex his apparet, sententiam hac de relatam, propriè
2 ac verè interloquutoriam esse: cùm ea pronuntietur, † vt effectū habeat lite pendente, donec super proprietate, vel possessione lis Principalis fuerit diffinita. Quod expressim notat Pau. Cast. in d. cons. 3. col. 2. idem probatur in d. c. cùm venissent. ac fatentur omnes, qui huius forensis vsus meminere. Præsertim hoc apparet, quia hæc interloquutio ab ea ratione procedit, quòd lite pendente nihil sit innouandum. Atque ita in formula huius interdicti Hispani his vtuntur verbis. *Entre tanto, que esse pleyto se trate de determina diffinitiuamente: sint perjuyzio del derecho delas partes en posseſſion, y en propriedad.* Quibus item verbis vtuntur Neapolit. teste Capitio in d. decis. 55. vlt. col. & 189. nu. 11.

Quo fit, vt hoc interdictū, (hoc enim nomine appellabo,) ꝙ vulgò, interim: *O entre tanto* dicimus, habeat locum, & obtineat in causa, & lite possessorij, in qua de possessione agit. Est etenim ratio manifesta, quia si hæc interloquutio tantum habet effectū, donec feratur sententia diffinitiua, lite pendente, absque præiudicio possessionis, & iuris actori, vel reo pro ea competentis, deducitur euidenter, hoc remedium, vel auxilium esse itidem admittendum in lite, & controuersia possessorij iudicij: cum per id nullum præiudicium sententiæ ferendæ in eodem iudicio diffinitiuè, fiat, nec ei quicquam obstet. Quod palā ostendit Pau. Cast. in d. cons. 3. col. 1. idemque præmittunt omnes practici, quorum modo meminimus ad hoc interdictum iure probandum.

Secundò, cauere debet omnino, qui petit hoc interdictū, ne
2 possessionem eo tempore penes aduersarium esse. Nam † hoc interdictum quatenus est simile interdicto, vti possidetis: possessionem requirit, nec datur nisi possidenti. l. 1. §. huius interdicti. ff. vti poss. maximè, quia rationem habet ab eo iure, quo prohibetur, quid lite pendente nouari, & ideo tenetur probare agens hoc remedio, se possidere nunc, aut saltem possedisse tempore motæ litis, & ab alio turbari eam possessionem. Siquidem hoc sufficeret: tametsi in proprio, ac vero interdicto: vti possidetis: probanda sit præsens possessio, & turbatio. Hæc sanè admonitio fit, & colligitur ex Aufrerio in d. stylo. titu. de causa nouit. Ioann. Faber in d. §. retinendæ. num. 27. Insti. de interd. Petro Rebuffo. tertio tomo. super leges Regias. titu. de materia possessorij. art. 1. in princ. & art. 2. glos. 3. vers. cauere tamen debet impetrans causam nouitatis. Quo ad interdictum autem, vti possidetis, ꝙ diximus, traditur à Bart. in l. 1. §. vlt. ff. vti possidet. glo. & Doct. in cap. licet causam. de prob. glo. in l. extat. ff. quod metus caus. latè Alex. in cons. 88. lib. 5. col. 1. qui tradit esse necessariam ad interdictum vti possidetis possessionem tempore litis contestatæ. ex Bart. & alijs. probat text. in §. quorum. Instit. de interdict. quod si rationem nostri interdicti consideremus, profectò necessaria est, & sufficit probatio possessionis tempore motæ litis, vt qui eo tēpore possidebat, lite pendente defendatur in possessione. Idem ipse censeo quo ad interdictum: vti possidetis: nam satis erit, ꝙ eo agens possideat tempore litis motę, vel turbationis in possessione, præsumitur enim & tempore litis contestationis possidere, vt tandem obtinere possit. atque ita intelligo, quæ Alex. adducit, & adnotauit in d. cons. 88. & suffragatur text. in d. cap. licet causam. & in d. §. retinendæ. & in d. l. 1. ff. vti possidet, quod & inferius tantisper repetam vers. 12.

Tertiò erit hoc id tractatu obseruandum, ꝙuòd ad pronuntiandum hoc interdictum præmittenda est summaria causæ cognitio: cum alioqui, si de principali interdicto vti possidetis: age-
4 retur, esset adhibenda plenaria causæ † cognitio. est ad hoc elegans text. in d. c. cùm venissent. de Inst. cui accedit. l. liberis. §. vlt. ff. de lib. caus. notat Bart. in l. Nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. in specie fatentur hoc ipsum Pau. Cast. in d. cons. 3. & alij practici Iuniores, quorum paulo ante mentionem fecimus. Nam & Massuerus. in d. titu. de possessorio. nu. 24. testatur, semper hoc cauerī, & decerni, vt in hoc interdicto summatim procedatur, breui numero testium, & intra breue tempus. Nos eadem vtimur cautela, quippe qui mandamus, examinari quinque testes producendos à reo, & quinque ab actore: ac deinde alios quinque ex officio ea de re, & causa interrogari à commissario tabellione quos ipse elegerit, & cognouerit testimonium plenius, ac verius super controuersia quæstione dicturos.

Quartum ex præmissis deducitur, probationem istam summariam, si reproducatur, aut præsentetur, quo ad Principale ius litis, fidem facere, atque ei dandam esse authoritatem, etiam sine noua examinatione, & ratificatione testium, quia licet summaria sit, fuit tamen probatio ista facta parte præsente, vel citata, non autem ea absente. Quod eleganter Pau. de Cast. admonet, & notat in d. cons. 3. 2. lib. colum. 2. maximè num. 7. imò quoties considero quantum momenti tribuat vsus, & quasi possessio in acquisitionibus iurium, & rerum, & hanc probationē fieri pendente iudicio Principali: esseque admodum connexam eidem mihi maximè persuadeo, huius probationis testes, etiam absq; expressa reproductione: cùm sit satis tacita ipsa præsentatio sufficiens: plurimum conducere ad iuris Principalis, de quo litigatur probationem.

Quintum est præterea aduertendum, quòd probationes factæ ad hoc interdictum non sunt quo ad solennitatem, vt plenariæ iudicandæ, nec censendæ. non enim sunt seruanda ea, quæ iure in plenarijs requiruntur. Vnde non fit publicatio earum probationum, nec testium: sicuti satis est vsu forensi obtentum.

Sextum ad hæc accedit, quòd in hoc summario iudicio non est cōcedenda in integrum restituto minori, vel similibus personis ad probandum, si intra diem, & terminum eis præfinitum nihil probauerint, nullamve probationem fecerint, aut quæ necessaria sunt ad obtinendum hoc interdictum minimè probatione iusta, & sufficienti ostenderint, & in iudicium deduxerint. Hoc sanè multis adductis similibus disputat in specie Ant. Capicius in Neapolit. decis. 13. vbi testatur in Regio Neapolit. prætorio bis fuisse hoc in casu negatam restitutionem: quam nec peti, nec concedi vsquam ipse vidi hoc in Granatensi Auditorio, tametsi minor læsus in iudicio possessorio, quod principaliter tractatur, sit restituendus. glo. in l. 1. C. si de moment. poss. notant Doct. præsertim Bald. in l. 3. C. qui perso. legit. standi in iudicio habeant. Quibus adde Tolosa. decis. quæst. 106. & Mauricium. de restitutione cap. 273. qui & Aufreri. in d. q. 106. idem tenuerunt, & ex antiquioribus optimè Bart. Bald. col. vlt. & Sal. in d. l. vnica. C. si de momē. poss. Iaſ. in l. 1. num. 10. ff. de iurisd. omn. iud. idem Iaſ. in Auth. Sacramenta pub. nume. 57. vt interim mirer cur idem Mauricius. cap. 114. dubitauerit, & cap. 247. contrarium probauerit asseuerans, id passim determinari.

Septimo est in eadem quæstione obseruandum, nō esse hoc in iudicio summario admittendos defectus aduersus testes productos: saltem vt fiat eorundem defectuum, & obiectionū probatio, quemadmodum deducitur ex c. veniens. in 2. de testib. cuius authoritate adnotarunt ibi Ioann. And. Abb. Imo. col. 3. Fel. num. 13. post And. & alios, quòd in causa summariæ cognitionis, maximè vbi agitur de præiudicio, quod possit per sententiam

tiam diffinitiuam tolli, non admittitur reprobatio testium, nec est admittendus, quis ad probandum defectus contra testes ab eodem obiectos. Idem probant Rom. in sing. 283. Lanfranc. Ouiarus in c. quoniam contra. de probat. verb. testium. num. 83. simili ferè ratione quo ad legem Toleti. Hodie. l. 2. titu. 21. lib. 5. Recopila. latam de restitutione agrorum communium alicuius ciuitatis statuit idem Regia. l. 4. titu. 3. lib. 7. ord. Hodie. l. 3. titu. 7. libr. 7. Recopil. cuius meminit ad hoc Petrus Auendanius in tract. de exequendis mandatis. c. 4. num. 14. in specie autem huius nostri interdicti non tractatur, quis debeat possidere adhuc lite pendente, sed quis debeat esse in possessione lite pendente. Aliud vero est possidere, aliud in possessione esse. Ibi quis ante. ff. de acq. poss. præsertim, quia per diffinitiuam sententiam reparatur hoc præiudicium. Sic deniq; in materia nostri interdicti respondit iuxta præmissam opinionem Anto. Capicius in Neapolit. decis. 55. scribens, ita fuisse in supremo illius regni tribunali pronuntiatū. Ex quo ipse libenter infero, quòd vbi summatim tractetur de præstandis alimentis, & expensis litis alicui, lite pendente, erit circa testium reprobationem, & similia seruandum, quod modo de hoc interdicto explicuimus. Nam & hæc causa incidens est, ac summariè tractari solet, & ideo si testes ad summariam cognitionem fuerint producti, non sunt admittendi aduersus eos vlli defectus, vt saltem probatio adiectionum minimè fiat.

Octauò ad huius rei faciliorem diffinitionem, & vt quiete, ac tranquille litigantes ius suum prosequantur, praxis obtinuit in hoc regio, ac supremo tribunali, quòd si ab interloquutione huius interdicti causa pronuntiata, fuerit supplicatum, nulla detur in hoc supplicationis iudicio ad probandum dilatio. Satis enim est ad summariam cognitionem semel datam fuisse dilationē ad probandum. Alioqui esset huius causæ examen omnino plenarium, & ordinariæ cognitioni simile.

Nonò vbi ad huius interdicti pronuntiationem producerentur in iudicio instrumenta, & scripturæ aliquot, non est admittenda contradictio, nec accusatio falsitatis ad impeciendam interloquutionem istam, quæ summarim pronuntiari debet super hoc interdicto: quemadmodum expressim tradit Massuerus in pract. tit. de poss. num. 25. nisi secundum eum esset aliqua euidens suspicio, quæ facilime posset examinari.

Quod si ageretur in iudicio de possessorio interdicto verè, ac Principaliter, tunc admittendi forent defectus, & obiectiones contra testes, atque earum probatio. Nam etiam si causa possessoria sit summatim expedienda, nihilominus admittuntur obiectiones contra testes, & earum probatio: authore Barto. in extrauag. ad reprimendum. verb. summarie. Aret. in d. c. veniens. 7. & 8. col. de testib. text., optimus in c. præsentium. de testibus. in 6. vers. testes.

Decimò est optimè inquirendum, an ad effectum obtinendi
5 in hoc interdicto lite pẽdente sufficiat possessio illa † ciuilis, quæ traditur in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acq. poss. & profectò, hanc possessionem non sufficere quo ad istum effectū tenent Guid. Papæ quæst. 552. Rebuf. super leges Regias. 3. tom. titu. de possessorij materia. art. 2. glo. 2. & glos. 3. tamen hi authores loquuntur quo ad consuetudinem Regni Franciæ: vbi non potest agere, quis ad possessionem, vt ipsi dicunt, ex causa nouitatis, quæ est similis nostro interdicto, contra eum, qui per annum, & diem possederit, etiam naturaliter, ac de facto. Quod & Io. Faber notat in d. §. retinendæ. Sed & Massuerus in pract. tit. de possessorio. nu. 45. vers. item pro sola. tradit, non sufficere ad causam nouitatis detentationem: imò requiri possessionē ex supradicti-, vt ipse intelligo ciuilem & naturalem.

Ego vero animaduerto, hoc ideo procedere, quia alter, contra quem agitur, est in possessione naturali, quæ ab eo non est reuocanda lite pendente, sed erit agendum contra illum interdictis, ordinarijs, & possessorijs: nempe, vnde vi: aut vti possidetis. Hoc enim dictat ratio, quæ ex litis pendentis priuilegio deducitur. At si quis habeat ciuilem possessionem tantum, nondum nactus naturalem, poterit hoc interdictum petere pendente lite aduersus eum, qui non est in rerum coiporali possessione. Exemplum traditur in possessione, quæ ex lege Galliæ, & vsu transfertur in hæredem absque apprehensione: atque ita rem istam intellexere idem Guid. Papæ in quæst. 552. col. 2. Pau. Paris. cons. 41. lib. 1. col. 4. vers. nec audiendi sunt. quem sequitur And. Tiraq. in tract. *Le mort saysit le vif.* part. 6. declaratiue 9. quod erit itidem obseruandum ad l. 45. Tauri. Hodie. l. 8. titu. 7. lib. 5. Recopilat. cuius ipse memini aliquot eius interpretationes exponēs lib. 3. Variarum resolutionum. cap. 5.

Sic sanè, quicquid Massuerus scribat, ipse etiam detinentem tantum aliquam rem defenderem hoc interdicto pendente lite: potissimum ex ratione Iurisconsulti in l. Attilius, & ibi Pau. Castr. ff. de don & l. officium. ff. de rei vend. quia hoc interdictum non tam respicit propriam, & veram possessionem, quam statum illum rei, qui erat tempore motæ litis, aut paulo ante. Quod perpendere diligentissime debet quicunque hac in controuersia interloquuturus sit, & propriam publica authoritate dicturus sententiā. Solet enim varia hac in re cõtingere quæstionū dispatio.

Vndecimò est animaduertendum, hoc interdictū, quo in praxi vtimur, obtinere, vim, vt lite pendente vtatur, quis possessione, quam habet, nec in ea turbetur, etiam si contra eum pro parte aduersa sit præsumptio iuris communis. Ita equidem in iure paicendi, † & eius quasi possessione in alieno prædio, q̃ liberū præsumitur ab hac seruitute, notat eleganter Ant. Capicius. decis. Neapol. 198. asseuerans, sic in illo regio prætorio pronuntiatum fuisse. Cui sententiæ suffragatur, quod optimè notat Pan. in c. 1. vt lite pend. col. 1. vbi scribit, non esse quem turbandum lite pendente in possessione, quā habet, etiam si ei resistat iuris communis præsumptio. citat Pan. ad hoc Inn. ibi & asserit Doctores cum eo communiter transire. Hæc enim sunt eius verba. num. 8. hoc ipsum probari videtur ex text. in d. c. 1. & rursus authoritate Inn. in cap. cùm venissent colum. 3: de rest. in integ. qui sensit, sufficere possessionem absque bona fide, vbi agitur interdicto: vnde vi aut interdicto, vti possidetis. Verum opinioni, quam tradit Ant. Capitius obstat text. in c. cùm personæ. de priuileg. in 6. qui probat, non esse quem defendendum in possessione, quam habet refragante præsumptione iuris communis, donec præsumptionem sufficientem probet, & legitimam: nisi ostenderit, & exhiberit titulum saltem idoneum ad præscribendum. Ergo, qui iuris communis præsumptionem in sui fauorem habet, eo iure vti poterit, etiam aduersus possessorem, nisi titulus idoneus ad præscribendum fuerit exhibitus. Cui authoritati respondet Capicius eam intelligendam fore, vbi tantum agitur absq; summaria probatione possessionis, q̃ si probetur summatim possessio, tunc inquit, non erit locus decisioni text. in d. c. cùm personæ. Imò poterit ex hac summaria cognitione decerni hoc interdictum. Hanc interpretationem sic idem author confirmat, vt tandem asserat rex. illum procedere pendente iudicio ordinario nondum præmissa cognitione summaria possessionis. Quæ quidem interpretatio mihi non omnino placet. Nam in d. c. cùm personæ. §. pen. & vlt. satis præmittitur, non sufficere possessionē absque probatione tituli, vtcunquead præscriptionem idonei quoties præsumptio iuris communis obstat possidenti. Idcirco tria, vel quatuor hac in dubitatione exponam, vt tandem possit vera resolutio deduci.

Primum, vbi de iuribus ad Principem iure cõi pertinentibus agitur, & quoties pro Principe præsumptio iuris est tunc sanè non est locus huic interdicto ex summaria possessionis probatione, nisi probetur titulus aliquis, qui valeat elidere saltem ad effectum huius interloquutionis, præsumptionem iuris cõmunis. Etenim Rex nusquam litigat sine possessione in his, quæ sibi, vt Regi summo, iure conceduntur, vt scribit Petrus Rebuffus in d. tract. de materia poss. art. 2. gl. 2. nu. 26. & seq. cui accedit, quod nos tradidimus lib. 1. Variatum res. c. 16. nu. 11.

Secundò oportet animaduertere, quod & si præsumptio iuris communis sit contra possidentem, & agentem hoc interdicto, & requiratur titulus ad iustificandam possessionem iuxta responsionem Pontificis in d. c. cùm personæ, erit satis sufficiens titulus aliquis præsumptus, qui robur addat ipsi possessioni. text. optimus in d. c. cùm venissent. de institut. ex quo id notat Pan. 2. col. & Francus in d. c. cùm personæ. §. vlt. col. 1.

Tertiò, quoties contra possidentem est præsumptio iuris cõis simplex quidem vt in iure pascendi, de quo tractat Neapolit. decisio, opinor non esse negandum hoc interdictum, quod verat lite pendente mutari possessionem. Hoc apertius fiet si quis obseruauerit ea, quæ ipsi adnotauimus lib. 1. Variarum resolutio. c. 17. num. 7. non enim censeri debet sufficiens ad pertubandam quasi possessionem alterius lite pendente, præsumptio illa iuris communis, quæ cuiusque rei priuatę libertatem fouet, & defendit à reali, vel personali seruitute.

Quartò non sic respondendum erit, vbi possidenti resistit valde vehemens iuris communis, præsumptio, quæ publicæ authoritati fauere ac patrocinari videtur, sicuti constat in exemplis traditis à summo Pontifice in c. 1. de præscriptio. in 6, & in d. c. cùm personæ. Sed fortassis quispiam ita constanter conabitur defendere hanc vndecimam conclusionem, vt planè assequeretur locum esse huic interdicto, etiam in hoc casu, quasi Pontificia decis. in d. c. cùm personæ. non obtineat lite pendente quo ad istam interloquutionem: qua ratione admonendum censeo, etiam si hæc admittatur opinio, perpendendam esse possessionē eiusque antiquitatem, & adminicula, vt non temere pronuncietur aduersus iuris communis præsumptionem.

Duodecimò meriro hac in controuersia quæritur, quid sit agendum vbi vterque litigator probauerit, se possidere tempore motæ litis, & possedisse. Oritur enim dubium, cui probationi sit

sit stadum, & sanè regulariter ille præferendus erit, qui antiquiorem possessionem probauerit. c. licet causam. de probatio. tradidere Bart. in l. si Deo, in prin. col. 2. ff. vti possidet. idem in l. 1. col. pen. C. eod. tit. Bald. in l. ordinarij. col. 4. C. de rei vend. Pau. Castr. in d. cons. 3. col. 3. Multa, quæ sunt in hac quæstione consideranda, vt iudex percipiat, quæ probatio sit potior ad hoc interdictum, explicarunt eleganter Dec. num. 9. & Augustinus Beroius num. 54. in d. c. licet causam, & an sufficiat probari, olim quem possedisse, vt præsumatur tempore litis motæ possidere ad effectū huius interloquutionis, ipse scripsi in reg. possessor. de reg. iur. in 6. 2. parte. §. 1. nu. 4. Nam in corporalibus sat est probare possessionem certi temporis, & proximi ante litem motam, vt censet Ioann. Faber in §. retinendæ. num. 23. Inst. de interdictis, & in rebus corporalibus etiam sufficiet possessionis probatio, quæ tempore turbationis obtinebatur, vt hinc præsumatur possessio tempore litis, & contestationis, quod in Regio Neapolitano prætorio receptum esse asseuerat Matthæus Afflictus decis. 394 nisi alter probauerit, se medio tempore possedisse.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Testis an sit repellendus à testimonio ob vilem eius opinionem, & infamiam facti.*

2 *Qui clericus esse non potest, an sit admittendus in testem contra clericum in criminalibus.*

3 *Inimicus à testimonio repellitur, & quonam modo hæc conclusio sit intelligenda.*

4 *In causa, & lite vniuersitatis, an sit admittendus in testem, qui est eiusdem vniuersitatis.*

5 *Obiectiones contra testes admitti poterunt, etiam in causa appellationis, etiam contra testes ante sententiam productos.*

6 *Testes an sint admittendi super eisdem articulis, & directo contrarijs in causa appellationis, & quid vbi agitur de nobilitate, quam Hidalguiam dicimus.*

7 *Testis, an possit interrogari de his, quæ ad elidendam testimonij fidem aduersus ipsum obijciuntur.*

8 *Traditur late intellectus. l. nullum. C. de testibus. an possit iudex, etiam delegatus testem, etiam exemptum, etiam clericum punire propter crimen, quod inferendo testimonio commiserit.*

De testibus hoc in loco traduntur aliquot, quæ præ oculis habere debent iudices.

CAPVT XVIII.

IN omnibus equidem contentionibus, quę iudicum sententijs sunt omnino diffinienda: adeo testium fides vrget, & instituit iudicantis animū, vt opportune Iurisconsultus admonuerit in l. 3. ff. de testib. potissimè aduertendū esse, quibus testibus sit adhibenda fides: atque ideo in eo responso commemorat multa, quæ solent, & debent explorari diligentissimè. Idem admonet Regia. l. 28. titu. 16. part. 3. tradit Bald. in l. testium. col. 3. & 4. C. de testibus. Centum autem, quæ considerare debet iudex in testibus, & eorum fide breuiter tradit Ioann. Bellianus in consuetudinib. Auerniæ c. 8. art. 7. multa etiam ad hęc congerit Augustinus Beroius in c. licet causam. nu. 32. de probationi. potissimum integer testis esse debet immunis ab infamia, à macula, & suspicione. tex. optimus in c. 1. de except. c. testimonium, de testib. Regia. l. 7. tit. 16. part. 3. Quamobrem non grauabor quædam hic adnotare, quæ solent frequenter in discrimen adduci, vt libere, quid ipse sentiam, quidve in iudicio probarem apertissimè exponam.

Primum video à pleriſque aduersus testem obiici vilem eius opinionem, & æstimationem, quæ tameu non procedit ab infamia iuris, sed potius ab infamia facti, quę deducitur ex eo, q̃ homines grauitate, & moribus insignes opinionem quandam im-1 probitatis de aliquo conceperunt ob aliquod eius crimen, † vel quia fecerit ea, quæ fieri non solent ab his, qui integris moribus operam dederunt. Hæc enim est facti infamia, quę dubio procul detrahit authoritati, & fidei cuiusque hominis. Quia ratione testimonium eius, qui ea est affectus aliquantulum minuitur. text. celebris in c. licet. vers. quidam vero. de prob. quem ibi commẽdarunt Pan. Bald. Fel. & Dec. col. 5. idem adnotarunt Abb. col. 4. & Fel. nu. 12. in c. testimonium. de testib. ex hoc admonentes, non esse dandam fidem in causis grauibus, & maximi momenti, ac præiudicij, his testibus, q̃ etiam si non repellantur à testimonio pp infamiam iuris, laborant tñ infamia facti, & hæc, quamuis non repellat quem à testimonio in causis ciuilibus ferendo. glo. in l. 3. §. duæ causæ. ff. ad Carb. & in c. testimoniū. vers. in hoc casu. paulo ante citato. tñ pp dubiam eius fidem efficit, vt in criminalibus, & coniugalibus controuersijs, & his similibus non sit qs testis idoneus, idemque respondendum erit etiā in aliquot causis ciuilibus, in quibus de re grani, & maximo præiudicio tractetur, quod latius examinauimus in Epitome ad quartum librum Decretalium. 2. part. c. 8. §. 12. num. 8.

Secundò, illud etiam iudicibus Ecclesiasticis exponimus, q̃
2 fortassis perpensa frequentissima iuris Pontificij † interpretum sententia, in errorem labi quemquam permittet. Scripsit etenim Fabianus Papa Epistola. 2. ad Episcopos Orientales, non esse testem idoneum in criminali causa contra Sacerdotem eum, qui clericus non sit, nec clericus esse possit, ex quo Pan. & alij communiter in d. c. 1. de except. & Doct. in c. ipsi. Apostoli. vbi à Gratiano Fabiani decretum adducitur. 3. q. 7. collegerunt, in criminalibus aduersus clericum non esse admittendum in testem eum, qui tale patiatur corporis vitium, q̃ à promotione, & Sacerdotio repellat. quam opinionem sequitur Hipp. in pract. causar. crimi. §. nunc videndum. nu. 52. eamque communem esse fatentur Fel. & Dec. in d. c. 1. ac defendit ipse Deci. tametsi Fel. satis dubitet, nec ausus sit omnino eam improbare. Sed si verum sensum Canonum, & legum mente repetamus, ipsamque rationem cuiusque ambiguitatis moderatricem, & interpretem, planè fatebimur hanc opinionem communem non omnino veram esse, vel non ita intelligendam, vt ex aliquo corporis vitio absq; vlla animi labe contingenti, fidem cuipiam detrahamus: constat etenim in testibus illud potissimè esse considerandum, q̃ integræ sint fidei. d. l. 3. & l. 1. ff. de testibus. fides autem nullam patitur læsionem ex corporis masculis, ægritudinibus, & vitijs, sed ex animi labe eiusque detrimentis: atque ideo non ex hoc minus integer, quis testis erit, q̃ vitium corporis habeat impediens ordinis Ecclesiastici statum: igitur Fauianus Papa constituens, non esse laicos admittendos in testimonium criminis contra clericum, scripsit nec item eos, qui clerici esse non possint, cùm satis esset priorem regulam constituere, siquidem is qui clericus non est, siue clericus possit esse, siue non possit eo insigniti ordine admitti non debet contra clericum in criminalibus ad testimoniū cum criminaliter agitur secundum communem in c. tam literis. de testibus. si verò clericus sit, & nihilominus patiatur corporis vitium, q̃ ab initio impediret eum ordinem: profectò non video cur hic sit à testimonio repellendus in causa criminali, quæ contra clericum criminaliter agitur: nisi vitiū id corporis ex aliquo crimine, aut aliqua equidem animi labe contraxerit. Sic etenim est interpretanda Fabiani Papæ responsio: quam non ita exactè glo. & Doct. ibi intellexisse videntur.

Tertiò, iudex diligenter expedere debet ipsius testis affectum, vt ex amore, vel odio eius fides dubia sit omnino. Præsertim est obseruandum, an testis sit inimicus illius, qui eius testimonio
3 conuincendus est, † q̃ Iurisconsultus admonet. in l. 3. in princ. ff. de testibus. l. 1. §. quæst. ff. de q. Aurh. de testibus. §. si verò quis dicat, quę quidem suspicio minimè tollitur per reconciliationem, quoties nuper ea contigerit: non enim statim post reconciliationem est idoneus iudex, aut testis, q̃ modo erat inimicus: cùm adhuc sit dubium, an remanserint quædam reliqui odij. Quāobrem expectandum est, vt amicitia longo tempore sit confirmata, & sint obliterata, & obliuioni tradita omnia inimicitiarū vestigia. text. est celebris in c. accusatores. in 2. & ibi glo. 3. quæst. 5. glo. in c. per mas in 1. vers. inimicitias. vbi Anania col. 3. & Felin. col. vlt. de simo. Inn. in c. cùm oporteat. col. vlt. & ibi Pan. col. 2. Anania col. 3. Fel. nu. 4. de accusa. Rom. in sing. 315. Iaf. in l. apertissimi. C. de iudic. col. 2. Hippol. in l. 1. §. præterea. ff. de q. num. 4. Anania & Bologninus cons. 17. Aymon cõs. 9. colum. 2. libr. 1. & plerique alij, quorum meminit And. Tiraquel. in libello de cauſ. cessante. 2. part. limitat. 16. nu. 7. ex quibus apparet, hanc esse cõmunem opinionem cui obijcitur text. in l. Athletæ. §. dat remissionem. ff. de excusat. tuto. vbi nuper reconciliatus inimicus non excusatur à tutela. Huius sanè loci autoritate coacti fuere Ananias, & Fel. in d. c. cùm oporteat. fateri, non omnino certam esse communem opinionem. imò text. in d. c. accusatores. intelligendum fore de eo inimico, qui nondum est reconciliatus: est tamē inimicitia nuper ficta, q̃ nec mihi placet, nec poterit iure satis probari. Idcirco existimo inimicitiam à tutelæ munere omnino excusare, nisi tutor sit testō datus: tunc etenim non excusatur, q̃ à tutela, etiam pp capitales inimicitias, q̃ à qui tutorem Titium filijs dat, quamuis Titius fuerit ei inimicus, visus est omnē prorsus inimicitiæ labem, ac radicem à se quidem abijcere: eaque reconciliatio præsumenda est vera, atq; immunis ab omni suspicione, vel ex eo tñ, q̃ proprios filios, & eorum patrimonium ei commendarit. Quamobrem quo ad ipsum testatorem reconciliatio amicitiæ integra est, & ab omni libera suspicione. ideoq; non est cur tutor aliquam excusationem iustè prætendere possit ob

ob capitales inimicitias. qua ratione perpensa existimarem ipse mortuo inimico nuper tñ reconciliato, non posse à tutela filiorum eius excusari quem ob inimicitias, quæ reconciliatione simul,& morte obliteratæ omnino videntur. Nec est in hac specie ratio illa admittenda, pp quam inimicus olim, nuper tñ reconciliatus repellitur à testimonio:etenim cessat,vt opinor,quia fides detrahitur testimonio ob veteris, & pristinę inimicitię radicem. Sic denique Iustiniani locus. in §. inimicitię. Inst. de excus. tuto.dum ex eo probatur, non excusari quem à tutela pp inimicitias capitales,vbi reconciliatio contigerit:est intelligendus,etiã si reconciliatio paulo ante facta fuerit, ꝙ si post scriptum testm̃ capitalis inimicitia orta sit, aut prior est testõ, sed ea causa is tutor testõ datus esse videat̃,vt eo onere,& negotijs vexetur: aliud erit dicendum.Nam excusabitur is à tutela pp capitales inimicitias,ꝙ probat text.in d.l.Athletæ.§.dat remissionem. ff.de excus. tuto.quem titulum eleganter è Græco in latinum transtulit Antonius Augustinus, vir omnium consensu insignis eruditionis, & diligentiæ.

Quartò iudices admonendi sunt,ab eadem affectionis ratione procedere distinctionem illam, qua passim vtuntur aduocati asseuerantes, non esse admittendos in testes, vbi de pascuis publicis,& communibus agitur, incolas, ciues,& oppidanos illius vrbis,villę,aut oppidi,cuius nomine vniuersitatis de iure pascen-
4 di † contenditur,quasi secus sit, vbi de eiusdem vrbis iurisdictione,& territorio ad eam exercendam cõtrouertitur: nam in hac posteriori specie ciues,& oppidani legitimi testes sunt: prior huius distinctionis pars probatur authoritate Guid. Papę q. 573. & Spec. titu. de testibus. cuius meminit eum sequutus Ioann. Bessianus in consuetudinibus. Auernię.c.28.artic.4. quibus suffragatur,ꝙ communi omnium consensu diffinitum est. in l.parentes. & in l.omnibus.C.de testib. in causa Vniuersitatis nõ esse testem idoneum eum,qui sit de ipsa vniuersitate. vbi tractatur in ea lite de iure vniuersitatis, ꝙ vnicuique priuatim commodum, vel damnum infert, Idem notant Bald. cons.443.& cons.445.libr. 5.Bart.in l.tantum.§.Vniuersitatis. ff. de rerum diuisione. quorũ opinio communis est, vt fatentur Dec. in c. insuper. de testibus. & Bald.in d.cons.445.num.9.Franciscus Curt. in tract. de testib. in c. qñ testes repellantur ratione affectionis.col.pen.Alb.in trac. de testibus.eod.cap.& ead.col.optima glo.in eius ratione. in l.sicut.verb. non debetur. ff. ꝙ cuiusque vniuer.nomi.tradunt omnes in d.c.insuper.& in c. cùm nuntius. de testi. Gerardus à petra Sancta in sing. 24. Crotus in tract. de testibus.num.131. atque in hac specie, vbi agitur de pascuis, & nemoribus expressim hanc opinionem probant Bald.in d.l. parentes.col.vlt. Fel. latè in d.c. insuper.num.6.& ibi Dec.col.2.Curt.& Alb.in d.colum.pen.Stephanus Aufreri.in tract.de reprobatio.testium.num.91.Alexan. cons.68.lib.2.nu.14.Bartho.Cœpol. de seruitutibus.c.de seruitute iuris pascendi.numę.18. quorum opinio dubio procul cõis est & eadem probat posteriorem distinctionis partem:nam vbi de, territorio, & iurisdictione tractatur in iudicio, admittendi sunt ciues,& oppidani,quia in vniuersitatem commodum ipsum defertur non in singulos ipsius vniuersitatis, ꝙ & idem Guido Papæ notat.quęst.193.Bald.in d.cons.445.num.9. & omnes paulo ante citati post glo.in d.§.vniuersitatis, & in l.idonei. ff. de testibus.text.optimus in l.sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocan. Qua ratione quoties de pascuis ageretur ab vniuersitate in hunc sanè modum, vt vniuersitas contenderet de pratis quibusdam non ad vsum publicum singulorũ, sed ad locationem pascuorum pro annuo pretio in publicum ęrarium conferendo,esset ciuis, & oppidanus in ea causa testis legitimus, & idoneus,ꝙ Bald.tradit in c.3. loco.num.4.de probatio. & sensit optimè Cœpol.in d.nu. 18.Hinc denique constat vera interpretatio ad l.Regiam.18.titu.16. partita 3. qua probatur, in causa vniuersitatis admittendum esse in testem quemlibet ex ciuibus, & oppidanis, est etenim intelligenda ea constitutio secundum distinctionem modo propositam. Quin & ipse admonendũ esse censeo,etiam in huius distinctionis posteriori membro,fidem testimonij non omnino integram esse. Iudex etenim ęquissimè arbitrabitur in hoc, quia negari non potest, non carere testem affectione,vbi pro iure, & honore patrię,aut eius oppidi, cuius vicinus est,testificatur:atque ita admonuerunt Archid. in ca. 1.14. quęst.2.Fel.& alij in d. c. insuper. & fere omnes quorum modo mentionem fecimus, Ant.Butr. in c.cùm nuntius. de testib. Dec. in d.c.insuper.nu.7. Alex. in cons.43.nu. 23.lib.4. tradit eleganter idem Alex.in d.cons.68.lib.2.nu.15.Nec refert quicquam, ꝙ vtilitas illius iuris,aut rei,de qua in iudicio agitur,non sit singulorũ, sed ipsius vniuersitatis: siquidem affectio ex hoc non cessat penitus:imò adest propter publicum, & communem ipsius Reipublicę, cuius testis membrum, & pars est,euidentem vtilitatem.

Quintò non erit ab hoc tractatu omnino alienum, quod plerunque controuertitur de tempore,quo admittendę sunt aduersus testes obiectiones in appellationis examine, aut in secunda, tertiaue instantia, cùm in prima, aut secunda fuerint omissæ. Etenim iure communi aduersus testes sunt obiectiones, & vitia proponenda ante sententiam.c.1. de exceptio. id est ante cõclusionem in causa.c.cùm dilectus.de fide instr.c.auditis.de procuratori.Idem adnotarunt Abb.& omnes in d.c.1. de exceptio. Imò & hæ obiectiones fieri debent ante publicationem regulariter: non post,iuxta distinctionem traditam à Romano Pontifice.in c.præsentium.de testibus. Regia vero lex omni equidem casu permitit posse aduersus testes opponi crimina, vitia & defectus statim post testium publicationẽ intra sex dies, sicuti diffinitum extat.l.16.Hodie.l.j.titu 8.lib.4.Recopila.ex legibus,quę de iudiciali ordine apud Madritium statutæ fuere. Hoc ipsum fere olim & Regia lex diffinierat.l. 1.col.3. titu.4.lib. 3.ord. Hodie.l.2.titu.8.lib. 4. Recopil. ex quibus apparet,qualiter in his regnis sit intelligendum, quod iura Pontificia hac de re statuerint. Quod si aduersus testes,quorum publicatio facta sit,non fuerint oppositæ exceptiones,aut obiectiones aliquot,ac lata fuerit sententia: solet dubitari, possintne in examine causæ appellationis contra eosdem testes, aut in secunda instantia vitia, alijve defectus obijci ad eorum elidendum testimonium, fidemq; repellendam?& sanè Andr.Iser. in const. Neapolit.lib.2. constitutione vlt.num.6 & Guido Papæ decisione Delphinatus 500. tenuerunt,non esse admittendas in appellationis causa reprobationes testium,qui dixere testimonium in prima instantia, & ante sententiam.Horum rationes facilimè poterunt expendi,sed ea maximè vrgere videtur,quòd ante sententiam data fuerit tacitè, vel expresse dilatio ad reprobationem testium,vt cõstat.in d.c.præsentium,& in constitutionibus Regijs,& ideo,qui intra eam dilationem non obiecit aduersus testes exceptiones, quas sibi competere existimabat,non est postea admittendus:cùm fuerit finita dilatione exclusus.Hoc ipsum amplius,ac fortius vrget, si consideremus, dilationem ante sententiam dari ad reprobandum testes, qui tunc producti fuerint: atque item appellationis cognitione aliam denuo dari, ac repeti ad opponendũ exceptionem contra testes, qui tunc post appellationem testimonium dixerint. qua ratione constat opinionem istam iure veriorem videri camque receptam fuisse in Neapolit. prætorio asseuerat Math. Afflict.decis.266. nihilominus contrariam sententiam probare conantur gl.in d.c.1.de except.verb. per sententiam. & inibi Pan. Fel.col.2.& alij.idem Pan.in c.super eo.de testib. Math.Afflict.in d.const.vlt.nu.13.quam opinionem seruari in regno Franciæ testatur Guido in d.q.500.ex eo quidem, ꝙ appellatio restituat,ac reponat causam in eum statum, quo erat tempore litis cõtestationis. l.per hanc. C. de tempo.appel.c. cùm Ioann. de fide instr. notatur.in l.ita demum. C. de procur. quæ quidem ratio nõ admodum iuuat,cum ad reprobationem testium ante sententiam productorum non sit quis admittendus post eam diem, quæ tacitè,vel expresse à lege,vel iudice datur ad id agẽdum: nec quicquam referat, appellatum esse: si quidem ea appellatio vim habet quantum ad probationem iuris Principalis de quo in ea lite agitur:non autem quo ad ea,quæ circa testes, alia ve accessoria,in prima instantia fuerint tractata,& discussa:ex ratione text. in cle.vlt.de appel.tandem Fel.in d.c.1.de exceptioni.col.2. ex gl. inibi adnotauit,posse post sententiam in causa appellationis opponi aduersus testes exceptiones etiam eas,quæ ante sententiam fuerunt obiectæ,nec tñ fuit probatio inducta, sed potius omissa.

Ego vero illud esse constitutissimum opinor,ꝙ post sententiã in appellationis cognitione non poterunt obijci defectus,aut vitia contra testes ante sententiam productos, si velit quis id agere post testium publicationem intra diẽ illum, qui datur ad reprobandos,ac notandos testes.Nam ea dilatio datur ad impugnandum testes productos in ipsa secunda instantia, quorũ tunc publicatio fit, non autem ad eos reprobandos, qui ante sentẽtiam fuerant producti,quorumque testimonia eo tempore sunt iuxta iuris ordinem publicata.

Deinde scio receptũ esse apud hoc Granatense tribunal, posse in secunda instantia post appellationem, vel supplicationem proponi aduersus testes productos, & examinatos ante sententiam exceptiones,& obiectiones,in ipso tamen libello,quo grauamina sententiæ explicantur,& exponuntur,vt tandem probatio fiat harum exceptionum intra dilationem datã ad ipsa grauamina probanda.Atque ita praxis admisit opinionem gl.Abb. & aliorum,quæ sic intellecta,maximam æquitatem habet.

Sextò præ cæteris obseruare debent Practici,in hac Castellani regni Republica lege receptam esse Canonistarum sententiam, & opinionem, qua diffinitum est non esse in causa appellationis testes admittendos super eisdem interrogationibus, & articulis, qui dati fuere ad testium examinationem in prima instantia ante sententiam,nec super eisdem directò contrarijs:extat etenim de hoc Regia.l.4.titu.11.lib.3.ordi. Hodie lex.5.titu.6.libr.4. Re-

copila.

copila.& §.26.in legibus de Madrid. iure Pontificio hoc apertissimè constitutum est in cle.2.de testibus.quo in loco gl.commemorat contentionem veterem inter Canonistas, & iuris ciuilis interpretes, qui contrarium probare conati sunt non satis vrgẽtibus authoritatibus.Nam & Canonistarum partem optimè tutatur authoritas Iustiniani, dum rationem quandam præmittit in Auth.de test.§.si vero deducẽs. siquidem inibi prohibet testes recipi super eisdem articulis, & directò contrarijs post publicationem: quemadmodum responsum est in d.cle.2.in priori eius parte,& in c.fraternitatis.de testibus. vbi Ant.Imo.& Fel. colum. 2. existimant adeò veram esse Canonistarum opinionẽ, vt eadem in vtroque foro admittenda sit.Idem fatetur Lanfr. in cap. quoniam contra.de probatio.verb.testium.num.60. qua in re illud est cauendum, non ex hoc censeri prohibitam productionẽ testium super his, quæ fuerunt in prima instantia allegata, & tñ testes non fuere super his allegationibus examinati.Nam poterit quispiam in appellationis causa testes producere ad probationẽ eorum, quæ ante sententiam allegauerit, & quæ sunt contraria his allegationibus directò, quas eius aduersarius in iudicium deduxerit, modo non fuerint testes de his interrogati, nec examinati secundum Card. Inn.& Fel.nu.34.in c.cùm Ioann.de fid. instrum.per text.ibi & id sat est iuri consonum.

Illud vero solet à quibusdam in discrimen adduci,sitne Regia lex seruanda,& opinio item Canonistarum in his causis, & iudicijs, in quibus de nobilitate agitur, quã Hispani dicimus *Hi dalguia*, etenim consultus hac de re Cæsar inuictissimus Carolus Quintus, primus huius nominis Hispaniarum Rex in totius Regnis conuentu apud Madritium. Anno. 1537.l.124. Hodie.l.17. titu.11.lib.2.Recopil. respondit simpliciter, seruandam fore veterem legem regiarum ordinationum. ex quo quidem responso quibusdam visum est,totam controuersiam diffinitam fuisse, vt tandem, etiam in his causis omnino sit vetus lex ad vnguem seruanda, quibusdam vero placuit,adhuc controuersiam istam sub iudice quidem esse,nec responso Madritio diffinitam fuisse, cum illud tñ fuerit responsum à Rege, ꝙ vetus constitutio seruetur,quæ nihil de causis nobilitatis statuit.Et sanè,si mentem,& proprium intellectum legis Madritiæ velimus expendere, constabit,id ea sanctione institutum esse, vt etiam in hisce nobilitatis causis,vetus constitutio seruetur: nec in his admittantur testes in secunda instantia super his interrogationibus, & articulis super quibus testes fuere ante sententiam examinati, nec super directò contrarijs, tametsi in hoc Regio Granatensi prætorio cõtrarium passim admissum sit. Recipiuntur etenim testes post sententiam primam,& examinantur super eisdem articulis,& directò contrarijs, etiam si quidam ex Regijs auditoribus opinẽtur, non omnino integram fidem adhibedam esse hisce testimonijs propter suspicionem, quæ vel ex corruptione, vel aliundè post publicationem priorum testium iure præsumi potest, & nihilominus potuit vsus forensis hinc originẽ ducere,ꝙ causæ,ac controuersiæ super his nobilitatibus ad statum hominum pertinere videantur ob libertatem illam, quæ à muneribus personalibus, & indictorum, ac super indictorum collatione nobilibus lege Hispana verè competit:causæ autem status libertatis inquam, & ingenuitatis pares ferè censentur causis matrimonialibus,& criminalibus.l.non distinguemus.§.idem Iul. vbi glos.ff.de arbit. in causa vero matrimoniali testes admittuntur post publicationẽ super eisdem articulis,& directò contrarijs.tex.& ibi Pan. in cap. sicut ex literis.de sponsali.vbi gl.vlt.communiter recepta.tex.optimus,& ibi post alios Fel.in c.series.de testib.idem Fel.in ca. fraternitatis.eod.titu.nu.9.post Soc.ibi nu.64.Bald. in Auth. nunc si hæres.col. 1. C. de litigio. etiam si agatur de probando impedimento ad matrimonium impediendum, ꝙ nondũ contractum est gl.& communis in c.1.de consangui.& affinita. notant Abb. & alij in c.iurauit. col. 2. de probatio. idẽ erit,& in causa monachatus, glo.in c.præsens.20.quæst.3.verb.patrem.cuius meminit Fel.in d.c.fraternitatis.nu.9.atque item in causa criminali: secũdum Soc.in eod.c.fraternitatis.nu.80.sensit Bart.in 1.§. vlt.num. 8.ff.de quæst.quibus equidem, & multis similibus forsan persuaderi potuit ob causæ grauitatem, & maximum eius discrimen, posse recipi,& admitti testes super eisdẽ articulis,& directò contrarijs post publicationem, & in appellationis examine, quod si foret in his regnis recepta opinio illa,quam sequuti sunt iuris ciuilis interpretes,parum vrgeret huius rei difficultas. Nam & Bal. in c.1.nu.12 si de inuestit.inter dom.& vas.lis oriatur. existimans sententiam Canonistarum errorem quendam esse: nihilominus testatur in curia Romana pronuntiari sententiam absque testiũ publicatione, ne impediatur receptio, & examinatio testiũ post sententiam, & in causa appellationis super eisdem articulis, & directò contrarijs.

Septimò sese nobis offert non inutilis quæstio:siquidem receptum est vsu forensi, non esse cogẽdos testes respondere de his, quæ aduersus eos obijciuntur ad eorum testimonium elidendũ, & tñ verum est, non posse testem interrogari, nec ipsum teneri
7 ad respondendum super his interrogationibus, † per quas turpitudo ipsius testis detegitur, ex ratione tex. in c. quis aliquando §. non tibi dico.de pœn.distin.1. de his vero ex quibus nulla cõstat ipsius testis turpitudo interrogari potest, & respondere tenetur sicuti constat ex glo.in c.quærendum 2.q.1.gl. rectè intellecta in c.cùm causam.in 1.verb.de causis.de testib.quam Pan.& alij frequentissimo consensu sequuntur, vt asseuerat Fel.ibi num. 10.& Alex.in l.si duo patroni. §.idem Iul.ff.de iureiur. col.vlt. Quãobrem ex officio iudicis passim interrogatur testis, an sit cõsanguineus, & cuius ætatis sit: poteritque interrogari,an sit inimicus litigantis,quia inimicitia potest contingere absque culpa, & turpitudine ipsius testis secundum Ioann.And.Henric. Fel. & communem in c.Inquisitionis.§.3.de accusat.vbi gl.hoc sensit. Hinc igitur rationem habet, ꝙ praxi extat obseruatissimum, & deinde aperitur sensus gl.eiusque veritas in c. 1.de exceptio. verb.cõfessi.quæ non satis constanter scribit testem posse interrogari,an crimen commiserit, ꝙ obijcitur ad euertendam eius testimonij fidem,& addit,nusquam vidisse hoc fieri: mirum etenim nõ est, id non fieri:cùm esset iniqua, & iniusta ea interrogatio, etiam si crimen sit publicum, vel sit ipse testis eius causa publica nota insignis,quem vulgò dicimus infamatum,ꝙ ex Inn.in c. 2. de confess.quidam adnotarunt.præsertim Imo.& Fel.nu.10. in d.c.cùm causam,ꝙ si nihilominus fuerit interrogatus,& responderit, erit repellendus à testimonio.Bal.in d.§.idem Iul. in fin.Henr. Aret. col.2. & alij. in d.§.3. Hæc vero huiusce quæstionis resolutio deducitur ab ea conclusione,quam passim Theologi,& iuris Pontificij professores fatentur,& præmittunt asserentes,teneri quem iure diuino, & humano, etiam de proprio crimine respondere, quoties iure fuerit interrogatus: alioqui posse responsionẽ subterfugere,& recusare:sic sanè visum est Inn.in d.c.2.de confess.& ibi Doctoribus.Thomæ.2.2.q.66.art.1. & q.76.art.1. Dominico à Soto in relectio. de Secreto. Mẽbro 2.q.7. Martino ab Azpilcueta in c.inter verba.11.q.3. corollar.64. quam opinionem, & nos probauimus lib.1.Variarum resol.c.3.num.2.

Octauò ex eo,ꝙ diximus iudicem constanti, & cauto iudicio debere obseruare, quænam si testibus fides adhibenda, oritur & illa dubitatio, num possit iudex punire testem, qui in eius testimonio ferendo aliquod crimen commiserit:nempe periurium, falsitatem,aliudve simile. Nam in eo iudice, qui habet in testem ipsum alioqui iurisdictionem ordinariam,satis est manifestum, posse ab eo puniri testem, qui vacillat, varius est, aut falsum di-
8 xit † in testimonio. Is autem iudex, qui nullam in testem iurisdictionem alioqui habet,adhuc poterit eadem vti punitione. text. est celebris.in l.nullum.C.de testib.pertinet, & ad idem.l.2. & ibi Bald.C.de sportulis.l.si quis forte,§.si quos. ff.de pœnis. Regia. l. vlt.tit.16.part.3. etiam si sit iudex delegatus, ꝙ probatur secundum Bart.& alios.in d.l.nullum.& in c.super his.de pœnis. notãt glo.in cle.1.de offic.deleg.in glo.1.gl.item in l.quæsitum.ff.de testib.Bald.Abb.& Dec.in c.præterea. de offi. deleg.Spec.tit. de teste.§.1.vers.quid de delegato. Quibus obijcit tex. in l.diuus Pius. ff.de falsis. & ibi Barto. ex quo Iurisconsulti loco probatur quibusdam, hæc incidentia crimina in iudicio non posse puniri ab eo,qui iurisdictionem alioqui non habet ordinariam.Quamobrem sunt,qui censeant, priorem sententiam veram esse in delegato Principis, posteriorem vero in delegato inferioris à Principe, qua distinctione vsi fuere Pan. & Anania in c. 1. de crimine falsi.col.pen.Fel.in c.præterea.de offi.deleg.Ias. in l.1.§. qui mandatam. ff.de offi.eius, cui est mand.iurisd. col. pen. & est hæc distinctio frequentiori suffragio iuris vtriusque interpretum recepta, eiusque primus author fuit Ioann. And. in additionibus ad Spec.in d.§. 1. vers. quid de delegato. qui eam in hũc sensum accepit, vt delegatus inferioris à Principe nullo modo valeat testẽ in hac specie punire, sed teneatur eum puniendum ablegare, & mittere ad iudicem ordinarium. Non me latet Ias. in d. §. qui mandatam. non satis expresse hanc distinctionem tradidisse: imò apparet,maximè dubium esse in huius quęstionis diffinitione, sicuti & post eum Iac. de Nigris ibidem anxie dubitat, & tamen, quia Ias.ferè vltimo loco Ioann. And. opinionem retulerit,eum huiusce distinctionis authorem retuli.Quo fit,vt delegatus Principis punire possit hoc crimen non iudicio, nec pęna ordinaria,sed extraordinaria tantum,quippe qui obiter,& incidenter valeat hanc punitionem exercere. Sunt tñ qui & in quocunque delegato,etiam inferioris à Principe,opinentur,posse admitti quo ad pœnam extraordinariam priorem sententiam, cuius opinionis authores libenter ipse fecerim, & adduxerim eos, qui priorem partem sequuti sunt,& Sal.in d.l.nullum. Fulg. & Curt. Iun.nu.14.in d.§. qui mandatam.quorum sententiam veram esse censerem in eo delegato, qui non haberet iurisdictionem ita restrictam,vt ei sit interdicta,punitio criminalis. Nam vbi dele-

gatus

gatus sic datus sit, vt nullam habeat puniendi crimina potestatem, profectò non poterit is punire testem huius criminis reū: atque ita forian est accipiendus locus Iurisconsulti. in ſd. l. dinus Pius. quemadmodum voluere Ang in l.quoties. C. de iudic. & Hippolyt.in l.1.§ præterea.nu.34.ff.de sicarijs. Igitur delegatus à Principe potest quo ad pœnam extraordinariam vti hac punitione, quæ conceditur, & permittitur ab Imperatore in d. l. nullum. & idem erit, vt quidam opinantur, in delegato inferioris à Principe, modo non sit ei interdicta criminalis punitio. Sed & locus erit huic opinioni, etiam si testis sit speciali priuilegio exēptus à iurisdictione illius iudicis, coram quo testificatur, q̄ Fel. scribit in c.verum.col.3. de foro comp. ex ratione text. in c.1.de priuileg. in 6. modo testis non sit clericus, & Ecclesiasticæ iurisdictioni ratione ordinis subditus: hic etenim non poterit a seculari iudice puniri, etiam si corā eo in ferendo testimonio crimen commiserit: sic sanè authoritate illius generalis cōstitutionis, quæ traditur in c. si diligenti. de foro comp. & in c.1.de cler. coniuga.in 6.tenuerunt Inn.Host.Io.And.Ant.Pan.nu.18. Fel.in col.3.post alios in d.c.verum Pau.Cast.in d.l.nullum.Io.Betnardus in pract.crim.c.87. Ias.in d.§. qui mandatam col.pen. Doct. in c.dilectus.de pœnis.& in cap.2.de crimi.falsi.Quorum opinio cōis est, vt faretur eam sequutus Math. Affilict. decis.230. col.1. eandem sequitur Bart.in d. l.diuus Pius.ff.de falsis.etiam si gl.Cy. Bald.& Saly.in d.l.nullum. Fred. cons.93. contrariā opinionem fuerint professi, eamque seruari, & passim admitti apud Gallos asseueret Gul.Bened.in c.Rayn.de testamen.verb.& vxorem nomine Adelasiam.nu.434.Scribit tamen Fred.pœnam, quæ tunc sit clerico inferenda,si de corporis districtione tractetur, nō posse per laicum iudicem exequutioni tradi, & ideo eandem exequutionem Episcopo delegandam.

Sed & hac in re Math. Afflictus in Neapolita.decis.219. tradit in Regio illius Regni prætorio diffinitum fuisse, cum apud Ecclesiasticum iudicem laicus quidam falsum testimonium dixisset in causa matrimoniali, locum esse præuentioni, ac potuisse iudicem secularem huius criminis punitionem exequi, si in cognitione delicti iudex laicus præuenerit Ecclesiasticum, qui non poterit in hac specie inhibere laicum huius criminis cognitione, & punitione.cuius decisionis authorem citat Bald.in d.l.nullum. col.2.& in l.1.col.vlt.C.quomo. & quando iudex, qui fatis abest ab huius controuersiæ diffinitione.Nam in d.l.nullum.tractat de duobus iudicibus diuersi fori,quorum vnus ex commissione alterius testem examinauerat, & nihilominus ipse opinor veram esse prędictatam decisionem in hunc sanè sensum,vt iudex Ecclesiasticus non possit inhibere laicum iudicem iam præuenientem huius criminis punitione, licet etiam ipse valeat quo ad pœnam extraordinariam procedere contra ipsum testem, q̄ ipse Math. Afflict fatetur in d. decis.219. quasi viri illi doctissimi, qui illius decisionis authores fuere palam senserint, posse iudicem Ecclesiasticum inhibere laicum hac cognitione quoties ipse Ecclesiasticus præoccupauerit huius incidētis criminis examinationem.

Illud vero existimo non esse dubitatione dignum, q̄ potest contingere, vbi testis clericus falsum apud iudicem secularē dixerit. nullo modo debere admitti inhibitionem iudicis ecclesiastici quo ad examinationem, & cognitionem, ac diffinitionem causæ Principalis, quæ apud iudicem secularem tractatur. Hæc etenim erit diffinienda à iudice laico: nec eius examen suspendi debet pp causam,quę ab ecclesiastico iudice super punitione falsi testimonij aduersus clericum testem expenditur, & examinatur,q̄ Bald.notat in l.1.col.vlt.C.quomodo & quando iudex, & eleganter Fred.cons.93.incipienti.factum, q̄ proponitur.quin & ipse iudex laicus ad effectum pronuntiandi sententiam iustam in ipsa principali causa,& lite poterit planè cognoscere,an clericus falsum dixerit testimonium,quòd omnes fatentur.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Originale, & authenticum,qua in significatione,hac in parte accipiātur.*
2 *Protocolum quid sit,& vnde originem habuerit,& inibi de matricibus ac matricula.*
3 *Instrumenti publici fides,an periclitetur ex eo,quod protocolum non inueniatur.*
4 *Exemplum,& exemplar,quonammodo differant.*
5 *Tabellionis officium,an sit vile,& an infamis possit illud obtiaere.*
6 *Spurius poterit esse tabellio,& decurio.*
7 *Nobilis Hidalgus tabellionis officio constitutus, & eo fungens, non cogitur cum plebeis contribuere in regalibus subsidijs.*
8 *Clerici,& monachi,an possint esse tabelliones.*
9 *Prima ac potissima authoritas instrumenti ex eo deducitur, quòd eius author fuerit à Principe tabellio constitutus.*

De instrumentorum fide traduntur multa,quę cùm practicis tum theoricis erunt fortasse conducibilia.

CAPVT XIX.

HIs,qui iudicialibus controuersijs instruendis, & diffiniendis operam dare conantur frequentissimè obuium est, quænam fides iure scripturis, & instrumentis data sit, & quanā forma eisdem vti debeant ad authoritatem, & fidem conciliandam, vt iudicibus persuaderi possit,vera esse,quæ hisce passim enuntiantur. Idcirco non grauabor, imò facturum me operæpretium existimo, si quædam hac de re paucis tradidero, quæ possint esse cōpendio ad huius tractatus praxim, & examen de quibusdam dictionibus vsu maximè receptis aliquot præmittens. Passim etenim mentio fit instrumenti originalis, præsertim à gl.in l.2. ff. de
1 fide instrum. Dicitur autem originale† instrumentum ipsa prima scriptura, quasi origo sit ipsius actus, & omnium exemplarium,quæ inde deduci,ac traduci possint, quod probatur in cap. 1.de fid.instrum.& alijs multis locis maximè in d.l.2.ff.eod.titu.l. 4.& l.Pomponius.ff.familiæ herciscundæ.c. ieiunium. 76.distinctione. tametsi nullibi mentio huius dictionis fiat, quam in hac significatione communis recepit vsus. Tertullianus eqnidem lib. de carne Christi, originalia instrumenta appellat ea testimonia, quæ probant Christi,quo ad humanam, & veram carnem,originem.ita enim inquit. His opinor consilijs tot originalia instrumenta Christi delere Marcion ausus est,ne caro eius procaretur. Hæc Tertullianus.Sed & originale instrumentum,dicitur scriptura Auth.in d.c.1.& in d.l.2.de fide instrum.atque in his locis,quę modo adduximus:ea profecto ratione, quod Authenticum dicatur id, quod ipsiusmet authoris sit,& ab eo met authoritatem habeat,non aliunde: sicuti explicat optimè Gul. Budæ. in commentarijs linguæ Græcæ.fol. 683. Qua ratione Authenticum significat, quod certum authorem habet, & idcirco instrumenta authentica dicuntur illa,quæ certam,& iustam authoritatem,ac fidem habent nempe ipsiusmet certi authoris, sic Cicero Epistola ad Atticum.187. lib.9. & rursus libr. 10. Epistola 200. vsus est aduerbio. *αὐθεντικῶς* quasi ex certa fide, certoque authore. Nam vthentes, Græcè *ἀυθέντης*.idem quod latinè author significat.tametsi Theodorus Gaza asseueret in lib. de mensibus. veteres latinos non fuisse vsos hac dictione secundum hanc significationē, quæ quidem huius dictionis propria est, vt ea significetur is, qui propria manu aliquid patrauerit,ac fecerit,& tū ipse Budæus, & & Alc.lib.2.parerg.c.46. probare conantur ex Cicerone, & alijs maximè Iurisconsultis,etiam apud veteres eam significationem receptam fuisse,vt authenticum dicatur, q̄ certam fidem, & authorem habet idcirco dicimus Iustiniani nouellas authenticas, q̄ certam fidem habeant, & sint ex ipsomet Græco originali ad literam traductæ.Igitur authēticum ita fm ex prima, & proprio-ri interpretatione dicitur ipsum originale, q̄ sit ipsiusmet primi authoris,ab eoque,ac non aliunde fidem habens.Deinde dicitur etiam authenticum instrumentum omne illud, quod certam, & indubitatam habet fidem.

Hinc denique deducitur vera interpretatio text. in d. l. 2.& in c. 1. de fide instr.nam licet multoties exempla fidem faciant, & indubitatam habeant authoritatem, distinguūtur tū ab authenticis scripturis secundum priorem significationem, quia hęc originalia, & ipsius authoris sunt, illa vero aliunde consequuntur authoritatem,& fidem iuxta ea,quæ traduntur in c.cùm P.tabellio.& c. vlt. de fide instr. Aut tandem scriptura authētica dicitur ipsum originale,quia frequentius ipsius fides certa est,& indubitata: pp primi authoris signum, subscriptionem, & literam: etiā si quandoque aliunde conquisita, & conciliata fide exēpla, quia legitimam habent authoritatem: non regulariter, nec frequentius,sed certis quibusdam casibus. Authentica dicantur à iure,& eius interpretibus.Sic & in c.2.de fid.instr.Auth. scriptura dicitur illa,quæ originalis,& ipsiusmet authoris, licet ob aliquot causas non habeat iustam,nec legitimam authoritatem.

Fit item in hoc tractatu à nostris mentio de protocolis tabellionum, & à Iustiniano in Auth. de tabellionib. §. illud quoque collat.4.vbi gl.& Bart.in l.Gallus.§.idem credendum.ff.de lib. & posth. olim siquidem protocolum significauit quandā in charte capite notā, signumq;, quo videlicet artifice quove tpe ea confecta fuerit cum comitis Sacrarū largitionū nomine, vt constat in d.§.illud quoque. Nunc vero hæc dictio traducta est ad iudicem,memorialemque tabellionis scripturam, qua in codice alio quo gesti actus substantia breuiter adnotari cōsueuit, vt extendi
2 deinde. atque absolui possit, † Quemadmodum tradit Vigilius in §.nihil.Instit.de testamē. Quidam sanè hanc dictionem interpretantur,vt protocolum duplici. l. dicatur prima rei gestæ concinnatio à colla Græca dictione, quæ dicitur Latinè gluten. aliis placuit,protocolum simplici.l.dici.quasi primam membranam, aut primum orationis,seu scripturę membrum:quia *κόλον* membrum significat, atque ita Hermolaus in Plinium lib.13.c.12. interpretari videtur protocolum, quasi primam membranā, aut primam chartam,vt & *μεμβράνλον* longam chartam ex Plinio in d.cap.12.& Cicerone lib.13.Epistolarum ad Atticū, vulgò protocolum etiam regestū dicimus, quod Latinè quandoque aliud nomen habet.Nam & matrices dicūtur protocola, id est prima scriptura,matrix appellari potest,quia inde traducuntur aliæ, & ab ea originem,atque authoritatem habet sicuti apud Suetoniū in Augusto.capit.94.Palma matrix dicitur,à qua, velut à matre palmites alij procedunt apud Columellam vbi de columbis tractat ita legitur libro.8.capitu.8.Nam & octies anno pullo, educat, si est bona matrix: rursus eodem capitu. nec minus in agros emittant matrices, quæ ouis, vel pullis incumbant.Idem Columella eodem lib.8.capit.2.& 3.& Marcus Varro.libr.2.de re rustica.cap. 4. matrices gallinas appellat eas, quæ ad progenerandum aptæ sunt.Sic & Tertullianus libr. 4. aduersus Marcionem, " appellat Hierosolymam matricem religionis. " Et Cyprianus lib. " de vnitate Ecclesiæ,pulchra vsus translatione,matricem appellat " Catholicam Ecclesiam. Eadē sanè ratione matrix dicitur vrbs, quæ est Prouinciæ, & aliarum vrbium caput: vt & Ecclesia matrix,quæ alienarum princeps est.capitul.Sacrorum.63. distin. ca. ex transmissā.de præscript.Clem.1.de senten.excom.capitu.1.de præscript.Clem.1.§.primo.de priuilegiis.& in aliis plerisque iuris
3 Pontificij locis adnotarunt Budæus in l.obseruare. ff. de off. proconsul.Andr.Alciatus libr.2.de dispunct.capi. 23.idem in adnotationibus in tres libros Codicis: qui in specie tradidere, vrbem matricem dictam fuisse à Græcis *μετρόπολιν*: quia mater sit aliarum vrbium, caput Prouinciæ, prima ciuitatis, atque item illa,vnde Coloniæ deducūtur.Idirco metropolis hæc ciuitas dicitur,quæ mater est aliarum.cap.de his.12.distinct.1.prima. C. de metropoli.Berito.libro.11. fit & Metropolis mentio à Iurisconsulto in d.l.obseruare.Hinc & Cato de originibus scribit,metropolis fuit Anxur,nunc Tarracina.Aegesippus libro.3.de excidio Hierosolymiatno,de Antiochia inquit,vrbs ea Syriæ sine rerractatione prima,ideoq; metropolis habetur.Sic etenim se habet metropolis ad Coloniam, vt mater ad filiam: quod ex Thucydide & Suida Budæus elegāter explicat. Qua ratione Plutarchus in Timoleonte,Corinthum Siculorum vrbium metropolin appellat. Et Philon Iudæus de legatione ad Caium, Hierosolyma metropolin esse dicit non vnius regionis,sed & niultarum,propter colonias inde olim deductas. Aeschilus item in Persis, Salaminem Atticam, metropolim facit Salaminos, quæ in insula Cypro à Teucro condita fuit. Metropolis autem dictio Græca est à *Μητρὸς καὶ πόλεως*, id est a matre & ciuitate; concinnata, vt obiter error Isidori manifestus sit, qui libro septimo Etymolo. capitulo 12.capitulo clericos 21.distinct. opinatur Metropolitanos dictos esse à mensura Matrices etiam apud Tertulianum in libro de fuga in persequutione dicuntur libelli, in quibus Cæsareo fisco pensitantes descripti cōtinebantur, quos libellos beneficiarij,id est Imperiales ad exigenda tributa ministri obtinebant quod Rhenanus ibidem exponit. Hinc matricula pēr diminutionem apud Cassiodorum variarum libro.11. eadem significatione paulo deflexa pro libello in quo scries, & ordo quorundā hominū continebatur.idem probatur in l.matricula.C.de agenti.in rebus.libro.12.Alberic.aliorum locorum meminit ex codice Iustini. in dictionario.verb.matricula. Vtitur & hac edictione Vegetius lib.1.de re militari.inde matriculati, & immatriculati: quib.dictionibus & Hispani passim vtimur:tametsi padrones appellētur libelli,in quibus pensitantes tributa describūtur.atq; hæc de matricib.sint satis.Modo veluti per transennū expēdamus locū apud Cæsareā constitutionē in Leos qui.C.de aquæ ductu.lib. 11.cuius hæc sunt verba.Eos,qui aquæ copiam vel olim,vel nūc per nostra indulta meruerint eius vsum aut ex castellis,aut ex ipsis formis iubemus elicere:nec earum æstularum, quas matrices vocant,cursum, aut soliditatem attentare. Hactenus Imperatores Valentinianus,Theodosius,& Arcadius in l.4.tit.secundo. li. 15. codicis Theodosiani, quem nuper Ioannes Tilius Engolimensis typis tradidit.Dicuntur etenim fistulæ matrices, quæ cæteris maiores sunt in ipsis aquę ductibus,& ex quibus in minores fistulas distribuitur,ac deriuatur aqua. ita etiam Hispani cloacas immundiciarum, quæ maiores sunt, & quæ minorum immundicias recipiunt, vt eas in flumen deferant, matres appelamus. Quamobrem fallitur Andre. Alciat.dum existimat in dicta.l.eos non matrices legendum,sed mastos, nō enim satis huius dictionis vim expendit, quippe qui assueret,non conuenire fistulis dictionem istam,nec quòd matrices appellentur,atque ideo suspicatus est,codicem vulgarē corruptum esse, cum & in ipso codice Theodosiano, à quo Iustinianus dictam constitutionē deduxit,eandem sit litera, quæ & in vulgatis codicibus passim legitur.

De his autem protocolis,& originalibus fit mentio in capitu. quoniam contra.de probatio. vbi Panormi. & alij. text. item est de hoc in capit. penulti.de fide instru.vbi Abb.& Felin.est & Regia.l.nona.titu.19.parti.3.quæ appellat hæ protocola registros:& statuit hoc ipsum, vt tandem scriptura illa quæ primum est à tabellione confecta,& scripta, & quæ penes ipsum manere debet, protocolum appelletur.quod etiam adnotarunt Baldus in l. nostram.columna.2.C.de testam. Barto. in l. Sempronius. ff. de legat.2.latè Felinus.in dicto capit.quoniam contra.notabil.7.Paulus Parisius consilio 28.libro.2.nume. 21. Vnde tenetur tabellio protocolum hoc,seu Registrum penes se ipsum seruare,ac retinere quemadmodum constat in dict. cap.quoniam contra.& in Authen.de tabbellionibus.§.illud.& in d.l.9.& ideo si tabellio nō confecerit protocolum, nec seruauerit, punitur arbitrio iudicis secundum Bal. in rubri.C.de fide instru. nume. 28. imo iure Regio debet non tantum subscribere tabellio huic protocolo, sed & quolibet anno signum proprium adiicere his, quæ eodem anno in procolo scripta fuerint.l.31.Anno M.D.XXV. Hodie. l.12.tit.25 lib.4.Recopila,& l.86.Anno D. XXXIIII. Hodie. l.13.titul.25.libro.4. Recopila. quarum posteriori quod de quolibet anno diximus in specie cautum extat priori vero generaliter statutum est sub certa pena,quòd tabellio signum proprium adiiciat protocolis. Quod si aliqua scriptura producatur in iudicium cuius protocolum confectum non sit, aut semel factum
3 non reperiatur†, non debet haberi fides instrumento. quod notat Bald.in dict.rub.C.de fide instrument.nū.20. qui hoc intellgit verum esse, vbi contractus factus fuerit in scriptis. idem tenuerunt Romanus cons.174.col.4.Decius in d. c. quoniam contra. num.51.qui sequuntur Baldi opinionem, quam ipse falsam esse censeo,quippe cui existimē,fidem habendam instru.cui alioqui iure fides habenda est, quamuis non appareat protocolum seu archetypum,nec probet qui instrumentū producit,illud esse casu aliquo perditum, etiam si in scriptis fuerit contractus gestus. Hanc sententiā opinor in praxi admittendam fore, & hactenus receptam esse.Nam ea scriptura, quæ conscripta est ab ipsomet tabellione protocoli authore,coram quo res acta est,& ab eodē tradita proprio signo signata originalis est dubio ,cui, nō exēplum.l.vnum,& ibi glos.ff.de testamen,Bartol.Alexan. & Iason in l.si quis.§.Prætor ait.ff.de edendo.Bartolus,Baldus,Salycetus, Alexand. Iason, & Decius in Authentica. siquis in aliquo documento. C. de edendo. atque inibi Purpurat. & Curtius Iunior. Antonius columna.vlti. in capit. 1. de fide instrumento Felin. in cap.vlt.eod.tit.2.Fallent. Abb.Card.& Feli. col. 2. in cap.Albericus.de testibus.Barto.in l.Sempronius. ff.de leg. 2. optimè Caro. Molinæ.in consuetudi.Parisien.titu.1.§. 5.num. 42. & ideo tabellio,qui semel dedit instrumētum proprio signo signatum alicui, non tenetur nec debet regulariter idem iterum ei dare cùm potest ex repetita editione imminere præiudiciū,vt in instrumento crediti nisi iudicis authoritate, & parte citata: quēadmodū idem Carolus explicat ex Barto. Alberic. Alexand.& Iaso. in dicto. §. Prætor ait.Idem traditur in arte notariatus.2. Tomo.capitul. de refectione.notat post Alios Decius in capitulo primo.de probationibus. numer. 54. Quibus fatis profecto constat, huic instrumento, quod esse originale probanimus fidem dendam omnino esse, licet non appareat protocolum. cùm hoc sit originale, non exemplar.Huius opinionis author est Nicolaus de Matarellis, cuius meminit Baldus in dicta rubri. C. de fide instrum.entorum.quem ipse simpliciter sequor.Nec quiquam in contrarium vrget textus in Authenti.de tabellionibus. §. illud. quia specialis est constitutio quo ad vrbem Constantinopolitanam, vt ipse Nicolaus scribit vel ex eo, quia licet ibidem tractetur de forma, & solemnitate protocoli, vt absque ea nihil probet: non tamen responsum est, nec statuitur, non esse habendam fidem instrumento semel sollemniter dato à tabellione,ex causa,quod protocolum non appareat. Idcirco licet Baldi opinionem sequuti etiam sint Alexand.in consilio.175.libro.septimo. numer. quarto.Paulus Castren.in consilio.125.colum.vltima.libro.secundo. & scripserit Romanus in dicto consilio.174. colum.vlima.hanc opinionem ita receptam esse,vt non habeat contradictorem,vt eius verbis vtar, ipse nihilominus duo vel tria in hac ipsa quæstione libenter responderebo.

Primum,vbi non est actum de contractu in scriptis celebrando,nec in scriptis factus fuerit,iuxta ea, quæ in l.contractus. C. de fide instrumentorum traduntur, omnino fidem facere instrumētum ab ipsomet authore notario traditum, ac signatum eius sigillo, etiam si protocolum non reperiatur, nec probetur perditum fuisse. Potuit enim multis casibus protocolum perdi: & ita præsumi potius debet, quam quod detrahatur fidei eius

instrumenti, quod est originale, & sollemniter confectum. Hanc opinionem Bald. ipse, quique eum sequuti sunt fatentur veram esse, & ideo communis erit censenda. Idem repetit Bald. in cons. 464. lib. quarto.

Secundum, etiam vbi actus in scriptis præcesserit iuxta traditam in dicta. l. contractus. fides habenda est huic instrumento, quod ab ipsomet notario traditum fuerit, etiam si protocolum non appareat, nec probetur à producente instrumẽtum eius amissio. Hanc opinionem nos aduersus Bal. & communem probamus sequuti Paul. Castren. in d. l. contractus. colum. vlt.

Tertium constat, quòd vbi producens instrumentum haberet protocolum, aut præsumeretur id esse apud ipsum, cogendus erit potente aduersario protocolum exhibere, præmisso iuramento, aut probatione, quod illud habeat: etenim æquissimum est hoc fieri, vt ille, contra quem instrumentum producitur, allegat illud falsum esse, & ad hoc petit protocolum. Hanc sententiam deduximus ex his, quæ notantur in capitu. contingit. & in capitu. perpetuus. de fide instrumentorum. & in c. 1. de probationib. l. 1. §. edenda. ff. de edendo. Nam cùm alter instrumentum producat: & è contrario eius fides ex ipsomet instrumento, vel eius protocolo, quod idem est, impugnetur, teneatur illud edere qui produxit Sed & in hac specie adnotauit Carolus Molinæus in Alex. cons. 175. lib. 7. tametsi contrarium responderit Ferratiẽsis in practica. rubric. de forma opponẽdi contra instrumentum. §. dissgnoscitur. nu. 6. De tabellione autẽ, q̃ is teneatur omnino exhibere protocolũ, quoties de fide instrumenti controuertitur, nemo negat, nec vsquam negauit.

Quarto erit obseruandum maximam subesse suspicionem, & præsumptionem falsitatis contra instrumentum, q̃ producitur, quoties reperiuntur protocola ipsiusmet tabellionis, eiusdẽ, anni & mensis, qui conscripti sunt in instrumẽto: & tamẽ nulla in his huius instrumenti reperitur mentio. Quis enim non videt multum ex hoc instrumentis similibus fidei detrahi, nisi probetur, aut appareat ex ipsis protocolis detractã fuisse vel fraude, vel casu parte aliquam, in qua potuerit huius instrumenti mentio contineri?

Quinto & illud hinc deducitur, ex proxima causa, ac suspicione vel ex alia præsumptione, tabellionem torqueri posse quoties non reperitur protocolum instrumenti producti: nisi ipse probauerit casu vel alias protocolum perditum fuisse. Quod notãt Bald. in rubric. C. de fide instrumen. numer. 28. Laurentius Orianus in capitul. quoniam contra, verbo. instrumentorum productiones. col. 5. de probationibus. De exemplaribus. scribit Barto. in
4 l. Sempronius. ff. de leg. 2. Exemplar ab exẽplo † distingui ex eo, q̃ exemplar sit scriptura ipsius authoris, & principalis, à qua trancribitur alia, quæ exemplũ dicat. Quod Bar. adnotauit ex d. l. Sẽpronius, quo in loco tradit Iurisc. vnius testamenti factas esse duas scripturas exẽplarij causa. Nec tamen probatur ibidem, exẽplar dici originale, sed, q̃ vnius testamenti fiat duplex scriptura exẽplarij causa, nẽpe, vt duo instrumenta sint ad facilius probandã testamẽti seriẽ ipsius originalis exemplaris. Huic deinde Bar. opi. refragatur text. in c. 1. de fide instrum. quo in loco exemplar dicitur ipsa scriptura traducta ex originali. Eadẽ significatione vsus est Plinius lib. 6. cap. 29. Iuba, inquit qui videtur diligẽtissimè prosecutus hæc, omisit in hoc tractatu, nisi exemplarium virium est, Berenicem alteram. Idem docet Valla lib. elegantiarum. 6. cap. 33. qui hęc duo passim confundi quo ad significationem probat quod etiam conatur ostendere Cotasius in l. humanitatis. C. de impuber. & aliis. num. 16. Sic & Plinius in Epistolis, exemplar, inquit, testamenti quanq̃ mendosum, misi tibi. Plancus item in Epist. ad Cicer. exemplar eius chirographi misi tibi. De exemplo autẽ, q̃ ea dictio scripturam traductam ex originali significet: plura sunt testimonia, præsertim in l. 2. ff. de fide instrumento. l. 1. §. si quis duobus. ff. de bonorum possessi. secund. tabulas. l. 2. ff. de edẽd. Cicer. ad Atticum. Epist. ad me Cæsaris ostendi eam, cuius exemplum ad te antea misi. Idẽ Cicero ad Atticum lib. 7. Epist. 241. Cæsaris literatum exemplum tibi misi, quibus locis satis apparet, has duas dictiones eãdem significationem habere, nec omninò certum esse quod Bar. ad distinctionem earundem tradiderit, tametsi alia ratione possit harum vocum significatus considerare.

His tandem prænotatis, oportet rem istam radicitus excutere quandoquidem non legis est, sed potissimum locum nacta sit in forensibus concertationibus, & ideo primum caput authoritatis, quæ instrumentis adhibenda est, ab ipsomet tabellione cõstat nempe à publica persona, quæ Reipublicæ delegatione habeat munus istud publica conscribendi instrumenta. Quo quidem fit, vt maximo conatu Reges, & alij reipublicæ rectores sint admonendi; non esse quosuis homines huic muneri præponendos, cosque potius seligendos qui ætate, moribus, & fidei integritate sint probatissimi. Qua in re non rarò fallimur, sed frequẽter propter preces falsas, aut variis affectibus inuolutas, quæ magno cum reipublicæ malo Principibus offeruntur: atque ita sæpissimè in digni publicis magistratibus & officiis præficiuntur culpa eorum, qui hisce falsis suggestionibus: vel incertis operam dedere: non autem ipsorum Principum, qui non possunt ipsimet tot hominum sibi subditorum mores pernoscere, & inquirere. Olim apud Græcos authore Aemilio Probo in vita Eumenis. honorificentius fuit scribarum officium, quam apud Romanos: hi enim mercenarios existimant, ac Græci ad id munus neminem admittunt, nisi honestis natalibus: fideique & industria cognitum, quòd necesse sit, eos omnium consiliorum esse participes. Nam, & apud Xenophontem. lib. 5. de rebus Græcorum Phyllides Thebanus Archiæ Thebani militiæ Principis scriba fuit: idque munus honori sibi tribuit apud Isocratem in Aegenetico. Ex Cicerone tamen lib. 5. Epistol. Famil. Epistol. 20. constat, id munus quandoque apud Romanos exercuisse seruos: & quamuis Aemilius non de tabellionibus, sed de scribis Principum ac nobilium, quos Secretarios dicimus, tractauerit, nihilominus eius authoritas non admodum est ab hoc instituto aliena: cum & tabelliones publicam habeant authoritatem, eisque fides omnino sit absque alio testimonio adhibenda. His verba quædam Ciceronis. 3. in Verrem suffragari videntur, Dum scribit, ordinem scribarum honestum esse, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque magistratuum committantur. Hæc & alia eiusdem authoris verba illic diligenter expendat lector hac in re, & quæ Satyra. 5. lib. 1. ac rursus quinta, lib. 2. de quibusdam scribis tradit Horatius. Scribas autem, quos amanuenses item Latini dixere, maximo in honore fuisse cõstat apud veteres Latinos, & Hebræos ex Liuio, & alijs quemadmodum tradit Tiraquellus, de nobilitate. capitulo. 34. numero 37. Tametsi Athenis Scriba ciuitatis, aut publicus, nomen fuerit ignominiosum, quippe non amanuensis, sed qui nihil aliud scriberet, quam actiones publicas, & ideo vile munus erat, authore Libanio in orationem Demosthenis cõtra Aeschinem, quem eo nomine subinde notat Demoth.

Et sane cum tabellionibus hodie merces non tam pro opera quàm industria & publico authoramento constituta sit, non videntur tabelliones pro ignobilibus habẽdi: quod ex Cice. diffinitione lib. 1. de officiis adnotauit Andr. Alciat. in l. mercis appellatione, de verborũ significatio. tametsi in contrariũ induxerit text. in l. vniuersos. C. de decurionib. lib. 10. vniuersos, Inquit Imperator, decuriones volumus à tabellionum officiis temperare. Hæc Cõstantinus Augustus, vt inscribitur in Codice Iustiniani. Quo in loco Accursius. & alij notant eius cõstitutionis eam esse rationẽ, quia vile officium sit tabellionatus, vt & procuratoris officium, quòd eadem ratione interdictum est decurionibus. l. si quis procurationem. C. eodem tit. de decurio. lib. 10. à quibus ipse planè dissentio, nec enim existimo his authoritatibus probari tabellionis officium esse vile. Extat etenim in Codice Theodosiano, lib. 12. tit. 1. leg. 3. Constitutio Constantini Augusti ad Mechilium Hiliarium Correctorem Lucaniæ, & Bruttiorum hisce verbis conscripta. Vniuersos decuriones volumus à tabellionum officiis temperare. Nemo autẽ ad decurionatum vocatus excusare se poterit, eo q̃ fuerit tabellio: cũ & huiusmodi homines, si sint idonei vocari ad decurionatum oporteat, lex enim, quæ decuriones à tabellionum officiis voluit submouere, ad decurionatum tabelliones vocari non prohibet. Hactenus Cæsarea cõstitutio, ex qua palã est, tabelliones viles non esse, alioqui non permitteret lex, eiusmodi homines in decuriones eligi, & adsumi. Eligitur ergo tabellio in decurionem, nec poterit vtroque munere vti nec decurionis officio fungẽs tabellionis munus poterit exercere. Hæc siquidẽ est Cæsarum mens quæ etiam si iusserit, decuriones à tabellionis officio abstinere ea ex causa, q̃ tabellionis officium non sit dignum viris decurionibus, nõ ex eo sequitur, tabelliones viles esse simpliciter, sed respectu, & collatione facta in dignitatem decurionatus, quamuis ex d. l. vniuersos, cõtrarium deduxerint Bald in cap. post cessionem, col. 2. de proba. Oldra. cons. 75. Angel. cons. 284. Andre. Tiraquel. de nobilitate. c. 30. nu. 6. qui tamen optimè tollit rationem illã, qua plures vtuntur asserentes, tabelliones seruos esse publicos ex. l. non aliter. ff. de adoptio. l. 2. C. cod. tit. l. 2. ff. rẽpub. saluam fore. §. cùm autẽ. Institut. de adoptionibus. Sunt enim serui reipublicæ. non autem seruitui, qui libertate, & ingenuitate carẽt, sed qui proprio munere seruiãt reipublicæ, aut sanè, q̃ Tiraque. probat in dictis locis non fit mẽtio de tabellione, vt falsò interpretatur Accursius, sed de seruis ipsius reipublicæ, qui serui publici dicũtur, in quibus dominij seruitutis habet respublica: vt in l. 1. C. de seruo reipubl. manumis. iũcta eiusdẽ tituli rubrica. Quod verò decisum extat in d. l. si quis procurationem. C. eod. tit. de decurionibus. ad hoc pertinet, vt decuriones procurationẽ patrimonij alieni nõ accipiãt, nec fiant aliorũ famuli, ac fere serui, quorũ munus est dominorũ patrimoniũ procurare. Vile etenim est decurioni alterius patrimonij. tit. procuratoris, quẽ vulgò (*mayordomo*) dicimus, procurare. Quasi reipu-

reipublicæ sit ignominiosum hæc agere ipsius decuriones: tum propter vilitatem officij tantę dignitati contrariam: tum ex eo, quod non libere publica negotia expediet is, qui alieno est subditus priuatim ministerio: quod & in hac Castellana republica satis est decurionibus interdictũ. extat tamen dicta. l. si quis procurationem, multò fidelibus typis tradita in Codice Theodosiano, tiutlo. 1. libro. 12. l. 92. Si quis, inquit, procurationem falcultatum suarũ curiali crediderit esse mãdãdã, totius dignitatis exceptione depulsa patrimoniũ eius, q̃ crediderat curiali, præscriptio fiscalis iuuadat. Ille verò qui immemor libertatis, & generis infamissimam suscipiens vilitatẽ, existimationẽ suã seruili obsecundatione dãnauerit, deportationis incõmodo subiungetur. Hæc in Codice Theodosiano: ex quo deducitur, qua pœna sit puniendus qui decurionem procuratorem rerum suarũ constituerit, & qua ipsemet decurio suscipiens eam procurationem: tametsi Accursius ex breui vulgatæ constitutionis editione scripserit, illum puniendum arbitrio iudicis: vulgata verò cõstitutio, hunc exilij pœna puniẽdum esse diffinierit. Hinc denique fit, vt maturè, ac exacto iudicio sit deligendus is, qui tabellionis officio est præficiendus & cui publica decernitur authoritas ad omnium ferè cõtrouersiarum certam diffinitionem. Idcircò planè demiror, quanã ducti ratione viri doctissimi ausi fuerint in hũc labi manifestariũ errorem, vt opinentur, infamem posse tabellionem creari: cuius sentẽtiæ authores cẽsentur Bar. in l. 1. C. de mãda. princip. Aymõ in consilio 163. nume. 1. lib. 2. Ioann. Lupi in c. per vestras, de donatio. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 9. num. 8. quibus & hi adiungi solẽt qui existimant, hoc officiũ esse vile per tex. in d. l. vniuersos notant Oldra. in cons. 75. Abb. in c. sicut. col. 3. ne clerici vel monachi. Quod an probetur. in d. l. vniuersos. paulò antè tradidimus. Sed & si daremus, hoc officium tabellionũ no esse tãti honoris, quãti sunt alia publica officia, profectò negare iustè possemus & liberrimè negamus, esse officium vile: deinde opinamur, non esse infamen ad tabellionis officium eligendum, nec posse iustè, nec iure eligi, si sit infamis infamia iuris. text. est insignis in l. Regia Partitarum quæ secunda est, titul. 19. parte 3. hoc ipsum probatur authoritate glossi. in l. 2. §. miles. verbor. Sacramento, de his, qui notãtur infamia, quæ asserit, infamia iuris efficere quẽ ab officio publico alienũ, cuius glossi. præter Docto. ibi meminere plures præsertim Panormi. in c. scisciatus, de rescrip. col. 3. & tamen nemo poterit negare tabellionis officium esse publicũ, nõ priuatum, etiam si dignitas non sit: cum tabellio authoritate publica vtatur c. cùm dilectus, de fide instrum. notatur in c. cùm. P. tabellio, cod. tit. vbi hoc fatẽtur omnes. & probabitur inferius. Sed quo manifestius rem istam exponamus, expressim & in specie aliquot conclusiones subiiciam, quia ex variis interpretum sententiis video, non satis quæstionem hanc examinatam fuisse.

Prima cõclusio. Infamis nõ potest esse Amanuẽsis, scriba, seu notarius Princpis, quem vulgò Secretarium dicimus. text. & ibi Bartol. ac Salyc. in dict. l. 1. C. de mandat. Princip. l. laudabile. C. de aduoc. diuer. iud. & ibi Areti. Barl. in l. eandem. §. hac lege. ff. ad legem Iuliã, repet. quorum opinio cõmunis est, vt apparet ex his quos modo citaui, & aliis, quos commemorat Andr. Tiraquel. in tract. de nobilitate, cap. 31. nu. 8. ex quibus probatur hoc munus esse dignitatem propterea, quòd ipsius Principis secreta maximo cum honore tractet, quod manifestum fit ex his, quæ de scribarum honore paulò antè diximus.

Secũda cõclusio. Infamis nõ põt esse tabellio in ipsa Principis curia, nec in ipsius Principis summis tribunalib. & Prætoriis: non enim licet infamib. curiã Principis ingredi, præsertim ad munus aliquod exercendum. Bald. in rubric. de officio iudic. ante finem. idem in l. reum criminis, in fine. C. de procurat. textus optimus in l. sed & milites. §. sed & ignominia. ff. de excusãt. tutor. notat in specie ista Ioannes Lupi. in dicto. §. 9. num. 8.

Tertia conclusio. Infamis non potest esse tabellio publicus, id est publica constituta authoritate ad aliquod officium exercẽdum iure tabellionis. Notat Bart. in d. §. hac lege quem sequuntur Abb. in cap. cùm dilectus, numero. 7. de fide instrum. Felin. in capit. fraternitatis, de hæred. columna. 1. probat hanc conclusionem glossi. in l. 2. §. miles. cuius modo mentionem fecimus: notat Alexand. in cons. 80. lib. 2. num. 2.

Quarta conclusio. Infamis ipsamia iuris, (de hac etenim hactenus loquimur,) nõ potest esse tabellio, etiam ex his, qui non sunt à republica constituti, vt hoc officium publicè exerceant. Hos vulgò dicimus Regios tabelliones, qui nec sunt publici, nec de collegio, aut numero publicorũ. Hãc verò conclusionem propo nimus contra Bar. in d. §. hac lege, quem cæteri questionem istã tractantes probare. & sequi videntur, expressim Calderin. in cõs. 2. de fide instrum. eamq; probare conabimur authoritate Regiæ legis Partitarum: & ea profectò ratione, q̃ manifestè ostendat nullam esse discriminis rationẽ inter hãc, & proximã assertionẽ quo ad ipsius rei subsistãtiam. Huic etenim tabellioni aut fides est publica adhibenda ex potestate, & vi tabellionis, aut nõ. In posteriori casu nõ est cur de eius infamia disputemus, si is nullã habet publicã authoritatẽ, cuius ratione sit eius testimonij publicè admittendum vt probatio publica. Priori verò casu non possum non mirari Barto. iudicium alioqui acre. subtile, & omnibus numeris limatissimum. Nam fides, quæ tabellioni adhibetur, authoritatem publicam habet ex eo, quòd à Principe fuerit creatus tabellio, cuius officiũ ex eo solo publicum est, etiam si non sit constitutus in collegio tabellionum alicuius vrbis, aut loci: siquidem Regius est tabellio, & huic propter tabellionis officium fides est, vt tabellioni, adhibenda, nec hic à priuatis cum roganti-bus, quòd aliquod conficiat instrumentum ad præstandum authoritatem publicam aljcui contractui, nullam consequitur potestatem tabellionis, vt constat: & ideò, si qua publica fides huic instrumento danda est, ea profectò non à priuatorum consensu, sed à publico tabellionis officio, Regia beneuolentia eidem cõmisso vim, & robur habet: vnde sicut infamis non potest esse tabellio in collegium publicorum tabellionum alicuius ciuitatis receptus, ita nec poterit esse Regius tabellio. Quo fit, vt liberrimè decernerem, infamem creatũ à Rege tabellionum, etiam si nõdum sit receptus in numerum alicuius vrbis, non esse verum, nec legitimum tabellionem, nec esse adhibendam fidem eius instrumentis, nisi Rex Principis potestate infamiam illam tolleret. Deinde quid obsecro confert ratio Bartoli ex eo deducta, quòd possint priuati rogare, & adire tabellionem infamen vt conficiat instrumentum alicuius contractus, & sibi proprio consensu præiudicare? Etenim hæc ratio obtineret, vbi ipse priuatus, contra quem producitur instrumentum, fateretur se rogasse illum tabellionem, vt conficeret illud instrumentum eo modo, quo conscriptum est aut conuinceretur per testes. Et tunc non est necessaria fides publica instrumenti, nec tabellionis: quod si negaret instrumenti, fidem: & diceret: id falsum esse: profectò non probauit contra eum instrumentum factum ab infami infamia iuris: quemadmodum contra Barto. admonet Abb. in dicto cap. cùm dilectus, de fide instrumentum. 7.

Quinta conclusio. Instrumentum confectũ à tabellione postquam affectum est infamia iuris, & si ea careret tempore creationis, nullam habet fidem publicam. Hanc conclusionem ex eo probamus, quòd hic infamis non possit exercere officium istud tabellionatus: quemadmodum probatur ex glossi. in dicta. l. 2. §. miles. ff. de his, qui not. infamia. verb. Sacramento. Sic sanè Bart. in dict. l. eadem. §. hac lege, num. 4. quique eum sequuti sunt: nẽpe Panorm. in dict. capitulo. cùm dilectus. Card. & Felin. ibi columna. penult. idem Felin. post alios in dicto capitu. fraternitatis. Bald. in l. in exercendis, num. 7. C. de fide instrumen. hanc conclusionem veram esse censent in tabellione Principis, & in eo, qui authoritate publica constitutus est ad id munus exercendum in aliquo loco & receptus sit in tabellionũ eius loci numerũ, & collegium. Nos verò hac in parte consideramus, plurimum referre, quòd infamis sit creandus tabellio: hic enim nullam consequi debet à republica authoritatem: & ideo iure probantur, & procedunt quæ modò adnotauimus: vel quod tabellio verus, quique habuit hanc à republica authoritatem infamis efficiatur ipso iure, & iuris infamia. Nam hic interim dum à republica toleratur, eiusque infamia latet, & occulta est nec officio priuatim per sententiam, imò eo vtitur authoritate publica propter communẽ errorem videtur esse censendus eo iure, vt sit ei adhibenda fides, eiusque instrumentis. l. Barbarius ff. de offic. prætor. & ideò hanc quintam conclusionem ego veram esse opinor, quoties infamia iuris est publica, & idcircò publicè constat, ob eam infamiam ipso iure priuari tabellionem vsu, & exercitio officij: quicunque sit ipse tabellio. quod eleganter scribit Bald. in l. 1. C. de summa Trinita. & fide Catholica. num. 6. quem Felin. sequitur in dicto capit. fraternitatis, & in dicto capit. cùm dilectus, colum. penult. Quibus accedit glossi in Authen. de tabell. §. penult. verbo. documentis, quę vtitur responso Iurisc̃onsulti in dict. l. Barbarius, quo ad tabelliones, qui iure sunt eodem munere priuati. Cuius glossi. meminere plures per Feli. citati in d. c. fraternitatis, notat idẽ Calder. cõs. 2. de fide instrum. Igitur vbi tabellio est infamis infamia iuris, & publicè, cuiusque ratione officio, & munere priuatur, eius instrumentis non est fides adhibenda. Fatentur tamẽ omnes, instrumenta confecta ante infamiã istam vim, & authoritatem habere. Innocent. Anto. & Feli. nu. 12. in d. c. fraternitatis. Bar. in l. ad testiũ. §. 1. ff. de testam. & est communis opinio probatur, cum eo tempore, quo instrumentũ cõfectum est, & authoritatem suscepit publicam, nulla fuerit labe notatus ipse tabellio.

Hinc deducitur, fidem esse adhibẽdã instrumentis illius tabellionis, qui cùm infamis, esset creatus fuerit tabellio, eius tamẽ infamia occulta est. Nam propter communẽ, ac publicum errorẽ & titulum huius muneris à republica, vel Principe concessi, eius est scripturis exhibẽda fides secundum Specular. & Ioan. Andre.

in titul. de instrument. editione. §. restat. versic. quid si is, qui non est notatius, qui existimam hoc esse verum in eo, qui vere creatus est tabellio, licet aliquo ex vitio fuerit is titulus nullus: non autem in eo, qui nusquam fuit tabellio. Nam huius instrumentis non datur fides, etiam si communi hominum opinione censeatur tabellio. Idem tenent Paul. & Imola in l. ad testium. §. 1. ff. de testam. col. 1. fenſit Bart. in l. Herennius ff. de decurio. optimè Felin. in d. cap. fraternitatis, col. 2. de hæret. & Calder. in d. cõſ. 2. de fide instrumento. Alex. conſ. 80. col. 2. lib. 2.

Sexta concluſio. Licet infamia facti aliqua ex parte detrahat instrumentis alicuius tabellionis ea laboratis, cõtra fidem publicam minuat: nihilominus infamia facti poteſt conficere instrumenta, nec officij exercitio priuatur etiam ſi publica ſit. Hanc concluſionem tenent Panormitan. & Felin. in dict. cap. cùm dilectus, numero. 40. de fide instrum. Quorum opinio multis probari poterit ſed eo maximè, quod infamia facti non priuat quem dignitate, nec officio publico: quod omnes fatentur in dict. l. ſecunda. §. miles.

Septima concluſio. Infamis infamia facti quæ ex criminibus oritur, non debet à Principe, nec à republica tabellio conſtitui, licet ipſius conſtitutio ex hoc ſemel facta, irrita non ſit. Poſterior concluſionis pars ex eo deducitur, quòd infamis infamia facti nullibi cenſetur à iure indignus officio iſto tabellionatus, quia dignitas non eſt: licet minor tunc detur fides. prior pars probatur quia multò maior eſt authoritas tabellionis, cui ſoli creditur quàm teſtis, capit. cum Ioannes. vbi latè tractant Abb. & Felin. de fide instrument. Teſtis aurẽ infamis infamia facti non admittitur in his, quæ grauia ſunt, & ardua quemadmodum ipſe probaui in Epito. ad. 4. Decret. 2. part. §. vlt. c. 8. nu. 8. quo in loco etiã aſſeueraui, quacũq; in cauſa diminui arbitrio iudicis fidem teſtis infamis infamia facti: qua in re ſequutus ſum Panorm. & alios in cap. teſtimonium, de teſtibus. Igitur par eſt, non eſſe ad tabellionis officium, quod authoritatem publicam habet, admittendum infamem infamia facti.

Primùm ex his deducitur, quanti facienda ſit argumentatio quorundam, quos ſequitur Ioan. Lupi. in ca. per veſtras. 3. notab. §. 9. num. 5. qui cenſent poſſe quempiam non obſtante nota, & infamia eſſe tabellionem, qui tamen non poterat eſſe teſtis. Sic etenim argumentantur, vt diſoluãt aliquot quæ eorum opinionibus obiici ſolent. Cùm tamen hæc argumentatio, aut differentia ſatis leuis ſit, & omnino iuris rationibus aduerſa. Quis enim non vidit, cum repellendum eſſe à tabellionis officio, qui à teſtimonio propter vitium, vel infamiam repelli poterat?

Secundò conſtat, ſpurios poſſe tabelliones eſſe, non quia infamis poteſt eſſe tabellio, ſed quia ſpurius non eſt infamis infamia iuris, nec etiã infamia facti, quę oriatur ab eius moribus improbari, ac potius ob culpam parentum † quadam ad peculiares effectus à iure aſſiciatur nota quæ dicitur à multis infamia facti. 6
Hanc cõcluſionem ipſe veram eſſe opinor indiſtinctè ſequutus Calde. in conſ. 2. de fide inſtr. ſiquidem Angel. in conſ. 284. Alex. conſ. 80. lib. 2. col. 2. Tiraquel. de notabilitate, cap. 34. nu. 26. & ca. 15. num. 15. probare conantur, & tenent: ſpurium non poſſe tabellionẽ eſſe ad acta iudicialia, & publica cõſcribẽda: tametſi fateãtur, poſſe eſſe ſimplicem tabellionẽ: ex Barto. opinione in d. §. Hac l. cuius ſuperius meminimus. Idẽ notat Ioã. Lup. in d. §. 9. nu. 7. quorum ea eſt ratio, quia ſpurius infamis ſit. Quam rationem falſam ipſe opinor eſſe, verè ni fallor, intelligens, ſpurium eſſe in famẽ quadam infamia facti, quæ potius à culpa progenitorum, quàm ab ipſius moribus procedat. Quod tradit multis authoribus citatis. Andr. Tiraque. in d. c. 25. nu. 14. hanc verò infamiam iure canonico, & ciuili à multis dignitatibus expellere ipſos ſpurios conſtat: non tamẽ alicubi legitur, eos indignos eſſe tabellionis munere, & his ſimilibus. Qua de re pulcher eſt Iuriſc. locus in l. ſpurij. ff. de decurionibus, vbi ſpurij non cenſentur indigni decurionatus dignitate: imo permiſſum eſt, eos poſſe ad eandem admitti. Idem conſtat in l generaliter. §. ſpurios. ff. eodem tit. Nec quicquam viget in contrarium hic poſterior locus dum Iur. ſc. reſpondet, quòd ſi ſpurius habeat competitorem legitimè natũ is ſit præferendus ſpurio. Nam hæc reſponſio æquiſſima eſt, & in in hoc tẽdit, vt melior eligatur ad eam dignitatẽ, ad quã poſſe ſpurium eligi nulla dubitatio eſt: vt ipſe Iuriſc. fatetur qui hoc ipſum planè negaſſet, ſi ſpurius infamis foret, eaque dignitate indignus: & eſſet aliis eligendus omiſſis competitoribus itidem ſpurijs: nec eſſent ſpurij admittendi ad petitionem, & electionem decurionatus.

Tertiò ex præmiſſis diſcuti, & examinari poteſt, quod quidam adnotarint aſſerentes, nobilem, quem vulgo Hidalgum dicimus & qui liber eſt à ſolutione tributorum, & cenſuum, quos ſoluere 7
ten ẽtur plebei, † & populares villani, reipublicæ, & Principi, cogendum eſſe cum plebeis contribuere, ſi tabellio ſit, & officium tabellionis exerceat alibi, quàm apud ipſum Principem eiuſque curiam. Huius opinionis authores ſunt Guido Papæ, quæſtione 90. Aymon conſil. 163. libro. 1. Ioan. Mauricus in repet. l. vnicę. C. mulieris quo loco, pagina. 243. Tiraquell. de nobilitate. capit. 31. nume. 9. non alia ratione, quam quòd tabellionatus ſit vile officium, & infame. Hæc enim ſententia mihi falſa videtur, nec iure probari poterit, cũ hoc officium vile non ſit, nec infame nec vllibi vſquam conſtet, priuilegia nobilitatis ex eo perdi, & amitti, q. nobilis tabellio ſit. Quamobrem ipſe opinor, Hidalgum etiam, ſi tabellio ſit, non eſſe cogendum contribuere cum plebeis ad ſolutionem tributorum, & ſuperindictionum, quæ Principi ſoluendæ ſunt à plebeis. Sed & idem reſpondendum eſt in procuratoris officio, quo ſi nobilis, & Hidalgus vtatur, nõ priuatur nobilitatis, & Hidalguiæ priuilegiis; etiam vbi hoc officium exerceat apud ea tribunalia, quæ ſunt extra curiam Principis, & Regis. Etenim officium hoc, etiam ſi vile ſit, cùm exercetur extra Principis curiam, non tamen priuat quem nobilitatis priuilegiis quo ad contributionem, & ſolutionem tributorum, cum hoc priuilegium non tam pertineat ad publicum decorem mobiliũ, quàm ad ipſorum imminunitatem, exemptionemque ab onere ſoluendi tributa. Quin & receptum eſt in Hiſpania his locis, quibus nobiles hoc vtuntur priuilegio immunitatis, eaque tributorum exemptione minimè cogi nobiles ad ſolutionem, etiam ſi artem aliquam exerceant mechanicam, & ex his, quæ nobilitati derogant: quarum Tiraquellus. latè meminit in dict. tracta. de nobilitae, capitulo. 30. & ſequentibus, tametſi priuilegiis quibuſdam, quæ moribus, vel iure nobilibus conceduntur propter publicum decorem ipſius dignitatis, non debeant honeſtari, nec gaudere nobiles, qui vili ſunguntur officio. Igitur quod de procuratore nobili modo reſpondimus, non eſt ab vſu forenſi alienum: ſiquidem non ſemel vidimus fabros lignarios, ciuſmodique artifices probata ipſorum nobilitate, quam Hidalguiam dicimus, pronuntiari à ſolutione, & contributione ſubſidiorum regalium immunes: licet Guido Papæ, quæſtione. 89. & quæſtione. 388. & quæſt. 399. Caſſanæ. conſ. 64. colum. penul. Tiraquel. in d. cap. 30. num. 3. tenuerint, nobiles exercentes extra curiam Regis officium procuratoris cogẽdos eſſe ad ſoluti onem regaliũ ſubſidiorum, & priuari nobilitatis priuilegio. Quod poſt omnes alios, omniſq; latiſſimè tractat ipſe Tiraquel. 3 ed & idem proba re conatur Ioannes Mauri. in d. l. vnica, pagina. 242. nec tamen ex hoc negamus, officii procuratoris extra Principis curiã eſſe vile: cùm & infames eſſe poſſit procuator. §. vlt. & ibi gl. Inſtitu. de exceptionib. notant poſt alios Iaſo. in rubric. C. de procurat. num. 6. & Tiraquel. in d. cap. 30 quem legito. 8

Quartò ex his perpenditur ratio eorum, qui cenſent, clericis interdictum eſſe tabellionis officium ex eo, quod vile ſit, nec deceat ordinem clericorum ob eorum inſigne miniſterium. Hac etenim ratione plerique vtuntur † præſertim, Abb. in capit. ſicut. col. 3. ne clerici, vel monach. quæ tamen non eſt omninò ſufficiens: vt conſtat ex proximè traditis: atque ideò ea erit vera ratio ne clerici ſe immiſceant negotiis, & muneribus, quod probatur in dict. cap. ſicut. Nam clericus tabellio poterit eſſe apud iudicem & forum Eccleſiaſticum ſecundum Hoſtien. Anton. & Abb. in dicto capitul. ſicut. & Floren. 3. par. titul. 13. capitu. 2. §. penul. text. optimus in capit. 1. de poſtuland. & eſt communis opinio, ſic ſanè accipienda, vt obtineat in clericis nondum ſacris ordinibus inſignitis. Nam clericus in ſacris ordinibus conſtitutus, vt ipſe reor, non poterit extra Romanam curiam in foro, ac tribunali publico tabellionis officium exercere, etiam ſi non habeat beneficium Eccleſiaſticum: quemadmodum deducitur ex authoritate Cardin. in d. capit. ſicut. & Aibericus. Trotij, in tract. de vero, & perfecto cleric. libro 2 cap. 54 numer. 9. dum ipſi aſſerunt, clericum in ſacris conſtitutum non poſſe tabellionis officium exercere: idq; verum eſſe indiſtinctè in his, licèt in aliis clericis diſtinctio quædam fieri poſſit. Sed gloſſ. Abb. columna 3. Ioan. Andre. & Anto. in d. capitul. ſicut. tenuerunt, clericum in ſacris conſtitutum etiam extra curiam Romanam poſſe vti hoc officio in foro Eccleſiaſtico, ſi non habeat beneficium Eccleſiaſticum, vnde poſſit digne ſibi alimenta miniſtrare. Quaſi ea ſit receptior ſententia, & diſtinctio, quòd clerici ſiue in ſacris, ſiue in minoribus conſtituti, beneficium Eccleſiaſti. cum habentes, non poſſint hoc officium exercere extra Romanam curiam etiam in foro Eccleſiaſtico: qui vero beneficium non habuerint etiam ſi ſint ſacerdotes, eo vti poſſint in foro Eccleſiaſtico. Ego verò hac in cõtroverſia, vt modo ceperam exponere, quo diſtinctior ſit eius diffinitio, tres vel quatuor conſtituam concluſiones.

Prima. Clericus in ſacris conſtitutus, etiam beneficium Eccleſiaſticum habens, poterit apud curiæ Romanæ Eccleſiaſtica tribunalia tabellionis officium exercere, quod Panorm. & alij in d. capit. ſicut. propter Summi Pontificis conſenſum tacitum, & tãtæ curiæ dignitatem conceſſum eſſe fatentur.

Secũda cõcluſio. Cleric. ſatis ordinibus inſignitus, ẽt ſi beneficium

ficium non habeat Eccleſiaſticum, non poterit officium Tabellionis exercere, adhuc in Eccleſiaſticis publicis tribunalibus. Hãc concluſionem probamus ex d. cap. ſicut, vbi Cardin. eam tenet. & paulò antè citatus Albertus Trotius. Nec quicquam impedit eius probationem, quòd inibi conſtituatur pœna priuationis beneficij Eccleſiaſtici, ſi quis contrarium fecerit. Nam ea conſtitutio non omnino præmittit, eius prohibitionem intelligendã forę in clericis habentibus beneficium Eccleſiaſticum, ſed ea vtitur pœna, quia frequentiſſimè cõtingit, ſacerdotes habere beneficia Eccleſiaſtica: & quia vult Summus Pontifex, beneficio Eccleſiaſtico priuari eum, qui ſacris donatus ordinibus tabellionis officio operam dederit, ſi illud habeat: quod ſi illud non habuerit, alia erit nihilominus pœna puniendus. Hanc opinio. aſſerimus veram eſſe contra Panor. & alios, qui voluere, poſſe ſacerdotem non habentem beneficium Eccleſiaſticum, tabellionis officium exercere apud quæcunque tribunalia Eccleſiaſtica. Quorum ſententia vera erit in curia Romana publicè, & extra curiam in negotiis Eccleſiaſticis, quæ priuatim, & non in foro publico expediuntur. Quod etiam licebit ſacerdoti beneficium Eccleſiaſticum habenti.

Tertia concluſio, quæ communis eſt, clericus, etiam in minoribus conſtitutus, habens Eccleſiaſticum beneficium, vnde poſſit congrua ſibi alimenta exhibere, non poterit vti tabellionis officio, etiam in Eccleſiaſticis publicis tribunalibus. Hoc enim munus propriè laicis conuenit, aut clericis, qui aliunde non poſſunt ſibi alimenta exhibere. Hanc opinionem tenent Hoſtienſ. Anto. & Abb. in d. cap. ſicut, colum. 3. vnde conſtat, clericum in minoribus conſtitutum, qui non habeat beneficium Eccleſiaſticum, poſſe officium tabellionis exercere coram iudice Eccleſiaſtico, etiam in eius publico tribunali.

Quarta concluſio. Clericus in minoribus non habens beneficium Eccleſiaſticum poterit eſſe tabellio etiam apud ſecularia tribunalia publicè, nec hoc prohibetur aliquo Canone: atque ideò admittendum erit, niſi lex, vel conſuetudo aliud induxerit: atque ideo lector poterit hoc in loco repetere quæ nos adnotauimus inferius. cap. 33. verſic. Clerici autem primæ tonſuræ. Ex contrario tamen poterit laicus eſſe tabellio in foro, & tribunali publico Eccleſiaſtico. Quod communi omnium conſenſu receptum eſt, teſte Ripa. in capit. 2. de iudic. numero 120. etiam in cauſis Eccleſiaſticis.

Quod ſi ſacerdos tabellionis officio vtatur, & aliquod inſtrumentum confecerit, erit ea ſcriptura publica, & valida cique fides adhibetur, ſi alioqui verè tabellio erat: licet male faciat, huic officio iure ſibi interdicto ſe immiſcens: quemadmodum voluere Bart. in l. vniuerſos. C. de decurionib. lib. 10. Ioan. Andr. & omnes. in d. cap. ſicut. Deci. in l. in ambiguis. §. non eſt nouum. ff. de regul. iur. idem in d. cap. 2. num. 7. idem in conſil. 17. quæ quidem opinio communis eſt, vt fatetur Alex. eam ſequutus. in l. Præter. §. his etiam. ff. de edend. quam & Hippol. ſequitur in rub. ff. de fideiuſſ. nume. 121. ſcribens ex ea, poſſe ſacerdotem ſcribere, officio tabellionis vſum, teſtamentum, in quo pater eius inſtituatur hæres. quod prius notauerat Bartol. in conſil. 61. & hæc quidem vera ſunt ante publicum huius officij interdictum: ſiquidem inſtrumentum à ſacerdote tabellione confectum, poſteà quàm publicè fuerit interdictum exercitium tabellionatus, nullum eſt ſecundum Bart. in d. conſil. 61. Anchar. & Abbas. in d. cap. ſicut Iaſ. in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de iuſti. & iur. colum. pen. Sed ſi presbyter tabellio non ſit publica creatus authoritate ſcriptura ab eo confecta priuata erit, non publica: quòd Deci. explicat. in conſilio. 120.

Monachus verò adeò prohibetur iure tabellionis officio vti, quod inſtrumentum ab eo conſcriptum abſque licentia Abba. eſt nullum ipſo iure. ſicuti ex cap. 1. & cap. ſed nec. ne clerici, vel monach. notat in ſpecie Deci. in d. capit. 2. de iudic. numer. 8. tametſi monachus poſſit poſt profeſſionem compellere, & ſignare inſtrumẽtum, quod antè monachorum in eius protocolo cõſcriptum fuerat ab eodem, vel ipſius authoritate, & coram ipſo à contrahentibus in conuentionem perfectam deductum. gloſſ. inſignis in capit. vt officium. §. veram, de hæreticis, in 6. quæ ſingularis eſt, ſecundum Francum ibi. Florian. in l. repetita. ff. de fide inſtrum. quam alij plerique miris laudibus efferunt, & ſequuntur, præſertim Abb. & Felin. in cap. fraternitatis, de hæret. col. 2. Iaſon in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de iuſtit. & iur. colum. penult. Deci. in d. c. 2. num. 8. de indic. Bald. in l. 2. colum. vltim. C. de ſent. & interloq. omn. iud. Felin. in capitu. conſuluit. de Iudæ. idem in cap. cum. L. & A. de re iud. colum. 5. Ioann. Bernard. in pract. criminali. capitul. 53. Caſſanæus in conſuetudine Burgund. rub. 1. §. 6. numero 22.

Hæc ſanè latiùs, quàm fortaſſis inſtituto conuenire quibuſdã videbitur, ex eo tractauimus, quod prima, ac potiſſima inſtrumenti publici authoritas ex hoc conſtet, quod ſit conſcripta ab eo, qui verè tabellio ſit authoritate publica conſtitutus, & in id munus † electus. c. cum. P. tabellio, de fide inſtrum. Authen. de tabellionibus, in principio Regia. l. 1. tit. 18. par. 3. Hodie. l. 3. titul. 2. lib. 7. Recopil. tradidere optimè Felin. num. 18. & Deci. num. 16. in capit. 1. de fide inſtrument. Qua ratione forenſi vſu apud Regia tribunalia recepcum eſt, vt ſi quando producto in iudicium inſtrumento obiectum ſit illud non eſſe publicum, nec authenticum: quia non ſit à publico, & vero conſcriptum tabellione: qui illud produxerit, teneatur probare, id à vero, & publico, ſaltẽ cõmuni æſtimatione tabellione conſcriptum fuiſſe Regia lex. 115. titulo 18. part. 3. cuius meminit eleganter Roderic. Xuarez. in l. poſt rem. ff. de re iudi. in 2. par. legis Regiæ, fol. 143. & idem iure communi probat Aymon in tracta. de antiquitate temporis. 3. par. cap. vidimus. num. 2. notat Innocent. in cap. veniens. colum. 2. de verb. ſignificatio. at vbi contra publicum inſtrumẽtum opponitur, illud falſum eſſe, tunc qui opponit, probare tenetur falſitatem: alioqui præſumitur pro inſtrumenti publici authoritate, q. expreſſim definit Regia itidem lex. 116. tit. 18. par. 3. etenim ſicut in priori caſu publica authoritas non præſumitur: ita nec in poſteriori delictum eſt præſumendum. Prior huius argumentationis pars latiſſimè traditur à Iaſone. in l. Barbarius. num. 45. ff. de offic. præ. & Alciat. de præſumptio. regul. 3. præſumptio. 13. num. 15. qui communem ſequuti opinionem eam probãt adeò hoc verum eſſe, vt etiam ſi communi errore & opinione tabellio ille officium exercuerit, nihilominus inſtrumentum ſit nullum, careatque publica authoritate: quod ipſe intelligo, ſi aduerſus hunc communem errorem conſtet, illum non fuiſſe creatũ tabellionem: alioqui in dubio dum contrarium non probatur, fatis erit probari ab eo, qui producit inſtrumentum, q. eius author communi opinione cenſebatur eo tempore tabellio, & publicè eo vtebatur officio: quemadmodum Regia. l. manifeſtiſſimè decreuit: & multis probari poterit, quæ à Iaſone, & aliis traduntur. Eiuſdem autem argumentationis poſterior pars cõſtat, quia pro inſtrumento publico præſumitur. capitul. ad audientiam, de præſcript. l. ſi quis decurio. C. de falſis. l. cum precibus. C. de probatio. & ideo, qui allegat falſum eſſe inſtrumentum, illud probare debet.

Authoritas autem publica tabellioni à Principe dari debet: quod omnes fatentur. in d. c. cum. P. tabellio. notant Bald. & alij. in l. 1. C. de emancip. liber. Iaſon in l. Imperium. nume. 27. ff. de iuriſd. omn. iudic. Regia. l. 3. tit. 19. par. 3. Ioan. Lupi. in introductione. c. per veſtras, de dona. inter vir. & vxor. nu. 20. & an Duces, comites, Marchiones, & alij inferiores habentes iuriſdictionem in ciuitatibus, villis, & oppidis poſſint tabelliones conſtituere, & eligere, ac creare, tradit Inno. & alij. in d. c. cùm. P. latè Petrus Auendaniſis in tract. de exequendis mandatis Regiis. capit. 10. Qua de re tractauere Regiæ leges. 3. tit. 19 par. 3. l. 1. tit. 18. lib. 2. ordin. Hodie. l. 3. tit. 2. lib. 7. Recopil. l. 7. titu. 1. lib. 7. Hodie. l. 3. titu. 2. lib. 7. Recopil. l. 23. tit. 2. cod. lib. ordin. Hodie. l. 3. tit. 2. lib. 7. Recopil. l. 6. tit. 13. lib. 3. Hodie. l. 1. tit. 15. lib. 4. Recopil. l. 8. & l. 10. tit. 2. lib. 7. ordina. Hodie. l. 1. titul. 3. lib. 7. Recopila.

Sed & de Apoſtolicis tabellionibus, ac notariis, quanam ratione, & forma vti debent propriis officiis in hiſce regnis: & q. in rebus ac negotiis ſecularibus, & profanis minimè conficiant publica inſtrumenta, eſt Regia lex inſignis præter alias in pragmatica Regum Catholicorum. Folio. 196. idque iure inſtitutũ eſſe probare conantur Ioan. Faber. in l. ſciendum. C. de donationibus, & Ioannes Lupi. in d. rubr. de donatio. fol. 3. ſed & Rebuff. ſuper leges Regias. in tracta. de literis obligat. artic. 2. gloſſ. 1. nu. 37. multa hac de re tradit, tametſi contendat, iure probari poſſe cõtrarium. Quibus adde Ruppellanum. libro primo forenſium Inſtitut. cap. 7.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Nomen domini, an ſit neceſſariò inſcribendum initio cuiuſque inſtrumenti publici? & de nomine Imperatoris.*
2 *Annorum domini mentio fieri debet in quolibet inſtrumento; item diei, & menſis in quo confectum fuerit.*
3 *Locus eſt expreſſim commemorandus in publicis inſtrumentis.*
4 *Teſtes neceſſarij ſunt ad ſolemnitatem cuiuſlibet inſtrumenti publici.*
5 *Tabellionis ſubſcriptio item neceſſaria eſt.*
6 *Publicum inſtrumentum quot teſtibus reprobari poſſit.*
7 *Inſtrumentũ ſemel in iudicio ab vno prolatũ etiã aduerſario ſuffragatur.*
8 *Inſtrumenta publica, quo tempore litis ſint proferenda?*
9 *Publicum inſtrumentum, quã fidem faciat inter extraneos, à quibus confectum non eſt.*

Rursus de authoritate publici instrumenti, quæ ostitur ex his, quæ vt solemnia eidem accedere debent.

CAPVT XX.

PRæter publicam Tabellionis authoritatẽ sunt & plura necessaria, quæ instrumenti publici solemnia censentur, sine quibus minimè consequitur publicam, & authẽticam fidem: quorum ea hoc in capite prosequar, quæ potissima sunt ad scripturarum, quas Tabelliones conscribere solent, vim, & robur legitimum, ne ab his, contra quos producuntur in iudicium, valeant crebris obiectionibus improbari.

Primùm etenim quibusdam placuit, fore necessarium, quòd in quolibet instrumento publico initium adsumatur à nomine Domini, his equidem verbis. In Dei nomine. glos. in Authe. vt præponatur nomen Imperat. eius constitutionis authoritate;
2 † quæ minimè hoc probat: cum inibi hoc tantùm scriptum sit, quòd illa solemnitas conficiendi instrumenti statim post illam constitutionem seruetur prima indictione, quæ tunc authore Deo appetit; atque ita, non esse necessariam inuocationem Domini tenent Bald. in prima constitutione Codicis. columna penultima. Abb. & alij in capitulo 1. de fide instrum. quorum opinio communis est, vt fatetur Alciat. lib. 6. parerg. cap. 6.

Secundo, nomen Imperatoris præponendum est instrumento publico, quemadmodum probat text. in d. Auth. vt nomen Imperat. & id in locis, quæ Imperio subsunt. Nam in his, quæ Summo Pontifici quo ad temporalia subiiciuntur, nomen ipsius Papæ est apponendum, secundum Abb. in proœmio Grego. colum. 5. & in d. cap. 1. quo in loco idem omnes adnotarunt. Idem ipse dicerem de nomine Regis, qui alteri in temporalibus non est subditus; & tamen hęc solemnitas consuetudine, ac moribus & forensi vsu est antiquata, atque ideò nullum est periculum quo ad vim instrumenti, quod omittatur: tametsi Panormitanus in consilio 53. libro 2. probare conetur, hanc consuetudinem non omninò validam esse, nisi sit immemorialis, aut tacito consensu Principis inducta. Nam ipse non tanti facio hanc solemnitatem, vt opiner, non posse tolli consuetudine saltem quadraginta annorum, & fortassis ordinaria: imò hanc sufficere libenter asseuerauerim, quicquid hac de re latè Barba. disputauerit in repeti. rub. de fide instrum. nu. 43.

De indictione autem, an sit eius mentio necessaria in instrumento, idem respondendum esse arbitror, quemadmodum ipse tradidi. lib. 1. Variarum resolutio. cap. 12. num. 7.

Tertiò illud est necessarium, quod in instrumentis apponatur annus Domini. glos. in capitulo inter dilectos, de fide instrument. verb. indictionis, quod iure non requiritur, † nec probatur,
2 sed potius consuetudine. glos. in dicta Authent. vt præponatur nomen Imperator. quam sequuntur Abbas in proœmio Gregori. columna 5. Abb. Felin. & Deci. column. 2. in dict. cap. 1. de fide instrum. & licet Barba. in rubric. eiusdem tituli, in repet. num. 42. sequutus Spec. teneat, necessariam esse mentionem in instrumentis ipsius anni domini, in quo id confectum fuerit, & id iure probari; ego duo censeo esse hąc in re notanda. Primum, satis esse quod consuetudine fuerit hæc solemnitas inducta, vt ea omissa instrumentum sit nullum. Nec enim poterit controuertiri: imò constitutissimum est, mentionem annorum Domini maximi esse momenti, vt constet quo tempore sit cõfecta scriptura; deinde apparet, instrumentum esse nullum si omissa fuerit in eo solemnitas consuetudine tantùm inducta. modo ea sit maximi momenti non leuis, quod tradidere Alexand. in rubric. ff. de noui ope. nuntiat. colum. 6. Deci. in d. cap. 1. de fide instrum. col. 2. Socin. consi. 2. lib. 3. column. 1. Igitur nullum erit instrumẽtum, quòd fuerit scriptum omissa mentione annorum Domini, sic denique in praxi receptum est, nec vidi vnquam hac de re ambigi: cum alioqui maxima posset contingere incertitudo cuiuscunque iuris, quod esset scriptura probandum.

Potissimè hoc obtinet in his Hispaniarum regnis, in quibus lege Regia satis cautum est, non valere instrumentum publicũ, in quo non sit facta mẽtio annorum Domini. Quod expressim traditur in l. 54. & l. 111. tit. 18. partit. 3.

Secundo erit obseruandum, in quacunque scriptura publica necessarium esse, quod fiat in ea mentio annorum domini, aut saltem alio signo habeatur ratio eius tẽporis, in quo ipsum instrumentũ confectũ est, vt constet eius dies, quæ ad rei cognitionem omnino est necessaria. Sic sanè apud veteres tempus significabatur per Olympiadas, per consules: & nunc Romæ plerunque significatur per annos Pontificatus ipsius Summi Pontificis De quo multa diximus, & explicauimus alias lib. 1. Variarum resolut. capit. 12.

Quarto eadem ratione adscribi debet instrumentis publicis dies, quo ipse tabellio rogatus fuerit instrumentum conficere. l. 1. §. editiones. & ibi gloss. ff. de edend. gloss. per rex. ibi. in dicta Authen. vt præpon. nomen Imperat. glo. in dict. cap. inter dilectos. glo. in l. generali. C. de tabul. lib. 10. Quarum est communis opinio ab omnibus ferme recepta & probata Regia. l. 54. & 111. titulo. 18. part. 3. mensis autem mentio necessaria est, vt dies cõfecti instrumenti certa sit: alioqui vbi dies certa foret absque mensis expressa mentione, omitti mensis posset, vt dies Sancti Ioannis Baptistæ, dies Natiuitatis dominicæ, & his similes, notant Bartol. & alij in. l. si quis. §. si initium, numer. 23. ff. de edend. Felin. & Deci. in dicto capit. 1. de fide instrum. colu. 3. quibus adde Roma. singul. 235. & Barba. in d. rub. de fide instrumẽt. nu. 68.

Quintò necessariũ est, quod in instrumentis publicis fiat mentio loci,
3 † in quo sit contractus, vel actus ipse, qui in instrumento continetur. gloss. in dict. l. generali. text. & ibi gloss. verb. censeretur, in cap. Abbate sanè, de re iudic. in 6. text. optim. in l. optimã. C. de contrahend. stipulat. & est communis opin. quæ traditur per Abba. Felin. & Deci. 3. colum. in dict. c. 1. & probatur in cap. quoniam contra. de proba. atque in dict. l. 54. tit. 18. part. 3. id verò adeò iure obtinet & procedit, vt considerata diligentius authoritate publici instrumenti, animaduersa fide, quam ex se ipso habet & producit, item pensata eius incertitudine, quam haberet, si locus & tempus confecti instrumenti deficerent quot, & quamuis falsitatib. hominum q; dolis, & malitijs locus pateret, multisque alijs maturè perpensis, verè ac iure sit respondendum, non valere consuetudinem, imò iniquam esse, quę induxerit absque his duabus solemnitatibus, & requisitis valere instrumenta, quemadmodum expressim voluere Rota in antiquis decisione. 440. Deci. 3. colum. in dict. cap. 1. de fide instrum. Stephanus Bertrand. in consil. 275. libro 3. column. 4. Roma. in l. in illa. ff. de verbor. oblig. column. 10. tametsi Barba. in dicta rubrica. numero 69. ab hac opinione discedat, & dubitent Alex. in l. de pupillo. §. qui nuntiat. ff. de noui ope. nuntia. num. 10. & Felinus. in dict. capitulo 1. colum. 2.

4 Sextò, quamuis certum sit requiri publicis instrumentis, † q testes sint præsentes eidem actui, de quo instrumentum conficitur. l. contractus. C. de fide instrum. notatur. in d. cap. quoniam contra. & scripserit Accursius. in d. l. generali, eorum subscriptionem exigi, receptius tamen est, ac iure verius, satis esse quod eorum nomina inscribantur regulariter absque subscriptione, notant Panor. & Docto. in d. cap. 1. maximè Felinus. nu. 14. & Deci. num. 12. probat glo. in Authen. de instru. caut. & fide. §. sed & si instrumenta, verb. adiiciantur, & in Authen. de hæred. & Falci. §. si verò absint, verb. quantum. Paul. de Castro. in d. l. contractus, col. 3. idem. in consi. 325. lib. 1. incipient. Non multum videtur. Matthæ. Afflict. rubric. in constitut. Neapoli. 79. Capitius in decisio. Neapoli. 29. quorum opinio communis est, secundum Barba. in rubric. de fide instrum. num. 93. & Deci. in dict. cap. quoniã contra. num. 18. & probatur. in d. l. 54. & 111. tit. 18. par. 3. vnde constat intellectus glo. in d. cap. 1. & in cap. post cessionem, de probatio. quæ hac in re idem ferè responderunt, quod gloss. in d. l. generali. Erat igitur satis, quòd nomina testium inscripta sint à notario in instrumento etiam si subscriptio fuerit omissa secundum communem. in d. c. post cessionem.

Et licet iure communi sufficiant duo testes, glo. communiter recepta. in d. cap. 1. de fide instru. tamen in his regnis sunt necessarij tres, dicta Regia. l. 54. l. 1. tit. 9. lib. 2. Fori. quibus & illud adiiciur, quod in pragmaticis Regum Catholicorum statutum est. Fol. 190. Hodie. l. 33. tit. 25. lib. 4. Recopila. qua lege sancitur, necessariam fore ipsorum contrahentium subscriptionem in instrumentis publicis, quamuis ea iure communi necessaria nõ sit vt Panorm. & omnes ttadidere. in d. c. 1. de fide instrum.

Septimò ad valorem, & robur publici instrumenti necessaria
5 † est ipsius tabellionis subscriptio. tex. in Authen. de instru. caut. & fide. Item & ipsius signum, quo ipse tabellio vti solet, q; iure necessarium esse probat gl. authoritate illius constitutionis. in d. Authentic. §. sed & si instrumenta, text. optimus. in l. vlt. C. de assessoribus, tenent Panorm. col. 4. Felin. ac Deci. post alios. in d. c. 3. fide instrum. Cardi. & Fel. col. 2. in cap. penult. eod. tit. Bart. in l. si quis. §. si initium. ff. de edend. in repetitio. num. 32. idem Bartol. in proœmio. ff. num. 6. optimè Nicolaus Boer. decisi. 37. nu. 10. Petrus Rebuff. in tracta. de nominationib. q. 10. num. 11. & sequẽtib. maximè. nu. 17. & 18. penes quos omnes illud cõstantissimũ videtur, hanc solennitatem potius consuetudinis, quã lege scripta inductam esse, & eius omissionem vitiare instrumẽtum quorum vltimum probat Regia. l. 54. tit. 18. par. 3.

Hæc sanè sunt quæ potissimè obseruari debent quoties de authoritate publici instrumenti tractãdum erit, vt possimus deprehendere,

prehendere, an ipsum instrumẽtum deficiat ratione alicuius defectus, cùm multa iure, atque consuetudine, sint necessaria pro viribus his, quæ publicis scripturis conceduntur.

Quòd si publicum instrumentum omni ex parte perfectum sit quo ad ea quæ sunt ei iure solemnia, sæpè controuertitur, an testib. possit improbari quo ad eius fidem, nempè, vt probetur,
6 rem non ita contigisse, vt ipse tabellio profitetur, & testatur; † q equidem quæstionem tradidere gl. & omnes in capitu. cũ Ioannes, de fide instrum. verb. quodlibet. gloss. in §. item verborum. Instit. de inutil. stipul. & in l. in exercendis, de fide instrum. & in cap. 3. loco. de probat. duabus tamen conclusionib absoluitur.

Prima conclusio. Instrumentum publicum, etiam cui fuere plures testes inscripti poterit duobus tantùm fide dignis, omnique exceptione maioribus, quo ad eius seriem improbari, licet hi testes non sint ex illis qui descripti sunt in eodem instrumento. probatur hæc conclusio. in d. cap. 3. loco, & in l. optimam. C. de contrahen. stipula. & intelligitur siue ea probatio fiat directè siue indirectè, quod omnes fatentur, quibus ea suffragatur ratio, quæ ab auctoritate deducitur Tabellionis, à quo instrumenti fides pendet. capit. ad audientiam, de præscriptio. Is autem Tabellio vnus est, & ideò quamuis sit eius auctoritas publica non debet duobus integris testibus præferri. Quamobrem licèt Doctores frequenter hoc committant arbitrio iudicis, hæc conclusio vera est, secundùm Innocent. Ioan. Andr. Anto. Calderin. Abb. num. 13. Felin. num. 35. in d. cap. cùm Ioannes. Cynum & Salycet. in d. l. in exercendis. Imolam. in l. prima. §. si quis neget. ff. quemadmo. testam. aperian. Zasium lib. 2. singul. respons. cap. 23. Quorum opinio communis est, vt fatetur Decius. in d. cap. tertio loco, num. 11.

Secunda conclusio. Instrumenti publici fides tollitur, & quidẽ maiori ratione per duos testes in eodem instrumento descriptos. text. in capitul. tam literis, de testib. & est communis opinio secundum Felin. in d. cap. cùm Ioannes. num. 46. Has verò duas conclusiones multis additis ex iure communi & Regio longiùs tractauimus, & examinauimus. lib. 2. Variarum resolutio. capit. 13. numer. 10. & 11. quo lectorem mittimus, quippe qui eadem sæpius repetere omninò grauamur.

Instrumenta autem publica, & aliæ scripturæ ad hoc, vt fides eisdem adhibeatur in iudicio, sunt producenda, & exhibẽda corã ipsomet iudice, capitulo. Cùm dilectus, de fide instrum. adeò quidem, vt non sufficiat, ea coram notario & testibus exhiberi, quòd probari videtur in: capit. contingit, & in cap. accepimus, de fide instrum. latè Felin. in capit. quoniam contra. quæst. 1. de probatio. nos item, idem adnotauimus. lib. 1. Variar. resolut. capit. 1. num. 5. Atqui ibidem traditis libenter adiiicimus aliquot, quæ huic tractatui maximè conueniunt.

Primùm illud est obseruandum in eo instrumento, quod plures habet partes, & varia rerum capita diuidictos actus continentia, esse omnino, & integre iudici exhibendum, vt ipse totũ
7 legere possit, † si velit aduersario autem copiam tantùm esse dãdam, aut editionem faciendam illius capitis quo producens vti velit, text. & ibi gloss. communiter recepta. in d. cap. contingit. tradunt Alex. & Iaf. in l. argentarius. §. edi. ff. de edendo. Felin. in cap. 1. de probat. num. 29. & ibi Deci num. 62. Regia. l. 113. par. 3. text. in signis. in cap. cùm personæ. de priuileg. in 6. notat Felin. in cap. 1. colum. 4. de lib. obla. Sed si ille contra quem instrumentũ producitur, petierit, illud sibi integrè edi, vt illius aliqua parte vti possit, vsus forensis, obtinuit, hanc editionem integram minimè negari posse, idque æquissimum est ac deducitur ex gloss. in l. 1. §. editiones. verb. die & cõsule. ff. de eden. quam inibi Docto. approbant Bald. idem & Alexand. in l. 1. colum. 4. C. vt quæ desun aduo. iud. suppleat. Decius. Post alios. in dicto cap. 1. de proba. num. 35. idem Deci. in cap. cùm venerabilis. de except. num. 22. idem in cap. 2. num. 21. de fide instr. Matheſi. 1. notab. 79.

Secundò est hac in re adnotandum, quid iure respondendum sit, quoties qui produxit instrumentum in iudicio existimans id conducere admodum in eius vtilitatem, animaduerterit sibi nihil illud prodesse ac tandem pœniteat eum productionis, & petat instrumentum tolli ex actis iudicialibus, sibique restitui, & tradi? & sanè Azo. in l. 1. §. edenda. ff. de edend. vbi glo. verb. quis vsurus censuit posse proferentem in iudicio instrumentum, illud auferre, ac petere: nec esse cogendum ad iterum exhibere petente aduersario, vt instrumenti prolati exemplum sibi detur. Huic verò sententiæ illud planè refragatur, quòd scriptura semel in iudicium prolata, ex quo qui protulit semel vti eadem voluit, communis est vtrique litiganti, quemadmodum notatur in l. si veteres. C. de fide instrum. & in d. §. edenda. Igitur postquam ea communis est effecta, non poterit qui protulit pœnitere in præiudicium aduersarij, qua ratione licet ipse qui protulit instrumentum in iudicio possit pœnitere, & asseuerare, se nolle vti eodem, atque ita vtilitati propriæ renuntiare, aduersarius tamen nihilominus poterit eodem vti, & petere sibi eius exemplum exhiberi quemadmodum apud Delphinates vsu forensi esse testantur Guido Papæ, quæstio. 243. & Rupellanus libro primo forens. institu. capit. 46. ad finem. Nec obcrit huic praxi text. cum gloss. in dicto §. edenda, cum ex eo illud tantùm probetur, non esse edendum aduersario instrumentum illud, quo alter vti noluit: etenim nihil inibi respondetur de instrumento, quo quis semel vti voluit & ea ex causa illud protulit in iudicio: licet postmodum pœnituerit, quòd Baldus sensit in d. §. edenda.

Tertiò non est à practicis prætermittendum tempus, statuisse causæ, in quo sunt scripturæ proferendæ. Nam iure communi
8 † sunt instrumenta in iudicio proferenda antè conclusionem causæ, & vsque ad eam proferri possunt, capitulo cùm dilectus, de fide instrumentaria. idem probat Regia lex sexta, titulo 11. libro tertio, ordinatio. cui conclusioni plures intellectus tradidere Felinus Abbas, & alij in dicto capitulo. cùm dilectus. Bartolus & omnes. in l. admonendi. ff. de iureiurand. Quibus omissis, quid modò iure regni, & praxi obtentum sit, explicabimus. Etenim Regia lex Madritia. 8. statuit, scripturas, & instrumenta esse in iudicium proferenda intra viginti dies à tempore litis contestationis, quoties à reo sunt proferenda. Nam actor tenetur ea proferre simul cum ipso libello actionis propositæ, quod in eisdem Madritiis constitutionibus. l. 1. cautum extat, & hæc in prima instantia. siquidem in secunda sunt instrumenta producenda priusquam interloquatur iudex super probatione & dilatione ad probandum, imò statim cum ipso libello supplicationis, & responsionis ad eandem; nisi iuramento præstito qui instrumenta producit, attestetur ea dudum comperisse, nec prius etiam diligenti præmissa inquisitione potuisse habere eorundem cognitionem, tunc etenim potuerunt antè prædictam interloquutionem proferri. l. 22. 23. & 24. in eisdem legibus Madritiis, quibus illud statutum est, posse post diem à lege constitutum, scripturas in iudicium proferri præstito iuramento, quo constet, ea instrumenta nouissimè reperta fuisse, nec potuisse prius repeiri facta diligenti hac de re inquisitione. Ita sanè dicta Lex tertia. expressim explicat. Hodie tamen receptum est posse instrumenta quælibet ab actore, vel reo proferri in iudicium quo cunque litis tempore vsque ad causæ conclusionem, quæ fuerit facta, vt iuxta definitiua pronuntietur sententia, etiam nullo præstito iuramento: quæ quidem praxis iuri communi conuenit, & legi Regiæ, quæ pau ò antè nominatim citata fuit, nempe l. sexta, titulo vndecimo, libro tertio ordinar. & l. prima, titulo quarto, eodem libro tertio ordinat. Nec in hoc villa potest contingere dubitatio, aut controuersia, quæ tamen frequentissimè contingit, vbi instrumenta proferuntur post conclusionem in causa. Sunt etenim qui censeant, ea esse admittenda, etiam post conclusionem in causa, vbi qui ea profert in iudicium, iurat nouissimè ea fuisse reperta, nec prius in eius cognitionem ea venisse, facta tamen diligenti inquisitione. Sic sanè intellexit Pontificium responsum. in dicto capitulo. Cùm dilectus. Bartolus in l. admonendi, numero tertio. ff. de iureiurando, quem sequuntur Docto. ibi maximè Iason in repeti. numero 58. Baptista de Sancto Seuerinò. columna vigesima. Curtius senior, column 21. Purpuratus. numero octauo, & præter hos Abbas. & Imola. in dicto capitulo cùm dilectus. Felinus in capit. partoralis. num. 16. nono. de exceptio, quorum opinio communis est, secundum Ripam. in d. l. admonendi. numero 48. eamque sequitur Matthesilla. notabil. 57. & licet Felinus. in dicto capitulo cùm dilectus, dubitet, & plerique alij à Bart. dicerint: quibus Regia lex patrocinatur. in d. l. 24. quæ tunc admittit iuramentum illud, & instrumenta nouissimè reperta: cum nondum sit in causa conclusum; etiam quo ad interloquutionem, quæ ad probationem faciendam pronuntiatur, nihilominus, Bartol. opinio plurimum authoritatis habet ex capitulo pastoralis, de exceptionibus: & adeo recepta est apud Regia tribunalia, vt nihil sit in hac forensi concertatione frequentius, tametsi viderim sæpissimè locum ex hoc fieri multis fraudibus, dolis, & litigantium calumniis, vt tandem admonendi iudices sint cautè, hæc instrumenta post conclusionem in causa fore admittenda quæ passim absque vllo iuramento antè causæ conclusionem admittuntur. Quibus profectò constat Bartol. sententiam admodum receptam esse, eamque iure probari, conatur multis ostendere Roderic. Suares allegatione quinta. faciliùs tamen admittitur, quoties est conclusum in causa ad eam sententiam, quæ nec appellationem nec supplicationem admittit: quod Paulus de Castro adnotauit. in dicta l. admonendi. numero 26. quem alij sequuti sunt: & nos passim hoc ipsum obseruamus. Nam si tractetur, an sint admittendæ scripturæ post conclusionem causæ secundum eam opinionem quæ à Bartol. traditur, sæpissimè inquirimus, sit ne reuisionis instantia, vt tunc facilius ea opinione vtamur, ac deinceps difficilius, si sit prima pronouationis instantia.

Est tamen hac in re omnino adnotandum, esse necessarium mandatum speciale ad præstandum hoc iuramentum: speciale inquam, vt procurator iuret nomine domini, & in eius animam quod aiunt, illa instrumenta nouissimè à domino reperta fuisse, nec potuisse prius eorum cognitionē habere facta diligenti per eum inquisitione. Atque ita in hoc Granatensi prætorio. Anno 1550. generali Decreto diffinitum fuit: & id iure quidem. Nam ad iurandum, speciale mandatum necessarium est. cum iuramētum nomine alterius est præstandum, & exhibendum: q nec negari poterit, nec alicubi est controuersum, vt nos longius pro bauimus in cap. quamuis pactum, de pactis in sexto, prima relectionis parte. §. quinto. num. 8. quod si in hac specie oportet iuramentum fieri super diligentissima inquisitione instrumenti à domino præmissa, & super noua ipsius instrumenti cognitione: ac inuentione ipsi domino contingenti: manifestissimè consequitur, necessarium esse speciale mandatum ad hoc. Mandatum verò ad iurandum de calumnia, etiam speciale in certa causa sufficiens non esse ad hoc, multis probatur, & præsertim ex eo, quòd ratione huius mandati non licet iurare aliud, quàm quod dominus principalis nulla vtitur, nec vtetur calumnia, nec malitia in eo iudicio. Huc etenim tendunt omnia huius iuramenti capita. Sed si mandatum speciale ad iurandum de calumnia sufficeret in præsenti specie: profectò satis esset iurare in animā domini, quòd instrumenta non proferuntur in iudicium ex calumnia, nec ex malitia: hoc non sufficit, vt constat: igitur non est sufficiens speciale mandatum ad iurandum de calumnia, vt possit procurator nomine domini iuramentum id facere, ac præstare, quod necessarium est ad præsentationem instrumentorum, quę fit post conclusionem in causa, vnde constat mandatum ad iurādum de calumnia nec sufficere ad hoc, nec ad id extendi. Nec quicquam refert consuetudine receptum in plerisque locis fuisse, vt ea extensio fiat: siquidem ea consuetudo iniqua est ac pernitiosa, in contemptumque religionis iuramenti, & diuinæ reuerentiæ, ideoque non valet, nec est admittenda. Nam procurator, qui iurat in animam domini, instrumentum istud nouiter repertum fuisse, asseuerat vt certum, quod apud ipsum incertum est: etenim absque speciali iussu domini non potest ipse in eius animam asseuerare, nouissime eum habuisse instrumenti cognitionem: ergo de hoc est incertus. Asseuerare autem maxime cū iuramento vt certum, quod est incertum, temerarium est & cōtra iuramenti religionem. His accedit alia ratio, qua constat, à lege requiri, & exigi hoc in specie iuramentum, quod obliget ad periurium ipsum principalem, cuius nomine proferuntur instrumenta, & lis tractatur. Hoc autem iuramentum absque speciali mandato, si forsan falsum iuratum sit, non obligat dominum, nec eum constituit reum periurij, quia ipse non mandauit, nec iussit hoc iuramentum eius nomine fieri, quod satis planum est: ergo non sufficit iuramentum istud: si fiat absque omnino speciali mandato. Alioqui si permitteretur iuramentum in hoc casu absque mandato speciali, vel ex mandato illo dato ad iurandum de calumnia, lex equidem fragilis esset, ipsaque iuratio non sufficiens, nec cauta, neque Christianę institutioni cōueniens. Quo fit, vt in hac ipsa specie & quæstione minimè sit satis, q procurator habeat mandatum cum libera potestate, & ad præstandum nomine domini quodcunque iuramentum: quia hæc clausula nullum effectum habet in iuramentis, in quibus de animæ obligatione tractatur, atque itidem de eius periculo, & ideo speciale mandatum necessarium est, vt notatur in capit. vltimo, de iurament. calum. lib. 6.

Sed etsi hęc obseruanda sint regulariter, non tamen diffiteor, plerunque arbitrio boni viri, & æquissimi iudicis admittēda fore instrumenta absque hoc iuramento, & seclusa in integrū restitutione, post conclusionem in causa ad pronuntiationē eius sententiæ, qua tota lis diffinienda est, & à qua nec appellare, nec supplicare licet, si ea instrumenta palàm actori vel reo suffragātur, remque, de qua controuertitur, manifestam efficiant. Nec enim æquum est propter actoris, vel rei negligentiam eorum ius omnino perire: atque ita non semel vidi hoc admissum fuisse, quo iuris veri Antistites possent in Reipublicæ vtilitatem iustitiæ ministerio famulari, & obsequi.

His verò illud veluti coronidem libenter addiderim, publicū instrumentum erga omnes esse æquè publicum, nō tantùm eos, inter quos res ipsa acta est, eorumue hæredes, & successores, sed etiam quoscunque extraneos, ita tamen, vt publica instrumenta † etiam inter quoscunque extraneos probent se ipsa: id est rei taliter gestæ fidem faciant: quod notant Bart. o. in l. cùm lite mortua, col. 1. ff. de iudic. solui. idem Bar. in l. col. 2. & ibi Bal. col. 3. Ang. Saly. col. 1. Decius nu. 51. C. de edendo. Decius in cap. 1. nu. 24. de instrumento. Bal. in Rub. C. de fide instrumentorū col. 2. versic. sequitur videre, tametsi hæc ipsa publica instrumēta extraneis non præiudicent nec noceant, sed tantùm his, inter quos confecta sunt, eorumque hæredes, & ab his causam habentes: cum res inter alios acta non noceat, nec obliget, nec faciat ius inter alios. l. si vnus. §. ante omnia. ff. de Pactis. & Rubr. C. res inter alios acta, notat in specie Franciscus Curtius. in tractat. Feud. 2. parte. tertiæ partis. q. 6. & eleganter Carolus Molinæus in cōsuetud. Parisiens. tit. 1. §. 5. num. 8.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Tabellio non potest alteri committere confectionem instrumenti.*
2 *Exemplis regulariter fides non est adhibenda etiam ab ipso Principe.*
3 *Instrumentum publicum, qua forma, & qua solemnitate conficiendum sit ex protocolo tabellionis mortui?*
4 *Exemplum, vt probet, qua ratione, & forma sit transcribendum ex originali?*
5 *Quibus præiudicet exemplum solemniter tractum ex originali?*
6 *Exemplo creditur, & datur fides quoties id reperitur inter acta iudicij.*
7 *Exemplum traductum ex originali propter. antiquitatem exemplationis fidem quandoque facit, etiam si de solemnitate traductionis non appareat, quod latè disputatur.*
8 *De priuilegij exemplatione.*

De fide instrumentorum quæ non originalia, sed exemplaria sunt.

CAPVT XXI.

HActenus de his tractauimus publicis instrumētis, quæ ab ipsomet tabellione conficiuntur, & originalia sunt, idcirco nunc subiiciam aliquot, quæ pertinent ad instrumenta quæ exemplaria vulgò dicuntur. Qua in re vt facilius quæstio ista valeat expediri, prænotandum est, non posse tabellionem alteri com-
1 mittere confectionem † instrumenti, nec posse per alium, instrumentum conficere, text. in Authenti. de tabellio. §. nos igitur. l. generaliter. C. de tabula. lib. 10. l. contractus. C. isto tit. nempè, de fide instr. & in Authen. de fide instr. §. pen. etenim cum ipsemet tabellio testimonium eius actus, quod propriis sensibus cognouerit, exhibiturus sit, id minimè poterit agere per alterius cognitionem. Et tamen receptum est tabellionem impeditum posse committere alteri confectionem instrumenti, etiam non à tabellione, modò ipse rei gestæ præsens sit & subscribat ipsi instrumento, idque proprio signo signauerit: & idem erit quo ad traductionem alicuius instrumenti ex eiusdem tabellionis protocolo, siquidem potest eam alteri committere, modò scripturā cū protocolo cōferat, eique subscribat proprio appolito signo, q deducitur ex l. vlt. §. sin aūt dubius. C. de iure delib. l. 5. tit. 19. par. 3. adnotarunt Car. in c. cum. P. de fid. inst. Pan. in cap. inter dilectos. eo. tit. num. 7. vbi Fel. per tex. ibi. idem Abb. in c. quoniam contra. nu. 32. Feli. & Deci. ibi. nu. 47. Bar. in l. diuus. §. item senatus. ff. de falsis. Paul. Ang. Ale. & Iaf. in l. quædam. §. 1. ff. de eden. Matth. Afflict. in constit. Neap. lib. 1. tit. 73. nu. 37. Paul. Parisi. cōs. 12. nu. 122. & consi. 28. nu. 27. lib. 2. consi. Montaluus in l. 7. titu. 8. libro. 1. fori. qui asseuerat, hanc opinionem vsu receptam esse apud Hispanos. Oportet verò duo in huius praxis obseruatione admonere, primum, non esse præcisè necessarium impedimentum tabellionis, etiam si eius fiat obiter mentio à præcitatis autoribus. Nam & absq; impedimēto poterit hoc fieri, quod modò adnotauimus, cū idem sit, aliquid scribi manu mea, vel manu alterius subscriptione mea: secundū omnes authoritate illius tex. in dict. capit. inter dilectos. Fit igitur ex his manifestum, hoc instrumentum esse originale, non exemplar. Est & ad idem prætermittenda iuris vtriusque regula, qua diffinitum extat, nō esse adhibendam fidem in iudicio exemplis instrumentorum, nec exēplaribus, text. in cap. 1. de fide instrum. l. 2. ff. eod. tit. adeò, vt Panor. & alij conentur in dict. cap. 1. probare, etiam ipsum, supre-
2 mum Principem nō posse † adhibere fidem exemplaribus, quia negocio proposita in dicto cap. 1. verbo. possumus, præcisam inducit necessitatem, id adnotarunt Roma, singul. 708. Iason in l. Gallus, in princip. col. 4. ff. de lib. & posth. Felin. in cap. cùm olim, num. 12. de re iudic. qui Panorm. sententiam eadem sequuntur ratione. Id verò, quod obiter de negatione diximus constat ex gloss. celebratissima in reg. 1. de regulis iur. in sexto, cuius ipse veram, ni fallor, interpretationem tradidi in cap. quamuis pactū, de Pactis in sexto. 2. parte. §. quarto numero. 4. & num. 10. ex quibus ego censeo, hæc verba, non possumus: apposita in dicto cap. 1. de fide instrumen. nullam tollere ipsi Principi potētiā, nec

vllā ei per legem inducere necessitatē præter eam, quæ ipsi Principi incubit ex naturali sec. uia lege numana potestate: cū Princeps non possit legem sibi dicere, à qua non liceat recedere. l. digna vox. C. de legib. cap. innouit, de electio, q p elegāter & in hac specie probat Fortun. in. l. Gallus, in princip. col. 16. & sequenti. Quamobrē poterit Princeps lege lata constituere iustis ex causis fidē adhibendam fore exemplaribus, & idem poterit facere, ac decernere cons. & iudicio prudētum non equidem lege constituto generali: sed in aliqua lite, ac controuersia, etiam in præiudicium alterius, modò id iustis ex causis fiat: quemadmodum censere Panormita. & alij in d. cap. 1. de fide instrumento.

Quod si fiat in aliquo instrumento per tabellionem confecto mentio alterius scripturæ: nempe mandati procuratorij, quod ab eodem fuerit tabellione scriptum, hæc commemoratio vt originalis, & Authent. fidem facit iuxta formam, & seriem ibidem relatam: si verò coram alio tabellione confecta est scriptura ista, cuius mentio fit, exemplum censebitur, nec authoritatem habebit originalis scripturæ. Quod probatur in Authenti. si quis in aliquò documento. C. de edendo. tametsi præsumptio non leuis oriatur pro veritate huius actus, & instrumenti, sicuti colligitur ex decisione Aegidij à Bellamera. 58. cui. adde ad intellectum illius constitutionis, quæ in dict. Authent. si quis in aliquo documēto, traditur preter Deci. & alios ibi col. vl. Carolū Molineum, in cōsuetu. Parisiē. tit. 1. §. 5. num. 44. & Socin. Iun. cons. 57. lib. 1.

His vero præmissis constat iure ipso Pontificio, & Cæsareo quandoque fidem publicam adhibendam esse instrumentis exēplaribus, præsertim vbi tabellione ipso mortuo, vel ægritudine impedito ex ipsius protocolo exemplaria deducuntur, quæ originalia, & authent. instrumenta vere dici poterūt, modo, ea seruentur in traductione, quæ iure statuta sunt. cap. cùm. P. tabellio. de fide instrumen. ex cuius responso, & his, quæ inibi traduntur
3 multa necessaria sunt. Primum est necessaria † iudicis ordinarij authoritas: vt in dict. cap. cùm. P. probatur. Secundò, quòd hæc traductio fiat ad petitionem eorum, quorum interest: quod constat in dict. ca. cùm P. tabellio. & in. l. si quis ex argentarijs. §. pertinere ff. de edend. Tertiò, q is, cui hæc traductio à iudice cōmittitur, sit tabellio, text. iuncta ipsius capitis suprascriptione in dict. cap. cū. P. Quartum, quòd qui hoc instrumentum traduxit nihil addat, nec detrahat protocoli scripturæ. text. in eodem cap. cùm. P. ibi. fideliter. Quintò exigitur ab eadem decisione, q traductio fiat in publicam formam. Sextò id potissimè necessariū est, quod tabellio, qui confecit instrumētum in protocolo, sit mortuus, vel ægritudine perpetua impeditus, aut saltem eo impedimento affectus, quòd longi temporis moram occupet. Bart. in. l. quædam. §. nihil ff. de edēd. text. in d. c. cùm P. Septimò, sicut & de hoc impedimēto, ita & de fide, integritate, ac fama ipsius tabellionis iudex examinare tenetur, summario iudicio testes ita quidem, quod de fide protocoli minimè dubitetur, atque ita omnes adnotarunt in d. cap. cùm. P. Octauò, est item maximè necessarium, quod ad istā traductionem instrumenti citentur hi, quorum interest, & quos negotium id tangit, secundum communem in dict. Authent. si quis in aliquo documento. C. de edend. & in cap. Aibericus, de testibus. idem tradit asseuerans, hanc opinionem communem esse Matth. Afflict. in constit. Neapol. lib. 1. tit. 73. num. 58. latè Nicola. Boerius decisio. 36. quibus oporteat addere quædam ad interpretationem Regiarum quarundam constitutionum.

Primùm est obseruandum, quod in traductione instrumenti ex protocolo tabellionis mortui, vel impediti conficienda etiam si regulariter iudicis authoritas necessaria sit, tamē ea non requiritur, nec omnino exigēda est, vbi donatarius, legatarius, vel hæres ipsius tabellionis habeat protocola, sitque itidem publica authoritate notarius, & traducere vult, & traducit ex protocolo instrumentum, quemadmodum tenent Panormit. in d. cap. cùm. P. tabbelio. Bar. per text. ibi in. l. si quis ex argētariis. §. 1. & in l. quedam. §. nihil. ff. de edend. quibus tamen responsis id tantùm, probatur, quod hæres argentarius cogitur edere instrumēta, vt ipsemet argentarius cogeretur. Et ideo non satis probatur ibidē Bar. & Panor. sententia, contra quam & necessariam esse in hac specie iudicis authoritatem, atque item alia, quæ modò cōmemoramus ex dict. capit. cùm. P. tabellio. tenuerunt Specula. tit. de instrumentorū editione. §. ostenso. nu. 15. & §. instrumentum ergo nu. 15. & ibi Ioan. Andr. in addit. Ioan. Andre. Antoni. Cardina, & Imola eius responsi authoritate in d. cap. cùm. P. tabellio. Paul. Alex. & Iason. in d. l. si quis ex argtēariis. §. cogetur. ff. de edendo. Bal. Angel. & Paulus, in d. l. quædam. §. nihil. quorum opinio cōmunis est, iureque satis defenditur, ac probatur.

Verùm ad Panormitani sententiā est adnotāda lex Regia. 55. tit. 18. partit. 3. vt partim eā admitti obseruemus. Nam vbi tabellio impeditus legitimè, veroque impedimēto committere velit alteri confectionem instrumenti publici ex eius protocolo deducendi, poterit hoc planè agere: & hac vsus commissione alter tabellio absque iudicis authoritate: huius etenim nulla mentio fit in præcitata lege: traducere ex protocolo, quod ei traditū fuerit à delegante, ipsum publicum instrumētum propria ipsius traducentis subscriptione, & signo instructū, & confectum, mentione tamen præmissæ eius cōmissionis, quę ipsi tabellioni traducenti facta fuit ab altero tabellione impedito.

Hoc ipsum plerūque apud Hispanos admittitur in tabellione, qui alteri authoritate Regia succedit in officio publico. Etenim hic successor ex protocolis præmortui tabellionis traducit absq; iudicis authoritate, aliisque solemnitatibus, publica instrumenta, eaque propria subscriptione, proprioque sigillo ad publicā authoritatem conficit.

Secundò est animaduertēdum, quod mortuo tabellione, aut eius publico munere in aliū translato, iudex tenetur protocola ipsius coram honestis viris statim accipere, & sigillo consignare, itaque consignata tradere ipsi successori recepto ab eo iuramento, quod caute, integrè, ac bona fide officio vtetur in traducendis publicis instrumentis ab eisdem protocolis, q expressim statutum est in dict. Regia. l. 55. tit. 18. parti. 3. ad finem, cui ferè conuenit pragma. constitutio Regum Catholicorum. fol. 37. l. 42. Hodie. l. 24. titul. 25 lib. 4. Recopilat.

Tertiò, etiam si iure communi hoc non sit necessarium: attamen iure Regio, quotics ex protocolo tabellionis defuncti, ac præmortui eius successor authoritate publica in officio, transcribit instrumentum, si duo testes ex scriptis in protocolo vixerint, ac nondum mortui fuerint, debent vocari, instrumēto transcripto subscribere. Regia lex in d. l. 55. ad fine. Id verò mirum non est: cum ea traductio fiat absque iudicis authoritate. Sed in republica, & Regno Neapolitano traductio instrumēti fieri non potest ex protocolo tabellionis præmortui, nisi eidem traductioni subscripserint duo testes ex his, qui fuere scripti in protocolo. tex. optimus in constitutionibus illius regni lib. 1. titul. 73. in ea l. quę incipit Baiulos.

Quòd si contingat, ad confectionem alicuius instrumenta publici rogatos fuisse duos tabelliones, an vnius subscriptio tātum altero scribente, quæstionis est, quā optimè tradit Nicolaus Boerius decisione. 21.

Præter hęc, quę de traductione instrumenti ab ipso protocolo scripsimus, accidere solet, quòd petatur solēnis, ac publica traduc-
4 tio publici instrumenti, non ab ipso protocolo, † sed ab ipsa scriptura originali, quæ data fuit ab ipso primo tabellione fitque hæc petitio vt proter eius vetustatem. aliudue periculum, similéue causam ab alio tabellione in nouum exemplar, & authenticū reducatur. Quod planè fieri potest, & iure permittitur, modò ea seruentur in hac traductione, quæ statim explicabimus. Primum est considerandum, quòd requiritur iusta causa, vt fiat hæc exemplatio, text elegans in capit. vlt. de fide instrumen. Secundò hæc exemplatio non aliter fieri debet, quam si fiat ex eo instrumento publico, quod probaret omnino, ac fidem faceret esset que originale: ficuti cōstat in d. cap vlt. quasi aliud dicendum sit in exēplo, etiam solēni: cùm exemplo exempli credendum non sit, etiam si solemniter traducatur. Bald in. l. in bonè fidei col. 3. C. de rebus credit. & iureiu. Cinus, Alb. Bal. & Paul. in. l. sancimus. C. de diuersis rescript. Alex. cons. 138. nu. 4. lib. 1. Corn. cons. 24. col. 4. libr. 4. Carolus Molinæus in consuetud. Parisi. tit. 1. §. 5. nu. 34. idemque apud Gallos seruari asseuerat Ioan. Rupel. lib. 1. forēsium institutionum. cap. 46. qui tamen scribit, quoties protocolum, & originale, saltem iureiurando asserentis probetur deperditum, possè authoritate iudicis traduci exemplar ab alio exēplari ritè & solēniter cōfecto, vt ei detur fides quæ primo exemplari iure dari debet. Bar. tamen in Authē. Si quis in aliquo documento, 2. col. probare conatur, posse iuxta formam traditam in d. ca. vlt. ad fumi exemplum ab alio exemplo solēniter exemplato, & traducto, fidemque ei adhibendam fore, quem sequuntur Cardina. & Feli. in dict. ca. Albericus. col. 2. de testib. Cuma. cons. 158. Curti. Iuni. in d. Authen. si quis in aliquo. nu. 41. qui tamen. nu. 40. post ipsum Batt. fateri videtur Baldi opinionem communem esse, quam aduersus Bartol. Decius sequitur in d. Authen. si quis in aliquo. nu. 30. verè tamē poterit procedere, & admitti opinio Bar. vbi traductio primi exempli facta fuit seruata iuris forma, & inter eos qu. vocati fuerunt ad eam traductionem, & exemplationem. Etenim inter eosdem & contra eos, cum quibus, eiusue legitimè citatis primum instrumentum solemniter fuit exemplatum, & contra eorum hæredes, poterit hoc primum exemplum authore iudice exemplari, vocatis, & inuitis ipsis minet, eorūue hæredibus: nisi aliquam habeant iustam causam contradicendi. Nā primum exemplum solemniter exemplatum quo ad eos, qui vocati legitimè fuerint, Authenticū est, & vim habet originalis; atque ideo nihil impedit, quin ex iusta causa iterum traducatur authoritate iudicis, & exempletur, præsertim inter eos, & quo ad eos, qui præsentes fuere, & consenserunt, aut non cōtradixerunt

primæ traductioni.quod Bart.ſenſiſſe videtur,& explicat eleganter Carol.Molinæ.in dict.§.5.nu. 35. Tertio exigitur ad ſolẽnem exemplationem vocatio,& citatio eorum, quorum intereſt: ꝙ notant Innocen.& alij in d.cap.vlt.de fide inſtrumẽ.Bal.in l. ſancimus.C.de diuerſ.reſcript.Bar.& alij maximè Purpurat.& Cur. Iun.in d.Authentica.ſi quis in aliquo documento.Deci.conſ.36. Nicolaus Boeri.deciſione.37. late Carolus Molinæ.in d.§.5.nu. 37.qui optimè hanc quæſtionem de exemplatione inſtrumenti examinat à num.32.Abb.item in cap.4.col.2.& ibi Feli. col. penul. de fide inſtrumen. idem Feli.poſt antiquiores in d. cap. vlt. qua ratione fit, vt exemplum ſolemniter traductum illis tãtum præiudicet,qui vocati fuere ad hãc traductionem,& his, qui ho-
5 rum † iura obtinuerint,ſecundũ Innocent.Abb.& Imol in d.cap. vlt.aliis autem non præiudicat,nec quoad eos fidem facit: quod præcitati authores notant, & iure probatur, ac defenditur à Carolo Moli.in d.§.5.nu.37. tametſi quãdam præſumptionem inducat proferente adhuc contra illum,qui vocatus non fuerit ad traductionem:quemadmodum de ſententia inter alios lata diximus hoc lib.cap.13.nu.4.ex Panor.in cap.penul.queſt.3.de re iudicat.explicat diligenter ipſe Carol.num.38. qui hac in re multũ defert iudicis arbitrio, & probat hoc exemplum adeò præſumptionem tantum facere, vt non faciat ſemiplenam probationẽ, niſi eo caſu,quo conſtaret,originale perditum fuiſſe,aut non extare penes ipſum producentem, nec potuiſſe ab eo reperiri præmiſſa diligenti inquiſitione. Etenim in hac ſpecie probationem, ſemiplenam facit exemplum ſolenniter tranſcriptum contra eum, qui vocatus non fuit ad iſtam exemplationem: ſiquidem habet hoc exemplum teſtimonium authenticum publicæ perſonæ atteſtantis diligenter vidiſſe, ac diſcuſſiſſe.originale authenticum integrum,non vitiatum talis tenoris prout in exemplo diſcribitur: quod teſtimonium procedit à tabellione, qui teſtis publicus eſt: & ideò ſemiplenam probationem facit.Hãc ſanè concluſionem optimè tradit ipſe Carolus in d.numero 38. & nu 40.Nam quod Bar.ſcribit in.l.admonendi.ff.de iureiur.nu, 32.ex mẽte gl.in.l.ſicut iniquum.C.de fide inſtr.& in l.2.ff.eo. ſcilicet, exemplum à tabellione abſque alia ſolemnitate traductũ, facere ſemiplenam probationem,ſi,qui profert illud dixerit,originale fuiſſe perditum:quod & Feli.ſequitur,in d.cap.vlt.col.vlt. non eſt ita planè admittendum, oportet equidem, quòd iudex magna cum animaduerſione omnium circunſtantiarum rem iſtam expendat.ſicuti deducitur ex his, quę tractantur ab Alber. & Iaſone in dict. Authen.ſi quis in aliquo.1.& 3.col.& poſt eos, à doctiſſimo Carolo in d.§.5.nu. 53. atq; ita erit in praxi opinio Barto. examinanda non ſanè vt ab eo traditur,ſed multis inſtrumenti,ſigilli, & tabellionis qualitatib. expenſis à iudice, qui diligenter obſeruauerit,an iuramẽto,vel teſtibus poſſit probari, aut ſit probata originalis ſcripturę amiſſio,extinctioue.Quibus adiicienda ſunt quæ notat Felin.in cap.ſicut.2.col.de re iudic.

Poterit tamen exemplatio inſtrumenti originalis fieri abſque authoritate iudicis à ſolo tabellione conſenſu partium, vt ipſis tãtùm,vel eius ſucceſſoribus præiudicet.Bar. communiter receptus in d.Auth.ſi quis in aliquo documento.col.1. modò partes conſentiant expreſſe,vel tacitè exemplo iam tranſcripto, & traducto tanquam comformi cum originali, & veræ traductioni, ex mente Bar. in d.Authen.ſiquis in aliquo documento. & ibidẽ Aretini atque Imolæ in d.cap vlt.Caroli Molinæi in d.§.5.nu.56. nam dum Bartol.& Decius requirunt in hac ſpecie conſenſum expreſſum:Imola & Aret. tenẽt ſufficere tacitum:eſt intelligẽda eorum controuerſia, vt non ſufficiat conſenſus ſimplici exẽplationi ſed ſit neceſſaria tacita, vel expreſſa approbatio exempli iã traducti tanꝗ veri,& cõcordis cũ originali,ꝙ ipſe Carolus notat.

Quandoque tamen exemplo fides adhibetur nondum viſo protocolo,nec originali:tunc vide licet, quãdo exemplum repe-
6 ritur inter acta iudicij ,& proceſſus traductum † ab ipſo originali apud iudicem producto per ipſummet cauſę notarium ad integrum originalis tenorẽ. Sic etenim viſum eſt Angelo & Alex. in d. Auth.Siquis in aliquo documento.& Iacobino in.l. 2. ff. de fide inſt.quod verũ eſt,vbi ex mãdato iudicis, eiuſq; authoritate parte ad hoc vocata, fuerit exemplum illud traductum ex originali.Abb.& Decius col.penul.in cap.quoniam contra. de probat.Felin.ibi nu.50.idem Feli in c.cum in iure.de offi. dele. nu. 6. ex quibus mihi videtur hæc opinio communis, quæ probatur in pragmatica.42.c. 7. ex cõſtitutionib. pragmaticis regum catholicorũ.Satis tñ erit,ꝙ iudex ad petitionẽ producentis iubeat notario dare producenti originale inſtrumẽtum facta prius eius exẽplatione:mõ hæc petitio,vel iuſſio iudicis ſit cognita parti aduerſæ, quæ non contradixerit. Quemadmodũ deducitur ex mente doctorum quorum modò memini.Atque ita in hoc Granatẽſi pretorio ſæpiſſime fit cum aliquod originale inſtrumẽtum profertur in iudiciũ.Nam petitur ſtatim à producente,darique ſolet vocato aduerſario coue citato manente tamen apud notarium exemplo eiuſdem ſcripturæ. Quod elegãter explicat Guido Papæ.quæſtione.471.

Sed propter antiquitatem fides adhibetur exemplo, licet non conſtet,in eius exemplatione illa fuiſſe ſeruata, quæ iure exiguntur ad ſolẽnitatem exempli:ſicuti tenent Hoſti.Ioan. Andre, An-
7 toni.Imola.& † Felin.dicens,hanc opinionẽ communem eſſe in c.Albericus.de teſti.col.vlt.Doct. in d. Auth.ſi quis in aliquo documẽto.prefertim Iaſon col.3.& Dec.Fallẽtia.7. idẽ Decius cõſ. 36.col.2.& in conſ.445.col.3.Guido Papæ.q.118.& q.404.Iaſon in.l.2.nu.5.C.de teſtament.idem conſ.114.col.3.lib.1.Florian. in l.2.ff.de fide inſtrum.Cuma.conſi.158.col.2.Areti.cõ.39.col. penul.latè,& optimè Aymon in tract.de antiq.temp.4.part.cap.vidimus in genere num.12.Carolus Molinæus in conſuet.Pariſiẽſ. tit.1.§.5.num.59.quibus accedit ea ratio,qua conſtat,in antiquis propter difficultatem probationis ſufficere leuiores probationes nec neceſſariò exigi plenas.l.penul.ff.de probatio.c.cùm cauſam eo.tit.c.veniens.in 1.de teſtibus.vbi tradunt omnes,& Soci.conſ. 187.col.6.verſ.2.ratio.lib.2.Deci.conſ.42.num.2.Alex.conſil.12. lib.1.Bald.in Authen.quas actiones.col.vlti. C. de ſacroſ. Eccleſ. & improbatione nobilitatis,quam Hiſpani dicimus hidalguiam eſt idem egregia cõſtitutione deciſum in pragmaticis Anno.M. cccc.xcij.§.*Pero ſi el Abuelo*.Hodie.l.8.tit.11.lib. 6. Recopi. vnde & in exemplaribus inſtrumentis antiquis admittenda videtur opinio cõmunis, quã etiã ſequitur Paulus Pariſienſ. cõſil. 104.nu. 43.li.1. aliique plures,quorũ ipſe,& paulo ante citati meminere.

Cæterùm quia in hac quæſt. plerique dubitant & controuertunt, quantum temporis requiratur ad conſtituendam hanc antiquitatẽ, & quæ ſolemnitates poſſint tempore præſumi ad authoritatem inſtrumẽti exemplaris,conabimur plures diſtinguere caſus ad faciliorem huiuſcemodi controuerſiæ intellectum.

Primus etenim conſtituitur,quoties reperitur exemplum antiquum,non tamen conſtat,an fuerit tabellio, qui id ex originali traduxit,nec conſtant aliæ ſolemnitates,nec denuntiatur in ipſo exemplo,quod fuerit tabellio qui ſcripſit. Et profectò nõ video, quod in hoc caſu ſit admittenda communis opinio : nec eſt adhibenda huic exemplo fides: antiquitas equidem pòteſt coadiuuare eam probationem,quæ aliqua eſt, non tamen inducere de nouo in totum probationem, quę nulla eſt. Quod notant Corneus cõſi.19.col.vlt.lib.2.Deci.conſi.36.nu.8.quamuis faciat hoc exemplum aliquam præſumptionẽ ex loco ſcilicet, vbi repertũ eſt,ex multis aliis circũſtantiis. Quod ipſe colligo ex his quæ doctores hac in re tradidere,& Carolus Molinæus in d.§.5.nu.59.

Secundus caſus contingit iuxta præcedẽtem vbi in eo exẽplo enuntiatur,eſſe tabellionem eum qui ſcripſit.Et tunc eſt videndũ an præſumatur titulus tabellionis, & ꝙ verè fuerit tabelliò propter antiquitatem.Quam quæſt.latè tractat Aymo in dict.tract. de antiquitate temporis cap.vidimus.in 3.totius operis parte.Nã vbi cum antiquitate tẽporis ſimul adeſſent alia adminicula:nempè communis opinio,& fama tabellionatus, dubio procul ſufficeret hoc ad præſumendum tabellionatum. Quemadmodum conſtat ex traditis latè per Aymonem.ibi,præſertim quia & ſola communis fama tabellionatus etiam abſque temporis antiquitate ſufficit ad inducẽdam iſtam præſumptionem:ſicuti probauimus hoc lib.c.19.num.9.& quamuis Aymon cenſeat Innocen.in.c. veniens.de verb. ſigni. quẽ frequentiſſimè alij ex noſtris ſequuti ſunt,exigere ſimul ad hanc præſumptionem communẽ famam cùm temporis antiquitate, ego tamen ex ipſius Innocẽtij verbis opinor, ſufficere in hac ſpecie temporis centum annorum antiquitatẽ vt præſumatur qui confecit ſcripturam tabellio ex ſimplici enuntiatione.Idem notat Bal.in Authen. quas actiones.col.vlt.C.de ſacroſ.Eccleſi.Iaſ.in.l.Barbarius.3.limi.ff.de officio præt.Alex.conſi.101.col.3.lib.7.Soci.conſi.187.col.4.lib.2.& pleriq;alij,quorũ opinio communis eſt, vt fatetur Aymon in.d. c.vidimus.eãdẽ opinionem tenet Matth.Affli. in deciſione Neapo.245.& 251.Deci.in d.conſi.36.& in cap.1.de fide inſtru.col.6. verſi.quidquid tamen ſit.Eritque iſthec opinio admittenda,cautè tamen cùm nulla ſubſit ſuſpicio falſitatis,doli, aut corruptionis:quin & hac ratione diligenter obſeruata opinor ipſe ſufficere ad hanc præſumptionẽ arbitrio diſcreti iudicis minorem antiquitatem,quam eam,quæ ſit centum annorum : ſcilicet vt ſufficiant octuaginta, vel ſeptuaginta anni cuius equidem temporis difficilima eſt probatio tabellionatus ex titulo vel cõmuni opinione,& fama:quod arbitrarium erit, vt probat Carolus Molinæus in dicto.§.5.numero.64.

Tertius caſus tunc proponi poterit,cum reperitur exemplum antiquum tranſcriptum à notario,& tabellione notæ fidei abſq; vlla tamen ſolemnitate & eius enũtiatione.Et profectò hoc exẽplum propter antiquitatem non facit plenã fidem. Præſumptiò etenim, quæ oritur propter antiquitatem,tollitur per ipſum exẽplum quod exhibetur in,quo apparet illa requiſita non interueniſſe:quod in ſpecie adnotarunt Paul.Caſtre.cõſ.81.col. 3. lib.2. incipit.in cauſa,quæ vertitur.& conſi.202.col.2.lib.1.Alex.conſi. 1.col pen.li.4.Guido Papę in.q.118.Dec.apertiſſime in d.Authẽ. ſi quis in aliquo documento,Fallentia.7.& conſi.445.nu. 68. Iaſ. in l.1.col.5.verſi.5.limita.& ibi Deci.num.7.C.qui admitti. Matthæus Affiictus in deciſ.Neapol.107. quos ſequitur Carolus Molin. in d. §.5.nu.61.& ſequentibus. Verùm quia Franciſcus Aret. conſ.36.col.vlti.tenet contrarium,& eum ſequitur Aymon in d. c.vidimus.nu. 18. ſcribens, huic exemplo propter antiquitatem adhibendam eſſe integram fidem,& præſumendum eſſe,omnia ſolemniter acta fuiſſe: reſpõdendum erit, huic exemplo abſque dubio dandam eſſe fidem quo ad ſemiplenam probationem:ꝙ fatetur Carolus Molinæus in.d.§. 5. num. 62. quin & plena fides huic exemplo dabitur,vbi fuerit ab eius cõfectione,& traductione lapſum tempus triginta annorum cum vſu, & poſſeſſione illius iuris,quod in eo continetur:quemadmodum Aymõ obſeruauit in d. nu.18.cui ſuffragatur text.in.c.peruenit.de empt.cuius meminere plures, maximè Imo.ibi.col.4.Feli.in c.ſicut de re iudica.nu.30.idẽ Feli.in.c. Alberic.de teſtib.col.2.& in.c. illud.nu.6. de præſump.Alci,de præſum.reg.3.præſum.10.n.7.Bald.in tract. de præſcrip.1.par.3.partis princip.q.10.Ripa in l.1.ff.ſolut.matri. nu.104.Albert.Brunus in tracta.de forma.fol.80.col. 2. Didacus à Segura in.l.Imperator.ff.ad Trebel.nu.62. & ſequẽtibus. quorũ ea eſt cõcors & communis ſententia, quòd ibi agitur de magno alterius præiudicio præſumatur ſolẽnitas extrinſeca ex antiquitate temporis triginta annorum,non minori per tex.in.d. c. peruenit.ex quo palam conſtat cum antiquitate temporis ſimul ibidem contigiſſe poſeſſionem,& vſum illius actus,de cuius ſolemnitate tractatur. Quòd ſi in hac ſpecie, de qua diſputamus non contigerit quaſi poſſeſſio,nõ ſufficient triginta anni. imò erit neceſſaria antiquitas centum annorum, vt ſine ſolemnitatum renũtiatione adhibeatur fides antiquo exẽplo tranſcripto ab eo tabellione,qui fuerit notæ fidei, & hoc ſanè quo ad fidem plenã videtur intelligendum ſecundum Aretin.& Aymonem:tametſi videam cõtrarium à multis probari, atque ideò exiſtimem poſteriorem hanc ſententiam Aretin. cautè recipiẽdã fore in praxi diligenter examinatis ipſius rei circunſtantiis.

Quartus ſubiicitur caſus,vbi exemplum eſt antiquum trãſcriptum à tabellione notæ fidei, & in eo enuntiantur ſolemnitates requiſitæ à iure,vt quia ipſe notarius refert,ſe hoc exemplum traduxiſſe mandato iudicis,parte vocata, & examinato diligenter inſtrumento originali. & in hac ſpecie opinor omniũ cõſenſum receptũ eſſe,quòd propter antiqnitatem huic exemplo adhibenda ſit plena,& integra fides. Cùm hæc verba enuntiatiua ſint propter ſe,& principaliter prolata in eo actu,in quo ex eius conditione veriſimile eſt enuntiata interueniſſe.Sic denique cõmunẽ ſententiam interpretatur Carolus Molinæus.in d.§.quinto,num. 61.argumento text.in cap.bonæ memoriæ.de elect.notat in ſpecie Stephanus Bertrand.conſ.40.lib.1.ex his,quæ tradũtur à Bar. in.l.admonẽdi.ff.de iureiur.nu.30.& Bald.in. l. emancipationes. C.de fide inſtrum.Curti.Senior.conſi.76.col.2.Decius conſ.373. Sed in hoc quarto caſu ipſe non exigerem neceſſariò antiquitatẽ 100.annorum,nec 70.nec adhuc 50. imò liberè arbitrarer ſufficere antiquitatẽ 40. annorum ex eo,ꝙ à tabbelione notę fidei enuntiantur ſolemnia,quæ iure requiſita ſunt, quibus enũtiationibus multum eſt credendum ſecũdum omnes in.l.cùm aliquis. C.de iure deliber.in cap.cùm cauſam.de probat.& in cap. Albericus.de teſtibus.Antoni.in.c. cùm dilectus. de ſucceſ. ab inteſta, & Iaſon.in.l.admonendi.nume.224.in repetitione.

Quintus caſus opportunè traditur, cum antiquum exemplar reperitur,cui omnes ſolemnitates deficiunt. Etenim dubium eſt, an propter antiquitatem temporis præſumãtur omnia, quæ iure ſolemnia ſunt interueniſſe?& Phillippus Corne. in conſ. 304. col.8.lib.3.verſi.quod & ſecundo videtur.idem in conſ.24.col.5. verſi.vidi etiam,libr.4. eleganter ſcribit non ineſſe tantam vim, & poteſtatem antiquitati tẽporis,vt omnia prorſus quę iure ſolemnia ſunt, præſumantur in exemplatione interueniſſe. Cuius opinio mihi admodũ placet planè intellecta,tametſi Aymon in dict. capit. vidimus. nume. 20. non ſatis explicuerit Cornei ſenſum & opinionem, quæ ab eodem Corneo in hunc modum accipitur, vt exemplo antiquo fides adhibenda non ſit, quoties non apparet authorem originalis tabellionem fuiſſe, nec item ipſum exempli traductorem:nec cõſtat de citatione,nec de mãdato iudicis, nec de aliis ſolemnitatibus. quo quidẽ caſu non video cur reprobari valeat Cornei ſententia ſaltem quo ad plenã fidem,item quò ad ſemiplenam: tametſi multum poſſit conducere exẽplar hoc ad coadiuuãdã arbitrio iudicis aliã probationẽ.

Sextus caſus à proximo, quo ad eius ſpeciem paululũ deriuatur, quoties non eſt dubium de fide vtriuſque tabellionis: quia conſtat ſaltem communi opinione,eos tabbelliones fuiſſe,& tamen deficiũt aliæ ſolemnitates requiſitè in d.c.vlt,de fide inſtru. tunc ſanè propter antiquitatem temporis non magis præſumitur,aliquot ſolemnitates exemplatione acceſſiſſe,quàm omnes: & ideo præſumitur,exemplum ſolemniter tranſcriptum fuiſſe. Nec eſt potior ratio pro præſumptione vnius,quàm ꝓ præſumptionẽ aliarum omnium ſolemnitatum:quod in ſpecie adnotauit Aymon Sauellianus in.d.c.vidimus.num. 20. cuius opinio eſt intelligẽda iuxta ea,quæ modò diximus in tertio,& quarto caſib.

Septimum deinde conſtituimus caſum, vbi præter defectum aliarum omnium ſolemnitatum,quę præſumẽdæ ſunt,ſecundũ, tertium & quartum caſum,deficit authoritas tabellionis,qui cõfecit originale:non enim conſtat, nec cõmuni opinione, nec fama,illum fuiſſe tabellionẽ,nec id enũtiatur in traductione huius exempli facta per tabellionem notæ fidei. & opinor nõ prodeſſe exemplum iſtud etiam ex antiquitate temporis ad plenam fidem:cùm deficiat authoritas,quæ potiſſima eſt ipſius originalis, nec præſumptio ita grauis inducenda eſt ex tẽporis antiquitate, vt conſtituamus eum tabellionem fuiſſe qui ab alio tabbellione minimè enuntiatur talis.Non enim foret omiſſa ea enuntiatio,ſi tabellioni traducenti conſtaret vtcuuque, tabbellionem fuiſſe, aut eo titulo ſubſcripſiſſe illum qui originale inſtrumentum cõfecerit:quamuis non inficiabor, hoc exemplum probationi adminiculum exhibere:quemadmodum diximus hac in q.verſ.1.

Octauo ſuboritur & alia facti ſpecies, vbi in exemplo ita traducto abſque requiſitis à iure enuntiatur tabellio, qui originale inſtrumentum confecit, & traductio fit à tabellione notæ fidei. Etenim propter antiquitatem faciet hoc exemplum fidẽ ſecundum ea,quæ tradidimus in ſecundo caſu.

Nonò quoties exemplo deficiunt ſolemnia, & præterea qui confecit originale, item qui traduxit exemplum non probantur tabbelliones ſaltem communi opinione,& fama,ſed ſola enuntiatione, maxima eſt ſuſpicio authoritatis & fidei: atq; ideo plena non dabitur huic exemplo fides, niſi ex antiquitate temporis centum annorum,aut ferè huic ſimili:cum tot defectus non ſint ſola temporis antiquitate ſupplendi:licet opinor arbitrio iudicis minoris temporis antiquitatem ſufficere ad præſumptionẽ, vel probationem ſemiplenam.Quod iudex perpendere debet variis ex circunſtantiis:ex quibus erit examinandum, ſit ne tantum tribuendum temporis antiquitati,vt tabellionis vtriuſque authoritas ex ſola enuntiatione:ac denique ſolemnia iuris præſumantur in exemplatione interueniſſe.

Decimò id liberè admonemus iudices hac de re iudicaturos, pręſumptionem ſcilicet iſtam,quæ ex antiquitate temporis oritur,diminui, vel augeri ex eo, ꝙ omnia, quæ iure ſolemnia ſunt exemplatione deficiãt,vel aliquot eorum interuenerint, aliquot defecerint.Quod manifeſtum fit quia fortior exigitur coniectura vt plura,quam vt pauciora,& faciliora pręſumamus.

Eſt & in hoc tractatu maximè adnotandum quod exemplar deductũ ab originali priuilegio authoritate ſolius iudicis,& no-
8 tarij,fidem integram habet, vbi ex eo nullum † pręiudicium alicui fit in ſpecie quia non requiritur alicuius citatio, ſecũdum cõmunem in Auth.ſi quis in aliquo documento.C.de edendo Regia tamẽ lex 114.tit.18. part. 3. exigit præter notarij authoritatẽ in exemplatione priuilegij ſigillum regis, vel alicuius domini inferioris habentis publicam iuriſdictionem.Solet autem de priuilegijs & illud contineri expreſſim,quòd detur fides illi exemplari tranſcripto authoritate tabellionis publici tantùm:quam equidẽ clauſulam ipſe cenſeo intelligendam eſſe abſque alicuius læſione graui.Nam vbi ex priuilegio damnũ graue alteri fieret, profectò vt exemplar eius admittendum ſit, ſecundum iuris regulam neceſſaria eſt iudicis authoritas,& citatio illius,cui in ſpecie præiudicat.Clauſula ſiquidem prædicta in dubium vocatur,& adducitur nondum viſo exempli originali, ſed tantum ipſo exemplo tranſcripto abſque iuris ſolemnitate, poterit etenim in contrarium negari clauſula illa, cùm de ea non aliter apparet quam ex inſtrumento exemplari,cuius eſt iuxta iuris communis ſanctiones dubia fides, & authoritas.Qua ratione cõſulerẽ, vt in exemplatione cuiuſcunque priuilegij interueniat iudicis authoritas,& tabellionis notæ fidei,ac vocet is, cui in ſpecie præiudicat. Quòd ſi nulli fiat præiudiciũ in ſpecie non erit alicuius vocatio neceſſaria:licet admodũ vtilis ſit ea citatio, ꝗ per edictũ generaliter fiat.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Quonammodo fiat à teſtibus recognitio priuatæ ſcripturæ.*
2 *Chirographum plenè probat, quoties conſtat ſcriptum, vel ſubſcriptum fuiſſe ab eo,aut mandato eius,contra quem producitur.*
3 *Quot teſtes ſint neceſſarij ad priuatam ſcripturam.*
4 *Teſtiũ ſubſcriptorũ recognitio,an ſufficiat ad ꝓbationẽ priuatæ ſcripturæ?*
5 *Priuata ſcriptura quo ad hypothecariam, an ſit publico inſtrumento poſteriore proferenda?*

6 *Priuata*

6 *Priuata scriptura: quando semiplenè probet?*
7 *Epistola recognita probat: & quid si non fuerit recognita?*
8 *Librirationum, quam probationem faciant?*
9 *Sigillum publicum, vel priuatum, quando probet?*

De fide, & authoritate priuatæ scripturæ.

CAPVT XXII.

QVamuis publico instrumento fides sit omninò adhibenda, etiam mortuo tabellione, qui illud confecerit, ac mortuis testib. q illius cõfectioni presentes fuerint, cap. vlt. & pen. de fide instr. notat Deci. per text. ibi in ca. 2. eo. ti. col. 1. Regia lex. 55. tit. 18. part. 3. scriptura tñ priuata nõ probat, nec fidẽ facit. l. instrumen. l. tõnes. l. exemplo. C. de probatio. Auth. si qs. C. qui potio. in pign. habeãtur. Authen. de instrumen. caute. & fide. §. si verò quisquam. colla. 6. texæ. singul. in. d. ca. 2. ad cuius quæstionis, & tractatus veram definitionem prænotandum est, sufficientem fore probationem,
1 vbi scriptura priuata producitur, † si testes, etiam duo, etiam non subscripti deposuerint de tenore priuatæ scripturæ, ac de contentis in ea asserentes, eam rem gestam fuisse, ac contigisse eo pacto, quo scriptura ipsa enarrat. Hoc etenim ipsum est rem istam probari ordinaria probatione, ac legitima per testes: quẽadmodum permittunt Abb. 2. colum. Imola & omnes in dict. ca. 2. argum. l. in exercẽdis. C. de fide instrumen. notat Barto. in Auth. & si contractus. C. de fide instru. cuius verba multum commendat Baptista de S. Seuerino in. l. admonendi, conclu. 10. ff. de iureiur. folio. 7. quandoque tamen testes non deponunt de contentis in scriptura, sed quòd viderint illam scriptam vel subscriptã à partibus, aut ab eo contra quem producitur: & hæc est propria testiũ recognitio, de qua statim multa dicturi sumus: probaturque ex gloss. & Bartol. in dict. Authen. & si contractus. Alexand. cons. 123. num. 5. lib. 1. & cons. 181. lib. 2. & cons. 76. lib. 3. col. 1. Hippo. in rubr. C. de probatio. nu. 299. Non enim est satis, testes vtcunque legitimos dicere, se certò scire illã esse scripturam manu Titij scriptam, nisi dixerint, hoc scire, quia viderunt illam per Titiũ scribi. Quod ex mente eorundem authorum constat, & Socin. cons. 274. col. 10. lib. 2. Alexan. cons. 150. lib. 5. col. 5. Aretino. cõs. 64. Paulo Parisi. cons. 55. numer. 13. libro 4. Ripa in dict. l. admonendi. num. 104. idem probat Regia lex. 119. tit. 18. part. 3.

Primùm igitur vnica sit de chirographo in hunc modum cõcepta conclusio. Priuata scriptura, quæ chirographũ est, † fidem
2 plenam facit, si probetur, eam ab eo contra quem producitur, scriptam, aut subscriptam fuisse. Probatur hæc conclus. in. l. scripturas. C. qui potio. in pig. habeant. idem notat gloss. communiter recepta in dict. cap. 2. quæ sensit idem esse quoties scriptura priuata scripta sit ab aliquo extraneo, mandato tamen illius, qui per eam obligatur, licet ipse non subscripserit: quod tenẽt Imol. nu. 8. & Feli. nu. 5. in d. cap. 2. hoc ipsum intelligentes, verum esse, quando testes deponerent, ac testificarentur, chirographum, aut scripturam illam priuatam scriptam fuisse à Sempronio mãdato Titij testibus ipsis præsentibus. Idem notat Roma. consilio. 204. & probatur lege Regia. 114. & 118. alias 119. tit. 18. parti. 3. Roma. tamen, & Imola, ac Felin. exigunt in hoc casu, quod testes subscripserint dicentes, & scripto asseuerantes, illam scripturam fuisse à Sempronio scriptam mandato Titij. Idem tradit Ripa in dict. l. admonendi. num. 105. scribit verò ipse, tunc adhuc exigi comparationem literarum ipsius Sempronij scribentis, aut qui illam scripsit, cuius opinio in hoc aduersatur Imol. in d. num. 8. & Ioan. Baptistæ à S. Seuerino in dict. l. admonendi. conclus. 17. & 18. qui expressim voluere, scripturam istam priuatam modo, & authoritate prædicta comprobatam: fidem plenam facere absq; alia literarum comprobatione quemadmodum & ipsa gl. sensit in d. cap. 2. atque ita regia lex erit intelligenda scdm ea, quę ab Imola, Roma. & Felin. traduntur, & inferius examinantur. versi. 4.

Probatur verò, priuatam scripturam ab eo, contra quem producitur, scriptam fuisse, vel subscriptã, per eius propriam cõfessionem, & recognitionem. dict. l. scripturas. parte prima. l. Publia. ff. depositi. l. cum de indebitor. ff. de probat. & lege Regia. 118. aut 119 titu. 18. partita. 3. quemadmodum ipse latius tradidi in libro 2. Variæ, resolut. cap. 111. nu. 4. quæ hoc in loco non repero, cum eadẽ in his, quæ publica fecerim, repetere minimè constituerim.

Secũdò, hoc ipsum, poterit constare, & testes subscripti, vel inscripti, aut qui præsentes fuerint dũ scriptura confieiebatur, eandem recognouerint ea quidem recognitione, cuius paulo antè meminimus ex glossa, & Bart. in d. l. & si cõtractus. & deinde accesserit literarum comparatio: quod omnes fatentur, testiũ autẽ nu mẽus requiritur ex tribus, qui testificentur, se vidisse illiam scripturam scribi ab eo contra quem producitur, licèt ab eo
3 † subscripta non fuerit, text. in Authentic. de instrumentorum cautela, & fide. §. si quis igitur. & dicta l. scripturas, quandoque maior numerus requiritur iuxta distinctionem traditam. in l. vltima, & Authen. ibidem addito. C. si certum petat. Nec requiritur quod hi testes sint masculi, vt apparet in dicto §. si quis igitur. notant in specie Felin. in d. capitulo 2. de fide instrument. 2. col. idem in cap. quoniam. 3 fallentia, de testib. Ripa, post Iason. in d. l. admonendi. nu. 104. hic igitur secundus probationis modus erit satis expeditus: in quo conueniunt omnes, vt fatetur Ioã. Baptista in d. l. admonendi. conclusione. 4. Regia verò lex. 118. tit. 18. partita. 3. insinuat, duorum testimonium sufficere, ad cuius legis interpretationem est obseruandum quod Spec. tit. de instr. editione. §. nunc dicẽdum. scribit, iure canonico sufficere in priuata scriptura duos testes, quicquid sit de iure ciuili. Imò & idem esse iure ciuili probare conatur Alex. in consilio 181. col. 2. lib. 2. nisi cõtractus excedat libram auri. l. vlt. C. si certum peta. Authẽ. de instr. caute. & fide. §. si quis igitur. Quo in loco. §. vlti. probatur alioqui sufficere duos testes. Nihilominus ipse video, nullam in hoc debere constitui differentiam inter ius canonicum, & ciuile secundum Panor. & Feli. colum. 2. in. d. c. 2. de fide instru. qui post alios ibidẽ Bart. in. d. l. scripturas. Baptista de S. Seuerino Ripa, & Iaſ. nu. 88. indistinctè requirunt tres testes ad comprobationem priuatæ scripturæ, quoties non deponũt nec testificantur de veritate cõtractus, sed quod illa scriptura fuerit per Titium scripta horum equidem opinio communis est, quæ tamen in. d. §. si quis igitur, non probatur: cum inibi tractetur de contractu excedente libram auri. Nec item in. d. l. scripturas quia ea constitutio in alia est constituta specie, de qua paulò pòst acturi sumus: idcirco verior est opinio Alexã. asseuerans sufficere duos testes in contractu non excedente libram auri. Regia vero lex eo amplior est, q̃ in qualibet priuata scriptura cẽset, satis esse q̃ duo testes ad eius comprobationem testificentur respõdentes, eam scriptam fuisse ipsis præsentibus ab eo, contra quem producitur in iudicium aut ab alio eius mãdato & accesserit literarum comparatio iuxta, ea, quæ in hoc versi. 2. respondimus.

Tertiò probatur, scripturam priuatam, quæ subscriptionem habet obligati, subscriptam fuisse ab eo, cõtra quem producitur testimonio trium testium eidem subscriptorũ, proprias subscriptiones recognoscentium, qui testificantur, illam ab eo subscri-
4 ptam † fuisse, nec in hoc casu requiritur comparatio literarum, cum habeat subscriptionis partis, & testium: sicuti notant Bartò. in d. l. admonendi. communiter ibi receptus. & in d. c. 2. de fide instr. tex. optimus in d. l. scripturas, & in Auth. de instr. cau. & fide. §. si quis igitur. & sequenti. Sic neq; in hac specie sufficit sola comparatio literarum, secundum Abb. num. 5. Imol. nu. 10. Feli. col. 2. Deci. 3. in. d. c. 2. Alex. in. d. l. admonendi. nu. 32. quod ratione probatur: quia constat idem esse, quod scriptura priuata, alterius scripta manu, subscripta sit a Sempronio, contra quem producitur: vel si eiusdẽ Sẽpronij manu scripta, licet ab eo subscripta nõ sit, tex. in. d. l. scripturas. in parte 1. l. cùm antiquitas. §. cùm autem. C. de testam. notat Bar. in l. cùm tabernam. §. idem quæsit. ff. de pignorib. Roma. cõs. 303. Fel. in d. c. 2. nu. 7. Regia lex. 31. tit. 13. parti. 5. sola verò comparatio non sufficit, quandǫ chirographum est scriptum ab eo, contra quem producitur propria manu, & subscriptum à testibus. Auth. de instrumentorum caut. & fide. §. sed si quis. Igitur nec erit sufficiẽs in præsenti casu, quãdo fuit subscriptum à partibus simul & à testibus. atque ita ipse veram esse censeo Abb. & aliorum sententiam: tametsi contrarium teneat Antoni. in. d. c. 2. & Bart. in. l. at si contractus. C. de fide instru.

Quartò comprobatur authoritas & fides priuatæ scripturæ, scriptæ ab eo, contra quem producitur, non tamẽ ab eodẽ sed à tribus testibus subscriptæ, per eorundem testium recognitionẽ, & simul literarum comparationem. Bart. in d. l. admonendi. nu. 26. Abb. 3. col. Feli. 1. Deci. 2. in. d. c. 2. Ripa in. d. l. admonẽdi. nu. 10, scribens, hoc ipsum tenere gl. Bar. & communem in. d. Authen. at si contractus. probat idem gl. in. d. §. si quis igitur. cui tandem opinioni maximè refragatur tex. in d. §. sed & si quis. dum ibi respondetur, satis esse ad probationem huius scripturæ quòd testes proprias subscriptiones recognouerint, & eis testimonium exhibuerint. Quamobrem licet in hac specie nõ sufficeret sola literarũ comparatio, ad probationem huius priuatæ scripturæ, sufficit tamẽ trium testium subscriptorum recognitio: & ideò aduersus Bart. opinionem est authoritas gl. in. d. c. 2. Io. And. Host. & Imol. ibi. num. 7. ciusdem Imol. & Roma. in. l. nuda ratio. ff. de donatio. Roma. Alexand. numero. 31. Curtij Iunioris numero. 35. Iasonis in repet. num. 88. in. d. l. admonendi. qui fatetur. hanc opinionem communem esse, quam & Alex. sequitur in cons. 181. col. 1. & 2. lib. 2. idem cons. 239. nu. 6. quæ quidem opinio fortiori ratione procedit iure Regio ex. d. l. 119. tit. 18. part. 3. nec pro Bart. virget aliqua congrua ratio in hoc casu in quo testes ipsi subscripserunt nec

nec possunt falli in propriarũ subscriptionum recognitione. Scio tamen receptam fuisse à plerisque Bartol. opinionem, à qua non esse recedendum in iudicando asserunt Aret. cõsi. 64. & Soci. cõs. 274. li. 2. col. 9. atque ideo existimarem posse procedere sententiam eiusdem Bar. vbi testes non fuere subscripti, hoc etenim casu sola ipsorum testium recognitio non est sufficiẽs absque cõparatione, nec probat etiam si à parte sit scriptura subscripta. Nã sicut possũt falli testes in scriptura, ita & in subscriptione. Quod constat in. d. §. sed & si quis. vbi requiritur subscriptio testium recognoscentiũ, vel testimoniũ aliorũ, qui de tenore rei gestę testificentur: id est ita compositam fuisse scripturam, denique in hoc sensu, & in hoc casu, quem de testibus non subscriptis exposuit, opinor ipse Bartol. opinionem intelligendam fore: quemadmodum intellexere optimè Corneus in cõs. 58. col. 2. lib. 3. Curt. Iunior in dict. l. admonendi. nu. 35. versic. Tertius casus. qui asserit, Barto. optimè loqui secũdum hunc sensum, & ab omnibus probari, quamuis qui Bart. opinionem sequuti sunt, quique ipsam reprobarunt, ni fallor ipse, non satis distinxerint prædictos duos casus, ad defensionem Bart. si quidem qui ab eo discessere, etiam in hoc secundo, ac posteriori casu ipsius conclusionẽ fallam esse opinantur. Etenim Baptista de S. Seuerino in dicta l. admonendi. conclu. 9. qui Bart. sequitur in hoc vltimo casu: citat Roma. Imol. & alios à Bart. in eadem specie discedentes. quibus adamussim expensis arbitror, in priori exemplo, & casu, facilimum esse improbare Bartol. opinionem. Quia data subscriptione testium, parum refert, priuatam scripturam ab eo, contra quem producitur, scriptam, vel subscriptam esse: nisi quod ex subscriptione maior præsumptio oritur, secundum Abba. in dict. cap. 2. versi. secundus casus. At in posteriori casu veram esse censeo. Bart. sententiam: possint enim testes frequenter decipi in recognitione scripturæ priuatæ per alium, non per ipsos subscriptæ aut scriptæ ipsis presentibus: sicuti Bart. admonet in. d. Auth. At si contractus. & in d. l. scripturas. C. qui potior. in pigno. habean.

Hæc verò, quæ hactenus tradidimus, obtinent in actione personali, vel vbi agitur contra ipsum in priuata scriptura contentum, aut eius successorem. Nã vbi agitur † hypothecaria contra
5 tertiũ possessorem, & adducitur priuata scriptura habens priorẽ hypothecam contra instrumentum publicum habens posteriorem: non præfertur agens ex priuata scriptura, etiam si fuerit recognita per eum, qui ex ea obligatur, nisi etiam simul recognita sit à tribus testibus, qui eidem subscripserunt. Quemadmodum extat elegans decisio. l. scripturas. C. qui potio. in pig. habeant. cui conuenit Regia lex. 31. tit. 13. part. 5. Quibus omnino sunt ex earundem constitutionem mente, & sentu aliquot aptanda, quę oppottunè subseruiunt huic tractatui.

Primùm illud constat, exigi ab eadem lege tres testes masculos, ita quidem, vt non sufficiãt fœminę. Hoc etenim probatur dict. l. scripturas. ex qua idem adnotarunt Bald. ibi. Deci. in. dict. c. 2. de fide instrument: dicens, hanc opinionem communem esse, quam idem Deci. defendit in. cap. 3. col. 2. de testibus idem Deci. & ibi Carolus Molinæus in l. 2. tit. de reg. iur. num. 32. eandem sequuntur Cremẽsis singulari. 114. Hippol. ling. 611. Cartellianus Cot. in Memorabilibus, dictione. mulier regulariter. Eandem opinionem fatetur communem esse Andre. Tiraquell. in legibus connubialibus. l. 9. nu. 54. etiam si ipse, ac Felin. in d. cap. 2. & in d. c. 3. post alios quorum meminere, ab opinione Baldi conentur dissentire. Quibus ipse respondetem communem sententiam admittendã fore tantum in casu, & specie d. l. scripturas in. 2. par.

Secundò requiritur ab eadem constitutione subscriptio partis præter subscriptionem testium, secundum Socin. in consilio. 274. lib. 2. col. 10. & Antoni. Fanensem in tracta. de pignoribus. 5. part. 2. membro. num. 47. qua in re considerans priorem illius legis partem opinor saris esse quod scriptura sit à partibus subscripta, vel scripta, aut ab alio, mandato tamen illius, qui ex ea obligatur. Quod constat ex his, quæ paulò antè explicuimus. Etiam si Socinus & Fanensis non satis explicent difficultatem istam.

Tertiò necessarium erit, quòd tres testes eidẽ scripturæ priuatę subscripti recognouerint proprias subscriptiones. Bal. in dicta. l. scripturas. Socinus in d. consil. 274. col. 10. Antoni. Fanensis in d. membro. 2. num. 47. quibus suffragatur, quòd si in actione personali, & vbi per scripturam priuatam non fit præiudicium instrumento publico, hoc requiritur, secũdum præmissam distinctionem, multò magis idem erit necessarium vbi per priuatam scripturam prejudicatur publico instrumento. atque ita vera videtur interpretatio. Baldi. licèt Paulus Castrensis in consilio. 134. incipi. in causa ser. Ludo. lib. 1. teneat hanc trium testium subscriptorum recognitionem non esse necessariam: quia d. l. scripturas. in 2. parte etiam præmittit, scripturam priuatã esse recognitã à parte, & statui, quod licèt absque aliis adminiculis tunc contra recognoscentem probaret, non tamen probat cõtra tertium habentem ius hypothecæ ex publico instrumento, nisi priuata scriptura habeat trium testium subscriptionem, eorundem que virorum. Quasi differat in hoc hypothecaria ab actione personali. Eundem intellectum sequitur idem Paulus in l. comparationes. C. de fide instr. nu. 3. qui itidem in d. consil. 134. in princi. asserit hypothecam priorem duobus tantum testibus probatam, præferri posteriori. Quod non est satis expeditũ præsertim propter Regiæ legis authoritatem: nam lex. 31. tit. 13. part. 5. expressim probat contrarium. Et ideò inde maximum deducitur argumẽtum pro intellectu. Bald. Socini. & Fanensis, contra Paulum de Castro. à quo & ipse libenter dissentio: & opinor Regiam constitutionem esse intelligendam, & interpretandam ex his, quæ hoc in loco adducimus ad intellectum dict. l. scripturas.

Poterit tamen hypotheca prior ex priuata scriptura probari, & admitti contra instrumẽtum publicum, vbi qui habet instrumentum publicum fatetur, priuatam illã scripturam confectam fuisse à parte tempore illo, cuius scriptura meminit. Nec hoc potest dubium videri. Idem erit, quoties priuata scriptura, ante cõfectionem publici instrumẽti fuerit lecta, recognita, & intellecta per tres testes in ea scriptos, etiam si subscripti nõ fuerint. Etenim in hoc casu priuata scriptura præfertur quo ad hypothecam instrumento publico: quemadmodum notant Bal. in cons. 198. lib. 1. col. 2. & Baptista de S. Seuerino in repe. d. l. admonẽdi conclusione. 13. & 14.

Hinc sanè constat, qua ratione distinguenda sit probatio priuatæ scripturæ contra ipsum per eam obligatum, eiusue successorem, ab illa probatione, quæ ratione prioris hypothecæ necessaria est aduersus tertium possessorem alicuius rei hhpothecæ suppositæ. Et fortassis quispiam opinabitur non temere, satis esse ad posteriorem effectum, quod priuata scriptura sit recognita per tres testes masculos eidem subscriptos, quãuis non sit à parte subscribente recognita: quasi d. l. scripturas in 2. part. non exigat partis subscribentis recognitionem. Nos tamẽ paulò ante in versic. hæc verò: contrarium respondimus asseretes, necessariã fore ipsius partis recognitionem, simul & trium testium masculorũ, & eidem scripturæ subscriptorum. Quã interpretationem ex eo probamus, quod secundũ Paul. de Castr. in d. l. comparationes. & in d. cons. 134. lex prædicta scriptura. in 2. parte præmittat priuatã scripturã fuisse recognitam à parte, ac præterea id ipsum cõprobamus, quia vbi non agitur de præiudicio instrumenti publici, nec de præiudicio tertij, sed tantũ contra ipsum in eadẽ priuata scriptura obligatũ, dubiũ est, & maximè controuersum, sit ne satis sufficiens probatio per recognitionẽ triũ testiũ subscriptorũ absq; comparatione literarũ: licuti hoc in capite tradidimus. versi. 4. comprobatur. Ergo vbi agitur ex priuata scriptura contra tertium habentem instrumentum publicum, dubio procul nõ debet sufficere triũ testiũ subscriptorũ recognitio, etiã si testes masculi sint, qua de re censeo maturius deliberandum fore.

Cæterũ illud est in vniuersum obseruandum in ea quæstione, qua quæritur de authoritate, ac fide priuatæ scripturæ, q̃ priuata scriptura semiplenam probationem inducit, quoties adhibetur comparatione literarũ tantùm, vel † testium nõ subscriptorum
6 recognitione: atque ita est intelligenda gl. in d. l. admonendi. quæ asserit, priuatam scripturam inducere semiplenam probationẽ: nam id verum est, vbi ea coadiuuatur aliquo auxilio comparationis, vel recognitionis testium: secundum Bartol. ibi. num. 26. Baptistam de S. Seuerino concluſ. 9. Abb. in d. c. 2. de fide instr. col. 3. & Fel. ibi columna 4. Quorum opinio quo ad semiplenã fidem: & probationem communis est, teste Ripa ibi nu. 113. etenim licèt Bar. & quidam alij existimauerint, quandoque plenam probationẽ facere scripturã priuatã aliquo auxilio munitam arbitrio iudicis: contrarium tamen tenent Imol. in d. c. 2. nu. 10 Iaſ. in d. l. admonendi. nu. 89. q̃ verius est. Quod si priuata scriptura, quæ chirographum dicitur (nam hactenus de hac egimus,) nullo munita sit adminiculo, licèt non faciat probationem semiplenã præsumptionem tamen inducit: cum non sit verisimile, quenquã falsam confecisse scripturam: eaque vti. Ita visum est Bar. in d. l. admonendi. nume. 26. quem sequuntur ibi Alex. col. 10. Fulgo. Paul. de Castr. & Iaſ. nu. 89. post Alberi. col. 2. item Anto. Imol & Abb. 3. col. in dict. c. 2. de fide instr. Quorum opinio communis est secundum Curti. Iuniorem in dict. l. admonendi. nume. 36. & Carolum Molinæ. in consuetudi. Parisien. §. 5. num. 11. qui plures huiusce opinionis authores adducit. Eius sanè constat celeberrimus potissimus ex eo, quòd ceteris probationibus paribus ille obtinebit, qui præsumptionem in eius fauorem habet gloss. communiter recepta. in l. si duo patroni. in princi. ff. de iureiuran. cui addo ipse Imol. in capitul. 2. de in integrum restitutio. super gloss. verb. in damnum. Hæc tamen opinio Bartol. dubia videtur Curtio Iuniori in d. l. admonendi. numero. 36. & falsa Curtio Seniori ibidem. folio 12. colum. 4. versi. ego solus. Carolo Molinæo in d. §. 5. num. 11. Decio in dict. cap. 2. numer. 8. & 9. authoritate tex. illius. dum tractatur de scriptura priuata nullo cõmunita adminicu-

culo: respondet etenim Romanus Pontifex, hanc non habere robur alicuius firmitatis. Quamobrem mihi non admodū placet communis sententia. Hæc diximus de priuata scriptura, quę chirographum appellatur, multisque aliis nominibus dicitur: nunc paucis agam de epistola, de libro rationum, ac de sigillo.

De epistola illud sit absque cōtrouersia, q recognita per scribentem probat contra ipsum l. Publia. ff. depositi. fatentur Panormitan. & omnes. in d. cap. 2. de fide instru. quòd si negata fuerit,
7 tunc comparatione † literarum facta diligenter iuxta. l. comparationes. C. de fide instrumen. probauit plenè. Nam in hac specie sola comparatio literarum facit plenam fidem: secundum Bartol. in l. nuda ratio. ff. de donat. col. vlt. eundem. in d. l. admonendi. num. 30. cuius opinio communis est, vt fatentur Felin. in d. cap. 2. nume. 17. & Deci. num. 16. Ripa in d. l. admonendi. num. 132. & ibi Curtius Iun. numer. 41. quem & Alexand. sequitur. in consil. 58. nu. 1. & consi. 114. lib. 7. idem asserit, eam veriorē esse. in dict. l. admonendi. num. 38. Mihi tamen hæc sententia nō placet quo ad plenam probationem, & fidem. non enim video iuris canonici, vel ciuilis congruam authoritatem, nec vrgentem rationem, quibus hoc probari possit. idcircò potius cōtrariam opinionem admitterem, quam sequuntur Panormit. in d. c. 2. nume. 8. Iason in dict. l. admonendi. num. 139. & Cur. Iun. num. 41. eandem Panormi. sententiam sequitur Alexan. in consi. 76. num. 8. lib. 3. quamobrem iudices admoneo, hac in re non ira liberum eis superesse arbitrium: imò debere omninò cautè circunstantias perpendere, vt communem opinionem sequantur. de literarum verò comparatione vltra. Bart. in dicta l. admonēdi. nu. 24. Alex. Iason & alios ibi. Pau. de Castr. in d. l. comparationes. Post Bal. & alios: lector poterit multa examinare ex his quæ traduntur per Deci. consil. 615. Matthæ. Afflict. decis. 181. Paulus Parisi. consi 55. lib. 4. col. 2. Hippoly. in rub. C. de probatio. nume. 297. Zasium lib. 2. singulari respons. cap. 25. quibus adde Regias leges. 117. 118. & 119. tit. 18. par. 3.

De libro rationum receptum est, eum probare contra scribentem. l. quædam. §. nummularios. ff. de edendo, vbi glo. Bartol. & alij idem Bar. & Doctor. in d. l. admonendi. num. 27. Carolus Molinæus in consuetudi. Parisien. tit. 1. §. 5. num. 18. q si dubitetur
8 † de scribente librum rationum, ad comparationem acceditur quæ sola in hoc casu fidem facit: quemadmodum Barto. communiter receptus opinatur. in d. l. admonendi. num. 29. qua in re aduertere debet iudex, an hæc communis opinio sit seruanda: sicuti de epistola diximus: examinare siquidem debet negotij omnes circunstantias diligenter. de quo Alex. tractat. in d. consi. 76. num. 8. lib. 3. Pro ipso verò scribente liber rationum nō probat plenè. l. rationes. & l. exemplo. C. de proba. glos. in d. cap. 2. & in Clem. 1. §. 1. verb. rationum. de vsuris, quorum opinio cōmunis est, vt constat ex Bart. & aliis. in d. l. admonendi & doctorib. in d. cap. 2. & in d. §. 1. quandoque tamen ex libro rationum deducitur probatio semiplena concurrentibus aliis adminiculis, quandoque præsumptio quædam: quod iudex obseruare debet exactissimè, vt inde possit arbitrari, quid iure diffinire valeat tex. optimus. in dicta l. rationes. l. instrumenta. C. de probat. traduntur latè Bart. in d. l. admonendi. num. 27. Iason. nume. 111. in repet. Curt. Iun. num. 38. & Ripa ibi. num 114. Abb. Imol. Felin. num. 21. Decius, nu. 17. in d. cap. 2. de fide instrum. Carol. Molinæ. in d. §. 5. num. 18. quandoque tamen libro rationum datur plena fides pro ipso scribente, vbi hoc sit moribus, & consuetudine inductum ex causis certis, ac iustis ob vtilitatem publicam commerciorum. Bald. & Salyc. in l. exemplo. C. de probatio. latè Decius. in cap. 1. num. 29. de probatio. argumento text. in cap. cum dilectus. de fide instru. quæ quidem consuetudo non est temere admittenda, si tunc demum, cum aliquot ex causis ac circunstātiis iustificetur: & planè tunc adhuc manebit liberum iudicis arbitrium vt possit hac in controuersia iure, & æquitate quid iustum sit decernere: quod & post alios adnotauit Ioan. Oldēdorpius. in tract. de actionibus classe prima. 8. actione.

Sed de sigillo erat tex. in d. cap. 2 qui expressim probat, scriptu-
9 ræ priuatæ fidem adhibendam fore, vbi illa † sit munita sigilli authentica authoritate. Quo loco glos. scribit, eam decisionem non procedere in sigillo priuato. Quia priuatum sigillum non magis operatur quam subscriptio priuata, quæ indiget recognitione. Bart. Alberic. & alij per tex. ibi. in l. si procuratorem. ff. de procura. l. fideiussor. §. pater. de pignor. imò ex Panor. & aliis. in d. cap. 2. oportet probare quòd sigillum fuerit appositum ex volūtate illius, qui dicitur sigillasse. Nam licet ipse Panor. voluerit, q priuatum sigillum præsumatur appositum voluntate ipsius cuius est, & idem notauerit Bald. in l. 1. ff. quemadmodum testa. aperi. & in d. l. si procuratorem. 3. quæstione, tamen vbi priuatus recognoscens proprium sigillum, negauerit fuisse id eius voluntate impressum: ad huc non videtur hæc sufficiens, & plena probatio: authore Alberico. in d. l. 1. ad finem. & in dicta l. si procuratorem. columna 2. arg. l. 1. §. Sed ne furandi. C. de Latina liber toll. & cap. tertio loco de probat. Nisi quis negaret, sigillum illud esse proprium, & posteà conuictus diceret non fuisse impressum eius consensu: hoc etenim casu fidem facere sigillum contra ipsum. arg. tex. in auth. contra qui propriam. C. de non num. pecu. quod Carolus Molin. notat. in d. §. 5. num. 12. qui censet, posset multis ex coniecturis præsumi, sigillum appositum fuisse voluntate, & consensu illius, cuius est: præsertim cum agitur de sigillo publico, & authentico, quòd solet publica authoritate tradi, & committi viro probo ac fide digno, vt ab eo diligentissimè custodiatur, & nomine committentis imprimatur, aut tandem in loco publico diligenter seruatur, vt ibi literæ sigilientur publica fide. posset tamen Abb. opinio quo ad sigillum, etiam priuatum obtinere, vt inde præsumptio quędam iudicis arbitrio vrgēs adsumatur. Nec vbi constat de sigillo est necessaria subscriptio, nisi aliud consuetudine fuerit, vel legibus institutum, sicuti Felin. & Dec. tradidere. in d. c. tertio loco. col. 1. quib. adde q̄ notat Rebuf. in tracta. nominationem. quæst. 10. nu. 20. & Alex. in l. quæ dotis. col. vlti. ff. solu. matr. qui tenet eandem, opinionē quā Anto. & Deci. in d. c. tertio loco. tenuerūt, eam intelligentes, quoties agitur contra ipsum sigillantem. Nam alioqui præter sigillum necessaria est subscriptio notarij secundum Specul. tit. de instrument. editione. §. instrumentum ergo publicum. Felin. in ca. post cessionē. nu. 7. & 9. vbi vtranque conclusionem probat. notant Rebuffus. in d. num. 20. Guido Papæ. quæstio. 175. & quæst. 481. & hæc est communis opini, Doctō. in d. c. post cessionem. & in dicto cap. tertio loco. vbi est text. pro Antonij, Decij, Alexand. conclusione.

Quòd sigillum dicatur authenticum præter alia, quæ traduntur in dicto cap. 2. explicat Rebuffus super leges Regias. par. 1. tit. de literis obligatoriis articul. 1. glos. 7. Specula. titul. de procura. §. Ratio autem formæ. versi. item quòd non est sigillum. Bartol. in dicta l. procuratorem text. optimus. in l. 114. titul. 18. part. 3. quibus adde glos. Abb. Francum, & Deci. in cap. significauit. de appella. In hac Regia Castellana Republica Regium sigillum Cancellario eius custodi committitur: est etenim in huius sigilli custodia maxima equidem authoritas. l. 13. tit. 18. par. 4. l. 1. tit. 8. lib. 2. ordin. Hodie. l. 5. tit. 15. lib. 2. Recop. quod & in Regno Franciæ atque in Neapolitano fit: vt constat ex Philippo Probo in scholiis ad Choſmam in pragmat. sanctione. tit. vlti. verb. duximus. & Matthæo. decisio. Neapolita. 21. num. 9. & decisione. 253. vbi probat, sigillum Regium esse substantiam Regiarum literarum. idem voluit Andr. Isernia. in c. 1. de prohi. feudi. aliena. per Lothorian. text. optimus. in l. Tribunus. §. vltimo. ff. de test. milit.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Attentata pendente appellatione sunt reuocanda per iudicem appellationis, & possunt reuocari per iudicem à quo.*
2 *Attentata intra tempus datum ad appellandum reuocari debent ante omnia.*
3 *Attentatorum reuocatio quo tempore petenda sit.*
4 *Notorius defectus iuris, an impediat reuocationem attentatorum.*
5 *Confessio in ciuilibus, & criminalibus an impediat appellationem?*
6 *Appellatio an possit tolli à Principe vel lege humana? & inibi de citatione.*
7 *Attentata non reuocantur quoties appellatio non habet effectum suspensionis.*
8 *Appellatio, an admittatur à sententia lata in iudicio possessorio?*
9 *Attentata non reuocantur, vbi appellatum est à sententia lata super agris communibus iuxta legem Toletanam, vel super exequutione publici instrumenti.*

Appellatione pendente nouata, qua ratione per iudicem appellationis reuocentur.

CAPVT XXIII.

NOn tantum his iudicibus, qui appellationum cognitionibus præfecti sunt, sed & his, qui primo loco causarum controuersias diffinire debent, necessarius omninò est tractatus hic de attentatorum reuocatione, vt interim hac dictione vtar, illis sanè, vt iuxta iuris regulas iudicium inferiorem exequutionibus vel deferant, vel eorum temerarias innouationes propria interloquutione improbent. His verò vt compertum habeant, quanam ratione

tione appellatione pendente abstinere debeant ab exequutione rei per eos iudicatę, idcirco iure cōstitutissimum esse censemus, attentata pendente appellatione ante omnia esse reuocanda. l. ex illo. l. minimè. C. de appella. l. 1. C. de bono possess. secundū tab. l. 1. nil nouari appellat. pendēte. cap. an. sit. de appel. c. bonæ memoriæ. de confirma. vtili, vel inutil. sciendum. ff. de appellatio. recipi. est etenim per appellationem suspensa iurisdictio iudicis, qui sententiam pronuntiauit. c. super eo. in primo de appella. c. vt debitus. c. ad hæc. in 1. eo. titul. quibus constat quo ad illam causam,
1 de qua pronuntiatum est, suspendi per † appellationem iudicis pronuntiantis iurisdictionem. & idcò iudex non potest appellatione pendente quidquam nouare. Nam si ab eo appellatio recepta est, interdicta est illi nouatio: quia recepta est appellatio. si verò non est recepta itidem interdicitur, ne præiudicium fiat ei quo ad deliberetur, an recipienda sit. tex. in signis. in d. l. 1. in principio. ff. nil nouati appel. pend. His accedit, quòd sententia per appellationem extinguitur inspecto, & considerato præsenti statu. l. 1. §. vlti. ff. ad Turpil. & suspenditur, si futurum statum causæ, eiusq; euentum consideremus. cap. venientes. de iureiur. explicant optimè glos. Ioan. Andr. Abba. Imola & Doct. ibi. glo. in d. §. vltim. Abb. col. 2. Bal. & alij in rubr. de appel. Alexan. in l. 1. col. 1. ff. de re iudi. vnde non poterit interim sententia exequutioni mandari, præsertim quia ea exequutio esset in offensam iudicis, ad quem prouocatum est, & ipsius iudicij, atque in damnum, & iniuriam appellantis: quemadmodum tradidere Alexand. in consil. 99. colum. 3. lib. 5. Card. & Francus in cap. bonæ memoriæ. de appella. text. optimus. de suspensione iurisdictionis iudicis, à quo appellatum est in l. 26. titul. 23. par. 3. quibus tandem fit, vt hæc sit iuris vtriusque regula, qua probatur, attentata esse ante omnia reuocanda, cuius examen ad vtiliorem forensium quæstionum expeditionem, aliquot expositis interpretationibus subire cōstituimus, quo facilior sit huiusce tractatus cognitio.

Prima igitur sit interpretatio, quòd attentata pendente appellatione sint omninò reuocanda per ipsum iudicem, ad quē fuerit prouocatum, id etenim probat tex. in cap. non solum. de appelin 6. scām Ioan. Andr. & cōmunem ibi. quamuis & ipsemet iudex à quo appellatū est, idem possit agere & si ipse attentauerit: quasi eius officium possit implorari ad ea reuocāda quæ fuerint lite pendente innouata. text. in c. cum teneamur. de appel. vbi Præpo. & Deci. ca. Solicitudinem. co. tit. quibus constat quo primo loco diximus. vbi nouatio non fit ab eodem iudice: & si ab eodem iudice fiat; est tex. elegans. in cap. venientes. de iureiur. ad finem. Cuius ad hoc meminere Francus & alij. in d. cap. veniens. Barba. in c. vlt. col. 2. de lib. obla. tex. item ad idem. in cap. 2. de mutr. contract. contra. interd. Eccle. iuncta. glos. quam existimat singularem esse Panor. ibi. & Corsetus in sing. verb. appellat. num. 5. Nam vtraque pars huius intellectus authoritatem habet à prædicta decisione. Idcirco in summa deducitur, iudicem, à quo appellatum est, posse reuocare, quæ ab eodem, vel à partibus renouata fuerint appellatione pendente.

Secundò præscripta regula est ita intelligenda, vt priùs omninò cōstet appellationem intra decem dies tempore legitimo propositam fuisse. tex. est in d. c. non solùm. vbi glos. & omnes. ad idem text. in c. Romana. §. si verò. de appel. in 6. notat Specula. titul. de appel. §. pen. versi. sed pone. & id adeò verum est, quòd non sufficit, hoc probari per confessionem partis aduersæ quo ad effectum reuocandi attentata; sicuti extat elegans Rotæ responsio. 190. in nouis, quam sequitur Francus. in d. c. non solùm.

Tertia interpretatio in hunc modum colligitur nam attentata reuocantur ante omnia, non solùm ea quæ fuerint attentata post appellationem propositam, sed & ea, quæ attētata sunt ante ipsam appellationem, & post sententiam eo tempore, quòd
2 † datur à iure ad appellandum, & intra q̄ condemnatus appellare potest, quod probat text. insignis in d. cap. non solum in par. 1. quem commendant Francus, & Doctor. ibi & esse incognitū iuris ciuilis professoribus testatur. Antonius Corsetus in singularibus verb. Appellatio. in principio. idem probat text. in l. & post. ff. de transactio. glos. fin. l. ex iudiciorum. ff. de accusationibus. verb. sequuta. quam dixere singul. Bald. in capi. quærenti de officio delega. Pau. Castrensis. in l. eius qui. §. si cui. ff. de testam. idem in l. sequenti. & scribit communiter receptam esse Alex. in l. 3. §. si seruus. ff. de acquirenda possessione. qua ratione constat intellectus ad tex. in d. l. eius. §. vlt. & in l. qui à Iatronibus. ff. eo. titul. l. 15. tit. 1. par. 6. & omnium, quibus damnati ad mortem testari prohibētur, etenim vbi dānatus ad mortem appellatione pēdente obierit ac testamentum fecerit, valet sanè ipsum testamētum: q̄ expressim respondetur. in d. l. qui à Iatronibus. §. vlt. & in d. l. 15. titu. 1. par. 6. idem profectò erit, vbi damnatus ad mortem testamentum fecerit, & mortem obierit eo tempore, quo poterat appellare. Nam licet sententia ipsa iure irroget infamiam, atq; statim operetur effectum exequutione legis absque exequutione iudicis, & idcirco trahitur, si fuerit confirmata in ipsum tempus sententiæ prioris: id verum est, quoties sententia viuo condemnato confirmatur, transitque in rem iudicatam, & in his, quæ semel non fuere sortita effectum. Quasi secus sit dicendum vbi condēnatus ante confirmationem sniæ mortem obierit: aut actus iam fuerit semel perfectus, effectum q; habuerit. text. optimus iuncta glos. in l. iurti. in princi. ff. de his, qui notan. infamia. quo in loco traditur de dicto testis, & testimonio eius, qui pendente appellatione testimonium dixerit, condemnatus tamen ex eo delicto, quòd lata sententia infamiam inducit. idem notant Bald. & Feli. in cap. super eo. de testib. idem Bal. in capit. dilectæ. de exceptioni. quorum opinio communis est, secundum Alex. in l. 1. colum. 2. ff. de re iudi. cui adde quæ ipse scripsi in Epitome. in quartum decretalium. 2. par. c. 8. §. 1. num. 7.

Illud tamen obiter cerit hoc in loco adnotandum, q̄ in excōmunicationis sententia dispar est huius conclusionis obseruatio: siquidem licet excōmunicatio lata post appellationem sit nulla. capit. per tuas. de senten. excommu. lata tamen post sententiam intra tempus datum ad appellandum valet mero iure, ac ligat. glo. celebris verbo, appellatum. in capit. venerabilibus. §. Porrò. de sentent. excom. in 6. etiam si posteà fuerit legitimo tempore appellatū. quam opinionem sequuntur Doct. ibi communi cōsensu contra Ioan. Monachum, vt fatentur Domini. col. vlti. & Francus col. 3. commendat Feli. in cap. quo ad consultationem. nu. 26. de re iudic. qui 15. col. versic. 5. conclusio. tradit, nō esse reuocandam exequutionem sententiæ, quæ facta fuerit intra decē dies datos, ad appellandum, si posteà non appelletur: licet nō debeat sententia mandari exequutioni donec ornino transierit in vim, & authoritatem rei iudicatæ, nempe lapso tempore, quo potuit secundum ius appellare, propriè si quidem dicitur sententia res iudicata, q̄ ab ea non potest appellari: quod glos. notat communiter receptam. in d. cap. non solum. verbo, innouata. quā commendant, & sequuntur Abb. & iuniores. col. 2. in rub. de re iudi. Deci. in rub. de appel. col. 1. tex. optimus. in d. c. quo ad consultationem. cuius ad hoc meminit Iason. in l. 1. col. 3. ff. de re iudica. & id verum est irreuocabiliter: nam reuocabiliter etiā quādoque dicitur impropriè res iudicata sententia illa à qua appellari potest. l. litigatoribus. C. de appel. glo. Bar. Paulus & alij. in l. 1. ff. de re iud. id verò, quod de excommunicatione diximus lata intra decem dies datos ad appellandum, etiam adnotauit glo. verbo. innouata. in d. c. non solùm. & est communis opinio, vt fatetur Domi. in consi. 99. col. 1. probatur etenim. in d. cap. venerabilibus. §. Porrò.

Quartò hæc reuocatio attentatorum, tunc demum locū habet & fieri debet, cum petita fuerit priusquam in causa appella-
3 tionis litis contestatio expressè, † aut tacitè fiat super principali apud iudicem superiorem. Alioqui vbi super principali fuerit in appellationis causa vtrinque facta litis contestatio absque petitione reuocationis attentatorum, iudex superiori agere debet ac tractare de reuocatione, aut confirmatione sententię, non de reuocatione attentatorum; etiam si ea post hanc litis contestationem petatur. huius opinionis author est Bald. in consil. 245. lib. 2. quem sequuti sunt Iaſ. col. 3. & Vincentius Herculanus. col. 8. in l. 1. ff. de noui oper. nuntiatio. Guido Pap. cōsi. 4. & consi. 124. col. 3. Vitalis in tract. clausularū. tit. Nil nouari appellatione pendente. col. 3. versi. & caueat. Matth. Afflict. decis. Neapol. 252. & decis. 98. quibus suffragatur Spec. opini. in tit. de appel. §. nouissimè. ad finem quē refert, & sequitur Bar. in l. 1. ff. nil nouari appella. pendēn. scribit etenim Specul. cautè petendam esse reuocationē attētatorum, ita quidē, vt non petatur simul cū reuocatione sniæ: nam si in eadem petitione litis contestatio fiat, non reuocantur ante omnia ipsa attentata, nisi dictum fuerit: peto ante omnia reuocari attentata. Qua ratione constat Speculatorem eiusdem sententiæ esse, cuius Bal. authorem adduximus. Igitur quoties appellator dixerit sententiam iniquam fuisse, & ex ea causa reuocā dam fore, nec petierit attentata reuocari ante omnia, & aduersarius responderit, sententiam fuisse iustè latam, ac confirmandam esse, & super hoc fiat conclusio causæ absque eo, q̄ petatur, ante omnia reuocari attentata: non poterit postea eorum reuocatio peti: quasi iam sit litis contestatio facta super principali re. Huic etiam opinioni accedit, q̄ licet spoliatus ante omnia sit restituendus, tamen si super petitorio, & principali litem contestetur, non poterit posteà petere, se restitui interdicto vnde vi ante omnia cum priuilegio causæ spoliationis. text. in cap. 1. de restitutio. spoliato. quem Iaſo. pro Bald. inducit. in d. l. 1. Sed text. ille non probat q̄ Iaſon ex eo deducit: esseq; ea conclusio admodū dubia, ac denique falsa: cū ēt lite contestata super petitorio principaliter, possit vsq; ad conclusionem in causa qui egit petitorio agere possessorio recuperandæ cum priuilegio plationis causæ, vt ante omnia spoliatus restituatur. Probat ergo text. in d. c. 1. q̄ agens interdicto vnde vi, si consentiat, reum excipere de dominio,

sio,& offerre probationem eius statim agendam, videtur itidē consentire, ꝙ discutiatur dominij, ac proprietatis causa: sicuti ex eo tex.adnotauit Pal.Castr.in l.si de viff.de re iudic. Deci. cōsil.84.nu 2.Ripa. in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquirēda possessione.nu.165.& ibi Arcti.col.8.post alios.vnde manifestum fit non probari opinionem Bal.in d.c.1.Sed & pro Bal.cōsiderandum est,ꝙ appellans eligēdo viam ordinariam super iustificatione,vel reuocatione sententiæ latæ renūtiare videtur reuocationi attentatorum,& eius petitioni:quemadmodum colligitur ex his,quæ tradit Bal.in l.2.C.de exequu.rei iud.dum tractat de exequutione instrumenti Guarētigij.atque hæc sunt quæ Bald.suffragari videntur. Ex contrario tamen aduersus Bald. est elegans decisio Rotæ.57.& 185.in nouis,quæ palàm asserit posse peti reuocationem attentatorum vsque ad conclusionem in cā. Nam qui appellat,& petit sententiam reuocari vt iniquam, nō ex hoc renuntiat iuri,quod appellationi adhæret, & quo sunt attentata reuocanda ante omnia: imò id ipsum sensim, ac tacitè petit, ꝙ nihil appellatione pendente nouetur. Quod non ita est in agente petitorio,qui missam facere videtur quæstionem possessionis,quæ à proprietate distinguitur.d.§.Nihil commune.eādem opinionem Rotæ probat Francus.in d.c.nō solùm.citaturque ad idem Ioan. Monachus. in c.cupientes. de electio.in 6.nu. 155.qui hoc tantùm adnotauit,quod reuocandum sit quidquid appellatione pendente attentatum fuerit quacunque parte litis etiam si post conclusionē in causa fiat ipsa nouatio: nec tamen concedit, reuocationem attentatorum ante litis cōtestationem posse peti postquam in principali causa fuerit litis cōtestatio expressè, vel tacitè præmissa. Nihilominus Ioan. Andreas. Domi. Anch.& alij in d.cap.non solum.dum aliquot rationibus vtuntur aduersus opinionem Spec. itidem sentiunt, falsam esse sententiam Bal. Asseuerant etenim, satis esse,in eodem libello peti sententiæ latæ,& attentatorum reuocationem: nec esse impedimēto litis contestationē,vt reuocentur attentata:cum censeatur litis cōtestatio facta sine præiudicio reuocationis attentatorum, quæ fuit petita: nec oportet in specie peti, ꝙ ante omnia reuocentur attentata; imò satis erit, peti simpliciter reuocationē attentatorum. Idem ferè voluerit Raphael,& Angel. Are.in l.1.ff. nil nouari appe.pend. Salyc.in l.3.C.de appel.tenētes, posse simpliciter in eodem libello peti reuocationē sententiæ principalis, & attētatorum,denique horum authorum mens eò tendit,vt litis contestatio super principali grauamine facta,censeatur absque præiudicio reuocationis attētatorum. Sic sanè opinor Rotæ sententiam iure veriorē esse.Nec vidi vnquam hac de re controuerti:nisi eo casu,quo litis status proximam habet, atq; spectat vltimam causæ diffinitionem:tunc etenim non inconuenit omitti reuocationē attentatorum, eiusque tractatum,& cognitionem:cum statim sit diffinitiua, & vltima sīa pronuntianda.

Quinto hæc reuocatio attentatorum fieri debet etiam si appellanti obiiciatur notorius defectus iuris, in principali causa ēt in cā,quæ super Ecclesiastico beneficio tractatur.tex.optimus.in
4 c.li constiterit.† de accus.cuius authoritate hanc opinionem probarunt Anto.& Franc.7.differentia. in c. Bonæ memoriæ. de appel.idem Francus.in c.ad decimas.de restitu.spol.in 6.col.4.Dec.in c.ex part.in 2.de rescrip.col.vlt.Vnde fortiori rōne idem erit respondendum in profanis rebus, & temporalibus:vt scribit Alex. in consi.99.lib.5.num.9.vbi Carol.Mol.testatur eius opinionem communem esse.Quamobrem licet alioqui sit satis dubium an agenti interdicto vnde vi,obstet notorius defectus iuris quo ad proprietatem & frequentius in eam sit itum sīam, vt minimè fiat restitutio beneficij Ecclesiastici propter notorium defectum tituli:& idem esse quoties agitur de restitutione alicuius temporalis, & profanæ modò in hoc casu simul constet, spoliantem dominum esse: quòd nos explicuimus in Episto. ad quartū decretalium.2.par.cap.7.§.5.num.10.tū vbi agitur ad reuocationē attentatorum,non obstant hi defectus eam petenti:quasi maioris sit priuilegij,ac fauoris attentatorum reuocatio, quam interdictū vnde vi. Sed vbi lis tractatur super Ecclesiastico beneficio, contrariū placuit Rotæ.55.in nouis.& in eisdē decisio. 14. & decisio.348.in antiquis.Oldra.cōs.1. Imol.in d. c.bonæ memoriæ. col.3.cū beneficium Ecclesiasticū non possit possideri absq; canonica collatione; sitque necessarium aliquo colore saltē canonici tituli possessionem iustificare iuxta gl.illam celebratissimam in clem.vnic.de caus.poss.& propriet.cuius intellectū & examen satis in eius probatione varij tradidere ibi Card. Imola & Bonifa. Lanfranc.in rub.de caus.poss.col.8.Abb.in c.in literis.col.5.de resti.spolia.gl.in pragmat.sanctio.tit.de pacificis posse.§. ordinarij.verb.inquiram.Rebuff.in tracta.de pacificis possessi.nu.32.Aufreri.in capella Tolos.15.Dec.in c.cum causam.de probat.Selua de beneficio.1.par.q.7.col.4.Bellamera consi.10.Rubeus. consil. vlt.col.2.Rota in nouis. 408.& 421. Aymon.consil.93.Ludoui. Gom.in reg.de triennali possi.q.27.& q.28.& in regul. de non iudicando iuxta form.supplicat q.5.Galiel.Cassadorus.decisio.4.& 8.de restitut.spolia.& decisi.3. eo.titu. Martinus Azpilcueta. in c. accepta.de restitut.spolia.oppositione.2.intellect.6. & oppo.8.in princi.& oppo.10.ex quibus plerique fatentur, opinionem glossē comunē esse,præsertim gl.in prag. Sanct.Anto. Rube. & alij. cui rōni facilimè quis respondebit,si obseruauerit,hanc opinionem glossē non esse admittendam, vbi quis spoliatur lite pendente, siquidem huic agenti ad restitutionem ex ea rōne,ꝙ pendente lite nihil sit nouandum,non poterit opponi defectus tituli colorati, vt vulgari dictione interim vtamur, etiam si posset alioqui opponi iustè notorius defectus proprietatis, & iuris. Quod notant in specie Rota.14.in nouis.Aufrerius.in d.decisi.15.idem in clem. 1.de offi.ordi.reg.2.Fallentia 24.ad finem.Rebuff.d. tract.de pacificis possi.hum.32.& in concordatis Galliæ. tit. de Annatis verb. possessionem.& Marti.Azpilcueta.in d.2.oppo.6.intellect. inducens ad hoc rationem tex. in c.cum venissent. de institu. ex quo illud etiam conatur probare,quod vbi agitur ad reuocationem attentatorum,& vt nihil pendente lite nouetur, non potest obiici abiuratio spōtanea beneficij Ecclesiastici. Sed in eo capite potius agitur,vt lite pendente nihil nouetur, quam de reuocatione attentatorum.Nec constabat ibidem notorius defectus proprietatis:vt idem egregius doctor admonuit:& nihilominus ipse verum esse opinor, non posse opponi defectū tituli colorati agenti ad reuocationem attentatorum, etiam si expeditum foret, posse aduersus eum opponi notorium defectum proprietatis. Qua ratione fit,vt non omninò huic quæstioni, quā tractamus conueniat in specie authoritas glossæ.in d.clemen.vnica de caus. poss. & propriet. Idcirco Rotæ opinio poterit comprobari ex eo,quod appellantis non interfit,attētata reuocari, vbi notorius obstat il'i iuris defectus in ipsa causa,& quæstione principali appellationis,vnde audiri non debet capitul.cum super.de re iudic. Nec oberit tex.in d.ca.Si constiterit.nam ibidem nō aderat notorius defectus proprietatis: cum probationes, & sententia per appellationem suspendantur, quo ad effectum notorij, & quo ad alios effectus,secundum notata in capit.in presentia.de renūtiat. Imò etiam in rebus temporalibus idem erit, nec attentata reuocabuntur, si notorius sit defectus iuris ipsius appellantis. ꝙ notant Guido Papæ.q.213.idem Guido.consil.4.num.3. & consi. 60.col.penult.& consi.124.col.3. Afflict.decif.98.optima glo. in l.1.verb.fiat ei.ff.nil nouari appe.pend.Quamobrem licet opinio contraria frequentiori doctorum consensu fuerit probata, nihilominus hæc posterior admittenda videtur: saltem ad hunc effectum, vt non fiat reuocatio attentatorum in fauorem, & ad petitionem appellantis sed.iudex ex officio suo tradat beneficij sequestro:vt deducitur ex mente Rotæ.in d.decisio.14. in nouis. notant Cassādo.decisione 3.titulo de restit.spoliat.& Matth.Afflict.decisione.352 Idemque admittēdum videtur in rebus profanis ac temporalibus.

Sexto est omninò ad huius quæstionis, & tractatus examen obseruandum,non esse attentata reuocanda ante omnia in hisce casibus, in quibus appellatio iure non est admittenda. Sicuti notat glossa communiter recepta.in d.cap. non solùm. de appellat.verb.casibus.vbi est tex.hac de re apertissimus, cuius conclusionis ea est manifesta ratio,ꝙ tunc appellatio nullum operatur effectum,nec suspensiuum,nec deuolutiuum regulariter:vt constat.& ideo non est cur de attentatis reuocandis tractetur. Casus autem,quibus appellatio iure prohibetur,poterit lector colligere ex Specular.titul.de appellatio.§.in quibus.Hyppoly. in l. vnica.C.de raptu virg.num.138.Nicello in concordia glossarū.concordia.6.& Roberto Maranta in ordine iudiciorum. 6. par.cap. de appellatione.nume.269.regula siquidem iuris est,ꝙ appellatio admittaatur semper nisi specialiter sit iure prohibita, glos.in l. qui restituere.ff.de rei vendicatione.quæ singularis est secundùm Francum in rubrica.de appellatio.col.5.commendant Dec.in c. cum sit Romana.de appellat.colum.4.Bald.in cap. pastoralis. de appellat.col.3.idem Bal.in l.vnica.C.si de moment. poss.colum. 2.Nam & in criminalibus appellatio admittenda est,secundum Bartol.in l.qui vltimo supplicio.ff.de pœnis.notatur ex glossa.in d.l.1.ff.nil nouari appellat.pendent.& in dicto capit.non solùm. & ideo,vt ibidem apparet,non est sententia mandanda exequtioni interim dum appellari potest,quòd & Felin. communem omnium opinionem tradit in capitulo quærenti. de offic. delegat.Abb.& alij in capitulo secundo.de re iudic.etiam in crimine læsæ Maiestatis humanæ. cùm & in eo admittenda sit appellatio.glossa.& ibi Aret.in l.Paxtonius.§.rei perduellionis.ff. de acquir.hæred.Decius.in d.cap.cùm sit Romana.§.vltimo. Ioan.Ignneus in quæstione.An Rex Franciæ recognoscat superiorem.17. & 18.speciali.dum allegat.l.2. C.quorum appella. non recipiant Ludouicus Carreri.in practica criminali.in princip.numero 85. contra Roma.in d.l.Pantonius.§.rei perduellionis. ꝙ adeo verū est, vt & in crimine hæresis admittendam esse appelationem

scripserit

scripserit Bald.in l.3.C. de sum. Trin. cuius opinio falsa quidem est,vt probatur.in c.inquisitionis. de hær. in 6. vt faretur ipsemet Bal.hoc iure canonico verū esse:non tū iure ciuili: qua in re fallitur. cum in hoc hæresis crimine minimè sit facienda distinctio hac in quæstione inter ius canonicū, & ciuile, idque in tanti criminis detestatione in statuti est, ꝙ Iacobus Septimacēsis doctissimè tractat in catholicis institutionibus.c. 6.explicat. & Repertorij Inquisitorum verb.Appellare.in alijs vero criminibus, ꝙa id obiter attigimus,non prætermittā hāc controuersiā cōpendio quodā diffinire aliquot ꝓpositis cōclusionib.ad eius resolutionē.

Prima conclusio:conuictus simul, & confessus nō auditur appellans nec à iudice, qui sententiam pronuntiauit, nec ab eo,ad
5 † quem prouocatū est, quæ quidem conclusio in criminalibus, & ciuilibus,iure admittenda est,ac iure procedit,text.& illic oēs. in l.2.C.quorū appella.non recipi.Ang. Aret.in tract. de malefificijs verb. præsente Caio. Imo. & idem Ang. Aret. qui fatetur, hanc cōem esse in l.creditor.§.iussus.ff.de appell.Abb. & oēs in c. cùm speciali.§.Porrò.de appellat.vbi Decius itidem asserit hanc opinionem cōem esse: quam latè tradit Lud.Carrerius in practica criminali in principio.Hinc sanè iudices, ꝙ criminū punitioni præfecti sunt, qū que torquere solent reos etiā si crimen probatum sit,vt tandem reus confiteatur delictum, sitque verè conuictus,& confessus, & ideo eius appellatio non sit admittenda, ꝙ fieri posse Bald.sensit, ac tenet in l.obseruare.nu.9. C.quor.appe. non reci. Quo in loco text.probare vī eandem opinionē,quippe qui rūderit, negandam esse appellationem ei, qui conuictus testibus,formidine tormentorum territus,crimen fuerit confessus. Igitur permissum est iudici legitimè conuictum tormentis subijcere, cū alioqui ex illa foret pernicios a nec posset in vtim, & praxim deduci.Idem tenuerunt ipse Bald. in l.1.nu.9. C. de iuram. calum. & Thomas Grammaticus voto primo.col.1. Quibus profectò illud potissimum refragatur,ꝙ tormentis locus nō est,vbi crimen alijs probationibus apparet, sed tunc demum,iudices his vti debent, cùm alijs probationibus delictum non probatur.text.in l.diuus Pius.& l.edictum.ff.de quæst.c. qui illi qui.5. q.5.glo.in summa. 15.q.6. adnotarunt passim iuris vtriusque interpretes,præsertim Gandinus in tract. de malef.rub.de quæstionibus.in princ.Ang.Aret.in tract.de malefi.verb. Fama publica. q.2.Pau.in l.si qs in hoc genus: C.de Episcop. & cler. Alb.in d.l.2. C.quorū appell.non recipian.Franciscus Brunus in tract. de indiciis,& tortura.q.5.vers.6.Lud.Carreri.in d.pract.in prin.nu.188.*
" Quibus mire conueniunt pulchra verba Diui Cypriani in lib. ad
" Demetrianū.* Cautè siquidem iudices vti debent quæstionibus, & tormentis:cum plerunq; multa mala ex his contingāt, & sæpissime torqueantur innocentes, vt appareat nocens, & cū quæritur,an sit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non qa illud commisisse detegitur, sed qa commisisse nescitur. Torquet etenim iudex accusatum, ne occidāt nesciens innocentem:ac fit tunc frequentissime, vt per ignorantiæ miseriam,tortum,innocentem occidat, quē ne innocentem occideret,torserat.Hæc, & multa pie, & eleganter aduersus tormentorum vsum scribit Diuus Augustinus lib.19. de ciuitate Dei c.6. vbi Lud. Viues hoc ipsum inuentum alienū esse à Christiana pietate censet.Sed & Valerus Maximus lib.8.cap.4. refert quæstiones, quibus aut creditum non est, aut temere fuit habita
" fides.* Tradidere, & alia post huius operis quartam ædītionem
" Petrus Erodius in libro singulari de origine rerum iudicatarum.
" tit. de quæst. Paletus in historia fori Romani libr. 4.c.14. Caro-
" lus Sigonius lib.3.de Iudi.c.18.Hodius lib.2.Miscellan.c.9.& 10.
" Antonius Aulrio in troadem Senecæ actu. 3. post Quintilianū
" lib.5.c.14.* Nos verò non adeo improbamus tormētorum, &
" quæstionum vsum,etiam in Christiana Republica: modo iudi-
" ces cautè legitimis indicijs præcedentibus optimo zelo veritatis inquirendæ hisce quæstionibus vtantur. Sic plerisque visum est Bal.opinionem falsam esse, & ideo non esse licitum conuictum legitime, torquere vt confessus delictum appellare nequeat. asseuerat idem Bald. sibi parū constans. in l. qui sententiam. C. de pœnis.vt refert Curt.in tract.de indicijs,& tortura.in d.q.5.num. 16.cum sequutus:mihi tū hoc non scribit Bal.Sed idem tenuerūt Ang.& illic Io.Igneus in l.& si certus.ff.ad Syll. Augustinus Arimenensis in additionibus ad Ang.Are.in d.verb.Fama publica. And.Iser.in constitutionibus Neapol.tit.de Homicid.& damnis clandestinis.nu.33.quę quidē opinio cōis est,vt fatentur eam sequuti.Hippo.in l.1.ff.de quæstionib. nu.11. idem Hippo.in cons. 51.nu.51.& in practica.§.nunc videndū.nu.25.Lud. Carreri.in d. practica criminali.in Princip. nu.188. Falsò tū citatur huius opinionis author Cyn.in d.l.2.C.quorum appellat. non recipiant. & in vlt. C. de quæstioni. cum in his locis hanc quæstionem minimè attigerit.ex quibus apparet praxim istam, qua iudices quidam vtuntur,dubiam admodum esse:quamobrem duo,vel tria in hac controuersia sunt obseruanda.Primum,posse conuictum testibus,torqueri ad detegendos socios,& participes criminis,in casibus,quibus pōt qs interrogari de socijs criminis.Secundò illud sit certissimi iuris,teneri reum legitimè conuictū sub mortalis culpæ reatu, si à iudice interrogetur,etiam in tormentis rūdere,an crimen commiserit.Nam etiam si iniquè torqueatur,iustè tū interrogatur,& ideo tenetur rūdere iuxta Inn.& communem in c.2,de confess.S.Thom.2. 2.q. 69.artic.1. Tertium itidem quibusdam placet opinionem Baldi,æquam esse, ac licite posse admitti, quoties iudex ex circumstantijs viderit reum inconuictum esse, vt Reipublicæ expediat, statim non admittā prouocatione publicè puniri, & ipsum inique,ac per calumniam nolle confiteri veritatem, vt appellatione proposita differat iustam sceleris punitionē: sic etenim rem istā doctè,& resolute Martinus Azpilcueta distinxit in c.inter verba.11.q.3.corollario. 64. ad finē: Tametsi ob frequentem quorundam iudicū in puniendis criminibus audaciā, ne dicam stultitiam temariam,non auderē omnino Baldi sīam probare, quæ tunc falsa est,& manifestè iniqua, cum iudex non alia ex cā torquet conuictum q̄ vt appellationis auxiliū auferat.Nihilominus fatebor, qūque,(etiā si raro,) conuenire publicis sceleratissimorū hominū punitionibus, Baldi opinionē cautè admitti:præsertim in his criminibus, q̄ enormia,& grauissima sunt,vt scribit Math.Afflict. in const.Neapol. lib.1.rub.27.nu.59. cęterum admissa Baldi sīa quæritur, qd dicendum, vbi legitimè conuictus torquetur, & negat crimen cōmississe.Nam quidam opinantur eum absoluēdum fore:qa probationes legitimæ fuerint per hanc negationem exclusæ, atque purgatæ, vt peculiari huius quæstionis verbo vtar:quemadmodum adnotauit ex gl.inibi Alb. scribens hanc esse cōem opinionem.in l.editum ff.de quæstio.idem Alb.in rub. C.cod.titu.num. 9.facit etenim necessitas fidem, quæ tum à corporibus, tum ab animis nascitur.Nam & verberibus torti,& igni fatigati,quæ dicunt,ea vī veritas ipsa dicere, & quæ à perturbationibus animi fiunt,dolore, cupiditate,iracundia, metu, quia necessitatis vim habent,asserunt authoritatem,& fidem,vt Cicero scribit in Topicis ad Trebatium.Cuius meminit glo.in d.l.edictum. eandem opinionem in hac specie probare, ac tenere conantur Cœpola in cons.crim.32.dubio.9. Hippolyt.in practica.§. nunc videndū. nu.26.Idem Hippol.in d.l.edictū. idem in singulari. 262. ex contrario adducitur gl.in l.1. C.de quæstionib. quæ tū parum vrget, qa non tractat de tormētis ipsius rei accusati,sed testium. Nam licet probationes integræ, & legitimæ non reddantur debiles pp negationem testium,qui torquentur:non ex hoc sequitur,idē esse in negatione ipsius rei principalis: adhuc tū est obseruandū, ꝙ gl.in d.l.edictum.nulla lege probatur, vt fatetur Alb. ibi & in d.rub. nu.9. sed & huius posterioris opinionis authores esse videtur Alex.in additionibus ad Bart.in l.vnius.§.reus.verb. Nec cōfitet.ff.de quæst.Thomas Gram.cons.12.nu.24.& Hippo.in sing. 108.qui expressim asseuerant,conuictum vrgentibus indicijs,aut legitimis probationibus posse condemnari ad mortem, & pœnam ordinariam, ēt si in tormentis, vel extra tormenta negauerit,se crimen illud cōmisisse, de quo in iudicio accusationis tractatu.Hi vero probare volunt eorū sīam authoritate text. in l. qui sīam.C.de pœnis.ex qua illud tū deducitur,posse quem legitimis probationibus conuictū damnari pœna supplicij corporalis, & ordinaria, quis non fateatur ipse conuictus crimen cōmisisse, & ad hoc ipsum eius legis meminere Bal. & Fel. in c.ad nostrā. de probatio. vrget tū hæc equidem ratio, qa si legitimis probationibus,qs conuictus sit, & poterat ex his iuste pœna ordinaria damnari: non erit ex hoc absoluendus, ꝙ aliqua ex causa tormentis, & quæstionibus fatigatus noluerit crimen confiteri. etenim hoc nullibi in iure probatur: atque ideo & hanc,vltimam opinionem verā esse censent And. Iser. in c.1.§.publici latrones.de pace tenenda. Paris de Puteo in tract. de syndicatu.ad fin.c.quidam latro tortus.& Math. Afflict.in const.Neapolit.lib. 2.rub.10.nu.28. vnde fit, vt iudex omnino expendere debeat probationes ipsas earumq; vim, & authoritatē, an sit legitime, plene,& integre probatū delictum. Atque hæc dicta sint de prima conclusione, q̄ conatur Dec.cuerrere, vbi qui fuit confessus, & conuictus aliq̄ cām exponit appellans, ex qua iustificet appellationē ipsam: nēpe si dixerit confessionē fuisse factā ex errore, ac testes ipsos falsum testimoniū dixisse, q̄ denique non sunt vero consona, nec vera præsumuntur, & ideo iudex ad amussim, & diligenter cauere debet, neque temere morti tradat, atque item ne sceleratissimos homines appellantes admittat.

Secunda conclusio.Confessus tūn,ēt si testibus conuictus non sit, nec in ciuilibus nec in criminalibus regulariter ad appellādū admittit.tex.optimus in d.c.cùm speciali.§.Porrò & in c. Rom. §.inautē.de appel.in 6.vbi Io.And.Do.& Erācus Abb. & Doct. cōiter.in d.§.porrò.Capella.Tolos.& ibi Aufreri.nu.176. quorū est opinio cōis,& ita intelligitur, vt procedat quoties confessus nullā exponit cām expressim, q̄ appellationē iustificet. Nā si cā

expressa fuerit, admittenda est appellatio, & suspendenda exequutio, secũdum eosdem. Tradit late Nicellus. 6. concord. glossarum. col. 3. Nam vbi à iure prohibita est appellatio, nihilominus est admittenda, si causa iusta expressim fuerit in appellatione d. glo. insignis in d. §. sinautem. verb. mandetur. quam sequuntur illic omnes, & Dec. in cap. 3. & in cap. consuluit. in 1. de appel. notat Bart. in l. à sententia. ff. de appellationi. Cum. cons. 60. Lanfrancus in clem. dispendiosam. de iudic. colum. 3. vnde apparet quanam ratione possit procedere, quod notauit glo. in d. §. porrò. & plerique alij tenentes admittendam esse appelationẽ eius, qui ex propria tantum confessione damnatus fuerit.

Imò quibusdam placet in aliquot criminibus non esse admittendam appellationẽ, siue quis fuerit tantum confessus, siue conuictus, quasi alterum sufficiat ad exequutionem sententiæ, vt statim non obstante appellatione ea fieri possit, quod probare videtur text. in d. l. 2. C. quorum appellatio. non recip. cui conuenire videtur Regia lex hac de re satis expressa. in l. 16. titu. 23. part. 3. quæ isthæc crimina commemorat, latius tractat rem istam Lud. Carrerius, in d. practica. in prin.

Quacunque tamen in causa, qui ex confessione dãnatus fuerit, etiam si non audiatur appellans à iudice inferiori, audiendus tamen est à superiori, ad quem appellauit, quod glos. notauit in d. §. sinautem. verb. mandetur. quam sequuntur doct. ibi. Fel. in c. significasti. in 1. de homic. col. 2. idem Felin. in c. ad abolendam. de hæret. Abb. in cap. pastoralis. in principi. & illic Iuniores de appellat.

Vsus tamẽ forensis apud Hispanos, & ferè toto in orbe Christiano hactenus obtinuit, vt in criminalibus, quoties corporalis pœna est infligenda, appellatio minimè admittatur ad exequutionem impediendam. l. 101. styli. siue quis damnetur ex propria confessione, siue testibus fuerit tantum conuictus, quem vsum ipse probare nequeo, nec opinor, probari iure posse. Idcirco iudices admoneo, vt priusquam exequantur criminales sententias cautissimè singula expendant. Poterit enim contingere quẽ falsis testibus conuictum fuisse, aut iniquissima, ac crudeli admodũ quæstione inductum, & coactum esse, crimen de se falsum fateri: cuius rei veritas forsan apud appellationis iudicem constare poterit, & tamen si manifestum sit, damnatum ad mortem, vel aliam pœnam iustè, & verè conuictum esse, non est differenda exequutio appellationis iniquę causa, & prætextu.

Non negamus, à lege humana, vel priuilegio Principis appellationem, & ius appellandi rolli posse. Nam hoc probatur. in ca.
6 1. de † rescript. cap. pastoralis de appellat. cap. super quæstionum. §. si vero. de offi. deleg. l. 1. §. interdum. ff. à quibus appel. licet. & c. super eo. de offi. delegat. Regia lex. 13. titu. 23. part. 3. ad finem. ex quibus hæc constat communis omnium adnotatio. Cui tamen obijcitur, quod appellatio defensio sit. c. omnis oppressus. 2. q. 6. c. suggestum. de appellat. l. 1. ff. de appellat. defensio autem tolli non potest à Principe, clemen. pastoralis. de re iudica. ad finem. qui quidem locus manifeste probat, citationem à Principe tolli non posse, quia est naturalis defensio, ac iure naturali instituta. cuius authoritatis passim mentio fit præsertim à Card. ibid. Abb. & aliis in cap. 1. de causa poss. & propri. Felin. & Decio in cap. ex parte. colum. 2. de offi. delegat. Felin. in cap. cùm olim. colum. 9. de re iudic. Decio in rub. de appellat. colum. 4. gl. in extrag. Rem non nouam. de dolo, & contu. H. ppoly. in l. vnica. C. de rap. virg. nume. 91, Oldral. consil. 43. Soc. in consil. 164. lib. 2. & consil. 87. lib. 3. in difficultate sexta. & Fortunio in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthum. colum. 137. Igitur nec appellatio qua ex parte defensio est, tolli debet; nec potest à Principe vtcunque supremo. Huic sanè rationi quidam responderunt non esse par ius appellationis, & citationis: siquidem citatio defensio est iuris naturalis, & ideo non potest tolli à Principe. Appellatio vero defensio est non iuris naturalis, sed humani, & positiui: atque ideo potest à Principe tolli. Huius responsionis authores sunt Abb. in c. dilecti. col. 4. de exceptioni. Ang. Aret. in l. vlt. notab. ff. de appellat. idem Ang. in d. §. interdum. Decius in rub. de appellat. col. 4. Ripa in c. 1. de rescript. col. 3. Nos vero rationem, ac responsionem istam non refellimus, sed admittimus eam apertius perstringentes. opinamur etenim, citationem iure naturali inductã esse, qua ex parte necessaria est ad defensionem innocentis, & vt ius suum vnicuique reddatur: denique ad iustitiæ ministerium. Nam iustitia ratione naturali ministranda est à quocunq; Principe: alioqui tyrannidem exercebit Princeps is, qui ius suum vnicuique non reddiderit. Quòd probatissimum est, vt negari absq; maxima iniuria minimè possit: ergo quoties citatio, causæ cognitio, & alia his similia sunt necessaria, vt ius suum vnicuique reddatur: itidem hæc ratione naturali sunt præmittenda, nec à Principe vtcunque summo remitti poterunt. Nonne obsecro Princeps, qui reum sibi delatum, inauditum, absentẽ, ac non citatum damnaret, dubio procul se periculo imminenti exponeret damnandi innocentẽ? Poterat enim absens legitimè se forsan defendere: atq; ideo cùm necessaria sit absentis citatio ad effugendã temerariã condemnationẽ, vocandus omnino absens erit ẽt à Principe summo, cum alioqui iustè damnari nequeat absq; maximo periculo, & temeritate mortalis criminis, q̃ cõmitteret Princeps, qui sic inauditũ iudicaret. Quòd si posset forsan absens nullã habere legitimã defensionem interim tũ dum hoc Principi certissimũ non est: periculo peccandi mortaliter se committit, & ideo peccat, mortalitq; culpa irretitur, Idem ipse in appellationis defensione censerẽ. opinor etenim tunc appellationis, ac prouocationis defensionẽ à rõne naturali omnino deduci, iure quæ naturali censeri institutã, quoties ea foret necessaria perpensis negotij, ac litis circunstantijs, & qualitatibus ad ius suũ vnicuiq; reddendũ, & ad iustitiæ verum ministerium. Fateor equidẽ non ita posse frequenter constitui necessariam, ac præcisam istã defensionẽ in appellatione: sicuti constituitur facillimè in citatione: vtcunque tũ sit, idem erit in vtroq; casu vbi contigerit necessitas: vnde possunt aliquot corollaria deduci, quæ magis nobis aperiant vtriusque defensionis vim, & potestatem.

Primùm hinc apparet, posse à Principe, lege vel speciali iure, atq; item à Republica citationẽ tolli, quæ iure humano post cõclusionẽ causæ necessaria est ad sistam pronuntiandam; etenim tunc nulla est allegãda defensio, & ideo potius ea citatio iuris est positiui, & humani q̃ naturalis: quemadmodum in specie tradit eleganter Math. Afflict. in decis. Neapol. 283.

Secundò item constat, posse Principem citationem tollere, in his actibus, quos ipse agere absque iniuria põt libere, etiã sine cã, & in alterius præiudicio. Nec enim citatio tunc impedire potest Principis liberã voluntatem, q̃ expressim adnotarunt Soc. in d. cons. 164. lib. 2. & alij quos refert, & sequitur Aymon Sauillianus cons. 5. col. 2. Qua in re lectorem admoneo, vt diligenter, & cautè perpendat exempla, & themata, quæ sunt huic conclusioni præmittenda.

Tertiò colligitur verus intellectus ad text. in c. 1. de caus. poss. & propri. Nam illic nulla tollitur à Priucipe potestas, nec significatur in eo deficere potestatem aliquam diffiniendi quicquã aduersus inauditã partẽ ex verbo possumus, præmissa negatione. lex siquidẽ humana nullã inducit Principi præcisam necessitatem, sed potius materia subiecta qua ratione à iure naturali necessitatẽ inducit ipsimet Principi, eadẽ ostendit, Principem nihil posse aduersus inauditum, & non citatum diffinire, quẽadmodum in specie locum istũ explicat Fortunius in d. l. Gallus. ff. de liber. & posth. in principio. col. 16.

Quartò ex his deducitur intellectus clausulæ illius, q̃ frequentissima est in Romana curia ad supplendos quoscunque defectus, vt per eam defectus citationis minimè suppleri videatur, q̃ expressim notat Staphilæ. de literis grat. & iust. fel. 145. & optimè Lud. Gom. in tract. vtriusque signaturæ. nu. 68.

Quintò probari poterit ex prænotata conclusione, posse Principe appellationẽ tollere vbi litis alicuius, etiã grauis diffinitionem cõmittit iudici ea in re peritissimo, & integerrimo. etenim iudex ipse procedere debet citatis his, quos negotiũ tangit, corũque defensionibus auditis, q̃ iure naturali necessariũ est. At vbi re diligentissimè discussa, & examinata iudex ipse sistam dixerit: non est profecto ratione naturali appellatio necessariò admittenda: cum lites non debeant esse immortales: imò Reipublicæ conueniat easdem cito diffiniri. c. fin. de dolo, & contu.

Sextò infertur, Sanctissime quibusdam legibus q̃q; appellationẽ tolli propter negotiorum qualitatẽ, quę non patitur iuxta Reipublicæ bene institutę vtilitatem, exequutionem sententiæ appellatione proposita impediri.

Septimò illud est manifestum, plerunque temere, & sine vlla causa tolli à Principe appellationem non examinatis prius negotij, & iudicis qualitatibus, q̃ fieri iustè non potest. Appellationis etenim defensio non est à Principe tollenda, nisi ex causa secundum Andr. Iser. & Marh. Afflict. in Neapolit. constitutionibus: in procemio. quæst. 10.

Octauò apparet item, sanctè, ac religiosè in relionibus monachorum appellandi vsum sublatum fuisse. Nam etiam si possit accidere, monachum aliquem iniuria læsum affligi à Prelato, tamen multa damna ex appellationibus sequerentur, quæ religionis neruum, & decus potissimum macularent. Sic etenim in specie probat Dominicus à Soto libr. 5. de iustit. & iure. quæstio. 6. articulo. 3.

Effectus autem huius clausulæ: Appellatione remota: tradidere glo. & Doct. in cap. pastoralis. in princ. de appellat. & in cap. 1. de rescrip. Ant. & Imo. in cap. 1. de his, quæ fiunt à maior. part. c. Præpo. & Decius in c. vt debitus. col. 4. de appe. quibus adde Nicellũ in cõcordia. 6. glossarũ. Fall. 68. Fel. in c. significauerũt de excep. col. pen. gl. in c. vlt. de hæret. in 6. verb. figura. Ias. in §. in bonæ fidei. de act. n. 55. & in Loës populi. col. 3. ff. de iust. & iure. gl. 1 cle. fæ pè

fæpè. verbo. Mandamus. de verbo. sig. Fel. in cap. pen. de accusat.

Septimò, vt propositam hoc in capite Attentatorum materiam prosequamur, constanter, & verè asseueramus non † tantũ
7 reuocationem Attentatorum prætermittendam esse, quoties appellationi locus non sit, sed & vbi appellatio iure admittitur quo ad effectum deuolutionis causæ ad iudicem superiorem: modo ea appellatio non habeat effectum suspensionis, ex qua iurisdictio iudicis à quo appellatum est, interim cesset, & suspendatur. Hoc etenim plerunque poterit contingere, q̃ appellatio admittenda sit quo ad deuolutionem, non tũ quo ad suspensionem, quemadmodum adnotarunt Philippus Francus, & alij in d. c. pastoralis in princ. de appellat. nu. 6. & ibi Imo. col. 3. text. singularis. in c. pastoralis. §. præterea. de offi. deleg. ex quo id notarunt Pan. illic & alij. idem Pan. in d. c. pastoralis. de appell. col. 3. Nam ex eo suspenditur iurisdictio iudicis à quo, in d. §. præterea. per appellationem, quæ non erat admittenda quo ad effectum suspensionis. Quod Romanus Pontifex ex certa scientia ipsam appellationem ad eum effectum admiserit, causamque alijs iudicibus diffiniendam delegauerit. Sed & huic septimo intellectui adstipulatur omnino ratio euidens: siquidem appellatione pendente nouata ideo reuocantur, quia nouari nihil potuit pendente appellatione, eaque nouatio iure improbatur, ne fiat iniuria iudici superiori, cui deferendum est: igitur vbi ius ipsum permittit nouationem istam, quia non suspendit iurisdictionem iudicis, à quo fuit appellatum, profecto non est cur de reuocatione attentatorum tractetur. Cui opin. aliquot exempla non verebimur aptare, quo res ista fiat euidẽtior: eam etenim probat And. Tiraquell. in tract. *Le mort.* 6. part. declaratione. num. 7.

Primum equidem exponitur exemplum in iudicio possessorio adipiscendæ, vel recuperandæ: in quo appellatio admittenda non est quo ad effectum suspensionis. l. vnica. C. si de momen.
3 poss. licet admitti † debeat quo ad causæ deuolutionem: sicuti probare conantur Bart. in l. 2. ff. de appel. recipi. num. 6. Pan. in c. cùm ad sedem. de restit. spol. nu. 30. in cons. 55. lib. 2. Ang. in cons. 107. Aufreri. in Capella Tolosana vlt. Quam opinionẽ in praxi receptam esse testantur Math. Afflict. decis. 269. & Rebuffus super leges Regias tract. de sententijs exequendis. art. 5. glos. 3. eandem opinionem sequuntur Bald. in l. 2. C. de Episco. audi. nu. 22. Archi. in §. de possessione. 2. quæst. 6. Ripa in c. sæpè. de rest. spol. num. 3. Pau. Paris. cons. 108. num. 20. lib. 1. qui scribit, hanc opinionem communem esse. Idem fatetur Robertus Maranta. in tract. de ordine iudiciorum. part. 6. cap. de appellatione. nu. 194. quam probare videtur text. in c. ei qui. §. de possessione. 2. q. 6. & in d. l. vnica. C. si de mom. poss. quam ad hoc expressim inducit illic Alb. Nec tamen diffiteor, plerisque placuisse, hac in re constitui discrimen inter ius Pontificium, & Cæsareũ, vt secundum illud in iudicio possessorio omnino admittatur appellatio quo ad vtrumque effectum suspensionis, & deuolutionis: secundum istud minimè admittatur, nec ad effectum deuolutionis. sic etenim placuit glo. in c. 1. de caus. poss. cuius opinio communis est, vt constat ex Decio cons. 28. & Nicello in 6. concordia glossarũ. Fallentia. 5. & 6. Ripa in d. c. sæpè. num. 3. eamque sequitur Practica Ferrariensi in forma libelli spoliatæ possessionis, & plerique alij, quorum meminere Deci. qui eos sequitur in d. cons. & Pau. Paris. superius citatus. col. 3. ipse vero controuersiam istam opinor diffiniendam omnino esse tribus conclusionibus.

Prima conclusio. Iure Pontificio à sententia lata in iudicio possessorio appelatio admittenda est ad vtrumque effectum suspensionis, & deuolutionis. Hanc conclusionem sequuti sunt hi, quos primo loco citauimus: quam esse communẽ fatetur Pan. in d. c. cùm ad sedẽ. & post eum in hoc sensu Nicellus. in d. concordia sexta. eandem sic intellexere Afflict. d. decis. 269. Bal. cons. 321. lib. 3. idem Bald. cons. 379. lib. 1. & cons. 141. co. lib. num. 1. & probatur expressim in cle. vnica. de sequestr. poss. & fruct. qua decisum est, non esse quem priuandum possessione post vnã sententiam in iudicio possessorio contra eum latam. Hæc eadem conclusio iure regio satis constat: siquidem prima sententia lata in iudicio possessorio regulariter pendẽte appellatione, vel supplicationem minimè mandatur exequutioni, q̃ apparet. in l. 28. earum legum, quæ Madritiæ dicuntur.

Ex hoc patet, falsum esse, q̃ Gozadinus cons. 50. nu. 4. & Aufreri. in d. Capella Tolosana vlt. asseuerant tenentes, iure Pontificio appellationem à sententia lata in iudicio possessorio nõ habere effectum suspensiuum, sed tũ deuolutiuum. Etenim contrarium probatur. in d. cle. vnica. vbi Imo. col. vlt. post Lampum hoc ipsum tenet. Nec Card. ibi quicquam suffragatur Aufrerio, & Gozadino, nec item alij authores ab eis citati, quippe qui nequaquam tenuerint, nec probauerint, q̃ ipsis adscribitur. Alioqui nulla esset differentia inter ius Pontificium, & Cæsareum: quam tamen omnes constituerunt.

Secunda conclusio. Quamuis iuxta veterum quorundã opinionem, quę apud iuris ciuilis professores communis olim fuit, & adhuc esse quibusdam videtur, appellatio in iudicio possessorio iure Cęsareo nullum effectum habeat, post Bartolum tamen receptum est frequentiori cõsensu appellationem istam admittendam fore quo ad effectum deuolutionis, licet exequutio sententiæ minimè impediatur. Hanc conclusionem probamus his authoritatibus, quarum paulo ante mentionem fecimus. Nam & veterem illam opinionem, cuius passim mentio fit, ita intellexere Pan. Bart. Bald. Pau. Paris. Math. Afflictis. Aufreri. Ripa, & plerique alij, vt tandem opinemur hanc sententiam cõmunem esse, quod & Robertus Maranta palam asseuerat illud adijciens, quod vbi causa proprietatis non potest breuiter expediri, & tractari, tunc appellatio à sententia lata in possessorio habet etiam effectum deuolutiuum, & suspensiuum, quæ momentanea non est: atque ita hanc conclusionem nouam esse censet. ipse vero falsam opinor ex eo, quod super ipso possessorio facilimè possit lis finiri, & expediri apud iudicem appellationis, quæ saltem habuit effectum deuolutiuum, ex quo poterit grauamẽ per exequutionem sententiæ illatum breui manu reparari.

Tertia conclusio. Non tantum iure ciuili, sed & Pontificio appellatio admittenda non est ad suspensionis effectum ab ea sententia, quæ fertur in iudicio possessorio ex constitutione vlt. C. de edict. diui Adri. tollen. Huius opinionis author est Bald. in cons. 141. num. 1. idem Bald. in cons. 203. lib. 4. nam quòd iure ciuili non admittatur hæc appellatio asserit Bart. communiter receptus. in d. l. vlt. colum. fin. text. optimus in l. quisquis. C. quorum appel. non recip. glo. item in d. l. vlt. verb. missus est. latè And. Tiraquell. in tract. *Le mort.* part. 6. declaratione. 6. idem esse respondendum iure Pontificio Bald. ex eo censet, quòd nullibi sit eo iure contrarium statutum, & præterea, quia fauore testamentorum, & hæreditatum vocantium hoc iudicium possessoriũ summarie debeat expediri, nec omnino sequatur aliorum conditionem iudiciorum, quæ de possessione plerunque tractantur. Sed & si hoc dubium iure Põtificio cuipiam videatur, illud obsecro considerer, quam facile sit iniquis appellationibus legitimos, ac veros defunctorum hæredes possessione rerum hæreditariarum interim iniustissimè fraudare. Quamobrem Baldus existimat etiam in hac specie differendam esse sententiæ exequutionem, quoties appellans causam aliquam exposuerit, quæ iusta videri possit ad appellationem omnino admittendam.

Hinc constat qua ratione vsu forensi obtentum fuerit in hoc Regio prætorio, quòd minimè fiat reuocatio nouatorum, seu attentatorum appellatione pendente ab ea sententia, quæ lata fuit super missione in possessionem bonorum in fauorem hæredis, iuxta d. l. vltimam. C. de edict. diui Adr. tollen. eriam si iure Regio sit admittenda appellatio ad effectum suspẽsionis à sententia lata in iudicio possessorio.

Sic denique mihi non placet, quod quidam opinantur censentes, non esse in hac quæstione discrimen aliquod inter ius Canonicum, & ciuile: imo vtroque iure admittendam esse appellationem à sententia lata in iudicio possessorio eo tantum casu, quo grauamen non possit per sententiam in petitorio iudicio pronuntiandam reparari: sic etenim placet Ang. in cons. 46. cuius opinionem veram esse existimat Oldendorpius in libello de iure, & æquitate titu. 12. Nam ex ipsis iuris Pontificij, & Cæsarei responsis, & constitutionibus manifesta est ea differentia, quam hoc in loco nos tradidimus: tametsi iure Cæsareo sit recipienda omnino appellatio in iudicio possessorio, vbi grauamen non possit tolli per sententiam latam super petitorio iudicio secundum cõmunem. Eadem fermè ratione Regia lex diffiniuit, post duas sententias conformes latas in iudicio possessorio non esse admittendam supplicationem illã, quæ lege Regia fit ad ipsummet Regem data idonea cautione, & sub fideiussoribus de soluendis mille, ac quingentis nummis aureis Castellanis si fuerit confirmata sua lata in auditorio Regis à qua extitit supplicatum. l. 28. in legibus Madritijs. est etenim ratio huius constitutionis potissimum procedens ab his, quæ iure ciuili statuta sunt circa appellationem, quæ proponitur à sententia lata in iudicio possessorio.

Pari sanè iure, lege itidẽ Regia, q̃ lata fuit anno. M.D.XLIII. Hodie. l. 9. titu. 8. lib. 5. Recop. decretũ est, non esse admittendam quo ad effectũ suspensiuũ, supplicationẽ à sua Regij, ac supremi prætorij, qua fuerit pronuntiatũ mortuo possessore primogenij, q̃s sit in possessionem eiusdẽ mittendus, à m ipsius maioratus institutionẽ. Fit enim huius sanę exequutio non obstante supplicatione pp momentaneã ipsam possessionem, quę statim mortuo possessore transfertur iure Regio in legitimè vocatum ad primogenitum. l. 45. Tauri. Hodie. l. 8. tit. 7. lib. 5. Recopil. nec debet diu vocare occupatione, ac reali apprehensione, præsertim q̃a non tã agit in hoc iudicio summario de ipsa possessione, q̃ de detẽtione, vt ingt ipsa lex. Detentio siquidẽ magis momentanea

cenſetur,quàm ipſa poſſeſſio.l.3.§.vlt.ff.de acq. poſſ.iuncta.l.non ſolùm.§.ꝙ vulgo.ff.de vſucapio. & nos paucis tradidimus in reg. poſſeſſor.2.parte in prin.nu.2. de reg.iur.in 6.Idcirco ꝙ in l. vnic. C de momen.poſſeſſione.traditur aptius congruit detentationi, quàm poſſeſſioni, vt ipſe Ang. ſenſit in d. conſ. 46. licet verè ſit etiam de poſſeſſione intelligendum.

Cæterum licet à ſententia lata in iudicio poſſeſſorio appellatio non ſit admittenda,tamen ſi appelletur in hoc iudicio ab inordinato proceſſu, erit nihilominus locus appellationi ſecundũ Bald.in c. ex conqueſtione. col.1.de reſti,ſpol. Bart.in l. 1.col. 2.ff. de appel.recip.Iaſ.in l.1.notabi.3.ff.de bon.poſſ. ſecundum tabul. & Catel.Cot.dictione appellari.

Idem erit quoties lata fuit ſententia in iudicio poſſeſſorio circa poſſeſſionem ipſam reſtituendam, & ipſius rei fructus perceptos. Nam licet appellatio non ſit admittenda qua ex parte ſententia poſſeſſionẽ tangit:tamen rectè proponitur,& eſt recipienda quatenus ſententia ipſa condemnat poſſeſſorem ad fructus reſtituendos.ꝙ notant Bald.in d.l.vnica.C.ſi de momentan.poſſ. Bar.in l.creditor.§.iuſſus.ff.de appella.Math.Afflict.in deciſ.Neapol.77.ad fin.ex quibus ſententiæ exequutio ſuſpenditur.

Igitur ex his manifeſtum fit, quandoque appellationem admittendam eſſe, nec tamen ex hoc reuocanda fore innouata pendente appellatione,vt conſtat in hoc primo exemplo.

Secundum huius concluſionis exemplum aptiſſimè traditur ex lege Regia, quæ Toletana vulgò nũcupatur hodie. l. 3.titu. 8.lib.7.Recopil.quæ iudices ipſos inſtruit, qua forma, & modo procedere debeant in eo iudicio, quo ſummarie agitur, vt ciuitatibus,& oppidis reſtituantur agri, qui cùm communes eſſent, publici, & ipſius Reipublicæ quo ad dominium vniuerſale, occupati fuere à priuatis quibuſdam propria authoritate,aut abſq; titulo iuſto,quo ſolent ſimiles agri iure obtineri. Etenim à ſententia lata in hoc iudicio poſſeſſorio iuxta formam à lege præſcriptam recipienda eſt appellatio à iudice ſuperiori, quia effectum habet deuolutionis: eſt tamen ſententia tradenda exequutioni à iudice,qui eam pronuntiauit.text.eſt in l.5.tit.3.lib.7. ord. l.3.titu.7.lib.7.Recopil. Cuius intellectum diligenter explicat Petrus Auendanius in tract. de exequendis literis Regijs. c.4.nu.12. fit ergo, vt in hac ſpecie licet recipiatur appellatio, minimè tamen reuocentur attentata pendente appellatione.

Tertium exemplum itidem eſt facile iure Regio. Nam licet olim fuerit controuerſum, & frequentiori ſententia diffinitum admittendam eſſe appellationem à ſententia,quæ pronuntiatur ſuper exequutione inſtrumenti publici, & guarentigij ſecundum ea,quæ traduntur à Roderico Xuarez. in l. poſt rem.ff.de re iud. part.vlt.q.6.hodie tamen lege.64.Tauri. ſancitũ eſt,appellatione non obſtante finiendam fore, ac peragendam exequutionẽ ipſam: tametſi appellatio ſit recipienda quo ad effectum deuolutionis, vnde in hac etiam ſpecie appellatio effectum habet deuolutionis, non tamen ſuſpenſionis, & ideo nouata pendente appellatione reuocanda non ſunt, nec reuocantur remedio attentatorum. Admittitur vero appellatio à iudice, ad quem fuit prouocatum,vt prior ſententia reuocetur, vel confirmetur: cuius equidem quæſtionis cognitio ſummarie tractatur, ita quidem,vt inuito,ac renitente ipſo, contra quem pronũtiatum eſt, nuſquam admittatur aduerſarius ad probationem. Quia ſemel exequutioni tradita ſententia, apud iudicem appellationis agendum eſt, an iuxta formam à lege Regia præſcriptam fuerit facta exequutio. Lex autem Regia ſemel tantum, & intra decem dies probationem admittit.Idcirco non aliter eſt inſtrumentum mandandum exequutioni,quam eadem forma ſeruata: qua ratione quoties, qui appellat allegans, non fuiſſe factam exequutionem ſecundum Regiam conſtitutionem, grauamen hoc ex eiſdem actis, non ex nouis erit diffiniendum, quia ſi iudex facto potius,quàm iure proceſſit,reuocanda eſt eius exequutio eodem modo nulla expectata probationis iuſtificatione. quod adnotare videntur Bald.Saly.& Iaſ.nu.9.in l.ſi pacto quo pœnam.C.de pact.text.optimus in l.1.§.1. ff. ſi mulier ventris nomi.gl. inſignis in l.minor.in princ.ff. de euictio. vbi eſt text. cuius plerique meminere:præſertim Alex.in l.de vnoquoque. ff.de re iud. col.pen. & in l.quod iuſſit.col.9.eod.titu. Ioann. Baptiſta in tracta. de debitor.ſuſp.& fugiti.quæſtio. vlt.Bertrandus in conſ.187.in 9.parte.Felin.in cap.qualiter.in 1.de accuſat. colum.7. Hinc etiam fit, vt ille, contra quem mandata eſt exequutioni ſententia lata ſuper inſtrumenti publici exequutione, admittatur ad probationem,ſi ea vti velit,etiam aduerſario refragãte: poteſt enim proprio iuri renuntiare.Quod ſi ſententia in hac ſpecie lata,non fuerit exequutioni tradita non erit, qui appellauit admittendus ad probationem altera parte contradicente, in cuius gratiam tunc dum inſtrumenti exequutio facta omnino non eſt,negatur alteri probatio in appellationis iudicio. atque hæc praxis ſequentiſſime recepit.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Attentata pendente appellatione ab interloquutoria non reuocantur ante omnia,etiam ſi articulus appellationis ſit connexus principali.*
2 *Attentata poſt appellationem ab interloquutoria, quo ad legem ipſam, etiam ante inhibitionem nulla ſunt, & irrita.*
3 *Inhibitio non aliter operatur effectum, quàm ſi fuerit Canonice facta, & quæ dicatur Canonica.*
4 *Attentata per tertium,non ſunt ante omnia reuocanda.*
5 *Attentata poſt appellationem extra iudicialem, an ſint ante omnia reuocanda.*
6 *Nullitatis quæſtione pendente,an ſit aliquid nouandum, & an attenta ſint omnia reuocanda.*
7 *Nullitas quando dicatur tractari principaliter,quando incidenter.*
8 *Succumbens in cauſa appellationis, vel deſerens eam an poſſit agere de nullitate,& nullatis cauſam proſequi.*

Rurſus de reuocatione attentatorum tractantur multa.

CAPVT XXIIII.

HActenus quidem multa explicuimus, quæ potiſſimum conuenire videntur ſatis frequenti quæſtioni, quæ de reuocatione attẽtatorum in iudicijs agitur. Nunc vero eandem proſequuti materiam libenter, & alia tradere conabimur,maximè de reuocatione eorum, quæ poſt appellationem à ſententia interloquutoria, & ab actu extraiudiciali nouata fuerint. Nam & de hoc ſæpiſſime controuertitur in ſummis curiarum tribunalibus. Extat ſanè de appellatione ab interloquutoria text.elegans in cap.non ſolùm.§.1.de appella.in 6.quo deciſum eſt,attentata poſt appellationem ab interloquutoria non eſſe reuocanda donec fuerit appellatio ipſa iuſtificata per probationem: ideſt,probetur vera cauſa appellandi. Niſi nouatio fiat poſt Canonicam inhibitionem factam,& decretam à iudice appellationis. Hæc vero conſtitutio eſt in ſpecie intelligenda traditis aliquot interpretationibus ad eius praxim,& forenſem vſum: meminit vero huius cõſtitutionis eleganter Rota in nouis.234. cuius meminere Pan. in c.1.col.3.& Imo.ac Dec.nu.11.in c.1.de appel.

Primò quidem prior pars huius deciſionis obtinet, etiã ſi appellatio ipſa fuerit propoſita ab interloquutoria, quæ fuit pronuntiata in articulo, & quæſtione admodum connexa principa-
1 li controuerſiæ, & cauſæ:nam † & in hoc caſu nouata pendente appellatione non ſunt reuocanda donec probetur vera, & iuſta cauſa ipſius appellationis. Siquidem in hoc diſtinguitur appellatio à diffinitiua ab appellatione ab interloquutoria, quia prior appellatio ſtatim abſque vlla iuſtificatione habet effectum ſuſpenſiuum omnino:nec eſt neceſſaria iuſtificatio cauſæ,vt ſuſpẽſa cenſeatur,& verè ſit ſuſpenſa iuriſdictio iudicis,à quo prouocatum eſt,poſterior autem appellatio exigit neceſſariò cauſę expreſſam mentionem,vt iuſtificetur,& eius probatio, vt omnino ſuſpenſa ſit ad affectum reuocandi attentata iuriſdictio iudicis inferioris,qui ſententiam pronuntiauit. Alioqui, ſi hæc differentia tantum ſeruanda foret in appellatione ab interloquutoria, quæ lata eſt in articulo non connexo cauſæ principali, profecto niſi is reſtringeretur inſignis reſpõſio Pontificis.in d.c. non ſolũ. §.1.præſertim,quia ſecundum Pan.in c. ſuper eod.in 1. de appel. poſt glo.ibi & Choſmam in pragmatica ſanctione.titu. de cauſis.§.& ne ſub vmbra.verſ.interponi.iuriſdictio iudicis.à quo appellatur à ſententia interloquutoria pronuntiata in articulo,etiã non connexo cauſe principali ſuſpenditur interim pendente appellatione quo ad ipſum adhuc principale negotiũ. Ergo ſi nulla foret conſtituenda differentia inter appellationem à diffinitiua, & appellationem ab interloquutoria quo ad reuocationẽ attentatorum, conſequeretur admiſſa Abb. ſententia non eſſe admittendam deciſionem Pontificis in d.cap.non ſolùm.nec ei locum eſſe: cùm ex quacunque appellatione ab interloquutoria maneret ſuſpenſa iuriſdictio iudicis à quo prouocatum fuit, & ideo eſſent ante omnia reuocanda ea, quæ poſt appellationem fuere nouata. Sed hoc apertiſſime refellitur ex ea, quã conſtituimus,differentia. Nã et,ſi appellationis cã,ſuſpenſa ſit iuriſdictio iudicis inferioris,id vero ita eſt accipiendũ,vt hæc ſuſpenſio omnino fiat ſtatim, & verè, atque cũ effectu per appellationẽ à diffinitiua:non tñ per appellationẽ ab interloquutoria: etenim. ſuſpẽdit iuriſdictio iudicis inferioris ꝑ hãc appellationẽ non equidem ſtatim, vere, nec eum effectu, ſed in euentum quo probata ſit appellationis cauſa,& ſub ea conditione. Quod conſtat in d.c. non ſolùm.§.1.nec tamen admittimus opinionem Pano. potius etenim contrariam probamus aſſeuerantes, per appellationem ab interloquutoria pronuntiata in eo articulo,qui eſt connexus quæſtioni Principali, ſuſpendi iuriſdictionem iudicis quo ad ipſum negotium principale: non tamen vbi interloquutoria ſit pronuntiata in articulo non connexo principali quæſtioni: nam per appellationem ab hac interloquutoria non ſuſpenditur iuriſdictio iudicis,quod ad principale negotium, nec tenetur iudex, à quo prouocatur eidem ſuperſedere: quemadmodũ tenuerunt Ant.Imo.Francus,& Deci.in d.c.ſuper eo. idem Dec. in cap.ad hæc.in 1.& in c.bonæ.eod.titu. col. 4. quibus in locis ſcribit,hanc opinionem communem eſſe: qua ratione, quoties interloquutoria fuit lata ĩ articulo nõ cõnexo,ſed ſeparato à quæſtione principali, nouata pendente appellatione non reuocãtur, etiam ſi probetur vera cauſa appellationis, niſi nouatio fiat ſuper eo articulo, in quo prouocatio facta fuit. Quod nos deducimus ex vero ſenſu,& intellectu eorum, quæ modo adnotauimus.Extat igitur regula iuris,quòd attentata poſt appellationem ab hac interloquutoria, non reuocantur donec de veritate cauſæ appellandi conſtiterit, adeo vt etiam auxilium brachij ſecularis interim peti poſſit,ſecundum Fred.conſ.163.col.2.

Secunda igitur conſtat interpretatio ad text.in d.cap. non ſolùm, in hunc ſanè modum, vt nouata pendente appellatione ab interloquutoria, etiam ante inhibitionem, & probationem gra-
2 uaminis,ſint nulla,& irrita † quo ad legem, quæ certa eſt, & cui verè apparet iuſtitia appellationis. text. & illic Pan.in cap. ſuper. quæſtionũ.§.vlt.de offi.deleg.tametſi quoad nos,q ſumus incerti,ſit expectanda probatio grauaminis, & cauſæ appellationis.id ipſum tenent Card.& Barb.in d.§.vlt.Francus,& Præpoſi.in cap. conſuluit.de appella.num.2.Francus in d.c. non ſolùm. Dom.in c.Concertationi. de appellatio.in 6. idem Dom. in cap. quoties Epiſcopi.2.quæſt.6.vbi eſt text.optimus. Rota item in nouis. 11. tametſi Dec.in d.c. conſuluit. col. vlt. diſputet, & probare velit, hæc attentata ipſo iure valere,licet ſint poſtea probata cauſa grauaminis reuocanda, & loquitur non ſolùm in attẽtatis poſt appellationem ab interloquutoria,ſed & in his,quæ norata fuerint poſt appellationem à diffinitiua.Nos vero communem opinionem ſequimur,& text.in d.c.non ſolùm, qui reuocationem exigit,etiam in attentatis poſt appellationem à diffinitiua, ita interpretati ſunt,vt reuocatio fieri debeat quatenus de facto fuere innouata.Quod notat Lapus.allegat. 1. & fatentur Iuniores in d.c. conſuluit.

Tertiò eſt præ cæteris obſeruandum,inhibitionem illam, quę
3 neceſſaria eſt,† vt nouata poſt appellationem ab interloquutoria ſtatim ante omnia reuocentur ſi poſt inhibitionem fuerint attentata,Canonicam eſſe oportere,vt probat text. in d.c. non ſolùm.Canonica vero inhibitio dicitur quoties ea facta fuit prçuia cauſæ cognitione ad hoc, vt appellatio ſit recipienda ex cauſa probabili,ſecundum Inno.& ibi Felin.num.14.in cap.dilectus. in 2.de reſcript.text. optimus in cap. Romana.§. ꝙ ſi obijciatur. de appella.in 6.quod fieri debet citata parte.text. in eod.cap. Rom. §.ſi vero.Dom. & Francus.in d. cap. non ſolùm. Rota in nouis. 412.Felin.in d.cap.ſuper quæſtionum.§.vlt.qui teſtificatur, ſe vidiſſe hoc ipſum à practicis ſeruatum fuiſſe. Hæc enim eſt inhibitio Canonica iuxta communem omnium ſententiam. cui adde Rota.11.in nouis,& idem tractantem Vitalem in tract. clauſularum. capitu. nil nouari appellatione pendente. verſ. ſupereſt nunc videre.

Quartò hæc inhibitio Canonica,vt nouata reuocentur, tanti eſt effectus,quod reuocatio fieri debet,etiam ſi is, qui appellauit poſtmodum appellationi renuntiauerit.quemadmodum notãt Lapus,& Dom.in cap.concertationi.de appel.in 6.colum.1.Rota in nouis.130.idem Lapus allegatione.1.ad fin.& Franc.in cap. non ſolùm.§. illa.1. nota etenim via nullitatis hæc reuocatio fieri poterit, licet contrarium velit Rota pri.in nouis, quod forſan vſus forenſis admiſit.

Quintò idem erit, etiam ſi poſt inhibitionem non probetur veritas cauſæ appellationis, & pronuntietur malè appellatum. Nam reuocari debent ea, quæ fuerint nouata pendente appellatione poſt inhibitionem, quòd apertè probat text.in d.c. non ſolùm.§.1.& inibi notat Ioan.And.& Rota in nouis.412.licet poſſet huic inductioni reſponderi,quoſt nouata poſt appellationem ab interloquutoria,& poſt inhibitionem Canonicam,reuocentur ſtatim ante omnia priuſquam conſtet, veram eſſe appellandi cauſam:non tamen poſtea quàm apparuerit,eam iniuſtam,& falſam fuiſſe.& hoc forſan ſenſit gl.in d.c.non ſolùm.verb. reducendum.verſ.redeundo. Verum gñaliter eſt in hoc tractatu con-
4 ſiderãdum,† attentata tunc eſſe ante omnia reuocanda, cum nouatio fit à iudice, vel ab aduerſario:non tñ vbi nouatio fit à tertio,qui non litigat.Etem nouatio iſta non reuocatur per hoc auxilium lege Pontificia,& Cęſarea decretum.gl.celebris.in d. cap. non ſolùm.verb.reducendum.gl.in l.creditor.ff.mand.verb. non poſſe.Pan.in c.pro illorum.col.3.de præben.idem Abb. in c. bonæ.col.pen.de appel.Bal.in c.ſuper queſt.de offi.deleg.col.2.idem Bal.in l.vlt.in prin.col.vlt. C.de appell. Fel.in c. cùm ſuper. col.3. de re iud.Præpo.& alij in d.c.bonæ.col.6. quicquid ſcripſerit Bal. Nouel.de dote.12.par. col.antepe. nec etenim probat contrariũ text.in c.ex parte.A. de teſti.quia fit inibi reuocatio attẽtatorum ex eo,ꝙ tertius habuit cauſam à iudice nouante,& attentante: ſicuti perpendunt Imo.in d.c.ex parte.& Præp.in d.c.bonę. & tandem fatetur id verum eſſe Nouel.authoritate gl. in d.ca. non ſolùm.verb.reducendum.

Hæc vero de appellatione iudiciali. Nam in appellatione extraiudiciali attentata,ea pendente non reuocantur ante omnia, ſed pendente ex futuro euentu,quia reuocantur cũ probata fue-
5 rit vera cauſa † appellandi, vt denique ſit idem, ꝙ in appellatione à ſententia interloquutoria. eſt ad hoc gl. illic ab omnibus fere recepta in d.c.non ſolùm. Idem tenent Abb. in c. cùm nobis. col.5.de elect. Francus poſt alios in c. bonę. de appellat. vbi Prepoſi.ſcribit, hanc opinionem communem eſſe:quam etiam ſequitur Guido Papę conſ.138.probat text. in c. cùm inter. de electione.nec vrget in contrarium text. in d.c.bonę. quia in eo caſu probata fuit veritas cauſę appellandi ad reuocationem attentatorum, quamuis ad appellationem ipſam iuſtificandã ſatis fuit, probare,appellationem propoſitam fuiſſe ex cauſa veriſimili, & probabili.Quod tñ non ſufficit ad effectum,vt reuocentur attentata, tametſi Abb.& Dec.ibi exiſtiment in appellatione extraiudiciali ad reuocationem attentatorum ſat eſſe, appellatum fuiſſe ex cauſa veriſimili,& probabili. Nos etenim Inn. ſequuti opinamur text.in d.c.bonę,eſſe ita interpretandum, vt modo explicuimus. Nec tñ dubitamus,attentata poſt appellationem extraiudicialem nulla eſſe ſtatim quo ad legem,ſi vera ſunt, quę ſuperius tradidimus de attentatis poſt appellationem iudicialem ex Abb.in c.conſuluit.de appel.

Poſtremò in hac attentatorum materia oportet admonere etiam nihil eſſe nouandum pendente nullitate: nam ſententia, quæ dicitur nulla, non eſt exequutioni mandanda, & ideo quę fuerint attentata pendente lite ſuper nullitate ſunt reuocãda ante omnia, ꝙ deducitur ex Bart.in l.1. C. quando prouo. non eſt neceſſe. num.18. idem ferè voluerunt Bald. in Auth. quæ ſupplicatio.ad fin.C.de precib.Imperat.offer.Iaſ. in l.1.nu.1.C. de bon. poſſ.ſecundum tabulas.tametſi Bald.poſt Inn.in ca. cùm in iure. de offi. deleg. cenſeat, attentata pendente nullitate non eſſe ante omnia reuocanda, licet nihil debeat nouari pendente nullitate. ſic etenim Bald.in d.Auth.quę ſupplicatio.Ex Inn.adnotauit idẽ Vitalis in tract. Clauſularum c.nullitate pendente. Ang. & Imo. in l.4.§.condemnatum.ff.de re iud.Rota in nouis.280.authoritate text.in l.vlt.C.de ord.cognitio. idem latè probat Francus in c. dilecto.queſt.10.de appella.ſcribens, non impediri exequutionẽ ſententię ex eo,ꝙ ſuper nullitate ipſius lis pendeat principalis,ſitque de ea principaliter actum,ꝙ ex Inn.in d.c. cùm in iure. Ang. & alijs in d.§.condemnatũ.adnotauit aſſeuerans, non poſſe contrarium ex Bart. concluſione deduci, & veram eſſe opinionem Innocẽtij. Cui tñ reſponderi poterit,ꝙ illic ſuberat ſuſpicio maxima nullitatem calumnioſè tractari. vnde mirum videri non debet, non fuiſſe antè omnia reuocata,quę fuerunt pẽdente nullitate attentata. Quamobrem priorem ſententiam probare videntur Pau.& Alex.in d.§.condemnatum.& Saly.in l.1.C.ne tertio prouocare.

Tandem in hac queſtione adnotandũ erit, qñque nullitatem per exceptionẽ opponi ad impediendã exequutionem,& in hac ſpecie,an exequutio impediatur,tradidere Bar. Alex.Iaſ.& Ripa poſt alios in d. §. condemnatum. idem & nos forſan paulopoſt ſummatim tractabimus. Etenim hic caſus non omnino conuenit propoſitę dubitationi, qa iudex exequutor de exceptione iſta cogniturus eſt, teneturq; ſuper ea tacitè, vel expreſſim ſñiam dicere. Qñque principaliter agitur de nullitate ad reſciſſionem ſñię, vel eius actus, qui nullus eſſe cenſetur: tunc ſanè opinor magis receptũ eſſe,nihil fore nouandũ pendente hoc iudicio, donec finita ſit nullitatis cã. Huius opinionis authores ſunt Bart.Bal.Pau. Alex.& Iaſ.quorum modo meminimus. Quòd ſi nouatio facta fuerit ante inhibitionẽ iudicis ſuperioris,qui de nullitate cognoſcit, non erunt attentata reuocanda ante omnia: reuocabuntur tñ omnino,ſi fuerint poſt hanc inhibitionem attentata: ſicuti viſum eſt Pau. Caſt. in d.Auth. quę ſupplicatio. & Franciſco Ripę in d.§.condemnatũ.nu.28. idem ſenſit Vantius de nullitatibus.c. quot,& quibus modis.nu.30.licet contrariũ teneat Rota in d.deciſ.280.in nouis, quam pro ſe ipſo falſo citat Franciſcus à Ripa. cum expreſſim Rota rñderit,non eſſe reuocãda ea,quę etiã poſt inhibitionẽ fuerint attentata. Quod ſequit Francus in c.dilecto.

de appellatio.nu.43.etque ita multa poterunt cõciliari, quæ passim in vtranque huius dubiæ quæstionis partem solent adduci.

Est igitur non alienum à nostro instituto inquirere, quonam modo nullitas principaliter, aut incidenter in iudicio tractetur: siquidem passim hoc practicis contingit, & tunc potissimè dubitatur,cùm aduersùs sententiam ita quis conqueritur: dico sententiam nullam esse,& si qua est appello. Etenim esse hanc nullitatem deductam principaliter ,† non incidenter, voluerunt Bar. in l.si expressim.ff.de appellatio.num.3. & illic Imo.col.6. Iacob. Butr.in l.1.C.quando prouo. non est necess Anch.in cle.1.col.4. appellatio.Ias.in l.Titiæ rextores.§.1.ff.de leg.1.Francus in c.dilecto.de appellatio.q.48. & q. 58.idem Ias.in l.1. col. 3.ff.de iust.& iur.quorum opinio communis est,secundum Dec.in d.cap.dilecto.col,vlt,Alex. cons.2.lib.3.num. 14.& Sebastian.Vantium, de nullitatibus.c.quot, & quibus modis nullitas proponi possit. nu. 12.tametsi Saly.post gl.ibi in d.l.1.C. quando prouo. non est necess.& Laufrancus in c.quoniam contra.de probatio.verb.interloquutoriæ.num.509.contrarium probare conentur, asserentes in præscripta specie,nullitatem deduci non principaliter, sed incidenter. Alijs vero modis in iudicium deducitur principaliter nullitatis causa,vt constat ex Bart.Franco & Sebastiano Vantio in locis modo commemoratis: habetque hæc disputatio nonullos maximi momenti effectus. Nec ambigi poterit,tunc causam nullitatis deduci principaliter:cùm dicitur sententia,vel actus nullus,eiusque rescissio petitur absque vlla mentione appellationis, q̃ omnes fatentur nec de hoc quisquam hactenus dubitauit.

Sed etsi verum omnino foret, attentata pendentis nullitatis quæstione principaliter tractata, non esse ante omnia reuocanda,q̃ superius diximus: attamen vbi nullitas principaliter deducitur simul cum appellatione, sunt reuocanda ante omnia, quæ fuerint nullitate pendente attentata propter appellationis priuilegium;quemadmodum fatentur Cum.in d.l.si expressim.Francus in d.c.dilecto.q.9.nu. 25. & Sebastianus Vantius in d. c. quot modis nullitas proponi possit.nu.34.

Verum præter alios effectus, qui constant ex hoc, quòd nullitas tractetur principaliter, vel incidenter, ille potissimum à nostris commemoratur,qui traditur.in d.l.j.C.quando prouo. non est necesse,& in c.dilecto. de appel.in cuius examine non prætermittam initium sumere à Bart.in d.l.si expressim.nu.10.ff. de appellat,is etenim scribit,quod vbi nullitas fuerit incidenter tractata,quia condemnatus simpliciter appellauit, & deserta sit appellatio; poterit iterum causa nullitatis nõ obstante desertione proponi ,& examinari. Nam per desertionem videtur renuntiatum illi nullitati,quæ suberat incidenter appellationi: non autem illi, quę principaliter ac distinctè poterat in iudicium adduci.tex.optimus.in d.l.si expressim,ex quo idem erit,si is, qui appellauit fuerit in causa appelationis victus.Quam opinionem Bart.sequuntur Doctores † communiter,præsertim Pan. in d.c.dilecto, nu.9. Francus in q.58.ibidem Imo.in d.l.si expressim.nu 16. Soc. cons. 10.vlt.col.lib.4. sed quia Bart.idem vult,vbi deserta fuerit appellatio,quæ fuit in hunc modum proposita ; dico sententiam nullam,& si qua est,appello : oportet rem istam,vlterius explicare: siquidem sub hac forma inest nullitas , & tractatur principaliter. Est igitur distinguendum,an appellans in causa appellationis fuerit victus,ac succubuerit,an deserta sit ab eodem appellatio.Priori etenim casu planè procedit distinctio,vt iterum agi non possit de nullitate, quæ principaliter deducta est in iudicium,l.2.C. si ex falsis instr. l. vlt.C.de fide instrum. potèrit tamen agi de nullitate vbi ea sub appellationis nomine incidẽter tractata, & examinata fuerit,q̃ probare videtur text.in cle.1.de re iud.Ea etenim,quę summatim,& incidenter fuere examinata,poterunt etiam finito eo examine,iterum principaliter tractari.c. veniens.in 2. de testi. nec sententia lata in principali præiudicat incidenti, de quo non fuit præmissa plena causæ recognitio.l. à Diuo Pio. §. si super rebus.ff.de re iud.l.pen.ff.de his,qui sunt sui,vel alieni iuris.l.si quis à liberis.§.meminisse. ff.de lib.agn. Atque ita distinctionem istam in hac specie admittendam esse censent Bart.in d. l. si expressim. num.3.& in l.1.C. quando prouo.non est necess.colum.pen.Pan. alij.num.9. in d. cap. dilecto. de appellatio. & illic optimè Franc. quæst.48.num.115.Imo.& alij in d.l.si expressim . Quorum opinio communis est , eamque idem Francus probauerat. quæstio. 46. nos vero idem asseueramus ex his etiam , quæ in simili quæstione responderunt Alexan. cons.79.lib.1. num.4.Dec.cons.96. lib.1.Felin.in c.ea, quæ colum. 1.de re iudic. Huius autem distinctionis posterior pars tunc obtinet , cum simpliciter iudex superior pronuntiat,malè appellatum fuisse. Nam si pronuntiauerit, malè appellatum fuisse , & optimè iudicatum , etiam si nullitas incidenter , & obiter in iudicium accesserit , in eoque fuerit examinata,non erit locus vlterius eandem principaliter prosequendi , si ab hac vltima sententia non sit prouocatum , quemadmodum voluere Ioann.Lignian in Clementi.si appellationem.col. vlt.de appellationibus.Pan.in c. dilecto. num.10.Imo.nu. 10.col. 4.vers. item aduerte. & ibi Francus quæst.48.nu.116. idem Imo. in d.l.si expressim.nume.9.licet Ant.in d.cap.dilecto.contrarium senserit.

Quòd si deserta sit appellatio,tunc iterum est distinguendum. Nam vbi incidenter in causam appellationis accesserit nullitas , q̃ regulariter fit.l.Cornel.pia. ff. de iure patrona. l. quædam mulier.ff.famil.hercis.l. si is quem.C.de lib.caus.tunc deserta ipsa appellatione,censetur deserta,& ipsa nullitas, quę appellationi accedat: poterit tamen principaliter iterum nullitas deduci in iudicium.text. optimus in c.licet. de sentent. excommu. in 6. id ipsum probari commodè potest ex c. cõcertationi. de appellationibus.in 6.tenet expressim Dec.in c. cùm sit Rom. de appellatio. num. 27. non tantum in appellatione extraiudiciali , quod Pan. ibi probat , sed etiam in appellatione iudiciali : contra eundem Pan. tametsi Francus inibi conetur , in vtraque appellatione defendere , causam nullitatis appellationi accedentem ex iuris interpretatione, deserta appellatione, desertam itidem censeri, vt tandem non possit vlterius in iudicium deduci. Idẽ asserit Guid. Pape cons.38.num.9.Quibus suffragatur Bald.in l.1.C.de senten. præfecti præto. quem Francus idem sequitur in c. interposita. §. ille denique. quæst.4. de appellatio.scribens , quòd qui renuntiat expressim appellationi censetur etiam renuntiare nullitati , quæ ipsi appellationi iure accessoria est . Locus autem Baldi falsò citatur à Franco,& ideo negatur eius authoritas à Deci.scribit etenim id Bald.in l.1.num.1.C.de senten.ex peri. recitan. Sed & hoc ipsum verum est,nec propositæ conclusioni aduersatur . Nã appellatione deserta,item & ipsa nullitas deserta est, quæ venit accessoria in causam appellationis , & ideo nullitas principalis , ac principaliter poterit in iudicium iterum deduci:sicut idem Francus explicat in d.cap.dilecto.q.57.ex Bald.in l. tale pactum. §.qui prouocauit.13.q.ff.de pactis. Imo.in d.l.si expressim.nume.16.& Spec.titu.de sententijs.§.iuxta col.pen.vers.quid ergo , si appellatur à sententia nulla.Hoc ipsum etiam sensit Bart.in d.l. si expressim.num.10.quem multi sequuntur. Et his accedit ratio satis vrgens ex his,quæ proximè tradidimus. Nam vbi iudex , ad quem prouocatum est,pronuntiat,malè appellatum,non tollitur prosequutio nullitatis principalis , & quæ principaliter in iudicium deduci potest : licet actum sit in examine appellationis de nullitate incidenti,& accessoria ipsi appellationi. Ergo idem erit fortiori ratione , vbi appellatio, cui accessit nullitas incidenter , fuerit deserta.

Verum , vbi nullitas simul cum appellatione principaliter in iudicium adducitur,& deserta fuerit appellatio:maior contingit controuersia:siquidem placuit quibusdam,tunc deserta appellatione,non esse vlterius locum prosequendi nullitatẽ,quasi cõ sit tps appellationis prosequendę,& ipsius nullitatis examini,ac diffinitioni.Huius sanè opinionis authores sunt Inn.in c.sępè.de appella.Bald.in l.qui testõ. ff.de excusat. tuto. Saly. in l.1.C. qñ prouocare non est necess. hoc deducens ex gl.ibi.& Cum.in d.l. si expressim. col. 3. à quibus libenter dissentio contrariam opinionẽ sequutus : atque ita existimo, in hac specie deserta appellatione, nondum finitam esse instantiam ad prosequendã nullitatẽ iam in iudicium deductam,quę non restringitur his limitibus,quibus appellatio iure censetur restricta. Etenim appellatione deserta hoc ipsum iure constat,statũ causæ esse iudicandũ, acsi non fuisset appellatum: non tñ ex hoc præclusa est via nullitatem ipsam probandi,& prosequendi.Sic denique in specie opinionem hãc, q̃ nos probamus,probauere Bart.in d.l. si expressim.nu.10. & ibi Imo.nu. 16.Pan.in d.c.dilecto nu.9. & ibi Franc. q. 58. Soc. cons. 10.col.vlt.lib.4.quorum opinio mihi cõis videtur,ac fi cquentiori suffragio.interpretum probata:idcirco censeo , eam tutiorem esse, & seruandam fore,quamuis qui priori loco fuere citati cõtrariam sequantur,non enim video locum aliquem iuris Canonici,vel ciuilis,vbi eorum sententia probetur,præsertim, qa causa nullitatis ita principalis est in hoc casu, vt ipsa causa appellationis,quod superius probauimus.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Exequutio fieri non debet pendente lite super nullitate sententiæ , nisi trium sententiarum conformium.*

2 *Nullitas euidenter ex actis constans impedit exequutionem trium sententiarum conformium.*

3 *Tres sententiæ conformes , etiam in criminalibus exequutioni mandandæ sunt.*

4 *Nullitas procedens à defectu iurisdictionis impedit exequutionẽ trium sententiarum conformium.*

5 *Tres sententiæ quando dicantur conformes,& rursus num.6.*

6 *Sententia vltima, quæ aliquid præcedentibus addit , vel detrahit, an sit conformis primis,& ibi exponitur opin. Ang. l. vnica. C. ne liceat tertio prouocare.*

7 *Pendente restitutionis in integrum lite , an sit locus exequutioni trium sententiarum conformium.*

8 *Traduntur & in hoc capite plures intellectus ad Cle. primam de re iud.*

Quando nullitatis obiectio impediat sententiæ exequutionem, præsertim eius, quæ vel tertia est, ac cæteris conformis, vel in instantia reuisionis lata.

CAPVT XXV.

PRoximo in capite attigimus,an pendente nullitatis causa sit aliquid nouãdum, possitve nouari , & obiter præmisimus ; quandoque exequutionem sententiæ impediri per nullitatis exceptionem : id vero hac in parte latius examinare constituimus ex eo, quòd passim practicis obuium sit, & ad cuiusdam Regiæ constitutionis intellectum maximè conducat . Constituenda igitur est conclusio quædam in hunc sanè modum. Sententię exequutio nullitatis exceptione non aliter impeditur,quàm si ea probari,expedirique summarie,atque intra breue tempus possit. Nam cùm sententia transierit in rem iudicatam , & eius exequutio sit summatim agenda , nihil est admittendum ad eam impediendam,quod altiorem indaginem requirat.l.à Diuo Pio.§.si super rebus. ff. de re iud. idcirco conclusionem istam iure veram esse opinantur Rot.iudices decis. 280.in nouis. Bart.& omnes. in l. 4. §.condemnatum.ff.de re iud.Bald.in l.ab exequutore. num.7.C. quorum appellat.non recipi. Fran. in c. dilecto.de appellationibus.quæst.10.Math.Afflict.decis.Neapol.283.text.optimus. & illic Docto. in l. vltim.C.si ex falsis instr. quam opinionem communem esse testantur Alexan. in cons.33.nume.9.lib.1.& Sebastianus Vantius in tract.de nullitatibus.cap.quot, & quibus modis nullitas proponi possit.num.32.Idem fatentur Alexan.Ias. & Iuniores. in d.§.condemnatũ,col.1.& 2. præsertim Franciscus à Ripa.Quibus adde Rebuffum parte.1.super leges Regias.titu.de senten.exequuto.artic.7.glo. 10.num.4.qui num.8. asserit in Regno Franciæ non posse nullitatem proponi, nec tractari absque appellatione. Eundem legere,qui ipsiam poterit in tract. de supplicationibus.artic.7.glo.1.vbi tradit,an in eodem regno admittatur nullitatis allegatio contra sententiam Principis , cuiusve supremi senatus : ponitque ibidem , an in iure communi probari possit.Ex his apparet,quanam ratione intelligendus sit text. in d. §.condemnatum.l.si expressim.ff.de appel. cap.1.de re iud. clem. pastoralis.cod.titu.l.1.C.quando prouo. non est necess.l.1.C. si à non competen.iud.quibus probatur, sententiam nullam nõ habere vires,nec effectum sententiæ,nec esse mandandam exequutioni. Id enim verum est , modo summariè , & statim probari valeat ipsa nullitas.secus autem respondendum erit,quoties hæc exceptio longius examen requirat.

Huic vero conclusioni est, & altera subijcienda, quæ manifestè dictat, non esse impediendam exequutionem trium sententiarum conformium per exceptionem nullitatis.Hæc constat.in cle. 1.de re iud. cuius decisio eam rationem habet,quod latis tribus sententijs,quæ sunt sibi ipsis conformes maxima oriatur calumniæ præsumptio aduersus volentem exceptione nullitatis earum exequutionem impedire. Etenim vehemens admodum est præsumptio pro illa sententia , quæ per appellationem , aut supplicationem suspendi non potest , iuxta ea, quæ traduntur in cap.in præsentia.de renun. & in c.quoniam contra. de proba. sic Regia lege sancitum extat,sententiam in secunda instantia reuisionis latam apud suprema Regis tribunalia , tradendam fore exequutioni non obstante nullitatis exceptione , aliave oppositione quacunque.l.25.tit.3.lib.2.ordi.Hodie.l.2.titu.19.lib.4. Recopil.& l.44.in prag.Regum Catholicorum.Hodie.l.5.tit.12.lib. 4.Recopil. Idẽ adnotauit Guido Papæ.q.50.scribens,non impediri exequutionem apud Gallos sententiæ latæ in Parlamento Principis , etiam in prima instantia per exceptionem nullitatis. Quia illa adhuc pendente supplicationis iudicio exequutioni tradenda est more,atque vsu forensi eiusdem regni. Regia vero lex apud nos hoc ipso æquissima est , q̃ ea sententia non possit per appellationem , aut supplicationem suspendi. Sed & in eo casu, quo ista prima , lata in prætorio Regis mandãda foret exequutioni non obstante supplicatione,quæ admittenda est absq; prejudicio exequutionis,sub cautione idonea peragendæ :item & in eo simili casu, quo secunda ista sub eadem cautione traditur exequutioni,non obstante supplicatione secunda,quæ ad ipsum Regem proponitur:de quibus tantisper tractaui.c.23.nu.8.posset optimè admitti vsus ille forensis cuius Gul.meminit in d.q.50.vt minimè impediatur exequutio istæ per exceptionem nullitatis.

Potissimum hoc placet , quia in prætorio Principis , quoties nullitas opponitur contra processum ipsum in prima , vel in secunda instantia,ex eo quòd ordo iuris non fuerit seruatus,etiam si iam sit conclusum in causa : admittitur opponens nullitatem ad allegandum,& probandum intra certum diem,vt fiat reparatio eorum,quæ videntur minus solenniter facta fuisse, & habentur rata ea omnia , quæ acta sunt iuris ordine non seruato aut quandoque iterum repetuntur.iuxta glo.& illic Doct. in l.mutari.ff.de proc.notant in specie ista, & expressim Math. Afflict. decis.262.col.vlt.& Guido Papæ in d.q.50. quibus illud est adijciẽdum,plures posse contingere defectus in ea cognitione causarũ, quæ apud suprema Principum tribunalia expeditur , ex quibus non debet ita facilè cẽseri processus nullus,ac si factus esset apud iudicem aliquem inferiorem quemadmodum Rebuffus tradit d.tract.de supplicationibus.art.7.gl.1.qui alios allegat, præsertim Inn.& Fel.in c.in causis.de re iud. Afflict.decis.283. Paris. cõs.218. lib.1.Regia vero constitutio , & Clementis Papę responsio sunt nõ ita indistinctè intelligenda , sed aliquot expositis interpretationibus ad earum expeditiorem intellectum, facilioremq; praximi,vt verè appareat, quando nullitatis exceptio impediat exequutionem trium sententiarum conformium,aut eius,quæ vltima est in Regio prætorio , quæque supplicationẽ non admittit.

Primum igitur sunt, qui censeant, aduersus tres sententias cõformes,admittendam esse nullitatis exceptionem ad impediendam exequutionem ; vbi nullitas ipsa notoria est , & cuidens ex actis.huius opinionis authores sunt Old.cons.106. Bald.in l. 1.C. ne liceat † tertio prouo. Card.& Boni.in d. cle.j. de re iud.Francus in c.dilecto.de appel.q.52.Corn. cons.204.lib.2.Imo, in l. de pupillo.§.qui opus. ff.de nou. ope.nun.Dom.cons.24.Ias. cons.44. col.1.lib.3.Gratus cons.72.cons.80. & cons.85.col 1.rursus idem Dom. cons. 95. col.1.text.optimus. & illic Fel.in c.inter cæteras. de re iud.Ias.in l.1.num.8.ff.de nou.ope.nun.Idem Ias.in l.si is, ad quem col.3.ff.de acq.hær.Curt.Sen.cons.59.col 6.Curt. Iun. in l. sub prætextu.C.de transactio.Alcia.lib.1.de verb.sign.colum 21. Aymon in cons.3.col.1.loann. ab Amicis in cons.128. quorum opinio communis est;cui videtur suffragari text.in l.veteres.ff.de itinere,actuque priuat. Ex quibus vt propriè tot authorum mẽtem explicemus, constat, non idem respondẽdum fore vbi nullitas,quæ obijcitur,ostertur cum probatione statim , & incontinenti,vt aiunt.assumenda:& quæ hoc modo ofertur: nã etiã hac nullitate ita opposita, non impeditur exequutio triũ sententiarũ conformiũ.vt resoluunt Alex.& Ias.apertius Ripa in l.4. §. condemnatum.num.15.ff.de re iud.alioqui si nullitas,quæ obijcitur, atque offertur cum probatione ipsa statim, & incontinenti assumenda , impediret exequutionẽ trium sententiarũ conformiũ , profectò parũ vtilitatis induceret dicta clementina constitutio , ac ferè nullã vim maiorẽ tribuisset tribus sententijs conformibus, q̃ vni, quæ tamsisset iã in rẽ iudicatã, iuxta ea , quæ in initio huius capitis adnotauimus.Vnde opinio quorundã , qui dubitarunt, admittendã fore exceptionẽ notoriã, & cuidentẽ nullitatis õ tres sententias conformes ad impediendam earũ exequutionẽ,vt dubitare visus est Imo. in d.cle.1.col.4. Rom. in sing. 287. & Iuniores.quidã in d.§.cõdemnatum.est accipienda in hũc sensum , vt procedat , quoties nullitas non est notoria ex actis , sed aliunde. Atque hæc item sunt maximi momenti ad intellectum Rdgiæ constitutionis.tametsi Guido Papæ in d.q.50.senserit, nõ esse impediendam exequutionem sniæ latę in Regio prætorio , quoties ea est exequutioni mandãda cautione data pẽdente adhuc supplicatione, propter exceptionem nullitatis, quæ cuidens sit ex actis.

Secunda constat interpretatio , vt admittenda sit nullitatis exceptio ad impediendam exequutionem trium sententiarũ conformium , quoties exequutio semel facta , minimè posset retractari, q̃ notant Card. in d. cle. in 1.col.2. Bald.in l.si feriatis.ff. de arb.Rom.in sing.287.Pan. de Cast.Alex.Ias. & Ripa.nu.21. in d. §.condemnatum.ex Cin.& Bald.in l.ab exequutione.C.quorem appella.non recip.

Tertia nihilominus constituitur ad eandem constitutionem conclusio secundum quam,in pœnis,quæ postmodum renocari,ac retractari possunt,etiam in criminalibus causis , & quatuor nibus tertia † sententia primis conformis , non obstante nullitatis exceptione tradi debet exequutioni. Hanc conclusionem exponit glo.in d.cle.1.communiter inibi recepta.verb.quamuis. ex qua & illud solet sæpissimè adnotari , quòd licet alioqui dictio : alius:implicet similes causas,& qualitates.c.fedes.de rescrip gl.in l.si fugitiui. C.de ser.fug. tamen si adijciatiatur dictioni vniuersali,complectitur quascunque,etiã dissimiles qualitates:sicuti eiusdem glo.memores respondent Imo. ibi Panorm. in cons.vlt. lib.1.Socin.consil.3 colum. vltim.lib.3. atque ita Romæ senten-

tia pronuntiatum fuisse, asserit Ludo. Gome. in reg. de triennali. quæst. 2. & licet Fel. in d. c. sedes col. 7. & Ias. in l. si vnus. in fin. principij. ff. de pact. videantur dubitare, an vera sit prædicta communis adnotatio. Dec. tamen in d. c. sedes. eam defendit, vt saltem procedat iuxta materiam subiectam, & perpensa diligenter ratione legis, & ipsius dispositionis, de cuius interpretatione tractabitur.

Quartò animaduertendum est, non esse necessarium ad effectum dictæ clementinæ constitutionis, q; tres conformes sententiæ latæ fuerint successiuè absque alterius dissimilis media pronuntiatione: cùm satis sit, eas latas fuisse in eadem causa, secundum Pan. & Barb. declaratione. 10. in d. clem. sicuti nec sufficeret vna sententia lata simul à tribus iudicibus, vt illic explicat Bonifa. colum. 2.

Quintò est eadem cle. constitutio intelligenda etiam in tribus sententijs interloquutorijs. Nam tradentur exequtioni si fuerint conformes, non obstante nullitatis exceptione gl. ibi. cõiter probata in d. clem. 1. Alex. in rub. ff. de re iud. Fel. in eadem rub. col. 5. Rota in nouis: 113. Abb. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. col. 2. tamẽsi alioqui regulariter appellatione sententiæ intelligendum est de diffinitiua, non de interloquutoria. gl. Abb. & Fel. in c. cùm olim de test. glo. item in l. 1. §. ibi num. ff. quand. appel. sit. obtinet ergo hęc quinta conclusio pp eandem rationem, quę deducta ab eiusdem constitutionis mente planè probat idẽ esse respondendum in sententijs interloquutorijs, q; & in diffinitiuis, præsertim quia & verba ipsius constitutionis id ipsum significãt, dum in parte prima simpliciter sententiæ meminit, in secunda vero expressè de diffinitiua respondet.

Sextò illud in controuersiam venit, an tres sententiæ conformes sint exequendæ, an differenda earum exequtio propter exceptionem nullitatis obiectæ à tertio, qui non litigauit, nec fuit per eas condemnatus. Quam quæstionem superius examinauimus. c. 15. num. 9.

Septimò his accedit non omnino aliena, imò satis concinna interpretatio, vt exequtio suspendi debeat, si aduersus tertiam sniam alijs omnino conformem obiecta, sit nullitatis exceptio ex eo, q; iudex, qui eam pronuntiauit, non habuit iurisdictionem
4 ad cognitionem causæ, nec ad eius diffinitionem: quasi hic † defectus adeo sit potens, q; impediat trium sententiarum conformium exequtionem: quemadmodum in specie ista tenuerunt Anch. & Abb. in d. cle. 1. de re iud. Dom. in cons. 24. col. 5. Fel. in c. ea quę col. 2. de re iud. idem in c. pastoralis. col. 2. de exceptio. nouiores. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iud. Alex. in cons. 77. num. 8. lib. 2. Bald. in l. generaliter. col. 1. C. de Episco. & cler. Rom. cõs. 42. & cons. 115. Pau. Cast. cons. 99. lib. 2. Hippolyt. in sing. 10. idẽ in l. vlt. nu. 49. ff. de ritrid. omn. iud. Lud. Gom. in tract. vtriusq; ue signaturæ. nu. 75. quibus adstipulatur glo. insignis in cle. vnica. de sequestr. possi. & fruct. verb. non obstante. Quam sequuntur illic Card. Abb. & Imo. ex ea notantes, sublata nullitatis exceptione non censeri sublatam illam, quæ à defectu iurisdictionis procedit. ad idem est optima gl. in c. nostra verb. momenti. de proc. & in simili gl. in c. exceptionem. verb. condemnandus. de excep. & alia in c. super eo. de crim. falsi. tradit Barb. in c. iuratt. col. 3. de probat. qua ratione Regia lex. 2. tit. 15. lib. 3. ord. Hodie l. 24. tit. 17. lib. 4. Recopi. quæ statuit, exceptionem nullitatis opponendam esse, aut de nullitate agendum fore intra sexaginta dies à tpe latæ snię, erit fortassis intelligenda, vt procedat in alijs nullitatib. non in ea, quæ à defectu iurisdictionis oritur. Et quamuis visum fuerit quibusdam hanc Regiam constitutionem diem istã præfigere allegationi nullitatis contra sententiã, vbi agitur per actionis viã de nullitate: quasi perpetua sit exceptio nullitatis, vt obijci possit per exceptionem nullitas quocunque tpe: ego contrariã sententiam potius probarem ex mente legis, & ideo existimo exceptionem nullitatis ꝫ sententiam, iure Regio non esse admittendam post sexaginta dies. Quod poterit multis comprobari, sed præcipuè, quia vbi exceptio principalem vim habet ab actione, nec consistit in puris exceptionis viribus, perpetua non est, imò perit peremptа ipsamet actione. sicuti ex l. vlt. ff. rem rat. haberi. & l. purè §. vlt. ff. de doli except. deducere videntur Bart. in l. 2. ff. de excep. Alex. Pau. & Ias. in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. Pau. in l Titia Seio. §. vlt. ff. de leg. 2. Fel. in c. si autẽ. col. 5. de rescript. vbi hoc sensere Abb. & alij. Sed & eleganter idem explicant Dec. ibi. & Soc. in d. l. 1. ff. de excep. idem in l. qui agnitis. nu. 16. ff. eo. tit. quasi secus sit, quoties exceptio solis exceptionis viribus initur nullam vim principalem accipiens ab actione d. l. purè §. vlt. is enim, q; potest agere actione illa principali, à qua exceptio potissimum vires accipit, nec agere vult intra tps datũ ad agendum, non poterit postea vti exceptione illa, quæ omnino, & potissime oritur, ac vim habet ab actione sibi iure concessa. Vnde minor læsus non poterit per exceptionem restitutionis in integrum beneficium consequi, nec obtinere, si intra diem à lege datam ad eam petendam, omisit eo anxilio agere, atque illam petere, q; Pau. Cast. Alex. & Ias. notant in d. §. si minor. atq; hæc obiter dicta sint ad Regię legis intellectum. Cæterum contra hanc ſeprimam interpretationem solet deduci authoritas glo. in d. cle. 1. de re iud. verb. pendere quam inibi sequuntur Card. Imo. & Bonifa. col. 8. Corse. in repertorio. verb. Fori competentia. Barb. in rub. de foro comp. constat enim ex d. glos. tres sententias conformes mandandas fore exequutioni, etiã si obijciatur nullitas, quæ oritur à defectu iurisdictionis ipsius iudicis, qui sententiam diffinitiuam pronuntiauit post appellationem ab interloquutoria propositam: quam iustam, & rectam fuisse pronuntiatum est à iudice superiori. Attamen vtraque opinio iure defendi potest. Nullitas siquidem, quæ oritur à defectu iurisdictionis tunc impedit exequutionem trium sententiarum cõformium, cùm nullam vnquam iurisdictionem is iudex habuit ad eius causæ cognitionem, vel diffinitionem: quippe qui ab initio iurisdictione omnino caruerit, atque ita est admittenda glo. in d. clem. vnica. de sequestra. possi. & fruct. At vbi iudex iurisdictionem ab initio habuit, quæ postmodum aliqua ex causa defecit, aut elisa est, tres sententiæ conformes erunt tradendæ exequutioni non obstante nullitate, quæ hac ex causa oriatur: quẽadmodum probat glo. in d. clem. 1. de re iudic. sic etenim quæstionem istam, diffinire videntur Ang. Aret. in §. appellantur. Instit. de exceptio. col. 7. Alex. in d. cons. 71. num. 8. & sequentibus. Franciscus à Ripa in d. §. condemnatum. num. 25. id vero procedit ex mente glo. & Doct. quoties tempore vltimæ sententiæ iurisdictio non erat omnino extincta, nec elisa, sed suspensa, & elidibilis ex futura iudicis superioris pronuntiatione, vt in exemplo glo. constat. & ideo si iurisdictio semel ab initio verè data, & competens iudici tempore sententiæ fuerit iam extincta, & elisa, quia pronuntiatum est, bene appellatum ab eo fuisse, erit nulla sententia ex defectu iurisdictionis, poteritque nullitas hęc opponi ad impediendam exequutionem trium sententiarũ conformium: quemadmodum ex præmissa resolutione apparet, & Alex. in d. cons. 77. optimè probat. Idemque Ang. & Ripa post glo. palam asseuerant optimè Pau. Paris. cons. 109. lib. 4. colum. 2. scribens, aduersus tres sententias conformes non posse ad impediendam earum exequutionem opponi nullitatem procedentem à defectu iurisdictionis, quoties iudex iurisdictionem habebat, exceptione tamen elidibilem.

Hinc sanè deducitur, posse impediri exequutionem triũ sententiarum conformium, & verè impediri per exceptionem nullitatis ex eo procedentis, q; sententia lata fuerit à iudice delegato per rescriptum impetratum ab excommunicato. Rota in antiquis. 21. & Fel. in c. exceptionem. col. 4. de exceptio.

Octauò loco prædicta constitutio intelligenda est, & intelligitur vbi tres sententiæ verè sunt conformes: non autẽ vbi duæ sententiæ sint latæ in principali, & tertia super desertione appel-
5 lationis: nam in hac specie † non obtinet responsio Pontificis. in d. cle. 1. imò poterit opponi exceptio nullitatis aduersus has tres sententias, vt impediatur earum exequutio. Quod notant Rota in antiquis. 417. Rom. in sing. 287. Oldr. cons. 106. ex quibus apparet, non esse duas sententias cõformes, quarum altera lata est super desertione appellationis à priori sententia propositæ, & idem de tribus sententijs respondendum erit: sicuti respondet de duabus Corn. in cons. 14. & in cons. 38. colum. 2. lib. 4. & Aymon Sauillia. cons. 183. col. 1.

Nonò ex proxima interpretatione adhuc expediri, & examinari poterit, quod Rota scribit in antiquis. 424. existimans, non dici tres sententias conformes, quoties latis duabus sententijs conformibus, tertia fertur, quæ pronuntiat illas duas nullas fuisse. ac demum pronuntiatur quarta, quæ reuocat tertiam, & confirmat duas, quæ primo latæ fuerunt. Eandem opinionem tenuerunt Rom. in singula. 287. & Aymon in d. cons. 283. nume. 3. dubius tamen. Vnde in hoc casu non erit admittenda constitutio d. cle. 1. imò poterit exequutio impediri, præsertim quia licitum est appellare à quarta sententia quatenus etiam super nullitate latam reuocat, vt fatetur Aymon: qui negat ab eadem appellari posse, qua ex parte duas primo latas confirmat, & est eis conformis huic opinioni principali accedit, quod ad hoc, vt sententiæ dicantur conformes oporteat, in omnibus, & omnino cõformes esse: sicuti eadem Rotæ decisio manifestè sentit. Contrariam opinionem possumus ex eo probare, quòd non est necessarium ad impediendam appellationem, quòd tres sententiæ sint omnino confotmes: satis etenim erit, in aliquo articulo eas esse conformes, vt in illo admittenda non sit appellatio, quod notant Pau. Cast. in cons. 163. lib. 2. Alex. cons. 77. col. 1. lib. 2. Dec. in cons. 385. Curt. Iun. in cons. 30. col. 1. Qua ratione cum in nostra quæstione sint tres sententiæ conformes in principali articulo consequitur planè, earũ exequutionẽ non esse impediendã, & si à quarta snia fuerit appellatum super nullitatis quæst. Hanc tñ con-

troueršiam ita dirimere conabimur, vt quoties à secũda sententia fuerit appellatu, & quia in eam appellationem adhuc nullitatis causa venerit, atq; ideo iudex tertiam sententiam pronuntiauit, quæ duas præcedentes nullas fuisse declarat: si ab hac tertia demum appellatur, eaque reuocata fuerit, & primæ confirmatæ, profectò negari non possit, in hac specie tres esse sententias conformes, nec admittendam fore nullitatis exceptionem ad impediendam earum exequutionem: quamuis ab hac quarta sententia possit appellari ea ex parte, qua de nullitate definiuit; & ad eũ effectum, quod nullitas posit iterum examinari. Quod si latè fuerint duæ sententiæ in principali conformes, à quibus appellatum non sit: sed tantùm aduersus eas proposita fuerit actio, vel exceptio nullitatis, & feratur sententia, q; pronuntiat, eas nullas fuisse, & ab hac iterum appelletur, & pronuntiatur sententia reuocans primam, & declarans, duas sententias primas, validas fuisse, easq; confirmat tunc, ni fallor, locus erit decisioni Rotæ. Non enim sunt istæ tres sententiæ conformes super principali. Idque probatur ex eo, quòd iudicium, in quo de principali agebatur, finitum erat per duas sententias, à quibus non extitit appellatum, nec de principali quæstione agi potest, donec actum, & finitum sit iudicium secundum, in quo tantùm de nullitate controuertitur. Idcirco licèt quarta sententia confirmet primas, non pronuntiat si per principali, super quo iam extincta erat quæstio: sed quia non obstante nullitate in hac quarta sententia reuocatur secunda, & pronuntiatur primas validas fuisse: idcò primæ confirmantur: id est censentur liberæ à nullitatis vitio.

Decimò non incongruè quæritur, aut illa sententia dicatur alteri conformis, quæ illam confirmat, adiecto tamen aliquo moderamine: aut sanè aliqua declaratione adscripta quæ aliquid
6 priori sententiæ † addat ? & quibusdam placet, non posse dici, has sententias conformes: quia posterior aliqua ex parte diuersa est à priori: quòd notat Cin. in l. prima. C. ne liceat tertio prouocare. quo in loco eleganter Angelus asseuerat, posse tertiò appellari à sententia, quæ nouum grauamen infert, quippe qui condemnet reum in id, de quo priores sententiæ minime tractauere: idem probant, & sequuntur Bar. Socin. consi. 39. col. 3. lib. 4. versi. capio tertium. Philippus Francus in c. directè. de appellationib. nu. 6. Aymon in d. consi. 183. ad finem. & Rober. Maran. in tracta. de ordine iudicio. par. 6. nu. 270. c. de appellatione. Qua opinione passim apud suprema Regis tribunalia vtuntur aduocati supplicantes à sententia, q; remissionis dicitur, & secundo loco actis iterum visis ab auditoribus regijs pronuntiatur, quoties ea prior sententiam confirmat aliqua declaratione, moderatione, vel adiectione apposita. Etenim ab hac noua supplicatur adiectione, authoritate Angel. Ego verò quoties poterit ex sententijs deduci, eas in aliquo conformes esse: quo ad hanc partem opinor non esse admittendam appellationem, nec supplicationem: nec fore impediendam exequutionem harum sententiarum, si ea fieri cõmodè poterit pendente appellatione super noua tertiæ, vel vltimæ sententiæ adiectione: qua in re omnes mihi conuenire videntur. Atsi tractemus, ne sit admittẽda appellatio, vel supplicatio ab hac tertia, vel vltima sententia quantum ad adiectionem, censeo veram esse opinionem Angeli: vbi super illa noua adiectione non fuerit in priori instantia, nec in primis sententijs actũ tacitè, vel expressè: sed tantùm in vltima instantia per sententiã fuerit diffinitum quod in dicta noua adiectione continetur. Sed si noua vltimæ sententiæ adiectio tacitè, vel expressè fuit in primis instantijs, & sententijs tractata, examinata, & diffinita: non video qua ratione locus sit opinioni Angeli: quia non potest vere dici vltima sententia prima super ea re: sed propriè vltima: atque ita Angel. ipse in ratione, qua vtitur, hoc ipsum sentit: & ideò cautè opinio Angeli est admittenda, & cautius inquirẽdum est, an exempla, & species contingentes conueniant eius vnicæ rationi. Quam ob rem ipsius Ang. verba hoc in loco adscribam hanc, inquit, legem limita, quod non liceat tertio prouocare: subaudi: nisi per tertiam sententiam inferatur nouum grauamẽ: quia tunc ab illo grauamine nusquam extitit appellatum: ergo est opus appellatione. Pone exemplum, si iudex in tertia sententia condemnauit victum in expensis omnium causarum de quibus expensis non fuit habita consideratio per iudices primarum causarum, poterit etiam appellari ab ista tertia sententia pro expensis factis in dicta tertia lite: quia de illis non est iudicatum, nec primò, nec secũdò: & ideò potest appellari: quia semper est prima. Hæc Angelus cuius exemplum, & rationem libet altius expendere. Nam vbi expensæ fuere petitæ ab initio litis: nec fuit facta condemnatio, nec absolutio: si hactenus super expensis non est lata sententia nec absoluens, nec condemnans: & modo fertur sententia, in tertia instantia quæ condemnat in expensis triũ, omnium quę iudiciorum præcedentium, non constat sibi Angelus dum concedit, hanc sententiam esse primam super expensis, & ab ea posse appellari ratione expensarum tertij iudicij: cùm & ea prima sit non solùm in expensis tertij iudicij, sed & in expensis priorum iudiciorum, vnde perpensa ratione Angeli licebit appelare ab vltima sententia, etiam propter expensas primi, ac secundi iudicij. Nam vbi petitæ sunt expensæ, & iudex omisit earũ condemnationem, non censetur absoluisse ab expensis: imò iure omissa est earum cõdemnatio secundum Antonium, Imolam, & Felin. in c. significauerunt. de exceptionib. col. 2. per l. primam. C. si aduersus rem iudicatam. iuxta glossæ intellectum, quem cõmunem esse fatetur illic Alberic. idem notat. & reperit idẽ. Imõl. in c. vlt. col. vlt. de excep. & poterit comprobari ex traditis à Felin. in c. cũ inter. de re iudic. nu. 15. Igitur vt cunq; exemplum Angeli consideretur, apparet super omnibus expensis esse hac primam sententiam. Quod si dixeris, per omissionem cõdemnationis expensarum censeri victum ab eis absolutum; idque Panor. vòluit in d. c. significauerunt. 3. colum. tunc posset opinio Angeli quo ad exemplum defendi: quia hæc vltima sententia prima est super condemnatione expensarum tertij iudicij: & tertia super alijs expensis: in quibus primas sententias tacitè absoluentes reuocat. Et tamen ex hoc sequeretur, q; vbi prima, & secunda sententia expressim de expensis, vel condemnando, vel absoluendo meminerint, ac item tertia idem faceret, poterit appellari à tertia ratione expensarum vltimæ instantiæ, in quibus est prima non tertia sententia: quod nusquam vidi admissum fuisse: nec opinor ex praxi admittendum fore. Etenim frequentissimè vltima sententia condemnat in expensis vltimæ instantiæ, primis sententijs absoluentibus, vel condemnantibus: & sicut in principali non admittitur appellatio, nec supplicatio, ita nec ratione harum expensarum, de quibus ab initio iudicij actum est generaliter: quia petita fuit condemnatio expensarum. Verum vbi expensæ ab initio nõ fuere petitæ vsque ad tertiam instantiam, in qua lis cõdemnatio expensarum omnium præcedentium iudiciorum, eandẽ, & maiorem difficultatem habet opinio Angeli: quia si appellatio admittenda est ratione expensarum vltimæ instantiæ, eodem iure forer admittenda quo ad expensas præcedentium iudiciorum: cùm in omnibus lata sit vnica tantùm sententia super petitione in vltima instantia proposita, quæ prima esse videtur.

Vnde Angeli exempla, vbi expensæ ab initio petitæ fuerunt, & super eis est facta semper pronunciatio expressa, non est in praxi admittendum, nec vnquam, quod meminerim, fuit admissum, cũ super omnibus expensis præsentibus, & futuris facta sit petitio: nec potuit fieri cõdemnatio super expensis vltimæ instantiæ ante sententiam in ea latam. Alioqui semper liceret appellare à quacunque sententia ratione expensarum vltimi iudicij, aut denique supplicare: quoties appellatio, vel supplicatio alioqui non admitteretur, si vltima sententia prima censeretur super expẽsas. Quòd si in prima, & in secunda instantia non fuerit facta condemnatio expensarum petitarum ab initio, profectò nulla est ratio, quæ potius permittat appellationem ab vltima sententia ratione expensarum vltimæ instantiæ, quàm secunda iuxta Panormitanu sententiam: aut quam primæ: cum & de his vnica tantum sit lata sententia secundum opinionem Imolæ, & idem erit quoties non fuerint petitæ expensæ vsque ad tertiam instantiam. Quo fit, non satis sibi cõstare Angelum ipsum in eius exemplo: idcirco si eius opinio in expensarum specie admitteda est, quæ fortassis admitti potest vbi nulla est facta expensarum petitio vsque ad tertiam instantiam: aut secundum opinionem Imolæ, quoties petitæ fuerunt: & tamen omissa est condemnatio, non tantum erit admittenda quo ad expensas vltimæ instantiæ: sed etiã quo ad omnes.

Vndecimo prædictæ clementinæ constitutioni aptari potest & alia interpretatio: an sit recipienda, seruandaque vbi latæ sint tres sententiæ, quarum prima condemnat in centum, secunda in octuaginta, tertia in sexaginta aureis? & Barbat. in cons. 10. lib. 1. col. 3. existimat, has sententias tres esse & conformes in minori summa. c. 1. de arbitris. in 6. idem sentiunt Zenzelinus, & Cardin. in d. clemen. 1. nu. 2. quorum opinio, etiam si vera sit, tunc obtinebit, cum ille, cui præiudicat diminutio quantitatis, consentit expresse, aut tacitè sententiæ latæ in minori summa, & deniq; omnibus quo ad illam minorem quantitatem, alioqui non potest horum authorum opinio admitti ex his, quæ ipse tradidi, libr. 2. Variar. resolutio. c. 2.

Duodecimò, licèt alioqui frequentiori sententia receptum sit
7 † exequutionem sententiæ impediri pẽdente lite super restitutione in integrum. l. vnica. C. de in integ. restit. postulata, ne quid noui fiat. Innoc. glo. Abbas, & omnes in c. suscitata. de in integrum restitutione. Rota in nouis. 379. Capel. Tolosana, & illic Aufrerius q. 54. Pau. Parisiens. consi. 109. col. vlt. lib. 4. Imol. Cuman. & Alex. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. vbi Ias. nu. 26. & Ripa num. 30. fatentur hanc opinionem communem esse contra Bartolum ibi. Quę de re optimè Ripa, tracta. & Rota in nouis. 446. attamen aduersus tres sententias conformes, vt earum exequutio impediatur, non poterit obijci, quod super restitutione in integrum lis pendeat.

pendeat. Bal. in l. vnic. col. vlti. C. ne liceat tertio prouoca. Alex. in d. §. condemnatum. col. vlti. cuius opinio quãdoque Rotæ seruata & admissa fuit, quandoq; contraria vt asserit Castado. decis. 1. de in integrum restitu. Nam contrarium tenet Salyc. in d. l. 1. C. ne liceat tertio prouocare & Capella in d. q. 54. Mihi verò potius placet opinio Alex. propter præsumptam à iure calumniam præsumptione admodum vrgenti, quæ in hac specie sufficit. d. c. fuscitata. Item, quia sententia Principis mãdatur exequutioni propter summam eius authoritatem, etiam pendente lite super restitutione in integrum aduersus eam petita, sicuti secundum alium intellectum ex d. c. fuscitata, deduxerunt Inno. & Doct. ibi Alex. Ias. & Ripa in d. §. condemnatum. Vitalis in tracta. clausula. c. nil nouari restitutione in integrum pendente. Aufrerius in d. q. 54. Corset. in sing. verb. in integr. restitutio. Capic. in Neapolit. decis. 53. quin & opinioni Baldi refragatur quod notant glos. & omnes maximè Bald. Ias. & Dec. in l. postquam liti. C. de pact. in glo. vlti. & tamen ex eadem resolutione respondebitur.

Decimotertiò, etiam si non impediatur trium sententiarum conformium exequutio per obiectionem nullitatis, impeditur tamen ratione solutionis expensarum, & fructuum, si condemnatus allegat, & probat inopiam ex c. Odoardus. de solutio. disputatque Casiado. decis. 11. tit. de rescript. & nos in simili multa scripsimus lib. 2. Variar. resolu. c. 1. nu. 9.

Decimoquartò prædicta clemen. responsio nõ solum obtinet in tribus sententijs conformibus, sed & obtinebit in duabus conformibus sententijs. à quibus ex lege per Principem lata non est permissa, nec liicita prouocatio: quod Paul. Parisio placet in cõs. 109. nu. 15. lib. 4. post Bald. in l. vlti. col. vlt. C. de senten. & interlocuto. omn. iudic. qui idem tenent, quoties prouocatio à duabus conformibus tollitur per statutum hac de re validum.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Quid iura ciuilia de recusationibus iudicum statuerint.*
2 *Recusatio iudicis quo tempore sit proponenda?*
3 *Iure Regio, quo tempore recusari debeant iudices summi prætorij & auditores.*
4 *Minor & Ecclesia an sint in integrum restituendi ad proponẽdam causam recusationis.*
5 *Intellectus ad tex. in c. si contra vnum de offi. deleg. in 6. & quid agendum quoties vnus ex pluribus iudicibus delegatis recusatur?*

De recusationibus iudicum, eorum præsertim, qui ab ipso Rege in hoc munus eliguntur, vt in eius summis prætorijs ius vnicuique reddant.

CAPVT XXVI.

ETiam si nulla humana lex hac de re fuisset in specie statuta, optime lector, ratio ipsa facilimè ostenderet eorum iudicia nobis fugienda, omnibusque modis auertenda fore, quos propter odium, inimicitiam, aliamue causam suspectos habeamus, aut tandẽ iustè opinamur, maximè amicos esse, & propensos hisce, qui nobiscum aliqua de re controuertunt. Idcirco æquissimo consilio factum est, vt nemo cogatur æquum ferre iudicem, qui sibi sit aduersus suspectus, & inimicus. c. quod suspecti. 3. q. 5. l. apertissimi. C. de iudic. qua de re multa tradidere iuris vtriusque interpretes. potissimè Speculator, & è iunioribus Stephanus Aufrerius in tracta. de recusationib. Lanfran. in c. quoniam contra. de probatio. verb. recusationes. Prepositus in c. postremo. de appella. & Ioan. Ferrarius in tractat. de recusationibus iudicum. à quibus poterit quispiam plura petere ad hunc tractatum pertinentia: nos etenim pauca hoc in loco tradere cõstituimus in ea quæstione, qua quæritur, quo tempore litis, sit proponenda recusatio aduersus iudices regios, qui summis prætorijs assistunt de omnib. totius regni grauaminibus iudicaturi.

Iure sanè ciuili, quoties iudex ordinarius recusatur, & censetur suspectus, non tollitur ab eo iurisdictio, imò poterit ipse de causa cognoscere adiuncto sibi simul Episcopo loci †, quem socium deberad sumere ad eiusdem causæ cognitionem & diffinitionẽ. Auth. si verò. C. de iudic. moribus tamẽ receptum est, quòd iudex recusatus recipiat sibi socium non Episcopũ loci, sed alium quẽpiam bonum, & candidum virum ad obseruandam quæ de ipso oborta est, suspicionem. quem admodum testantur Pau. Castren. Saly. Bald. Ias. & alij in d. Authen. si verò contigerit. Dec. in c. cum speciali. in prin. de appel. col. 2. & Alex. in cõsi. 12. lib. 6. col. 1. quẽ admodum ab aliquibus refertur, qui tamen simpliciter disputat de intellectu authenticæ cõstitutionis quæ diffiniuit, Episcopum loci adsumendum esse in socium à iudice recusato: lex verò Regia. 22. titu. 4. partit. 3. expressim probat communem totius orbis Christiani interpretationem; atque ita fit, vt passim iudex secularis recusatus adsumat sibi socium virum aliquem doctum, & integræ opinionis: nec adsumitur Episcopus loci: sicuti frequentissimè fit: nec vsquam hac in re vlla contingit forensis disceptatio. Eodem iure ciuili nulla est necessaria mentio causæ ad iuditio. Eodem iure ciuili nulla est necessaria mentio causæ ad iuditio. cum recusationem in ipso libello recusationis: sed satis erit, iudicem ipsum dici suspectum cum iuramento, quòd ea recusatio calumniose non proponitur. glo. & communis in d. l. apertissimi, quam opinionem sequuntur, ac fatentur communem esse Panormi. in c. si quis cõtra. nu. 12. de foro compet. in repet. Lanfran. in d. c. quoniã contra. verb. recusationes. col. 2. Aufrerius in tract. de recusationib. nu. 3. & Dec. in d. c. cum speciali. in princi. imò regia lex. 22. tit. 4. parti. 3. addit, hoc iuramentum tunc esse necessarium, cùm petitur ab aduersario vel iudice, non aliàs. Quamobrẽ etiam iure communi maximè dubium est quod scribit Carolus Ruin. consi. 6. lib. 4. nu. 5. & 6. asseuerans, non esse satis iuramentũ hoc præstari ab ipso recusante, sed exigi præcisè, q̃ fatentur à iudice vt recusatio teneat: sicuti latè conatur ipse probare: tametsi praxis contrarium admiserit. Sufficit etenim, & id iure satis certum est, iuramentum istud ab ipso recusante fieri & præstari in ipso libello recusationis, etiam si à iudice non fuerit delatum. tex. optimus in l. vlt. C. de iudicijs.

Recusatio autem proponenda est ante litis contestationẽ: omnium siquidem dilatoriarum prima censetur, ne per alterius exceptionis obiectum videatur quis in iudicem consensisse, & ideo ipsum recusare non valeat †. l. apertissimi. C. de iudic. Auth. offeratur. C. de litis contesta. c. cum speciali. de appella. glos. optima, & illic communiter approbata in c. pastoralis. de exceptio. verb. potestate. glo. in c. inter monasterium. de re iudic. quam dicit esse ordinariam Ias. in l. si conuenerit. ff. de iurisdi. omn. iudic. 33. notant idem Ias. in l. apertissimi. C. de iudi. nu. 11. Barto. & alij in l. non videtur. in 2. ff. de iudi. idem Bar. & illic Alex. & omnes in l. quidam consulebant. ff. de re iudic. col. 2. quam opinionem scribunt communem esse Aretin. col. 6. & Dec. nu. 24. in c. 1. de iudic. Felin. optimè in d. c. inter monasterium. nu. 4. etenim is, qui alias exceptiones opponit, petere videtur à iudice super illis sententiam, & pronunciationem: atque ideò consentire videtur in eius iurisdictionem. l. sed & si susceperit. de iudic. ff. & in d. c. inter monasterium. Quòd si causa recusationis post litis contestationem cognita fuerit ipsi recusanti, & is non habuerit prius eius causæ scientiam, poterit post litis contestationem præstito huius ignorantiæ iuramento, iudicem recusare: quod in recusatione æquissimum est. arg. tex. in c. insinuante. de offic. delega. præsertim quia & aliæ exceptiones, quæ iure sunt ante litis contestationem proponendæ, admittentur post litem contestatam, etiam si prius fuerint ortæ, modo ipsæ reus post litis contestationem, earundem cognitionem, ac scientiam habuerit. text. optimus in capitul. pastoralis, de exceptio. idque expressim probat glos. in l. error. verb. facti. C. de iuris & facti ignoran. cuius opinionem sequuntur Bar. & Docto. ibi communiter, vt fatetur illic Ias. num. 16. eandem tenuerunt Salyc. Alex. & alij in l. ita demum. C. de procur. Anto. Abb. & cæteri in d. c. pastoralis. vbi Deci. nu. 18. fatetur, hanc opinionem communem esse: quem & Felin. ibi probat. nu. 20. etiam si contrarium tenuerit glo. vlti. ibidem & glo. in l. qui procuratorem dat. §. 1. ff. de procura. verb. omiserit. Paul. Castrensis in d. l. ita demum. Idem in l. exceptionem. C. de probatio. col. vltim. Ange. in l. de die. §. si seruus. ff. qui satisda. cogant. latè Aretin. in c. 1. col. 2. de accusationi. qui hanc sententiam veriorem esse censet. cui suffragatur regia lex. 8. in legibus Madritijs. tametsi priorem opinionem probauerit l. 1. tit. 8. lib. 3. ordin. & verè quoties potest aliqua negligentia imputari excipienti, satis æqua est posterior opinio. q̃ Alex. in l. si mulier. col. vlti. ff. solu matri. & Carol. Ruinus consi. 9. nu. 9. lib. 4. tenuerunt: cùm alioqui æquior sit communis sententia, potissimum in exceptionibus maximi præiudicij: atque ita passim seruatur: imò etiam post litis cõtestationem, & diem datum iure Regio ad opponẽdas quascunque exceptiones & post sententiam interloquitoriam, qua vtraque pars ad probandum admittitur, allegantur, proponuntur, ac recipiuntur nouæ exceptiones, & aliæ quæcunque absque vllo discrimine: de hisque parte petente intelligitur sententia probationis vt manifestum fit his, qui praxim optimè tenent. In recusatione autem illud est absq; vlla controuersia, quod admittitur, quo ad iudicem ordinarium inferiorem in quacunque parte litis proponatur. Nam si absque vllius causæ expressione iure ciuili, solo tantùm iuramentum præstito recusatio admittitur, nec est necessaria probatio causæ vt diximus mirum non erit, q̃ ea in quacunque parte litis admittatur, etiam

etiam si ante litis contestationem orta fuerit: vbi verò est necessaria expressio, & probatur causæ, tunc sanè poterit controuerti, ac disputari quod modo tractabimus, & erit iure satis constitutum, admittendam esse post litis contestationem causam recusationis, quæ ante orta fuit, & tamen tunc accessit ad cognitionem recusantis.

Sic & post cõclusum in causa recusatio admittitur: etiam, vbi causa probãda est, modo ea causa sit orta, & habuerit originem post ipsius litis conclusionem. tex. in c. insinuante. de offi. deleg. cuius argumento tenet hanc opinionem Felin. in d. c. pastoralis. nu. 17. & ibi Dec. nu. 9. idem Felin. in d. c. insinuante. nu. 15. Francus in d. c. cum speciali. nu. 22. de appel. post Imolam in c. iudex. de offic. deleg. in 6. contra Dominici distinctionem ibi. sed & si causa suspicionis orta fuerit ante conclusionem in causa, adhuc recusatio proponi poterit post conclusionem in duobus casibus: primò, vbi causa suspicionis ita notoria est, q̃ nullam probationem exigat, tunc etenim indistinctè proponi poterit, secundum Imolam, Francum, & Felin. in præcitatis locis. quamuis alioqui recusationis causa, quæ probanda sit, & probatione indigeat, nõ sit admittenda post conclusionem causæ, vt litis: vt notant Ioan. And. & Imol. num. 29. in c. 2. de ordine cognitio. Domi. in d. c. iudex. quia post conclusionem causæ probationi locus non est, c. cũ dilectus. de fide instru. Secundò quoties causa recusationis orta ante conclusionem causæ, peruenit postea in cognitionẽ recusantis: quẽadmodum notat Franc. in d. c. cum speciali. nu. 22. nam in hoc casu poterit proponi recusatio, & causa recusationis probari: vt ipse asseuerat.

Huius autem opinionis disputationi est præmittendum, q̃ exceptio vtcunque dilatoria si oriatur post litis contestationem admittenda tunc est, & opponi poterit. glos. communiter recepta. verb. de nouo. in d. c. pastoralis. glo. per tex. ibi in d. c. insinuante. glo. & Bal. illius tex. authoritate in l. 2. C. de consortib. eiusdem litis. glo. in c. exceptionem. de exceptio. tradunt Abb. Felin. & Dec. in d. c. pastoralis. Abb. & Felin. in d. c. insinuante. Ias. in d. l. error. C. de iuris, & fact. igno. nu. 17. idem Ias. in d. l. ita demũ. C. de procur. 2. col. atque ita idem erit in recusationis causa, q̃ paulò ante tractauimus, etiam post conclusionem in causa: quamuis excepta recusationis propositione, quibusdam placeat, non admitti post conclusionem in causa exceptionem illam, quæ orta fuerit post ipsius causæ conclusionem. c. cum dilectus. de fide instru. c. auditis. de procur. Anto. Abb. & Felin. nu. 16. in d. cap. pastoralis, quasi conclusio in causa præcludat omnino viã oppositioni exceptionis cuiuscunque, quæ probationem exigat, etiam si orta sit post conclusionem in causa, atque hæc opinio magis communis est, tametsi Dec. in d. c. pastoralis. nu. 9. existimet, exceptionem ortã post conclusionem causæ opponi, & debere admitti, etiã si probationem exigat: cuius opinio admittenda est in praxi quoties à sententia statim pronuntianda nec appellari nec supplicari potest, hoc etenim dictat æquitas illa, quæ deducitur à ratione tex. in d. c. pastoralis. Nihilominus secundum opinionem communem regulariter iudicandum est, nisi in exceptione recusationis qui iuxta opinionem Imolæ, Felini, Decij, & Franci, potest apponi, & probari post conclusionem in causa, si orta fuerit tunc.

Sed vbi exceptio ante conclusionem orta erat, & post conclusionem venit in cognitionem ipsius recipientis, communiter receptum est, non posse proponi, vt probatio eius admittatur post conclusionem in causa quamuis conetur contrarium probare Roder. Xuarez alleg. 5. cuius opinio suffragatur illi sententiæ, quã de recusationis causa dixit Philippus Francus in d. c. cum speciali. Nam & in causa recusationis, vt diximus superius quædam est peculiaris ratio à cæteris exceptionibus distincta, ex qua facilius fit eius receptio post conclusionem in causa quam aliarum exceptionum: & adhuc mihi videtur dubia opinio Franci, & non omnino conueniens opinionib. hac in re frequẽtissimè receptis.

3 Iure autem Regio, quoties recusatio proponitur contra iudices, qui apud suprema Regis tribunalia reddunt ius † litigantibus, quique auditores vocantur, quia probatio causæ requiritur, statutum est in hac materia de recusationibus per pragmaticas huius regni constitutiones catholicorum Regum Ferdinandi, & Elisabeth, recusationem post conclusionem in causa esse admittendã & probari posse testibus, alijsque legitimis probationibus, si recusationis causa fuerit orta post conclusionem litis in quo pragmatica constitu. conuenit cum opinione Imol. Franc. Felin. & Deci. cuius meminimus in ver. sic & post conclusionem. Quòd si recusationis causa orta est ante conclusionem litis, etiam si post eandem conclusionem qui iudicem recusare vult, eius cognitionem habuerit, non est admittenda ex ea causa recusatio post conclusionem in causa, vt probari causa possit testibus, sed tantum iuramento ipsius iudicis recusati: quod eisdem constitutionibus respondetur: eaque responsio constat iure communi ex conclusione Io. Andr. & Imolæ in d. c. 2. de ordi. cognit. nu. 19. & Domi. in d. c. iudex. de offic. deleg. in 6. quorum mentionem superius fecimus. Nam probationi locus non est, bene tamen iuramento iudicis recusati: quia iuramenti delatio nõ est propriè, nec verè probatio: & potest quacunque parte litis fieri maximè in causa recusationis, quæ non est principalis, nec principaliter examinatur, sed incidenter, ac summariè: siquidem in causis summarijs iudex potest post conclusionem in causa exigere iuramentum, & interrogare litigantem, etiam ad petitionem aduersarij. glo. in clem. fæpè. verb. interrogabat. de verb. signifi. quam illic sequuntur Caro. Imol. & Georgius Natanus, Francus in c. 1. de confess. in 6. & in c. 1. de iuramen. calum. co. lib. Hippol. in l. 1. §. siquis vltro. nu. 66. ff. de quæstionib. & Alex. in 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno. infect. col. 3. Denique opinio Philipp. Franci in d. c. cũ speciali. prædicta Regia constitutione refellitur, dum ipse Francus opinatur, iudicem posse recusari post conclusionem in causa, si causa recusationis ante litis conclusionem orta, post eam fuerit nota ipsi recusanti, & super hoc admittendam fore quancunque ordinariam probationem, q̃ manifestè contrarium est legi regiæ qua passim vtimur.

Cæterum illud quæritur, an sit locus recusationi iudicis, quoties sententia ab eo est scripta, & subscripta, traditaque tabellioni vel actuario, vt pronuntietur? & Rupellanus lib. 1. forensi. institu. c. 48. scribit non esse admittẽdam hanc recusationem: cum iam res sit iudicari cœpta: & nihilominus eam quotidie apud Hispanos admittimus. illud fortassis apud Gallos frequentius est ac denique vtilius ad tollendas tot calumnias, quibus in iudicum recusationibus passim litigantes vtuntur. Qua ratione nuper Regia Maiestas decreuit, non esse admittendam recusationem Regij auditoris post subscriptam ab ipso iudice sententiam: sed & hoc anno Domini M. D. LIIII. Regis edicto cautum est non posse regios auditores, nec eorum quenquã recusari post triginta dies à die, quo acta processus fuere publicè relata, & visa per eosdem iudices ad sententiam pronuntiandam, & litem diffiniendam.

Frequenter verò est in quæstione, an minor vel Ecclesia recusans iudicem, Regiumque auditorem ex ea causa, quæ orta fuit ante conclusionem litis, & tamen eam proponit post ipsam cõclusionem, petatque admitti † ad probationem causæ per testes, petita ad hoc restitutione in integrum, sit admittẽdus, vel admittenda, concessa prædicta restitutione ad probationem ordinariã causæ? & profectò videtur multis rationibus non esse hanc in integrum restitutionem concedendam. 4

Primò ex. l. auxilium. §. fexaginta. ff. de minorib. vbi minor non restituitur aduersus lapsum temporis dati ad accusandum. cuius authoritate meminere Bar. in l. 1. §. nunciatio. ff. de noui ope. nunciatio. col. vlti. Bald. in l. cùm quidam. §. si pupillo. ff. de vsur. atque idem erit in dilatione data ab homine, vel iudice ad accusandũ: quia licèt Iurisconsultus in d. §. fexaginta. tractauerit, & responderit de die lata à iure. eadem videtur ratio in die dato à iudice. Nec enim restituendis erit minor ad accusandum post diem à iudice datam, sicut, nec restitueretur post diem datam à lege. Quod notant Aretin. in c. licet. de accusatio. nu. 11. vbi Felin. col. 2. tenet eandem conclusionem, quam nos adnotauimus ex d. l. auxium. §. fexaginta. Quin & Bal. in l. vlt. nu. 5. C. in quib. caus. in integ. restitutio nõ est necessa. hoc ipsum verum esse censet, etiam si minor velit accusare patris occisores, quam opinionem reprobat Ioan. Maurit. in tracta. de in integ. restitu. c. 160. ex eo, q̃ alioqui maxima contingit læsio filio, cui foret imputandum, si patris occisi mortem non vlcisceretur, & homicidium puniendum non curaret. His accedit, quòd & generaliter ad cuiuscunque criminis accusationem restituatur minor post tempus datum ad accusandum, si constet summariè de læsione, & sic delictum posse probari secundum Bar. in d. l. 1. §. nunciatio. col. vlt. Abb. in c. auditis. col. pen. de in integ. restitutio. Aegidium à Bellamera in decis. 8. igitur non potest minor restitui ad recusandum iudicem Regũ præsertim auditorem, post diem lege Regia constitutum ad hoc.

Secundò huic opinioni patrocinatur, q̃ minor non est restituendus ad opponendum crimina, vel defectus contra electum. glo. in clem. 2. verb. grauiora. de procura. Specul. in tit. de in integ. restitu. §. quis aũt. ver. sed pone. Abbas in d. c. auditis. col. pen. Feli. in c. fraternitatis, de testib. nu. 6. Card. in clem. 1. q. 14. de in integr. restitu. Felin. in d. c. licet. col. 2. de accusa. Aret. in l. 1. C. de in integ restitutio. Præpo. in c. pen. col. vltim. de despons. impuber. Ioan. Lupi. in c. per vestras. §. 26. nu. 9. de dona. inter vir. & vxor. quo fit, vt pari ferè ratione non sit concedenda minori restitutio ad recusationem iudicis proponendam.

Tertiò eidem opinioni accedit regia lex quæ statuit, minorẽ non esse restituendum ad opponendum defectus, & exceptiones contra testes: sic etenim cautum extat. l. 19. inter Madritias constitutiones. Hodie. l. 1. tit. 8. lib. 4. Recopil. quæ satis iure comprobatur ex proximè dictis. vt ipse Ioan. Lupi. adnotauit.

Quarto ex eo, quo retractus legalis iure sanguinis, non sit ad-

modum

modum fauorabilis sed fortassis odiosus,idem iure Regio decisum est, non esse minorem in integrum restituendum ad retrahendum post tempus à lege datum.l.7.tit.7.lib.5.ordin.Hodie.l.8. tit.1.lib.5.Recopil.idem iure Gallico probat latè Andr. Tiraq.de retract.libr.1.§.35.gl.2. scribens id inductum fuisse ea ratione, q̃ ius hoc retrahendi sit odiosum: tametsi iure communi non sit neganda in hac specie in integrum restitutio. c. constitutus. de in integr.re.titu.quibus adde Ioan.Mauritium in tract. de in integr. restauratione.c.290. & c.398.

Quintò in eiusdem opinionis probationē adduci & illud poterit,q̃ minor non est restituendus ad opponendas exceptiones dilatorias post diem à lege datum,ad eas obijciendas secundum Inno.in c.coram.de in integ.restit.Cardi.in clemen.1.eo.tit.q.15. Alex.in additionib.ad Bart.o.in d.l.1.§.nunciatio.ff.de noui oper. nunciat.Capicium in Neapoli.decis.13.igitur cum recusatio iudicis sit exceptio dilatoria,vt probat glo.in d.c.pastoralis.cuius nos imperius meminimus, videtur quidem, non esse minorem restituendum ad eius propositionem. Huius tamen Innocētianæ opinionis ratio,ea est, q̃ exceptiones dilatoriæ sint modici præiudicij,& ideo restitutio negari possit.l. scio.ff.de in integr. restitut.vt hinc possit lector expendere,quantum ponderis habeat hæc quinta ratio ad quæstionem de recusatione iudicis.

Vidi tamen non semel,sed frequentissimè contrarium in hoc Regio Granatensi prætorio seruatum fuisse, admissosque minores, & Ecclesias, aut Rempublicam beneficio restitutionis in integrum ad probandas post conclusionem in causa recusationis causas,quæ ante eiusdem litis conclusionem ortæ fuerunt: quam opinionem aliquot rationibus comprobat Ioan.n. Mauritius in tracta.de in integr.restitutio.c.253. ex eo potissimum, q̃ durum sit coram suspecto iudice litigare.d.l.apertissimi. C.de iudic. Nec minori obesse debet,q̃ causam concluserit absque obiectione & recusatione iudicis propter causam, quæ tunc aderat & orta erat ante litis conclusionem: nam hoc inconsultè prætermisisse minor censetur,q̃ ea in re fuisset diligētius bonus pater familias versatus, vt cùm semper subsistat eadem suspicionis causa, debet simili ratione minor restitui. Denique hæc posterior opinio receptior est tametsi multis rationibus prior probari videatur.

His verò libenter adiecerim id de quo semel fcio dubitatum in causa Ecclesiastica,quæ per querelam illatæ violentiæ à iudice Ecclesiastico delata fuit ad hoc Regium Granatensæ prætorium. etenim iure Pontificio quoties recusatur iudex, de causa ipsa recusationis cognoscunt iudices quidam arbitri à litigantib.† electi,qui si compererint iustè recusari iudicē, non poterit is de causa cognoscere.tex.in c.cum speciali in princip. de appell.c. si quis contra clericum.de foro compet.c.suspicionis. de offi.deleg.& iudex ab Apostolica.eod.titu.in 6.vbi glo.& Docto. communiter: atque idem iure ciuili statutum erat in quodam casu dictæ.l.aper tissimi.C.de iudicijs. Ea etenim constitutio diminuit,arbitros eligendos esse,quoties iudex delegatus recusatur. Sed si causa fuerit delegata pluribus iudicibus cum clausula: quod si non omnes:& vnus ex eis recusetur,non sunt arbitri eligendi ad tractandā causam recusationis,sed collegæ, qui non recusantur, de eadem poterunt,& debent causa cognoscere.text.elegās in c.si contra vnū, de offi.deleg.in 6. Quæritur tandem,an idem sit respondendum, vbi causa pluribus iudicibus delegatur cum clausula:' & eorum cuilibet? & sanè quibusdam fortassis videbitur idē propter eandem rationem,quæ expressa est in d.c.si contra vnum. Siquidem ad collegam recusati ratione dictæ clausulæ debet cognitio causæ pertinere: quæ quidem ratio itidē obtinet, quoties causa pluribus cōmittitur cum clausula: & eorum cuilibet. Nam vno ex iudicib.impedito,qui de causa cœperat cognoscere,alter de eadē cognoscere poterit.c.cum plures. de offi.deleg.in 6.

Nos verò contrariam sententiam rationibus aliquot conabimur instruere,imò q̃ eligendi sint arbitri: & primò,quia in d.c.si contra.in specie scribitur,secus esse in alijs iudicibus, qui dati non fuerint cum dicta clausula: quod si non omnes. Hi autem dātur sine vlla (vt constat) imo cum alia clausula differenti: igitur non erit in his iudicibus, de quibus agitur seruanda eadem responsio.

Secundo est animaduertendum,q̃ iudicibus datis cum clausula: & eorum cuilibet,competit iurisdictio in solidum,nec est necessarium,simul eos de causa cognoscere, nec possint simul eam examinare: siquidem vnus tantum ex eis posset de causa cognoscere: idcirco dum iste impeditus non est,ceteri nō possunt causam ipsam tractare,quia carent iurisdictione. Ergo non poterit vti iurisdictione quo'ad recusationem: quia nondum apparet, alium impeditum esse, qui verè cœperat iurisdictionem exercere.q̃ si semel pronūtiatum fuerit, iudicem illum esse suspectum, tunc poterit alius iudex ex collegis causam ipsam examinare.d. c.cum plures.

Tertiò, ad idem conducit plurimum maxima ratio discriminis.Nam in priori clausula omnes iurisdictionem habēt; & ideo mirum non est,q̃ de vnius recusatione cognoscant cæteri.in posteriori autem nō habent omnes iurisdictionem ab initio actualem,sed tantum is, qui ea vti cœperat.

Quartò in casu prioris clausulæ omnes simul in eodem loco de causa cognoscunt: ideo cùm simul procedant,par est,& congruum,q̃ ad recusationem collegæ non nominentur arbitri.At in posteriori clausula sæpè contingit,iudices esse diuersorum locorum, atq; ea ratione esset maximum inconueniens,q̃ si iudex Salmaticensis delegatus recusaretur, esset huius recusationis causa deferenda ad collegam,qui esset Toleti,aut Zamoræ.

Quintò,& aliud accedit argumentum ab absurdo,& inconuenienti: quod si dentur tres iudices cum clausula, & eorum cuilibet: & recusetur vnus: esset maximum discrimen,quis, ex collegis tractaturus sit recusationis causam: cùm vnus posset eā examinare, & fortassis vellet quilibet ea vti iurisdictione: ac itē qui literas obtinuit,vellet eligere vnum iudicem,eiusque aduersarius alium.Quòd si dixeris,hanc electionem pertinere ad eum,qui iudices delegatos impetrauit, nihilominus facilimè alter electum iudicem recusaret: vnde sequeretur maximum discrimen litis, quæ dilatio esset apud alterum litigantem facilima.

Deinde,& sextò,collega electus ad recusationis causam,dubio procul pronuntiaret iudicem recusatum suspectum esse, vt solus ipse cognoscerer de causa, cuius cognitio alioqui ad ipsum non pertineret. Quod videtur non omnino conuenies iuris,& iustitiæ exequutioni. Sic denique hæc opinio probari posset, quæ tamen adhuc dubia videbitur quibusdam, qui re diligentius examinata,poterunt dexterius hanc quæstionem diffinire.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Victus condemnatur in expensis victori, etiam si absque dolo, temere tamen litigauerit,etiam si iuramentum calumniæ præstiterit.*
2 *Victus,etiam in crimin. libus, victori condemnatur in expensis.*
3 *Expensarum condemnatio est omittenda, vbi victus habuerit iustam litigandi causam.*
4 *Statutum municipale conueniens iuri communi, an habeat specialem vim præter ius commune?*
5 *Condemnatio expensarum tunc fieri debet,cùm fuerint petitæ.*
6 *Expensarum taxatio quo pacto fieri debeat?*

De expensis, & earum condemnatione hoc in capite traduntur multa.

CAPVT XXVII.

EXtat vtriusque iuris regula, qua instruimur victum esse victori condemnandum in expēsis. cap.calumniam.de pœnis.c.olim.in 2.de priuileg.cap.finem litibus.de dolo & contumia.l. properandum.§.finautem alterutra. C.de iudic.Regia.l.8.tit.3.& l.7.titu. 22.parti.3.quibus in locis ad hanc condemnationem frequentius † notatur calumnia litigantium ita quidem, vt hæc malitia causa sit huius cōdemnationis,quæ in fauorem victoris fit, ad reprimendam litigantium calumniam. Proprie verò calumnia in animo consistit,& ex dolo oritur: eaque in hac specie contingit, vt per fraudem aduersarius ne lite vexetur & nihilominus huic regulæ locus erit etiam vbi quis absque dolo, temerè tamen litigauerit,inconsultè quidem,ac nullo adhibito cōsilio. probat tex. in l.eum quem temere.ff.de iudic.& in d.§.finautem alterutra.no tant Panor.& Docto.in d.c.calumniam.Bar.& alij in d.§. finautē alterutra. Lanfrancus in c. quoniam contra.de probatio.verbo. expensæ.col.3.quid autem sit temeritas,deducitur ex.l.1.in fine ff. de eo per quem factum erit.c.nullum. 30. q. 5. vnde constituitur prima declaratio ad præscriptæ regulæ intellectum.

Secunda eadem fermè ratione traditur interpretatio, vt tandem victus victori condemnandus sit in expensis,etiam si ab initio litis iuramentum de calumnia præstiterit.Bart.& omnes in d. §.finautem.Bar.in l.1.§.1.ff.ad Turpillianum.Bar.in d.l.eum, quē temerè.Abbba.& alij in d.c.finem litibus.num.21.Socin. in regu. 131.Lanfran.in d.verbo.expensæ.nu.8.qui asserit, hanc opinionē communem esse.idem fatetur Abb. in d.cap.calumniam. quam & totus mundus sequitur, vt testantur Salycet. in l. qui crimen. C. qui accusare non poss. in fine. & Ias. in d. §. finautem. nume. 11. etiam si contrarium probauerit glo. in d.cap. finem litibus.& in c.in primis.2.q.1.& in Auth.de iudicibus.§. oportet. collatio.6. quorum opinio expressim lege Regia.7.tit.22. parti.3. authoritatem iuris habet; quia illic idem statuitur. Quod est vsu forēsium frequentissimo abrogatum. Nec vidi vnquam hac de re controuersi imò passim victus arbitrio iudicis condemnatur in expensis, etiam si præstiterit iuramentum de calumnia.

Tertiò hęc ipsa regula obtinet,etiam apud iudicem arbitrium: nam & is condemnat victum victori in expēsis.Hostien.in summa.tit.de arbitris.§.qualiter ad effectum. versic. sed nunquid potest.Speculat.eod.tit.de arbitris.§.vlt.versic.sed cum & Ias. in d.§. finautem.arg.l.1.ff.de arbitris.

Quartò eidem regulæ locus erit non tantum in ciuilibus causis, † sed etiam in criminalibus.tex. in d.§. finautem.adiuncto iuri tio eiusdem legis.l.penult.C.de fruct.& liti.expens. Bar.in d.l.1.in' prin.ff.ad Tertul.gl.in c.finem,de dolo & contu. Henric.in d.c.calumniam.Ias.in d.§.finautem.col.7. quorum opinio communis est,secundum Aretinum, & Felin.in c.accedens.de accusationib. Hippolyt.in sua practica.§.superest.& in l.patre.ff.de quæstionib. nu.18.& Nicellum in concordia glossarum.47. Licèt Lāfrancus Orianus in d.c.quoniam contra. verb. expensæ. colum. 1. teneat contrarium, & disputet latè. Anania in d.c.accedens. est etenim passim receptum, in criminalibus reum victum condemnari in expensis absq; vlla fermè exceptione.de expensis rōne contumaciæ factis nulla est dubitatio: nam in his dubio procul iure fit cōdemnatio.glo.in c.cum dilecti. de dolo,& contuma. quæ vltima est.& illic Bald.glo.item in l.qui crimen. C.qui accusare non possunt.vbi tex.hac de re optimus.

Quintò,hæc condemnatio expensarum fieri potest,etiam vbi quis fuerit victus per interloquutoriam sententiam. Etenim non expectata diffinitiua pronunciatione, iudex poterit condemnare victum in expensis in ipsa interloquutoria sententia. glo. Abbas & alij in d.c.finem litibus.Bald.Salyc.& Paul. in l.fancimus. C.de iudicijs.Ias.in d. §.finautem alterutra.num.19.scribens, hanc opinionem communem esse. Quod si iudex velit cōdemnationem istam differre ad diffinitiuam, poterit hoc facere, & si non fuerit appellatum ab interloquutoria, non poterit postea appellari à condemnatione expensarum,quæ ratione interloquutoriæ fit in diffinitiua,secundum Abb.& Dec.in c.sæpè.c. vlti. de appellatio.

Sextò,condemnatio expensarum tunc iure omittenda est,† cui quis habuit iustam litigandi causam.text.in l. qui solidum.§.etiā. ff.de legat.2.& illic omnes.glo.communiter recepta in d.c.finem litibus.& in d.§. finautem.latè ibi Ias.glo. in c.sacro. de senten.excommuni. & in Auth. de iudicibus.§.oportet. collatio.6. & in c. 1.de electio.in 6.Regia.l.7.titul.22.parti.3. quamuis in dubio præsumptio sit contra victum, quòd non habuerit iustam litigandi causam.gl.in d.c.calumniam.& in Auth.generaliter. C. de Episc. & cleri.teneant Bald. Salyc.& Ias.in d.§. finautem alterutra. Bald. & Salyc.in Authen.nouo iure. C. de iudicijs. sensit Abbas in d.c. finem litibus.nu.22.tametsi glo.ibi in hac re variauerit.Sed & Panormitanus in d.c.calumniam asseuerat, hanc opinionem communem esse. Hæc verò sexta declaratio non tantùm procedit in prima instantia,sed & in causa appellationis.nam & in ea non fit condemnatio expensarum aduersus eum qui habuit iustam causam litigandi,vt notant Abb.& omnes in d.c. finem litibus.contra glo.inibi. Minor tamen causa excusat ab hac condemnatione expensarum in prima instantia,quàm in causa appellationis:quēadmodum post alios tradit Dec.in c.vt debitus. de appella.nu.21. sicut & minor causa excusat reum,quam actorem.vt idem Dec. scribit in l.qui in alterius. ff.de regu.iuris.

Iudices verò, qui Romæ in Rotæ prætorio ius reddunt litigantibus semper condemnant victum victori in expensis, etiam si is habuerit iustam litigandi causam: nisi ea iusta causa oriatur ex prima sententia pro eo lata, & secunda sententia pronuntietur ex nouis allegationibus, vel probationibus, vt fatetur Ludouic. Gomez.regul.de annali.possess.q.41.

Hæc tamen sexta declaratio non est admittenda, quoties expensæ debentur iure actionis. Nam ab his non excusat iuxta causa litigandi.glossin d.§.oportet. quæ singu.est secundum Bald.in c.breui.de iureiurand. & Iasonem in d. §. sin autem.colum. 2. est & similis glo.in l.3.§.si rem.ff.de legat.3. quam dixit notab. Ias.in §.actionum.de actio.num.52.commendant Aretin. & Alex.in l. venditores.ff.de verbo.obliga.tradit latè Hippolyt. in d.l.patre,& marito.ff.de quæstio.nu.25.quo fit,vt qui de cuictione tenetur ex contractu venditionis passim condemnetur in expensis, etiam si iustam habuerit litigandi causam.

Idem erit, vbi expensæ debentur ratione contumaciæ: in his etenim fit condemnatio etiam si contumax habeat iustā litigandi causam glo.in d.c.finem litibus.in princip. Salyc. & Ias.in dict. §.sin autem.colu.3. quia hæc expensæ debentur propter primam citationem. glo. in cap.1.de dolo & contuma.in 6. & in summa. 4.quæst.5. notant Lanfranc. in d.cap. quoniam contra. num.33. verb.expensæ. gloss. in cap.querelam. de procurato. & illic Abb. idem.Abbas,& Felin.num.15.in d.cap.quoniam contra.Hippol. in d.l.parte.nume.43. Abbas, & Felin.in c.2.de accusatio.Quo in loco Felin. existimat, vocatum ad iudicium tribus dilationibus vnica voce datis, & in tertia comparentem non teneri ad expensas primæ, nec secundæ dilationis,earumue ratione factas. Ega tandem opinor, q̃ licèt iusta causa litigandi non excuset ab expensis,quæ ratione contumaciæ debentur, tamen ab eisdem excusabit iusta causa non comparendi in iudicio ad diem vsq; præfinitam.argu.gl.in c.1.de dolo & contuma.in 6. & l. contumacia. & l.quæsitum.ff.de re iudic.& c.querelam. de procuratorib.

Sunt etiam qui opinentur, hanc condemnationem expensarum,quæ fieri debet aduersus temerè litigantes, non esse omittēdam propter iustam litigandi causam,si cum iuris communis regula conueniat speciale† alicuius verbis statutum, & municipalis lex, quæ dicat, victum victori condemnandum esse in expensis. Ea siquidem lege victus qui iustam causam habuit litigandi eisdem in expensis condemnabitur. Huius opinionis authores fuere Bart.in d.l.3.§.si rem.ff.de legat.3. Abb.in c.vnico.3.col.de plus petitio.glo.in Auth.de exhib.reis.ver.causam.quam dixere singularem esse Cremen.in sing.120. & Corsetus in singul. verbo.pœna. quam opinionem fatentur communem esse Hippol. in d.l. patre vel marito.nu.29.& idem in sing.207. & Ludouic.Gomez. in c.1.num. 218. de constitut.in 6. à quibus alij citantur, qui huic sententiæ accesserunt. Et his suffragatur,q̃ statutum, seu municipalis lex idem disponens quod ius commune, addit speciale vinculum,& maiorem vim iuri communi.tex. optimus, in cap.2.de præ.in sexto.qui de consuetudine tractat.Eiusque meminere plures,maximè Barba.in c.consuluit.de officio deleg.num.32. idem in c.1.de rescript.num.65.notant Bart.in l.1.in princ. ff.ad legem Falcid.Bar.in d.§.si rem. Abb.in c.vltim.de obseruat.ieiunij.idem Abb.in cap.cum venissent.de institutio.& alij, quorum meminit Gomez.in d.c.1.nu.220.idem voluit Aretin.in c.1.de rescrip.Hęc tamen conclusio non probatur in d. c.2. cum consuetudo, cuius illic mentio fit,non fit conformis iuri communi, quod eo tempore statutum erat,imò contraria, vt constat. Et præterea nō est conueniens,nec iure satis recepturn, quòd lex à Principe statuta, postquam semel recepta fuerit, ex eo speciale vinculum habeat præter alias leges, quod sit diu moribus, & consuetudine idem obseruatum. Idcirco aduersus hanc conclusionem Bart.in d.l.1. ff.ad legem Falcid.tenent inibj Imola,& Alex. in prin.col.penult. glo.celebris verb.facti. quam Aucha. eleganter defendit in d.c.1. de constitutio.lib.6.tex.optimus.vbi Panor.idem notat in cap.1. de cognat.spiritua.& est argumentum ex cap. Cum aliquibus. de rescript.in sexto.quam opinionem fatentur communem esse Felin.in c.1.de rescrip.num.15.& Ioan.Cror.in d.cap.1. de constitu. in 6.col.penult. qui hac de re latè disputat. Sed & in specie opinionem Bar.in d.§.si rem. quo ad cōdemnationem expensarum reprobant Matheslla.notabi.81. Alexan.in l.properandum. §.sin autem.colum.2.C.de iudic. & ibi Ias.latius.colum.2.& 3. Bald.in l.terminato.C.de fruct.& liti.expens.& Carolus Molinæ.in cons. Alex.183.lib.5.ad finem. Eandemque sententiam ipse veriorem esse censeo asseuerans,etiam extante statuto, vel lege municipali, vt victus victori condemnetur in expensis,non esse condemnandum in his eum,qui iustam habuerit litigandi causam. Quòd si vera foret opinio Barto. minimè esset admittenda quo ad leges Regias,quæ iuris communis,non statutorum, nec legum municipalium iure censentur. Tunc sanè posset opinio prior obtinere, quando statutum aliquid adderet iuri communi. cuius rei exemplum in hac materia traditur, quoties statutum, quòd victus victori condemnetur in expensis, non dirigit verba in ipsum iudicem, sed potius inducit obligationem quandam ipsius victi, aut cum victori tribuit. sic sanè victus teneatur victori ad expensas: vel victor expensas petat,& obtineat à victo: in hac etenim specie,licèt causa iusta excusset victum ab expensis,poterit tamen victor expensas petere à victo,etiam si iudex earum condemnationem omiserit: quasi actionem victor habeat ad eas petendas: quemadmodum Matheslil. existimat, & post eum idem adnotarunt Alex.in d.l.1.col.pen.ff.ad legem Falcid. idem in d.§. sin autem alterutra. Felin.in d.cap.1.de rescript. idem Felin.in c.significauerunt.de exceptio.col.3. atque ita est hæc quæstio diffinienda. Nec omnino certum est Bar.opinionem in d.§. si rem. communem esse: cùm conster multos iuris vtriusque Doctores contrariam tenuisse, quorum mentio fit in præcitatis locis.

Septimò tunc fit condemnatio in expensis, cùm fuerint petitæ: alioqui iudex non tenetur victum victori condemnare in expensis.glo.ordinaria in c.vlt.de rescrip.† illic communiter recepta.notant Abb.& Felin.in c.significauerunt.de exceptio. Alex.& Ias.in d.§.sin autem alterutra.nu.30. idem Ias.in l. vniuersa. C.de precibus Imperat.offerend.col.1. Corsetus in sing. verbo. expensæ.& Hippol.in singul.684.iudex verò, si velit, poterit condemnare victum victori in expensis factis post litis contestationem, etiam si non fuerint petitæ.glo.in d.cap. finem litibus.Bart.& illic alij.in l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damno infect. Dec. in cap. sæpè.

sæpè, de appellationib. col. vlt. Iaſ. in d. §. ſin autem. col. 9. argum. l. Ædiles. §. ſciendum. ff. de ædilit. edict. duo tamen tradit Iaſ. in d. §. ſinautem alterutra, quę practicis iure, ac meritò videbuntur dubia. Primum, quòd ſit ſatis, peti ab actore, vel reo ferri ſententiam pro ſe: vt iudex teneatur condemnare victum in expenſis: & id voluit Bald. ibi. Alterum quidem, quòd poſt latam ſententiam eodem die poterit victor petere condemnationem expenſarum ex ratione l. Paulus. in prima. ff. de re iudicata. Hæc etenim, ſicut nec illud, quod adnotauimus ex glo. in d. c. finem litibus. non video in praxi recepta fuiſſe.

Sed ſi quis expenſarum condemnationem petierit, eaque fuerit à iudice omiſſa, non poterit appellare victor ab omiſſa, condemnatione expenſarum. l. vlti. C. quando pronocare non eſt neceſſe. Quæ tunc obtinet, cum aduerſarius appellat à ſententia: quia ſi victus non appellauerit, poteſt victor à ſententia pronocare, qua ex parte omiſſa fuit condemnatio expenſarum, vt eas obtineat: quemadmodum ex d. l. vltim. adnotarunt eius ratione obſeruantes Anto. Abb. & omnes in c. ſignificauerunt. de except. & idem erit, quoties appellat victus à ſententia, in eo, in quo ipſi præiudicat, non in alijs: tunc etenim eadem ratione: cùm appellatio non ſuſpendat ſententiam, nec deferat cauſam ad iudicem appellationis quo ad omiſſam condemnationem expenſarum, quæ ipſi victo vtilis eſt, non contraria ſicuti Panor. & Felin. col. 2. aſſeuerant in d. c. ſignificauerunt. idem Abb. in cap. cum Ioannes. col. vlt. de fide inſtrum. poterit victor ea ex cauſa pronocare.

Cæterùm hæc vera ſunt, vbi omiſſa fuit expenſarum condẽnatio, quia iudex non videtur ab eis abſoluere victum, quod notauimus in c. 25. num. 6. Attamen, ſi iudex in ſententia abſoluerit expreſsè ab expenſis, tunc ſanè neceſſaria eſt appellatio victoris: alioqui tranſiret quo ad expẽſas ſententia in rem iudicatam, etiã aduerſario ſimpliciter appellante: atque ideò permiſſa eſt in hac ſpecie appellatio à ſententia ratione expenſarum: nec locum haber d. l. vlti. ſicuti probare conantur contra Panormi. ibi. Anton. Imol. & Felin. col. 2. in d. c. ſignificauerunt: authòritate illius c. iuncta interpretatione gl. 2. idem Imol. in c. vlt. de excep. col. vlti.

Sed & vera ſunt in expenſis, quæ officio tantùm iudicis mercenario petuntur: quaſi ſecus ſit in expenſis, quæ iure actionis debentur: has etenim poterit victor petere, etiam lata ſententia, quæ tranſierit in rem iudicatam, & omiſerit expenſarum condemnationem tex. optimus in l. 4. C. depoſit. notant Imol. & Roman. in l. ſi tertius. §. Celſus. ff. de aqua pluuia arcenda. ſenſit glo. magna in cap. finem litibus. de dolo, & contuma. cuius concluſionis exemplum patet in expenſis, quæ debentur ex contractu, & vere ſunt conuentionales. Item, vt quidam opinantur idem erit in expenſis, quæ debentur ratione contumaciæ. Siquidem expenſæ ratione victoriæ, ſiue fuerint factæ ante litem conteſtatam, ſiue poſt, debentur officio iudicis: quæ verò cauſa contumaciæ fiunt ante litis conteſtationem, debentur actionis iure, quæ autem poſtea factæ fuerint officio iudicis: ſecundum communem in d. c. finem litibus. & Ripam in d. §. hoc autem iudicium. nu. 82. atque ita eſt intelligenda glo. magna in eod. c. finem litib. quæ aſſeuerat: expenſas factas ante litis conteſtationem iure actionis deberi.

Octauò eſt omnino hac in re obſeruandum, expenſas, in quibus victus victori condemnatur, taxãdas eſſe à iudice ſecundum qualitatem litigantium ex proprio quidem arbitrio, vt tandem
6 præmiſſa taxatione † victor iuramentum præſtet, ſe verè impendiſſe quantitatem illam quæ per iudicem fuerit diffinita glo. magna in d. c. finem litibus. & in c. 1. §. 2. de elect. in 6. glo. in c. dilecti. de foro competen. & inibi Panor. & Docto. tex. optimus in cap. olim. de injur. Abb. in c. vlti. de his, quæ vi met. ve cauſ. fiunt. Iaſ. in l. ſi quando. C. vnde vi. num. 20. poſt alios, quorum ipſe meminit. idem probat Regia lex primæ. tit. 18. lib. 3. ordina. Hodie. l. 3. titu. 22. lib. 4. Recopil. Nam cùm hoc iuramentum ſit de veritate, non de affectione, oporter præcedere iudicis moderamen ipſium iuramentum. & hæc de iudicialibus expenſis: nam de extraiudicialibus qualiter probari debeant, tractant gloſſ. & Docto. in d. c. dilecti. glo. in l. vnica. verb. ſubtilitatem. & illic latè Rebuffus. C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Æſtimatio rerum dotalium emptionem facit in dubio, etiam ſi pretium in arbitrium alterius conferatur.*
2 *Æſtimatio, an faciat emptionem, quoties apponitur clauſula, quod dos reſtituatur eodem modo, quo data fuit?*
3 *Clauſula, quod res reſtituantur eodem pretio, quo fuerint æſtimatæ, an impediat, venditionem fieri per æſtimationem?*
4 *Intellectus l. ſi æſtimatis. ff. ſolut. matrimo.*
5 *Quid operetur clauſula, ex qua datur electio quo ad res, vel æſtimationem marito, vel vxori?*
6 *Æſtimatio quarundam rerum dotalium tacitè à iure conſtituitur.*
7 *Æſtimatio abſque certa quantitate, an faciat emptionem.*
8 *Inopia mariti, an impediat præſumi emptionem ex æſtimatione?*
9 *Æſtimatio an faciat emptionem quoties pretium non eſt iuſtum? & inibi intellectus ad l. 16. tit. 11. parti. 4.*
10 *Traduntur alij tres caſus, in quibus æſtimatio non faciat emptionem, & explicantur.*

De his rebus, quæ in dotem dantur æſtimatæ.

CAPVT XXVIII.

EX multis dotalibus inſtrumẽtis, quæ apud Regia tribunalia paſſim in iudicio producuntur, plura vidi, in quib. res in dotem traduntur æſtimatione quadam ad nummorum certã quãtitatem diffinitæ: eaque ratione non infrequẽs contingit dubitatio, an res ita in dote traditæ ſint matrimonio ſoluto reſtituendæ, omnino, vel an ſit ſatis, quòd reſtituatur earum rerum æſtimatio, aut præcisè ad huius ſolutionem teneatur ipſe maritus & eius hæredes. Qua in re illud eſt maximè adnotandum, æſtimationem rerum dotalium emptionem, & venditionem conſtituere, & efficere, text. celebris, qui hanc concluſionem probat in
1 dubio † vbi aliud nõ fuerit expreſſum in l. quoties. C. de iure dot. glo. in l. ſi inter virum. C. cod. tit. l. plerumque. ff. cod. l. ex conuentione. C. de pactis. Quo in caſu expreſſè apparet cõtractus dotis, & ſubintelligitur contractus venditionis. argumento. l. ſingulari. ff. ſi cert. petat. atque ita hanc opinionem, quæ communis eſt, ſequuntur plures, maximè Socin. conſi. 56. lib. 1. verſic. 7. caſus. Rubeus in conſi. 5. Socin. Iunior in conſi. 141. libr. 1. Alex. conſi. 156. nu. 1. lib. 6. & alij, quorum meminit Tiraquel. lib. 1. de retract. §. 1. glo. 14. nu. 20. tex. inſignis in l. 16. & 18. tit. 11. parti. 4. notat Bart. in l. ſi vt certo. §. nunc videndum. ff. commodati. col. 2. qua quidem regula conſtituta, ſunt aliquot in practicis exemplis examinanda, quæ amplius aperient huius tractatus difficultatem.

Primum etenim conſtat, hanc opinionem veram eſſe, etiam vbi ab initio dantur res in dotem abſque certa æſtimatione pacto tamen expreſſo, quòd hæ res æſtimentur per arbitros ad id electos: atque ita dantur res in dotem abſque certa æſtimatione quæ fuerit per arbitros diffinita, nec illi arbitri eã æſtimationem diffinierint. Nam cenſentur datæ res illæ æſtimatæ ea æſtimatione, quæ facit emptionem ad pretium illud, quod tempore traditionis res illæ iuſtè valebant. Fit enim in hoc caſu æſtimatio ab ipſa lege: quemadmodum eleganter in hac ſpecie reſpondet Socin. in conſi. 56. lib. 1. col. penul. huius opinionis authorem allegans quendam ex iunioribus in l. æſtimatæ. ff. ſolut. matri. is verò eſt Bal. Nouellus, quem citat, & ſequitur Bart. Socin. in conſi. 60. lib. 3. quaſi fauore dotis arbitris non arbitrantibus, locus ſit arbitrio boni viri. l. 3. C. de dotis promiſſ. l. cùm poſt. §. gener. ff. de iure doti. de quo ſtatim latius verſic. 7.

Secundò apparet ex his, cp ſi præceſſerit dotis promiſſio in certa quantitate, & ſequuta fuerit rerum quarundam traditio pro dote promiſſa: illæ res cenſentur æſtimatæ illa æſtimatione, quę facit emptionem quemadmodum viſum eſt Bart. Socin. conſil. 69. lib. 4. col. pen quem ſequitur Socin. Iun. in d. conſi. 141. col. 2.

Tertiò, quòd mihi fortius, & audacius dictum eſſe videtur, eidem Socin. in d. conſi. 69. col. pen. placet, quòd ſi priori marito fuit promiſſa dos certæ quantitatis, & deinde ſecundo, ac poſteriori marito ſit promiſſa dos abſque certa quantitatis mentione, & res quædam pro dote traduntur huic poſteriori marito ſimpliciter, cenſent datæ pro quantitate priori viro promiſſa, & æſtimatæ illa æſtimatione, quæ emptionẽ facit. Quia dos data priori viro in dubio videtur etiam poſteriori promiſſa. l. diuus. & l. dotem. ff. de iure dot. l. penul. §. vxor. ff. ſolut. matrim. l. cùm maritus. §. Titius. ff. de pact. dota. Cinus in Auth. ſed quamuis. 3. quæſt. C. de rei vxor. actio. Bar. in diſputatione incipienti. quædam mulier habens amplum patrimoniũ. hac etenim ratione Socinus ipſe vſus eſt ad huius concluſionis probationem.

Quartò adeò verum eſt, æſtimationem rerum dotalium in dubio emptionem efficere, ac vẽditionem, vt etiam obtineat, quoties datis rebus in dotem, eiſdemque æſtimatis, & appoſita fuerit clauſula hæc, cp ſoluto matrimonio res illæ tradantur, & reſtituantur his modis, & formis, quibus datæ fuerant. Nam hæc verba hunc ſenſum habent, vt integra fiat dotis reſtitutio quo ad prætaxatam æſtimationem: ſic tandem opinatur Anto. Rubeus in conſi. 5. cui refragari videtur tex. in l. ſi inter virum. C. de iure dotium. l. vlti. vbi Bald. Fulg. & Salyc. C. de pactis dotali. l. ſi æſtimatis. ff. ſolut. matrimo. quibus in locis probatur, rerum dotalium æſtimationem non efficere venditionem, vbi adijcitur in contractu

tractu clauſula illa, cp ſoluto matrimonio illæ res in dotem datæ reſtituantur ſub eiſdem pretijs. Nihilominus iſtæ clauſulæ differre videntur, cùm hæc poſterior magis aperiat mentem contrahentium, à quibus actum eſſe par eſt, & præſumi poteſt, quòd matrimonio ſoluto fiat earundem rerum reſtitutio, non quo ad æſtimationem, ſed præcisè quo ad ipſaſmet res. idcirco prior clauſula maximè diſtincta videri poterit à poſteriori, de qua vlterius hoc in capite tractabimus. nu. ſequenti.

Sed ex contrario conſtitui debet concluſio, quæ primam ad praxim, & vſum forenſem diſtinctius deducat in hunc ſanè modum. Rerum dotalium æſtimatio non efficit venditionem, nec emptionem conſtituit, quoties deduci poteſt ex pacto contrahentium expreſſo, vel tacito, æſtimationem factam fuiſſe ad aliũ effectum, non vt venditionem efficeret. Probat hanc concluſionem text. in l. ſi æſtimatis. ff. ſolut. matrimo. & fatentur omnes vtriuſque iuris interpretes, qui quæſtionem iſtam tractauere: præſertim Socin. d. conſil. 56. lib. 1. text. optimus in d. l. ſi inter virum. C. de iure dotium, & illic omnes hoc ipſum adnotarunt. Quod apertius explicabitur traditis aliquot illationibus, quæ hanc controuerſiam attingunt.

Primò ex hoc patet, æſtimationem rerum dotalium non efficere emptionem vbi adijcitur huic æſtimationi, quòd ſoluto ma-
3 trimonio reſtituantur vxori pro eodem pretio, † quo fuere æſtimatæ. tex. ſingularis in d. l. ſi inter virum. & inibi Bald. Bart. Salyc. & alij poſt glo. & Cinum. text. optimus in l. vltim. ff. de pactis dotalib. cuius æſtimationis effectus eſt, quod ſoluto matrimonio res ipſæ æſtimatæ, ſi extant minimè diminutæ, aut nulla ex parte deteriores, reſtituendæ ſunt vxori. At ſi deteriores fuerint effectæ culpa mariti, tenebitur is ad æſtimationem præfinitam in cõtractu. ſicuti probatur in dictis locis, & eſt communis omnium interpretatio. Tenetur tamen maritus in hac ſpecie de culpa leuiſſima, ſecundũ Paulũ de Caſtr. in d. l. ſi æſtimatis. ff. ſolu. ma. nu. 3. tametſi res iſtæ dotales nihilominus ſint, de quarum periculo propter præſcriptam æſtimationẽ maritus teneẽ ſi id cõtingerit ob culpam eius etiã leuiſſimam: vt ipſe Paulus exiſtimat idẽ repetit Paulus ipſe in l. pen. §. mancipia. ff. ſolu. matri. qui vtrobiq; cenſet, maritum non teneri nec ad res nec ad æſtimationem, in hoc caſu ſi res perierint, aut deteriores fuerint effectæ abſque ipſius vlla culpa. idem notant glo. vltim. & Salyc in d. l. ſi inter virum. quam ſequitur aſſeuerans, cõmuniter receptam eſſe Socin. in d. conſi. 56. col. 2. lib. 1. cùm alioqui regulariter maritus pro rebus dotalibus teneatur de dolo, lata culpa, & leui, non de leuiſſima. l. etiam. §. 1. & illic omnes. ff. ſolut. matrimo.

Vnde infertur ad intellectum tex. in d. §. mancipia. quo in loco Iuriſcõſultus ſcribit maritum teneri de periculo rerũ dotalium æſtimatarum, vbi ipſi æſtimationi adiecta fuit clauſula prædicta, quòd res ſoluto matrimonio pro eodem pretio reſtituerentur vxori. Eſt enim intelligendum maritum teneri de culpa leuiſſima, non tamen de periculo abſque eius vlla culpa contingenti. Regia verò lex. 20. tit. 11. partita 4. cùm hoc Iuriſconſulti reſponſum in linguam, & ſermonem Caſtellanum traduceret, nõ tam dictæ clauſulæ, quàm pacto expreſſo tribuiſſe videtur, maritum teneri de periculo rei datæ in dotem: vt eadem Regia conſtitutio fortaſſis ſit intelligenda quo ad periculum abſque vlla culpa mariti contingens. quod & regia. l. 18. eo. tit. in vltimis verbis ſenſiſſe videtur: non quo ad culpam leuiſſimam.

Hinc etiam conſtat interpretatio huius clauſulæ, quæ ita concipitur, vt res dotales æſtimatæ, ſoluto matrimonio pro eodem pretio vxori reſtituantur, eſt etenim hic verus ſenſus, quo ſi res illę tempore matrimonij ſoluti valeant idem pretium quo fuerunt æſtimatæ, ſit ſatis eaſdem vxori reſtitui: ſi verò res ſint minoris valoris propter culpam, etiam leuiſſimam mariti, teneatur ad æſtimationem præfinitam in contractu. quod not. Paulus Caſtren. ſin d. §. mancipia. quòd ſi abſq; culpa viri, res perierint, vel factæ ſint deteriores, aut ratione temporis earum valor fuerit minor abſque vlla rerum læſione, ſatis erit eaſdem res vxori reſtitui & tradi à viro, qui non poterit inuita vxore res eaſdem ſibi retinere ſoluta æſtimatione.

Huius autem periculi ratione, maritus in hac ſpecie conſequitur commodum illud, quòd partus ancillarum, alioqui ad vxorẽ pertinentes, ipſius viri efficiuntur, hunc eos tenebitur reſtituere vxori matrimonio ſoluto. Partus autem intelligo matrimonio conſtante editos. text. inſignis in d. §. mancipia. ſecundum communem intellectum. Nam Iuriſconſultus nihil aliud ad effectum iſtum exigit, quam periculum marito incumbens ex clauſula ſuperius tradita: licèt Regia lex. 20. titu. 11. part. 4. exigat, quòd maritus receperit in ſe periculum rerum dotalium æſtimatarũ abſq; venditione, quo ad earum interitum, vel diminutionem. Quin & eadem lex ſenſit, partus ancillarum dotalium ad virum pertinere, ſi editi fuerint matrimonio conſtante, quoties ipſe periculum ancillarum, etiam non æſtimatarum in ſe ſuſceperit quo ad interitum, vel quo ad diminutionem tantùm. Cuius deciſionis æquiſſima ratio eſt, & deducitur à reſponſo Iuriſconſulti in d. §. mancipia. Sed & fortaſſis pactum hoc expreſſim ita conceptum maiorem vim, & poteſtatem obtinebit, quàm tacitum, quo ad hoc, vt maritus teneatur, etiam ſi abſque vlla eius culpa, etiam leuiſſima res dotales perierint, vel fuerint deteriores effectæ.

Secundò deducitur ex dicta principali concluſione, æſtimationem non facere emptionem, quoties adijcitur pactum, quod
4 res æſtimatæ ſoluto matrimo. reſtituantur vxori, † ſi tunc extiterint, habita tamen ratione augmenti, & diminutionis boni viri arbitratu. tex. optimus in d. l. ſi æſtimatis. Quem Paulus Caſtren. & alij ſic inibi interpretantur: & Socin. in d. conſi. 56. col. 2. libr. 1. huius autem clauſulæ ille potiſſimum conſtat effectus, quòd res illæ, ſi ſoluto matrimonio extant, etiam apud tertium, quia nondum perierunt, reſtituendæ ſunt vxori, ab eaque peti poterunt ipſæmet res, aut earum iuſta eius temporis æſtimatio: vt Paulus Caſtren. poſt alios explicat in d. l. ſi æſtimatis. & eſt cõmunis opinio. Etenim cum dominium non ſit verè translatum in maritũ, imò matrimonio ſoluto ſit penes ipſam vxorem, quia æſtimatio non fecit emptionem, poterunt res iſtæ ab vxore reuendicari. arg. l. quod ſi fundus. ff. de fundo dotali. Sic ſanè in hac ſpecie propter vim, & poteſtatem præſcriptæ clauſulæ ſi tempore matrimonij ſoluti res extantes ſint maioris æſtimationis, hoc augmentum cedit lucro mariti, modo non ſit augmentum intrinſecè contingens: ſi verò ſint minoris æſtimationis extrinſecè ob culpam, etiam leuiſſimam mariti damnum hoc marito incumbit: & propterea conſequitur commodum traditum à Iuriſconſulto in d. §. mancipia. nec tenetur maritus de diminutione, aut interitu abſque vlla eius culpa contingenti. ſecundum Paulum de Caſtr. d. l. ſi æſtimatis. & Salyc. in d. l. ſi inter virum. C. de iur. dot.

Tertiò colligitur, adhuc æſtimationem rerum dotalũ emptionem non efficere, ſi pactum ſit, quòd res ipſæ matrimonio ſoluto reſtituantur. Etenim in hoc caſu idem reſpondendum erit qđ in præcedenti, etiam ſi non fuerit adiecta clauſula illa: habita ratione augmenti, & diminutionis: quia hæc cenſetur tacitè ſubintellecta: quemadmodum cenſit Paul. de Caſtr. in d. l. ſi æſtimatis. nu. 5. & tenet Socin. in d. conſi. 56. verſi. quartus caſus. lib. 1. idcirco ea, quæ proximè diximus erunt & in hoc caſu repetenda.

His verò prænotatis eſt adnotandum, quòd licèt alioqui res dotalis non poſſit à marito alienari, etiam conſentiente vxore, vt Inſtitut. quibus alienare licet. in prin. & per totum. ff. de fundo dotali. attamen in his tribus caſibus fundus dotalis poterit alienari à viro conſentiente vxore: quamuis ſoluto matrimonio vxor petere valeat æſtimationem in ipſo cõtractu dotis diffinitam. text. ſingularis ſecundum omnes ferè iuris ciuilis eius interpretes in d. l. ſi æſtimatis. Cuius meminere idem tenentes Bald. Nouellus de dote. part. 7. priuilegio. 1. nu. 10. Ioan. Camperius de dote. par. 1. quæſt. 40. probati idem tex. in l. vnica. §. & cùm lex. C. de rei vxori. actio. & in l. vlt. ff. de pact. dotali. ex qua apparet, hoc procedere ſiue res dotalis ſit mobilis, ſiue immobilis ſecundum Pau. & Roman. in d. l. ſi æſtimatis. nu. 19. tametſi text. in d. l. ſi æſtimatis, loquatur de rebus mobilib. Quod eſt hac in materia meritòriæ, ac menti tenendum. idem notat Ioan. Lupi in rub. de donatio. §. 17. nu. 8. pulchrè Salyc. in l. intereſt. C. de vſufruct.

Horum autem trium caſuum illa potiſſimum ratio traditur in d. l. ſi inter virum. & in l. cùm poſt. §. cùm res in dotem. ff. de iure dori. Quod hæc æſtimatio facta ſit non cauſa venditionis, aut emptionis, ſed vt cognoſcatur, an res ſit effecta deterior, vel pretioſior. Vnde Socin. in d. cõſi. 56. inquit, facta ſimpliciter æſtimatione cum pacto quod res ipſæ matrimonio ſoluto reſtituãtur, tacitè ſubintelligi clauſulam illam, cuius meminit Iuriſconſultus in d. l. ſi æſtimatis. Et idem illic tenet Paul. de Caſtr. vt diximus. Quãmobrem periculũm rerum dotalium contingens culpa, etiam leuiſſima mariti, viro incumbit, non vxori: cui tamen accedit damnum abſque vlla mariti culpa euenies, ſicut & ipſius rei augmentũ intrinſecum nulla facta per maritũ melioratione

Quod ſi hæc vera ſunt, vt videntur à doctoribus recepta, inde conſtabit intellectus ad l. 19. titu. 11. part. 4. quæ expreſſum aſſerit, augmentum, & damnum rerum dotaliũ æſtimatarum, ipſi vxori accedere, & ad ipſam pertinere, quoties æſtimatio facta eſt ad effectum, vt appareat matrimonio ſoluto, an res ſint effectæ viliores an pretioſiores. Nam quo ad damnum rerum eſt conſtitutio intelligenda vbi id contigerit abſque vlla mariti culpa etiã leuiſſima. Siquidem damnum ipſis rebus ita æſtimatis contingẽs culpa viri, etiam leuiſſima non pertinet ad vxorem, ſed ad maritum. Atque ita erit prędicta Regia lex interpretanda, vt conueniat his, quæ iure communi deciſa ſunt.

Quartò, tunc æſtimatio rerum dotalium emptionem manifeſtè facit, cùm pactum fuerit ſoluto matrimonio, res ipſas, vel earum æſtimationem arbitrio, & electione mariti reſtituendas eſſe. l. plérunque. ff. de iure dori. Regia. l. 18. titu. 11. parti. 4. notant

omnes

3 omnes † in d.l.si æstimatis. Adhuc tamen non est hæc ipsa pactio vera emptio, quia si marius eligat tradere, ac restituere ipsas res, etiam dereriores, obligationi satisfaciet, modo non fuerint deteriores effectæ culpa saltem leui ipsius mariti.l.sanè.ff.de iure doti. quam ita explicat Paulus in l.æstimatæ. ff.soluto matrimo. idem sensit dicta Regia.l.18.ad finem, dum inquit, marito eligente restitutionem earundem rerum, augmentum, & diminutionem ipsarum pertinere ad vxorem, nisi diminutio culpa viri contigerit, aut ipse vir in se susceperit damnum ipsarum rerum dotalium. Nam vbi æstimatio emptionem effecerit veram, quia præcisè ipsa æstimatio restituenda, est dubio procul damnum & periculum ipsarum rerum vtcunque contingens, etiam absque culpa mariti leuissima, ipsi marito imputatur: quemadmodum vxori incumberet, si nulla fieret æstimatio rerum dotalium, damnum absque culpa leui mariti contingens d.l.plerunque d.l.18.titu. 11. partita.4.l.etiam.§.1. ff.soluto matrimo.

Sed & in hoc quarto casu maritus re penitus extincta, etiam absque vlla eius culpa leui, vel leuissima, tenebitur præcise ad æstimationem, quod probatur in d.l.plerunque, cum.l. seq. optimè tradit Paul.de Castr.in d.l.æstimatæ.qui in d.l. si æstimatis. scribit posse in hac specie maritum res alienare absque vllo consensu vxoris.l.quod si fundus. ff. de fundo dotali. idem adnotauit Ludouicus Roman.in d.l.si æstimatis.num. 12. & sequentibus, quibus in locis ab his, & alijs receptum est, in dubio quoties in contractu dotis actum sit, soluto matrimonio res ipsas, vel earum æstimationem restituendam fore electionem ad ipsum maritū pertinere: idque apertissimè constat in d.l.plerunque. §.vltim. & notat Socin.in d.consi. 56.colum.2. libr.1. quod si electio rerum, vel æstimationis expressim vxori fuerit excepta in contractu dotis: tunc maritus matrimonio constante non poterit res dotales æstimatas alienare absque cōsensu vxoris,d.l.quod si fundus. Harumque rerum periculum ad maritum pertinebit, si vxor elegerit æstimationem: sicut, & in eo casu augmentum ipsius erit viri. At si vxor elegerit res ipsas, planè augmentum earum, & damnum ipsi vxori accedent: quod satis constat ex.l.19.titu.11.parti. 4.& d.l. plerunque tenebitur tamen vxori meliorationes rerum mariti opera, & impensis factas ipsi viro soluere: etenim hoc non tollitur per pactionem superius comemoratam. Ex his verò poterit lector expendere an Carolus Molinæus in consuetudine Parisien.titu.2.§.56.nu.40. rectè intellexerit Iurisconsulti responsum in d.l. plerunque.

Quintò, si mentem ipsorum contrahentium, & rationes Iurisconsultorum consideremus, manifestum erit multum nocere marito æstimationem simpliciter factam in contractu dotis earum rerum, quæ licèt non constent numero, pondere, nec mensura, vsu tamen consumuntur, tenetur siquidem maritus ad æstimationem præfinitam, etiam si res fuerint consumptæ, vel attritæ per vsum ipsius tantum vxoris, text. est celebris in l. æstimatæ. ff.soluto matrimo. vbi Bart.& omnes illius responsi rationem,& decisionem commendant ex eo,quòd hæc æstimatio emptionē in dubio effecerit, & ideò maritus præcise tenetur ad æstimationem: cum sit perfecta ipsa rerum æstimatarum venditio.

Sextò, constituitur à lege absque pacto contrahentium tacita quædam rerum dotalium æstimatio, quoties res in dotem datæ
6 consistunt in pondere,numero, vel mensura: † nam soluto matrimonio tenetur maritus ad earum æstimationem, licèt fuerint absque eius culpa consumptæ glo.singul. in d.l.æstimatæ. ff.solut. matrimo.per text.in l.res in dotem. ff. de iure dot.cuius hæc sunt verba. Res in dotem datæ, quæ ponderę, numero, mensuraue constant,mariti periculo sunt,ga in hoc dantur,vt maritus eas ad arbitrium suum distrahat: & quandoque soluto matrimonio eiusdē generis, & qualitatis alias restituat vel ipse, vel hæres eius. Hactenus Iurisconsultus, cuius ideò in specie memini, quod glo. non satis sensum illius responsi explicuerit. Siquidem maritus nō tenetur ad æstimationem, sed ad restitutionem aliarum eiusdem generis, & qualitatis,sicuti optimè admonet Pau. de Castr. in d.l.æstimatæ.notat Ioan. Lupi. in rubric.de dona.§.17. num.8. regia.l.21.titu.11.parti.4. quæ est singularis. est ad hoc ratio elegans ex.l.2.§.mutui datio. ff. si certum pera. quo in loco res istæ dicuntur eius esse conditionis, vt in suo genere functionem recipiant: id est, quæ propter naturæ, vel artis similitudinem recipiant promiscuum vsum,ita quod vna possit alterius vice fungi: vt frumentum,cum frumento,vinum cum vino: oleum aut tandem formalem & substantialem æquipollentiam res istæ habeant in suo genere, vt vna res vniformiter fungatur vice alterius,& substantialiter: sic quòd non eadem res & certa in individua specie reddatur: sed eadem res, & certa secundum veram & realem substantiam genere, & qualitate soluatur: id est solui possit: quemadmodum explicat Carolus Molinæus. in tracta. de contractib. num.17.

Septimò, vt rem istam amplius exponamus, non prætermittemus disputationem hanc an æstimatio rerum dotalium efficiat emptionem, quoties certa quantitas ipsius æstimationis expressa non fuerit, & Bart. in l.si vt certo.§. nunc videndum.ff.cō-
7 modati, nu.5.asserit, non † constitui emptionem ex hac æstimatione,quæ incerta est.Vnde si dictum sit in cōtractu,res illas tradi æstimatas, nulla æstimationis diffinita quantitate, non efficitur emptio: atque ideo re perempta non debetur æstimatio. Quam opinionem sequitur Curtius Iunior in l.ex conuentione,col.2.C. de pact.adduciturque à Bart.text.in l.quidam.§.2. ff.de lega.1.vbi re legata alicui, & grauato legatario, alteri pretium eiusdem rei restituere: ipsa perempta non tenebitur legatarius ad pretium, nec ad æstimationem: vbi Bart.censet, quia incerta fuit æstimatio: quasi non sit locus Iurisconsulti responso, vbi testator legatarium grauaret,alteri certam ipsius rei æstimationem restituere quod tenent idem Barto.in l.vir vxori.ff.de dote præleg. Paul. de Cast.in d.§.2. idem Paul. & illic Ias.in l.Titiæ textores.§.vlti. ff.de legatis 1.tex.optimus ad hoc in d.l.vir vxori, quam sic intellexere Alex.in l.quod te mihi,colum.2.Socin.num.12.Dec.num.6.& illic Purpurat.colum.3.& 4.qui hanc opinionem Bar.sequuntur, licet quo ad intellectum dictæ.l.vir vxori,dubitauerint, vt statim trademus.Oportet enim examinare, an opinio Bart.probetur in locis ab eo adductis.

Nam quod attinet ad intellectum.l.quidam,§.si tibi,non constat illius responsi ratio ex pretij certa diffinitione, sed à voluntate testatoris, qui legauit per fideicommissum pretium serui, & respectu, & ratione ipsius serui: & idcircò videtur dedisse primo legatario,cui seruum legauit, electionem dandi seruum legatum alteri legatario, vel eius pretium, vt scribit glossa illic recepta in d. §. si tibi. Quamobrem accedit conclusio illa communis ferè omnium in l.quod te mihi.ff. si certum peta. cuius ipse memini in libr.1.variar.resolutio.c.4.num.14.asseuerans non teneri cum perempta re ad eius æstimationem, nec ad illam quantitatem, quæ respectu,& ratione illius rei, & speciei debetur quoties debitor rem ipsam extantem posset inuito creditori dare. Igitur in specie,& casu Iurisconsulti,etiam si quantitas certa foret à testatore nominatim expressa idem esset dicendum: quia testator illā quantitatem omnino respectu, & ratione rei, & speciei legauit, & posset primus legatarius tradendo rem ipsam liberari ab obligatione legati: atque ita contra Barto. illum text. intelexerunt Aretin.& Alex.in d.l.Titiæ textores.§. vltim.ff.de legat.1. vbi Ias. non satis certus est de huius conclusionis veritate,quæ constat ex d.l.Titiæ.§.vltim.& multis alijs locis, & authoritatibus, quæ late adducuntur in d.l.quod te mihi. Nec tamen inficior,maximam esse Bart.& Paul.Castren.authoritatem quo ad prædictum intellectum,& interpretationem: tamesti videam non satis vrgere rationes ab eis pro hac parte adductas: cùm non conueniat Iurisconsultis differentia ista quantitatis certæ ab incerta.

Eadem ratione respondendum erit aduersus Bar. & sequaces, Iurisconsulti responsum in d.l.vir vxori,etiā obtinere, vbi quantitas esset incerta: quia mortuis dotalibus mancipijs viuo testatore,qui legauerat vxori pro eis æstimationem,aut quantitatem, & post mortem eorum non reuocante testatore legatum: voluntas eius constat, vt legatum debeatur, etiam mortuis dotalibus seruis: quæ quidem ratio ita obtinet vbi est legata quantitas incerta,ac si certa foret expressim relicta: quemadmodum Aretin. & Alex.in d.l.Titiæ.§.vlti. & ibi Ias. idem Ias.num.15. Dec.nu.6. Ripa.num.18.adnotarunt in d.l.quod te mihi. Vnde non placet Bar.inductio in d.§.nunc videdum, pro hoc septimo intellectu.

Sed huic septimæ declarationi suffragatur ratio ab eo deducta,quòd æstimatio censetur quædam propria venditio.l.ex conuentione. C. de pactis, venditio autem non constat sine pretio. l.empti fides.C.de contrahen.empt.§. pretium instit. de emptio. & venditio. Igitur cum in hoc casu æstimatio fiat absque quantitate certa, consequitur, eam non efficere emptionem. Nam quod superius attigimus in hoc capite, versic. primum.procedit, quoties pretij quantitas, & diffinitio collata est in alterius arbitrium: tunc etenim illo non arbitrante fauore dotis, vt res sit periculo mariti,nō vxoris, succedit ad æstimationem facieudam boni viri arbitrium, & sic æstimatio faciet emptionem quod est vxori fauorabile: secus autem vbi pretij, & æstimationis diffinitio in nullius arbitrium fuit collata. Quod deducitur ex.l.vlti.C. de contrahen.empti.quo fit,vt hic septimus intellectus ex Bart.& Curt.adnotatus iure possit probari & defendi. legito tamen Fabianum in tractatu de emptione, 5.quæst.versi. circa tertium,qui tractat,an valeat venditio,quæ fit absque pretio certo, nec collato in alterius arbitrium, vt succedat iudicis æstimatio, maximè re tradita. Illic etenim adducit authores varia probantes: ex quibus disputari poterit contra Bar.& Curt. Iunio.quibus nihilominus accederem in hac dubia quæstione: multa siquidē sunt supplenda,vt ex incerta æstimatione rerum dotalium, emptionem constituamus, præsertim rerum immobilium.

Octauò,

Octauò, quibusdam placet, æstimationem rerum dotalium in dubio non efficere emptionem, quoties eo tempore, quo fit æstimatio, maritus dotem recipiens non est soluēdo,nec habet
8 bona, ex quibus æstimationem † rerum dotalium soluere possit. Huius opinionis censentur authores Baldus & Salyce.in.l.interest, ad finem, C.de vsufruct. Cremensis in singulari.18. Ioannes Lupi in cap.per vestras. in repetitione rubric.de donationib. §.17.nu.8.Iason & Deci.in d.l.ex conuentione.C.de pactis.idem Iason in.§.actionum. Instit. de actionibus, numero.84.Socinus Iunior in consilio.141.lib.1.nu.12. Qui rationem hanc adducit, quòd lex non potuerit fingere,pretium æstimationis datum fuisse pro rebus vxori à marito inopi, & rursus illud pretium receptum in dotem. Quæ quidem ratio, vt ingenuè fatear, adeò debilis mihi videtur, vt planè censeam, eam indignam esse cuiusuis mediocriter docti authoritate: nam & si fateamur, legem non fingere impossibilia: attamen nihil in hac specie fingitur impossibile: siquidem maritus ille pauper, potuisset habere natura, & iure pretium illud, quo fuere res dotales æstimatæ. Sic tandem ipse opinor falsam esse opinionem istam, quam in hoc versiculo. 8.tradidimus, etiam si tot iuris vtriusque interpretes eandem probauerint: scio etenim, æstimationem rerum dotalium in dubio efficere emptionem: nec video alicubi probari, hoc non procedere, vbi maritus res illas accipiens eo tempore non fuerit ita diues, quod potuisset tunc æstimationis pretium reddere. Imò quicquid Cremensis, Iason, Deci.Ioan.Lupi. & Socin. scripserint, Bald. & Salyce. in dicta. l.interest, hanc conclusionem minimè teuerunt, vt planè mirer, cur viri diligentissimi sic in referendis veterum sentētiis fuerint hallucinati. Et enim Bald.& Salyc.nihil aliud voluerunt,quam quod mulier possit vtili rei vendicatione agere ad rem æstimatam, etiam ea æstimatione,quæ emptionem fecerit, in subsidium,quoties maritus,aut eius hæres nō habet bona,ex quibus soluatur dotis æstimatio ipsi vxori. Quod notat glossa celebris in.l.in rebus,versic. æstimatæ. ff.de iure doti, quam illic sequuntur omnes, & Bald. Nouellus de dote, par.7.priuil.23. & par.8. priuil. 7. atque item Iason in dict.§.actionum, num.84.& in.l.traditionibus.C.de pactis, colum.vltim. Bald. in.l.ex conuentione.3. oppositione. C. eod. titul. idem Baldus, & pulchrè Salyce. in dict.l.interest, qui non negant, æstimationem fecisse emptionem, sed probant, quòd vbi æstimatio emptionem fecerit, possit, etiam tunc in subsidium vxor agere vtili rei vendicatione ad rem æstimatam, quæ per tertium possidetur tit.lucrativo,vel oneroso. Arque ita non potest verè adduci Baldi authoritas pro hac opinione, quā in hoc versic.ex tot authoribus retulimus: & quam iterum paulo diligentiùs retulit Ioannes Lupi.in repetitione capitul.per vestras.§.21.nu.2.dubitans,an in casu inopiæ, res æstimatæ tali æstimatione, quæ emptionem constituat, pereant ante restitutionē periculo vxoris:& tādē opinatur,eas perire viri periculo. Quod ipse absque dubio libentissimè probauerim. Nec refert, q̄ Bald. & Salyc. scribunt data inopia mariti rem istam ita æstimatam, manere dotalem:quia non intelligunt,q̄ verè sit dotalis:sed quo ad effectum consequendi dotē ne illa pereat; & præterea hi authores non tractant de inopia mariti tempore contractus dotalis tātum,sed de inopia eiusdem eo tempore,quo dos ab vxore repeti potest,& ideò idem respondissent, quoties rēpore contractus maritus esset diues,modò postea pauper fuerit effectus.Illud verò non est prætermittendū, quod opinio gloss. in d.l.in rebus, obtinet,etiam si vxor consenserit alienationi rei æstimatæ, quæ facta fuit per maritum eo casu,quo æstimatio fecit vel non fecit emptionem secundum Salyce. in d.l.interest, ad finem, & Bald. Nouel. de dote par.8.priuil. 7. Sed si vxor egerit vtili rei vendicatione ad rem æstimatam ea æstimatione,quæ fecit emptionē iuxta opinio.gloss.præcitatæ, adhuc dubitatur an possessor possit condēnationem restitutionis rei effugere offerendo æstimationem ipsius reiEt sanè Mari.Socin.in consi.224.lib.2.versic.quinimò.& Iason in.l.traditionibus.C.de pactis, num.20.eleganter responderunt, non esse in hac specie præcise necessariam rei restitutionem, sed satis esse, quòd tertius possessor offerat pretium æstimationis. Quod probatur ex eo, quòd hic tertius possessor ius habens à marito possit vti eisdem defensionibus,quibus maritus vti potuisset:quemadmodum satis constat,cum in ius mariti successerit: maritus autem satisfecisset vxori ad dotē agenti si æstimationem daret: idcircò satis manifestū est quod Socin. & Iason adnotarunt.Deinde vxor non potest agere ad rem æstimatam quando æstimatio facit emptionem, nisi in subsidium; quia ex bonis mariti nō potest consequi æstimationem propter eius inopiam. Ergo tantùm ei competit vtilis rei vendicatio in effectu ratione illius æstimationis: & verè licet sit vtilis rei vēdicatio,tamen hæc non differt quo ad restitutionē dotis ab hypotheca:quanuis quoad prælationē,& alios effectus possit differre; quamobrem sequor ipse Socini & Iasonis sententiam, etiamsi latè reprobet Socini opinionem Antoni.de Fano in tractatu de pignoribus. 5.par. membro.3.nu.28.qui multa alia tradit hac in re, quæ sunt memoriæ commendanda:eum legito, licèt eius assertio, qua ex parte Socinum improbat, mihi nusquā placuerit.

Nonò est egregiè obseruandum, æstimationem rerum dotaliū tunc efficere emptionem, cum æstimatio fit ad quantitatem dignam pro ipsarum rerum pretio iusto, quasi dicendū sit, non efficere venditionem æstimationem illam,quæ non fuerit facta
9 pro pretio iusto: † secundum Bald.Salyc.Iason.& Decium in d. l.ex conuentione. Ioānem Lupi in capitul.per vestras, de dona. inter virum & vxor.super text.§.21.num.4.Areti.consi.84.col.2. Bald. in.l.2.quæst.3. C.commoda. Barba.in consi.19.col.4.lib.4. Socin.Iun.in d. consi.141.lib.1.col.4.quibus suffragatur gloss.in. l.1.§.1.verbo.agendo.ff.de superficiebus, quæ probat ex quantitate pretij præsumi contractum venditionis,vel alium ab eo dissimilem. Cuius meminere Corsetus in singularibus,verbo.contractus,Iason in.l.1.col.5.C.de iure emphyteu. Panorm.in consi. 116.lib.2.col.vltima, sic deniq; hanc nouam cōclusionem communi omnium sententia probatā ac receptam esse asseuerat.Socin.Iunior in d.consi.141.num.21.quo in loco ad eius probationem post Salyc. inducit duos text. scilicet. l.3.§.1. ff.de condict. caus. data. & l.si is. C.si mancip. ita fuerit alienat. ego verò hanc opinionem tunc admitterem, cùm æstimatio facta fuerit pretio minus iusto ex deceptione vltra dimidiam: etenim in hoc casu propter maximam pretij iusti diminutionem, vel augmentum præsumitur ad alium effectum factam fuisse æstimationem, non ad constituendam,nec efficiendam emptionem: quod mihi probatur, & fit veri simile ex ipsius Salyceri verbis in dicta.l. ex conuentione, qua scribit æstimationem constituere, & efficere emptionem, vbi facta fit pro pretio iusto, vel fere iusto. Alioqui enim si indistinctè contrarium admitteremus, cum varia contingant de iusto pretio sæpissimè testimonia, nec pretiū iustum consistat in individua certitudine, maximis esset locus litibus hac de re & controuersiis, nec posset frequenter ad praxim induci communis illa regula, ex qua diximus, æstimationem rerum dotalium in dubio emptionem efficere. His accedit regia lex satis insignis in. l.16. titulo. 11. part. 4. qua cautum extat, in æstimatione rerum dotalium quæ simpliciter facta fuerit, non esse permittendum, quod vxor, vel maritus aliquam, etiam intra dimidiam iusti pretij lasionem patiantur: imò si æstimatio fiat pluris, vel minoris iusto pretio, læsio est reparanda: vt eadem lex respondet. Igitur lex illa non statuit, æstimationem factam pro pretio minori, vel maiori, qua iustitia commutationis patiatur, non efficere venditionem: sed maximè censet eam factam esse, modò iustum pretium per additionem, vel diminutionem constituatur. Vnde textus hic satis posset induci contra Baldum, Salycetum, & communem nisi forrassis Regia constitutio ita intelligatur, vt obtineat quoties læsio contingit intra dimidiam, quòd si vltra dimidiam, læsio in pretio contigisset, tunc locus sit opinioni Baldi, & aliorum, vt æstimatio non faciat emptionem, saltem vbi læsio esset in vxoris damnum.

Decimò, regula iuris, quam superius tradidimus, est vera & procedit vbi res dotales alicuius minoris traduntur marito æsti-
10 matæ † authoritate tutoris, & decreto iudicis, ac denique ea forma, & solennitate, quæ iure necessaria est in alienandis rebus minorum. Nam etiam si quibusdam visum fuerit, posse res minorum dari in dotem pro ipsis minoribus absque decreto iudicis & id fortassis non sit à publica vtilitate alienum: receptius tamen est, decretum exigi vltra tutoris authoritatem ad dationem dotis, illarum equidem rerum, quæ non possunt absque decreto alienari, erinque dotis causa sufficiens ad iustitiam alienationis, text. & ibi gloss. & Doctores in. l.quæ tutores. C. de administratione tutorum, notatur in.l.1. C. si aduers. dotem. tradit Barto. in l.si constante. ff. soluto matrimonio. num. 77. optime Fabianus de Monte in tractatu de emptione, quæst. 5. versic. sequitur videre de forma, col. 26. totius quæstionis. Nec potest iure dubitari de hac conclusione quoties non tantùm agitur de simplici datione in dotem, sed de donatione illa, quæ per æstimationem emptionem facit, & est vera propriaque alienatio. dicta. l.ex conuentione.C.de pactis. Vnde opinor, æstimationem rerum dotalium minoris non efficere emptionem absque decreto iudicis etiam si tutoris authoritas accesserit. Qua ratione posset contingere; æstimationem rerum dotalium partim emptionem efficere: vt pote, si quædam ex rebus dotalibus æstimatis sint eius conditionis, & qualitatis, vt à tutore absque decreto alienari possint; & facta fuerit æstimatio absque decreto iudicis. Etenim in hac specie æstimatio facit emptionem quo ad res illas, quæ possunt per tutorem alienari absque decreto. Quod est notandum omnino, quia passim contingere potest.

Quòd si rerum immobilium facta sit æstimatio à tutore absque decreto iudicis, & ita datæ fuerint res in dotẽ poterit vxor soluto matrimonio ratam habere hanc æstimationem, & prætium illius eligere ac petere, si sibi ea electio visa sit vtilior. Hanc sententiam ex eo probamus, quòd Episcopus ratam possit habere alienationem rerum Ecclesiæ absque solennitate sede vacante factam. gloss. in capit. 1. ne sede vacante, verbo. sede vacante, quam cõmendant & sequuntur Abb. in cap. causam quæ, in secũdo, de iudic. colum. vlt. idem in cap. diuersis fallaciis, col. 2. de cleric. coniugat. & in cons. 84. lib. 2. Aretin. in cons. 77. col. pen. Iason in. l. non eo minus, num. 3. C. de procurat. quibus accedit Matthesil. notabil. 156. Fulgosius, & Iason in. l. cùm hi. §. eam trãsactionem, nu. 3. ff. de transactionib. textus optimus in. l. Iulianus. §. si à pupillo. ff. de action. empti. pulchrè Innocent. in capit. 1. & illic omnes, de his, quæ fiunt à prælat. sine consensu capitul. minor etenim, vel Ecclesia poterit ratum habere contractũ factum absque iuris solennitate, nec poterit alter huic ratihabitioni contradicere: quod probat textus in dictò. §. si à pupillo, & idem erit in Ecclesia: secundum Innocentium & alios, quorum modò meminimus. Sicut contractus dolo contrahentis gestus licèt sit nullus, poterit ratus haberi ab altero, qui dolũ nõ adhibuit. gloss. Bald. & omnes in. l. iurisgentiũ. §. prætor ait. ff. de pactis. gloss. in. l. eleganter. verbo nullã, & illic Bart. ff. de dolo. Iason in. §. actionũ, num. 41. de actionibus, & tradit Bald. in. l. dolum. C. de pericul. & commod. rei vendi. idẽ Bald. in. l. 1. C. plus valere quod agit, col. 2. sic igitur vxor potest ratam habere æstimationem rerum dotalium, & immobilium factam absque decreto iudicis, vt talis æstimatio emptionem faciat in ipsius vxoris vtilitatem, si ipsa velit matrimonio soluto eligere æstimationem, nisi quis dixerit, gloss. & communem, cuius modò meminimus, procedere in vera & propria venditione, quæ fuerit absque vllo dubio facta, non tamẽ in hac æstimatione rerum dotalium, quæ ex præsumptionibus venditio censetur: atque ideò hæc præsumptio cessare videtur ex vtraque parte, quoties non accesserit contractui ea forma, quæ ad veram venditionem est necessaria: quasi ob defectum formæ dici possit contrahentes nouisse vti æstimatione ad effectum venditionis.

Vndecimò, illud in hoc tractatu non erit obliuioni tradendum, quòd rerum dotalium æstimatio emptionem facit, quando fit statim tempore traditionis, aut tempore, quo dos constituitur vel paulò post: secus autem erit, vbi semel dote tradita, & cõstituta, ex interuallo postea matrimonio constante fit æstimatio: hæc enim non facit emptionem, cùm non sit verisimile contrahentes per nouationem à priori cõtractus lege discessisse: & præterea nec donatio fieri possit inter virum, & vxorem, nec alienatio rei dotalis quæ forsan ex hac æstimatione, quæ emptionem efficeret, sequeretur, atque ita hanc vndecimam conclusionem tenent Bal. Saly. Iason & alij in d. l. ex conuentione. Aret. in d. cons. 84. col. 2. Barba. cons. 19. col. 4. lib. 4. Soci. Iunior in dicto cons. 141. col. 4. num. 24. Ioannes Lupi. in repetio. capit. per vestras, super textum, in principio. §. 21. nu. 4. de donationibus inter virum & vxorem.

Duodecimò, ne quem decipiat iunioris cuiusdam dubitatio, non verebor admonere, minimè fore necessariũ ad hoc, vt æstimatio faciat emptionem, quod res æstimatæ sint præsentes. Nã dubio procul sicuti rerum absentium fit vera, & propria venditio, ita, & hæc præsumpta per æstimationẽ. Quod nemo vsquã negauit ex his quos memoria teneo me legisse. Quanuis Ioannes de Neuizanis in Sylua nuptiali, capitulo. ampliant primo, numero. 72. de hac opinione dubitauerit propter Barto. authoritatem in. l. si propter. ff. rerum amotar. & Iurisconsulti in. l. eius. & in. l. hæc si res. ff. de rei vendica. à quibus illud tãtum probatur, quòd rei æstimatæ dominium non trnnsit in illum, cui per æstimationem venditur, nisi præsens ipsa res sit. Id verò non vrget nec dubitationem inducit, siquidem & in vera venditione, ac perfecta non transit dominium ante traditionem, & nihilominus vera est, propria, & perfecta venditio ex ipsa conuentione. Sic & in æstimatione conuenta consensu contrahentium venditio à iure constituitur, etiam si res æstimata præsens non sit: quia hoc non est necessarium. Imò ipse censeo, etiam re præsenti per æstimationem non transferri dominium, nisi ipsius rei traditio fiat, nec contrarium probatur in dict. l. eius, & in. l. hæc si res, nec in dicta. l. si propter. Quibus in lo cis quædam specialia traduntur responsa, quæ specialem rationem habent, quæ palam constat ex ipsorum Iurisconsultorum verbis.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Creditor prior Hypothecam, & priuilegium prælationis habens potest agere contra posteriorem creditorem, cui fuit soluta pecunia; etiam si ea sit bona fide consumpta.*
2 *Creditor habens hypothecam absque priuilegio vel priuilegium absque hypotheca in actione personali, an eodem iure vti possit.*
3 *Et quid vbi posterior creditor habet causam onerosam.*
4 *Hypotheca generalis, etiam tacita futura bona debitoris complectitur.*

De creditore priuilegium habente, an possit agere ad pecuniam solutam posteriori creditori, qui eam consumpsit.

CAPVT. XXIX.

EXtat pulchra, & insignis Cæsarum constitutio in. l. pecunia. C. de priuil. fisci, qua expressim respondetur, fiscum priorem creditorẽ agere posse ad pecuniam posteriori creditori à debitore solutam, etiam si ea iam consumpta sit bona fide, si debitor sit inops, nec habeat bona, vnde possit fisco satisfacere, idem probat text. in. l. deferre. §. vltimo. ff. de iure fisci. Nec in fisco est aliqua controuersia: cùm is dubio procul hoc priuilegium habeat. Sed practici maximè dubitant, sit ne idem in quocunque priori creditore, qui priuilegium habeat, & præsertim in vxore ratione dotis agente. Nam hoc dubiũ vidi semel atque iterum in hoc Regio Granatensi prætorio maximè disputatum fuisse propter varias iudicum, & aduocatorum sententias. Accursius sanè in dicta. l. pecunia. palam asserit, idem esse in quocunque priori
1 creditore † priuilegium habente, & ad hoc citat. l. ex facto. §. vltimo. ff. de peculio. l. sed an hic. ff. quod cum eo, quarum authoritatum prior tractat quæstionem istam, quoties tempore solutionis, quæ sit posteriori creditori, cautio ab eo exigitur, de restituendo quantitatem, quam acceperit, si inferatur postea quæstio priuilegij à priori creditore aduersus patrẽ de peculio filij, cuius nomine à patre fit solutio creditoribus: posteriori verò idẽ ferè tradit respondens, creditorem priuilegiatum præferendum esse his, qui non sunt priuilegiarij: & hoc tempore solutionis debitorum fieri debet. Vnde ex his locis non deducitur quod gloss. in d. l. pecunia, scripsit, & adnotauit. Similis tamen gloss. est in d. l. sed an hic, & in d. l. deferre. §. vltim. Quibus in locis Accursi. decisionem. l. pecunia, interpretatur ita benignè, vt obtineat, & seruanda sit in quocunque creditore, cui priuilegium iure competit prælationis. Eandem conclusionem in hoc creditore priuilegium prælationis, & hypothecam habente probant, & sequuntur Petrus à Bella Pertica, Paulus de Castro, & Salyc. in dicta. l. pecunia. Iacobus de Arenis, & Barto. in l. pupillus. ff. quę in fraudem credit. & Matth. Affflict. in decisio. Neapol. 190. qui faretur, hanc opinionem communem esse, quod sensim asseuerare videtur Cuma. in dict. l. pupillus. col. 2.

His etiam, vt quidam opinantur, patrocinatur text. in. l. vltima §. & si præfatam. C. de iure delib. versic. si verò hæredes, vbi hoc ipsum in quibuscunque creditoribus priuilegium habentibus statutum est, vt possint condicere pecuniam solutam posterioribus creditoribus, qui non habent idem priuilegium. Sed ea cõstitutio procedit, quando ab hæredibus per iudicem coactis, & compulsis fit solutio debitorum ipsius defuncti: quasi aliud sit dicendum, quoties pecunia libere, & sponte soluitur à debitore creditori posteriori. Nam in hoc casu prior creditor habens priuilegium non poterit hanc pecuniam condicere, etiam extãtem, nisi habuerit hypothecam nec tunc agere poterit, vbi fuerit pecunia consumpta, d. l. pupillus. §. vltimo, qua ratione maxime dubia est communis Accursij, & aliorum interpretatio: quæ ité improbari potest ex eo, quod etiam dominus alicuius pecuniæ si ea per alium alteri sit absque eius consensu data, & deinde cõsumpta, nequaquam agere aduersus illũ, cui pro solutione debiti, & æris alieni data fuit, poterit: nec ad hoc vllum habet iure auxilium. l. Si filiusfamilias. ff. Si certũ petatur. Igitur multò minus poterit agere qui tantũ habet hypothecã, & prælationis priuilegiũ contra illũ secundũ, aut posteriorẽ creditorẽ cui à debitore pecunia soluta est, & denique consumpta per eũ, ita vt penes ipsum non extet. Idcirco Fulgosius eleganter in dicta. l. pecuniæ, ab opinione gloss. & aliorũ discedit asseuerans, illã constitutionẽ solùm obtinere in fauorem fisci, & in eo esse specialẽ, nec admittendã fore in fauorẽ aliorum creditorum quorũcunque etiã quibus hypotheca cum prælationis priuilegio cõpetit. Idem reperit propriam sententiam mordicus tenẽs ipse Fulgosius in. l. cũ fundus. §. seruũ tuũ, nu. 4. ff. Si certũ petatur, idẽ in. l. ex facto. ff. de peculio, in fine, hoc ipsum tẽtat tenere Cumæ in d. l. pupil. col. 2. quibus accedit elegans sentẽtia Baldi in. l. vbi adhuc. C. de iure doti. col. 5. versi. sed pone maritus. Nã licet mulier habeat hypothecam ad bona mariti, poterit maritus liberè, ac tutò merces & alias

alias res venales vendere, atque earum ratione contrahere: nec vxor ius habet per actionem hypothecariã petendi res illas pro dote: & hoc sanè fit, ne commercium impediatur: idem tenet Paulus Parisius in cons. 9. lib. 4. nu. 3. sit etenim in pecunia cuius vsus adeò necessarius est ad humana commercia si ea fuerit soluta per maritũ creditori, & denique bona fide consumpta, non poterit mulier actione, quæ ad dotem datur, agere contra creditorem ad illius pecuniæ restitutionem. Fit igitur, vt communis sententia non sit omnino certa, & fortassis in fisco sit specialis decisio text. in dict. l. pecunia.

Nihilominus vidi semel in hoc Regio prætorio iudicum sententia receptam fuisse communem opinionem in causa, & priuilegio dotis: tametsi res fuerit diligẽter disputata. Nam & Bartolus in. l. prima. ff. soluto matrimonio, scribit, fisci priuilegium etiam doti competere. l. 2. C. de priuilegio fisci, licet hoc receptũ sit quo ad hypotecam, non ita quoad alia fisci priuilegia.

Sed illud est diligenter obseruandum, dictam scilicet constitutionem, quæ priuilegium hoc tribuit fisco, eiusque communem interpretationem, quæ idem admittit in quocunque creditore priuilegium prælationis habente, † & hypothecam: non esse seruandam in aliis prioribus creditoribus habentibus priorem hypothecam, non tamen prælationis priuilegium: in his etenim locus non est dictæ. l. pecunia, vt eleganter tradit Mathæus Afflictus in dicta decisione Neapolitana. 109. scribens, ita pronunciatum fuisse in prætorio Regis Neapolitani, etiam si plures viri doctissimi, & maximi nominis apud Italos contrarium consulti respondissent. Quicquid hac de re Capicius voluerit decisio. 78. dum conatur probare, quòd respõsum Imperatoris in dicta. l. pecunia, habeat locum in priori creditore priuilegiato quo ad actionem personalem, etiam si is non habeat hypothecæ ius, nec priuilegium. Quod ni fallor, est aduersum communi omnium interpretationi, & sententiæ.

Quòd si vera est communis opinio, ea erit admittenda, non tantum quoties pecunia bona fide consumpta, fuerit soluta secundo creditori ex causa lucrativa, sed & vbi soluta est secundo
3 creditori ex causa onerosa: † siquidem lex illa, quæ traditur in dicta. l. pecunia, & eius priuilegium obtinet, etiam si ille posterior creditor, cui est soluta pecunia, & ab eo bona fide consumpta, sit creditor ex causa onerosa: quemadmodum illic omnes interpretes sentire videntur: licet Ioan. Faber in. §. item si quis in fraudem, numero. 25. Institu. de actionibus, eandem constitutionem & communem eius intellectum ita intellexerit, vt procedat in secundo creditore ex causa lucrativa, qui pecuniam sibi solutam bona fide consumpserit, fiscum, nec priorem creditorem, vtcunque priuilegium habentem agere non posse. Quod mihi falsum videtur, si communis est admittenda interpretatio ad præcitatam. l. pecunia.

Cæterum, quando hac in parte de hypothecaria actione non vulgarem quæstionem attigerim, libentissimè aliam itidem adnectam, quæ semel, atque iterum in hoc Regio tribunali fuit per sententiam diffinita. Creditor etenim egerat contra tertium possessorem cuiusdam rei actione hypothecaria, & iuxta iuris regulas res fuit illi adiudicata, vt eam teneret in pignus, & hypothecam, donec quantitas debita solueretur quemadmodum nos explicuimus lib. 1. Variarum Resolutionum, cap. 8. nu. 1. tandem ipse creditor sibi tradita re iure pignoris, videns ipsum teneri ad computandos in sortem fructus ipsius rei atque ita cogi ad recipiendum particulares solutiones in maximum, & graue ipsius creditoris damnum, petit à iudice, vt sibi liceat in publica subhastatione rem illam vendere, si possessor ille tertius, à quo illam emerat, intra diem iudicis arbitrio datam non solueret sortem ipsam principalem, remque ipsam acciperet, quæsitum est, an iustè hoc petatur, & fieri possit? Nam hic tertius possessor non tenetur ad solutionem debitæ quantitatis, nec est in mora, etiam si ipsam non soluerit intra decem, aut viginti annos. Et tamen decisum fuit per sententiam, quòd creditori liceret publica subhastatione pignus sibi additum vẽdere, vt ex pretio debitam quantitatem perciperet, nisi tertius ille possessor intra diem prefinitam arbitrio iudicis debitam quantitatem soluisset. Hæc verò diffinitiua sententia multis rationibus apparet iusta, quas hic repetere omittam, quippè qui eas tradiderim lib. 3. Variarum Resolutionum, cap. 18. nu. 4.

Nec tamen illud est prætermittendum, quod practici frequentissimè commemorant, nec alienum est ab intellectu dictæ. l. pecunia, cùm, & quæri possit, an ea responsio procedat in pecunia
4 debitorem post contractum prioris creditoris adquisita? sed huic quæstioni respondet altera constitutio, quæ † vltima est. C. quæ res pignori obligari possunt. l. 5. titu. 13. Partita. 5. hypothecam generalem bonorum alicuius non tantùm comprehendere bona illius, quæ tunc habet, sed etiam ea, quæ postea habebit: & sic bona futura. Quod obtinet etiam in tacita hypotheca. l. hac edictali. § his illud. C. de secundis nupt. gloss. communiter recepta in dict. l. vltima, quam opinionem sequuntur Romanus in singulari. 140. Mathæ. Afflict. decisione Neapolitan. 335. latissimè tractat hanc quæstionem Ripa. in l. 1. columna. 1. & sequentibus. ff. de pignoribus, qui & hoc apertissimè probat: sicut & constitutum, siue precarij habet vim transferendæ possessionis non solùm in bonis præsentibus, & iam quæsitis, sed & in futuris quoque & quærendis. Cuius rei extat exemplum: si quis donet omnia bona præsentia, & futura, atque constituat se possidere pro donatario. Nam tunc, eo casu, quo donatio valida est; ex huiusmodi constituto transfertur possessio bonorum illorum futurorum tunc, cùm erunt acquisita, sicut & nunc præsentium: quemadmodum diligentissimè disputat Andreas Tiraquellus in tractatu de constitutio. ampliatione. 30. idcirco Cæsaris constitutio in dicta. l. pecunia, etiam erit admittenda quo ad pecuniam quæsitam à debitore post obligationem cùm priori creditore contractam.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Sterilitas quando dicatur contingere ad effectum remittendi pensionem.*
2 *Regia Partitarum lex adducitur, eiusque intellectus examinatur.*
3 *Inquilino alicuius domus, an sit facienda remissio pensionis propter pestem, similemve causam, cuius ratione vti non potuit domo conducta.*

Qua nam ratione practici vtantur in remittenda Colonis sterilitatis causa pensione.

CAPVT XXX.

IVre Pontificio, & Cesareo constitutũ est pensionẽ locationis Colonis remittẽda etiẽ propter sterilitatẽ absq; culpa ipsorum colonorum contingẽtem, capitul. propter sterilitatẽ, de locato. l. licet. C. locati & in. l. si vno. ff. eod. tit. & illic. l. ex cõducto. §. si vis. & l. si merces. §. vis maior, quibus conuenit Regia. l. 22. tit. 8. Partita quinta, ad quarum omnium decisionum aptissimè congruentem intellectum dubitatur, quando hæc sterilitas, vt remissio mercedis fiat, dicatur contingere. Quidam etenim opinantur, quod iuxta vulgi opinionem iudicandum sit, ita quidem, vt licet fructus colligantur ex prædiis conductis, si tamen vulgus iudicauerit communi sententia, & opinione, sterilitatem contigisse: † fieri debeat remissio mercedis. glossa in dicta. l. licet, vbi Salycetus asserit hanc opinionem communem esse. idem tradit Alexand. in consilio. 3. lib. 1. Bartolus in dicto. §. vis maior. idem Bartolus in dicta. l. si vno. §. vbicunque, Jursus idem Alexand. consilio. 107. lib. 3. num. 18. sic sanè licet hæc probatio non sit omnino tuta, & sufficiens, quippè quæ sit incerta: quandoque tamen ab aduocatis exhibetur ad testium examen huiusmodi interrogatio, quæ vtilis est, & ad causæ diffinitionem plurimum conducit.

Aliis placet, hoc relinquendum esse arbitrio iudicis ex Baldi opinione in. l. prima. C. si aduersus vendit. pignor. quo in loco dum text. mentionem facit de damno graui. Baldus existimat, damnum illud graue censeri, quod iudex fuerit arbitratus. Atque ideo Barbatius in dicto capitulo propter sterilitatem censet, arbitrio iudicis relinquendam huius dubitationis diffinitionem, vt ipse arbitretur, an contigerit ea sterilitas, quæ iuxta iuris vtriusque regulas sit sufficiens ad mercedis remissionem. Idem ipse libentissimè probauerim, modo illud sit constitutissimum, hoc iudicis arbitrium non posse commodè, nec iustè adhiberi, nisi prius per probationes testium, & his similes ipsi iudici cõstiterit, quot fructus fuerint ex prædio cõducto percepti: vt inde possit arbitrari, an damnũ intolerabile Colonus passus fuerit, & ideo fieri debeat remissio mercedis: nõ enim quodcunque damnũ sufficit ad mercedis remissionẽ, sed illud est necessariũ, quod sit intolerabile. l. si merces. §. vis maior, & cap. propter sterilitatẽ, & l. licet. de locato, quo fit, vt necessaria sit quædã hac in re probatio dãni contingentis. ex qua iudex cõmodè arbitrari valeat sit ne propter sterilitatẽ merces remittẽda. Hoc igitur arbitriũ instrui debet ex his opinionib⁹, quas iuris vtriusq; interpretes hac de re tradidere, & maximè poterit iustificari ex cõmuni vulgi opinione: vt modo cõmemorauimus: & ideò hoc in loco adscribã alia, quæ video passim recepta hactenus fuisse

Est etenim quorundam sententia in hoc sterilitatis tractatu non prætermittenda, ex qua tunc constat sterilitas ad remissionẽ faciendam, cùm Colonus ipse patitur damnũ in tertia parte fructuum quos ex illo fundo colligere solitus erat. Sic Bartolus in d. l. licet. Ioannes Andreas, & Panormitanus in d. l. propter sterilitatem, numero 13. & plerique alij opinantur: quibus minimè accedo, quippe qui existimem, hoc damnum non sufficere regulariter, vt pro rata pensionis remissio fiat.

Quamobrem propriùs ad veritatem accessere, qui existimarunt sterilitatem ad pensionis remissionem eo casu sufficere, quo tanta contigerit calamitas, vt colonus minimè collegerit fructus qui deductis expensis valeant dimidiam pensionis partem: quasi necessaria sit deceptio vltra dimidiam, habita ratione pensionis conuentæ, & ipsius temporis, ac fundi conducti sterilitate, vt pro rata fiat remissio ipsius pensionis. Ioannes Andreas, Panormitanus, nu. 12. & alij in d. cap. propter. Cynus, & Barto. in d. l. licet. Paulus Castrensis in l. ex conducto. §. si vis. ff. locati. Antonius de Butrio in dicto capit. propter sterilitatem. Alexand. in consil. 112. & consilio tertio, libro 1. Paulus Parisius in conf. 38. libro 1. quæ quidem opinio communis est secundum Aretinum conf. 52. col. 2. & Ludouic. Gozadinum conf. 74. col. 1. idem fatetur Parisius, probatque eandem sententiam iterum Alexand. in consil. 307. libro 3. num. 18. idem notat Franciscus à Ripà in tractatu de peste. 2. parte, nu. 25.

Sed & hæc sterilitas ad remissionem pensionis solet tunc diffiniri, quoties Colonus non colligit dimidiam partem fructuũ, qui ex eo prædio colligi solent, gl. in l. si vno in principio. ff. locati. Alexand. in d. cõs. 3. & in d. conf. 107. nu. 15. Antonius, & Imola. nu. 15. in d. cap. propter sterilitatem. Bald. in d. l. licet. Paul. Parisius in d. conf. 38. col. vlt. quorum opinio satis conducit ad huius controuersiæ certam, aut saltem iustam decisionẽ. Nam & eam esse communem asseuerat Carolus Ruinus in consilio. 81. & consilio. 87. libro. 1.

Bartolus verò in dicta l. si merces. §. vis maior. ff. locati. in ea est sententia, vt opinetur, propter sterilitatem pensionis remissionem faciẽdam fore, vbi Colonus deductis expensis nihil ex prædicto conducto percepit. Idem tenet Aretin. in d. consi. 52. col. 2. Paulus Parisius in d. conf. 38. col. vlt. hanc tamen opinionem Panormitanus reprobat in d. cap. propter. nu. 13. ex eo, quod si esset vera, semper ratione sterilitatis fieret remissio totius pensionis, non autem alicuius partis pro rata damni contingentis: quod falsum est, quia etiam remissio pensionis fieri debet pro rata, seu ratione damni contingentis, quamuis damnum id non acciderit ad omnium fructuum calamitatem deductis expensis. Idque cõstat ex dict. capit. propter sterilitatem.

Verùm Regia lex 22. tit. 8. Partita 5. hãc quæstionem aliter dif-
2 finiuit, duo subiiciens responsa † quæ singularia sunt. Primum etenim tractat de sterilitate illa, quæ tantum induxit Colono calamitatem, vt nullos fructus omnino collegerit ex fundo cõducto, & quidem nec ad expensas; nam in hoc casu lex aptissimè voluit, prorsus esse Colonum liberum à pẽsionis solutione: quia nulla est iniquitas in ea liberatione: cùm & ipse Colonus expensas, & semina perdiderit: ideoque mirum nõ est, quòd dominus ipsius prædij locati pensionem nequaquam accipiat. Alterum eiusdem legis responsum celebrem apud practicos decisionem habet his sane verbis contextam.

Perosi acaesciesse que los fructos no se perdiessen todos, y cogiere el labrador alguna partida de ellos: estonces en su escogencia sea, de dar todo el arrẽdamiento al Señor de la heredad, si se atreuiere a dar lo, è si no de sacar para si las despensas, è las missiones, que fazen en labrar la heredad; è lo que sobrare de lo al Señor de aquella cosa, que tenia arendada.

Hactenus Regia constitutio.

Ex qua palam probatur; verè dici ad remissionem pensionis sterilitatem contigisse, etiam eo casu, quo præter impensas, aliquot fructus collegerit Colonus. Nam & tunc liber erit à pensione tota, si deductis fructibus ad expensas soluẽdas necessariis, velit reliquos fructus tradere ipsi domino fundi locati. Vnde huius legis authoritate Bartoli opinio in dicto. §. vis maior. refellitur: cùm, & si Colonus fructus aliquot perceperit vltra expensarum valorem, & æstimationem, tamen propter sterilitatem lege Regia liber erit à solutione pensionis, si fructus illos deductis expensis domino restituerit. iure autem cõmuni, quoties verè cõtigerit sterilias, & Colonus fructus perceperit, etiam vltra expensarum æstimationem, remissio pensionis fieri debet pro rata: id est, pro ratione illius partis, quæ à solita fructuum collectione sterillitatis causa defecit: iuxta textum in dicto capitulo. propter sterilitatem.

Illud verò est animaduertendum ad Regiæ constitutionis intellectum, quod est necessaria sterilitas ad praxim huius secundi responsi, cuius modò mentionem fecimus. Qua ratione obseruandi sunt præscripti modi, quos tradidimus ad probãdam sterilitatem, vt ea probata locus sit electioni, quã prædicta lex Colono tribuit, vt vel integram pensionem soluat domino, vel deductis expensis fructus perceptos restituat eidem fundi locator. Vnde si sterilitas non contigerit, huic electioni locus non erit: imò tenebitur Colonus integram pensionem soluere domino: nec poterit ab eius solutione excusari ex eo, quod velit deducere sibi expensas, & fructus residuos domino tradere. Hoc etenim satis apparet ex dicta Regia lege, quæ calamitatem in fructibus propter sterilitatem requirit: tametsi non diffitear, colonum posse sibi consulere auxilio l. secundæ. C. de rescind. vendi. quod maximè differt adhuc secundum legem Regiam ab hoc auxilio, quod sterilitatis causa iure canonico, & ciuili Colono cõpetit.

Hoc ipsum constat ex eo, quòd subsidium ex l. 2. deducitur à læsione, quæ contingit ab initio contractus in conuentione pensionis, remissio autem sterilitatis causa fit, & fieri debet, quoties post conuentionem, etiam iustissimè factam calamitas acciderit in ipsius fundi fructibus. Et ideò potest fieri, vt locus nõ sit actioni. l. secundæ, & tamen sterilitatis causa remissio fiat sicuti & ex contrario absque vlla sterilitate potest ipse Colonus agere ad rescissionem contractus ea ratione, quod in conuentione pẽsionis fuerit læsus vltra iusti pretij dimidiam: nec refert ad actionẽ istam, quod contingat sterilitas: cùm sit læsio consideranda ex tempore contractus, post quem calamitas in fundi fructibus damnum graue Colono intulit. Igitur quoties in conuentione Colonus non est læsus vltra dimidiam iustæ pensionis, etiam si læsionem patiatur, nec post calamitas contigerit, quia absq; vllo casu fortuito fructus ex agro collegit, quos fere solebat ager ille reddere: tũc sanè Colonus nec poterit sibi consulere actione l. secundæ, nec electione Regiæ constitutionis, quæ palam ad eius praxim sterilitatem exigit.

Sed Colonus is, qui vti voluerit propter sterilitatem Regiæ constitutionis electione, quo res ista tutius ac iustius fiat, debet ipsum fundi locatorem interpellare, & requirere, vt per se, vel per alium præsens sit, vel adsitat messium collectioni ad hoc, quòd ipso præsente constet, quot fructus Colonus perceperit ex ipso fundo, eosque deductis impensis accipiat. Etenim hoc cautissimè fit ad exactam legis Regiæ rationem. Quòd si Colonus hac vti cautela omiserit, adhuc poterit vti legis Regiæ electione per actionem, vel exceptionẽ, modo legitime absque vlla fraudis suspicione cõstare possit data sterilitate, quot fructus ex fundo collegerit, quantasque fecerit impensas.

Vidi tamen non semel in hoc Regio Granatensi prætorio in quæstionib. sterilitatis omissa legis Regiæ forma, cũ de sterilitate non planè apparet, aut sanè de ea constat, non tamen est nec tanta censeri potest, vt planè sit locus omnino iuris vtriusque constitutionibus: nec fructuum perceptorum quantitas, nec impensarum ratio ita commodè haberi potest propter controuersias, maximeque varias testium responsiones, tametsi admodum vrgeat aliqua sterilitatis probatio: vidi inquam in hac specie per diffinitiuam sententiam remissionem fieri pensionis arbitrio iudicantium pro ratione tertiæ, vel quartæ partis. His verò iudiciis ipse sæpissime subscripsi propter maximam huiusce diffinitionis equitatem, & propter rationem earum cõstitutionum, & responsorum iuris communis, ex quibus in hac de sterilitate controuersia obtentum esse apparet, pensionis remissionẽ pro rata, vt aiunt, seu pro ratione sterilitatis faciendam fore. Nã & ea, quæ superius scripsimus versicul. aliis placet, & versicul. ex qua palam probatur, huic opinioni suffragantur.

His autem omnibus multa sunt adiicienda, ex gloss. & illic doctoribus in d. cap. propter. item ex. l. 23. titulo 8. partit. 5. Baldus in dicta. l. licet. quæstione 9. Hippolytus in singlar. 85. & in singulari. 134. Gozadin. conf. 83. & Paul. Parisi. consilio. 40. lib. 1.

Hæc planè obtinent in fundis conductis ab his, qui Coloni dicũtur: atque ideo quæstionis est, an inquilino alicuius domus, qui eã habitare propter pestem non potuit, sit pensio remittenda? & legibus, earumque rationibus congruit, posse inquilinum
3 propter pestem † è domo locata impunè abire, soluẽdo tamen pensionem ad eũ vsque diẽ, quo abierit, argumento textus in l. habitatores, §. iterũ. ff. locat. l. prima. §. si pensio. ff. de migrando. l. itẽ queritur. §. exercitu. locat. text. optimus in l. si fundus. ff. eodẽ. adnotarunt Calder. in consilio. 5. titulo de locato. Socinus cõs. 44. lib. 1. Ioãnes Baptista de Sancto Seuerino in. l. diem functo. quæst. 40. & illic Curtius Iunior. ff. de offic. assesso. Fulgos. in l. si in lege. §. si domus. ff. locat. post gloss. ibi. idẽ Fulgos. in l. cum in plures. ff. locati, in principio, Hippolyt. in singula. 615. Frãciscus à Ripa in tract. de peste, secũda parte, nu. 18. Arnoldus Ferronus in consuetudinib. Burgalensibus, tit. 8. §. tertio. quorũ omnium opinio teste Ripa cõmunis est in hunc sanè sensum, vt ratione pestis sit inquilino remittẽda pensio pro eo tẽpore, quo non potuit causa pestis domũ habitare. Hec etenim opinio manifestè deducitur ex his authoritatibus, quas hi authores adduxerũt ad probationem huius assertionis. Idcircò sunt cautissimè intelligenda multa, quæ hac in quæstione solent tractari. Nam quòd ratione pestis possit inquilinus omninò dimittere domum cõductam, ita vt cessante peste non teneatur eam habitare, ac soluere pẽsionem eius temporis, quo potest eadem domo vti ad habitationem cessante peste, mihi falsum videtur: nec alicubi, quod sciam, probatur: tametsi Panor. in d. c. propter. §. verũ. Hippolyt. in d. singular. 615. & Ferronus, in d. §. tertio, hoc ipsum probare fuerint conati, vt ipse Ferronus existimat ad idem allegãs Fulgosi. in d. l. cum in plures, idem ipse Ripa tribuit Panor. in d. c. propter. qua in re falluntur Ripa, & Ferronus. Nam Panormi. nu. 8. nihil aliud scribit, quam quod inquilinus propter pestem possit dimittere domum. Quod & nos modò probauimus ex communi sententia, quam etiam sequitur Rebuffus in authentica. Habita. C. ne filius pro patre, priuilegio. 11. non tamen ex hoc sequitur, velle Panorm. ꝙ cessante peste, & eius temporis causa remissa pensioné, non teneatur inquilinus domum vlterius habitare, nec stare contractui conductionis. Hoc etenim nec Panormit. nec Fulgosi. nec Hippolytus tenuerunt. Qua ratione in hoc fallitur Ripa, quòd hanc sententiam Panormitano adscripserit, etiam si ipse eandem opinionem quam nos probamus, multis rationibus probet.

Imò excepta causa pestis non est par ratio, nec par est ius domini locantis, & inquilini conducentis. Siquidem dominus propter vrgentem necessitatem, quæ post contractum cõtigerit, potest inquilinum expellere, & domum sibi accipere, vt si vxorem ducat. Inquilinus verò, etiã in hoc casu tenebitur stare locationi, nec poterit domum dimittere absque solutione pẽsionis: quemadmodum tenent Barba. col. 4. in d. cap. propter. Romanus consi. 432. Ripa, in d. 2. parte. nu. 18. ex eo, quod maius priuilegium habeat ipse ipse dominus domus locatæ, quàm eius inquilinus: & ideò licet ob vrgentem post contractum necessitatem possit dominus domum locatam ad habitationem propriam petere, & à contractu discedere: ipse tamen inquilinus, etiam si propter vxorem post cõductionem ductam maiori domo indigeat, non ex hoc à contractu iure discedit: nec potest domum deserere absque solutione pensionis. Quam opinionem ego veriorem esse opinor, etiam si existimem Panormitan. sequutus, posse inquilinum domum conductam deserere absque solutione pensionis ex causa pestis, & ex alia quacunque simili: nempe propter bellum graue, & periculosum: atque hoc est, quod Panor. ipse verè sensit in d. c. propter, nu. 8. & Fulgosi. in d. l. cùm in plures, & Hippolytus in dict. singul. 615.

His verò adiiciam libentissimè, Panormitan. in d. num. 8. asseuerasse, difficilimum fore, eius opinionem, quàm de pensione remittenda tempore pestis adduximus, in practicis forensium actionibus admitti. Cui conuenit quod Matthæ. Afflictis decisione. 258. scribit, ex consilio iuris prudentium. Alfonsum secũdum Neapolis Regem contrarium decreuisse. Quòd quidem decretum potiùs pertinet ad illius regni consuetudinem, quã ad iuris rigorem, vt ipsemet Matthæus sensim insinuat.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM

1 *Clericorum exemptio à potestate iudicis secularis, an sit iure diuino, vel humano instituta?*
2 *Expenditur textus in capitulo futuram, duodecima quæstione prima.*
3 *Exemptio clericorum potuit à Romano Pontifice iure humano induci, etiam si non fuerit iure diuino statuta.*
4 *Exemptio clericorum, & eorum priuilegia quo ad forum, & canonem, an possit tolli, vel limitari per Romanum Pontificem.*
5 *Consuetudo, an possit hanc exemptionem clericorum restringere.*
6 *Summus Pontifex iustè potuit priuilegium fori, quo ad clericos coniugatos, temperare in capit. vnico, de cleric. coniug. in 6.*
7 *Clerici coniugati, quo ad ciuiles causas subditi sunt iudicibus secularib.*
8 *Quæ dicantur vestes clericales? & quid in hoc possit consuetudo efficere?*
9 *Clericus coniugatus, an sit cogẽdus soluere gabellas, censum, & alia munera inducta per Principem secularem.*

De secularis, & laici iurisdictione in eos clericos, qui prima tantùm tonsura sunt insigniti.

CAPVT XXXI.

Ecclesiasticam & spiritualem potestatem ita à temporali distinctam esse ac fuisse constat, vt nihil deroget illi, aut detrahat, quo minus & diuina Dei optimi maximi ordinatione seculares Principes propriam exercere valeant iurisdictionem absque vlla veterum canonũ, & Conciliorum vniuersalium læsione, & iniuria, præsertim ex eo, ꝙ & ipse Summus Ecclesiæ Pontifex non semel testatissimum faciat, se minimè velle Regiam, ciuilem, aut secularẽ perturbare iurisdictionem. Idcirco cautissimè agendum est ab his, qui vicaria Pontificum, vel Regum vtuntur potestate, ne aduersus eorum Principum instituta, quibus ministrare, & subseruire tenentur, alienam vsurpent iurisdictionem: cùm & in hoc potissimè diuinæ maiestati offensa fiat. Nec mihi animus est quenquam speciali notare culpa: scio etenim hoc maiori cum examine, diligẽtiorique censura, grauioreue authoritate inquirendum, ac decernendum fore: tametsi illud inuestigare conabor, quanam ratione se dari iure possint frequentissimæ iudicũ Ecclesiasticorũ, ac rursus ex aduerso laicorum magistratuũ querelæ super ea iurisdictione, quæ in primæ tonsuræ clericos exercenda est. Nam hæc de re ita passim controuertitur, vt non alienum sit ab huius operis instituto, nostrisq; conatibus, tractare, quando clerici primæ tonsuræ possint per seculares iudices puniri, si crimen aliquod in Republicæ, vel alterius offensam commiserint? Quo in articulo multa sunt iuris Põtificij, & Cæsarei, & Regij responsa, quæ videntur quæstionem istam absoluisse: quorum intellectum tractaturi illud necessarium esse opinamur, vt perscrutemur, quonam iure, diuino vel humano clerici fuerint à iudicibus, & iurisdictione seculari exempti. Nam & hinc apparebit, quid iura humana potuerint hac de re statuere, ac definire.

Et sanè gloss. in cap. Si Imperator. 96. distinctione, verbo. & discuti, scribit, clericos antè omnem humanam legem iure diui-
1 no fuisse, & esse exemptos † à iurisdictione seculari. idem notat glo. illic ab omnibus recepta in capit. quanquã, de censib. in sexto, quam opinionem sequuti sunt & omnes. in d. cap. si Imperator. optimè Cardina. in repetitione cap. perpẽdimus. 7. opposit. de sententia excõmunicatio. Roma. in singula. 414. Abbas, Feli. & Decius. col. 2. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ. de constitu. Rota in antiquis. 840. & in antiquioribus, tit. 2. de consuetud. Abbas in cap. at si clerici, nu. 23. de iudic: Aufrerius in clemen. 1. de officio ordin. versic. ad quæstionem. eandem sententiam itidem sequuti asserunt communem esse Felin. in cap. 2. col. 1. de maiorita. & obedien. Rochus Curt. in cap. vlti. de consuetu. fol. paruo. 51. col. 4. Rebuffus in concordatis, rub. de protectione. Quorum omniũ ea est concors sententia ꝙ hæc clericorum exemptio sit omnino iuris diuini, cui per humanã legem derogari nõ possit. Idem probare conatur Driedonius de libertate Christiana. fol. 109. Huius autem conclusionis probatio à multis locis adsumitur, quorum aliquot ipse prætermittam libentissimè, quia vel pertinent ad leges diuinas veteris testamenti, quę noua lege, & Christi morte abrogatæ fuerunt, vel nihil ad ius diuinum attinent, quippe quæ ex humanis referantur legibus, quarum mẽtio fit in veteris testamenti libris. Adducitur tamen locus insignis ex testimonio Dauid Prophetæ Psal. 104. dicentis. *Nolite tangere Christos meos.* Quo in loco Deus exemisse videtur à Principib. Christos eius: id est Sacerdotes, qui Christi, hoc est vncti, & consecrati dicuntur. Secundò ad idem adnotari solet locus ex nouo testamẽto apud Matthæum capitul. 17. vbi Christus, cùm ab eo exigeretur census, Petrum interrogat dicẽs: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* cumque Petrus respondisset: ab alienis: Christus collegit conclusionem, Filij ergo liberi sunt. *Ne autem eos scandalizemus, vade, & staterem, quem aperto ore piscis inueneris, da eis pro me, & te.* Ex hoc etenim loco argumentantur quidam, Christum exemisse à tributis Principum secularium clericos, qui filij eius dicuntur, & qui sub Christo, & Petro, qui caput est Ecclesiæ, fuerunt significati. Tertiò est ad hoc textus in d. cap. si Imperator, vbi Ioannes Papa testatur, ex diuina institutione clericos nõ à secularib. Principibus, sed ab ipso Romano Pontifice, & Ecclesiæ Prælatis esse indicãdos. Quartò, hoc ipsum & Summus Pontifex manifestè asseuerat in d. cap. quanquam, de censibus, in sexto, scribens, clericos, & eorum res iure diuino eximi à Principibus secularibus, & ab eorum tributis, & exactionibus. Quintò his accedit testimonium Constantini Imperatoris, qui Presidens in Sancta Synodo, quæ apud Nicęam congregata est: cùm querelam, quorundam clericorum conspiceret coram se deferendam, ait. Vos à nemine iudicari potestis: quia ad Dei solius iudiciũ reseruamini. Vt refert Gratianus in cap. Cõtinua. 11. quæst. 1. & in cap. Futuram. 12. q. 1. quem locum ex testimonio Melchiadis Papæ adducit: falsò tamen, vt illic admonet gloss. & constat: quia Melchiades Papa, ab Imperatore Maximi-
2 no martyrio est occisus: † & Maximinus Constantinum præcessit in Imperio: vt tradit Platina. Nec enim Melchiades Papa potuit mentionẽ agere cõuersionis Cõstantini, eiusue donationis in Ecclesiã collatæ, nec aliorũ, quæ in d. cap. Futuram, cõmemorantur: cum post ipsius Melchiadis obitum sub Papa Syluestro contigerint: quemadmodum ex chronicis cõstat: & probat eleganter

ganter Augustinus Eugubinus, lib. 2. de donatione Constantini aduersus Vallam pagina. 148. & iursus ex testimonio Theophanis pagina. 159. Præterim quòd Nicænum Concilium, siue sub Syluestro, vt quidam tradidere, siue sub Iulio congregatum authore Sozomene libro. 2. cap. 17. post Melchiadis obitum contigerit ex omnium Historicorum consensu. Quamobrem potius est asciscirandum text. præcitatum deductum fuisse ab illo capite, quod de primitiua Ecclesia, & munificentia Constantini Magni habetur primo Conciliorum Tomo, folio. 132. ante edictum Constantini. Sed & illud, quod in eodem cap. Futuram, adducitur de Constantino Præsidente apud Nicæam Synodum, & iudicium in clericos recusante, traditur à Ruffino li. 10. Historiæ Ecclesiasticæ, capit. 2. & Sozomene libro 2. tripartitæ capit. 2. sic sanè, quod in cod. capit. Futuram, exponitur: nempe, Constantinum primum Imperatorem Christianum fuisse: vel ex eo falsum est, quod multo ante. M. Iulius Philippus Primus omnium Imperatorum Christianus Romæ factus fuerit: sicuti ex Historicis admonet Corasius lib. Miscell. 4. cap. 23. sed & in l. diui. C. de natura. liber. nequaquam dicitur, primum Imperatorem Christianum fuisse Constantinum, sed eum primum fide Christianorum Romanum munisse Imperium: quia Ecclesiarum ædificationem permisserit, omnibusque Romani Imperij subditis legè profiteri Christianam publicè quidem quod nemo Cæsarum ante ipsum fecerat: quo in sensu accipiendum est quòd in dicto capi. Futuram, traditur, vt verum sit eius testimonium, etiam refraganté Corasio. Quod plane constat ex Eusebio de vita Constantini, Socrate, Theodorito, ac Sozomene, atque item ex Lactantio Firmiano libro 1. Diuinar. institutio. capit. 1. Atque hæ sunt authoritates, ex quibus receptum est, non humana lege, sed diuina ordinatione clericos à potestate seculari exemptos esse simul cum eorum rebus.

Contraria opinio: imò quòd clerici lege diuina non sint exempti à iurisdictione, & potestate seculari, nec item eorum res sed potius humana probare, & tenere conantur, Ionocentius in c. 2. de maiorita. & obedien. Petrus Ferrarius, in practic. tit. de confessoria, §. plenam, col. 1. Alciatus in cap. cùm non ab homine, col. 2. de iudic. Carolus Molinæus in additionibus ad cons. Alexand. 8. lib. 1. Hanc item opinionem multis probat, & asserit veram esse Ioannes Medina in tractatu de restitutione, quæstione 15. Et potissimum hæc sententia constat, primum ex eo, quod nulla sit Euangelicæ legis, & noui testamẽti lex, quæ clericos à iurisdictione Principũ secularium exemerit: & ideo dici poterit, eos lege humana exempros esse: cum non appareat diuina lex, quæ verè diuina sit, & post Christi aduẽtũ vim, & potestatem habeat, ex qua Clerici fuerint, cùm eorum rebus à iurisdictione Principũ secularium exẽpti. Secundò, quia in primitiua Ecclesia clerici, & eorum res iurisdictioni Regũ, & Imperatorũ subcrãt, vt cõstat ex multis Imperatorum, etiam Christianorũ legibus, & cõstitutionibus latis de personis ipsis, & rebus Ecclesiasticis, omnique disciplina Ecclesiastica, quæ cõtinentur sub titulis. C. de sacrosan. Ecclesiis, de Episcop. & clericis, & de Episcop. audi. maximè in nouella cõstitutione. 83. vt clerici apud propri. Episcop. vbi Iustinianus ad supplicationem Episcopi Constantinopolitani dedit clericis priuilegium fori in ciuilibus tantum, & Episcopo non impedito: alias & omnino in criminalibus eos reliquit sub iudice seculari. Plures alias hac de re Cæsarum constitutiones refert Carolus Molinæus ad edictum Henrici secundi Gallorum Regis in præfatatione num. 20. tametsi opus illud cautissimè sit à Catholicis legendum: siquidem is author multa tradit aduersus Ecclesiasticam iurisdictionem, quæ ipse libentissimè subticuissem, & subticenda esse censerem: ne vel minima ex parte ob peculiares affectus, summæ Romanorum Pontificum authoritati præiudiciũ fiat. Nam & Remũdus Rufus, Apostolicæ Sedis aduersus ipsum Carolum Molinæum defensionem edito nuper libello acerimè susccpit. Tertio principalis conclusio deducitur ab authoritate Pauli, qui cùm videret, causam suam iniquè tractari, ad Cæsarẽ appellauit, à quo eum oportere iudicari dixit. Actu. capitulo. 25. Quarto idem manifestè constat ex eodem Paulo ad Rom. cap. 13. vbi scribit: omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quo in loco Chrysostomus admonuit, illic obedientiam iniungi omnibus, etiam si quis Euangelista sit, aut Propheta: cui ista subiectio pietatẽ minimè subuertat. Et tamẽ in eo capite Paulus de secularibus potestatibus tractat præcipuè: vt lector facilimè deprehendere valeat, locum illum satis hanc posteriorem opinionẽ probare. Quæ efficatius quo ad exemptionem à tributis inibi fulcitur: cùm Apostolus scribat: omnẽ animam, & sic etiã Sacerdotes, subditam esse potestatibus secularibus, & ideo eisdẽ tributa præstare, & debere. Atque ita Diuus Thomas ibidem asserit, iure humano nõ diuino Sacerdotes à tributis exẽptos esse. Quinto, hæc ipsa opinio comprobatur testimonio Petri in prima Epistola cap. 2. ita ad omnes, etiam Sacerdotes, scribentis. Subditi estote dominis vestris, siue Regi, siue Ducibus ab eo missis, &c. Manum. 11. quæst. 1. Quibus tandem locis, & testimoniis hęc posterior pars defendi potest non obstantibus his, quæ priori loco tradita fuere, vt quidam opinantur.

Non enim obstat locus ex authoritate Dauid, apud quẽ scriptum extat ore prophetico, Nolite tangere Christos meos: quia illud pertinet ad hoc, vt nulla fiat iniuria, nec vis sacerdotibus & clericis: non autem illic prohibetur iudicium Principum secularium in ipsos clericos iuxta iuris ordinem exercendum: cùm & in veteri testamento ante legem Euangelicam dubio procul Sacerdotes à Principibus secularibus iudicarentur. Nam quamuis dominus inter Leuitas Sacerdotes, & alios quo ad officia, & rerũ seu terrarum possessionem discrimen constituerit, & voluerit Leuitas, & Sacerdotes sacra tractare: attamen viuente Moyse illius iudicio cæteri omnes tam qui ex Leui, quam qui ex aliis descendebant erãt iudicandi.

Secundò, non oberit locus apud Matth. cap. 17. quia illic non cẽsentur à Christo omnes Sacerdotes, & clerici liberi, & immunes à tributis, cùm non omnes Sacerdotes sint verè filij Regum: sed ex responsione Petri infert Iesus libertatem filiorum Regis ad subintelligendam aliam conclusionem: ergo liber sum, ego qui sum naturalis filius æterni Regis, & omnipotentis, qui vniuersum regit: vt illic plures interpretes locum illum intellexere. Quamobrem dãnatus olim fuit error Marsilij Paduani, asserẽtis, Christum soluisse tributum, aut censum illum Didrachmi necessitate obligationis coactum. Vt refert Cardinalis à Turre cremata lib. 4. de Ecclesia. cap. 37. partis secundæ ex constitutionibus Ioannis. 22.

Tertia verò probatio, atque item quarta parum vrgent, quippe quæ sint intelligendæ iuxta morem in Canonibus, & Pontificiis constitutionibus obseruantissimum. Nam frequenter dicitur aliquid iure diuino statuum ex eo, quòd à veteri lege diuina, aut ab aliqua veteris testamenti authoritate originem duxerit: sicuti nos probauimus lib. 1. Variarum Resolutio. cap. 17. tractatum de decimis exponentes. Atque ideo cùm aliquot in locis testamenti veteris constet, Sacerdotes ex Principum priuilegiis exemptos fuisse à tributis, fit sanè, vt & apud Pontificias sanctiones scriptũ sit, hãc exemptionem iure diuino, aut lege diuina inductam fuisse: præsertim quia plerùque dicitur ius diuinum quod in vetustissimis Ecclesiæ vniuersalis concilij, & synodis ad imaginem, & imitationem veteris legis fuerit statutum. Quod in d. cap. adnotauimus. * Nam & ius Canonicum lato quodam dicendi
" modo diuinum ius dici solet. capitul. cum de diuersis, de priuileg
" in 6. cap. celebriatem, de consecra. distinctione tertia cap. violatores, 25. quæst. 1. Leo Papa, ad Anastasium Thessalonicensem,
" 58. cap. 11. idem Leo ad Episcopos per Africam constitutos, cuius luo Carnotensis meminit. 5. parte cap. 105. Sanct. Thomas
" opusculo. 73. cap. 5. * Nec tamen ex hoc probatur aliquid lege verè diuina, quæ vim hodie & authoritatem habeat, nempe Euangelica statutum fuisse. Sed & illud manifestum est, etiam si propriè sint intelligendi præcitati Canones de lege verè diuina, id accipiendum esse quo ad quædam, & quo ad illa, quæ verè, ac propriè spiritualia sint de quibus statim agemus, sic & illa Constantini publica apud Nicenam synodum confessio est ad hæc referenda: aut benecolentię potius Principis Christianissimi, quã vere iuri diuino tribuenda. Vel eo potissimum, quod ex Græca Sozomeni Historia, lib. 1. cap. 17. Et latina Epiphanij interpretatione verba Cõstantini aliorsum tẽdunt, aliumq; sensum habẽt.

Nos tamen omissis aliorum opinionibus, quæ videntur rem istam iuxta rigorem diffiniisse absque vlla congrua distinctione, aliquot conclusiones exponemus, ex quibus, quid verè sit in hoc respondendum manifestè constabit.

Prima conclusio. in his quæ verè, ac propriè spiritualia, & Ecclesiastica sunt, clerici à potestate, & iurisdictione Principis secularis iure diuino eximuntur. Hoc probatur: quia potestas Ecclesiastica, quæ circa spiritualia versatur, ab ipso Deo est supernaturaliter lege Euangelica instituta, & Petro vt Principi, ac cæteris Apostolis eorumque successoribus omnino cõmissa, non Principibus secularibus, vt constat: ergo Principes seculares nullam in his rebus potestatem habent. Qua ratione consequitur, non lege humana, sed diuina clericos in hisce rebus spiritualibus à Principibus secularibus exemptos esse. Nam si clerici in his, quæ pertinent ad spiritualia non essent lege diuina exempti à Principibus secularibus, sequeretur, ipsos seculares Principes aliquam lege diuina habuisse potestatem spiritualem, & Ecclesiasticam: quod adeò falsum est, vt id fuerit iam diu velut erroneum aduersus Marsilium Paduanum in Ecclesia Catholica improbatum. Causæ verò, quæ ex natura sua spirituales sunt, & ad potestatem Ecclesiasticam peculiariter pertinent, sunt quæcunque de ordinibus, gradibus, Sacramentis, obseruationibus, aliisque rebus Ecclesiasticis quæstiones, & controuersiæ: quicquid denique

denique inter quoscunque Christianos contingens ortum habens ex aliquo, quod speciaiiter ad Ecclesiam, legem, fidemue Christianam pertineat. Nempe ad ea, quæ supernaturaliter reuelata sunt, & ad omnia eis accessoria, vel quæ iure optimo secundũ legem super naturalem sunt iudicanda: quemadmodũ docte tradit Albertus Pighius. lib. 4. de Ecclesia. Hierarchia. cap. 2. col. 5. sic sanè omnes rationes, quibus probari potest, clericos à iurisdictione seculari exemptos fuisse iure diuino: ita accipiẽdæ sunt, vt ad hanc primam conclusionem referantur.

Secunda conclusio. In rebus temporalibus, & in criminibus, quæ spiritualia non attinent, clerici, & eorum res non sunt iure diuino à iurisdictione Principum secularium exempti. Hæc conclusio constat ex his, quæ tradidimus ad probationem posterioris opinionis contra commu nem. Atque ideò, si iure diuino absque humanis constitutionibus res esset examinanda, respondendum foret, in hisce temporalibus, nec clericos, nec eorum res à iurisdictione seculari immunes esse. Vnde quia per leges Canonicas, & Pontificias cõstitutiones clerici, & eorum res regulariter sunt à iurisdictione Principum secularium exemptæ, constituendæ sunt, & reliquæ conclusiones.

Tertia conclusio. Potuit nihilominus summus Ecclesiæ Põtifex clericos, & horum res à iurisdictione seculari eximere: idque conueniens fuit, † & est Christianæ Reipublicæ, non tantùm in spiritualibus, quod iure diuino iam erat institutum, sed & temporalibus. Huius conclusionis author est innocentius in cap. 2. de maiorita. & obedien. quem alij communiter sequantur, præsertim Cardin. in repetitio. capitul. perpendimus, de sententia excommunicatio. oppositio. 7. & Aufrerius in clementi. prima. de offic. ordinar. versiculo, ad quæstionem. Hoc probatur: quia summus Pontifex potestatem habet ferendi leges in his, quæ sint Ecclesiæ regimini, & administrationi conducibilia. conducit autem plurimum, quòd ministri Ecclesiæ non implicent se negotiis secularibus secundæ ad Timothæum cap. 2. cum non possint commode vacare ministerio diuino si trahi possint, & conueniri apud iudices seculares: ergo vtile quidem est, & denique necessarium ad liberius, & rectius ministrandũ Ecclesiis, quòd clerici, & eorum res sint à iudicibus secularibus immunes. Præsertim ex eo, quòd hæc immunitas maximam originem ducat à diuinis veteris testamenti institutionibus, à sanctorum patrum testimoniis, à plubliciisque Imperatorum quorundam concessionibus: vt tandem totus fere orbis Christianus in hanc exemptionem propter publicam vtilitatẽ consenserit: eaque præter Summorum Pontificum authoritatem hunc tacitum, & expressum quandoque consensum habuerit. Hæc autem exemptio clericorum quo ad fori priuilegiũ multis in locis probatur, sed potissimè in cap. atti clerici. c. clerici. & c. qualiter. de iudic. cap. 2. de foro compe. c. continua. & multis illius quæstionis capitibus 11. quæst. 1. l. vltima. tit. 2. lib. 16. Codicis Theodosiani. & plerisque illius tituli constitutionibus ante Iustinianum latis. l. 37. tit. 6. parti. 1. l. 6. titul. tertio lib. 1. ordi. Hodie l. 13. titul. 3. lib. 1. Recop. De qua re latissimè tractauerunt iuris Canonici interpretes in præcitatis locis: & præter eos Aufreri. in rep. cle. 1. de off. ordi. Gulielmus Benedict. in cap. Raynũtius. de testam. verb. & vxorem. in 2. nu. 322. & nu. 410. Carolus, Molinæ. lib. 2. Regalium Franciæ. c. 17. Castanæ. in consuet. Burg. rub. 1. §. 5. vers. Archidia. nu. 44. & Rupellanus lib. 1. Forensium Institutionum. c. 34. Nicolaus Boerius decisione 69. eadem exemptio quo ad tributa, & censum constat expressim in c. quãquam. de censib. in 6. cap. non minus. de immuni. Eccles. traditur latè ibidem, & per Docto. in l. placet. & in l. ad instructionẽ. C. de Sacro. Eccles. in cap. si tributum. 11. quæst. 1. Abb. in capit. vlt. de vita & honest. clericor. Felin. nu. 76 & alij in capit. Ecclesia. de constitu. Ripa lib. 2. Responsorum cap. 20. & 22. Castanæ. in consuetu. Burg. rubr. 1. §. 4. num. 17. Aufreri. in cle. 1. de offic. ord. reg. 2. fallen. 27. Driedonius de libert. Christiana. pag. 109. & 198. Ioannes Mauricius post Bar. in repe. l. vnicæ. C. vbi mulier. in quo loco. fol. 45. & pluribus sequentibus. Regia lex hac de re oprima. in l. 1. titu. 3. lib. 1. ordinat. Hodie l. 11. tit. 3. lib. 1. Recopil. l. 51. & 54. titu. 6. parti. 1. l. Presbyteros. C. de Episcop. & Clericis. Sed & Constantinus Magnus hãc Clericorum, & Sacerdotum immunitatem quo ad solutionem publici census, & tributi, lege in vniuersum lata stabiliuit, authore Sozomene. lib. 1. Eccle. Hist. ex Græco codice. cap. 8.

Quarta conclusio. Quamuis exemptio clericorum à iurisdictione seculari iure tantùm humano sit inducta: Princeps tamẽ secularis, vtcunque summus sit, non poterit huic immunitati, aut exemptioni propriis legibus, propriaue authoritate derogare. Hęc conclusio multis probari poterat, sed præcipuè probatur ex his, quæ proxima in conclusione adnotauimus: nam si ad Romanum Pontificem, vt summum Ecclesiæ rectorem iure pertinet clericos eximere à potestate seculari: & ea exemptio ab eo est ob publicã Ecclesiasticæ Reipublicæ vtilitatem instituta: planè consequitur, non posse hanc exemptionem ab alio, q̃ ab eodem Pontifice reuocari: cùm oẽs seculares Principes sint in spiritualibus, & Ecclesiasticis rebus Summo Pontifici inferiores, non superiores, nec æquales: & ideò legem superioris potestatem eam ferendi habentis tollere non possiunt. Deinde cum tota respublica Christiana & ipsimet Principes seculares in hanc exemptionem consenserint, eam minimè poterũt reuocare: quòd probatur ex his, quæ notarunt in capitulo. nouit. de iudic. & præterea hæc reuocatio maximè fieret contra Ecclesiasticam libertatem: vt constat: igitur fieri nõ potest à Principibus secularibus secundum ea, quæ traduntur in cap. nouerint. de sentent. excommu. in cap. Ecclesia. de constitu. & capitu.
" vlt. de rebus Eccles. * Cæterùm post huius operis secundam
" editionem prodiit in publicum posterior pars Commentario
" rum in 4. Sent. Dominici Soto, qui dist. 25. q. 2. arti. 2. quæstionẽ
" istam diligentissimè tractans multa scribit, quæ mihi videntur
" his, quæ ipse tradidi conuenire. *

Ex his conclusionibus multa possent deduci, & disputari, quę iustum profectò volumen exigerent, & postularent, potissimũ tamen aliquot hoc in loco tractare conabimur, quæ sint huiusce tractatus resolutioni conducibilia.

Primũ etenim sese nobis obtulit Card. sentent. in cap. perpendimus. de sent. excommu. in repe. oppos. 7. qui expressim probat, & asseuerat, Summum Pontificem non posse tollere clericorũ exemptionem à iurisdictione seculari quo ad omnes clericos, & quo ad oẽs causas in vniuersum: licet optimè possit eam exẽptionem quo ad quosdam clericos vel quoad quasdam causas reuocare: sicuti & potest priuilegium Canonis in vniuersum abrogare. Hanc opin. Card. sequitur Felin. in cap. 2. de maiorit. & obed. col. 1. Bart. Cassan. in consuetud. Burgund. rub. 1. §. quinto. versic. Archic. nu. 47. Aufreri. in clem. 1. de offici. ord. regul. 1. Ex quibus constat, iure tantùm humano Põtificio non diuino statutum esse quod clericum percutiens sit excommunicatus ea excommunicatione, à qua non possit per alium quam per Romanum Pontificem absolui. Quod verum, sit nec negari possit quidem Innoc. 2. in concil. Lateranensi primus eam constitutionem edidit, quæ extat apud Gratianũ. 17. quæst. 3. cap. siquis suadente. vt constat ex Platina & Philippo Bergomate in supplemento Chronicorum. vnde in capitul. non dubium. de sentent. excom. ea constitutio concilio tribuitur: tametsi apud Gratianũ ipsi tantùm Innoc. 2. fuerit adscripta. Nec tamen ex hoc certum esse existimo q̃ Cardin. scribit. Nam etiam si possit Romanus Pontifex cum Cardinalium consilio Canonis illius censuram tollere, quia iure humano fuerit indicta: nihilominus illius censuræ abrogatio Reipubl. Christianæ conueniens non est, nec expedit illi honori, qui clericorum ordini iure debetur: vnde si Papa Canonem hunc tolleret, proculdubio existimarem à censura excommunicationis liberum illum, qui clericum percutiẽrit, etiam si Summum ipsum Pontificẽ à culpa, & peccato minimè excusarem. Nam quamuis mutatio legum humanarum, quæ vim, & potestatem à voluntate, & consensu Principis accipiunt, commissa sit libero arbitrio Principum, ita quidẽ vt cessante voluntate legislatoris legem ipsam reuocãtis, cesset ipsius legis potestas: attamen vt Princeps ipse sit immunis à culpa, peccato, & iniuria, quæ reipublicæ fit, necessaria est regulariter causa, quæ legis mutationẽ ac reuocationẽ iustificet: cum teneatur Princeps eas leges ferre, promulgare nouas, & veteres omnino seruare illæsas, quæ maximè necessariæ sint, vel vtiles ad optimũ Reipub. regimen, eius tutelam, & conseruationem: sicuti nos adnotauimus in cap. Alma mater. de sent. excom. in 6. secunda relectionis parte. in Princ. Quamobrem non omnino hac in parte accesserim Cardinali. Sed & dum ipse præmittit, exemptionem clericorum à foro seculari iure diuino fuisse instituram, & concedit posse Sũmum Põtificem quosdam clericos, aut quasdam clericorum causas ab hoc legis diuinæ instituro eximere, nõ satis sibi constat: quia si illi clerici, aut illæ clericorũ causæ iure diuino sunt à foro seculari immunes, non potest Summus Pontifex illam immunitatem tollere absque læsione iuris diuini, quæ nec in vniuersum, nec in vlla sui parte tolli potest à Principe humano: tametsi possit per Sũmum Pontificem declarari, q̃ nos satis probauimus in Epito. in 4. libri decretalii. 2. part. c. 6. §. 9. & lib. 3. Varia Resolu. cap. 6. nu. 9. Sed quia superius asseuerauimus, hanc fori exemptionem clericis iure tantũ humano competere, non diuino: conclusionem Cardi. eius ratione omissa probamus, ex ea deducentes, non posse Sũmum Pontificem exẽptionẽ clericis à foro seculari competentẽ in vniuersum tollere: Esset enim hæc abrogatio maximè iniuriosa ordini, & statui clericali & Sacerdotali: nimisq; ministeria diuina perturbaret, fundirus euertẽs Sacrosanctã illã Sacerdotũ, & ministrorũ Dei Maiestatẽ à tot Cæsaribus, Regibus, & Principibus pluribus priuilegiis ab initio

& exordio militantis Ecclesiæ hactenus communitam, & ornatam: atque ita eandem opinionem Card. sequitur Iacobatius in tracta. de conciliis. libro. 10. artic. 6. colũ. 2. illud tamen ex eodem Cardinali, & sequacibus palam admittimus, & probamus: nempè Summum Pontificem posse iuste, & sancte, quoties id visum fuerit, expedire Christianæ Reipublicæ, temporali, & spirituali, hanc exemptionem à foro seculari clericis iure humano datam limitare, ac restringere, vel quo ad quosdam clericos, vel quo ad quosdam causas. Probatur etenim hoc ea ratione: quia hæc exemptio iure humano iustis ex causis data est: & ideo poterit ex publica vtilitate restringi, certisue limitibus distingui, ne quid in perniciem communitatis concessum esse videatur. Hoc verò constabit amplius ex his, quæ in sequentibus corollariis, & illationibus tradentur ad huiusce quæstionis vberiorem cognitionẽ.

Secundò ex præmissa resolutione constat, quid possit consuetudo circa exemptionem istam clericorum à foro seculari. Nã
5 textus in capit. clerici. de iudic. tradit non † valere consuetudinẽ, quod clerici in criminalibus apud secularem iudicem conueniãtur: quo in loco glossa idem generaliter respondisse videtur cõsiderata ratione ipsa, qua vtitur: & idem illic Panorm. & Docto. notant. Rota in antiquis. 840. & 2. in antiquioribus titul. de consuetudi. Rochus Curt. in cap. vlt. de consuetud. fol. paruo. 39. & itẽ. 51. colum. 4. etiam si consuetudo sit immemorialis. Quorũ omnium ea est potissima ratio: quod hæc exemptio fuerit instituta iure diuino, cui nulla consuetudo derogare potest iuxta text. in dicto capit. vlt. Hęc verò ratio non est omnino certa: imò in plerisque casibus falsa, vt probauimus: & ideò dubia est opinio cõmunis, præsertim quia consuetudo mixta procedens à tacito consensu clericorum & laicorum maximam vim habet etiam in his, quæ Ecclesiastica sunt: quemadmodum adnotarunt glossa, & Docto. in capitul. vir autem. de secundis nuptiis. text. optimus, & illic Abb. in capit. cũ venissent. de eo qui mittitur in possessionem rei seruandæ. & in capi. cum causa. de re iudi. tractat Rochus. in dicto cap. vlti. de consuetud. folio paruo. 67. col. 2. Quamobrem etiam si existimem non posse consuetudinem tollere hanc exemptionem clericorum, nec ita restringere, ac limitare, vt inde maximè clericis, & ordini Ecclesiastico iniuria fiat, grauissimumque immineat præiudicium ex eo, quod ministri Dei passim ad forum seculare inuiti trahantur, opinor tamen aliquot in casibus posse per consuetudinem legitimè præscriptam exemptionem istam restringi, ac limitari. Iuris etenim est positiui & humani immunitas hæc: & ideo, nisi ex ea parte, qua dedecus imminet ordini Ecclesiastico, & graue damnũ infertur quieti, ac tranquillitati ministrorum Dei, poterit restringi consuetudine legitimè præscripta, quæ procedat à tacito consensu clericorum, & laicorum simul. Qua ratione consuetudo Anglorũ, apud quos clerici quicunque, etiam non coniugati in Sacris cõstituti coram iudice seculari litigare coguntur super actionibus realibus mixtis, & personalibus tantùm, mihi non satis iusta, & rationabilis videtur, nisi moderamen aliquod publica institutione ad iustitiæ modum obtinuerit. & ideò merito à iuris Pontificij professoribus reprobatur: vti etiam improbant Rotæ iudices. in d. decisio. 840. in antiquis. & decisione 2. in antiquioribus. Hæc siquidem consuetudo multum impedit clericos: ac retrahit à ministerio cultus diuini: cùm passim cogantur quacunque ex causa coram secularibus iudicibus actoribus respondere. Nõ ita iniqua est, imo fortassis aliquot ex causis, admittenda, nec admodum improbãda, etiam si iuxta Sacrorum Canonum rigorem aliud respondendum foret, consuetudo illa, qua Galli absq; vlla retractatione vtuntur, secundum quam clerici in actionibus realibus conueniuntur coram iudicibus secularibus: vt testantur Ioannes Faber in dicto. §. vltimo. columna 2. insti. de satisdatio. Auffrerius in Clemen. prima. de offi. ordinarij. Regula. 2. numero quinto. & Guilielmus Benedictus in capitulo. Raynutius. de testament. verb. & vxorem. in 2. numero. 322. Boerius decisione 69. numero vigesimo. & Andre. Tiraquellus. in libro. primo de retract. §. 32. glossa prima. numer. 81. & plerique alij. Non enim audeo forensem istum Gallorum vsum, & praxim vtique damnare: etiam si apud Hispanos nusquam viderim opinionem istã admitti: siquidem clerici, etiam in realibus actionibus apud iudicem Ecclesiasticum non secularem conueniuntur.

Tertio illud est obseruandum, quod etiam si exemptio clericorum à foro seculari, & eius potestate ac iurisdictione foret secundum communem opinionem iure diuino inducta: id obtineret quo ad Sacerdotes, Diaconos, & Subdiaconos atque itidẽ clericos primæ tonsuræ, qui tamen actu ministerio diuino vacarent, & Ecclesiæ proprium exercentes officium seruirent, ac ministrarent. illi etenim clerici prima tantum tonsura donati, qui solo nomine clerici sunt, nulli Ecclesię nec Ecclesiastico ministerio seruientes, quique nihil à laicis differunt non videntur à seculari iurisdictione exempti, nec immunes ex illo iure diuino, quod hanc exemptionem concessit illis clericis, qui vel Sacris sint ordinibus insigniti, vel ministerio Ecclesiastico seruiant & vacauerint. Tametsi & hos primæ tonsuræ clericos iura Pontificia decreuerint exẽptos fore à iurisdictione Principum secularium, quemadmodum constat ex notatis in cap. vnico. de clericis coniuga. in 6. & in l. Presbyteros. C. de Epis. & clericis. Imo. & Ioannes Bernardus Episcopus Calagurritanus in practica criminali. cap. 90. ad finem, indistinctè censet: primæ tonsuræ clericos iura tantùm humano, nõ diuino à potestate seculari fuisse exemptos. & idem notat Carolus Molinæus in Alexan. consil. 8. col. 1.

Quartò deducitur ex his, posse facilius Romanum Pontificem exemptionem istam clericorum à iurisdictione seculari restringere, ac limitare circa primæ tonsuræ clericos, quàm erga clericos in Sacris constitutos: quamuis † in vtriusque tantũ
6 humano statuta fuerit hæc clericorum exemptio. Hoc corollariũ probatur ex his, quæ proximè diximus, cum clerici primæ tonsuræ ferè nullum ministerium Ecclesiasticũ exerceant, & præterea, quia prima tonsura potius est gradus quidam ad cæteros ordines, quàm ordo verè Ecclesiasticus, & propriè sicuti & nos adnotauimus in c. quia nos. de testamen. nu. 3. & 4.

Quintò hinc apparet, Summum Pontificem iustè quidem potuisse hanc clericorum exemptionem à iurisdictione seculari, circa primæ tonsuræ clericos coniugatos certis quibusdam temperare, ac restringere limitibus, qui traditur in d. cap. vnico. de cleric. coniugat. in sexto. Hæc etenim exemptio iuris est humani non diuini, & licet iure diuino foret inducta, potuisset Papa illud ius diuinum ita interpretari, vt clericus coniugatus non aliter hac immunitate gauderet, quàm si tonsuram, & vestes, quæ sunt clericorũ insignia, detulerit. Aequissima profecto est Pontificia constitutio, cùm alioqui clerici coniugati nullo fungantur in republica Ecclesiastica ministerio, imo sint ab eo separati, quippe qui vxorẽ acceperint. cap. Ioannes. de clericis coniugat. Quòd si liberè, & indistinctè clerici coniugati essent à potestate seculari exempti, maximam haberent immunitatẽ, & ex ea licentiam atque audaciam multa committendi scelera, & delicta: nec essent clerici ad alium finem, & effectum, quã vt immunes essent à potestate seculari, liberiq; , & exẽpti, quo possent turè absq; metu iustæ punitionis multis dare operam criminibus in Reipublicæ perniciem, arma, & seculares, laicasue deferentes vestes, mille negotiis secularib. impliciti. Hoc præsertim tempore, quo tanta clericis primæ tonsuræ, qui minimè Ecclesiasticis ministeriis, & officiis funguntur, delinquẽdi occasio datur ex eo, quòd à iudicibus Ecclesiasticis etiam ob homicidium voluntarium, leuissimè puniãtur, & benignè absque vllis cõpedibus, & carceribus ante punitionem tractentur grauissima, & maxima pœna digni, qua essent oĩnò lege iustitiæ ab Ecclesiasticis iudicibus iuxta Canonicas sanctiones puniẽdi, idcirco Bonifacius Octauus æquissimè constitutionẽ præcitatam edidit, ex qua decisum extat, clericos primæ tonsuræ coniugatos, tũc priuilegio fori, & Canonicis gaudere, cùm vnicã, & virginem vxorẽ acceperint tonsuram, & vestes honestas, ac clericis conuenientes detulerint: etiam si Speculator in tractatu de concilio. par. 2. cap. 4. scripserit, constitutionem istam reuocandam fore à concilio vniuersali, quia fuerit aduersus libertatem Ecclesiasticã promulgata, arq; ideò magis à Republica esse Christiana, q clerici coniugati absque vlla distinctione immunitates habeant veteribus Canonibus, & legibus clericis cõcessas, q ipse minimè crediderim. Licet Ioannes Monachus in d. c. vnico. doleat, constitutionem illam editam fuisse: cùm & illic Ioan. Andr. 3. col. scribat, querelas Principum secularium iustã dedisse causam eius editioni. Nec omninò consentiam Iacobo à Bello Visu, seu potius Iordano Bretio. in repet. §. contrahentes. de foro competent. in sexto. qui. num. 90. prima oppositione censet, clericos coniugatos, etiam si tonsi, & vestibus induti honestis, & clericalibus incedant, quo ad omnia subditos esse iudicibus secularibus, non obstante constitutione prædicta, quæ tantùm erit secundum eum obseruanda in his Prouinciis, quæ fuerint quo ad tpalẽ iurisdictionẽ Romano Pontifici subiectæ.

His ita prænotatis, operæpretium me facturum opinor, si ad vsum forensem, & praxim aliquot tradidero huius, de clericis primæ tonsuræ coniugatis, constitutionis interpretationes, quo expeditior sit eius intellectus.

Primas igitur constituitur interpretatio, vt ea constitutio in-
7 telligenda sit in causis criminalibus cùm in ciuilibus † clerici cõiugati non sint exempti à iurisdictione iudicis secularis: imò coram ipso sint conueniendi, etiam si tonsuram, & vestes deferãt clericales. Sic etenim voluere Ioan. Andr. Domi. Ancha. & Bancheius. in d. c. vnico. Lapus allegat. 118. Cardi. & Imo. in cap. ex parte. columna prima, de cleric. coniugat. Montal. in l. vigesima quinta. titulo 9. partita prima. & est communis opinio etiam si idem

idem Lapus allegat. 41. & Francus in d. cap. vnico. contrariam probare conentur ex verbis illius constitutionis, dum in ea expressim decisum extat, clericum coniugatum cum vnica, & virgine tonsuram & vestes clericales deferentem, non esse trahendum ad iudicem secularem criminaliter, nec ciuiliter. Et tamen verus sensus in hoc constat, quod, clericus hic coniugatus pro criminibus, & in criminalibus causis non conueniatur coram iudice seculari, nec criminaliter, nec ciuiliter, id est, etiam si pro crimine ciuiliter, agatur: atque hæc est communis, & manifesta huius text. interpretatio: etiam si nõ desint qui aliter præcitata verba interpretentur: ita quidem, vt etiam in ciuilibus clerici coniugati quo ad carceres, & ipsorum capturam liberi sint à iurisdictione seculari. Nam licet possit iudex secularis de causa ciuili cognoscere, & eam diffinire, non tamen poterit clericum coniugatum capere, & in carcerem pro exequutione detrudere, si ipse clericus ea seruauerit, & fecerit, quæ in dicta Bonifacij octaui constitutione continentur: quòd præter alios placet Ancha. in dict. cap. vnico. & Ripæ in libro primo responso. capitulo 13. columna 3. quæ quidem opinio communis est, & in hunc sensum intelligitur, vt iudex secularis in Canonis excommunicationem incidat, si clericum coniugatum in hisce causis in carcerem miserit, secundum Montaluum d. l. 25. Qui tamen contrarium probat, & iure quidem, ni fallor. Clerici etenim coniugati hæc duo tantum priuilegia non obstante matrimonio retinent: scilicet, priuilegium fori, quo ad criminalia, & priuilegiũ Canonis: vt in d. c. vnico. expressim probatur: vnde in ciuilibus nullam habet fori præscriptionem, nec priuilegium: imo manet in his sub potestate iudicis secularis, qui minimè incidet in excommunicationem Canonis ex eo, quòd licitè clericum sibi subditum in carcerem ad exequutionẽ contractus sententiæ, vel alterius ciuilis rei causam miserit. Atque ita passim apud Hispanos absque vlla controuersia in causis ciuilibus clerici coniugati, vbi hoc iuris & iustitiæ ministeriũ exegerit, à iudicibus secularibus capiuntur, & detruduntur in carcerem.

Secundò hæc Bonifacij decisio est ita examinanda & intelligenda, vt non sit satis clerico coniugato vnam tantum deferre vestem clericalem si alias vestes sit indutus inhonestas, & seculares. Cum sit necessarium, clericos coniugatos ad hæc priuilegia obtinenda, vestes omnes induere clericales, & honestas illas: talem quæ facile videri possint. Quemadmodum ex dictione pluralis numeri probatur in d. cap. vnico. secundum Dominũ. & Docto. inibi. text. optimus in cap. si iudex laicus. de sententia excommunicatio. notat decisio Tolosana. & illic Auferi. quæst. 252. & 227. quibus adde. l. 16. titulo. *De los Perlados*. lib. 1. ordi. & quæ tradentur in. c. seq.

Tertiò, vt locus sit huic constitutioni de clericis coniugatis duo sunt ab eisdem clericis probanda: primum, quòd tonsuram secundo, quod & vestes detulerint clericales: quemadmodum in d. cap. vnico. apparet. ac notat Rota in nouis. 202. Bald. in. l. si qua per columniam. C. de episcopis & cleric. & Guido Papæ quæst. 138. Imola in capit. Ioannes. de cle. coniugat. num. 3. & Cardi. in d. cap. perpendimus. vltima. oppositione. & præterea necessariũ, est, quod probent, vxorem vnicam, & virginem duxisse: vt illic respondetur: quamuis in hoc vltimo non ita præcisam exegerint probationem: cum vnicum tantum matrimonium, & fœmina virgo præsumatur nisi contrarium probatum fuerit.

Quartò illud est obseruãdum, quonam modo diffiniri valeat, ac certis limitibus præscribi, q de vestibus clericalibus in d. constitutione continetur. Nam in c. penul. de vita & honestate cleric. & in clem. 2. eo. tit. etiã si quædam vestes clericis fuerint interdictæ, non tamen est satis cautum nec omninò diffinitum, quæ vestes sint honestæ, & verè clericales: idcirco gl. illic communiter probata in dict. capitu. penul. verbo. de auratis. respondet, eas cẽseri clericis vestes honestas, quæ communi vsu fuerint admissæ ea in prouincia: vt tandem non dicatur clericus indecoris vestibus indutus qui iuxta regionis consuetudinem vsum, & morẽ vestitus incedat. Hoc ipsum in hac specie probat Alexander in consil. 149. num. 12. lib. 6. idem consil. 8. col. vlt. lib. 1. glo. infignis in cap. si quis virorum. 30. distin. ad idem optima gl. in clementi. 1. versi. fecularis. de electione. & glossa in summa. 24. q. 1. notant Cardinalis, in d. clemen. 2. ad fi. Abb. in cap. 1. de Apostа. Rochus in cap. vlt. de consue. folio paruo 18. col. 2. & 50. col. 4. text. optimus in c. Ioan. de clericis coniugatis. quæ quidem opinio potest multifariam intelligi, & accipi: primum etenim quibusdam fortassis placebitt, esse q clerici cõiugati his vtantur vestibus, quibus cæteri laici, & seculares, qui vxores habent, secundum communem regionis vsum vtuntur hoc vero non sufficit ad hoc, vt sit locus priuilegiis, quæ in d. cap. vnico. commemorãtur, vt expressim asserit Fulgosius in cons. 124. col. 1. atque ideo illic idem author existimat, illam consuetudinẽ sufficere, quæ legitime præscripta induxerit, clericos coniugatos priuilegium fori habere, etiam si vestibus non vtantur clericalibus, nec tonsuram deferant. idem probant & sequuntur Rochus Curtius in d. cap. vltimo. de consuetud. folio. 51. colũ. 1. Albert. in cap. 1. de hæreticis in 6. quæstione. 13. versi. Septima declaratio. num. 9. & Cassanæus in consuet. Burg. rubr. 1. §. 5. versiculo. Archidiaconus. num. 59. atque ita intelligi poterit. Quod Alex. & alij adnotarunt: quamuis eorum proprius ac verus sensus sit in hunc modum deducendus: vt possit satis fieri Canonibus, ad effectũ, quòd clerici coniugati priuilegium fori & Canonis retineant, & habeant, si ipsi illis vestibus vtantur, quibus ex consuetudine, & vsu regionis honestè vtũtur eiusdem qualitatis, & conditionis homines: nempe clerici primę tonsuræ coniugati. Nam cùm ius Canonicum secundum communem minimè diffiniuerit vestium qualitatem & modũ, potuit consuetudo diffinire, quæ vestes censeantur clericis coniugatis honestæ: cùm illud sit constitutissimũ, nõ omninò, nec præcisè illis vestibus vti debere, quibus indui debeãt clerici in Sacris ordinibus constituti vel in minoribus, Ecclesiastico tamen ministerio vacantes: quod sensit Summus Pontifex in dicto ca. Ioan. de cleri. coniuga. Scio tamẽ, & sępissimè certis testimoniis compertum habui, à multis iudicibus Ecclesiasticis pronuntiatum fuisse, clericos coniugatos, qui ensibus, armis, & vestibus omninò laicis vsi, & induti fuere communiter, & nihil ab omnino laicis differentes: nec adhuc ipsa tonsura: gaudere priuilegio fori, & ea ex causa iudices seculares inhibitionibus non satis Canonicis & cõsuris minimè iustis passim adeo grauari, & lædi: vt non temere possimus asseuerare, hos Ecclesiasticos iudices nihil censere proprius iurisdictionis Ecclesiasticæ, quàm meros laicos, & sceleratissimos homines, in graue Reipublicę dispendium, & diuinę atque humanæ institiæ, lasionem. Quod quam iuste, Sanctę, ac pię fiat, viderint ipsi, qui tot Sacris Canonibus obstantibus maximam laicis, qui nullo Ecclesiastico ministerio vacant, delinquendi licentiam prębere satagunt: præsertim post Alex. Sexti constitutionem, cuius mentionem in capite sequẽti facturi sumus. Denique post Sacrosanctæ Tridentinæ Sinodi decreta: quorum capitulo 6. Sessione. 23. statutum fuit, in clericis coniugatis seruari omnino debere Bonifacij octaui constitutionem, modo hi clerici alicuis Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati eidem Ecclesiæ seruiant, vel ministrent, & clericali habitu, & tonsura vtantur: non obstãte quo ad hoc priuileg. vel cõsuetudine, ẽt immemorabili.

Quinto potissimum est adnotandum, clericos coniugatos nõ
8 ex hoc amittere fori priuilegium, quod semel, † aut aliquando tonsuram & vestes clericales dimiserint, modo tempore delicti tonsi fuerint, & vestibus clericalibus induti. Non etenim aliqua Canonica constitutione statutum est, priuilegium hoc ea ex causa prorsus amitti, si rẽpore commissi criminis, aut alio in specie requisito, tonsuram & vestes clericales deferant clerici: quasi eo rantùm priuentur tempore his priuilegiis, quo vestes, & tonsuram dimiserint: sicuti responderunt Ioan. Andre. & illic omnes in d. cap. Ioannes. & idem in d. cap. vnico. de cleri. coniug. in 6. quorum opinio cõmunis est, vt eam sequutus asserit Alex. in cons. 8. lib. 1. & cons. 149. lib. 6. & Hippol. in singu. 480. authoritate text. in clementina 1. & ibi glossa. verbo. quandiu. de vita, & honest. cleri. idem probatur expressim ex Alexã. Sexti constitutione, quæ inter huius Regni sanctiones est memorabilis. Nam ex ea satis est quod clerici primę tonsuræ vestibus, & tonsura vtantur tempore commissi criminis & quatuor mensibus proximis fuerint vsi: ergo si ante quatuor menses à tempore commissi criminis vestes dimiserint, & tonsuram, non amittunt clerici priuilegium fori. Sic sanè clericus coniugatus, qui tempore commissi criminis tonsuram & vestes deferebat, non erit primus hoc fori priuilegio, etiam si post delictũ commissum vestes dimiserit, nec tonsura vtatur, qnemadmodum ex mente omnium Alex. respõdet in dictis consiliis. Eadem fere ratione clericus cõiugatus, qui tamen vnicam vxorem, virginemque acceperit, ea mortua, & matrimonio soluto consequitur, & habet omnia priuilegia, quæ clerici primæ tonsuræ non coniugati iure habent, & obtinent, secundum Abba. in cap. clericus. in 2. de vita, & honesta. cleri. cuius opinionem fere vnanimi sententia probant omnes in d. cap. vnico. de clericis coniugatis. in sexto.

Sextò eadem priuilegia quę in d. capit. vnico concessa sunt clericis coniugatis, tõsis quidem, & clericalibus vestibus amictis etiam conueniunt his clericis coniugatis, qui negotiationi operã dant, cum his coniugatis licita videatur quædam honesta victus causa negotiatio, quamuis alioqui clericis aliis sit interdicta argum. cap. Ioannes. de cleri. coniuga. Atque ita notant Francus in d. cap. vnic. col. 3. & Alex. in d. cons. 8. col. vlt. lib. 1. tametsi Ioã. Imolensis in d. cap. Ioan. col. 2. contrarium probare conetur.

Septimò hæc omnia sunt sic adamussim intelligenda, vt constet clericos coniugatos cum vnica, & virgine, tonsura, & vestibus clericalibus vtentes tantum hæc duo fori, & Canonis priuilegia

9 legia obtinere, quo ad reliqua † vero clericorum priuilegia laicos omnino censeri. text. ein singular. & ibi gl. communiter recepta verbo. cæteris in dict. capitulo vnico. de cleri. coniugat. in 6. vbi Francus multa commemorat priuilegia, quæ clericis coniugatis iure negãtur, cùm alioqui clericis sint non coniugatis concessa. Idem censere Cardi. in clem. 1. de vita & honest. cler. Aufrerius in clem. 1. de offic. ordi. notab. 3. Domini. in capitulo 1. de offi. vicar. lib. 6. col. vlt. & Paul. Parisius in cons. 40. nu. 20. lib. 4. præsertim clericis coniugatis, etiam cum vnica, & virgine & qui vestibus, ac tonsura vtantur, iure negatur priuilegium immunitatis, quo ad gabellas, munera secularia, inductiones, collectas, aliaque quæuis regalia obsequia, censum, & his similia. Nam hæc subire tenentur hi clerici: sicuti subeunt, & præstant omnino laici. Quod in specie adnotarunt glossa memorabilis in dict. capit. vnico. verb. in cæteris, & ibi omnes. Panormit. in cap. ex parte. de cleri. coniugat. Guido Papæ. quæst. 383. Bertachinus in tracta. de Gabellis. 7. parte. nu. 12. Angelus in Auth. de monachi. §. penult. Ioan. Mauricius in repet. l. vnicæ. C. quo loco mulier. munera subire soleant. lib. 10. pag. 75. quorum opinio communis est, & ab omnibus probatur in d. cap. ex parte. atque item lege Regia. l. 23. tit. 4. lib. ordinamenti. Hodie. l. 2. tit. 4. lib 5. Recopilatio. & l. 13. tit. 3. lib 1. ordinamenti. Hodie. l. 2. tit. 4. lib. 5. Recopilationis. quibus quidem legibus constat diffinitum esse, quòd clerici primæ tonsuræ non coniugati liberi sint & immunes ab omnibus subsidiis censibus, ac tributis, & indictis, à quibus clerici in Sacris constituti liberi cẽsentur. Quam opinionem iure probant Guido Papæ, & alij authores modo citati. Et est communis opinio atque intellectus ad omnes iuris Canonici constitutiones, quibus clerici eximuntur ab his muneribus secularibus personalibus quidem, & mixtis. Hoc ipsum poterit probari multis locis vtriusque iuris in quibus appellatione clericorũ continentur & clerici primæ tonsuræ: de quibus agere nunc comitam: traditur etenim in capitulo. clerici. de iudi. & in rub. de vita & honest. cleri. per Decium in cap. 2. de præbendis. textus elegãs in hac specie, in l. Presbyteros. C. de Episco & cler. Sunt tamẽ qui opinentur, hanc conclusionem admittendam fore cum clerici primę tonsuræ probã & honestam viuendi rationem sectantur, saltem vestes, & tonsuram non dimittentes: quod deducere videntur ex Innocentio in c. 1. de Apostat. Tho. Parpalias in repet. l. placet. C. de Sacrosanct. Eccle. Ioan. Mauricius in d. l. vnica. pag. 73. tenet idẽ Guido Papæ. quæst. 381. Nam vt refert Matthæus Afflict. in constitu. Neapolitan. rub. 3. nu. 13. Carolus Secundus Neapolis Rex per constitutionem Regiam idem visus est statuisse ita iura Pontificia interpretatus. Quæ quidem interpretatio non est fortassis à mente iuris Canonici aliena hisce præsertim temporib. quibus tot clerici primæ tonsuræ absque tonsura, & vestibus passim vagãtur, moribus, & viræ honestate à cæteris laicis minimè distinctissimo propter priuilegia peccãdi licentia ipsis multo peiores in maximũ Christianæ Reipub. dispendiũ, potissimum hac in re, cũ alij laici sint horum clericorum onera subituri: cp illis satis graue, & molestum est quippe quibus constet, hos clericos primæ tonsuræ, qui ab his oneribus immunes esse contendunt, nec vestibus nec tonsura, clericos esse, nec alicui Ecclesiastico ministerio vacare, nec id ipsum vel minima ex parte cogitantes. Vnde cum hæc exemptio iure sit tantum humano instituta, plurimũ poterit circa eius vim, & vsum cõsuetudo legitimè præscripta: maximè non erit eius quæuis interpretatio reipublicæ conueniens abiicienda, cùm de muneribus agatur, quæ mixta sunt, & ratione rerũ temporaliũ personis quo ad census, & pecuniæ contributioũ inducitur. Etiam si iuxta iuris Canonici rigorem clerici primæ tonsuræ non sint priuandi hoc priuilegio ex eo. quod tonsuram, & vestes dimiserint nisi prius tertio moniti in hãc inciderint cõtumaciam: sicuti notat Imola in cap. vlt. col. 1. de vita & honest. cleri & idem probat Regia lex 13. tit. 3. lib. 1. ordina. sufficeret tamen ea monitio; quæ sit per publicationem constitutionis Alexandrinæ; cuius statim ca. sequent. mẽtio fit. Vidi semel Regias literas in hoc decretas, vt clerici primæ tonsuræ etiam non coniugati, cogantur soluere decimam partem pretij, quo res proprias etiam secluſa mercimonij, & negotiationis causa vendiderint. Quod ius *Alexandr.* Hispani, alij Gabellam appellant. cùm tamen ius Pontificium in d. capit. quanquam. de censib. in sexto. nõ minus hanc exactionem, quàm alias in clericorum rebus, & personis prohibuerit. Vnde fateri oportet, posse multum in hisce immunitatibus consuetudinem. * Tandem Philippi nostri Regis constitutionibus decretum est clericos in minoribus constitutos, non habentes Ecclesiasticum beneficium, etiam non cõiugatos minime eximẽdos fore à solutione Gabellarum & aliarum publicarum indictionum; quamuis & ij alioqui in criminibus gaudeant priuilegio fori. l. 2. titu. 4. lib. 1. Recopilationi. *

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Traditur Alexandri Sexti constitutio, quæ de tonsura, & vestibus clericalibus tractat.*
2 *Clericus in Sacris conctitutus, quando puniri possit per iudicem secularẽ absque degradatione, & traditione.*
3 *Clericus primæ tonsuræ puniri potest quandoque per secularem iudicem absque vlla solemni degradatione.*
4 *Ordo Ecclesiasticus post delictum assumptus quando liberet quem à iurisdictione iudicis secularis.*

Rursus agitur de clericis primæ tonsuræ qui nondũ matrimonium contraxere.

CAPVT XXXII.

HActenus, etiam si de clericorum exemptione tractauerimus, illud peculiari conatu agere cõstituimus; vt quid de clericis primæ tonsuræ apud iudices seculares seruandum sit, summatim responderemus, distinctionem illam explicaturi, quæ frequenter fieri solet, dum clerici cõiugati ab his qui vxores non dum acceperẽ, quo ad aliquot iuris effectus segregantur. de coniugatis autem iam multa diximus: & ideo nunc de his, qui coniugati non sunt, expedit quædam practicis vtilia explicare. Clerici sanè primæ tonsuræ, qui coniugari nõ sunt, quo ad criminalia, & ciuilia exempti à potestate seculari censẽtur secundum communem in d. cap. vnico. de clericis coniugatis. in sexto. & in cap. qualiter. & cap. clerici. de iudic. quæ probatur in cap. 2. de foro competenti. moribus tamen receptum est, quod clerici primæ tonsuræ: etiam non coniugati non possint vti præscriptione fori in ciuilibus: nec temere quidem præsertim quo ad clericos, qui, nec tonsura, nec vestibus vtuntur, nec ministerio Ecclesiastico vacare fatagunt. Idcirco illud erit prænotandum, clericos primæ tonsuræ, qui coniugati non sunt, quo ad criminalia exemptos esse à potestate iudicum secularium. Nec hi clerici priuilegium istud amittunt ex eo, quòd vestibus, & tonsura non vtantur, donec tertio moniti fuerint, & nihilominus in eadem perseuerent contumacia quemadmodum probatur † in cap. in audientia. de sententi. excommu. glosſa communiter recepta in cap. ex parte. in tertia. de priuileg. Panor. in cap. tuæ. de apostatis. Henric. in cap. cùm non ab homine. de iudi. Fulg. conſ. 157. Alex. in conſ. 8. col. penul. libro 1. & est communis opinio, in ca. vni. de cler. coniug. licet in hisce coniugatis clericis hæc monitio necessaria non sit vt illic omnes fatentur. Extat tamen inter Regias huius regni leges Alexandri sexti Pontificis maximi constitutio hac de relata, etiam quo ad clericos primæ tonsuræ, qui coniugati non sunt. Etenim illic statuitur, clericos primæ tonsuræ quoscunque, etiam si liberi sint à matrimonio, nõ esse exemptos nec immunes in criminalibus causis à iudicibus secularibus, nisi rẽpore commissi criminis, & quatuor proximis ante mensibus tonsura, & vestibus clericalibus vsi fuerint. Quæ quidem constitutio continetur inter huius regni practicas. l. 21. & data fuit anno Dñi. M. CCCC XII. Hodie. l. 6. cum sequẽtibus. tit. 4. lib. 1. Recopilationis. cuius interpretationem tradere conatur doctissimus Petrus Auendanius in tracta. de exequend. mandat. cap. 22. sed & idem omnino concessum est à Leone Decimo Pontifice Maximo, Francisco Gallorum Regi: quemadmodum meminere Nicolaus Boerius decisione 69. nu. 13. Chassanæ. in cõsuetud. Burg. rub. 1. §. 5. vers. Archidiaco. nu. 46. Carolus Degrassalius li. 2. Regaliũ Franciæ. iu. 17.

Est tamen vtraque sanctione constitutũ ad eius vim, & vsum quod à iudicibus Ecclesiasticis, & Prælatis publicetur, & promulgetur hæc summi Pontificis constitutio tribus primis dominicis quadragesimæ. quasi hæc publicatio sit sufficiens monitio ad cõstituendum clericos primæ tonsuræ in ea contumacia, ex qua sit satis, vt priuilegio fori priuentur ipso iure. Hæc vero publicatio passim à iudicibus Ecclesiasticis præmittitur non alia ex causa, quàm vt eis liberum sit, quoscunque primæ tonsuræ clericos, qui dimissis vestibus & nulla tonsura ornati delictum commiserint, censuris, & excommunicationibus à iudicum secularium potestate euellere, ac impunitos dimittere data criminum impunitate, sic etenim quotidie fraus sit Alexandrinæ cõstitutioni. id ipsum fieri in regno Neapolitano conqueritur Matthæus Afflictis in constitutionib, Neapolita. rubrica tertia. nu. 12. Qua ratione Regium supremum Castellani Regni prætorium huic malo obuiam ire poterit, si per literas Regias quolibet anno admoneat iudices Ecclesiasticos sub his comminationibus, quæ eis fieri solent,

lent, vt Alexandrina vtantur constitutione: aut præcipiat secularibus iudicibus, quod Ecclesiasticos datis semel literis Regiis requirant ad prædictæ constitutionis publicationem, cuius testimonium publicum accipiant. Qua quidam in re oportet, non mediocrem diligentiam adhiberi ab ipsius Regis aduocatis fiscalibus, quibus in his, & similibus reipublicæ, & secularis iurisdictionis defensio dubio procul incumbit.

Sed ex Alexandrina constitutione primum hoc deducitur, quod iuris communis responsis contrarium, palam videtur: nẽpe sufficere generalem monitionem, vt primæ tonsuræ clerici non vtentes tonsura, & vestibus, priuilegium fori amittant ipso iure: cùm alioqui iure communi ad hoc foret, & est necessaria monitio specialis in personam nominatim facta: vt probat tex. elegans & illic Cardina. Imo. & omnes in Clementina 1. de vita & honestate clericorum. atque ita hanc constitutionem esse in hoc iuri communi contrariam assecurat Nicolaus Boerius in d. decisione. 69. num. 13.

Secundo ex eodem Alexandri sexti decreto apparet, clericũ primæ tonsuræ: qui post monitionem illic præscriptam non fuerit vsus tonsura, & vestibus clericalibus, quocunque in crimine puniri posse per iudicem secularem absque vlla degradatione, & traditione solemni facta ab ipso iudice Ecclesiastico. Etenim cũ isthæc generalis monitio censeatur ab Alexandro summo Põtifice sufficiens, vt clericus primæ tonsuræ iure ipso priuilegium amittat fori, manifestè consequitur, posse ipsum capi, & puniri à iudice seculari absque vlla solemni degradatione: legitima siquidem monitio idem operatur, quod actualis degradatio. capitul. cùm non ab homine. de iudic. notat expressim Ancharanus in regul. ea quæ quæst. 12. de regul. iuris in 6. Qua in re hæc constitutio quid nouum inducere videtur, secundum Boerium in dicta decisione 69. num. 17. qui non satis explicat, an hoc sit in quocũque crimine intelligendum nec ne quid olim iure veteri fuerit statutum: idcirco exponere oportet huius quæstionis breuem quãdam resolutionem, vt distinctè percipere possimus, quæ nam fuerit olim, & sit nunc doctorum hac in re controuersia.

Primum etenim illud constat, omnino distingui à prædicta
2 specie, & quæstione illam disputationem, qua tradi solet, an clericus in Sacris constitutus, qui † grauissimum, & atrocissimum commiserit crimen, sit à iudice Ecclesiastico degradandus, & tradendus iudici seculari. Nam & ista quæstio tũc etiam obtinet. cùm nulla sit facta dimissio tonsuræ, nec vestiũ clericalium: quẽ admodum nos tractauimus in lib. 2. Variarum Resolutionum cap. 20. nu. 7. est etenim, vt fatentur omnes, necessaria degradatio & traditio, nec iudex secularis punire poterit clericum in Sacris constitutum absque degradatione, & traditione propter quodcunque grauissimum crimen. quod apparet ex notatis in capit. cum non ab homine. de iudi. cap. nouimus, de verborum significatio. cap. ad falsariorum, de crimi. falsi. cap. ad abolendam. de hæreti. tametsi propter crimen Assassini iure Pontificio sit statutum clericum, etiam in Sacris absque vlla degradatione puniri posse per iudicem secularem: sicuti probat tex. in ca. 1. de homic. in 6. cuius verè interpretationẽ ipse itidẽ tradidi in d. c. 20. nu. 10.

Secundo est adnotandum, clericum, etiam in Sacris constitutum, qui tamen sit verè incorrigibilis, posse absque vlla degradatione puniri per iudicem secularem. text. singularis in d. cap. cùm non ab homine. de iudi. quem ita intellexere Ioan. Andr. Cardin. & Imol. ibi. Quorum opinio mihi communis est: siquidẽ ferè omnes hanc quæstionem tractantes idem manifestè præmittunt, & probant. Nam si rem istam diligenter scrutemur, ratio hoc ipsum probaticum ex d. cap. cùm non ab homine. ad hoc vt censeatur clericus incorrigibilis, multa, quorum illic mentio fit, sint necessaria, ex quibus merito deducitur, ex trina monitione, & ex aliis iustissimè fori priuilegium amitti à clerico ita incorrigibili, & contumace.

Tertio his erit adijciendum, quòd clericus in profundum malorum delatus, quique dimissis tonsura, & vestibus clericalibus, multis se immiscuit enormibus delictis, ipso iure est priuilegio clericali etiam fori destitutus, quamuis Sacris fuerit ornatus ordinibus, atque ideo poterit absque degradatione, & traditione puniri per iudicem secularem: modo ita sit his scelleribus deditus, vt inueteratus dici possit scelerum minister. Nec est in hoc casu necessaria trina monitio, quæ alioqui iure ordinario requiritur. Huius opinionis authores sunt glossi. in capitulo ex parte in tertio. de priuileg. Hostie. Ioannes Andreas, & Antonius in
4 cap. perpendimus. illius capitis authoritate. de sententia excommunicationis. Ancharanus in reg. ea quæ. quæstione 12. de reg. iur. in 6. quorum opinio communis est: vt asserit Aufrerius in clementina 1. de offic. ordin. regu. 1. falentia 19. quibusque patrocinatur text. is cap. vnico. de vita & honest. clericor. vbi traditur casus in quo clericus, etiam in Sacris absque vlla degradatione amittit priuilegium clericale omnino ipso iure, etiam quo ad forum iuxta communem illius text. interpretationem. His item accedit tex. in cap. 1. de apostat. quo itidem cõmunis hæc probatur sententia, à qua non auder dissentire Henricus in capitulo. ex literis. col. penultima. de vita & honnestate clericorum. scribitque Chassa. in consuetudinibus Burgundiæ. rub. 1. §. 5. verſicul. Archidiaco. nu. 55. eãdem opinionem communiter in praxi receptam esse. & nihilominus multis hoc displicet, quippe quibus graue nimis videatur, clericum nulla legitima monitione præmissa, priuilegio fori priuari ex eo quòd dimissis vestibus, & tonsura multis etiam enormibus criminibus operam dederit, & seipsum immiscuerit. Sic etenim Anchara. in d. cap. 1. de apostat. scribit, illius capitis responsum non esse seruandum, nisi in specie, & casu, quo loquitur. Panormit. item & Cardi. in dict. cap. perpendimus. illam decisionem tantum intelligunt quo ad priuilegium Canonis: non autem quo ad forum, quod etiam probant Alexã. consil. 8. lib. 1. num. 2. Soci. consil. 12. lib. 1. col. 7. dum Abbatis distinctionem sequitur. & Angelus verb. clericus. 10. quæst. 1. & Syluest. verb. clericus. 3. §. 9. nec obstit tex. in d. ca. 1. de vita & honest. clericor. in. 6. quia illa constitutio pœnalis est, & ideo non est ad alium casum extendenda. vnde mihi potius placet posterior opinio aduersus communem, maximè in clericis constitutis in Sacris ordinibus. Nam in his non video, quo iure satis probetur communis opinio, nisi forsan crimen aliquod ita in reipublicæ perniciem fuerit à clerico perpetratum, vt pium sit, & æquissimũ communem admitti sententiam eo præsertim casu, quo, si degradatio iudicis Ecclesiastici expectanda foret, subsit maxima suspicio libertatis, & impunitatis.

Vtcunque tamen sit, opinor ipse, moribus receptam esse cõmunem sententiam in clericis primæ tonsuræ, quamuis & hi sint solemnibus quibusdam ceremoniis degradandi: vt in libro Pon-
3 tificali traditur. Nam † vsus obtinuit forensis, vt hi clerici primæ tantum tonsuræ, si dimissis vestibus, & tonsura enormia crimina frequenter commiserint, absque vlla degradatione puniantur à iudice seculari. Sic etenim communis opinio admitti poterit, tandem priuilegium fori ex hoc omnino amittatur ipso iure à clericis in minoribus ordinibus constitutis. Et idem erit vbi clericus primæ tonsuræ. etiã tonsus, nec dimissis vestibus, crimen aliquod atrocissimum commiserit, propter quod foret in Sacris constitutus alioqui curiæ seculari tradendus prænissa degradatione. Hic equidem absque degradatione puniri poterit per iudicem secularem: quod constat ex traditis exemplis ab Aufrerio in d. limitat. 19. & Boerio decisione. 69. num. 17. notant optimè Chassanæus in consuet. Burg. rub. 1. §. 5. ver. Archidiaconus. num. 66. Guillielm. Benedictus in cap. Raymuntius. de testam. verb. & vxorem. in 2. numer. 440. Petrus Auendanius in tractat. de exequendis mandatis. cap. 22. nu. 3. quibus accedit quod de clericis primæ tonsuræ tradit Ioannes Bernardus Episcopus Calagurritanus in practica criminali. capit. 90. quo in loco censet opinionem Abb. & Ancha. de degradatione clericorum committentium atrocissimum crimen, & traditione curiæ seculari alioqui dubiam: vt illic ipse tradit, & nos disputauimus libr. 2. Variarum Resolutionum. cap. 20, admittendam esse in clericis primæ tonsuræ tantum: non in aliis, qui Sacris ordinibus fuerint donati, sed & ad hanc opinionem Chassanæi, Guillielmi & aliorum plurimum condiscant quæ nos tradidimus in cap. quia nos. de testament. nu. 44. vbi mentionem fecimus obiter huius consuetudinis, receptæque apud practicos iudices, opinionis. atque item adduximus ea, quæ in contrariũ citari poterant. Sic intelligeda sunt, quæ nimis succincte in hac specie diffinire tentãt. Hippo. in cõs. 9. nu. 17. &[redacted]

Ex quibus deducitur, in omnibus, & quibuscunque criminibus admittendum esse quod Boerius ex Alexandri constitutione intulit: vt absque vlla degradatione, & traditione solemni iudex secularis punire possit clericum in minoribus ordinibus cõstitutum, qui contra illud Alexandri edictum non fuerit nec tonsura, nec vestibus vsus clericalibus. Quod satis manifestum fit ex ipsius constitutionis mente, & verbis.

Sed & tertio Principaliter ex dicta constitutione Alex. constat elegans, ac noua in hac quæstione conclusio ad hoc quidẽ quod licet is, qui post commissum crimen ordinem Ecclesiasticum acceperit, possit per iudicem secularem puniri quo ad rerum, & bonorum condemnationem, non tamẽ, quo ad corporis pœnam iuxta communem doctorum sententiam ex iure veteri deductam: hodie † tamen authoritate dictæ constitutionis
4 clericus, qui eum assumpserit ordinẽ post crimen commissum, poterit à iudice seculari puniri, etiam corporalibus pœnis: quia tempore commissi criminis nec tonsura, nec vestibus vtebatur clericalibus. Sic sanè nouam istam conclusionem à constitutione Alexand. deduxit doctissimus Auendanius in tract. de mand. exequendis. c. 22. nu. 7. Ego verò satis dubius sum hac de re, quippe qui opiner, summum Pontificem nihil voluisse mutare circa

clericos

clericos illos, qui post delictum commissum Ecclesiasticum ordinem acceperint: cùm de his tantum tractauerit qui tempore delicti tenebantur iure Pontificio tonsura, & vestibus clericalibus vti. esset enim satis à re proposita, & petita omnino alienum tonsuram, & vestes clericales exigere in his, qui essent verè laici, nullo quidem ordine Ecclesiastico insigniti. Nam de his, qui laici erant cùm crimen fuit perpetratum, nihil est petitum à summo Pontifice, nec ab eodem responsum, aut decretum. Si quidē hi non tenebantur tunc, nec poterant tonsura simul, & vestibus clericalibus vti: eosque voluerit summus Pontifex culpa notare ad amittendum fori priuilegium, qui tenebantur tonsura, & vestibus clericalibus vti: vt constat ex ipsius constitutionis serie. vnde sequitur, q̄ si quis fuerit prima donatus tonsura, quāquam & vestes clericales nusquam dimiserit, & tamen intra tres menses à die tonsuræ crimen aliquod commiserit; non erit per iudicem secularem puniendus ex eo, quòd quatuor mensibus ante crimē commissum tōsura, & vestibus non fuerit vsus clericalibus. Nec iudex secularis ius habet puniendi hunc propter Alexā. constitutionem: cùm illa tñ efficiat & complectatur illos, qui culpa notari possunt: quippe qui nec tonsura, nec vestibus vsi fuerint clericalib. tempore cōmissi criminis, & proximis quatuor mensib. non aūt illos, qui culpa hac in re omnino carent: quia non tenebātur vel tempore delicti commissi, vel quatuor proximis mēsibus tonsura, & vestibus vti, nondum eo tempore Ecclesiasticum ordinem habentes. Quod si ratio viri doctissimi esset admittenda, necessario esset à iudice seculari puniendus is, qui tribus, aut duobus mensibus ante delictum, acceperit ordinem primæ tōsuræ, qua, & vestib. fuerit legitimè vsus post eius ad sumptionem, non tamen antea, & sic quatuor mensibus ante commissum crimen. Quod mihi nec placet, nec videtur iure probari posse. Quamobren censeo nihil noui posse deduci ab illa constitutione Alexādri Sexti circa illos, qui post delictum fuerint promoti ad primæ tōsuræ gradum. Idcirco eorum ius, & exemptio à iudice seculari erit examinanda his rationibus, & authoritatibus quibus examinari, & expediri poterat ante prædictam constitutionem. Qua in re, licet multa sint ab aliis tradita, nos pro facili huius quæstionis cognitione aliquot explicabimus cōclusiones.

Prima conclusio. Ecclesiasticus ordo post delictum commissum ab aliquo absque vlla fraude susceptus, cum omnino liberat à iurisdictione iudicis secularis. Hoc probatur argumēto tex. in l. hoc accusare. §. hoc beneficio. & versic. item magistratum. ff. de accusat. vbi, & Angel. Alberi. & in l. qui cum vno. §. reus. ff. de re mili. notatur in ca. proposuisti. de foro comp. & in l. si quis postea. ff. de iudic.

Secunda conclusio. Ordo Ecclesiasticus post delictum ab aliquo adsumptus, fraude tamen, & dolo, vt iudicis forum declinet non liberat eum à iurisdictione iudicis secularis. Quod probatūr in d. l. hos accusare. versiculo. dum nō retractandi causa. l. si maritus. §. legis. ff. de adulter. l. vltima. ff. de re milita. l. 1. C. qui milita. non poss. lib. 12. ex quibus, & aliis vtranque conclusionem tenent Oldradus cons. 4. Bartol. eleganter in l. 1. ff. de pœnis. Ioan. Andreas, & alij in cap. 1. de obligatio. ad ratiocinia. quorum òpinio communis est, vt constat ex citatis per Aufreri. in clemen. 1. de officio ordinarij. regul. 1. fallentia. 11. per Hippolytum in singula. 534. latissimè Lamberti in cap. 1. de hæret. in 6. quæst. 13. qui has conclusiones post alios, quorum ipsi meminere, sequntur. quicquid scripserit Bellamera in cap. proposuisti. q. 2. de foro compet. qui absque vlla fraudis distinctione censet, non posse hoc crimen puniri à seculari.

[redacted] præsu[redacted] delictum commissum, & ante susceptum ordinem fuerit accusatus, vel denuntiatus: aut sanè infamatus. text. optimus. in l. vltima ff. de bonis eorum qui mor. sibi consci. & in d. l. vlt. ff. de re militari. notatur in l. si quis postea. ff. de iudic. & in l. si adulter. §. si eo temp. ff. de adulte. quemadmodū Barto. & alij fatentur: sed & in vniuersum fraudem præsumi ex eo, quòd post crimen commissum timore secularis punitionis quis ordinem susceperit asserit Bald. in l. 1. nu. 2. C. an seruus ex suo facto.

Tertia conclusio. vbi ratione fraudis qui post delictum ordinem assumpserit Ecclesiasticum, adhuc manet sub iurisdictione iudicis secularis, non poterit per eum pœna corporali puniri: sed tātum bonorum, & rerum mulcta & amissione. Hanc cōclusionem probāt & sequuntur Ioannes Andreas in cap. 1. de obligatis ad ratiocinia. Bar. in d. l. 1. & omnes paulò antè citati, ex quibus hæc est communis opinio. Atque ita hanc opinionem asseuerat communem esse. Aufreri in d. fallentia 11. erit tamen hoc in artic. illud obseruandum, quòd si crimen mortis pœnam exigat, aut mutilationem membri, erit clericus hic degradā dus per Episcopum, & tradēdus curiæ seculari, vt opinātur Guillielmus de Cuneo. Iacobus Butricarius, & Bartol in d. l. 1. ff. de pœnis. Iason in l. cùm quædam. ff. de iurisdi. omni. indi. nu. 10. Baldus in l. 1. nu. 2. C. an seruus pro suo facto. Dinus in l. item Vlpia. ff. de excus. tutor. Ancha. in regul. ea quę de regul. iuris. in 6. quæst. 13. Aufreri in d. fallentia 11. & quia iudices Ecclesiastici, & Episcopi nolunt vti hac degradatione: fortassis iustè, cùm nullibi iure Pontificio hoc in casu sit permissa, teste Antonio Butrio in d. cap. 1. col. 4. de obligatis ad ratiocinia. seculares iudices absque hac solemnitate nihilominus propriam sentētiam ad mortem vsque exequi solent; licet malè faciant: vt testantur Bartol. & omnes modo nominatim commemorati. Sed si clericus hic tantum sit prima tonsura donatus, poterit absque vlla solemni degradatione per iudicem secularem puniri etiam mortis pœna: ex his, quæ superius diximus in versicul. vtcunque tamen sit.

Cæterum quidam in hac quæstione opinantur, satis esse, vt laicus criminis alicuius autor effugiat forum iudicis secularis, & eius punitionem, quod ante delictum votum fecerit vel religionis vel ordinis Sacri suscipiēdi. Nam ex hoc non poterit puniri per iudicem secularem: cum votum hoc delicti commissi tempus præcesserit. Sic sanè visum est Iaso. in d. l. cùm quædam. nu. 11. Hippolyt. in singulari. 534. Gerardo in singul. 51. Cassanæo in consuetu. Burg. rubr. 1. §. 5. ver. Archi. num. 68. qui tamen scribit, se non credere, quòd hæc opinio à practicis admittenda sit. citatur ad hanc sententiā Bald. in l. 1. C. an seruus ex suo facto qui illud tantum asseuerat, quod qui ante delictum votum emiserit, & post delictum sit effectus voti exequutione clericus, aut religiosus, non possit puniri per iudicem secularem quasi maxima sit præsumptio bonæ fidei, & nullam subesse fraudem mutationi status. atque in hunc sensum qui proprius est, & à præcitatis authoribus traditur, posset admitti opinio Iasonis à quo plurimum hoc commendatur ex eo, quòd probatio voti fieri possit iuramento proprio ipsiusmet vouentis. In his etenim, quę in animo consistunt probatio sufficiens. iure censetur ea, quæ proprio iuramento fit. gloss. elegans in cap. significasti. in primo. de homicid. vbi omnes. gloss. in cap. si vero. in secundo. de sententia excommunicationis. alia in §. sed istę. & illic Iason. nu. 89. instit. de actioni. gloss. in l. atqui natura. §. cùm me absente. ff. de nęgot. gestis. text. optimus in cap. pastoralis. de excep. latè Hippolyt. in rub. C. de probat. nu. 122. Alci. in tract. de præsumpt. reg. 2. præsumpt. 10. Bar. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de furtis. Aretinus in l. interdum. §. quòd ex naufragio. ff. de acquirenda possessione. quæ quidē conclusio tunc admittēda est, cùm de modico præiudicio agitur: nō aūt vbi de maximo sit prçiudicio agendū. tūc etiā maior ac certior probatio requiritur, saltem ea erit necessaria, quæ fieri ea de re communiter possit: vt notant Domini. in cap. eos. de temporib. ordin. in. 6. Abb. in cap. quosdam. de præsumpti. Fel. in cap. cognoscentes. de consti. nu. 14. & Hippolyt. in singul. 635. Vnde cùm in hac specie de maximo agatur præiudicio: nempe de graui, ac enormi læsione reipublicæ, & iurisdictionis secularis: ac denique Baldi, & Iasonis sententia non sit satis iure probata nec conueniat criminum iustę punitioni, minimè mirabimur, etiam si viderimus eam in praxi refelli. opinor equidem non esse iustum, eam admitti, præsertim recepta illa tantum probatione, cuius à Iasone mentio fit. Nam & si probetur plenè votum olim à delinquente factum, nō est omnino exclusa illa suspicio fraudis, quæ soler in hac specie subesse, ac cōtingere propter frequentes hominum cautelas, quibus passim vtuntur hi, qui iurisdictionem iudicis secularis ad liberius delinquendum effugere conantur.* Ceterum post huius operis secundam editionem in Concili. Tridenti. cui ipse interfui, Anno Domini. M. D. LXIII. eram enim tunc Episcopus Ciuitatensis, editum fuit decretum sessione. 23. ca. 6. de his clericis primæ tonsuræ, quo sancitum est, quo ad fori priuilegium, eos eodem minimè gaudere, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant, aut clericalem habitum, & tonsuram deferentes alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi inseruiant, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel Vniuersitate de licentia, Episcopi, quasi in via ad maiores ordine suscipiendos versentur.*

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Iudex Ecclesiasticus, non secularis cognoscit de quæstione illa: an clericus sit remittendus ad forum Ecclesiasticum.*
2 *Exceptio declinatoria fori proponi poterit à clerico, apud iudicem secularem, etiam post sententiam quæ transierit in rem iudicatam.*
3 *Clericatus quo modo probari possit.*
4 *Lite pendente apud iudicem Ecclesiasticum clericus detineri debet reclusus in carceribus.*
5 *Remissio clerici, cuius expensis fieri debeat.*
6 *Clerici primæ tonsuræ, qui semel Regiam, & secularem iurisdictionem declinauerint, quæ patiantur iure Regio incommoda.*
7 *Clerici arma portantes, an possint per iudicem secularem puniri.*

Agitur itē de iurisdictione seculari quo ad clericos, præsertim ad breuem interpretationem cap. si iudex laicus. de sent. excommu. in 6.

CAPVT XXXIII.

Solent non leues oriri contentiones inter iudices Ecclesiasticos, & seculares super criminali punitione clericorum: & frequentissimè controuertitur de his clericis, qui tantum primæ tonsuræ gradum assumpserint: cum de his puniendis iudices seculares plerunquę contendant propter communem cum laicis viuendi rationem. Et tamen summus Pontifex in capitul. si iudex laicus. de senten. excommu. in 6. regulam quandam edidit, & constituit, ex qua certa posset assumi diffinitio in ea quæst. an pendēte lite super exemptione, & clericatu, sit statim clericus à iudice seculari captus, remittendus ad Ecclesiasticum, vel manere debeat apud secularem, donec probatione, atque ordinaria cognitione fuerit decisum per sententiam, clericum illum habere priuilegium fori, & ideo remittendum esse, etiam quo ad Principalis causæ cognitionem ad iudicem Ecclesiasticum. Hæc etenim Pontificia responsio est semper præ oculis habēda, quia celebris est, & eam præter Doctores ibi maximè commendarūt Baldus in l. si qua per calumniam. col. 2. C. de Episcopis & clericis. & Cepola in cons. 11. col. 3. & cons. 10. qui quamlibet eius constitutionis partem peculiari adnotatione perpenderunt. idcirco & nos multa hoc in loco summatim ad eius intellectū adnotauimus.

Primum illud est prænotandum, quòd huius causæ cognitio, eiusque diffinitio pertinet ad iudicem Ecclesiasticum, non ad se-
1 cularem: atq; ideo iudex † Ecclesiasticus tractabit, an captus per secularem iudicem, vel apud eū accusatus sit clericus, & Ecclesiasticæ iurisdictionis. Quod probatur in d. cap. si iudex. vbi huius rei ratio traditur ex eo, quòd de re spirituali, vel Ecclesiastica sit agendum: id est de ordine. Eandem opinionem, quæ satis communis est, probant, & sequuntur omnes in dicto capitul. si iudex. & in cap. vnico. de cleri. coniug. in 6. præsertim Francus illic col. 3. Rote iudices decisione. 202. in nouis. Fulgoß. in consilio. 124. Alexand. in cons. 8. col. 3. lib. 1. quibus etiam suffragatur, quod vbi contigit quæst. inter iudicem Ecclesiasticum, & secularem super iurisdictione, iudex Ecclesiasticus propter maiorē authoritatem cognoscet, an sua sit iurisdictio, secundùm Antoni. Butri. in cap. cæterum. col. 3. de iudi. Felin. & Deci. in ca. Pastoralis. in Princip. de rescript. & Iaso. in l. 2. ff. si quis in ius vocat. nō erit. col. 5. atque ita apud Hispanos hæc sententia omnino seruatur: siquidem iudex Ecclesiasticus cognoscit de clericatu, de tonsura, & vestibus. Quod nō tantū iure pontificio verum est, sed & æquissima ratione constat: modo iudices Ecclesiastici non temere, sed iuxta iuris Canonici decreta, Romanorum Pōtificum sanctiones, & ipsius reipublicæ vtilitatem, negotium hoc absque vllo animi peculiari affectu tractare, & expedire conentur, zelo quidem iustitiæ, non ambitione defendēdæ iurisdictionis, & liberandi sceleratissimos homines, reipublicæ pestem, & perniciem à iustissima iudicum seculariun punitione. Apud Gallos huius controuersiæ cognitio ad secularem iudicem pertinet ab eoque lis ista tractatur, & expeditur non admissa nec recepta decisione Bonifacij octaui in d. cap. si iudex. sicuti testantur Guido Papæ quæst. 138. Ioan. Gallus quæst. 38. qui quidem authores conantur vsum illum forensem Galliæ, defendere, quasi non sit omnino contrarius responsioni Pontificis, quæ intelligenda est: quoties de clericatu tractatur: vt tunc cognitio pertineat ad iudicem Ecclesiasticum, non ad secularem: qui tamē poterit de causa ista cognoscere, vbi sit quæstio de vestibus clericalibus: an his fuerit vsus, qui apud secularem accusatur, aut detinetur in carceribus. Sic sanè Galliæ iudicialem stylum præcitati authores, & intelligunt, & iure verum esse censent. Sed vtcunque sit ipse non dubito, hanc opinionem Guidonis, & Ioannis Galli falsam esse, & omnino contrariam cōmuni omnium sententiæ: ac denique Pontificiæ respōsioni, quæ in hoc tēdit, vt cognitionem clericatus, & eius quæstionis, vtrum captus à iudice seculari, gaudere debeat priuilegio fori, deferat iudici Ecclesiastico non seculari. Id etenim, vel ex eo probatur, quod summi Pontifices, & eorum constitutiones formam præscripserint, qua in tonsura, & vestibus vti debent, & tenentur clerici: vt constat. Et ideo iudices Ecclesiastici ius habent: non seculares ad cognoscendum, an clerici iuxta Canonicas sanctiones fori priuilegium amiserint ex eo, quod tonsuram, & vestes clericales dimiserint: cùm hoc totum negotium iuris sit Pontificij, non Cæsarei. Quamobrem non potest iure defendi forēsis Galliæ vsus. etiam ita intellectus vt Guido, & Ioannes Gallus intellexere præsertim, quod vsus ille itidem obtinuit, vt iudex secularis nullo non in casu cognoscat, an clericus captus sit remittendus ad iudicem secularem: siue agatur de ipso clericatu, siue de tonsura vestibusque clericalibus: vt fatentur Carolus Molinæus in Alex. consil. 8. libro 1. col. 3. & Ioannes Rupellanus libro. 4. forensium institutionum. cap. 5.

Secundo est & illud obseruandum, quòd clericus alioqui quo ad criminalia exemptus à iurisdictione iudicis † secularis, pote-
2 rit hanc fori præscriptionem, & exceptionem declinatoriam opponere quocunque tempore, etiam post sententiam, quamuis ad eum vsque diem ipse tacuerit, ac se ipsum defenderit, & litigauerit coram iudice seculari. Non enim potuit clericus hic consentire in iurisdictionem iudicis secularis expressè, nec tacitè saltem in his criminalibus causis, vbi agitur de coerctione, & punitione personali. capitulo si diligenti de foro competenti. cap. significasti. eodem tit. cap. at si clerici. in Principio. de iudic. sic sanè in hac specie notant. Chassanæus in consuetudinibus Burgundiæ rubrica 1. §. 5. versicu. Archidiaco. nu. 45. Nicolaus Boerius in cōsuetudi. Bituricensibus. tit. de iurisdictione. §. 21. in fine. & Ioan. Rupellanus in d. ca. 6. præmittit Decius in cons. 241. asseuerans, ita iudicatum fuisse. Huius opinionis ratio illa quidem reddi solet, quod declinatoria fori, quæ reddit iudicium ab initio nullum ex defectu iurisdictionis: quæ nec prorogari potuit, nec prorogata censetur, potest quandocunque etiam post sententiam opponi, & impedit exequutionem illius sententiæ, à qua non posset alioqui apelari: quemadmodum tradit Felinus in capitu. exceptionem. numer. 28. de excep. post Anton. Abba. & Imolam ibi. text. optimus secundum vnum intellectum in capit. ad petitionem. de accusatiori. Imo hæc exceptio impedit exequutionem trium sententiarum: sicuti notat glo. ibi communiter recepta in clemen. 1. de re iudica. atque ita intellecta ex alia gloss. in clem. 1. de sequestr. posse. & fruct. quarum interpretatione & nos tradere conati sumus hoc in opere c. 25. nu. 4. igitur sñia lata per iudicem secularem est omnino nulla, quamuis clericus tacuerit nec fuerit vsus fori præscriptione. quod & Socinus respondit. cons. 12. lib. 1. col. 7. quem sequitur Petrus Auendanius in tract. de exequend. mandatis. cap. 22. nu. 2. His accedit quod & ipse iudex Ecclesiasticus potest clericos repetere à secularibus iudicibus etiam si ipsi clerici cōfessi fuerint, se laicos esse: sic etenim visum est Baldo in l. si qua per calumniam. col. 2. C. de Episc. & cleri. Domi. & Franco in dicto cap. si iudex. quorum opinio satis iure probatur si consideremus rationem illam elegātem, qua vtitur summus Pontifex in d. cap. si diligenti. de foro compētēti. Qua ratione mihi non placet arrestum illud, cuius meminit Rebuffus in leges Regias 1. parte. tractat. de sentent. exequut. articulo 3. gloss. 2. dum refert à senatu decretum fuisse, quòd clericus condemnatus à iudice seculari ad honorabilem emendam, non possit exequutioni opponere primæ tonsuræ exceptionem. Nec enim Bal. ab eo citatus in l. in contractibus col. 1. C. de non numera. pecunia hoc ipsum quidam iustificat, imò potius, ni fal or, improbat.

Clericus vero, qui accusatus apud iudicem secularem omisit vsque ad sententiam, vel eius exequutionem opponere declinatoriam fori exceptionem, merito est in expensis condemnandus, secundum Nicola. Boeri. Deci. & Rupellanum paulò antè citatos post Felin. col. 1. & alios in d. ca. exceptionem. vbi est tex. ad huius conclusionis probationem, satis celebris. Cuius authoritate idem tenet Aufreri. in clemen. 1. de officio ordinarij. regula 2. nu. 33. Aegidius à Bellamera in decisione. 226. quæ quidem expensarum condemnatio fieri debet per iudicem secularem vt existimat Boerius: cuius opinio apud Gallos recepta est in praxi: teste Rupellano: qui tamen, & Decius probant contrarium & id iure verius est: atque ideo iudex tātum Ecclesiasticus iurisdictionem habet ad hanc condemnationem, non secularis qui sicut non est iudex competens quo ad Principalem causam, ita nec erit quo ad incidentem, & sic nec quo ad mulctam, nec quo ad expensas: sicuti constat ex Panormit. in capitu. si diligenti. col. penultima. de foro competen. Bald. in l. si ex aliena. col. 1. ff. de iudi. & in l. generaliter. col. 2. C. de Episc. & cleri. ver. per hoc soluitur. subdit tamen Decius in d. cons. 241. clericū ab his expensis oportere absolui ab ipso iudice Ecclesiastico eo casu, quo post prolatam clericatus scripturam, actor nihilominus apud secularem persistit, ac perseuerat in accusatione, & sententiæ exequutione tandem in lite Principali: cum ex hoc sit verisimile, quod & si in litis exordio reus fecisset fidem de clericatu, ab ea tamen actor nō fuisset discessurus. Vnde nihil nocuit dilatio editionis, & præsentationis scripturæ, qua clericatus probatur. Sed hæc opinio Decij merito displicet Ioanni Rupellano in d. ca. 6. nā si ab initio clericus edidisset, ac protulisset in iudicium scripturam clericatus omnino euitaretur damnum illud expensarum, quod actori contingit

tingit, dum in casum litem principalem apud secularem iudicē hactenus prosequutus est. Nam vbi actor producta scriptura clericatus remissioni consentiret, vel no refragaretur, planè statim remissio fieret, saltem nulla culpa notari actor posset: quod si ipse remissioni contradiceret, lis tractanda foret super sola remissione suspēso negotio principali iuxta decisionē tex. in d. c. si iudex. atq; ea ratione in vtruque euentū, si ab initio clericus literas clericatus produceret: vel se clericū esse dixisset, actor nullas fecisset expēsas in prosequutione litis principalis apud iudicē secularē. Igitur opinio Decij non satis est tuta, nec iure probatur.

Clericatus autem iure ordinario, & regulariter probari debet per scripturam. Quod deduci videtur ex l. si qua per calumniam
3 C. de Episcopis & clericis. † vbi Iacobus Butricarius, & cap. legū 2. quæst. 1. tradit latè Rebuffus in practica beneficiali titul. de forma literarum tonsuræ nu. 22. & sequentibus. probari tamen potest per testes, maximè vbi scriptura fuerit amissa, & perdita. l. testium. C. de testib. l. si solennibus. C. de fide instrument. gl. communiter recepta in dict. cap. si iudex. verb. fecerit. notat. Guido Papæ. quæstio. 474. in hac tamen specie, quam tractamus, quoties agitur de iurisdictione iudicis secularis declinanda ex causa clericatus, probari debet plenè per scripturam, vel per duos testes clericatus ipse: cùm de maximo præiudicio tractetur: quod satis constat. & tenent Bald. Alberic. post Cinum in dicta l. si qua per calumniam. text. optimus in capit. tuæ fraternitati. de clericis peregrinis. nam licet Bald. in capitu. licet vniuersis. & illic Felin. de testib. Iason in repetit. l. admonendi. num. 198. ff. de iureiuran. Hippolyt. in l. prima. §. idem Cornelio. ff. de quæstionibus. in fine. Gerardus in singul. 49. Chassanæus in consuetud. Burgundiæ. rubrica prima. §. 6. versi. ponderanda nu. 11. scripserint, primam tonsuram probari posse vnius testis testimonio: vbi de alterius præiudicio non agitur. & Rebuffus in dicto titulo de forma literarum. num. 24. & Math. Afflict. in constitutio. Neapolitan. tit. 3. numero. 12. velint Baldi sententiam adducere, & probare quo ad controuersiam inter iudicem Ecclesiasticum, & secularem super iurisdictione in clericum exercenda contingentem. Mihi tamen vera videtur opinio Baldi. vbi verè non agitur de alterius graui præiudicio, & ideo temerarium esse censeo eandem sententiam huic contentioni aptare, quæ super iurisdictione discutitur cùm ea res sit grauissimi, & enormis præiudicij. Quod sensit eleganter Ludou. Gomez. in regula de Annali possessore. quæstione 36. numero 5. qua in re cauendum est, nam quandoque Doctorum allegationes non satis distinctè fieri solent. His accedit quòd vnius testimonium non est regulariter admittendum. capitulo licet vniuersis. capitul. veniens. & capitul. in omni negotio. de testib cap. Deus omnipotens. 2. quæstione. 1. & §. 1. 2. quæstione 4. l. vbi numerus. ff. de testibus etiam si præclaræ sit authoritatis & dignitatis cap. Ego solis. 9. distinctio. gloss. in capitul. sicut. de senten. excommunica. cuius meminere Abb. in cap. cùm in Ecclesiis. de maiorit. & obed. Felin. in capit. ad eminentiam. de sentent. excommunicatio. idem Felin. in capit. post cessionem columna quarta. de probationib. text. optim. in cap. cùm à nobis. de testibus. & in l. iurisiurandi. C. de testib. notant Abb. & Doctor. in capitul. constitutus. de appellat. late Iason in dicta repetitio. l. admonendi. numero. 189. & Corasius libro tertio. Miscellaneorum. capitulo 7. & idem erit respondendum, etiam si quis de proprio facto testificetur nullum inde consequuturus commodum ad huc etenim hoc testimonium non est sufficiens in præiudicium alterius: quemadmodum tenet Paulus Castrensis in consi. 337. lib. 1 col. 3 versic. item non obstat. quem sequutus est Aymon Sauilianus in consil. 178. col. 3. quamuis maior sit huic, quàm alteri adhibenda fides. vt sentit Socinus in consi. 28. col. 2. lib. 3. tametsi idem Paulus de Cast. in l. quicunque. C. de ser. fug. probare velit, quod huic sit plena, & integra fides adhibenda.

Fortassis in hac materia, quam tractamus sufficeret primæ tonsuræ probatio per vnicum testem ad summariā cognitionē vt clericus captus remittēdus sit statim ad iudicē Ecclesiasticum adhuc pendēte lite super clericatu, & ante ipsius diffinitionem. sicut & ad hunc effectum sufficit fama publica: vel clericalis vestitus tempore delicti commissi modò ante id temporis nō fuerit laicis vestibus ipse clericus vsus. itē sufficit communis æstimatio clericatus. vt explicat text. in d. c. si iudex ex quo apparet in his casib. esse statim remittendum clericum ad iudicem Ecclesiasticū, vt ab ipso custodiatur pēdēte lite super clericatu, quæ ab eodem est examinanda, & diffinienda. Certius tamen est, vt opinor, φ non sufficiat vnicus testis ad probationē tonsuræ, vt clericus captus statim ante omnia pēdēte adhuc clericatus quæst. remittatur ad iudicē Ecclesiasticū. Nec n. casus hic par est, & similis casibus illis, qui in d. c. si iudex laicus. exponuntur: cùm in illis consideretur status ille clerici capti, quo vtebatur tēpore cōmissi criminis. Imo & hodie vsus obtinuit, remissionem minimè fieri, donec causa clericatus per Ecclesiasticum iudicem sententia, quæ transierit in rem iudicatam, fuerit finita. Quamuis statim iudex secularis teneatur supersedere cognitioni criminis, & ad hoc possit compelli per iudicem Ecclesiasticum suscepta prius summaria probatione primæ tonsuræ, φ satis deducitur ex d. cap. si iudex in vltima eius parte. Quo quidem casu sufficiet probatio tonsuræ per vnicum tantum testem ad suspensionis effectum, vt iudex secularis nulla vtatur nouatione.

Quòd si iudex laicus de criminali causa cognouerit aduersus clericum nondum ab eodem captum, qui tamen ad iudicem Ecclesiasticum accedit petens, se pronuntiari clericum, exem-
4 ptum à iurisdictione seculari, & ideo † per censuras Canonicas postulet, secularem iudicem inhiberi cognitione illius causæ: debet interim pēdente lite clericus hic detineri à iudice Ecclesiastico in publicis, & tutissimis carceribus, ita quidem quod nō dimitatur à carcere sub fideiussoribus, nec detineatur in Ecclesia, aut monasterio his locis veluti carcere inclusis. Quod in maximam Reipublicæ vtilitatem, & quietem decretum est ab inuictissimo Rege Carolo, Burgis anno Domini M. D. X X I I I. Hodie l. 7. tittulo. 4. libro. 1. Recop. & rursus Pintiæ ab eius supremo consi. & Senatu anno Domini M. D. X L V. alioqui, si clericus hic nō detineatur reclusus in carceribus, capi poterit à iudice seculari & in carcerem mitti. Idque non tantum fieri debet pendente lite super clericatu, sed & pendente lite super ipsius criminis punitione. tametsi quidam iudices Ecclesiastici conentur Regia decreta intelligere, lite pendente super clericatu: quasi ea finita nōdum punito crimine liberum sit iudicibus Ecclesiasticis, clericos iam per eorum sententiam redditos, & effectos imunes à iurisdictione seculari, item à carcere dimittere, vt delicta maneant omnino impunita, & verè dici possit, in hisce clericis primæ tonsuræ, nihil aliud ordinem hunc Ecclesiasticum esse, quàm liberā delinquendi licentiam, & immunitatem tutissimam, qua freti, audaciores fiant ipsis omnino laicis. Quod satis est à qualibet republica bene instituta alienum.

Sed & quoties remissio fit à iudice seculari, clericus ipse remit-
5 tendus erit cum custodibus expensis ipsiusmet † clerici: quemadmodum notant Aufreri. in clement. 1. de offic. ordi. quæst. 2. nu. 22. idem Aufreri. in capella Tolosana 283. Nicola. Boerius decisio. 303 col. penultima ex Baldo in l. generaliter. § his præsentib. C. de rebus credit. argumento text. in l. quoniam liberi. C. de testib. & in l. cùm sæpe. C. de erogat. milit. anno libro. 12. quod si clericus sit pauper, remittendus erit expensis ipsius Episopi, qui remissionem petit, secundum eosdem. Et videtur notare Bal. in tit. de pace constantiæ. §. si iudex.

Clerici autem primæ tonsuræ, qui semel vsi fuerint fori præscriptione aduersus iudicem secularem, eiusque fori declinaue-
6 rint, petētes causæ remissionem, & persona † ad iudicem Ecclesiasticum: lege Regia indigni censentur publicis officiis secularibus. l. 17. titulo tertio. libro 1. ordi. idque æquissimum est authoritate text. in capitul. sacerdotibus. ne cleri. vel mona. quo capite officia secularia clericis interdicta censentur. Huic authoritati accedit ratio, quę deducitur à publica vtilitate: cùm esset maxime absurdum: & iniquum eos admitti officia publica secularia, qui non possunt à iudicibus secularibus puniri, si deliquerint in officio. siquidem clericus in minorib. etiam constitutus, qui ad officium seculare admissus in eo deliquerit, nō poterit à iudice seculari puniri, secundum gloss. & docto. in d. capitul. sacerdotibus. quam opinionem dixit communem esse licet apud Gallos minimè receptam Aufreri. in d. clemen. 1 de offic. ordi. regu. 1. fallētia. 17 tradit latè, & optimè Guilielm. Benedi. in cap. Raynuntius. de testamen. verbo. & vxorem. 2. decisione, num. 447. qua ratione Regia lex in dict. l. 17. etiam si permittat clericos coniugatos non deferētes tonsuram, nec vestes admitti ad officia secularia, prohibet tamen ad ea clericos primæ tonsuræ nec coniugatos eligi, & admitti: quod non satis diligenter seruatū hactenus fuisse palam constat. Hinc etiam deducitur ratio ad pragmaticā constitutionem Ioannis Regis Secundi: quæ extat inter huius Regni pragmaticas l. 109. & lib. 3. ordina. tit. 1. l. 9. Hodie l. 4. tit. 4. libro 1. Recopilationis. est etenim statutum, clericū, primæ tonsuræ iurisdictionem iudicis secularis declinantem, ipso iure priuatum esse omnibus, & quibuscunque stipendiis, muneribus, & officiis publicis, quæ ab ipso Rege obtinuit. Æquū siquidem est quod clericus officia, vel munera secularia, publica, & regia non obtineat, si eius iurisdictionem est fori præscriptione declinaturus. Hæc verò pœna forsan non obtinebit, vbi super ipsa exceptione fori declinatoria non fuerit pronuntiatum, nec exceptio habuerit effectum quasi ad hanc pœnā non sufficiat solus conatus, nisi fuerit sequutus effectus. Quod ita vlsum est Baldo in l. si quis in suo in princip. ad finem. C. de inoffi. testamen. & Fel. in tracta. quando conatus. columna penultima.

Est & illud hoc in tractatu commemorandum Carolū Cæsarem, Hispaniarum Regem anno Domini M. D. XXVI. Hodie l. 5. tit. 4.

5. tit. quarto. lib. primo. Recopilation. publico decreto statuisse, clericos primæ tonsuræ, qui semel iurisdictionem secularem fori exceptione declinauerint & fuerint ab eorum punitione liberati, non posse arma ferre, nec armis vti, etiam illis, quæ sunt alioqui Regia lege laicis communiter permissa: ac ideo posse per iudices seculares hisce armis hos primæ tonsuræ clericos licitè spoliari. Extat hoc Regis edictum datum Hispali: & rursus Granatæ inter huius Granatensis auditorij ordinationes. Folio 74. col. 2. φ quidem poterit examinari ex illa quæst. qua tractari solet. an clerici arma portantes possint puniri per iudicem secularem. Et sanè de interdicto armorum vsu generaliter extat rubrica Codicis Iustiniani. vt armorum vsus inscio Principe sit interdictus. libr. 11. & in authentica. de armis. vbi hac de re tradidere interpretes. & in l. armorum. ff. de verb. significa. atque illic Alciat. & Cattellia. Cotta in memorabilibus. verbo. armorum. & alij statim citandi. Lex autem Principis secularis, quæ de interdicto armorum vsu generaliter lata fuerit in Republicæ vtilitatem, dubio procul etiam clericos complectitur: cùm & his iure Pontificio sint arma illa interdicta, quę solent frequentissimè variis legibus laicis permitti. ca. clerici. de vita & honest. cleri. Vnde palàm fit, clericos nō posse arma portare, quæ lege laicorū sint interdicta. tex. optimus in c. 1. §. si clericus. de pace tenēd. & eius violat. de eo tantùm articulo cōtrouerti poterit, an super hac re & interdictis armis clerici possint per iudices seculares puniri. Nam Ioan. de Platea in §. itē l. Iulia. Insti. de pub. iudiciis col. 4. & Ioann. Lupi in cap. per vestras de donationibus inter vir. & vxorem. 2. notab. §. 1. nu. 13. existimat pœnam l. seculari statutam, & dictam portanti arma vetita, non posse peti cōtra clericum apud iudicem secularem, sed petendam esse apud Ecclesiasticum, etiā si pecuniaria sit. Quod mihi admodum placet. Imò fortassis non tenebitur iudex Ecclesiasticus pœnam illam aduersus clericum exequi, sed poterit iuris canonicis pœnis & pecuniaria mulcta eius arbitrio clericum punire. Apud Gallos ex priuilegio Romanorū Pontificum obtentū est, posse clericos per Regios iudices puniri pœna pecuniaria propter armorum vsum l. Regia vetitum, quemadmodū tradidere Ioan. Faber in l. addictos. C. de Episcop. audi. Chassan. in cōsuetu. Burgun. rub. 1. §. 5. versiculo. Archidiaconus. nu. 79. Carolus Degrassalius lib. 2. regalium Francię. iur. 17. Aufreri. in clementina 1. de officio ordina. regula 1. Fallentia 13. Guilielmus Benedictus in cap. Raynuntius. de testamentis. verbo. & vxorem nomine Adelasiam. 2. decisione. nu. 406.

Vtcunque tamen sit, ipse censeo, clericum quemcunque arma prohibita portātem posse per secularem iudicē, & ministrū laicæ iurisdictionis armis his spoliari, & priuari absque vllo metu excommunicationis: quia hoc ad secularem iudicem, & Reipublicæ rectorem dubio procul pertinet, nec compelli poterit iudex secularis à iudice Ecclesiastico arma illa restituere. Siquidem laica lex arma prohibere potuit: eaque prohibitio clericos etiam complectitur, vt probauimus superius. Et licèt nō posset iudex secularis punire clericum arma prohibita portantem pœna, etiam pecuniaria, ipsa tamen arma, quibus armatus deprehensus clericus, iustissimè poterit eidem auferre. Nec est lex diuina, vel humana quæ contrarium probet: imò hæc consuetudo, aut tacita iuris permissio sanctissima est, atque in maximam vergit Reipublicę vtilitatem. Alioqui clerici liberè vagarentur armati, cum iudex Ecclesiasticus non habeat ministros, qui noctu possint clericos armatos capere, armaque ab eis tollere. Præsertim, quia frequentior est in toto ferè orbe Christiano illa consuetudo, quæ obtinet, arma non amitti nisi quis fuerit deprehensus armatus etiam si constet illum arma portasse. Idem quandoque iure probari poterit, si verba legis prohibentis arma exactè perpendantur, aut examinētur, vt docet eleganter Corneus consi 20. lib. 3. cui adde Alexandrum in l. possideri. §. Neratius. ff. de acquirenda possessione. Romanum, & Albericum in l. 1. §. hoc rescriptum. ff. ad Syllania. & Bald. in l. 3. §. 1. ff. de offic. præfect. vigil.

Ex Capite sequenti.

S V M M A R I V M.

1 *Laicus, qui simul cum clerico delictum commiserit, an possit seculare iudicium declinare?*
2 *Intellectus l. si communem. ff. quemadmodum. seru. amit.*
3 *Pœnitentes ex iudicis Ecclesiastici sententia, non sunt quo ad alia crimina iudici Ecclesiastico subiecti: vt necessario sint apud eundem accusandi.*
4 *Expenditur intellectus capitul. aliud. vndecima quæstione prima.*
5 *Intellectus ad text. in cap. vt comissi. §. nec non faciendi, de hæret. in. 6.*

Inquiritur adhuc, an quandoque possit à laicis forū seculare declinari in criminibus puniendis.

CAPVT XXXIIII.

Solet interdum, etiam à laicis iurisdictio secularis declinari ad effugiendam criminis punitionem: & ea ex causa plures disputantur, ac examinantur quæstiones, & inquiruntur casus, quibus laici immunes, liberique censentur à iudicibus secularibus: ex quibus apud authores frequentissimus est ille, quo traditur an iudex Ecclesiasticus excluso prorsus seculari possit cognóscere de crimine cōmisso, & perpetrato simul à laico, & clerico, nō tantum ad puniēdum ipsum clericū, sed & ad ipsius laici punitionem. Et sane quidam opinantur, cognitionem & punitionē criminis simul à clerico, & laico commissi ad iudicem Ecclesiasticum pertinere, non ad secularem etiam quo ad laicū vt tan-
1 dem is sit † ab Ecclesiastico iudice nō à seculari puniēdus. Huius opinionis authores sunt Antoni. à Prato in l. 1. in fin. ff. quæ senten. sine appel. rescindant. Maria Soci. in cōs. 12. lib. 1. idem Soci. in cap. 2. col. 4. de mut. petit. Feli. in cap. 1. colum. 4. de præscri. Ferrati. cautela. 10. Ferd. Loazes in tract. de matrimonio. 10. dubitatione. nu. 20. Socin. Iunior cons. 34. lib. 2. col. 1. Bart. Soci. in l. cum senatus. ff. de reb. dub. in fine. qui scribit hanc opinionem in praxi seruatam fuisse. Idem se testatur Mediolani vidisse Chassanæ. in consuet. Burg. rub. 1. §. 5. vers. Archidiaconus. nu. 70. eandem opinionem sequitur Robertus Maranta de ordine iudiciorum parte. 4. distinct. 11. nu. 22. cum tū statim nu. 24. rationē huius opinionis veram esse cēseat in indiuiduis, non aūt in diuiduis. Quod & Soc. sensit in d. cōs. 12. col. 6. sed & Feli. ac pleriq; alij hoc ipsum verum esse censent, quoties potest laicus condignè per iudicem Ecclesiasticum puniri: cum alioqui sit puniendus laicus à iudice seculari. Hanc verò sententiam, quam tot authores sequuti sunt post Antoni. à Prato probare conantur multis, quæ societatis, & communionis causa fuere inducta, quorum mentionem latissimam faciunt Iason in l. si emancipati. C. de collationi. & Petrus Rebuffus in Authen. Habita. C. ne filius pro patre. priuilegio. 106. potissimum huic opinioni suffragatur text. in capitulo. per tuas. de arbitris. vbi ratione societatis laicus potest arbiter esse de causa spirituali simul cum clerico. Cuius decisionis præter doct. ibi meminere Felin. in dicto capitul. 1. col. 4. & Hippo. in singu. 180. qui palam sequitur opinionem Antonij de Prato. Veteri. Est etenim ratio satis sufficiens ad responsionem Pontificis ex eo quod laicus non prohibeatur esse arbiter in causa spirituali, quia incapax sit sed iure cuiusdam honestatis vt explicat Abb. in capitulo, cum dilectus. de arbitris. Hæc vero honestatis ratio cessare videtur, quoties simul laicus, & clericus arbitrium susceperunt de re spirituali. Alioqui si laicus incapax esset, non posset in eum & clericum simul compromitti. l. Pædius. ff. de arbitris. tametsi laicus censeri soleat incapax ad iudicandum iudicis authoritate de re spirituali. ca. 2. & 3. de iudic. Imo nihil refert quod compromissum de re spirituali fiat in duos laicos, simul & vnum clericum. Nam & fieri potest. vt constat in d. c. per tuas quo probatur, actū indiuiduū nomē accipere à digniori parte, etiā si ea minor sit numero & quātitate: quoties plures cōsiderātur vt singuli: vt non collegium quod Decius censet in c. ex literis. de constitut. existimans secus esse vbi plures cōsiderari debēt vt collegium: nam eo casu in indiuiduis de nominatio fit à minori parte, licet ea non sit dignior. gl. celebris, & illic omnes in c. 1. de locato. verb. sub. excommunicatione. Abb. & omnes in d. c. ex literis. vbi Felin. & Dec. multa tradiderunt, ex quibus apparet hanc opinionem esse communem. Quamuis Antoni. Burgensis in capitul. cùm dilecti. nu. 14. de emptio. & vendit. authoritate text. in dicto capitul. per tuas & gloss. in capitulo. quod in dubiis. De consecra. Eccles. vel alta. & in. l. 1. in princip. ff. de ver. obligat. verbo. stipulatio. probare conetur, collegium clericorum simul & laicorum, dici Ecclesiasticum, etiam si minor pars sit, & constet ex clericis. Quod si par sit numerus laicorum & clericorum receptum est, vniuersitatem, & collegium à clericis nomen accipere, & Ecclesiasticum censeri. Et tamen adhuc decisio text. in dicto capitulo. per tuas. non probat opinionem Anton. à prato cùm in hac quæstione, quam tractamus, res diuidua sit quo ad cognotionem causæ & punitionem criminis. & ideo possit facilimè iudex Ecclesiasticus punire clericum, & secularis laicum absque vlla vtriusque iurisdictionis læsione. Adducitur item & pro Anton. text. in l. si communem. ff. quemadmodum seruitu. amit vbi iurisc. respōdet, posse quem per sociū retinere viam & eius vsum, quā per se nō poterat. Sed id responsum refertur ad eam vtilitatem quæ diuidi saltē commodè nō poterat: aut simpliciter indiuidua est. Nos verò hac in parte tractamus de re, & causa

sa quę commodè diuisionem admittit. Idcirco ego opinor, falsam esse opinionem prædictam, nec video, qua ratione iuste potuerit à prælicis quãdoque admitti, nisi id fecerint maximo studio fauendi laicis de crimine accusatis. Sic multis rationibus omnium latissimè hoc ipsum probat Aymon Sauillianus in consi. 232. lib. 2. cui accedit tex. elegans in l. si quis vxori. ff. de furtis. in princip. vbi in delictis socius criminis minimè gaudet priuilegio socij. Nam si vxor, & Titius à marito res furripuerint simul, Titius tenebitur actione furti, licet vxor ab ea libera sit, & solum teneatur actione rerum amotarum. Quem locum expendit contra priorem sententiam Ioan. à Neuzanis in sua Sylua nuptiali lib. 6. num. 38. Hanc verò posteriorem opinionem receptam in praxi fuisse, & passim admitti, asseuerant Rebuffus in dict. Authẽ. habita. priuilegio. 106. Ioan. Rupellanus lib. 3. forensium Institutionum cap. 11. Philipus Probus in pragmatica sanctione tit. de concubinariis. §. ipsas. verb. arcere. in additionibus ad Chosmam Rursus idem Rebuffus in proœmio Regiarum constitutionum. gl. 5. nu. 117. imò & Nicolaus Boerius in consuetudinibus Bituricensibus, titu. de iurisdictione. §. 9. scribit, priorẽ opinionem nusquam in praxi seruatam fuisse. Quòd si cõtingat causam esse indiuiduam, & communem, ita quidem, vt nulla possit congrua
2 † distinctio nec, diuisio fieri inter socios, quorum alter fori priuilegium habet: tũc tota causa, etiam quo ad socios non habentes priuilegium, erit tractanda coram iudice illius, qui fori priuilegium habet: sicuti ex d. l. si communem. adnotarunt Areti. consi. 25. col. 2. Bartholom. Soci. in consi. 82. lib. 3. versi. Nona conclusio Bald. in l. præcipimus. C. de appellatio. §. eadem obseruando. notatur in l. 1. C. si in communi eademque causa in integr. restit. pustuletur. à quibus varia hac de re traduntur exempla: omnes etenim responsum Iurisconsulti in dicta. l. si communem intelexere in indiuiduis: non in his, quæ diuidua sunt. Idẽ tenent Decius in. l. si emancipati post alios. nu. 5. C. de collationi. idem Decius in Auth. cassa, & irrita. nu. 9. C. de sacrosc. Eccl. Ang. in d. l. si cõmunem. Romanus in consi. 195. ad finem. Iason in consi. 238. col. vlt. lib. 2. vnde falsa profectò est, & omninò à iuris authoritate aliena opinio Hippoly. qui in d. sing. 180. existimat, fratres simul habitantes, & patrimonium commune habentes cum fratre, qui ratione clericatus, vel alia ex causa immunis est ab oneribus publicis ratione rerum indictis, itidem liberos esse, & immunes ab eisdem oneribus mixtis censibus vel indictionibus publicis. Nam cum onera ista possint cõmodè distribui pro parte illius patrimonij adhuc indiuisi, quæ competit fratribus, & sociis laicis, quique nullam habent immunitatis causam, nulla ratio patitur hos liberos, & immunes censeri. Atq; ita huic opinioni suffragantur expressim Specul. in titu. de cleri. coniugat. vers. quid si clericus. & Decius in d. Auth. cassa & irrita. nu. 9. & in d. l. si emancipati nu. 5.

Est in hoc eodem tractatu de laica potestate: & iurisdictione insignis, & elegans quæstio, quã scio semel satis disputatam & 3 controuersam fuisse: scilicet, † an pœnitentes, qui à iudice Ecclesiastico per sententiam propter aliquod crimen Ecclesiasticum damnati sunt ad agendam pœnitentiam, & ea sub forma fuere admissi ad Ecclesiam veniãque criminis consequuti sunt, possint à iudicibus secularibus, cum sint alioqui laici ob alia crimina puniri, & ad punitionem capi, atq; in secularem carcerem mitti? Extat sanè text. celebris in c. aliud. 11. q. 1. quod repetitur in c. aliud. de pœnit. dist. 1. ex epistolis Leonis Papæ primi. Nam Gratianus in d. c. aliud. 11. q. 1. ad finem deducit ex ipsius Diui Leonis testimonio, hos pœnitentes non tantùm in criminalibus, sed & in ciuilibus apud iudicem Ecclesiasticum conueniendos esse. Idem probant simpliciter Hostiensis in summa. titul. de foro comp. §. ex præmissis paret. Specul. titu. de comp. iudi. addit. §. primum. versic. 17. Antoni. Butrius in cap. 2. de foro compet. col. 2. & illic Barbat. nu. 61. hi enim authores opinionem istam sequuti sunt absque vlla distinctione, censentes, hos pœnitentes publicè non posse per iudicẽ secularẽ puniri, nec cõdemnari, etiã ciuiliter, qui sunt Ecclesiasticæ iurisdictionis: vt & aliæ personæ Ecclesiasticæ.

Sunt tamen & alij, quibus placet, hoc ita admittendum fore, modò intelligamus sententiam istam de solemniter pœnitentibus. Sic sanè voluere glossa in dicto capitulo. aliud. quam Docto. inibi nec expressim reprobant, nec palam probant, licèt sensim eam admiserint. Item Cald. in specie in consilio septimo. titul. de iudic. Repertorium Inquisitorum. verb. pœnitentiam pecuniariam. solemnis autem pœnitentia est illa cuius mentio fit in capitulo fin. 50. dist. quæ maximè differt à publica, & priuata: quemadmodum nos latiùs ostendimus libr. 2. Variarum Resolutionum. capit. 10. num. 3. ex quibus, etiam si opinio Gratiani, & aliorum vera foret, obtineret vtique tempore illo, quo solemnis agitur pœnitentia: ea verò finita nulla prorsus ratio est, quæ prænotatam conclusionem probet in illo, qui solemnem egerit pœnitentiam: cùm nec is clericus sit, nec clericus esse possit, nec vllum habeat fori Ecclesiastici priuilegium,

Sed & Antoni. Burgensis in c. 2. col. vltim. de empti. & vendit. obiter attingens huius quæstionis intellectum opinatur, Anto. Butrij sententiã procedere in eo, cui est iniuncta publica, & perpetua pœnitentia. per text. in d. capit. aliud. Atque ita censet. esse ita intelligendos omnes authores, qui illius capitis authoritate prædictam tenuerunt opinionem.

Rursus Barbat. in dict. cap. 2. nu. 61. asseuerat. non probari Antonij conclusionem in dicto cap. aliud. cùm Leo Pontifex Maximus illic potiùs cõsilium, quàm necessitatem, aut præceptum tradiderit: & tamen verã eam esse ostendere cõnatur ex eo, quod publicè pœnitẽtes sint personæ Ecclesiasticæ. Quod nullibi probatur in iure, & ideo falsum esse constat.

Sic & Innocenti. in capitulo. significantibus. de offici. delegat. aliter quæstionem intelligit, dum scribit, pœnitentes esse sub protectione Ecclesiæ, sic vt sunt aliæ miserabiles personæ vt tandem non possit ab eis declinari iudicium seculare, tametsi valeãt, & possint iudicem Ecclesiasticum adire quoties fuerint vi, potentia, vel iniuria oppressi: aut secularis neglexerit eis ministrare iustitiam. Qua de re nos tractauimus superius in capitulo. 6. huius operis. quã rttione planè deducitur Innocentium velle, atque asserere, pœnitentes non esse necessariò conueniendos. aut accusandos apud iudices Ecclesiasticos, imò posse id fieri apud seculares, neque eos habere ius declinandi forum seculare. Idcirco authoritatẽ Innocentij sequuti expressim tenent pœnitentes indistinctè posse apud iudicem secularem cõueniri quo ad criminalia, & ciuilia. Panor. nu. 9. & illic Aretin. col. 2. in dicto capitulo. 2. de foro compet. Maria. Soci. in capitulo primo. eod. tit. vers. decima declaratio numero. 13. ex iunioribus optimè, ac diligenter. Iacobus Septimancensis Regius in Pintiana Curia consiliarius in Catholicis institutionibus. capitulo 46. Huius opinionis ea mihi placet ratio, quòd secundum regulam iuris laici subsint quo ad criminalia, & ciuilia iudicibus secularibus & nullibi iure canonico, vel ciuili ab hac regula publicè pœnitentes reperiatur exempti, & immunes. Huic rationi accedit maximũ & penè pernicioſum Reipublicæ dispendium, quod dubio procul ex contraria opinione publicæ disciplinæ, & scelerum punitioni contingeret. Etenim cum à iudicibus Ecclesiasticis ordinariis, & Episcopis laici possint admitti ad publicam pœnitentiã facilimè posset multis laicis ministrari, & exhibendi delinquendi audacia, nullam seueram nec grauem timentibus punitionẽ.

Non oberit huic posteriori sententiæ text. in dicto capitulo. Aliud. variè siquidem intelligitur, etiam ab authoribus prioris ŏpinionis: atque ideo non erit adeo facile iudicare, quæ nam sit frequentiori suffragio recepta sententia: cum quidam eũ locum de soleniter pœnitẽtibus, alij de pulicã, & perpetuam agentib. pœnitentiã: alij, de omnibus intellexerint. quin & quibuidã placuerit, illis nõ probari conclusionem. Quo fit, vt saltem hoc sit maximum argumentum, non satis tutam esse opinionem istã, quæ ita incertam probationem habeat. Nihilominus ille text. intelligitur, vt potiùs consilium det, quam præceptum tradat. quasi consilium sit ipsi pœnitentẽti commodum, † iudicẽ Ecclesiasticum adire, non secularem. quod Barb. notat in dict. num. 61.
4 cuius interpretatio minimè procedit vel ex eo, quòd nullo pacto consilij conueniat, vbi necessitas iuris adest. Nam si pœnitẽs actor est omnino debet reum vocare apud ipsius rei iudicem: non est in eis arbitrio hunc, vel illum iudicem eligere, quemadmodum fatentur omnes in dicto capitulo. aliud. & probatur multis in locis vtiusque iuris. Quod ipse pœnitens reus sit, is certum iudicem habet, quem declinare non poterit, cùm sit satis apud proprium iudicem conueniri: & ideo si actor pœnitentem conueniat apud illum iudicem, qui eius est proprius non est in eius arbitrio iudicium illud declinare. Quamobrem non conuenit prædicta interpretatio, si de consilio velimus tractare, vbi nulla electio alioqui iure datur ipsi pœnitenti, cui necessitas incumbit, vel ad agendum, vel respondendum coram certo iudice. Igitur cum detur consilium ad electionem, quæ pœnitenti non incumbit nec competit: absurdum videtur responsum Leonis Papæ ita interpretari, vt consilium detur pœnittenti. Nisi cõstitueremus, pœnitentem habere duos iudices, quorum alterum agendo, vel defendendo posset libere eligere. quòd non probatur iure, nec probari potest. his adde quæ ipse notaui lib. 1. Variar. Resolutio. capit. 18. num. 6. quo in loco de electione plurium iudicum tractaui.

Secundò intelligitur Leonis Papæ Responsum à quibusdam ita quidem, vt obtineat in illis religiosis, qui olim dicti fuere pœnitentes, publico ipsius instituti nomine: quorum mentio fit in cap. de his. & cap. seq. 33. q. 2. & in concilio Agathensi. cap. 11. & in cõcilio Toletano. 4. can. 53. Hi etenim cum religiosi sint, & vere religionem fuerint professi, mirũ non est, quod sint exempti à iurisdictione seculari, & Ecclesiasticæ tantum subsint, quod probat Iacobus Septimancensis in dicto capitulo 46 numero 18.

quemad-

quemadmodum & in simili de eremitis profitentibus pœnitentiam tradit Aret. in d. c. 2. de foro compet. num. 12. scribens communiter receptum esse, hos iurisdictioni tantum Ecclesiasticæ, nõ seculari subijci. quod glo. notauit in c. qui vere. 16. q. 1. & in l. 2. ff. de in ius vocando. quamuis Abb. in d. c. 2. nu. 10. Cardin. in clem. per literas. de præbend. & Aufererius in clemen. 1. de offic. ordin. regu. 2. Fallentia. 33. num. 37. teneant contrariũ, & id seruatum fuisse in praxi asseueret Aufrer. eorum etenim opinio procedit in simplicibus eremitis, non his, qui sunt eremitæ pœnitentium religionem professi, etiam si glo. prædicta. & glossin cap. nulla. 93. distin. priorem opinionem absq; vlla distinctione probauerint, & Innocen. in cap. cum ad monasterium. de statu regul. sic nuper, nempe Anno Domini M. CCCCX C. exordium habuit apud Lutetiam Parisiorum ordo pœnitentium fœminarum authore Ioanne textore minorita: vt scribit Robertus Arboricensis in tracta. de tuendo cœlibatu. Tomo secundo. qui etiam commemorat hoc institutum ætate Beati Ludouici sedem tenuisse prope muros Parisienses in cœnobio Diui Antonij Campesis: & tamen labentibus annis illis successisse conuentum virginum, qui hodie exstat sub Cisterciensium regula. Sed an hæ pœnitentes fœminæ pertineant ad iurisdictionem Ecclesiasticam, constabit ex earum regula, & religionis professione. Ipse verò non possum mihi aliquo pacto persuadere, restringendum fore Diui Leonis responsum ad religiosos illos qui re, & nomine pœnitentes expeculiari religionis; & ordinis instituto dicebantur. Nec enim de his Leo Papa cogitauit, sed de pœnitentibus laicis, quibus liberum erat res seculi tractare, loquitur euidenter non de religiosis ordinem certum, seu institutum aliquod religionis professitibus. Vnde secundus hic intellectus non satis conuenit præcitatæ Pontificis sanctissimi responsioni.

Tertiò Panor. in d. c. 2. nu. 9. aliter existimat intelligendum esse tex. in d. c. aliud. asseuerans, pœnitentem posse conueniri apud iudicem secularem, licèt ipse possit agere contra quemcunq; coram iudice Ecclesiastico. Quæ quidem interpretatio ex eo displiceret Barbatio ibidem, quòd opinetur, non posse hæc duo simul constare, pœnitentem actorem posse agere apud iudicem Ecclesiasticum, & eundem reum posse conueniri apud secularem, atq; idem mihi videtur si constituamus, pœnitentem esse & censeri personam Ecclesiasticam. cùm si hoc iure, quia persona Ecclesiastica est, potest agere apud Ecclesiasticum, poterit fortiori ratione apud eundem conueniri, & declinare forum iudicis secularis. quamuis Panor. hunc sensum habere possit, & vere habet, q pœnitens & miserabilis persona possit agere apud iudicem Ecclesiasticum, licet teneatur conuentus respondere coram seculari. Etenim in pauperibus & miserabilibus personis possunt hæc duo procedere, & obtinere: vt colligitur ex Innocen. quem citat Panor. in d. c. significantib. & nos obiter diximus superius in c. 7. & tamen non omnino conuenit Panor. intellectus. quia pœnitens non est persona Ecclesiastica, nec vt miserabilis poterit regulariter, coram Ecclesiastico iudice agere: quemadmodũ paulo ante probauimus. vnde falsa est omnino, nec probatur à Doctorib. opinio glo. in d. c. aliud. in secundo intellectu. dum illud responsum intelligit quoties pœnitens reus est. Nam omnes ferè, quorum superius meminimus, paucis exceptis, dum diligenter examinant verum sensum capituli. Aliud, planè illud intelligunt in pœnitente actore: non in reo: vt ex modò traditis, & statim explicandis constabit.

Quartò, frequentiori doctorum suffragio responso Leonis Papæ in actore intelligitur: vt tandem pœnitens, si causam habeat, quam forsan negligere non debeat, possit reum vocare ad Ecclesiasticum iudicium: eaque vocatio sit necessaria, quoties reus ipse clericus est, at vbi reus sit laicus consilium potius, quàm necessitas inducatur, & id consentiente reo: non aliàs: cum non habeat maius priuilegium pœnitẽs, quam clericus sacerdos, qui laicum reum debet necessariò conuenire apud iudicem laicum. c. cum sit generale. de foro competen. cap. experientiæ. 11. q. 1. Nec quidquam vrget pœnitentiæ fauor, vt reus inuitus ad alienum trahatur forum: fiatq; eadem, ac iudici seculari iniuria: cùm potius abstinere debuisset pœnitens, dum pœnitentiã agit, ab actione proponenda, quam damnum & iniuriam irroget alteri cum inuitum trahendo ad eum, qui eius iudex non est. Atque ita hũc intellectum tenuere glo. in d. c. aliud. & inibi Dominic. Præpos. & Cardi. à Turre Cremata post alios, quorum sententiã mihi probare videtur tacitè Aret. in d. c. 2. colum. 2. & expressim Septimã censis in d. c. 46. nu. 19. qui citat & ad hoc ipsum alterum eiusdẽ Diui Leonis locum ex epistola. 94. ad Episc. & presbyteros intra Thraciam constitutos. in cuius Epistolæ calce sic ait. Sanè si clericus laicum pulset: prius se audiri ab Episcopis poscat, tũ si petitioni suæ laicorum viderit obuiare, ex permissu Episcopi sui in seculi moderatores discreparione confligat. Hæc sanè sunt, quæ à multis adnotari solent circa verã interpretationem epistolæ diui Leonis Papæ, cuius pars à Gratiano adducitur in d. c. aliud.

Forsan eius capitis intellectus apertius constabit: si literam, vt extat apud Leonem Papã, hoc in loco subijciamus, ex epistola. 90. ad Rusticum Narbonens. Episcopũ c. 8. egerat enim sanctissimus ille Pontifex de his, qui pœnitẽtiam agere differunt, segnitiẽ istã à dæmonis persuasione sensim hominũ mentib. illapsam, impensissime reprobans: tandem subdit. Aliud quidẽ est, debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorũ veniã postulantem, oportet multis, cẽt à licitis abstinere. dicẽte Apostolo oĩa mihi licent, sed non oĩa expediunt. vñ siquis pœnitens habeat causam, q̃ negligere fortè nõ debeat, melius expedit Ecclesiasticum, quã forense iudicium. Hactenus Leo Papa.

Ex cuius ꝓtextu apparet manifestè, si Apostoli verba, quib. vtitur, ꝙ siderentur, & deinde distinctio iuxta reposcentis à ꝓtemnente propria perfectionis amore, diui Leonis epistolam necessario intelligendã fore in actione non in reo. Huc etenim pertinet totus rñsionis contextus: nec potest cõmodè aliud deduci ex ipso pẽnitissimo Pontificis sensu: cũ actori detur, non reo agendi libertas, electio & arbitrium: de quib. illic manifestissimè agitur.

Sic & illud constat, in eodẽ capite arbitrio & electioni pœnitentis cõmitti actionem ipsam corã iudice seculari, vel Ecclesiastico ſ̃ra cõmunem: ita tñ, vt quamuis non peccet nec crimen committat agendo apud iudicem, secularem, melius tamen faciat, si coram iudice Ecclesiastico negotium prosequatur.

Hinc sequitur, non probari authoritate Leonis Papæ, etiã si sequamur cõem eius interpretationem, pœnitentem publicè, ac perpetuò ita esse subditum Ecclesiasticæ iurisdictioni, quod non possit apud seculare iudicẽ conueniri. Non enim loquitur Leo Pontifex in reo, sed actore. Nec illic datur libertas declinandi iudicium seculare in præiudiciũ eius, qui pro iure proprio exigẽdo pœnitentẽ vocauerit ad eum iudicẽ, à quo nulla lege vel canone expressim immunis, & liber censẽt. Atq; hæc qdẽ dicta sint iuxta eũ sensum, quẽ Arch. gl. Dom. Præpos. & Cardi. à Turre Cremata, & pleriq; alij tradidere ad Leonis Pontificis maximi rñsum.

Ipse verò minimè prætermittam, & aliter Leonis epistolam accipere, ac interpretari, sic quidẽ, vt constituimus pœnitentẽ ex eo velle pœnitentiã differre, q̃ agere decreuerit pro reb. proprijs apud iudicẽ exigendis forensi strepitu, & actione. Nam quilibet potest iustissimè reposcere quæ sibi iure debentur: tametsi perfectionis sit, hæc temporalia remittere, & contemnere. Potissimè tñ pœnirentibus conuenit, hac vti perfectione, & id expedit, quoties differri per strepitum iudicialem pœnitẽtiam contingit, quibus sanè perpentis, etiã si pœnirenti liceat actione forensi vti pro causa, quam forsan negligere non debeat, melius tñ erit ex consilio Leonis Papæ iudicium Ecclesiasticũ pœnitentis, q̃ forense, id est rerũ exactionẽ, experete. Etenim nõ arbitror Põtificẽ sanctissimũ in petitata epistola ꝑstituisse deferimen inter iudiciũ seculare, & Ecclesiasticũ, sed inter iudiciũ pœnitẽtiæ, & forense. Cùm huic distinctioni ꝙueniant oĩa, quę ab eodẽ Pontifice traduntur. Nec põt dubitari, forense iudiciũ rectè dici, iudiciũ fori exterioris, cẽt si Ecclesiasticũ sit. c. forus. de ver. sig. est igit Diui Leonis rñsio sic accipiẽda, vt Ecclesiasticũ iudiciũ exponamus, idest iudiciũ pœnitentiæ: forense aũt, id est iudiciũ exterius pro reb. petendis. Deniq; melius erit & ꝙsultius pœnitentib. exactionẽ forensem, etiam iustam differre, q̃ eius causa pœnitentiam ad tps remittere.

Gratianus autem in d. c. aliud. versi. non ait. minimè tractat de pœnitentib. sed ex multis authoritatib. per eum adductis colligit, in ciuilibus, & criminalibus apud iudicem Ecclesiasticum, clericũ esse conueniendum: non apud secularem: nec de pœnitentibus verbum aliquod illic expressum, aut subintellectum extat.

Illud verò in hac quæstione disputare solet, an hæretici Ecclesiæ reconciliati, qui habitum gestant publice pœnitentium, sint
5 sub iurisdictionne Inquisitorũ, † vt & pro alijs criminibus, quæ ab hæresi distincta censentur, ab ipsius tantùm Inquisitorib. puniri debeant, non ab alijs iudicib. Ecclesiasticis, vel secularibus? & planè si quæstio ista est examinanda, & diffinienda ex authoritate Leonis Papæ satis constat, quid sit hac de re omnino responden dum. Forsan poterit alijs authoritatibus, & rationibus persuaderi hos pœnitentes ab ipsis Inquisitoribus puniendos fore, non ab alijs iudicibus, quæ & si mihi hactenus fuerunt incognitæ, tamen pro arbitrio cuiusq; iuxta Reipublicæ vtilitatem, & cõmodum expendendæ sunt: atq; ideo erit postulanda decisio, Regia authoritate stabilita præmissa consultatione à summis curiæ Regiæ cõsiliarijs, quib. hoc negotium, & alia cõmissa sunt, quæ ad fidei Catholicæ cultũ, & tutelã pertinent. Quos minimè verebor admonere, cogit enim Reipublicę zelus, ne liberã perniciosis hominib. & semel in Christianam religionem perfidis, præsent delinquendi occasionem, audaciam, atque immunitatem, & nihilominus illud ꝙstanter asseuerare non dubitabo, nihil ad huius qstionis decisionẽ pertinere, tex. in c. vt cõmissi. §. necnõ faciẽdi. de hereticis in 6. cuius hic est literæ contextus. Necnõ faciendi à quibuslibet

assignari vobis libros, seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ, ac processus per quoscunque authoritate Sedis Apostolicæ, vel Legatorum eius habiti contra hæreticos continentur: & illorū qui vestris mandatis obedientes humiliter stāt propter hæresim in carcere vel muro recluſi, pœnam vnà cum prælatis quorum iurisdictioni subsunt, mitigandi, vel mutandi, cum videritis expedire. Hactenus Bonifacius Octauus, illa siquidem verba: quorum iurisdictioni subsunt, ad prælatos palā referunt, & referenda sunt: vt tandem constet, illos prælatos simul cum Inquisitoribus habere ius mitigandi, vel mutandi pœnam, quorum ipsi accusari, & hæretici iurisdictioni subsunt, non alios. Deinde quānis ea verba forent referenda in ipsos Inquisitores, planè intelligi debent quo ad punitionem hæresis, & quo ad ea, quæ pertinent ad hæresis crimen: non quo ad alia: quemadmodum omnes homines vnius prouinciæ sunt subditi Inquisitorib. illius, & eorum iurisdictioni quo ad hæresis punitionem, nō quo ad alia crimina, & præterea illic tractat Summus Pontifex in specie de mitiganda, aut mutanda pœna semel hæreticis post reconciliationem imposita. Nam licēt alioqui pœna à iudice per sententiam nominatim inflicta non possit per eum mutari, nisi in continenti. l. Paulus. in prima. ff. de re iudi. quam latissimè explicat Felin. in c. qualiter. in primo. de accusationib. pœna etenim arbitrio iudicis mitigari potest. l. etsi seuerior. C. ex quib. caus. infamia. inrog. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui notant. infam. modò id fiat ante sententiam. gl. cōmuniter recepta in d. §. pœna. tū in crimine hæresis hoc est speciale, vt etiam post sententiā possit iudex pœnam mitigare, & mutare, si id viderit expedire. text. elegans in d. c. cōmissi. quem passim Docto. ibi ad hoc ipsum adnotarunt, & Gonsalus à Villadiego in tracta. de hæret. q. 17. nec est ad hoc necessārium, q̄ hæc mitigandi pœnam facultas in ipsa sententia fuerit à iudicibus Inquisitorib. excepta. aut reseruata, cæteri siquidem iudices possunt regulariter in sententia sibi ipsis reseruare diminutionem pœnæ ipsiusue declarationem: modò declaratio contraria non sit pœnæ per sententiam diffinitæ: quemadmodum tradidere Bald. in Auth. interdicimus. in fin. C. de Episc. & clericis & Felin. in d. c. qualiter. in 1. de accusa. nu. 31.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Causa possessoria rei spiritualis, an sit temporalis, & an possit per iudicem secularem tractari.*
2 *Decimarum causa quandoque potest apud iudicem laicum expediri.*
3 *Regia, & suprema tribunalia ius habent in his Regnis tollendi vim, & violentiam, quæ à iudicibus Ecclesiasticis appellantibus fieri solet.*
4 *Nuntiorum Apostolicorum potestas à summis Regis consiliarijs examinari potest.*
5 *Exteri non possunt in his Regnis Ecclesiastica beneficia obtinere.*
6 *Obiter attingitur, an liceat quandoque non obedire literis Apostolicis quæ falsis precibus in publicum dispendium impetrantur.*

De rebus & negotijs Ecclesiasticis, quæ solent apud huius Castellani Regni prætoria frequenter examinari.

CAPVT XXXV.

PLerunque fit, vt pro maxima Reipublicæ vtilitate, & quiete causæ quædam Ecclesiasticæ ad Castellani Regni suprema auditoria deferantur multis sane de causis, quæ solent in disputationem adduci, ne vlla ex parte distinctis iurisdictionibus, & tribunalibus læsio fiat. Primū
1 etenim cōtrouertit de causa possessoria, † quæ contingit circa beneficia, & sacerdotia obtinenda. Nam quidam existimant, causam possessoriam rei spiritualis, vel quasi spiritualis temporalem esse, ideóque posse iudicem secularem de ea cognoscere ad eius vsque diffinitionem, quod probare multis conantur: præsertim ex glo. in c. literas. de iurament. calumniæ. quę asserit causam possessionis cuiuscunque rei spiritualis temporalē esse, & censeri. notant Vincent. in c. vlti. de iudic. Bald. in c. 1. apud quem vel quos controuersia debeat dici. glo. & Docto. in c. cum dilectus. ver. iuramento. de electione. Cardinalis in clemen. dispēdiosam. de iudic. 3. opposit. 10. quæst. est & ad hoc tex. optimus in c. vlti. de iudi. & c. petimus. 11. quæst. 1. & in cap. causam quæ. in secundo. qui filij sint legi. quibus authoritatibus cōstat, iudicem secularem, etiā inter clericos esse comperentem ad cognoscēdum de causa possessionis rei spiritualis, vel quasi spiritualis vt quidā opinantur, qui ex hoc conant defendere vsum Galliæ forensem, qui diu iam obtinuit, & Martini Papæ literis extat comprobatus, q̄ iudices seculares cognoscant, etiam inter clericos de possessorio cuiuslibet causæ spiritualis. Huius enim forensis vsus meminere Guido Papa q. 1. & q. 71. ac rursus. q. 85. Gulielm. Benedictus in c. Raynu. de testa. verbo. & vxorem. in 2. decis. nu. 331. Nicolaus Boer. in decis. 69. nu. 23. Aufreri. in clem. 1. de offic. ordina. regula, 2. fallen. 24. Ioan. Dayama in procemio pragma. sanctionis. §. postremo. fol. 112. Thomas Gram. decis. 78. optimè Ioan. Gallus. q. 155. qui scribit iudicem secularem apud Gallos inhibere, & prohibere iudicium petitorium donec fuerit lis finita super possessorio. Huius item consuetudinis, & priuilegij meminit latè Carolus Degrassalius lib. 2. Regalium Franciæ. iure. 5. & Ioānes de Selua in tracta. de beneficio. 1. par. q. 7. col. 4. sed an hic Galliæ forensis vsus iure procedat, ex seq. conclusionib. manifestum fiet.

Prima conclusio. Quoties causa possessoria rei spiritualis mixtam habet proprietatis rationem, non potest per iudicem secularem expediri, sed est omnino per Ecclesiasticum examinanda. Hæc conclusio probatur ex eo, q̄ possessorium istud iudiciū minimè dici possit temporale: cùm habeat admistam cognitionē iuris spiritualis. c. tuam. de ordi. cognit. c. causam quæ. in 2. qui filij sint legit. atq; ita Panor. in d. c. literas. de iuramen. calumniæ. probat istam conclusionem: & illic Anto. Barba. & alij præsertim, & in specie ex iunioribus Auguſt. Bero. in rubr. de iudic. nu. 51.

Ex quo patet, non posse laicum iudicem secundum rigorem iuris cognoscere de causa possessoria beneficij Ecclesiastici: cùm ad iustificandam possessionem in hoc casu sit necessaria quædā summaria probatio alicuius tituli apparentis, nec aliter possit possessio obtineri, etiam quo ad interdicta possessoria iuxta glo. celebrem in clementina vnica. de caus. possess. & proprietat. cuius mentionem nos fecimus in c. 23. huius operis. num. 4. quamuis Auguſt. Bero. in d. rubrica. de iudi. censeat, posse iudicem secularem cognoscere de causa possessoria recuperandæ, ac retinendæ in beneficiorum Ecclesiasticorū controuersijs, etiam si non possit de possessadipiscendæ tractare. Nam vbi locus sit opinioni præcitatæ glo. iudem & locus erit huic primæ conclusioni, & in vniuersum latissimè hoc probat Ioā. Dayama in d. §. postremo. quamobrem opinor, iudicem secularem nec in interd. cto adipiscendæ, nec retinendæ, nec recuperandæ posse cognoscere de causa possessoria beneficiorum Ecclesiasticorum: maximè quia in hac specie non solet controuersia contingere, nisi inter clericos: & ideo cum reus clericus sit, ad iudicem Ecclesiasticum erit causa deferenda perpensis iuris vtriusque principijs, & cōclusionibus admodum receptis: licet causa possessoria nihil haberet mixtum proprietatis, nec esset in ea quid spirituale. imò tota esset omnino temporalis. Quod est potissimè aduertēdum. Nam & causa possessoria in beneficijs Ecclesiasticis ad forū Ecclesiasticum pertinet, & beneficialis dicitur. clem. 1. de caus. poss. & propriet. Conducit ad ide tex. in clem. vnic. de sequest. possess. & fruct.

Secunda conclusio, causa possessionis rei spiritualis, vel quasi spiritualis per laicum iudicem examinari potest, & quandoque debet, si nihil proprietatis mixtum habeat. Hoc constat authoritate glo. in d. c. literas quo in loco ita eam intellexit Panor. Item hoc ipsum tenere videntur Vincen. Ioan. Andr. & Doct. in c. vlt. de iudic. vbi est tex. ad hanc conclusionem singularis. & in d. c. petimus. 11. q. 1. notat Guid. Papæ in d. q. 1. quibus accedit opinio Bart. quæ communis est in l. Titia. ff. soluto. matrim. cuius & nos meminimus in epitome ad quartū librum decretalium. 2. parte. c. 8. §. 12. nu. 3. vnde quoties tractabitur de causa possessionis decimarum iuris patronatus, iuris præsentandi, iuris eligendi, quia in hisce casibus non est ad possessorium ius necessaria proprietatis examinatio, iudex secularis erit comperens, & coram eo poterit causa expediri, quia temporalis censetur.

Verùm, si diligēter examinauerimus rationes, & authoritates, quib. hæc secunda conclusio probari solet, planè manifestū fiet, non esse satis certam, nec tutam: imò prorsus destitutam omni legum, & canonū, quib. standum sit, auxilio censeri. Est etenim regula iuris Pontificij, quæ dicitat, causas Ecclesiasticas tractādas, & examinandas fore apud iudices Ecclesiasticos, non apud seculares. c. 2. de iudicijs. Ecclesiasticas autem causas intelligo, non de rebus temporalib. Ecclesiarum, sed de rebus spiritualib. & de his, quæ quasi spirituales censentur: & constat, causam possessoriam, etiam simplicē, & indistinctè dici Ecclesiasticam: vt probari ac deduci poterit ex tex. in d. clem. vnica. de caus. possess. & proprieta. & clemen. vnic. de sequestr. poss. & fruct. & ideo fallam esse cōseo hanc secundam conclusionem ex authoritate Anto. in d. c. vlt. de iudic. & aliorum, quos sequuti sunt Ioannes Dayama. & Auguſt. Berosius in præcitatis locis.

Non oberit glossin. dict. capit. literas. quia ea communiter reprobatur: vt asseuerat Aufrerius. in decisione. 470. & præterea priuatam, non publicam authoritatem habet. textus autem in d. c. vlt. de iudic. facilimè ab hac controuersia excluditur, cum illic tractetur de officio, & dignitate seculari. & electione ad eandem con-

stituenda. non de dignitate Ecclesiastica: vt inibi gl. & Doct. cōmuniter admonent. Sic & in d. c. causam quæ. qui filij sint legit. causa possessoria, quæ temporalis censetur, & rectè, ad hæreditatem bonorum temporalium pertinet: non ad matrimonium, nec ad aliud, quòd sit spirituale, sicuti probat eleganter Rober. de Freta Rotæ auditor in consi. Aegidij à Bellamera. 40. col. 17. deinde in d. c. petimus. 11. q. 1. seculare iudicium potius in auxilium Ecclesiastici requiritur, & postulatur, quàm ad principalem causæ Ecclesiasticæ cognitionem, & examen. nec quicquam vrget Bar. opinio in d. l. Titia. nam & ea non est omnino certa: vt in d. §. 12. obiter attigimus: nec est admittenda indistinctè, sed in ipsamet stricta specie, de qua ibidē agitur & omnino simili. Ex quib. opinor vsum forensem Galliæ admodum refragari iuris Pontificij receptis conclusionibus: tametsi quandoq; Reipublicæ conueniat illum etiam apud nos admitti. Idcirco sequentia non temere adnotauimus.

Primùm etenim illud existimo constitutissimum esse, quòd non possit iudex secularis quicunque sit, quoties agitur res inter clericos, aut reus tantum clericus est, de causa possessoria tractare, etiā si fateremur, eam esse temporalem: cùm clericus sit apud Ecclesiasticum iudicem conueniendus ex vtriusque iuris regulis. maximè probatur in c. qualiter. de iudic. Authen. statuimus. C. de Episc. & cleric. c. placuit. c. Inolita. 11. quæst. 1. imò nec valet consuetudo in contrarium. vt censet Rota in antiquis. 840. cuius meminit Martinus Azpilcueta in c. cum contingat de rescriptis. primo remedio. pagin. 354. quo in loco hanc primam conclusionem, quam nos proponimus, palàm asserit. & tamen decisio Rotæ non satis in hac specie loquitur, sed in alia, quam nos superius examinauimus. c. 31. nu. 5.

Secundò erit illud obseruandum, quòd clerici poterunt apud iudicem secularem petere, laicum solutionem decimarum recu-
2 santem compelli ad eas soluendas: cùm tantum † agitur, an decimæ sint solutæ, vel an teneatur ille soluere, vel aliis: nō autem de iure decimarum, nec de exemptione, aut priuilegio ab earum solutione liberanti. Ecclesia liquidem duos ad hoc iudices habere poterit: nempe secularem, & Ecclesiasticum vt probare vult Fredericin consil. 245. tametsi referat, quosdam voluisse, quòd vbi tractatur tantùm de quæstione facti super decimis non de quæstione iuris, causa contra laicum solùm pertineat ad iudicem secularem. Quod ipse, non admitterem, quia video, posse laicos ad solutionem decimarum censuris, & aliis modis per Ecclesiasticū iudicem compelli: vt cōstat ex tota rubrica, & titulo de decimis etiam si quæstio facti tantùm sit examinanda. c. peruenit. c. nuntios. c. cùm homines. c. de terris. de deci. clem. 2. de iudic. atque ita regia lex hoc ipsum probat. l. 34. & 6. tit. 2. libr. 3. ordinamen. Hodie. l. 2. tit. 5. lib. 1. Recopila. & est, nisi fallor, communis opinio.

Tertiò, quoties decimæ Romano Pontifice beneficiario, ferdarione iure translatæ fuerint in Principem laicum: poterit iudex secularis, vtcunque causa tractetur, de decimis cognoscere: imò ad eum pertinet huius causæ cognitio priuatinè. Quod in Regno Franciæ seruari tradunt Carol. Molinę in consuetudini. Parisien. tit. 1. Rub. & §. 46. q. 4. Ioannes Rupellanus lib. 1. forensi. institut. c. 25. sic semel ex literis Regijs vidi decimarū causam tractari inter Ecclesiasticos apud hoc Granatense Prætorium, ex eo, quod Reges Catholici Fernandus, & Elisabeth decimas huius Regni Granatensis obtinuerint à Pontifice Maximo, cum onere dotandi Ecclesias.

Quartò erit & ad hæc obseruandum, causam decimarū quandoque in his Regnis tractari apud Regios auditores: nempe cū laici contendunt, decimas ab eis exigi, quæ legitima tēporis præscriptione minime debentur, & sunt remissæ, deniq; conquerunt contra morem & consuetudinem decimas ab eas exigi: nam & si condemnentur à iudice Ecclesiastico, nihilominus ex querela causa retinetur apud Regia prætoria. Siquidem & literæ Regię passim dantur à supremo senatu ad id, vt laici non cogantur decimas illās soluere, quæ solui legitima temporis præscriptione non consueuerunt: quemadmodum ipse adnotaui lib. 1. Variarum resolutionum. c. 17. num. 8. versi. 9. & idem fieri apud Gallos testatur Carol. Degrassalius lib. 2. Regali. Franciæ. iure. 7. colum. 5. Quinto, non video cōgruam rationem, qua defendi iure valeat, laicum decimarum conductorem posse conueniri absque vlla fori. præscriptione apud iudicem Ecclesiasticum, in hac etenim specie non agitur de iure decimarum, nec de decimis soluendis ab his, qui tenentur eas soluere, sed de soluendo pretio, quo conducte fuere decimæ alicuius Parochiæ, & iā à Colonis, & à quibuscunque prædiorum dominis solutæ. Et ideò rectè poterunt hi conductores apud iudicem secularem conueniri: imò iure ordinario debet ab eo causa tractari, poteritque iudicium Ecclesiasticum declinari. Quamuis iure Regio expeditum sit cōductores istos posse apud Ecclesiasticum iudicē conueniri, quoties in conductionis cōtractib. se conductores submiserint iurisdictioni Ecclesiasticæ, censuris, & alijs canonicis legib. aut iuramentum præstiterint. Vt est tex. in l. 6. tit. 1. lib. 3. ordinamenti. Hodie. l. 9. 10. 11. tit. 1. lib. 4. Recopilationis. idem sensit l. 3. eiusdem tituli.

Sextò non negamus, posse iustissimè iudices Regios, qui prætorijs assident, & inibi iura partium Regio & supremo nomine tutantur, extraordinariè tractare causam possessoriam, in qua de possessione beneficij disputetur, ad effectū, vt quieta Respublica sit, ne fiat alicui iniuria, & violentia, aut indebitè possessione, quā obtinet spolietur. Hoc enim etiam in Neapolitano Regno sæpè fieri testatur Math. Afflict. decis. 24. scribens in hoc iudicio potius agi de defensione extraiudiciali, quam de iudiciali ordinaria cognitione. Quia tñ id agitur, q̄ quis restituatur ad possessionem, quia iniquè, & p violentiā fuerat spoliatus à iudice Ecclesiastico.

Cæterum in hac Regia, & Castellana Republica illud obseruatissimum est, & diu obtinuit à tempore, q̄ memoriam hominum excedit, posse ab his, qui à iudicibus Ecclesiasticis vi, & censuris opprimuntur, Regios auditores, & cōsiliarios, qui apud Regia suprema prætoria iura litigantibus reddunt, omnino adiri, vt vim auferant, & compellant iudices Ecclesiasticos ab ea inferenda cessare. Extat inter huius Regni leges lex Regia. 5. titu. 1. lib. 2. ordina. Hodie. l. 2. tit. 6. lib. 1. Recopila. Expeditiorque constat instructio, quàm Regium decretum exhibuit. Anno Domini. M. D. XVIII. Hodie. l. 36. & 37. tit. 5. lib. 2. Recopil. Qua & modò vtimur, & olim item si fuere Regij cōsiliarij. Nam vbi lis agitur apud iudicem Ecclesiasticum etiam inter Ecclesiasticos, qui per sententiam condemnatus appellant: iudexque non vult deferre appellationi, & ideò pro exequutione multis afficitur censuris, & grauaminibus, conqueritur simplici querela contra Regijs auditoribus ex eo, q̄d non deferatur appellatio, quam ad Sedem Apostolicam proposuit: tunc sanè statum ex sola simplici querela dātur literæ Regiæ, quib. præcipitur tabellioni sub certa pœna, q̄ intra breue tempus mittat ad curiā acta causæ, & processum, & rogatur iudex Ecclesiasticus, vt absoluat excōmunicatum ad aliquot dies qui sufficiant missioni, & examinationi processus. q̄d si contumax iudex sit dantur secundæ literæ, ac tandem tertiæ, & id agere cogitur pœnis quibusdam, quorum inferius mentionē agemus. Viso autem processu, & visis actis causæ, tantū illud agitur, an iustè illic iudex deferre noluerit appellationi. Et denique si compertum sit, appellationem esse friuolam, causa ad eundē remittitur: sinautem iusta visa fuerit appellatio, tollitur illa vis, & iniuria, quæ aduersus sacros canones, & authoritatē Sedis Apostolicæ fit appellanti ad eandem: & præcipitur illi iudici, q̄ appellationi deferat, & absoluat excommunicatum, omniaque acta post appellationem retractet, ac reducat in eum statum, in quo erant tempore appellationis, & sententiæ.

At si laicus per iudicem Ecclesiasticum grauetur, nec ipse iudex sit illius causæ competens, quia reus laicus est, & causa profana, tunc etiam si grauatus appellet, dantur literæ Regiæ ad hoc vt iudex Ecclesiasticus non cognoscat de ea causa: & remittat eā ad iudicē secularem, vel mittat processum ad curiā, quo viso, si causa pertinet ad seculares iudices, non agit de deferenda appellatione, sed inhibet Ecclesiasticus iudex cognitione illius litis, & remittitur causa ad secularem iudicem: quemadmodum latius apparet ex Regia instructione, quæ typis extat tradita inter Granatensis curiæ ordinationes. fol 160.

Nec Regij consiliarij cognoscunt de iustitia appellationis ad summum Pontificem differendæ, ad hoc, vt ab ipsis sententia confirmetur, vel reuocetur: sed tñ ad hoc vt tollatur vis illa, quæ à iudice Ecclesiastico iniustissimè fit appellanti, dum eum censuris iudex opprimit pro exequutione sententiæ, quæ nōdum transierit in rem iudicatam pendente appellatione ad Summum Pontificem proposita: cui tenebatur iudex omnino deferre iuxta canonicarum sanctionum decreta.

Hic asit forensis vsus, & praxis, qua Regij consiliarij vtunt, multis rationib. iustificari pōt, & primo pp maximam eius vtilitatē, quæ Reipublicæ accedit; cū alioqui nili remedium hoc, & auxilium aduersus iudices Ecclesiasticos adhiberetur, grauissimè opprimerent innocentes à iudicib. Ecclesiasticis, qui procul à Romana curia passim iurisdictione, & potestate Ecclesiæ abuterent.

Secundò probatur authoritate text. in c. filijs vel nepotib. 16. q. 7. vbi constat, Episcopis, & Archiepiscopis negligentib. punitionem eorū rectorum, qui bonis Ecclesiasticis abutūtur, posse Regem adiri, vt illi malo medeatur, & licet Panor. in c. qualiter, & qñ. de iudi. aliter illius capitis verba interpretari velit, & dicat illū text. corrigi per iura noua, profectò nulla extat iuris noui correctio ad hunc effectum, vt Princeps secularis oppressos violentia iudicum Ecclesiasticorum inferiorum liberet interim donec à Summo Pontifice præstetur iure debitum auxilium.

Tertiò ad idem conducit plurimum text. in cap. Principes. 23, quæst. 5. quo in loco testimonium Isidori à Gratiano adductur in hoc vt sciamus, Principes seculi intra Ecclesiam eam potestā-

tem habere, vt ſuperborum ceruices comprimant, & quòd fieri non poteſt per iudices Eccleſiaſticos, ab ipſis iuxta diſciplinam Reipublicæ vtilem exequutioni mandetur. Ergo vbi præſto non eſt, qui liberet oppreſſos à iudicibus Eccleſiaſticis, poteſtate quidem Eccleſiæ, ipſe Princeps ſecularis poterit auxilium miſeris miniſtrare.

Quartò his accedit Hieronymus in commentarijs ad cap. 22. Hieremiæ capit. Regum.23.quæſt.5. Regum inquit, officium eſt proprium facere iudicium, atque iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos. Idem conſtat authoritate Io. Papæ Octaui, quæ ab ipſo Gratiano tradit in c.adminiſtratores.23.q.5.

Quintò iuſtitia huius praxis ex eo deduci videtur, quòd cum omnes ferè Chriſtiani orbis Principes ſeculares hac vtantur, & tot annis fuerint vſi poteſtate conſilio prudentiſſimorum virorum, qui iuſtitiæ zelo & Chriſtiana pietate id ipſis perſuaſerint, credendum omnino eſt, hoc in maximam fieri Reipublicæ vtilitatem, commodum, & ad rectum vtriuſque ſpiritualis & temporalis iuriſdictionis vſum, & compendium. Quòd ſiquis contendat à Principibus ſecularibus hanc tollere poteſtatem, ſtatim, non quidem ſerò comperiet experimento manifeſtiſſimo, quantùm calamitatis Reipublicæ inuexerit. Hic verò forenſis vſus nō tantum in his Caſtellanis Regnis Hiſpaniarū ditionibus, & Principatibus, ſed & apud Gallos, alioſque Chriſtianæ Reipublicæ ſeculares Principes eſt equidem receptiſſimus: vt commemorāt omnium, quos ego legerim diligentiſſimè Martinus Azpilcueta in cap.cum contingat.de reſcript. remedio primo.pag.147. Carolus Degraſſalius lib.2. Regalium Frāciæ.iure.7. Stephanus Auferius in clem.1.de offic.ordi.reg.2. Fallentia.30.

Aduerſus verò clericos, & Eccleſiaſticos iudices illa eſt frequētiſſima pœnæ cominatio, quæ fit ad amiſſionem rerum temporalium, quas obtinent in his Regnis, & deinde quod cenſebuntur extranei ab eiſdem. Cuius comminationis mentio fit in l.5.titul. 1.libr.3.ordinamen. eiuſque meminere Gullielm. Benedict. in c. Rainutius.de teſtamen.verb. & vxorem nomine Adelaſiam. ſecunda deciſio.num.460.& Carolus Degraſſalius lib.2. Regalium Franciæ.iure.7.col.penult.

Sed & ex multis alijs cauſis in his Hiſpaniarum Regnis itur ad ſupremos Regis conſiliarios, & ad eiuſdem Regis auditoria pro Eccleſiaſticorum negotiorum expeditione, quæ maximam affert Reipublicæ vtilitatem, ſi quæ diu obtinuerunt & quæ nuper ab Inuictiſſimo Carolo, eiuſque Catholicis, ſimul & prudentiſſimis conſiliarijs his de rebus decreta fuere, ad vnguem ſeruata fuerint. Habent etenim Regia prætoria formam, & modum à Rege præſcriptum, quo vti debent in hiſce negotijs examinandis, & expediendis. Nos verò hac de re vlterius agere prætermittimus, quod compertum ſit, hoc onus, & munus alios ſuſcepiſſe, qui pro ſua egregia eruditione, praxi, & multa lectione præſtantius poterunt pro rei dignitate tractatum iſtum abſoluere: & tamen obiter lectorem admonebimus duo, vel tria in hac materia interim adnotari poſſe.

Primum, quod paulò ante itidē dicebamus maximum extat huius praxis fundamentum ad eius iuſtitiam comprobādam ex eo, quod idem fiat apud Gallos, & pleraſque Chriſtiani nominis
4 gentes. Nā ſicuti † apud Hiſpanos poteſtas legatorum, ſeu Nuntiorum Apoſtolicæ ſedis examinat, vt admoneri poſſint à ſummo Regis prætorio, quibus vti conueniat diſpenſationibus cōmiſſionibus, ne quid fiat in Reipublicæ diſpendium: cùm plerūq; Nuntij Apoſtolici exteri ſint, nec ſatis nouerint, quæ ſint omnino præcauenda, ne falſis precibus, & ſuggeſtionibus decipiantur: & ita idem fieri ſolet apud Gallos: teſtes ~~Carolo Molinæ~~.in reg. cancella.de infirmis reſignantib. nu. 139. ita enim inquit de Regno Franciæ. In quo nec legatus quidem Papæ, ſiue lateralis, ſiue miſſus, quidquā authoritate Papali exequi poteſt in Regno, niſi prius permiſſionem expreſſam à Rege obtinuerit homologatā à ſupremo tribunali Regio, in quo Legatus vult aliquid exequi, nec in terris Regni, quæ nuper adhuc erant in poſſeſſione Regis Franciæ, ſine cōſenſu Comitis Flandriæ, vt vidi per programma Caroli Quinti Imperatoris, qui ibi idem ius cōſeruat: cuius programmatis exemplar habeo, ſub data xiij. die Maij. Anno Domini M.D.XXXI. Hactenus ~~Molinæus~~. Ex quo apparet, non tantùm in Hiſpania, ſed & in Flandria, & apud Gallos hoc ipſum frequentiſſimè fieri.

Sic etiā in his Regnis multis in caſibus, & negotijs literæ Apoſtolicæ ante exequutionem earum ad Regia mittuntur auditoria, & tribunalia: idque fit ex Regio decreto, vt illic examinentur, ne quid fiat, & obtineatur falſis precib. & importunis ſuggeſtionibus à ſummo Pontifice aduerſus Regni regumque Hiſpaniarū priuilegia & Apoſtolicas conceſſiones: denique ne literæ ſummi Eccleſiæ præſulis contra publicā ſpiritualis, Eccleſiaſticæ, & temporalis huius prouinciæ vtilitatem præter ipſius concedentis voluntatem, & conſenſum exequutioni mandentur. Etenim & alij Chriſtiani orbis Principes eodē iure vtuntur & hactenus vſi fuere: quemadmodum manifeſtum fit ex teſtimonio Ioānis Driedonij viri & moribus, & ſacræ Theologiæ profeſſione inſignis. Is inquam in libr.1.de libertate Chriſtiana, pagina 183. materia diſtinguens, aliud eſſe, poteſtatem ſecularem abſolute mādare aut conſtituere, ne quiſquam pareat literis Apoſtolicis iuſtitiam, aut gratiam cocernentibus, aliud verò eſſe, poteſtatem ſecularem mandare, aut conſtituere, vt ſine ſuo beneplacito & examine nemo pareat huiuſmodi literis, nec exequutioni mandet eaſdem: primum quidem improbat: ſecundum verò admittit his ſanè verbis. Secundum autem videtur poſſe fieri abſque contemptu poteſtatis Eccleſiaſticæ, & abſq; iniuria, & odio, aut grauamine, ſeu præiudicio Eccleſiaſticę libertatis, & ſanctę Sedis Apoſtolicæ vel literarum eiuſdem. Poteſt enim cōtingere, ꝙ Princeps quiſpiam, aut ex priuilegio ſeu commiſſione Papæ hoc faciat: ſicuti Carolus Imperator habuit ex priuilegio Synodi, ne ſine ſuo conſenſu conſecraretur, vel inſtrueretur Epiſcopus aut ex cauſa rationabili ſecundum congruam loci, & temporis ad ſic ſtatuendam atq; mandandum moueatur propter abuſus tollendos, ne præficiantur extranei, aut inidonei, qui vel per nimiam importunitatem, falſaſq; ſuggeſtiones literas Apoſtolicas impetrarunt, vel impetratis abuti volunt ad oppreſſiones pauperū, qui alioqui ſub prætextu literarum Apoſtolicarum longius litibus grauibusq; ſumptibus vexari poſſent: non ꝙ poteſtas ſecularis velit ſibi aut iudicium Eccleſiaſticarum rerū vſurpare, aut viros idoneos authoritate Apoſtolica inſtitutos impedire, aut ſuper illorum idoneitate iudicium ſumere, ſed quòd velit ad ædificationem Reipublicæ ſtatum Eccleſiaſticum promouere. Hæc Driedonius.

Secundò adnotandum eſt, ius hoc, quod Caſtellanus hic principatus, & regia obtinet Reſpublica, ne dentur Eccleſiaſtica beneficia exteris non tantum procedere à conceſſione Romanorū
5 Pontificum, † præſcriptione, & vſu immemoriali: vt cōſtat.l. 18. & ſequentibus.lib.1.ordin.titu.3.Hodie.l.14.tit.3.lib.1.Recopil.& multis alijs pragmaticis à Carolo Quinto Hiſpaniarū Rege primo editis: ſed & à maxima & euidenti regiminis ſpiritualis, & Eccleſiaſtici vtilitate, ita quidem, vt ex contrario vſu, & praxi plures contingant Eccleſiarum miniſterio calamitates, quarū ſi certam habuerit ſummus Chriſti Vicarius cognitionē, dubio procul præ illius ſupremæ dignitatis, quam ſummus totius Eccleſiæ paſtor, & rector obtinet, integritate, iuſtitia, & diuini cultus zelo, tantis, & tot malis medelam adhibebit: cuius equidem rei iudicium nec noſtrum eſt, nec præſentis tractatus, iam coronidem exigentis examini pro eius dignitate committi debet. Sed & iuri quo vtimur, ſuffragatur tex.in c.bonæ.in 2.col.vlti.de poſtul. prælat.item tex.in c.vlti.de cleri.peregrinis.tex.in cap.Aphros 98. diſt.c.nullus inuitus.c.1.diſt.c.Neminem.70. diſt.ex iure ciuil.text. in l.in Eccleſijs. C de Epiſco.& cleri.l.vna. C. non licere habitat. Metropo.libr.11.l.2.C. de annonis ciuili eo. lib. cum multis alijs, quæ traduntur per Gulliel.Benedi.in cap. Raynu.ver.& vxorem. deciſ.2.nu.10.44.deteſta.gl.Choſinæ in proœmio. prag.ſanctionis.§.nam Eccleſiarum.verb.exterorum. Ioan. Dayma in proœmio eiuſdem pragmat.ſanctio.incipienti Franciſcus verb. vendicabant.fol.60.Seluam de beneficio.3.part.q. 26. Petrum Rebuffum in tractat.de beneficijs.titu. de reſcriptis mixtis. pagina.576. Ludo.Gomez.in regul.Cancellariæ de idiomate quæſt. 1.Rurſus Seluam de beneficio.2.part.quæſt. vlti. Carolum Degraſſalium. libr.2. Regalium Franciæ iure octauo. Quibus accedere poterit glo.celebris in c.ſi proponente.de reſcrip. cuius præter alios meminere Corſet.in ſing.ver. ſubreptio.& Felin.in cap. ſicut tuis.de ſimonia.item & optima glo.in c. ſi pater. de teſta.in 6.verb. pauperes: cuius nos meminimus in c.cum tibi.de teſta. num.14.glo. etiam in c.hortamur.71.diſtin.cuius rationem expendit Rochus in tracta.de iure patro.verbo.honorificum.q:18. & Lambert. de iure patro.2.lib. par.1.q.7.articu. 24. ex quibus omnibus poterit lector multa longius deducere ad iuſtificationem, & defenſionē huius iuris & priuilegij, quo aduerſus exteros in Eccleſiaſticis beneficijs paſſim vtimur.

Vnde ſanctiſſimum eſſet, & Reipublicæ cōſultiſſimum, quod Summus Eccleſiæ Pontifex, aut œcumenia Synodus ſanciret vt omnia cuiuſcunque Diœceſis beneficia ſaltem curam animarū habentia, patrimonia efficerentur, atque non reciperentur, niſi ciues, vel qui inde ſunt oriundi. Quod in Concilio Tridentino ſummo omnium conſenſu conſultatum fuiſſe, teſtis eſt Domin. Soto lib.3.de iuſtitia & iure.q.6.art.2.pagina.258.

Ne verò quis exiſtimet, quidquam apud Regia Hiſpaniarum prętoria in hiſce rebus, & negotijs Eccleſiaſticis fieri, quod vel nimium deroget Summi Pontificis poteſtati: abſit enim hoc à
6 Catholicis † Hiſpaniarum Principibus, qui ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, eiuſque ſummi, & totius Chriſtiani orbis Pontificis decreta, & mandata maximo conatu exequuntur, & venerātur: is obſecro candido animo expendat, literarum Apoſtolicarum exequutionem quādoque differri ac ſuſpendi Regij prætorij decreto, & authoritate, vt Maximus Chriſti Vicarius interim certior fiat, quot, & quantis afficiatur incommodis, & grauaminibus reſpublica iſta propter multa, quæ ab ipſo falſis precibus, & ſuggeſtionibus impetratur, quæ minimè ſanctiſſimus Pontifex foret conceſſurus, ſi per ſynceram, iuſtamque narrationem certo ſciret, quid ſpirituali, Eccleſiaſtico, & temporali huius Regni, & Principatus rectò regimini ſit conducibilius.

Quod non aliter percipi valet, quàm per delationem omnib. numeris abſolutam, quæ à viris prudentiſſimis, atque in huius Reipublicæ adminiſtratione diu exercitatiſſimis ipſemet Pontifici fiat. Interim igitur dum Pontifex ſummus inſtructior hiſce de rebus, publicæ vtilitati conſulere decernit, aliquot literarum Apoſtolicarum exequutio differtur eo quidem conſilio, quod Pontificia & Cæſarum reſponſa paſſim exhibent: præſertim in c.ſi quando.de reſcript.& in l. ſi vendicari. C. de pœnis. c.cum apud Theſſalonicam.11.q.3.quorum nos longius meminimus in regul.peccatum.in princ.de regul.iur.in 6.nu.5.& in lib. 2.variarum reſolutionum.cap.8.nu.1.Quibus accedit text.in cap. ſunt quidam.25.quæſt.1.& c.1.40.diſtin.c.manet.24.quæſt.1.& c. ſi quis non rectò.24.quæſt.3.ex Hieronymo, vt opinatur Gratianus cùm potius ſit ex Origine homilia.14.ad c.24. Leuitici. Item glo.in Authen.de mandatis Principum.§.deinde competens.verbo, nuntians.cuius meminere Bald.& Felin.in d.cap.ſi quando.eſt illi ſimilis glo.in Authen. vt determinatus ſit numerus clericorum.§.vltim.colla.1.verbo contradicere.extat & elegans deciſio Innoc.in c.inquiſitioni.colum.vlti.de ſentent. excommun.quem ſequitur illic Ioan.Andr.Anto.& alij.& Abb.ſuper concilio Baſilienſi.num.14.idem in quæſt.1.num.2.verſic.2.Tertius caſus.incipit.quæſt.Epiſcopus quidam.Felin.in d.c. ſi quando.num.4.Dec. in conſi.151.num.5.Cardina.in conſi.150.col.vltim.& conſi.147. his etiam congruit ratio text.in c.cùm teneamur. de præbend.& glo.in c.2.62.diſtin.cum multis, quæ à Felino traduntur in cap.nihil.de præſcriptio.ſed & præter alia ſunt adnotanda verba cuiuſdam Cardinalis, quæ Felin.refert in d.cap. ſi quando. col.2.verſic. per iſtum tex. Dominus noſter. & quæ ſcribit Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ.quæſt.69.artic.4.verſic. reſpondeo. & Caie.admonet.ſecunda ſecundæ.quæſt.39.artic.2.verſi.in reſponſione ad ſecundum. Et idem Caietanus in tracta. de authori.Papæ & concilij c.27.verſi.ad ſecundam rationem.quæ prius ſcripſere Cardi. à Turre Cremata. lib.2. de Eccleſia.c.106.Card.Alex.in ſumma. 25.diſtinct.nu.41.& Cardi. Iacobatius in tractat.de concilijs.libr. 8.artic.3.verſi.quintum remedium. quæ tamen omnia ſunt cautiſſimè legenda, ne quid temerè fiat aduerſus iuris diuini Pontificiam inſtitutionem. Nec enim nobis opportunum eſt, rem iſtā latius in diſputationem, & examen adducere, quippe quibus maxima ſubſit ſpes ſummum Chriſti vicarium, Eccleſiæ Catholicæ caput, & rectorem his de rebus certiorem factum, ea adhibiturum remedia quæ ſint ſaluti vtriuſque Reipublicæ ſpiritualis, & temporalis præſentiſſima. Deum verò optimum maximū Ieſum precamur ſupplices eos Reipublicæ ſpirituali, Eccleſiaſticæ, & temporali dignetur præficere Principes, quibus ſceptra tenentibus contentiones omnes procul eliminentur, quòd planè fiet diuino auxilio, ſi quiſque Princeps ſpiritualis, & temporalis publicam vtilitatem præ oculis ſemper habuerit.

Ex capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Iuri patronatus laicorum licèt Papa derogare poſſit, non cenſetur derogatum, niſi expreſſa eius mentio fiat.*
2 *Ius patronatus laicorum, quo pacto ab Eccleſiaſtico diſtinguatur.*
3 *Derogationes iuris patronatus laicorum in his Hiſpaniarum Regnis minimè admittuntur.*
4 *Quid vbi beneficium iuris patronatus laicorum vel patrimoniale, & his ſimile in curia vacauerit?*
5 *Quid de iure patronatus Eccleſiaſtico, quod habuit à laicis, & eorum patrimonio originem? & de iure patronatus clerici, & laici.*
6 *Quid de iure patronatus adquiſito per præſcriptionem, aut priuilegium: & de patrono poſſidente?*
7 *Derogatio iuris patronatus laicorum, an ſit admittenda vbi beneficium erat in curia litigioſum?*
8 *De iure patronatus competenti alicui fraternitati laicorum.*
9 *Agitur de permutatione beneficiorum, quorum præſentatio pertinet ad patronos laicos: & de ſimplici reſignatione.*
10 *Penſio an poſſit conſtitui ſuper beneficio iuris patronatus laicorū abſq; eorum conſenſu.*
11 *De vnione beneficiorum iuris patronatus laicorum.*
12 *De diſpenſatione ad retinendum beneficium vacaturum.*

De iure patronatus laicorum ad differentiam iuris patronatus Eccleſiaſtici, & vtriuſque derogationem.

CAPVT XXXVI.

CAEterum præter multa, quæ in Eccleſiaſticis cōtrouerſijs & quæſtionib. ſolent apud ſuprema huius regni tribunalia tractari, illud frequenter in litem incidit, & diſputatur, qua nam ratione ius patronatus laicorum diſtinguatur à iure patronatus Eccleſiaſtico: cum vtrunque iure Pōtificio ad præſentationem, & ordinationem, ac regimen Eccleſiarum pertineat. Extat enim edictum Caroli Cæſaris, primi Hiſpaniarum Regis. Hodie.l.25.titu. 3.libro 1. Recopilatio. & l. 5. titul. ſexto. libro. 1. Recopilatio. quo quidem prælatis iniungitur, & Regijs magiſtratibus præcipitur, vt diligentiſſimè curent, ne authoritate literarum Apoſtolicarum derogatio fiat iuri patronatus laicorum. Atque ideo ex ea pragmatica ſanctione Regij conſiliarij Apoſtolicas literas, quibus iuri patronatus laicorum derogatur, examinare conantur, & denique earum exequutionum ſuſpēdunt interim, donec per ſupplicationis auxilium ſummus ipſe Pontifex certior fiat, quantum detrimentum hinc Reipublicæ immineat, quàm graue ſcandalum ſuboriatur ex hiſce frequentiſſimis derogationibus, vt tandem huic læſioni publicæ occurrat, ne alioqui laici à pijs operibus, Eccleſiarum dotatione, conſtructioneque magno religionis incommodo abſtineant.

Illud verò in primis iure reſpondendum erit, poſſe ſummum Pontificem derogare non tantùm iuri patronatus Eccleſiaſtico, ſed & iuri patronatus laicorum. gloſſ. communiter recepta in clementina ſecunda. verſic. Apoſtolicis. de præbendis. Archid.
1 in cap.piæ mentis. 16. quæſt.7. Innocen. & omnes † in cap.cum dilectus.de iure patronatus. Abb.in c.3. notab.ſecundo.idem in cap.illud ad finem.eodem titul. & in diſputatione incipienti. Augerio.colum.5. Ioan. Andr. Dominic. & Francus in c. 2. de præbend.in ſexto.latè Felin.in tracta. quando literæ Apoſtolicæ nocent patro. colum. 2 Rochus in tracta.de iure patronatus verſ. honorificatum.quæſt.3.poſt Archidiac.in d. cap.2. Cæſar Lambertinus.in tracta.de iure patronatus.1.lib.3.part.quæſt.9.artic.2. quorum opinio dubio procul communis eſt. Quæ tamen ita eſt intelligenda, vt minime iudicemus, ſummum Pontificem derogare iuri patronatus laicorū, niſi id expreſſim ex literis conſtiterit. Sic etenim concordi omnium propè ſententia diffinitur: quemadmodum apparet ex Lapo allegat.96. glo. in d. clemen. 2.verbo. Apoſtolicis. Nec in hoc aliqua eſt controuerſia: ſiquidem omnes iuris vtriuſque interpretes, quorum modo meminimus, & alij, qui ab his nominatim citantur, paſſim aſſeuerant, non aliter cenſeri à ſummo Pontifice derogatum iuri patronatus laicorum, quam ſi id fuerit in literis expreſſum. Quod non eſt longius inquirendum vel ea ex cauſa, qui ab alijs fuerit ſatis rationibus, & iuribus probatum. Nam & hoc diſcrimen paſſim conſtituitur inter ius patronatus Eccleſiaſticum, & ius patrona-
2 tus laicorum, vt priori † derogatum cenſeatur per collationem à ſummo Pontifice factam, etiam ſi nulla fiat eiuſdem patronatus in literis mentio: poſteriori vero neceſſaria ſit ad eius derogationem mentio ſpecialis, ſecundum omnes in d.cap.2. de præbendiſ.in ſexto. tradit Caſſador. deciſio.4.titul. de probat. præter Felin.in d.tracta, quando literæ Apoſtolicæ colum.2. Angel.in l. ſed ſi hac.§.patronum. ff. de in ius vocand. Lambertinus in d.q. 9.artic.3. Rota in nouis.331.colum.penult. eſt ad hoc text. optimus in c.ſuper eo.de officio delegat. Imò ſi ius patronatus pertineat ad Regem aliquem, Ducem, aut Marchionem, non ſufficit, quod in literis mentio fiat iuris patronatus laicorum, niſi & illud fuerit adiectum, quòd illud ius patronatus ad Regem, Ducem, vel Marchionem ſpectat. Eſt enim ad hoc regula Cancella. 40. quæ multis alioqui rationibus poterat comprobari, quas non temerè hac in parte miſſas facimus. tradidere tamen Felin. in tractat.quando literæ Apoſtolicæ ampliatio.8. & Lambertin. in dict.quæſt.9.articul.11. Rebuſtus in praxi beneficiorum. tertia part. ſignaturæ. nume. 68. & Ioannes Lupi in tracta. de beneficio vacanti.in curia.§. 11. Quod autem diximus de derogatione iuris patronatus laicorum adeo verum eſt, vt quamuis in literis Apoſtolicis dictum fuerit: ad cuiuſcunque collationem, ſeu præſentationem beneficium pertineat, nihilominus non cōprehenditur beneficium, quod ſpectat ad præſentationem laicorum: ſicuti ex eadem ratione ſcripſere Lapus allegat. 84. nu. 6. Domi.in c.cùm in illis.§.1.de preben.nu.6.col.vlti. Ioan.Andr. in c.dilectus.de offi.legat.Felin.in d.tract.quando literæ Apoſtolicæ.col.3.Barbat.conſil.23.col.7.lib.1.Ioan. Staphilæus de literis

gratiæ,& iustitiæ.fol.54.col.2.Cæsar Lamberti. in d.q.9.arti.6. & 7.quorum opinio cōmunis est: & tandem etiam constat authoritate ciusdem Lapi.alleg.96.nu.3.Ancha.& Franc. in d.c.cùm in illis.§.cùm autem. Huc accedit, quòd & reseruatio iure cōmuni statuta de beneficijs vacantibus in curia, licet comprehendat beneficia iuris patronatus Ecclesiastici, & clericorum,non tñ afficit, nec includit beneficia iuris patronatus laicorum. quā distinctionem ex authoritate glo. ibi deduxerunt omnes vnanimi cōsensu in d.c.2.de præben.in 6.eandem sequuti sunt Lapus in d.allegat. 96.Ioan.Andr.in d.c.dilectus.Cardin.in clem.2.q.7. de præben.& quamuis quibusdam visum fuerit glo. in d.c.2.ver. collatio. contrariam sententiam potius, quam istam probare: verius tamen est,hanc distinctionem ab ead.glo.deduci, si eius quæstiones distinxerimus.Sed & hæc distinctio itidem traditur à Rota decisio. 331.in nouis.à Felino in d.tracta.quando literæ Apostolicæ. col. 1.& pen.& in c.in nostra.Coroll.78.de rescript.Rocho Curtio in tracta.de iure patronat.verbo.competens q. 24. Ioanne Lupi.in tracta.de beneficijs vacantibus in curia.§.11.eandemque sequuntur asseuerantes,communem esse Gulliel.Cassad. decis.1. de dilationi.Petr.Rebuff.in tracta.de nominatio.q.7.nu.21.idem in praxi beneficiorum.3.par.signaturæ.verbo. Nec nō iure patronatus. nu.20. multa faciunt ad huius opinionis probationem, quæ tradunt Ioan.de Selua in tract.de beneficio.3.parte.q.11.colum.9.& Cardi.consi.69.Cæsar.Lamberti.de iure patrona.1. par.lib.2.6.q. art.2.qui nōn semel itidem testatur, hanc esse communem opinionem.Cui suffragatur tex.in c.dilectus. de offic. legat. quo probatur,posse Legatum à latere conferre beneficia iuris patronatus clericorum: idque verum est,etiam in Nuntio Apostolico habēte potestatem legati de latere. quemadmodū respondent Dec. consi.128.& Ioan.Crotus in l.1.ff.de legat.1.nu.13,tametsi Legatus, etiā à latere missus non possit conferre beneficia iuris patro. laicorum, nec huic iuri derogare.sicuti distinxit gl.in d.c.dilectus. & gl,in c.cū dilectus,de iure patronat.& illic oēs.Rochus Curt.in tracta.de iure patrona.verbo.honorificum.q.3.nu.10. & sequent. Lambert.3.part.2.lib.q.8.ex quibus & illud constat, beneficia iuris patronatus laicorum minimè comprehendi sub Apostolicis reseruationibus,etiam quæ iure communi sunt statutæ,qđ idem Felin.repetit in d.tract.quando literæ Apostо.2.limitat. & Lambertin.de iure patronat.2.lib.3.part.q.9.art.16. Sunt & alia discrimina,ac plures differentiæ inter ius patronatus clericorum,& ius patronatus laicorum, quas poterit lector nominatim deducere ex his, quæ diligentissimè Rochus Curtius, & Lambertinus de iure patronatus scripsere.

Distinguitur autem ius patronatus clericorum,à iure patronatus laicorum,in hoc quòd illud adquiritur,quoties ex Ecclesię bonis Ecclesia constituitur, vel dotatur. Aut denique ratione Ecclesiæ,vel dignitatis Ecclesiasticæ competit alicui. Hoc vero à rebus proprij & secularis patrimonij origine ducit glo. in clemen.2. verb.præsentare.de iure patro.Panor.in c.eam te.col. vlti.& in c. illud.de iure patronatus.Felin.in tract.quando literæ Apostolicę. col.7.gl.in d.c.dilectus.de offic.lega. Rochus Curt. verbo.ius.q.7. Cæsar Lamberti.de iure patro.lib.1.q.1.artic.5.& alibi sæpissimè. Idem tradit Paulus Parisius in consi.128.libr.4.vbi explicat, quid in dubio sit præsumendum ac iudicandum post Felin. in c. ex literis,2.col.de constit,& Rochū verbo. ius.nu.18.4.q.accessoria.7. q.Principalis.Idem tradit Cæsar Lambertin.2.lib.part.1.quæst.6. artic,6.num.36. Nec refert patronum esse clericum, siquidem & is patronis laicis adnumerabitur, si ius hoc nactus fuerit ratione proprij patrimonij. Quod omnium consensu receptum extat.

Constat igitur ex prænotatis, summum Pontificem posse derogare iuri patronatus laicorum, tametsi necessaria sit expressa derogatio,vt de ipsius Pontificis voluntate constet, Hæ vero derogationes an Reipublicæ Christianæ conueniant,præsertim vbi frequentissimæ contingant solicitis nimium precibus, ne dicam ambitiosis,ac falsis expositis causis aduersus piam,ipsam sanctorum Pontificum voluntatem impetratæ, ipsi viderint, qui nihil
3 aliud curant,quàm hisce, vel alijs modis contra testatorum † vltimas voluntates, & veterum Canonum decreta nullum Ecclesiæ ministerium exhibentes,pluribus Sacerdotijs,& beneficijs iniquissimè ditari. Apud Hispanos minimè derogationes istæ admittuntur,nec admitti consueuere.Imò suprema Regis tribunalia,& qui Regio nomine illic iustitiæ ministerio præsunt, statim Apostolicas literas examinantes propter publicā vtilitatem earum,exequutionem suspendunt earundem vsum grauissimis pœnis,& comminationibus interdicentes.Idem & apud Gallos fieri testantur Petrus Rebuff.in praxi beneficiorum.3. part. signaturæ. verb.Nec non iure patronatus.nu.12.& 36.Idem Rebuff.in tract. de nominationibus.q.15.nu.2.Carolus Molinæ. in reg.cancella. de infirmis resignan. nu.32.

Olim in his Hispaniarum Regnis,multo ante Cæsaris, qui nūc regnat,Principatum, supremus Regnis senatus id maximè curabat, vt his derogationibus obuiam iretur in his beneficijs, & dignitatib.quæ pertinent ad ius patronatus ipsiusmet Regis. Quod latè tractat Io.Lupinus in tracta.de benefic.vacant. in curia.§.11. 12.& ad id pertinet glo.in c.dilectus.de præb.verb. Regia. & alia multa,quæ nos explicuimus in reg.possessor. de regu. iuris.in 6.2. part.relect.§.10.nu.5.Sed ipse Carolus Cæsar, Hispaniarum Rex, Anno Domini M. D. X X V. Toleti edictum pronuntiauit.Hodie.l.5.tit.6.lib.1.Recopi.ac emisit in omnia Hispaniarum Regna in hoc Decretum,vt nullus à summo Pontifice impetraret Apostolicas literas ac dignitates,vel beneficia,quæ sunt Regij iuris patronatus,aut impetratis vteretur in derogationem consensus, ac præsentationis, quæ à Rege ipso postulanda est ad eadem beneficia obtinenda, idque grauissimis pœnis stabiliuit, eius cōsiliarijs, alijsque huius Regni magistratibus præcipiens, vt diligenter obseruent,ne quid aduersus Regium ius patronatus fiat authoritate literarum Apostolicarum : quarum exequutio passim ea ratione suspenditur,præmissa supplicatione ad ipsum summū Ecclesiæ Pontificem vt & ipse Christi vicarius auditis Hispanorum querelis,qđ vtilius Christianæ reipublicæ sit consultissimo suffragio decernat,candido animo expendens,quantū interfit, Regia iura illæsa seruari.Hoc ipsum fieri & idem regium edictū iniungit in beneficijs patrimonialib.quę prouio examine incolis & indigenis fm cuiusq; eruditionem mores,& doctrinam conferēda sunt in dioecesib.Palentina, Burgensi, ac Calagurritana : cum ex immemoriali ꝓsuetudine , tum ex sedis Apostolicæ priuilegio : qđ vtinam vbiq; locorū obtineret : fieret vtique , vt Ecclesijs, & Sacerdotijs, ac diuino cultui sanctius , & diligentius exhiberetur ministerium.demū Anno Domini M. D. X L I I I. Madriti idē Carolus Rex decreuit.Hodie.l.24.tit.3.lib.2.Recopil. idē seruandum fore,quoties Apostolicæ litteræ fuerint obtētæ in derogationem cuiuscunq; iuris patronatus laicorū : aut in præiudicium illius iuris,qđ ex Romanæ Ecclesiæ priuilegio Cathedralium Ecclesiarum Collegia, & capitula obtinēt ad electionē doctorum virorum in Sacra Theologia,iure Pontificio,vt quoslā Canonicatus obtineant. Qua ratione Philippus Caroli primogenitus, Angliæ,Neapolis Rex,Hispaniarum Princeps,quo vtilius edicta parentis mandarentur exequutioni , summa cum sedis Apostolicæ veneratione,nulla in parte eius authoritate læsa,quis esset in his controuersijs ordo seruādus apud regia tribunalia præscripsit Anno Domini M. D. X L V I I I. Hodie.l.24.tit.3.lib.1.Recopi. ac deniq; decreuit,premittendam fore supplicationem ad summum ipium Pontificem vt interim Apostolicarum literarum exequutio iustus suspendi posset.

Nos vero hoc in capite aliquot lectorib. q̄stiones exponemus breui quodam cōpendio ad ea facilius intelligenda , quæ hac de re solent in praxim incidere apud Regia Hispaniarum prætoria illud p̄mittentes, regia edicta in hoc promulgata & decreta fuisse,vt quoties derogatio iuris patronatus laicorū necessaria sit, & fiat tacitè,vel expresse:tunc supersedendū sit in exequutione literarū Apostolicarū:& supplicatione ad summum Pontificē proponenda ; ne derogatio ista effectū habeat.Sic & supersederi soler : atq; interim suspendit exequutio mādatorū,q̄ danť in derogationem aliorum iurium,quę paulò ante commemorauimus.

Primum etenim illū quæritur,an & Regijs edictis vtamur,vbi beneficia in curia vacauerint, & per summū Pontificem fuerint alicui collata, cum expressa derogatione iuris patronatus laicorum ? & sane si vera sunt † quæ modo adnotauimus , erit locus
4 in hac specie supplicationi ad Pontificē proponendæ : & Regijs edictis,quemadmodum & locus esset si beneficium extra curiam vacaret.Nā beneficia iuris patronatus laicorum minime comprehenduntur sub illa reseruatione,quę statuta est iure cōmuni in d. c.2.de præben.libr. 6. quānis multa habeat illa reseruatio priuilegia ; quæ tradit post alios Ludo. Gomez.in reg. de triennali possessore.q.31.nu.19.& ideo necessaria est specialis derogatio iuris patronatus laicorū,vt collatio beneficij vacantis in curia valeat: liquidē iure reseruationis valere non pōt: ergo sicuti receptū est in his Hispaniarū Regnis, nō esse admittendā derogationē iuris patrona.laicorū,vbi beneficia extra curiā vacauerint: ita nec admittiť,nec admitti solet,quoties beneficia apud sedē Apostolicā vacare ꝓtigerit,cū ad beneficia iuris patronat.laicorū nequaquā prineat reseruatio illa,q̄ in d.c.2.statuiť.Sic Pet.Rebuf.in praxi beneficiorū.in 3.par.signaturæ.verb,& iure patro.nu.64.refert,quo ad ius patronat. Regib,cōperens,statutū fuisse ab Alexādro sexto p regulas cancell.tit.de derogatione iuris patronatus, qđ ei nusquam derogetur, & expressim ēt si beneficia vacauerint in curia. Staphilæus item de literis grat,& iustit.fol.54.col.1.asserit,nusquā derogari iuri patronatus Regum: ēt si beneficia vacauerint apud sedem Apostolicam.Idem scripsere Ioan.Monachus,& alij in d. c.2.Cardi.in cap.præterea.in primo.de iure patro. & in consi.57. Felin,in c.nihil.2.col.de rescrip.Io.Lupi.de beneficijs vacant.in curia §.11. quod non solum obtinet in beneficijs iuris patronatus Regij,

Regij, sed etiam in his beneficijs, quorum collatio ex priuilegio ad Reges pertinet,aut ex præscriptione. Quæ quidē beneficia regalia dicuntur : & ea non confert Papa, etiam si in curia vacauerint : quemadmodum ipse Ioan. Monachus & Docto.fatentur : ac Ioan.de Selua in tracta.de beneficio. 2.parte. q. 23. Aeneas de Falconibus in tract.de reseruatio.3.q.princi.nu.13. & Rebuffus in tract.de nominationib.q.15.nu.9. imò & idem erit si hæc beneficia pertineant ad præsentationem,vel collationem Ducū, Marchionum , vel Comitum ex ratione regul. 40. cancell. quod ipse Aeneas à Falconibus asseuerat. Sed si derogatio fiat iuri patronatus laicorum quorunciunq; etiam si beneficia vacauerint apud sedem Apostolicam. Idem passim seruatur, cùm idē iuris in hoc casu obtineat,quod denique obtineret , si beneficia extra curiam vacarent : sicuti superius explicuimus. tametsi Ioānes Staphilæus in d.tract.de literis gratię & iustitiæ.fol.54.testetur consueuisse Papam derogare iuri patronatus laicorum, quoties per obitum vacauerit beneficium apud sedem Apostolicam.Hæc tamen derogatio apud Hispanos non admittitur ex his rationibus,quib. nec admitti solet, quando beneficia extra curiam vacauerint.

Similiter,si beneficia patrimonialia , vel Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum,qui Theologis magistris , & iuris Pontificij Doctoribus ex electione sunt cōferendi , apud sedem Apostolicam vacauerint,non facile admittitur derogatio huius priuilegij, vel cōsuetudinis,nec recipitur summi Pontificis collatio in præiudicium Ecclesiarum,quibus maxima vtilitas comparatur, si ad vnguem, & exactè iura ista seruentur. Hoc ipsum cōprobari poterit ex glo.celebri.in c.cùm in Ecclesia. de præben.libr.6. quæ ad finem probat,hæc beneficia , quæ ex consuetudine Magistris, aut Doctorib.sunt cōferenda, non cōprehendi sub reseruationibus : nec sub literis Apostolicis,quæ expectatiuæ dīr cuius gl. opinionem præter Doct.ibi sequuntur Ludo.Gomez. in tracta.de expectatiuis nu.93. Gaspar Perusinus in tracta. de reseruationibus. & Aeneas à Falconibus in eod.tract.q.3.nu.22. nō tamen diffiteor, opinionem istam dubiam esse , quo ad hæc patrimonialia beneficia,& Canonicatus propter verba illius reseruationis,cuius mētio fit in d..c.2.quæ adeo generalia sunt,vt & hęc beneficia cōprehendere videantur. Propterea lectorem admoneo hac in cōtrouersia,ꝙ diligenter obseruet, quid praxi receptū fuerit, & quid sit Christianæ Reipublicæ, ac ministerio diuino ꝙducibilius,siqđe admodū ꝙducat,hęc beneficia nō cōprehēdi vllis reseruationib.

Cæterum ad hanc reseruationem , quæ de beneficijs vacantibus in curia tractat duo libet adnotare obiter , ne quis eius vim propriam ignoret. Nam glo.in cap.statutum.de præbendis.in 6. existimat , idem esse vacare beneficium in curia : & apud sedem Apostolicam.Idem videntur Docto.illic probare communiter , cum alioqui maximum sit inter hæc duo discrimen. plura siquidem beneficia vacant in curia , quæ nō dicuntur vacare apud sedem Apostolicam.idcirco erit obseruandum,quod beneficia vacantia apud sedem Apostolicam, dicuntur vacare in curia : non tamen vacant apud sedem omnia illa beneficia,quæ dicuntur vacare in curia.vacant enim apud sedem Apostolicam , & in curia beneficia illa , quæ reseruantur in d. ca.2,& in d.c. statutum. & in c.præsenti.cō.titul.nempe per obitum contingentem in ipsa curia Romana,vel inter duas diætas.vacant autem in curia, & non apud sedem beneficia , quorum resignatio fit in curia Romana, licet ille , cuius nomine resignatio fit, longè sit à curia remotus. Archid.in d.cap.2.glosl.optima in clemen.1. vt lite penden.verb. collato.& illic Bonifacius conclu.10.Parisi.consi.10.lib.4.Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum. c; de procuratore ad resignandum.nume.28.& omnes in d.clemen.1. illius glossæ authoritate, quam sequuntur Abbas in c.cùm in cunctis.§.cùm vero.de elec. Socin.consi.112.col.vlti.lib.1.Felin.in c.vlti. col.5. de foro cōpet. & in hac specie idem notat Rom.consi.342. cuius opinio, & responsum in illatione quadam licet placeat Ludo.Gomez. in reg. de infirmis.q.30.& q.34. optime tamen refellitur à Carolo Molinæo in eadem regula de infirmis resignantibus.nu.103. Item beneficia familiarium,& officialium Romani Pontificis,quocunq; loco vacauerint,dicuntur vacare in curia. Thomas Fastolus dubio Rotæ.53.non tamen apud sedem Apostolicam. Sic beneficia reseruata,si vacauerint tempore reseruationis, & ea nondum finita vacare dicuntur in curia : non tamen apud sedem : quod constat ex Calde.consil.9.tit. de præbendis. siue vacauerint in loco à curia remoto,siue propinquo. Hāc sanè distinctionem probat late Ludouicus Gomez.in regul. cancell.de triennali possessore.quæst.31. colum.1.

Sed quamuis hæc reseruatio iuris communis non includat,
5 † nec comprehendat beneficia iuris patronatus laicorum,quo ad tollendam patronorum præsentationem, bene tamen ea complectitur quo ad institutionem,quæ Prælatis competit. Nam illa petenda est à summo Pontifice,secundum glo.reg.cancell. 40.ad finem. Cuius opinionem probarem ipse in Episcopatibus, Abbatijs,prioratibus,decanatibus,& alijs dignitatibus, quæ summo Pontifici reseruantur per Reg.2.& tertiam cancell. in his etenim laici patroni vtuntur præsentatione, & eam exhibere tenentur Romano Pontifici : non Prælatis inferioribus. At in beneficijs minoribus, si pertineant ad ius patronatus laicorum , vel alia ratione minimè comprehendantur reseruationibus:præsentatio fieri poteſt apud Episcopum ordinarium: cum hæc beneficia excepta sint & exēpta omnino à reseruationibus : & ideo nec quo ad institutionem,nec quo ad præsentationem sub eisdem continentur. Atque ita receptum est in beneficijs iuris patronatus laicorum,quæ vacant mensibus Apostolicis, vel per obitum illorū quorum beneficia sedi Apostolicæ vel iure communis,vel regulis Cancellariæ,vel extrauagantibus constitutionibus fuere reseruata.fit etenim præsentatio per patronum laicum Episcopo , & ab eo petitur, ac fit institutio iuris ordine seruato.

Secundò illud erit obseruandum omnino,ac menti tenendū, quòd licet ius patronatus originem habuerit ex patrimonio alicuius laici,fuerit tamen vel ab initio,vel postea donatione, testamento aut alio quouis titulo in Ecclesiam trāslatum,aut in Collegium Ecclesiasticum Canonicorum regularium , vel seculariū, ita quod ad id collegium pertineat præsentatio:dicitur planè hoc ius patronatus clericorum & Ecclesiasticum,non laicorum.text. hoc probat satis apertè in c.vnico.§.vlt.de iure patrona. in 6 notant idem Maria.Soci.in c.de monachis.de præben.vlti.col.Felin. in tract.quando literæ Apostо.6.limitation. Cæsar Lambertin. in tract.de iure patrona.lib.1.q.1.arti.8. qui hoc ipsum expressim asseuerant,non tantum quo ad priuilegia , sed ētiam quo ad derogationem : quemadmodum tenet glo.verb. Ecclesiasticus.illic communiter recepta in d.c. vnico. §. vlti. idem,respondentur in specie Paulus Parisien.consi.128.nu.19.& sequentib.libr.4.Cæsar Lambertinus in d.tracta.lib.2.part.3.q.9.art.20. qua ratione cum hoc ius patronatus etiam quo ad derogationem censeri debeat clericorum & Ecclesiasticum: minime pertineat ad huius Regni edicta,nec sub illis continetur. Quo fit , vt reseruatio iuris communis cuius mentio fit in d.c.2.de præbendis.in 6. in his obtineat beneficijs,quæ ad hoc ius patronatus pertinent.

Tertio opportune quæritur,quid respondendum sit,vbi ius patronatus pertineat ad clericum , simul & ad laicum . Nam & in hac specie quo ad derogationem hoc ius patronatus censeri Ecclesiasticum tenent Rota in antiquis.266. Ioan Staphilæus de literis grat.& iusti.fol.54.col.2. quibus suffragatur glo.in d.c.vnico. §.vlt.quæ censet , hoc ius patronatus proprie & vere dici Ecclesiasticum, & vt tale iudicandum fore. quam opinionem sequuntur Abbas.in c.de quarta.col 6.de præscriptione. Felin.in d.tract. Quando literæ Apostolicæ.col.4.Rochus Curtius in tract.de iure patronatus.verb.ius.q.7. Principali.& quæst.1. accessoria,ac plerique alij.Nam & opinio glo:communis est : quæ tamen procedit quo ad priuilegia,& commoda iuris patronatus Ecclesiastici. Hæc enim ratione communionis fortitur patronus laicus : non autem damna & incommoda.Et ideo quo ad derogationem,& reseruationes verius est, quòd hoc ius patronatus sit censendum iure laicorum,non autem iure patronatus Ecclesiastici: quem admodum tenuerunt Frederic.consil.66. scribens hanc opinionem communem esse Panor.in c.vlti.de iure patrona. idem in c. dilectus.de offi.legat.Felin.& Rochus Curtius in locis paulo ante citatis.Guliclmus Cassadorus decis.7. de iure patrona. Hieronym. Gigas de pensionibus.q.24.Barba.in d.c.dilectus.Domin.& Francus in d.c.vnico.ad finem.idem Felin.in c.in nostra. corol.38. de reseriptis.Cæsar Lambertinus de iure patronat.libr.2.tertia part. quæst.9.artic.9. Petrus Rebuffus in tracta. de nominationibus.q. 15.nume.7. Sic sanè in hac specie clericus gaudet priuilegio socij laici : aut potius laicus minime patitur præiudicium,nec pati debet ex societate clerici.Hoc etenim æquum est,quòd in re indiuidua non patiatur quis præiudicium ratione societatis quæ illi cū altero communis est. Et vt præsens quæstio alicuius sit ambiguitatis oportet constituere primitus,quòd in hac communione clericus habet ius patronatus Ecclesiasticum ratione Ecclesiæ : non ratione patrimonij . Igitur cum & in hoc casu huius quæstionis quo ad derogationes ius hoc patronatus laicorum sit, non clericorum,omnia illa sunt caute obseruanda,quæ iure communi,& huius Regni consuetudine,forensi vsu, & Regijs edictis circa derogationem iuris patronatus laicorum sunt statuta. Quod si ius patronatus ad laicum vnum & ad duos Clericos ratione Ecclesiarum pertineret, ita quidem quod maior pars ex duobus clericis , & potentius suffragium constaret quo ad præsentationem, posset admitti huius patronatus derogatio: quia maior pars,quę in præsentatione iura potiora obtinet,huius cōditionis est,vt derogationem admittere teneatur. Huius conclusionis exemplum constituti potest : quando ius patronatus pertinet ad decanū Ecclesiæ alicuius, & ad Priorem monasterij , & ad Petrum laicum. Qua in re oportet legere quæ notat Lambertinus libr.1. de iure

patro. 1.q.artic.7.nu.5. Nam vbi omnes patroni essent laici non foret admitti derogatio in totum nec in parte: nisi sub ea clausula,cùm maior patronorũ pars consenserint. Quo casu profectò non admodũ necessaria est derogatio iuris patronatus:siquidem præsentatus ab ea maiori parte instituendus esset ab Episcopo:vt in hac specie admonet Petr. Rebuff.in pract.beneficiorum.nu.3. parte,signaturę.verb.& iure patronatus.n.95.g nu.12.testat apud Gallos admitti derogationẽ, quæ à summo Pontifice fit iuri patronatus laicorum:quoties minori numero patronorũ derogatur : tametsi apud Romanamcuriam passim derogetur iuri patronatus laicorũ pro parte dimidia secundum Staphilæum in tract.de literis gratiæ,& iustit.fol. 55.col.2.quod nec apud Gallos nec apud Hispanos admittitur.Igitur vbi maior pars patronorũ ius patronatus Ecclesiasticũ obtinet,derogatio admitti potest, quippe quæ minori numero patronorũ laicorũ fiat in effectu.

Quartò frequentissimè poterit dubitari quid dicendũ sit, vbi
6 laicus ius patronatus,† aut ius præsentandi per priuilegium aut præscriptionem adquisierit,nam in hac specie posse conferri beneficiũ per Papam,& valere collationem, etiam absque speciali derogatione,etiã si nulla mentio facta fuerit iuris patronatus laicorum : & cõprehendi sub reseruationibus atque item à legato de latere sedis Apostolicæ per institutionem.& collationẽ alicui dari : probare conatur Freder.consi.65. Card.consi.69.col.2.Dominic.consi.45.col.3.Calderi.consi.19.tit.de iure patro.Alex.cõs. 74.lib.4.col.vlti.Nam licet illud responsum non fuerit Alex.statim tũ subsequitur subscriptio Alex. cõsi.75. idem tenent Anto. Cardi.& Abb.in c.dilectus.de offic.lega.Dec.in consi.117.& 126. & consi.149.Aymon consi.63.nu.6.Ioan.de Selua in tract.de beneficio.2.parte.q.3.col.1. & 3.part.q.11.col. 18. Rochus Curt. de iure patron.verb.Honorificum.q.3.nu.12.Hierony.Gigas de pensionib.q.23. Felin.in tracta.quando literæ Apostolicæ.limita.11. Rursus idem Rochus Curt.verb.cõpetens.q.24. Gulliel. Cassãd. decis.4.de iure patro. & decis.vlti.eod.titu. & decis.4. de probati. Cæsar Lamberti.de iure patro.2.lib.3.par.q.9.artic.25. & q.8.art. 3.vbi asseuerat,hanc opinionem cõmunem esse, & idẽ Rochus, & alij iuniores passim fatentur. Nec quisquam controuertit,hãc sententiam frequentiori Doctorũ suffragio receptam esse, vel ex eo quòd cesset ratio,qua iura Pontificia prohibuerunt has derogationes: cũ in hisce casibus nihil laici contulerint in Ecclesias. Atque ita omniũ consensu hæc opinio admittitur, siue ius præsentandi competat præscriptione, consuetudine, vel priuilegio Papæ.tametsi Anton.in d.c.dilectus. ab alijs dissentiat, vbi laicus habet ex priuilegio Papæ ius patronatus. Eandem opinionem cõmunem sequitur Io.Staphilæ. de literis gratiæ, & iustitiæ.fol. 55.col.1.& licet Ioan. Imol.in c.dilectus.de offic. lega. existimet, hanc opinionem communem non esse putam, nec veram : quia laici adhuc abstinerent ab ædificandis,ac construendis, & dotandis Ecclesijs, si viderent passim derogari iuri patronatus laicorũ vtcunque quæsito.Hæc opinio Imolæ posset procedere, vbi laici allegarent ius patronatus, & ius præsentandi sibi competere ex dotatione,cõstructionẽ, vel fundatione, & ad hoc probandum vtuntur temporis cursu,eiusque præscriptione, pluribusque præsentationibus : ex quibus nulla probata fundatione, dotatione, vel constructione probatio sufficiens constet ipsius iuris patronatus legitimè adquisiti iuxta iuris communis statuta, nempe dotatione,constructione,vel fundatione.Quemadmodum censere Felin. Dec. Lambertinus, & Cassãdor.in præcitatis locis alioqui opinio Imolæ omnium consensu refellitur, ipse tamen quantũ praxim attinet duo, vel tria in hac quæstione adnotabo.

Primum in his Hispaniarum Regnis minimè admittitur derogatio iuris patronatus laicorum, à quibus non allegatur, nec proponitur temporis vsus, vel præscriptio ad ipsius patronatus adquisitionem : sed ad eius probationem : quasi temporis vsu, plurimisque præsentationibus probetur ius patronatus adquisitũ fuisse non præscriptione, sed vel dotatione, vel constructione. etenim in hoc casu non differt hoc ius patronatus quo ad derogationem,ab illo,quod verè constat cõstructione, vel donatione adquisitum fuisse.

Secundum, in iure patronatus Regio nempe q̃ Regi competit,etiam quo ad præsentationem tantum,ex priuilegio,aut legitima præscriptione, adhuc non admittitur derogatio, quamuis ea fiat authoritate sedis Apostolicę,aut per ipsum summũ Pontificem expressim facta mentione Regiæ dignitatis. Imò nec cõsueuere summi Pontifices his derogationibus vti propter Regiæ dignitatis celsitudinem. Idem erit in iure patronatus competenti alicui Duci,Marchioni,vel Comiti. Nam & hi quo ad derogationem Regibus pares censentur in reg.40.Cancell.

Tertiò in hac quæstione propter generalia verba edicti Regij, & generalem huius regni consuetudinem, fortassis non admitteretur derogatio, quæ fit iuri patronatus laicorum, consuetudine,præscriptione, aut priuilegio adquisito : atque ita quandoque obtentum fuisse certo scio, tametsi nusquam in hoc Granatensi prætorio hac de re,quod ego sciam,fuerit controuersum.Sic & in hac specie has derogationes, etiam Apostolicas non admitti apud Gallos asseuerant Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum. 3.parte signaturę.verb.& iure patronatus.nu.24.& Carolus Molineus in reg.Cancell. de infirmis resignantibus num.34. & idem in Alex.consi.74.lib.4.col.vlt.

Quartò est,& in hac quæstione obseruandum,quòd in dubio ius patronatus præsumitur alaicis adquisitum ex constructione, dotatione, vel fundatione. Nam his modis iure communi adquiritur c.3.de iure patronatus.c.piæ mentis.& ibi glo.16. quæst. 7.c.Abbatem.in 2.q.2.& hi modi æquipollent inuicem,vt in eleganti casu tradit Gul. Cassador.decis.6.de iure patron.atque ideo in hoc dubio,vbi de origine adquisitionis dubitatur,præsumptio, iure constituta videtur, quòd adquisitum fuerit ius patronatus dotatione,constructione,vel fundatione:sicuti explicat Pan. per text.ibi in c.querelam col. 3. de electio.idem Pan. in consi.76. & 106.libr.2.& Cassador. decis.7.de iure patro.num.6. sensit Card. consi. 69. quem legito. Nam & eius responsum examinat optimè Cassador.in d.decis.7.

Quintò principaliter quæritur,an Regia edicta, & communis Hispaniarum praxis sit admittenda in eo casu,quo patroni, qui possident ius patronatus , & quibus ratione possessionis incumbit , & competit ius præsentandi , veri patroni non sint , & alijs verè hoc ius quo ad proprietatem cõpetat?Etenim,in hac specie posse admitti collationem Romani Pontificis, & esse validam, etiam nulla facta mentione iuris patronatus laicorum:atq; ideo non agi hoc in casu de vlla derogatione asseuerat Io. Staphilæ de literis gratiæ,& iust.fol.66.col.1. authoritate Card. in d. consi. 69.in secundo dubio.verf.sufficit enim.Sed dubio procul doctissimus Staphilæus fallitur : nec quicquam eius sententiam coadiuuat ipsius Card.responsum. vtitur sanè ipse Staphilæus ad p̃bationem huius conclusionis hac argumentatione. Dc laicis, qui sunt in possessione iuris patronatus, & præsentandi , non est necessariò facienda mentio ad derogationem,quia patroni non sunt,sed tantum ius habent præsentandi ex possessione:nec item de veris patronis,ex quo per literas Apostolicas eis non fit præiudicium quo ad præsentationem,qnæ ipsis,licet sint veri patroni non competit,sed possessoribus: igitur non est in derogatione huius iuris patronatus necessaria mentio alicuius patroni laici. Imò nec in hoc casu iuri patronatus laicorum derogatur, nec aliquot laicis patronis præiudicium fit: vnde omnia cessant,quę iure communi, & edictis Regijs circa derogationem iuris patronatus laicorum fuere statuta.Hæc vero argumentatio palam deficit ex eo , q̃ licet non sit facienda mentio ad derogationem validam iuris patronatus laicorum de ipsis veris patronis , sicuti notat Felin d. tract. quando literæ Apost. limita.9.ex responsio. Card. necessario tamen fieri debet , & sufficit si fiat de ipsis possessoribus,iuris patronatus, quibus ratione quasi possessionis competit ius præsentandi. Quod in specie tradit Card. in d.consi. 69. ad fin. quem sequitur Lambertinus de iure patronatus. 2. libr.3. parte.quæst.9.artic.23. & Dec. in consi.117. & idem multa in huius opinionis confirmationem adducit in consi.153.ex c.consultationibus.de iure patron.vbi glo. elegans communiter recepta. latè Rochus Curt.de iure patrona.verb.competens. quæstio.19. idem Deci.consi.127.Imo.col.fin.& Ripa col. pen. in c. cùm Ecclesia Sutrina.de caus. poss. latissimè Cæsar Lambertinus 2. libr. de iure patronatus. 1. part. quæst. 3. apud quos plura tractantur hac de re,quæ nos obiter alio in loco adduximus, & hac in parte non temere omittimus.Ex quibus mihi satis constat , esse necessariò faciendam mentionem in hac derogatione ipsorũ laicorum , qui ius patronatus possident : licet alij veri patroni sint, de quibus non est facienda mentio interim, & dum possessores ius illud,q̃ ratione, & causa possessionis sibi iure datur, conuicti & per sententiam condemnati nondum amiserint. Deinde semel constituto iure patronatus , vbi verus patronus alter sit à possessore,fieri nequit,quin vel vero patrono, vel possessori per derogationem præiudicium fiat.Nam si omnia,quæ à Doctoribus traduntur exactè, & adamussim examinentur,comperiet lector,vel possessori , vel vero patrono ius præsentandi competere.Siquidem vbi possessor,vel causa malę fidei,vel quia per sententiam conuictus est, non habet ius præsentandi : verus patronus admittendus est omnino ad præsentationem , nec priuari debet iure præsentandi , vt docet optimè Lambertinus in d.q.3. artic.7.quicquid alij absque vlla ratione scripserint . Igitur quoties patroni laici possessoris mentio necessaria non est , erit profecto necessaria mentio veri patroni laici : & ideo in casu huius quintæ quæstionis nõ est admittenda opinio Staphilæi : nec differt hæc species ab alijs , in quibus patronis laicis non debet fieri præiudicium , & in quibus derogatio iuris patronatus laicorum praxi,& consuetudine minimè admittitur.

Sextò

Sextò ad eandem rem itidem controuertitur , an sit admittenda derogatio iuris patronatus laicorum , & collatio beneficij facta per summum Pontificem absque patroni laici præsen-
7 tatione , † vbi beneficium erat apud Curiam Romanã litigiosum,& Gul.Cassador.decis.3.titu. vt lite pendente.probare conatur , posse summum Pontificem absque consensu patroni laici conferre beneficium vacans in curia , si illic erat litigiosum eo tempore , nec requiri hoc in casu expressam derogationem iuris patronatus laicorum,nec aliquam eius rei mentionem,quia patronis laicis non habentibus in hac specie ius præsentandi , vt verè ipsi non habent,nullum præiudicium fit. Atque ita scribit, in Rotæ prætorio pronuntiatum fuisse. Hanc opinionem itidẽ tenet Lud.Gomez.in reg.Cancell.de impetranti. per obit.famil. Card.quæst.8.nume.7.Horum authorum ea est potissima ratio, quod lite pẽdente apud summum Pontificem inter duos super aliquo beneficio , non est ab inferioribus habentibus alioqui ius conferendi , vel eligendi procedendum ad electionem , vel collationem,siue vterque litigantium, siue alter tantum moriatur in Romana curia.iuxta distinctionem text. in clem. 1. vt lite pendente,& in c.1.& 2.eod.titu. lib.6.ergo si inter duos præsentatos à patronis discordibus lis tractetur apud summum Pontificem,siue vterque moriatur in ipsa Romana curia, siue alter illic,vel alibi,patroni non possunt præsentare,nec habent tunc ius præsentandi. Qua ratione collatio à summo Pontifice facta nihil eorum iuri derogat , & ideo non obstante consuetudine , & praxi Hispaniarum,atque Regijs edictis admittenda videtur. Nihilominus vlterius est hac de re inquirendum , ne quem forsan decipiat generalis admodum , & indifinita conclusio à præcitatis authoribus probata : oportet enim aliquot casus distinguere ad huius quæstionis apertiorem intellectum.

Primus casus cõstituitur , quoties lis tractatur in curia Romana inter duos præsentatos à patronis discordibus super eadem præsentatione, nondum sequuta institutione . Et tunc , etiam si vterque moriatur Romæ , non est locus constitutioni clementinæ primæ.vt lit.penden. nec dicitur vacare beneficium in curia : nec est illius collatio summo Pontifici reseruata : quia nondum erat per collationem ius illis adquisitum in beneficio, nec vlla vacatio beneficij datur.gl.ab omnibus recepta in d. clemen. 1. verb. collato.in princ.vbi eleganter Bonifacius nu.47. & Collectari.in c.accedens.de concess. præbendæ.

Secundus casus contingit, vbi lis tractatur in curia Romana inter duos præsentatos : & institutos , ac lite pendente vterque moriatur Romæ,vel possessor beneficij Romæ,alter extra curiã: tunc sanè in iure patronatus Ecclesiastico obtinebit reseruatio, quæ fit in d.clemen.1.at in iure patronatus laicorum illa reseruatio locum non habet , sicut nec alia, quæ traditur in c. 2. de præben.in sexto.& ideo quæ superius de illa diximus, erunt & in hac specie adhuc quo ad edicta Regia obseruanda . Nec quicquam vrget text.in c.1.& 2. vt lite pendente in sexto. quia iam est lis finita per mortem vtriusque litigantis, & ea ratione vacat omnino beneficium,ac poterit patronus liberè præsentare.vnde si cõferatur beneficium a Romano Pontifice ex hac vacatione , necessaria est derogatio iuris patronatus laicorum expressa : imò in his Hispaniarum Regnis ex praxi & consuetudine , atque Regijs edictis supersedebitur huius collationis exequutioni.Illud vero , quod diximus , litem esse finitam per mortem vtriusque ita quidem,vt ex tunc collatio , vel præsentatio fieri possit iure ordinario , probat textus elegans in dict. clemen.1. vt lite penden.in prima eius parte,vnde Guilliel.Cassadorus,& Gomez.nõ videntur quæstionem in hac specie tractasse.

Tertiò,quandoque lis agitur in curia Romana inter duos præsentatos à patronis discordibus,& alter tantum mortem obierit Romæ, vel alibi : nam hoc non refert quantum ad decisionem modo proponendam : & in hoc casu quidam existimant , pendente lite,non posse patronum etiam laicum alium præsentare : quia impeditur authoritate text. in d.cap. 1. & 2. vt lite pendente libr.6. Huius opinionis authores sunt Lapus allegat.22. Calderinus consi.1.vt lite pendente,& consil.18. de iure patronatus. Dominicus,& Francus in d.cap.1.Quorum opinionem asserit communem esse Rochus Curti. de iure patronatus verb. Honorificum.quæst.23. Ludouicus Gomez.in regul.de subrogandis collitig.quæst.13.quam & ipse probare videtur in d.cap.2. ibi , præsentetur. ac tandem eadem ratio persuadebit fortassis ad hoc, quæ datur ad prohibitionem electionis, & collationis,quæ planè prohibentur in d.c.1.& 2. Sed ex aduerso alijs placet , patronum laicum,etiam pendente lite posse alium præsentare,vel accumulando,vel variando:quoties institutio sequuta non est p̃sentationem ab eo factã,quia licita est laicis intra quatuor menses variatio , nec libertas ista lite pend. tollitur : & ideo nõ obtinet hoc in casu prohibitio, q̃ fit in d.c.1.cũ illic tractet de electionib. & collationib.in quib. nõ est variatio iure permissa : imò expectandus oĩno est litis euentus. Sic sanè opinionem istã tenuerunt Cardi. in c.pastoralis.quæst.vlt.de iure patron. Ioann. Andr.in d.c.1. vt lite pendente.in 6.Idem alij censere,quos sequitur scribens,hanc opinionem communem esse Cęsar Lambertinus de iure patronatus. lib.2.part.1. quæst. 6.artic.12. qui respondet ad textum in d.ca.2. esse intelligendum in præsentationibus patronorum , etiam laicorum , quas sequuta fuerit institutio : aut saltem quoties ex duobus præsentatis alter fuerit iã institutus : nam & possessionem adeptus est,vt illic expressim probatur.Quo casu non licet pendente lite variare , nec alium præsentare , etiam patronis laicis,vt probatur in d.c.2.His accedit, quod Bonifacius in d. cle.1.vers. Tertia conclusio.asseuerat , illum text. non procedere in præsentatione, quæ tribuit ius ad rem nondum sequuta institutione.Et idem tenet gl.ibi. cuius paulo ante nos meminimus. Nam & idem Gomezius in d. reg. de subrogandis. quæst. 6.propter rationes Bonifacij,dubius est in hac controuersia. In qua ipse considero potissimam rationem, cui verè , ac propriè inuitur posterior hæc sententia: nempe, quod licita sit patronis laicis variatio intra quatuor menses,& ideo lite pendente non impediantur alium à litigantibus præsentare. Quam rationẽ falsam esse probare conabor ex eo, q̃ sola ipsius litis pendentis controuersia impedit patronorum præsentationem. Ergo siue præsentatus fuerit institutus, siue nondum habuerit institutionem, non poterunt patroni pendente lite præsentare. Cõsequens euidentissimè constat , si verè litis pẽdentis ratio impedimentum præstet præsentationi. Ante cedens vero probatur ex decisione text. in d.c 2. Nam si præsentatio , & instituto lite pendente mortuo non licet patrono,qui illum præsentauerat , aliũ præsentare cessante omnino per mortem præsentatione,& institutione: planè sola lis præsentationem impedit , quia ea non pendente tunc libere patronus non tantum laicus , sed & clericus potuisset præsentare etiam absque priuilegio variationis . Igitur præsentatio ratione litis pendentis impeditur:atque ita fit, vt parum referat , quod patronis laicis sit variatio permissa : cũ & alioqui vbi propter obitum præsentati,& instituti,eis liceret præsentare,propter litem pendentem,præsentatio sit prohibita , vt probatur in d.ca. 2.ex quibus opinor in hac quæstione veriorem esse , & magis communem sententiam Card. cui non obstat ratio illa , quæ deducitur à iure , & permissione variandi , quæ laicis patronis conceditur,quia hæc variatio lite pendente impeditur: ne litigia prorogari contingat in dispendium Ecclesiarum propter nouos aduersarios , qui malitiosè interdum petitoribus subrogantur.sicuti Romanus Pontifex asseuerat. in d.c.2. Hæc enim ratio vniuersalis est,& vtroque casu locum habet. Forsan adhuc quispiam pro contraria opinione illud conabitur adducere, quod in d.c.1.& 2.impediantur collatio, electio , & præsentatio , quæ fiunt ratione mortis,vel cessionis lite pendente contingentis:nõ tamen illic impediatur electio , vel præsentatio , quæ fieri possit ex iure ante litem motam competenti, vt sensit Bonifacius in d. cle.1.vers.Tertia conclusio.& item vers.8.concl.& gl.in reg.cancella.27.in alia quæstione.Sed si quis adamussim expenderit rationem illam,qua vtitur summus Pontifex. in d.c. vt lite pendẽ. lib.6.planè comperiet . illic prohiberi pendente lite collationes, electiones,& præsentationes , quæ fieri alioqui poterant , etiam vtroque superstite litigante non tantum illas , quæ fieri possunt propter mortem alterius litigantis,vel eius cessionem,& sic iure post litem motam competenti. Etenim si fiat adhuc electio ex iure competenti ante litem , & ante mortem alterius litigantis , supereſt iudicium cum superstite , quod vult Pontifex summus finiri absque eo , quod noua electione alter constituatur illi aduersarius , & ideo vtroque casu prohibita videtur electio , vel præsentatio. siquidem ex illa nouus datur superstiti collitigator. id ipsum deducitur ex proœmio d.reg.cancell.27. de subrogandis collitig.vbi Lud. Gom. quæst.vlt. hanc opinionem probare videtur, dum examinat Bonifacij conclusionem. Præsertim q̃, & si vera sit Bonifacij opinio,& ideo lite pendente, mortuo,vel cedente altero litigante, possit quis acceptare beneficium ratione , & titulo literarum Apostolicarum non vt vacans per obitum , vel cessionem litigantis , nec ex iure illius , nec ex cã mortis,vel cessionis , sed ex eo,q̃ ante litem competebat acceptanti ius ad illius beneficij consequutionem. Quod & plures alij probãt per ipsum Lud.Gom.citati:nihil hoc conducit contra communem opinionem,nec ex hoc sequitur, patronũ laicum posse præsentare pendente lite inter præsentatos nondum institutos , quia etiam si illi liceat variare intra quatuor menses , non tamẽ licet pendente lite inter præsentatos ius illud , q̃ iam alteri cesserat,vel variando,vel cumulando,vel subrogando,alij dare, nouumque litigantem constituere : cùm hoc sit iure prohibitũ in d.c.2.& c. 1. etenim in acceptatione beneficij , quæ ante litem competebat, non tractatur de iure litigantis, vel mortui, vel cedentis acceptanti tradendo. Vnde si pendente lite, patronus siue

cleri-

clericus,siue laicus,qui nondum præsentauerat,velit presentare, & præsentet alium à litigantibus, iustè hoc facit:nec fit vlla fraus Canonibus: cum hic patronus vtatur suo iure, quo nusquā fuerat vsus, nec illud in aliquem ex litigantibus tranſtulerat præsentando,vel eligendo,aut conferendo. Sic sanè mortuo altero ex litigantibus,vel cedente,aut denique quouis casu, etiam vtroq; litigante superstite poterit patronus intra tempus, quo licet illi variare, aut cumulare collitigantem præsentare, quem nondū præsentauerat. Quod Rochus Curtius fatetur: nec negat Lambertinus in d.artic 12.ad fin.

Non obstat glo.in d.clc. 1. vt lite penden.cum illa vera sit, & procedat vbi vterque litigator Romæ mortem obierit, & sic quo ad vacationem in curia,quemadmodum superius explicuimus in hac quæst.vers.Primus casus.

Quartus ad hanc quæstionem constitui poterit casus, in decisione regulæ cancellariæ,quæ de subrogandis collitigantibus statuta est. Nempe, vbi lite pendente inter duos præsentatos à patronis discordibus, alter mortem obierit, an possit authoritate summi Pontificis absque consensu patronilaici,qui defunctum præsentauerat,collitigator subrogari? & Lud.Gomez. in d.reg. de subrogand.collitigant.quæst.6.& q. 13. ex conclusione communi proxime tradita probare conatur, posse subrogari collitigantem, nec distinguit patronum laicum ab Ecclesiastico: imò indistinctè hoc asseuerat. Et profectò vbi cessaret omnino suspicio fraudis in patroni laici læsionem, & collitigator fuerit præsentatus à vero patrono, quamuis discordi præsentatione, admittenda erit subrogatio facta iuxta regulam cancellariæ. Non enim edicta Regia,& Hispaniarum consuetudo, videntur hanc subrogationem impedire, quæ dubio procul in curia Romana æquissima,ac iustissima censebitur.

Quinto ad idē ferè subijcitur casus ille quo authoritate summi Pontificis mortuo altero litigante subrogatur externus quidam,siue tertius à litigantibus: non denique ipse collitigator, & ea subrogatio fit absque consensu patroni laici. Et in hac specie facilimè admittetur subrogatio apud curiæ Romanæ prætorii propter authoritatem summi Pontificis, & opinionem illam, quam in Principio huius quæstionis adduximus. Atque ita Lud. Gomez. in præcitatis locis in ea est sententia, vt opinetur, summum Pontificem liberam habere collationem beneficij litigiosi,quoties id væcauerit, quia & si sit iuris patronatus laicorū ipsi laici pendente lite non possunt præsentare. Et idem prius respon derat Gul.Cassad.in d. decis.3. vt lite pendente à quibus libentissimè ipse quæserim, quanam ratione beneficium litigiosum in curia Romana fuerit ipsius Pontificis collationi reseruatum, vbi alter litigantium mortem obierit: nam vbi vterq; mortuus fuerit,quid tunc sit dicendum, superius scripsimus in huius sexę quæstionis initio. Et sanè non aliter mihi poterunt respondere, quàm vel ratione litis pendentis in curia Romana, vel quia illic apud sedem Apostolicam per obitum, ius alterius litigantis vacauerit. Prior equidem ratio nihil aliud iure probat quàm patronos,etiam laicos,electores,collatoresve ordinarios non posse lite pendente apud sedem Apostolicam beneficium conferre,aut ad id præsentare,vel eligere. text.optimus in d.c.1. & 2. vt lite pendente.& in d.clem.1.eod. titu. 2. parte nęc tamen ex hoc sequitur induci per ea iura reseruationem aliquā summo Pontifici: tametsi possēt ipse hanc reseruationem, sicut & alias noua lege lata constituere, & indicere. Quod euidenter constat in d. clem.1. vbi probatur mortuo altero litigante, siue is fuerit possessor,siue petitor, causam esse ad finem vsque prosequendam, vt tandem sententia lata pro iure mortui, collatio pertineat ad Papam,si mors illi contigerit in curia: alioqui ad ordinarium,si extra curiam mortem obierit. Ergo manifestum fit,ratione litis pendentis in curia non induci aliquam reseruationem. Cùm mortuo litigante altero extra curiam, causa sit ad finem vsque examinanda, vt Episcopus ordinarius conferat beneficium illud: si pro iure defuncti contra superstitem fuerit pronuntiatū. Posterior autem ratio tunc obtinet, cùm alter ex litigantibus, cui ex euentu litis apparet ius competisse, mortuus fuerit in curia,& ideo hæc reseruatio inducitur ex cap.2.de præbend.in 6.qđ in beneficijs spectantibus ad ius patronatus laicorum non obtinet:quemadmodum hoc in capite probauimus. Igitur apparet pendente lite inter duos præsentatos à patronis discordibus,siue sequuta fuerit institutio,siue non iure ordinario, aut iure reseruationis alicuius,cùm hęc non afficiat beneficia iuris patronatus laicorum non posse summum Pontificem, nisi expressim iuri patronatus laicorum deroget, mortuo collitiganti tertiū quendam subrogare. Quòd si dixeris,in hoc casu hanc derogationē iuris patronatus laicorum esse omnino admittendam, etiam sine mentione iuris patronatus laicorum,quia laici patroni pendente lite in Romana curia inter præsentatos non habent ius præsentandi,& ideo illis præiudicium non fit:profecto facilis est responsio ex d.clem.1.vt lite pendente.qnia constat, pendente lite in Romana curia, mortuo altero litigante non posse beneficium interim conferri, sed expectandum esse litis euentum, vt si pro mortuo lata fuerit sententia, & is extra curiam obierit, fiat collatio ab ordinario.Ergo Romanus Pontifex præiudicaret ordinario,si interim loco defuncti alium substitueret, & subrogaret sicuti apertissimè illa cōstitutio exponit,dum in vltima parte admonet,posse nihilominus Papam,si ipse velit,hoc præiudicium ordinario irrogare, & eius collationem impedire.

In his vero beneficijs, quæ pertinent ad ius patronatus laicorum, vel clericorum etiam mortuo altero litigante, vel litis cedente,causæ, & controuersiæ diffinitio expectanda est omnino ad effectum, vt si pronuntiatum fuerit ad defunctum beneficiū pertinuisse,vel ad neutrum,tunc fiat præsentatio ad beneficium illud per patronos,vt omnino vacans.gl.insignis.& illic ab omnibus probata in d.c.2.vt lite pendente. lib.6.verbo. finita.Quod & text.ille probat,& deducitur ex d.clem.j.eod.tit.vnde pendente lite inter præsentatos non currit patronis tempus ad præsentandum, atque ita inibi glossa præcitata satis in specie diffinire videtur,& post eam Ioann.And.col.pen.Card.in oppositio.post nonam quæstionem.in c.3.de iure patronatus. Idem Io.Andr. in c.cùm vos.de offic. ordin. Cæsar Lambertinus in tractatu de iure,patronatus.lib.2.2.parte. quæst.1.artic. 9.nume.16.& nu.14. quorum opinio vera est,& æquitati potissimum accedit.

Ex his ergo deducitur, collationem beneficij apud curiā Romanam litigiosi mortuo vtroque litigatore, vel subrogationē altero mortuo,à summo Pontifice factam absque vlla mentione iuris patronatus laicorum, ad quos id pertinebat, minimè valere:atque ideo, vt collatio, vel subrogatio valida sit,necessariam fore derogationem expressam iuris patronatus laicorum. Quæ quidem derogatio apud Hispanos admitti non solet, vt non semel admonuimus: idcirco hac in re oportet diligentissimè cauere,atque expendere ne vlla fraus fiat.Nam summus Ecclesiæ Pontifex hisce de rebus consultus nō permitteret ita passim patronorum laicorum iura tolli,& quandoque prorsus abrogari.

Septimò quæritur de beneficijs pertinentibus ad ius patronatus,& præsentationem alicuius fraternitatis laicorum, qui solēt causa pietatis collegia quædam constituere, quę Hispani *Cofradias* appellamus, de quibus † ipse tractaui quæstionem quādam 8
c.officij.num.12.de testam. Nam & horum laicorum ius patronatus ecclesiasticum esse,& censeri, quoties fraternitas, seu collegium adhæret alicui Ecclesiæ,à qua nomen accipit,& titulum; vt Fraternitas sancti Petri,& sancti Michaelis in vrbe Toletana: probare conatur Cæsar Lambertinus de iure patronatus libr.1. quæst.1.artic. 10. nu.4. idem ante ipsum tenuerat Hieronymus Pau.in pract.cancella.fol. mihi 41.vers. in causa mea maioricēsi, qui loquitur in specie de iure patronatus competenti laicis magistris Fabricæ alicuius Ecclesię. Ego vero censeo,hoc ius patronatus,& ei simile non esse ecclesiasticum,sed laicorum.Nam etiam si hoc collegium causa pietatis constitutum adhæreat, & sit affixum alicui Ecclesiæ:ipsi tamen,ex quibus collegiū, & vniuersitas constat,& ad quorum voces,ac suffragia præsentatio fit laici sunt omnino, & ad hanc vniuersitatem laicorum præsentatio pertinet,non ad Ecclesiam, nec ad aliquam ecclesiasticam dignitatem. Sic sanè aliquot alijs rationibus adductis hanc opinionem veram esse censet Fel.in tractat.quando literæ Apostoli.limitatione.4.& Rochus Curtius de iure patrona. verbo, ius. quæst.7.q.3.accessoria.nu.17.vnde omnia, quæ conueniunt iuri patronatus laicorum erunt planè applicanda, & aprandа huic iuri patronatus competenti fraternitatibus laicorum, etiam si hæc collegia adhæreant alicui speciali Ecclesiæ. Atq; ideo apud Hispanos non admittuntur derogationes, quæ fiunt in præiudicium præsentationis,quæ ad hæc collegia pertinent.

Octauo ad eandem controuersiam alia suboritur dubitatio, an vbi apud Sedem Apostolicam fuerit facta permutatio beneficiorum, & eius causa sequuta sit collatio à Romano Pon- 9
tifice obtenta sine consensu patroni laici, † possit patronus laicus conqueri ratione huius tacitæ, vel expressæ derogationis? qua in quæstione posset examinari difficilis illa disputatio, quæ solet expendi, an permutatio absq; consensu patroni facta, vel eo non vocato, sit nulla ipso iure,vel eo contradicente per sententiam rescindenda. Quam equidem quæstionem tractanere Fred. in tract. de rerum permuta. quæst.30. & illic Lapus in additionibus.Pan.in c.cùm dilectus.de iure patron.idem in cap.significatum.de præbend. Imo.in c.vlt. col.8. de rerum permuta. Fel.in c.cùm Bertoldus.col.5. de re iud. idem in cap. quoniam, col.4.in princ.vt lite non contest. Rota in nouis. 307. Io. And. & Francus in c. vno. de rerum permuta. in 6.Abb. col.4. & Fel. nu.19.c.cùm accessissent.de const.Dec. conf.224.Io. Lupinus in rub.de don. inter virum, & vxorem.§.22. col.3.Dom.conf.50. Cassan.

Cassan.conf.17.Aymon conf.82.Ioann.Staphil.de literis gratię, & iust.fol.56.col.2.Rochus Curt.in tract.de iure patro.verb.Honorificum.q. 3. omnium latissime Cæsar Lambertinus, de iure patrona.2.lib.part.1.quæst.6.artic.6.Pan.in q.5.num.7.vers. item apertius. Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum.3.parte signaturæ,verb.& iuri patronatus. nu.40. & in c.de permutatione.num. 21.Nos tamen eam modo missam facimus, cùm solum sit hoc in loco agendum de derogatione, quæ fit iuri patronatus laicorum. Omnes etenim conueniunt in hoc, quod vbi permutatio fuerit facta sine consensu patroni laici, vel ecclesiastici, vel ipso iure, vel per sententiam rescindenda est: si patronus intra tempus datum ad præsentandum iustam contradicendi causam exposuerit. Iustitia vero huius causæ ad hunc effectum ex eo tantū constat, quòd permutatio non fuerit facta propter vrgētem Ecclesiæ vtilitatem. Hæc siquidem iustificat permutationem absq; patroni consensu factam, quod si hæc vtilitas maxima Ecclesiæ deficiat, non erit satis permutationem factam absque patroni consensu non esse in Ecclesiæ damnum,neque ex ea nullum Ecclesiæ præiudicium imminere,quia euidens vtilitas ad hoc exigitur ipsius quidem Ecclesiæ, sicuti late deducit ex pluribus authoribus Lambertinus in d.artic.6. nu.30. & num.38. vbi maiorem vtilitatem exigit ad hoc, vbi Ecclesia habeat patronos laicos, quam vbi patroni sint Ecclesiastici. Cui distinctioni non admodum refragabor,nec ita stricte causæ necessitatem, aut vtilitatē exigam:modo illud constet,non aliter hanc permutationem iniuitis, & contradicentibus patronis validam fore, quàm si ea facta sit in Ecclesiæ magnam vtilitatem. id etenim videntur Doctores concedere, præsertim Pan.in d.cap.cùm dilectus.Card.in clem.vnica.q.4. de rerum permutatio. & idem in repetitio cap. quæsitum de rerum permutatio. q. 36. & 37. Aegidius à Bellamera decis. 181. & alij plerique ex modo citatis, quorum opinio ex eo potissimè admitti debet, quòd & multi constanter alleuerauerint,permutationem factam absque patronorum consensu nullam esse ipso iure,& id indistinctè, atque indefinite probant Cald.conf.1.de rerum permut. Aegidius à Bellamera decis.179. & Pau.de Citadinis,in tract.de iure patronatus.6.parte artic. 9.q. 52. Stepha. Caietan. in repetitio. capituli vltimi. de electio. in 6. colum.20.tametsi frequentiori consensu, & communi sententia receptum sit ex authoritate Rotæ, & Fred.permutationem factā absque consensu Patroni Ecclesiastici, vel laici, non esse nullam ipso iure,sed per sententiam posse rescindi,patrono ex iusta causa contradicente intra tempus datum ad præsentandum, secundum Rochum Curtium in dicto verbo. Honorificum. q. 3. & Fel.in tracta. quando literæ Apostoli.noceant patro. ampliatione 9. quo in loco minus diligenter asseuerat, ex hac opinione communi posse deduci, quòd valeat permutatio beneficij iuris patronatus laicorum facta Romani Pontificis authoritate, etiā si nulla fiat mentio ipsius iuris patronatus laicorum, nec specialis derogatio. Nam permutatio beneficij iuris patronatus laicorum facta in curia Romana Summi Pontificis authoritate, non præmissa mentione iuris patronatus laicorum, est nulla ipso iure in casibus,quibus apud Episcopum,& ordinarium esset nulla, & denique per sententiam erit rescindenda, quoties foret iudicis sententia infringenda, si facta fuisset apud ordinarium inferiorem:quemadmodum iure probatur, & explicat optimè Cæsar Lambertinus, de iure patrona.2.libr.3.parte, quæstio.9.artic. 12. & Franciscus Pauinus in tracta. de potesta,capitu. Sede vacante. 2.quæst.Principalis.vers. Addę etiam quòd non valet.idem probat Lapus allegatio.96.nu.4.scribens, permutationem beneficij iuris patronatus laicorum factam in curia absq; expressa mentione, & derogatione iuris patronatus non valere, & esse surreptitiam, atque ita pronuntiatum fuisse à Gregorio Vndecimo. à quo nunquam potuit quidam Cardinalis obtinere, quod ex causa permutationis fieret derogatio iuri patronatus laicorum.

His denique præmissis, quod attinet ad beneficia, quæ pertinent ad ius patronatus Regium, expeditissimum est in his Hispaniarum Regnis,non admitti permutationem, etiam authoritate Summi Pontificis factam, etiam si in specie derogetur iuri patronatus Regio, nisi Regis consensus huic derogationi, ac permutationi accesserit. Idem practici ex edicto Regio, & consuetudine respondebunt in alijs beneficijs pertinentibus ad ius patronatus laicorum quorumcunque in his casibus, quibus non potest permutatio fieri eis contradicentibus, & ideo vel sit nulla,vel per sententiam rescindenda. Nam derogatio, quæ in hoc casu sit iuri patronatus laicorū, minimè admittitur: ne fiat præiudicium præsentationi,quæ patronis iure competit, & facilimè tolleretur per varias, ac frequentes permutationes absque eorū consensu, alioqui permittendas. Sic sanè Carolus Molinæus in reg cancella.de infirmis.num. 32. scribit apud Gallos non admitti has permutationes, quæ fiunt, etiam authoritate Apostolica de beneficijs pertinentibus ad ius patronatus laicorum; tametsi multa ipse Carolus hac in quæstione addiderit, quæ vera iure non sunt, nec tuta quidem: cùm nimis derogent Summi Ponticis potestati. Vnde cautissimè sunt examinanda, quæ modo ad huius quæstionis examen, & decisionem adduximus: siquidem ex his satis constat, quando necessaria sit derogatio iuris patronatus laicorum ad eorum consensum, alioqui necessarium, omnino excludendum, & an sit admittenda in his Hispaniarum regnis. Quòd si post scientiam huius permutationis patronus laicus intra tempus datum à iure ad præsentandum, non contradixerit, receptum est frequentissimo Doctorum iudicio, permutationem validam fieri.Patrono autem contradicente,an possit ipse præsentare, vel clericus,qui ex causa permutationis renuntiauerat beneficio,in id beneficium restitui, tradit Lambertinus de iure patronatus libr. 2.parte 1.quæst.6.ar.icu.6. num.49.post Dom.in c.nemo deinceps. de electio.in 6.col.4.

Eadem ratione non admittuntur apud Hispanos permutationes,quæ fiunt ab his,qui obtinent Canonicatus, & præbendas illas Cathedralium Ecclesiarum, quæ ex literis Romanorum Pontificum, & Tridentini Concilij decreto, Magistris, aut Doctoribus Sacram Theologiam,aut ius Pontificium profitētibus per electionem sunt conferendæ. Nam etiam si authoritate Romani Pontificis permutatio fiat, supplicatio ad Pontificē proponitur, & supersedetur exequutioni literarum Apostolicarum propter publicam,& cuidētem vtilitatem. Sic sanè permutationes istæ minimè admittuntur in beneficijs, quæ patrimonalia dicuntur in Diœcesibus Palentina: Burgensi: & Calagurritana. Quod expressim Regio Caroli Cæsaris edicto, cautum fuit, Anno M.D.XLIII. Hodie lex 22. tit.3.lib.1.Recopilationis.

Nonò ad eadem Regia edicta, & derogationem iuris patronatus laicorum illud palam pertinet, quod nec per simplicē resignationem,nec item illam, quæ in fauorem alterius fit,etiā, & præuia conditione fit, admittēda est,nec iure admitti debet collatio beneficij iuris patronatus laicorum, absque eorunde consensu, quemadmodum satis iuri constat, & adnotauit Decius cons.224.col.2.post Inn.in c.vlt.de renun.Abb. in c. significatū. de præbendis.vbi Imo.col.1. idem Abb. in c. de multa. col.4.de præbend.Rochus de iure patronatus.verbo.honorificum.quæst. 3.Lambertinus libr.3. quæst.5. artic. 5. & nos alibi tractauimus. Quòd si ex causa simplicis renuntiationis fiat absq; patroni laici consensu per Summum Pontificem beneficij collatio cum speciali derogatione iuris patronatus laicorum,premissa supplicatione ad Pōtificem,querela defertur ad Regia prætoria, & illic literarum Apostolicarum exequutioni supersedetur: siue sit ius patronatus Regium,siue alicuius laici priuati. Et idem fit in beneficijs patrimonialibus, & Canonicatibus, quæ per electionem sunt, Theologiam, & ius Pontificium profitentibus conferendi. Alioqui facilimè præsentationibus patronorum laicorū, & veteribus Postificum Decretis, ac quarundam Diœcesium circa beneficia patrimonialia priuilegijs, & æquissimis consuetudinibus fierent præiudicium.

Decimò preter ea quæ iam explicuimus suboritur, & de pen- 10
sionibus quæstio. Etenim ex beneficio iuris patronatus † laicorum pensio iure constitui potest à Summo Pontifice, absq; ipsius patroni consensu: quia per hanc pensionis constitutionem nulla læsio datur, nec contingit patrono quo ad ius presentationis,vt expressim tradit in hac quæstione Perrus Rebuffus in praxi beneficiorum, in tertia parte signaturę. verb. & iuri patronatus,num.28.& 48.Latius Hieronymus Gigas in tract.de pensionibus.quæst.23.cuius rationes in hoc tendunt, vt constet, posse constitui pensionem ex beneficio iuris patronatus laicorum, absque patroni consensu in omnibus casibus,quibus ex alijs beneficijs iure constitui potest. Sed & potissimū adducit ipse Hieronymus Gigas textum in c.pen.de iure patronatus. quo probatur,posse rectorem alicuius Ecclesię presentare aliquem clericū absque patroni consensu, vt Sacrisordinibus donetur ad titulū illius beneficij: nempe ad hoc, quod ex redditibus percipiat alimenta, & sibi victum necessarium. Hęc vero inductio minimè sufficiens est, si exactè consideremus verum intellectum text. in d.c.pen. Nam vbi rector beneficij absque patroni consensu clericum aliquem presentauerit ordinandum ad titulum illius beneficij,mortuo rectore, eiusdem successor à patrono presentatus,& ab Episcopo institutus, non tenetur ex redditibus beneficij clerico à rectore premortuo presentato aliquid dare. Esset enim tunc grauis lesio ipsi patrono, cui competit ius presentandi,si ab eo ad beneficium vacans presentatus onus hoc subire teneretur.Sic sanè Pan.col.pen.post glossam, & alios ibidem intellexit textum,in d.c. pen, cui equidem interpretationi, & illud accedit, quod licet rector Ecclesię possit absque patroni consensu vicarium temporalem, vel ad vitam ipsius rectoris constituere glo.in c.ad hęc. de officio vicar. & ibi Doctores,Henricus, Abbas & alij in d.c.pen.Card. in clem. vnica.q. de officio vicar.

Rochus

Rochus de iure patronatus. verbo. honorificum. quæst. 3. Cæsar Lambertinus de iure patronatus, libr. 3. q. 5. artic. 7. tamen non poterit idem rector absque consensu patroni, etiam authoritate Episcopi perpetuum vicarium ad Ecclesiæ ministerium eligere: quemadmodum sentiunt præcitati Doctores, & in specie tenent Card. in d. quæst. 12. Pan. in d. c. pen. col. vlt. & Lambertinus. in d. artic. 7. Ergo ex his deducitur, non esse levis momenti lesionem istam, quæ patrono infertur ex eo, quòd beneficium, ad ꝙ ipse ius habet præsentandi, efficiatur obnoxium solutioni pensionis annuæ, & ideo necessarius erit patroni consensus, nec sufficiet rectoris voluntas, vt pensio perpetua, scilicet ad vitam pensionarij soluenda, constituatur super eodem beneficio. Derogatur etenim iuri præsentandi, si reditus beneficij, ad quod præsentatio competit, fuerint diminuti. Vnde in hac quæstione tria, vel quatuor erunt adnotanda.

Primum, quòd sit necessariò mentio specialis iuris patronatus laicorum in literis Apostolicis, in quibus pensio constituitur ex redditibus beneficij iuris patronatus laicorum. Quod probat Hieronymus Gigas in d. tracta. de pensionibus. quæst. 24. quo in loco sentit, in his pensionibus constituendis aliquantulum derogari iuri patronatus laicorum: cùm alioqui non esset necessaria mentio, quàm ipse Gigas in hisce literis Apostolicis requirit.

Secundò est obseruandum, non admitti apud Hispanos constitutionem pensionis in his beneficijs, & dignitatibus, quæ pertinent ad ius patronatus Regium, nisi ipsius met Regis consensus accesserit Summi Pontificis concessioni, & pensionis constitutioni. Idem & apud Gallos exacta diligentia seruari tradit Carolus Molinæus in Regia Cancella. de publicand. resignat. nu. 226.

Tertium, quod in hac controuersia tractari potest, pertinet ad alia beneficia, quæ censentur, & sunt iuris patronatus laicorũ priuatorum. Nam vbi pensio constituitur à Summo Pontifice causa dirimendæ litis, quæ Romæ tractabatur inter duos præsentatos à patronis discordibus, iusta videri potest pẽsionis constitutio, etiam sine consensu laici patroni: ex his, quæ diximus superius hoc in capite. quæst. 6. vers. 4. in alijs vero casibus non solet Summus Pontifex pensionem constituere, nisi ex causa permutationis, renuntiationis, vel similis actus, in quibus derogatio non admittitur in his Regnis Hispaniarum in damnum, & lesionem iuris patronatus laicorum.

Quartò, quoties pensio in titulum beneficij datur, & constituitur, etiam per Romanum Pontificem, ex redditibus beneficij pertinentis ad ius patronatus laicorum: tũc omnia sunt examinanda, & censenda, vt censeri, & iudicari debet ipsummet Principale beneficium, tam quo ad derogationem, quã quo ad alia, quæ solent in quæstionem incidere. Quod notat Hieronymus Gigas in d. quæst. 23. ad fin. text. optimus in d. c. pen. de iure patronatus. Nam licet pensio, vt frequentissimè constituitur loco beneficij in stipendium pauperum clericorum secundum Gomezium in reg. de annali possessore. quæst. 21. non sit propriè beneficium: tamen vbi constituitur in titulum beneficij cum onere alicuius ministerij Ecclesiastici: tunc beneficium propriè dicitur, & leges consequitur beneficij Ecclesiastici, vt notant Cardin. in clem. 1. §. eadem. de supplen. negligen. Prælatorum. tradit Hieronymus Gigas de pensionibus. quæst. 1. quibus accedit optima gl. in clem. vlt. verbo. quodcunque. de vita & honesta. clericorum, cuius meminit Ioann. Staphilæus de literis gratiæ, & iustitiæ. fol. 107. col. 2. & sensit idem fol. 22. text. optimus vbi Paul. in ca. conquerente. de cle. non residendib. Igitur in constitutione huius pensionis, quæ in titulum beneficij dantur, absque patroni laici consensu palam derogatur iuri præsentandi, & ideo quæ vel iure communi, vel consuetudine, aut Regijs edictis sunt inducta circa derogationem iuris Patronatus laicorum, itidem erunt obseruanda, & in hac pensionis constitutione.

Quintò illud est satis expeditum, quòd in beneficijs patrimonialibus nulla pensionis constitutio apud Hispanos admittitur: cùm ea tendat in maximum grauamẽ clericorum patrimonialium, quibus beneficia illa sunt secundum dignitatem doctrinæ, & morum, liberè absque vllo onere cõferenda. Idem erit in Canonicatibus, qui conferri debent ex veteri instituto magistris, & Doctoribus. Atque ita passim receptum est, idque deducitur ex Regio edicto, quod de patrimonialibus beneficijs decretũ fuit, Anno M. D. XLIII. Hodie lex 24. titu. 3. libr. 1. Recopilatio. Nec vidi vnquam à Summo Pontifice pensionem ex his beneficijs constitui, nisi causa litis dirimendæ, quæ absque vlla fraude inter electos, aut institutos tractabatur. Qua in re oportet diligẽter inquirere, & examinare, ne fraus vlla fiat veteribus huius regni priuilegijs, antiquis institutis, & iure legitimo inductis consuetudinibus.

Vndecima quæstio ad vniones pertinet, quæ quandoque fieri solent authoritate Apostolica, vel ordinaria. Nam per Episco-
11 pum vniri non potest beneficium † aliquod alteri absque consensu illius, qui habet ius conferendi, eligendi, vel præsentandi, siue sit patronus Ecclesiasticus, siue laicus. quemadmodũ probatur ex glo. verbo. rector. & illic Abb. Card. oppositio. 3. & quæst. 14. in clem. vlt. de rebus Eccles. Abb. col. 2. & alijs in cap. cùm accessissent. de constit. Soc. cons. 1. col. 2. lib. 3. Rocho de iure patronatus. verbo. honorificum. quæst. 3. Dec. in cons. 174. colum. vlt. Lambertino de iure patronatus, lib. 3. quæst. 6 artic. 2. qui tamen fatetur post alios, posse hanc vnionem fieri authoritate Summi Pontificis, modo fiat expressa mentio iuris patronatus laicorum, quoties per vnionem tollitur ius præsentandi, aut eidem derogatur. Et hæc est cõmunis opinio. Quo fit, vt in literis Apostolicis, quibus Ecclesia iuris patronatus laicorum ita vnitur alteri, quòd iuri præsentandi derogatio fiat, eadem sint omnino obseruanda, quæ iure Pontificio, praxi, & consuetudine, atque Regijs edictis obseruanda sunt, & obseruari solent in derogationibus, quæ fiunt iuri patronatus laicorum: sic etenim vel ratione surreptionis, aut supplicationis ad Summum Pontificem proponendæ obuiam iri poterit damno, & lesioni, quæ patronis laicis ex vnione Ecclesiarum, quo ad ius præsentandi contingere possint.

Duodecimò adnotandum est diligenter nullum fieri patro-
12 nis laicis grauamen, nec vllum damnum dari, † etiam quo ad præsentationem, vbi summus Ecclesiæ Pontifex electum Episcopum instituerit, aut confirmauerit cum retentione beneficij alicuius, quod is obtinet, & alioqui proximè vacaturum erat per consecrationem iuxta c. cùm in cunctis. de electio. Nam etiam si hoc beneficium pertinet ad ius patronatus laicorum, cùm nõdum vacauerit, poterit Papa etiam absque speciali derogatione, & expressa mentione dispensare, vt electus illud obtineat simul cum Episcopatu: nec per hoc derogatur iuri patronatus laicorum. Quia patronus non habet præsentandi ius quo ad effectũ donec beneficium vacauerit, Papa vero impediat per dispensationem vacationem illam, & ideo nullam lesionem patronis infert, nec iuri præsentandi derogatur: quemadmodum probant Rota. 33. in nouis. Fel. in tracta. quando literæ Apostoli. noceant patro. limitatio. 5. Ioann. Staphile. de literis gratiæ, & iust. fol. 56. vers. 5. & vlt. Rochus Curt. verb. honorificum, quarta quæstione Principali. Cæsar Lamberti. de iure patronatus. 2. libr. 3. parte q. 9. artic. 19. & licet Aret. & quidam alij ab eis citati contrariũ scripserint asserentes, hanc dispensationem non esse validam, nisi expressa fiat mentio iuris patronatus laicorum: prædicta opinio verior est, & magis communis: ex qua constat, hanc dispensationem validam esse, etiam si generaliter fiat nulla adhibita, nec adscripta mentione iuris patronatus laicorum. Quibus quidem laicis nulla in hac specie læsio ex hoc contingit, nec eorum iuri patronatus derogatur: atque ideo multa cessant, quæ sunt de derogatione iuris patronatus laicorum alioqui statuta.

Hæc vero scripsimus, vt facilius, & commodius percipere, qs valeat, quæ in hisce controuersijs Regij cõsiliarij passim in praxi hactenus obseruauerint, & obseruent: non quo arbitrentur, vel in minimis exequutionem literarum Apostolicarum impediendam fore. Hoc etenim, & Catholica Regia Maiestas animo Christianissimo exhorret, multisque legibus, & edictis præcauẽdum esse omnino censuit, pœnisque decreris puniendos esse frequentissimè constituens mandatorum Apostolicorũ transgressores: idemque solicite, ac diligenter apud Regia Hispaniarũ prætoria pium ipsum Regis zelum exequentes quotidie conamur efficere: in aliquot tamen casibus, quibus hæc respublica existimat, & experimento cognouit, maximè lædi, & multorũ hominum suggestionibus, fallisque precibus grauari, per supplicationem multis nominibus obsequentissimam ab ipso Sanctissimo Pontifice remedium sperantes,

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Habens in aliquot oppidis iurisdictionem, an habeat aliquot ius in pascuis publicis ratione ipsius iurisdictionis.*
2 *Agri priuati dominus, an possit eundem agrum pratum efficere, & constituere.*
3 *Quicquid nascitur in agro priuato etiam absque labore, & industria domini ad ipsum omnino pertinet.*
4 *An liceat priuatis in agro proprio nouellare.*
5 *Dominus agri priuati libere potest mutare eiusdem agriculturam.*
6 *Agri communes duabus ciuitatibus, an possint ab altera earum coli, si per hanc culturam impediatur communis pastus, altera minimè consentiente.*
7 *Vicus exemptus à ciuitate, an retineat ius pascendi, quod ante exemptionem habeat in territorio.*

§ *Quid*

8 *Quid in agris communibus, cultis tamen, præscriptio temporis efficere valeat.*

De pascuis, & de iure pascendi, tam lege iuris communis, quàm ratione seruitutis constitutæ.

CAPVT XXXVII.

MEmoria teneo, in his, quæ hactenus scripserim aliqua de iure pascendi, & de pascuis publicis, ac priuatis adnotasse, obiter quidem & præsertim lib. 1. Variarum resolutionum. c. 17. nu. 11. & Regul. possessor. de reg. iur. in 6. 2. relect. part. §. 3. nu. 2. quibus etiam si multa addi possent, quædam hoc in capite adijcere constituo, vt facilius tractatus iste de iure pascendi examinari valeat: non ignarus quam latè pateat hac de re disputatio. Illud sanè præ cæteris est obseruandum, quòd dominus alicuius ciuitatis, villæ, vel
1 castri habens † in his locis iurisdictionem ciuilem, etiam & criminalem, nullum habet ex hoc iure dominium in pascuis publicis illius territorij, intra ꝙ iurisdictione vtitur, & vti potest. Hæc enim pascua ad vniuersitatem pertinent, & sub eiusdẽ vniuersitatis dominio censentur. l. in tantum. §. vniuersitatis. de rerũ diuisio. l. omnes in 2. C. de operib. publi. l. Duumuirum. C. de decurion. l. omne territorium. C. de cenſib. Regia. l. 4. titu. 28. part. 3. & in hac specie tradidere optimè Stephanus Bertrandus cons. 1. lib. 3. col. 2. & 3. & idem cons. 37. lib. 1. & rursus cons. 35. libr. 2. num. 15. ex Hostien. & Ioann. And. in c. nimis. de iureiuran. Math. Afflict. in constit. Neapolita. rub. 85. num. 8. Petrus Auendanius in tract. de exequen. mand. c. 4. num. 20. tametsi dominus habens iurisdictionem possit vti pascuis publicis, vt habitator, & incola illius loci, si illic habitet, secundum Bertrandum, eo tamen numero pecudum, qui sit arbitrio boni viri moderatus iuxta territorij, & pascuorum qualitatem: ita quidem, ꝙ maximè sit attendenda vicinorum aliorum, & ciuium huc in re læsio: sicuti præcitati authores latius explicant, post Alb. in l. Imperatores. ff. de seruit. rustico. præd. & in l. si testatrix. §. 1. ff. si seru. vendicet. Quis verò dicatur propriè incola, idem Bertrandus docet cons. 75. lib. 2. alios ad hoc adducens, & Auendanius in d. c. 4. nu. 20. text. optimus in d. l. 4. & in l. ciuis. C. de incolis. lib. 11. l. Labeo. ff. ad municipa. l. 2. C. vbi senator. vel clarissl. cùm scimus. C. de agricol. & cens. lib. 11. l. mulieri. ff. quibus modis vsusfruct. amitt. notat Bal. in l. 1. col. 1. ff. de statu homi. Fel. in c. quoniam. de offic. ordin. nu. 3. Cepol. in l. 2. ff. de verb. sign. num. 21. vbi Bart. & alij. est tamen omnino cauendum, ne incolarum nomen latè in hac specie assumatur propter præiudicium, & damnum, quod alioqui veris immineret habitatoribus. Sed & Iurisconsultus incolæ diffinitionem tradit. in l. pupillus. §. incola. ff. de verb. sign. vbi Alciat. Dec. cons. 283. Abb. in c. vlt. de parochijs. & Socin. latè in consil. 129. lib. 1. colum. 4.

Est denique apud Hispaniarum auditoria ex forensi vsu receptum, posse dominum alicuius oppidi ratione iurisdictionis, ꝙ illic habet tot propria animalia in pascua publica mittere, quot possunt duo incolæ, & habitatores, quibus lege, vel moribus plura immittere licebit, ad hoc verò adducunt practici authoritatẽ Collectarij in c. ad quæst. de rerum permut. nu. 5. qui scribit, militem habitantem in aliquo loco debere consequi ex communi vsu ciuium duplam vtilitatem. l. Imperatores. ff. de seruit. rustic. præd. & vt videas, lector candide, quæ portenta praxis ex prauo, ac difficili quorundam iudicio induxerit, expende obsecro Iurisconsulti locum in d. l. Imperatores. nihil omnino ad hanc rẽ pertinere, vt tandem Collectarius absque vlla authoritate propriam sententiam scripserit. Nam & text. in l. 2. C. de pascuis public. lib. 11. id tantum probat, ꝙ militibus, qui actu militiæ operã dant, permittatur pascuis publicis vti ad alẽdos proprios equos militares, & ꝙ ad hoc deputatur locus ex pascuis publicis cõgruis, & sufficiens. Qua ratione palam fit, militibus, etiam actu militantibus non licuisse præter equos militares propria pecora in pascua publica mittere, nisi & in eo loco sint veri habitatores, & tunc ea lege, qua cæteri habitatores vtuntur. Vnde omnino falsa est opinio Collectarij. Sed & si ea vera foret planè obtineret in militibus, qui actu Reipublicæ seruiunt, cuius ministerij cã plura consequentur milites priuilegia, quæ non sunt extendenda ad alios, qui etsi nobiles sint, non tamen militare ministerium Reipublicæ præstant: præsertim, ꝙ & possint multi dominium, & iurisdictionem alicuius oppidi habere, qui tamen nobiles non sint. Et ideo euidenter constat, perpetuam à practicis Collectarij opinionem probatam, receptam, & in vsum forensem deductã fuisse. Nam ꝙ Bald. scribit in l. precibus. C. de impub. num. 30. & Alex. in l. centurio. 5. col. & illic Soc. & ajli. ff. de vulgari tenentes, priuilegium datum iure militibus quo ad testamenta, & substitutiones, etiam competere dominis oppidorum, & vrbium habentibus iurisdictionem, vel est falsum prorsus, vel intelligendũ in Principe, aut in eo, qui iurisdictionem habet, ac simul potestatem derogandi legibus, & iuri communi: quemadmodum apparet ex ratione per Bald. tradita: & ex l. pen. C. de don. inter vir. & vxor. quã ipse Bald. adducit, atque ita explicat Lancelot. Galiaula in d. l. centurio. col. 6.

Sed & in hoc tractatu de pascuis publicis opportunè illud
2 erit † inquirendum, quid iure respondendum sit de his, qui proprios habent agros, & in eis dominium speciale distinctũ à dominio publico, & vniuersali, an collectis frugibus, & fructibus possint prohibere conciues, & alios habitatores, & incolas, ne propria animalia in eos agros mittant ad pascendum herbam illic sua sponte nascentem. Et sanè herbam istam communem esse, nec posse hæc pascua prohiberi à priuato dño fundi post collectos fructus, intrim, dum agri vacant à semine, ac frugibus asserunt Cassanæ. in consuetud. Burgund. rub. 23. §. 2. vers. quæro quid operentur. num. 2. & §. seq. num. 5. & Auendanius in tract. de mand. exequi. c. 4. num. 24. ex decisione, & authoritate Ioan. Fabri in principio Inst. de lege Fusia caninia. Quorum ea est potissima ratio, ꝙ possit quis facere in alieno fundo, quod ei prodest, & domino fundi non nocet. l. 2. §. 1. ff. de aqua pluuia arcenda. Sensit idem Roderi. Xuarez in allega. 15. vers. Item quia. Imò ipse doctissimus Auendanius scribit ex eadem ratione, non posse quem in proprijs ac priuatis agris, & fundis prata constituere, quæ Hispani (*Dehesas*) dicimus. Citat huius opinionis authorem etiam Math. Afflict. in constitutionibus Neapol. rub. 85. nu. 8. qui tamen non tractat quæstionem istam, sed aliam longè ab ea differentem, nempe an dominus habens in aliquot oppidis iurisdictionem, possit saltus, & prata ad sui commodum efficere non equidem in agrijs proprijs, & in quibus dominium priuatũ habet, sed in agris totius territorij ciuibus, & incolis, quo ad vsum publicum communibus, quos (*Baldios*) dicimus. Alioqui non magis hoc tractaret Afflict. de domino volente hoc facere iure iurisdictioni, quam de quolibet priuato. Maximè quia domini habentes iurisdictionem, & vassallos solent constanter sibi hoc ius, & hanc potestatem asserere, incolis subditis contrarium vendicantibus, & asserentibus, ipsius territorij vsum quo ad pascua, nemora, arboresque cedendos communem esse ipsius: non proprium domini, nisi quo ad iurisdictionem, ꝙ tradit Bertrandus in d. cons. 1. & cons. 37. & legibus partitarũ probatur.

Iure denique communi multis rationibus probare poterit, quod in proprijs, ac priuatis agris dominus possit constituere prata, & *dehesas*, coldemque agros reducere ad pascua, omissis alijs fructibus, quos ex ipsis agris, eorundemque cultura solebat percipere.

Primò, quia hoc nullibi fuit iure prohibitum. Nec enim locus aliquis adducitur à præcitatis authoribus ad contrariæ conclusionis probationem. Nam ꝙ Faber scribit, & refertur à Cassaneo profecto nihil ad rem istam pertinet. Atque ideo lectorẽ admoneo, vt pensitet maturè quæ ab alijs traduntur priusquam ex his obscura, & dubia quæque dedicat. Sit enim verum, quod Faber adnotauit, nec enim modo refellere, a eius opinionem, non inde sequitur quicquam contra eam sententiam, qua hac in disputatione constitumus examinare. Quia dominus priuati agri vult eis culturam præterm ittere, & illum reducere ad pascua, & fructum ex herbis percipiendum, tradito iure pascendi animatim in conductionem. Quo quidem casu, si vicinus eo inuito, & gratis nullo dato pretio herbę, quæ pecunia æstimari solet, velit animalia propria immittere in eum agrum ad pascendum: dubio procul damnum infert domino ipsius fundi. Quo autore ipso Fabro, non libet, & ideo is pro nobis est cum ex eius ratione constet, non posse vicinum mittere propria animalia in agrum alienum ad pastum, quoties sit hæc missio cum iactura, & damno domini, qui agrum possidet: posse verò hoc fieri, cum nullũ præiudicium ex hoc fit agri domino. Vnde si quis proprium agrum colit ad fruges, & messes percipiendas: tunc collectis frugibus, nullum ei damnum fit si mittantur in fundum animalia ad pascendum herbam natura ipsa illic nascentem, quam nec ipse agri dominus venditurus est, nec vendere consuecit. Atque hæc est Fabri mens in hoc tantum referenda, quia nullum domino agri fit præiudicium, & ideo vbi aliquod præiudiciũ agri domino fieret, non possent animalia mitti ad pascendum, ex sententia Fabri.

Secundò, quia iure communi absque vllo priuilegio potest quis habere dominium prati, in quod nemini licet domino inuito animalia mittere ad pastum. l. pratum. & ibi glo. ff. de verb. sign. Qua ratione dominus huius agri potest herbam falce secare: cùm & in hoc cõster illius agri fructus ad eius dominum pertinens. text. optimus in hanc rationem in l. 1. 2. 3. C. de pascuis

publicis.

publi.& priuatis. vbi probatur,posse priuatos iure communi habere prata,quorum herbam conductoribus vendere liceat. Idē deducitur ex glo.in d.l.1.verbo.priuatæ. Igitur herba priuati agri ad eum pertinet, qui dominium eiusdem habet. Ea siquidē est in fructu: atque ideo legari vendi, & donari potest text. & ibi omnes.in d.l.pratum.

Tertiò constat ratio ex eo, quod ius pascendi in alieno agro, & priuato acquiri potest iure seruitutis per vicinos.l.1.& l.3.& l.4.& 5.ff.de seruit.rust.prædio.l.6.tit.31.partita 3.fatentur omnes, qui de seruitutibus scripsere.Ergo nemini licet propria pecora in alieno agro pascere,alioqui frustra de ea re imponeretur seruitus.Qua quidem argumentatione vtitur Ioann.Corasius in l.j. ff.de seruit.num.137.facit ad hoc ratio Iurisconsulti.in l.5.ff.ad legem Aquiliam. vbi permittitur domino agri expellere ab agro animalia,quæ ibi pascuntur eo inuito.

Quarto constat,quia herba naturaliter producta, & sponte nata in agro meo,mea est.ex ratione text.in l. qua ratione, & in l.adeo.§.vlt.ff.de acq.rer.dominio.l. solùm.§.1.ff. de rei vendicat ergo nullus poterit eam de pascere me inuito. Quam rationem expressim tradit Stephan.Bertrandus in cons.1.nu.6.lib.3.

Quintò, si iure seruitutis potest competere alicui ius pascendi in agro alieno : ergo & pretio, ac pecunia constitui poterit illa seruitus. Quod nemo negabit,qui seruitum materiam tractauerit;cùm & conuentione constitui possit seruitus data pecunia. l. quoties.in 2.ff.de seruit. vnde non debetur gratus pastus ipse, & ideo herba vendi potest,atque item prohiberi à domino fundi pastus animalium,etiam si fructus pendentes non sint.

Sextò ad rem istam amplius aperiendam expēdere conabor rationes, quibus authores contrariæ opinionis vtuntur, vel vti possunt.Nam illa opinio probatur,vel ex eo,quòd pastus domino agri non noceat,vtilis verò sit pascenti propria animali. Et profectò hæc ratio cessat, quia domino agri volenti herbam illicnascentem vendere,locare, falce secare,aut proprijs animalibus pascendis illæsam seruare,damnum,& præiudicium fit,si eo inuito herbam illam alter de pascere tentauerit.Vel eadem sententia stabilitur ea ratione,quia herba, vt fructus naturalis nulla industria,nec labore prouenies,sit omnibus vicinis communis, vt quidam opinantur, & hæc rario deficit authoritate Iurisconsulti.in d.l.pratum. est etenim pratum ager ad pascendum natura ipsa paratus,vel ad herbam falce secandam opportunus, qui iure absque vllo priuilegio potest esse priuatus.Ergo herba est il-
3 lius domini,cuius est ille ager.Conducunt,& ad † hoc omnes leges probantes omnes fructus nō tantum industriales, & ciuiles, sed & naturales ad dominum agri perrinere, de quibus aliàs tractabimus,nempe lib.1.Varia. Resol.c.3.nu.6. & præterea sequeretur ex ratione contraria, quòd glandes, & alij similes fructus prouenientes absque vlla industria hominis, non pertinerent ad dominum agri, ex quo prouenium̄t, & in quo nascuntur, q falsum est ex l. vnica.ff.de glande legen. Sic sanè nulli dubium esse poterit, aquā, & aquæ fontem sponte sua, & natura ipsa in meo agro scaturientem meam ac propriam quidem esse. l. aquam. C.de seru.l.in concedendo. & l. sequen. ff. de aqua pluuia arcēd. cùm & à me constitui possit gratis, vel pretio seruitus hauriendi eandem aquam in fauorem prædij vicini: atque non tantū constituitur seruitus ductus aquæ,sed & haustus.l.1. §.vlt. ff. de seruit. rust.prædio.l.si prius.§.via publica & §.vlt.ff.de aqua plu. arcen.l. 3.cum sequentibus.titu.31.parrita3. tradit Cœpola in tracta. de seruit.cap.de seruitute haustus aquæ.& seq. quod si fons aquæ in meo fundo scaturiens absque mea industria,& labore, iure seruitutis quo ad haustum aquæ vicino dari, q vendi potest, constat, non esse illam aquam communem omnibus ciuibus, & vicinis,quod dubio procul verum est,etiam si ex aquæ haustu nullum ego damnum patiar, quia ipsa fontis aqua mihi, & alijs sit sufficiens. Hoc ipsum comprobatur ex constitutione seruitutis cretæ,& arenæ fodiendæ.l.1.§.vlt.l.ergo ff.de seru. rust. prædio.l. 7.titu.31.part.3. etenim in omnibus his, quæ absque vllo hominum labore,& industria prouenjunt,& nascuntur in agris priuatis, etiam dominus ipsius agri dominium priuatū habet, & speciale: ergo nullus ex vicinis ,\ & conciuibus poterit his vti domino inuito : vnde planè consequitur, posse dominum prohibere harum rerum omnium communem vsum.Alioqui sequeretur, quod dominus agri, in quo natura ipsa, & sponte nascuntur arbores ad odorem,medicinam & alia multa admodum vtiles,& ea ex causa magni pretij, & æstimationis,non posset prohibere conciuibus earum arborum communem vsum. Et idē respondendum foret de herbis odoriferis,vel pretiosis, quæ absque vlla cultura nascuntur in agris priuatorum. Quod equidē falsum est.His accedit, quod de lapidicinis. in l. dinortio. §. si vir in fundo.ff.sol.matr.l.ita si fundi. & in l. nouissimum. §. proinde. ff. de vsufruct.Regia.l.37.tit.21.partita quarta.nam lapidicina in meo agro,etiam nullo labore inuenta,mea quidem est,ne potest quis me inuito lapides ex ea, etiam suis expensis cædere, & extrahere. Constat enim huius agri fructus ex hac lapicina, & ideo ius cædendi lapidem vendi,ac legari poterit.l.idem Iul.§. si quis alicui.ff.de leg.1.Regia.l.27.titu.9.part.7. Nec refert, quod ager priuatus ad nihil aliud vtilis sit,quàm ad lapidicinarū vsum, quia nihilominus eius sunt lapicidinæ,& in eis dominium habet, etiam si cædentes lapides minimè impediant aliorum fructuum perceptionem,nec domino fundi noceant quo ad culturam agri. Satis siquidem est, vt iustè agri dominus conqueri possit, q eo inuito cedantur lapides, & vtatur vicinus iure cædendi lapides, q ipsi tantum domino cōpetit.text.celebris in l.venditor.§. si constat. ff. communia prædior. si verò dominus agrum alioqui pinguem, & fructiferum reduxerit ad lapidicinas, q in d.§.si vir. adnotatum est: hoc magis probat posse quempiam agrum proprium eius cultura omissa,ad herbarum fructum,& pastum mutare,ac reducere. Et ideo cessat omnino ratio illa, qua vtuntur, qui Fabrum sequuti sunt.Sed & ipse Faber intelligendus, quoties dominus fundi non percipit fructum ex herbis,nec vult, nec cōsueuit herbam vendere,nec falce secare.Præsertim hæc interpretatio admittenda est quia etsi verum sit me non posse in agro meo,aut solo illud facere, quod mihi non prodest, & alteri nocet:quemadmodum probant iura per Fabrum citata : tamen q possit, quis me inuito vti re mea,etiam, si ex ipso vsu mihi non noceat,dubium est,& fortassis planè falsum, & ideo nec poterit quis me inuito ingredi domum meam,vel fundum meum,possum enim iure prohibere.l.diuus.ff.de serui. rust. præd. maximè ad vsum rei meæ.nec l.2.§.1.ff.de aqua pluuia arcen. probat Fabri opinionem, vt palàm esse poterit lectio.1. Fossa etenim illa erat vetus,& iure vetustatis fundus ille teuebatur seruitute,eiusq; dominus ad putgandam fossam text. verò in l. 1. §.ijdem aiunt. vers.Marcellus.ff.eo.de aqua pluuarcen.nihil aliud probat, quam quod quis non possit in suo agro,& solo id agere, vel ædificare, q sibi non prodest,& alteri nocet. Constat igitur ex his, nō probari contrariam opinionem ea ratione, quòd herba natura ipsa in agris priuatis nata,sit omnibus communis.

Septimò ad probationem eiusdem conclusionis quam hactenus probare conati sumus, accedit text:in l.vlt.C. ad legē Aquil. quo in loco apparet, teneri quem lege Aquilia, si propria animalia in alienum agrum miserit ad pastum domino inuito. Idē statutum est legibus Iustiniani,quas ipse de rebus rusticis,& agricolis tulit quasque tradit Constantinus Harmenopolus epitomes lib.6.c.5.de damno. optimus text. in l. qui seruandarum. §. vltim.ff.de præscript.verbis. Extat de pastu pecoris inter leges 12. tabularum.l.14.

Octauò probatur hoc ipsum ex loco, & argumento speciali per text. vbi Bald.in cap. 1. §. vlt. de pace tenen. & eius violat. vbi permittitur viatori equum suum pabulare in agro alieno vtique ad refectionem equi ex herba. Ergo regulariter id non potest fieri domino innito, quia eius est herba illius agri, cuius dominium habet. Sed & speciale istud viatoris priuilegium tradidere Alb.in d.l.vlt.C.ad legem Aquiliam.& Cœpola de seruitutibus iuris pascendi. numic. 7.& 8.sic & lege Mosaica Deutero. c.23.licebat ipsi viatori ex vineis,& frugibus alienis accipere, vt vt præsenti necessitati subueniret. Ex legibus item Iustiniani paulo ante citatis adnotari potērit paragraphus. titu. de furto. Qui secundus est his verbis. Qui vineas,aut hortos ingrediuntur tantum,vt uuas,aut fructus edant indemnes sunto. At idem de discipulis domini colligentibus spicas traditur Marci. c.12. & in c.discipulos.de consecrat.distinctione 5:glo. in c.omnes leges distinctione q glo.in c.omnes leges distinct.1. Imò, quod Iustinianus permisit est intelligendum etiam extra casum necessitatis,vt liceat viatori comedere uuas in vinea alterius, non tamen inde exportare,vt notat Ripa. in l. damnum.ff.de damno infect. col. 2.tendit,& ad idem quod Plato scribit lib.de legibus.8.

Quicquid sit iure communi,Ragia lege, Hispaniarum forensi vsu receptissimum est, & denique diffinitum, nōn posse priuatos agrorum dominos absque speciali priuilegio Regis, vel legitima præscriptione, prata, quæ (*debesas*) vocamus, ex eisdem agris efficere, ac constituere,ad hoc, vt herba natusali vi absque vlla industria nata, vendi, vel locari possit. est siquidem herba ista omnibus conciuibus, & incolis communis collectis iā frugibus,& fructibus. Atque ideo agri priuati dominus non poterit vsum istum communem prohibere. Hoc probatur ex pragmaticis huius regni constitutionibus.l.73. Hodie.l.14. tit.7.lib. 7. Recopil. & in ea pragmatica sanctione, qua reuocatur Abulensis ordinatio. fol. 170. Nam & in his publicis edictis Regia authoritate promulgatis expressim asseueratur, esse contra huius Regni leges, quòd quis proprios fundos, & agros absq; Regis permissione prata,& pascua ciuibus, & incolis interdicta efficiat: quamuis possit libere quilibet proprios fundos, & agros colere qua ei libuerit cultura;ita tamen vt fructibus collectis, &

agris

agris vacantibus à semine, pascua sint omnibus habitatoribus communia : quam equidem legem multis experimentis compertum est satis Reipublicæ conuenire,iustissimamq; , ac equissimam esse.

Hinc sanè fit, vt possit agri priuati dominus nihilominus vites,& oliuas in eo plantare, etiam si per hanc plantationem pastus hic communis omnium conciuium animalibus impediatur:cùm in oliuetis,& vineis nullo anni tempore permitti possit absque arborum læsione animalium pastus, quippe qui vitibus, & oliuetis nocet.Huius illationis ratio est,quia habitatores,inco læ & vicini nullum habent pascendi ius in agris priuatorum, nisi postquam fruges, & fructus fuerint collecti, donec alij seminētur.Igitur eo tempore, quo priuatus ager pendentes habet fructus,vel vites, aliasve arbores, quibus nocet animalium pastus, non licet cuiquam in eum agrum animalia mittere ad pascen-
4 dum.Hoc † enim est, q eleganter sensit Cœpola de seru. rustic. præd. cap. de seruitute iuris pascendi. num. 26. quo in loco scribit distinguendum esse agrum in quo quis habeat ius pascendi seruitute,vel alio titulo absolutè, ab illo agro, in quo quis habet ius pascendi,vt incola,ciuis, vel habitator nempe collectis frugibus,& eo tempore, quo ager cultura vacat, nec ei nocet pastus. Priori enim casu asserit Cœpola, non posse dominum reducere illum agrum ad culturam, quæ impediat vllo tempore pastum, & ingressum animalium ad pascendum:imò tenetur illum agrū semper ad pascendum liberum habere.Posteriori verò casu potest dominus agrū illum colere,seminare,plantare vites, & alias arbores,etiam si pastum impediat, modo permittat illum pastū eo tempore,quo fructus sunt collecti.ne damnum aliquod ager ille ad fructus ferendos patiatur.

Sub infertur ex his,q dominus agri,in quo vicini, & cohabitatores ius habent pascendi collectis fructibus : licèt hactenus eū coluerit,& seminauerit ad fruges colligendas, vel ad alium fructum his similem : poterit nihilominus in eodem agro nouellare,vites,& oliueta plantare, q Cœpola sensim probare videtur. Tametsi non ita expressim diffiniat hanc dubitationem. Tradit enim casum in quo seruitus iuris pascendi eo tempore quo fruges collectæ sunt,particulariter est constituta, & inquit, q collectis fructibus manet melior ager ad pastū deinde permittit plantationem vinearum,& vitium, quæ toto anno pastum omnino impedire videtur.

Sic denique ciuitas,aut municipium,cuius agri, etiam si priuatos dominos habeant, sunt collectis fructibus, omnibus ciuibus ad pastum communes non potest iure ordinario, nisi aliud lege Regia cautum sit,prohibere dominos agrorum vites in eis plantare,ac nouellare:tametsi hactenus agros ad fruges,& his similes fructus colligendos coluerint. Vidi tamen semel regium decretum,quo priuati agrorum domini prohibiti sunt nouellare prope istam vrbem Granatensem in eo pago, qui vulgo(vega)nuncupatur.Qua de re lis pendet in hoc Regio prætorio ex causa,q multi non obstante Regio edicto nouellarint. Causa verò huius prohibitionis ea traditur, vt sit vberior,ac facilior pastus animalibus, quæ ad hanc vrbem ducuntur pro publico victu carniū, & deinde vt frumēti sit maior copia. Sic olim Domitianus Imperator ad summam vbertatem vini, frumenti verò inopiam existimans,nimio vinearum studio negligi arua:edixit,nequis in Italia nouellaret:vtque in prouincijs vineta fierent,relicta vbi plurimum dimidia parte:nec exequi rem perseuerauit. Quēadmodum meminere Suetonius in Domitiano. Eusebius in chronicis, Philostratus in Apollonij Tianæi vita,& Lud.Cœlius lib.antiq.lectio.11.cap.11. id verò edictum defendi posset Platonis authoritate lib.2.de legibus.in vlt.Dialog.parte. Probus autē Imperator,teste Flauio Vopisco,Gallis omnibus, & Hispanis,ac Britannis permisit, vt vites haberent,vinumque conficerent. Sed & in eodem Probo scribit Eutropius, vineas Gallos, & Pannonios habere permisit.

Sed & hoc adeo verum est pro libertate colendi proprium agrum, q si dominus agri hactenus eum coluerit ad fruges col-
5 ligendas : nunc autem velit mutare culturam, † vt ex eo agro percipiat alium fructum nulla lege prohibitum : mutare poterit agri cultum : imò defendendus est in quasi possessione colendi agrum ad eos fructus colligendos, quos plantare, & seminare voluerit.Nec poterit aduersus eum allegari, q non est in ea possessione,quia mutat speciem fructuum,& agri culturam. Est ad hoc text.celebris in cap.cùm in tua.de decimis. Vbi probatur, q possidens, & ratione possessionis præscribens ius percipiendi decimas ex certis agris : censetur præscripsisse illud ius non tantum quo ad fructus consuetos colligi,& percipi, sed & quo ad nouiter plantatos,& seminatos.Etenim illic ita notant Ant. Pano. & alij communiter,& Franc.Bald. de præscrip.2. parte principal.3. effectu.Ecce igitur,q possessio in vna specie fructuum ,quæ procedit ab vna radice,nempe à iure decimandi, potest, ac censetur

obtineri,quo ad alias quascunque fructuum species,quæ eodem iure possint peti,& vendicari. Quod & impræsentiarū satis nostram sententiam probat: cum ius colendi agrum,& percipiendi quoscunque fructus ex eo,procedat à domino,& iure dominij.

Superest ergo ex his tractare, quid respondendū sit, vbi duarum † vrbium, vel oppidorum agri sunt compascui, & quo ad
6 pastum communes:licet quo ad iurisdictionem,& alia sint omnino distincti, an possit altera ex his ciuitatibus agros hactenus iucultos colere, ac in eis nouellare inuitis socijs : aut sanè culturam mutare in præiudicium,& læsionem iuris pascendi. Qua in re obseruanda est distinctio illa,quam paulo ante ex mente Cœpole tractauimus. Nam si expressim constet, quid præscriptum, aut actum sit iure constitutionis seruitutis, pacti, societatis, vel alio quocunque,illud erit obseruandum. At in dubio deueniēdum est ad coniecturas:quibus cessantibus videtur, q non possit agrorum cultura pastus communis impediri, vt scribit Cœpola in d.c.de seruitute iuris pascendi.num.25. quia nihil potest fieri in præiudicium seruitutis, quæ debetur ad pascendum, nec societatis,quæ ex iure pascendi constat. Sicuti multis authoritatibus illic probat Cœpola, & Rodericus Xuarez in hac specie alleg.15.nos item tradidimus lib.1. Variarum Resolutio. ca.17. num.10.impeditur autem cōis vsus, ad quem agri illi sunt destinati,per ipsorum culturam.Quia iuris communionis, ac societatis agri hactenus inculti, quos *Baldus* dicimus, ad pastum communem,& ad alios communes vsus fuere destinati. Quod planè ita verum est in dubio, & in his agris, qui hactenus inculti nullum priuatim dominum habuere. Non enim potest alia præsumi,nec deduci causa communionis, & societatis, quæ ius pascendi restringat. Vnde ad perfectam huius quæstionis diffinitionem considerandi sunt aliquot casus, vt possimus ex coniecturis expendere, quam conditionem, & legem seruitus ista, vel communio iuris pascendi omnino habeat.

Primus equidem casus proponitur in agris priuatis,in quibus priuati dominium habent speciale,& in his respondendum erit, posse dominum eos colere veteri, vel nouo cultu, etiam si pastus communis ex hoc impediatur. Quia in his agris priuatorū, & qui ad dominium particulare alicuius pertinent : communio ipsis vniuersitatibus, & oppidis competens quo ad ius pascendi, est intelligenda collectis fructibus ita quidem, vt non impediatur ipsorum agrorum cultura : nisi aliud ex vsu, lege vel pacto constiterit.Quemadmodum paulo ante notauimus.

Secundò potest contingere, q vicus quidam eximitur à ciuitate quo ad iurisdictionem intra limites quosdam speciatim designatos,& tandem contendit,vt sæpissimè in hoc Regio prætorio fuit diffinitum, fuit adhuc post exemptionē manere inter ip-
7 sam ciuitatem, & † vicum communionem quo ad pascua, & alios communes vsus,in hoc sanè casu: cùm ista communio sit illa,quæ ante exemptionem aderat,vt subsidia fructibus permissus esset omnibus communis pastus, etiam in agris priuatorū : profectò poterit quilibet ciuitatis incola agros colere, & in eis nouellare,veteremque cultum omnino mutare: quemadmodū poterat ante exemptionem prædictam. Quod palam probatur ex præmissa diffinctione.

Hæc verò conclusio,quæ proponit, vicum exemptum à ciuitate retinere adhuc post exemptionem communionem, q ad pastus, & alios communes vsus probari solet authoritate Bart. qui in l.hostes.col.2.ff.de captiuis. non semel fatetur, vicanos,& incolas vici exempti quo ad iurisdictionem manere quo ad priuilegia,& omnia alia ciues Romanos: id est ciues illius ciuitatis, à qua fuere exempti, & eius legibus communibus subditos esse quo ad commoda,& priuilegia.notat optimè Pau.Cast.in cons. 307.lib.2.idem & quo ad statuta ciuitatis,& alias leges in vniuersum probare conatur Curt.Iun.cons.10.num. 12.quoties ita vicus eximitur, q non adijciatur alteri ciuitati, nec constituatur sub protectione Principis eximentis. Sic deniq; visum est Curt. post Alex.cons.151.lib.2.nu.5.qui idem scribit. Sed hāc opinionem ipse admitterem quo ad consuetudines, & priuilegia, non tamen quo ad statuta ciuitatis, quæ vim habent à iurisdictione ipsius vrbis,à qua castrum fuit,& est exemptum.arg.c.2. de cōst. lib.6.ex quo constat,statuta vim accipere à iurisdictione statuentium.Præsertim hoc obtinet, quando castrum exemptum à ciuitate adijcitur coronæ Regiæ, & ipsi Regi quo ad iurisdictionem,quam statim ipse Princeps tradit ipsimet vniuersitati castri exempti,quo ad primam instantiam, seu primam causarū cognitionem. Quod in specie notat Curt. Iun. ex ratione tradita per Alexandrum licèt castrum, vel vicus exemptus non adijciatur alteri ciuitati.

Sed & Pau. Cast. in d.cons. 307. col. vlt. scribit castrum istud exemptum à ciuitate,non retinere priuilegia illa, & iura ciuitatis, quæ non potest exercere, & quibus non potest vti absque præiudicio illius ciuitatis, à qua fuit exemptum, & cuius onera

non

non subit, quemadmodum antea subire solebat. Exemplũ huic conclusioni aptat ipse Paulus in officijs, & magistratibus, quorum electio pertinet ad ciuitatem, comitatum, & territorium, vel sunt ad eorum munera eligendi ciues, & incolæ ciuitatis ac territorij. Quod equidem exemplum ipse admitto, quia hæc officia pertinent ad vsum iurisdictionis, & ci sunt omnino accessoria: atque ita cùm vicus sit exemptus à ciuitate quo ad iurisdi-
4 ctionem, non est admittendus ad communionem † magistratuum nec ad electionem eorum à quibus est iurisdictio exercẽda. Sed quo ad communem vsum pascuorum, qui non potest competere castro absque præiudicio ciuitatis. videamus, an sit admittenda ratio Pau. Castr. & an sit ea sumendã probatio aduersus opinionem hactenus receptam.

Primum enim vbi exemptio castri fit motu proprio Principis, non ad petitionem ipsiusmet castri, vt vel Princeps sibi retineat, vel alicui nobili det iurisdictionem, opinor non obstante ratione Pauli Castrensis veram esse opinionem, quã praxis admisit, vt adhuc remaneat communio inter Castrum, & ciuitatẽ, quo ad vsum pascuorum, aliosque communes, ac publicos vsus. Etenim castrum illud habebat hoc ius priusquam eximeretur nec eo iustè priuari potuit absque consensu. Idcirco cum ab initio vicus exemptus non consenserit exemptioni, nec eam petierit: nec est vlla ratione dicendum, per exemptionem amisisse ius pascendi, qdod erat sibi, & alijs ciusdem ciuitatis oppidis cõmune. Nam & hoc ius licet quo ad administrationem ad ciuitatis decuriones pertinuerit, tamen quo ad commodum, vsum, & vtilitatem verè pertinet ad ciuitatem, & omnes eius vicos tituvniuersali dominij. l. in tantum. §. vniuersitatis. ff. de rerum diuisione.

Nec huic opinioni quicquã oberit, quod incolę oppidi exempti non subeant onera ciuitatis, quæ subire tenentur ipsius ciues. nam onera, quæ rationi communium pascuorum subire ciues, & incolæ tenentur, etiam castri, & oppidi exempti habitatores subire tenebuntur: cætera vero minimè cum illa indicantur, & imminent ciuibus ratione aliarum rerum quibus castri exempti incolæ non vtuntur. Et præterea incolæ oppidi exempti onera illa subeunt, & ad ea tenentur, quæ ratione ipsius oppidi, & rerum illic existentium iure subeunda sunt, & habitatoribus incumbant à quibus ciuitatis incolæ omnino liberi dubio procul censentur: cùm & onera totius territorij pro parte congrua inter ipsam vrbem, & vicum exemptum sint planè diuisa, ne ex ipsa exemptione damnum vllum quo ad onera publica ciuitas patiatur.

Secundò, maior est dubitatio, quoties ipsum castrum petit à Rege exemptionem quo ad iurisdictionem, & ea sibi concedi-
tur, vel grãtis, vel pecunia, & adhuc, licet res sit dubia, probarem ipse practicam opinionem ex eo, q̃ Princeps tantum exemerit vicum à iurisdictione: non ã communione pascuorum. Quod Princeps facere potest, cùm eius sit iurisdictio. Et ideo manear adhuc communio pascuorum inter vicum, & ciuitatem: quẽadmodum & ante exemptionem aderat, & erat in vsu. Hæc verò communio etiam est vtilis ciuitati, quia possunt incolæ ciuitatis vti pascendi iure intra agros, & limites agrorum ipsius castri, vel viei exempti. Vnde sicut vicus exemptus quo ad iurisdictionem, non posset impedire habitatores, & incolas ciuitaris, quin veterentur pascuis ipsius castri exempti: ita nec ciuitas potest impedire incolas castri, ne vtantur pascuis communibus ipsius ciuitatis.

Igitur quoties communio pascuorum oritur ab hoc capite, q̃a duo castra erant olim sub eadem vrbe, & eius limitibus, vel q̃a castrum, & ciuitas erant olim vnita, & sic quoties communio pascuorum, & ius pascendi competit collectis fructibus, & sublatis frugibus: licet omnino priuatis dominis agrorum cosdã agros colere etiam hactenus incultos, & item nouellare in eisdẽ. Hæc autem vera sunt in his agris, qui dũm priuatum habent: nã in communibus, & publicis ius pascendi absolutè competit omnibus incolis, & habitatoribus territorij, & ideo non poterit hoc ius vlla cultura impediri absque consensu eorum, qui iure illo vti possunt, sed & an Princeps possit hos agros publicos, & cõmunes donare, vel vendere, modo non vacat examinare: nec id pertinet ad nostrum institutum.

Tertiò principaliter accidere potest, q̃ communitas, vel societas agrorum sit inter duas vrbes, vel vicos quoad proprietatem ipsorum agrorum: non tantum quo ad ius pascendi, & tũc non potest altera ciuitas absque alterius consensu colere agros illos cões, nec in eis nouellare, nec illis vti ad alium vsum, quàm illum, quo hactenus vsa fuerit. Ille siquidem vsus censetur cõi vtriusque populi consensu permissus in illis agris vtrique populo publicis, & communibus, etiam quo ad proprietatem: atque ideo qui aliter his agris vtitur, impedit præsertim per plantationem illum vsum, ad quem fuere agri communes destinati. Maximè, ex eo, q̃ qui ex socijs plantat agrum eo insolidum vtitur, & percipit eius vtilitatem, impeditque socium eodem vti quo ad pastum, & ius pascendi. Quod est cõtra legem societatis. arg. notatorum per gl. & Doct in l. Sabinus. ff. cõi diuidundo, & in l. parietem. ff. de seru. vrb. præd. per Soc. in l. serui electione. §. 1. ff. de leg. 1. fortassis poterit socius, ad annuum fructum agrum cõmunem colere, si nolit alter ea cultura vti, modo non fiat societatis præiudicium, tametsi circa hoc fieri soleant peculiares inter vicos, & ciuitates conuentiones, ac statuta: aut denique vsus horum agrorum communium quibusdam legibus ac moribus receptis distinguantur. Nam & in hac specie per me propositа, iuris rigor planè dictat, nihil posse fieri inuito socio in læsionem, & præiudicium communionis, & societatis, quæ competit quo ad pastum, qui communis est, & esse debet qualibet parte anni, cum agri videantur ad vsum pascendi, aliasque similes vtilitates iure communionis hactenus destinati.

Quartò est, & in hac controuersia considerandum, quòd põt dari communio inter duas vrbes, vel duos vicos ad pascendũ in certo agro ad eum vsum ab antiquo destinato, ita quidem, vt is ager prati communis nomen habeat, & fuerit hactenus (*Debesa*) nuncupatus. In hac sanè specie dubio procul respõdendum est, ciuitatem habentem huius agri dominium, & proprietatem non posse illum colere, nec arare nec seminare, absq; cõsensu illius ciuitatis, quæ illic habet communionem quo ad pascendum titulo seruitutis, alioue quocunque. Impeditur etenim per hanc agriculturam pastus ipse communis. Et præterea ex nomine, ac destinatione agri ius pascendi competit vtrique ciuitati absolutè, non autem sub ea limitatione, quæ pastum permittit collectis frugibus, & eo tempore quo vacat ager à cultura, quod est maximè notandum.

Quintò, exceptis hisce casibus in dubio vbi nullus est locus coniecturis, sed sit quæstio ista diffinienda absque vllo præsumptionis adminiculo, ipse arbitror, non posse agrum communẽ quo ad pastum, proscindi, nec coli noua cultura nec vitiũ plantatione: cùm per hoc impediatur ius pascendi, quod impediri non potest: ex his, quæ tradit Cœpola in d. c. de seruitute iuris pascendi, maximè num. 26. & 28. quo in loco explicat, quid agendum sit si ager hic communis plantatus fuerit.

Quò si in hoc agro communi ad pastum nouellatum fuerit, vel fuerint plantatæ oliuæ aut denique in præiudicium iuris pascendi ager sit ad culturam redactus: poterit ius plãtantis, & col-
8 lentis agrum defendi ea præscriptione, quæ alioqui iure ordinario est omnino † sufficiens. Ita sanè si plantatio fit contra vniuersitatem, erit necessarium, & sufficiens tempus 40. ann. l. omnes. C. de præscrip. long. temp. 30. vel 40. ann. l. 7. tit. 29. partita 3. cùm aliis, quæ ipse latius tradidi in reg. poss. de reg. iur. in 6. in 2. parte. §. 2. nu. 9. Nec oberit, q̃ eadem Regia lex prohibet præscriptionem contra vniuersitatem in rebus ad rem publicam pertinentibus, quia illud obtinet in via publica, & in his locis, quę specialiter sunt constituta ad liberum omnium hominum vsum eundemque necessarium: vt via publica, platea pratum item ad aream publicam, pastum publicum nomine hoc speciali designantur, nempe, (*debesa*, *ò exido*) Aliud verò est respondendum in his agris, qui & si communes sint alicuius vniuersitatis: non tamen sunt ad aliquem specialem vsum, & publicum, ac liberum constituti, quemadmodum eleganter docet Rod. Suarez alleg. 5. ad cuius distinctionem sunt notanda ea, quæ ipse scripsi in regula peccatum. de reg. iur. in 6. 2. relect. parte. §. 9. nu. 8. atque omnino erit obseruãdum, quod in his regnis decisum extat lege, ac pragmatica sanctione 71. Hodie. l. 1. titu. 7. lib. 7. Recopil.
" & l. 3. tit. 3. lib. 7. ordin. Hodie. l. 3. titu. 7. lib. 7. Recopilationis.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Fideicommissum familiæ, vel agnationi relictum, vt proximiores admittuntur, an proximiori testatoris primi, vel vltimi possessoris deferatur.*

2 *Frater vtrinque coniunctus, an præferatur in iure accrescendi, & ex pupillari substitutione.*

3 *Expenditur text. in l. cùm ita. §. in fideicom. ff. de leg. 2.*

4 *Filius fratris præmortui ad admittatur cum patruo ad fideicommissum familiæ relictum, & inibi intell. glo. in d. §. in fideicommisso.*

5 *In successione descendentium erga ipsos ascendentes, an filius repræsentet patris personam, & in eius locum admittatur, etiam vltra pronepotes.*

6 *Primogenituræ ius defertur omnino nepoti patruo excluso, & ibi Regia Tauri lex traditur.*

7 *Nepos etiam ætate minor præfertur in primogenio, & maioratu patruo ætati maiori.*

8 *Neptis*

8 *Neptis in maioratu patruo etiam præferenda est.*

9 *Filius secundogeniti mortuo primogenito absque liberis præfertur patruo filio tertio genito vltimi possessoris.*

10 *Filius in maioratibus patrem repræsentat, & ideo nepos patruo præfertur, etiam si omnino agatur de succedendo transuersalibus.*

11 *Nepos præfertur patruo in maioratibus, etiam si post primogenitum expressim vocatus fuerit secundogenitus.*

12 *Intellectus l. cùm auus. ff. de conditio, & demonstratio.*

13 *Feuda, emphyteusis, & ius patronatus: an admittant representationem ipsam, vt filius locum patris præmortui obtineat cum patruo vel vt eum excludat.*

Quo ordine agnatio, vel familia sit admittenda ad ea bona, quæ vel ex fideicommisso, vel primogenio familiæ, vel agnitioni deferuntur.

CAPVT XXXVIII.

QVamuis Testatores, & hi, qui agnationis familię, nominisque gentilitij causa, maioratus & primogenia instituere decreuerint: multis eisdemque cautissimis clausulis vtantur, quo vllo vsquam tempore inter eorum posteros de ea re minimè controuerti possit: id tamen negotij vel morbo grauati, vel peritorum consilio destituti, aut tandem præ nimia festinatione
2 impediti, & quia humana iudicia non omnibus futuris casibus consulere valeant, non ita caute possunt expedire, quin super primogeniorum eorundem successione non rarò mille pateat locus quæstionibus, & his frequentissimè maxima ex parte difficilibus. Idcirco præter alia multa, quæ hac in re ab alijs hactenus fuere adnotata, & passim adnotari solent: inrerpretari conabor, pro publica iuris vtriusq; professorum vtilitate, Iurisconsulti responsum in l. cum ita legatur. §. in fideicommisso. ff. de legatis secundo. is etenim ita scribit.

In fideicommisso, quod familię relinquitur, hi ad petitionẽ eius admitti possunt, qui nominati sunt, aut post eos omnes extinctos, qui eo nomine fuerint eo tempore, quo testator moretur, & qui ex his primo gradu procreati sunt: nisi specialiter de functus ad vlteriores voluntatem sententiam extenderit. Hæc Modestinus ex lectione pãdectarum Florentinarum, & Gregorij Holoandri. Nam vulgaris lectio habet loco: primo gradu:
" proximo gradu: quod non admodum refert. * Vulgo etiam le-
" gitur: qui ex nomine defuncti: vbi legimus: qui eo nomine.

Maior est ad huius loci interpretationem dubitatio & practicis vtilior: quia sæpè tractãtur de primogeniis, aut fideicom-
1 missis ita familiæ, agnationi, vel genti relictis, vt primo † quidã nominatim vocentur, & his extinctis proximior agnatus, aut de familia. quæritur etenim, an censeatur vocatus proximior vltimi possessoris, & nominati, an proximior ipsimet testatori. Et sane videtur hac de re text. elegans in dicta. l. cùm ita legatur §. in fideicommisso. dum Iurisconsultus respondet. Et qui ex his primo gradu. Nam hinc probatur, vocatum censeri ad fideicõmissum proximiorem ipsi grauato, & vltimo possessori: licèt sit alius proximiori testatori, vel maioratus institutori. Atq; ita eius loci authoritate, hanc opinionem primus omniũ palã asseuerauit veram esse Bartholomæus Socinus in l. si cognatis. nu. 40. ff. de reb. dub. idem in l. hæredes mei. §. cùm ita. col. 6. ff. ad Trebe. & idem Soci. in consilio. 73. libro 4. nu. 14. & consilio. 86. col. 6. ver. aliquando, & quarto. & conf. 43. col. 2. libr. 3. & conf. 51. num. 31. lib. 4. & conf. 249. lib. 2. col. 13. vers. circa secundam difficultatem. Corneus conf. 22. libro. 2. col. 3. idem Corn. conf. 96. libr. 1. col. 6. Curti Iunior conf. 125. nu. 4. Anton. Rubeus cõs. 36. & 37. & consil. 38. omnium latissimè Soci. Iunior conf. 126. lib. 1. Vbi scribit, hanc opinionem communem esse: idem fatetur eam sequutus Ludoui. Gozadinus conf. 4. nu. 31. Qui & nu. 17. eandem tradiderat. Huic opinioni suffragatur, vt quibusdã placet, text. in cap. 1. de natura successil. Feudi, vbi iuxta communem intellectum in Feudi successione consideratur persona vltimi successoris, non primi eiusdem feudi authoris, quo ad proximitatem. Sed ille text. procedit in feudo, hæreditario: non autem in eo feudo, quod hæreditarium nõ est: in quo primus eius author, à quo ius oritur, attendendus est. text. in capit. 1. §. vltim. tit. de successil. fratrum. vel de gradibus. succes. & ibi Bald. idem Bald. in c. 1. col. 1. & illic Laudensis col. 2. de eo, qui sibi, & suis hæredib. tradunt hanc distinctionem Calderi. conf. 13. ti. de feudis Angelus conf. 110. Card. conf. 724. Alex. conf. 104. col. 2. lib.
" 2. Francis. Curtius in tract. de Feudis. 2. par. col. pen. Rubeus conf.
" 85. ad finem. Andre. Tiraquel. de vtroque retract. lib. 1. §. 11. glo.
" 1. nu. 19. qui hac in controuersia, & opinione per Socinum, &
" sequaces probata non audet certam sententiam eligere. in feu-
" do vero hæreditario veram esse censet, opinionem illorum, qui
" existimant, in successione feudorum habendam esse rationem
" vltimi possessoris: quod notant Corne. conf. 22. lib. 2. col. 6. So-
" cin. conf. 86. lib. 3. col. pen. & conf. 73. lib. 4. col. 5. Deci. conf. 445.
" nu. 19. text. optimus in ca. 1. §. his verò. de success. Feudi. in dicto
" c. 1. de natur. successil. Feudi. Quibus in locis absque prædicta di-
" stinctione de Feudi successione agitur. Et Doctores supracitati
" indistincte loquuntur, imo Philip. Deci. num. 7. hanc distinctio-
" nem Feudi hæreditarij à non hæreditario plane reprobat. Atque
" ideo quibusdam placet absque vlla distinctione in feudis esse
" peculiare, vt filius per representationem in locum patris admit-
" tatur, etiam si feudum hæreditarium non sit, id quod in specie
" notant Iaf. in l. si auiæ. col. 2. nu. 5. C. de successil. edict. idem Iaf. in
" l. si duo. in fine principij. ff. de iureiur. Fulgosi. in Auth. post fra-
" tres. C. de suis, & legit. hæred. Corneus in conf. 24. & conf. 131.
" lib. 2. & alij à Tiraquello citati in quæstio. 40 de primogenij nu.
" 18. & Emanuel à Costa de lege mentali. pagina 34. cuius con-
" trarium probare conati sunt Alex. & Rub. in dictis responsis.
" quorum sententiam probare non audeo, Feudum autem hæ-
" reditarium quod sit, præter alios qui de feudis scripsere tractat
" latè Sigismundus Lofredus consil. 1.

Sed & pro Socini opinione adducitur sententia Barto. in l. re coniuncti. col. penultima. versicul. Tertiò quæro. ff. de legat. tertio. vbi examinat quæstionem quandam Dini & eius opinionem qua asseuerat, repudiante vno ex fratribus hæreditatem † patris, ad eius patrem admittendos esse fratres vtrinque
2 coniunctos, & præferendos esse fratribus non ita coniunctis: tandem ad eius intellectum scribit Barto. hanc opinionem falsam esse in substitutione vulgari, & in iure accrescendi, & deinde quoties succeditur testatori: quia in hisce casibus omnes admittuntur: quippe qui pari gradu, & nexu eidem testatori coniungãtur: veram autem esse opinionem Dini vbi agatur de substitutione pupillari ex qua succeditur pupillo ex testamento patris non autem patri testatori. Etenim tunc præferendus est frater vtrinque coniunctus. Priorem autem Bar. opinionem contra Dinum tenent, & sequuntur idem Bar. Imola, Alexan. Aretin. Iaf. & omnes in l. Lucius. ff. de vulgari. Alberi. in repe. Rub. ff. eod. titul. quæstione 16. Bald. quæstione 5. Angel. Salycet. & Romanus in l. testamento. C. de testamen. milit. text. optimus in. l. vnica. §. iis autem. C. de caducis tollen. idem adnotarunt Decius conf. 304. Ioan. Crottus in dicta. l. re coniuncti. ad finem. super quæstione Bartol. quorum opinio communis est, vt fatentur eam sequuti Alexan. conf. 30. lib. 2. colu. 2. Imo. in cap. Raynutius. de testamentis. in materia reciproca subtit. Ripa in dicta l. Lucius. col. vltima. Aymon Sauilli. conf. 43. Curtius Iunior cõs. 25. col. 1. vbi diligenter expendit text. in l. vltima. ff. ad Trebellianum. pro huius probatione conclusionis, quam & Corne. tradit in conf. 248. lib. 2. & hæc mihi videtur verior opinio: licet multis rationibus conetur eam euertere Ludouicus Villalonga Hispanus in dicta. l. re coniuncti. fol. 57.

Posteriorem vero Bartol. opinionem, quę admittit sententiã Dini in substitutione pupillari, à plerisque video receptam fuisse. Nam & eam sequuntur Bartholomæus Socinus in dict. l. si cognatis. numer. 38. versi. quarta conclusio. & Curtius Iunior in dict. consi. 125. num. 3. quibus suffragatur quod notant Bal. 2. notab. & ibi Paulus in l. vlti. C. de verbo. signifi. Sed & Iason & in d. l. Lucius, non audet discedere à Bartolo propter eius magnã authoritatem. Imol. & Antonius Rubeus in l. Gallus. §. quidam rectè. col. 15. ff. de liberis & post. licèt dubiter de opinione Bartoli. asserit tamen ipsam esse tenendam & non semel, sed ter asseuerat communem esse. verùm Fracisc. Arerinus in d. l. Lucius. & illic Ripa col. vlti. Ioan. Crottus in. d. l. re coniuncti. col. 51. Aymon in dict. cons. 43. hanc posteriorem Bartoli sententiam improbant existimantes, etiam in substitutione pupillari admittendos esse ad successionem pupilli omnes fratres non tantum vtrinque coniunctos. Quod procedit propter voluntatem ipsius patris testantis, quæ consideranda est, non voluntas pupilli præsumpt. l. Papinianus. §. sed nec improberis. ff. de inofficiosi. testamen. idem in specie tenent Bald. conf. 424. lib. 5. & Anto. Rubeus consi. 126. col. vlt. qui scribit hanc opinionem communem esse. Idem Ant. Rubeus in d. §. quidam rectè. fol. 10. col. 1. minime dubius huic opinioni Ariolini accedit contra Bar. quem aliquot rationibus expugnat. ex quibus ipse opinor, non satis diligenter communem censeri opinionem Bartoli. Sed & duabus rationibus non rectè adducitur Bart. opinio ad intellectum iuris consulti in dict. §. in fideicommisso. Primò, quia eius opinio falsa videtur. Secundò, quia etiã si vera esset, agitur illic de pupillari substitutione, ex qua succeditur pupillo, non testatori. Idcirco pro Socini sententia fere addici alia & tertia ratio, quæ ita quidẽ concipiẽda est, in fideicommisso familiæ, vel agna-

rioni nomine collectiuo relicto, successio ex præsumpta testatoris voluntate secundum ius commune, & eius regulas deducta, obseruanda est eo modo, quo inter comprehensos sub nomine collectiuo ab intestato iure seruari, & admitti debet, quēadmodum probat tex. celebris in dict. l. vltim. C. de verb. signifi. cuius authoritate ferè omnes vtuntur, qui Socinum sequuti sunt. & pregrea Paulus Pari latè cons. 30. cons. 36. & cōs. 37. & sequēti. li. 2. sentire Bar. nu. 4. Ang. Imola, Cuma, & Paulus Castrensis per tex. ibi in dict. l hæredes mei. §. cùm ita. vnde par est, quod ad fideicommissum post vltimum possessorem admittatur, qui eidem proximior est, & ea ex causa successor à lege constituitur ipsi ab intestato decedēti, licèt is non sit proximior ex omnibus agnatis testatori. Hæc tamen ratio non omnino conuincit: quia & si sit seruandus modus successionis ab intestato iure cōmuni constitutus: poterit quispiā dicere, hanc successionem ab intestato censendā esse, & considerandā respectu testatoris, cui succeditur ex fideicommissaria. l. cohæredi. §. cùm filiæ. ff. de vulgari. & ideo admittendus erit proximior ipsi testatori, non proximior, vltimo possessori. Hoc denique id ipsum est quod manifestè cōstat in d. l. vltima. C. de verborum significatio. iuxta ea, quæ ibi no tantur à Paulo Castrensi & à Decio consilio primo. etenim ipse libentissimè deduxerim ab eiusdem decisionis responso, seruandum esse in his fideicommissis ordinem à iure datum successioni ab intestato: respectu tamen ipsius testatoris: non respectu grauati. Quia si succeditur primo testatori, illius persona est consideranda, & successio erit secundum illam deferenda. quamuis & huic rationi quidam conentur satisfacere ea quidam ratione, quòd & si successio detur, & deferatur ex ordine, ac voluntate, & institutione primi testatoris ad ipsius matrimonium: quod in dicto §. cùm filiæ. probatur: non tamen ita propriè ipsi testatori succeditur, sicuti vltimo possessori & grauato, cui immediatè subrogatio fit & succeditur verè. Huic tamen responsioni volūtas obuiat primi testatoris, quàm obseruare tenemur omnino: & hæc potius proximori sibi agnato, quàm remotiori suffragatur, etiam si vltimo possessori sit proximor hic agnatus, qui à primo testatore remotior est.

3 Deinde quia tex. in dict. §. in fideicommisso. aducitur pro Socini † sententia, & censetur expressus, oportet expendere quid illic Iurisconsultus responderit. Nam mihi potius probatur iurisconsultus opinionem contrariam: tantum abest, vt eidem adstipuletur. Siquidem illic relicto fideicommisso familiæ: primo admittuntur nominati expressim à testatore, qui grauati sunt & post eos omnes extinctos, non admittuntur proximiores his grauatis, & nominatis: sed proximiores ipsi testatori: vt ibidem cōstat. Igitur apparet, Iurisconsultum non admittere communem interpretationem, imo contrariam probare. Non obstat, quod illic dicitur: & qui ex his primo gradu. est etenim aduertēdum, ne quem decipiat Iurisconsulti locus. Mortuo enim testato re nominati admittuntur, & his omnibus extinctis: qui tempore mortis testatoris erāt de nomine, & familia ipsi testatori, proximiores. Ecce quod tunc proximiores testatori, & non proximiores grauato, admittuntur. Deinde post hos inquit Iurisconsultus, qui ex his primo gradu. Ex his scilicet proximioribus testatori, non ipsis nominaris: secūdum intellectum glos. ibi verb. & qui in vltima eius interpretatione, quæ magis communiter recepta videtur, & verior est. Hi vero proximiores sunt testatori: quia si secundo loco admissi erāt proximiores testatoris his deficientibus & extinctis, qui primum gradum obtinent etiam respectu illorum, iam sunt testatori proximiores. Proximior etenim gradus testatori admissus fuit: & eo deficiente subintrat sequēs gradus, & primus post proximiorem, vel secundus ab illo respectu testatoris. Ergo deficiente gradu proximiore, & primo, secundus gradus subintrat, & est proximior ipsi testatori. Fit igitur ex his manifestum, semper attendi personam testatoris, non autem ipsius vltimi possessoris, vel grauati.

Sic sanè aduersus opinionem Socini. Cornei, & aliorū cōtrarium probare conantur Iason in cons. 215. lib. 2. & cons. 159. lib. 4. Decius cons. 546. col. vltima Ioā. Crottus in l. filius familias. §. diui. folio penul. versic. 4. quæritur. ff. de lega. 1. & ibi Ferdinandus Loaxes. numero. 545. & Ripa num. 31. idem Ripa in l. Lucius. ff. de vulgari. col. vltim. magis in specie idem in Lex facto. in princi. nu. 6. ff. ad Trebell. Antoni. Rubeus consilio. 126. idem Rubeus consilio 38. columna vltima. licet illic assereret, non esse recedendum in consulendo, aut iudicando ab opinione Socini, quā & ipse Rubeus rursus reprobat in dicta. l. Gallus. §. quidam rectè. folio nono. columna quarta. versicul. sexta, & vltima conclusio. Quo in loco propositis duabus conclusionibus, quarum prior falsa est, non satis rectè videtur intellexisse iurisconsultum in dicto. §. in fideicommisso. licet eandem distinctionem repetat in consilio, 82. columna vltima.

Prior enim est secundum eum conclusio. quoties testator fideicommissum Titio, & Petro specialiter nominatis, ac familiæ reliquerit: proximiores ipsis nominatis admittendi sunt, ac præferendi ipsis proximioribus primo testatori: atque in hac specie loquitur iurisconsultus in d. §. in fideicommisso. vt ipse censet. cp falsissimum est ex ipsius iurisconsulti verbis & contextu.

Secunda conclusio. vbi testator familiæ nullis nominatis fideicommissum reliquerit, successio ita est obseruanda: vt proximiores ipsi testatori præferantur proximioribus ipsi grauato, & vltimo possessori ego vero hanc vltimam conclusionem veram esse opinor, etiam in primo casu aduersus Socin. Corne. & alios: nisi ex voluntate testatoris, vel expressa, vel tacite contrarium deduci valeat: est etenim maximè obseruandum in vltimis voluntatibus, quid testator ipse voluerit, præsertim in hac questione adnotanda erit, ac menti tenenda decisio, & responsio iurisconsulti in l. cùm auus. ff. de conditionibus & demonstrationibus. & in l. generaliter. §. cùm autem. C. de institut. & substitu. Nam ex ea poterit obtinere frequenter opinio Socini: quam alioqui falsam esse censeo extra casum ibi à Iurisconsulto, & Cesare decisum: ac rursus in l. cum acutissimi. C. de fideicom. Nam & contra Socinum optime conducit quod Barto. scribit in l. peto. §. fratre. in princip. ff. de leg. 2. & in l. si cognatis. colum. vlti. ff. de reb. dub. versic. quæro hic dicitur, quòd legauit. asseuerans in dubio censeri à testatore vocante agnatos post aliquem nominatum, vocatos fuisse potiùs agnatos ipsiusmet testatoris, quàm illius grauati, & nominati.

Ex his poterit perpendi veritas glos. in dicto §. in fideicommisso. quæ in verb. proximo. asserit, in fideicommisso † relicto 4 familiæ sub nomine collectiuo, filios patris præmortui admitti simul cum fratribus, eisdemque patruis. Quam sententiam sequuntur ibidem Imola, Paulus Castrensis & Angelus de Periglis col. vltima. Alexan. cons. 88. libro 11. Bal. cons. 488. libro 3. Paulus de Castro & Corneus in l. vltima. C. de verborum sig. nificatio. ac plures alij, quorum diligenter meminit Andre. Tiraquell. in tracta. de primogeniis. quæstione 40. numer. 284. & sequentibus, maximè nu. 188. vbi nu. 189. eandem opinionem sequitur, quam asserunt magis communem esse Alex. cons. 26. lib. 3. num. 13. & illic Carolus Molinæus in additionibus. Ludoui. Gozadinus cons. 4. nu. 31. Anto. Rubeus in d. §. quidam rectè. Folio 10. col. 3. eandem opinionem seruandam esse in praxi scribit Corn. in dict. l. vltima. & æquiorem esse profitetur Angelus de Periglis in dicto. §. in fideicommisso. Huic verò sententiæ suffragatur potissimum ea ratio, quia constat, testatorem fideicommissum relinquentem familiæ, vel agnationi, tacitè ad huiusmodi fideicommissum vocare agnatos, & alios de familia eo ordine succedendi, qui à lege datus est, & constitutus ab intestato. Sed à iure filius fratris admittitur simul cum patruo ad successionem, & hereditatem patrui intestati. Authē. cessante. C. de legitimis hæredibus. l. 5. titulo 13. parte. 6. l. 8. Tauri. Ho. die l. 5. titulo 8. libro 1. Reco. ergo conclusio glos. vera est: cùm id, quod præmissimus probetur in dicta. l. vltima. C. de verborum signification. Sed hæc ratio tantùm obtinet in casibus, quibus iure communi, & lege filius fratris admittitur simul cum patruis, & subintrat locum patris. vnde illis casibus exceptis, non esset admittenda, etiam in fideicommisso opinio gl. in dict. §. in fideicommisso.

Sic sanè conclusionem ab eadem glos. deductam reprobant Bald. & Cuma. ibi. Dec. consilio 1. & consilio, 217. Iason & Deci. in l. si auiæ. colum. 2. C. de succes. edict. idem Deci. in l. 1. nu. 14. C. de secundis nupt. Alexan. consilio, 204. numer. 6. libro. 2. & consilio 4. numer. 10. libro 4. idem consilio 129. numer. 4. libro 5. Angelus Areti. in §. cùm filius. Instit. de hæredita. quæ ab intesta. defetun. colu. 1. Curti. Iunior in tract. de Feudis. 2. parte. colum. pen. idem latiùs in consilio. 22. numer. 9. & plerique alij nominatim ab Andrea Tiraquell. citati in dicta quæstione. 40. numer. 185. Antoni. Rubeus consilio 36. & Iason inter eiusdem Rubei responsa. consilio. 37. rursus ipse Rubeus consilio. 38. & ibidem statim Ioan. Crottus consilio. 39. & illic Carolus Ruin. consil. 40. Paulus Paris. cons. 30. nu 61. & cons. 37. nu. 70. Rursus idem cōsi. 39. & cons. 40. nu. 37. lib. 2. Cuma. consi. 106. quorū opinio communis est, vt fārentur Iason in dicto. consilio. 27. numer. 5. Ioan. Crottus in dict. consilio. 39. numer. 4. Paulus Paris. in dict. consil. 37. numer. 74. Deci. consilio. 1. colum. penulti. Curti. Iunior in l. 2. numero. 11. C. de succ. edict. vbi Deci. numer. 6. & consilio. 408. colum. 2. inquit, Romæ in prætorio Rotæ secundum hanc opinionem iudicatum fuisse.

Huic opinioni aduersus conclusionem à gl. deductam accedit iuris ciuilis regula, quæ probat, regulariter filium quo ad successionem nō representare patris personam: nisi vbi agitur de successione ascendentium. §. cum filius. Instit. de succes. quæ ab intest. defer. aut de successione patrui. §. reliquū. in Auth. de hæred. quæ ab intest. in d. Auth. cessante. in aliis siquidem casibus manet ius vetus i. lesum, secundum quod filius nō subintrat locū patris §. si plures.

§. si plures. Institut. de legit. agnat. succes. notant Bartol. in authē. post fratres C. de suis & legit. hæred. Angel. in dicto §. reliquum. Hæc tamen ratio non omnino sufficiens est ad impugnationē glos. in d. §. in fideicommisso. imò eius opinio saltem erit vera, quoties fideicommissum sit relictum ab aliquo ascendentium, vel à patruo: quia tunc obtinebit sententia glos. ex præmissa ratione. sicuti & plures opinantur ex his, qui à glos. discedere.

Secundò contra gl. est, & alia ratio. Nam in fideicommissis succedit testatori. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulgari. testator autem maiorem dilectionem, & affectionem præsumitur habere erga proximiorem, quam erga remotiorem. §. si plures. Instit. de legit. agnat. succes. l. tertia. §. si duo. ff. de legi. tut. l. hæredes mei. §. vltim. ff. ad Trebell. Igitur frater tanquam proximior testatori excludit filium fratris ex voluntate præsumpta testatoris. quod confirmatur ex eo, quòd vbi vocatur ad aliquam rem proximior, nusquam præfertur nepos ex fratre ipsi patruo: imò patruus erit præferendus nepoti: quemadmodum tradit eleganter Paulus Castrens. consil. 164. col. 7. libr. 2. versad secundum respondetur. Sed & hæc ratio facillimè rollitur. Nam doctores, etiā reprobantes glos. passim fatentur fideicommissum relictum familiæ sub nomine collectiuo, esse interpretandum secundum ordinem succedendi intestatis qui à iure datus est, vt superius probauimus. Hic autem ordo filios fratris præmortui admittit cum fratre. Igitur & in fideicommissis erit idem ordo admitten dus. Sic licèt iuri communi, aut lege vocetur ad hæreditatem proximior ipsi defuncto intestato: nihilominus admittuntur filij fratris cum fratre. Quod manifestum fit ex legibus, & authoritatibus paulò antea nominatim adductis. Nec dubitari poterit, ab intestato præferri proximiorem remotiori. l. vltima. C. de verborum significatio. Auth. post fratres. C. de legit. hæredi. §. reliquum. in auth. de hæredit. quæ ab intest. defer. & ideo licet ab ab intestato vocetur à lege proximior. adhuc filius ad hanc successionem subintrat locum patris, & filius fratris præmortui admittitur cum fratribus, eisdemque sibi patruis. Quam ob rem Pauli Castrensis considerationem reprobat Tiraquell. in dicta quæstione 40. num. 157 post Socin. consi. 252. libro 2. colum. 14. versi. ego respondebo.

Ex quibus infertur, ac deducitur, quanti sit æstimanda sententia Bald. & Cuma. in dicto. §. in fideicommisso. distinguentium inter dispositionem hominis, & dispositionem legis. Nam ipsi opinantur, filium fratris non esse admittendum cū patruo, quoties agitur de successione ex dispositione hominis: bene tamen admitti quoties agitur ex dispositione iuris, & legis: quam opinionem ferè omnes sequuntur, qui glos. in dict. §. in fideicommisso, reprobant præsertim Alexand. consil. 126. colum. 2. libr. 5. & Deci. consil. 1 etenim hæc differentia non subsistit, nec defendi potest. ex eo. siquidem tollitur, quod dispositio hominis, quæ tractat de successione, vel de vocatione proximiorum, aut cognatorum ad fideicommissum, est intelligenda secundum ius cōmune: vt fatentur omnes: iure autem communi admittitur filius patris. Ergo & ex dispositione hominis sit iuxta legem, & ius commune interpretanda, & præterea, si fideicommissum familiæ, nomine collectiuo relictum. ita est intelligendum secundum omnes, vt proximiores admittantur. l. vltima. C. de verborum significatio. l. si cognatus. ff. de rebus dub. l. peto. §. fratre. ff. de legat. 2. l. prima. C. de secundis nupt. cur obsecro eadem hominis dispositio non erit iuxta iuris regulas interpretanda in eo modo, & ordine, qui à iure datur circa proximiores admittendos, qui ita admittunt, vt filius subintret locum patris proximioris iam defuncti. Qua ratione differentiam Baldi, Cuma. & aliorum reprobat, & in hoc optimè. Andre. Tiraquel. in dicta q. 40. nu. 187.

Verùm ad huius quæstionis resolutionem plura erunt adnotanda, & diffinienda in specie quæ hactenus confusè nimis fuerint ab aliis tradita. variè siquidem & olim, & nunc hac in re fuit & est controuersum.

Primùm, in d. §. in fideicom. & vniuersaliter quoties fideicom missum est relictum familiæ sub nomine quidem collectiuo nō admittuntur simul omnes de familia, nec cessat fideicōmissum proximioribus admissis. Imò ad huc integrum ius eius permaner, vt ex fideicommissaria substitutione gradatim cæteri de familia admittantur, & vocentur successiuè. Hoc notat expressim Paul. Castr. in d. §. in fideicommisso. Cuius opinio cōis est sicuti nos tradidimus. in cap. Raynuntius. de testam. §. 2. num. 7. Nec est necessaria alia prohibitio alienationis ad hoc fideicommissum: q̄ mihi satis probatur. in d. §. in fideicommisso. & in l. peto. §. fratre. ff. eo. titul. in l. vlt. C. de verb. signific. quicquid alij dixerint.

Secundò adnotandum est, quod Bald. in d. §. in fideicommisso. scribit, quoties fideicommissum relinquitur familiæ, quibusdam tamen nominatis, vt prædilectis, nominatos esse præferendos, & primò admittendos: non tamen omnes sintul sed ex eis primo proximiores ipsi testatori. & hoc placet Baldo ex verisimili testatoris voluntate. Quam opinionem sequitur Barthol. Socin. in l. si cognatis. numer. 40. ff. de reb. dub. quibus accedere videtur opinio Bartol. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liber. & posthum. cuius ipse memini. in d. §. secundo. in principio. Illic tamen ex frequentiori doct. sententia hanc opinionem improbaui: & ideo nunc censeo Baldi opinionem falsam esse, sequutus Aretin & Socin. colum. 3. in dicto. §. quidam rectè. & ibi Lancelot. Deci. colum. 2. Galianlam. num. 65. Quorum opinio magis communis ex eo mihi videtur, quòd & aduersus Bartolum, cuius authoritate sententia Baldi plurimum instruebatur, & defendi poterat, omnes ferè saltem frequentiori suffragio scripserint. tametsi quod Bald. adnotauit procedere valeat in duobus casibus à me. in d. §. 2. traditis. 2. & 3. conclusionibus.

Tertiò ad intellectum glos. est obseruandum quòd vbi ad fideicommissum relictum familiæ vocantur à testatore expressim proximiores, filius fratris, vt quidam opinantur, non admittitur cum fratre, & patruo nec filius representat personam patris prædefuncti. Hanc conclusionem facilimè admitterent Bald. & alij, qui glos. reprobarunt constituentes differentiam inter dispositionem legis, & hominis: quæ in hac specie obtinere videtur. nempe cùm ab homine vocantur proximiores: non autem vbi tantum apponitur nomen collectiuum: tunc enim ordo datus à lege omninò seruandus est. Nam etiam si à lege vocentur proximiores: & eadem vocatione præmissa filius admittendus sit in locum patris per repræsentationem simul cum patruo id minum non erit: quia & tunc agitur de interpretatione legis: non de interpretatione hominis, qui expressim vocauerit proximiores: quo casu aperta est eius voluntas in hoc, quòd verè proximior admittatur, non is, qui per fictionem proximior censetur. Siquidem per fictionem & repræsentationem filius fratris in locum patris admittitur ad successionem cum patruo: vt explicat Baldus in Authentica cessante. C. de suis, & legitim. hæredib. columna vlti. qui scribit, hanc vocationem, & admissionem fieri per fictionem iuris. Hęc verò non est admittenda in fideicommisso ab homine relicto: quia in fideicommissis veritas non fictio attendenda est. l. fideicommissum. ff. de conditi. & demonstra. l. Statius Florus. §. Cornelio felici. ff. de iure fisci. Huic opinioni accedit quòd paulo ante, ex Paulo Castrēsi adnotauimus. versicul. Secundò contra glos. item quod notat Bald. in l. iubemus. §. vltimo. in cto principio. C. ad Trebellia. scribens, quòd licet alias quandoque sequens in gradu repræsentet proximiorem: tamen vbi in dispositione hominis fit mentio de gradu, non comprehenditur sequens in gradu, quamuis, vt dixi talis sit, qui iure repræsentet proximiorem. Ad idem optimè conducit tex. in l. si libertus præterito. §. si libertus. ff. de bonis libert. Igitur quāuis ex legis interpretatione, vbi fideicommissum familiæ relinquitur admittēdi sint proximiores: & quoties lege proximior admittitur, filius quibusdam casibus repræsentet patrem præmortuum. hoc ita verum est, quia in hac specie verba legis loquentis de proximiore interpretamur. Non tamen idem erit quoties dispositionem hominis proximiorem vocantis interpretabimur: cùm ea sit propriè, ac iuxta veritatem secluſa fictione interpretanda. Ex quo poterit etiam dissolui ratio quedā, quæ adduci solet contra conclusionem istam, quam hoc in loco probare conamur. Nam statuto vocante proximiorem, filius patrem repræsentat, & in eius locum admittitur secundum Alexandrum consilio 88. libro 1. Iason. consilio. 159. columna 4. libro 4. Decium consilio 484. col. 2. & in l. prima. notab. 14. C. de secundis nupt. Tiraquell. in tractat. de primogeniis. quæstione 40. numero 20. etenim licet statuta sint strictè interpretanda, nihilominus recipiunt interpretationem passiuam ex regulis iuris communis. l. prima. §. 1. ff. ad legem falcidiam. Bartol. & alij in l. si quis seruo. C. de furtis. Sed & principalis conclusio ex eo maximè deducitur, quod cùm alioquin vbi testator grauauerit filiū onere fideicommissi, legis interpretatione id fideicommissum cesset, si filius decesserit relictis liberis. l. cum auus. ff. de conditionibus, & demonstrationibus. l. cum accuratissimi. C. de fideicommiss. & hæc legis interpretatio sit intelligenda de liberis legitimis, & naturalibus. l. generaliter. §. cùm autem. C. de institutio. & substitutio. Attamen fideicommissum ita expressim à testatore conceptum: si sine liberis institutus decesserit: intelligitur de liberis naturalibus tantùm: licet non sint legitimi. l. ex facto. § si quis rogatus. ff. ad Trebellianum. & illic glos. communiter recepta. Vnde non immeritò constituit potest ad intellectum glos. in dicto. §. in fideicommisso. distinctio ista, ex qua palàm deducitur hæc tertia conclusio, quam in hac specie adnotarunt, & tenuerunt hi Docto. quorum ad probationem quartæ & statim frequentius conclusionis mentio fiet: ac preterea Paulus Parisius consilio trigesimo. numero 54. & sequentibus. & consilio. 37. numero. 57. & 70. atque iterum consilio quadragesimo. numero vigesimoquinto. libro secundo. His accedit textus opti-

mus in authentic. post fratres. C. de legitim. hæredibus vbi post fratres, & fratrum filios qui proximior est admittitur: & tamen post fratrum filios, non repræsentat filius personam patris: receptum est. Ergo non alia ratione quàm, quòd tunc proprie, & verè sit proximior admittendus, idcirco hæc tertia interpretatio gl. in d.§.in fideicommisso. videtur jure congrua & vera: eo præsertim, quòd opinio glossæ propter multa difficilis sit, ac multis displiceat: tametsi Ias. in consil.159.lib.4. eandem glossæ sententiam etiam in casu huius tertiæ conclusionis probet, & admittat, post Bald. in cons.688.lib.3.

Quartò, vbi fideicommissum relinquitur à quocunque testatore sub nomine familiæ hac apposita conditione, & clausula: vt ad id admittantur, qui sint de familia, salua gradus prærogatiua tunc filius non obtinet locum patris, nec eius personam repræsentat: quemadmodum probatur in Auth. defuncto. C. ad Tertull. ex propria illius decisionis ratione: vbi Paulus de Castro hoc sensit: & expressim asserit Decius in dicto consi.1.col.3. Paulus Parisi. in d. responsis. præsertim in consi.37.nu.57.lib.2. Corne. in dict. Auth. defuncto. col.2. post Fulgosi. ibi. Curti. Iunior in l.2. C. de success. edict. nu.15. & Decius iterum consi.408.nu.12. licet & in hac specie opinionem gl. sequatur Soci. Iunior in cons.128. lib.1.num.11.

Quintò idem erit ferè eadem ratione, quoties testator ad fideicommissum relictum familiæ certum gradum nominatim vocauerit. Nam eo casu sequens in gradu, id est, qui sequentẽ gradum obtinet, non admittitur per repræsentationem in locũ patris præmortui, qui fuerat ex gradu priori. Quod videntur notare, qui duas proximas cõclusiones tenuerunt, & in specie Curtius Iunior consil. 22. num. 7. 8. & 11. Idem in. l.2. num.14. C. de succe. edicto. Paulus Parisi. consil.37. num.53. & 57. lib.2. Carolus Molinæ. in Alex. consil.204. lib.2. & in cons.26. lib.3.

Sextò constat ex his, & ex dictis in versic.2. Quod in specie, & casu dicti. §. in fideicommisso. ex duobus nominatis & prædilectis à testatore, altero mortuo non obtinere eius filium locum patris ad obtinendum fideicommissum. Alter etenim solus nominatus illud obtinebit, siquidem illi nominati grauati censentur vnus alteri post mortem restituat: secundum Paul. Castrensem, & communem ibi. Quod deduci poterit ex eodem. §. in fideicommisso. vbi est text. optimus ibi: & post eos omnes notat latè Parisi. in dict. consil. 37. nu.49. & sequentibus. quam opinionem ipse censeo communem esse.

Septimo hinc constat, quòd si testator ad fideicommissum vocauerit filios, & nepotes: denique vocauerit filios, & constituentes vnicum tantùm gradum à sequenti, & nepotibus distinctum: ita quidem, quod appellatione filiorum non comprehẽdantur nepotes: mortuo vno ex filiis, eius filius non obtinebit per repræsentationem locum patris, nec admittetur simul cum patruis. & hoc sanè duplici ratione. Prima ex eo, quod tradidimus superius. versic.5. Secunda ex eo, quod notauimus proximo versic. 6. etenim quoties filij vocantur ita vt gradum vnum constituant, nec contineant nepotes nominati censentur vocati, & ideò filius in hoc casu non subintrat locum patris. Atque ita tenent Cuma. & Alexand. in l. hæredes mei. §. vlt. ff. ad Trebel. juncta glossa, Curti. Iunior in dicta l.2. num.14. & idem in dicto consil.22. Paulus Parisi. & alij modò citati.

Octauò est aduertendum, quòd etiam si fideicommissum instituatur à testatore, qui expressim vocauit plures sub nomine collectiuo, salua tamen gradus prærogatiua admittendos seruato ordine successionis ab intestato, vel à iure tradito, tunc filius repræsentabit personam patris, & in locum eius admittetur ad fideicommissum, quod reliquerit ascendentium aliquis patruus, amitta, vel matertera. Quemadmodum in specie Decius probat, & respondet in consil.70. colum.2.

Nonò, seclusis hisce casibus erit admittenda opinio glossæ in fideicommissis, & filius personam patris repræsentabit, vt cũ patruo illud obtineat fideicommissum, quòd familiæ delatũ fuerit, quoties fideicommissum est relictum ab auo, vel ascendẽte, aut à patruo, amitta, vel matertera, etiam si simpliciter vocata fuerit familia sub nomine collectiuo. Hæc etenim est propria intentio glossæ in dicto. §. in fideicommisso. quam in hoc sensu intelligunt, & sequuntur Decius consil.1. col.2. & consi.79. optimè, atque in specie idem Decius consil. 217. Carolus Ruinus inter consi. Rubei cons.40. nu.4. & ipse Rubeus cons.82. col. vlt. Curtius Iunior in l.2. nu.11. C. de succes. edict. Carol. Molinæ. in additionibus ad Alexand. cons.26. lib.3. vbi sensit ita esse intelligendũ responsum Alexand. ibi qui dixit, communiter approbari gloss. in dicto. §. in fideicommisso. Quin & in hoc sensu scripsit, hanc esse communem opinionem Parisius consil. 36. col.2. lib.2. eandem tenent in specie ita gloss. interpretati Barto. Soci. consil. 51. lib.4. nu.19. Aretin. cons.164. col. penult. Imola in d.§. in fideicõmisso. Denique omnes, qui gloss. sequuntur ita eam intellexere, & prætereà Curtius Iunior consil. 128. num. 11. pulchrè Iason consil.215. lib.2. & consil.159. lib.4. Sed & Socinus Iunior consil. 126. num.10. lib.1. asseuerat, hoc sine dubitatione verum esse. Hi vero authores non satis aperiunt, an in successione ascendentium descendentes omnes, etiam vltra pronepotes admittantur per repræsentationem. Id etenim est † hactenus satis
5 controuersum. Nam text. in. §. cùm filius Institu. de hæredita. quæ ab intestat. defer. tantum de pronepotibus tractat, & statuit, hos esse per repræsentationem admittẽdos ad successionem proaui. Et ideò sunt qui teneant, vltra pronepotes non esse admittendam repræsentationem, vt filius locum patris præmortui omninò teneat. Hoc sane, etiam si locus mendosus appareat, tenet Faber in dicto. §. cùm filius, & illic Angelus Aretin. colum.1. idem Angelus in. §. multis, institu. de success. libert. colum.1. latissimè omnium Sigismundus Lofredus in Paraphrasibus Feudalibus titu. de natura success. Feudi folio.51. citatur pro hac parte Bart. in l.1. §. sed si quis. ff. de suis & legiti. hæred. qui de pronepotibus fatetur non tamen negat de vlterioribus. Idem Bart. in dicta Auth. post fratres, scribit, repræsentationem tantum esse admittendam, vbi agimus de successione patrui, vel aui, non tamen excludit successionẽ proaui, sicut nec posset excludere successionem proaui. Ego quidem & si videam non posse hanc cõtrouersiã deduci in praxim: quia raro pronepotes agũt de proaui successione: eam verò esse omninò necessariam ad interpretationem fideicommissi ab abauo, & aliis vlterioribus relicti & instituti quo ad præsentem quæstionem opinor: & deinde censeo contrariam sententiam veriorem esse. Idcircò mihi potius placet vltra pronepotes esse locum repræsentationi, etiã in decimo gradu. Quod expressim tenet glossa & illic Ioan. Faber in dict. §. multis. verb. ad 5. Rolan. in tract. de succes. ab intest. 11. col. versic. Sed si cum filiis. Cinus in tract. de succes. ab intest. licet Sigismundus neget, illud opus esse Cini, eandẽ opinionem repetit ipse Faber. in. §. cæterùm. Insti. de legit. agna. success. nu.3. Salyc. in authen. in successione, in fine. C. de suis & legit. liberis. Enguinarius Baro in dicto. §. cùm filius. Quorum opinio probatur in. §. item vetustas, versic. ita tamen. Institu. de hæredit. quæ ab intestato deferũtur, vbi in successione hæreditatis ascendentium succedunt nepotes, pronepotes & aliæ personæ descendentes ex masculo, vel fœmina, in stirpes, & non in capita. Idem fere traditur in dict. authen. si in successione. Quod si vlteriores personæ post pronepotes succedunt ascendentibus in stirpes vt constat planè sequitur, filios admitti in locum parentũ præmortuorũ per repræsentationẽ. Alioqui non datur successio in stirpes. Atque ita est hæc cõclusio diffinienda, vt appareat quid referat intellexisse opinionem glossæ in. §. in fideicommisso, post Decium & alios eo modo, quo in hoc ver. nono, intelligimus. Tametsi, etiã iuxta hunc intellectum reprobet glos. Antoni. Rubeus cons.36. col. vlt. & cons.38. col.2. atque in hoc Bald. & alij inclinent dum constituere conantur discrimen, ac differentiam inter dispositionem hominis, & legis: quæ non satis congruit huic disputationi, vt superius probauimus vbi fideicommissum sub nomine tantum collectiuo familiæ simpliciter relinquitur: & ideo ipse opinor glos. admittendam esse in predicto sensu.

Decimò apparet ferè ex consensu omnium qui & glos. improbant, & sequuntur, ad fideicommissum relictum familiæ, etiam simpliciter nomine collectiuo, ab eo testatore qui non fuerit ex ascendentibus, nec ex patruis, materteris, aut amitis, non esse admittendos filios fratris præmortui cum patruis superstitibus, & hæc est proculdubio cõmunis opinio. Sed & in hoc casu, & denique in hac controuersia ad præsentem dubitatiõnẽ admonẽdus est lector, vt diligentissimè obseruet voluntatem, etiam præsumptã testatoris, & disponentis: atque itẽ an illud sit verũ, quod in initio huius capitis tractauimus: nempe attẽdendã esse quo ad fideicõmissa, & alia vincula, personã vltimi possessoris, & sic grauati, vt eius respectu successio deriuetur, & debitũ ordinẽ habeat.

Vndecimò illud est obseruandum adhuc in fideicommissis, quod vbi ad fideicommissum relictum agnationi, vel familiæ sub nomine collectiuo vocãtur agnati, vel cognati iure primogenituræ, & maioratus, filius primogeniti præmortui præfertur
6 patruo, † & filio vltimi possessoris, subintratq; filius in locũ patris iure primogenij, probat hoc in successione Regia lex Partitarum.2.tit.15. Parti.2. & in omnibus maioratibus Regia lex.40. Tauri, quæ hoc ipsum statuit non tantùm vbi tractatur de succedendo in primogenio ascendentibus, sed & si tractetur de succedendo transuersali, vt ipse intelligo, etiam vltimo possessori, non solùm maioratus institutori. Sed & iure communi hanc eãdẽ opinionẽ probant & sequũtur plures præsertim Oldrad. cõs. 224. Alberic. in Proœmio Pãdectarũ. §. discipuli. col. antepenult. Bald. in l. liberti, libertæq;. C. de oper. libert. nu.18. Paulus de Cast. in l. maximum vitium, nu.3. C. de libe. præte. idem in l. is potest, num. 2. ff. de acquirenda hæred. & ibi Iason numero 32. idem Paulus

Paulus consil.164. lib.2. Abbas consil.85. lib.1. idem Abbas nu.8. Anchar. nu.18. & Cardin. quæst. vlt. in cap. licet, de voto. Præpositus in cap.1. de Feud. Marchiæ, Ducatus, & Comitatus. Aretin. consil.164. col. 4. Socin. consil. 252. lib.2. col.6. Quam sententiam & plerique alij tenuerunt, quos sequitur, & omnium latissimè refert Andreas Tiraquellus in tractatu de primogeniis, quæstione.40. Ioan. Cirier, de primogenitura. lib.1. quæstione. 25. & 26. quæ quidem opinio seruatur consuetudine tanquam verior, secundum Carolum Moliuæum in Alexand. consil.4. lib. 4. eandem sequuntur Thomas Grammaticus decisione 1. Alciatus lib. 8. parerg. capit.15. vbi scribit hanc esse magis communem sententiam. Idem asseuerat Renatus Choppinus lib. 2. de Dominio. titulo. 12. Idem fatentur & plures alij, quorum meminit Tiraquellus in dict. quæstio. 40. num.11. qui latissimè tradit, apud quas gentes fuerit, & sit hæc opinio recepta.

Nec tamen olim defuere qui pro patruo aduersus nepotem responderint: idemque & iuniores quidam fecere. Huius etenim partis authores, & defensores sunt Oldradus sibi contrarius consil.94. Ricardus Malumbrius, Cinus, Baldus, Salycetus, & Paulus Castrensis in l. Si viua matre, per illum text. C. de bonis maternis. Dominicus, & Francus in capit. Grandi. de supplenda negligentia Prælatorum. Fulgosius in l. vt intestato. C. de suis & legitimis hæredibus. Cassanæus in consil. 53. Antonius Rubeus consil.149. & plerique alij per Tiraquellum citati, quæst. 40. nu. 13. quorum opinio magis communis est secundum Alexandrum, consil. 4. lib.4. Decium consil. 443. & Mathæ. Afflict. in rubrica de successio. Feudi, num.88. lib. feudorum, & Cuiaci. in Feuda. lib.2. tit. 11. sed quia res ista, & controuersia iam est diffinita per Regiam constitutionem, non est cur toties hæc repetatur disputatio: præsertim quòd Andreas Tiraquellus, Mathęus Afflictus, Ioannes Cirier, & Thomas Grammaticus latissimè hanc quęstionem disputauerint.

Ipse verò etiam seclusa lege Regia arbitror opinionem, quæ nepoti fauet aduersus patruum, veriorem esse. Et ideo omissis rationibus, & authoritatibus quæ optimè ab aliis traduntur, ratione quadam ex coniectura, & præsumpta mente testatoris deducam: ac deinde legem ipsam Regiam, & Taurinam constitutionem interpretari conabor ad praxim, & vsum: quandoqdidem possint plura contingere dubia ad eius intellectum.

Etenim qui primogenium constituit, & maioratum, hoc planè in fauorem agnationis vult, quod primogenium illud deferatur gradatim primogenitis per lineam rectam, ita quidem, vt vni detur, & competat, qui ex linea recta primogenitus sit, & primum gradum obtineat in eadem linea post vltimum possessorem, eiusdemq; gradus primum locum habeat. Nam quod iure traditur de patruis admittendis cum nepotibus, obtinet vbi res ad plures deuenire potest. At quoties, vni tantùm, & primogenito defertur fideicõmissum: primogenitus vnius gradus semel admissus reliquos de illo gradu excludit interim dum gradatim potest primogenitum in posteros deferri: cum gradus descendentium ordinem efficiant, & constituant, nec distingui aut mutari possit, nec numerari ex pluribus in eodem gradu existentibus, quod est satis manifestũ. Vult & prætereà, primus maioratus author, quod si primogenium in transuersam lineã transierit, aut locum obtineat idem in ea seruetur ita, vt semper descẽdat ab illo, qui vel vltimus possessor est, vel post illud primum locum obtinet ad primogenium. Igitur si gradatim primogeniũ defertur primogenitis per lineam rectam: consequitur necessariò, quò mortuo possessore, ille primogenitus ad maioratũ vocatur qui eadem in linea recta sequentem gradum constituit, & efficit iure primogenituræ: vnde mortuo filio primogenito viuente patre possessore maioratus, eius filius maior: & primogenitus gradatim subintrat, & primum locum obtinet in linea recta deficiente patre, & gradu primo, quem ipse pater constituebat atque ideo primogenium habere debet. Hæc etenim linea recta semper est consideranda, nec est diuertẽdum ad transuersales, cum ea sit natura primogenij constituti ad deferendũ aliquod patrimoniũ vni eidemq; maiori & primogenito, vt gradatim linea recta semper sit obseruãda, neque diggressio fiat ad transuersales, qui à maiori, & primogenito eiusdem gradus fuere exclusi. is siquidem loco omnium eiusdem gradus primogenij iura obtinuit. Quod etiam constat, quia mortuo possessore maioratus relictis fratribus, & filiis: defertur dubio procul primogenium filio maiori, & primogenito, non fratribus. Nempe ex eo, quod gradatim in deferendis primogeniis sit successio distribuenda per lineam rectam, dum fieri poterit descendẽdo ab vno in aliũ, nullo pacto transuersales admittendos. Summa ergo totius rationis est, in maioratibus, & primogenituris ex mente testatoris, aut primi institutoris, successionem gradatim deferri ad descendentes primogenitos per lineam omninò rectã, si fieri possit, ita vt vni, & primogenito, ac maiori patrimonium detur. Quæ quidem ratio deducitur à mente testantium obseruata ratione text. in l. vltima. C. de verbo. significatio. & in l.2. titulo.15. Partit. 2. quæ lineam rectam obseruat. Ad hæc accedit, quod per institutionem maioratus videatur maior, & primogenitus in qualibet linea vocari, & ita quidem inuitari, vt durante linea primogeniti, non fiat transitus ad secundo genitum, text. in capit.1. in fine, de natura & succes. feud. quem text. ad hoc induxit Alciat. inter responsa Grati. consil. 8. & Socin. consil. 252. lib. 2. col. 8. idem probare conatur ex capit. 1. de successio. feudi. text. tamen aptior est in dicto cap.1. de natura & successio. feudi. cuius & ipse Socinus meminit. Sed & ratio ista deduci poterit ex Paulo Castrensi in dicto consi.164. & Præpositus in dicto cap.1. fundamento.19. pro nepote. Ex quibus, hanc opinionem in primogeniis veram esse censemus, etiam vbi alioqui ex regulis iuris in successionibus repræsentationi locus non sit, vt tandem in hoc genere succedẽdi repræsentatio sit ex natura rei admittenda: nisi aliud ex voluntate testatoris aut eius, qui primogenium primus instituit, constiterit, qua de re tractat Bald. in l. liberti, libertæque. C. de oper. liber. & alij plerique idem argumentum tractauere, præsertim ad legem Taurinã Doctissimus Peralta in rubric. de hæred. instituend. num.121. & Emanuel à Costa in tracta. de lege mentali. Ac nuper Ludouic. Molina vir plane & acumine ingenij, & iudicij integritate insignis, & apud Regem nostrum Philippum in summo prætorio Consiliarius in lib.3. de Primogeniis, capitulo 6. & sequentibus. Quamobrem mihi non placet quod Tiraquellus adnotauit in dicta questione 40. nu.163. & quæstione. 41. num. 4. vbi dubius est, & dictione. Forte vtitur. * Et quanuis in maioratibus testamento, vel vltima voluntate institutis patrui causam potiorem esse censeat doctissimus Valascus de iure Emphy. quæst. 50. num.42. fatetur planè in his, qui contractu inter viuos fuerint stabiliti, nepotem patruo præferendum fore; idque probat num. 44. non equidem iure repræsentationis, sed ex eo, quod spes ex contractibus in successorem transmittatur. l. is, cui. ff. de actio. & obligatio. De hac vero differentia amplius deliberandum censeo. *

Prima Taurinæ legis Pars.

En la succession del mayoradgo aunque el hiio mayor muera en vida del tenedor del mayoradgo, ò de aquel, a quien pertenesce: si el tal hiio mayor dexare hiio, ò nieto, ò descendiente legitimo, estos tales descendientes del hiio mayor por su orden, prefieran al hiio segundo, del dicho tenedor, o de aquel a quien el dicho mayoradgo pertenescia.

Hactenus prima legis Regiæ pars, ex qua deducuntur plura.

Primùm ex hac Regia decisione apparet non tantum præferendum esse nepotem patruo, quoties primogenitus post patris obitum maioratum obtinuit & tandem moritur relictis filio, & fratre. In hoc etenim casu nulla videtur apud authores controuersia: quia conueniunt omnes etiam qui partes patrui conati sunt defendere, nepotem esse admittendum, & filium fratri præferendum in successione, text. optimus in capitulo, licet, de voto, & ibi Cardin. & Abb. vltim. notab. text. etiam in capitu. Grandi. de suppl. neglig. prælat. in 6. & illic Anchar. & Francus, Martinus Laudensis in tracta. de primogenitura, columna penultima, & Corsetus de potestate Regis, quæstione. 115. Decius consilio.443. versiculo. 5. non obstat. Bald. in l. tutela. §. si duo. ff. de legitim. tutel. ac plures alij, quos sequitur Andręas Tiraquellus in dicta quæstione. 40. statim in principio dicens, hoc à nemine ferè negari, idque ex historiis probat, sic & in regno Castellæ Ioannes Rex secundus huius nominis regnum obtinuit mortuo Henrico. III. eius patre, qui regnum possederat, etiam si Henricus fratrem reliquerit Ferdinandum, qui dictus est Infans Antequeræ, postea regnum Aragoniæ legitima successione fuit consequutus: & ipsum aliàs factum est sæpissimè: vt ex Chronicis apparet, & idem Tiraquellus commemorat. Sed & nepos patruo præfertur lege Regia, etiam patre primogenito vltimi possessoris mortuo in vita ipsius patris, & aui. Quod palàm probatur in dicta lege: & ita est hæc constitutio pro his, qui hoc in casu patrui ius tutantur. Atque in hoc conuenit Taurina constitutio cum lege Partitarum, quæ in successione regni idem statuerat.

Secundò ex eadem Regia decisione, si ad amusim expendatur, constat nepotem patruo esse præferendum, etiam si ipse sit
7 ætate minor patruo, quo satis † dictat Regia lex & probat ratio paulò ante à me adducta: idemq; iure communi tenuerunt omnes, qui pro nepote scripsere aduersus patruum, saltem magis communiter, eorumq; rationes in hoc tendunt. Nam vbi nepos ex filio primogenito esset maior ætate patruo, & ad primogenium vocatus esset simpliciter primogenitus vt frequenter fieri

solet, profectò etiam secluſa lege Regia, etiam ex ſententia defendentium iura patrui, effet nepos præferendus: quemadmodum ipſe Mathæus Afflict. tradit, & tenet in dicta rubrica, de ſucceſſio. feudi.num.91. Bald.& Fulgoſius in l.vt inteſtato. C.de ſuis & legit. Alex. in l.is poteſt col.2.& ibi Iaſ.col.7.ff. de acquirenda hæreditate. Alexander conſil.4.lib.4.col.2. Decius conſil. 44.col.3.Tiraquell.in dicta quæſt.40.num.5.

Tertio ex eadem ratione, & lege Regia deducitur, nepotem eſſe præferendum patruo, etiam ſi fideicommiſſum, & primogenium ab ipſo teſtatore fuerit delatum primogenitis,& maioribus natu. Nam etiã in hac ſpecie nepos locum patris primogeniti obtinet, & præfertur patruo in maiori ætate. Hoc ipſum in ſpecie notat Paulus Caſtrenſis in dicto conſilio. 164. lib. 2.& latè Socinus conſil. 252. lib.2. Quorum opinio verior eſt, perpenſa hac lege Taurina,& ratione,quam ſuperius conſtitui: & deinde perpenſis his, quæ tradit Tiraquell.in dicta quæſt. 40.nu. 102. & ſequentibus. Quamuis Alciat. contrarium reſponderit inter Grati reſponſa conſil.8.& lib.8.Parerg.capitul.15.

Quarto, licèt in maioratus,& primogeniorum ſucceſſione mares, fœminis præferantur in eodem gradu & linea,etiam ſi fœ-
8 mares ſint ætate minores fœminis primogenitis, quod notauimus lib.3.Variarum Reſolutionum,cap.5.num.5. Attamen filia primogeniti iam præmortui viuente patre excludit patruum maſculum ſecundo genitum, vbi ex conditionibus, & legibus,primogenij non excluditur fœmina. Hoc enim eadem ratione, & lege Regia probatur: & tenent expreſſim Sebaſtia. Neapodanus in conſuetudinibus Neapolitanis, titul.de ſucceſſ.ab inteſtato, ſuper verbo, ex maſculis. Thomas Grammatic. deciſ.1. num. 28. qui refert, ita pronunciatum fuiſſe in regno Neapolitano per ipſum Regem Fernandum primum anno. M. CCCC LXXX. quod etiam memorat Mathæ. Afflict.in titul.de natura ſucceſſ. feudi. num. 54. qui ab hac opinione non audet diſcedere: tametſi maximè dubitet, quippe qui ſemper in hac controuerſia magis declinauerit in fauorem patrui cõtra neporem. Sed opinionem iſtam, quam in hoc verſic. 4. intellectu probamus, tenet. Andre. Iſernia in capit. 1.in princ.pio, num.2.de eo, qui ſibi & hæredib. ſuis maſculis. Præpoſit. in capitu. 1.de feudo Marchiæ, Ducatus, & Comitatus. 15. fundamento pro nepote, & Sigiſmundus Lofredus in conſil. 39. num.28.optimè Tiraquellus de primogeniis.quæſtione.14.quem legito. Nam pleruique hac in quæſtione erratur, dum opinionem iſtam falſo etiam ſequuntur quidam in eo caſu, quo expreſſim à primogenio fœmina excluditur. Qua in re non ſatis ſeipſum explicat Lofredus, ſicuti nec Ioan. Lupi. in rubric. de donationib. 69. nu. 26. Regia item Partitarum lex in Regni ſucceſſione de hac. 4.interpretatione tractat. cui adde.l.9.tit.1.Part.2.

Quintò ex præmiſſis illud eſt obſeruandum, Regiam legem,
9 & opinionem,quæ pro nepote aduerſus patruum † probata eſt; admittendam eſſe, ſiue ex diſpoſitione, ac inſtitutione maioratus vocetur filius primogenitus, ſiue primogenitus vocetur filius primogenitus,ſiue primogenitus ſimpliciter. Nam vtroque caſu idem erit ex illa ratione quam conſtituimus pro hac parte; & ex lege Regia,quæ ſatis generaliter hoc explicare videtur. Atque in hoc tendunt ferè omnes rationes,quæ à Doctoribus pro hac opinione traduntur: tametſi in priori caſu quando filius primogenitus expreſſim vocatur,patruum eſſe præferẽdum nepoti etiam maiori & priùs nato aſſeuerent Bald. & Fulgoſi. in dicta.l. vt inteſtato.C.de ſuis & legit.liber. Alexand.in l.is poteſt, col. 2.& ibi Iaſon col. 7.ff.de acquirend. hæredit. idem Alexander conſil. 4.lib.4.col.2.ad finem. * Ex quibus hanc opinionem
" in primogeniis veram eſſe cenſemus, etiam vbi alioqui ex regu-
" lis iuris in ſucceſſionibus repreſentationi locus non ſit. Vt tan-
" dem in hoc genere ſuccedendi repreſentatio ſit ex natura rei ad-
" mittenda: niſi aliud ex voluntate teſtatoris, aut eius, qui primo-
" genium primus inſtituit, conſtiterit. Quamobrem mihi non
" omnino placet quod Tiraquellus adnotauit in dicta queſtione;
" 40.num.163.& quæſtione.12.num.4.vbi dubius eſt, & dictione
" (*Forte*) vtitur.

Sextò. Regia lex & opinio quæ nepoti fauet etiam obtinet nõ tantum in filio primogeniti mortui viuente patre, ſed & in filio ſecundo geniti, qui mortuus eſt viuente patre, ac ſuperſtite primogenito, qui tamen poſtea mortem obierit abſque liberis viuente patre. Nam hic filius ſecundo geniti ſubintrat locum patris aduerſus tertio genitum, & in maioratu mortuo auo præfertur tertio. Quod eiſdem rationibus probatur, & notant latiſſimè Socin.in conſil. 252.lib. 2.& Thomas Grammaticus deciſione 1.num.36.ſentit Aretinus in conſil. 164. ſi obſeruetur factum ſuper quo conſultus reſpondit.

Septimo ex his ipſe infero, quod vbi conſtaret aliquod patrimonium eſſe maioratum, nec tamen conſtaret de clauſulis fideicommiſſi: eſſet omnino ſeruanda legis Regiæ reſpoſio: quia in dubio ea videtur fuiſſe mens teſtatoris, & illius, qui maioratum inſtituit. Hoc ipſe adnotaui lib. 3. Variarum Reſolutionum.cap.5.num.8.

Octauo huius legis Regiæ,& Taurinæ verba ibi. *En vida del tenedor del mayoradgo, o aquel a quien pertenesce*, poſſunt habere duplicem ſenſum. Primò etenim intelligenda ſunt de illo, ad quem primogenium iure nunc pertinet, quamuis id alius poſſideat iniquè & iniuſtè. Etenim ſi huius filius primogenitus moriatur patre ſuperſtite, nepos, filiusque primogeniti ſubrogatur patri: vt ad maioratum omninò admittatur, vel ad proſequendum ius illud euincendi primogenium ab iniquo poſſeſſore. Secundò poteſt conſtitui exemplum de filio primogenito, qui filium habet nepotem poſſeſſoris, & hic nepos moriatur viuentibus auo poſſeſſore,& patre primogenito relicto tamẽ filio pronepote poſſeſſoris: is enim pronepos erit admittendus ad maioratum omninò poſt mortem proaui, ſi & auus iam mortem obierit ante proauum, excludíque patruos, & item fratres aui primogeniti.

Sequitur ſecunda legis Pars.

Lo qual no ſolamente mandamos que ſe guarde y platique en la ſucceſſion del mayoradgo a los aſcendientes: pero aun en la ſucceſſion de los mayoradgos a los tranſuerſales de manera, que ſiempre el hiio, y ſus deſcendientes legitimos por ſu orden repreſentent la perſona de ſus padres Adunque ſus padres no ayan ſuccedido en los dichos mayoradgos.

Hæc legis pars quo ad exempla variè poteſt intelligi. Etenim primò eum ſenſum habet, quòd hic ordo ſit ſeruandus quo
10 ad ſucceſſionem per repræſentationem vbi maioratus † fuit ab initio conſtitutus ab aſcendenti, & demum ſucceſſio delata fuerit in eum, qui non habuit, nec habet deſcendentes, ſed tranſuerſales, ad quorum vnum primogenium deuenit: tandem vltimi poſſeſſoris filius primogenitus mortem obierit in vita poſſeſſoris eiuſdem, relicto filio & fratre. Nam in hoc caſu nepos præfertur patruo per repræſentationem, licèt ſemel in tranſuerſam lineam tranſierit primogenium. Hoc autem exemplum ferè nullam dubitationem habet, ſicut nec illud, quod conſtituitur: vbi per lineam rectam deriuatur ſucceſſio in primogenitos abſque vlla interruptione, ita vt nullquam ex tranſuerſa linea quiſquam fuerit admiſſus. Semper enim in his duobus caſibus agitur de ſucceſſione aſcendentium, vel aſcendentis, qui maioratum conſtituit. Quemadmodum in initio huius capitis explicuimus. Hic ſiquidem vltimus poſſeſſor ex linea tranſuerſa, omninò deſcendit à teſtatore: & ideò repræſentationis ius in eius ſucceſſione locum obtinet: vt ſuperiùs præmiſimus: qua ratione quoties maioratus author, & inſtitutor eſt de aſcendentibus, & ab eo deſcendit vltimus poſſeſſor, Regia lex palam procedit, & iure communi, ſiue iam linea directa in tranſuerſam mutata fuerit ſiue permanſerit: omnes enim à primo teſtatore deſcendunt.

Secundò poteſt hæc Regia reſponſio intelligi in maioratu, & primogenio conſtituto ab aliquo tranſuerſali: nempè à fratre in fratrem, & fratris filios, ac deſcendentes. Etenim quamuis iure communi non ſit locus repræſentationi in ſucceſſione lineæ tranſuerſæ niſi cùm agitur de ſucceſſione patrui: tamen in primogenio, & maioratu Regia lex hoc ſtatuit, vt ſemper ſit locus repræſentationi ita quidem, quod nepos patruo præferatur. Quæ ſanè deciſio admitti iure poterit propter rationem quam ſuperiùs tradidimus hoc in capitulo. ver. etenim qui primogenium. Et hoc exemplum planè obtinet, vbi vltimus poſſeſſor maioratus eſt item de aſcendentibus, ab eoque patruus, & nepos, qui modò contendunt, proximam originem ducunt.

Tertiò ad intellectum huius Regiæ conſtitutionis illud erit obſeruandum, eam equidem obtinere, & admittendam fore non ſolùm vbi contenditur inter patruum & nepotem vltimi poſſeſſoris deſcendentes: quod modò adnotabam: erat enim patruus filius ſecundo genitus vltimi poſſeſſoris: & ipſe nepos primogeniti præmortui filius: ſed etiam quando vltimus poſſeſſor moritur abſque liberis relicto fratre minori, & filio fratris ſecundo geniti maioris iam præmortui. Etenim & in hoc caſu ſicut frater ſecundo genitus iam præmortuus,ſi viueret,obtineret primogenij excluſo fratre tertio genito: ita & filius eiuſdem fratris ſecundo geniti præmortui eſt admittendus excluſo patruo,fratre tertiogenito ipſius vltimi poſſeſſoris, etiam ſi maioratus fuerit inſtitutus ab aliquo ex tranſuerſa linea.Nec me latet, contrarium quibuſdam placuiſſe, qui exiſtimant, non eſſe locũ Regiæ diciſioni,quoties primus author maioratus, quique illum in fauorem agnationis inſtituit: & eiuſdẽ primogenij vltimus poſſeſſor, ſunt ex linea trãſuerſa familiæ, & agnationis nõ de aſcen-

dentibus: imò tandem vterque fuerit tranſuerſalis. Vnde conſequenter opinantur, nepotem excludi à patruo quo ad maioratum inſtitutum ab aliquo tranſuerſali, vbi patruus & nepos non deſcendunt ab vltimo poſſeſſore: imò vterque eum attingit linea tranſuerſa cognationis, vel agnationis. Qua ſi poſt filios fratrum locus non ſit iure communi repræſentationi quo ad ſucceſſionem tranſuerſalium: & ideò iuxta iuris communis regulas, & legem ordinariæ ſucceſſionis ſecundum hanc opinionem non eſt ad primogenitum à tranſuerſali conſtitutum admittendus per repræſentationem filius præmortui fratris,qui poſt vltimum poſſeſſorem eius fratrem primogenitũ foret admittendus, ſi viueret, excluſo fratre minori: potiuſque tertius hic frater, & minor vltimi poſſeſſoris, excludet omninò nepotem,eiuſdemque filium fratris ſecundo geniti qui viuente fratre primogenito,& vltimo poſſeſſore mortẽ obierat. Cui opinioni iure communi adſtipulatur authoritas Anthonij de Butrio in conſilio.47.qui aſſerit,in ſucceſſione tranſuerſalium non eſſe admittendam prærogatiuam proximioris, & primogenituræ per repræſentationem.Et tractat in eo reſponſo factum illud,in quo vltimus poſſeſſor tranſuerſalis eſt, & à tranſuerſali ſucceſſio habuit originem. Sic & Andre. Iſernia in conſtit. Neapòli.tit.24. lib.3.adnotauit, quòd primogenitura non habet locum quando ſucceditur fratri: ſed cum patri ſuccedendum eſt. Item & Mathæ.Afflict.in capitul.Omnes filij.ſi de feudo fuerit contro.inuetitt.nu.12.palam aſſerit in ſucceſſione primogeniorum non eſſe admittendam repræſentationem quoties vltimus poſſeſſor trãſuerſalis eſt. Idem tamen Mathæ. Afflictus in conſtitut.Neapolit. lib.3.dicto tit.24.nu.23.dubitat de concluſione Antonij,quo ad repræſentationem:& profectò,ni fallor ipſe,merito.Nam quod ipſe in dicto capite. Omnes, num. 12.ſcripſit,falſum eſt & iure Regio manifeſtè ſublatum. Id verò quod Iſernia tractat,parum facit: quia vel falſum itidem eſt: vel minimè conueniens legibus primogeniorum: cùm ipſe non vnum fratrem, ſed omnes fratres admittat poſt fratrem vltimum poſſeſſorem.Quam obrẽ ipſe ſub cuiuſque Doctoris cenſura veriorem eſſe opinor eam concluſionem, quam in initio huius tertiæ interpretationis exponere conabar, eandemque à theoricis, & practicis iure admittendam fore. Nam & mortuo fratre vltimo poſſeſſore, admittendum eſſe ad primogenium filium fratris ſecundo geniti, & præmortui excluſo fratre tertio genito, eodemque patruo: reſponderunt Andr.Tiraquel.in tracta.de primogenitura, quæſtione.41.& Socin.conſil.252.lib.2.per totum,præſertim colum. 8.verſic.præſuppono etiam.& Areti.conſil.164.ipſeque Afflict. in dicto titulo.24.nu.33.refert, ita reſpondiſſe plures iuris vtriuſque Doctores. Nec quicquam refert dicere quòd hi Doctores hanc opinionem probauerint vbi maioratus habuit originem ab aſcendenti. Nam eorum rationes non ita reſtringuntur: ſed in hoc tendunt, quòd primogenito deferatur iure, conſuetudine, vel teſtamento ſucceſſio. Et deinde conſiderant Aretin.& alij perſonam vltimi poſſeſſoris ad coadiuuandam eorum opinionem,probantes in ſucceſſione tranſuerſalium admitti,etiam iure communi repræſentationem.

Hanc verò ſententiam, & interpretationem ex eo probare mihi videor,quòd ratio Regiæ legis,& quæ ſuperiùs à me tradita fuit ad ſucceſſionem primogeniorum, omnes has ſpecies, & caſus complectitur: nec reſtringitur ſucceſſio iſta, quæ ad primogenia competit, legibus ordinariæ ſucceſſionis, & legitimæ, quæ ab inteſtatis defertur,nec item legibus fideicommiſſi,quod familiæ,aut agnationi ex teſtamento relinquitur.Qua ratione in vniuerſum Regia lex quo ad ſucceſſionem primogeniorum, & maioratuum repræſentationem admittit: niſi contrarium fuerit à primo teſtatore cautum,& decretum.

Quis enim non videt,ex lege Regia: etiam ſi alioqui vera foret opinio, quòd in ſucceſſione aſcendentium vltra pronepotes non ſit locus repræſentationi: nihilominus in maioratibus, & primogeniis admittendam eſſe repreſentationem iſtam in quibuſcunque deſcendentibus teſtatoris aſcendentis ſucceſſoribus? Perpetua enim eſt, nec hoc negatur, repræſentationis vis,& poteſtas non tãtum in maioratibus, ſed & in fideicommiſſis, quoties ſucceſſio, de qua tractatur contingit erga teſtatorem aſcendentem.Et licèt dubia eſſet hæc opinio in fideicommiſſis,in maioratibus,& primogeniis nec dubia iure regio videri poteſt:nec itidem iure communi rationibus & authoritatibus deſtituta eſt: imò hactenus frequẽtiori Doctorum calculo, & ferè omnium gentium praxi & vſu recepta videtur.

Sed & vbi primus teſtator, & maioratus author ex tranſuerſa linea vocauerit ad primogenium agnatos,vel ab initio vel poſt eius liberos: & tandem ad tranſuerſales ipſius primi teſtatoris deuenerit primogenium:dubio procul ex lege Regia reſpondẽdum erit, vt paſſim conceditur, filium primogeniti præmortui viuente patre vltimo poſſeſſore,patrem ipſum repræſentare, & præferendum eſſe patruo filioque ſecundo genito vltimi poſſeſſoris. Et tandem ſecundum regulas iuris communis & ordinariæ ſucceſſionis ab inteſtato, in linea tranſuerſa non erat admittenda repræſentatio vltra filios fratrum. Ergo Regia lex, atque v item lex primogeniorum non ſequitur regulas ordinarias, quæ iure communi conſtitutæ ſunt de repræſentatione ad ſucceſſionẽ, quæ defertur ab inteſtato,vel iure fideicommiſſi. Quòd ſi dixeris, ideo in hac ſpecie admitti repræſentationem: quia & ſi primus maioratus author fuerit tranſuerſalis, vltimus tamen poſſeſſor eſt de aſcendetibus: & in his grauaminibus conſideratur perſona vltimi poſſeſſoris, & ſic grauati vt in initio huius capitis diſputabamus ex dicto.§.in fideicommiſſo.Hoc nõ admodum vrget aduerſus hanc interpretationem, quam ipſe probare conatus ſum, quia vel illa Socini opinio falſa eſt, vel potius pro nobis eſt, retorquetur ita prædicta argumentatio. Quia ſi perſona vltimi poſſeſſoris, eſt attendenda: cur obſecro filius fratris non repreſentabit perſonam patris ad ſuccedendum patruo vltimo maioratus poſſeſſori? cùm ſecundum regulas iuris communis in ſucceſſione patrui admittendus ſit filius in locum patris per repræſentationem.

Dices forſan, vtriuſque perſonam primi teſtatoris, & vltimi poſſeſſoris conſiderandam eſſe. Primi inquam à quo patrimonium primogenij capitur: vltimi poſſeſſoris: quia ei gradatim immediatè ſucceditur. Sed tunc cùm vterque in huiuſce noſtræ quæſtionis ſpecie propoſita, fuerit tranſuerſalis,& ex agnationis tranſuerſa linea verè ſucced itur in maioratu tranſuerſali. Quòd lex Taurina præmittit in ſecunda parte: ergo & locus eſt repreſentationi: cùm eadem conſtitutio ſtatuerit, in ſucceſſione primogeniorum: etiam quando ſucceditur tranſuerſali, locum eſſe repræſentationi. In hac etenim ſpecie, quam proponimus: ſiue conſideremus perſonam primi teſtatoris,ſiue vltimi poſſeſſoris,ſiue vtriuſque, ſemper tranſuerſali ſucceditur. Nec quiquã oberit quod prima huius legis pars tractet de filio poſſeſſoris: quia tunc non tractabat de ſucceſſione tranſuerſalium, ſed de ſucceſſione deſcendentium.

Tertia legis pars.

Saluo, ſi otra coſa eſtuuiere diſpueſta por el que primeramente conſtituyo y ordeno el mayoradgo: que en tal caſo mandamos que ſe guarde la voluntad del que lo inſtituyo.

Hæc autem voluntas expreſſim conſtare debet, aut ſanè ita
" tacitè,quòd in dubium reuocari non valeat. * Quod Baldus tra-
" ctare videtur in l.liberti libertæq;.C.de oper.liberto.& alij plerique
" quorum coniecturas diligenter obſeruandas eſſe exiſtimo,
" nequid voluntati tribuatur quod ab ea ſit alienum. * Quid igitur, ſi primus author & inſtitutor maioratus voluerit expreſſim primò admitti ad maioratum ex ſuis deſcendentibus, vel agnatis primogenitum maiorem, & poſt illum ſecundo genitum: an & tunc † nepos patruum ſecundo genitum excludat. Cum ipſe ſit filius primogeniti præmortui viuente vltimo poſſeſſore. Et ſanè quòd in hoc caſu voluntas teſtatoris ea ſit, vt minimè excludatur ſecundogenitus à filio primogeniti præmortui, reſponderunt Bartolus, Caſſanæ.in conſil.35.qui latè, ac longè opinionem iſtam defendit,& Antonius Rubeus conſil. 149. vterque tamen ſententiam iſtam non tam iure ordinario, & regulis iuris communis: quàm ex verbis preſcripris, & adiectis à donatore & primo maioratus authore præter premiſſam vocationẽ ſecundogeniti, conatur deducere ac probare. Atque ideo ipſe cenſeo, etiam in hoc caſu admittendã eſſe huius legis deciſionem. Cui opinioni in maioratu conſtituto ab aſcendenti ſatis adſtipulatur Iuriſconſulti reſponſum in l.cùm auus.ff. de conditionib.& demõſtrationib. & Iuſtinia. in l.cùm accutiſſimi. C.de fideicõmiſſa.& l.generaliter.§.cùm autẽ.C.de inſtit.& ſubſtit.l.10.tit.4.part.6.ex quibus apparet,conditionem illam,ſi ſine liberis deceſſerit:ſemper ſubintelligi,quoties aliquis ex deſcẽdentibus grauatur alteri reſtituere fideicommiſſum. Nam ea diſpoſitio eſt intelligenda, ſi grauatus ille diſceſſerit abſque liberis. Etenim quemadmodum teſtator prædilexit primo nominatum,& honoratum,ita & eius liberos prædilexiſſe videtur. Sic denique: vbi ſecundo genitus vocatur ad primogenium poſt primogenitum: ea vocatio eſt intelligenda poſt primogenitum, & eius liberos, & quoties primogenitus abſque liberis mortem obierit.ex dicta.l.cùm auus,& ſimilibus. Quæ etiam obtinent, vbi reſtitutio facienda eſt deſcendenti à teſtatore, vel eius filio quemadmodum ex eadem.l.cùm auus.adnotauit illic Cuma.& Bald. colum.1.in dicta l.cùm acutiſſimi,atque illic Salyc.& paulus Caſtrenſis, denique plures quorum meminit Andre. Tiraquell.in l.ſi vnquam.C.de reuocan. donation. verb. donatione largitus, num. 140. idem in tracta. de primogeniis. quæſtione 40. numero 91. Decius conſilio. 568. Iaſon in dicto. §. cùm autem,

col.2.& ibi Decius colum.4.& Guilielmus Benedictus in capit. Raymundus, de testament. verb. si absque liberis, in primo.

Quin & itidem Iurisconsulti responsum adhuc obtinet in
12 contractibus, & donationibus inter vivos: sicuti † optimè probat Bart. Socin.in d.l.Cùm auus,nu.97.verbo.quo autem ad secundum. text.optimus in dicto.§.cùm autem, ibi reliquerit,vel dederit. Ideni etiam erit in donationibus causa mortis, glossibidem à Baldo, Salyc. & aliis recepta in l.1. C. de donat. caus mort. Imol. in l. si cui. ff. eod. titul. Socin. in dicta l. cum auus. num.98.

Quòd si dixeris hæc vera esse iuxta rationem Iurisconsulti in dicta.l.cùm auus, quæ secundum communem non obtinet inter alios, quàm descendentes à testatore: nam in aliis non subintelligitur prædicta conditio : tunc respondebo, primogenio constituto ab extraneo, qui non sit de ascendentibus, esse considerandam testatoris mentem, quæ ex materia subiecta & natura rei hæc est, vt primogenium in primogenitos, & eius liberos per lineam rectam deferatur: nec vnquàm secundo genitus admittatur,donec linea primogeniti,quæ prædilexerit,defecerit. Hæc etenim est vera, ac propria regula interpretandi testãtium, & aliorum dispositiones: nempe iuxta naturam rei, materiam subiectã, & iuris regulas. Quod præsertim apparet ex illa ratione,quam superius ad legem Regiam constituimus. Idcircò siue primogenium fuerit institutum ab ascendenti,siue ab alio transuersali, siue in testamento,siue in contractu, donatione inter vivos, vel vltima voluntate,etiam si post primogenitum vocetur secundogenitus, erit obseruanda huius legis Regiæ decisio. Nã secundogenitus censetur vocatus post primogenitum, & eius liberos : vel primogenito mortuo absque liberis. Illud fortassis quibusdam probabile videtur, tunc voluntatem instituentis primogenium ad prælationem patrui tacitè saltem constare, cum post obitum possessoris ille vocatus fuerit, qui sit superstes:ex irisconsulto in l. Sed si plures, in princip & in l.qui plures, & ibi glos.ff.de vulga. Decio consi.79.col.1.& consi.299.col.vlt. Paris. consi.9.nu.23.& consi.37.nu.51.lib.2.& Chassanæ,in dicto consi. 53. nu. 17. Atque ita in maioratibus ante Taurinam legem institutis, verum hoc esse censet Emanuel à Costa in tractatu, de lege mentali. pagina.166. qui & in institutis post eandem legem idem tenere, & probare tentat dubius tamen. Ego sanè in primis huius operis editionibus,quæstionem istam nec definiui,nec tractaui nec modò possum multis negotiis, & aliis iustis causis
" impeditus, quid in ea certius sit explicare. * Multa enim sunt
" considerandæ, vt iuxta Iurisconsultorum regulas, & vtriusque
" iuris obseruationes, voluntas testatoris, maioratumvè instituentis constare valeat, eaque sit omnino seruanda. Erit enim
" examinanda Bald. decisio in l.1.num.5. C. de iure emphy. eius
" meminit ibi Ias.num.121.Decius siquidem cons.443.colum.3.
" & post eum Mandellus consi.60. ex eodem existimant, in maioratibus non esse representationem admittendam.Erit & cum
" iudicio obseruandum, quod Barto. Socin. tradit.in l.si cognatis, de reb. dub num.5. Paulus item Castren.in consil. cuius ipse
" Soci. meminit, & Alexand. cons. 109. cum eius Epitome lib.7.
" *Idem Alex. consi.9.lib.1.& consi. 204.lib.2.vbi Molinæ. litera
" B. & Paris. cons.63.col.2.lib.3. Cuma. consil.13. Barb. cons.10.
" lib.2.& Valasc̃us de iure emphy.quæst.50.nu.14.Curt.Iun.consi.
" 57.col.pen. versic. præmissa, & Socin. Iunior cons. 133.lib.1.nu.
" 11. est tamen obseruandum, an hi doctores de materia tracta-
" uerint, in qua non est locus iure ordinario representationi. Et
" præ cæteris cauendum, ne quid fiat contra testatoris voluntatem, quæ interpretationem ex scripto iure admittit, & ex multis,quæ de interpretatione passim doctè,& diligẽter iuris vtriusque interpreres tradidere. *

Quid verò dicemus de hac representatione quo ad feuda? Nã & hæc solent à quibusdam similia primogeniis censeri.Et quod
13 in successione feudi filius personam patris repræsentet, & eius locum obtineat, probat † text. in cap. 1. & ibi glos. verb. solus. Bald. & alij titu. de natur. successio. feudi. & in capitul. 1. & ibi Doctor.de successio feudi.capit.1.verb. his verò desinentibus, & illic Isernia, Bald. & alij tit. de succes. fratr.vel graduum succes. cap.1.de feudo Marchiæ. §.si capitanei. Alberi. in auth. cessante. C.de legit.hæred.Fulgosi.in authen.post fratres, eod.tit.Curti.de feudo.3.parte, quæstione. 12.& plerique alij, quorum meminit Andr. Tiraquel. in tractatu de primogeniis, quæstio. 40. num. 18. quæ quidem opinio procedit in feudo hæreditario, non in aliis feudis, quæ potiùs concessione Principis, quàm iure hæreditario deferuntur. Bart.in dicta authen.post fratres,in.2.Cuma. in dicta l.cùm ita,§.in fideicommisso. Bald.in l. ex hoc iure.ff.de iustitia & iure, quæstione 6.Rubeus in consil. 82.nu.4. Alexand. consil.204.col.2.lib.2. Idem Rubeus consi.85. Curt.in tracta.de feudis parte 2.col. penul. & tamen cùm feudum frequentissimè sit hæreditarium, & in dubio tale censeri debeat, nisi aliud constet : intelliginr enim dari pro successoribus, & hæredibus. Vt notant Docto. in capit. 1.itu. an agnat. vel filij repudi. hæredit. capit. filius, titul.de capit. qui cun. vendi. & capitu. 1.ce gradib. succes. tradit Ludou. Gozad. consil. 4.num.11.& plurique alij. Sed diligenter Alexand.in cons.19 lib.5.refertque alios Andreas Tiraquell.in tracta. de primogeniis, quæst.35.num.11.idem ipse quibusdam distinctionibus explicui, lib.2. Varia. Resolutio.cap. 18. vbi de emphyteusi priuata, & Ecclesiastica respondendum erit hanc representationem eodem modo frequentissimè admittendam esse : sicuti in successionibus hæreditariis iure communi statuta est.

Sic & in emphyteusi scribit Corne.in consi.24. colum.vltim.lib. 2. filium obtinere locum patris per representationem, & patruum excludi à nepote, vel nepotem admitti simul cum patruo. Idem notat Tiraquell. in dicta quæst.40.num.19.respondirque Corne.hoc ipsum à pluribus ex consultatione probatum fuisse, idem sentiunt Angel. & Alexand. in l. Gallus. §. quidam rectè colum. vlt.ff.de liberis & posthum. & licet contrarium responderint, ac tenuerint plures, quorum meminit ipse Tiraq. in dicta quæstione. 4. num. 185.ex eo quòd hæc repræsentatio tantùm sit admittenda in successione legali, non in successione quæ defertur ex hominis dispositione, vt superius diximus ad intellectum gloss. in dicto.§. in fideicommisso.tamen in emphyteusi priuata quæ Ecclesiastica nõ sit, opinio Cornei & aliorum dubio procul vera videtur Alexandro in consi. 129.lib.5. colum. vlt.quia priuata emphyteusis hæreditaria est, non ita Ecclesiastica : quòd & nos tradidimus in dict. capitulo 18. lib. 2. Varia. Resolut.

Sed & in iure patronatus Ecclesiastici, admittendum esse filium patris præmortui cum patruis per repræsentationem : vt in successione legali : tenent Ioan. Faber, & Angel. Aretin.in.§. cùm filius. Instit.de hæredi.quę ab intest.defer.Guiliel. Benedict. in dicto cap. Raymundus. ver. & vxorem nomine Adelasiam, num. 618. Tiraquell. in dicta quæstio. 20. num. 19. &, ni fallor, deducitur ex notatis per Docto. in Clementina 2. de iure patro. per Rochum in tracta. de iure patro. verb. ipse vel is. colum. 3. Lamberti. eo. tracta.2.par. quæstione 1.artic.25.& 26. ac deinde artic. 33. quæst. 2. principalis. Nam & ius patronatus Ecclesiasticum hæreditarium est, vt satis iure constat : & ideo hæc opinio verior videtur : modo cautè, & diligenter seruetur responsio Pontificia quę traditur in dicta Clementina 2.

Ego verò ad huius Regiæ legis intellectum opinor, quoties feudum emphyteusis priuata, vel Ecclesiastica, aut ius patronatus agnationi, genti vel familię iure primogenij, aut maioratus defertur,ita quidem quod ad vnum tantum deueniat,eundemque maiorem, & primogenitum, obseruandam esse Regiam istam constitutionem & conclusionem ab eo deductam, etiam si ex concessione Principis,vel alterius hominis hęc vocatio primogenitorum fiat.Nam hęc est vera,& propria primi authoris, testatoris vel Principis concedentis voluntas : quemadmodum deducitur ex superius traditis, si diligenter fuerint examinata.
" *Quanuis multum huic opinioni præiudicet sententia Bald. in
" l.secunda.C.de iure emphyt. cui accessere Alexand. in l.ex facto
" §. penult. ad Trebell. Socin. in d. l. si cognatis, num. 5. Carolus
" Ruinus consil.192.lib.2.num. 18.& Romanus consil. 438.nu.10.
" *Sed si cum iudicio expendantur verba Baldi : cum his, quæ
" Iason illic adducit, nu. 121. fortassis Baldus non excludit repræ-
" sentationem. Quia penes representantem iure representanti
" extat primus, ac potior successionis locus, primumque, ac po-
" tius succedendi ius, vt tandem Bald. velit eius ratione vti, quan-
" do primogenitus tempore mortis Emphyteutę, mortem sine
" prole obierat: vt tunc secundogenitus ex lege contractus admit-
" tatur, vt primogenitus. Scribit enim Baldus eum dici primoge-
" nitum, qui tempore mortis alios antecedit. *

Alioqui vbi nõ iure maioratus, sed aliter alicui familię,genti, vel alicuius successoribus feudum,emphyteusis Ecclesiastica,vel priuata aut ius patronatus defertur: ita sanè, vt plures simul admitti possint : si non alia sit controuersia in successione, quàm illa, an filius fratris sit cum patruis admittendus, & an filius per representationem locum patris obtineat : cum & per successionem deferantur predicta iura, vel à testatore, vel à Principe, vel ab alio primo authore tunc censeo obseruandas esse conclusiones illas, quas hoc in capitulo latè tradidimus tam de successione legali, quam de successione quę defertur per hominis ordinationem, vel dispositionem, in ea quęstione quam examinamus an filius per representationem in locum patris admittatur, vt patruum excludat, vel cum eo simul succedat: existimo etenim prescriptas conclusiones, & decisiones plurimùm conducere ad huius quęstionis diffinitionem,si earum rationes exactè & adamussim obseruauerimus.

Ex

Ex Capite sequenti

SVMMARIVM.

1 *Ius conditionis implendæ si potestatiua sit, ad hæredes non transit, secundum communem.*
2 *Ius adimplendæ conditionis,etiam potestatiuæ ad hæredes transit aduersus vulgo receptam sententiam.*
3 *Contractus conditionalis ad hæredes transmittitur.*
4 *Differentia inter contractus & vltimas voluntates in his quæ ad conditionem transmittendam pertinent.*
5 *Intellectus.l.qui Romæ.§.Augerius.ff.de verborum obligatio.*
6 *Intellectus.l.si decem cum petiero.ff.eod.tit.*
7 *Conditiones an sit omnino adimplendæ in forma expressa, & secundum eius rigorem.*
8 *Quæstionis resolutio.*

Ius conditionis implendæ, an ex contractibus ad hæredes transmittatur.

CAPVT XXXIX.

INter Cæteras quæstiones quæ de conditionibus, à Iurisconsultis tractantur, illa profectò à forensi vsu, ac iudiciali exercitatione aliena omninò non est : an ius conditionis implendę ex contractibus ad hæredes transmittatur. Scio etenim hanc quandoque in litem quandam incidisse: quamuis & tunc multa præter quæstionem istam fuerint examinata, ex quibus iura litigantiũ expendi iustitiæ liberamento poterãt. Et fortassis non semel aduocatis videbitur de hac re commodè disputandum fore, quo diligentius patrocinium iudicum animos ad exquisitius examẽ vel impellat, vel saltem inuitet. Hac sanè ratione minimè verebor paucis expiicare, quo nam pacto sint accipienda quæ olim Petrus à Bella Pertica,Cynus,Bartol.& alij non indiligenter hoc in tractatu scripsere. Nam præterquam quod ab his responsa non sint veluti præiudicatæ sententiæ probanda,in eisdem intelligendis plerunque maximo cùm dispendio contingere poterit non quæuis hallucinatio.Et licèt tot ac tantis viris sit difficillimũ refragari,quæ mea sentẽtia sit,& quibus rationibus eidem accesserim,exponã. Aliorum erit,vel eam sequi,si vera est, vel repudiare,si falsa. Quod si aduersus frequentissimam,receptissimamque opinionem obtinere non potero:illud nimirũ præstare conabor, vt communis sententiæ verus sensus obseruandus sit, nę fallaci quandam inductione apud forensia tribunalia legum sanctissimarum constitutiones periclitentur.

Obtinuit tandem in hac controuersia omnium ferè cõsensu,
1 ius conditionis potestatiuæ implendæ ex † contractibus ad hæredes non transmitti, nec hæredibus competere. Cuius opinionis authores præter alios fuere Petrus à Bella Pertica, Cynus & alij in.l.si plures.C.de cõditio.inser.Bartolus & omnes, maximè Imola, Alexander & Zasius in l. si decem cùm petiero, & illic Iason, idem Barto. & Socinus in l.qui Romæ. §. Augerius. ff. de verborũ oblig. Idem Bar.in l.cui fundus, & in l.à testatore. ff. de conditio.& demonstratio.à quibus passim hoc ita intelligitur,vt obtineat,vbi contractus à conditione sumit initium:atque item non solum,si moriatur is,qui adimplere debet conditionem,sed & si moriatur ipse, cum quo conditio adimplenda est,siue sit ex contrahẽtibus,siue extraneus. Verũ quia in hac quæstione.sæpè Bart.dubitauit, vt fatetur idem in l.si pensũ. in fin. ff.quan.dies legat.cedat.vt pote lubrica,& difficili:quemadmodũ Iason asseuerat in d. l. decẽ cùm petiero. Expẽdere oportet. Iurisconsultorũ loca,& rationes,quibus in eadem cõsulatione cõtrouerti potest.

Primus locus ab authoritate pro communi opinione adducitur ex Vlpiano Iurisconsulto, lib.26.ad edictum.Si decem, inquit cum petiero, dari fuero stipulatus : admonitionem potius quandam,quò celerius reddantur,& quasi sine mora,quam conditionem habet stipulatio.Et ideò licèt decessero,prius quàm petiero,non videtur defecisse conditio Hæc Vlp. sub titu.ff. de verborum obligatio.l. si decem cùm petiero. Quod si verba in hac stipulatione concepta inducerent conditionem, mortuo ante petitionem stipulatore, ad hæredem eius minimè pertineret stipulatio:licèt cõditionem ipsam adimplere facilimè posset. Qua ratione Barto. & alij ex Iurisconsulti responso deduxerunt ius adimplendę conditionis potestatiuę ad hæredem non transmitti, nec hæredi competere. Nec quicquam vrget aduersus hanc inductionem, quòd ea ex contrario sensu fiat. Nam & hæc argumentatio fortissima est,quippe quæ ab ipsius Iurisconsulti ratione expressa procedat nec simplex sit ex contrario sensu inductio : siquidem Iurisconsultus dum eius responsum ex eo tantum probat,quod stipulatio conditionalis non fuerit, sed pura: palam illud fatetur, se contrarium responsurum si ea stipulatio conditione dicta,concepta foret.

Secundò ad probationem communis opinionis adducitur text.in l.qui Romæ.§. Augerius. ff. de verbo. obligatio. ex Iurisconsulto. Q. Seruilio Scævola, qui floruit sub Marco Antonio Philosopho : ita enim inquit. Augerius filiusfamilias seruo Publij Męuij stipulantis spopõdit, se daturum quicquid patrem suũ Publio Mæuio debere constituisset.Quæsitum est patre defuncto ante quam constitisset, quid quantumq; deberet : an si aduersus hæredem eius actum fuisset, aliumue successorem, & de debito constitisset,Augerius teneatur. Respondit : si conditio non extitisset, stipulationem non esse commissam. Hæc Iurisconsultus. Ex quo deducitur. Augerium non teneri ex stipulatione,etiam si mortuo patre conditio fuerit adimpleta. Quia ex stipulatione conditionali,ad hæredes non transit ius adimplendi conditionẽ: neque cõditio cum hærede adimpleri potest,vt ex persona hæredis cõditioni fiat satis. Atque ita licet varia inductione vtantur,illum tex.intellexere Bartolus, Albericus, Baldus, Paulus Castrensis, Imola, Alexander, Socinus, Iasõn, & Zasius ibidẽ. Bar. in l.cui fundus.ff.de conditionib.& demonstratio. Alberic. in l. si necessarias.§.de vendendo ff.de pignor.actio. Bartolus in l.si decem cum petiero.ff.de verborum obligationib. Alciatus,& Galiaula in l.secunda.§.ex his.ff.eod.titul. Bald. in capitu.ad nostrã. in 2.de iureiurand. Paulus Parisius consi. 121.lib.4.

Tertiò pro communi sententia extat & locus Iurisconsulti Iuliani in l.fideiussor obligari.§.vltim.ff. de fideiussoribus. Etenim cum fideiussor hoc modo acceptus esset, si reus quadraginta, quæ ei credidi non solueris, fide tua esse iubes : verisimile est, id esse actum, vt cùm interpellatus reus non soluisset,si deiussor teneretur.Sed & si reus ante quam interpellaretur decessit,fideiussor obligatus erit : quasi hoc quoque casu verum esset reum nõ soluisse. Hactenus Iurisconsultus. Ex quo iiiris ciuilis interpretes aduotauerũt ius cõditionis adimplẽdæ ad hæredes nõ trãsmitti.

Quartò hæc communis opinio probari videtur ex eo, quòd conditiones sint iuxta formam expressam,& ad vnguem obseruandæ & adimplendæ, ita quidem vt nec per æquipollens adimpleri possint.l.qui hæredi.in principio.& l.Mæuius. ff.de conditionibus & demonstratio.Bartol. & Doctor. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthum. Nec enim à nominata persona receditur ad eam, quæ nomitam, & expressãm repræsentat.Et ideo nec per hæredem,nec cum hærede conditio adimpleri propriè, & verè potest.Igitur,secundum communem opinionem ius conditionis implendæ, si ea potestatiua sit,ad hæredem non transmittitur,siue moriatur is, qui debet implere. l. si decem cùm petiero.Sive is, cum qno adimplenda est, dicto. §. Augerius.in conditionibus verò casualibus,& mixtis receptum est,ius conditionis implendę ad hæredem iure transmitti.

Contrariam sententiam,quod ius conditionis implendæ trãsear ad hæredem, & cùm hærede conditio impleri possit ex cõ-
2 tractibus,etiam si conditio sit potestatiua,probat † glos. in l. sub hac verb.nam nec.ff.de actio.& obligatio.glo. item in dicta l. fideiussor obligari. §. vltimo. tenent Ioannes Faber in l.si plures. C.de conditio. insert. ex iunioribus Petrus Stella, & Franciscus Duarenus in dicto. §. Augerius. Ioannes Corasius in dicta. l. si decem cùm petiero.Franciscus Connanus libro. 6. commentariorum Iuris ciuilis capitu.3.Hanc opinionem intelligẽtes,quoties conditio potestatiua personalis non est,nec omnino adhæret personæ,imò potest per alium actus in conditionem deductus expediri. Cui opinioni multa suffragantur.

Primò huic assertioni adstipulatur text. in. §. exconditionali. Instit. de verborum obliga. quo in loco Iustinianus docet indistinctè, quum de conditionibus quibuscunque paulò ante tractauisset,ex conditionali stipulatione spem illam debitum iri ad hæredes trãsmitti,& hæredibus competere,ita vt si conditio adimpleatur post mortem stipulatoris, hoc sit satis ad obligationis,& actionis effectum.

Secundò ad idem est textus in l.si prædio in diem addicto. ff. de in diem addict. potest etenim prædium ita in diem addici emptori, vt si intra mensem alius meliorem conditionem venditori non attulerit, prædium sit priori emptori venditum. l. secunda.ff.eodem titul. vbi probatur, hanc emptionem esse conditionalem.Et tamen si moriatur intra diem vẽditor, cùm quo conditio adimpleri debet ex pactione, & conuentione contrahentium,habeatque hæredẽ, eius hæredi allata conditio melior facit emptionem deficere. quod probatur in dicta. l.si prædio. Igitur conditio adimpleri poterit cum hærede illius, cum quo exconuentione expressa,& speciali adimpleri debuisset: licet deficiat persona cum qua conditio adimplenda foret. Qua ratione licet illud Iurisconsulti responsum intelligatur in conditione mixta,

mixta, plurimum hanc posteriorem opinionem probat: quia ex eo apparet non ita strictè accipiendam esse conditionem in contractibus, quod adimpleri non possit cum hærede illius, qui fuerit in conuentione nominatus.

Tertiò, est optimus textus in l. necessario. §. quod si pendente, ff. de peric. & com. rei vendi. vbi probatur, quod contractus venditionis etiam si conditionalis sit, transit ad hæredes, etiam si cõditio extiterit mortuo venditore, vel emptore, idem Regia lex tradit, titu. 5. part. 5. l. 26. ille verò text. loquitur in conditione casuali, vel mixta, quæ trahitur retro, non in potestatiua, quæ non trahitur retro iuxta cõmunẽ resolutionem in l. si filius. ff. de verb. obliga. & in l. qui balneum. ff. qui pot. in pigno. hab. Sed cum conditio potestatiua, quæ inuito debitore potest adimpleri, retrotrahatur. d. l. qui balneũ. §. amplius, apparet text. in d. §. quod si pẽdẽte, intelligendũ fore etiam in conditione potestatiua: præsertim quia ratio Iurisconsulti, quæ deducitur à fictione retrotractiua, tẽdit in id, vt periculo rei vẽditæ iudicetur, quæ pendẽte cõditione perierat, non vt contractus ad hæredes minimè transeat, vnde text. ille adhuc obtineret, quoties contractus conditionalis esset, & conditionem haberet potestatiuam, saltem illam quæ inuito altero contrahentium adimpleri posset: nempe istam: si capitolium ascenderis: si decem dederis.

Quartò aduersus communem sententiam erit obseruanda Cæsarum responsio in l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. cui cõuenit Regia. l. 42. tit. 5. Partita. 5. vbi constat, ius cõditionis, etiam potestatiuæ, implendæ ad hæredem transmitti: nempe cùm agitur de conditione illa vẽditioni adiecta: si mihi pretium reddideris, rem eandem tibi tradã, aut eodem pretio vendã. Et licet Ioã. Imol. in dict. l. si decem cum petiero. admonuerit, illic hæredes nominatim expressos fuisse, & pacto reuendendi adiectos ita, vt expressim de hæredibus actũ fuerit. Hæc adnotatio nec admittenda est, nec quicquam impedit illius responsi aduersus cõmunem opinionem inductionis vim, & potestatem ex eo, quòd gl. cõmuniter recepta in eadem l. 2. Barto. & omnes in dict. l. si decem. palam fateri cogantur, idem dicendum fore, etiam si in cõuentione de hæredibus actum non esset. Quod ita passim sentiatur, vt alioqui frequentissimè contrahentibus fraus fieret, pactũ que reuendendi facilimè venditorem falleret. Et præterea in dicta l. 2. mortuo illo, cum quo adimplenda erat conditio, nempe emptore, potest illa cum eius hærede, etiam si de eo nulla mentio facta fuerit, adimpleri. Ergo communis opinio illius cõstitutionis authoritate improbatur: cum pari iure eius authores censeant hæredem illius, qui adimplere debet conditionem, & illius, cum quo erat adimplenda.

Quintò ad probandam opinionem istam, quæ ex conditionali contractu hæredem admittit ad adimplendam conditionem, & vt cum eo adimpleri possit, etiã si sit potestatiua, optime cõducit Iustiniani Imperatoris cõtractibus, & cõmutationibus admodum vtilis, & Reipublicæ commoda constitutio in l. veteris. C. de contra. stipula. Veteris, inquit, iuris altercationes decidentes generaliter sancimus, omnem stipulationem, siue in dando, siue siue in faciendo, siue mixta ex dando, & faciendo inueniatur, & ad hæredes, & contra hæredes transmitti, siue specialis hæredum fiat mentio, siue non. Cur enim quod in principalibus personis iustum est, non ad hæredes, & cõtra hæredes transmittatur? Et sic existimentur huiusmodi stipulationes quasi tantũmodo in dando fuerint conceptæ. Cum nihilominus & hæredes factum possint adimplere: illa subtili, & superuacua scrupulositate exposita, per quam putabãt non esse possibile factum ab alio cõpleri quod alij impositum est. Et quare, cum penè similis omninum hominum natura est, non etiam facta omnes, vel plus, vel paulo minus adimplere possint: ne ex huiusmodi subtilitate cadant hominum voluntates. D. Calend. August. Cõstantinop. Lampadio, & Oreste. VV. CC. conss. Ecce lector candide Cæsaris respõsum, ex quo satis infirma, & lenia sunt, quæ de excludendis hæredibus à conuentionibus, & contractibus superstitiosè nimis tradi vel practicè: vel theoricè à plerisque solent.

Sextò eidem opinioni accedit ratio ex Iurisconsulto deducta in l. vltima. ff. de conditio. institu. & in l. Aretiusa. ff. de stat. homi. quæ probat, conditionem dandi alicui appositam, posse per aliũ illius nomine adimpleri, & quamuis illic mentio fiat de mortis tempore, illud ideo fit, quia in vltimis voluntatibus, de quibus ibi dem agitur, legatum aut hæreditas conditionalis ad hæredes nõ transmittitur. Quod statim exponemus.

His sanè ad vtriusque opinionis probationem adductis, quia hæc controuersia difficilis est, & poterit plerunque eius examen iuris vtriusque professoribus conducere, existimaui operæpretiũ me facturum, si ad eius resolutionem aliquot præmitterem, ex quibus apertissimè constabit, quid hac in quæstione vel secundũ communem, vel nostram sententiam sit respondendum.

Primum etenim illud est adnotandum: aliud scilicet esse, contractus conditionales ad hæredes transmitti etiam ante conditionis euentum: aliud, ius conditionis implendæ ad hæredem
3 non † transmitti; nec ei competere. Poterit enim concedi primũ & negari secundum, vbi conditio adeo personalis est, quòd actus in eam deductus non possit per alium, quàm nominatum expediri. Siquidem verum est, contractus conditionales ad hæredem transmitti, siue conditio sit potestatiua, siue casualis: quia spes debitum iri ad hæredes transmittitur, in dict. §. Ex conditionali. Institu. de verborum obligatio. & tamen licèt contractus conditionalis ad hæredes trãsmittatur: nihilominus dubius est, an ius cõditionis implendæ transeat ad hæredes, id est, an ille, cui incumbit adimplere conditionem potestatiuam, transmittat hoc ipsum ius ad hæredem eius. Quod deducitur expressim ex his, quæ traduntur in dicto. §. Augerius, à Cumano in principio, & num. 2. & Bartol. Socin. num. 3. Sed & ab his satis differt, ac diuersum est, quod conditiones sint adimplendæ iuxta formam specialem & expressam, ipsumque verborum rigorem, ac formam in ipsa conuentione cõceptam. l. Mauius, & l. qui hæred. ff. de conditio. & demonstratio. Etenim hæc est propria conditionalis formæ vis, & natura. Nam & si conditionalis contractus ad hæredes transeat: & deinde ius adimplendæ conditionis ad eosdem heredes transmitteretur, adhuc necessariò adimpleri debet conditio secundum formam expressam: quod fatentur omnes in dicto §. Augerius, præsertim Bald. Deinde, si conditionalis dispositio nõ trãsieret ad hæredes, parum referret, quòd in forma expressa adimpleretur, aut eueniret, text. optimus in l. vnica. §. sinautem sub conditione. C. de caduc. tol. Et præterea licèt conditionalis ipsa conuentio ad hæredes transmittatur, vt verè transmittitur in cõtractibus: quod omnes concedunt, & probatur in dicto. §. ex cõditionali, quãdoquè tamẽ natura ipsius cõditionis minimè patitur, quod ius cõditionis implẽdæ ad hæredes transeat: quia cõditio eiusmodi est: vt per alium non possit expediri, nec adimpleri.

Secundo ex modo præmissis deducitur, inter vltimas voluntates, & contractus hoc esse proprium, & verum discrimen, quòd
4 in vltimis voluntatibus conditionale ius ad † heredem nõ transmittitur: etiam si tunc conditio possit iuxta formam expressam euenire, & adimpleri: etiam si non tractemus de iure adimplendi conditionem transmittendo ad hæredes: illeqde sit superstes, qui conditionem implere verè poterat. Hæc etenim est vera differentia, quæ deducitur ex l. vltima. ff. de conditio. instit. l. à testatore. ff. de conditionibus & demonstrationibus l. vnica. §. in nouissimo. C. de caduc. tollẽd. §. optionis. instit. de leg. atque ita Theophilus in dicto. §. ex conditionali. in hoc constituit differentiam inter vltimas voluntates, & contractus: nam in contractibus cõditionalibus transmissio fit, etiam si cõditio sit potestatiua. Quod amplius probatur: quia etiam si conditio sit casualis, in qua non agitur, nec agi potest de iure conditionis implendæ transmittẽdo ad hæredes: nihilominus legatum cõditionale non transmittitur. Hoc etenim est proprium vltimarum voluntatum, vt ex eis conditionalia minimè transmittantur ad hæredes text. optimus in l. 3. ff. de collatio. bo. nor. Et in dicta l. vnica. §. sin autem sub cõditione. l. interdicit, & l. cùm ita datur. §. 1. ff. de conditinibus & demonstratio. l. cum hæres. ff. quand. dies legat. cedat. Ex quibus, hanc differentiam inter contractus, & vltimas voluntates constituendam esse censent glossa. & Ang. in d. §. ex cõditionali glossa. in l. is cui. ff. de actio. & obligatio. Alberic. in dicto. §. sin autem, sub conditione.

Tertiò ex his deducitur intellectus ad textum in dicta l. si prædio. Nam si in eo casu emptor decessisset pendente conditione, nihilominus contractus ille transiret ad eius hæredem. Quod certissimi iuris est: nec enim emptori competit ius adimplendi conditionem, nec cum illo est conditio adimplenda.

Quartò etiam si ius adimplendi conditionẽ ad hæredes transmitteretur, aut denique transmittatur, quandoque vel iure, vel conuentione partium: attamen apparet manifesti iuris esse, conditionem adimplendam fore in expressa forma, & iuxta verborum conceptionem ipsi contractui adscriptam. Transmissio siquidem contractus, vel obligationis ad hæredes nihil omnino tollit, aut diminuit de necessitate adimplendi conditionem in forma expressa, & lege cõtractus dicta. Quod probatur in his locis, quæ pro communi adduximus in quarta eius ratione.

Quintò infertur ex his, quòd an conditio adimpleri possit cũ hærede illius, cum quo adimplenda erat ex lege contractus: non pendet ab illa quæstione: an ius adimplendi conditionem transmittatur ad hæredem: sed ex illa: an conditiones sint adimplendæ in expressa forma, & iuxta ipsius conuentionis rigorem. Hoc etenim verum est, siue conditionibus potestatiuis, siue casualibus, siue mixtis, & ideo etiam si communem sequamur, nihil pertinet ad ius cõditionis implendæ: quia forma semper est seruanda, & tunc maximè, cùm in modum conditionis concipitur quemadmodum ab omnibus receptum est.

Sextò

Sextò illud est præ cæteris obseruandum, quòd ius conditionis implendæ, si ea est potestatiua, non competit alij, quam ipsi qui eam adimplere debet: & ideo non illi cum quo adimplenda est. Etenim illi hoc ius non datur, nec competit: idcirco sensus huius quæstionis: an ius conditionis implendæ transeat ad hæredes: hic est, nec alius esse potest, quam ille: an is, qui debet conditionem implere transmittat illud ius ad hæredem eius.

Septimo ex superius traditis manifesta est interpretatio Iurisconsulti in dict. l. si decem cum petiero. ff. de verbo. obligatio. Nã si promissore mortuo, cùm fuisset concepta stipulatio sub conditione: si petieris: stipulator petat decem ab eius hærede, committitur stipulatio. Quia etsi conditionalis fuerit contractus ad hæredes transmittitur. Nec impedit hanc commissionem stipulationis, quod conditionis implendæ ius non transmittatur ad hæredes: cùm adhuc ille sit superstes, cui competebat petitio, & sic ius adimplendi conditionem.

Octauò in illa stipulatione: promitto tibi centum, si Capitolium ascenderis: mortuo promissore pendente conditione: poterit stipulator, si Capitolium ascenderit, petere promissa. Quia nil impedit ex his, quę paulò ante adnotauimus. Conditio etenim in forma expressa adimpletur, & ius conditionis implendæ competit ipsi ascendenti Capitolium: cùm nondum de eius hærede agatur & contractus conditionalis simpliciter ad hæredes transeat, etiam si conditio sit potestatiua.

Nonò hinc expẽdi poterit intellectus ad textum in l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verborum obligationibus. Omnes enim cõueniunt, stipulationem istam, promitto tibi soluere quicquid constiterit, patrem meum tibi debere: mortuo patre priusquam constet de quantitate debita non committi, etiam si tunc post mortem patris constiterit, quantum pater meus tibi debuerit. Hæc enim est communis conclusio. Ego verò tantum abest, vt illam probem, vt nihil existimem dici posse quod magis à vera mente, & sensu Iurisconsulti adhorreat, quodque magis sit ab æquitate, à rectis, & congruis reipublicæ institutis quo ad humana commercia, commutationes, conuentionesque alienum. Et ideò expendere libet, an hæc conclusio illis probetur. Etenim si prædicta opinio in d. §. Augerius, probatur: vel ex eo inde colligitur, quod contractus conditionalis non transit ad hæredes. Et hoc falsum est: siquidem contractus conditionalis ex regula iuris ad hæredes transit vt diximus. Et in specie, quòd contractus ille conditionalis, cuius meminit Iurisconsultus in dicto. §. Augerius, transeat ad hæredes constat ex eo, quòd si promissor, cui nõ incumbit ius adimplendi conditionem mortuus esset: adimpleta post conditione per stipulatorem, hæres promissoris teneretur ex eo contractu quemadmodum in dicto. §. Augerius, adnotarunt Imola, Alexander, & Bartol Socinus col. 2. igitur non probat ille text. communem sententiam ex eo quòd contractus cõditionalis, etiam potestatiuæ conditionis non transeat ad hæredes. Aut probatur illa inductione, quòd ius adimplẽdi conditionem potestatiuam competens creditori non transmittatur ad eius hæredem iuxta text. in dict. l. si decem cum petiero. Et profectò multò minus obtinet cõmunis opinio apud Iurisconsultũ, apud quem non constat creditorem mortuum esse, nec de eius morte, nec de eius hæredibus fit ibi vlla mentio: imò vt omnes præmittunt, creditor ille, nempe Publius Mæuius viuebat. Ergo nec hac ratione probatur communis adnotatio in dicto §. Augerius, item nec illa ex causa probari iure poterit, q̃ pater debitoris, & sic Augerij mortuus fuerit, quòd ex iurisconsulto palam deducitur: quia patri Augerij non competebat ius illud cõditionis implendæ, sed creditori, id est, P. Mæuio, cui promissio facta fuit sub conditione potestatiua, vt illic omnes fatentur. Alioqui non esset potestatiua conditio si non penderet à potestate creditoris: quo fit vt his rationibus non possit deduci à Iurisconsulto summaria conclusio Bar. atque ita eius inductionem reprobant Baldus, Cuma. & Socinus in dicto. §. Augerius. Iaso. in dicta l. si decem cum petiero, num. 12. & hi qui communem sententiam improbarunt, quorum paulò antè meminimus. Superest igitur illa ratio: quòd conditiones sint adimplendæ in forma speciali, & expressa. l. qui hæredi, & l. Mæuius. ff. de conditionibus & demonstrationib. Conditio verò, cuius apud Iurisconsultos mentio fit, refertur in personam patris Angerij, & ideò mortuo eo adimpleri in forma expressa non poterat. Vnde apparet communem, & summariam conclusionem, quæ in hoc versiculo nono, à me traditur, & examinatur posse hac vltima inductione ex Iurisconsulto probari. Verùm & hæc inductio satis leuis est, nec congruè admitti poterit. Inquiunt enim Bartolus. & qui eũ sequuntur Imola, Alexander, Zasius, & alij, quod quamuis constet de debita quantitate mortuo patre Augerij, non committitur stipulatio ex eo, quòd tunc non constet patrem Augerij debere, se debuisse: & ideo deficit. Quæ quidem ratio profectò mera hallucinatio est, & dubio procul indigna tantorum virorum iudicio, atque ita fragilis, futilisque, vt nec referenda foret. Etenim si verba conuentionum has nugas pateretur, facilimè foret mille calumniæ admittendæ, ac potissimè decipientur, qui bona fide passim contractibus vtuntur: quòd valde pernicioſum est. Quamobrem Iaso in dicto. §. Augerius, colu. penul. existimat, conditionem ibi non fuisse in forma expressa seruatam: quia mortuo principali debitore, & sic patre Augerij non potuit ita verè, ac certè constare de quantitate debita, sicut constaret eo viuente: ipse siquidem, si viueret multò melius quàm eius hæredes sciret, quid & quantum. P. Mæuio deberet. Nec tunc posset vlla fraus contingere in probatione debiti, quæ eo mortuo forsan dolo, & fraude fieret. Sed & hæc Iasonis ratio, quæ etiã fuit Socini multis refelli potest. Primum etenim ipse queram libenter à Iasone: quid si mortuo debitore, P. Mæuius egisset cum Augerio, & cum patris hæredibus ad probationem debiti, constaretque certissimè de debito ita, quod nulla posset contingere dubitatio, testibus inquam fide dignis, aut aliis probationibus, denique ex libris rationum ipsius debitoris adeò liquidè, vt nil certius probari posset: esset ne tunc commissa stipulatio? Et profectò non respondisset Iason, ex hoc conditionem deficere. Deinde cùm secundum Alexandrũ ibi conditio cuenire posset, & adimpleretur, si per legitimas probationes constaret de debito, nec hoc negari potest: apparet, etiam mortuo patre has legitimas probationes fieri posse. Alioqui diceremus, nunquàm mortuo aliquo verè constare posse quid ipse creditoribus debuerit. Tertio aduersus Iasonem obseruandum est, in dicta forma stipulationis, cuius meminit Iurisconsultus, hoc actum esse, vt quicquid constaret patrem Augerij debere, solueret Angerius. Nec dictũ est in ea forma, quibus modis constare debeat, nec de testibus, nec de scripturis, nec de confessione debitoris vlla est facta mentio: nec fuit actum in ea conditione, quod debiti quantitas cum ipsomet debitore examinanda foret. Nihil etenim dictum est, quòd ad expressam formã, & specialem pertineat: sed in genere tantum Augerius promisit seruo, P. Mæuij quicqu d constiterit eius patrem, P. Mæuio debere. Ergo intelligenda est scripta, dictaue conditio, si constiterit per eas probationes, quæ iure legitimæ censentur: & his modis, quibus solet in iudicio iure constare de debito alicuius, aut cum ipso aut cum eius hærede. Vnde cùm in dicta stipulatione non sit dictum pro eius forma, quod constet de debito facta examinatione cum ipsomet debitore, satis erit constare de debito his modis, qui alioqui iure sufficiunt, ad condemnandum debitoris hæredem, vt soluat quod iure debitum iudicatur. Quarto & contra Iasonem sic argumentamur. Aut est necessaria persona debitoris ad probationem debiti ex forma expressa, & speciali stipulationis: aut non. Si persona debitoris erat necessaria ex forma expressa in conditione, cuius Scæuola Iurisconsultus meminit, tunc etiam viuente debitore non committeretur stipulatio, nec posset Augerius ex ea condemnari, etiã si vocato ipso Augerio, viuente patre, eo tamen nec vocato, nec præsente, fieret vera, & certissima probatio debitæ quantitatis. Quod absurdum est, & cõtrarium his, quæ communiter notantur in l. non recte, & in Authentic. præsente. C. de fideiuss. Nam iure antiquo expeditum erat, posse conueniri, & potuisse Augerium, etiam viuo patre tanquam eius fideiussorem, priusquam pater, modo fieret probatio debiti cum ipso fideiussore: quod certissimi iuris est. Et præterea si persona patris in dicto. §. Augerius, foret necessaria pro forma expressa, non esset sufficiès probatio debiti cum ipsius procuratore: quod falsum est. Et si cum procuratore exis probatio facta sufficiens erat: cur non cũ eius hærede? quòd si persona patris non erat necessaria eo viuente ad probationem debiti ex forma expressa, ergo nec eo mortuo: quod satis constat. Atque ideo mihi videtur certi iuris esse, quòd in factò, super quo fuit consultus Scæuola in dicto. §. Augerius, posset committi stipulatio, & committeretur, si viuente Augerij patre P. Mæuius ageret ad debiti probationem cum eodem Augerio, etiam patre non vocato. Quod verum esse existimo, etiam si Barto. Socinus de hoc inibi dubitauerit, nu. 7. dicẽs, cõtrarium deduci ex communi omnium interpretatione, quòd & ipse fateor, & ideo communem intellectum censeo falsum esse, cum ex eo falsa sequantur. Atque ita idem Socinus multi facit illationem hanc ex communi illius paragraphi sensu deductam, suspicatur tamen eam non esse veram, & meritò. cùm falsa sit. His accedit quod & Zasius ibi col. 2. asseuerat, non posse decisionem, & responsum illud iurisconsulti probari ea ratione, q̃ conditiones sint in expressa forma seruandæ. Existimat enim satis esse, quòd seruetur æquipollenti formæ, & sensit, conditionẽ ibi expressam satis dici adimpletam fuisse, si ea in hærede contingeret: nisi obstaret aliud, quod de iure conditionis adimplendæ ad hæredem non transmittendo Barto. & alij adnotarunt.

Ergo probauimus in dict. §. Augerius. communem interpretationem nec probari ratione iuris conditionis implendæ, quod

ad hęredes

ad hæredes non transmittatur, nec quia contractus sit conditionalis, & ideo hæredibus minimè conueniat: nec ex eo, quod cõditiones sint seruandæ in forma speciali & expressa iuxta legis contractui dictæ rigorem. Vnde ille tex. non pertinet ad communis opinionis probationem. Ex quibus & illud erit aduertendum, falsam esse communem conclusionem, qua obtentum est frequentissimis interpretum suffragiis, non committi stipulationem mortuo debitore, si quis alteri promittat soluere quicquid constiterit ei debere Sempronium, si eo viuente de debito non constat quamuis post mortem de debita quantitate constiterit. Etenim cõtrarium esse iure verius mihi probatissimũ est. Quod itidem existimarunt ante nos Andre. Alciat. lib. 1. disputatio. ca. 23. Petrus Stella, & Frãciscus Duarenus in dict. §. Augerius. Emanuel à Costa Lusitanus de conditio. lib. 2. c. 23. nec temere, nam & Paulus Castrensis. in dict. §. Augerius scribit communem opinionem contrariam esse rationi naturali, & æquitati. Sed & in hoc Granatensi prætorio contra communem hanc sententiam iudicatum fuisse, testatur ipse Costa in dicto capitulo 23. Iason item & Zasius huius opinionis sensere difficultatem siquidem Iason non omnino, nec indistincte eam probat. Zasius vero tunc eã admittit, quum possit imputari creditori, cur nõ examinauerit, & probauerit quantitatẽ sibi debitam viuente debitore. Cuius & Iasonis rationes omnino cessant, si absq; vlla suspicione fraudis constare vere possit de debito post mortem debitoris. Idcirco Iason, & Zasius non plane sequuntur Bar. & alios, qui communẽ opinionẽ ex responso Iurisconsulti deducere conati sunt.

Verùm quia Scæuolæ responsum maximè probare videtur receptam à Barto. & aliis conclusionem, necessarium erit, eius aliquod interpretationes adducere, ex quibus aut earum aliqua constet à Scæuola illud probatum non fuisse, quod eius authoritate nostrates diu docuerũt. Et sanè Iason ita illius responsum intelligit, vt existimet, ideo illic stipulationem non esse commissam: quia de debito non constitit vocato Augerio promissore, cui non præiudicat probatio debiti, eriam in iudicio cum Principali debitore facta. Qua de re ipse minimè controuertam: quamuis Alciat. & Stella de hoc disputauerint. Nam hæc Iasonis ratio minimè conuenit Iurisconsulto: siquidem ex ea sequeretur, quòd si vocato Augerio constitisset de debito, etiam mortuo debitore principali commissa esset stipulatio. Quod alienũ videtur à Iurisconsulto, qui proprium responsum in eo constituit, quod mortuo patre Augerij, de debito constare non possit, nec sufficiat ad committendam stipulationem. Quasi voluerit Scæuola, non ex eo defecisse conditionem, quod Augerius nõ fuerit vocatus, sed quod mortuus fuerit eius pater ante debiti probationem. Deinde licet probatio debiti facta non vocato Augerio, illi non præiudicaret, attamen posset denuo cum Augerio agi ad eiusdem debiti probationẽ per acta illa, per quæ eo non vocato probata fuerat quantitas debita, hærede tamẽ Principalis debitoris vocato, ex mente Alexand. in l. 2. colu. 4. C. de edendo. argumento sumpto ex l. auctore laudato. C. de euictionibus. Præterea, si vera esset Iasonis ratio, etiam viuẽte patre Augerij foret locus responso Iurisconsulti, nec esset commissa stipulatio, si probatio debiti facta fuisset cum ipso debitore, Augerio tamen non vocato: quod abhorret à Iurisconsulti mente. Quamobrem non placet Iasonis intellectus: tametsi mihi plurimùm applaudar, probationem debiti factam cum Principali ad veritatem huius conditionis fidem facere contra fideiussorem, nisi ex contrario aliud probetur: etiam si sententia lata contra Principalem non habeat exceptionem rei iudicatæ contra fideiussorem simpliciter ex contractu, & extra iudicium obligatum.

Post hæc Petrus Stella in dicto §. Augerius. censet Scæuolam consultum fuisse ante rempus, quo constat de debito, & sic ante debitæ quantitatis probationem, quæsitumque ab eo fuisse, si contigerit Augerij patrem decedere, & eo mortuo constare de debito, quid iuris sit: Scæuolamque responsisse sub conditione. Si cõditio non extiterit, stipulationem non esse commissam. Qua ratione apparet, cum sensisse, quod si conditio extiterit, id est: si de debita quantitate constiterit, etiam cum hærede patris ipsius Augerij, committi stipulationem. Et tunc probabitur in eo loco aduersus communem, cõditionem non minus impleri posse cum hærede, quàm cum defuncto. Sed & hic intellectus ex eo deficit, quod Scæuola de presenti tempore consultus responderit, non de futuro. Et ita dixit si conditio non extitisset: stipulationem non esse commissam: dicturus alioqui, stipulationem committendam non esse. Vnde non placet hæc interpretatio, quam & aliis rationibus Franciscus Duarenus improbat, ac refellit, vt verè refellenda est.

Demum ipse Franciscus Duarenus in dict. §. Augerius. opinatur Scæuolæ responsum ita esse accipiendum, vt Iurisconsultus quæstionem illam ad iurisprudentiam minimè pertinere existimauerit, de iure tamen responderit his verbis: si conditio non extitisset stipulationem non esse commissam: an extiterit conditio nec ne, quia facti quæstio est, nec respondit, sed boni, prudentisque viri arbitrio id iudicandum reliquit. Et probare conatur, Scæuolam in suis responsis hanc respõdendi formam plerumque obseruasse, vt frequenter de facto consultus de iure tantum respondeat, quasi quæstio facti ad iuris scientiam non pertineat. Quod manifestum sit ex l. Lucius §. collegio. ff. de legatis 3. l. taberna. ff. de fundo instructo, & instrum. legato. l. Seiæ §. vltimo. ff. eodem titulo. Et præterea ex eleganti hac in materia responso in l. à testatore. ff. de condit. & demonstrationi. Quidam etenim rogatus est, vt Titiæ hereditatem restituat, acceptis ab ea cẽtum nummis, ea decessit ante quàm daret centum. Quæsitum est, an hæres eius offerendo centum, fideicommissum consequi posset? Scæuola respondet, heredẽ cõditioni parere non posse. Claudius autẽ, qui notas scripsit in Scæuolam, magno inquit, ingenio respondit Scæuola de iure aperto: cùm possit dubitari, an in proposito conditio esset. Hæc Iurisconsultus. Poterat enim Scæuola videri fortassis ad quæstionem facti contra morem suum respondisse: quæstio nãque facti est, an testator ablatiuis absolutis vsus conditionem adscribere voluerit: sed cum aliter sensisse Claudius ait, & ostendit, Scæuolam magno virum ingenio fuisse, nec tam stupidum, vt de facto, quod incertum erat, responderet, sed de iure tantum aperto. Nam iuis apertum est, legata aut fideicõmissa conditionalia ad hæredem non trãsire. Ex quibus non immerito Duarenus scribit, Alciatum, libro. 4. parerg. capitulo. 1. dum aliter Claudij adnotationem intelligit, omnino deceptum fuisse. Sed & quandoque solet Scæuola responsionem negare, quia quæstio facti sit, non iuris, cuius ab eo responsum petitur: sicuti perspicuum est in l. Imperatoris. ff. de probatio. & in l. cùm marius. §. Titius. ff. de pactis dotalibus. Cæterum ex verbis testatoris in dicta. l. à testatore. opinor ipse conditionem deduci. l. facta. § rescripto. ff. ad Trebellianum. l. si ego. §. 1. ff. de iure dotium. l. cum pater. in princip. ff. de legatis 2. Et ideo non erit cogendus fideicommissarius, aut legatarius dare quantitatem in conditione positam. l. cum ab eo. ff. de contrahen. empt. Quod secus esset, vbi ea quantitas in dispositione contineretur, ac posita esset. l. in ratione. §. tametsi. ff. ad legem. Falcidiam, & in l. fideicommissa. §. cum esset. ff. de legatis. 3. Ex quibus locis deducitur, tunc conditionem verè censeri, cùm à testatore ponitur quantitas sub ablatiuo absoluto ad æstimationem alicuius rei, & inter eos disponit, quos grauare poterat. Qua ratione, vbi inter duos conuenerit, quòd alter det domum alteri datis ab eo centum in æstimationem domus, hæc conuentio cõditionalis non est, nec erit iudicanda ex regulis quę de conditionib. à Iurisconsultis traditur.

Ego vero etsi videam diligenter à Duareno obseruatum fuisse Scæuolę Iurisconsulti morem in respondendo ad ea, quæ ab ipso quærerentur, suspicor tamen in dicto. §. Augerius. Scæuolã voluisse quæstioni proposite respondere. cùm ex eo: quod ipse Scæuola sepe de iure responderit adiecta conditione; quæ factũ respiciat, nempe his verbis, secundum ea quæ proponũntur, quod Bernardinus Rutilius in libro de vitiis Iurisconsultorum adnotauit: tum ex eo, quòd proposita facti satis certi quæstione, paret, eum de iure iuxta ipsius facti narrationem respondisse. Nec enim potuit dubitare: an verba illa: quicquid constiterit patrem debere: aut illa, quicquid debere constitisset: sint ad præteritum, an ad futurum referenda: siquidem ad futurum vere referenda sunt, secundum communem, perpensa ipsa stipulationis propria conceptione verborum. Quod si in præteritum verba illa accipienda forent, Potuisset facilime Scæuola respondere. Et ideo ipse censeo Scæuolam responsisse de iure iuxta factum satis expressum, & in specie propositum. Tametsi Franciscus Duarenus illius responsi ratione diligentissimè examinauerit, nec sit illius interpretatio refellenda: imo fortassis admittenda, ne communem intellectum sequamur.

Cæterum Emanuel à Costa Lusitanus lib. 2. de conditio. cap. 23. existimat aduersus communem, aliud esse, conditionem nõ existere, aliud deficere conditionem. l. fideicommissa. §. si cui ita. ff. de legatis 3. & l. ex facto. §. penultimo. ff. ad Trebellia. Vbi probatur: aliud esse conditionem non deficere, aliud existere conditionem. Idcirco si in quæstione proposita Iurisconsulto Scæuolæ, conditio defecerat, & stipulatio euanuerat, non debuit argutissimus vir respondere, conditione non extitisse, & stipulationẽ non esse cõmissam. Erat enim huiusmodi responsum proprium magis conditionis, quæ penderet, non vero eius quæ defecisset.

Igitur non satis rectè, nec satis æquè Doctores responsum id interpretantur de conditione deficiente: cum in ipso de conditione non existente tractetur. Et ideo ipse Lusitanus vir equidem in iuris vtriusque disciplina & accerrimi iudicij, & diligentiæ nõ vulgaris, opinatur Scæuolam responsisse obliquè sanè, cùm videret se consuli de re non admodum ambigua, quia constaret, condictionem extitisse secundum ea, quæ proponerentur: si cõditio

ditio non extitisset, stipulationem non esse commissam: & significasse, stipulationem commissam esse: quia secundum propositam quæstionem conditio extitisset: cùm esset satis, probationẽ, ac certitudinem debitæ quantitatis post patris Augerij mortem ad veritatem conditionis contigisse. Nec dictio, si, adsumitur, pro, quia: sed vere conditionalis est: & verbum, extitisset, propriè est præteriti pluisquã perfecti: iuxta illud Maronis in Bucolicis.

Et si non aliqua nocuisset mortuus esses.

Et Aeneidos quarto.

Si littora tantùm.

Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.

Atque illud Psalmi. 106. Si nõ Moyses electus eius stetisset in diuisione in conspectu eius, id est, nisi Moyses se præbuisset sequestrem, disiunctos & alienatos inter se reconcilians, disperderet eos Deus. Et nisi aliqua nocuisses, mortuus esses: Et nisi littora nostra Dardaniæ tetigissent carinæ, Dido inquit, fœlix fuissem. Et item apud Iurisconsultum: nisi conditio extitisset, stipulatio commissa non esset. Vt verus sensus inde conflet: nempè, stipulationem esse commissam ex eo, quòd conditio extiterat. Sicut & apud Psalmistam: Deus Iudæis pepercit ex eo, quod Moyses fuerit eorum sequester, & eos reconciliauerit. Apud Virgilium. Infœlix Dido, quòd Dardaniæ naues Carthaginense littus tetigissent. Et apud eũdem alter viuit, quòd aliqua nocuerit. Ex quibus constat, quid respondendum sit ad textum dict. § Augerius. ne ex illo communis, falsaque conclusio probetur.

Sed & Frãciscus Connanus libro sexto commẽtario. iuris Ciuilis, capitulo tertio. Scæuolæ responsum communem interpretationem ineptam & falsam esse censens, ita interpretatur, vt illa verba: si conditio non extitisset: sint in eum sensum accipienda: vt quamuis heredes sint appellati, & constiterit patrem debuisse, & condemnati sint soluere, non tamen committatur stipulatio nisi extet conditio, quæ est: si fuerint minus idonei ad soluendũ. Ex Iurisconsulto Celso in l. si ita stipulatus fuero. ff. eo. cit.

Superest nunc & Iurisconsulti locus in dicta l. si decem cum petiero, est enim obseruandum, quod illa formula, stipulatio-
6 nis†, cùm petiero, differt ab illa, si petiero. Quia prior inducit Principaliter tempus exequutionis, quamuis & quodammodo conditionem inducat: posterior vero Principaliter conditionẽ habet text. optimus in l. centesimis. §. vltim. & in l. si ita quis. §. non solum. ff. de verborum obligationibus. l. si Titio. ff. quand. dies lega. cedat. Qua ratione Iurisconsultus in dicta. lege si decem. respondit, ex illa forma, decem cum petiero, admonitionem magis: quàm conditionem induci. Nec tamen negauit, illic conditionem subesse, quamuis non Principaliter: idque palam probatur, quia subdit, non videtur defecisse conditio, ergo præmittitur conditio, quę non defecit, quamuis nec vere extiterit. Hæc enim diuersa sunt, extare conditionem & non defecere conditionem, vt paulò antè adnotauimus, & ideo hæres poterit petere & tunc extabit conditio. In illa verò formula, si petieris, conditio subest Principaliter: sed ius conditionis adimplendæ non transit ad hæredem, quia dicta conditio non tantum ex potestate nostra, sed etiam ex sola voluntatis declaratione pendet, atque ideo ad hæredem non transmittitur. Is etenim, qui ante mortem non petit, & voluntatem suam non declarat, ab omni obligatione recedere videtur. Nã hæc conditio, si petiero, eum sensum habet: id est, si voluero petere. litem veniunt. §. petitam. ff. de petitione hæreditatis. Bartolus in l. si quis mihi bona. §. pater Scio. ff. de acquirenda hæreditate. Idem in l. etiam hoc. ff. de legatis 1. Iason in l. vnum. nu. 15. ff. si certum petatur. Voluntas autem ante mortem explicari debet, nõ equidem post mortem, nec tunc per alium, etiam hæredem declarari poterit. l. 4. ff. locat. l. si ita legatũ. §. illi si volet, ff. de legatis 1. & illic Docto. gl. in l. idem Pomponius. §. vltimo. ff. de rei vendic. & in l. inter stipulantem. §. 1. ff. de verbo. obliga. tex. optimus in eius ratione in d. l. centesimis. §. vltim. ff. de verborum obligationibus. ca. si gratiosè. de rescriptis. libro 6. Qua ratione illud erit adnotandum, in dicta lege, si decem cum petiero, ius condictionis implendæ ad hæredem non transmitti, quia tractatur de illa conditione, quæ adeo personæ adhæret, vt per alium adimpleri non possit sicuti & idem erit in similibus, nempe illa, si Capitolium ascenderis. l. vltima. de conditionibus. institutionum. vbi hoc notant interpretes. Quo fit, vt in conditionibus, quæ per alium expediri possunt, nec omnino personales sunt, fuerit respondendum, ius conditionis implendæ ad hæredes transmitti. Illa vero conditio, si volueris, similis est huic, si petieris, & illa formula, cùm volueris, itidem huic, cùm petieris. modo de voluntate, & petitione ipsius stipulatoris, non promissoris intelligamus: at si verba ista referantur ad promissorem, non procedit, nec obtinet omnino similitudo. Nam illa, si volueris ad stipulatorem relata, valet, nec tamen transit ad ipsius hæredes, quia conditionalis est, & personæ stipulatoris adhæret. Relata vero ad promissorem ab initio nulla est ipso iure. Illa equidem formula, cum volueris, ipsi promissori apposita, & si quibusdam visum fuerit contrarium, valet in hunc sensum, si ante mortem promissor declarauerit se velle, quemadmodum probatur in dicta leg. centesimis. §. vltimo. & ex his. quæ illic ab omnibus traduntur. Quod si stipulatio cõcepta fuerit sub illa clausula, cùm stipulator voluerit, valet tunc, & ad hæredes stipulatoris transmittitur, vt & illa, cum stipulator petierit, ex ratione Iurisconsulti in dicta lege. si decem cùm petiero. quòd expressim Iason adnotauit in dicta l. centesimis. §. vltim. nu. 3.

Item non oberit text. in lege. fideiussor obligari. §. vltimo. ff. de fideiussoribus. qui ad probationem communis opinionis fuit à nobis adductus. Nam illic non agitur de conditione potestatiua, sed de conditione mixta. Cùm potestatiua conditio sit illa, quæ secundum communem vsum pendet Principaliter ab arbitrio, & potestate contrahentis, aut illius cui aliquid sub conditione promittitur, vel legatur. Illa vero quę ab alterius arbitrio, & potestate Principaliter pendet mixta est, vt probatur in l. 1. §. qui sub conditione. ff. si quis omiss. caus. testament. l. suus quoque. §. puto. ff. de hæredibus instituend. & in l. quæ sub conditione. §. quoties. & in lege. vltima. ff. de conditio. institutio. & notatur in rubrica. ff. de conditio. & demonstratio. Ergo Iurisconsulti responsum in dicta l. fideiussor. non potest commodè induci ad probandam communem Bartol. & aliorum sententiam. Cùm in conditionibus mixtis, & casualibus fateantur omnes, ius conditionis implendæ ad hæredes transmitti. Sed & alia ratione illud responsum aptari non potest huic quæstioni, qua tractamus, an ius conditionis implendæ ad hæredes transmittatur. Nã cùm agamus de iure conditionis impledæ, non transmittendo ad hæredem illius, cui promissio fit, & negemus transmitti, quia potuit, & debuit ille ante mortem adimplere, vt ratiocinantur omnes, non est, cur ad responsum Iurisconsulti rationem: stam examinemus, quia ille, cui promissio fit, nihil ad implere debet, nec tenetur: & præterea non quæritur illic de quæstione contingenti post mortem illius, sed alterius qui debitor erat Principalis æris alieni, in secundum obligationem cõditionalem deducti. Atque ideo responsum illud Iurisconsulti ex eo constabit, quod conditiones sint in expressa forma adimplendæ: de quo statim disputabitur, non autem ex eo, quòd ius conditionis implendæ non transeat ad hæredes. Nam quod Petrus Stella scribit, illum textum non probare communem sententiam, quia conditio negatiuè concepta morte finiatur, & deficiat, etiam si verum sit regulariter, poterit tamen ex contrario dici, & merito, illud ideo contingere, quia non potest hæres adimplere conditionem, quæ fuerat defuncto iniuncta, & adscripta. Etenim si in conditionibus negatiuis mortuo illo, qui poterat aliquid agendo conditionis defectum inducere, conditio defecit, non alia ratione id contingit, quàm quòd hæres idẽ agendo non possit conditionis negatiuæ formam adimplere.

Sed & vltima ratio pro communi opinione adducta minus eandem probat: nempe conditiones esse adimplendas in forma
7 expressa†: & ideo nec ab hærede, nec cum hærede adimpleri posse: atque ita ius conditionis implendæ non transire ad hæredem illius, qui adimplere debet, nec ad hæredem illius, cum: quo adimplenda est: quòd Bald. & Socinus adnotarunt in dict. §. Augerius. Ego etenim huic rationi in vniuersum respondeo, in conditionibus præcipue seruandam esse testantis vel contrahentium voluntatem, quæ conditiones ipsas regit. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebellianum. l. in cõditionibus. & lege. pater Seuerinam. ff. de conditionibus & demonstrationibus. Vnde licet verba conditionis sint secundum rigorem significationis, & conceptam formulam intelligẽda: nihilominus ex mente testatoris, vel contrahentis, à quo dicta est conditio, poterit ipsa conditio verè adimpleri per aequipollens ita, vt idem sequatur effectus: quem admodum frequentissimè obseruarunt Bart. num. 3. Imola. Alexander, Aretinus, & alij in l. Gallus. §. & quid si tantũ. ff. de liber. & post. nouioresque longius, præsertim Carolus Ruinus, nu. 17. Lancelot. Galiãula. Ioãnes Crottus, nu. 28. Fortunius, & Lusitanus in quinta relectionis parte. Quorum sententia probatur quo ad eum cui incumbit conditionem implere in lege vltima. ff. de conditio. institutio. vbi conditioni: si decem Titius dederit: paretur, & fit satis si alter decem nomine Titij dederit, quamuis absque eius mandato. Imo etiam si eo ignorante data fuerint, idem esse quidam responderunt: nempe Bald. Paulus, Cumanus, & Imol. in dict. lege vltima. Baldus in lege. vnica. §. sin autem. colum. 1. C. de caducis tollendis. Cumanus & Socinus in lege 2. ff. de conditio. & demonstration. Idem Socinus in lege 1. in repet. nu. 47. ff. de vulgari. aduersus Angelum in dicta lege vltima, & Alexandrum in lege. si filius hæres. penu. col. ff. de liber, & posthũ. idem vero, quòd ex dicta l. vltima, de conditione dandi deduximus, probatur expressim in lege. Arethusa. ff. de statu

hominum,

hominum ad finem. & in lege vnica. §. ne autem. C. de caducis tollendis. Sic sanè in præsenti quæstione cùm de contractibus disputetur, quorum ea est natura, vt ad hæredes transmittantur, etiam si conditionales sint, quod probauimus superius, par est vt præsumamus contrahentes non ita fuisse addictos rigori verborum in conuentionibus, etiam conditionalibus concipiendis, quod eorum hæredes voluerint à iure adimplendi cõditionem excludere, si per eosdem hæredes ad eundem effectũ adimpleri conditio possit. Siquidem tunc conditio quo ad effectum seruatur in eo, quod æquipollet. Quod probari etiam potest ex ratione.l.veteris.C.de contrahen.stipulat. Hoc itidem cõfirmatur: quia si ius conditionis implendæ ad hæredes non transiret, daretur ex eodem contractu inæqualitas, neque esset æqua vtriusque contrahentis conditio: cùm contingeret, transire cõtractum ad hæredem vnius, non tamen ad hæredem alterius, cui incumbebat ius adimplendi conditionem potestatiuam, nec potuit is eam implere priusquam mortem obierit, aut saltem non fuit in mora adimplendi. Sed & ad hoc moueor authoritate Bartol. qui in dicta. l. si decem. scribit, adducens Iurisconsulti responsum in dicta.l.à testatore.ff. de condition. & demonstrat. & l.vnica.§.sin autem sub conditione. C. de caducis tollen. ideo ius conditionis implendæ non transmitti ad hæredes, quia conditionalis dispositio ad hæredes non transmittitur: & loquitur Bartol.in contractibus. Nam si vera est inductio Bartol. & eius argumentatio procedit. cùm satis constet, contractum conditionalẽ transmitti ad hæredẽ, consequetur euidenter, & ius cõditionis implendæ ad hæredẽ pertinere, et si conditio potestatiua sit.

Ad idem est & optimus textus in l. diem proferre. §. si hæredes. versic. nec vtimur. ff. de recept. arbitr. Nec vtimur, inquit Vlpianus, Labeonis sententia, qui existimauit, si arbiter aliquam pecuniam dare iusserit, & is decesserit antequàm daret, pœnam committi, licet hæres eius paratus sit offerre. Quibus equidem verbis satis constat, hæredem posse conditionem illam adimplere, quæ defuncto fuerat iniuncta, aut quæ ab eodem defuncto fuerat adimplenda: non alia sanè ratione, quàm quòd natura contractus hoc exigat, & quod ex cõtrahentium mente durum esset, cogi ad subeundam pœnam hæredem, qui paratus est pecuniam dare, & illud agere, quod sub conditione pœnali defuncto fuerat indictum lege contractus. Nec oberit intellectus Barto. & aliorum. in dict. l. si decem cum petiero. Dum hi scribunt in dicta.l.diem. §.1. præcessisse dispositionem puram, & ideo ius adimplendi conditionem postea scriptam ad hæredes transmitti: quia contractus non incepit à conditione, sed à pura, & simplici conuentione, & dispositione. Nam & hæc ratio facillimè tollitur cùm ea ex hoc procedat, quòd ex præcedenti dispositione transmittatur contractus ad hæredes, & consequenter ius adimplendi conditionem. Etenim quamuis contractus incipiat à conditione, ad hæredes transit: quòd superius probatum est, ergo & eius adimplendi conditionem. Qua ratione illud mihi satis certum est, hanc argumentationem Bartoli, ipsum, & alios decepisse. Frequentissimè enim responderũt, ius adimplendi cõditionem, ad hæredes non transmitti, quia nec contractus conditionalis ad hæredes transmittatur.

Ex parte vero eius, cum quo adimpleri debet conditio itidem passim, ac frequenter ex voluntate testatoris, aut contrahentum satis est, quod ea per æquipollens, simili modo adimpleatur ita quidẽm, vt idem sequatur effectus. Quod probatur. in l.3. C. de institutio. & substitu. sub condit. fact. ex responso Antonij, quod in hæc verba positum est. Si mater vos sub conditione emancipationis hæredes instituit, & prius quam voluntati defuncti pareretur, sententiam pater meruit, vel aliter functus est, morte eius vel alio modo patria potestate liberati, ius adeundæ hæreditatis cum sua causa quęsijstis. Ecce quòd in eo respõso non tam verba conditionis, quàm mens testatoris fuere ab Imperatore perpensa & obseruata. Nam si esset res iuxta verborum rigorem diffinienda, non extitisset conditio. Sic & conditio illa, si patronus hæres non erit, porrigitur ad conditionem, si patronus non erit bonorum possessor, qui propriè & verè hæres nõ est. §. quos autem. Institut. de bonor. possess. Quemadmodum Iurisconsultus respondet in l. in conditio. §. si patronus. ff. de conditio. & demonstra. l. ex facto. §. vltim. ff. ad Trebell. qua de re in specie latè tradiderunt multa Lancelo. Polytus in tract. de substit. tit. de vulgari. part. 3. num. 9. & Lusitanus. in dict. §. & quid si tantùm quinta part. num. 37. Sic & fideicommissum à matre liberis relictum, si patris morte sui iuris essent effecti, statim eis debetur, si viuente patre per emancipationem fuerint patria potestate soluti. l. si ita liberis. ff. quando dies lege. cedat. & in l. mulier. ff. ad Trebelli. Eadem ratione conditio dandi pecuniam pupillo adimpletur ex mente disponentis, licet non ex rigore verborum, si detur pecunia tutori, vel curatori. l. si fundus. ff. de condit. & demõstratio. Quia idem sequitur effectus. Multa tandem his similia potuissem hoc in loco tradere, quæ missa faciam libentissimè, cùm longius tractentur. in d. §. & quid sit tantùm.

Constat igitur ex his, in contractibus conditionalibus conditionem vere adimpleri ex mente contrahentium, non tantùm cùm illo qui nominatim expressus fuit, sed & cum eius hærede, modo idem ex hoc sequatur effectus. Quod Iason, & Zasius in dict. §. Augerius. non negarunt.

Hinc etiam infertur intellectus ad tex. in dicta. l. fideiussor obligari. §. vlti. ff. de fideiuss. Illa etenim conuentio secundum communem hanc interpretationem habet, vt fideiussor teneatur, si reus Principalis requisitus, aut interpellatus non soluerit æs alienum, vel mortem ante solutionem obierit. Non quòd hæres rei Principalis non possit soluendo liberare fideiussorem: sed quia propter leue damnum, quod fideiussori irrogatur, qui aduersus rei Principalis hæredem agere poterit, satis erit, vt ipse conueniri possit, quod reus ante solutionem, mortem obierit. Atque ita illa verborum conceptio: si Titius non soluerit, promittis mihi dare, propter congruam quandam contractus vim, ita erit interpretanda, vt satis sit interpellari reum, vel mori: nec sit necessarium, quod hæres eius interpelletur.

Fortassis illud responsum processit à variis Iurisconsultorum sectis, eique ita Labeonis sententia, quæ ab Vlpiano refellitur. in dict. l. diem proferre. quod Duarenus censet & nos quandoque idem in simili quæstione adnotauimus. libro primo Variarum Resolutionum. cap. 3. num. 7.

Quod si ad amussim quæ superius dicta fuere obseruentur, manifestè constabit, communem sententiã non probari in dict. l. si decem cum petiero. nec in dict. §. Augerius. nec in dicta l. fideiussor obligari. §. vltim. nec ratione illa, quòd conditiones sint in expressa forma adimplendæ. Deinde apparebit, contrariam opinionem deduci ex dict. §. ex conditionali. & ex dict. l. necessario. §. quod si pendente. & ex ratione. l. vltim. ff. de condit. institutio. & l. secundæ. C. de pact. inter empto. & venditor. Cuius inductioni minimè oberit quod Bart. & alij, qui eum sequuti fuerũt, conati sunt respondere, nempe illa ratione in eo casu ius conditionis adimplendæ transire ad heredes illius, qui eam adimplere debuerat, & illius cum quo adimplenda erat, quia ille, qui ex cõditionis euentu obligandus est, accepit aliquid, vt obligaretur. Tunc etenim ius conditionis implendæ transit ad hæredes, vt Barto. censet in dicta. l. si decem cum petiero. cui tamen Iason respondet, non obtinere eius rationem, quia illic primus emptor cum adimpletur conditio tantum recipit pretium, quod ipse dederat: & ideo nihil recepisse videtur, vt ex conditionis euentu obligaretur. Ego sanè opinor Iasonem non satis percepisse Bartoli mentem: nam Barto. non intellexit de pretij dati receptione, sed de ipsa re, quę cùm esset venditoris data est emptori certo pretio, & minori fortassis, quã esset eius rei iusta æstimatio, propter pactum de reuendendo. qua ratione emptor in eo casu obligatur acceptione rei venditæ in euentum conditionis adimplendæ. Sed nihilominus Bartol. intellectus ex eo deficit, quòd rationes opinionis communis ita obtinent in casu, & quæstione dict. l. secundæ. sicut & in alijs. Etenim si ius conditionis adimplendæ non transit ad hæredem, quia conditio est inexpressa forma seruanda omninò, & in quæstione dictæ. l. secundę. non seruatur in expressa forma, sed in æquipollenti. Et præterea, si ex eo communis opinio procedit, quòd contractus conditionalis non transit ad hæredes, idem & in illo casu respondendum foret. Etenim contractus venditionis est purus, pureque conceptus: contractus autem reuenditionis conditionalis, & distinctus: atque ideo licet purus ad hæredes transiret, non ex hoc conditionalis ad eosdem hæredes transmittendus erat, nisi communis opinio Bart. & aliorum falsa foret.

Rursus nec mihi placet conclusio Bart. asseuerantis, ius conditionis implendæ ad hæredem transmitti, quando contractus incepit à præcedenti dispositione, ex l. diem proferre. §. si hæredis. Nam si vera est ratio, qua communis opinio defendi solet de conditione scilicet adimplenda in forma expressa: eadem & in eo casu obtinet, quo processit dispositio. Siquidem non magis implebitur conditio tunc in forma expressa, si per hæredem adimpleatur, quàm vbi incepit contratus à conditione. Vnde interpretatio Bart. non est admittenda: præsertim cùm & is nulla ratione dixerit text. in dict. §. si hæredis. intelligendum esse, quum idem est in conditione, quod in dispositione. Nam vt Iason rectè admonet in dicta l. si decem. hoc non potest à Iurisconsulti responso, nec ab eius ratione deduci. Potuit enim arbiter in conditionem pœnalem aliud deducere quàm deductum fuerit in dispositionem. Et deinde, cùm contractus conditionalis ad hæredes, vt ipse opinor, transmittatur, etiam apposita conditione potestatiua, cessant omnia, quæ possent opinionem Bartoli adiuuare. Transmisso nanque contractu, mirum non est, quòd & ius conditionis implendæ transmittatur.

Hactenus

Hactenus de quæstione ista, quæ hinc inde tot rationibus, & authoritatibus controuertitur, vt mihi quid in ea sentiam, dicturo visum omnino fuerit lectorem in summa admonere, quonam modo apud forensia tribunalia vel iudex, vel aduocatus hanc difficultatem expendere debeat, ne vel communem opinionem aduersus propriam conscientiam temere sequatur, vel eam sequutus ex eo, quod veriorem esse iure existimet, in eum rursus errorem labatur, vt conuentionem quamlibet conditionalem secudũm eam intelligendam esse censeat, non satis examinans Bartoli, cui cæteri assentiuntur, mentem, communemque omnium resolutionem.

Primum igitur illud erit obseruandum, ex omnium traditione, & ex mente Iurisconsultorum tunc dici actum, initium sumere à præcedenti conditione, cùm nulla datur obligatio ante cõditionis euentũ, nec illius, qui promittit, ad solutionem, & promissi dationem: nec illius, cui promissio fit ad conditionis adimplementum, ita quòd præcisè cogi possit conditionem adimplere. Quòd si detur obligatio illius, cui promissio fit ad adimplendam præcise conditionem, profecto actus non incepit à conditione, sed à conuentione illa, quæ statim inducit obligationem ad conditionem adimplendam, aut ad certum diem, vel certo die à contrahentibus præfinito, licet alterius obligatio conditionalis sit in euentũ conditionis. Nam si dixero: promitto tibi cẽtum, si dederis equum Titio: incipit hæc conuentio à conditione, quia ego non teneor tibi dare centum, donec dederis equum Titio, nec tu teneris dare equum Titio præcise, sed si volueris à me habere cẽtum. Quòd si actum sit eo modo, vt & ego tenear dare tibi centum, si dederis tu equum Titio, & nihilominus tu tenearis, siue velis, siue nolis, equum dare Titio: sitque hoc traditũ lege contractus expressim, vel tacitè: hic contractus non incipit à conditione, sed à dispositione, quamuis & hæc sit aliqua ex parte conditionalis. Quod Iurisconsultus elegãter explicat in l. ita stipulatus sum te sisti. versicul. itaque potest Sabini sententia. ff. de verb. obli. Hoc eo libentius admonui, quod videtur quandoque in hac re erratum fuisse ab his, qui Bartoli opinionem sequi decreuerint: vnde oportet, si quis velit communem sententiam probare, quod is diligentissimè expendat quid Bartolus qui primus in hac disputatione tennit, palam scripserit asseuerans, ius conditionis implendæ ad hæredem transire, quoties cõtractus non à conditione, sed à dispositione incepit.

Secundo loco in hac controuersia est tenendum menti, ex communi iuris Cæsarei interpretum opinione receptum esse ius ad implendi conditionem potestatiuam ad hæredem non transmitti, nec conditionem impleri posse cum hærede illius, cum quo ex lege contractus fuerat ad implenda, modo conuẽto ipsa initium habuerit à conditione.

Tertiò quamuis hæc sit communis opinio, & fortassis verior multis videatur, intelligenda erit in stipulationum formulis, quę restringendæ sunt, & ex rigore quodam verborum intelligendæ: iuxta notata in l. quicquid astringendæ. & l. quarta. §. Cato. l. prima. ff. de verbo. obligat. Nam propter stipulationem veterem illam, & superstitiosam solemnitatem, qui in his cadebat à syllaba, vt & in prætorum formulis, cadebat item à causa. Quemadmodum ex pluribus locis Iurisconsultorum in tractatu de verborum obligationibus facilimè deduci poterit.

Quartò erit adnotandum ex hoc, opinionem istam, & si communis sit, & vera, non esse admittendã in contractibus vltro citroque obligatoriis, præsertim nominatis, & qui bonæ fidei cẽsentur, propter ea, quæ nos in regula. Possessor. de regul iur. 6. de contractibus bonæ fidei tradidimus. Deinde propter legem regiam libr. 3. ordi. titu. 8. lib. 3.

Quintò, vt liberè, & ingenuè rem istam ipse palam exponã, censeo communem sententiam nec veram esse, nec in practicis consultationibus seruandam fore. Imò existimo, ius conditionis adimplendæ ad hæredem transire, etiam si contractus incipiat à conditione, etiam si conditio potestatiua sit, modo ea cõditio non sic adhæreat personæ nominatæ, quòd per alium expediri ad similem effectum & æquipollentem minimè possit.

Sextò eadem ratione aduersus receptam ab aliis opinionem existimo, conditionem contractibus appositam, etiam si ea potestatiua sit posse adimpleri & cum hærede illius, cum quo ex verbis contractus erat implenda etiam si contractus inceperit à conditione.

Septimò hinc & illud frequentissimè erit respondendum, contractus conditionales, etiam quibus adscripta est potestatiua conditio ad hæredes omnino transmitti, si conditio per hæredes adimpleri possit.

Octauo ex prænotatis superest verum & proprium discrimen inter vltimas voluntates, & contractus. Nam ex vltimis voluntatibus conditionale fideicommissum, vel legatum, siue conditio sit potestatiua, siue casualis non transmittitur ad hæredem ante conditionis euentum. At ex contractibus transmissio fit, siue sit conditio casualis, siue potestatiua, modo conditio eueniat, aut adimpleri possit per hæredem, aut cum hærede, forma expressa aut ęquipollenti ad eundem effectum, quem l. dicta contrahentes præcogitarunt.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio pluribus iure dominij in eodem territorio competens, quonam pacto sit exercenda.*
2 *Iurisdictionis, quæ pluribus communis est, commoda & emolumenta, qualiter sint diuidenda.*
3 *Diuisio rei communis quomodo fieri debeat.*

De vsu iurisdictionis, quæ pluribus in eandem vrbem, aut oppidum competit.

CAPVT XL.

NON raro in iudicialibus controuersiis tractari solet, à forensibus aduocatis, quo nam pacto plures vnius vrbis, aut oppidi domini Iurisdictionem habentes, ea vti commodè possint, ne fraus aut iniuria fiat. Et sanè in eam sententiam communi, aut frequentiori consensu itum est, iurisdictionem in hoc casu in solidum cuilibet competere: quemadmodum omnes probare conantur, & ante alios gloss. in capitul. prudentiam. in Princip. de offic. de leg. ea ratione, quòd iurisdictio sit ius incorporeum, & indiuiduum. arg. l. 1. §. si vsusfructus. ff. ad legem Falcid. & l. vie. ff. de seruitu. Sic & Bart. in l. si vni. nu. 8. ff. de re iudic. scribit, posse quemlibet ex his dominis iurisdictionem in solidum exercere: ita sanè, vt locus sit præuentioni: citat ad huius opinionis probationem text. in l. secunda. §. ex his. & §. ex quo quidem. ff. de verb. obliga. atque ideo Bart. sententiam inibi sequuntur Angel. Cuma. Imola. Alex. & Vincentius Hercula. nu. 18. Abb. num. 12. Imo. Felin. col. 1. & Deci. nu. 10. in d. cap. prudentiam. Nec refert, secundum eos, quòd iurisdictionem istam exercentes imparẽ partem dominij habeant: nam & tunc pariter iurisdictione in solidum vti poterunt ex iure præuentionis.

Ex contrario sunt, qui censeant, iurisdictionem in hoc casu in solidum cuilibet competere, quia indiuidua est, exercitium tamẽ eius non esse penes quemlibet in solidum, nec à quolibet in solidum exercendam fore iurisdictionem, sed compellendos esse, vt eam communi, & concordi suffragio exerceant, quantum ad ipsius vsum: sic denique vt muti cogantur ad concordiam, si in iurisdictionis vsu non conuenerint. Quam opinionem tenuerũt Guilliel. de Cuneo. Raynerius. Alberi. Bald. quæst. 7. in l. vnica. ff. de offic. consul. Paul. de Castro. in dict. l. si vni. quo in loco Iason. in l. sequenti. in hanc inclinat sententiam. glo. optima. in cap. licet. verb. conuenit. 16. quæst. 3. Roma. singul. 759. Anto. de Butr. in d. cap. prudentiam. col. 4. Bart. Soc. cõsi. 272. col. 3. lib. 1. Angel. Alex. & alij in d. §. ex his. Decius consil. 249. latè Boerius decisio. 5. Nam licet quidam ex præcitatis loquantur, vbi iurisdictio ab vno, in plures hæredes eius deuenit, & translata est, omnes tamẽ in hoc conueniunt, quòd idem sit, quoties iurisdictio in aliquo territorio pluribus competit ratione dominij. Eadem enim est ratio: siquidem iurisdictio illa non est exercenda, nisi pro ea parte dominij, quæ in ipsum territorium obtinetur. Quasi secus sit respondendum, quoties duo, vel plures à lege vel à Principe cõstituuntur iudices ordinarij, daturq; eis ordinaria iurisdictio. Hi etenim in solidum competit in habitu, & exercitio. l. vnica. ff. de offic. consul. dict. l. si vni. & in cap. prudentiã. Quibus in locis hæc est ab omnibus recepta opinio. Ergo vbi ratione dominij iurisdictio pluribus competit, hæc non in solidum à quolibet, sed communiter est exercenda: quemadmodũ in d. §. ex his. Angel. & omnes tradidere. Decius, & Boer. paulò antè citati. Conuenit enim inter eos, cogendos esse plures vnius territorij dominos ad concordiam, & vt concordi suffragio communes iudices, & vicarios eligant, atque constituant.

Mihi verò ex his opinionibus potius illa placet, ex qua cõstat, non esse à quolibet in solidum iurisdictionem exercendam: atq; ideo existimo, cogendos esse plures vnius territorij dominos concordi electione vicariorum, & magistratuum, aut alia congrua ratione iurisdictionem communiter non in solidum exercere. Quòd si posset commodè vsus iurisdictionis inter eos diuidi iuxta partem, ac portionem, quã quisque maiorem, vel minorem in eodem habet territorio, id æquissimum foret. Nam &

Boerius

Boerius in dicta decisio.5.refert,in senatu,& auditorio Burdegalensi apud Gallos ter pronuntiatū fuisse in tribus hac de re quæstionibus,quod plures habentes in eodem territorio iurisdictionem,ea vterentur diuisim quolibet anno, tot eiusdem mensib. quot partes haberent Domini. Sic vbi duo nobiles viri essent vnius territorij domini, habetque vnus duas partes, alter vero tertiam,ex prædicta Burdegalensis prætorij diffinitione,ac decisione,qui duas habet partes ex tribus,vtetur iurisdictione in solidum,& solus octo anni mensibus:alter vero quatuor.Nec tamē hoc decretum adeo tutum est,præsertim ipsis, qui sunt duobus aut tribus Principibus subditi,& ab eis ex iustitiæ rigore regendi, vt frequenter sit admittendum.Fortassis enim quandoque commodè id fieri poterit: quum alioqui possit contingere hunc vsum iurisdictionis perniciosum esse.Quamobrem prior opinio, quam ex Barto.in dict. l. si vni.adduximus, magis recepta videtur. Nec mihi placet, quod Nicol. Boerius probare conatur in dict.decisio.5.asseuerans, habentem maiorem dominij partem habere etiam ius creandi,& eligendi magistratus,ac vicarios,qui omnium dominorum nomine iurisdictione vtantur. Nam & ipse dubius est de hac opinione, & authores ab eo citati parum vrgent ad eam probandam.

Quod si præmittamus Barto.sententiam,vel praxi,vel alia ex causa obtinuisse,ea erit admittenda quoties ex vsu iurisdictionis nullum commodum pecuniarum exercenti acquiritur: alioqui vbi ex pœnalibus legibus,aut statutis, modoque multarum ali-
1 quod emolumentum † acquiratur exercenti iurisdictionem,siue sint plures domini,siue plures iudices ordinarij,non poterit vnus altero inuito, vel absque alio iurisdictionem exercere. Quod Barto.ipse in dicta.l.si vni.censet.Et post eum Bald. in capit. vlti. col.5.de re iudicata.Abbas in dict.cap.prudentiam.num. 12. argumento sumpto ex l.hæredes mei.§.vltimo.ff. ad Trebellianū. Sequitur eandem opinionem Iason, dicens communem esse.in l.nunc autem.ff.de re iudicata. Quam tamen reprobant Angel. in dicta.l.si vni.& illic Alexand. atque Imola in dicto capit.prudentiam.col.4.Idem Imol.in l. si fundum sub conditione. §. his verbis.ff.de leg.primo.ea ratione, quòd commodum incidenter contingens, non impediat iurisdictionis vsum. Ego verò etiam si Bartol.opinio admittenda foret, existimo eam non obtinere, vbi agitur de commodo sportularum : nam hoc non impedit exercitium iurisdictionis:vt Angel. argumentatur:atque ita Cuman.Imola,& Iason,in dict. l. si vni. & in l.nunc autem. & Alexander in d.l.hæredes mei.§.vltim.Bart.dictum intellexere. Eius etenim opinio est omnino intelligēda quo ad pœnas & mulctas, quæ à iudicibus ex lege deferuntur:sicuti & Imol.& Iason.in d.l. si vni.existimarunt.

Sed & si omissa Bartoli sententia sequamur Angel. & alios tenentes, posse quemlibet in solidum exercere iurisdictionem, etiam vbi tractetur de pœnis,& mulctis, quæ legibus ad iudices pertinent, nihilominus omne commodum ex his deductum, quamuis ex vnius sententia, erit inter omnes pro portione dominij diuidendum:quod notant Cuma.in dict.l.si vni.Iacobi.de sancto Georg. in tracta. de Roidis. colum. 3. & Boerius in dicta decisio.numer.6.

His vero libenter adiiciam , cum de re pluribus communi actum sit,quòd & si iudicis officio sit diuisio facienda eo modo,
2 quo melius fieri possit. sicuti frequentiori † consensu receptum est:tamen menti, ac memoriæ commendari debet text. elegans in capit. de parochiis. Ex quo deducitur, inter fratres ita esse faciendam diuisionem, vt antiquior diuidat, ac partes constituat: minor autem eligat : quod ex illo text.adnotarunt ibi Docto.& præter eos Anania in capit.qualiter.in 2.de accusa.col.1. Barba. in rubric.de reb.Eccle.num.182.Alexand.& Iason.in l.1.ff.si cert. peta.nu.39.Idem Iason in §.quædam.de actio.num. 95.Tractat quæstionem istam latè Andr.Tiraquell. de primoge. quæst. 60. & refert Roma.consil.471.legem quandam municipalem, qua idem erat statutum.Sed & Bald.in l.penulti. C. comm. diuidun. scribit,Diuum Augustin idem probasse : tametsi Bald. non placeat modus hic diuisionis.Diuus autem Augustin.lib.16.de ciuitat.Dei.capitul.20.commemorās diuisionem Abrahæ & Loth, cuius in hunc modum fit mentio.Genes.capitul.30. inquit, *Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo, vt quando terrenorum aliquid partiendum est,maior diuidat,& minor eligat.* Hæc Augustin.cuius mentionem ideo feci, quòd is originem huius consuetudinis à diuisione Abrahæ & Loth, deduxerit. Seneca item lib.6.declamationum eiusdem moris meminit, & ex eo declamationis cuiusdam leges ac titulum accepit. Iudex tandem ex-
3 pendere debet in his diuisionibus faciendis, † quid commodius sit,à fraude & iniuria magis alienum:eius etenim arbitrio committitur,quonam pacto diuisio fieri debeat ex §. vltim.Instit.de offic.iudic.tradunt Bartol.& alij.in l.1. C.de his, qui se defer. lib. 10.Romanus.in dict.consil.471.Alexand.& Iason. in d. l. 1. ff.si certum peta. Apud Demosthenem contra Olympiodorum, cum ageretur de diuidenda Cononis hæreditate inter Callistratum,& Olympiodorum,Callistratus eam in duas partes diuisit, deditque electionem Olympiodoro. Sed & Pontificia responsio.in dict. cap. 1. non loquitur de maiore, aut minore respectu ætatis : sed de eo, qui diutius rem, de qua agitur administrauit: tunc etenim mirum non est,ius diuisionis antiquiori dari,aut sanè optionem.text.& illic gloss.verb. antiquiores. in capit. vltim. de consuetu. lib. 6. vbi Ioannes Andr. Anchar. Domini.& ferè omnes idem voluere.Nec tractat Summus Pontifex de diuisione rerum hæreditariarum, in quibus non habet plus iuris maior ætate,quam minor : estque illud ius Pontificium speciale introductum fauore fidei : atque ideo in eo tantum casu, vel alioqui similimis obseruandum : siquidem communi sententia receptū est,regulariter diuisionem iudicis arbitrio,aut sorti committendam esse.l.non amplius.§.primo.& l.sequen. ff. de legat. primo. l.secunda. C. quando. & quibus quart. pars debe. libro decimo omnium diligentissimè tradit Andræ. Tiraquellus in dicta quæstione.60.

Finis Practicarum Quæstionum.

DIDACI COVARRVVIAS ALEYVA TOLETANI, EPISCOPI SEGOVIENSIS SVPREMIQVE HISPANIARVM SENATVS PRAESIDIS MERITISSIMI, VARIARVM EX IVRE PONTIFICIO, Regio,& Cæsareo Resolutionum,

LIBER PRIMVS.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *AGERE contra propriæ conscientiæ dictamen peccatum est.*
2 *Mendacium in re leui regulariter veniale crimen, an in iudicio mortale sit? & quid de periurio.*
3 *Iudex secundum quosdam poterit sententiam dicere iuxta propriam conscientiam aduersus allegata,& probata.*
4 *Rursus non debet iudex, nec tenetur sententiam dicere ex his, quæ priuatim cognouerit, sed ex, his quæ vt iudex ex processu perceperit.*
5 *Iudex non potest sñiam ferre ex instrumento in iudicio non producto.*
6 *Perpenditur litera text in cap.iudicet.3.quæst.7.*
7 *Iudex poterit non adhibere fidem testibus, aut instrumentis, ex his,quæ in iudicio contigerint, vel quæ sibi, vt iudici nota fuerint.*
8 *An reus, actore non probante sit absoluendus diffinitiuè, an ab obseruatione iudicij tantùm, & quid hoc referat.*
9 *Iudex non potest ex confessione facta ei, vt priuato, vt iudici, sententiam contra confitentem pronunciare.*
10 *An etiam iudex ordinarius requisitus, vt alterius sententiam exequatur, possit exequutionem omittere ex eo, quòd priuatim sciuerit sententiam iniquam esse?*

Qualiter iudex ex actis ius dicere debeat,aduersus, ea, quæ priuatim cognouerit.

CAPVT PRIMVM.

HIS, QVI MAGISTRATVS in Republica gerunt, plerunque solet euenire,vt in maximo discrimine positi, grauiter dubitent, sequi ne debeant in iudicijs, actoris, reive probationes : easque inspecto processu ex iuris rigore ab omni vitio immunes, cōtrarias tñ veritati, quam ipsi iudices priuatim certissimè cognouerint, atque eodem pacto debeant ne ferre sñiam in fauorem agentis, qui probare propriā intentionem nō potuit, iudices,tñ satis sciunt, eam veram esse? Et sunt sanè, qui existiment iudicem debere omnino sequi in proferenda sñia propriam cōscientiam, & veritatem sibi cōpertam aduersus actorum probationes vtcunque plenissimas, quæ qdem opinio sequentibus pbari videtur,vt plura omittam,quæ passim in hanc controuersiā adduci solent, cùm ea parum vrgeant.

Primò omne, q non est ex fide peccatum est, teste Paulo ad Roma.cap.14. ca. quærat aliquis.de penitent.distinct.3.ca.vlt.de præscrip. ex fide,inquam,id est, ex conscientia,quemadmodum
1 † exponit Ambrosius.d.ca.14. Gratianus in d.c. quærat aliquis gl.in d.c.vlt.Florent.1.parte.tit.3.c.10.§.2.nam sicut fides est iudicium, quo credimus aliquid, ita conscientia est iudicium, quo iudicamus particulariter de nostris actibus moralibus,& præterea cōscientia credulitas quædam est, vnde fides à Paulo appelletur. Peccatū etenim est omne, q non est ex fide, id est, ex conscientia, & iuxta id, q ea nobis agendum esse præscribit, sed potius cō eam agens siquidem cō conscientiam, ædificat ad gehēnam.c. litera de restit.spolia. c.omnes.28.q.1. c.per tuas.in 2.de simonia, quo fit,vt is mortaliter peccet,qui actū egerit, illum esse mortale crimen opinatus,licet verè is actus ad mortalem culpam minimè pertineat.Et rursus venialiter peccabit,qui fecerit id,q credit venialem habere culpam, tametsi nullam verè habebat, hoc enim est agere cō conscientiam,& ideo peccatum cōmittitur. Quod si conscientia dictat aliquid esse bonum , non tñ venialem, nec mortalem esse eius omissionem,nullum erit peccatum,id omittere.Et hæc sanè vera sunt, vt docent Theologi in secundo sent. distin.39.Florentinus.d.c.10.§.4. ita tñ vt sciamus conscientiam non posse efficere id non esse peccatum , q verè peccatum est. quamuis qñque ignorantia valeat à culpa excusare, q alibi tractabimus. Iudex igitur, qui scit verum esse, q actor asseuerat,tametsi in iudicio non probatum, cō conscientiam, & propriè credulitatis iudicium reum absoluens peccabit, atque itidem ipsū reum innocentem prauo iudicio damnabit ex actorum probationibus, quibus ipse iudex certo scit veritatem oppositam esse. Nomen etenim conscientiæ inducit applicationem scientiæ ad aliquid agibile,vt scribit Thomas secunda scdæ.quæst.67. arti.2.

Scdō, eādem opinionē illud primū cōprobat, q iudex sñiam
2 dicens cō veritatem sibi ēt † priuatim compertam, planè mentitur in læsionem alterius, aliud enim dicere, quam scias mendacium est.c.1.de crimin.fals.l.vlt.ff.de rei vendica. c.is autem. & c. 1.22.quæst.2.cap.super eo.de vsuris.Aristo. libr.4. Ethico.ca.7.& præter alios Ioannes Arboreus lib. 11. Theosophiæ.c.12. Mendacium autem licet venialem plerunque culpam habeat, in iudicio, tñ mortale crimen est, qñ contingit in his, quæ ad ipsum iudicium pertinent.Thomas, & Caietanus secunda secundæ. q. 69.artic.1.& quæst.110.artic.4.ad finem, etiam si id accidat in re leuissima, vt ipse Caieta opinatur ex eo, q calor iudicij,eiusque authoritas de veniali mortale efficiat; sicuti iuramēti vis mendacium ex se veniale, mortale facit. Ego vero mendacium in iudicio,mortale esse ex suo genere opinor ex Thom.secunda secundæ quæst.70 artic.4. Sed in specie nonnunquam veniale esse potest,& maxime si in re leui contingat, in omni siquidem materia rei leuitas à mortali excusat.c.vnum.25. distinct. ad fi.Tho. 1 2 quæst.88.arti.5.& 6 qua ratione aduersus Caietanum existimo, ēt in iudicio mendacium circa rem ad id pertinentem leuissimam, tñ contingens, non esse mortale crimen, quòd nostra ætate.Caiet.sñiam improbantes ostendunt insignis, & olim, & nunc meus præceptor Martinus ab Azpilcueta in c. vlti. de pœniten.distinct.5. num.13. & Dominicus à Soto, cui maxima totius Reipublicæ fœlicitate Carolus Cæsar propriæ conscientiæ iudicium,ac examen commisit is, inquam, à Caieta.dissentit in relectio.de Secreto.membr.2.quæst.7.conclus.2. atque ita intelligendum est,q Imol. in cap.1.de mut. petit. nu.13. & Alex. in l. qui totam. ff. ad Trebel. scribunt dicentes mendacium etiam in iudicio quandoque esse veniale non mortale crimen. Nam, q de iure in contrarium adducitur verissimum est, alia quidem ratione, cùm in re leui Deus adducatur in testem, & ideo impietas periurij stat in hoc, quod fit irreuerentia Deo maximo: vnde semper erit periurium mortale peccatum etiam in re leuissima, sicuti docet Thomas secunda secundæ, quæstione 98. articul. 3. quo fit, vt is, qui iurat Deo teste, assem Titio dare omnino periurus sit mortalemque culpam incurrat, nisi eum assem dederit. quod probatur in capitu. debitores. de iureiurando, vbi iurans soluere vsuras, tenetur id iuramentum seruare, quamuis parum vtilitatis afferat talis solutio, cum statim accipiens ex hoc iuramento, teneatur cogendusque sit eas restituere. ecce igitur qualiter iuramentum sub pœna periurij seruandum est, tametsi eius exequutio leuissimi sit momenti. Nec tamen idem erit, si quis præstito iuramento promittat centum aureos daturum Titio : nam is si ei soluat centum aureos excepto asse, periurus non erit eo modo, vt peccatum mortale cōmittat : huiusque discriminis ratio est, q in priori casu, assis separatim consideratur, vt materia iurī, non itidem in posteriori, non.n.separatim fuit assis iuramēti vinculo suppositus,atq; ideo vti res leuissima nequaquam est iudicanda, considerandaue ad iuramenti transgressionem saltem mortali culpa dignā, quemadmodum Caietanus explicat secunda secundæ. quæst.89.art.7. iustius sanè, quā Syluest. qui sequutus Floren. verbo iuramentū.

4.quæst.1.ad finem scribit transgressionem iuri in re leui mortalem non esse vtcunque tamē sit, ꝙ ad nostrum institutum attinet, apparet profectò iudicem, qui in iudicio proferendo in graue alterius damnum mentitur, mortaliter peccare: cùm id mēdaciū in re graui, ad diffinitionem litis, & cōtrouersiæ pertineat.

Tertiò, eadem assertio probatur ex eo, ꝙ iudex iudicare debet sm veritatem, Deuteronom.c.7.& Exodi.23.c.per venerabilem. qui filij sint legiti.& tñ in iudicijs multa proponuntur, & probātur ꝯ veritatem, ergo iudex omissā falsā actorum propositione veritatem sequi tenetur. Et hoc ipsum vlterius patet, plerunque enim solet iudex ignorare factū in iudicium deductum, & ideo sequitur probationum adminicula.l.illicitas.§.veritas.ff.de offic. præsid.per hoc tñ præiudicium non fit veritati, quæ vitiati nequit erroribus gestorum, & semper est præferenda: cùm elucet, vnde cum iudici veritas comperta, & nota est, non potest iusta ratione eam omittere, vt sequatur, vel sordes falsorum testium, erroremve aliorum instrumentorum, sicuti in d.§.veritas.probatur. Sic diuus Augustinus lib. 19. de ciuitate Dei. c.6. dum deplorat eleganti oratione miseriam humani iudicij, quo plures, qui verè sunt innocentes, tormentis cruciantur, & deniq; damnati ex eorum confessionibus innocentes occiduntur, excusat sanè iudicem, qui vt seruiat humani societati, quam deserere nefas esse ducit, inscius veritatis innocentem occidit. Plerunque enim, inquit iudicis ignorantia est calamitas innocentis. Ex quibus colligitur, non ita defendi ab Augustino. imò reprehendi iudicem, qui veritatem ipsam sciens innocentem torquet, torturamque ex propria confessione occidit.

Quartò, etiam iudici non licet innocentem occidere Exodi. 23. Innocentem, & iustum non occides. Quin & Iurisconsultus existimat melius esse nocentē impunitum relinquere, quam innocentem damnare.l.absentem.ff.de pœn.cap.nerui.13. distinct. Archidiaconus in c.vltimo.23.quæstio.3.Decius optimè in l. fauorabiliores.ff.de reg. iur. Quod si in dubio satius est nocentem absoluere, quàm innocentem damnare, nonne sanctissimum erit innocentem absoluere, cum certus iudex est de eius innocentia, licet falsis testibus is conuictus fuerit?

Quintò, si authoritas publica consideranda est, sicuti fatentur, ac præmittunt omnes, & hi præcipuè, qui ꝯ tam sniam defendere conantur, maiorem ex publico iure authoritatem habebit iudicis sententia, quam ipsius acta iudicij nondum per sententiam diffiniti, & tamen condemnatus, vt debitum coniugale reddat fœminæ, quam ipse certo scit eius vxorem non esse, nequaquam tenetur eius sententiæ stare, imò nec potest, si Canonicum impedimentum obstet imò potius propriam cōscientiam, quā iudicis publicam authoritatem sequi debet. text. est in c.Inquisitioni de senten.excommu.notatur in c.Dominus. de secun.nup.nos item id explicuimus in Epitome. de sponsalib. & matrim. 2.par.ca.7. §.2.nu.7. Sic iudex maiori ratione omissa publica authoritate actorum causæ, sententiam dicet ex his, quę certa sibi sunt, & ita nota, vt vera esse manifesto sciat.

Sextò, ex coniecturis indicijs, & præsumptionibus, potest iudex ipse iustissimè non adhibere fidem testibus.l.3. versic.tū magis.ff.de testib.Regia.l.28.tit.16 parti.3. Bart. in l.Lucius.ff.de his, qui notan.infam.Paul.de Castr.in l. admonendi.col.penul. ff.de iureiur.Bald.in l.testium. C.de testibus. Dec. in c.3.nu.5.de probation. Ergo poterit ex certa scientia testium fidem omittere, quos certo scit falsum testimonium dixisse.

Septimò, testium, instrumentorumque probationes veluti medium quoddam in eum finem tendunt, atque à iure exiguntur in litium diffinitionibus, vt veritas pateat, & ipsi iudici nota sit, quod frequentissimis authoritatibus probatur. Medium autem non debet contrarium esse fini prætenso, temerè enim ageret exoptans pacem, si adhiberet media, quæ ad bellum, & discordiam tendunt. quo probatur ex ratione textus. in l. legata inutiliter.ff.de adimen.leg.l.qui hominem. §.vltimo.ff.de solut.l. ab emptione. in fin.ff.de pact.l.cum his.§.1. ff.de condict. indeb. Falsi aūt testes, falsave instrumenta nō ad veritatē, sed ad falsitatem persuadendam iudici destinantur, igitur his testib.& instr̄is, q̄ falsa esse iudex scit, nō dēt nec tenet̄ fidem publicā accōmodare.

8 Octauò, hæc eadem opinio manifestam probationem † habere videtur in cap.1. de re iud. in 6.& in Clemen.1. §.verum.de hæreti.quibus locis iudici iniungitur, vt iuxta propriam cōscientiam sententiam ferat. His igitur, & alijs rationibus hæc snia innititur, atque eam tenent Martinus iuris Ciuilis antiquus interpres.in d. §.veritas. Calder.& Panor.in c.pastoralis. §.qa verò.de offic.deleg. Nicolaus à Lyra Exodi. cap.23. Hadrianus quodlib. 2.ad fin.Ioannes Arboreus libro nono Theosophiæ. c.20. Ioannes Oldendorpius in tracta.de formula inuest.actio. cap.vltimo idem in lib.de iure, & æquita.tit.13. Ioannes Corasius libr.4. Miscellan. cap.20. horum autem omnium consensu ea est resolutio, vt iudex minimè debeat, nec possit sententiam dicere sm allegata, & probata contra propriā conscientiam. Cæterum ex his, & alijs authoribus quidā existimant iudicem tutè posse reū absoluere, ex actis, & probatis, etiam si ipsi iudici priuatim compertum sit verum esse, ꝙ actor asseruit.ita Calde.Aegidius Bellamera.col.pen.& Panor.in d.§.quia verò.Nicol. à Lyra, ac Ioannes Arboreus paulò antè citati.& præter hos Ioan.And.& Cardin.in d.§.qa verò.Abb. & Imol.in c.1. de offic.ord. Quasi conscientia iudicis, actis, & probationib. ꝯriā admittenda non sit ad condemnandū. Alij verò opinantur iudicem propriam conscietiam sequutum, posse ac debere refragantibus actorum probationibus reū absoluere, ꝙ fatentur verum esse Martinus, & Calderinus, quib. Aegidius, & Panor. refragantur ex eo, ꝙ absurdum existiment iudicem aduersus allegata, & probata ex ꝑpria scientia, cui probationes aduersantur, sniam dicere, ac potius debere à iudicandi munere abstinere. idem Præposit. in c.iudicet.3. q.7. ad fi.tandem eo ventum est, vt hi authores consentiant nunquā esse iudicandum ꝯ conscientiam, cui ꝯriæ sint actorum probationes. Rursus ex his quidam censent posse iudicem ꝯ propriam conscientiam, ex actis, & probationibus reum absoluere, deinde iudicem posse iuxta propriam conscientiam aduersus acta pro reo pronunciare, eum ab actione proposita absoluendo. Alij denique hoc non admittunt, iudici consulentes, vt ab eo munere abstineat, ne vel ꝯ conscientiam, vel actorum probationes iudicet. Sic sanè maximum constat ex hac prima opinione discrimen, &, ꝙ grauius est, adeo manifesta repugnantia, vt minimè conciliari, nec defendi possit. Nam si iuxta veritatem priuatim iudici compertam iudicandum est, cur ex actorum ꝓbationibus iudex absoluet reum, quem sit verum obnoxium esse actoris petitioni? Quod si dixeris non oportere, vt iudex manifestet crimen occultū ipsius accusati, qd, obsecro, dices in reo semiconuicto, infamatoue, & in his actionib. qbus de criminib. non agit̄ nec infamia aduersus accusatum tractatur? agit etenim iudex absoluens reum actore non probante ꝯ cōscientiam sibi dictantē illum esse obnoxium actoris petitioni, & præterea planè mentitur liberans eū, qui verè reus est, quo fit, vt dum magis hanc primā opinionem scrutamur, ea minus arrideat, vt pote minimè consona his rationib. q̄ ab eius authoribus traduntur.

Ex opposito notandum est, iudicē in diffiniendis litibus debere
4 re oīno sniam dicere ex actorum probationibus, † licet ei notum sit reum à petitis immunem esse, vel actorem iustam veramque licèt non probatam causam in iudicium deduxisse, & hoc probatur in d.§.veritas.dū in eo Iurisconsultus scribit sniam à iudice ferendā esse ex fide eorū, q̄ probantur in iudicio, q̄ qdem autoritas non admodū ꝯuenit, vt à priori snīa recedamus, cùm iuxta verā interpretationem sensus Iurisconsulti sit, ex veris ꝓbationib. ex fide eorū, q̄ verè gesta sunt, non ex falsis, non ex simulatis instr̄is iudicem debere sniam dicere. vnde colligitur, tūc demum iudicē ex probationib. actorū posse cām, & controuersiam definire, qñ illę ꝓbationes verę sunt, quemadmodū in dubio pręsumendū est, secus aūt cum iudici constiterit eas ꝓbationes falsas esse, & veritati oppositas, tunc etenim veritas minimè vitiatur erroribus gestorū, authore Iurisconsulto, quo fit, vt potius in eo loco precedēs opinio, q̄ hęc ꝓbetur. Et id manifestius fiet, si ad literā illius tex.verba explicemus: veritas, inqt Vlpianus, errorib. gestorū non vitiatur, id est licet cauerim debere me tibi centū ex mutuo, q̄ verè mihi mutuata non sunt: idq; apud præsulem probauero, non errorem meū in cauendo, sed probatam veritatē is sequet̄. Sic sanè infert idem Vlpianus dicens, & ideo Præses Prouinciæ id sequetur, ꝙ conuenit, eum sequi ex fide eorū, q̄ probant̄, quasi dicat, veritas, cuius conscius iudex est, nullis testimonijs vitiatur.atq; ideo Cald.& Panor.& Oldendorp.propriam eorum opinionem ex eo textu deducunt.

Scdò, iudex tenetur iudicare sm veritatē.l.rem non nouā. C. de iud.veritas aūt dr̄ id, ꝙ probatū est, aut ꝑ legem præsumptū.l. pen.ff.de proba.tex.in c.j.iuncto c. laudabilem. de frigid. igitur tenet̄ iudex sm probationē actorum iudicare, vti argumentatur post alios Andreas Alciatus in d.c.1.de offic.ordi.nu.84. sed nec ista collectio satis ꝓbat hanc opinionem, & multo minus q̄ inductio.tex. in d.§.veritas. siquidem non sequitur, iudex tenetur sniam dicere ex probationib.actorum, ꝙ verum est, ergo tenet̄ sniam dicere ꝯ conscientiā, aut ꝯ particularem eamq; certam scientiā: nam tunc demū ex ꝓbationib. tenebitur cām diffinire: cùm aliundè certus non sit, vter ex litigantibus iustiorem causam in iudicium deduxerit.

Tertiò, iudex publica authoritate fungit̄, & ex ea iudicat.l.Barbarius.ff.de offi. præt. c.1. de re iud. in 6.notatur in Clemen.1.de sequestra.pos.qua rōne oportet eū in cōtrouersijs definiēdis sciētia publica vti.& fidē exhibere his, quæ sibi, vt iudici, vt personæ publicæ nota sunt, non his, quæ vt priuato ei sunt manifesta, non enim pertinet hæc scientia ad iudicē, qui ex publicis documentis iudicare debet. Nec inconuenit dicere posse quem duplicem

cem scientiam alicuius habere: cùm manifestum sit posse Titiū aliquid scire, vt iudicem, vt priuatum, vt Dei vicarium: nempe ex confessionis Sacramentalis secreto, ꝙ probatur in c.2.de offi. ord. vbi Pano. id explicat. vnde ex hac tertia ratione palam est priorem opinionem erroneam esse.

Quartò vlterius, posterior hæc opinio probatur authoritate text.in c.pastoralis.§.qa vero.de offic. deleg. ex quo iudex ordinarius requisitus à delegato, vt eius sniam exequatur, omnino tutè pōt, ac debet eam exequutioni tradere, tametsi sciat iniquā esse. Authoritas etenim rei iudicatæ præualet veritati, etiam quę satis nota sit ipsi exequutori: cuius partes sunt eandem exequi, non autem inquirere iustè, an iniustè fuerit pronuntiatum. Ita ergo iudicis officium est potius fidem exhibere probationibus actorum, quæ ex iure authoritatem habent. c.quoniam. de probationib. q̄ his, quæ priuatim scit. Et ex quibus ipse existimat iniqua, & iniusta esse processus testimonia: tenetur enim iudex his, quæ, vt iudex scit credere, non his, quæ vt priuatus. qua ratione: cùm requisitus alterius iudicis sniam exequitur iudex nō est, sed exequutor, & ideo illius sententiæ iniquitatem expendere, vt iudex, nequit. Priuata igitur authoritate vteretur, si ex proprio iudicio conscientiave ageret de rei iudicatæ iniustitia, & ex eo exequutionem eius omitteret: quemadmodum, & idem iudex, q tulit sniam malè ageret, & absque publica authoritate procederet, si eam retractaret ex fide instrumentorum, quæ post sententiam ipsi exhibentur, etiam si ex eis ius condemnati manifestum fieret: functus etenim est iudicis officio: nec vt iudici eidē probatur ius litigantis.l.Imperatores.ff. de re iud.l.sub specie.C. eo.tit.notatur in c.inter.de re iud.vbi Abb.nu.16. idem Abb. in c.suborta.col.pen.eo.titu.Doct.in l.admonendi. ff. de iureiuran. Bal.in l.error.col.3.C.de iur.& fact.ign. Lāfrancus in c. qm̄.verb. interloqnutoriæ num.81. de probationibus. Cur.Iun.consil.18.

Quintò eadem ratione constat, iudicem non posse sniam di-
5 cere ex instr̄o, scripturave non producta † in iudicio: licet ea fuerit sibi priuatim ita exhibita, vt planè cognouerit ex ea ius actoris, vel rei c.cùm dilectus.de fide instr.adeo enim instrumentorū productio debet coram iudice fieri, vt non sufficiat ea corā notario, & testibus exhiberi, ꝙ colligitur ex l.adoptio.ff.de adoptionib.tex.in c.accepimus.& apertior in c. contingit.vbi glo. & Fel. de fide instr.idem Fel.latius in c.quoniam contra.q.1. de probationibus.vbi tex.tradit Hippolytus sing.17.imò non sufficit, instr̄m etiam coram iudice exhiberi, & produci ante litis contestationē ad articulum aliquem incidentem, nisi & post reproducatur cū Principalis causa discutitur.Fred.cōs.160.col.2.Ant.in c.cùm dilectus.de ord.cogn.Fel.in c.1.num.28.de probationibus idem in c.causam quæ in 1.num.6.de testib.Ex quibus & idem erit, quādo instrumentum post litem contestatam producitur in iudicio ad principalem quæstionem litis, nisi eius productio fiat, & fuerit aduersario denuntiata, vt seipsum ab eius scripturæ testimonio defendat.ex Bald.in l.eos.§.sinautem. col. pen. C.de appellat. Felino in num. 28. Quòd si verissimum, & certissimi iuris est, ex instrumentis non productis coram iudice, vel extra terminum à iure statutum præsentatis, iudicem sententiam dicere non posse, tametsi ex eisdem scripturis certum sit de iure litigantium, consequens erit, ipsum ex actorum probationib.nō ex his, q̄ priuatim sciuerit, sniam oīno laturū esse. Si verò dixeris ꝯrium, omnia iura prorsus euanescent, quæ tp̄s, & locum, quib. instrumenta iudicij exhiberentur, prouide statuerunt, nā aliter producta instrumenta publicam fidem, ex qua iudex tenetur ius dicere, nequaquam adsequuntur.

Sextò, eadem opinio probatur ex Canone, iudicet.3.q.7.quē Thomas tribuit Augustino super psalmos, cum tamen sit deductus ex Ambrosio Psalmo.118.sermone super illud.Miserationes tuæ multæ nimis Domine, sm iudicia tua viuifica me. Bonus.n.iudex, inquit Ambrosius, nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis, sed iuxta leges, & iura pronūtiat, scitis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & mediatum domo defert, sed sicut audit, ita iudicat. Quib. profectò verbis nihil aliud Ambrosius significare vult, quàm ꝙ iudex ex seipso nihil iudicet, sed ex auditis, visisque apud acta iudiciorū. Erit tñ obiter adnotandum, cū legitur apud Ambrosium, iudicet ille, qui ad pronunciandū nullo odio, nulla offensione, nulla nouitate ducatur, legendum esse nulla leuitate ducatur: ex Gratiani decretorum Codicibus. His igitur rōnib. ipse opinor veriorem esse opinionem illam, qua adsertum est iudicem debere ex legatis, & ꝓbatis in iudicio, quę sibi, vt iudici nota sunt, nō ex his, q̄ priuatim ex particulari sciētia perceperit sniam dicere.idem tenent gl.in c.1. de offi.ordi.& in d.c.iudicet.& in c.pastoralis.§.qa verò.de offi.deleg.vbi Card. gl.in l.2.ff.de fer.gl. Albe.& Bar.in d.§.veritas. Cyn.Bar. & alij.in l.1.C.vt quæ desunt aduoc.Io. Andr. in Speculo tit.de disputat, & alleg.§.satis.nu.13.gl.q̄ tex. ibi ad hoc inducit in c.1. de re iud. in 6.Ias.in §.si minus.nu.15. de act.Fel. in d.§.quia verò. nu.23.ex quibus, & his qui ab eis citantur, constat hanc sniam magis cōmunem esse, vt scribunt eā sequuti Barb.in d.§.quia verò.nu.36. Imol.ibi col.pen. idem in d.c. 1. num. 14. idem asserit Præposit. in d.c.iudicet. col.pen. hoc ipsum fatentur Felin. in d. §.quia verò.& Alcia.in d.cap.nu.83.dum ex ea regula in hac qōne constituunt. * Adde Cuiac.libro obseruat.12. cap.19. * Quin & apud Theologos idem asseuerant Thomas secunda secundæ. q.67. artic.2.& ibi Caieta.Io.Maior.in 3.senten.distin.33. q.4. Syluest. verbo. iudex secunda quæst.quinta.Cardi. à Turre Crema in d. cap.iudicet.Imol.Caieta. & Syluest. post Florenti.3. parte. tit. 9. capit. 2. §.6 .expressim testantur hanc opinionem à Theologis frequentiori calculo probatam esse. idem asserit, eam sequutus Dn̄icus Soto lib.5.de iust.& iur.quæst.4.arti.2.

Non obstant, quæ in prioris sententiæ confirmationem adduximus, quorū primū facilimè repellitur, si aduertamus aliud esse iudicem sententiam ferre ex his, quæ vt iudex scit, etiam si, vt priuatus contrarium cognouerit; hoc enim est, ꝙ nos probauimus receptiorem opinionem sequuti: aliud est iudicem sententiam dicere contra cōsciētiam, quod nec nos probamus nec iure probari potest. Iudex etenim, qui vt priuatus scientiam habet eius, quod in iudicio controuertitur, & sanè contrarium, his quæ probata sunt, iustissimè opinatur ex probationibus seipsum posse sententiam ferre, hac verò opinione præmissa absque vllo vitio culpaue eādem sententiam ferre poterit, sicuti asserit cōis opinio. Quod si iudex ipse credat, existimat, aut dubitet, se non posse ferre sniam ex probationibus contra priuatam eius scientiam, nequaquā poterit ita pronūciare, imò peccabit mortaliter, palam agens contra propriè conscientiæ dictamen, quemadmodum ex prioris opinionis prima ratione deducit̄, & fatentur omnes, quos superius citauimus: & maximè Hostien.Ioannes Imol.in d.c.pastoralis.§.quia verò. num.7.Hadrianus.d.quodlib.2.ad finē. Martinus ab Azpilcueta in c.si quis autem de pœniten.distinctione 7.nu.128. quò fit vt omnino fatendum sit, nulli iudicium vsquam licere contra conscientiam iudicare, nec huius illationis contrarium Diuus Tho. nec quisquam alius ex doctis asseruit.

Secunda ratio tollitur ex eo, quod iudex sententiam ferens ex actorū probationibus contra particularem scientiam, minimè mentitur, cum authoritate publica sententiam dixerit ex his, quæ vera apparent inspectis publicis documentis, vnde iudex ipse vllo processu ex eo causam definiens id, quod illi, vt iudici verum esse constat apertissimè sequitur.

Hinc eadem ratione perpensa, tertia ratio cessat, si quidem ex probationibus falsis iudex sententiam ferre non debet, quādo falsitas testium instr̄orumue eidem iudici vt iudici patet, nō autem cum eidem priuatim constat. id enim esset credere plus iudici, vt testi, qui testis esset nequit, & vnicus est, fallique potest, quàm duobus, tribusue testibus, qui verè testes sunt, & à iure legitimi censentur, quod perniciosum esset reipublicæ in expediendis, diffiniendisque negotijs: deinde iudex ex allegatis, & probatis iudicans aduersus priuatam scientiam, iudicat planè secundum veritatem, cum ea sit iudici veritas, quæ ex ipsis publicis documentis constat. Rursus nec quarta ratio quicquam iuuat, quia iudex damnans eum, quem priuatim scit innocentē esse, ex ipsis tñ publicis probationibus manifestè nocentem, nequaquam innocentem, sed potius nocentem occidit. Nam, & iudex tenetur in iudicio fidem adhibere his, quæ vt iudex cognouerit, non his, quæ vt priuatus: igitur, non occidit innocentem, si occiderit eum, qui ex publicis testimonijs nocens apparet. Quinta ratio tametsi subtilis sit, non omnino conuincit, si consideremus eum cui iudex præceperit aliquid, quod ipse absque peccato exequi non valet, priuatum esse, & eum in hac præcepti exequutione priuata, non publica authoritate fungi, & ideo oportet, vt is priuatam, & particularem scientiam potius, quàm publicam sequatur: iudex verò authoritate publica iustitiā ministrat, & ea ratione publica documenta tenetur oīno sequi. Nam iustitia quo ad aliūm, conscientia verò quo ad seipsū est considdranda authore Baldo.in l.2.C.de pœn. iudi. qui male iudicauit.& in rubr.de iud.colum.3.

Deinde nec sextū oberit, nam iudex pōt non adhibere fidem
7 instr̄is, † testibusue, ex præsumptionibus, q̄ oriuntur ex eisdē, aut ipsius ꝓcessus actib.vel ex alijs, q̄ in iudicio contigerint. Qđ si dixeris ēt posse iudicem ex his coniecturis, q̄ in ipsis actis minimè apparent, sed solus ipse iudex perceperit, testiū instr̄orūue fidē minuere, aut exceptionem à iudicio reijcere, si suspicetur eam dolo potius, quàm iure opponi, tametsi de ista malitia nihil sibi constet, imò ipse eam aliunde, quàm ex processu pręsumpserit, ꝙ notaut Inno. in c.post electionem. de conces. præb. Abb. Anto.& Dec.col.3.in c.licet causam.de prob.& in cap. ex parte. secundo de offic. de legat.Dec. in capitul. super eo. in primo de

appellationibus.& Fel.in c.de cætero.de re iud. respondebo libētet id procedere,quando iudici,vt iudici,ista præsumptio subsit: dum ipse rei veritatem conatur scrutari:sicuti solet plerunq; accidere in testiū examinatione,vel sanè extra hoc examen,cū ipse iudex diligenter inspecta negotij qualitate hoc ipsum suspicatur.

Septimam rationem faciliter euademus : modo sciamus, instrumenta , testes, aliasque probationes in hunc finem dirigi , vt veritas publica iudici manifesta sit. Nec finis hic sequitur ex eo, ꝙ aliquid est priuatim iudici compertum : nec aliter finis à rep. prætensus in controuersijs diiudicandis adesse poterit quàm si iudex publica documenta , & ex iuris sanctionibus legitima sequatur . Ex quo satis manifestum est actorum probationes , ipsumque processum , vtcunque contrarium particulari scientiæ iudicis nequaquam aduersari : imò valde conformem esse fini , id est,publicæ veritati,quam iudices scrutari, amplectique tenētur. Vnde licèt tunc iudex aduersus priuatam scientiam iudicet : verè tamen iudicat secundum publicam veritatem.

Vltima vero authoritas eum habet intellectum,vt iudices debeant sententiam ferre iuxta propriam eorum conscientiam : instructam tamen ex actorum , processusque allegationibus, & probationibus. ita quidem vt semper instruatur iudicis consciētia ex allegatis , probatisque.Si tamen instrui iudex è processu non potuerit , vt contra priuatam scientiam publicam fidē admittat in causæ diffinitione : non est ei permissum ex processu iudicare:ageret enim contra dictamen conscientię,quod prima responsione satis improbauimus.

Ex hac sanè opinione : quam hactenus defendimus liquido constant plura,& primum , iudicem posse , ac teneri secundum allegata,& probata ꝯ priuatā scientiam sententiam dicere : etiā si ꝙ priuatim scit ita certo sciat, vt nulla ei possit dubitatio contingere nec vlla ratione possit in contrariū eius animus adduci.

Secundum , etiam in criminalibus iudicem posse sententiam ferre ex particulari scientia , imò vel absoluere, vel condemnare tenetur ex his,quæ ipsi vt iudici per publica documenta constāt. nulla etenim ratio congrua est, nec verè dari poterit, vt inter ciuiles, & criminales causas hac in re distinguatur : sicuti has duas illationes adserunt Thomas 2.2.q.64.artic.6.Caiet.d.artic.2.Syluest. d.q.5.Cardin.à Turre Cremata in d.c. iudicet.Ioan. Maior d.q.4.Barb. in d.§.qa verò.nu.36. & 48. quicquid in ꝯriū distinguere conentur Host.Inn. Cald.Abb.Fel.& alij in d.§. qa verò.

Tertium,etiam supremos senatores : iudicesve, qui prætorijs Regijs adsistunt , non posse litigantibus ius dicere ex priuata eorum scientia,& si omnes eam certam haberent , sed teneri litem diffinire ex his,quæ ex processu constant,ꝙ probatur : nam & hi iudices omnino debent visis actis, & processibus indicare,ꝙ palam est: igitur ex illis publicis documentis nō ex particulari sciētia oportet,& necesse est eos sententiam ferre. Vnde falsum est, ꝙ Guido Papę scribit.q.29.dicens,posse supremi senatus iudices ferre sententiam contra allegata,& probata ex propria,& priuata scientia : modo hæc priuata scientia omnium iudicum sit , vt intellexit Alc.d.c.1. non enim video , qua ratione possit hoc defendi: cum hi iudices nullam habeant à Principe potestatem derogandi legibus , quæ hactenus semper statuerunt in maximum Reipublicæ commodum,oportere iudicem ipsis publicis documētis,allegatis,& probatis in processu fidem exhibere. Princeps tū,qui potestatem habet leges condendi , & conditis derogandi poterit sniam dicere iuxta propriam,& particularem scientiam: tametsi ꝯrium in iudicio probatum sit, vt scribunt Cyn. Bart.& alij in d.l.1.C.vt quæ de sunt aduo. Alb. in d.§.veritas.Fel.in d.§. quia verò.ex ea enim ratione, ꝙ priuatim certo scit , alterum ex litigantibus,vel innocentem,vel nocentem esse,etiam refragantibus actorum probationibus, poterit iustissimè discedere ab ea lege,quę dictat publicis actorum documentis à iudice fidem esse adhibendam. consulit tū eo casu Caiet. d. artic. 2. vt Princeps palàm testetur , & publicè propriam , ac priuatam scientiā manifestet,quò populo satisfaciat. Quibus addo,Principem hac in specie æquissimè facere,si reum ex probationibus nocentem:verè tū ab eo crimine liberum ex propria scientia absoluerit reum autem ex processu innocentem,itidem immunem à pœna iudicauerit,etiam si Princeps sciat priuatum,eum verè deliquisse: nisi delictum ita atrox, ac perniciosum esset , vt maximè conueniret Reipublicæ eius auctorem publicè puniri.

Quartò constat reum de crimine ad iudicem delatum, qui ex
8 probationibus actorum , † vel ex eo , ꝙ actor non probauit, innocens apparet : verè tū nocentissimus est ex propria, & priuata iudicis scientia: absoluendum esse diffinitiuè , non tū ab instantia,vel obseruatione iudicij,secūdū Io.And.Cald. Card.& Abb. in d.§.qa verò Abb.& Imo.in c.1.de offic. ord. & ibi Alc.nu.85. quibus accedit glo.in c.de his criminibus.de accusat.dicèns absolutum ab accusatione , eo ꝙ accusator non probauerit , vlterius accusari non posse,etiam ab alio de eodem crimine,ꝙ ibi Doc

cōiter fatentur,& probatur.in l.qui de crimine. C. de accusat. ergo diffinitiuè fit absolutio : nam si interloquutoriè absolueretur ab obseruatione iudicij: plerunq; contingere, vt de eodē crimine accusari iterum posset,ex traditis per Bart. in l.Titia num.4.ff. de accusat.Aret.consi.118.Fel.in rub.de re iud.nu. 16. & in c. examinata.de iud. co. vlt. saltem cùm ideo absolutio fit , ꝙ libellus malè conceptus fuerit : secundum eosdem.& repetit idē Aretin. in eo.c.examinata.col.fin Alioqui snia absolutoria ab obseruatione iudicij,licet interloquutoria sit,vim habet diffinitiuæ: quēadmodum,& ipsi docent,& est cōis opinio teste Rebuffo. in l.ꝙ iussit.ff.de re iud.nu.48. Sed quo rem apertius explicemus, oportet expendere , an sententia absolutoria ab obseruatione iudicij ea ratione,ꝙ accusator,vel actor non probauit : sitne diffinitiua : habeatve diffinitiuæ vim ad eum effectum,vt iterū agi non possit,ꝙ valde dubiū est : nam licèt in ambiguo sit, an iudex debeat actore non probante reum diffinitiuè à petitis absoluere, & frequentius receptum sit , absoluendum esse reum à petitis diffinitiuè : saltē vbi vtraque parte præsente fuerit eisdem statutus terminns ad probandum ex gl.in Auth.qui semel. verb. locum habet.C.quo.& quand.iud.Bart.& Doct.in l.admonendi.nu.3.ff.de iureiur.Abb.in c.examinata.col.vlt. de iudic. & in c.fin.§.1.col.2. de iureiur.& probatur.in l.argentarius.§.cùm autem. ff. de edendo.docent Pau.Cast.& alij in l.qui accusare.C.eo.tit.glo.in l.si de meis.§.vlt.ff.de arbit.Bart.Alex.& Doct. in l.properandum.§.& si quidem & §.fin autē reus.C.de iud. post gl. ibi. & Hippo.sing. 169.penes quos licebit videre , an reus sit à petitione actoris obsoluendus , vel ab obseruatione iudicij , qn nec actor probauit, nec ei fuit statutus terminus ad probandum, tū sentētia absolutoria simpliciter lata, diffinitiua omnino est : nec iterum tractari eadem cā poterit.gl.in d.Auth.qui semel.verb.locum habet d. l.argentarius.§.cùm autem. fatentur oēs. in d.l.admonendi. post Bart.ibi ꝯ Rom.nu. 50. idem erit , si reus absolutus fuerit ex eo, ꝙ actor non probauit. Pan.in d.c.examinata.col.vlt. Bart. in d.l. Titia Pau.de Cast.post gl.ibi l.Iul.ff.de cond. indeb. Doct. maximè Alex.nu.28.Curt.Sen.col.33. & Ripa nu.77.in d.l.admonendi.ꝯ Ias.ibi in repetit.nu. 80. & id apparet ea ratione , ꝙ absolutoria simpliciter lata in dubio nulla causa expressa , censetur lata,qa probatum non est.glo.sing. in l. si qs ad exhibendum.ff.de excep.rei iud.Bal.in l.3.C.de sent.q sine cert.quan. Lanfranc.in c. quoniā de probationi.verb. interloquutoriæ.num.41.& est cōis opinio: igit parū refert sit lata snia absolutoria simpliciter nulla cā expressa,vel expressa cā,ꝙ probatū non sit . Ex qbus tandem apparet,actore non probante,reum ab eius petitione diffinitiuè absoluendū esse , ꝙ si tū ab obseruatione iudicij absolutus fuerit:licèt iniqua snia sit,& ab ea appellari possit,si tū in rē iudicatā transierit,iterū actor agere,& eandē petitionē in iudiciū deducere poterit.ita etenim intelligenda est absolutio ab obseruatione iudicij,vt notant gl.Bart. & oēs in d.l.properandū.§.& siquidem. præmittunt & oēs in d.l.admonēdi. & in d.c.examinata. licet ꝯriū Bal.scripserit in d.Auth.q semel.col.4.quo fit,vt plurimū referat,accusatū de crimine absolui diffinitiuè ab accusatione, accusatore non probante,vel ab obseruatione iudicij . Et ideo multifacienda est opin.Doct.q censent,accusatore non probāte, iudice tū priuatim certo sciente reū delatū verè crimen illud commisisse, absoluendū esse reū ipsum diffinitiuè : non tū ab obseruatione iudicij:q̄uis Ant. à Butr.in c.1.de offic.ord. fuerit opinatus, iustius esse , reū eo casu absolui tū ab obseruatione iudicij. Cuius sententiam in causis criminalibus praxis, recepit quoties delator intra terminum à iudice sibi pręfixum,crimen non probat,etiam si iudex ignoret,quis illud commiserit. Nam absoluitur reus tantum ab obseruatione iudicij, vt ex nouis indicis, nouisve probationibus iterum possit illud crimen deferri: tractarique in iudicio: quasi Reipublicæ expediat ita id fieri ad puniendа scelera , & effugiendas delatorum præuaricationes , quod Gregorius admonet epistola. 30. lib. 8. & cap. graue.11.quæst.3. facit glos. in cap. iuuenis. de sponsali. idem ferè seruatur apud Gallos teste Rebuffo in proœmio Regia. constat glos. 5.nume. in ciuilibus sanè controuersijs in Regio prætorio receptum est actore non probante , reum diffinitiuè à petitis absolui perpetuumque silentium actori indici , vt id passim seruetur , etiam si reo absente, & contumace , nec lite per eum contestata , actor , qui probationis viam elegerit , in ea defecerit , vel non habuerit terminum ad probandum : cum se probationi non obtulerit causamque ea non facta , vt aiunt , concluserit hoc tamen post litis contestationem expressim voluit Saly. in d.l.properandum §.fin autem reus.num.22.tametsi Accursius,& alij communiter, vt fatentur Alexan. & nouiores in d. §. fin autem reus.voluerint reum etiam lite contestata absentem ab obseruatione iudicij tantum , absoluēdum esse,actore non probante. Sic etiam,& in praxi recessum est ab opinione Bal.in l.ꝙ si nolit.ff.de ędilit.edic. in fi.Inn.in c.put.de dolo,& cōtu.Bal.ī Margarita. verb.actor.Io.

B aptist.

Baptist.de S. Seuerino in d. l.admonendi. col.13. & ibi Ripa nu. 77.qui omnes asseuerant constanter nimis: actore non probante intra terminum sibi etiam lite contestata præfixum , absente tū reo,& contumace,ferendam esse sententiam non diffinitiuā, sed absolutoriam tantum ab obseruatione iudicij,ꝙ licèt maximam authoritatem habeat ex gl.in d. Auth. qui semel. verb. locum habet.in fi.probabiliter satis displicuit Hippo.sing.169.Bar. etenim in d.l.admonendi. num.13.quem alij sequuntur, scribit, reum diffinitiuè absoluendum esse , si actor , cui fuerit terminus ad probandum præfixus,intra illum minimè probauerit. Vtcūque equidem sit in Regio Pretorio , reo contumace , nec litem contestante , si omisso remedio missionis in possessionem actor maluerit causam discuti , eo non probante reus à petitis diffinitiuè absoluitur.Nec quicquam refert,reum nolentem contestari litem intra nouem dies confessum censeri ex l.Regia.1.tit.de cōtestationibus lib. 3. ord. illius si quidem legis rigor explosus est : nec admittitur in vsum apud Regios,supremosque iudices . Est item in praxi receptum,vt actore absente, & cōtumace, & ideo non probante,reus etiam si quicquam in eius defensionem non probauerit, diffinitiuè absoluatur, actorique perpetuum silentiū imponatur:licèt iure statutum sit regulariter, actore contumace etiam lite contestata : nec probante , nondum dato termino ad probandum eius petitionem:reum præsentem, nec docentē iura sua:nec propriam defensionem, absoluendum esse tantum ab obseruatione iudicij:non diffinitiuè.text.glo.& communis in d.l.admonendi.l.properandum. §.siquidem Bart. & communis in d.l.admonendi.glo.& communis in d.Auth.qui semel.tradūt, & nouiores.in l.quia accusare. C. de eden. qui alios ad id nuncupatim allegant.

9 Quintò ex supradictis potest † colligi,an vera sit Baldi decisio. in l.1.C.de manu.vind.num.6.quem sequuntur Alex.in l. si is ad quem.ad fin.ff.de acq.hær.Fel.in c.cùm venerabilis.de excep. nu. 42. vbi scribunt iudicem posse ferre sententiam ex confessione coram ipso pronuntiata:licèt apud acta non scripta ex glo.in l. quoties.§.vlt.ff.de probatio.Nam si vera est cōis sentētia, ex qua diximus iudicem debere sententiam dicere ex allegatis , & probatis:non ex his, quæ priuatim scit : hæc Baldi adsertio potest eū effectum habere,vt sententia lata à iudice non sit nulla,erit tamē ex actis iniqua,& proposita appellatione reuocabitur: sicuti animaduertunt Alex.& Fel.in dictis locis, & Alciat. in c. 1. de offic. ord.num. 97. poteritque id colligi ex Saly. in l.3.C. de sent. quæ sine cert.quant.quibus non parum conuenit text. in l.ait prætor. §.vlt. ff. de re iud. vbi hoc ita explicant Alex. & Vincent. Hercu. post Bald.in d.l.3. Ego vero actorum iudicialium scripturam ad probationem non ad rei essentiam requiri existimo. c.quoniam contra de probat.ita quidē, vt si quid omissum à tabellione fuerit,vel falso scriptum , id probari per testes fide dignos iure possit : nullibi enim cautum est ex actis iudicialibus eam oriri præsumptionem, quæ contrariam probationem minimè patiatur : imò expressim contrarium notant glo.in l.1.C.de iure hast.fisca. lib.10.& in d.c. quoniam contra in glo. vlt.quas Doct. communiter approbāt: tametsi iudex in dubio actis à notario scriptis fidem exhibere debeat, & iuxta ea iudicare interim dum non apparet,quid à tabellione omissum , falsòve scriptum fuerit : nam & acta,quæ alioqui in scriptis necessariò proponenda non sunt, testibus probari possunt secundum Inn.Abb.Fel. & Dec.in d.ca. quoniam contra. col. vlt. deinde & illud præmitto confessionē litigantis coram iudice,vt iudice,fieri posse, vel ipso sedente pro tribunali,vel in itinere,aut alibi ius reddente. l.voluit. vbi gl.ff.de interro.actio. Bart.in l.vnica. C.de confess. colu.2. Abb. & alij in rub.de iud.num.2. Rom.sing.729.his etenim pręmissis iudex sententiam ferre nequit:ex confessione litigantis ipsi, vt priuato,nō vt iudici pronuntiata, ꝙ superius latè probauimus:nec in hac specie Baldi sententia procedere vlla ratione potest. Quod si confessio ipsi iudici , vt iudici fiat,nec tū ea scripta sit apud acta iudicij, vel ex absentia , vel negligentia tabellionis , æquissimè ex ea iudex sententiam dicet : cùm ius litigantium ei vt iudici manifestum sit:oportet tū vt si huic confessioni testes ad fuerint,hi omnino examinētur,eorumq; testimonium in acta redigatur: quo defendi sententię iustitia possit : verùm testibus his deficientibus sententia ipsius iudicis ex hac confessione lata iniqua iudicabit ex præsumptione:cùm verè æquissima sit, ꝙ Alex.Bal. Saly.Fel. & Alc.opinantur, & qñque nulla vel ex eo ꝙ iudex in sententia eius mentionem fecerit , vel ex alijs , quæ notantur in c. 1. de re iud.vnde ipse infero intellectum ad eam controuersiā,quæ difficilis à iuris vtriusq; interpretibus censetur : dum disputatur sitne nulla snia iudicis incerta ex actis , certa tū ex instrumento , ꝙ in actis minimè apparet,eius vero mentio in snia fit:nam eam sententiam validam esse tenuerunt Inn.& Fel.nu.41.in d.c.cùm venerabilis. Alex.& Vincent.in d.l.ait prætor.§.vlt.per text.ibi.Bald. & Saly.in l.3.C.de sent.quæ sine cert. quant. quibus manifestissimè suffragatur text. in d. §. vlt. nisi verba illa Iurisconsulti , sine scriptura,referantur ad fideicommissum à testatore , verbo tantum , non scriptura relictum,sicuti Accursius ea intellexit , qua ratione præfatam sententiam nullam esse ex contrario censuerunt Ant. in d.c.cùm venerabilis. §. quia vero col. 2. & Abb. ibi nu.48.Ang.Aret.in §.curare. num.5.de act. Ang. & Imo. in l. si conuenerit.ff.de re iud.Ioann.And.in Spec.titu. de sentent. & de his,quæ ipsas sequuntur.§.qualiter col. 2. Aret. in l. cùm ad præsens.ff.si cert.pet. quam opinionem sequuti fatentur communē esse Aret.in c.3.de accusatio.nu.14.Ias. nu.19.in d.l. ait prætor.§. vlt.& ibi Zasi.col. 3.Dec.in d.c.cùm venerabilis. num. 37. eandē esse communem,licet ab ea discesserint , adserunt.Ripa col. 2.& Hercu.col.7.in d.§.vlt. & probatur ea ratione , ꝙ instrumentum non productum in iudicio non dicitur iudici cognitum. l.vlt.C. de fide instr.gl.& Fel.in c,contingit de fide instr.tex.in l. adoptio. ff.de edoptio. tradunt latè Fel.in c.quoniam contra. q.1.& Dec. num.30.de probat.Hippo. sing.17.& tū prædicta opinio , quam cōem esse diximus.planè procedit , vt sententia à iudice sic lata , verè nulla sit:cùm instrumentum,cuius mentionem fecerit,minimè fuerit ipsi iudici,vt iudici productum, ꝙ si ei, vt iudici fuerit productum:ea verò productio,vel ex absentia notarij ,vel ex eius omissione,aut inopia testium in actis conscripta nō sit, sententia præsumetur nulla : tametsi verè æquissima iustoque iudicio fuerit lata:cui tandem vitio mederi iudex poterit , si testibus ea productio probari queat.

Sextò,ex principali huius capitis resolutione deducitur falsum esse,ꝙ Fel.scribit in d.c.pastoralis.§.quia verò. num.25. dicens in causis breuioribus , quas iudex potest absque actorum scriptura diffinire, iudicem posse sententiam dicere secundum priuatam , & particularem scientiam aduersus allegata,& probata,hoc etenim nequaq̄ verum est,qa & si iudex in his causis possit non cōfectis actis,nec processu,ius dicere litigantibus,ꝙ Bart.& alij notant in Auth.nisi breuiores.C.de senten.ex peric.recit. tenetur tū sententiam docere ex his,quæ vt iudex,non quæ vt priuatus cognouerit,& præterea si acta fuerint conscripta , his oportet fidē exhiberi , non priuatæ scientiæ : vnde & in his causis iudex ferre debet sententiam ex actorum probationibus : ex allegatis probatisque & ex his , quæ sibi vt iudici manifesta sunt nec oberit decisio Bart.in d.Auth.nisi breuiores. dicentis,in his causis minimis simplici assertioni iudicis credendum esse nam & si id verū sit,ꝙ valde dubium est,intelligi debet de his, quæ iudici , vt iudici contigerint:non autem de his,quæ vt priuatus perceperit.

Septimò , sunt qui in hac difficili quæstione iudici consulant , vt causam superiori remittat , & à iudicandi munere abstineat potius,si id commode fieri potest quàm innocentem condemnet. Thomas d.quæstio.64.articu 2.Syluest.verb.iudex 2.quæst. 5. quod tamen non videtur satis cautum esse : cum ab alio iudice ex eisdem actis innocens damnabitur ex huius iudicis remissione:nec iudex hic liber est à reatu causam dans morti innocentis, vt Caieta.existimat d.quæst.67. articu. 2. nam si potest sententia ferri ex his,quæ iudici, vt iudici probata sunt:non debet is iudex aliter à munere iudicandi abstinere , quàm vt innocenti subueniat, qui quidem effectus nequaquā sequitur ex remissione causæ ad superiorem . Sunt & alij , qui opinantur , iudicem debere pronunciare, sibi de causa non liquere hoc ipsum iuramento asseuerantem iuxta text.in l.si de meis.§.vlt. ff.de arbitr. & consiliū Auli.Gellij lib.14. c.2.Ang.in l.non quemadmodum.ff. de iudic. & in hac specie ita consulit Alciat.d.cap.1.de offic. ordin. nume. 91. à quo ipse dissentio , eo quod text. in d.l.si de meis. §. vltim. præfatum consilium probet in eo iudice , qui intra certum diem iudicare , & causam diffinire cogitur : cum tamen eo die nondum ei liqueat quid in ea controuersia iustè diffinire possit , quod potest varijs ex causis contigere , & maximè cum inter duos controuertitur de aliqua re , quæ per eorum neminem possidetur: ita vt neuter nec verè actor sit,nec verè reus , & intra diem præsignatum minimè liquidum est ad quem eorum res ea pertineat.Graue siquidem est , auctore Gregorio , vt in re dubia certa proferatur sententia.cap.graue.11. quæst.3. deinde ego non video quo pacto iudex hic possit iurare sibi non liquere : siue enim consideremus publicam , siue priuatum scientiam certus est,quid in ea,quæ tractatur , causa, verū sit . Sed & apud Iurisconsultū in l.Pomponius. ff. de re iud.iudex ordinarius , q iurat sibi non liquere à iudicandi necessitate immunis est , nec iudicare tenetur,nec sententiam in ea controuersia dictat : cū collegas habeat,quibus id muneris eo recusante incumbit . Præsertim,ꝙ iudex,qui iurat sibi non liquere,existimare debet,ac ꝑpendere,ni ego fallor,nondū sibi liquere ex publicis actis, qd in ea lite iure pronunciare possit.Satius me herclè erit testiū falsitatē diligēter inquirere,& prater hoc q̄libet tentare viā, vt innocēs eius testimonio absoluatг,hoc ipsū Principi, vel reipublicę significāt, forsan enim Princeps iudicis assertioni,eius probitate perpensa ,

publicèque omnibus cognita, fidem exhibebit, tenetur quidem quilibet etiam non requisitus subuenire proximo, ne damnū, vel in bonis, vel in corpore inique patiatur, veritatem denuntiare ei, qui prodesse possit. Thom. 2. 2. q. 70. artic. 1. & ibi Caiet. text. optimus in cuoli timere. 11. quæst. 3. & in c. intimauit. vbi Abb. & Fel. de test. Dom. à Soto in relectione de secreto, membro. 2. quæst. 7. & Marti. Azpilcueta in c. inter verba. 11. quæst. 3. corolla. 63. Sin autem apud Principem iudex obtinere non valeat huius innocentis absolutionem: nec aliud sic huic innocētiæ tutum refugium, poterit iudex absque animæ periculo, ac tenebitur eam causam ex allegaris, & probatis definire, quod sensit præter alios Thom. d. quæst. 64. artic. 6. ad 3. & Caiet. d. q. 67. artic. 2. ad finem.

Vltimo, licèt exequutor requisitus, vt sententiam exequatur, non possit iustè nec teneatur eandem exequi, quoties notoriā iniquitatem, aut intolerabilem errorem habeat. Inn. in ca. cùm in iure. de offi. deleg. Anch. cons. 382. col. pen. Fel. in c. ar si clerici. de iudic. 4. col. Math. Afflict. in proœmio constit. Neapolit. incipienti. post mundi machinam. nu. 55. Curt. Iun. & Purpur. in l. magistratibus. ff. de iurisd. omn. iud. fin. col. Caieta. in d. q. 67. art. 2. ad fin. notarur in d. c. pastoralis §. quia vero. optimus text. in c. inter cæteras. de re iud. tamen si sententiæ iniquitas exequutori ex scientia particulari, & priuatim nota sit, poterit, ac tenebitur sententiam ipsam exequutioni tradere, q̄ in specie Caie. asserit d. artic. 2. licet Abb. & Fel. in d. §. quia vero. & idem Abb. col. pen. A le. num. 110. in d. c. 1. in contrariam sententiam ierint. Sed & si iudex ordinarius requisitus à delegato, vt sententiam exequutioni tradat: viso processu ex eo perceperit, sententiam à delegato latam iniustam esse: non tamen notoriè, nec euidenter iniquam adhuc tenebitur eam exequi: sicuti probare videtur text. in d. §. quia vero adiunctа ratione, quam adduximus dum paulo ante text. in d. §. quia vero pro communi sententia adnotauimus. Procedit tamen ea ratio in causa ciuili: cum in ea sententia à qua appellatum non est, in rem transierit iudicatam: at in in criminali quæstione vbi processum est ad corporis pœnā, & poterit quilibet appellare ipso condemnato minimè pronocante. l. non tantum. ff. de appellat. secus censendum erit: atque ita exequutor instructus ex actis, ac scientia publica non tenebitur, nec poterit iustè eam sententiam exequi. vnde Abbatis opinio, quā modo retulimus, defendi poterit in eo casu, quo exequutor sententiam iniquam esse ex ipsis actis cognouerit, quod apud me ita dubium est, vt persuasum habeam idem in hac specie, q̄ in proxima dicendum omnino esse, cùm hic exequutor iudex non sit ad illam publicam sententiam percipiendam viso processu, nec is processus ei, vt iudici cognitus est. Iudex enim qui sententiam tulit non tenetur exequutori, etiam si alioqui iurisdictionem habeat, acta ex quibus sententiam dixerit, ostendere: vt passim receptum est in d. §. quia vero. & in c. 2. de excep. in 6. & in d. c. 1. de offi. ord. vbi Abb. & Alciat. super gl. verb. publicum. Alex. & notiores in d. l. magistratibus. Exequutor igitur acta legens eaque examinans priuata authoritate non publica vtitur. Nec verum est, sententiam in criminalibus non transire in rem iudicatam: imò falsum, vbi ad ea appellatum non fuerit ab ipso condemnato, vel ab alio quocunque, ex Iurisconsulto. in l. diui. ff. de pœn. & in l. 1. ad fin. ff. de quæstioni. & nos probauimus idem in Epitome de matrim. §. vlt. nu. 15. tametsi iudices, qui de criminalibus quæstionibus apud Regia prætoria summo in tribunali cognoscunt, appellationem à criminali iudicio, eriā post dies à lege ad appellandum constitutos propositam, frequenter admittant.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Non licet etiam iustè litiganti in iudicio, mendacio vel falsitate vti aduersus aduersarij dolum.*
2 *Iniquè interrogatus à iudice, iuris ordine non seruato poterit verbis ambiguis fallere iudicem, modo mendacium non committat.*
3 *An liceat in iudicio pluribus diuersis contrarijsve defensionibus vti, & an excipiens fateri videatur.*
4 *An liceat conuento super mutuo, quod iam soluerit falsum solutionis instrumentum producere: ipsumve mutuum negare.*
5 *An interrogatus super centum, quorum quinquaginta verè debet, possit totam positionem negare.*
6 *Expenditur latè intellectus capituli primi. de arbi. in 6. & l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbitr.*
7 *An iustè vel iniustè captus possit à carceribus absque veatu criminis, & peccato fugere, & inibi traditur, an dimissus præstito iuramento de redeundo teneatur redire.*
8 *Liceat ne alicui metu tormentorum aut mortis, crimen sibiipsi falsum imponere propria confessione.*
9 *Martyribus quamuis licitum fuerit, cum fugere possent in carceribus manere, vt pro fide occiderentur: nusquam tamen eis licuit seipsos occidere, nec licebit cuiquā seipsum morti tradere ob euitandū stuprum.*
10 *Damnatus vt fame moriatur peccat mortaliter, si cibos sibi oblatos sumere detrectauerit.*
11 *Fugiens à carcere videns ostium apertum, an à iudice puniri possit.*
12 *An possit iniquè damnatus ad mortem, effringere carcerem vinculaque rumpere & num. 14.*
13 *An iniquè capto timenti iniquam iudicis condemnationem liceat custodes carceris occidere.*
14 *Potest quis rem propriam ab alio tyrannicè occupatam propria authoritate etiam furtim surripere: vbi eam aliter obtinere nequit.*
15 *Aliquando licet iudici vti simulationibus, vt veritatem occultam à reis extorqueat.*

An liceat iustè litiganti, aduersarium fallacijs, dolisve impetere.

CAPVT II.

ADeo protervè quorundam hominum audacia, tribunalia ac prætoria, alioqui sacrosancta, vitio inueterato tyrannicè inuasit, vt ex forensibus, hi diligentius cæteris officio fungi videantur, qui iudicialem litis, & causæ examinationem periurijs mendacijsque frequentissimis impediant. Iudices ipsos controuersias priuatorum, quo sumptus parciores sint, definire summopere cupientes, fictis & simulatis petitionibus, recti quidem speciem præ se ferentibus, infestet. Apud hos magno nomine censentur ac ditissimi omnium maximo salutis spiritualis periculo fiunt, qui reum, ne à rei petitæ possessione citius cadat, prolixis, data opera dilationibus tutantur: iustam æquissimi iudicis diffinitionem potius, quàm diuinam tanti sceleris vltionem timentes. Nec tamen omnes negotium istud tractantes eadem censura metimur: prauos equidem, ac pernicioſos Reipublicæ incusamus. Quosdam enim nouimus munus istud ita egregiè pie & fide gerentes, vt maxima laurea huius instituti digni censeantur. Quibus improbos enim missos facimus, ea proponitur quæ-
1 stio, †num liceat aduocato, qui iustam causam fouet, in iudicio, dilationibus, calūnijs, dolove, (nā & hic bonus esse potest) ingenue vti ad effugiendas aliorius, q̄ ex aduerso litigat, calumnias, technas, vel fucos, quos iudici obijcere. Et profecto id licere probatur ex Iurisconsul. in l. cùm pater. §. Titio. ff. de leg. 2. Nec vī. inquit, dolo fecisse, q̄ fraudē excusauerit, quo in loco Accursius similes, & huic rei conuenientes authoritates adducit. Deinde in specie, q̄ tractamus, hoc gl. nīdet in c. cupientes. §. q̄ si per viginti, verb. malignantiū. & ibi Doct. de elect. in 6. cui similis p̄ text. ibi in c. Dūs. verb. ex insidijs. 25. q. 2. commendat Alex. in l. qui totā. ff. ad Treb. Barb. in cle. 1. de re iud. Pan. in cap. 1. col. 2. q̄ met. caus. Anch. cons. 145. Ant. in c. 1. de mut. pet. Dec. in l. ea est natura. ff. de reg. iur. Hippo. sing. 177. Marcus Ant. in tract. de virib. & virt. iuram. effectu. 60. And. Tiraq. de vtroq; retract. num. 70. Rebuffus in l. si vnica. notab. 9. C. de sent. q̄ pro eo, q̄ interest. Quorū pauci, & si prædictæ conclusionis oēs meminerint, eius verā resolutionē tradidere, ideo ego existimo q̄ verissimum esse, adnotatū iustam cām in iudicio tractantē non temere caurelis, ac malitijs, cauillisq; vti debere, nec posse: id enim indecens est bono viro, sed tunc demū arte quapiā decipere aduersarū iustè ei licere. cum id necessariū esse duxerint ad alterius cauillationes tutè effugiendas, vel victoriā in lite consequendā, hoc equidē licet ex l. 1. ff. de dolo. & d. c. Dūs vbi Gratianus Augustinum lib. 6. quæsti. mū super Iosue. q. 10. in hæc verba citat, cùm autē iustum bellū susceperit, vtrū aperte pugnet, an ex subsidijs, nihil ad iustitiā interest. Quibus verbis idem q̄ Duci exercitus in bello, p̄mittitur, & aduocato concessum cēsetur: modo nec iudex belli, nec aduocatus ēt aduersus vlterius cauillationes falsitate, vel mēdacio vtatur. Cùm hoc ēt ad mortē euitandū nequaq̄ licitū sit. text. in c. nequis. & seq. 22. q. 2. ex Augustino. 5. psalmo. & lib. 3̄ mendaciū. c. 17. peccat igitur aduocatus, q̄ in iudicio etiam 3̄ aduersarij cauillationes iudicē, vel eundē aduersarium mendacio, aut falsitate decipit. Diuus Thom. 2. 2. q. 71. artic. 3. idem q. 40. artic. 3. Pan. in c. sicut in 3. col. 6. de iureiur. & in c. olim in 1. col. vlt. de rest. spol. Bald. in rub. C. de fid. instr. nu. 30. Imo. in c. 1. num. 13. de mutuis petit. Tiraq. in d. nu. 70. Ias. in l. cùm proponas. col. 2. C. de pact. & in §. bonæ fidei. de act. nu. 8. q̄ opinionem fatetur cōem esse Arer. in l. decē. nu. 7. ff. de verb. oblig. optimè facit ad hoc, q̄ licet iniquè interrogatus iuris ordine non seruato, vel à iudice
2 non suo, q̄ ius interrogādi † non habet, non teneatur rīdere, & si coactus rīderit, iustè, & sine vitio valeat ipsum iudicē verbis ex cōi significatione ambiguis fallere: mentiri tū nullo pacto dēt: alioq̄ peccato subdit: sicuti docet elegāter Augustin. lib. de conflictu

fictu vitiorum. & c. Si quis. & c. primum. 22. q. 2. Tho. 2. 2. q. 69. artic. 1. Caieta. q. 88. artic. 7. Adrianus in materia de confessione dubio 10. & q. libet. 11 litera. 200. ex notioribus non minus elegānter quam erudite Hispani tradiderunt, nempe Dominicus à Soto lib. de secreto. memb. 3. q. 3. conclus. 5. Mart. ab Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3. corolla. 64. col. 221. Genesius à Sepulueda in dialogo de ratione dicendi testimonium. c. 5. & sequentibus. rursus idem Soto lib. 5. de iust. & iur. q. 6. arti. 2. tametsi in exemplis non omnino conueniant. Ex quo infertur, quod licet reus in iudicio pluribus vti possit titulis, ac defensionibus ad excludendum actoris intentionem reg. nullus. de reg. iur. in 6. cap. constitutus. de testib. in 1. capit. post electionem. de concess. præb. & ibi Doct. Calderi. consil. 6. de elect. Abb. in c. cum olim. col. 9. de re iud. glos. in verb. quod meum. in capit. inter dilectos. de fide instrum. Felin. idem in capitu. in nostra. colum. 2. de rescript. Ias. in §. sic itaque. de actionib. num. 16. Selua de beneficio. 3. part. quæstio. 19. id tamen procedit, quia ex hoc nequaquàm is mentitur. Nam quamuis ex vno titulo adquisitum ex alio adquiri non possit. l. 3. §. ex pluribus. ff. de acquir. poss. cum ibi communiter adnotatis, is tamen, qui allegat in propriam defensionē, priuilegium, & præscriptionem, donationem, & emptio nem, quæ quidem contingere potuerunt in vna, & eadem re, eum sensum habere censendus est, vt si præscriptioni locus non sit, priuilegium admittatur. Similiter si donatio iure admitti nequeat, emptionis titulus consideretur, qua ratione nullo irritetur mendacio, vt & ipse colligo ex Innocent. & ibi Abb. colu. 8. in c. auditis. de præscrip. Dec. in c. pastoralis. de exceptio. nume. 13. Felin. in d. cap. in nostra. colum. 2. dignus etenim est vt ea interpretatione à mendacio excusetur, qui in iudicio ad eius defensionem adserit ea, quæ verè contigere potuerunt. Eodem iure erit considerandum, q̄ adnotari solet ex regula iuris, exceptionem obijcientem non videri actoris intentionem fateri, quod verissimum est, non tantum in eo, qui conditionali oratione excipit, sed & in simpliciter excipiente, cum Iurisconsulti, & Pontifices Romani, qui nobis hanc docuere regulam, absque vlla conditione id assecurent. l. non vtique. ff. de excep. regu. exceptionem. de reg. iur. in 6. cap. cum venerabilis. de exceptioni. in quo licet exceptio proposita fuerit conditionaliter; tamen ipse Romanus Pontifex simpliciter regulā iuris ibidē approbat. & probatur: nam actus agentium non debent operari vltra intentionem agentis. l. non omnis. ff. si cer. pet. sed exceptio eo animo proponitur, vt intentio agentis excludatur, igitur non poterit in dubio ex ea probatio intētionis ipsius agentis assumi. Deinde excipiens tametsi absq; vlla conditione excipiat, tunc demum intendit exceptione vti: cum actor deductam in iudicium intentionem probauerit: siquidem prius opus non est vlla exceptione, q̄ probat text. in l. siquidem. C. de excep. t. gl. & Cum. in d. l. non vtique. agit sanè quis rei vendicatione domum quandam à Titio iure dominij petēs: excipit Titius, illam domum ab ipso actore habuisse titulo permutationis, aut venditionis: nō ex hoc videtur fateri reus actorē dām esse illius domus: vnde nisi actor dominium probauerit succumbet: ac tunc probato dominio actoris, reus probare debet permutationem, emptionemve: vt i probat text. in d. c. cùm venerabilis. igitur simpliciter excipiēs fateri non videtur intentionem actoris. gl. in d. c. cùm venerabilis. quam Abb. & Doct. magis communiter ibi sequuntur: sicut adserit Dec. nu. 19. idem notat alios allegans Fel. ibi nu. 12. Alex. & Aret. in l. decem. ff. de verb. oblig. Bald. in l. exemptionem. C. de probat. Probauimus tandem, posse reum pluribus diuersis titulis se defendere, & tamen negamus eum posse in iudicium titulos directè contrarios ad defensionem proponere: id enim minimè licet: nec fieri potest sine mendacio, & ideo agendum non est: cùm ex duobus directò contrarijs, vel simul impossibilibus necesse sit alterum falsum esse ex Aristo. secundo Topicorum. l. sed si pupillus. §. si institoria. ff. de instito. l. 1. C. de furtis. l. hæc verba ille. ff. de verb. sign. c. cùm renunciatur. 32. q. 1. c. quicunque ab origine. de pœnite. distin. 2. q̄ manifestius apparet ex eo, q̄ exceptiones indirectè contrariæ admittendæ non sunt, vt asserunt Cum. & Soc. in l. nemo. ff. de exceptionib. Dec. in c. pastoralis. eod. titu. nume. 13. veluti si quis conuentus actione personali ad centum ex mutuo, excipiat se ipsum dicta centum actori Romæ soluisse 20. die Martij, & eodem die actorem Burgis pactum ei fecisse de non petendo. Necesse profectò est, alterum ex his falsum esse, & ideo à mendacio defendi excipiens commodè non potest: fortiore igitur ratione: nec erunt admittendæ exceptiones duæ, quæ directè contrariæ sunt. hoc ipsum probat tex. in l. 2. vers. sed si alius. ff. qñ appel. sit. nam licèt Iurisconsultus ibi tractet non esse admittendam vnam, & eandem exceptionem, quæ sibi ipsi contraria sit idem erit censendum in duabus sibi ipsis directè repugnantibus cum eadem ratio vtrobique subsit: nempe mendacium ex repugnantia. Ex quo patet verus, & planus sensus ad textum. in l. scripturæ. & c. imputari. de fide instr. vbi decisum est non esse audiendum eum, qui contraria allegat. Nec me fallit, plures iuris vtriusque interpretes passim asserere, quandoque allegantem contraria esse audiendum: quorum species, & exempla magis ad diuersa, quàm ad contraria induci possunt, & ideò nihil impediūt, quo minus nostra sententia vera sit: scribit & ad hæc Io. Imo. in c. 1. de mut. petit. num. 13. veniale crimen tantum committere eum, qui mendacium in iudicio dixerit, quò caussam iustam ab aduersarij calumnijs tutius defenderet: cui consentire visus est Alex. in l. qui totam. col. 1. ff. ad Trebell. q̄ & ipse concederem modo iuramentum absit, & ex hoc mendacio leue præiudicium sequatur iuxta ea, quæ notaui in præcedenti capite.

Cæterùm ad exemplum huius resolutionis plura sunt consi-
3 deranda, † quæ eam confirmare videntur, & primum q̄ Bald. scripsit in rub. C. de fide instrum. nu. 30. dicens mihi ex falsa mutui scriptura in iudicium deducto: non licere aliquo modo falsum solutionis instrumentum producere, q̄ ex prædictis verissimum est, & sequitur. Ias. in §. in bonę fidei. de actionib. num. 81. Barb. in c. 1. de mut. petit. nu. 84. Subdit tū idem Bald. ab eisdē receptus, me iniquè conuentum in iudicio: nempe ad centum, quę actor verissimè asserit me mutuo recepisse. cùm à me secretè soluta eidem fuerint, posse veram illam mutuationem negare. idē notat Hippolyt. singula. 177. falsò ad id citans Ant. in d. cap. 1. & Anchar. in reg. 2. de reg. iur. in 6. qui in q. 5. satis dubius est; nec id licere audet fateri, & meritò. Ita etenim falsum committit, qui interrogatus veritatem occultat ac si mendacium. dixerit. c. 1. de crim. falſ. c. quisquis. 1 1. q. 8. & ibi glo. in c. cùm dilecti. verb. meram. de accusat. Bald. in l. data opera. num. 29. C. qui accusa. non possi. Fel. in c. 1. num. 3. de testib. cogend. Diuus Thomas 2. 2. q. 73. artic. 1. Regia. l. 42. titu. 16. part. 3. l. 1. titu. 7. part. 7. cur igitur Bald. & alij concedunt, iustè litigantem vti posse falsitate, mendacioue aduersus alterius calumnias: cùm id licere hac in quæstione ipsi negauerint. Quamobrem dubitationem, hanc ita dissoluendam esse censeo, tres eius species constituens. Prima cum à me Sempronius petit centum, quæ verè asserit mihi mutuasse, & tū eadē ei secreto soluerim: possum equidem absque vllo crimine hanc petitionem negare prout in ea actoris propositio cotinetur, nec vllum adesse mendacium, ea ratione, q̄ actor in eo libello asserat mihi centum mutuasse, & adhuc me illi obnoxium esse ad eorum solutionem, quod falsum est: cùm ei centum soluerim, & ideo petitio ea forma qua fit, & iudici exhibetur falsa est: iustèque à me negari potest, in genere. Secunda huius rei species erit: cum ego cogor positionibus actoris respondere simpliciter cōfitendo, vel negando, & mihi ab actore ponitur, accepisse ab eo mutuo centum, & illa adhuc ei debere: tunc eodem pacto possum iustè absque mendacio negare positionem, prout ea pro-
4 posita est. Tertiò, si satis distinctè à me per positionem † interrogetur, receperimne centum mutuo ab actore: nec possim respondere, illa mutuo accepisse, sed eadem soluisse, & cogar simpliciter, vel negare, vel fateri: possum si verè ea solui, tutè eā positionem, prout ponitur negare, quod verum esse contendam ex his, quæ supra ostendimus. Nam ego qui verè centum ab actore petita illi solui, iniquè ad iudicium trahor: iniustè interrogor: vnde possum versutiam interrogantis iniquè, eludere responsione quadam, quæ interpretationem intellectumve, quem ex animo illi dederim, congruè patiatur. Sic sanè dum ipse nego positionem, quæ mutui dationem ponit intelligo me dicta centū cum effectu mutuo non recepisse, vel quia illa mutuatio, quę verè cōtingit, solutione est rescissa, eiusque obligatio soluta, vel quia nō dicitur mutuum accepisse, qui illud iam reddiderit, vel ex eo, q̄ in ea positione asseritur, me centum mutuo accepisse in eum sensum, vt illa non reddiderim: simq; ex ea mutui datione obligatus, cùm ad hoc tendat mens interrogantis, & tū eo sensu positio falsa est: quo fit, vt licitè negari possit. His tū adde Ias. in l. manifestè. ff. de iureiur. col. pen. Cœpolam caut. 60. Alc. in l. 1. §. si quis simpliciter. nu. 74. ff. de verb. oblig.

Secundò, ex eadem resolutione expediri potest dubiū illud, quo quæritur, an interrogatus simpliciter debeat ne actori mille, & verè quingenta debeat, † possit totam positionem negare, vel teneatur partim negare: partim fateri. Idem erit, si super fundo interrogatio fiat, & eius pars actoris interrogans sit: pars verò ipsius respondentis. In quo respondent quidam, non posse totam positionem negari: cùm partim vera sit, ac debere interrogatum ipsam fateri ea parte, qua verum continet: siquidem interrogatus simpliciter censetur non tantùm de toto, sed & de parte, an vera sit omnino, interrogatus. text. singula. in l. qui seruum. §. vltim. ff. de interrog. actio. in iure, inquit Paulus, interrogatus, an fundum possideat: quæro, an respondere cogendus sit, & quota ex parte fundum possideat? Respondi, Iabolenus scribit, possessorem fundi cogi debere respondere, quota ex parte fundum possideat, vt si minoris ex parte possidere se di-

cat.in aliam partem,quę non defenderetur,in possessionē actor mittatur: hactenus iurisconsultus. Deinde ponens affirmatiuā, non tantum ponit de toto, sed etiam de parte qualibet.l.si quis cùm totum. ff. de exceptionibus rei indic. sic igitur respondens debet non tantum de toto, sed & de qualibet eius parte respondere l.si defensor.§.1.ff. de interroga. actionib. ad idem optimus text.in l.qui solidum.ff.de leg.2.vbi qui totum aut solidum petit, etiam in parte constituit debitorem in mora:quibus sanè rationibus hanc opinionem tenet Bart.in l. 1. §. si stipulanti. per eum textum.ff.de verb.oblig.cui Doct.magis communiter adhærent: vti aduerunt Alex. nu.7.Aret. num.29. Vincentius.nume. 17.Iaſ. num.19.& nouiores ibi. idem repetit Bart. in l. is qui ducenta. §. vtrum.in fin.ff.de rebus dub. & in d.l. si quis cum totum. in prin. Abb.in c.vnico.de plus petit.nu.15.Feli. aliosallegans in c.nam concupiscentiam. ad fin. de constitutio. & Capella Tolosana. 208.pro his solet adduci text. in l. pupillus. §. vlt. ff. de verb.sign. vbi scribitur.Qui suum non esse iurat:adijcere debet,nec sibi cōmune esse: quali & de parte censeatur interrogatus : quo in loco Accursius asserit,etiam si non respondeat de parte:nihilominus id subintelligi, & ita Alc.ex hoc veriorem esse Bart. opinionem existimat.

In oppositam sententiam, nempe posse conuentum in iudicio totum summam petitam negare, etiam si partem tantum debeat:rationes, & authoritates aliquot adducā, ex quibus pro aduersa parte citata, vel hanc vltimam cōprobabunt, vel ei parum nocebunt.Et primò ab hoc reo iniustè petuntur centum, & super his iniquè interrogatur, cum tantum 50. debeat : igitur poterit ex iuperius adductis, verbis ambiguis fallere interrogantem,& negare positionem eo animo, & sensu, vt eā falsam esse asseueret, prout ponitur. Nam & verissimè in hunc sensum falsa est:igitur periurus non erit.Secundò,maior summa negata in iudicialibus minorem non includit, quod apparet ex text. in d.l. non solùm.§.vlt.& in l.pupillus.§.fin. ex quibus interrogatus, an fundum possideat,cogendus est respondere, an parte possideat : vnde consequitur simpliciter respondentem non possidere fundum,nequaquam de parte respondisse. Nam si de ea respondisse censeretur,non esset cogendus de parte respondere : ergo qui negat se maiorem summam debere: non videtur negare minorem: cùm hæc non includatur in maiori negatæ. Tertiò à contrarijs argumentor : siquidem id verum est, cuius contrariū falsum.Sed si reus 50.tantum debitis:interrogatus de centum,dixerit se ea non debere, ac positionem negauerit, & falsam eius responsionem iudicemus : vera itidem erit responsio qua interrogatus, an centum debeat, dixerit debitis tantum 50. se centum debere,quod falsissimum est,& probatur isthæc collectio ex eo, quòd summæ continent plura explicitè, vel implicitè copulatiuè,non disiunctiuè.l scire debemus. in prin. ff.de verb.obl. Quarto,significatio, quæ sumitur ex vniuerso, in quo aliquid falsum est,totam orationem falsam efficit. text. in l. is qui ducenta. §.vtrum.vers.quia significat.ff de reb. dub. Quintò, etiam si verum sit maiori summæ affirmatiuæ minorem inesse, quod maximis rationibus controuertunt Doct.in d.§.si stipulanti.Carolus Molinæus in consuet.Paris.titu.1.§.33.glo.3.nu.12.manifestissimum tamen est, maiori summæ negatiuè prolatæ minorem nec naturaliter nec ciuiliter inesse,quod omnes concedunt in d. §.si stipulanti,& probari potest ex clem.2.de magistris:nec enim sequitur:prohibeor in hoc actu expendere centum aureos : igitur nec possum expendere 50. itidem si quis asseruerit se non habere centum : non ex hoc fatetur se nec habere 50. Nec isthæc argumentatio valet:imò vt vana,est omnino refellenda. Nam quod scribitur.in l.si vnus. §.si cum mihi.ff. de pact.dum dicitur, pactum de non petendo viginti : cùm decem tantum debeantur : ad illa decem etiam negatiuè referri:ideo procedit, quod dicta negatiua oratio affirmatiuam tacitam includat. Quasi qui pascisci tur se non petiturum viginti,remissionem illorum faciat.Rursus nō oberit,quod deducitur ex.l.si voluntate.C.de rescind.vend.Nam si venditor dixerit,se non venditurum rem pro centum, implicat, quod nec pro 80:si emptor dicat, se non empturum pro centum,non sequitur quin minoris emere velit : siquidem negatio maioris summæ, modò negat, modò non negat minorē summam pro intentione loquentis. l. si decem. ff.locati. deinde non obstat text.in d.l si quis cum totum.dum dicit, iudicem per sententiam pronunciantem, fundum non esse Titij : non tantum de toto,sed & de parte pronunciasse censendum, etiam si negatiuè prolata fuerit sententia. Quia id procedit ne sententia reddatur elusoria.Nam si iudicatum fuerit,me tibi non deberę centum: inutile esset iudicium, si tu posses non obstante exceptione rei iudicatæ petere 80. vt sentiunt Doct. in d.§.si stipulanti. Et præterea cùm de tota summa seu de re integra in iudicio actum fuerit,sententia super hac controuersia lata, dè ipsa tota re in iudicium deducta,est intelligenda,vt finisilitibus imponatur. Sexto,pro eadem opinione adducitur non incongrua ratio, quod summa ab extremo numero speciem recipit, & ideo verbum significatiuum maioris summæ: putà centum : ex proprietate dictionis non comprehendit minorem:putà 50.Dom.per illum text.in c.cui de non faciendo dotali.de prębend.in 6.Igitur interrogatus,an debeat centum, non est censendus periurus, etiam si positionem negauerit: cum illa ad inducendum periurium stricte sit intelligenda, & sic proprie, vt censeatur interrogatus de centum tanquam specie: non de minori summa. His tandem & aliis rationibus hanc vltimam sententiam veram esse asseuerant Spec. titu. de positionibus. §. Quintò vers.2.vero exemplo. glo.in cap.vlt.de confe.in 6.Bald.in c.dudum.in 2.de elect. num. 29.Dec.in l.non potest videri improbus.ff.de reg.iur. Alcit.num. 48.& ibi.Crotus col.vlt.in d.§.si stipulanti.& esse hanc opinionē communem fatetur Imo.in c.dilecti col. 2. de maiori. & obed. idem in c.1.de plus petit,vbi Abb.dicit hanc seruari in praxi:licet vterque priorem sequatur.

Non oberunt ea,quæ pro Bart.adducta fuerit, & l. l. non solùm. §. vlti. quia ibi tenetur de toto interrogatus etiam de parte respondere ex eo,quod etiam de parte expressim fuerit interrogatus:sicuti explicant ibi Accursius, & Dec.in d.l. non potest videri improbus. Hæc vero responsio non omnino conuenit Iurisconsulto, qui præmissa simplici interrogatione circa totum scribit interrogatum cogendum esse de parte respondere ; imò & debere etiam si non cogatur: probat text. in d.l.pupillus.§.vlt. ideo mihi isthæc interpretatio non satisfacit.

Ad text.in d.l.qui solidum.Respondetur, quòd ibi actor solidum petens obtulerat se paratum recipere partem, & ideo in ea constituit debitorem in mora, alioqui non constituturus : quēadmodum Bart. Pau.Im.o.& Doct. ibi illum text. intelligunt, & communiter alij in d.§.si stipulanti.teste Alciat. ibi. nume. 54.ex hoc deducentes,reum ipsum, qui totam petitionem negauerit: cum esset partis eius verè debitor, non esse damnandum in expensis, nisi petitor dixisset se paratum esse partem recipere. Idē Saly.& Iaſ. col.5.in l. properandum §. sinautem alterutra. C. de iudic. Dec. in d.l.non potest videri improbus. optimus text. in l. in fideicommissi.in prin.ff.de vsur. His accedit ratio, quia verisimile non est, quod petens totum sit contentus accipere partē. l.tutor.§.Lucius.ff.de vsur.ibi tamen tantum probatur, neminē esse cogendum partem debiti recipere, quod tradunt Iaſ. & alij. in l.quidam æstimauerunt.ff.si cert.peta.at ex hoc non colligitur, præsumendum esse,quod petens totum,non sit partem, quæ liquidè ei offertur,acceptuus. Quamobrem ego opinor,reum, à quo petitur totū,partem quam liquidè debet,necessario oblaturum: alioqui in mora constitui, & in expensis condemnandū esse, etiam si petitor non offerat se paratum partem recipere, quod Bart.notat in d.l.non potest videri improbus. vbi Carolus Molineus.in additionibus ad Dec.scribit ita apud Gallos in praxi seruari:pro quo tex.insignis in l.si seruus.§.boue. ff.de condict. furti.nam si fur bouis dederit pretium corij domino : dominusque bouem conduxerit, nisi fur offerat prætium bouis detracto pretio corij semel soluti, est in mora, & ita hoc ipsum notat Alc.in d.§.si stipulanti.col.vlt.Bart.sequutus. Ea etenim, quæ in contrarium ex l.qui solidum,& l.in fideicommissi. adduximus: locum habent quando reus incertus est,quam partem,aut quātum ex illo toto actori teneatur soluere,aut tradere:resque indiget liquidatione. Et ideo etiam si partem reus non offerat, in culpa non est:nec moram contrahere videtur ex Bart. in d.l.non potest videri improbus.

Verum quod attinet ad principale dubium, ni fallor, ex proximè dictis certum esse reor, conuentum in iudicio super toto, & eius causa interrogatum: tametsi simpliciter interrogetur, debere sub peccati reatu partem, quam ex eo toto liquidè debet propria adsertione fateri,hoc etenim ad facilicrem causæ expeditionem,& equissimam pertinet. Nam & agnoscere suam cōscientiam tenetur quis:cùm alienum inuito domino impie, & iniquè detineat. Et præterea hoc probatur. in d. l. non solùm. §. vlt. vbi præmissa simplici interrogatione actoris super toto. inquit Iurisconsultus cogendum esse reum, & de parte respondere:ergo tenetur ad id ratione interrogationis simplicis,quæ licèt explicitè totum deducat:implicitè tamen & partem includit, & de ea videtur interrogare quamuis Accursi. & Dec. aliter illum text. interpretentur quorum expositio refragatur Iurisconsulto in d.l.pupillus.§.vltim.dum dicit,qui suum non esse iurat, adijcere debet, nec sibi commune esse. Peccat tandem, & mortaliter debitor partis conuentus super toto in iudicio, si non explicuerit bonam fidem agnoscens, quid verè debeat, actorique soluere teneatur, quo & ipse onere debiti liberetur, actoremque à probatione incommodo, & inutili nec necessaria, reueleret.

Secundò, asseram audacter in eadem principali dubitatione veriorem

veriorem esse Specul.sententiam in hunc sensum, vt quāuis reus conuentus super toto teneatur etiam de parte liquida respondere,nec sine reatu peccati possit totam positionem negare : periurus tamen,nec adhuc mendax minimè sit, licet positionem simpliciter negauerit sciens eius partem verissimam esse. Hoc probatur ex his,quæ pro opinione posteriori induximus : itē ex alijs considerationibus. Is enim, qui respondere tenetur,etsi malè faciat tacendo,verè tamen mendax,nec periurus censetur,dum tacuerit : cùm hæc crimina simplici taciturnitate minimè cōmittuntur.Nec temerè diximus simplici taciturnitate, sed vt excluderemus eum, qui explicitè super quodam facto interrogatur : is etenim periurus mendaxue erit,si tempore, quo respōdere tenetur,quæ circa factum illud ipse scierit,omnino tacuerit: itaque is qui tacet veritatem mendax periurusue censendus est, quando expressim de ea interrogatur,aut eam sub iuramento, simpliciue promissione certo tempore dicere tenebatur. Hæc profectò taciturnitas simplex non est, sed positiuum actum habet, vel commissionis,vel omissionis : omissionis,inquam, sicuti modo dixi : commissionis autem cùm sciens veritatem, & de ea interrogatus dixerit se nihil scire, quo tantum casu intelligendus est text.in c.1.de crim.falsi.cum similibus,quæ paulò ante allegauimus. Verùm si quis lege teneatur, quid exprimere seclusō iuramento, aç promissione,explicitaque interrogatione, & tamen id tacuerit, improbus est,atque crimen committit: nō tamen mendacij,nec periurij ex hoc reus erit.Nam ad hęc crimina ego explicitā exigo interrogationem, nec sufficere existimo implicitam. Vnde qui interrogat, ac ponit centum sibi à reo deberi expressim de centū interrogat : implicitè verò de minori qualibet summa : igit reus negans positionem, ac se centum debere virtute orationis negatiuæ ad expressam interrogationem tendit : ac de ea intelligitur eius responsio : non de implicita : cùm oratio negatiua maioris summæ de minori nequaquam sit interpretanda.Dices fortasse : respondere omisit ad implicitam interrogationem : ego ita fateor, & malè eum fecisse iudico : nihil tamen adest contra iuramentum : nec contra veritatem, & ea ratione nec periurus, nec mendax erit censendus. Quin & his addo,aliud esse periurum,qđ ex omissione perpretatur : aliud, qp ex commissione : siquidem alias in tractatu de iuramento maximā post alios constitui differentiam, an quis violet iuramentum promissorium, an assertorium,glo.in l.Lucius.ff. de his qui notan.infamia,& in c.quicunq;, 6.q. 1. Sic ferè aliud erit, me periurum esse ex eo, qp promittens iuramento dicere veritatem circa negotium aliquod,eam tacui: nec eam reuelaui ei, cui reuelare tenebar : non enim falsum cōmisi,aliud me periurū esse ex eo, qp interrogatus sub iuramento de negotio quodam respondi,me hoc, non aliud scire : cùm verè plus quam dixerim certissimè scirem : sum profectò periuris, & falsi criminis reus.Ex quibus ad propriam quæstionem infero, Primum,reum interrogatum,an centum debeat actori:cùm verè quinquaginta debeat : simpliciter negantem positionem periurum non esse.Secundò,in eadem specie deducitur reum respōdentem se nihil debere omnino periurum esse. Tertiò,reum interrogatum explicitè non tantum de centum : sed & de minori summa qualibet sub maiori inclusa, negantem positionem,periurum esse,& ita nouiores in d.§.si stipulanti. admonent aduocatos sic explicitè concipere positionem : quo reus nequeat sub terfugere. Quartò ipse infero,reum cōuentum, & interrogatum,an debeat centum malè facere,ac nequiter respōdere: nisi & ad minorem summam implicitè sub maiori comprehensam responderit. Vltimò obiter adnotabo in ea re, quæ maximam controuersiam habet, maiorem summam minorem implicitè continere,prout consensus pronuntiantis, vel materia subiecta exegerit : hoc ipsum est,quod omnibus animaduersis, & exactè consideratis colligere potui ex his, quæ locis paulò antè à me expressim citatis frequentissimè tractantur.

Separatim tamen expendere libet decisionem tex. in c.1.de arbitr.in 6.& l.diem.§.si plures.ff.de arbit.quibus cautum est : tribus † iudicibus in diuersis summis Titium condemnantibus, minorem summam considerandam esse,quasi in eam omnes conuenerint. Quam sanè iudicum discordiam, & confusionem indecisam reliquere Aristo.lib.2.Polit.c.6. Plinius Iunior libr.8. Epistо. in Epistо.ad Aristonē, Quintilia.in declamationib.præter quos, " quæstionis meminit Andr. Alciat.libr.9. Parerg.c.14. * & nuper " Cuiac.libro obseruat.12, c.16. * Et dubio procul Iurisconsultorum Romanique Pontificis responsio maximas dubitādi rationes habet : quarum potissima ea est,quod vel arbiter, qui de minori quantitate pronuntiat, absoluit expresse à maiori, & tunc eius iudicium contrarium est alijs,& ideo nullum.tex.in c.vlti.de re iudic. si verò expressim non absolucrit, itidē erit nullum vti prolatum super parte,non super toto,quod deductum fuit in iudicium.l.in hoc iudicio.ff.famil.herciſc.notatur in l. quid tamē.ff. de arbit.& in l.apud Celsum.§. item quæritur. ff. de doli except.l. etiam.ff.de minorib.l. 1. C.si aduersus rem iudi.Bald.in l.2.col.2.C. de re iudic.Sic etenim aduersus dictam decisionem argumentatur Rom.in d.§. si stipulanti. Sed huic subtili obiectioni responderi potest : arbitrium condemnantem,in quinque & expresse à maiori summa absoluentem, contrarium esse cæteris in maiori summa : non tamen in minori : imò in eam conuenire omnes inquit tex.in d.§.si plures.& ob id iudicium istud quo ad hanc minorem summam nec contrarium est alijs, nec ideo nullum erit censendum : maximè,quia text.in d.c.vlti.de re iudic. locum habet in his sententijs latis à duobus iudicibus, quæ ad cōcordiam, & consensum in aliqua parte reduci non possunt.Et præterea qđ ex.l.in hoc iudicio.adnotauimus,procedit in vno iudice: is enim si mota controuersia super toto, in parte pronuntiauerit sententiam omissa alia parte,id iudicium nullum est: secus tamen erit in pluribus iudicibus : nam ex eo qp non fit expressa contradictio condemnanti in minori quantitate, censetur ab omnibus facta absolutio à maiori,quod notat Aret. in d.§.si stipulanti. & Felin. in c.cùm inter.de re iudic. nu.7. ex quo etiam satis constat iudicē condemnantem in minori,contradicere condemnantib. in maiori,& sic ab ea absoluere. idem comprobatur authoritate Bart. l.si plures.in prin.ff.de fideiussorib.cui accedunt Paul. Castren.ibi. Felin.d.nu.7. Aret.Alcia.num.39.& alij in d.§.si stipulanti.qui per tex.in d.l.si plures.scribunt sententiam ab vno, & eodem iudice latam super parte,tunc omnino validam esse, quando ex maximis coniecturis apparet, voluisse iudicem alia parte reum absoluere,nec obliuione eam omisisse.Hac sanè ratione Romani Pōtificis cōstitutio quæ à Iurisconsulto deducta fuit, communiter, à Doctoribus defenditur. Sed adhuc ei fortiter refragatur, quod iudicis etiam arbitris sententia refertur ad libellum, & conclusionem compromittentis,qui non vult consentire minori summæ, maiorem instanter petens,& ea ratione constat palam, sententiā arbitri maiorem summam arbitrantis esse limitatam ad illam maiorem summam : ita, vt in minori summa per se tantū sumpta non cōsentiat,sed dissentiat potius ipse iudex. Quis,obsecro, non videt me pronuntiantem Titium esse debitorem Sempronio in centum : non consentire, nec iudicare debitorem esse in quinquaginta per se sumptis : ita,quod in alijs quinquaginta debitor non sit? esset enim maxima in meo iudicio repugnantia, leuitas ingenij,& conscientiæ periculum, atque inconstantia, & si verum sit me pronuntiare eum esse debitorem in quinquaginta quatenus sub centum cōtinentur.quo fit, vt egrè defendi possit dictum Iurisconsulti, per Romanum Pontificem receptum : dum ex eo colligitur omnes iudices in minorem summam consentire,qđ formaliter falsum est per tex. in l.si ita stipulatus fuero hanc summam.ff.de verb.oblig. verum tamen est secundū quid, & suppositiuè quatenus omnes consentiunt quinque deberi, vt contenta sub maiori summa.Quam ob rem dicta constitutio ex Iurisconsulto collecta,impropria, exorbitans, nec satis firma ratione stabilita videtur : & ideo cautè erit defendēda ob præsumptum trium iudicum consensum : cautiusque ad praxim considerandā, vt eleganter existimat Carolus Molinæ. in consuetud. Parisi.tit.1.§.33.glo.3.nu.13.post Baldum in l.1. C.de senten.quæ sine cert.quant. ex quo plura deducuntur, & primùm, decisionē d.c.1.& Iurisconsulti,tantum procedere in arbitris compromissarijs : non tamen in æstimationibus, qui nominantur ad æstimationem alicuius rei faciendam.tex. insignis.in l. si fundum. cum l. sequent.ff.mandat. Bald.in l.1.6.q.C.si seruus ex te.Anto.Corset. sing.verb.sententia.Gerard.in singul.25. Iaſ. §. sequens.nu. 36. de Inst.actionib.Bal.in l.si decē.ff.locat. Francus in d.c.1.col.2.Salyc. in l.hac edictali.§.his illud.C.de secund.nupt. Secundò eadem ratione iustissimum censeo in arbitris arbitratoribus non esse locū dictæ decisioni,quod Carol.Molin.d.gl.3.nu.35. probat : tametsi contrarium teneat Lanfrancus de arbitr.c.multis.q.12.

Tertiò,quamuis duobus iudicibus ordinarijs sententiam pronuntiantibus in diuersis summis minor summa sit admittenda per.l.inter pares.ff.de re iudic.Regia.l.16.tit.22.parti.3.& idem dicendum sit in quatuor iudicibus,quorum duo concordes sunt in minori,alij duo in maiori summa: non ex eo, qp in maiorē summam omnes hi quatuor conuenire videantur : sed eo, quod pares sunt iudices, & tunc benignior sententia sit recipienda. c.vlti. de re iudi.Sic & Seneca in declamationibus lib.3.legem retulit,ex qua æquis plurium iudicum sententijs reus absoluendus erat, eā vero absolutionem palàm probat, dubijs sententijs contingere, quia paribus à talibus, & suffragijs procedat : eiusdem legis meminit Dionysius Halicarnas.libr.7.in Coroliani iudicio. Tamen in tribus iudicib.ordinarijs, vel delegatis iuxta diuersas summas sententiam proferentibus,non opinor admittendum esse Iurisconsulti, & Romani Pontificis responsum,de quo in d.c.1. Imò nec esset locus priori dicto,nempe Iurisconsulti in d.l.inter pares. quando essent duo iudices,qui sententiam dicere nisi conformiter nō possent : quales sunt in Regio prætorio quo ad summam octuaginta

octuaginta millium quadrantum, & minorem idem dicas quo ad maiorem summam in quatuor iudicibus ex eisdem Regijs tribunalibus supremis: nam licet duo in mille aureos condemnent, alij duo in quingentos: nullum sit iudicium: cum ex quatuor in quantitate maiori octuaginta millium quadrantum per Regias constitutiones, tres ad minus cõformes omnino, & formaliter concordes requirantur, vt sententia eorum iudicio constituatur. Nam q̃ in d.l. inter pares & d.c. vlti. statutũ est circa duos iudices, vel plures pari numero diuersa pronuntiantes, in iudicib. ordinarijs locum habet, eo q̃ eorum iurisdictio magis fauorabilis, firmiorue sit, vti scribunt Alex. Ias. & nouiores in rubric. ff. de offic. eius cui est mand. iurisdi. Archid. in c. si Episcopus. 2. q. 6. & ideo si pari numero diuersa pronuntient, non est eorum sententia nulla: sed eligitur à iure alterius iudicium ex varijs causis vti appareat in dictis locis. At in delegatis pluribus ea sententia procedit, quæ vel à maiori eorum numero, vel ab omnibus conformiter fertur: hoc etenim ex commissionis forma tacitè subintelligitur. c. prudentiam. in prin. de offic. deleg. quod & in arbitris manifestum omnino est. l. item si vnus. § principaliter cum legibus sequentibus. ff. de arbitris. Quod si impar sit plurium ordinariorum iudicum numerus, maior eorum pars necessaria est ad hoc, vt sententia valide feratur, & pronuntietur: nec tunc procedit text. in d.c. vlt. & in d. l. inter pares. ex mente Doctorũ vbique: cũ illa diuersitas ex concordia maioris numeri tolli possit. Quamobrem mihi non placet Bald. & Panor. ratio in d.c. vlt. scribentium illum tex. procedere ideo quod plures iudices ordinarij habeant in solidum iurisdictionem iuxta notata in d.c. prudentiam. in prin. Bar. & alios in l. si vni. ff. de re iudic. Bart. in l. 1. §. plures. ff. de exercito. & in l. 1. ff. de offic. consul. Nam hoc verum est, vbi quilibet eorum seperatim procedere, & ius dicere potest: non sic in pluribus ordinarijs, qui simul non separatim causam tractare & ius in ea dicere debent: alioqui sequeretur, q̃ tex. in d. c. vlt. procederet in pluribus iudicibus ordinarijs numero impari, diuersa pronuntiantibus, quod ipse non admitterem.

Quarto, fortiori ratione prafata decisio recipienda non est, vbi iudex, vel arbiter, qui in maiori summa sententiam dixit, adiecit expressum ita in maiori summa condemnare, vt in minorẽ per separatã à maiori minimè consentiat: tunc enim quis adeo cecus est, vt non videat eum iudicem nequaquã in minori summa aliter conuenire? Nonne is iudex existimat iustam esse sententiam de centum, & iniquã iniustamue de quinquaginta tantum? Qui igitur fieri potest, vt interpretemur hunc iudicem contra conscientiæ dictamen in iniquã sententiam consentire? atq; ita rem hanc definiunt Ange. Alex. & Aretin. in d. §. si stipulanti. Paul. Castren. Roma. & Alex. in d.l. inter pares. Carolus Molinæ. d. glo. 3. nu. 4. Francus in d.c. 1. col. 2. quamuis gl. ibi. quam Domi. post alios sequitur, contrarium teneat, & Ias. post Imol. in d.l. inter pares. nu. 9. dicens hanc communem. Ias. idem in d. §. si stipulanti. nu. 5. & ibi Alcia. nu. 23. Lanfran. d. q. 12. de arbitris.

Tertio, quæ prima huius capitis radice tractari poterit quid di
7 cẽdum sit in ea dubitatione, qua quæritur, an iniustè captus, & atq; in carceribus detentus: possit custodes, & commentarienses fallere, aut alioqui decipere, vt tandem iniquam cõdemnationem, quam vero similiter timet, euadat? In quo aliud est aduertendũ, satiùs esse iniquè captro, qui innocẽs est, iudicium iusti iudicis expectare, quam à carceribus fugere, ne ex ea fuga delicti præsumptio oriatur, iuxta notata in Ladmonendi. ff. de iureiuran. & in c. nullus. de præsumptio. verum si timet probabilibus ductus coniecturis periculum ex falsis testibus, vel ex praua iudicis animo sibi imminere, nõ est eius vitæ satis consultum tam iniquam expectare sententiam, ideo rem istam in tres distinguã species. Prima quidem, cùm is, qui captus est à carcere soluitur, præstito per eum iuramento, vel data fide de redeundo. quæritur etenim, an is teneatur redire timens ex reditu mortem, vel aliud simile periculum: quodue crimen, in animæ iudicio promissum non seruans, cõmiserit? Secunda species tractabit, an capto liceat fugere, quando id fieri poterit absque fractione carceris, iniuria, & dãno custodis. Tertia species erit, an liceat iniustè capto, cũ damno, iniuriaue custodis à carceribus fugere? & in harum specierũ qualibet etiam illud obiter expediam, quid sit dicendum in eo, qui iustissimè in carcerem inclusus fuerit. In primo igitur casu, si ad principalem huius capitis resolutionẽ spectemus, planum videtur, etiã iniustè captum, qui à carcere præstito iuramẽto, vel fide soluitur. periurũ, aut mendacem esse, si ad carceres non redierit: non enim licet alicui vel mentiri, vel periurum esse, vt ab iniqua morte, periculoue liberetur: sicuti superius ostendimus. Deinde vt, missam faciamus simplicẽ promissionem, iuramentũ seruãdum etiẽ ex eo apparet, q̃ seruari possit absque salutis spiritualis periculo iuxta regulam à Romano Pontifice traditam in c. si verò. de iureiurand. potest enim iniquè damnatus ad mortẽ remittere appellationẽ & ex hoc tacitè consentire, vt occidatur. l. 1. ad finem. ff. de quæstionib. & l. diui. ff. de pœnis. Sic etiã reus de crimine falso delatus potest, allegationẽ in sui defensionem omittens maximam præbere causam iniquæ sententiæ: & id licere videtur ex text. in c. non est nostrum. 23. q. 5. cuius mentionẽ fecimus in Epitome de matrimonio, ad finẽ. Igitur iniustè captus iurans ad carcerem redire: cum & is absq; peccato redire possit, etiã si timeat verisimili coniectura iniquã mortis pœnam iuramentũ istud seruare tenebitur, q̃ Roma. asserit in l. stipulationes non diuiduntur. nu. 78. ff. de verb. oblig. allegans text. ad hoc sing. in l. 5. §. captiuis aurẽ. ff. de captiuis. contrariam sententiã, imò qđ absque periurij, & mendacij labe possit hic non redire ad carcerem, in quo iniquissimè detinebatur: cum probabilibus coniecturis iniustam damnationem timet: asserit glo. in clem. pastoralis. verb. per violentiam. ab omnib. in recepta. de re iudic. Bal. in rub. de vita & honestate clericorũ, col. 2. Abb. in c. licut. in 3. nu. 4. & in c. si verò. nu. 8. de iureiurand. Ioan. Andr. in Spec. rubr. de iureiurand. Abb. in c. inter alia. de immunita. eccles. in fin. Hippol. singul. 177. Curt. Senior in repetitio. l. admonendi. colum. 69. ff. de iureiuran. Ancha. in reg. peccatum. 3. q. de reg. iur. in 6. Ioan. Maior in quarto sentent. dist. 15. q. 22. col. 2. non enim tenetur quis seruare iuramentum, vbi ex hoc sine iusta causa se opponit probabili, & verisimili mortis periculo. text. optimus in c. si non liceat. 23. q. 5. glõ. quam Ioan. Andr. Panor. & alij sequuntur in d.c. si verò. Ripa in tracta. de peste. §. 2. col. 1. ad idem tex. in §. vlt. 22. q. 4. & in c. negotiatorem clericum. 88. dist. ex Hieronymo in Epistola ad Nepotianum. quæ secunda est primo Epistolarum Tomo. Cùm teneatur proprium vitam conseruare: alioqui sit suiipsius homicida: & ideo posterior hæc opinio verissima est, nec in dubium reuocari eam oportet: siquidem nulla est pia, vel alias iusta causa, ex qua quis possit seipsum in hoc themate periculo adeo verisimili mortis se opponere: imò & hoc esse temerarium opinor. Quãobrem non tantum censeo hunc, de quo disputamus, non teneri redire ad carceres, verum & eum, si redierit, peccare grauiter quidem. Nam captus à iudice timens iniquam damnationẽ, & eã corporalẽ, fugere tenetur ex ea ratione, quã modo adduximus, & in specie ita Maior adserit d. q. 22. col. 1. & præterea probatur ea ratione, q̃ manens in carcere à quo fugere poterat, & à quo deducendus est ad mortẽ, facit id ex quo sequitur mors, sicuti Sanct. Thomas præmittit secunda secundæ q. 69. art. 4. ad secundum arg. ergo suiipsius homicida est: quod idem Tho. sensit adducta quadam similitudine: quãuis aliter eius verba Caietan. interpretetur. Ex quibus apparet manifesta responsio ad prioris sententiæ rationes, & maximè ad vltimã. Cùm ex his apertissimum sit, iuramentũ istud seruari non posse absq; animæ periculo, quod expressim fatetur Abbas in c. sicut. in 3. de iureiur. nu. 4. Quin & prima ratio tollitur ex eo, q̃ aliud sit ob euitandã mortẽ non licere cuiquã periurium assertione quadã rei præteritæ, vel præsentis, mendacium ue cõmittere: aliud iuramẽtum, promissoriũ simplicemue promissionẽ nequaquã exequtioni mandare: hoc vltimũ licet profecto, quoties iuramenti, promissionisue exequtio in dispendiũ salutis spiritualis, vel tẽporalis fieret. Primũ verò non est aliquo pacto licitum, cui id pertineat ad veritatis corruptionẽ: quæ quidẽ veritas omittenda non est: nec falsitate muranda metu mortis: vel timore tormentorũ, aut alterius damni propè & certo certius imminentis. Non obstat Rom. sententia, quia ea non probatur in d. §. captiuus: cũ ibi non dicatur, Attilium Regulũ, qui iuramentũ seruauit, id fecisse ex necessitate obligationis. Potuit enim hoc fecisse ex maxima iuramenti religione, non q̃ necessum ei fuerit id seruare, & ideo miris laudibus effertur, & præterea non est omnino certũ, bellum illud ex parte Carthaginensium iniustũ fuisse, imò Romani leges de captiuis cũ eis seruabant. Itẽ non oberit, quod diximus posse iniquè damnatũ ad mortem, appellationem, & allegationẽ in sui defensionem omittere: quia id verũ est, vbi dubius is est de propria innocentiæ tutela: vt d. Epitome diximus: at si certus esset, appellationẽ, vel allegationẽ innocentiæ plurimũ profuturã. & ex ea ipsum ab antiqua morte liberandũ fore: opinor temerariã esse, & fortasse mortale crimen eã omittere: cũ ex nulla causa omittat id agere, quo ad iniquæ mortis periculo propè, & verè imminenti liberandus est.

Hinc & illud sæpissimè dubiũ exortitur, liceatne alicui metu
8 tormentorũ crimen de se falsum fateri? Itẽ q̃ quod frequentissimè contingit, an is, qui testibus conuincitur hæreseos reus, possit absque mortali culpa ipsam hæresis culpã, cuius accusatur, fateri, & agnoscere: licèt verè huius criminis author non fuerit: vt tandem ab Ecclesia recipiatur ad pœnitentiã, & effugiat traditionẽ, quæ solet fieri iudici seculari: mortisque pœnã ei inferendã, ob id, quod negauerit crimen, quod ei legitimè probatũ est: nec pœnitere eius voluerit: nec id abiurare: iuxta tradita per Hostiens. in summa de hæreticis. §. qualiter deprehendatur. Felinum in cap. ad abolendam. col. 1. de hæreticis. Directoriũm. 2. par. q. 34. & 3. par. in 12.

in 12. modo procedendi. Reper. inquisit. verbo. negans. Bertrand. consi. 12, lib. 2. Et sanè apparet, mortale crimen committere eum, qui vel metu mortis, vel tormentorũ, falsum sibi crimen imponit: nã sicut peccat, qui falsum crimen alteri impingit, ita & qui sibiipsi ex d.c. non licet. & notant Archid. in cap. non est. 23. q. 5. Abbas in c. ex parte. de sepultu. idem Abbas, & Felin. in c. 1. de testi. cogen. col. 2. Ioan. Lupi in tracta. de Regno Nauar. 3. par. §. 2. col. 4. idem Ioan. Lupi in repetitio. rubricæ de donat. inter vir. & vxor. §. 70. nu. 4. Syluestr. verbo. detractio. q. 3. Caieta. in summa eodẽ verb. & secunda secũdæ. q. 73. art. 2. Ioan. Maior. d. q. 22. col. 5. Quibus suffragatur, quod infamare seipsum est mortale sicuti & infamare proximum: quemadmodũ, & occidere seipsum est ita graue crimen, vt occidere proximũ d.c. si non licet. Itẽ quòd infamare seipsum non solũ est contra charitatem: sed contra iustitiã: cum se infamans faciat iniuriã Ecclesiæ, & Reipublicæ: cui necessaria est cuiusque integra fama. Sed his rationibus refragantur plura, & potissimum famã inter bona merè tẽporalia censeri, & eisdẽ adnumerari: licet maximũ sit omnium bonorũ exteriorum. c. deteriores. 6. q. 1. Aristo. lib. 4. Ethico. c. 3. Thom. secunda secundæ. q. 129. artic. 1. & ea ratione ita liberũ arbitrium habet homo super famã, ac super pecuniam, aliasque res exteriores, & temporales: cũ fama, & honor vsui hominũ subsint. Thom. d. art. 1. & ideo possit quis restitutionẽ famæ, quæ fieri poterat, remittere vel pretio, vel gratis. vt notat Hadri. in 4. tract. de restitutio. famæ. q. vlti. consentiuntque omnes famã posse pecunia cõpensari: tametsi maximæ æstimationis fama sit. Sic etenim aurum est pretiosius argento, & tamen magnũ pondus argenti præualet paruo auri ponderi: ex quo patet, famã & honorem, vt res exteriores hominũ arbitrio subijci. Nec par ratio est vitæ & famæ: nã proprię vitæ nemo dominus est: nec quis habet liberũ arbitrium super vita, nec super mẽbris eius, vel vitam pretio vendat, vel membrorũ amissionem pecunia cõmutet, vt iurisconsulti tus probat in l. liber homo. ff. ad l. Aquiliam. c. contingit. in 1. de senten. excommunicationis. & ideo non potest quis seipsum occidere, aut membris mutilare, vt probatur in d. c. si non licet. & apud August. lib. 1. de ciuit. Dei. c. 20. Tho. secunda secundæ. q. 64. artic. 5. ex quo is, qui seipsum occidit, contra iustitiam facit respectu Reipublicæ, cuius est vita hominis: extant hac de re pulchra verba apud Egesippum lib. 3. de exidio Hierosolimitano cap. 17. nos item aliquid tractauimus lib. 2. huius operis. c. 1. ad fi. Quamobrem his, & alijs rationibus eleganter probat Dominic. Soto in relectione de ratione tegendi, aut detegendi secretum. mẽbro. 1. q. 3. non esse mortale crimen, aliquem metu tormentorũ, aut ob effugiendam mortẽ, propriam prodere famã. Cuius sententia verior videtur nõ obstantibus his, quæ in contrariã adduximus: quorum primũ ideo cessat, quia vita hominis non subest eius arbitrio: fama vero ad eius liberũ arbitrium pertinet. Secundũ etiã soluitur, si consideremus peccatũ iniustitiæ esse, & cõmitti respectu alterius: non autẽ alicuius ad seipsum ex Aristo. 5. Ethico. c. 1. Thom. secunda secundæ. q. 57. art. 4. & q. sequen. artic. 2. tametsi vt veniale peccatũ sit famam propriã prodigalitate quadam perdere: & erit procul dubio grauius peccatũ prodigalitas famæ; q̃ pecuniarũ, nec tamen isthæc proditio famæ contra charitatem propriã fit: cum charitas suiipsius solum obliget in his, quæ pertinent, & sunt necessaria ad spiritualẽ salutem, vnde huic opinioni libenter accedo aduersus Archid. Panor. & sequaces: quorũ responsio vera est in ea specie, quam ipsi proponunt: nempe vbi isthæc falsa criminis proditio directè operatur confitentis occisionem, vel membri mutilationẽ: quod nec ipse Domini. à Soto negat. Item procedit, vbi ex hac famæ proditione: alteri, non tũ ipsi confitenti damnũ notabile imminet: sicuti doctissimè explicant Mart. ab Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3: concluſ. 6. coro. 44. idem erit quoties ipsi sibi quis imponit absurdissima, nefandaq; flagitia, quæ aures exhorrescunt. Tunc sanè famè adeo prodigus vix excusabitur à mortali crimine, quod notat Soto de iustit. & iur. lib. 4. q. 2. artic. vlti. idcirco in crimine hæresis multis rationib. non obtinebit conclusio à nobis hoc in loco probata. Quod si hæc infamatio fiat eũ mendacio, erit veniale peccatum: quia falsum est mendacũ officiosum, quod omnes fatentur: etiã si tantum ipsi confitenti non alteri præiudicet, absq; mendacio autem contingere regulariter non potest. Et ideo peccatum veniale saltem committitur.

Cæterum, vt ad propositã quæstionẽ reuertamur, si iustè captus pro crimine ex quo dignissimè occidi potest à iudice, vel à custode dimittatur, iuramento, vel fide præstita de redeundo: is redire tenebitur quãuis mortis periculo verosimili seipsum offerat. quod glo. tenet in d. clem. pastoralis. & ibi Card. versic. notorii. 4. notab. & versi. cæterum. 2. notab. Ancha. in d. reg. peccatũ. idem Ancha. in regul. possessor. 3. q. Ioan. Andr. in Specu. rubr. de iureiur. col. 3. Abb. in c. inter alia. in fi. de immunit. Eccle. Barthol. Brixiensis. q. Dominicali. 38. Alber. in l. fideli. C. de his qui ad Ecclesiam confug. Hippo. sing. 177. Aufreri. in capella Tholos. 422. Curtius Senior in l. admonendi. ff. de iureiuran. col. 69. Præpo. in c. ius gentium. nu. 10. 1. diffin. Abb. in c. sicut. in 3. & in c. si verò. nu. 8. de iureiur. & idem in d.c. 1. de testib. cogen. Ioan. Maior d. q. 22. col. 2. & Driedo. de libert. Christ. pagina. 226. cui opinioni accedunt omnes, qui opinantur, iustè captum pro crimine digno mortis pœna, nõ posse absq; mortali peccato fugere: quorũ paulo post mentionẽ faciemus. Nã si fugere non potest, tenebitur fortiori ratione liberatus sub iuramento vel simplici promissione redire: cùm iurauerit, vel promiserit id, q̃ sechisa liberatione, & pactione cum iudice intra ipse facere tenebatur: vt manifestè ex prædicta argumentatione constat: quia tenetur non fugere, etiam si possit. Porro in hac dubia quæstione duo primitus considero, Primum non omnino planũ esse Imolam in d. clem. pastoralis. post Anton. ibi prædictã glo. reprobare, etiã si id asserat Felin. in c. 1. nu. 43. de constit. Imola enim nu. 60. post Anto. & Anch. ibi nu. 13. id tantũ probat licere etiã capto iustè ob euitandam iustã condemnationis mortem à carcere fugere, quod tamen à me tractabitur: non tamen ex hoc reprobat glo. aliud asserentẽ: nempe solutũ à carcere iusto fide vel iuramento præstito de redeundo: teneri ad carcerẽ redire: cùm ex priori sententia non deducatur necessario huius contraria. Aliud enim est, posse quẽ fugere à carceribus: aliud teneri ad carcerẽ redire: cùm ab eo solutus fuerit sub fide, vel iuramento, quo redire promisit. hic enim agitur de seruando iuramento, vel promissione: in priori vero casu nulla intercessit, nec simplex promissio. Secundũ eadẽ ferè ratione constat, non rectè collegisse Ancha. in d. reg. possessor. q. 3. non posse iustè captũ à carcere fugere, ex eo, q̃ solutus cum iuramento, vel fide præstita redire tenetur. Non enim sequitur necessario: tenetur à carcere iusto liberatus fide præstita redire: igitur non potest à carcere iusto fugere. Modo videamus verũ nè sit quod ex d. glo. à tot Doctoribus probata deducitur: cui negotio illud præmittam: an iustè captus à iudice pro crimine digno mortis pœna teneatur sub pœna peccati à carcere fugere: cũ primum potuerit. Et profectò videtur, hunc omnino teneri, ac debere sub peccati mortalis pœna à carcere fugere: ex verbis, & authoritate S. Thom. d. q. 69. artic. 4. ad secundũ argumentum. dũ scribit damnatũ iustè à iudice ad mortem, non teneri manere in carcere, & sic non fugere: tantũ enim is tenetur pati pœnã: non autem aliquid agere, ex quo mors ipsa sequatur. Et subdit: sicut damnatus iustè, vt fame moriatur, poterit cibũ sibi oblatum sumere: quia non sumere, esset seipsum occidere. Hactenus Thomas. ex quo apparet, quod iustè damnatus ad mortẽ, si non fugeret, ac sibi oblatam fugam non arripuerit, seipsum occidit: sicut damnatus, vt fame pereat, seipsum occidit non adsumens cibũ sibi oblatũ. Sed seipsum occidere est mortale crimen: igitur fugere tenetur: quia tenetur ipsum non occidere. verũ huic inductioni Caiet. respondet dicens, id solum à S. Thoma probari, scilicet damnatũ ad mortem, tantũ esse damnatum ad patiendum, non vero ad agendum aliquid ex quo sequatur mors, vt manere in carcere, nã si in eo maneret, ageret aliquid ex quo sequitur mors: sed per hoc non adferit Thomas damnatũ ad mortẽ sui esse homicidã, si non fugerit à carcere, cum potuerit. Ego quidem libenter huic interpretationi assentirẽ: ni diuus Thom. vsus esset cõparatione, & similitudine ex non sumente cibũ ad non fugientẽ & addidisset, non sumentẽ cibum oblatũ, seipsum occidere: sic ergo ex diuo Thom. non fugiens cùm potuerit, seipsum occidit, quod Caiet. negat. Qua ratione ipse discrimen constituo inter actus directe, & immediate ex propria natura tendentes ad mortẽ, & actus indirectè, mediate, & ex accidenti ad mortem opportunos, & proximos. Primi quidẽ actus sunt, seipsum gladio vel hausto veneni, vel inedia, & fame occidere, & hi meo iudicio nulla ex causa liciti possunt esse, imò semper illiciti, & reprobi sunt censendi, vtpote mortale crimen inducentes. in d. c. si non licet. 23. q. 5. diuus Aug. lib. 1. de ciuit. Dei. c. 20. 21. Thom. 2. 2. q. 64. art. 5. Imò, & Aristo. lib. 3. Ethico. ad Nicomachum. non modo fortes, sed ignauos, & abiecti animi habendos pronuntiatiit eos, qui mortẽ sibi conscisscere potius, quàm graue aliquod malũ perpeti malint. quod & Hercules apud Euripidem constanti tandẽ animo asseuerat. cũ enim actus hi directè in malum tendant ex propria eorũ natura, nec vllum possint habere finem vtilẽ, bonum, aut licitum, sequitur eos nullo casu posse reddi licitos: sicuti diuus Tho. & alij frequentissimè probant. Alij vero actus cũ immediatè non vergant in crimen & delictũ ex sua propria natura, possunt, sanè ex aliquo bono fine aut ex aliqua alia causa esse liciti: sicuti non fugere à loco vbi mortis periculũ imminet, aut pergere eo, quo mortis corporalis periculũ adest, & quidem maximis coniecturis verisimile. Nam cũ hi actus directe ex sua vi, & natura immediatè ad mortem, & suiipsius occisionem propriam non ordinentur: sed ex accidenti admista aliorum opera, peccato, vitio, ac malitia: possunt aliqua ex causa ab agente exerceri, licitèque

liciteque fieri, quòd ex sequentibus illationibus constabit.

Primo deducitur ex his, martyribus licuisse in carceribus tyrannorum manere, nec peccasse ex eo, cp non fugerint data fugæ opportunitate, etiam si mors eis imminens fuerit, & proxima: 9 cum hic actus, † & si sit morti proximus, & ex eo sequatur mors, vt Thomas fatetur: tamen mediatus est, nec ex sua natura ad mortem ordinatur, & ideo ex bono fine, & ex iusta causa martyrii, scilicet, poterant martyres absque vlla peccati labe non fugere: nec tenebantur à carceribus recedere: imo virtutis opus fuit, in fide testimonium se morti offerre, quod satis apparet ex his, quæ de martyrio scripta sunt: maximè à diuo Tho. 2. 2. q. 124. artic. 1. & 2. & Actum cap. 16. scribitur Paulum, & Sylam, cùm essent Philippis coniecti in carcerē, fugere noluisse, tametsi ostijs carceris diuina virtute apertis, id facere potuissent. oportebat etenim ad Euangelicæ fidei prædicationem, eos non fugere, sed constanter in carcere manere pro fidei augmento.

Secundo infertur nunquam licuisse, nec licere: secluſa diuina reuelatione, etiam ex causa religionis ex martyrij ratione in fidei testimonium, cuiquam ipsum iugulare, seipsum veneno occidere, aut actum morti immediatum exercere. Nec enim ita Deus optimus Maximus Iesus Christus religionem, fidemq; Christianam instituit, vt necessarium sit, vel expediens, quenquam in seipsum crudelem occisionem committere. Nec actus is ex quo immediatè sequitur mors, potest ex aliqua causa reddi licitus, qđ manifestum est: nec alia probatione indiget, quàm his, quæ ab Augustino, & diuo Thoma in præcitatis locis traduntur. Multa etiam tradit Soto lib. 5. de iusti. & iure. q. 1. arti. 5.

Tertio ex hoc apparet verum esse, quod ab eodem Augustd. c. 20. & præcedenti glo. in c. non est nostrum. 23. q. 5. scriptum est, nulli licere mortem sibi consciscere etiam ob effugiendum stuprum, ob euitandum aliud quodcunque peccatum. Pati etenim omnia mala debet quis, potius quam peccato consentire: non tamen grauissimum proprij homicidij crimen admittere ob alterius delictum euertendum, pro quo optimus tex. in c. displicet. 23. q. 4. licet Hieronymi verba in d. c. non est nostrum. & super « Ionam Prophetam. c. 1. plurimum refragentur. * Et Ambrosij « lib. 30. de virginibus, vbi de Marcellina tractat. * Et item quæ de « quibusdam virginibus scribit Eusebius libr. 8. Ecclesiasti. historiæ. « cap. 12. & 17. * Et multa, quæ diligenter expendit Claudius Spen- « cæus lib 4. de continentia. cap. 14. & 15. post Augustinum * lib. 1. « de ciuitat. Dei cap. 26.

10 Quarto hinc colligi poterit † damnatum etiam iustè vt fame moriat, omnino peccare mortaliter, & seipsum occidere, si ossa sibi cibos noluerit sumere, vtitur enim hic actu ad mortem immediato, & ex sua natura ad eam directo, & ordinato, atque ita hanc illationem ex diuo Thoma deduxit eruditissimè Caiet. d. q. 69 artic. 4. versi. ad octauam dubitationem. licet contrarium adierat Ioan. Maior d. q. 22. col. 3. & defendere conetur Domin. Soto lib. 5. de iusti. & iure. q. 6. art. 4. Quo fit, vt quamuis vti abstinentia ciborum ad effectum pium religionis gratia: non animaduerso, cp ex ea sequatur diminutio vitæ corporalis, nullum sit peccatum: comperto vero hoc damno: sed præuia pietatis causa, peccatum sit veniale, vti explicat Caiet. 2. 2. q. 146. artic. 1. dicens hanc abstinentiam mortale crimen esse, modò, nullo pietatis respectu fiat, & ea vsus animaduertat excessum, & ex hoc sibi diminui vitam tñ, & culdubio mortale crimen erit nullis vti cibis, inediaque opprimi, & si id pietatis gratia fiat. Aduertendum tamen est, non teneri quem vti cibis delicatioribus, aut selectis, salubrioribusue ad effectum prolongandi vitā: licet teneatur vti cibis ad vitæ conseruationem naturaliter productis, quod Abbas sensit in c. si vero. de iureiuran. cui adde Maior. in 4. distin. 38. q. 24. post Thom. ibi, Hadrianum quodlibet. 1. artic. 3. ad nonum, & Gersonem in tractatu de abstinentia Carthusiensium à carnibus.

Quintò, probatur ex his, iuste, vel inique damnatum ad mortem, posse sine peccato ascendere furcam: nam quàmuis ex hoc sequatur mors, non tamē sequitur immediatè, & directè, & ideo non dicetur hic, seipsum occidere: poteritque hunc actum facere sponte, vt iudici pareat, & quia cogetur nihilominus facere. sicut & martyres potuerunt colla percutientibus summittere, vt Hieronymus inquit in d. c. non est nostrum.

Sextò, eadem ratione captus in carceribus iustè pro crimine mortis pœna digno, vel ad eam pœnam æquissimè damnatus, poterit etiam data fugiēdi opportunitate in carcere manere, nec fugere tenetur: sicuti in specie notat Ioan. Maior. d. q. 22. col. 5. & sentit Caieta. d. quæst. 69. articu. 4. interpretatione verborum diui Thomæ. & probatur: nam actus hic non est ad mortē ex sua natura ordinatus, nec immediatus, & ideo licet sit periculosus, & ex eo verisimiliter mors expectetur: poterit nihilominus fieri ex ea causa: vt delicti fiat satisfactio Reipublicæ, ciusque punitio sit in aliorum exemplum, vt à similibus abstineant scelcribus.

Septimò, his animaduersis opinamur, inique damnatum ad mortē, debere omnino, si possit fugere: alioqui si is in carcere maneret, peccabit profectò, maxima vsus temeritate, nulla quidem ex causa iusta, agens id, ex quo licet indirectè, & mediate, mors sequatur: erit que temeritas ista fortasse mortale crimen: in quo maximè est aduertendum.

Octauò, ex premissis deducitur mens, & intentio diui Tho. in prædicta reprobatione ad secundū. is enim scribit similia esse quæquam damnari ad gladij mortem, & quod fame pereat in hunc, vt ipse intelligo, sensum: vt sicuti damnatus, vt gladio pereat nō tenetur, nec damnatus censetur, vt actum aliquem ex quo mors sequatur, ipse agat: sed vt patiatur mortem, ita damnatus, vt fame pereat non est damnatus, vt is aliquid agat, ex quo sequatur mors: sed patiatur sibi non ministrari alimenta. Sed ex hoc non censet. S. Doctor æqualia esse huic damnato, non sumere cibum sibi oblatum, & à carcere non fugere: cū isthæc duo ex præmisso discrimine differant penitus: siquidem prior actus ad mortem ex sua vi tendit directè: non sic posterior, atque hoc ipsum est, qđ forsan subobscure loquutus exprimere voluit Caietanus.

Nonò, subinde aperitur, non statim mortalis criminis damnosos esse duces belli, militisue, qui vt victoria potiantur se maximo committunt prælij, & conflictus periculo, ex quo certior est mors quàm eius euasio. Nam & hi nequaquam actum exercent ad propriam eorū occisionem ordinatū: sed eo directum, vt hostes vincantur, quamuis omnino periculosum: cùm mortī sat certò imminenti seipsos exponant. Sic Eleazarus vir fortissimus à peccato defendendus est: namque is cùm super eminentem ceteris elephantē lorica vestitum regis aduerteret, arbitratus quod in eo esset Rex, cursu cōcito in medium legionis se proripuit, & abiecto clypeo vtraq; manu interficiebat bestiam, atque intrauit sub ea, & subiecto gladio interemit eam: itaque cadens bestia oppressit Eleazarum, & mortuus est: vt scribitur Machab. 1. cap. 6. & apud Ioseph. libr. Antiquitatum. 12. cap. 14. & lib. 1. de bello Iudaico c. 1. Sic Eleazarum miris laudibus effert Ambrosius libr. 1. de officijs. c. 40. Imò & si quis, vt ab aliqua oppressione liberetur, fugiens seipsum, periculo mortis imminenti commiserit, & tandem pericrit, non est peccati mortalis reus: quippe qui præter intentionem mortem obierit, potius cogitans de fuga ab stupro, aliaue oppressione tyranni, quàm de propria morte: quæ ei ex actu ad à propria vi, & natura minimè ordinato contigerit, & id probatur ex eleganti text. in c. ex parte in 2. de sepul.

Decimò, vt ad propriam quæstionem respondeamus omnib. his præuisis, opinamur, iuste captū, & ad mortem damnatū, qui à carcere remittitur, præstito iuramento, vel fide simplici data, se rediturum, omnino teneri sub periurij, vel violatæ fidei reatu ad carcerem redire; quemadmodū docuerunt hi, quos paulo antè citauimus in initio huius vltimæ quæstionis. vers. cæterum. ad cōprobationem glo. in d. clem. pastoralis.

In secunda propositæ quæstionis specie illud apud omnes cōstare video: cōmuniterque receptum est, iniustè captum posse absque vlla peccati labe à carceribus fugere, data sibi fugiendi opportunitate, qđ notatur in l. vis eius. C. de probationi. Quod si iuste captus sit damnatusue ad mortē, aut aliam corporis pœnā: idem esse dicendum colligo ex Ancha. & Imol. in d. clem. pastoralis. Thoma, & Caieta, d. q. 69. artic. 4. Driedon. d. pag. 226. de liberta. Christ. Archid. in c. cùm homo. 23. q. 5. non enim vlla lege tenentur in carcere manere, nec agere quicquam, ex quo sibi sequatur mors: sed tantum à iudice illatam mortem pati, & inferenti non resistere. facit rex. insignis in l. 1. ff. de bonis corū qui sibi mort. consci. vbi Bar. hanc opinionem ex eo probare videtur, cui similis est in c. innocens. 22. q. 4. idem renet Ioan. Maior d. q. 22. col. 1. Sed contrariam sententiā expressim adsciunt Bart. in l. relegati. ff. de pœnis. Abb. in c. 1. de test. cog. & in c. sicut. in 3. de inreit. optima glo. cōmuniter recepta in c. iusgentium. verb. seruitutis. dist. 1. dicens, peccare captum in bello iusto, & ex hoc effectum capientis seruum si à domino fugerit, verum hæc glo. parum suffragatur quippe quæ loquatur in eo, qui fugiendo sui ipsius furtum committit. l. 1. C. de ser. fugit. cap. si quis seruum. 17. quæst. 4. cùm is bello iusto captus, & effectus seruus capientis, nullam habeat facultatem priuandi dominium re propria, & sic se ipso. vnde sicut tenetur seruus vero domino seruire: ita tenetur ab eo non fugere, quòd si fugerit, peccat mortaliter, & redire ad dominum quem re sua priuauit, omnino tenetur. Et hoc tamen arbitror illicitum esse capto ab hostibus etiam bello iusto, à confinibus hostium fugere, & ad patriam redire: imò, hoc licere probat text. recitè intellectus in l. nihil interest. & ibi glo. ff. de captiuis. dum vero captus in bello iusto intra hostium confinia cōmoratur, cùm eo tempore hostis seruus sit, & sub eius dominio iure seruituris: ab eo fugere, & intra hostium confinia vagari illicitum erit, & sic intelligo opinionem glo. in d. eius gentium. quem intellectum probat elegans text. & in l. 23. tit. 14. par. 7. de qua & nos aliquid tractauimus in reg. peccatum.

de reg.

de reg. iur. in 6. 2. par. §. 11. nu. 3. & 6. Non sic eadem ratio militat in fugiente à iudice, vel à carceribus. nam licet iustè fuerit captus pro crimine verè ab eo commisso: iudex tamen dominus ipsius non est, nec vt iudex, nec vt priuatus, nec Respublica ob scelera quenquam regulariter seruum facit: nec in eum iure seruitutis vtitur: vnde apud me verior est prior sententia: cui etiam subscripserunt Stephanus, & Antonius in d. clem. Pastoralis. vt nuncupatim eos ibi citat Ioan. ab Imol. Nec est recipienda distinctio Felin. in c. 1. de constitu. nu. 43. dicentis priorem opinionem procedere, vbi captus iustè post fugam potest absque reditu satisfacere his, ad, quorū petitionem fuit captus, nempe pro furto, pro damno illato, quod æstimari potest pecunia: posteriorem vero, vbi fugiens aliter quàm redeundo, & se submittendo pœnæ satisfacere non potest Reipublicæ: quia captus est pro homicidio, pro alioue delicto publico. Secluſa etenim hac differentia, tenenda est opinio diui Thomæ, qui etiam in secundo distinctionis membro speciatim loquitur.

Tertia species maiorem difficultatem habet: an scilicet capto, mortis condemnationem, & exequutionem timenti liceat à carceribus fugere, quoties ex eius fuga custodi cōmentariensi damnum imminet, vel fractis carceribus, vel occidendo custodes ipsos. Et profecto cùm captus à carcere fugere potest sine custodis occisione, aliaue corporali iniuria, & sine carceris effractione: mihi admodum probabile, imò certū videtur tunc ei licitam esse fugam. Nec quidquam refert, cp cōmentariensis patietur damnū: nam id patitur ex sua culpa, & negligentia: cùm oscitanter carcerem custodierit, & ideo hoc damnum fugienti non imputabitur, qui etiam iustè captus operam dedit rei licitæ. potuit siquidē fugere, nec tenebatur manere in carcere, & ideo quicquid ex hoc sequatur ex accidenti, non est ad fugientis culpam referendum. quod expressim asserit Caietan. d. q. 69. arti. 3. versic. ad primam dubitationem. imò hanc fugam non esse à iudice puniendā ipse vere, ni fallor, existimo ex d. l. 1. ff. de bonis eorum. vbi Bar. scribit nihil esse fugienti imputandum: cum iuste mortē timuerit: nec ex ea fuga esse præsumendum ipsum fugientē deliquisse. quod etiā notant Lucas de Penna in l. si coloni. C. de agricol. & censit. libr. 11. tradunt Doctores in materia fugæ in l. admonendi. ff. de iureiuran. & in c. nullus. de præsumptionib. licet ex fuga delicti suspicio oriatur qñque maior, qñque minor ex occurrentibus, qualitatib. qđ alibi opportunis tractabitur. facit ad hoc, quod notāt Gulliel. à Cuneo. Iaco. Butrica. & Alber. in l. succurritur. ff. ex quib. caus. maior. Angel. in l. verum. ff. de furtis. Paris de Puteo in tractatu syndicatus. contra. cōmentariensem. fol. 13. dicentes cp fugiens à carcere videns ostium apertum non punitur, vt effractor carceris, sed vt causor nempe arbitrio iudicis, & mitius. l. 1. ff. de effractori. idem Præpositus. in d. c. ius gentium. nu. 10. Quibus adstipulatur illud Alcibiadis, qđ Plutarchus inter apophtegmata retulit, is enim dicebat in capitali causa satius esse fugere, quam iudicis iudicium expectare: in quo nec matri ipse fideret: atq; ita censeo respondendum esse in hac quæstione contra Ioan. Maior. dist. 15. q. 22. col. 2. qui tenuit non licere capto iuste fugere ad euadendū mortis pœnam: vbi ex ea fuga custodi damnum sequeretur, ex eo, quod iudex eum puniet pro neglecta carceris custodia.

Quod si iniquè damnatus ad mortem aliter non valeat euadere iniquam † condemnationem, quā effringendo carcerem, 12 & rumpendo vincula: poterit sine peccato carcerem frangere, & vincula rumpere: nec ex hoc ei imputabitur, quicquid sequitum fuerit. licet enim iniquis Principibus, iniquis iudicibus, & iniquæ sententiæ resistere: cùm aliter mors euitari nequit: sicuti ipse colligo ex Thoma d. q. 69. arti. 4. Archid. in c. cùm homo. 23. q. 5. Alex. in l. 1. §. item si quis. ff. ne quis eum, qui in ius vocat. Dino in reg. quod quis. de regul. iuris. in 6. notatur in l. prohibitum. & in l. defensionis faculras. C. de iure fisci lib. 10. late Chassan. in consuet. 13 Burg. rubrica. 1. §. 7. versi. notanter. nu. 3. Ex quo † infert Lucas de Penna in d. l. prohibitum. iniustè damnatum ad mortē, qui aliter euadere non potest iniquam pœnam licitè posse custodes carceris occidere: sequitur eum Paris à Puteo in tractatu syndicat. c. resistentia. fol. 9. nu. 21. Cui & Hippoly. consentit in l. 1. in princ. ff. de quæstionib. nu. 28. licet idem Paris de hoc dubitauerit eodem tractatu in c. si iudex processit ad capturam. fol. 28. Ego sanè hāc opinionem Lucæ de Penna dubiam esse censeo, & ni fallor, falsam, vbi iudex iuxta iuris ordinem, allegata, & probata ad mortem aliquem damnauerit, qui verè innocens est: nō enim credo licere huic condemnato, vt mortē euadat, iudicem vere innocentem, custodes omnino inculpatos occidere: alioqui si iudex tyrannicè ex certa scientia eum innocentem damnauerit, vera forsan erit opinio, quam Lucas à Penna: Paris, & Hippol. profitentur. Et hoc ipsum Thomas d. art. 4. Archid. in d. c. cùm homo. & ipse Lucas probare videntur dum scribunt, non licere cuiquam etiam iniquè dmnato, iudici, seu publicæ potestati resistere, vbi ex eo maximum scandalū, maximaue perturbatio sequeretur. Sed quod obsecro maius scandalum quā iudicem innocentem qui iuxta sanctissimas leges iudicauit à priuato homine occidi? Ex quibus etiam id constat iniustè damnatum, capiumue, qui aliter non potest, nec sperat euadere iniquam cōdemnationē, non esse puniendum pœna effracti carceris, quāuis eum fregerit, vinculaque disruperit. Imò si innonens iniustè captus hoc fecerit dubius de innocentiæ tutela, nedū certus se mortem, aut pœnā aliter effugere non posse: meo iudicio non ordinaria, sed mitiori 3 pœna carceris effracti punietur ex. l. 1. ff. de bonis eorum, qui sibi mort. consci. vbi Bart. dixit iustè hunc timere mortem. Is autem, qui iuste captus est, mortisque pœnam dignè passurus, proculdubio non potest, nec ei licet custodes occidere, eosue alio damno corporali afficere. quod post omnes alios hanc quæstionem tra- 14 ctantes, & Thomam ibi Caiet. d. art. 4. fatetur. sed † an possit, vt à morte fugiat, effringere carcerē, vinculaque disrumpere, & Henricus à Gandauo quodlibeto. 9. art. 25. Ioan. Maior d. q. 21. adserunt: ei hoc non licere: idque iuris vtriusque Doctores non negabunt ob leges hoc de crimine seuerissimas. Sed Caiet. ipse cōtrariam pluribus rationibus conatur defendere d. art. 3. & 4. Cuius opinio. sequitur Dom. Soto lib. 5. de iusti. & iur. q. 6. art. 4. quasi hoc non sit iudici resistere, nec ei vim inferre, sed tantū à morte fugere, quod licitum omnino est: quāuis mors iustè sit inferenda vt superius ostendimus. Quamobrem tria in huius quæstionis responsione proponam. Primum ex ipso Caietan. constare, hunc effringentem carcerem, vinculaque disrumpentem, omnino teneri ad restitutionem damni, quod in effractione carceris & vinculorum dederit, vt tandem pretium vinculorum: ruptique carceris teneatur resarcire. Secundo, eadem ratione apparet, hunc carceris effractorem etiā teneri ad restitutionem damni, quod Reipublicæ, vel priuatis illatū fuerit ex effractione: cùm alij pro criminibus æreue alieno capti à carcere fugerint. Tertiò ipse potius Henrico Gandauensi, & Maiori quàm Caietano accederē in hoc dubio ex pluribus rationibus, sed potissimum quod videā hunc carceris effractorem pœna mortis, vel saltem capitali ex ea effractione puniri. l. 1. ff. de effract. l. milites. l. eius. ff. de re milit. in eos. ff. de custo. reor. & tamen si ei liceret sine culpa carcerem effringere, nulla ratione posset ea punitio defendi: siquidem corporalis pœna; & maximè mortis, vel capitalis sine culpa cuiquā iustè inferri nequit: igitur si prædicta punitio iusta est, vt ipse opinor: crimen & culpam præmittit in ipsa carceris effractione. Præterea, si licuisset huic iuste capto carcerē effringere, non teneretur de damno ex ea effractione sequuto, ita enim idem Caietan. pauło ante colligebat iniustè captū & fugientem non teneri de dāno ex ea fuga sequuto: cùm operam dederit rei licitæ, & fugere potuerit. His vero duo addenda sunt. Primū quòd vbi diximus licitam esse fugam: cooperantes fugienti, nullam culpam, nullumue delictum cōmisere ex natura actus: licet ex accidenti possint delinquere, vel quia statui, vel officio quod in Republica gerūt, hęc cooperatio repugnat ita eleganter Caietan. d. q. 69. artic. 4. Secundo animaduertendum est ex eodem Caiet. d. art. 4. versi. ad secundam dubitationem. capto iuste, nequaquam licere à carceribus fugere etiam si id agere possit absque effractione vbi iudex eum condemnauerit ad ipsius carceris pœnam temporariā, vel perpetuam: hæc etenim pœna eam cōditionem habet, vt alterius quā puniti exequitione minimè indigeat. isque damnatus censeatur ad eam propriā cooperatione subeundam, & ideo eā subire tenetur etiā in animæ iudicio sicuti idem est de pœna exilij & similibus, quod ipse Caietan. docet & Ioan. Driedo de libert. Christ. pagin. 226. Non obest quod Angel. scribit in l. in eos. ff. de custo. reorum, quem refert, & sequitur Paris à Puteo de syndicatu. cap. qualiter autem probabitur. fol. 31. dicens, damnatū ad carcerem temporalē pro pœna criminis, turē & absque metu pœnæ à iudice sibi indictæ, si à carcere eo tempore discesserit, posse à carceribus fugere, eo quod ea pœna iniqua fuerit. Nam Caieta. sententia vera est vbi à iudice carceris pœna per sententiā pro aliquo crimine iustè indicitur: cp iure Canonico regulariter licet, & iure Cæsarum quandoque ex notatis in c. quamuis. de pœnis. in 6. & in l. aut damna. §. solent. ff. de pœnis. & l. 1. de custo. reorum.

Quartò, ex principali huius capitis themate & eius resolutione quibusdam visum est, posse quenquā rem propriam à non domino tyrannice occupatam, quanquā apud iudicem, vel ex defectu probationum, vel alias obtinere non posse, propria authoritate, sine peccati reatu furripere: quòd glo. notat in c. ius gentium. 1. distin. argumento text. in l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quæ in fraud. credit. l. generali. C. de decurioni. libr. 10. & eius quod notatur in l. nullus. C. de iudæ. id tamen intelligendum est, vt dixi, quando nullo pacto iuridicè apud iudicem poterit rem propriam obtinere. Item modo hæc rei propriæ occupatio fiat sine scandalo, absque læsione propriæ famæ vel alterius: his etenim duabus cōditionib. prædicta opinio iure optimo in animæ

iudicio,

iudicio:nam dehoc agimus, erit recipinda:quemadmodũ docẽt Inno.10.n.Andr.Abb.Imol. Card.Ancha. in c.olim. in primo. de restitu.spol Paul.Castrens.consi.399.vol.1.incipien.priusquam iura fic: ent.Alex.consi.135.lib.1.col.1.Ias.in l.1.nu.7. C.de testam. Anto.Rubc.consi.13.nu.8.Feli.in c.qñ.de ſymo.n.13.Prepo.in rd. c.ius gentium.expreſſius cæteris Florent.2.part.tit.1.c.§.5.Sylueſt. verb.furtum.q.13.Conrad.de cõtractib.q.32. conclus.2. & q.42. itidem conclus.2. Caieran.2.2.q.66.artic.5.& 8.ad finem. Ioan.à Medina de reſtit.q.11.Adria.quodlibe.6.art.1.ad finem. Almain in 4.ſent. diſtin.15.q.2.poſt Palud.ibi.quæſt.2.artic.2. & Gabriel. quæſt.2.ex quo inferuntur ſequentia.

Primum hanc acceptionem rei propriæ ab alio iniuſtè occupatæ,non poſſe licitè fieri, vbi adſit copia iudicis, ſitque facultas eam reperẽdi coram eo ſeruato iuris ordine,peccat enim is, qui ſibi priuato vſurpat, contra cõem iuſtitiã & Reipublicæ ordinẽ, propriæ rei iudicium.Thomas d.artic.5.ad tertium.quem paſſim cæteri paulò ante nominati ſequuntur. Nec tamen ex hoc quod contra iuris ordinem mendacio,vel calumnia aut ſcandalo rem propriam quis acquiſierit oritur obligatio ad reſtitutionem : cũ res per eum ablata propria ſit? nec in ea ius alter habeat: tametſi non ſeruato iuris ordine nequiter eã habuerit, qđ ipſe Thomas fatet: atq; ita ẽ Inno.in d.c.olim,pbant ibid.Io.Andr.Abb.& alij, quib.Maior accedit in 4.diſt.15.q.21.ad finẽ. Idẽ adnotauit Soto lib.3.de iuſti.& iur.q.4. art.5. Et patet attenta reſtitutionis radice: quam alibi ex iuris naturalis , diuini & humani Principijs trademus.Non me fallit,Alex.dict.conſi.135.ex Paul. Caſtren.d.conſi. 390. adnotaſſe , etiam data copia iudicis poſſe quempiam rem propriam ab alio iniuſtè poſſeſſam propria authoritate ſurripere.Sed nec hoc Alexandro placet nec ex Paul.Caſtren.expreſſim colligitur , & præterea communi opinioni contrarium eſt, licet Catelli. Cotta, dictione, dolum bonum, idem tribuat Innocen. in dict.cap. olim.

Secundò patet,minimè licitam eſſe hanc propriæ rei occupationem ; cùm alteri violentiæ & iniuriæ nequaquam participi, ex hoc damnum ſequitur,vt puta vxori,vel famulo,vel depoſitario ipſius poſſidentis : tenetur ſanè qui rem propriam occultè accepit his ſatisfacere, quod prædicti Doctores fatentur , & in ſpecie notat Thomas d.art.5. ad tertium.

Tertiò hinc deducitur,debere omnino hunc,qui rem propriã ita habuit: præcauere he vel ipſe iniquus poſſeſſor ductus ſaniori conſilio, vel eius hæredes,ipſi,qui iam propriam rem acquiſiuit, eius æſtimationem pro ſatisfactione damni iterum reſtituant, ſponte vel à iudice coacti, probationibus poſtmodum emergentibus,quæ prius defecerunt : qđ Caiet.d.art.5.in ſpecie adnotauit.

Quartò eodem iure licitum eſſe videtur ei , qui debitam ſibi pecuniam,aut rem quampiam non poteſt à debitore conſequi, æquiualentem rem , vel quantitatem ab eo ſurripere: ſicuti expreſſe notant Innoc.& Cardi.in d.cap.olim. Conrad. d.conclu.2. Ale x.d.cõſi.135.Sylueſt.d,q.13.Medina.d.queſt.11. Almain poſt alios.q.2.quorum opinio communis eſt. Cauendum tamen eſt, ne quis periurio mendacioue vtatur ad hoc obtinendum: hoc enim illicitum eſſe conſtat.

Quintò , vt & hoc obiter adnotamus , non placet mihi quod Floria.in l.ſeruus.col.2.ff.ad Laquil. ſcribit dicens : poſſe dominũ alicuius rei,cum aliter eam aſſequi non valeat , ab iniquo poſſeſſore ipſam rem propria authoritate capere, etiam ſi ex hoc ſequatur mors ipſius iniuſti detentoris hoc etenim dubium eſt apud me ob ea,quæ diximus & pendent à reſponſione & reſolutione quæſtionis illius,qua tradi ſolet : num liceat furem occidere pro conſequenda re,quã furto abſtulerit ? quod alibi latius tractabiſ.

Poſtremo,pro huius capitis coronide expẽdere libet: liceatne 16 iudici vti ſimulatione aliqua , vt à reo actoreue veritatem † rei apud ipſum dubiæ extorqueat. Et ſanè notiſſimum eſt illud Salomonis quod ſcribitur.3.reg.c.3.& refertur in rub. de præſump. c.afferte. Simulauit ſiquidem Salomon infantis viui diuiſionem iuri naturali & diuino contrariam : non quod eam exequi vellet vir ſapientiſſimus,ſed vt veritatem rei incertę ex coniectura maternæ dilectionis, quæ eſſet vera illius mater deprehenderet. Sic Claudius Cæſar,matrem negantem quẽdam iuuenem, qui verè eius filius erat,proprium filium eſſe,cogit ad confeſſionem veritatis, indicto ei cum ipſo iudene matrimonio: vti commemorat Tranquillus in Claudio.c.15. Carolus item magnus , certus, quod vel pater, vel filius , quos captos detinebat, quendam occidiſſet : incertus tamen vter eorum , iuſſit vtrunque ſuſpendi : at cùm pater, qui verè deliquerat , nullã videret redemptionis ſpẽ, faſſis eſt,& agnouit propriam culpam, & ita filium innocentem ab imminenti ſupplicio liberauit: authoribus Andrea Iſernia in c.1.§.publici latrones.de pace tenen.& eius violat.Ias.in l.ſi is qui pro emptore.ff.de vſucap.nu.172.Barbat.in l.cùm acutiſſimi.col. 23.C.de fideicom.& eodem in c.1.col.2.de commodato.Catelli. Cotta.dictione.dolum.Andre. Tiraquel.in l.ſi vnquam. C.de revocand.donat.in prin.nu.8.quo in loco memoriæ lapſu hoc tribuit Carolo Secundo,qui alter eſt à Carolo Magno , cui omnes alij hoc adſcripſere.Carolus etenim Magnus fuit primus eius nominis Imperator,& Gallorum Rex: cum Carolus Martellus nec fuerit Rex , nec Regnũ obtinuerit morte præmatura raptus: tametſi regia facinora ediderit, vt Gallici hiſtorici fatentur. Vnde videtur iudicem poſſe aliquid ſimulare cauſa vetitatis ſindagandæ,quod notant Abb.& Docto. communiter in d.c.afferte.optimus tex.in c.vtilem.22.q.2. ſimiliter ex hoc oritur controuerſia : vtrum iudex poſſit delatum de crimine,ad pœnã damnare ex ſola confeſſione,quam ab eo promiſſa criminis impunitate extorſit. Et iure id permiſſum iudici eſſe abſq; vllo peccato , adſerunt Archid.in d.c.vtilem.Domi.poſt Archid.in c.nos in quenquam. 2.q.1.Felin.in d.c.afferte.idem in c. accedens. in 2.vt lit. non conteſt.2.col.Paris à Puteo de ſyndicatu.c.ſaluus conductus.fol.95.& c.de tortura.verſic. & aduertendum eſt.fol.107. col. 4. Cinus in l. præſenti.C.de his qui ad Eccleſ.conf.Catelli. Cotta.dictione,dolum bonum . Nam iſthæc promiſſio perniciosa eſt Reipublicæ, & ideo iudex eam ſeruare non tenetur. Rurſus è contrario fit ratio fortis : hæc enim cõfeſſio, ex qua ſola punitio delicti ſequitur,extorta fuit à iudice per dolum:igitur non eſt ad condemnationem ex ſeipſa ſufficiens tex. in c.ſanè. de renunciatio. credidit equidem reus iudicem fidem ei ſeruaturum , & ea fiducia confiteretur crimen,quod forſan non commiſit , vt tandem à carcerib. quibus opprimitur liberetur.vnde ex hac confeſſione, reum minimè puniendum eſſe , niſi ſpe promiſſionis fruſtratus in ea perſeueret,tenent eleganter Ioan.Imol.conſi.109.Dec.in l.ea eſt natura.ff.de regul.iur.in fine.& in l.vnica. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt nu.25. Hippoly.in l.1.§.quæſtioni.nu.15.ff.de quæſtionib.& ſingul.177.& 201. Alciat.in l. natura cauillationis.ff.de verb.ſignifi. Thomas Grammaticus q.3.poſt deciſiones.Fortunius in l.conuentionum.ff.de pactis.col.4.& ibi expreſſius Franc. Duarenus col.3.Iacob.à Belloniſu in practic. crimi. titu. de quæſtionib.nu.140.Sed & ipſe,cùm criminis reus confeſſionem ita extortam reuocauerit, abſque dubio cenſeo, non poſſe, nec debere ex ea damnari , & ita veriorem eſſe hanc vltimam opinionem,quod placet Paridi à Puteo,de ſyndica.c.de tortura. verſic. ſequitur quæſtio quotidiana.fol.120.col.1. Quòd ſi in ea confeſſione fruſtratus ſpe promiſſionis perſeuerauerit : damnari poterit ex mente omnium, qui quæſtionem iſtam tractauere . In eo tamen caſu,quo nec confeſſionem reuocauerit, nec in ea perſeuerauerit,ſciens ſe fruſtratum iudicis promiſſione,opinor temerarium eſſe,& à rectitudine iuſtitiæ alienum , eum pœna ordinaria criminis punire : tametſi iudex qui hoc fecerit tot Doctorũ virorum authoritate ſi etus,non erit acriter increpandus: nec pœna malè iudicantis puniendus.Pœna autem arbitraria,& mitiori reum ipſum ex hac confeſſione puniri,fortaſſis expedit Reipubli cæ:verum,ſi contigerit præter hanc rei confeſſionem aliquot adeſſe coniecturas , indicia , aut præſumptiones commiſſi ab eo criminis,non erit à iure dcuium, cum pœna etiam ordinaria puniri: cùm his coniecturis maxima illa acceſſerit, quod ipſe crimẽ faſſus eſt : nec eam confeſſionem comperta iam iudicis ſimulatione reuocauerit. Cauendum tamen eſt ab his ſimulationibus, quæ non ſolent in optimam partem cedere , ſicuti prædicti Doctores frequentiſſimè admonent.Quòd vero dicitur hanc iudicis promiſſionem non eſſe ab eo ſeruandã: cùm ſit,ac tendat in perniciem Reipublicæ, cuius vtilitati conuenit delicta puniri : tunc demum verum eſt,vbi de delicto, & crimine recto iuris tramite conſtat,vt in Authen.de mandat.Princip.§.neque.& præter alios tradit Fortunius in l.conuentionum.col.4 ff.de pactis.in quæſtione illa,an iudex qui promiſſa impunitate criminis, coegit à loco Sacro diſcedere & ſecum ire delinquẽtem , teneatur & ei fidem ſeruare,quod Cyn.tractat.in l.præſenti. C.de his qui ad Eccleſiã confu.ſcribens iudicẽ nec debere, nec teneri hanc promiſſionem ſeruare,ſi delinquens iure poterat ab Eccleſia extrahi,& id ab aliis cõmuniter receptum eſt : quib. & Fortunius accedit , exiſtimans ſecus eſſe,ſi iudex non promiſiſſet criminis impunitatem : quam promittere non potuit & promittendo peccauit : ſed promiſit delinquentem reſtitutum Eccleſiæ, ſi ab ea exiret ſecumque pergeret,fortaſſis, vt ab eo ſeriem rei geſtæ inquireret. Nam in hac ſpecie cenſet Fortunius iudicem teneri , hunc criminis reum, qui ab Eccleſia iure extrahi poterat eidem Eccleſiæ reſtituere : quod mihi dubium videtur & ſi maximis rationibus probari poſſit. Dolus autem poteſt eſſe bonus, & diſtingui à malo : quod Iuriſconſultus explicat in l.1.ff.de dolo, & pulchrè Diuus Chryſoſtomus lib.1.de Sacerdotio.c.vlti.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Condemnatus ad rẽ alteri reſtituẽdam,ſenſetur eo ipſo damnatus,vt & fructus ex ea perceptos reſtituat ex ſilia Baldi , quæ inibi examinatur Intelle-*

2 *Intellectus.l.fructus pendentes.ff.de rei vendica.*

3 *Fructus dicuntur non tantum deductis expenſis : ſed & iuſta mercede laboris in eis colligendis impenſi.*

4 *Intellectus c.ad noſtram.de reb.Eccleſ. & nu. 8. & ſequentib. vſque ad finem huius capitis.*

5 *An habeat melam fidem qui percipit fructus ex re, quæ poteſt ſpeciali auxilio in integrum reſtitutionis ab eo eximi ?*

6 *Qui ſint fructus naturales, qui induſtriales , & quo pacto eos lucrifaciat bonæ fidei poſſeſſor ?*

7 *Intellectus ad text. in l.qui ſcit. §. vltimo.ff.de vſuris. & in l. qui mihi bona.ff.de acqui.rerum domi.*

8 *Iuris error bonam fidem producit quo ad fructuum acquiſitionem.*

9 *In alienandis rebus monaſteriorum non ſufficit regulariter Abbatis authoritas.*

10 *Eccleſia poſt quadriennium reſtituitur in integrum ob enormiſſimam leſionem.*

11 *Quando ob leſionem minimam detur Eccleſiæ , vel minoribus in integrum reſtitutio.*

12 *Furti actio pro re minima non datur , & an in re minima committatur furtum ?*

13 *Actio ex.l.2. C. de reſcind. vendit. intra quod tempus ſit proponenda ?*

14 *Interpretatio veræ.l. vltimæ.tit. vlti.part.6.*

15 *Reſtitutio , quæ potius ex gratia,quam iuris vigore fit , non eſt cum fructibus facienda.*

Sitne habenda ratio fructuum in reſtitutione, quæ in integrum cauſa ætatis fit?

CAPVT III.

1 CRibli Paulus Iuriſconſultus in l.quòd ſi minor. §.reſtitutio.ff.de minorib. ætate † propter infirmum ætatis conſilium ita reſtitutionem in integrum conceditur vt & cum fructib. res minoribus reddenda ſit, & idem probatur in l. verum.§.1.& l.patri.§.ſi pecuniam.& l.minor viginti quinque annis, cui fideicommiſſum eſt. cod.tit.l.ſi prædium.C.de præd.min. quibus adſtipulatur ratio illa, quòd reſtitutio ita facienda eſt, vt vnuſquiſque ius ſuum integrũ recipiat.d.§.reſtitutio.vbi Bar.& idem Bart.in l.ab hoſtibus.§.ſed quod ſimpliciter.ff.ex quib.cauſ.maio. Regula.l.1.tit.19.par.6. Et & altera ratio,quia expreſſum eſt,verbum reſtituere: quo Prætor hoc edicto vtitur,pleniam habere ſignificationẽ, vt fructus quoq; reſtituantur.l.videamus.in 2.§.in Fabiana.ff.de vſur.l.in condemnatione.§.1.ff.de reg.iur.l.ex diuerſo.§.1.ff.de rei vendica. ex quo Bald.in rub.C.de fruct.& lit.exp.adnotauit in ſententia , quæ reũ condemnãt ad rem actori reddẽdam,oportere fructuum eiuſdẽ rei mẽtionem fieri : & tamen ſatis eſſe, ſi iudex vtatur verbo hoc reſtituere : nam tunc fructus in reſtitutionem reiveniunt ex ſententia,licet aliter id expreſſum non ſit.notat.& idem Ias.in §.omnium.de actionib.in fine.idem Ias.in l.Gallus. §. & quid ſi tãtum. nu.67.ff.de liberis & poſthu. quòdſi vera eſt huiuſmodi opinio, fruſtra Iuriſconſultus tractauit, & id per quàm egregia deciſione agens de actione in rem, fructus pendentes partem fundi eſſe videri.l.fructus pendentes. ff.de rei vendic. cùm & ſi iudex ex actione in rem reſtituere fundum iubeat : vti iubere debet. l. qui reſtituere.ff.de rei vendica. non tantum pendentes, ſed & ſeparatos à fundo fructus reſtimi iuſſerit . Ego vero animaduerto Baldi ſententiam difficilimè in praxi iudiciali admitti. Nam & ſi iudex in actione reali condemnauerit reum ad rei petitæ reſtitutionem, nulla facta fructuum mentione,raro,& ſpeciali quadam ratione admittet praxis eam huius ſententiæ interpretationem , vt etiam in fructibus adhuc pendente iudicio perceptis , reus cõdemnatus eſſe videatur : niſi fructus eſſent tẽpore ſententiæ pendentes. Rariſſimè tamen iſthæc dubitatio continget : cùm expreſſa fiat à iudicibus fructuum mentio in his,& ſimilibus ſententijs. Sed præter hæc poterit Baldi conſideratio procedere iure. Eſt enim manifeſti iuris in actione reali & ſimilibus,ſatis eſſe actorem per ſententiam iudicis dominum rei petitæ declarari.l. Pomponius.§.ſed & his.ff.de procuratorib.vbi Bart.l.licet.l. nec vllam.ff.de petitio. hæredita.l.ſicuti.§.ſi quæratur.ff.ſi ſeruit. vendi.l. ex diuerſo.§.1. & ibi Bart. ff.de rei vendica.lata vero hac ſententia ad eius exequutionem,iudex iubere debet proprio præcepto ipſi reo,vt rẽ actori reſtituat : itaque hoc præceptum de reſtituenda re quandoque poſt ſententiam principalem decernitur. vt in l. qui reſtituere.ff. de rei vendica.ipſe Iuriſconſultus ſenſit , & poſt eum Accurſius, & alij.& idem probatur in §.& ſi in rem. Inſtit.de offic. iudic.quibus in locis id etiam exprimitur , in hac reſtitutione iudicem rationem fructuum lite pendente perceptorem habiturum : vt res cùm eiſdem actori reddatur : etiam ſi ab actore fructus iſti petiti non fuerint.l.præterea.ff.de rei vendica.l.ædiles.§.item ſciendum ff.de ædilit.edict.Docto.in c.grauis.de reſtitu. ſpolia. Faber in d.§. & ſi in rem.gl.magna in c.cùm Eccleſia.de cauſ.poſſ. & proprie. Boerius deciſio. 18.

His igitur ex receptiſſima omnium traditione præmiſſis apparet oportere iudicem in ſententia horum fructuum iudicio pendente perceptorum mentionem facere expreſſam , vel tacitam, iubendo ipſi reo , vt actori rem petitam reſtituat d.l. præterea.& reſtituere.1.ff. de verbo.ſignifi.omnino probans Baldi declarationem : quæ non eſt intelligenda in fructibus ante litem perceptis, qui expreſſim petendi ſunt , & in ſpecie per ſententiam ipſi actori adiudicandi,iuxta ea,quæ paſſim hac de re traduntur in l.ſi rem.ff.de rei vendi.& in d.c.grauis.Ferrarien.in practi.tit.de actione in rem.verſi.ſimul cum fructibus.& idem erit in fructibus, qui non veniunt officio iudicis abſque petitione : imò peti debẽt expreſsè : nam & hi petendi ſunt , & per ſententiam expreſſa debet fieri eorum condemnatio ſecundum Boeri.deciſ.18.

Hinc manifeſtè liquet,nõ fruſtraneam , imò egregiam eſſe Iuriſconſulti deciſionem in d.l.fructus pendentes. Hunc ſiquidem 2 † effectum,habet,vt quotics ipſa res petita ſit,cẽſeantur etiam & fructus tunc temporis pendentes petiti abſque alia ſpeciali petitione.Item & illum , vt ſi actor dominus rei declaretur ſimiliter abſque expreſſa declaratione videatur,& dominus per ſententiã cenſeri fructuum tempore ſententiæ pendentium.alios etiam habet effectus,quos legere poterit quiſpiam apud Alber.2. part.ſtat. q.226.Romanus conſi.209.Andr. Tiraq.lib.1.de retract.§.1.gl.7. nu.36.quibus adde,quæ ipſe adnotaui c. 15. huius operis. in prin.

Erit igitur expeditum tot Iuriſconſultorum authoritate,reſtitutionem in integrum ita intelligẽdam eſſe , vt etiam fructus ſint ipſi minori reddendi,quod in ſpecie aſſerunt glo. Abb.& alij cõmuniter in c.ad noſtram.de rebus Eccleſ. vbi eſt deciſio maximè contraria huic opinioni,quam modo probauimus : quandoquidem Eccleſia iure minoris ibi reſtituitur , & tamẽ ſcribit Romanus Pontifex, illam reſtitutionem concedendam eſſe ſine fructibus.Quamobrem tex.ille varios habet intellectus ; quorum primus cum habet ſenſum , vt fructus in eo caſu non ſint Eccleſiæ 3 reddendi : imo is,à quo res aufertur per in integrum † reſtitutionem,eos conſequatur,& obtineat pro mercede laboris impenſi in fructibus colligẽdis,& in ipſius rei cura & adminiſtratione.Sic etenim ſcribit in eo c.cùm ſibi fructus recepti ſuſtinere debeãt pro labore.Quo ſit vt quamuis vbicunque res aliqua reſtituitur & reſtitui debet cum fructibus,cum eiſdem cõputantur ſumptus in ipſis fructibus colligendis impenſi.l.fructus.ff.ſolut. matrim.l. ſi à non domino.§.fructus. ff.de petitio. hæredi. ſumptus item in eadem re facti iuxta ea,quæ traduntur in l.ſumptus.l. in fundo.ff.de rei vendica.l.ſi in area.ff.de condi indebiti.gl.o.in c.1. de vſuris. & in c.grauis.de reſtitu.ſpoliat.Regia.l.30.& 43.titu.28.parti.3.præter has impenſas fit, & æſtimatio laboris in fructibus colligendis, & in ipſius rei cura & adminiſtratione impenſi, cùm eiſdem fructibus iuxta debitam & meritam mercedem omnino cõpenſanda : ſicuti eleganter probatur in d.c.ad noſtram. ſecundum Abb. & communem ibi,Innoc. & Abba in cap.conqueſtus. de vſuris. Romanum in ſingul.536. Imo quemadmodum fructus dicuntur & intelliguntur deductis expenſis factis in eis colligendis etiã à malæ fidei poſſeſſore.l.ſi à non domino.d. §. fructus. glo. in l.1. C.de fructib.& lit.exp.glo.in d.c.grauis.notatur in l.donium.C.de rei vendica.Bart.& alij in d.l.fructus.ff.ſolut.matrim. Romanus ſing.334. ita & fructus percepti etiam à malæ fidei poſſeſſore intelliguntur deducta iuſta mercede laboris in eis colligendis impenſi.quod in ſpecie notant Bald. & Salyc.in l. ſi quis ſciens,C.de rei vendi.& Andr.Tiraquel.in lib.1.de retract.§.15.gl.1. ad finẽ. erit itaq; hæc prima ratio deciſionis illius c. ad noſtram. verum 4 ratio iſta eam difficultatem † habet, quod Rom.Pontifex fructus integros cenſet admittendos eſſe ei,à quo res aufertur per in integrum reſtitutionem: etiam ſi excedant impenſas, & iuſtam laboris mercedem,quod animaduertit ſatis diligenter Emanuel à Coſta Luſitanus in eleganti vereq; digna cuiuſque quantumcunque viri eruditiſſimi lectione. §. & quid ſi tantum. repetitione.2.parte.nu.75.aduerſus Panor. in d.c. ad noſtram. nu.pen.qui exiſtimat in eo capite recepta ex fructibus iuſta mercede laboris impenſi in ipſis colligendis,reliquo ſfructus eſſe Eccleſiæ reddendos: cùm tamen manifeſtum ſit ipſum Romanum Pontificem indiffinitè voluiſſe ipſos fructus ad eum,à quo res euincitur,pertinere,& ſi omnino ſciret ipſe Põtifex ſummus,eos fructus mercedem iuſtam laboris exceſſiſſe: quemadmodum ex perſpicua illius capitis lectione apparet.

Secundo præfata deciſio defendi poterit,ſi maturè pẽſitemus, Romanum Pontificem,dum iuſſit fructus non eſſe Eccleſiæ reddendos,eos intellexiſſe fructus , quod rei poſſeſſor ante petitionẽ reſtitutionis in integrum perceperat : coſque ita conſumpſerat, vt nec locupletior ex eis effectus fuerit. Hi etenim fructus iuſta

ratione

ratione nō sunt etiam per in integrum restitutionem re euicta, Ecclesiæ nec minori reddendi, nam possessor eos bona fide percepit vt sanè re sua: quam ex legitimo contractu habuerat: potuitque licitè fructus eos consumere.l.ea si lege. ff.de peti.hæred. vnde quod paulo ante diximus, rem euictam per in integrū restitutionem cum fructibus esse reddendam: non obtinet quo ad fructus ante petitionem in integrū restitutionis perceptos: eosq; consumptos absque melioratione patrimonij ipsius consumentis, & hoc ipsum expressim adnotauit Carolus Molinæ.in consuetudi.Parisien.titu.1.§ 22 q.10.nu.53 pro quo, licet is non meminerit, induci poterit tex.elegans in d.c.ad nostram. fortassis tamen obijciet quis, fructus istos consumptos fuisse mala fide, & ideo restituendos esse etiam si consumpti fuerint: nec possessor fuerit ex eis factus locupletior: scribit etenim Imol.in c.Apostolicæ.c l.3.de donationib possidentem rem ex contractu valido, quem tamen scit posse rescindi per in integrum restitutionem, non habere bonam fidem per text.in l.in causæ. in 1 §.interdum. ff.de minori.idem notat Felinus in c. de quarta.num.34. de præscript.Francis.Balbus in repet.l.Celsus.ff.de vsucapio.4. notabi.limita.5 nam ignorans posse peti aduersus contractum in integrū restitutionem, bonam fidem habet, d.§. interdum. igitur sciens posse peti in integrum restitutionem malam habet fidem.Sic sanè in specie d.c.ad nostram. possessor ille sciebat, aduersus illum contractum posse peti in integrum restitutionem: eumque eo remedio rescindendum fore: consumpsit ergo mala fide fructus illos: vnde tenetur eos restituere: tametsi factus non sit ex eis locupletior, quod paulò post ex communi omnium doctrina breuiter tamen explicabimus.

Sed tamen ex pluribus obiectio ista tollitur, si animaduertamus possidentem rē aliquam ratione contractus, qui rescindi potest per in integrum restitutionem, bonam fidem omnino habere, si existimet nullam læsionem ex eo contractu minori contigisse. Rursus & si eam contigisse opinetur, dū videt minorem id beneficium non postulare, istque credit velle minorē contractum illum probare vtilem fortasse sibi ex proprio iudicio. Et tandem licet constituamus vti certum, possessorē istum certo scire contractum, iure, & merito ob læsionem enormem rescindi posse: nihilominus elapso quadriennio, restitutione non petita: tollitur mala fides, si quam possessor habuerat: tametsi omnino tutus hic possessor non sit, quin ad damni, & læsionis contingentis compensationē in animæ iudicio teneatur ex his, quæ alibi dicemus ad interpretationem.l.2.C.de rescind.vendi. imò vt vltimæ propositę difficultati satisfaciamus etiam intra quadriēnium falsam esse Imolæ opinionem opinamur ex eo ꝙ restitutio in integrū, donec petita fuerit minimè est consideranda: nec cuiquam debet esse impedimento.l.4.§.1. ff. de fideicom lib. alioqui sequeretur, neminem esse tutum in conscientiæ iudicio ex contractu, qui potest aliquando rescindi per in integrum restitutionem, quod nimis durum esset & aduersus Innoc.in c.quia plerique. de immunita Ecclesia.vbi scripsit, recipientem aliquam rem ex contractu valido, qui tamen possit rescindi beneficio restitutionis in integrum, etiam non petita in integrum restitutione, teneri ad compensationem damni, & læsionis, quam dolo intulerit, in eo contractu & idem tenet Abb. ibi num.28. igitur si contractus factus fuerit absque dolo, cessat obligatio restitutionis, etiā in animæ iudicio, etiā ante quadriennium, quo ad rem ex contractu quęsitā: nam quo ad damnum illatū in eius æstimatione, & pretio: profecto etiam si bona fide id datum sit, erit restituendum secundū distinctionem à me traditam libr.2.huius operis.c.3. nu.11.vnde constat in eo casu malam fidem abesse. Id vero, quòd Iurisconsultus scripsit in d.§.interdum.ita accipiendū est, vt si is qui emit rem à minore, eam alteri vendiderit, restitutio in integrum minori competat aduersus secundum emptorem, si scienter emerit: sin autem ignoranter: detur aduersus eum in integrū restitutio, si primus emptor nō est soluendo: licet in eo casu secundus emptor bona fide emerit: ex quibus sanè verbis apparet, secundum emptorem habere bonam fidem si ignorans emerit ad hunc effectum, vt si primus emptor soluendo sit, excludat minorē à restitutione in integrum, Quod si secundus emptor scienter emerit, quodammodo malā fidem habuisse dicitur ad hunc effectū, vt indistinctè possit aduersus eum in integrum restitutio postulari. Sic etenim mala, vel bona fides à Iurisconsulto in hunc accipitur modum, vt restitutio in integrum concedatur, vel negetur non autem ad hoc vt non petita in integrum restitutione etiam intra quadriennium emptor dicatur malæ fidei possessor, quo ad alios iuris effectus: imò tunc bonæ fidei possessor dr̄ quo ad fructuū acquisitionē: vt eo pacto eos acquirat, quo à bonæ fidei possessorib. statim dicemus acquiri, qđ in specie docet Carol.Molin, in consuet.Paris.titu.1.§.22.nu.53. licet difficultatē istā obiter cōmemorās insolutū reliquerit Tiraq.li.1.de retractu.§.1.gl.18.nu, 67.ex qb. apparet primā hāc interpretationē iure posse ꝓcedere,

Cæterū, vt & alias ꝓfatæ decisioni aptemus, obiter &, vt aiunt, per transennā ꝑmittamus, fructus naturales dici eos, in qb. producendis, ac ꝑcipiendis magis operat̄ ipsa natura q̄ hominis indu-
6 stria: † veluti pratorū herba, glādes, castaneæ, poma: industriales vero eos, qui ꝑueniunt, ac percipiunt̄ potius ex industria hominis q̄ ex ipsa natura, vt segetes.l.fructus.ff.de vsur.gl.& Doc.ibi in l.ex diuerso.ff.de rei vēdi.itē pēsiones domorū sunt industriales. Bal. in l.si traditio.col.vlt.C.de actio.empt. Aret.cōs.160.col.2.tandē arbitrio iudicis relinquit, qn̄ magis industria hominū, q̄ ipsa natura, & è conuerso fructus ꝑueniant Bar.in d.l.ex diuerso. Abb.in c.grauis.de restitu.spoliat. Aret.d.consi.160. & licet quidam alijs distinctionibus vtantur, hanc ipse veriorem esse opinor.

His sanè præmissis sit prima conclusio. Possessor bonę fidei habens titulum, naturales fructus facit suos.l. in bonæ fidei.ff.de acquir.rerum domin. ita enim Paulus Iurisconsultus scribit. bonæ fidei emptorem non dubiè percipiendo fructus etiam ex aliena re suos interim facere: non tantum eos, qui diligentia & opera eius peruenerunt: sed omnes, quia quod ad fructus attinet loco domini pene est. Quibus quidem verbis probant hanc assertionem, quam tenent Bar.in d.l.ex diuerso.in prin. Ias.in additionibus ad Porcium in §.si quis à non domino. Institu. de rerum diuisio.& plerique alij communiter, vt eos sequutus notat Panor. in d.c.grauis.col.3. quo fit, vt hic possessor non teneatur hos fructus restituere etiam extantes, rei vendicationis actione: sed vel officio iudicis ab eo fructus hi peti possunt simul cū ipsa re. Bart. in d.l.ex diuerso.§.1. Ias.in §.omnium.de actionib.colum. vlt.vel condictione sine causa. Ange.Aretin.in d.§. si quis à non domino. Bar.in d.l.ex diuerso.col.3. Abbas in d.c.grauis. quorum sententia receptior est. Verum & hic possessor tenetur restituere hos fructus etiam consumptos: quatenus ex eis factus fuerit locupletior.glo.in d.l.ex diuerso.& in d.§.si quis à non domino.quod poterit suaderi authoritate Iurisconsulti in illa æquissima, quā proponit ratione in l.si me & Titium.ff. si certum petat.atque ita in hac specie frequentiori iudicio. Doctores dubitationem istā definierunt, vt fatetur Abbas in d.cap. grauis. num.6.eandem resolutionem sequutus.

Secunda conclusio à superiori originem ducit & asserit, etiam bonæ fidei possessorem absq; titulo tamen, non facere suos fructus naturales.l fructus.ff.de vsur.l.liber homo.& l.qui bona.l.acquiruntur.l.si seruus.ff.de acquir.rer.domi.§. idem placet. Institu. per quas perso.nobis acqui. & ideo fructus hi ab hoc bonæ fidei possessore, si extant actione reali ꝑetuntur: consumpti vero, si ex his factus sit locupletior condictione sine causa, vel officio iudicis gl.in d.l.ex diuerso.& in d.§. si quis à non domino.

Tertia conclusio. Bonæ fidei possessor etiam titulum non habens, industriales ita facit suos, vt extantes teneatur restituere eo modo, quem in prima conclusione adduximus. glo.in d.l.ex diuerso.text.in l.qui scit.§.in alieno.ff.de vsuris. in quo omnes ferè conueniunt. consumptos vero minimè cogitur restituere in iudicijs particularib. tametsi ex eis factus sit locupletior.d. §. si quis à non dño.l.sed & loci.ff.fini.regund.l.quæsitum.§.vlt.ff. de acqu. rer.domi.Cyn.in l.non est.C.familiæ hercisc.Bal in l.3.C.de vsur. & fructi.legat.Angel.& Imol.in l.sequitur.§.1.ff.de vsucap.idem Imol.in d.c.grauis.& ibi Abb.nu.6. dicens hanc opinionem cōmunem esse. quod etiam fatetur Alex. in l. vi vel metu. col.3.C. quod met.causa.Curt.Senior consi.71 col.4. Curt. Iunior consi. 28.col.3.Carol.Ruinus cons.91.col.2.lib.5. Carol.Molin.in cōsi. Parisiens.tit.1.§.22.nu.49. hoc non tantum in temporalibus: sed etiam in spiritualibus, reditibusq; Ecclesiasticis admittunt vterq; Curtius in prædictis responsis post Abba.in c.dilecto.de præben. contrariam sententiam, imò quod bonæ fidei possessor, vtcunq; titulum habeat, teneatur ad fructus etiam industriales, & consumptos in quantū ex eis factus sit locupletior ex naturalis æquitatis ratione per Iurisconsultos considerata in d. l. si me & Titiū. asserunt & veriorem esse contendunt Bar.& Ang. in d.l.ex diuerso.idem Bart.in l.si fur.§.1.ff.de vsucapio. Anto. & Abb.in dict. cap.grauis.nu.6 Paul.in l.si fundum. C.de rei vendic. Alex.consi. 21.vol.4.idem Alex.in l.in insulam.§.fructus.ff.solut.matri.idem in d.l.vi vel metu.col.3.Inno.in c.in literis.col.1.de restitu.spolia. Alex.Ias.& Dec.in d.l.si me & Titium.ibi Purpur. & Alciat.scribunt hanc opinionem communem esse, & idem fatetur Alexan. in d.§.fructus.quibus ipse consentiam libenter ea ratione, quod videam omnia iura dicentia bonæ fidei possessorem non teneri ad restitutionem fructuum, quos consumpserit ante litem: quæ pro priori opinione citauimus: debere intelligi: nisi in quantum factus sit locupletior. Forsan tamen istam interpretationem non patitur Regia.l.38.tit.28.parti.3.in eius priori parte, quæ vt à posteriori differat, probare videtur præcedētem sententiā: nisi dixeris nihil ea lege statui à iure Cæsareo diuersum. In iudicijs autem vniuersalibus expeditum est absque controuersia, vltimam sententiam admittendam esse.l.item veniunt.§.fructus.§.eos. vbi
Doct.

Doctor.ff.de petitio.hæredi.l.1.C.eodem tit.Baldus in l.2. C. de fruct.& lit.expen.col.2.& Ioan.Copus lib.2.de fructib.titulo. 2. capitulo 3. ex his apparet, qualiter sit intelligendus textus in l.si contra. C. si quis ignor.rem min. vbi rescisso contractu alienationis rei minoris, eo quòd fuerit facta absque iuris debita solemnitate, fructus vniuersi minori redduntur, si non bona fide emptorem fuisse qui emerit, constiterit, igitur si emptor bonā fidem habuerit non restituet necessario fructus omnes, quos perceperit. Itaque iuxta præmissam resolutionē etiā industriales fructus restituendi sunt inquantum possessor factus sit locupletior, licet sint consumpti. Nec discrimem aliquod ipse constituo in propria specie d. l.si contra. an is, à quo fundus euincitur, sit primus, qui à minore emer: an qui ab hoc emptore minoris emerit: vtrunque etenim pari ratione teneri ad fructuū restitutionem existimo, quamuis Carolus Molinę.in d.c.22.nu. 54.conatus fuerit maximam inter hos differentiam adnotare.

In his tamen, quæ diximus, maximè nobis negotium facessit Iuliani respōsum in l.qui scit.§.vlti.ff.de vsuris. Scribit enim, bonæ fidei emptorem, qui prius quàm fructus percipisset, cognouerit fundum alienum esse, quo ad fructus percipiendos:
7 vtque eos suos efficiat, † donec fundus euictus sit, censeri ad hanc bonam fidem habere. Cui responso ex diametro obest Vlpianus Iuriscōsultus in l.qui mihi bona. ff.de acq.rerum domi.huic & Paulus accedit in l.bonæ fidei.ff.eod. titu. quæ quidē responsa adeo contraria sunt, vt sine manifesta calumnia conciliari non possint authore Enguinario in.§.si quis à non domino. Instit. de rerum diuis. Accursius tamen non aliter ab hac perplexa quæstione eximere se ipsum valuit, pluribus propositis solutionibus: quam concedendo fructus istos, licet suos effecerit possessor, esse ab eo restituendos iudicis officio si extiterint. glo.in d.§.vltimo. Bart.in l.sed si lege.§. de eo autem. ff. de petitio.hæredi.idem in d.l.ex diuerso.num.9.vbique tamen subobscurè. Sed adhis libenter ego quæsierim qua ratione possessor hic potest facere fructus suos: cum Vlpianus manifestè & palā scripserit in d.l. qui mihi bona. bonā fidem initio possessionis nō sufficere, sed singulis momētis desiderari, vt possessor fructus suos faciat. Rursus cū quæritur, an possessor fructus sibi acquirat, an non factum duntaxat inspici debet, & ideo quamuis vsucapere possit is, qui ab initio bonam fidē habuit, licet postmodūm cognouerit rem alienam esse ante finem vsucapionis, fructus tamen non facit suos, postquam scientiam habuit rei alienæ, siquidem vsucapio ad ius: facere fructus suos, ad factū. id est ad bonam fidem pertineat, vt scribit Iurisconsultus in d. l. bonę fidei. Ego sanè id ingenue fateor, mihi certū esse possessorē alicuius fundi teneri omnino ad restitutionem fructuum, quos à die malæ fidei perceperit.eodem modo, quo teneretur si fuisset malę fidei possessor ab initio: cùm ex eo die verè malæ fidei possessor sit. Et hoc probatur in dict.l.bonæ fidei.& in l.qui mihi bona.nec opinor hunc possessorem fructus ita perceptos suos facere aliter quam suos fecisset, si ab initio malam fidem habuisset: quod probat ex Iunioribus Ioan. Copus, de fructib. lib.2.tit.4.cap.5.& id maximè apparet ea ratione, quod nec ad vsucapionem satis est initio bona fidem possessorem habuisse: nisi & ea toto vsucapionis tempore duret: aduersus iuris ciuilis decreta, quæ hac in re iure Pontificio improbantur. text.in ca. vlt.& ibi communis de præscrip.Dynus in reg.possessor.de reg. iur.in.6.in prin.Bar.in l.naturaliter.ff.de vsuca.col.2.Bal.de præscript.2.part.3.patris Principa.q.7.dicentes decisionem.l.1.C.de vsucapi.trans. hodie iure Pontificio suadente cessare. Id vero quod Iulianus Iurisconsultus scribit in d.l.qui scit, tametsi à iuris vtriusque Doctoribus varias & probabiles forsan interpretationes hactenus habuerit, vt effugeret contrariam Pauli & aliorum Iurisconsultorum sententiam: mihi potius dictum esse videtur ex opinionum conflictu: vt tandem aduersa prorsus hos Iurisconsultos opinatos fuisse existimē: constat etenim passim ipsos Iureconsultos ob varia iudicia, contraria respondisse: siquidem plerunque Iuliano aduersatur Paulus: à Paulo dissentit Vlpianus. nec mirum est eos, qui Iustiniani Cæsaris Imperio tot Iurisconsultorum responsa ex tot eorum libris ad Epitomen deduxerunt, memoriæ lapsu, homines enim erant, non aduertisse repugnantia inuicem responsa seipsos Pandectarū
“ libris adnectere.” Quod non semel probare conātur Francisc.
“ Balduin.in suo Iustiniano. Nec cōuenit huic negotio ꝙ doctissimus Ioan.à Medina Hispanus scripsit in tracta.de contractib. q.17.dicens posse quem scire rem, quam possidet alienam esse, & tamen bona fide credere eum, qui sibi eam vendidit, mādatum habuisse à domino ad eius venditionem: atque ita hoc in casu procedere ꝙ in d.l.q scit.ꝓbatur. Hoc etenī procedere nequit: nā tunc hic possessor bonā fidē haberet: nec diceretur scire rē alienā esse: imò credere rē à se possessam propriā esse, vtpote sibi mandato veri dn̄i venditā & ex titulo venditionis traditam.

Quarta conclusio. Quoties bonæ fidei possessor tenetur restituere fructus extantes, eos nihilominus sibi acquirit per triennij vsucapionem.glo.singula.in l sequitur.§.fructus.ff.de vsucapio.vbi Barto.idem Bart.in l.3.C.quòd metus caus.Alexan.Ias. & nouiores post alios in l.si me & Titium.ff.si certum pet.Curtius Senior consil.71. Bald. de præscript. 4. parte. quartæ partis Principa.quæst.35. quorum opinio communis est, & procedit ex solo titulo pro suo, nec est alius titulus necessarius Bald. in l. 1.C.de vsur.& fruct.legat.Curtius in d.cons. 71. col. 5. & idem erit quātum ad id, in quo ex his fructibus iam consumptis possessor factus sit locupletior Paul.Castrens.in d. §. fructus. quem sequitur Curtius in d.col.5.modo ante cōsumptionem fructus. per triennium possederit bona fide: sicuti scribit Carol. Ruinus cons.204.colum.vltim.libro.1.

Verum enimuero præterea, quę proximè adnotauimus, cō-
8 siderandum erit num error iuris bonam fidem producat, † & an ea sufficiens sit quantum ad fructuum acquisitionem. Nā ex iuris errore bonam fidem quo ad hūc effectum oriri, & eam sufficere notat glo.in l.si fur.ff.de vsucap.§. 1. Cui similis est in l. de fructibus.ff.de donatio.inter virum & vxor.& in l.ꝙ vxor.ff. de acquir.possessio.quas probant Doct. ibi.Bar.in l.sed si lege.§. scire.ff.de petitio.hæredi.Paul.Castr.in l.Celsus. ff. de vsucapi.& ibi Bald.4.notabil.Bald.in l. irritam.col.2.C.pro donat. Romā. singu.90.Felinus in cap.de 4.nu. 29. de præscriptionib. optimus text.in d.§.scire.& hæc opinio communis est: procedit tamen in errore iuris, nec absistentis, nec resistentis, secus vero, in errore iuris resistentis: nam bona fides ex eo procedens non est sufficiēs ad acquisitionem fructuum.l.iubemus.in §.sanè.C. de Sacrosanctis Eccle.l.1.C.de fide instrumento.& iure hast.fis.l.quēadmodum.C.de agrico.& censi.libro 10. capit.si quis.de rebus Eccles. notant. Abb. Anto.& Barba.in cap.ad nostram de reb. Ecclesi.Abb.in c.dilecto.col. 3.de præbend. idem in cap. grauis de restit.spoliato.ante penul.col.Bart.in d.§.scire.Felinus in d. c. de 4.nu.31.Laurēt.à Rodulphis in c.sine exceptione.12.q.2.penulti.quæst.Bald.in d.l.Celsus.4. notabil. quibus refragantur Innocent. Anchar. Cardina.& Imol.in d. c. ad nostram. dicentes, bonam fidem ex errore iuris procedentem sufficientem esse ad fructuum acquisitionē etiam, si ius illud actui resistat: quibus accedere videtur gloss.in l.2. C. si quis ignor. rem mi. vbi Bald. & Salycet.ex ea notant, errantem in iure bona fide, acquirere fructus ex contractu nullo & à iure reprobato ob defectum solēnitatis: atque ita opinionem istam Innocē.& sequacium veriorem esse existimo ex eo quod nullibi efficacem video authoritatem, qua probari possit oppositum: siquidē ea iura, q̄ pro cōmuni adducuntur, vel apertè dictant, mala fide fructus fuisse perceptos, vti planè constat in d.l.iubemus.§.sanè.& similib.& maximè d. l. 1.C.de fide instrument.& iure hastæ fisca.vel sunt intelligenda, vt locum habeant, cùm possessor mala fide fructus perceperit, etiam si absque vlla huius rei distinctione loquātur: cum sit ab omnibus receptum bonam fidem ex iuris errore ortam sufficere ad fructuū acquisitionem: & præterea sit satis ad eos acquirendos malam fidem abesse, tametsi omnino bona fides non adfuerit.ꝙ probatur in d.§. scire. Sic sane opinor esse intelligendum text.in c.si quis Presbyterorum.de rebus Eccles.

Cæterùm opinio præcedens, quę communis est, intelligi poterit, quando ius ita resistit.vt rem prohibeat regulariter alienari, sicuti in prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ contingit. d.c.si quis Presbyterorum.& in decisione.l.quemadmodum.C. de agrico.& censi.cum similibus.secus vero vbi & si ius resistat, permittit tamen rerum alienationē certis adhibitis solēnitatib. sicuti apparet in alienationē rerum minoris: item in donatione inter virum, & vxorem: & ita hanc difficultatem intellexerunt Aretin. in l.ꝙ vxor. ff. de acquiren. possessione. Curtius d.cons. 71.col.8. ex glo. in d.l. 2.C. si quis ignoran.rem mi. Hæc tamen distinctio mihi non placet: non enim satis percipio, quid referat quantum attinet ad hoc, vt ius resistat, esse rem iure prohibitam alienari regulariter, vel permissam esse eius alienationē quibusdam solemnitatib.adhibitis: cùm vtroque casu ius resistat contractui: & tandem res sit alienari prohibita ex iuris regula: nisi alienetur eo modo, quo iure statutum est: constat etenim alienationem rerum minoris factam absque iuris ciuilis solemnitatibus, irritam ab eodem iure censeri.l.ex, quæ tutores.C.de administra.tutorum. Et deinde parum discriminis est quo ad effectum alienationis inter res Ecclesiarum, & res minorum, vti memini me adnotasse in cap.filius.de testament.

Potest etiam opinio Innocentij procedere, vbi cum errore iuris concurrerit facti error. Angel.ex gloss. ibi in l. quæcunque. ff.de publici.in fine. quem sequitur Curtius d.cons. 71. col. 9. & iuxta hunc intellectum possumus interpretari text.in d.c.ad nostrā.vt intelligamus, possessorem existimasse, illum contractum ex quo rē habuit, factum fuisse adhibitis iuris solēnitatib. quod

notare videtur gl. ibi dum dixit, illum habuisse bonam fidem: & colligitur ex Abb. col. 3. & Felin. nu. 25. in cap. de 4. de præscript. Domini. in ca. 2. §. contractus. de reb. Eccle. in 6. Baib. in d. l. Celsus. 4. notabil. versic. 4. limita. Sed hæc interpretatio non conuenit cap. ad nostram. quia in hoc exemplo solum ageretur de facti errore nulla admissa iuris ignorantia.

His tandem prænotatis: dici secundo loco poterit in specie prefati capitu. ad nostram. contractum fuisse nullum ob defectum solennitatis à Canonibus requisitæ: & ideo recissum fuisse cõtractum absq; beneficio † restitutionis in integrum: quod sensit ibidem Hostiens. nam in primis illud ipse opinatur: illius contractus rescissionem petitam fuisse post quadriẽnium, quo tempore non potuit postulari in integrum restitutio. Erit ergo verisimilius, eum contractum rescissum fuisse ex eo, quod nullus erat, quippe qui carebat authoritate Episcopi: quæ quidem necessario exigitur, nec sufficit authoritas Abbatis, in alienatione rerum monasterij non exempti. text. in capit. Abbatibus. 12. quæstione secunda. Clement. 1. de reb. Eccles. cap. ea noscitur. de his quæ fiunt à Prælat. Imo etiam si monasterium sit exemptũ, Abbas tamen non habeat quasi Episcopalem iurisdictionem, requiritur authoritas Papæ, vel alterius immediati superioris habentis quasi Episcopalem iurisdictionem, vt notant Cardin. & alii in capit. 1. de rebus Eccles. gloss. verb. proprij. Et ibi Cardina. in dicta Clemen. 1. Imol. in dicto cap. ad nostram colum. 2. Alexand. cons. 17. col. 2. & ibi Carolus, & cons. 43. lib. 4. Chassanæ. in consuetudi. Burgun. rubric. 9. §. 9. numero. 36. nec sufficit ipsius conuentus consensus. gloss. ibi communiter recepta in dicta Clemen. 1. verbo, non habeat. & hac ratione constat possessorem absolui à restitutione fructuum: quia bona fide deducta ex errore facti possidit, & fructus, quos perceperat, ita consumpsit, vt ex eis non sit factus locupletior, iuxta tradita in tertia conclusione. Quod si dixeris non potuisse bonam fidem verè locum habere in eo, qui in iure resistente errabat: adhuc & Tertio text. in dict. capit. ad nostram. erit intelligendus in errãte etiam iuris resistentis errore: habente tamen bonam fidem secundum ea, quæ paulò ante ex Innocentio adnotauimus. Cui addendum est, errantem in iure etiam eo casu, quo tiuchus ex bona fide, & titulo aequirat, nequaquam acquirere, nec facere suos fructus naturales, & ita æqualem esse possessori bonę fidei absque titulo. Sicut etiam expeditum erit, eum teneri ad restitutionem industrialium, quatenus ex eis factus sit locupletior, vt expressim hæc duo addit Felinus in dicto. capit. de 4. numer. 30. Sed etsi Innocentii sententiam minimè velis recipere, Quartus aptabitur intellectus in eum planè modum, vt dicamus in dict. capitulo. ad nostram. contractum fuisse rescissum per restitutionem in integrum: quod ibi probatur: dum Romanus Pontifex ad eius rescissionem, læsionem potius considerat, quàm defectum solennitatis, sicuti animaduertunt Abb. Imola, & Doctores ibi frequentius, nec inconuenit, eam restitutionem postulatam fuisse post quadriennium: siquidem Ecclesia propter enormissimam læsionem: etiam post quadriennium potest petere in integrum restitutionẽ. gl. in c. 1. de integr. restitu. in 6. quàm
10 † Doct. ibi sequuntur dicit singular. Abb. in c. 1. col. 1. de in integrũ restitut. Angel. in §. rursus. de actionib. col. 4. cõmendat Fel. in cap. 1. col. penultim. de præscrip. Socin. cons. 227. libro. 2. Ias. cons. 54. libro 1. atque ita petitam fuisse in dicto capitulo. ad nostram. in integrum restituti onem post quadriennium, præter Hostiens. Collectari. Cardina. Abb. & Imol. ibi nu. 4. notat Fracus in d. c. 1. de in integr. restitu. in 6. vnde eiusdem capitis decisio euidenter probat prefatę gl. conclusionẽ vt ibi considerat Abb & Imol. qua in re duo. vel tria sunt omnino adnotanda, quorũ primum est: expeditum esse Ecclesiam sicuti minorem petere posse in integrum restitutionem etiam ab eam læsionem, quæ dimidiam iusti pretij nõ excedit. Abb. & Burgensis ibi nu. 42. & 44. in cap, cùm dilecti. de emptione. modò læsio grauis sit, & enormis. gloss. communiter ibi recepta in cap. 1. de in integrum
11 restit. text. in c. cũ † ex literis. & ibi Abb. eodem titul. Bar. in l. Scio per tex. ibi. ff. de in integrum restitutio. quorum sententia etsi cõmunis sit, dubia tamen videtur ex pluribus. Et primò ex l. si proprietarius. ff. de damno infecto. vbi cautio damni infecti etiam pro modico damno iure exigitur. Deinde ex text. in §. gallinarũ Insti. de rerum diuisi. ex quo probatur etiam in re minima furtum committi, Præterea speciale est, grande damnum exigi ad concedendam minoribus restitutionem apud iurisconsultum in l. si ex causa iudicati. in principio. & l. penult. ff. de minorib. & in l. vltim. C. qui & aduers. quos. Igitur ordinarium est pro modica læsione restitutionem in integrum concedi. Quamobrem pro modica læsione minorib. competere in integrũ restitutionẽ, docent gl. Bart. & Docto. in l. 2. C. si aduers. vendit. pign. & in d. l. si ex causa. Alexã. cons. 67. volumi. 5. Corneus cons. 179. nu. 10. lib. 4. imò & idem esse si minima læsio minori contigerit constanter voluerunt Alberi. & Fulgosi. in d. l. Scio. post gl. & Andre de Pisis ibi. quibus accedunt Decius in capitu. de appellationib. de appellatio. & in c. maioribus. de præben. Gomezi. in § pœnales. de actionib. nu. 4. & nouissimè Emanuel à Costa Lusitanus, in §. & quid si tantùm. ff. de liberis & posthumis. parte 2. nu. 78. authoritate iurisconsulti in d. l. Scio. dicentis pro minima læsione tunc denegari restitutionem in integrum, quando per eam maiori rei, vel summę præiudiciũ sit. ergo concedi debet. quando minima ipsa læsio contingit in contractu modicæ, vel minimæ quantitatis.

Ego sanè difficilem hanc quæstionem ita definiendam esse opinor, vt ex Iurisconsulto id verissimum sit. contractum magnæ quantitatis minimè rescindendum esse beneficio restitutionis in integrum ratione minimæ lęsionis: atque ita intelligenda est dicta. l. Scio. & probatur authoritate Bartol. in l. de pupillo. §. si quis rivos. ff. de noui operis nunciatione. in fine. rursus eodem pacto restitutio in integrum concedẽda est, ob læsionem etiam modicam respectu maioris, aut enormis, quæ minori contingere poterat in eadem re: attamen graui, & enormi ipsi minori: si ab ique comparatione maioris separatim considereretur. Est enim in contractu mille aureorum modica læsio, quæ contingit in 50. aureis, si compararetur læsioni, quæ poterat in quadringentis accedere: tamen separatim considerata. prædicta læsio, quæ in 50. aureis datur, grauis læsio est, & enormis ipsi minori. Sic sanè dicemus communem opinionem Doctorum in d. l. 2. C. si aduersus venditionem pignorum. sequuti, pro modica aliqua læsione concedendam esse in integrum restitutionẽ quando arbitrio boni viri, & discreti iudicis ea læsio separatim considerata grauis est vel enormis, ac tandem restitutione digna. Quò fit, vt ea iura & authoritates, quibus probatur enormem læsionem ad restitutionem esse necessariam, ita esse intelligendas censeamus, vt arbitrio iudicis ea læsio perpendatur, & consideretur, sitne ipsi minori, vel Ecclesiæ grauis ex se ipsa licet comparatione maioris modica sit. arbitrio enim iudicis relinquendum est, quanta debeat esse læsio, vt minori, vel Ecclesiæ etiam intra quadriennium restitutio ordinaria concedatur, vt notatur in l. sed si fuscepcrit. §. 1. ff. de iudic. & in Auth. nisi breuiores. C. de sentent. ex peri. reci. & in specie Alexan. cons. 77. nu. 2. li. 5. & est communis omnium adsertio in c. 1. de in integr. restitutio: vt scribit eam sequutus Anto. Burgens. in c. cùm dilecti. de emptio. nu. 44. idẽ asserit Deci. cons. 339. nu. 7. optimus text. in l. 5. tit. 19. partita 6. notat Alex. in l. si quis arbitratu. ad fin. ff. de verb. oblig. qua rõne si minima læsio cõtigerit ipsi minori, vel Ecclesiæ. qs obsecro, discretus iudex vnquã arbitrabitur cõcedẽdã esse restitutionẽ? nõne absurdũ esset cõcedi restitutionẽ minori, si læsus esset in vnius quadrantis quantitate in eo contractu in quo eiiam de re modica agereturr? non enim essent satis mille iudices in quauis ciuitate his restitutionib. concedendis. Eodem iure, si læsio modica sit à seipsa: ac seperatim considerata arbitrio recti iudicis ob tot minutias effugiendas restitutio ista, quæ beneficio speciali grauiter læsis concedenda est: iustè denegabitur. Ex quibus apparet verus intellectus ad text. in d. l. si ex causa. & l. penultima. ff. de minoribus. vbi specilai quadã ratione grande damnum requiritur, vt minores in integrum restituantur. id enim ita est accipiẽdum. vt in eisdem casibus ob speciale ius maior læsio sit exigenda, quàm in ordinaria in integrum restitutione: & sic iudex ipse arbitrabitur quanto maior debeat esse læsio prædicta: q Alex. in d. cõs. 67. expressim fatetur.

Secundò, ex his etiã deducitur, vti ego existimo, iudicis arbitrio definiendum esse quanta, & qualis debeat esse læsio Ecclesiæ vt eius ratione post quadriennium restitutionis beneficium locum habeat: nec taxari potest certa hac in re quantitas. Ea etenim ratio, quæ dictat etiam post ordinarium quadriennij tempus, Ecclesiam fore restituẽdam, eandem grauitatem, & enormitatem lęsionis respexit, vt ea læsio ita grauis, & iniuriosa sit, quæ iudicis arbitrio nõ patiatur Ecclesiam cui fauendum summoperè est, adhuc eo damno pregrauari. igitur parui refert definire, an sit necessaria enormissima læsio, vel sufficiat enormis, cùm & si eam sufficere dicamus, nullo pacto possimus excludere iudicis discreti arbitrium ad discernendum sitne enormis læsio. Discernet igitur pius, & rectus iudex, sitne talis læsio quam iniquum sit Ecclesiam pati, etiam post quadriennium. Atque ita sanè opinor rem hanc intellingendam esse, non enim satis apertum est de iure, sufficiat ne ad hanc extra ordinariam restitutionem enormę damnum: nam etsi in præd. capitulo ad nostram. læsio illa enormis appelletur, quis non videt eam esse, vt ita loquar, enormissimam: cùm primo anno reus ex ipsa re tot libras perceperit, quot quidem pro ipsa re Ecclesiæ dederat, nempe octuaginta.

Tertio hinc deducitur, minorem & Ecclesiam restitutionis in integrum beneficium iure consequi posse, etiam si læsio dimidiam

midiam iusti pretij excesserit nec enim hoc beneficio priuatur: quòd possint agere remedio l. secundæ. C. de rescindend. venditio. cùm restitutio in integrum & si sit auxilium extraordinarium: pinguius tamen est quàm ordinarium, quod ex dicta. l. 2. competit, quod patet ex eo quòd reus electionem habet cõuentus actione l. secundæ. vel ad supplendum iustum pretium, vel ad reddituendam rem, non sic in restitutione in integrum: præcisè etenim rem cogitur restituere, qua ratione potest alios hãc illationẽ notãt Abb. & Burgen nu. 43. in c. cùm dilecti. de emptione. & Pãtaleõ Cremensis in d. l. 2. extensione. 12. col. 17.

Superest tamen respõdere iuribus, & rationibus, quibus probari videbãtur læsionem quãtumcũque minimũ locum facere beneficio restitutionis in integr. Et sanè quod iurisconsultus scribit in l. si proprietarius ff. de damno infecto. cautionem illiam dandam esse etiam pro minimo damno, ita est intelligẽdum, vt minimum damnum sit respectu, & cõparatione maioris: non tamen seperatim, per seipsum consideratum. Superstitiosum enim esset pro damno vnius regulę, vel simili, Prætorem adiri, & eius decreto cautionem præstari. Igitur Prætor ipse arbitrabitur, sit nè damnũ, quod timetur, cautione illa dignum, vt sanè pro minimo nocumento aut pro modico nequaquam authoritatem præstet, aut decretum decernat ad cautionem illam necessario exhibendam.

Cæterum magis obstat: quòd furti actio datur pro re minima. text. in dict. §. gallinarum. vbi ita Theophilus interpretatur. & omnes Doctor. ibi post gloss. cui similis est in l. si oleum. ff. de
12 do. o notant Henric. in cap. etsi † quæstiones. de simo. Corset. in tract. de excellẽtia Regis. Quæstione 4. Hippo. in l. furem. nu. 8. cum sequent. ff. de sicari. optimus text. in l. vulgaris. ff. de furt. & in c. vulgaris. de pœnitent. distinctione prima. non enim res, sed affectus furantis est considerandus vt scribit Hieronymus apud Gratianum in cap. vltimo. 14. q. vltim. Hæc tamen opinio etiam si frequentissimo omnium calculo recepta sit: mihi nec placet, nec placuit vnquam. Ius enim ars est boni, & æqui. l. 1. ff. de iusti. & iure, & tamen nulla æquitas dictat actionem hanc, quæ infamiam irrogat, dari pro vno quadrante, aut æreo nummo, nec pro vno ouo, nec pro alia minima re. Deinde quid obsecro in causa est, quod Iurisc. dari actionem de dolo pro re minima omnino negant. dicta l. si oleum. & eorum interpretes pro vno, vt aiunt, ouo concedunt actionem furti? Ego sanè nullam video iustam esse discriminis causam. Præterea ablatio rei minimæ attento paruo nocumento: vel furtum non est, vel saltem mortale crimen non inducit: sed tãtùm veniale ob animum nocentis, non enim præsumitur paruam illam rem auferri contra voluntatem domini propter paruum nocumentũ atque ob id, etiam si præsumeretur contraria domini voluntas esse veniale crimen, non mortale. Thomas, & Caieta. secunda secundæ. quæstione 59. articulo 4. Ioan. Maior in 4. sent. distinctione. 15. quæst. 26. Syluester verbo, Furtum. quæst. 2. Ioã. à. Medina de contract. quæst. 4. in fine. optimus text. in cap. vnum horarium. 25. dist. ex quo deducitur mortale peccatum esse, siquis tories rem minimam auferat à domino, vt notabile damnum adferat quo ipse Maior d. quæst. 25. & 26. notat & Medina de contract. q. 10. qui ex hoc inferunt ad quæstionem illam, qua tractari soler, an teneatur ad restitutionem is, qui è vinea, vel horto alieno rem minimã acceperit: & tandẽ plures paulatim rem minimam ab eodem horto, vel vinea ita abstulerũt: vt ex omnium furto magnum, aut saltem notabile damnũ domino vineæ illatum fnerit, qua in re dicendum est, eorum quemlibet veniale crimẽ commisisse, si ipse modicum illud damnũ intulit ignarus damni ab aliis illati. & tamẽ teneri ad illius damni quãtumcunque minimi restitutionem. Quod si quilibet damnum intulisset, certus de damno per alios illato, ex eo quod plures simul fuissent vineam ingressi: eo casu mortale crimen quilibet commisisset: licet non teneatur ad totius damni restitutionem damni, inquam, per alios illati: nisi fuisset causa totius damni, consilio, auxilio, similiterve: sicuti prædicti Doctor. diligenter adnotarunt, quod autem sit notabile nocumentum, vt furtum dici possit verè, & mortale crimen, bonus vir arbitrabitur. Syluester d. quæst. 2. & Ioan. à Medina dicta quæst. 10. ad finem. & probatur ex his, quæ superiùs ipse tradidi. His igitur consideratis opinor à iure alienum esse, pro minima re dari actionem furti. Nec oberit, quod Iustinianus scribit in dict. §. Gallinarum. quia ibidem non dicitur verè committi furtum in vnius Gallinæ nocumentum: sed fictè, & quasi per quandam interpretationẽ, vt Zasius existimat dict. cap. 26. cui responsioni Theophilus refragatur dicens pro vnius gallinæ furto dari actionem furti. quam ob rem ego aliter responderem, non esse vnam gallinã minimam rem, nec minimum damnum ex eius furto inferri: quod bonus, ac discretus vir, ex propositis in specie contigenti qualitatibus arbitrabitur. Rursus quod ex Hieronymo adduci-

tur à Gratiano in dicto capitul. vltimo. referendum est ad nocendi voluntatem, quæ si limitata sit ad minimi nocumenti terminos, nequaquam est mortale crimen: quod si nocendi animus nullam limitationem habeat, aut etiam ad notabile nocumentum progrediatur, mortalem culpam habet: & ita Hieronymi authoritas intelligenda est in hunc sanè sensum, vt accipiens à domino inuito rem minimam animo nocendi in maiorib. absq; limite illius modici nocumenti, mortaliter peccet ex Thoma, & ibi Caieta. secunda secundæ. q. 66. artic. 6. libet tamẽ verba Hieronymi asscribere, eo quòd à Gratiano minus integrè relata fuerint. Is enim in commentariis in Epist. Pauli ad Titum capitul. 2. ita scribit. Fur autem non solum in maioribus, sed etiam in minoribus iudicatur: non enim id, quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur: quo modo in fornicatione, & adulterio non idcirco diuersa sit fornicatio, aut adulterium, si pulchra, vel dives, deformis, aut pauper, mercetrix, vel adultera sit: sed qualiscunque illa fuerit, vna est fornicatio vel adulterium: ita & in furto quantũcunque seruus abstulerit furti crimen incurrit. hactenus Hieronymus.

Sed vt rem, à qua diuertimus, prosequamur ad intellectum gl. in d. c. 1. de in integr. restitutione. in 6. aliud animaduertendũ est, q in quæstionem adduxit Rodericus Suares allegat. 12. col. penult. dicens iure communi, etiam si Ecclesia enormissimè læsa sit, non posse eam petere restitutionem post octo annos: atque ita ratione enormissimæ læsionis post primum quadriennium alterum quadriennium tantũ concedi: iure tamen regio vsq; ad triginta annos posse eam restitutionem peti. iuxta. l. vltimã. tit. vltim partita 6. Hæc tamen viri doctissimi consideratio, communi omniũ, & receptissimæ interpretationi refragatur: quandoquidem quotquot d. gl. sequntur eius assertionem ad octo annos minimè restringunt: imò ad longissimum triginta annorum spacium extendunt: quibus authoribus Hostiens. adstipulatur: is enim in d. cap. ad nostram etiã post decẽniũ restitutionem petitam fuisse opinatur. Et præterea suffragatur gl. in l. sicut verb. prosequutione. C. de præscripto. 30. vel. 40. annorum quam præter alios explicant dicentes singula. Iason. in §. fuerat. nu. 22. de actionib. & Bal. de præscriptio. 4. par. 4. partis principal. q. 30. ex ea enim iuncta. l. videamus. ff. de eo, q met. causa. apparet officium iudicis, q semel quadriennio egreditur, ad triginta annos perpetuũ esse. Quam ob rem etiam secluso Regia ac Partitarũ Iiure communi falsam esse opinamur. Rode. Suarès declarationem, quã nouissimè improbat Emanuel à Costa Lusitanus vir meherele acri, & subtili iudicio, variaque eruditione præditus. in d. §. & quid si tantum. 2 part. nu. 83. Cæterùm q ad Regiam legem attinet ipse Lusitanus aduersus Rodericum eã intelligit quo ad actionem personalem competentẽ ex l. 2. C.
13 de rescind. vendit. principi, reipublicæ, & Ecclesiæ in hunc † sensum, vt licet alias intra quadriennium ea actio proponenda sit. l. 4. tit. 7. lib. 5. ordinat. Hodie l. 1. tit. 11. lib. 5. Recopila. & fuit opi-
" nio 1. gl. in d. l. 2. quam sequuntur ibi Petrus, & Cynus, *probauit
" Romanus Senior apud Humonopolum li. 3. Epithom. artic. 3.
" * quæ forsam etiã placuit legum Regiarũ, quas Partitarum appellamus, doctissimis conditorib. cæteris omnibus d. l. secundæ. interpretib. contrarium asseuerantib. scilicet eam actionem vsq; ad triginta annos competere: tamen iure regio definitum sit, ea actione vti posse principẽ, Ecclesiam, & rempublicã læsos vltra dimidiã iusti pretij vsque ad 30. annos reliquis priuatis. ea actione intra quadriennium tantùm vsuris: qui quidem intellectus eo magis conuenire videtur, q Regia constitutio læsionem vltra dimidiam requirit. Apud Gallos actio ex d. l. 2. deducenda est in iudicium intra decennium, quemadmodum testatur Carol. Moli. in cõsuet. Paris. tit. 1. §. 22. nu. 47. quin & in his regnis speciali quadam ratione certum tempus statutum est in l. 143. *de las Alcaualas*. Hodie l. 14. tit. 9. lib. 9. Recopil. & l. 15. Ego sanè nõ inficior Ecclesiam, Principem, & Rempub. agere posse actione d. l. secundæ. etiam iure Regio vsque ad 30. annos: attenta rõne d. l. vltimæ. tit. vlt. par. 6. Et tamen opinor ipsius legis integram decisionem intelligendam esse in restitutione in integrum, quæ, vt minorib. enormiter læsis, ita Principi, reipub. & Ecclesiis iure competit. Nec enim dubiũ cuiquã esse potest priorem d. l. partẽ loqui in restitutione in integr. quæ iure ordinario in quadriẽniũ petenda est: posterior verò pars huic priori in modũ cuiusdã interpretationis aptatur: vt si læsio enormis sit: quippe quæ dimidiã iusti petij excedat: loco quadriẽnij, cuius prior legis pars meminit 30. anni cõpetãt, quo fit, vt ex hac rõne, & ex ipsis constitutionis verbis vlt. eius pars verè sit intelligẽda in restitutione in integrum: atque ita eã intellexit Roder. Suares d. allegatione 12. q plurimum refert: siquidem ex restitutione in integrũ cõtractus omninò rescinditur: at ex dict. l. secundæ. actione. iustum pretiũ suppletur, si reus hoc elegerit absq; rescissione contractus.
" * Quãuis hæc differẽtia tunc absq; vlla cõtrouersia obtineat,

" quando restitutio in integrum ex eo,detur, quod læsio contige-
" rit non tantum in pretio, sed & in ipsa rei alienatione, quia Ec-
" clesia damnum patitur ex sola ipsius rei alienatione, etiam si iu-
" sto pretio foret vendita. Cæterum vbi lætio in pretio tantum
" contigerit,tunc petita in integrum restitutione, & ex ea repara-
" tione damni, poterit reus rescissionem contractus effugere, si
" velit pretium iustum rei soluere:ex his, quæ ipse scripsi in cap.
" quamuis de pactis in 6. vlt.parte.§.4. adhuc tamen vere differunt
" auxilia restitutionis in integrum ordinariæ, & d.l.2.vt constat ex
" c.4 nu.13.& 14.lib.2.huius operis. *

His omnib.perpensis, pro huius quartæ interpretationis intellectu apparet in d. c.ad nostram. concessam fuisse Ecclesiæ restitutionem in integrum: quæ quidem si foret ordinaria, & intra terminum communem,à iure statutum concessa,locum omninò haberet cum fructibus omnibus ex ea perceptis:quemadmodum superius docuimus,verùm ex eo,quod extraordinaria fuit, plurimumque gratia sortita, vti concessa post sollemnia tempora,fructus non restituuntur omninò: nec tamen emptor eos penitus lucrifacit:cùm laboris, & impensarum ratio simul, & fructuum haberi debeat,ita sanè, vt si fructus possessor lucrifacere velit,non possit laboris, & impensarū æstimationē petere.

Quod si vlterius rem aperire tentemus, dicemus tandem hāc non esse propriam in integrum restitutionem: siquidem ex ea fructus essent restituendi Ecclesiæ, vel minor. : sed esse restitutio-
14 nem in integrum impropriam † extraordinariamque, propterea,quod maiorem speciem habeat gratiæ, quàm ea, quæ ordinarię minoribus, & Ecclesijs iura ipsius iuris limites: beneficio quanuis extraordinario concedi solet, & ideo mirum non erit. text. in d.c. ad nostram. à Gregorio Nono appositum esse extra titulum de in integrum restitutione, vt eleganter explicat Emanuel à Costa in d.§.& quid si tantūm. secunda parte nu. 85.illud animaduertens,restitutionem, quæ ex iustitia mera fit cum ipsis fructibus fieri,iuxta tradita in initio huius capitis:eam verò restitutionem, quæ ex gratia conceditur cùm fructibus faciendam non esse.text.elegans in Authentica. idem est de Nestorianis. C. de hæret.quem dicit singul.esse Alexan.in.d.§.& quid si tantùm. col.9.vbi eam distinctionem ferè omnes probant, & potissimū ex nouioribus Fortuni.nu.163. Galiaula nu.60. Cortus in fine.& præter hos Cur.Sen. cōs.71.quicquid hac de re scripserint Ias. in d.§.& quid si tantùm. nu. 64. Carol. Ruinus ibi col. 72. Deci.& Ferrar.in l.in condemnatione.ff.de reg.iur.Sed & eandem distinctionem exponunt & asseuerant admittendam esse communiter oēs in d. §.& quid si tantū.quo adiurat ad tertio quæsita ante obtentam restitutionem, quod præter alios explicant optimè Carol.Moli.in consuetu.Parisi.§.1.tit. 22. nu. 36. & Emanuel à Costa dict.2.part.nu. 49. communem sententiam defendens ab his quæ in contrarium adduxit inibi Galiaula numer. 97. quam quæstionem in præsentiarum discutere longius minimè conuenit:tantum enim id egimus,vt ad resolutionem veram deduceremus quæstionem illam:veniant ne in integrum restitutionem fructus ex re ipsa percepti.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Locus cōtractus satis idoneus est,si reus ibidem reperiatur, vt in eo tractetur de cōtractu rescindēdo, atq; ita de restōne: in integrū concedēda.*
2 *Ecclesia potest petere restitutionem in integrum coram iudice Ecclesiastico etiam aduersus laicum.*
3 *Clericus minor læsus in patrimonialibus non potest petere in integrum restitutionem coram iudice Ecclesiastico, & inibi an bona clericorum patrimonialia habeant priuilegia bonis Ecclesiarum concessa?*
4 *Quid de patrimonio clerici,ad cuius quidē titul.is fuerit sacris insignitus.*
5 *Absolutio à iuramento quandoque citationem requirit: quandoque ea omissa potest concedi.*
6 *Quid operetur absolutio diuramento ad effectum agendi præstita.*
7 *Iudices seculares quandoq; tractant litem super contractu iurato admittuntq́ue actorem aduersus eū agentē, etiā nulla præcedēte absolutione.*
8 *Iudex Ecclesiasticus, qui de causa absolutionis à iuramento cognouerit, non potest ipsam principalem causam tractare.*

Corā quo iudice sit in integrū restitutio postulanda.

CAPVT IIII.

NOn omnino apraxi alienum est:corā quo iudice restitutio in integrum peti debeat:quam quidē quæstionē Cęsares definierunt in l. 2. C. vbi, & apud quem cognitio in integr. restitut. &c. statuentes cā esse postulādam à iudice ipsius contra quempetitur:vt plane verissimum sit petentem restitutionem actorem esse, & oportere eum forū rei sequi.Imo scribunt Bald & Pau.Cast. in eiusdem legis interpretationem id verum esse.etiam suis,qui cum minore contraxit,
1 in ipso hoc cōtractus inueniatur, non enim poterit apud ⁊ illius loci iudicem conueniri ad restitutionem in integrum contra ipsum contractum tractandam. idem notat Iason in l. qui certo loco.ff.de condict.indebit.dicens,hoc ipsum ex d.l.2.probari: & ex ea amplius deducēs,ea,scilicet,iura,quæ probāt conrahentē in loco contractus conuenti posse,si ibidem inueniatur, intelligenda esse quo ad ipsius contractus actionem exercendam,non autem quo ad eius rescissionem.Nam si de contractu rescindēdo tractetur, reus erit coram proprio, & vero domicilij iudice ad iudicium vocandus:nō coram iudice loci contractus: tametsi in eo loco reperiatur,id ipsum placet Decio in rubric. de iudic. col. 2.Hic verò intellectus mihi non placet:siquidem locus, vbi contractus fuerit celebratus de iure idoneus est, vt in eo agatur, tractetur de eius dissolutione, si reus ibidem presens fuerit text. singular.in l.in contractibus.§.vltim.C.de non nu.pecun.vbi expressim probatur, posse quempiam in loco cōtractus apud eius iudicem intra biennium conqueri, sibi non fuisse pecuniam numeratam, eiusque querelam deducere:si inibi aduersarius inueniatur:& ita agere ad ipsius contractus dissolutionem: quē text. Alex.in specie notat in additionibus in Bart.in l. hæres absens.§. 1.ff.de iudic.Roma.in singula.470.Fel.in c.vltimo. nu. 24. de iudic.dicens. ex hoc absolutionem à iuramāto in contractu præstito posse peti coram iudice ipsius loci contractus. si ibi aduersarius inueniatur,vt citetur.idem ipse Felin.scribit in c.1.col. vltima.de iureiurand.post Cardina.ibi.nec oberit d.l. 2. quippe quæ intelligi possit eo casu, quo reus non adest in loco contractus quod si ibi adsit non negat constitutio illa posse peti restitutionem coram iudice illius loci sicuti in specie docent Bar. & Fulgosi.in d.l.qui certo loco.Curtius Iuni.in rubrica.C.de æden.Deci.parum sibi constans in c.1.nu.22.de iudi.& ibi Alciat.num.53. Anto.But.in c.vltim.de foro compet.nu.12.Bar.in l.1. num. 20. C.de sum.Trinita.Præ.in rubric.de appellatio.nu.43. qua ratione ipse crederem Bald.Paul.& Iason.interpretationem minimè esse recipiendam,& subinde in integrum restitutionem postulari posse in loco contractus, si ibidem præsens fuerit is,aduersus quem petitur:alioqui iudicium hoc tractandum esse apud iudicē ipsius in cuius fauorem contractus fuerit celebratus: & contra quem restitutio postulatur.

Cæterum iure quodam speciali Ecclesia restitutionem in integrum petere poterit,etiam aduersus laicum coram Ecclesiasti-
2 co,⁊ & proprio ipsius Ecclesiæ iudice, autore Innocentio in cap. cùm sit generale. de foro compet. cui suffragatur text. in c. 1. de in integ.restit.vbi Abb.nu.18.idem Abb.in c.constitutus. 1. col. co.tit.text.optimus,ex quo ita collegit idem Abb.in c.penult. de reb.Eccles.Roma.singula.112.quibus accedūt idem Abb.nu.10. Fel.col.2.Mari.Soci.nu.13.in d.c.cū sit generale. Aufreri. in Clemēt.1.de offordi.in tracta.de potestate Eccles.nu.43. Cùius opinionis ea proponitur ratio, quòd Ecclesia agens iure, & priuilegio speciali,illud deducere potest coram proprio iudice, etiam aduersus laicum: sic etenim agit coram proprio iudice aduersus laicos remedio Canonis.re integranda.3. q. 1. gloss.elegans in c. penulti.de his quæ vi.quam ibi sequitur Panormi.idem in c.1.de integr.restit.in d.c.cùm sit generale.nu.10.vbi Mari.nu.14.& Fel. col.2. Verū cū hic non tractetur de violentia illata Ecclesiæ,nec eius patrimonio,nec de sacrilegio, nec de fraude, aut dolo aduersus Ecclesiam ex proposito in contractum deducto, non video,quod ingenue fateor,quo iure præfata doctorum sententia circa restitutionē in integrum defendi possit,nisi prædictis duab. Decretalium decisionibus obnixè comprobetur. Eas tamē possemus ita intelligere,vt diceremus iudicem Ecclesiasticum ibidē non minus esse ipsius laici, contra quem agitur, quam Ecclesiæ iudicem:eò quòd illa prouincia esset etiam quo ad secularem iurisdictionem Romanæ Ecclesiæ subdita: vel ex eo esset ad Romanum Pontificem iudicium illud ab Ecclesia deductum:quod ob aliquot causas nō satis tuta esset spes Ecclesiæ consequendi iustitiam apud iudicem secularem. Scio etenim me diuinatione vtique inuitus cogar hac inre ab aliis receptam sententiam sequi. Vtcunque tamensit de hoc dubio,illud domino asserā audacter: in rebus, quæ ad ipsorum præsbyterorum patrimonium spectant,nequaquam eam opinionem iure veram esse,nec admitti debere: siquidem clericus læsus circa proprias res, & ad ipsum pertinentes, in restitutionis in integrum iudicio laicum conuenire debet coram iudice seculari ex regula generali,qua etiam à canonibus expressim est, oportere actorem sequi forum rei, ad speciem restitutionis in integrum deducta.in dict. l. secunda. C.vbi & apud quem.Sic sanè opinatur.Imol.in c.constitutus.nu. 3.de in integrum restitutione.cōtra Antonium,& Abb.ib.Fel.in dicto

d.c.cùm generale.col.2. Philippum Franc.in rub.de appellat:ad finem.Roman.sing.112. nam & si maximè concedamus Innocentij opinionem admittendam esse,qñ Ecclesia restitutionem in integrum petit,& id fauore Ecclesiæ: non tñ competit hoc priuilegiū clericis in rebus patrimonialib.si quidē priuilegia Ecclesiis quo ad earū bona cōpetētia: nō extenduntur ad clericos quo ad eorum patrimonia, nisi à iure expresse diuersum fuerit statutum in aliquot casibus iuxta resolutionē, q̄ in hoc articulo tradunt Abb.& Fel.nu.10.in c.Ecclesia sanctę Marię de cōstitut. idē Abb.Ant.fin.col.in c. si diligenti.de præscrip. quam opinionem fatetur communē esse Deci.in d.c.Ecclesia.nu. 18. & probatur authoritate gl.2.communiter approbatę in Clemen. 1.de in integ.restitut.quæ expressim asserit, restitutionem in integrū Ecclesiis iure minoris cōpetentem,nequaquā ipsis clericis concedi ratione patrimonij.idem Specul. tit.de in integr. restitutio. §.qualiter.versic. sed nunquid. eadem ratione glossam c.possessiones. 16. q. 4. asserit res patrimoniales clericorū eodem vsucapi tempore,quo iure vsucapiuntur res laicorum:nec esse obseruandum in hoc tempus statutum à iure ad vsucapiendas res Ecclesiarum:dicit eam glossam sing.Abb.in c. sanctorum, de præscript idem in c.1. de constitucion. Bald. alios allegans in tract.de præscript.5.part.princip.q.5.atque ita procedunt gl. in c. vltim. de vita.& honest.clerico.gl.in d.c.Ecclesia sanctę Marię.gl.in c. ex literis.de pignorib.dicentes, bona patrimonialia clericorum eadem habere priuilegia, quæ bona ipsarū Ecclesiarū: id enim verum est,vbi à iure id expressim conceditur:& quia in aliquot casibus id speciatim concessum est: alioqui durum esset, bona patrimonialia clericorum, ea prorsus habere priuilegia, quæ bonus Ecclesiarū cōcessa sunt: cùm hęc bona ad cultum diuinū nunc, & ad subuenendum pauperibus constituta: illa vero ad alios quoscunq; vsus pro voto ipsorum clericorum destinēnt: & tandem ad hęredes sanguinis, extraneosve, vt ipsis dominis libuerit transmittatur.Nec mihi placet Philippi Decij aduersus, aut præter communem opinionem consideratio. Aliud namque est quærere an Priuilegia Ecclesiarū bonis concessa, ad patrimonialia clericorum extendātur,q̄ modo tractauimus:aliud an priuilegia ipsis clericis competentia seruand a sint non tantū erga ipsos clericos, sed & circa eorū patrimonia: q̄ tractare simul voluit Decius nulla iusta ratione hæc duo confundens:cū sint plura priuilegia Ecclesiis,& Ecclesiarum bonis cōcessa,quę ipsis clericis minimè competunt, nec conceduntur. igitur discutere,an priuilegia clericorum seruanda sint, non tantùm in eorū personis, sed & in ipsorū patrimoniis non erit idem: at si quæratur, sint nè priuilegia Ecclesiarum bonis concessa ad patrimonia clericorum deducenda: sicut,& diuersis rationib. disputabitur,an priuilegia Ecclesiis ipsis concessa ad earum bona extēdantur.Hac æquidem præuia resolutione opinor, à clerico minore, si læsum fuisse existimauerit, in integrum restitutionē aduersus laicum petendam esse corā iudice seculari.nec oberit text.in dict cap.constitutus,quia secundum Imol. ibi non constat eam restitutionem petitam fuisse aduersus laicum, & fortasse petita fuit aduersus clericum. Quod si vixeris reum in eo casu laicum fuisse:dicam liberè eam prouinciam Ecclesiæ subditam fuisse etiam rationem secularis iurisdictionis.

Contender forsan aliquis opinionem primam saltem verā esse in clerici patrimonio,ad cuius titulum sacros ordines is re-
4 ceperit,ne mendicare cogeretur in ignominiā ⁊ ordinis.c. Episcopus.de præben.vbi Bernard. scribit, prædictum clerici patrimonium, cuius ratione absq; tit.beneficij Ecclesiastici Episcopus eum sacro ordine insigniuit,habere priuilegia bonis Ecclesiarum à iure cōcessa,vt ex eius verbis collegit Bald.in tit.de pace constantiæ col.5.Deci.in d.cap. Episcopus. idem Deci. in d. cap.Ecclesia.S.Marię.num.18. qui eam opinionem sequuntur. à quibus ego libenter dissentio authoritate gloss.in c. tuis. de præben.quam ibi probant Abb.Imol.ac Felin.in d. cap. Ecclesia. num. 10. asserentes ex ea, nihil aliud operari assignationem illam patrimonij,vt eius tit.clericus sacris ordinibus insigniatur quàm q̄ satis fiat per eam canonibus statuentibus, neminem ad sacros ordines promouendum esse: nisi is habeat patrimonium, ex quo valeat absque mendicitate alimēta sibi ministrare. vnde tale patrimonium ex hac assignatione non efficitur Ecclesiasticū, nec habet priuilegia bonorum Ecclesiarum. Nec in cōtrarium vrget authoritas Bernardi: nam & is tantùm scribit hunc promotum ad sacros ordines,in personā;& rebus gaudere priuilegio clericis:q̄ nemo negat quantum ad priuilegia clericis:& eorum patrimonio à iure concessa: nec ex hoc sequitur clericum in hoc patrimonio habere priuilegia bonorum Ecclesiæ:cùm id diuersum maximè sit. Deinde gloss. Bernardi loquitur in clerici patrimonio,q̄ non fuit promotionis tempore ex presbe destinatum in titulum alimentorum: sed tacitè ex iuris dispositione, eo, nempè casu quo clericus habēs patrimonium absq; vllo tit. nec beneficij Ecclesiastici, nec patrimonij fuit per Episcopum ad ordinem sacrū promotus:censetur etenim satis ordinationibus donatus ex tacito tit. patrimonij,q̄ possidebat Ecce igitur qualiter in ea specie q̄ Bernardus exposuit, nulla tituli patrimonialis præcedit cōstitutio expressa: quo quidē casu Bal. & Dec.minimè loquuntur: nec, vt ipse existimo, dicerent, nec concederent id,q̄ animis ex sorta Bernardi altertione aut sunt profiteri: præmissa expressa tituli patrimonialis constitutione, quibus omnib.non parum accedit,quod ipse contra Ioannem Fabrum adnotaui in cap.Raia.Baldus.de testam.§.2.num.7.

Id verò,q̄ obiter insinuauimus, citationem requiri cùm agitur de præstanda absolutione à iuramento,ne lector dubitet in
5 hoc, rationē illa probatur, ⁊ & aduersus inauditam partē nihil diffiniendum est.ca.1.de caus.poss.ca.cauetat.3.q.9.l.de vnoquoque.ff.de re iudica. Iuramentum enim regulariter obligat iurātem,& ea obligatio ex diuina intercessione priuato, cui iuratū est,acquiritur,esset ergo iniquum iuranti concedere absolutionem, nisi altero citato, q̄ in specie notant Docto. & maximè Card.Abb.col.penul.Fel.nu.23.in c. 1. de iureiur. Curti. Senior cons.65.col.vlti Deci.in c.qua fronte.de appellat.col.vlt. Selua, de iureiur q.vlti. Guido Papæ. q.225. Carol. Ruin. cons.66.nu. 2.lib.4 idem Guido Papæ decisi. 140. Capella Tholosana. 62. Archid.& alij in c.licèt canon.de electio. in 6. quam opinionē communem esse fatentur Curtius,Deci.& Selua superius citati nec vlli dubium est eam veram esse,vbi absolutio petitur, vt & simul tollatur obligatio ex iuramento contracta, & prorsus ipsius contractus vis enaneſcat: tunc enim tractandum est de iustitia,& veritate contractus:cū agatur de eo dissoluendo, & rescindendo:nimirum igitur,si alter citandus omnino sit:huius rei illud exemplum passim obuium est, cuius meminit Romanus Pontifex in c.1.de iureiur.Cùm qs proponit seipsum cōtractū, & promissione vsurarium iuramento præstito confirmasse: & petat absolutione præstita ab eo iuramēto. à contractu liberū, & immunem iudicari. Nam & hæc petitio, tametsi quodam modo differat ab ea,quæ in d. c. 1. traditur admittenda nihilominus erit,vt existimat Areti.in l. rogasti. §.si tibi. ff. si cert. pet. præmittunt Oldral.cons.129. Laurent. Rodulphus in tracta. de vsuris. q. 120. & id fatentur quotquot Oldradi in præfato responso decisionem sequuntur. Bald. ramen & Soc.in d.§.& tibi. minimè admittunt hanc petendi formulam, dicentes,priùs esse tractandum de absolutione,quàm agatur ad contractus rescissionem,ita quidem vt obtenta absolutione non alias de iniquitate cōtractus tractetur. Et hoc probari videtur ex his, quæ Bar. scribit in l.ab hostibus.§.sed q̄ simpliciter.nu. 5. & 9. post glos. vbi verb.restitutionis. ff.ex quib. caus. maio. item post in gloss. in l. honorariis ff.de actio. & oblig. dicens actionem rescissoriā non posse deduci ad iudicium,nisi prius per officium iudicis habita restitutione quā opinionem sequuti fatentur cōmunē esse Faber,& Iaso.in §.rursus.Insti.de actio.nu.82. cadē ergo ratione agi non potest ad cōtractus rescissionem ex causa vsurarū, nisi prius absolutio præstita fuerit à iuramento,q̄ impedit actionē proponi vsucapio etenim impedit actionē rescissoriā deduci ad iudiciū: restitutio verò hoc impedimētū tollit vt cōstat igitur priùs est expedienda cā, & lis,quæ ad tollēdū impedimētū tēdit.

Verū,vt res ista apertissimè intelligatur, est animaduertendū ad duas species in quas diuiditur hæc cōtrouersia. Prima quidē ita exponitur, vt præmittamus eū,qui iuramit ratione cōtractus iurati nihil ex propriis rebus præstitisse hactenus. Sed tantū id agere velle,vt ab obligatione cōtractus, vinculoq; iuramenti liberetur:nè alter,cui iuramētū præstitit,aduersus eū agat forsan eo tēpore,quo iurās sit minus instructus ad defensionē: aut sanè iurās vult hūc scrupulū,quē ex vinculo iuramenti concepit, quicq; ipsum torquet, à se abiicere. Et in hac quidem specie si ꝯctus vitiū habet vsuræ, poterit is, qui iuratit primū petere à iudice Ecclesiastico,vt cōpellat eū,cui iuramētū præstitit, hoc iuramētū eiusq; obligationē remittere c. 1. de iureiur. vbi gl. cōiter recepta asserit, iudicē Ecclesiasticū loci ordinarium esse cōpetētē ad hoc,etiā,si vterq; litigator laicus sit. Sed & iudex secularis forsan poterit ad iurātis petitionē alterū cogere,si laicus sit,ad remissionē huius iuramēti.Frederi.cōs.271.Roma.singul.492.Fel. in d.c.1.nu. 22. Mathæ.Afflict. decisio.263 Guido Papæ cōs.269. in fine.Et licèt Fel.in c.cùm sit generale.nu.7.de for.comp.dubitauerit de hoc,probatur tamen ea ratione,q̄ sicuti iudex secularis laicū cogere potest ad seruandū iuramentū licitū. c. licet. de iureiur. in 6. ita iurisdictionem habebit contra laicum, vt eum cōpellat remittere obligationē iuramenti ex eius parte illiciti. Quod si hoc remedium satis sufficiens non fuerit ob contumaciā alterius, poterit iurās ab Episcopo petere absolutionē ab huius iuramēti vinculo,q̄ per absolutionē Episcopi ordinarij tolli potest ex eo,q̄ illicitū est ex parte recipientis. text. in c.si verò & c. cū quidam. §. vlti.de iureiur.adiuncta decisione text.in c.nuper. de

sententia excommunicationis.notant Abbas in cap.ad aures.de his quæ vi.Fel.post alios in dict. cap.1.num.16.Abbas in cap.per venerabilem.colum.8.qui filij sint legiti. Curtius Senior consil. 43.artic.2.& consil.65.col.pen.& licèt praxis obtinuerit, vt priùs agatur primo remedio , quàm hoc , vt asserunt Imo. & Felin.in d.cap.1.parũ oberit huic negotio absolutionẽ à iuramento peti, nondum petita ab altero eiusdem vinculi remissione. Et idẽ erit in quolibet alio iuramento , quod illicitum turpeve sit ex parte illius, cui iuratur. Nam absolutio peti poterit ab Episcopo:quẽadmodum probatur in dictis locis. In hac equidem specie, quã hactenus proposuimus,absque vllo dubio, iurans poterit petere absolutionem à iuramento, & simul pronuntiari contractũ illicitum esse: & ideò minimè seruandũ:id etenim tantùm agitur, vt absolutio à iuramento præstetur ratione materiæ in contractum & iuramentũ deductæ. Nec præstita absolutione aliquid est a iurante exigendum proposita ab eo actione: & necessariò, plenaria causæ cognitione premissa ad absolutionem,consequitur contractũ esse rescindendum. Qua ratione simul hæc eodẽ libello peti possunt. cùm ea , quæ in contrarium adducuntur à Baldo,& Socino, sint intelligenda, quando cõcessa per iudicem restitutione,& ita sublato imdedimento est necessariò proponẽda actio:nec sequitur data restitutione, aut amoto impedimento, habere agentem ius omninò ad id,quod secundo loco petit. quod patet in petẽte restitutionem officio iudicis aduersus vsucapionem: non enim sequitur:data restitutione aduersus vsucapionẽ : rem quam alter possidet propriam esse illius,qui restitutionem petit. Iterum enim agere eum oportet ad eam rem iure dominij, vel alia quæ ei competat actione. cum ergo absolutio in huius primæ speciei modũ petitur, citatio necessaria est: plenaque causæ cognitio adhiberi debet : ex omniũ vnanimi resolutione.Secunda huius controuersię species est,& tendit in eum casum, quo data absolutione à iuramento , ipse qui iurauit agere debet,aut vult ad aliquid consequendum, quod ratione iuramenti dederat ei , cum quo contraxit.& licèt Bald. & Socin.refragentur,adhuc opinor posse eum petere absolutionem à iuramento & simul in euentum absolutionis præstitæ actionem ad repetendum id, quod dederat , in iudicium deducere. Nã vt inquit Aretinus etiam si verum sit, actionem hanc secundo loco propositam non competere, nec posse deduci ad iudicium:nisi priùs sublato impedimento iuramenti : quid tamen vetat eam prnponi, ac deduci in euentum absolutionis præstitæ , & sic sub conditione necessaria ad agendum ? Quod pulchrè docet Iurisconsultus in l.in tẽpus. ff.de hæredibus instituendis. & id freqnẽtissimè fit : cùm agitur de præparatione actionis, & de tollendo impedimento,quod actionis exercitio oberat:fatemur enim in exemplo Bart. in d. §.sed quod simpliciter. non cõpetere actionem rescissoriam , nisi concessa restitutione per officiũ iudicis, quod omnes probant, & id iure verissimũ est : negamus tamen læsum nõ posse per officium iudicis restitutionem in integrum petere, & simul in euentum restitutionis concessæ actionem rescissoriam deducere in iudiciũ nihil sanè hunc proponendi modum reprobũ facit:imo sæpissimè eo vtimur in restitutionibus minorũ,Ecclesiarũ,& maiorum ex his causis,ex quibus maioribus concedi debet beneficium hoc restitutionis in integrum.

Tota igitur & potissima difficultas consistit in eo , casu , quo iuramenti absolutio petitur ad eum tantùm effectum, vt intrepidè & absque periurij periculo, qui iurauit, possit agere, vel excipere contra iuratum contractum,vel petere quę ratione illius tradidit,& sic ad effectum,quod aiunt, agendi. Et sanè sunt qui existiment etiam tunc citationem esse præmittendam, ea ratione, ꝙ qualis,qualis cã cognitio necessaria sit, saltem summaria ad hanc absolutionem concedendam, vt scribunt Frederi.cõsil. 300.& Domini.cons.16.ad finem.igitur citatio requiritur, quod expressim in hac quæst.notant Anch.cõs.282.& cons.198.Alex. cõs.222.lib.2.nu.8.Guido Papę.q.225.& q.140.quorũ opinionẽ tutiorem existimat.Feli.in dict.c.1.de iureiur. & esse communẽ asserunt Curt. Senior cons.45.art.2.& Hippo.in l.de vnoquoq; nu.163.ff.de re iud Rursus in contrariam sentẽtiam apertissimè tendunt Old,d.cons.120. Anch.consi.18. Deci.in d.c.qua fronte eamque communem esse opinantur Alciat.in cap. cùm cõtingat.de iureiur.num.125,Gomez.in tractat. breuium.num.46.& seruari apud Gallos testantur Guliel.Bened.in cap. Rainũtius,de testam.verb.duas habens filias.col.vlt.& Ioan.Rupellanus lib.1, forens.instit. cap.33.qui omnes asseuerant, citationem minimè requiri,quoties tractatur de danda absolutione à iuramento ad effectum agendi: ex eo ꝙ in eo iudicio summatim tractetur de causa absolutionis tantùm : atque subinde modicum præiudicium alteri contingat : siquidem ea virtus , quæ ex iuramento contractui accedit, salua & inuiolata manet etiam præstita absolutione , de qua modò agimus. quo fit , vt fortassis hæc vltima opinio sit magis praxi conueniens,quam pluribus ad id citatis sequitur Carol.Molin.in Alex.consil.222.litera b.lib.2.

Ex his tamen notanda sunt quatuor. Primum quidem,quod præstita absolutione ad effectum agẽdi, si plenario iudicio pronuntietur cõtractum esse validum , nihilominus qui prius iurauerat,vinculo iuramenti adstringitur, ad illius cõtractus obseruationem : non enim absolutio ei quicquam prodest , præterquàm ad effectum agendi authore Bal. quem Imol.& Soci. sequuntur in l.hæc scriptura. ff.de condi.& demon.Secundò e cõtrario,si iudicio summario præstita absolutione ad effectũ agẽdi,tandem plenario iudicio cõtractus iudicetur vsurarius,tutius sanè erit peti iterum absolutionem à vinculo iuramenti : cùm prior absolutio fuerit præstita tantùm ad effectũ agendi, vt scribit in specie Feli.in d.cap.1.de iureiur.col.pen.tametsi necessaria omnino non sit hæc absolutio. Prima etenim absolutio ad effectũ agendi præstita hunc sensum habet, vt liberè agat cõtra illum contractum:quodq; si probauerit eum vsurariũ, aut illicitũ esse,ab eius iuramenti & contractus vinculo solutus sit authore Paulo Castrensi cons. 259. lib.2.col.pen. Tertio aduertendũ esse in Romana curia ex stylo Signaturæ minimè concedi absolutionem ad effectum agendi à iuramento præstito in obligationibus conceptis in formã cameræ Apostolicæ,vt testatur Ioan. Staphil.de literis grat. & iusti.Fol.183. Quartò est notandũ non tantùm esse concedendã absolutionem à iuramento ad effectũ agendi : sed & ad effectum excipiendi secundũ Ludoui. Gome. in dict.tract.breuium.nu.47.licèt ipse referat,id Romæ maximè cõtrouersum fuisse.Quintum est quod idem Staphil. admonuit Fol.167.nempè in absolutione, quæ minori cõceditur in specie authen. sacramenta puber. C. si aduers.venditio.formam istam seruandam fore , vt eidẽ minori aperiatur via ad implorandum officium iudicis absq; periurij reatu super restitutione,quatenus de iure sit ei concedenda. Ex his enim verbis colligitur id tantũ minori ex hac absolutione concedi,quod ex absolutione ad effectum agendi solet minoribus eam petentibus competere: & ideo absolutio ista non impedit iuramenti vim,quæ contractui accessit ex decisione dictæ authen.sacramenta. Sed nihilominus erit tractandũ in ea lite sitne concedenda restitutio minori, qui læsionẽ grauissimã dolumq; re ipsa contingentẽ allegat.Nã esse tunc necessariã absolutionem ipse opinor ex eo quod cõsensus præstitus fuit à minore huic contractui & iuramento argu. cap. debitores.cap.1.cap.si verò.de iureiur.tametsi necessaria nõ esset talis absolutio,vbi dolus ex proposito cõtractui accessisset.cùm is consensum iurantis omnino impedierit : quod Abb. expressim asserit in cap.cum contingat.de iureiur.nu.3.& 23.cuius opinionem communem esse fatetur Alciat.ibi.3.nota.

Obiter tamen admonendus est lector in ea quęstione vtrum
7 sit necessaria ad effectũ agendi absolutio iuramento † per metũ præstito,in his contractibus,qui alioqui sine iuramento minimè obligant,aut rescindi possunt : at eo accedente potissimam vim consequuntur iuxta.c.cùm contingat. c.quamuis pactũ.authen. sacramenta puber. sæpissimè In praxi à iudicibus secularibus actionem admitti , nulla præmissa absolutione ex sententia Panor.in dict.cap.cùm contingat.col.2.cuius ipse mentionem feci in Epitome de sponsali.2.part.c.3.§. 5.quo in loco alios citaui qui Panor.sequuntur. atque itẽ plures qui ab eo discedunt meo iudicio veriorem opinionẽ eligentes. Fortasse tamen praxis hęc apud iudices seculares ideo locum obtinuit:ne iudices Ecclesiastici , à quibus petitur absolutio iuramenti ad effectum agendi, conẽtur non tantùm eam agere & tractare causam,sed & principalẽ cũtrouersiã, ipsiusq; contractus vim, & obligationẽ propria sententia definire,sequuti assertionẽ Bal.in l.ordinarij.C.de rei vend. dicentis iudicẽ causæ præuiæ & præparantis esse etiam iudicẽ cõpetentẽ ad cognoscendũ de causa præparata,iuxta tex.
8 in d.l.ordinarij.cuius hæc sunt verba. Ordinarij † iuris est, vt mãcipiorũ orta quæstione prius exhibis mãcipiis de possessione iudicetur,ac tunc demũ causa proprietatis ab eodẽ iudice decidatur.Qua sanè cõstitutione perpensa Bal.accedunt Alex.& Ias.in l.quoties.C.de iudic.Feli.in c.cũ sit generale. nu. 4.de foro cõpe. idem in c.1.de iureiu.nu.27.Alex.cons.58.lib.1.nu.7.idẽ cons.63. lib.3.Curt. Iunior in rubr. C.de edendo.nu.14. Cateli. Cotta.dictione, Iudex,& esse hanc opinionẽ cõmunem fatentur Felin.in c.2.de sponsali,nu.24.Deci.& Ripa,in rubr.de iudic.pro qua etiã adducitur gl.in c.Parocianos.de sent.excom.dicẽs,iudicẽ Ecclesiasticũ posse cognoscere aduersus laicũ de æstimatione iniuriæ clerico illatę, si corã eo petatur absolutio ab excõmunicatione canonis.Igitur iudex cõpetens in causa præparante,erit & competens in præparata : cùm alioqui iuxta glos.prædictã iudex Ecclesiasticus nequaquã possit tractare actionẽ iniuriarũ aduersus laicũ principaliter à clerico propositã. Et licèt hoc modo inducta,probet d.gl.Bal.opinionẽ secũdũ Fel.ibi & in d.c.cùm sit generale. Falsum tñ præmittit dũ opinatur clericũ non posse contra laicum agere actione iniuriarum , corã Ecclesiastico iudice: potest

potest etenim si laicus manus violentas in clericum iniecerit: cum id sacrilegium sit : & ita in specie reprobãt gl.Anto.Cardi. Abb.Fel.& docto.ibi probat eorum opinionem tex. secundum Abb.in c.cùm non ab homine.de sent.excom. Sed aptius probatur sententia Bald.per gl.in cap.vlti.11.q.3.Paulus verò Castrensis in d.l.ordinarij.hanc opinionem Bald. dubiam esse existimat, nec credit veram esse, cui præter alios Deci.consentit in dict.rubri.de iudi.col.2.dicens minimè probari in dicta.l.ordinarij.cum ibi iudex causæ præparatoriæ esset etiam iudex competens ad causam præparatam : qua ratione verior videtur opinio Pauli, & Decii.quibus aliquantulum suffragatur text.in l.1.C.ad exhib. vbi Præses prouinciæ iubet rem exhiberi , & ea exhibita apud alium iudicem principalis causa tractatur : quem text. ad hoc notant ibi Salyc. & Deci.in d.rubri.de iud.verùm rem ipsam vlterius excogitans aduertendum censeo. Quoties præstita absolutione ad effectum agendi,contractus ipse examinandus est an habeat vsuræ, Simoniæ , aliudve vitium, cuius cognitio ad Ecclesiasticum iudicem pertineat,nulli dubium esse,cum sententia Bald. vera omnino sit. Quod si alio iure,cuius cognitio propria non est iudicis Ecclesiastici ad rescissionem contractus quis agere velit:tunc sanè mihi non placet Baldi opinio. Nam si ipse qui obtinuit absolutionem ad effectum agendi velit coram eodem iudice de rescissione contractus agere , alter qui verè reus est in ea lite poterit iudicium illud effugere dicens, seipsum conueniẽdum esse coram proprio iudice ex ea regula,quæ dictat,oportere actorem sequi forum rei. Nec quicquam facit constitutio vltima.de foro compe.in 6.cum ea inducta sit in fauorẽ iuramenti.& illius, cui iuramentum præstitum sit : non autem in fauorẽ illius , qui aduersus iuramentum agere contendit. Is etenim illius canonis finis est, vt iudex Ecclesiasticus cogat iurantem fidẽ religione stabilitatem obseruare.Nec video qua ratione secularis iudex incompetens sit ad cognoscendum , an ex iuramento vim aliquam contractus acquisierit.Nam si eum ad hoc nõ esse idoneum iudicem fatemur, plura iudicia quæ passim ab eo iure tractantur, ex iurisdictionis defectu planè euerti possent. Si verò concessa absolutione ad effectum agendi , agat quis coram seculari iudice ad rescissionem contractus : alter autem petat illud iudicium proponi ac deduci coram iudice Ecclesiastico, qui absolutionem concesserat : nullo iure hoc petit, siquidem ratione iuramenti non est ad Ecclesiasticum hæc quæstio deferẽda:cum non agatur ad obseruationem iuramenti : ac per absolutionem præmissam sit sublatus effectus illius constitutionis , quæ vltima est de foro comperend.in 6.vt existimant Abbas in cap. 1.de iureiur.versic. tertium remedium. & versic. his autem sic discussis. & Felin.coll.3.versic: sed hoc non placet Abbati. Ex quibus illud apparet quod quibusdam dubium videri solet : nempè text. in dict. capit. vlt. esse intelligendum , vbi agitur ad obseruationem iuramenti:non autem, vbi agatur ad contractus iurati rescissionem obtenta prius absolutione ad effectum agẽdi : quod expressim asseruit Decius in rubr de iudic. colum. 3. licèt falsa ratione vsus, & ideo ab eo discesserit Ripa num.28.

His ergo aduersus Baldi doctrinam perpensis & examinatis deducitur non esse omnino iustum metum , qui ansam forsan præbuit , vt in praxi opinio Panormitani , exclusa receptiori & sanè veriori sententia, reciperetur.

Quin & illud admonendum est:apud iudices regios,qui prętoriis assistunt vsũ obtentum esse,vt actionem admittãt aduersus contractum iuratum qui tamen rescindi possit ex Prætorio edicto , quod metus causa. Nulla prius absolutione impetrata ad effectum agendi, etiam si iuramentum metu quidem præstitum accesserit contractui valido , & qui secluso iuramento , ni metus causam dedisset contractui , validus & firmus foret iudicandus.Cùm tamen in hac specie absolutionem istam exigi ad effectum agendi frequentissimè à iuris vtriusque professoribus fuerit receptũ,idq; procul dubio ex canonibus probatissimũ sit.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Minor læsus in renuntiatione beneficij Ecclesiastici restituendus est, etiam postquam beneficium alteri fuerit collatum. & nume.3. versicu.contrariam.*

2 *Minor quandoque in integrum restituitur , etiam si de lucro quod læsio abstulerit, tractetur.*

3 *In permutatione beneficiorum Ecclesiasticorum locus non est auxilio. l.2. C. de rescind.vend.& num.8.*

4 *Conferre, aut dimittere per resignationem beneficia iure sanguinis an sit illicitum, vel simoniacum?*

5 *Quid de ea renunciatione , quæ fit sub conditione , vt beneficium Titio conferatur?*

6 *Renunciatio beneficij Ecclesiastici facta absq; prælati authoritate non tenet,& ibi intellect. ad tex.in cap.cum vniuersorum de rerum permuta.*

7 *Intellectus l.quod si minor.§.Scæuola.ff.de minori.*

8 *Intellectus in cap.vltimo.de iudic.in 6.*

9 *Intellectus capit.ad quæstiones, de rerum permuta.*

Dd minore enormiter læso in spiritualibus : an & is restituendus sit.

CAP. V.

QVærit accursius in l. ait prætor. in princi.ff. de minoribus. sitne concedenda in integrum re-
1 stitutio minori enormiter † læso in spiritualibus:& præcipuè in Ecclesiastici beneficij renunciatione. In qua quidem quæstione ipse respondit, non esse minorem,vtcunque grauiter læsum restituendum:quam opinionem probat Cardina.in cap.ex parte. de restitu.spoliato.quo in loco Bernardus Accursij sententiam admittit,ac veram esse cẽset, vbi beneficium illud alteri ex ea renunciatione collatũ fuerit : quasi secus dicendum si quando nondum est alteri beneficium collatum.eam distinctionem Panormi.ac cęteri frequentius sequuntur. Bart. quoque Bald. & Alberi. expressius in dict. l.ait prætor. Iason in l.Gallus.§.& quid si tantum.ff.de libe.& posth.num.72. Aymon Sauilli.consil.90. Franc. in capit. dudum. de præb.in 6. quod probatur.Primò authoritate Iurisconsulti in l.quod si minor.§.Scęuola.ff.de minori. vbi restitutio minoribus etiã grauiter læsi negatur , si post læsionem bona in alium nouo contractũ translata fuerit, notant Barba.consil.32.lib. 3.colum.penul. Galiaul.in dict.§.& quid si tantum.nu.97.Secundò, in spiritualibus minor annis vigintiquinque, maior cẽsetur,& vti maior in iudicio agere potest.ca.si annum. de iudi.in 6. igitur restitutionis beneficium minimè competit minoribus in his, quæ spiritualia sunt. Tertiò, in matrimonij cõtractu minor annis vigintiquinque nequaquam est restituendus etiam enormiter læsus,siue loquamur in matrimonio carnali , siue spirituali. Specul. tit. de in integr. resti.§.qualiter.versic.quid si minor.Bald.in rub.de iudic. 1.lect.col.2 Alberi.in l.1.C.si aduers. dot. etiam si dolus causam contractui dedisset. gloss.sing.secundum Abb. in cap.pen.de his quæ vi. cuius mentionẽ fecimus in Epitome de sponsali. 1.par. capit.3.§.7.num.1.2.& 3. quo in loco eius rationem satis apertè monstrauimus.

Quartò etiam si dubium sit, an minori concedi debeat in integrum restitutio vbi de lucro agitur non de damno : quibusdã adserentibus hoc casu denegandam esse restitutionem, quæ dã-
2 num eiusque † compensationem respiciat.l.minoribus.ff.de minori.tantùm enim in hoc auxilio agitur, vt restitutio cõferat id, quod abstulit læsio: quod in specie notant Cuma.& Roma.in l. cùm quidam.ff.de acq.hæred.in prin.quo in loco Alex.Imol.est hanc sententiam vt puerilem improbat, existimans post Angel. Paul. Castrens. & Imolam etiam ad lucrum minorem restitui cùm lucrum ipsum vere læsio abstulerit. atque ita cum de interesse tractatur , etiam interesse lucri cessanti consideretur, eiusq; ratio habetur text. elegans in l.3.§.vlt. ff.de eo quod cert. loco.& in l.si sterilis.§.si per venditorem.ff.de acti.emp.glos.insignis in c. conquestus.de vsuris. quod alibi latius disputauimus. Sic enim minorem etiam ad lucrum restitui expressim ab Vlpiano traditur in l.ait Prætor.§.vlti.& l.sequenti. & l.non omnia.ff.de minorib.l.quãuis.2.respon.C.de iur.& fact.ignorã. notat gl.verb.restituimus. in c.auditis. de in integ.restit.& ibi Hosti. Ioan.Andr.& Abb.latiùs Tiraqu.lib.1.de retract.§.35.gl.2.nu.9.tradũt Areti.& Ias.in l.3.§.labeo.ff.de acquirẽ.poss.nu. 15.quasi damnũ sit lucro priuari.Sed tñ hæc restitutio quoties de lucro agitur,minoribus nõ est cõcedenda re non integra nẽpè cùm res de cuius restitutione tractatur , alteri iã quæsita fuerit.text.optimus in l.quod si minor.§.Scæuola.ff.de minorib. quẽ ita expendit Abb.in d.c.ex parte.cũ maximè accedere põt, quod notat Bart. in l.etiã. ff.de minorib.& in l.vlt.C.in quib.caus.in integrũ restit.non necess.ex quibus videtur , minorẽ qui beneficio Ecclesiastico renuntiauit, si illud alteri collatũ sit, non esse in integrũ restituendũ, cùm de lucro tractetur in ea restitutione. Nã is,qui tractat de beneficio Ecclesiastico acquir.de lucro,non de dãno agit. tex.in c.dudũ.de prębẽd.in 6.singul.secũdũ Frãc.ibi& Cardi.in d.c.ex parte.col.2.

Quintò,in eiusdẽ sententię comprobationẽ facit,quod plerique adnotarunt dicentes,non esse locũ rescissioni contractus,et
3 si deceptio vltra dimidiã † contigerit maioribus ętate in permutatione beneficiorũ Ecclesiasticorũ:quod notat Bald. quẽ ibi sequitur Pãthaleon Cremẽsis in l.2.C.de rescin. vendi.29. Fallẽtia. Anch.nu.12.Imola.nu.24.in c.cũ causa.de emp.& vẽd.Deci.elegãter cons.210.nu.8.his nõ citatis:ꝙ si ad tãtã auferẽdã lesionẽ in

permutatione beneficiorum Ecclesiasticorum locus nō est auxilio à iure communi concesso: multò minùs erit locus remedio, quod iure speciali inductum est. argumen. text. in Leius militis. §. 1. ff. de testa. milita. §. quia verò. in Authen. de nō alienand. aut permuta reb. Eccles. quibus sanè potuit persuaderi Philip. Probus in additionib. ad Chosinam in pragma. sanct. tit. de pacificis poss. verb. impedimenti, vt scriberet seipsum nec vnquā vidisse, nec auribus percepisse in causis spiritualibus, & præsertim vbi de beneficiis Ecclesiasticis agitur, minoribus restitutionis auxilium concessum fuisse.

Contrariam sententiam veriorem esse iure opinor, atque ita restituendum esse reor minorem læsum in beneficij Ecclesiastici renuntiatione, etiam si illud beneficium post eam renuntiationem alteri collatum sit. Quod tenent Vincent. in cap. ex literis. & capi. constitutus. de in integr. restitu. Imol. in dict. c. ex parte. quibus subscribit nouissimè Emanuel à Costa Lusit. in §. & quid si tantùm 2. part. nu. 63. his suffragatur regula iuris, quæ generaliter statuit minores læsos enormiter restituēdos esse: à qua aperissimè ostēdemus non esse exceptam quæstionem, nec causam hanc quam tractamus, si ad proposita in contrarium responderimus sufficienter. Quin & Ludou. Gomez. in reg. Cancel. de trienna. poss. q. 15. eius opinionis est, vt existimet etiam in his, quę pertinent ad beneficia Ecclesiastica: minorem enormiter læsum, restituēdum esse. idē prius notauerat Chosinas in pragma. sanct. tit. de pacificis poss. verb. impedimēti. pro quo inducit poterit text. elegans in capit. cùm vniuersorum de rerum permut. nam ibidem ex æquitate potiùs, quàm iuris rigore subuentum fuit maiori decepto in renunciatione beneficij Ecclesiastici: nè despicientibus iura fauorem exhibere videantur. Conueniunt etenim omnes Doct. iure non fuisse restituendum beneficium illud ei, qui semel per renunciationem id dimiserat: propter pactiones simoniacas ipsius permutationis. Ex his namque pactionibus primari debet quis beneficio Ecclesiastico. cap. cùm olim. iuxta communem eius interpretationem de rer. permuta. Pactio autem simoniaca ex eo videtur illi permutationi adiecta, quod facta fuerit ea expressa conditione, vt consanguineo prębenda adsignaretur, vt scribunt ibi Innoc. Panor. & alij. quod falsum est tribus rationibus. Prima, quod pœna statuta in cap. cum olim. pertinet ad beneficia acquisita per pactionem simoniacam, non ad beneficia dimissa ex simonia. ea cōuentione, vt aduertit Fortun. in l. iuris gentiū. nu. 23. ff. de pact. Secunda, quod prædictam pactionem præcessisse non colligitur ex eo capite: & præterea licèt præcesserit ea pactio, non facit renuntiationē simoniacam: cū nihil temporale detur pro spirituali: sed tantùm
4 id agatur vt beneficium † Ecclesiasticū patriscentis consanguineo conferatur: in quo nulla est vera simonia: siquidē & beneficium Ecclesiasticum conferre consanguineis, simoniæ vitium non habet secundum Thomam. 2. 2. quæst. 100. artic. 5. imò nec peccatum est, modo dignis fiat collatio. Sylvest. verbo. simonia. quæst. 17. quibus adde eundem. verbo, renuntiatio. quæstione 6. Florentinum 2. par. titul. 1. capit. 5. §. 11. Felin. in capit. ad audientiam. in 2. de rescript. Ioan. Baptistam de S. Seuerino in tracta. de pensionib. quæst. 19. Non obstat text. in cap. vnico. vt Eccles. bene. vbi glos. verb. carnalitatem, ex eo notat, simoniam esse conferre beneficium prætextu consanguinitatis: idem asserit text. in cap. nemo. de simo. Nam text. in d. cap. vnico. probat illicitum esse sacerdotia hoc titulo conferre: non tamen ex hoc sequitur, simoniæ crimen committi. Multa etenim illicita sunt in his spiritualibus negotiis, quæ simoniæ nomen non merētur. Deinde non negat ille tex. posse hoc ipsum licitè fieri: cū secluso sanguinis iure: is cui collatio fit, dignus est illius sacerdotij administratione. Et verè quidem veritū est in conferendis beneficiis, sanguinis non meritorum ratione haberi, vnde non iniquum erit: imò profectò æquū, modò quis non cæcutiat, viros sciētia, & moribus insignes, sanguine verò proximos ad hæc munera Ecclesiastica eligere. Item quid illicitum agere in his spiritualibus ratione sanguinis, malum est: sed non simoniacum. Exigitur etenim vt vera sit simonia aliquid spirituale pro temporali, vel pretio in conuentionē: pactionem ve adducere: quod alibi tractabitur. Ergo beneficia Ecclesiastica conferre, dimittere, aut his renuntiare, & iure ratione sanguinis, propria simonia nō est: ius siquidem sanguinis nequaquam cōsideratur hic, vt pretium spirituale: licèt impropriè hoc dici possit simoniacum, vti Romanus Pontifex dixit in dict. capit. nemo. quamuis Ioan. Maior in 4. sent. dict. 15. quæst. 3. scripserint. simoniam esse conferre beneficiū alicui ratione sanguinis: quod de vera simonia iure intelligi non potest. Sed si quis beneficium conferat alteri, aut ei in alterius fauorem renuntiet ea pactione, vt certam pecuniæ, vel alterius rei quantitatē semel aut quotannis eius consanguineo habiturus beneficium det, vera simonia cōmittitur, ex Tho ma dict. artic. 5. quia spirituale pro temporali veluti pro pretio datur. Comincitur ergo ex his, pactionē illam, cuius mentionē fecit tex. in d. cap. cùm vniuersorū. non fuisse simoniacā, ex eo q
5 in pactum deductum fuerit, vt beneficium Ecclesiasticum † per renuntiationem dimissum consanguineo confertetur. Quod si dixeris simoniam in ea conuentione cōmissam esse, quia renūtiatio facta fuit ea conditione, vt beneficium alteri conferendū foret iuxta glos. Abb. & Doct. in cap. ex parte. in 1. de offi. deleg. & quod nouissimè tradit Aymon Sauilli. cons. 122. dicens, renuntiationem beneficij factam apud prælatum inferiorem, ea conditione, vt Titio eius collatio fiat, simoniacam esse, libenter respondeo, vtrunque falsum esse, si propriè quid sit simonia intelligatur. Quid obsecro, temporale in pretium spiritualis datur, vel accipitur ex ea renuntiatione? Nihil profecto, & ideo patet, nullam hic tractari simoniam authoribus Florentino, & Sylvestro suprà citatis. Nec ea conditio illicita est, quamuis prælatus inferior possit eam renuntiationem reiecta conditione vti simpliciter factā admittere: & beneficium illuc alteri, qui eo dignus sit: conferre: cùm non teneatur seruare eam conditionē: quandoquidem hæ renuntiationes in spiritualibus liberè & simpliciter fieri debent: quod omnes fatentur & præmittunt communiter in dict. cap. ex parte. & in specie tradit Ioan. Staphilæus de literis grat. & iustitiæ. Fol. 66. & sequentib. verùm Romanus Pontifex passim eas renuntiationes admittit sub ea conditione: vt sacerdotia Titio conferantur: hoc per renuntiantē addito: sc nō aliter, nec alio modo renuntiare, quam si ipsi Titio conferantur, vt scribit Cassado. de renuntiatione. decisio. vltim. & de simo. decis. 2. à prælatis verò inferioribus non sunt renuntiationes in hunc modum conceptæ admittendæ. Quòd si eas prælatus admiserit: nullum aderit vitium, saltem simoniæ. quod & Dominic. Sot. probat lib. de iusti. & iur. 9. q. 7. arti. 2. Imò nil agit contra iuris prohibitionem eas simpliciter admittens, expressè non approbans adiectionem conditionis: nec graue crimen cōmittet prælatus si ea beneficia concesserit ei, pro quo facta est nuntiatio, modò dignus sit: nec prædicta collatio, ex eo nulla erit, quo facta fuerit ratione conditionalis renūciationis: cum ea cōditionalis renuntiatio in hunc sensum prohibeatur, vt ex ea prælatus minimè teneatur præcisè beneficiū conferre ei, cuius fauore adiecta fuerit cōditio. Quin & ipse existimarē ex æquitate, secluso iuris rigore, rectissimè actūrū prælatū ipsum, qui eam renuntiationem admisit simpliciter, non approbata conditione expressim, nec ea repulsa, si beneficium conferat illi, pro quo facta fuerit renuntiatio, modò sit eo dignus: nec renūtians decipiatur. Et quāuis alteri facta collatio nulla nō sit ipso iure, nec possit iuris rigore improbari: tū ab ipso Summo Pontifice eiusque supremi iudicibus forsàn ex æquitate rescindetur, ad effectū, vt vel id beneficium restituatur renuntianti, vel conferatur, ei pro quo renūtiatio facta fuerit, quod mihi persuadetur ex decisione tex. in cap. inter cætera. de præbend. nec refert ibi factā fuisse renuntiationem causa permutationis: cōpertum enim est iure veteri ante decisionē text. in Clemen. 1. de rerū permuta. prælatū, apud quē est facta renūtiatio ex causa permutationis ex summo iuris rigore secluſa æquitate, ita potuisse liberè cōferre beneficiū Ecclesiasticum, cui renunciatū fuerat: sicuti si ex simplici renuntiatione vacaret, vt cōmuniter adnotatū est in dicto cap. inter cætera. tametsi æquitas à Romano Pontifice ibidem comprobata dictet vel reddendum esse beneficium renuntianti, vel conferendum ei, cuius causa renuntiatio facta fuit.

" * Atque hæc, quæ de renuntiatione in fauorē diximus, ita vere esse censemus, si syncere in his renuntiationibus res tractarentur ad Ecclesiarum vtilitatē. At cum viderim ipse, idq; sic notius, quā disciplinæ Ecclesiasticæ fortassis expedit ob mali exēpli periculum, ab his resignationibus in fauorē originē deducere, & duxisse frequentissimas, easdemq; illicitas, & plerunque manifesta simoniæ labe infectas pactiones, pensionū non admodū iustas constitutiones, beneficiorumq; collationes, quæ cū alioqui viris probis, & doctis fieri possent, inuenibus, pueris, indoctis, ac Dyscolis fiunt: nō possum omnino probare renūtiationes istas: imo, si quid ego mea sentētia hac in re præstare, possem, prorsus eas à Christiana Rep. exterminādas esse, & censerē, & iudicarē.

Discrimē verò illud hac in re cōstituendū est, q̄ iure Clemētinarū cōstitutionū, præmissa renuntiatione ex causa permutationis collatio facta alteri quàm ei, pro quo renuntiatio præmittitur, est nulla ipso iure, at collatio facta alteri quā ei. cuius causa renuntiatio simplex fit, nō erit nulla ipso iure: licet ex æquitate beneficiū illud restituetur renuntianti, vel cōferetur ei, pro quo is renūtiauerit. Superest igitur adnotare verā rationē, cur ex iure semota æquitate in specie capit, cùm vniuersorum. beneficiū illud, cui renuntiatū iam fuerat, nō erat necessario restituendum
6 † renuntianti ex causa permutationis, quæ tamen effectum non habuerat

habuerat propter malitiam alterius, qui de permutatione beneficiorum Ecclesiasticorū, huius tamen tractatus conclusio perfectiove est ad Episcopi consensum referenda: & eius authoritas omninò exigenda. quemadmodum passim traditur, & præcipue per glos. Abb. Imol. & Rauen. in dicto capitul. cùm vniuersorum. & in cap. cùm olim. de rerum permuta. Deci. cons. 141.
" col. 1. Parisium consi. 130. lib. 4. * Glos. & Docto. in Clementi.
" vnica. de renūtia. S. Thom. 2. 2. quæst. 100. arti. 1. ad 5. Sylest. verb.
" renuntiatio. 2. quæst. 1. Vnde fit, vt si præcedente tractatu, & cō-
" uentione de permuttando, fiant resignationes mutuæ in fauo-
" rem, non reciprocæ expressa causa permutationis apud superio-
" rem, qui nondum tractatui consenserat, hæ resignationes sim-
" plices sunt ac in fauorem, quę ab ordinario admitti non potue-
" re, vt scribit Carol. Moli. in reg. de publican. num. 99. qui ex hoc
" sentit has resignationes admitti posse ab ordinario, si expressim
" fuerint factæ ex causa permutationis, licet tractatus de permutā-
" do, & eius conuentio facta sit nulla habita superioris mentione.
" Cui opinioni accedit quod Bonifacius ex Cardinal. adnotauit in
" Clement. vna. de rerum permuta. nu. 86. vbi de conuentione iu-
* rata tractat. * Nam renūtiatio beneficij Ecclesiastici fieri nequit. sine authoritate Episcopi. capit. nisi cùm pridem. capit. admonēt. eap. quod in dubiis. de renuntiatio. qua ratione si fiat absque eius licentia, beneficium nondum vacat, etiam quo ad retinentem, donec ipsa renuntiatio per superiorem, aut per Episcopum ipsum admittatur, sicuti notant Abb. in cap. ad aures. de his quę vi. col. pen. Cardin. in d. cap. quod in dubiis. quorum opinio cōmunis est, vt idem Abb. fatetur in cap. quod Dei timorem. de stat. regul. quo fit, renuntiantem beneficio Ecclesiastico adhuc post ipsum renuntiationem verum habere titulum, & ius in eo beneficio, donec ea renuntiatio per superiorē admissa fuerit. quod notant Innoc. Butrius, & Henric. in d. cap. quod in dubiis. Alberi. in regul. quod in initio. ff. de regulis iur. Ioā. Andr. in regu. ratum. cod. titul. in 6. Rota antiquior. 3. de renuntiat. Felinus in capit. in nostra. corolla. 34. de referip. Marti. ab Azpilcueta in tepet. capit accepta. de resti. spoli. oppositum. 6. illatio. 5. Cassādo. decisio. 2. de renuntia. Optimè Carol. Molin. in regu. Cancel. de infirm. resignāt. in pri. Contra Ludouic. Genes. libi. q. 29. Quin & aliud eadem ferè ratione defenditur, etiam admissa renuntiatione per superiorem, & facta alteri collatione eiusdē beneficij, literis tamen nōdum expeditis, beneficio eidem renuntianti collato, eundem ex veteri titulo id habere non ex nouo. authore Paulo Paris. consil. 93. lib. 4. Ex quibus falsa est opinio glos. in d. c. quod in dubiis. & in dicto cap. quod Dei timorem. vbi Bernardus scribit per renūtiationem beneficij factam sine licentia superioris ipsum beneficium vacare omninò quo ad renuntiantē, licèt superior possit eum compellere ob vtilitatem Ecclesiæ, vt ei seruiat: quam ob rem non erit iniquum, imò summè æquum minoribus, ætatis facilitate deceptis in renuntiatione Ecclesiasticorum beneficiorum, restitutionem concedi.

Nec oberunt huic opinioni, ea quæ pro priori sententia adduxi-
7 mus. Primum etenim, quod ex dicto. §. Scæuola. † notare, conantur Barbat. & Galiaul. falsum est: cùm ex iuris vtriusque rationibus restitutio in integrum minoribus, & his, quibus iure cōcedi solet, omninò subueniat, etiam postquàm res integra non est, inque alium sit res translata nouo contractu, & titulo: siquidem in restitutione iustitiæ, qualis est hæc, quæ minoribus conceditur, bona etiam aliis quęsita restituuntur, secundum Baldum in l. vltima. nu. 5. C. de sent. pass. Cuman. nu. 7. Iason. nu. 37. Crottum nu. 56. Fortuni. nu. 152. & Lusita. 2. part. nu. 49. in dict. §. quid si tātùm. Carol. Molinæ. in consuetudi. Parisien. §. 22. nu. 39. quorum opinio cōmunis est, & probatur in l. quod si minor. §. restitutio. & l. si ex causa. in principio. ff. de minorib. Nam quod attinet ad. §. Scæuola, satis apertè intelligitur ex his, quæ in penultima prioris opinionis ratione diximus. His accedit, q̄ restitutio, quæ minoribus iure, & iustè cōceditur, licet officio iudicis subsistat, in rē tamen scripta censetur. l. si ex causa. in princip. & l. in causæ. §. interdum ff. de minoribus. ex quibus ipse colligo aduersus emptorem, & tertium possessorem posse in iudicium deduci à minoribus hoc restitutionis auxilium, etiam si principalis sit soluendo: si minoris interest plurimum ipsas res potiùs quàm earum æstimationem habere: dabiturque ipsis minoribus restitutis vtilis in rem actio aduersus emptorem, ac tertium possessorem: iuxta dict. l. si ex causa. quāuis vbi parū interesset minoris ipsam rem, vel eius æstimationem consequi, non posset hoc restitutionis auxilium dari aduersus tertium possessorem, & tempore contractus inscium, rem illam à minore fuisse emptam: nisi in subsidium eo nempe casu, quo is, qui cum minore contraxerat, soluendo non sit, ex dicto. §. interdum. & notant Alexand. consil. 67. lib. 6. & Aymon consil. 7. ad finem.

Secundò non obstat ratio, quam deduximus ex capitu. vlt. de iudic. in 6. non enim sequitur: minor vt maior potest agere
8 in iudicio, ergo si lædatur non est ei in integrum † restitutio cōcedenda. Nam & hæc collectio infirma, & fragilis est ex pluribus, & præsertim, q̄ minor habet legitimam personam standi in iudicio, etiam sine curatore, maiorq; censetur quo ad iudicij possessorium quod is proponere velit. licèt absque curatore nequeat re conueniri text. singula. ex intellectu glos. Bart. & Doct. in l. vlt. C. qui legit. pers. stan. in iudicio hab. Panormit. in cap. cùm dilectus. col. 3. de arbitr. Et tamen minor agens interdicto possessorio, restitutionis in integrum auxilium habet. si in eo iudicio læsus fuerit glos. Bart. Bal. & alij in l. vnica. C. si de moment. poss. Iason in l. 1. num. 10. ff. de iurisd. omnium iudicium. Pulchrè Alexand. consil. 80. lib. 7. Ex quo infertur vera interpretatio ad text. in cap. vltimo. de iudic. in 6. vbi cautum est in spiritualibus posse minorem annis vigintiquinque vti maiorem in iudicio agere, etiam sine curatore: vt tandem restitutio in integrum ei accommodanda sit, ac concedenda, si in eodem iudicio læsio contigerit, quod ex prædictis apertissima ratione comprobatur. Sic & Ecclesia licèt agere possit in iudicio, restitutionis, tamen beneficium sæpissimè consequitur: capit. 1. & 2. de in integrum restitutione. qua ratione Panormita. in dicto capit. ex parte. num. 16. hanc argumentationem dissoluit.

Rursus nec tertia ratio obstabit, quippe quæ locum habeat quo ad subsistantiam matrimonij propter eius indissolubile vinculum à consensu procedēs: non tamen per hoc excluditur minor quin restituit in integrum iure debeat quoties in matrimonio, & aliis spiritualibus læsus fuerit circa ea, quæ vel accidentia sunt, aut semel statuta reparari per in integrum restitutionē possint: quemadmodum Alberi. post alios opinatur in l. 1. C. si aduers. dot. vbi probatur, minorem restitui in integrum posse, ac debere: si circa dotem in contractu matrimonij læsus fuerit. Idem probatur in l. si ex causa. §. 1. ff. de minorib. notat optimè Curtius Iunior consil. 6. num. 20. & sequentibus. Hinc etiam & Alexand. scribit in dict. consil. 80. lib. 7. minorem læsum in iudicio propria matrimonij confessione cum alioqui ipsum matrimonium, nec semiplene probatum fuerit: restituendum in integrum fore: propter prædictam rationem.

Quartò ratio manifestè tollitur ex eo, quod text. in d. cap. dudum. & quod ab eo adnotatum est: intelligenda sunt, vbi agitur de beneficio Ecclesiastico, quod quis nōdum obtinuit, acquirēdo. tunc etenim de lucro tractatur: at vbi agitur de recuperando beneficio Ecclesiastico, quod quis semel obtinuerat, incauteque dimiserat, de damno euitādo tractatur. & ideo huius rationē in integrum restitutionis auxilium concedendum est, licet beneficium alteri sit collatum.

Vltima ratio posset negari, cùm & in permutatione Ecclesiasticorum beneficiorū possimus vti remedio. l. 2. C. de rescindenda venditione. vti probare conatur Antoni. Burgens. in capitulo. cum causa. nu. 59. de emptione, & vendit. à quo ego libēter dissentio communem opinionem sequutus. no enim video quo pacto possit illius constitutionis decisio permutationi beneficiorum accommodari: cum ex eo quòd ibidem, tractetur de rebus, pecunia, pretiove æstimabilibus, tū quod in horū beneficiorum Ecclesiasticorum permutatione minime conueniat, quod in eadem constitutione statuitur de supplendo iusto pretio ad libitum, & electionem emptoris, qui poterit si maluerit rem ipsam restituere, & quod dedit accipere. hoc vero nequaquam in hoc, quem tractamus contractu fieri poterit. Siquidē vera simonia committitur in permutatione beneficij minoris emolumenti in reditibus cum beneficio pingui si in compensationem redituum aliquid tēporale detur pro æquanda ipsa permutatione secundum Hadrianum quodlibet. 9. art. vlt. versic. ad quintum. nam si temporale non potest commutari cum Ecclesiastico beneficio, quod spirituale censetur absque vitio simoniæ, quod est iure diuino, naturali, & humano satis compertū: nec etiam poterit pecunia, aliudve temporale dari in permutatione beneficiorū pro æquando vtriusque beneficij valore. Verè etenim datur temporale pro spirituali: nec iuuat quidquam dicere, temporale dari in ea specie pro reditibus alterius beneficij, qui temporales sunt: cùm hi reditus ex titulo beneficij, qui spiritualis censetur, percipiantur: alioqui facile posset persuaderi, licitè dari pecuniam pro beneficio Ecclesiastico, & absque vitio simoniæ, hoc expressim: addito, eam pecuniā non pro Sacro titulo, sed pro ipsis temporalibus, & prophanis reditibus dari, quod à vero longissimè abest. vnde nec Principaliter, nec accessoriè in permutandis beneficiis quicquam temporale intercedere potest. vtcunque enim accedat pecunia, quidve temporale, accedit in pretium rei spiritualis. Quamobrem falsum est, quod existimant per eum text. Abbas in capit. ad quæstiones. de rerum permutatio. Angel. verb. permutatio. §. 6. Caietan. 2. 2. quæst. 100. artic. 4. dicentes licitè accedere pecuniam in permu-
9 tatione † beneficiorum ad æquandum ipsum contractum: inæ-
qualem

qualem quidem ex eo, quòd alterum beneficiũ pinguiores habet reditus. Hæc siquidem opinio iniqua videtur: nec probatur in dicto capitul.ad quæstiones.cui conuenit Regia.l.2.titul.6. part.5.cùm ea decisio tractet de permutatione Ecclesiarum quo ad earum bona temporalia: non quo ad titulum, iurave spiritualia.imo si exacte ea Decretalis consideretur, Hadriani sententiam potius, quàm Angeli confirmat, dum exigit in duarum Ecclesiarum permutatione separatim temporalia temporalibus, spiritualia spiritualibus cõmutari, vt ibi Doctor. communiter adnotarunt: ita sanè, vt licet hi contractus segregentur: si tamen contractus, in quo de temporalibus agitur ad contractum spiritualium respectum habuerit, vitium ibi adsit simoniç. quod eleganter animaduertit Domini. consil.16. His equidem adducor, vt existimen in permutatione beneficiorum Ecclesiasticorum non esse locum l.2.C.de rescindẽda venditione. Quod si dixeris: is qui læsus est, agere poterit ad hoc, vt vel sibi reddatur beneficium, quod dimisit, vel cogatur alter ex eodem beneficio iustam pensionem, & æquam constituere ad equandam permutationem. hoc sane an liceat, possitve hæc pensio absque labe simoniæ constitui, dubium esse censeo, nec mihi placet; nec tuta videtur hæc pensionis constitutio, quod alibi tractabitur. adhuc tamen nihil hoc pertinet ad decisionem.l.2.cùm hæc pensionis constitutio potius ad authoritatem superioris pertineat, quam ad priuatum qui non potest hanc compensationem damni retribuere: & si maximè posset, cogendus non est ob id, quod hic tractetur de æstimatione beneficij spiritualis quod iniquum prosus censetur. Fateor tamen, minorem ex simili permutationis contractu læsum, auxilium in integrum restitutionis iuste postulare, vt sibi reddatur beneficium pingue, quod facilitate ætatis ductus imprudenter ob tenuè Sacerdotium dimisit, ex Principali quam probauimus, adsertione, quæ per prædicta satis defensa videtur: & ea præsertim, ac sine dubio procedet, vbi is, cui beneficium à minore dimissum fuerit collatum, minorem ad renuntiationem induxerit: cùm in eo casu particeps fuerit deceptionis, quod videtur ex Cardinal. in dicto capiulo ex parte. deducere Antonius Burgens. in dicto.capitulo.cùm causa.de emptio.& vendit.nu.60.notat Carol.Moli. in regul. cancell.de public. resignat. num.195. Nec vidi vnquam dubitari in locationibus redituum beneficiorum Ecclesiasticorum iure minoris ætatis restitutionem læsis concedendam esse: atque item in eisdem constitutione dictæ. l.secundæ. de rescind. vend. admittendam fore: frequenter enim in praxi contingit, & restitutionem in integrum concedi, & illius legis beneficio deceptis subueniri.

Ex Capite sequenti

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrum potest nomine alterius, postulari incidenter absque speciali mandato.*

2 *Sufficit ad petendam in integrum restitutionem mandatum speciale: licèt causa, in qua petenda est, non exprimatur.*

3 *Habens mandatum cum libera administratione potest petere in integrum restitutionem sine speciali mandato.*

4 *Quid operetur in mandatis clausula ratihabitionis, & an eo inducat speciale mandatum?*

5 *Consanguineus non potest petere, etiam cum cautione de rato in integrum restitutionem, & inibi intellectus. l.patri pro filio.ff de minoribus.*

6 *An consors eiusdem litis possit sine speciali mandato petere in integrum restitutionem? ibidẽ intellectus cap.constitutus.de in integ.restitutione.*

Ad postulandam in integrum restitutionem, an sit necessarium speciale mandatum.

CAP. VI.

MVlta, variaque sunt in vtroque iure negotia, quæ mandatum exigunt speciale. & ea sanè traduntur per glossam & Doctor. in cap. coram. de in integrum restitut.text, gloss.& Frãcum in cap.qui ad agendum. de procurato.in 6. gloss. & Felin. in cap. nonnulli. §.1.col.2.de rescript. Angelus, Aretin. in.§.2.Instit.de his, per quos agere possu. è quibus id modo tractandum erit, an ad petendam in integrum restitutionem sit necessarium speciale mandatum: expressim Iurisconsultus scribit in l.illud. in fine. ff. de minorib. cui conuenit Pontificum decisio in dicto capit.coram. idem statuit Regia. l.15.tit.5.partita 3.ex his etenim apparet auxilium istud Ecclesiis minoribus, atque aliis competens non posse alterius nomine absque speciali mandato postulari. Quæ quidem conclusio ad veram eius resolutionem sequentes admittit intellectus.

Primò sanè id intelligendum est, vbi restitutio in integrum Principaliter petitur: nam si de ea incidenter agatur, minime
1 † necessarium est mandatum speciale. text. in capit. suscitata de in integrum restit. vbi hoc ipsum notat gloss. quæ singularis est secundum Abb. ibi, & eundem in capit. 1.de off.deleg.& ordinaria secundum Roma. singul.125. notant Bartol.& Iason in l. cùm procurator.in Princip.ff.de noui operis nuntiat. Bartol.per text.ibi.in l.indebitam.ff.de condictio. indebi. Iason in l.quoties col.3.C.de iudic.quorum opinio communis est, vt fatetur Abb. in dicto capit. suscitata.cui plurimum suffragatur text. in capit. penult. de in integrum restit. qui probat ex frequenti omnium post gloss. ibi intellectu, iudicem, qui alioqui de causa in integrum restitutionis nequit Principaliter cognoscere, posse eam tractare, si incidenter causæ Principali accesserit. Nec tantum dicitur incidens in integrum restitutio, quando interim dũ causa.Principalis agitur, eam peti contigerit: sed & quando finita causa Principali per sententiam, incontinenti, quod aiunt, nempe intra decem dies, & sic terminum appellandi, petatur: sicuti ex glossa colligunt Abb. & alij in dicto capitulo.suscitata. Hæc tamen prima interpretatio à quibusdam in hunc modum accipitur, vt tunc dicatur incidenter peti in integrum restitutio etiã ante definitionem causæ, quando intra decem dies postulatur: quod in specie notant Ioan. Andre. Hostiens. Cardi.& Antoni. in dicto capitu. coram. ad hoc illum text. inducentes, quos ipse minime sequor ea ratione, quod etiam lapsis decem diebus à sententia interloquutoria nondum causa Principalis est finita, ad cuius definitionem & ad omnia ea, sine quibus causa definiri iuste neqit, mandatum habere videtur procurator etiam generaliter constitutus ad causam illam. l.ad rem. & l. ad legatum.ff. de procurat.

Ex quibus fundamentum capitu. 1.hic, & communis Doctorum intellectus, vt scribit præter alios Henric. in dicto cap.suscitata. Hinc etenim: sicuti modo diximus, deducitur, finita causa Principali per sententiam, quæ in rem transierit iudicatam, non posse peti in integrum restitutionem absque mandato speciali. Sic sanè dicemus, nondum finita causa Principali, vtcũque inciderit actus, siue sententia inter litigandum posse peti per generalem ipsius causæ procuratorem in integrum restitutionem, quamuis sit lapsus terminus à iure constitutus ad appellandum ab eo actu sententiave. quod in specie notat Imol. in dict. capit. coram. licet Panorm. ibi aliter distinguat. nec quicquam priorem sententiam iuuat text. in dicto capit.coram. cùm ibi mandatum speciale sponte fuerit à procuratoribus, non necessario exhibitum: quemadmodum & ipsimet Doctor.fatentur.Ex his, ni fallor, mihi non admodum placet, quod Innocent. scribit in dict. cap.suscitata.dicens tunc demum posse procuratorem absque mandato speciali petere in integrum restitutionem vbi litẽ fuerit in eadem causa contestatus ex eo, quòd iam fuerit factus dominus litis.text.in cap.1.§.1.de procurat. in 6.l.nihil & l. nulla. C. eodem titul.non enim efficitur ratio ista, quod peti possit incidenter in integrum restitutio per procuratorem generale mãdatum habentem: sed illa, quam paulo ante notauimus. vnde poterit procurator generale mandatum habens in integrũ restitutionẽ petere incidenter: quamuis nondum in Principali causa fuerit lis contestata. tametsi non desint, qui Innocent. sententiam probant: quorum vnus est ipse Panormit. in d.cap.coram.

Secunda huiusce regulæ interpretatio in hunc modum expeditur, vt sit satis, mandatum esse speciale ad petendam genera-
2 liter in integrum restitutionem: licet † non sit expressa causa, in qua eadem restitutio postulanda sit. Bartol.in l.filiusfamilias.nu. 10.ff.de donationibus. Innocent. Abbas & Doctor. communiter in dicto capitu.suscitata.& in dicto capitu. coram. Cassador. decisione 1.ad finem.de procuratoribus. vnde non oportet, esse mandatum speciale quo ad causam, nec quo ad personas, ex eorundem Doctorum authoritate, super quo disputat Aegidius à Bellamera decisione 32. licèt Bart. & alij in l.si quis mihi bona.§.sed vtrũ.ff.de acquir.hered.requirant mandatũ speciale, saltem quo ad causam: quę quidẽ opinio maximũ fundamentũ habet in codẽ. §.sed vtrum.cùm ibidẽ Iurisconsultus iniussu paterno ad adeundam hæreditatem exigat exprimi ipsam hęreditatem, quæ adeunda est. Sed illud ita cautũ est, ne dãnosam hæreditatẽ filius accipiat patris authoritate: non enim esset cautum patris consilium, licentiam filio concedere ad accipienda hæreditatẽ: ni prius pater ipse præuidisset, quænã esset conditio ipsius adeundæ hæreditatis: ex qua forsan incautè adita, dispendium filius pati posset: cui quidẽ periculo lex mederi voluit.hoc verò periculũ in mandato concesso ad petendã in integrũ restitutionem, etiã ipso negotio in specie nõ expresso, vel raro, vel potius

nunquam

nunquam continget. Eadem ferè, vel simili ratione excluditur quod plerique notant dicentes, mandatum speciale, quod à iure exigitur, ad iurandum de calumnia cap.vlt. de iurament. calum. in 6.ita concipiendum esse, vt nominatim causa vel negotium ipsum eadem mandato adscribatur. nec satis esse mandatũ concedi ad iurandum de calumnia. sicuti scribunt Ioan. Andre.& alij.in d.cap.vltim.in l.secunda.§.vltimo.C. de iuramen. calumn. Abb.& Barb.in cap.in pertractandis.eodem titul.Bartol.& Alexand.in l.qui bona.§.si alieno.ff.de dam.infect. Hæc etenim conclusio iustissimam rationem habet: cùm procurator iuramentũ de calumnia in animam Principalis referre debeat: & ideo nimium, si mandatum ita speciale ad hoc necessarium sit: vt mentio expressim fiat causæ in iudicio absque calumnia tractandæ: alioqui forsan procurator iuraret de calumnia in ea causa, quæ domini Principalis iudicio iniqua videtur: quod colligitur ex gloss. in cap.1.de iudici. in sexto. Innocent. in capitul. præsentium. de testib.eod.lib.colum.2.Bald.in Margarita, verbo, iurans in animam.& Catellin. Cotta, dictione, procurator. vnde praxis aduersum hoc in ducta, vt sufficiat mandatum speciale ad iurandum de calumnia absque ipsius causæ tractandæ mentione, non admodum conueniens animæ, nec conscientiæ nec reipublicæ videtur: licet eius meminerint Bartol. & Alexand. in dicto §. si alieno. Matthæ.Mathæs.notab.150.Capella Tholosana. 332.

Tertio in eandem Principalem assertionem ex his deducitur intelligentia, vt sanè quoties verba ipsius mandati non tantum expresse, sed & tacitè sub generali verborum serie, speciale mãdatum ad hoc significent, ipse procurator admittendus omnino sit ad huius auxilij petionem. quod Abb. notat num.5. in d. cap.coram.qua ratione scribit Cassador.decisio.1.de procurato. procuratorem habentem mandatum ad agendum, defendendum, & supplicandum posse petere in integrum restitutionem etiam Principaliter: quasi mandatum habeat ad id speciale, saltem in dicta clausula subintellectum.

Quartò, manifestè constat ex præmissis, sat esse in mandatò aliquot exprimi, quæ mandatum exigant speciale, adiecta clausula generali in hunc sanè modum, & ad omnia alia requirentia mandatum speciale, tex. optimus ad hoc in capitul. qui ad agendum.de procuratorib.in 6.notat Abba. in dicto cap.coram.col. 3.Cassador.dicta decis.prima.

Quintò, ab eadem ratione procedit, procuratorem habẽtem mandatum cum libera administratione, posse petere in integrũ restitutionem. quod probatur ex eo, quòd licet habens generale mandatum non possit transigere: si tamen illud mandatũ processerit cum libera administratione, poterit transigere, & expedire ea, quæ mandatum speciale requirunt, textus in d. capitu. qui ad agendum.l.transactionis. C.de transactionibus.l. procurator, cui generaliter.ff.de procuratorib. Bald.in l. illud.ff. de minorib. Iason in l.in debitam.ff.de condict.indebi.Felin.in cap.nonnulli. §.1.colum.1.de rescript. Bald. in l.nam & nocere.1. notab. ff. de pact.dicens tam in contractibus, quàm in iudiciis æqualem vim habere speciale mandatum, & generale cum libera administratione. Et id maximè obtinet in eo casu, quem tractamus: cùm is vero similiter non tendat in præiudicium mandantis: nam in his quæ solent graue dispendium damnumve mandanti afferre: prædicta clausula, quæ potius ex Tabellionum stylo, quàm mandantis voluntate exprimitur, non habet eam vim, vt speciale mandatum inducat; quod ego alias scripsi in rubr. de testamentis.2.parte.num.14.

Sexto, ex his infero non tantum præfatam clausulam mandatum speciale inducere, sed & ei similem, vt puta, si plena concedatur administratio, vel facultas agendi quicquid ipse mandans facere posset. Bartolus in d. l.procurator cui. Francus in d. cap.qui ad agendum.fin.col.Ias.in l.si procurator.C.de procurator.Domini.consil.129.col.3.Decius consil.493.colum.1. Nam quod scribitur in l. quam Tuberonis.§. alia. ff.de peculio. adnotante Bald.in cap.contingit.de transactionibus. nunquam liberã potestatem concessam censeri, nisi exprimatur, intelligendum est sanè per specialia verba, vel eis æquipollentia.

Septimo forsan ex hoc quibusdam videbitur habentem generale mandatum cum clausula rati habitationis, posse restitu-
4 tionem in integrum petere ex authoritate † Bernardi, qui in capitul.per tuas. de arbitr.existimat, quemadmodum ex eo notat Panormit.clausulam rati habitationis in mãdato generali scriptam, efficere, vt possit procurator expedire ea, quæ requirunt speciale mandatum. quod etiam Barto. probat in dicta l. procurator cui.ff.de procuratorib. Verius tamẽ est, quod Accursius notauit in l.si procuratorem absentem.ff.de procuratorib. scribens dictam clausulam nihil saltem ad hoc operari: licet in mandato fuerit expressa: sicuti notant Ange.& Docto.ibi ex ea gloss. quam singularem esse existimant.idem Ang.in l.si procurator. Ias.in l. si indebitã.ff.de cõd.indeb. Alc.in l.qui bona.§.si alieno.col.pen. ff.de damno infecto.notant & idem Domin.in d.c. qui ad agendum. Iason in l. si procurator. C. de procurat. idem Iason consilio.134.lib.3.idem Iason, & nouiores.in l. transactionis. C. de transactionib.gloss.Imol.& Abb.in cap.contingit.de transactionib.Abb.& Imo.in dicto cap.per tuas.optima gloss.cap.cùm dilectus.de relig.domibus.ea siquidem clausula hunc effectum habet, vt procurator minimè teneatur cauere de iudicato soluendo.l.1.C.de satisdando.tametsi eam cautionem prestiturus esset, licet de mandato constaret, vt scribit Bald.in l.1. C. de procuratorib.vltima oppositione. Cum igitur ad hoc, & similia promissio ratihabitationis adiiciatur mandatis: non est eadem ratio ad extensionem ipsius potestatis mandatario concessæ deducenda. Nec obstat authoritas Bernardi: nam & is statim in fine eiusdem glossematis Palinodiam canit, à proposita opinione discedens. Sic & Bartolus in d.l.procurator cui.hanc quæstionem tractans, nihil definiens, lectorem remisit ad ea, quæ is scripserat in l.1.ff. de offic.procurato.Cęsar.vbi idem quod Accursius notat. Quãuis Curtius iun.& Alciat.in d.l.transactionis. aliter velint Bartol. verba interpretari. vnde infero veriorem, magisque receptam esse Accursij sententiam, sicuti & Alexander fatetur.in d.l.si procurator.C.de procurat. Illud sanè verum est, quoties de mandato speciali dubitatur, posse peti in integrum restitutionem præstita cautione rati.tex.in l.quod si de speciali.ff.de minorib. Abb. in cap.coram.de in integr.restit.col.3.

Octauo loco non erit alienum, imò verè congruum inquire-
5 re, an consanguineus possit sine mandato hanc in † integrum restitutionem petere præstita ratihabitionis cautione secundũ Vlpiani sententiam.in l.sed & hæ.in prin.ff.de procurat. quæ quidẽ est intelligenda de consanguineis intra quartum gradum, vt intelligunt Bald.& Doct.ibi, quibus accedit Regia.l.10.tit.5.partita 3.& sane in hac specie, quam tractamus. Iurisconsultus. in l.patri pro filio. ff.de minori. censet non esse admittendum præter patrem, aliquem ex consanguineis ad petendam in integrum restitutionem. Quin ex hoc, & aliud receptum est, in exigentibus specialem mandatum non esse locum decisioni dictæ. l. sed & hæ.iuxta gloss.in l.exigendi.C.de procur. quam ibi Doct. sequũtur.Felin.in capitul.coram.col.2.de off.de leg. Abb. & idem Feli. in cap.cùm. M. de constit. vbi Decius & Ripa hanc opinionem fatentur communem esse. Cui tamen ipse Decius refragatur ex eo, quod literæ ad lites non possunt absque mandato speciali impetrari, & tamen coniunctus pro coniuncto poterit eas petere, & validè obtinere: text. expressus in cap. nonnulli.§.1.de rescript. nec satis ei respondent, priorem opinionem sequuti authore Decio. Dum dicunt in eo casu agi de modico præiudicio: atque ideo, licet speciale mandatum requiratur, sufficere ipsum impetrantem coniunctum esse: quia vbique modicum, vel nullum præiudicium absentis tractatur: cùm absque ratihabitione minimè noceat absenti; quod eis nomine coniunctus sine mandato egerit. l.1.C.qui res iud.non noc.l.3.§.1.ff.iudi.solui. Ego verò communem sententiam veriorem esse opinor, quam ex nouioribus defendunt Ripa in d.cap.cùm.M.num.60.& Ioan.Crottus in l.si constante.ff.solut.matri.2.lectione.num.96. quibus nõ parum suffragatur tex.in l.filius.C.de pact. & in l.qui hominem. §. genere.ff.de solutioni.l.non solùm.ff.solut.matrimonio. l. qui aliena.§.quanquam.ff.de negotiis gest. Deinde illud ipse considero, consanguineos agere posse pro consanguineis sine mandato ex legis dispositione; quæ quidem in eo tantum casu prouidet, quo mandatum etiam generale sufficiebat: nec quidquam sanxit in his, quæ mandatum exigunt speciale. dict.l.sed & hæ. Imo tunc id fieri vetuit expresse dicta.l.patri. nolens specialem absentis consensum supplere: sat esse existimans in his, quæ possunt mandato generali expediri, præmissa cautione ratihabitionis, ipsos consanguineos pro absentibus admitti. qua ratione perpensa: cùm Romanus Pontifex in dicto cap.nonnulli.§. 1. potius ex rigore, odioque literas ad lites impetrantium, quam ex iusta iuris ciuilis consideratione induxisset, mandatum speciale requiri ad harum literarum impetrationem æquitate eam decisionem tẽperam, statuit, hoc mandatum non esse exigendum à consanguineis, nec ab his, qui sine mandato agere possunt. Constat etenim in praxi, eum rigorem ita temperatum esse, vt nec ab extraneis mandatum speciale exigatur ad harum literarum impetrationem, sicuti testantur gloss.in d.cap. nonnulli. §. vltimo. & Cassador.decisione 1.de procuratorib.in fine. Quo fit, vt minimè cõgrua sit Doct.responsio, quæ dictat in dicto §.vltim. ideo admitti coniunctos in exigentibus mandatum speciale, quod ea res parui esset præiudicij, nec enim ita est, vt ipsi existimãt. Et deinde restitutio in integrum non solet præiudicium inferre ei, cuius nomine petitur: & tamen ipsimet Doct.fatentur, non posse à coniuncto, nomine coniuncti absentis eã postulari absq; speciali mandato, multò minus mihi placet, quod communem sententiam defendens scribit Io. Crott. in d. l. si constante. dicens nequaquam

probari

probari in d. §. vlt. posse literas ad lites impetrari à consanguineis sine mandato, sed tantum illud ibi statui, coniunctum eas sine mãdato, coniuncti nomine impetrantem, falsi vitium euadere. Nam hanc considerationem verba dict. §. vlti. excludunt in hunc, qui sequitur modum. Sancimus, vt si aliquis super aliqua quæstione de cætero sine speciali mandato domini literas Apostolicas impetrare præsumpserit, & literæ illæ nõ valeãt, & ipse tanquam falsarius puniatur: nisi fortè de illis personis exiterit, à quibus non debet exigi de iure mandatum. Hactenus decretalis constitutio: ex qua manifestè constat, literas Apostolicas ad lites posse tuto, & validè impetrari ab his, à quibus de iure necessario mandatum non exigitur: nec esse mandatum ad hanc impetrationem exigendum ab his, qui de iure sine mãdato, agere possunt. deducitur ergo ex premissis, in integrum restitutionem nequaquam posse peti absque mandato speciali, etiam ab eo, qui coniunctus est, & id verè probari in d. l. patri pro filio. Cui minus aptè satisfacere conatur Decius in dicto capitulo. cùm. M. dicens ibidem non probari communè Doctor. opinionem, cuius inductio apparet ex intellectu verborum Iurisconsulti ita scribentis: patri pro filio omnimodo præstanda restitutio est, licet filius restitui nolit: quia patris periculum agitur, qui de peculio tenetur: ex quo apparet, cæteros cognatos, vel affines alterius esse conditionis: nec aliter audiri oportere, quã si ex voluntate adolescentis postulent, aut eius vitæ sit iste adolescens vt meritò etiam bonis ei debeat interdici. Ex his sanè verbis Decius existimat sufficere adolescentis tacitam voluntatẽ, quæ à lege præsumitur: cùm ex ea voluntate tacita, admittat lex ipsa cognatos iuxta text. in dicta. l. sed & hæ. vnde pater potest etiam filio contradicente restitutionem istam petere: cæteri verò cognati minimè poterunt ipso adolescente inuito: bene tamen admittentur ipso absente: nec expressim contradicente ex voluntate eius tacita, & à iure præsumpta. atque ita Decius Iurisconsulti verba subtiliter interpretatur. verum hæc interpretatio refellitur planè ab Accursio omniũ cõsensu probato, qui voluntatem expressam exigit, nec tacitam sufficere, palam asseuerat. Præterea absentis, & ignorantis nulla est voluntas tacita, vbi expressa deficit: is enim, qui absens est, nec cõsensum expressim præstitit: tacitè consentire non videtur. Nam vt consentire quis tacitè videatur, requiritur præsentia. l. qui patitur. ff. manda. vel scientia, text⁹ insignis in l. 2. §. vltimo. ff. solut. matrimon. qui probat, filiam absentem, nec tamen furiosam, dementem ve, minimè tacitè consentire, vt pater dotem exigat, ita siquidem scriptum est. vbi enim sapit: scire eam exigimus, vt videatur non contradicere.

Superest tamen perpendere num in capit. constitutus. de in integ. rest. probetur quicquam, quod huic receptæ sententiæ præiudicet. Nam & ibi frater pro fratre restitutionem in integrum postulauit, nec in eo capite mentio fit specialis mandati. Sed Panorm. ibi col. vlt. ex aliorum mente scribit: mandatum speciale fratrem illum habuisse nec hic intellectus abhorret à veritate: siquidẽ in his Decretalium conclusis decisionib. non semper mentio fit omnium, quę ad rigorem processus, & ordinis iudicialis exiguntur quod frequentissimè contigit. Sic & glos. in dicto capitulo. constitutus. adnotauit, eam restitutionem nõ potuisse peti sine alterius fratris mandato speciali. Cæterum ex
6 † nonnoribus quidã, & is eruditione insignis in relectione dicti capituli. constitutus, aliter eam decisionem intellexit, expressè opinatus cum fratrem ideo admissum fuisse sine mandato ad petẽdã in integrum restitutionẽ, quod consors esset litis: quod etiam Fel. notauit post alios in capitulo. coram. colum. 2. de off. deleg. eundem intellectum facilè admitterent Deci. & Ripa in dicto cap. cùm. M. nu. 58. quippe qui aduersus Panormit. opinentur, consortem sine mandato esse admittendum etiam in his, quæ mandatum requirunt speciale, inducentes optimum tex. in clement. religiosis. de procurat. ex qua apparet, absque licentia Abbatis posse religiosum esse procuratorem pro consorte litis: tametsi alioqui non posset hoc munus exercere, nisi ex Abbatis licentia: imò vt religiosus pro cõsorte agat, non est mãdatum necessarium: nam sine eo potest agere pro cõsorte, vt existimãt, Card. in d. cle. religiosus. Fel. & Dec. in d. c. cùm. M. col. 3, contra Ant. ibid, duo tamen sese offerunt, quæ minimè patiuntur ita intelligi text. in d. c. constitutus. Primum, quod ibi ante litis contestationem petebatur in integrum restitutio. & tamen Deci. Ripa, & frequentissimè omnes quoties admittendum esse censent litis consortem, præmittunt litis contestationem: cùm ante eam consors litis pro consorte agere nequeat. text. in l. 2. C. de consort. eiusd. lit. l. si petitor. ff. de iud. Secundum quod Abb. & Fel. in dicto capitulo. cùm. M. negant consortem litis, etiam lite contestata admittendum esse ad ea, quæ speciale mandatum requirunt: hoc probantes ex eo, q⁹ nec coniunctus admittatur, qui maiorem potestatem à lege habere censetur, cũ & is agere possit etiam lite nondum contestata. Nec obest Cle. religiosus, quæ id tantum probat, religiosum pro consorte admittendum sine licentia Abbatis. non tamen ad ea, quæ exigunt speciale mandatum. quibus sanè perpensis, non procedit planè, & absque controuersia prædictus intellectus. nisi dixeris coniunctum maximè fratrem simul & consortem litis, etiam ante litis contestationem admittendum esse ad petendam in integrum restitutionem.

Nono erit aduertendum, tutorem, curatorem, œconomum prælatum, ac cæteros habentes administrationem alieni patrimonij, absque mandato speciali, restitutionem in integr. postulare posse. quemadmodum notant Innocen. Abb. numero 6. & alij communiter in capit. suscitata. de in integ. restit. argum. l. si actor. C. de appellat. nam & hi sine mãdato speciali iuramentũ calumniæ præstant. text. & ibi Bart. communiter receptus in l. 2. §. quod obseruari. C. de iureiur. propter calum. Abb. & omnes in capitul. Imperatorum. de iurament. calum. glos. vltima ab omnibus recepta in cap. in per tractandis. eo. tit. Regia l. 24. tit. 11. partita tertia.

Decimò, admotandum est, non esse necessarium speciale mandatum ad defendendum aliquem in causa restitutionis in integrum: licet ad eam tractandam, & ipsam restitutionem petendam ex præmissis tale mandatum exigatur. Inno. & Abb. in dicto capitulo. suscitata. numero 5. Cassadorus decisione secunda. tit. 10 de procuratoribus. Aegidius à Bellamera decisio. 283. optimus tex. in l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procurat. secundum vtrimum intellectum glos. ibi quam Paul. Castrensis post alios sequitur.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Dotalis hypotheca tacita, vel expressa, quãdo prioribus hypothecis præferenda sit.*
2 *Prior dotalis hypotheca etiam tacita præfertur expressæ posteriori, etiãsi ratione mutui ad restitutionem vel emptionem rei competenti, & inibi intell. l. licet. C. qui pot. in pigno. hab.*
3 *Fundus emptus ex pecunia ad eius emptionem expressim mutuata, non est pro eius solutione pignori obligatus.*
4 *Disputatur late intellect. glo. in l. assiduis. C. qui pot. in pignor. hab. an ea constitutio locum habeat in dote, cuius numeratio sola confessione mariti probatur.*
5 *Confessio dotis receptæ emissa matrimonio constante vbi præsumitur prohibitæ donationis fraus, non confirmatur iuramento, & ibi quid de promissione dotis soluendæ iuramento stabilita.*
6 *Traduntur tres, aut quatuor casus, in quibus confessio dotis receptæ veram numerationem saltem præsumptione probat.*
7 *Etiam futuris creditoribus competit ius reuocandi ea, quæ in eorum fraudem facta fuerint.*

De prælatione hypothecæ vxori pro dote cõpetẽtis.

CAPVT VII.

Est adeo frequens forensia tractantibus, pignorum & hypothecarũ prosequutio: præsertim earum, quæ vxoribus ad dotem consequẽdã iure competunt, vt nec alienum ab instituto, nec prorsus inutile sit aliqua hac de re, quæ sæpius in cognitionẽ incidunt; veluti quodã cõpendio explicare: prius traditis his, quæ generalia sunt, & solent certis quibusdam distingui assertionibus: quarũ Prima, & precipua est. vxor pro restitutione dotis tacitã hypothecam habet: à lege, inquam, inductam in omnib. mariti bonis. l. vnica. §. & vt plenius. C. de rei vxo actio. §. fuerat. Instit.
1 de † actionibus capitulo: ex literis. de pignori. & licet idem ius maritus habeat pro consequenda dote eidem promissa: hanc partem hoc in loco, vti minus frequẽtem omittemus: primam propositionem ad bona, quæ paraphernalia dicuntur extendentes: nam si maritus hæc bona administrauerit, pro eis recuperandis vxor tacitam hypothecam habet. l. vbi adhuc. C. de iure doti. & ibi glos. l. vltima. C. de pact. cõuent. vbi hoc Docto. passim adnotarunt. Quibus accedit Iason in d. §. fuerat. nu. 41. Regia. l. 17. titulo. 11. partita 4. quod iure verum est: modò intelligamus hanc hypothecam quo ad bona ista paraphenalia non inesse cum priuilegio prælationis. glos. in l. si ego. verb. sed cõdici. ff. de iure dot. quã existimant singularẽ esse, eam sequuti Ale. conf. 36. lib. 6. col. 2. Cremensis singul. 145. Commendant idem Alexan. & Iason in l. martius. C. de procura. Ioan. Campeti. de dote. prima parte quæstione. 8. Decius consilio 521. Salycet. in lege. assiduis. §. vltimo. C. qui pot. in pigno. hab. Antonius à Fano

à Fano de pignorib. 2. part. membro 4. num. 63. ex quibus hanc opinionem communem esse opinor, sic denique est intelligenda glo. in d. cap. ex literis. verb. obligata. quæ negauit vxorem quantum ad parapherna ius taciti pignoribus habere.

Eodem pacto est accipiendum, quod scribit glos. in d. capit. ex literis. & in §. fuerat. nempe vxorem pro consequenda donatione propter nuptias, quoties eam sibi acquisierit, minimè posse vti iure tacitæ hypothecę. id etenim procedit quo ad priuilegium prælationis: siquidem simpliciter etiam in hoc casu tacitam hypothecam vxor haber, sicuti ex l. 2. C. de bonis, quæ liberis obseruant Innocen. Abb. & alij communiter. in d. capit. ex literis. Iason in dicto §. fuerat. nume. 40. & ibi Zasius. nume. 14. Anton. Fanensis dicto membro. 4. & nume. 64. optimus text. in dicta. l. vbi adhuc. sensit glos. in dicta. l. assiduis. verb. suo tempore. quamuis Ludo. Gomez. in dicto. §. fuerat. nume. 39. contendat, nec simplicem hypothecam vxori pro donatione propter nuptias consequenda iure competere. illud vero proculdubio certi iuris est, vxorem agentem ad dotem: posse ius tacitæ hypothecæ cum prælationis priuilegio exercere in bonis. propter nuptias donatis, secundum Inn. Abb. & Doct. in d. cap. ex literis. & Fanensem d. num 64.

Secunda conclusio. Hypotheca tacita pro restitutione dotis vxori à lege concessa, præfertur priori, eidem quę tacitæ hypothecæ dicta l. assiduis d. §. fuerat glos. per text. inibi in dicto cap. ex literis. Regia l. 33. titu. 13. partita 5. idemque priuilegium expressæ dotali hypothecæ competere, vt priori tacitæ præferatur. tradit Saly. in dicta. l. assiduis. in Princ. quem sequitur Anto. Fanensis d. 4. membro. num. 99.

Tertia conclusio. Hypotheca tacita pro dote competens nõ præfertur priori expressæ. glos. in dicto. §. fuerat. communiter ibidem recepta secundum Iason numero 72. Ludouic. Gomez. numero 27. Zasium nume. 24. similis glos. in dicta. l. assiduis. & in dicto capitu. ex literis. quarum opinionem communem esse fatentur eam sequuti Bald. Nouell. de dote. 10 parte colum. 1. & Anto. Fanensis d. 4. membro numero 98. disputant hac de re latius Abb. & Barb. in dicto capit. ex literis. Ioann. Igneus in quæstione, an Rex Francię. numero 138. optimè Ioannes Corasius. in l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum. numero 117. quod ipse omittendum esse duxi propter legem Regiam 33. titu. 13. partita quinta, quæ hanc communem sententiam probat, & quia ea verior mihi semper visa fuerit.

Quarta conclusio. Hipotheca tacita pro dote vxori competens præfertur expressæ posteriori Bald. Angel. & Salyc. in dicta. l. assiduis. Dinus in reg. qui prior. de regulis iuris. in 6. numero 12. vbi hoc ipsum existimant procedere in priuatis nullum habentibus priuilegium prælationis ratione tacitæ hypothecæ eis à iure concessæ. ex l. 1. C. rem alien. gerent. idem optimè notant Nicolaus Boerius in additionibus ad Dinum, Alexan. consilio 58. numero 5. libro 7. Antoni. à Fano. dicto membro 4. numero 97. & probatur hoc ipsum argumento à sensu contrario in d. l. Regia. 33.

Quinta conclusio. Hypotheca expressa pro dote competens nequaquam præfertur expressę priori. Siquidem hypotheca dotalis prælationem habet respectu prioris hypothecæ tacitę, non prioris expressè, quod sensit glos. in dicta. l. assiduis vbi expressim hoc tenet Saly. columna 2. Socin. in l. 1. columna vlt. ff. sol. matrimon. & ibi Ripa. columna 2. Antonius Fanens. d. membro 4. numero 102. Ioannes Corasi. dicta. l. qui liberos. nume. 117. probatur hoc in reg. qui prior. de regulis iuris. Cui tantum derogatum est in hypotheca tacita, vel expressa respectu prioris tacitæ, non autem in hypotheca etiam expressa respectu prioris expressæ. atque ita hanc opinionem communem esse fatentur Socin. Ripa, Fanensis, Corasius in dictis locis, & Iason in d. l. prima columna 2. lectione. 2. tametsi ipse contrariam probare, & defendere conetur, sequutus Angel. Perusinum in Authen. de æqualitate dot. §. his consequens. quo in loco existimat posteriorem expressam hypothecam pro dote competentem præferendam esse priori non tantum tacitæ, verum etiam expressę, quod à vero alienum est, & frequentissimè à iuris vtriusq; professoribus improbatum.

Præter hæc est etiam præmittendum, quod prædium emptum ex mea pecunia, & ad eius solutionem mihi specialiter obligatum iure expressi pignoris: hoc mihi tribuit priuilegium,
2 vt pro ea pecunia consequenda † præferendus sim prioribus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus. text. sing. in l. licet C. qui potio. in pigno. hab. cui conuenit Regia. l. 30. titulo 13. partita quinta. Est igitur non infrequens dubitatio, an ea hypotheca præferatur priori hypothecæ dotali tacitæ, vel expressæ. Et profecto quibusdam visum est priorem dotalem hypothecam etiam tacitam huic expressæ hypothecæ præferendam esse per textum insignem in Auth. de æqualitate dotis. §. his consequens est. collatione septima. ex Nouella constitutione 97. Scimus, inquit Iustinianus, nonnullas hypothecas ex priuilegijs à legibus ipsius concessis, tempore posteriores cùm sint, vel antiquioribus creditoribus præferri: nempe cùm quis pecunia sua effecerit, vt vel nauis ematur, extruatur ve, aut reficiatur, vel forte domus ædificetur, vel etiam ager comparetur, aut aliud quiddam, in omnibus enim hisce posteriores creditores, quorum pecuniis res, vel comparatæ, vel renouatæ sunt, potiores sunt his, qui vel multò antiquiores existant. Quæsitum est igitur, si mulier prætendens in vetere dote, & augmẽto priuilegium, quatenus tamen id priuilegium, vt prædictum est, seruatur, prioribus prævalere velit creditoribus, veniat autem & alter creditor, qui licet posterior sit tempore, prætendat tamen suis pecuniis comparatam, quæsitamue, vel nauem, vel domum, vel agrum, & conuenire, vt in his rebus, quæ suis pecuniis comparatæ, quæsitævè sint, prædictum priuilegium habeat: vtrum dotem oporteat etiam huiusmodi præferri, an verò aliis quidem creditoribus, qui talia non prætendant, prævalere debeat, his autem cedere: quandoquidem per se ipsum substantiam ea res quæsita fuerit. Ac longa sanè deliberatione de his habita inuenire tamen non potuimus, iustè mulierem tali alicui cedere priuilegio. Vnde secundum hæc voluimus, vt quanuis alterius tandem pecuniis aliquis comparasse agrum, aut refecisse domum, aut etiam prædium emisse videatur: nequeant tamen id genus priuilegia mulieribus opponi. Hactenus verba Iustiniani: quibus hanc opinionem probare conantur Accursius ibi verb. agrum. Specula, titulo de obligat. & solutio. §. primo num. 45. Bartolus, Albericus, Fulgosius, & Salicetus in l. interdum. ff. qui potior. in pignor. habeant. Paulus Castrensis, & Iason. in l. creditor. in primo. ff. si certum petatur. Mathæ. Afflictis decisione Neapolitana 306. horum verò authoritas ita hanc opinionem persuasit, vt veluti magis communis apud Regia tribunalia recepta sit: & tamen ea potest pluribus rationibus impugnari: licet comprobetur forti; validaque inductione: siquidem tacita dotalis hypotheca præfertur expressæ posteriori, quemadmodum superius dictum est: igitur & in specie dictæ. l. licet. idem erit admittendum, vt tandem expressa hypotheca, cuius ibi mentio fit, minimè præferatur priori dotali hypothecæ: cùm priuatus aduersus dotem in hoc nullum habeat à iure concessum priuilegium. Nisi quis velit asserere, expressam hypothecam, vbi ea contracta fuerit pro solutione pecuniæ, quæ ad emptionem prædij obligati, mutuata fuit: hoc habere priuilegium, vt dotali priori hypothecæ tacitæ, vel expressæ præferenda sit ob speciale, quoddam ius.

Sed & contra vulgo receptam sententiam facit, quod Nouella constitutio, à qua eius probatio assimitur, expressim loquitur in priuatis habentibus tacitam hypothecam: ratione quadam speciali, vel pecuniæ mutuatæ ad emptionem pignoris, vel ad eius refectionem. mirum etenim non est, hos creditores iure huius tacitæ hypothecæ nequaquam præferendos esse priori hypothecæ dotali: cùm tacita hypotheca quantum ad prælationem non habeat regulariter tantam vim quantam habet expressa: nam expressa in specie dictæ legis. licet prioribus expressis etiam præfertur: non sic tacita, quod omnino manifesti iuris est, & eodem textu probatur. Quòd vero Nouella constitutio loquatur in tacitis hypothecis, constat dum dicit: nonnullas hypothecas ex priuilegijs à legibus ipsis concessis, & præterea, quia mutuans pecuniam alteri ad emẽdam aliquam rem: eandem rem emptam, iure pignoris obligatam habet pro illius pecuniæ solutione. glos. in Authen. quo iure. C. qui potiores in pignore habeantur. vbi Baldus, & Angelus non audent recedere à glos. opinione, † quia secundum eos communis
3 est dicit eam glos. magistram. Iason in dicta. l. creditor. simpliciter approbans. sequuntur eandem sententiam Alexander in l. si cum dotem. §. vltimo columna tertia. ff. soluto matrimonio. Campecius de dote. quarta parte. quæstione 8. Chassanæus in Catalogo Gloriæ mundi, parte secunda. consideratione. 99. columna 6. & probatur in dicto. §. his consequens. vbi nulla mentio sit expressæ hypothecæ in hoc casu: quo constat, vt inibi apparet, hypothecam competere. igitur ea tacita est. deinde Iustinianus parem esse censet hunc casum ei, quo quis mutuat pecuniam ad refectionem domus, vel nauis: in qua quidem specie mutuanti tacita hypotheca à lege datur. l. interdum. ff. qui potiores in pignore hab. l. 28. titulo 13. partita quinta. ergo & mutuanti ad emptionem alicuius rei, eadem res iure pignoris tacitè à lege obligatur pro solutione mutui. Sed contrarium expressim asserit Bartol. in dicta l. interdum scribens, mutuantem alteri pecuniam ad emptionem fundi Corneliani: hoc expresso, quod ea pecunia mutuo datur ad illius fundi emptionem, habere in actione personali prælationis priuilegium, non tamen habere tacitam hypothecam, nisi dictum

fuerit,

fuerit, quòd is fundus expressè sit pro mutuatæ pecuniæ solutione obligatus. idem gloss. in l. quod quis. ff. de privi. credit. vbi Zasius post alios communiter per text. in l. quanuis. in 3. C. de pignor. Ripan. in l. priuilegia. numer. 18. ff. de priuil. credit. sequuntur eandem opinionem communem esse dicentes Salycet. in dicta authentic. quo iure. Bald. Nouell. de dote. parte decima. numero 35. Antoni. Fanensis. 2. membro. quintæ partis. num. 3. & Ripa. in l. Senatusconsulto. numero 30. ff. quib. cauſ. pign. tacitè contra. quibus suffragatur text. argumento à sensu contrario in dicta l. licet. vbi apposita expressa hypotheca in fauorem mutuantis ad emptionem fundi præfertur in eo fundo prioribus etiam expressis hypothecis. igitur non adiecta hypotheca expressa, nulla competit mutuanti, nec hypotheca tacita, nec prælatio pignoris iure. Quanuis si velimus priorem sententiam defendere, poterimus huic rationi satisfacere non admittentes argumentationem à sensu contrario aduersus expressam Iustiniani Nouellam constitutionem ex qua deducitur, mutuanti ad emptionem prædij competere tacitam hypothecam eodem pacto, quo iure conceditur mutuanti ad domus refectionem: cui tacita datur à iure cum prælationis priuilegio. Rursus & hæc vltima consideratio diluitur: & comprobatur collectio à contrario sensu: quia ex Nouella Iustiniani nõ satis liquet, tacitam hypothecam à lege concedi mutuanti ad emptionem prædij alicuius; neque enim ibidem hoc apertè probatur: sed potius, esse quasdam hypothecas, quæ expressæ vel tacitè possunt dari, quibus à iure concessum est priuilegium prælationis. Et deindè dum dicit, parem esse hypothecam competentem mutuanti ad emptionem, illi quæ competit mutuanti ad refectionem: sic est accipiendum, vt hypotheca expressa competens mutuanti ad emptionem habeat idem ius prælationis, quod habet tacita à lege concessa mutuanti ad refectionem. vnde non probatur ex his, tacitam hypothecam à lege dari mutuanti ad emptionem alicuius fundi, & ideo licet res sit dubia, opinio Batol. Salycet. & aliorum post Accurs. in dicta l. quod quis, verior. & frequentiori calculo recepta videtur: cui & illud accedit, quod res vendita habita fide pretij, nisi aliud actum sit, non est venditori pro pretij solutione obligata. text. in l. quidam fundum. ff. de in rem verſ. Bartol. & alij communiter. in l. si cùm dotem. §. vltimo. ff. soluto matrimo. vbi Alexan. columna tertia. scribit hanc opinionem communem esse: idem fatentur eam sequuti Iason in dicta l. creditor. Ripa. in l. si ventri. §. in bonis. ff. de priuileg. credi. column. secunda. eandem sententiam sequuntur idem Ripa in d. l. priuilegia. Zasius in dicta l. quod quis. Antoni à Fano. de pignori. quarta parte. numero 35. & 36. & Chassanæ. dict. considerat. 99. columna 6. quo in loco etiam scribit eam esse communem. Ex quibus cessat obiectio prima, quam aduersus Principalem assertionem fecimus. id tamen, quod Bartol. in dicta l. interdum. obiter adnotauit. nempe, mutuanti pecuniam ad emptionem fundi eo pacto, vt is sit pro solutione obligatus, competere tacitam hypothecam, falsum est, cùm expressa ex eo pacto competat. Item aduersus Principalem conclusionem quod dicta l. licet. etiam sit aduersus hypothecam dotalem admittenda, probat ea iuris regula. Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te. l. de accessionibus. ff. de diuerſ. & temp. præſ. Mulier etenim in hypoteca dotali vincitur à priori habente expressam hypothecam, & tamen hic vincitur à posteriori habente expressam, vel tacitam hypothecam ratione mutui ad refectionem vel emptionem domus. dicta l. licet. & Interdum. colligitur ergo euidenter habentem expressam hypothecam ratione mutui facti ad emptionem fundi, in eodem præferendum esse mulieri habenti etiam expressam priorem & dotalem hypothecam. huic vero obiectioni responderi poterit, regulam, ex qua argumentationem collegimus, non procedere vbicunque datur diuersa ratio vincendi, quemadmodum probatur in capit. authoritate Martini. de concess. præb. in 6. gloss. in dicta l. de accessionibus. & ibi Bartol. quem alij sequuntur. Abbas & Felinus in cap. Pastoralis. in Princi. de offic. ordin. Roman. consil. 436. & Socin. consil. 28. libro quarto. Sic sanè cùm in hac specie, quam tractamus, diuersa ratione vincatur vxor à priori creditore habente expressam, & hic prior à posteriori habente hypothecam priuilegio legis munitam: mirum non erit, si dispar ius prælationis inter hos constitutum fuerit. quòd apertius fit, si consideremus mulierem in hypothecam posteriorem iure mutui facti ad refectionem. text. in d. §. his consequens. & tamen mulier non præfertur priori habenti expressam hypothecam, cui posterior habens tacitam ex mutuo ad refectionem præferendus est. dicta l. interdum. Ecce quàliter hæc posterior hypotheca vincit priorem expressam: & non vincit mulierem, quæ à priori vincitur. hoc ipsum ostenditur: quia mulier in hypotheca dotali præfertur habenti priorem tacitam ratione mutui ad refectionem secundum Petrum à Bella Pertica, Alber. Angel. & Salycet. in dicta Authenca. quo iure. Anton. Fanensis. de pignoribus. secundo membro. quinta parte. numero. 16. hic verò primatus tatione mutui ad refectionem, præfertur priori habenti expressam: qui quidem ab vxore non vincitur. verum est quod gloss. in dicto §. his consequens. verb. posterior. per text. ibid. Cinus in dicta Authent. quo iure. gloss. item in dict. l. assiduis. Bald. Nouell. de dote. decima parte. limitatio. decima quarta. tenent expressim, priorem etiam tacitam hypothecam iure mutui ad refectionem, præferri mulieri habenti posteriorem dotalem hypothecam. quorum sententia fortissimè fulcitur verbis dicto §. his consequẽs. dum dicit posterior creditor, Quasi omninò secus dicendum sit in priore creditore: nisi velimus ea verba interpretari quo ad creditorem habentem expressam ex mutuo ad refectionem vel ad emptionem, vt hic si posterior sit, non præferatur mulieri habenti priorem: si verò prior sit, dotali posteriori hypothecæ præferendus sit. Nam opinio Petri communior est. Cõstat tandem ex præmissa disputatione difficilem esse dictæ. l. licet. interpretationem, qua probauimus eiusdem constitutionis priuilegium non esse admittendum contra priorem dotalem hypothecam: siquidem licet hæc sit frequentius probata opinio, contrariam tamen tenuerunt Bald. Nouell. de dote. decima parte. numero tertio. Cæpola cautela. 124. & Anton. Fanensis de pignori. parte quinta. membro secundo. numero 17. asserentes habentem expressam & si posteriorem hypothecam ratione mutui ad refectionem, vel ad emptionem fundi facti, præterendum esse priori hypothecæ etiam expressæ dotali. Nec existimet quisquam Bald. Nouellum dicta. 10. parte. numero 35. priorem sententiam communem esse asseuerare: cùm inibi Nouellus tractet quæstionem gloss. in dict. author. quo iure. quæ plurimum ab hac differt. illud sanè nequaquam omittam in praxi, & in exacto huiusce controuersiæ examine potiores mihi videri partes Accursij, Speculat. Bartol. Alber. & aliorum, quorum in initio quæstionis mentionem fecimus.

Sed & præcedentibus non parum conuenit inquirere, quid iure statutum fuerit circa hypothecam dotis, cuius vera numeratio nequaquam apparet, tametsi maritus eam recepisse confessus sit. Et Accursius in dicta l. assiduis. verbo. datæ. in specie adserit, illius constitutionis priuilegium doti verè numeratæ, non autem ei, de cuius numeratione aliter quàm mariti confessione non apparet, competere: quasi ita graue præiudicium minimè sit tolerandum, nec admittendum ex sola mariti confessione: potissimum aduersus eum qui hæres mariti non est: nec eius confessioni stare tenetur. dictam gloss. dixere singul. Bald. in capitul. contingit. de dol. & cont. columna 5. & in rubrica. C. de priui. dotis. colum. 3. Alexand. in l. 1. numer. 35. ff. solut. matrimo. Ioan. Lup. in rubrica de donat. §. 15. & 33. & eam vbique seruari testatur Paul. Castrens. in dicta l. prima. columna. vltima. tradunt eius intellectum latè Bald. Nouell. de dote. parte 10. colum. secunda. Iason in §. fuerat. nume. 73. & 91. de actioni. post Angel. ibi. Socin. in d. l. prima. numer. 70. Alexand. consil. 142. libro 5. Decius consil. 96. Anto. Rube. consil. 78. Aymon consilio 40. Matthæ. Afflict. in constitut. Neapol. libro 3. rubric. 24. numer. 34. Tiraquell. de retra. conuentionali. §. 4. gloss. 6. numero decimo quarto. Ex quibus aliquot hoc in capite colligam, quæ potiora sunt ad huius quæstionis qualem expeditionem.

Primum confessionem dotis receptæ emissam à marito matrimonio constante: si vera dotis numeratio non probetur, habere vim donationis factæ inter virum & vxorem, quemadmodum quibusdam visum est. argumento text. in l. qui testamentum. ff. de probatio. l. cùm quis decedens. §. Titia. ff. de legat. 3. quibus probatur, confessionem factam in testamento pecuniæ receptæ aut debitæ ab eo, vel ei, cui testator legare non potest, minimè validam esse: donationemque, & legatum præsumi: atque eo titulo factam vt fraus fieret legis prohibitioni. Sic maritus, qui matrimonio constante fatetur dotem ab vxore recepisse, de cuius vera numeratione non constat, eam quantitatem vxori donare videtur. eamque donationem dotis acceptæ nomine ob id factam fuisse præsumimus, vt prohibitio donationis inter virum & vxorem effugeretur. hac ratione opinionem istam sequuti sunt Ioann. Andre. in Specul. titul. de donation. inter virum & vxorem. in Princip. gloss. & Bartol. in l. si diuortio. ff. de verborum obligatio. numero tertio. Bartol. in l. Papinianus. ff. de donat. inter virum & vxorem. idem in dicto. §. Titian. Bald. Nouell. de dote. parte decima. num. sexto, septimo. 18. eandem approbant, eam esse communem asseuerantes Angel. Aretin. in dicto. §. fuerat. nume. 14. Alexand. Imolensis. consil. 45. nume. 6. libro 1. Bartol. Socin. in l. 1. ff. solut. matrimo. numero. 101. Mari. Soci. in consil. 61. libro 1. column. 3. Claudi. in dicta l. si diuortio. num. septimo. hoc ipsum præmittit Abbas in cap.

cap. & si necesse. col. 1. de donat. inter virum & vxorem. & conatur clarè pluribus rationibus defendere. Maria. Soci. consi. 65. lib. 1. idem plerique alij scripsere, qui passim à iunioribus citantur potissimum à Felin. in cap. si cautio. de fide instrum. nu. 72. & ab aliis, quorum statim mentionem faciam.

Sed quod etiam matrimonio constante præfata dotis receptæ confessio facta censeatur potius spe futuræ numerationis, quã animo donandi, expressim opinantur Ancharan. consilio 307. Roman. consi. 445. colum. 3. Saly. in l. 2. num. 3. C. de dote caut. non nume. Roman. in dicta l. si diuortio. num. 6. Ioan. Campe. de dote. 1. par. quæstione 52. Iaso. in d. §. fuerat. num. 93. Felin. in capi. si cautio. num. 71. Aymon Sauillia. consil. 40 col. 1. quibus adstipulatur ea ratio, qp vbi alia causa potest adtimi, nunquam donatio præsumitur. l. si id quod aurum. ff. de solutio. l. cùm de indebito. ff. de probationib. spes etenim futuræ numerationis satis est in hac specie perspicua. & ideo donationis titulus omnino abest. Deinde si donatio hic præsumeretur: & ea esset procul dubio morte mariti confirmata: vt statim probabitur: quo pacto decisum est. in l. vltim. & Authen. ibidem adscripto, etiam post obitum mariti, eius hæredibus competere exceptionem non numeratæ dotis. ad idem optimus tex. in auth. de temporib. non solut. pecu. §. sin autem. versicul. vbi enim. quo aperti iuris esse probatur ex sola morte mariti, non esse ius vxori adquisitum ex illa confessione receptæ dotis. quod quidem esset: si verè donatio ex ea præsumeretur: his accedit text. in l. si voluntate. C. de dot. promiss. quæ statuit, posse maritum petere eam dotem, quam recepisse confessus fuerit. igitur palàm est, eam confessionem factam fuisse spe futuræ numerationis. Nec quidquam iuuat dicere, hæc loca esse accipienda & intelligenda de confessione facta ante matrimonium: siquidem hoc in eis minimè explicatur. ad tex. in dict. §. Titia. & in l. qui testamentum. non est admodũ difficilis responsio: cùm loquantur in dotis receptæ cõfessione, quæ à marito facta fuit in vltima voluntate: quo tempore nullo pacto poterit considerari spes futuræ numerationis: & ideo præsumenda est donationis causa. quamobrem ego opinor hanc secundam opinionem iure veriorem esse, tametsi mediam quandam sententiam tenuerint Imola. in l. si constante. in Princi. col. vltiff. soluto matri. & ibi Ioan. Crottus. 2. lect. folio penulti. Soci. in l. 1. ff. eod. tit. num. 100. Aretin. consil. 86. col. vlti. idem Aretin. in d. l. si diuortio. num. 4. & ibi Alex. col. vlt. Gozadinus consi. 28. nu. 21. dicentes ex confessione receptæ dotis facta à marito tunc donationem præsumi: quando ea facta fuerit matrimonio constante & adiecta renuntiatione exceptionis non numeratæ dotis, alioqui non præsumi donationem: sed potius censeri id factum spe futuræ numerationis: facit ad hoc tex. in l. si quis delegauerit. ff. de nouat. Et quãuis iuxta notata in l. si ex cautione. C. de non numera. pecunia, ea renuntiatio apposita eidem confessioni, minimè valeat: nihilominus ex ea colligitur animus donandi. atque ita hanc mediam opinionem sequutus scribit communem esse Alexan. in consilio 142. colum. 2. libr. 5. quo in loco diligenter hanc quæstionem tractat. Quòd si confessio dotis receptæ facta à marito matrimonio constante donatio censenda est, ex hoc deducitur, præmoriente marito confirmari: & omnino validam effici, sicuti reliquæ donationes, quæ inter virum & vxorem fiunt: imò & hæc absque reali traditione, ratione confessionis, quæ loco traditionis habetur, efficacem vim consequitur. gloss. insignis in l. quod de suo. C. de non numera. pecuni. ibidem recepta communiter. Bart. in d. l. Papinian. & idem in d. §. Titia. Paulus Castrensis consi. 384. lib. 2. ad finem. Alex. in dicta l. si diuortio. col. vlti. & consil. 45. num. 6. libr. 1. & consil. 26. nu. 2. lib. 2. Iason in d. l. si diuortio. nu. 8. idem in l. 3. §. si vir. ff. de acquir. poss. nu. 17. Fel. in d. c. si cautio, nu. 77. & alij frequenter, quorum opinionem eam sequutus dicit communem esse Bald. Nouell. de dote. par. 10. nu. 7. idem fatetur Socin. in d. l. 1. num. 71. & cõsil. 79 colum. 1. libr. 4. Secundo hinc apparet, non competere mulieri ob hanc confessionem, ius tacitæ hypothecæ, nec ius prælationis, nec aliter eius causam tractandam fore, quàm soler iure tractari causa donationis inter virum, & vxorem. quod omnes fatentur præsertim Soci. in d. l. 1. num. 85. & colum. vlti. Nouellus dict. 10. part. priuilegiorum dotis. num. 18. Cald. consil. 3. de donat. inter virum & vxorem. Alexand. consil. 142. lib. 5. columna 1. Crottus in dict. l. si constante. lectione. 2. folio penult. ex quibus Alexand. Calder. Nouellus, & Campegius de dote. 1. parte. quæstione 53. scribunt non tantùm prioribus creditoribus hanc cõfessionem non nocere, sed nec posterioribus: quod ab aliorum mente colligitur, dum existimant hanc confessionem simulatã esse: nec fraudis suspicione carere. Tertio inde apparet, hanc confessionem, seu potius donationem ex ea præsumptam, posse à marito expresse, vel tacitè ante mortem renocari: & verè renocatam censeri quantum ad bona post confessionem alienata. l. si maritus. C. de donat. inter virum & vxorem. Quarto itidem constat, in hac specie, vbi iure donationis fungitur ista confessio, nihil referre sint elapsa tempora opponendæ exceptionis non numeratæ dotis, vel non: vt Socinus probat in dicta l. 1. colum. penultima. agitur enim de donatione inter virum & vxorem potius quàm de dote cauta non numerata: & ideo non est cõsiderandum quod tempora opponendæ exceptionis sint elapsa. Quinto eadem ratione à plerisque animaduersum est, donationem hanc inter virum & vxorem præsumptam ex prædicta confessione dotis receptæ minimè effici validam, & statim irreuocabilem per iuramentum à confitente præstitum: nam licet donatio inter virum & vxorem alioqui expressa & vera iuramento confirmetur, quod in rubrica. de testamen. 2. parte. num. 5. tradidimus, hæc tamen, quippè quæ simulata sit & omnino præsumpta, iuramento non confirmatur: quod præter alios adnotarunt Bartol. in d. §. Titia. Cynus in l. 1. ad finem. C. de Sacrosan. Eccles. Soci. in dict. l. 1. nu. 98. idem Bart. in l. Aurelius. §. quidem. ff. de libera. legat. Roman. consil. 293. & consilio 44. col. 2. Signorolus consi. 106. Deci. consi. 202. col. 2. Iason in d. §. fuerat. num. 86. Gozadi. consil. 28, num. 25. Aretin. consil. 74. Ripa libro 3. resp. cap. 6. Aymon consilio. 81. in Princi. Mari. Socin. consilio 65. colum. 8. & consi. 66. columna 7. idem expressius consil. 61. colum. 3. libr. 1. vbi hanc opinionem fatetur communem esse: idem asserit eam sequutus Curti. iunior consilio. 95. col. 2. eandẽ sententiam probant Ioan. Lupi in rubri. de de donat. §. 51. num. 4. Bald. Nouell. de dote parte. 10. num. 10. Ioan. Crott. in dict. l. si constante. 2. lectione. num. 107. Nec oberit dicere quod is qui iurauit possit postea allegare, dotem receptam non fuisse: cùm eius periurium & propriam turpitudinem alleget. Nam aduersarius visus est remittere iuranti periurij exceptionem surgentem ex iuramento præstito in vtilitatem ipsius, secundum Imol. in capi. cùm contingat. de iureiur. nume. 76. versi: item attende. Et profecto absque controuersia videtur procedere frequentiori doctorum consensu dicta opinio, vbi maritus iurauit se accentum dotis titulo recepisse: quasi iuramentum istud quod assertionis est, & præteritum actum respicit non possit efficere validam donationem à iure præsumptam: siquidem indecens sit hanc vim vel vllam aliam tribui iuramento, ex quo quis iam periurium commiserit non recepta ea dote: vt præsumitur, qua ratione vtuntur Signorol. d. consil. 106. col. 2. & Ioan. Imol. in d. capit. cùm contingat. nu. 85. versic. sed aduerte. vnde si maritus confessus fuerit recepisse centum in dotem, & promiserit eorũ solutionem eandemq; promissionem iuramento firmauerit: iurans ea soluturum: tunc hæc à iure præsumpta donatio iuramento confirmaretur: secuti donatio inter virum & vxorem expressim facta iuramento, iuxta communiorem sententiam, valida statim & irreuocabilis fit: atque ita in specie ista tenuerunt apertè Imola d. nu. 85. Bald. Nouellus d. num. 10. Ioan. Lupi dict. §. 51. Ripa dict. resp. 6. & nouissimè Aymon dicto consilio 81. hoc deducens ab his, quos modo citauimus: nam hi frequentissimè loquuntur vbi maritus iurauit se dotem recepisse: & distinguunt iuramentum istud ab eo, quo vir iurat dotem soluere vxori, vel eius hæredibus: quo fit, vt & hi doctores planè senserint, donationem præsumptam ex confessione dotis receptæ confirmari iuramento, quo maritus eam dotem soluere promittit. Sed contrarium probant Roman. dicto consilio 44. Socin. in d. l. prima. numero. 98. sensit Marianus Socin. idem consilio 65. columna 8. & 66. columna 7. dum distinguit donationem inter virum & vxorem verbis expressis factam ab ea, quæ præsumpta est, & colligitur ex confessione receptæ dotis. huius opinionis ratio adsumitur à gloss. in l. tertia. C. plus valere quod agitur. communiter recepta secundum Alexand. in l. nemo potest. columna quarta. ff. de legatis primo. vbi consistat, contractum simulatum non confirmari iuramento. Quæ tamen ratio non omninò conuenit propositæ decisioni: in qua minimè tractamus de comprobatione aut viribus confessionis receptæ dotis, quæ simulata est: sed de confirmatione donationis, quæ minimè simulatur: sed à iure præsumitur. Confessio etenim receptæ dotis, vt pote simulata iuramento non confirmatur: at donatio ex ea confessione à iure præsumpta confirmabitur quidem iuramento, quo maritus soluere dotem promittit: cùm hæc donatio licet sit præsumpta, non tamen est simulata. Et ideo horum Doctorum opinio suspecta videtur, & contraria his, quæ ab aliis hac de re frequentius traduntur. Quin & Ioan. ab Imola. in dicto cap. cùm contingat. num. 85. tenuit, & inibi Alciatus cõstanter asseruit, iure verius esse donationem præsumptam ex confessione receptæ dotis ẽt confirmari iuramento, quo maritus iurauit se illam dotem recepisse: vtuntur sanè hac ratione: quod hæc confessio quantũ ad vim donationis nequaquam facta fuerit in fauorẽ incapacis: siquidẽ vxor capax est huius donationis ad effectum, vt ea morte, vel aliàs cõfirmetur: atq; ideo excludi Bar. & aliorũ inductiones collectas

collectas è Iurisconsulto.in dicto.§.Titia. & in dicta.l. qui testamentum quibus in locis confessio fit in vtilitatem eius, qui ex testamento capere non poterat.

Ego sanè iure verius esse opinor, confessionem dotis receptæ,constante etiam matrimonio factam etiam adhibita renuntiatione exceptionis non numeratæ dotis:in dubio factam censeri potius spe futuræ † numerationis, quàm titulo donationis: sicuti superius adnotatu.Et tamen,vtcunque sit : licet præmittatur quandoque ex hac confessione donationem præsumi, satis probatur iure opinio Cini, Bartol. & aliorum, ex qua diximus, donationem istam non confirmari, nec statim irreuocabilem esse,quamuis maritus iurauerit dotem recepisse. non enim conuenit huic iuramento,quo quid præteritum adfeueratur vis cõfirmandi contractum inualidum.Et præterea satis est, donationem ex prædicta confessione præsumi:cùm forsan ea fuerit admodum aliena à mente confitentis,qui spe futuræ numerationis confessionem præmiserit : nec oportet tot simul ab eo actu deduci : scilicet, donationem præsumptam: & deinde, cum ea inualida sit & reuocabilis, iuramento irreuocabilem fieri : nam vbi donatio inter virum & vxorem palam fit, verbis equidem expressis aperte id donatore profitente absq; vlla iuris præsumptione,quæ soler fallax esse,& quandoque aduersus verã intentionem induci : tunc profecto admitti potest opinio communis, qua traditum est,donationem inter virum, & vxorem iuramẽto confirmari. non ita dicendum est de ea donatione, quæ ex confessione dotis receptæ facta forsan ipe futuræ numerationis, deducitur.Imo & eadem ratione Romanum sequutus existimo idem esse, nec donationem hanc ita præsumptam confirmari iuramento, quo maritus promisit ac iurauit dotem illam vxori eiusque hæredibus soluere.

Quod si velimus tenere, confessionem istam dotis receptæ, factam præsumi etiam constante matrimonio spe futuræ numerationis potius quàm iure donationis:tunc ea confessio marito ciuiue hæredibus nocebit post elapsa tempora opponendæ exceptionis non numeratæ dotis : vel si renuntiatum fuerit huic exceptioni.iuxta notata in l.1.& vlt.C.de dote caut. non numerat.ac denique si iuramẽtum à marito præstitum fuerit, erit hęc res tractanda & iudicanda ex his,quæ traduntur in l.vlt. C.de nõ numerat.pecun.& in l.si ex cautione. eodem titul. vbi post alios optimè eruditè,& diligenter scribit Emanuel à Costa Lusitanus. 9.Fallent.

Quandoque tamen etiam si non constet dotem verè numeratam fuisse marito aliter, quam eius confessione, verè præsumitur eam numeratam fuisse, siue fiat confessio ante matrimo-
6 nium,siue eo constante : nempe † quando mariti confessionem præcessit instrumentum dotale, quo dos ipsi marito fuit promissa.text.insignis.in l.in cõtractibus.§.Sed quoniam.C. de non numera.pecun.illis etiam, inquit Imperator, securitatibus, quæ post confessionem dotalium instrumentorum de soluta dote, vel ex parte,vel in solidum exponuntur, nullam non numeratæ pecuniæ exceptionem penitus opponi.Hactenus ille text.quem in hunc modum,vt ea confessio vim habeat veræ dotis & omninò numeratæ intellexerunt inibi Petrus, Cinius, Fulgosi.Salyce. Paul.Castrensis ac Ioan. Andre. in Speculo tit.de donatio. inter virum & vxorem.in rubric.Bartol.in Authen. de tempo. nõ solut.pecuniæ.in Princip.num.6.Roman.consilio 445. idem in l.si constante.num.44.ff.solut.matrimo. Paulus Castrensis consilio 384.lib.2.idem & Alexand.in l.penult.§.si vir.ff.solut. matrimo. Anchara.consilio.307.Angelus,Paulus,& Socin.num.95. in l.1. ff.solut.matrimo.Bald.Nouell.de dote.part.10.num.18.Felin. in cap.si cautio.de fide instrument.num. 82. Matthæ. Afflict. deci, 402.Antonius Rubeus consilio 78.in fine.Aymon Sauilli.consilio 40.colum. 1. quorum opinio communis est. Et probatur in dicto.§.sed quoniam.cùm dotale instrumentum etiam dicatur id,quo dos marito fuerit promissa:vt notatur.in l. exigere dotẽ. ff.de iudic.tametsi secundum gloss.Bal.Bart.& Alberi.in dicto.§. sed quoniam ibi dotale instrumentum possit referri ad id, quo maritus semel confessus fuit se dotem recepisse : quasi geminata ex interuallo confessio excludat exceptionem non numeratæ dotis.Quod modo non disputo : sat enim est eum text.priorem interpretationem commodè pati, vt probet communem sententiam à qua Aretin.discedit in l.2.§.creditum. ff.si certum petatur.num.27.ex text.in l.vltima.C.de dote caut. non num. colligens, tunc admittendam esse exceptionem nõ numeratæ dotis,quando post dotis prómissionem maritus confitetur se eam recepisse.In dotibus,inquit Iustinianus,quas datas esse dotalibus instrumentis conscribi moris est : cùm adhuc nulla datio, sed pollicitatio tantum subsequuta sit,Quibus verbis visum est Aretino minimè excludi exceptionem non numeratæ dotis, licet maritus post dotis promissionem fuerit confessus eam recepisse : vnde difficilis est ea opinio, quam frequentissimè receptam esse diximus.Nisi intellexerimus verba d.l.vltimæ.vbi premissa dotis non ex interuallo, sed incontinenti in eodem fere dotali instrumento præcessit: vel eam pollicitationem, cuius mihi fit mentio,interpretemur esse tacitam deductam equidem à confessione dotis receptæ iuxta text.egregium in l.si voluntate.C.de dotis promiss.cuius ad hoc meminit Soci.in d.l.1.nu.95.quæ inductio comprobatur ex text.in authen.de tempori. non sol. pecuniæ.collatio.7.dum inquit. In nullo discernentibus nobis siue mulier tanquam offerens dotem conscribat,siue pater,siue alter quispiam.Nam hic ipsa mulier offerre & polliceri dotem videtur ex eo,quod conscribat dotali instrumẽto , quo maritus dotem receptam esse confitetur. igitur si post dotis promissionem ex interuallo maritus confiteatur eam recepisse,locus erit doctorum sententiæ , qua receptum est eo in casu exceptionem non numeratæ dotis opponi non posse. his suffragatur dictio, post, quæ in dict.§.sed quoniam, interuallum significat : quemadmodum sentire gloss.Bar.Bald.& Alberi.ibi & colligitur ex his,quę traduntur à Tiraq. in l.si vnquam. C. de reuo.donat.verb.postea

Sic ex confessione receptæ dotis probatur dotẽ verè numeratam fuisse:vbi præter hanc confessionem adsunt aliquot alia adminicula:quibus satis possit iustè præsumi dotem verè numeratam fuisse:quod argumento text. in l.cùm fidem. C. de non numerata pecunia.notatur Bald.in rubr.C.de priui.dot. num.6 Feli. capit.si cautio.num.81.de fid.instrumen.Soci.consil. 122.libro 3. col. 5. Decius consil.536. num.9.Ludo.Gozad. consil.28.num 7. quorum opinionem communem esse fatentur,eam sequuti Soci.consil.82.col.2.lib.3.& Aymon consil.40.nu.4.Gozadi.consi. 42.num.13.& probatur authoritate Salyc.qui in l.si mater. C.de contrah. emptio. scribit standum esse confessioni & assertioni mariti in contractu emptionis profitentis fundum illum emi pecunia vxoris : vbi ex aliquot indiciis hæc confessio appareat verisimilis : sequitur eum Decius consilio 96. addit tamen Bald. sufficiens ad hoc esse indicium,si maritus post dotis receptæ cõfessionem alimenta diu vxori exhibuerit. quod exemplum refel litur à Baldo Nouello de dote.parte.10.num.15.Socino.in dict. l.1.num.80.& 94.Felin.in dict.num.81. Crotto in dicta l. si constante.2.lect. Folio penult.Gozadino dict.consil.28.numer.23.ac 32.& merito:cùm hæc alimenta potius amore coniugali,quàm ratione receptæ dotis præstari soleant : & ex coniugali amore procedant,vnde aptius erit exemplum,si probetur partem illius dotis quam fatetur maritus recepisse verè numeratam fuisse:nã præsumitur totam dotam verè marito solutam esse. Item & illud,si vltra mariti confessionem vnius testis accesserit testimonium,quo vera dotis numeratio assecuretur. His etenim iudiciis satis comprobatur vera dotis numeratio: & ideò tunc huic doti priuilegia à iure veris dotibus concessa iure optimo competere magis communiter receptum est.

Est & alia in hac re species , vbi præsumitur omnino dotem verè numeratam fuisse absque vlla non numeratæ dotis exceptione ex mariti confessione : cùm is confessus fuerit dotem recepisse ab extraneo, qui non sit vxoris pater , tunc etenim censendum est,vere dotem numeratã fuisse:nec vlla potest opponi exceptio non numeratæ dotis secundum Bald. in rubrica. C. de priuile.dotis.num.6.Nouell.in dicta 10.parte.num.14. Iaso. in d. §.fuerat.num.89.Decius consil.536.num.9.Ioann.Lupi. in rubri. de donatio.§.30.num.12.Hyppolyt.singul.345. Rubeum consil. 78.colum.vltima. allegant hi ferè omnes Salyc. in Authen. sed iam necesse.C.de dona.ante nupt. decepti profecto : cùm is hoc tantùm scripserit, confessionem factam à marito receptæ dotis à socero,ipsi marito non eius creditoribus obesse : factum vero acceptæ dotis ab vxore, nec ipsi marito nocere. qua distinctione palam Salycet. his qui eum allegant aduertatur : siquidem socerum ab vxore distinxerit Salycerus, at ipsi idem in socero quod in vxore adnotarunt.argum.l.tertiæ.§.qui in eiusdem.ff.de donatio. inter virum & vxorem.nec eorum sententia defendi iustè potest,quippe quę manifestè contraria sit verbis Iustiniani. in Authenti.de tempo.non solu.pecuniæ.dum ibidem scribitur,in nullo discernentibus nobis siue mulier tanquam offerens dotẽ cõscribat, siue pater , siue alter quispiam. verum si post mariti confessionem receptæ dotis ab vxore, extraneus qui nec mariti socer,nec tutor,curator,negotiorumue gestor sit ipsius vxoris : eã dotem marito,promiserit eiusque promissionem maritus acceperit,dos verè numerata , ac verè soluta dicitur. nec vlla exceptio marito,nec aliis eius,scilicet, hæredibus, aut creditoribus ratione non numeratæ dotis competit:quemadmodum tradiderunt Bar.Paul.& alij in l.penul.§.si vir.ff.sol. matr,puldhrè Bal.in l.pollicitatione.C.de donat.ante nupt.Et Bar.Soci. consi.130.lib. 4.nu.18.Fel.in d.c.si cautio.nu.83.quasi ea promissio ab extraneo fact.i vim habeat solutionis,sicuti de legatio, l.quis. §. interdũ.ff. ad Vellcia.tex.sing.in l.vir ab eo. ff. de iure dotis qua rõne idem erit,vbi ab extraneo , qui iure delegationis vel alias debitor erat dotalis

dotalis quantitatis ipsi vxori,marito promissa dos fuerit : ac postea processerit cõfessio mariti asseuerantis dotem ab vxore recepisse : verè equidem recepit, loco numerationis ipso nomine debitoris contentus.sic etiã si fisthæc delegatio appareat apud me nihil refert,promissio præsertim à tutore curatore,vel administratore bonorũ vxoris , cũ & hi debitores sint ipsius vxoris & proprio corũ nõe marito ab vxore delegato dotem promiserint.

Cæterum egregia est dubitatio : vbi confessionem dotis receptæ præcesserit dotale instrumentum , quo marito dos fuerit promissa : & tamen post dotis promissionem ante confessionẽ, maritus æris alieni accepti ratione,bona propria expresè vel tacitè pignori , & hypothecæ subiecerit : an dotalis hypotheca his creditoribus præferatur? Quibusdam visum est dotalem hypothecam præferendam fore : authoritate Ioan. Andr.& aliorum, qui existimarunt in hoc casu dotem cẽseri verè numeratam ob præcedentem promissionem & sequutam dotis receptæ cõfessionem.Quod si verè numerata dos censetur, locus est Iurisconsulti respõso in l.1.ff.qui potior.in pigno.hab. vbi scribitur,in hypotheca dotali non tempus veræ solutionis aut numerationis, sed promissionis dotalis & matrimonij contractus attendi. & ideo Mathæus Afflictis decisione Neapolita. 402. ita in hac specie respõdit , dicens sic ex concordi sententia à Regio Prætorio decisum fuisse,vt sanè d.l.1.locum habeat non tantum, vbi constat vera dotis numeratio : sed & si ea præsumatur ob præcedentem dotis promissionem & sequutam eius receptæ confessionẽ. quamuis Bald.Nouel.dict.10.part.num.18.sequatur contrariam sententiam, scribens hanc dotalem hypothecam minimè fore preferendã creditoribus,quib.post dotis promissionem ante eius receptæ confessionẽ maritus bona iure hypothecæ obligauerit.

Est item hoc in tractatu animaduertendum,confessionem receptæ dotis à marito ante matrimonij contractum emissam, in dubio factam censeri spe futuræ numerationis , non iure donationis: nisi animus donãdi alioqui appareat.l.1.C.de donat. ante nupt.quæ ita intelligenda est, secundum Ioan. Andr.in Speculo rubric.de donat.inter virum & vxorem. Bald.& Ang.in l.pen.§. mulier.ff.solut.matrim. Alex.cõsi.142.col.2. libr.5. Aretin.consi. 86.col.2.Bald.Nouell.de dote.10.parte,nu.7. Socin.in l.1.ff.solut. matrimo.nu.75.& 100.sensit Bart.in l.si cõstante,nu.110.eod.tit. & hanc esse opinor magis receptam à Doctoribus opinionem, vnde hæc confessio marito, eiusque hæredibus nocebit, quoties exceptioni nõ numeratæ dotis locus nõ sit, vel ex legitima renunciatione,temporis præscriptione,iuramento , aliaue ratione eius vsum impedienti : quod omnes fatentur.

De creditoribus mariti difficilis est quæstio, an & hi eodem iure,quo maritus sint censendi ? Et regulariter receptum est , posse creditores aduersus vxorem agentem ex confessione dotis receptæ,vti exceptione non numeratæ dotis,text. optimus in l.sicuti. C.de non nume.pecu.glo.in hunc sensum ab omnibus probat in d.l.assiduis.quam in d.l.1.& in d.§.fuerat,passim iuniores sequntur post alios , quorum peculiarem nuncupationem omittimus eo quod statim ad huius regulæ intellectum & varias interpretationes plures referendi sint authores,qui huic opinioni subscripsere. Plura etenim traduntur ad faciliorem huius cõtrouersiæ cognitionem , è quibus aliquot seligenda sunt , quandoquidem cætera facilimè poterunt , & deprehendi , & explicari. Primum etenim apud omnes satis manifestum est , hanc regulam esse intelligendam proculdubiò, quando creditores intra tempora mario à lege definita exceptione nõ numeratæ dotis vtũtur. Quòd si ea tempora præterierint nõ esse creditores ad excludendã vxorem hac exceptione vtentes audiendos asserunt Barto. Angel.& Salycet.in d.l.assiduis. Bar.in l.si constante,num.100. Aretin.cõsi. 86.colum.2.Alexan.in l.1.num.35.ff.solut.matrimo. idem Alex. consil.90.num.5.libr.3. quorum opinionem sequuntur dicentes eam communem esse Bald. Nouell.de dote, parte.10. nume.12. Mathæ.Afflict.decisio.402.num.10.Anton.Rube.consi.78.num. 4.& 9.Aymon consil.40.num.6.& eam etiam probat, atque elicit Imol.in cap.ex literis,num.12. de pignorib. quibus adstipulatur tex.in l.pecuniæ.C.de solut. ex quo apparet confessionem receptæ pecuniæ , probationem rei gestæ , & verè solutæ validam efficere. Item quod Bart.& Docto.communiter scribunt in l.ita stipulatus.§.Chrysogonus.ff.de verbo.oblig. dicentes cõfessionem recepti mutui , post decursa tempora exceptionis non numeratæ pecuniæ opponendæ, veram numerationem probare. Deinde eadem opinio fulcitur ex eo, quòd secundum communem,etsi Bar.post glo.dubitauerit in l. si duobus.in prin. ff.de iureiuran. fideiussor poterit aduersus principalem debitorẽ agere ratione soluti debiti,si probauerit eam solutionem nõ equidem vera numeratione sed confessione creditoris, qui fateur se eam pecuniam recepisse triginta diebus post cõfessionem elapsis iuxta.l.in contractibus.C.de non numerata pecunia.

In cõtrariam sententiam itum est à plerisque existimantibus, cõfessionem dotis receptæ à marito etiam ante matrimonium emissam,nequaquam creditoribus nocere, nec veræ dotis priuilegia cõsequi,licèt fuerint elapsa tempora opponendæ exceptionis non numeratæ dotis. Nam & his decursis posse creditores vti dotis nõ numeratæ exceptione,scripsere Imol.in d.§.Chrysogonus,nu.11.Roman.consi.445.idem Roman.nu.22. Aretin.nu.7. Socin.90.in d.l.1.Ange.Aretin.num.15.& Iaf.75.in d.§. fuerat,& Felin.in d.c.si cautio, nu.84.ex tex.in Auth. sed iam necesse. C.de donat.ante nupt.vbi statutum est,semel dote cõstituta,confessionem augmenti dotalis à marito factam in rebusque mobilibus cõstitutam,creditoribus non nocere. Quasi ea facta videatur in creditorum damnum,fraudemue. Sed istiusmodi inductio nõ admodum cõueniens est : siquidem non eadem est fraudis suspicio in constituenda dote principali ex prima eius origine , quæ in augmento: cùm id frequentissimè fiat ex simulatione, & cautela potiùs quam ex vera eius numeratione : ab initio etenim solet integra dos constitui,ideoque non potest aptè adsumi ex d. Auth. aduersus Bar.iusta & legitima consideratio.

Quod præterea apparet:quia matrimonia non solent cõtrahi sine dote,& ob id in constitutione dotis non est ita facilis fraudis suspicio sicut in dotis semel constitutæ augmento. Deinde text. in d.Auth.sed iam necesse , nihil ad propositum cõducit, nam ẽt si constet ex fide tabellionis res mobiles verè datas in dotis augmentum,hęc datio creditoribus non præiudicat,quó fit vt Imolæ,Romani, & aliorum opinio ratione ista prorsus destituta sit. Sed & alia ab eisdem ratio adducitur ex l.si cui.C.de non nume. pecu. vbi cautum est creditores posse vti exceptione non numeratæ pecuniæ aduersus alium creditorem , etiã si debitor ea vsus non fuerit,igitur decursis iam temporibus opponendæ exceptionis non numeratæ dotis,poterunt creditores eadem vti aduersus vxorem , quamuis maritus ea vsus intra legitima tempora non fuerit,verùm hæc collectio deficit,si vere interpretemur decisionem Imperatoris in d.l.si cui.cuius hic est sensus , vt licet aliàs nemo possit vti beneficio alteri competenti eo inuito.l.si iudex circumuento.ff.de minorib.attamen creditor inuito debitore poterit vti exceptione non numeratæ pecuniæ debitori competenti, secundum Bald.Pau.Salyc.in d.l.si cui.Nec ex hoc sequitur id creditori licere eo tempore quo debitori non licuisset. Imò sicut debitor ipse post tempora à iure statuta non posset ea exceptione vti,ita nec eius creditores,quod ex eadem.l.si cui. in prin.& in vltimis verbis colligunt Salycet. ibi. Alex.in l.1.nu.35.ff.solut.matrimo.& post alios Anto.Rube.d.consi.78.nu.4. optimus tex.in l.1.§.vltim.ff.de bonor.possess. contra tabul.& in l.1.§. sed si quis. ff.de separationib. Sic sanè erit intelligendus text.in l.si quis post hac.C.de bonis proscript. qua decisum est,fiscum posse vti exceptione dotis non numeratæ aduersus vxorem illius, cuius bona fisco ob crimen addicta fuerint. nam id procedit intra tempora à iure definita ad exceptionem hanc opponendam.resoluto etenim iure authoris, extinguitur & ius successoris. text. in c.1.§. rursus,de controuers.inuestit. his igitur constat, non satis munitam esse vltimam sententiam Imolæ,& Romani aduersus Barto.nec tamen omninò tutam opinamur esse communem opinionem. Quamobrem breui quadam vtar distinctione ad huius controuersiæ resolutionem.Nam aut confessio dotis receptæ fit cõstante matrimonio: aut ante ipsum matrimonij contractum,priori equidem casu locus est,ni fallor,posteriori sententiæ , quæ dictat non præiudicare eam confessionem creditoribus etiam post tẽpora opponendæ exceptionis non numeratæ dotis,quod ex pluribus probari potest. Primò Bart.& alij qui priorem opinionem sequuntur , in hunc sensum eam videntur accipere magis communiter. Deinde in d.l.si constante, nu.100.dum Bart.distinguit confessionem ante matrimonium emissam ab ea,q̃ eo constãte fit: dicens primã nocere creditorib.non sic vltimã:nihil aliud sentit q̃ confessionẽ constante matrimo.contingentẽ non obesse creditorib.ẽt transactis temporib.exceptionis opponendæ : alioqui nullũ discrimen esset inter confessionẽ istam,& eam,quæ matrimonium p̃cesserit,his item accedit,q̃ frequentius ab eodẽ Bar. & sequacib.assertum sit,p̃fessionem dotis receptæ factam matrimonio p̃stante in dubio animo donandi factã censeri: quemadmodũ superiùs explicuimus : igit nec priuilegium plationis nec tacitæ hypothecæ p̃sequitur:nec p̃iudicium creditorib.inferre potest. Quòd si dixerimus, q̃q; confessionẽ emissam matrimonio p̃stante,factam p̃sumi spe futuræ numerationis:adhuc ob varias fraudis suspiciones,& propter p̃rias authorũ sententias existimamus, p̃fessionem istã nec habere priuilegia veræ dotis,nec creditorib.nocere,ẽt transcursis tẽporib. opponendæ exceptionis non numeratæ dotis,atq; ita præter alios in specie scribunt Pau. Castren.col.vlt.Aret.nu.7.in l.1.ff.solu.matr.Ant.Rube.cõsi.78.nu.4. Ange.Aret.in d.§.fuerat,num.15.Bal.in rub.C.de priuil.do.4.col. Lud.Gozad.consi.28.nu.24.licèt idem Areti.consi.86. col.pen.& Bald. Nouell.de dote.par.10.nu.1. 12.diuersimodè in hoc tenuerint.

Quod si confessio dotis receptæ fiat ante contractum matrimonij, Bart. opinio erit admittenda: cùm propter eius authoritatem, tum quod potiora sint eius iura, vnde post elapsa tempora à iege instituta, ad opponendam exceptionem non numeratæ dotis, confessio ista creditoribus etiam prioribus, quibus tacita competat hypotheca, ac demum possidenti res mariti, hypothecæ dotali subditas, nocebit. Siquidem in hac specie præsumendū est suspicionem fraudis abesse, nec donationis titulū erga vxorem à marito ea asseuerationc adsimulari. Et ideò cessant quæ à plerisque in contrarium adduci solent, secundum Cinum in dicta Authentica, sed iam necesse, quæst. 4. Paul. in d.l.1. colum. vlt. & Aretin. ibid. nume. 7. & eundem consi. 86. colum. 2. & est communis opinio, imò & idem erit quoties confessio ista fit in ipso contractu matrimonij vel paulò post, priusquam carnalis commistio inter maritum & vxorem sequatur, quasi tunc non sit ita vehemens maritalis amor: sicuti solet esse post coniugalis copulæ commercium: qua ratione sic rem istam explicarunt Aretin. in l.si diuortio, num. 4. ff. de verbo. obliga. & Ioan. Lupi in repet. Rub. de donat. §. 55. num. 2. est tamen considerandum, quòd licèt à Barto. in dict. l. assidnis, & his, qui eius opinioni communiter consenserunt, paria iudicentur tempora opponendæ exceptionis transacta fuisse, & maritum renuntiasse exceptioni non numeratæ dotis: etiam in præiudicium creditorum iuxta tradita in l.1. C. de dot. caut. non numera. tamen Mathæ. Matheſil. notab. 193. Alexan. nume. 35. & Socin. num. 86. in d.l.1. ff. solut. matrimon. hæc ita differre adnotarunt, vt quamuis creditores post elapsa tempora non valeant aduersus vxorem vti exceptione non numeratæ dotis, possint liberè & iustè id agere intra ea tempora non obstante mariti renunciatione: cum ea non possit creditoribus nocere, argumento text. in l.si vnus. §. ante omnia. ff. de pact. l.1. §. si culpam. ff. si quid in fraud. patr. Et quamuis non admodum probetur iure hæc differentia, quam Claudius improbat, si renunciatio fiat ante matrimonium in d.l.nu.29. reijcienda non est in hac præsertim disputatione, q̄ varia effecit iuris vtriusque interpretum iudicia.

Ex præmissis colligi poterit qualiter sit intelligendum, quod in hac quæstione quidam adnotarunt existimantes dotis receptę confessionem nocere creditoribus mariti, qui ius proprium nituntur probare non vera numeratione, sed confessione tantum, cùm in hac pari causa potior debeat censeri dotis exactio: sic visum est Bald. Angel. Pau. Imol. & aliis in dict. l.1. ff. solut. matrim. Bald. in dict. l. assiduis, in fin. Ange. Aretin. in §. fuerat. de actio. nu. 15. & ibi Ias. num. 91. quorum est maxima authoritas secundum Bald. Nouell. dict. part. 10. num. 16. qui dubiam esse censet hanc sententiam ex eo, quod confessio emissa in fauorem priorum creditorum nullam habet fraudis suspicionem: at ea, quæ dotis receptæ postea fit, non caret doli præsumptione propter æs alienum, quo eo tempore maritus grauabatur. Quin & Alexand. in d.l.1. num. 35. Aret. num. 7. Socin. nu. 88. Dec. consil. 96. ad finem. Ludouic. Gozad. consi. 28. num. 28. opinantur Bald. & Angel. decisionem veram esse, vbi creditores ex causa mutui æs alienum peterent: non autem vbi ex alia causa, puta venditionis, depositi, aut locationis debitam esse sibi pecuniam asseuerarent. Cùm in his vltimis causis locus non sit exceptioni non numeratæ pecuniæ: quæ ex consensu omnium restricta est ad causam mutui, & contractum dotalem iuxta titulum. C. de non nume. pecun. & ei similem de dote cau. non numerat. oportet tamen in hoc dubio paria vxoris, & creditoris iura constituere, quo ad exceptiones non numeratæ dotis, & non numeratæ pecuniæ. Nam si vel vxori vel creditori potest exceptio prædicta opponi, impar est vtriusque conditio: & tenetur is, contra quem obijcitur, veram numerationem probare: vt ad pecuniam debitam possit agere. Pari igitur vtriusque conditione statuta eo tempore, quo exceptioni locus non est, ego arbitor cōfessionem dotis receptæ ante matrimonium emissam, nocere etiam prioribus creditoribus, siue ex causa mutui, siue ex alia quacunque: quæ sola confessione debitoris probatur. Est etenim hac in specie potior dotis exactio propterea quòd confessio facta fuerit tempore, quo nulla adest sufficiens fraudis præsumptio, & creditorum ius non vera numeratione, sed confessione constet, essetque distinctio mutui, dotis, & aliarum causarum: cum transactis temporibus opponendæ exceptionis, nō numeratæ dotis, nullo pacto vxor teneatur verā numerationem ostēdere: imò id onus aduersarijs incūbat: veraq; præsumatur dotis numeratio: sed & si priores creditores veram numerationem probauerint, adhuc vxorem eis fore præferendā censeo: cùm ob confessionem emissam ante matrimonij contractum, tūm ob excelsam tempore exceptionem non numeratæ dotis: siquidem his duobus simul suppositis, frequentiori consensu Bar. opinio admittitur contra gl. in d.l. assiduis. hoc ipsum apparet euidentius, quia Bal. in d.l. assiduis, & in d.l.1. quique eum sequuntur: recepta semel glo. opinione eā intelligunt, vbi creditores veram numerationē probauerint igitur is intellectus locū habet tunc, cùm vera fuerit opinio glo. scilicet, in cōfessione dotis receptæ cōstante matrimonio emissa: nō in ea, quæ matrimonium præcesserit, quæ secundum Bartoli sententiā iudicanda est. Et ideo Baldi, & aliorum cōsideratio, Alexandrique interpretatio procedunt, quando vxor vtitur in exactione dotis mariti confessione, quæ matrimonio constante processerit.

Secundò ex eadem distinctione, an confessio matrimonium præcesserit, vel eo constante fuerit celebrata, accipiet non incertam omnino definitionem, quod solet disputari: num ea confessio noceat futuris, & posterioribus mariti creditoribus. Nam eā nec futuris creditoribus nocere colligitur ex glo. in Authen. sed iam necesse. C. de donationib. ante nup. vbi Bart. & Doct. eam sequuntur: præsertim quando aliqua subest fraudis præsumptio, quæ in confessione dotis receptæ plerunq; subesse videtur. Sed prænotādum est, futuris creditorib. tunc cōpetere reuocatoriam ex titulo, si quid in creditorum, cùm de fraude cōstiterit, vel ea fuerit vehementer præsumpta, text. & ibi glo. 2. solutione in l. in fraudem creditorum testamēto datæ. ff. qui & à quibus. Ioannes Faber col. 3. & ibi Ias. nu. 63. in §. item si quis in fraudem, de actionib. Batt. in l. ait prætor. §. ita demum. ff. de his quæ in fraud. creditor. Ang. Aretin. in d§. fuerat, nu. 14. Bald. Nouell. de dote. par. 10. nu. 17. Capecius de dote. 1. part. q. 53. idē Bar. & Doct. in d. Auth. sed iam necesse, sic intelligentes glo. ibi, cùm alioqui futuris creditoribus minimè liceat petere reuocationem ex eo titu. l.1. C. de iure fisci. libr. 10. d. §. ita demum. igitur si confessio dotis receptæ matrimonium præcesserit, nisi in fraudem posteriorum creditorum probetur eam præcessisse, proculdubio sicut priorib. nocet, ita & fortiori ratione posterioribus nocebit: nec vlla tunc fraus præsumitur. Quod si cōfessio dotis receptæ contigerit constante matrimonio, & eam simulatam fuisse in fraudem prohibitæ donationis dixerimus, nec prioribus nec posterioribus creditoribus nocebit: sicuti hoc in capite semel adnotauimus, at si ea cōfessio fuerit potius emissa spe futuræ numerationis, quam ex simulata donatione: posterioribus creditoribus nocebit eo tempore, quo locus nō est exceptioni non numeratæ dotis, q̄ ipse colligo ex Paul. Castren. in d.l.1. col. vlti. atque ifthæc omnia accipienda sunt etiam si creditoribus his hypothecarum iura tacitè vel expressè competant iuxta distinctionem ab initio præmissam.

Tertiò illud huic disceptationi mirè congruit, quod Bal. Nouell. dicta par. 10. nu. 10. & seq. scribit confessionem dotis receptę, siue ante matrimonium, siue non constante contingentem, nocere etiam anterioribus creditoribus, quibus hypotheca nulla tacita, vel expressa competat. Quia quo ad priuilegiū actionis personalis doti à iure concessum, minimè oportet, nec est necessārium veram dotis numerationem probari. Cùm priuilegia creditoribus competentia ex tit. ff. de priuil. credit. non exigant præcisè veram numerationem. huic opinioni refragantur Socin. in d.l.1. num. 92. & Franci. à Ripa in l. quæsitum. §. si sponsa, ad finē. ff. de priuil. credi. qui tamen diuersis rationibus vtuntur. Socinus etenim contrarium verius esse censet: ex eo, q̄ etiam personalem actionem creditor habens possit vti exceptione non numeratæ dotis aduersus vxorem. l. si cui. C. de non numerata pecunia, quod non negat Nouellus, nec nos negamus: modo ea exceptio apponatur intra tēpus iure statutum, deinde alia vtitur ratione Socin. quin & Ripa eius sententiam probat: & si nō eadē omninò sit inductio, nempe, quia d.l. assiduis, quæ veram numerationē exigit, vt locus sit priuilegio prælationis nō tantùm loquatur in creditoribus, quibus hypotheca cōpetit, sed & in his, quibus in personam actio datur: nam ea cōstitutio vetera iura, quæ dotali actioni aduersus similes in personā actiones priuilegia cōcessere, interpretatur, & ad creditores, qui hypotheca vtuntur extendit: igit in omnibus est pariter ea decisio interpretanda, hæc tñ ratio non omnino conuincit falsam esse Nouelli sententiam: cùm transactis tēporib. opponendæ exceptionis nō numeratæ dotis à lege cōcessis, vera dotis numeratio præsumatur, & dos, vt verè numerata sit iudicanda. Quamobrē ipse confessionē præcedentē matrimonij ꝯctum distinguendā esse reor ab ea, quæ eo cōstante contigerit, ita quidem, vt licèt posterior prioribus creditorib. etiā personali tantùm actione munitis minimè noceat: prior tamen dubio procul eis nocebit, vt in specie docet Pau. Castrensis in d.l.1. colum. vltim. perperam relatus à Socino ibidem. num. 92.

Quartò adnotandum est Iasonem in d. §. fuerat. num. 90. falso collegisse ex Bald. & Angel. confessionem dotis receptæ, matrimonij contractum præcedentem, semper creditoribus nocere, ac pro vera numeratione habendam esse, siue sit renunciatum exceptioni non numeratæ dotis, siue non etiam intra tempora huic exceptioni opponendæ constituta. Nam & si hoc iure, & ratione Iason improbauerit: immeritò id Bald. & Angel. tribuit. Bald. etenim in rubr. C. de priuil. dot. nume. 6. & Angelus in d.§. fuerat,

fuerat, nu. 15. tantum scribunt confessionem dotis receptæ à marito ante matrimonium emissam creditoribus nocere, si renunciatum fuerit exceptioni non numeratæ dotis, vel tempora eiusdem exceptionis opponendæ elapsa fuerint, quod plurimum differt ab eo, quod Iason eis imposuerat.

Vltimò non est prætermittendum, q̄d omnium ferè vnanimi consensu video comprobari confessionem dotis receptæ in rebus immobilibus, etiam ademptionem æstimatis verā esse censendam, nisi contrarium probetur: nec impugnari posse exceptione non numeratæ dotis, veraque, & palàm receptæ dotis priuilegia habituram: sicuti ex dicta Authentica, sed tam necesse, præter alios colligit Bal. in d. rubric. C. de priuil. dot. nu. 6. & idem in Lin contradict. C. de non numerata pecunia, in princ. q. 1. Cui suffragantur cæteri, qui dictæ Nouellæ cōstitutionis decisionem inducunt ad intellectum gl. in d.l. assiduis, cùm ea constitutio tractet solummodò de rebus mobilibus in dotis augmentum datis, quasi in immobilibus nec simulatio, nec fraus ita cautè contingere possint, quin facilè deprehendatur.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Actionis hypothecariæ, & in ea proferenda sententia formula, & num. sequenti.*
2 *Hipothecaria conuentus si rem ipsam meliorauerit poterit offerre actor ipsius rei veram æstimationem demptis meliorationibus, & numero sequenti.*
3 *Intellectus l. 2. C. de prædijs, & omnibus reb. Nauiculariorum, lib. 11.*
4 *Condemnatus actione reali, vbi & in fructibus condemnatio facta fuerit, an teneatur ad fructus perceptos ex melioration ib. per eum factis.*
5 *Filius qualiter possit rem aduentitiam à patre alienatam in vita, vel post mortem patris reuendicare? & inibi vsque ad finem intel. ll. Regia. Partitarum.*
6 *Pater potest quandoque alienare rem aduentitiam filijfamilias sine decreto iudicis.*
7 *An pater per alienationem voluntariam rei aduentitiæ statim vsumfructum admittat, ipsique filio deferatur?*
8 *Filiosfamilias vxori in reb. paraphernis, quandoque præscriptio nocet, eaque currit aduersus eos, & ibi intell. l. 57. Tau.*

De meliorationibus rei hypothecæ, & pignori subiectę.

CAPVT VIII.

QVi hypothecaria in rem actione agit, hac formula vti debet, vt res, quæ ipsi actori, eidemq; creditori à lege, vel à debitore fuit pignori obligata, nec tamen tradita, ei tradatur, ab eo interim tenenda, donec debitum solutum fuerit, atque in hunc modum concipienda sententia est l. si cùm venditor, † in prin. ff. de euictionibus. l. si fundus. §. in vendicatione. l. si inter. §. vlt. ff. de pignoribus, iuxta communem interpretationem traditam in §. item Seruiana. de actionibus per Bart. in l. rem alienam, col. penult. ff. de pigno. actio. Anto. Fanensem, de pigno. 8. part. membro. 3. nu. 24. legimus tamen quandoque aliter hanc actionem conceptam fuisse, ita sanè, vt actor petat rei obligatæ possessorem damnari, vel ad ipsius rei restitutionem, & traditionem vel ad pecuniæ debitæ solutionem. l. 2. vbi Bart. C. si vnus ex plurib. hæred. text. in c. ex literis, vbi Imol. Panor. & alij de pigno. Bart. in d. §. in vendica. Faber, Iason nu. 127. & noniores in d. §. item Seruiana, plurimū ad hoc conducit glossa ibidem probata in l. 2. §. item si in facto. ff. de verbo. oblig. quam dicit sing. esse Bald. in l. si pacto quo pœnam. ad finem. C. de pactis, tradit Dec. in l. quatenus. ff. de reg. iur. ad hunc modum est intelligenda sententia, cuius meminit text. in d.c. ex literis, quæ possessorem condemnauit ad pecuniæ debitæ solutionem, pro quantitate bonorum, quæ reus hypothecaria conuentus possidebat, & pignori fuerant à domino obligata: hūc etenim sensum habet, vt reus debitum soluat tradendo bona per eum possessa ab ipso actore tenenda: donec debitum solutum fuerit, vel vt ea bona creditori in eum finem tradat, quòd si ea nolit tradere, debitum ei soluat: sicuti Panorm. & alij explicant ex his quæ modo diximus, quod etiam deduci poterit à l. mulier. ff. qui pot. in pignor. habean. & l. quandiu. C. de distract. pigno.

His præmissis, quæritur, an is, qui debitor nō est, sed rei pigneri, & hypothecæ obligatæ possessor cōuentus hypothecaria actione, cùm rem ipsam proprijs impensis, meliorationibus precio. siorem reddiderit, possit absolui ab actione ista, si offerat actori veram æstimationem illius rei demptis meliorationibus: nempe pretium, quod res illa iustè valeret, si non esset meliorata à possessore licèt ea æstimatio minor sit, quam ipsum debitum pro cuius solutione fuit obligata? Et quod sit satis æstimationem hanc à possessore solui, vt actione hypothecaria minimè teneatur, probat text. in l. 2. C. de prædijs, & omnibus rebus nauicula, lib. 11. vbi expressim hoc adnotarunt Bart. Bald. Platea, Rebuffus, Alex. in additionibus ad Bar. ibidem Alex. ad Bar. in l. si fundus. §. si res. ff. de pigno. Paul. Castren. in l. si conuenerit, in 2. §. si fundus. ff. de pignorat. action. Corset. in singul. verb. melioratio. Socin. in consi. 224. lib. 2. ad finem. Albert. Brunus in tracta. de augmento. 5. conclusio. prin. versi. 5. Anton. Fanensis in tracta. de pignorib. 5. part. membro. 4. nume. 21. quorum opinio celebris est, & in praxi sæpissimè in hoc Regio Granatensi Prætorio recepta dubia tamen ex sequentibus.

Primò etenim huic opinioni obijcitar Iurisconsulti responsum in l. si fundus hypothecæ, in prin. ff. de pigno. Si fundus, inquit Martianus hypothecæ datus sit, deinde alluuione maior factus totus obligabitur. Sic in l. si conuenerit. §. si nuda, de pign. actione. Paulus scribit, si nuda proprietas pignori data sit, vsusfructus, qui postea accreuit, pignori cedit. Eadem causa est alluuionis quibus conuenit Regia. l. 15. titul. 13. part. quinta, vnde apparet id, quod accreuit post cōtractum hypothecæ fundo obligato eidem obligationi, & hypothecæ summissum censeri, igitur idem & in meliorationibus dicendum erit. Sed hanc obiectionem Bar. in d.l. 2. sic dilouit, vt fateatur, fundi meliorationes, & itidem quod ei per alluuionem accreuit, sicuti & ipsum fundum pignori obligata esse asserit tamen possessorem ab actione hypothecaria absoluēdum esse, si voluerit soluere creditori ipsius fundi iustam absq; meliorationibus æstimationem. Quæ quidem solutio nulla ratione procedere potest, quod statim satis apertè monstrabitur.

Secundò, aduersus Bar. alter Iurisconsulti locus sese offert in l. Quum postulassem. §. vlti. ff. de damno infect. vbi probatur, creditorem posse iure hypothecæ fundū ab emptore euincere: nec teneri eidem emptori soluere expensas, quas ipse in vtilitatem ac refectionem fundi fecerit. Ergo poterit creditor fundum pignori obligatum, etiam cum ipsis meliorationibus à tertio possessore euincere, quamuis is possessor in eiusdem meliorationes impensas fecerit. Verum iuxta Bart. interpretationem quæ communis est secundum Roman. ibi etiam emptor conuentus hypothecaria vti poterit retentione fundi, donec ei soluantur impensæ factæ in refectionem, aut meliorationem fundi, vel saltē, vt opinatur Alber. ibi emptor vti poterit retentione fundi, vt ei soluatur pretium meliorationum, quatenus ex eis res ipsa facta sit pretiosior, optimus text. in l. Paulus. §. penult. ff. de pigno. qui hanc Bart. & Alberic. sententiam defendit. Et nihilominus ex d. §. vlti. l. cum postulassem: deducitur, posse omninò creditorem fundum meliorātum auocare à possessorē, qui eum meliorauit, solutis meliorationum æstimationibus.

Tertiò, ad idem facit text. in d.l. Paulus. §. penult. domus pignori data, inquit Iurisconsultus, exusta est eamque aream emit Lucius Titius & extruxit. Quæsitum est de iure pignoris. Paulus respondi pignoris persequutionem perseuerare, & ideo ius soli superficiem sequutum videri, id est, cum iure pignoris, sed bonæ fidei possessores non aliter cogendos creditoribus ædificium restituere, quam sumptus in extructionem erogatus quatenus pretiosior res facta esset reciperent. hactenus Paulus, ex quo apparet non alia ratione ædificium in re specie pignori obligatum esse, quam quod ipsa superficies solo cedat: solum autem pignori, & hypothecæ sit obligatum. Sic ergo euidenter ostenditur eadem ratione meliorationes factas in re pignori subdita ipsam rem sequi, & eodem iure pignoris obligari. Quo fit vt si actor agens hypothecaria, velit æstimationem meliorationum, aut sumptus earum soluere quatenus res sit facta pretiosior, nullo pacto possit excludi à possessore soluente æstimationem ipsius rei seclusis meliorationibus, optimus text. in l. Regia. 15. tit. 13. partita. 5.

Quartò eandem partem improbat ratio, ni fallor, satis vrgēs. Nam ex præcedentibus constat, meliorationes etiam iure pignoris, & hypothecæ obligatas esse. Et tamen proprium est actionis hypothecariæ, quod vel debitum integrè actori soluatur, vel ei tradat res, quæ pignori est obligata, text. in d.l. si fundus. §. in vendicatione. l. mulier. ff. qui potior. in pignor. hab. l. si cum venditor, in prin. ff. de euict. actio vero hypothecaria etiā ad meliorationes cōpetit: cum & ipsæ, vt diximus, sint hypothecæ subditæ. Consequitur igitur huic non posse reū inuito actore, nisi integrū debitū soluat, meliorōnes retinere, nec satis erit rei æstimationē creditori agenti hypothecaria soluere eiusdē rei attento statu prius, q̄ meliorāretur. His profectò rationib. opinio Bar. quæ communis vī, ita impugnatur, vt planè falsa potius, quā vera possit censeri. Nec parui refert, sit vera, an falsa cōmunis sententia: siquidem ea receptа, possessor hypothecaria conuentus ab ea ratione soluitur

nondum soluto integrè debito, nec restituta re ipsa, quæ iure pignoris creditori fuit obligata. Quod verò ea falsa sit, id vtilitatis affert actori quia & si is soluat expensas factas à possessore in melioratiombus: sunt tamen ij sumptus compensandi cum fructibus ipsius rei post litis contestationem percepris, iuxta tex. & ibi notata in d.§.in vendicatione,& præterea creditor re ipsa fruiturus est,& eiusdem fructus perpetuo recipiet, atque ita poterit debitam sibi quantitatem futuris temporibus integram percipere.

Non obstat d.l.2.quæ Bar.opinionem nequaquam probat, si consideremus res nauiculariorum obnoxias fuisse certæ pensioni fisco soluendæ,quæ quidem pensio,vel erat quota pars frutruum, vel peculiaris,& definita quantitas.& hæc etiam in fisci fauorem non solet imponi maior, sed multò minor quam sit ipsius rei emolumentum,quod manifestum est. Contingit etenim nauicularium quendam rem propriam pensioni subditam in eum, qui nauicularius non erat iure alienationis transtulisse, emptor vero eandem rem meliorauit, & ob id ambigi potuit an pensio augeatur propter meliorationes,& responsum est ab Imperatore,pensionem minimè augeri ob meliorationes, & incrementū rei: imò eam soluendam esse inspecto emolumento, quod res ipsa pendebat eo tempore,quo à nauicularo fuit alienata. Quò fit,vt ea constitutio non rectè inducatur ad rem hypothecæ, & pignoti subditam quasi ea res,quatenus fuerit meliorata, & quo ad melioratiorum æstimutionem hypothecaria actione euinci non possit,cum in actione hypothecaria non tractetur de augēdo debito ex meliorationibus, sed de eius solutione absque vllo incremento,attenta origine contractus, & constat discriminis ratio: quia quo ad actionem hypothecariam meliorationes fiunt eo tempore,quo res ipsa obligata est pignori,& debiti solutione, vnde meliorationes accedunt solo, at quantum attinet pensione fisco soluenda,melioratio fit eo tempore,quo res iam nauicularionum non est: quamobrem pensio ex meliorationibus nō debetur: tametsi pro solutione pensionis debitæ ab eo tēpore,quo nauicularius eam rem possederat,non negat præfata constitutio, etiam ipsam rem cum meliorationibus obligatam esse, ex quib. constat posse Bart. & aliorum, qui eum sequuntur opinionem ex d.l.2.satis congruè probari.

Cæterùm & si Bar.opinio admittenda sit, oportet eam in hūc sensum intelligi, vt æstimatio rei fiat deductis melioratiombus, iuxta præsentis temporis conditionem, æstimabitur etenim res, ac si meliorata non esset: sed tamen attento præsentis temporis valore sicut ex notatis in l.domos hæreditarias. ff.de legat.1 scribit Anton.Fanens.d.4.membro,nu.21. nam valoris ipsius rei intrinsecum incrementum cedit omnino in vtilitatem ipsius creditoris cui res fuit,& est obligata.Imò vtcunque Bar.sententia vera sit,locum obtinet, non tantum in ipso meliorante: sed & in eius successore singulari: qui rem ipsam non meliorauerit, text. optimus in l.hoc iudicium.§.impendia.versic.sed si is, qui à me emerit.ff.communi diuidun. Alex.in l.qui exceptionem.§.si pars.ff.de condi.indeb. Anto.Fanensis d.4.membro,nu.21.ad finem, quib. accedit pulchra quæstio,an is qui possidet rem pignori obligatā, & tamen debitor non est,eamque obtinet eo in statu,quo à debitore tenebatur, nullis factis in ea melioratiombus, conuentus hypothecaria possit offerri creditori agenti veram ipsius rei æstimationem, quæ minor est ipsi debito: atque ex hoc ab actione absoluendus sit.Et ita fieri posse, ac iure pronuntiandum esse, respondit Maria.Soci.in consi.224.lib.2.dicens esse hanc nouā opinionem,& probari in c.Ex literis,de pignorib.Ego profectò nouam, & falsam esse eius sententiam opinor, nec alicubi probari posse,nam in d.c.Ex literis,minimè probatur ex his,quæ in initio huius capitis diximus, multò minus in alijs locis, quæ à Socino allegantur: quibus respondet Anto.à Fano in tractatu de pignoribus,quarto membro,quintæ partis principalis.nu. 21. ab eodē Socino discedens. Tandem his omnibus adamussim perpensis maximè dubia apparet sententia Barto. nec potest iure defendi. Quamobrem iustius erit in hac cōtrouersia à iudicibus definiri, rem ipsam cum eiusdem melioratiombus restituēdam, seu reddendam esse creditori agenti hypothecaria, vt eam obtineat is in pignus,& hypothecā,donec pecunia debita sibi soluatur: modo prius creditor possessori soluat meliorationes, quatenus res ipsa facta est pretiosior: compensatione harum melioratiombus admittenda cum fructibus perceptis post litis cōtestationem,ex d.§.in vendicatione, non autem cum percepris antea, quia eos possessor, vt verus rei dominus perceperit, glo. communiter recepta in l.emptor.ff.de rei vendica. Quod si creditor harum melioratiombus æstimationem soluere recuset, satis poterit seruari opinio Bart.ex qua reus hypothecaria conuentus si velit, nam & cum cogi posse nondum mihi certum est, poterit soluere creditori æstimationem ipsius rei attento eius statu, in quo erat prius, quam meliorauetur. Quin & ad hoc quandoque erit cogendus possessor iuxta diſtinctionem tex. in l.in fundo. ff. de rei vendica. qua in re potissimum est æquitatis ratio eligenda absque priuatorum graui iactura.

Proximæ quæstioni accedit & alia non inutilis:siquidem solet adduci in controuersiam,an possessor,qui damnatus est vero domino rem restituere cū fructibus,teneatur præstare fructus,quos ex melioratiombus ab eo factis, perceperit? Quibusdam visum est eum,qui alienam rem ab eo possessam meliorauerit, quātis alioqui ad fructuum restitutionem teneatur, cogendum nō esse fructus restituere ex melioratiombus,text.sing. in l.cæterùm.ff.de rei vendica.Et tamen non omnino congruit hoc discrimē: cum prior non restituat eos fructus, sed imputet in compēsationem sumptuum, quos fecerat rei ipsius melioratione: nec teneretur eos reddere: imò perciperet, vbicique acquireret,si de soluenda melioratiorum æstimatione agere supersedisset: nam,& fructus,quos alioqui præcipuos possessor haberet, nec reddere teneretur,omnino compensatio.l.emptor,vbi glo.versic.eos. ff.de rei vendicatio.quod verum est in fructibus perceptis ratione possessionis,& bonæ fidei: siquidem secus erit in fructibus percepris à possessore ratione dominij iusti, & veri: nam hi non sunt compensandi iuxta gl.vbi Ang.in eadem.l.emptor, versi.superfluum, de qua alibi opportunius tractabitur. Nec oberit huic resolutioni,quod Math.Afflict.scribit decisio.87.num.6. cùm is non rectè intellexerit glo.& Angeli sententiam in d.l.emptor. * Quod diligenter explicat Molinæus in consuetud. Paris.titu.1.§.1.glo.5.nu. 84.scribens,opinionem Mathæi non posse defendi in puncto iuris,quamuis videri possit arbitrio iudicis.Sed & eandem Mathæi opinionē censent veram esse Velascus de iure emphyteutico, q. 25.nu.26.asseuerans eā apud Lusitaniæ tribunalia admissam fuisse.Idem scio factum esse in his Regnis qnq;.Imo.& Anto.Massa in tractat.de oblig.camer.4.part.q.2.col.vlti. asseuerat Romæ ab Auditorio Rotæ quadam in causa receptam fuisse. *

Verū materiam istā hypothecariæ actionis, tractanti in mentem † venit Regia.l.24.tit.13.parti.5.qua constitutū est,patrē non posse alienare bona aduentitia filiorū,qđ si ea alienauerit,manere bona ipsius pris obligata pignori, & hypothecæ ipsius filijs ad rei aduentitiæ satisfactionē in hūc sanè modū,vt mortuo patre, tūc possit filius rē alienatā ab emptore vēdicare, cū ex bonis paternis: facta excussione non potest iustam æstimationem rei per patrem alienatæ consequi.Ambiguum etenim est, an hæc Regia decisio iuri Cæsareo contraria sit. Nam & Azo in summa: C.de

C.de bonis quæ libe.versi.Nec puto,scribit,quòd pater legitimus administrator filijfamilias etiam minoris, potest res filij immobiles in quib.pater vsumfructum habet, sine decreto iudicis alienare, quamuis alioqui in huiusmodi rerum alienatione hoc requiratur.l.ob æs alienum,cum similibus.C.de præd.mi.Azonem sequuntur Bald.q.1.Fulgos.Paul.Alex.& Aretin.in l. præses. C.de transactio.Bald.in l.vltim.§.sinautem æs alienum,& ibi Fulgo.& Corneus.C.de bonis quæ libe.Bald.& Ang.in l. de re filiorum.ff. de transact. Roman.& Ias.in l.filiusfam. in fine. ff.qui satisda.cogant.Dec.consi.209.col.1.& alij, quorum meminit nuncupatim Andr.Tiraquel.in l.si vnquam.C.de reuocan.donatio.in princip. nume.28.ex quibus apparet eam opinionem communem esse: quod & Ias.fatetur in d.l.præses.col. 2. & Loazes in l. filiusfamilias.§.diui.num.32.ff.de legat.1.ac probatur id in d.§.sinautem æs alienum, hoc tamen ad Regiam legem non attinet: cum Azonis dictum sit intelligendum in alienatione necessaria, quæ fit ob æs alienum, aliaue vrgente necessitate simili, quæ ipsi filiofamilias immineat,non in alienationibus voluntarijs. ita sanè Azo ipse loquitur: eumque intellexere Bald.in l.1.in princip.ff.de reb. eor.idem in l.si pupillorum.§.si pater.ff.eod. Aretin. in vltima.§. pupillus.ff.de verb.oblig. Ias.in d.l.filiusfam.in fin. Loazes in d.§. diui.& præ cæteris Tiraquel.vbi supra,nu.32. quo in loco Azonem post Alex.in d.l.præses,defendit à Salycet. & Ias. ibidem ex eo,quod pater rem istam,in qua vsumfructum habet,alienat nō vt tutor,curatorue filij, sed vt legitimus administrator, qui præter affectionem paternam commodum in ea re habet, & ideo præsumēdum est non eam alienaturum esse temerè. Regia verò constitutio ad eandē pertinet alienationē, quæ facta fuerit à patre sponte,nulla æris alieni,aliaue necessitate vrgente, quæ ipsi filiofamilias incūbat: vnde non potuit ab hoc Azonis dicto procedere quod dicta lege fuit decisum.

Est & alia eiusdem Azonis sub eadem rubrica consideratio, quæ forsan ansam præbuit his qui Partitarum iura à Cæsarum sanctionibus,iureque Romanorum deduxerunt,vt præfatā ederent constitutionem.Et pro conseruatione,inquit Azo, istarum rerum aduentitiarum,vel pretij ipsarum habet filius tacitam hypothecam,& cum pater non vendidit ob æs alienum soluendū, hactenus is author probat, patre alienante rem aduentitiam, in qua vsumfructum habet: absque æris alieni necessitate, filium habere tacitam hypothecam aduersus bona patris. Sed hypothecaria nusquam obtinet contra tertium possessorem nisi prius in bonis principalis debitoris præmissa fuerit excussio,Auth.hoc si debitor.C.de pignorib. Regia.l.14.tit.13. part.5. igitur filius non uincet, nec vendicabit rem aduentitiam à patre alienatam ab emptore,donec appareat ex bonis patris eum consequi nō posse ipsius rei pretium sicuti lege Regia sancitum est,quamobrē quibusdam forsan videbitur.l.1.C.de bonis mater.rei alienatæ vendicationem filio concedentem, esse sanè intelligendam in subsidium,quoties è bonis paternis eiusdem rei æstimatio restitui non potest. illud profectò certi iuris est hanc Azonis opinionem veram esse,& probari in l.cùm oportet.§.vlti. vbi glo. Bart. Bald.& alij in §.non autem, text. optimus in l.si quis prioris.§.in illo vbi glo.Bar.Bal.& Salye.Socin.consi.34.lib.1.colum. penult. Anto.à Fano.de pignori.2.part.membro quarto.num.13. ex hoc tamen minimè sequitur filio denegari vendicationem rei malè per patrem alienatæ,etiam si pater ipse dies sit, possitque eius rei pretium, filio solui ex bonis patris, quod probatur in d.l.1. quæ secundum Accursium ibi statim in limine contractus filio euictionem concedit.idem dictat ea ratio,quod alienatio facta à patre, non tenet tex.& ibi glo.in l.vlti.§.non autem licentia. C.de bonis quæ liberis. Laudat hoc iudicium & examen circa d.l.Regiam. Pinel.in l.1.C.de bon.mater.3.part.nu.21. Nam si venditio nulla est,atque filio vendicatio,vt domino iure competit,optimè colligitur, filium eam rem posse vendicare ab emptore nulla præmissa patrimonij paterni excussione,nec text. in Auth. hoc si debitor, quidquam oberit: cùm hic non tractemus de re propria ipsius patris ab alio, qui eius hæres non sit possessa, tunc etenim locus est necessariæ excussioni; sed agitur maximè de euincenda ab emptore re propria ipsius agentis, qui eius verè dominus est, rei quæ vendicationem habet: eo quidem titulo,quod à nō domino fuerit alienata. Ex quibus satis, ni fallor, compertum est Regiarum Partitarum constitutionem adhuc nō potuisse ab hac posteriori Azonis sententia deduci: nisi eam praue intellectam ab illarum legum conditoribus fuisse asseueremus. Supereſt ergo eam decisionem à iure Romanorum omnino alienam esse.

Sæpissimè tamen controuertitur sit ne ea constitutio admittēda viuente patre qui rē ipsam alienauit: quidam enim opinātur eam obtinere patre iam mortuo: quemadmodū ipsius verba dictant: nec patre viuente filium excludendum fore à vendicatione rei aduentitiæ per patrem alienatæ, quia qđ in dicta lege sancitum est,iuri Cæsareo, & communi refragatur: vnde strictè accipiendum est.vt minor sit iuris communis correctio, quēadmodum odiosa, & aliena à Partitarum iure videtur. & præterea viuente patre indecens est ipsum filium à patre eiusue patrimonio æstimationem rei alienatæ in iudicio exigere.l.iis nulla.ff.de iudi. & cap. vlti. de iudic.in 6. siquidem molestum erit ipsi filio litem aduersus patrem subire: cùm possit ab extraneo rem propriam iure dominij vendicare,at patre ipso mortuo facilis est huius dāni, aut rei æstimationis exactio ex hæreditate, & bonis paternis, quibus huic oneri sufficientibus, iniquum prope videtur emptorem,qui à patre causam habet in iudicio vexari. Alij contrariā sententiam veriorem esse censent,existimātes etiam patre viuente locum fore Regiæ decisioni: ob eandem rationem, quæ forsan fortius vrget patre viuente, quo quidem tempore dubiū est, sit ne filius futurus patri hæres, & ob id à vendicatione rei venditæ excludendus: patre verò vita functo iam omninò constat, filium non esse patris hæredem: cùm alioqui, si hæres patris sit, exceptione euictionis ab actione repellitur.l. cum à mātre. C. de rei vendic.l.vendicantem.ff.de euictionib.d.Regia.l.24.ad finem, deinde viuente patre non est omnino honestum à filio eius contractu rescindi,ob eam reuerentiam, qua filij parentes honorare debent.Filius ergo iuxta hunc sensum in vita patris hac vendicatione abstinebit: aut quod magis apud Regia tribunalia receptū est,iudicibus frequenter in varias sententias euntibus,eodem pacto viuente patre erit Regia lex seruanda, sicuti eo mortuo seruaretur.Nec prorsus isthæc opinio humana est: patre enim bona possidente, è quibus rei alienatæ æstimatio filio solui possit, æquum erit,& rationi congruum rei vendicatione ab eodem filio minimè possessorem conueniri.

Quod si patre viuente præfata Regia decisio locum obtinet, merito quæritur, sitne seruanda in filio emancipato, cui de iure rerum aduentitiarum,quæ ei obuenerunt, dū esset sub patria potestate, vsusfructus fuerit acquisitus? Et quia filius iam vsumfructum rei per patrem alienatæ posset percipere,nisi foret alienata, apparet ius ei competere, & permitti viuente adhuc patre ratione illius commodi rem illam vēdicare. Sed & hoc apud me eam dubitationem habet,quod paria sint quantum ad hanc rem,filiū esse,vel sui iuris iam equidem emancipatum, vel sub patria potestate constitutum. Nam patre alienante rem aduentitiam filiifamilias statim ab eo vsusfructus tollitur, & in filium trāsfertur, text. singul.vbi glo.& Saly.in l.si vsusfructus.ff.de iure doti.text.in §.finitur. Institu.de vsufru.versi.nam cedendo. Iuxta intellectum glossæ,& Salyc.in d.l.si vsusfructus. & Ioannis Fabri in §. item finitur.Institu.de vsufruct.quibus notissimè accedit non facta eorū mentione Ferdin. Loazes in l.filiusfamilias. §. diui. ff. de legat.1. nu. 32. qui expressim in vsufructu legali patri in bonis filiifamilias competenti loquitur. text. adducens in l.cùm oportet.§. non autem hypothecam,versi.& quid si ex vsu. C.de bonis,quæ libert. ex quo notat ius vsusfructus à patre alienari non posse:licèt vendi ipsa commoditas ab vsufructuario valeat.l. necessario. §. vlti. ff.de pericul.& commo.rei venditæ.gl. in d.§.item finitur, & in l. arboribus.§.1.ff.de vsufructu. Sunt tamen hæc accipienda, vt tūc demum vsusfructus proprietati per alienationem eius extraneo factam accedat: cùm ipsius vsusfructus formalis alienatio sit: secundum Baldum in l.1.C.si pignus pignori dat.sit eundem in l. res quarum.C.de iure dotium.Imo.in l.vsusfructus col.1.ff.solu. matrimo. atque ita sunt omnino intelligendi text.in dict. §. finitur,& in dict.l.si vsusfructus, & quod ex eis Salicet. glo. Faber & Loazes adnotarunt non enim tradunt hi Doctores exemplum alienationis ipsius commoditatis,nec ipsius rei: sed speciem constituunt,in qua proponitur alienatio ipsius formalis vsusfructus. Quo fit maximè verum esse, quod Alberic. scribit in dicta.l.prima. C.de bonis mater. num. 4. versic. quid si pater. vbi asseuerat, patrem alienantem rem aduentitiam, in qua vsumfructum habet, transferre in emptorem quo ad eius vitam commodum ipsius rei,& sic vsusfructus vtilitatem. Nec ex hac alienatione pater vsumfructum amittit: nec is filio habenti proprietatem acquiritur.Quia secundum Baldum in d.l.1.C.si pigno.non constat formalem vsumfructum ab vsufructuario alienatum fuisse: non fit eius consolidatio cum proprietate. vel vt scribit Imola in d.l. vsusfructus,is qui habet vsumfructum alienans rem ipsam,vt cō tractus valeat,censetur commoditatem alienasse: non ipsum ius vsusfructus formalis.Quin & ipse vsusfructuarius rem ipsam vēdens,non amittit ex hoc vsumfructum: nec is extinguitur, quia videtur rem ipsam,vt alienam vendidisse, qđ Bal.docet in d.l.res quarum, potest enim quis rem alienam vendere,vt de euictione teneatur suo quidem periculo.l.rem alienam.ff.de contrah.emp. igitur constat ex his nihil referre sit filius emancipatus,vel sub patria potestate quantum ad legem Regiam attinet: vbi vsusfruct. per alienationem proprietari accesserit: cū filius tunc possit agere publicè in iudicio, & pater cogatur à iudice agendi licētiam suo filio hac in re concedere: siquidem filiofamilias volenti agere in

iudicio de his rebus, quarum vsusfructus patri non competit, pa
ter nolens filiofamilias licentiam concedere ad agendum in iu
dicio, cogitur à iudice eam præstare. l. vltima. §. necessitatem. C.
de bonis quæ liber. ex quo Barto. infert in l. quid ergo. §. vsuras. ff.
de contra. iud. tut. infert quod contra filiumfamilias currit præ
scriptio in rebus quarum vsusfructus patri non quæritur. Sic sa
5 nè licèt in †rebus dotalibus matrimonio constante non currat
præscriptio contra vxorem. l. in rebus. C. de iure dotium. quia sit
eo tempore impedita agere. l. 1. C. de annali excep. attamen in his
rebus, quæ præter dotem parapherna nuncupantur, præscriptio
obtinet. nam licèt matrimonio constante vxor agere etiam de
paraphernis, nequeat absque licentia mariti iure Regio, cogitur
tamen maritus à iudice id vxori permittere: imo eo nolente con
lente consentire iudex eam licentiã præstare valeat: Regia Tau
rina. l. 57. Hodie. l. 4. titu. 3. libr. 5. Recopilatio. quæ potuit deduci
ab his, quæ adnotarunt Barto. Imol. Paul. & Alexand. in l. si cum
dotem. §. eo autem tempore. ff. soluto matrimo. Bald. in rubric.
C. de contrahen. emptio. quæst. 24. Iason in l. iusiurandum, & ad
pecunias. ff. de iureiurand. Docto. in d. §. necessitate. Ioan. Lupi in
rubric. de donationibus. §. 22. num. 5. Decius in cap. auaritiæ. in fi.
de præben. Tiraquellus post leges concubinales glo. 6. num. 125.
Et in hac specie hanc præscriptionem constante matrimonio in
paraphernis contra vxorem procedere scribunt Ioan. Faber in l.
1. num. 3. C. de bon. mater. Roderic. Suarez in l. 3. tit. *Delas deudas.*
lib. Fori. versic. quæro vlterius. Eodem pacto in rebus aduentitijs
alienatis à patre, sicut præscriptio currit à die, quo filius est effe
ctus sui iuris, Authentic. nisi triennalis. C. de bonis maternis. ita
incipiet procedere ab eo die, quo etiam durante patria potestate
vsusfructus patri non competit, & in filium fuerit translatus. Sed
quia id rarò contingeret, alia vtar ratione ad probandum Regiam
Partitarum decisionem etiam admittendam esse viuente patre,
& filio emancipato, eique iam vsufructu acquisito. Siquidem
mortuo patre, & vere per eius obitum filio sui iuris effecto, do
minoque proprietatis, & vsusfructus rei aduentitiæ à patre alie
natæ, filius ipse non potest agere aduersus emptorem, nisi prius
expenderit, & exusserit bona patris, ex quibus si possit rei æsti
mationem consequi vẽdicare rem ab emptore nequit, atque ita
licet satis controuersum fuerit, frequentiori iudicum calculo de
finitum fuisse scio, legis Regiæ distinctionem procedere, etiam
viuente patre, & filio per matrimonij contractum, vel alias
emancipati.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Pactum redimendi appositum tractatui absque diei definitione, quod tempus habeat?*
2 *Præscribi quandoque potest bis, quæ sunt facultatis?*
3 *Iuri offerendi, an præscribatur?*
4 *Intellectus. l. quod si nolit. §. si quid ita venierit. ff. de ædilit. edicto.*
5 *Iuri offerendi pretium ad redimendum, an mala fide, vel ex certa scientia emptoris præscribatur? & inibi examinatur opinio Anchar. de hærede præscribente legatum.*
6 *Varie intelligitur Angeli responsum circa præscriptionem iuris redimendi.*
7 *Quid si pactum istud redimendi sit iuratum? & ibi an iuramentum perpetuam efficiat actionem?*
8 *Pactum redimendi annos reditus non tollitur præscriptione.*
9 *Iniqua est quandoque conditio, quod annui reditus intra certum diem, & non posita redimantur: non tamen efficit contractum vsurarium.*

De retractu conuentionali; an is temporis præscriptione tollatur?

CAPVT IX.

1 SI in contractu venditionis pactum fuerit ita conceptum, vt nisi placuerit vel emptori vel venditori liceat ab eo discedere, nullo præfinito tempore: à iure sexaginta dies constituuntur, †quibus decursis non licet à cõtractu discedere, textus insignis in l. quod si nolit. §. si quid ita vœnierit. ff. de ædilit. edict. glo. in cap. illo vos. ver. annos, de pigno. Roman. in singul. 705. & 769. Bart. in l. si quis arbitr. 4. quæst. & ibi Cuma. Paul. Alexan. & Iason nu. 24. ff. de verbo. obligatio. Quod si in contractu dictum fuerit, licere emptori; vel venditori quandocunq; ab eo discedere: perpetuò quilibet eorum poterit pœnitere. tex. in d. §. si quid ita vœnierit. in fin. cuius hac in parte meminere glo. in dict. cap. illo vos. Bald. in l. 2. §. vltim. ff. qui satisda. cogant. Cremen. singul. 11. Hoc ipsum proprium est eius pacti, quod vulgus de retrouendendo appellat. Nam si inter emptorem & venditorem conuenerit etiã simpliciter nullo tempore constituto, vt venditor possit rem vẽditam restituto pretio retrahere; quandocunque licebit ei hoc agere: cùm ea actio personalis ex vendito sit. l. si sterilis. §. si tibi. ff. de actio. empt. & ideo perpetua. l. sicut in rem. C. de præscript. triginta vel quadraginta annorum.

Egregia tamen est dubitatio: num ius istud conuentionalis retractus temporis præscriptione tollatur? Quod potissimum erit ad interpretationem l. secundæ. C. de pact. inter emptorem & vẽditorem, & l. Regiæ 42. titu. 5. partita 5. Angelus sanè in consil. 55. in hac specie respondet, iuri offerendi pretium ad rei venditæ retractum obesse præscriptionem triginta annorum: cùm ab initio contractus hoc ius venditori actione personali competat. Angelo subscripsere Anchar. consi. 331. colum. 2. Bal. consi. 303. libr. 1. nume. 3. Ioannes Faber in l. cum notissimi, num. 14. C. de præscriptione triginta annorum. Alexand. consil. 228. lib. 6. col. vltima. Iason in l. si mater, num. 5. C. de institut. & substitu. idem Iason num. 10. Decius. 7. Iacobinus colum. 5. Claudius nume. 5. Curtius Iunior. 13. in l. petens. C. de pact. Decius consi. 164. num. 4. Felin. in cap. Cum accessissent, de constitut. num. 27. idem in rubric. de præscriptio. num. 15. fatentur hanc opinionem communem esse eam sequuti Balbus de præscriptio. 4. parte, quintæ partis principalis, quæst. 3. Antonius Rubeus, consi. 3. nu. 7. Socinus Iunior consi. 145. lib. 1. num. 36. Hieronym. Cagnol. in l. 2. C. de pact. inter emptorem. nume. 42. idem asserit Paul. Paris. consil. 92. colum. 2. libr. 3. ac probatam fuisse supremi Parisiensis Prætorij iudicio eam veram esse censentes asserunt Ioannes Mõtholonius in promptuario iuris, dictione. Emere. & Rebuffus in l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest. primo notab. nu. 53. Andreas Tiraquel. lib. 2. retract. §. 1. glo. secunda, num. 7. & 29. Et licet ab ea discesserit, idem testatur Chasseneus in consuetud. Burgun. rubric. 5. §. 1. & consil. 11. num. 9. Sic & Franc. Purpuratus scribit hanc opinionem communem esse in d. l. petens, num. 40. dubius tamen an vera sit. Huius equidem sententiæ præcipua ratio est, quod ius istud, quo emptor cogitur priori venditori rem ipsam vendere, competat venditori actione quadam personali, quæ tollitur triginta annorum spatio dict. l. sicut in rem. & ideo his elapsis non poterit venditor actionem ipsam in iudicium deducere, quin exceptione legitimæ præscriptionis excludat. Quãobrem Angel. & alij communiter idem esse existimant: etiam si emptor promiserit venditori rem emptam vendere quandocunque, & quoties in perpetuum pretium, quo vendita fuit, reddiderit.

Quibus expressim aduersantur Fabianus à sancto Sabino in tractatu de emptio. 3. quæst. 7. quæstionis principalis Barbatius consil. 51. num. 9. libr. 1. Parisius dict. consil. 92. nume. 28. Ioannes Crottus in l. nemo potest, fol. penult. versi. vltim. nota. ff. de lega. 1. Gerardus singul. 18. Alciatus in rubrica de præscriptionib. num. 64. Ioannes Igneus in l. in cognitione, nume. 76. ff. ad Sillanian. Barbatius iterum consil. 22. vltimo dubio, libr. 6. Cassanæus dict. consi. 11. & dict. §. 1. Potissimum † ex his rationibus. Prima, huiusmodi pactum redimendi collatum est in liberam voluntatem & facultatem venditoris vt possit quandocunque redimere, sed ea, quæ sunt facultatis, minimè tolluntur præscriptione. l. viam publicam. ff. de via publica. igitur in præsenti casu hæc facultas tolli non potest præscriptione, huic verò rationi respondetur, ea, quę sunt facultatis publicę præscribi non posse: ea vero q̃ sunt facultatis priuatæ esse præscriptibilia secundum Baldum in l. licet, & ibi Corneus colum. 1. C. de iure deliberan. text. in l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capt. l. vltim. ff. de vsucapio. l. si qũisquam. ff. de diuers. & tempo. præscript. vel hæc prima ratio obtinet in his, quæ sunt meræ facultatis, & ad factum pertinent non sic idem erit in his quæ iuris sunt, & aliquo iure competunt, sicuti ius adeundi, quod secũdum communem omnium interpretationem in d. l. licet triginta annorum præscriptione extinguitur, competit etenim hæc facultas redimendi rem venditam ipsi venditori oblato pretio iure quodam quod ei ex conuentione acquisitum est, & ideo vt ius adeundi tollitur, ita & istud tolli potest triginta annorum spacio.

Secundò, communem sententiam impetit, quod iuri offerendi præscribi non potest; text. in l. purè. §. vltimo. ff. de doli exceptio. l. Paulus. §. vltimo. ff. quibus mod. pigno. vel Hypoth. solu. pactum verò hoc redimendi, ad pretij oblationem pertinet, d. l. 2. consequitur igitur ei iure præscriptionem nequaquã obesse, sed & hoc tollitur ex eo quod iuri offerendi coniuncto iuri excipiendi, & tandem exceptioni nunq̃ præscribitur. Bar. in l. pignori ff. de vsucap. quem in hoc alij cõiter sequuntur, at si ius offerendi actioni coniunctũ sit posse tolli p̃scriptione idẽ Bart. & frequentissimè Doct. fatent, optimus tex. in l. cũ notissimi. §. 1. & seq. C. de præscrip.

præscript. triginta, vel quadraginta annorum, vnde cùm ius istud offerendi venditori competat iure actionis, mirum non est id præscriptione extingui. Quod si dixeris, ius offerẽdi ex quo actio post oblationem competuit a præscriptionem non nocere quemadmodum Bart. probare conatur in d. l. pignori, argumento. l. vti. C. de condit. insti. l. fundus quoque. §. vltim. ff. de hæredib. instituend. Primùm illud respondebo, in hac specie, quam tractamus actionem ab initio contractus venditori competere, vt ei liceat oblato precio rem venditam redimere. Deinde Bartoli cõclusionem falsam esse contendam propter dictam. l. cùm notissimi. §. sed cum illud, sic etenim & idem Bartolus sibi parum constans tenet in l. 1. ff. de condi. ex lege, numero. 4. præscribi iuri competenti ad offerendum, aliquidue agendum pro acquisitione alicuius rei idem probatur ab Accursio in d. l. cùm notissimi. §. eodem iure, verbo. opponere, à quo deducitur ius offerendi, quod competit ad actionem acquirendam, tolli præscriptione, idem ibi probat Salycet. & est communis opinio secundum Angel. Aretin. in §. actionum, num. 54. de actio. Alex. in l. si finita. §. Iulian. num. 64. ff. de damno infect. Francis. Balb. de præscrip. 4. part. princip. q. 2. sequuntur eandem sententiam Angel. & Imol. in d. l. pignor. Fanensis, de pignorib. 6. parte, secundo membro, num. 19. Dec. in l. petens. C. de pact. col. 3. & consi. 164. col. vltim. Iason in l. Quandiu. ff. de acquir. hæred. colum. 2. Paul. de Castro consi. 220. lib. 2. Aymon consi. 111. nu. 23. Et in tractat. de antiq. tempo. 4. parte cap. circa præmissa. nume. 35. & 37. vbi sequitur opinionem Angeli in d. consi. 55.

Tertiò, communi opinioni refragatur tex. in d. l. quod si nolit. §. si quid ita venierit. in d. l. 2. C. de pact. inter empto. & vendit. vbi conuentio redimendi rem venditam, si certum tempus præfinitum non fuerit, in perpetuum ius redimendi tribuit, & præterea vbi in promissione apponitur verbum quandocunque, vel perpetuo: non currit præscriptio, vt per illum textum volunt ibi Bal. & Angel. idem Angel. & Imol. in l. 1. ff. de vsucap. Socin. consi. 86. col. penult. lib. 1. Capola cautella. 86. facit text. in l. 1. vbi glo. ff. de concil. & in l. 1. C. ne rei domini. ibi. omni temporis definitione summota. Sed & hoc procedit quo ad præscriptionem decem vel viginti annorum, nam triginta annorum præscriptio his dictionibus minimè tollitur de dictione perpetuò est text. in l. minor. §. ftatu liberum. ff. de cuictio. l. prætor ait. §. hoc interdictum, ff. de noui oper. nuntia. & instit. de perpe. & tempo. actio. §. 1. de dictione quandocunque, glo. notab. in cap. 1. verb. quandocunq;, & ibi Bald. col. 1. de feud. dat. in vicem legis commiss. glo. & ibi Cornel. in l. 1. C. de bonis mater. idem de dictione semper probat tex. in l. in rebus. §. vltim. C. de iure dotium. adiuncta. l. 1. ff. solut. matr. vbi Bald. ad finem hoc ipsum notat. & Aret. in. l. cùm stipulatus sim mihi à Proculo. 3. col. ff. de verbo. oblig. Alex. in l. nemo. colum. vltim. ff. de legat. 1. quibus accedunt plura, quæ à Tiraq. Socin. & alijs Iunioribus hac in quæstione traduntur, satis quidẽ est dictiones istas, quibus in d. §. si quid ita venierit, & in d. l. 2. Iurisconsultus & Cæsares. vtuntur, in hunc modum accipiẽdas esse, vt triginta annorum præscriptio vim & legis effectum obtineat secundum Ange. in d. §. si quid ita vœnierit, & eundem in d. l. nemo. potest, col. 2. versi. quid autem sit è conuerso. quam interpretationem etiam contrahentium verba patiuntur: cùm & ea iusta sit, & à lege procedat.

Quartò obstat fortiter communi sententiæ, quòd emptor cũ
3 sciat se obligatum redendere rem venditori, † quoties is redimere voluerit, nullo tempore potest præscribere, quippe qui malam fidem habeat, tex. in cap. vltim. de præscriptionib. cuius ratione ad hanc quæstionem vtuntur Fabianus in d. q. 3. Parisi. d. consil. 92. num. 36. Felin. in rubric. de præscript. col. penult. versi. 1. consi. dera. Cassanæ. consi. 11. nume. 29. Gerardus d. singul. 18. eleganter Fulgos. consil. 122. verùm in specie hoc refellitur per Bald. consi. 303. lib. 1. nu. 3. Socinum Iuniorem consi. 145. lib. 1. nu. 64. Tiraquellum d. glo. 2. nume. 27. tenentes etiam hanc præscriptionem procedere ipso emptore sciente; nec ignaro propriæ obligationis: idemque sensim fatentur omnes qui opinionem Angeli sequuntur, à qua velut communi adhuc emptore sciente non esse in iudicando recedendum Socin. num. 73. scribit. Quia emptor non est in mala fide ante oblationem pretij, cùm aliter non appareat quod venditor velit redimere. Et præterea, vbi mala fides ex scientia rei alienæ; vel propriæ obligationis, absque peccato procedit, poterit optimè admitti præscriptio triginta annorum à iure ciuili statuta, sicuti visum est Adriano in quarto sententiarum. tracta. de restitutione. §. hoc supposito. Corneo consil. 277. libr. 4. Panorm. in c. vltim. de præscriptio. num. 13. & in cap. quod clericis. colum. penult. de foro competenti. & licet Corne. ac Panormitanus in præscribendis actionibus personalibus hoc admittant, vbi nulla potest dilatæ solutionis culpa debitori imputari, secus esse existimãtes in præscriptione realis actionis, Adrianus tamen sensit & in realibus idem posse defendi, cùm possessor sciens rem alienam esse, minimè sciat, cui sit eius restitutio facienda. Nec Adriano, nec Panormitan. consentio: cùm mihi certissimum sit, vel scientiam rei alienæ, vel propriæ obligationis, & si in solutione vel restitutione differenda nullum mortale, aut veniale crimen committatur, ipsam præscriptionem impedire, quod latiùs alibi ostendam. Et ideò pro sententia Bald. Angeli & sequacium adduci satis commodè poterit decisio Anchar. in regul. sine possessione. de regulis iuris, in sexto. Fol. 3. versic. item intelligas, scribentis hæredem, non petente legatario rem legatam, posse eandem præscribere, etiam si heres ipse sciat rem illam Titio legatam esse. idem asserunt post Ancharanum. Bart. Soci. consi. 2. ad finem, libr. 3. Dec. consil. 554. Franciscus Balb. de præscriptio. 2. parte, tertiæ partis princip. quæst. 13. Ripa in l. vltim. C. de reuocand. donatio. quæst. 69. Paul. Parisien. consi. 92. libr. 3. nu. 34. Socin. Iunior dict. consil. 145. nume. 71. Anton. à Fano de pignoribus. 6. part. secundo membro, num. 22. Marian. Socin. consi. 63. colum. 4. libr. 1. Andreas Tiraquell. in l. si vnquam, verbo, reuertatur, num. 311. C. de reuocand. donatio. quorum ea ratio est, quod vbi per acceptionem agnitionemue alicui actio est competitura, dum is nondum acceptauerit agnouerituue, alter contra quem actio datur, non potest dici malæ fidei possessor. Sic enim dum venditor pretium non obtulit emptori, nondum emptor in mala fide constituitur: ad hæc facit communis interpretatio glossin dict. l. cùm notissimi. §. eodem iure. ex qua licet creditor obtinens rem debitoris sibi pignori traditam, dominium ipsius rei nequeat ob scientiam rei alienæ præscribere: actionem tamen pignoratitiam, si debitor triginta annorum spacio debitum non obtulerit, optimè præscribit: cùm ea actio donec debiti oblatio fiat, nequaquam oriatur. interim igitur dum oblatio non fit, non oritur pignoratitia. l. si rem alienam. §. omnis. ff. de pigno. actio. §. vltim. Institu. quib. modis re contra. obligat. & eo tempore bonam finem habet creditor respectu iuris offerendi competentis debitori: quamobrem huic iuri offerendi præscribitur principaliter, & ex consequenti pignoratitiæ actioni, quæ ex ea obligatione foret competitura, quod in specie ita explicat Anto. à Fano, de pignorib. 6. parte, membro secundo nu. 16. post alios,
" qui Accursij opinionem in d. §. eodem iure, sequuntur. * Legito
" tamen Angel. Aretin. §. actionum, nume. 51. de actionib. qui tra-
" ctat, qua ratione debitor excluſus præscriptione ab actione pi-
" gnoratitia possit agere rei vendicatione. * Illud profectò hac in re considerandum est: non rectè Ancharani sententiam ab eius fundamento deduci: siquidem legatum ante acceptationem acquiritur legatario quo ad actionem realem, vel personalem statim quandoque à morte testatoris, quandoque à die aditæ hæreditatis, iuxta l. primam. C. commun. de legat. vbi gloss. & in l. à Titio. ff. de furtis. Alexan. Iaf. & Ripa in l. 1. num. 38. ff. de legat. 1. tradidi & ipse in cap. Raynu. §. 1. nume. 1. de testamen. nam licèt legatarius possit legatum parè relictum repudiare: interim dum non repudiat, ad eum pertinet, quo fit vt hæres etiam ante moram, fructus & re legata perceptos restituere legatario teneatur, nec titulo bonæ fidei possessoris ab ea restitutione defendit. Bal. Paul. de Castro. & Doctor. communiter in l. apud Iulianum. §. 1. ff. de legat. 1. vnde Philip. Dec. in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitut. num. 16. scribit Ancharani sententiam tunc demum posse obtinere: cum legatario legatum fuerit sub ea conditione: si vo luerit: id est, declauerit se velle, cum eo casu ante hanc declarationem nec actio ei competit, nec legatum debetur. l. si ita legatum. §. illi si volet. ff. de legat. 1. vbi eleganter Paulus Castrensis, quin & Cuman. consi. 147. maximè aduersatur Ancharano, sed loquitur eo casu, quo hæres ipsum legatarium ignorantem certiorem legati, non fecerit, tandem vtcunque sit parum oberit opinio Ancharani, his, qui ab Angelo dissentire velint, primum quia in hac specie, quam tractamus, statim ab initio contractus actio oritur ad rem ipsam redimendam: at in casu quæstionis ab Ancharano propositæ: actio nondum competit, nec oritur ante acceptationem, quæ spacio annorum omissa fuerit, quo pacto hanc obiectionem Paulus Parisiens. dissoluit: dicto num. 36. & præterea quia legatario omittente legati petitionem, & acceptionem tempore triginta annorum præsumitur non ex alia causa id omittere, quàm quòd nolit legatum ipsum accipere; non sic in vendkore, qui habet ius redimendi: potuit enim is, & hoc frequenter contingit tutus hoc redimendi pacto sibi iam competenti, forsan non habens ad redimendum paratum pretium, tanto tempore tacuisse.

His tandem ita præmeditatis in hac difficili quæstione, & si
6 sciam † magis communem esse opinionem Angeli, ad eius congruam resolutionem proponam aliquot, & primum falsum esse quod Anchar. asseuerat d. consi. 331. scribens, hoc ius redimendi decem tantum annis tolli. Nam cùm ea actio personalis sit, omninò exigit triginta annorũ spacium, & ideo defendi iure nequit, quod ab Anch. obiter adnotatum fuit secundum Bal. d. q. 1.

Curtium Iuniorem in d.l.potens,num.13.Alciat.in rub. de præscrip.nume.64.communiterque receptum est triginta annorum præscriptionem fore necessariam.Fortalis ex.l.Regia.63.in Taurinis constitutionibus sufficient viginti anni. Hodie. l.sexta.titul. 15.lib.4.Recopil.

Secundum,constat planè vbi hæc triginta annorum præscriptio bona fide,quæ sæpissimè & hic contingere potest, perfecta fuerit,verissimam esse Angeli,& aliorum sententiam,vbi verò ea præscriptio mala fide processerit, & si communiter obtentum sit,eam sufficere ad collendum ius redimendi,mihi satis dubium id est : ac potius placet quod è contrario adnotauere Fabianus.Barba.& sequaces, quorum superius mentionē fecimus.

Tertium etiam si Angeli opinio vera sit ea proculdubio solū procedit, cùm venditor actione ad redimendam rem ex pacto vtitur.Quod si is,rei ipsius fortè possessor,vti voluerit retentione oblato pretio emptori rem petenti, obtinebit, non obstante triginta annorum præscriptione.l.purè.§.vltim.ff.de doli except. Et quamuis casus dissimilis sit, huc tamen tēdunt rationes adductæ per Signorol.consi.139.cuius responsum statim examinabimus. Nec enim emptor huius temporis decursu dominium rei acquisiuit,vt censeamus id demum vendicare posse à quocunque possessore : sed tantùm actione competenti ad redimendū præscripsit,& ea ratione ius excipiendi oblato pretio venditionis inuiolatum manet : quo vti poterit venditor,argumento eorum,quæ Bar.notat in l.pignori.ff.de vsucapioni. cuius ad hāc decisionem meminit Aymon consi.71.nu.4. Quartò, adeò quibusdam placuit, hoc ius redimendi præscriptione triginta annorum extingui,vt verum esse existiment, etiam si pactum id iuratum fuerit, quod expressim Angel.& plerique alij asseuerant,maximè lasin d.l.si mater.& Francis. Balb.d.q.3. quorum opinio cōmunis est, vt testatur Soci.Iunior consi.145.lib.1.nu.62. & Boer. decis.182. col.2.& id vtcunque admittendum erit, vbi iuramentum tendit ad promissionem simplicem ipsius redemptionis & pacti. quasi secus sit in iuramento, quod præstitum fuerit ipsius præscriptionis expressa renunciatione, nam istud impedit sanè etiam triginta annorum præscriptionem, secundum Felin. in rubric. de præscript.nu.15 & ibi Alciat.nu.69. Alex. in l.nemo potest,num.26. Gerard.singul.18.imò & si iuramentum ad promissionem & pactum redimendi pertineat, necessaria est quadraginta annorum
7 præscriptio,quemadmodum in hac † ipsa quæstione tenent Aymon consi.71.nu.2.Socin.Iunior consi.145.lib.1.num.62. Ludo. Gozad.in l.2. C. de pact. inter empt. & vendi. quæstio.4.conclusione.2. ea ratione; quod iuramentum perpetuam efficit actionem ad quadraginta annos, & si ea alioqui temporalis sit.l.nam & postea.§.si is qui temporali.ff.de iureiurand. vbi Barto. Angel. Alex.& Doct.communiter lasin §. item si quis in 2.1. colum.de actionibus. Regia.l.14.titu. 11. partita tertia,iuncta l.vltim.C.de præscriptio.triginta annorum. cæterum si Angeli sententia vera est,hanc interpretationē,non patitur, nam quod in dict.§.si is qui temporali,probatur,& ex eo Bart.& Docto.colligunt, obtinet in iuramento,quod etiam extra iudicium, vel in ipso contractu defertur à debitore creditori iuramenti vera esse, quæ in eo cōtractu asseuerantur, & hoc ad exemplum eius, quod in iudicio ad litis dubiæ decisionem litiganti defertur : secus verò dicendū erit in iuramento promissionis quo quis iurat contractum seruaturum : sic sanè eleganter hanc difficultatem explicat Roder. Suarez in l.post rem.ff.de re iudica.2. notabil.versic.considera vltimū. colum.7.quo in loco absque hac vltima interpretatione responsum Angeli probat,sequutus eam declarationem, quam ex Felino & Alciato retulimus.

Quintò illud præcæteris est circa hanc disputationem consi-
8 deratione † dignum , in censibus & redditibus annuis , qui cum pacto redimendi constituuntur , eam redemptionem perpetuo absque vlla temporis præscriptione permissam esse,nec in his locum fore communi Angeli & aliorum opinioni ob plures rationes,quibus hoc apertissimi iuris esse constabit. Prima,quia in hac specie ius redimendi coniunctum est exceptioni , quod patet : nam cùm emptor agit ad redditus solutionem,venditor excipit quo ad futuros saltem reditus offerendo precium redemptionis : vnde sicut natura exceptionis perpetua est & nulla temporis præscriptione tollitur.l.purè.§.vlti.ff.de doli exceptio. Bart. in l.pignori. ff. de vsucapio. quem alij sequuntur , & præcæteris Francis.Balb.4.parte.5.partis principa.quæst.2.de præscriptio.Fanensis de pigno.6.parte.tertio membro ,ad fidem, ita & ius offerendi quod iuri excipiendi coniunctum est nunquam præscriptione tollitur,quod expressim probant Bart.in d.l.pignori. & hi qui eidem accessere per.l.Paulus.§.1.ff.quib.mod. pig.vel hypoth. soluitur,vbi.qui possidet pignus habet ius offerendi perpetuum : poteritque ad rem ipsam retinendam quandocunq; offerre. idē notat Corn.in l.licet.C.de iure delib. Secunda ratio ea est, quòd præscriptiones ob id introductæ sunt , vt per eas occurratur iuri agendi: non autē iuri excipiendi siue retinendi,cùm ad id ipsum tendit. l.sicut. C.de præscript.trigin.vel quadr.anno. notatur in l. C.si aduersus credito.quo fit, vt æquum, iuridice consonum sit, eas præscriptiones non impedire ius illud excipiendi , vel retinendi, ad cuius conseruationem sunt introductæ.l. legata. ff. de lega.1.l. cum tale.§.vlt.§.ff.de condi.& demonst. Tertio eadem sententia comprobatur ex eo qp in qualiber annua prestatione interrūpitur præscriptio:quia censetur tacitè facta ex titulo præcedenti,& ad illum refertur glo.in l.2.C.de acquir.poss.Bar.in l.cum solus.ff. de vsucap.Socin.consi 15.lib.4. titulus autem habet illam qualitatem redemptionis,quæ in qualibet præstatione est repetita saltem tacitè,ergo interrumpitur præscriptio. & ideo ratione huius interruptionis non potest extingui , nec tolli præscriptione temporis ius hoc redimendi annuos reditus.

Postremò frequentissimè hi annui reditus modico pretio saltem minori,quàm perpetui emuntur , qua ratione in his reditib. ad rationem duodecimæ,decimæ,vel quatuordecimæ constitutis facultas redimendi ad contractus iustitiam pertinet, & est de necessitate iustitiæ,quod alibi latius probabitur, vnde ea facultas tolli non potest per præscriptionem. Et ita in hac quæstione expresse responderunt. Signorol.consi.139. Dec. in l.pretens.col.3. C.de pactis.& consi.164.vlt.dubio, Cassanæus consi.11. & in cōsuetud. Burgundiæ , rubr. 5.§.1.Andr.Tiraq. de retractu conuentionali.§.1.glo.2.nu.29.& Carol. Molinæ. de contractibus. q. 17. nu.19.& quæst.194.dicens,ita iudicatum fuisse in supremo Parisiensi Senatu.idem tenet Tiraquel. d.num. 26. & sequentib.vbi simpliciter esset appositum pactum redimendi,etiam absque dictionibus,semper, quandocunque, & similib.Ex quibus apparet perpensis huius postremæ conclusionis rationibus , eam veram esse quocunque pretio empti fuerint annui reditus: nam etiam si vltima ratio tunc cesset, priores tamen adhuc obtinent.

Ex vltima vero ratione deducitur , iniquum esse propter pretij iniustitiam contractum , quo annui reditus venduntur ad rationem vnius pro decem,aut duodecim , cum pacto redimendi intra decennium , ita vt post decennium redimi non possint , ac maneat perpetuus reditus. Sunt etenim hi contractus suspecti quamuis à Romanis Pontificibus approbati quibusdam seruatis conditionibus, quarum ea potissima est , quod pretium sit iustum,at in hoc contractu verè iniustissimum est, cùm annui reditus,qui perpetuo redimi possint, eodem pretio vendantur communi omnium æstimatione, quo venditi fuerunt hi decennio tantum redimibiles. item ex eo, quòd ab eisdem Romanorum Pontificum constitutionibus exigatur libera , & perpetua venditoris redimendi facultas , igitur si ea restricta sit , contractus nec licitus est,nec permittitur,quod passim traditur ab his qui de his annuis reditibus scripsere.Et licet Conrad de contract.quæst.83. conclusio.8.& Ioannes à Medina de restitutionibus. cap. de censu redimibili. colum. penult. probare velint prædictum contractum licitum esse : vbi iustum fuerit annui reditus pretium arbitrio boni viri , qui rem istam æstimabit cum qualitate restrictæ redimendi libertatis: siquidem maius pretium tunc necessarium est , quàm si libera ex contractu competat redimendi facultas. Hoc tamen, quem proposuimus, casu , adest iniquitas in pretio, & ideo contractus illicitus est : nec iusta ratione defendi potest. Nec opinor hunc contractum vsurarium esse: licet is iniquus sit: ea siquidem restrictio , vt intra decennium liceat redimere non autem post : non vitiat contractum , sed vitiatur & reijcitur ab eo : itaque manet annuus hic reditus redimibilis perpetuo , & in hunc sensum accipiendum est quod diximus , esse hunc contractum illicitum : id est hanc eius conditionem esse iniquam vnde satis erit eam à contractu reijci; & tolli secundum Carolum Molinæum in tractatu , de contractus. quæst. 50. sensit Andreas Tiraquel.in lib.2.de retractu.in princip.nume. 30. quem legito.§. 1.glo 2.num.64.& sequentib. Aliud enim dicendum erit ex his, quæ ab eisdem traduntur , vbi conditio in hunc modum concipitur,vt liceat venditori redimere post decem annos,non antea: tunc equidem vsurarius est contractus , quod opportunius alibi examinabitur : sat enim est , hunc , de quo agimus , contractum iniquum esse ratione contra iustitiam pretij appositæ : non tamen vsurarium . Quamobrem cùm semel in Regio Prætorio ageretur de exequutione contractus , quo annui reditus hac adiecta cōditione empti fuissent, essetque petita exequitio pro iam decursis vnius anni reditibus , & opposita intra decem dies iuxta legem Regiam vsuræ exceptio, ob quam iudex inferior pronuntiasset contractum non posse mandari exequutioni : reuocata fuit eius sententia , tandem definitum , ipsum contractum exequutioni tradendum esse , non obstante exceptione vsuræ,reservato ipsi reo iure retractandi prædictam contractus conditionē: siquidem tantū actum fuerat de exequutione ℈ctus ad solutionē reditus iam decursi. Quòd si ex illa conditione ℈ctus vsurarius foret,minimè posset exequutione tradi, cū Regia cōstitutio, quæ

quæ de exequendis, iudicio extraordinario,& admodum breui, contractibus , statura est , vsuræ exceptionem ad impediendam exequutionem omnino admittendam esse censeat, & tandem ea fuit iudicum omnium mens , vt si de reijcienda à contractu condictione actum fuisset , planè iudicassent eam reijciendam fore , quo liberum esset venditori annui reditus etiam post decennium restituto pretio ipsum censum redimere, quod est memoriæ commendandum.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Confirmationem Sacramentum esse nouæ legis, idque ex Sacra Scriptura probatur.& nu.2.*
2 *Sola Ecclesiæ authoritas sufficiens est testimonium in his quæ ad religionem , & fidem pertinent.*
3 *Sacramentum ab alio quàm à Christo institui non posse.*
4 *Chrisma an sit necessarium ad Sacramentum confirmationis , & inibi intel.ad cap.primum.de Sacra.non iteran.*
5 *Sacramentum hoc confirmationis , an sit præcisè necessarium ad salutem, an ex ratione præcepti?*
6 *Episcopus solus , non sacerdos simplex , est huius Sacramenti minister.*
7 *An sacerdos simplex sit huius Sacramenti minister Romani Pontificis commissione?*
8 *Sacerdos etiam solenniter degradatus conficit Corpus Christi.*
9 *An possit simplex Sacerdos minores ordines ex Romani Pontificis delegatione conferre?*
10 *Minores ordines an sint Sacramentum?*
11 *Quis sit verus Sacramenti pœnitentiæ minister?*
12 *Summus Pontifex in his,quæ ad fidem pertinent,errare nequit.*
13 *Summus Pontifex errare non potest in Canonizatione Sanctorum.*
14 *Confirmationis Sacramentum non potest ab alio quam Episcopo ministrari, etiam ratione immemoralis præscriptionis.*
15 *Episcopatus,an sit verè ordo ab alijs distinctus.*
16 *An is, qui Præsbyter non est possit in Episcopum consecrari , atque ita consecratus an recipit Episcopalem potestatem?*

De confirmationis Sacramento ad interpretationē text.in cap.quanto.de consuetudi.

CAPVT X.

IN nocentius Tertius , Pius , eruditusque Pontifex, moribus, & doctrina maximè illustris libr.1.Decretalium. titu.de consuetudi. capit. quanto.confirmationis materiam attingens scribit, huius Sacramenti Episcopos nō presbiteros, ministros adeo esse, vt nec moribus confirmandi ius alijs, quàm Episcopis conuenire queat , satius esse asseuerans Sacramentum istud fidelibus Christi fidem Baptismate profectis non conferri, quàm à presbyteris non Episcopis ministrari.Quam quidem Epistolam Decretalem iuris Pontificij interpretes,& si diligenter examinarint , plura tamen omiserunt , quæ ipse operæ pretium duxi ad eius tutiorem cognitionem,& intellectum colligere ex ipsius capitis decisione tria aut quatuor deducens.

Primum , confirmationem nouæ legis Sacramentum esse, quo per Baptismum resurgentes, erectique sustentamur, & cōfirmamur, nè ab hostium impetu rursus impetente labamur, in hoc mundo tota ætate inter inuisibiles hostes, & pericula victuri,itaque in Baptismo regeneramur ad vitam post Baptismum roboramur, in Baptismo in milites Christi recipimur, & veluti tyrones sub eius vexillo pugnaturi nomen edimus, in confirmatione ad prælia huius mundi armis competentibus instruimur, virumque augumentum ad gratiam accipimus à Spiritu sancto, qui super aquas Baptismi salutifero descenderat illapsu , in fonte pulchritudinem tribuens ad innocentiam. cap. 1. de consecrat. distinct. 5. Non enim satis visum est humani generis Redemptori nobis in Baptismo spiritum innouantem impartiri, nisi & per confirmationem atque frontis Chrismate consignationem , per impositionem manus Episcoporum largiretur sanè spiritum tuentem , ac defendentem. vnde Luc. vlti. dicitur discipulis iam Baptizatis.Sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. Ad horum manifestam comprobationem duo apertissima Sacræ scripturæ loca sunt animaduertenda. Primus Actu.8.cùm autem audissent Apostoli,qui erant Hierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cùm venissent orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum , nondum enim inquenquam illorum venerat, sed Baptizati tñ erant in nomine Iesu,tunc imponebant manus super illos , & accipiebant Spiritum sanctum Rursus Act.c.19. His auditis Baptizati sunt in noīe Iesu , & cùm imposuisset illis manus Paulus , venit Spiritus sanctus super eos. Ecce igit, qp post Baptismum erat signū sensibile impositio manuum,quo conferebatur gratia Spiritus sancti,& ita erat Sacramentū,sicuti ,pbat tex.in c.vnico.§.pen.de Sacra.vnct.& c.vnico. de Sacra.non itera. & cōcilium Florentinum sub Eugenio quarto.Hoc ipsum indubitatū esse satis apparet ex ipsius Catholicæ Ecclesiæ authoritate , q̄ Sacro sancta est , & firmiter accipienda, potissimū in his,q̄ ad fidē,& religionem pertinent.Nam quotics siue de scripturis, siue de veritate quauis alia ad Catholicam fidē spectante cōtrouersia adsit, sufficiens est ipsius Ecclesiæ potestas iudicaria ad eam dubitationē dissoluendam, penitusque rescindendā,qñquidem nullus penitius rectiusue scripturam aliquā interpretabitur, q̄ is, qui spiritum , & mentem scriptoris habet.Ecclesia ergo spiritum Dei habens errare nequit in diuinis testimonijs interpretandis, quippe, q̄ ab ipso Christo eius sponso regat, & doceatur, eam enim Christus dilexit,& seipsū tradidit pro ea, vt illam sanctificaret. Paulus ad Ephesios. 5. idem Paulus ad Timoth.3.Ecclesia Dei,quæ est fundīn,& columna veritatis,& Mathei cap. 28. dicit dominus . Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consumationem seculi. Primum ergo principium rerum ad fidem pertinentium , ipsius Ecclesiæ authoritas est, vt vniuersalis Ecclesiæ traditiones in pertinentiibus ad fidē non minoris authoritatis sint, quàm ipsa Sacra scriptura, etiam si eius testimonium desit ad probationem eius, quod Ecclesia tradiderit , vt præter alios satis erudite tradunt Roffensis ℈ Lutherum tertia veritate. Ioan. Driedo.lib.4. de Eccles. dogmat.c. 2.Albertus Pighius lib. 1. de Eccles. hier.& lib. controuersiarum cap.3.Alfonsus à Castro.de hæresib.cap.5.& libr.1.de iust.hæret. punit.c.4. Quo fit , vt licet Sacræ scripturæ authoritate non posset probari confirmationem Sacramentum esse , quod tamen ex ea Catholicæ intellecta manifestissimum est, satis profectò si ab Ecclesia id ita definitum fuisse , vt firmiter credamus , confirmationem Sacramentum esse nouæ legis , & ea ratione gatiam conferre, quemadmodum Catholici aduersus Lutherum , & profitentur, & probant post Magistrum , Thomā , & communem Theologorum sententiam in 4.sentent. distinctione 7. eundem Thomā 3.part. quæstio.72. artic.1. Melchiadem Papam in Epistola ad Hispaniarum Episcopos,& Eusebium Romanū Pontificem Epittola 3.ad Episcopos Thusciæ. capit. de his. capit. manus.de consecra. distinctio.5. Hieronymum, Augustī. Clementem, Bedam , & alios quos diligenter citant , Concilium Coloniense in Enchiridio Christianæ institutionis cap. de Sacramento confirmationis. Ioannes Echius Tomo. 4. Homelia 24. meminit etiam huius Sacramenti Dionysius Pauli discipulus cap. 4.de Ecclesia Hierarch.quo quidem loco scripsit, Sacramentum hoc appellatum fuisse ad Apostolis *teleton*, idest perfectione sanctificationis.Quod si ab ipso Ecclesiæ Christianæ exordio,ab ipsa Apostolorum ætate Sacramentum istud apud Christi fideles receptissimum semper fuit,quid obsecro quæris? dum dispuras à quo fuerit institutum , nonne scis ? nec refragari potes hoc Sacramentū esse deinde Sacramenta,nec ab Ecclesia, nec ab Apostolis , nec ab alio quàm à Christo institui posse ? Id enim Catholici Theologi præmittunt,& maximè Thomas d.art. 1. idem latius 3.par.quæst.64.arti.2. cui in hoc frequentiori consensu ceteri suffragantur , & probatur euidenter ex eo, qp gratia, quæ per Sacramenta confertur , à solo Deo Iesu Christo, sicut & gloria dari pōt.idem probat diuus Ambrosius lib.4. de Sacramentis.c. 4.ex Iunioribus eruditissimè ac diligenter Melchior à Cano.qui Salmaticæ Theologiā primario munere oīum maximo applausu pfiterur:in Relectione de Sacramētis.Quinta eius parte igitur palā est,hoc cōfirmationis Sacramentū à Christo institutū fuisse, ab Apostolis verò eius discipulis ꝓmulgatū. His suffragatur Concilium Tridentinum sessione 7.c.1. dum pronunciat Anathema esse eum , qui dixerit Sacramenta nouæ legis à Christo non fuisse instituta.Nec refert aliquo Euangelicorum loco aperte hanc institutionem non ꝓbari,siquidem multa alia signa fecit Iesus , quę non sunt scripta in libro hoc , Ioannis vlti. Sat enim est Sacrāmēto Apostolos vsos fuisse , vt secluſa dubitatione intrepidè credendū sit,ab ipso Iesu institutū fuisse. Sunt equidē plura,q̄ Christus voluit nobis per Apostolos eius insinuare, quorū, apud Euangelistas nulla mentio est, qp ita esse Augustinus fatetur lib. 2. de visitatione infirmorū. scribens Sacram Vnctionem infirmorum institutā a dño Iesu fuisse ꝓ Iacobū Apostlum eius, Iacobi. c.5. His diuus Cyprianus accedit sermone de ablutione pedum.Sicut par est, inquit,Spiritui sancto, & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est authoritas,& ptās, nec minus ratum est, qp dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt quàm qp ipse tradidit,& in sui cōmemoratione fieri ꝑcepit.Hactenus Cyprianus.

nus. quem & alios in huius rei testimoniũ aduocant, Roffensis ꝯ Lutherum.9.veritate.& Io.Driedo.lib.4. de dogmati. c.5.1.& 2. eius partib. Quin & plura Ecclesia Catholica circa Sacramenta, religionem, & fidem tradidit, quæ nec ex Sacra scriptura cõstant, nec ex scriptis Apostolorum traditionibus, & tñ verbo ab Apostolis recepit, vel ipsa totius Ecclesiæ consuetudine lumine Spiritus sancti constituta, & stabilita sunt. Paulus sanè id asserit secunda ad Thessalonic.cap 2. Ergo fratres state, & tenete traditiones nr̃as, quas edocti estis siue per sermonem, siue ꝑ Epistolam nr̃am. August. de Baptismo paruulorum ꝯ Pelagianos, paruuli, inquit, Baptizati in numero credentium ponuntur, & hæc solum ex consuetudine Ecclesiæ antiquæ, Canonica fundatissima. Possem profectò plura in huius rei comprobationem adducere, quæ missa facio, eo ꝙ apud Roffensem veritatem 10. Driedonem d.c.5.partita 4.obuia sunt. Et est optimus apud Gratianũ tex.in c.Ecclesiasticum.11. distinct. Explicat eleganter Tertullianus in libro. de corona milit.s. Colligere quidẽ ex eis possumus antiquam consuetudinem à tꝑibus Apostolorum custoditam ꝑ vniuersas Ecclesias sufficiens esse argumentum ad demonstrandũ hanc sumpsisse originẽ ab Apostolorũ traditione.

Hinc infertur, nimis superstitiosam esse dubitationem eorũ, qui confirmationis Sacramentum ex eo sugillant, ꝙ nullibi appareat Apostolos, Chrismatis Vnctione vsos. quibus ego rñdendum esse censeo, ab Apostolorum ætate Ecclesiam hac vnctione, pro ritu huius Sacramenti vsam fuisse, vt testatur Dionys.
4 cap.4 de Ecclesia.Hirarchia.diuus etiam † Augusti.lib.2.ꝯ literas Petiliani.c.104. ita ad hoc scribit, in hoc vnguento Sacramentũ Chrismatis vult interpretari, ꝙ quidem in genere visibilium signaculorum Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus. quib. verbis Augustinus confirmationem ipsam Sacramentum appellat, & id per vnctionem Chrismatis conferri palàm asserit. Imò esse neceessariam vnctionem Chrismatis, admixtis oleo, & balsamo ad confirmationem, ita vt sine ea Sacramentum non sit, asserunt Thomas 3. par. quæst.72. artic.2. & 3. idem post Magistrum in 4.distinct.7.& ibi cæteri, præsertim Durandus ac Palud. quæst.1.art.2.Hadri.in materia de confirmat.arti.2. quorum sñia communior est, nam cùm hæc sit materia huius Sacramenti, sicut aqua, Baptismi, patet manifestè nec Baptismum sine aqua, nec confirmationem sine Chrismate conferri, & probatur in c. 1.§.pen.de Sacra. vnct.& in c.nouissimè.de consecra. distinct. 5. Cui assertioni fortiter refragatur text. in c.1. de Sacra.non iteran. vbi Innocentius Tertius ad quæstionem, vtrum confirmationis Sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit, non Chrismate, sed oleo dilinitus, in hunc modum rñdet. Ad ꝙ breuiter duximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed cautè supplendum, ꝙ incautè fuerit prætermissum. Quibus equidem verbis conuincitur confirmationem sola vnctione olei celebratam Sacramentum esse, ergò ex necessitate præcisa Sacramenti, non exigitur vnctio Chrismatis, nam si hæc exigeretur, non esset confirmatio cum sola olei vnctione, Sacramentum, & ideo nec satis esset suppleri, ꝙ defuit, sed esset Sacramentum istud ita conferendum, ac si nunquam collatum fuisset, nec vlla fieret iteratio, q̃nquidem nullum Sacramẽtum confirmationis præcesserit. Huic obiectioni rñdent quidam ingenuè concedentes confirmationem cum sola vnctione olei Sacramentum non esse, & ideo cum vnctione Chrismatis denuo celebrandam, & tñ ex hoc non repeti iterum Sacramentum, cùm nullum præcesserit, atque hoc ipsum esse opinãtur, ꝙ decretalis asseuerat, dum præcipit, non esse Sacramentum iterandum, id est, per celebrationem huius Sacramenti, quæ denuo cum Chrismate fit, nihil iterari, huius expositionis authores fuere Palud.& Durand.d.q.1. art.2. & Hadri.in tracta. de confirmationis Sacramento. art.2. Card. à Turre Cremata in c. nouissimè.de consecra.distinct.5.art.2. nu.6. quæ quidem interpretatio dubio procul violenta est, siquidem ab eius capitis proprio sensu nimis aliena apparet si quis etenim Innocentij Tertij responsionem animaduertat, videbit planè satis extraneũ ab eius sensu hunc intellectum esse, esto sanè confirmationem denuo cùm vnctione Chrismatis celebrandam esse, omniaque solenniter agenda, ac si nullus confirmationis actus præcessisset, nec ex hoc vllam fieri Sacramenti repetitionem, quid obsecro significant illa verba, quæ Innocentius vir doctissimus addidit? cautè supplendum esse, quod incautè fuerat prætermissum, vbi manifestè de suppletione potius quam de solenni celebratione agit. Deinde si vera esset præfata expositio, non diceret summus Pontifex non esse aliquid iterandum, sed nihil iterari, nihil sanè repeti per huius Sacramenti nouam, & solennem collationem. Quamobrem mihi satis placet, ꝙ Caiet.opinatur in 3.par.quæst. 72.art.2.dicens, vnctionem olei esse materiam huius Sacramenti, & ideo de necessitate præcisa requiri, vt Sacramentũ sit Chrisma verò, id est vnguentum ex oleo, & balsamo, esse de necessitate præcepti. Quo fit, vt confirmatio olei vnctione celebrata, verum sit Sacramentum, sicut baptisma aquę aspersione, & tñ posteà vnctio Chrismatis fieri debet, nec ipsa confirmatio repetenda est, atque hic videtur planus prædictæ Decretalis sensus maximè conueniens Canonistarum interpretationibus. Eadem etenim opinio placet Dominico Soto in 4.sententiarum.distin. 7.quæstio.vnica.articul.2.Nam quod antiqui sanctissimique viri scribunt de vnctione Chrismatis ad hoc Sacramentum conferendum, nihil impedit veritatem huius intellectus, cùm Chrisma Vnctione significet, quæ referri potest ad olei sancti consignationem. Ex his deducitur, ꝙ primo loco adnotauimus, confirmationem Sacramentum esse ab ipso Iesu Deo optimo maximo institutum, ꝙ vnctionem pro eius materia, & necessitate exigit.

Ex quibus, & illud erit omnino obseruandum, omnia, quæ sunt de necessitate Sacramenti diuino iure, & à Christo instituta fuisse, illa verò, quæ institutione Ecclesiæ adhibentur, non esse de Sacramenti necessitate. & quãuis priora q̃nq;, & quibusdam videatur, probari non posse ex Domini nostri Iesu Christi verbis expressis, sunt tñ omnino recipienda, sicut & ea recepta fuere ab Ecclesia ex traditionibus Apostolorum, & constanti fide credendum, Apostolos ea tradidisse ex eo, ꝙ à Christo fuerint instituta, ꝙ Sanctus Thomas, & alij probant in 4.distinct.1. quæst.5. artic.2. Nam qui Sacramenta instituit idem ipse, & illa omnino tradidit, quæ ad eorum necessitatem pertinent, quod Theologi repetunt. in 4. distinctio.7.quæst.vnica.arti.1. & statim explicabimus.

Secundo loco ex eadem Innocentij Tertij decisione colligitur confirmationis Sacramentum non esse præcisè de necessita-
5 te † salutis, atque in hoc differre a Baptismo, qui præcisè necessarius est ad salutem, & hoc ipsum probatur, dum text.dicit tutius esse hoc Sacramentum sine periculo omitti, quam ab his, quibus id conferre non licet, ex temeritate assumere, quòd Panor. & cæteri communiter aduertunt, & Thomas præmittit.3. part.quæstion.72.artic.8. dum scribit, infantes Baptizatos etiam sine hoc Sacramento saluos fieri. idem Thomas quæstion. 65. art.vlt.& in 4.distinct.7.quæst.1.artic.1. ad secundam quæstionẽ, cuius opinio à Theologis frequentissimo omnium calculo recipitur, vt fatetur Hadrianus artic.1. Est tamen dubium, an hoc Sacramentum sit necessarium ex Dei, vel Ecclesiæ præcepto, ita vt mortale crimen sit eius assumptionem omittere? & vr̃ ita dicendum esse. Primò ex cap vt ieiunij. de consecra. distinct.5. Est enim ibi à concilio Aurelianensi in c.3. definitũ, non esse Christianum, qui Episcopali confirmatione Chrismatus non fuerit. Scđò est tex.in ead. distin. c. de his. vbi Melchiades Papa Hispaniarum Episcopis scribit Sacramentum Baptismi, & confirmationis ita coniuncta esse, vt vnum sine altero ritè perfici nõ possit. Tertio Gratianus ead.distinct.in princ. ex Vrbano Papa tradit omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritũ sanctum post Baptismum recipere debere, vt pleni Christiani inueniantur. Vnde quidam existimant, Sacramentũ istud accipiendum esse ex necessitate præcepti Ecclesiæ semel in vita, cuius opinionis censentur Palud.in 4.distinct.7. quæst.1. Floren. 3.part.tit.14.c.14.§.5. Syluester verbo, cõfirmatio diuina 2.col. dicentes ẽt esse hoc Sacramentum in precepto vbi Christiano Baptizato imminere periculum belli spiritualis, aut persecutionis quo ad finẽ, quàm esset coram tyranno professurus, defensurusque, sicuti Sacramentum Eucharistiæ est in precepto ei, qui in periculo mortis corporalis constitutus est, quod notatur in cap. cum infirmitas. de penitent. & remissio. hoc tñ Eucharistiæ Sacramentum est in precepto ex institutione diuina, iuxta illud, hoc facite in meam cõmemorationem. & docet Thomas.in 3. part.quæstio.80. arti.11. Theologi in 4.distinct.9. vbi præ cæteris Gabriel.q.1.quicquid Caiet.in ꝯrium scripserit d. q.80. artic.11, & in summa, verbo, Communio.versic.tertium tempus. Sic sanè Christianus Sacramentum confirmationis omittens, vel in periculo mortis spiritualis, vel tꝑe oportuno, quo verisimiliter auxilio Spiritus sancti in fide confirmantis indiget, mortaliter peccat, ꝙ etiam nititur probare. Card. à Turre Cremata in prin. de consecra. distinct.5. dicens, Sacramentum confirmationis esse necessarium ex instõne Ecclesiæ. Opposita. sñia verior profectò est, siqdem nec ex ꝓcepto Dei, nec ex præcepto Ecclesiæ tenemur Sacramentũ istud accipere, tametsi id maximè vtile sit, & ideo à Christi fidelibus summopere, solertiq; diligentia expetendum, & ꝓcurandum, ac præcipuè cauendũ est, ne ꝑ contemptũ omittat, esset.n.cõtemptus is graue & mortale crimen. Hęc vero ꝓpositio ex eo probatur, ꝙ si esset hoc præceptum diuinũ oporteret hoc ipsum Sacramẽtum ministrari existentib. in periculo mortis, cõtinuoque ab hoc seculo transituris, modo discretione præditis, sicuti constat eadem rõne de Eucharistiæ Sacramento, maximo etenim periculo tentationem demonis obijcitur, qui

mortis

mortis agone constringitur, at præcepta diuina de Sacramentis suscipiendis, tunc potissimum vinculum obligationis habent, q̃n fidelis ob grauem necessitatem, eis indiget, sicuti apud Theologos receptissimum est, & tñ continuo transmigraturus ab hac vita non tenetur Sacramentum confirmationis accipere, vt ꝓbatur.in c.2.de consecratio. distinct.5. cæterum Ecclesia nusquã iniunxit Christianis confirmationem, sed tñ eis aperuit vim, & effectum eius ad corroborationem fidei, & ad perfectam vitæ consumationem, vt tandem instructiores simus ad luctã &, pugnam cum dæmonibus subeundam, ad quam Baptismatis, vt satis sufficienter armamur, ex authoritate Magistri in 4. sent.distinct.j. atque in hunc sensum sunt accipienda, q̃ Palud. & sequaces in propriæ opinionis cõprobationem adducunt, ꝙ patet ex notatis ab Hadriano in tract.de confir.art.1.post Thom.d.q.1.& gl.d.c.vt ieiunij. Colligitur ergo, confirmationis Sacramentum non esse præcisè necessarium ad salutem, nec ex præcepto Dei, nec Ecclesię fidelibus iniungi, & ideo si absque contemptu omittatur mortale crimen minime cõmitti, licet ex Sacro testimonio, authoritatibus sanctorum patrum necessarium esse probetur ad gratiæ augumentum, ac fidei corroborationem, vt eam instructiores profiteamur.

Tertium, ꝙ ex eodem Innocẽtij Tertij rñso adnotari solet eam habet difficultatem. Quis sanè sit huius Sacramenti minister? qua in quæstione constat, Episcopum, non alium huius
6 esse Sacramenti ministrũ, † & id apparet, eo ꝙ statim post Christi ascensionem nunquam isthæc manuum impositio facta est, nisi per solos Apostolos, quibus successere Episcopi, nec facta fuit à discipulis, quos præsbyteri representant. Sic Damasus Papa in Epistola de coepiscopis ait: Quòd aũt solis Apostolis, eorumq; successoribus proprij sit officij tradere Spiritum sanctũ, liber Actorum Apostolorũ docet, præsertim cum nullus ex septuaginta discipulis, quorũ isti. s. præsbiteri in Ecclesia speciem gerunt, legatur donum Spiritus sancti per manuum impositionem, vt prædictum est, tradidisse. idem docent Innocentius Primus in Epistola ad Decemtium Eugubinum. c.3. Melchiades Papa ad Episcopos Hispaniarum. Eusebius ad Episcopos Thusciæ Epistola 3. Rabanus. de insti. cleri. l.1. c.30. quorũ mentio fit à Gratiano. de consecr. dist.5.c.2.3.& seq. idem asseuerat Beda. in c.8. Act. Apost.& Isidor.lib.7.Etimolog. c.20. hoc ipsum definitum est in concilio Hispalens. 2. c.7. & in Constantiensi.28. errore Vuicleph.& in Florentino sub Eugenio quarto.& in Coloniensi Synodo.tit.de Sacram.confirma. ad fin. & in Tridentina gñali Synodo sub Paulo Tertio. tit.de Sacramen. tradunt, & id Theologi.in 4.distin.7.Thomas.3. part.q.72. arti.11. Alfonsus à Castro.de hæresib.verb. confirma. Ioan. Echius in Enchiridio. c. 7.nostrates. in d. c.quanto. illius decisionis authoritate hanc sententiam comprobantes.

Verum enimuero ancipiti controuersia disputari solet hoc
7 in tracta. an ex Romani Pontificis commissione simplex † Sacerdos sit huius Sacramenti minister, possitque id cõferre Christi fidem Baptismate professis? nam quibusdam placet, Episcopum ita esse huius Sacramenti ministrum, vt nullo pacto etiam ex Papæ dispensatione id ministrari queat à præsbyteris non Episcopis, & hoc præcipuè, ꝙ huius Sacramenti, sicut & aliorum minister sit ex institutione diuina ab ipso Deo designatus, & ideo nequeat à Romano Pontifice mutari, ꝙ probatur. Nã ita ad Sacramenti essentiam pertinet minister, sicut materia, & forma, quæ tñ non possunt à Papa mutari, igitur nec minister. hoc profectò manifestius fit, si consideremus ministrum, formã, & materiã Sacramentorum non posse ab alio, quam à Deo institui, ipse etenim est Sacramentorum institutor, cui soli cõpetit definire, quæ sint ad illa Sacramenta necessaria. Thom.3. part.q.60. art.5. Quamobrem sicut Papa non posset statuere, ꝙ laicus consecraret Christi corpus, nec ꝙ Sacerdos absque pane sub alia materia conficeret idem corpus Christi, nec ꝙ absque aquę elemento Baptismus ministraretur, nec item aliquem Sacris ordinibus insigniri posse ab eo, qui Episcopus non est ita eadem rõne concluditur, nec permittere summum Pontificem posse, nec delegatione cõmmittere, vt simplex Sacerdos Sacramentũ confirmationis ministret. Qđ si dixeris Sacerdotẽ simplicẽ ex instõne diuina etiam esse huius Sacramenti ministrum. duabus rõnibus hæc diluitur ꝓpositio. Prima ex eo, ꝙ hoc ipsum reprobatum extiterit frequenti omnium assensu. Scđa, ꝙ si ita verum hoc esset Papa non potuisset hanc faculatem confirmãdi ex diuina institutione præsbyteris simplicibus conuenientem ab eis auferre, & ob id possent adhuc hoc Sacramentum ministrare, ꝙ nemo doctus admittet. Scribit enim Paulus 1. Corinth. c.4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei, ergo quibus Christus dedit potestatem, non põt homo auferre, cum hoc ipsi Deo omptimo maximo
8 tantum † competat. Hinc Sacerdos, vtcunque solenniter degradatus conficit Eucharistiæ Sacramentum ẽt si is hæreticus sit. gl. in c.2.de cler.excommuni.vbi Abb.Card.& Doct. cõiter.tex.optimus in c.ꝙ quidam.1.quæst.1.Thom.3.par.q.82.art.8. Doct.in c.accedens.50.distin. Alfonsus à Castro.lib.2.de iust.hæret. puni. c.21.licet gl.in d.c.accedens.& in c.degradatio. de pœn.in 6.& in summa.9.q.1. ꝯrium maximo errore dixerint. Potestas siquidẽ ordinis est ad consecrandum corpus Christi verum, nec ab alio, q̃ ab ipso Deo ob eius excellentiam dari põt, & ideo semel data indelebilis est, ꝙ & Thom. asserit.2.2.q.39. art.3. Sic sanè minister Sacramenti ab ipso Deo institutus, tolli ab Ecclesia non põt ad hunc effectum, vt si post Ecclesiæ prohibitionem minister à Christo statutus Sacramentum ministret, verum non sit Sacramentum istud. Inde fit, vt licet prohibitum sit extra necessitatis tꝑs laicos Baptismi Sacramentum ministrare, tñ si illud ministrent, tenet Baptismus, vt scribit Tho.in 3.part.q.67.art.3. Nam Baptizare quamuis ad ordinem Sacerdotalem spectet sm̃ id ꝙ decet, & solenne est, non tñ ex necessitate Sacramenti apparet. igitur si verè huius Sacramenti confirmationis Episcopus minister est ab ipso Deo, institutus, vt constat, non posse Sacerdotibus simplicibus hoc ministerium committi, sicut si ijdẽ Sacerdotes ministri fuissent à Christo decreti non potuisset Romanus Pontifex hoc ius ab eis tollere. Ex quo manifestè cõuincitur falsum esse, ꝙ Innoc. Panor. & alij in d.c.quanto. scribunt dicentes, posse Papam pt̃atem istam ministrandi Sacramentum confirmationis Episcopis competentem ab eis tollere, ita vt si ministrarẽt illud, nihil agerent, ꝙ periculosum est, nec vlla rõne defendi valet, vt animaduertunt Ale.de Hales.4.par.q.35.membr.6.Io.Maior in 4.distinct.7.Hadri.in tract.de confir.arti.3.Bernard.Anto.Imol.col.3.Barb.col.12.in præd. c.quanto. post gl. in c.manus.de consecr.distin.5. Quin Abb. & aliorum sententiam hæreticam esse probat Alfons.à Castr.lib.2.de iust.hæret. puni.c. 22.qui tres ad hanc rem proponit assertiones verissimas sanè, & omnino vtiles, quarum Prima habet, Papam non posse tollere ab Episcopis pt̃atem conferendi illa Sacramenta, quæ sunt Episcopis reseruata, vt confirmato, ordo, ita vt illorum Sacramentorũ collatio ex hac Papę prohibitione irrita sit. Secunda, Summum Pontificem posse prohibere Episcopis exequutionẽ ordinis Episcopalis circa Sacramenta, siue particulari, siue gñali prohibitione ad effectum istum, vt post hanc prohibitionẽ Episcopus ordinans, aut confirmãs peccet, q̃uis ea, q̃ fecerit, sit rata, & firma, nec iterum repetenda. Tertia, Papam posse ab Episcopis eã pt̃atem ordinis q̃ habent circa Sacramentalia auferre, puta circa consecrationes altarium calicum, vestimentorũ benedictiones, in hunc sensum, vt actum ab eis ꝯ hanc prohibitionem minimè valeat, cùm hæc pt̃as potius iure humano, q̃ diuino eis cõpetat. Ex hac igit̃ prima rõne, q̃ fortissimè stringit, vr̃ cõmissione Romani Põtificis Sacerdotem simplicẽ minimè posse Sacramentum istud confirmationis ministrare. Scđò, vt alias rõnes omittam, hoc idem probatur, cum ea, quæ ordinis sunt, cõmitti nequaquam possint ei, qui ordine illo caret, tex. in c.vlti. de consecra.Eccles.vel alta. Sed ministeriũ huius Sacramenti ꝑtinet ad Episcopos rõne ordinis, seu potius ratione consecrationis Episcopalis, ergo cõmitti non põt his, q̃ Episcopi non sint. Et si dixeris non posse hanc cõmissionẽ fieri ab Episcopis, vt prædicta Decretalis loquitur, posse tñ fieri ab ipso summo Pontifice: rñdetur, in his, quę ad ordines, & Sacramenta pertinent, non hr̃e maiorem pt̃atem summum Pontificem, q̃ habeat Episcopus in ꝓpria diœcesi, licet quo ad causarum decisionem maiorẽ pt̃atem habeat ipse Papa, q̃ Episcopi. His quidem, & alijs fundamentis, non posse ex delegatione Papæ simplicem Sacerdotem confirmationis Sacramentum ministrare asserunt Durand. Scotus Maior, & Hadri. in 4.distin.7. de Sacramento confirmat.art. & q.vlti. Alfonsus à Cast.lib.de hæresib.verb. Confirmatio. idẽ lib.2.de iust.hæret.punit. c.21.& 22. Sed ꝯriam sñiam imò posse simplicem Sacerdotem ex Romani Pontificis cõmissione Sacramentum confirmationis ministrare, multi ex eo defendunt,
9 quod ex commissione Papæ, † possit Sacerdos simplex minores ordines conferre, cum hi non habeant immediatam relationẽ ad corpus Christi verum Thom. in 4. distin.25.q.1. arti.1. quem cæteri ibi sequuntur, Collectari, Abb. & alij cõiter in d.c.quanto. Ergo etiam poterit Papa delegare simplici Sacerdoti ministerium Sacramenti confirmationis, cùm hoc Sacramentum non habeat immediatam relationem ad corpus Christi verum, & ita hac rõne Thom. d.distin.7.q.3. vtitur, cui huius opinionis authores oĩno consentiunt. Verum hæc ratio tollitur ea consideratione, qua distinguuntur minores ordines à maioribus, & Sacris, vt licet maiores ordines sint Sacramentum, & diuino iure instituti, ꝙ satis cõpertum est, minores vero nec sint Sacramentum, nec diuino, sed potius humano iure statuti, sicuti Durand. distin.24. 4.senten. opinatur, atque ita præmissa hac Durandi sententia Al-
10 fonsus à Castr. d.c.22. primam rationem, quam duximus, † di-

luere

lugere conatur. De prima quidem tonsura hic non agimus, ea etenim cõferri potest quoque ab Abbatibus, qui Episcopi non sunt, nam, & non esse eam tonsuram, ordinem, quidam existimant, sicuti à nobis adnotatum est in c. quia nos. num. 3. de testa. posse vero eam conferri ab Abbatibus eorum Monachis probat text. in cap. cùm contingat. de ætate, & qualit. quo in loco, & ca. 1. 69. distin. ex Canone. 14. 7. Synodi probatur, lectores posse ab Abbate in proprio monasterio ordinari, atque ideo Doct. in d. capit. cum contingat. & Sylvest. verb. ordo. 3. q. 2. tradiderunt, posse omnes minores ordines ab Abbate proprijs Monachis ministrari, quasi Abbates propter solẽnem benedictionem aliqua ex parte sint Episcopis similes. Ego sanè video in his periculosum esse, ab his discedere sententijs, quę frequentiori authoritate doctissimorum virorum probantur. Deinde non dubito Durandi sniam cõi Thologorum iudicio improbatam esse, hi etenim in 4. senten. distin. 24. tenuerunt minores ordines esse Sacramentum, & præcipuè Thom. q. 2. arti. 1. ad fin. & arti. 3. in vltimis verbis. Palud. & Maior q. 1. Caieta. item in opusculo. 27. quæstionum. quæst. 23. dum probat esse necessarium contractũ corporalem in Sacramento ordinis, & subdit exemplum de traditione libri, & clauium apertè huius est sententiæ, vt existimet hos minores ordines esse Sacramentum, & cùm ordo Sacramentum sit, ac sub eo passim à tpe Apostolorum constituantur hi minores ordines, vt tradunt ex Ignatio, Dionysio, & alijs quotquot aduersus Lutherum hac ætate scripsere, & præ cæteris concilium Coloniense. tit. de Sacramento ordinis. Castro de hæresib. dictione, ordo, consequitur hos ordines Sacramentum esse, tametsi non desint, qui Durandi opinionem probabilem esse censeant, nam & ipse Caiet. in quæst. de modo tradendi ordines. arti. vnico. fol. 43. asserit, hos minores ordines potius esse Sacramentalia, quàm Sacramenta. idem ipse senserat. 3. par. q. 64. art. 6. versi. in responsione ad primum, & Magister sniarum in d. distin. 24. idem insinuat, dum hos minores ordines ꝓcedente tempore ab Ecclesia esse institutos opinatur. vnde colligitur Sacramenta non esse, cum ab Ecclesia, aut ab alio, quàm à Christo institui nequeant. Quod si hæc Durandi sententia recipienda est, Prima hæc ratio de presbyteris simplicibus ex cõmissione Papæ ministrantibus minores ordines, parum, aut nihil ad propositam dubitationem pertinet. Verum si reijciatur Durandi opinio admissa contraria, quæ certior est, nullo pacto defendi poterit, quod præmisimus, imò dicendum erit, nec ex commissione Papæ simplices Sacerdotes posse minores ordines conferre, quod Hadrianus dict. art. 3. expressim tenet. Nisi dixerimus Sacramẽti ordinis ministrum ordinariũ, esse Episcopum, posse tñ esse simplicem Sacerdotẽ ex delegatione Romani Pontificis, sicuti statim dicemus in Sacramento confirmationis, quod tñ vt ingenuè fatear, mihi satis dubium est, & incertum, imò falsum oĩno, quoad Sacrorum ordinum ministerij, quod solis Episcopis cõpetit. Atq; ita verius esse censeo, posse summum Pontificem delegare collationem minorum ordinum simplici Sacerdoti, non tñ eorum ordinum, qui Sacri, & maiores dicunt, quod & Dominicus Soto probat in 4. dist. 7. quæst. vnica. arti. 11. & distinct. 25. quæst. 1. art. 1.

Scđa ratio, quæ vr persuadere, simplicem Sacerdotem, ex cõmissione Papæ posse ministrare Sacramentum confirmationis, deducitur ex eo, quod simplex Sacerdos nullos habens subditos nõ põt quenquam à peccatis absoluere, nec ei Sacramentum pœ-
11 nitentiæ ministrare, adeo, vt si tentet, nihil actum sit. At si † huius Sacramenti minister esset, absolutio teneret, & tñ cùm minister non sit ex delegatione Episcopi, aut Romani Pontificis poterit hoc penitentię Sacramentũ ministrare, quod passim ꝯcedit, nec negari poterit. Igitur ex Papę cõmissione, q minister non est Sacramenti confirmationis, poterit id optimè ministrare. Verum, & ista argumẽtatio parum prodest, cùm à dissimilibus fiat. Etenim Romanus Pontifex cũ simplici Sacerdoti delegat ministeriũ Sacramenti confirmationis, non ei concedit, nec tradit Episcopalem ordinem, aut ptãtem, quæ quidem Episcopalis ordinis potestas necessariá est ad ministerium huius Sacramenti, & quidem iure diuino, sed cum idem Pontifex, aut Episcopus simplici Sacerdoti subditos cõmendat, & tradit, aut cùm delegat illi absolutionem Sacramentalem, non facit absolutè ministrum eũ, qui non est minister huius Sacramẽti penitentæ, sed ei concedit iurisdictionis ptãtem, quę iure diuino necessaria est ad hoc ministerium, & quæ simplici Sacerdoti deerat, vt esset huius Sacramẽti minister. Enimuero licet simplex Sacerdos eo tpe, quo ad Sacerdotium fuit assumptus, habuerit, & acceperit ptãtem ordinis, quæ necessaria est ad absolutionem Sacramentalem, non tñ habuit, nec accepit alteram ptãtem, quæ iurisdictionem exigit. Nam præter ptãtem ordinis simul necessaria est potestas iurisdictionis administrandum pœnitentiæ Sacramẽtum, non tñ iure humano. sed & diuino, itaq; Sacerdos simplex minister non est Sacramenti pęnitentiæ, donec habeat iurisdictionis ptãtem, vtraq; etenim necessaria est. Iurisdictio aũt traditur, cùm Sacerdoti simplici, vel datur ordinaria animarũ cura, vel delegata. Nec sufficit ptãs ordinis absq; ptãte iurisdictionis. quod eleganter, & eruditè adnotarunt Thomas in 4. distin. 17. q. 3. art. 3. q. 4. idem in distinctione 18. q. 1. art. 1. q. 2. ad secũdum. & distin. 19. q. 1. art. 2. ad 3. quæst. Hadrianns in tract. de confessione. q. 5. fol. 6. Cardi. à Turre Cremata. lib. 1. de Eccles. cap. 96. Alfonsus à Castr. lib. 2. de iust. hæret. punit. cap. 21. Melchior à Cano. in relectio. de pęnitẽtia. 5. par. Fol. 133. & probatur authoritate Cõcilij Florentini, quo definitum est, Sacramenti pęnitentię ministrũ esse Sacerdotẽ habentem authoritatem absoluendi ordinariam, vel delegatam. idem tradit, & probat Caiet. in quæst. vnica. de ministro penitentiæ.

Constat. n. Sacerdotes à Christo institutos, per sacram ordinationem à Deo accipere immediatè ptãtem clauium, & sic potestatẽ absoluendi à peccatis in foro animæ, iurisdõnem aũt ab homine, nempè à Papa, vel Episcopo immediatè, qñ illis cõmittitur aliquorũ hominũ, aut quorundam animarũ cura. potestas siquidẽ iurisdictionis est tanquã vis motiua clauiũ. quod probare mihi vñr ꝑter eos, quos mõ citaui Alex. Halens. 4. par. q. 79. membr. 8. art. 2. & q. 80. membr. 3. art. 2. & q. 81. memb. 4. artic. 1. Scotus in 4. sent. distin. 19. q. 1. art. 4. atque ibi S. Bonauentura. art. 2. Duran. q. 2. & Palud. q. 1. Alberuus Magnus distin. 18. artic. 6. & illic Ricard. q. 2. artic. 3. & alibi Ioannes Echius in 4. Tom. Homelia 59. & Dominicus Soto in 4. distinct. 18. q. 4. arti. 2. & 4. & dist. 20. quæst. 1. articul. 1. & art. 5.

Tertio ꝓbatur, simplicem Sacerdotẽ posse ex Romani Pontificis dispensatione Sacramentũ hoc confirmationis ministrare, authoritate diui Gregorij, qui libr. 3. Epistolarum. c. 26. ad Ianuarium Carolitanum scribens permittit, & verè concedit licentiam pręsbiteris, vbi desint Episcopi, ministrandi confirmationis Sacramentũ. Quod si id fieri iure non posset, vir doctissimus, & sanctissimus minimè permisisset. huius authoritatis Gratianus meminit. 95. dist. ca. 1. Sed Duran. & Maior videntes Gregorium summum Pontificem hoc fecisse, quo propriam opinionem audacter tutarentur, respondẽt audacius Gregoriũ hominem fuisse, & ideo potuisse errare, atque hac in re palàm errasse. Quæ sanè rñsio dura nimis, & impia censetur, nam licet hoc in tractatu non oporteat discutere, fuerintne aliqui Romani Pontifices heretici, aut in fide errauerint, cùm id alibi latissimè tractetur à Canonistis in c. si Papa. 40. distin. & c. Anastasius. 19. distinctione. doctissimè ab Alberto Pighio lib. 4. de Eccles. Hierarch. c. 8. Alfonso à Castr. lib. 2. de iusta hæret. pun. c. 23. verè tñ asseuerandum est summum Ponticem in his, quæ ad fidem per-
12 tinent, vt personam publicam, & Ecclesię † caput aliquid definientem, minimè errare posse, quod probatur Mathæi capit. 6. vbi apertè ostenditur ex illa promissione Christi dicentis ad Petrũ, super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi, hoc est hæreses, non præualebunt aduersus eam. Ostenditur in quam, fidem synceram, & inuiolabilem permansuram esse in Petro, & eius successoribus. deinde testimonio Lucæ. c. 22. dilucidè apparet rogasse Christum pro fide Petri, vt pro aliorum cõfirmatione ea maneret integra. Sic. n. inquit Iesus. Ego rogaui ꝓ te, ne deficiat fides tua, tu autem conuersus cõfirma fratres tuos. qua obsecro, ratione deficiet Petri, aut successorum fides, illo ꝓ ea rogante, qui semper exauditur. Præterea definitio Romani Pontificis certum nobis exhibet in pertinentibus ad fidem Canonem, quo instructi in fide minimè errabimus. c. maiores. de Baptismo. c. significasti. de elect. cap. sic omnes 19. distinct. cùm alijs, quæ ad hanc rem adduci possent facilimè ex Gratiano. 24. q. 1. & maximè. in c. memor. & in cap. quoties, & cap. hæc est fides. sed si Papa errare posset in fide, eius decretum non esset nobis Christi fidem profitentibus certum, imò periculosum, quo fit, vt Catholicã, & verã propositionẽ esse constanti animo testemur, Papam non posse in pertinentibus ad fidem quicquam, vt Ecclesiæ summum Rectorem definire, quod erroneum sit. quod asserunt Thomas, & Caiet. 2. 2. q. 1. artic. 10. & q. 11. art. 2. ad tertium. Florent. 3. part. tit. 22. c. 6. §. 18. idem Caieta. in tract. de concilijs. c. 9. & 11. Thomas quodlib. 9. art. vlt. Cardi. à Turre Cremata. in d. cap. hæc est fides. & in tract. de Ecclesia. libr. 2. c. 109. & sequentib. Syluest. verb. Ecclesia. 1. q. 3. Albertus Pighius. lib. 4. de Ecclesiastic. Hierac. ca. 3. & seq. Alfonsus à Cast. de iust. hæret. punit. lib. 1. c. 4. & c. 6. verum si quid summus Pontifex, non vt totius Ecclesiæ Christianę Rector, sed vt priuata persona, vel docendo, vel scribendo asseruerit, quod ipse minimè vult vti vniuersale decretũ apud omnes censeri, nolens ad id recipiendum, aut credendum, quẽquam obligari, errare quidem poterit, cum priuata tunc vtatur authoritate, non publica. Nam & si Papa errare possit, vt priuatus, non tñ permittet Deus, vt id quod praue sentit, & ꝯ Catholicã fidem, toti Ecclesiæ veluti eius pastor officio Vicarij Christi fungens,

gens, credendum præcipiat. Nec hoc in loco tractare modo vacat, an in rebus fidei definiendis, examinandis, alijsque negotijs arduis expediendis, teneatur summus Ecclesiæ præsul, Cardinalium, vel saltem iuris diuini peritorum consilium exigere ad iudicij consultationem, & deliberationem, etenim hoc obiter examinat Cardinalis à Turre Cremata in d. lib. 2. c. 102. versi. ad sextum. Cui adde locũ illum Deuteronomij. c. 17. cuius meminit Romanus Pontifex in ca. per venerabilem. qui fil. sint legit. item ea, quæ scripa sunt Exodi. c. 18. & 24. & Actuum cap. 15. Ex nostris Lector poterit Feli. & Ripam legere in rubr. de constit. Iason. in l. placet. C. de sacrosan. Eccles. 2. col. Abb. in c. 2. de cleri. non residen. & alibi passim Barbat. de præst. Cardi. parte 1. q. 2. colum. 7. Iacobitaum de concilio libr. 5. art. 5. Sat nunc erit certam esse suprascritam opinionem. Ex qua, & illud deduci põt, Papam non posse in Canonizatione sanctorum errare, quã præ-
13 uia diligenti † examinatione, maturoque prudentium consilio, vti Ecclesiæ summus Præses decreuerit. Siquidem vt tradit Cardina. à Turre Cremata. de consecratio. distin. 3. in prin. nu. 22. res ista potissimum spectat ad fidei Christianæ religionem, cuius negotia ipsius Ecclesiæ caput Christus gerere dignatus est, eaq; rõne minimè permittet in re tanta ipsius vicarium falli, quemadmodum in hac specie asserunt diuus Thomas. d. quodlibet. 9. art. vlt. Floren. 3. parte. tit. 12. cap. 8. §. 2. Ioannes à Neapoli. quodlibe. 11. Card. à Turre Cremata in tract. de Ecclesia. q. 51. ex 73. quæstionibus. idem hoc præmittit. lib. 2. de Ecclesia. c. 110. Syluester verbo, canonizatio. Franciscus Pauinus in canonizatione. S. Bonauenturæ. 2. par. art. 6. Latius cæteris Catharinus in huius quæstionis peculiari libello. tametsi cotrariam sententiam in hoc tenere tentauerint. gl. in c. vnico. de reliquijs, & vene. sancto. in 6. Felin. in c. venerabili. de testibus. & Caiet. in tract. de Thesauro indulgent. c. 8. Quorum opinio ea ratione solet defendi, qđ Romanus Pontifex errare possit in his iudicijs, quæ ad particularia facta pertinent, quale hoc esse videtur, cùm Canonizatio, vel relatio alicuius in sanctos pendeat ex particulari eius vitæ probatione. Et præterea adest vulgaris titulo diui Augustini authoritas in hęc verba passim tradita. Multorum corpora veneramur in terris, quorum animæ cruciantur in infernis. Harum obiectionum prior tollitur, & meritò si consideremus, hoc iudicium canonizationis alicuius sancti, & si à peculiari eius vitæ testimonio pendeat ad vniuersalẽ tñ totius Christianæ religionis statum pertinere, cùm ea sit quædam quasi professio fidei, & ideo credendum piè est, summum Põtificem in perscrutandis eius, qui in sanctos referendus est, miraculis, & gestis, ab ipso Spiritu sancto, qui omnia scrutatur, instrui.

Quod aũt posteriori loco ex Augustino refertur, & si verè eius authoris noĩe censendum sit, quod negamus, nihil ꝯrriam opinionem iuuare vr. non enim dixit Augustinus, multa corpora eorum, qui ab Ecclesia canonizati fuerunt, nos falsò venerari, cùm eorum animæ in inferis crucientur, sed nos multa corpora in terris venerari, quæ existimamus esse eorum, qui ab Ecclesia fuerint in sanctos, & diuos relati, cùm tamen verè eorum non sint, sed potius hominum damnatorum, qui in inferis cruciantur, forsan infidelium, Sicariorum, Piratarum, aut latronum, qui ab humanis discessere publico apud omnes deprauatæ vitæ testimonio, & tamen fallit nos, non equidem Ecclesiæ iudicium, sed rerum vicissitudo, ex quæ Christiana respublica tot bellis, Maurorum, Turcarumue tyrannide oppressa, has illusiones patitur circa sanctorum corporum venerationẽ. censet sanè Ecclesia venerandum, & colendum, vt sanctum diuum Hieronymum, at non ita decreuit proprio iudicio corpus hoc, quod nos Diui Hieronymi esse existimamus verè corpus illius esse: sic etiam definiuit maxima veneratione Ioannem Baptistam colendum esse, non ex hoc sequitur iudicio Ecclesiæ certum esse caput hoc, quod putamus esse diui Ioannis, procul dubio illius esse, forsan enim alterius est. Quod si & hoc Ecclesia præuia cognitione, & diligenti examinatione censeret, dicendum quidem esset non permissurum Deum optimum maximum, summum Pontificem in hoc falli, nosque eius iudicio decipi. Et tamen constanter asserimus venerationem exhibendam esse hoc in dubiò, his reliquijs, quæ vel ex communi Christianorum opinione, vel tacito prælatorum consensu, sanctorum esse censentur. Nam & si in hoc error posset contingere, is præsumendus non est in re adeo graui, & ad religionem pertinenti. Qua ratione etiam si glos. Felini, & Caietani sententia vera esset, quod negamus, nempe Romanum Pontificem in canonizatione sanctorum errare posse, ex hoc nulla profectò iusta causa, nec ansa datur hæreticis, vt asserant non esse venerandas sanctorum virorum reliquias. Impia etenim, hæretica, & nefanda est horum sententia, sicuti aduersus eius assertores satis ostẽdunt ex concilijs vniuersalis Ecclesiæ, ex Sacræ scripturę locis, & veterum patrum authoritatibus Clichthouęus, Castro, & alij Catholici Doctores. Nam licet summus Pontifex in sanctorum canonizatione errare posset, pro eius tamen iudicio præsumẽdum est, donec error pateat, & ideo interim viri Catholici tenemur iudicio summi Præsulis, & stare, & credere. Igitur quo instructiores simus ad has extirpandas hęreses, neue ipsi hæretici qualemqualem occasionem captent ex verè Christianorum opinionibus ad eorum errores contumaci, & proterua audacia tutandos, tutiores sententias eligamus, existimantes in his Papam errare minimè posse. Nec obetit glo. in dict. cap. à recta. 24. quæst. 1. dicens Papam errare posse etiam in pertinentibus ad fidem, nam vel est falsa, vel intelligenda, qñ Papa, vt priuatus homo, non vt vniuersalis Ecclesiæ rector quicquam decreuerit. Ex quibus opinor minimè tutum esse dicere diuum Gregorium in præfata Epistola, dum commisit præsbyteris simplicibus ministerium Sacramenti confirmationis errasse. Sed & alias rñsiones, quas Hadrianus, & alij comminiscuntur, nequaquam cõuenire video diui Gregorij decreto. Nec mirum est planè ipsum præmissam delegationem fecisse existimantem, Romanum Põtificem id facere posse, quod etiam censuerunt diuus Thomas in 4. sent. distin. 7. quæst. 3. art. 3. & ibi Paluda. q. 4. art. 3. Florenti. 3. parte. tit. 14. cap. 14. §. vlt. Caieta. 3. parte. q. 72. artic. 11. Cardina. à Turre Cremata. in c. manus. de consecratio. distin. 5. art. 2. post gl. ibi Syluester verbo, Confirmatio diuina. gl. in d. c. 4. & ibi Inno. Compostel. Ioan. Andr. Collectarius. Anchar. Card. Henric. Abb. Imol. & alij communiter, vt fatetur Præpo. in d. c. peruenit. nu. 7. & eandem opinionem defendit Dominicus Soto in d. distinct. 7. artic. 11. Et licet prior sententia fortissimis rationibus innitatur, ita vt difficilimũ existimem eas dilui posse: opinor tñ posteriorem esse magis tutam, quòd frequentiori calculo probetur, & omnium grauissima concilij Florentini sub Eugenio quarto, authoritate in hęc verba. Legitur tamen aliquando per Apostolicæ sedis dispensationẽ ex rationabili, & vrgente admodum causa simplicem Sacerdotem, Chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse confirmationis Sacramentum. Quibus mehercle verbis manifestum fit, diuum Gregorium hac in re dispensatione vsum, vt simplex Sacerdos hoc Sacramentum ministraret. Sed quod idem sit in quodlibet clerico, ẽt non Sacerdote, vt ei Romanus Pontifex hoc committere possit, falsissimum est, quamuis id opinetur glo. Innocent. Anto. & Abb. in d. cap. 4. quorum opinio ab omnibus planè refellitur, & meritò, cùm diui Thomę sententia satis dubia sit, & ea ratione potius est restringenda, quàm extendenda. Consequitur tandem ex his huius Sacramenti ministrum ordinarium solùm esse Episcopum ratione ordinis, & officij Episcopalis, simplicem verò Sacerdotem ratione delegationis tantum.

Extat, & de hac re Canon. sacrosanctæ Synodi Tridentinæ titul. de Sacramentis. his quidem verbis, si quis dixerit sanctæ cõfirmationis ordinarium ministrum nõ esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem Sacerdotem, Anthema sit. * Quod si minister in hoc Sacramento est de necessitate Sacramenti, sicuti fatentur omnes, nec negari põt, nec debet, sequitur necessario, eum, vel à Christo institutum, siue sit Episcopus, siue Sacerdos, vel ex spãli Christi cõmissione delegatũ fuisse Ecclesiæ, & summis Pontificib. quod Episcopum, constituerent ministrũ ordinariũ, Sacerdotem verò ex delegatione, aut Sacerdotem simplicem institutum à Deo ministrum, sic tñ vt Ecclesię cõmiserit spãliter, vt Episcopi qualitatẽ institueret necessariã fore, nisi ex particulari sũmi Pontificis cõmissione. Quę cũ in hoc solo Sacramẽto admodũ spãlia sint, neque aliter constẽt, quàm ex traditionibus, & irrefragabili Synodorum declaratione, hac rõne, & nec alia defendi põt, & debet Gregorij dispensatio. Qđ & Dñic. Sot. in d. art. 11. planè fateri vr. Sic denique, vt constanter fateamur huius Sacramẽti ministrum ordinarium, solum Episcopũ esse. *

Ex quo infertur, hoc ministerium nec ex cõsuetudine, vt scribit Romanus Pontifex in d. c. quanto, nec ex immemorabili ꝑscriptione acquiri posse presbbyteris, cum hi, nisi ex delegatione Papę, huius ministerij sint incapaces. Plura etenim iura, quæ competunt Episcopis, possunt ab his, qui Episcopi non sunt, ꝑscriptionis titulo acquiri, sicut probatur in c. auditis. & in c. cum olim. de prescriptionib. & in cap. auditis. de in integrum restitut. & in capit. accedentibus. de excessib. prælat. ea tamen munera, quę Episcopo ratione ordinis Episcopalis competunt, & quæ verè exigunt illam indelebilẽ Episcopi consecrationẽ, nequaquam acquiri poterunt ab alijs quàm Episcopis, quacunque ẽt immemorabili prescritione. Nam ad Episcopale munus pertinent aliquot, quę nec ex Papę dispensatione non Episcopis possunt delegari, & hęc, nulli dubium esse potest, ne vllo temporis iure acquiri non Episcopis posse. Alia verò, quę licet Episcopalem ordinem requirant delegatione, tamen, & priuilegio Papę possunt non Episcopis competere, adhuc temporis titulo minimè valent alicui conuenire, siquidem in his priuilegium

Principis

Principis,& immemorialis præscriptio paria non sunt ex eo, ꝙ non Episcopi secluso Romani Pontificis priuilegio incapaces sint horum munerum, & ideo non habet immemorialis præscriptio parem vim cum priuilegio Ioan. Monachus in ca.2. de præbend.in 6.& ibi Doct. communiter, quos Philippus Probus allegat.num.7.Abb.Feli.& alij in c.causam. de præscriptio.idem Felin.in c.accedentes. eod.tit. idem in c. cum contingat. de foro compe.num.4.Hippol.singula.80.Franciscus Balb. de præscrip.5. part.princip.q.7.idem in 2.par.3.partis principalis.q.6.in hac spē, quàm tractamus. Panor.in d.cap.quanto. Card.consi.131.col.2. idem Balb.5.part princip. q. 11. sic intelligentes ea iura, quæ ꝓbant præscriptionem immemorialem parē esse priuilegio Principis.l.3. §.ductus aquæ.ff.de aqua quotid.& æstiua. cap.1. §.vlti. de præscrip.in 6.c.super quibusdam. de verb. signific. quæ commendant.Roma.singula.289.Abb. in c.cum nobis.de præscrip. idem in c.per venerabilem.qui fil.sint legitim.col.3.Ias.in l.is qui putat.col.2.ff.de acquir.hered.

Dixi autem superius Episcopatum esse ordinem, non ꝙ censeam verè esse ordinem distinctum ab alijs, quatenus ordo Sa-
15 cramentum est, & characterem imprimit, † sed quia Episcopatus iuxta veriorem sñiam ordo est, quatenus ordo dicitur officium quoddam,& potestas respectu quarundam Sacrarum actionum, quæ Sacerdoti non conueniunt ex Thoma in 4. senten.distin.24.q.3.artic.2. & ibi Ricardo, Paluda.q.7. Syluest.verbo, ordo. colu.2.Caieta.2. Tomo opusculorum.q.1.de ordine. Abb.in c.ex literis.de excessib. prælato. Quorum sententia receptior est apud Thelogos, quemadmodum fatetur eam sequutus.Soto lib.10.de iust.& iure.q.1.artic.2.idē in 4.distinct.24. arti. 3.non enim habet Episcopus maiorem, aut distinctam potestatem supra corpus Christi verum, quàm sacerdos simplex, & ideo Episcopatus propriè ordo non est distinctus à Sacerdotio. Est tamen eius potestas per consecrationem acquisita indelebilis, & si verè character non sit.Nam, ꝙ scribitur in c.1.de ordin. ab Episcopo, qui renuntia. Episcop. non probat Episcopatum characterem imprimere, sed potestatem indelebilem, licet,Episcopatum verè esse ordinem, & Sacramentum, ac characterem imprimere.teneant gl.in proœmio sexti.verbo, Episcopus.Abb. in c.aqua.de consecratio.Ecclesi.idem Abbas & alij. in d. capit.1. Durand.Almain.& Maior distinctione.24. q.1.

Hinc, & illud deduci poterit, num is, qui præsbyter non est,
16 possit in Episcopum consecrari, ita vt verè Episcopus † sit, & potestatem indelebilem acquirat? & gl.in c.1. de clerico per salt. promot.& in d.c.ex literis,& ibi Abb.tenent eum, qui presbyter non sit, verè non posse in Episcopum consecrari per text. in d.c. ex literis. Sed ɔ̃rium quibusdam placuit, cùm Episcopalis potestas indelebilis sit, & ab alijs officijs distincta, tametsi eam exercere non possit,qui presbyter non sit, s̄m Ioan.Andr.& alios in d. c.1.quos sequitur Iacobatius de concilio libr.10. artic.7. & est cōis opinio, vt asserit Abb.in d.cap.1.Quamuis Soto neget hanc opinionem asseuerans,nihil fieri, si qui presbyter non est consecretur Episcopus, atque idem præmittant Sanct. Thom.& qui eum sequuti fuere.

Cæterū si potestas Episcopalis sit indelebilis est, vt modo diximus, distincta ab alijs ordinibus, & si verè ordo non sit, licet Episcopus consecratus cum nondum presbyter esset, exercere non valeat officium Episcopale, & tamen illud exerceat, malè aget, ac peccabit mortaliter, sed tenebit quidem, ꝙ ab eo fuerit celebratum, modo ex necessitate, res presbyteratum non exigat. Quod fit, vt Sacramentum confirmationis teneat, collatio verò ordinis presbyterij minimè, cum eius ordinis minister nō sit, qui eo caret non. n. potest potestatem supra corpus Christi verum concedere, is qui eam non habet, sicuti constat ex notatis in d.c.1.de cleri per salt.promoto. Verum S. Tho. & qui eum sequuntur ex eo censent, Episcopatū non esse ordinem, ꝙ oīno à Sacerdotio dependeat, atque ideo præmittunt, ad necessitatē Sacramenti non esse necessarium, nec requiri presbyteri ordinem, si Episcopatus ordo sit, ac Sacramentum à Sacerdotio distinctum. Qua ratione admissa, q̄ asseuerat Episcopatum non esse ordinem, fateri debet,eum, qui sacerdos non sit,Episcopum consecrari non posse, nec consecrationem valere, imò irritam esse,quemadmodum Tho. & alij fatentur, quod si Episcopatus sit ordo propriè censendus, tunc facilimum erit probare, eum, qui Sacerdos non sit, posse Episcopum consecrari, vt tandem consecratio valeat, vt constat ex superius adductis.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria verbis facta, honoris præfatione non tollitur.*
2 *Qualiter apud Hispanos conuitium puniatur.*
3 *Solidorum æstimatio variè expenditur, siue hi sint aurei, siue ærei ad intellectum iuris Cæsarei,& Regij, atque ibi de aureorum valore.*
4 *Marauedinorum huius regni cognitio traditur ad plurium legum interpretationem.*
5 *Constitutio puniens percutientem non obtinet aduersus conuitiantem verbis, & inibi Ananiæ sententia non indiligenter examinatur.*
6 *An actione iniuriarum teneatur is, qui alteri verum crimen, vitiumue obiecerit?*
7 *Intellectus Regiarum constitutionum, quæ de conuitijs loquuntur.*

De iniuria, quæ verbis fit,& maximè de ea, quæ veri criminis obiectione irrogatur.

CAPVT XI.

INiuriam non tantum facto, sed & verbis fieri Palàm est, & probatur.in l. si non conuitij. C.de iniurijs. l.eum, qui innocentem. l.Item apud Labeonem.ff.eod.ca. cum T. à B. de re iud.adeo quidem, vt nec iniuriam istam ex-
1 tinguat honoris, † præfatio, frustra etenim ꝓtestatur,qui alteri verba communi omnium interpretatione iniuriosa dixerit, nec iam de eius animo quicquam est censendum, quale illud vulgò traditur. Mentiris saluo honore tuo.Bart.& alij.in l.si quis extraneus.ff.de acq.hæred.Abbas in c.ea te.de iureiur.& in d.c.cùm T. à B. Ange.in l.vestem.ff. de iniurijs.Alex.in l.Turpia.ff.de leg.1.Socin.consi.118. vol.1.Ias. in l.vt vim. ad fin. ff. de iust. & iur.Feli.in c.dilecti. pen.colum.de exception.Antonius Rubeus.in repe.§.morte.nu.461. ff.de verbor.signific.colum.2. Quid enim obsecro iuuat, velle, ac præfari honorem saluum esse eius, cui verbis crimen, famam, & honorem denigrans obijcitur? Parum profectò proderit alterius honori hæc ipsa præfatio, cùm is cui conuitium dictū est, ex obiecto crimine labem delicti, notamue famæ contraxerit, facit ad hoc text.optimus in c.1. de præsumptio. Igitur à conuitijs abstinendum omnino est, hęc enim à republica legibus puniuntur.
2 Apud Hispanos statutum est, † vt qui alterum aliquo è sex vitijs ɔuitio affecerit, iniuriā illā retractet corā iudice, & honestis personis Palinodiam, vt aiunt, canendo, & prætereà tercentum solidis mulctetur.l.2.tit.9.lib.8.ordinamen.Hodie.l.2.titul.10.lib. 8. Recopilationis. Vitia verò hæc sunt, Leprosus, Sodomita, Hæreticus, Proditor, Cornutus. quorum vltimum tradit Accursius.in l.si inimicitię.ff.de his quib.vt indig.dicens contumeliā irrogari per hoc, maximè odiosum nomen. idem notant Anania.in cap.1.num.5.de maledict.Ioannes Faber. in §. patitur. Instituta.de iniurijs.Ripa.in l.vlti.quæstio.7. C.de reuoca. donatio. quibus adde Andream Alciatum libr.7.Parerg. capit.5.& Artemidorum libr. 2. de somnijs. c. 12. & Claudium Spencæum de continentia.libro 2.capitul.8. & libro 5.capit.4. His etiam ab eadem Regia constitutione additur meretricis nomen, & vitium fœminæ maritatæ obiectum. Praxis etiam idem recepit in eo, qui alterum Iudæum conuitij causa appellauerit. Quòd verò
3 obiter attinet ad æreos solidos, quibus conuitiator † ex ea lege mulctandus est, varia traditur apud diuersa tribunalia obseruatio, quidam etenim iudices morem propriè regionis sequuti, quemlibet solidum duobus æstimant quadrantibus, quos vulgò hac ætate marauedis appellamus, alij vero, & frequentius supremi,& Regij prætorij iudices, quatuor quadrantibus solidum parem esse censent. Nam & solidorum valor conformis non est, imò varius quidem attenta varia Prouinciarum taxatione. Sic equidem solidus, cuius meminit Iustiniani Codex par pondus habebat cum eo nummo, qui nostra ætate Castellanus dicebatur, isque aureus sicuti solidus erat, & hoc probatur ex notatis per Budæum libro 5. de asse. quo in loco scribit, solidum, cuius meminerit Iustinianus sextā esse vnciæ partē,& ideo is nonagintasex grana habebat,authore Alciato libr.11. colu.2. idem Isidorus scribit libr. Etymologiarum. 17. capit.24.dicens solidū etiam dici sextulam apud Latinos, ꝙ sexta sit vnciæ pars, ꝙ ꝓbatur ex l.quoties.C.de suscep. & Arcar. vbi scribitur libram auri duodecim vnciarum constare ex septuaginta duobus aureis solidis,quo fit manifestum esse, solidum grana habere nonaginta sex,& esse partem sextam vnciæ.Nummus autem, quem Castelianum diximus,sextam habet vncię partem,& ea ratione solidō similis censetur, & id receptum est in praxi apud Regia Hispaniarum prætoria,vbi ad hanc rationem expenditur quingentorum solidorum summa, cuius meminere.l.sancimus. & l.pen. C.de dona.& Regia.l.9.tit.4.part.5.quæ solidos antiquos, aureos marauedinos appellat,non quod intelligenda sit de aureis, quorum Iurisconsulti veteres meminere, & præsertim.in l.nonnulli. ff.de accusat. & in l.1.ff.de varijs,& extraordin. cogn. sed ꝙ apud
nos

nos dictio ista marauedinus, generalis ferè sit, pluribusque, & varijs conueniat monetis, vt nummus apud [illegible], ꝙ statim ostendemus. Aureus sane apud veteres [illegible] maior erat solido, ita quidem, vt tantum ponderis haberent aurei quatuor, quantum solidi sex, ex quo fit, vt quatuor aurei constituerent vnciam, & quadraginta octo libram Romanā duodecim vnciarum, vt libr.2.3.& 5.de partibus asium ex Iulio Polluce.lib.4. docet Gulielmus Budeus,& Alciatus.libr.3.dispu.cap 9.Leonardus Portius.lib.1.de monetis.& Georgius Agr col lib.2.de pondere.& temperat. monet.qui ex Cornelio Tacito, Suetonius, & alijs authoribus, aureum esse existimant valoris mille quadrantum,quos vulgò Itali quatrinos, Hispani marauedinos appellamus,siquidem vnus aureus centum continet sestertios,quorum quilibet decem quadrantibus æquiualet. Licet satis eruditè Antonius Augustinus.libr.2. emendationum cap.9 probare conetur aureum nummum sextam fuisse vnciæ partem, atque à solido minimè differre, & idem asserit Aemilius ferret. Institut. de pœna temerè lit.gant.de valore tn̄ aurei, nulla apud ipsos est cōtrouersia.hinc infertur intellectus ad text.d.l.nonnulli.ff.de accusation. quæ pauperem esse censet eum, qui minus, quàm quinquaginta aureos in bonis habet, itidem ad Regiam.l.2. tit.1.par. 7. quæ eam summam ad quinquaginta marauedinos retulit; vtraque enim lex intelligenda erit de quinquaginta nummis aureis,quorum modo meminimus.

Quod verò diximus solidum parem fuisse nummo aureo Castellano, intelligendum est quo ad pondus, nam quo ad valorem non omnino similes sunt hi nummi, siquidem solidus ille aureus Iustiniani, ea etate valebat sexaginta sex sestertios, & dimidium ac paulo plus, atque ita, sexcentos sexaginta quinque marauedis, vel quadrantes, quibus vnus addi poterit ad exactæ computationis rationem, nummus Castellanus nostra ætate æstimabatur quadringentis octuaginta quinque quadrantibus, & sic quadraginta octo sestertijs nummis, & dimidio. Solidorū etiam meminit tex.in c.conquerente. de offic.ordin.& in capit. placuit.cap. inter cetera. 10. q.3. verum dubitari solet ad intel-
4 lectum plurium Regiarum † constitutionum qua ratione sit expendendus valor veterum Marauedinorum, quorum mentio fit plerunque in huius regni veteribus constitutionibus,& in hac re styli lex 114.asserit Marauedinū aureum, quo veteres in hoc regno vtebantur, valuisse sex marauedinos, qui tempore Regis Alfonsi legum latoris expendebantur,horum autem æstimatio, ni fallor, ita examinanda est, vt eorum quemlibet æstimemus decem Marauedinis, quibus hoc Imperio Caroli Cæsaris primi Hispaniarum Regis vtimur. vnde fit, vt habita ratione legis styli, moropetinus aureus esset apud veteres valoris sexaginta marauedinorum, seu quadrantum, quibus nunc ex ære vtimur, quod licet non satis ex authoribus constet, ea consideratione probatur.Nam denarius æreus, quo veteres in his regnis vtebantur, è sex,quas vocant meajas,constabat,& ideo decem denarij Moropetinum æreum,quo modo vtimur,constituunt siquidem is sexaginta meajas habet, vel coronatos sex, quorum quilibet decem meajas continet. At solidus maiorum nostrorum apud Castellanos duodecim denarios valebat.Ex quibus apparet,maioris valoris fuisse solidum, quàm æreum Moropetinum. Deinde constat aureum Marauedinum,qui regnante Alfonso legum latore vsu tractabatur, habuisse valorem octo solidorū, & triū denariorum,vt scribit Alfonsus à Montaluo.in l.1.titul.5. lib.2. fori, q̄ dum eiusdem Alfonsi Regis Marauedinos explicat, fuisse eos aureos existimat asseuerans, eum esse nummū Marauedinum, cuius Alfonsi constitutiones passim meminere. Quamobrem cùm Alfonsus idem Castellæ Rex nūmū aureū priorū, ac veterum Regū expendens, collato huius, & nummi, quo eo regnante Castellani vtebantur,pondere,cōpererit veterem Moropetinum aureum æqualem esse pondere sex eiusdem Regis Moropetinis itidem aureis, alioqui iniqua, & inutilis esset ponderis collatio, colligitur euidenter vetustissimum aureum Moropetinum valoris esse,& fuisse sexaginta nostræ ætatis quadrātū, quib. ære conflatis vtimur, & vulgò Marauedis appellamus.

Hinc primo infertur Marauedinum Alfonsi Regis, & legum latoris æqualem esse quo ad valorem veteri Romanorum Sestertio,sic decem quadrantibus nostræque ætatis æreis Moropetinis,ac centum antiquis Castellę denarijs.

Scdō deducitur,præfati Regis Alfonsi nūmum, Marauedinū bonum apud huius regni sanctiones passim nuncupari, & id ꝓbatur ex l.1.tit.9.lib.8.ordi.Hodie.l.1.tit.7.lib.8. Recopil. & l.1.tit. 5.Hodie.l.1.tit.5.lib.8.Recopil. & l. 9. tit. vlti. eiusdem libri. Hodie.l.1.tit.12. libr.8. Recopil.

Tertiò ex his etiam constat intellectus ad d.l.1. tit.9. Hodie. l. 1.titul.7.libr.8. Recopil.quę condita fuit à Ioanne Rege primo Biruiescę anno Domini M. CCC. LXXX. VII. & in ea statutum fuit conuitiantem parentibus puniendum esse pena sexcētum Marauedinorum. est enim ea constitutio intelligenda de Marauedinis bonis, cùm modus hic puniendi ab eodem Rege seruatus frequenter fuerit, vt patet in d.l.1.titul. 5. Hodie l.1.titul.5.libr.8.Recopil.& l.9.tit.vlt.Hodie.l.1. tit.12.libr.8. Recopil. quæ constitutæ fuerunt ab eodem Principe Guadalaiaræ, Anno domini M. CCCXC.Et ab Henrico Rege Tertio Madritij, Anno domini M. CCCC. & tn̄ quod in d.l.1.tit.9.Hodie.l.1. tit. 12.libr.8. Recopilationis. scribitur in hæc verba. *que son seys mil marauedis de esta moneda*, additum fuit ad planiorem interpretationem ab eo, qui iussu Regnum Catholicorum Fernandi, & Elisabeth ordinationum Regiarum librum compilauit, atque inde probatur,quod prima illatione diximus.

Quartò apparet ex præmissis, bonum Marauedinum differre à Marauedino veteri, cuius etiam mentionem faciunt Regiæ constitutiones,& constat hæc illatio ex d.l.1.tit.5. Hodie.l.1. tit.5.lib.8. Recopila. vbi expressim probatur Marauedinum bonum,sex veteribus,seu veteris monetæ ęreis Marauedinis ęquale esse. qb. ɔ̄ns est, veteris monetæ Marauedinos maioris valoris fuisse, quàm quibus modo vtimur, cum sex veteris ærei Marauedini pares valore sint, decem, quibus nunc in commercijs passim huius regni incolæ vtuntur, habet autem vetus ille adhuc proportionem sexquialteram, & de veteri est intelligenda.l.11.& item.l.19.tit.11.lib.4.ordinamen.Hodie.l.11. & 17. tit. 3.libr.6.Recopil.

Quintò inde compertum erit non satis exactè hac in re Celsum Hugonem in Repertorio dictas constitutiones Regias dictione Marauedi, perpendisse,nec perfecte,colligisse quid Alfonsus à Montaluo in dict.loco scripserit.

Sextò poterit ex his intelligi Regia.l.3. tit.12. lib.8. ordin.Hodie.l.3.tit.22.lib.8.Recopil. quæ fuit statuta à Rege Alfonso Vndecimo, Aera M.CCC. LXXXVI. Compluti. titu.20. l.12. vbi armatos homines congregantes ad vim inferendam magistratibus publicis,puniūtur mulcta sexcentorū Moropetinorum, & in specie constitutionis sequentis sex mille, & rursus in priori ordinatione mille, distinctis ibidem commutationis qualitatibus, ea etenim mulcta ad veteris monetæ marauedinos est referenda, sicuti in dicto ordinationum volumine refertur. tametsi in scriptis manu exemplaribus constitutionum Alfonsi Regis, ea pœna ad monetam eius temporis referatur, quod parum refert,atque hæc dicta sint iuxta eam opinionem, quæ deduci potuit ex ordinationibus regijs,quibus nunc vtimur, etiam si non ignoremus aliam rationem horum numismatum fortassis haberi posse, quam peculiari libello aliquando exponere conabimur.

Septimo forsan ad hanc rationem erit explicanda Moropetinorum Lusitaniæ summa, cuius mentio fit à Romano Pontifice.in c.cum olim. in 2 de priuileg. licet Ludouic. Gomez. in regul.de valore.quæst.9.opinetur, quemlibet ex illis Moropetinis, valore parem esse dimidio scuto aureo, quo nunc Itali vtuntur sed ipse rem istam missam facio his, qui maiorem cognitionē habēt veterum Lusitaniæ numismatum: hæc etenim obiter adduximus ad Regiam constitutionem, quæ de conuitijs puniendis tractat, nec tamen ignoramus mulctas pecuniarias à Regijs sanctionibus indictas, qualibet in huius regni prouincia,seu tribunali, ex praxi satis apertè certam ad summam redactas fuisse.

Verum, vt ad propositam quæstionem, à qua digressi fuimus, reuertamur,ex eadem Regia sanctione, quæ de conuitijs puniendis agit, etiam colligitur conuitiatorem cogendum esse coram iudice,& honestis personis, quod obiecerit retractare, seque mentitum fuisse fateri, quodcunque vitium, cōuitio expresserit, licet non sit ex illis sex,quæ in eadem Regia lege eius initio explicantur. hoc tamen variè accipitur à iudicibus,nec omnino id seruatur: imo frequentius omittitur, aliaque pœna pro arbitrio iudicantis infertur conuitiatori.nam ea retractio, cuius paulo ante mentionem fecimus, tantùm à lege, & iudicibus iniungitur, vbi conuitium contigerit per obiectionem alicuius ex illis sex vitijs, quorum lex priori parte meminit.Erit verò aduertendum, an sit legi Regiæ locus, vbi verba illa dicta fuerint contra absentem? Et sanè quibusdam videbitur in hac specie, non esse legem prædictam admittendam ex eo, ꝙ tunc contumelia dicatur propriè, cum verba in præsentia alterius fuerint dicta. non alias,quia ad rationem contumelię necessarium est,vt verba præsenti dicantur. cōtumelia n. quia contemptum significat, & honori, qui præsenti fit, aduersatur, idcirco vere contumelia præsenti fit, aut denique absenti, quoties, qui protulit verba, eo animo ea in absentē iactat, vt in eius perueniant notitiā. In quo differt a detractore, qui verba in absentem profert, vt illa celare velit.quemadmodum.Sanct. Thom. explicat. secunda secundæ.quęstio.72.artic.1.& quæstion.73.articul.1.in versicul. respōdeo.& Dominicus Soto.libr 5.de iustitia, & iure. quæstion.9. artic.1.sic lege Regia tenebitur, qui verba in absentem protulit eo
animo

animo, vt in eius notitiam perueniant.

Iustissimum tamen est, famæ, & honoris restitutionem fieri his, qui conuitijs obiectis eius læsionem passi fuerint. capit. quisquis. 8. quæstio. 1. cap. inter solicitudines. de purgation. Cano. Hostien. in summa. de pœnis. §. quibus. versic. quid. de accusatoribus. Thomas. 2. 2. quæstio. 62. artic. 2. Floren. 2. part. tit. 2. cap. 2. §. 3. & probatur ex regu. peccatum. de regul. iur. in 6. hoc addito non esse minorem, imo multo maiorem honoris, & famæ, quàm rerum spoliationem, authore Salomone prouer. 22. dicente, melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Nam & bonorum externorum maximum est honor, vt scribit Aristot. 4. Ethico. cap. 3. cap. deteriores. 6. quæstio. 1. Scribit, & Isocrates in oratione contra Lochitum, Athenis legem latam fuisse, qua quingentis drachmis vetita conuitia punirentur.

Ex quibus ausus est Ioan. Ananias in capit. 1. num. 5. de male-
5 dicis. scribere irrogantem contumeliam, seu conuitium † verbis Cardinali, eisdem affici pœnis, quas Romanus Pontifex statuit in c. fœlicis. de pœnis. in 6. idem probat Felin. in capit. non dubium. de sententia excommunic. quibus, & alia ratio adstipulatur, quod appellatione percussionis non tantum comprehenditur, ea quæ facto fit, sed & ea, quæ verbis, saltem ex lata dictionis significatione. Bart. in l. aut facta. in princip. ff. de pœnis. prædicta autem constitutio cum fauorabilis sit, & in honorem Romanæ Ecclesiæ cuius ministrorum sancita, mirum non est, si hanc latam interpretationem assumat, qua ratione idem hi Doctores dicerent in iniuriam inferentibus verbis contumeliosis, quibuslibet clericis, vt ex hoc excommunicati sint sententia canonis. Si quis suadente. 17. q. 4. cum & ea constitutio fauorem totius cleri ab Innocentio fuerit promulgata. Egò verò dum Salmanticæ interpretarer text. in c. nuper. de sententia excommunica. Anno Domini M.D. XLIII. publicè hanc Ananiæ sententiam impugnaui falsam esse existimans, quàm post modū improbatam esse video à doctissimo obseruatissimoque præsule Ioannie Bernardo Episcopo Calagurrensi in practi. criminal. capit. 60. quo in loco Felinum minimè retulit; atque ab Anania discessit ea sola ratione, quod grauis pœna à iure in percutientē statuta nunquam comprehendit inferentem verbis iniuriam. cui ego, & illud addiderim libenter, vt Ananiæ rationi satisfaciam, quamlibet constitutionem pœnalem respectu ipsius criminis, aut iniuriæ, odiosam esse, & ideo restringendam, respectu verò personarum, quibus iniuria sit, esse fauorabilem, & ob id extendendam, quod notari potest ex verbis Baldi. in l. illud. colum. 3. C. de sacrosanct. Eccles. optima gl. in l. venia. C. de in ius vocan. quam ibi Doct. communiter sequuntur, & Ias. in l. 1. col. 2. C. de succes. edict. Abb. in d. capit. non dubium. de senten. excommunica. vnde Canon. si quis suadente. & similia iura, quæ ob honorem clericorum, aut Cardinalium pœnam irrogant eos percutientibus respectu ipsorum, quibus iniuria fit, fauorem continent, at respectu iniuriæ odiosa censentur nec exercenda sunt, & ea ratione ad verbalem iniuriam non sunt prædictæ constitutiones deducendæ. ex quo tollitur ratio ipsius Ananiæ. tollitur, & secundò alia consideratio, quę Ananiæ opinionem videtur plurimum probare. Solet enim adnotari constitutionem partim odiosam partim fauorabilem. censeri omnino fauorabilem esse, si principaliter in fauorem statuta sit. gloss. Domin. & Franciscus in cap. statutum. de præben. in 6. gl. & Domi. ibi in c. sciant cuncti. verb. alios. de electio. in 6. Fel. in d. c. non dubium. & in c. 1. num. 14. de sponsa. optima gl. & ibi Aret. col. 3. & Alciatus. num. 42. in l. 1. in princ. ff. de verb. oblig. sed canon prædictus principaliter tendit in fauorem clericorum, igitur censendus est fauorabilis. cæterū præter hoc, quod gl. in d. c. statutum, minimè probat conclusionem ex ea deductam, cùm eadem fateatur illius capitis constitutionem tantum fauorabilem esse, hęc ipsa Theorica, licet vera sit, est intelligenda quoties odium à fauore distingui, non potest: at si odium, & fauor distingui commodè queant, fauor, vt fauor: odium, vt odium assumendum est. Deinde quamuis Reipublicę interfit crimina puniri. l. ita vulneratur. 5. respon. ff. ad legem Aquiliam. c. vt famæ. de senten. excommunic. & ea ratione dixerit Bart. in l. quemadmodum. col. 2. C. de agric. & censi. leges pœnales, & scelera punientes fauorabiles esse censendas, cui plures accedunt, quos referunt Hippoly. in practic. §. agredior. nu. 59. & in l. vnica. C. de raptu virg. nu. 226. Ias. in l. fratres. C. de inof. testa. colum. 2. Felin. in c. transiato. colu. vlt. de constitu. id verum est ad eum effectum ne delicta remaneant impunita, & vbi non satis punirentur, in pœnales constitutiones latiori quodam modo interpretaremur, alioqui benignam, atque strictam harum legum interpretationem sequi tenemur, quando ex hoc delictum nihilominus puniri satpotest, ne pœnarum accerbitas augeat, quod probatur ex Iurisconsulto. in l. si præses. & l. in interpretatione. ff. de pœnis, & animaduertunt. Bar. in l. 2. §. exercitum. ff. de infam. Dec. in l. 2. num. 109. ff. de regulis iuris. & in l. fa-

ctum. §. in penalibus. ff. eod. & Curtius Iunior. in l. bona fides. nu 13. ff. depositi. ad hæc facit, quod pœnalis constitutio nunquam extenditur ex lata verborum significatione, nisi & eadem ratio subsit iuxta eam resolutionem, quæ traditur per Domi. & Franciscum in c. 1. de tempor. ordina. in 6. Bartol. & nouiores. in l. si constante. 9. questio. ff. solut. matrimo. Decius in d. c. translato. & in d. §. in pœnalib. & in l. si quis id quod. colum. vltim. ff. de iurisdi. omnium. iudic. Ias. in l. vlt. ff. de in ius vocan. & probatur. in l. lege Iulia. §. hoc capite. ff. de ritu nup. c. vlt. de translat. prælato. quis autem recto iudicio dicet, eandem esse rationem in iniuria, quę verbis fit, & in ea, quę facto atrociter infertur? Vnde pœnalis constitutio ex iniuria, quę facto fuerit irrogata ad eam, quę verbis fit, non erit extendenda, cùm ratio legis deficiat, tametsi lata verborum significatio id suadere videatur, nec enim est tanti piiudicij, conuitium, quanti percussio, si publicam vtilitatem, dispendiumue consideremus. Ex quibus aduersus Ananiam quatuor rationes adduximus aperto Marte diluentes totidem, quæ pro eo animaduerti possent. Sed & quintò contra Ananiam facit, quod latè conatur probare Aymon consil. 6. colum. 1. & seq. dicens non esse crimen læsę maiestatis verba iniuriosa in Principem dicere. argumen. text. in l. famosi. ff. ad legem Iuliam maiestatis. diuersa siquidem hęc duo sunt, cum à Iustiniano diuerlis titulis explicentur in rubr. C. si quis imperat. maledi. & C. ad legem Maiesta. quo fit, vt falsam esse existimem Ananię sententiam. Sic sanè Cardin. Iacob. in tracta. de concil. libr. 1. pagin. 39. obiter Ananiam allegans dubitat eius opinionem veram esse. Scribit hac de re Paulus Iurisconsultus, enim qui nocentem in-
6 famauit, non esse bonum, & equum † ob eam rem condemnari, peccata enim nocentum nota esse, & oportere, & expedire. d. Leum qui nocentem. cui consentit Regia. l. 1. titul. 9. part. 7. Bar. tamen querit an iniuriarū actione teneatur is, qui alteri verum crimen conuitio obiecerit? Ita tandem rem ipsam distinguit, vt opinetur, conuitium istud tunc esse puniendum, quando reipublicę non interest, vitium illud, quod conuitio obiectum fuerit manifestum fieri, sed si reipublicæ hoc interest, impunitum esse, ac debere censeri tale conuitium, licet per accusationem vitium obiectum deduci nequeat in iudicium. prioris membri exempla sunt, si quis alteri obiecerit cornutum esse, filium: meretricis, furis, aut lenonis. posterioris verò si quis alterum dixerit hęreticum, sodomitam, falsarium, spurium latronemue esse. idem notant Petrus Cynus. in l. si non conuitij. 8. questio. C. de iniur. eamque distinctionem procedere quidam existimant siue in iudicio siue extra iudicium id contigerit. ex glo. in d. l: eum q. nocentem. ego quidem primum animaduerto siue in iudicio, siue extraiudicium conuitium dicatur, etiam verum, cuiusque notitia reipublicę interfit, praua tamen intentione, atque iniuriandi animo, peccatum esse non omnino ab iniuriarum actione liberū. q. probatur, nam & si bonum sit, ac reipublicę vtile nocentium crimina nota esse, & ea manifestari, prauus animus reuelantis rem efficit iniquam. c. cùm minister. c. relegantes 23. question. 5. Secundò opinor, veri criminis exprobrationem, cuiusque reipublicę interfit manifestationem fieri, secluso iniuriandi animo, à peccato, & ab iniuriarum actione immunem esse, nec refert quantū ad hoc, id in iudicio, vel extra iudicium acciderit, atque ita Bartol. & sequacium opinionem impetrandam esse censeo. Tertiò ad præmissa optimè conducit perpendere, a quo animo acerrimo que iudicio, sic etenim præsumptiones, & coniecturæ deducantur, veri criminis, & reipublicæ pernicioſi obiectionem, tunc demum ex iniurioso animo procedere, quādo absque vlla causa, vtilitateue, ipsius negocij, quod tractatur, in iudicio, vel extra iudicium contigerit. Quod eadem obiectio, exprobatioue ex iusta causa facta fuerit, equissimum erit, presumere non animo iniuriandi, sed ex ea causa contigisse, quæ quidem tria colliguntur ex pluribus traditis per Oldra. consilio. 53. Ioan. Andr. in Specul. titul. de iniurijs. Abb. in capitul. vltimo de iniurijs. & in cap. cùm T. à B. de re iudicata. col. penult. Roman. consil. 96. Ripam in l. vlt. quæst. 7. de renocand. donat. Martin. ab Azpilcueta in cap. inter verba. 11. quęst. 3. corolla. 63. quibus diligenter consideratis, ea quæ sequuntur, colligam.

Primum iniuriarum actione proposita puniendum esse à iudice eum, qui extra iudicium alteri conuitium dixerit, non vt ei proximo, aut reipublicæ mederetur, sed vt propriè libidini aut iræ satisfaceret, tametsi reipublicæ interfit, vitium obiectū manifestum fieri, non. n. veritas conuitij ipsum conuitiantem eximit à crimine iniuriæ nec ab eius punitione ex pulchra Constantini Cęsaris constitutione. in l. iustissimos. C. de offi. rect. prouinc. optimus rex. in l. 2. C. quand. & quib. quar. pars. libr. 10. & hoc ipsum est, q. Oldr. Ioan. And. Abb. Rom. & cęteri, pbare nituntur.

Secundò eadem ratione deducitur in tel. ad l. 1. C. de famo. libe. si quis etenim famoso libello potius quàm iusta delatione alterius honorē leserit, vera illius criminis manifestans, capitali pœna

pœna est puniendus oportet. sanè, & id magis publicæ vtilitati conducit viros scelleratos potius accusationibus ad iudicem deferri quàm famosis libellis extra iudicium in maximum omnium pernicium infamari.

Tertium ex his apparet, puniendum esse eum qui in iudicio aduersarium perstrinxerit, exprobrans illi verum etiam crimen quod nihil ad propriū iuris. comprobationem vel defensionem attinet: ex hoc equidem animus prauus deprehenditur: & ideo iniuriarum actione is tenetur. text. in l. quisquis. C. de postulan. nec quidem refert expediat reipublicæ an non id crimen palàm notum fieri.

Quartum optimè infertur: nempè veri criminis, aut vitij exprobationem. etiam in iudicio contingentem, atque ad ipsius causæ decisionem pertinentem, puniendam esse, si vel ex rixa, aut verbosa litigantium contentione, aut ex aliis coniecturis iudex collegerit animo iniuriandi processisse.

Quintum palàm est, facilius animum iniuriam inferendi extra iudicium quàm in iudicio præsumi ex veri criminis aut vitij obiectione, cuius reuelatio, vtilis est, vel reipublicæ, vel proximo.

Sextum, iuris est apertissimi huiusmodi reuelationem extra iudicium, etiam fieri posse absq; iniuriarum crimine ciusque punitione, vel ob ipsius criminosi correctionem, vel ob Reipublicæ, aut proximi necessitatem, vtilitatemue: ex his enim constat animum iniuriandi abesse. Cautè tamen id agendum est, vt turè, & sine peccato fieri possit: nec enim sequitur, actioni iniuriā locus non est; igitur nec detectio criminis peccatum habet: siquidem crimen occultum, etiam si probari possit, non est detegendum, saltem extra iudicium apud eos, penes quos delinquens infamarus non est: si damnum Reipublicæ, vel proximi, aliter quam ea reuelatione euitari queat: cum ob solā vtilitatē Reipublicæ, vel proximi permissum non sit alterius famam veri criminis reuelatione lædi, nam & hæc inconsulta detectio criminis peccatum est, ex quo tenetur quis famam alterius restituere, secundum Thomam, & Caietanum. 2. 2. quæstione 62. arti. 2. fed cāuendum est, ne ita alteri famam restituat, vt se mendacem esse profiteatur, ex eisdem, & Maiore in 4. distinctio. 15. quæst. 16. col. 4. & tamen hoc casu iniuriarum actio non datur.

Septimum, apparet eum qui verum alterius crimen illi exprobrauerit ex iusta, etiā causa, prauo tamē intentione, ab actione iniuriarum liberum non esse: imò grauiter peccare: licet ad famæ restitutionem minimè is teneatur: cùm ea non oriatur ex vitiosa intentione. vt scribit Hadrianus quodlibet. 11. litera. R. cui eleganter accedit Martī. Azpil. in c. inter verba. 1. q. 3. coro. 70.

Octauò, mihi probabile videtur, & id maximè vtile ad Regiarum constitutionum interpretationem, non esse à iudice cogendum palinodiam canere, seq; mentitum fuisse coram honestis vitis affirmare eum, qui alteri extra iudicium prauo animo, in rixa; manifesta iniuriam inferendi intentione conuitium dixerit, illi obijciens verum crimen cuius manifestatio vtilis est reipubli
cæ, q. probatur ex his: quæ proxima sexta illatione adnotauimus: qua ratione idem esse censeo, si quis alteri verum exprobret vitium: q. manifestum fieri nihil vtilitati publicæ conduxerit: licet extra ordinem is vtroq; casu à iudice puniendus sit iniuriarum. sanè actione iuxta Bart. & sequacium resolutionem.

Nonò ex præmissis deducitur verus intellectus ad tex. in l. vlti. C. de reuoca. donat. & in cap. vltim. de donat. quibus statutum est donationem inter viuos reuocari iustè posse, si donatarius grauem, aut atrocem iniuriam donatori intulerit. Nam quoties
8 diximus † ex veri criminis ex probatione actionem iniuriarum oriri aduersus conuitiantem, dicemus sanè toties donationem à donatore reuocari posse, si atrox, grauisue sit ea criminis etiam veri exprobatio: quò quidem tendunt ea, quæ à Ripa tractantur dict. quæst. 7.

Decimò multò difficilius esse censeo, q. ab eodem Ripa proponitur eadem quæstione 7. num ea donatio reuocari possit ex eo; q. donatarius in iudicium per accusationem aut denunciationem ipsum donatorem veri criminis reum detulerit? Et vt quæstio expediatur vtilius, ipsius Francisci à Ripa in specie sententiam referam: siquidem is existimat, donationem reuocari posse à donatore ex ea causa, q. donatarius eum de verò crimine apud iudicem, reum fecerit, adducit in huius opinionis probationem text. in Auth. vt cum de appellatio. cogno. §. causas. vbi filius veri criminis aduersus patrem delator exhæredari potest. modò crimen non sit in Principem, nec in rempublicam perpetratum. deinde assegat. l. primam. ff. de his quib. vt indig. vbi libertus accusans patronum de verò crimine, legatum amittit. facit ad idem tex. optimus in capi. 1. §. sed & qui delator. quæ fierit prima causa benefi. amit. ex quo probatur, feudum amitti ob veri ēt criminis aduersus dominum rudicialem delationem: vt quidam existimant, tametsi id textus verè non loquitur, nec procedat in delatione veri criminis, quemadmodum Isernia, Aluarotus, & alij frequentius eum interpretantur: quo fit, vt parūm vrgeat ea decisio pro sniā Ripæ. Quin & tex. in d. §. causas. procedit in filio respectu parentis: nec rectè induci potest ad donatarium erga donatorem: cui non ita, vt parentibus obsequendum est: nec eandem reuerentiam exhiberi necessario oportet. verum ipse hanc rem aliter distinguendam esse reor: nā si donatarius ipsum donatorem veri criminis deferat, propriam aut suorum iniuriam prosequutus: ingratus non est, nec priuari re donata poterit: sicut nec veri criminis accusatio, qua quis aduersus testatorem prosequitur propriam, vel suorum iniuriā, non inducit præsumptionem tacitæ legati revocationis. text. à prio sensu in l. filio. §. Seia. ff. de adimen. leg. optima gl. & communiter recepta in d. §. item si delator. hanc verò tacitam ademptionem procul dubio induxisset, si ex ea accusatione reo delato gratuis atroxue iniuria fieret. l. 3. ad finem. & l. ex parte. ff. de adimen. lega. & licet cā sufficiens ad præsumēdam legati tacitam ademptionem non sit fortasse semper sufficiens, vt donator reuocare possit expresè donationem, ex notatis in rub. de testam. secunda par. nu. 20. versi. 5. optimè tñ colligitur causam minimè idoneam ad inducendam tacitam legati ademptionem, multò magis nec sufficere ad expressam donationis perfectæ reuocationem. Quod si donatarius donatorem reum fecerit veri criminis, q. nec ad eius propriam, nec suorū iniuriā, commodūue rei familiaris pertineat, ingratus est censendus: & ideo à donato re poterit donatio reuocari: quoties iure non cogit donatarius crimen illud ad indicium deferre. tex. in l. 1. ff. de his qb. vt indig. Sic etenim idem erit, si testimonium in capitali cā aduersus donatorē donatarius dixerit. l. qui cum maior. §. sed si cum accusauerit. ff. de bonis liber. gl. in cap. venieus. in secundo, de testi. gl. & Bar. in l. post legatum. §. his vero. ff. de his qui. vt in di. Ripa in d. l. vltima. quæstione octaua. optima gl. in d. §. item si delator. quo in loco tex. probat principalem adsertionem, dum statuit, Vasallum accusatorem dñi feudo priuari posse: quem text. ipse ita intelligendum esse censeo, vt procedat qñ Vasallus dominum accusat criminis, cuius delationem minimè tenetur exercere, quamuis crimen id verum sit, ac verè non falsò fuerit accusatio proposita: nam ingratitudinē ex eo procedere constat, q. sponte non coactus quis crimen ēt verum aduersus dominum, aut donatorem detulerit. Sed si crimen, q. in iudicium defertur, eam qualitatem habeat, vt delator iure teneatur, & cogatur eius accusationē proponere, tunc quidem in verè accusatio instituta fuerit, nullum ingratitudinis vitium accusator contrahit. ex dict. §. causas. cogitur. n. quis accusare crimen valdè pricioſum Reipublicæ: cuius q; punitio maximè eius vtilitati conuenit: sicuti notant S. Thomas. secunda secundæ. q 68. artic. 1. & ibi eleganter Caieta. Dominicus à Soto de secreto, membr. 2. quæst. 5. & Martinus ab Azpilcueta in cap. inter verba. 11. quæst. 3. parte vlt. coroj, 60. quorum resolutio ea est, vt regulariter nemo teneatur alterius crimen in iudicium per accusationem deferre: nisi maximè reipublicæ conueniat, scelus id impunitum non dimitti, & probatur in c. si quis per capillum. 22. q. 1. & c. quapropter. 2. q. 7. qua ratione in d. §. causas. iure maximo à Iustiniano excipiūtur crimina contra Rempublicam, vel Principem commissa: ea siquidem aduersus patrem filius deferens ad iudicium, ingratus nen est. vnde Bar. in l. in eum. ff. de accus. scribens in crimine homicidij cogi quempiam posse, reum accusare: meritò non recipitur ab Angelo ibi nec à Saly in d. l. si quis homicidij. cum nemo compellendus sit regulariter alium accusare. gl. in dict. l. si quis homicidii. C. de accusa. & in cap. licèt. eod. titu quę frequentiori doctorum consensu probantur. Hinc etiam patet, qualiter non est omninò vera Isernię, & Aluaroti interpretatio ad dict. §. item si delator. dum illum tex. procedere existimant in delatione calumniosa, & criminis q. in iudicio probatum nō est. Nam ex præmissis apparet, Vasallum priuari feudo iustè posse, si dominum in iudicio rem fecerit criminis etiam veri, q. tñ ipse sponte nulla lege coactus, cum accusare non teneretur ad iudicium detulerit.

Ex Capitæ Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Annorum computatio à Christi Natiuitate qualiter apud plerasque nationes fiat.*
2 *Ab incarnatione Christi quandoque numerus annorum sumitur, & ibi quam variè hoc fiat.*
3 *Aera Cæsaris quid sit? & inibi latè traditur quo pacto temporis ratio ab ea adsumi consueuerit apud Hispanos.*
4 *De indictionibus, & pensitationum generibus.*
5 *Quo tempore initium habuerit indictionum vsus: & quam originis rationem habuerit?*
6 *Indictionum calculus, eiusq; observatio, & à qua anni parte incipiat?*

7 *Indictionis adiectio præcisè necessaria non est, & quid si ea differat ab anno Domini, ipsi instrumento appositò.*

De ratione computandi temporis ab annorum numero.

CAPVT XXII.

QVã varia fuerit apud veteres anni ratio plerique ex authoribus meminere, sicuti Plinius lib.7.c.48. Macrob. lib.1. Saturna c.8. Gellius lib.3. c.16. è iunioribus Virgilius Polydorus lib.2.de inuen.rerum.c.4. And.Tiraq. lib.1.de retract.§.1.gl.10.in prin.Sic nõ vna fuit omnibus nationibus temporis computatio: siquidem veterũ monumentis constat Græcos per Olympiadas, Hebræos, vel à diluuio, vel à mundi origine, Romanos ab vrbe condita atque à consulibus huius rei rationem obseruatiè. At Christiani duodecim mensium vtuntur anno, quo & Ethnicorum quidam vsi fuere: eius tamen initium apud nos discrimen habet. Quidam etenim id adsumũt à Iesu Christi natiuitate, quæ 25. die Decembris contingit: octauo Calendas Ianuarij, authore Augustino in enarratione in Psalmum. 132. ad finem. Ditto Thomas tertia parte. quæstio. 35. articu. vltim. idque ab Ecclesia, cuius authoritas certissimam fidem habet, traditum est ex ipso Christianæ religionis exordio. itaque in Romana curia non à Calendis Ianuarijs, sed ab ipsa 25. Decembris die, anni fit computatio, & initium: sicuti notat glo.in extrauag.1. in fine. de cenſib.inter communes text. expressus in constitutione. 1. §. nos de omniporentis Dei. titu. de pœniten.& remissio. sub eisdem extrauagantibus.text.ad idem in extrauag.quemadmodum. co.ti. Rota nouis. 50. Ioan. Lucidus in libro. de vero die pas. Christ. c. 3. idem lib. de emendat. temp. cap. 10. idque frequentius apud Hispanos seruatur. Cautius tamen est illis septem vltimis Decembris diebus addere signum aliquod: vnde apparet, id tempus ad initium anni non ad finem pertinere: & ita quandoque tabellionies hac cautela cautissimè vtuntur, ob effugiendam incertitudinem. vsus verò obtinuit plerisque in regionibus, vt anni à natiuitate adsumant exordium à Calendis Ianuarijs: quod magis conuenit Astrologis, eo quod annus ex duodecim constet mensibus, quorũ primus ille Ianuarius est: ab ipsius igitur initio aptè fuisset anni computatio, ni septem illis diebus à Iesu Christi natalibus differret. vtcunque sit isthæc annorum dinumeratio à Christi natiuitate ita intelligenda est, vt anni currentis nondum finiti signum existat. Sic sanè annus M. CCCCCL. à natiuitate Christi, veluti currens adhuc, & inceptus nondum verò finitus significatur: quemadmodum vsũ receptum est, & animaduertunt Cardi. in c. iuuenis. de sponsal. Cosmas in prag. sanctio. Gallicana tit. penult. verbo, Anno.

1

Sunt, qui ab incarnatione Iesu Christi. ideſt, à vigesimaquinta
2 die Martij, † annos dinumerant: nam & huius moris meminit
tex. in capit. 1. distinct. 23. & Castellæ, Rex Alfonsus in prœcmio
illius Regiarum constitutionum operis, q̃ Septem partitum ap
pellamus. Sed Pisani initium anni incarnationis adsumunt nouẽ
mensibus ante natiuitatem: qua ratione annus à natiuitate quin-
quagesimus erit: & eiusdem numeri ab incarnatione vsque ad
vigesimamquintam diem Martij: & ab eo die: qui est quinqa-
gesimus annus à natiuitate, erit quinquagesimus primus ab in-
carnatione, qui quidem vsus potius placuit quibusdam, quàm
is, quo Florentini vtuntur tribus mensibus post natiuitatem in-
cipientes numerum annorum incarnationis, vnde iuxta com-
putationem hanc annus quinquagesimus à natiuitate, vsq; ad
vigesimamquintam diem Martij, erit quadragesimus nonus in-
carnationis: at ab eo die erit quinquagesimus incarnationis si-
mil, & natiuitatis, qui tandem vsus apud Romanam curiam
omnino seruatur, quod apparet ex literis Clementis Septimi,
quarum meminit Ioannes Lucidus d. cap. 3. probatq̃ Rota
in nouis. 108. scribens, secundum cursum Romanę curię annum
incarnationis incipere post natiuitatẽ Christi: quasi quod aper-
tius est, annus incarnationis incipiat vicesimaquinta die Martij,
post quàm iam inceperat annus natiuitatis vigesimaquinta præ-
cedentis decembris. Cæterum quod eadem Rotæ decisio sub-
dit, iuxta consuetudinem Angliæ, & Frauciæ incipere annum
incarnationis post mensem Martij, est ita interpretandum, vt
sciamus annum incarnationis apud Gallos, & Anglos incipere
à die ipso Paschę resurrectionis: non à vicesimaquinta die Mar-
tij. Nec tamen ex hoc infertur Gallos enumerare annos domi-
ni à resurrectione, quę contingit triginta tribus annis post nati-
uitatem, sed procul dubio enumerant ab incarnatione, initium
sumentes ab insigni die: nempe à Pascha resurrectionis, quod
explicant Chassaneus in consuet. Burgun. rubr. 1. §. 8. vers. quero
quomodo. num. 4. & in catalog. Gloriæ mundi. par. 12. conside-

rat. 39. Chosmas in prag. Sanct. titu. pen. verb. Domini. & Philippus Probus in ead. pragmat. titu. vltim. verb. Domini. post eundem Chosmam ibi. Hinc apertiũ tenius eiusdem Rotæ decentis post mensem Martium, annum incarnationis incipientem, & cum, qui initium habuit à natiuitate præcedente, numero cõuenire. Annus etenim incarnationis secundum Gallos incipiens à die resurrectionis idem est cum eo, qui paulo ante iuxta Romanæ curię vsum inceperat à natiuitate. Et licet Ioanni Lucido displicuerit modus computandi annos ab incarnatione, quem tradidimus ex Romanæ curię vsu, potius conscribenti moribus, & vitis Pisanorum: eo quod ab ipsa die, qua Christus fuit incarnatus deducatur ab eis ipsa Chronologia: verè quidem satis cõueniens est, si intellexerimus eam cõputationem procedere ab anno incarnationis finito: ita sanè, vt annus ab incarnatione millesimus, sit iam finitus, & perfectus, millesimo primo currenti, ex Cardi. in dicto capitulo iuuenis, glossam dicta prag. sanctione. titu. penul. verb. anno. Aretin. consi. 71. ad finem. Cattellia. Cotta dictione, anni. sensit Baldus in l. nuptæ. §. Senatores. ff. de Senat. ex quibus infertur, oportere Tabellliones annos describentes expressim addere, vel à natiuitate, vel ab incarnatione: ne adsit tempus incertitudo apud eos, qui morem & vsum eius regionis, vbi confecta est scriptura, in anni computatione ignorant. ex ea etenim scriptura, quæ annos Domini designat nulla facta mentione natiuitatis, nec incarnationis, facile oritur hęc incertitudo, vti admonet Author artis notariatus. 2. Tomo. totum. 7. Olim sanè apud Hispanos ad Aera Cæsaris anni designabantur, quod
3 satis compertum est. & in ea re illud ab omnibus asseueratur, initium huius computationis triginta † octo annis præcedere Christi natiuitatem, exordiumque sumpsisse ab Octauiani Augusti principatu: qua ratione annus hic quinquagesimus à natiuitate, erit ab Aera Cæsaris octuagesimus octauus: hoc probatur ex prœcmio Partitarum, & ex conciliorum, historiarumque veteribus libris, diligenterque ostendit, & Ioann. Vasæus priori parte chronicorum Hispaniæ cap. 22. & Messias libr. 2. Sylvę variæ lectionis cap. vltim. quo fit, manifestum esse ipsum præsulis Gerundensis vltimo lib. & c. Paralipomenon scribentis, Aeram Cæsaris viginti sex tantum annis præcedere Christi natiuitatẽ. Nam licet authoribus Entropio Orosio, & Eusebio Christus natus fuerit anno Imperij Augusti 42. ita tamen est id intelligendum, vt sciamus secundum eam computationem Imperium Augusti à morte Iulij Cęsaris initium accipere: cum tamẽ prioribus annis post Cæsaris obitum maxima bella, & ciuilia confecerit Augustus, nec solus: nec pacatum obtinuerit Imperium. scribit etenim Suetonius in Augusto. capit. 16. Octauianum. C. Sosio. & T. Domitio consulibus anno 12. post Cæsaris obitum. M. Antonium, & Lepidũ Triumuiros societate priuatę extincta ciuilibus bellis, & ab eo die solum Imperium Romanum obtinuisse. Sed & Dio. lib. 51. & Xiphilinus scribunt, annos Imperij Augusti esse numerandos à victoria Actiaca, quam postremo aduersus. M. Antonium, & Cleopatram obtinuit. Igitur qui Octauiani principatum, eiusque monarchiam, ad hanc ex Aera annorum computationem assumpserunt, quatuor priores annos, quibus apud ipsam vrbem in Italia, & Macedonia ciuilia bella sedauit, omiserunt: exordium statuentes ab eo tempore, quo pacto triumuirato, reliquis Romani orbis prouinciis Lepido, & Antonio triumuiris dimissis, vrbem ipsam, Italiam,
« Gallias, Hispaniarum, & Germaniam obtinuit. Anno ab vrbe
« condita. 714. G. N. Dominico Galinio, & C. Annio Polione
« Consulis. ex Dionis. lib. 48. * Sicut & hi, qui Christum natum fuisse quadragesimo secundo eius Imperij anno scripsere, à morte Iulij Cæsaris, Augustum regimen Imperij habuisse censent. Hi verò, qui anno 12. post obitum Cæsaris adscribunt initium Imperij Octauiani tempus tantum id, quo solus rempublicam
« tenuit, considerant * Actiacam enim victoriam anno duodeci-
« mo, à primo Augusti Consulatu quarto nonas Septembris cõ-
« tigisse constat ex Dionis. lib. 50. & 51. Ioseph. lib. 5. antiq. c. 5. & 6.
« & Suetonio Paulo antea citato ab anno vrbe condita. 723. Cæ-
« sare Augusto tertio, & M. Valerio Messala. Corrino Cõsul. * Sic sanè Clemens Alexandrinus lib. 1. stromat. dum scribit. Christum natum fuisse anno 28. Imperij Augusti, rationem tantum habuit eius temporis, quo solus rẽpub. obtinuit, annos fere duobus huius monarchiæ ab alijs dissentiens. Quemadmodum & Gerundensis eadem habita ratione, quatuor annos ab eodem Imperio, quo solus Octauius vsus est, forsan detraxit. Etenim Eusebius asseuerat, quosdam primum annum monarchiæ Augusti ab anno 15. post obitum Cæsaris supputare. Sed & Tertullian. aduersus Iudæos scribit, Christum natum fuisse anno quadragesimo primo Imperij Augusti, Cæsaris. Huius verò computationis signum ideo Aeram dici quidem existimant, q̃ eo tempore Cæsar Augustus primum censum, ac tributum, gentibus, & vniuerso orbi Romano indixerit, quod

quidem

quidem tributũ vniuersis orbis Augusto reddere possessor fuit: vnde Aera dicta fuit sub ære quod eo tempore primum Augustus vniuerso orbi pro tributo indixerit: ita sanè Isidorus scribit libro 5. Etymol. capit. 30. Aera singulorum annorum constituta est à Cæsare Augusto, quando primum censu excogitato Romanum orbem descripsit: dicta autem Aera ex eo quòd omnis orbis æs reddere professus fuerit Reipublicæ. Hactenus Isidorus, cui subscribendum non est: siquidem ea vniuersi orbis descriptio iussu Cæsaris Augusti fieri minimè potuit eo tẽpore, quo Aera initium habuit. cùm Augustus nondum habuerit vniuersi orbis regimen, quod tandem multò post assequutus est, paulò ante Christi natiuitatem. quemadmodum Eutropius, Orosius, Beda, cæterique catholici testantur. pacatissimo nãque tempore Christus nascitur, cuius aduentui pax ista famulata est: nec prius Augustus orbis Romani totius Imperium habuerat: quin bella acerrima vsque ad Christi incarnationem gesserat: cùm aduersus consortes imperij: occisoresque patrui: tum aduersus Hispanos, Dalmatis Illyricum, Pannoniam, aliasque gẽtes ferocissimas: quo fit apertissimum esse, non potuisse edicto Cęsaris totum Romanum orbem describi priùs, quàm idem pacatus, subditusque Reipublicæ Romanæ esset. Et hoc ipsum authoritate veritatis Euangelicæ constat Lucæ cap. 2. quo in loco scribitur, à Cyrino præside Syriæ, ex edicto Augusti Cæsaris descriptionem factam fuisse in Iudæa eo anno, quo Christus natus est, deduciturque ex eo loco descriptionem illam factam à Cyrino fuisse primam omnium, quæ ex illo edicto Cæsaris factæ fuerint. Nec consentaneum est, ab alia particulari descriptione iussu Cæsaris facta, Aeræ rationem deduci: cùm ex pluribus descriptionibus prouinciarum, quæ edictum illud precesserunt, incertum sit, à qua originem Aeræ computatio habuerit, meminit & descriptionis in Iudæa à Cyrino factæ Iosephus lib. 18. antiquita. capit. 1. Et de ea intelligendus est locus diui Lucæ, Act. capitu. 5. His accedit, quod Aera non tantùm Cæsari: sed & Magno Alexandro, Nabuchodonosori, & Adamo accommodatur in Partitarum prœmio: ex quibus libenter ab Isidoro dissentio, & libentiùs à Gerundensi Episcopo in dicto. capit. vlti. Paralipomenon. qui hac in re plura scribit potiùs cõiecturis satis incertis, quàm rei veritate ductus. Sed forsan ab Hera, temporis & annorum descriptio fit: quod dominationẽ: ac principatum significet authore Nebrissensi in Dictionario: quasi idem sit ab Hera Cæsaris, annorum ratione habere, quod ab ipsius Cęsaris principatus, & Imperij initio. Et eodem modo Philippo, Alexandro, Nabuchodonosor, ac cæteris accommodatur aptissimè. Sed & hæc ratio infirma videtur esse: nam & Heræ computatio diluuio ac mundi creationi adiicitur in dicto Partitarum Prœmio: & tamen in his de aliquius principatu, Imperio, dominationeve non agitur. Et præterea Astrologi, qui frequentiùs hac Chronologia vtũtur, temporis initium, vel aliud illustre principium à quo supputationes incipiunt, Aeram vocant: quemadmodum ex Ptolomæo, Theone, Alfonso Rege, & aliis adnotarũt Hermolaus in Plinium & Ludouic. Cælius lect. antiqu. libr. 6. capit. 2. quamobrem ego, ni fallor, Aeram dici existimo non ipsum illustre principium, à quo supputatio fit, nec ipsam dominationem, principatumve, nec tributorum indictionem: sed ipsum annorum numerum: vt perinde sic dicere, Aera Cæsaris millesima ac si diceretur numerus annorũ à principatu Cæsaris est millesimus. Sic & Aera mundi, erit numerus annorũ à creatione mundi, & ita Aera diluuij & vniuersalis Cataclysimi: eaq; ducor cõiectura, quod scia ex authoribus, nummis quãdoque apponi solitum numerum, quo colligeretur pretiũ, seu æstimatio, eamq; notam æram vocatã esse: sicuti ex iunioribus adnotauit Ludoui. Cælius in d. capit. 2. authoritate Nonnij Marcelli. is enim scribit. Aera num. nota. Lucillus lib. 29. Hæc est ratio, peruersa æra, summa & subducta improbe. Hæc Nõnius. Qui cùm alibi nẽpè in libello de indiscretis nominũ generibus ita scribat. Aera neutri generis. M. Tullius in Hortensio. Quid tu, inquã soles cũ ratione ab dispẽsatore accipis, Si æra sin gula probasti, summã, quę ex his confecta sit, non probare? Et in eo libello Nõnius adduxerit aliarũ dictionũ exẽpla, quibus constat, eas vario in genere ab authoribus vsurpari: in hac verò dictione neutri tantũ generis exẽplũ tradiderit, suspicionẽ nõ leuẽ nobis iniecit, ipsum existimasse: Aera à Lucilio in genere fœminino vsurpatã fuisse: quippè qui huius dictionis meminerit in ea rũ dictionũ numero, quæ variis in generibus solẽt apud veteres authores reperiri: nec dubiũ est. Nonnium voluisse, hanc dictionem: ciusmodi conditionis esse. Sed vtcunque Nonnius Lucilii intellexerit, ego arbitror apud Lucilium: æra: numero in plurali esse accipienda, & in ea significatione, qua vsus est Cicero in Hortensio: quaque vsus est Plautus in Truculento, apud quem Dinarchus de scortis, & Lenonibus circum argentarias quotidie sedentibus imbuit.

Quos quidem, quam ad rem dicam in argentarijs
Referre habere: nisi pro tabulis nescio.
Vbi æra per scribantur vsuraria:
Accipiat dico expensa, nec censeat.

Legitur in aliquot codicibus manu scriptis apud Nonnium: Aera nũmi nota. Et tamen ex his censeo adhuc, originẽ assumptã fuisse, vt hæc dictio mutata veterũ autorũ latina, & legitima declinatione in annorũ numero significãdo vsurpetur. Quo fit, vt ipsa nota numeri annorum, vel mundi, vel Magni Alexandri, Philippi, Christi incarnationis, vel natiuitatis significanter Aera appelletur ad similitudinem eius, quę nummis apponi solebat. atque hinc originem duxerit annorum ex Aera computatio, quæ licet alijs monarchis cõueniant, apud Hispanos tamẽ ad Augustum Cæsarem in dubio est referenda: cum in Hispania frequentissimè ab Aera Cæsaris facta fuerit annori descriptio vsq; ad annũ Cæsaris M. CCCCXXI. Natiuitatis verò M. CCCLXXXIII. quo quidem tẽpore à Ioanne Rege primo huius nominis statutum est, vt annorũ ratio à natiuitate Christi: non à Cęsaris Imperio assumeretur. Hinc speculator in lib. rationalis vlt. capit. 2. scribit Hispanos ab Aera cæsaris, temporis & annorũ rationẽ habere. Extat tamen huius computationis mẽtio in Nicæni Concilij decretis, & actis. Quod eodem cõgregatũ est anno Domini CCCXXV. Sed & post primã huius operis editionẽ missa fuit ad me è Salmantica Vasæi viri eruditissimi, deq; literis humanioribus bene meriti Chronicorũ Hispaniæ pars prior, cuius lectione deprehẽdimus à L. Resendio probari eam sñiam, qua nos de æra ex Lucilio certiorẽ esse diximus. Deinde apud eũdẽ authorẽ legi diligentissimã hac de re Genesij Sepulueda adnotationẽ. Etenim is censet, dictionẽ istã à veteribus inscriptionibus deductã fuisse, quibus anni ab Augusto Cæsare ita memoriæ tradebantur. Aera Cæs. Annus, inquã erat Augusti Cæsaris. Hãc verò coniecturã multi quidẽ facimus propter viri multis nominibus in re literaria illustris authoritatem: potiùs tñ probamus Aeræ significationẽ, quæ ad numerũ annorũ ex Lucilio ac Nonio Marcello cõstat. Nam & Isidorus, qui de ordine Concilij celebrãdi libellum scripsit, ad significandum ipsorũ capitũ numerũ hac dictione passim vtitur, dum aliquem Canonẽ ex aliqua Synodo æra. 18. vel alia quacunque adducens intelligit
« planè decimũ octauum illius Synodi canonẽ, vel caput. * Et ea-
« dem dictione iuxta significationẽ istã vtitur Cindasunthus Got-
« thorum, & Hispaniarum Rex. in 1.4. titu. 2. lib. 2. Fori. Diuus item
« Isidorus lib. 6. Etymolog. cap. 15. *

Præter hæc moris equidem fuit apud veteres, indictionibus
4 vti: easq; annorũ † numero hi addiicere solebãt. His etenim vsus est Iustinianus Cæsar in l. vnica. C. de Iustiniani Codice confi. l. 2. §. leges autẽ nostras. C. de veter. iure enuclean. & in authen. vt præpo. nomen Imperat. §. si qua verò, & Græca. Nouella ex Holoandri Codice. 163. Diuus Gregorius in Epistolis. Marcellinus Comes in eo libr. qui Chronicon Marcellini in scribitur vbi à Theodosio Magno incipiens ad Iustinianũ vsque temporis rationem ex indictionibus, & consulibus diligẽter obseruat. Sic & Theodorus doctor Græcus auctor Eccles. Histo. Theodosij Iunioris principatũ, eiusq; tempus ad indictionũ numerũ tractat. text. in cap. In nomine domini. 23. distinct. & in capit. inter dilectos. de fide instru. atque apertissimè constat indictionum vsus ex Cassiodoro, & Codice Theodosiano multis in locis, præsertim vndecimo libro. Prænotandũ tamen est, tria, fuisse pensitationum genera ex quibus Aerariũ Reipublicæ Romanæ cõstabat. Canonem, oblationem, & indictionem: quorum meminit Asconius. 4. in Verrem actione: ex quibus etiam Principũ Christianorũ videntur cõstare Aeraria, ac Regij reditus authore Budæo lib. 3. de asse. & in rubr. ff. de off. quæst. in Canonem cẽsentur ea, quæ diademati Regio ita adhærent, vt ordinarij reditus existimentur: quales sunt portoria, vectigalia, possessiones, ac prædia, decima pretij, quo res omnes venduntur, quam *Alcauala* appellamus: omniaq; alia in fiscum quoque iure, ordinario tamẽ, cedentia. Oblatio autem dicitur quicquid à popularibus ipsi Principi defertur: vt auxilia in totius regni conuentu Regi promissa: & hæc vulgò seruitia dicimus. Tertiũ genus indictio appellatur: & sanè significat collectã, siue id, quod Princeps proprio edicto certam nummorũ summã in dicendo populis imperat: hæc verò quandoque augetur super indictionibus, si publica id suadeat necessitas: quarũ quidẽ pensionũ meminit Imperator in l. 1. C. de indict. & in l. vnica. C. de super indic. & l. indictiones. C. de annonis, & tribut. & l. rescripto. §. sciendum. C. de munc. & hon.

5 Porrò, indictiones annorũ temporibusq; supputationi † subseruisse etiã ante Christi natiuitatem, autor est Accursius in dict. l. 1. §. vlt. C. de iust. C. confir. Cui videntur consentire iuris vtriusque interpretes, præsertim glo. in dict. cap. inter dilectos. Specula. lib. vltimo rationalis. cap. 2. & in titul. de instrument. edit. §. breuiter. num. 5. receptum enim est, Christum natum fuisse quarto anno

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

primæ indictionis, quod etiam Dionysius scribit. Et quamuis Andre. Alciat. libr. 8. Parerg. cap. 1. paulo ante Iustinianum censeat hunc cœpisse morem, ipse tamen apud comitem Marcellinum in Chronico, ætate Theodosij Hispani Cæsaris eum ascriptum video: sic & ante Iustinianum in actis Concilij Chalcedonēsis tempus ad ratio.nem indictionum significatur: vt plānè opiner in veteri Republica minimè seruatam fuisse hanc indictionum computationem: cuius origo forsan deducitur à nouilla indictione, quam Caio Antistio, Lelio Balbo Consulibus anno quarto ante Christum natum Augustus instituit, autore Dione. lib. 55. quem Alciat. citat d. cap. 1. * Qua in re parum
" sibi constant Genigius Cedrinus qui in Augusto Cæsare scribit
" indictiones anno. 2. ejusdem institutas fuisse. rursus in Theodo-
" sio earum originem in decimum quintum Augusti annū retulit
" falsoq; censet eas nomen ab Actici ea victoria obtinuisse: sed &
" idem ibi fatetur sub eodem Theodosio cessante Olympiadū vsu
" indictionum computationem cœpisse, idem author in Nerone
" ab indictis tributis indictionem dictam fuisse. * Indictio verò vltra decimumquintum annum progreditur: sed quindecim annis peractis, ad primum reuertitur: distinguiturq; in tria lustra ad exemplum tertij lustrationis: cum quinto quoque anno moris esset vrbem Romam lustrari: nam & census solutio ad iudiciū lustrationis quinto quoque anno fiebat, vt scribit. M. Varro lib. 5. de lingua latina: lustrum, inquit, nominatum rēpus quinquennale à luendo, id est, soluendo: quod quinto quoque anno vectigalia, & vltro tributa per censores soluebantur. Quod si coniecturis non temerariis vti licēt, probabilius videtur indictionē non vltra quindecim annos extendi, cosque in tria lustra diuisos fuisse ea ratione, quòd in dictio certi census, aut collectæ soluendæ reipublicæ quintodecimo quoque anno fieret: huiusque summæ solutio in tres distingueretur partes, tēporaque. vt tandem tertia pars quoliber quinquennio præstaretur: atque hic ferè vsus hodie in collectis soluendis obtinuit: tiquidē certa summa indicitur quadriennio soluenda, quatuor distinctis solutionibus. id verò, quod Accursius in rubric. C. de indict. & in l. 1. ad finem. C. de Iust. cod. confir. enarrat, primo quinquennio à Romanis indictum fuisse aurum, secundo argentum, tertio ferrum commentitium est, si probetur ab Speculat. in dicto. §. breuiter, num. 5. Iaso. in l. placet. C. de sacrosanctis Eccles. Chassanæus in consuetud. Burgund. rubri. 1. §. 4. versic. quero quid sit indictum. Eodem pacto nullum authorem habet Lucas de Penna in l. indictiones. C. de anno, & tribu. scribens, indictiones ob id tria lustra continere, quod primo lustro Asia, secundo Africa, tertio Europa censeretur: & ideo refellitur ab eo, qui artem notariatus concinnauit part. 2 colum. 7. tametsi existimet id credibile esse Alciat. dict. capitu. 1. verùm consentaneum profectò est, indictionem illam, cuius Dion meminit, Christi natiuitatē precessisse quo ad edictum, eius vero exequutionem initium habuisse ab eo anno, quo Christus natus est, ex cap. 2. Lucæ. Vnde poterit defendi, quod Speculat. Lucas Pennensis, & alij opinātur: nempè indictiones ab eo cœpisse edicto, cuius Euangelista. dict. capit. 2. meminerit: ita sanè, vt indictionis computatio incepe-
rit ab anno edicti præuia deliberatione, & maturo consilio Romæ instituti, ac decreti: non ab eius exequutione: quæ primo anno Christi natiuitatis contingit.

Indictionum autem calculus in hunc, qui sequitur modum
6 † assumitur. Annis Christi additur triēnium, omnisque annorum numerus per quindennia diuiditur, vt tandem annus, qui supereſt, indictionem constituat: quemadmodum præter Accursium, Speculatorem, & alios docet Beda libr. de natura rerū. cap. 47. signaturque indictio à primo anno vsque ad quindecim eo numero, quo annus hic excurrens: quo fit, vt tertia indictio sit annus tertius, qui excurrit post factam omnium annorū per quindennia cōtributionem. Anni igitur mille quingenti à Christi natiuitate in quindennos diuisi efficiunt centum indictiones: his adde quinquaginta annos à natiuitate: ex quibus quadraginta quinque tres indictiones peragunt: reliqui sunt quinque anni, quibus adduntur tres: & ideo annus quinquagesimus supra M. L. à natiuitate octauam designat indictionem. Quæ quidem indictio incipit à Calendis Septembribus: quod constet eo mēse exactores tributorum populum munus auspicari. text. in authen. de collectoribus in princip. quem ad hoc citat Alciat. dict. cap. 1. ex ea tamen constitutione hoc certum non est: cùm ostendat inter Septembrem, & Octobrem, dispositiones vniuscuiusq; indictionis proponi: vnde certiùs est eam initium accipere octauo Calendas Octobris: & sic 24. die Septembris author Beda dict. cap. 47. Cui adhærent Alciat. d. cap. 1. & Ioan. Lucidus lib. de vero die pass. Christi. cap. 7. vbi scribit hoc initiū obseruare Cæsareos tabelliones: Pōtificios verò indictionis exordiū assumere à die natiuitatis: vt simul indictionis, & anni, à natiuitate numerus mutetur: quod probatur ex actis Constantiensis concilij:
& idem erit in ea computatione, quæ ab incarnatione fit, ne tēporis ratio confundatur. Constat tamen ex actis sextæ Synodi ea ætate adhuc in conciliis, & aliis Ecclesiasticis actionibus, idem circa initium indictionis seruatum fuisse à Pontificiis tabellionibus, quod à Cæsareis: vt tandem indictionis exordium à Septembri mense computaretur.

Cæterùm post huius operis tertiam editionē cùm essem Tridenti legi diligentissimos Onuphri Panuinij in fastos commentarios, in quibus author is existimat quibusdam motus cōiecturis, & ex Græcis Fastis, indictionum vsum originem habuisse à victoria de tyranno Maxentio per signum Crucis Constantino Magno indicata, & obtenta: nempè octauo Calendas Octobris. Hæc vero sententia in re adeo, vt ipse semper existimaui, incerta, mihi non displicet. Etenim ante Constantinum Magnū nulla indictionum ratio, quod ipse sciam, alicubi constat ad annorum numerum significandum.

Verùm Iustinianus Cæsar apponi indictionem instrumentis
7 constituit, Auth. vt præpo. nomē imperat. & ita fieri debet: † nisi consuetudine id omissum fuerit. Barto. in l. si quis. §. si initium. ff. de edend. numer. 12. Cuius opinio magis communis est authore Feli. in d. capit. inter dilectos. nu. 12. sed si indictionis annus fuerit instrumento additus, isq; minimè conueniat anno Domini ibidem adscripto: præsumēdus est error in indictione, potiùs quàm in anno Domini: cum illis faciliùs, quàm indictio notus omnibus sit. Bartolus in l. si librarius. & ibi Decius, Mayneri. num. 30. Cagnolus nu. 23. ff. de regulis iuris. Dynus consi. 35. Feli. in cap. inter dilectos. nu. 11. Iaso. in repeti. l. admonendi. nu. 166. ff. de iureiuran. Decius in cap. 1. num. 11. de fide instrumen. quorum sententia communis est, vt fatentur Barbatius in rubric. de fide instrumen. nu. 73. & Lanfranc. in capit. quoniam contra. verbo. de instrumentorum productione. col. 3.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Quæ sit propositio indefinita, vniuersalis, particularis, singularis.*
2 *Hæc oratio: Lego omnes res meas, an sit generalis, an vniuersalis?*
3 *An vendito fundo transeat in emptorem ius patronatus Ecclesiastici, quod venditor habebat in Ecclesia intra ipsius fundi limites constituta.*
4 *An venditio omnium bonorum includat ius patronatus.*
5 *Oratio indefinita ex propria significatione non æquipollet vniuersali.*
6 *In materia necessaria, vel impossibili, indefinita æquipollet vniuersali.*
7 *Indefinita negatiuè concepta vniuersalis significationem habet.*
8 *Indefinita à lege prolata vniuersali æquipollet: & quid in prolata a statutis.*
9 *An indefinita ab homine prolata habet vim vniuersalis: & inibi varij Iurisconsultorum loci examinantur.*
10 *In probationibus, indefinita vniuersali nequaquam similis est.*

De oratione indefinita, & an ea vniuersalis vim habeat.

CAPVT XIII.

INsignis est, & admodū perplexa quæstio quæ à iuris vtriusque professoribus non infrequenter discutitur: an orationis indefinitæ significatio in vniuersum accipienda sit: cuius examen ex professo, breuiter tamen tractaturus illud præmitto: orationum aliam esse singularem, aliam particularem, aliam vniuersalem, aliam indefinitam.

1 Singularis propositio est ea, in qua sine aliquo signo, † subiecti loco terminus collocatur discretus, aut singularis, vel cōis cum pronomine tū demōstrativo numeri singularis, & primitiue spe cici. terminū discretū appello, aut singularē, nomē proprium cuiusque. Terminum autem communem appello nomen appellatiuum singularis numeri, vt homo: aut pronomen demonstratiuum pluralis numeri, vt isti. Erit igitur propositio singularis: Petrus legit. hic homo currit. ille homo dormit.

Particularis aūt oratio est, quæ termino cōmuni signum particulare adiungit: vt quidam homo currit: aliquis homo legit.

Vniuersalis oratio est, quæ termino cōi signū vniuersale apponit. est enim signū vniuersale, cp ad omnia referri pōt, & p ipsum nihil significat: vt nullus, homo, oīs: erit ergo propositio vniuersalis: nullus homo cātat: oīs homo dormit nemo currit.

Indefinita verò propositio est ea, in qua terminus communis apponitur sine aliquo signo: vt homo currit: animal sedet. Hæc assumpsimus ex Aristotele in princip. Priorum, & in libr. Perihermenias.

hermenias. Petro Hispano Summularum lib. 2. capit. 7. gloss. & Bart. in l. 1. ff. de regulis iuris. Bart. in l. si ita. in principio. ff. de legat. 2. Bart. & ibi Lusitano. colum. 6. in l. si is qui. §. vtrum. ff. de reb. dub. Alciat. in l. in vsu. ff. de verbo. significe. Tiletmano in Dialect. lib. 3. cap. 7.

Hinc dubium quibusdam videbitur, quod scribit Bart. in l. si ita. col. 2. ff. de aur. & argen. lega. dicens hanc orationem: Lego omnes res meas, esse generalem †, vt distinctam ab vniuersali:
2 cui opinioni accedunt Soci. in dict. §. vtrum. col. pen. Hieronym. Cagnolus in l. 1. num. 4. ff. de reg. iuris. idem in l. vlti. num. 216. C. de pact. vbi Philipp. Decius ex aduerso asserit hanc orationē esse vniuersalem. vt distinctam à generali, & indefinita. idem repetit Decius in l. omnia. ff. si cert. peta. cuius sententia ex præmissis verior apparet: licèt possit hæc difficultas eo pacto dissolui, vt hāc propositionem dicamus esse vniuersalem, prout distinguitur ab indefinita, vel generali: generalem verò ad distinctionem orationis significantis vniuersitatem sub nomine collectiuo: vt lego gregem: lego peculium: hoc ipsum est, quod Bald. scribit consil. 1. volu. 3. aliquid esse vniuersale ratione signi: vt lego omnes res: aliquid verò ratione rei, vt lego peculium. Vniuersitas enim est, quæ vna significatione saltem apritudine comprehendit multa, in quorum quolibet ipsa vniuersitas non prædicatur: quòd probatur in l. hæreditas. ff. de petitio. hæredi. l. grege. cùm sequenti. ff. de legat. 1. l. grege. ff. de legat. 2. l. cum qui ædes. ff. de vsucap. l. nihil aliud. ff. de verbor. significa. l. si municipes. & l. sicut municipum. ff. quod cuiusque vniuers. nomi. explicat eleganter Bald. in l. edita. in 1. repeti. nume. 24. C. de edend. Paul. Castrens. in l. 1. in fine princip. ff. de offic. eius, cui est manda. iurisdi. & ibi Curtius Iunior nume. 72. sensit Bartol. post gloss. ibi in l. 1. ff. de ędend. Sic quodlibet animal ex grege, non efficit ipsum gregem: sicut nec vna domus hæreditaria efficit ipsam hæreditatem. Nā quod in dict. l. sicut. §. vlt. scribitur: vnum tantùm, ipsam vniuersitatem repræsentare, ita accipiendum, vt vnus hoc in casu vniuersitatis minimè sit: nec vniuersitatem efficiat, sed ex accidenti ius obtinet vniuersitetis: quemadmodum Accursius ibi explicat: & probatur in l. Neratius. ff. de verb. signic. & capitu. 1. de elect. quòd etiam apertissimè ostēditur, si ponamus Titio mortuo, vnam tantum domum ex eius bonis extare: hæc enim sola domus non erit hæreditas: nec sola efficit vniuersitatem: quāuis ad eam sit totius vniuersitatis ius redactum. Genus autem constat ex pluribus, in quorum quolibet per se genus ipsum prædicatur: quilibet enim homo animal est: quilibet equus animal item est. Ex quibus infero, posse ex vno fundo vniuersitatem constitui: modò patrisfamilias destinatione, is fundus sub vno nomine comprehendat plura, quæ simul nomen illud obtineant: separatim verò eorum quodlibet minimè illo nomine censeatur: exigo tamen hoc in casu patrisfamilias destinationē ob id, quod ex propria vi & natura nomen hoc, fundus: vniuersitatem minimè designet. Si quis etenim vnius nominis fundum industria, cura, & diligentia ita cōstituerit, vt sub eo fundo habeat flumen cum iure piscandi: molendina, prata, sylua cæduam, item ipsius fundi partem ad colligendum frumentū vineas, & similia, hunc fundum ipse omnino esse vniuersitatē existimarē: eiusque nomen vniuersitatis significationē habere minimè dubitarem: quod passim in Hispania contingit: siquidem *vn heredamiento: vna heredad*, similem fundum appellamus. hoc sanè Iurisconsultus probat in l. cùm fundus. ff. de legaris. 2. vbi fundum vniuersitatem appellat: ita etenim vt exposuimus tex. ille planè intellectus aptissimè conuenit huic rei: quicquid Soc. & alij scripserint in l. 1. ff. de reb. dubiis.

Hinc etiam duæ quæstiones definiri possunt, quæ in tractatu iuris patronatus Ecclesiastici tradi solent ad intellectum cap. ex literis. de iure patro. Harum prior est an vendito fundo transeat in emptorem ius patronatus Ecclesiastici, quod venditor habebat in Ecclesia intra ipsius fundi limites constituta? & sanè illud in primis apertam decisionem habere videtur: ius sepulchri, cui aditus non est ex via publica: sed per ipsum priuatum fundum: transire in emptorem. text. in l. si mercedem. §. 1. ff. de actio. emp. vbi Alber. optimus item text. in l. in modicis. ff. de contra empt. Innoc. ita intellectus per Ioan. And. Anch. & Abb. in d. cap. ex literis. vbi Hostien. f. idem probat. quos sequitur Rochus de iure patro. verb. ipse, vel is. quæstio. 23. quorum quidem opinio communis est. Dubium tamen id est, an idem sit in iure patronatus Ecclesiastici: idem esse asserunt Accursius in dict. l. in modicis, Bart. & Paulus in dict. l. si mercedem. §. 1. per. illum text. Roma. singula. 57. Cardin. in capit. cùm seculum. de iure patro. Syluest. verb. ius patronatus. quæstio. 5. Henri. & Cardi. in dict. capit. ex literis. q. 13. Abb. in disputa. 5. nu. 5. & Carol. Molin. in consuetu. Parisi tit. 1. §. 37. glo. 10. nu. 9. Contrariam sententiam expressim profitentur verarī esse Inno. Hosti. Io. Andr. Anto. Anchar. & Abb. in d. cap. ex literis. quorum opinio communis est secundū
Rochum dict. quæst. 23. & Cæsarem Lambert. de iure patro. lib. 1. part. 2. quæst. 5. art. 17. qui eam sequuntur post alios ab eis nuncupatim relatos. Qui n & ipse Abbas in dict. disputa. 5. nu. 5. & in d. cap. cùm seculum. hanc ipsam opinionem communem esse fatetur. horum ratio ea, est quod ius patronatus nequaquam vēdi potest: nec titulo venditionis in aliquem transit: nisi vniuersitati venditæ adhæreat: sicuti iuxta communem interpretationem probat decisio text. in d. cap. ex literis. & in d. cap. cùm seculum. Nec obstat ratio adducta ex iure ciuili: nam id locum habet in iure sepulchri, quod exerceri aliter non potest, quā per ingressum ipsius fundi: idcirco mirum non erit, si transeat in emptorem: cùm penes venditorem inutile sit, emptore prohibente ingressum.

Hoc tamē in dubio tria dixerim ad ipsius resolutionem. Primū omnino deceptos fuisse Henricū in d. cap. ex literis. Cardi. in d. cap. cùm seculum, eundem cons. 122. Cæsarē Lamber. in d. arti. 17. & 18. dum existimarunt primæ opinionis authorē fuisse Innocentium in d. cap. ex literis. cùm his hanc secundam, quæ cōmunis est satis apertè comprobet: tametsi confusè, & perplexè citauerit d. l. si mercedem. §. 1. quod potuit præstaris Doctoribus causam præbere. vt Innocētius prioris opinionis authorem esse censerent. Sic & idem Cardina. in d. cap. ex literis. quæst. 13. vt & frequentius plerique alij, hanc vltimam sententiam ex Innocentij verbis deduxit.

Secundum, quod in hac quæstione dicendum est, me quidē satis dubium habet: quæ scilicet ex his decisionibus verior sit: quamobrem ingenuè fateor rem esse disputatione dignam: & quæ ambiguam habet definitionem ex pluribus, quæ Lambert. & Carolus Molineus in prædictis locis adducunt.

Tertiò, vtcunque sit, priorem sententiam veram ipse crediderim eo casu, quo ius patronatus cōpetit domino ipsius fundi, qui vniuersitatē constituat: nā si ius patronatus cōpetens cuidā, vt domino alicuius ciuitatis, in emptorem ciuitatis transit: nulli dubium erit, quin & ius patronatus competēs alicui, vt domino fundi, constituentis vniuersitatē in emptorem transeat, pro quo est singular. text. iuxta Cardina. inductionem in capit. cùm Bertholdus, de re iudicata. siquidem curia illa fundus est, qui vniuersitatem efficit eo pacto, quo superiùs intelleximus. cùm fundus. ff. de legatis 2. qua ratione si quis apud nos habet et fundum, quē vulgò dicimus *heredíamento*: & cum certo nomine præditum, intra quem ius patronatus vti dominus fundi haberet, item alia iura, quæ vniuersitatē constituerent minimè dubitarem asserere ad eius fundi emptorem ius prædictum patronatus Ecclesiastici omnino pertinere.

Posterior autem quæstio ea est, an vēditio omniū bonorum
4 † ius patronatus Ecclesiastici includat? & omissis variis casibus, in quibus proponi poterat hæc dubitatio, vnum tantum attingā in hac specie: cùm quis dixerit: vendo omnia bona mea: & tunc ius patronatus in eam venditionem venire tenent Abb. in d. cap. ex literis. Rochus verb. ipse, vel is. q. 23. Deci. consi. 127. Bal. consi. 1. volu. 3. quia bonorū appellatio vniuersitatē cōtinet sicut & hæreditas. l. bonorū. ff. de verb. sign. verùm ex prædictis satis liquet, hanc orationē: Vendo omnia bona mea, esse vniuersalē ratione signi: & ita distinguit ab indefinita: non autem esse vniuersalē ratione rei, idest, non significare vniuersitatē. imò hōc respectu generalē potius esse. vt Bartol. scribit in d. l. si ita. q. si verū est ius patronatus in emptorem minimè transire: nisi venditæ vniuersitati cohæreat, hæc autē venditio ad vniuersitatis venditionē nihil attinet: planū erit ius patronatus Ecclesiastici, huius tituli ratione ad emptorē nō pertinere: quod tradunt Inno. Ioā. Andr. Cardi. q. 11. in d. ca. ex literis. Paul. Eleazar in disputatione incipienti: Patronus sancti Martini. col. 10. quē retulit Felin. in c. causam, nu. 8. de præscript. minimè hac in parte ab ea discedēs: eandem item sententiam sequitur Läbert. d. q. 5. arti. 14. Dec. in c. fedes. de refeript. Ioan. Milis in repetorio, verbo. Patronatus ius. nec obest huic opinioni prædicta. l. bonorum. est enim verum bonorum appellatione vniuersitatem contineri quando agitur de successione alicuius: nam tunc verbum, bona, pro hæreditate accipitur, & ita vniuersitatem significat.

His sanè præmissis, plura quę iuris vtriusque interpretes variis
5 propositis distinctionibus adducunt vno tantum axiomate cōplectar in hunc modum. Oratio indefinita † ex propria significatione omnino ab vniuersali distinguitur: tametsi quandoque ex subiecta materia, vel ex coniecturis adhibita benigniori interpretatione in vniuersum accipienda sit. Huius conclusionis ratio deducitur ex eo, quòd sciti præmisimus; propositio vniuersalis diuersa est ab indefinita: & id Aristoteles docet, dum asserit, vniuersalem orationem esse eā, quæ omni, aut nulli inesse significat: indefinitam autem eam esse quæ inesse, aut non inesse significet sine signo vniuersali, nec particulari. id etiā probatur authoritate Iurisconsulti in l. si seruitus. versi. & humanius.

Fortuni.in l.Gallus. §.& quid si tantùm. ff. de liberis & posthum. colum. 75.quibus adde quæ notat Bartol. in l.si ita. ff.de auro & argent.legat. Iaſ. in l.si stipulatus fuero.§.1. ff.de verborum obligationib.Alciat.in l.verbum erit.ff.de verborum ſignificatio.qui ſimul & Albertus Brunus in tractatu. de augmento & diminutione. concluſione 9.rurſus idem Iaſon.in l.qui filiabus.num.12. ff.de legatis 1. & Herculanus, dicta quæſtione 1.plura tradidere in ea quæſtione : an diſpoſitio quælibet non tantùm in præſentibus, ſed & in futuris accipienda ſit, præter hos erit legendus Carolus Molinæ. in conſuetudin. Pariſien.tit.1.§.1.gloſſ.5.num. 18.ac Socinus Junior conſil. 98. lib. 1.eſt item & aliud, quod ad interpretationem dict.capit.quia circa.hac in re attinet : quia eadem eſt ratio de decimis futuris,quæ de præſentibus : ſecundum Henric.in dicto capit. quia circa. colum.1.quæ quidem eiuſdem rationis conſideratio deducenda eſt ab ea ratione decidendi,quâ modò tradidimus; cùm alioqui appellatione decimarum, futuræ decimæ minimè contineantur.cap.tua.§.vlti.de decimis.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Donationi perfectæ in continenti poteſt adiici conditio, modusue : non ex interuallo.*
2 *Conditio, ſeu pactum apponi poteſt donationi etiam in vtilitatem tertij : & ei ex hoc actio quæritur trahiturque inibi intellectus.l.quoties. C.de dona.quæ ſub mod.*
3 *An huic tertio ſicut acquiritur actio perſonalis : an etiam acquiratur dominium abſque rei traditione?*
4 *Intellect.l.1.C.de donat.quæ ſub mod.& rurſus.num.6.*
5 *Intellect.l.Regiæ.7.titu.4.part.5.*
6 *An.l.1.C.de donat. quæ ſub mod. habeat locum contra Eccleſiam donatariam?*
7 *An poſſit donator pactum appoſitum in fauorem tertij abſentis reuocare?*
8 *Intellect. ad text.in l.ſi cum fundum.ff.de pact.*
9 *Pactum in fauorem tertij donationi appoſitum, etiam inuito donatore poterit à donatario ſeruari.*
10 *Iuramentum donatoris impedit reuocationem pacti ſeu conditionis adiectæ donationi.*
11 *Stipulatio notarij donatoriſue nomine abſentis concepta an impediat reuocationem prædictæ conditionis vel modi?*
12 *Vbi abſenti per alterum actio quæritur ſine ceſſione neceſſaria, eſt ipſius abſentis ratihabitio.*
13 *Intellect.Regiæ.l.3.tit.8.lib.3.ordinatio.*
14 *An in Eccleſiam tranſierit dominium abſque traditione ex pacto dict.l.quoties?*
15 *Contractus innominatus etiam factus in fauorem piæ cauſæ pœnitetiam reintegra admittit.*
16 *Mandatum morte mandantis expirat,etiam ſi præſtitum fuerit ad pias cauſas.*
17 *Hæres donatoris non poterit reuocare pactum donationi appoſitum in fauorem tertij.*
18 *Quid de pœna appoſita pro fœdere pacis conſeruando an poſſit remitti in præiudicium fiſci, vel Eccleſiæ?*

De conditionibus donationis contractui adiectis.

CAPVT XIIII.

PErfectæ Donationi nullas poſſe adiici conditiones ipſo donatario indulto Cæſarum conſtitutione ſtatutum eſt in l. perfecta. C. de donatio.quæ ſub mod.in hęc verba. perfecta donatio conditionis poſtea non capit. quæ quidem probant, donationi perfectæ non poſſe apponi conditiones ex interuallo : licet in cõtinenti id permiſſum eſſe videatur : ſiquidem ex † propria vi & natura dictio, Poſteà,interuallum oſtendit. text.& ibi gloſ.in l.in bonę fidei.C.de pact.in l.qui procuratorem.ff.de procurat.l.iuris gentium.§.quinimò.ff.de pactis.l.1.§.idem Labeo.ff.quod vi,aut clam.l.ex caſtrenſi.in prin.ff.de caſtrenſ. pecul.cum p.uribus quæ ad hanc rem attigit And. Tiraquel.in l.ſi vnquã.C.de reuoc.donat. verb. poſtea igitur in continẽti donatio & ſi perfecta ſit etiã inuito donatario conditiones iuxta donatoris volũtatẽ optimè admittit. quod deducitur ex eadẽ. l.perfecta,in 2. part.text.optimus & ibi Imol.in c.cùm dilecti de donatio. in cõtinenti,inquã: id eſt vel in ipſo contractu, vel poſt ipſum contractum donationis ſucceſſiuè nullo medio tẽporis interuallo : vti in hac ſpecie ſcribit Socin.conſ 66.vol.1.col.vlt. Franciſ.à Ripa. lib.3.reſponſorum.cap.1.in 4.gl.magna. in l.ſiquidẽ.ad fin. C.de exceptioni. 1

facit tex.in l.3.C.de ędili.edicto.l.lecta.ff.ſi cert.pet.& quod notat Bald. in l.1.circa finem.C.de oper.liber.& Iaſin l.1.§.1.col.vlt.ff. de verborum obligat. Ripa in l.vlti.q.34.C.de reuoc. donat.

Et id adeò verũ eſt,vt planè donationi poſſit apponi cõditio, 2 non tantùm in vtilitatẽ ipſius donatoris : ſed & in † fauorẽ alterius. text.eſt inſignis in l. quoties. C.de donat. quæ ſub mod. cui plurimùm cõuenit Regia. l.7.titu.4. part.5.nec mirum cuiquam videtur alteri per alterum obligationem hoc in contractu acquiri etiam iure Cæſareo, nondum condita. l.3.titul. 8.lib.3.reg. ordina. Hodie.l.2.titul.16.libr.5. Recopil. cùm hoc ſpeciale ſit in donatore liberalitatem exercente in donatarium. hac etenim ratione poterit donator à donatario obligationem exigere in alicuius tertij fauorem quemadmodum explicant præter alios Salycet.in dicta.l.quoties. Bald. Nouel de dote.part. 12.quæſtione 12.colum. 2. tametſi vbi donatio incipit à rei traditione : ratione quadam generali poterit id procedere : ea nempè quod ex contractibus qui re contrahuntur, alteri per alterum obligatio acquiritur.text.in l.ea quæ ciuiliter.ff.de acquir.rerum domi.Bal. in dict.l.quoties. Fulgo. & Pau. in l. ſi ita ſtipulatus.§.Chryſogonus.ff.de verbor.obligat. Bald.in l.multùm intereſt.nu.6.C.ſi quis alt.vel ſibi.l.mercedem. §.vlt.ff.de act. empt. Alexand.in l.ſtipulatio iſta.§.ſi ſtipuler. numero 21.ff.eod.titul. Alberi. Fulgo.Paul. Alexand. Iaſ.colum.1.in l.certi condictio.§.ſi nummos. ff.ſi cert. petat. quorum opinio communis eſt aduerſus Bartol. ibi. vnde Andreas ab Exea in rubrica.ff.de pact.num.128.ratione aſſignata per Salyc. excluſa : hanc exiſtimat veram eſſe decidendi rationem prædictæ.l.quoties. quam itidem procedere cenſet non tãtum in reali & vera traditione,ſed etiam in ficta, nempè ea quæ per conſtitutum fit. ſenſit tamen Bald. in dicta.l.quoties.eã conſtitutionem debere intelligi, quando alteri ex pacto donantis aliquid ex ipſa re donata præſeruatur : tunc etenim alteri, & abſenti quæritur illa obligatio ac datur ei vtilis actio ſine ceſſione: at ſi quid extra rem ipſam alteri ſit dandum per donatarium, actio non abſenti, ſed donatori quæritur. per text. in l. cùm res. C.de donat.idem notant Aret.conſil. 74.colum.2.& Iaſ. in dict. §.ſi ſtipuler.ad fin. Aretin.& Socin l.qui Romæ. §.Flauius.num. 10.de verb.oblig.quorum interpretatio apud me dubitationem habet. nam text. in dicta.l.cùm res. non tractat de exercitio liberalitatis relatæ in alterum abſentem, ſed de ſoluendo ære alieno abſenti debito. quin & potiſſimum præfata ſententia ceſſare videtur ex dicta Regia conſtitutione, quæ.3.eſt titu.8.lib.ordina. Hodie.l.2.titu.16.lib.5.Recop.

Verùm donatione ita conſtituta,& perfecta, vt poſt certum 3 tẽpus res donata Titio abſenti, aut alteri, quàm † donatori reſtituatur : accedente die ipſo iure, abſque vlla traditione dominium ipſius rei Titio,aut alteri competere : vt agere valeat vtili actione in rem, in ſpecie adnotarunt Philippus Decius conſil. 239. num. 8.& Ripa dicto capitu. 1.colum.vltima. idem Decius. in l.traditionibus. C.de pact. nume. 14. quod & Speculi. innuere viſus eſt titul.de emphyteuſi. quæſt. 70.dum ſcripſit ex.l.quoties. paulò ante citata, vtilem actionem in rem habere eum,ad quẽ donator pertinere voluit poſt diem certam ipſam rem donatã: deinde hoc ipſum probatur in dicta.l.quoties.2.parte.vbi Imperator actionem ipſi donatori competentem, eãdem vtilẽ tamẽ concedit alteri, cui donator reſtitui ſtatuit rem donatã poſt certum tempus : ſed ipſi donatori vtilis in rem competit ad ipſam rem donatã non ſeruatis contractus placitis.l.1.C.de donat.quæ ſub modo.igitur & alteri vtilis in rem actio dabitur. Accedit & ad hęc inſignis Regia.l.7.tit.4.part.5.quę ad Hiſpanum ſermonẽ traducens,dict.l.quoties.conſtitutionem planè probat,dominiũ & poſſeſſionem rei donatæ poſt diem à donatore definitã abſque vlla traditione acquiri ipſi donatori, vel alteri, cui rem donatam ipſe reſtitui voluit: quo quidem ſenſu eam intellexit Roderi.Suarez in l.quoniam in prioribus.C.de inoffi.teſta.in quæſt. 8.ad legem Regiam,& idem in allegatione.19.

Hanc vero Philippi Decij opinionem ipſe falſam eſſe cenſeo ex pluribus,& primo quod ſine traditione dominium & ex actu inter viuos non transfertur, vt eſt probatiſſima iuris regula in l. traditionibus. C. de pact. Secundò quod ex dicta l.quoties. tantùm colligitur actionem perſonalem eo caſu cõpetere : quemadmodum gloſſ.& Doct. communiter ibi interpretantur : alioqui ſi ex ea lege Realis actio daretur : hoc proculdubio ibidem exprimeretur, ſicut expreſſum fuit in dicta. l. 1. ciuſdem tituli. Tertiò ex reſolutione contractus verbis obliquis concepta:vt in dict.l.quoties. concipitur : nunquam tranſit dominium abſque traditione : gloſſ.communiter recepta in l.1.ff.de donat. Quartò etiam ſi in donationis contractu eius reſolutio pacta foret verbis directis, non tranſiret dominium abſque traditione : cum id ſpeciale ſit in pactis legis commiſſoriæ,& adiectionis in diem Bartol.in dicta.l.1.ff.de donat.optimus text.in l.penu. C.de æditi actio.quam opinionem communẽ eſſe alibi apertè oſtẽdemus: his

lus igitur palàm fit in ſpecie dictæ. l.quoties. minimè transferri dominium abſque traditione, etiam eueniente die reſolutionis illius contractus : quod expreſſim animaduerto reſpondiſſe Aegidium à Bellamera conſil. 39. colum. 4. quem ſimpliciter dubius de huius quæſtionis veritate retulit Aymon Sauillianus cõſilio 19. numero 9. vnde nec ipſi donatori, nec alteri, cui ipſe rem donatam poſt certum diem reddi ſtatuit,in rem actionem, & vtilem ex dicta.l.quoties. conuenire nec concedi : iure reſpondendum erit. Quin & aduerſus Philippum Decium iure optimo aduocare poſſum Alexand. Iaſ.nume. 17. Socin.14.in l.qui Romæ. §. Flauius.ff.de verb. oblig. qui, dum in Eccleſiam poſt diem ſtatutam & definitam tranſire ipſo iure dominium ex pacto donatoris iuxta.d.l.quoties.aſſeuerant ob eius peculiare priuilegium.l.ſin.C.de ſacroſanct. Eccleſ. manifeſtè cenſent in aliis non eſſe locum dominij tranſlationi, niſi rei traditio fiat. Non obſtat quod Specul. ſcripſit : nam is alia ratione vtitur ad comprobationem propriæ opinionis: ſiquidem dixit quòd data emphyteuſi duobus,vt altero mortuo eius pars ad ſuperſtitem pertinet : is qui ſuperſtes fuit agere poterit ad defuncti partem aduerſus eius hæredes actione reali : ex ea ratione quòd res pro indiuiſo illis duobus tradita fuit : vnde nullus eorum in ea parte, quæ per alterius obitum ex tradentis voluntate, & expreſſa diſpoſitione ei acquiritur noua traditione indiget.l.liber homo. §. Titius.ff.de hæred.inſtitut. Hæc ſane potior eſt ratio, cui veritas prædictæ deciſionis innittitur : obiter verò Speculat.l.quoties.in ſenſu, quem Dec. probat, & veluti per tranſennum induxit, & tamen hoc in loco nec damno, nec admitto, vt de iure certam Speculatoris ſententiam, cuius alias meminit Alexand. conſilio 24.lib.5.conſiliorum.

Item non oberit text. in l.1. C. de donat. quæ ſub mod. nam 4 † in eo ſpeciale eſt, actionem vtilem in rem dari donatori fauore alimentorum, quæ ſibi in ipſo donationis contractu reſeruauit : & tamen donatarius contra ipſius conuentionis placita minimè ea donatori præſtiterit : ſicuti ibi gloſſ. & docto. ſcribunt. Alexand.in l. traditionibus. C.de pact. Rom. conſil. 284. Corn. conſil.102. lib.1. colum.2. Bald.conſil. 250.lib.3. Nec enim dubium eſt ex ea conſtitutione vtilem in rem actionem donatori competere. & id præter alios Aretin.notat in l. 1. colum. pen. ff.de legat.1.

Fortius vrgere videtur Regia.l.7.titu.4.part.5.Ego tamen eius opinionis ſum, vt Regias conſtitutiones, quas Septempartitum opus complectitur, quoties earum † verba patiantur, exiſtimem ad ius Pontificium Cęſarum quæ reducendas fore vt nihil vtriuſque iuris ſanctionibus aduerſum in eis ſtatui exiſtimemus: quandoquidem earum legum conditoris potiſſimus fuerit ſcopus, in quem tantum opus ad Hiſpanæ reipub.vtilitatem direxit, ex vtriuſque iuris ſtatutis, conſtitutiones prædictas Hiſpano ſermone deducere. quo fit,vt verba dictæ.l.7.quibus probatur adueniente die reſolutionis contractus,& donationis poſſeſſionem & dominium rei donatæ acquiri donatori, vel alteri, quem ipſe in conditione aut modo adiecto donationi nominauerit: ſint intelligenda : facta ipſius rei traditione, vel ſaltem apprehenſa poſſeſſione, etiam propria authoritate : quod permittere lex ipſa videtur. Et ſi dixeris ex hoc non ſatis reſpõſum eſſe dictæ.l.inductioni : fatebor vtique, ſed inuitus, ſaltem ex iure Cæſareo opinionem Philippi Decij falſam eſſe, tametſi eam iure Regio defendere velis.

Quod verò attinet ad.l.1.C.de donatio.quæ ſub mod,Ludo. Roma.in d. conſil. 284. cenſet eius deciſionem etiam aduerſus 6 Eccleſiam donatariam procedere : ita † quidem vt ſi Eccleſia alimenta ex pacto, aut modo donationi appoſito, non exhibuerit donatori, actione vtili in rem conueniri poſſit à donatore, & per ſententiam ad rei donatæ reſtitutionem compelli. Sed de hoc dubitat Rogerius à Mota in dict.l.traditionibus. numero.64.atque ipſe falſum eſſe opinor ex capit. verum. de cõd. appoſit. quod iuxta communem eius interpretationem probat, donationem factam Eccleſiæ modo appoſito. minimè reuocari, etiam ſi modus is non ſeruetur : tametſi agi poſſit contra Eccleſiam, vt modum ſeruet. ita gloſſ.Cardi. Abb. & Præp. colum.3.in dict.cap. verum. Felin. in capitu. verum. de for. comp. colum.4. Paul. Caſtr. in l. 1. colum.2. ff.de dona.Socin.in l.quibus. §. Tertius. ff. de cond. & demonſtr. colum. penult. Corſet. in ſingul. verb. contractus. Bald. Nouel. de dote. 6. parte. priui. 50. & Ioan. à Medina lib.de contractibus, & reſtitutione. quæſtio. 24. qui omnes hoc ipſum iure verum eſſe cenſent, niſi expreſſim in contractu dictum fuerit, quod non ſeruato modo reuocetur donatio : quod pulchrè notat Andreas Tiraquellus lib.2.de retract. in fine. nume. 11. & 14. facit ad præmiſſam interpretationem quòd in donatione facta Eccleſiæ, ipſamet datio cauſa finalis cenſetur : nempe liberalitas in pium locum collata : modus vero cauſa exiſtimatur impulſiua ſicut & in libertate probat text. in l.Mæuia. ff.de manumi. teſt. Nec quicquam iuuat Roma. alimentorum fauor : cùm is in præiudicium & læſionem Eccleſiæ admittendus non ſit. maximè ex negligentia prælati, vel adminiſtratoris rerum Eccleſiæ : quæ ei nocere non debet : & præterea alimenta non omninò amittuntur : ſed exhibenda integrè ſunt donatori ab ipſa Eccleſia. & ideò text. in dicto cap.verum. etiam procedet, vt modus donationi adiectus pettineat ad alimenta donatori miniſtranda : tunc etenim modus cauſam inducit impulſiuam non finalem : alioqui modus donationi adiectus cauſam finalem demonſtrat : cùm apponitur in fauorem donantis, vel alterius quàm eius cui donatio fit, vt reipublicæ, vel pietatis etiam in ipſum donatarium exercendæ. Bart.in l.2.§.vlti.ff.de donatio.idem Bart. in l.2.§.fin. ff.de iure doti. & ſanè vbi modus cauſam inducit finalem, eo non ſeruato donatio reuocatur. l.cum te. C. de pact. int. empt. ſecus verò ſi impulſiuam cauſam induxerit. l. ea conditione. C. de reſcind. venditi.Abb. Præp. & alij in dicto cap. verum.Barto. & alij per text. ibi. in dicta. l. 2. §. vltim. ff. de dona. Regia l. 58. titu. 5. part. 5.

Erit deinde animaduertendum, oportere omninò, agentem vtili actione in rem ex dict.l.1. C.de donat. quæ ſub mod.vt obtineat, probare, ſeipſum dominum rei donatæ fuiſſe tempore donationis, quod Corneus reſpondit conſil.110. volum. 1.col. 2.dicens alioqui non poſſe rem donatam per ſententiam ipſi donatori iuſtè reddi.

Quinimò, & moram requiri ex interpellatione hominis, vel diei tacitæ vel expreſſæ, vt locus ſit præfatæ vtili rei vendicationi,eamque regulariter purgari poſſe, adnotarunt Cinus, Alberic.& alij in dict.l.1.Bald. conſil.250.volum.3.Ripa.lib.3.reſpõſ. cap. 7. Corn. conſil. 110.ad finem lib. 1. Decius in l.qui in alterius,ff.de reg.iur. poſt Corne. ex hoc dicens, hæredem donatarij ignorantem modum appoſitum donationi nequaquam poſſe ex dict. l. 1. conueniri, etiam ſi multo tempore omiſerit alimentorum præſtationem : idem ſenſit Alexand. conſil. 93. lib. 2. ad finem.

Illud tamen vtiliter inquirendum erit, num ex iure donator 7 poſſit conditionem modumue donationi adiectum † in vtilitatem alterius,pacto cum ipſo donatario tempore contractus inito, reuocare poſtmodum, altero minimè conſentiente? Et Bar. donatorem pœnitere poſſe reſpondit in l.qui Romæ.§.Flauius. ff.de verbo. obliga. pro cuius ſententia adducitur primò text. in eo. §. Flauius. dum probat, actionem tertio competere etiam inuito hærede donatoris : ergo à contrario inuito ipſo donatore minimè competere. Secundò id probatur euidentius in l. 3. ff.de ſeruis export. & in l.1. C. ſi mancip. ita fuerit aliena.vt manumit.& l.3. ff.qui ſine manumiſſ. ad libert. quibus ſtatutum eſt ex Iuriſconſultorum reſponſis, vendito ſeruo, vt intra certum, aut poſt certum tempus manumitteretur, poſſe venditorem ab hac manumiſſionis lege diſcedere : & eo pœnitente non teneri emptorem ſeruum ea lege venditum manumittere. Tertiò ad idem facit.text.in l. Ariſto. ff.de donat. in principio. vbi probatur, donationem quatenus aliud pactum contineat eſſe contractum innominatum : & ideò in eo pacto locum eſſe pœnitentiæ : ſiquis etenim ſeruum Titio det donationis titulo : pacto conuento, vt poſt quinquennium illum ſeruum manumittat: poterit donator pœnitentia ductus, lapſo quinquennio ſeruum petere, vt ei in ſeruitute ſeruiat. ita Bart, Paul. Caſtr. & Docto. ibi communiter illum text. interpretantur. ex l.3. §.1.ff. de cond. ob cauſ. & l.ſi pecuniam. §.1.eod. titu. gloſſ. inſignis in l. ſi cùm fundum. ff. ue pactis. & alijs deciſionibus permittentibus pœnitentiam in contractibus innominatis re integra. ecce igitur qualiter pactum appoſitum donationi in fauorem tertij contractus innominatus cenſetur, & ideo reuocari poterit : quibus rationibus & authoritatibus adducti Bartolum ſequuntur, Imola columna vltima. Cuma. Alexander numero 8. Aretin. Iaſ. Soc. & Zaſius in dicto.§.Flauius. idem Imol.in cap.potuit.de locat. columna penul. hancque opinionem communem eſſe fatentur Iaſ.num. 14. Soc.num. 16.in dict. §.Flauius. idem Iaſ.in l.2.num. 66.C.de iure emphyteu.Socin.conſil.115.colum.2.lib.4.& Exea in rub.ff.de pact.num.43.Aymon conſil. 135.numero 10.& Ripa libro 3.reſpon. capit.16. Sed & his Bart.rationibus reſpondet quidam dicentes in dicto: §. Flauius.non probari quod Barto. opinatur : non enim ſequitur : hæres non poteſt pœnitere, ergo poterat defunctus : hæc enim collectio parum valet : & id manifeſtum omninò eſt. Præterea ratio quæ aſſumitur ex dict. l. 3. deficere videtur : quia ſemo nulla actio ex ea pactione acquiritur:cũ eius ſit incapax:at in propoſita queſtione tertio acquiritur actio vtilis.per d.l.quoties.& ideo actio iſta ſemel tertio quæſita abſque eius conſenſu ab eo tolli non poteſt. verùm hoc parum aduerſus Bar.vrget : cum & ſi ſeruo actio non fuerit quæſita:officiũ tamen iudicis ei cõpetit vt manumittatur, eſt enim ſeruus libertatis

libertatis capax, & in pertinentibus ad libertatē, cuius capax est, ius sibi quæritur & irreuocabile. argu. text.in l.frater.ff.de condi. inde.veri.quæsitū.& in.§.sed cū factum.Inst.de stipulat.seruo.& probatur in dict. §. Flauius. ad finem ergo ratione huius iuris & maximè fauore libertatis, esset dicendum , non posse reuocari pactum , cuius meminit in dicta l.3.Iurisconsultus : & tamen in eo pœnitentia locum habet, vt constat : quamobrem adhuc in cōcussa manet ratio Bartol.Facilius tollitur à quibusdam argumentatio pro Bartol. deducta ex dicta.l.Aristo, cùm ibi contractus verè innominatus fuerit, non mixtus, si ipsius rei principalem dispositionem consideremus:donatio etenim ad vsum tantum ipsius serui pertinebat, vel temporalem vsumfructum: at ipsa manumissio serui ad integram serui alienationem spectabat:quæ quidē alienatio,cùm nullum ius respectu proprietatis serui transiret in donatarium : sed adhuc maneret penes donantem : nec vllum præiudicium ex ea etiam circa vsum fieret donatario, proculdubiò donationem non respicit: sed dationē ipsius serui vt manumitteretur : & ita cōtractum per se innominatum : & prætereà nil commune habet Bart. propositio cū eo Iurisconsulti responso : siquidem in proposita per Bart.quæstione. ipsa res donata omninò transit in donatarium:nec apud donantem quicquam iuris, de quo disponere possit , manet : at in Iurisconsulti responso præcipuum re ius penes donantē existit adhuc donatione facta,& ideo nimirū si pœnitere possit : quod collige ex Roman.in l.si pecuniā.nu.22.ff.de cōd.ob caus.& Bar. Socino in dicto.§.Flauius.num.16.quinimò Bartoli opinionem apertissimè improbant Pau. Castrensis in dicto. §. Flauius. & in dict.l.si pecuniam. num.11.& in l.in insulam.§.vlt.ff.solu.matrimo.Roma.in dicto num. 22. Francis. Albergotis in dicta. l.3. ff. de serui.expor.Ioan. Lupi.in rub.de donat.int.vir.& vxo.§.54.in fine Guilielmus Benedict. in cap. Rainuntius. de testam. verb.si absque liberis.in 2.de fideicommiss.substit.num.23.reprobat itidem Bar.dicens fere omnes Doctores contra eum stare.Roder. Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inoffi. testament. dum Regiam constitutionem interpretatur.8.quæst.quo in loco sentit profectò & palam asserit communem opinionem contrariam esse Bartolo : quod & expressim testatur Guilielm.Benedictus dict.num.23.idem Suares allegat.19.

Contra Bart.adducitur Primò l.quoties. superiùs allegata:dū probat.tertio ex pacto donationi adiecto actionem vtilē dari,& statim acquiri ius:hoc verò ius ab eo tolli nequit absque eius assensu.l.id quod nostrum.ff.de reg.iur.l.sicut.C.de actio.& obligat. igitur non videtur sola donantis pœnitentia sufficiens ad præfatæ pactionis reuocationem. huic tamen rationi respondent qui partes Bartoli sequuntur : regulam iuris procedere vbi ius tertio acquisitum est irreuocabiliter. tunc enim ab eo auferri sine eius voluntate nullo pacto potest sed si reuocabiliter acquisitum sit alicui ius, poterit ab eo tolli : atque ita ex dicta. l.quoties.ius acquisitum fuisse tertio existimant reuocabiliter : & ideò fit vt pœnitentia donatoris tolli possit perpensis rationibus & iuris contractus innominati : quæ pro Barto.considerauimus. Secundò aduersus Bart. text. in l.1.ff.qui sine manumiss.in hunc modum expenditur. scribit sanè Iurisconsultus Paulus. Si seruus venditus est, vt intra certum tempus manumittatur, etiam si sine hęrede decessisset & venditor & emptor , seruo libertas competit, & hoc D. Marcus rescripsit : sed & si mutauerit voluntatē venditor,nihilominus libertas competit. Hactenus Paulus. ex quo Barto. opinio, vt quibusdam visum est, periclitatur. Sed & hic text. parùm Barto. nocet,quia vel ea reuocatio,cuius in eo mētio sit, intempestiuè facta fuit : nempe postquam iam ex pacto libertas seruo competebat lapsu temporis pręfiniti,vt Accursius existimat in dicta. l. 1. vel est intelligendus Iurisconsulti locus quemadmodum ego intellexi in rubrica de Testam. 3. parte. num.24.

Tertiò Bartoli opinioni opponitur Proculus Iurisconsultus
8 in l.si cùm fundum.ff.de pactis. † Si cùm fundum, inquit,meum possideres, conuenisset mihi tecum, vt eius possessionem Titio traderes, vindicantem eum fundum à te non aliter me conuentionis exceptione debere excludi , quam si aut iam ante tradidisses, aut si tua causa id inter nos conuenisset, & per te non staret quo minus iam traderes. Hactenus Iurisconsultus,qui expressim asserit, non sufficere tradentis fundum vt is Titio detur, nec ipsius fundi domini pœnitentiam vt tollatur modus contractui appositus in fauorem tertij. Et tamen pro defensione Bart. ad hoc respondéri potest , cum text. procedere ex eo , quod traditio fundi in conuentionem venerat gratia ipsius paciscētis, qui fundum possidebat. intererat enim ipsum fundum illum tertio tradi vt probant ipsius text.verba.notant Areti.Alexand.& alij in dicto.§.Flauius. Baldus, & Paulus de Castro in dicta. l.si cùm fundum. Alex. in d.l.si pecuniam nu. 17.sensit Ias. in l.iuris gentium.in princip.col.4.ff.de pact.notat etiā Bal. in rubri.de pactis.

ex quibus contractus innominatus, pœnitētiam non admittit, vbi gratia vnius tantùm ex paciscentibus fit : quo fit, vt parùm cautè exposuerit Iurisconsulti verba glos.in d. l. si cùm fundum dùm discrimen constituit : an is,qui pœnitet,fundum possidens eum tradiderit Titio, vt Sempronio det:an pactum fecerit fundi dominus cum Titio eū possidente:vt illū Sempronio tradat.

Quartò adhuc contra Bart. obiicitur decisio text. in l.vlt.ff.de pactis. ex qua colligitur pactum de non petēdo factum inter debitorem & creditorem , adeò prodesse fideiussori etiam absenti, vt sine eius consensu per contrarium pactum tolli nequeat. Sed hoc procedit: quia statim priori pacto initio ius acquisitum fuit ipsi fideiussori reo principali liberato:& ideo ius istud fideiussori acquisitū ex pacto,quod ex propria natura pœnitentiā non admittit,tolli non poterit sine fideiussoris consensu. quod oēs animaduertunt in d.l.vlt.& Roma. singul.191.Alex. in d.§.Flauius.

Quintò Barto. sententia ex eo deficere videtur quòd modus appositus donationi vt res donata post certū tempus tertio restituatur,donatio quædam secunda censenda est facta illi tertio ex notatis in l.vlt. C. de legatis. quæ cùm sit inter viuos,reuocationem regulariter ex sola voluntate donantis non patitur. l.vbi ita donatur.ff.de donat.caus.mortis.

Sextò ad euertendum Bart. authoritatem adducitur Io.And. in Speculo tit.de instrumen. editio.§.nūc aliqua nu.17.in Scholio incipienti.per superiora. Quicquid tamen Paul. à Castro & cæteri eius factionis opinentur, nihil ibi aduersum opinionem Bar.scripsit doctissimus ille vir: qui tantùm asserit in quæstione ista, donantem non posse à donatario rem sub hoc modo ei donatam ante diem restitutioni præfinitam petere. de reuocatione verò aut pœnitentia donatoris respectu tertij nullū verbum.vt explicant Alex. Soc.& alij in dicto. §.Flauius. vides igitur Lector candide,quàm difficilis sit huius quæstionis absoluta decisio : ipsis iuris vtriusque interpretibus in partes & factiones diuisis : quamobrem ipse aliquot proponā,quę cōmuni vtriusq; partis authorum iudicio definita sunt, aut definiri possunt : deinde quid præter hæc in ambigua controuersia tenendum sit colligam, vt potero perfectiùs.

Primùm sanè censeo notandum esse, donatorem posse modum donationi adiectum indistinctè reuocare, quando isthæc adiectio facta fuit in vtilitatem,& cōmodum hæredis ipsius donantis : nec refert stipulatio intercesserit in fauorē hæredis eius nomine : an non ex ratione text. in l.vnum ex familia.§.si rem. ff. de legat. 2. Bart. decisione in l.vt iusiurandum. §.si liberi.ff.de operis libert.col.3.quem post alios sequitur Ias. in l.2. C.de iure emphyt.nu.211.atque ita in specie quam tractamus probat latè Ripa lib.3.respons.cap.16.

Secundò est animaduertendum,etiam admissa Bart. opinio-
9 ne,non obstāte reuocatione donatoris , posse donatarium † inuito donatore seruare & adimplere modum donationi appositum : & rem donatam tertio tradere. text. in l. quæsitum. ff. de seruis export.notant Alex. col.7. Aretin. & Zasius in dict. §. Flauius.Soc.ibi num.9.Bart.in l.vlt.ad finem. Roma.in l.si pecuniā. num.22.ff.de condict. caus. dat. quamuis idem Bart.in l. Aristo. de donat.scripserit contrarium in contractu donationis, dicens ob liberalitatem donātis permissum esse ei pœnitere circa modum donationi etiam in fauorem tertij appositum. per dict. l. Aristo. quod falsum est, atque ita ab aliis improbatū. nec obest dict.l. Aristo.nam ibi respectu ipsius alienationis serui nulla pręmissa fuit donatio,sed vsus tantū ipsius serui donatio facta fuit, & ideò dominium serui semper apud donatorē mansit:qua ratione conditio illa seu modus adiectus traditioni serui, simplex fuit contractus innominatus minimè mistus nominato cōtractui:quippe qui nullus præcesserat respectu proprietatis serui.'ex quo deducitur tradentem alicui seruum, absque donationis ipsius serui titulo, sed sanè simpliciter, vt manumittatur : nec vllo præcedente cōtractu nominato : nempe emptionis,aut permutationis : posse omninò re integra pœnitere, inuito eo, cui facta fuerit traditio : & idem in alia re qualibet dicendum est,si ea tradatur vt alteri detur. text. in l.si pecuniam. §. 1.supra alleg. & in dict.l. Aristo.& in l.hoc iure. §.siquis dederit. ff.de dona.notat Io. And.in Speculo. tit.de instru. edit.§.nunc aliqua. nu. 17.in additione incipiēti:per superiora.atque hoc ipsum est quod Bart.adnotauit in d.l.fi.col. 2.& in fine dicens esse locū pœnitētiæ in cōtractu innominato,qui mistus nominato fuerit, etiā altero inuito, quādo quod reuocatur gratia tantùm dantis , & pœnitentis agendum erat : id est,vt in d.§. Flauius.col.7.interpreratur Alex. cùm ex pœnitentia commodum, vtilitasve,ad pœnitētem pertinet , non ad alterum : siquidem eo tempore, quo modus adiectus contractui seruandus est,ad pœnitentem res illa reuertitur: nec apud alterum contrahentem mensura est , vt in d. l. Aristo. probatur,tametsi à Bart.discedant Areti.in d. §.Flauius. 3.col.& Rom.d.nu.22.constat,& hoc ex ratione text. in d.l.quæsitum.ea

enim

enim est quod nihil intersit venditoris seruum venditum ea lege vt manumittatur, non manumitti : cùm is seruus non manumissus ad emptorem adhuc non venditorem pertineat. sic nec interest donatoris, qui rem Titio donauit , vt post certum tempus restituat Seio , rem illam Seio non restitui : ea enim non restituta Seio penes Titium manet, nec ad donatorem reuertitur. Ex hoc subinfertur, intellectus ad præfatam.l.quoties.Nā si quis alteri donauerit vsumfructum alicuius rei , & adiecerit legē hāc: vt illam rem finito vsufructu nempè in morte, aut post vitam restituat Titio poterit sanè donator pœnitere & à lege dicta discedere , etiam inuito donatario : cuius nihil interest, modum seruari,vel non : siquidem finito vsufructu res ab eo tollitur,sine modus seruetur siue non : quod si donatarij quicquam interesset,contrarium iure dicendum foret.

Tertiò,quidam opinantur Bart.conclusionem nō esse admit-
10 tendam , vbi donator iurauerit cōtractum illū † se non reuocaturum : & ipsum iuramenti vi firmū fecerit. ita asserit Guilielm. Benedictus in d.cap. Rainuntius.dum tractat de fideicōmiss.substi.nu.23.& sequenti : ea ratione quòd iuramentum cōtractus ex propria natura reuocabiles , irreuocabiles faciat. gloss.communiter ibi recepta in d.l.si pecuniam. verb.necesse cuius ego mentionem feci in rubr.de testam.2.par.num.9.cùm igitur præcipua ratio, quæ Bart. defendit adsumatur ex natura contractus innominati : & ea ob iuramentum cesset , consequens erit tunc locū non esse Bart. opinioni cùm donator iuramento pręstito promiserit contractum illum eiusque leges seruare : atque ita Burdegalæ per sententiam à Regio senatu definitum esse anno M. CCCCCI. testator ipse Gul. Et id persuaderi poterit alia ratione : quod hic contractus omninò innominatus non sit:nec simpliciter sed admixtus nominato : ideò mirum non erit, etiam si de veritate glos. in d. l.si pecuniam. dubitetur : eam dubitationē hic omittendam esse , & probandam fore Accursij sententiam. alioqui ab omnibus ferè comprobatam.

Quartò præmissa dictæ.l.quoties.vera interpretatione,vt modus appositus donationi in fauorem tertij validus omninò cen-
11 seatur: etiam si id pactum eaue cōditio à nemine † absentis nomine acceptata fuerit:vt Ias.explicat in d.§.Flauius.n.22.optimè perpensa ipsius constitutionis decisioni : ex qua tertio absenti etiam si nemo eius nomine pactionē receperit actio vtilis quæritur considerandum est , non esse locum opinioni Bart. vbi vel notarius , vel donatori ipse stipulationem in fauorem tertij absentis promiserit:text.optimus in l.cùm maritus.§.vlt.ff.de pact. dot.Bald.in l.cùm à socero. C.de iure dot. Cuma. & Alex.nu.9. Soc.nu.18.Aretin.col.pen. Ias.nu.16.in d.§.Flauius. Aret.consil. 74.col.5.Guilielm.Bened.in d.cap.Rainuntius.titul.de fideicom. substit.num.23.Decius consil.58.& consi.239.num.5.Aufreri.in capel.Tholos.453.Ripa lib.3.resp.cap.16. Chasanæ.consil.53.2.dubio.Corneus cons.68.col.2.lib.3. Aymon consi.19.nume.11. Alex.consi.27.lib.3.Andreas ab Exea in rub.ff.de pact.num.177. ex quibus nulli dubium esse poterit hanc opinionem communē esse. Sed circa eius interpretationem aliquot erunt adnotanda. & primum omnes conuenire hanc stipulationem vtilem esse,& prædictum effectum habere, si ea facta fuerit à notario : is enim veluti persona publica alteri stipulari potest. glos.in.§.si quis alij. & ibi doctor.Inst.de inuti.stipulat.optimus text.in l.2.3.& 4.ff.rē pup.saluam fore. & in l.non aliter.ff.de adopt. l.1.§.exigere. ff.de magist.conue.Bartol.Alexand.& Ias.num.14.in l.stipulatio ista. §.si stipuler.ff.de verbor.obligat.Bart.in l.1.§.huius studij.col.vlt. ff.de iustitia & iure.Bald.in l.certi condictio.§.quoniam.ff. si cer pet.de quo eleganter disputat Andreas Tiraquell.in tract. de cōstituto.3.par.limitat.30.Et tamen quibusdam visum est necessariam esse absentis ratihabitionem etiam notario stipulante, vt actio vtilis absenti quæratur sine cessione. quod ipse notaui in rubric.de Testament.3.part.nu.13.ego verò quantùm attinet ad propositam ex Bartolo quæstionem pro intellectu d. l. quoties. existimo ex ea actionem vtilem tertio absenti competere,etiam si nullus eius nomine legem donationi adiectam acceptauerit, etiam si nulla eius nomine præmissa fuerit stipulatio : quod mihi ex eadem constitutione manifestè probatur : & ni fallor, eius interpretes idem sentiunt , maximè consideratis his , quæ ad rationem illius decisionis notauimus superiùs in initio huius capitis.igitur non est necessariò notarij stipulatio ad effectum istū vt absenti in facto huiusmodi legis actio vtilis sine cessione quæratur,quid igitur notarij stipulatio tertio & absenti proderit? Et profectò doctores omnes in d.§.Flauius.aliisque,quos eis adiunximus,sentiunt, & palam asserunt ratione huius stipulationis pactum in fauorem tertij & absentis donationi appositum irreuocabile fieri, nec requirunt ad hoc absentis acceptationem : nam hac sequuta , vel ratihabitione , non videtur necessaria stipulatio notarij nec alterius nomine absentis : cui actio absque stipulatione ex solo pacto fuit quæsita : quod in specie ista nempè in intellectu l.quoties.notant Andr.ab Exea.d.rubr.de pact.nu.185. Ex Francisco de Ripa in 3.lib.respons.capit.11.pro cuius authoritate posset doctores , quos modò nuncupatim citaui, non temere adducere : notat idem Carolus Molinæus in Alex. consil. 204.lib.7. Sed licèt Docto. in d. §. Flauius.expressim non requirant absentis acceptationem : nec ratihabitionem:videtur tamē eorum opinionem intelligēdam esse extra casum l.quoties. quo ad vtilis actionis acquisitionem , modò absentis acceptatio vel ratihabitio sequuta fuerit : ex ea Theorica , quam tradidimus in d.rub.de testam.dicentes:quoties absenti actio,vel obligatio per alium extraneum : etiam notarium stipulantem quæritur : vt ea
12 sine cessione acquisita sit necessariam esse † absentis ratihabitionem,vel acceptionem.text.optimus in. l.si ego.ff.si cert. petat. & quamuis non desint,qui huic opinioni aduersentur : notario stipulante nomine absentis, nihilominus ea recepta ob tot virorū doctissimorum authoritatem , dicendum est in præsenti quæstione notario stipulāte non posse donatorem pactum illud reuocare etiam ante absentis ratihabitionem: & actionem vtilem absenti quęsitam esse licèt notarij stipulatio omissa fuerit.in aliis tamen casibus etiam notario stipulante : ante acceptionē actionem vtilem minimè quæri : tametsi reuocari donatio non possit: quod extra casum d. l. quoties. latissimè adnotauit Andreas Tiraquel.de constituto.3.parte.limitatione.30.num.8.& 49.imò & si lege , vel statuto cautum fuerit aduersus iuris Cæsarei regulas alteri per alterum obligationem acquiri , vt ea obligatio efficax sit,vtque agi ex ea possit sine cessione,oportet ratihabitionem , aut acceptionem absentis sequutam esse : ita quidem adnotari poterit ex his , quæ modò in notario stipulāte diximus, & in specie talis statuti hoc ipsum scribit Alex.cōs.126.lib.5.in fine.

Ex quo infertur verus intellectus , ad Regiam constitutionē quæst.3.est titu.8.lib.3.ordinat. Hod.l.2.titu.16. lib.5.Recop. qua
13 Rex Alfonsus vndecimus † Anno Domini M. CCC.XLVIII. Compluti,inter alias Leges ordinationes titu.16.sanciuit , alteri per alterum in hoc regno,etiam absque vlla stipulationis solennitate obligationem acquiri : absentique promissionē fieri posse cum effectu : etiam nemine absentis nomine acceptante,modò animus obligandi appareat, id enim intelligendum est,etiam successione , dum tamen ratihabitio , aut acceptatio absentis sequuta fuerit: ea etenim nondum sequuta nec actio quæritur,nec illa obligatio firma ad agendum sine cessione censetur : ex præmissis tametsi reuocari non possit. Præsertim vbi notarius , publica vel priuata persona , quæ iure communi, vel speciali possit id agere, nomine absentis cotractum, vel donationem acceptauerit. Alioqui dubium est, non sanè vulgare sed insigne , an ex lege Regia nemine acceptante donationem absenti factam , ita ius absenti quæratur , vt etiam ante eius acceptationem reuocari donatio non possit. Et Gregorius Lopez in l.4.titulo.4.par.5. existimat, nihil esse hoc in casu per Regiam legem immutatum aduersus ius commune : nisi per iuramentum , aut promissionem non reuocandi donationem constaret de animo,& voluntate donantis ad perfectam,absolutamque,& præcisam obligationem. Siquidem Regia lex non tollit veteres leges , quæ de donationibus absenti factis tractauere: sed leges illas,quæ superstitiosas iuris ciuilis contrahendi formulas induxerunt. Ego verò hac in re arbitror , etiam per legem Regiam inductum esse, quod donatio absenti fieri possit. vt facta valeat , etiam nemine pro eo acceptante : quod iure veteri non erat adeò certum : sicuti & nos tractauimus in rubr.de Testamentis.3.part.nume.13. & nihilominus adhuc extante lege Regia, donatorem posse reuocare donationem absenti factam,ante eius acceptionem : si ea donatio ab aliquo absentis nomine acceptata non fuerit. atque ideo practici in iudiciis semper obseruant in hisce donationibus, an fuerint per donatarios acceptatæ. Quòd si quis dubitauerit , an possit in his donationibus , sicut modò , eodemque tempore viuentibus , & ita nascituris stipulari : sciat equidem, id fieri posse : quod ex Iurisconsulto in l. siquis operis. ff.de oper.libert.adnotarunt Oldraldus consil. 95. columna 1. Guido Papæ. quæst.257. Bellamera consil. 17. Deci. consil. 225. columna 2.& consil.245.columna 1.Paulus consil.347.lib.1.colum.1.quos sequitur Aymon consil.19.lib.1.num.10.

Secundò deducitur ex his quantùm ad effectum dictæ l.quoties. plurimùm interesse notarium nomine absentis stipulari : cū eo stipulante actio vtilis absenti quæratur perfectè & irreuocabiliter : etiā non sequuta eius ratihabitione vel acceptatione: eo verò non stipulante nondum est actio perfectè & irreuocabiliter absenti quæsita. quamuis Alciat. in capitulo. cùm contingat. numero 238. de iureiuran. probare conetur, posse in præscripto casu ante acceptationem absentis, ius illud, quod est absenti quęsitum , vt ipse censet, non contra donatorem, sed contra donatarium , absque absentis consensu reuocari libere ab ipso donatore , etiam si valida præcesserit notarij stipulatio in fauorem

secundi

secundi donatarij, qui tempore donationis aberat.

Tertiò apparet post absentis acceptationem, nequaquam posse donatorem etiam ex consensu donatarij à prædicto pacto donationi in fauorem tertij & absentis appositio recedere, tametsi ex decisione Bart. ante acceptationem licitum esset pœnitere donatori, saltem ex consensu donatarij, etiam si donator absentis nomine stipulatus fuisset. constat ex Alexand. & ibi Carolo consil. 204. libro 7. & Tiraquello de primoge. quæstione 8. Qui licet non probet apertè opinionem istam, aliquantulum tamen, imo, ni fallor ipse plurimùm, Alexandro suffragatur. Alexander verò, cui Carolus accedit, & ante eum accessere Aymon consilio 19. numero 11. & Chassanæ. consilio. 53. num. 58. apertissimè asseuerat, in quæstione, quam tractamus, etiam præmissa stipulatione donatoris ad absentis vtilitatem, nam in hoc casu consultus fuit, posse contractum istum ex consensu donatoris, & donatarij reuocari in absentis præiudicium: Sed hæc opinio mihi semper dubia fuit: & denique verius videtur, non posse in præiudicium absentis donationem istam reuocari, etiam ex consensu donatoris, & donatarij. Quia potuit donator iure oprimo, absenti stipulari ex re in donationem deducta. Præsertim mihi placet hæc posterior sententia ex eo, quod Alexand. ipse, & Carolus fatentur, non posse donationem reuocari in præiudicium absentis, etiam ante eius acceptationem, quoties ex lege municipali vel statuto alteri per alterum fieri potest. Quod est ad legem Regiam omninò obseruandum.

Quartò subinfertur, nondum sequuta ratihabitione absentis, non posse donatorem si stipulatus fuerat, pœnitere, non requisito donatario: quod aliqua ex parte colligitur ex his, quæ Alexand. respondit dicto consi. 204. dum videtur eo casu vtriusque consensum requirere ad hanc reuocationem: considerans, vt opinor, ex stipulatione à donatore absentis nomine concepta, etiam ante acceptationem, quæsitum esse ius absenti irrenocabile saltem ex solius donatoris voluntate. Quod si verum est præmissa nomine absentis valida stipulatione, eius ratihabitionem non exigi necessariò, vt verè & irreuocabiliter ei obligatio quæratur: sicuti opinantur quidam, plura ex paulò antè dictis valida & vrgenti ratione probantur.

Secundo loco iuxta hanc quartam Bartol. declarationem est aduertendum etiam præter notarium efficaciter hanc stipulationem nomine absentis ab ipsomet donatore fieri posse, imò nec esse stipulationem necessariam adhibita verborum solennitate ad actionem absenti acquirendam: cùm ex ea dicta. l. quoties. tertio & absenti quæratur ex pacto donatoris: habet tamen stipulatio solennis concepta à donatore absentis nomine eos effectus, quos haberet facta ab ipso notario, ob rationes in initio huius capitis adductas ad intellectum. d. l. quoties.

Tertiò est considerandum, an idem sit in quolibet extraneo nomine absentis stipulante? & certè in vim stipulationis iure Cæsareo attento, dubium non est nihil ex hoc actum esse: cùm nemo possit alteri stipulari præter personas nominatim, & diligenter expressas ab Accursio & aliis in. §. siquis alij. Instit. de inutilib. stipulationi.

Quantùm verò ad contractum simplicem ex quo absenti actio quæratur: dicendum est absenti actionem personalem regulariter non quæri, etiam si ratihabitio fuerit subsequuta. quod probatur in l. possessio quoque. §. vlti. ff. de acquiren. possess. vbi glossi. & Docto. communiter ex Iurisconsulto notant, etiam per procuratorem non acquiri absenti actionem personalem: & ideo necessariam esse cessionem text. singul. in l. 1. C. per quas perso. nob. acquiritur. & in l. solutum. §. per liberam. ff. de pigno. actio. Quòd si procurator actionem personalem absque cessione absenti non quærit, minimè quæretur absenti actio personalis per eum; qui procurator non est, nec mandatum habet, etiam sequuta ratihabitione, cùm hæc regulariter mandato æquipolleat: igitur extraneus nomine absentis actum agens, ex quo actio personalis oriri solet, non acquirit eam absenti ex eius ratihabitione, sed solum ratihabitione sequuta. sicuti mandato præcedente, fiet cessio actionis, & eam cedere cogetur, qui actum nomine absentis egit, ex dict. l. possessio quoque. §. vlti. Differt ergo notarius ab alia priuata persona in hoc, quòd notarius absenti, cuius nomine stipulatur, vel actum agit, quærit actionem personalem sine cessione, modò absenti ratihabitio sequatur, ac priuata persona non quærit etiam sequuta ratihabitione absenti actionem absque cessione. & hoc secundum eos, qui et. am præcedente notarij stipulatione requirunt absentis ratihabitionem. Nam hi, qui contrariam opinionem sequuntur, magis discrimen inter notarium, & priuatam personam constituere conantur, quod ex proximè dictis deprehenditur.

Quartò ex supradictis ego existimo probari dictam Regiam constitutionem nihil obstare decisioni Bart. in dict. §. Flauius. siquidem lege Regia tantum statuitur, non esse necessariam veterem stipulationis solēnitatem: atque alteri per alterum etiam priuatum acquiri posse; absentique factam promissionem efficacem esse: quicquid iure Cæsarum Romanorum antiquius sancitum fuerit.

Principaliter & quintò Barto. sententia, quam communem esse diximus, procedit pendente die acquisitionis rei donatæ: nam postquàm venerit dies, qua ex pacto donationi appositio, res donata tertio competit: nequaquam poterit per donatorem pactum illud reuocari: ita planè fatentur omnes qui in dicto. §. Flauius. Bartolum sequuntur, maximè Alexand. Socin. & Ias. nume. 17. idem notant Deci. consil. 58. Andreas ab Exea in rubr. ff. de pact. nume. 152. ea ratione, quod nullus locus sit pœnitentiæ postquam ius est tertio quæsitum: quod etiam probatur in l. 1. C. si mancip. ita fuer. aliena. vt manumitt. vbi id expressum videtur: tametsi non omninò conuincat illius text. authoritas, quippè quæ speciali quadam ratione procedat: nempè ex constitutione Diui Marci: quæ statim tempore elapso, quod manumissioni præfinitum fuerat: seruum ipsum liberum efficiat ipso iure: & ideò non est vniuersalis argumentatio, quæ ex illa constitutione fauore libertatis facta colligitur.

Quamobrem, vt hæc quinta ad Bartoli opinionem declaratio radicitùs intelligantur, est videndum quando ius dicatur tertio absenti quæsitum: nam ex consensu omnium ex ipso pacto donationis ius dicitur absenti quæsitum, quamuis reuocabile: & ideò ad hunc quintum intellectum hoc ius considerabile non est: cùm hic de iure irreuocabiliter quæsito necessariò tractetur. Sed & si dies venerit, qua ratione pacti donatarius rē debet tertio tradere: absque traditione non opinor ius esse illi quæsitum irreuocabiliter: sola etenim actio personalis acquiritur: & hæc durante voluntate donatoris: ita sanè, vt reuocabilis sit: & hoc probatur animaduersis, & consideratis rationibus, quæ pro Bart. adductæ fuerunt. Quinimò etiam si contra Bartolum argumentemur, hoc pactum in fauorem tertij, censeri quandam esse donationem illi factam absenti: ea reuocabilis erit, donec ab eo acceptata fuerit: vti superiùs probauimus: & constat ex notatis in l. absenti. ff. de donatio. Deinde siquis Titio daret, vt eam nulla die præfinita Sempronio absentis restitueret: nemo dubitat posse à donatore pactum istud reuocari. l. Aristo. ff. de donationibus. consequitur ex his, actionem tertio quæsitam ob aduentum dici in præfata quæstione, reuocabilem esse. Erit igitur ius quæsitum irreuocabiliter, vt nullus locus sit pœnitentiæ: vbi à donatario adueniente die fuerit tertio ipsa res tradita, tunc etenim verè ius quæsitum est, & irreuocabile,
14 nec post hanc traditionem donator pœnitere poterit. † Ex quo infertur post dici aduētum etiam nulla facta traditione, pactum istud reuocabile esse, quando ea res Ecclesiæ restituenda est, cum in Ecclesiam ex contractu etiam donationis, dominium absque traditione ipso iure transierit. l. vltima. C. de sacrosanctis Ecclesiis. optimus text. in l. si partem. in fine. ff. quemod. seruit. amitt. atque ita in specie ista tenent Iaso. in dicto. §. Flauius. numero. 17. & ibi Socinus licet dubitus numero. 14. ex quibus deducitur intellectus ad dictam. l. vltimam. vt procedat non tantum in donatione vera, & perfecta sed etiam in ea, quæ oritur ex pacto donationi priuato factæ adiecto, vt post certam diem, rem donatam Ecclesiæ restituat: quod egregia commendatione dignū est, maximè quod ad huius dominij translationem hi Doctores non requirunt Ecclesiæ acceptationem, hoc tamen pendet ab ea quæstione, quam paulò ante tractauimus, an requiratur acceptatio absentis, quoties is qui poterat iure absenti acquirere ius aliquod, absentis nomine promissionem acceperit. Nam & quilibet priuatus Ecclesiæ, piisve causis stipulari acquirereque potest. glossi. hac in parte communiter probata in capit. quoties cotdis. 1. q. 7. cuius in dicto. §. Flauius meminit Ias. num. 24. idem Iason in l. stipulatio ista. §. alteri. numero. 6. ff. de verborum obligat. Felin. in capit. Si cautio. numero 27. de fide instrum. item erit ius quæsitum etiam ante diei euentum, postquam præmissa nomine absentis huius pacti acceptatione, sequuta fuerit tacitè, vel expressè absentis ratihabitio, vt in præcedentibus adnotatum est.

Sextò animaduertendum, an hæc Barto. opinio procedat, vbi pactum donationi appositum in fauorem tertij absentis, concepta fuerit in vtilitatem Ecclesiæ, pietatisue causa. nam quidā arbitrantur tunc non esse locum pœnitentiæ, nec admittendam Bartol. & aliorum sententiam fauore piæ causæ, cuius ratione
15 in contractibus innominatis pœnitentiæ † locus non est. Bald. in l. sicut ab initio. in fine. C. de actionibus & obligationibus. idē Baldus in l. mandatum. C. mandati. nume. 6. Alexand. in dicto. §. Flauius. numero 8. ad finem. Iason in l. si pecuniam. ff. de condict. ob caus. columna 1. vbi Alexand. numero 12. & Bald. Nouel. de dote. 6. parte priuileg. 51. maximè de hoc dubitarunt: sed facit decisio

decisio Barto. in dicta. l. si pecuniam, columna 1. & in l. quod Seruius. ff. eodem titulo. & in l. secunda §. si pecuniam. ad finem. ff. de donatio. quibus locis scribit, in cōtractibus innominatis fauore matrimonij non esse locum pœnitentię. text. ad hoc insignis in l. si ego. in principio. ff. de iure dotium. vbi tradita alicui re, vt ea in dotem detur, ipsi tradenti competit tantum condictio ex capite causæ non sequutæ, non autem ei datur aliqua actio, condictione ratione pœnitentiæ: ecce igitur qualiter speciali fauore dotis in contractu innominato excluditur ius pœnitendi etiam re integra. Sequitur itidem apud eundem Iurisconsultum ad hanc rem maximè commodus locus, qui probat, mandatum, quod alioqui morte mandantis regulariter expirat, l. mādatum. C. mand. fauore dotis, & sic piæ causæ, & etiam post obitum mandantis vim habet: nec ab hærede reuocari poterit: sicuti hoc piæ causæ priuilegium ex eo Iurisconsulti responso: versic. sed benignus. colligunt Bald. in capit. 1. qui success. feudi tenea. confir. ad finem. & in l. mandatum. proximè citata. 6. & in capitulo cum veniisset. in 2. de testibus. Bald. Nouell. de dote. 6. part. priuileg. 52. & sequen. Hippolyt. singul. 44. Felin. in capitulo relatum colum. 2. de offic. delegat. qui & ad idem adducunt text. egregium in capitulo. exiit. de verborum significatio. in 6; verb. in eo verò casu. cuius meminere Bald. in Authentic. si qua
16 mulier. C. de sacrosanct. Eccles. columna † penultima. Roman. consil. 119. Alexand. colum. 2. Aretin. in l. fundi venditor. ff. de acquiren. possessidem tenet Roman. in l. 1. num. 19. ff. solu. matri. & in Authent. similiter. C. ad falci. numero 34. specialis piæ causæ in contractibus. 17. ex quibus hæc opinio magis communis apparet: & tamen licèt vera omninò sit, non cogit præcisè quenquam, vt fateatur: in contractibus innominatis fauore piæ causæ pœnitentiam admittendam non esse: siquidem quāis morte mandantis mandatum ad pias causas non expiret, nec possit ab hærede reuocari: non ex hoc sequitur ipsum mādatorem, dum vixerit, mandatum id reuocare non posse: imò id et licere fatentur omnes planè, cùm ea sit mandati propria natura, & conditio, vt liberè reuocari à mandatore possit. Vnde etiam si post mortem mandatoris mandatum durare censeamus: non probatur ex hoc necessariò, ab hærede reuocari id mandatum non posse: nam mandatum quod adhuc durat, reuocari potest: sicuti manifestum est: nisi à lege reuocatio fuerit prohibita: qua ratione, quia prædicti Doctores, existimant reuocationem mandatori permissam esse, etiam si mandatum factum fuerit ad pias causas. l. hoc iure. §. siquis dederit. ff. de dona. & in l. 3. ff. de seruis expor. & l. 1. C. si mancip. ita fuer. ali. vt manumittatur. l. si pecuniam. §. 1. ff. de condict. caus. dat. vbi Alexand. num. 15. scribit hoc ita certum esse, vt à nemine sanæ mentis negari queat. iidem verò Doctores hanc reuocationem hæredi mandatoris vetitam esse opinantur. expēdendum erit num in dict. l. si ego. probetur præmissa conclusio. Et profectò ibi nō probari, manifestè constabit, si Iurisconsulti decisionē penitus pensitemus: eius hæc sunt verba. Si res alicui, id est, futuro marito, vt Accursius exponit, tradidero, vt nuptiis sequutis dotis efficiantur, & ante nuptias decessero: an sequutis nuptiis dotis esse incipiat: & vereor, ne uon possint in dominio eius effici, cui datæ sunt: & quia post mortem incipiat dominium discedere ab eo, qui dedit, & quia pendet donatio in dieni nuptiarum, & cum conditio nuptiarum sequitur, iam hæredis dominium est, à quo discedere non posse rerum dominium inuito eo fatendum est: sed benignius est fauore dotium necessitatem imponi hæredi consentire ei, quod dictum fecit, aut si distulerit, vel abiit, etiam nolente, vel absente eo, dominium ad maritum ipso iure transferri ne mulier indotata sit. Hactenus Iurisconsultus. ad cuius veram interpretationem libenter quæram: an is, qui dedit rem marito futuro vt sequutis nuptiis dotis fieret, si viueret, posset pœnitere & donationem reuocare? Si dixeris eam potuisse reuocare: planè probabitur ex eo responso. in contractibus hi respiciāt: quòd à multis negatum est cōtrariā opinionem probantibus, & præsertim ab his, qui proximā ex eo loco adnotauerunt conclusionē in piæ causæ fauorē. Quod si respōderis a defuncto nō potuisse eam dationē reuocari: sicuti nec ab eius hærede: non solū esset colligendū ex Iurisconsulto, mādatū fauore piæ causæ morte mandantis nō extingui: nec ab hærede reuocari posse: sed præterea mandatū pietatis causa factū, nec ab ipso mādatore re integra reuocari posse: quod nemo doctus admittet: nec iure admittēdum est, iam enim mandatū ea datio non esset: nec mandatū pietatis causa factū leges mandati haberet sed potiùs actus cuiuslā perfectissimi inuiolabilisq;. Quā ob rem ego censeo in prędicta Iurisconsulti quæstione: nec ipsi defuncto licuisse pœnitere integra re, nec potuisse ab eo dationem præmissam reuocari, quod ex verborū ipsius responsi contextu probatur: & expressim asserunt Fulgosius, & Alexan. in dicta. l. si pecuniam. columna. 2. idem deduci poterit ex priori: Iurisconsulti responso in dicta. l. si ego. vbi si quis dederit rem aliquam mulieri, vt eam proprio nomine in dotem det vel dederit rem aliquam pro ipsa muliere in dotem ratione matrimonij futuri, matrimonio ipso non sequuto, is qui dedit, habet ad rem petendam condictionem causa data non sequuta: non autē habet ex capire pœnitentię repetitionem. Et si responderis disparem esse rationem secundi responsi à ratione primi, quia in secundo data fuit res, hoc expresso, vt nuptijs sequutis dotis fieret, at in primo data fuit res absque vlla conditione: nam & hoc nihil ad rem pertinet: cùm conditio dationi apposita minimè efficiat reuocabilem actū, qui ex propria yi irreuocabilis est, licet quo ad dominij translationem aliquid conditionis adiectio possit operari, quemadmodum notatur. in l. 2. §. si pecuniam. ff. de donatio. sic etenim nec reliqui contractus apposita cōditione celebrati reuocari poterunt, etiam conditione pendente, q probatissimi juris est. Quod si verum est defunctum in specie prædicti. §. si res. non potuisse pœnitere: nihil mirum erit nec hæredi pœnitentiam præmissam esse, vnde non probabitur ibidem dotis fauore hæredem minimè posse reuocare mandatum à defuncto prestitum, sed erit is contractus, cuius Iurisconsultus meminit in d. l. si ego. nominatus: nempe datio ex causa dotis, & sic donatio, seu dotis constitutio. Erit igitur specialis dotis fauor, qui causam dederit. in d. §. si res. benigne interpretationi, quod vbi traditur aliqua res alteri sub conditione ipsi titulo apposita, resque ipsa, species est, non pecunia: non censetur dominium translatum, donec verè conditio euenerit. notat optimè Bart. in l. sub conditione, ad fin. ff. de sol. per textum ibi & in l. qui absenti. §. 1. ff. de acq. poss. & in l. 2. §. si pecuniam. proximè citata, ex quibus dicta distinctio ac resolutio communiter colligitur. qua ratione mortuo tradente rem ipsam ante conditionis diem, & ea eueniente eo tempore, quo dominiū rei est penes hæredē; nō potest ab eo inuito, auferri dominium: nec precisè cogi ad eius traditionem, iuxta not. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verbo. obligatio. statuitur ergo in d. §. si res præcisè cogendum esse hæredem rem ipsam tradere, & consentire traditioni factę per defunctum: imò si hæres hoc facere distulerit, vel absens fuerit, censet Iurisconsultus dominium rei ipso iure transferri in ipsum, cui à defuncto tradita res fuit ex causa dotis sub conditione futurarum nuptiarum; vtrunque sanè fit dotis fauore, atque ita ratio illius. l. si ego. in princip. & in §. si res. est omnino consideranda. Ex quibus planum est in eo responso non probari, quod præfati Doct. de reuocatione mandati fauore piæ causæ adnotauerunt. Non obstat celebris text. in d. capit. exijt. versi. in eo vero casu. non enim ibi quicquam tractatur de mandato: sed agitur de dationе alicuius pecuniæ, vel rei alterius ad vtilitatem, & eleemosynam monachorum mendicantium diui Francisci, qui incapaces omnino sunt temporalium bonorum, & ea ratione statutum est à Romano Pontifice, vt ea pecunia deponatur penes aliquem, qui eam ad vtilitatem destinatam expendat, & cùm alioqui, ni monachi sancti Francisci incapaces essent, ea datio irreuocabilis esset, conceditur libera ipsi danti facultas reuocādi præmissam donationem interim dum nōdum expensa fuerit in destinatam ab eo causam, hoc verò reuocandi ius hęredi negatur, sicuti etiam fit in quæstione, q̄ ex Bar. tractamus.

His equidem omnibus animaduersis colligitur in contractibus innominatis etiam ad pium opus celebratis licitam esse pœnitentiam, quod expressim notant Roma. in d. Authen. similiter. 18. priuilegio. idem in l. si pecuniam. nu. 11. optimus text. in eadē. l. si pecuniam §. 1. & in l. 3. §. 1. ff. de condict. caus. dat. vbi Ias. colum. 1. idem tenet Romanum sequutus: sic & Socin. Romanum sequitur. in d. §. Flauius. nume. 15. quo in loco ipse, & Aret. colum. vlt. palam asserunt Bart. opinionem in eodem. §. Flauius. etiam procedere, quando conditio, aut modus donationi esset appositus in fauorem piæ causæ, & idem manifeste probatur ex Bartol. cui magis communiter Doctor. accedunt: nam is in Ecclesia quæstionem ipsam, & eius decisionem proposuit: tametsi Alex. ibi. nu. 8. videatur contrarium admittere.

Septimò in eadem quæstione Bart. fatetur minimè licitum
17 esse hęredi donatoris ab ea conditione discedere: † nec eum modum in fauorem tertij donationi appositum hæredem reuocare posse: quamuis defuncto fuerit reuocatio permissa. q̄ probatur ex l. 3. ff. de seruis expor. & l. 1. C. si manc. ita fuerit alienat. & l. 3. ff. qui sine manumiss. quibus authoritatibus, & eti. Bart. locum in hoc sequuntur, Alex. nu. 9. Soci. nu. 19. Aret. col. pen. Ias. nu. 24. in d. §. Flauius. hoc ipsum probant omnes, qui Bart. opin. sequuntur, quorum superius mentionē fecimus, atq; esse hanc opinionē communē fatentur eam sequuti Soci. d. nu. 19. & Ex ea de pactis. nu. 174. quamuis contrariū tenuerint Bald in l. cùm à socero. nu. 7. C. de iure dot. & Rom. in d. l. si pecuniam.

num.

nu. 23 nec mirum cuiquam videri debet,non licere heredi discedere à contractu, à quo posset liberè defunctus resilire: cum in hac quæstione contractus hic innominatus maximè accedat nominato contractui,& ei mixtus fuerit ab eoque deducatur.

Octauo ex præmissis animaduerti poterit, num vera sit Bald. Ange. Imol. Pauli, Alex.& aliorum adnotatio ex l.in insulam.§.
18 vlt. † ff.solu.mat.vbi scribunt pacta, & conuenta inter duos pace, hac lege, vt qui eam violauerit, ipso iure mille aureorũ pœna plectatur: & ea vel fisco,vel Ecclesiæ applicentur:rupta deinde pace,minimè posse paciscentes eam pœnam sibi inuicem remittere,in præiudiciũ fisci, vel Ecclesiæ. quod in d.§.vlt.nequaquam probatur, & tamen erit intelligendum iuxta ea quæ hoc ipso capit.superius diximus sicuti sentire videtur Barto. in l.1.in principio,num.13.ff.de iure fisci. nisi velit quis indistinctè Bal. & aliorum sententiam probare ex eo, quod pœna ista apposita sit in pacis,& concordiæ fauorem,& ideo nec remitti posse in præiudicium alterius: ne hæc facilitas remissionis ansam discordiæ, ac simultatibus præbeat. Seclusis igitur his interpretationibus, quas ad Bartoli decisionem adduximus: in hac dubia quæstione parùm difficultatis res ipsa habere videtur, & ideò huic disputationi finem facimus.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Fructus pendentes qualiter pars ipsius rei esse dicantur?*

2 *Periculum, & commodum rei venditæ post perfectam venditionem ad emptorem pertinent.*

3 *Pensiones rei venditæ, an pertineant ad emptorem, quãdo tempore venditionis nondum dies solutionis cesserit?*

4 *Intellectus.l.vlt.§.vlt.ff.de iure fisci.*

5 *Emptor tenetur stare colono fisci venditoris.*

6 *Vendita re ex pacto de reuendendo, fructus pendentes pro rata sunt diuidendi.*

7 *Intellect.l.2.C.de pact.int.empt.*

8 *Intellect. Regiarum constitutionum, quæ de retractu iure sanguinis promisso, tractant.*

9 *Quæ consueta sunt exprimi an censentur expressa, si omissa fuerint?*

10 *Annorum redituum redemptio fieri debet non tantum soluto pretio: sed & reditibus decursis pro rata temporis.*

11 *Interpretatio constitutionis Regiæ, quæ de censibus à Carolo Cæsare condita fuit.*

12 *Qualiter fructus beneficij Ecclesiastici diuidantur inter defuncti hæredes, & successorem.*

13 *Pensio Ecclesiastica pensionario defuncto pro rata temporis debetur, etiam si dies solutionis nondum cesserit.*

14 *Fructus maioratus, seu primogenij, eius anni, quo possessor mortem obierit, an pro rata temporis pertineant ad eius hæredes, licèt nondum percepti fuerint.*

De fructibus rei venditæ, an ad emptorem pertineant.

CAPVT XV.

SI fructibus iam maturis ager distractus sit, fructus ad emptorem pertinere: nisi aliud conuenit, exploratum est, vt scribit Iurisconsultus in l. Iulianus.§.si fructib.ff.de actio.empti.l.qui fundum. §.cum fundũ.l.cùm manu.ff.de cõtr. emp. text. opt.in l.vlti. §.non solum. ff.quæ in fraud. cred. Regia.l.11.titulo 15. part.5.& hoc probatur ex eo, quòd fructus pendentes fundi pars esse videtur.
1 l.fructus. ff.de rei vendicat. igitur re vendita fructibus † iam pendentibus, ipsi fructus ad emptorem spectant, nec tamen intelligas,vt hoc ipsum obiter explicemus,fructus pendentes esse fundi partem quotitatiuam, vt aiunt, nec numeralem, quod manifestum est: nec item partem integralem absolutè: fundus enim integer dicitur etiam si fructus pendentes non habeat.nec item intelligas fructus pendentes partem esse fundi prædicamentalẽ, aut subiectiuam: cùm fructus etiam pendentes non contineantur sub fundo, vt speciès sub genere, nec vt pars sub toto vniuersali, nec de fundo prædicantur,vt de genere: sunt autem fructus pendentes fundi pars integralis respectiua, vel hypothetica ex hypothesi,& sic ex suppositione,vel suppositiua,habito respectu ad ipsius fundi statum præsentem, quo fructus pendentes sunt.ita enim animaduertendum censeo ex his,quæ de partibus tractauere Bartol. Angel. & alij in l.qui vsumfructum.colum.2. ff.de verbor.obligatio.idem Barto.in l.re coniuncti.numero.10. ff.de leg.3.Decius,& nouiores in l.in toto. ff.de regulis iuris. Euerardus, Cantiuncula, Cammarus in Topicis. capitu. de toto & partibus. Rodolphus Agricola de inuentione. libro 1. capitu. 9. Titelmanus in dialectica, lib. 5.capit.7. Ludouic. Lusita.in l. 1.ff. de rebus dub. Bartol. Philippus itidem Lusitanus in capitul. scindite corda vestra. de pœniten. distinct.5.& 6.relectionis partibus. Sed cùm hic locus minimè exigat latiorem dict. l.fructus. interpretationem præter alios ad eius cognitionem legendi sunt Alber.2.parte statut.quæstione.226. Ludouicus Roman. consil. 309.Andreas Tiraquellus.libro 1.de retract. §. 1.glossa.7.nume.
2 36.† Est & alia maximè conueniens ratio ad primam huius capituli conclusionem, quòd post perfectam venditionem periculum & commodum rei venditæ ad emptorem pertineat,etiã nondum facta ipsius rei traditione, nec soluto pretio.text.in l.1. C.de peri.& com. rei vend.§.1.Inst.de contra.empt.§.cùm autẽ. eodem titulo. Regia.l.21.titulo 5.partita 5.tradunt Paul.Castren. in l.sicut periculum. C. de actionib. empt. Angel. Paul. & Salyc. in dict. l. 1.& l.2. C.de pericul. & com. rei venditæ. Deci. consil. 179. Hippol. singul.614. Paulus Parisiensis. consil. 59. 64. & 65. volum.1.idem Deci.consil.500. Albert. Brunus in tracta.de augmento,& diminut.conclus.16.ex quo infertur: fructus pendentes tempore perfectæ ex consensu venditionis etiam nondum tradita, nec soluto pretio ad emptorem pertinere. l.Iulianus.§. si quid seruo.ff.de actio. empt.l.post perfectam. C.eo. titu.quod verò dixi, non soluto pretio: est intelligendum etiam non habita fide pretij: alioqui in perceptis à venditore post contractum, nec tamen eo tempore pendentibus, secus erit dicendum ex his quæ alibi tractauimus ad intellectum.l.curauit.C.de actio. empt. Deducitur etiam, ad venditorem nullam fructuum partem spectare,pro ea parte anni: qua rem venditam ante venditionem, vt dominus illius habuit, & possedit: vnde integri illius anni fructus post perfectam venditionem collecti ad emptorẽ pertinent, non ad venditorem, nec pro rata, quemadmodum vulgò dicimus temporis fructus sunt diuidendi inter emptorem,& venditorem: quod differt ad his, quæ traduntur in l.diuortio.ff.solu.matri.

His accedit text. optimus in l.si vsufructuarius. ff. quib. mod. vsusfr.ami.l.in singulos.ff.de annuis lega.vbi mortuo vsufructuario, & re ipsa proprietarium iam reuersa, fructus etiam maturi tempore mortis,& proximi collectioni integrè pertinent ad rei dominium directum. Sic & fructus ex fundo percepti post acquisitum ex causa fideicommissi dominium ad fide.commissarium omninò spectãt, licèt maior pars anni diem fideicommissi præcesserit.l.Herennius in l.1.ff.de vsur.& hæc de fructibus.

De pensionibus subdit Iurisconsultus in dict.§.si fructibus.Sin is ager locatus fuit, pensiones vtique ei cedent, qui locauerat.
3 Quasi velit Vlpianus aliud esse in fructibus † perceptis ex agro vendito post venditionem perfectam, aliud in pensionibus ex ipsa re vendita post venditionem cedentibus ex locatione ante venditionem celebrata, vt in hoc posteriori casu pensiones ad venditorem pertineant. id verò Accursius ita intelligit, vt hæ pensiones cedant venditori ad hunc effectum,vt eas emptori restituat, vel actiones pro his sibi competentes emptori cedat ad eas quidem pensiones,quę respiciunt tempus elapsum à die perfectæ venditionis & sic pro rata temporis annalis. idem ibi notant Bartol. & Alberic. & sanè in hoc videntur omnes conuenire, quod etiam si pensiones debeantur emptori, eiq; sint iure optimo restituendæ, actio tamen personalis ei nequaquam cõpetit ad eas exigendas à colonis vel inquilinis: qua ratione, vel venditor cedet emptori actiones contra colonos, vel venditor aget ad pensiones: & eas semel exactas emptori reddere tenebitur omninò.

Sed hoc supposito ad veram huius quæstionis definitionem considerandum est: pensiones, quæ ex re vendita, prius quidem locata,debentur: ad eum pertinere, nempè emptorem,aut vẽditorem, ad quem fructus pro quibus soluendæ sunt, iure & ratione spectant: siue de integra pensione, siue de eius parte pro rata temporis tractemus, ita quidem vt in distributione pensionum consideremus tempus, quo percipiuntur fructus, quorum ratione pensiones soluuntur.text.insignis in l.defuncta.& ibi Alberic.ff.de vsufructu. Pau. Castren.& Salyc.in dict. §.si fructibus. idem Salycet.in l.fructus.numer. 3.post Bald. ibi nume. 4. C. de actio. empti.Paul. Castren.consi.214.lib.2. Anchara. consi.193. incipienti: subtiliter. Areti. consi.160.versi.circa quintum. idem Aret.in l.diuortio.in princ.col. vlti. ff.solu.mat. Alexand. consil. 28.lib.1.num.2.& consil. 82.lib.2.numero 16. Ias.consil. 231.lib. 2. Carolus Molinæus in consue. Paris. §.3.gloss.8.nume. 11.sensere hoc gloss. Bartol. & Alberic. in dicto. §. si fructibus.Bart.in l.vlti. §.vltimo. ff.de iure fisci. ex quibus apparet quid dicendum sit quando venditur fundus, ex quo certo anni tempore fructus percipiuntur: vt puta messiũ,aut vendimiæ: & tamen is locatus fuerat

fuerat antè venditionem ad certam annuam pensionem statuta die soluendam. itq; venditio ante messium, & vindimiæ tẽpus, & ante diem solutionis pensionis, hoc etenim casu pensio ad emptorẽ spectet integrè,ac venditor cedere tenetur ei actionem, vel si pensionem exegerit, eam restituet emptori. hoc idẽ dicendum erit in venditione huius fundi, quæ facta fuerit post diem soluendæ pensionis, aut post exactã à venditore pensionem,prius tamen, quàm fructus colligantur: nam & tenebitur vẽditor restituere prædictam pensionem emptori, aut ei actionem cedere. Sic etiam domo vendita, cùm ea locata esse pro annua pensione: siue venditio præcesserit diem soluendę pensionis, siue eam fuerit sub sequuta, pro rata temporis pensio ad emptorem pertinebit: siquidem pensio in prædio vrbano soluitur pro fructibus,qui quotidie percipiuntur: scilicet, pro eius vsu,& habitatione. Item ex hoc sequitur,vẽdito fundo post fructus ipsius perceptos, & tamen ante diem pensionis soluendæ pro qua locatus fuerat à venditore,eam pensionem commodo & vtilitati venditoris integrè cedere:quod prædicti Docto.communiter adnotarunt. tametsi Dynus,& Alberi.in dict.l.vlt.§.vlt. Roma.cons.10.Angel.in l.diuortio.in princ.col.3.ff.solut.matr. per text.in d.§.vltimo.contrarium iure verius esse responderint. Et profectò satis vrget pro Dini sententia text.in dict.§.vltimo. in hæc verba. Thriphonio suggerente quid putarem de fructi-
4 bus aridis, † qui ante percepti in prædiis fuissent: respondi, si nondùm dies pensionis venisset, cùm addicta sunt,eos quoque emptorem accepturum. Hactenus Iurisconsultus.ex quo videtur, tempus, ac diem soluendæ pensionis potius considerandũ esse, quàm id tempus, quo fructus percipiuntur. vnde opinio Dini satis probata à quibusdam censetur. Sed respondet Bart. in d. §.vlti. esse illud speciale in re vendita à fisco: emptor enim percipit pensionem cedentem post ipsam venditionem, etiam si ea soluatur pro fructibus ante emptionem perceptis, nam & hoc emptori priuilegium datur in compensationẽ damni:quod patitur ex eo quòd cogitur stare colono fisci.Bart.in d.§.vlt.Al-
5 beri.& Fulgo.in d.l.†defuncta.idem Fulgo.in d.§.si fructibus.pulchrè Mathæ. Affl.in cap. 1.§.his consequenter.titu.15. hic finitur lex.expeditum siquidem est, ementem à fisco non posse expellere colonum fisci: nè is colonus aduersus fiscum agat. text. in d.l.vlt.in princip.Bart.& alij in eiusdem.l.§.vlti.Bart.in l.cognominus.C.de municip.& colo. Bald.& alij in l.si filiofamilias.§.si vir in quinquennium.Ias.in d.l,diuortio.in princip.nu.36.ff.solu. matrim,quo fit, vt inter priuatos facta vẽditione, & perfecta ea lege,vt emptor non possit expellere colonos: aut inquilinos:locus non sit Iurisconsulti responso in d.§.vlti.cùm id cõtingat ex spontanea pactione,non ex necessitate legis à republica statutę, licèt hac pactione præmissa nihilominus emptor quamuis expellere colonos minimè possit,ab eis tamen mercedem,ac pensiones exigere poterit. textus optimus in l.si mercedem. §. vltimo. ff.de actionibus empt.vbi hoc animaduertunt Docto.& Romanus singula.27.vides igitur,Lector optimè,qua ratione Barto.& alij intellexerint text.in dict.§.vltimo. rectius quidem quàm Salycet.in dicta.l.fructus, qui existimat ideò pensionem cedentem post venditionem rei locatæ ad emptorem integrè pertinere in specie dict. §. vltimo.quod fructus,pro quibus soluenda erat, fuerint pendentes tempore venditionis: id enim falsum est: cũ ex eodem respõsò appareat, ante venditionem fructus aridos, de quibus dubitatur, perceptos iam fuisse. Quin & illud est considerandum in proposita per Iurisconsultum quęstione: duplicem fructum quolibet anno ex eo fundo percipi: aridorum inquam, & liquidorum: atque venditionem contigisse post collectos aridos fructus, prius tamen, quàm liquidi perciperentur, & sit ante vindemiam,& ante diem soluendę pro vtriusque fructibus pensionis: vnde in hac specie erit seruanda Iurisconsulti responsio erga ementem à fisco: neque absolutè assumenda est Bar.interpretatio. hoc ipsum coadiuuatur authoritate Dyni,qui eum locum ita intellexit,vt in fundo,ex quo anno quolibet duplex fructus perciperetur quæstionẽ conciperet, ac venditionẽ proponeret: & fingeret post perceptionẽ priorũ, & antequam posteriores colligerentur:inde fit: vt non temere Iurisconsultus in initio illius capitis, dum proponit dubium, consideret venditionẽ perfectã fuisse ante vindemiã: quasi velit ea perfecta post vindemiam,omnesque illius anni fructus collectos:etiam nondum cedente die pensionis soluendæ, ad venditorem, non ad emptorem pensionem pertinere, nec enim iam ageretur de patientia emptoris, vt colono staret: cum ea perceptis fructibus necessaria non sit: in quo cogitandum censeo. Nam & pro hac consideratione perpendi poterit pulcher text. in l.si fundus. §.vlti. ff.solu. mat. in hæc verba. Quod in sementem erogatur, si non responderint messes, ex vindemia deducetur, quia totius anni vnus fructus est.

Nec mihi placet, quod in hac re scribit Fulgosi. in dicto.§.si fructibus,dicens emptorem,qui colonum expellere potest:nullam pensionum partem, nec pro rata quidem consequi posse ab ipso etiam venditore, nec actionis cessionem, cùm sibi sit satis consultum expellendo colonum, iniquum enim est hoc, nam emptor colonum non expellens negotium venditoris vtiliter gerit: vt satis constat.

Cæterum tractari solet hoc in loco pulchra quæstio.nunquid præmisso pacto de retrovendendo ad certum diem, vel quoties pretium à priori venditore oblatum fuerit: sitnè seruanda decisio Iurisconsulti in dicto. §.si fructibus. vt iuxta eam, eiusque interpretationes, fructus rei venditæ pertineant ad priorem
6 † venditorem, postquam is solenniter, & opportunè pretium rei obtulerit, & videtur, eandem considerationem hic locum habere, ex l. 2.& l.cum te fundum. C. de pact. int. empt. vendi. vbi probatur, fructus rei venditæ ad venditorem primum pertinere ex die moræ commissæ ab emptorem nolente seruare pactum retrovendendi. & idem frequentissimè Doct. admonẽt in dict.l.2.& in l.qui Romæ. in princ. ff. de verb. obli. Tiraquell. lib.2.de retract.§. 5.gloss.2.sicuti ab eisdem probatur, fructus rei venditæ cum pacto reuendendi,perceptos tamen ante moram, emptoris effici, ad ipsumque pertinere. idem gloss. vbi Card. & Imol. in ca. illo vos. de pignor. quorum opinio communis est. igitur vel erunt hi fructus emptoris, vel venditoris: integri quidem absque vlla diuisione: emptoris sanè, qui percepti fuerunt ante diem reuenditionis: venditoris autem, qui eo die pendentes in fundo fuerint: atque ita in hac specie animaduertunt Alexand. in dicta.l.qui Romæ.in princip.num.10.& Bald.cõsi. 389. libro 4. Chassanæ. in consuet. Burg. rub. 5.§.1.numero 26. Contrariam sentententiam, imo hosce fructus pendentes pro temporis rata diuidendos esse inter venditorem & emptorem: expressim asserunt. Raphael Comensis in l. vltim. ff. de iure fisci. idem in dicta. l. qui Romæ. in princip. & ibi Soci. numero. 20. Iason numero 37. Hieronym. Cagnol. in l.2.numero 76.C.de pact.inter empto.& vendit. Andre. Tiraquell. lib.2.de retract.§. 5.gloss. 4. numero 4. quorum opinio celebris est, & ad praxim omnino memoriæ commendanda: cui suffragatur, quod in dict.l.qui Romæ.Bart.scribit in principio dicens, quòd si actum sit inter debitorem, vt fructus pignoris creditor percipiat loco vsurarum, & pignus debitor solutione liberet ea parte anni, qua fructus ex pignore nondum fuerint percepti: nihilominus fit diuisio fructuum eius anni pro rata temporis inter debitorem, & creditorem: quam opinionem magis communiter alij in ea.l.qui Romæ.post Bartol. approbant. Sed hæc ratio mihi non satisfacit: cùm in hac quæstione, quam Bartolus, & alij tractant, fructus loco vsurarum ex pacto ad creditorem pertineant: vsuræ verò cessationem solutionis sortis respiciant. l.lecta. versic. sed cùm sortis. ff. si cert. petat. ideò mirum non est, fructus pro rata diuidendos esse, cùm & vsuræ, quarum loco recipiuntur, vsque ad diem solutionis veræ, pro temporis rata debeantur. Adducitur præterea pro Cumani sententia, quod idem Barto. cui plérique accedunt, scripsit dicta.l.diuortio. numero 10. ad finem, vbi soluto matrimonio, fundi dotalis fructus eius anni pro rata temporis diuidi inter virum, & vxorem ex dicta. l. diuortio. ea ratione censet, quod restitutio fundi dotalis à marito vxori fiat ex necessitate, & non ex voluntate sicuti fit in venditione: & ob id diuersum ius censeri in his duabus traditionibus, quatenus ad fructus pendentes attineat. Sed & ista ratio sufficiens non est: nam licèt reuenditio fiat ex necessitate pacti præcedentis: tamen non ex hoc sequitur fructus pẽdentes pro rata temporis diuidendos esse inter emptorem, & venditorem: alioqui sequeretur idem dicendum fore, si venditor rei dominus vendere rem cogatur, vel ex testatoris cuius hæres est, mandato, vel ex promissione ab eodem emissa de vendendo emptori: quoties emptor emere voluerit: quibus sanè casibus non opinor excludi, Iurisconsulti sententiam in dicto. §. si fructibus. licèt traditio fiat necessitatem cogente. Nec est penitus efficax ratio Bartol. ad l. diuortio. ea siquidem decisio alia ratione procedit: nempè pro oneribus matrimonij, quæ maritus pro temporis rata sustinuit: & ideo fructus dotis, qui ad idem subsidium spectant, pro rata eiusdem temporis ad maritum pertinebunt. Adhuc in comprobationem eius, quod Cumanus adnotauit, æquissima ratio perpendi potest ex eo, quod venditor primus pretio sibi dato ab emptore vtitur, eiusque commoda percipit, nec id offerre, aut deponere curat, donec videt fructuum pendentium collectionem instare: vtiturque ea cautela, vt eodem anno, & commodo pecuniæ, & fructibus rei venditæ fruatur: quod vergit in maximum præiudicium emptoris, qui ex ea pecunia, vel aliam rem fructiferam, vel lucrum aliquod honestum percipere posset. quo fit, vt Cumani opinio ad praxim humanior, æquior, & conducibilior, nec à iure abhorrens appareat. Nec eidem oberit

oberit textus in dicta.l. 2. quippè qui intelligendus sit pro rata
7 †emptoris eius anni,quo reuenditio fit: non autem de eiusdem anni integris fructibus,licet & hi tempore reuenditionis,aut cōsignationis preiij pendentes fuerint. Et quoniam isthæc sententia quibuldam non admodum iuri coniona visa fuit,erit tempe randa ita vt locum habeat vbi reuenditio ex pacto fit, certo ab initio constituto pretio: nam si ea fieri ex pacto debet in certo pretio cum id in reuenditionis contractus fructibus iam pendentibus in conuentionem deducatur,censendum erit, & eo pretio rem ac pendentes fructus venire.sic idem Cuma.Soci.& Tiraq. existimant rem istam definiendam esse. Secundo diligenter animaduersa ea ratione quam pro Cumano adduximus, videtur eius decisionem minimè esse recipiendam, vbi tempore venditionis fructus erant iam maturi,& pendentes, ac breui post venditionem eos emptor percepit: nam si postea cum reuenditio fieri debet,aut fit fructus itidem sint maturi, pendentes aut propè diem colligendi:iidem integrè ad venditorem pertinebunt: nec pro rata veniunt inter eum & emptorem diuidendi,q̄ equitate maxima suadetur, & ob eam ab opinione Cumani hoc in casu recedendum censeo: tametsi Tiraquel.d. glo. 4.num.9. Coactus Gallorum consuetudine etiam in hac specie admittat Cumani responsum.

Sed ex Cumani sententia infertur ad id, q̄ frequenter accidere potest:si quis rem aliquam ad vitam emerit,& is moriatur fru
8 ctibus pendentibus:nam hi fructus pro temporis rata ad defuncti hæredes pertinebunt:quemadmodum in d.l. qui Romæ. nu. 21. Socinus existimat.

Secundò deducitur intellectus ad Regias cōstitutiones, nempè.l.13.titulo 10.lib.3.Fori.l.6.titul.7.lib.5.ord.l.70. Tauri.ex quibus proximior consanguineus potest intra † nouē dies à die ven
8 ditionis facta pretij consignatione retrahere rem patrimonialem,auitamue, nam si tempore retractus fuerint pendentes fructus,hi pro rata pertinebunt ad primum emptorem:pro rata,inquā temporis,quo domnium ipsius rei primus emptor habuerit. Est tn dubium non inelegans circa easdem Regias cōstitutiones,à quonam die fructus rei venditæ pertineant ad proximiorē retrahentem,cui non fit traditio ex retractus pentione eo die, quo pretium offert, & consignat: sed multò post, & forsan lite mota:ac per sententiam definita.quidam etenim censent fructus ad retrahentem spectare à die litis contestationes super retractu: & hi sunt Alberi.prima parte.statut.q.97. Guido Papæ decisione. 257.ex.l.videamus.§.si actione.ff.de vsur. Boerius tiru. de retract. in consuetudine Bituricens.§.4. colum.3. Faber. in §. actionum. col.2.de actio. Ioan. Igneus in l.dudum. C.de contrahend. empt. nu.50.& sequenti. Tiraquel.lib.1.de retract.§ is gl.2. num.4. quorum opinio procedit,vbi fructus petuntur, vt fructus: nam si petant, vt interesse,à tempore moræ debentur, & restituendi sunt secundum eundem Fabram, & Boeri mora autem contrahitur ex die oblationis,& consignationis pretij.text.in l.2.C.de pact.inter empt.l.acceptam.C.de vsur.l.obsignatione.C.de solut.l.si mora.ff.solut.matr.l.magnam.C.de com.stipulat.quod expressim in hoc dubio adnotauit.Ioan.Igne.in d.l.dudum.nu.49.

Tertiò ab eadem Cumani considerationc oportet definire quæstionem in praxi frequentissimam quoties reditus annui, qui census vulgò dicuntur cum pacto redimendi emuntur: siquidem contingit eos redimi tempore, quo nondum dies solutionis cessit,& ambigitur an pro rata temporis emptori debeantur:vidi profectò semel aduocatū quendam in controuersia lite apud Regium Granatense tribunal maximo conatu contendere,pro temporis rata censum emptori deberi, ex eo, q̄ consuetum sit in his contractibus eam legem apponi, & expressim cauteri,vt si redituum fiat redemptio,census pro rata eius anni soluantur:& ob id etiam hac clausula non expressa,idem esse dicendum,ac si expressa fuisset:cùm consueta adjici conuentionibus, apposita & expressa censeant.l.q̄ si nolit.§.qui assidua.ff.de edill. edict.l.vlti.C.de fideiuss.c.q̄ translationem.de offic. lega. c.cùm. M.de consti.vbi hoc ipsum animaduertunt Abb. Bal.Imol.Feli. & alij communiter.Felin.in capit. ex literis. col. 5. de fide instrumen.Iason post alios in l.certi condictio. §.si nummos. ff si cert. peta.nume.24.Socin.consi.101. volum.3. & Euerard. in Topicis cap.63.verum isthæc allegatio parum firmitatis habet: quippè, quæ nec conueniens sit, nec iure probetur, cùm ex inspectione instrumenti,& scripturæ appareat à contrahentibus eam conditionem expressam non fuisse.l.quæcunque. §.vlt. ff. de publi.nec enim facta præsumenda sunt.l.in bello. §. factæ. ff.de capt. nam & textus,qui passim à Doctorib. allegantur nō probant in specie eorum adnotationem : & præsertim in dicto capitulo. cùm. M.tantum probatur ea,quæ necessariò sunt. exprimenda, & ex natura actus subintelliguntur,expressa censeri licet omissa fuerint. Sic ea quæ sunt naturalia contractus expressa censentur dicto.§. qui assidua,iuncta.l.emptori duplam.ff.de euictio. l.ex empto.ff. de actioni.empt.Deinde ambigua dispositio est intelligēda iuxta id,q̄ consueuit fieri dicto capit.quod translationem.l.vt liberis. C.de collatio:abus.l.si prius. §.primo. ff. de aqua pluuia arcend. Similiter quę in pactum deduci solent,à legibus probata censentur.dicta. l. vltima. C. de fideiussoribus nec tamen ex his probatur:reliquas conditiones,legesue,à contrahentibus omissas, expressas debere censeri †, tametsi consuetum sit eas instrumentis
9 eorumq; conuentionibus apponi. vnde præmissa allegatio non omnino recipienda est:quamuis plures iuris vtiusque interpretes eam probauerint : quibus adde Hippol.singula. 123. Felin.in capitu.1.nu.10.vt lite non contesta. Alexand.in l. Gallus.§.idem credendum.colum.vlt.Socin.ibi.& in consi.85. lib.1.num.5.Rochum de consue.Folio parvo.6.col.2.

Ad quæsionem igitur respondendum erit etiam ea lege contra
10 ctus non expressa,censum debere emptori p. rata iliius † anni,quo redemptio fit:cùm ob rationem Cumani, tum ob id, q̄ scribit Bald.in capitu. cùm. M. de constitu colum. 2. versi.nota, quod nomine.dicens,pensiones redituse pecuniarios, qui non debētur pro fructibus,diuidendos esse inter emptorem, & venditorem habita ratione temporis : si ergo reditus annui, qui debentur non ratione fructuum,sed pretij,quo empti fuerunt,diuidendi sunt pro rata temporis inter emptorem ; & venditorem: etiam si venditio horum reddituum non fiat ex pacto redendendi:sicuti ex prædicta decisione Baldi colligitur euidenter: sed & in specie,vbi hæc reuenditio fit ex pacto redimendi: hoc notant Hieronym.Cagnol.in l.secunda. C.de pactis inter empt. & vendit.numero.77. & Tiraquellus libro secundo de retract. §.quinto.glos.l.3. Licet Guido Papæ.quæstione.271.scripserit consuetudine obseruari, vt redimens census liberetur à solutione integra proximi termini.Nec mihi placet,quod ipsemet Guido opinatur, nempe redimentem censum ante tempus constitutum eius solutioni, debere omnino soluere eius anni census integrum ex.l.qui Romæ.in princip.ff.de verborum,obligatio.à qua deduci solet,accipiētem mutuum sub vsuris cum pacto, vt vsq; ad biennium sortem non possit soluere,non posse prius soluere:& si soluere voluerit,teneatur ad integras eius biennij vsuras. glo.Albericus Barto.& Doctor communiter in dicta.l. qui Romæ.in principio nam præter id,quod isthæc Doctorum frequētissima ad dictam. l. qui Romæ. interpretatio maximam duritiem habet,nec iure manifesto probari potest : imò falsam eam esse censet Carolus Molin.in tract.de contract.quæst.55.ad propositam à me quæstionem nihil attinet cùm in ea liberam habeat vendi tor facultatem redimendi censum,vt eo pacto apertissimè constat:idem dicendum erit in eo,qui super alieno fundo annuos reditus emerit cum pacto redimendi : soluendos ta-
11 men in frumēto,vino,oleo,aliaue fructuum † specie, nam cùm hi reditus soluendi sint ratione pretij,quo empti fuerint, non ratione fructū: pro rata temporis diuidentur inter emptorem, & venditorem.quamuis horum reddituum constitutio lege lata à Carolo Cæsare Hispaniarum Rege prohibita sit: cùm redimendi pactum ei constitutioni apponitur : vt patet ex comitijs Madritij habitis anno.M.D. XXXIII.l.227.Hodie.l.4.15. lib.quinto Recopilatio.itidem Toletianno. M. D. XXXIX. l.10. Hodie.l. secunda.titul.15. lib. 5. Recopilatio. Sed nihilominus emi poterunt iuste hi reditus ea lege non obstante absque pacto redimendi:perpetui scilicet: imo & constitui poterunt cum pacto redimendi super propria re, quam quis in alium transfert per cōtractum census, ea lege vt sibi quotannis soluantur tot frumenti mensuræ, redimendi facultate concessa quoties certa pecuniæ quantitas soluta fuerit : in hac me hercle specie locus est diuisioni pro rata inter redimentem, & accipientem pecuniam pro redemptione, eo tempore quo nondum dies soluendi census, nec colligendorum fructuum cesserit : siquidem hi reditus non soluuntur ratione fructuum , nec vt eorum pensio : sed ratione translati dominij in ipsum redimentem , & præterea licet hoc cessaret,congruit Cumani consideratio huic opinioni : atque ita semel in hoc Regio prætorio per sententiam, definitum fuit in in hac,quam vltimo loco proposui,contractus formula.

Prius tamen quàm ab hoc egrediamur capite non erit alienum expedire quid in pensionibus Ecclesiasticis agendum sit;
12 cùm pensionarius mortem obierit ante † diem solutioni pensionis constitutam : vtrum pro rata temporis eius hæredibus pensio redenda sit? Cui quæstioni oportet præmittere qualiter fructus beneficiorum Ecclesiasticorum eius anni, quo mortuus fuerit, qui beneficium habebat, sint diuidendi : præmissa consuetudine, ex qua reditus Ecclesiastici, & ex eis adquisita ad hæredes clericorum pertinent : vtcunque hæredes sint, etiam consanguinei, vel extranei : sicuti tradidimus in capitulo, cum in officijs, de testamen.& quidam parem esse censentes habentem beneficium vsufructuario , opinantur fructus ante obitum collectos ad hæredes defuncti: pendentes verò ad

Ecclesiam,

Ecclesiam,vel successorem integrè pertinere. l. si vsufructuarius. ff.quib.mod.vsufruct.amitt.hoc sanè placuit gl.& ibi Doct. in c. si propter. de rescrip.& in capitul. præsenti. de offic. ordinar. in sexto. præsertim Domi. & Franco. ibi glos. in l.1. C. de annonis ciuilibus libro 11. Hosti.Henric. Cardin.Imol. & alijs. in capitul. vlrimo.de pecul. clerico. Corset.in singular.verb.clericus , tradit Mathæ. Afflict. in capitul.1. §. his consequenter , hic finitur lex, probat id optimus text. in prag. sanct. titul. de Annatis. §. item quot. Arque ita hanc opinionem fatetur communem esse. Alber.in d.l.diuortio.num.12.& licet gl. in d.c. præsenti. exigat fructus esse collectos , & in horrea re conditos, vt defuncto debeātur,& eius hæreditatis sint.idem gl.in d.c.si propter.& in l.si fur.in prin.ff.de vsufruct.& in l.ex diuersio.in prine.ff.de rei vend. verius tamen est satis esse, q̄ fructus sint a fundo separati licet non fuerint reconditi. Card.Imol.& Barb. in d.c.vlt.ad fin.Alb. in d.nu. 12.Dom.in d.ca.si pp. Franc. in d.c. præsenti.Saly.in l.si pater. C. de vsufruct.Flori.in l.qui scit. §. si alieno. §. de vsur. quorum opinio communis est secundum Tiraq.in libr.2. de retract.§.5.gl.4. in prin:Sic etiam si agri pertinentes ad Ecclesiasticum beneficiū, aut domus, aliaue prædia ad pensionē annuam locata fuerint, mortuo possidente beneficiū , pensiones eius anni ad eum pertinebunt iuxta distinctionē.l.defuncta.ff.de vsufruct.superius traditā.vers.de pensionib.vt in hac specie scribit Ang.cons.245. nu. 7.vers.6.Cui adde Card. cons. 110. Sed in hac ipsa quæstione cāpud me cōpertum satis sit, non esse æqualem vsufructuarium clerico habēti ecclesiasticum beneficium, quemadmodū ostendi in d.c.cum in officijs, & videam reditus , ac fructus beneficiorum à iure dari Sacerdotibus ob ministerium, qđ Ecclesijs exhibent in earum regimine, & cura,aliisue diuinis obsequijs. c.cùm secundum. de præben. existimo æquius , & iure verius esse , fructus eius anni, quo mortem clericus obierit indistinctè pro rata temporis ad defuncti hæredes pertinere , quod expressim asserit Alberic.in dicto nume. 12. & quamuis Bartol. & alij ibidem, & glossin pragmatica sanctio. dicto. §. item quod. hoc idem asserere tentauerint , nihilominus ausi non sunt ab ea sententia, quam communem esse diximus, discedere;mihi sanè probatissima visa est Alberici opinio,presertim ex ratione dict.l.diuortio. Imò eam procedere , constanter arbitror etiam in renuntiante beneficio ecclesiastico.ob eandem rationem aduersus Albe. qui in eo casu communē sententiam veram esse existimat. his quæ diximus accedit non incongrua ratio , quam adsumpsimus à Dominico in cap.præsenti.§.porrò.supra citato , vbi ex eo text. not.fructus agrorum,& prædiorum ipsius ecclesiastici beneficij, eiusque reditus , constitutos, ac designatos esse à Canonibus pro oneribus sustinēdis totius anni,donec noui fructus collecti fuerint, atque inter alia Ecclesiæ onera connumerantur stipendia ipsis ministratibus debita,quod palàm expressum est in d. §.porro.rationi igitur conueniens est pro rata tpis fructus ecclesiastici beneficij diuidendos esse inter defuncti hæredes , & successorem,aut ipsam Ecclesiam.

Superest tandem ad propositam quæstionem de pensionibus
13 †pensionem ecclesiasticam vsufructui similem esse , cùm & ea morte extinguatur sicuti ipse vsusfructus. hanc enim similitudinem optimo iure procedere existimant.Cardina.in clemen.1.§. eandem.nu.4. & ibi Imol.nu.27. de sup.neg.præla.Io. Baptista de S.Seuerino in tract.de pensioni.q.25.Hierony. Gigas.q.49. & 52. & 53.ex qua similitudine infertur quæstionem prædictam esse definiendam iuxta distinctionem text. in d. l.defuncta. quemadmodum placet in specie.Alex.cons.15.lib.2.Ioanni Baptist. d.q. 25.& Gigāti de pensionib.q.53.qui testatur,ita à viris iuris vtriusque peritissimis responsum fuisse lite mota apud sedis Apostolicæ iudices.Hinc ergo primò infertur, mortuo pensionario fructibus iam perceptis, ante diem solutioni pensionis constituram , integram pensionem eius hæredibus deberi . Secundò post diem pensionis soluendæ, ante quā fructus sup quibus constituta fuerit colligeren tur mortuo pensionario , pensionem eius hæredibus non deberi etiam , quæ prædicto die cesserit, imò iam solutam reperi posse. Tertiò fructibus partim collectis , ante obitum pensionarij , partim post eius mortem perceptis , pensionem eius hæredibus deberi pro rata fructuum ante obitum perceptorum, hæc deducuntur ex traditis per Alexand. Ioan.Baytistam, & Hieronymum Gigantem , & hoc ipso capite versizul. de pensionibus , mihi sanè parum arridet isthæc Doctorum consideratio , cum pensionarius fructus beneficij non percipiat, eos enim percipit , qui Ecclesiæ titulum habet , & adhuc is non est vsufructuario similis. pensio verò , vt frequentius contingit, certa pecuniæ non fructuum quantitas est à possessore beneficij soluenda , nec ea soluitur pensionario tanquam pretium ipsorum fructuum . Nam in dicta l. defuncta. agitur de pensione, quæ pro ipsis fructibus in eorum pretium pro ipso denique vsu rei soluitur , & ideo ea decisio non rectè congruit pensionibus ecclesiasticis. Quamobrem audacter opinor, pensionem ecclesiasticam pro rata temporis hæredibus pensionarij deberi , cùm à summis Pontificibus constituatur in alimenta ipsius clerici , cui conceditur atque in stipendium eorum , qui ministerium aliquod vel exhibent, vel exhibuere Ecclesiæ , ecclesiasticoue ordini, atque hac ratione perpensa ex dicta l. diuortio.in principio. existimo opinionem istam veriorem , & æquiorem esse : siquidem pensio Ecclesiastica cedere videtur in alimentorum causam. Roman. consilio 388.Hieronym.Gigas de pensionibus quæstio.51.qui & alios adducit. quæstio. 52.

Ex eo autem , quod apud Hispanos satis frequens sit primogeniorum vsus , sæpissimè dubitatur , an fructus eius anni , quo mortem obierit maioratus possessor,pertineant ad eius hæredes, an ad successorem in ipso primogenio, cùm nondum tempore mortis percepti fuerint,sed pendentes , & hoc ipsum dubium in
14 pensionibus locationum tractari solet,quod variam † habet decisionem ex varia huius rei cognitione. In feudis receptum est, mortuo Vasallo ante Calendas Martias,omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes ad dominum pertinere, eo vero mortuo post Calendas Martias vsque aq Augusti finem, eos habere Vasalli hæredes.text.optimus.in cap.1. §.his consequenter. hic finitur lex,& consuetud.Regni incip. vbi Doct.& Zasius in Epitome feud.part.10.ad finem hoc addito,quod si feudum alio modo, quàm morte amittatur, fructus pendentes ad eum pertinēt ad quem feudum deuoluitur. Bald. Martin. Laudens. & Præpō. in capitul.1.an agnat.vel filius : Tiraquell. dict.libr.2. de retract. §.5.glos.4.numc.3. ex feudo sanè ad maioratum argumentantur quidam , quemamodum colligere , licet ex Ioanne Lupi. in rubrica. de donatio. §. 69. & Roderico Suares in quæstio. de maioratu.igitur decisio dicti.§.his consequenter.in primogeniorum successione erit seruanda. hoc tamen displicet ex pluribus, & primo, quòd non admodum congruè procedat argumentatio à feudo ad maioratum. inter quæ & si sint aliquod similitudines , plura profectò discrimina reperiuntur , sicuti ex ipsis authoribus apparet deinde. in dicto. §. his consequenter. reuertitur feudum à Vasallo eiusque successoribus ad dominum, at in maioratu mortuo possessore , ad sequentem agnatum ea dignitas transit.præterea non est omnino æqua distinctio tex. in d.§.his consequenter , & ideo nisi moribus regionis recepta fuerit,etiam in feudo,erit in fructib.considerandā distinctio,quę de vsufructuario tradita est, secundum Anchar.consil.193. Iserniā in d.§.his consequenter.colum.2. Alberic. in d.l.defuncta. in fine princ.& Caro.Molin.in consuetud.Parisien.tit.1.§.1.gl.8.nu.11. Quamobrem fortassis magis verum est in maioratibus fructū diuisionem fieri inter hæredes defuncti, & successorem, eo modo quo fit inter vsufructuarium , & proprietarium , vel sicuti fit in fideicommisso considerata Iurisconsulti decisione.in l.Herennius.in 1.ff.de vsur.in hæc verba. Herennius Modestinus respondit , fructus, qui post acquisitum ex causa fideicommissi dominium ex terra percipiuntur ad fideicommissarium pertinere, licet maior pars anni ante diem fideicommissi cedentem præteriisse dicatur Hactenus Iurisconsultus , cui duo libet addere, primum in pensionibus , quarum ipse non meminit , rationem habendam esse ad instar fructuum in quorum pretium soluendæ sunt.l.si defuncta, superius citata. Secundum.ad veram interpretationem Modestini dicendum erit, à die additæ hæreditatis fructus ad fideicommissarium pertinere.glossi. in d.l. Herennius, quam communiter sequuntur Doctores,vt asserit Alexand.in l. si tibi homo.§.cùm seruus.columna 2.ff.de leg.1.idem notant,ipse Alexand. in l.si quis bonorum. ff.cod.titul. & Copus de fruct. libr.2.titul.3.capitul.4.quod deducitur ab ea opinione, qua tradi. solet , dominium rei legatæ in legatarium transire à die additæ hæreditatis,'cuius ipse mentionem feci in capit. Raynaldus. §.1. de testam. & procul dubio aptior est similitudo succedentis in maioratu fideicommissario. l. cùm ita. §.in fideicommisso.l.peto.l.cùm pater. ff.de legat.2. quam vsufructu finito domino integrum rei commodū obtinenti , cùm is, qui maioratum possidet non tantum vsufructuarius , sed & dominus est rerū ipsius primogenij , tametsi nequeat eas alienare. Verùm si diligenter rem istam pensitemus , æquius ac denique verius videbitur inter hæredes defuncti,qui maioratū possedit,& successorem in ipso primogenio,eius anni quo mors contigerit, fructus prò rata tpis diuidendos esse , atque ita in hoc Regio Granatensi prætorio per sistam decisum fuisse,memoria teneo. Cōstat etenim primogenium constitui veluti dignitatem quādam, vt qui eam obtinuerit caput familiæ sit, eius honores præcipuos habeat, oneraq; ferat iuxta prouinciæ mores,nam,& alere ex bono,& æquo debet viros è familia nobiles,pauperes tn,ac titulo primogenij in agnationis gloriam, & nomē Principibus bello,& pace seruire, quo-

rum onerum ratione fructus ipsius primogenij percipit ad obitum vsque ac pro rata percipere eos, cum oporteat, cùm isthæc onera ad vltimũ vitæ spiritum sustineat, & ob id huic decisioni accommodatur optimè Iurisconsulti responsio in d. l. diuortio. Nam, & eam illic ad feudum, ꝙ ad dominium non est reuersum, sed delatum sequenti agnato, induxerunt. Cuma. Alex. nu. 3. & Soci. num. 10. eadem ferè ratione propter seruitia ad quæ agnatus domino obligatur.

Nam quod primogenium dignitas sit, apparet ex Archi. Domi. & Præpo. in c. quam periculosum. 7. q. 1. Bald. in l. cùm antiquiorib. C. de iure delib. col. 5. Ioanne Cirier libr. 1. de primogenitura. c. j. & id apud Hispanos satis compertum est cùm primogenia familiarũ quædã ornamenta, ac dignitates esse cẽseamus.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Aduersus fiscum in dubio est iudicandum, vbi is agit de exigenda pœna. & ibi intellect. l. non puto. ff. de iure fisci.*
2 *Ex duabus scripturis eadem die confectis prior præsumitur ea, quæ in fisci vtilitatem tendit. & num. 7.*
3 *Vbi probationes sunt pares, pro fisco etiam actore est pronuntiandum.*
4 *Ex duabus sententijs contrarijs illa potior est, quæ pro fisco lata fuit.*
5 *Intellect. ad l. si is qui. ff. de iure fisci, & nu. 2.*
6 *In dubio ea scriptura præsumitur prior, quæ dotis causam habet, etiam aduersus fiscum, & num. 7.*
7 *Quis dicatur primipilus ad l. satis. C. in quibus caus. pigno. vel hypothe. tacitè contrahatur.*
8 *Fiscus etiam vbi de pœna exigenda tractat, præfertur delinquentis creditoribus ex delicto.*
9 *Lite pendente inter fiscum, & priuatum, nequaquam est priuatus ipse possessione rei, de qua agitur priuandus.*
10 *Agens actione reali an fateatur reum possidere, & ibi quid vbi agitur vt quis plebeius pronuntietur.*
11 *Lite pendente super nobilitate, quam dicimus Hidalguiam, an cogatur quis contribuere, situe exclusus à minoribus, quæ conferri debent nobilibus his.*
12 *An in his causis voluntatis petitorium suspendi possit per possessorium, à reo, vel ab actore deductum.*
13 *Intellect. clementinæ vnic. de caus. poss.*

Qualiter fisco à iudice fauendum sit.

CAPVT XVI.

FIsci causam iure, ac munere magistratus examinantem scire oportet, maximis fauoribus eam à legibus ornatam esse, quemadmodũ passim traditur, & præsertim à Francisco Lucano Parmẽsi in tract. de priuilegio fisci. Mar. Laudensi in tractat. de fisco. & Mathæo Afflict. in rubr. de fratribus nouo befic. inuestit. nume. 15. in vsibus feudorum, qui diligenter plura fisci priuilegia varijs in locis expressa in vnum congesserunt. quibus profectò consideratis illud adijciendum est, ꝙ Modestinus scribit dicens. Non puto delinquere eum, qui in dubijs quæstionibus contra fiscum facile responderit. l. nõ puto. ff. de iure fis. hinc etenim adnotari solet in dubio aduersus fiscum iudicandum esse, & id veluti singulare animaduertit Mathes. notabili 72. Nã & Aurelius Victor scribit Traianum dicere solitum, fiscum lienem esse, ꝙ eo crescente relinqui artus contabescant. huic conueniũt omnino, quæ Plinius in Panegyrico ad Traianum ipsum expressit his sanè verbis. Quæ præcipua tua gloria est, sæpius vincitur fiscus, cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Sic Iulius Capitolinus de Marco Antonio Philosopho commemorat, in causis cõpendij ipsum Imperatorẽ nunquã fauisse fisco, meminit Alciat. libro. 8. parerg. capitul. 6. Ioan. Coras. libro 6. Miscellan. capitul. 19. vbi plura de fisco. optimus text. in l. vnic. in prin. & in §. vlti. C. de cad. tol. & in l. iustas. C. de iure fisci. lib. 10. Princeps etenim, qui fiscalib. lucris inhiat, maximã infert reipublicæ calamitatem, cùm falsis delationibus frequentius ꝙ̃ oporteat, ansam præbẽs, vanos delatores minimè coercens, eos ad nequitias impellat, sunt equidem fiscales calumniæ magna calumniantium pœna animaduertendæ, tametsi delationes qñq; Principibus vtiles fuerint, & ideo cautè audiendæ sunt, vt veritas diligentissimè inquiratur. Sed quia Iurisconsulti responsum quibusdam à verò alienum videtur, tot fisci priuilegia potius, quàm ipsius rei congruam æquitatem considerantibus, de eius interpretatione agendum paucis erit. Et profectò quoties fiscus aduersus priuatũ agit de lucro captando, ac de pœna ab eo exi-
1 genda, ꝙ † crimen aliqđ commisisse dicitur, eiusque patrimonium ob id ad fiscum delatum censetur, in dubio ꝯ fiscum iudicandum est, nec à priuato res propriæ sunt auferendæ. Cum. nu. 11. Soci. 8. Iason. 37. Ripa. nu. 4. in l. 1. ff. solu. matri. Angel. Aretin. & Ias. in §. si quis agens. in fine. de action. Felin. collat. 4. in cap. pastoralis. de rescrip. idem Dec. in c. 3. de prob. idem Dec. in l. in ambiguis. ff. de reg. iur. Hippo. in rubr. de proba. nu. 392. Ias. in consil. 39. num. 3. libr. 1. & licet Alexand. in d. l. 1. colum. 2. & Alciato. de præsumptio. reg. 3. præsump. 41. displicuerit Cumani interpretatio, admittenda tñ est, ne aduersus fiscum, cui iura impensè fauent, passim temere iudicemus. Imò fortassis ea fuit Iurisconsulti mens, vt in dubio, quoties ambiguum fuerit, habeatne fiscus in aliqua controuersia priuilegium, potentiusue ius quam priuatus, aduersus fiscum pronuntiemus eum pari iure, vt priuatum censentes, ꝙ Dec. existimat. in d. l. in ambiguis. & in d. c. 3. & in rubr. de iudi. 2. lectione. col. vlt. Ripa. d. nu. 4. idem in l. si debitor. num. 7. ff. de pigno.

Hinc poterit definiri quæstio illa, quæ tractari solet, duabus scripturis eadem die confectis, quarum vna ad vtilitatem priua-
2 ti, altera in fauorem fisci conscripta fuerit, an sit † præsumenda prior hæc, quàm ea, quę ad priuatum spectat. Et præsumendam esse tpe priorem priuati scripturã. ex d. l. non puto. ibi hoc adnotarunt Dinus, Bar. Alber. quib. accessere Mathes. notab. 72. Alex. in d. l. 1. colu. 1. & Alcia. d. præsump. 41. quibus obstat, ꝙ d. l. non puto. minimè probat eorum sñiam. item, ꝙ non debet esse deterioris conditionis fiscus quam priuatus. l. 1. C. de condu. & procurat. prædio. fisc. lib. 11. glo. in l. item veniunt. §. Imperatorum. ff. de petit. hæred. vnde sicut si essent duo priuati controuertentes ob diuersa instrumenta eodem die confecta, ob incertitudinem alterum instrumentum alteri non præualeret. l. 1. §. 1. ff. de bon. poss. secund. tab. ita mota lite inter fiscum, & priuatum, non est dicendum priuati instrumentũ præualere instrumento fisci. imò si fiscus ex causa onerosa agat contra priuatum rem possidentẽ ex cã lucratiua præsumitur prius fisci instrumentum. tex. insignis in l. 1. C. de iure fisci. libr. 10. quem ita intellexere ibidem Bart. gl. Lucas de Pennà. Odofred. Platea. & Rebuffus, ac Roma. singul. 158. & Saly. in l. si debitor. C. de pri. fisci. Alexand. in additionibus ad Bart. in d. l. 1. Mathes. Afflict. in dicta rubric. num. 47. Claudius in l. 1. ff. solut. matrim. in princip. licet priuatus etiam ex causa onerosa agens contra priuatum rem possidentem, titulo lucratiuo, vt obtineat probare teneatur, ante donationem reo factam, sibi ius hypothecæ ad rem illam competisse. l. de rebus. C. de donat. ante nup. Sed & si fiscus agat ex causa onerosa aduersus priuatam rem eandem petentem iure hypothecæ titulo itidem oneroso præsumendum esse in dubio prius instrumentum fisci quam priuati, per d. l. 1. conatur probare Bal. in l. si debitor. C. de priuilẽg. fisci. Dec. in d. l. in ambiguis pro dote. Bald. Nouel. de dote. 9. parte. priuileg. 1. Soc. nu. 6. Ias. nu. 3. & 37. Vincen. Herculanus. nu. 2. & Ripa. nu. 4. in l. 1. ff. sol. matr. Rom. in Auth. similiter. C. ad leg. Falc. nu. 30. priuil. 13. in ꝯctibus quorum opinionem eã sequuti fatentur cõem esse. Anto. de Fano. in tracta. de pignori. 2. par. membro 4. nu. 117. Gulielm. Pontanus in d. l. 1. ff. solu. matr. numero 6. & Alciat. regu. 3. de præsumptionib. præsump. 43. numer. 4. licet ab ea discedat. idem fatetur Ripa in dicta l. si debitor. nume. 7. & 8. & his suffragatur decisio text. in l. si is qui. ff. de iure fisci. vbi in rebus quęsitis à debitore post hypothecam priuato constitutam, fiscus, qui posterior tempore est, præfertur. quod ibi considerant Bartol. & Doctor. tametsi in quæsitis ante hanc hypothecam, priuatus, qui prior est, fisco etiam expressam habenti, præferatur, non tantum sit priuatus habeat expressam priorem, sed & tacitam. Dynus. Bart. Alber. & alij. in d. l. si is qui. idem Dynus. in regul. qui prior. de regul. in 6. idem in l. priuilegia. ff. de priuileg. credito. Anto. Fanensis in d. tract. de pignor. 2. membro. 5. parte. nu. 42. Bald. Nouellus de dote parte. 10. num. 2. dicens hanc opinionem communem esse aduersus gl. in l. si pignus. ff. qui pot. in pig. habean. & probatur. in l. 1. C. rem ali. geren. idem notat Marian. Socin. in tracta. de oblationibus. libello 12. Cynus in l. si fundum. C. qui pot. in pign. habe. Alex. consilio 58. num. 5. lib. 7. ex quibus satis apparet, quod Nouellus asseruit, scilicet hanc opinionem communem esse, licet is neminem cita-
3 uerit. Ad hanc itidem † rem in fisci fauorem conducit, quod vbi in facto probationes sunt pares, pro fisco etiam actore pronũtiandum est, secundum Specula. titul. de teste. §. postquam. num. 7. Ioan. Andr. in capitul. in nostra. de testib. Mathæ. Afflict. in dicta rubrica. de fratribus. nouo bene. nume. 71. Decius in dicta l. in ambiguis pro. & in d. c. 3. nu. 5. Alex. in l. j. col. 2. Vinc. 3. ff. sol. mat. Franc. Lucanus. in tract. de fisco priuilegio. 82. licet alias regulariter in hac spẽ pro reo sit iudicandũ. l. Arrianus. ff. de act. & oblic. ex literis. de probatio. Pariter eadẽ ratione dicendũ erit, duabus
4 sententijs ꝯrijs latis á duobus iudicib. ordinarijs eã esse † seruandam, quę pro fisco ẽt actore lata fuerit. Specula. & Io. Andr. vbi supra lato. in d. l. 1. nu. 37. quorum opinio obtinere debet, & pbari authoritate oĩum, qui præcedentem asseuerant, siquidem paria sunt hæc duo. ex l. lege Iulia, & Papia. ff. de manumis. quo in loco Iurisconsultus insinuat, in ea causa, quæ ob peculiarem fauorem ob dubias, & pares testium assertiones sñiam obtinet, latis diuersis, & ꝯrijs iudicijs à duobus ordinarijs iudicibus, eam sententiam præualere, quæ illi causæ fauorabilis est, atque ita argumentatione hanc ex eo loco communiter Doct. colligunt in d. c. in nostra. & in l. inter pares. ff. de re iudic. & in cap. vltim. de re iudica. & alibi frequentissimè.

Quamobrem hæc duo, quæ modò in fisci fauorem tradidimus, pari optimoque iure procedere videntur, perpenso verò intellectu dictæ. l. non dubito. tametsi vtrumque reprobet Mathæsilla. dict. notab. 72. & vltimũ Cuman. Ias. Vincen. & Zasius. colum. 2. in d. l. inter pares. existimantes sententiam pro reo latã etiam contra fiscum potiorem esse, sicque extendendum esse Romani Pontificis, & Iurisconsulti responsum in dicta l. inter pares, & in dicto capitul. vltimo. vbi Felin. nume. 6. de hac re du-
5 bitat. Sed nihilominus electis † in his duabus controuersijs prioribus sententijs, vbi fiscus minimè tractat de bonis à priuato ob crimen auferendis, apparet tertiò inferri hinc posse veram interpretationem. text. in d. l. is qui. ff. de iure fisci. Nam si fiscus agat aduersus priuatum priorem obtinentem hypothecam, iure itidem posterioris hypothecæ, præsumitur bona illa, quæ fiscus hoc iure petit, acquisita fuisse à debitore post priorem hypothecam, nisi prior creditor contrarium ostenderit, ꝙ ita esse docuerunt Bald. Nouel. de dote. part. 9. priuil. 1. Vincen. Herculanus. in dict. l. 1. columm. 3. & probatur ex his duabus assertionibus à me paulò antè selectis, quamuis expressim huic decisioni aduersentur Bartol. in dict. l. si is qui. & Anton. à Fano. in tracta. de pignori. 2. membro. 5. partis. nume. 43. aduersus quos etiam poterit considerari, ꝙ ex l. 1. C. de iure fisc. de duobus instrumentis eadem die confectis in fauorem fisci, & priuati hoc ipso capite adnotauimus, in cuius comprobationem, & illud accedit, ꝙ fiscus, & dos pari priuilegio censentur quo ad hypothecæ ius gl. in l. dotis. C. de iure dot. ibi communiter recepta. Bar. & Doct. in d. l. 1. ff. sol. matri. probatur. in l. assiduis. C. qui pot. in pign. hab. & in l. 2. C. de priuileg. fisc. sed vbi duæ apparent scripturæ eodem die confectæ, altera in fauorem dotis, altera in priuati alicuius vtili-
6 tatem, receptum est, eam priorem præsumi, † quæ dotis causam habet. Sic etenim opinantur ex eo text. Dyn. Bar. Bal. Pau. & alij in d. l. 1. & in l. in ambiguis pro dote. vbi Decius. ff. de reg. iur. igitur idem erit dicendum fauore fisci aduersus priuatum. illud tñ est animaduertẽdum in hoc eodem dubio, nempe duobus apparentibus instris, quorum alterum in fauorem dotis alterum incommodum fisci fuerit constitutum præsumendũ esse prius, id quod ad dotem pertinet, sicuti censent Bal. in d l. dotis. & in l. ad exactionem. C. de dotis promis. Soci. col. 2. Ias. nu. 37. & prius col. 2. Ripa nu. 10. & in d. l. 1. post Nicol. de Neapo. ibidem Anto. à Fano. de pignorib. 4. membro 2. partis. num. 109. Alciat. dicens hanc opinionem cõem esse reg. 3. de præsump. c. 41. ad fin. Nam & in hypothecis quoque ius potentius habet dos, quàm fiscus, siquidem in dote, hypotheca etiam tacita præfertur priori priuatorum tacitæ hypothecæ. d. l. assiduis. non sic fiscus. is etenim habens hypothecam posteriorem non præfertur priuato habenti priorẽ etiã tacitã. l. si pignus. ff. qui pot. in pig. hab. sicuti superius diximus. Cæterum Bal. Nouel. d. par. 9 primi. 1. Vinc. in d. l. 1. nu. 5. in ea sunt opinione, vt existiment in prædicto dubio pariter dotem, & fiscum concurrere, nec alterum alteri præferri ex l. 2. C. de priuil. fisci, & in hoc ni fallor, potius inclinat Ias. d. nu. 37. atq; cogitandum esse censet Saly. in d. l. 2. quem sequitur Tiraqnel. de primogenijs. q. 17. nu. 15. Imo quidam arbitrantur hypothecã, & ius fisci doti præualere, per text. optimum. in l. satis. C. in quibus caus. pig. tacitè contr. Prior tñ sententia, vt dotis causa sit potior, verior videtur, & tenenda ob ea, quæ tradita sunt, quibus non oberit. d. l. 2. in ea etenim solum statuitur, lite mota inter fiscum, & mulierem pro dote rõne hypothecæ, priorem tpe potiorem esse iure, nec ibi quicquam probatur, ꝙ rem expediat in ea dubitatione, qua ambigitur, vter eorum sit prior. minus obstat. d. l. satis, quæ speciale ius constituit in causa primipilari, nam si qs rem primipilarem tractauerit, bona vxoris, ẽt dotalia pro huius muneris administratione hypothecæ subiecta censentur, ꝙ etiã gl. notauit. & ibi Doct. in c. ex parte. de consuetud. Cuilibet sanè legioni apud Romanos signum vexillare Aquila erat ex Plinio
7 lib. 10. c 4. Alexandro ab Alex. † libr. 4. dierum genial. c. 2. Centurio verò, qui Aquilæ in legione præerat primipilus dicebatur, & is ducebat quadringentos milites authore Vegetio. libr. 2. de re milit. capitul. 8. eratque is primus legionis Centurio, caputq; totius legionis, hoc ipsum dicente Tito Liuio libr. 7. & 8. ab vrbe condita, & libro 4. quintæ Decadis. Alexandro ab Alex. lib. 1. capit. 5. Scribit, & ad hæc Dionysius Halicar. libr. 9. de antiquit. Primipilum à Romanis dici eum qui præclarissima legionis vnius fungitur prefectura, quã ex lege sexaginta centuriæ eidem obsequentes, atque obtemperantes sequuntur. quamobrem primipilũ hunc dici Comitem primi ordinis, & præfectum legionis, scribit Pomponius Lætus libr. de magistratibus Romanorum. Nã, & in prima acie legionis quatuor centurias gubernabat primipilus, eiusque milites primipilarij dicebantur, ac summo in honore habebantur, magno siquidem honori ducitur primæ exercitus parti præfici. Apud Iurisconsultos primipilus dicitur militaris annona. l. officiales. C. de Episcopis, & clericis. l. 3. C. de primipilo. l. speciebus. C. de cohorta. libr. 12. l. 1. C. de priuileg. fisc. l. sed & milites. §. vltim. ff. de excusat. tuto. l. non solum. §. qui primipilum. eodem titul. l. pater. ff. de adimen. leg. l. pater. §. Iulius. ff. de legatis 3. l. vltima. § patrimoniorum. ff. de muner. & honorib. quod ab origine præmissa deductum fuisse ex eo apparet, quod cum in legione primus esset primipilus totiusque legionis commoda cõsequeretur, militarem quoque annonã per capita militum diuidebat, inde igitur factum est, vt militaris annona primipilus dicta fuerit authorib. Alciat. lib C. 12. titul. de primipilo. & ibi Pyrrho. Claudio Cotaræo libr. 1. de iure milit. capitul. 22. Antonio Augustino. de excusat. tut. capit. 8. idque probatur ex innominato Græco legum interprete. quibus Vegetius adstipulatur dicto c. 8. vetus, inquit, consuetudo tenuit, vt ex primo Principe legionis promoueretur Centurio primipili, qui non solum Aquilæ pręerat, verum etiam quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites in prima acie gubernabat. Hic tanquã caput totius legionis merita consequebatur, & commoda. idem Vegetius eodẽ libro capitul. 20. illud verò, inquit, ab antiquis diuinitus institutum est, vt ex donatiuo, ꝙ milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa, & ibidẽ ipsis militibus seruaretur, ꝙ idem author pulchre exponit. ex quibus satis est verò simile annonam militarem primipilum dici, eamque ab ipso primipilo, idest, primo legionis centurione, qui toti legioni præerat, administrari. Nec mirum videri debet, ob eam administrationem bona dotalia obligari hoc ordine, vt tunc ad dotales res periculũ perueniat, cùm vniuersis viri facultatibus exhaustis nihil residuum inueniatur. d. l. satis. siquidem à militari annona, totius exercitus robur ac nerui, necnon reipublicæ salus dependeat, qua ratione in eiusdem causæ primipilaris fauorem specialiter plura statuta sunt, sicuti constat ex iuribus superius adductis. & l. vlt. & l. 1. C. de primipilo. Hæc sanè vera est huius officij, & administrationis cognitio, quæ Accursium, Bart. in d. titu. de primipilo. & Panor. in dict. cap. ex parte. omnino latuit. nec decisio dictæ. l. satis est deducenda ad ea, quę fisco præter causam primipli debentur, quod Alciat. dict. præsumpt. 41. asseruit, & id satis compertum est ex Accursio alijsque iuris vtriusque Doctoribus in dicta. l. satis. & in dict. cap. ex parte. Porrò, quod Anton. Augusti. scribit, primipilarios à Iurisconsultis non eos dici, qui primipilum exercent, sed eos, qui iam eo munere functi fuerint, sicuti consulares, pretorij, & similes contenditque verba Iurisconsulti Modestini, è Gręco prauè traducta fuisse, quamuis maximis rationibus probabile sit, & Gręco codice Pandectarum Florentinarum probetur, ęgrè tamen persuadebitur Accursianis ob vulgarem Iurisconsulti traductionem in d. l. sed & milites. §. vlt. dum inquit. Primipilarij autem hi existimantur, qui exercent primipilum. & idem Suidas, Alciat. & Claudius Cotaræus existimant. Sed & id, quod Titus Liuius tradit libr. 7. ab vrbe condita, in hęc verba. Sed id propter P. Salonium postulatum est à coniuratis, qui alternis propè annis, & tribunus militum, & primus centurio erat, quem nunc primipilum appellant, non est ita interpretandum, vt vnum tantum in exercitu primipilum fuisse censeamus, cùm in qualibet legione vnus esset primipilus, & id referendum est, ad decimę, seu decumanę legionis primum Centurionem, qui per excellentiam, quod ea esset prima, ac cęteris nobilior legio, eius primus centurio primipilus ibi diceretur, cęteris Aquilarum centurionib. idem primipili nomen retinentibus honoris causa pręferendus. cui interpretationi idem Liuius consentire vr̃ libr. 2. 5. Decad. ibi quoque, inquit, ei, ex authoritate Senatus gratię actę, tribunique militares in legione prima primipilum virtutis causa ei assignarunt. item Vegetius de re militari libro 2. capitul. 21. Atque hęc sufficiant de primipilo. tametsi Io. Cora. libr. 5. Miscellan. c. 4. neget huic annonam militarem commissam fuisse, cum existimet, eum distingui à legionis prefecto cuius id erat munus. Qua in re ego non dubito, legionis prefectum maiorem ptãtem, & authoritatem habuisse, quã habuerit primipilus. Verum, vt lector possit hac de re diligẽtius deliberare, libentissimè addiderim, quę Paulus Manutius in commentarijs Epistolarum ad M. Brutum eleganter adnotauit in quauis, inquit legione erant. Acies prima Hastatorũ, altera Principum, Tertia Triariorum, quę velitibus exceptis

opinio cõis est apud Canonistas.fm Rip.d.nu.161.& Paul.d.cõs. 277.& Capicium decisio.28.nu.8. ex quibus apparet, reũ quentũ petitorio posse post litis contestationẽ, proponere possessorium recuperandæ ad effectum suspendẽdi petitoriũ. per text. in d.cle. vnica.§. vltim.& ea deinde ratione, quòd exceptio dilatoria,quæ lite iam contestata, incipit competere , põt nunc opponi in vim dilatoriæ exceptionis.text.glo.& Doct. in ca.insinuante. de offic. deleg capit.pastoralis,vbi gloss.& communis.de excep.text. glo. & ibi Bal.in l.2.C.de consor.eiusd.lit.tradit Iaso. in l.ita demum. C.de procur.colum.2.idem Ias.in l.error. C.de iur. & fact. ignor. num.17.gl.in cap.exceptionem. de exceptionib. igitur cum dilatoria hæc exceptio , vt petitorium suspendatur , competat ex possitione possessorij,& hęc facta fuerit lite iam contestata, consequi eam exceptionem vim propriã , & suspensionis effectum habere.Quod si admittenda sit hęc sententia aduersus Bart.quid obsecro dicemus ad communem omnium interpretum intellectum , ex quo dicta clemen. nihil statuit omnibus causis commune, sed beneficialibus,& spiritualib. peculiare?Cui obiectioni Iasin d.§.nihil commune.num.137. respondet dicens ita esse,vt nihil ibi specialiter statutum sit , eamque decisionem omnibus causis communem esse quod non est admodum expeditum, siquidem cõi omnium interpretationi contrariũ videtur. Quamobrem Paul. Castr. in dicto consilio 277. col.3. expressim existimat in hac controuersia , an reus cõuentus petitorio etiam lite contestata possit deducere possessorium ad effectum suspensionis, nihil ibi esse speciale , quod præter Ias. fatentur etiam cæteri, qui Canonista. opinionem sequuntur, in eo verò q priori parte eiusdem constitutionis decisum est, scilicet , coram iudice appellationis deduci posse possessorium, cum coram priori iudice tñ proprietatis causa tractata fuerit , peculiare quid, atque speciale sancitum esse in beneficialibus causis, & his similibus:& hic Paul. Castr. intelligit glos. & communem , qua prędictam constitutionem speciale quid statuisse assertum est.

Ego verò ex hac disputatione video omnibus placere,etiam post litis contestationem, reum posse petitorium ab actore deductum suspendere,proponendo possessorium recuperandę,ratione spoliationis lite iam contestata contingentis : ratio etenim id maximè fieri posse postulat , nec quantum ad hanc speciem Doctorum controuersia refragatur, & ob id fortassis in ea,quæstione quam proposuimus , si contigerit lite iam contestata super proprietate huius nobilitatis , aut immunitatis à fisco in iudicium deducta , ipsum reum captis pignoribus cogi contribuere, & sic quasi possessione nobilitatis q̃ is allegat se habuisse, spoliari,dici posset,eam proprietatis causam proposito à reo possessorio recuperandę etiam lite contestata suspendendam fore , nisi potior videatur contraria sententia ex eo , quod nullum hic detur nec contingat spoliantis odium , cum ob præsumptionem, quę pro eo manifesta est , tum quia ea spoliatio authoritate legis , & Pragmaticę sanctionis Henrici Regis fiat . Hodie dict.l.9. titul.11. libro 2. Recopila.non autem propria, & priuata authoritate, quamobrem vidi in hoc Granatensi Regio prętorio secundum hanc partem pronuntiatum fuisse , præmissa non facili iudicum,& aduocatorum de ea re concertatione.

Quòd si spoliatio , cuius ratione possessorium deducitur, ante litem contestatam contigerit , mihi verior vt etiam iure Canonico Bar.opin.Nam iuris Canonici decisio, non tñ quo ad priorem eius partem , sed & quo ad posteriorem peculiaris est causis beneficialibus,spiritualibusue,non autem omnibus cõis, sicuti ex gl.& Doctoribus ibidem colligitur.item ex Cal.& Henrico. col.pe.post Io.And.in dict.cap.pastoralis.& his omnib. qui Bartolum sequuntur. Deinde exceptio ista dilatoria , & si post litis contestationem oriatur ex propositione possessorij , tñ admittenda non est , cum excipiens , ante litis contestationem posset agere actum,ex quo tunc exceptio competeret, & sic ipse posset ante litem contestatam eadem exceptione vti , qua ratione sibi ipsi imputet hanc omissionem,secundum Aretinum,& Rip.nu. 161.in d.§.nihil commune.Sic sanè idem quod Bart. Speculator asseruit in tit.de pet.& possess.§.1.nu.3.vers.sed pone. vbi Io.And. scribit contrariam sententiam in praxi minimè admittendam, nisi in matrimonij carnalis,aut spiritualis controuersia.

Vtcunque tamen sit, illud adnotandum erit , dictam clemen. constitutionem, quę in appellationis causa loquitur,itidem prõcedere etiam in causa supplicationis ob eandem rationem, quẽadmodum Capicius asseuerat in Neapolitana decisionne 28. dicens ita in eius Regni summo Senatu per sententiam definitum fuisse.

Quin , & illud est considerandũ qualiter ab actore,& reo poterit agi petitorio,cũ ipsamet constitutio præmittat reũ posse suspendere petitoriũ à se, & ab aduersario in iudiciũ deductum ac videatur absonum esse , & omnino infrequens actorem , & reũ circa eandem rẽ simul petitoriũ deducere,nã gl.ibi huic difficultati mederi cupiens,exponit coniunctionem, Et,eã accipiens disiunctiuè pro, vel, vt petens restitutionem interdicto recuperandæ suspendat petitorium à se, vel ab aduersario propositum. quæ quidem interpretatio quibusdam placet , alijs verò magis arridet , q̃ petitorium dicatur ab vtraque parte proponi , ab actore quidem agendo, à reo vero defendendo. l. 1. ff. de exceptionib. sed & Card.oppo.7. in dicta Clementina.1. posse id fieri fatetur. Cui ipse libenter consentio exemplum istud confingens , si quis etiam possidens, quod petit , agat petitorio , quòd contingit in iuribus incorporalibus , & in beneficialibus, ex paulò ante traditis,ac demum reus etiam egerit petitorio cum non possideat, isque reus deinde proponat possessorium suspendẽs petitorium à se,& ab aduersario deductum. Aliter aptari poterit exemplũ dictæ constitutioni ex Lapo.alleg 97. Cardin. ibidem quæstione 1.si quis agat possessorio , reusque petitorium deduxerit, ac deinde actor petitorium proposuerit , ea quæ causa ad Apostolicam sedem per appellationem fuerit deuoluta , licebit sanè primo actori possessorium prosequi suspensa proprietatis quæstione ab eo simul , & ab aduersario in iudicium deducta.

Et idem erit secundum eosdem si actor agat petitorio, & prę terea possessorio aduersus possidentem , isque reus petitorium deducat vsus reconuentione saltem ad effectum,vt simul tractetur vtrunque , poterit equidem actor coram iudice appellationis possessorium iudicium prosequi , suspenso petitorio ab ipso & ab aduersario propositum.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Veteris legis præcepta , an cessauerint, possintue noua lege iterum Statui? atque ibi traduntur quædam de Paschate celebrando.*
2 *Decimarum iusstitutio quamuis non sit ex iure naturali , nec diuino, quo ad certam quantitatem, est tamen , & procedit quo ad congruam Sacerdotum sustentationem.*
3 *Laici quandoque coguntur Sacerdotibus oblationes exhibere.*
4 *Decimæ quantum ad quotam partem iure humano iustissimè sunt institutæ.*
5 *Ius percipiendi decimas non potest laicis competere, aliter quàm ex priuilegio,& ibi de Concilio Lateranensi.*
6 *Laici spoliati iure percipiendi decimas,an sint ante omnia restituendi.*
7 *Clerici possunt præscriptione acquirere ius percipiendi decimas ex aliena Parochia,& ibi de intellectu.cap.2.de præscrip.in 6.*
8 *An possit consuetudo reddere quem immunem à solutione decimarum, & ibi an teneantur laici decimas deferre in horrea clericorum.*
9 *Laici an possint eximi à solutione decimarũ priuilegio Romani Põtificis.*
10 *Præscriptio quid possit circa exemptionem à soluendis decimis , & ea quanti temporis sit sufficiens.*
11 *Seruitutes discontinuæ quanto tempore vsucapiantur : & ibi de vsucapione iuris pascendi.*
12 *Verba quædam diui Thomæ in tractatu de decimis perpenduntur.*
13 *Præscriptio priuilegiumue de decimis percipiendis,aut non soluendis, an ad noualia extendatur.*
14 *Intellectus cap.penult.de priuilegijs.*

De decimis,an iure naturali,diuino,an humano tantum debitæ sint.

CAPVT XVII.

NOn equidem diffiteor, quęstionem istam quibusdã ieiunã nimis, parumq; videri vtilẽ: potissimum his qui forensia praximue iudicialẽ quotidie tractant , quippe qui eam succinctè, ac veluti per transennum absque eius appendicibus contemplentur , minimè considerantes ea , quæ ex huius controuersiæ vera decisione ẽt ad praxim deduci frequentissimè poterunt. verũ eam radicitus examinãs quam vtilis ẽt apud tribunalia sit dubio procul ostendam.Est tñ ad eius cognitionẽ prænotandũ, præceptorum veteris testamenti quædã esse iudicialia , quędã moralia,q̃dam ẽt cęremonialia.Iudicialia quidem † pertinent ad iustitiam hominib. exhibendam,iusq; vnicuiq; tribuendũ ex quibus leges veteris testamnẽti censentur, quarũ obseruatio iudicib.ipsis incũbebat , vt proximo redderetur, q̃ suum esse constaret, paxq; & concordia absq; vllius iniuria tutissimè custodiretur. Moralia ad dictamẽ legis naturalis spectant , vt q̃libet virtutes ipsas exerceat, nihilq; agat ab ipso naturali iure alienũ: Ceremonialia verò de his agebant quæ ad cultum diuinum, ad reuerentiam, honorem, & obsequium Deo exhibentur statuebandũ , sicuti Paulus ad Rom.cap.7.scribit dicens ,itaq; lex quidem sancta , & mãdatũ sanctũ,& iustũ, & bonũ. His etenim verbis Paulus mãdatũ sanctũ ad cæremonialia, iustum ad iudicialia, & deniq; bonũ ad moralia retulit authore Diuo Thoma. 1.2. quæstio.99. articul. 4. quo in loco hæc præcepta commemorata à cæteris Theologis passim receptis, tantisti gloss. in capitul. 1. de decimis , in sexto ,& in capite vltimo. 6. distinctio. cuius meminere. Felin. in capitul.translato.de constitutionib.& Iason.in l.3.nume.35.ff. si certum petatur. alia vtatur distinctione imperfecta quidem, quemadmodum ex Thoma apparet in dict.quæst.99. Doctoribus in dicto capite primo, & in dicto capi. vlti.vbi Card. à Turre Cremata.in princip. idem tradit, & Florentinus prima parte, tit. 14.capit.5. horum autem præceptorum iudicialia , & cæremonialia Euangelica lege lata omnino cessauerunt, vimque præceptorum amisere. Paulus etenim ad Galatas. capit. 3. scribens. Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem , quæ erat reuelanda, itaque lex pędagogus noster fuit in Christo,vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides,iã non sumus sub pędagogo.Et iterũ. c.4. Sed quid dicit scriptura? Ejice ancillam,& filium eius, non erit hæres filius ancillæ cũ filio liberæ, itaq; fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ,qua libertate Christus nos liberauit.Paulus , inquam, ita scribens testatur manifestissimè, eijciendam esse legem veterem, quę tanquã ancilla fuit legis Euangelicæ,vnde alibi Translato inquit idem Paulus, sacerdotio , necesse est legis quoque translatio fiat , ad Hæbreos capite septimo,quibus sanè adeò verum est lege à Christo Iesu lata veterem legem antiquam fuisse,vt planè hæreticum sit existimare , legem veterem seruandam esse simul cum lege nouã, sicut apparet Actu.cap.15. & Augustinus tradit lib.de hæresibus, ac diligenter Alfonsius à Castro de Heresibus dictione lex. quam & moralia veteris legis præcepta adhuc vim habent , & perpetuo habebunt , non ex authoritate veteris legis , sed ex eo, quod sint à natura ipsa instituta , & à Christo Iesu in lege Euangelica eadem ratione , qua & naturali debuerunt, & sunt præcepta, quod explicat Dominicus Soto lib.2. de iustit.& iur.quæst. 3.articul.4.conclus.2.

Hinc non immeritò dubitari solet : an veteris legis cæremonialia præcepta possint post Euangelicę legis promulgationem, lege lata ab homine iterum statui? nam de iudicialibus id compertum est fieri posse , & factum fuisse apparet ex tit. de iniurijs. capit.1.de hom. & hæ leges seruantur non tanquam ex veteri lege, sed quia nouiter lege humana constitutæ sunt. Verùm cęremonialia veteris testamenti nequaquam posse lege lata à Principib. Christianis iterum instituì in hac specie asserit Diuus Thomas. 2.2. quæst.87. arti.1. in solutione quęstiouis, & idem 1.2.q. 104.artic.3. scribens ceremonialia à iudicialibus hoc ipso differre, quòd cæremonialia non tantum mortua sint, sed & mortifera obseruantibus ea post Euangelicæ legis edictum, at iudicialia mortua quidem esse , quippe quæ vim obligationis non habeant , non tamen mortifera , quia si quis Princeps eadem iudicialia præcepta iterum statueret ad eius principatus regimen non peccaret , his etenim verbis Thomas sensit cæremonialia non posse absque crimine sub lege Euangelica iterum statui, & id maximè probatur , nam cæremonialia principaliter fuere statuta, & ordinata ad præfiguranda Christi mysteria vti futura, & ideo eorum obseruatio præitudicat fidei veritati , secundum quã confitemur illa præfigurata mysteria iam contigisse , atque cõpleta esse. Quo fit , vt hæc ipsa opinio admittenda sit in his cęremonialibus, quæ præcipuè significabant Christi , & futuræ lęgis Euangelicæ aduentum , veluti immolatio agni, circuncisio, non tamen in his, quæ licet cęremonialia essent, magis pertinebant ad deuotionem quandam , ac ritum sacrificiorum, & eorum ornatum , quam ad futuræ legis , Christique nascituri præfigurationem cuiusmodi sunt vestes sacerdotum , altaria, Thuificatio, decimarum, & primitiarum solutio , oblationes, hisq; plura similia , quę etiam post legem Euangelicam à Christiane Reipublicę rectoribus statuta sunt,vt constat in capitul. 1. de cõsecratio.distin.1.traditur in capitul. 1.de purific. post part.& alibi sępissimè præsertim per Gratianum,& alios.5.distinctione.Et ita fieri posse animaduertendum est ex verbis Diui Thomę. Ioan. Maior in 4.distinctione 3.quęstione 1. colum.1.Driedo.de libertate Christiana,pagina.81.Florentin. prima parte. titul.14. capit. 5.§.9.Sic etenim plura vitia , quę ex veteris legis instituto sacerdotum impediebant, etiam sub lege Euangelica ex Pontificum decretis eadem dignitate quẽquam insignii omnino vetant, q̃ alibi opportunius tractabitur.

Non obstabit his, quod ab Ecclesia Cahtolica ad Paschę celebrationem cõsideratur Lunę cursus,(idẽ) qui ab Hębreis ad immolationem agni Paschalis inspectabatur , nam id non arguit Ecclesiam Catholicam agni immolationem repetere, sed potius ea excluśa in memoriam veri illius agni immolationis, qua Iesus Christus seipsum obtulit in holocaustum pro humani generis redemptione , & ad Sacramenti significationem cum per passionem , & resurrectionem Domini , transitus de morte ad vitam significetur , authore Augustino ad inquisitiones Ianuarij , libro 2. capite 1.& 2. prædictum Lunæ cursum animaduertendum esse statuit. Celebraturi etenim Christiani , Christi Resurrectionem , eius passionem recolimus , rationem habentes eius temporis , quo Christus vri agnus verè Paschalis morti traditus fuit. Quinimo , & in hac re nè Iudaismum sequamur , Pascha nostrum minimè celebramus eo die quo suum Iudæi ex veteri lege soliti erant celebrare , tametsi eius aliquam rationem habeamus quod constabit manifestè, si consideremus, primum institutum fuisse apud Hæbreos, vt decima quarta Lunæ primi eorum mensis ad vesperam immolaretur, ac commederetur agnus Paschalis , decima quinta verò Luna ipsius Paschæ festiuitas obseruaretur eiusque solennitas haberetur , sicuti apparet Exodi capite 12. Nume 9. Leuit. 23. Secundò , menses ab Hæbreis iuxta Lunę cursum assimilati ita , vt prima Luna , sit prima dies mensis , satis compertum est , & prætereà primum Hæbreorum mensem eum esse, cuius prima Luna sit æquinoctio verno proximior: iuxta eruditè adnotata per Ioannem à Monte Regio in Calendario. Deinde ex historia Euangelica deducitur, Christum Iesum feria quinta ad vesperam cum eius dilectissimis discipulis comedisse agnum Paschalem , ac feria sexta à Iudæis crucifixum fuisse in Parasceue , quæ erat ante Sabbatum , ita enim ex vera Ecclesiæ interpretatione eiusque traditionibus , & sanctorum virorum consensu receptum est Luna decima quarta ad vesperam Christum celebrasse Pascha , & decima quinta Luna Cruci affixum fuisse, & id colligitur ex Marci. c.15. Lucæ 22. Io. 13. rursus Marci.14.non enim venerat Iesus ad legem ipsam violandam,sed ad implendam . Et quamuis soleat disputari ad apertiorem intellectum apud Theologos de hac re , nos hanc disputationem missam facimus, cum huic loco nec conueniat, nec nostræ sit professionis , sequimur tamen , quod ex ipsa veritate Euangelica, ac simul ex Ecclesiæ vsu,doctissimorumque virorum interpretationibus iam diu firmiter receptum est , qua de re legendus est Paulus Burgensis in additionibus ad Nicolaum de Lyra,Mathæi capitul.26. Paulus de Foro sempronien. si libro tertio , secundæ partis , item Ioan. Lucidus de vero die passionis Christi. capitulo 9. & Ambros. Cathari. libro secundo contra Caieta. qui testantur eo anno, quo Christus passus fuit, Iudæos celebrasse Pascha die Sabbati , non quidem ex lege, sed ex traditionibus patrum , quibus institutũ erat vt cũ ex lege contingeret Pascha in Parasceue Sabbati , & sic feria sexta transferretur Pascha in ipsum Sabbatum , quia non deceret tantum festum celebrari in Parasceue. Eandem opinionem probat Rupertus Abbas super Mathę. à quo magno conatu discedit Dominicus Soto in quarto sententiarum distinctio. 9. quæstione. 1. articul. quarto , asseuerans post alios quorum testimonio vtitur Christum eodem die celebrasse Pascha , & comedisse agnum Paschalem , quo Iudæi idem probat Ioan. Arboreus libro tertio. Theosophiæ. capitul.9. Et Abulensis in defensorio capitul.7. His adde in Actis Apost.c. 12. omnes dies Azymorum dici Pascha.

Item illud est notandum ob Resurrectionem Dominicam, quę ipso die Dominico contigit,Pascha à Christicolis celebrandũ esse Dominico die.Sic etenim decreuit Pius Papa primus huius nominis à Petro nonus , in Epistol. 1.& c. nosse de consecrat. distinctio.3.idem alibi sępissimè statutum est, sic tũ vt festũ istud solenniter celebretur primo die Dñico sequenti post decimam quartã Lunam primi Hæbreorum mensis , sicuti decretum est à Victore XIII.Pontifice à Petro in Epistola.1. c.celebritatem. de consecrat.distinct.3.& apud Eusebium lib.5.Eccles. Histo.ca.22. idem Paulò post Nicænã synodũ à Syluestro Papa primo. ca.1. atque Antiocheno Concilio sub Iulio primo capit. 1. sancitum est,quod est ita accipiendum , vt à decima quarta Luna ad vicesimam primam die Dominico Pascha nostrum celebretur , sicuti in dict. Canonibus expressum est , modo dies is Dominicus non contingat,nec decima quarta,nec decima quinta Luna , q̃ si contingerit,ad sequentem diem Dñicam differtur isthæc solennitas , ex† diuo Augustino,qui hoc ipsum eleganter explicat in quæstionib.ex nouo testamento.cap. 84. thomo 4. & Anselmo. lib.2.de imagine mundi.c.24. nam à decima quarta Luna ad vesperam vsque ad decimam quintam Lunam peractam dies hic solennis agebatur , & ideo ne ipsos Iudeos Christiani imitemur, hoc ab antiqs patrib.piè,& Catholicè institutũ est, quemadmodũ,& pter alios docet Spec.lib.6.rõnalis.tit.de die Paschę. Sic sanè fm Augustinum, & Tertul.libro de hæresi.olim dãnata est hæresis quorũdam, qui existimabãt à Christianis Pascha decima quarta Luna necessariò fore celebrandũ,q̃ refert,& Alfonsus à Castr.de hæresi. verb. Paschæ . Ex quibus,nisallor, aperitur sensus Canonis Apostolorum octauj.Si quis, inquit Episcopus, aut præsbyter, aut diaconus sanctum Pascha diem ante vernale æquinoctiũ cum Iudęis celebrauerit, abijciatur,q̃ itidem admo-

nuit,vt par est,ex Apostolica doctrina Dionysius Alexandrinus apud Eusebium.lib.7. Histo.Eccles.capit.20.Et Socrat. libr.4. capit.28. & libr.5.capitul.21. & 22.Sozonem libr.6. capit.24. & lib. 6. capit. 18. & 19. siquidem huius Canonis decisio eam rationem habet, quod ante æquinoctium verum non potest Pascha celebrari, quin ipsa decimaquarta Luna, aut decimaquinta celebretur, quod prohibitum est. Igitur ex his satis certum est cautissimè Catholicam Ecclesiam in huius solennitatis celebratione hoc ipsum aduertisse,nè Iudeorum ceremonialem legem custodiret. Scribit,& ad hæc Leo Papa Epistola 62. ad Martianum Augustum in hæc verba. Siquidem ab vndecimo Calendarum Aprilium, vsque in vndecimo Calendarum Maiarum, legitimum spatium sit præfinitum intra quod omnium varietatum necessitas concludatur, vt Pascha Dominicum, nec prius possimus habere,nec tardius,quod enim in decimum,& nonum Calendarum Maiarum videtur nonnunquam peruenisse festiuitas, quadam ratione defenditur. Quia & si dies Resurrectionis vltra terminum exegisse videtur, dies tamen passionis limitē positum non inuenietur egressus. Ad octauum autem Calendarum Maiarum Paschalem obseruantiam perducere, nimis insolens, & aperta transgressio est. Hactenus Leo, qui in Episto. 63. ad Eudochiam Augustam idem scribit: Theophilum Alexandrinæ vrbis Episcopum arguens, eo quod Paschalem solennitatem, & Dominicam Resurrectionem perduxerit ad octauū Maiarum Calendarum diem, qui est Aprilis vicesimus quartus. Nihilominus ex vsu Ecclesiæ vniuersalis Dominica Resurrectio contingere potest septimo Calendas Maias, id est, vicesimaquinta die Aprilis, & vndecimo Calendas Aprilis, qui est vicesimus secundus dies Martij, scribit & ad hęc Rober.Guaguin.lib. 1. de gestis Francorum ad finem sub Rege Clotario contentionem fuisse grauem inter Francos, & Hispanos de Paschæ celebratione, illis decimo octauo Calendas Maij eam celebrantibus, his vero duodecimo Calendas Aprilis. Eamque contentionem testatur diuinitus fuisse sopitam. Nam Sabbato sancto, dū Cathecumeni ad regenerationis lauacrum accedunt, salutaris apud Hispanos aqua peraruit, cum eadē apud Francos abundaret. Idem commemorat Sigibertus Abb. Gemblancensis testatus, Francos celebrasse Pascham decimoquarto Calendas Maias, Hispanos duodecimo Calendas Aprilis, eamque cōtrouersiam miraculo definitam fuisse. Pontes siquidem in Hispania,q̄ Sabbato sancto Paschæ diuinitus repleri ad Baptizandum solebant, non in Hispanorum, sed in Francorū Pascha repleri sūt, idque contigit anno Dñi 571. vt idem Abb. tradit, & adnotauit Ioan. Vase.in Chronicorum Hispaniæ parte priori. Cōstat sanè ex testimonio Leonis Papæ, & vsu Ecclesiæ Hispanos in dicta Paschæ celebratione omnino errasse,& nihilominus an Frāci eā celebrarint iuxta decreta patrum, & conciliorū satis cōtrouerti pōt anno siquidē 571. Pascha celebrari debuit quarto Calendas Aprilis,& sic vicesima nona die Martij, vt apparet ex Calēdario Dionysio Abbatis, & Io. Luci. in libro de emendatione tpum. Deinde contentio prædicta non potuit contigisse tpe Clotarij Regis, qui regnauit ab anno Domini 560.ad annum vsque 565. quibus annis Pascha secundum decreta patrum, non potuit celebrari decimnquarto Calendas Maias, nec decimo octauo itidem Maij Calendas. Quamobrē ego sequor potius Gregorium Turonensem Episcopum, q̄ huius contentionis ferè meminit. lib.10.capit.22.& hoc tribuit ætati, & imperio Chilperici Regis Francorum. Tunc etenim id potuit contigisse, anno scilicet 575, qui fuit secundus eius regni, & principatus, quo quidem anno Pascha celebrari debuit decimo octauo Calendas Maias, id est, decimo quarto die Aprilis, vt Guaguinus refert. Potuit etiam eadem contentio accidere sub eodem Chilperico, anno Domini 583. quo Pascha celebrari debuit decimoquarto Calendas Maias, id est, decimo octauo die Aprilis, quod Abb. Gemblancensis insinuat. Vt hinc facile intelligatur horum authorum varia, & incerta testimonia. Imò si adamussim omnia expendantur cōmemorata contentio conuenit omnino anno Domini 583. cū eo anno, & non alijs superius traditis contigerit dies Dominicus duodecimo Calendas Aprilis, quo die Hispani Paschæ festum celebrarunt. Sed & de Pasche celebratione tractat Anselmus.lib.2.de imagine mundi.capite 24.& 25. vbi Pascham constituit à duodecimo Calendas Aprilis ad octauum Calendas Maij quo loco falsò legitur Martij. Sunt tñ, qui censeant Dionysium Monachum in eo Calendario quo nunc vtimur, ad huius,& similium solennitatum celebrationem, non oīum futurorū annorum rectam habuisse rationē, & ob id hisce tpibus ob varium Lunę cursum, variamque sedem æquinoctij, eā cōputationē minimè conuenire, qua de re ad Leonem decimum Pōtificem Maximum scripsere Paulus Germanus Forosemproniensis, Ioannes Stofflerinus, ac Petrus Ciruellus Darocensis Hispa.& præter hos Ioannes Lucidus de emendatione tpum,& ad Concilium Tridentinum Io.Mari.q̄ examini, & decreto S.Romanæ Ecclesiæ relinquendum est, nec quicquā mutandum, cū ipsa Catholica Ecclesia aliud non decreuerit. Est & ad hæc legendus Nicephorus Gregoras. libr. 8. Roma. Histo.capit.de Paschę correctione.

Ex eadem radice periculosum est, q̄ Ca.scribit.3.part. q. 37. dum asserit. art. 1. etiam sub lege Euangelica posse permitti circuncisionē, quæ simul cum Baptismo fit apud Christianos Indos sub Aegipto eò q̄ ea fiat non ad obseruationem legis Mosaicę,sed ad imitationem corporalis circuncisionis quam Christus passus est, sed nihilominus isthæc obseruatio maximum exhiberet scandalum in republica Christiana vtcunque contingeret, tametsi nō fieret circuncisio ad legis Iudaicæ obseruationē Scribit etenim Paul.ad Galat. 5. Quoniā si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit.

Consequitur ex supradictis legem de decimis soluendis ea ex parte, qua cęremonialis fuit, vim obligationis ius per legis Euāgelicæ promulgationem misisse. Idemque satis probatum esse, et si iuxta Thomæ, & sequacium opinionem dixerimus præceptum.de decimis soluendis nō cærimoniale, sed iudiciale fuisse, q̄ verius est,& ideo superest, videre,an iure naturali, vel diuino Euangelico decimarum solutio plebi Christianę indicta fuerit? q̄nquidem ex veteris testamenti legibus pbari non pōt, nec argm sumitur necessarium eas iure diuino indictas fuisse. Et tñ plura adduci solent, quæ probare vīr, decimas iure diuino, &
2 naturali ministris spiritualium debitas esse. Primo quidem † authoritate Romani Pōtificis dicētis in c.parochianos.de decimis, decimas non ab hoīe,sed ab ipso Deo institutas fuisse.ad idē tex. in c.cùm non sit.c.tua. eo.tit.c.omnes decimę.16.q.7.tex. in cap. in aliquibus.§.vlti.de decimis.Secundò, hoc ipsum poterit colligi ex capit.1.de decimis.in 6. vbi Romanus Pontifex admonet maximo conatu prohibitione præmissa, ne concionatores in publicis sermonibus quicquam populo prædicent, quo eum auertant à decimarum solutione, quam constitutionem excōmunicationis pęna confirmat clem.vltim. de pœnis.Tertiò,idē suaderi potest authoritate tot virorum sanctitate illustrium, qui decimas clericis debitas esse diuini iuris testimonijs probare conantur, vti Gratianus refert. 16.q.6.& 16.quæst.1. capit.reuertimini,& Romani Pontifices sæpissimè in rubr.de decimis. Quartò,iuris naturalis ratio dictat, decimas Ecclesiarum ministris esse soluendas, cùm hi laborent circa spiritualium administrationē animarum fidelium curam exerceant, ac pro plebe ipsa Christiana sacrificia offerentes, summo Deo pręces effundant. igitur digni sunt mercede sua veluti legitimè operantes. Mathei. c. 10.Luc. 10.1.ad Tim.5. prima ad Corint.9. c.cum secundum.de præben.capit.1.§.his itaque,13.quæstio.1.capit.ex his.12.quæst.1. Quæ obsecro, tam effera barbaraue gens esset, quæ sacerdotibus in communem totius reipublicè vtilitatem Deum colentibus,mercedem laboris, bonaque ex quibus alimenta sibi perciperent, non constitueret? proculdubio quælibet respublica etiā solo naturalis legis lumine imbuta maximam haberet curam, vt sacerdotes alioqui egeni, victum sibique necessaria ex publico instituto consequerentur.Nam & apud Egyptios, sacerdotibus ex horreis publicis cibaria ministrabantur. Genes.cap.47.de primitijs frugum, q̄ hæ non tantum ab Israelitis,sed & ab ethnicis Deo offerri solerent,tradit diligēter Tiraq. de primogenijs in pręfatione.nu.65.Sed & olim Herculi decima dabatur,quod cōstat ex Varrone libr.5.de lingua Latina.Plutarcho in problematis Romanis.capit.17. & alijs plerisque authoribus apud Arabas etiam Sabis Deus fuit, cui thuris decimas mensura, non pondere Sacerdotes accipiebant. teste Plinio lib.12. capit.14. quam obrem iure naturali tantum inspecto ecclesiasticis ministris decima debita videtur, & ideo quibusdam visum est, præceptum de decimis Leuitis soluēdis non omnino cæremoniale, aut iudiciale, sed morale fuisse, atque sub lege etiam Euangelica omnino vigere,nec antiquatum esse.

Et præter has rationes minimè desunt authores, qui decimas etiam hodie iure diuino,& naturali debitas esse asseuerent, nam & hoc tenuerunt gloss. Archidiac. Anchar.& alij in cap.1.de decimis. in 6.Innoc.in capit.vltim. de paroch.Io. Andr. in rubr.de decimis, idem in capit.à nobis Anton.in capit.parochianos. colum.2. Abb.in c.in aliquibus.colum.vltim. de decimis.Alexand. consil.60.lib.4. quorum opinio communis est secundum Francum in dict.capit.1.de decimis.in 6.imò scribit Innocen. in dict. capit.vltim. esse quasi hæreticos eos, qui asserunt decimas ēt sub lege gratiæ non esse debitas iure diuino, sed tantum positiuo.Sūt tamen, qui hac in re præmissam sententiam veram esse opinentur in decimis prædialibus, non sic in personalibus, quas iure tantum humano debitas esse non diuino existimant, huius equidem opinionis sunt Hostien. in summa. titul. de decimis. §.& vtrū.q.7.Henri.in cap.peruenit. de decimis.colu.5.Felin.in capit.

causam.

causam.de præscrip.col.1. & id communi vsu receptum esse adnotauit Cardin.in c.1.de decimis.cùm tamen hi, quos priori loco citaui,non tantùm prædiales,sed & personales iure diuino,& naturali deberi, absque vlla distinctione probauerint, quorum rationes fragiles sunt: nec efficaciter eorum assertionem fulcire videntur: siquidem prima,quæ pluribus vtitur locis, quibus expressum est decimas à Deo institutas fuisse,sic est intelligenda, vt à Deo lata lege ante Christi aduentum in veteri testamento id sancitum esse certò certiùs habeamus: atque eodem pacto interpretemur Canōnes,quibus scriptum est, lege diuina decimas indictas fuisse: lege,inquam, diuina veteris testamenti: ad cuius exemplar & imitationem Ecclesia catholica sub lege gratiæ eandem decimam fructuum partem in Ecclesiasticorum ministrorum alimenta soluendam esse censuit: quamobrem Hieronymus, Augustinus, Ambrosius,& cæteri viri doctrina & sanctitate illustres,testimonijs veteris testamenti hac in ɔtrouersia vtuntur: vt ostendant Ecclesiā, eiusque Principes legem à Deo Israeliticis datam imitatos fuisse.igitur & tertia ratio ex his manifestè refellitur. Secunda verò nulla indiget responsione: si optimam argumentandi rationem memoria repetamus: non enim ex ea sequitur iure diuino decimas institutas fuisse: satis equidem erit eas tantum lege Pontificia indictas esse, vt iure optimo excommunicatio ferri possit in eos,qui earum solutioni detrahunt,aut detrahere conantur. Quarta ratio id tantum probat,quod iure negari non potest, scilicet à laicis congruam sustentationē Clericis exhibendam esse,qua quidem possint ipsi ministri Ecclesiastici sibi alimenta ministrare: nec mendicare in opprobriū tanti ordinis, tantæque dignitatis cogantur, & vt mercedem laboris pro plebe impensi ab ipsa plebe accipiant: non tamen ex hoc sequitur ad isthæc alimenta congruamue sustentationem decimā fructuum portionem necessariam esse: nec ideò iure naturali eam clericis deberi.

Prætereà, decimas nec iure naturali, nec diuino Euangelicæ legis institutas esse vrgentibus rationibus probari potest, & primo quia ratio naturalis non magis dictat ministrantibus spiritualia dandam esse decimam partem, quam nonam, octauam, vel quartam. Deinde sub lege Euangelica ea solùm lege diuina tenemur seruare, quæ à Christo Iesu etiam per eius Apostolos nobis præcepta sunt, iuxta illud Mathæi vltim. docentes eos seruare omnia,quæcunque mandaui vobis. Sed de soluendis decimis nec in Euangelijs,nec apud Apostolos vllum est pręceptum: igitur nec lege diuina tenemur decimas soluere. Tertiò id ipsum constat, si verum est quod diuus Thomas præmittit.1. 2. quæst. 108.artic.1.& 2.quodlibeto 4.artic.13.scribens, in lege Euangelica nullum præceptum contineri,quod non sit naturalis iuris,pręter præcepta de Sacramentis,atque de fide: ex illo,iugum meum suaue est,& onus meum leue. Præceptum verò de solutione decimarum,nec ad Sacramenta,nec ad fidei articulos attinet: ergo colligitur optimè id in Euangelica lege nequaquam contineri. Quartò manifestum est decimas cōsuetudine diminui nō posse, si essent iure naturali, aut diuino Euangelico inductæ, & tamen consuetudine eas posse diminui probat tex.singul. absque sophistica interpretatione intellectus in c. in aliquib. §. vltim. de deci. Hinc profectò factum est,vt plerique censeant,decimas etiā prędiales iure tantùm humano, & Pontificio statutas esse: non diuino Euangelico, nec naturali. huiusce opinionis sunt diuus Thomas 2.2.quæst.87.artic.1.quæst.1.artic.3.Idem Thom.quodlib.2. artic.8.Florenti.2.part.titu.4.cap.3.§.5.Syuest. verb.10. quæst.3.& 4.Ioan.Maior in tertio Senten.dist.37.quæst.36.Alex.de Hales in 3.part.summæ.quæst.51.membro.6. artic.1. Hadrian. quodlib.5. articul.1.idem Ioan.Maior in 4.distin.15.quæst.4.col.penult. Dominicus Soto libr.9.de iusti.& iure,quæst.4. artic.1. quam sententiam à Theologis receptam esse aduersus Canonistas asserit Alfonsus à Castro lib.de hæresibus.verb.decima.his etiam suffragatur quinta ratio ex eo,quò eodem iure, quo decima fuit indicta plebi Israeliticæ ad alimenta Leuitarum, fuit itidem ipsius Leuitis inductum, vt decimam decimarum summo Sacerdoti soluerent, nu.18. hæc tamen decima decimarum sub lege Euangelica non debetur iure diuino Summo Pontifici:nec ei soluitur: igitur nec decima à laicis clericis soluenda hodie legis diuinæ Euangelicæ præcepto debetur. Nam licèt Thom. dict.quæst.87. artic.4. ad tertium scripserit sub lege gratiæ clericos iure naturali teneri decimam decimarum soluere Romano Pontifici: id intelligendum est potius de congrua portione ad Summi Præsulis alimenta: honestamque sustentationem: quàm de vera, & propria decima decimarum parte, ratio siquidem naturalis dictat Christiani populi summum moderatorem ab eius subditis,quorum pręcipuam curam gerit, alendum esse iuxta ipsius dignitatis conditionem, quæ suprema est Christianis orbis: & ideò iustissimum est ei à Clericis partem aliquam Ecclesiasticorum redituum ministrari pro tanti oneris impensis.

Cæterùm his iactis, ac præmissis fundamentis primùm sequitur,iure naturali, & diuino legis Euangelicæ clericis debitam esse à laicis eam partem fructuum,quæ ad eorū alimenta,congruāq; sustentationem: dum spiritualia ministrant,necessaria sit,in laboris impensi iustam mercedem, hoc ipsum est, quod modò probauimus, & ex Theologis passim colligitur, potissimum ex his, quos paulò ante citauimus, imò hæreticum esset dicere contrarium: sicuti constat ex Concilio Constantiensi, à quo damnata est hæresis quorundam, qui isthæc alimenta, & vitæ subsidia clericis negari posse, constanter asseuerarunt, quod traditur eruditè simul,ac diligenter ab Alfonso Castr.in d.ver.decimæ.Hinc & illud verum esse colligitur, Parœcianos, qui vulgò parochiani di-
3 cūtur,ex præcepto † naturali, & diuino teneri ad oblationes præsbyteris ministrantibus spiritualia exhibendas, vbi ipsi presbyteri indigent,nec habēt,vnde possint sibi necessaria ministrare. Abb. in c.causa.de verbo.signific. idem post alios in rubric.de paroch. Henric.in c.quamuis,de decim. Thom.2.2.quæst.86. & ibi Caiet. artic.1.& quæst.100.artic.3. Socin.in tracta.de obla. libelli.3.q.4. Roma.consi.344. Cardin. à Turre Crema. post alios ibi in cap. omnis Christianus,de consecrat.distin.1.artic.3. Host. in summa. tit.de parochijs.§.in quibus,versi.in his.Abb.rursus in c.3.nu.6.de pignori.Florent.3.part.titu.12.c.11. Syluest. verb.10.q.2. Regia.l. 4.tit.20.par.1.tex.ita intelligendus secundum glo. ibi in d.c.omnis Christianus. Quòd si clerici ministrantes spiritualia inopia minimè grauentur,laici nō sunt cogendi oblationes eis exhibere: nisi consuetudine legitima oblationes factæ fuerint altari: nam tunc ex ratione huius consuetudinis cogi poterunt laici ad oblationes: sicuti in prædictis locis receptum est nemine refragante, & probatur in c.ad Apostolicam.de simo. vbi Docto.Bart. in l.priuilegia.C.de Sacrosan.Eccles.Abb.Aret.& Felin. in c.veniens.in 1.de testi.Hippolyt.sing.192. ex hoc adnotantes, sola diutina præstatione acquiri obligationem fauore Ecclesiarum,& piæ causæ,ad intellectum.l.cùm de in rem verso. ff. de vsur. quem latè examinant Bar.ibi & omnes in l.si certis annis.C.de pact.Franc.Balb.de de præscriptio.1.part.3.partis princip.quæst.10. Iason in §. præiudiciales,nu.65.de actio. Ripa in c.cùm Ecclesia, num.39.de caus. possess. eleganter Carolus Molinæ. in tracta. de contract. quæst. 20. Imò & in hac pietatis causa, decem annorum consuetudinē, diutinam vt præstationem sufficere scribit Abb. in cap.suam.de simon.& sequitur eum Rochus Curt.de consuetud. Folio.paruo. 30.col.1.& nouissimè Cassado. decis.1.tit. de consuetud. Sic sanè ab eadem radice procedit quod apud plerasque nationes moribus receptum est,vt rectori parochiali,qui animarum curam gerit detur ex bonis defuncti, vel lectus, vel vestis quædam aliaue mobilium,aut immobilium portio: secundum Inno. Hostien.& communem in d.c.ad Apostolicam. Henric.& alios in c.Iacob. de Simonia. Cassador.d.decis.1. quo in loco testatur iuxta hanc opinionem in Apostolicæ sedis Prætorio litem decisam fuisse, illud tamen est considerandum, non posse presbyterum parochialem propria authoritate negare ministerium spirituale ipsis laicis,etiam si hi cessauerint à consuetis diu oblationibus: nam & si laici sint cogendi authoritate prælatorum consuetas oblationes exhibere: non tamen sunt ab eis subtrahenda spiritualia ministeria: quemadmodum rem istam distinxere Thomas & alij communiter, & præceteris Ioan. Andr.& Panorm. in d. rub.de Parochijs.Lapus,allegat.67.col.parua.13.ac tādem asserunt Henricus,Socin.Card. à Turre Cremata & cæteri proximo loco nominatim adducti: ac Felin.post alios in d.c.veniens,contra glo.in c.omnis Christianus, ex quibus ita distinctè examinatis constat qualiter sit intelligenda glo.in c.Sanctorum.10.quæst.1. scribens. Laicos cogendos ad oblationes ministris spiritualium exhibendas: est enim id verum vel ratione legitimæ consuetudinis:modo liberè prius ministrentur spiritualia: ne videatur pretiū temporale oblationis dari pro spirituali ministerio, d.c.ad Apostolicam,c.sicut,eod.titu.Archid.in c.Agatho.63.distinct.& in c.ordinationes.1.q.1.sic etenim est intelligenda decisio text.in d.cap.ad Apostolicam,cuius meminere Felin.in c.1. de sponsal. col.10.idē in c.Ecclesia S.Mariæ,nu.97.de constit. Ripa in c.cùm M.nu.177. eod.titu.idem Ripa de peste c.de præseruatiuis remedijs nu. 108. Gomez.in reg.de triennali,q.12.Ioan. Maior in 4. sentent. distin. 25.quæst.4.item oblationes ex præcepto debentur à laicis,ministris spiritualium,qui aliunde nequeunt sibi necessaria ad victum exhibere, vt superius probatum est,qua in re duo erunt præcauenda: primum nè quis existimet ministrum Ecclesiasticum, qui ex aliquo peculiari artificio potest victum quærere: non esse à Parochianis alendum, non enim tenetur: qui laicis proprio labore spiritualia ministrat sibi victum quærere aliunde quam ex oblationibus ipsorum laicorum,quib. seruit: etiam, si maximus alioqui artifex sit: possitque commodè ex ea industria alimenta percipere,quod in specie tradunt Roman. d.consi.344.& Dec.in c.cùm inter,nu.26.de exceptioni. sensit Hostien. in d.Summa.tit.

de parochi.

sic parochi.versi.in his,tametsi contrarium adnotauerint Abb.& Felin.in d.c.veniens,& præmiserit dicta Regia.l.4.titul.20. part.1. Secundum æquitati maximæ innititur, & ideò memoriæ commendandum est: scilicet,non posse iustè dici inopem,vt ratione huius inopiæ cogendi sint laici oblationes exhibere,eum vicariũ, qui officium & munus Sacerdotale exercet in aliqua Parochia nomine alterius,qui & si absens sit,pingues tamen & opimos reditus ab Ecclesia ex decimis, alijsue prædijs iure sacerdotij percipit: nam is tenetur eius vicarium alere: eique exhibere congruã portionem illorum redituum, quos ipse absens, & fortassis non iuris: sed inique alteri commissis ouibus: magno cùm Christianæ Reipublicæ detrimento consequitur,nec Parochiani,tunc cogi poterunt vicario absentis quidquam ratione inopiæ,quæ vera non est,elargiri, argumento text.in c.de monachis, de præbend. notat optimè Dominic.Soto,libr.9.de iustitia & iure,quæstio.3. artic.1.quem legito.

Secundò principaliter deducitur,decimas quantum ad quotã, quæ verè decima pars est, iure humano Põtificio institutas fuisse sub lege Euangelica, & ex eo iure obligationem oriri ad imitationem veteris diuinæ legis, vnde nulli dubium esse potest quin
4 † hodie Christiana plebs sub peccati mortalis pœna decimas soluere teneatur ratione præcepti humani & Apostolicæ sedis: cui omnes Christiani subesse tenentur: & ideò impium & hæreticũ est asseuerare posse laicos denegare Sacerdotib. decimarum solutionem iustissima lege debitam: nec quicquã refert, Sacerdotes diuites esse: & habere prædia,agros, aliàsque res, vnde viuere absque inopia possint: nam si eis, vt dictum est, decimæ debentur,parum obest eos diuites esse: sicuti debitor immunis non est à solutione debiti ex eo quod creditor diues sit, neque lege Pontificia statutum est, vt Sacerdotibus decimæ darentur ea tantùm principali causa quod pauperes essent,atque in specie ista Sacerdotibus etiam diuitibus decimas Põtificum præcepto deberi scribit Thomas quodlib.6.artic.10.& 2.2.quæstio.87. artic.3. ad primum. cui frequentissimo omnium consensu cæteri adstipulantur, abstineant igitur impij ab Ecclesiasticarum constitutionum detractione: nec ipsis Sacerdotibus suggillent, quòd ab agricolis,& rusticis decimam fructuum exigant partem, tot Sacrorũ Canonũ decretis ad exemplar diuinæ legis sanctissimè institutã.

Tertiò hinc apparet manifesta ratio, cur ius istud percipiendi decimas laicis competere non possit. Nam ius istud consequuntur Sacerdotes & ministerio altaris & spiritualium: quia semi-
5 nantibus spiritualia debentur temporalia: † quorum exhibitio ordinatur propter ministerium spiritualium, quæ ab alijs quàm clericis ministrari nequeunt: vnde fit vt ius percipiendi decimas spirituale sit, nec laicis possit regulariter competere: secundum Thom.& Caiet.2.2.quæst.87.artic.3.& quodlibe.2.articu.8. text. optimus,vbi hæc est communis Doctorum adnotatio in c.causam,de præscript.c.2.de iudic.glo.& communis in c.quamuis,de decimis, quæ tamen addit, posse Episcopum alicui laico ex iusta causa eo nempè quod Ecclesiam,eiusue patrimonium à Tyrãni oppressione exemerit, concedere ad vitam, aliudue tempus decimarum fructus non quidem ius ipsum percipiendi decimas: sed vt eas nomine & titulo Ecclesiæ consequatur, quod Docto. ibi frequentiori calculo admiserunt,& Cardin.in c.cùm Apostolica, col.4.de his quæ fiunt à prælat. existimat hoc esse singulare Panorm.in c.ad hæc,de deci.notat idem Thomas dict.artic.3. & artic.8.Bald.in l.si vsusfructus.ff. de iure doti.

Sic & laici Sacerdotum nomine, cõductionis iure decimas & oblationes percipere possunt, ac quotidie exigunt & percipiunt. glo.& ibi Abb.Anania & cæteri in c.querelam. ne præl. vic. suas. Roman.consil.266.Dec.in cap.2.nu.14.& Ripa nu.115. de iudic. tametsi glo.in c.Altare.1. quæst.3. quam Roma. dixit singul.notabil.657.in oblationibus contrarium expressim tenuerint ex eo Canone,qui tantùm prohibet laicos ad altare accedere, vt oblationes accipiant, quod sanctissimum est. Quin & si laici possint constitui oblationum collectores: cauẽdum omninò est,nè hoc munus viris fallacibus,malis moribus præditis, aut mendacibus, impostoribusue delegetur: hos etenim execratur text.in c.vlti.de reliqu.& venera.sancto.clemen.2.de pœniten. c.tuarum, de priuileg.Marian.Socin.in tract.de oblationi.libello.20.

Olim sanè ante Concilium Lateranense obtentum fuit vt laicis de Ecclesia benemeritis decimæ à prælatis perpetuò in feudũ concederentur: at Concilium Lateranẽse hoc in posterum fieri magno conatu prohibuit: ita quidem vt laici iustè possint detinere decimas antiquitus sibi à prælatis in perpetuum feudum cõcessas: non tamen eas,quæ post Cõcilium præditum etiam iure feudorum, etiam à Prælatis fuerint eisdem perpetuò datæ.text. singul.in c. cùm Apostolica. de his quæ fiunt à Prælat. & in cap. quamuis, vbi glo.& c.prohibemus, de decimis.idem expressum est in c.2.§.sanè,eod.tit.in 6. verùm locus hic non temerè postulat ad huius rei cognitionem examen illud, quod solet tractari, quis fuerit huius Concilij Lateranẽsis author, quaue ætate id celebratum fuerit? Hoc etenim necessarium est ad inquirendum, quoties à laicis isthæc defensio adducta fuerit in controuersiã, cuius temporis ratio habenda sit.

Et dubio procul Alexãder Tertius post pacatam Italiam: tot seditionibus extinctis, propè mortis tempus Romæ apud Lateranum, Concilium celebrauit: quemadmodum tradidere Platina libro de vitis Põtificum.Sabellicus Enneadis.9.lib.5. Raphael Volaterranus Anthropologiæ libro.22. quod item apparet ex c. cùm & plantare,de priuileg.c.prohibemus,de deci.cap.Iudæi siue Sarraceni,c.ita quorundam.de Iudæ. quibus & alijs locis decreta citãt ex Concilio Lateranensi sub Alexandro Tertio. contigit huius Concilij cõuentus Anno Domini ferè M.C L X X I X. vt præter Historicos commemorant Ioan.Andr.Colecta.Anto.& Cardin.in d.c.cùm Apostolica.decisio Capellæ Tholosanæ.439. Guido Papæ,quæst.288.Carol.in consuetud. Parisien.titu.1.§.46. num.18.& Francisc.Balbus in tract.de præscriptio.5. part. princi. quest.7.col.7.apud quem in hoc ipso numero vitium est Impressoris manifestum ex his quos ipse Balb.retulit. Huius igitur temporis habenda ratio est in examinandis causis pertinentibus ad decimarum concessionem laicis ante Concilium Lateranense factam.Et licèt Innocentius Tertius Concilium generale Romæ apud Lateranum congregauerit, Anno Domini M. C C X V. quod ex Platina,& alijs secundo Conciliorum tomo deducitur; idemque asseruerunt glo.& Docto.in c.vlt.de decimis, non tamẽ ad hoc Concilium referenda est prohibitio,qua vetitum fuit laicis decimas dari in feudum: siquidem id ad præcedens pertinet ex d.c.cùm Apostolica, vbi Innocentius Tertius meminit Concilij Lateranensis, alterius profectò ab eo quod ipse celebrauit: idem apparet cùm idem Innocẽtius in c.in Lateranensi,de preb. mentionem fecerit Lateranensis Cõcilij,id significans quod sub Alexandro Tertio habitum fuerit: cuiusque decisio sub rubrica de priuilegiis,cap.cùm & plantare. continetur, quibus & illud accedit,quod in libris Decretalium Gregorij Noni, quoties aliqua constitutio ex Lateranensi Concilij Alexandri Tertij refertur, ea Concilio Lateranensi sub Alexãdro Tertio tribuitur: at si ex Lateranensi altero ab Innocentio Tertio congregato assumpta fuerit: ea Innocentio Tertio in generali Concilio,adscribitur: vnde coniectare licèt Alexandrum Tertium apud Lateranum nõ generale totius Ecclesiæ Concilium: sed cum Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus tantum, Synodum confecisse, & ideò ab his qui Concilia Ecclesiastica congesserunt tria tantum Lateranensia,& generalia Concilia traduntur, Primum sub Martino Primo: Secundum sub Innocentio Tertio: Tertium sub Iulio Secundo,& Leone Decimo. Nec in Canonibus Secundi Lateranensis Concilij vlla mentio fit eorum Canonum, qui à Gregorio Nono,ex Concilio Lateranensi referuntur: ad hunc sensum vt Canones & Decreta Lateranensis Concilij,cuius mentio fit in Gregorij Decretalibus, possint titulo Lateranẽsis Concilij ab Innocentio celebrati,censeri. Obiter tamen tollendum est à Regia Partitarum lege mendum quoddam ad hunc tractatum maximè pertinens: nam dum in l.4.titu.21.part.1.mentio fit Concilij generalis ab Innocentio Tertio celebrati: scriptum est,eã Oecumenicam Synodum cõtigisse Aera M. C C L V.& tamen si adsumatur computatio temporis à Christi natiuitate, scribendum esset Aera M. C C X V. ex Platina & alijs, si à Cæsaris Principatu additis triginta octo annis legendum est Aera M. C CL I I I. Igitur constat vtcunque res ista examinetur,laicos posse retinere decimas ipsis in feudum concessas ante Concilium Lateranẽse, in quo omnes,ni fallor,conueniunt:quamuis tex.in d.c.Prohibemus,eiusdem mehercle Concilij, insinuet, laicos cum animarũ periculo decimas possidere,quas ante illud Cõcilium etiam obtinuerint. Huic tamen decreto satisfieri potest si id intellexerimus in decimis à laicis ante Concilium illum obtentis absque legitimo infeudationis iure: aut fortassis text.is hunc sensum habet,vt laici obtinẽtes decimas in feudum, in periculo animarum sint constituti: quia minimè impendunt Ecclesijs, à quibus eas accepere,seruitia,obsequia,& ministeria,quæ secundum feudalis conuentionis leges exhibere tenentur: atque ita colligitur interpretatio non omninò incongrua: vel saltem paulo modestior quàm.ea,quæ traditur à Carolo in d.§.46.nume.19. à quo item cauendum est in scholijs ad Alexandrum d.consi.60.lib.4.

Præter hæc & illud est animaduertendum, laicos obtinentes decimas in feudum ante Lateranense Concilium, posse eas ex consensu Episcopi in aliquam Ecclesiam transferre, vt eas ipsa Ecclesia eodem titulo obtineat.text.in d.cap.prohibemus. iuncta glo.& Doctorum communi expositione,& in c. cùm & plantare.§.1.de priuileg. & in c.cùm Apostolica, non sic poterunt istæ decimæ in alios laicos transmitti,etiam ex consensu Episcopi, sicuti probatur in d.c.cùm Apostolica.& tenent Hosti. Ioan.And. & Abb.in d.cap.prohibemus.Henric.in c.quamuis, de deci.col.1.

Imol.

Imol.in c.2.de feudis.col.penult.Zasius tracta.de feudis part.4.ad finem Hostiens.in summa titu.de feudis.§.quis possit, col.2.Curt. in tracta.de feudis.2.part.q.8. quorum opinio communis est secundum Carolum d.§.46.num.16.& Nicola.Boer. in consuetud. Bituricensibus,tit.de consuetud.prædialibus.§.vndecimo,& procedit etiam in his decimis,quæ antiquo feudo extincto ad Ecclesiam redeunt: quemadmodum prædicti Doctores intelligunt & probant,licèt decimas ante Concilium Lateranense in feudum laicis concessas, & modo eo feudo cessante ad Ecclesiam liberè pertinentes: posse à prælato in feudum iterum laicis dari eo pacto,quo aliæ res Ecclesiæ in feudum dari consuetæ, concedi possunt: asserant glo.in d.c.prohibemus.Cardin.in d.c.2.de feudis,& alij, quorum opinionem magis communem esse in praxi testantur Imol.in d.c.2.col.pen.Ias.in c.1.qui feud.dare poss.colum.4.& Curt.d.q.8.& idem Ias.consi.155.in fin.lib.1.cõsi.& Boer. d.§.11.

Sed si dubitetur, an decimæ titulo feudi à laicis possessæ, concessæ fuerint ante Concilium Lateranense, vel post: erit cõsideranda antiquitas possessionis: quæ si immemorabilis temporis fuerit,maximam præsumptionem inducit: ac sufficientem probationem tituli ante Concilium acquisiti: quod in specie expressim tradidere Ioan.Andr.Ant.Cardin.& Imol.in d.c.cùm Apostolica.Anchar.& Cardin.in c.causam quæ, de præscript. Iacob. à Sancto Georgio in tractat.de feudis,verbo.mero, & misto Imperio, ad finem, quibus accedunt, eorum sententia communem esse existimantes Alex.consi.6.libr.1.col.pen.Ias.consil.156. col.1. lib.1.Francis.Balb.de præscrip.5.part.q.7.ad finem. Ripa in cap.2. col.vltim.de iudic. Nec est necessaria probatio famæ: ex qua deducatur, has decimas ante Concilium Lateranense in feudum concessas fuisse: satis enim est possessionem probari eius temporis,cuius initium memoriam hominum excedit,vt frequentius à prædictis authoribus receptum est: quamuis Abb.in d.cap. cùm Apostolica.col.fin.ex Ioan.Andr.ibidem & Felin.col.1. in d.cap. causam quæ.& idem in c.cùm contingat.num.4.de foro compe. opinentur, præter immemorabilem quasi possessionem, fore necessariam probationẽ ex fama, quæ dictet laicos eas decimas in feudum habuisse ante Conciliũ Lateranense. Illud tamen fortasse requiritur quod saltem ex fama constet, laicos eas decimas titulo feudi possedisse: quod Ripa in d.c.2. adnotauit, cui suffragantur plura,quæ tradit idem sentiens Aymon de antiqui.tẽpo. 4.part.cap.absolutis,num.57.& præcedentibus, & pro communi sententia videtur optimus tex.in c.1.de præscrip.in 6.§. vlti.

Ex quibus deduci vera resolutio poterit ad quęstionem illam: num laici iure percipiendi decimas spoliati,& agentes interdicto recuperandæ, sint ante omnia restituendi? quibusdam etenim visum est, eos non esse restituendos, nisi probauerint id ius verè ad eos pertinere,vel ex priuilegio Romani Pontificis,vel ex concessione feudali ante Lateranense Concilium: quia iuris communis præsumptio ipsis hoc in iure aduersatur, c.ad decimas,de restitu.spoliat.nu.6.atque ita indistinctè respondent Ioan. Andr. in Specul.rub.de restitut.spoliat.Anto.& Abb.in c.si diligenti, de præscript.col.pen.Felin.in cap.ad petitionem, de accusat.num.17. Alex.in l.naturaliter.§.nihil commune.Fallen.7.ff.de acquir.poss. Rursus Bar.Brixiensis in glo.14. q.1. c.1. existimat ex aduerso laicos istos spoliatos iure decimas pcipiendi restituendos ante omnia esse: cuius opinionem in praxi apud Gallos seruari eam sequutus scribit Guido Papæ,quæst.288. ex eo quod sæpissimè spoliatus ea re, quam iure communi obtinere nequit, est ante omnia restituendus,c.licet Episcopus de præben. in 6.l.1.§.deijcitur.ff.de vi & vi armata.l.1.C.si per vim, vel alio modo. Igitur quamuis aduersus laicum sit præsumptio iuris, cum tamen ius istud obtinuerit decimas percipiendi & eo fuerit spoliatus, restituẽdus erit. Sed isthæc consideratio minus congrua est, ea ratione quod laicus est incapax possessionis vel quasi,huius iuris,quod petit sibi restitui interdicto: Vnde vi, nec tantùm habet cõtra se præsumptionem iuris communis, verùm etiam incapacitatem possessionis, quam restitui sibi petit. Quamobrẽ sunt & alij qui censeant hanc restitutionem spoliato hoc iure ante omnia concedendam fore: vbi pro reo,aduersus quem agitur interdicto,Vnde vi,non adest iuris præsumptio,tametsi ea aduersetur actori: siquidem decisio decretalis,ad decimas,tunc obtinet cùm aduersus agentem est iuris præsumptio: & ea reo palàm suffragatur, non aliàs, secundũ glo.Ioan.Andr.Ioan.Monach.& Dominic.in d.c.ad decimas.Ias. post alios nu.47.& Ripa in d.§.nihil commune, nu. 77. quorum opinio magis cõmunis est sicuti eam sequutus asserit Martinus Azpilcueta in repeti.c.accepta.de restitut.spolia.opposi.10. num. 21.ac fortassis in praxi obtinebit: vnde quò ad petendam restitutionem ex interdicto, Vnde vi, satis erit præsumptionem iuris non adsistere reo spolianti: licèt ea actori contraria sit: quamuis quò ad præscribendum si præsumptio iuris cõmunis adest contra præscribentẽ: nec tamen aduersario suffragatur: erit adhuc necessarium vt ea præscriptio procedat tituli ius cum his quæ à Romano Pontifice requiruntur in c.1. de præscript. in 6. quemadmodum Francis.& Docto.ibi Anto.& Abb.nu.35.Felin.nu.7. in d.c.si diligenti, tradiderunt. reprobantes glo.in d.c.1.verbo titulum.& Imol.eius sequacem in c.vlti.col.9. de præscript.in eius relectione quod verò attinet ad interpretationem d.cap.licèt, de præb.in 6.satis erit lectori perpendere ea, quæ diligenter, & resolutè pertractauit pceptor insignis in d.c. accepta. oppositione. 10.

Quartò ab eadem radice procedit ratio discriminis hac in re inter priuilegium & præscriptionem: siquidem laici priuilegio
6 Romani Pontificis possunt consequi,& obtinere ius† percipiendi decimas; non sic præscriptione,etiam eius temporis cuius initium memoriam hominum excedit, quod sæpissimè apud ius Pontificium adnotatum est,& præsertim in cap.causam quæ.de præscriptio.& à Francisco Balbo de præscrip.5. part.princip.q.7. Ea etenim est ratio, quòd laici incapaces sunt possessionis huius iuris, quæ necessaria est ad præscribendum: nec immemorialis præscriptio priuilegio æquiualet,vbi adest isthæc incapacitas, vt scribit Ioan. Monachus in c.2. de præbend.in 6. cuius ipse mentionem feci c.10.huius operis ad finem, illud tamen hac in parte admonendum est,quoties hoc capite scripserim, vel consuetudine, vel priuilegio, vel præscriptione ius percipiendi decimas acquiri posse, vel libertatem, seu immunitatem ab earum solutione competere, id planè intelligatur verum esse: modò ex reditibus Ecclesiasticis alioqui congrua supersit portio ad ministrorũ Ecclesiasticorum iusta alimenta: cum hæc iure diuino, & naturali eis debita sint: & ideò nec vllo priuilegio, nec consuetudine, nec præscriptione, tolli possunt: sicuti constat rationib.& authoritatibus,quas paulò antè adduximus: præsertim ex c.1.13.q.1.facit tex.optimus in c.suggestum, de decimis.

Quintò hinc perpẽdi potest,clericos posse præscribere ius percipiendi decimas ex aliena parochia: vt tandem decimæ cuidam
7 Ecclesiæ iure communi debitæ,† alteri soluendæ sint: probatur hoc ipsum in c.ad aures, de præscript.c.cùm contingat, c.Apostolico.de deci.tex.in hac specie insignis in c.1.de præscript.libr.6. vbi ad hanc præscriptionem exigitur, vel immemorabile tẽpus, vel titulus simul cum quadraginta annorum quasi possessione: quod mirum est: cùm alioqui in præscriptione triginta, vel quadraginta annorum nec iure Canonico nec Ciuili titulus sit necessarius,c.placuit.§.potest.16.q.3.notatur in c.sanctorum,cap.de quarta.c.si diligenti,de præscript. ideò tamen exigitur in præscribendo iure percipiendi decimas: quia iuris communis præsumptio est aduersus præscribentem. Tunc etenim proculdubio necessarius est titulus,text.glo.& communis in d.c.1. glo. & alij in d.c.si diligenti.glo.& Dyn.num.27.in regu.posses. de regul.iur.in 6. Balb.de præscrip.2.part.3.part.princip.q.6. & id iure ciuili itidem procedere tenent Abb.in c.peruenit, de emptio.col.2. idem in d. c.de quarta.nu.14.& 26.idem & Felin.in d.c. si diligenti.nu.7. nec enim est vlla differentia in materia tituli inter ius Canonicum & Ciuile: quemadmodum Balb.resoluit.d.q.6.& 2.part.4.par.principal.quæst.2.col.3.quo fit,falsum esse quod Paul. Castrensis scribit in l.seruitutes,in princip. nu.9. ff.de seruit. dicens text. in d.c.1. non esse intelligendum in rebus prophanis seu secularibus, temporalibusque: quod & Dynus senserat in d.regul.posses. num.27. eodem sanè iure non est admittendum quod Gratianus in d. §. potest,colligere tentat: nempe iure Canonum in præscriptione decem vel viginti annorum.titulum minimè requiri: licèt is iure Cæsareo exigatur. Sed & fortior obiectio fit contra decisionem tex.in d.cap.1.ea ratione, quòd præscribenti seruitutem in alieno fundo aduersetur iuris communis præsumptio: ex qua res aliena libera censetur, & præsumitur.l.altius. C.de seruit.notat in specie Bar.in l.1.§.hoc interdicto,nu.12.ff.de itiner, actuque priua.idem Bar.in l.si prius,nu.14.ff.de noui operis nunciat. & tamen in præscribendis seruitutibus, & his iuribus incorporalibus non requirit titulus.l.si quis diutino.ff.si seruit.vendic.Dyn.in d.regu.possessor, nu.31.Abbas in d.c.de quarta,num.25.quamobrem glo.in d.c.1. hanc difficultatem præsentiens eam diluere conatur:idemq; tentarunt facere varijs in locis iuris vtriusque professores: ex quibus, si communiorem consensum assumpserimus, dicemus, ratione tex.in d.c.1.pendere à præsumptione iuris circa maximum præiudicium,& ob id titulum requiri: quod secus est in præscribendis seruitutibus: in quibus præsumptio libertatis versatur in modica,leuique læsione,vnde mirum non erit,si in his iuribus incorporalibus temporis vsu acquirendis titulus necessarius non sit: secundum Anchar.in regu.sine possessione, col.9.versi. ex prædictis.Imol.in d.c.si diligenti,nu.15.& in c.vltim.nu.10.de præscrip. Anto.in c.cùm Ecclesia,col.penult. & ibi Ripam ead.col.de causa poss.& propriet.Roma.in l.sequitur.§. si viam. ff.de vsucapio. Felin.in d.c.si diligenti,nu.7.Balb.d.q.6. qui hanc solutionem cõmunem esse censet.2.part.4.partis principa.q.2.col.2.quod etiam deduci poterit ex verbis Dyni in d.regu.possessor,nu.31.quorum omnium consideratio profectò,ni fallor,parum perstringit:quin

intrepidè

intrepidè opinemur adhuc fortissimum obicem insolutum esse: siquidem vsucapio seruitutis realis, prædio alieno ita maximum præiudicium inferre potest, vt eam læsionem inter grauissima incommoda prædij seruientis numeremus. Qua ratione oportet distinguere, ac perpendere: aliud esse, me ius istud possidere iure communi resistente, ac prohibente hanc quasi possessionem, vehementi sanè vetante edicto: aliud ius aliquod quasi possidere aduersus quãdam præsumptionem iuris: quod non vetat eiusdè iuris quasi possessionem, nec vehementer ei resistit: priori sanè casu accipiendum est, quod cautè statuitur in d.c.1. & in d.cap.ad decimas, ius etenim canonicum non simpliciter præsumit decimas ad Ecclesiam parochialem eiusque ministros spectare: verũ vrgenter prohibet eas ab extraneis clericis percipi: cùm sint institutæ & soluantur à plebe in alimenta, congruamque sustentationem clericorum eidem plebi ministrantium spiritualia.

Posteriori verò assumendum est, quod à Iurisconsultis ex d.l.si quis diutino, frequenter colligitur, quòd enim qui ius seruitutis habeat in alterius fundo, non est contra ius commune: sed tantũ contra quandam præsumptionem naturalis libertatis: ideò tutius necessarius non est in præscribendis seruitutibus: sicuti rem hanc explicuit Innocentius in d.c. si diligenti, vbi Abbas nu. 34. hoc ipsum sensit, vt ex eo Dec. adnotauit consil. 134. col. penult. dicens decisionem text. in d.c.1. procedere vbi fortiter ius commune resistit præscribẽti, idem in his non citatis Corasius scribit in l. seruitutes, in 4.ff.de seruitut. nu. 35. licet Paul. Castrensis ibid. col. pen. ab hac ratione discesserit.

Sextò ab eadem resolutione poterit dissolui quæstio illa, qua sapissimè tractatur: an consuetudo in solutione decimarũ vim aliquam habeat ad eximendum ipsos laicos ab eo iure, quo soluere decimas tenentur. Nam à iuris † vtriusque interpretibus frequentius in eam itum est sententiam: vt opinentur consuetudinem posse à personalium decimarum solutione eximere seculares: non tamen ab obligatione soluendi prædiales decimas, ita sanè distinxerunt Hostiens. & alij in c.in aliquibus, de decimis, & præsertim his, qui existimarunt decimas prædiales iure naturali & diuino: personales verò humano tantùm institutas fuisse: horum mentionem fecimus hoc c. versi. consequitur, vnde hanc esse cõmunem opinionem fatetur Rochus Curtius in rubric. & c. vltim. de consuetud. Folio paruo. 12. col. 3. per tex. in d.cap. in aliquibus, idem probat Cardinal. à Turre Crema. in c. reuertimini. 16. q. 1. artic. 7. nu. 12. Pau. Parisius consi. 25. lib. 4. col. 2. Eandem sententiã sequuntur Felin. in c. causam quæ. de præscrip. Franc. Balb. de præscript. 5. part. princip. q. 7. quidam verò censent, decimas consuetudine ad vigesimam, trigesimamue partem reduci posse: tolli autem nequaquam posse: quasi ius naturale & diuinum diminui, non omnino tolli possit, huic opinioni subscripsere præter alios Vincen. & Panor. nu. 7. in c. in aliquibus, de decimis. Fulgosi. consi. 166. col. 2. Socin. consi. 297. colum. 3. lib. 2. Bal. in l. competit. C. de præscrip. triginta anno. Paul. Parisien. d. consi. 25. num. 21. quod & Thomas velle videtur dum. 2. 2. q. 87. artic. 1. & quodlib. 2. artic. 8. scribit Ecclesiam, Romanum Pontificem, & legislatores Ecclesiasticos potuisse statuere vt ratione decimæ partis alia pars minor à populo solueretur: ea ratione quòd huius rei certa quantitas, aut portio non iure naturali nec diuino, sed humano tantum inducta fuerit: igitur consuetudo circa hanc portionem constituendam, vt sit quidem decima, vigesimaue plurimum poterit efficere. c. vlt. de consuetud. quamobrem sub rubrica de decimis, passim statuitur in solutione decimarum attendendam esse consuetudinem, c. in aliquibus. §. vlt. c. commissum. c. cùm sint homines, c. dilecti. c. ad Apostolicæ. ex quibus & alijs hanc opinionem in decimis prædialibus non tantùm in personalibus d. q. 7. Franc. Balb. veluti magis probatam elegit, eandem communem esse asserit eam sequutus Boer. in constit. Bituricen. tit. de consuetu. prædia. §. 12. Glo. tamen & Innoc. in d.c. in aliquibus. indistinctè censent nullam consuetudinem eximere posse laicos, nisi ea sit à Romano Pontifice comprobata, à solutione decimarum, nec personalium, nec prædialiũ, nec ab earũ aliqua parte, qã satis durũ est.

Henricus tandem in c. peruenit. de decimis, col. 5. existimat, laicos posse consuetudine eximi partim à solutione decimarũ personalium: à prædialibus verò nec vlla ex parte consuetudine eos immunitatem adsequi valere sicque interpretatur text. in d.c. in aliquibus, veterum authorum sententiam. Quibus mehercle opinionibus, ea, qua potuimus diligentia atque solertia perpensis, in hac difficili, atque non iniucunda quæstione, certò certiùs opinamur, decimas ex ea parte, qua à iuris naturalis, & diuini instituto processere, nẽpe vt significant, ac præmonstrant ministrantium spiritualia congruam sustentationem, eandemque necessariã: nulla consuetudine tolli, nec diminui posse: siquidem ius naturale, nec diuinum potest consuetudine vlla tolli: nec item diminui. Quod satis manifestum est ex his quæ notantur in c. vlt. de consuetudine, & ex ea ratione qua receptum est ius naturale immutabile, ac perpetuum esse: atq; itidem diuinum: quod ab vllo homine mutari nequit. Nam & si posset Princeps, ipsaue consuetudo ius naturale, ac diuinum interpretari: ac docere ius prædictum ita esse intelligendum vt in proposita specie, distinctis, certisue casibus, nihil aduersus ipsum ius naturale, nec diuinum cõmittatur: nullo tamen iure fieri potest, nulla Principum licentia, nulla etiã immemoriali, vt aiunt consuetudine, vt quod iure naturali, aut diuino Euangelico inductum fuerit, vel partim violetur, aut tollatur: quod euidenter colligam: ne ceruicosus quispiam refragetur exi, stimans posse consuetudine, vel Summi Præsulis dispensatione, ius naturale ac diuinum etiam ex causa diminui. Aut etenim animaduersa causa, quæ hanc diminutionem suadet, ius ipsum naturale, nec diuinum violatur: quippe quod ex ea causa cesset: tũc sanè ea diminutio vera est iuris diuini interpretatio: quæ ostendit manifestè eam causam minimè à iure naturali nec diuino vetitam esse: & ideò Princeps nihil nouum per hanc interpretationem inducit: nec dicitur ius ipsum diminuere. Aut eadem causa perpensa, nihilominus iuris naturalis, vel diuini prohibitio, aut præceptum constat in hac ipsa parte, in hac ipsa specie, cuius gratia diminutionem, imitationemque iuris naturalis: & diuini permissam esse Summis Principibus fatentur quidam: nulli dubium est quin & in hac parte iuris diuini, aut naturalis præcipientis, aut vetantis tollatur vis, ac potestas, eiusque obligatio. Quod si ita est: libentissimè quæram, vbi vel ex ratione, vel ex authoritate sufficienti permissum sit etiam Summis Principibus iuris naturalis: vel diuini vinculum tollere: obligationem remittere: quenquãue mortalium ab eis eximere? At fortasse dices licet quidem Christiani orbis monarchis aliqua ex parte iuris naturalis, & diuini vinculum remittere: quamuis totam iuris eiusdem vim tollere eis concessum non sit: hoc profectò vti futile & leue commentum subsistere non potest: cùm Summo etiam Præsuli nõ liceat ius diuinum, nec naturale violare: & apertè constat ex prædicto moderamine violentiam iniuriamque iuri diuino, & naturali irrogari: siquidem quod ex eis iuribus ante hanc particularem derogationẽ vigebat: modò post eam euanuisse censetur: qđ dicendum non est: id etenim conuincitur ex traditis à me ipso in Epitome de sponsalib. 2. part. c. 6 §. 9. & c. 8. §. 6. nu. 4.

Eas verò decimas, quæ iure tantùm humano indictæ Christianæ plebi fuere, similiter censemus tolli posse consuetudine, quæ rationabilis sit, ac legitime præscripta: qua & cætera, quæ iure etiam Pontificio statuta sunt, sæpissimè & regulariter tolluntur, c. vlt. de consuetud. l. de quib. ff. de legibus, vndeplura colligi hoc in tractatu, & deduci poterunt.

Primum hinc constat, consuetudine induci posse, vt clerici à personalibus decimis sint immunes, licèt iure Canonico, etiam si sint Ecclesiarum Rectores, eas soluere teneantur. tex. à quibusdam ita intellectus in c. nouum genus, de decimis, vbi Abb. post Innoc. quem sequuntur Cardi. consi. 90. Hostiens. Abb. & alij cõmuniter in c. veniens. de transactio. Regia. l. 2. tit. 21. parti. 1. Quæ tñ indistinctè loquitur, & quibusdam magis placet, clericos iure communi à personalibus decimis liberos esse, propter c. nouum genus. Clericos inquam curam animarum habentes, sic sanè receptum est clericos, etiam Ecclesiarũ rectores obnoxios esse decimarum solutioni, ex prædijs patrimonialib. quæ sint vel in propria, vel in aliena parochia constituta, iuxta communem omniũ resolutionem in d.c. nouum genus, vbi glo. Regia. l. 2. titu. 5. lib. 1. ordinat. Hodie. l. 2. tit. 5. lib. 1. Recopil. item Diuus Thomas 2. 2. q. 87. art. 4. à quibus etiam possent eximi consuetudine vel præscriptione. glo. in c. in aliquib. de deci. & in c. quia cognouimus. 10. q. 3. Felin. in c. causam quæ. col. 1. de præscrip. Balb. de præscri. 5. par. principa. q. 7. erit igitur aduertendum, posse clericos etiã si nõ sint Ecclesiarum Rectores consuetudine, vel præscriptione eximi, à solutione decimarum personaliũ. & prædialium: etiam ratione prædiorum patrimonialium: quæ sint in alterius parochia.

Secundò, licet magis communiter receptum sit ex prædijs Ecclesiarum intra alterius parochiæ limites sitis, decimas eidẽ parochiæ soluendas esse prout notant Panor. & alij in d. c. nouum genus, idem Panor. in c. pen. 1. notab. de deci. idem in c. 1. de cẽsib. post glo. ibi & elegantèr Cardin. cons. 88. nec refert sint ea prædia dotalia vel non, secundum eosdem, quorum est opinio cõmunis, hoc asserente Baldo Nouello de dote col. 2. consuetudine tñ aut præscriptione obtineri poterit libertas ab harum decimarũ solutione, & ta plerisque in regionibus obtentum est, nec immeritò, cùm & iuxta iuris Canonici sanctiones decimas istas minimè deberi scripserint glo. sing. in d.c. nouum genus. Diuus Thomas d. arti. 4. & ibi Caieta. Balb. d. q. 7. Regia. l. 2. d. titu. 21. & d.l. 2. tit. 5. lib. ordina. Hodie. l. 2. tit. 5. lib. 1. Recopil. probatur autem hęc secunda illatio ab his, qui præcedentem tenuere.

Tertiò deducitur iure optimo procedere consuetudinem ex qua decimæ vni Ecclesiæ debitæ iure communi, alteri Ecclesiæ soluantur, c. ad Apostolicæ, cap. contingat, c. quoniam. de deci.

idem

idem probatur alibi sæpissimè: dum scriptum est consuetudinẽ in decimis soluendis considerandam esse, atque ibi hoc tradunt Abb. & alij. Cardin. consil. 88.

Quarto fortiori ratione procedit, quod glo. & Docto. per tex. ibi tradiderunt in d.c. cùm contingat, dicentes: consuetudinẽ veluti iustissimum interpretem obseruandam esse: quoties de iure dubium est, cui Ecclesiæ decimæ ex certis rebus sint soluendæ: qđ passim contingere poterit: imò in hac specie sufficiet decẽ annorum consuetudo, cùm ea non sit contra ius canonicum, sed potius eiusdem iuris æqua interpretatio: quæ præter ius aliquid inducere censetur: secundum Abb. in d.c. cùm sint homines, cuius opinio ex eo probatur, q. etiam iure canonico cõsuetudo præter ius, legitimè decennio inducitur, glo. optima in c. vlti. verb. consuetudo, de consuet. in 6. Abb. in c. certificari. col. 1. de sepulc. Rochus Curtius in c. vlt. de consuetu. in 2. requisito consuetudinis. q. 3. post Innocentium, Hostien. Abb. & Docto. ibi. Bar. & communem in l. de quibus col. 5. ff. de legib. Oldra. consi. 186. Abb. & Felin. col. 2. in c. statuimus, de maio. & obedien.

Quinto hinc verum esse apparet quod paulò ante ex Hostien. & alijs retulimus: nempe consuetudine induci posse exemptionem à solutione decimarum personalium: vt nec laici earũ partem aliquam soluere teneantur: cùm isthæc consuetudo iuri tantum humano derogęt: nec irrationabilis sit, saltuis prædialibus decimis, quæ sufficere videntur congruis Sacerdotum alimentis.

Sextò pariter infertur: verã esse illorum sententiã qua decisum est consuetudine posse decimam prædialem reduci ad vicesimã aliãue portionẽ: modò ea sufficiat honestæ Sacerdotũ sustentationi: notat Guid. Papæ decis. 284. dicẽs ita Gratianopoli seruari.

Septimò eodem iure defenditur consuetudo quæ passim in orbe Christiano viget; vt ex certis fructibus nulla soluatur decima nec eius aliqua portio: vtpotè de fœno, de herbis, ex oleo: si tamen ex alijs reditibus superfit iusta Sacerdotum sustentatio: ita præter alios scribunt Pau. Castrensis consi. 17. lib. 2.

Octauò ex his colligi poterit veritas glo. in c. cùm homines, de deci. quam sequuntur ibidem Abb. & Docto. & est similis in d.c. reuertimini, quam dixit notabi. Iaf. in l. 2. q. 37. C. de iure emphyt. à quibus traditum est, laicos teneri omnino decimas deferre ad horrea clericorum, etiam si non fuerint ab eis petitæ: cùm tamen è contrario sint qui teneant, decimas non deberi nisi petantur à Sacerdotibus: ita equidem censent Archid. in c. 1. de deci. in 6. Rota in antiquis. 25. Feli. in c. si autem, col. 4. de rescrip. Balb. de præscrip. 5. part. q. 7. Adrianus quodlib. 5. art. 1. ad finem. Guid. Papæ decis. 283. Ex quibus colligit amplius Paul. Paris. consil. 15. nu. 26. lib. 1. quod si decimæ tempore collectionis fructuum à Sacerdotibus non petantur, postea peti non possunt, quod nec iure verum est: nec ab Archid. & sequacibus cõmodè deduci potest: cum hi expressim priorem assertionem proposuerint ex Diuo Thoma 2. 2. q. 87. arti. 1. ad finem, cuius verba inferius à me explicabuntur aliter quam ab his accepta fuerint: & tñ vtcunq; sit, nec ex Archid. nec ex alijs id potest assumi, quod Parisius existimat æquũ & verum esse: & ideò eius ampliationem falsam esse asseuerans, hac in controuersia tria vel quatuor proponam. Primũ, seruandam esse consuetudinem, si ea alicubi vigeat, qp laici teneãtur decimas deferre ad horrea clericorum: & eas clericis etiam non petentibus tradere. Secundùm, si horrea sint publicè deputata ad quæ decimæ omnium Sacerdotum deferantur, opinor laicos teneri, etiam clericis non petentibus decimas in ea horrea adducere: satis enim sit decimarum tũc petitio. Tertium, opinor laicos teneri tradere decimas clericis etiam non petentibus, licet scientibus quantum iure decimarum sibi pertineat: modò leui sumptu & labore possint istæ decimæ ad horrea clericorum, eorumque domos adduci: alioqui si id nõ potest fieri nec leui sumptu nec labore, non tenentur iure laici decimas afferre in domos horreaue clericorum: atque ita intelligo contrarias opiniones, quas modò retuli. Quarrum est aduertendum etiam cessantibus consuetudinibus, laicos non posse frumentum aliosue fructus in propria horrea condere: nisi prius clerici certiores fiant: vt vel ipsi, vel eorum procuratores adsistant, & sint præsentes fructuum collectioni; istaque eorum decimas percipiant: nè vlla fraus à laicis fieri possit in solutione decimarum: sicuti expressè adnotauit Speculat. tit. de deci. ad finem, quẽ sequuntur Abb. & Docto. communiter in c. ex parte. in 2. de deci. Aufrer. in Capel. Tholos. 109. & 432. Boer. in consuetud. Biturię. tit. de consuetu. prædialib. §. 12. Guido Papæ q. 283. ex. l. 2. C. quando & qui. quarta pars deb. lib. 10. adiuncta. l. non solùm. ff. de rei vendic. tex. singul. in l. 2. tit. 5. lib. 1. ordin. & in pragmat. 17. quamuis consuetudine possit obtineri ẽrium: scilicet vt laici liberè colligant fumentum, cætero sq; fructus: & eos in propria horrea sine restib. condant. hisque ita conditis decimas integrè ministris spiritualium reddant: quod in specie latè probat Aymon Sauilia. consi. 21. pro quo videtur mihi, & fallor, expressa Regia. l. 3. titu. 5. libro ordinat. licèt huic consuetudini aliqua ex parte refragentur Specul. & sequaces.

Nonò principaliter hinc perpendi poterit ratio vera, & sanè iustissima, quæ Catholicos Hispaniarum Reges & præsertim Carolum primum Cæsarem inuictissimum induxit, vt publicis edictis venturit in his Regnis decimas à laicis exigi, quæ per consuetudinem contrariam non consueuerunt solui quemadmodũ cautum est ab eodem Cæsare Toleti, Anno 1525. l. 14. & 76. Hodie. l. 6. tit. 5. lib. 1. Recopil. rursus anno 28. Madritij. l. 19. ac deinde Segobiæ, Anno 32. l. 56. idemque apud Gallos statutum est, à Philippo Quarto, Anno 1354. ac ex consuetudinibus Armeniæ idẽ constat, tit. 17. artic. 18. & ex consuetudinibus Bituricensib. tit. de consuetud. prędialib. §. 12. vbi ita pluries iudicatum fuisse Parisijs, asserit Boer. Hoc ipsum tradit Carolus Degrassalius lib. 23. Regalium Franciæ, iure. 7. ex ordinatione Philippi pulchri Francorum Regis, edita Anno Domini 1304.

Decimò his omnibus animaduersis apparet, hanc consuetudinem quam circa decimas iure obseruandam esse censuimus, ex quadraginta tantùm annorum vsu sufficientem esse: vt ea legitime præscripta censeatur. tex. insignis in c. vlt. de consuetu. quod in specie ista, quam tractamus, Paul. Paris. scribit, consi. 25. nu. 6. & 27. lib. 4. Nam quoties de cõsuetudine, non de præscriptione agimus: quadraginta annorum vsum legitimum esse censere tenemur: tametsi eadem in specie præscriptio lõgius tempus exigat. Anto. in d.c. vlt. nu. 39. Felin. in c. ad audientiam, de præscript. nu. 25. Nec ad consuetudinem istam, etiam si ei aduersetur iuris cõmunis præsumptio, titulus est necessarius: cum tex. in c. 1. de præscrip. in 6. procedat in præscriptione non in consuetudine, secundum Archid. Domin. & alios ibi. Dec. consi. 334. ad finem. Alex. consi. 6. lib. 1. glo. Abb. & ibi Rochus Curtius in d.c. vlti. Folio paruo. 44. Iaf. in l. de quibus, nu. 46. ff. de legib. Franc. Balb. de præscrip. 1. parte princip. q. 10. à quibus & alijs itidem receptum est, nec bona fidem requiri ad consuetudinem inducendã, & licet Socin. consi. 297. lib. 2. Fulgos. consil. 166. & expressius Balb. de præscript. 5. part. principa. q. 7. tenserit hanc consuetudinem non posse induci minori, seu breuiori tempore, quam eo, cuius initij memoria hominum nulla sit: eorum sententia in consuetudine vera esse non potest: quamuis in præscriptione iure probatissima sit: cùm vel quadraginta anni probato titulo, vel tempus, cuius initiũ nulla hominum memoria teneat, requiratur ad præscriptionẽ efficiendã in hac re, quã tractamus d.c.1. de præscriptionib. in sexto, vnde maximè ad hoc conducit scire qualiter consuetudo à præscriptione distinctim cognoscatur: quod ex Abb. Curtio, Balbo in dictis locis percipi dilucidè poterit: & potissimum ex Anton. in d.c. vlt. num. 49.

Vndecimo, attentè & diligenter pensatis his, quæ hac de re tradidimus, censendum est, irrationabilem, & omnino iniquã esse eam consuetudinem, quæ laicos omnino ab omnium decimarum, personalium quidem & prędialium solutione, & obligatione eximeret in aliqua regione prouinciaue: etiam si Sacerdotes eiusdem ibidem spiritualia ministrãtes, aliunde quam à decimis congruè possent alimenta percipere. Nimia etenim hæc est exẽptio: siquidem ex ea tollitur illa recognitio, quam iustissimum, & æquissimum est Sacerdotibus ministrantibus spiritualia exhiberi aliquo præstito stipendio: vnde ab Episcopis hæc irrationabilis consuetudo admittenda non est: imò penitus rescindenda.

Septimò ad eandem rationem expendi poterit dubium illud: an ex priuilegio Romani Pontificis possit laicis comperere immunitas à solutione decimarũ? † & planè qua ex parte iure naturali, vel diuino Euangelico Sacerdotibus decimæ debentur: nõ possunt à Summo Pontifice tolli: ea verò qua iure humano debitæ sunt per priuilegium Apostolicæ sedis, aliqua ex causa id iustificante, remitti aliquibus possunt: cùm hoc priuilegium sit dispensatio quædam contra ius humanum: quæ si sine causa fiat, tenet quidem in hunc sensum, vt factum eius ratione valeat, nec ab inferioribus in discrimen reuocetur: peccabunt tamen is, qui concesserit eandem, & is, qui ea vsus fuerit, quemadmodum explicuimus in Epitome de matrimonio, 2. par. c. 6. §. 9. num. 7. & in hac materia hoc ipsum, quod vltimo loco diximus de dispensatione, sine causa, notat post alios Abbas in c. à nobis, de decimis, vbi glo. apertissimè asseuerat, posse Romanum Pontificem quibusdam hãc obligationem soluendi decimas remittere: quia per hanc remissionem non tollitur ius naturale omnino: sed partim fit contra id dispensatio quædam particularis: quam sententiam ibidem omnes concordi iudicio receperunt: & eos sequuti Dec. consil. 113. col. 2. Socin. consil. 297. vol. 2. item Dec. in c. cùm ordinem, de rescript. in princip. quibus suffragantur iuris Canonici decisiones, quæ horum priuilegiorum mẽtionem faciunt ea approbantes, c. suggestum, c. ex multiplici, d.c. à nobis, & c. ex parte, & c. vlt. de deci. c. accedentibus, c. si de terra, c. ductum, de priuil. Regia. l. 23. tit. 21. parti. 1. ratio tamen glo. & si ab alijs probata sit, iure non procedit: dum eadem dicitat, posse Romanum Pontifi-

9

cem

cem dispensare contra ius naturale, tollere tamen illud nõ posse:
& ideo posse aliquibus remittere obligationẽ soluendi decimas:
non tamen tollere omninò, & vniuersaliter præceptum de deci-
mis soluendis, nam posse Papam aliquibus immunitatem istam
concedere fatemur: quia iuri humano Pontificio non naturali
derogatur: item, nõ posse in vniuersum à summo Ecclesiæ Prin-
cipe præceptum hoc tolli, verum esse censemus: nõ quia decimæ
sint omninò iure naturali statutæ, sed ex eo quod tale decretum
esset irrationabile, minimeque conueniens Christianæ Reipubli-
cæ: cuius interest spiritualium ministros inopes non esse, sed vti
laborantes in vinea Domini mercedẽ aliquam decentem à laicis
capere, atque itidem neutiquam posset commodè præceptum
de soluendis decimis generali lege aboleri, quin iuri diuino, &
naturali præiudicium fieret: quod nullo pacto est admittendum.

10 Octauo, eodem iure erit examinanda illa controuersia, † quæ
non minorem præcedentibus dubitationem habet, an vera &
propria præscriptio, titulo solius vsucapionis eximere possit quẽ
ab obligatione soluendi decimas. Clericos etenim posse præscri-
ptione acquirere exemptionem istam: cum sint capaces quasi
possessionis spiritualium iurium à iuris vtriusque professorib. re-
ceptum est: & præsertim à glo. in d.c. in aliquibus, quam Docto.
ibi sequuntur. Felin. in d.c. causam quæ. colum. 1. Balb. in d. 5. parte
principa. q. 7. qui hanc opinionem intelligunt etiam quo ad totã
decimarum portionem. idem notat Domi. in c. 2. §. pen. de deci.
lib 6. & probatur in c. de quarta. de præscrip. laici verò velut inca-
paces huius quasi possessionis præscribere non possunt hanc im-
munitatem: sicuti glo. in d.c. in aliquibus. & hi, qui eam sequun-
tur in præcedenti sententia palàm asseuerant: à quibus in hoc vl-
timo ipse dissentio: quippe qui & si sciam laicos incapaces esse
quasi possessionis iuris percipiendi decimas ex alienis fundis: quæ
Ecclesijs debentur, d. c. causam quæ. nõ video alicubi probari eos
esse incapaces ad quasi possidendam exemptionem istam à so-
lutione decimarum: cũ nec illud ius sit spirituale, nec quasi spiri-
tuale: non enim est ius percipiendi eas decimas, quæ Sacerdoti-
bus ministrantibus spiritualia debentur: nec easdem decimas ve-
rè debitas retinendi: sed ius percipiendi ex agris proprijs fructus
integros absque detractione decimarum: quod quidem ius esse
spirituale, vel quasi, eiusque incapaces esse laicos, mihi nondum
ex iuris Pontificij sanctionibus constat. his accedit non omninò
debilis ratio, quod si huius iuris, & exemptionis à solutione deci-
marum essent incapaces laici, nulla consuetudo, etiã temporis,
vt aiunt immemorialis posset eximere laicos ab obligatione sol
uendi decimas integras vel earum partem: quod tamen falsum
esse constat ex superius adductis. probaturque isthæc argumẽta-
tio: quia nulla consuetudo, etiam temporis, cuius initiũ memo-
ria hominũ nequit comprehendi, non reddit capaces alicuius iu-
ris eos, qui verè incapaces existunt. Abb. in 5. requisito consuetu-
dinis. in c. vlt. de consuetu. & ibi Rochus fol. 30. col. 4. Felin. in d.c.
causam quæ. col. 2 gl. in c. nobis. verb. iurisdictione. de iure patro.
& in c. sicut verb. impedire. & ibi Abb. de electione. idem Abb. in
c. Sacrosancta. col. vlt. de electio. Selua de benefic. 2. part. q. 23. col.
6. & hi, qui Ioan. Monach. sequuntur in c. 2. de præben. in sexto.
quorum memini in huius lib. c 10. Hinc igitur fit, vt posse laicos
præscriptione eximi à iure soluendi decimas, etiam quo ad torũ,
verum esse, alijs refragantibus censeam. ea vero præscriptio, vel
erit quadraginta annorum cum tituli probatione, vel temporis
immemorialis iuxta capitulum primum. de præscript. in 6. Erunt
forsan qui etiam hac opinione recepta existimabunt, non suffi-
re ad hanc præscriptionem perficiendam tempus ordinatũ qua-
draginta annorum: sed esse omninò necessarium tempus ordi-
narium duplicatũ ex Iurisconsulti ratione in l. si sic. ff. quẽadmo.
seruit. amitt. vbi scriptũ est in amittenda seruitute quæ sit discon
tinua exigendum esse tempus duplicatum. idem adnotauit glo.
in c. cũ Ecclesia sutrina. de caus. poss. in glo. pen. cuius præter alios
meminit Ias. in l. 2. C. de iure emphyt. col. 2. & licet Bernardus di-
xerit hoc procedere iure ciuili, aliudque esse iure canonico: id fre
quentissimè improbatum est: cum nulla hac in re constituatur
differentia inter ius Ciuile, & Pontificiũ. Nec satisfacit, quod qui-
dam diligenter satis animaduertunt, Iurisconsulti responsum mi
nimè tractare de præscribenda seruitute discontinua: nec de ad-
mittenda discontinua eadem seruitute: siquidem ea duplicatio
temporis necessaria non est, vbi seruitus ita constituta fuerit, vt
alternis diebus, vel noctibus ea possimus vti, sed id demum Iu-
risconsultũ respondisse, duplicatum tempus requiri in amittẽda
seruitute, cuius vsus alternis annis, mensibus, vel hebdomadis cõ-
petit. quod ibidem à glo. videtur perpendi: & expressius ab Anto.
in c. peruenit. de censib. num. 29 versi. & aduerte. Ripa in d.c. cum
Ecclesia. nu. 119 Balbo de præscrip. 3. part. quartæ part. principa.
senserunt idem glo. & Docto. in l. pen. & fin. C. de seruit. & aqua.
Nam cum ius percipiendi decimas non quotide, nec alternis ad-
huc mensibus, sed certo anni tempore competat cũ effectu exa-
ctionis: sitque eius quasi possessio minimè continua: imò potiùs
discontinua authore Inno. in d.c. de quarta. & ibi Felin. col. penul.
videtur rationem Iurisconsulti hac in re locũ sibi vendicare. Ve-
rùm huic obiectioni respondemus primò: ius istud percipiendi
decimas non esse seruitutem, sed quãdam iuris Pontificij iustissi-
mam indictionem: qua decentissimè ministri spiritualiũ retribu
tionem ex temporalib. accipiunt: nec hoc ius est ad exemplar ser-
uiturũ temporalium censendum. Secũdo eadem obiectio cessat,
quia duplicatio temporis à Iuriscõsulto inducta ad quadraginta
annorũ spacium tantum extenditur iure Canonico: ita vt qua-
draginta anni iure Canonũ sæpissimè ad præscriptionem requi-
siti, minimè duplicentur, quemadmodum notant Panor. Felin. &
alij in d.c. de quarta. Cæpol. de seruit. vrb. præd. c. 24. quorum opi-
nionem fatentur communem esse Franc. Balb. d. 3. part. q. 2. sicuti
nec viginti anni, qui iure ciuili inter absentes exigũtur, in his præ-
scriptionibus duplicantur secundũ glo. in d. l. pen. & fin. Cæpolam,
& Balb. in dictis locis aduersus Abb. in d.c. de quarta. col pen. Sed
& tertiò considerandum erit in personalibus seruitutibus, quæ à
re personæ debentur, vel à persona personæ, minimè dari serui-
tutem discontinuam: siquidem animus semper & cõtinuò pos-
sideat. l. 3. §. vnde vi. ff. de vi & vi arma. Bart. eleganter in l. iusto. §.
non mutat. ff. de vsucap. cui cæteri consentiunt, & maximè Paul.
Castrensis consi. 3. col. vlt. lib. 2. & consi. 444. lib. 1 nu. 18. Abb. in c.
cùm Ecclesia. nu. 42. de causa poss. & proprie. quam opinionem
fatentur communem esse Balb. 2. part. 5. partis principa. q. 3. versi.
circa primũ. & Felin. in d. c. de quarta. nu 37. quamobrem in hoc
dubio, quod tractamus, non erit locus, Iurisconsulti responso, in
d. l. si sic. Quin & ex hac vltima ratione perpendendũ erit, quod
solet frequentissimè in praxim incidere quantũ, scilicet, tempus
necessarium sit ad præscribendam seruitutẽ iuris pascendi in alie-
no agro? & quibusdam visum est, tempus immemoriale requiri:
nam ita verum esse censent Petrus Iacobi in practic. tit. de seruit.
pecoris depressi, & sequenti. Cæpola de seruit. rusti. præd. c. de serui.

11 iuris † pascend nu. 14. & c. de seruit. aquæ duct. nu. 39. Guid Papæ
decis. 573. Anchar. consil. 255. Dec. consi. 483. num. 26. Bertrand.
consi. 24. lib. 1. nu. 10. Parisius consi 27. lib. 1. nu. 70. Chassan. in cõ-
suetu Burgund. rubr. 13. §. 5. nu. 16 & 17. quorum omnium ea est
præcipua ratio, ꝙ ista seruitus habet causam, aut quasi possessio-
nem discontinuam: & ideò non poterit præscribi aliter, quàm
per tempus immemoriale. text. in l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de
aqua quot. & æstiua l. seruitutes. la magna. ff. de seruitu. vbi glo. &
communis, quam præter alios tradit Bald. de præscript. 2. part. 4.
partis principa. & ante eum Cæpola de seruit. vrban. præd. c. 19.
vnde cùm isthæc ratio communis sit, cõsequitur necessariò præ-
missam conclusionem ab ea deductam etiam communem esse:
& ea ratione in praxi admodũ est recepta in supremis huius Re-
gni tribunalibus. Sed ex nouioribus quidam opinantur rationem
falsam esse omnino existimantes seruitutem, cuius causa discon-
tinua sit, præscriptione ordinaria acquiri posse: nec requiri imme
moriale tempus: quod modo discutiendũ non est: nam & eam
disputationem lector, si libuerit, legere poterit apud Ioan. Lon-
gouallium in rep. l. Imperium. 4. parte. ff. de iurisdictio. omn. iudic.
& Corasium in l. seruitutes. 4. ff. de seruit. nu. 21. Et tamen etiam si
communis opinio iure non probaretur, adhuc in vsucapiendo
hac iuris pascendi seruitute requirendum esset tempus: cuius ini-
tium memoriam hominum excedat: vel quadraginta annorum
cũ titulo: ex eo quòd ista seruitus maximi sit præiudicij & præ-
scribens habeat contrariam iuris præsumptionem, sicuti paulò
anteà diximus ad intellectum cap. primi. de præscriptionibus. in
sexto. ex quo & defendi poterit, quod Dinus in regul. possessor.
num. 34. scribit dicens, iure Canonico ad præscribendum vsum-
fructum requiri tempus immemoriale: dum subdit, vel veriùs
transcursus temporis à quo memoria non extet: quod & iure
ciuili procedere Accur. sentit in dict. §. non mutat. vsusfructus
etenim seruitus est. l. 1. §. de seruit. cuius vsucapio habet iuris præ-
sumptionem aduersam: censeturque maximi præiudicij: quam-
obrem requirit quadraginta annorum possessionem cum titulo:
vel tempus immemoriale, ab omnibus tamen receptũ est, vsum-
fructum quantum ad tempus, & titulum eodem modo vsucapi,
quo dominium: cùm pars dominij sit: nec in hoc vllam esse dif-
ferentiam inter ius Canonicum, & Ciuile, ex his quæ tradunt
Panormit. in d. cap. de quarta. num. 27. Paul. Castrens. in d. l. serui-
tutes. in fine principij. Bart & alij in d. §. non mutat. Balb. de præ-
scriptio. 2. part. 4. partis princip. q. 2. col. 3. & Doct. per text. ibi in l.
vlti. C. de long. temp. præscript.

Sed quia in hoc ipso capite non omninò consensimus inter
pretationi quam Doctores passim: comminiscuntur ad tex. in d.
c. 1. de præscript. in 6. non satis arridet, nec placet in vsucapione
iuris pascendi eam decisionem admittendam esse. igitur his sum-
motis quærendum est, sit ne ista seruitus realis, an personalis si-
quidem vbi realis sit, confestim erit locus sententiæ communi,
qua

qua diximus, tempus immemoriale requiri: atsi personalis ap-
pareat, non erit exigenda tanti temporis vsucapio. ac sufficiet or
dinaria, longique temporis quasi possessio. seruitus sanè ista iuris
pascendi realis est, vbi ea constituitur ad vtilitatem alicuius præ-
dij: nempe vt animalia quibus illud prædium colitur, in agro vi-
cino pascantur: vel vt animalia, quæ in hoc prædio educantur in
alterius fundo pabulum habeant. l. 3. l. pecoris. ff. de seruit. rustic.
præd. l. 6. tit. 31. par. 3. notant Faber, & Ias. in §. æquè. Insti. de actio-
ni. colligitur ex his, quæ Cæpola tradit lib. 1. de seruit. c. 2. & tit. de
seruit. rusti. prædi. c. de seruit. aquæ duct. & c. de seruit. iuris pascen
di. in princ. secundum quem & alios erit hæc seruitus personalis,
cùm alicui competit nullius agri aut fundi ratione. Quid ergo de
seruitute iuris pascendi intra fines alicuius ciuitatis, oppidi, aut
villæ, vicinis alterius ciuitatis cõmpetentis vt hi possint propria
animalia mittere in pascua aliena, an erit realis, vel personalis? &
esse personalem scribit Aymon Publicius in consuetu. Aueruiæ.
titu. 25. art. 2. quod expressim alter Aymon Sauillia. consil. 4. col.
2. asseuerat ex hoc dicens, hanc seruitutem acquiri vsucapione
ordinaria: nec requiri immemoriale tempus, quod ex Pau. Cast.
colligitur in consi. 113. in causa, quæ vertitur inter communitatẽ
Barzani. & præced. lib. 2. col. 2. nã & si seruitus ista causam discon
tinuam habeat cum personalis sit animo semper quasi posside-
tur, vt paulò ante scripsimus. Verum seruitutem istam realẽ esse
opinor, vel eo quòd gratia habitantium in certo loco constitua-
tur: vel ipsi loco acquisita sit, aut contemplatione rei municipi-
bus in aliqua ciuitate, vico vel oppido degentibus perpetuò cõ-
petat. tex. insignis in l. testatrix. §. plures. ff. si seruitu. vendice. Paris.
consi. 27. lib. 1. ad finem Zasius tit. de seruit. rusti. præd. col. 3. idem
expressiùs lib. 1. sing. respon. c. 11. Ioan. Longouallius in d. l. Impe-
rium. 4. par. Ergo si seruitus hæc prædialis est: & discontinuà cau-
sam habet, iusta ratione colligitur perpensa communi omnium
sententia: eam acquiri regulariter non posse vsucapione ordina-
ria, minoriue, quam eius temporis cuius initium memoriam hu-
manam excedit. Et licèt hæc controuersia difficilis sit maximãq;
dubitationem habeat concors omnium opinio: in praxi tamen
ita receptum est: quamobrem conabimur eam intra quosdam
limites constringere, ne passim & sine delectu aduersus iuris ra-
tionem obseruetur: & ob id trademus species aliquot, quib. ma-
nifestum erit: non esse hanc communem sententiam in vniuer-
sum accipiendam. Et siquidem considerandũ satis esse, allegan-
tem ius seruitutis huius, seu alterius cuiuslibet discontinuæ, in iu-
diciũ deducere, se vsum fuisse decennio hoc iure pascendi, scien-
te & patiente aduersario ex titulo donationis, alioue sufficienti
ad constituendam seruitutem. Nam & si non probet hunc titulũ,
is omninò præsumitur: donec oppositũ probetur: nec tunc ra-
tione præscriptionis seruitus acquiritur: sed titulo ex vsu decen-
nij probato. glo. elegans vbi Bar. Pau. Castrens. & alij cõiter in d. l.
seruitutes. Cæpol. de serui. vrb. præd. c. 19. col. 3. Bal. de p̃scr. 2. par.
4. part. princip. q. 1. Alex. cons. 69. lib. 5. nu. 7. Cæpola in cõsi. ciuili.
11. col. pen. qui hanc esse communem opinionem passim faten-
tur: & probatur in l. si certis annis. C. de pact. tradit etiam Felin. in
c. de quarta. de præscrip. nu. 41. Ias. in l. qui in aliena. num. 44. ff. de
acquir. hæredit. text. insignis in l. 1. §. vlti. ff. de aqua pluuia arcend.
Secundò animaduertendum est hac in re duos tradi casus à Pe-
tro Iacob. in pract. tit. de seruit. peco. de præscript. & Guidone. q.
573. quibus ius hoc pascendi decennio acquiratur. Primus sanè
vbi vsus hic decennio contingens præcesserit patiente eo contra
quem præscribitur, & recipiente mercedem aliquam in pretium
huius pastus pro quolibet animali: quolibet anno, vel mense. hic
etenim actus simul cum patientia, & vsu decennij sufficit ad ac-
quirendam hanc seruitutem. Secundò, idem erit cum intra decẽ-
nium, quo vsus huius institutus est, in iudicio controuerso pro-
nuntiatum à iudice extiterit, pignora capta ab eo contra quem
præscribitur, restituenda fore vsucapienti: aut proposita in iudi-
cio à pascuorũ domino querela aduersus vsucapientem, & vten
tem pascuis alienis, reus absolutus fuerit: his equidem sententijs
saltem bis latis, ac simul decennij vsus operantur legitimam ac-
quisitionem. Quamuis ipse satis dubitẽ, an in praxi obtineri pos-
sit, vt in his tribus speciebus à frequentissima omnium sententia
recedatur. Et tamen illud est adijciendũ seruitutem etiam discon-
tinuam ex vero, & probato titulo bona fide, & decem annis in-
ter præsentes, ac viginti inter absentes opinio iure acquiri, vt ex-
pressim asserunt Pau. Castren. in d. l. seruitutes. Cæpola d. cap. 19.
Balbus dict. q. 1. col. 2. Felin. in d.c. de quarta. col. pen. Faber in d. §.
æquè. col. 5. ex. l. vltima. in fine. C. de longi tempo. præscriptio. l. si
ego. §. 1. ff. de publici. Quibus in locis & in l. siquis. ff. si serui. vendi.
etiam traditur, an sit necessarius titulus ad vsucapionem seruitu-
tis continuæ: & tandem obtentum est, eum necessarium nõ esse.
quod non temerè refellit Francis. Duarenus lib. 1. disputat. c. 34.

His verò, quæ de iure pascendi tempore acquisito adnotaui-
mus, maximè congruit, quod scribit Panormit. in c. dilecti. nu. 7.
de arbitris. existimans in his agris, quorum pascua pluribus ciui-
tatibus, aut oppidis communia sunt quosque compascuos appel
lat Cicero in Topicis, communionem, & societatem istam dis-
soluendam fore, quoties horum agrorum pascua non sufficiunt
omnibus socijs, & necessaria sunt ad pascenda animalia eius op-
pidi, cuius dominio, limitibus: ac finibus cedunt, & competunt.
Quasi dominus præferendus sit imminente hac necessitate. text.
optimus in l. venditor. in fine. ff. communia prædi. huic Panorm.
sententiæ suffragantur Docto. in d. cap. dilecti. Isernia in constit.
Neapolita. rubric. 37. lib. 3. num. 2. & ibi Afflict. num. 8. idem Af-
flict. decisio. 290. Paul. Paris. consi. 27. lib. 1. nu. 234. Rochus Curt.
de consuetud. Foli. paruo 46. col. 2. quorum sensus idem signifi-
cat, siue isti agri sint compascui ex præscriptione, siue ex pacto,
siue alio quocunque titulo. loquuntur tamen hi Docto. in ea spe-
cie, vbi vnius ager est quo ad pascendi vsum domino & alteri cõ
munis. Quod si prædia, & territorium duarum vrbium, vel oppi-
dorum, compascua & communia sint quo ad vsum pascendi
vtriusque oppidi hominibus: & petatur huius societatis, & com-
munionis dissolutio ex Panorm. opinione, probandum erit, hũc
promiscuũ pascendi vsum non sufficere animalib. illius oppidi,
qui hanc dissolutionẽ petit: alioqui locus non erit huic petitioni.

Sed & quoties quis vel præscriptione, vel pacto, ius habet pa-
scendi animalia in prædio alieno: non potest prædij dominus
quicquam agere, quolibet hic vsus pascendi impediatur: sicuti
nec dominus fundi seruientis potest ædificari in præiudiciũ ser-
uitutis. l. si domus. ff. de seruitu. vrba. prædio. l. si eo loco. ff. si seruit.
vendic. optimè Socin. consi. 105. & sequentib. libr. 1. Et in hac spe-
cie de iure pascendi Aymon Sauillia. consil. 4. col. 2. & alter Ay-
mon in consuetud. Auerniæ. Folio. 155. col. 2. & Cæpol. in tract.
de seruit. rustic. prædio. c. de seruit. iur. pasc. nu. 18. & 26.

Sic rector ciuitatis, eiusue decuriones minimè possunt præter
morem iam vsu receptum, vel ex consensu omnium, aut ad pu-
blicam vtilitatem, vel ex Regia permissione pascua omnibus ci-
uibus communia, vel ad tempus, vel perpetuò interdicere: nec ex
eisdem agris partem aliquam certis claudere limitibus, & prohi-
beri pascendi vsum: quod notat Barto. in l. toties. §. 1. per text. ibi.
ff. de pollicita. idem Bart. in l. ambitiosa. nume. 12. ff. de decret. ab
ordine faciend.

Cæterùm vt ad tractatum de decimis, à quo digressi fuimus,
redeamus: si verum est, posse laicos eximi è iure soluendi deci-
mas, vel præscriptione, vel consuetudine, iuxta ea quæ superius
tradita fuere: discutiendus erit sensus verborum, quæ diuus Tho.
scripsit. 2. 2. quæst. 87. artic. 1. ad finem. & quodlibet. 6. artic. 10. hic
equidem, & similiter laudabiliter ministri Ecclesiæ decimas non
requirunt, vbi sine scandalo requiri non possent propter desue-
tudinem, vel aliquam aliam causam. Nec tamen sunt in statu
damnationis, qui non soluunt in locis illis, in quibus Ecclesia nõ
petit: nisi forte propter obstinationem animi: habentes volun-
tatem non soluendi etiam si ab eis peterentur. hactenus Thom.
addit ipse quodlib. 2. artic. 8. malè facere Ecclesiarum rectores, si
decimas exigunt à laicis in ea prouincia vbi non est consuetudo
eas dari: & sic vbi consuetudine obtentum est, decimas ministris
Ecclesiarum non solui: cum ea petitio maximam præberet scan
dalis, & tumultibus occasionem. Ex his etenim ego colligo diuũ
Thom. fateri, sacerdotes nec posse, nec debere decimas exigere
vbi vel præscriptione, vel consuetudine, earum solutio, & exactio
cessauerit. Quòd si ea consuetudo, præscriptioue potuerit obliga-
tionem soluendi decimas tollere, non dubium est: nec tunc sa-
cerdotibus eas exigentibus absque vllo scandalo, necessariò sol-
uendas esse. Sin autem consuetudine, aut præscriptione tolli non
potuit obligatio ista, ob particulare scandalum non est omitten
da decimarum exactio: tametsi ob generale periculum, vt schis-
mati obuietur laudabiliter omitti posset: vt scribit Alex. Halensis.
3. part. q. 51. membro. 6. artic. 1. Deinde si verè sunt laici decima-
rum debitores, non video quo pacto valeant excusari ab earum
restitutione, ac subinde à peccato: ex eo quòd à sacerdotib. deci-
mæ non petantur: nec enim ex hoc libera earum remissio dedu-
citur: potissimum quia non spontè omittitur petitio, sed nè locus
detur scandalo. Igitur non cõstant sibi ea, quæ Thom. scribit: nisi
eius verba intellexerimus, præmissa cõsuetudine, quæ iure potuit
obligationi decimarum derogare: nam tunc laici minimè tenen
tur decimas soluere sacerdotibus etiam petentibus. Et qđ Thom.
sentit hanc consuetudinem nequaquam eximere laicos à deci-
marum obligatione, vbi Ecclesia eas petat: accipiendum est de
petitione, quæ fiat à Romano Pontifice, vel à Concilio: sublata
hac ipsa consuetudine aliqua iusta ratione, per sententiam, de-
cretum, aut constitutionem Ecclesiæ, sicuti intellexerunt eadem
verba Floren. 2. parte tit. 4. c. 3. §. 6. & Syluester verbo. 10. q. 4. versi.
quantum ad tertium. Hæc tamen consuetudinis derogatio ab
Ecclesia omittenda est, ab ipsoque summo eius pastore ob scan-
dalum euitandũ: atq; ita sunt interpretanda, quæ à diuo Thom.
hac

hac de re scripta sunt. Sic dum Ecclesia consuetudinem istam nõ reuocauerit, laici eam seruantes liberi sunt à peccato: ei verò obnoxij si obstinato animo ira ea consuetudine vtuntur, vt parati sint decimarum solutionem omittere, eamque immunitatem proterue, & contumaciter defendere, etiam prædicta consuetudine ab Ecclesia reuocata.

Illud vero prætermittendum nõ est, eam præscriptionem, qua acquisitum est ius percipiendi decimas intra alienam parochiã,
13 ad noualia minimè extendi. tex. insignis in c. cùm † contingat. de decis. quidem præscriptio non procedit sine possessione, quæ in noualibus nusquam contigit. & ideò in eis præscriptio obseruanda non est. optimus ad id tex. in l. 1. §. si quis hoc interdicto. ff. de itine. actuque priuat. vbi Bar. & Ang. ad idem. l. qui fundum. §. 1. ff. vsucapionib. pro empt. quam dicunt sing. esse Roma. sing. 577. & Bald. de præscript. 2. par. princip. q. 2. hoc tamen verum est, vbi notarie omnino distinctum est ab his agris, qui coli consueuere, & è quibus præscribenes decimas obtinuit. Nam si noniter proscissus fuerit ager, ex quo Syluæ cæduæ, glandium, fœni, aut herbæ reditus percipiebantur, & horum decima portio vsucapienti soluta fuerit, etiam ad eum pertinebit frumenti nunc primum ab agro collecti decima. hic etenim ager vsucapienti decimas reddere cõsueuit ex fructibus ab eo perceptis: vnde parum refert fructus eius nunc mutari, secundum Panor. in consi. 71. in 2. lib. & Pau. Paris. consi. 73. lib. 4. his accedit tex. in c. commissum. & in c. cùm in tua. de deci. vbi Panor. Felin. in c. auditis. nu. 9. de præscrip. Balb. d. q. 2. Nec oberit præmissis decisio tex. in c. ex par. in 3. de decimis qua probatur, priuilegium de percipiendis decimis alicui concessum etiã noualia continere. Quia distinctum ius est in priuilegio concessõ Ecclesiasticis, quod ad noualia extenditur, seu noualia comprehendit: licèt præscriptio non sit ita benignè intelligenda. glo. & alii communiter: quemadmodum ibi testatur Panor. in c. cùm contingat. de deci. priuilegium verò hac in re laicis concessum nequaquam seruandũ erit in noualibus. c. tua. §. vlt. de deci. Regi. l. 23. tit. 21. par. 1. Sed profectò magis consonum iuribus apparet, priuilegium de decimis percipiendis, etiam clericis cõcessum ad ad ipsas noualium decimas minimè extẽdi: cum ea decisio, quæ communem opinionem probare videtur in d. c. ex parte. speciem rationem habeat: quippe quæ meminerit priuilegij concessi his, quibus iure communi, & ordinario decimæ competunt: licèt ab eis ius eas percipiendi, præscriptione iureue speciali sublatum sit: quod quidem priuilegiũ fauorabilem causam habet, & ideo ita largè accipitur, vt & noualia includat. ex glo. egregia in c. statutum. de præbend. in 6. cuius alibi mentionem fecimus, atque ita in specie à communi sententia discedit. Fortun. in §. & quid si tantum. ff. de libe. & posth. col. 76. cui suffragat tex. in c. 2. §. 1. de deci. in 6. vbi & initio capitis expressum est, non satis esse, quod quis habeat priuilegiũ percipiendi decimas intra alterius confinia: vt percipere possit noualium decimas: nisi & quo ad noualia priuilegiũ speciale fuerit alèquutus: quin & hoc ipsum de percipiendis noualium decimis erit strictè interpretandum sicuti ibidem cautũ est, & præterea priuilegia, cùm ex his alteri fit præiudicium, restringenda sunt ad hunc sanè modũ, vt attentis, & maturè perpensis verbis & mente concedentis, in eo accipiantur sensu, qui minùs alterius ius lædat. tex. in reg. ea quę, de reg. iur. in 6. c. cum olim. & ibi Docto. de consuet. c. pen. vbi glo. & Abb. & idẽ Abb. in c. quia circa. de priuileg. gloss. in l. vlti. §. in computatione. C. de iure delib. glo. & Abb. in c. cùm olim. in primo. de priuileg. Alex. consi. 226. col. 6. & 7. libr. 2. Dec. consi. 113. Felin. & Dec. in c. super eo. de offic. deleg. Dec. in c. quæ in Ecclesiarum. de constitutio. nu. 26. & consi. 520. col. 1. Ias. in l. quominus. ff. de flumini. Felin. in c. 1. num. 4. de rescrip. idem in c. causam quæ. num. 10. eo. tit. Selua. de benef. 3. part. q. 13. Abb. in cap. in his. de priuileg. Gozadin. consil. 14. nume. 18. à quibus plura ad id iura inducentibus præmissa deducitur resolutio: quæ maximè probat Fortuni. sententiam.
14 Ad † idem considerandа est decisio tex. in d. c. pen. de priuileg. ex qua priuilegium alicui concessum, quo is eximitur à solutione decimarum ex fructibus noualium, intelligendũ est de his noualibus, in quibus alter nõ habet tempore dati priuilegij, quasi possessionem iuris percipiendi decimas: & hoc ne illi fiat præiudiciũ præter concedentis hanc immunitatem intentionem. quo fit vt idem sit dicendum vbi noualia essent tempore datæ immunitatis prosciſsa, & ex eis debitæ fuissent decimæ alteri: secũdum Panor. hoc ex communi omnium sententia asserentem. in d. c. pen. ac tandem, si eidem Panorm. credimus, præfatum priuilegium erit intelligendum in his noualibus: quæ post ipsius donationẽ prosciſsa fuerint, non in his, quæ iam tẽpore datæ immunitatis prosciſsa fuerant: cùm statim facta prosciſsione, & ipsis agris cultis sit acquisitum maximum ius quo ad decimas percipiendas his, quibus idem ius alioqui competebat. & ideo non est voluntatis Romani Pontificis eis præiudicare: nisi id apertè constiterit, qua ratione conciliari, ni fallor, possunt duæ sanè repugnantis sententiæ: vna quidem eorũ, qui constanter asseuerant, prædictam Decretalem cõstitutionem etiam procedere in priuilegio immunitatis à solutione decimarũ ex agris antiquitus cultis, & coli solitis: vt priuilegiũ accipiatur, & intelligatur absq; præiudicio eorũ, qui sunt in quasi possessione percipiendi ex eisdem agris, & eorũ fructib. decimas: quasi Pontifex summus noluerit eis præiudicare: qẽ ita esse existimarunt Inno. & Cardi. in d. c. pen. Oldr. consi. 268. Felin. in c. causam quę. de rescrip. nu. 11. & Catellianus Cotta in vltimis memorabilib. dictione, priuilegia. Altera Boatini, & Abb. in d. c. de quib. accedit eleganter Dec. consil. 113. hi etenim contrariũ expressim profitentur censentes priuilegium immunitatis à solutione decimarũ ex agris antiquitus cultis, ac iam prosciſsis esse obseruandum etiam in his agris, è quibus decimas alij percipiebant: idq; ius tempore dati priuilegij quasi possidebant. Nam huius difficultatis propria, & vera dissolutio pendet à verisimili, & præsumpta mente concedentis hoc priuilegium: atque ideo si possessio est penes eum ad quem iure communi spectat: nec alibi potest ea immunitas effectũ sortiri: opinio Panor. in dubio admittenda est cùm huius possessionis scientiam præsumatur concedendi satis notam esse: c. 1. de constit. in 6. & ei derogare voluisse. Quod secùs erit vbi ea immunitas potest effectum habere extra res illas iure communi possessas: quibus & earũ possessioni non est præsumẽdum Principem derogare voluisse. Sic sanè vbi possessio iuris percipiendi decimas est apud eũ: cui iure communi, & ordinario minimè competebat: licet priuilegio, cõsuetudine, aut præscriptione alioqui ei quæsita sit omninò locũ sibi vendicat. Innocentij, Cardi. & aliorum sententia: cùm priuilegium simpliciter cõcessum de decimis, ex agris etiam antiquitus cultis non soluendis: vllo pacto non præiudicet his, quib. præter ius commune competit, quasi possessio percipiendi decimas: ex eo, quò huius quasi possessionis summus Pontifex ignarus est: nec eius mentionem in priuilegio fecerit: & ideo eam tollere nõ præsumitur. quod ex his, quæ in d. c. pen. scribit Panormit. colligi diligenter poterit.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Nolenti, mandante iudice instrumentum exhibere, denegatur ius id in posterum in iudicio ad fidem obtinendam producendi.*
2 *Vt imponatur perpetuum silentium diffamanti, & nolenti agere, bina admonitio requiritur.*
3 *Quid differt. l. diffamari. à l. si contendat. ff. de fideiussoribus.*
4 *Iudex ipsius rei principalis adeundus est: cum alterum ex his remedijs in iudicio proponitur.*
5 *Excommunicatus non est admittendus, si velit vti auxilio dictarum legum, & ibi de exceptione excommunicationis in foro seculari apposita.*
6 *Actor vocatus ad iudicium ex l. diffamari. & similibus potest eligere alterum ex duobus iudicibus ipsius rei.*
7 *Dictarum legum decisio etiam in criminalibus admittenda est.*
8 *Successor vocatus ad primogenium, potest iudicis officium implorare vigente ipso possessore, cui successurus est, vt pronuntietur primogenium ad eum mortuo possessore pertinere.*

Expenditur constitutio. l. diffamari. C. de ingenuis, & manumissis.

CAPVT XVIII.

VOtraduntur iure Cæsarum affinia remedia, quibus consultum est illis, qui vel aliorum diffamatione iactantiaue passim infestantur: vel timent actionibus non opportune impeti: eo sanè tempore, quo legitimis defensionibus variis casibus fuerint frustrati. Primum est ex l. diffamari. C. de inge. & manu. Alterũ. l. si contendat. ff. de fideiuſ. Nam vt primũ examinemus, erit diligẽter adnotandũ id auxilium diffamatis competere, in eũ effectum vt à iudice cogãtur diffamantes intra certũ diem actionem, vel ius quẽ habent, in iudiciũ deducere, adiecta cõminatione, & ea postmodũ exequutioni tradita, perpetui silentij imponendi, ne intra præfinitũ diem egerint tex. sing. in l. diffamari. vbi hoc expressim adnotarunt Alber. Salyc. Fulg. & Bal. nu. 16. Inno. col. 1. cui cæteri acceſsere in c. conquerente. de off. ord. Ant. & Feli. nu. 16. in c. accepimus. de fid. instru. Rota Antiqua. 305. Ang. Aret. Instit. de excep. in prin. nu. 23. hanc siquidẽ formulam præ oculis iudices habere debent, quoties iusta causa id postulauerit: decernere sanè tenentur in hũc modũ interloquuti, vt intra certũ diem agat qs actione sibi cõpetenti, hoc adiecto, cũ alioqui non esse audiendũ, eiq; perpetuũ silentium imponi, qã etiam probat in c. vlt. qui matri accusa. posse vbi gl. c. accepimus. de fid. instr. glo. optima, ac cõiter recepta in l. 1. C. vt nemo inuit. agere, vel accusa. cogat, quib. accedit, q si
1 iudex aliqua iusta rõne motus perceperit † in iudicio instrumentũ quoddam

quoddam exhiberi: eius verò possessor obedire noluerit, poterit interloquendo pronuntiare, nullam fidem exhibendam foreei instrumento, si quando ab eo contumace fuerit in iudicio productum. l. vlti. C. de fide instru. Bartol. in l. 1. §. edenda. ff. de edendo. Innoc. Panor. & alij in cap. G perpetuus. de fide instrum. col. penul. Bart. Angel. Salyc. Alex. & Ias. in l. 2. col 3. C. de edendo. Dec. in cap. 1. de probat. col. penul. idem in cap. cùm in Ecclesia. de appel. Anchar. in clem. 1. §. cæterùm. ad fin. de vsur. & licet Innoc. aliqua ex parte diuersam ab hac proposuerit sententiam frequentissimè tamen ab eo propter similitudinem rationis isthæc conclusio deducitur. Sunt item aliæ iuris vtriusque decisiones quibus suaderi potest id, quod in d. l. diffamari. decisum est: quemadmodum Accursius ibi scripsit: & præterea idem comprobatur in l. si ea. de quib. gloss. C. de his, qui accusa. non possunt. & l. Titia. ff. de accusat. Verùm ad hoc. vt perpetuum silentium in-
2 dicatur † diffamanti, oportet binam admonitionem à iudice præmitti. Ange. in authen. de hæredib. & falcid. §. si quis autem. collatio. 1. Alex consi 108. lib. 1. ad finem. idem Angel. per text. ibi in auth. de Ecclesiast. titu. §. si quis autem pro redemptione. Cæpola. caurela. 110. Angel. Areti. in princip. Instit. de exceptionib. nu. 23 Matthæ Afflict. decis. Neapolit. 264. dicens hoc ipsum seruari in illius regni præt rio. idem Iason tener. in l. 2. col. 3. C. de eden. dubius tamen cum ea, quæ pro Angelo adducũtur, quibusdam ipecialibus casibus, non in vniuersum intelligenda sint.
3 Quamobrem vnicam tantùm admonitionem sufficere aduersus Angelum existimant Roma. licet dubiter. in l. quamdiu in 3. num 12. de acqui hæred. Alex. in l. vlt. colum. 1. 2. de feriis. Felin. in d. cap. accepimus. num. 6. sat enim est fieri solemnem omni ationem silentij imponendi vnica tantum monitione præmissa. quæ quidem opinio apud nos frequentissimè in praxi recipitur: nam vnica eademq; peremptoria monitio sufficit. illud sanè non est prætermittendum, iniquissimè agere iudicem, qui hanc monitionem, comminationemq; in dixerit futuro actori prius salrem summariè de diffamatione constiterit: quem admodum scribunt Bart. in d. l. Titia. ad finem. Ange. Aretin. d. num. 23. & Alex. d. consil. 108. col. vltim. & merito cum isthæc diffamatio sit huius iudicij fundamentum, sine quo reus frustrà nimis hoc remedio vtitur: ficuti in ea l. diffamari. satis expressum est. Sed sæpissimè iudicium hoc tractatur omissa hac diffamatio nis cognitione, ex eo, q futurus actor simpliciter citatus, actionẽ quam habet in iudicium deducit: eaque examinatur principaliter vtrinque, & ideò tunc nihil ad rem attinet summaria de diffamatione cognitio: quàm etiam effugiunt, qui simul cum hoc
4 auxilio etiam vtuntur remedio. l. si contendat. quod distinct. ationem habet. Nam ex l. diffamari † hoc agitur, vt pronuntietur nullum ius diffamanti competere aduersum diffamatum, id nisi præmissa diffamari ne tractari non potest, vt eleganter notant Innocent. in cap. Abbate. de verbo. significat. Rota antiqua 305. Paul. Castrensis in d. l. si contendat Barto. Socin. cõsi. 94. colum. penult. lib. 3. Alexan. in l. si finita. §. eleganter. nu. 26. ff. de damno inf. ct. ex quibus duo colliguntur. Primum quidem, me etiam alicuius rei possessorem regulariter non posse à iudice petere, vt cogat Titium super eadem re intra certum terminum agere: vt declaret ei nullum ad eam rem ius competere: quia nemo inuitus agere cogẽdus est, nisi diffamatio præcesserit. Secundum, quod ab eisdem communiter receptum est ad l. si cõtendat. pertinet: scilicet, posse quem petete à iudice, vt pronuntiet sibi exceptionem aduersus Titium competere, seque liberũ esse ab ea actione, quæ in ipsum, Titio competierat, aut competere aliquo modo videtur. quod probatur. in d. l. si cõtendat vbi gloss communi omnium consensu probata idem asserit: cui similis est in l. Aurelius. §. centum. ff. de libe. legat. cuius meminere Panormit. in cap. si quis contra. col. 2. de for. comper. & Roma. consil. 90. & consi. 412. notat Bart. in d. §. eleganter. Feli. in d. capi. si quis contra. col. 1. text. optimus. in l. si pater. C. qui bonis ced. poss. & ibi Barto. ac Feli. rursum in cap. significauit. de testib. nu. 5. tex. & ibi gloss. in l. vlti. C. de vsur. pupil. quorum opinio communis est secundum Socin. d. consil. 94. lib. 3. col. 1. tametsi non desint, qui contrarium tenere tentauerint: nec ad hoc proponẽdum, tractandumve in iudicio, diffamatio requiritur. igitur discrimen maximum apparet inter ea, quæ ex d. l. si diffamari. & l. si contendat. passim deducuntur. Quin & vsu aduocatorũ obtentum est, hæc duo remedia simul misceri ad faciliorum causæ, & litis expeditionem.

Erit tamen operæpretium inuestigare: quis iudex erit adeundus,
4 vbi hæc remedia in iudicio deducuntur: an iudex ipsius diffamatis, contra quem hæc auxilia † iure proponuntur, an ipsius diffamati, qui verè reus est: licet primum ad iudicium alterum prouocauerit? Et quibusdam visum est, hanc controuersiam tractandam esse coram eo iudice, qui competens esset, si actione vsus diffamator velit diffamatum conuenire: cùm attenta origi-
5 gine, & naturale ipsius causæ conditione, & is, qui modò litem incipit, verè reus sit, & ideo eius iudex adire poterit: tametsi actor non sit illius iurisdictioni subditus, argumento assumpto à Iurisconsulto in l. qui habebat. ff. de tutel. nam & Bartol. cui cæteri cõsentiunt, adnotauit in l. Titius. ff. de in ius vocando. in hac causa, verè reu esse, qui alterum ad iudicium prouocat per text. ibi probantem, posse libertum sine veniæ petitione postulare à iudice, vt ingenuus pronuntietur: aut offerre huius liberi status aduersus patronũ legitimã defentionem: igitur si venia necessaria non est apparet manifestè hunc libertum verum actorem non esse. Sed nec tex. ibi nec Bar. decisio huic opinioni suffragantur: textus inquam, quia non tractat speciem istam vbi libertus vtitur remedio l. diffamari. cum ibi libertus esse ria à patrono prouocanr in ius vocatus. Deinde Bart. licet existimet vtentem remedio l. diffamari. quo ad reliqua verè reum esse: tamen apertè asseuerat quo ad primam petitionem actorẽ esse: & ideo oportere, vt tunc libertus veniam petat: quod cæteri Docto. sequuntur. maximè Paul Castrens. ex hoc scribens, excommunicatum
5 † proponent. m in iudicio auxilium. l. diffamari. exceptione excommunicationis repellendum esse idem ibi probat Alexand. post Antonium, & Abb. in capitul. inter leximus. de iudic. vbi Felin. num 9 & Dec. num. 14. eandem opinionem veram esse censent. Imo idem erit, si excommunicatus vtatur beneficio l. si cõtendat. nam cùm & tunc non sit reus necessarius, ac potius prouocet aliam ad iudicium, admittendus non est, secundum Abb. Imol. Fel. & Dec. in cap. cùm inter in fine. de excep. cundẽ Feli. in d. c. inter leximus. nu. 7. licet in hoc vlt. Anto. in d. cap. cùm inter. & in vtroque Ioan. Ananias in capi. dura. de cumi fals. nu. 5. contrarium tenuerint. non ergo adducitur commodè in huius prioris opinionis fauorem, id quod Bart. notauit in d. l. libertus. obiter tamen erit considerandum: non tantum in foro Ecclesiastico, sed etiam in seculari exceptionem excommunicationis maioris actorem à iudicio excludere. text. in cap. decernimus. de sententia excommun. in 6. Bald. in capit. exceptionem de excepr. text. in c. 1. in princ. hic finitur lex. in feudis. glo. in cap. pia. de excepcu. in 6. vers. opponat. & versi. Ecclesiasticis. notant Feli. in cap. vlti. nu. 10. de exceptioni. Ias. in l. 1. argu. glo ibid. C. de iuris & facti ignor. Regia. l. 4. tit. 10. lib. 2. fori. l. 176. tit. 1. Quinimò & si lex secularis in contrarium fieret, minimè valeret: vt scribit Ioannes Baptista de Sancto Seuerino. in Lommes popu uli colum. 39. ff. de iusti. & iure. in Gallia sanè moribus, & indiciali, ac forensi stylo inductum est, vt huius exceptionis ratione nemo ab agendo repellatur. teste Fabro. in §. vltimo. Institu. de curatoribus. Andrea Tiraq. lib. 1. de retract. §. 1. glos. 9. num. 275. & Ioanne Rupella. li. 1 Foren. in stit capit. 35. qui hoc mirũ esse censet, Gallis religiosissimè Christi fidem colentibus: cùm eis deorum gentilium veterem illam colluuiem venerantibus isthæc exceptio maximam vim haberet. de his siquidem Iulius Cæsar lib. 6. de bello Gallico hæc verba subdit. siquis autem privatus, aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictũ, ij numero impiorum, ac sceleratorum habentur, iis omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt: nè quid ex contagione incõmodi accipiant: neque his petentibus ius redditur: neque honos vllus communicatur. hactenus Cæsar. Apud Hispanos etiam videmus passim à iudicibus secularibus non obstante exceptione excommunicationis actorem ad agendum admitti. Adducitur his omissis secundo loco ad probationem huius sententiæ q Bart. notat. in l criminali. C. de iurisdictione omnium iudicum. immerito tamen. Nam is tantùm asserit reum vtentem remedio l. diffamari. vel l. si contendat. debere actorem cũuenire coràm iudice competenti. nec tamen aperit, an sit, iudex competens ipse, coram quo reus esser conueniendus, an is, cũ actor subditus est. Et ideò tertio pro hac parte consideratur, q idẽ Bartol. resolut. in l. si societatẽ. §. arbitrorũ. ff. pro socio. nu. 19. dicens condẽnatũ ab arbitris volentem reductionẽ ad boni viri arbitriũ petere, hoc ipsum petere debere à iudice qui de ea causa ordinario iure cognoturus esset, si compromissum non fuisset. idẽ Abb. & Doct. in c. exposita. de arbitr. per textũ ibi. idẽ Abb. l. cap. Quinta vallis. de iurein. nu. 30. Soci. cõsi. 18. nu. 31. lib. 1. Frederi. Senensis cõsi. 285. Lanfranc. de arbitr. part. vlt. q. 19. Carol. Ruy. cõsi. 7. li. 4. Marcus Anton. Blancus de cõpromiss. q. 10. nu. 13. Alex. in cõsil. 131. lib. 2. dicẽs hanc opin. cõmunem esse. & ibi Carol. Molin. in additionib, restatur cã in praxi receptã esse. licet Roma. cõsi. 265. & Matthæ. Afflict. decision. 51. tenuerint, hanc causam reductionis tractandam esse coram superiori ipsius arbitratoris qui sententiam tulit. Quartò ad idẽ facit tex. in l. cùm hi. §. transactiones. ff. de transact. vbi transact. super alimentis recipere debet authoritatem ab eo iudice, qui causam principalẽ tractat. Quin tò idem probatur ea ratione q absolutio à iuramento in contractu vsu ratio præstito peti poterit ab Episcopo, qui superior

ipsi iuranti est, secundum Calderi. consil. 1. de offi. ordi. & consi. 6. de iureiuran. Abbas in capitu. si quis contra colum. 2. de foro competen. Lapum allegat. 10. licèt Felin. aliquantum dubitauerit in capitu. 1. colum. vlti. de iureiuran. non animaduertens, eum Episcopum absoluere posse qui esset iudex competens super ipsius contractus exequutione. ex quibus apparet agentem ex. l. diffamari. vel ex. l. si contendat. adire posse eum iudicem, coram quo ipse per actorem esset conueniendus: quod in hac specie expressim asserunt Anto. colum. vlti. & in capitu. si clericus. Maria. Socin. in cap. cum sit generale. colum. 2. Panormi. in dict. capit. si quis contra clericum. colum. 2. de foro compe. Alexand. consil. 103. lib. 5. Roma. consil. 412. Barth. Socin. consil. 94. lib. 3. Abb. in cap. ex parte. nu. 5. de rest. spolia. Barba. in dict. cap. si quis contra num. 6. decisio Neapolitana in nouis Anto. Capiti. 18. ex quo & Alex. in dict. consil. 103. constat hoc adeò verùm esse, vt hac ratione possit etiam Episcopus ad iudicem laicum trahi: atque ita ex præmissis opinor hanc sententiam magis communẽ esse. Et si contrarium, nempe vtentem remedio. l. diffamari. vel l. si contendat. debere sequi forum alterius, cùm in hoc verè sit actor, tenuerunt Paul. Castren. in dict. l. in criminali. num. 3. & Matth. Affiict. decisio. 268. dicens ita decisum fuisse in Regio Neapolitano Prætorio.

Cæterùm hac in quæstione superest egregia dubitatio quid di-
6 cendum sit: vbi diffamatus vel reus agens † auxilio. l. si contendat, habet duos iudices? Nam vt vulgo receptum est licèt actor sequi debeat forum rei: si tamen ipse reus iure communi non iure speciali habeat duos iudices: poterit actor ex his quem maluerit eligere ad actionem prosequendam. text. & ibi omnes in l. vltima. C. de iurisdictione omnium iudicum. & in l. cum clericis. vbi Bald. nume. 1. C. de Episcop. & cleric. gloss. & Doct. in l. vlti. C. vbi in rem actio. text. in capit. cum sit generale. & gloss. in capit. dilecti. de foro compet. gloss. in capit. statutum. §. cum verò de rescript. in 6. ad finem. Roma. consil. 412. Mathæ. Affiict. deci. 257. idem Affiictus in constitu. Neapolitan. lib. 1. rubric. 37. num. 18. Quod si reus proponat in iudicio coram iudice ab eo electo remedium ex. l. diffamari. vel ex. l. si contendat. poterit equidem actor ex supradictis petere causam istam ad alterum rei iudicem remitti eo quod ipsum elegerit: sicuti ad quæstione eleganter respondit Barth. Socinus consilio 94. lib. 3. motus sanè pluribus rationibus & maximè ex eo quòd reus prouocãs actorem ad iudicium: adire debet & potest eum iudicem, quem aditurus esset actor si is primùm actione egisset: sed actor non egisset coram iudice per reum electo, imo coram altero quem modo actor eligit: igitur ad electum ab actore causa est remittenda: deinde actore comparente in iudicio, reus qui procurauerat verè partes rei agit: & in omnibus vti reus iudicandus est, probatur in capit. in præsentia. de probatio. & per Bart. in dicta. l. libertus. ff. de in ius vocand. ergo actor iudicis electionem habet, etiam si reus coram vno ex propriis iudicibus actorem in iudicium vocauerit. idem probat Maria. Soci. in capitu. proposuisti. de foro compe. num. 26. hoc intelligens vbi de ipsa principali causa, actione inquam & exceptionibus tractandũ est: nam si de eo solum ageretur vt actori certum tempus statueretur intra quod actionem proponeret: perpetui silentij comminatione indicta iudex à reo electus competens ad id & idoneus esset. quod manifestam rationẽ habet, & ideo probatissimi iuris est.

Præter hæc est aduertẽdum decisionem dictæ. l. diffamari. ser-
7 uandam † esse in criminalibus sicuti probatur in l. si ea. C. qui accusa. non poss. notant Barto. & alij communiter in l. Titia. ff. de accusationib. idem Bartolus in l. Papinianus. §. si quis post rem. ff. de inoffi. testamen. Oldrald. consilio 3. Antonius, Abb. Anania, & Aretin in cap. licèt de accusat. vbi text. non parum ad hoc facere videtur. Hanc tamen opinionem video non omninò in praxi admissam esse: siquidem etiam accusatore non probante minimè imponitur perpetuum silentium in criminalibus controuersiis: sed tantùm absoluitur accusatus ab obseruatione iudicij, quemadmodum dixi cap. 1. huius operis. num. 8. & fortassis illud obtinet postquàm accusator accusationem fuerit in iudicio prosequutus: quasi secùs sit dicendum vbi admonitus à iudice, accusare omisit: tunc etenim iuxta dictam legem. si ea. silentium ei perpetuum indicetur.

Quin & illud est obseruandum ex decisionibus. l. diffamari. &
8 l. si contendat. vocatum ad primogenium † timentem à possessore alienationem faciendam esse bonorum eorum, quæ sub primogenij vinculo continentur: vel si possessor ipse iactet assiduè bona illa esse libera nullique restitutioni subiecta, posse officiũ iudicis postulare: & præfatis beneficiis vti in iudicio: vt bona prædicta per sententiam pronuntientur primogenio subdita idque primogenium post obitum possessoris ad eum pertinere: quod in hac specie, docet Rodericus Suares allegatio. 4. conducunt ad idem. l. si pater. C. qui bonis cede. possunt. l. si finita. §. eleganter. & ibi gloss. ff. de damno infecto. l. si duo patroni. in principio. iuncta gloss. ff. iureiurand. * Eandem opinionẽ scio à Regio tribunali quadoque admissam fuisse in hoc regno: tametsi Pinel. in l. 1. C. de bon. mat. 3. par. nume. 78. probare conetur id iure fieri non posse, nisi ex iuxta causa: nam & eam opinionem Roderici fallam esse censet Ant. Gom. l. 40. Tau. nu. 79. & post tertiam huius operis editionem. Molina de promog. lib. 3. cap. 14. * Et erit satis vt sit locus remedio l. diffamari. diffamationem extraiudicialem esse: nec est necessarium iactationem istam in iudicio, vel apud ipsa forensia tribunalia contingere: sic etenim in dict. l. diffamari. & notant Panor. & alij frequentissimè in dict. cap. conquerente. de offic. ordin. hoc ex eodem capite colligẽtes.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Donatio facta filio quem pater tunc vnicum habebat, alijs postea susceptis liberis, reuocatur tantum quo ad legitimam.*
2 *Donatio facta à patre filio, quem vnicum habebat, non reuocatur alijs susceptis liberis quo ad tertiam bonorum partem. & num. 4.*
3 *Melioratio non potest verè fieri filio, quem vnicum habet?*
4 *Auus potest meliorare vnum ex pluribus nepotibus susceptis à filio, quem vnicum habet: etiam patre viuente.*
5 *Donatio facta Ecclesiæ susceptis liberis tantum reuocatur quo ad legitimã eius iure debitã. & nu. 11. vbi expẽditur tex. in ca. vlt. 17. quæst. 4.*
6 *Monasterium, quod quis ingreditur, an ei sit loco filij?*
7 *Examinatur ratio text. in authen. nisi rogati. C. ad Trebellianum. nu. 11.*
8 *An prædicta constitutio sit admittenda contra expressam testatoris voluntatem.*
9 *Legatis ducentis filiæ, si nupserit: centum verò si ingressa fuerit religionem: an ei profitenti religionem debeantur ducenta? & ibi intellectus ad l. Titia ff. de condi. & demonstratio.*
10 *Legatum ea conditione, si non nupserit, an liceat legatario nubenti, in conscientiæ foro accipere?*
11 *In primogenijs alijsque similibus dispositionibus potest adijci conditio, si nec presbyter, nec monachus fuerit.*
12 *Quid referat donationem rescindi ex capite. l. si vnquam. C. de reuocand. donatio. an ex titulo inofficiosæ donationis.*

Donatio facta Ecclesiæ an reuocetur natiuitate filiorum?

CAPVT XIX.

SI quis donationem extraneo, etiam liberto fecerit, & postea ei nascantur filij: donatio in totum reuocatur. l. si vnquam. C. de reuocan. donationib. l. 8. titul. 4. part. 5. quod si pater donauerit filio, quem vnicũ habebat: natis postmodum † ei filiis donatio reuocatur vsque ad
1 legitimam bonorum portionem filiis posteà natis competentem. l. si totas. C. de inoffic. donat. quam ita interpretantur Bart. Angelus & alij ibi. Bart. idem Alberic. Bal. Imol. & Paul. Cast. in l. Titia. Seio. §. Imperator. ff. de lega. 2. Ioã. Andr. Anto. Abb. & Imol. in ca. vlti. de donationi. Angel. & Salyc. in d. l. si vnquã. Alex. cons. 142. lib. 2. nu. 9. quorũ opinio cõis est secundum Corneũ cons. 11. col. vlt. lib. 3. Tiraq. in d. l. si vnquã. verb. liberis. nu. 60. & sequentib. Ripã ibi. quæst. 47. tametsi ipse, cui non omnino aduersatur Tiraq. aduersus hanc cõem conetur defendere ẽt in totum reuocari donationẽ filio factã aliorũ natiuitate. Sed & Carol. Molin. in tractat. de inofficios. donationi. sñiam cõem improbat scribens, hanc donationẽ voluntate donatoris in totũ reuocari ex. l. si vnquã. Sed authoritate l. si totas. quo ad legitimã portionẽ tantũ, ipso donatore inuito, vel tacẽte rescindi. Sed quia ad l. si totas. difficilimè respõderi poterit, cõis sñia recipiẽda est & quo ad huius regni cõstitutiones vlteriùs examinanda. siquidẽ pater põt quemlibet ex filiis quinta & tertia bonorũ partibus præ cæteris meliorare. Qua rõne si donatio facta fuerit à patre filio, quæ eius legitimã portionẽ excesserit, ipse filius censetur ea ex parte donationis q̃ præter legitimũ subsidiũ quintæ & tertiæ bonorũ partibus æquiualet oĩo melioratus. Regia Taurina. l. 62. Hodie. l. 10. tit. 6. lib. 5. Recopil. An igitur isthæc donatio filio, quẽ vnicũ pater habebat, facta: reuocetur aliorũ filiorũ nati-
2 uitate † quo ad legitimã portionẽ filiis posteà natis debitã, ex bonis patris non facta quintę nec tertię partis deductione: an quo ad legitimã tãtùm eorũ bonorum quę deductis quinta & tertia partibus superfit, dubiũ est. Et videtur donationẽ hanc reuocari quo ad aliorũ filiorũ legitimã, nulla facta quintæ nec tertię partis deductione: ex eo, quod forsan pater hãc donationẽ minimè fecisset vnico filio, quem tũc habebat, si cogitasset, & existimasset

se ve alios filios sibi nascituros: vt probatur in d. l. si vnquam. Quin inter liberos seruasset æqualitatem. l. illud. C. de collationib. l. vltima. C. comm. vtri. iudi. l. quæsitum. §. sed & ipse. ff. de fundo instru. Et præterea cùm præmittamus donationem filio, quem pater vnicum habebat, factam fuisse, videbitur quibusdam eam iure meliorationis minimè valuisse: nam, vt quidam existimarunt, melioratio fieri non potest filio, quem pater vnicum habet, ex eo quòd melioratio electio est, vt probatur in l. 9. titul. 5. lib. 3. Fori. l. 18. cum sequentibus Tauri. Hodie. l. 2. titul. 6. lib. 5. Recopila. electio vero in vno minimè datur, † sed in pluribus saltem. vt propria sit, gloss. in l. possessor. §. 2. ff. de petitione hæredita. & probatur in rubr. de electione. & ff. de opti. legat. deinde optimus est text. in princip. Institu. de assignat. liber. iuncta gloss. in verb. plures. vbi pater habens plures filios poterit vni libertum adsignare. dixit ergo textus hoc licere patri habenti plures liberos, quia si vnum tantùm haberet, non posset pater alteri, quàm illi libertum adsignare: & ideo in patre habente vnum filium, non est necessaria liberti assignatio: vt inquit Accursius ibidem: & eadem ratione nec iure Regio congruit melioratio patri vnicum tãtum habenti filium. Ad idem facit text. cum gl. in l. in fideicommissariam. §. si legatum. ff. ad Trebell. vbi prælegatum non cadit in vnicum tantùm hæredem: nec dici posset prælegatum: sed perceptio iuris hæredis, & ratione hæreditatis: sic melioratio in vnicum filium collata non est vera melioratio: sed perceptio iure legitimæ quantum ad Tertium attinet. His etiam accedit, quòd melioratio nil aliud dictat quàm quod meliorato præ cæteris sibi æqualibus gratia fiat: at si vnicus est filius, huic debetur tertia bonorum simul cum toto patrimonio pro legitima, excepta quinta bonorum parte, igitur nulla ei gratia fit: & ideo nec melioratio dici potest. Quod vlterius probatur, quia respectu extraneorum, totum patrimonium parentũ excepta quinta parte filiis iure portionis legitimæ debetur: quãuis respectu ipsorum filiorum quinta simul & tertia partes excipiantur à legitimo subsidio: sed vnico existente filio reliqui extranei sunt: frustra igitur de melioratione tractatur atque ita ipse opinor non posse aptari meliorationem: nec etiam si fiat, effectum meliorationis habere quo ad tertiam bonorum partem, vbi vnicum tantùm filium parentes habent. Quo fit, vt nec in fauorem descendentium hic vnicus filius, quo ad tertiã bonorum partem grauari possit, sicut nec quo ad legitimam: licet hoc grauamen admittendum esset, si isthæc melioratio verè nomen & iura meliorationis haberet. l. 27. Tauri vbi Ioan. Lupinum. 23. hoc in specie probat, q̃ si donatio vnico filio facta non habet vim meliorationis, consequitur reuocari aliorum filiorum natiuitate quo ad integram eorum portionem legitimã ex toto patrimonio deducendam. Obiter tamen suboritur difficultas an existente d. l. Regia, possit auus meliorare vnum ex pluribus nepotibus genitis ab vno & eodem parte, quem vnicũ
4 † filium is habebat? Nam propemodum iniuria fit filio vnigenito, si eius pater quod ei debitum est ratione legitimæ, vni ex nepotibus contulerit. Qua in re est considerandum olim in hoc regno controuersum fuisse prius quàm Taurinæ constitutiones sancirentur, an nepos posset ab auo meliorari viuente eius patre. Didacus etenim à Segura. in l. cohæredi. §. cùm filiæ. num. 29. versi. prædicta ergo. ff. de vulga. scripsit, hanc meliorationem fieri non posse cùm pater præcedat eius filium & sic nepotem aui meliorantis: nec habeat nepos hic viuente patre ius succedendi necessario ipsi auo, nec obtineat primum locum suitatis: Regia verò & Fori lex meliorationem hanc fieri permittat filiis vel nepotibus habentibus ius succedendi. Eandem opinionem testatur pluries ante Tauri. constitutiones à iudicibus receptam fuit Ioan. Lupi. in l. 18. Tauri. contrarium tamen etiam eo tempore verius apparet, ea ratione, quòd in his regnis inter descendentes omnia bona parentis constituunt legitimam ac debitam portionem exceptis quinta & tertia partibus; quamuis quo ad extraneos, omnia bona, excepta quinta parte, vt legitimum subsidium filiis debeantur: & ideo quo ad extraneos pater solũ potest quintam bonorum partem distribuere: quo ad descendẽtes verò quintam & tertiam, quemadmodum constat ex huius Regni sanctionibus. Sic etiam respectu descendentium non est nec censetur legitima quinta nec tertia bonorum pars, in qua melioratio fit. vt notat Ioan. Lupi. in l. Tauri. 27. Hodie. l. 11. titu. 6. lib. 5. Recopil. & patet, quia si legitima foret non posset meliorratus grauari etiam in descendentium fauorem. l. quoniam in priorib. C. de inoff. testa. Quamobrem isthæc vlt. sñia verior est, cui non oberit Fori. l. 9. tit. 5. lib. 3. Quippe quæ in duas diuiditur partes. Quarum prior prohibet, habẽtem filios, aut nepotes, qui ius habeant succedendi, alteri legare, nec dare ex bonis propriis aliquid præter quintam bonorum partem. Posterior verò permittit cuilibet, quem voluerit ex filiis aut nepotibus quo ad tertiã partẽ meliorare. Ecce q̃ in posteriori parte non exigitur, nepotẽ cui melioratio fit, habere primum in successione locum, licet hoc exegerit dicta lex in priori parte, & sanè iustissimè. Vnde non poterit inde sumi efficax argumentatio aduersus opinionem, quam veram esse diximus: & quæ vti verior ex iure veteri probata fuit à Regina Ioanna Caroli Cæsaris matre, Taurina constitutione. 18. Hodie. l. 2. tit. 6. lib. 5. Recopil. ex quibus deducitur eandem constitutionem non esse noui iuris sanctionem, sed veteris veram & iustam intepretationẽ, quod de omnib. Taurinis legibus expressim decreuit edicto generali eadem Catholica Regina, anno M. D. XI. Regiis iudicibus præcipiens vt in controuersiis motis post Taurinarum legum promulgationẽ, tunc pendentibus, vel postmodum in iudicium deducendis ratione tamen alicuius dispositionis quæ dictam publicationem præcesserit, ius omninò diceret ex eisdem Taurinis sanctionib. Poterit tamen quis dicere hanc sñiam veram, & lege probatam esse, vbi auus habeat plures nepotes ex pluribus filiis: nam ex melioratione cuilibet ex his nepotibus facta, eius pater nullum grauamen iure sentire potest. Cùm eadem melioratio posset alteri fratri & filio meliorantis vel eius nepotibus ex altero filio fieri. Sed vbi vnicus tantùm est filius, qui plures itidem genuit eius patri nepotes, iniuria ei fieri videtur: cùm ex eo patrimonio quod sibi debetur, eo inuito detur portio, ei forsan cui ipse nõ daret, & qui non est ei omninò gratus. Et nihilominus opinor etiam hanc meliorationem ab auo fieri iustè posse, attentis precedentis quæstionis & decisionis rationibus: ex quibus nullum grauamen huic filio fit, quia respectu descendentium: etiam ab eo non constat legitimum eius subsidium ex omnibus bonis parentis, imò potest tertia bonorum pars præter quintam excipi, vt alicui ex descendentibus prælegetur: sic mehercle vidi semel per sñiam in hoc Regno prætorio decisum fuisse: & tandẽ legisse memor sum hanc opinionem apud Cifontanum. dictæ l. Taurinæ. 18. interpretem.

Cæterùm ad institutum regrediens colligere non incommodè possum perpensis dictis rationibus meliorationem aut donationẽ factam filio, quem tunc pater vnicum habebat, reuocari aliorũ filiorum natiuitate quo ad eorũ legitimam portionem deducendam ex integro parentis matrimonio; excepta quinta bonorum parta. contrariã profectò sñiam iure probatissimam esse censeo, liberè asseuerans præfatam meliorationem aut donationem simpliciter factam tacito meliorationis titulo tantùm reuocari natiuitate aliorum filiorum quo ad legitimã eius competentem, deducendam quidẽ à bonis & patrimonio parentis prius detractis quinta & tertia partibus: q̃ probatur ab eadem l. si totas. iuxta quam donatio facta filio, non reuocatur natiuitate filiorum, nisi quoad legitimam eis debitam: & tamen in his regnis respectu eorundem filiorum non est portio legitima consideranda ratione omnium bonorum excepta quinta parte: sed quo ad necessitatem etiam tertia pars deducitur: si pater eam alicui ex filiis vel prælegauerit, aut donationis titulo cõtulerit. Hoc ipsum amplius probatur: quia iuxta coẽm sententiã donatio facta filio, aliorum natiuitate tãtum reuocatur quo ad eam partem quæ necessariò, inuitis adhuc parentibus, filijs pòsteà natis debetur. Vnde fit, vt cum iure Regio liberè possit pater tertiam bonorum partem vni ex filiis dare, minimè teneatur etiam filiis postmodum natis distribuere. Et ideo posterior sñia potior mihi videtur. Non obstat prima ratio, quæ erga ipsos filios admittenda nõ est: pater etenim filio donans aliquam rem non præsumitur vrgenti præsumptione id fecisse, eo quod de nascituris filiis non cogitauerit: imò ob amorẽ paternũ potius præsumendum est, patrem idem facturum fuisse licet de futuris, ac sibi nascituris liberis cogitasset. sicuti ex l. si totas. communiter deductum est. Secunda ratio item refellitur ea consideratione, q̃ in dubio locũ sibi vendicet: at vbi pater filio, etiam vnico eo tẽpore donationẽ fecerit: iam dicendum est eum voluisse filium hunc sibi nascituris in patrimonij diuisione inæqualẽ fore. Tertia argumẽtatio, & si verissima sit: diluitur tamen si aduertamus tẽpore meliorationis vnicũ fuisse filium melioratum: ac labente tẽpore reliquis filiis patris natis, plures iã ei sunt filij inter quos iure optimo cadit vera melioratio, vt constat apertè.

In donatione facta Ecclesiæ egregia est dubitatio an ea in totũ reuocetur natiuitate filiorũ, an tantũ quo ad eorũ legitimam? sicuti mõ in donatione facta filio diximus, & quia ad huius quæstio. decisi. passim adducitur tex. ĩ c. vlti. 17. q. 4. assumptus ab August. in serm. de vita cleri. 52. ad fratres in heremo. Tom. 10. fol. 314. Et Iuone Carnotẽsi. 3. par. c. 177. licet Tiraq. in d. l. si vnquã. in princ. nu. 60. dubitauerit illius capitis verba esse D. August. cũ apud ipsum ea reperire non potuerit. ipsius capitis literam vti apud Gratianum & Augustinum ea legitur, referam libẽter, quo facilimè lector possit, quid inter vtrãque discriminis sit: diligẽter animaduertere. A Gratiano in hunc modam refertur. Quicunque vult exhæredato filio hæredem facere Ecclesiam, quærat

alterum qui suscipiat, non Augustinum: imò Deo propitio neminem inueniat. Quam laudabile factum Sancti Aurelij Carthaginensis Episcopi! quidã enim cum filios non haberet, nec speraret: res suas omnes, retento sibi vsufructu, donauit Ecclesię, nati sunt ei filij nec opinanti: reddit Episcopus ea, quæ donauerat, in potestate habebat Episcopus non reddere: sed iure fori, non iure poli. Hactenus August. nam quæ sequuntur apud Gratianum ipsiusmet Gratiani verba sunt ex Augustino resolutionem quæstionis colligentis. apud ipsum Augustinum ita scriptum est. Quicunque vult exhæredato filio hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum: imò Deo propitio nullum inueniet. Quàm laudabile factum sancti & venerandi Episcopi Aurelij Carthaginensis quomodo impleuit eos omnes, qui sciunt, laudibus Dei. Quidam enim cum filios non haberet, nec speraret, res suas omnes retento sibi vsufructu donauit Ecclesiæ. Nati sunt filij sibi posteà, & reddidit Episcopus, nec etiam opinanti illi quæ donauerat. In potestate habebat Episcopus non reddere. Sed iure fori non iure poli. Hęc Augustinus. de quo Possidonius Calamẽsis in eius vita cap. 24. ita scribit. Quidam etiam ex honoratis Hipponensium apud Carthaginem viuens, Ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, & confectas tabulas sibi vsufructu retento vltro eidem sanctæ memoriæ Augustino misit: cuius ille oblationem libenter accepit, congratulans ei, quod æternæ suæ memor esset salutis. Verùm post aliquot annos nobis fortè cum eodem cominùs constitutis: ecce ille donator literas per filium suum mittens rogauit, vt illæ donationum tabulæ suo filio redderentur, pauperibus verò erogandos direxit solidos centum. Quo ille Sanctus cognito ingemuit, hominem vel finxisse donationem: vel eum de bono opere pœnituisse: & quanta potuit, Deo suggerenti cordi eius, condolenti animo ex eadem refragatione dixit, in illius scilicet increpationem & correctionem, & tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas cõfestim reddidit, pecuniamque illam respuit, atque rescriptis eundem sicut oportuit & arguit & corripuit admonens, vt de sua simulatione vel iniquitate cum pœnitentię humilitate Deo satisfaceret: ne cum tam graui delicto de seculo exiret. Hactenus Possidonius, qui ostendit Augustinum congemuisse, donatorem illum donationem absque filiorum iniuria, & grauamine, Ecclesiæ factam, impio animo reuocasse: nam si eam potuisset iure reuocare, non ita Diuus Augustinus eum corripuisset. * Erit tamen obseruandum apud Ioonem, ex Augusti. in dicto sermone legi: quomodo impleuit omnium, qui sciunt, os, laudibus Dei. *

Quæstioni tandem sic à quibusdam respondetur donationẽ Ecclesiæ factam natiuitate liberorum reuocari non in totum: sed quo ad legitimam tantùm portionem ipsis filiis necessaria lege debitam: sumiturque ab his non fragilis ratio ex text. in dict. capitu. vlti. quia si in totum donatio hæc reuocaretur iure fori teneretur Episcopus ille omnia bona Ecclesiæ donata restituere: quod ibi negatur expressim: atque ita opinionem hanc tenuerunt gloss. Archidia. ibi. gl. Imol. & Abb. colum. 3. in cap. vlt. de donationib. Barto. in dict. §. Imperator. nu. 6. & ibi Cuma. Bald. Salyc. Angel. & Paul. in d. l. 1. C. de inoffi. donatio. Corset. in singul. verb. donatio. 4. Iason in authen. si qua mulier. 6. C. de sacros. Eccles. idem in l. generaliter. col. 2. C. de instit. & substit. Felin. in capit. in præsentia. de probat. num. 43. Roma. in authen. similiter. 8. speciali in contractibus. C. ad l. Falci. & alij, quorum meminit Tiraquell. in dicta l. si vnquam. verb. libertis. num. 66. & hanc esse communem opinionem fatentur Francis. à Ripa in d. l. si vnquam. quæst. 49. & Fortunius Garsias in tracta. de vlti. fine. illat. 16. idque apparebit si pensitare volueris horum authoritatem simul & eorum, qui contrariam sententiam probare conantur: quorum paulò post mentionem faciemus. Huic communi opinioni præter alia suffragatur: quod excepta legitima portione filiis ex patrimonio parentum debita, in reliquis bonis saltem par ius est filiis & Ecclesiæ, Ita vt ea interpretatio, quæ filiis fauet, & Ecclesiæ fauere debeat: ac tandem in Ecclesię fauorem assumenda sit. Authent. si qua mulier. C. de sacros. Eccles. cap. in præsentia. de probat. quo fit idem esse dicendũ in donatione facta Ecclesiæ, quod in principio huius capitis diximus de donatione facta filio. Quibus accedit ea ratio, ꝙ substitutus ea conditione: si quis sine liberis decesserit. omninò excluditur, si institutus monasticam vitam elegerit: ipsumque monasteriũ iure hæredem fecerit. censetur etenim cum liberis decedere. d. cap. in præsentia. Authenti. nisi rogati. C. ad Trebel. in Authen. de sanctissi. Epis. §. sed & hoc præsenti. collat. 9. & Nouella cõstitutione. 123. titu. de Eccles. diuersis capitulis. §. si quis sub conditione. ex eo quod qui monasterium ingreditur vt antiquiores
6 existimant, † non videtur decedere sine liberis: cùm monasteriũ loco filij habeatur. gloss. in l. si ita quis promiserit. §. ea lege. ff. de verb. obliga. Bald. & Imol. in l. filius à patre. §. 1. ff. de hæred. insti. notatur in dict. Authen. si qua mulier. nullibi tamen expressum est, monasteriũ loco filij haberi: nam in dicto cap. in præsentia. non dicitur monasteriũ haberi loco filij sed hæredis. quod præter alios animaduertit Bart. in d. Authen. nisi rogati. & præterea in d. §. sed & hoc præsenti. dum dicitur ꝙ conditio liberorũ suscipiendorũ quo ad monasteriũ habetur pro non scripta: euidẽter probatur, monasteriũ non haberi loco filij: si enim monasterium loco liberorũ haberetur conditio cẽseretur impleta. quod Bart. scribit in consi. 1. deinde non potest prædicta ratio congrua censeri: quia & si monasteriũ loco filij habeatur: erit monasteriũ filius fictus, ciuilis, & improprius, qui non excludit sub ea conditione substitutum. l. fideicõmissum. ff. de conditio. & demõstrat. l. si ita quis. §. is cui in tempus. ff. de legat. 2. l. vlt. C. de his qui veniã ætat. notat in hac specie Paul. Castren. in dict. Authen. nisi rogati. quo etiã in loco Saly. cẽset erroneũ esse dicere monasteriũ loco filij haberi: & idẽ tradũt doct. potissimè Feli. in d. cap. in præsentia. nu. 42. Ripa in d. l. si vnquam. q. 34. & Tiraquel. verb. susceperit. nu. 40. post Bald. in l. filium. ff. de his qui sunt sui. * Tradit post huius operis tertiam editionem diligenter Emanuel à Costa in cap. si pater. de testam. verb. si absque liberis. nu. 70. * quamobrẽ
7 Richardus Malumbrius existimat, † monasterium ideo substitutũ excludere, nè religionis professio impediatur, neve quis à vita monastica, & cõtemplatiua auertatur: quod maximè odiosum est in religione Christiana. huic rationi consentiunt Bart. d. cõs. 1. & frequenter alij Docto. in dicta Authen. nisi rogati. vbi idem Bartol. & Canonistæ in dict. capit. in præsentia. latè Franc. à Ripa in l. ex facto. §. si quis rogatus. nu. 37. ad Trebellia. post Barto. in dict. §. is cui in tempus. sicuti conditio ea reiicitur quæ auertit à matrimonio carnali. l. sed si hoc. §. vlti. & l. quoties. ff. de condit. & demonstra. & rub. C. de indic. viduit. tol. fortiori ratione cõditio omnino reiicienda est, quæ à matrimonio spirituali deterret. Sed & hæc ratio infirma quibusdam apparet. primò quia hic institutus qui non susceptis liberis religionem profitetur, idẽ habiturus est ex his bonis siue sit locus fideicommisso, siue non, nec monasterium eo viuente his bonis priuatur, vnde minimè præsumendum est quenquam in hac specie ab ingressu religionis tam futili & leui occasione auertendum esse. Nam si dixeris forsan abstinebit ab ingressu religionis sciens, ea bona post eius obitum non esse penes monasterium mansura: profectò neminem vidimus hactenus abstinere ingressu religionis eo, quod non habeat bona, quæ in monasterium deferat. Ad hoc etiam facit quod ingrediens monasterium religionis causa: parùm solicitus est erga bona temporalia & patrimonium, quibus renuntiat omnino, capitu. cùm ad monasterium. de statu regul. quo in loco Roma. Pontifex refert egregium facinus Diui Gregorij, cuius & ipse meminit lib. 4. Dialog. cap. 55. ergo nullo pacto verè dici poterit, quempiã ex animo verè religionis ingressum optãtem, posse ab eo instituto auerti, ob id quod eius bona ex fideicõmisso ad alium deferantur, ipso religionem profitẽte. Nec item est præsumẽdum quenquam minus in animum sibi persuadere religionis professionẽ: quod ob eam propria bona ex voluntate eius, qui ea sibi reliquerat, alij competant: paupertatem enim profiteri volẽti non possunt hæc impedimẽto esse. Postremò si præfata Ricardi ratio vera esset, etiam à fideicommisso excluderetur Ecclesia, pia ve causa, ingredienti religionem substituta in eum casum quo sine liberis eis decesserit: quod tamen falsum est vt probatur in d. §. sed hæc præsenti. His suffraga-
8 tur quod si locus esset huic rationi, quam improbauimus, † substitutus non erit admittendus instituto religionẽ profitente: vbi testatur expressim in ea substitutione, monasteriũ si quod ingrederetur institutus, à bonis eius & hereditate exclusisset: quod durũ quibusdã visum est opinantibus ob expressam testatoris voluntatẽ substitutum præferendum esse monasterio: quod à propriis bonis iure potuit testator abalienare: quemadmodum in specie opinantur Paulus Castrensis & Corneus in d. authent. nisi rogati. Alexand. Imol consil. 121. nume. 13. lib. 2. & ibi Carolus Molinæ. Decius in dicto capitu. in præsentia numero 58. ad finem. idem Decius consil. 259. colum. 2. & consil. 426. Pulchrè Ripa in dicto. §. si quis rogatus. nume 39. Laurent. Calca. consi. 7. numero 24. dicens ita omnes tenere. idem probat & asserit Gualdensis de arte testandi. titu. de substitutionibus. capitul. 18. quibus accedit similis quæstionis respõsio. Si quis etenim puellæ si nupserit ducenta legauerit, centum verò si religionem fuerit professa, eadem virgine religionem profitente, dubitatum
9 est † an ei centum tantùm: vel ducenta debeantur? Bartol. respondit huic puellæ religionem profitenti legatum integrum ducentorum deberi, ac si nupsisset: fauore quidem religionis, nè quis metu amittendi legatum maius, abstineat ingressu religionis. ita Bartol. & ibi Socinus in l. 2. ff. de his quæ pœn. caus. Anto. num. 27. Areti. numero 72. Felin. num. 37. in dict. capit. in

præsentia. Ias. in auth. si qua mulier. C. de sacros. Eccle. col. 3. vbi scribit hanc opinionem communem esse: quod etiam fatetur Ioann. Crottus. in l. nemo potest. Fol. 7. ff. de leg. 1. è quibus ferè omnes ad hoc considerant tex. in d. §. sed hoc præsenti. & in authen. nisi rogati. & potissimum Areti. apertè post alios asseuerãs eam decisionem admittendam esse etiam contra expressam testatoris voluntatem, refragantibus his, quos nominatim citauimus in præcedenti quæstione. suffragatur & Bartolo, quòd notant Doct. in matrimonio carnali ex l. Titiæ. ff. de condit. & demonst. nempè si legata fuerint centum, Titiæ si nupserit, & ducenta si non nupserit, & eadem Titia nupserit, ei ducenta esse præstanda: quasi conditio si non nupserit contraria procreationi prolis & vtilitati Reipublicæ viduitatem inducens à testamẽto reiiciatur, quod verissimum est.

Sed an in d. l. Titiæ, probetur dubium esse arbitratur Deci. in dict. cap. in præsentia. numer. 59. scribens communiter Iurisconsulti verba hoc modo legi. Titiæ si nupserit ducenta, si non nupserit centum legauit: si nupserit mulier, ducenta non etiam centum residua petet. Rediculum est enim eandem & vt viduam & vt nuptam admitti. Hanc literam vt propriam Iurisconsulti Gregorius Holoander agnoscit. Igitur si apud Iurisconsultum maior quantitas legata fuit nubenti: non est cur ex eo probationem opinioni Barto. aptemus. Titia verò ducenta consequitur quia nupsit & conditioni paruit: centum verò petit ex eo quòd conditio illa, si non nupserit, est eadẽ ac illa, si fuerit vidua: quæ extare videtur si Titia aliquo tempore vidua fuerit. l. vltim. C. de indict. vid. tollend. qua tamen ratione spreta, Iurisconsultus ridiculum censet legatariam, vt nuptam & vt viduam simul admitti. Verum inconcinna, & futilis apparet hæc interpretatio: ideò multò meliùs ab Accursi. Bartol. & aliis legitur idem responsum in hunc sanè modum: Titiæ si non nupserit ducenta, si nupserit centum legauit. Si nupserit mulier ducenta, non etiam centum residua petet. Ridiculum est enim eãdem & vt viduam & vt nuptam admitti. atque ita hoc responsum legi in Pãdectis Pisanis olim, nunc Florentinis testatur Antonius Augustinus libr. 1. emendationum. capit. secundo. ea verò decisio ita accipienda est, vt Titia nubens ducenta accipiat: perinde ac si illi cõditioni si non nupserit, paruisset. l. mulieri & Titio. ff. de conditio. & demonstra. nec poterit residua centum ea conditione, si nupserit, legata petere, cùm nupserit: quia ridiculum est, eandem & vt viduam, & vt nuptam ad legatum admitti. à similitudine ergo matrimonij carnalis, & spiritualis optimè opinio Bartol. cõprobatur ex d. l. Titiæ. contrariam sententiam ob expressam testantis voluntatem, quam & in quæstione proxima obseruandam esse diximus, veriorem esse existimant Baldus. & Paul. in l. Deo nobis. C. de Episco. & cleri. idem Bal. Paul. Salyce. & Corneus. in dict. Authen. nisi rogati. Iacobus à Bello visu. in d. §. sed hæc præsenti. Imol. in l. Lucius. in 2. ff. de hæredi. insti. col. vltim. Deci. consi. 419. Ioan. Crottus. in d. l. nemo potest. fol. 7. Decius. in d. cap. in præsentia. num. 59. Anchar. dicens hanc opinionem communem & seruari, in regul. nemo potest. quæst. 5. de regul. iur. in 6. dixit ad hæc Bald. in. d. authenti. nisi rogati. communiter hanc opinionem aduersus Bartol. seruari. Ego sanè licet adhuc credam Bart. sententiam plurium authoritate munitã esse: contrariam veriorem esse censeo: attenta testatoris voluntate, quæ certa est disponendo de rebus quę monasterio non tenetur relinquere ex quo & proximæ dubitationis responsum libenter admitto: nec enim video quid his iure obstet. Nam quod frequenter adducitur, conditionem illam, si non nupserit, non scriptam censeri, aut sequutis nuptiis seruatam fuisse: id à veteribus Iurisconsultis factum est in publicæ vtilitatis commodum, in odium cœlibatus & fauorem prolis suscipiendæ: vt omnes maiori conatu & studio procreandis liberis operam darent: quemadmodum ex Ipsis Iurisconsultis cõstat: & ex his, quæ nos scripsimus in epitome de matrimonio. 2. par. cap. 8. in princip. lex igitur reiecta dicta conditione legatario etiam nubenti aduersus certissimam testatoris voluntatem legatum defert: non in pœnam legantis, sed in fauorem Reipublicæ, & prolis suscipiendæ: ne legatarius retrahatur à suscipiendis liberis: quo fit vt etiam in animæ iudicio: & conscientię foro: legatum legatario debeatur, quamuis is refragante conditione legato abscripta, nuptias cõtraxerit: atque itidem legatarius iustè legatum istud percipiet, hoc etenim lex voluit & sanciuit, sancireq; potuit contra apertissimum testantis iudicium. Quicquid in contrarium scripserit Ioan. à Medina. in lib. de restitut. quæst. 23. colum. 8. Sed & si alicui legata fuerint centum si nupserit: & is religionem fuerit professus: idem legatum adsequetur: præsumitur enim testatorem de nuptiis cogitantem, idem facturũ fuisse, si de ingressu religionis cogitaret. d. §. sed hoc præsenti. Sic legatum ea conditione si non nupserit, legatario nubenti debetur. Non tamen erit idem obseruandum si legata fuerint alicui ducenta, si præsbyteri ordinem assumpserit, aut religionem fuerit professus: nam legatario nubenti non debetur legatum, sibi aduersante testatoris voluntate in fauorem religionis & continentiæ iustissima: cùm possit quis inuitari ad ingressum religionis spe lucri consequendi. cap. 2. vbi hoc notant Doct. de condit. apposit. optimus text. in l. Titio. §. 1. ff. de cõd. & demonst. Et tamen his præmissis non est penitus recipienda argumentatio hac in re à matrimonio carnali ad spirituale. compertum enim est Iurisconsultos præmissam conditionem, si non nupserit, à legato reiecisse ob fauorem Reipublicæ circa procreationem liberorum in odium cœlibatus, quem & pœnis quibusdam persequebantur Romanorum veteres leges. qui quidem fauor non tribuitur à iure professioni religionis, tametsi religiosorum status perfectior sit quã eorum, qui coniugio operam dant. c. nuptiæ. 32. quest. 1. clemen. exiui. in princip. de verb. signific. cùm & status coniugatorum in Christiana Republica sit maximè licitus. cap. gesta. cum glo. 74. distinct. & cap. integritas. 32. quæst. 1. & patet quia matrimoniũ Sacramentum est in remedium fornicationis, & à natura institutum in humani generis conseruationem: quod alibi tractauimus: igitur non ita erit reiicienda conditio illa: si religionem nõ ingrediatur: si Monachus non fuerit: quæ & si religioni refragetur aliquo modò, fauet tamen matrimonio & liberorum procreationi: sicuti illa, si non nupserit, quę Reipublicæ odiosa est, & matrimonio contraria. Præterea non est opinatione, nec cogitatione dignum, quemquam verè pium & Catholicum ob id religionis institutum omittere, quòd bonis ac rebus temporalibus, quibus renuntiat, carere ex voluntate testatoris ei sit necessarium. Imò frequenter ipsa paupertas monasteriorum maiorem occasionem exhibet Christianis in eis religionem profiteri, quo maiori cum merito, vt mendici, vitam humanam tot periculis diuitiarum causa obnoxiam humiliter peragant. Quamobrem primum infero, impium esse & turpe à testatore conditionem aliquam adscribi legatis, aut institutionibus principaliter ad hoc vt quenquam auertat à religionis professione, monasticove instituto. Panormitan. numer. 42. & ibi Deci. nu. 53. in d. cap. in præsentia. Secundò posse iustissimè testatorem aliquot rationibus motum, filiæ centum legare si nupserit: minus verò nempè 50. si Monasticam vitam elegerit: quasi maior dos necessaria sit nubenti, quàm religionem profitenti: maiores enim sumptus, & maiora onera nuptis, quam Monialibus incumbũt: aut sanè ea ratione, quòd posteris & familiæ velit maiorem bonorum partem relinquere. Tertium opinor in primogeniis, maioratibus, & meliorationibus, eam conditionem admittendam esse: ex qua primogenium, vel melioratio ita posteris deferatur,
11 † vt nec Monachis, nec Presbyteris competere possit. Imò eo ipso quod quis eiusmodi bonorum possessor Presbyter, aut Monachus factus fuerit: ea bona statim sequenti ex familiæ nomine deferantur. Non enim ista conditio adscribitur vt à religione quis auertatur, sed in familiæ fauorem: ne ea bona extra familiã alienentur. & quia similes institutiones primogeniorum, ipsaq; primogenia minimè conueniunt Monachis, nec Presbyteris: ꝙ in specie notat Ioan. Lupi. de donatio. in rubri. §. 16. nu. 4. & 14. præmittunt Alex. consi. 100. libr. 4. num. 12. Iason. in l. Gallus. §. & quid si tantum. nu. 42. ff. de liber. & posthu. Quartum, verum esse censeo non esse locum monasterio. Imò potius fideicõmissario substituto ea conditione si sine liberis institutus decesserit, quoties aperte testator excludi monasterium, quod institutus ingreditur, statuerit: quin & idem erit vbi ex certissimis coniecturis hoc ipsum à testatoris iudicio colligi potuerit auctore Decio d. consi. 259. vbi eleganter hanc opinionem probat. Non oberit quod in d. §. sed hæc præsenti. statutum est, vbi institutus monasterium fuerit ingressus conditionem illam restitutionis & fideicommissi inualidam esse, & pro non scripta haberi: quia id est intelligendum in hunc sensum, vt fauore religionis dicta conditio cẽseatur defecta, & successu destituta quia institutus videatur decedere cũ liberis, aut hærede, quem testator ipse, vti ius præsumit, noluit excludi à substituto: non aũt est simpliciter & planè dicendum conditiones prædictas pro non scriptis haberi: nã id falsum est: cũ si ita esset fideicommissum substituto post mortẽ instituti deberetur: excluso monasterio. Ex quib. ea est vera rõ, quæ legislatorẽ induxit vt statuerit, monasterium substitutũ excludere: ꝙ testator præsumatur pariter liberos instituti, & monasteriũ dilexisse: atq; ita sicuti liberos instituti prætulit substituto, eodem pacto, si cogitasset institutum religionem professurum esse, monasteriũ ipsum substituto prætulisset, quẽadmodum insigniter explicat Paul. Castr. in d. Authen. nisi rogati. cui cõsentire videntur hi; qui tenent, substitutũ monasterio præferendũ esse: vbi testator expressim id significauerit, quibus animaduersis apparet verũ esse, ꝙ frequentiori calculo receptũ est in d. auth. nisi nisi rogati. & in d. c. in præsentia. s. monasterium præferendũ esse substituto, ẽt substitutionis cõditione his verbis cõcepta: si institu-

tis decesserit sine liberis legitimis,& naturalibus ex suo corpore natis: cum præsumptio iuris sit, testatorem pariter, & hos filios liberosve instituti, & monasterium dilexisse.

Quam opinionem esse magis communem asseuerant Alexand.consilio 121,libr.2.numer.11.Ripa in dicto §.si quis rogatus.numer.27 Deci.in dicto capitu.in præsentia. numer. 59. Aymon Sauili.consilio 152.colum.1.quamuis non desint & plures ac maximè authoritatis viri, qui & tunc monasterio preferendum esse substitutum opinentur. Hactenus igitur probare conati sumus donationem factam Ecclesiæ, etiam si donator postea filios susceperit,tantum quo ad filiorum portionem legitimam reuocari.licet eam in totum reuocari censeant Fortunius dict.illatio.16.& plures citati per Tiraquellum. in dicta gloss. libertis.numer.63.qui tamen,præter Fortunium, in specie & distinctè loquutum simpliciter asserunt, donationem Ecclesiæ factam eo casu reuocari:minime definientes an in totum,an quo ad legitimam reuocetur; & nihilominus videtur eam donationem in totum reuocari: quia, vt inquit Augustinus, iure poli Ecclesia non potest bona donata retinere:ne hoc erit intelligendum de bonis donatis quo ad legitimam filiis debitam: id etenim alienum est à sensu Augustini: cùm is distinguat ius fori à iure poli: quæ quidem iura nullum discrimen paterentur, si ea Augustini consideratio,piaque admonitio intelligeretur de bonis quæ pro legitima portione filiis iure debentur. vnde vt congruat sensus accipiendum est, quod ab Augustino scribitur in hunc modum quo ius fori retentionem illorum bonorum permittit ea ex parte,qua legitimæ filiorum portioni nullum præiudicium fit: ius verò poli eam etiam retentionem prohibeat. Quod si ita est, ius istud poli, vel seruandum est etiam in iudicio exteriori: vel ius fori itidem in interiori animæ tribunali admittendum, quod verius est.Agitur enim hic veritate comperta ex iuris ciuilis legitimis sanctionibus: quæ iustissimè seruantur in conscientiæ & animæ iudicio: & ideo eandem opinionẽ, quam hac in controuersia veram esse credo apud exteriorem iudicem, eandem, & verissimam esse contendam in propriæ conscientiæ examine: quod ab Augustino scriptum est intelligens secundum quandam honestatem moralem, quæ tamen legalem obligationem,aut restituendi necessitatem minimè inducat:quod gloss.sensit in capit.si quis irascitur.13.quæstione secunda. Nec mihi persuaderi potest, Prælatum,aut Episcopum illius Ecclesiæ, cui donatio facta fuerit, in his bonis, quæ filiorum legitimam portionem non attingunt, restituendis tutum omnino esse apud forensem iudicem, rei gestæ veritate patefacta: & eundem apud interioris iudicij censorem cogẽdum esse eadem bona ex eisdem actis restituere. Monstrum enim esset, maximum hoc dissidium constitui inter eos iudices, qui iustitia duce ius dicere tenentur.

Cæterùm præter ista, quoties donator post donationem fi-
2 lios susceperit, est considerandum an donatio ex † constitutione.l.si vnquam,ob filiorum procreationem, an ex eo quòd inofficiosa sit,reuocetur.Nam iure compertum est, priori ratione in totum donationem extraneo factam omnino reuocari: ita vt nihil ex rebus donatis ad donatorem spectet.sicuti ab eadem constitutione communiter adnotatum est, etiam quibusdam renitentibus in contrariam sententiam,scilicet,vt tantum quo ad legitimam portionem filiis debitam reuocatio fieret. communi siquidem opinioni plurimum adstipulatur Regia Partitarum lex:cuius in initio huius capitis mentionem fecimus: & id diligenter traditur ab Accursio,& aliis,præsertim Tiraquello.in d.l.si vnquam.gloss.totum.refragantur vero hi qui illam decisionem intelligunt in donatione facta libertis: quorum meminit latè idem Tiquellus.in gloss.libertis. quòd si donatio reuocetur ex posteriori capite: tantum quo ad legitimam portionem filiis iure competentem rescinditur: secundum ea quæ notantur in l.1.C.de donatio.inoffic.& per Bartol.in l.Titia.§.Imperator. column.1.ff.de legat.2.quem ibi sequuntur Alberi.Imol.& Comensis,Panormita. & alij in capit. vltim. de donat. Curtius Senior consil.1.colum.vltim. dicens communi sentẽtia receptum esse,vt donatio inofficiosa re & consilio in totum reuocetur:ea verò,quæ sit inofficiosa re tantùm, non consilio, solùm quo ad legitimam etiam si facta fuerit extraneo. quin & priori modo facta,aliqua re liberis relicta, adhuc quo ad legitimam tantùm reuocatur.l.prima & vltima.C. de inoff. donatio. Bartol.in d. §. Imperator.columna prima.Abb.in dicto capit.vltim.2. colum. vt tandem fere eò res ista,sic à iuris vtriusque doctoribus distincta,tendat,quòd donatio inofficiosa etiam facta extraneo, quo ad legitimam tantum reuocetur,quod Accurs. in dict.l. 1. quæstio.5.& ibi Cinus, Bald.Paul.Castren.defendere conantur ex l. si liqueat.C.eod.titul.gloss.& Iason in authent. vnde si parens.C. de inofficio.testam.in fine.Aretin.consilio.47.probatur in dicta Regia.l.8. in fine titulo 4. parte 5. qua de re latè aduersus communem disputat Carol. Molin. in tractatu. de inoffici. donat. Nam de ea donatione, quæ filio fuerit facta, & si inofficiosa sit, omnium est vnanimus consensus, eam quo ad legitimam tantum reuocari. imò l. Regia tunc inofficiosa censetur donatio cùm legitimam donatarij tertiam & quintam bonorum partem excesserit.l.29.Tauri.Hodie.l.tertia.titulo octauo. libr. 5. Recopil.

His etiam adiiciendum est, donationem titulo inofficiosę reuocari etiam si ea non sit omnium nec maioris partis bonorũ, modò inofficiosa sit. at ex. l. si vnquam. quia donator liberos post eam susceperit,non reuocatur,nisi ea sit omnium vel maioris partis bonorum,aut saltem eius partis, quæ dimidiam æquauerit.Baldus.in dicta l.si vnquam.Cinus.1.quæstio.Bald.colum.penultim.in dict.l.prima. Alexand. in l.ex facto. ff.de vulg. colum.5.versicul. ex prædictis mihi videtur. quibus adstipulari videtur Regia.l. octaua. titu. 4. part. 5. dum exigit donationem factam fuisse omnium bonorum,vel magnæ eorum partis. nõ enim dixit simpliciter, alicuius partis: sed magnæ cùm & appellatione partis dimidia sit intelligenda. l. nomen filiarum. §. portionis. l. rectè. §. vltim. ff.de verbor. signific. cum aliis, quæ pulchrè ex variis authoribus ad huius significationis rationem adducit Andre.Tiraquell.in dicta l.si vnquam.gloss.omnia vel partem aliquam.numer.8.igitur appellationis magnæ partis iustius dimidiam interpretabimur. sunt & alij, qui huic opinioni subscripserunt:quorum Tiraquell.meminit. numer. 7. scribens numer.23. communiorem esse opinionem, vt locus sit reuocationi donationis ex l. si vnquam. etiam si donatio facta fuerit infra dimidiam,aut minoris partis, quàm sit dimidia. ex Bal. & Cumano.in dict.§.Imperator.Imola in dict.cap. vltim. colũ. 5.Iaso.in l.1.3.notab.& ibi Decio colum.2. C.de pactis. & alibi quos ipse Tiraquel.citat.numer.13. quorum opinio iure verior est: si consideremus verba dictæ.l.si vnquam. dum scripsit Imperator:bona omnia vel partem aliquam.Quibus ita prænotatis secundum huius regni constitutiones donatio facta extraneo, ratione & titulo inofficiosæ,reuocabitur in totum: excepta quinta bonorum parte ipsius donatoris:hanc siquidem quintam partem bonorum donatoris,retinebit ipse donatarius: cũ reliquæ partes constituant portionem legitimam liberis eius debitam. Si tamen donatio reuocetur ex capite dictæ. l. si vnquam, tunc in totum omninò rescindetur nec quinta bonorũ pars erit consideranda: vt eius ratione quicquam ex rebus donatis ad donatarium pertineat.

Ex capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *An sit Principi significandum id, quod eum, & si certus esset, minimè auerteret à concessione? & nu.5.*
2 *Quæ sit causa impulsiua,& quæ finalis. vbi ex hoc deducuntur plura.*
3 *Intellectus gloss.in capit.cum essent.de simonia.*
4 *Interpretatio gloss.in cap.consuluit.de vsur.*
5 *Expenditur ratio gloss.in cap.vnico.de clericis non residentibus .in sexto.*
6 *Literæ ad beneficium, cui cura animarum non incumbit hoc expresso, quòd curam habeat animarum:an iure valeat?*
7 *Falsus valor beneficij in literis expressus quandoque easdem non vitiat.*
8 *Impetrans à Principe indulgentiam homicidij tenetur mentionem facere prioris veniæ à Principe sibi alterius homicidij concessæ.*
9 *Petens à Rege licentiam constituendi maioratum, an teneatur mentionẽ facere filiorum omnium quos habet,eorum numerum exprimens?*

An vitium in exprimenda causa impulsiua, vel ea tacẽda cõtingens, concessioni Principis noceat.

CAPVT XX.

PLura solent à iuris vtriusque interpretib. passim tradi circa preces ad aliquid impetrandũ Principibus offerendas: vt iure expeditum sit, quæ sint,dum preces porriguntur,exprimenda,præcauendave,nè falso ipsi Principi significentur. cùm sæpissimè ex taciturnitate, vel obreptione,ea quæ conceduntur, viribus æquissimè sint caritura.Et preter alia à plerisque obseruatum est, vitium commissum in exprimenda, aut tacenda causa impulsiua, nullam quo ad effectum efficere concessionem Principis. tex.sing.in cap.postulasti.de rescrip.Et pro habente,inquit, suffi-
1 ciẽtis beneficij subsidiũ, † ex certa scientia super obtinendo alio beneficio de leui nõ scribimus, quin faciamus de primo in nostris literis mentionem. ex his etenim verbis hoc deduxerunt Panormitan.Cardinalis, Felinus. Decius & alij ibidem. Decius in capitulo. cum cessante. columna 2. de appellationibus.Iaso. consilio.105. lib. primo. Corne. eleganter consilio. 34. libro 1. columna prima.quo fit.vt gratia à principe concessa alicui, viribus non subsistat,si causa in precibus expressa falsa fuerit: quo quidem comperto Princeps non ita leuiter precibus annuisset: tametsi nihilominus tandem ab eo petitum cõcessisset.Similiter idem erit, vbi aliquid in precibus subiicetur:quo expresso Princeps maturius cogitasset, deliberassetve super gratia concedenda: & tamen eam postremò concessisset. vtroque enim casu deficiente causa impulsiua, deficiet ipsius Principis gratiosa dispositio.

Quod fortiori ratione probatur,si consideremus in his, quę circa impetranda Ecclesiastica beneficia tractantur,taciturnitatem eius,quo expresso gratia adhuc concederetur ipsam gratiã vitiare, textus in capit. non potest.in Principio. & textus,& glo. in ca.si motu proprio.de præbend.in sexto.textus in capit.si pro ponente.de rescriptis.tradit Feli.in cap.ad aures. vers. nona conclusio.& in dict.capit.super literis.columna secunda. eodem tit. igitur si tacetur id, cuius expressio difficiliorem reddidisset Principem,maiori ratione gratia deficiet.

Cõtrarium sentẽtiam aliquot rationibus fulcire conabimur: quibus fortasse videbitur iure satis probari, in scriptis à Principe obtinendis, vel obtentis, defectam causæ impulsiuæ nequaquam esse considerandum adhoc, vt ipsa rescripta propriis viribus destituãtur.Et primò quamuis defectus causæ finalis, inanem reddat ipsam dispositionem,quod notissimũ est: defectus verò causę impulsiuæ minimè obstat, quin actus ipse validus omnino censeatur: quemadmodum freqnentissimè adnotatũ est.& precipue à gl.& Doctor.in cap.post translationem. de renuntiat. in capitul. & si Christus. de iureiurand. in capitul. cum cessante.de appellatio in l.si mulier.C.de iure dotium.in l.prima §.sexum. ff.de postulan.quo in loco Iurisconsultus scribit Calphurniam fœminam impudicam causam dedisse edicto: nè fœminæ postulãdi munus exercere possent. Meminit Valerius Maximus libro 8.capit.3. Caiæ Afraniæ, quæ cum impudentia abundaret, insitatis foro latratibus assiduè tribunalia exercebat,vt non temere Andreas Alciatus libro secundo.Parergon. capitu. 37. existimat apud Iurisconsultum legendum esse,Caia Afrania: non Calphurnia.

Secundò ad hanc rem assumitur iuris regula, quæ dictat, impetrantem aliquid à Principe non teneri facere mentionẽ eius, quod & si expressum esset, non impediret impetrationem: tex. in capitul. super literis. de rescript. vbi Abb. Imol. & alij hanc ipsam conclusionem veram esse censent etiã in gratiis quę siũt à Romano Pontifice circa obtinenda Ecclesiastica beneficia.

Tertiò probatur in capitul.dudum.versicul.considerantes. de præbend. in sexto. quo eadem regula palam à Romano Pontifice etiam in beneficiis consequendis traditur. Et vlterius in c. si pro clericis pauperibus. eodem titul.Nam licet defectus Sacri ordinis in postulandis beneficiis alicuius momenti sit: tamen etiam si impetrans non significauerit Principi se nondum sacris ordinibus insignitum esse, beneficium ex literis Papæ obtinebit:quia tandem hoc expresso Princeps gratiam concessisset: quod constat ex stylo curiæ Romanę,& cõsuetudine,qua in his gratiis expediendis,vtitur ipse Princeps,secundum Lapum allegatione 89. in 2. ratione. Barb. consilio 46. columna secunda. libro secundo.& Felin.in dicto capitul.super literis.nu.8.igitur si causa impulsiua eius est conditionis, vt quamuis quoquo modo in animum Principis potuerit inducere faciliorem eorum, quæ petita fuere,concessionem, principaliter tamen id Principi non persuaserit: nec fuerit præcipua concessionis ratio: aperti iuris est vitium,vel in ea exprimenda, vel tacenda contingens, nullo pacto posse Principis concessionem inefficacem reddere: cùm tandem etiam hoc Principi patefacto eandem gratiam petenti fecisset.

Qua ratione ad huius quæstionis congruam resolutionem prænotandum est, causam finalem eam esse, quæ principaliter
2 in agendo actu ab agente consideratur, † quæ ipsum præcipuè mouet & in quam ipsius mens dirigitur: finalis enim vere hæc est vltima quo ad exequutionem, prima tamen quo ad intentionem: vt explicant Bartol.in l.ambitiosa.nu. 19. ff. de decret. ad ordi.faci.Thomas.1.secundæ. quæstione 1.articul.primo. ad primum.& articulo quarto. & quæstione 18. articulo. sexto ad secundum.& quæstione.20.articulo.primo.ad secundum.vnde prima omnium causarum est causa finalis,Thomas dict.quęst. 1.articulo secundo. tradit hæc eruditè, & diligenter Martinus ab Azpilcueta in cap.inter verba.11.quæstione 3,4.corollatio, pagina.83.causa autem impulsiua est, quæ præter finem vltimũ mouet agentem, causam dat actui:& sine qua non fieret actus vulgò dicitur impulsiua,quia impellit ad agedũ:ab aliis efficiẽs dicitur non sat rectè: licet causa efficiens à finali etiam distinguatur:siquidem quod faciẽdæ rei præbet operam efficiens est, in cuius gratia fit actus,finis vocatur: estq; potissima causarum omnium finis: nam & si vsu & effectu postremus sit omnium, tamẽ est proposito, atq; instituto primus:sicuti post Thomam docet Rodolphus Agricola libro primo Dialecticæ inuentionis.cap.14.ex quibus ita intellectis 1.deducitur, non esse hãc necessariam solidamque collectionẽ hoc contingente, actus hic non fieret,igitur hoc quod modò contigit,est causa finalis, aut Principalis huius actus.Sic nec ista:hoc remoto, ipse non agerẽ istum actum: ergo hæc est causa finalis actus. est equidem impulsiua causa,quæ præcursionem quandam adhibet,ad efficiendum, vt vtar interim verbis Ciceronis libro 5. Topicorum. Et ideo has argumentationes minus sufficienter colligi existimat Ioan.Maior in 4.sententia. distinctione 15.quæstione. 29. versi. Quinto arguitur.& in distinct.25.q.2.col.4. & probatur euidenter in d. § 6. Nã edictũ illud nè fœminæ postularent in Iudicio non fuisset à Prætore promulgatum,nec sancitum eo tempore si Calphurnia apud eum tam impudenter non postulasset: & tamen scribit Iurisconsultus Calphurniam illam nequaquam causam finalem Prætori dedisse:sed eam fuisse primam,principalem, finalem, & vltimam prætoris causam, vt impudentiæ fœminarum obuiam iretur:earumque pudicitia, pudor minimè forensibus acclamationibus læderentur:quod ibidem optime adnotauit Accursius.

Secundo hinc apparet qualiter sit intelligendum id, quod in capit.cùm essent.de simo.traditur:siquidem seruire alicui Prælato principaliter spe consequendi ab eo beneficium Ecclesiasticum,etiam non accedente expressa pactione simonia est: vt gloss.& Docto.ibi adnotarunt.licet ea simonia mentalis tantũ sit secundum Fel.ibi.& Caieta.in Summa.verb.simonia.in fine. seruire autem Episcopo Principaliter ob personæ dignitatem, ob stipendium pro victu quotidiano consequendo: at minus principaliter spe consequendi ab eo aliquod beneficium Ecclesiasticum:ea spe secundo loco ab animæ constituta,nulla est simonia:quemadmodum à gl & Doctor.definitũ est in dict.cap. cùm essent. quibus adstipulatur gloss. in cap. cùm ad nostram. de electio. & quæ traduntur à Iasone per text.ibi.in l.si quis nec causam.ff.si cert. pet.Felin. in cap. non dubium. de sent. excom. nu. 2. Quæ sic intelligenda sunt vt non statim existimemus spẽ habendi beneficium Ecclesiasticum esse causam finalem, aut principalem ex eo quod alioqui non esset quis Prælato seruiturus nisi ab eo beneficij collationem speraret. potest enim hoc ita esse,& simul spem istam causam impulsiuam, non finalem huius ministerij fuisse.

Tertiò ab eadem ratione colligitur vera interpretatio glo.in
4 cap. cõsuluit.de vsur.verbo.sperantes quæ voluit,† mutuantem pecuniam principali causa ob amicitiam alterius, & vt ei indigenti subueniret,minus tamen principali ratione ob spem,quã concepit, aliquid vltra sortem à debitore sponte dandum se accepturum,non committere,nec mentalem vsuram: ꝙ communi omnium sententia probatũ est.Et procedit etiam si alioqui non cõcepta illa spe non esset pecuniam debitori mutuaturus. cum spes ista recipiendi aliquid vltra sortem à debitore sponte, & libere dãte non fuerit cã finalis mutui,sed impulsiua: quãuis ea seclusa,actus hic non fieret.hoc enim est ita colligendum à Caiet.2.2.q.78.artic.1.ad quartum.& quolibeto de vsur. c.2.& Ioannes Medina in tract.de restitutione.Folio.129.

Scribit tamen Decius in capit.ad nostram.de probatio.nu.5. Simoniam committi si Prælatus non præcedente vlla conuentione beneficiũ cõtulerit famulo: hoc expresso,quod ea collatio fit in remunerationem:& ad tollendam obligationem,quę Prelatus ad antidota tenebatur.atque hoc pacto intelligunt. Innocenti.& Antoni.in capi.tuam.de ætate & qualit.existimantes conferentem beneficium alicui ea intentione, vt per hanc collationem liberetur ab obligatione, qua ad antidora tenebatur, simoniam committere.idem Ange.in l.sed si lege. §. consuluit. ff.de petitio.hæredi.hoc etenim secundum Deci.verum est: vbi expressim collatio fit in hũc effectum:secus autem si simpliciter ea intentione fuerit. Sed si in hac specie constituamus conferentem beneficium obligatum esse præcisè legali obligatione ad remunerationem, seu satisfactionem ministerij sibi impẽsi, non dubito simoniam contingere mentalem etiam ex simplici collatione,ea intentione facta: actualem verò seu exteriorẽ, si expressim fit ad tollendam præmissam legalem, & præcisam obligationem: Si verò collator beneficij tantum sit obligatus morali obligatione,quæ procedit ex honestate, & graditudine ad remunerationem, opinor nec mentalem simoniam cõmitti: vbi collatio simpliciter ea intẽtione, & animo facta fuerit, nec item exteriorẽ,etiã si expressim actũ sit à collatore, ꝙ ex ea

collatione debitum illud, qu od ab honestate processerat, 'repẽsum fuisse existimetur. Nam vel in pactum deducere solã obligationem moralem: ita vt ab honestate processit, nullo ei addito robore: vel eam tãtum vti à bonis moribus, & grato animo oritur, remittere: nihil efficit ad simoniaci criminis culpam. Siquidem iure verum est licere mutuanti absq; vitio vtiurae deducere in pactum obligationem illam antidoralem, qua recipiẽs mutuũ tenetur mutuanti simile beneficium pẽdere: modo hoc adiiciatur, quod promittens non plus obligetur, quàm alias tenebatur cessante pacto, vel colligatur ex ipio facto. & pacis centiũ mente nihil per hanc conuentionem adiici antidorali obligationi. ita gl. penult. & finalis in c. si fœneraberis. 14. quæstione 3. Card: Anani. & Abb. in dicto capitul. consuluit. idem Cardin. in Clemẽtina 1. de vsur. quæstione 20. Thom 2. 2. quęstione. 78. articul. 2. ad tertium. Gabrie. in 4. senten. distin. 15. quæst. 11. & ibi Ioannes Maior. quæstione. 29. versi. secundo, arguitur. Felin. in capitulo ad audientiam. in 2. de rescrip. nume. 10. Bald. in rubr. C. de vsur. col. 1. Iason in l. ex hoc iure. nume. 65. ff. de iusti. & iure. & alij quos dicens hanc opinionem communem esse citat Carolus Moli. de contractib. & vsuris. num. 27.

Quarto, inde constat veritas glosſ. in cap. vnico. de cleric. non
5 residen. in 6. quæ scripsit Sacerdotem eum tem in Ecclesiam †, vt præsens sit diuinis officiis, motus, Principali causa ob percipiẽdas quotidianas distributiones, simoniacum mentalem esse, quam sequuntur Doct. ibi. dicit sing. Felin. in cap. suam. de simo. vbi Abb. & Anan. idem probant. idem Abb. in capi. ex parte. in primo. de off. deleg. Card. in Clement 1. notabi. 6. de celebrat. miss. Præpo. in summa. 1. quæst. 1. colum. 3. est enim potissimè cõsiderandum, non esse finem vltimum, & principalem, distributionum quotidianarum lucrum: vbi Sacerdos alioqui non esset in Ecclesiam iturus nisi eas distributiones percepturus esset: hæc enim causa potest esse impulsiua & principalis, impulsiua cum ob diuinum obsequium præcipuè interesse vult diuinis officiis. & tamen non interesset eidem, nisi illud lucrum sibi immineret, & tunc non est dicendus hic Sacerdos, nec mentalis simoniacus. Principalis vero cùm lucrum istud, non diuinũ obsequium maximè æstimatur, & præcipuus finis huius operis est, quo quidem casu simonia mentalis committitur: sicuti propatur ex prædicta ratione, traditurq; breuiter, & eruditè à Martino Azpilcueta viro vndecunque doctissimo in cap. vltim. de pœnit. distin. 5. nume. 56. & in relectione de dicendis horis Canonicis, seu de oratione. notab. 6.

His ita breuiter præmissis, ad quæstionem principalem erit animaduertendum: gratiam semel à Principe concessam ex causa vera, & impulsiua minimè deficere, quamuis ex causa deficiat. dict. §. fexum. maximè q; etiam si causa finalis huius concessionis ab initio vera defecerit, postquã eadem sortita fuerit effectum. adhuc viribus non carebit Principis gratia: nec reuocabitur aliquo pacto. argumento eorũ, quæ notantur in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. gl. in c. statutum. verb. Canonicus. de rescript. in 6. Deci. in capitu. quoniam Abb. nu. 6. de offic. deleg. tametsi ibidem tractetur de causa efficienti. deinde video in hac controuersia, quæ ad intellectum dict. cap. postulasti. in examen adducitur aliter quàm superius definitum est, assum i causam impulsiuam & finalem. Siquidem finalis ea dicitur, qua non existente Princeps gratiã non fecisset, quæve ei significata, petita minimè cõcessisset. impulsiua vero ea est, quæ Principem mouet, aut moueret ad facilius, vel difficilius concedendum, quod ab eo petitũ est, falsitas, aut surreptio in priori causa contingens regulariter gratiam inefficacẽ reddit, secundũ omnes: & probatur, quia in his, quę à gratuita vnius voluntate pendent, & vbi parum vrget causæ expressæ falsitas, si probetur legantem minimè legaturum fuisse, si sciret causam expressam falsam esse, legatũ inefficax est l. cùm tale. §. falsam. ff. de condit. & demonstrationib. fortius igitur inutilis est concessio Principis, quem ratione moueri oportet, si falsitatem, aut surreptionẽ constiterit commissam fuisse in precibus, quibus comperta veritate minimè Princeps ipse annuisset.

Falsitas vero, aut surreptio in posteriori causa contingens adhuc Principis gratiam inualidam efficit iuxta communem omnium traditionem in dict. cap. postulasti. vbi Deci. ab ea discedit, & profectò vbi causa impulsiua notabiliter Principem moueret, admitti posset communis opinio, ac iure defendi: sed si ea eius sit conditionis, vt boni viri arbitrio Principem non mouisset notabiliter iure verius est eius falsitatẽ, aut surreptionem non officere gratiæ. vt probatur in dict. cap. dudum. atque ita conciliare conatur discrimen istud iuris vtriusque vir eruditissimus Mart. Azpilcueta in capitu. si quando. de rescript. 3. exceptio. Imo etiam si causa impulsiua notabiliter moueret Principem, eumque difficiliorem redderet ad gratiæ concessionem: eam tamen nihilominus absque vllo moderamine, vti concessa fuit, tandem concessisset: non arbitror locum esse cõmuni opinioni: & gratiam validam esse censeo ex his, quę hoc ipio capite aduertius communem adduximus. Tunc etenim existimo causam impulsiuam notabiliter Principem mouere, cuiusque rationem habendam fore: cùm ea Principi verè significata, Princeps non ita. vt concessit, gratiam fecisset: sed eidem cõcessioni moderamina quædam adhibuisset: ex quibus cautius petitis prouisum esse: sic sanè interpretẽdum esse opinor, quod ex dict. c. postulasti. communi omniũ iudicio deducitur.

Verum, vt his, quæ priorem sententiam probare videntur, obiter satisfaciamus, notãdum est taciturnitatem earum qualitatum, quarum expressionem ius nominatim non exigit, tũc demum obesse Principis concessioni: cùm eis sibi significatis petitum minimè concessisset. d. cap. super literis vbi omnes. Panormi. in cap. constitutus. colum. 1. de relig. domi. Quod si tacuerit impetrans aliquam qualitatem, cuius expressionem ius requirit: concessum à Principe viribus caret: etiam si ea qualitate expressa nihilominus Princeps idem concessisset. tex. & glo. in dict. c. si motu proprio. ca. non potest. capitu. si proponente. tenent in specie Domi. colum. vlti. & ibi Franc. in dicto cap. dudũ Fel. in dict. cap. ad aures. versi. nona conclusio. & in dict. cap. super literis. 2. colum. Petrus Rebuffus in forma mand. Apostoliq; gl. pro expressis. ad finem in tract. nominationum. quæst. 9. nu. 50. quibus in locis vltra Feli. plura commemorat. quæ de iure sunt exprimenda in precibus Principi offerendis. probatur hoc nam pro forma iura exigunt harum qualitatum expressam mentionem. dict. cap. ad aures. Forma vero obseruanda est ad vnguem, etiam in minimis & similibus iuxta l. 1. & ibi Bald. ff. de li. & posth. Baldus in l. vlti. C. de suis & legit. hæred. versi. ex hoc elicitur. Decius in cap. de appellationibus. 2. col. de appellat.

Ex quibus plura poterunt examinari: & Primum quod scri-
6 bit Rota † in antiquis. 562. nempe, gratiam à Romano Pontifice impetratam ad beneficium cui non inerat cura animarum facta tamen mentione, quod id eam curam haberet: nullam esse, vt pote surreptitiam. Nam licet facilius Papa concessisset beneficium à cura animarum immune comperta veritate: adhuc ex expressio falsitatis prætextu nocet gratiæ: quia contingit in his, quæ de iure necessario sunt exprimenda, vt cura animarũ. c. cùm in illis. de præben. in 6. Clementi. 1. eodem tit. regula. Cãcellariæ. 63 Rota in nouis. 292. igitur sicut omissio eius qualitatis, quæ de iure necessario est exprimenda, officit gratiæ: quãuis eam nihilominus Princeps concessisset: ita falsa mentio huius qualitatis nocet, etiam si veritate comperta idem esset Princeps concessurus, quemadmodum ex priori decisione Rotæ colligitur, dum allegat capitu. cui de non Sacerdotali. de præbend. in sexto. & cap. suscepturum. de rescript. eodem libro. quibus idem probari videtur. Sed si exactè mẽs & verus sensus decisionis perpẽdantur, ex ea contrarium manifeste deducitur: qua ratione probatur, falsam mentionem eius qualitatis, quæ iure exprimenda erat, tunc non nocere gratiæ: cùm causa demõstrationis sit. l. falsa. ff. de conditio. & demonstratio. nec ex hac falsitate Princeps inductus fuerit ad concessionẽ eius: quod alioqui ex certa scientia minimè concessisset. dict. Rotæ decisio. 562. & expressius ac diligentius decisio. 19. tittul. de præbend. in antiquiorib. & in antiquis. 582. Panormit. in capitu. significante. col. penult. idem in capitulo. super literis. numer. 6. de rescript. & ibi Felin. colum. 2. optime Ioan. Staphilæus de literis gratiæ & iustitiæ. Fol. 52. tit. de modo & forma impetrandi. Dominicus cons. 111. constat siquidem de corpore: de ipso, inquam, beneficio, quod conferre vult summus Pontifex: ideo nimirum si parum noceat falsa demonstratio. Et maximè quod nullus dolus in hac falsæ qualitatis mentione præsumi potest: cum ea non expressa facilius obtentum esset apud Principem: quod prædicti authores admaduertunt, secus esse opinantes si causa restrictionis, aut taxationis huius qualitatis foret facta mentio, quia eo casu nõ posset ipsa gratia ttahi ad id beneficium, quod ea qualitate careret licet id facilius à Romano Pontifice concessum foret: vt rectè intelligentib. satis notum est ex dict. cap. cui de non Sacerdotali. & capi susceptum. ne gratiã ipsam exequamur in beneficio sub ea minimè comprehẽso. His accedit alia consideratio: nam vbi beneficio inest qualitas cuius de iure mentio est in precibus facienda: ea procul dubio exprimi debet, vti superius dictum est, etiam si ea non expressa Princeps precibus ad nuisset: at si aliquid precibus exprimatur: quod beneficio petito nequaquam inerat: & eo nõ expresso, idem Princeps concessisset: licet id pertineat ad qualitates iure exprimendas, non vitiatur ex hoc gratia à summo Pontifice concessa: vt ex Rotæ decisione palam deducitur.

Secundo hinc facilius discutietur, quod tradit Ancha. cons. 295. pro clariori. numero. 13. dicens, literas obtentas ad beneficia Ecclesiastica validas & efficaces esse: quãuis falsa fuerit eius

7 rit eius beneficii, quod peritur, † valoris mentio: modo appareat nihilominus verò valore expresse eadem Principem concessurum fuisse. dubium etenim hoc videtur, ex eo quòd licet de iure verus valor beneficij in eius interpreratione exprimi non debet, iuxta glosſ. in Clementina prima. de præbend. & ibi Docto. & in dict. cap. ad aures. tamen de stylo curiæ Romanæ, & ex regulis Cancellariæ exprimendus est necessario verus beneficij valor. reg. Cancel. 21. & 61. vbi glosſ. & Ludouic. Gomez. post Felin. in dicto capitulo. ad aures. numer. 10. & in capit. causam quæ in 2. de testibus. num. 6. Rotam in nouis. 292. Oldrad. consilio. 216. Cardinalẽ in dict. Clementin. 1. colum. 3. Seluam de benefic. 3. parte. quæstione duodecima. columna secunda. Deci. consil. 156. Rebuffum in tract. de nominat. quæstio. 9. numero. 29. ideo cùm falsitas contigerit in ea qualitate, quæ necessario est Pontifici significanda: parum tuta, imo suspecta est Anchara. opinio. atque ita eam reprobat Felin. in dicto capitulo. ad aures. numero 12. ex his, quæ paulò anteà notauimus, & præsertim propter text. in dicto capitulo. cui de non Sacerdotali cui tamen iam satis responsum est. quamobrem Anchara. sententia potius mihi placet: siquidem verus valor iure non est exprimendus: & quamuis ex regula Cancellariæ contrarium appareat: ea regula strictè est interpretanda, cùm verus valor beneficiorum difficilem habeat certitudinem authore Ludouico Gomezio in regula. de valore exprimendo. quæstione vndecima. quo fit, vt error in hoc exprimendo minimè sit considerandus, vbi Principis voluntas constat. accedit ad hoc, quod notanter scribit Rebuffus in dicta quæstione nona. nume. 44. asseuerans, nominationem, quæ apud Gallos obtenta fuerit: facta mentione beneficij obtenti, & eius valoris, maiori tamen quantitate expressa, quàm verè valuerit, admittendam esse, quia etiam si nominationem concedentes cognitionem habuissent veri valoris, nequaquam nominationem negarent: imo eam facilius concessissent. deinde Anchara. sententia minimè aduertatur decisioni Romani Pontificis in dicto capitu. cui de non Sacerdotali. Nam aut verus valor exprimitur in literis gratia taxationis, & tunc non potest obtineri vi prædictarum literarum aliud beneficium minoris valoris: cùm id repugnet voluntati Principis. dicto capitul. cui de non Sacerdotali. aut verus valor significatur, vbi constat de corpore beneficij, causa demonstrationis, & eo casu admittendam est quod Anchara. censuit: nec gratia propriam virtutẽ amittit ex errore valoris expressi: si vel propter minorem valorem, vel alias apertum sit Principem etiam certum de vero valore idem concessisse concessurumve: quod in specie sequutus Anchara. tradit Ripa in dicto capitulo ad aures, num. 78.

Solet tamen ad effugiendum vitium istud, quod committi plerunque videmus circa valoris veri expressionem adhiberi prouida cautio: qua valor significatur vsque ad certam quantitatem his sanè verbis. Cuius valor centum aureos non excedit, aut quod valet vsque ad centum aureos. Sic etenim apud Romanam curiã fit: vt valor beneficiorum, qui parum certus esse potest absque periculo exprimatur. glosſ. insignis in cap. quãuis. verb. vsque ad certum in priori eius parte. de præbend. in 6. & ibi Docto. Cardin. in Clementina prima. 4. notabi. de concessi. præb. Francus post alios in dicto capitul. cui de non Sacerdotali colum. vltim. Domi. consil. 133. colum. 3. Felin. in dict. capit. ad aures. cõclus. 9. & 10. Ioann. Staphilæus. de literis gratiæ & iusti. Folio. 29. column. 1. Ludouic. Gomez. in tractat. de expectatiuis. numero. 103. deducitur tandem ex præmissis, quæ diximus ad interpretationem textus in capitul. cui de non Sacerdotali. iure ibidem constitutum esse, vt in maiori summa nequaquam subintelligatur separatim minor, quæ speciem distinctam à maiori cõstituit: cùm maior, gratia taxationis fuerit expressa: & ideo refragatur voluntati Romani Pontificis maiorem summam vt certam speciem significantis: quòd eius literæ de minori summa differentique specie intelligantur secundum Anchar. Domini. column. 2. Franc. 3. in dicto capit. cui de non Sacerdotali. Deci. in capitul. constitutus. columna tertia. de rescrip. Ioann. Crott. 1. lectione. numero. 5. Alciat. numer. 34. in l. prima. §. si stipulanti. Socinus iunior in §. Cato. numero. 73. ff. de verborum obligationibus.

Nec satisfacit quod Iason in dicto §. si stipulanti. colum. 2. & 3. & Domini. in dict. capit. cui de non Sacerdotali. scribunt dicẽtes, minorem summam inibi sub maiori non includi, ex eo quod simus in materia strictissimæ interpretationis: nempè in litetis beneficia conferentibus seu datis ad beneficia obtinenda, quæ tanquam ambitiosæ vt in capitu. quamuis. in 1. de præben. in 6. sunt intelligendæ iuxta rigurosam interpretationem. Nam maior summa ex proprietate sermonis minorem continet. l. si quis cùm totum. ff. de except. rei iud. dicto. §. si stipulanti. vbi hoc ipsum adnotarunt Aretinus, Socin. idem Iaso. & alij communiter. in quacunque verò materia & si odiosa sit, adsumenda est interpretatio à sermonis proprietate. tex. celebris. in l. cum lege. ff. de testament. vbi Aretinus, & Calderi. consil. 2. de constan gui. Deci. in capitu. cùm ordinem. columna. 2. & in capitul. sedes. de rescript. & in capitu. 1. de constitut. column. penulti. & in capitu. atsi clerici. §. 1. colum. vltim. de iudic. idem in reg. factum. §. in pœnalibus. & in reg. in contrahenda. ff. de regul. iuris. consequitur igitur in dicto cap. cui de non Sacerdotali. minorẽ summam maiori non inesse: ex aliqua ratione potius quàm ex ea, quam Domini. & Iaso. comminiscuntur. Sic sanè non placet quod glosſin regul. plus. de regul. iuris. & in capitul. vltim. verbo. maiores. de consuet. in 6. Areti. in cap. vltim. colum. 2. de accusat. Alexand. in dicto §. si stipulanti. ex eadem decisione collegerunt, scilicet in mandato hominis minorem summam sub maiori nequaquam comprehendi, cùm in eo sit forma diligenter seruanda: id etenim falsum est, cùm & in mandato hominis, quod minus est sub maiori intelligatur. l. rogatus. ff. manda. l. si vltra. C. de fideiusso. l. si quis mihi bona. §. sed quid si mandauit. ff. de acquirenda hæredi. siue id mandatum à superiori siue ab inferiori processerit: siquidem vtrumque à mente ipsius mandantis interpretationem adsumit, vt in specie ista probat Deci. in Lin eo quod plus. ff. de regu. iur. tametsi Fortu. in l. Gallus. §. & quid si tantum. colum. 58. conetur inter mandatum superioris, & mandatum inferioris differentiam constituere.

Tertiò Principali huius capitis resolutione probatur, verùm esse quod asseuerat glo. à Docto. ibi recepta in capitul. vltim. de concessi. præben. libro 6. scribens, vbi Romanus Pontifex mandauerit Titium recipi in Canonicum Ecclesiæ Salmanticensis, non obstante certo Canonicorum, numero ibidem statuto: eundem Titium recipiendum esse, licet in eadem Ecclesia nullus sit certus Canonicorum numerus statutus. Nam si Romanus Pontifex ex certa scientia sciens in eadem Ecclesia non esse certum Canonicorum numerum statutum idem mandatum dedisset, minimè conuenit, eas litteras veluti obreptitias surreptitiasve à Canonicis repelli. ex dict. glosſ. quam sequuntur Bald. in capit. Cumana. de electio columna 1. Felinus, & Decius col. 2. in capit. constitutus. de rescript.

Quartò, omnibus superius examinatis ad amussim perpensis, poterit considerari, num verum sit quod Guilielm. à Cuneo. in l. 3. C. de Epise. audient. tradit scribens, remissionem homicidij eiusque abolitionem à Principe † impetratam: non facta
8 mentione prioris indulgentiæ simile crimen eidem impetranti dimittentis vti surreptitiam inualidam esse, quia Princeps si certior factus fuisset, eum homicidam veniam criminis postulantem, prius aliud homicidium perpetrasse, eiusque veniã obtinuisse, retraheretur ab huius veniæ, quæ modo peritur, concessione. Et quamuis Princeps tute absque animæ periculo, & criminis reatu, possit remittere criminis pœnam, quæ in satisfactionem Reipublicæ à legibus institutra fuerit: vbi ex hoc ipsi reipublicæ damnum minimè sequatur: & absque læsione priuati iniuriam passi: secundum Thomam. 2. 2. quæstion. 67. artic. 4. & Maiorem. in 4. distinctio. 15. quæst. 19. Felin. in capitu. qualiter. §. ad corigendos. numer. 36. de accusationib. pulchrè Alfonsus à Castro libro. 2. de potesta. leg. pœnalis. capit. 12. versicul. contra hanc secundam. Attamen ob defectum voluntatis apparet admittendam esse Guillielmi opinionem, quam sequuntur Barba. in capitu. dilectus. in 1. de rescriptis. numer. 20. Bald. in dict. l. 3. Felin. in dicto capitu. postulasti. colum. 3. Iason. in Lnec damnosa. C. de precib. imperat. offeren. num. 3. Anania. in capitu. ad abolendam. colum. 2. de hæret. Ioan. Lupi in capit. per vestras. 4. notabi. nume. vndecimo. de donatio. inter virum & vxor. Ioannes Crottus in capitul. vltim. column. penulti. de constitut. in 6. Andr. Alciat. in capit. cùm non ab homine. numer. 43. de indi. Ferd. Loazes in tract. de matrimonio dubita. 10. numer. 6. qui ad hoc Regiam eandemque expressam constitutionem refert, quæst. 2. est titul 11. lib. 1. ordi. quæ quidem & Guilielm. loquuntur quando in eodem genere delictum repetitur, quasi contrarium sit obseruandum, vbi diuersum delictum is, qui veniam postulat, fecerit. quod expressim Alciat. notat. dicto numero. 43. consulens iudici, nè statim propter Guilielmi sententiam delinquentem puniat, sed ipsum Principem admoneat prius, vt ei rescribat quæ fuerit eius mens in præfati criminis remissione, nec tamen opinor hoc necessarium esse, tametsi æquissimum videatur. comprobatur Guilielmi decisio text. egregium in capit. 2. de filiis Præsbyte. in sexto. à cuius ratione Ioann. And. Domini. colum. 2. deducunt necessarium fore, vt in secunda alicuius vitij dispensatione mentio primæ circa idem concessæ omninò fiat. Idẽ scripsere Rotæ iudices decisio. 280. in antiquis. Abb. post Innoc. in cap. veniens. col. 4. de præscript. & Paul. Parisiens. consil. 74. ad finem. lib. 4.

Quanto libet hoc in loco non incongruè ex his quærere, quid

dicendum

dicendum sit de eo libello, quo Rex licentiam exhibet alicui eã
9 petenti, ad constituendum primogenium † ex bonis suis etiam cum præiudicio portionis legitimæ, quæ cæteris filiis iure debetur: vbi is qui petit licentiam plures habet filios, nempe octo, decim, aut duodecim: non facta Principi mentione numeri liberorum, tametsi eorum in genere meminerit? memoria teneo cùm semel in litem hæc incidisset quæstio, quibusdam visum fuisse, hunc Principis libellum viribus non subsistere, vt pote veritate tacita obtentum: forsan enim Princeps certus de numero filiorum minimè dictam licentiam concessisset, vel ei moderamen aliquod asseripsisset, quo tot filiorum præiudicio mederetur. quin & iure hoc fulciri poterit. Nam si quis impetrare velit à Principe legitimationem filij illegitimi, & is filios habeat legitimos & naturales, tenetur Principi exponere quot filios legitimos & naturales habeat: ita quidem vt & numerus certus Principi significetur, sicuti expressim hoc adnotauit Præpos. in cap. per venerabilem. §. quod autem, colum. 15. versic. aduerte nunc ad solemnitatem. qui filij sint legiti. & post eum Curtius senior. consil. 19. versic. capio tertium. & consil. 35. col. 9. & consil. 73. versic. Nono impugnari poterit. argum. l. nec ei. §. vlti. ff. de adopt. vbi Iurisconsultus scribit in causæ cognitione, quæ adoptioni præmittitur, agendum esse de numero filiorum adoptantis. in contrariam sententiam itum est, ex eo quod Princeps has facultates constituendi primogenia in honorem nominis, gentis, & familiæ solitus sit facilimè concedere, hac apposita conditione, vt cæteris filiis, qui à primogenio excluduntur, eiusque ratione legitima portione priuantur, congrua alimenta exhibeantur, nec quicquam solet mouere Principem, maior vel minor filiorum numerus, quemadmodum frequenter obseruatum est, quo fit vt ex huius capitis Principali resolutione commodè possit hoc dubium definiri. non obest quod ex Curtio traditum est. nam & si passim apud vtriusque iuris interpretes obseruatum sit, legitimationem filij illegitimi inualidam esse, nisi Principi mentio facta fuerit filiorum legitimorum & naturalium, quos pater habet. per text. in authen. quibus modis nat. effici. legit. §. si verò. tractat latè Andr. Tiraquell. in l. si vnquam. C. de reuoc. donat. verb. donatione largitus. numer. 254. nos item huiusce assertionis meminimus in Epitome de matrimo. 2. parte. capi. 8. §. 9. num. 7. pauci tamen præter Curtiũ, & Præpos. exprimendum esse numerum filiorum adnotarunt. Sed etsi eius opinionẽ admittamus, vt fortasse est vera & intelligenda, vbi legitimatio fit ad consequenda iura omnia filij legitimi & naturalis, & vt simul legitimatus, patri cum legitimis & naturalibus succedat, quo casu legitimis & naturalibus ex ea legitimatione legitima portio diminuitur: maiorque eis læsio contingit vbi maior est eorum numerus: ideoque ratio dictat hoc esse Principi significandum: secus est in ea, quam tractamus, specie. Princeps enim facilius permittet primogenium constitui ex eo patrimonio, quod alioqui in plures distinctum partes ob maiorem filiorum numerum facilius dissipabitur, ad extraneosque alienatione rerum auiti fundi deuenient, quod & huius Regni constitutiones abhorrere videntur.

Finis Libri primi.

DIDACI COVARRVVIAS
ALEYVA TOLETANI, EPISCOPI
SEGOVIENSIS, SVPREMIQVE HISPANIARVM
SENATVS PRAESIDIS MERITISSIMI,
VARIARVM EX IVRE PONTIFICIO,
Regio, & Cæsareo Resolutionum,

LIBER SECVNDVS.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *An licuerit vnquam, iureve liceat creditori debitorem in vinculis habere, & an liber homo possit dari in pignus pro debito pecuniario?*
2 *Debitor capi non potest, nisi prius bonorum excussio fiat.*
3 *Fœmina pro debito pecuniario in carcerem mitti non debet etiam ratione administratæ tutelæ.*
4 *Milites armatæ militiæ, necnon & Nobiles eodem priuilegio vtuntur.*
5 *Cessio bonorum liberat à carceribus debitorem: & inibi qualiter iure Regio cessio fiat: & de bonis cedentis.*
6 *Qui bonis cesserit, tenebitur nihilominus æs alienum soluere dum peruenerit ad pinguiorem fortunam.*
7 *Traditur latè: an valeat renunciatio huius beneficij: nempe cessionis bonorum.*
8 *Debitor ratione delicti, non admittitur ad cessionem bonorum.*
9 *Clericus non tenetur bonis cedere: nec debet in carcerem pro ære alieno mitti. & ibi intellect. cap. Odoardus. de Solutionibus.*
10 *Cadauer debitoris non debet in sepultum detineri pro debiti solutione: seu donec solutum debitum.*
11 *Vltimo affectis supplicio: an iustè possit neabri Ecclesiastica sepultura?*

Quid de his, qui ære alieno grauantur, deque cessione bonorum iura statuerint?

CAPVT PRIMVM.

DVodecim tabularum legibus, aduersus æris alieni debitorem institutum est, vt creditori iure priuato, liceat prædendere, ac in vinculis debitorem habere post rem ipsam iure iudicatam. Hæc sunt ipsamet legum verba: In vinculis sexaginta dies habeto: inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producito, quantæque pecuniæ iudicatus erit, prædicato. Tertiis autem nundinis, si interea pactus non sit, capitis pœnas dato, aut trans Tyberim peregrè vænum ito. Et si plures forent, quibus reus esset iudicatus, tertiis nundinis partes secanto.
1 Quibus quidem † verbis lex vult produci vinctum debitorem trinis nundinis ad prætorem in iudicium, vt repetatur publicè, in quantam pecuniam fuerit creditori condemnatus. Sic etenim constabit omnibus vincto non fieri iniuriam, aut à creditore, aut à iudice. l. 2. C. de custo. reo. Si vero intra id tempus trium nundinarum pactus debitor cum creditore non fuerit, capitis pœnas det, aut vendatur, vt ex pretio creditori satisfiat. Quòd si plures erant creditores, debitor in partes secabatur. Extat integra lex duodecim Tabellarum, titul. de re iud. quemadmodum Aymarus Riuallius, & Oldendorpius rub. 8. tradiderunt. huius legis vltima parte tanta pœnæ crudelitas denunciata est, vt de eius rigore inter Sextum Cæcilium, & Phauorinum ingens orta fuerit disputatio apud Gellium lib. Noc. Atti. 20. capitul. 1. cuius Accursi. meminit. in l. 1. C. qui bon. ced. poss. vnde Cæcilius, inquit, plures vinctos fuisse à creditoribus, nullum verò dissectũ. Sic & Quintil. libr. 3. cap. 8. scribit, eam legem quo ad dissectionem, non esse natura laudabilem, & ideo moribus repudiatam fuisse. idem testatur Tertullianus in Apologetico. 4. cap. Nihil profecto, inquit Cæcilius apud Gellium, immitius, nihil immanius, nisi, vt re ipsa appareat, eo consilio tanta immanitas pœnæ denuntiata est, ne ad eam vnquam perueniretur, addici namque nunc atque vinciri multos videmus quia vinculorum pœnam tetterrimi homines contemnunt. dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, nec audiui. Hactenus Cæcilius. Ex quo apparet ad terrorem pessimorum debitorum, qui additionem quoque solam contemnerent, constitutum esse id genus pœnæ. Prior verò legis pars, quæ de vinculis tractat, apud Romanos frequentissimè seruabatur: siquidem debitor, qui creditori non soluebat debitum confessum, aut iudicatum: vel id soluere non poterat, addicebatur creditori in seruitutem lege nexus. Cicero in oratione pro Flacco de quodam Heraclide ait. Cùm iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Nexus autem dicebatur inde obligatio, qua corpus vt pignus afficitur. dicebantur & hi debitores addicti, quia traditi erant creditoribus: & nexu vincti, quod eruditè explicat Budæ. titulo. de in diem addictione. ex Quintillia. lib. 7. cap. 4. Quin & filij debitorum apud Romanos creditoribus addicebantur authore Dionysio, & Ludouico Cælio libr. Lectio. Antiqu. 7. capi. 20. hoc ipsum quandoque obtinuisse Hebræorum legibus probatur Reg. 4 cap. 4. ecce, inquit, creditor venit, vt tollat filios meos ad seruiendum sibi. Sed & Diuus Basilius in Psal. 14. sentit, eius ætate potuisse filios ob æs alienum parentum ex lege vẽdi. Similem ferè huic legem ante Solonem statuerant Athenienses: sed ita sanè, vt qui mutuum acciperent oppigneratis corporibus, creditoribus addicerentur. Solon verò legem tulit, remissione æris alieni constituta, quam σεισάχθειαν appellauit: vt in posterum minimè liceret corpore obligato pecuniam fœnerari: authore Plutarcho in Solone: & in lib. de vitanda vsura. & in Politicis ad Traianum, nè fœnore, & vsuris ciues premerentur: ac tandem omnes in seruitutem redigerentur. eiusdem meminit Plutarchus lib. 2. de virtute Alexandri. Eam vero legem Solonem ab Aegyptiorum legibus accepisse scribit Diodorus Siculus libro 1. ea verò remissio æris alieni, quæ σεισάχθεια dicitur, quaque vsi fuere quidam Principes de alieno nimis liberales, quam iniqua sit testatur Cicer. lib. de offic. dicens, nullam esse rem, quæ vehementius Rempubl. contineat, quam sit fides. Sed fidem esse nullam posse, nisi sit necessaria solutio rerum creditarum. Seneca lib. 3. de benefic. inquit, æquissimum esse, & ius gentium præ se ferre hanc vocem, Redde quod debes. Eodem pacto anno ab vrbe condita. 428. C. Pætilio. & L. Papyrio consulibus lata est lex Pætilia, qua quidẽ sublata fuit lex duodecim Tabularum, & cautum, ne quis ob pecuniam creditam in vinculis teneretur: sed eius bona, non corpus, essent debito ac creditori obnoxia, teste Liuio Decade. 1. libr. 8. idque maximè fuit Reipub. conueniens. cùm ob duritiem legis veteris quandoque plebs ipsa in seditionem fuerit concitata. quod idem Liuius scribit eiusdem Decad libr. 2 Quin & ob eandem causam Asellius prætor plebi, & pauperibus patrocinatus, vt fœnus tolleretur: ab ipsis fœneratoribus occisus est: quod facinus, nec Senatus ipse vindicare valuit, vt refert Appianus Alexandrinus lib. 1. de bello ciuili. Sic & iure Cæsarum decretum est, ne debitores liberi in seruitium, aut pignus dentur creditorib. l. ob æs. & authen. imo. C. de actio. & obligat. & in authen. vt nulli iudicum. §. quia vero. colla. 9. l. 2. C. quæ res pig. oblig. possint. & in cap. 2. de pignorib. etiam si bona debitoris defecerint, nec ex eis possit creditorib. satisfieri. vnde à plerisque in dubium reuocatur decisio text. in capit. ex rescripto. de iureiuran. vbi probatur, posse liberos homines, obsides dari pro pecunia debita, & quasi pignora constitui. Sunt etenim quidam eam constitutionem ita intelligentes, vt liber homo non possit dari pro debito in pignus: nec veluti pignus retineri: & tamen existimant posse hominem liberum obligari eo pacto, vt retineri possit etiam pro debito, & ære alieno ad effectum seruandi conuentionem initam inter creditorem & debitorem: sic equidem vt pignus, homo liber minimè detinebitur inuitus: sed pro conuentione seruanda: secundum glos.

in priori solutione in dict. cap. ex rescripto. Cui accedere videntur ibidem Hostien. Henric. & Cardin. & Felin. col. 3. Bald. in l. 2. C. de patri. qui filios distrax. colum. viti. argum. ex l. obsides. ff. de testam. & l. 16. tit. 1. patri. 6. quæ tamen loquuntur in obsidibus datis authoritate publica: vnde in priuatis nè humana libertas impediatur, aliis magis placet, non posse hominem liberum inuitum detineri etiam ex conuentione pro ære alieno soluendo nisi de pace, similive pacto conuentum fuerit: ita visum est gl. in vltima responsione in d. cap. ex rescripto quam sequuntur inibi Abb. & Imol. idem Imol. & Areti. in dict. l. obsides. Franciscus de Ripa in l. obligationes. nu. 12. ff. de pignori. optima & Regia. l. 3. tit. 13. par. 5. quæ verè eandem sensum habere videtur. gl. ad idem insignis in c. vt pridem. 23. q. 8. & traditur in c. exposita. de arbitr. Quod si iuramentum accesserit huic pacto expressum in id præstitum, vt quis pro pecunia debita detineri possit: magis receptū est ex eius virtute liberum hominē inuitū detineri posse quem admodū ex d. c. a. ex rescripto. Doct. aduotarunt, præsertim Imol. & Fel. ac Guilliel. Benedi. in c. Raynūtius. de testam. verb. testamentum. 3. nu. 26. etiam si Panor. non omnino cōsentiat huic cōclusioni: præsertim quia in d. c. ex rescripto. dati fuerunt fideiussores in casum, quo obsides decesserēt ab obligatione, nec vellent promissioni stare, quo argumento vtcunque colligitur, eos non potuisse detineri inuitos. quod tamen contingere potuit ad maiorem obligationis tutelam, si fortasse obsides aufugerent à loco, vbi per creditorem detinebātur. & ideo communis opinio adhuc defendi potest.

Hinc etiam cōstat in solutione debitorum, quæ authoritate
2 iudicis fit, hunc ordinem seruandum esse, † vt si debitor possideat bona, quæ possint vendi publica subhastatione. nunquam is ad carcerem ducatur. Là Dino Pio. § in venditione. ff. de re iudic. peruenit. de fideiuss. tunc enim debitor in publicis vinculis detinendus est: cùm non habeat bona ex quibus æs alienum solui possit. gl. memorabilis. in l. 3. §. tutores. ff. de susp. tuto. quā dicunt sing. esse Bald. in l. si sine. ff. de in ius vocā. Barb. in c. 1. col. 4. de posit. Ale. & Iac. in d. § in venditione. rursus idem Bald. in l. 1. colum. vltim. C. de iur. & fact. ignor. notabilem Paul. Castr. in l. 4. §. prætor ait. ff. de re iudi. Abb. in cap. quo ad consultationem. col. 5. eo. tit. & ibi Feli. nu. 10. quorum opinio communis est secundum Aret. in l. maritum. §. elegāter. nu. 7. ff. solu. matri. & Ripam in l. obligationes generali. ff. de pigno. nu. 20. & probatur in d. §. tutores atque hanc opinionē rursus communē esse asseuerat Alexan. in d. §. in venditione. commendat Iac. in prin. Instit. de actioni. nu. 90. Paul. Castr. in l. alia. §. eleganter. ff. solut. matri. quo fit, vt quoties debitor habet bona, & tamen non præstat fideiussores de euictione, quibus cautum sit emptoribus eadem bona in publica subhastatione licitantibus: adhuc in carcerem publicum mittatur. Fœminæ tamen pudicam vitā agentes ex peculiari priuilegio nō possunt, & si bona defecerint, pro pecunia debita, † modo debitum causa criminis contractum non fuerit: in carceres duci. Authen. sed nouo iure. C. de custod. reo. l. 1 & Auth. sequent. C. de offi. diuer. iudic. l. Regia. 62. Tauri. Hodie l. 10. tit. 30. libr. 5. Recopil. Cuius ipse meminī in Epitome de matrimo. 2. part. cap. 8. §. 11. ad finem. Imò idem erit in matre, ratione administrationis tutelæ filiorum, quæ quidē pro reliquorum solutione in carcerem duci non potest secundum Præpos. in ca. ex parte. M. col. vlti. de appellat. & Hippoly. in practi. crimi. §. attingā. nu. 64. & probatur ea ratione, quod mater etiam ob administrationem tutelæ habet priuilegium, nè conueniri valeat vltra quàm facere possit. Bart. communiter receptus in l. si quis sub conditione. nu. 20. ff. de testamenta. tutela. ex l. patronus. ff. de re iudica. idem Bart. in Authen. matri, & auiæ. nume. 13. C. quando muli. tut. offic. fungi. poss. Sed quia communiter obtentum est, vt omni legum auxilio mater renuntiet, cùm ei tutela filiorum committitur iuxta notata in d. ca. ex parte. & in dict. Authen. matri, & auiæ, quibusdam visum est ob pecuniam ratione tutelæ debitam filiis, posse in carcerē matrē mitti: & id simul permitti propter renuntiationem, & filiorum fauorem. Bart. in dict. l. si quis sub conditione. nu. 18. idem in dict. Authen matri, & auiæ. nu. 13. & ibi Salyc. num. 14. Roma. Alexan. Socin. & Iason in l. plerique. col. vlt. ff. de in ius vocan. Roma in l. alia. §. eleganter. nu. 11. ff. solu. matri. Matthesi notabi. 109. Iason in l. penulti. nu. 4. ff. si cert. peta. Ioan. Andr. Domi. & Fran. in c. 2. de iudic. in. 6. Platea col. penult. post Angel. in l. nemo carcerem. C. de exac. trib. lib. 10. Ioan. Baptista de S. Seueri. in tract. de debit. susp. & fugit. q. 6. à quibus ipse libenter quæro, quonam pacto eorum sententia defendi possit, si verum est, quod Barto. ipse, quem ipsimet sequuntur in d. l. si quis sub conditione. nu. 20. scribit dicens, matrem filiorum tutricem non obstante generali renuntiatione, habere priuilegium, ne conueniatur vltra quàm facere possit. Nam aut ipsa mater habet bona: & tunc ipsa capienda sunt pro debita pecunia, priusquā ad careceres ea deducatur: q̄ si bonis careat, ex priuilegio tuta est, nè possit conueniri: ergo eadem defenditur, nè ad carceres ducatur. qua argumētatione in milite vtitur Bal. in l. 1. col. vlti. C. qui bon. ced. poss. dum adducit. l. miles. ff. de re iudi. idem Alex. in l. Centurio. nu. 25. ff. de vulga. Deinde constat renuntiationem istam parum prodesse vt parentes, quibus honos & reuerentia debita est, à filiis conciliantur ob debitum ciuile in carcerem: quemadmodum notatur in dicto. §. eleganter. quāmobrē mihi potius placet, quod cōtra Barto. paulò antè retuli ex præpoti. & Hippoly. præter quos à Bartol. discedunt Ioan. à Monte, Sperelio in dict. l. plerique. Barb. in capi. 2. nu. 4. de pign. Ludouic. Gomezius in dicto capi. 2. de iudic. in 6. nu. 22. & Andreas à Pomate in additionibus ad Bartol. in dicta Authen. matri, & auię. licet Suares in l. 2. tit. *de los gouiernos*. q. 5. scribat hac in quæstione, non esse multum tribuendum Barbatij opinionibus, & tamen eius Additio: hanc vltimam sententiam eligit, ex quibus ipse opinor matrem, etiam ob pecuniam debitam filiis causa administratæ tutelæ in carcerem deduci non posse.

Sic & milites armatæ militiæ ex causa æris alieni non possunt in carcerem duci: sit etenim in eorum bonis, & rebus exe-
4 quutio hocque priuilegio gaudent, † vt & si bonis careāt, minimè capiantur pro ære alieno soluendo: siquidem quatenus facere possunt conueniendi sunt. l. miles. & l. item miles. ff. de re iudicata. vbi id latissimè traditur. & in l. Centurio. ff. de vulgari. Apud Aegyptios lege cautum fuit, ne milites pro debito pecuniario caperentur teste Diodoro Siculo libr. 2. idem esse in his, qui nobilitatis dignitate decorantur, scribit Bald. in dict. l. 1. ad finem. C. qui bonis cede. poss. Alexand. in dict. l. Centurio. num. 25. Iason. in dict. l. miles. col. 2. & colligitur ex distinctione Guillelmi de Cuneo in l. penult. ff. ex quib. caus. maior. quam præter alios refert, & probat Ioan. Baptista. de sancto Seuerino in tracta. de debitor. fuspe. & fugit. quæst. 5. principali. quæst. 5. optimus rex. in l. medicos. C. de profess. & medic. lib. 10. quem expilcant Barto. & Doct. ibi Matthesil. notab. 59. Franc. à Ripa li. 2. resp. capit. 20. & idem Ioan. Baptista. quæst. 4. vnde nobilitas hoc ius & priuilegium habet: ne possit ea præditus pro debito in carcerem mitti. quod licet iure Cæsareo dubium sit, Regia tamen Hispaniarum lege id constitutum est in his nobilibus, quos vulgus *Hidalgos*. appellat. l. 4. & 5. titul. 2. lib. 4. ordina. Hodie. l. 4. 5. & 6. titul. 2. lib. 6. Recopila. l. 79. Tauri. Hodie. l. 3. tit. 2. lib 6. Recopil. Et tamen nec iure Regio, nec iure Cæsarum hi nobiles habent militare priuilegium, nè scilicet conueniantur vltra quàm facere possint: cùm id nullibi expressum sit: ex Cumano & aliis magis communiter in d. l. miles & in d. l. Centurio. Arma vero, eg, nec domus vbi hi nobiles habitāt, capi pro executione solutionis æris alieni possunt, quemadmodum expressum est d. l. 5. & l. 3. eiusdem tituli. Hodie. l. 3. & 4. tit. 2. lib. 6. Recop. Quod si debitum à criminis à causa originem ducat, nobilis in carcerem mittitur. dict. l. 79. Hodie. l. 6. titul. 2. libr. 6. Recopil. Fit tandem, vt qui habet priuilegium nè conueniatur vltrà, quàm facere possit, non possit is in carcerem mitti. A cōtrario verò non sequitur eum, qui non potest pro ære alieno in carcerem duci, habere priuilegium, ne conueniatur vltra quàm facere possit.

Regulariter igitur si quis bonis, ac rebus careat ex quibus soluti possit æs alienum, in carcerem ducitur: quin & si debitum sit ratione reditum regalium præcisè debitor in carcerem lege Regia mittendus est, donec soluat, quamuis habeat res, quæ possint pro solutione capi. & publica subhastatione vendi: vtrū que etenim fit, idemq; colligitur ex l. nemo carcerē. C. de exact. tribu. lib. 10. & in specie tenet Guido. decisione. 91.

Quod si debitor bonis cedere velit, à carcere dimittēdus est: nam præter alios effectus, hunc potissimum cessio bonorum habet l. 1. C. qui bonis cedere possunt. l. 4. tit. 15. part. 5. quæ quidem cessio fieri non potest, nisi eo tempore, quo ad requisitionem creditorum debitor in carcere custoditur secundum cōmunem, & maximè Henric. in cap. Odoardus de solutionib. & erit satis debitorem in carcerem missum fuisse ad petitionem vnius ex pluribus creditoribus: cessio etenim tunc facta cæteris creditoribus præiudicat. l. 4. & ibi. Doctores. ff. de cessio. bonorum. l. 3. tit. 15. parti. 5. pulchrè Salycet. in d. l. 1. nu. 4. Guido Papæ cons. 124. nu. 7. nec sunt alij creditores necessariò citandi ad hāc cessionem sicuti expresim adnotauit Petrus Iacob. in practic. rubri. de cessio. bonorum. Cui adde quæ notat Baldus cōs. 301. lib. 5. oportet tamen, vt prius, quàm cessio ista fiat, debitor, vel condemnetur, vel confiteatur in iudicio debitum, iuxta veriorem literam, & communem sensum. l. penulti. & vltima. ff. de cessio bonorum, vbi glossi. Regia. l. 1. tit. 15. parti. 5. Docto. in d. cap. Odoardus. gl. in l. 1. C. qui bo. cede. poss. opportunè verò circa materiam istam cessionis bonorum erunt aliquod prænotanda: & primum quid Regiæ constitutiones post veteraPartitarum

Partitarum iura statuerint, siquidem olim debitor non habens bona, vnde creditoribus æs alienum solueret, tradebatur creditoribus ipsis, vt eis seruiret, donec, debitum ex seruitio arbitrio iudicis compensatione quadam solutum foret. l. 17. & l. 12. titu. 20. & l. 2. titul. 8. libr. 3. Eorū quod nouis quibusdam sanctionibus in hunc modum accipitur, vt debitor in carcerem missus inibi detineatur, quousque bonis cesserit, & catenæ, vt aiunt, renuntiauerit: ac tunc creditori traditur in eius seruitium: cuius æstimatio solutionis locum obtinet: interimque torquem ferreū debitor ferre debet. l. 78. ex huius regni Pragmaticis constitutionibus. Hodie. l. 6. tit. 16. libr. 5. Recopilat. Imo si debitor in vinculis, & carcere publico sex mensibus manserit, eo ipso à iure censetur dicta bonorum cessio facta: ac tradēdus est cū ipso torque ferreo ipsi creditori, quod expressum est in eisdem constitutionibus. l. 79. & 80. Hodie dicta. l. 6. & 7. titul. 16. libr. 5. Recopila. Semper tamen in his Hispaniarum Prouinciis: sicut & vbique locorum obseruandum est, quid sit moribus receptum circa solemnem bonorum cessionem.

Is autem, qui cedit bonis, tenetur creditori dimittere omnia bona, quę tunc temporis habet. gloss. communiter recepta in l. penul. ff. de cessi. bono. explicat Bald. in l. vlti. C. qui bonis cedere poss. colum. penul. optima. l. 1. tit. 15. part. 5. vestes verò, quibus quotidie vtitur, ei relinquūtur. Cynus in dict. l. 1. quæst. 4. Petrus Iacobus in dicta rubri. de cess. bono. Aufreri. in Capella Tholosana. 136. Panormi. hanc esse communem opinionem professus in dict. capitu. Odoardus de vestibus lineis hac in re tractat. dict. Regia. l. 1. statuens eas debitori cedenti bonis dimittendas. idem de instrumentis necessāriis ad quærendum victum: nempe de his, quæ pertinent ad artem, ex qua victum quærit Ioan. à Medina in lib. de contractibus. quæst. 3. causa. 3. & quæst. 5. quod apud forensia tribunalia quibusdam dubium fortasse videbitur Præstabit item cedens cautionem de soluendo ære alieno cū ad pinguio rem fortunam peruenerit, cautionem, inquam, iuratoriam: cùm eo in statu aliam dare non valeat. gloss. Hostien. Ioan. Andre. Henri. colum. 3. & alij in dict. capit. Odoardus. Co-
6 gendus enim erit cùm pinguiorem † nactus fuerit fortunam æs alienum soluere: ita tamen, vt ei deducantur alimenta, quibus satis cautum sit egestati imminenti alioqui, si integra fieret æris alieni solutio: quod probatur in dict. l. 4. ff. de cessi. bono. & in dict. l. 1. fit. 15. parti. 5. & idem ni fallor, in animæ iudicio obtinebit nec in eo erit iuxta rigorem integra solutio postulanda. vbi ex ea is, qui prius bonis cesserat in egestate manēat: hoc equidem priuilegium lege humana & iusta cessioni bonorum concessum est. Et ideo hæc humana constitutio admittenda erit in animæ foro: licet contrarium censeant Adria. in 4. senten. tractat. de restitu. capit. aggredior. versic. sexto dubitatur, & Ioan. à Medina. de contracti. dict. quæst. 5. Panormi. & Rauennas in ca. cum nu. de vsur. vbi in vsurario idem sensit Cardin. argumento gloss. ibidem, quam examinauimus in regul. peccatum. 1. relectionis parte. Sed si quis bonis cesserit actibus quibusdam iuxta loci consuetudinem, ignominiosis: non tenebitur is soluere debitum quaniuis pinguiorem nactus fuerit fortunam: authore Guidone quæst. Delphinatus. 343. cùm satis ea ignominia fuerit punitus: & ea pœna loco solutionis sufficiat: argumento gl. singula. in cap. sicut dignum. §. eos in super. de homici. quam sequuntur Docto. ibi maximè Fel. commendat Roma. singu. 24. cui similis est in regul. peccatum. de regul. iuris. in 6. ex quibus constat punitum corporali pœna loco pecuniariæ, quam præinopia soluere non potuit, etiam si postmodum bona acquisierit, minimè; teneri ad pecuniæ solutionem: idem adnotarunt Cæpola cautel. 3. Paul. Castren. Angel. Iac. nu. 29. & Decius nu. 26. in l. si quis id quod. ff. de iurisdictione omnium iudicum, optimus text. in l. sed si vnius. §. sed si ante. ff. de iniuriis. Cuius meminit ad hanc rem Baldus in l. vltima. ff. de in ius vocādo. quod, ni fallor, ea ratione procedit: quia pœna pecuniaria in corpora lem mutatur. Vnde non omnino probatur Guidonis sententia cùm inibi debitum nequaquam in illam cessionem mutetur. Nam & illud verum est, per cessionem bonorum nō tolli, nec naturalem, nec ciuilem obligationem: sed tantum exceptionē competere. Cynus. 9. quæstio. Bald. & alij in dict. l. 1. C. qui bonis ced. poss. quorum opinio communis est. secūdum Iaso. in. §. vlt. colum. 1. de actionib. licet gl. in l. vbicunque. ff. de fideiuss. teneat cedentem bonis penitus ab obligatione ciuili liberari. Hæc autem exceptio cedenti competens ratione cessionis, impedit litis contestationem. l. 3. ff. de cessi. bono. Barto. in l. penulti. ff. eod. tit. Capel. Tholosa. 136. quod ab omnibus communiter receptum est. Et ideo Regia. l. 3. tit. 15. par. 5. qua probatur cum, qui bonis cesserit, nec postea conueniri posse, nec si cōuentus fuerit, teneri respondere: est intelligenda cum effectu, siquidem respōdere tenetur, & exceptionem litis contestationem impedientem obiicere. Quæ omnia tunc obtinent cum debitor eadem inopia, & fortuna grauatur: quia si ad pinguiorem deuenerit, nulla aduersus ciuilem, & naturalem obligationem exceptio cōpetit. Quamobrem, etiā si in praxi decisio Guidonis nō sit leuis momēti perpenso iuris recto tramite, mihi nec placet, nec vera videtur. Atque ideo etiam in animæ iudicio tunc tenebitur creditori: quod in specie respōdet Dominicus Soto lib. 4. de iustitia & iure. quæst. 7. artic. vltimo. Ex Bœotis, vt narrat Ioan. Stobæus. sermo. 42. nonulli eos, qui debitum non soluunt, in forum deductos, & sedere iussos cophino super iniecto cooperiunt. qui autem hoc pactus fuerit, ignominiosius fit. Huiusmodi vero ignominia Eurupidis patrem, Bœotū genere notarum fuisse scribit: atque hæc & alia tradit ex Nicolai scriptis de moribus gentium. Sed hac corbis ignominia notatum fuisse Mnesarchum Euripidis patrem, dubium esse cēset Gregorius Gyraldus, in historia
" pœtica Dialogo. 7.* Scribit & Ceraclidus de rebus publ. in Tyr-
" rhenis, in ea Republi. cum, qui æs alienum non soluerit, in publi-
" cum traduci grege puerorum commitantium, qui inane marsupium gestabant, & id probri causa.*

Quæritur deinde hoc tractatu vtrum beneficio cessionis bonorum possit renūtiari? & videtur renuntiationem † istam iure admittendam fore, cùm ea tacite facta, valida sit. l. vltim. C. qui bonis ceder. poss. taciti verò, & expressi idem sit iudicium. l. cùm quid. ff. si cert. peta. vnde etiam expressa renuntiatio fieri poterit: secundum Frederi. cons. 60. Rotam Antiquam. 565. Feli. post alios in dict. cap. ex rescript. nu. 11. de iureiuran. in contrariam sententiam à plerisque itum est ex eo, quod nemo possit pro debito pecuniario se ipsum etiā carceri publico perpetuo obligare: esset enim ea obligatio perpetua quædā & præcisa seruitus, ad quam liber homo se adstringere nequit. l. 2. de libe. homi. exhib. l. Titius. §. Titio. ff. de condi. & demon. not. gl. & Docto. in l. antiquitas. C. de vsufru. & in l. post certi. C. de libe. cau. qua ratione renuntiationem cessionis bonorum innalidam esse existimarunt Ricard. Malumbrius, Bart. Imol. & Alber. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. matrimo. Cynus quæst. 6. & Salyc. nu. 9. in l. 1. C. qui bonis ced. poss. Faber in §. vltimo. de actionib. idem in l. vltima. C. qui bonis ced. poss. Alexan. cons. 37. num. 6. lib. 2. post Dynum in dicto. §. aleganter. Abbas & alij in dict. cap. Odoardus, quorum opinio communis est secūdum Alberi. in rubri. C. qui bonis ced. poss. colum. vlti. qua in re ad quæstionis exactam cognitionem plura sunt consideranda. Primum, iure non valere pactum, quo debitor consentit pro ære alieno prius in carcerē deduci, quam in bonis excussio fiat, tollitur enim ordo à iure inductus in fauorem libertatis humanæ, atque ita esse hanc cōmunem opinionem fatentur Areti. in dict. §. eleganter, nume. 8. & Ripa in l. obligationes generali. num. 24. ff. de pignorib. Secundum, hoc ipsum pactum omnino valere, & seruandum esse vbi id pactum fieri consuetudine permissum fuerit: nam & hoc non solum ratione pacti, sed & consuetudinis vi obtinet robus secundum Guidonem Papæ. quæst. 61. Capellam Tholosanam. decisio. 61. optimè Petrus Iacob. in practica rub. de cess. bono. Ripa in d. l. obligationes. num. 29. præmittunt Doct. in dict. §. eleganter. & in d. l. Titio. §. Titio. & in specie notabili Carol. Molin. de cōtracti. quæstione. 36, scribens pactionem istam nequaquā admittendam esse pro solutione annui reditus constituti cum pacto redimendi: propter odium huius contractus, quo emūtur reditus annui redimendi iure conuento.

Tertio animaduertendum est renuntiationem cessionis bonorum, eiusque beneficij iuxta veriorem sententiam & eā quæ receptior est, non esse firmam: imo ea non obstante debitor captus, à carceribus liberabitur, si bonis cedere voluerit, quod præter proximè citatos notant Henricus in d. ca. Odoardus. col. 1. Capel. Tholosa. dict. quæst. 61. Quarto, renuntiationem istam iuramento præstito factam validam esse censent Imola in cap. cum contingat. nu. 83. de iureiur. Frederi. dict. cons. 60. Capella. & Henric. paulò ante citati. & Maria. Socin. tractatu de citationibus. articulo. 17. numero. 18. Ripa. in dicta. l. obligationes. nume. 33. cum bonis moribus minimè repugnet quenquam ob æs alienum publicis in carceribus detineri donec soluat debitā pecuniam. Nec desunt, qui opinentur renuntiationem istam / admittendam esse etiam absque vinculo iuramenti: sicuti superius retulimus: quibus etiam accedunt Angel. Romanus, & Alexan. in dict. §. eleganter. & Imol. in dict. c. cum contingat. numero. 32. Felin. in cap. si diligenti. de foro compet. col. 2. Ripa in dict. numero. 33. Et quia Guido Delphinatus. quæstione. 211. scribit etiam iuramento præstito non esse admittendam renuntiationem istam cessionis bonorum, & testatur ita pronuntiarum fuisse à Parlamenti iudicibus, quibus subscribit Carol. Molin. d. quæst. 36. Ego iudicem admonitum esse velim, vt etiā hac præmissa renuntiatione, & iuramenti vinculo stabilita, cauē eam obseruet, negotij & personarum conditione perpēsa: sæpe etenim æquitas suadebit his non obstantibus, permittendum esse debitori

debitori beneficium ei à iure concessum bonis equidem cedendi, quo etiam publicum carcerem effugere valeat:atque hoc indulgendum est inopiæ eius & paupertati forsan inculpatæ.Quinto constat,non esse firmum,nec validum pactum illud,quo inter creditorem & debitorem conuentum est,posse propria authoritate debitorem à creditore capi, ac detineri donec soluat debitum. quia reipublicæ non conuenit hæc priuata exequutio, nec priuatus hic carcer, essetque pactum illud frequentissimè causa rixæ, & dissensionis, & ideo iure improbatur, secundum Bar.in d.§.eleganter.vbi Areun & Rip.in d.l. obligatione generali.nu.21.fatentur hanc opinionem communem esse.

Præterea dubitatur, num beneficium illud cedendi bonis cōpetat ratione obligationis descendentis ex delicto?Et tunc non esse admittendam cessionem bonorum probatur ex eo, quod
8 in pœnis pecuniarij ratione † criminis infligēdis, qui non habet vnde eas soluat,coporali pœna puniendus est. tex. insignis in l. 1 ad finem. ff. de pœnis.cuius vltra Bar. & Doct. ibi meminere Ang.& Iaso.num.43 in.§.pœnalis. de acti. idem Ias. in l.si quis id quod.nu.28.ff.de iuri.omn.iud.post g oss.& Doct. ibi optimus tex. in eadem.l.si quis id quod.& in l.vlt.ff.de in ius vocand.vbi Bald.tradunt Felin.in cap.ad liberandum.de Iudæis.Ioan. Lupi. in rubr.de donatio.int.vir.& vxor.§.9.num.19.Hippo.in l. 1. C. de Sicariis.numero. 63. ad idem conducit text. in l. vltim.in fin. C de sepul.violat.& in l.illicitas.§.vltimo. ff. de off. presi.ex quibus apparet quando pœna pecuniaria in corporalem ob delinquentis inopiam commutanda sit. & id non tantum procedit vbi quis ob crimen pecunia mulctatur in propriam & veram delicti pœnam. sed & si ea pœna sit satisfactio & emenda, æstimatioque damni ipso crimine proximo illati:siquidem licet ea pœna respectu alterius sit interesse,tamen ob ipsius delinquētis culpam vera pœna censetur, & ob id prætextu inopiæ in corporalem mutatur.text.egregius in c.finem litibus.de dolo & cōtum. vbi Panormit. eum commendat. columna 2.dicit singu. Francus in cap.reprehensibilis.de appel.col.3. quo in loco gloss. vers. proprium. hoc ipsum adnotauit, & Iason in d.l.si quis id quod.nu 28.Hinc sanè constat ratio eius quod ex dicto cap. finem.collegit Ananias in cap.1.col.2.de calumniat. cum tex. existimans singularem esse,& scribens, iure Canonico calumniatorem etiam in causa ciuili posse corporali pœna puniri, quem sequitur Ioan. Bernardus præsul Callaguriensis in practica criminali.cap.59.nam hoc ita accipiendum est, vt obtineat quando calumniator inopia laborat,& caret bonis,ex quibus calumniæ læsio posset compensari.Hæc vero commutatio pœnæ pecuniariæ in corporalem fieri nō debet actore inuito, quoquidē volente expectare pinguiorem rei fortunam,omittenda est cōmutatio,sicuti docet Abb.in d.c.Odoardus.col.2. hoc intelligēs vbi pœna priuato accusatori applicatur:nam si ea fisco adiudicetur, mutatur in corporalem etiam nolente accusatore. Hac igitur ratione obtinuit apud iuris vtriusque interpretes, non esse locum cessioni bonorum vbi qui ex delicto vel quasi in pecuniā damnatus fuerit.quę sententia placuit Fabro & Iasoni.num.13. in §.vltimo.Inst.de actioni.Henrico in dicto capitul. Odoardus Iasoni rursus in dict. l. si quis id quod numero 28. Saly.in l.prima quæstione sexta. C. qui bonis ced. poss. Aufrerio in capella Tholos. 61. quam opinionem fatentur eam sequuti communē esse Alberic.in rub. C.qui bonis ced.poss.Cæpola cons.9.criminali.sensit idem glo.in regul.peccatum.de regulis iuris.in 6.verb. peccatum.& item gloss.vltim.in dicto capitul. Odoardus. dum ab ea collegit Panormit. Clericum ob crimen cōueniri quatenus facere possit, non deductis sibi necessariis alimentis. idem comprobatur,quia licet ex contractu actio in aliquem non detur nisi in id tantū quod facere potest, tamen ex delictis in solidum conuenitur.l.sed si ex parte.§.primo.ff.quod cum eo.& l.si rerū amotarum. ff. de re iudicata.tradit latè Boerius quæstione 349.num.8.qui regulam illam:qui non habet in ære luat in corpore: probat seruari tantum in mulcta fiscali. verùm cùm hæc quæstio proximis diebus esset in his regnis frequentissima,pragmatica Regis inuictissimi Caroli Cęsaris sanctione cōstitutum est: vt damnatus criminis causa ad pecuniæ solutionem pro dāno accusatori illato, & pro verā damni æstimatione, possit bonis cedere, eoque beneficio, cessionis inquam à carceribus publicis liberari,acsi ea pecunia ex contractu & ciuili obligatione deberetur, q̄d ita decretū est Pintiæ, anno.M. D. XXXVIII. Hodie.l.9.titu.16.libro.5.Recopilatio. & iterum Arandæ anno. M. D. XLVII. idem pronuntiatum fuit apud Gallos in Parisiēsi conuentu anno.M.D.XXXI. teste Ioanne Rupellano Forensium institutionum lib.4.cap.6.nec omnino decretum istud veterum Iurisconsultorum responsis obuiat,siquidem pecuniaria mulcta,aut pœna, quę olim etiam priuato applicabatur, simul & vindictam publicam complectebatur,& damnum sarciebat priuatum.l.vlt.ff.de in ius vocād.dict.l.si quis id quod & l. vlt.C. de sepul. viol. semper enim simplum inerat quadruplo, vt probatur in l.hoc edicto.§.vltimo.ff.de publica.& vecti.Bald. in ca. 1.§.si duo.de pace tenen.& eius violat. Bart.in l.ab his.C.de nauicul.lib.10.Ias.in §.sic itaque.columna 2.de actioni.Bart. & alij in dict.§.vlt.pœna vero, quæ nunc aplicatur priuato læso, non est vindictę loco,sed respectu damni dati.& ideo in pœna pecuniaria,quæ hodie vel fisco,vel priuato datur vindictę loco,& publicæ vltionis vim habet, cessio admittenda non est: sed ea ob inopiā incorporalem mutatur.at ea pœna,quę priuato addicitur damni illati loco,non est in corporalem mutanda.imo cessio bonorum propter inopiam admittēda erit: quod expressim tenent Ioan.Andre.& Abb. in dicto capitulo. Odoardus. col. 2. Boerius in dicta.q.349.& Rupellanus in dicto capitulo.6.atque in hunc sensum poterit etiam accipi text. insignis in dicto. cap. finem litibus.cùm illius constitutionis pœna partim vindictam publicam calumniātis respiciat:quamuis de expensis alteri soluendis tractetur,siquidem non omnino certum inibi est,alterius priuati læsionem parem esse expensarum illarum cōdemnationi; forsan enim eas aduersarius fecisset absque calumniatoris malitia.Plerūque tamen Regiarū curiarū iudices, non obstante pragmatica constitutione:delinquentē inopem damnatū pecuniaria pœna in satisfactionem priuatæ læsionis: non admittunt ad cessionem bonorum, sed eum damnant mittuntque in publicas triremes,vt mercede publica ibidem remigis officio fungatur,donec ex mercedis pecunia damnum priuatum sarciatur.

Cæterum cùm aduersus clericum ob æs alienum agitur:clericus ipse debitor capi nō potest, nec in carcerem mitti,vel in eo
9 detineri,nec excommunicari si inopia adeo † laboret,vt nō possit pecuniam debitam soluere,text. singul. in d. c. Odoardus. vbi iuramenti cautio ab eo exigitur de ęre alieno soluendo cùm ad pinguiorem fortunam deuenerit.& licet gloss.verb.recognoscētem. & verbo, ad pinguiorē velint premittere & expressim opinātur Hostien. Ioan. And.& Henric.ibi clericū debitorem inopia & egestate laborantem teneri ad cessionem bonorum: iure verius est,ob clericorum priuilegium,quod decisio prædicta insinuat,non teneri clericum inopem cedere bonis, quemadmodum Abb.Imol.Anchar.& alij frequentius in d.cap.Odoardus. scripsere: quibus adstipulatur quod clericus non potest conueniri nisi quatenus facere possit,deductis necessariis alimentis. gl. Bart.& alij in l.miles.ff.de re iudicat.gl.in c.studeat 50.dist.quarū opinionē sequūtur Capella Tholos. & Aufrerius ibi decis. 245. Feli.in c.cùm ex officij. de prescript.col.1.fatentur communem esse Iason colum 3.& Ripa num. 7.in dicta l.miles.& Xuares.in l.2.tit.*de los gouiernos*.quæst. 5.columna.4.& procedit,ne in opprobrium status Ecclesiastici cogantur clerici mendicare.licet Matthes.notab.61.Alberi.Paul.in dicta.l.miles. contrarium iure verius esse contendant.propter quorum authoritatem, & quia cōmunis sententia difficilis est,ipse eam intelligerem in his,qui vel Sacris ordinibus sunt insigniti, vel altari, aut Ecclesiæ proprio ministerio seruiunt: non in his,qui tātum minoribus ordinibus decorantur, hi etenim quantum ad hoc priuilegium pares mihi censentur laicis & secularibus. Simpliciter verò sequitur communem Ioan. Staphi. de literis grat. & iust. Fol. 154. columna secunda.idem Hierony.Gigas de pensionibus.quæstione.35.qua in re aduertendum est in praxi, quod si clericus ære alieno grauatus habeat Ecclesiasticum Sacerdotum, aut beneficium fueritque ad solutionem conuentus: iudex ne ipse excommunicetur, reditus annuos illius beneficij adiudicabit creditoribus pro ratione quantitatis debitæ, dimissa ipsi clerico portione congrua ex eis,vnde valeat alimenta percipere. argumento text. in capitulo.peruenit.de fideiuss.ita equidem fit in Roma.curia authore Collectario in dicto capit. Odoardus. Rebuffo in Auth. habita. C. nè filius pro patre. priuilegio. 112. & Aufrerio dicta Capella Tholosana 245. quo in loco falso citat Collectarium in c.olim.in 2.de restitutio. spoliat. cum ibi hoc minimè tetigerit.verum si clericus sit suspectus de fuga cum propriis bonis poterit à creditore capi,& tradi proprio iudici, detinēdus sanè donec æs alienum soluat ex illis bonis,quæ fuit occultare conatus. Baptista de S.Seuerino in tracta.de debit.suspect.& fugit. quest. 6.quintæ quæstionis Principalis.

Sed & quò ad decisionem cap. Odoardus. similiter opinor, esse eam constitutionem intelligendam in his clericis, qui Ecclesię ministrant, non in aliis:nisi & hi sint in Sacris constituti. Nec aliter ea decretalis in foro admittēda est, ob multitudinē eorum,qui temere sine aliquo delectu vt vitiis & criminib.liberius vacēt,primis & minorib.ordinib. solēt, maxima profectò Prælatorum incuria,insigniri.idem de Scholasticis arbitror: tametsi Rebuffus in d. Auth.habita.priu. 112. scribat, eos etiam si clerici non sint,habere priuilegium,nè conueniantur, nisi quatenus facere possint,quod nunquam memini me vidisse à iudicib. Salmaticensis Academiæ seruatum fuisse.

Quoties

Quoties vero in Romana curia commissio petitur secundū cap.Odoardus,constitutionem,in signatura apponitur clausula ista. constito summariè de paupertate prout de iure, teste Ioā.Staphileo dicto.libro de literis grat.& iust.Folio.156. Non tamen potest opponi exceptio.ex cap.Odoardus.vbi quis trib. sententiis conformibus fuerit soluere damnatus,vt scribit Ludouicus Gomezius in compendio vtriusque signaturæ.colum. vlti. dicens ita Romæ in prætorio Rotæ pronuntiatum fuisse. idem esse censet vbi æs alienum soluere iurauerit:nam præcisè cogitur soluere,nec iuuatur dict. constitutionis beneficio,vnde si quis consentiat constitutioni pēsionis iuramēto præstito, & præmissa obligatione in forma Cameræ,non poterit vti beneficio & priuilegio prædicto sicuti idē Gomezi.tradit: à quo ipse dissentio existimās,eū,qui vel soluere iurauerit,vel trib.sentētiis dānatus fuerit, posse aduersus exequutionē opponere,& obiicere se inopē clericū esse,nec posse excommunicari,aut in vinculis detineri pro æris alieni solutione,præstita iuramenti cautione,qua promittat soluere cū ad fortunam pinguiorem deuenerit:nō enim video iustā aliquā rationē ex qua vel tres sentētiæ, vel iuramentū hoc priuilegium clericis ob statū Ecclesiasticum cōcessum omnino tollatur:illud etenim quod de pēsione dictū est,facilime excluditur cùm ex ipsius beneficij Ecclesiastici reditibus ea solui possit: illud fortasse obtinebit is,qui ad pensionē agit,vt non obstante inopia eius qui pēsioni cōsensit,beneficio priuetur ex eo, quòd non soluerit pensionē ex reditibus, quos percepit, cùm huic pœnæ se ipsum tempore consensus submiserit. q idem Gomezi fatetur in regu. de annali poss.q.53.ex his etiam deducitur qualiter sit accipiēdū id,q solet in commissionibus Romanorum Pontificum adscribi, cū agitur ad iniquā pensionem rescindēdā, extinguendam,aut moderandam,nam vt iudex in ea causa procedat soluta durante lite pēsione: & nè interim eius solutio omittatur:apponitur clausula, absq; retardatione solutionis pensionis, q idem Ioan. Staphilæ. refert de literis grat.& iustit.Fol.153.Ludoui.Gomezi.d.tracta.vtriusque signaturæ.Folio.penul.& seq.& Hierony.Gigas. de pensionibus. quæstione 35. igitur lite pendente non cessat solutio pensionis: & tamen conuentus ad eius solutionem nihilominus poterit inopia grauatus vti priuilegio quod clericis iure concessum est per constitutionem capituli Odoardus. Sic sanè ibidem clericus non cessit bonis,sed ab excommunicatione soluitur, quia præ eius inopia non poterat præcisè compelli ad solutionem æris alieni, quo vere adstringebatur.

Frequenter hoc in eodem tractatu dubitari solet,an cadauer debitoris diuitis,vel inopis possit ad petitionem creditorum in-
10 sepultum detineri,vt pignus quoddam:donec † æs alienū integre soluatur? Et illud creberrimo omnium consensu expeditū est,non esse impediendam sepulturā,nec denegandam debitoris cadaueri,siue is pauper,siue diues sit.argumēto text.in Auth. vt defūncti seu funera eorum.Pulcher tex.in l.cùm sit iniustum. C.de sepul. violat. quo in loco passim interpretes hoc commemorant:& Ripa de peste.capitulo.de præseruatiuis remediis nu. 101.Regia.l.13.titulo.6.partita 7.& l.vltima.titulo.13. partita.1. Nicolaus Boerius decisione. 287.imò creditoris appellatio, nè cadauer debitoris sepeliatur,recipienda non est,cùm res ista celerem expeditionem exigat. nec vlla optima ratione dilationē admittat.gloss.quam Docto.inibi probant in cap.ex parte.in 1. de sepultu.Specula.tit.de appellationi. §. in quibus. versiculo 8. Regia.l.11.tit.16.lib.3.ordin. optimus text.in l. vltima. ff. de appellati. recipi. in l. sunt personæ. l. si quis sepulchrum.l.nè corpora.ff.de relig.& sumpti.funer.etiam si debitum sit omnino liquidum:secundum Panormit.in dicto cap. ex parte. contra gl. in c.ei qui.§.si quis autem ausus.verb.defūncti.2.q. 6 q manifestius apparebit ex sequentib.sunt etenim, qui existimāt,cadauer debitoris posse,creditore hoc petente,detineri insepultum donec æs alienum soluatur,quod ex obligatione Guarentigia defunctus soluere tenebatur,& id huius obligationis virib. tribuēdum esse cēsent Angelus in d.Auth.vt defuncti seu funera eorum in prin.col.1.Hippo.in l.vlti.numero.64.ff.de quæstionib. Segura in l.si ex legati causa.nu. 73. ff.de verb. obligatio. quorū opinionem falsam profectò esse arbitror,inhumanam quidem à Christiana charitate alienam:nec adhuc barbaris morib.conuenientem, atque ob id à pluribus improbatam fuisse constat: præsertim à Felino in c.sicut Iudæi.1.col.de Iudæis.Guillielmo Benedicto in c. Raynuntius. de testamen. verb. mortuo itaque testatore.num.56.Hippo.singul.299.Roderico Xuares in rep. l. post rē.ff.de re iudic.6.ampliatione ad l. Regiam. Thoma Grāmatico decisi,82.impiū enim esset apud Ethnicos:nedum apud Christianos,cadauer inopis debitoris insepultum detineri ex ea causa quod æs alienum minimè soluatur. Ratio siquidem naturalis,diuina & humana iura nequaquam patiuntur defunctorum cadaueribus sepulturam negari:nisi id fiat ob aliquam causam quæ Reipublicæ commodum spectet. Ecclesiastici capitul. 7.scriptum est.Mortuo non prohibeas gratiam, id est gratis sepulturam exhibe.capit.in Ecclesiastico. 13. q. 2. c. qui diuina. ea caus.& q.Genesis.cap.23.Abraham dicit. Aduena sum & peregrinus apud vos,date mihi ius sepulchri vobiscum: vt sepeliam mortuum meum. Responderunt filij Heth dicentes. Audi nos domine: Princeps Dei es apud nos,in electis sepulchris nostris sepelli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit:quin in monumēto eius sepelias mortuum tuum.Tobi.capitu.1.secundo & 12. laudatur Tobias quod plus timens Deum, quàm Regem rapiebat corpora occisorum & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea. Nam secundum naturam iustum est, etiam si nulla inter se societas, aut pactio sit,corpora defunctorum sepulturæ tradere, sicuti Antigone apud Sophoclem dicere videtur cùm iustum natura docēte esse asserat Polynicē sepulchro condere.meminit & Aristoteles lib.1. rhet.ad Theodectē c.10.de iniuria iureq; factis. quin & Simonides Poēta cū ad littus nauē appulisset,inhumatū corpus iacens sepulturæ mandauit,& ideò admonitus diuinitus nè proximo die nauigaret periculū naufragij euasit.teste Valerio Maximo li. 1.c.de somniis.qui & lib.5.c.1.miris laudib. Annibalem extollit: quod Aemilij Pauli,Tiberij Grachi, Marci Marceli cadauera, & si hi hostes essent, honorificè sepelierit. Antiquissimum quidem sepulturæ genus Ciceroni li.2.de legibus illud visum est, quo apud Xenophontem Cyrus vtitur. redditur enim terræ corpus & ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur: eodemque ritu scribit Regem Romanorum Numam conditum:gentemque Cornelia ad eam ætatem hac sepultura vsam fuisse.Sic & Ioanne Stobæus sermone. 120. de sepulturis agens, ipsius hac de re Xenophontis verba retulit expressius quam Cicero, Augustinus itidem lib.1.de ciuitat. Dei.c.13.Nec ideo, inquit, contēnenda & abiiciēda sunt corpora defunctorum,maximēque iustorum,atque fidelium:quibus tanquam organis,& vasis ad omnia bona opera Sanctus vsus est spiritus.Si enim paterna vestis,& anulus,ac si quid huiusmodi tanto charius est posteris, quanto erga patentes maior extitit effectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multò familiarius, atque coniunctius quàm quælibet indumenta gestamus. Hactenus Augustinus:qui etiam scribit,laudabiliter in Euāgelio commemorari eos,qui corpus Iesu de Cruce acceptum honorificè tegendum,sepeliendumque curarunt.aliquot præter hęc de sepultura deque sepeliendi pietate tradit idem Augustinus c.12.Stobæus dicto sermone.120.Cicero lib.1.Tusculanarum.Guillielmus Benedict. dict. verb. mortuo itaque.nu. 50. quibus accedit quod de Cimone Atheniensi Valerius Maximus refert.lib. 5.c. 4.Cinon inquam cùm pater eius Milciades ob crimem peculatus damnatus in carcere diem obiisset, nec per leges liceret funus efferre, nisi pensitata pecunia: & ipse non esset soluendo, translatis in se vinculis,patrem ad sepulturam redemit. meminit huius pietatis in patrem alia de sepulturis scribens Patricius li.5.de institutione reipub.tit.10.Huc pertinet quod Ecclesiastici c.38. admonetur, in mortuum produc lachrymas & quasi dira incipe plorare,& secundum iudicium contege corpus illius: & non despicias sepulturam illius.Quin & Hostium corpora maximo cum honore sepelienda sunt.nam & 2.Reg. cap. 2. inquit Dauid.Vos benedicti à domino, qui fecistis misericordiā hanc cum domino vestro Saul & sepelistis eum. Et Cæsar Pompeij caput sibi oblatum plurimis, & preciosissimis odoribus cremādum curauit teste Valerio Maximo lib.5.c.1.§.de Cyneo Pompeio.his similia tradit Chassanæ.in Gloriæ mundi Catologo.2. part.considerat.5.Volaterranus lib. 31.ad finem Alexander ab Alexādro dierū Genialiū li. 6. c. 14.Ex quibus apparet hostibus & inimicis religiosè sepulturam esse exhibendā. & ideo iniquū creditor postulat,dum contendit debitoris cadauer sepeliendū non esse:donec sibi debitæ pecuniæ solutio fiat.

Hinc & alia suboritur quęstio an liceat,iustumve sit in Republica benè instituta, & potissimū Christi religione imbuta vltimo affectis ob crimina supplicio sepulturā negari?q̄nq; etenim
11 eorum cadauera † insepulta diu publico spectaculo manent in ipsis suspensa patibulis. constat sanè cuicunque datur Sacramentum pœnitētiæ,concedendam esse sepulturam.text.in cap. quæsitum.13.q.2. Sacramentum verò pœnitentiæ nequaquam negari potest vltim.damnatis supplicio,si hi verè pœniteāt,etiā si atrocissima perpetrauerint crimina.c.2.de furtis.c.super eo de hæret.in 6.text.insignis Clementi.1.de pœnitent.& remissio.vbi gl.idem esse censet de Sacramento Eucharistiæ, quod probatur in d.c.2.& in d.c.super eo. etiam tempore interdicti secundum Calder.de Eccles.interdict.Folio.11.col.4.& Sylu.verb. interdictum.5. q. 7.vsu tamen obtentum est ne his, qui proximè sunt pœna mortis puniendi Eucharistiæ Sacramentum detur. Sicut nec eis iure datur extrema Vnctio: cùm ea tantum sit exhibenda his

da his

da his qui corporis ægritudine laborant,& ob eã in mortis periculo sunt constituti,quemadmodũ in specie docent Thomas in 4.sententiarum distinctione 23.q.2.artic.2.Palud.ibi q.3. Sylvester verb.vnctio q.5.Ioã.Andr.Dom.& Francus in d.c.super eo,sic eius decisionem interpretãtes,quod si verum est, vt iure satis probatur, his non posse negari Sacramentum pœnitentiæ apertè colligitur,nec sepulturam iustè posse eis negari:cum hęc duo pariter concedantur.Imo nec posse consuetudinẽ induci, vt dãnatis vltimo supplicio denegetur Ecclesiastica sepultura nec ea iudices punitorũ cadauera hoc sepulturæ beneficio priuãtes à peccato immunes esse,conãtur probare Petrus à Rauẽna ĩ tract.,valere cum perpetuo silentio.fol.10.col.1.hoc ipsum deducens ex text. in d. Clementina 1. assumpta præmissa argumentatione. cui & Rochus accedit in relectione de consuetudine.Fol.12.col.3.idem sensit Abb. in c.ex parte.in 1. de sepult. & Syluest.verb. sepult. q. 10. ego verò non auderem mortalis criminis culpa notare iudices,qui perpensa delicti,loci, & temporis conditione optimo in rempublicam zelo:corpora damnatorum vltimo supplicio: vel ad tempus, vel in perpetuum ad examplum in loco publico suspensa & insepulta dimittunt, ꝙ video Maiorem asseuerare in 4.sententiarum distinctione 45.q. 4.quo in loco iudices aliquot ex causis excusat.caute tamen hi, qui publicis magistratibus funguntur vti debent hoc rigore, & præsertim vbi lex nihil hac in specie sanxit.Nam in l.capitalium §.famosos.ff.de pœnis.à Iurisconsulto scriptum est, famosos latrones in his locis,vbi grassati sunt,furca figendos esse,vt & conspectu deterreantur alij ab iisdem facinoribus. Sic & Vlpianus in l.1.ff.de cadauerib.punit. corpora, inquit, eorum qui capite damnãtur,cognatis ipsorum neganda non sunt.& id obseruasse se etiam diuus Augustus lib.10.de vita sua scribit.Hodię autẽ eorum,in quos animaduertitur,corpora non aliter sepeliuntur, quam si fuerit petitum & permissum,& nõnunquam non permittitur, maximè Maiestatis causa damnatorum. Eorum quoque corpora,qui exurendi dẽnantur,peti possunt,scilicet vt ossa & cineres collecta sepulturæ tradi possint.Hactenus Vlpianus. Eadem rubrica Paulus scribit:corpora damnatorum quibuslibet parentibus ad sepulturam danda esse, quibus satis probatur, non esse regulariter corpora deneganda vt sepulturæ tradãtur, requiri tamen iudicis permissionem, & quãdoque ob criminis grauitatem in exemplum oportere, vt insepulta maneant.hinc expendi poterit quod idem Iurisconsultus scribit in l.pen.ff. de cadau.punit.missum in exilium ab aliqua ciuitate, nõ posse absque Principis licentia in eam ciuitatem mortuũ duci ad sepulturam:quod commendant Bart. ibi Anchar. in Clementina 1, de pœnit.& remis.& Ias.in l.2.col.2.C.qui testam.fac.pos. Rauẽna in Alphabeto aureo, ad finem ante allegationem consuetudinis.optimus text.in c.ex parte in 2.de sepult. & in cap. is cui, de sent.excom.in 6 idem notat Ioã. Staphilæus de literis gratiæ & iusti.Fol.191.& id adeo verum est,vt non tantum corpus sed nec eius ossa,nec cineres possint in eum locum,ãt quo fuerit relegatus adduci.cum in dict. l. 1. idem de ossibus & cineribus ꝙ de corporibus damnatorum sit statutum:tametsi Ananias in c, 2.de furt.& Hippol.in l.vlt.num.58.ff.de q.existimauerint,posse ossa,vel cineres inconsulto Principe in eum locũ duci.quorum opinio magis est benigna quàm vera, vt asserit Gualdẽsis de arte testãdi.tit.de sepultu.cautel.2. eadem sanè ratione manifestus vsurarius non est Ecclesiasticæ sepulturæ tradendus,donec hæredes eius vsuras restituerint, etiam si is eas restitui iusserit:quẽadmodum est decisum in cap. quanquam, de vsur.in 6. item si Monachus aduersus paupertatis professionẽ aliquot bona occulte mortis tempore habuerit, eius corpus cum ipsis rebus est extra Ecclesiam in sterquilinio sepeliendum. text. in c. cùm ad monasterium.de stat.reg.§.1.è diuo Gregorio,Dialogorũ li. 4. c.55.inde etiam fit, ꝙ licet reo delato ante sentẽtiã vel eius executionem mortuo,eius corpori nulla sit inferenda pœna, nec iniuria irrogãda. Angel.in l.defuncto.ff.de publi.iudi.Alex.& Ias. in l.2.C qui testam.face.poss. quãdoque tamen ob criminis immanitatem corpora ipsa suspenduntur,vel exurũtur, aut ipsius delinquentis imago,secundum Imolam in d.l.defuncto. & optimè Gonsal.à Villadiego de hæresi.q.22.nu.4 optimus tex.in c, mulier.15.q.1.& in c.accusatus.§.pe.de hęret.in.6.l.vlt.ff.ad l.Iuli Maiest.de quibus alibi latius tractabitur. illud profectò non est prætermittendum quod se ipsum occidens in Ecclesia sepeliendus non est c.placuit. 23. q. 5. quem text. singularem esse censet Roma.singula.264 quamuis priuatim liceat pro eo orare:liceat in quam ei, qui credit in vltimo vitæ spiritu criminis dolorem, & cõtritionẽ pœnitẽtia ductum habuisse: sicuti Palud. explicat in quarto sententiarum distinctione.20.q.1.col.1. & Marti. Azpilcueta in c.1.de pœnit.dist. 7. vel si forsan coniecturis aliquot, presumi queat reum furore aut mentis alienatione seipsum occidisse: nam & tunc Ecclesiasticæ sepulturæ is traditur secundũ Ioan.Gallum.q.parlament.127.his accedit quod repertus mortuus in puteo non est priuandus Ecclesiastica sepultura: quia nõ præsumitur seipsum præcipitem dedisse quod in hac specie notat Socin.Iunior cons.51.libr.1. igitur sepultura Ecclesiastica negatur seipsum occidenti ob delicti atrocem culpam, quam, ex pluribus detestatur preter alios Andreas Alciatus li.6.parerg. cap.27.omnium latissimè Andreas Tiraquellus. de nobilitat. c. 31.num.475.& 520.verùm ipse etiam memini lib. 1.huius operis.cap.2.Sed & apud Egesipum. libro. 3 de excidio Hierosolymitano. cap.17.Iosephus dux quidam Iudæorum asserit,legibus prohibitam esse sepulturam iustissima ratione iis,qui seipsos occiderint.idque idem Iosephus scribit lib.3.de bello Iud. cap. 25. legibus sanè Romanorum seipsum occides non patitur bonorum publicationem,nec ea fisco addicuntur, nisi seipsum occiderit conscientia criminis ea publicatione digni: nempe accusatus de crimine ex quo bona erant publicanda: ex eo etenim quod seipsum occidit,crimen illud fateri censetur.& ideo locus est pœnæ legali.l 3.§. 1.ff.de bonis eorum, qui ante sentent.sibi mort. consci. tradunt Alberi. in eiusdem tituli rubrica.Corne. cons.195.libro 2 Decius consi. 738. Paulus Parisiensis. consilio 155.libro 4 Doct.in dicta.l.2. C.qui testamẽ.facere poss.l.24.tit. 1 partita septima.Ioann.Igneus in l.1.§.si sibi manus.ff.ad Sillani.numero.16.optimus.text.in l.omne delictum.§.si se vulnerauerit. ff. de re milita. Hodie vero iure nouiori Regio si quis vel cõscientia criminis, aut tædio vitæ aliave ex causa seipsum occiderit,eius bona fisco vendicãtur,nisi & is liberos habuerit hæredes.Regia l.9.tit.13.libro.8.ordina. Hodie.l.8.titul.23.libro.8. Recopilationis.quæ forsan est intelligenda iuxta distinctionem iuris communis & legis Partitarum,vt quidam opinãtur,loquitur enim indistinctè, & generaliter statuens,quod occidens seipsum amittat propria bona, & ea nisi liberos hæredes habuerit fisco adiudicentur.qua in re cogitandum est.

Scribit & ad ea,quæ diximus de insepultis animaduersorum cadaueribus Valerius Maximus lib.6.cap.3. cadauera Tiberij & Caij Gracchorum, qui & si summa ac amplissima nobilitate claruissent,quia statum reipublicæ conati erant conuellere, insepulta iacuisse, ac defuisse supremum humanæ conditionis honorem filiis Gracchi & Africani nepotibus.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Examinatur intellectus.l.vltimæ.ff.de vsufructu legato.*
2 *Vsufructuarius quartæ, vel quintæ partis bonorum, nõ tenetur ad æris alieni solutionem.& inibi perpenditur Regia.l.21.Tauri.*
3 *Legatum tertiæ vel quartæ partis bonorum mobilium & immobilium particulare censetur,acsi certa res legata fuerit*
4 *Vsufructuarius omnium bonorũ non tenetur ad æris alieni solutionem.*
5 *Legatum vsusfructus omnium bonorum,hærede instituto: post obitum vsufructuarij validum est:& inibi qualiter sit intelligendum.*
6 *Hæres institutus,licet teneatur, dato vsufructuario omnium bonorum,debita soluere:id tamen onus expeditur ex bonis quorũ vsusfructus alteri est legatus.*
7 *Quis teneatur soluere legata, vbi hæres quidam instituitur:alteri legato vsufructu omnium bonorum.*

De vsufructuario: an & is teneatur soluere defuncti debita.

CAPVT II.

MVltum interest,inquit Venuleius,vtrum bonorum quis, an rerum tertiæ partis vsumfructũ legauerit.Nã si bonorum vsusfructus legabitur,& æs alienũ ex bonis deducetur: & quod in actionib.erit computabitur.At si certarum rerũ vsusfructus legatus erit, nõ idem obseruabitur.l.vlt.ff.de vsufr.legat. quo in loco Bar. satis eruditè tractat:an vsufructuarius ex testamẽto,aliave vltima voluntate æs alienum soluere teneatur: nec enim idem est legatarium vsusfructus,posse conueniri pro ea parte, qua legatum habet ad debitæ pecuniæ solutionem: & legatum ipsum minui propter æs alienum: siquidem hæc maximo discrimine distinguũtur,quod manifestum est,& ideo quęstio ista nõ modicã vtilitatem affert: quæ tãdem ex sequentibus assertionibus compendio quodam ad praxim & Theoricam deducetur.

Prima conclusio. Vsufructuarius rerum certarũ: minime te-
1 netur ad onus æris alieni soluẽdi.Hęc probatur † posteriori par. d.l.vlt.vbi Bar.& alij tex.ad idem in l. 1. §. si hæres.ff.ad Tertulli. Areti.cõs.116.& est cõmunis, ac frequẽtissima omniũ sentẽtia.

Secunda

Secunda conclusio.Vsufructuarius tertiæ, quartæ, vel quintæ partis hæreditatis: tenetur ad æris alieni pro ea parte solutionem. Hoc adnotauit Bart.in dict.l.vltim. ex priori eius parte: cui consentire videntur ferè omnes, qui dubitationem hanc discutere conantur: quibus suffragatur tex.in l.si quis seruum.§.vltim.ff.de lega.2.addit Barto.extincto vsufructu posse vsufructuarium, vel eius hæredem consolidationis tempore,deducere ex ea parte hæreditatis æs alienum: quod illius partis ratione ipse vsufructuarius soluit. idem Bart.sequutus scribit Gulliel. Benedict.in c.Raynuntius.de testam.verb.& cætera bona.nume.43.adducit ad hoc Bart.text.in l. quod si possessor.ff.de peti.hæredit. quo expressum est,hæreditatis bonæ fidei possessorem, qui ipsius hæreditatis æs alienum soluit, euicta sibi hæreditate, iure optimo retinere pecuniam in eam causam solutam. imò idem erit si bona fide legata indebita soluerit: sicuti inibi à Iurisconsulto traditur: cuius decisionem explicat Socinus Iunior consi.150.libr.1. mihi profectò quod Bart.addit huic secundæ conclusioni dubium videtur: nec omnino colligitur ex dict.l. quod si possessor. cùm in ea specie bonæ fidei possessor cum fructibus ab hęreditate percepti cõpenset pecuniam hæreditatis titulo solutam: ac demum fructibus non perceptis: retentione vtatur: at in vsufructuario diuersa est ratio: quippe qui fructus integros inter vsusfructus ex hæreditate percipiat: & horum ratione æs alienum soluere teneatur: habet nihilominus opinio Bartoli tanti viri authoritatem æquitati proximam.

Tertia conclusio.Vsufructuarius quartæ, vel quintæ partis bonorum: non potest conueniri: nec aduersus eum agi ad æris solutionem. Nam bona dicuntur ære alieno deducto.l. subsignatum.§.bona.ff.de verborum significatio. & ea ratione cùm ipse habeat vsumfructum eorum bonorum, quæ deducto ære alie-
2 no supersunt. nullo iusto iusto titulo æs alienum † soluere tenebitur: probatur deinde hæc ipsa conclusio in d.l.vltim. & in dict. l.si quis seruum. §. vltimo. optimus text. in l.generali.§. fin. ff. de vsufructu legato.atque ita Bart.in dict.l.vltim. & in dict. l. si quis seruum. §. vltim. hoc ipsum asserit: & id ferè omnium calculo receptum est. verum ex iure Regio adduci in contrarium solet Taurina constitutio vicesimaprima, Hodie.l.5.titul.6.libro.5. Recopilationis.qua sancitum est,ad tertiam, & quintam bonorum partes, quibus melioratio alicui ex liberis instituitur, pertinere æris alieni solutionem pro eiusdem partibus: ipsumq; melioratum catenus in iudicium vocari posse.vnde Ioan.Lupi aliiq; interpretes existimant iure Regio non esse quo ad æris alieni solutionem,& quo ad debita soluenda differentiam,an fuerit legata tertia bonorum pars,an ipsius hæreditatis: imò tolli discrimen illud: quod inducitur à Iurisconsulto in d.l.si quis seruum. §.vlt. Ego verò præmittẽdum esse censeo, meliorationẽ tertiæ,& quintæ bonorum partium,prælegatum esse, non institutionem argumento ex.l.non amplius.§.cum bonorum. ff. de legatis primo.l. quoties.C.familiæ herciscun. l.21.ibi *como si fuessen herederos*. & l. 24.Tauri.adiuncta decisione Authen.ex causa. C.de libe.præteri. sic sanè in specie responderunt Montaluus, & Suarez in l.9. titu. 5.lib.3.Fori.quæst.7.& Segura in l.3.§.vltim.ff.de liber. & posthu. num.100. & apparet ex ipsius dictionis significatione: cùm meliorare hoc in tractatu prælegare verè significet.hac igitur ratione: licet constitutio vicesimaprima Tauri hodie dict. l. 5. titul.6. libr.5.Recopilationis. facta non esset, æs alienum apparens tempore diuisionis bonorum deducendum est ex hæreditatis cumulo: ac demum quinta: & tertia bonorum partes è reliquis bonis: æs autem alienum post hanc diuisionem emergens ab hærede petitur: vel petendum est: hæres verò pro quinta, & tertia partibus à filio meliorato id demum consequitur,hoc etenim consonum est iis,quæ ex Iurisconsulto adnotantur in dict. l. si quis seruum.§.vlti.Regia constitutio tria expressim explicat. Primum, æs alienum apparens tempore diuisionis,deducendum esse ex tertia, & quinta partibus bonorum simul & ex aliis: quod parum refert: cùm idem sit deducto ære alieno à tota hæreditate: è reliquis bonis quintam, tertiam partes assumi: & ideo frequentius ex hæreditate: primum debita: ac deinde his deductis,quinta & tertia bonorum partes deducuntur. Secundum ab eadem constitutione colligitur, melioratum in quinta, & tertia bonorum partibus vocari posse omisso hærede in iudicium, vt soluat debitum post diuisionem emergens,pro eisdem partibus. Sed & hoc quantum ad effectum attinet non multum differt à veteris iuris Romanorum legibus: ex quib. hæres debitum istud soluere tenebatur:isq; conueniendus erat,non legatarius:tametsi ab eo hęres consequi poterat pro parte legati: quod causa æris alieni solutum fuisset. Tertiò eadem Regia constitutio idem esse censet, si melioratio fuerit in re certa,vel certis rebus facta. Et tamen expeditũ est iure Cæsareo legatarium certarum rerum liberum omnino esse ab æris alieni solutione. Quamobrem vbi res ipsæ, in quib.speciatim fuerit melioratio instituta, non excedunt quintã, & tertiam bonorũ partes ære etiam alieno deducto: non est cur tractemus,an ipse melioratus possit ad debitorũ solutionem cõueniri.onus etenim istud ad hæredẽ pertinet. Sed si res prædictæ, ære alieno à bonis omnib. deducto: excedunt tertiã, & quintam bonorũ partem vel id,quod iure poterat prælegari: ipsius prælegati,seu meliorationis diminutio sit:& pro ea parte,quæ diminutione tollitur ab hærede conuenitur legatarius: hæres autẽ à creditoribus,qui nullam iure veteri aduersus legatariũ actionem habent: Regia tamen lege melioratũ ipsum in iudicio conueniri valent ad eam partem,quę ex re meliorata propter æs alienũ deducitur: aut quæ ob eandem causam à melioratione tollitur. Sic sanè Regia constitutio à iure Romanorum distinguitur:& planè procedit in filijs,liberisve, quibus meliorationis titulo prælegatũ factum fuerit,ob peculiares rationes, quæ ipsos similes institutis hæredib.plerumq; efficiunt.Non ita idem erit in alijs tertię,quartæ, vel quintæ partiũ bonorum legatarijs: aut quibus certæ res fuerint à testatore legatæ: in quibus opinor illæsum manere ius Cæsareum, quod commune passim appellamus.

Quarta conclusio: legatũ quartæ, vel quintæ partis bonorum mobilium & immobilium: particulare censetur, ac si certarum
3 rerũ pars quarta legata fuisset. Et idem † erit, vbi legatur vsusfructus tertiæ,vel quartæ partis bonorũ mobilium,& immobilium. Nam circa solutionem debitorum,& onus æris alieni isthæc paria sunt & ex prima huius capitis conclusione deciduntur. Nec hoc legatũ verè dici potest certæ partis bonorum: quia iura, & actiones in eo non continentur cùm ex eis cõstituatur tertia bonorum species distincta à mobilibus,& immobilib. l.mouentiũ. & ibi Bar.ff.de verbo.signific.tradunt latè Ias.in l.à Diuo Pio.§.in venditione.quarto notabili.ff.de re iudic.idem in l. stipulatio hoc modo concepta.ad finem.ff.de verborum obligationi. idem Ias. consi.65.quarto dubio.& consil.194.libr.1. Decius consil. 653. & consi.414.latius Andreas Tiraquellus in l.si vnquam. C.de reuocand.donatio.verb.bona.num.7.quo fit, vt vsufructuarius tertiæ, vel quartæ partis bonorum mobilium,& immobilium: acsi esset certarum rerum minimè teneatur onus æris alieni soluendi: quod mihi videtur ab omnibus receptum esse, & præsertim à Bart.in d.l.vltim.& in d.l.si quis seruum.§.fin. Decio consil.237. & consil. 387.Gualdensi,de arte testandi titul. de legatis, cautela 42. hæres etenim ex reliquis bonis ad hoc onus tenebitur: tametsi in legato partis bonorum simpliciter relicto, deductio fit æris alieni prius, quàm ea pars distinguatur: atque ipse hæres à creditoribus conuenitur: sicuti Paul. Castrensis in specie adnotauit in d.l. si quis seruum.§.vlti. vbi ad finem idem senserat Bart. & probatur ex his,quæ proxima conclusione attigimus.

Quinta conclusio, is cui legatur omnium bonorum vsusfructus, vel legantur omnia bona etiam titulo legati, tenebitur ad æs alienum testatoris nomine soluendum: quod expressim in legato vsusfructus omnium bonorum scribit Barto. in dict. l. vlti.
4 cui suffragatur text. in l.vxori meæ. ff. de vsufruct. lega † vbi sub vsufructu omnium bonorum venit Calendarium: explicat. Oldrad.consi.24.igitur in vsufructuarium omnium bonorum transeunt actiones,vt aiunt actiuæ, & passiuæ. Sed inibi tantum probatur vsufructuario competere actiones ad exigendum ea quæ testatori debentur: non autem aduersus eum creditorib. actiones dari: idque ex dictionis significatione apparet.item adducitur.l.nam quod.§.vltim.ff.ad Trebellianum qua probatur teneri ad solutionem æris alieni: quo fit vt licet in hoc, cui proprietas omnium bonorum legatur: fateamur obligationem soluendi debita: in vsufructuario tamen omnium bonorum eam iure negandam fore censeamus: potissimum propter textum in dicta.l. vlti.ff.de vsufruct.legat. & in l. vsufructu. & ad legem Falcidiam. & in l.1.C.si certum petatur.l.2. C. de hæredi. actionib. ex quibus hæc quinta conclusio Bartoli: in vsufructuario etiam omnium bonorum falsa apparet: & ita eam reprobant Paul. Castrensis in l.fina.§.sin autem.C. de bonis quæ liberis. idem in consil.294.nu. 2.libro 2.Alexander in dict. l. vsufructu. Iason in l. 1. colum. 3. ff.ad Trebellianum. Gullielmus Benedictus in dicto capit. Raynuntius.verb.& cætera bona.num.43. quorum sententiam communem esse Bartolum reprobantes asserunt expressim Alexander in l.si filio.§.si vir.colum.3.ff.soluto matrimon. Barba. consilio.63.libro tertio.Decius consilio. 485.& consilio. 536. numero. decimotertio.Aymon consilio centesimooctuagesimoseptimo. Gualdensis de arte testandi titul.de lega.cautela. 42. eandem opinionem sequitur aduersus Bartolum Carolus Ruinus consilio. 51.numero decimoquarto. libro secundo.igitur hæres ipse, non vsufructuarius omnium bonorum conueniendus est: ac tenebitur ad æris alieni solutionem. Possset sanè Barto. opinio admitti, vbi legatus esset vsusfructus hæreditatis ex secunda huius capitis conclusione: & colligitur à mente omnium,qui quæstionem istam tractauere.secundum Carol. Ruinum consi.41.lib.2. col. 2. de donatario autem omnium bonorum, quod is nec te-

neatur: nec conueniri valeat ad æris alieni solutionem, pluribus rationibus probat Ioan.Gallus in quæst.Parlamenti.34. asseuerãs ita obtentum fuisse apud supremos Galliæ iudices.Cæterum Rogerius à Perusio Barto. sententiam cùm esset Bononiæ iudex admittendam esse pronuntiauit in ea specie, qua testator Titium vsufructuarium omnium bonorũ reliquit, & post eiusdem obitum Caium hæredem instituit: nam tunc vsufructuarius tenetur ad æris alieni solutionem secundum Rogerium: à quo discessere Mathesillanus notab.4.& Socinus consi.131.lib.1.colum.6.etiam in eo casu existimantes locum fore cõmuni omnium aduersum Bartolum assertioni ob legem.quoties.C.de hæredib.instituend. Nam & si maximè fuerit controuersum,an validum sit legatum
5 hoc vsusfructus: † hærede instituto post obitũ vsufructuarij,quẽadmodum tradit Iaf.in l.extraneum. C. de hæredib.instituend.in 1.quibusdam opinantibus: legatum hoc vsusfructus non valere: cuius partis authores fuere Dynus consil.3. Ioan.Andr. in Specu. titu.de pignori.§.vltim. Alex.in d.l.extraneum.colum.vltim, & in l.filius à patre.ff.de liber.& posthum. iure tamen verius est legatum hoc validum esse. & statim institutum post vsufructuarij mortem,hæredem esse,adire posse, & transmittere tanquam purè institutum, tempus enim mortis non est adiectum institutioni infringendam institutionem · vel nc hæres statim mero iure succedat, aut transmittat: sed quominus legatarius in vsufructu turbari possit: non igitur hæc verba suspendunt: vel limitant institutionem: sed ostendunt enixam testatoris voluntatem super legati viribus: atque ita hanc vltimam opinionem tenuerunt Bald.Paulus,& Iaf.in dict.l.filius à patre. Bald.in l.id quod pauperibus.14.quæstio.C.de Episcopis & clericis. Corneus,& Iason in dict.l.extraneum.Romanus consi.71. & idem erit vbi Titius fuerit hæres institutus in vsufructu, & post eius obitum simpliciter instituatur Sempronius: verba siquidem ista intelligenda sunt iuxta subiectam materiam, & verisimilem mentem testatoris: vnde institutio Titij verè legatum est: quemadmodum dici solet de quoliber instituto in re certa alio dato hærede vniuersali, sic sanè poterit institutus statim adire,& hæreditatem aditã trãsmittere: quod in specie probant Paulus Castrensis consil.460. colum.2.lib.2.Paulus à Monte Pico in l.Titia.§. Titia cum nuberet.ff.de legat.2.quæst.26.& quæstio.59. & Carolus Molinæus in Alexandri consi.162.lib.2.quidquid ibidem Alex.respondet.

Vtcunque tamen sit semper hæres institutus dato legatario
6 omnium bonorum vsusfructus: prius, quàm tradat † bona ipsi legatario: poterit incipiendo à mobilibus bonis soluere debita ipsius testatoris: vẽdendo bona, quæ ad eorum solutionem fuerint necessaria: ac tandem reliqua tradet vsufructuario cum cautione de soluendis debitis postmodum emergentibus:vel ad horum solutionem ab vsufructuario petet bona sufficientia, ex. l. vsufructu bonorum. ff.ad legem Falcidiam. & est omnium ferè communis sententia: quemadmodum fatetur Dec. consil. 620. in fine licet Baldus consil.237. libro primo. & Gozadinus consil. 94.colum.5.teneant hanc bonorum deductionem ad æris alieni solutionem non posse fieri ab hærede,imò ipsum omnino teneri debita soluere absque hac deductione: ita vt integrè omnium bonorum vsumfructum legatarius percipiat. quam opinionem impobant,priorem & communem sequuti Alexander in dict.l. vsufructu. Paulus Castrensis consil. 294. nume.3. & consil. 460. colum.vltim.libr.2. Socinus consil.131. colum. 6. libr. 1. Decius consi.435.colum.vltim.& consil.590.col.penult. Aymon consil. 137. colum. 1. Et id verum est secundum Socinum Iuniorem consi.109.num.14.libr.1.procedit tamen, nisi ex coniecturis,aut verbis testatoris contraria voluntas ipsius deducatur: nam & ea exactè obseruanda est: sicuti respondit Decius consilio. 536.nu. 13.& pulchrè Carolus Ruinus consilio.41. libr.2. Quòd si agatur de debitis à testatore contractus post constitutionem vsusfructus: tunc vsufructuarius ipse tenebitur ex ipso vsufructu ea debita soluere,authore Paulo Castrensi in consil. 275. num.8.libr.1. quem sequitur Aymon dict.consil.187.colum.1.Sed non est eorum assertio temere intelligenda, siquidem procedit in ea specie, in qua Paulus Castrensis respondit: nempe vbi onus æris alieni est indictum ipsis rebus, aut personæ ratione bonorum præter voluntatem ipsius testantis: iure quidem tributorum, aut aliarũ pensitationum,quę Reipublicæ soluuntur: ea etenim onera subire tenetur ipse,qui bonis fruitur.

7 Sexta conclusio. Vsufructuarius etiam omnium bonorũ † nõ tenetur soluere legata gratuitò à testatore relicta. Barto.in dict.l. vltima. ff. de vsufruct. legat. Alexand. in dicta.l. vsufructu.ff.ad l. Falcidiam. Ias. in l.1.colum.4.ff. ad Trebellian. Barba. consil.63 libro tertio. quorum opinio communis est: & tamen iuxta varias species erit intelligenda. Primo etenim, si legata fuerit res quædam vni, & alteri omnium bonorum fuerit vsusfructus legatus: illius rei proprietas primo legata censetur: vsusfructus autem vsufructuario, simul & proprietas legatario pariter competit.l.Sempronio. in principio. ff. de vsufructu lega. vbi Barto. per eum textum hoc ipsum adnotauit: dem Bart.in l.si quis seruum. §.vltimo.ff.de legat.2. Roman.singula.580. Iason in l. re coniuncti.nume.70.ff.de legat.tertio.& ibi Ioan. Crottus quæst.4. Folio secundo.ad finem.Barto.in l.quæsitum. §. si quis fundum. vltim. colum.ff.de fundo instrumen. Alexand. consil.56. libr.1. Paulus Castrensis.consi.223.libr.2.colum.2.ex quibus apparet, hanc sententiam communiter receptam esse: & satis probari in dicta. l. Sempronio,in princip,tamesi Bald. in l.quoties. ad finem. C. familiæ herciscundæ. Iason in l.cùm quæstio. colum.2. C. de legat. Arctinus consi.74.in fine.Salycet.in dicta.l.quoties. Angel.Areti. in §.1.Institut. de vsufruct. Paul. à Monte Pico in dicto. §. Titia cùm nuberet.colum.19.probatur conentur vsufructuarium omnium bonorum non habere in re specialiter alteri legata quo ad proprietatem, & vsumfructum, vel simpliciter, partem aliquam vsusfructus,cum vniuersali legato quo ad rem specialem derogatum specie sit. eandem opinionem sequitur Carellianus Cota in memorabilib. dictione, fundus: tunc etenim generi per speciem derogatur: quando vtraque dispositio est vniformis: vertiturque, & tractatur circa idem: at si circa diuersa concepta fuerit, non idem erit, imò, vt melius fieri potest, vtrunque legatum concurrit: quod statim examinabitur.Secundò,vbi vni certus fundus, alteri eiusdem fundi vsusfructus legatus fuerit, vtrunque legatarium in eius fundi vsufructu æqualem portionem obtinere: licet alterius tantum integra sit proprietas: probatur in l. si alij.ff.de vsufruct.legat. quo in loco Docto. communiter hoc ipsum ex Iurisconsulto deducunt: & ex l. Sempronius Attalus. §.vltim.ff.eodem.quamuis Bartho.Socin.consil.1.colum.penult. libr. 4. velit in præcedenti casu vsufructuarium omnium bonorum rei, speciali legato relictæ integrum vsumfructum debere obtinere.

Tertiò,considerandum est,quid sit dicendum quando constituto legato vsufructus omnium bonorum, legatur alteri certa quantitas: nam si ea annua sit, eius solutio ad vsufructuarium pertinet. text. insignis in l. vltim. §. finautem legata. C. de bonis quæliberis. quæ quidem constitutio expressim loquitur in eo, qui ex legis dispositione vsufructuarius est: & tamen eadem obtinebit in vsufructuario causa vltimæ voluntatis ob eandem rationem,quam sequuti ita inibi interpretantur Baldus, Salycetus, Fulgosi.Paul.& Corneus.subdit vero tex.in dict.§.finautem. hoc procedere si legata annua possint solui ex ipsis fructibus, quos vsufructuarius percipit: alioqui locus non est eidem constitutioni: nec tale onus incumbet vsufructuario: quod ipsimet Doctores sentire:imò perpensa eorum mente idem ipse censeo,vbi ita essent onerosa legata, quod à testantis voluntate certis quibusdam coniecturis deduci valeat, nequaquam cum voluisse horum legatorum solutionem vsufructuario incumbere: sicuti & in simili paulò ante aduotauimus, Decium & Carolum Ruinum sequuti.

Cæterum, si legata annua non sint: sed statim soluenda: eorum solutio ad hæredem non ad vsufructuarium pertinet,quod ex eodem Paragrapho,finautem. deducitur. notant Barto. & alij in initio huius sextæ conclusionis citati. idque in hunc modum accipiendum est, vt ab hærede statim ex ipsis bonis vendantur res ad solutionem legatorum necessariæ. sicuti probat eadem decisionẽ.in dict.§.finautem. tradit in specie Aymon consi. 187. aduersus Philipp. Corne. consil.195. lib.4. qui conatur probare, hæredem teneri omnino ad legatorum solutionem absque aliqua diminutione bonorum, quorum vsusfructus alteri legatus sit: etiam si omnium bonorum vsusfructus legatus fuerit: quod, ni fallor, refragatur menti, & sensui omnium Doctorum, qui rem ita tractauere. Sic dum Alexand. in dicta.l. vsufructu. & Barba.consil.63. colum 4. libr. 3. scribunt, vsufructuarium omnium bonorum ex causa testamenti non teneri ad legatorum solutionem: atsi vsufructuarius sit ratione legalis sanctionis, ad id onus omnino obligari: est accipiendum in hunc modum, vt vsufructuarius omnium bonorum ex testamento, immunis sit à solutione legatorum: eaque incumbat hæredi: qui ex bonis ipsis poterit vendere res huic oneri necessarias, etiam inuito ipso vsufructuario: sed vsufructuarius legalis,qualis est pater familias onus hoc soluendi legata directò subire tenetur: cuiusque ratione in iudicium vocari à legatariis iure poterit: tametsi id negotium expediendum sit ex ipsis rebus, in quibus vsumfructum habet: iuxta distinctionem Imperatoris in eodem. §. finautem.

Scribit sanè Alexand. in dicta. l. vsufructu. in hac venditione bonorum ad legatorum solutionem, esse considerandum: nè maior diminutio fiat in ipsius legato vsusfructus, quàm in cæteris legatis. Nam æstimatione præmissa ipsorũ bonorum quo ad proprietatẽ, & vsumfructũ item & separatim ipsius vsusfructus, reliquorumque legatorum, omnia legata diminutionem æquè patientur eo quidem pacto, vt non maior diminutio contingat legato

legato vsusfructu omnium bonorum ex venditione rerum ad solutionem legatorum,quàm cæteris legatis. Concurrit etenim vsufructuarius omnium bonorum in omnibus ipsis rebus: cum quibuslibet legatarijs: quo fit, vt si reliqua legata summam centum aureorum efficerent: & ad hæc soluenda oporteret venditores, quod ex earum venditione tollerentur decem à legato vsusfructus,venditio restringitur: ita quod solum fiat diminutio inquinque ab ipso vsusfructus legato pretioque deducto ex rebus hoc modo venditis soluentur legata: adhibita quidem pro cuiuslibet portione diminutione congrua.atque secundum hanc considerationẽ opinor intelligendum esse, quod Alex.in d.l.vsufructu.adnotauit.

Quod si quãdoque oportuerit æstimationem vsusfructus fieri,ea erit constituenda prout à Iurisconsulto traditum est in l.hereditatum. ff. ad legem Falcidiam. quæ quidem distinctio non tantum in legis Falcidiæ ratione, sed & alijs speciebus obseruanda est: quemadmodum quibusdam visum. esse frequenter constat: quorum sententiam opportunius alibi examinabimus.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Pretium iustum cuiusque rei non consistit in puncto indiuisibili: sed latitudinem habet.*
2 *Intellectus.l.in causæ.§.idem Pomponius.ff. de minorib.*
3 *Qualiter iustus rei cuiusque valor per testes probetur: & ibi Baldi sententia examinatur.*
4 *Pretium iustum cuiusque rei non ex natura sua: sed ex communi hominum æstimatione statuendum est. Ex quo plura deducuntur.*
5 *Fauore Reipublicæ & inopiæ communis pretium taxari potest, eodemq; cogitur quis vendere.*
6 *An liceat mercatoribus carius merces vendere pecunia credita, quàm statim numerata vendidissent: & ibi intellectus c. in ciuitate. & cap. nauiganti.de vsur.*
7 *An sit vsurarius censendus, qui rem vendiderit carius iusto pretio ob dilatam solutionem?*
8 *Traditur vera ratio considerandi læsionem vltra dimidiam iusti pretij.*
9 *Emptor conuentus ex.l.2.C.de rescind. venditio. qui rem restituere elegerit,an sit condemnandus,vt eam cum fructibus reddat?*
10 *Actio ex eadem constitutione sit nè admittenda aduersus tertium rei venditæ possessorem.*

Discutitur Diocletiani & Maximini Cæsarum constitutio in l.2.C.de rescind.vendi.

CAPVT III.

QVemadmodum satis celebris est Cæsarũ constitutio, quæ de rescindendis venditionibus tractat, ob læsionem vltra iusti pretij dimidiã contingentem : ita frequentissimis quo ad Theoricam, & praxim impeditur quæstionibus : ex quibus solet difficilis censeri. harum aliquot attingam in præsentiarum: non quòd eas difficiliores esse censeam, sed quia sæpissimè subeunt mentem eorum, qui tractatum istum expedire conantur. Primum siquidem Accursius & alij enixè laborant in perscrutando : quanam ratione sit isthæc læsio vltra dimidiam consideranda. Cuius rei cognitioni præmitto iustum pretium rerum nequaquam
2 consistere in puncto † indiuiduo : sed in mediocritate quadam, quæ latitudinem habet per gradus : quemadmodum generaliter docet Aristoteles libro secundo Ethicorum c.6. itaque cuiusque rei pretium triplex,supremum, infimum, & medium : nec potest accidere,rem quandam præcisè centum valere : ita vt nec valeat plus nec minus. Valet enim centum pretio medio : at pretio supremo centum & quinque : pretio infimo nonaginta quinque, iniquitas enim in pretio consistit propter excessum, vel diminutionem iusti pretij quod ad mediocritatem pertinet : quæ cum latitudinem habeat in pretium supremum infimum,& medium distinctam : in hoc triplici pretio iniquitas contingere nequit secundum Scotum in quarto. distinct.15. quæst. 2. & ibi Maiorem quæst.29.& 40.Conrad.de contractibus, tertia parte.quæstio. 56. consil. 5. Anton. Burgensem in cap. cùm causa.de emptione & venditio.nume.5. Carol. Molinæ. de contractibus.quæst.14.col. 2. Ioan. à Medina de restitut.quæst.31. & sequentibus. Martin.ab Azpilcueta.in cap.qualitas.de pœniten.distinct.5. nu.43. & idem colligitur ex diuo Thoma.secunda secundæ.quæst.77.artic.1.pluraque ab eodem axiomate deriuantur non omnino relatione indigna.

Primum,vera interpretatio Iurisconsulti in l.in causæ.§. idem
2 Pomponius.ff.de minoribus. scribentis, licere naturaliter † contrahentibus inuicem sè decipere: siquidem id verum est, modo ea deceptio intra latitudinem iusti pretij & eius mediocritatem contingat : alioqui licere nequit naturaliter : si eà per excessum, aut diminutionem iusti pretij acciderit,: cùm verè iniqua tunc sit: nec possit vlla lege probari. vel planè Iurisconsulti responsum ad mutuam,tacitamque pertinet contrahentium indulgentiam: quæ condonare videtur ob naturam contractus modicam læsionem,cum alioqui commercia ipsa impedirentur, si semper exacta illa,& mathematica pretij æqualitas foret anxiè, & nimia scrupulositate consideranda. Honestius siquidem & vtilius est, modicum defectum,vel excessum mutuo condonare, quàm in summa & indiuidua æqualitate immorari,& torqueri: quamobrem non tantum vtile, sed & maximè commercijs humanis necesse fuit modicam à summa illa pretij æqualitate defectionem permittere,& etiam fideliter probare, quæ ob id naturaliter licere dicitur : quòd contrahentes naturali consensu id sibi mutuo condonare videantur: & quia de natura contractum ea esse videntur: sine quibus commodè non possint in communi & promiscuo vsu haberi, sicuti eleganter explicat Carolus Molinæus d.quæst.14.col.2.

“ * In huius vero difficilimæ rationis examine, qui ea expendere
“ velit, quæ à me dicta sunt, dubio procul videbit, & contractus
“ naturam me obseruasse,ac simul rationem habuisse eius quanti-
“ tatis, in qua deceptio, aut circunscriptio licita esse possit : atque
“ ideo dictionem illam: naturaliter : qua Iurisconsultus vsus est in
“ d.§.idem Pomponius. & rursus in l. item si in pretio. §. vltim. ff.
“ locat.sic intelligendam fore existimani, vt secundum ea, quæ na-
“ turalia huic contractui, & similibus sunt, & propter frequentem
“ eorum in commercijs vsum de eorum natura censentur, licita
“ sit circunscriptio : modo intra eos limites contingat, intra quos
“ iustitia commutatiua læsa non sit. Et quamuis iuxta rigorem si-
“ gnificationis tunc proprie deceptio, aut circunscriptio dici non
“ possit : quodam tamen dicendi vsu & deceptio dicitur,ac dici po
“ test: vbi emptor venditori non dat eam quantitatem,quæ à ven-
“ ditore ex summa iusti pretij æstimatione haberi posset : aut vbi
“ venditor ab emptore id pretium acceperit, quod summo rigore
“ iustum esse censetur : ac denique maius quam id, quod emptor
“ ex minori, iusta tamen æstimatione iure dare potuisset absque
“ vlla iustitiæ commutatiuæ læsione. Nam & dolus bonus quan-
“ doque dicitur Iurisconsul.in l.1.ff.de dolo. Sed & indulgentiam
“ contrahentium, consensum esse quendam intelleximus,quo in
“ ea,quæ naturalia contractui sunt,contrahentes consentire viden
“ tur: qui tandem consensus cum ab initio liber omnino sit, &
“ esse debeat, condonatio quædam dici potest secluſa propriæ,ac
“ veræ donationis lege.

Quod si quis dixerit, naturalem fuisse huic venditionis con-
“ tractui quamcunque in quauis quantitate deceptionem, quam-
“ uis ea sit rarioni,& legi naturali contraria : mihi profecto non fa-
“ cilè id persuaderi poterit. Nam cum hic contractus ex illis sit, in
“ quibus bona fide agendum est, non crediderim, aliquid ei inesse
“ naturaliter : Hoc est : ex eius propria natura, quod iustitiæ com-
“ mutatiuæ contrarium sit,ac bono,& æquo aduersetur:cuiusmo-
“ di esse constat id,de quo agimus vel ex ipso Iurisconsult.in l.iure
“ succursum.§.vlti.ff.de iure dotium.

Cæterum,quod Accursius censet in dict.§. idem Pomponius.
“ Dum naturaliter, id est, ex iure gentium eam deceptionem licitam esse existimat: ex eo dubium esse videtur,quod quæ iure gentium licita sunt, ea iuri naturali contraria esse nequeunt, si iuris-
“ gentium legitimam, ac veram diffinitionem exactè obseruare
“ velimus. Est etenim ius gentium,auctore Caio, quod naturalis
“ ratio inter omnes homines constituit, vocaturque ius gentium
“ quasi quo ferè omnes gentes vtuntur.Homnes populi. ff.de iusti-
“ tia & iure. idem Vlpianus sensit in l.1. ff. eod. & Iustinianus pro-
“ bat in §.ius gentium.Institut.de iure naturali,quo in loco Theophi-
“ lus id apertius explicat scribens,ius gentium esse, quo omnes ho-
“ mines,aut saltem hi,qui ratione volunt viuere, vtũtur. idem etiã
“ inibi probatur.§.quod vero. Quod & D. Thomas eleganter do-
“ cuit.1.2.q.95.artic.4.asserierans,ea ad ius gentium pertinere,quæ
“ deriuantur ex lege naturæ,sicut ex principijs, vt iustæ emptiones,
“ & venditiones, & alia huiusmodi. Et principis naturæ intelligo
“ ius gentium elici,non quidem absolutè, ac præcisè, sed naturali
“ ratiocinatione adhibita.quod alibi diligentius tractari poterit. id
“ etenim tantũ hoc loco admonemus, deceptionem in contractu
“ venditionis contingentẽ, quo casu ea sit naturali ratione Iria, &
“ cõmutatiuæ iustitiæ deroget, atque ideo iniustũ efficiat Ɔctum,
“ nullo pacto dici posse iure gentium vel inductum, vel probatam
“ fuisse. Vnde illa interpretatio,qua verbũ illud : naturaliter : sic ex-
“ plicatur. ac si dictum fuerit : iure gentium : iure probari nequit.
“ Quinimo & ex diametro contraria sunt: deceptionem illam,cu-

" ius mentio fit in dict.§. idem Pomponius. iure gentium licere, &
" eam naturali rationi contrariam esse: atque ideo ex iustitiæ legib.
" apud forum interius, & animæ iudicium iniquam esse censendã.
" Nam vtcunque de iure gentium vel Iurisconsulti, vel Theologi
" tractauerint, nusquam receptum fuit, esse aliquid iure gentium
" institutum, quod naturali rationi sit aduersum: cum & id, quod
" de seruitute adduci solet, facili negotio euitari queat: quemad-
" modum & nos adnotauimus in regul. peccatum. de regul.iuris.
" secunda part.§.11. Sed & Diuus Thomas venditones, & emptio-
" nes eo iure inductas fuisse censet, quæ iustæ sint, & qua ex parte
" commutatiuæ iustitiæ leges in eisdem seruari contingat: quasi ne-
" get, eam venditionem, quæ ab hisce legibus discedat, iure gen-
" tium receptam fuisse: atque ad ius gentium minimè pertinere,
" constanter docet. Vnde tutius esse existimauerim, Iurisconsul-
" torum responsa de ea deceptione interpretari, quæ naturali ra-
" tione licita sit, & esse possit: ne dicere cogamur, verbis sic, ad re-
" ctam contrahendi rationem accommodatis, & pertinentibus:
" & in his contractibus, qui bonam fidem exigere videntur, Iuris-
" consultos, id licere respondisse, quod rationi naturali, ac naturæ
" legibus, denique iuri gentium non obscurè refragatur. Quod si
" de quauis deceptione ea responsa sunt intellegenda, & eam fuisse
" naturalem contractui eo tempore respõderimus eo modo, quo
" fuerit eadem deceptio vt iusta, & æqua Iurisconsultorum senten
" tia probata: iniquum esse hoc iudicium planè fatebimur: cum
" illi iustitiæ, eiusque legibus deroget, quibus Iurisconsulti deroga-
" re non potuerint: nisi dicere quis velit, eadem responsa nõ pro-
" basse vt iustam, æquamue, ac licitam quamcunque deceptio-
" nem: sed quia tunc ante iustam constitutionem decepto actio
" minimè competebat ad eiusmodi læsionem reparandam, Iuris-
" consultos id respondisse, quod in dictis locis ex eorum libris in
" Pandectarum opus relatum extat: qua de re amplius deliberan-
" dum esse censeo: atque omnino velim, Iurisconsultorum verba
" ex propria dictionum significatione, earumque vi, cum in sen-
" sum accipi, qui & ipsis Iurisconsultis, viris profectò & in mora-
" li Philosophia egregie doctis, nullam iniqui iudicij notam in-
" ureré valeat. *

Secundò inde constat, posse quem iustissimè vendere pecunia ad tempus credita pretio supremo eas merces, quas statim pecunia numerata pretio mediocri, vel infimo vendidisset, aut vendere consueuit: hoc etenim in specie notant Dec. consi.111. Cepola consil.ciuili.10.col.4. Caieta.2.2. quæst.77.artic.1. Sylueſter.verbo. vsura.2.§.1.

Tertiò ab eadem radice procedit ratio eius, quod Bald scripsit in dict.l.2. numero.26. dum censuit non satis probatam esse læsionem vltra dimidium iusti pretij testibus asseuerantibus rem venditam tempore contractus valuisse decem & plus: idem reperit ipse Bald.in cap.cùm causa.de testibus.nume.3. ex eo quod incerta sit isthæc testium asseueratio: cùm illud plus referri valeat ad variam pretij quantitatem, & excessum meminit huius opinionis satis dubius Panthaleon Cremensis in d. l.2. Folio.vlti. versic. quærit etiam Bald. hic ego sanè distinguendum esse arbitror: nam si testis dixerit rem venditam iusto pretio valere: aut valuisse tempore contractus decem: ea affirmatio non probat omnino ita esse eius rei pretium iustum decem, vt minoris, nec pluris iustè valuerit: cùm considerata latitudine iusti pretij potuerit res illa etiam iusto pretio nouem æstimari: & ideo concludens non est testis responsum ad rescissionem contractus ob læsionem vltra dimidiam iusti pretij. Quamobrem expedit vt testis interrogetur, & respondeat, rem illam valuisse iusto pretio supremo, vel infimo: maiori, vel minori decem, aut saltem iustè decem, & non pluris, vel minoris valuisse tempore contractus. Sic etenim exactè, vel venditor, vel emptor agens ex dict.l.2.iustum pretium probabit: ac demum iusto pretio probatio excessum ad deceptionem ostendendam indicabit: textus optimus in dict.cap.cum causa. Quòd si testis dixerit rem iusto pretio minori valuisse decem & plus: nil certum ab eius testimonio deducitur: quo ad excessum per dictionem, Plus, significatum, secundum Baldum, & colligitur ex notatis per Bart. & Iason in l.cum furti.ff.de in litem iur. & ideo si testis responderit, rem venditam iusto pretio minori valuisse tempore contractus decem & plus: ac venditam fuisse quinque: non sufficiet probatio ista venditori ad rescissionem contractus: quod Bald. in hac specie notat: & post eum Imola in c.cùm causa.de empt.col.penult.Felin.in cap. licet causam.num.8.de probatio. Anto. Burgensis in dict. c.cùm causa.num.5. Alex.consi.109.lib.4.nu.15. Quibus ea ratio aduersatur: quod iuxta communem omnium interpretationem etiã minimus excessus vltra dimidiam locum faciat dictæ.l.secundæ. & tamen dictio, plus, eique similis vltra: procul dubio, etiam si incertam quantitatem, excessum tamen vtcunque modicũ ostendit.l.hæc adiectio. ff. de verborum significatio. igitur probatur ex eo testimonio læsio vltra dimidiam: quæ sufficiens est ad rescissionem, atque ita contra Baldum tenent Salycet.in dict.l.2. num. 24. Felin.in dict.cap.cùm causa.de testibus. Alexand.in l. & si post res nu.7.ff.si quis caut. Iason in dict. l. cùm furti. in fine. quod verius apparet, quo ad contractus rescissionem: licet quo ad suppletionem iusti pretij, parum illa dictio, plus, probet: quemadmodum in d.l. 2. explicat Panthaleon Cremensis: Aretin. in d. cap.cùm causa.nume.14. ex quibus ipse potius accederem Salycetto, vbi ratio testis concludit de aliquo vltra numerum ab eo expressum: authore Carolo Molinæo in dicto Alex. consil.109. Verùm si testis hac de re interrogatus dixerit, rem venditam fuisse vltra dimidiam iusti pretij: esse hoc sufficiens responsum ad plenam & congruam probationem, vt contractus rescissio fiat: volente venditore: rem recipere & pretium reddere: existimant per eum tex. Anton. Abb. Aretin. & Felin. in dict. cap. cùm causa. de testib. illud præterea adnotantes necessariam fore probationem certam iusti pretij: si venditor, emptorvè reus noluerint contractum rescindi: sed elegerit excessum, vel reddere: vel diminutionem iusti pretij supplere: itaquidem egregia Romani Pontificis decisio in dict.cap. cùm causa. hoc ipsum probat: dum in iudicio ostensa deceptione vltra dimidiam iusti pretij: exigit iusti valoris certam probationem.

Cæterum, iustum cuiusque rei pretium non ex cuiuslibet affectione, aut sumptu constat: sed ex communi hominum æstimatione perpenditur: itaque tantum valet res, quantum absque fraude & iniuria communiter potest homini scienti eius conditionem. Prior huius † propositionis pars probatur in l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. text. in cap. 1. de emptionib. & in l. si seruum meũ. ff. ad legem Aquiliam. & in l. septem. C. de erogat. milit. annonæ. lib. 11. Non ignoramus, inquit Plinius libr. 33. cap. vltim. pretia rerum, quæ vsquam posuimus, alia in alijs locis esse, & omnibus penè annis mutari, prout nauigationes consti terint, aut vt quisq; mercatus sit aut aliquis prædales manceps annonam flagellet. Posterior pars apparet ex glo. singula. in l. mortis causa capimus. ff. de donationi. causa mortis. vbi Angel. & Imol. Bart. & ibi Alex. in l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebellianum. & Felinus in d. c. cùm causa. de testib. col. 2. ex quo plura deducuntur.

Primum, in contractibus emptionum, & venditionum, similibusque permutationibus, nequaquam attendi, nec constitui iustum pretium ex natura rei: sed ex hominum æstimatione: tametsi insana sit æstimatio: nam si natura rei foret obseruanda, pluris esset æstimandus equus, quàm gemma ob vtilitatem equi, & quòd omne viuum & animatum pretiosius est mortuo & inanimato ex natura sua secundum Conradum de contractibus. quæst. 56. secunda suppositione. Sic apud Indos triticum maiori pretio venditur, quàm in Hispania inspecta quidem communi hominum æstimatione non ipsius rei natura, quæ eadẽ est apud Hispanos & Indos.

Secundò hinc apparet in pretij iusti æstimatione non esse considerandum quanti res ipsa empta fuerit: nec quot labores pro eius acquisitione venditor fuerit perpessus: sed tantum habendam esse rationem communis hominum æstimationis. Sic sanè mercator, qui magnis expensis attulit merces è Flandria non poterit eas carius vendere, quam communi hominum æstimatione valeant in Hispania: alioqui restituere tenebitur quidquid vltra iustum pretium acceperit. nam licet in venditione mercium sit considerandus sumptus venditoris: tamen id verum est vbi communi hominum æstimatione valor ipsarum mercium non fuerit diminutus. quod expressim Conradus asserit in dict. quæst. 56. conclusio. 3.

Tertiò eadem ratione constat, non posse venditorem vltra iustum pretium rei ex communi hominum æstimatione quicquã recipere ex eo quod rem illam ipse vẽditor pluris emerit. id etenim nil facit ad ipsius rei propriam & veram æstimationem.

Quartò manifestum est, non posse venditorem ab emptore vltra iustum rei pretium exigere, nec recipere quicquam propter damnum, quod ipse ex venditione patitur, nisi ad preces emptoris rem vendiderit alioqui non venditurus, vt scribit diuus Thomas quem Sylueſt. sequitur. verbo. emptio. quæst. 6.

Quintò infertur, posse iustè emi rem valentem centum, minori pretio nempe octuaginta si ea res in tuto non sit: imò litigium immineat: habeatve aliquod onus annexum. l. fundi partem. ff. contrahen. emptio. Panor. in c. cum Ioanne. col. 2. de fide instrumentorum. idem in cap. vlt. de alienatiudic. mut. caus. facta. num. 6. sentiunt Bart. & Docto. in l. si quis cum aliter. ff. de verborum
" oblig. * Et quamuis Hostiensis. & alij dixerint, hunc contractum
" esse vsurarium, ego sanè dixerim eum esse illicitum, & contra le-
" gem commutatiuæ Iustitiæ, atque ideo mediocre illius temporis
" pretium, non supremum debebitur, vt contractus hic ad æquabi
" litatem reducatur. Neque audeo eum esse vsurarium asserere, vt
" locus sit pœnis aduersus vsurarios statutis vtroq; iure, ex his, quæ
" tradit Conrad. de ℈ct. q. 61. casu. 7. vbi venditor non erat merces

venditurus

" venditurus ad diem vsque solutionis pretij. Quòd si non esset
" venditor merces seruaturus vt ad diem vsq; solutionis, esset pla-
" nè hic contractus iure vsurarius censendus. *

Sextò hinc certum est, inspecta communi hominum æstimatione, pretium rei diminui vel augeri ex paucitate emptorum, & multitudine mercium, ac venditorum: quod innundinis quotidie. contingit, & eodem pacto pretium minuitur si venditor emptorem quærat, nam vltroneæ merces vilescunt, & ideo in subhastationibus vilius res emuntur. Nec est peccatum expectare tempus, quo res venalis exponatur, vt vilius ematur, cùm tamen iusto pretio emptio fiat. tradit adhæc plura Caieta. secunda secundæ. quæst. 77. artic. 1. quod si merces sint necessariæ Reipublicæ: vt frumentum: vinum & similes: iure probari potest, eas
5 vendi debere mediocri pretio, attentis † sumptibus, expensis, & laboribus venditorum: & præterea boni viri arbitrio aliqua data quantitate, quæ ipsi venditoribus lucro cedat, æquum profectò hoc est: nè ob mercium & venditorum paucitatem Respublica inopiam, famem, penuriam patiatur in annona · sentire hanc opinionem Angel. in summa, verbo. emptio. num. 7. & Sylueſt. quæst. 9. & probatur ex eo quòd vbi adest necessitas rerum ad victum pertinẽtium, & Respublica grauatur annonæ inopia, cogitur quis vendere merces Reipublicæ necessarias. tex. in l. prima. vbi Barto. & alij. C. de Episcop. audiend. Panormi. & alij per text. ibi cap. 1. de emptione. quod & ipse explicabo libr. 3. huius oper. cap. 14. iusto tamen pretio hanc venditionem indicendam esse, probat text. in l. annonam. ff. de varijs & extraord. crim. l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. verb. l. si quis sepulchrum. in princip. ff. de relig. & sumpt. fund. quibus locis satis constat, iusto pretio esse venditionem hanc faciendam, quoties in fauorem publicũ quis cogitur vendere. probat idipsum text. in l. venditor. §. si constat. ff. communia prædi. vnde quod Barto. scribit in dict. §. cura carnis. dicens tempore publicæ inopiæ & necessitatis quem cogi vendere merces Reipublicæ necessarias viliori pretio: & sequuntur eum Roman. in l. 2. nume. 12. ff. soluto matrimo. Alex. consil. 190. colum. 2. libr. 2. Tiraquellus libr. 1. de retract. in præfatione. num. 28. per text. in l. 5. §. inde agitatum est. ff. ad leg. Rho. de iact. & in leg. si pendentes. §. si quid cloacarij. ff. de vsufruct. vel in dictis iuribus non probatur: vel ita accipiendum est vt tempore publicæ necessitatis quis cogatur vendere pretio statuto ab ipso Reipublicæ administratore: quamuis id pretium sit minus quã illud, quo res illa posset communiter vendi. hoc vero prerium taxatum à prætore iustum est: aliud vero iniustum. & ideo non omnino rectè colligit Bart. quia nunquam licitum erit cogi quẽ rem propriam vendere pretio iniusto: etiam fauore Reipublicæ: vt Iurisconsultus opinatur in d. §. si constat. Aut saltem Bart. sententia erit admittenda: vbi non tantum adest publica necessitas quo ad ipsam rem vendibilem: sed & adest publica necessitas quo ad pretium: itaque Respublica indiget illa re ad aliquod commune bonum: nec habet pecuniam pro pretio dandam: tunc etenim locus est planè opinioni Bart. in d. §. cura.

Septimo, si communis hominum æstimatio ad iusti pretij definitionem obseruanda est, vt opinamur poterit iure asseuerari non esse damnandos mercatores, qui innundinis merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quàm numerata, ven-
6 dunt carius pretio ad certum diem soluendo, quam si statim † id numeraretur. Nam in his mercibus iuxta communem hominum æstimationem cùm ad tempus pretio soluendo vendantur, iustum pretium illud assumendum est, quod ad pecuniam creditam pertinet, propter hominum commodum & mutuam permutationem. nec possent commodè emptores reperiri, qui statim numerato pretio eas merces emerent: & tamen hi reperiuntur facilius & in maximum Reipublicæ commodum: vbi fides de pretio habetur ad certam diem. hoc ipsum est, quod adnotarunt Salyc. in Authentic. adhæc 9. & 11. quæstio. C. de vsur. Decius consil. 111. colum. 3. probaturque aliis rationibus traditis diligenter per Ioan. Medina de contractib. quæst. 38. causa. 6. vbi conatur hanc opinionem euertere satis vrgentibus rationibus ex quibus eius sententia tutior est: quamuis & hæc defendi possit.

Cæterùm, quandoque licèt mercatori rem vendere ob dilatã pretij solutionem carius iusto pretio, quod res ipsa valebat tempore contractus. Et id permittitur, vbi adest dubium, an res ipsa tempore solutionis sit plus, vel minus valitura: nec venditor erat ante tempus solutionis venditurus, his etenim duobus contingentibus licita est hæc venditio. text. celebris in cap. nauiganti. & in cap. in ciuitate. de vsur. vbi Docto. Hostien. in summa titul. de vsuris. §. an aliquando. versic. quid ergo. nouiores. in cap. ad nostram. de emptio. & venditio. Sylueſt. verb. vsur. 2. §. 2. Maior in 4. distinct. 15. quæst. 32. prior siquidem conditio licitam reddit hanc pactionem propter dubium euentum augmenti, & diminutionis quo ad pretiũ, emptor etenim & venditor commodũ & incommodum ex eo contractu sperare possiunt: cùm soleat pretium cuiusque rei lapsu tempori augeri. rursus, & minui, quo fit cum contractum illicitum esse, quo res venditur pretio, quo pluris valebit à tempore contractus vsque ad mensem Maij, aut Iulij. Constituitur sanè tunc in tuto venditor, quippe qui frumentum, aut similes merces vendit pretio, quo iustè valent tempore contractus, & deinde quo pluris valebunt ad diem dilatæ solutionis: quod iniquum est secundum Hostien. in dict. §. an aliquando. versi. quid si. Lauren. à Rodulphis in repetitio. cap. consuluit. de vsu. quæst. 29. & sequen. Anani. in d. cap. nauiganti. num. 12. Scotus in 4. distin. 15. quæst. 2. artic. 2. colum. 4. & Sylueſt. verb. vsura. 2. quæst. 2. versi. sextum. * Et quamuis Hostien. & alij hunc
" contractum dixerint esse vsurarium: ego sanè dixerim eum li-
" citum esse, & contra legem commutatiuæ iustitiæ: atque ideo
" mediocre illius temporis pretium, non supremum debebitur, vt
" contractus hic ad æquabilitatem reducatur. Neque audeo ipsum
" esse vsurarium asserere, ita vt locus sit pœnis à iure contra vsura-
" rios statutis: ex his quæ tradit Conrad. De contractib quæst. 61.
" casu. 7. vbi venditor non erat merces venditurus ad diem vsque
" solutionis pretij. Quòd si non esset venditor merces seruaturus
" ad diem vsque solutionis, esset hic contractus iure vsurarius cen-
" sendus. * posterior conditio traditur à glo. communiter recepta
in d. cap. in ciuitate. & probatur inibi, atque expressius in dict. cap. nauiganti. parte vltima: dum summus Pontifex respondet in hunc modum: Ratione huius dubij etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces vendit, vt ampius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore cõtractus non fuerat venditurus. ex quibus colligitur communis opinio, quam probat præter alios Ioannes à Medina de restitutione. quæst. 38. caus. 5. & Cæpola consil. ciuili. 10. colum. vlti. & Dominicus Soto libr. 6. de iusti. & iur. quæst. 4. artic. vltim. Et licet in cap. in ciuitate. tantum fiat mentio prioris conditionis, posteriori additur in dict. c. nauiganti. quemadmodum frequentissimo omnium consensu receptum est: cum species illa, quæ expeditur in dict. cap. in ciuitate. eadem sit, quæ in d. cap. nauiganti. versi. vltimo proponitur. vbi harum duarum conditionum sit satis expressa mentio, nec aliter ea constitutio intelligenda est: tametsi Caietan. secunda secundæ. quæst. 78. artic. 2. ad septimum probare conetur, priorem conditionem absq; posteriori satis sufficere ad ipsius contractus iustitiam: atque ita satis esse censet, merces vendi pecunia credita maiori pretio, quam valeant tempore contractus: quando abest dubium, an tempore solutionis sint pluris, minorisue valituræ: tametsi non foret venditor eas seruaturus in tempus destinatæ solutionis. nec oberit, vt ipse opinatur text. in d. c. nauiganti. dum vtranque conditionem exigit: quia inibi venditio non fit pecunia credita, sed statim soluta: & ideò vtraque conditio exigitur: quasi secus sit, vbi venditio fit pecunia ad certum diem numeranda: à quo tempore cõtractus hic perfectionem assumit: & ea ratione fat erit dubium maioris, vel minoris pretij ad eam vsque diem adesse, licet non esset venditor merces seruaturus. eandem opinionem, ni fallór, colligi posse existimo ex traditis per Conradum de contractib. q 68. qui tamen mihi non placet: cùm quia aduersus frequentissimam omnium sententiam proponitur: tum etiam ex eo, quòd absonus sensus videtur is, quem Caietan. tribuit Romani Pontificis decisioni in d. cap. nauiganti. §. vlti. quo in loco non potest congrue fingi: venditionem factam fuisse pecunia statim numerata: siquidem fatuus & insanus esset emptor, qui merces emeret pecunia statim numerata cariùs, quàm sit earum iustum pretium tempore contractus, quamuis adhuc non indicarem contractum cum illicitum, si venditor non esset, eas merces eo tempore venditurus: esset que dubium, an pluris, minorisue forent valituræ eo tempore, in quod is venditionem destinauerat, iuxta ea quæ à Conrado & Caietan. traduntur: sensit Sylueſter verbo. vsura. 2. q. 2. versi nec distinguo. nec refragantur hi qui communẽ opinionem defendunt. Quibus quidem præmotatis. Primum infertur, in hac venditionis & emptionis iustitia, vbi pretium augetur ex dubio futuri temporis, considerandum esse arbitrio boni viri ad iusti pretij taxationem quid in his mercibus seruãdis, aut custodiendis esset venditor expensurus: quod sensere Ioan. Maior d. q. 32. col. 3. & Sylueſt. §. 2. Item secundo hinc apparet, posse quẽ vendere frumentum pretio quo valebit hebdomada mense, vel die, ad quem vsque erat seruaturus: nec tamen exiget pretiũ maius illius diei, vel mensis. sed mediocre, vel cõmune: secundum Bernardinũ sermone. 34. art. 1. col. 3. & Sylueſt. d. §. 5. versic. Vltiõquo in loco is author scribit, hũc vẽditorẽ, qui merces esset alio, qui seruaturus, posse eas vendere ea cõditione, vt eũ ei liberet, eligat pretium commune: modo semel eo constituto, & electo
" variare nequeat. * Quod ipse verum esse existimauerim, modo
" electio pretij cõmunis, neque fiat, neque fieri possit vltra tempus
" illud in quẽ merces venditor esset seruaturus. Nam si ea ratio vt
" probamus contra Conrad. & Caietan. omnino est consi[illegible]

" da ad huius contractus iustitiam, simul equidem cum priori, quę
" ex dubio futuri pretij, an minus, vel maius futurum sit, oritur, &
" constat, profectò vtraque ratio præfinitum, ac certum tempus
" exigere videtur. Quod si contractus hic factus fuerit absque præ-
" finitione temporis ab eo qui merces alioqui erat seruaturus, in-
" tra illud empus permittà videbitur electio pretij cõmunis, quo
" merces illas venditor vendere cõsueuerat, obseruato semper nõ
" summo, sed ipsius temporis pretio mediocri. * Eodem iure tra-
dit Scotus distin. 15. q. 2. artic. 2. in fin. venditorem, qui merces est
seruaturus ad Calendas Martias, non posse eas vendere Calendis
Octobribus pretio, quo valebunt Calendis Maij.

Tertiò eadem inspecta ratione poterit non incongruè intelli-
gi, quod plerique opinantur asserentes, posse merces vendicari
iusto pretio ob dilatam eius solutionem: vbi venditor ex eo qđ
pretium statim non fuerit ei solutum amittit, aut proprius cessat
acquirere lucrum, quod eius industria & pecunia statim soluta,
verisimiliter acquisiturus foret, nam ratione huius interesse po-
test merces vendere carius iusto pretio pecunia credita. argumen
to sumpto à glo. communiter recepta in c. conquestus. de vsur.
& in l. curabit. de actio. empt. de quo alibi latius tractabitur: siqui-
dem in specie hanc opinionem probat Comadus de contractib.
q. 59. conclusio. 3. Abb. col. pen. & Anani. nu. 16. in d. c. nauiganti. &
Caietan. d. quæst. 72. articu. 2. hoc etenim verum est, atque ita erit
obseruadum, vbi mercator statim pecunia soluta posset ea mer-
ces vendere & emptores earum haberet: alioqui si mercibus nõ
venditis pecunia credita mercator esset eas retenturus, nec em-
ptores earum haberet pretio statim numerato: nõ video quod
eius intersit fidem habere de pretio: cum aliter eas merces ven-
dere nõ possit: quamobrem ita visum est Syluestro, verb. vsura.
2. §. 1. Quibus aliud adijciendum est: iustè posse emi merces sta-
tim pecunia numerata: tradendas tamen ad certũ diem minori
pretio, quam valeant tempore cõtractus: vbi dubium est, an sint
pluris, vel minoris valituræ tempore traditionis. text. optimus in
d. c. nauiganti. §. 1. vbi Docto. & eruditè Anton. Burgensis in cap.
cùm dilecti. de emptione. num. 37. & sequenti. Sic etiam licitum
erit dare frumentum vetus in permutationem noui recipiendi
tempore colligendarum messium, modò dubium sit, an frumen
tum nouum sit plus, vel minus valiturum, quam vetus, vel quan-
do qui dat frumẽtum vetus esset illud seruaturus in tempus mes-
sium colligendarum habita ratione eius quo pluris eo tempore
solet æstimari frumentum nouum, quam verus, hæc etenim de-
duci commodè possunt ex prædictis constitutionibus. quib. adde
Iaſon l. cùm quid. ff. si certum petat. illud profectò latrocinij ge-
nus maximè execrandum est, & iustis pœnis vindicandum, quo
mercatores vtuntur: quippe qui pecunia credita venduntindi-
gentib. & aliqua egestate oppressis, merces carius, quàm valeant:
& per se, vel per alios statim iterũ eas merces emunt ab his, qui-
bus eas vendiderant: & fit emptio isthæc viliori pretio ob id, qđ
statim pecunia numeratur. Quod eleganti oratione improbat
Carol. Molinæ. de contractib. nu. 14.

Verùm si quis absque prædictis conditionibus vendiderit res
consistens numero, pondere, vel mensura carius iusto pretio ob
7 dilatam pretij solutionem, vsuram ꝙ cõmittit: præsumitur enim
contractus mutui verus simulata venditione, ne venditores co-
gantur excessum iusti pretij restituere iure Canonico aduersus
vsurarios statuto, quod probatur inde cap. in ciuitate. & c. naui-
ganti. de vsur. Et tamen emptor tenebitur soluere pretium iusti
prædictarum mercium attento tempore contractus: nec poterit
ille excessus iusti pretij ab eo exigi, nec satis erit, reddere tantun-
dem frumenti, vel olei: cum vsque ad iusti pretij quantitatem
verè sit dicendus hic contractus venditionis: ratione tamen ex-
cessus præsumitur mutuum. Et ideò redigitur res ista ad æquabi-
litatem sublato excessu iusti pretij: quemadmodum præmittunt.
Abb. nu. 2. & Anani. nu. 1. in d. c. in ciuitate. sensit Saly. in Authen.
ad hæc q. 9 C. de vsur. quod si res alia vendatur carius iusto pretio
ob dilatam solutionem: quæ tamen non sit ex his, quæ pondere,
numero, vel mensura traduntur: non erit contractus censendus
vsurarius, secundum Bald. in rubr. C de vsur. col. 2. quem defendit
Anto. Burgensis in c. ad nostram. num. 18. de emptio. quod alibi
examinabitur ad interpretationem l. curabit. C. de actio. empti.

His sanè prænotatis rursum quæritur quid sit obseruandum,
quæue ratio sit habenda ad deprehẽdendam læsionem vltra iusti
8 pretij dimidiam? Et profectò vbi venditor ꝙ tractat de decepti-
one conueniunt ferè omnes iuris vtriusque interpretes: tunc eum
deceptum fuisse vltra dimidiam iusti pretij, quando nondum re-
cepit dimidium iusti ipsius rei valoris: vt si rem, quæ iustissimo
pretio valet centum, minori pretio, quàm quinquaginta vendi-
derit. At si emptor eam actionem aduersus venditionis contra-
ctum in iudicium deduxerit, sequę læsum vltra dimidiam iusti
pretij dixerit: quibusdam visum est, satis esse, vt huic actioni lo-
cus fit, si pro ipsa re dederit iustum pretium, & præterea plus quã
iusti pretij dimidiam partem: nempe si emerit rem, iusto pretio
valentem centum ad summum, centum quinquaginta tribus,
aut duobus, ac tandem tunc eum posse iure isto agere: sicque in-
telligendam esse d. l. 2. decisionem, tenent Accursius, & Doct. ibi,
præsertim Bald q. 17. Fabianus de emptione. quæst. 8. principali.
colum. 2. Anton. Burg. in d. cap. cùm dilectus. 14. de emptione.
& Panorm. post alios in cap. cùm causa. de emptione. vbi glo. &
Doct. in l. si quis cùm aliter. ff. de verbo. oblig. tradit Carolus Mo-
lineus. in consuetud. Parisien. §. 22. num. 46. Theologi præsertim
Scotus, Gabriel, & Almain in 4. distinct. 15. quæst. 2. Regia. l. 56.
titul. 5. part. 5. l. 4. titul. 7. libr. 5. ordinatio. Hodie. l. 1. titul. 11. lib. 5.
Recopila. alij diuersum opinantur, existimantes tunc emptorem
agere posse dictæ. l. secundæ. actione: vbi rem emerit pretio exce-
dente plus duplo ipsum iustum valorem: vt pura rem iustæ æsti-
mationis viginti emerit quadraginta vno. huic opinioni accesse-
re Panormit. in capit. cum dilecti. nume. 2. de emptio. & vendit.
Petrus à Bella Pertica, & Cynus in dict. l. 2. quæst. 7. Rofredus in
libello, de actione quanto minor. Speculator titu. de emptione
versic. vbi autem. Oldendorpius. 4. actionum classe. actione pri-
mo subtiliter & doctè Carolus Molinæus de contractib. quæst.
14. nume. 174. & Stephanus Forcatulus in Necyomancia iuris
Dialogo. 100. Franciscus Othomanus in Iurisconsulto. Regia.
l. 16. titu. 11. part. 4. quorum opinio ex eo probari videtur, quòd
ad rectam rationem, & verum examen dictæ. l. secundæ. si velis
scire, an emptor sit læsus vltra dimidiam, inspiciendum est,
valeat ne res empta minus dimidia pretij conuenti: tunc etenim
necessariò dicetur læsus vltra dimidiam: non alias: incipiendum
siquidem est à re empta non ab ipso pretio: & considerata com-
mutatione, vt sit iusta & æqualis perpendendum est: quod em-
ptori res empta nihil aliud est, quam pretij conuenti pensatio. si-
cuti venditori pretium itidem est rei venditæ æqua æstimatio,
" pensatioque. * Atque ratio ista eadem est cum illa, quam video
" viris summè doctis placuisse, ex eo hanc opinionem probanti-
" bus, quod in hoc contractu in emptore, & venditore id sit ma-
" turè considerandum, an quilibet eorum recepiat dimidium eius,
" quod dedit. id erenim ipse censeo cum iudicio dictum: sed & ex
" priori ratione satis elici, plane opinor. * ideò quemadmodum
venditor læditur vltra dimidiam, si pretium conuentum sit mi-
nus dimidia valoris rei emptæ: ita emptoris læsio directè cogno
scitur, si res empta valeat minus dimidia pretij conuenti, & præ-
terea sicut in venditore oporter, quod res duplo superualeat pre-
tio conuento, vt sit læsio vltra dimidiam: ita in emptore oportet
pretium conuentum plus duplo superualere rei emptæ, quibus
profectò consideratis, non omnino displicet quod hi authores
opinantur: tametsi adhuc is non obstantibus communi om-
nium sententia, quæ receptior est apud forensia tribunalia po-
tius arrideat: prior namqu. opinio, quæ communis est, respicit
deceptionem emptoris in eo quod dat: nempe pretio: poste-
rior verò in eo quod recipit ratione pretij, venditio verò est à
pretio iudicanda non ab eo, quod vtrinque datur: sicuti permu-
tatio, cùm venditio vera non sit permutatio pecuniæ cum re: sed
æstimatio rei per pecuniã: igitur tantùm considerato ipso pre-
tio, quòd emptor dat: læsio contingit vltra dimidiam, si dederit
sexdecim in pretium rei iustè valentis decem. alioqui iuxta po-
steriorem Cyni & aliorum opinionem in venditione vnius, &
eiusdem rei cuius æqua & exacta æstimatio in decem constitui-
tur, differmis haberetur ratio: cùm ad læsionem vltra dimidiũ
venditoris tantùm sufficerent sex. & ad eandem læsionem em-
ptoris essent necessaria vndecim. quod Bald. & alij perpendunt:
maximè Carolus Molinæus in d. §. 22.

Est & aliud hoc in tractatu disputatione dignum: sitne reus
conuentus ratione deceptionis vltra dimidiam condemnandus
9 ad fructuum ex re peremptorum restitutionem: ꝙ vbi rem ip-
sam rescisso contractu restituere elegerit? Et probatur eam resti-
tutionem cum fructibus faciendam esse ex eo quod cùm venditio ex causa de præterito, quæ iam inerat à tempore venditio-
nis, reuocatur fructuum ab ipsa re vendita perceptorum restitutio fit. text. in l. cùm autem. §. cùm redhiberetur. l. quod edictum est. & l. Imperator. ff. de in diem adiectione. notat Tiraquell. in l. vnquam verb. reuertatur. nu. 229. & 232. C. de reuocand. donatio. Sed venditio iniusta ratione pretij rescinditur ex causa, quæ tempore contractus inerat: igitur & cum ipsis fructib. restituenda est res ipsa, de cuius restitutione agitur. deinde hoc probatur in l. 1. C. si maior factus alienat. rati. habuerit. vbi nolente emptore pretium iustum supplere, rescindatur venditio & res cum fructib. re-
stitui debet. Et præterea quoties etiã actione personali restitutio alicuius rei datur ex iustitia: fructus in eam restitutionem veniunt sine mora, sine mala fide. l. patri. §. item ex diuerso. ff. de minorib. l. videamus. in 2. ff. de vsur. quod & nos tradidimus lib. 1. cap. 3. in principio atque ita hanc sententiam veriorem esse putant Rofre dus. 4. part. de libellis. rubric. de actione ciuili quanto minoris. nu.

20. Alberic. in d. l. 2. nume. 16. & Salycet. ibi nume. 5. ex Iunioribus Emanuel à Costa Lusitanus in §. & quid si tantùm. 2. part. num. 72. ff. de libe. & posthu. quibus profectò refragantur Bald. in d. l. 2. num. 3. & Panthaleon Cremensis. col. 29. Ancha. in Reg. peccati venia. quæst. 10. versic. sed ego vt dixi. de regul. iur. in 6. Cæpola de simulat. contract. §. 2. ad finem. Anton. Burgen. in cap. ad nostram. de emptio. nume. 36. Syluest. verb. vsura. 2. 15. & Fabianus de Monte. S. Sabini in tracta. de emptione quæstio. 8. principali. colum. penultim. versicul. octauo. hi quidem omnes existimant, emptorem conuentum actione personali ex dicta. l. secunda. & nolentem iustum pretium supplere nequaquam esse condemnandum ad restitutionem rei cum fructibus: quia interim donec contractus rescissio fit, dominus verus est, & ideo propria re vtitur: nec tenetur fructus restituere, cùm eos suos fecerit, quæ ratio parum vrget, siquidem & is, qui à minore emit, ante concessam in integrum restitutionem verus dominus est: & tamen data integrum restitutione ad fructus tenetur sic & in redhibitoria ante redhibitionem verum dominium habet quod negari non potest: at nihilominus condemnatur ad rei cum fructibus restitutionem. quamobrem opinio Rofredi iure verior est licèt contrariam praxis receperit: quæ forsan obtinuit ob id quod iuxta dict. l. 1. C. si maior factus alienat. sine decret. fact. rat. habuer. Rofredus & sequaces, venditor etiam tenẽatur pretium cum vsuris redere: hæ verò vsuræ & si eo tempore legum latoribus visæ fuerint iustæ, nunc tamen iniquum apparet lege naturali, diuina & humana, ex pecunia vsuram recipi. & ideo cùm venditor tunc reddere tenebatur pretium cum vsuris: æquissimum equidem fuit quòd & emptor rem cum fructibus restitueret: at cùm hodie vsuræ ex pretio reddi non debeant, mirum videri nõ debet, si nec emptor fructus rei restituere minimè teneatur. Sed & antiquitùs venditore reddente pretium cum vsuris, emptor damnandus foret vt & fructus perceptos, bona tamen fide consumptos, restituere ob æqualitatem inter contrahentes seruandam, alioqui iniquum esset à venditore pretium reddi cum vsuris totius temporis: ab emptore vero rem ipsam tantum sine fructibus perceptis, quos bona fide consumpserit. Et quamuis praxis his rationibus potuerit persuaderi, adhuc opinio Rofredi iustiorem habet causam: siquidem pretium reddi cum vsuris, iniquũ est: rem autem cum fructibus restitui maximam æquitatem habet propter ea, quę in prioris sententiæ comprobationem adduximus. alia etenim ratio est eius, quod à Cæsaribus decisum est in l. curabit. C. de actio. empti. vbi cogitur emptor vsuras pretij non soluti venditori reddere: quia interim ex re vendita fructus percepit: quos iure, percipere æquè non poterat ante pretij solutionem. saltem potuisset venditor eos præcipuos velut ex re propria consequi: at in præsenti specie non ita conuenit à me reddi vsuras pretij, ob id tantùm quod mihi res debita cum fructibus restituatur. verum opinione Rofredi admissa in hac fructuũ condemnatione obseruandum est id, quod in actionibus realibus cum agitur de fructibus restituendis, iure definitum est. vnde emptor restituet rem ipsam & si bonam fidem habuerit cum fructibus perceptis nondum consumptis: ire & eos redder, quos post litis contestationem perceperit. atque etiam consumptos priùs: vbi factus fuerit locupletior: quem admodum distinximus superius cap. 3. primi libri. eodem pacto si quid certum venditor ex pretio perceperit reddere id tenebitur: nempe si ab emptore loco pretij nõdum soluti redditum annum acceperit: iustum profectò erit id emptori restitui, ne venditor rescisso contractu cum emptoris læsione, locupleretur: in quo iudicis arbitrium plurimum poterit.

Supereſt ad eiusdem constitutionis interpretationem non inelegans quæstio: quid de eo, qui demum rem ab emptore eme-
10 rit: ꝙ an aduersus ipsum valeat in iudicium deduci dictæ. l. secun
dæ. actio, cum hic tertius possessor sit? ad cuius dubitationis resolutionem in hunc modum proponimus assertiones. Prima conclusio, auxilium actiove ex dicta constitutione competit aduersus tertium rei venditæ possessorem, etiam ignorantem prioris contractus læsionem, qui tamen rem habuit vel titulo lucrativo, vel iniusto eodem vitio læsionis vltra dimidiam laborante. Bal. nume. 16. Salyc. num. 18. in d. l. 2. à quibus nullus dissentit: quemadmodum testatur Tiraquel. in l. si vnquam. C. de reuocan. donatio. verb. reuertatur. nume. 271. qui eos sequitur: & præter ipsum Baldi opinionem probant Panthaleon Cremensis in dict. l. 2. col. 36. Fabianus in tracta. de empt. & vendit. quæst. 8. principali. quest. 7. ita tamen hoc est accipiendũ vt procedat vbi primus emptor soluendo non est: nec potest à venditore conueniri, ac demum in subsidium ex æquitate, quam præoculis habuere, cuiusque meminere Bald. & alij ad huius conclusionis probationem & in specie hoc adnotauit Emanuel à Costa in §. & quid si tantùm. 2. par. num. 64. ff. de liberis & posthum. argumento text. in l. in causæ. 1. vltimo. ff. de minoribus. Secunda conclusio. actio ex præfata constitutione nec competit, nec admittenda est contra tertium possessorem, qui rẽ iusto pretio acquisiuit, tit. emptionis, alioue simili. Bald. Salycet. Panthalcon Cremensis, & Tiraquellus, paulò antè citati: quorum vltimus addit hanc opinionem communem esse quam & Bald. sequutus tenet Iaſ. in l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebellian. Aymon consil. 7. ad finem. hoc ipsum sensit Cynus in d. l. 2. quæst. 11. dum scribit: ita planum esse secundum illos, qui tenent actionem personalem ex ea lege dari, quæ opinio communis & verior quàm eorum, qui existimant officium iudicis competere, quorum opinione præmissa haberet locum distinctio tex. in dict. l. in causæ. §. vltimo. cùm igitur actio hæc personalis sit: nec tertius possessor ex sua persona conueniri valeat, ex authoris persona nequaquam conueniendus est. l. apud Celsum. §. de authoris. ff. de dolo excepti. & proculdubio hæc secunda conclusio frequentiori omnium calculo probatur: quam quidem perperam intellexit Fabianus dict. tract. de emptione quæst. 8. princip. quæst. 8. scribens eam veram esse vbi primus emptor satis idoneus est, vt in iudicium pro læsionis compensatione cũ effectu vocari possit. quippe qui habeat bona vnde possit eam lesionem resarcire: alioqui etiam tertius possessor, qui rem habuit iusto titulo & pretio, iustaque & æqua commutatione, poterit à primo venditore ea actione conueniri, aut ex causa in iudicium vocari, quod est omnino contra Bald. Salyc. & Cremen. qui dictum à Cyno, dum scripsit secundum opinionem illorum, qui asserunt dari officium iudicis locum esse distinctioni Iurisconsulti in d. l. in causa. §. vltimo. intellexerunt in specie præcedentis, & primæ conclusionis, cum emptor ac tertius possessor rem lucrativo titulo vel iniquo pretio habuit: & ideo quoad hanc secundam conclusionem non admittunt eandem distinctionem. quin & Iurisconsultus in d. l. in causæ. loquitur in officio iudicis, & in integrum restitutione, quæ in rem videtur scripta: hic vero agimus de actione merè personali, quæ in rem scripta non est: & quæ ratione contractus à lege datur.

Tertia conclusio, actio personalis venditori ratione læsionis vltra dimidiam à iure concessa, competit aduersus tertium possessorem titulo oneroso & iusto pretio, qui tamen tempore acquisitionis rei, sciebat illam venditam fuisse cum læsione vltra dimidiam: in subsidium sanè, quando primus emptor soluendo non est. hoc enim dictat æquitas, quam maximi faciunt Doctores quæstionem istam disputantes.

Quoties verò venditor aduersus tertium possessorem agit auxilio dictæ constitutionis, etiam iure communi Cæsarum intra quadriennium agere debet: nam eo transacto excluditur ad exẽplum in integrum restitutionis, quæ intra id temporis perenda est: quod expressim hac in controuersia probant, & asseuerant Cynus. quæst. 11. Bald. & Salyc. in d. l. 2. vbi post eos Panthaleon Cremensis, & Aymon dicto consil. 7. cæterique, quos ad huius
" quæstionis tractatũ citauimus. Alibi etenim tradidimus * nem-
pe lib. 1. huius operis cap. 3. num. 3. * iure Cæsareo intra triginta annos posse in iudicium deduci auxilium ex dict. l. 2. competens venditori & emptori causa læsionis vltra dimidiam iuxta veriorem magisq; receptam sententiam: tametsi iure Regio, ea actio intra quadriennium proponenda sit, vnde quibusdam videbitur exequaram esse, ac fere similem censeri beneficio restitutionis in integrum minoribus ætate competenti, & ob id iure iride Regio admittendam fore, etiam quo ad secundæ conclusionis interpretationem, distinctionem dictæ. l. in causæ. §. vltimo. ac denique verum esse quod ad eam Fabianus à Monte Sabino adnotauit, quòd maturiùs pensitandum est.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Renunciatio specialis sufficit & necessaria est, vt deceptus vti non possit. l. 2. auxilio.*
2 *Is qui verè scit tempore contractus iustum rei valorem, non potest agere ad læsionis restitutionem.*
3 *Renunciatio specialis, etiam eidem contractui ad scripta, hoc beneficio & actione renuncianti prius. & inibi de exceptione non numeratæ pecuniæ.*
4 *Expenditur tex. & quod ex eo Bar. adnotauit in l. vlti. §. Item quæsitum. ff. de condictio. indebiti.*
5 *Læsio vltra dimidiam in grauissimo excessu contingens non comprehenditur sub speciali renunciatione, nec iuramento, imo his non obstantibus erit compensanda.*
6 *Quid de ea clausula, quæ adiici solet his contractibus, qua alter alteri donat quicquid res valuerit vltra pretium conuentum, etiam si dimidiam excesserit.*
7 *Traditur latè quæstio, an in his renunciationibus subsit vera donatio, quæ insinuationem exigat.*

8 *Remissio debiti donatio est, quæ & insinuationem requirit, & num. 12.*
9 *Vbi res & pecunia simul cum alia re permutantur: an sit contractus venditionis, an permutationis?*
10 *Expenditur text. in l. si quis donationis. ff. de contrah. empt. & in l. si sponsus. §. circa ff. de donationib. inter virum & vxor.*
11 *Læsio etiam intra iusti pretij dimidiam in animæ iuditio, donatio non præsumitur, imò reparanda & restitutione tollenda est: & imibi hoc latè intelligitur.*
12 *Quid præterea sequeretur, si verum esset ex præfatis renunciationibus donationem deduci & vere constitui.*
13 *Re vendita demum apud emptorem extincta locus non est constitutioni l. secunda. C. de rescind. vend. quod ibi variè explicatur.*
14 *An res & pretium alternatiuè sint in obligatione: an ipsa res tantùm: vbi læsio vltra dimidiam in contractu venditionis contigerit.*

Rursus traditur an renunciatione contrahentium eadem constitutio tollatur.

CAPVT IIII.

SOlet in contractibus emptionum & venditionum ad effugiendam actionem, quæ ex dict. l. 2. competit decepto vltra iusti pretij dimidiã: apponi clausula, qua huic auxilio deceptus renuntiat, & ideo quæritur sit nè ea in iudicijs admittenda? Quam quidem dubitationem duabus absoluam conclusionibus, & earum
1 priori existimo, nihil efficere ad exclusionem † præfatæ constitutionis generalem contrahentium renunciationem, quippe quæ minimè in hunc sensum accipienda sit, vt deceptus agere non valeat ad compensationem læsionis vltra dimidiam. tex. insignis. in l. vltima. §. item quæsitum. ff. de condictio. indebit. atque in hac specie ita responderunt Bald. quæst. 5. Pau. Castren. colum. 3. Panthaleon Cremen. 17. extensione. in dict. l. 2. Bart. & alij in l. si quis cum aliter. ff. de verbo. obliga. quorum opinio communis est, vt apparet ex traditis per Andr. Tiraquel. in l. si vnquam. C. de reuo. donatio. in princip. num. 123. vbi eam ipse sequitur posterior verò assertio: vbi ea renunciatio specialis sit, omninò assueratur nõ posse deceptum vltra dimidiam agere, nec ad contractus rescissionem, nec ad iusti pretij integram solutionem, quod probatur authoritate Iurisconsulti in l. quæritur. §. si venditor. ff. de ædil. edict. notant expressim Bald. num. 7. quæst. 4. Salyc. quæst. 7. Paul. Castrens. versi. 4. conclusio. Panthalcon Cremens. 5. limitatione. colum. 30. in dict. l. 2. Barto. in dict. l. si quis cum aliter. ad fin. & ibi Iason. num. 22. Angel. Aretin. in §. actionum. de actio. nu. 17. Fabian. in tracta. de empt. quæst. 8. princip. 4. quæst. versi. 3. quæro. Rofred. de libellis parte. 4. rubric. de actione quanto minoris. nume. 24. Deci. cõsil. 180. nu. 4. communemque esse hanc opinionem profiteor: quæ procedit etiam si renuntians eo tempore ignorauit iustum rei pretium, sicuti in specie adnotarunt Paul. Castrens. & Cremensis in dict. l. 2. & idem est, ac potest colligi ex mente aliorum, qui posteriori conclusioni accessere. nihil etenim impedit quòd ad ignota non extendatur, nec trahenda sit renunciatio. d. §. item quæsitum. cùm id locum obtineat in generali renunciatione: siquidem in speciali, vbi qui renuntiat etiam de his, quæ ignorantur prout de notis disponit, secùs dicendum erit: imò istiusmodi renunciatio de ignotis dici nõ potest, sed de omninò præuisis & cogitatis: quod apertissimum esse censeo. Nam præter hæc si verè is qui agit sciret tempore contractus iustum valorem
2 rei † non foret renunciatio necessaria, secundum Petrum, Cynũ, Bar. Bald. Cremensem limitatione. 1. & alios in dict. l. 2. Decium consil. 5. colum. 831. quorum opinio communis est, sicuti fatentur eam sequuti Alex. consil. 42. num. 7. lib. 1. & Anton. Burgensis in cap. cùm causa. de emptio. & vendit. nume. 20. tradit idem in c. cùm dilecti. num. 18. cod. titul. Andr. Tiraquel. libr. 1. de retracta. §. 1. glo. 18. nume. 14. tametsi verum sit non præsumi scientiam veri valoris & iusti pretij: vbi quis vltra dimidiam læditur, nè locus sit pluribus præsumptionibus, nempe quòd quis velit iactare proprium patrimonium & deinde quod donare velit, vbi potest alia quam donationis causa præsumi, ignorantia, scilicet. l. si cùm aurum. ff. de solutio. & præterea si donare vellet deceptus vltra dimidiam. nequaquam vteretur contractu & titulo venditionis, quo ad deficientem quantitatem: quamobrem quod traditur in l. quisquis. C. de rescind. vendit. præsumi scientiã valoris propriæ rei, non obtinet quando læsio contingit vltra iusti pretij dimidiam ex glo. & Docto. ibidem. Bart. in d. l. si quis cum aliter. & Abb. & Anto. Burgensi. in d. c. cùm causa. nu. 20. Petro, Cyno, & Salyc. in d. l. 2. ad finem. quo fit vt necessaria sit scientiæ probatio
" aduersus ignorãtiæ præsumptionem. * Imò, vt ingenuè fatear, &
" quod mihi magis placet libere explicem, existimo aduersus com
" munem iure probari posse, locũ esse huius cõstitutionis actioni,
" etiam vbi vltra dimidiam læsus sciuerit, tempore contractus, ve-
" rum rei valorem. Quod diligenter probare conatur post huius
" operis primam editionem Arius Pinel. in huius. l. relectioni. part.
" 1. c. 2. nu. 10. idem sensérat Alber. ibidem nu. 12. *

Rursus & hæc secunda principalis conclusio admittenda erit,
3 etiam si in eodem venditionis contractu renunciatio † apposita fuerit. Nam & tunc deceptus vltra dimidiam ratione renunciationis excluditur: hoc probatur ex veteri cõmuni & receptissimo vsu huius, & aliarum renunciationum, quæ in contractu eodem exprimuntur: & ex eo vim propriam non amittunt: quod manifestum est, quin & in specie huius renũciationis sentiunt hoc Bar. & alij in d. l. si quis cum aliter. Bal. in d. l. 2. nu. 10. Salyc. ibi num. 13. Ang. Aret. in §. actionum. nu. 17. de actionib. & idem præmittunt cæteri, qui de hac renunciatione scripserunt, quibus mirè cõuenit Regia. l. 9. tit. 1. part. 5. ex qua renunciatio exceptionis non numeratæ pecuniæ omninò valet, etiam si quis eo tempore quo confessus fuerit mutuam pecuniam recepisse renuntiauerit: qua quidem decisione probatur opinio Bal. in Lillicitas. ff. de offic. præsi. Fabri. in prin. Insti. de litera oblig. nu. 14. Cardi. in c. vlti. num. 9. de solut. quam æquam esse asserit Imol. nu. 25. & cõmuniter seruari nu. 6. in c. si cautio. de fide instr. quamuis secluſa lege Regia, renũciationem exceptionis non numerate pecuniæ tempore cautionis emissam inualidam esse censent Petrus, Cyn. Bar. Bal. Ang. Salyc. & Pau. Castren. in l. si ex cautione. C. de non nume. pecunia. Abb. & Fely. nu. 48. in d. c. si cautio. ex quib. apparet hanc opinionem magis communem esse. quod itidem fatentur Alex. cõsi. 35. lib. 1. nu. 3. Dec. in l. qui pecuniam. nu. 4. ff. si cert. pet. nouiores in d. l. si ex cautione. §. compellitur. pagina. 73. & Rodericus Suarez in l. post rem. ff. de re iud. fol. 142. col. 3. in 2. parte. legis Regiæ. & nihilominus quia Regia cõstitutio planè frequentissimè in his Regnis seruatur, ea ita demũ accipienda est, vt reus non possit obijciendo exceptionem etiam intra biennium se defendere transferendo onus probandi in aduersarium, sed si probare velit, nõ esse sibi pecuniam numeratam, omnino audiendus sit, iuxta sententiã Azonis, & Accursij in d. l. si ex cautione. Imol. in c. vlti. de solut. ad finem. Felin. in d. c. si cautio. nu. 49. quam vbique seruari asseurat Alber. in d. l. si ex cautione. & expressim idẽ tradit facta legis Regiæ mentione Suarez d. col. 3. quod si renunciatio ex interuallo fiat, communi omnium consensu valida censetur, tunc etenim non adest illa eadem facilitas renuntiantis statim in cautione: siquidem maturè id deliberare potuerit, quod non itidem contingit vbi eadem facilitate, qua cõfitetur pecuniam sibi numeratam fuisse, exceptioni non numeratæ pecuniæ renunciat. quo fit, vt licet Regia constitutio statuerit, debitorem ab exceptione nõ numeratæ pecuniæ excludendum fore renunciatione per eum præmissã, si ea in scriptura cautionis & confessionis scripta fuerit: nihilominus & si ea renunciatio ex interuallo fiat, idem dicendum erit fortiori ratione, vt tandem & tunc valida sit ipsa renunciatio. Nec oberit, quod Regia lex vtatur dictione, Si, conditionem significante. Nam dictio, Si, non inducit præcisè conditionem vbi ex hoc absurdus sequitur intellectus. tex. in l. 2. C. de condit. insert. Bar. in l. 1. nu. 4. ff. de condi. & demonst. constat igitur iure Regio, renunciationem statim eidem contractui adscriptam, effectum fortiri eo casu, quo iure Cæsarum maximè controuersum est, & frequentiori calculo probatum, eam, nisi ex interuallo fiat, inualidam esse, ergo & in renunciatione constitutionis secundæ. C. de rescind. vend. idem erit dicendum. Contrariam sanè opinionem, imò renunciationem læsionis vltra dimidiã ipsi contractui venditionis appositam nisi ex interuallo fiat, nullius effectus: probare conatur Laurentius Calca. consi. 25. nu. 27. cui plura suffragantur. Primò quòd eadem facilitate, qua quis lædi tur vltra dimidiã, ad hanc renunciationem inducitur: quemadmodum Bald. censet in d. l. 2. nu. 7. qui videtur eidem sententiæ subscribere: sed is loquitur in fœminis, rusticis, & minoribus, qui facilimè decipiũtur: aut saltem ignorantia, imprudentia, aut animi fragilitate labuntur facilius. quib. æquum est vt subueniatur, nec eis noceat huius læsionis renunciatio, nisi & ipsa maturo consilio post vẽditionem ex interuallo fiat · tunc etenim cùm verè deprehenderint se læsos fuisse. at in maioribus, qui integro iudicio & consilio de propriis actib. deliberant non idẽ erit. Secundò in eiusdem opinionis defensionem adducitur quod iure Cæsareo communiter notatur in d. l. si ex cautione. vbi probatur, renunciationem exceptionis nõ numeratæ pecuniæ eidem adscriptam cautioni, nisi ex interuallo fiat, inualidam esse. sed & hoc parum vrget, cùm id procedat ex eo q̃ sicut debitor spe futuræ numerationis fatetur mutuam pecuniam se recepisse, ita & eadem spe exceptioni renunciat. vnde mirum non est eam renunciationem, nisi ex interuallo fiat inutilem esse. Tertiò accedit quod Rom. scribit in d. l. si quis cùm aliter. col. vlt. nẽpe exceptionẽ doli aut simulationis in eodẽ instro factam nihil renuntianti nocere. hoc tñ in odium doli, & simula-

simulationis iure statutum est, & ideo parũ cõprobat Calcanei
4 sniam. Quartò, vt quibusdã visum est, efficax argũ † adducitur ex iurisconsulto in l. vlt. §. idem quæsitum. ff. de condict. indebit. item, inquit Scevola, quæsitum est, an pactũ, q̃ in pactionibus scribi solet in hunc modũ, ex hoc contractu nullam in se controuersiam amplius esse, impediat repetitionem? Respondeo nihil proponi cur impediret, à quibus verbis Bart. colligit, q̃ renũtians condictioni indebiti, condictioni sine causa, & omni legũ auxilio, potest nihilominus condicere pecuniam solutam condictione indebiti, quasi huic non renuntiauerit Bartolum sequũtur Paul. Castren. & Iason ibi dicens eius opinionem cõmunem esse, quàm etiam tenent Guiliel. à Cuneo, & Alb. in 1. 1. ff. de condict. inde. Verùm huic rationi primò rndeo, Bartoli sniam non probari. in d. §. item quæsitum. quo in loco iurisconsultus tractat de renuntiatione generali, quę procul dubio ad non cognita, nec excogitata non extenditur. l. mater decedens. ff. de inoffi. testam. nos verò in hac peculiari quæstione agimus de renuntiatione spãli, ex qua apparet renuntiantem cogitasse de eo, cui renuntiauit. l. qui iure. ff. de testa. milit. deducitur ex his, quæ notantur in l. sub prætextu specieram. C. de transact. quin, & ꝯ Bart. facit, q̃ potest quis iuri sibi competenti renuntiare. l. si quis in conscribẽdo. C. de pact. l. si quando. §. generaliter. C. de inoffic. testam. l. sed si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. atque ita aduersus Bar. tenent Fulgo. in d. §. item quæsitum. Aret. in l. si quis cum aliter. colum. vltima. ff. de verbor. obligationib. Imol. in capitul. cum contingat. nu. 54. de iureiur. idem in cap. pen. de. empt. & vendit. nu. 16. falsaque vi opinio Bar. ex traditis per Alex. consil. 42. nu. 8. lib. 1.

Secundò, & si vera sit Bart. sententia tunc obtinet cùm vel relatione sexus, ætatis, aut rusticitatis, similiue, facilitas renuntiandi præsumitur, & ideo non ita hæ renuntiationes admittendæ sunt ac si à maioribus ætate, viris, & prouido consilio præstitis forẽt emissæ, sicuti eam decisionem visus est intellexisse Hippol. sing. 18. Tertiò, quod Bart. adnotauit, licèt genericè in quibusdam personis admittatur, quo ad renuntiationem condictionis indebiti planè obtinebit speciali quodã iure, siquidem certũ est, neminem ei renuntiaturum fuisse, si sciret se indebitam pecuniã soluere, præuia etenim maxima diligentia solent, quæ verè debentur solui, & ob id non est præsumendum quenquã soluere pecuniam aliquam certò, scientẽ indebitã esse. igitur, q̃ condictio ni indebiti renuntiat, id agit existimans pecuniam illam debitã esse, alioqui non renuntiaturus si existimaret nummos illos nõ deberi, at in alijs renuntiationibus aliud dicendum erit, cum fiãt frequentissimè ab his, qui sciunt sibi omnino competere ea iura, & priuilegia, quibus renuntiant. Et potissimum id contingit in emptoribus, & vẽditoribus, qui desiderio, vel emendi, vel vẽdendi plerunque his vtuntur clausulis, quibus seipsos omni legum auxilio priuant.

Quintò Calcanei sententiam adiuuat, quod hæ renunciationes potius ex tabellionum stylo, quam ex contrahentium consensu ipsis contractibus adscribuntur ex Bartol. in l. 1. quæstio. 7. ff. de iure codic. quamobrem, nisi post contractum ipsum ex interuallo fiant, parum roboris habere videntur, quippe, quæ non processerunt à contrahentium consensu. Hoc tamen non omnino connincit verum esse, quod respõsum est à Calcaneo, iuxta tradita in meis commentarijs ad rub. de testa. 2. par. nu. 14. ga præsumi non debet has renunciationes à tabellionib. adiectas ꝯtui fuisse, nisi ex contrahentium cõsensu, expresso quidem vel tacito ipsis hoc asseuerantibus, aut ꝯtui ipsis perlecto consentientibus, vel ex eo, q̃ cùm hæ renuntiationes sint consuetę adscribi his conuentionibus ad earum maiorem vim ipse tabellio rogatus censetur, vt eas adscribat. potissimum hanc quam tractamus, quæ põt labente tempore inspecta contractus natura, vel emptori, vel venditori prodesse, & sic in communem vtriusque vtilitatem apponitur. Sextò, multò minus probatur hæc snia. in l. doli. vers. icul. diuersum. ff. de nouatio. vbi facilitate, qua quis decipitur in ipsa principali conuentione, eadem cogitur has, & similes renunciationes admittere. idem statuitur. l. 17. titulo 14. part. 5. Diuersum est inquit Iulianus, in muliere, quæ contra Senatusconsultum promisit. nam & in secunda promissione intercessio est idemque est in minore, qui circunscriptus delegatur, quia si nunc etiam est minor, rursus circunuenitur, quibus verbis probatur, non posse responsum illud ad huius quæstionis decisionem adduci, cum inibi agatur de minore, & fœmina, qui delegantur, & possunt vti exceptione, & legis beneficio aduersus eum, cui delegantur, licet verum sit, exceptionem competentem alicui aduersus delegantem, minimè opponi posse aduersus eum, cui delegatur, cum prior delegatus sit facilitate sexus, & restitutionis in integrum auxilium habet, posterior verò aduersus Senatusconsultum Velleianum, & ideo eo vti poterit. his etenim aduersus quemlibet hæc auxilia iure dantur. Nos autem tractamus de eo, qui cum maior sit, nulloque alio beneficio vti possit, quam eo cui renunciat, & iure potest renuntiare, merito eo priuatur, etiam si in eadem contractus principalis scriptura renunciatio scripta fuerit. Quamobrem, quamuis sæpissimè viderim in forensium causarum allegationibus proponi, renunciationem dictæ constitutionis secũdæ inualidam esse, eo quod in eodem instrumento venditionis scripta sit varieque id à iudicibus admitti, & refelli, profectò non video cur ea allegatio admittenda sit. Cæterũ vbi læsio non tñ contigerit vltra iusti pretij dimidiam, sed præter ea grauissima, &
5 vt nostrates † loquuntur, enormissima sit, adhuc obtinet actio ex dicta. l. 2. poteritque deceptus ex ea agere, etiam si expressim renunciauerit eidem constitutioni, eamque renunciationem iuramento præstito stabilierit, donaueritque quantitatem iustum pretium excedentem, eiusue dimidiam partem, præmissa scientiæ iusti pretij asseuratione, quandoquidem hæc renunciatio, eique adhærentes clausulæ tunc demum vim habent, cùm læsio vltra dimidiã mediocris est, non sic vbi is excessus ad grauissimam læsionem pertinet, quo quidem casu læsio, ipsa re cõtingens dolo comparatur. l. si superstite. C. de dolo. & colligitur ex traditis per Calderi. consilio 8. de iureiurand. Panormitan. in capit. cùm contingat. eod. titul. nu. 23. Paulum Castrensem. consi. 174. lib. 1. Dec. consil. 180. & 45. & 380. col. vlt. Paul. Parisien. consil. 12. nu. 80. lib. 1. & alijs quorũ authoritatem, & rõnes latius expendam in enarratione capit. quamuis pactũ. de pact. in 6. in hac etenim specie, quam modo tractamus, idem adnotauit Cassad, decisione 1. tit. de emptio. dicens hanc sententiam Romæ in prætorio Rotæ seruatam maiori iudicum parte suffragante, cum res, quæ iusto pretio bis mille, & tercentum aureos valebat, mille tantum fuisset vendita. idem ipse vidi definitum prima, & secunda supplicationis sententijs in hoc Regio Granatensi prætorio, cùm domus quædam æstimationis iustę ter mille, & quingentorum aureorum, vendita fuisset mille, & quingentis aureis Et id maximam æquitatem habet.

Hactenus satis probauimus læsum vltra dimidiam in contractu venditionis, posse agere auxilio dictę l. 2. nisi contractui cõsenserit sciens iustum rei valorem, vel actioni sibi competenti, & læsioni vltra dimidiã renũciauerit, idẽ & Tertio solet adnota-
6 ri, vbi læsus alteri donauerit in eodem contractu eam † quantitatem, quæ iusti pretij dimidiam excedit, quasi ea donatio liberè facta læsum vltra dimidiam hoc beneficio priuet, saltẽ oportet clausulam istam apertè concipi, vt expressim doceatur id q̃ excedit, vel deest ad iusti pretij æstimationem quæcunque ea quantitas sit, alioqui donatio quantitatis deficientis iusto pretio, vel id excedentis, nihil ad hoc operaretur, quia potest intelligi intra dimidiam iusti pretij partem: sic etenim rem hanc Bar. explicat. in d. l. si quis cum aliter cui consentiunt Doct. ibi, & in ca. cum causa. de emptione sicuti ibidem testatur Burgensis. nume. 22. idem tenent Bartol. ipse Bald. Paul. Salycet. & Panthaleon Cremensis in d. l. 2. 15. extensione. tradit Tiraquell. lib. 1. de retracta. §. 1. gl. 18. col. 3. & 4. quibus accedit tex. insignis. in l. 56. titul. 5. par. 5. quæ præter donationem simplicem non relatã ad quancunque quantitatem iuramentum exigit, quasi absque iuramento ea donatio sufficiens non sit simpliciter facta, vt læsus hoc iure, & auxilio careat supereſt tandem quæstio non inelegans, imò sat vtilis, & frequens, an in his tribus casibus quibus læsum vltra dimidiam excludi adnotauimus propter quandam tacitam donationem, sit ne donata, ita censenda, vt insinuationem exigat, si
7 quingentos solidos † excesserit. Et quibusdam omnino placuit hic donationem veram subesse, ac deinde insinuationem requiri, vbi quod donatur nempè id, quod excedit iusti pretij dimidiũ, eam efficit quantitatem, quæ insinuationem requirat, cùm prætextu illius quantitatis, quæ excedit iusti pretij dimidium, vel deficit, dimidiæ iusti pretij parti, vera donatio ab eo, qui lædi tur fiat, vnde iuris apertissimi est insinuationem requiri perpensis constitutionibus, quæ has donationes insinuari iustis ex causis prouide statuerunt. Huius sniæ authores donationem itidem subesse fatentur in eo, q̃ etiam intra dimidiam iustum pretium superat, vel iusto pretio deficit, & eius causa quantũ ad hanc quantitatem, insinuationem exigere videntur, si eorum rationes consideremus, atque ita responderunt huic dubitationi. Anchar. & Imol. in c. pen. col. 2. de emptio. Roma. in l. 2. in prin. nu. 55. & ibi Alciat. nu. 16. ff. de verborum obligationib. Calcanæ. consilio 25. num. 12. Alexand. in d. l. si quis cùm aliter. col. pen. ff. eod. tit. Maria. Socin. consil. 215. libr. 2. col. 2. Bertachin. in tracta. de Gabellis, 3. par. 8. partis princip. quæstio. 12. tradit Tiraquel. in l. si vnquam. C. de reuocand. donation. verb. donatione largitus. numero 3. & idem libro 1. de retractat. §. 1. glos. 18. nume. 15. qui quidem, & Alexand. in dict. l. si quis cum aliter, ausi non fuere vti certam hanc sententiam pronunciare. nam licet dubitationem attigerint, meminerintque huius opinionis, nihil tamen definire audent. vnde hi duo commodè non possunt huius assertionis au-

thores

thores censeri, pro ea verò multa possunt ex vtriusque iuris sanctionibus adduci, & præ cæteris.

Primum, locus Iurisconsulti. in l.quis donationis. ff. de contrahenda emptio. vbi venditio facta viliori pretio, quo ad pretium deficiens iustæ commutationi prohibentur inter virum, & vxorem, quia donatio est. ad idem text. in l.si sponsus. § circa.ff.de donationib.inter virum & vxorem.l.si vir vxori.in principio.C.ad Velleianum.l.1.§.si quis in fraudem. ff.si quis in fraudem patron. cum alijs, quæ ad hanc rem adducit Tiraquell. in dict.l.si vnquam.verb.donatione largitus.nume.3 ex quibus colligitur, contractum venditionis donationem censeri quatenus, vel iustum pretium exceditur, aut diminuitur, notat in hac specie Azo in summa. C.de rescind.vendit.

Secundò ratione instruitur isthæc opinio: nam qui renuntiat huic actioni, vel scit iustum valorem rei vel illud ignorat, si sciens iustum pretium renunciauerit, procul dubio donare videtur, cum nulla alia causa hic præsumenda sit, quàm donationis, si vero ignarus iustæ æstimationis: expressim, & in specie, huic auxilio ex lege sibi competenti renuntiet, ea renunciatio gratuita est: nullo iure cogente facta, & ideo donatio erit censenda.l.1.ff.de donatio.l.donari.vbi Deci ff.de regulis iuris. igitur in vtrunque casum apparet assumendum esse donationis titulum, siquidem vbi ignarus iusti pretij non renuntiat in specie læsioni vltra dimidium, nequaquam excluditur ab actione sibi competenti ad læsionis satisfactionem.

Tertiò hoc ipsum probatur ea ratione, quod remissio debiti, seu renunciatio iuris competentis donatio quædam iudicatur.l.
8 in ædibus.§.1.& in princip.ff.de donatio.l.si † mulier. & ibi Alex. post alios.de condict. ob caus. l.peculium.in 1. & in princip. vbi Bartol.ff.de peculio.optimus text. in l.sicut.§.an pacisci. ff.quibus mod.pign.vel hypothec.solua.Deci post alios.in l.si quis obligatione.ff.de reg.iur. Abb.Feli.& alij.in capit. veniens. in 1.de testib. omnium latissimè Tiraquel.dict.verb.donatione largitus. num. 143.quo fit,vt etiam in remissione debiti, licet omnino propria donatio non sit, insinuatio tamen requiratur secundum gl. Bar. & Doctor.in d.l.si quis obligatione. Bar.in l.Modestinus.colum. 1.ff.de donation. & ibi Paulus Castrensis. quorum opinio communis est, sicuti eam sequuti asserunt Alexan. Socin. & Decius. in l.si creditori.C.de pact. Dec.in dicta l.si quis obligatione. Calcan.consilio 25.nume.23. Curtius Iunior consilio 47. colum.2. Tiraquell.loco paulò antè citato. num.144. quamuis sint, & alij qui contrariam sententiam defendere conantur post glo. in d.l. Modestinus,sed tandem deducitur ab hac tertia ratione,insinuationem requiri vbi quis renunciat læsioni vltra iusti pretij partem dimidiam. Contrarium sanè, imo insinuationem non requiri in his modis, quibus tollitur veluti quadam priuata renũtiatione dictæ l. 2. constitutio, probat eleganter Calde. consil. 2. titul.de emptio.cui subscribit Barb.in l.2 ff.de verb.oblig.fol.pen. col.4.& accedere videntur Bar. & Bald.in l.si tibi.in princip.ff.de pact.Fabianus.de emptio.& venditio. 8.quæst. principali. quæst. 4.versicul.4 quæro.& Panthaleon Crement.in d.l.2 15.extensione.colu.20.& 1.limitatione.colu.28.asserentes,in his casibus nullam induci donationem: nec posse pactionem istam gratuitam largitionem censeri.vnde fit,vt insinuatio minimè sit necessaria, & quia huius posterioris sententię probatio potissimum instruitur ex eo, quod hic nulla donatio contingat, atque inde tollantur prioris opinionis fundamenta, conabimur manifestissimis argumentationibus ostendere, nullam posse donationem ex his clausulis,& renuntiationibus deduci.

Primum etenim illud est considerandum, quòd præcipua cõtrahentium intentio, totiusque huius intentionis scopus is est, vt emant, & vendant, nihilque minus quàm gratuitam donationem mente concipiunt,& cogitant.ideoque,& si huic contractui mistum sit aliquid, quod ad donationem pertineat, contractus nomen assumit à principaliori contrahentium actu, & intentione, nempe ab emptione, & venditione, non à donatione.l.si quis nec causam ff.si certum petat.l.fundi partem. ff.de cõtrahend. emptio. hoc deinde constat, siquidem vbi res quædam
9 simul,& pecunia cum alia re permutantur, † & huic conuentioni contrahentes nomen permutationis adscribunt tacitè, vel expressim, contractus is permutationis censetur, tametsi pecunia maior sit quàm æstimatio illius rei, cui adhæsit.text.in l.si in emptione.ff.de contrahen.empt.vbi Bart. & Bald.id ab eo textu deducunt Bart.Paul Castrensis, & Imol. in l. Aristo. ff.de donatio. Alex.consil.119.num.6.lib.5.Alex.consil.63.lib.7. vbi Caro.Mol. idem in consuetud Parisiensi.titul.1.§.13.gl.5.quæstio 12. & §.23. quæstio.15.Ferronus in consuetud.Burdeg.titul.8.§.18. Bartol.in l.1.ff.de rerum permut.latissimè omnium Tiraquel. libr.1.de retracta.§.30.in gl.1.nu.10. & sequentibus. Abb. & Doct. in capit. ad quæstiones. de rerum permut. nisi pecunia, quæ rei in permutione accessit, maxima quantitate excedat rei iustum valorem, tunc etenim potius erit venditionis, quam permutationis contractus nominandus, ex Paulo Castrens.in dicta. l.Aristo. cui cæteri consentiunt, & præsertim Tiraquellus dicta gloss.1. post Purpu.in l.2.nu.56 ff.si certum peta.& Ferronum. d.§.18. potissimum vbi fraus præsumitur, aut de præiudicio alterius à contrahentibus agitur,quod ipsi authores vberius explicant, & Mathæ. Afflict. decision.72. ad finem. sat est nos obiter id adnotasse ad huius primæ rationis probationem, nec tamen omittendũ est, vbi coniecturis locus sit: ab ipsis contrahentibus nullo nomine tacite vel expressim conuentioni adscripto, inspiciendum esse quid maius sit, nempe pecunia an res, quæ simul cum alia re permutatur: nam si pecunia maior sit, erit venditionis contractus, si vero res, permutationis nomen habebit text. in d. c. ad quæstiones.l.2.titul.6. part.5. & id communi omnium sententia receptum est in locis modò relatis, quod si res, & pecunia æquales sint,rñdent Bar.in d.l.1. ff.de rer.permu. & ibi Fulgo.& Iason. Imol.in d.l. Arristo.vbi Roma.& idem consil.86.col.1.Ias.& Ripa.in l.2.col.vlt.ff.si cert.pet. Guido Papæ.q.2.& alij à iunioribus citati. Verius tamen est conuentionem istam simul esse venditionem, & permutationem pro media parte, cùm æquales sint vtrinq; species,& pecunia, argumento.l.Lucius.ff.de præsc.verb. l.si sponsus.§.circa. l.cùm hic status. §.pen. ff.de don. inter vir.& vxor.l. Aristo. ff.de donat.sensere hoc Paulus Castrensis ibi. Speculat.tit.de rer.permut versic.si verò res. Cynus, Angel. & Bal.3. lectione. in l. quæritur. ff.de statu homi. in hac specie expressim. Alciat.in l.2.ff.de verb.obliga.nume.18.idem in dicta l.2.ff.si certum peta.colum.2. versic. quartus casus. & Andreas Tiraquel.in dicto.§.30. gloss.1.nume 36. quo in loco Bald. adducit, qui huic quæstioni respondens,scribit, hunc verè esse contractum venditionis, in præludijs feudorum.colum.4. versic.pro intellectu horum.Bald.sequitur Fabianus in tract. de emptio.2.quæstio princip. colum. ante pen. versic. sed iuxta prædicta expendit latè ipse Tiraquel. num.13. & sequentibus, sed & præcedentem opinionem aduersus Bald. probat Carol. Molinæ. in consuetud. Parisien.d.quæst.12.& 15.idem in Alex.consil.63.lib.7.

Secundo,vt ad institutum peculiare regrediamur, eadem opinio alia ratione constat, vendere etenim rem viliori pretio, non est donatio, sed damnosus contractus authore Baldo in rubric. C.de contrahenda emptione.nume. 11. is equidem, qui rem propriam vendit vilius, quam eius sit iusta æstimatio, cum id agit causa donationis collatæ in emptorem, qui extraneus est,cum quo nulla amicitia est, nulla adest necessitudo, ac denique nulla est causa donandi, sed ita venditor contrahit, vel quia existimat se vendere pretio iusto, vel coactus necessitate quadã vendendi, aut voto,& desiderio,quod illa res exeat a proprio patrimonio,vt morali quadam praxi constat. quæ igitur obsecro ratio dictat,vt animum donandi præsumamus habere cũ,qui nullo pacto de donatione cogitat, nec titulo donationis emptori quadrantem daret.

Tertiò eandem partem persuadere conabor ex l.si quis donationis.ff.de contrahen.emptio.& in l.si sponsus. §.circa.ff.de do-
10 nat.inter virum,& vxorem †quamuis, & hi iurisconsultorũ loci in contrariæ partis fauorem fuerint adducti, pręmittitur sanè donationem inter virum,& vxorem,non valere; atq; hoc supposito ibidem respondetur, quod si quis vxori vendat rem viliori pretio, donationis animo,& causa, totius ipse actus irritus est, quia prohibita donatio ex eo constituitur, at si maritus viliori ptio rẽ vxori vẽdiderit nõ donationis mente,nec titulo prętenso,sed verè titulo, & animo venditoris, contractus valet, quia venditio est.Rursus inter extraneos.in d.l.si quis donationis.scribitur, tunc demum re vendita viliori pretio donationem eum contractum censeri pro ea quantitate, quæ iusto pretio deficit, quando donationis causa manifesta est, non autem ibi constat, actum præcipuè fieri absque vero animo donandi, quod animaduertunt Cynus & Bald.in l.1. C.de pactis. Nec obstat, quod in dictis Iurisconsultorum locis venditio facta vxori viliori pretio, quatenus iustum pretium deest,vel exceditur,non tenet cum in eo sit vxor facta locupletior, quia id non procedit ex eo, quod in ea quantitate sit donatio, nam donatio non est, sed quia ille actus venditionis factus iudicatur in fraudem donationis prohibitæ,& ideo retractatur.

Quartò efficaci vtar ratione. Nam læsio in contractu vendi-
11 tionis contingens intra dimidiam iusti pretij non sustinetur † titulo donationis: siquidem ex natura contractus per legem illa retinetur à lædente,& est isthæc retentio emptionis, & venditionis consequutio, nec quicquam ad donationem pertinet. l.item pretio.in fine.ff.locati.& expressim Bald.in rubrica.C.de contrahenda emptio.q.12.Aret.in d.l.1.C.de pact. Tiraq. in d.l.si vnquam. verbo donatione largitus. nu. 7. & tñ etiam respectu læsionis cõtingentis intra dimidiam iusti pretij partem procedit, quod Iurisconsultus scribit in d. l.si sponsus. §.circa. vt inter virum, &

vxorem

vxorem hæc læsio minimè admittatur. imò speciali iure rescindenda sic.igitur non obtinet responsum ideo,quod sit donatio, sed quia actus hic fit in fraudem iuris prohibentis donationem inter virum & vxorem.

Quintò,quòd in præmissis renunciationibus, quibus læsus vltra dimidiam iure prætorio cedit, nulla subsit donatio, probatur. Nam si in contractu emptionis, & venditionis esset à iure considerandus donationis titulus circa læsionem in pretio contingente,maximè foret præsumendus,& constituendus in ea læsione,quæ intra dimidiam solet contingere,cùm ea à iure minimè rescindatur,& minoris sit quantitatis,quàm ea,quæ dimidiã excedit, & maior est, iureque rescinditur, nisi læsus hoc beneficio seipsum priuauerit,sed regulariter in lęsione intra dimidiam, vbi rescissioni locus non est, nec donatio nec subest,nec præsumitur, ergo nec erit donatio præsumenda quo ad læsionem vltra dimidiam, vbi proprio consensu læsus tempore cõtractus clausulis quibusdam se ipsum huius damni restitutione abdicauerit. Quod modò secũda parte argumentationis constat.Quia si donatio circa læsionem intra dimidiam præsumeretur, non esset ea læsio ex parte lædentis peccatum, nec is teneretur in animæ iudicio restituere eam quantitatem, in qua læsio contigit, quòd falsum esse apparet, quẽadmodum summatim attingã. Quamuis iure ciuili læsio intra dimidiam contingens forensi iudicio minimè rescindatur, non tamen inde sequitur permissum esse contrahentibus se intra eandem quantitatem lædere, ita quidem, vt ea permissio licita sit, nec enim sequitur,iure ciuili actus hic nec punitur, nec rescinditur, igitur & is licitus est. leges etenim non omnia, quæ illicita sunt puniunt nec punire tenentur, nec actionem itidem dare aduersus eum, qui iure naturali, & iusta ratione quid agere,vel restituere debet.Possunt sanè legumlatores hæc plerunque quibusdam ex causis omittere, & dissimulatione quadam tolerare, modò ea curent prouidere, quæ ad hominũ cõiunctum,& reipublicæ integrum,atq; illæsum statum attinent,sm Tho.2.2.q.77.arti.1.tradidimus,& nos de lupanaribus in Epitome. in 4. parte.1. c.4.nu.9. de actionib. aduersus ingratos, & pacto nudo, iure ciuili omissis, ac interdum negatis in c.cum.in officijs.de testa.nu.10. Ergo cum læsio ẽt citra dimidiam licita non sit humana lege,naturali,& diuina maximè improbata, peccat atque ad restitutionem tenetur is, qui contrahendo notabiliter proximum lædit, etiam intra iusti pretij dimidiam,sicuti asserunt,& probant Thomas d.q.77. arti.1. & quodlibet.2. artic.16. idem Thomas in 4.senten. distinct.15.q.3.arti.2. vbi Gabriel.q.10.col.9.& Io.Maior.q.40.versic.8.arguitur. Conrad.de contract.quæstion. 57. conclusio. 1. Adrian.quodlibet.6. articul.3.Caietan.dicto articulo 1.& quodlibet.16.quæstionum. capitul. 12. folio 66. Innocent. & Anan. in capitul. in ciuitate. column.4.de vsur.post Anton. & Abb. ibi. idem Abb. in capit. quia plerique.de immunita. Eccles.quæstio.9. vbi Antoni. idem tenet Salycet. in Authen.ad hæc. C.de vsur.q.21.Fortuni.de vltimo fine.illat.17 Antoni.Butrius,& Antoni. Burgensis in c. cum dilecti.nu.2.de emptio.Gerard sing.22. Iaso.in §.sed istæ. nu.104. de actio. Alfonsus à Castro lib 2.de potesta.legis pœna.c.10.Fallentia.3. Cæpola. in tract. de simulatione contract. 2. præsumpt. col.2.Io.à Medina.de restit.quęst.32.& seq.Deci. consil.111. col. 2.Egregius Doctor Martinus Azpilcueta.in c.qualitas. de pęnit. distinctio.5.num.45.& sequentibus.idem latius in c.nouit. de iudic.6.notab.corollario.9.Syluest. verbo emptio.quęst.8. Conradus in summa totius operis.de contractib. quæst.57. distinct.3. Iaso.in l.si quis in conscribendo.numer.5. C.de pact.& alij quorum meminit Tiraquel.de legib.connubialibus.9. lege.nu. 8. vbi num.10. fatetur hanc opinionem communem, & veriorem esse, asserit etiam eam communem Gomezius in c.2.nu.5.de cõstitu.in 6.eandem probat,& defendit Dominic.Soto.libr.6.de iustit.& iure.q.3.art.1.Et licet Bal.in Auth.ad hæc.C.de vsur.opposi 21.Barb.in c.1.de emptio.colum.3. Io. Crotus in c.2. primo.notab. de constit. in 6. contrarium defendere conentur asseuerantes, nec in hac deceptione subesse peccatum, nec teneri quem ad restitutionem, quorum vltimum ausus est asseuerare Gerson in tract.de cõctibus,& in suis floribus. Prior opinio verissima est, manifesta, & vrgenti admodũ ratione,quæ dictat, naturali lege in contractibus commutatiuis,à republica, & hominum moribus in vtriusque vtilitatem institutis, re ipsa exactam,& summam æqualitatem requiri ex iustitia commutatiua partis ad partem, secundum Aristotelem lib.5.Ethicorum.c.5.& lib.j. Pol.c.6. quo fit,deceptionem istam omnino esse contra virtutem iustitię cõmutatiuæ, quæ in æqualitate iuxta proportionem consistit, si quis igitur ab ea virtute recesserit, id est, à medio iustitiæ,in vitium declinans, peccat, & ad restitutionem tenetur.idem ostenditur Leuitici. cap.25. Quando vendens quippiam ciui tuo, vel emes ab eo, non contristes fratrem tuum. Item 1. ad Thessalonicenses.cap.4. Et ne quis supergrediatur, neque circunueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est dñs de his omnib' idem diuus Augustinus tradit lib.13. de Trinit. cap.3. Et minus inquit,quidem ille,vel seipsum intuendo,vel alios quoque experiendo,vili velle emerè,& carè vendere, omnibus id credidit esse cõe. Sed quoniam re vera vitium est, potest quisque adispici eiusmodi iustitiã,vel alicuius alterius vitij, quod huic cõtrium est incurrere pestilentiam,qua huic resistat,& vincat. Hactenus Augustinus.Quin,& communis opinio adhuc obtinet non solum vbi scienter quis in commutationibus proximum inscium, & ignorantem iustum rei valorem lædit, ac decipit,sed etiam si qs bona fide existimãs se iusto ptio emere,aut vendere,alterum ẽt intra dimidiam læserit,quod notant Scotus in 4.distinct.15. q.2. Florenti.2.parte.tit.1.capit.16.§.3.Conrad.dict.quæst.55.conclus. 5.Caietan.d.cap.12.Adria.dict.artic.3.Anton.& Abb.in d.capit. quia plerique. quæst.9. quorum opinio conmmunis est, & probatur euidenti rõne, qua constat hunc teneri ad restitutionem postquã cognouerit se proximum læsisse, quia rem alienam detinet inuito domino, & causa detentionis iniquæ ad restitutionem tenetur, sicut is, qui bona fide rem aliquam acquisiuit, & habuit ab eo, quem dominum esse existimabat, si nondum cõpleta vsucapione, sciuerit rem illam alienam esse, nec domini consensu sibi traditam, tenetur omnino eam domino restituere, vel ratione detentionis iniustæ domino inuito, vel ratione ipsius rei, quia aliena est, iusta eruditè tradita per Thomam, Caietan.secunda,secundæ.quæstione 62.articulo 1.4.& 6.Et ideo cùm is, qui bona fide contraxerit, postmodum cognouerit re ipsa proximum læsisse, tenebitur ad huius læsionis restitutionẽ, & compensationem, quandoquidem ad eum peruenit, vel res ipsa empta, vel pecunia, quæ iustum pretium excessit. tametsi Aret.in c. cùm causa.de testib.nu.12. & Anto. Burgensis in c.cũ dilecti.de empt. nu.22. contrariam sñiam veriorem esse contenderint,quibus subscribere vr Gomez.in d. cap.2.nu.10. omnes tñ conueniunt,etiam in foro exteriori contractũ esse rescindendũ, vel læsionem tollendam, vbi dolo lædentis aut decipientis etiã intra dimidiam contigerit, dolo, inquam, vt aiunt, ex proposito.l.1.§.psuadere.ff.de seruo corrup.l.& eleganter.ff.de dolo.l.Iulianus.§.si venditor.ff.de actionibus empt.Abb.& Anani. in dict. capit.in ciuitate.de vsur. Dec.in capitul. 1. num. 18.de constitut. Fortuni.in dict.illatio.17.glo.communiter recepta in dict.c.cum dilecti. nec in hoc vlla contingit dubitatio.

Quoties verò læsio,vel vltra dimidiam, vel citra dolo ex proposito acciderit,eo dante causam contractui,aut incidenti in ipsum, non datur dolo optio ad iustum pretium supplendum,vel rem ipsam restituendam, sed præcisè ea optio competit dolum passo,secundum Conradum de contractib.in totius operis summa quæst. 57. distinctione 3. dicto. 6 & Ioan.à Medina de restitutio.quæst.23.Cuius contrarium adnotarunt Angel.in summa. verb.dolus.§.9.& Syluest.verb.culpa. §.7. Sed prior opinio vera est, vbi dolus ipse dedit causam contractui, posterior verò, quñ dolus in contractum incidit,aut sanè dicemus vbique admittendam esse priorem sñiam in hunc sensum, vt si dolus causam cõtractui dederit, habeat deceptus optionem, si dolus in cõtum inciderit, habeat actionem ad hoc, vt sibi iustũ pretium integrè soluat, denegato ipsi doloso iure restituendi rem, & repetendi pretium solutum, in quo est aduertendum. Verum si quis sciens iustum valorem rei absq; mendacio,aliaue persuasione eam emerit viliori pretio,etiam intra dimidiam ab ignorante,quod sit iustum eius rei pretium fortassis etiam in foro exteriori cogetur iustam rei æstimationem supplere, scribit etenim Augustinus in dicto libro 13. de Trinita. capitulo 6. hac de re in hæc verba. Nam scio ipse hominem, cùm venalis codex ei fuisset oblatus pretijque eius ignarum, & ideo quiddam exiguum poscentem cerneret vẽditorem, iustum pretium, quòd multò amplius erat, nec opinanti dedisse. Hactenus doctissimus simul, & sanctissimus ille vir, cuius authoritate ferè constat fraudem, dolumue subesse, si quis sciens iustum valorem rei, eam vili pretio emerit ab eo, qui iustum eius valorem ignorat, vnde etiam in foro exteriori cogendus est, qui læsit proximum læsionem ipsam resarcire, quod in specie asserit Carolus Molinæus. de contractib. quæstio.14.nu.173.& verè, ni fallor, vbi qui scit iustum rei valorem itidem scit alterum eius ignarum esse, quoniam tunc planè dolo geritur res, nec potest fraus vllo iusto colore excusari. sed saltem in foro Canonico pluribus placuit, deceptum ignorantem aduersus deceptorem ex vera scientia pretij, agere posse ad lęsionis compẽsationem apud iudicem ecclesiasticum. Abb.in c. in ciuitate.de vsur. nume. 6. & in capitul. cum causam. nume.4. Anani.in dicto capitul.in ciuitate.num.8. Calder.in capitul.nauiganti.columna 4.de vsur. Anchar.in regul. peccatum. de regulis iuris in 6.nume.21.omnium quos ego legerim exactissimè Martin. Azpicueta in dicto capitul.noui. corol.9.nu.79.

Superest casus non omnino facilis, cum quis scilicet scienti

iustum

iustum valorem eam ei vendiderit carius, quam valeat, vel à sciente eam emerit vilius, nam & hunc in conscientiæ iudicio peccare, & teneri ad restitutionem colligitur ex his rationibus, quas in communi sententiæ probationem adducit Conradus dicta quæstione 57. & in summa eiusdem quæstio. distinctio. 3. post 14. dictum versic. 1. arguitur, & adurtit hoc verum esse Caietan. dict. capitul. 12. quodlibe. 16. quæstionum. quia donationis præsumptio hic non subest, & ideo vsurpatio est rei alienæ domino inuito. Hinc deducitur aliud fore respondendum si possit commodè donatio præsumi, nempè si læsus nulla necessitate coactus, nullaue alia causa, quæ ipsum cogat vendere, vel emere, rem illam emerit carius vel vendiderit vilius, certò sciens quis sit eius iustus valor, quod manifestè infertur ex Conradi, & Caietani argumentationibus. Anchar. in regul. peccatum. numero 21. Salyceto eleganter in dicta Authentica. ad hæc quæstio. 21. Gomezio in dicto capit. 2. nume. 10. Ioanne à Medina in tractatu de restiturio. cap. 33. quibus omnibus consideratis constat regulariter in his commutatiuis contractibus non posse donationem præsumi, nec eam præmitti, etiam si læsio vltra, vel citra dimidiam acciderit. quibus & alia ratio adstipulatur, quòd contractus emptionis, & venditionis ex propria vi, & natura nō est gratuitus, & ideo ad id quod est accidens, nempe ad præsumptam donationem non est aduertendum, cùm in hoc contractu commutationis de iustitia tractetur, iustumque pretium quæratur, non donum, sicuti Thomas argumentatur. dicta quæstione 77. articul. 1. Et præterea contractus hic frequentissimè fit, quadam quasi necessitate cogente, quæ inducit in voluntarium mistum, quod donationem gratuitam impedit. Nec enim aliter hic contractus reducitur ad debitam iustitiam, & æqualem proportionem quàm si restituo fiat, & reparatio læsionis. vnde in foro etiam exteriori cùm ad hoc agitur ob lesionem vltra dimidiam, non satisfacit reus restituendo id per quod pretium crescit vltra dimidiam, nec supplendo pretium ad dimidiam vsque: quippe qui teneatur integrè totum, quod est de iusto pretio, vel excedit illud, restituere secundum Gynuma communiter receptum in d. l. 2. quæst. 8.

Sexto, in tutelam, & defensionem posterioris sententiæ argumentor ab absurdis, & inconuenientibus, quę sequerentur ex priori contraria. id namque ex eo absurda, & falsa sequuntur necessariò, verum esse non potest. l. Offidius. ff. de leg. 3. Sed si vera esset opinio prior, sequeretur omninò posse venditionem
12 hanc † quatenus donatio cessetur ob ingratitudinem renocari. l. vlt. C. de reuoc. donat. capit. vltim. de donat. & sic ea ex parte, quia vel deficit iustum pretium, vel exceditur vltra dimidiam, quod ipse falsum esse opinor, nec iure probari potest. Deinde etiam sequeretur, quod ex ea parte posset venditio reuocari natiuitate liberorum, susceptis sanè liberis post ipsum contractum à venditore. l. si vnquam. C. de reuocan. dona. hoc autem falsum est, & eius contrarium omnes iure verius esse asseuerant teste Tiraquel. in d. l. si vnquam. verb. donatione. in princip. & nu. 6. qui hoc loco fragili admodum ratione comprobat hanc opinionem scribens eam procedere ex eo, quod etiam si venditor de futuris liberis cogitasset nihilominus vendidisset rem illam. Ego etenim credo, quòd nihilominus vendidisset, non tamen vili pretio, nec minori, quam sit rei iusta æstimatio, is equidè, qui de suscipiendis liberis cogitat, & si rem aliquam venditurus sit, consultius, & cautius disponit de proprio patrimonio, remque ipsam iusto pretio non alias vendet, vt patrimonium ad alimenta liberorum conseruetur, ergo deficienti hac Tiraquelli infirma ratione eius, & communem sententiam veram esse credo, quia nulla inibi datur donatio, sed venditio principaliter tractatur præterea, & tertiò: si hic donationē subesse fateremur sequeretur, quòd venditore habēte filios, liberosue, quibus legitima deberetur, hic contractus iure inofficiosæ donationis reuocaretur ea ex parte, qua pretium iustū deficit, vel excediturr, & ea quātitas imputaret in eam portionem, quæ à parentibus exteris legari, vel donari iure poterat, quod nec in praxi receptum est, nec iure defendi potest, nisi eo casu, quo facta fuerit venditio in fraudem legitimæ portionis filijs debitæ. text. in l. 1. §. fi. quid in fraudem. & si quis in frandē patroni. de quo ipse aliqua adiotaui. in c. Raynutius. de testam. §. 10. nume. 9. & sanè vbi pretium venditionis esset ita vrile maiori ex parte, maximo, grauissimoque excessu læsio contingeret, & posset aliunde fraus donationis phibite præsumi, cen scebitur color venditionis ex proposito quæsitus, & tūc erit locus his tribus, quæ ipsæ absurda esse censui, sicuti docte, & eruditè tradit Tiraquel. in dicta. l. si vnquam. verbo donatione largitus. nume. 9. ac prius. num 2. 3. &, sequentibus. ex Baldo ibi. Cyno. vlt. quæstio. Bal. 3. notab. Arec. col. 3. Iacobi. col. 1. in l. 1. C. de pact. ex his quidem in renuntiationibus non subesse donationem veram, & propriam, quæ insinuationem exigat, apparet, poteritque colligi responsio ad rationes, quibus prior opinio instruitur. Nam ad primam constat, si perpendatur exactè, qđ in tertio huius posterioris opinionis dictum est. Et ad secundum illud verè dici potest, non esse hic donationem aliquam constituendam, nec præsumendam, deinde, & si præsumatur donatio, ea propria non est, sed impropria satis. Tertia ratio tollitur ex eo, quod & si remissio eius, quod mihi liquido debetur donatio sit remissio tamen eius, quod debetur non autem liquidò, donatio propria non est, nec insinuationem exigit glo. in l. contra iuris. §. si filius. ff. de pact. in glo. vlt. & in l. Imperatores. gl. 1. eo. titul. optimus text. in l. præses. C. de transact. Alexand. & Iason. in l. pactum curatoris. C. de pact. Bart. consil. 47. late Tiraquel. dicto verb. donatione largitus. num. 159. quod tametsi dubium quibusdam videri possit, quo ad præsentem speciem, & casum dubium non est, cum remissio ista læsionis vltra dimidiam fiat ratione contractus venditionis, qui causam habet onerosam, quāobrem remissio ista, seu renunciatio facta respectu contractus venditionis, vt is firmior sit, non potest verè, & propriè dici donatio, siquidem remissio debiti eo casu, donatio dicitur quo fit nulla ex alia causa, quam liberalitatis exercendæ. Paul. Castrens. in dict. l. contra iuris. §. si filius. Deci. in d. l. si quis obligationе. ff. de regulis iuris.

Subsequenter ad ampliorem declarationem quæro: an sit locus constitutioni. d. l. 2. de rescinden. vendit. re ipsa, quæ venditā fuerit, perempta, & extincta. Et Panor. in c. cùm dilecti. de empt.
13 in fine existimat, adhuc † re perempta posse venditorem agere contra emptorem ad iusti pretij supplementum, quamuis agere non possit ad rei restitutionem idem Abbatem sequutus inter singularia retulit Francis. Cremensis singul. 84. Ripa in l. quod te mihi. ff. si cert. pet. nu. 11. & Panthaleon in d. l. 2. ex tensione 25. & rursus col. 59. post Albericum ibi col. 3. Guidonem, & Bartholomæum Brixiensem. ea ratione, q̄ in specie dictæ constitutionis res, & pretium sunt in obligatione. text. in d. c. cùm dilecti. vbi Io. Andr. & Doct. quorum opinionem asserunt cēm esse, saltem Canonistarum, Panor. ibi. Imol. in c. cum causa. cod. tit. nu. 19. Panthaleon in d. l. 2. col. 58. Bart. in d. l. 2. dicens esse hanc obli-
14 gationem † alternatiuam eandem sententiam tutiorem post Bartol. ibi fatetur Imol. in d. capitulo cùm causa. numer. 19. & in dicto capit. cùm dilecti, num. 18. scribitque eam seruari in praxi Carol. Molin. in consuetud. Parisien. tit. 1. §. 22. num. 42. igitur ēt perempta re, quæ alternatiuè debetur, & est in obligatione, manet obligatio ad pretium. l. in emptione. §. si emptio. ff. de contrahend. emptio. l. Stichum, aut. Pamphilum. ff. de solutio. Contrarium expressim probat gl. communiter inibi recepta secundum Sali. q. 14. & 19. in d. l. 2. cui accedit & Purgen. contra Pan. in d. c. cum dilecti. nu. 60. Pulchra in eadem sententia. l. 56. titu. 5. part. 5. quo in loco communis opinio probatur. Cui adstipulatur, quod gl. in d. l. 2. Bald. q. 15. & Saly. post alios asseuerant in hoc casu rē tantum esse in obligatione, pretium verò in solutione, & facultate soluendi, & hæc est communis sententia secundum Carol. Moli. d. num. 42. Burgensem in d. c. cùm dilecti. ad fin. optimus tex. in ead. l. 2. facit text. in l. miles. §. decem. ff. de re iudic. tradunt Barto. in l. stipulationes non diuiduntur. nu. 41. fi. de verb oblig. Burgen. in d. c. cùm dilecti. num. 33. text. in l. item veniunt. §. cum prædiximus. ff. de petit. hæred. l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. ff. de solutionibus, quo fit, vt re ipsa perempta, nulla supersit obligatio cùm pretium in obligationem non veniat, nec ad id præcisè agi possit. Et præterea etiam si vera sit opinio Canonistarum, non potest defendi, quod ex ea Panormit. adnotauit. Nam vbi quantitas debetur, respectu & ratione certæ speciei, quæ si extaret inuito creditori à debitore tradi posset loco illius quantitatis, perempta ea specie, debitor liber. est à quantitatis solutione. Bart. in l. quod te mihi. ff. si cer. peta. quem ita interpretatur Ia. ibi. nu. 15. optimus text. in l. 1. § vltim. ff. si cui plus quam per legem falcidiam. l. si seruus communis. in princip. ff. de fun tis. iunctis versi. ex his igitur, & est communis hæc Bart. opinio. Pretium autem in præsenti quæstione debetur ab emptore venditori ratione ipsius rei, tanquam eius vera & iusta æstimatio, compensatiove, poteratque emptor si res extaret eam tradendo venditori eximi à solutione pretij, ergo ea perempta à pretij supplemento emptor eximitur. Nec sat erit dicere pretium istud deberi non ratione rei peremptæ, sed ratione læsionis, vt pungit Panthaleon Cremens. d. l. 2. col. 59. quia cum læsio re ipsa non ex proposito, nec data opera contigerit, manifesti iuris est, eam pretij integram solutionem rōne ipsius rei incumbere. Et ideò veriorem esse vltimam opinionem Accursii, & sequacium existimantiū, in tres eā distinguēdam assertiones. Prima est, venditore decepto vltra dimidiam iusti pretij, re perempta absque emptoris culpa, non posse emptor conuenire, nec tenetur ad integram iusti pretij solutionem. hæc probatur aduersus Panor. his, quæ modo adduximus pro Accursio, & sequacibus. Secūda, re perempta absque emptoris culpa apud secundum emptorē, qui

qui eam emerat, & iustum pretium primo emptori dederat, tenetur emptor venditori iustum pretium omnino supplere, quasi id loco ipsius, rei ad ipsum peruenerit. l. ipsa res. ff. quod met. caus. q̄ Salic. nu. 18. & Panthaleon. col. 59. in d. l. 2. expressim adnotarunt. Ex quibus tertia deducitur: emptore decepto vltra iusti pretij dimidiā, etiam re perempta absque culpa, tñ emptoris, & penes ipsum, venditor tenetur, q̄ pluris iusto pretio accepit, emptori reddere, & id conueniri pōt, quia licet res perempta sit, loco, tñ eius venditor pretium habet. Et deinde satis est re ipsa perempta, venditorem habere iustā ipsius rei æstimationē, quæ quidē non perit damnumq; maius extinctione rei euptori imminet, qui rem amisit, & iustū eius valorem quem nequit repetere, itaq; his consideratis constat perfecta huius quæstionis resolutio. Tametsi in his Regnis aduersus hanc tertiam conclusionem extet Regia decisio in d. l. 56.

Cæterum post vnam, & alteram huius operis editionem, in hanc Cæsarum constōnem scripsere Antonius Padilla, & Menesius moribus literis, ac genere illustris, atque Catholicę Maiestatis consiliarius: Arius item Pinellus Lusitanus egregiæ eruditionis, & diligentiæ vir, apud quos multa me legisse fateor, quæ mihi summoopere placuerunt, & viris summe doctis probanda fore nō dubitauerim. Etenim constitutionē istā quæ celebris est, hi duo iurisconsulti, prīpis cōmentarijs illustrissimam facere.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Legatum omnium bonorum, vel veruu testatoris, aut legatum frumenti, argenti, lanæ, & similiū an ea, quę testator venalia habebat contineat.*
2 *Obligatio omnium bonorum siue lanæ, argenti, & similium, non appositа certi loci restrictione, venalia etiam comprehendit. & nu. 9.*
3 *Testatore legante omnes res, quas domi habet, non censentur legatæ res, quas domi venales testator habebat, quòd varię intelligitur.*
4 *Si testator legauerit omnes res, quas domi habet excepta lana venali, tūc ratione exceptionis, vel de cōtentis in regula fi at. venalia cōtinentē.*
5 *Tractatur latè intellectus. l. nam quod liquide. §. vlt. ff. de penu. legata.*
6 *Exceptiones regulam ipsam firmam faciunt in non exceptis, extenduntur tamen ad similes.*
7 *Regula ipsa non extenditur ratione exceptionis ad ea, quæ alioqui non continerеt, nisi exceptio fiat de his, quæ regula non comprehendit.*
8 *Intellectus capit. qui ad agendum. de procura. in 6.*
9 *Intellectus i. cap. 2. de offic. vicar. in 6.*
10 *Dictionis, seu, examinatur propria significatio, & inibi tractatur intellectus ad tex. in l. si quis ita ff. de auro, & argent. lega.*

Examinatur Iurisconsulti. responsum in l. generali. §. vxori. ff. de vsufru. lega. & quod Bart. ibi tractat.

CAPVT V.

VXori cum quidam ita legasset, vsumfructum domus, & omnium rerum, quę in domo sūt, vxori meæ lego, excepto argento, rūdit Scuola vsumfructum mercium, & rerum, quæ domi venales erant, ad vxorem minimè pertinere. Cui rnsioni obstat profectò vniuersalis illa dictio, omnium rerum, ex qua vñr in legato omnium, etiam venalia contineri. l. pediculis. §. Labeo. ff. de aur. & arg. leg. I. Iulianus. in princip. ff. de leg. 3. quam obiectionem præsentiens. Bart. in d. §. vxori. aliqua scribit ad eam tollendam, ex quibus, vt huius dubitationis veritas conster, sequentes deduximus conclusiones. Prima conclusio, legatum omnium rerum testatoris seu vsusfructus omnium bonorum, etiam res venales cōprehendit, hæc enim vniuersalis locutio ad oēm testantis sub-
1 stātiam refertur. in qua dubium † non est, quin etiā contineātur venalia, optimus text. in l. quotics. §. vltimo. ff. de vsufruct. suffragatur Bart. interpretatio communiter recepta in d. §. vxori. sentire in specie. Alex. in l. si constante. ff. solu. matr. in q. 3. Bar. 2. solutione. & Anto. Panensis. de pignorib. 2. parte. membro 2. nu. 16.

Secunda conclusio, legatum argenti, lanæ, frumenti, vel seruorum testatoris, etiam adiecta dictione vniuersali, minimè cōprehendit venalia. probat hanc assertionem. tex. in l. seruos. §. vltimo. ff. de legat. 3. Cuius hæc sunt verba. Eum qui venalitiariam vitam exercebat, puta suorum numero nō facile contineri velle huiusmodi mancipia: nisi euidens voluntas fuerit, etiam de his sentientis. Nam quod quis ideo comparauit, vt illico destraheret, mercis magis loco, quam suorum habuisse credendus est. qui quidem text. probat hoc verum esse etiam si legatum ad certū locum, seu ad res ibidē existentes non referatur. Hoc ipsum colligitur ex Bar. Alex. & nouioribus rem ipsā disputantibus, quo
rum Paulò antè mentionem feci, ac in sequentibus referam. qđ de hac quæstione tradiderint. Tertia conclusio. obligatio omnium bonorum generalis, siue lanæ, argenti, vini, frumenti, vel
2 † alterius cuiusque rei, non apposita certi loci restrictione, ad venalia extenditur, eaque comprehendit, vel sit hypotheca expressa, vel tacita. Bar. in d. §. vxori. idem Bar. in l. si cōstante. ff. sol. matrimonio. in tertia parte. quæstione 3. text. optimus. in l. cùm tabernam. ff. de pignorib. modò res venales sint penes debitorē, nec venditæ fuerint. idem Alexand. in dicta l. si constante. super Bartol. quæstion vbi Ioan. Crottus secunda lectione. num. 203. fatetur contra Roman. ibi; Bartol. distinctionem communem esse: idem asserit Gomezius. in §. item Seruiana. numero 22. de actionibus quam opinionem sequitur Anton. Fanensis in tract. de pignoribus. 2. parte. membr. 2. nu. 14. & licet Iason in dicto. §. item Seruiana. num. 51. dubitauerit de hac Bartol. sententia, & scripserit magis communiter receptam esse, vt sub hypotheca tacita, res venales minimè contineantur, id verum est in hypotheca ad certum locum restricta, qualis est illa rerum inuectarum in domum conductam. l. certi iuris. C. locati. nam in cā res venales non veniunt. l. debitor. ff. de pignorib. notant eleganter Bald. in dicta l. certi iuris. quæstione 6. Alexander in d. l. cùm tabellam. in additionibus Bartolus explicat diligenter Anton. Fanensis. de pignoribus. 2. parte. membro 4. nume. 165. ratio verò tanti discriminis inter secundam, & tertiam conclusiones ea est, quod legatum maximum infert præiudicium hæredibus, in eo quę agitur de gratuita rerum alienarum assequutione, at in hypotheca agitur de ære proprio assequendo, deque eius solutione, nec graue præiudicium cuiquam infertur, sicuti rationem ita sentiens Bald. docet in rubrica. C. de verborum significat. à quo hoc adnotarunt Gomezius in dicto §. item Seruiana. nume. 22. Ioan. Crotus. in d. l. si constante. nu. 103. lectione 2.

Quarta conclusio, testatore legante omnes res, quas domi, vel in villa † habet, non censentur legatę res venales, quas is domi, vel in villa habebat. text. in dict. §. vxori. Bartol. id expressim notat text. ad idem in d. l. pediculis. §. item cùm quæreretur. probat text. in l. ex facto proponebatur. §. rerum Italicarum. ff. de hæredibus instituend. & in l. debitor. ff. de pignorib. cuius Imola meminit ad hæc dicta. l. ex facto. quibus in locis isthæc conclusio iure manifesta fit, eamque tenent Abb. in c. in nostra. col. 4. de sepul. Decius in l. 1. ff. de regul. iur. num. 29. Lancelot. Decius in d. §. vxori. Matthæus Afflict. decisione 106. Ant. Fanensis. de pig. dict. 2. membro. num. 14. Et licèt Ioannes Crottus in d. l. si constante. nume. 103. contendat in dicto §. item cùm quæreretur, non probari hanc conclusionem ex eo, quòd inibi legatum non fuit ita conceptum, vt ad res certo loco existentes relatio facta fuerit. Sed si Crottus rationem, & mentem Iurisconsulti exactè perpendisset, non ita ad corticem, & negligenter eius responsum intellexisset, ratio etenim, quæ dicto. §. vxori, accommodatur, quare venalia in legatum non veniant, ea est, quia relatum fuit legatum ipsum ad res, quas domi testator habebat, quasi illa adiectio rerum, quæ domi sunt, restringat legatum. l. ea tamen adiectio. ff. de legat. 3. Sic eodem iure. in dicto. §. item cum quæreretur illa adiectio de ornamento muliebri testatricis, excludit aurum, & alia, quæ etiam si ad muliebre ornamentum pertineant, non tamen spectant ad muliebre ornamentum testatricis, cum venalia essent. & ipsa testatrix ab ea haberet venditioni exposita, paratave. Vnde sicut legatum rerum certo loco existentium ipsius loci facta mentione, res venales inibi stantes non continet, ita eodem modo legatum rerum pertinentium ad muliebre ornamentum testatricis, minimè comprehendit res venales, etiam si ad muliebre ornamentum pertineant, cum ex eo, quod venales sint, nullo modo possint censeri ad muliebre testatricis ornamentum pertinere. ex quibus apparet, hanc quartam conclusionem procedere, siue legatum verbis generalibus, siue vniuersalibus conceptum fuerit, vtroque etenim casu vbi legatum restringitur ad certum locum non continet venalia, & hoc probatur in dicto §. vxori. vbi Bar. versicitem nota. expressim ita hanc conclusionem accepit. aduertit Carolus Molinæus in scholis ad Decium in d. l. 1. num. 18. ipsum Decium reprehendens ex eo, quòd à Bartolo adnotauerit, in vniuersali legato venalia comprehendi, non sic in generali. Siquidem Bar. non constituit differentiam inter legatum generale, & vniuersale, sed tantum interesse putat, fiat ne legatum vniuersale cum restrictione, aut designatione certi loci, vel simpliciter. Forsan voluit Decius adnotare, legato in hunc modum cōcepto, lego res meas, lego vsumfructum rerum mearum, venalia non contineri, at si testator ita scripserit lego omnes res meas, lego vsumfructum omnium rerum mearum, etiam venalia comprehendi. hoc verò quantum attinet ad posteriorem distinctionis partem, verum est, & ex Bartolo potest appertissimè colligi, quemadmodum prima conclusione respondimus, prior autem distinctio-

nis

nis pars si eam intelligamus aliqua rerum specie nominata, vt puta argento, frumento, vino, oleo, & similibus, itidem procedit etiam si tunc signum adijciatur vniuersale, quod secunda conclusione explicimus ex Alexandro, & Fanensi, quibus addo eidem Alexandrum hoc idem probantem in additionibus Bart. in d. §. vxori. verb. non venit. Quod si legatum generaliter conceptum fuerit nulla specie rerum nominata, nec adhibita certi loci restrictione, in hunc sanè modum: lego res meas, lego vsumfructum rerum mearum, sensit Dec. venalia in hunc legatum non venire. Ego contrarium iure verius esse censeo propter generalis orationis vim, & indefinitæ propositionis communem significationem. & id Bartol. in dicto. §. vxor. insinuat, dum in versicul. solutio. scribit. Sic hic testator reliquit vsumfructum rerum suarum: & adiecit, quæ domi erant, quæ verba limitant primum legatum generale, quo in loco sensit is author, non apposita loci restrictione, sufficere illa verba generalia. rerum mearum vsumfructum lego, vt & venialia in legatum veniant. Cæterum hæc quarta conclusio vera est, nisi testatoris voluntas expressa, vel tacita aliud suaserit, ita quidem, vt si de venalibus in legato, etiam si testator senserit, hæc in legatum veniant, text. singular. in dicto. §. item cum quæreretur. ad finem. Cuius præter Doctor. ibi meminit Roman. eum commendans in singular. 432. ex quo plura ad huius quæstionis intellectum opportunè deducuntur.

Primò siquidem infertur, legato his verbis concepto, lego vxori meæ frumentum omne, quod domi habeo, etiam frumētum venale in hoc legatum venire, quod domi testator nullum aliud frumentum præter venale habebat, in quo legatum effectum sortiri posset, ne vana sit testantis vltima voluntas. ita expressim hoc adnotarunt Accursius, & alij, præsertim Lancelot. Decius in dicto. §. vxori. Bald. in rubrica. C. de verborum significatione, quæstione 4. Paulus, & Iason. in l. 1. C. eodem titul. Ludouicus Gomezius in d. §. item Seruiana. nume. 19. Hierony. Cagnol. in 1. ff. de reg. iur. nu. 59.

Secundò, constat etiam venire in legatum venalia, vbi testator his verbis, aut similibus mentem propriam explicuerit, lego vxori meæ frumentum, quod domi quocunque modo habeo. Bart. & Lancelot. in d. §. vxori. Cagnol. d. nu. 29. Alexand. consil. 118. num. 5. lib. 5. nec satis esset testatorem dixisse lego vxori omne frumentum, quod domi habeo, nisi addidisset, quod domi quocunque modo habeo, sicuti ex dicto. §. vxori. & Bartol. interpretatione colligitur, & id in specie ista respondit Corneus consilio 14. libro 1. his accedit gl. insignis in Clementina 1. de foro competenti. verbo omnimodam. quam Imol. Cardin. Abb. & Barba. in ibi sequuntur. Felynus in capitul. conquestus. de foro competenti. explicant eius sententiam Iason, & Decius numer. 26. in l. imperium. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. Abbas, Felynus, & Alciat. nume. 28. in capitul. quod fedem. de offic. ordinar. Carolus Molinæus in consuetudinibus Parisiensibus. §. 1. gloss. 5. nume. 48. Paulus Parisius. consil. 9. & consil. 8. pu. 3 1. lib. 1. ad idem etiam conducit gloss. celebris in clementi. 1. verbo quamuis. de re iudicat. quam præter Cardinal. Imol. ibi commendant Abb. in consilio vltim. lib. 1. Socinus consilio 3. libro 3. vltim. colum. tradunt Decius, & Felyn. colum. 7. in capit. sedes. de rescript. Iason. in l. si vnus. in fin. princip. ff. de pact. Gomez. in regul. de triennali poss. quæst. 2.

Tertiò apparet inspecta mente testāris, in lngato certum certo loco existentium res venales contineri, quando etiam si res illę venales essent, erant tamen fructus collecti ex fundis, & agris ipsius testatoris, nec eas testator negotiationis causa venales habebat, sed quia necessario erant vendendæ, venales dicebantur, has enim res, & si venales sint, non censetur testator à legato rerum, quas domi habebat, excludere. quod eleganter probat Decius consilio 472. colum. vltima ex decisione Panorm. consilio 6. libro 1. & idem potest comprobari. ex l. seruos. §. vltimo. ff. de legat 3. huius verba paulò ante retuli in secunda huius capitis conclusione. igitur, vt verè res venales sint, & locum obtineat responsum Iurisconsulti in dicto §. vxori. oportet eas testatorē
" venales habuisse, dum negotiationem exercerer. * Qua in re
" obseruandum est, diligenter in d. §. vxori. versicul. Idem quæsit,
" inre optimo Iurisconsultum respondisse; legato vsufructu Sali-
" narum, non venire in id legatum vsumfructum Salis, cuius
" non minimus modus in Salinis à testatore relictis sit, & tempo-
" re mortis eius ibi fit inuentus. Aliud enim est legatum vsufruc-
" tus Salinarum, in quo dictus Salis modus non continetur, aliud
" legatum vsusfructus Salis, vel legatum Salis, in quo & ille mo-
" dus Salis dubio procul continetur. Nam, vt prius huius distin-
" ctionis membrum explicemus, constat apertissimè, legato vsu-
" fructu fundi, nō censeri legatos fructus ex eodē fructu collectos,
" etiam in eo fundo existente.*

Quartò si testator his verbis ita legaret, vxori meæ lego omnia, quę domi habeo, excepta lana venali procul dubio † in hoc legatum venirent res domi existentes etiam si venales, omnino forent secundum Decium. in l. 1. num. 31. ff. de reg. iur. & ibi Hierony. Cangol. nu. 29. eundem Decium in c. cum dilecta. col. 2. de confirmat. vtili, cuius opinionis probatio, quia celebris est aliquanto longius à me repetetur. Constat etenim, & pendet ab illa eleganti quæstione, quæ tradi, & dubitari solet, an ex qualitate exceptionis colligatur, quid sub regulæ comprehensum fuerit. Et profectò diligenter ea re considerata dicendum est, exceptionem, vt ea vera, & propria sit, debere fieri ex comprehensis sub regula, alioqui vana omninò exceptio foret, quæ non præiudicatur de eo, quod regula comprehendit, atque in hunc sensum exceptiones dicuntur sub regula comprehendi, quemadmodū Dynus explicat in rubric. de reg. iur. in 6. nu. 14. Bart. & Bal. in l. in his. ff. de legib. Bar. in l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. Bar. & Doctor. communiter, maximè Decius num. 20. in l. 1. ff. de regul. iur. Euerardus loco 3. versic. 2. perperam enim orationem quis conciperet, si ita scripserit, lego seruos meos excepto equo albo, aut si quis proponeret, omnes homines currunt excepto equo. Et ideo hac ratione perpensa, si testator à legato gñali exceperit lanam venalē, maximum signum est, legatū ipsum de rebus venalibus intelligendum esse, vt vera, & propria sit exceptio lanæ venalis, quæ alioquin non foret necessaria, nec conueniens, si legatū ipsum principale venalia minimè contineret. Similiter illud erit adnotandum; regulā ipsam, q̄ alioqui, forsan esset strictè intelligenda ampliori interpretatione, restringi ex qualitate exceptionis, sicut & in præsenti specie. ex ea ampliat, locus est certè difficilis apud iurisconsultum. in l. nam q̄ liquidè. §. vlti. ff. de
5 † penu. leg. Si cui penus, inquit Paulus, legata sit præter vinum, omnis penus legata vī excepto vino, sed si ita sit scriptum, omnē penum præter vinum, q̄ Romæ erit, sola penus, quæ Romæ est legata vī, & ita etiam Pomponius libro 16. ad Sabinum scribit. Hactenus Iurisconsultus. ex quo cùm legatum penus excepto vino, quod Romæ est, penus tantum censetur legata, quam Romæ testator habebat. Nam cum exceptio vini debeat esse de regula, & excipiatur vinum, quod Romæ est, consequitur ipsam regulam, id est, legatum penoris, ad id quod Romæ testator habebat, esse referendum ratione qualitatis ipsius exceptionis, ex qua regula ipsa restringitur, vti probatur. in d. §. vlt. quem ita interpretatur Alex. in consil. 39. col. 1. lib. 6. Imol. in l. filio pterito. nu. 26. ff. de iniust. rup. Euerardus in locis legalibus. c. 3. versic. 3. istud Zasius in l. his. ff. de legib. & plerique alij, quorum meminit Felyn. in c. quoniam frequenter. vt lit non contesta. in prin. col. 1. & hęc est communis opinio, vt fatentur, Imol. in d. l. filio præterito. nu. 25. & Alberic. in d. §. vlti. Quibus plura fortiter obstant, quæ falsam esse cōm hanc interpretationem persuadere vīr. Primum q̄ Bart. in d. §. vlti. idem. in l. Plautius. ff. de aur. & arg. leg. Old. cōl. 133. Accursius in d. §. vlt. Corn. consil. 195. col. 2. libr. 1. idē consil. 125. libr. 3. col. 2. asseuerant, ideò in specie dicti. §. vltimi. legatum generale penoris restringi ad penum, quàm Romæ testator habebat, quia relatiuū illud, quòd posset commodè referri ad regulam, & exceptionem, & ideo dubium est, quo relatio facta fuerit, quo dubio apertè per testatorem non intellecto, fit restrictio legati, & relatiuum aptatur regulæ, in hæredis fauorē. Quasi secundum Corneum, & huius intellectus tēnsum, si testator ita legatum conceperit: lego omnem vestem præter pallium, quod pallium habeo Romæ, nulla fieret restrictio legati, nec esset admittenda Iurisc̄sulti in d. §. vltim. responsio mihi tamen isthæc consideratio omnino displicet, quippe, quæ non conueniat, imò contraria sit Iurisconsulti responsio, in quo relatiuum quod ad vinum tantum, non ad penum refertur, & deinde illud relatiuū apponitur subiecto quod excipitur à legato, non ei subiecto, q̄ legatur, quamobrem vtar rationibus aduersus communem intellectum, quandoquidem admitti verè nō potest Accursij, Bar. & aliorum commentum, tametsi itetum, & id probetur à Corneo. in Auth. ex causa. C. de liber. præter. colu. 7. & 8. Hieronimo Cagnolo. in l. 1. nu. 27. ff. de reg. iur. Secundò aduersus communem opinionem argumentor ex eo, quod in d. §. vltim. & si legatum penoris non restringatur ad locum exceptioni adiectū, nihilominus exceptio legitimè erit de regula vtilis, & conueniens, quia regula omne vinum testatoris etiam, q̄ his Romæ habebat, cōprehendit, nisi excipiatur, igitur exceptio vini, q̄ Romæ est ad regulam pertinet, q̄ illud vinum contineat, simul cū omni alio vbique locorum existenti, vt probatur in eod. §. vlti. primo responso. fit tandē non esse in ea specie necessariam restrictionem regulæ ad exceptionis qualitatem, ob id quod alioqui exceptio esset vana, cum certè vtilis, & apta regulæ sit. Tertio, vrget contra communem interpretationem, q̄ si regula est restringenda ſm qualitatem exceptioni appositam, cur in eod. §. vlti. legatum penoris non restringitur ad ea, q̄ pertinent ad potum, cùm exceptio ad potum pertineant, & tñ in dict. §. vlti. penus

nius legatum etiam exceptione, quæ potioni conuenit non esui, ad potus, & esus penum refertur. l. 3. ff. eodem titu. cum sanè attēta communi interpretum ratione contrarium esset dicendum. optimus tex. in l. vltim. §. vltimo. ff. de vino trit. & oleo legat. Q̄ si ita, inquit Proculus, esset legatum. vinum Amphoriarium, Amineum, Grecum, & dulcia omnia. nihil inter dulcia, nisi quod potionis fuisset, legatum, putat Labeo ex collatione vini amphorarij. quod non improbo. atque ita in argumentatione aduersus communem Oldradus vtitur dicto consil. 133. Præterea, & quarta tota ratio, cui innititur communis opinio, ea est, quia alioqui exceptio non esset de regula. quæ quidem ratio, falsa est, nam præter superius tradita, vt congrua sit exceptio, sat est, q̄ sit de regula secundum quid: licet non sit prorsus omnino de regula. Iaſper text. in l. nummis. ff. de in lit. iur. colum. 3. vbi regula concepta fuit de iuramento in litem causa affectionis, & tamen sit exceptio de iuramento veri damni, & interesse, & licet hæc exceptio omnino non sit de regula, quæ loquitur de iuramento affectionis, tamen secundum quid ad regulam pertinet, quatenus illa iuramentum non defert, per exceptionem verò defertur.

Quintò communis sententia difficultatem maximam habet. Quid enim si testator rusticus, aut paganus, qui hanc subtilitatem constituendi regulā, & ab ea excipiendi non callet, vel si callet sitque peritus, morbo, aut temporis iniquis spatijs ita grauatus, vt locus apud eum non sit has iuris subtilitates considerandi is, inquam, si legatum verbis in dict. §. vltim. expressis constituerit, nunquid erit eius vltima dispositio, iuxta illius paragraphi vlt. responsum interpretanda. Ego sanè minimè auderem ea interpretatione vti, nec eam puto admitti posse absque iniuria vltimæ testatoris voluntatis, qui quidem testator ita vinum excepit adiecto loco, vt explicaret, q̄ vinum excludi volebat à legato potius, quam causa restringendi legatum, & regulam, quippe, qui eam causam, & rationem restringendi, vel ignoret, vel eo tempore non potuerit excogitare. Ex quibus satis comprobatum est, non esse omnino facilem huius dubitationis expeditionem, nec intellectum glo. & Bart. nec item intellectum eōem satis conuenire rectæ vltimarum voluntatū interpretationi. Scribunt denique Ioan. Imola in dicta. l. filio præterito. nume. 26. & Corneus in locis paulò ante citatis, regulam restringi per exceptionis, qualitatem, nisi ita ampla, & lata ea sit, vt ex mente disponentis restrictionem illam minimè patiatur, absurdum ve sit illam regulam ita restringi. quod ipse fateor, sed video in specie dicti §. vltimi. ita latè verbis nempe vniuersalibus, regulam fuisse conceptam, vt contrarium appareat menti testantis eam restringi ad vinum, quod Romæ is habebat. Et ideo aduertendū est habeatne Iurisconsulti responsum aliam rationem quā defendi possit. Et Oldra. consil. 8. Decius in c. sedes. de rescript. col. vlt. idem in consil. 92. existimant aliam esse rationē, quæ possit huic negotio accommodari, ex eo etenim, q̄ vbi genus præcedit, & species sequuntur cum adiectione certi loci, genus restringitur ad locum expressum. l. quæsitum. §. 1. vbi gl. & Bar. ff. de leg. 3. vbi testator ad Mæuium hæc scripsit, argentum omne, & supellectilem, quodcunque habeo tibi do, & quicquid in prædio Semproniano habeo, inquit Iurisconsultus, an supellex, quæ in prædijs, vel domibus esset, ad Mæuium pertineret, & an serui, quos ex eo fundo alijs legauit. Responsum est, nomina, & nummos non videri deberi, nisi manifestè de his quoque legandis voluntas defunctæ approbaretur. Seruos ex eisdem fundis alijs datos diminuisse filij legatum, de argento, & supellectili, quæ alibi esset eum, cuius notio est, æstimaturum, vt id obtineat, quod testatori placuisse à legatario approbabitur. ex quo tex. Decius in d. consi. 92. cum quidam ita legasset, vxori meæ lego omnes res, ornamenta lanea, & linea, & alia domus supellectilia. respondit, legatum intelligendum esse de rebus, quæ in domo sunt, non de his, quæ extra domum testator habuerit. verum his omnibus ad amussim perpensis: quantum attinet ad intellectum. l. nam q̄ liquidæ. §. vlt. & eorum, quæ proximè adducta sunt, ego distinctè aliquot præ cæteris notanda esse censeo. Primum, vbi regula obscura, & ambigua sit, ac dubitetur, quid in ea contineatur, assumi posse coniecturam ex qualitate exceptionis ad regulæ interpretationem. hoc probatur ex his, quæ hoc cap. tractauimus. versic. 4. si testator. Secundò, non potest Bartoli intellectus iure conuenire Iurisconsulto in d. §. vltim. propter rationem recti sermonis, quæ manifestè deducitur ex illius paragraphi contextu. Tertiò si considerentur ea, quæ contra communem Doctorum interpretationem prædicta fuerunt, nec ipsa communis ratio admittenda est, cui Bart. & sequaces post Accursium aduersantur. Quartò, si qua ratio aptari potest Iurisconsulti rōso, ea sanè apparet aptior, quam ex Oldra. & Decio explicuimus propter adiectionem certi loci. argumento text. in dicto. §. vxori. vbi loci adiectio legatum alioqui amplum gñale, & vniuersale restringit. Et licet in d. l. quæsitum. §. 1. species præcedat genus vero sequatur, genus subsequens restringi. l. vlt. §. vlt. ff. de vino tritic. & oleo legat. & in d. §. vlt. genus præcesserit, species verò sequatur, nec conueniat genus per species subsequentes restringi. l. quæsitum. §. si quis. ff. de fundo instruct. tū adiectio loci exceptioni appositā fortassis regulæ restrictionem operabitur. Quintum, & si Iurisconsulto his vel alijs coniecturis, attenta tunc testantium peritia, exactaque loquendi, & disponendi forma, in specie dictæ l. nam q̄ liquidè. §. vlti. visum fuerit iuxta cōem sensum legatum illud restringendum esse, forsan 3rium alij Iurisconsulti de hoc interrogati nō dissent, sicuti Accursius, Bart. Oldradus, Corneus, & alij viri, iudicio, & ingenio præstantes responderunt. Sextum, Quamuis cōis sensus verus sit, & tanquam lex iam recepta seruandus cotpe fuerit, tunc tamen inspecto cōi vsu loquendi, & disponendi, & animaduersa testantium imperitia, & frequenter mortio, & alijs curis prægrauātibus oscitantia, opinor à iudicibus, nisi aliud constet ex mente testantis, responsum præfatū iuxta cōem sensum minimè admittendum esse, potissimum, quia Iurisconsultus. in d. l. quæsitum. §. 1. de leg. 3. similem legati generalis restrictionem ob loci adiectionem, iudicum æstimationi, & arbitrio examinandam reliquerit.

Hæc omnia eo tendunt, vt comprobetur quartus intellectus, 6 quo asseueratiimus in specie. §. vxori. etiam venalia † contineri in legati, vbi à legato generali earum rerum, quæ domi sunt, lana venalis excipitur. cui opinioni, & illud accedit, quod exceptio firmam efficit regulam in omnibus, quæ excepta non sunt. d. l. nam quod liquidè. §. vltimo. 1. responso. l. quæsitum. §. denique. ff. de fundo instruct. & ibi Bart. l. maritus C. de procur. l. cùm prætor. ff. de iudic. Authen. de non alienand. aut permut. §. vt autem lex. l. Tribunus. §. vlt. ff. de testam. milit. nontat Dynus in rubr. de reg. iur. in 6. num. 16. & Bart. in d. §. vxori. atque ita omnium cōsensu receptum est, exceptio tamen ipsa ad similem extenditur, ita quidem vt exceptiones expressæ similes comprehendant. tex. in c. cùm dilecta. vbi Abb. & Dec. de confirma. vtili, vel inut. idē Abb. in c. cùm omnes. col. 6. de consti. Corset. in sing. verb. extensio. Felyn. in c. pastoralis. in prin. de rescrip. gl. in l. 1. C. de condict. indeb. & in l. vlti. C. de reuocand. donat. Decius consil. 280. Euerardus latè in locis legalibus. c. 3. Io. Lupi. de don. inter virum & vxor. in rub. §. 16. nu. 10. dicens idem esse in calib. exceptis ab statuto, nam & hi ad similes expressis trahuntur. capitul. ad audientiam. vbi Panor. de cleric. non resident. idem Panormitan. in capit. in nostra. de sepul. Bald. per tex. ibi in capit. post translationē. de renuncia. Corset. in singul. verbo statutum. Alciat. libro 1. col. 14. verbo. significat. idem fatentur, & hi, qui præcedentem conclusionem admittunt, quibus adstipulatur, quod regula in casibus non exceptis sufficiens nō est ad correctionem iuris veteris, seu communis. l. serui nomine. vbi Bart. ff. de vsucap. e. quoniam frequenter. in princip. iuncta glo. ibi. vt lite non contesta. quo in loco Feli. latè idem tractat. gl. & ibi Alexan. in l. vltim. ff. quod quisque iur. Nam, & casus omissus. manet decidendus iuxta dispositionem iuris communis. l. cōmodissimè. ff. de lib. & posth. imò etiam si quid excipiatur à regula apposita dictione taxatiua, eadem exceptio ad similes trahitur. l. ob eas alienum. vbi gl. C. de præd. minor. Cle. exiiu. §. cum autem natura. de verb. sign. quē text. esse peregrinum asserit Ioan. Anan. consil. 36. notant idem Decius. in l. 1. num. 32. ff. de regu. iur. & ibi Cagnolus. nu. 36. & 37. Roderic. Suarez. in repe. l. Regiæ. de exequutione contractuum. versi. venio ad secundam partem. quibus adde ad intellectum dictæ Lob æs. Alciat. lib. 4. disputatio. capitul. 5. Bartol. in l. 3. §. cum Titio. ff. de adim. legat.

Sed & illud pretermittendum non est, quāuis quoquo modo huic quarto intellectui aduersetur, quod à quibusdam adnotatum est, regulam propter casus exceptos, & si firma maneat quantum ad nos exceptos, non esse ampliandam, nec extendendam ad ea, quæ alioqui, nulla facta exceptione, sub regula minimè continerētur, nec in eam venirent. l. Lucius. † §. 1. & ibi 7 Bar. ff. ad Treb. Anch. in rub. de reg iur. in 6. col. pen. & Francus ibi. Decius. in l. 1. nu. 22. & in Scholijs Carol. Moli. ff. de reg. iur. latius Feli. in d. c. quoniam frequenter. colu. 1. & seq. optimus text. in dicta l. generali. §. vxori. tradit Euerard. in dict. capit. 3. quod si ita verum est, cur in hoc quarto intellectu, excepta lana venali, ob huius exceptionis conditionem legatum generale extendimus ad venalia, cùm alioqui in ipsum ea non venirent, hac exceptione omissa. Sed huic obiectioni satisfacere quidam ita conantur, vt quod proximè dictum est. l. Lucius. obtineat, quando exceptio apposita regulæ, sub ipsa regula contineretur, nisi expressa fuisset, vbi vero apponitur regulæ exceptio, quæ & si omissa foret, in regulam minimè veniret, tunc regula ipsa extenditur iuxta qualitatem exceptionis, quemadmodum in initio huius quartæ interpretationis explicuimus, & sic in specie adnotarunt Decius in d. cap. cum dilecta. de confirma. vtili. & dicta l.

cta.l.1.nu. 24. & plerique alij ſtatim allegandi in his,quæ ab hac opinione deducentur. ſiquidem ex ea præter hunc quartum intellectum infertur, duo menti, & memoria commendanda.

Primum intellectus ad text.in capit.qui ad agendum. de procurat.in 6. vbi qui mandatum habet ad quædam ſpeciale man-
8 datum requirentia adiecta clauſula generali, & † ad omnia alia etiam requirentia mandatum ſpeciale, poteſt agere etiam omnibus alijs cauſis mandatum ſpeciale exigentibus, licet de expreſſis non fuerint,ex ea ratione,ꝙ habuit mādatum ad oīa exigentia mandatū ſpeciale expreſſis quibuſdā caſibus. Nam idem erit vbi aliquot caſus requirentes mandatū ſpeciale exprimūtur & nominātur in mandato ꝑ viam exceptionis,ſiquidem in alijs, qui excepti non ſunt, agere poterit, etiam ſi requirant mandatū ſpeciale,hi etenim caſus,qui mandatum ſpeciale requirunt, non comprehenduntur ſub regula, & ſic ſub mandato gñali ad omnia mandatum ſpeciale requirentia.text.in d.c.qui ad agendum. in prin. excipiuntur tandem à regula caſus, qui in eam minimè veniebant,igitur operabitur iſthæc exceptio hunc effectum,vt in omnibus caſibus non exceptis regula ſeruabitur, & ſi mandatū exigant ſpeciale.ita Lapus, & domi.in d. c.qui ad agendum. Decius in d.c.cùm dilecta. col.2. idem in c.conſultationibus.de offi. deleg.in fi.& in l.1.nu.31.ff.de regu.iur.Alex.conſil.36.lib.6. col.2. idem Alex. Iaſ.& Claudius.in l.vlt.ff.quod quiſq; iur.Ludo.Gozadinus.conſil.26.num.49. Andr.Tiraquel.lib.1. de retract.in fin. nu.34.& eſt communis opinio,vt fatentur Hierony. Cagnol. in d.l.1.nu. 33. eam ſequutus, & Curtius Iunior de ea dubius in d.l. vlt. quibus Anch. in d.c. qui ad agendum, & Francus ibi aduerſantur, quorum rationes ſequenti illatione examinabuntur.

Secundò celebris deducitur ex hoc interpretatio text. in c.2.&
6 vlti.de offic.vica.in 6.vbi dato mandato † generalali ab Epiſcopo eius vicario,plura à iure reſeruātur Epiſcopo,q̃ in hoc gñale mandatum non veniunt, ſed ſpeciale requirunt, tñ ſi Epiſcopus mandatum vicario dederit excipiens collationem beneficiorū, ſed aliud, ꝙ ſpeciale mandatum exigit per hanc exceptionem cenſetur mandatum gñale, & ſic regulam ad reliqua oīa extendere, & ſi ea requirant ſpecialem commiſſionem. Dec. in d. l.1. num.29.& in locis paulò ante citatis.Alex.& alij, qui præcedenti illationi ſubſcripſere.Euerard.in locis legalib.c.3.colu.3.Domi.in d.c.2. ſed in ſpecie hanc illationem, & eadem ratione præcedentem ſimul, & intellectum. §.vxori, & radicem harum omnium illationum reprobant Lapus idem Anchar. & Francus in d.c.2. Anch.& Francus in d.c.qui ad agendum.Anchar.in rubr. de reg. iur.in 6.col.penul.Aret. conſil.8.Fely.in d.c. quoniam frequenter. col.2.Stephanus de Fredericis.part.2.de interpret. iuris ad finem. Carol.Molin..in ſcholijs ad Alex.conſil.36. lib.6.col.1. & ad Decium in d.l.1. nu.24. horum ſententia, Primò ex eo probatur, ꝙ iuxta proximè tradita ad intellectum. l.nam ꝙ liquidè. §.vlti. regula gñalis non reſtringitur ex qualitate exceptionis, ergo nec extendi debet,aut ampliari ad id,ꝙ alioqui iure proprio non cōtineret. Secundò ſatis eſt exceptionem vtilem eſſe ad maiorem ipſius regulæ declarationem, & expreſſionem, licèt regula ipſa exceptum caſum minimè comprehendere.l.q̃ dubitationis.ff.de reg.iur vnde abſonū eſt, aſſerere regulam in hac qōne latius aſſumi,& extendi, qa alioqui exceptio inutilis foret, cum non mediocrē vtilitatem afferat reſpectu maioris expreſſionis. Tertiò, exceptio ad hoc è regula fit,vt eā reſtringat, non vt eā extendat. l.1.ff.de regu.iur.fieri ergo non pōt, vt virtute exceptionis regula cōplectatur id, ꝙ exceptione non appoſita, nequaquā complecteretur.l.legata inutiliter.ff.de legat.j. Nam quo ad iuris diſpoſitionem, licèt exceptio debeat fieri de contentis ſub regula non tñ continetur ſub ea, nec diſponitur ſm regulam, cùm in exceptione ſeruanda ſit deciſio ꝯria regulæ, & ſic regula in exceptionibus perdit officium ſuum,l.1. ff.de reg.iur. notant Dynus, gl.& alij in rub.de reg.iur.adducitur cōiter. text.in l.in his.ff.de legib.in his,inquit,quę ꝯ rationem iuris ſtatuta ſunt, non poſſumus ſeq regulam iuris. quo in loco Accurſus, & Doct. intelligunt in his, ideſt in exceptionib.Sed id, vt & hoc obiter adnotemus, falſum eſt: cum exceptiones à iure fuerint ſtatutæ ſm rationem iuris, & à ratione iuris procedant, non ꝯ iuris rationem, ꝙ & Ferrarius aduertit. in l.1. ff de reg.iur. Quartò fortis inſtat conſideratio, ex qua ſatis eſſe conſtat,exceptionem aptari poſſe regulæ iuxta eius latiſſimum, & literarium ſenſum, licet non aptatur ſm interpretationem,& reſtrictionem ipſi regulæ à iure adhibitā, ſiquidē vti ſuperius adnotatū eſt, ſufficit exceptionē regulæ conuenire ſm quid, nec præciſè eſt neceſſarium eam in oībus à materia regulæ deduci. vnde in hac, quā tractamus qōne,opinio Ancha. maiorib. rationibus fulcitur. illa etenim verba, do tibi mandatū ad oīa mea negotia, ad literam quæcunque negotia, ēt exigentia mandatū ſpeciale cōprehenderent,niſi à iure reſtringerentur,& ideo exceptio per priuatū ab his gñalibus verbis appoſita ſatis eſt,ꝙ aptari poſſit regulæ ad literam intellectæ ſecluſa rigoroſa iuris interpretatione, quamobrem ea exceptio plurimū operatur inſpecta vulgari,& cōi literę ſignificatione,nec ad alios effectus,qui alieni ſunt à mente diſponentis,trahenda eſt.tandem fit vt ſm opinionem Anch,regulæ ſignificatio aſſumatur,nec latè, nec ſtrictè, ſed ſm iuris communis ſenſum, & interpretationē, quibus rationibus ea opinio verior vr̄, tametſi ꝯria magis cōis ſit.& eam ſequatur Alex.conſi.216.lib.2.num.29.quæ tñ ita accipienda eſt,vt procedat,qñ ipſius regulę verba apta ſunt ad comprehendendum illos caſus,ad quos exceptionis rōne extenditur, non alias, ꝙ omnes ſentiunt, qui cōem ſn̄iam ſequuntur, & in ſpecie Pau.Caſtren.in d.l.in his.vbi pulchrum exemplū adducit. aduertendum tñ eſt Carol.Moli.virum alioqui occulatiſſimum lapſum fuiſſe,dum in d.conſil. Alex.36. & ſcholijs ad Dec. exiſtimat in d.l.gñali.§.vxori. argentum, ꝙ exceptū fuit à legato gñali, minimè in legato contineri, & ſi non fuiſſet exceptum. nam quo ad proprietatem id verum eſt, quantum ad legatum gñale vſusfructus, de quo ibidem agitur, omnino falſum, quia ſi non fuiſſet argentum exceptum, veniret in legatum ſicut, & aliæ res domi exiſtentes.

Quinta concluſio, & vltima.quo ad §.vxori. hypotheca, ſeu obligatio generalis,aut vniuerſalis,tacita ſiue expreſſa ad certum tamen locum reſtricta, minimè continet res venales inibi exiſtentes,niſi aliud deprehendi poſſit ex verbis,& mente diſponentis, prior pars probatur. in l. debitor. ff.de pignorib. poſterior.in l.cùm tabernam. ff. eodem titul.Bald. ſenſit. in l. certi iuris. quæſtione 6.C.locati.tradit latè Anto.Fanenſ.de pignorib.2.parte.4. membro.num.166.

His, quæ de interpretandis vltimis voluntatibus teſtatorum aduerſus facilem, & vulgarem ipſius literæ ſenſum diximus, ꝓ-
10 ximè accedit egregium Pauli Iuriſconſulti † reſponſum in l.ſi quis ita legauerit. ff.de auro, & argen.legat. Si quis ita legauerit, vxori meæ mundum ornamenta,ſeu quæ eius cauſa paraui, do, lego, placet, omnia debri, ſicuti cum ita legatur, Titio vina,quæ in vrbe habeo,ſeu in portu,do lego, hoc enim verbum ſcilicet, ſeu ampliandi legati gratia poſitum eſt.Hæc ſanè ſunt Iuriſconſulti verba, ex quibus adnotari ſolet, dictionem,ſeu, vltimæ diſpoſitioni appoſitam,non diſiunctiuā,ſed coaugmentatiuam eſſe,eamq; potius copulare, quam diſiungere,& vtrunq; ex ea deberi.Sic,& Alex.ab Alexandro dierum Genial.lib.2.c.3. cùm ita quidam legaſſet, fundum ſuburbanum, ſeu ædes meas, quę in via lata ſunt, Titio lego, rn̄dit authoritate Pauli vtrunque Titio deberi,atque ita à iudicibus ſn̄iam latam fuiſſe ſcribit, quia verbum, ſeu ampliandi legati cauſa poſitum eſt.idem Bart. & Alb. in d.l.ſi quis ita.vbi Barto. notat id procedere fauore legatorum. idem Anto.in c.inter cæteras de reſcrip.Cynus.& alij præſertim Bal.9.oppoſit.Paul.Caſtren.& Iaſ. in l.cùm quidam. C. de verb. ſignifi.col.2. Alex.conſi.193.lib.2.Cremenſ.in ſing.56. Bar. in l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.6.oppoſi.ff.de reb.dub.gl.ſingul.in capit. ego.Ludouicus.diſtinctione 63.Barto.in l.cùm quis decedens. §. vltim.ff.de leg.3.Archidiac. in capit.ſtatutum. §.cùm verò.de reſcrip.in 6.colum.1.Iaſ.in conſil.64.num.2.lib.1.Ludouic. Luſitanus.in l.1.ff.de reb.dub.fol.vlt.col.1.Alcia.in l.ſæpè. verſ. at cùm. ff. de verbor. ſignificatio. quorum opinio communis eſt ſecundum Socin.in d.§.vtrum. col.2. Nec refert, concipiatur legatum per verba ſingularis, an pluralis numeri ex mente eorum, qui communem ſequuntur,licet Iaſ.dubitauerit.in d.l.cùm quidam. omnes etenim frequentiſſimè dum hanc ſententiam exemplis explicant,vtuntur numero ſingulari,& rebus ita diſtinctis,vt vna ſub altera minimè contineatur, ſed in contrariam ſn̄iam,quod dictio, ſeu, etiam in vltimis voluntatibus accipienda ſint diſiunctiuè,nō in vim,& ſignificationem copulę,ꝓbatur ex eo, ꝙ propria vis, & ſignificatio huius dictionis ea eſt, vt diſiunctim accipiatur.l.1.§.ſublata.ff.ad Trebel.l.generali. C.de ſacroſanct. Eccl. eſt enim diſiunctiua particula, qua iungimus ea, quorum alterū non vtrunq; affirmamus. Cicero pro Quintio, quemadmodū ſolent homines nobiles ſeu rectè, ſeu perperam facere cœperūt ita in vtroque excellunt,vt nemo noſtro loco natus aſſequi poſſet.deinde in legatis debet interpretatio aſſumi in eū modū,quo hæres minus grauetur.l.vnum ex familia.§.ſi rem. ff.de leg.2. igitur dictio,ſeu, non debet aſſumi aduerſus propriam eius ſignificationem,& fauorem hæredis, vt legatum extendat.vnde à cōi ſententia recedunt. Bald.Dec.Maria.Socin.& Ripa. nume.44.in d.capitul. inter cætereas. Barthol.Socin.in d.§.vtrum. Rogerius antiquus interpres in d. l.ſi quis ita. & Carol. Molinæ. in ſcholijs ad Alexand.in d. conſil.193.

Non obſtat text.in dicta l.ſi quis ita. ſiquidem mirum eſſe non debet in ea ſpecie dictionem, ſeu non diſiungere, ſe copulare, quia ſit appoſita inter duo, quorum vnum ſub altero contineatur, & ideo tunc vim habet copulatiuæ, nam electa ea parte, quæ vtrunque complectitur, virtus alternatiuæ ſeruatur, & vtrunque expreſſum legatarius aſſequitur. Hoc patet in

priori

priori illius reſponſi parte,lego,inquit teſtator,vxori meę mundum,ornamenta, ſeu quæ eius cauſa paraui, quis obſecro non videt ornamenta,& mundum ꝯtineri ſub his,quæ vxoris cauſa parata fuerint?Quo fit vt omnia debeantur legatariæ,cùm inibi alternatiua fuerit appoſita inter genus, & ſpeciem; mundus etenim & ornamenta muliebria omnino pertinent ad ea, quæ vxoris cauſa parata ſunt, & ideo tanquam ſub genere, ſub his, quæ vxoris cauſa parauerit teſtator,continentur. l. argumento. §.ornamenta.ff.de aur.& arg.legat.nec poterit quis dicere mundum,& ornamenta muliebria,quæ in d.l.ſi quis ita.priori parte alternatiuæ nominantur. neceſſariò non comprehendi ſub his, quæ vxoris cā parata fuerint, poterat cū teſtator habere mundum,& ornamenta muliebria,quæ tamen vxoris cauſa non parauerit, Quia frequentius eſt hęc à teſtatore parari vxoris cauſa, & quamuis ita eſſet quod mundum, & ornamenta muliebria alia quàm vxoris cauſa parata habuerit teſtator,ad ea legatum referendum non eſt inſpecta teſtantium mente, & ſi referendum eſſet,non eſſet locus Iuriſcōſulti reſponſo. Hinc idem intellectus poſteriori dicti reſponſi parte inſtruitur,vbi teſtator ita legauit Titio,lego vina quę in vrbe habeo ſeu in portu.Idem enim eſt de portu,ꝙ de vrbe,& appellatione ac ſub dictiōe,verbis,& portus venit eidem vrbi proximus.l.Cæſar.ff.de publ.cap. vbi periculum.§.porrò.de electio.in 6.& eleganter Bal.in l. ex facto proponebatur.ff.de hæredib.inſtit.vbi ſcribit,legato vino,ꝙ in vrbe eſt,vel habet teſtator, venire in hoc legatum vinum, ꝙ & in portu teſtator ipſe habebat,ꝙ probari in dicta. l.ſi quis ita. Roman.adnotauit in ſingul.546. & licèt non ita expreſſim hoc deduxerint,hunc tamen intellectum Iuriſconſulto germanum, & proprium eſſe cenſent Decius,& Ripa in dicto cap.inter cæteras.ex eo potiſſimum,quod alternatiua appoſita inter genus, & ſpeciem,inter totum & partem ſubiectiuam,ſeu prædicamētalem,vim habet coniunctæ.Bartolus communiter receptus in l.prima.ff.de reb.dub.per tex.in l.Quintus Mutius. ff. de auro, & argen.legat.l.ſæpè.§.cùm verò dici.ff.de verbor. ſignifi. & maximè,verſi.cùm dicimus,quod dedi. &c. Cui opinioni refragatur ſatis eruditè Ludo.Luſita.in d.l.1.folio penult.contendens communem ſententiam non probari in dicta. l. Quintus nec in d.l. ſæpè.quod ſubtiliter oſtendit,ſed pro communi ſententia vrget ea ratio,quod ſi legatarius genus ipſum alternatiuè elegerit,ſub ipſo ſpeciem diſiunctiuè nominatam capit, & ideò vtrunq; capiet.atque in effectu ipſa diſiuncta coniunctæ vim habet.& pręterea non admodum improbatur communis omnium adnotatio per textum,quem Luſitanus exiſtimat omninò contrariū eſſe in l. Pediculis. §. Argento potorio.adiuncta. l.cùm aurum. quæ aliàs incipit,& ſi non ſunt claui.§. infecti. verſic. ſi cui eſcarium.ff.de aur.& argento legat.quę quidem loca ita inducit.ſcribitur in dicto.§.argento potorio.quòd ſi cui legatum fuerit argentum potorium, ſeu eſcarium, ſpectandam eſſe conſuetudinem patrisfamilias in his,quæ dubium eſt,cuius generis ſint, nō etiam in his,quæ certum eſt eius generis non eſſe, ex quib. conſtat non venite in hoc legatum conceptum appoſita dictione, ſeu,argentum potorium & eſcarium,& tamen in dicto verſi. ſi cui.apparet, eſcarium argentum etiam potorium continere. ſi cui,inquit,eſcarium argentum legatum ſit, ſolùm debebitur,ꝙ ad epulandum in miniſterio habuit,ideſt,eſum, & potum.vnde & de aquiminario dubitatum eſt,& puto contineri, nam & hoc propter eſcam paratur.Hæc ſunt Vlpiani verba.hæc inquā inductio,ni fallor,nequaquam conuincit communem opinionem falſam eſſe.Primum etenim conſtat in d.§. argento potorio,ea verba Iuriſconſulti eſſe, non teſtatoris, nec legatum ibi ſcriptum fuit adiecta dictione, ſeu. Argento, inquit, potio vel eſcario legato,quaſi dixerit,cùm ab aliquo legatum fuerit argentum eſcarium, vel legatum fuerit argentum potorium. deinde verùm eſt,argentum eſcarium continere argentum potorium, ꝙ ad epulandum teſtator in miniſterio habuit non autem omne argentum potorium:illum nempe,ꝙ ad epulas minimè pertinebat.Sic ſanè in d. l.pediculis.§.argento.non fuit ſcriptum legatum à teſtatore appoſita dictione alternatiua,vel diſiuncta,& licèt ita ſcriptum foret,nō eſt omninò certum,argentum eſcarium,veluti genus potorium continere.Imò & ſi argentum eſcarium vt genus potorium comprehenderet,non poteſt verè deduci ex dicto §.argento potorio.in id legatum vtrumq; argentum,& eſcarium,& potorium non venire, ſiquidem conſuetudo teſtatoris ſpectanda eſt,ad hoc , vt dignoſcatur quod ſit argentum eſcarium,& potorium,cum hoc,non aliud veniat in legatum.Quanquam maximum argumentum eſt, argentum eſcarium vt genus potorium non continere, quod Iuriſconſultus ſcribit in ea.l.pediculis. verſicu. quidam primipilaris. legato argento eſcario dubium fuiſſe an in legatum venirent vaſa argentea,quibus teſtaror potabat,& edebat, & reſponſūm eſt,ea in legato contineri. Sed profectò, ſi argentum eſcarium etiam vaſa potiora indiſtinctè contineret, nulla ratione poterat controuerti,an vas argenteum potorium, ſimul & eſcarium in legatum veniret,cùm alioqui potorium tantùm in legato contineretur. quibus exactè perſitatis non video ex dictis Iuriſconſultorum reſponſis communem aſſertionem poſſe refelli.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Præſumptio iuris transfert in aduerſarium onus probationis, etiamſi is reus ſit.*
2 *Allegans paupertatem, vel diuitias proprias, ſeu alterius, tenetur eam qualitatem probare.*
3 *Paupertas probatur eo ipſo, quod allegatur Titium habere tot bona, & non plura: niſi contrarium probetur.*
4 *Intellectus text.& eius, quod Accurſus adnotauit in l. cùm de lege. ff. de probat.*
5 *Petens alterius tanquam inteſtati hæreditatem, ſatis probat inteſtatum deceſſiſſe eo ipſo quod hoc allegat: niſi contrarium probetur, & inibi examinantur verba Bartol.in l.is poteſt. ff.de acquirend.hæredit.*
6 *Qui petit alterius hæreditatem dicens ſe illi inteſtato eſſe conſanguineum proximiorem, eo ipſo hoc probat donec aliud appareat.*
7 *Vxor tenetur probare arrhas ſibi promiſſas non excedere decimam bonorum mariti partem.*
8 *Paupertas qualiter probetur, & ibidem latè examinantur à Bartolo ſcripta in l.ſi conſtante.ff.ſoluto matrimonio.*§.1.& 2.

Vbi de paupertate, aut diuitijs tractatur, cui incumbat qualitatis huius probatio.

CAPVT VI.

SAEpiſſimæ in iudicijs,ac controuerſijs forenſibus oportet diſcutere, ſitnè quis diues an pauper? habeat, habueritnè bona tempore mortis?& tunc ſolet dubitari, cui litigātium, reo an actori onus probandi hanc qualitatem incumbat, cum eo non probante, qui probare tenetur, alter ſibi ſuffragantem, hahabeat iuris præſumptionem, quæ in aduerſarium transfert probandi onus. paria etenim ſunt vel quod quis probet, vel
1 quod habeat † pręſumptionem iuris pro ſe,cùm ea pręſumptio iuris dicatur probatio liquidiſſima.tex.in l.licèt Imperator.ff.de legatis primo.vbi Alexan.& Iaſon glo.in l.ſi tutor peritus. C.de peri.tutor.glo.in l.ſecunda.C.de errore calculi.l.ſi creditor. C de pignora.actio.l.in teſtamento C.de teſtamen milit. notat Bart. in l.in illa.ff.de verborum oblig.in fine. facit text. in l. ab ea.ff.de proba.& eſt optimus in l.ſi extraneus.vbi Alberi. Fulgoſi. & Iaſ. 6.cap.quia veriſimile.de præſumpt. plura Hippolyt. in ſingula. 451.idem in l.prima.§.ſi quis dicatur. ff.de quæſtionib. & in rubrica de probatio num.183 Felin in rub.de proba. col.1. Alcia. de præſumptioni.3.par. num 3. Plurimum ergo refert ſcire,an quis præſumatur diues,an pauper vt ſciamus quis teneatur diuitias,vel paupertatē probare,qua in re duæ ſolent diſcuti opiniones,quarum prima ſic ad quæſtionem reſpondetur.

Qui diuitias vel paupertatem allegat ad propriæ intentionis comprobationem,eam qualitatem ꝓbare tenetur, ſiue is actor ſit, ſiue reus, ea ratione ꝙ qui aliquid aſſeuerat, id verum eſſe
2 oſtendere tenetur gl.in l.ſi † verò. §.qui pro rei qualitate. ff. qui ſatiſda.cogant.quæ alibi non reperiī ſcd̄m Bal. ibi eſt ordinaria ſecundum Aret.in l.maritum.col.1.ff.ſolu.matrimo. commendat Bal.in l.non prius.C.quando fiſ.vel priuat. in princi. Decius conſi.102.Socin.conſi.24.lib.1.col.antepenul. Roderic. Xuares in l.prima.titulo. *de las arrbas*. verſicu.circa hanc opinionem. fatentur communem eſſe eam ſequuti Bolog. colum.59.col.penul.& Alciat.de præſumptioni regul.2.præſumpt.27. nu.4.probatur, nam qui ſeipſum vt pauperem à munerib. excuſat, eam qualitatem probare debet.l.cura.§.deficientium.de munerib.& honor.§.item propter.Inſti.de excuſat.tutor.Sic patronus petēs vt pauper alimenta à liberto, probare debet paupertatem.l.vlt. ff.de liber agnoſcen.& qui alium reijcit tanquem pauperem,id probare debet.l.ſi creditores. §.vlt. ff. de priuileg. credito.l.1.§.ſi magiſtratus.ff.de magiſtrat.conueni.l.ex perſona. C.de probat. & in l.nōn eſt neceſſe.C.eo.titu.deinde hoc conſtat,quia nemo naſcitur diues.cap.ſicut hi.47.diſtin.Aret.conſi.66.col.6.Lucas à penna in l.ſecunda columna ſexta. C. quand. & quibus quarta pars debeatur.vnde qui diuitias ad aliquid obtinendum, aut ad excuſationem allegauerit, eas probare tenetur. ad idem. l. non prius.C.quando fiſc.vel priua.nō prius,inquit Imperator,ad eos

qui debitoribus fiſci noſtri ſunt obligati, actionem fiſcalem extendere oportere,niſi poterit probari, principales reos idoneos non eſſe,certiſſimi iuris eſt.optimus text. in l. cùm de lege. ff. de probat. vbi probare tenetur hæres quantitatem rerum teſtatoris,cùm allegat hæreditatem ſoluendis legatis non ſufficere, & ideo falcidiam deducendam eſſe.

Secunda opinio paſſim ad huius quæſtionis reſolutionem tradita aſſeuerat, allegantem paupertatem ad aliquid obtinen-
3 dum eam legitimè probare † eo ipſo,quod aſſeruerit,eum tot bona habere,& non plura.Nam qui eum plura bona habere dixerit,id probare tenebitur gl.inſignis in dicta. l.cum de lege vbi Ang.Bar.in l.1.§.ſi vſusfructus.ff.ad l.Falcid.idem Bar.in l.ſi conſtante.quæſtione prima.ff.ſolu.matr.quo in loco hoc verum eſſe cenſet , etiam ſi de maximo tractetur præiudicio quam ſententiam communem eſſe fatentur Corneus in l.vltima.§.licentia.C.de iure deliber.Ripa in d.l.ſi conſtante.num.18.vbi Alex. nu.7.ſcribit, eam in praxi eſſe maximè authoritatis. fatetur etiã eſſe communem Carol. Ruynus conſi.91. col.2. lib.5.eamque defendit Ioan.Crottus.in dicta l.ſi conſtante. 2. lectione. nu.34. idem tenet Guido Papa.q.142.& Felin.in c.ad aures. nu.4.de reſcript.ex eo quod quolibet præſumitur pauper. probatur item ex eo,quod negatiua propria natura ſit difficilimæ, & ſanè impoſſibilis probationis,c.bonæ.in 1.de elect. c. quoniam contra. vbi Lanfr.& Decius in principi.de probatio. l.actor. C.de probat.cap.ſuper hoc.de renuntia.latè Ripa in capit. cum Eccleſia. de cauſa.poſſ.& propri.nu.70. Io. Igneus.in l.neceſſarias. §. non alias.ff.ad Syllani.num. 58. & ideo eius probatio non incumbit eam alleganti,quamobrem prædicta Accurſij , & Bart. opinio vera videtur,quam etiam communem eſſe aſſerit Alciatus , de præſumptio.reg.3.præſump. 20. & conſtat ex notatis per Alex. in rub.ff.de noui oper.nuntiat.col.penult.& eam itidem in praxi ſeruari ſcribit Baldus conſi.318.lib.1.num.2.idem & communem eſſe fatetur Curt.ſenior conſi.27.col.9.verſi.ſed contra pręmiſſam, quod verbum eſſe maximi momẽti apud iudices ignaros aſſerit Ripa in dicto cap.cum Eccleſia.num.84.verum huic ſententiæ obſtant plura. Primum locus Iuriſconſulti in dicta l. cum de lege cuius hæc ſunt verba , cum de lege Falcidia quæritur, hæredis probatio eſt,locum habere legem Falcidiam, quod cum probare non poteſt meritò condemnabitur.ex quibus verbis apparet,onus probandi hæredi incumbere,& profectò ſi locus eſſet communi opinioni , probationis onus potius eſſet legatariorum quam hęredis.Et præterea ſi admittatur eadem opinio,minimè continget,hæredem non poſſe probare locum forè legi Falcidiæ , cum facilima ſit per eam aſſertionem probatio,& tamen Iuriſconſultus pręmittit , hæredem condemnandum eſſe ſi non poſſet probare.Secundò communis opinio falſa videtur,quia aſſertio illius,qui probare tenetur,probatio non eſt.l.eum qui in prin. ff. de iureiur.Tertiò eſt ad idem text. optimus in l.ſi creditores.ff.de priuileg.credit. vbi qui allegat aliquẽ pauperem eſſe,nec idoneum facultatibus, id probare tenetur . Quartò hoc apparet,nam eo caſu,quo quis probare tenetur nõ dicitur probaſſe ex eo,quod contrarium non probetur ab aduerſario,niſi adſit præſumptio iuris vel quid ſimile , quod poſſit perſuadere ipſum ita probauiſſe , vt niſi contrarium probetur debeat obtinere.tradit Alex.in Scholijs ad Bart. in l.quoties. §.1.verſi.ſed errore.ff.de hered.inſti.ita intelligens glo. in capit. penul.de excep.& in capit.Sanctorum.de reſcript. & in l.1. C.de teſtamen.milit.tex.in l.2.C.qui teſtam.facere poſſunt.l.ſuper ſeruis. C.qui manumittere non poſſunt. & ſimiles, à quibus ſolet adnotari,aliquid probatum eſſe eo ipſo ꝙ contrarium probatum non fuerit. ex his etenim deducitur Bartoli concluſionem non poſſe iure procedere,nec in praxi admittendam fore , etiã ſi frequentiori doctorum calculo recepta ſit . Nec quidem deſunt authores,quib.Barto. ſententia diſpliceat,nam eam reprobant exiſtimantes iure non procedere Paul. Caſtren. in l. Mæuia.§.vltimò.ff.ſolut.matrimo.Imola,Aretin.Roman.Alex.nu. 7.& Ripa num.18.& contrariam veriorem eſſe in dicta l. ſi conſtante ſic & opinionem contra Barto. dicit tutiorem eſſe Caro. Ruinus dicto conſi.91.quibus,& hi ſubſcribunt,quos ſtatim referam ad intellectum gloſſ.in dicta l.cùm de lege,quæ Bartolus ſuffragari videtur.

Non obſtat glo.in dicta l.cum de lege. quia inibi hæres reus erat,& ideo mirum non eſt,ſi ei ſatis fuerit aſſerere tot , & non
4 plura † bona eſſe in hęreditate , cum actoribus legatarijs onus probandi incumbat.quod ſcribit Imol.in dicta rub.de noui operis nuntia.& ſequuntur alij.Hoc tamen non conuenit , cum ex eo quod & ſi hæres reus ſit, ei incumbit probatio eius qualitatis,quam allegat ad propriæ intentionis exceptionem fundandam iuxta notata in dicta l.actor,& in l.prima. ff.de excep.& in cap.cum inter.eo.tit.in l.in exceptionibus.ff.de probationi.tum etiam quod hic intellectus repugnat Iuriſconſulto , qui probationem hæredi incumbere expreſſim ſcripſit,quamobrem hęc interpretatio non eſt admittenda , cum nec conueniat legi nec vera ſit.Qua ratione aduertendum eſt diligenter quid ſenſerit Accurſius.is etenim dum citat tex.in l.vltima. §.licentia. C. de iure deliber.manifeſtè oſtendit , tunc admittendum eſſe quod ipſe reſpondit cum hæres confecto inuentario , ſeu repertorio rerum teſtatoris,aſſeruerit,tot legata relicta fuiſſe à teſtante,totque bona in eius hereditate manſiſſe,quot in eo repertorio cẽſentur,& non plura.Nam cùm maxima ſit pręſumptio iuris in repertorij,& inuentarij fauorem legatarij,qui plura dixerint bona à teſtatore relicta fuiſſe:id probare tenebuntur propter iuris ſatis vrgentem præſumptionem , quæ fauet hæredis aſſertioni: quæ probationis vim obtinet ; atque ita eſt intelligenda glo. in dicta l.cùm de lege,& quod à Barto. & alij collegerunt , ſecundum Imolam.Alexan.colum.penult.& Franciſ.Niconitium,in rub.ff.de noui oper.nuntia.nu.269.Imol.Alex.nu.7.Aretin.Iaſo. num.131.Ripam num.20.& Crottum.1.lectione.num.9.in dicta l.ſi conſtante.Alex.& Aretin.in l.in illa.colum. penult.Alex. in l.decem colum.5.ff.de verbor.oblig.Iaſon.in §.item ſi quis in fraudem.num.70.de actio.eundem in dicto §.licentia. Alciatus reg.3.præſump.20.Iacobinum in dicta l. cùm de lege. Socin.iuniorem conſi.26.lib.2.Roderi. Xuares in dicta l.1.verſicu. circa hanc partem.folio vltimo , & Ripam in dicto ca.cùm Eccleſia ſutrina.num.83.quorum opinioni fallor,communis eſt,& procedit:quia alioqui ſequeretur,quod hæres ſubtraxiſſet bona hęreditaria,hoc verò delictum præſumendum non eſt , inuentario confecto.l.meritò.ff.pro ſocio.

Ex his poterit tractari qualiter ſit accipiendum , quod Iaſon in dicto.§.licentia,& in dicta l.ſi conſtante ſcribit dicens , glo.in dicta.l.cùm de lege,volentem, negatiuam probari per aſſertionem negantis,veram eſſe,vbi pro negante adeſt iuris præſumptio non alias.Nam & Alciatus dicta. præſumpt. 29. exiſtimat non requiri neceſſariò iuris præſumptionem , vt negatiua per negantis aſſertionem probetur , ſed ſatis eſſe quandam ſimplicem ſuſpicionem quæ minor ſit iuris præſumptione. Ego ſanè aliter quæſtionem iſtam intelligendam eſſe cenſeo:ſiquidem is, qui tenetur probare negatiuam , eam probare plenè debet eo modò,quo melius probari iure poteſt arbitrio iudicis,nec eius aſſertio ſufficiet , niſi iuris præſumptione comprobetur , qualis ea eſt,quæ ex confectò inuentario deducitur,cùm ab ea ſcriptura ſolemniter premiſſa,donec probetur ꝯrium ſufficiens probatio in hęredis fauorem oriatur,vnde fit,vt eo caſu,quo negatiua probanda eſt,non ſit ſatis probata per negantis aſſertionem.

Secundò hinc conſtabit , an verum ſit quod plerique exiſtimant , petentem hęreditatem alicuius eo quòd ipſe inteſtatus deceſſerit,ſatis probare inteſtatum deceſſiſſe eo ipſo quòd hoc
5 aſſeuerauerit niſi contrarium † probetur , quaſi habeat pro ſe præſumptionem iuris,quæ dictet pręſumendum eſſe in dubio, quem inteſtatum deceſſiſſe,huius opinionis authores cenſentur Barto.num.25.Alexan.19.Iaſon.84.in l.is poteſt. ff.de acquirenda hęredit. Alexan.Corneus,Iaſon,Riminald.colum.2. Curtius iun.num.5.Hieronym.Cagnolus.num.64. in l. ſi emancipati.C. de collatio.Gulielm.Bened.in cap. Raynutius verb. & vxorem nomine Adelaſiam.nu.3.& verb.teſtamentum.1. in prin.de teſtam.Curt.ſenior conſi.27.col.9.verſic. ſed contra præmiſſam. Guido Papæ in tracta.de præſumptio.nu.118. quibus ſuffragari videtur quod facta non præſumuntur.l.in bello.§.factæ.ff.de ca. ergo cum teſtamentum ad factum pertineat , præſumendum non eſt , quenquam teſtatum deceſſiſſe , hæc verò ratio parum vrget,ſiquidem ex ea ſequitur,non præſumi factum fuiſſe teſtm̃: & ideò allegantem teſtamentum,id probare debere,non tamẽ ex hoc infertur præſumi teſtamentum factum non fuiſſe, & iõ allegantem, inteſtatum aliquem deceſſiſſe ad eius intentionem probandam;non teneri id probare, vtrunq; enim manet abſq; aliqua iuris pręſumptione.quamobrem, qui dixerit aliquẽ inteſtatum deceſſiſſe,non videtur immunis ab onere probandi, ſaltem non conuincitur pręd icta ratione,nec probatur Doct. cõmunis opinio, maximè quia iuxta Bart. communiter receptum in l.in illa ff.de verb.obl.is qui allegat aliquid factum non fuiſſe ad obtinendum, vel ad fundandam propriam intentionem ꝓbare,ꝙ aſſeuerat tenetur meliore modo quo poſſit. l. penult.§. docere.ff.ne quis eum qui in ius voca.eſt.l.ſi quis conſortium.C. de Fabricenſ.lib.11.l. magis puto. §.ne paſſim. ff.de reb.eorum. gloſſ.in capit.bonę.in primo,& ibi Abb. de elect. & in capit.dudum. de præſumptionibus , deinde Barto. cui cæteri conſentiunt , & quem huius ſententiæ primum authorem eſſe exiſtimant, non aſſerit id,quod communiter adnotatur.Is enim ſcribit , petentem hæditatem alterius inteſtati , ſatis probare , aut certum eſſe, eum inteſtatum deceſſiſſe , ſi communis opinio vulgi habeat eum inteſtatum mortem obijſſe,quo quidem caſu communis illa vulgi æſtimatio maximam pręſumptionem

exhibet , dicenti , defunctus inteſtatum deceſſiſſe , & ea ex cauſa mirum non eſt,onus probandi hanc negatiuam ei nõ incumbere adhuc tamen ne tot Doctorum authoritati ſuccenſeamus ex Bartolo hoc adnotantium , eius verba, vt vulgò circumferuntur,adijciam.Sed hoc , quod dicit ab inteſtato , illa eſt merè negatiua, ſ. quod teſtamentum non fecit , qualiter ergo hoc ſcire poterit? Reſpondeo ex opinione communi, quantum cum veritate concordat vt dicto §. quod dicitur , ſi verò communis opinio eſt,quod teſtamentum non fecerit , eo ipſo quod hoc allego,ſcilicet teſtamentum non factum,probata eſt intẽtio mea,niſi per aduerſarium aliud probetur, vt l.cum probatio,& ibi not.de probatio.Sed ſi opinio eſt , quod teſtamentum fecerit tamen non reperitur,&c.Ex his verbis apparet primum & ſecundum caſum,eundem eſſe,& idem à Bar. reſponderi in verſi.ſi verò quòd reſponderat,in verſi.ex opinione communi,& hoc repugnat proprietati dictionis,ſi verò,quæ diſtinctum caſum oſtendit ſaltem in facto, erit profectò fortaſſe verior lectio ea,quæ tria in reſponſione abſoluit. Primum quando eſt communis opinio,ꝙ teſtamentum non fecit.Secundum vbi communis opinio nihil dictat,nec aperit,teſtamentum defunctum non feciſſe.Tertium quid quando communis opinio habet,teſtamentum factum fuiſſe.ſic apud Bart.verſ.ſi verò,legendus erit in hunc modum . Si verò communis opinio non eſt,ꝙ teſtamentum non fecerit,eo ipſo quod hoc allego, ſ. teſtamentum non factum probata eſt intentio mea ; niſi per aduerſarium aliud probetur,vt l.cùm de lege,& ibi no. ſ̃. de probat.itaq; iuxta literam iſtam meritò Bar.pro communi opinione adducitur verum ꝙ magis,eandem ſn̄iam comprobat, & à fortiſſimis obiectionibus tutatur illud eſt, ꝙ præſumitur quenquam in dubio inteſtatum mortem obijſſe: quæ quidem præſumptio in aduerſarium transfert onus probandi. hoc deduci poteſt ex l.ſi emancipati.C.de collat.quam Roma. ibi conatur ad contrariam partem inducerè.Hæc ſunt eius verba.Si emancipati vtriq; à patre fuiſtis,collatio ceſſat, ſinautem frater tuus in poteſtate patris mortis tpe fuerat , nec vllum teſtamentum relictum,vel nouiſſimum iudicium communis patris , teque emancipatum probatum fuerit,ab inteſtato te ad ſucceſſionẽ paternam venientem , ad collationem forma perpetui edicti certo iure prouocat.Hactenus Imperator. in hunc ſenſum , ab inteſtato collationi locus eſt inter vos fratres, ſi nec probatum fuerit teſtamentum aliquod à patre conditum , nec te emancipatum fuiſſe,igitur ſicut collationem recuſans tenetur probare ſe emancipatum fuiſſe,quia præſumitur patria poteſtas , ita & tenebitur probare patrem teſtamentum feciſſe, non alia ratione quam quod præſumatur eum deceſſiſſe inteſtatum , quòd Curtius iun.in dicta l.ſi emancipati aduerſus Roma.conſiderat contrarium nempè num præſumi quem inteſtatum deceſſiſſe, & id allegantem probare plena probatione debere tenent Roma.& Decius in dicta.l.ſi emancipati.colum.2.Aretin.in l. ſed ſi de ſua.num.4.ff.de acquiren.hæredit.ſenſere Barto.in conſi.90. num.10.& Specul.titu.de teſtamen.§.ſequitur videre. num.16. quorum opinio fulcitur his , quæ modò explicuimus aliquot contra communem conſiderantes.Et nihilominus prior ſententia,quia frequentiori calculo probata,æquior eſt & fortaſſe verior,in praxi obtinebit.

Tertiò ab eadem radicè procedit,ꝙ Cuma. ſcribit in dicta l. is poteſt,& in l.ſed ſi de ſua.eo.titu.tenens , agentem ad alterius hæreditatem tanquam ab inteſtato ſibi delatam eò quod proximior cõſanguineus ſit , ſatis probare ſit eſſe proximiorem cõſanguineum eo ipſo , ꝙ probat ſe eſſet conſanguineum atque aſſeueret,& dixerit nullum eſſe defuncto proximiorem . Nam ex aſſertione iſta dum ꝯrium probatum non fuerit,præſumitur à iure actorem eſſe proximiorem conſanguineum . Cumano ſubſcripſere Alex.nu.15.Iaſon num.83. in dicta l. is poteſt. Ludoui.Roma.in l.hæres inſtitutus.in fine.ff.de acquiren.hæredita. Quaſi non probato,quòd defunctus liberos , aut proximiores conſanguineos habeat ſit maxima præſumptio in actoris fauorem,ad idem facit,ꝙ Ripa poſt Angelum in l.ex facto. §.ſi quis autem.nu.9.adnotauit,ſubſtitutum Sempronio ea conditione, ſi ſine liberis deceſſerit , mortuo Sempronio poſſe agere ad fideicommiſſum aſſerendo eum ſine liberis deceſſiſſe:& aduerſario incumbere probationis onus.& licèt paragraphus ille. Si qs autem, ꝓ Cumano citetur:verè nihil probat, quemadmodum ſtatim dicemus eo capite.quo tractabimus interpretationem.l.ſi inter.ff.de reb.dub.ſicuti nec Cumano ſuffragantur text.in l.ſi auiæ.C.de ſucceſ.edict.& l.amitæ.C.com. de ſucceſſioni. tandẽ plurimum iſthæc opinio ab ea quam proximè communem eſſe diximus,pendet.Et nihilominus Cumani ſententiæ aduerſantur Aret.in dicta l.ſed de ſua.num.4.Ang.Aret.in §. actionum. de actioni.colum.vltim.Socin.iun.conſi.26.lib.2. ſenſit hoc ipſum Specul.tit.de teſta.§.ſequitur videre.nu.16.Sed quia præcedentem dicimus magis communem videri , opinio Cumani admittenda eſt,vbi actor probat ſe cõſanguineum eſſe defuncto in certo conſanguinitatis gradu , non enim ſat erit probare ſimpliciter conſanguinitatem,ſicuti Cuman. & alij ſentiunt : & in ſpecie tradit eleganter Deci.conſi.321.nu.13.

Quartò,ex præmiſſis deducit intellectus ad Regias conſtitutiones , quibus cautum eſt,arrhas vxori à marito in præmium
7 † pudicitiæ virginalis vel vidualis dandas : non poſſe excedere decimam partem bonorum , quæ eo tpe maritus habebat. l. 1. tit.2.lib.3.Fori.l.50.Tauri.Hodie.l.2.tit.2. lib.5.Recopil. Dubitari etenim ſolet:vxore agente ad arrharum ſolutionem, an ea teneatur probare , quantitatem promiſſam arrharum titulo nõ excedere decimam bonorum mariti partem,qua in re cùm ipſa vxor arrhas ſibi promiſſas ſimpliciter petat , & aduerſarius obijciat non potuiſſe eam quantitatem promitti,quia maritus non habebat tot bona ex quibus arrhæ promiſſæ pro decima tantùm parte deducerentur,videtur non vxori,ſed reo incumbere onus probandi , arrhas decimam partem excedere , & ſic oportebit eum probare inopiam,& paupertatem mariti reſpectu quantitatis arrharum.Contrariam ſententiam probare conatur Rode.Xuares in dicta l.prima verſi.circa hanc partem,ex eo,quod vxor,dum certam quantitatem arrharum titulo petit: cenſetur allegare ad propriæ petitionis fundamentum,qualitatem hanc,ſcilicet,maritum tot bona habuiſſe quot ſufficerent ad arrhas illas conſtituendas intra decimam bonorum partem: cùm alioqui eas petere non poſſit.& ideo hoc probare tenetur iuxta gl.in dicto §.qui pro rei qualitate.Et pręterea colligit hanc ſententiam ex glo.in d.l.cùm de lege.ff.de probatio, quàm huic dubitationi aptare contendit.Et profectò perpenſa iſta vltima conſideratione:cum glo.prædicta maximam authoritatem habeat:mirum non eſt,in praxi circa legem Regiam,opinionem à Roderico relatam,receptam fuiſſe:tametſi non ſeruetur exactè,quod glo.in dicta l.cùm de lege.& ſequaces requirunt.Prior verò ratio mihi non placet:ſiquidem vxor petens arrhas, & earum ratione certam quantitatem:nihil aliud allegat,nec aſſeuerat maritum diuitem fuiſſe:imo reus aduerſus vxoris actionem opponit mariti inopiam ad propriam exceptionis intentionẽ fundandam:vt patet.Sic & legatarij agunt aduerſus hæredem ad legata,quæ iure obtinere non poſſunt vltra dodrantem hæreditatis,nec probare tenentur teſtatoris diuitias: hærede opponente hæreditatis paupertatem:imò ei probatio incumbit. text. in dicta.l.cùm de lege. ſicuti paſſim ab omnibus intelligitur , & verè intelligendus eſt. Quandoque tamen ſolet hæres mariti condemnari in ea quantitate, quæ arrharum iure ab vxore petitur etiam ſi ea non probet arrhas promiſſas intra limites partis decimæ bonorum mariti cõtineri.vbi adſunt aliquot pręſumptiones : quibus quodam modo iudices perſuadentur promiſſam quantitatem decimam bonorum mariti partem non excedere:id etenim plerunque iure fit . Et idem ſeruatur quando vxor arrhas poſſidet,& ab herede mariti conuenitur ea ratione,quod aſſerat nõ potuiſſe dari vltra decimam bonorum partem:nam hærede mariti non probante plenè,quod aſſerit,& ſic arrhas excedere decimam bonorum partem:etiam vxore nihil probante ipſa abſoluitur,quod expreſſim Rodericus Suares adnotauit in dicta l.prima verſicu. circa hanc partem ad finẽ . Et pręſertim ita erit pronuntiandum , quia principalis hac de re opinio non omnino vera eſt, imò poterit meritò ſuſpecta pluribus videri .

Qualiter paupertas probetur,arbitrio iudicis relinquitur.glo. communiter ibi recepta in Authen. Præterea. C. vnde vir , & vxor.Albericus in l.nonnulli.ff.de accuſatio.Bartol.quem cæte-
8 ri ſequuntur in dicta l.ſi † conſtante.nume.14.vbi Alexan.num, 13.& Ripa nume.30.idem Felinus in capitulo qui ſi teſtium.de teſtibus.Calcaneus conſil.8.colum. 8. idem tenet dicens hanc opinionem communem eſſe Bartholomæus. Socin. conſi. 30. lib.4.col.2.Cui Corneus ibid.ſubſcribit,qua ratione tollitur cõtrouerſia,qua dubitari ſolet, quis dicat pauper ad effectum,vt à teſtimonio repellatur.Nam ex l.3. in prin. ff.de teſtib.vbi glo.& l.8.titu. 16.par.3.deducitur.propter nimiam paupertatem teſtis, eius fidem non eſſe integram, nec ei omnino credendum fore: idem præſertim in cauſis capitalib. ſcribunt Io. And.& Imol.in dicto capitu.ſi qui teſtium , vbi Aretin. & alij. & Ioan. Crottus in tractatus de teſtibus numero 24.verſicu.circa tertiam. Contrariam adnotante Speculatore titu.de teſte.§.1. verſicul.item ſi pauper.modo tortus quæſtionibus teſtimonium pauper dixerit:cui refragatur texi.in l.diuos. §. vltimo , & quod notat Bartolus in l. ex liberto in principio. ff. de quæſtioni. Ex contrario paupertatem non obeſſe teſtimonio : modò teſtis honeſtus ſit veriſſimè , ni fallor , tradunt gloſſ.& ibi Flori.in dicta l.3.glo. & Docto.in dicto capit.ſi quis teſtium.& in §.ſi teſtes verſiculo locuples.4.q.3.Cyn.in l.3. q. 7. C. de rebus credit.tradit Hippol.

in d.l. libero, & Deci. cons. 163. omnia tamen ista, quæ hac de re in vtramque partem adduci possunt, iudicis arbitrio relinquuntur, is enim considerabit prudenter, an paupertas fidem testimonij diminuat, quantaq; fides pauperi testi adhibenda sit. secundum Alberi. in d.l. 3. in prin. Abb. Barb. & Feli. num. 8. in dicto c. si qui testium. Aufrerius in tract. de reprobatio. testium. nu. 78. sentire Iacob. Butr. & Salycc. in d.l. 3. & Alex. cons. 257. lib. 6. col. 1. vnde constat, quandoq; & frequentissimè, restem diuitem præferendum esse pauperi. Dec. in d. consil. 163. col. 4. Ioan. Crottus in d.l. si constante. 2. lectione. num. 41. & ibi Ripa. 33. Ex quo etiam apparet, vel iuxta prædictam resolutionem intelligendam fore, vel falsam esse gl. in Auth. de hæred. & Falcid. §. si verò. vers. facultatem. quam plerique passim miris præconijs exaltant, & sequuntur, dum docet, in qualibet causa etiam ciuili nō posse in testem admitti eum, qui non habuerit in bonis tantum, quantum causa ipsa, quę in iudicio agitur, æstimatur reprobant enim eam Iason in d. Auth. præterea col. penult. idem in d.l. si constante. num. 152. & ibi Crott. & Ripa, Decius in d. consi. 163. col. 4. Rursus idem Iason in l. 2. in prin. ff. qui satisda. cogan. quorum rationes eò tendunt, vt vel falsum sit, q̄ glo. scripserit, vel vt modò diximus intelligendum, quamuis ab Alex. consi. 15. lib. 3. opinio Accursij probetur aduersus quos cum nihil certum sit in hoc à iure definitum, adducitur Iurisconsultus in l. 1. ff. de iure delib. tex. item in cap. de causis de offi. deleg. quibus constat, tunc arbitrio iudicis locum omninò forè q̄ in hac specie Bart. sensit in d.l. si constante col. 4.

Cæterùm, paupertas probari plenè potest, & si negatiua sit eius assertio, per testes, s. deponentes, Titium habere tot bona, & non plura adiecta ea ratione quia si plura Titius haberet, testes hoc scirent, nec possent ignorare inspecta peculiari, & certa scientia, quam habent de eius patrimonio. glo. singul. in Auth. de hæred. & Falcid. §. si verò adsunt verb. & vidisse, quam ad id Roma. inducit consi. 245. glo. apertior in l. 1. in prin. ff. de itinere actuq; priuat, quam dicunt singula. esse Paul. in l. 1. ad finem. ff. si cer. peta. & Lanfran. Orianus in c. quoniam contra. de probatio ni. num. 14. commendat Ripa in cap. cùm Ecclesia sutrina. de causa possess. & proprietat. nu. 86. quod est notandum.

Item satis probatur paupertas per excussionem mandato iudicis factam. tex. in Auth. præsenti, & ibi notatur. C. de fideiuss. & in l. vltim. ff. si cer. pet. notat Iason in d.l. si constante. ff. solu. matrimo. nu. 138. modò hæc excussio ita fiat, vt diligenter inquiratur de omnibus bonis. Et hæc sufficient etiam, vbi agitur de maximo præiudicio, siquidem ex his arbitrabitur æquissimè iudex paupertatem probatam esse, quæ planè probanda est regulariter, & maximè quando mulier ob inopiam viri agit ad dotem aduersus rerum, quæ mariti fuerunt, possessores, actione hypothecaria, licèt adhuc matrimonium constet. Bar. & ibi Doctor. in d.l. si constante. nu. 15. quorum opinionem sarentur eam sequuti communem esse Ioannes Lupi in cap. per verbas. de donatio. inter virum & vxorem. §. 18. num. vlt. & Bal. Nouell. de dote part. 9. priuilegio 12. Quòd si tractemus de modico præiudicio alterius, vt potè si constante matrimonio vxor aduersus maritum agat propter inopiam, seu quia is malè vtatur bonis, ad dotis restitutionem, vel ad eius depositionem iuxta. l. vbi adhuc. C. de iure dotium. d.l. si constante. capit. per vestras. satis probabitur mariti paupertas per vulgi opinionem. Bar. in dicta l. vbi adhuc, & in dicta l. si constante. secunda quæstio, quem cæteri frequentissimo consensu sequuntur ibidem, & Ioan. Lupi in dicto. §. 18. nu. 31. glo. communiter recepta in dicta l. vbi adhuc. Et licèt tex. in dicta l. si constante, requirat, euidentissimam inopiæ probationem: atq; vbi euidentissima probatio exigitur, minimè sufficiat fama, nec vulgi opinio: quemadmodum ex tex. ibi colligunt Ioann. Andre. & Docto. in cap. 1. de exceptioni. in 6. Roma. singul. 189. Decius in cap. 1. de appella. num. 23. Felin. in rub. de probatio. col. 2. & 3. ex quibus apparet non sufficere probationem semiplenam, quoties euidentissima probatio requiritur, tñ secundum materiam subiectam, quæ iure quandam ob difficultatem probationis, & ob modicam alterius lesionem, probationes admitti, probatio euidentissima ea censetur, quæ in eo casu à lege sufficiens existimatur secundum Bar. Cuma. Alexan. Crottum. 2. lectione. num. 36. Ripam colum. 6. in d.l. si constante. Decius in. rubr. de probatio. col. penul. & probatur in l. in tempus. §. 1. ff. de heredi. institut. & l. si pluribus. ff. de legat. 1. tradit Hippo. in rubr. C. de probatio. num. 7. & sequen. ac tandem is thęc Barto. solutio communis est, sicuti dicto nu. 36. Crottus asserit, sic Barto. ipse in dicta l. si constante num. 11. scribit, vbi à lege requiritur euidentissima probatio eius quod in affirmationem cadit, necessariam esse probationem, quæ notorium esse ostendat, cùm affirmatio notorij qualitatem commodè patiatur. at si à iure euidentissima probatio exigatur eius, q̄ negatiuè proponitur nec loco, aut tempore restringitur: tunc non esse præcisè necessariam probationem, quæ notorium significet: cum ea dari nequeat, ex eo, quòd negatio simplex non capiat, nec patiatur notorij probationem. l. actor. in fine. C. de probationi. ponit Bar. exemplum vtriusque partis distinctionis ex eo, quod hoc capite disputamus, s. habere Titium tot bona, tot res cadere potest in notorij probationem: non habere Titium bona, non patitur commodè hanc notorij qualitatem. Ex quibus Bar. verbis deducit Alexan. factum affirmatiuum habens naturam actus transitorij, & momentanei posse, effici notorium q̄ Ripa ibi num. 24. improbat, dicens, factum momentaneum, & transiens nequaquam posse notorium dici, nec censeri. Authen. qui semel. C. quo mod. & quand. ind. idem Barto. in l. heredes palam. in prin. ff. de testam. idem Bar. in l. ab accusatione. §. nunciatores. ff. ad Turpill. notatur in l. ciues. C. de appellat.

Verùm immeritò Bart. reprehenditur: primò. quia ipse non agit de actu momentaneo, vel transeunte: sed de permanenti, qui proculdubio notorius esse potest: quod constat: siquidem Titium habere tot bona, plura iugera, amplum patrimonium ad actum pertinet permanentem: non momentaneum. Et præterea verissimum est, q̄ ex Barto. Alex. adnotauit: Nam crimina frequentissimè momentanea sunt: & transeuntia, & tamen notoria sæpissimè censentur. capit. euidentia. de accusat. l. ea quidem. C. eo. titul. dicto. §. nunciatores. glo. in capit. de manifesta. 2. quæstione prima atque ita hanc opinionem sensit Barto. in l. si verò. §. qui pro rei qualitate. ff. qui satisd. cog. quo in loco Alex. & Iaf. colum. 1. expressim eam sequuntur, & idem inibi elegantèr Barto. Socin. dicens communem esse: quam & Alex. sequitur in dicta l. si constante. num. 10. vbi eam esse communem asseuerat. Nec oberit tex. in dicta Authen. qui semel. quoniam ex eo tantum deducitur, facilius trahire in notorium id, quod habet causam successiuam, & permanentem, quàm quod eam habet momentaneam, & transeuntem, vnde non negat text. ille etiam hoc vltimum posse in notorium transire. Et ideo defenditur, q̄ Alex. scripsit: licèt id non rectè à verbis Bar. collegerit.

Item idem Alex. nu. 11. in dicta l. si constante, colligit ex Bart. negatiuum factum non posse notorium esse, factum autem intelligo negatiuum impropriè quidem, ideò, aliquid non contigisse, idem tenet Imol. in dicta. l. decem. ff. de verb. oblig. & id omninò verum est iuxta sensum statim explicandum. obijcitur. etenim Bar. quòd negatiua assertio probari potest per confessionem alterius litigantis capitu. 1. de confes. in 6. & per instrumentum, & tamen per ista notorium quid efficitur. ca. cùm olim de verb. significa. Sed hæc vera sunt de notorio iuris, non de notorio facti: quod Bartol. tractat: vti ibi intellexere Ioan. Crottus. 2. lectio. num. 40 & Ripa nu. 25. Deinde aduersus Bart. adducitur tex. in l. cùm quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. here di. vbi fœminam non esse prægnantem, potest esse notorium. Sed & id locum obtinet in negatiua restricta ad aspectum, & similia signa: quibus res certa solet effici. Bart. autem loquitur de negatiua vaga secundum Iason in dicta l. si constante. nu. 140. & Ripam num. 25. sensit Antoni. Butrius optimè in cap. vestra. de cohab. cleri. num. 37. sic intelligens text. in capitu. dudum. de elect. capitu. si fortè eo. titulo in 6. quæ contra Barto. possent induci. Vltimò Barto. refragatur quod idem Barto. communiter receptus tradit in l. decem. ff. de verbor. oblig. & in l. vltima. ff. si cer. peta. & in Auth. hoc nisi debitor. C. de solutio scribens, posse notorium effici, & censeri Titium non esse soluendo præmissa diligenti excussione. ad hoc tamen respondetur, id procedere quo ad notorium præsumptionis. de quo Bart. in d.l. si constante non tractat: sed potius de notorio facti, & veritatis: sicuti explicant ibi Iason, & Ripa. fit igitur, vt negatiua vaga notoria esse non possit, quantum ad notorium facti: & veritatis.

Ex his apparet qui dicendum sit ad id, quòd Barto. in l. in rebus ad finem. C. de iure dotium docet, nempè testes deponentes de inopia mariti in specie dictæ l. si constante. minimè concludere, nisi addiderint manifestum esse, maritum esse pauperem. hoc probat ex verbis dictæ l. si constante, dum ibi Iurisconsultus requirit euidentissimam inopiæ probationem. Bartol. sequuntur Alexan. in dicta l. si constante. nu. 16. & Ioan. Lupi dicto §. 18. colum. vltim. quod dubium est, si consideremus, euidentissimam probationem in hac specie eam censeri, quę iuxta materiam subiectam sufficiens sit arbitrio iudicantis: quemadmodum Bartolus ipse voluit in dicta l. si constante. Et ideo si testes asseuerantes maritum esse inopem, aut pauperem eo modò, quo paupertas probari potest, & proprij testimonij rationem reddiderint, sufficienter probabunt inopiam viri, & paupertatem licèt non dixerint manifestam esse mariti paupertatem, quod video placuisse Ioanni Crotto in dicta l. si constante prima lectio. num. 18. & nu. 44.

Ex

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Pupillaris substitutus non est admittendus, nisi probet pupillum intra pupillarem ætatem obijsse, & nu. 6.*
2 *Viro & fœmina simul extinctis: an præsumatur fœminam præmortuam esse? & nu. 10. vbi Regia Partitarum constitutio expenditur.*
3 *Lucri acquisitio delata, si in matrimonio vxor decesserit, locum habet viro, & vxore simul ruina pereuntibus, vbi latè tractatur intell. l. qui duos. §. si mulier. ff. de reb. dub.*
4 *Vbi lucri iam ferè acquisiti resolutio fit præmoriente altero ex duobus: qui tamen simul ruina vel incendio perierint: adhuc obtinet conditio lucri, nec defecta censetur.*
5 *Intel. l. cùm hic status. §. si ambo. ff. de dona. inter virum, & vxorem, & l. si inter. ff. de rebus dubijs.*
6 *Latè examinatur intell. l. ex facto. §. si quis autem. in 1. ff. ad Treb.*
7 *Quoties ad lucri acquisitionem necessarium est, alterum ex duobus præmori altero superstite; tunc ambobus simul extinctis deficit conditio lucri.*
8 *Vera ratio ad tex. in l. q̄ de pariter. ff. de reb. dubijs. & l. si inter virum, & l. qui duos. §. si maritus. l. idem est. l. sed & in illo. eod. tit.*
9 *Intellectus ad tex. in l. si inter socerum. ff. de pactis dotalib.*
10 *Intellectus l. qui duos. §. si cum filio. ff. de reb. dubijs.*

Duobus simul naufragio, ruina, aut belli conflictu pereuntibus: vter eorum præsumatur prius decessisse?

CAPVT VII.

Xtat Pauli Iurisconsulti responsum sub rubrica. ff. de rebus dubijs in hęc verba. Si inter virum, & vxorem donatio facta fuerit, priore defuncto, cui donatum est, ad eum res redit, qui donauerat. Quòd si simul tamen is, cui donatum est, quàm is, qui donauerit: quæstionis decidendæ gratia magis placuit valere donationem: eò maximè, q̄ donator non superuiuat, qui rem concedere possit. Hactenus Iurisconsultus: ex quo aperti iuris est, donationem inter virum, & vxorem, & validam manere, & confirmari, si vterq; simul moriatur: ita, vt non constet, donantem superuixisse. hoc idem comprobatur ex l. ex facto. §. si quis autem. ff. ad Treb. vbi patre, & filijs simul ruina, seu naufragio pereuntibus: substitutus patri ea conditione, si sine liberis decesserit, admittitur, ac si constaret patrem post filios decessisse, censeturq; conditionem præ dictam euenisse. quam decisionem scribit singularem esse Socinus consi. 89. † colum. 4. lib. 1. ex ea deducens, præsumendum esse institutum, cui datus sit pupillaris substitutus, mortem obijsse intra pupillarem ætatem fauore substitutionis, vt ei locus sit. idē notat Decius in cap in presentia. de probationib. nu. 50. His accedit textus in l. qui duos. versicu. si cum filio. sub. §. cum bello. ff. de rebus dub. vbi liberto cum filio simul pereunte, ob fauorem patroni, præsumitur filius prius, quàm pater decessisse. Sic & in fauorem donationis, ne actus inualidus sit præsumitur maritum prius, quàm vxorem perijsse. q̄ & suaderi potest ex. l. nihil interest. vbi Accursius. ff. de adulte. ex quo à quibusdam adnotatum est, viro & fœmina æquis vulneribus † percussis, diutius ea tolerare fœminam, quam virum. quod tamen in Epitome de sponsalibus. 2. parte. cap. 3. §. 4. num. 16. in dicta. l. non probari, ostendimus. Et tunc quatenus ad hunc tractatum attinet verius esse videtur, simul pereuntibus fœmina & viro, præsumendum esse, virum diutius vixisse, & fœminæ superstitem fuisse, propter imbecillitatem corporis, & qui mares robustiores sunt fœminis. tex. singul. in l. qui duos. §. si maritus. ff. de rebus dubijs. Si maritus, inquit, & vxor simul perierint: stipulatio de dote ex capitulo, si in matrimonio mulier decesserit, habebit locum si non probatur illa superstes viro suo fuisse, igitur prius fœminam perijsse præsumendum est. idem probatur in l. cùm hic status. §. ambo. ff. de donat. inter virum & vxorem. l. si possessor. §. si eodem. ff. de relig. & sumpt. funer. Spec. titu. de procurat. §. 1. vers. 25. Signorol. consi. 155. colum. vlt. Deci. in regul. 2. nu. 44. ff. de reg. iur. Ioannes Lupi in rubr. de donatio. inter virum, & vxorem. §. 74. Tiraquel. l. connubialia. nu. 56. & probatur in l. 12. in tit. penult. Partita septima. & in l. qui duos. §. vltimo. ff. de rebus dubijs. quo in loco Iurisconsultus scribit: pubere, & impubere simul pereuntibus, præsumi impuberem ob imbecillitatem, & debile corpus prius mortem obijsse. Quæ quidem si vera sunt, satis ambiguū erit explicare, qua ratione Paulus Iurisconsultus in dicta. l. si inter. simul eodem casu mortuis, & pereuntibus viro & vxore, non præsumpserit vxorem prius decessisse, & maritum ei superstitem fuisse. Quamobrem ad plurium locorum iuris Cæsareæ interpretationem existimo aliquot esse expressim, & distinctè proponenda: vt tandem appareat quid in hac controuersia tenendum sit.

Primum, quando lucri acquisitio necessariò requirit vxorem in matrimonio decedere, & mortem obire, † aut è contrario: tunc viro, & vxore simul ruina, vel naufragio pereuntibus: censendum est conditionem euenisse: etiam si dubium sit, quis eorū prior mortem obierit. hoc in specie anotauit Signorol. consi. 9. & ꝓbabitur ex his, quæ ab hac cōclusione statim deducentur.

Primum, apparet hinc vera ratio Iurisconsulti in dicta l. qui duos. §. si maritus. vbi stipulatio, vel pactum quod decedente vxore in matrimonio dos pertineat ad maritum, obtinet locū, & admittendum est, etiam si maritus, & vxor simul perierint ruina, vel naufragio: quia verum est vxorē in matrimonio decessisse, etiam si non appareat nec præsumamus alterum prius mortuum fuisse. probat glo. in primo intellectu in dicto. §. si maritus. verb. locum habebit & ibi Bart. ac cæteri Doct. idem Bart. in l. quod de pariter. ff. eodem tit. col. 2. Signorolus in dicto consi. 9. Iacob. de Arenis, & Dinus in l. si ij, qui inuicem. ff. de donationi. causa mortis. & præter tex. in d. §. si maritus. idem probat tex. vbi Bal. in l. si possessor. ff. de relig. & sumpti. funerum, q̄ responsum simile est tex. in dicta. l. qui duos. §. si maritus. notat Cremē sis singul. 52. Præpos. in capit. vlt. de donat. inter vir, & vxor. col. 4. versicu. vbi stante statuto.

Secundum, hinc infertur responsum Iurisconsulti in dicto. §. si maritus. non procedere ex ea ratione, q̄ præsumatur vxorem prius mortuam esse. si quidem ea sola ratio ibidem adijcitur, q̄ non fuerit superstes vxor viro. ex qua illud tantum colligitur, vxorem in matrimonio simul cum viro decessisse, q̄ sat est ad consequendum lucrum ex pacto, vel l. delatum, si vxor in matrimonio decesserit: non tamen probatur vxorē præsumi prius mortuam: saltem ab eo tex. necessariò colligitur.

Tertium, eadem ratione constat dicti §. si maritus. decisionem itidem locum habere, si pactum ita conceptum esset: vt marito in matrimonio decedente, certa pars bonorum viri ad vxorem pertineret: nam marito simul & vxore pereuntibus locus esset pacto: & ea pars ad hæredis vxores spectaret: quod Signoro. & Cremen. expressim asserunt: & probatur ratione in eodem tex. expressa: latiusque inferius examinabitur, dum tractabimus an mortuis simul naufragio, vel ruina viro, & vxore, præsumendum sit prius fœminam mortem obijsse?

Quartum, ab eadē radice procedit. s. errasse Accursium in d.l. si possessor. dum existimat: ideo locum fuisse lucro in d.§. si maritus. quia præsumitur vxorem prius, quàm maritum mortem obijsse. id enim falsum est: cum ea præsumptio minimè fuerit necessaria, vt mariti hæres obtineat ex pacto, cuius ibi mentio fit, lucrum illud marito delatum momento temporis.

Quintum, verus inde restat intellectus ad l. qui duos. in prin. ff. de reb. dub. quo in loco, vt admittatur substitutus duobus institutis: appositā hac clausula: ei qui vltimus moriatur: satis est institutos simul mortem obijsse ruina, vel naufragio: nec oportet scire. nec præsumere q̄s eorum vltimo mortuus fuerit: id enim parum refert, cùm vterque mortuus sit, & substitutus post vtriusque obitus vocetur à testatore, quod maximè accedit ad rationem Iurisconsulti in dicto. §. si maritus.

Secundò principaliter est adnotandum: q̄ quandoque lucri ferè iam quæsiti resolutio fit præmoriente altero ex † duobus: ita sanè, vt morte vnius confirmetur: nisi alter præmoriatur. Et tunc his duob. ruina, vel simili casu pariter pereuntib. cōditio lucri locum obtinet. & defecta non est: imò. lucrum ipsum confirmatur: quia mors vnius contigit: ex qua robur accipit lucrum ipsum: nec constat alterum præmortuum esse: q̄ ad lucri resolutionem exigebatur. probat tex. vbi Bar. hoc sensit in d.l. si inter in prin. idem Bar. in d.l. q̄ de pariter. col. 2. Alcia. reg. 1. præsum. 49. nu. 7. expressim hoc adnotarunt Signorol. consi. 9. & Præpos. in c. vlt. de donat. inter vir, & vxor. col. 4. quibus addiderim ipse, q̄ licet iure veteri donatio inter virum & vxorem prohibita fuerit: ac nulla ipso iure censeretur. l. 3. §. sciendum autem. ff. de donat. inter vir, & vxorem. oratione tamen diui Marci is rigor temperatus est in hunc modum: vt donatio hæc valeat: nisi reuocata fuerit donatoris pœnitentia, vel donatarius superstite donatore præmoriatur. altero enim horum contingenti, donatio quæ semel valuit traditione præmissa omnino infirmatur, & perit. textus in l. cùm hic status. in prin. & §. si ambo, & in l. si is seruus. & l. Papinianus. ff. de donationibus inter virum, & vxorem. de quo ipse aliquot tradidi in rubr. de testam. par. 2. nu. 10. & rursus parte. 3. nu. 5. igitur necessarium est, vt pereat donatio inter virum & vxorem semel facta præ via traditione, quod donatarius præmoriatur superstite donatore.

Primò ex hoc patet, donationem inter virum, & vxorē tunc

resolui,& penitus rescindi: cùm donator superstes fuerit † donatario præmorienti,non aliàs. hoc probatur ex præmissa conclusione,& in l.cùm hic status. §.si ambo. dum refert orationis verba. Si prior,inquit,vita decesserit,qui donatum accepit: nullius momenti donatio est.

Secundò hinc verum esse constat pereuntibus simul naufragio,vel ruina donatore,& donatario: adhuc donationem validam censeri: quippè quæ morte donantis fuerit absque præuia pœnitentia confirmata: & non appareat,nec constet donatario præmortuo superstitem fuisse ei donatorem. tex.celebris in d.§. ambo.& in d.l.si inter in prin.

Tertiò eodem iure procedit vera ratio tex.in dicto. §. si ambo.versi.proinde,quo in loco respondet Iurisconsultus vtramque donationem valere,si forte maritus,& vxor inuicem donationibus factis simul decesserint ruina, vel naufragio: quia inquit tex.neuter alteri superuixit.

Quartò,satis manifestum est,simul pereuntibus viro,& vxore ruina,aut naufragio donationem validam adhuc esse,ex verbis orationis diui Marci: quia donator non superuixit: etiam si maritus tantum vxori donauerit: nec enim præsumitur vxorem vti debiliorem prius mortuam esse, quod probatur ex ipsis Iurisconsultis: & id passim fatentur omnes, præsertim Aretin.in consi.50.colum.2.

Cæterum his, quæ diximus, obstat text. in dicta.l. si interdum vtitur dictione,maximè, quæ propria vi,& natura implicat idem esse,etiam si ratio expressa deficeret.l.1. §.vel maximè. ff.de collatio.bono.l.scire oportet.§.& si maximè.ff.de excusatuto.vnde colligitur,donationem factam inter virum, & vxorem,ipsis simul pereuntibus ruina,vel naufragio,non ex eo validam esse quòd donator non superuixerit donatario, sed vel id procedere fauore donationis,vt quidam opinantur,quib. Aretin. accedit in dicto consi.50.col.2. quod ipse non admitterem. cum hæ donationes odiosæ sint.l.prima.ff.de donat.inter vir,& vxor.vel alia ratione iuris vtriusque Doctoribus occulta.

Aliud præterea ex vi dictionis,maximè,poterit inferri: nempè,quod etiam si donator superuixisset:nihilominus donatio valeret:hoc autem plurimum à iure discrepat.Nam donatore ipso præmortuo,si dubitetur ex variis præsumptionibus, & coniecturis an is pœnituerit,& an donationem reuocauerit: tunc in eo dubio donatio potius censetur confirmata,quàm reuocata. Et est ratio satis vrgens: constat siquidem morte donantis donationem ipsam confirmatam fuisse:at de reuocatione expressa,quæ necessaria est dubitatur: iuris est apertissimi eam donationem validam manere.text.in dicta l. cum hic status.in princ. versicu. quod si in obscuro. Cuius meminit Ludoui.Roman.in singu.593.ex eo scribens,quod si maritus matrimonio constans se confiteatur se recepisse centum in dotem:ac demũ dixerit illam confessionem falsam fuisse: non ex hoc videtur reuocare tacitam donationem, quæ oritur ex illa confessione. non diffiteor hanc Romani sententiam dubiam esse, & examinandam fore secundum ea,quę scripsimus lib.1.huius operis cap.7.nu.4. Et tamen si apparet,donatorem superuixisse donatario:proculdubio donatio non tenet imò reuocata censetur.Casus autem expressus,atq; expressim explicitus in d.l.si inter,est,quando donator non est superstes donatario:qui quidẽ minus dubius est, quam is,qui implicitè inibi deciditur:scilicet vbi donator,& donatarius simul perierunt ruina aut naufragio:tunc etenim: non constat quis fuerit superstes:nec an donator prius mortẽ obierit. Et nihilominus inquit Iurisconsultus donationem firmam esse.Quia non probatur prius decessisse eum qui donatum accepit:cum simul decesserit cum ipso donatore. Sic sanè dictio, maximè, propriam vim habet & implicat speciem magis dubiam,quemadmodum in d.l.si inter.deducit. Ludoui.Lusit.col. penul.Nam prior casus minus dubius est, quia morte donatoris cõfirmat donatio:& de eius morte constat.Posterior maiorem dubitationem habet: cum in eo cõstet de obitu donatoris: item de morte donatarij:non tamen constat,quod donatarius præmortuus fuerit.Aliter dissoluitur ea difficultas: si præmittamus dictionem,maximè,adiectam causę finali extare taxatiuè, non implicare.tex.vbi gl.Io.Andr.Antonii.& alij in c.ad abolendam.de filijs presby.Alex.consi.77.nu.23.lib.3.Socin.in d.l.si inter.nu.4.& ibi.Lusita.ad finem.Imo,& tertio Andreas. Alciatus de uræsump.reg.prima. cap.49. num.7. obiectionem istam ita explicat,vt ratio explicita in d.l.si inter sit distincta ab implicita:quæ procedit ex eo, q hæredi donatoris nõ competat ius petendi res donatas: nisi probauerit donatorem superuixisse: q sion probatur,licet constet donatorem, & donatarium simul ruina,vel naufragio mortem obijsse, explicita verò constat ex verbis orationis diui Marci: cum ea requirat donatarium præmortuum esse,superstite donatore.

Primò, tamen à præcedentibus infertur donationem inter virum,& vxorem validam censeri donatore,& donatario iam vita functis:siue hi mortui sint eodẽ casu,nempe ruina,aut naufragio:siue in diuersis locis:satis enim est,quod non probetur ab hęredibus donantis, ipsum donantem superstitem fuisse donatario.hoc præterea deducitur ex l.qui liberis.in prin.ff. de bonor. possi.secundum tabul.adiuncta.l.qui duos.in prin. ff. de reb.dub. siquidem quod respondet in dicta.l.qui duos.quando simul vterq; moritur ex eadem ruina,vel naufragio, idem respondetur in d.l. qui liberis. vbi diuersis in locis ambo mortui fuerint, & si non constat simul perisse. atque his rationibus moti tenent Barto.Socin.in d.l.si inter.ad finem.& Ioan. Lupi in rub.de donatio.inter virum,& vxo.§.75. quorum inductio non omnino probat eorum opinionem:quia in dicta l. qui duos. nihil refert, quis eorum prius aut posterius mortem obierit:modò constet vtrumq; decessisse.Et ideo Bar.in d.l.si inter.scribit in hac specie, præsumptionem esse pro ipso possessore:& alteri onus probandi incumbere:quem sequuntur Imola,& Raph.Cum.in l.ex facto §.si quis autem. ff. ad Trebell. vbi Alex. col.vlt.inquit propter Bart. aurhoritatem esse tenendam, & seruandam eius sententiam quam existimat singu.esse Ioannes Lupi in dicto.§.75. ipse vero Alex.aduersus Bar.& alios verius esse censet:q̃ heres donatarij teneatur probare,donantem prius decessisse, vel saltem vtrumque simul eodem casu perisse: siue is possessor sit, siue alter possideat.Ego sanè opinionem Barto.arbitror in praxi præferendam cæteris fore: nam & ei consentiunt Soci. & Ioannes Lupi contra Alex. cùm fortiotem in præsenti dubio decisionem assecuerauerit: quibus forsan suffragatur glosl. in dicto. §.si ambo.verbo.simul.

Secundò hinc apparet vera ratio ad tex.in dicta.l.ex facto.§.si quis autem.vbi substitutus Titio, si is sine liberis decesserit, admittitur ad fideicommissum, Titio & eius liberis † simul ruina, incendio,aut naufragio pereuntibus.Nam cùm sit satis,vt locus sit substitutioni,q̃ liberi non fuerint patri superstites: eo ipso q̃ probatum fuerit, Titium & eius liberos simul eodem casu periisse,constat,donec contrarium probetur, filios non fuisse Titio superstites.Sicuti Iurisconsultus censuit: & inibi eius interpretes adnotarunt:probantes idem esse siue filius sit pubes, siue impubes,quod præ cæteris Ripa aduertit.

Tertiò eadem ferè ratione subinfertur præmissa substitutione ea conditione concepta: si institutus decesserit sine liberis: oportere,vt substitutus admittatur,ab eodem probari: institutum & eius liberos simul eodem casu, naufragio, ruina vel incendio perisse:q̃ in specie asserunt Cumanus, Imola, Alex.& Ripa in d.§.si quis autem.ex mente illius respõsi. Quibus non oberit,q̃ fideicommissarius nõ tenetur probare institutum decessisse liberis non superstitib. iuxta illorum sniam quam esse magis commuuem,& veriorrm asserit Alciat.in tracta. de præsump.regul.1.cap.49.num.7.id etenim procedit:quando cõstat, institutum,eodem casu simul cum liberis mortuum esse:quemadmodum in d.§.si quis autem.probatur. Alioqui si constat institutum liberos habuisse:non erit satis, vt substitutioni locus sit probari institutum mortuum esse:ni probetur eius filios etiam decessisse,ex eo potissimum,q̃ præsumatur quis viuere centum annis.l.vlt.C.de sacrosan.Eccl.l.2.§.si dubitetur.ff.quemadm.testa.aperian.quamuis hæc ratio omnino certa non sit: siquidem in ꝓium vrget tex.in l.spadonẽ.§.qui absolutus ff.de excusat.tutor.ex quo deducitur non esse satis semel probatum fuisse Sempronium viuere,vt hodie præsumatur viuere.ad idem optimus tex.in l.hereditatum. ff.ad legem Falcid. Vnde licèt possibile sit quenquam centum annos viuere,q̃ in d.l.vlt.probatur: non tñ præsumitur quempiam ad centum annos victuum : cùm & id à communiter accidentib.& verisimilib.satis abhorreat:secundum Bar.in l.2.col.3.ff.iudic.solui.Aretin. in l. Sed si de sua.ff.de acquir.hęre.Decium in l.si emancipati. C.de collat. Corn.ibi,& in consi.341.lib.1.Alciat.in regula 1.de præsump.c.44. Alex.2si. 90.lib.6.nu.9.Soci.in l.si inter ad finem.ff.de reb.dubi.Gozadi.2ſ. 68.col.2.Io.Coras.lib.5.Miscellan.c.18.Caro.Molinę,in scholijs ad Alex.consi.1.lib.5.nu 42.vbi inquit hanc esse hisce temporib. crebriorẽ sniam:quę tamen ita temperanda est, vt si qs alrerius mortem allegauerit ad proprię intentionis fundamẽtum,eam probare debeat,sed habet maximam præsumptionem mortis, decursis iam centum annis ab alterius natalib. Corn. consi.119. lib.1.q̃ probatur in d.l.vlt.C.de sacr.of.Eccle. & videntur prædicti Doctores idem fateri sensim:dũ censent,non esse verisimile quenquã centum annos viuere.Sic crebriori calculo receptum est agenti vel excipienti incũbere probationem vitæ quoties ea est fundamentum actionis, vel exceptionis,ita sanè colligo ex Cuma.Romano,& Aret.in d.l.sed si de sua Bart. in d.l.2.col.3. ff.iud.soluã.& in l.siquidem.C.solu.matr.& alijs,quorum modò mentionem feci.& expressim Alexan.consi. 27. col.vltim.lib.7. quamobrem huius quæstio resolutio stat in hoc: quod seclu-

sis præsumptionibus,incumbit probatio ei, qui allegauerit,liberos patri superstites fuisse,vel,eos priusquam patrẽ decessisse. ita Bar.in l.qui duos.§.cum in bello.ff.de reb.dub.dum inquit.Sed si ponereꝰ,quod non appareret,eos simul decessisse : & ignoraretur quis prius,& quis posterius decessisset:tunc ille , qui dicit aliquem decessisse sine liberis,habet intentionem suam fundatam de iure communi:licet enim habuerit filios ante,non tamen præsumitur habere tempore mortis.Hæc Bart. qui loquitur quando constat institutum habuisse filios:& licèt sentiat hoc in casu, dicentem quem decessisse sine liberis immunem esse ab onere probandi:non ex hoc fatetur idem esse vbi allegaret filios,priusquam patrẽ decessisse:sed innuit,aduersario dicenti, institutum filios habuisse,& eos superstites patri fuisse , probationis onus incumbere.hic etenim est verus Bartoli sensus.displicet tamẽ hæc conclusio Imolæ,& alijs Præter Paulum Castren. in d. §.si quis autem,cum Baldus in capit.ex tenore.colum.2.de testibus & Felin.in capit.quoniam frequenter.§. Porro.vlt.colum. vt lire non contestata.scripserint,satis esse probare quem semel vixisse,& allegare eum hodie adhuc viuere,vt præsumenda sit eius vita. Nihil tamen miror, cum hæc Baldi sententia procedat ab ea opinione,qua olim passim asserebatur , quempiam præsumi viuere ad centum annos.distinguam ideo casus aliquot , ex quib.res ista admodum expedita videbitur. Primus, quando substitutus agit dicens institutum sine liberis decessisse,nec ex aduerso constat,liberos eum habuisse,tunc admittitur substitutus:licet actor non probet negatiuam illam : scilicet institutum decessisse sine liberis.hæc sanè in præcedenti capite nu.6. adnotauimus.

Secundus,vbi substitutus agit , & fatetur institutum filios habuisse,sed asserit,eos simul cum patre perisse, ruina, incẽdio,aut naufragio obtinebit omnino probato,quod simul perierint pater,& filij.tex in dicto.§.si quis autem. cuius hic est verus sensus secundum Alber Imol.Cuma.Alexan.Ripam,& Vincentium, qui scribit hãc interpretationem esse magis communem , quicquid Bart.& Castrensis dixerint.

Tertius,agit substitutus dicens, institutum decessisse sine liberis,nec fatetur eum liberos habuisse : & tamen reus possessor opponit,& probat institutum filios habuisse, quos patri superstites fuisse allegat,hic iuris vtriusque interpretes hærent : & profectò considerato fauore possessoris.quem Bar.in dicta.l.si inter.in specie fere simili considerat:& quod adest aliqua suspicio adhuc filios viuere : & præterea quia substitutus agens ad fideicommissum hoc conditionale,sensit,& tacitè adscuerat,& allegat,filios præmortuos fuisse patri:probare tenebitur, vel filios eodem casu simul cũ patre perisse, vel eos priusquam patrẽ,morte obisse, hoc colligo ex Imol.Alberi.Cuma.Alex & Iunioribus in dicto. §.si quis autem.& ex notatis paulo ante in prima illatione.

Quartus,agit substitutus similiter ad fideicommissum,& probat institutum,& eius filios mortem obisse:non simul,sed diuersis in locis,aut varijs casibus,vel in periculo,quod potuit successiuè eos extinguere:nec probat filios præmortuos fuisse:idem erit quod in proximo casu.Nam possessor absoluendus est, quamuis actor non allegauerit filios priusquam patrẽ decessisse : nec simpliciter actionis libello fassus fuerit institutum filios habuisse.huius opinionis authores sunt Imo.Cuma. Alex. Vincent.& Ripa in d.§.si quis autem.& alij qui relati sunt proximo versiculo , ex quo & hic quartus casus eisdem rationibus definitur. tamesi Alciatus in regu.1.de præsumpt. capitulo quadragesimonono. contrarium responderit dicens ita magis communiter probari:& Barto.in d. §.cùm in bello.plurimum eius responsioni suffragetur.atq; Bartho.Socinus ibi colum. pen. expressim teneat pro substituto fore pronuntiandum.

Quintus,agitur aduersus substitutum bona possidentem,atq; actio proponitur ex eo quod conditio fideicommissi defecerit: quia institutus liberos habuerit superstites : oportet actorem probare non solum institutum liberos habuisse, sed & eos superstites patri fuisse:alioqui reus absoluendus est; nec præsumitur , vt is condemnetur,liberos semel natos,patri superuixisse.hoc deducitur ex Bar.in d.§.cùm in bello.& Imola in dicto.§.si quis autẽ. etiam si non probet reus mortem filiorum.idem tenet Paul Castrensis in dicto. §. si quis autem.nec refert expressim, an tacitè actor proposuerit liberos patri superuixisse. tenetur enim actor semper probare id,q̃ est necessarium,vt eius actio concludat,& obtineat:idq; omnino tacitè allegare, & proponere videtur: licèt expressim id omiserit:sicuti & reus id probare tenetur,& sensim asserere videtur.si verba patiantur,q̃ est necessarium, vt eius exceptio actionem eneruet,tollat,aũt elidat, q̃ notandum est.

Nam & hic quintus casus variè poterit contingere, quamuis non desint , qui etiam in hoc casu scripserint actorem immunem esse ab hoc onere probandi,filios superuixisse patri, modo probet eos institutum habuisse.Hinc deniq; apparet,quid dicendum de pupillari substituto,qui probat mortem instituti,non tñ constat : an intra ætatem pupillarem decesserit, an præsumatur in ea ætate decessisse?Et sicuti memini in initio huius capitis.Maria.Soci.& Decius responderunt id ita præsumendum esse,vt locus sit substitutioni,& fauore pupillaris substitutionis, per tex in dicto.§.si quis autem.ex quo etiam Bald.in consi.464. lib.5. dicebat,quod si moriantur simul pater,& pupillus, cui est datus pupillaris substitutus , præsumitur patrem prius mortuum fuisse. Sed hæc Baldi adnotatio vera non est,per textũ in l. qui duos.§. cum in bello,& §.vltim.ff.de reb.dub. atque ita reprobat Baldũ Socin.in dicto.§.cum in bello.col.penul. quin & decisio Socini, & Decij nec probatur in d. §. si quis autem, nec vera est, quia in dicto.§.si quis autem,satis est vt substitutus admittatur,q̃ filij nõ fuerint superstites patri,& id constat ex eo quod pater, & mji simul ruina,vel naufragio mortui fuerint: aut saltem sat e , non constare filios superstites patri fuisse vt locus sit substitutioni iuxta præcedentem distinctionem.at in præsenti specie oportet constare,institutum in ætate pupillari decessisse , & ea probatio incumbit substituto etiam si is possideat, nam aduersus eum agitur rei vendicatione,aut petitione hæreditatis,probatque actor ad eum ea bona pertinere ex causa restari, vel intestati,reus verò excipit asseuerans institutum intra ætatem pupillarem mortem obisse,id igitur probare debet,cùm præter alias rationes hæc sit assertio affirmatiua,qua rõne siue substitutus actor sit , siue reus ei incumbit onus probandi secundum Bal.consi.29.lib.5. Bartho Socin.in dicto.§.cùm in bello.colum.pen.Ripa in d.§. si quis autem.ad fin.quicquid ibi in fauorem substituti possidentis senserit Paul.Castrensis,& licet priorem sententiam,quam ex Bald.& Socino retulimus sequatur Baptista de S Seuerino in l. precibus. colum.4.C.de impub.& alijs.Hæc deniq; vltimo loco adscripta probatur etiam ex Barto.qui consi.56.ad finem scribit, necessariò probandam esse certam ætatem ab eo , qui eam allegat ad propriæ intentionis fundamentum. l. de ætate.ff. de minoribus. atque inibi Bart.huic opinioni expressim ad stipulatur . Nec fauor substitutionis quicquam contrariæ sententiæ sustiagatur. text.celebris in l.& in illo. ff. de reb. dub quo in loco,mortuis simul instituto,& pupillari substituto non præsumitur prior mors pupilli,vt substitutio effectum sortiat:imo ea perit;& extinguit:

Tertiò princ.paliter quantum attinet ad huius capitis veram resolutionem,vbi ad iucri conditionem,aut alicuius rei acquisitionem requiritur,aliquem altero superstite mortem obisse,tũc vtroq; ruina , vel naufragio simul extincto si non constet , quis prius mortuus fuerit,siue vterq; siue masculus siue alter ut fœmina deficit conditio,& acquisitio iucri.text. insignis in l. quod de pariter.ff.de reb.dub.Nec mihi placet distinctio Bar. ibi dicentis, aliud esse in dispositione hominis, vt in ea locum habeat ista regula,aliud,in dispositione legis,quia circa eius intellectum,nec ea effectũ frustretur præsumptio prioris mortis adtumenda est ex coniecturis. Nam licet Bartolum sequantur Aretin.consi. 50.col.2 Soci in dicto.§ cùm in bello.& Alcia.reg.1. de ꝓsump. c.49.nõ potest iure probari eius sententia, siquidem alioqui lex non est sine effectu , nec perplexa , sed admodum expedita. & vtilis,& præterea Iurisconsulorũ responsa statim adducenda in ista propriam rationem non differunt à dispositione hominum.

Primò ex hoc infertur, q̃ si ex pacto,vel lege conuentũ,aut statutum sit vxore premoriente viro superstite,dos ad virum pertineat,mortuis viro,& vxore simul naufragio,vel ruina nõ pertinet dos ad hæredem mariti : secundum Signorolum consil.9. col.2. Prępositi.in cap.vlt.de donat. inter virum & vxo. col.4.Io. Lupi in rub.de donat.inter vir.& vxor.§.74.

Secundò,colligit vera ratio ad tex in d.l.q̃ de pariter.& deinde intell.ad tex.in d.l.qui duos.§ si maritus. † Nam si mater , aut quiliber extraneus stipuletur,dotem sibi reddi à marito mortua vxore in matrimonio:si simul ruina,aut naufragio perierint mater,& filia extraneus & vxor : non est locus stipulationi , nec ad hæredem stipulantis dos pertinet , quia stipulator non superuixit,& hæc stipulatio eam conditionem habet,si præmortua vxore stipulator superuixerit,sic etenim Paul. Castren.interpretatur tex.in dicta.l.quod de pariter.

Tertiò eadem ratione interpretabimur tex. in l.idem est.ff.de reb.dub.nam si dubium fuerit,mortuis legante, & legatario:q̃ prius altero superstite mortem obierit,perit legatum,nec ad hæredes transmittitur ac si in vita testatoris legatũ ex morte legatarij foret extinctum.tex.in d.l.idem est. quia secundum Paul. Castrensem ibidem vt legatum acquiratur legatario,oportet morte testatoris testamentum ipsum cõfirmari superstite legatario.

Quartò deducitur ex his , quod si simul ruina , vel naufragio perierint pupillus & pupillaris substitutus,nec constet quis prior decesserit,perit,& extinguitur pupillaris substitutio, & quamuis institutus sit impubes non præsumit lex,cum prius persse. tex.in l.sed & in illo. ff. de reb. dub. nec refert sit substitutus pupillaris pubes, in impubes nam & si pubes sit, idem erit, quemadmodũ

Bar.& communiter Doct ibi senserunt agimus enim hic de hereditaria,& testamentaria successione, cuius proprium & peculiare est,testatorem præmori superstitibus hæredibus, & legatariis.siquidem id manifesti iuris est,cum alioqui verè successio dici non possit. Sic profecto procedere videntur plura, quæ sub eadem rubrica de rebus dubijs à Iurisconsultus responsa fuere.

Quintò hinc oritur ratio decidendi ad tex.in l. si qui inuicem. ff.de donat.causa mortis,vbi donatore causa mortis, & donatario simul pereuntibus ruina,vel naufragio,donationes etiam inuicem facte,etiam inter coniuges minimè effectum habent iuxta quorundam intellectum, qui tamen falsus est, cùm ex verbis Iurisconsulti palàm constet, vtramq; donationem validam esse,quia neuter superuixit, & est necessarium donantem superuiuere vt donationes hæ infirmentur, sicuti diximus, & probauimus prima huius resolutionis regula ad quam ptinet ratio text. in dicta.l.si hi,qui inuicem.secundum communem Bart. & aliorum intellectum.

His obstare videtur tex.in l,qui duos. §.vltim. & in l. cum pubere. & in l.si mulier. ff.de rebus dub.vbi patre, vel matre simul cum filio pubere morientibus ruina, naufragio, vel incendio, vræsumitur filium patri,vel matri superuixisse, quod si filius impubes sit,secus erit.quibus probatur non esse satis certum quod tertia regula explicuimus,imo iure præsumi ex duob.simul morientibus alterum alteri superstitem fuisse.sed hæc procedunt ex humana,legis interpretatione ratione ordinis inter patrem, & filium,ascendentes,& descendentes quantum ad successionem, propter votum parētum,& legem naturæ, quemadmodum explicat Bartholo Socin.post alios in l.sed & in illo. ad finem.ff.de rebus dub,Aretinus in consi.15.colum.3. vbi respondit, eodem casu,ruina,aut naufragio extinctis patre & filia, præsumendum esse filiam etiam si propter sexum imbecillis sit, patri superstitē fuisse. Hæc verò humana interpretatio cessat ob ætatis imbecillitatem,nam locum non habet vbi pater,& filius impubes simul eodem casu perierunt,præsumitur etenim,impuberem premortuum fuisse, ac patrem ei superuixisse. vt in dictis iuribus probatur,quæ quidem admittenda sunt etiam in dispositionibus hominum quoties agitur de transmittendis bona parentum ad filios.vel descendentes,quod Socin.in dicta.l. sed & in illo.tradit.

Ex his perpendi poterit vera interpretatio tex.in l. inter socerum.ff.de pactis dotalibus,vbi discutitur vis,& conditio pacti cu
9 iusdam in hunc modum conuenti,vt dos ad maritum † pertineret, si vxor filio superstite moreretur, quo casu,mortuis simul vxore,& filio,inquit Iurisconsultus, dotem ad maritum ex pacto non pertinere.Ratio etenim adsumitur ex vltima regula, quia ad hoc lucrum requiritur, vxorem præmori filio superstiti, & tunc non est satis vtrumque simul mori aut eodem casu perire, cum non appareat,filium superstitem fuisse. Rursus sub eodem pacto altera adscripta fuit conditio, vt si vxor in matrimonio decederet non superstite filio,portio dotis non tota ad maritum pertineret,& in hac specie scribit Iurisconsultus, mortuis simul vxore & filio, dotis portionem ad maritum spectare, cuius responsi ratio deducitur ex prima huius capitis regula, quam adnotauimus ad textum.in l.qui duos.§.si maritus. ff.de reb.dub.satis enim est vxorem,& filium simul mortuos esse, vt vxor dicatur in matrimonio decedere non superstite filio,& idem coadiuuatur ex secunda regula iuxta.l.si inter.ff.de rebus dub.non oberit huic interpretationi, quod iuxta literam dict. l. si inter socerum.in secunda pacti conditione scriptum fuit,si vxor in matrimonio decesserit,mortuo filio viuente,vxore,eiusq; matre, vnde apparet requiri ad veritatem conditionis, filium priusquam mater mortuum esse.quæ quidem conditio vera non est,matre & filio simul ruina,aut naufragio extinctis.

Nam id dictum est ad differentiam primæ conditionis, quæ exigebat,filium matri superstitem fore,non ad conditionem vltimam,siquidem ea conditio tantum dictat,si vxor in matrimonio decesserit non superstite filio.Et ideo satis erit, vt filius matri superstites non dicatur, simul matrem & filium eodem casu perisse.l.ex facto.§ si quis autem in l.1. ff.ad Trebellia. Item nec huic considerationi obstat,quod in eo tex.scribitur ea ratio,quia verisimile videbatur infantem ante matrem perisse. quasi inibi probetur:præsumendum esse filium ante matrem mortuū fuisse,si is impubes sit,& tractatur de lucro acquirēdo eo casu, quo prior mors ipsius quàm alterius contigerit, & ècontrario præsumendum esse,puberem superstitem fuisse,si agatur de aliqua re consequenda,vbi is superstes fuerit:hoc etenim à Iurisconsulto adducitur,vt comprobet,non fuisse filium matri superstitem. & sic defecisse conditionem pacti,potius, quàm vt priorem mortem filij præsumatur.aur planè possumus fateri, duobus simul extinctis.impuberem præmortuum fuisse præsumendum fore,eo quod imbecillior sit ratione ætatis: at pubes, duobus puberibus simul pereuntibus superstes non præsumitur. l.qui duos. §. vlti. l. cum pubere.ff.de rebus dub. ex quo constat Barto. in d. l. quod de pariter,non exactè distinxisse, dum altero distinctionis membro scribit,in dispositione hominis,non præsumi ex duobus simul oppressis,& mortuis,alterum præmortuum fuisse, etiam si is impubes sit.Nam & præter alia text. in dicta.l.inter socerum. Ōrium probat,cui Barto.minimè satisfacit, etiam si id conetur efficere dicens,inibi tractari de dispositione hominis continente idem quod ius commune,quod falsum est,licet Socin.in dicta. l.sed & in illo. col. penult. Bartoli solutionem sequatur. tametsi præcedens intellectus posset Bartoli distinctionem tutari.Sed ea non procedit iure, cùm nulla congrua discriminis ratio appareat,siquidem & altera pars,quod circa legis dispositionem præsumatur ex coniecturis prior,aut posterior mors,adhuc infirmatur ex tex.in d.l,qui duos. §.vlti. cui nondum respondetur à Bart, ita verè,& congruè vt tollatur obiectio. sicuti constabit maturè Iurisconsultorum responsa examinanti.

Hæc verò quæ adnotauimus,nempè,simul extinctus patre, & filio pubere,præsumendum esse,filium superstitem fuisse patri ratione ordinis,deficiunt in fauorem patroni, & ob eius reuerentiam,siquidem liberto,& eius filio etiam pubere extinctis simul,
10 præsumitur † filium non superuixisse patri, vt patris hæreditas intestato decedentis,& sine liberis patrono deferatur dicta.l. qui duos.§.si cum filio.vbi Cumani,& Socin.idem Socin. in l. sed & in illo.colum. vlti ff.eod.id optimè explicant, quod fit ad similitudinem eius quo l responsum est in dicta.l.ex facto.§.si quis autem.Nec refert ad intellectum.§.si cum filio eundem filium esse puberem,vel impuberem ex mente omnium præsertim Socini in dicta.l.sed & in illo.columna vltima. quo in loco scribit decisionem dicti.§.si quis autem non procedere vbi substitutio esset facta ab ascendente.cùm in eo casu ratione ordinis, & propter votum parentum,si filius sit pubes,præsumendum sit, filium superstitem fuisse patri,& ideo excluditur substitutus,ex dicto. §.vltimo l.qui duos,& l.sequent.quæ quidem decisiones sunt intelligendæ,quando non sit datus patri decedenti sine liberis substitutus,propter rationem tex.in dicto.§.si quis autem, & ob id mihi non placet Socini restrictio.

Omnibus his ad amussim, & diligenter pensitatis, pro huius capitis coronide animaduertendum censeo,an verum sit,fœmina,& viro simul extinctis,præsumendum esse,præmortuam fuisse fœminam,quod in initio huius capi.adnotauimus, & constat id non probari iure,nec posse id colligi ex aliquo Iurisconsultorum loco,quorum superius meminimus, imò apertè contrariū probatur ex dicta l,si inter virum, & l.cùm hic status. §.si ambo, quorum decisiones veræ non essent,nec iurè probarentur,si præsumendum foret, fœminam præmortuam fuisse, tota etenim eorum responsorum ratio ex eo deducitur,quod nec præsumatur fœminam præmortuam,nec superstitem fuisse,& ita potius colligitur ex verbis orationis Diui Marci,quæ Iurisconsulti perpendunt, ex rigore interpretationis, non præsumi fœminam præmori.Nam quod adducitur de impubere,& eius imbecillitate.pertinet ad ætatem teneram immaturam, & eius vires fragilesnon ad sexus imbecillitatem. Sed tamen hac in re negotium nobis facessit Regia.l.12.titulo penult.part.7.quæ expressim statuit in hac specie,præsumendūm esse, fœminam prius extinctā fuisse,ob sexus fragilitatem,& inquit,hanc præsumptionem prodesse ad donationes,quæ fiunt inter virum, & vxorem : cùm hæ confirmentur præmoriente donatore. Ex his duo colliguntur. Primum:esse necessarium ad confirmationem donationis inter virum, & vxorem, donantem præmori superstite donatario, q falsum est,sufficit enim quod non constet donatarium præmortuum fuisse superstitę donatore.l.cùm hic status.§.si ambo. ff.de donatio.inter virum,& vxorem.l.si inter.ff.de rebus dub. Regia. l.4.titu 11.part.4 Secundum mortuis simul viro, & vxore, vbi tractatur de donationibus confirmandis, præsumendum esse; prius extinctam fuisse vxorem, quod itidem iure Cæsareo improbatur: nam si ita præsumeretur, donatio facta à viro vxori nequaquam confirmaretur,simul ambobus ruina,vel naufragio pereuntibus,& tamen contrarium apertissimi iuris est dicta. l.si inter.& dicto.§.si ambo.Et præterea Regia constitutione tollere tur,quod iure Cæsarum est receptissimum,scilicet,donationem factam à marito vxori,ambobus simul extinctis casu vel ruina, manere,& esse omninò validam: q certè procedere non posset, si præsumeremus vxorem tunc præmortuam fuisse, & similiter deficeret quod de mutuis inter virum,& vxorem donationibus statuum est in dicto.§.si ambo,vt simul naufragio,vel ruina, & viro,& vxore extinctis,vtrasque mutuas donationes valere, ex lege etenim Regia valeret donatio facta ab vxore viro, non tamen valeret facta à viro vxori,cùm præsumatur vxorem superstite viro perisse,verum enimuero tametsi Regia constitutio ita expressim loquatur, vt nullum patiatur, præter præmissum, intellectum,opinor ex ea non tolli, quæ absque vlla controuersia iure

iure Cesareo statuta sunt, & aliqua ex parte cōprobata Regia.l. 4.titu.11.par.4.siquidem dicta Regia lex. 12. non intendit hanc correctionem inducere,cùm adscripta sit titulo generali de verborum significatione;& tandem viri doctissimi,qui eam ex Pādectarum legibus deduxerunt, sequuti sunt interpretationem veterum quorundam,qui meminit glo.in l.si possessor.ff.de relig.& sumpti.funer.opinati sunt, viro, & vxore simul extinctis, præsumendum esse,fœminam præmortuam fuisse, quod non est omnino admittendum.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Quinque traduntur conclusiones,quibus constat, quando diuino, vel humano iudicio quis ob alterius culpam absq; criminis labe puniatur.*
2 *Ob crimen læsæ maiestatis humanæ, sicut & diuinæ, nepotes delinquentis afficiuntur pœna,quæ per legem filijs inflicta est.*
3 *Filij illegitimi etiam continentur sub legibus punientibus delinquentium filios.*
4 *Filij hæreticorum non puniuntur in hoc:quod priuentur beneficijs Ecclesiasticis iam obtentis tempore commissi criminis.*
5 *Pœna per Canones,& leges indicta filijs hæreticorum, etiam eos complectitur,qui ante crimen nati fuere.*
6 *Perpenditur,& examinatur Gratiani locus in capit. non imputantur.1. quæst.4.*
7 *Statuto,consuetudine,vel lege quamuis innocens non possit pœna corporis puniri ob crimen alterius,potest tamen pecuniaria,& inibi an pater teneatur soluere pecuniariam pœnam,qua filius mulctatur?*
8 *Examinatur gl.in cap.cum homo.23.quæstione 5.*
9 *Quare in vniuersitatem ferri non possit excommunicatio, & ibi intellectus c.Roman.§.in vniuersitatem.de sent.excom.in 6.*
10 *Ecclesiastico interdicto plerunque subijciuntur innocentes ob alterius culpam.*

An iustum sit,lege vel statuto aliquem ob alterius culpam puniri.

CAPVT VIII.

PLerunque in controuersiam incidit quæstio, qua de iustitia legum dubitatur, & præsertim earum, quæ pœnam innocenti ob alterius culpam,& crimen infligunt. Nam eas iniquas esse probatur Ezech.capi.18. Anima inquit quæ peccauerit,ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris,& pater non portabit iniquitatem filij:iustitia iusti super eum erit,& impietas impij super eum.capitu.Iudæi.capit.iam itaque.capit,1.& 2.1.quæstione quarta.ex Augustino ad Vincent. Epistо. quadragesima octaua.hoc idem constat ex l. crimen. ff. de pœnis. Et præterea, qui pœna sequitur criminis authorem.l.fancimus. C.de pœnis. capit.2.de constit.capit.quæsiuit.de his quæ fiunt à maior.par.ca. & capit.quæsiuit. de his quæ fiunt à maior.parte.cap.& capi.Romana.in fine.de sententia excommunil.2. §.in filijs. ff.de decurionibus lege duodecim tabularum.C.de leg.hæred.eaque ratio à iure naturali procedit,cùm criminis pœna culpam necessariò præmittat,alioqui pœna non esset, imo potius iniuria, quæ rationi naturali minimè conuenit.deinde innocentem puniri,occidi,aut verberari à iustitia alienum est.l. absentem. ff. de pœnis. quibus & alijs,quæ passim adducuntur, constat leges istas in iustas esse. ex aduerso non desunt Sacri eloquij testimonia, quæ suadere videantur,leges has nō esse ab instituto diuino alienas: & frequenter leges statuuntur, quibus ob aliena crimina innocentes puniuntur,nec possunt vlla iusta ratione improbari,quippè quæ Reipublicæ conueniant omnino, & dieo distinctè aliquot subijciam adsertiones, quo harum constitutionum iustitia manifesta sit,commemorans authoritates, quibus dubium istud solet dissolui.

Prima,quamuis ex lege iustitiæ absque culpa, & causa nemo sit puniendus,quandoq; tamen ex causa etiam absque culpa di
1 uino & humano iudicio pœna infertur.cap.quoniam † frequenter.§.si verò.vt lit.non contest.tex.& ibi glo. in cap.renouantes. 22.distinct.& in cap.antiqua.de primileg.glo. communiter recepta in c.2.de constit.Sic Leuitici. cap. 20. interprete Augustino, pecus licet ratione careat,& à culpa immune sit, suspenditur cū ipsa fœmina,quæ se ei commiscuit, ne tali flagitio contaminatum indignam refricet facti memoriam.cap. mulier. 15.q.5. cuius post alios meminit Iason in l.furiosum. C.qui testam. facer. possunt nu.10.l.2.tit.21.part.7.Guido Papæ. quæstione.338.quo in loco citat legem illam Exod.cap.21.si animal hominem occiderit,lapidib: obruatur,& addit seipsum vidisse animal quoddam furca suspensum ; eo quod puerum quendam occidisset. Olim sanè apud Athenienses ex Draconis legibus non homines modo,sed & animantes aliæ,atque etiam inanimata cædis perpetratæ iudicium subire tenebantur:eaque accusatio aduersus animalia ratione carentia,& inanimata in Prytaneo iudicabatur:vt inquit Demosthenes in oratione aduersus Aristocratem.Quod & ex eo adnotauit Budæus in l.aut facta.§.cuentus.ff. ff.de pœnis.Quibus mirè conuenit quod scriptum est Genes. c. 9.Sed & hoc apud nos minimè seruatur, omittitur etenim hæc punitio animalis,quod sensu rationali careat:culpaque, vbi non est causa maxima id agendi propter delicti immanitatem.sic sane,paulo post plures adducemus humanas leges, quibus absque culpa pœnam inferunt ratione criminis commissi ipsi legum latores,iusta tamen causa morti.ad hæc est etiam text. optimus in cap.Ecclesia,quæ pactione.1.q.4.

Secunda,Quandoque ex causis humano iudicio occultis, & latentibus, Deus Optimus Maximus ob alterius culpam, innocentes temporali pœna bonorum, & corporis afficere dignatur,quod manifestissimè constat Exod.20.cap. Ego, inquit,sum Deus Zelotes visitans iniquitatem patrum in filios vsq; ad tertiam,& quartam generationem.hic verò locus,& si variè intelligatur ab Augustino.& alijs,cap.homini.1.quæstione.4. tamen hanc cōclusionem probat, si veram verborum significationem pensitemus,siquidem visitate Deum cuiuspiam iniquitatem,idē est quod eam punire.Sic dominus per Dauid Propheram psalmo.88.dixit.si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint,visitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum.eadem ratione cōstat, quod puer natus Dauid ex illicito coitu,ob parentis crimen à Deo extinctus est. Reg.2.capit.12.& præterea paruuli Sodomæ absque vllo proprio peccato simul cum adultis peccatoribus igne consumpti fuere.Genesis capit. 19. sicuti & terra viuos deglutiuit cum Datham,& Abiron sine vlla criminis labe ob scelera parētum, diuina quidem vltione.Numer.capit.17.facit tex. celebris in capi. vergentis.§.nec huiusmodi.de hæret.& Iosiæ cap.6.4.Regum.c. 5.& Genc.cap.9. quibus authoritatibus opinionem istam probarunt diuus Augustinus.quæstio.8.super Iosue.Alex.Alensis 3. par.quæstio.41.membro 4.artic.1.Thomas 2.2.questio.108.art, 4.idem 1.2.quæst.87.artic.vlt.Cardin. à Turre Cremata in c.vindecunq;.50.dist.Ioan.Arboreus lib.6.Theosophiæ,cap.9.Alfonsus à Castro de iusta hæretico.punitio.lib.2.cap.11.idem Plutarchus scribit lib.de sera numinis vindicta.

Tertia,Humana lex minimè potest imitari iudicium diuinū, quo pro alerius culpis & criminibus innocentes,corporis pœna afficiuntur.tunc etenim licet hominibus diuina iudicia imitari, quando ea ex manifestis causis procedunt,at vbi ex occultis, no bisque latentibus diuinum iudicium instruitur,secus est,cùm homines prorsus ignorent quid exdediat,vnde nulla humana lege iuste quacunque ex causa corporis damno,& pœna puniri potērint innocentes ob aliorum crimina ita scriptum est Deutero.c, 24.Non occidentur patres pro filijs,nec filij pro parentibus, sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Exod. 23. infontem,& iustum non occides. & expressim hanc sententiam adsentur Augustinus dicta quæstione octaua. Alexan.Halensis, Thomas dicto articulo 4.Cardin.à Turre Cremata,Io.Arbore.Castro,& Plutarchus paulo ante nuncupatim adducti, quamobrem satis inique à Cæsaribus in l.si quis.C.ad l.Iulia. maiesta. dictum esse constat,ex imperatoria indulgentia,& lenitate si vitam concedere filijs eorum qui crimen læsæ maiestatis commiserint. nam & secluſa Cæsarum mansuetudine minimè possent iustè ob parentum etiam grauissima scelera filij occidi, nec verberari. & licet Innocentius Summus Pontifex in dicto capit. vergentis,huius Cesareę lenitatis meminerit,non probasse videtur,quod ipsi Cæsares remota lenitate,& indulgentia significarunt.

Quarta,Poterit sanctissimè ex causis,& propter Reipublicæ vtilitatem,quo promptius,& cautius à delictis,& criminibus homines abstineant,humana lex filios,& nepotes pœna bonorum, aliaue simili afficere:atq; ita passim legibus,& Canonibus definitum est,quemadmodum statim latius probabimus,& in specie adnotarunt Augusti.Deci.Thom.Alexan.Halensis. Arbore. Alfonsius à Castr.qui præcedentis opinionis authores fuere, communique, aut saltem omnium frequentiori sententia idem asserītur.Sic etenim satis constat defendi humanas leges, humana iudicia,quibus innocentes ob aliorum crimina,& peccata pœnis temporalibus afficiuntur.quod notant glo.in summa.1.questione.4.q ibi Docto.glo.& ibi Cardina.à Turre Cremata.in dicta cap.vndecunque.

Quinta pœna æterna, aut temporali:quæ spiritualis sit, nunc̄ diuino

diuino iudicio puniti fuerunt, nec punientur innocentes ob alterius culpam,nec poterunt humana lege puniri.hoc constat ex ipsius iustitiæ diuinæ ratione secundum Augustinum dicta quæstione octaua.& in Epistola 75. ad Auxilium Episcopum capitulo .non imputantur.vbi gloss.& in summa. prima quæstione quarta, & in dicto capitulo vndecunque. vbi Cardina. Thomas. 2.2.quæst.108.art.4.& 1.2.quæst.87.artic. vlti.Ioan.Arbor. & Castro dictis locis,quorum opinio receptissima omnino est. Spiritualem pœnam hic intelligo, non quancunque Ecclesiasticam, Canonicamue, qualis est irregularitas: nam hæc non est spiritualis pœna,quicquid dixerit glossin dicta summa. quæst.4. sed eam,inquam,quæ sit amissio iuris ad gloriam suscipiendam, aut ipsius gloriæ,eorumue,quæ ad animæ salutem maximè necessaria sunt,priuationem,ex mente Thomę,& aliorum,qui rem istam diligenter tractauerunt.Ex his verò,quæ præmissimus plura constant,quorum ratio ab his deducitur, & manifestam reddit huius quæstionis resolutionem.

Primùm,hinc conciliantur diuini eloquij testimonia,quæ frequenter vti pugnantia in disputationem istam adducũtur.Nam Exod.20.probatur, iustè ob culpam parentum filios innocentes puniri,& tamen Ezechielis capit.18.diuina maiestas prophetam inquit, anima, quæ peccauerit ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris. quo in loco scribit post alia Hieronymus hæc quidem:Hoc interim de prouerbio, si de parabola dixisse sufficiat,quod lex,& prophetæ Exodus,& Ezechiel, imò & ipse Deus qui & hic & ibi loquutus est,nequaquam in sententijs discrepare videatur,aut hic corrigere, quod ibi malè dixerit. Hactenus Hieronymus in hunc planè sensum, vt omnino aliqua æquissima, & propria interpretatione oporteat ita hæc Sacræ scripturæ loca ad concordiam deducere, quod minimè cõtraria videantur cùm idem vtriusq; testimonij author nequaquam discrepare videatur,imo idem docere, nec itidem videatur hic corrigere,quod prius malè dixerat.vnde apertè doctissimus,& sanctissimus vir sensit, non esse vllo pacto dicendum q̃ Ezechielis capitu.18.Deus correxerit,quod prius Exodi.20.malè dixerat. Sic profectò Hieronymi verba sunt intelligenda, tametsi viri alioqui doctrina, & eruditione insignes opinentur, diuum Hieronymum in hunc modum loquutum sub disiunctione existimasse Deum Ezechielis.cap.18. corrigere quod Exod.cap.20.malè dixerat, siquidem hic sensus prorsus alienus est à viro pietate & religione Christiana percelebri.erit igitur necessarium inquirere, & examinare vtriusque loci interpretationem. Primò quidem dici verè potest, verba Ezechielis esse intelligenda de pœna æterna,aut spirituali,verba verò Exodi de tẽporali,secundum diuum Augustinum, & alios, quorum superius mentionem fecimus.Secundo,Exodi locus referri potest ad iudicium diuinum,alter autem ad iudicium humanum,iuxta ea quæ modo diximus.quod verò Hieronymus scribit,puniri quandoque filios propter parentum scelera,eo quod in his perpetrandis filijs parentes imitentur, & ita intelligi posse Exod. locum, idemque probant Nicolaus Lyranus dicto cap.20. Diuus Thomas dicto articulo quarto,& vltim.minimè placet:tunc etenim filius punitur propter proprium crimen,& culpam ab eo commissam,non ob crimina parentis. quamobrem ea interpretatio admittenda non est, quemadmodum eleganter probat Alfonsus à Castro libro.2.de iusta hæret.punit.cap.10.etiam si Plutarchus de sera numinis vindicta agens scripserit, Deum punire filios imitatores scelerum parentum, successores quidem in prauitatis supplicio,sicuti in hæreditatis ære alieno.

Secundo infertur, iustissimè diuum Ambrosium Cæsarem Theodosium incusasse.eo quod militę quodam furentis populi impetu apud Thessalonicam occiso, ipse iussit populum, vt quisque obuius esset obtruncari. potuit enim Cæsar militis occisores gladio vltore punire,inique tamen,etiam ex causa seditionis,iussit innocentes occidi. capit. cum apud Thessalonicam.11. quæstio.3.Diuus August.lib.5.de ciui. Dei. capi.26,Ruffinus lib. Ecclesiasticæ historiæ.11.cap.18.Theodoritus lib.5. cap.17.& sequenti.Sozomenes lib. 7.cap.24. Cassiodorus lib.9. historiæ tripartitæ.ca.30.tametsi Theodosius clementi fuerit animo prædi
» tus,seueraque præcepta interdum dilatione modica mollirebat
» authore Paulo Diacono.libro 13.tex.in l.si vindicari. C. de pœ-
» nis.Cui adde quæ ex Suetonio in Tyberio cap. 75. & Cornelio
» Tacito.lib.3.tradit Cuiacius lib.5.obseruat.cap.9.

Tertiò,ab eadem resolutione procedit quod iure Pontificio, & Cæsareo statutum est:nempè,vt filij,& nepotes eorum,qui diuinam,vel humanam maiestatem læserint, infamia notentur,&
2 indigni censeantur, qui † obtinere valeant officia, & beneficia Ecclesiastica, aliaque Reipublicæ munera. hoc etenim sancitum est ob criminum grauitatem, ex qua innocentes filij ob scelera parentum pœna temporali bonorum, & simili puniuntur.l.quisquis.C.ad l.Iuli.maiest §. filij.capit.vergentis.de hæret.capit.2.§. hæretici. capit. statutum. in 2.eod.titu.in 6. traditque duodecim casus,quibus pro parentum scelericus filij puniuntur Mathæ.Afflict.in constituto. Neapoli. titu.2.num.33.quem legito num.24. Tametsi leges istas nec probet,nec laudet Dionysius Halicar.lib. 8.de antiquitatibus Roma. easque quodammodo ab eius Republica relegauerit Plato iib. 9. de legibus. Cæterum ad harum constitutionum interpretationem sunt aliquot discutienda: ex quibus in praxi apparebit verus earum intellectus.

Primum, An ob crimen læsæ maiestatis humanæ cõmissum à parentibus nepotes afficiãtur infamia, ac publicorum officiorum indignitate? Siquti de filiis expressum est:de his etenim tãtum meminit dicta.l.quisquis.§.1.Regia.l 2.tit.2.part. 7.nam appellatione filiorum in his, quæ ad pœnam & odium pertinent, non veniunt nepotes.l.lege Iulia. §. hoc capite ff. de ritu nupt.l. patri.ff.de adul. Barto. communiter receptus in l.liberorum.numero 6.ff.de verborum significatio.qua ratione ad nepotes predictam infamiæ notam minimè extendi, responderunt Bartol. in dicta.l.patri.ff.de adult. Francus in capit. statutum in 2.de hæret.in 6.Decius consil.64.columna 1. quibus ex aduerso refragatur quod constitutio Federici, quam Alberi in dict.l.quisquis. num.9.refert, probat infamiam istam ad liberos deduci: & sub mentione liberorum constat nepotes contineri. Barto.& communis in dict.l.liberorum. quantumcũque sit odiosa dispositio, vt ipsi fatẽtur,& ideo, etiam nepotes infamia notari ob crimen læsæ maiestatis ab auo commissum, tenent Cinus, Alber. num. 4. & Salyc. consi.1.in dict.l.quisquis. vbi hanc esse communem opinionem asserit idem Salycetus.

Secundum est considerandum, filios, & nepotes hæretici hac
3 eadem infamiæ pœna affici etiam si illegitimi sint, ne plus † fauoris habeat luxuria,quàm castitas gl.celebris & ibi Ioan.Monachus,Archid.Ancha.& Docto.communiter in d.c statutũ.Gundisal.Villadiego in tract.de hæresi.quæstione.23.Reperiorum inquisitorum verb.filij.& probatur,siquidem hęc pœna filiis infertur ex eo quod à sanguine illius hæretici processerint, & sint eius corporis pars,quæ quidem ratio ẽt in filiis illegitimis obtinet,vt ex Bartol. deducitur in l. 2. ff. de accusat. & ex l. hos accusare.§. omnibus.ff.eo. sic sanè lege Pompeia de parricidiis puniẽdus est filius etiam spurius parentem occidens, quod ipse adnotauit in Epitome de Sponsali.2.part.c.8.§.6.in princi. ex Bald.in cap.1.§. naturales. si de feud.fuer.controuer.int.domi & agnat. vas. hanc tamen principalem opinionem gloss. in dicto capitu. statutum. intelligunt Domini. Ancharra.& Franc.& ibi in filiis illegitimis, naturalibus tamen non in spuriis aut vulgo quæsitis. idem eos sequutus scribit Ioan.Lupi S.gobiensis decanus in tracta. de hæresi. in fine. qui asscriptus est in l. 1.titu. 26 part. 7.idem Salyc.in dicta.l.quisquis.3.quæstio. Cinum sequutus.Sed ipse Cinus quæstione 4.non ita vti Salicẽtus refert,quęstionem istam definiuit. scribit denique constitutionem dictæ. l.quisquis. habere locum in filio nato ex concubinatu, aliove coitu etiam damnato, modo pater sit certus, quasi secus sit in filio illegitimo cuius pater incertus sit.idem Alberic. ibi quæst. 8.ex quibus ipse opinor decisionem text.in cap.statutum.& in d.l.quisquis.non tantum obtinere in filiis naturalibus illegitimis,sed etiam in spuriis,ac incestis, natisque ex alio coitu damnato modò pater sit certus.

Tertio, Cui ea eadem cosistiturionescontrouertitur, an filij hæreticorum priuentur beneficiis Ecclesiasticis,quæ ipsi iam ob-
4 tinebant eo tẽpore quo pater crimen † commisit? Cui quæstioni præmittendum est regulariter,vbi quis ob crimen efficitur indignus ad obtinenda beneficia Eccl.siastica, seu alia munera, & honores publicos,non esse iam obtentis tempore commissi criminis priuandum.glossin.insignis in Clementina 1.§.ipsius.de pœnis: quam sequuntur inibi Cardin. Imol. & Bonif. numero 54. Et Panormita. in Clementina 2. eod. titul. vbi verbo, obtentis. scribit glossa. eadem ratione cum qui ob delictum priuatur obtentis, non esse indignum, nec inhabilem ad obtinenda. quam sententiam probant ibi Zenzelinus. Cardin. Panormit. Imol & Bonifaci.num. 50. Sic licèt infamis infamia facti inhabilis sit ad obtinenda beneficia Ecclesiastica.text.vbi Abb. Aret.& alij post glossin capitu.omniporens.de accusat. Dinus in reg. infamibus. de regul.iur.in 6.glossin cap.cùm inter Canonicos.de elect.glos. & ibi Abb.col.2.in cap.super eo.eod.titu.& notatur in capit.inter dilectos.de excessib. præla. obtentis tamen non priuatur.vt tradit Panorm.in cap.per inquisitionem.col.3.de electio. probatur in capitu.Nonne.8.quæst.4.notant Docto.in dicto.capitu.omnipotens.glossin.singula.in capit.sæpe. de appellat. communiter recepta secundum Abba. ibi nume. 14.& eam commendant Ias. in l.1.colum.8.ff.de re iud.Aretin.in capit. si constiterit.2.colum. de accusat. optimus text.in l.2 §.vltimo.ff.de pœnis glossin cap. cùm non liceat.de præscrip.Bald.in capit.1.qui successf. tenent. feud. confir.2.colum. glossin summa 8.quæstio. 4.quibus constat, accusatum de crimine, & ideò pendente lite infamem

infamia

infamia facti,non priuari obtentis dignitatibus, nec beneficijs nec honoribus,nec eorum administratione. l.1.§. integer.ff.nil nouare appel.pend.l.qui à latronibus.§.si quis. l.eius. §.vltim.ff. de testamen.l.fiunt.§.1.ff.de his qui no infamia, Nihilominus ex materia subiectà,& criminis commissi conditione iuribus saltem tacitè expressa,quandoque etiam dicẽdum erit,priuatum obtentis beneficijs,inhabilem fore ad obtinenda,& ècõtrario, inhabilem ad obtinenda etiam obtentis priuandum esse.ita sanè hæretici,& eorum fautores, ac receptatores nõ tantum indigni efficiuntur ab obtinenda beneficia, sed & obtentis iam tempore commissi criminis priuaniur.tex. celebris in c.vt com missi.§.priuandi.de hæret.in 6.quo in loco adnotandum est,hæreticos ipsos beneficijs obtentis ipso iure priuati. c. quo iure. 8. distinctio.vbi gl.Domi.& Præpos.Io.Andr.& Docto.communiter in dict.c.vt commissi. dum exponunt literam illius capitis in §.priuandi præterea,vel priuatos denunciandi.in hunc modum,vt dictio vel exponatur,idest,eandem opinionem veram esse censent Abb.in dicto.cap.inter dilectos. col.vlt. & Felin. in cap.2.colum.4.de rescript.Ioan.Bernardus in pract.criminali c. 196.licet Alfonsus à Castro.de iusta hæret.puni. cap.9.lib.2.tenuerit,hæreticum non esse ipso iure priuatum beneficijs obtentis,sed per sententiam priuandum.ipsi verò hæreticorum fautores,& receptatores non sunt ipso iure priuati beneficijs obtentis,sed per sententiam priuandi.cap.excommunicamus.in 1.§. credentes.ver.si verò clericus.vnde commodior erit interpretatio.dicto.§.priuandi.vt dictio priuandi, ad receptatores, fautores,& hæreticorum defensores:dictio verò priuatos denuntiandi,ad ipsos hæreticos referatur. Cæterum quòd filij hæreticorum, & receptatorum priuentur beneficijs obtentis tempore commissi criminis,ipso iure, asserunt Ioannes Andreas in dicto capitu. vt commissi. colum. 2. & Domi. ibi in §. Priuandi. Henri.in capit.vergentis.colum. 4. & ibi Ananias colum. 2. de hæretic.Imola.in 1.in insulam.in princip.ff.solut. matrimo. Præpositi.in cap.satis peruersum.56.distinct. Ioan. Lup. in tracta. de Regno Nauarræ.5.parte. §.8. vbi fatetur hanc opinionem magis communem esse.pro qua adducitur text.in capitu. Felicis.§. quod si quis de pœnis.in 6.ex quo patet, filios percutientis sanctæ Romanæ Ecclesiæ,Cardinalem ipso iure priuari beneficijs, quæ tempore commissi criminis obtinebant. & tamen crimen illud multò minus,ac leuius est,quam crimen hæresis. Sed hæc consideratio, non probat omnino præmissam opinionem: quia non sequitur maiora,& grauiora crimine esse vindicanda maioribus, aut saltem eisdem pœnis, quibus minora. Sæpe enim Respublica minora crimina varijs ex causis maioribus pœnis insequitur ob euitandam delinquendi audaciam. contrariam sententiam,imò quod filij hæreticorum nec ipso iure, nec per sententiam priuentur beneficijs Ecclesiasticis,quæ tempore commissi criminis iam obtinebant, probant Panormitanus in dicto capit.vergentis.post Anton. ibi Gonsalus à Villadiego de hæresibus quęstione 23.& Repertorium inquisitorum. verb.Filii.ex glo.in capitu.satis peruersum.distinctione 56. quæ scribit,filios ob crimen læsæ maiestatis commissum à parentibus nequaquam priuari beneficijs obtentis eo tempore, quo pater scelus perpetrauit.eam sequitur Roma. singul.686. dicens idem esse siue sit crimen læsæ maiestatis secularis,siue Ecclesiasticæ.Hæc verò glo.non potest commodè ad hanc opinionem adduci,quippè quæ expressim loquatur in crimine læsæ maiestatis secularis,& vtatur ea ratione,quia Princeps secularis non potest proprijs legibus clericos punire,eosue priuare Ecclesiasticis dignitatibus, atque ita hanc illius glossi. rationem perpendunt Imol.in dicta.l.in insulam.Henric.in dicto capitu. vergentis.colum.4.Abbas in capitu. cùm laici. de iure patro. idem in capitu.quanto.de iudic.Hippol.in rubr.ff.de fideiussio.num.120. vnde alia ratio quærenda est, quæ præfatam opinionem probet.cum ea ex dictis glo.deduci nequeat.& fortasse quamuis in re Canonico hæreticus ipse effectus inhabilis ad obtinenda beneficia Ecclesiastica, obtentis etiam priuetur, non idem erit in filijs hæreticorum,quo ad beneficia quæ obtinuere ante parentis lapsum:hi etenim ob alterius culpam inhabiles efficiuntur ad Ecclesiastica beneficia,nec tamen bonis proprijs priuantur, & ideo potuerunt retinere beneficia obtenta. maximè isthæc opinio probatur ex eo quod nullibi expressium est filios obtentis beneficijs priuari ob paternum scelus, & qui inhabilis efficitur ad obtinenda,regulariter obtentis non priuatur.

Quartò.quæritur quid de filijs hæreticorum ante crimen cõmissum natis, an & hi puniantur pœnis harum constitutio-
5 num? Et quibusdam placet his pœnis † tantum obnoxios esse filios post delictum & parentis lapsum natos,non filios ante fce lus ipsum genitos.hoc visum est Calderino consi.3.tit.de hæret. Dominico & Fran.in cap.2.§.hæretici.de hæret.in 6. Ananiæ in c.vergentis.col.4.eo.tit.quibus suffragatur primo tex.in l.2.C.de libert.& eorum libe.vbi probatur,filios eam parentum conditionem sequi,quæ est tempore natiuitatis,aut certæ conceptionis:non quæ ante fuerit aut postea.quo in loco Bal.notat, delicta parentum non nocere filijs primo natis,sed tantum nascituris,quoniam contrahunt rubiginẽ à linea iam infecta. Sed text. in dicta l.2.cui conuenit Regia.l.9.titu.22.par.4.loquitur quo ad statũ libertatis,& seruitutis,non quo ad alia,nam plerunq;quãtum ad alia non cõsideratur status tẽpore conceptionis. l.2.§.in filijs.& ibi gl.ff.de decurio.& l.diuo Marco.C.de quæst.

Secundo,pro Calderi.facit q̃ notant Cinus,Petrus,& Ange. in dicta.l.quisquis.dicentes legem illam solum punire filios post crimen,non ante crimen natos.contrarium tamen, imò quòd filij etiam nati ante crimen commissum eadem efficiantur pœna probant inibi ob eandem iuris rationem Alberi. colum. 2. q̃ Salyce.3.glo.in ca.si quis cum militibus.verfic.filij.6. quæstione prima.Ioann.Lupi de Regno Nauarræ,parte.5.§.8.Ang.de maleficijs. §. *che ay tradito la tua patria.* colum.5.dum, & si codex mendosus sit,Salycet.refert & sequitur,prior tamen opinio maximè probatur in l.6.titu.27.parte.& l.vltima.titulo.3 1.part. 7.& l.3.titulo.9.lib.4.ordina.Hodie.l.3.titu.8.lib.8.Recopilat.nihilominus non sequitur necessariò idem esse in crimine hæresis,& læsę maiestatis diuinæ,quod multo grauius censetur.

Tertiò,opinioni Calderini patrocinatur glo. in cap.iam itaque.verb.reatum.1.quæst. 4. dicens reatum patris transire in filium postea natum,non in eum,qui prius natus fuerat.ad idem glo.in l.Imperialis, §.illud. C.de nupt. quam Bald.ibi sequitur, expressim scribens, non dici filium Regis eum,qui natus fuerit priusquam pater Regnum obtineret, nec præferendum fore in successione ei, qui natus fuerit post adeptum Regnum. idem Bar.in l.cum satis.colum.vltim.C.de agric.& ibi Platea. lib. 11. Præpo.in ca.Adrianus.63.distinct. Abb.in cap. licet. colum.vlt. de voto.Iac b.Rauen.& Andr.Pisanus in l. Senatoris filiusn.ff. de Senatori.Deci.in c.inter cæteras.de rescript, col.5. & plerique alij,quos refert Andr.Tiraquel.de primogenijs.quæstio. 31.nu. 8.vbi ex historijs plura ad hanc partem adducit: atq; esse hanc sententiam communem farentur Dec.& Ripa colum.2.in d.c. inter cæteras.optimus tex.in l.si quis decurio.& l.vlti. C.de decurio.lib.10.Hanc profectò opinionem ipse fallam esse censeo: nec existimo seruandam fore:siquidem cõtraria probatur omnino in l.Senatoris filium.ff.de Senato.vbi dicitur Senatoris filius etiam,qui natus est ante Senatoriam dignitatem.vbi Guid. de Suxaria,Albe & Cora.hanc posteriorem sententiam sequitur.idem Feli.& Ripa in dicto cap.inter cæteras.Alber. 1. parte. Stratu.quæstio.157.Girier de primogenit.lib.1.quæst.12.Iacobi. de S.Georgio.tracta.de feudis.col.4.Tiraquel. dicta quæstio. 31. num.21.& 29.vbi plura adducit, quibus ostenditur veram esse hanc opinionem.Quibus accedit & conuenire videtur quęstio infignis,qua discuti solet, an priuilegium nobilitatis à Principe datum alicui prosit eius filijs ante priuilegij concessionem natis.Sunt etenim qui censeant,ex eodem priuilegio nobiles censeri,filios,etiam natos ante nobilitatem patri per priuilegium Principis quęsitam,authoritate iurisd.in dict.l.Senatoris filium. vbi nihil interest,vt quis Senatoris filius dicatur, an in Senatoria dignitate constitutus pater eum susceperit, an ante dignitatem Senatoriam.Atque ita Guillielm. de Cuneo locum illum inducit ad nobilitatem,vt videlicet is sit nobilis,qui natus sit antequam pater nobilitatem sit assecutus.idem notat Io.de Platea in l.si Senator. C. de dignitat. libr. 12. ad idem conducit plurimum quod scribit Ant.de Rosellis in tract.de legitima. quæst. 61.asseuerans,quod si in priuilegio legitimandi fuerint excepti filij nobilium:intelliguntur excepti,& hi,qui nari sunt ante nobilitatem parris.idem notat Præpositi.in ca. per venerabilem. §. vltim cap.antepen.versic,quæro secundò principaliter. Qui filij sint legit.Sed quamuis hęc prior opinio recepta fuerit apud Gallos teste Tiraquel.in tract.de nobilit.cap.15.nu.8. tamen contraria opinio iure verior est, & probatur ex.l. vltim. C. de decurio. lib.10.notant expressim,& in specie Bar.in l.secunda. §. in filijs, ff.de decurio.Bal.in l.Imperialis.§.his illud. C. de nup.Plate in l. cum adoptiuum.C.de decurio.lib.10.Præpositi.in cap.iam itaq; 1.quæstio.4.& in hanc partem declinant Tiraq.d.ca.15. nu.9.& in tractatu de primogeni.quæstio. 31. nu.28. quam sententiam vidi sepissimè in hoc Regio Granatensi prętorio admissam fuisse.Nec eidem obstant quæ primo loco fuere adducta. Siquidẽ illa tantùm hoc probant,q̃ dicatur filius Senatoris etiam is,qui natus est ante Senatoriam dignitatem,q̃ ipse itidem fateor: & ea ratione opinor,priuilegia iure data filijs Senatorũ,& filijs nobilium etiam competere filijs natis ante Senatoriam dignitatem,& ante nobilitatem: non tamen sequitur ex hoc filios nobilium,natos tamen ante consecutam priuilegio Principis nobilitatem,nobiles censendos fore: cùm hi tempore nobilitatis acquisitæ conditionem habeant certam,quæ non mutatur priuilegio

nilegio patri tantùm concesso, Imò ipse idem responderem, quoties priuilegium nobilitatis datum est patri, & eius liberis, posteris, ac descendentibus. Hæc etenim concessio ita erit interpretanda, vt posteros, & descendentes natos post priuilegium intelligamus: quemadmodum in d. l. vltim. manifestè constat quia priuilegium radicem habet, & constituit in patre, à quo Princeps deriuare vult huiusmodi concessionem, & ius in ipso priuilegio comprehensum. Qua ratione vt priuilegium nobilitatis ēt competat his filijs, qui nati iam erant tempore concessionis, necessarium est hoc à Principe expressim significari: aut saltem his conceptis verbis, quæ eius mentē satis aperiant. Sicuti factū est à Catholicis Regib. Ferdinādo, & Elisabet, pragmatica sanctione Salmāticæ data anno dñi. M. CCCCLXXXVII. Hodie l. 10. tit. 11. lib. 2. Recopilationum, qua confirmātur quædam priuilegia nobilitatis data per Regem Henricum Quartum, quæ non omninò fuere renouata, sed certis quibusdam limitib. confirmationem sunt consequuta: nempè vt prosit nobilitatis priuilegium filijs etiam natis tpe confirmationis, modò tunc matrimonium nondum contraxerint: quin & illud, ni fallor, erit obseruandum, prædictam confirmationem ita esse intelligendam, q minimè prosit filijs natis tempore, quo illa priuilegia fuere concessa à Rege Henrico etiam si tempore confirmationis nondum matrimonium contraxerant. Nam cùm hi non fuerint cōprehensi priuilegijs nobilitatis à Rege Henrico datis, ēt validis, nequaquā cōfirmationes illis prodesse debent, qui non fuerant ipsis priuilegijs expressim, vel tacitè inclusi.

Quartò, Solet pro Calderino induci gl. communiter recepta in l. diuo Marco. C. de quæstio. asseuerans, maculam patris, filijs antea natis minimè præiudicare, quin vtantur priuilegijs, quib. vti poterant ex paterna dignitate ante crimen commissum. Sed ibid. agitur de priuilegijs, quæ filijs competunt ex transmissione parentis conceptionis ratione: quæ iam acquisita non possunt ob patris crimen à filijs tolli, at nos loquimur in ea specie, in qua ob crimen à patre commissum expressim à lege puniuntur filij. Vnde nisi leges Regiæ obstarent in crimine etiā læsæ maiestatis humanæ, falsam esse existimarem Calderini sententiam: sed in hæresis crimine quamuis Io. Lupi in c. per vestras. 3. nota. §. 23. quæstionem indecissam dimiserit: ego opinor filios etiam natos ante parentis lapsum, Canonicis pœnis affici quemadmodum asseuerant idem Io. Lupi de Regno Nauarræ. 5. parte. §. 8. Gonsalus à Villadiego de hæresib. quæstione. 23. Repertorium inquisitorum verb. Filij. Castro lib. 2. de iusta hæret. punitione, c. vlt. & lib. 1. de potestate legis pœnal. c. 7. corol. 1. huius q; opinionis censentur hi, qui opinantur, filios hæreticorum priuandos esse, seu iure priuatos cēseri beneficijs Ecclesiasticis obtentis iam eo tempore, quo crimen à patre commissum fuerit: non video, quo pacto possit hæc sententia admitti: nisi præmittamus filios natos ante hæresim pœnis Canonicis puniri. Sed manifestè probatur posterior opinio in c. filij, de hæret. in 6. vbi filij eorum, qui in articulo mortis heresim commisserunt, pœnas Canonicas patiuntur igitur de iam natis nulli potest esse dubium. Pr̄eterea est rex qui satis vrget in dicta cap. statutum in 2. quo in loco expressum est filios hereticorum esse infames: hæreticorum inquam, qui tales decessisse, vel tales esse probentur, igitur vt filij hisce pœnis notentur, satis etit patrem hæreticum decessisse: nec oportebit, aut necesse erit probare, patrem ante mortis tempus, & cùm filij nati fuerint, hereticum fuisse, ex quibus mihi certum est ob tanti sceleris prauitatem Canonib. placuisse, etiam filios natos ante crimen, infamia, & alijs pœnis omninò afficere, eodem ferè tēpore, quo ex prima editione opus istud, exigere in publicum Catholicę institutiones Iacobi Septimancensis viri omnium consensu doctissimi, qui c. 29. nume. 6. pro Calderini sententia adducit caput primum Concilij Toletani decimi tertij nuper itidem typis excusi: ex quo maxima quidem coniectura sumitur, filios natos ante crimen heresis à parente commissum, non affici iuris pœnis. Nam cum in eo Concilio restituantur parentes in pristinos honores ex indulgentia, & gratia, restituuntur & filij nati post scelus commissum, quasi nati antea non indigeant aliqua restitutione. Nec diffitieor, esse hanc vrgentem argumentationem, quæ tamen non omninò conuincit contrariam opinionem, præter quam q Concilium illud Toletanum generale nō est, quis nec propriè prouinciale, quippè, q ex totius Hispaniæ ferè prælatis fuerit congregatū.

Cęterum, prius quám ab hoc digrediamur tractatu oportet diligenter perpendere ex Gratiani Miscellaneis tex. in c. non im putantur, prima quęstione 4. eius hæc est litera. Non imputantur filijs peccata parentum, quæ post eorum natiuitatem à parentibus committuntur: nec pro peccatis parentum spiritali pœna filij sunt plectendi, officio autem vel beneficio Ecclesiæ priuari spiritalis pœna est: non igitur hanc ex peccato patris promeretur filius. Hactenus Gratianus ex Augustino, ad Auxilium Episcopum Epistol. 75. ab hoc Canone duo solent adnotari. Primum, filios natos ante hæresim à parentibus commissam minimè pœnis eius criminis affici. Secundum, filios hęretici non esse priuandos beneficijs Ecclesiasticis, quæ iam tempore commissi criminis obtinebant, horum prius constat verè apud Augustinum in hæc verba. Etenim Classiciani filius, & si traxit ex par te primi hominis culpam, sacro fonte baptismatis expiandam: tamen quidquid posteà quàm genuit peccati pater eius admisit, vbi particeps ipse non fuit, ad eum non pertinere quis ambigit? Hęc Augustinus, à quo Gratianus adsumpsit primam Canonis partem, siquidem Canonis non est iuxta Augustini literam translatus in ipsum Decretorum librum: sicuti statim ostēdemus. Adhuc tñ nihil obstat: quominus vera sit opinio eorū, qui scripsere, pœnas Canonicas in filios hæreticorum statutas etiam eos afficere, qui ante crimen nati fuere. Nam Augustinus de pœna spiritali tractat nempè de sententia excommunicationis: qua, inquit ipse, ob crimen hæresis à patre commissum filij nati ante crimen plecti non debent: q ex ipsa Epistola ita manifestum est: vt nemo possit hoc inficiari: & notauit glo. in d. c. non imputantur. Nos verò dum de pœnis Canonicis aduersus filios hereticorum agimus, temporales pœnas intelligimus: quibus constat puniri posse filios etiam natos prius quam parentes in hæresim lapsi fuerint. Quòd si dixeris igitur D. Augustinus concedit, filios post crimen à parentibus commissum natos, pœna spiritali puniri posse: q falsum est. Respondeo, sensum istum alienum esse ab Augustino à quo omissus est casus, omissa est quæstio de filijs postea natis: & in his, quæ omittuntur ab authoribus, non licet sensum absurdum coniectare. Deinde ita diuus Augustinus scripsit: quasi præsumeret filios post crimen natos ex sanguine infecto, participes futuros criminis: & ideo posse ob eam culpam pœna etiam spiritali puniri: tanquam verè delicti participes. Et pręterea arguens Augustinus Auxilium Episcopum, q perperam ob crimen parentis innocentes filios pœna spiritali punissēt, ostendit ad maiorem persuasionis vim id malè fieri etiam si ratione sanguinis infecti ea punitio processerit cùm filij essent ante crimen commissum nati. Extat eadem Epistola Diui Augustini ferè integra apud Gratianum cap. si habes. 24. quæstione 3.

Quininò quicquid sit de his interpretationibus: illud est obseruandum, ætate Augustini nondum fuisse à Canonibus statutas pœnas istas aduersus hæreticorum filios: siquidem filius hæretici etiam post crimen natus ab Ecclesia recipiebatur ad sacros ordines, & beneficia: rex, est in cap. placuit. 1. quæst. 4. ex his sanè constat, priorem partem dicti Canonis parum obesse his qui asseruerunt, filios hereticorum etiam natos ante crimen commissum Canonicis pœnis affici, & omninò plecti.

Posterior Canonis pars quatenus asserit, filios non esse puniendos spiritali pœna ob culpam parentum: verè Augustini Epistolæ conuenit: & ab ea optimè deducitur. Quæ autem statim sequuntur, versiculo, officio, verba sunt Gratiani non Augustini: à cuius sensu ea Gratianus intulit. Et profectò si is author ibibi agit de officijs, & beneficijs Ecclesiasticis: q glo & Doctor. ibi sentiunt, & eius intentioni conuenit: Ego non video qua ratione ab Augustino, qui de spiritali pœna loquitur, fiat congruè illatio pertinens ad temporalem. nam officijs, & beneficijs Ecclesiasticis quemquam priuari, pœna est temporalis, non spiritualis: qñquidem si spiritualis esset, non posset quis ea pœna ob alterius culpam puniri: ficut constat apud Augustinum: & tñ frequentissimè innocentes his pœnis absq; propria culpa afficiunt, hoc patet in d. c. statutum in 2 & in d. c. 2. §. hereticis. Sic bigamus qui corruptā duxit in vxorem, adulteramue coniugem ēt ignorans cognouerit, inhabilis est ad officia & beneficia Ecclesiastica: ex quib. ēt patet, falsam esse iuxta hunc sensum Gratiani illationem. Quòd si is intellexerit de officio Ecclesiæ idest, suffragijs, & eorum communione: bñficio Ecclesię idest, Sacramētis, & eorum perceptione: quib. priuantur excōicati: optimè cōstat sensus: hęc n officia, & beneficia sunt Ecclesiæ ad animarum salutem instituta: eorumq; priuatio pœna spiritualis est: de qua ipse Augustinus tractat, atq; ita iuxta hanc interpretationem nihil pertinet authoritas Gratiani, ad id q secundo loco ex ea deduximus de beneficijs obtentis tempore commissi criminis, prior verò sensus, quem impugnauimus, vti falsus, minimè nocebit, cùm non habeant Gratiani opiniones vim legis, sicuti tradit post alios Felin. in c. 2. de rescriptis. nu. 52.

Quartò, principaliter ab huius capitis resolutione infertur. veritas illius quęstionis, qua tractatur: possitnè quis statuto puniri
7 pro alterius crimine? Et iure verissimum † est posse quem ob alterius crimen ex cā puniri pœna pecuniaria: non tñ corporali, hoc deducit ex his, quæ hoc capite præmissimus: & probat authoritate gl. insignis in rub. C. de decre. decurio. lib. 10. cum ꝑsensus proprius cuiusq; possit cum subintrare damno pecuniario etiam

etiam absq; eius culpa: non sic damno membrorum, & corporis. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contingit. de sent. excommu. Sic etenim prædictam gl. passim Doct. sequuntur, & cōmendat maximè Bal. in l. 1. C. ne filij. pro patre, idem in rub. C. res inter alios acta. & in l. seruum. §. publicè. ff. de pœna. 2. col. Ale. in l. sæpè. nu. 10. ff. de re iud. Ang. & Ias. nu. 68. in §. actiones. de actionib. Ias. in l. si quis in suo. §. legis, & in Auth. Nouissima, col. 3. C. de inoff. testa. vbi scribit hanc opinionem communem esse, idem tradit Hippol. in l. infans. nu. 16. ff. de Sicarijs. Deci. in c. 2. de consti. post Feli. ibi. adducitur præterea ad hoc tex. in c. 2. de delict. puerorū, ibi tamen non præmittitur statutum, ex quo patet pro crimine per filium commisso puniatur pœna pecuniaria: & ideo inibi nō probatur omninò præfata communis sñia: nam licèt ibi exigebatur pœna pecuniaria criminis à patre iuxta consuetudinē, quę eam pœnam induxerat: non tñ constat ex illa consuetudine patrem pro filio ad pœnam obligari, nihilominus verùm est, q cōmuni sñia asseritur, etiam quantum ad pœnā infamiæ: qua quis puniri poterit, ēt per statutum pro peccato, & culpa alterius, tex. optimus in l. quisquis. C. ad l. Iuliam Maiesta. notauit in specie post alios Alex. in d. l. sæpe. nu. 10. Feli. in c. ius generale. 1. dist. col. pen. Deci. in d. c. 2. lectione. 2. Soci. in l. cùm filiusfamil. nu. 8. ff. de verb. obl. licet Bal. ꝑium voluerit in d. rub. C. res ꝑter alios acta. Verùm de intellectu legis, & statuti, quo quis punitur pro alterius crimine, præter alios legito Deci. consi. 525. Rom. consi. 154. Socin. consi. 57. lib. 3. col. penul. Corn. consi. 211. lib. 3. Hippol. singul. 362. & consi. 82. col. 3. Socin. in l. Modestinus. ff. de exceptionib. Sic valet statutum, q filij mercatorum teneantur soluere debita parentum, licèt non sint eorum heredes. Bal. in l. dotis. C. de iure dotium. Alex. consi. 42. lib. 1. Deci. in d. c. 2. de consti. item Deci. consi. 359. Hippol. singul. 224. Io. Crottus in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure col. 5. versi. Prima an statutum.

Hinc apparet, posse lege vel statuto sanciri patrem teneri ad soluēdam pœnā pecuniariam, qua filius fuerit condemnatus: ad quantitatem vsq; debitam filio ratione legitimæ partis, ita Bar. probat in q. 3. incipienti. Perusinæ ciuitatis statuto. idem Bart. in l. cùm filiusfamilias. ff. de verb. ob. vbi cæteri Docto. idē sequuntur præsertim Bartho. Soci. nu. 8. dicens hanc opinionem communem esse. Quamuis secluso statuto iure obtentum sit, patrē non esse cogendum soluere pœnam pecuniariam pro crimine filiorum ēt ex bonis, quæ pro legitima parte post mortem parentis filijs deberentur. gl. Panorm. & alij in ca. 2. de delic. puero. Spec. tit. de sent. exequut. vers. q si filius. Bal. in l. si qua pœna per tex. ibi. ff. de his, qui sunt sui tex. & ibi Bar. in l. 1. §. si impuberi. ff. de collat. bono. Decius in consi. 438. Cremens. singul. 12. & 89. notatur in l. tam ex contractib. ff. de iud. & in §. actiones. Institu. de actioni. q amplius probatur si consideremus ea quæ solent tradi ad quæstionem: vtrum filio delinquente, & ob id crimen damnato ad certam pecunię quantitatem, sit ea soluenda ex peculio profectitiò, aduentitioue, qua in re solet etiam de peculio Castrēsi adnotari. Et q publicatis ob crimen bonis filijfamilias non publicetur peculium Castrense: Imò id pater iure peculij possit obtinere, probat tex. in l. si filius C. de bonis damnat. vbi Petr. Cyn. Bal. & Saly. Bart. item Imol Cast & Alex. nu. 49. in l. si finira. §. si de vectigalib. idem Bar. & Imol. in l. filius. ff. de damno infect. hoc ipsum ēt hodie iure verum esse censent Io. Lupi in rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 66. nu. 24. quorum opinionem sequitur dicens eam communem esse Paul. Parisi. consi. 157. nu. 36. Sicut nec publicatis bonis ipsius patris ob crimen ab eo commissum publicatur peculium filij profectitiū. tex. egregius in l. 3. §. sed vtrum. ff. de minori. Cuius præfati Doct. meminere, & Bal. in l. executorem. nu. 34. C. de exequut. rei iud. Rom. tamen in d. §. si de vectigalib. nu. 15. post Ang. ibi, idem Ang. & Roma. in l. si filiusfam. ff. de damno infect. Nellus in tract. bannitorum. 1. par. secundi temporis. q. 95. Contrariam sñiam hodie veriorem esse censent plurib. rationib. quarum vna tantùm eorum opinioni aptatur, ea s. q iure Authenticorum filius habeat in Castrensi peculio hrēdem ab intestato. Auth. de functo. C. ad Tertull. & in Auth. in successione. C. de legit. liber. hęc verò rō sufficiens nō est, vt statim arbitremur sublatam esse decisionem d. l. si filius. C. de bonis damnatorum. siquidem ante mortem naturalem ipsius filijfamilias, tempore, quo hrēdi locus non est, patri peculium Castrense, filiofam. delinquente, defertur in solatiū patriæ potestatis, & ideò ipsa Codicis constitutio non fuit ea ratione sancita, q filiusfamilias nō haberet ab intestato heredem in Castrensi peculio, quamobrem ea ratione sublata, minimè dicendum est, dictam constitutionem antiquatam esse.

Ex his patet nec peculium aduētitium posse publicari ob crimen filijfamilias: nam in eo habet pater vsumfructum, & sic maius ius, quàm in Castrensi, & tamen non publicatur, sed patri competit, ergo nec illud etiam quoad proprietatem. Barto. Paul. Imol. Alex. nu. 44. in d. §. si de vectigalib. Ang. nu. 13. & Ias. nu. 62. in §. actiones, de action. & alij relati per Nicol. Boetium decisio. 7. num. 10. & Parisium d. consi. 157. col. 2. lib. 4. vbi inquit hanc opinionem communem esse, quam post alios sequitur simul, & præcedentem Ioan. Bernard. Præsul Calagurrien sis in practica crimina. canonica. cap. 124.

Sic delinquente filio: & eius bonis publicatis, fortiori ratione peculium profectitium non cadit in publicationem bonorum, textus in dicta l. 3. § sed vtrum, atq; ita à Bar. & Doctorib. communiter scribitur in d. §. si de vectigalib. vbi Alex. nu. 54. Ias. in d. §. actiones. nu. 62. Ripa in l. vlrim. C. de reuocan. donat. quæstione. 53. Carol. Molinæ. in consuet. Parisiensi tit. 1. §. 30. quæstione. 18. omnium latissimè præter Alexan. Parisius d. consi. 157. lib. 4. Boer. dict. decisio. 7. plura tradunt ad harum conclusionum interpretationem, quæ omninò legenda sunt, & his addendum, q publicatis bonis filij nō cēsetur publicata legitima portio ei debita ex bonis parentis qui tempore sñiæ viuebat: ēt vt post ipsius obitū in fiscū deferatur. Bal. in l. si qua. ff. de ijs q sunt sui, vel alien. iu. Alex. consi. 37. lib. 1. col. antepenult. Socin. iun. consi. 51. lib. 1. Eodem pacto ratione sumpta ex dictis Iurisconsultorum, & Cæsarum authoritatib. propter crimen mariti non publicantur bona, quæ ex acquisitis mñimonio constante ad vxorem pertinent. Io. Lupi in repet. rub. de donat. §. 66. nu. 24. Didacus à Segura in tract. de acquisitis matrimo. constante. nu. 16. Cassan. in consuet. Burgundiæ rub. 2. §. 2. ad fi. Regia. l. 77. Tauri. Hodie. l. 10. tit. 9. lib. 5. Recopil. licèt ꝑium inire probare. conetur Carol. Molinæ. d. §. 30. q. 15. nu. 74. & tamen poterit omnib. in his casib. lege, aut statuto sancire, ob crimen filij publicandum esse peculium profectitium, Castrense, aut aduentitium etiam in læsionem patris innocentis: cùm hic agatur de pœna tpali bonorum, qua puniri ex causa possunt innocētes ob aliorum scelera.

" * Sed si pater pœnam pecuniariam pro delicto filij soluerit, an
" ea sit in legitimam imputanda, tradidere Bart. in l. Stichus. ff. de
" pecul. legato. Alex. nu. 23. Paul. à Monte Pico. nu. 286. & Cæsar
" Fumagnum. 440. in l. in quartam. ff. ad l. Falcid. post Ripam ibi,
" & Ant. Gomez. in l. 29. Tauri. nu. 20. Ioan. Gutterri. in §. fui, Insti.
" de hæred. qual. nu. 93. idem in cap. quamuis pactum verb. à filia.
" num. 13. & Tellus Fernandus in l. 23. Tauri. nu. 14. *

Quinto principaliter huius quæstionis disputatio proderit ad interpretationem gl. in c. cùm homo. 23. quæstione 5. verbo. sup
8 plicium. Cuius non sine authoris laude pleriq; passim † meminere, eius priori parte probatur, non posse quenquam proprio, & libero consensu seipsum adstringere, vt pro alio criminis reo pœna corporis afficiatur, ar gl. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contingit. de sent. excommu. atq; ita frequentissimo omnium consensu recepta est hæc gl. sententia, vti constat ex Felin. in c. 5. de constit. & Hippol. in rub. de fideiuss. q. 29. quo fit, vt in causis crimina lib. vbi pœna corporis imminet reo q in carcerib. detinetur, nunquā is dimittitur datis fideiussorib. id verò fit quoties pœna pecuniaria est pro eo crimine infligenda, optim. text. in l. diuus. in 1. ff. de custr. reorum. Regia. l. 16. tit. 1. par. 7. notant post alios Paul. Griland. in tract. de relax carcerat. c. de fideiusso. reorum. Hippo. d. q. 29. idem in l. infans. ff. de Sica. nu. 16. Xuares in tract. de fideiuss. crimi. Posteriori parte gl. constat, q consuetudine, & morib. posse induci, q innocens seipsum obliget, & adstringat pro alterius crimine ad corporis pœnam, nam ad hoc gl. illam commendāt Rom. consi. 15. & idem in singu. 128. Hippo. in d. q. 29. Deci. in d. c. 2. de constitu. 1. & 2. lectione. Felin. in c. 2. nu. 8. de probat. Rochus Curt. in c. vlt. de consuet. Fol. 45. col. 4. quasi legis seu consuetudinis authoritas accedens consensui primarum posset id efficere: q solo consensu permissum non est, his accedit, q Deci. eleganter scribit in c. quæ in Ecclesiarum, de consti. col. 4. dicens posse fieri statuto simul & pacto id, q solo pacto fieri non potest. item & illud, q ab eodem Decio eruditè traditur in c. iuratuit. de probatio. col. vlt. vbi non appellans à sñia lata in capitali causa, ei pœnæ consentire vī, & ea sententia transit in rem iudicatam ex eo consensu, simul & authoritate legis, q ipse latius deduxi in Epitome de sponsalib. & matr. §. vlt. nu. 15. & sequentib. idem q diximus in consuetudine, dicendum est in statuto, quamuis gl. loquatur de consuetudine. ob eandem rationem, & ita ad statutum eam retulit Ias. in §. quædam de actioni. nu. 37. notat idem Dec. in d. c. 2. de consti. 1. & 2. lectione. Ego verò non video qua rōne, nec in consuetudine, nec in statuto possit opinio gl. defendi, siquidem paulò ante probauimus, humana non posse innocentem pro culpa alterius, corporis pœna puniri: consensus proprius multò minus pōt id efficere, nec vlla potest iusta causa dari, ex qua pœna corporis innocens pro alterius rei mine puniatur, & ideò mihi magis placet ꝑia sñia, quam tenet Felin. in d. c. 2. de constitutio. col. 2. & idem in c. ius generale. 1. distin. ad finem reprobans vlimam gl. partem, licet eam negligenter explicuerit. Non obest, q in ꝑium adduximus de legis, & ꝑsensus authoritate, nam id verùm est, quia tunc & lex ꝑsa

culpam

culpam in consentiente præsumit: & ea iam est in processum iudicialem, & cognitionem deducta, quam obrem mirum non est, si consentiens puniatur ratione consensus, simul & legalis authoritatis, quæ non temerè ministratur, sed præmissa culpæ examinatione.

Sextò principaliter à præmissis deducitur verus intellectus ad tex. in c. Romana. §. in vniuersitatẽ, de sent. excõ. in 6. quo cautum est nè sententia excommunicationis in vniuersitatem, aut collegium proferatur, nã id mirum vt: cùm vniuersitas ex perso-
9 nis constat. c. cùm clerici, de verb. signifi. & per † totum titulum. ff. q; cuiusq; vniuersi. nomi & personę possint excommunicari. Præterea ipsa vniuersitas põt delinquere, culpamq; ℨhere excõmunicatione dignam. gl. in l. sicut. ff. q; cuiusq; vniuer. nomi. Cuius præter Docto. ibi meminere Abb. in c. in Genesi. col. 3. de electio. Decì. in c. cùm omnes. 1. lect. col. 7. de cõstit. nempè vbi omnes de vniuersitate concurrunt, & consentiunt in delictum, vnde diuersitas puniri iustè poterit: etiam spirituali pena, quib. aliquot iuris Pontificij interpretes tríderent, vniuersitatem esse fictam repræsentatam quandam personam, non veram & ideò anima rationali carentem, nec capacem spiritualis pœnæ, & excõmunicationis, quæ non põt aptari animæ irrationali, cap. 1. de sent. excommu. in 6. c. P. G. de offi. delegat. c. sicut in 3. de iureiur. Hæc autem ratio sufficiens non est, constat etenim vniuersitas ex personis, quæ capaces sunt Canonicæ censuræ, nec aliud est ipsa vniuersitas, si rem ipsam materialiter consideremus, q̃ personæ eam administrantes, nec aliud est ciuitas, quàm ipsa ciuium collectio. Cardin. in c. requisisti, de testam. l. ciuib. vbi Ludouicus. Lusitan. 6. colum. ff. de rebus dub. tradit Barto. in l. aut facta. §. vltim. ff. de pœnis, qua ratione absque vllo dubio apparet, eam posse excommunicari.

Fortassis ea est vera ratio, q̃ actus, & passiones, vt consistant in facto, & ad factum referuntur, singulis omninò tribuendæ sunt, non collegio, aut vniuersitati, nam hic tribuuntur, & corũ esse cẽsentur: quantùm attinet ea res iuris effectum, optimus tex. in c. 2. de testib. lib. 6. colligitur ex Barto. in d. l. aut facta. §. vlt. cuius scripta explicat Io. Oldendorpius post alios in tract. de iure, & æqualitate. tit. 14. excommuuicatio verò ferenda in aliquem non est, nisi ob actum verè proprium, culpa mortalis criminis perpetratum. c. nemo. 11. q. 3. qui quidem actus & si ab vniuersitate processerit, ad quemlibet peculiariter referendus est quò ad pœnam excõicationis, & similem, cùm non agatur de iuris effectu, nè si vniuersitati tribuatur, absurdum sequatur, q̃ puniantur hi, qui verè sunt innocentes: sicuti tex. in d. §. in vniuersitatẽ, probat, qui omninò punirentur, si excõmunicatio posset ferri in vniuersitatem, hanc rationem colligimus ex c. si habes. 24. q. 3. Dominic. & Præpositi. in c. sicut vir. 7. q. 1. Feli. in c. ríso. de sent. excommu. & in c. dilectæ. col. 2. de exceptionib. Ias. in l. 1. §. vlt. col. 1. ff. de acquir. poss. Anania in c. dilectus in 2. nu. 10. & seq. de simo. Chassanæ. consi. 1. argum. 8. ex quib. apparet, excommunicationem posse pronunciari ℨ illos de vniuersitate, qui contumaces, & rebelles fuerint culpamq; ℨxerint. Sic denique si citentẽ Decanus & Canonici, Decanus & Capitulum sub excommunicationis censura, & Capitulo, cum citatio eis ꝓponitur, eiusq; certiores fiunt, certi quidem Canonici reperiantur Capitulum constituentes si ipsi mandato non obedierint, poterunt excommunicari, licèt ℨrium placuerit Rotæ. 315. an antiquis, eadem ratione ẽt si iudex malè pronunciet excommunicationis sententiam in vniuersitatem, nihilominus ligat eos, qui ob culpam ea censura digni fuerint. ita Feli. in d. c. dilectæ secunda colu. & Imol. in c. Capitulum, de rescriptis, col. penul. & iuxta hunc sensum potest intelligi secunda opinio gl. in d. §. in vniuersitatem. verb. penitus, quæ tutior est, tametsi ex iuris rigore prior opinio, ex qua omninò ea excõmunicatio nulla censetur esse tenenda secundum Francum & alios ibi, Palud. & cõmunem in Quarto distin. 18. quæstione secunda, ad finem. Curt. Seniorem cons. 20. dubio 2. & probatur ex his, quę tradit Ludou. Gomezi. in reg. de idiomate. quæstione 1. Imò quamuis iure posset excommunicatio ferri in vniuersitatem, minimè ligarentur hi, qui post ipsam censuræ pronunciationem collegium, aut vniuersitatem fuerint ingressi. Bal. Paul. Imol. Aret. & alij in l. si grege. ff. de legat. 1. Felin. in d. c. responso. Ias. in l. inter stipulantem. §. Sacram. ff. de verb. oblig. in fine, vbi testatur hanc esse communem opinionẽ. Cui suffragatur optimus text. in capitu. 1. in princip. de officio vicarij. in sexto.

Septimò hinc procedit, q̃ licèt grauis sit censenda pœna Ecclesiastici interdicti: plerunq; tñ ob culpam vnius, qui ciuitatis,
10 aut prouinciæ dominus est, † vel in ea habet secularem, Ecclesiasticamuè iurisdictionem, tota prouincia tota ciuitas submittitur interdicto, tex. in c. non est vobis. de sponsalib. c. sanè in 2. vbi optimè Dec. de offi. deleg. c. si sententia, de sententia excommunicationis, in 6. in 2. parte. Nam isthæc pœna spiritualis non est, nec enim afficit animam, quia non priuat communione suffragiorum Ecclesiæ, sed tantum suspendit interdictos auditione, & celebratione diuinorum officiorum quę quidem priuatio directè animam non afficit, & sic distat ab excommunicationis censura. Vnde ciuibus interdictis: hi & interdicti censentur, qui in locum aliorum ciuium post sententiam succedere in eam ciuitatem domicilium transferentes. glos. communiter recepta in d. c. si sententia, versi. non competant, quam esse ordinariam asserit Iaso in d. §. Sacram. colu. vltim. exrant in hanc rem pulchra Plutarchi verba, lib. de sera numinis vindicta, col. 13. quem legito. Sic ẽcontrario ciuis interdictus, qui culpæ particeps non est, si seipsum ad aliam ciuitatem causa mutandi domicilium transtulerit, immunis est ab ipso interdicto. Anchar. Franc. & alij in dicto cap. si sententia, & Calder. de Eccles. interd. 2. q. Fol. 4. quibus duo addenda sunt. Primùm quod si iudex interdicto subijciat commune alicuius ciuitatis, persone, & locus huic censuræ subiecta censentur, secundum Frederi. consi. 188. Secundùm, is qui habitat in loco interdicto, si interdictus non est, potest in Ecclesia extra locum interdictum sepeliri ita notat idem Federi. consi. 121.

His omnibus accedit, q̃ ciuitas, quæ proprium Episcopum occiderit, licèt omnes ciues nec peccáti, nec criminis rei sint, priuatur honore, & dignitate Episcopali. text. in ca. ita nos. 25. q. 2. Cuius meminere Bald. in l. si nondum. C. de furtis. Iason in l. 2. col. 2. C. de inoffi. testam. id intelligentes, quando is Episcopus erat iam consecratus. Hæc etenim pœna temporalis est, & ideò ex causa iusta possunt innocentes eam pati.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Talionis pœna vnde originem habuerit, & an ea hodie obtineat?*
2 *Homicidium, an iustè puniri possit pœna tantum pecuniaria?*
3 *Nobilis vbi de pœna pecuniaria agitur grauius punitur, quam plebeius: vbi vero de corporali mitius.*
4 *Nobiles non sunt torquendi, nec pœna ignominiosa afficiendi sicuti plebei.*
5 *Vbi amputanda manus est in criminis pœnam, & delinquens vnam tantum habeat manum: quid agendum sit?*
6 *Traditur intellectus l. ad bestias. ff. de pœnis.*
7 *Furtum iustè potest puniri pœna mortis, & inibi de tribus furtis, & de vno graui, & enormi punendo.*
8 *Etiam si lex certam pœnam statuerit, nihilominus iudex poterit eam ex causa, vel augere vel minuere.*
9 *Iudex Ecclesiasticus potest quandoque pœnis pecuniarijs delinquentes mulctare, & inibi quo pacto ipsa pœna sit distribnenda.*
10 *Intellectus cap. 2. de pœnis.*
11 *Ecclesia & prælatus fiscum habere dicuntur.*
12 *Clerici hæretici bona, an ad fiscum secularem pereineant?*

Rursus de ratione pœnæ, qualiter ea à lege, vel ab homine infligenda sit?

CAPVT IX.

PRoxime tractauimus de pœnis, quæ aduersus innocentes à iure statuuntur cui quæstioni, & illa affinis est, quę nam ratio sit habenda in ipsis nocentibus puniendis iuxta ipsius iustitiæ æquilibrium: & præsertim ambigitur, an homicidium simileve crimen iustè puniatur tantùm pecuniaria pœna indicta? Et profectò videtur hoc refragari legi naturali, diuinæ, & humanę. Naturali quidem, quia secundum eam pœna iuxta delicti mensuram infligenda est. Deuteronom. 25. pro mensura peccati erit, & plagarũ modus, cùm de ratione iustitiæ sit æquabilitas: quę omninò in eius exercitio seruanda est. Is enim, qui proximum, & Remplicam iniuria læserit, non æquè iure naturali punitur, nisi ea punitio sit sufficiens ad satisfactionem, & reparationem illati damni, nec aliter iusta punitio fit, nisi delinquenti æqualis crimini pœna iniungatur, hæc verò commodè decerni nequit, nisi ipse patiatur idem, q̃ alteri per iniuriam intulit, sicuti D. Tho. docet. 22. q. 68. art. 4. Hinc sanè apud veteres procedit Talionis
1 pœna, quam Græci appellant *a'nτipeponthos*, cuius meminit Arist. lib. 5. Ethico. c. 5. alij eam † appellant *taytopátheian* Theophilus, Instit. de iniurijs. §. pœna Latinorum quidam retaliationem: alij supplicij similitudinem, alij repatientiam, adducit Aristoteles ex Hesiodo, licèt Talionem omninò nõ probet, carmina quædam de Radamanti i iustitia.

Si contra passus fuerit, quod fecerit idem,
Iudicium planè rectum vindictaque fiet:

Sic & lege Mosaica cautum erat, oculum pro oculo, dentem pro dente in pœnam eruendum. Exod. 21. Item & lex duodecim tabularum tit. de iniurijs inquit. Si membrum ruperit meũ è pacto talio esto. quam defendit aduersus Phauorinum Sextus Cęcilius apud Gellium lib. nocti. Attica. 20. c. 1. nec vt iniqua damnatur à Christo Iesu Mathei capit. 5. nam licet eam existimet acerbam esse, dedit tñ consilium remittendi iniurias: non præceptum. Imò & nunc hanc Talionis pœnam sancitam esse constat aduersus iudicem, qui delatum ad se crimen punire neglexerit, eandem. n. pœnam pati debet, quam alijs indulsit, & dissimulando concesserit. l. vlti. C. ne sanctum baptisma iteretur, cuius meminere Roma. in singu. 77. Felin. in c. qualiter, in secundo. §. ad corrigendos col. 7. de accusationi. Olim sanè accusatores regulariter se inscribebant ad similitudinem supplicij, si in accusatione deficerent, & ita iure puniebantur. l. si cui. ff. de accusatio. l. 3. C. qui accusa. non possl. 2. versi. ex longinquo. C. de exhib. reis. l. vlt. C. de accusatio. c. tuæ. de procurat. gl. & Doct. in ca. super his, de accusatio. notat Thom. dicto art. 4. Regia. l. 3. tit. 9. par. 4. l. 21. tit. 1. par. 7. tametsi hodie morib. receptum sit, eam inscriptionem nec esse necessariam, nec simile supplicium calumniatorib. inferendũ fore, Bar. in l. penult §. ad crimen. ff. de publi. iudic. 2 col. Gandinus in tract. de maleficijs, rub. qualiter fiat accusatio. 2. col. Alberi. in l. vltim. col. 1. C. de accus. Ang. & Saly. in l. qui crimen. C. qui accus. non possl. Felin. col. 4. post alios in d. ca. sup his Bart. in dicta. l. si cui. nihilominus erit arbitrio iudicis puniendus accusator, qui in probatione criminis defecerit, optimus textus in dicto c. super his, & in l. & in priuatis. ff. ad Turpilli. glo. in dict. cap. tuæ. verb. effectum, tradit Alciat. lib. 9. Parerg. c. 8. eadem ratione temperata est à Prętore in iniurijs tallionis pœna. §. pœna. Instit. de iniu. quæ iustissimè & hodie seruabitur in eo, qui in causa capitali, vbi corporis pœna est iure infligenda, falsum testimonium ℨ innocentem dixerit. l. 83. Tauri, cuius decisio deducitur à capit. 19. Deuteronomij, & l. 1. §. prętereà. ff. de Sicarijs. Cuius ad hoc meminere Bal. in cap. 1. in prin. col. vltim. de pace tenenda, & eius violat. Iason in l. & si legibus. C. si contra ius, vel vtili. publ. idem in l. si duo patroni. §. vltim. ff. de iureiur. notat gl. in c. Rex debet. 23. quæstione quinta, q̃ si proprium est
2 iustitiæ punitiuæ, vt pœna iuxta sceleris mensuram † imponatur, constat apertè non esse iuri naturali conueniens, homicidij crimen pœna tantum pecuniaria puniri. Hoc ipsum aduersatur, & legi Euangelicæ, & diuinę, secundum quas morte puniendus est homicida. Gene. c. 9. Quicunq; effuderit humanam sanguinem, fundetur sanguis illius. Leuitic. c. 24. Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Numeri cap. 35. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est, reus erit homicidij, & ipse morietur. Matthæi cap. 26. omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt, cap. duo ista. 23. quæstione 4. Sic etiam & humana lege homicida, quod fecit, expectet. l. 3. C. de Epis. audien. l. vnica. C. de rap. virg. l. 3. §. legis. ff. de Sicar. eleganter Matthę. Afflict. in constitutio. Neapolit. lib. 1. titu. de homicidiis puniend. & Chassanæ. in consue. Burgund. rub. 1. versi. videndum. Regia. l. 3. tit. 13. lib. 8. ordinat. l. 15. tit. 8. Partit. 7. Deinde q̃ pœna pecuniaria tantùm homicidia puniantur maximam præstat delinquendi occasionem, præsertim diuitibus, nullam enim reus pertimescit culpam, quam redimere numis existimat, cap.
» pauper. 11. q. 3. * Crescit enim multitudo peccantium cum re-
» dimendi peccati spes datur, & facilè itur ad culpas, vbi est vena-
» lis ignoscentium gratia, vt scribit Arnobius lib. 7. aduersus gen-
» tes. * Igitur leges ita punientes homicidas nec iustæ sunt, nec Rei-publicæ conueniunt, & ideò nec condi, nec seruari debent, q̃ adnotarunt Archid. in d. cap. duo ista. Hostien. Cardinal. Abbas, & Rochus Curt. in ca. vltim. de consuetu. Folio paruo. 20. col. 1. & 2. iddem Abbas in c. 2. de delict. pueror. Feli. in rub. de homicid. In contrarium adducitur tex. in dicto capit. 2. de delict. pueror. vbi probatur posse iustè homicidium puniri tantùm pœna pecuniaria, sed ea lex, cuius ibi mentio fit procedit vltra pœnam corporalem, vt Panormit. existimat vel in homicidio fortuito casu non ex malitia contingenti. Regia. l. penul. titu. 13. lib. 8. ordin. Laut facta. §. euentus. ff. de pœnis. Secundò apparet, easdem leges probari. in §. pœna. Instit. de iniurijs, loquitur tamen ille tex. de iniuriarum æstimatione, & nihilominus hæc statura iusta esse, & ex eis homicidam pecuniaria tantùm pœna puniendum esse præmittunt Bar. in l. 1. versi. vltim. quero. ff. de publ. iudic. & in l. 1. ff. vi bono. rap. & in l. nunquam plura. ff. de priuat. delict. Abb. in c. vlt. colu. penul. de sepul. Aretin. cons. 58. colum. 6. expressim Alexan. id probat. post Barto. ibi in l. 1. nu. 13. ff. q̃ quisque iur. verùm quia magis communis videtur prior opinio, & præ se fert quandam naturalis iustitiam æquitatis, resque ista ambigua est propter contrariæ opinionis authores, erit

altius hac de re tractandum sequenti præmisso axiomate.

Quamuis culpę, & delinquentium scelera ex æquilibrio iuxta mensuram, & criminis qualitatem puniendæ sint, exactè proportione obseruata, non tamen absolutè secundum æqualitatem, & supplicij similitudinem pœna infligenda est, authore Aristotele lib. 5. Ethico. c. 5. non enim semper conuenit Reipublicę, vt qui crimen aliquod perpetrauerit, idem patiatur; q̃ intulit, nam esset ea punitio frequenter iniqua, sed potius pœna est iuxta proportionem delicti constituenda, attenta qualitate iniuriam inferentis, & eius cui fuerit illata, vt si magistratum, quis gerens alterum etiam iniquè percusserit, repercutiendus non est. Et item si gerentem magistratum quis percusserit, non tantùm repercutiendus est, sed & Maiori afficiendus supplicio. Hęc Aristoteles, cui consentit Thom. 2. 2. quæstione. 61. art. 4. & quæstio. 68. art. 4. ad primum, ex quibus plura deducuntur.

Primùm, posse contingere, vt iusta sit lex: iustumue sit statutum, quod homicidam pœna pecuniaria tantum puniendum esse sanxerit, nempè si ex causa fiat. Nam si pœna pecuniaria esset magnæ quantitatis, forsan non esset ea punitio iniqua, nec contemptui haberetur ea lex. quod Bal. censet in ca. 1. §. iniuria. ad finem. de pace iuramen. firm. Rom. sing. 706. idem profectò erit, vbi homicidium non præmeditato consilio, sed fortuito oborta quæstione ad propulsandam iniuriam, verbalem ad effugiendum honoris periculum repentè contigerit, solet enim frequentissimè accidere crimen istud eo pacto, vt licèt puniendum sit, nec culpa careat homicida, tamen inspecto gentium more q̃ de honore, ac fama, & cuiuslibet nomine tractatur, nõ ea sit dignum pœna, quæ iure ordinario in homicidas fuerit statuta, his sanè casib. iudices ipsi, & præsertim qui supremo Regis adsistunt tribunali plerunq; pœnam mortis in aliam mitiorem commutant, idq; fæpissimè censent, vbi statim post homicidiũ ipse delinquens non punitur, sed demum ex interuallo, quasi iam obliuio sceleris pœnam ipsam ordinariam minuat, argumento l. si diutino. ff. de pœnis. Si diutino, inquit Modestinus, tẽpore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuanda erit. Ex quibus verbis deducitur communiter ab Accursio, Bar. & alijs: eum qui post longum tempus alicuius facinoris accusatus est, mitiori pœna puniendum esse, q̃ omninò improbandum non est, notat post alios Alciat. in cap. cum non ab homine de iudic. nu. 38. & præcę. Rochus Curtius in cap. vlt. de consuetu. notabil. primo. tametsi à Iurisconsulti responso id perperam deducatur, si quidem reatus est status & conditio, in qua durante accusatione rei sunt donec vel absoluantur, vel condemnentur, causam etenim agunt squalore, & illuuie confecti, promissa barba, habitu sordido, & pannoso, misericordiæ aucupatore. l. vltima. ff. ad legem Iuliam Maiestat. vbi eleganter Budęus. l. vltima. §. de illo. ff. de bonis eorum, qui ante senten. mort. sibi conscisse. l. cùm ratio. §. fraudis. ff. ve bonis damna. Plinius lib. 7. Epistola ad Suram, vt tandem verè velit Modestinus, ob eum statum, & diuturnam illam calamitatem, pœnam fore minuendam. tradunt Alcia. lib. 2. Parerg. cap. 10. & Corasius lib. miscella. 2. capit. 20.

Secundò, hinc constat qualiter sit accipiendum id q̃ Christus Iesus in Euangelio dixit. Qui gladio peremerit aliquem, gladio peribit. Nam id non est referendum omnino ad gladium verũ quo occidens extinguatur, sed ad pœnam, quæ iuxta criminis proportionem est. homicidę infligenda, non semper secundum speciem, sed secundum quantitatem pœnæ, vt præter alios explicat Caiet. Ientaculo. 6. q. 3. alioqui si ea verba essent intelligenda secundum speciem: iniquè damnarentur homicidæ ad Regias triremes. quod assiduè fit, & iniquius deportarentur in insulam. l. 3. §. vltimo. ff. de Sicarijs.

Tertiò, eadem ratione procedit distinctio gl. communiter re-
ceptæ in c. cùm quidam, in prin. de iureiur. vbi scribit, pœna pecuniaria grauius esse puniendum nobilem, aut constitutum in dignitate, quam plebeium, at si de corporali pœna tractetur non ita puniendum fore nobilem, ac plebeium, ob qualitatem personarum, ex qua iustissimè fit pœnæ mutatio, text. in Laut facta. §. persona. ff. de pœnis. l. sacrilegij pœnam in prin. & §. 1. ff. ad l. Iuliam peculat. l. Pedius, & l. vlt. ff. de incendi. Rui. & naufra. d. l. 3. §. vlt. & penul. ff. ad l. Cornel. de Sicar. c. pastoralis in prin. de offic. delegat c. vlt. de pœnis, omnium latissimè, & vberrimè Andr. Tiraquel. in tract. de nobil. c. 20. nu. 104. post Alberi. in Lillicitas. §. q̃ vniuersas. ff. de offi. præsid. Bar. in l. 1. ff. de termi. mot. c. qui contra. 24. q. 1 c. contra. & c. vlt. 26. q. 5. gl. in c. vlt. de transactionibus Matthæ Afflict. in constitutionib. Neapolit. rubr. 9. nu. 36. & seq. Bonus à Curtili Brixiensis de nobilitate. 5. parte.

Quartò, licèt plebei passim in crimini. inquirendis tormen-
4 tis, † quæstionib. subijciantur, non sic nobiles, nam & hi torquendi non sunt rex optimus in l. nullus. C. ad l. Iuliam Maiesta. l. diuo Marco. C. de q̃stionib. vbi Cyn. Bar. in l. milites. C. eo. Salyce.

in

in l.1.C.de iuris,& facti igno.vlt.col.Ias.in l.miles. ff.de re iudic. nu.4. Alex. in l.Centurio col.8.ff.de vulg.Tiraq.in d.c.20.nu.134. dicens ɔ̃trium seruari in Regno Franciæ. Prior tñ opinio in Hispania frequẽtius seruat.l.24.tit.21.par.2.l.5.& 6 ti.2.lib.4.ordin.

Quintò, ob eandem rationem, nobiles pœna ignominiosa afficiendi non sunt, secundum Fulgosium consi.167.& ideò cùm pęna furcarum,& suspensionis ignominiosa sit, ꝙ eleganter tractat.Tiraq.d.c.20.nu.106.nobiles ea non sunt plectendi, sed decapitandi,gl.in l.3.§.1.de re milit.vbi Bart.l.moris. §.sed etiam. ff.de pœnis.Bar.in l.capitalium.§.serui.ff.eo.tit.idem in l.desertorem.§.pęna.ff.de re milita.Panormita.in c.pastoralis, in prin. de offi.deleg.Io.Lupi in rub.de donat.§.nono.Bonus de Curtili dicta.5.par.Regia.l.24.tit.21.partit.2. Bologninus cõsi.37.col.6.
,, * Idem rursus tractat Tiraquel.in tracta.de pœnis. cau.31.cui
,, adde Philonem qui in libro de Mundo scribit, mortem laquei
,, impuram esse.Eustachium lib. 10. Vlysseæ, qui mortem gladij
,, puram,& honestam,laquei verò deformem, & impuram. * Id ipsum Thomas Grammaticus decisione.32. dicens ex hoc nobilem non esse damnandum ad triremes vt remigis subseruiat officio, atque ita Neapoli pronunciatum fuisse apud magnam curiam. Hæc tamen duo, quæ postremò adnotauimus, minimè obseruantur in crimine læsæ maiestatis secundum Bal.& Felin. col.3.d.c.cùm quidam, nam in eo nobilis, & torquetur, & altioribus furcis suspenditur saltem in Regno Franciæ, siquidem apud Hispanos adhuc propter istud crimen nobiles decapitantur, non suspenduntur. Quinimò nobiles torqueri posse, & furca suspendi, si vt famosi latrones, & viarum grassatores accusentur, notat Salycet.in l.per tex.ibi.C.quando liceat vnicuiq; se vindicare,& idem si de crimine furti agatur tenent gl.in constitut.Neapoli.rubr.32. verbo.accusatorum. & Mathæ.Afflict.in Rubr.31,ad finem Et licèt Abb.in capit. pastoralis, in princ.de offi.delegat.contrarium teneat, prior sententia optimè probatur in l.24.titu.21.partita secunda, vbi etiam statutum est nobilem torqueri posse ob crimen læsæ maiestatis, & meritò, cùm proditionis crimen verè nobilitati repugnet, & proditoris insignia delenda sint l.eos qui.ff.de pœnis.Rom.dicens eam singu. notabil.476.& 669.Lucas de Penna in simili,& leuiori crimine. in l.mulieres.col.5.versi.vlt.C.de dignita.lib.12.

Sextò, his omnibus perpensis apparet, an verum sit ꝙ Bald. scripsit in l.2.C.de fide instrument.in fine, existimans in pœnis relatius,& vbi ex lege quis puniendus est eadẽ pœna, non esse deferendum nobilitati, nec dignitati personarum, imò eadem pœna puniendum fore nobilem deficientem in accusatione plebei, qua idem plebeius esset puniendus, si crimen probatum foret, adducitur ad hoc tex.in l. ad Commentariensem, vbi gl. verb.vilem.& Bal.C.de custo.reorum, idem Anania in cap.super his, de accusat.col.penul.Felin.in d.cap. cùm quidam, & in d.c.pastoralis,col.2.versi.8.fallit, quibus,& Tiraquel. accedit in d.c.20.nu.123.Ego etiam falsum id existimo nam quid expressius adduci potest de pœnis relatiuis, quam ꝙ de Talionis pœna statutum est, & olim erat,& tamen nulli dubium esse poterit, quin ea Talionis pœna sit accipienda adhibita personarum distinctione, vti pulchrè Aristoteles docet.lib.5. Ethic.c.5.& lib. 1.Rhetorices ad Theodecten.& præterea contra Bal.est text.singul.quo in loco idem contrarium adnotauit in l. vlt.§.cùm sit. C.vbi Senato.vel Clarissi.& deinde ratio hoc dictat, cùm iuxta proportionem quædam pęna respectu nobilis, quamuis ex seipsa sit minor, censetur maior quam eadem respectu ignobilis, optimus textus in l.2.C.vt intra cert.tempus crimi.causa termi. & probatur his iuribus, quæ tertia illatione adduximus nec opinio Baldi in d.l.2.& in dict.l.ad commentariensem, probatur inibi, quia Accursius non rectè exponit text. illum in verb..vilem, diuinat enim eius interpretatio, nec ex ea non omninò colligitur commentariensem nobilem puniendum fore eadem pœna, qua custoditus plebeius, qui aufugerit, puniendus erat.

Septimò, illud hinc deducitur, quod in puniendis criminibus ratio habenda est personarum. Nam siue mandans, siue mandatarius nobilis sit quoties de punitione tractabitur, deferendũ est dignitati, aut nobilitati eius, qui puniendus est, secundum Aretinum in l.si stipulatus fuerit, per te.col.2. ff.de verbor.obli. Baldum in l.vnica.4.notab.C.de raptu virginum,& Decium in c.1.de officio de legat.nu.12.

Octauò, quamuis regulariter qui non habet bona, vnde soluat pœnam delicti pecuniariam, corpore puniendus sit. l.1.§.vltim.ff.de pęnis.l.si quis id, quod.ff.de iurisdi.& omni.tradidimus & nos.1.c.huius libri, nu.8.idest, verum in plebeis non autem in nobilibus,& alijs quorum dignitati deferendum est.Bar.in d.§. vltimo Ang.Aret.& Iaso.nu.43.in §.pœnales. Instit. de actioni. Felin.in c.ad liberandum, de Iudæ.Ioan. Lupi in rubr. de donationibus inter virum,& vxor.§.nono.

Nonò, ex his erit examinanda Pauli Cast.sententia, qui in l.de quibus, colum.antepenult.ff.de legib.scripsit, quod quoties iure
5 ob aliquod crimen est alicui amputanda † manus dextera, & is ea manu careat, commutabitur pęna, amputabiturque sinistra. Nam cùm hic agamus de iusta punitione delicti, & pœnarum proportione,& mensura, licèt iustum sit criminosum manibus integrum altera priuari, non idem erit, nec eadem iustitiæ ęqualitas adest, vbi is altera mutilus est, quia vtraq; priuatus manebit, nec est æqua commutatio pœnę, quæ procul dubio multo maior est, si quis vna quam tãtum habet, manu priuetur, quàm si cùm integer manibus si, altera ei abscindatur, ꝙ expressim asserit Aristoteles lib.1.Rhetori.ad Theodecten.cap.7.de maiori ac minori bono, ad finem, secundum quem etiam si talionis lex seruanda foret,& quis alteri oculum erueret, alterum quidem è duobus, non esset oculus ei eruendus, si is vnum tantùm haberet, atq; ita aduersus Paul.Castrensem est pulchra sententia Bal.in l.hoc accusare.§.vltimo.ff.de accusatio.in fine. idem sensit Bald.in l.quid ergo. §.pęna.2.lect.col.vltim. ff. de his qui notantur infamia.optimus tex.in dict.l.2.C.vt intra cert.temp.crimi.caus.termi.notat Paul.Castrensis sibi contrarius post Bal.ibi nu.12.in Authen.sed nouo iure.C.de seruis fugit.quamuis priorem Pauli opinionem comprobetit Guliel. de Cuneo, Iacob. Butric.& Salycet.in dicta Authen.sed nouo iure. Barto.in l.vulgaris.ff.de furt.Thomas Grammati. decisio. 94. ex quibus constat, vbi à lege, vel ab homine quis ob aliquod crimen damnetur amputatione manus,& is vnam tantùm habeat, esse nihilominus condemnationem exequendam, quorum sententia obtinebit, quando ex qualitate criminis, vel alia coniectura possit commodè præsumi legislatorem, aut iudicem voluisse etiam in prædicta specie locum fore pęnæ amputationis manus, alioquin dura nimis est isthæc opinio, ex quibus expendere Lector poterit, iusta ne fuerit lex illa, quæ apud Locrenses olim maximè probata fuit, authore Demosthene in oratione aduersus Limocratem. Etenim cum lege vereri constitutum esset, vt oculus pro oculo suffoderetur, atq; item esset potissimè cautum, nę quis temerè nouam legem ad populum ferret, ducentis fermè annis ea solùm fuit recepta lex, qua ex Talionis iure qui haben ti vnum tantùm oculum illum eruisset, vtroque oculo priuaretur, vt æqua omninò esset pęna illi, qui licet duos haberet oculos,& vnum tñ alteri suffodisset, lucem oculorum pœna legis amitteret, quippe qui & alterum visu priuasset, idem de Charonda Turij lege scribit Diodorus Siculus libro Bibliothecæ. 12.
,, * De eadem l.tractat Leo Imperator, Nouella.92. adducitur,&
,, à quibusdam Nouella quædam Iustiniani, qua idem Cæsar sta-
,, tuit, eum, qui eunuchum fecerit, Damno virilitatis mulctari, vt,
,, quod in alium ausus est facere, idem ipse patiatur. Hæc Nouella
,, in Epithome Basilicorum citatur, ad numerum.122. Extat verò
,, in Nouellis Græcis num.142.& inter Holoandri Latinas, cuius
,, etiam meminit Theodorus Balsamon.ad Phocium in Nomo-
,, canono titul.1.capit.14. *

Decimò, apparet hinc ratio eius, ꝙ passim iuris vtriusq; interpretes adnotarunt, si pęnam esse vel remittendã, vel minuendã delinquenti, ob insignẽ eius peritiam, seu ex eo, ꝙ artifex sit
6 celebris, † magniq; nominis,& ideò Reipublicę maximè vtilis, vñ æquum est ob hanc publicam vtilitatem, mortis pęnam,& similem ei remitti & condonari, hoc etenim procedit iuxta ꝓportionem inspecta delinquentis qualitate,& id, vt cõiter receptũ est.probatur in l.ad bestias.ff.de pœnis, quam ad hoc inducunt Oldr.Alber.& alij inibi.& Rom.in singul.717. asseuerãtes, iudicem penæ exequtionem debere suspendere, Principemque cõsulere, vt ipse Princeps legis pęnã remittat. Sunt etenim multa in vtroq; iure statuta ob insignem,& excellentem alicuius dignitatem,& virtutem, quæ traduntur in c. quia periculosum, de sent.excom.in 6.in c.de multa.de præb.per Ias. in l. iubemus. C. de iud.Barb.in rub.de iuram.calum.Hippo.in l.1. §.ad quæstionẽ.ff. de q.nu.7.tradit ad hęc Alcia.historiam de Azonis morte lib.9.parerg.c.vlt.qui lib.2.c.28.verè contendit in d.l. ad bestias, non probari, ꝙ cõiter ab ea deducitur. Ad bestias dãnatos, inquit Paulus, fauore populi præses dimittere non dẽt, sed si eius roboris, vel artificij sint, vt dignius populo Romano exhiberi possint, Principem ɔ̃sulere dẽt. Quo in loco non agit de alleuationę pęnæ, sed solũ de rei damnati traductione, cùm damnati ad bestias sine licentia Principis non possent in aliã prouinciam traduci, ɔ̃sulendus Princeps erat, an Romã vellet eos dãnatos mitti, qui ꝓꝑ roboris, & artificij excellentiã dignius exhiberent populo Roman.spectaculum. Ego vero existimo etiam ipsum iudicem posse proprio iudicio,& sententia ob personæ dignitatem,& excellentiam pęnam legis ordinariam minuere,& in mitiorem commutare, quod statim latius ostendemus.

Vndecimo, ab eadem radice procedit, an furtum possit iustè
7 per legem pęna mortis puniri? Nam regulariter † fur non occiditur in criminis pęnam.authen.sed nouo iure.C.de seruis fugi-

tiuis,& in Auth.vt nulli iudicum.§.pro furto autem. collatio.9. Regia.l.18.titu.14. part.7. nisi fuerit famosus latro. l. capitalium. §.famosos.ff.de pœnis.is etenim furca suspenditur. Dicitur autem latro famosus is, qui grassatoris crimen exercet, vt inibi expressum est. Item & ille, qui furari consueuerit, ex quo solet pro tertio furto, quis suspendi glo.in l.3 C.de Episcopis.aud. vbi Bal. hoc in specie probat.idem Bald.Pau.Castren.Cepola quæst. 10. post glo.ibi.in d. Authen.sed nouo iure.Angel.Aret.in §.ex maleficijs,& ibi Gomez.num.22. Instit.de actioni. Felin.in cap. at si clerici.col.vlt.§.1.de iustic.facit text.in cap.1.de pœnis. glo.in ca. hoc vestræ.11.distin.& in l.quicunque.C de serui.fugi.atque hãc pœnam iustè posse à Republica statui in hoc casu propter delinquendi proteruiam,& contumaciam scribit Ioann. Maior in 4.distin.15.quæst.27. imò apud Hispanos olim pro secundo furto suspendebatur fur.l.6.titu.5.lib.4.fori. quamuis istam opinionem Bald.asserat contrariam esse iuri. Iason in d.§.ex maleficijs. col.2.& idem post alios.in l.pen.ff.de condictio. caus. dat. sed & priorem sententiam sequitur Angel.Aretin.de maleficijs.verbo. vestem cœlestem, eamque lege lata apud Germanos stabiliuit Carolus Cæsar huius nominis Quintus, primus Hispaniarum Rex titu. de furtis tertiò patratis. idem ex lege Lombardica statutum fuisse constat authoritate gloss. in titu. de pace iuramen. firmanda.vers.seu furtum, & Gandini de maleficijs titu. de furibus. atque ex ipsis Lombardorum legibus hæc eadem pœna probatur, quæ obtinet, etiam si prima furta fuerint dignè punita.l.capitalium.§.solet.ff.de pœnis.Bald.in Authen.qui semel.colum.pen.C.quomo.& quando iud.Corset.singu.verb.statutum. Felin.in cap. sicut.de testib. Ias.in l. si idem cum eodem. col.2.ff. de iurisd.omn.iud.Cœpola.in Authen. sed nouo iure.nume.42. Chassanæus.in consue.Burgund. titu.1.§.5.vers. simplex. nume. 15.& sequen.Andre.Alciat.d.cap.cum non ab homine.de iudic. vlt.notab. nume. 30. cum etenim furandi consuetudo attendatur, nihil refert sint priora furta punitione abolita. Idem erit obseruandum vbi prima duo furta commissa fuissent in alieno territorio,& distincto ab eo, in quo tertium commissum est. Bart. in l.si cui.§ vlt.ff.de accusat.Abbas in cap.1.de pœnis.Iason in d. l.si idem cum eodem. Cœpola Alciat. & Chassa. paulo ante citati, quorum vltimus hanc opinionem scribit communem esse. Sic sanè quibusdam visum est, vnum tantum furtum, modò id graue sit, quantitate, aut qualitate sufficiens est, vt fur morte puniatur. Bald.in d Authen. sed nouo iure, colum.2. Anania in ca. vltim.num.8.de furtis. Abb.in cap. inter alia.num.31. de immu. Ecclesiæ Ioann.Igneus in l.1.§.si sibi manus.num.12.ff. ad Sylani.Ang.Areti.in verb.vestem cælestem.& in d.§.ex maleficijs. Angel.Perus.in l.quod si nolit.§.qui assidua.ff.de ędili. edict.adducitur ad hoc text.in l.is qui tres.§.pen.ff.de excusat.tuto.vbi tutela magnæ bonorum quantitatis, tribus tutelis æqualis censetur. Sed ea decisio procedit ob difficilem rerum administrationem, nec commodè huic quæstioni aptari potest, ideo contrarium plerisque placuit,& præsertim Salycet.Fulgo.Pau. Castr.& Cœpolæ in d.Authen.sed nouo iure.num.30. Ias.in d.l.penul.& in l.1.C.de precib.Impera.offer. & in d.§.ex maleficijs, vbi eandem sequitur Gomez.num.13. & Crottus in cap.vltim. colum. penul.de constitu.in 6. Chassanæ. d.§.5.versic.simplex, & versic. quæro quomodo.num.14.quibus suffragatur, quod absque vlla distinctione à iure statutum est, furem non esse puniendum mortis pœna. Sed profectò etiam si lege cautum sit, furem non esse occidendum, sed alia mitiori pœna damnandum, non ex hoc vetitum est iudicem ob criminis qualitatem ex eo quod, vel ratione loci, temporis, aut quantitatis furtum sit extraordinarium,& maximè graue pœnam legis augere, & ob exẽplum furem istum vltimo supplicio afficere. §. item lex Iulia peculatus.Inst.de public.iudic.l.18.titu.14.Partit.7.l. 2. *De la Hermandad.* l.74.Styli. cap. 1. §. si quis quinque solidos.de pace iuramen. firman.l.penul.ff.de condictio.caus.dat.optimus text.in l. aut facta. ff.de pœnis. In tanta enim hominum audacia id palam est, alias pœnas præter capitales prorsus irrideri, & ideo hisce temporibus opus est aduersus fures durioribus pœnis, potissimum vbi furtum simplex non est, sed vel quantitate, vel qualitate graue, quod fit vt licet Alexan.de Hales parte.3. quæstio. 47. memb.4. articulo.3.Scotus in quarto Senten.distin.154. quæst. 3. Syluest. verb.Furtum.quæst.3.censuerint, iniquam fore legem, quæ pro simplici furto mortis pœnam indixerit, nec iustè posse eam in Repub. statui, verius tamen est, eam pœnam statui æquissimè posse: vbi furtum qualitate, vel quantitate sit enorme; sicuti ex iunioribus Theologis probant Ioan.Dried. de libert. Christ.pag. 115.& Medin.in tract.de contract.& resti.quæst. 14. & eleganter Alfonsus à Cast.lib.1.de potest. legis pœn.c.6. siquidem frequenti huius criminis vsu considerato,& lęsione maxima, quæ ex eo Reipublicæ infertur, expedit pœnas exequirere, quibus hominum reprimatur audacia. His etenim inspectis iuxta proportionem fures puniuntur vltimo supplicio,& pœna corporis, tametsi rebus,& patrimonio ipsi læsionem intulerint. His accedit, ꝙ licitum sit Reipub. maleficos homines occidere: sicuti docuere præcitati authores,& S.Thom.2.2 q.64. artic.3. ac Dominicus Soto de iust.& iur.lib.5. quæst.1.articu.2.etiam si Sotus id negauerit. Nam ꝙ fures corporali pœna puniri possint præter alia, quæ punitionem istam iustam esse ostendunt, varijs gentiũ moribus, & legibus probatur: siquidẽ fures, etiam simplices flagellis cędendos esse constat ex Auth. sed nouo iure. C.de seruis fugiti.lib.13.tit.14.part.7.l.item Lombardica, cuius mentionem superius fecimus.pro primo furto oculus eruitur, pro secundo nasus abscinditur. Apud Hispanos fori legibus quandoque furibus aures,& manus amputabantur.l.6.tit.5.lib.4. & l.2.titu.13. eod.lib.eadẽ aurium abscissio pro furto certæ quantitatis commisso in eremo statuta est.l.2. *De la Hermandad* qua etiã in quibusdam casibus mortis pœna pro furto imponitur, quandoq; amputatio pedis, passimq; apud nos fures flagellantur, auresq; eis abscinduntur, pręter ipsius damni dati restitutionem, olim apud Romanos fur domino rei furto ablatæ, vt seruus tradebatur, authore Gellio lib.noct.Atti.11.ca.vlt. tradit varias huius criminis pœnas Alex.dier.geniali.lib. 6.c.19. imò & furibus ferro candenti, fronti signum imponi solere apud Italos, testatur Gandinus in tit. de pœnis reorum.num.59 idemq; per capitula Regni Neapolitani statutũ esse, asseuerat And. Isernia in Aerario.verbo. Furtum.

Duodecimò, cum crimina sint secundum proportionis mẽ-
8 suram punienda,& hæc variè contingat, ratione loci, † temporis, personæ, & quantitatis, nec à lege certum quid statui possit, quin iudicis recti,& prudentis arbitrio multa relinquantur constat planè iudicem posse proprio iudicio, & sententia legis pœnam, vel augere, vel minuere. l.quid ergo. §.pœna grauior. ff.de his, qui notan.infam.c.vlt.de transact.cap. at si clerici.§. de adulterijs.de iudic.& cap.de causis. de offic. de lega. tenent in specie Abb.in cap.3.de pœnis.idem in cap.nisi. de offic leg. Doct.in d. §.pœna.etiam si lex certam pœnam statuerit: oppositis dictionibus, præcisè, omnimodo:& similibus. Hostien.Ioann. And.& Docto.in capit.qualiter in 2. de accusat.vbi Aretin. numero 24. eos sequitur dicens, hanc opinionem communem esse, etiam si iudex eius sit conditionis, qui super eo crimine dispensare non valeat, quod expressim præfati Docto.sentiunt, quibus non obstat glos.in d.capitu.3.quam inibi approbant Innocen. Ioan. Andre.Anchar. & Anto. & Henric. in capit. in Archiepiscopatu.de raptorib.Felin.in d.capitu.quali. et numero 33.quæ asseuerat, iudicem qui non potest super eo crimine dispensare minimè posse diminuere pœnam à lege statutam, quia id verum est postquam iuxta legem ipsa condemnationis sententia lata fuerit, tunc etenim non potest sententiæ, & legis pœnam mitigare iudex, qui dispensare super eo crimine minimè valet, secundum Cardin. & Abbas.in dicto capitulo 3. at prius quam iudex sententiam ferat, quicunque is sit; etiam si dispensandi potestatem non habeat, poterit legis pœnam temperare, sicuti & augere: aliud siquidem est dispensare super crimine,& eius pœna: aliud rigorem legis pœnalis ex aliqua causa minuere, vt sensit Innocen.in capitu.dilectus.de temporibus ordin. causas vero quibus iudex persuaderi poterit ad pœnæ legalis commutationem, aut diminutionem tradit eleganter.Luc.de Penna. in l. 1. C. de colonis.Illyricianus. libro 11. aliquot Felinus in dicto capitu. qualiter. §. ad corrigendos, numero 37 quibus adde quæ eleganter hac de re scribit Alfonsus à Castro libro 2. de potestate legis pęnalis, capitulo 12.& 13. & quæ ex Sopatri Epistola retulit Ioannes Stobæus Sermon. 44. quòd si iudex, vt plerunque fieri solet, aliquem ob crimen damnauerit pœna pecuniaria intra decem dies soluenda, hoc addito, quòd si eam intra id tempus non soluerit, publicè reus flagelletur, nihilominus non soluta pecunia intra eum diem, poterit iudex pœnam eandem pecuniariam, omissa corporali, exequutioni mandare secundum Corneum consilio.5.libro 3. Nam is iudex, qui in pronuncianda criminali sententia, hac forma vsus est, verè pecuniaria pœna delinquentem punit, vtitur tamen corporalis pœnæ comminatione, vt facilius,& diligentius pecuniam ipsam damnatus reusque criminis soluat.

Postremò, illud est adnotandum, qualiter iudex Ecclesiasticus possit pœnis pecuniarijs delinquentes punire, nam id vetitum esse videtur capitulo 2.de pœnis. capitulo irrefragabili. §. vlt.de offic. ordin. capitu. vt clericorum. de vita & honestate clericorum, è contrario permissum in capitulo.dilectus.de offic.ordin. capitulo.si vos.23.questio.5.ideo hac in re sunt aliquot distinctè notanda ad eius resolutionem.

Primum, non esse æquum, nec iustũ, vt indiscriminatim pro quolibet delicto, vel statuto, constitutione, aut sententia iudicis pœna pecuniaria inferatur, hoc etenim maximam delinquen-

di occasionem præberet.cap.pauper.11.quæstione.3.colligiturque ex Felino in rubric.de homicid. accederet is abusus in Prælatorum Ecclesiasticorum infamiam propter euidẽtem,ac manifestam ambitionis notam:quam ipsi effugere omninò tenentur, & præterea res mali exempli est crimen pecunia redimere: atque ita diligentissimè hoc cauendum esse censet Colonense Concilium tit.de iurisdictione Ecclesiastica contentiosa cap.8.

Secundum, satis compertum est non licere nec constitutioni,nec iudici pœnas pecuniarias,vel inducere,vel exigere pro ipsis criminibus tolerandis: pernicioſum etenim est, siue ex lege siue ex sententia aut decreto iudicis,annuum censum à concubinariis accipiendum esse quo soluto ipsi criminosi in scelerib. & peccatis perseuerent. hoc probat textus in dicto capitulo 3. secundum Cardin.ibi dum exponit text.pro corrigendis excessibus:id est loco correctionis, omnino quidem cauendum est ne prælati potius lucrum proprium, quam criminum correctionem desiderent,atque ita præter alios animaduertit Io. Driedo. de liber.Christ.pag.91.

Tertium, satis iure probatur, posse iudicem Ecclesiasticum
9 zelocorrectionis,& punitionis, aliquando vel statuto † vel sententia quædam delicta pecuniaria mulcta punire, potissimùm vbi ea magis timetur,ita sanè procedunt Canones,quibus probatur id licere, vt explicant Abbas in dicto capitul. 3. idem & Felinus in dicto capitulo irrefragabili.§. cæterum. Hostiens. & Cardina.in dicto capitulo vt clericorum.

Quartum,præ cæteris à iudicibus Ecclesiasticis & prælatis est obseruandam, vt pœnas pecuniarias pro criminibus inflictas, in pios vsus potius quam in propriam vtilitatem erogare curent,quemadmodum tradunt Abbas in capitu.2.de succeſſ. ab intestato.Felin.in dicto. §. cæterum. Concilium Colonense d. cap.9.optimus textus in capitulo cùm sit nimis. §. vltim. de Iudæis,capit.cùm tu,de vsuris.

Quintum,& si tutius sit quod modò admonuimus.& omnino seruandum vbi sententia iudicis pœna pecuniaria infertur: si tamen eadem pœna statuto, aut constitutione sancita fuerit, poterit iudex Ecclesiasticus eam in proprios vsus expendere. Id etenim sit statuti, & legis authoritate ex quo suspicio Auaritiæ abest ab ipso iudice, cum per statutum ea pœna Episcopo aut iudici adiicitur notant Hostiens. Abb. & Felin.in dict. cap. irrefragabili.§.cæterum,Ioan.Bernar.in praxi,cap.134.Ioan.Lupi. in rubric.de dona.inter virum & vxorem.§.39.columna. penul. qui idem esse probant, vbi Episcopus indigeret, ac esset inops, potest enim tùm licitè per sententiam delinquentes pœna pecuniaria mulctare,& eam in proprium victum expendere.

Sextum,vbi à iudice pœna infertur,ob iniuriã clerico irrogatã,& ea pecuniaria,sit, dimidia eius pars cõpetit Ecclesiæ, cuius
10 rector ipse iniuriam passus † existit,altera pars in vtilitatem læsi est distribuenda,text.singu.in cap. 2. de pœnis, cuius meminit in hunc sensum Roman.singu.443.nam dum text. dicit, alterã in eius elemosynam iustè dispertiat, intelligendus ita est, vt elemosinam pro anima clerici inerfecti ea distributio referatur. Siquidem negari nõ potest ex eo delicto Ecclesiã,& ipsum clericum offendi,& ideò vtrique est satisfaciendum. idem post Hosti.in summa de maledic.versi.sed cui notat Felin.in dict. cap. irrefragabili.§.1.num.10.addit tamen text.in dict.cap.2.eius decisionem procedere, quia nullus proximior hæres videtur clerici interfecti, quàm Ecclesia, quæ eum dño copulauit, vnde infert ibi Panorm. quod si interfectus clericus haberet hæredẽ cõsanguineũ,illi esset pœna applicanda, quem reprobat Deci. in c.in presentia.de probationib.num.57.dicens,etiam tunc pœnã applicandam esse Ecclesiæ in hunc modum,vt pro dimidia Ecclesiæ competat: pro altera verò parte in vsus pios post obitũ offensi,in ipsius animæ vtilitatem erogetur,quibus quidem consideratis non omninò mihi displicet Panormitani interpretatio nam pars dimidia,quæ offenso verè competit,eius hæredibus, si quos habet,exoluenda est non Ecclesiæ: si vero hæredes non habuerit offensus,pro eius anima est distribuenda, quod sensit Henric.in dicto ca.2.sic sanè procedit opinio Abb.quo ad pœnæ partem, quæ offenso debetur: opinio autem Decij, quoad partem,quę Ecclesię itidem offensæ dari debet.

Septimum,aduertendum est, Ecclesiam, & prælatum dioce-
11 cesanum,† fiscum habere,glos.in cap.quia diuersitatem,de cõce.præben.quæ singula.est secundum Cardin.in Clemen. 2. §.1. de hæreti.Anani.& Felin.in cap. excommunicamus. in 1. eod. tit.Fel.in dict.cap.irrefragabili.§.1.Barb.in ca.2.de probatio.nu. 61.Repert.inquisitor.verb.confiscatio.Anton.& Imol. col. 4. in dicto cap.quia diuersitatem, post alios ibi, & secundum Fel. in dict.§.1.hæc est verior opinio, & moribus recepta, idem testatur Ioan.Bernard.in pract.crimin.cap.134.idem ca.124.ad finẽ. scribit, eam opinionem communẽ esse, & frequentissimo vsu comprobatam,& quamuis de hac redisputet,idẽ videtur tenere Ioan.Lupi in rub.de donatio.inter vir.& vxor.§.39.post Abba. in cap.2.de successio.ab intesta.licet Abb. idem in cap. tuæ, de pœnis,dicat hoc iure non probari sic prædictam opinionẽ secutus censet Aufrerius in Capella Tholosan. 274. posse nominari publicè fiscalem, procuratorẽ ipsum tribunalis & iurisdictionis Episcopalis: qnãuis asseueret id non facile admitti ab Regiis & secularib.magistratibus.Et verè,licet cõmunis opinio obtineat, non est id temerè permittendum,ad explendam auaritiã Episcoporum,sed vt ea quæ eorum fisco fuerint delata in vsus pios erogentur,vt ipse Parnormita.censet in dict.c. 2. & nos paulò antè tradidimus.Nam text.in dict.Clemen.2. de hæreticis, quæ de fisco Ecclesiæ mentionem facit, non est ad fiscum Prælatorum,sed ad fiscum Romanæ Ecclesiæ.aut Cathedralis,referendus: sic etenim bona Clerici habentis beneficium Ecclesiasti-
12 cum pertinent ad Ecclesiam,in qua beneficium † obtinuit: non habentis beneficium,fisco Ecclesiæ,capitul.excommunicamus, §.damnati,de hæreticis.dicta Clemẽ. 2. bona autem laici hæretici ad fiscum secularem, & Principis deferuntur vt probatur in dicto. §. damnati vnde inxta hanc distinctionem est intelligendus textus in cap. cum secundum, de hæretic.in 6. sicuti ibi adnotarunt Ancharan. & Francisc. Bald. item in l.si quis presbyter.C.de Episcop.& cleric.sed quod bona immobilia clerici cõmittentis crimen hæreſos pertineant ad Principem secularem probant Oldrad. cons.17.siue is habuerit beneficium, siue non habuerit Guilielm. Benedict. in capit. Raynutius. de testamen. verb.& vxorem.numero.242.& Rupellanus Forensium institutionum lib.3.Folio.307.quibus accedit quod Felin.in dict.capit. irrefragabili.§.cæterum, columna prima scribit,dicens. ideo ad Principẽ secularem pertinere bona hæreticorum, quia ad eum spectat exequtio confiscationis pœnæ huius criminis.dicto capitulo cùm secundum leges,quin ipse Felin.asseuerat eam constitutionem per extrauagantes quasdam Romanorum Pontificum sublatam esse,& deinde sancitum, vt bona cuiuscunque hæretici diuidantur pro æquis portionibus inter Romanam Ecclesiam,Episcopum,& hæreticæ prauitatis inquisitorẽ. quod minimè seruatur saltem Hispaniæ vbi bona siue mobilia, siue immobilia etiam clerici hæreſcos damnati,etiam habentis Ecclesiasticum beneficiũ ad fiscũ Regiũ pertinẽt, atque ita praxis obtinuit,quæ non est aliena à iure,cùm præter Oldrald.& aliorum sententiam Rex ipse Catholicus curam habeat constituẽdi summum illud prætorium, qui in eius curia, & apud ipsum Principem causas totius Hispaniæ ad huius criminis punitionẽ pertinentes tractat, cui præest vnus ex summis Hispaniæ Præsulibus, qui expensis Regiis per totam Hispaniam constituit, ac mittitit hęreticæ prauitatis Inquisitores ad labem istam extirpandam:quo fit, vt mirum non sit omnia hæreticorũ bona ad Principem & Regium fiscum deferri ad tot expẽsarum subministrationem,ad hæc faciunt,quæ de Regno Franciæ tradit Aufreri.in Clemen.1.de offic.ordi.regu.4.Fallentia.2. Quibus & illud libenter addam,quod Hieronymus Paulus in practica Cãcellariæ adnotauit Folio.33.scribens, bona Clerici cõiugati cũ vnica,& virgine,quæ ab eo ob aliquod crimen lege auferuntur causa confiscationis post condemnationẽ iudicis Ecclesiastici, applicanda fore Principi seculari, & eius Regio fisco: quod notandum est præter ea, quæ ipse tradidi in Epitome. 2. parte, de matrimo.cap.8.§.5.num.10.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Semel absolutus ab obseruatione iudicij, potest iterum eiusdem criminis accusari: & idem vbi accusatio diuerso iure repetitur.*
2 *Absolutus indulgentia Principis, iterum accusari non potest.*
3 *Absolutus in foro animæ potest in foro exteriori eiusdem criminis accusari: & inibi quæ sit pœnitentia publica, & quæ solemnis,*
4 *Criminis accusatio non tollitur per baptismi susceptionem.*
5 *Quid de absoluto iudicio Inquisitionis, aut denuntiationis, transactionis causa, aut delatione iuramenti?*
6 *Absolutus in foro Ecclesiastico si crimen sit mixti fori potest apud iudicem secularem iterum accusari.*
7 *Quid de eo, cui offensus iniuriam remiserit: an accusari possit: & de satisfactione iniuriæ quo ad honorem, damna & expensas?*
8 *Criminis eiusdem repetitio ex interuallo, vel eodem impetu pluribusve pœnis sit punienda?*
9 *Vbi pœna absciſſionis manus, alterius ve membri, & mortis est à lege definita: an incipiendum sit supplicium à minori?*
10 *Hæretici quo iure in pœnam criminis comburantur?*

Quando

Quando crimen semel in iudicium deductum: possit iterum in iudicio tractari.

CAPVT X.

DE his criminibus, inquit text.de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari, capit. de his, rubric. de accusationib. cui regulæ aliquot ex iure Ciuili solent obiici decisiones, quæ permittunt fieri quandoque, quod per eam prohibetur, & ideo ad eius interpretationem veluti compendio quodam aliquot item intellectus exponam.

Primò, hæc regula intelligitur, vbi accusatus absoluitur ex eo, quòd crimen probatum non est, alioqui si absolutus fuerit † ab obseruatione iudicij,quia accusator legitimus non erat,tũc poterit iterum eadem criminis causa tractari, text.in l.libellorum
3 §.quod si libelli. ff.de accusat. capit. per scripta §.libellorum.2. quæstione. 8.gloss. in capitu. Epiphanium, 5.quæstione vltima. Anto. Henric. columna penult. Abbas, & Doct.communiter in dicto capitulo, de his, quo in loco adnotarunt Marianus, & Felinus columna 1. non esse primum accusatorem ad secundam istam accusationem admittendum, imò repellendum fore etiam si modo legitimus sit accusator cessante impedimẽto, quod oberat tempore primæ accusationis,nam & si aliæ causæ cessauerint, superest ex prima accusatione, & ea finita inimicitia,quæ repellit ab accusando.l.in ipsius.C.famil. hercisc.Areti. & nouiores.in c.1.de iud.idẽ Are.in c.repellãtur.de accus.eritq; hic intellectus seruandus vbicunq; ex alia quacunq; cã ab obseruatione iudicij reus absoluitur, nempè ex male concepto libello, quod eadem ratione procedit,& præterea hæc prima interpretatio locum obtinet ex his, quæ ipse Iarius tradidi libr.1. huius operis cap.1.num.8.vbi plura ad hanc rem adnotaui,quæ ad huius capitis sensum maximè vtilia sunt.

Secundò, tunc demum eiusdem criminis accusatio repẽtenda non est, cum primus accusator fide & probe officium accusatoris egerit, atsi præuaricatus fuerit, iterum accusatio admittẽda est. l.3.ff.de præuarica. gloss. & communis in dicto capit. de his criminibus,& probatur præuaricatio ex his, quæ Bart.explicat in l.1.§.præuaricatorem.ff.ad Turpillianum.

Tertiò, admittenda est accusatio iterum aduersus iam delatum & absolutum, si quis in hac secunda accusatione propriam vel suorũ iniuriam prosequatur, optimus text. in l.si cui.§ iisdẽ. ff. de accusatio. modò ignorauerit primam accusationem tractari, gl. cõmuniter recepta in d.cap.de his, & probabitur ignorantia proprio iuramento. glos.in d.§.iisdem, quam Doct.inibi sequuntur,dixit notabilem Bal.in l.2.§.pen.ff.si quis caut. notãt Antonius, Abb. & Felin.in dict. cap.de his.Aretin.consi.58.col. vltim.Regia.l.12.tit.1.Partit.7.facit ad hoc glossinsignis in capit. significasti.in 1.de homicid. quæ censet, standum esse cuiusqiã iuramento in his quæ ad animum pertinent, sicuti ignorantia. & scientia, ac his similia. Idem asseruit glossin cap.si vero.in.2. de Sent. excom. per text. ibi & in. §.sed istæ, vbi Iason.num.89. glosſ. item in Latqui natura. §. cùm me absente. ff. de nego.gest. tradit latè Hippolyt. in rubric. C.de proba. nume.122.optimus text.in cap.pastoralis, de exceptionib.

Quartò, eadem decisio est intelligenda cùm absoluitur accusatus ab accusatione criminali, quasi secus sit vbi fuerit absolutus à querela ciuili,aut ciuiliter in iudicio proposita,nam tunc iterum criminaliter accusari poterit.l.1. C.quando ciuil act.crimi.præiudicet,id tamen verum est, nisi vtraque pœna ciuilis inquam & criminalis ad vindictam tenderet, tunc etenim si actũ esset ciuiliter, agi non posset postea criminaliter. l.prætor edixit. §.1.vbi Bart.ff.de iniuri Abbas, & alij in dicto capit. de his criminibus, optimus textus in.l.quod Senatus. ff.de iniuriis, explicat Baldus in l.edicta, in 1.reper.numero 51. C.de edendo.& præterea hæc quarta interpretatio est admittenda vbi accusatus absolutus fuerit,quia non probatur delictum ,sicus etenim si absolutio ex eo facta fuerit, quod reus delictum non commiserit, siquidem in ea specie accusatio poterit demum ab altero, non à primo accusatore tractari.l.qui de crimine. iuncta glo.C. de accusatio. Bart.in l.2.col.3 ff.vi bono.rap. Abb.Marian.Felin. & alij in dicto capitu. de his criminibus.

Quintò, hæc regula procedit non tantum, vbi per sententiã
2 iudicis fuerit † criminis reus absolutus,sed & quando per indulgentiam Principis aut eius, qui crimen remittere possit. glosſ. communiter recepta in d.c.de his. & in c.ex tua. de filiis presbyt. quorum sententiam communẽ esse eam sequutus fatetur Deci. cons.137.col.2.modò ea dispensatio quo ad pœnam criminis, & quo ad forum exterius processerit, alioqui non impedit remissio. vel indulgentia accusationem, si vel contigerit quo ad irregularitatem, siue restricta fuerit ad forum conscientiæ duntaxat,secundum Anani.in d.c.de his.colum.1 sensit glos.in cap. 2. de schismaticis. quibus adstipulantur ea, quæ Ludouic. Gomez.adnotauit in reg cancellar de non iud. iuxta formam supplicat.quæst.14.& Pau.Parisi.cons.67.lib.4.

Cæterum,præmissâ lege,aut consuetudine,qua obtentum sit fures pro tertio furto suspendẽdos fore,& morti tradendos, ea obtinebit etiam si prima duo furta, aut alterum illorum fuerint indulgentia Principis abolita, quia nihilominus apparet consuetudo furandi, quod in specie asserit dicens sic receptum esse in praxi Chassanæ.in consue.Burg rub.1.§.5.verſ. simplex.num. 20.Idem tenet Math. Afflict.in constit.Neapolit.rub.35.c. ad legitima pondera.nu.1.

Sexto,idem Canon procedit vbi reus à crimine absolutus est per iudicem exteriorem in iudiciali foro, quod si absolutus fuerit in foru interiori conscientiæ,quod aiunt, non impeditur ac-
3 cusatio coram exteriori iudice, † cum prior criminis examinatio fiat ad pœnitentiam, & satisfactionem diuinæ offensæ: posterior vero necessaria sit ad publicam vindictam, & ad Reipublicæ satisfactionem glos.commenter recepta.in d.cap. de his, quæ planè vera est in pœnitentia occulta,ficuti glo.sensit, & expressim Ananias inibi,Host. Anst. & Imo. in c.tuæ. de procurat. quasi pœnitentia publica crimen extinguat, etiam quo ad exterioris fori iudicii: quod ego falsum existimo, & præmitto,pœnitentiam quandam esse publicum:alteram solennem. Publica pœnitentia ea est, quæ absque vlla solennitate publicè fit ex Episcopi, vel Sacerdotis mandato vbi peccatum publicè commissum fuerit cap.1.& ibi Doct.de pœnit.& remiſ.glos.in cap. quæsitum.cod.titu. vt peregrinatio cum certis vestibus, verberatio, & hæc plerunque Sacramentalis est in interiori iudicio, modò consentiat pœnitens,& sic tacitè, vel expressè permittat peccati reuelationem secundum Abb.in cap.literas.de præsumptio.colum.3.Sylvest.verbo.pœnitentia.quęst.3.& Mart.Azpilcueta in cap.Sacerdos.de pœnit.distin.6. num.98. Origenes quidem aperte distinguens in Psalm. 37. pœnitentiam publicam à priuata, de publica docet non facile nec temere ad ipsam veniendum esse.sed præuia natura deliberatione, & consilio, ob eam causam videlicet,si peccatum eiusmodi sit, vt & correctio peccantis,& aliorum ædificatio publicam requirat pœnitentiam:meminit huius loci Albert. Pichius de Eccles. Hierarchia. lib.2.ca.8.fol.4.extant, & ad hanc rem pulchra verba apud Beatum Rhenanum in admonitione operum Tertulliani, quæ ipse tribuit diuo Augustino in libr. de pœnitentiæ medicina. quem lector reperiet inter opera Augustini Tomo. 9. & Rursus Tomo.10.Homilia.50.Solennis vero pœnitentia est, quæ olim in capite quadragesimæ certis seruatis ritibus fieri solebat, cuius meminit text.in cap.in cap.50.distin,ex concilio Agathensi cap. 15.quæ ab alio quam Episcopo iniungi non poterat. glos.ibi. & in cap.conquerente.vbi Pan.col. 3. de offic.ordin. huiusque solennis pœnitentiæ sunt quædam speciales conditiones, eiq; aliqua tribuuntur, quæ in pœnitentia publica locum non obtinẽt, quemadmodum tradunt optimè Hostien.in summa.tit.de pœniten.Thomas in 4.sent.distin.14.q.1.artic.5. & ibi Paluda.quæstio.6.Flor.3.part.titu. 14.cap.17.§.vlt.text.in cap. confirmandũ. 50.distin.& in cap vlt.26 quæst 6.huius solennis pœnitentiæ imaginem etiam nunc Saxones seruant in vrbe Albertadiensi, siquidem in eo templo, quod Virgini matri Sacrum est, singulis annis ex plebe aliquis eligitur,quem grauioribus noxis inquinatum putant hunc ferali, & pulla veste, obuoluto capite cinerarium die in templo statuunt, & peractis Sacris ciiciunt, donec per quadraginta dies per vrbis compita vagus, & mendicans erruerit.interim diuinas ædes ingredi eum fas non est:qualemcunque cibum, vel ab ædituis, vel aliunde oblatum non aspernatur,neminem alloquitur:non indulget somno, nisi post cõcubinam noctem:idque in media via,die Iouis,quæ Dominicę cœnæ dicata est,ad templum reducitur.ibi à Sacerdote solennibus quibusdã ceremonijs absoluitur, & à confluente illud populo stipem accipit. Adamum hunc vocãt, & omni crimine expiatum credunt,ac per eum creditur expiata ciuitas,vt commemorat Io.Bohemus Aubanus lib.3.de moribus omniũ gentium.c.13.quem retulit Mart.Azpilcueta in c. si quis. de pœnit. distin.5. Huius etiam instituti meminere Aeneas Sylvius, postmodum Pius secundus, Pontifex Maximus, in Europæ descriptione.c.31.Raph.Volaterranus Geographiæ lib.7.quo loco de Saxonibus agit. Beatus Rhenanus in admonitione ad Tertullianum.& Andreas Alcia.lib.9.rerg.cap. quibus quidem consideratis facile constat,pœnitentiam, siue publicam,siue solennem plurimum differre ab ea punitione, quæ fit apud exteriora,& potissimum laicorum tribunalia,& ideo verius est, penitẽ-

tiam adhuc publicâ minimè impedire criminis accusationem: quod in specie probant Abb. Areti. Maria. & Fel. in dict. capitu. de his criminibus. idem Abb. in dict. capitul. tuæ. Antoni. Burgensis in ca. 2. nu. 6. de emptio. & vendit. quibus suffragatur text. in cap. fœlicis. §. per hoc. de pœnis. in 6. Cuius decisionẽ statim ad alia adducemus, posset profectò opinio Host. & Imol. quã & Hippol. sequitur in singula. 639. procedere in eo, qui dãnatus est ad perpetuam pœnitentiam: nam hic censetur constitutus sub Ecclesiæ protectione. capitu. aliud. 11. quæst. 1. secundum Antoni. & Areti. in ca. 2. de for. compet. dubito tamen, an id admissuri sint iudices seculares. Quicquid sit, non possum non mirari, qua ratione ductus Bart. consilio. 167. responderit, præmisso statuto, quo punitio remittitur ei, qui pacem fecerit cum offenso: non esse blasphemum puniendum, si pœnitẽtiam criminis egerit in foro etiam interiori: hoc etenim quasi cũ Deo pacem fecerit. subscripsere Bartolo, Ancha. & Anania in c. 2. de maledicis. Fel. in d. cap. de his. & Deci. conf. 137. col. 2. à quibus libentissimè dissentio: quippè qui existimem alienum esse hunc sensum à mẽte, & intentione legis quæ non cogitauit de pace, quæ cum Deo inita est per pœnitentiam in interiori iudicio: sed de pace, quæ fit cm eo, qui ratione iniuriæ admitteretur in foro exteriori ad accusationem prosequendam, qualis est priuatus iniuriam passus & respublica, quæ vt priuatus quandoque offenditur. imo & cõtra Barto. est text. insignis in dict. c. 2. de maled. quibus adde, quæ ipse notaui in capitul. Raynutius. de testam. in principio. numero. 18.

Septimò, non tantum impeditur accusatio, quando reus per sententiam semel fuerit ab eo crimine absolutus, sed etiam vbi reus Christi fidem Baptismo professus fuerit, nam tollitur crimen per Baptismum. glo. in cap. quod autem. 32. quæstione 1. & in capit. sine pœnitentia. de consecrat. distinct. 4. ex quibus
4 † ita intelligunt dubitationem hanc Calder. Anton. Imol. Anania & Felin. in dict. cap. de his criminibus. Nisi quatenus crimen damnum proximo intulerit, nam hoc nihilominus est læso resarciendum. Sed adhuc Calderini sententia falsa videtur per tex. in cap. gaudemus. de diuortiis. cuius ratio procul dubio generalis est & palam ostendit, crimina quo ad exterioris, & iudicialis fori accusationẽ minimè tolli per Baptismum, quẽadmodum gl. inibi censet, quam sequuntur Abb. & Maria. in dict. ca. de his. idem Abb. in dicto cap. gaudemus. Card. in Clemen. 1. §. sanè. quæst. 14. de vsur. quorum opinionem fatetur communẽ esse Anani. in dict. capitul. de his. col. 2. idem asserit eam sequutus Deci. in cap. quæ in Ecclesiarum. colum. 7. de cõst. idem eleganter consilio. 130. ad ea vero, quæ in cõtrarium adducta fuere, facilimè respondetur: nam procedunt quo ad pœnam temporalem; quæ debetur præter culpam in foro conscientiæ ipsi Deo ob peccatum quæ satisfactio à Theologis rectè appellatur, hæc etenim, si nõ remittatur, hic vel in purgatorio est exoluẽda: hęc inquã pœna per Baptismum remilla cẽsetur virtute Sacramẽti ex merito passionis Christi, qui pro nobis passus est: cuius passionis merita vel virtute Sacramentorum, vel ex distributione Romani Pontificis pro peccatorib. satisfaciunt. sic sanè gl. ossi. in dict. cap. quod autem. & in capit. sine pœnitentia. interpretatur Cardin. à Turre Cremata inibi: quicũque inquit Paulus ad Romanos sexto. Baptizati sumus in Cristo, in morte ipsius Baptizati sumus. eandem interpretationem probat Thomas. 3. parte. quæstione. 68. artic. 3.

Octauò, constat apertè text. in dict. cap. de his. obtinere quãdo reus fuerit absolutus in iudicio accusationis, nam si in iudicio Inquisitionis fuerit absolutus reus, poterit iterum accusa-
5 tionis iudicio impeti, † secundum Doctor. communiter in d. cap. de his. maximè Anto. Abb. & Fel. quibus aduersantur Bart. in l. si cui. §. iisdem. ff. de accusa. Anani. conf. 17. col. 3. Deci. conf. 137. existimantes absolutum iudicio Inquisitionis non posse iterum de eodem crimine accusari. idem Alex. conf. 11. num. 7. libro. 1. quorum opinio vera est iure ciuili, iuxta quod iudicio Inquisitionis pœna ordinaria criminis infligitur. l. 4. C. de sepulchro viol. Bart. & doct. communiter in l. 2. §. si publico de adul. Abb. in 2. colum. & aliis in capit. Inquisitionis. de accusat. & etiã iure Canonico in casibus, quibus esset imponenda pœna ordinaria hoc iudicio, quod fatentur Anno. Abb. & Feli. in dict. cap. de his criminibus. tradunt Inno. in capitu. qualiter in 2. vbi Abb. nume. 20. Cardi. numer. 12. Aret. nume. 29. & Fel. in §. licet. colum. 1. de accusat. Hippo. in practica. §. constante. num. 83. ex quibus deducitur, posse absolutum iudicio Inquisitionis iterum accusari, quoties non esset imponenda criminis pœna ordinaria, quod in d. ca. de his. communiter est receptum. id tamẽ ipse intelligerem nisi foret reus absolutus ex eo: quia crimen nõ fuit eb eo commissum. l. qui de crimine. iuncta gloss. C. de accusat. hodie frequentissimum est omnia & quæcunque crimina à iudicibus ttactari accusante publico fiscali, qui accusatoris officio fungitur. & ita eo accusante iudices pœnam criminis ordinariam non remittunt. ex his etiam constat, quid dicendum sit in reo absoluto, vbi crimen tractatum est in iudicio per denuntiationem, aut exceptionem iuxta notata in cap. 2. de ordi. cogni. & in cap. 1. ad finem. de excep.

Nonò idem Canon procedit vbi reus per sententiam iudicis absolutus fuerit secus equidem si transactionis causa: nam etiã si transactio valida sit poterit alter à transigente idẽ crimen ad iudicium accusatione deferre. glo. in l. transigere. C. de transf. verb. prohibitum. Bart. & Salyc. 4. opposit. quos alij communiter sequũtur. probat text. in l. 3. §. penult. ff. de sepul. viola. & in l. qui cœtu. §. vlt. ff. ad. l. Iuli. de vi public. notãt Bart. in l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adulte. & Docto. communiter, quemadmodum testantur Felin. in dict. capit. de his criminibus. & Iason in l. cum qui. §. in popularibus. ff. de iurein. num. 10. vbi gl. communiter recepta hoc ipsum probat, & id verum est quoties accusatio nomine publico in iudicium deducitur, at si crimẽ in iudicium delatum fuerit priuatim, eo accusante, cui is accusandi, & prosequendi propriam, vel propinquorum iniuriam præ cæteris, & potiori, ac priori loco competit, isque cum reo transegerit, apparet post hãc trãsactionẽ nõ posse ab alio remotiori, etiã ignaro prioris accusationis, criminis causam repeli, cũ reus ipse pacẽ inerit cũ legitimo, & cæteris potiori accusatore iuxta notata. in l. 4. §. Cato. per Bar. in fi. ff. de verb. oblig. & in l. pro hærede. §. vltim. ff. de acqui. hæredita. quibus adde Regiam. l. 22. titul. 1. part. 7.

Decimò, eadem Canonis constitutio obtinet, si reus absolutus fuerit ex dilatione iuramenti ab aduersario sibi authoritate iudicis facta: nam si post iuramẽtum istud à iudice ex ea causa fuerit absolutus, non poterit iterum eiusdem criminis accusatio repeti secundum Alex. in l. 3. in prin. colum. penulti. ff. de iureiur. vbi sequitur Bartoli distinctionem in l. eum qui. §. in popularibus. ff. eo. titulo. quo in loco Iurisconsultus hanc sententiam probare visus est. Sed quod etiam non lata sententia absolutoria: obstet cæteris accusare volentibus delatio iuramenti authoritate iudicis facta: licet cæteri velint nomine publico accusare probat glos. in dicta. l. transigere. verb. prohibitum. & ibi Salyc. 4. opposit. Alberi. colum. 1. in dicto. §. in popularibus, omissa Bartoli distinctione: atque ita hanc opinionem, quæ inibi probatur dicunt communem esse Alex. columna 2. & Iason numero 10. in dict. §. in popularibus. quod notandum est: quamuis moribus receptum sit, quod in criminaliibus iudiciis non admittantur hæ iurisiurandi delationes: nec iudices eas permittunt: propter crebra, & facilima periuria.

Vndecimò, eadem constitutio ita interpretanda est, vt si crimen fuerit misti fori: quale est Sacrilegium, sortilegium, diuina-
6 tio, & similia, quæ tradit Abb. in c. cùm † sit generale. de for. cõpe. licet reus fuerit in foro Ecclesiastico absolutus: possit nihilominus apud iudicem secularem iterum accusari, crimẽque ipsum examinari, & puniri, quod omnium consensu receptum est imo & si à iudice Ecclesiastico reus ob hoc crimẽ punitus fuerit: iudex secularis adhuc iustè poterit idem crimen examinare, & eius authorem punire. text. in cap. fœlicis. §. per hoc. de pœnis. in 6. quem ad hoc adnotarũt vti singularem pleriq; Doctores præsertim Abb. in cap. tuæ de procura. pen. colum. idem in dict. ca. de his criminibus. idem in cap. 1. de offi. ord. colum. vlt. vbi Antoni. idem renet text. & ibi Bald. in l. placet. C. de Sacrosan. Eccles. idem Bald. eleganter in consilio. 260. lib. 3. Ancha. in reg. ea quæ. Fol. pe. de regu. iur. in 6. Aret. & Felin. in dict. cap. de his vlti. col. Ioan. Andr. Dominic. & Franc. in dict. ca. Fœlicis. §. per hoc. quorum opininionem communem esse asserit Aciat. in dicto ca. 1. in gloss. vltim. quo in loco falsò citat Felin. in dict. ca. de his tanquam hanc esse communem asseuerantem: quam tamen probat, & explicat Aret. in consilio. 58. dubio. 2. est tamen intelligenda hæc communis sententia nisi pœna à iudice Ecclesiastico inflicta, fuerit satis sufficiens ad criminis punitionem & culpæ mensurata: secundum Ioan. Andr. & Domini. in dict. ca. fœleis. Abb. in dict. capitulo tuæ. & Areti. in dict. cap. de his criminibus. qui censent eo casu non posse iterum crimẽ hoc apud secularem iudicem tractari: quod in praxi admodum vtile foret, & fortassis obseruandum authore Alcia. in dict. capitulo 1. quamuis ipse dubitauerit de huius opinionis veritate non sat iustè, ni fallor. ex quibus non est recipiendum, quod gloss. in dict. §. perhoc. scribit dicens, eam decisionem specialem esse: nec vbique admittendam fore: nã iuxta communem sententiam idem erit vbicunque crimen sit misti fori.

Duodecimò ad huius capitis interpretrationem dubitari frequenter solet: quid agendum sit: vbi offensus, seu iniuriã passus: absolutum fecerit, ac reddiderit iniuriæ, & criminis reũ in ani-
7 mæ iudicio: quippe qui ei dimiserit; † & condonauerit iniuriam an possit apud iudicẽ exteriorẽ postulare criminis punitionẽ, & vindictam;

vindictam: cùm ei ex aduerso obijciatur, ipsum accusatorẽ verè Christianum esse, & post iniuriam pœnitentiæ Sacramentũ susceptisse: cuius dubitationis examen exigit, vt præmittamus, offensum ab altero teneri omnino sub mortalis criminis reatu in animæ iudicio rancorem, & odium illi remittere: non tamen ius accusandi apud iudicem, & authoritate publica vindicandi propriam iniuriam glo. insignis in c. 2. de homi. in 6, & in cap. si quis contestatus. 90. distin. & in cap. quia præsulatus. 1. quæst. 4. & in cap. 1. de maledi. primùm probatur in cap. ea vindicta 23. q. 4. & in c. cum minister. 23. quæst. 5. c. prodest. eadem cauf. & q. notant diuus Thomas & Caiet. 2. 2. quæst. 68. articu. 1. & hi. qui proximè adducentur ad huius assertionis secundæ partis probationem. vnde fit, & vt & si accusatio iusta sit, si tamen præcipua accusantis intentio non tendat ad vindictam publicam, nec ad iniuriæ punitionem, & satisfactionem, sed ad proximi læsionem in eius odium: mortale crimen accusator committat, vt docet Thom. 2. 2. quæst. 108. articu. 1. & ideo si principalis intentio recta sit: licet humana fragilitate animus in affectum aliquem aduersus reum labatur non statim est culpæ mortalis arguendus: ex mente eiusdem Thom. & Syluest. verbo. accusatio. §. 5. probatur item hæc prior pars in cap. accusasti. de accusat. quẽadmodum Inn. Abb. Aret. & alij communiter eam decisionem interpretantur. Posterior pars ratione constat, quia vindicatio authoritate publica, & accusatio, actus est iustitiæ, id est, virtutis, qui prohibitus nõ est: sicuti in hac specie probant Tho. d. quæst. 108. artic. 1. & 2. Caie. d. quæst. 68. artic. 1. Ioann. Arboreus lib. 19. Theosophiæ cap. 3. eruditissimè apud Hispanos Domini. à Soto in relect. de secreto. 2. membro. quæst. 5. Mart. Azpilcueta in ca. inter verba. Corol. 60. 11, quæst. 3. Io. à Medina de contractib. q. 29. hinc sanè plura deducuntur.

Primum, licitum esse iniuriam passo delinquentem accusare: eliam si reus commissi criminis pœnitentiam egerit. Ioan. And. Abb. & Doct. communiter secundum Aret. in capitu. accusasti. de accusatio.

Secundum, minimè teneri iniuriam passum restituere pecuniam, quam accepit, vt iniuriam remittere: modo boni viri arbitrio æquum acceperit: imò poterit agere in iudicio ad petitionem eius, quod ei ex ea causa fuerit promissum, quod probatur. in l. transigere. C. de transactio. notat expressim Ioann. à Medina de contractib. quæst. 29.

Tertium, constat satis aperte, non esse remissum ius accusandi, & iniuriam deferendi ad exteriorem iudicem ex eo, qdòd iniuriam passus in animæ iudicio eam dimiserit, & condemnauerit: siquidem ea remissio ad odium, & rancorem pertinet: nõ ad ius accusandi. Bart. in l. non solùm. §. 1. ff. de iniu. & in l. si tibi. §. 1. ff. de pact. vbi Alex. testatur hanc opinionem communem esse. idem Iaf. in l. huiusmodi. §. ædes. ff. de leg. 1. & Fel. in d. cap. de his criminibus. colum. vlt. qua ratione responsum est quæstioni, & dubitationi huius duodecimæ interpretationis, quod ita accipiendum est, vt si plena, & generalis facta fuerit remissio etiam ad exteriorem iniuriæ querelam extendatur: sicuti cẽsent Alex. Iaf. & Fel.

Quartò, eodem iure, & illud asseueratur: etiam remissa iniuria quo ad forum exterius, & exteriorem accusationem, posse iniuriam passum agere ad damna, & expensas, quæ sibi intulit læsio: quasque ipse ministrauit causa illati vulneris: hæc enim distincta sunt ab ipsamet iniuria, quod notant Anch. & Abb. in c. 1. de iniur. Hadria. in 4. vbi agit de rest. bonorum corporis. Spec. titu. de accusatore. §. 1. verf. quid si vulneratus. num. 8. quo in loco scribit hoc verum esse etiam si accepta pecunia remissio iniuriæ facta fuerit. optima glo. in cap. si Canonici. de offic. ordin. in 6. Bald. in l. si pro fure. ff. de condict. furt. Ang. in §. vlt. Instit. de iniur. Alex. conf. 20. lib. 5. idem conf. 168. nume. 5. libr. 2. Bald. ibi Doct. in d. l. si tibi. §. 1. Sed vt hæc ipsa communis sententia apertius probetur animaduertendum est, iniuriam alteri inferentem teneri omnino læso, & iniuriam passo resarcire damna, & expẽsas ratione iniuriæ, & læsionis sibi contingentis. capit. 1. de iniu. l. ex hac. ff. si quadru. paup. feciss dicatur. nec refert percussus iacuerit in lecto, an non: siquidem satis est, quod is ob percussionem impensas fecerit, aut mercedem ordinariam artis, quam exercebat, lucrave omiserit. Abb. in d. cap. 1. latius. Ioann. Lupi. in cap. per vestras 6. notab. § 9. de donat. inter vir. & vxor. constat idem ex Thom. secunda secundæ. quæst. 62. artic. 2. Scoto. & alijs in 4. sentẽ. distin. 15. quæst. 3. vbi Ioann. Maior, quæst. 19. & Hadria. in capitu. de resti. bono. corp. Ex quo apparet, mercedem operarum soluendam esse iniuriam passo iuxta eandem æstimationem, quam ipse, si verè operaretur, consequutus foret. totam etenim hanc æstimationem ipse ob percussionem desinit acquirere, & ideo tanti eius interest, percussum non fuisse, quamuis Ioann. Maior existimet, arbitrio boni viri aliquid minus solueudum esse percusso quiescenti, quam ei iusta mercede laboranti, deberetur: quod non potest vlla ratione defendi, cùm iniuriam passus, si bona vteretur valetudine, nec percussus fuisset artem propriam exerceret. Igitur hoc impedito exercitio: tanti est facienda æstimatio, quanti fieret cessante impedimento. Item constat filios, vel hæredes iniuria occisi agere posse ad æstimationem operarum, quas potuisset impendere, & ministrare occitus, si vixisset, nec interfectus esset: iuxta computationem Iurisconsulti. in l. hæreditatum. ff. ad l. Falcid. sic etenim visum est Panor. in d. cap. 1. & in cap. olim. de iniurijs. Spec. titu. de iniur. §. 2. colum. 2. optimus text. in l. vlt. ff. de his, qui deiecer. vel eftud. notant Aymon consil. 119. Hippolyt. consil. 115. & in singular. 575. vbi scribit idem esse, etiam si homicida ad mortem in pœnam crimis damnatus fuerit. citat ad hoc text. & ibi Fabrum. & Ange. in §. iudex Instit. de obligationib. quæ ex quasi delict. nasc. quibus adde, iniuriam passum ex percussione non posse petere æstimationem damni sibi imminentis causa cicatricis, quæ ex vulnere faciem deformem efficit, si is sit homo liber. l. ex hac. ff. si quadrup. paup. quam commendat Roman. conf. 278. l. vlt. ff. de his, qui deie. vel effuder. Abb. in d. ca. 1. nisi fœmina sit secundum Alber. cum post Iacobum Rauennatem in dicta. l. hac & idem in quolibet seruo. Si seruus seruum. §. nupisse. ff. ad l. Aquil. Huius tamen quæstionis, quam de satisfactione vulneris illati, & homicidij adduximus, longius examen poterit Lector petere à Domnico Soto lib. 4. de iust. & iure. quæst. 6. art. 3. vbi hanc constituit regulam, vt in ijs, quæ secundum speciem reparari nequeunt, restitutio sit ad arbitrium prudentium facienda.

Tenetur item is qui alteri iniuriam intulit præter damna, & impensas: aliquid arbitrio boni viri iniuriam passo retribuere in compensationem iniuriæ illatæ: cùm ea haberi non possit pro infecta. Thomas. 2. 2. quæst. 62. artic. 2. ad primum. Caieta. quæst. 72. artic. 3. Hadria in 4. in tracta. de restitut. bono. corpo. Scotus in d. distin. 15. quæstio. 3. vbi probat, mortuo iniuriam passo, in foro animæ posse eum, qui iniuriam intulit, in iniuriæ compensationem aliquid ad animæ alterius vtilitatem expendere: nec omnino teneri hæredibus pro iniuria satisfacere. Errat tamen Hadria. dum agens de solius iniuriæ satisfactione censet, æstimationem, & satisfactionem faciendam esse tanti, quanti æstimaret percussus se integra, & illæsa membra habere: id etenim pertinet ad damnorum, non ad iniuriæ æstimationem. Cæterum, quibuldam visum est ad iniuriæ solius satisfactionem oportere, vt is, qui eam intulit, veniam ab altero petat: nam secundum Thomam dicto articulo secundo, non potest fieri per restitutionem honoris, quæ necessaria est, vt actus ille inferentis contumeliam non præcesserit, nec contigerit: vnde diminutio honoris contingens per contumeliam, reparanda est, & tollenda per exhibitionem reuerentiæ. igitur veniæ petitio necessaria est. Quam obrem Ioannes Ananias in capitulo 1. de malefict numero 13. & Anto. Burgensis in capitulo 1. columna penul. de emptio. & vendito. post Barto. in l. si tib.. §. 1. ff. de pactis existimarunt, iniuriam passum non teneri dimittere, nec deponere odium, & rancorem: nisi is, qui iniuriam intulerit, veniam offensæ petierit. Hoc tamen falsum esse constat ex eo, quod licet quis non teneatur speciali dilectione vti erga inimicum: tenetur tamen eum vniuersali dilectione prosequi, & præparatione animi: ita quidem vt ab vniuersali proximorum criminaliter cum minimè excipiat. Thom. secunda secundæ. quæstione 25. articu. 8. Florenti. 4. parte. titu. 6. capit. 4. §. 1. & sanè inimicum ab hac dilectione vniuersali proximorum exciperet quis, si eum odio haberet: igitur non potest opinio Barto. vlla ratione probari: licet ex Theologis non defuerint, qui idem probauerint. Vnde secundum Angel. verbo. diligere. numero. 2. iniuriam passus etiam ante satisfactionem tenetur omnino abstinere à signis exterioribus, quibus odium proximè significatur. id autẽ, quod de petitione veniæ diximus, relinquendum est arbitrio boni viri, qui si viderit esse necessariam petitionem veniæ ad honoris restitutionem, eam perendam esse censebit. Quòd si aliter possit fieri iniuriæ compensatio, & restitutio, aut si petitio veniæ deceus non sit, nec expediens: non erit veniæ petitio delinquenti iniungenda: sicuti docet Caieta. 2. 2quæst. 72. artic. 3. & in opusc. 17. quæstionum. c. 13. verf. 5.

Hæc omnia rendunt, vt manifestum sit, distinctũ esse ius accusandi, & agendi iniuriarum actione ad ipsam iniuriam puniẽdam ab eo iure, quo damnum, & expensæ petuntur. agitur etenim ad iniuriam puniendam quandoque criminaliter, vt reus pœnis iure statutis puniatur: quandoque ciuiliter ad ipsius iniuriæ pecuniariam æstimationem. §. pœna & §. atrox. Inst. de iniur. Item apud Labeonem. §. quod ait prætor. ff. eod. titu. Bart. in l. iniuriarum. in 2. ff. eod. glos. Ang. Aretin. & Iaf. nume. 51. in prin. de actionib. gloss. in d. capitu. si Canonici. Francus ibi post alios. & Felin. in c. ex tenore. de sent. excom. Abb. in cap. 1. de iniur. Regia l. 21. titu. 9. part. 7.

Sic iniuriã passus poterit agere ad punitionem iniuriæ principaliter, ciuiliter, vel criminaliter: & incidenter ad damna, & impensas: sicuti colligitur ex Bart. in l. interdum. §. qui furem. ff. de furtis. Abb. & Feli. per text. inibi. in cap. postulasti. de Iudæ. Iaso. in §. ex maleficiis. de actionibus. num. 77. Quinimò plurimum differt æstimatio ipsius iniuriæ ab æstimatione damnorum, & expẽsarum: siquidem iniuriæ æstimatio fit ad certam quãtitatẽ iuratam ab ipso actore affectionis iuramento: salua semper ipsius iudicis taxatione, ex qua quantitatis iuratæ moderatio fit. l. videamus. §. 1. ff. de in litem iuran. gl. communiter recepta in principio de actionib. & in d. cap. si Canonici. vbi Frãcus, & alij Rota in nouis. 152. nam vbi iuramentum ad affectionem pertinet, & refertur: non detegitur periurium aliquod ex eo quod quantitatem iuratam iudex moderetur quod palã est, At damnorum, & expensarum taxatio non ita fit: sed primò eorum fit à iudice moderatio: & eorum quãtitas ab eo definitur inspecta qualitate ipsius vulneris, & iniuriã passi: post hãc vero definitionẽ iuramentum fit ab ipso actore: quo asseueratur verè illam quantitatem expensam fuisse, ac damna illius quãtitatis ad minus sibi contigisse. Panormita. in cap. vltimo. de his quæ vi. metusve causa fiunt. textus optimus in capit. olim. vbi hoc à Doctoribus adnotatum est, de iniur. Bartol. & Iason numer. 20. in l. si quando. C. vnde vi. gloss. in capitu. 1. §. 2. de electione. in 6. notant omnes in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. Regia. l. singularis. 1. titulo 18. libro 3. ordin. hic siquidem agitur de iuramento veritatis: & ideo conuenit, vt si qua moderatio à iudice adhibenda est, præmittatur ipsi iuratæ assertioni.

Hactenus tractatum est de criminis, quod vere vnicum est, punitione. modo superest examinare quid obseruãdum sit: vbi ibidem delictũ, vel statim reperitur pluries: vel vnico actu plura crimina complectitur: & Bar. in l. nunquam plura ff. de priuatis
8 delict. numer. 4. scribit ita † distinguendum fore, vt si idem crimen repetatur statim ad vnicum, & eundem effectum: nempe plures percussiones, plures ictus, ad homicidium: tunc vnicum tantum delictum censendum sit: homicidium, scillicet, non plura: nec percutiens tenebitur ad pœnam cuiuslibet percussionis: sed ad pœnam tantum homicidij. l. illud. §. vltim. ff. ad l. Aquil. At si repetitio quælibet criminis ad proprium, & peculiarem effectũ fiat: & ex quolibet ictu effectus distinctus sequatur: plura crimina iudicanda sunt, & vt plura puniẽda: cuius rei exemplũ est: si quis pluries aliquem, eodem tamen animi impetu, percusserit, tenebitur etenim ex pluribus percussionib. ad penam, quæ lege cuilibet vulneri inflicta sit. text. in dict. l. nunquã plura, quo in loco Dinus idem probat: sequitur Anan. in c. in tantum. de collus. deteg. num. 5. Paul. Cast. in l. quicunque. C. de seruis fugit. nu. 4. & Alberi. in d. l. nunquam plura. quorum opinio communis est secundum Soci. consi. 62. lib. 1. col. 4. & 5. atque frequẽtiori calculo hæc quæstio definitur, ex qua distinctione refert ipse Socinus à quibusdam responsum fuisse: vnicum delictum esse cẽsendum, non plura: quoties eiusdem criminis iteratio fit etiam ex interuallo ad eundem tamen effectum, & ita scribit consultũ respondisse Benedictum à Benedictis, cum ab eo quæsitum esset, an in eadem causa ex interuallo producens plures falsos testes sit puniendus pro pluribus, an pro vno crimine? Cuius responsum Soci. censet esset contra gl. in d. l. nunquã plura. & contra text. in d. l. illud. §. vlti. & in d. l. nunquam. versi. item si quis nec Bart. distinctio quicquam suffragatur Benedicto: quippe quæ intelligenda, sit, quando iteratur crimen statim non ex interuallo: vt constat ex Angel. in l. inficiãdo. §. infans. ff. de furtis addit tamen Soci. non esse recedendum à Benedicti responso.

Ego sanè hac in controuersia aliquot existimo esse adnotãda. Primum, quoties aliquod & idem delictum iteretur, toties esse puniendum: imo grauiori pœna ob eius repetitionem. tex. in cap. 1. de pœnis. hoc enim præmittit, quamlibet iterationem punitam fuisse ex interuallo: nec omittendam esse punitionem criminis, quod repetitur, ex eo quod iam semel fuerit punitum. Secũdo & illud censeo verum esse. Iurisconsultum in d. l. illud. & in dict. l. nunquam plura. tractare de repetitione, si verè repetitio est, diuersorũ criminum: non de vnius delicti iteratione. q̃ ostenditur apertè. Nam si quis seruum surripuerit, & occiderit: duo crimina palam committit. & ideo quia surripuit, furti tenetur: quia occidit, lege Aquilia. Sic si quis surripuit, flagello ceciderit, ac demum non flagellis eisdem, sed alia percussione occiderit: tria crimina commisit, furtum, iniuriam, & homicidium, hoc etenim exemplo vtitur Vlpianus in d. l. nunquam plura. & Caius in d. l. illud. §. vlti. vnde dum Accursius in d. l. nunquam. existimat post flagella ex interuallo seruum occisum: & si eius interpretatio à Bart. minimè probetur. in hunc sensum verissima est: vt intelligamus post flagella, alia percussione ex interuallo seruũ occisum fuisse: alioqui si flagellis simul, & aliis ictibus occisus foret seruus, vnicum esset id crimen, non plura: sicuti palam probatur in dict. l. illud. §. vlti. in hæc verba. Si idem eundem seruum vulnerarit, postea, deinde occiderit, tenebitur & de vulnerato, & de occiso: duo enim sunt delicta: aliter atque si quis vno impetu pluribus vulneribus aliquem occiderit: tunc enim vna erit actio de occiso. his quidem verbis apparet esse omnino necessarium, vt homicidiũ, & percussio varia, & distincta censeantur delicta quòd ex interuallo contingant. Deinde & ilud constat, plures percussiones impetu vno eadem rixa illatas, & si percussus minimè mortem obierit, vnicum delictum esse censendum, non plura: quod est contra Bar. & sequaces. Tertiũ, quoties vel simul, vel ex iteratione criminis siue statim: siue ex interuallo distincta, & diuersa crimina oriuntur: vt plura crimina: non vt vnicum punienda sunt. tex. in d. l. nunquam. plura. iuxta communem eius interpretationem contra gloss. ibi. versi. occiderit. quæ in versi. ob aliud. hoc ipsum, quod probamus sensit: & id verum est, etiam si repetitio criminis fiat ad eũdem effectum. text. optimus in l. si adulterium cum incestu. in princ. ff. de adulte. text. in signis in capitul. cum pro causa de senten. excom. quicquid Barto. & alij quo ad hoc vltimum senserint. Quartum, si eiusdem actus, & criminis eodem impetu & continuatione iteratio fiat: vnicum tantum crimen censendum est, non plura: saltem quo ad publicam vindictam. & punitionem, licet propter iterationem grauius sit puniẽdum: hoc probatur in dict. l. illud. §. vlt. sentit gloss. in dicta l. nũquam, versi. ob aliud. ad finem. non enim quicquam refert, quod percussus ex pluribus percussionibus fuerit occisus: quasi omnes percussiones ad eundem effectum fuerint repetitæ: nempe ad occidẽdũ: nam idẽ proculdubio erit dicendum, vbi percussus occisus non fuerit: nec percussor eundem actum iterauerit, ad homicidium, sed tantum ad percutiendum: cum inibi apud Iurisconsultum non constet ad eundem effectum repetitos fuisse ictus. potuit etenim homicidium contingere præter percutientis voluntatem, & nihillominus idem Iurisconsultus respondisset: quod aduersus Bart. Cinum, & alios omnino considerandum, est. atque ita hanc sententiam aduersus Bart. probant Angel. 2. colum. in dict. l. nunquam plura. vbi scribit ita seruari in toto orbe, & Ananias in dict. capitulo in tantum. dum vltimo loco Angeli opinionem retulit. optima gloss. magna ad finem in l. 1. C. vnde vi. Bald. in l. cuicunque. C. de seruis fugi. nu. 5. Ioan. Andr. in reg. delictum. de reg. iur. in 6. Cardin. in Cle. 1. §. si qui. 1. oppo. de priuil. leg. Ludo. Gomez. in §. ex maleficiis. nu. 12. Inst. de actio. quod ex illationibus apertius probabitur. Nam primò, hinc constat, percutientem clericum etiam quinquies eodem impetu, & continuatione quadam, etiam grauiter, vnica tantũ Canonis sententia excommunicationis affectum esse, non pluribus. Io. Andr. & Card. in dictis locis: & est communis opinio in d. c. cum pro causa Secundo. si quis in alterum eodem impetu plura verba iniuriosa protulerit: etiam si diuersa significenti non esse hic censendas plures iniurias: nec plura conuitia, sed tãtũ vnũ conuitium. tex. in l. item apud Labeonẽ. §. ait prætor. ff. de iniur. vbi Bart. expressim fatetur, q̃ si eadem oratio iniuriosa sæpè repetatur, vna tantum sit iniuria non plures. quod notã ad intellectum Regiæ constitutionis, quæ de puniendis cõuitiis, & verbis iniuriosis agit. Tertiò eodem pacto, si quis eadẽ continuatione plures blasphemias in Deũ effutierit vnius tãtũ blasphemia pena punitur: vnaq; blasphemia cẽsetur: sicuti in specie opinãtur Cæpola cõs. criminal. 77. & Alcia. in c. cũ nõ ab homine. de iudic. nu. 33. Quartò præmisso statuto, quo qui alapã alteri impegerit, puniatur, aut puniẽdus sit certa, & definita pœna: si quis eadẽ continuatione, eodẽ impetu bis alterũ alapa percusserit, vnica tantum pena punietur: quasi secus sit quoties statutũ ipsum certã pœnam definierit pro qualibet alapa: & pro quolibet ictu percussionis: aut pro quolibet verbo iniurioso. tũc etenim plures alapæ, plures ictus, plura verba, quorũ quodlibet iniuriã perfectam significat: etiam impetu eodem contingentia: pluribus pœnis punienda sunt. secundum Iacob. de Arenis in d. l. itẽ apud Labeonẽ. §. couitiũ. licet Bar. Dinus, & Alber. in d. l. nũquã. idem Bar. in l. si gemina. ff. arb. furt. Cæsarũ. & Card. in d. Cle. 1. §. si qui. indistinctè priori, & posteriori casu respõderint: plures penas esse infligẽdas. Quintò, ab eadẽ radice procedit, q̃ si quis eadẽ furãdi cõtinuatione: &, vt aiũt, incõtinẽti. plures etiã à pluribus dominis furto subtraxerit: vnicũ tantũ furtũ est censendũ, & ita puniendũ quo ad vindictam publicam: licet secus dicendũ sit quo ad ipsos à quibus res furto ablatæ fuerint: cum ob plures rerũ dominos videãtur plura esse furta: atq; hinc hęc furta non censentur plura ad effectum legis, vel statuti: quo cautũ est, furem pro tertio furto suspendendum fore. cum statuentis mens tendat ad puniendam furandi consuetudinem secundũ Bar. in l. cum qui §. idẽ dicit. ff. de furtis. Angel. Aret. de maleficiis verb. & vestem cœlestem. cons. 4. Bal. in Authe. sed nouo iure. nu. 5. & ibi Cœpol. nu. 43. Bald. in l. si familia. ff. de iuris. om. iud. ad finem

ad finem. Alciat. in d. c. cum non ab homine. num. 32. Gomez. in §. ex maleficiis. de actioni. nume. 12. ex his. quæ notantur in l. scire debemus. ff. de verb. oblig. & in l. sancimus. C. de donatio. §. sin autem Sextò, his præuisis, & examinatis deducitur sensus, & vera cognitio eius, q̃ hac in re tradiderunt Ioan. Andr. in d. reg. delictum. de regu. iur. Card. id d. clem. 1. §. si qui. Alber. in d. l. nunquam plura. existimantes, repetitionem eiusdem criminis etiam eadem actus continuatione contingentem, censendam esse plura crimina, & vt plura puniendam: quoties agitur de pœna à l. inflicta non ratione publicæ vindictæ: sed ratione actionis, rõne iniuriæ priuato illatæ. hoc etenim ita accipiendum est, ni fallor, vt grauius et in satisfactionem priuati offensi puniatur crimen, etiam eodem impetu iteratum: nõ tamen vt ob quamlibet iterationem pœna à lege definita repetenda sit: quod est omninò considerandum.

Quintum, est hoc in tractatu prænotandum: eiusdem criminis ex interuallo iterationem concurrentem antè prioris actus legis, vel iudicis punitionem circa eandem personam: quantum ad punitionem, & publicam vindictam, vnum & idem crimen censeri; ita quidem, vt pœnæ repetitio non fiat: licet eadem augenda sit. Et tamen verè plura sunt crimina, & tot, quot iterationibus possunt numerari: quasi ad eundem effectum iteratio fiat. q̃ Bart. notat in §. infans. l. inficiando. nu. nero. 3. ff. de furt. Bart. & Alberic. in d. l. quicunque. C. de seruis fugit. Benedic. à Benedictis, Socin. d. consil. 62. lib. 1. col. 4. qui vnanimi consensu hoc ad praxim deducunt: vbi quis ad obtinẽdam in eadem lite victoriam ex interuallo plures corrupit testes, & eis vel instrumentis falsis ex interuallo vtitur: hic etenim vnica pœna & si grauiori ob iterationem puniendus est. Hinc ego infero, quod si etiam in eadem lite, & ad eundem effectum quis semel testibus falsis vsus, fuerit, pœna ordinaria punitus, ac demum iterum testes alios corruperit: & vsus eis fuerit: erit omninò iterum pœna ordinaria puniendus. Sic sanè si quis semel percusserit Titium clericũ, & ob id ipso iure à Canone sit excommunicatus, atque iterum eundem clericum ex interuallo percusserit alia Canonis sententia excommunicationis ligabitur: nam semel excommunicatus: iterum potest excommunicari. gloss. in d. cap. cum pro causa. & in cap. officij. de sent. excom. & in capit. ita quorundam. de Iudæ. text. vbi Panor. & alij in cap. reprehensibilis. de appel. quod plurimum refert quantum ad absolutionem ex his, quæ à gloss. & Doct. notantur in dicto cap. officij & in d. cap. cum pro causa. vbi Henri. & Panormit. Roma. consi. 326. Thom. in 4. distin. 18. q. 2. artic. 5. Syluest. verb. absolutio. 3 §. 7 Felin. in cap. quod super de fide instrum. ad finem. Ancha. in clem. 2. de sent. excom. gloss. in cap. ex parte. de off. ord. Regia. l. 29. tit. 9. part. 1.

Verùm, si idem crimen ex interuallo iteretur aduersus eundem, ob alium tamen effectum, existimat Bartol. communiter receptum esse hoc crimen à priori distinctum atque vt diuersum iteratione pœnæ puniendum: quemadmodum si quis ad obtinendum aduersus Titium falsis vtatur testibus in vna controuersia: ac demum in alia falsis iterum testimoniis instruat iudicem: nam hic variis pœnis punietur. Ego quidem potius opinor ratione priuatæ offensæ, & publicæ vindictæ arbitrio recti, & discreti iudicis, pœnam augendam fore, quàm iterandam. q̃ sensit gl. in l. vulgaris. ff. de furtis.

Quod verò diximus, eiusdem criminis ex interuallo iterationẽ nouum esse delictum: patet manifestè in capi. 1. de pœnis. & gl. in capit. imitare. 6. quæst. 1. tex. in cap. Apostolicæ. versic. deierauit, secundum Anchar. ibi. de re iudica. in 6. notant Abb. Atetin. & Felin. in cap. sicut. de testib. per text. ibi. Sic Bart. in d. §. infans. num. 5. scribit, pluries delinquere eum, qui etiam eodem die ex interuallo aduersus legem, pretium vini definientem adiecta pœna: pluribus, vel eidem certas, & distinctas vini mensuras vẽdiderit: ita quidem q̃ distinctæ fuerint venditiones. Et hoc verum est in delictis momẽtaneis: nam secus erit in successiuis, & vbi delictum iteratur ex continuatione, & perseuerantia considerato eius primo initio: potius quam ex noua eius commissione. probat tex. in d. § infans. l. ei qui. ff. de furtis. vbi ex iterata rei furtiuæ contrectatione, vnum tantùm non plura sunt furta; ad idem l. maritus. §. sex mensium. ff. de adult. quo in loco probatur ex continuatione. adulterij vnum censeri non plura adulteria. optimè docent Baldus. in l. quicunque. col. 2. C. de seruis fugitiuis. Anchar. consi 4. Cardina. in clemen. 1. de cõsang. & affinita. q. 10. vnde si esset isthæc continuatio interrupta: maximè ex eo q̃ semel fuerit crimen ad iudicium deductum, & punitum: sequuta postmodum iteratio nouum esset crimen: etiam quo ad punitionem: quod est notandum ad eas constitutiones, quæ de puniendis concubinariis tractant. Est & ad hæc gloss. insignis in d. l. vulgaris. versi. fur erit, quæ licet dixerit in hac specie, cùm quis alienam vxorem pluries cognouerit continuatione quadã plura videri adulteria: tamen vnica tantùm pœna eam cõtinuationem puniendam esse asseuerat. Cuius opinio communiter omnium calculis recipitur: etiam si de pœna pecuniaria, aliave iterabili tractetur: sicuti expressim responderunt Bartol. consilio 122. Bald. Ancharr. & Cardina. paulo antè citati. Angel. de maleficiis. §. *Cve may adulterato* colum. 14. Iason in l. eum qui. §. in popularibus. ff. de iureiurand. num. 25. Roch. Curtius in cap. vltim. de consuetud. notabi. 1. tametsi Bartol. in d. l. vulgaris. cõtrarium tenuerit scribens: ideo adulterij continuationem vnica tantum pœna puniri: quia adulterij pœna iterari non potest: cum ea sit pœna mortis. l. quamuis. C. de adult. Hæc etenim ratio Bart. minimè procedit cùm nimis restringat gloss. sententiam, & præter eã falsa sit: siquidem iure Pandectarum, quod gloss. interpretatur, nondum erat pœna mortis aduersus adulteros statuta: iuxta ea, quæ ipse tradidi in Epitome de matrimo. capit. 7. §. septimo. numer. 16.

Illud profectò obseruandum esse censeo, quoties ob aliquod
9 crimen à lege infligitur pœna amputationis manus, † & mortis, incipiendam fore exequutionem pœnæ ab amputatione mẽbri, & sic à minori pœna. Bartol. Bald. Angel. & Platea in l. omnes. C. de delatori. hoc ex Accursio inibi deducentes: cùm tamẽ is id expressim non probauerit Bartol. item accedit Corset. in sing. verb. pœna. & Paulus Castrensis. in Authen. sed nouo iure. C. de seruis fugiti. Angel. in l. nunquam plura. ff. de priuat. delict. gloss. optima. in l. 1. C. de mulier. quæ propriis ser. se coniun. quibus eã ratio suffragatur, quod alioqui pœna amputationis manus: si cadaueri inferatur: pœna non est l. 1. §. quoties. & §. si fortè. ff. de iniuriis. quã ratione idem Corset. verbo. pœna. probat, viuum esse delinquentem comburendum, quoties à lege pœna ignis fuerit præfinita. l. vniuersi. C. vbi caus. fiscal. & in l. si quis à barbaris. C. de re milita. libr. 12. qui tamen text. id expressim, & in specie sanxerunt. Rationi verò congruit cùm post mortem cadauer ipsum incapax sit pœnæ: siquidem sensibus caret: ipse nimis impiam, & crudelem esse censeo Bartol. & sequacium sententiam: lenta etenim mors, quæ tot cruciatibus affligit delinquentem, solet eum in blasphemias, & salutis æternæ desperationem inducere. Quamobrem apud Christianos, eam opinionem effugiendam fore existimo, nisi criminis atrocitas aliud requirat. Nam & contra Bartol. est optimus textus. in l. 1. in fine. ff. nil nouari appellatio. penden. quo in loco Paul. Castrensis à Bartol. discedit: & eadem ratione opinionem Bartol. improbat Fortunius. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liberis & posthum. colum 24. id etenim quod glossa scrib. in d. l. 1. potest sanè procedere, quia pœna minor leuis est, nempè verberatio: & hæc etiam si præcedat mortis supplicium: non efficit ipsam mortem lentam, nec inducet in desperationem. Sic solent iudices homines sceleratos damnare ad morte hoc addito, vt prius publicè in quodam sparteo sacculo trahantur per terram ligati equis, aut mulis: siquidẽ hæc præuia pœna leuiter infertur. Nec refert amputationem membrorum fieri post occisionem cadaueri exanimi, potius quàm delinquenti, cùm & post mortem in criminis pœnam cadauera dilacerentur, aut comburantur, vel insepulta maneant: atque ita ob effugiendam impietatem, pœna legis Pompeiæ de parricidiis mortuo infertur, & cadaueri, potius quàm parricidæ, is etenim prius quàm insutus culeo in amnem mittatur repentino mortis supplicio strangulatur. Eodem pacto apud Christians, si delinquens ex lege comburẽdus fidem Catholicam profiteatur: non cõburitur viuus: imò prius strangulatur, & occiditur; ac demum corpus eius igni, & flammis traditur.

Cæterùm, prætermittendum non est, hæreticos, qui iudici se-
10 culari † puniendi traduntur, morte puniendos esse. l. Arriani. & l. quicunque. C. de hære. glo. in cap. pen. eo. titu. Hæc verò mors igne infligitur, secundum Hostien. Ioan. And. & Abb. in cap. ad abolendam. & Abb in d. cap. penul. de hæreti. Bertrand. consilio 212. lib. 2 & Paul Grillandũ de hæreticis. q. 3. quod videtur probari Ioannis cap. 15. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligẽt eum, & in ignem mittunt, & ardet. Ozias Rex fecit comburi ossa hæreticorum Sacerdotum Reg. 4. cap. 23. libri item hæreticorum comburẽdi sunt nè legantur: quod latè probat Alfonsus à Castro lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 15. Nam & Arij hæretici libros combustos fuisse in cõcilio Nicæno, testantur Socrates libr. 1. cap. 9. & Sozomenes lib. 1. Histo. Ecclesi. cap. 21. facit ad hæc l. 2. C. de iudæ. & l. nullus. C. de malefi. & math. & l. Sacrilegij. de Sacrileg. & ad l. Iuliam pecu lat. licet in hæreticis minimè loquantur. Quamobrem in primis obseruandum est, iustissimè hæreticos pœna ignis puniri, & æquissimè hanc hæreticorum combustionẽ moribus inductam esse: sicuti palam est, & probant Ioan. Echius contra Lutherum artic. 27. Ioan. Arbor. Theosophiæ libro. 8. capitul. 9. Alfonsus à Castro dict. libro secundo. capitulo 12. Ioann. Corasi. libro tertio. Miscel. capitulo 8. aduersus Zasium consi. vlti. primæ partis.

Eandem pœnam aduersus Hæreticos iustam esse probare mihi videtur Athanasius libr. de fuga. cuius verba tradit Socrates lib. 3. Histo. Eccle. cap. 8. quorum rationes, & authoritates missas facio: eo quod obuia cuique sunt horum scripta: & quòd res sit manifestis rationibus satis probata. & itē authoritate diui Gregorij lib. 1. Dialogorum c. 4. qui testatur Romæ Basilium quendam Magum combustum fuisse: & Constantiēsis Concilij, ꝙ Ioannem Vuitcleri hæreticum pronunciauit, memoriam eius damnauit, ac iussit ossa exhumari, & comburi. Eodem item cōgregato Concilio Hieronymus Praga hæresis damnatus: ab his, qui concilio aderant, traditus seculari potestati coburitur. Hæc vero ignis pœna nec iure Pōtificio, nec Ciuili statuta est vsque ad Imperatorem Fredericum Secundum: Regem item Neapolitanum: qui Anno Domini M. CC.XXII. legem sanxit, qua hæreticos viuos comburi iussit. Huius meminere Repertorium Inquisitorum verbo, comburi. Matthæ. Afflict. in constitutionibus Neapolitanis titulo. 1. numer. 43. Ludoui. Carrerius in pract. crimi. titu. de hæretic. numer. 132. extat ipsamet lex inter Neapolitanas constitutiones rubric. 1. incipiens: inconsutilem tunicam idem apud Hispanos post hanc Frederici legem annis ferè viginti statutum est. l. 2. titulo. 26. parti. 7. & l. 2. titul. 1. lib. 4. fori. vnde quod Hosti. Ioan. And. & sequaces scripsēre in dict. cap. ad abolendam. potius ad consuetudinem, quàm ad ius referendum est. Nec locus Ioannis quicquam probat ad hanc rē, cùm intelligendus sit de pœna ignis æterni quod ostendunt Alfonsus à Castro dict. cap. 12. & sequen. Villadiego de heresi. q 15. Henric. in dict. cap. ad abolendam col. 6.

Tandem in Hispania hæretici, qui traduntur iudicibus secularibus, si pœnitentiam egerint, etiam in ipso mortis tempore, nec heresim ipsam proterve, & contumaci ad obitum vsque asseueratione probauerint, prius quàm igni tradantur, occiditur, faucibus compressis: nam & hi ad pœnitentiam ab Ecclesia recipiuntur, eisque ministrantur Sacramenta absolutionis, & Eucharistiæ. cap super eo de hæreti. in 6. etiam si millies fuerint relapsi. Hi vero qui hæresim ita amplexi fuerunt, vt nec ipso mortis tempore eius pœniteat, viui flammis traduntur absque vlla qua indigni sunt, iudicum misericordia.

Hinc ad effugiendam inhumanam pœnam, qua iudices Collegij instituti apud Hispanos ad persequendos, & puniendos delinquentes in eremo, vtebantur, qui vulgò, *de la hermandad* dicuntur, sancitum est à Carolo Cæsare Primo Hispanorum Rege Segobiæ, Anno M. D. XXXIIII. l. 76 Hodie. l. 46 titul. 13. lib. 8. Recopila. pœnam sagittarum in quenquam exercēdam minimè esse: ni prius is faucibus compressis strāguletur. quod pietati iustissimi, & Catholici Principis tribuendum est.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Instrumentum non liquidum, an ex lege Regia & statutis Italiæ exequutionem paratam habeat?*

2 *Quid de instrumentis conditionalibus; & inibi, & numero. sequenti Regiæ legis praxis.*

3 *Quandoque apud suprema Regis tribunalia exequutio partim reuocatur, partim benignitate quadam temperatur.*

4 *Scriptura priuata quandoque habet ius exequutionis summariæ.*

5 *Examinatur decisio Bart. in l. 3. ff. de annuis leg. de promissione soluendi centum tribus terminis.*

De exequutione instrumenti publici, quod conditionale est vel liquidam quantitatem minimè continet.

CAPVT XI.

PLerisque in locis statuto cauetur: & lege Regia cautum est: quòd instrumenta publica ita paratam habent exequutionem, vt absque iudiciorum ordinariis solēnitatib. dilationib. & libellorū formulis: captis statim pignorib. & publica subhastatione venditis exequutioni mandentur. Regia: l. 4. & 5. titu. 8. lib. 3. ordin. Hodie. l. 1. & 2. ti. 21. lib. 4. Recopil. & l. 64. Tauri. Hodie. l. 3. tit. 21. lib. 4. Recopila. Nisi debitor intra decem dies à die, quo ipse à iudice petierit, captionem pignorum, causa exequutionis præmissam, & mandato iudicis factam reuocari, aliquid allegauerit & probauerit, ꝙ legitimè vltimam pignorum captorū venditionem impediat; sicuti eisdem legibus expressum est. ad quarum praxim dubium est, quid agendum sit de instrumentis publicis, ex quibus apparet promissum fuisse interesse damnorum, seu expensarum restitutionem, vel aliud, quod certa quantitate, nec liquidum, nec definitum est. Nam Bart. in l. 1 nu. 17. ff. de legatis 2. existimat etiam in hac specie legibus, & statutis locum fore,
1 & hæc instrumenta statim † esse tradenda exequutioni. cùm in ipso etiam summario iudicio facilimè, quod modo incertum apparet, liquidum & certum fieri possit. probat hoc ex eadem. l. 1. vbi obligatio præsens censetur absque die, & conditione, tametsi eius quantitas in arbitrium alterius, & eius definitionem conferatur. ad idem est optimus textus in l. 1. C. de sent. quæ sine cert. quantita. profer. qui probat eam dici certam sententiā, quæ condemnat aliquem ad vsuras, interesse: quod liquidum non est. Sic & in vniuersalibus iudiciis sententia certa pronunciatur, vniuersalis tamen, & in exequutione tractatur de certa quantitatē, certisve rebus definiēdis gloss. communiter recepta in l. 1. ff. de edendo. quo in loco Barto nu. 8 Paulus Castren. nu. 9. Fulgosius nu. 6. & Roma. 4. idem Bartolus in l. 2. C. de senten. quæ sine certa quantita. eādem opinionem probant textus optimus, & ibi Bartolus in l. defensionis falcutas, C. de iure fisci. lib. 10. idem Bartolus in l. 1. ff. iudicat. solui. vltima colum. Romanus consilio. 76. col. 2. ad idem est locus Iurisconsulti in l. minor 25. annis, cui fideicommissum. ff. de minoribus. Item sententia plerunque fertur in iudiciis generalibus, qua reus damnatur ad reddendam administrationem tutelæ. l. 2. C. de iudic. & tamen in exequutione huius sententiæ tractatur de rationibus dandis, & liquida quantitate definienda: ad cuius solutionem reus cogatur per exequutionem: quēadmodum communiter omniū sententiis probatum est in dict. l. 1. & in d. l. 2. & in forensi praxi frequentissimè seruatum. tandem opinione Bartoli fatetur cōmunem esse Iason in d. l. 1. ff. de edend. nu. 33. & 31.

Contraria opinio pluribus authoritatibus, & rationibus instrui potest: & prima, quod Regia lex expressim exigit, certam quantitatem definitam fuisse in instrumentis, vt fiat summaria exequutio: quod patet in d. l. 5. Secundò ex eo quod nihil iure peti potest, donec exploratum sit quid debeatur. l. hoc iure. ff. de verb. obli. idem probat tex. in l. perinde. §. notādū. ff. ad. l. Aquil. l. vlti. C. de compensat. ad idem tex. in l. hæc autem. §. non defendi. ff. ex quib. caus. in pos eatur. Et præterea, si instrumentum non liquidum mandetur exequutioni dato præcepto solutionis: aut captis pignorib. & reus nihil aduersus instrumentū intra diem à lege definitam allegauerit, nec probauerit, contingeret planè exequutionem ipsam omnino finiri: nondum ipsius instrumēti quantitate ad certitudinem redacta: quod est satis contrariū iuri, & rationi: qua argumentatione vtitur aduersus Bartholo. Socin, consil. 89. libr. 3. columna secunda. vbi communem opinionem reprobat post Baldum in l. vltim. C. de compensa. & in l. 2. C. de exeq. rei iudic Socin. consil. 51. lib. 1. col. 3. Areti. cons. 21. dubio. 3. & cons. 32. dubio. 1. Bald. & Cuma. in l. 1. ff. de legat. 2. Bald. in l. cum testamēto. in fine. C. de testam. manu mis. Bart. in d. l. perinde. §. notandum. Alex. cons. 188. lib 2. & Iason in d. l. 1. nu. 31. ff. de edendo. & Rebuffius super Regias constitutiones tracta. de literis oblig. artic. 1 gl. 9. nu. 8. ex quibus satis dubia redditur Bart. sententia: cuius interpretatio, & verus sensus diligenter est examinandus vt planè constet an Barto. ipse contrarias hac in re opiniones scripserit: & quid in praxi agendum sit.

In summa instrumenti non liquidi exequutio petitur, & fieri potest in hunc sanè sensum: vt summario iudicio citato reo ipso: prius ad liquidam quantitatem deducitur ipsius contractus incertitudo: ac demum hoc acto legitimis probationibus vtrinque productis: fiat exequutio: deturque mandatum à iudice de capiendis pignoribus ad venditionem, aut ipsomet reo ad carceres ducendo in bonorum subsidium: ita tandem vt ante hanc summariā quantitatis definitionē præceptū hoc nec detur nec reus ipse nec bona capiantur. Nullibi. n. iure probatur posse à iudice exequente pignora capi, nec condemnatum in carcerem pro solutione duci, nisi cōstet quid soluere reus teneatur. huius sententię authores sunt Bart. in dict. l. proinde. per tex. ibi. ff. ad l. Aquil. §. notandum. idem eleganter in l. 1. colum. vltim. ff. iudi. solui. Bal. in l. 2. nu. 9. C. de exequut. rei iud. Alex. in l. 1. ff. de legat. 2 nu. 13. Aret. dict. cons. 21 dubio. 3. Iason in d. l. 1. num. 32. ff. de eden. Socin. in dict. consil. 89. lib. 3. col. 2. expressim Roderi. Suares in repe. l. post rem. ff. de re iudica. 4. limita. ad l. Regiam. dicēs ex hoc quod prius, quam exequutio fiat à iudice, petet actor, vt reus cogatur interrogationibus respondere ad definiendam, & probandam liquidam contractus quantitatem. Quinimo hāc opinionem deduci à Barto. in d. l. 1. ff. de eden. & in l. 1. ff. de leg. 1. & his qui eum sequuntur, constat. quia ipsi censent in iudicio exequutionis absque litis contestatione, libello, testium publicatione, & aliis solennitatibus ad liquidum deducendā ipsius contractus quantitatem, vt appareat ad quam vsque quantitatem sint pignora capienda, & subhastatione publica vendenda: alioqui

alioqui absurdum esset, dari à iudice mandatum de capiendis pignoribus pro incerta quantitate, nec id posset vllo iure defendi. deinde Barto. & qui eius opinioni subscripsere probationem assumunt ex gl. in dicta l. 1. ff. de eden. versic. vt perinde. quæ censet, sententiam super iudicio vniuersali incertam valere: quia in iudicio exequutionis poterit ad certitudinem reduci, & tamen apertissimum est, lata sententia in iudicio vniuersali non posse exequutionem actu fieri captis pignoribus donec certū sit quid ex ea sententia debeatur. atque ita passim fit apud Suprema regni tribunalia. Vnde manifestum est, his omnibus diligēter perpensis, Bart. ipsum nec contraria scripsisse, nec vllibi voluisse, cōtractum nondum liquidum, etiam iure Regio, & statutorum, posse statim mandari exequutioni captis pignorib. vel ipso reo.

Cæterum Paul. Castren. in dict. l. 1. ff. de edendo, num. 9. contrarium tenet, scribens in hunc sanè modum. Eodem modo dicunt Doct. si statutum dicat, quod instrumentum mittatur exequutioni, & ego habeo instrumentum super summa non liquida puta super interesse, possum petere exequutionē, & facere capi te, vel bona tua, & postea liquidabo quantitatem. Hactenus Paulus. cuius opinio ad communis, vt ipse existimat, sententiæ interpretationem hanc rationem habere videtur, quod etiā captis pignoribus ad exequutionem, interim dum subhastatio fit, & vltima licitatione pignora licitanti venduntur, potest actor citato reo summā incertā, certā probationibus efficere, potissimum id iure Regio quibusdam placet, quia reus eodē iure potest tacere, & expectare diem vltimum subhastationis, & tunc seipsum opponere exequutioni causas in iudicio proponens cur fieri non debeat, imò sit reuocanda, à quo die habet itidem decem alios communes quidem sibi & actori ad probandas exceptiones, quæ exequutionem impediant iuxta. §. 9. Pragmaticæ ordinis iudicialis. 42. Igitur dum subhastatio peragitur seruata iuris solēnitate, & intra hos decem dies poterit priusquam exequutio finiatur ad certam & liquidam quantitatem contractus incertus deduci, vt iuxta eam definitionem solutio fiat. Hæc tamen praxis palam refragatur Bart. eiusque adseclis, si rectè eorum sensus perpendatur, & pręsertim Barthol. Socin. qui in dict. consil. 89. lib. 3. col. 2. præmisso statuto omnino Regię legi simili, respondit: non posse à iudice dari præceptum de capiendis pignoribus, nisi priùs constet quantitas certa. Nam, vt is ait, dies dati à statuto ipsi reo, solum dantur vt is probet solutionem aliamve exceptionem, quæ exequutionem omnino impediat, non ad definiendam certam obligationis quantitatem, & ideo ipsa lex in specie sanxit, non probante reo quicquam intra decem dies exequutionem finiendā fore, etiam si actor nihil præstiterit. ꝙ ex Pauli Castrensis decisione fieri nequit, siquidem reo non probante, si actor itidem certam quantitatem obligationis non ostenderit, exequutio finiri non debet, imò id iudicium cessat. Et præterea si admittendus est Pau. Cast. sensus, quam obsecro quantitatem iudex in præcepto definiet, vt pro ea soluenda pignora capiantur? si dixeris nullam, profectò ridiculum est pignora capi iudicis authoritate, ni prius compertum sit, ad quam vsque quantitatem capienda sint, erit etenim incertus exequutor, qui si capiat pignora maioris valoris, quàm par est, iniuriam facit reo: at si minoris, actori. Quod si capienda sint pignora pro ea quantitate, quam actor, cùm petit exequutionem, expresserit, velim profectò mihi ostendi, quo iure id fiat. Non me latet quandoque secundum hanc Pauli interpretationem exequutiones fieri, & factas fuisse, & tamen si præceptum à iudice fiat de capiēdis pignoribus, vel persona, nondum, summariè saltem, definita quantitate, & ab eo appellatum fuerit: non video qua ratione sit præceptum id confirmandum, imò reuocandum esse censeo. sic Rupellanus Forensium institutionum lib. 1. c. 4. testatur. apud Gallos non esse vsu forensi receptam Pauli opinionem, ni prius quantum intersit, liquidum factum sit. Quòd si à præcepto appellatum non fuerit, & facta sit exequutio, atq; intra decem dies certa definita fuerit quantitas, pronuncieturque à iudice peragendam esse, & finiendam bonorum subhastationē à qua pronunciatione sit appellatum, tunc non solet reuocari iudicium hoc exequutionis ex hoc defectu certæ quantitatis, nec ex eo, ꝙ præceptum à iudice processerit intempestiuè. Et ita fit frequentissimè, censeturq; iudicium istud iure exequutionis etiam apud iudices appellationis.

Primùm, ex his constat, non esse necessarium imò falsum, damnosum, & inutile quod hac in re scripsit Bald. in l. 2. num. 11. C. de exequut. rei iud. vbi sensit oportere priusquàm instrumentum non liquidum, mandetur exequutioni, ipsius certæ quantitatis examinationem fieri, ac super hoc articulo à iudice interloquutorie pronunciari. idem probat Soc. in cons. 51. lib. 1. col. 3. Nam vt dix, hæc pronunciatio necessaria non est: imo noceret expeditioni exequutionis, & forsan, appellatione ab hac pronūciatione proposita, iudicium ipsum ex summario ordinarium efficeret. Quamobrem à Baldo recedit Roder. Suares d. limitatione. 4. fateor tamen licere omnino ipsi reo huic examini, & certæ, ac liquidæ quantitatis definitioni obijcere quicquid iure eidem obesse potest, licet statuto, vel lege prohibita sit cōtra instrumentum exceptionis obiectio, cùm hic contra instrumentum nihil opponatur, sed aduersus definitionem certæ ipsius cōtractus quantitatis; quæ ex ipsa scriptura certa non est. quod expressim Bald. asseuerat d. num. 11. quem Hippolyt. sequitur sing. 168. idem Ioan. Baptista. in l. admonendi. ff. de iureiur. col. 22.

Secundò, deducitur hinc non posse procedere, nec iure probari, quod scribunt Soc. cons. 89. libr. 3. & Rom. cons. 211. dum existimant, opinionem Bart. in d. l. 1. ff. de lega. 2. quam diximus communem esse, veram censeri, vbi instrumentum continet, quid incertum, vniuersale tamen, vt peculium, hæreditatem: secus tamen esse dicendum si contineat instrumentum, quid incertum, particulare tamen, vt interesse, damna, & similia: tunc etenim non posse instrumentum istud iuxta statutorum decisionem mandari exequutioni censent, quod procul dubio falsum est, vtroque etenim casu satis probatur communis opinio.

Tertiò, rursus apparet opinionem Bart. & communem obtinere, etiam vbi lex, vel statutum non tantum ipso iure faciunt exequutionem, sed & ipsam faciendam iudici committunt, quia iuxta verum sensum eius, quod Bart. scripsit, nil refert fiat exequutio statim à lege, vel sit à iudice ex lege peragenda, quicquid Bartho. Soc. scripserit in d. cons. 89.

Quartò, omnibus his diligenter inspectis arbitror Pauli Castrensis sententiam admittendam fore in ea specie, vbi instrumentum continet certam tritici, vini, aut olei quantitatem: nam mandabitur exequutioni antequam liqueat quantus sit tritici valor, siquidem valoris incertitudo debitum incertum non reddit, quamobrem ex præcepto iudicis viator, seu apparitor, aut publicus minister statim capiet pignora, eisque ablatis, dum auctio, & subhastatio dieruntur, certus constituetur tritici, aut vini valor per testes, aut probos, peritosque æstimatores, quod expressim decisum est à Rupellano lib. 1. Forens. inst. cap. 4. & apud Gallos lege Regia statutum à Francisco eorum Primo eius nominis Rege, vt constat c. 76. ex Francisci legibus. Idem existimo apud nos seruari posse, quia & iure Regio Hispaniarum id probari recta iustitia potest.

Quintò, apparet quid dicendum de instrumentis publicis cōditionalibus, quibus certa quantitas promissa sub conditione, &
2 respondendum est, instrumenta † verè conditionalia, posse iuxta legem Regiam, & statuta Italiæ exequutioni mandari, modo prius summariè citato reo constet iam conditionem euenisse, nec poterit dari præceptū de capiendis pignoribus donec probatum sit conditionem cōtigisse, tametsi iam ea euenerit, quod probatur. in l. hoc iure. ff. de verbor. obliga. & in l. Fulcinius. §. si in diem. ff. quibus ex caus. in poss. eatur. notant Bald. in l. cùm testamento C. de testam. manu. & in l. 2. col. 2. C. de exequut. rei iud. Ang. in l. seruum communem. §. Titius hæres. ff. de vulg. Ripa in l. in illa. nu. 8. ff. de verb. oblig. Rebuffus super leges Regias tract. de literis obligat. ic. 2. glo. 1. num. 71. Corn. cons. 112. lib. 1. col. 1. Guido Papa quæst. 15. Rodericus Suarez in d. l. post rem. limitatione 5. ad legem Regiā. Et probatur, nam licet ab initio hoc instrumētum conditionem habeat, nec purum dici possit, post ea tamen eueniente conditione, iam omnino purum censetur, & ideo quamuis ius exequutionis non competat nisi instrumētis puris, competit huic postquam constat id purum esse, etiam si Alex. & Imo. in d. §. Titius hæres refragentur tandem eadem resolutio conuenit huic dubitationi, quæ in præcedenti fuit examinata, quod maximè est aduertendum, & semper considerandum sit ne instrumentum verè conditionale, nam poterit iudex hac in re falli plerunque, existimans esse conditionale instrumētum, ꝙ verè purum est, licet ex eo actor aliquid agere teneatur.

In hac tamen publicorum instrumentorū exequutione magis receptum est, vt statim producto instrumento coram iudice, iudex ipse absq; citatione debitoris, præceptum apparitori, aut ministro publico det ad capienda pignora, vel personam, ac iubeat debitorem ipsum citari ad præconia publicæ auctionis, & speciatim ad ipsam vltimam pignorum addictionem, quam vulgo dicimus, *Trance y remate*, sicuti explicat Suarez in d. l. post rem. limitatione. 12. ad legem Regiam. & §. sed pulchrum dubiū est. fol. 146. deduciturque ex l. 1. C. de fide instrum. & iure hastæ fisca. lib. 10. quæ quidem præconia ter celebrantur in rebus mo-
3 bilibus † tertio quoque die, in immobilibus 10. repetita. l. 1. titu, *de las deudas* libr. 3 Fori. contingit verò sæpissimè causam exequutionis deferri ad suprema Regis tribunalia ex causa appellationis, apud quæ si auctio publica circa prædictam formam, aut aliam more regionis receptam, peccauerit, alioqui iure optimo, & iustè facta exequutione, reuocatur ipsa iudicis pronunciatio, totaque exequutio, & mandātur omnia bona iure exequutionis

quutionis capta ipsi reo restitui absque vllis expensis, cum eorum fructibus: modò prius soluat quantitatem in ipso publico istro nominatim expressam, datis ab actore fideiussoribus de iudicio sistendo, & iudicato soluendo quo ad ordinariam indebitæ pecuniæ repetitionem iuxta Toleti legem quæ 5. est titu. 8. lib. 3. ordinamen. Hodie l. 2. titu. 21. libr. 4. Recopil. quandoque omittitur hæc clausula de fideiussoribus, quoties suspicatur Regii iudices, nullam competere reo aduersus contractum defensionem, probat istam praxim text. optimus in l. vlt. §. vlt. ff. quod met. caus. cuius ad hanc rem meminere Alex. & Ias. num. 12. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud. Rom. sing. 511. Abb. in c. quo ad consultationem. de re iud. col. pen. Bart. in d. §. in venditione. Alex. in l. si finita. ff. de dam. infecto. 3. col. Baptista de S. Seuerino in tract. de debitoribus suspect. & fugit. q. 14. Quod si subhastatio facta fuerit legitimè, habet reus ad retrahendas res mobiles triduum, ad immobiles nouem dies, quemadmodum communiter obtentum est in hoc Regno vt asseuerat Didacus à Castello. in l. 70. Tauri, verb. Remate. & nihilominus in hac specie Regiæ curiæ iudices, & qui summis prætoriis assident, etiam his diebus elapsis, proprio iudicio, & sententiam confirmant exequutionem, hoc adhibito moderamine, vt si reus intra certam diem pecuniam ratione contractus debitam soluerit, & exequutionis expensas, bona omnia capta ex causa exequutionis sibi reddantur. Nec fit fructuum restitutio, cùm ex gratia potius quàm rigore iuris hæc sententia feratur. Et præsertim hoc ita pronunciatur, vbi pignorum venditio, & additio in publica auctione fit alicui suppositio licitatori, ad hoc, vt eadē bona statim creditori tradat, vel sanè quoties vilius est, ipsam venditionem publicam non fuisse factam iusto pretio. Oportet tamen iudicem ipsum, qui exequutionis iudicium tractat, iam tribus præmissis præconiis, sententiam pronunciare, nominatim ad eam citato reo, qua iubeat vltimam fieri pignorum venditionem, seu addictionem, quam equidem pronunciationem iudex suspendet, si reus se opposuerit exequutioni, vt intra decē dies iuxta legem Regiam contra ipsum contractum probet iustam aliquam exceptionem, qua tandem probata, iudex reuocat exequutionis mandatum: ea verò non probata pronunciat vltimam pignorum venditionem publica subhastatione, & lieti canti addictionem fieri debere.

Illud sanè omittendum non est, vsu forensi totius Regni Regiam constitutionem ita receptam esse, vt non omnia publica instrumenta ex ea statim tradantur exequutioni, sed ea tantum, quæ clausulam Guarentigiam, quæ vulgaris est, expressam habēt. Nam cùm omnibus publicis instrumentis hęc clausula passim ascribatur authore Barto. & alijs. in l. cùm vnus, ff. de bonis authorita. iud. poss. Regia constitutio, quę hoc ius exequutionis tribuit publicis instrumentis, potissimū considerauit Italiæ, & totius orbis Christiani vsum, & ideo verè iuxta propriam legislatoris mentem sic est, eadem lex intelligeoda, q Roderic. Suarez adnotauit in d. l. post rem. ff. de re iud. col. 13. post legem Regiam, & Segura. in l. si ex legati causa. nu. 78. ff. de verb. obligationib. & quamuis probari, ac defendi rationibus, & iuribus posset, legem Regiam ius istud summariæ exequutionis publicis instrumentis concessisse ex eo tantum, q scripturæ sint publicę, etiam si præfata clausula fuerit omissa: tamen prior opinio ita frequentissima forensium praxi recepta est, vt iam controuersiæ nullus sit relictus locus. Nam & hic vsus probatur ex eo, q capitulo, vltimo earum constitutionum, quæ Madritij statutæ fuerunt, Anno CCCCCXXXIII. Hodie l. 5. titu. 21. lib. 4. Recopila. obiter mentio fit legis Regiæ de exequendis contractibus Guarentigis: igitur cum. inibi Regia constitutio de exequendis instrumētis ad contractus Guarentigios referatur, apparet manifestè absque vllo dubio, non fore locum Regiæ legi in contractibus, qui Guarentigii non sint.

Eadem verò Madritia constitutione Hodie l. 5. supradicta. ius hoc exequutionis summariæ concessum est priuatis scripturis, ac Chirographis, modò eadem priuata scriptura agnita sit coram iudice ab ipso reo † siquidem producta apud iudicē scripura priuata statim ipsi reo præcipitur, vt intra bteue tempus ad iudicem accedat eam recogniturus ante litis contestationē, vt existimant Bald. in l. contra negantem. C. ad legem Aquiliā, Roman. cons. 373. Curt. Iun. in l. admonendi. num. 31. ff. de iure iur. Regia l. 119. tit. 18. partita 3. qua probatur, priuatam scripturam agnitam à parte eandem vim habere ac si esset à tabellione confecta. idem deducitur ex ratione l. Publia. ff. de posit. l. cùm de indebito. ff. de probationib. l. scripturas. C. qui pot. in pign. habeantur. notat Faber, Bart. in d. l. admonendi. nu. 26. Alex. cons. 191. col. 1. lib. 2. l. cùm antiquitas. C. de testam. & nihilominus, nisi foret prædicta lege Madritia id decisum, nequaquā scriptura priuata à reo etiam agnita summariè, vt instrumentum publicum mandaretur exequutioni, duabus rationibus. 1. lex de exequendis publicis instrumentis veteri iuri contraria est, vt constat ex notatis in l. post rem. ff. de re iud. & ideo non est extendenda ad priuatam scripturam, quæ & si agnita sit, non habet publici tabellionis authoritatem, quamuis omnino probet ob rei agnitionem. Secunda q non omnibus publicis instrumentis ius exequutionis competat, sed tātum his, quibus clausula Guarentigia adscripta fuerit, vt modò dicebam. Non tamē inficior eos, qui legi Madritiæ condendæ consilium dedere, ea potissimum ratione motos fuisse, q priuata scriptura modò agnita sit, eandem habeat authoritatem, & fidem ex veteribus constitutionibus quam habent instrumenta à publicis tabellionibus confecta, quamobrem iustissimam esse censeo præfatam constitutionem. Cui illud adijciendum priuatam scripturam etiam recognitam tantum præiudicare, aut nocere consenti à se scriptam, vel subscriptam: non tamen tertio, nisi in quantum talis scriptura tertio de iure potest nocere à die factæ recognitionis, vt tradunt Abb. col. 2. & Fel. 3. in c. 2. de fide in str. vnde hæc recognitio non ttahitur tetro ad tempus ipsis scripturæ, nisi contra recognoscentem, non contra tertium habentem medio tempore hypothecam, siquidē is habebit priuilegia prioris, & potioris creditoris, quod in specie notat Carolus Molinæus in consuet. Paris. tit. 1. §. 5. nu. 16. idem probatur ex notatis in d. l. scripturas. Quid autem dicendum erit, cùm priuata scriptura habetur pro recognita, & talis censetur ob contumaciā rei, vel nolentis respondere, vel comparere recusantis ex ca. vlt. de confessis. q. 3. in specie tradunt Corn. cons. 296. lib. 3. col. 1. & Aufrerius in stylo Parlam. 1. part. rubr. de defectu super act. pers. vers. itē aduerte. an & in his casibus ex lege Regia mandari possit exequutioni? Et licet res dubia sit, tandem Rebuffus super cōstitutiones Regias tracta. de Chirographis. num. 98. existimat in specie locum esse legi Regiæ, quæ & apud Gallos eadem est, & exequurioni locum fore, quod æquissimum esse constat, cùm alioqui contumaces præmio afficerentur, esse tamen ad hunc effectum reus in propria persona citandus expressim ad recognitionem, nisi fraude, & dolo hanc citationem effugeret. arg. l. 1. titu. 9. 3. ordin.

Superest modò quæstionis cuiusdam examinatio, quandoquidem instrumenta ius paratæ exequutionis non habent, nisi iam decursis diebus, & terminis ipsi solutioni adscriptis: dubitatur andem quid si quis † promiserit nonagentos aureos tribus terminis, tribus solutionibus soluendos, quo pacto hæc solutionis dilatio intelligenda sit nam Bart. eleganter. in l. 3. ff. de annuis leg. scribit, tribus annis hanc solutionem ita peragendam fore, vt quoliber anno ex tribus, æqualis tertia pars omnino soluatur, deducitque hanc responsionem à Iurisconsulto inibi, cuius hęc sunt verba: Sed si ita sit legatum, hæres meus Titio decem trima die dato: vtrum pensionibus, an post triennium debeatur? Et puto sic accipiendum quasi paterfamilias de annua, bima, trima die sensisse proponatur. Hactenus Vlpianus. eandem Barto. sententiam sequuntur Lancelot. Dec. ibi, Rom. nu. 6. Alex. nu. 8. in l. qui bona. §. vlt. ff. de damn. infect. idem Alex. in l. cum qui calendis. sub. l. stipulatio ista habere licere. §. vlt. nu. 6. ff. de verb. obl. quibus profectò assentiendum non est, cùm omnino falsa sit eorum opinio. Illud etenim verius est ambiguitatem istam, & incertitudinem arbitrio boni viri definiendam esse, qui attentis qualitatibus personarum, & quantitate pecuniæ promissæ prouiderem hanc ad certam diem deducet, & interpretabitur, q in specie adnotarunt Cum. in d. l. 3. Ias. & Zasius nu. 7. in d. l. eū qui calendis, & his suffragatur text. in d. l. 3. in prin. vers. sed si adiectū sit. Sic & illa promissione, promitto centum dare in diebus illis, arbitrabit iudex serione, an ioco processerit promissio, & quo tempore exoluenda, vt optimè responder And. Alc. in l. inter illam. §. vlt. ff. de verb. sign. quicquid alijs in d. l. cum qui calendis, aliter visum fuerit. Nec mouisset Bartolum Iurisconsulti locus, si is veram habuisset dictionum cognitionem. Cōpertum quidem est apud Iurisconsultos, annua, bima, trima die, idem significare, q anno, biennio, triennio, vt de tribus annis intelligendum ita sit, q quolibet anno æqualis solutio fiat, totaq; promissa quantitas in has tres distinguatur pensiones probat d. l. 3. in prin. l. si ita. ff. de manu. testam. text. & ibi glo. in l. vnic. §. cùm autem. C. de rei vxor. actio. ratio autem huius dicendi generis ea est, q dies in genere fœminino tempus significet, & annus, q est vnius anni: bimus, q duorum: trimus, q trium annorum. Igitur annua, bima, trima die optimè præfatum sensum habent, sicuti explicant Laurentius Valla lib. 4. elegantiarum cap. 80. & Nebrissensis in Lexico iuris ciuilis dictione, annua. Quod si tantum scriptum fuerit Trima die, respondit Iurisconsultus idem esse, acsi scriptum foret: annua, bima, trima die. Vnde constat sub trima die, præmitti annuam, & bimam diem, & triennium significari, ex eo q trima dies de triennio propria vi, & significatione intelligenda sit. Quo sit maximam deprehendi hallucinationem,

nationem, cùm paria iudicantur hæc duo, trima die, & tribus terminis, cùm trima dies propriè triennium significet, tres autē autem termini ad tres menses, ad tres dies possunt commodè referri. ex his plura possunt deduci.

Primùm, hanc promissionē, promitto mille soluēda triēnio, esse accipiendam in eum sensum, vt quolibet anno ex tribus æqualis pensio soluatur, mille in tres æquas partes distributis, q probatur in d. l. 3. sermone autem Hispano ita pronuntiatur. *Los quales mil ducados pagare, y me obligo à pagar en tres años primeros siguientes.* secus ipse responderem, si promissio in hunc modum fuisset concepta: promitto mille soluenda ab hinc triennio, id est. *Los quales prometo de dar y pagar de oy en tres años.* Tunc etenim opinor nullam pensionem, nec partem huius quantitatis soluendam necessario fore nisi iam decurso, & peracto triēnio.

Secundò hinc apparet Ludoui. Roma. & Imo. in d. l. cum qui calendis. deceptos palàm fuisse dum opinantur, promissionem soluendi tribus terminis, ad tres proximos dies esse referendam. ex d. l. cum qui. quæ minimè eorum sententiam probat, siquidē stipulatio dandi centum aureos calendis, ad proximas calendas pertinet: tres verò termini non magis ad tres dies, quam ad tres menses, quam ad tres annos pertinent.

Tertiò, illud manifestum est, non procedere, nec iure defendi posse quod Bartol. Paulus Castrensis & Iason censent. in dicta l. cum qui calendis. existimantes, promissionem hanc, promitto centum in diebus illis, ad duos proximos dies referendam esse, per text. in l. inter illam. §. vltim. ff. de verbor. signific. nam vt dixi, ea promissio arbitrio iudicis est interpretanda, & intelligenda. Iurisconsultus etenim. in d. §. vltimo tractat de alia promissione ab hac differenti, nempè de ea, qua quis promittit cētum soluere post dies, vel post annos, quæ de duobus intelligitur. Et tamen adhuc si ea species modò contingeret, ipse existimarem, rem hanc arbitrio boni viri moderandam, & æstimandam, nec admittendum fore Iurisconsulti responsum. & id probatur in sectis personarum, temporis, & negotij qualitatibus, quibus satis persuasum erit iudici, non esse locum veterum Iurisconsultorum responsis.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Reductio ad arbitrium boni viri coram quo iudice petenda sit latè disputatur.*
2 *Etiam si arbitrorum, & arbitratorum iudiciis & definitionibus ex lege competat summaria exequutio non censetur eis attributa iurisdictio, & inibi Regiæ constitutiones explicantur.*
3 *An liceat appellare ab eo iudice, qui super reductione ad arbitrium boni viri cognouerit?*
4 *Pro regula iuris præsumitur, donec exceptio expressim probata fuerit.*
5 *A iudice appellari potest, etiam quoties aliquid eius arbitrio commissum est.*
6 *Regia. l. vlti. ex ordine iudiciario examinatur.*

An à iudice, qui vt bonus vir arbitratur, licet appellare?

CAPVT XII.

DVm eiusdem Bartol. commentaria diligenter euoluimus, & examinamus, tādem comperimus in eadem. l. 1. ff. de legatis 2. numer. 18. adnotasse, non esse permissam appellationē à iudice, quoties id veluti bonus vir arbitratur, deducta ad ipsum, vt bonum virū, quæst. quidem opinio dubia quibusdam videtur, & ideò eius examini præmitto dubium illud, quo queritur, ad quē iudicem eundum sit, vt boni viri arbitratu vsus, iniquum arbitratoris iudicium moderetur. & idem Bartol. in l. si societatem. §. arbitrorum. num. 21. ff. pro socio. scribit, apud eum iudicem fore petendam reductionem arbitrium boni viri, qui ipsius causæ iudex ordinarius, & qui eius cognitionem semoto cōpromisso iure habebat. l. 2. C. vbi & apud quem. cuius ipse mentionē feci libro 1. cap. 4. huius operis. ad idem est text. in l. cùm hi. §. transactiones alimentorum. ff. de transactionibus. l. vltima. C. de vsur. pupil. vnde siue actor, siue reus conqueratur, arbitratoris iudiciū iniquum esse, eam querelam deferre debet ad iudicem, coram quo causa ipsa foret alioqui examinanda. quod etiā probatur in cap. exposita. de arbitris. vbi præter aliós Abbas colum. 2. eandem sententiam veram esse existimat. idem Abb. in cap. quintauallis. num. 39. de iureiur. & ibi Imola. num. 39. Socin. consilio 18. num. 31. libr. 1. quorum sententia concors est, non esse reductionem istam petendam apud iudicem qui superior est ipsius arbitratoris, & ad quem ab arbitratore esset appellandum. atq; ita idem tenet Marcus Antonius Blancus de compromissis. q. 10. numer. 13. & Alexand. dicens hanc opinionem, communē esse consil. 131. lib. 2. num. 1. quo in loco Carolus Molin. asserit, eandem in praxi receptam esse conueniunt sanè omnes in hoc, quod non est reductio petenda apud superiorem ipsius arbitratoris. idem repetunt Bartol. Bald. Salyc. & Paul. in d. l. 2. C. vbi & apud quem. Freder. consil. 285. Philipp. Franc. in rubric. de appellatio. colum. penultim. Petrus Ferrariens. in practica. titul. de forma libelli quo agitur ad pœnam compro. §. nec reductio. num. 5. Lanfrancus in tracta. de arbitris & compromiss. vltim. part. q. 19. est tamen apud eos controuersum satis, an is, qui secluso cō promisso reus foret, si modò petat iudicium arbitratoris ad æquitatem arbitrio boni viri reduci, debeat omninò id petere coram iudice alterius, qui verè actoris partes, ni foret cōpromissum, subiturus erat, an possit hanc querelam deducere ad proprium ipsius rei iudicem? Nam Barto. in dicto §. arbitrorum. expressim. num. 20. probat, huius rei futurum omninò iudicem eum, qui iudex est ipsius petentis reductionem, & coram quo alter, omisso compromisso, acturus erat. & existimat hoc probari. in dicto §. transactiones alimentorum. & ea ratione q modò agendum sit de exceptionibus reo competentibus aduersus actorem, & ideò tractanda causa est apud rei iudicem. idem Panormit. in d. cap. quintauallis. num. 39. Philipp. Francus. in d. rubr. de appellatio. colum. penulti. Lanfrancus de Oriano dict. quæst. 19. Abb. in dicto cap. exposita. columna 2. contrariam sententiā, imò hanc reductionem petendam esse apud iudicem illius, contra quem petitur, probat text. in d. l. 2. C. vbi & apud quem. quo in loco Bart. Bald. Angel. Salycet. & Paul. dum ad hanc quæstionem, illius constitutionis decisionem inducunt, huius opinionis authores censentur: idem in specie asserit Frederic. dict. consilio 285. Imola in dicto cap. quintauallis. num. 39. & Collectar. in c. cùm dilectus. de arbi. ad finem. nō obstat text. in d. §. transactiones. cùm inibi non tractetur de rescissione contractus, aut sentētiæ, sed de authoritate præstanda transactioni alimentorum. Et præterea qui petit reductionem, & si alioqui esset futurus reus, in hoc tamen iudicio actor est, & rescissione iudicij petit: quamobrem eam petere debet apud iudicem illius, qui in hac reductionis quæstione verè reus est, sicuti satis eleganter constat in dicta l. 2. multò minùs oberit textus. in d. cap. exposita. quia dux ille, causam tractauit verè ad iudicium Ecclesiæ pertinentem, quippe quæ de interpretatione sententiæ cuiusdam Cardinalis iudicis olim competentis agebat. ex his tandem apparet, reductionem ad arbitrium boni viri non esse postulandam apud iudicē superiorem illius, qui iure compromisi, & arbitratoris sententiam dixerit: tametsi non desint authores, qui id necessariò tractandum esse coram iudice arbitratoris superiore, censeant: & præsertim Ange. Perus. in l. si suspecta. §. vltim. ff. de noffi. testa. Roma. consil. 265. Ioan. Ioan. Andr. in capit. statutum. §. cùm autem de rescriptis. in 6. Matthæ. Afflict. decis. 51. ex eo quod reductionis petitio similis est appellationib. Inon distinguemus. §. cū quidam. ff. de arbit. & appellatio ad superiorem pronuntiantis sententiam deferenda est. l. præcipimus. C. de appellatio. vbi Bal. hanc vltimam opinionē admittere videtur. Verùm quia prior communis est. de eius intellectu erit vlterius agendum.

Primò etenim, opinio Angeli à quibusdam admittitur: vbi ex lege municipali arbitratorum iudicia habēt paratam exequutionem, vt sententiæ: nam eo casu quemadmodum à sententia, ita & ab his iudiciis appellatio, & reductionis petitio proponuntur: vnde ob simi itudinem, reductio petenda est apud iudicem, qui superior est ipsius arbitratoris secundum Bartolum, Bald. in d. l. 2. C. vbi, & apud quem Panormi. in d. capi. quintauallis num. 29. & Lanfranc. in d. quæsti ne. 19. quod notandum est ad l. vlti. ordinis iudiciarij Madritij cōditam, & ad l. 8. Anni D. XXXIX. Hodie l. 4. tit. 21. lib. 4. Recopil. ex quibus sententiæ latæ ab arbitratoribus, vel arbitris statim paratam habent iudicio summario exequutionem. Cæterùm contrarium verius esse existimant Paul. Castrensi. & Salyc. in d. l. 2. C. vbi & apud quem. Imol. in d. capit. quintauallis. colum. vltima. Anchar. in disputatione incipienti. cùm C. laicus. Philippus Franc. in dict. rubr. de appellat. colum. finali asseuerantes etiam in hoc casu reductionem petendā esse à iudice illius, aduersus quē petitur. quibus suffragatur text. in capit. venerabilibus. in prin. & §. 1. de sentent. excom. in 6. quo probatur, querelam proponi non posse apud eum iudicem, qui litigantium iudex non est aliter, quam per appellationem. petitio autem reductionis querela est, potius quàm vera appellatio: & ideò iudex appellationis, qui non est sufficiens, nec competens ad simplicem querelam examinandam, adiri nequit ad emendationem, & reductionem sententiæ, vel iudicij, neque lati

ab

ab arbitratore. Ne refert quicquam quod arbitratorum iudicia ex lege municipali, aut Regia exequutionem habeant paratam: quia ad ius ei tribuitur, vt contractibus apud publicum tabellionem conuentione partium confectis, & stabilitis: non vt sententiis iudicum habentium iurisdictionem: quod apparet, nam eadem Regia constitutio requirit, compromissum factū fuisse apud publicum tabellionem. Et præterea non sequitur, iudicia arbitratorum, seu arbitrorum, paratam habent exequutionem ergo ipsis arbitratoribus iurisdictio à lege tributa censetur. hinc sanè Panormit. scribit in capit. irrefragabili. §. cæterum. de offic. ordin. non infligi infamiam, nec produci, aut oriri ex sententia lata ab arbitrio, cuius iudicta exequutioni ex statuto statim sunt tradenda: vbi compromissa sit causa criminis ad ciuilem condemnationem, quia infamia non potest deduci ex sententia eius, qui iurisdictionem non habet. Et licet Felin. dubitet in d. §. cæterum. colum. vlt. & contrarium teneant Barto. in l. quid ergo. §. ex compromisso. ff. de his qui not. infamia. & Bald. inibi. Abb. in c. cùm causa. in fine. de in integr. restit. tamen sententia Panormit. verior est, vbi expressim à lege, vel statuto non datur arbitratoribus, vel arbitris iurisdictio. quod in specie notat Marc. Antonius Blancus de compromissis. quæstione 6. numer. 96. versic. de defectu sententiæ. quoties vero de reductione non agitur: sed de appellatione à sententia arbitri, quod plerunque contingere potest, tunc cõiter receptum est, appellandum esse ad iudicem ipsius arbitri pronuntiantis superiorẽ. l. præcipimus. C. de appellat. tenet Fran. in d. rub. de appellat. col. vlt. Angel. & alij, quorũ superius mentionem feci. idé esse censeo, ẽt si de reductione tractetur, si cõpromissum fuerit in iudicẽ ordinariũ, vt in arbitratorem, tunc etenim ab eius iudicio petenda est reductio apud iudicem, ad quem ab eodem iudice appellatur, secundum Flori. in d. §. arbitrorum. & Lanfranc. in d. q. 19. cauendum tamen est, nè vel reductionis, aut appellationis causa, laicus reus trahatur ad iudicem Ecclesiasticum, id enim permittendum non est, & præsertim à supremis Regiorum tribunalium iudicibus. qua ratione forsan tutius erit, quod etiam iure appellationis à sententia arbitri propositæ causa deferatur ad iudicem illius, aduersus quẽ retractatio sententiæ postuletur, sicuti in specie asserit Mar. Antonius Blancus d. quæst. 10. num. 15. cùm propriè hoc iudicium sententia dici nõ possit, & prouocatio pòtius querela quædam, quàm appellatio censenda sit deficiente iurisdictione.

His itaque explicitis inquirendum est, sit nè verum q̃ Bartol. in d. l. 1. probare conatur; scilicet à iudice causam reductionis definiente non esse permissam appellationem, siquidem instrui, & persuaderi† potest variis rationibus. Primò, quia iudex hic loco arbitratoris succedit. l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. l. penult. ff. iudi. solui. eiusque naturam, & conditionem habere debet. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. Sed ab arbitratore non appellatur. d. §. arbitrorum igitur nec à iudice, qui in eius locum successit ad iudicium ipsum moderandum. Item iudex, ad quem appellatum est, sententiam pronuntiare tenetur secundum leges prouinciæ, quam iudex prior administrat. autthent. vt cum de appellatione cognosc. in princi. quasi prioris iudicis leges, & instituta sequatur. Sic licet ab arbitris appellatio permissa regulariter non sit. l. 1. C. de arbitris. tamen ab arbitris. qui in locum iudicis ex iure eliguntur, appellatio recipienda est, capit. de arbitris. de offic. de legat. in 6. vltim. C. de iudic. & præterea iudex hic, qui tractat reductionis causam, non vt iudex, sed vt bonus vnde causa cognoscit. & secundum æquitatem pronuntiare debet, quemadmodum Bartol. adnotauit in dict. §. arbitrorum. per text. ibi. At ab eo, cui vt bono viro, & eius arbitrio, aliquid desiuiendum committitur, non licet appellare. glos. in l. 3. §. 1. versic. bonum. ff. de arbitri. vbi Bart. & Doctor. communiter. Abb. in d. capit. quintauallis. num. 30. quibus rationibus Bar. opinio comprobatur, quam etiam tenent Innocent. in cap. præsenti. de rescriptis. quod est penultimum apud Innocentij commentaria. Abb. in d. cap. quintauallis. num. 40. Ioann. Andreas in additionib. Speculat. titu. de appellationib. §. in quibus. versic. quid si conuenit. num. 16. Saly. in l. & in maioribus. C. de appellatio. & in l. cùm antea. quæstio. penul. C. de arbitr. idem in d. §. arbitrorum. quæst. 20. Cæpola in consi. ciuili. 16. Fulgo. consil. 111. & consil. 113. Lanfranc. in tract. de arbitr. quæstione 20. Socin. iun. consi. 15. column. 2. lib. 1. Salyc. inter consil. Cardin. consil. 139. & ipse Card. consil. 140. Bologninus ad Ananiæ cõsil. 1. dicens ab hac opinione non esse in iudicando, & consulendo recedendũ. Panormit. consil. 38. libro 1. Roma. in rubr. ff. de arbitr. num. 8. Et Paul. Castrens. consil. 121. num. 8. lib. 2. ex quibus sat authoritatis habet Bart. sententia, quam etiam veram esse censet Petrus Ferra. in forma libelli ad pœnam compromissi. §. nec reductio. num. 9. & testatur magis communem Carol. Molin. in Alexan. consil. 106. lib. 3. litera d.

In contrariam sententiam à plerisque itum est ex eo, quòd qui pronuntiat super causa reductionis verè iudex ordinarius est. text. in d. §. arbitrorum. vbi gloss. & Bart. Regia. l. 3 1. titul. vlti. part. 7. sed à iudicibus iuxta regulam iuris licet appellare, nisi expressim vetita fuerit prouocatio. l. & in maioribus. C. de appellat. gloss. insignis. in l. qui restituere. ff. de rei vendicat. cap. de appellationibus, de appellat. Francus. in rubr. eod. tit. num. 16. quo in loco dixit gloss. in dict. l. qui restituere. ordinariam esse: cuius item meminere Bald. in l. vnica. C. si de momenta. poss. idem in capit. pastoralis. de appellat. col. 3. Dec. in cap. cùm sit Romana. 4. colum. eod. tit. nullibi reperitur prohibita hac in specie ab hoc iudice appellatio: ergo admittenda est: præsertim dum nõ pro-
4 batur exceptio à regula iuris quæ iure † ordinario appellationẽ permittit. Ita sanè frequentissimo omnium consensu obtentũ est vt pro regula iuris præsumatur donec exceptio probetur. gloss. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. text. in capitul. 2. in fine. de coniug. leprosi. & cap. ad decimas. de restitu. spoliat. libr. 6. Barto. in l. quoties. ff. si quis caut. optimus tex. in l. ab ea parte. ff. de probat. & in l. tuus quoque. ff. de hæred. instit. versicul. & puto generalis. Matheselan. notab. 19. Deci. in cap. consuluit. in 1. de appella. Alexand. in l. 4. §. si quis condemnatus. ff. de re iudi. ad finem. Iason in l. cætera. ff. de legat. 1. notab. 3. Andr. Tiraquell. libro 1. de retract. §. 1. gloss. 9. num. 209. gloss. celebris. quam inibi Anchar. cõmendat in rubr. de regu. iur. in 6. cuius mentionem fecerũt præter alios Deci. in capitul. cum adeò. de rescripti. col. 1. idem. Dec in l. 1. colum. 2. ff. de reg. iur. Francus in d. rubr. de appellat. nu. 17. quin & ipse in rubr. de reg. iur. scribit eam opinionem communem esse.

Secundò, aduersus Bart. vrget ea ratio, q̃ vbi aliquid committitur iudicis arbitrio, id censetur ei commissum vt bono viro. l. fideicommissa. §. quanquam. ff. de lega. 3. l. si libertus. ff. de oper. libe. l. vir bonus. ff. iudica. solu. l. continuus. §. cùm ita. ff. de verb. obligat. quibus etiam constat commissione facta arbitrio boni viri, iudici ordinario factam censeri omninò. Et tamen à iudice vbi quid eius arbitrio relinquitur appellari potest. tex. singul. vbi Abb. & alij in capitul. 1. de dilat. gloss. in cap. super † his. 5
de accusatio. & in l. si qua pœna. ff. de verb. signific. & in cap. 1. de conf. in 6. & in cap. Romana. §. quòd si obiiciat. de appellat. co. lib. nisi libero eius arbitrio, & liberæ potestati relinquatur. l. non quidquid. ff. de re iudi. Innocent. in capitul. vltim. de feriis. Anan. & Felin. in d. cap. super his. Iason in l. 1. col. 2. ff. si quis ius dicent. non obt. Dec. in capit. ad hæc. in 3. de appellatio. Abb. in cap. prudentiam. §. fexta. de offic. deleg. Felin. in capit. exceptionem. col. 2. de exceptio. igitur deducitur ex hoc appellationem permissam esse à iudice, ad quem itum est tanquam ad bonum virum: pro reductione sententiæ latæ ab arbitratore. quæ ratione tolluntur ea, quæ partim in prioris opinionis probationem adduximus verum etenim est non esse permissam appellationem ab arbitro, cui vt bono viro aliquid commissum est, non tamen idem erit, si iudici tanquam bono viro, & eius arbitrio quid quã fuerit demandatum. quod manifestè probatur his, quæ mõ adnotauimus: sicuti & præcedenti ratione tollitur prima prioris sententiæ ratio, cùm etiam si iudex in locum arbitratoris succedat, iudicis tamen officio fungitur, iudexque omninò censetur & tãquam à iudice ab eo reductio petitur: imò vt euidentius ea ratio cesset, obseruandum erit, hunc iudicem nõ subintrare in locum arbitratoris, nec ei succedere iure surrogationis, sed vt verè iudex ordinarius ratione propriæ iurisdictionis, eaque vsus, tractat de iniquitate iudicij ab arbitratore lati. nec tenetur iudex appellationis quo ad ordinem iudiciarium seruare leges illius fori à quo appellatum est, sed proprij potius tribunalis instituta. l. 3. §. vlti. ff. de testibus. gloss. in capit. licet Canon. verb. de cætero. de elect. in 6. Anto. & alij in rubr. de consuetud. is autem articulus, vtrum appellare liceat vel non à iudice pertinet ad ordinem iudicialem non ad causa, & quæstionis decisionem sicuti colligitur ex Archi. in capit. non ita. 2. quæst. 6. quo fit, vt licet à priori iudice, qui arbitrator est, non sit appellatio permissa, nihilominus ea admittenda sit ab eo iudice, qui vt ordinarius cognoscit de causa reductionis, & tractat de moderando arbitratoris iudicio, quod his rationibus probetur, atque ita aduersus Bart. huic posteriori opinioni subscripsere Bald. in l. 1. C. ne liceat tertio prouocare. num. 10. Paul. Castrens. Imol. & Alex. in column. penult. & fin. in l. 1. ff. de legat. 2. Imola. in l. publicorum. colum. 4. de pub. iudi. Anto. 24. differentia. & Imola. nume. 36. in dict. cap. quintauallis. Vitalis in tract. clausularum vbi agit de reductione ad arbitrium boni viri: cap. postremò. ad fin. dicens ita iuxta hanc sententiam in Senatu Regio pronuntiasse, Bapt. de S. Blasio in tract. de arbitris. quæst. penult. colum. pen. Aret. in cap. super his de accusatio. num. 47. & ibi Feli. num. 13. Alex. in consil. 106. libro 3. num. 7. scribens hanc opinionem esse magis communẽ, & inibi Carol. Molin. litera. b. addit eam in Regno Franciæ iudicum & aduocatorum praxi receptam esse.

Tandem

Tandem lector optime in hac controuersia, vt & in pluribus alijs. eò ventum est, quo pares sint vtriusque partis defensores, & vtraque opinio communis censeatur, atque hinc perpendere oportet maximè cauendum esse ab his contentiosis disputationibus, & diligenter inuestigandum quid iuris vtriusque constitutionibus potius probetur. Quamobrem ad veram huius quæstionis resolutionem aliquot distinctim adnotabo.

Primum, si authorũ numerus, & eorum existimatio, ac professionis nomen, consideranda sunt, non dubito Bart. sententiam magis communem esse: siquidem præter ipsum ex veteribus, & iunioribus plures magni nominis in hac iuris vtriusque disciplina hùic potius quàm aduersæ parti accessere.

Secundò veriorem esse censeo aduersus communem Bald. Imolę, & aliorum opinionem nec enim iure negare possumus, hunc iudicem, apud quem reductio petitur, ordinarium esse. d. §. arbitrorum, & iurisdictionem habere, & ex ea vt verè iudicem de hac causa cogniturum, qui non ex priuatorum conuentionibus, sed legis authoritate adeundus est ad emendationem iudicij iniquè lati, vnde nõ video qua ratione possit commodè defendi, appellationem ab eo veritam esse. Et ideo etiam si contraria sententia plurium authoritate munita sit: non dubitarem vbique locorum secundum hanc & consulendo respondere, & iudicando pronunciare: nam & verior est, & tot assertores habet, vt Alexan. Imo. vir in his perscrutandis diligentissimus, dicto cons. 106. opinatus fuerit, hanc esse magis communem opinionem.

Tertiò, illud est præmissa Baldi opinione obseruandum, iudicem, ad quem appellatum fuerit à sententia reductionis, non ita adstrictum fore iuris rigori, & controuertentium iuribus, vt tanquam iudex, acsi non esset compromissum sententiam dicat: nam hoc alienum est ab vtriusque iuris sanctionibus, quæ passim statuerunt compromissa custodienda esse: imò inspecto tenore compromissi, & læsione præter ipsius facultatem arbitratore compromittenti illata, & ipsius iudicis super reductione sententia: ipse boni viri arbitrio rem hanc moderabitur, ita quidem, vt ob modicam læsionem, vel ob eam, quæ vi compromissi tolerari potest, arbitratoris iudicium, vel iudicis reductionem, aut sententiam super ea iatam minimè reuocet, quod colligitur ex Bald. si is rectè intelligatur. in 1. 1. nume. 5. C. de his, quæ pœnæ nom. quem sequitur Alexan. in dicta. l. 1. ff. de lega. 2. Romanus consil. 261. Præpo. in cap. de appellationibus. de appellatio. Lanfrancus de Oriano in ea. quoniam contra fallam. de probat. verb. interloquutoriæ, & appellationes. Fallentia 15. ex quibus oportet deducere: iudicem qui de reductione tractat, item eum ad quem appellatũ sit, ea vti oportere æquitate, quia vsus esset iuxta compromissi formam ipse arbitrator.

Quartò, etiam si communem opinionem admittamus concedere possumus ei locum fore, vbi arbitratoris iudicij à iudice, ad quem itum est, fœrit confirmatum. Quòd si iudex in reductionis causa sententiam dixerit aduersus eum, qui non petierit reductionem, & sic arbitratoris iudicium reuocauerit: tũc grauatus hac definitione appellare poterit: quasi priori casu, qui prouocauit ipsum iudicem elegerit: posteriori autem non imò inuitus apud eum causam egerit. cap. à iudicibus. 2. quæst. capit. super quæstionum. §. verum de officio delega. capit. cùm olim. de caus. poss. & propriet. quod pl. cet in hac specie Marco Antonio Blanco de compromiss. quæst. 10. num. 20. ad finem.

6 Quintò, admonendus est lector, hanc resolutionem, † quam huic aptauimus controuersiæ, non omnino à iure Regio alienam esse: imò partim ei conuenire expressim, partim ab eo tacitè deduci posse. Nam lege vltima ex cõstitutionibus Madritij conditis ad ordinem iudiciarium. Hodie. l. 4. titu. 21. lib. 4. Recopil. expressim cautum est, à iudice, qui super reductione sententiam dixit, appellari posse: non autem supplicari: nisi arbitratoris sententia reuocata fuerit tunc etenim supplicatio permittitur ita quidem Regia lege decisum est, vt si ab arbitratore iure, & causa reductionis itum sit ad superiorem iudicem, qui non ex Regio prætorio, & is super reductione sententiam vtcunque dixerit: appellatio permittatur ad Regium prætorium, si verò ab arbitratore, vel reductionis, vel appellationis causa itum sit ad Reginm prætorium, vel ab ipso iudice, qui super reductione sententiam dixerit, & inibi confirmetur sententia prima definitione: supplicatio admittenda non est, quod si reuocata fuerit sententia, locus est supplicationi ad eosdem iudices. His quidem Regiæ constitutionis verbis probatur, appellationem permissam esse à iudice, qui super reductionis causa pronunciauit, etiã si is arbitratoris iudicium confirmauerit. Item constat, locum fore supplicationi, si in Regio prætorio reuocata fuerit sententia arbitratoris, vel iudicis, qui eam in lite, & controuersia reductionis confirmauit, quod in praxi maximè est obseruandum.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Poterit ex consensu litigantium controuersiæ definitio committi in alterius ex litigantibus, vel vnius testis veritatis testimonium.*
2 *Præsumitur testem iuramento præmisso respondisse, si notarius scripserit, cum iuratum testimonium exhibuisse.*
3 *Electus à litiganti, vel à iudice in testem tenetur iuratus respondere, & inibi quid de eo, qui sponte eligitur, vt exponat, quid sibi visum fuerit.*
4 *Electus à iudice, vel litigante ex præcepto iudicis, vel legis, vt explicet, quid sibi visum fuerit, iurare tenetur.*
5 *Ad iuramentum, electionem, vel testimonium eius, qui à iudice eligitur, an sit pars citanda.*
6 *Testis an possit testificari per scripturam, & quid de eo, qui in iudicio interiori peccata confitetur.*
7 *Teste contraria respondente: cui responsioni standum sit.*
8 *Assertio vulnerati mortis tempore facta, an noceat, vel prosit reo eius criminis accusato.*
9 *Interpretatio text. in c. accusatus §. licèt. de hæret. in 6.*
10 *Tabellioni potius, quàm testi per eum examinato credendum est, cùm de veritate testimonij controuertitur.*
11 *Instrumentum publicum quot testibus quo ad ibidem scripta improbetur.*
12 *Traditur intellectus Regiarum hac de re constitutionum.*

Examinantur quæstiones à Bart. traditæ in l. Theopompus. ff. de dot. præla.

CAPVT XIII.

MEmoria tenco in cõmentarijs de testamentis, dum c. cùm tibi. interpretarer, tractasse, an legatum dotis iure possit in voluntatem alterius conferri, & an ex voluntate testatoris sit vnius testimonio fides exaltenda: omissi tamen alia, quæ Bart. tractat. in l. Theopompus. ff. de dote præl. eo q̃ ad captatoriæ volũtatis materiam, de qua tunc agebam nequaquam pertinerent: illud verò simili quadam ratione discuti poterat, an ex consensu, & conuentione litigantium iudex teneatur, vel possit vnius
1 testis assertioni † stare? Nam glo. Dinus, & Rayner in d. l. Theopompus. scribunt, vnius testimonium semiplenã probationem efficere, non plenam', etiam si consensus litigantium processe-
2 rit, qui rem omnem illius asseuerationi commiserint, ideo notat Bart. in l. 1. §. vlt. ff. de verb. oblig. num. 2. vbi Alciat. nume. 23. opinatur hanc sententiam veram esse: pluribusque rationibus eam defendere conatur: quarum ea cæteris potior est, q̃ vnius testis testimonium ideo à iure ad plenã fidem non admittatur, quia & Reipublicæ interest sententias ferri à iudicibus ex legitimis, & integris ptobationib. Bar. in l. 4. §. hoc autè iudicium. ff. de dam. infect. Arc. in l. vnic. C. vt quæ desunt aduo. tex. in Auth. de tabellionib. in prin. publicæ autem vtilitati, & his, quæ ad cõmodum publicum statuta sunt, priuatorum consensus nõ potest renunciare, nec consentire eorum omissioni: sicuti colligitur ex c. si diligenter. de for. comp. & l. 1. ff. sol. matr. & l. si quis in conscribendo. C. de pact. Illud sanè verum est, posse conuentione, & consensu litigantium, & contrahentium fieri, vt cã & lis decidatur iuxta assertionem, & declarationem alterius partis, & id probatur: nã actor, vel reus põt totã litem delatione iuramẽti alteri secum controuertẽti committere: sicuti manifestũ est: igitur satis probatũ est, q̃ modò diximus, & id adnotarũt Dyn. Rayn. Barto. & Angel. in l. vltima. ff. de præto. stipulatio. Deci. in cap. 2. de fide instrum. nu. 10. idem in c. veniens de testib. vlt. col. Alex. cons. 47. lib. 1. num. 4. idem cons. 54. lib. 2. num. 1. vbi asserit hanc opinionem communem esse. idem fatetur Ias. in l. iusiurandum, quod ex conuentione. 2. col. ff. de iureiur. quo in loco Doct. idem scripsere. & Alciat. in d. §. vlt. num. 24. dicens eandem sententiam communem esse. optimus text. in l. vlt. C. de fideicom. l. hæc venditio. ff. de contra. empt. l. in personam. §. generaliter. ff. de reg. iur. notat glos. in l. penult. ff. de arbitr. ex qua hac in re deduci potest communis opinionis moderatio quædam, vt tandem ea accipienda sit, quoties de re certa agitur, & de asseueratione eius, q̃ verè, & absque asseuerantis affectione, & existimatione varia, contingere potuit: secus etenim respondendũ erit, si genericè committatur id, q̃ variè æstimari potest vt damna, expensæ, & id q̃ petentis interest: tunc etenim post illius, cuius fides pacto contrahentium, aut litigantium probata est, æstimationem, bonus vir arbitrabitur, & boni viri arbitrio dimittetur, sitne æqua, & iusta ipsa alterius partis definitio, æstimatioque. Nam vt scribit Accursius, qui alteri iniuriam intulit, committat in iuræ æstimationem offensõ, & promittat stare eius

defini-

ab arbitratore. Ne refert quicquam quod arbitratorum iudicia ex lege municipali, aut Regia exequutionem habeant paratam: quia ad ius ei tribuitur, vt contrà tibus apud publicum tabellionem conuentione partium confectis, & stabilitis: non vt sententijs iudicum habentium iurisdictionem: quod apparet, nam eadem Regia constitutio requirit, compromissum factũ fuisse apud publicum tabellionem. Et præterea non sequitur, iudicia arbitratorum, seu arbitrorum, paratam habent exequutionem ergo ipsis arbitratoribus iurisdictio à lege tributa censetur. hinc sanè Panormit. scribit in capit. irrefragabili. §. cæterum. de offic. ordin. non instigi infamiam, nec produci, aut oriri ex sententia lata ab arbitrio, cuius iudicia exequutioni ex statuto statim sunt tradenda: vbi compromissa sit causa criminis ad ciuilem condemnationem, quia infamia non potest deduci ex sentẽtia eius, qui iurisdictionem non habet. Et licet Felin. dubitet in d. §. cæterum. colum. vlt. & contrarium teneant Barto. in l. quid ergo. §. ex compromisso. ff. de his qui not. infamia. & Bald. inibi. Abb. in c. cùm causa. in fine. de in integr. restit. tamen sententia Panormit. verior est, vbi expressim à lege, vel statuto non datur arbitratoribus, vel arbitris iurisdictio, quod in specie notat Marc. Antonius Blancus de compromissis. quæstione 6. numer. 96. versic. de defectu sententiæ, quoties verò de reductione non agitur: sed de appellatione à sententia arbitri, quod plerunque contingere potest, tunc cõiter receptum est, appellandum esse ad iudicem ipsius arbitri pronuntiantis, superiorẽ. l. præcipimus. C. de appellat. tenet Fran. in d. rub. de appellat. col. vlt. Angel. & alij, quorũ superius mentionem feci. idẽ esse censeo, ẽt si de reductione tractetur, si cõpromissum fuerit in iudicẽ ordinariũ, vt in arbitratorem, tunc etenim ab eius iudicio petenda est reductio apud iudicem, ad quem ab eodem iudice appellatur, secundum Flori. in d. §. arbitrorum. & Lanfranc. in d. q. 19. cauendum tamen est, nè vel reductionis, aut appellationis causa, laicus reus trahatur ad iudicem Ecclesiasticum, id enim permittendum non est, & præsertim à supremis Regiorum tribunalium iudicibus. qua ratione forsan tutius erit, quod etiam iure appellationis à sententia arbitri propositæ causa deferatur ad iudicem illius, aduersus quẽ retractatio sententiæ postuletur, sicuti in specie asserit Mar. Antonius Blancus d. quæst. 10. num. 15. cùm propriè hoc iudicium sententia dici nõ possit, & prouocatio potius querela quadam, quàm appellatio censenda sit deficiente iurisdictione.

His itaque explicitis inquirendum est, sit nè verum q̃ Bartol. in d. l. 1. probare conatur; scilicet à iudice causam reductionis desiniente non esse permissam appellationem, siquidem intrui, & persuaderi † potest variis rationibus. Primò, quia iudex hic loco arbitratoris succedit. l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. l. penult. ff. iudi. solui. eiusque naturam, & conditionem habere debet. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. Sed ab arbitratore non appellatur. d. §. arbitrorum igitur nec à iudice, qui in eius locum successit ad iudicium ipsum moderandum. Item iudex, ad quem appellatum est, sententiam pronuntiare tenetur secundum leges prouinciæ, quam iudex prior administrat. authent. vt cum de appellatione cognosc. in princi. quasi prioris iudicis leges, & in stituta sequatur. Sic licet ab arbitris appellatio permissa regulariter non sit. l. 1. C. de arbitris. tamen ab arbitris. qui in locum iudicis ex iure eliguntur, appellatio recipienda est, capit. de arbitris. de offic. de legat. in 6. vltim. C. de iudic. & præter ea iudex hic, qui tractat reductionis causam, non vt iudex, sed vt bonus vnde causa cognoscit. & secundum æquitatem pronuntiare debet, quemadmodum Bartol. adnotauit in dict. §. arbitrorum. per text. ibi. At ab eo, cui vt bono viro, & eius arbitrio, aliquid definiendum committitur, non licet appellare. glosl. in l. 3. §. 1. versic. bonum. ff. de arbitri. vbi Bart. & Doctor. communiter. Abb. in d. capit. quintauallis. num. 30. quibus rationibus Bar. opinio comprobatur, quam etiam tenent Innocent. in cap. presenti. de rescriptis. quod est penultimum apud Innocentij commentaria. Abb. in d. cap. quintauallis. num. 40. Ioann. Andreas in additionib. Speculat. titu. de appellationib. §. in quibus. vers. quid si conuenit. num. 16. Saly. in l. & in maioribus. C. de appellatio. & in l. cùm antea. quæstio. penul. C. de arbitr. idem in d. §. arbitrorum. quæst. 20. Cæpola in consi. ciuili. 16. Fulgo. consil. 111. & consil. 113. Lanfranc. in tract. de arbitr. quæstione 20. Socin. iun. consi. 15. column. 2. lib. 1. Salyc. inter consil. Cardin. consil. 139. & ipse Card. consil. 140. Bologninus ad Ananiæ cõsil. 1. dicens ab hac opinione non esse in iudicando, & consulendo recedendũ. Panormit. consil. 38. libro 1. Roma. in rubr. ff. de arbitr. num. 8. Et Paul. Castrens. consil. 121. num. 8. lib. 2. ex quibus sat authoritatis habet Bart. sententia. quam etiam veram esse censet Petrus Ferra. in forma libelli ad pœnam compromissi. §. nec reductio. num. 9. & restatur magis communem Carol. Molin. in Alexan. consil. 106. lib. 3. litera d.

In contrariam sententiam à plerisque itum est ex eo, quòd qui pronuntiat super causa reductionis verè iudex ordinarius est. text. in d. §. arbitrorum. vbi glosl. & Bart. Regia. l. 31. titul. vlti. part. 7. sed à iudicibus iuxta regulam iuris licet appellare, nisi expressim vetita fuerit prouocatio. l. & in maioribus. C. de appellat. glosl. insignis. in l. qui restituere. ff. de rei vendicat. cap. de appellationibus, de appellat. Francus. in rubr. eod. tit. num. 16. quo in loco dixit glosl. in dict. l. qui restituere. ordinariam esse: cuius item meminere Bald. in l. vnica. C. si de momenta. poss. idem in capit. pastoralis. de appellat. col. 3. Dec. in cap. cùm sit Romana. 4. colum. eod. tit. nullibi reperitur prohibita hac in specie ab hoc iudice appellatio: ergo admittenda est: præsertim dum nõ probatur exceptio à regula iuris quæ iure † ordinario appellationẽ permittit. Ita sanè frequentissimo omnium consensu obtentũ est vt pro regula iuris præsumatur donec exceptio probetur. glosl. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. text. in capitul. 2. in fine. de coniug. leprosi. & cap. ad decimas. de restitu. spoliat. libr. 6. Barto. in l. quoties. ff. si quis caut. optimus tex. in l. ab ea parte. ff. de probat. & in l. tuus quoque. ff. de hæred. instit. versicul. & puto generalis. Mathesel. notab. 19. Deci. in cap. consuluit. in 1. de appella. Alexand. in l. 4. §. si quis condemnatus. ff. de re iudi. ad finem. Iason in l. cætera. ff. de legat. 1. notab. 3. Andr. Tiraquell. libro 1. de retract. §. 1. glosl. 9. num. 209. glosl. celebris. quam inibi Anchar. cõmendat in rubr. de regu. iur. in 6. cuius mentionem fecerũt præter alios Deci. in capitul. cum adeò. de rescripti. col. 1. idem. Dec in l. 1. colum. 2. ff. de reg. iur. Francus in d. rubr. de appellat. nu. 17. quin & ipse in rubr. de reg. iur. scribit eam opinionem communem esse.

Secundò, aduersus Bart. vrget ea ratio, q̃ vbi aliquid committitur iudicis arbitrio, id censetur ei commissum vt bono viro. l. fideicommissã. §. quanquam. ff. de lega. 3. l. si libertus. ff. de oper. libe. l. vir bonus. ff. iudica. solu. l. continuus. §. cùm ita. ff. de verb. obligat. quibus etiam constat commissione facta arbitrio boni viri, iudici ordinario factam censeri omninò. Et tamen à iudice vbi quid eius arbitrio relinquitur appellari potest. tex. singul. vbi Abb. & alij in capitul. 1. de dilat. glosl. in cap. super † his. de accusatio. & in l. si qua pœna. ff. de verb. signific. & in cap. 1. de conf. in 6. & in cap. Romana. §. quòd si obiiciat. de appellat. co. lib. nisi libero eius arbitrio, & liberæ potestati relinquatur. l. non quidquid. ff. de re iudi. Innocent. in capitul. vltim. de feriis. Anan. & Felin. in d. cap. super his. Iason in l. 1. col. 2. ff. si quis ius dicent. non obt. Dec. in capit. ad hæc. in 3. de appellatio. Abb. in cap. prudentiam. §. sexta. de offic. deleg. Felin. in capit. exceptionem. col. 2. de exceptio. igitur deducitur ex hoc appellationem permissam esse à iudice, ad quem itum est tanquam ad bonum virum, pro reductione sententiæ latæ ab arbitratore. quæ ratione tolluntur ea, quæ partim in prioris opinionis probationem adduximus verum etenim est non esse permissam appellationem ab arbitro, cui vt bono viro aliquid commissum est, non tamen idem erit, si iudici tanquam bono viro, & eius arbitrio quid quã fuerit demandatum. quod manifestè probatur his, quæ mõ adnotauimus: sicuti & præcedenti ratione tollitur prima prioris sententiæ ratio, cùm etiam si iudex in locum arbitratoris succedat, iudicis tamen officio fungitur, iudexque omninò censetur & tãquam à iudice ab eo reductio petitur: imò vt euidentius ea ratio cesset, obseruandum erit, hunc iudicem nõ subintrare in locum arbitratoris, nec ei succedere iure surrogationis, sed vt verè iudex ordinarius ratione propriæ iurisdictionis, eaque vsus, tractat de iniquitate iudicij ab arbitratore lati. nec tenetur iudex appellationis quo ad ordinem iudiciarium seruare leges illius fori à quo appellatum est, sed proprij potius tribunalis instituta. l. 3. §. vlti. ff. de testibus. glosl. in capit. licet Canon. verb. de cætero. de elect. in 6. Anto. & alij in rubr. de constitut. is autem articulus, vtrum appellare liceat vel non à iudice pertinet ad ordinem iudicialem non ad causa, & quæstionis decisionem sicuti colligitur ex Archi. in capit. non ita. 2. quæst. 6. quo fit, vt licet à priori iudice, qui arbitrator est, non sit appellatio permissa, nihilominus ea admittenda sit ab eo iudice, qui vt ordinarius cognoscit de causa reductionis, & tractat de moderando arbitratoris iudicio, quod his rationibus probetur, atque ita aduersus Bart. huic posteriori opinioni subscripsere Bald. in l. 1. C. ne liceat tertio prouocare. num. 10. Paul. Castrens. Imol. & Alex. in column. penult. & fin. in l. 1. ff. de legat. 2. Imola. in l. publicorum. colum. 4. de pub. iudi. Anto. 24. differentia. & Imola. nume. 36. in dict. cap. quintauallis. Vitalis in tract. clausularum vbi agit de reductione ad arbitrium boni viri: cap. postremò. ad fin. dicens ita iuxta hanc sententiam in Senatu Regio pronuntiasse, Bapt. de S. Blasio in tract. de arbitris. quæst. penult. colum. pen. Aret. in cap. super his de accusatio. num. 47. & ibi Feli. num. 13. Alex. in consil. 106. libro 3. num. 7. scribens hanc opinionem esse magis communẽ, & inibi Carol. Molin. litera b. addit eam in Regno Franciæ iudicum & aduocatorum praxi receptam esse.

Tandem

Tandem lector optime in hac controuersia, vt & in pluribus alijs. eò ventum est, quo pares sint vtriusque partis defensores, & vtraque opinio communis censeatur, atque hinc perpendere oportet maximè cauendum esse ab his contentiosis disputationibus, & diligenter inuestigandum quid iuris vtriusque constitutionibus potius probetur. Quamobrem ad veram huius quæstionis resolutionem aliquot distinctim adnotabo.

Primum, si authorũ numerus, & eorum existimatio, ac professionis nomen, consideranda sunt, non dubito Bart. sententiam magis communem esse: siquidem præter ipsum ex veteribus, & iunioribus plures magni nominis in hac iuris vtriusque disciplina hùic potius quàm aduersæ parti accessere.

Secundò veriorem esse censeo aduersus communem Bald. Imolę, & aliorum opinionem nec enim iure negare possumus, hunc iudicem, apud quem reductio petitur, ordinarium esse. d. §. arbitrorum, & iurisdictionem habere, & ex ea vt verè iudicem de hac causa cogniturum, qui non ex priuatorum conuentionibus, sed legis authoritate adeundus est ad emendationem iudicij iniquè lati, vnde nõ video qua ratione possit commodè defendi, appellationem ab eo veritam esse. Et ideo etiam si contraria sententia plurium authoritate munita sit: non dubitarem vbique locorum secundum hanc & consulendo respondere, & iudicando pronunciare: nam & verior est, & tot assertores habet, vt Alexan. Imo. vir in his perscrutandis diligentissimus, dicto cons. 106. opinatus fuerit, hanc esse magis communem opinionem.

Tertiò, illud est præmissa Baldi opinione obseruandum, iudicem, ad quem appellatum fuerit à sententia reductionis, non ita adstrictum fore iuris rigori, & controuertentium iuribus, vt tanquam iudex, acsi non esset compromissum sententiam dicat: nam hoc alienum est ab vtriusque iuris sanctionibus, quæ passim statuerunt compromissã custodienda esse: imò inspecto tenore comptomissi, & læsione præter ipsius facultatem arbitratore compromittentis illata, & ipsius iudicis super reductione sententia: ipse boni viri arbitrio rem hanc moderabitur, ita quidem, vt ob modicam læsionem, vel ob eam, quæ vi compromissi tolerari potest, arbitratoris iudicium, vel iudicis reductionem, aut sententiam super ea iatam minimè reuocet, quod colligitur ex Bald. si is rectè intelligatur. in 1. 1. nume. 5. C. de his, quæ pœnæ nom. quem sequitur Alexan. in dicta. l. 1. ff. de lega. 2. Romanus consil. 261. Præpo. in cap. de appellationibus. de appellatio. Lanfrancus de Oriano in ca. quoniam contra falsam. de probat. verb. interloquutoriæ, & appellationes. Fallentia 15. ex quibus oportet deducere: iudicem qui de reductione tractat, item eum ad quem appellatũ sit, ea vti oportere æquitate, quia vsus esset iuxta compromissi formam ipse arbitrator.

Quartò, etiam si communem opinionem admittamus concedere possumus ei locum fore, vbi arbitratoris iudiciũ à iudice, ad quem itum est, fecerit confirmatum. Quòd si iudex in reductionis causa sententiam dixerit aduersus eum, qui non petierit reductionem, & sic arbitratoris iudicium reuocauerit: tũc grauatus hac definitione appellare poterit: quasi priori casu, qui prouocauit ipsum iudicem elegerit: posteriori autem non imò inuitus apud eum causam egerit. cap. à iudicibus. 2. quæst. capit. super quæstionum. §. verum de officio delega. capit. cùm olim. de caus. poss. & propriet. quod placet in hac specie Marco Antonio Blanco de compromiss. quæst. 10. num. 20. ad finem.

6 Quintò, admonendus est lector, hanc resolutionem, † quam huic aptauimus controuersiæ, non omnino à iure Regio alienam esse: imò partim ei conuenire expressim, partim ab eo tacitè deduci posse. Nam lege vltima ex cõstitutionibus Madritij conditis ad otdinem iudiciarium. Hodie. l. 4. titu. 21. lib. 4. Recopil. expressim cautum est, à iudice, qui super reductione sententiam dixit, appellari posse: non autem supplicari: nisi arbitratoris sententia reuocata fuerit tunc etenim supplicatio permittitur ita quidem Regia lege decisum est, vt si ab arbitratore iure, & causa reductionis itum sit ad superiorem iudicem, qui non ex Regio prætorio, & is super reductione sententiam vtcunque dixerit: appellatio permittatur ad Regium prætorium, si verò ab arbitratore, vel reductionis, vel appellationis causa itum sit ad Reginm prætorium, vel, ab ipso iudice, qui supet reductione sententiam dixerit, & inibi confirmetur sententia prima definitione: supplicatio admittenda non est, quod si reuocata fuerit sententia, locus est supplicationi ad eosdem iudices. His quidem Reglæ constitutionis verbis probatur, appellationem permissam esse à iudice, qui super reductionis causa pronunciauit, etiã si is arbitratoris iudicium confirmauerit. Item constat, locum fore supplicationi, si in Regio prærorio reuocata fuerit sententia arbitratoris, vel iudicis, qui eam in lite, & controuẽtia reductionis confirmauit, quod in praxi maximè est obseruandum.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Poterit ex consensu litigantium controuersiæ definitio committi in alterius ex litigantibus, vel vnius testis veritatis testimonium.*
2 *Præsumitur testem iuramento præmisso respondisse, si notarius scripserit, eum iuratum testimonium exhibuisse.*
3 *Electus à litiganti, vel à iudice in testem tenetur iuratus respondere, & inibi quid de eo, qui sponte eligitur, vt exponat, quid sibi visum fuerit.*
4 *Electus à iudice, vel litigante ex præcepto iudicis, vel legis, vt explicet, quid sibi visum fuerit, iurare tenetur.*
5 *Ad iuramentum, electionem, vel testimonium eius, qui à iudice eligitur, an sit pars citanda.*
6 *Testis an possit testificari per scripturam, & quid de eo, qui in iudicio interiori peccata confitetur.*
7 *Teste contraria respondente: cui responsioni standum sit.*
8 *Assertio vulnerati mortis tempore facta, an noceat, vel prosit reo eius criminis accusato.*
9 *Interpretatio text. in c. accusatus §. licèt. de hæret. in 6.*
10 *Tabellioni potius, quàm testi per eum examinato credendum est, cùm de veritate testimonij controuertitur.*
11 *Instrumentum publicum quot testibus quo ad ibidem scripta improbetur.*
12 *Traditur intellectus Regiarum hac de re constitutionum.*

Examinantur quæstiones à Bart. traditæ in l. Theopompus. ff. de dot. præla.

CAPVT XIII.

MEmoria teneo in cõmentarijs de testamentis, dum c. cùm tibi. interpretarer, tractasse, an legatum dotis iure possit in voluntatem alterius conferri, & an ex voluntate testatoris sit vnius testimonio fides exaltenda: omissi tamen alia, quæ Bart. tractat. in l. Theopompus. ff. de dote præl. eo q̃ ad captatoriæ voluntatis materiam, de qua tunc agebam nequaquam pertinerent: illud verò simili quadam ratione discuti poterat, an ex consensu, & conuentione litigantium iudex teneatur, vel possit vnius testis assertioni † stare. Nam glo. Dinus, & Rayner in d. l. Theopompus. scribunt, vnius testimonium semiplenã probationem efficere, non plenam, etiam si consensus litigantium præcesserit, qui rem omnem illius asseuerationi commiserint, ideo notat Bart. in l. 1. §. vlt. ff. de verb. oblig. num. 2. vbi Alciat. nume. 23. opinatur hanc sententiam veram esse: pluribusque rationibus eam defendere conatur: quarum ea cæteris potior est, q̃ vnius testis testimonium ideo à iure ad plenã fidem non admittatur, quia & Reipublicæ interest sententias ferri à iudicibus ex legitimis, & integris probationib. Bar. in l. 4. §. hoc autẽ iudicium. ff. de dam. infect. Are. in l. vnic. C. vt quæ desunt aduo. tex. in Auth. de tabellionib. in prin. publicæ autem vtilitatl, & his, quæ ad cõmodum publicum statuta sunt, priuatorum consensus nõ potest renunciare, nec consentire eorum omissioni: sicuti colligitur ex c. si diligenter. de for. comp. & l. 1. ff. fol. matr. & l. si quis in conscribendo. C. de pact. Illud sanè verum est, posse conuentione, & consensu litigantium, & contrahentium fieri, vt cã & lis decidatur iuxta assertionem, & declarationem alterius partis, & id probatur: nã actor, vel reus põt totã litem delatione iuramẽti alteri secum controuertẽti committere: sicuti manifestũ est: igitur satis probatũ est, q̃ modò diximus, & id adnotarũt Dyn. Rayn. Barto. & Angel. in l. vltima. ff. de præto. stipulatio. Deci. in cap. 2. de fide instrum. nu. 10. idem in c. veniens de testib. vlt. col. Alex. consil. 47. lib. 1. num. 4. idem consi. 54. lib. 2. num. 1. vbi asserit hanc opinionem communem esse. idem faretur Ias. in l. iusiurandum, quod ex conuentione. 2. col. ff. de iureiur. quo in loco Doct. idem scripsere. & Alciat. in d. §. vlt. num. 24. dicens eandem sententiam communem esse. optimus text. in l. vlt. C. de fidei com. l. hæc venditio. ff. de contra. empt. l. in personam. §. generaliter. ff. de reg. iur. notat glos. in l. penul. ff. de arbitr. ex qua hac in re deduci potest communis opinionis moderatio quædam, vt tandem ea accipienda sit, quoties de re certa agitur, & de asseuerationc eius, q̃ verè, & absque asseuerantis affectione, & existimatione varia, contingere potuit: secus etenim respondendũ erit, si genericè commitiatur id, q̃ variè æstimari potest vt damna, expensæ, & id q̃ petentis interest: tunc etenim post illius, cuius fides pacto contrahentium, aut litigantium probata est, æstimationem, bonus vir arbitrabitur, & boni viri arbitrio dimittetur, sitne æqua, & iusta ipsa alterius partis definitio, æstimatioque. Nam vt scribit Accursius, qui alteri iniuriam intulit, committat in iuræ æstimationem offensо, & promittat stare eius

defini-

definitioni: nihilominus erit locus arbitrio boni viri, nec præcisè exequutioni mandabitur, quod offensio visum fuerit. Idem probant Alexand. in l. 1. col. 7. ff. soluto matri. Gerard. singul. 6. Abb. & Felin. in cap. contigit. de sentent. excommun. Abb. in c. quintauallis. colum. 3. de iureiur. & est communis opinio, quam sequuntur Lanfrancus de arb. column. 11. & Baptista de S. Blasio quæst. 24. de arbitris. & in specie quo ad damnorum, expensarum, & interesse æstimationem hoc ipsum respondet Matth. Afflict. decis. Neapolit. 91. num. 10.

Cæterum, quod consensu, & conuentione litigantium fieri possit, vt testimonio vnius tantùm testis credatur, & secundum id lis ipsa, & controuersia decidenda sit: probat text. in capit. tuis. de testibus. quo decisum est, posse remitti iuramentum testib. ex consensu litigantium: & tamen pari ratione prohibitum est, testimonio vnius, vel testibus non iuratis fidem adhiberi. text. in l. iusiurandi. C. de testib. deinde licet reipublicæ interfit à iudicib. causas definiendas fore ex legitimis probationibus, apertissimè iuris est, eas esse legitimas probationes, quæ consensu litigantiũ probatæ fuerint. vt in d. cap. tuis. est satis expressum. sic etiã constat, omnia, quæ ad probationem iure requiruntur, præcipuè tendunt in litigantium fauorem quo ad eorum exequutionem: & ideò frequenter his solet renuntiari: licet propterea quod respublica ius, & quod suum est, vnicuique reddere tenetur, hæc quodam modo: minus quidem principaliter ad reipublicæ vtilitatem videantur statuta. Quamobrem, dictum vnius quo ad plenam fidem admittendum esse, tenet Speculat. titu. de teste. §. restat. 24. Fallentia. Roma. Alexand. Aret. & nouiores. in d. l. 1. §. vltimo. ff. de verborum obligatio. Ioan. Crottus in tracta. de testib. 6. parte. colum. 2. sensere hoc ipsum gloss. in capit. veniens. in 1. & in cap. licèt vniuersis. de testibus. vbi Docto. sequuntur eãdem opinionem, quam esse communem testatur Iason. in d. §. vlt. num. 8. Nec omninò contrariæ opinionis autor est Barto. in d. l. 1. §. vltimo, siquidem non ita palàm eam asserit, quin negari optimè possit, id à verbis Barto. rectè deduci.

Verùm opinio communis obtinet: quando consensus præstatur certæ personæ, & nominatim quo ad certum negotium: nè alioqui detur occasio fraudibus, & fallacijs secundũ Angel. in l. pactum inter hæredes. ff. de pact. quem sequuntur Ias. in l. admonendi. in repetitione. ff. de iureiur. num. 100. & 200. Aretin. num. 40. Socin. 3. Iason. 9. & Alciat. 28. in d. l. 1. §. vlti.

Item & illud obseruandum est: non ex eo censeri, litigantes in vnius testimonium consensisse quòd personam eius approbauerint tacitè, vel expressè: hic etenim consensus impedit opponi defectum, aut exceptionem aliquam in testis personam. gloss. in auth. de testib. §. & licet. versi. supplicijs, non tamen excidit testimonij reprobationem: nec inducit conuentionem, q̃ illius tantùm testimonio plena sit exhibenda fides. Bal. eleganter, num. 8. & Salyc. colum. penult. in l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. Alex. Iaso. column. 3. Ioan. Crottus. 2. casu. & Alciat. numer. 33. in d. §. vlt. Hippo. singu. 92. Felin. in capit. veniens. in 1. num. 19. de testib. Iason. in d. l. admonendi. in repe. numer. 200. scribit tamen Alciat. in d. §. vlti. num. 34. etiam admissa communi opinione, posse probari contrarium eius, quod fuerit ab eo teste asseueratum. ex notatis in capit. proposuisti. de probat. quod dubiũ est: nam & Bald. aliud sensit. in d. l. in bonæ fidei. numer. 8. nec est probatio ista admittenda: & si admissa fuerit iudex arbitrabitur an vnius testimonium à litigãtibus probatum: sit ob eam omittendum: idque ex variis causis æstimabit: siquidem plerũque expediet negotio, & causæ definitioni non ita adstringi, iudicem illius testis testimonio vt veritas omittatur. Vnde forasse quibusdam videbitur, attentis personarum & causæ qualitatibus, etiam admittendam esse probationem aduersus vnius litigantibus probati viri testimonium: quod maxime considrandum est: atque ita fiet: vt non omnino Baldi opinio à praxi excludatur. Hæc, quæ diximus, veluti prequia ad Bartol. in dict. l. Theopompus. commẽtaria, adnotauimus. at modò libet ex eis assertiones aliquot deducere: quo tanti viri labores vtiliores lectoribus appareant.

Prima conclusio. licet ad fidem testimonij requiratur iuramentum, id tamen præsumitur, † si tabellio scripserit Titium testem iuratum reprobatisse. Bartol. in dicta l. Theopompus. col. 1. post gloss. ibi quam dixit singula. Bald. in capit. cùm in iure. columna 2. de off. delegat. notat Abb. & Felin. num. 6. in capit. tuis, de testib. Hæc etenim solemnitas potuit tunc ipso tempore, quo notarius scripsit contingere, & actui adhiberi: & ideo præsumendum est, ita, vt tabellio scripsit, actum fuisse: siquidem pro notario præsumitur. capitul. ad audientiam. de præscriptio. l. si quis decurio. C. de falsis. Bald. in l. Imperator. colum. 2. ff. de statu hominum. sic sanè creditur tabellioni, si is scripserit certiorem fecisse fœminam contrahentem Velleiani: secundum Alex. post alios. in l. sciendum. ff. de verb. obligat. numer. 33. Alciat. plura ad hanc rem adducentem regul. 3. de præsumptioni. cap. 13. quo in loco nume. 4. addit hanc opinionem communem esse. Cui suffragatur gloss. in l. 1. C. de fide instrumen. & iure hastæ. fiscalis lib. 10. Cautius tamen erit, quod ipse tabellio expressim scribat ipsius iuramenti formam, & solemnitatem, vt res tuta sit nec aliquod dubium habeat.

Secũda conclusio. † electus à priuato litigante vel à iudice in testem: iurare omnino debet: & iuratus testificari: alioqui eius testimonium, nec validum est, nec fidem habet. l. iurisiurandi. C. de testibus capit. tuis. eod. titu. Regia. l. 23. titulo 16. Parti. 3. in specie probat Bar. in d. l. Theopompus. numer. 7. Iason in repet. l. admonendi. ff. de iureiuran. num. 219. & inibi Ripa numer. 194. late Ioan. Crottus in tract. de testib. 7. parte in principio. Eadem profectò ratione vbi consensu litigantium standum est aduersarij: actoris, inquam, vel rei, assertioni de aliquius actus veritate: oportet iuramentum præmitti: nec aliter res ista expediri põt: secundum Bald. & Iason. in l. iusiurandum. quod ex conuentione. ff. de iureiur. col. 2. cùm id testimoninm veritatis sit. quod voluntati, liberoue arbitrio alicuius non committitur: sed ipsius rei gestæ fidei: quæ iuxta vtriusque iuris regulas non potest legitimè cognosci: nisi præuia iurata assertione.

Tertia conclusio. quoties quis sponte fuerit electus, & designatus, vt quid sibi aliqua in re visum fuerit, explicet, & respondeat, non est necessaria iuramenti religio: imò vt arbitrator, in quius arbitrium res collata fuerit: quid ipse sentiat proprio iudicio exponet argum. Auth. decernit. C. de arbit. notat Bart. in d. l. Theopompus. num. 7. Alexan. consi. 54. col. 1. libr. 2. Ioan. Crottus de testib. 7. parte. num. 242. Quin & ipse Bartol. sensit idẽ esse vbi à litigantibus, sponte nullo, nec legis, nec iudicis mandato, quis eligitur, vt iuxta scientiam, proprię professionis, vel artis peritiam rem dubiam aperiat, nec enim tunc iuramentum requiritur, idem Antoni. adnotauit in cap. veniens. in 1. de testib. col. 2. colligit ex Barto. Felin. in capit. quia indicante. de præscriptio. column. 1. idem in capit. proposuisti. de probat. column. penult. idem in capit. de testibus. num. 11. de testibus. quod apud me dubium est: nam & prior pars admitti possit ob libertatem arbitrij: cùm tamen secundum artis peritiam respondere quis debet: etiam si is sponte à litigantibus fuerit nominatus iuramenti religio præmittenda est, & id tutius mihi videtur: atque ita agẽdum esse, consulerem, & responderem: siquidem cautior est hęc opinio, & frequenter seruatur.

Quarta conclusio. electus à iudice, vel à litigantibus, legis, aut iudicis præcepto, vl proprium arbitrium explicet, exponatve quid iuxta peritiam artis sibi visum fuerit, iurare omnino debet: alioqui eius responsioni non stabitur: † sicuti probat textus. in l. hac edictali: §. his illud. C. de secundis nuptiis. Bart. in d. l. Theopompus. num. 7. idem in prœmio digestorum. col. 5. vnde periti, qui quotidie adsumuntur in causarum, & controuersiarum definitionibus, vt secundum artis peritiam proprium iudicium explicent, iurati respondere tenentur. text. & ibi Doct. in capitul. fraternitatis. de frigidis. Abb. & alij in cap. proposuisti, de probatio. vbi col. penul. Deci. & Ias. in l. admonendi. in repe. num. 237. Ioan. Crottus in tract. de testib. 7. parte scribunt hanc opinionẽ communem esse hoc autem iuramentum quandoque ad existimationem peritorum, quandoque ad veritatẽ pertinet: potissimùm quando rei veritas percipi potest ex peritia artis, vt in agrimensoribus: sicuti Bald. opinatur in d. prœmio. idem in d. §. his illud. & Deci. qui aliorum meminit in d. capit. proposuisti. column. penult. quibus adde Chassanæ. in consuetud. Burgund. rubr. prima. §. sexto. versic. nam etiam. Constat item hæc quarta conclusio in l. si quando. C. vnde vi capit. continebatur. de despõsa. impube. capit. pastoralis. de exceptio. quorum Iaso. meminit, in d. l. admonendi. lectione prima. num. 8. poterit tamen probari contrarium eius, quod hi etiam iurati responderint: nam quoties ex lege standum est alicuius etiam iuratæ responsioni, probatio in contrarium admittenda est. gloss. in dict. capit. proposuisti. & in dict. capit. continebatur. & in capitul. 2. verb. affectata, de temporib. ordi. in 6. gloss. in l. 2. §. si absens. & ibi Paul. Castren. Alexan. Socin. & Ias. ff. si ex noxali. caus. agatur. Angel. in l. qui vas. in princip. ff. de furtis. Felin. & Decius colum. 2. in d. capi. proposuisti. quorum opinio communis est: quemadmodum asserunt Alex. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de damno infecto. colũ. penul. Iason. in d. l. si quando. colum. 4. & in repeti. l. admonendi. nume. 304. & præcedentibus. Angel. per eum text. idem tenet. in l. qui restituere. ff. de rei vendi. optimus textus. in d. l. qui vas. & in l. videamus. §. item videndum. iũcta. l. vltima. ff. de in lit. iur. tradit Hippolyt. in rubric. C. de probationibus. num. 137. omnium latissimè Andreas Tiraquell. lib. 1. de retract. §. 4. gloss. 1. quem omninò lector legat.

Quinta conclusio. Vbi ex conuentione, & consensu litigantium, testis, aut periti in persona probata est, † non est necessaria citatio,

citatio, nec præsentia litigantis ad iuramentum, nec ad illius testimonium, imò absque citatione, & præsentia conuerentium, poterit testis, aut peritus in arte testimonium dicere, & iurare, ac profiteri quid sibi visum fuerit. Bart. d. l. Theopompus num. 9. Antonius in capit. veniens in primo. de testibus. colum. 2. Iason consilio 200. libr. 2. column. 3. Ioannes Crottus de testibus. 7. parte. num. 250. idem tenet dicens hanc esse communẽ opinionem Deci. in capit. 2. de testibus. colum. penult. sic & Bar. sequitur Alex. consil. 130. numer. 5. libr. 1. Sed Panormita. in d. cap. 2. num. 13. contrarium existimat esse iure verius: nam licet persona testis reprobari non possit, oportet tamen litigãtes esse præsentes, vel vocatos, vt saltem videant ipsi qualiter iuramentum præstatur, & ea solemniter peraguntur, quæ à iure statuta sunt. & licet Felin. ibi num. 14. dubitet, tutiorque sit Abbatis sententia, nihilominus ab opinione Bartol. recedendum non est, cum ea sit crebriori calculo recepta.

Sexta conclusio. Quoties iudex aliquem nominaturus est, qui peritia artis rem dubiam extricet, aut definiat: is qui litigat, vel citari debet, vel præsens esse, vt ea nominatio valeat: cùm possit à præsenti aliquid aduersus electum opponi. quod eius nominationis effectum impediret. atque ita in d. l. Theopompus. Bartol. scribit. numer. 11. cui cæteri Doctor. consentire videntur. Sed si aliter electio facta fuerit, receptum est in ptaxi, non ex hoc nullam esse: cùm statim prius quàm electus, & nominatus rem ipsam examinet, satis nota sit litigantibus eius electio: ac liberum sit eam iustis ex causis improbare.

Septima conclusio. Etiam si admittatur, nominationem fieri posse à iudice ipso litigante absente & non citato: necessum est, eum, vel vocari, vel præsentem esse: cùm à iudice nominatus iuramentum præstet. ex capit. 2. de testib. Bart. in d. l. Theopompus. num. 10. quem Doct. communiter sequuntur: & præter alios Felin. in capit. quia indicante. col. 1. de præscript. qui alios ad id allegat. Est etenim ea opinio ita iuri consona, vt negari vllo pacto commodè non valeat.

Octaua conclusio. Is, qui à iudice electus est: agrimensor, inquam medicus, aliusve peritus ad causæ definitionem: potest referre proprium iudicium, & id profiteri, etiam ad eum actũ, nec vocato, nec præsente ipso litigante Bartol. in dicta. l. Theopompus. numer. 11. ex notatis in l. si quando. C. de testib. Aretin. idem notat, in §. quædam. de actionibus. ad finem. Felin. in dict. capit. quia indicante. col. 1. de præscript. Curt. iunior, consilio 33. columna penultima.

Nona conclusio. Debet iudex litigantibus præfinire diem, quo peritus per eum electus rem sit visurus: & eos citare, vt eo tempore sint præsentes: est enim manifestum posse agrimensores, & peritos melius rem percipere præsentibus litigantibus, quàm eis absentibus probat hanc conclusionem textus. in l. generaliter. §. penult. C. de reb. credit. & in l. 3. C. fini. regund. Bartol. in dict. l. Theopompus. num. 11. Abb. colum. penult. & Felin. colum. 1. in d. cap. quia indicante Barto. in l. qui bona. §. vltim. ff. de damno infecto. column. 1. & ibi Paul. Castrensis, Iason in §. quædam. de actionib. num. 77. idem ipse arbitror agendum esse quoties ab ipsis litigantibus periti, aut agrimensores, rationumve examinatores fuerint electi: atque ita fieri expedit: & fit frequentissimè, quod de deducitur ex notatis per Curtium iuniorem d. consil. 33. colum. penult.

Decima conclusio. Poterit iuratus testis scribere proprium testimonium: & ita scriptum iudici tradere coram tabellione: † etiam si id non legat. d. l. Theopompus. iudex tamen dum ea scriptura à teste si offertur, si viderit expedire: poterit eam repellere & cogere testem, vt voce testimonium absque scriptis explicet. Bartol. in d. l. Theopompus. numero. 12. Sed Bald. in l. iurisiurand. colum. 3. de testib. asserit, non esse admittendum testimonium per scripturam testis: nisi testis ipse scripta expressim perlegerit, idem Lanfranc. in capitul. quoniam contra. de probationib. verb. testium. num. 7. contrarium, imò non posse testẽ per scripta testificari, & proprium exponere testimonium, probatur in specie in capitul. testes. 3. quæst. 9. text. vbi Abb. & Ioan. Andr. in cap. 2. qui matrimonium accus. possit. idem Abb. Aretin. & Felin. in cap. de testibus. Hippolytus. in l. de minore. §. plurium. colum. prima. ff. de quæst. Bartol. reprobantes, sic & contra Bart. scribit esse communem opinionem Hispanus in additionibus ad Crottum, in tracta. de testib. nu. 373. Nec Bartol. suffragatur Iurisconsul. in d. l. Theopompus. dum dicit: iuratus scripsit. nam exponi potest, id est, propria manu subscripsit. aut saltem non tractatur ibi de teste deponente iudiciali solemnitate. Quin & in aliquot exemplaribus apud Iurisconsultum legitur, iuratus respondit. Item & aduersus Bartol. vrget omninò ratio textus. in l. 3. versi. tu magis scire poteris. ff. de testibus. qua quidem diligenter perpensa, admittenda non est sententia Bal. in d. l. iurisiurandi. Nam ex vocis pronuntiatione absque scriptura faciliùs de-

prehenditur à iudice fides testimonij: an sit varia, vel suspecta: cum per scripta testis reprodeat præmeditato sermone: vnde & à Baldo discedunt Salycet. ibi Aretin. & Felin. in d. cap. de testibus secundum quos posset admitti Baldi opinio ex aliqua iusta causa: nempè quod res ipsa perplexa sit, vel testis morbo expeditè loqui impediatur, siquidem tunc optimè poterit testimonium à testate iurato scribi, iudiciq; tradi præsente tabellione: vt ex eo causa valeat definiri.

Hinc obiter perpendi poterit gloss. in capit. qualis. 30. quæstio. 5. quæ in specie adnotauit, posse pœnitentem sacerdoti, cui cõfitetur propria crimina, eadem scripta tradere. Est profectò res ista consideratione digna: cùm ex eo secretum confessionis periclitetur, maximoque discrimini exponatur: tollaturque pars maxima eruaescentiæ, quæ ad Sacramentalem confessionem pertinet. capitu. quem pœnitet. de pœnit. distinct. 1. quo in loco item prohibetur, confessionem hanc sacramentalem, & secretã per scripta celebrari. quamobrem Arerin. & Felin. in d. capitu. de testibus. colu. n. penult. dictæ gloss. assertionem improbat: etiam si ab ipso pœnitente scripta legantur: vt idem authores probant nisi iusta causa adsit, quæ rem hanc, & actum istum licitum reddat: nempè infirmitas corporis, aliudve simile impedimentum: quod Lancelot. Galiaula respondet. in l. 1. ff. de verbor. obligationib. colum. 17. quibus & aliud addendum est mutum, & si sciat scribere, non teneri ad confitendum propria crimina per scripturam: tametsi possit id agere, si sibi visum fuerit, vt tradunt Richardus in quarto sentent. distinct. 17. artic. 2. quæstione. 5. Hadr. in 4. in tracta. de confessione. §. sed oritur. Caieta. in summa, verbo, confessionis 11. conditio. tenebitur tamen mutus confiteri per signa, quibus eius scelera percipiantur: secundum Richard. & Socin. in d. distinct. 17. col. vlti. & Caieta. in dicta 11. confessionis conditione. Is verò, qui loqui potest, si parum confidit memorię, poterit cautè mandare crimina & peccata scripto, ne eorum obliuiscatur. gloss. in d. capitul. quem pœnitet. de pœnitent. distinctione 1.

Hactenus explicuimus Bartol. commentaria. in d. l. Theopõpus. ex quibus deduximus, oportere testem, peritumve à iudice electum iuramentum præstare: & eo præstito proprium iudicũ exponere, & testimonium dicere. Nunc verò dubium est, quid dicendum sit de eo teste, qui extra iudicium non iuratus, & demum in iudicio iuramento præstito contraria responderit: sitne standum priori, an posteriori responsioni? quod sæpissimè contingere solet. & Bartol in l. eos. ff. de fallis. nume. 4. asseuerat, testem hunc puniendum falsi criminis pœna: nec eius responsio nibus dãdam esse fidem: quod probari videtur in eadem l. eos. secundo responso. quo in loco Iurisconsultus, † dixit, eum qui diuersa testimonia præbuerit, falsi criminis reum esse: item & eum qui contra signum suum testimonium dixerit. Contrariũ sanè constat ex eo, quod cum quis extra iudicium sine iuramento quid dixerit: & demum iuratus in iudicio contrarium responderit: tunc statur secundæ, & posteriori responsioni ob religionem iuramenti, & iudicis authoritatem. capit. sicut nobis. de testib. cap. 1. in princip. quid sit inuestitu. nec punitur hic falsi pœna. hanc opinionem probant gloss. vlti. in cap. cùm causam de testibus. inibi communiter recepta. quam dicit ordinariam Bal. in l. nullum. column. prima. C. de testib. asserunt hanc communem esse eam sequuti Abb. & Deci. in capit. per tuas. de probatio. colum vlti. Felin. in capit. cùm in tua. colum. vlti. de testib. idẽ Felin. expressim in cap. inquisitionis §. tertiæ. de accusat. columna. fina. hoc ipsum fatentur Alex. consi. 222. libr. 2. numer. 13. Aymõ consil. 6. colum. 2. sequuntur & hanc opinionem Roma. consil. 505. Bald. consilio. 486. libr. 3. Petrus Ferrari. in forma opponendi contra testes. §. ac etiam varij. numer. 2. Francus. in capit. 1. ad finem. de election. in sexto. Aufreri. in Capella Tholosana. 280. Alexand. consi 63. lib. 1. Hippolyt. in d. l. eos. num. 11. & 22. & idẽ in singula. 212. dicens hanc opinionem esse communem. non oberit Iurisconsulti locus. in d. l. eos. cùm ibi tractetur de eo, qui solemniter, & in iudicio contraria testificatus est: cuius fides vacillat, & ipse falsi reus condemnabitur, Posset planè Barto. sua procedere, vbi ex secundo testimonio apparet testis periurium: quia prius contrarium iuratus respondisset: sicuti constat ex ratione text. in capit. sicut nobis. de testibus. quod in specie asserunt Abb. & Decius in dicto cap. per tuas. Felinus in dict. cap. cùm in tua. in fine. Aymon. d. consi. 6. numer. 15. optimè Decius consil. 189. numer. 10.

Ex quo apud me satis dubia est Specu. sententia. tit. de teste. §. 1. num. 72. vbi scribit, standum esse eiusdem testis posteriori testimonio, si prius respondisset apud iudicem incompetentem, vel in iudicio nullo: tametsi omnino contraria responderit. idẽ tenet gloss. vlt. in d. c. cùm causam. Ego etenim scio, & iure latis compertũ habeo, esse aduersus teste potissimã exceptione, q̃ is periurus sit. cap. testimoniũ. c. licut nobis. de testib. ca. parum. 22. quæst. 5.

quæstio.5. Deinde apud iudices testimonia non aliter exhibentur,quàm præmisso iuramẽto.l.iurisiurandi.C.de testib. nec negari poterit,eum periurum esse, qui contra veritatem iuramẽti religione præmissa quicquã asseuerauerit,siue in iudicio,siue extra iudicium:apud priuatum, apud alienũ iudicem , vel in iudicio nullo.Quod si ita verumest,vt mihi probatissimum esse cẽseo;cur obsecro,erit Speculat,sententia admittẽda,si prius testimonium testis iuratus præbuerit?Nam aut illud verum est : & tunc secundum testimonium falsum esse apparet : aut prior responso falsa , & ex hoc testis omninò periurus existit. vndc etiã si speculat.opinio à plerisque commendetur,cautè est intelligẽda,vel penitus reprobanda:quod & Panormita. eleganter probat in dict.cap.per tuas.ad finem.

Est & aliud considerandum : fore scilicet locum opinioni Bartol.si ex verisimilibus coniecturis probabile sit,posterius testimonium non esse ita verisimile,vt prius: tunc enim non erit standum testis iudiciali responsioni,nec extraiudiciali. text. optimus,& singula.secundum Bald.& Abb.ibi in ca.literas.de presumptio.text.vbi Cardina.& Abb.in capit.inquisitionis.§.tertiꝫ. de accusationi.notant Dec.in dict.cap.per tuas.colum. vlti. Fel. in dicto.capit.cùm in tua. ad finem Roma. cons. 505. Aymon cons.75.colum.penulti. Imò arbitrio iudicis : licet opinio communis verior sit , fides iudicialis testimonij non ita integra censebitur, acsi prior responsio minimè præmissa foret:quin ex hoc diminutionem testis patietur:quod discretus iudex arbitrabitur Panormitanus in d.cap.per tuas.col.vltim. Capella Tholosana 280.sicuti & idem erit,quãdo testis extra iudicium etiam absq; iureiurando responderit contraria his, quæ iam solemniter in iudicio dixerat:nam & eo casu fides eius vacillat,& arbitrio iudicis diminuenda est:secundũ Antonij in ca. cùm in tua. de testib. Aretin.consilio.61.col.4.Alexand.consilio.73.libro.primo, Hipp.in dict.l.cos.nu.21.& in singul.212. Nõ enim poterit quisquam inficiari,hunc testem mendacem saltem esse,varium, & profecto fidei satis dubiæ : & ideò cautè est cum eo agendum, attenta negotij,personarum,& temporis qualitate.sic & Antonius sequitur Panormita.inibi numer.9. & Alexan. consil. 114. nume. 18.addunt præterea Antoni. & qui ei subscripsere , non esse ferendam sententiam ratione huius testimonij : si contradictio,& variatio testis contigerit,priùs quàm sententia lata fuerit. ꝙ falsum videtur ex eo,quia prius testimonium iudiciale minimè tollitur per secundum contrarium ab eodem teste prolatum extra iudicium.Bart.in d.l.cos,nu.4.Doct.in d,c.per tuas. l.generaliter.C.de non numera.pecunia.c,sicut nobis de testib.notant Alex.cons.124.nu.5.lib.6.Angel.cons.309.nu.5. Corneus cons. 186.lib.1.col.1.facit ad hæc quod Bald.censet in d.l. generaliter vlti.notabi dicens non posse testem id,quod dixit in iudicio infringere,aut retractare in alterius prꝫiudicium,& damnum,etiã si mortis tempore asseueret falsum testimonium dixisse. idem Salycet.ibi Bart.in l.si quis in graui.§. primo. per illum textum, ff.ad Syllani.Iason in l.prima. colum. 2. ff. de eo per quem fact. erit Aretin. & Felin.1.colum. in cap. sicut nobis de testib. idem Felin.in cap.exhibita,colum.2. de homicid. & licet de hoc dubitẽt Rom,& Igneus in dict.l.si quis in graui.§.1.& Hippo.in rubr. ff.de fideiuss.num.41. variè id intelligentes : opinio Barto. communis est secundum Alexand.in l.sciendum.col. 12. ff. de verb. obligat.Deci.consilio.175.numero.7. & Alciat, de præsumptio. regul.3.capit.4.numero.7.probat tex.in dicta.l.si quis in graui.§. 1.vbi responsum est, assertionem † vulnerati dicentis etiam in articulo mortis à Titio se percussum fuisse, non probare cõtra ipsum Titium.Imo,ni fallor,adhuc censeo ex hoc non esse Titium torquendum,nisi alia indicia huic accesserint:tametsi contrarium opinentur Iacob. de Bello visu in practica criminali, titul.de indiciis.12.indicio. Hippol.in singul. 516. idem Hippol, in practi.§.diligenter.numer. 119. ca ratione , ꝙ nemo in mortis periculo præsumatur immemor propriæ salutis.l.vlti.C.ad.l. Iuliam repet.glo.in dict.cap.literas de præsumpt.cap.sanctimus, 3.quæstione.7.atque ita aduersus Hippolyt.probat Marcus Antonius Blancus in tractat.de quæstio.nu.390. cui suffragatur. gl, in l.mater. C.de calumniat. quæ assertionem defuncti appellat vilem præsumptionẽ. forsan sufficiens hinc deducetur indiciũ ad hoc , vt Titius capiatur. & mittatur in carcerem. quod fieri passim videmus : maior tamen oritur præsumptio ex his , quæ quis responderit mortis tempore: si ea responsio fiat publica iudicis authoritate:& iuramento præstito:vt sentiunt Romanus, Angel.& Igneus in d. §.1.licet adhuc ad quæstionem non sufficiat.Et quamuis idem quod Iacob.& Hippo.etiam Ange. scripserit in dict.l.si quis in graui.§.primo.idem tamẽ Angelus nostram sententiam elegit in d.l.mater.quem Alex.sequitur cons. 14.lib.3.nu.5.idem Bertrandus cons.137.libr.2.colum.2.Si verò vulneratus in extremis humanæ vitæ constitutus profiteatur se non fuisse vulneratum à Titio; proderit hoc testimonium plurimum ipsi.Titio.glossin dict.l.si quis.§.primo adeò,vt to rquerinon valeat etiam ex legitimis indiciis.Bald. in l.1.& ibi Iason. C.comun.de legat.Alexand.in dict.consilio.14.numero.2. idem consilio. 1.numero.16.libr. 3.Hippoly singul.22.Gerard.singul 55.Alciat.de præsumpt.regu.3.ca.4.ad finem. qui admonet, nõ esse seruandam hanc Baldi sententiam:vbi indicia forent valdè virgentia: & verè tunc iudex iustissimè torquebit huius criminis reum:non obstante occisi attestatione.

His tandem apparet,dubiam esse Antonij opinionem:à qua discedunt Imol.& Aret.col.vlt.Feli.in cap. cùm in tua.conclusione.3.& Albertinus in cap.2.de hæret.in 6.q.16. nu. 72. quibus diligenter præuisis, ego existimo non omninò admittendam: nec repellendam Antonij opinionem : siquidem visis actis , & inspectis negotij.personarum,loci,& temporis qualitatibus,iudex arbitrabitur quantum sit detrahendum huius testis fidei & testimonio : sic etenim existimabit, sit nè sufficiès probatio ad sententiam ferendam:quod Antoni.& alij sentiunt,& in specie Alex.cons.124.numer.5.libr.6.

Cæterum , si testis iuratus in iudicio contraria omnino responderit:maior est controuersia:cui responsioni fides exhibenda sit? Primum sanè constat , testem ipsum , dum examinatur, cõtraria absque animo,& iusta correctionis , seu retractationis causa respondentem,non esse legitimum:imò eius testimonium penitus fide destitutum repellendũ fore:ꝙ passim omnes fatentur,& probatur in l.qui falsa.vel varia.ff.de testibus,& cap. licet causam de probatio.l.cùm precum.de liber.caus. Secundò si testis statim,& vt aiũt,in continenti , corrigat propriam testimonij depositionem: eius vltima attestatio valida , & legitima censetur.ca.præterea.de testib.cog.Regia.l.30.tit.16.par.3. gl. in Auth.de testib.§.quia verò.dicemus autem,hanc correctionem statim fieri,vbi ea fit priùs, quàm tabbellio responsionem priorem scripserit.gl.insignis.in c.apud misericordem.32.q.1. quam dixit esse valdè notabilem Alex.in l. qui bona. §. si quis stipulatus.ff.de damno infect. fing. Lanfranc. in c.quoniam contra. de probatio.verb.testes.nu,136.& Iason in l.error.col.2.C de iur.& fact. ignor. idem erit , quando testis nondum litigantibus fuerit collocutus,vel priùs quam ipse subscripserit : quod arbitrio iudicis relinquendum est ex his,quæ tradunt Felin.in dict.c.præterea, nu.10.& Ioan.Crottus de testibus.nu. 340. Sed & si testis ostenderit se errasse,& velit errorem corrigere, admittendus est etiã ex interuallo:siquidem ex interuallo testimonium, & confessio erronea reuocantur , & ostenso errore : incontinenti verò reuocatio permittitur , etiam si error non probetur. glos. in dict. capitulo.apud misericordem Abb.columna 3. & Felin. num. 5. in capitulo cum venerabilis.de exceptio. Abb.in d.cap.præterea colum. 2. Felin. in cap. qualiter in 1. nu. 30. de accusat. Deci.in cap.cum causam.de appell.col.2.glo.optima.in ca.vl.de iureiur. in 6.Roma.consilio.70.col.3.Barbat.in consil.43.col.2. libro. 2. Tertium est,quod maiorem ambiguitatem habet:cùm testis ex interuallo absque erroris probatione,& retractatione, contraria respondit, nam omnes conueniunt , eum periurum esse, & falsi reum:& ideo falsi pœna puniendum fore.l.cos.vbi Bart. & Doct.ff.de falsis.dubium tamen est an priori testimonio sit, vel posteriori exhibenda fides.siquidem,neutram responsionem fidem facere probat text.in dict.l.eos.ex quo apparet, testem puniendum falsi pœna , & eius fidem vacillare. item & text.in capitul.præterea.de testibus.cogendis. vbi. si testis in continenti se corrigat.eius testimonium admittitur : si verò ex interuallo, reprobandum est.His etiam accedit,quòd testis hic,vt varius, falsi reus, & periurus:non videtur verisimilia respondisse.nec primo nec secundo testimonio.l.3.§.vltim.ff.de testib.quibus persuasi, neutrum testimonium esse admittendum responderunt Anto. in dict.ca.cum in tua.colum.3. Bald.in l.gesta.columna 2. C. de re iudi.Sed tex.in dict.l.cos procedit in præiudicium ipsius testis, & quo ad pœnam ei infligendam,non quo ad dampnum litigãtis.Sic & text.in cap.præterea.intelligendus est quo ad vltimum testimonium:id etenim non valere, apertissimi iuris est, & ab omnibus receptum. Deinde primam responsionem non posse tolli per secundam ex interuallo ab eodem teste etiam iurato propositam , constat ex ratione text. celebris in dict. capi. sicut nobis.cui difficilimè respondebitur,cum ad infringendam fidẽ testimonij necessarium sit alios,non eosdem testes produci :si quidem ratio illius decisionis elegans est : atque ideo , primum testimonium validum esse , nec per secundum tolli existimant Panormi.& Feli.nume.4.in dict.cap.cum in tua.Cardi.in ca.veniens.in 2.col.penulti.Aret.in dict. cap.sicut nobis colum. 2. idẽ in dict.capi.cum in tua.num.4.& 5.Innoc.in dict. cap. præterea, quorum opinio communis est secundum Corne.consi.27.col. penult.libr.3.Decium.consil.137.numer.7.& consil.189.numer. 10.Quod autem Bartol.scripsit in dict.l.eos. colum. 2.standum esse vltimo testimonio:ꝙ testis protulerit contrarius priori:si ad secundum,& vltimum tormenta præcesserint.Isi postulauerit.§. sed & si negauerit.ff.de adulte. verum est, cùm quis non de se ipso,sed de altero tantum testificatus responderit,secus etenim dicendum est, vbi de se simul,& alijs,aut in propria, & aliorũ causa quis testificatur, quia tunc priori testimonio standum erit, ẽt si postmodum ex interuallo contrarium à iudice tortus dixerit.Bart.in l.1.§.quæstioni. ff.de quæstionib. Aretin. consilio 61. colum.1.Deci. dicto consil.175.& 189.Et præterea dum tractat in dict.§.quæstioni.de responsione confitentis erga seipsum,tantum loquitur Bar.de confessione,quę firmior est in prꝫiudicium confitentis , quando sponte fit, vt ipsemet docet, & probatur. in l.1.§.si quis vltrò.& §.diuus.ff.de quæstionib. Imò sententia Bartol.in dict.l.eos. falsa est , quories de prꝫiudicio alterius agitur, & prima responsio exhibita fuerit cum iuramento ex his , quæ paulò ante tradidimus , nam licet periurium , & infamia testis tollantur per tormenta.l.ob carmen.§.pen.& l.2.ff.de testib. Authen.de testib.§.si verò. id obtinet in ciuilibus controuersijs; non in criminalibus in quibus aliud est dicendum , & seruandum , vt ipse Bart.notat.in l. 1. C.de summa Trinit. nume.12. & ideo saltem in criminalibus,opinio Bart.in dicta l.eos. erit intelligenda, quemadmodum modò scripsi , quod in specie asserunt Decius in dicto.consilio 189. numero 10. & Aymon consilio 6.colum. 4.& nume.45.

Ex his infertur interpretatio text.in capit.accusatus. §.licèt. de hæreticis in 6.quo decisum est, standum esse posteriori † responsioni in iudicio ex interuallo exhibitæ , etiam si prior emissa fuerit cùm iuramento.id etenim est speciale in causa hæresis:glo. & Doctor. ibi latè Albert. in dicta quæstio.16.num.79. Gonsalus à Villadiego.de hæreticis.q.13.nu.12.& Repertorium inquisitorũ, verbo.testes directorium.3.par.q.65.Ioan.Arelat.in tract.de hæresi.q.13. quorũ omnium concors est sententia esse spãle in crimine hæresis: fidem adhibendã fore posteriori testimonio , vbi quis in iudicio etiam iuratus ex interuallo contraria fuerit testificatus.Dictio etenim, postmodum, interuallum significat. glo. inibi text.in l.2.C.de custodi reorum.Bartol. in l.1. §.diuus Seuerus.ff.de quæstionibus. Barba. in capitul. proposuisti. columna 1. de foro competent. tradit latissimè Tiraquellus. in l. si vnquam. C.de reuocand.donat.verb.& postea.in principio, & numer.19.

Aduertendum tamen est , non ita simpliciter esse accipiendam decisionem text.in dict.§.licet. sed tunc demum cum ex manifestis indicijs apparuerit, tales non animi leuitate, aut odij fomite, seu corruptione pecuniæ , sed zelo fidei orthodoxæ dictum suũ velle corrigere, ac modo , quæ prius tacuerat, reuelare , vt ipse text.probat. Et quamuis Docto. sentiant , & expressim Directorium , Repertorium,& Arelatanus velint, idem esse siue quis de se ipso , & alijs simul , siue de alijs tantum testificetur , opinor tñ non temere Romanum Pontificem commemorasse , testimonium ibi exhiberi à testificante contra se ipsum , & criminis socius , cum maxima sit veritatis præsumptio propriæ culpæ cognitio , & eius apud iudicem professio , quod viri discreti arbitrio committendum esse censemus.Sed si prima testificatio esset in agnationem , & reuelationem hæresis , ac demum secunda ei contraria , culpam & crimen negaret , omnino priori stabitur. gl.in dict.§.licet.Felin.in cap.cùm in tua.colum.2. de testib. Alb. Arelat.& alij,quos modò nominatim citaui, dum asseuerant,esse speciali in causa hæresis, sentiunt enim id præmitti, ne crimen istud occultum omnino sit in perniciem Christianę religionis, & expressim id adnotauit Repertorij inquisitorum author.

Verum , cùm testis præstito iuramento asserat , se aliter dixisse testimonium quàm à tabellione fuerit scriptum † tabellioni potius quam testi credendum est , nam pro tabellione præsumitur.l.si quis decurio.C.de falsis. capit.ad audientiam. de præscriptio.quo in locò Panormita. scribit. hoc verum esse in causis ciuilibus non in criminalibus,in quibus ex iurata asseueratione testis vacillat tabellionis fides.argu.l.vltimæ. C.de probatio. idem Abb.& Felin.in fine.in capitul.cum causam.de testib.Spec. in tit. de teste.§.1.nu.48.Alciat.de præsumpt.reg.3. capit.13. nume.20. quamobrem prouidè , & cautè à iure statutũ est , vt in causis arduis , & criminalibus non committant iudices testium examinationem tabellionibus , imò ipsi præsentes sint huic examinationi.text.in Authenti.apud eloquentissimum.C.de fide instrum. & in Authen.de testib.§.hæc omnia. Et licet in ciuilibus controuersijs idem agendum sit. l.3. §. diuus. ff.de testib. l.solam. iuncta glo.C.de testibus.glo.in l.hac consultissima. §.vltim. C.qui testamen.facere poss. tamen in ciuilibus causis ex quadã speciali causa committitur iuramenti solennitas , & examinatio ipsi tabellioni,capit. si qui testium. de testibus capitul. 2. de iudic.in 6. Lad egregias.ff.de iureiur.Regia.l.22. titul.11. part.3. regulariter verò ex generali multitudinis negotiorum impedimento,committitur examinatio tabellioni præstito, prius iuramento apud ipsum iudicem,ꝙ adnotauit Salyc.in d.Auth.apud eloquẽtissimum, & Felin.in d.c.cùm causam. colu. antepenult. Sic in quæstionibus, quæ tractantur apud suprema Hispaniarum tribunalia, frequentissimè testium , & eorum examen committitur cuidam tabellioni.ex his, qui receptores dicuntur, & id,munus à Rege habent præuia morum , & integritatis diligenti inquisitione , quandoque duobus tabellionibus tribunalium inferiorum. in causis nobilitatis , & exemptionis, quam *Hidalguiam* dicimus , testes vocantur.ad Regia prætoria, & examinantur,ab vno ex ipsis iudicibus. nisi alioqui iusto impedimento ydeant,excusari , quod Regijs sanctionibus satis expeditum est.. Hodie.l.14.tit.11. lib.2. Recopil. expediret profectò , esset̃que valde vtile Reipublicæ, in quibuscunque controuersijs lege fanciri , nè coram solo tabellione testimonia à testibus exhiberentur , sed saltem iudice, vel alio viro probatæ fidei præsente , sicut fit apud Lusitanos. Nam & olim Athenis sex viri præter iudices in iudicio aderant , vt viderent,num notarius aliquid omitteret scribere , vel adderet aliquid his, quæ à iudicibus pronuntiab ãtur, quemadmodum Postellus commemorat libr.de magistratibus Athenien sium.capit. 26. tandem apud nos obtentum est tabellioni potius quam testi credendum esse , quod explicant Alexan.consi.70.libr.1. & consil.65.colum.1.libr.2.Dec.in cap. cùm parati. col. fin. de appellat. Aymon consil.74.num.3.Feli. in d.ca. ad audientiam. nihilominus in ea dubitatione , qua quæri solet , quot testibus publicum instrumentum improbetur , adscribam vnam , & alteram conclusionem, vt quæ nondùm diximus perfectius intelligantur.

Prima conclusio . Instrumentum , etiam si plures habeat inscriptos testes, duobus tamen omni exceptione maioribus, quo ad eius seriem , etiam directè reprobari potest, ta metsi testes instrumento inscripti † non inerint.l. optimam.C.de contra.stipulat.capit.tertio loco.de probatio. & probatur ratione, siquidem instrumenti fides solum à notario pendet.ca. ad audientiam. de præscript.& is vnus est,qui duobus præferri non debet, quamuis sit eius authoritas publica. Et licet quibusdam visum fuerit, rem hanc committendam esse arbitrio iudicis , vt is eam definiat inspecta testium probitate , & fide , conueniunt, tamen omnes, hanc conclusionem veram esse in testibus omni exceptione maioribus,vt cõstat ex Innocentio,Ioanne Andrea,Antonio, Calderino, Abbate.nu.13.Felino.num.35.in c.cùm Ioannes.de fide instrumentorum.Zafio libr.2.singul.respons.capit.23. Imola. in l.1.§.si quis negat.ff.quemadmodum testament.aperian.Aymo. consilio 56. nume. 9. Salicet. in l. in exercendis. C. de fide instrumento. quorum opinio communis est secundum Decium in d. cap.tertio loco.numer.11. tametsi Guido Papæ.in dicto capitul. cùm Ioannes. existimet contrarium magis communiter receptum esse. non oberit text.in dicto capitul.cùm Ioannes . Nam ibidem tres testes exiguntur contra instrumentum , ex eo,quod in instrumenti fauorem , & probationem aderant notarius ipse, & vnus testis, quo casu cùm notarius , & testis vnus sint maioris authoritatis, quam duo testes, standum esset instrumento, nisi tres testes aduersus id testificentur. quod fatentur Doctor. præsertim Abbas , Imola , & Felinus ibi nume. 43. nec item refert quatuor testes in specie illius decretalis aduersus instrumentum à reo productos fuisse , quia ex allegatione litiganti per ipsum Romanum Pontificem approbata , constat tres tantum sufficere , quo fit, vt in pari causa probationis , potius instrumento quàm testibus credendum sit. & ideo manifestum est, etiam admissa communi sententia , instrumentum in minimè improbari minori numero quàm trium testium , vbi præter authoritatem tabellionis, testis vnus pro instrumento testimoniũ exhibuerit.Imola in dicto cap. cum Ioannes. col.pen. Alex.consil.93.lib.5.col.pen.Dec.consil.101.col.2.Aym.consi.56. col.pen. ex quibus deducitur , non requiri ad authoritatem instrumenti ipsius tabellionis vitæ vocis testimonium.Hæc vero prima conclusio , & si communis sit, dubia tamen satis vt propter authoritatem glossꝰ. in dict. capit. tertio loco. & in dict. capit.cum Ioannes.& in §.item verborum.Instit.de inutilib.stipul. & in l.in exercendis. C. de fide instrum. quibus placuit in instrumenti authoritatem non minori quam trium testium numero improbari , imò quatuor esse necessarios quandoque ipsæ gl. respondent.

Secunda conclusio. Maiori ratione instrumenti fides omnino tollitur duobus testibus eidem instrumento inscriptis. optimus text.in capi.tam literis.de testibus.& est communis conclusio secundum Felinum in dicto capitul. cùm Ioannes. numero 46. idem notat Zafius dicto capitulo 23. Hinc profectò constat, decisionem Imolæ , cuius modo minimus , non procedere, quando duo testes ex descriptis in instrumento aduersus ipsum testificarentur , tunc etenim eius fidem tollerent, etiam si præter tabellionem vnus testis non adscriptus instrumento in probationẽm , & fauorem eiusdem , testimonium exhiberet,sicuti adnotarunt Corne.consi.232.libr. 1.colum.2.& Aymon d. consi.56.col.pen.imo vnus tantũ testis ex his,qui necessa-

rio adesse debent, & inscribi ad integritatem, & vim instrumenti, si aduersus id testificetur, id agit, vt planè vacillet instrumenti fides. text. singular. in l. 1. §. vltim. ff. quemadmodum testamen. aper. & inibi Docto. ac Felyn. in d. capitul. cùm Ioannes. numer. 50. post Abb. ibi dicens hanc opinionem communem esse, quasi secus respondendum sit in eo teste, qui & si adscriptus fuerit instrumento, non tamen est de necessarijs ad vim, & valorem ipsi. 18, qua ratione, inscriptis instrumento quinque testibus, cùm duo tantum forent necessarij, si ea scriptura duorum ex his vita voce comprobata fuerit, non poterit reliquorum trium contrario testimonio reprobari, authore Bald. consil. 228. lib. 2. cui accedit Aymon. consil. 56. col. pen. quem omnino legito. nu. 9.

Regia sanè constitutione, vbi indirectè aduersus instrumen-
12 tum publicum probatio fit, tres testes sunt necessarij, † & sufficiunt ad tollendā ipsius fidem. l. 1 17. titul. 18. parti. 3. quę quatuor testes exigit. & l. 32. tit. 11. parti. 5. quæ quatuor, vel saltem tres requirit. & deducitur ab opinione glos. in dict. §. item verborum. sicque indirecta probatio, cùm probatur, eum, cui tribuitur obligatio instrumenti Salmanticæ certo die confecti: eodem die Toleti extitisse. Quod si instrumentum priuatum sit, eius fides, tollitur directa vel indirecta duorum testium probatione. glos. communiter recepta in d. l. in exercendis. l. optimam. C. de contrahen. & commit. stpiu. dict. Regia lege 117. Sed si tractetur de instrumento publico, & eius directa reprobatione, existimant quidam lege Regia. 115. titul. 18. partita quarta. non aliter authoritatem instrumenti improbari, quam si omnes testes instrumēto adscripti aduersus id testificentur. Imò ea constitutio quatuor exigit, vt per testes fides instrumenti directi improbetur. Primum, quod tabellio alioqui notæ sit fidei, quippe quæ ex fama dubia quoquo modo sit. Secundum, testes esse probos viros. Tertium, actum ipsum, cuius instrumentum meminit, non esse antiquum, sed paucis ante annis contigisse. Quartum, quod omnes testes instrumento adscripti vnanimi, & cōcordi testimonio aduersus instrumentum iurati testificentur, quæ fere deducuntur à glos. & veterum opinionibus in dicto cap. tertio loco. sicuti diligenter tradit Henricus in dict. cap. cum Ioannes. colum. 2. & sequentibus. atque item Panormita. nu. 13. & 14. nobis saris sit Regijs constitutionibus, quibus vti tenemur, communes sententias, quas præcipuè, & potissimum expositimus, antiquatas, atque repulsas fuisse, quod discretus, prudens, & doctus iudex animaduertet.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Qui ab administratione præterita liberatur, vel contractu, vel testamento, tenetur ad id quod actione reali vendicari potest.*
2 *Liberatione legata à reddendis rationibus, & ab actione præteritæ administrationis, an censeantur reliqua remissa.*
3 *Quid operetur liberatio à reddendis rationibus, vel ab actione futuræ administrationis.*
4 *Inuentarij confectio potest à testatore tutori remitti, & inibi intellectus. l. vlti. C. arbitr. tut.*
5 *Aduersus tutorem non conficientem inuentarium iuratur in litem propter dolum præsumptum.*
6 *Expenditur locus insigniter vitiosus apud Bartolum. in l. tutor, qui repertorium. ff. de administratione tutorum. num. 21.*

Liberatione legata: an actione in rem conueniri valeat legatarius.

CAPVT XIIII.

CVm Mæuia Tutori omnino liberationem legasset, respondit Iurisconsultus tutorem cōueniri posse à Mæuiæ hæredibus, vt pecuniam Mæuiæ restitueret. l. Aurelius. §. Mæuia. ff. de liberatio. legat. ex cuius responso glos. Bartol. & Doctor. adnotarunt, in generali liberatione, tutoribus, curatoribus, cæterisque alienarum rerum administratoribus, legata non venire, ea quæ actione in rem vendicari possunt, quasi illa extranea sint à redditione rationum, quippe quæ in his, quæ expenduntur versetur. idem probatur. in l. & vno. §. eius. ff. de acceptilatio. quo in
7 loco actionis in rem mentio fit † in plenissima liberatione. Cautè igitur Accursius in dict. §. Mæuia. distinxit pecuniam, quæ ipsius Mæuiæ esset, & apud tutores mansisset, à pecunia, quæ Mæuiæ ratione administratæ tutelæ deberetur à tutorib. quasi prior non obstante liberatione peti posset, posterior verò in liberationem venisset, quam glo. dixit singul. Baldus. in l. cùm necessitate. C. de fideicommiss. & notab. Iason in princ. de actionibus. numero 101. idem in l. sub prætextu. in secundo. C. de transactionibus. col. 2. Ange. consil. 185. in princ. & consil. 174. cit. & ad hoc text. insignis. in l. Aurelio. §. 1. de liberat. lega. vbi liberatione in hunc modum legata, quæstionem curatoribus meis nemo faciet, rem enim ipse tractaui, respondit Modestinus. si quid dolo curatores fecerunt, aut si quæ res testatoris penes eos sunt, eo nōe conueniri eos posse. Hoc sanè responso satis expressum est, id quod glo. Bartol. & cæteri colligunt ex dicto §. Mæuia. quorum opinionem frequentissimo omnium calculo receptam esse opinamur. & id apparet ex his quæ hoc capite tradentur. est, & ad hoc tex. insignis. in l. creditor. §. Titia. ff. de libera. lega.

Primò, deducitur ab his probatio eius, quod Bart. docet. in l. non solum. §. vlt. ff. de libera. lega. scribens liberationem legatam depositario, vel commodatario ab actione depositi, vel cōmodati, siue ex causa depositi, aut commodati, minimè referri ad actionē in rem. hæc etenim ita probatur in d. §. Mæuia, & præterea ratione satis validā, siquidem, qui liberatur, ab obligatione liberari censetur, at cum actione in rem quis conuenitur, non vt obligatus, sed vt possessor in iudicium vocatur. l. officium. ff. de rei vendic. Nec liberatio cōprehendit actionem, quæ possit contra quemlibet extraneum possidentem proponi, idest rei vendicationē, quamobrem Bar. opinio recepta est fere omnis consensu, & præsertim ab Alex. consil. 46. nu. 4. lib. 1. & consil. 170. nu. 6. lib. 2. Lancelo. Decio in l. si fideiussor. col. 2. ff. de leg. 1. Iaso. consil. 171. colum. 3. lib. 1. quod maximè notadum est.

Secundò, ab eadem ratione procedit, liberationem non tantum in vltima voluntate legatam, sed & lege cōcessam, ad actionem realem minimè extendi. Nam si statuto, aut lege viginti annorum præscriptione liberetur debitor, ea liberatio ab actione personali non à reali concessa intelligitur, sicuti in specie adnotarunt Roman. consil. 201. Angel. & Iason. in principio. Instit. de actionib. num. 101. Felin. in capit. vlti de præscriptionib. col. 3. & Balbus in tracta. de præscrip. 2. parte. 3. partis principalis. q. 14. col. pen. quamuis Ludo. Gomez. in princ. de actionib. columna penult. probare voluerit, etiam in hac specie, liberationem dari ab actione reali.

Tertio, hinc apparet, idem esse in liberatione per transactionem contingente, litē mota super actionibus personalibus, tutelæ inquam, curæ, & similium, siquidē transactio hæc ad actionem realem nequaquā extenditur, quod prædicta ratione probatur, & authoritate glos. in l. sub prætextu. in secundo. C. de transactio. vbi post alios ita Iason col. 2. & Alcia. ad finem adnotarunt. Sed si actio realis esset deducta in iudicium, tunc liberatio transactione conuenta, & stabilita ad actionem realem etiam pertineret, quod sensit glo. vlti. in d. l. sub prætextu. ibidem communiter recepta.

Quartò, si diligenter consideremus rationem Iurisconsulti in d. §. Mæuia. idem erit rūdendum, si liberatio ratione contractus, & inter viuos fiat tutori, curatori, negotiorum gestori, & œconomo, nam & si ita fiat, non continet actionem in rem: imò non obstante liberatione potest ea in iudicium deduci, quod in specie probat elegānter Soci. consil. 160 col. pen. & fi. sensit Bart. in l. non solum. §. vltim. ff. de libera. lega.

Quintò, idem esse existimo, etiam si liberatio fiat iuramento præstito, siquidem licet, vel in vltima voluntate, vel in contractu liberatio iuramenti religione confirmetur, nihilominus ex ea non censetur actio in rem sublata, nec remissa: iuramentum etenim non ager obligationem extrinsecus, sed ei intra suos limites manenti addit religionis vinculum, & robur, argum. l. Titius. in fin. ff. ad Trebel. Bald. in l. si procurator. col. 3. ff. de condict. indeb. tex. celebris in l. vlt. C. de non nu. pecu. quo manifestè probatur, iuramentum non supplere defectum consensus. Cùm igitur in hac liberatione deficiat consensus remittendi actionem in rem: apparet, ex liberatione iurata minimè tolli ius petendi rem propriam reali actione.

Sextò, illud est considerandum posse ita plenè liberationem vel in vltima voluntate, vel in contractu concedi, vt & actionē in rem contineat, eaque remissa censeatur, si quis etenim alterum liberet ab omni eo, & toto, quod petere posset, vel irrita efficiat omnia iura aduersus alterum sibi competentia, etiā realis actio remissa videtur secundum Corneum consil. 29. libr. 1. idem erit, si quis eum qui propriam rem administrauit, liberet ab administrationis, lucris perceptis, & percipiendis à principali, & reliquorum solutione, ac restitutione, optimus tex. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pactis. l. pluribus. ff. de acceptilatio. notat elegānter Alex. consil. 47. lib. 1. num. 9.

Postremò, opportunè q̄rit liberatione legata, an & reliquorū remissio facta cēseatur, & q̄d vbi q̄s liberat exp̄ssim à reddendis rationib.

rationibus, quod ferè idem est, nam in his speciebus non videri reliquorum solutionem remissam esse probat text. in l. si quis rationes. ff. de liberat. legat. si quis inquit Vlpianus, rationes exigere vetetur, non impeditur reliqua exigere, ad idem tex. in l. Lucius. vbi hoc Bart. notat. ff. eod. titul. & in l. Aurelio. §. Caius. vbi Bart. item probatur. in l. Aurelius. §. Titius. quo loco speciale est, vt legata patri liberatione ab actione tutelæ, & à reddendis rationibus, etiam & reliqua remissa censeātur, cuius responsi præter alios meminere Bar. in d. §. Caius. nu. 7. Rom. sing. 110. Alc. de præsump. reg. 1. cap. 6. Angel. consil. 175. & 174. q̄ si in patre ideft speciale, in extraneis secus erit, nam & hi reliqua soluere cogētur, optimus text. in l. creditor. §. Titia. ff. de liberat. lega. ex quibus apparet, reliqua non videri remissa, quoties qui, liberatur ab aliqua actione generali, nempe à tutela, cura, vel rerum administratione, aut à reddendis rationib. sicuti expressim asseruit Bart. in d. §. Caius. nu. 7. notatur. in l. quidam decedens, vbi Alber. ff. de administr. tutor. Alexand. consil. 45. in princ. lib. 1. ex 3rio patet liberatione legata ab actione tutelæ, & reliqua remissa cēseri, nec peti posse, cùm reliqua debita sint, & actione personali exigantur, quæ tamen actio in liberationem venit, glos. in dict. §. Mæuia, quæ probatur ex his, quæ hoc capite tradidimus de actione in rem, quamobrem simul expediam, an remitti possit redditio rationum administratoribus, & quid ea remissio operetur, aliquod propositis conclusionibus.

Prima conclusio, redditio rationum remitti potest ab administratione præterita. text. glo. & ibi Doctor. communi omnium
2 consensu. in l. cum necessitatem. C. de † fideicommissar. probatur idem in varijs Iurisconsultorum authoritatibus, quarum modò mentionem fecimus, atque statim amplius agemus. Hæc verò remissio quamuis à reddēdus rationibus liberet administratorem, tamen à solutione reliquorum eum minimè liberat textus in dicta l. si quis rationes, & in dicto §. Caius, vbi Bartol. nume. 7. gl. cōiter recepta. in d. §. Caius. tex. in d. l. creditor. §. inter cætera. ff. de liberat. legat. & in l. si seruus vetitus. vbi Bartol. ff. de legat. 1. sicut nec liberat ab actione reali quemadmodū satis iam probauimus.

Hoc ipsum verum est, etiam si testator liberet tutorem, vel administratorem, ab actione tutelæ, vel administrationis, nam ea liberatio fieri censetur à reddendis rationibus, non à solutione, reliquorum. text. argumento ab speciali in d. l. Aurelius. §. Titius. & in l. Aurelio. §. Caius. eodem titul. vbi Barto. quem omnes sequuntur. columna. 2. idem tenet tametsi dubitet, ac contrarium sentiat Alberic. ibi. Attamen hæc conclusio non procedit, vbi liberatio ab actione tutelæ patri legata fuerit. text. in d. §. Titius, idem si matri ob eandem affectionis rationem secundum Gozadi. consil. 94. sensit Franciscus Cremensis inter Alexand. responsa consilio 62. nume. 7. & in specie Ioan. Crottus. in l. nemo potest. ff. de legat. 1. colum. 20. nume. 17. Sic, & reliquorum remissio etiam facta censebitur, quoties testator hæredem grauarit restituere tutori, vel administratori, quicquid ab eo ratione tutelæ exegerit, vel actionem ei remittere. text. in dicta l. si quis rationes. ad finem, ex qua Bart. in dicto §. Caius. nume. 7. discrimen constituet, liberauerit ne testator tutorem ab actione tutelæ, an iusserit, & mandauerit, q̄ hæres eum liberet, siquidē priori casu non censetur reliqua remissa, posteriore verò, & à reliquis liberatio fit, quam distinctionem asserit cōiter esse receptā Gozadiin dicto consil. 94. nume. 17. notat Socin. consil. 101. libr. 2. versic. aliquando. Sed isthæc differentia iure non potest defendi Nam aut testator de reliquis cogitabit, & tunc cessat ratio Bart. qui scribit, ex eo non censeri reliqua remissa fuisse, q̄ testator de his non cogitauerit morbo impeditus, & ideo secundum eum, tunc reliqua censeri debent remissa, cum de his testator cogitauerit, nec differt liberatio legata in vltima voluntate ab ea, quæ inter viuos per hæredem fieri debet iussu testatoris, aut testator de reliquis non cogitauit, & ea non veniunt, nec venire possunt in liberationē ab hærede inter viuos iussu testantis concedendū, cùm testantis voluntas deficiat. Præterea sequeretur ex Bart. liberationem ab actione tutelæ legatam testamento condito ab eo, qui tunc sanæ mentis erat, nullaque ægritudine grauabatur, ad reliqua extendi eorum que obligationem, & actionem remittere, quod Bartol. proposita generali differentia negat. Deinde liberatio facta ab hærede iussu testatoris non potest amplior esse ratione testamenti, quàm fuerit testantis voluntas, argumen. l. vxori. §. agri plagam. ff. de legat. 3. fieri etenim debet iuxta mandatum testatoris, & eius testamentum, nec potest plura continere quam liberatio ab ipso testatore relicta, quibus sanè rationibus eleganter Angel. Bartol. distinctionem falsam esse censet consilio 185. eandem reprobat Ioan. Crottus. in dicta l. nemo potest. columna 20. quibus adde Barto. Socin. consil. 73. libro 3. quem omnino legito, licet ab Angelo dissentiat. Curtius item Iunior. in l. actione. colu. vlti. de transact. refellit hanc Bartoli differentiam. His accedit quarta ratio aduersus Bar. ex eo, quod legata liberatione, tenetur heres liberare legatarium. l. 3. §. nunc de effectu. ff. de libe. lega. & tñ liberatio ab hærede præstita reliqua ēt continet, vt fatetur Bar. igitur parū refert, q̄ testator legauerit liberationem, vel iusserit hæredi, eam debitori præstare. nec quicquam hac in re iuuat Bartoli opinionem, aliam esse liberationē ab hærede concedi ex tacita testantis voluntate, quia liberationem legauit, aliud ex expressa, nempe cùm testator iusserit hæredi debitorem liberare, quia verè vtrunque fit pp voluntatem testantis, ni fallor, expressam, atque amplior esse videtur directa liberatio testatoris, & expressior, quam ea, quæ à testante obliquè hæredi iniungitur. Quintò Bart. opinatur liberationē ab hærede præstitam, reliquorum remissionem comprehendere, quia inter viuos facta sit, & tamen ipse Bart. ibi. nu. 6. fatetur liberationem absq; titulo, & causa transactionis, inter viuos contingentem, ad reliqua non extendi, quia dolo vsum esse videtur eum, qui reliqua retinuit. l. Lucius. ff. de liberat. legat. & l. tres fratres. ff. de pactis, ergo sibi non constat Bartoli sententia, quæ minimè probatur in dict. l. si quis rationes, quippe quæ non excludat alias legandi formulas, quibus reliqua censeantur remissa. quāobrem etiam si differentia Bartol. communiter recepta fuerit, ipse opinor liberationem à reddendis rationibus legatam in testamento, vel ab hærede præstitam iussu testatoris, reliqua non continere non enim agitur in hac liberatione de reliquorum remissione, nec deliberatione ab actione tutelæ, sed de non reddendis rationibus. text. est in dicta l. si quis rationes. l. Lucius. l. creditor. §. inter cætera. & §. Titia. ff. de libera. legat. quod si liberatio ab actione tutelæ legata sit, aut ab hærede præstita, aliud forsan respondendum est sicut & Alber. censet in d. l. si quis rationes, sentiens, tunc & reliqua remissa videri, quid enim obsecro refert, remittat testator ipse tutori actionem, an inbeat hæredem eam remittere, & tamen posteriori casu reliqua censetur remissa. d. l. si quis rationes. ad finem. Nec tunc oberit text. in d. l. Aurelio. §. Caius. & in l. Aurelius. §. Mæuia. in his etenim respōsis etiam liberatione legata agitur aduersus tutorem ad res, quæ actione reali vendicari possunt, & ad pecunias non debitas, sed proprias illius, qui liberationem legauit: siquidem etiam reliquis rem. si is, hæ peti possent, cùm reliqua actione personali petantur, & ea sint, in quibus redditis rationibus manet tutor ipse debitor, qua ratione etiam si liberatio patri tutori legata fuerit iuxta text. in d. §. Titius, opinor, à patre posse ea peti, quæ actione reali possunt iure vendicari. Sed opinioni huic, qua diximus liberatione ab actione tutelæ legata reliqua remissa censeri, obstat fortè ter tex. à ratione speciali in d. §. Titius. & ideo crediderim in hac difficili quæstione, liberatione legata ab actione tutelæ, iudicem varijs ex causis, ex qualitate disceptationis, & personarum, ac præsumpta mente testantis, rem ipsam æstimaturum, vt licet in dubio reliqua non iudicentur remissa, q̄sque tñ, & ab eis debitorem liberatum fuisse definiatur text. & ibi gl. in l. Aurelius. §. filias. ff. de liberat. legat. quod itidem apparebit ex verbis ipsius liberationis, quæ ita ampla, & expressa esse possunt, vt his reliqua videantur esse remissa, vnde si testator grauauerit hæredem, vt ratione tutelæ aduersus tutorem non agat, reliquorum liberatio fit, ex dict. l. si quis rationes. licet Bart. contrarium opinetur in d. §. Caius. nu. 7. motus Iurisconsulti responso. in l. non solum. in 2. §. pen. vbi non agitur de reliquorum solutione, sed de dolo per tutorem commisso, qui minimè, dictis verbis legata liberatione, censetur remissus, quod apertius probabitur in sequentium assertionum examinatione.

Secunda conclusio. Quoties à reddendis rationibus administrationis futuræ quis liberatur, nihilominus rationes reddere, &
3 reliqua soluere tenebitur, quamuis liber sit ab † exactissima, anxia, & stricta rationum redditione, text. vbi glos. & Doctor. in l. quidam decedens. ff. de admistr. tut. Bar. in d. §. Caius. nu. 8. Saly. in d. l. cùm necessitatem. C. de fideicom. Angel. consil. 185. Socin. consil. 201. col. 2. quorum opinio communis est, quemadmodū constabit ex his, quæ statim explicabuntur, & in specie asserunt Ioannes Arelat. vltimo responso. de secundis nuptijs. nu. 13. & Aymon consil. 193. nu. 9. post Decium.

Imò, & hæc opinio communis vera est etiam si liberatio legata fuerit, vtcunque, vel ab hærede præstita ex testamento, q̄ p̄dicti Doctores probant, & fatentur, quibus accessere Paulus. Castrens. consilio 86. vltimo dubio, libro 1. & consilio 63. & 446. libro secundo. Iason in dicta l. cùm necessitatem. Idem erit vbi testator non tantum tutorem liberauit ab actione administrationis tutelæ futuræ, sed & testamento scripserit se tutori legare omne id, quo contigerit condemnari ratione administrationis, tunc etenim si quid negligenter admiserit leui culpa, id in legatum veniet, non autem si quid dolo fecerit, nec restitutio reliquorum, alioqui liberatio legata præberet ansam delinquendi, contra Iurisconsulti responsum. in l. conuenire. ff. de pact.

pact.dot. & dolus futurus censeretur remissus, quod iure improbatur ex l.si vinus.§.illud. n.de pact. vbi gloss. atque ita respondérunt.Salycet. Corn. & Ias.in dicta l.cùm necessitatem. idem in l. actione.ad finem. C.de transact. Segur.in l.si ex legati causa. nume.27.ff.de verbor. obligatio. Alex.cons.74.lib.7. Feli.in c.si diligenti.num.26.de foro competenti. Ang.consil.175. gl.celebris in d.l.quidem decedens, verb. sensérit. Francis.Cremens.inter Alexandri responsa,cons.62.lib.4.num.3.Anan.cons.80.& inibi Bologninus.fatentur hanc esse còem opinionem. Dec. consil.178. nu.3.& consi.192.nu.4.idem in d.l.actione.nu.11. Ioannes Crotus.in l.nemo potest. ff.de legatis 1. columna 20. Ferdinan. Loazes de noua conuers. pag. colum. 29. & Barthol. Socin. consilio 73.libro 3.columna 8.Gualdensis de arte testand.titul.de tutore. capitul.2.Curtius Senior idem tradit consil. 66. 2. dubio, ex quibus deducitur,ēt expressim dolū futuræ administrationis remitti non posse,cp in specie adnotauit Bart.in d.§.Caius.nu.8. cui omnes consentire videntur,per text.in d.§.illud.

Eadem ferè ratione quibusdam visum est etiam si à testatore
4 sit tutori remissa † confectio inuentarij,& ea remitti possit. l.vlti. C.arbitr.tutel. posse nihilominus tutorem cogi ad eius cõfectionem si visum fuerit iudici id expedire rerum administrationi. ex l.vtilitatem,vbi Bar.ff.de confir.tuto. Angel. consilio.144. ad finem. Iason in dicta l. cùm necessitatem. Guido Papæ. decis.552. Bar.cõiter receptus.in l.nemo potest.nu.12.ff.de legat.1. vbi post alios Ioan.Crott.colum.19. idem Barto. in l.tutor, qui repertorium.nu.18.ff.de administratio. tutor. Aymon in consil.193. nu. 10.Segura in l.si ex legati causa.num.21.& sequentibus. ff.de verborum obligatio. Aretin. consilio.22. colum.2. Decius consilio 549.nume.5.Ferdinandus Ilerdensis.in l.filiusfamilias.§.diui.ff.de legatis 1.nume.71.Gualdensis de arte testandi.rubr.de tutore.capitul.3. quin & remissio ista conficiendi inuentarium non præiudicat legitimæ portioni debitæ ipsis minoribus ex bonis testantis, nec quo ad eam tenet, sicuti probat Ferdinandus Ilerdensis Episcopus in dicto. §.diui. numer.71. & ita aperti iuris esse videtur.

Cæterum, aduersus communem sententiam, censeri reliqua remissa, & dolum futurum, si testator tutori legauerit omne id, in quo damnatus fuerit ratione administrationis, tenent Dynus in d. l. si quis rationes. Et inibi Raynelius Foroliuiensis. Ang. consil.185. ad fin.Corn.consi.313. libr.1. Francisc. de Pepis inter Socini rnsa cons.282.lib.2.col.6 Crottus in d.l.nemo potest. col. 20.Gozadin.consil.47.num.15. & cons.94. colum.2.num.10.ex text. in d. l.si quis rationes, qui tamen est intelligendus, vbi tractatur de administratione præterita, non de futura, iuxta gloss. ibi Bartol.in d.§.Caius,quibus maturè præuiis,vt dubitationem istam absoluamus,aliquot esse adnotanda existimo.

Primum nunquam dolum verum remissum censeri, nisi expressim, vel saris vrgentibus clausulis remittatur, aut saltem ex certa remittentis scientia eum remissum esse constet, text. in l. non solum.in 2.§.pen.ff.de lib.leg.l.tres fratres. ff.de pact.l. Pomponius.scribit.ff.de neg.gest.l.creditor.§.Lucius.ff.mand. l.actione.C.de trãsact. quod apud me verissimum est. Et in specie probat Curtius Iunior in d.l.actione.colum.penul.

Secundum,etiam si gloss.communiter recepta in d.l.actione, vt inibi Docto. fatentur, & Socin.consil.73. colum. 1. scripserit, remissa actione generali verborum formula, dolum commissum in præterita administratione remissum censeri saltem, vbi ex eo dolo nullum adest, nec supersit administratori lucrum. Bart.in dict. §.Caius.num. 6.Socin.post alios in dict. consilio 73. colu. 2.mihi potius placet,nec tunc verum dolū remitti, tametsi præsumptus dolus remissus videri possit ex his q̃ statim dicentur.

Tertium, non idem est, tutorem, curatorem ve dolum verè commisisse, & reliquorum debirorem esse, siquidem contingere potest reliqua deberi ab eo, qui bona fide rem gesserit,cp asserunt,& probant Corne.cons.313.colum.vlti. libro 1. & Franciscus de Pepis inter Socini responsa.consilio 182.columa 6. libro 2.licet qui reliqua non restituit, dolum præsumatur commisisse. l.1.C.de in lit.iur. Auth. q̃ qui propiam. C.de non nume.pecu. & l.qui restituere,& l.vlt.ff.de rei vendic. cum alijs.

Quartùm, licet dolus, & verus, & præsumptus tacitè, ac expressim circa præteritam administrationem remitti possit, dolus tamen verus ratione futuræ administrationis nullo pacto remitti poterit.l.si vnus. §. illud. ff. de pact. cp probatur ex cõi omnium sn'a,cuius modo mentionem fecimus.versic. imò & hæc.

Quintum, dolus præsumptus etiam quo ad futuram administrationem remitti iure potest. l. 1. & ibi expressim Bald. C.de vsufruct.in fine. Anton. in capitul. fraternitatis. columna 9.versicul.4.fallit. de testibus. Iason in dicto.§.illud. Felin. in capitul.si diligenti.num.31. de foro compet. & constat planè, si consideremus opinionem illam,& Cæsaream decisionem, qua permissum est testatori, confectionem inuentarij tutoribus remittere.l. vltima.C.arb itr.tut.l.cùm tale.§.1.vbi Paul.ff.de conditio. & demonstratio.

Sextũ,& illud ex præmissis deducitur facilius cẽseri remissum dolum præsumptum,& reliquorum solutionem,quoties agitur de præterita administratione, quàm vbi de futura tractatur, ne occasio delinquendi præstetur,hoc constat ex versic.sequenti, & ex præcedenti conclusione ad finem.

Septimò, erit considerandum, sententiam Dyni in d. l. si quis rationes, admitti posse quo ad reliquorum remissionem administrationis futuræ, si tutor factus non sit ex eis locupletior secundum Fulgo.cons.25.col.2.Deci.consi.178.colu. 2. & consil. 192.num.4.Aymo consil.193.nu.9.Gozad. consi.94.nu.12. Cremens.inter consil.Alexan.dict.consil.62.num.7. sentit Francis. de Pepis dict.consil.282.Dec.& Curt.Iun.in d.l.actione ad finem,ex quibus idem erit quo ad culpam etiam in omittendo contingentem,& quo ad dolum præsumptum, & tandē quo ad ea,que potuissent à testatore remitti, nā si legatum ita conceptum fuerit,quemadmodū Dynus,Ang.& sequaces explicant, censentur remissa ea, quæ à tutore ratione doli præsumpti,& culpæ ēt latæ omissionis causa cõmisse, exigi poterant, modò factus non fuerit locupletior,cp in specie Fulg.respondit, cui cæteri assentiũtur, quamuis Corneus in d.cons.113.col.vlt.lib.1.existimet,predictū legatum quo ad expressam, vel tacitam reliquorum remissionē omnino valere, etiam si ex reliquis tutor locupletior fiat.

Octauò, deducitur ex his, etiam si expressim tutori futuro legetur id, in quo damnatus fuerit causa doli in administratione tutelæ commissi, nihilominus aduersus ipsum ob dolum verū agi posse, licet factus non fuerit tutor locupletior, id etenim ꝓbant omnes hi, qui aduersus Dynum communem opinionem sequuntur,& prætereà Corn.d.consil.113. colum.pen.cui falsò à quibusdam contrarium adscribitur, receptum tamen est, oportere dolum probari ab his, qui tutorem ea ex causa in iudicium vocauerint.l.quoties.§. qui dolo.ff.de probationib.

Vltimò, omittendum non est, ab opinione Dyni ea ex parte, qua vera est,& sanè iure probari pōt,colligi satis apertè, id legatū tutori prodesse, si apud iudicē conueniatur ex eo, cp reperroriū facere omiserit, erit etenim ob id legatū ab ea actione absoluendus, vt eleganter Fulg. Deci. Gozad. & Aymo in prædictis rnsis scripsere. potuit siquidem confectio inuentarij à testatore remitti.l.vlti.C.arb. tut.cum alioqui ɔ̃ tutorem, qui repertorium conficere omiserit in litem iuretur.l.tutor,qui repertorium. ff.de admini.tut. non rn contra tutoris hꝛdem. l.alio.C.de in litem juran.l.6.tit.11.part.3. quasi illa præsumptio doli, quæ non confecto inuentario adest ɔ̃ tutorem, minimè admittatur aduersus ipsius tutoris hꝛdem, idem probatur.in l.2. & in l.vlt. C.de in lit. iur.vnde licet controuersum sit, an ob dolum verū lite nondum à defuncto contestata,iuretur in litem ɔ̃ heredem.Barto.cui frequentissimè oīum consensu suffragatū est. in l. in actionib. ff.de in litem iur.definiente, etiam tunc minimè aduersus hæredē iuari.Cur.Iun.nu.34.inibi refragante authoritate eiusdem Bar.in l. 1. C. de in litem iurand.ab omnibus tamen receptum est, ob dolum præsumptum, lite nondum contestata mortuo reo, aduersus eius hæredem in lite iurandum non esse, dolus autem tutoris non cõficientis inuẽtarium,præsumptus est, non verus sicuti ex præmissis, præsertim ex l. vltima. C.arbit. tutel. deducitur. notant in specie Dynus, Albericus, Bartolus. nume.20. & Cum.in d.l. tutor, qui repertorium in princ. idem Bar.in d.l.1.

5 † Hinc profectò manifestè constat, non solum ob dolū verū sed & ob præsumptū in litem iurari,cp probatur,nam aduersum tutorem non conficientem inuentarium iuratur in litem propter dolum presumptum dict.l.tutor,qui repertorium,ex communi omnium interpretatione, idem adnotarunt Curti. Iunior in dict.l.in actionibus.num.28. & Duarenus. nu.35. Tiraquellus. in l.si vnquā. C.de reuocand. donatio. verb. donatione largitus. nu.134.& licet Corneus consil.81.col.3.versicul.imò. lib.4. Deci. in dicta l.in actionibus.nu.28 & Cate. Cotta. dictione iuramentū in litem ɔ̃riū probare conentur asseuerantes ob dolum præsumptum in lite non iurari, quasi speciale sit, quod ob eum iuretur in actione tutelæ, in qua & ob latam culpam iuratur in litē l.2.C.de in lit.iur.opinor tamen & veriorem,& magis receptam esse priorem sententiam quàm generaliter Bar.nume.21.& Cuman.in d.l.tutor, qui repertorium. Curtius Iunior, Duarenus, & Tiraquellus in præcitatis locis veram esse censent. miraberis forsan,lector candidè,cur hanc opinionem Bar. ipse tribuerim, & adscripserim cùm in contrariū Bart. locum addnxerit Catel. Cotta.nec temere, hæc enim sunt Bart.verba.Nota, cp licèt propter dolum solum iuretur in litem,& non propter latā culpā, vt in l.in actionibus supra de in lit.iuran. tñ intelligitur pro dolo verò non pro dolo præsumpto, vt hic, cq quidē locus vitio codicis interuersus fefellit virum alioqui diligẽtissimū cùm ita legendus sit: Nota quod licet propter dolum solum iuretur in litem, & non

propter latam culpam, vt in l.in actionibus. supra de in lit.iur.tñ intelligitur pro dolo verò, vel pro dolo præsumpto, vt hic. Hactenus Barto. à quo si diligenter eius sensum expendisset, Catelli.Cotta.non deduxisset propriam Cornei, & aliorū sentẽtiam, hunc Codicis errorem deprehendimus ex Cuman.qui ita Bar.adnotationem refert in d.l.tutor.nu.2.& Soci.cons.213.col. 3.libr.2.ipsam Bart.sn'am sequutus idem euidenter apparet. Nā cùm Bartol.num.20.scripserit, dolum præsumi à Iurisconsulto contra tutorem non conficientem inuentarium,tandem. nu.21. ab eodem Iurisconsulti responsio inconcinnè, & perperam adnotasset, non posse ob dolum præsumptum iurari in litem,siquidem expressum inibi sit, aduersus tutorem deferri iuramentum in litem ex eo,quod omiserit repertorium conficere.

His adde Bald.in cap.1. §.vassallus. si feudo fuerit contro.inter dom.& agna.vas.vbi dicit nota.text.in dict.l.alio. C.de in lit.iur. & Socin.cons.213.lib.2.nu.3.Cassan.in consuetu. Burg.rubric. 6. §.9. versic. istud inuentarium.Mathæ.Afflict.decis.169.Socin. Iunior.consil.148.& Cattelli.Cottam dictione iuramentum in litem.Paul.Castrens.& Iason.nume.5.in l.si per alium.§.hoc iudicium.ff.ne quis eum, qui in ius vocat.&c.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Successor singularis tenetur stare colonis, & inquilinis, quoties eorum eius exceptum fuerit in contractu donationis,vel venditionis.*
2 *Conductio ad longum tempus transit in successorem etiam singularem.*
3 *Quoties in locatione,& conductione adest hypotheca,non potest colonus expelli à successore singulari.*
4 *Duo intellectus ad l.ædem. C.locati.*
5 *Vxor quo pacto teneatur stare locationi rerum dotalium factæ per maritum, & quid è contrario.*
6 *Prælatus succedens alteri,an teneatur stare locationi factæ per præcessorem. Quod inibi latè traditur.*

An successor vniuersalis, vel singularis teneatur stare locationi.

CAPVT XV.

IVre Cæsarum statutum est, vniuersalem successorem non posse à contractu locationis à præcessore stabilito resilire nam & ei stare tenetur.l.viam veritatis. C.locat.Regia.l.2.tit.8. parti.5.§. vltim. Institit.de locatio. l.sed addes. §.pen.l.cùm plures.vers.hæredē.ff.locati.Non idem est in successore singulari, is etenim cõductore expellere potest. l.emptorem. C.de locat. l.qui fundum.
1 ff.eod.tit.Regia.l.19.tit.8.partita quinta,quod verū est, nisi † habitatio à venditore recepta sit habitatoribus. text.in d. l. emptorem.2. responso, siquidem tunc expelli non possunt habitatores modo mercede constituta, non gratis habitent, text.in l.si mercedem.§.vltimo.ff.de action. empt. quem scribit singul. esse Ludouic.Roman.singular.27.ex quo patet, excepta à venditore habitantibus habitatione, expelli posse ab emptore eos, qui gratis habitant,quasi venditor eos exceperit habitatores,qui iure locationis, & conductionis poterant aduersus ipsum agere de euictione, quo fit, vt si quis donationis causa habitaret, & agere de euictione posset, is in exceptionem veniat. glos. communiter recepta præsertim à Paulo Castrensi in dicto §. vltimo. agit autem de euictione donatarius aduersus donatorem, quoties donatio non incepit à traditione, sed à promissione de donando, vel est euictio promissa.gl. ab omnibus probata. in l.2. C.de euiction.vbi Salycet.glossin l.Aristo.ff.de donatio.§.vltim.vbi Bart. & Imol.Paul.Castrens.in l.si à substituto.§.1.ff.de leg.1. colum.2. Decius consil.392.Iason.in §.fuerat.de action.nu.35. Bal.in Authen.ex testamento.colum.3.C.de collat.Ludouic.Gozad. consil.60.col.2.Paul.de Castr.in l.si rem meam.ff.de solut.

Secundò etiam successor singularis non poterit expellere colonum, nec inquilinum si res conducta fuerit ad longum tem-
2 pus,text.in l.1. §. quod autem. ff.de superficieb. † glo. quam inibi Doctor.sequuntur.in dict.l.emptorem, Guido Papæ. quæst.480. Aufrer. decisio. Tholosan.420. Rota antiqua 861. Et licet in dicta.l.1. §.quod autem, de locatione ad vitam tractetur, & hæc ipsa opinio probetur in dicta l. 19. tit.8. partit. 5. qua in vltima parte decisum est, colonum, seu inquilinum ad vitam, vel perpetuum non posse à successore singulari expelli, idem quo ad exemplum huius secundæ conclusionis erit in locatione facta, & ad decennium conuenta. argumen.l.vltim.C.de præscrip.longi temporis, & l.vltim. ff.si ager vectigal.quo in loco. Accursius hanc locationem ad decennium perpetuæ locationi similem facit. Et tamen in perpetua locatione expressa est Regia constitutio, atque ita in specie notat Bartol. in dicta l. qui fundum. ff. locati.idem Bart.in dict.§.quod autem.in 1. Alex. in l.si filio. §.si, vir.num.2.ff.solut.matrimo.

Tertiò, à successore etiam singulari expelli non potest colonus,nec inquilinus,qui rem ipsam, vel omnia locantis bona hy-
3 potheca † subiecta habet pro obseruatione, contractus, ita quidem visum est Bart.Bal.& Salicet.in d.l.emptorem. idem Bar.in d.l.1.§.q̃ autem. dem Bar.in l.qui fundum.ff.loca.Bar.Pau. Imol. & Alexand.in l.si filio.§.si vir. ff.soluto matrimonio. Paul. in l. si merces.§.qui fundum. ff. locati. Rota antiqua. 861. Guido dicta question.480.Aufrer. dicta decisio.420. Abb. colum. penultim. Anani.nume.9.in cap.querelam.he præla',vices suas.Imol. Aret. & Alex.in l.qui absenti.§.1.ff.de acqui.possess.fenit gl.in l. nihil.§. vlti. ff.de legat. 1. quorum opinio processit ab authoritate Iurisconsulti.in l.si creditor.§.vltim.ff.de distract.pignor.Quæritur,inquit Iurisconsultus, si pactum sit à creditore, ne liceat debitori hypothecam vendere,vel pignus; quid iuris sit? & an pactio nulla sit talis, quasi contra ius sit posita: ideoque venire possit. Et certū est,nullam esse venditionem, vt pactioni stetur. Cui respõso conuenit expressim Regia.l.vltima.titul.5. partita 5. ex quibus dubium est,sintne necessaria pactio de non alienando rem locatam, vt locus sit huic Doctor. sententiæ, item an requiratur hypotheca specialis, an sufficiat generalis? in quo tria esse prænotanda existimo.

Primum,hypothecam, siue specialem, siue generalem, etiam absque prohibitione alienationis omnino sufficere,vt colonus, vel inquilinus iure hypothecæ possit rem ipsam detinere, & se ab expulsione tutari, donec à successore singulari ei soluatur interesse,cp præmittunt, & sarentur præfati Doctor.ex quibus constat saltem quo ad hunc effectum non requiri specialem hypothecam,& idem probant Paul.Castr.in d.l.nihil. §.vlt.Ang.cons. 245.nu.6.Corne.consil.6.libr.4.& Ferdinan.Loazes. in l. filiusfamilias.§.diui.nu.441. ff.de legat.1. dicens hanc opinionem communem esse.idem tradit,& notat Carol.Molinę.in consuetu.Parisiens.titu.1.§.30.quæstio.23.Deduciturque à Barto. d. Lemprorem,& in dicta l.qui fundum,cui cæteri accessere. quamobrem, quod tradidere Iason in dicto §. diui. prima lectio. nume.92. & Suarez.in repet.l.Regiæ.post.l.post rem. ff.de re iudica. §.ibi, *que las cumplades*.colum.6. hoc ipsum asserentes in speciali hypotheca.ita intelligendum est,vt idem sit in generali.argum.l.generaliter.ff.qui potio.in pign habe. l.si is qui. ff.de iure fisci. Alexand.in consilio 18. libro 5. numero 20. Antoni. Fanensis de pignoribus primo membro, secundæ partis, numer. 6. asseuerans hanc esse communem sententiam.nec enim negari vllo pacto poterit, colonum ex hac hypotheca, etiam generale habere ius retinendi rem ipsam pro damnis,& interesse.dict.§.quod autem.Barto. in l.si non sortem, §.si centum. ff. de condict. indeb. Et quamuis Alex.dict.l.qui absenti.§.1.num.6.iuxta literam teneat, hanc hypotecam absque prohibitione alienationis non habere hunc effectum, vt res possit à colono retineri, donec ab emptore, & singulari successore soluatur interesse, ego existimo manifestum esse, Codicis vitium, & erratum esse fat euidentis, cum Alex.Bar.in d.l.emptorem referat, & sequatur.

Secundum hinc deducitur,scilicet hypothecam etiam specialem rei locatæ absque pactione de non alienanda ipsa re, non habere hanc vim,vt præcisè alienatio non teneat,& cogatur emptor stare locationi siquidem hypotheca ius hoc nō habet, imò dissoluitur hypotheca eo ipso,quod à possessore,vel secùdo successore, primo interesse soluitur.l.Paulus.aliàs Sempronius.§ qui pig.ff.quib.mod.pig.vel hypot.solua. l. cùm seruus. ff de distract. pigno.sic sanè censet Bart. in dicta l.emptorem. & in dicta. l.qui fundum, & ibi Salic.idem Bart.& Imol. in l. vectigalia. ff.de public. Salyc. in l.mancip. C. de reb. alien.non alien. Alexand post Paul.& Roman.ibi.in dict.§.si vir. in quinquennium, num.4.Ias. in dicto §.diui. nume.92.1. lectio. Suarez dict.colu.6. Anania in dict.cap.querelam.nu.9.Bal.col.2.& ibi Salyc. apertius in d.l.emptorem, quorum sententiam sequuntur eam dicentes cõem esse Anton.Fanens.nu.6. Carol.Mol. & Ferdinandus Loazes in præcitatis locis,tametsi Cum.in d.§.si vir in quinquennium, & Bart. Soci.cons.90.libr.4. nitantur probare in hac specie, successorem singularem præcisè cogendum esse stare locationi, & colono, nec satis esse,cp is velit soluere interesse, cp admitti poterit forsan vbi pactio fuerit iuramenti religione communita, sicuti Soci.ipse sensit,& probat Anton. Fanens. in dicto membro 1. nume. 9. idem notat Boerius decis.182.nu.51. adhuc tamen dubia est Socin.opinio, cùm hic non tractetur de vinculo iuramenti respectu iurantis, vel eius vniuersalis successoris, qui conuentioni tenetur stare.

Vltimò eſt ad hæc conſiderandum, pactione inita, qua vetitus ſit locator rem ipſam alienare, & adiecta ipſius ſpeciali hypotheca, emptorem eiuſdem rei præciſè cogendũ eſſe ſtare locationi, nec tamen ſufficiat ad hoc generalis hypotheca. text. in dict. l. ſi creditor. §. vlti. quem ita in hac quæſtione interpretatur Bartol. Bald. Imol. num. 8. Areti. 9. Iaſo. 32. in l. ſi ita quis. §. ea lege. ff. de verbor. obligatio. Bar. Roma. & Imol. in d. l. qui abſenti. §. 1. Alexand. in dict. §. ſi vir. nume. 4. Iaſon. in l. quoties. C. de rei vendica. numero 28. quorum ſententia frequentiori calculo, vt communis recepta eſt, ſecundum Ferdinan. Loazes in dict. §. diui. num. 441. & Anton. de Fano dicto membro 1. nu. 5. licet Pau. Caſtrenſ. in dicto §. ea lege. & Ioan. Crot. in dict. §. diui. colu. 27. Alex. conſil. 59. lib. 5. num. 6. Corne. conſil. 321. lib. 4. teneant: reſponſum Iuriſconſulti in d. l. creditor. §. vltim. procedere, & obtinere, etiam præmiſſa generali hypotheca. Horum ſanè deciſio fortaſſis admitti poterit, quando promiſſio, ſeu pactio ſit generaliter, prohibens alienationem omnium bonorum, & cuiuſlibet eorum partis, adiecta omnium item bonorum hypotheca, quod reſpondet Alex. in dicto conſilio 59. lib. 5.

Hinc infertur intellectus ad text. in l. ædem. C. locati. & l. 6. tit. 8. part. 5. quibus cautum eſt poſſe inquilinum à domo conducta
4 expelli ante finitam locationem, ſi dominus † eam proprijs vſibus neceſſariam eſſe probauerit, idem probatur in cap. propter. §. verum. de locato, nam id admittendum non eſt, quoties pro obſeruatione, & exequutione contractus inquilinus obligatam, & hypothecæ ſubiectam habet ipſam domum ſpecialiter, vel generaliter ſecundum Cuman. column. vltima. & Alexand. columm. 2. in dict. §. ſi vir in quinquennium. Carol. Molin. in dict. q. 23. num. 94. & Arnaldum Ferronum in conſuetud. Burdegalenſibus. titu. 3. §. 2. quibus ipſe non aſſentior, quippe qui videam ex ea hypotheca nihil aliud poſſe deduci, quam ipſius contractus, & obligationis maiorem vim, & tutiſſimam firmitatem, poſſeq; rem ipſam iure pignoris pro tutela contractus detineri, & tamen ipſe dominus, qui ſtare omnino tenetur alioqui locationi, ex iuris permiſſione poteſt domum locatam ad propriam habitationem petere expulſo inquilino, ſi ea indigeat, nec ea neceſſitas tempore locationis aderat. dict. l. ædem. & d. §. verum, igitur hęc facultas non tollitur per hypothecam, cum ea à iure ex natura contractus locationis vtcunque firmiſſima tacita ſit conceſſa, verum eſt, ꝙ Cuman. Alexand. & Carol. opinionem iſtam tradidere in ea ſpecie, quãdo locator poſt locationẽ rem alteri donauerit, nam tunc exſtimant donatariũ non poſſe expellere conductorem, etiam ſi re ipſa indigeat ad proprium vſum, ſi tamen ſtare locationi teneatur, ꝙ defendi poteſt, & prætereà, licet Alexand. ſcribat, ſecus eſſe in emptore, mihi idem in quocunq; ſingulari ſucceſſore videtur, vt tandem ſi is ſtare teneatur locationi propter hypothecam, vel ius in re competens conductori, nõ poſſit eum expellere etiam ſi re indigeat ad propriam habitationem.

Hoc probatur, quia inquilinus propter caſum contingentem poſt contractum, à domino, qui cum eo contraxit, expelli põt non ab alio, dict. l. ædem, niſi ſit eiuſdem domini ſucceſſor vniuerſalis, qui eius perſonam repreſentet, his etenim leges contractibus aſcriptæ, vel à iure ſubintellectæ, non alijs competunt. At ſingularis ſucceſſor quoties ſtare tenetur locationi, non repreſentat ipſum locatorem, ſed ad id tenetur, vel quia contractus ab ipſo conuentus non tenet in præiudicium locationis, vel ratione pignoris, & hypothecæ, & ideo iniuria grauis fieret conductori, ſi expelli poſſet à quocunque ſucceſſore ſinguari, ſicut ab ipſo locatore, propter proprium, & ei neceſſarium rei locatę vſum, eſſetque locus mille fraudibus, quibus obuiandum eſt, plerunque etenim ſingulares ſucceſſores indigent rebus ipſis, quas emunt, quibus locatores ipſi toto locationis tempore non indigerent, quamobrem in hac dubitatione diſtingendum eſſe arbitror inter ipſum locatorem, & eius ſingularem ſucceſſorem vt ipſi locatori competat ob proprium, & neceſſarium vſum ius expellendi conductorem. ex l. ædem. etiam ſi conductor rem ipſam habeat ſpeciali hypotheca obligatam, nec opinor Cum. & Alex. aliud voluiſſe, licet Ferronus ex eis id deduxerit.

Ex quo mihi dubia videtur ſententia Angeli in d. l. ædem. vbi aſſeuerat, non poſſe locatorem inquilinum expellere, etiam ſi ob nouam, & contingentem neceſſitatem re ipſa indigeat, ſi in inſtrumento locationis nominatim expreſſum ſit de nõ expellendo locatore pendente tempore cõductionis, cum ex his verbis videatur receſſum à natura locationis, vt aliquid operentur ea verba adiecta, de non expellendo conductorem. l. quero. §. inter locatorem. ff. locati. Angel. ſubſcripſit Decius conſilio 292. & conſil. 667. columna 2. quod mihi non probatur iure, quia ea verba, nè expellantur conductores ante tp̃s, inſunt ex natura ꝯ̃ctus etiam ſi expreſſa non ſint, & ideo appoſita, non debent ad caſus ſingulares, & in ſpecie à lege deciſos, exceptoſque deduci, & nec extendi, quia ratione Salmanticæ cum anno quadrageſimo ſexto, intepretarer publicè Paragraphum verum. c. propter. de locat. Angeli opinionem improbaui, ac demum poſteà comperi eam reprobari ab Arnoldo Ferrono in conſuetud. Burdeg. dict. titu. 3. §. 2. non obſtat text. in dicta l. quæro. imò poterit aduerſus Angelum induci ex his, quæ ad eius interpretationem ipſe adnotaui in rubr. de teſtamentis. 2. parte. nume. 11. & ſequentibus, nec conuenit in praxi hanc opinionem admitti, cùm ex eo omnino, & paſſim tolleretur dict. l. ædem ſingularis, & æquiſſima deciſio.

Quarto, quæritur principaliter de vxore, an ea teneatur ſta-
5 re locationi contractæ per maritum dum is res dotales † adminiſtrabat. Cui quidem quæſtioni reſpondet Paul. libr. 7. ad Sabinum in l. ſi filiofamilias. §. vltim. ff. ſolu. matrim. Si vir inquit, in quinquennium locauerit fundum, & poſt primum fortè annum diuortium interuenerit: Sabinus ait, non aliàs fundum mulieri reddi oportere, quàm cauerit, ſi quid præter vnius anni locationẽ maritus dãnatus ſit, id ſe præſtituram eſſe. Sed & mulieri cauendum quicquid præter primum annum ex locatione vir cõſequutus fuerit, ſe ei reſtituturum. Hactenus Iuriſconſultus, ex quo Bart. collegit, vxorem non teneri præciſè ſtare colono appoſito per maritum tp̃e, quo is erat dominus dotis, poſtquam ipſa vxor matrimonio ſoluto ius priſtinum recuperauerit, & licet ipſa teneatur cauere marito de indemnitate ne ipſe damnũ conſequatur ex his, quæ matrimonio conſtante, vt legitimus adminiſtrator geſſit, colono tamen non datur exceptio, nec retentio, ſecundum eundem Bar. cui accedunt Imola, Cuma. Roma. & Paul. ibi Alber. in l. diuortio. in princip. num. 11. ff. ſolut. matri. Campegius de dote, ſecunda parte. quæſt. 18. Auferri in deciſio. Tholoſan. 420. Cynus, & Salycet. in l. emptorem. C. locati. quorum opinio probatur ab Accurſio. in l. 2. §. vltimo. ff. de dote. præleg. & eſt communis vti fatetur Carol. Molin. in conſuetud. Pariſ. §. 30. quæſtio. 22. contraria tamen placuit Angelo in dict. l. emptorem. Bald. & Angel. in dict. §. ſi vir in quinquennium Bal. in l. 1. col. pen. C. de iure fiſc. lib. 10. & Ananiæ in c. vlti. num. 9. ne prælat. vic. ſuas. ea ratione; quia maritus res dotales locauit, vt legitimus adminiſtrator rerum, & vxoris, quę poſtea matrimonio ſoluto ſuccedit titulo ſingulari, ad exemplum tutoris, qui durante tutela locat res minoris, & minor finita tutela tenetur ſtare præciſè locationi. l. ſi tutelę. ff. de admin. tut. igitur tenebitur vxor præciſè ſtare locationi, & colono appoſito per maritum. Huic rationi reſponderi poterit, non idem eſſe in marito, ꝙ tutore, ſiquidem tutor res minoris locat, vt legitimus adminiſtrator nomine minoris pupilli, non nomine proprio, at maritus, & ſi ſit adminiſtrator rerum dotalium, & vxoris, tamen nomine proprio vti dñs dotis matrimonio conſtante locat, & ideo vxor nõ tenebitur præciſè ſtare locationi, quæ non ſit eius nomine facta, atque ita communis opinio iure defendi poteſt. Sed nihilominus non omnino reprobanda eſt opinio Alexan. in d. §. ſi vir. columna 1. ſcribentis, vxorem præciſè cogendam fore ſtare locationi mariti, vbi ea locatio facta fuerit per maritum ad modicum tempus, nempe ad annum: quaſi id æquitati conueniat, cum ea locatio rectè, ac bona fide facta ſit, eandem ſententiam non citato Alexandro ſequitur Carol. Moli. in dicta q. 22. num. 92. quibus adſtipulatur, quod ſtatim adducemus in locatione rerum Eccleſiæ facta per Prælatum.

Quid autem è contrario dicendum erit: vtrum maritus teneatur ſtare locationi factæ per vxorem, aut ſocerum ante dotis conſtitutionem? Et gl. in verb. ſequantur. in l. diuortio. in prin. ff. ſolut. matr. ſentit maritum teneri ſtare locationi, ſicut & vxor, quod refragatur iuri ex ea ratione, qua conſtat, ſucceſſorem voluntarium ſingularem poſſe à locatione reſilire l. emptorẽ, ergo cùm maritus ſit voluntarius, & ſingularis ſucceſſor, poterit colonum expellere ſecundũ Roma. in d. l. ſi filio. §. ſi vir. nu. 26. cuius opinio iure verior eſt, vti exiſtimant, & probant Alexand. nu. 38. & Claudi. nu. 35. in d. l. diuortio. ipſi tamen poſt Cuman. Imol. & Aretin. ibi. Campe. de dote. 2. part. quæſtion. 23. opinionem glo. admittunt eo caſu, quo maritus paciſcens dotem ſciuerit rem ſibi promiſſam dotis titulo, locatam eſſe ſiquidem conſentire locationi viſus eſt, & adeo non poteſt expellere colonum, nec inquilinum, ꝙ ab authoritatem gloſ. in praxi recipiendum eſt.

Quintò principaliter ad hanc rem conducit inquirere de lo-
6 catione facta † per prælatum, an & ei ſucceſſor ſtare teneatur, in qua quidem controuerſia tria proponam, quæ videntur articulum iſtum enodare.

Primum, eſſe omnino diſtinguendum, an prælatus res ipſius Eccleſiæ, quæ ad dignitatem, & ad ſumptus, & alimenta prælati non pertinent, tanquam bonorũ Eccleſiæ adminiſtrator, & Eccleſiæ rector, locauerit, an ipſius dignitatis rem, cuius fructus, & redditus ad victum, veſtitum, & onera dignitatis ſpectant, & cõſtituti ſunt, in locationem dederit. Priori etenim ſpecie ſimilis

omnino

omnino videtur prælatus ipſi tutori, res minoris, & pupilli locati, ex ratione Iuriſconſulti in d. l. ſi tutelæ. ff. de admin. tuto.

Secundum etiam, ſi Eccleſiæ prælatus, & rector ad tempus iure permiſſum, res locauerit, nomine tamen proprio, & ad propriam vtilitatem, huic locationi ſucceſſor ſtare nõ tenetur, imò finitur locatio morte locantis glo. cõiter recepta in c. vlti. ne prelati vices ſuas. Regia. l. 9. tit. 17. parte 1. Rota noua 232. Anchar. conſil. 16. Paul. Caſtrenſ. conſil. 2. lib. 1. Soci. conſi. 32. col. 4. lib. 1. quorum opinio communis eſt ſecundum Socin. conſi. 34. lib. 3. & probatur ex eo, quod mortuo rectore, qui locauit fructus, & reditus ad ſucceſſorem pertinent, & ei reſeruantur. cap. præſenti. de offic. ordi. in 6. cap. relatum, in ſecundo. de teſta. nec amplius ad defuncti ius attinent, ideo locatio eius morte extinguitur. Et præterea ſiue dicamus rectorem eſſe vſurarium, ſiue vſufructuarium, locatio morte finitur, nec ei tenetur ſucceſſor proprietarius ſtare. l. ſi quis domum. §. 1. ff. locati, nec obſtat, quod de vxore dictũ eſt à Iuriſconſulto in d. §. ſi vir in quinquennium, quia maritus dum locat dotales res, eſt adminiſtrator rerum, & ſucceſſoris, nempè vxoris, eandem opinionem ſequitur Abbas in quæſtione 3. incipienti, Sempronius clericus, dubio quinto, quæ quidem procedit, etiam ſi ſucceſſor velit ſtare locationi, nam is conſenſus parum proderit inuito conductore, qui nõ tenebitur conductioni ſtare, ſicuti probant Abb. in dict. dubio. 5. Rota dicta quæſtione. 231. Socinus dicto conſil. 32. lib. 1. & Ana. in d. c. vltim. num. 15. idem erit, vbi rector Eccleſiæ, qui locauit beneficio renunciauerit ante finitam locationem, nam eius ſucceſſor non tenebitur ſtare locationi: quod eleganter reſpondet Paul. Caſtren. conſil. 4. lib. 1. & deducitur ex gl. in d. c. vlt. & communi opinione, quam etiam ſequitur Domini. conſ. 17. Quibus adde l. Regiam 9. tit. 17. parte. 1.

Tertium, in hac quæſtione dubitationem habet. Quidam etenim tenent, ſucceſſorem omnino teneri ſtare locationi factæ per prælatum, ſeu rectorem Eccleſiæ, ipſius Eccleſiæ nomine, & ad eius commodum, nempe cùm reditus rei locatæ ad Eccleſiam ipſam pertinent, non ad ipſum rectorem. hoc probatur ratione d. l. tutelæ. nam ipſe locator reum Eccleſiæ, quæ nõ moritur, adminiſtrator eſt legitimus, & ideo in hac ſpecie opinionẽ iſtam aſſerunt veram eſſe. Anto. in d. c. vlt. Abb. in d. quæſt. 3. dubio 5. Ang. conſil. 245. nu. 6. Maria. Soci. conſ. 32. col. 2. lib. 1. Alij verò contrarium aſſeuerant exiſtimantes, ſucceſſorem minimè cogi poſſe, vt probet locationem à prælato nomine Eccleſiæ factam, niſi ea vtilis ſit Eccleſiæ. gl. communiter recepta ſecundum Abba. & Anania columna 4. in dicto capitul. vltimo, & Socin. conſilio 34. libro 3. columna 3. Rotam nouam dicta deciſione 232. Sed & Abb. atque Anania mediam probare videntur ſententiam, ex qua cenſent opinionem gloſſ. quæ communis eſt, procedere, vbi non apparet locationem eſſe geſtam, & factam in Eccleſiæ vtilttatem prima, & apparenti ipſius rei conſideratione. at ſi ſtatim ex ipſa prima, & apparẽti examinatione ꝯ̃ctus, locatio vtilis Eccleſiæ viſa fuerit, Antonij ſententia admittenda eſt: quẽadmodum ipſi opinantur.

Ego verò conſiderandum eſſe reor, eos qui quæſtionem iſtã tractauere, vnanimi conſenſu præmittere, locationem ad tempus in ea definitum fieri potuiſſe per rectorem, aut prælatũ abſq; alterius authoritate, nam ſi ea fieri non potuiſſet, fruſtra controuertitur, an ſucceſſor teneatur ſtare locationi, quæ nulla, & irrita fuerit. Quod ſi locatio fieri potuit, & facta fuit nomine Eccleſiæ ab eo, qui legitimam Eccleſiæ, & eiuſdem patrimonij adminiſtrationem habet, ego non video, qua ratione ſucceſſor poſſit à contractu locationis recedere. Prælatus enim, vt tutor pupilli, & eiuſdem patrimonij, ita eſt adminiſtrator legitimus Eccleſiæ & rerum ad Eccleſiam pertinentium, vnde ſi res Eccleſiæ locauerit nomine Eccleſię, eiuſque negotium gerens, & ipſe locationis contractus validus fuerit ſucceſſor tenebitur ſtare locationi, ſicut tenetur tutor, qui alteri tutori in adminiſtratione tutelæ ſucceſſit. quamobrem mihi opinio Antonij vera videtur. Nec refert ſit vtilis locatio Eccleſiæ, vel inutilis, nam ad id damnum effugiendum petere Eccleſia poterit in integrum reſtitutionẽ, quæ tunc cõmodè, & opportunè competit, cùm contractus validus eſt, ipſi tamen Eccleſiæ damnoſus.

Ex hoc apparet, locationem mortuo prælato non finiri, nec ab eius ſucceſſore retractari poſſe ſi ea facta fuerit nomine Eccleſiæ, & ad tempus iure permiſſum ab eo prælato, qui eam rem locare poterat, vt legitimus adminiſtrator rerum Eccleſiæ, ipſiuſque rei locatæ reditus ad Eccleſiam non ad prælatum, pertineat, nec video quid in hoc caſu differat tutor à prælato.

Sic ſanè, ſi rector alicuius hoſpitalis, ad annum tantum electus, ipſius res locauerit ad triennium, vel ad aliud tempus iure permiſſum, tenebitur ſucceſſor locationi factæ nomine xenodochij, & ad eius vſum, ſtare omnino, alioqui fallax eſſet hæc adminiſtrandi poteſtas.

Idem dicas in rectoribus ciuitatum, vbi ad eorum officium ſpectat res ciuitatis locare. nam locatio ab eis nomine ciuitatis facta, etiam ad ſucceſſorem tranſiuit, ſicut & alij contractus.

Igitur vbi locatio rerum Eccleſiæ à prælato fieri poteſt ad vſum ipſius Eccleſiæ, & ea facta fuerit nomine Eccleſiæ, vt & facta cenſebitur, in rebus ad ipſam Eccleſiam non ad prælatũ pertinentibus, ſucceſſor in dignitate, licet poſſit in integrum reſtitutionem petere ob læſionem Eccleſiæ, non poterit iure ordinario à locatione diſcedere. Non idẽ erit, ſi prælatus Eccleſiæ, locauerit rem, cuius redditus non ad Eccleſiam, ſed ad ipſum Prælatum pertinent. Nam licet nomine Eccleſiæ locauerit, intelligitur ea locatio ſub ea conditione, ſi ipſe Prælatus vixerit, & vt effectum habeat, dum ipſe Prælatus ius habuerit percipiendi reditus illos, hoc etenim dictat materia ſubiecta, quod ipſe deduco ex notatis per Socin. conſilio 34. libro. 3. colum. 2. & à me ipſo in capit. requiſiſti. de teſtam.

Ex capite ſequenti.

SVMMARIVM

1 *Iure veteri res Eccleſiarum non poterant ad longum tempus alienari, & ſic nec ad decennium.*

2 *Prælatus, qui iurauit non alienare res Eccleſiæ, periurus non eſt, etiam ſi eas locauerit ad longum tempus.*

3 *Res Eccleſiarum ad vitam locari non poſſunt.*

4 *Hodie non licet vltra triennium locare res Eccleſiæ etiam cum pacto de renouanda locatione.*

5 *An locatio facta vltra tempus permiſſum, valida ſit quo ad triennium ſaltem.*

6 *Res Eccleſiarum è quibus toto triennio vnicus fructus colligitur locari poſſunt ad nouem annos, & inibi de intellectu extrauag. Pauli Secũdi, & an ea vſu recepta ſit.*

7 *Res Eccleſiarum, an poſſint hypothecæ titulo obligari.*

8 *Bona Eccleſiarum poſſunt dari in pignus, & alienari ad captiuorum redemptionem, & pauperes alendos.*

9 *Res Eccleſiarum, an poſſint alienari ad redimendos à publicis carceribus hos, qui ob crimina, & ſcelera in eum ſtatum deuenerunt.*

Ad quod vſque tempus res Eccleſiæ locari iure poſſint.

CAPVT XVI.

PRAeter multa alia, quæ in tractatu de rebus Eccleſię non alienandis explicari ſolẽt, illud plerunq; obuium eſt, an ſimpliciter res Eccleſiarum locari poſſint, & ad ꝗ annos, nõ adhibita iuris Canonici ſolennitate? Illud profectò conſtat res Eccleſiæ, ita locari poſſe ad modicũ, & breue tp̃s. text. eſt inſignis in cle. 1. de rebus Eccleſ. & in capitul. vltimo. ne Præla. vices ſuas, qui de locatione ad ſeptennium facit. Ex quo tamen adiuncta Bernardi interpretatione Panormitan. adnotauit, licere: rectori Eccleſiæ, & prælatis fructus ſibi ipſis ratione officij, dignitatis, & beneficij pertinentes ad tempus vitæ ipſorum, locare: quod deduci videtur à ratione ipſius conſtitutionis, quæ licet de ſeptennio tractet, conuentiones locationis obſeruari ſtatuit, idem expreſſum eſt Regia. l. 9. titul. 17. parte 1. quæ hanc Panormitan. adnotationem probat. Sed verè in dicto capitul. vltimo non probatur id, cum inibi locatio ad ſeptennium admittatur, & valida cenſeatur conuentio locationis in ſeptem annos, nec vllum verbum ſit, quod ad locationem pro vitæ tempore referri poſſit, & ideò contrarium potius placet Ananiæ. nume. 7. & eſt maximè conueniens aliorum Doctorum interpretationi ſicuti ſtatim oſtendemus.

Locatio autem rerum Eccleſiæ ad longum tempus expreſ-
1 ſim prohibetur † in dicta clementina 1. & in capitul. nulli. de rebus Eccleſ. & licet aliàs arbitrio iudicis definiri debeat hæc dubitatio, quod ſit longum tempus: hac tamen in re locatio ad decennium dicitur ad longum tempus, & ideo prohibita eſt, niſi præmittantur ſolennia, quæ ad alienationem requiruntur. gloſſ. Cardinal. Imol. & alij in dicta clementina 1. verb. locationes. Abbas in capitul. veſtra de location. & in capitul. 3. numero 9. vt lit. pendent. idem Lapus allegat. 8. Alexand. conſilio 17. libro 4. Deci. conſilio 142. numero 3. quorum opinio communis eſt ſecundum Abb. in dicto capitul. vltim. columna 1. ne præ. vices ſuas. Deci. conſil. 204. Barb. in rubr. de rebus Eccleſ. numer. 52. Socin. conſil. 32. libro 1. colum. 1. & probatur. in l. vlti. ff. ſi ager vectigal. iuncta gl. ibi. & in l. ſine præfinitione. ff. de pœnis. Bar. in l. 1. §. ꝙ autem. ff. de ſuperficieb. Bal. in l. iubemus. in 2.

colum. 3. de sacrosanct. Eccles. fatentur. item hanc opinionem communem esse. Bart. in d. §. quod autem. in 1. & Paul. Castren. consilio 4. libro 1. & id verum est, etiam si expresè agatur in locatione ad longum tempus, quod nullum transferatur dominium, quia commoditas fructuum, quæ ad longum tempus transfertur pro vera habetur alienatione in materia prohibitiua ad euitandam fraudem. ex Bald. in Authentic. hoc ius. col. 1. Fabiano de emptione. in 4. quæstion. principal. quæstio. vltim. Carol. Molin. in consuetu. Parisien. §. 41. quæst. 8.

Ex quo apparet, an vera sit opinio gl. in l. codicillus. §. instituto. ff. de leg. 2. quę asseuerat prohibitum rem aliquam alienare, posse eam ad centum annos locare, quam dicit singulariter esse. Bal. Nouel. de dote. 7. part. priuileg. 1. colu. pen. nam locatio, quæ ad decennium fit, quicquid Accurs. scripserit prohibita censetur, & alienatio dicitur, cum ex eâ dominium vtile transferatur. l. 1. & 2. ff. si ager vectiga. Dynus, Bart. & alij per text. ibi. in l. 1. §. quod autem ait. ff. de superficie. Frederic. consil. 123. Salycet. in l. vltim. C. de reb. alien. non alienand. colum. vltim. quamobrem falsum est, quod Accursius in d. §. instituto notauit ex glosse in l. vltim. C. de pact. pigno. & ibi Bald. & eodem in Authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Eccles. Paulo Castrensi in l. manumissiones. ff. de iustitia, & iure. Alexand. in l. filius. §. vltimo. ff. soluto matrimon. & est contra glossi. in dicto §. instituto. communis opinio, vt fatentur Barto. ibi Alexand. in l. domos. §. vltim. colum. vltima. ff. de legatis 1. Decius in dicto consilio 204. & constat euidenter ex traditis latissimè ab Andrea Tiraquell. libr. 1. de retractat. §. 1. glos. 14. numer. 79. & ex his, quæ modò adduximus post glossi. in dicta clemen. 1.

Hinc etiam examinari poterit, quod Cald. scripsit in cap. cum contingat. de iureiurand. asserens non esse periurum prælatum, qui iurauit non alienare res Ecclesiæ, etiam si eas locauerit ad decem, vel viginti annos, id etenim iure non procedit, siquidem locatio rerum Ecclesiæ ad longum tẽpus, & sic ad decennium, prohibita est, sicuti & alienatio, quod præter alios expressim aduertit Bald. in cap. 1. in princip. colum. penulti. de his, qui feud. dare poss. scribens in prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ facta prælatis appellatione alienationis contineri locationem ad decennium. Nam & propriè alienat, qui vtile dominium transfert. Bald. post glo. ibi. in capitul. 1. §. nouì verò. per quos fiat interest. Bald. ibi in cap. 1. §. aut si libellario. quib. mod. feud. amitta. quamobrem in specie Calderini sententiam reprobat Abb. in capit. inrellecto. de iureiurand. colum. vltim. Ego vero, & si censeam rem hanc dubiam esse, non auderem à Calderino dilẽtere, ac potius à crimine periurij liberum, & immunem esse prælatum iudicarem. Fateor sanè prohibitam esse locationem rerũ Ecclesiæ ad longum tempus, & prohibita alienatione, prohibitã censeri cõductionem istam, & locationem, id tamen verum est impropriè, & ex lata dictionis significatione. l. si fundum. ff. de fundo dotali. l. alienatum non propriè. ff. de verbor. significat. l. non alienat. ff. de regul. iur. l. item si res. §. sunt, & alia. ff. de aliena. iudic. mut. caus. facta. quibus constat, condictionem etiam ad lõgum tempus non esse propriam alienationem, vnde maritus, qui non potest rem dotalem alienare, poterit eam locare in lõgum tempus, authore Baldo Nouello. de dote. 7. par. priuileg. 1. columna penultim. Et licèt plerunque ob latam dictionis significationem res prohibita alienari, ad longum tempus locari non possit, hæc tamen impropria significatio accipienda est ad hoc, vt contractus non reneat non ad pœnam infligendam locanti. Bal. in l. voluntas. col. vlt. C. de fideicommiss. præsertim ad periurium deprehendendum, & eius pœnam. cùm iurũ strictè sit intelligendum iuxta propriũ verborum sensum. c. ad nostram. in 1. de iureiur. Panor. in c. ex parte. in 2. de cler. non resid. tex. singul. in c. clericus. de iureiur. hac profectò rõne existimo defendi iure posse. Cald. opinionem, ex qua prælatus, qui iurauit nõ alienare res Ecclesiæ, si eas locauerit ad longum tẽpus, perperam officio rectoris, & administratoris vtitur, periurus tñ non est, ex hoc dubia est apud me Alex. rñsio in consil. 119. libr. 3. scribentis, pœnam priuationis constitutam ꝯ emphyteutam alienantem irrequisito dño. l. vlt. C. de iure emphyteut. ẽt obtinere aduersus emphyteutam locantem ad longum tempus. idem Iason ibi. num. 112. id etenim saltem quo ad pœnam falsum est, quod Carol. Mol. arbitratur in scholiis ad Alexandrum.

3 Tertiò, dicitur ex præmissis, † rem Ecclesiæ non posse locari ad vitam alicuius, quia locatio ista perpetua, & ad longum tempus censetur, text. & ibi glossi. verb. eius, in clementina 1. de rebus Eccles. vbi Anchar. Cardin. & Imol. Alex. in d. consil. 119. libr. 3. consil. 165. libr. 2. Decius consil. 204. & probatur in Auth. de non alienand. §. in emphyteusim. c. ex literis. de constit. & Authentica, perpetua. C. de sacrosan. Eccles. nã & in hac locatione ad vitam requiritur solennitas a Canonibus statuta in alienationibus rerum Ecclesiæ. glossi. in dicta clementina 1. verb. non habeat, & Domi. consil. 48. Fortassis hæc locatio ad vitam poterit simpliciter admitti, vbi verisimili coniectura præsumi poterit, eum, cuius vita locationi apponitur, non victurum decẽ annos iuxta computationem l. hæreditatum. ff. ad leg. Facid. quæ quidẽ Iurisconsulti consideratio etiam in alijs quæstionibus, præter legis Falcidiæ rationem, admittenda est: quod ex Bar. ibi, & alijs oportunius alibi disputabitur.

Quod verò dixi in initio huius capitis permissam esse locationem ad modicum tempus, & prohibitam ad longum, & tempus longum dici decennium, ita vt intra decennium ad nouem etiam annos fieri possit rerum Ecclesiæ locatio, forsan procedit quo ad lectores seculares, quo ad monachos autem, & prælatos regulares modicum tempus arbitrio iudicis definietur. gl. dicta clementina 1. verb. modicum, quam esse communiter receptam asserit Alexand. in l. Si filiofamilias. §. vlti. colu. penault. ff. solut. matrimon. tametsi quo ad seculares, & regulares longum tempus decennium esse constet.

Cæterum, ex noua Pauli. Secundi constitutio, quæ incipit, Ambitiosæ, inter extrauagantes communes. tit. de rebus Eccles. 4 non alienand. omnino prohibetur locatio rerum † Ecclesiæ vltra triennium, varijs adscriptis pœnis, & præsertim excommunicationis censura. Ea tamen constitutione præmissa aliquot dubia explicabimus ad eius congruam interpretationem.

Primò, contingere solet locationem rerum Ecclesiæ fieri ad sex vel nouem annos, hac adscripta clausula, vt tot sint locationes, ꝙ triennia, & finito primo triennio, tũc facta sit noua locatio. Et in hac specie, & forma locationis nullum vitium dari, imò eum contractum omnino validum esse etiam in secundo, tertiò, & reliquis triennijs, respondet Bald. in capitul. 1. §. si libellario, quibus modis feud. amitta. & in l. voluntas. C. de fideicommiss. nam & si locatio ab initio fiat ad plures annos, verè distinctio locationibus per tempora à iure permissa, nulla locatio ex his iuri contraria est, contrarium probat text. elegans in Authentic. de non alienand. §. quod autem dictum est, versicul. nec illud, collation. 2. vbi si res alienari prohibita, vel concedi ad longum tempus, concedatur ad nouem annos cum pacto, de renouando ad alios nouem annos, aut cum expressa renouatione ad alios annos, iure permissos, finita prima locatione, tale machinamentũ, non tenet, nec ea locatio valeat vltra tempus à iure permissum. idem in specie firmant. Cynus. in l. 1. C. de iure emphyt. Alber. in l. pluribus. §. 1. ff. de verborum obligatio. in fin. Cardi. in dicta clementina. 1. §. fina. quæstione vlti. Anch. consil. 57. Lapus allegat. 12. Iaso. in l. manumissiones. ff. de iustit. & iure. Alexand. consil. 165. libro 2. Carol. Moling. in consuetud. Paris. §. 41. quæstio. 8. quibus accedunt Bart. in l. Modestinus. ff. de don. Bald. in consilio 327. libro 3. & consilio 392. libro 5. similem cautelam reprobantes, quorum opinionem communem esse asseuerat Alexand. in l. si filiofamilias. §. vltimo. colum. vlti. ff. solut. matrim. quamobrem non sunt admittendæ conuentiones istæ, quæ manifestè fiunt in fraudẽ legis, sat etenim erit locationẽ ita conuentam validam esse in tpe iure promisso quo ad reliquum autem omnino retractabitur, & in firma locatio cõsebitur.

5 Secundò, licèt ab eadẽ constitutione † improbetur locatio rerum Ecclesiæ vltra triennium, si tamen facta fuerit ad octo annos valida erit quo ad tres priores, nec in totum rescindetur, ꝙ probatur, nam in emphyteusis conuenta vltra tempus iure permissum, & si non valeat quo ad totum iltud tempus à contrahentibus definitum, valet planè quo ad tempus, quod iuxta iuris legitimas sanctiones poterat definiri. Bald. in Authentica si quas ruinas. C. de sacrosanct. Eccles. Paul. Castrens. in Authentic. qui rem. C. eodem titul. Imola in capit. ex parte. de feud. column. penultim. Alexand. in consilio 38. libro 2. quorum opinio communis est secundum Iason. & Decium in dicta Authentic. qui rem. & Tiraquell. in libro 2. de retractatu, parte vltima. nu. 144. & tenenda in praxi secundum Aretin. in l. 1. §. sed si mihi. col. 6. ff. de vrbor. obligat. & probatur in Authen. de non alienandis, dicto §. quod autem dictum est. versic. nec illud, collatio. secunda, & præterea ex eo, quod in separabilibus vtile non vitiatur per inutile. l. 1. dict. §. sed si mihi, & in regul. vtile, de regul. iur. in 6. in summis verò, & in tempore, quoniam consistunt hæc duo in quantitate numerali, separabilis est excessus, & is tantum vitiatur: remanetque dispositio valida in residuo, sicut & donatio facta absque insinuatione, & excedens quingentos aureos, non vitiatur, nisi in excessu, & efficax est vsque ad summam permissam. l. sancimus. l. penultim. C. de donationibus. Sed quod locatio in hac quæstione omnino nulla sit, nec quo ad tempus permissum valida censeatur vt expressum in d. extrauagan. Ambitiosæ. dum scribit, locationem aliter factam nullius omniuo esse roboris. Similia ferè verba ponuntur in Auth. de non alienand. §. emphyteusim, optimus text. ad hoc in clementina 1. de rebus Eccles. vbi dr, nec recipiẽti ius aliquod acquiri. Negatiua siquidẽ cum

cum dictione aliquod, etiam in qualibet minima parte verificatur glossi. in Clemen. 1. de foro competenti, verb. aut earum, vbi Cardinal. Panorm. & Felyn. in c. pastoralis, de offic. deleg. in prin. col. 3. Ias. in Authen. ex causa. C. de libe. præter. col. 4. Dominic. in consil. 35. idem Ias. in l. eum qui. colum. 2. ff. de officio eius, cui est manda. iurisdict. Corset. in sing. verb. pars. Bald. in c. 1. §. cũ autem. col. 2. de controuers. inuestituræ. Bal. & Dec. per tex. ibi in c. quoniam, de testib. longè, latèq; Andr. Tiraquell. in l. si vnquam. C. de reuoc. donat. verb. omnia, vel partem aliquam nu. 5. & 14.

Deinde in his, quæ pendent à voluntate duorum: & agitur de obligatione contrahenda: si actus non valet, vt fit: nec velebit, vt fieri potest, Barto. communiter receptus in l. 1. d. §. si quis ita. ff. de verbo. obligationib. per tex. ibi, & in l. 1. §. enim qui. ff. de constitu. pecun. Postremò facit, quod Roman. consi. 66. respondit probãs, electionem factam ad tres annos non valere etiam ad annum dumtaxat stante statuto, quod electio consiliariorum fiat ad annum: & non vltra: & si contra fiat, sit nulla. Sic sanè in locatione rerum Ecclesiæ facta ad longum tempus, vel vltra tempus à iure permissum in totum est nulla, nec sustinetur quo ad tempus, in quod fieri poterat. Bart. & Ias. in dict. Auth. qui rem. idem Ias. in l. 2. C. de iure emphyteut. num. 170. Lapus allega. 80. Imol. in l. quod dicitur. ff. de verborum obligatio. Bald. in l. quicunque. C. de bonis quæ lib. colu. 1. Alex. consil. 7. lib. 4. Mathæus de Afflictis decisio. 307. & inquit Aretin. in d. l. 1. §. sed si mihi. hanc opinionẽ forsan veriorem esse: idem tenet Bartholomæus Socin. inibi non obstãtib. his quæ ad probationẽ prioris opinionis adducta fuere.

Verùm Carolus Molinæus in consuetud. Parisiensi, titu. 1. §. 41. q. 10. in hac dubitatione ita procedit, vt distinguat contractum emphyteuticum ad generationes conuentum: & locationem ad tempus contractam: & subdit in priori specie veram esse Baldi, & aliorum opinionem, quam diximus communem esse: in posteriori vero admittendam esse sententiam Bart. & vere omnes hi, qui priorem opinionem sequuntur, in contractu emphyteutico loquuntur: qui vltimam, partem & in emphyteutico, partim in contractu locationis, & frequentius hanc examinant controuersiam. Ratio autem discriminis inter hos contractus ea reddi poterit, quod contractus emphyteuticus, tot concessiones censetur habere, quot sunt generationes, & licet fiat in plures generationes, in effectu virtualiter repetitur, & renouatur concessio in qualibet generatione, argumẽto eorum quæ notat Bar. in l. mortis causa capitur. ff. de donat. cauſ. mort. idem & Alex. in l. si mihi, & Titio. ff. de verborum obligatio. Sic & in contractu feudali: si is fiat ab Ecclesia, quæ consueuit res dare in feudum in masculos tantùm, in mares, & fœminas: licet non teneat hæc conuentio quo ad fœminas. c. 2. de feud. cap. 1. §. 1. qui feud. dar. poss. remanebit valida quo ad masculos: vt existimat Bald. in c. 1. §. 1. super verb. consuetudo, & ibi Marti. Lauden. de his, qui feud. dare poss. Fulgos. consil. 22. Iacobi. de feud. verbo. feudum. col. vltim. quos Carol. sequitur dicta quæst. 10. At in locatione ad longum tempus non est idem: cùm vna sit locatio: nec possit congrue distingui, aut diuidi sine læsione contrahentium, maximè locantis: siquidem minor est pẽsio in locationibus ad longum tempus, vel in perpetuum, quàm quãdo locatur res ad sex, vel nouem annos dumtaxat: vnde si locatio ad longum tempus reduceretur ad minus, & breuius sine pensionis augmento: læderetur multum ipsa Ecclesia: sicuti sensit glo. in l. si decem. ff. locat. Bar. in consil. 159. col. vltim. Ego profectò non video inter hæc duo congruã differentiæ rationem: cùm etiam si fateamur in contractu emphyteusis ad tres, vel quatuor generationes: secundam ipsam generationem, item & tertiam ab ipso domino, qui rem dedit in emphyteusim, ius habere quod Bart. notat in d. l. mortis causa capitur. scripsimus & nos in rubric. de testam. 3. parte. nume. 86. verè tamen hic vnus contractus est, ex quo ius quæritur primæ, secũdæ, & tertiæ generationibus, vnusquisque contractus censetur, eademque læsio, dubio procul contingere potest tàm locanti, quã conducenti: tàm danti in emphyteusim rem aliquam, quàm recipienti ratione minoris, vel maioris pensionis, non enim sub eadem pensione annua, reciperet quis emphyteusim ad vnam tantùm generationem: sub qua eãdem reciperet ad tertiam vsque generationem. Et ideò res ista dubia apparet. Nec obstant verba tex. in dicta Clemen. 1. & in dict. extrauag. 1. & in d. §. emphyteusim, quia non referuntur ad totam concessionem: sed solùm ad excessum prohibitum: cuius respectu locatio erit nullius roboris: omninò nulla, nec aliquid ex ea conducenti acquiretur: non enim ex hoc tollitur quominus illud, quod fit intra limites à iure permissos valeat, quod senserunt Deci. in d. Auth. qui rem. Alcia. in d. §. sed si mihi. nu. 20. Curt. 2. part. de feud. q. 6.

Tandem, vt liberè sententiam dicam, in contractu emphyteusis, & locationis existimo veriorem esse Bar. sequacium opinionem, vt omninò & in totum, contractus irritus iudicetur, nec sustineri possit in ea parte, quæ fieri iure, & licitè poterat. Et præterea, quæ pro Bar. adduximus, quibus non est cõgruè responsum ni hanc partem probat tex. insignis in Authen. de non alien. §. si verò etiam perpetuam, &c. collatione secunda, in hæc verba: Si verò etiam perpetuam quispiam emphyteusim accipere præsumpserit: quod non licet, aut temporalem quidem non tamen secundum hujus nostræ legis obseruationem: etiam si cadat, quidem de emphyteusi. Hactenus Nouella constitutio, quæ in pœnam contractus aduersus legem conuenti, statuit accipiẽtem statim cadere ab emphyteusi. Cadere inquam etiam ab eo iure, quod licitè ei contendi potuit, alioqui non esset congrua loquẽdi forma, siquidem ab eo contractu, vel ab ea parte conuentionis, quæ nulla est, non statuitur congruè, quòd cadant cõtrahentes, idem cõprobatur ex eo, text. dum dixit, etiam si cadat, quasi dixerit cadat, & in hoc casu, sicuti & in paulò ante prænotatis, & in §. si quis igitur, vbi in pœnam scriptum est, cadat quidẽ mox pretio: rursus, & in §. si quis autem per donationem, inquit, & ipso quod datũ est omninò cadat, ex quibus id mihi constat, verba illa: etiã si cadat quidem de emphyteusi, ad ipsam integram emphyteusis conuentionem referenda esse, & ad initium, & tempus contractus: ita quidem vt accipiens emphyteusim constitutionis & iuris formam statim contractu omninò cadat. Quamobrem Bar. opinio mihi magis vera videtur.

Non obstat huic sententiæ regula illa, quod in separabilibus vtile non vitiatur per inutile, quia cùm hic tractemus de vnica tantùm locatione, de vnica tantùm emphyteusi, non potest commode separatio fieri, nõ enim est ita cõmoda locatio pro tribus annis respectu trium annorum, sicuti pro decem, vel viginti annis respectu totius tex. item in d. §. quod autem. versi. nec illud, non probat opinionem Bald. cùm in eo non agatur de vnica locatione ad longũ tempus, vel vltra tempus iure præmissum, nec de emphyteusi concessa vltra generationẽ permissam, sed de pacto de renocãda locatione, vel renouanda emphyteusi finita prima generatione, aut elapto tempore à iure permisso, quod maximè differt ab hac quæstione, nam in illa specie remanet ipsa locatio valida reiecto pacto à iure reprobato, & in fraudem legis addito, quemadmodum in præcedenti quæstione diximus: at in præsenti dubitatione, locatio cum vnica sit, seu emphyteusis cõcessa vltra tempus à iure permissum, in totum vitiatur.

Sed præmissa Baldi sententia, cùm ea sit frequentiori calculo recepta: oportet eam intelligere veram esse, nisi ex probabilibus coniecturis appareat, locatorem, aut conductorem, non minori tempore rem illam vel locaturum, vel conducturum: quod fatentur omnes & præsertim Alex. Socin. & Alciat. in d. §. sed si mihi. notat Bar. in consi. 159. col. 3. quem diminutè retulit Feli. in c. cùm super. de offic. deleg. col. 2. Carol. Molin. dict. q. 10. num. 46. optimus tex. in l. Iulianus. §. si quis collidente. ff. de actio. emptio. vt putà si emphyteuta tempore contractus Ecclesiæ dederit trecentos aureos pro emphyteusi vsq; ad quartam generationem, & sic vltra tempus à iure permissum. Nam vel in totum est rescindenda emphyteusis fauore recipientis, vel in totum erit valida, quod fieri non potest, quod exemplum non conuenit planè emphyteusi Ecclesiasticæ propter decisionem. text. in d. Authen. de non alien. §. si verò etiam perpetuam, in secunda eius parte, vbi recipiens emphyteusim Ecclesiasticam vltra tempus à iure permissum, in pœnam, quod dedit, amittit, commendat Aretin. in l. si aliquam rem. col. 14. ff. de acqui. possess. deducens ex eo aliud quod expressim ex contextu colligitur. Nisi iusta aliqua causa valeat recipientem emphyteusim à pœna excusare.

Ex his etiam deducitur non esse Baldi sententiam admittendam vbi locatio vltra tempus permissum fit hac adscripta conditione, vt vnica tantùm pensio pro toto tempore soluatur hoc etenim casu omnino, & in totum vitiatur contractus, quia vnica pactio est, quæ commodam temporis diuisionem non patitur, & id expressim decidit Bald. consi. 475. lib. 1. quem sequitur Andreas Tiraquell. lib. 1. de retract. §. 23. glo. 1. num. 10. quorum opinio defendi iure poterit, etiam si teneamus Bald. & aliorum opinionem, quæ communis est.

Eadem ratione si locatio facta sit ad vitam, quæ minimè valet in re Ecclesiæ, vt modò ꝓbauimus, penitus rescinditur, eritq; omninò nulla: nec sustinebitur ratione trium annorũ, aut eius tẽporis ad quod fieri iure poterat, est enim hęc vnica & ex mente contrahentium indiuidua locatio: in qua non potest separatio cõgrua fieri eius temporis, quod permissum est, ab eo, in quo excessus adest, quod maximè est considerandum.

Tertiò, extrauagans constitutio intelligenda est in rebus Ec- 6 clesiæ † quæ quotannis coluntur, & ex eis fructus quolibet anno colliguntur, alioqui si res Ecclesiæ eius sint conditionis, vt ex eis quolibet triennio vnicus tantùm fructus percipiatur poterunt in nouem annos locari. sensit hanc interpretationem Andr. Barba. in rubric. de reb. Eccles. num. 52. cui accedi quod Bald. notat. in l. ædem. col. 1. C. locat. scribens emphyteutam priuati cessantem à

solutione

solutione per triennium non cadere ab emphyteusi, si ex re emphyteutica quodlibet biennio vnicus fructus colligatur, est enim tūc necessarium, quod cessetur à solutione canonis per sex annos, idem Alexander in l.diuortio.§.1.col.vlt.& ibi Ias.§.quod in anno.3.notabil.ff.solut.matrimo.idem Ias.in l.2.col.2.C.de iure emphyteu.& in Auth.qui rem.C.de sacrosanct.Eccles.colum.2.Cattel.Cotta dictione, emphyteuta priuati, facit ad hoc optim. text.in l.si sic.ff.quemadmo.seruit.amitt. cuius Ias.in d.l.2. meminit, nu.4.& nu.52.& alibi solet prædicta Iurisconsulti responsio ad alias quæstiones adduci, tametsi difficilem habeat intellectū.

Quartò, eadem constitutio prohibens rerum Ecclesiæ locationem vltra triennium, ita est interpretanda, vt non tantùm locatio vltra triennium non valeat, nec teneat: sed mandatum ad locandas res Ecclesiæ possit alteri concedi vltra triennium. Atq; ideo si mandatum alicui detur ad locandas res Ecclesiæ, erit intelligendum ad triennium tantum, quo finito procurator nō poterit absque noua commissione etiam in aliud triennium res Ecclesiæ locare, idem si mandatum expressim detur ad locandas res Ecclesiæ bis, ter, & pluries ad triennium tamen: mandatum finitur elapso primo triennio, sicuti respondet eleganter Decius consil.282. dicens alioqui fraudem posse fieri prohibitioni iuris Canonici, si qs ex mandato administratoris posset habere potestatem perpetuam, vel vltra triennium ad locandas res Ecclesiæ: esset etenim quædam perpetua locatio etiam si mandatarius ad tienniū tantùm locaret eas res, & eo finito deinde ad aliud triennium, quod existimo adnotatione dignum & opportere ita esse ad tutiorem rerum Ecclesiæ administrationem, quamuis quibusdam dubium videri possit.

Quintò, sunt qui huius constitutionis interpretationem examinantes asseuerent, eam per consuetudinem sublatam esse, & hāc consuetudinem validam fore. id enim conatur probare Rochus Curtius in c.vlt.de consuetud.Folio paruo 51.col.1. & sentit Syluester.verb.Alienatio.§.15.ego vero distinguendum esse opinor: aliud siquidem est eam constitutionem non fuisse ab initio receptam, aliud semel receptam consuetudine, fuisse sublatā. Priori etenim casu certum est, legem nullam vim obtinere, si ab initio recepta fuerit à subditis quod Aristoteles docet secundo Politicorum.c.6.& probatur.l.de quibus. ff.de legibus.c. in istis.§.leges. quarta distinct.vbi scribit Dominic. leges à Principe dari ea conditione & intentione, vt non aliter obligent, quàm si fuerint à Republica receptæ: ad idem glo.in c.1.de treug. & pace gloss.in l. rem non nouam.§.patroni.C.de iudic.& est communis opinio: nam & maxime præsumendum est, eam legem, quæ à Republica non recipitur, minime ei conuenire. Posteriori vero casu lex semel recepta tollitur per consuetudinem legitimè præscriptam. c.vlt.de consuet.& sanè tunc dicitur, legem non fuisse receptam, quando Principe sciente per aliquot actus contrarios excluditur: eo aūt ignorante, vbi per decennium lex negligitur, & omittitur, nec vllo pacto admissa fuerit. Imol.& Fely.nu.13.c.1. de treug.& pace.Ias.in d.l.rem non nouam.§. Patroni.quibus præmissis constat qualiter intelligendum sit quod Rochus Curtius scribit. potuit namque ea constitutio non recipi, & deinde recepta contraria tolli consuetudine, ita vt tunc ius antiquum sit obseruandum. apud Hispanos dubium est, an ei constitutioni sit derogatum, vidi etenim sæpè eam adduci, & tractari in aliquot controuersijs, & quandoque admissam, quandoque neglectam fuisse, proinde iudicis examinationi hoc dimittimus.

Sextò, visum est quibusdam Pauli constitutionem locationē rerum Ecclesiæ vltra triennium prohibuisse, ita quidem vt ipsas res prohibeat locari, non tamen fructus, & reditus Ecclesiasticos. Sæpissimè enim contingit locari non ipsos fundos, non ipsa Ecclesiarum prædia, sed fructus & reditus ad aliquod beneficium pertinentes, & hanc locationem vltra triennium fieri posse quidam opinantur, nec de hac intelligendam esse Pauli prohibitionem. quod comprobatur & l.Regia nona.tit.17.partita 1.& opinione Panor. cuius memini in hoc capite.nu.1.

Hactenus de locatione rerum Ecclesiæ, cui quæstioni illa proxima est, an res Ecclesiarum possint hypothecæ summitti, & in
7 pignus dari. Et ad hanc controuersiam † præmittendum est, qđ appellatione alienationis in materia fauorabili continetur etiam hypotheca, non sic in stricta, & odiosa.glo.verb. Hypothecam.in l.vlt.C.de reb.alien.non alie.& ibi Cynus, Bald.& alij. Alex. cōsi. 29.nu.51.lib.7.Anto Fanensis de pignorib.2.parte. tertio membr. nu.69.probatur prior pars in l.si pupillorum.§. si prætor.ff.de reb. eorum.vbi in prohibitione alienandi res pupillorum, quæ fauorabilis est, etiam comprehenditur hypotheca: idem in alienatione rerum Ecclesiæ.text.in c.nulli.de reb. Eccle.l.vlt. paulò ante citata. Et ideo quod Barto.scribit in l. quorum. ff.de pigno. dicens, prohibitam alienare non posse rem hypothecę summittere, procedit quando prohibitio fauorabilis est. id etiam confirmatur ex eo, quod hypotheca est actus per quem potest facilimè vera contingere alienatio iure pignoris.l.2.& 3.de distract. pigno. & ob id prohibita censetur.l.oratio.ff.de sponsa.posterior pars constat ea ratione, quod per hypothecam non transferatur dominium, & ideo alienatio hypotheca proprie dici non potest.l. alienationis. ff.de verbor.significa. quamuis aliquot rationibus probari possit, in quacūque materia prohibita alienatione, & hypothecam prohibitam esse, quā colligere licet ex Andrea Tiraquell. libr.1.de retractu.§.1.gloss.14.num.13.& sequentibus. & Alciat. in d.l.alienationis. ex his profectò constat in prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ, etiam hypothecam contineri, licet ea expressim nō foret prohibita in d.c.nulli. Cuius decisionem in hypotheca tantum speciali non in generali procedere ex eo textu adnotarunt Abb.Barba.& Docto.inibi.idem Abb.in c.2. de precar. Dec.in l. ciuitas.ad fi.ff.si certum petatur.Anton.Fanen.de pignorib.2.part. num.10.probat text.in Authen.de non alienand.§.nos igitur.vbi glo.expressa.verb.tradere creditoribus.specialis etenim hypotheca plus afficit rem quam generalis: siquidem seruus specialiter hypothecæ obligatus non potest manumitti, si vero generalis sit hypotheca, iure manumittitur.l.3.C. de seruo pigno. dat. manu.l.licet.& l.penult.ff.in quib.caus.pignus tacitè contra. facit gloss.in c. quanquam.verb.plus.23.distin.illud vero prætermittendum non est pœnas à iure statutas contra alienantes seu obligantes hypothecæ titulo res Ecclesiarum, & eos in quos alienatio fit, nō esse admittendas, nec locum habere ante realem ipsarum rerum traditionem: non enim dicitur res alienata donec traditio facta fuerit.l.alienatum non proprie. ff.de verbo.significa. quod in specie placuit Bald.in c.1.§.aut si libellario.quib.mod.feud.amitt.Salyc. in l.vltim.C.de rebus.alienan.non alie.Ias.in l.vltim. quæst.19.C. de iure emphyte.pulchrè Ferd. Loazes præsul Ilerdensis in §. Diui.ff.de legatis.1.nume.284.quorum opinionem sequuntur eam dicentes communem esse Anton. Fanens.de pignoribus.2.parte. membr.3.num.78.& Tiraquell.libr.1. de retract.§.1.glo.2. num. 41.tametsi ipsa verbalis alienatio etiam absque traditione à Canonibus prohibita sit, & ideo nulla censeri debeat.

Cæterum, res Ecclesiarum tradi in pignus iure prohibitum est, & nihilominus distinguere oportet inter res Ecclesiarum, quæ
8 non deputantur ad altaris ministerium, † nec ad cultus diuini celebrationem, vt domus, prata, vineæ, & similia: & res, quæ ministerio, & cultui diuino sunt destinatæ: sicuti sunt vasa, vestimenta, calices, & alia altarium ornamenta. Priores res alienari possunt, & pignori obligari ob vtilitatem Ecclesiæ præmissa Canonica solennitate: at posterioris classis res non aliter alienandæ sunt, nec in pignus tradendæ, quam ex summa necessitate, ita qđ non erit quælibet necessitas sufficiens ex mente glo & Docto.in cap.1.de pignori.vbi hoc adnotarunt expressim Imola, & Barb. imò & ex summa necessitate prius alienatio incipienda est ab his rebus, quæ tantum sunt benedictæ: non ab his, quæ sunt consecratæ.quod sentiunt inibi Ioan.Andr. & Imol.& esse hanc distinctionem communem fatetur Ripa in l.obligatione. col. penult. ff.de pignorib.alioqui res Ecclesiarum non sunt dandæ in pignus laicis.tex.in d.cap.1.nec clericis.glo.in Clem. si beneficiorum. de decimis.ad fi.vbi est optimus tex. & notat Ripa in d.l. obligatione.colum.pen. causa vero præcipua ad alienationem rerum Ecclesiæ, etiam earum, quæ ministerio diuini cultus destinantur & vt in pignus hæ dari possint, ea est ad subueniendum pauperibus, ne frigore seu fame pareant, & ad redemptionem captiuorum. l.sancimus nemini. C. de sacrosanct. Eccles. cap. sicut omnino.c. aurum.cap.Gloria Episcopi.12.quæst.2. non tantum ad alendos proprios Parochianos. glo. in d. cap.1. de pignorib. sed & ad exterorum alimenta, & redemptionem. glo.communiter recepta in d.c.sicut omnino.& Ripa in d.l.obligatione. num.54. Simulachra etenim viuentia Dei excolunt & exornant, qui largitione erga pauperes vtuntur, authore Lactantio Firmiano libro 6.cap. 13.laudatur diuus Augustinus à Possidonio in eius vita, cap.24. quod vasa dominica frangi, & conflari iubebat propter captiuos, & quàm plurimos indigentes, quibus ea dispensabat. quod idem author diuum Ambrosium fecisse commemorat. & id constat libr.2. de officijs.cap. 28. à quo Gratianus deduxit Canonem illum, Aurum habet Ecclesia. Hieronymus de vita clericorum ad Nepotianum, inquit: Multi ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gēmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est, idem dixerat paulò ante Gloria Episcopi est, pauperum opibus prouidere, ignominia omnium Sacerdotum est proprijs studere diuitijs. Hæc sanè & alia descripsit Gratianus ex Hieronymo in dict.cap.Gloria. quo in loco manifestum est, & enorme vitium, dum legitur absurdo prorsus sensu, columnas Ecclesiæ subtrahunt.etiam si interpretes id vitium frigidis glossematis conentur dissimulare. Idem Hieronymus ad Demetriadem. Alij, inquit ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, columnarum moles aduehant, earumque deaurent capita pretiosum

ornatum

ornatum non sententia, ebore, argentoque valuas, & gemmis aurata distinguant altaria. Non reprehendo, non abnuo. Subdit idem author. Sed tibi aliud propositum est: Christum vestire in pauperibus, visitare in lāguentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent. Hactenus ad Demetriadem. idem ad Rusticum monachum inquit. Sanctus Exuperius Tholosæ Episcopus viduæ Saraptēsis imitator esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena, omnemque sustantiam Christi visceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. quibus profectò verbis diuus Hieronymus tantopere laudat Episcopum, qui Sacra vasa in pauperum erogarit alimenta, & templum Dei spoliarit, nè deesset pauperibus. Id vero caute est accipiendum: & ita quidem, vt tunc demum hoc fiat, cum maxima, & ingenti necessitate, & inopia pauperes premantur, siquidem non licet vasa, & ornamenta Sacra vendere, aut pignori dare vt subueniatur cuicūq; pauperum necessitati, quod authore Theophyiacto super Marcum docuit Christus Iesus dum ægrè tulit, Apostolos molestos fuisse mulieri pretiosissimo vnguento eius corpus vnguēti, ex eo quòd maiorem haberent curam pauperibus subueniendi, quàm colendi verum Christi corpus, & quòd ei cultus exhiberetur. igitur non oportet, nec permissum est, nec decet vasa & ornamenta ad cultum diuinum necessaria temere vendi, aut pignori dari, vt pauperibus subueniatur, nisi vel ipsa vasa nimis essent pretiosa, & posset pauperum inopia simul & cultus diuinus honestè, ac decore ex eorum pretio tolli, atque exhiberi, vel pauperes extrema vrgerentur fame, & necessitate, quod prælatorum arbitrio est relinquendum.

Quid autem respondendum erit de his, qui vel propria culpa, luxuria, & prauis moribus, vel propter crimen in paupertatem, &
9 inopiam inciderunt, atque ideo arceribus † publicis inclusi famē, quod aiunt, Saguntinam patiuntur, aut vinculis grauissimis, & perpetuis opprimuntur, non habentes vnde hæc tormenta redimere valeant, an pro his redimendis possunt res Ecclesiarū alienari, aut dari in pignus? Et videtur his non esse subueniendum: qui eorum culpa, & vitio in paupertatem inciderunt, in aliam vę necessitatem.l.bona fides.ff.depositi.cap. ex parte. de consuetud.l. etiam.§.licet.ff.solut.matrimon.l.vltima.§.vltim.ff. de his, quæ in fraud.credit.l. penult. ff.de iure dot. quibus decisionibus diligenter consideratis hoc probari, & persuaderi potest. His accedit qđ cum eques quidam ingens patrimonium per luxum, ac libidinē absorbuisset, atque insuper magnam æris alieni vim contraxisset, quibusdam pro eo intercedentibus apud Alfonsum Aragoniæ Regem nè saltem quæ debebat, corpore luere cogeretur, vtque ei subueniret: Rex ipse respondit, si tantum pecuniam vel in sui Regis obsequium, vel patriæ commodis, vel subleuandis propinquis impendisset, audirem vtique. Nunc quóniam tātas opes impendit corpori, par est vt luat corpore. Hæc Alfonsus Rex sapiētissimus authore Antonio Panormita. in eius Apophthegmatis. Quamobrem non omnino pium est, & fortasse impium res Ecclesiarum vendere, & pignori dari ad subueniendum his, quæ in paupertatem, & carceres ob propria scelera, & luxuriam inciderunt.idem probat glo.in cap.quæ in Ecclesiarum.de constit.verb. ad inopiam.quam Doct.ibi sequuntur communiter. Quibus & Charondæ Catanæi lex hac de re ferme lata suffragatur apud Io. Stobæum sermone.42.

Contrariam sententiam asserit glos. in c. Sacrorum.12.quæst. 2.probans, res Ecclesiæ alienari posse ad alendos pauperes, etiam eos, qui in paupertatem propria culpa inciderunt, item & ad redemptionem eorum, qui ob crimina carceribus publicis opprimuntur. Commendat Bald.in l.illud.in princip. C.de sacrosanct. Eccles. Campecius 13.parte.de dote. quæst. 12. sequuntur & eam Alexan.in l.quamuis.ff.solut.matrimo.colum.2. Dec.in c.pastoralis.§.verum.de appellatio.colum.3. Anania, & Felyn.in c.significauit.de Iudæ.idem Felyn.num.67.& Dec.colum.penult in cap. quæ in Ecclesiarum.de constitu. Ioan. Lupi.in rub.de donatio.§. 78.num.30.quorum opinio communis est, apud me tamen dubia, & ideo distinctius intelligenda, aliquot prænotatis ad huius quæstionis expeditiorem intellectum.

Primum, ego fateor, nec arbitror negari posse: quoties quis constitutus sit in paupertate ita vt fame periturus sit nisi ei subuentum fuerit, eleemosynam ei exhibendam esse, bonaque Ecclesiarum ad eius alimenta vendi licitè posse, etiam si is in eam paupertatem propria culpa, luxuria, prauisque moribus deuenerit: cap.pasce.88.distin.tradit Dec.in d.§.verum.atque ita poterit communis sententia procedere.

Secundò, illud adnotandum, priuilegia iure concessa his, qui inopia, & paupertate laborant, non competere his, qui data opera, ex culpa ad casum paupertatis ordinata, & præmeditata, vt priuilegijs vterentur in paupertatem inciderent. text. insignis in d. l.pen.ff.de iure dot. quo decisum est, socero non competere aduersus generum priuilegium nè conueniatur vltra quàm facere possit, vbi socer ipse specie futuræ dotis induxerit generum, & cū sciret se præstare dotem non posse, id egerit, vt genero insidiaretur. cuius responsi meminere ad hanc rem Paul. Castren. eleganter in l.etiam.§.vlt.& in l.rei iudicatæ.§.fin. ff.solut.matrim. Alex. & Ias.in l.non tantum. ad finem. & Ias.in l. sicut autem. ff. de re iudica.2.col. idem Ias.in prin.de actio.nu.88. optimus text. in d.l. vltim. ff. quæ in fraud. credit. & in d.l. etiam. §. licet. & id omnes passim fatentur.

Tertiò, est in eadem quæstione non omittendum, priuilegia concessa à iure his, qui inopia & egestate opprimuntur, non esse seruanda quoties alteri fit præiudicium, si pauperes, & inopes in eum statum ob scelera & culpam propriam deuenerint. gloss. & Docto.præsertim Abb.& Felyn.in d.c.quæ in Ecclesiarum.Ias.in in Authen.res quæ.num.20. & Curtius Iunior num.32.qui hanc opinionem fatentur cōem esse, ex ea deducentes prohibitum ex causa fideicōmissi expressi, vel taciti rem aliquam alienare, non posse eam vendere ad hoc vt ex eius pretio à carcere publico, & à publica condemnatione liberetur, etiam si ob paupertatem non possit aliunde condemnationem & pœnam soluere. quod præter Ias.& Curt.tenent ibi Salyc. Angel. & Pau.Castrens. item Roma.Imol.& Ang.in l.Marcellus.§.res quæ.ff.ad Treb. Alex.in consi.23.nu.14.libr.1. quorum opinio communis est secundum Ias.& Cur.in d.Authen.res quæ.Ioan.Crott.colum.18. & Ferdin. Ilerdensem nume.363.in l.filiusfamilias.§. diui. ff.de leg.1. & hoc ipsum testator sensisse, & voluisse manifestum est: nè alioqui cōsentiamus, res subiectas restitutioni, & alienari prohibitas, posse ob crimina, & scelera fideicommissarij alienari, & licet Fulgosi.in d.Authen.res quæ.Alex.in l.quamuis.colum.2.ff.solut.matrimo. & in d.§.res quæ.colum.1.Carol.Molinæ.d.consi.23. Ferdinand. Ilerdens.d.nu.363.in filio, & descendentibus testatoris responderint contrarium, ego eorum sententiam opinor maximè refragari testatoris voluntati, qui ideo rem alienari prohibuit: nè ea esset criminibus, luxuriæ, & vitijs successorum obnoxia. Fateor tamen hac res alienari posse ad subueniendum necessitati hæredum, & successorum, nè hi fame pereant, vtque à captiuitate redimantur. Barto.in l.quemadmodum.colum.2. C. de agricol.& censit libr.11.Alex.in d.§.diui.col.6. & Docto. communiter in d. Authen.res quæ.& Ioan.Lupi in rub.de dona.§.16.nume.6. & 9. atque ita extenditur decisio Imperatoris in dict. Authen.res quę. quibus illud addiderim Fulgosi opinionem, cuius modo memini aduersus communem, & magis receptam sententiam proponi. Nam cùm Docto. tractauerint de interpretatione text. in dict. Authen.res quæ.& ea in filijs & descendentibus testatoris loquatur: satis constat eorum opinionem etiam in filio testatoris intelligendam esse. Nihilominus alienatio rei prohibitæ alienari facta vt redimatur possessor à carceribus publicis, quibus captus ob scelera detinetur, viuente ipso possessore, qui alienauit, sustinebitur nec rescindi poterit, ex.l.peto.§. prædium.ff.de lega.2. l. Statius Florus. §. Cornelio fœlici. ff.de iure fisci. quod in hac specie Ferd.Ilerdensis verum esse censet in d.§.diui. nu.367.

Quartò, & si pium & licitum existimem res Ecclesiarum vendi ad subleuandam famem eorum qui etiam ob crimina publicis carceribus detinentur non tamen possum mihi persuadere id licere ad soluendam pœnam ipsorum delinquentium, vt à carceribus, quibus iuste opprimuntur. liberentur, & redimantur. Hęc etenim punitio iusta est, & Reipublicæ conueniens, igitur non expedit, res Ecclesiarum alienari, & vendi ad euitandam iustam hanc punitionem. nec contrarium alicubi in iure, ni fallor, vrgenter, & verè probabitur: imò pro redimendis à carceribus his qui ob æs alienum, & debita inibi detinentur, & arbitror non esse temere alienandas res Ecclesiarum nisi debitores ipsi, eorum parentes, vel filij ex ea carcerum oppressione fame alioqui perirēt, in eoque sint periculo constituti, vt ni à carceribus liberentur, fame sint perituri, à qua ob eorum industriam, artem, & laborem à carceribus soluti, verosimili coniectura liberabuntur, qua in re omnino Prælatorum arbitria præuio diligenti examine sunt exhi-
“ benda. * Quintò his addiderim executores vltimarum volunta-
“ tum & eos omnes quibus impendere competit bona quædam
“ destinata redemptioni captiuorum apud hostes, minime posse
“ ea bona pro redimendis, aut liberandis à carceribus distribuere,
“ etiam si ratione æris alieni fuerint capti. idque censeo verum esse
“ obseruata mente & voluntate illorum, qui ea bona huic operi
“ pio expressim æstimarunt & ratione glo. in d.c. sicut omnino cu-
“ ius paulò ante mentionem fecimus.12.q.2.quidquid Alex.& alij
“ hac in quæstione senserint. *

Ex quibus omnibus, si maturè considerentur sanctorum patrum Canones, & decreta, manifesti iuris est, non esse permittendam rerum Ecclesiæ alienationem, nec pignoris dationem, vt ex pecunia & pretio à triremibus redimantur hi, qui in id opus publicum ob crimina damnati fuere.

Ex capite

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Quæ solemnitas sit necessaria in alienatione rerum Ecclesiæ: & inibi intellectus c. sine exceptione. 23. q. 2.*

2 *Non est satis formam in alienatione rerum Ecclesiæ seruatam fuisse, nisi & alienatio facta fuerit ex causa à iure permissa.*

3 *Vbi alienatio rerum Ecclesiæ fit pro satisfaciendis mutuatis Ecclesiæ pecuniis, oportet probari pecuniam versam fuisse in Ecclesiæ vtilitatem.*

4 *Res Ecclesiarum possunt dari in emphyteusim ea solemnitate, quæ moribus, & consuetudine in hisce contractibus recepta fuerit.*

5 *Emphyteusis Ecclesiastica an transeat in hæredes extraneos: & an egrediatur tertiam generationem?*

6 *Qualiter interpretanda sit emphyteusis ecclesiastica, cuius origo non constat, nec de eius conditionibus apparet.*

Quo pacto, & forma, res Ecclesiarum possint dari in emphyteusim.

CAPVT XVII.

QVamuis Pauli secundi constitutione locatio rerum Ecclesiæ, vltra triennium prohibita sit, eadem tamen permissum est, Ecclesiarum res dari in emphyteusim ea forma, & pacto, quo concedi consueuerint, & iure permissum sit: ideo examinare oportet, quonam modo à Canonibus antiquis, iurisque ciuilis legitimis sanctionibus statutum sit posse res Ecclesiarum dari in emphy-
1 teusim. Cui quidem quæstioni præmittendum est, † in alienatione rerum Ecclesiæ eam adhibendam esse solemnitatem, vt præter Prælati consensum, & authoritatem, ipsius capituli præmisso tractatu consensus itidem accedat. textus est celebris in cap. sine exceptione. 12. quæstio. 2. qui à Gratiano tribuitur, & adscribitur Leoni Papæ in Epistola ad vniuersos Episcopos per Siciliã constitutos, quæ quarta est inter Leonis Epistolas, & tamen inibi, nec aliquo diu Leonis Epistolarum loco, ni fallor, nulla huius Canonis mentio fit. Sed idem probatur in c. 1. & 2. de rebus Ecclesiæ non alienandis in 6. c. 1. & c. tua. de his quæ fiunt à Prælato. quibus in locis commemoratio tractatus iuxta numerum singularem fit: vt hinc liceat colligere, non esse necessarios tres tractatus, sed tantum vnicum sufficere. quod adnotarunt glos. & Doctores communiter in d. cap. 1. verb. tractatur. Specul. titu. de locato. §. sequitur. versicu. sciás. Laurent. à Rodulphis in d. cap. sine exceptione. quæst. 5. asseuerantes admodum esse vtile, quod ter hac de re præmittatur tractatus, atque ità consuetudine obtentum est plerisque in locis, quæ quidem solemnitas necessaria est in alienandis rebus Ecclesiæ Cathedralis, & Episcopalis, item & in alienandis rebus Ecclesiæ inferioris quoties alienatio per Episcopum fit, requiritur etenim consensus capituli Cathedralis Ecclesiæ. at si alienatio fiat per ipsius Ecclesiæ Rectores, & authoritatem Episcopi requirant, ea sola sufficiens est absque consensu & tractatu capituli Cathedralis Ecclesiæ. textus optimus in Clementina prima, de rebus Ecclesiæ non alienandis. Ad vltimam distinctionis partem prima vero probatur in c. 1. de rebus Ecclesiæ non alienan. in 6. & in c. 1. & c. tua. de his quæ fiunt à Prælato. sine consensu capituli. notant resolutionem hanc Abbas in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælato sine consensu cap. & ibi Imol. col. vltim. & cap. 2. col. 3. eodem ritu. quam & vsus recepit secundum Francum in cap. 1. colum. 8. de rebus Ecclesiæ. in 6. & Laurentius in d. cap. sine exceptione. quæst. 13. & licet Innocentius in cap. 2. de transactionibus, requirat hanc authoritatem Episcopi in modum decreti, gloss. tamen, quam ibi sequuntur Ioannes Andreas, Dominicus & Francus in d. c. 1. verb. tractatus. de rebus Ecclesiæ non alienandis. vbi etiam ipse Innocentius, Panorm. & alij in d. cap. 2. consensum tantum sufficere existimant præmissa causæ cognitione præstitum. quod notandum est propter differentias, quæ inter consensum & decretum passim à Doctoribus traduntur in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. acquirenda hæredit.

Illud profecto est præ cæteris considerandum in alienandis rebus Ecclesiæ non esse satis formam & solemnitatẽ exactè seruari: nisi & alienatio fiat in aliquo ex casibus, † aut aliqua ex cau-
2 sis à iure permissis, quarum meminit glo. in summa. 12. quæst. 2. in princip. vtrunque etenim necessarium est, vt valida sit alienatio. quod probatur in cap. 2. de rebus Ecclesiæ non alienandis. in 6. dum dicit, forma & casibus à iure expressis. & id in specie adnotarunt inibi Ioannes Andreas, & Docto. glo. in cap. 1. de in integrum restitutione. & in d. cap. nulli. vbi Abbas, & idem in c. 2. de donationibus. Anton. Imola, & Abbas in d. cap. 1. Felynus col. 1. & Decius tertia. in cap. quæ in Ecclesiarum. de constitutionib. Quorum opinionem sequuntur eam existimantes esse communem Cardinalis in cap. 1. colum. 3. de deposito. Dominicus cons. 48. Socinus cons. 52. lib. 4. colum. 2. Socinus in cons. 115. libro 2. nume. 26. Abbas item in d. cap. 1. Decius cons. 142. num. 4. Chassanæus in consuetudinibus Burgundiæ. rubric. 9. §. 9. nume. 12. & Antonius Burgensis in cap. cùm dilecti. colum. 2. de emptione & venditione, quæ plurimum coadiuuatur ex text. in dicta Clemen. 1. de rebus Eccles. disputat tamen hãc de re delate Laurent. à Rodulphis in d. cap. sine exceptione. quæst. 3. Nam quod alienatio facta adhibita & seruata iuris solemnitate, etiam extra causam à iure permissam valida sit, licet Ecclesia possit restitutionem petere, asserunt Hostiensis in summa de rebus Ecclesiæ. §. 3. in fine glossæ, in summa. 12. quæst. 2. in d. cap. sine exceptione. quibus suffragatur text. in d. cap. 1. de in integrum restitutione. qui probat Ecclesiam posse petere restitutionem in integrum etiam si alienatio facta sit seruata forma Canonum. & tamen si contractus nullus esset, minimè conueniret in integrum restitutio, vnde sequitur contractum validum & firmum esse. cui considerationi responderi potest: alienationem rerum Ecclesiæ in ea specie factam seruata solemnitate, etiam factam fuisse ex causa à iure permissa: & nihilominus potuisse Ecclesiam lædi in pretio & aliis contractus conditionibus, atque ideo ei competere beneficium restitutionis in integrum. Quamobrem opinio communis verior est, quam & Antonius Corsetus sequitur in singulari verb. Alienatio. Sed & opinio posterior potest procedere, & iure defendi, quando tempore alienationis causa à iure expressa aderat iuxta opinionem & existimationem contrahentium, licet non verè, & sic quamuis apparebat, verè non existebat, nam tunc valida est mero iure alienatio. glo. in c. ad nostram. de rebus Ecclesiæ non alienand. verbo. enorme. cuius ad hoc ipsum meminere Felyn. in d. cap. quæ in Ecclesiarum. de constitutionibus. col. 1. & Antonius Burgensis in d. cap. cùm dilecti. de emptione & venditione. etiam si ipse asseuerat primum omnium se illam glossam citasse. idem tenet Imola in d. cap. 1. de in integrum restitutione. & in cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælato sine consensu cap. colum. 4. aptius sanè & melius defenditur opinio contra communem eo casu, quo non constat, alienationem factam fuisse extra causam licitam, & iure permissam, quia in dubio vbi in alienatione seruata fuerit forma, & præsumitur eam ex causa licita & permissa factam fuisse, quemadmodum voluere Bald. 2. colum. & Ias. num. 8. in cap. 1. qui feudum dare possunt. post gloss. in Authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Ecclesijs. quam ad hoc Socinus allegat dict. consil. 15. num. 28: libr. 1. idem sensit Laurentius de Rodulphis in d. cap. sine exceptione. q. 3. Ecclesia vero probare poterit, alienationem factam fuisse absque causa iure permissa: quod omnes fatentur: siquidem & si propter formæ, & solemnitatis vim, præsumenda sit causa, hæc præsumptio contrariam probationem optime admittit. quo fit, vt non satis congruè, nec vere, & iustè communem sententiam Antonius Burgensis conetur reprobare ex eo quod propter formam, & solemnitatem præsumatur causam iustam, & iure permissam, alienationem licitam fecisse, & validam omnino. Nam id verum est ex quadam iuris præsumptione, & ideo contrarium probari ab Ecclesia poterit, quod est omninò aduertendum.

Cæterum, etiam si verum sit præsumendam esse causam vtilem, & iure permissam in alienatione rerum Ecclesiæ, quæ facta fuerit seruata forma Canonis, tamen vbi alienatio fit pro satisfaciendis debitis Ecclesiæ, & pro æris alieni solutione, non præsumitur causæ iustitia, sed oportet probari pecuniam debitam versam fuisse in vtilitatem Ecclesiæ, & in eius commodum expensam esse, alioqui alienatio rerum immobilium non tenet, secundum Innoc. Cardi. 2. quæst. Abb. & Imol. num. 14. & 17. in cap. 1. de deposit. Innocen. & Abb. in cap. quod quibusdam. de fideiuss. & probatur in Authen. de alienatio. & emphyteu. versic. his vero omnibus præcedentibus. & apertius in Græca, & Latina Haloandri nouella 120, ex quibus & versic. & is creditor hic intelligatur, deducitur oportere, quòd emptor rerum Ecclesiæ venditarum pro satisfaciendis mutuis, propter pretium expensum esse in vtilitatem Ecclesiæ: nempe pro solutione pecuniæ, quæ mutuo accepta fuerat: & itidem versa in commodum Ecclesiæ. id euidentius constat ex eo quod ex contractu mutui Ecclesia non teneatur, nisi probetur versio in eius vtilitatem. text. in d. Authen. hoc ius porrectum. vbi Bald. in fine. Innoc. Imol. nume. 14. & Docto. communiter in dict. cap. 1. de deposit. text. in c. 2. §. hoc ius porrectum. q. 2. Regia. l. 3. titu. 1. part. 5. quæ expressim in Ecclesia & ciuitate loquitur. facit. l. ciuitas. vbi Docto. ff. si cert. peta. l. 1. C. si aduersus credi. l. 3. C. quand. ex fact. tut. sed & hoc verum est, vbi mutuum datur administratori Ecclesiæ vel ciuitatis, Prælato in quã, œconomo, aut rectori etiam nomine Ecclesiæ: quod si mutuum detur Prælato, & c. decurionibus, & Præsidi, tunc non est necessarium

probari eam pecuniã expẽsam esse ad Ecclesiæ, vel ciuitatis vtilitatem. Azo. & glo. in d. auth. hoc ius porrectum. ad finem. & ibi Barto. Cardi. in d. cap 1. de deposit. 2. quæst. glo. in dict. capitu. quod quibusdam. & est communis opinio secundum Præpositum in dicto. §. hoc ius porrectum. num. 16. idem tenet Barto. in dict. l. ciuitas. cuius opinio vera est secundum Iaso. ibi, & communis secundum Alcia & eam sequuntur Fulgo. & Roma. Paul. & Aret. ibidem. quibus suffragatur glo. in Rubr. C. quæ sit longa consuet. ex quo, si ista opinio vera est, apparet manifestè intelligẽdam esse Innoc. Cardi. Abb. & Imol. sententiam in dict. cap. 1. de deposito. cuius in hoc versic. Cæterum. statim in initio memini: iuxta hanc Barto. distinctionem. verum, quia hæc Barto. distinctio non omnino, nec absque controuersia recipitur, turius erit, mutuam pecuniam ab Ecclesia recipi præmissis tractatibus, & solemnitate, quæ necessaria est ad rerum Ecclesiæ alienationem: hoc etenim casu præsumendum est mutuatã Ecclesiæ pecuniam in eius commodum controuersam fuisse. Extra hunc casum si pecunia mutuetur Prælato, & capitulo, etiam si vera sit opinio Bart. Ecclesia agere poterit, & vti beneficio restitutionis in integrum, & præsumetur læsio enormis, nisi probata fuerit conuersio in ipsius Ecclesiæ vtilitatem, sicuti colligitur ex Cyno in d. Auth. hoc ius porrectum. Alex. in d. l. ciuitas. 3. col. Imola in d. c. 1. de deposi. num. 17. & ibi Barbat. num. 5.

Qualiter autem probetur pecuniam mutuam Ecclesiæ, vel ciuitati expensam fuisse in ipsius vtilitatem, tradunt Docto. in d. c. 1. de deposit. glo. in d. Authen. hoc ius porrectum. Abb. in c. 1. de solutionib. gloss. in Authen. de alienatio. & emphyteu. §. si vero quis. Alexan. in d. l. ciuitas. col. 3. & ibi Ias. col. vlti. Abb. in c. quod quibusdam. de fideiuss. Ripa in l. is qui bona. nu. 11. ff. de pigno. & Docto. per tex. ibi. in l. vlti. ff. de exercit.

His tandem præmissis: ad quæstionis resolutionem aliquot exponam concluliones, quorum prima sit. Res Ecclesiæ consueta
4 dari in emphyteusim potest in emphyteusim, † concedi ea solẽnitate, qua dari consueuerit. tex. in c. 2 de feudis. quem ita Docto. communiter interpretantur. Calderi. consil. vlt. de consuet. Curt. Iunior. 2. part. de feud. quæst. 3. Carol. Ruinus consil. 41. num. 38. lib. 1. notatur in c. vt super. de reb. Eccles. non alienand. & licet solemnitas à Canonibus requisita in alienandis rebus Ecclesiarum non possit consuetudine remitti. gloss. communiter recepta in c. cum causa. de re iudica. Abb. Imol. & Docto. in cap nulli. de reb. Eccles. Laurent. de Rodulphis in d. cap. sine exceptione. quæst. 4. & q. 16. Rochus Curt. in c. vlti. de consuetud. Folio. paruo. 48. col. 1. fatentur hanc opinionem communem esse idem Laurent. in disputatione, quam ponit post c. sine exceptione. colum. pen. & Chassa. in consuetud. Burgundiæ. rub. 9. §. 9 num. 32. text. optimus in c. 1. de consuetu. id verum est quo ad alienationem propriam, & perpetuam, ex qua vtile, & directum dominium transfertur, secus vero in datione rerum Ecclesiasticarum ad emphyteusim, vel feudum, quemadmodum ex hac prima conclusione deducitur: tametsi verum sit, iure communi in conductione ad vitam rei Ecclesiasticæ, requiri solemnitatem, quæ in alienatione perpetua foret necessaria. glo. & communis in Clem. 1. verb. non habeat. de re Eccle. & Domi. consi. 48.

Secunda conclusio. Quoties res Ecclesiæ datur in Emphyteusim absque Canonica solemnitate iuxta consuetudinem, etiam si expressim detur pro hæredibus, & simpliciter, non transit in hæ-
5 redes extraneos, † nec vltra tertiam generationem. tex. in Auth. de non alienand. §. emphyteusim. glo. Bart. & Docto. in l. etiam. ff. soluto matrimo. vbi latè Alex. idem Alexand. in l. si patroni col. 5. ff. ad Trebell. Antonius, Imola, Abbas, num. 29. Felyn. num. 27. Dec. num. 48. in c. in præsentia. de probationi. è quibus Alexan & Dec. fatentur hanc opinionem communem esse. idem testantur Imol. in l. ex facto. §. vlti. ff. ad Trebell. & Ludouic. Gozadin. consi. 39. num. 6. Nec obstat text. in Authen. de alienatio. & emphyt. §. licentiam, quo probatur, posse res Ecclesiæ dari in emphyteusim perpetuam. id etenim intelligitur iuxta formam text. in d. §. emphyteusim. vt perpetua intelligatur ad tertiam vsque generationem, atque ita Gozadi. respondet. §. licentiam. cui & aliter respon dere conantur Abb. Dec. & hic, qui huic secundæ conclusioni subscripsere, quod apparebit ex his, quæ statim trademus. intellectus autem Gozadini constat ex Alberic. in prooemio. C. verbo. perpetui. & Cremensi singul. 15.

Tertia conclusio. Res Ecclesiæ præmissa causa, & Canonica solemnitate ad veram alienationem necessarijs, poterit dari in emphyteusim perpetuam, & ea conditione, vt ad extraneos hæredes transeat, nam si eo casu poterat res omnino alienari, nimirum si posset in hanc emphyteusim concedi. Anto. Imol. Felyn. nu. 27. Dec. nume. 48. in d. c. in præsentia. Alex. in d. l. etiam. Bar. in Auth. perpetua. C. de sacrosan. Eccle. glo. in Auth. de non aliena. §. alienationis. Cornc. consi. 13. lib. 3. & Ludo. Gozadi. consi. 39. col. 1. & nu. 12. Imol. in l. quod dicitur. nu. 8. & 10. ff. de verb. obli. atque ita poterit aliter assumi, & intelligi tex. in d. §. licẽtiam. erit que ista conclusio facilior, si sequens ista probetur.

Quarta conclusio. Res Ecclesiæ data simpliciter pro hæredib. & perpetuò in emphyteusim, seruatis tamen his, quæ ad veram alienationem iure requiruntur, etiam ad hæredes extraneos, & perpetuò defertur, si quidem sub eadẽ forma res illa poterat perpetuò, & in extraneos alienari: & ideo videtur, rem istam ita simpliciter datam ad emphyteusim, perpetuò hæredibus, etiam extraneis competere. quod maximè est adnotatione dignum: ac deducitur ex d. §. licentiam. & idem voluerunt Abb. nu. 29. Anto. Imol. Felyn. nu. 27. Dec. nu. 48. d. c. in præsentia. Alex. in d. l. etiam. Gozadinus consi. 86. nu. 22. idem tenent hanc dicentes esse communem opinionem Christo. Portius in §. adeo. Instit. de loca. & Curt. Iunior. consi. 4. col. 1. & licet glo. Bart. & alij in d. l. etiam. tenuerint, emphyteusim Ecclesiasticã simpliciter constitutam non transire ad hæredes extraneos, etiam si accepta, & data sit pro hæredib. quorum opinionem esse communem, testantur hi, quos ibi memini in prima conclusione: & Gozadi. consi. 75. nu. 9. ea tamẽ opinio, vt superius diximus procedit, quando emphyteusis Ecclesiastica constituitur ex forma, qua res Ecclesiæ locari, & dari in emphyteusim solent absque solemnitate Canonica, secus vero, si detur res Ecclesiæ in emphyteusim seruata forma, & solemnitate, quæ ad veram alienationem requiritur, nam tunc potest expresse dari cũ pacto, quòd perpetua sit, & ad hæredes extraneos transeat. imò simpliciter pro hæredibus data ad extraneos hæredes pertinet. sicuti præter alios resoluit Præpo. in c. perpetua. 10. q. 2. & Parisius dicens hanc resolutionem esse communem in consi. 85. lib. 4. nu. 17. & sequentib. Quin & si emphyteusis Ecclesiastica detur ea solemnitate, qua dari consueuerit, quandoque etiam ad extraneos hæredes transit, nempe si data sit pro hæredib. quibuscunque. Bald. in c. Imperialem. de prohibi. feudi alienat. per Feder. col. 7. idem in l. 1. q. 34. ff. de rerum diuis. Dec. consi. 208. colum. 2. Bald. in l. cum virum. col. vltim. C. de fideicom. & est communis opinio secundum Curt. Iuniorem consi. 4. col. vlti. & Ripam in l. ex facto. §. vlt. ff. ad Treb. nu. 16. Curtium item Iuniorem consi. 1. col. 2. num. 1. idem si dictum sit pro omnibus hæredibus, notatur in d. c. in præsentia. & per Gozadin. consil. 59. nu. 15. colligitur ex Bar. & alijs in d. l. etiam. Quin & idem dicendum erit, si dictum sit in contractu, pro te, & hæredibus, & quibus dederis. vt tradunt Curt. d. consi. 4. col. 2 & Pau. Parisius consil. 71. lib. 3. num. 44 passimque à Docto. nominatim aliquot verba referuntur, quæ contractibus adscripta operantur: vt emphyteusis Ecclesiastica etiã ad extraneos hæredes transeat, dubium tamen esse poterit, an vbi vel expresse, vel tacitè in extraneos hæredes data fuerit emphyteusis: requiratur Canonica solemnitas: nam Gozadi. consi. 39. nu. 12. vtranque requirit, solemnitatem scilicet Canonicam, & quod expressim vel verbis id tacitè significantibus emphyteusis in extraneos detur, vt eis competat. Quod non est omnino expeditum: siquidem emphyteusis Ecclesiastica data absque ea solemnitate, quæ ad veram alienationem requiritur: ad hæredes extraneos minimè pertinet, & tertiam generationem non egreditur. d. §. emphyteusim. glo. & Docto. & in d. l. etiam. qui fatentur hoc verum esse, nisi actum sit expressè, vel tacitè, quod ad extraneos hæredes deueniat. igitur hi Docto. sentiunt posse expressim dari emphyteusim Ecclesiasticam eo pacto, vt extranei eius hæredibus deferatur: modo seruetur forma, & consueta solemnitas, qua in re plurimum consuetudini tribuendum est. Quod si Ecclesiastica emphyteusis detur seruata solemnitate ad veram alienationem requisita: hæc, ni fallor, si simpliciter concessa fuerit pro hæredibus, ad extraneos etiam pertinebit: quamuis fateat, tutiorem esse eam opinionem, quæ probat, & asserit, tunc hæredibus extraneis non deferri emphyteusim: nisi id expressim fuerit, aut verbis generalibus significatum. Ex his apparet intellect. ad tex. in c. ad aures. de rebus Eccles. & in c. nulli. eod. tit. gl. in §. adeo. Instit. de locat. vbi quandoque in rebus Ecclesiæ permissa videtur emphyteusis: & ea perpetua quandoque omnino prohibita, aut saltem quibusdam limitibus, & conditionibus restricta.

Hinc apparet Bald. in c. vlt. de feud. dat. in vicem legis cõmissoriæ. nume. 2 rectè hanc quæstionem intellexisse: † dum is scribit, 6 emphyteusim rei Ecclesiæ per legitimi temporis vsucapionem acquisitam, eam habere conditionem, & qualitatem, vt nec ad hæredes extraneos transeat, nec perpetua sit: imò tantum ad tertiam vsque generationem duret. præscriptio etenim eam naturã sequitur, quã res ipsa regulariter, & propriè habet. Emphyteusis vero Ecclesiastica ex propria vi, & natura, nec ad hæredes extraneos transit: nec vltra tertiam generationem extenditur, dict. §. emphyteusis. Huic sententiæ Baldi. accedit Ias. in l. 2. num. 160. de iure emphyteu.

Quinta conclusio. Emphyteusis Ecclesiastica simpliciter data alicui: nulla nec filiorum, nec hæredum facta mentione, ad filios, & nepotes accipientis trãsit. tex. in d. §. emphyteusim. sub Notella de non

de non alienandis,nisi aliud consuetudine, & moribus obtẽtum fuerit,idque Bald.fatetur in d.c.vlt.& idem Bald. in Speculatitu.de locato.col.2.versi.& in tertiam generationem. quem Ias.sequitur in l.certi condictio §.si nummus.ff.si cert.peta.col.4.versi.facit ad hoc.& post ipsum Carellia.Cotta: dictione, emphyteusis.Imo.in d.l.quod dicitur.nu.8.ff.de verb.oblig. Bald.in l.2.col.2 & ibi Ias. nu.160.C.de iure emphyt.Et quia à plerisque dubitatur:an sit necessarium filios,seu nepotes illius, cui concessa fuerit emphyteusis Ecclesiastica, esse etiam illius hæredes: & an ad filios hæredes, transeat emphyteusis: operæ pretium duxi sequenti capite aliquot ex Bartolo deducere conclusiones ad huius dubitationis faciliorem expeditionem.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Emphyteusis accepta simpliciter,ad mares & feminas defertur, siue ea priuata sit, siue Ecclesiastica,*
2 *Quando emphyteusis ad filios hæredes,non ad alios,pertineat.*
3 *Pater potest quandoque emphyteusim vni hæredum vel filiorum prælegare.*
4 *Traditur interpretatio text. in c.1.an agnat. vel filius.&c. in feudorum constitutionibus.*
5 *Institutus in re certa non habet ius, nec nomen hæredis ad obtinendum hæreditariam emphyteusim.*
6 *Ius patronatus Ecclesiasticus ad hæredes, etiam extraneos ex propria natura pertinet.*
7 *Ius patronatus Ecclesiasticum non transit in patroni filium,qui eius hæres non sit: etiam si fuerit patrono, & eius filijs delatum.*
8 *Vendita hæreditate ius patronatus ad emptorem etiam extraneum defertur: & ibi qualiter ad fideicommissarium non transeat?*
9 *Ius patronatus non pertinet ad filium institutum in legitima; nec vendita legitima transit in emptorem.*
10 *Ius patronatus Ecclesiasticum non potest per patronum in aliquẽ transferri in præiudicium eorum,qui ad id, & si hæredes non sint, ex prima institutione vocantur.*

Rursus de emphyteusi Ecclesiastica, & priuatorum qualiter intelligenda sit?

CAPVT XVIII.

PRequenter contingit controuersia circa interpretationem clausularum, quæ contractibus emphyteusis inscribuntur: & præsertim quo pacto post obitum accipientis,eius filijs,vel hæredibus competat,tradit etenim Bar. in l.& iurisiurandi.§.si liberi.ff.de oper.libert.quam quæstionem sequẽtibus propositionib. absoluam.

Prima conclusio. Emphyteusis simpliciter recepta, siue ea sit priuatorum,siue Ecclesiarum post obitum accipientis eius filijs,
1 & nepotibus defertur, masculis,† & fœminis absque vlla sexus distinctione.probat tex.in §.emphyteusim.in Auth. de non alien. reb.Eccles. Alex.in l.quod dicitur.nu.24.ff.de verb. obliga.Ias.in l. 2.C.de iure emphyteut.num.194.Salyc.ibi.q.12. & 17.Ange.in l. item videndum.§.1.ff.de peti.hæred.& August. Bero.in quæst.18. Ex quibus apparet æqualiter ad emphyteusim admitti filios masculos,& fœminas.tametsi Bal.in c.3.nu.4.quib.mod.feud.cõstit. possit.ex eo tex.& glo.deduxerit à similitudine feudi, & emphyteusis,emphyteusim simpliciter concessam,minimè ad fœminas pertinere,sed tãtum masculis competere. cui subscripsere Alex. consi.106.nu.6.lib.4.Catelli.Cott.dictione,emphyteusis.Gozadi. consil.89.nu.14. Quibus responderi congruè,& verè potest: in his,quæ per leges feudorum aduersus ius commune statuta sunt non procedere argumentum à feudo ad emphyteusim:sicuti adnotarunt Alex.d.nu.24.& d nu.6.idem in l.diuortio.§.si fundum. col.2.ff.solut.matri.Ioan.Baptist.de S.Seuerino in c.1.de feudi cognitio.part.5.regu.32. Dec.in c.cæterum.de iudic.col.6. Corneus consi.67.col.2.lib.2,optimè Carol.Molinæ in consuetu.Paris§.1. glo.5.nu.71.hoc ipsum Bart.scribit in d.§.si liberi.nu.5. & Curt.in tracta.de feud.in prin.q.3. vnde mihi verior videtur opinio contra Baldum: aduersus quem est & authoritas Imolæ in d. l. quod dicitur.nu.10.quo in loco tractat Alex.nu.24.quid si emphyteusis data sit Titio, & eius filijs? & asserit ad filias non pertinere: quia masculinum non comprehendit fœmininum. citatque plures id asseuerantes in hac specie: nempe Imolam in c.potuit. in fine.de locat.& in l.si ita scriptum sit filiabus. ff.de legat.2. Sed & in hoc casu ipse adhuc admitterem fœminas. quod &† Salyceto visum est in d.q.17.& 12.in l.2.C.de iure emphyt. & ibidem Iasoni.nu. 394.Decio.in l.2.nu.108.ff.de reg.iur.Alciat.in l.1.ff.de verb.signi. Carolo in consuetu. Parisi.§.12.nu.2.& seq.ex eo quod etiam in contractibus masculinum sub appellatiuo nomine fœmininum contineat hanc eandem Salyceti opinionem sequitur Tiraquel. lib.1.de retract.§.1.glo.9.nu.206. quamuis prior sententia magis communis sit: vt apparet ex pluribus, qui nuncupatim ad eam partem citantur à Decio in d.l.2.num.106. Carolo Molin.dist.§. 12.nu.2. omnium latissimè Tiraquello. d.glo.9.nu.181. Nam & Alex.eandem Imolæ opinionem probat in consi.61.lib.1.& cõs. 123.lib 2.idem & Ias.post Roma. in l. sed si hac. §. qui manumittitur.versic.liberos.ff.de in ius vocand. Guido de Suzaria in l.quicunque.C.de seruis fugit. Archid.in cap. si quis suadente. 17.q.4. Imol.consi.38.Franc.in c.generali. col.1. de elect.in 6. & August. Beroius d.q.18.ea ratione, quòd in contractibus masculinũ non comprehendat fœmininum: cum imputãdum sit 9trahentibus, qui legem apertius dicere potuerunt, verbis ambiguis contractũ concepisse: quæ quidem ratio non omnino probat cum satis apertè contractus conceptus sit: appositis verbis, quæ iuxta incongruam, & veram interpretationem masculos & fœminas complectuntur,aut complecti possunt.& profecto potest opinio Salyc.deduci ex mente Bar.in d.l.1. ff.de verb.signifi.

Secunda conclusio. Patre accipiente emphyteusim pro se filijsque suis masculis, & fœminis pariter mortuo patre defertur emphyteusis fœminis, & masculis absque vlla sexus distinctione l.maximum vitium.C.de liber.præte.notant Bart.in d.§.si liberi. nu.5.Saly.in d.l.2.q.17.& ibi Ias.nu.187.Imol.in c.potuit.de loca. in fi.nisi ea in Prouincia statutum sit, extantibus masculis fœminas non succedere: eo etenim statuto præmisso, dicendum est, dictam emhyteusim primum filijs masculis, ac demum eis deficientibus filiabus competere.quod Bart.Imo & Ias.tenet in d.locis.& idẽ Bar.consi.60.Anch.consil.125. Alex.cõsi.44.lib.1.col.1, latè Alber. Brunus in tracta.de statuto. quod stantibus masculis fœminæ non succedant.art.8.q 22.qui fatentur,hanc opinionem communem esse.quamuis Salyc.in d.q.7 in hoc vltimo contrarium teneat, scribens, etiam stante statuto, fœminas simul cum maribus admittendas esse ad emphyteusim.cuius opinio iure defendi non potest, propterea quod contrahentium clausulæ, & dispositionis interpretationem assumunt à statutis, & consuetudinibus.quæ in ea regione,vsu,& sanctionibus stabilitæ sunt. Sed & opinionem Salyc.sequuntur Curt. Senior consi. 45. col.10.& August.Beroius d.q.18.nu.6.

Tertia conclusio.Emphyteusi accepta per patrem pro se, & filijs: ita ad filios pertinet, vt pater non possit eã vni eis in aliorũ
6 † præiudicium prælegare.Bar.in d.§.si liberi.nu.6.& probatur: qa filijs comperit hæc emphyteusis ratione cõcessionis factæ à vero domino,à quo eam acquirunt filij,non à patre.c.1.in prin.de successio.feud.eandem opinionem Bart.tenet Specu. tit. de locat.§. nunc aliqua.versi.78.Fred.consil.228.Bald.in l. item videndum.§. nunc videamus.ff.de peti.hæred.Dyn.Albe.Imol.Ang.& Pau.de Cast.in l.apud Iulianũ.§.si quis alicui. ff.de legat.1. & ibi Ias. Alex. consi.124.lib.4.col.3.idem Alex. consil.8.nu.15.libr.3. vbi Carol. asserit hanc esse communem sententiam. idem Alex. consi.89.lib. 4.nu.11.Roma.in l.vnica.q.12. C.quando non pet.par. Io. Crott. in l.si constante.2.lect.col.7.ff.solut.matr.Ias.dicens,hanc opinionem esse communem in l.2.C.de iure emphyt. nuin.210. Zasius idem notat in tract.de feudis.tit.de feudi alienat. fol.6.tradunt latè Curt.de feud.4.parte.reg.1.q.pen.versi.ex prædicta.& Andr.ab Exea in rub.ff.de pact.nu.211.ipse etiam obiter hanc partem probaui in rubr.de testam.3.part.nu.6. & colligitur ex his quæ tradit Caro.Ruinus cõsi.1.lib.1.nu.16. Ex his etenim plura colliguntur, quæ ad huius conclusionis intellectum mirè conducunt.

Quarta conclusio. Accepta per patrem emphyteusi eo pacto, vt post eius obitum filijs hæredibus vt hæredibus deferatur,poterit pater eam vni ex filijs in aliorum præiudicium prælegare: ea ratione,quod filius hæres patris prælegantis teneatur stare parentis voluntati, aut hæreditatem repudiare, & tamen si eam repudiauerit,non potest emphyteusim habere, nec consequi. & ideo hanc opinionem sensit Bar.in d.§.si liberi.col.vlti.& expressim eã asserunt Bald.consi.289.lib.3. Cuma.consi.166.Socin.consil.127. libr.3.col.6. Ias.in d.l.2.nu.211. qui videtur præmittere omnium consensu eam probari.facit text.in l.non unquam.ff. ad Trebel.

Quinta conclusio. Emphyteusis à vero domino data alicui,& eius filijs simpliciter: eo mortuo filijs competit, etiam si hæredes non fuerint ipsi patri,aut eius hæreditatem repudiauerint. Bar.in d.§.si liberi.nu.4.per tex.inibi.idẽ Bart. & Doct.in l.quod dicitur. ff.de verb.oblig.quorum opinionem probat, dicens eam cõmunem esse Ias.in d.l.2. C.de iure emphyt. nu. 188. qui ad hanc rem alios authores adducit. sat enim est ita ab omnib. receptum esse magis communiter, paucis refragantibus: & procedit etiam in emphyteusi priuata ex mente Ias.in d.l. 2. & Imol.in d.l.quod dicitur.nu.8.tametsi Bart.ibi,& in l.si tibi §.si pactus.nu.9.ff.de pact.

sentiat,

sentiat,& asseueret in emphyteusi priuata aliud esse dicendum: vt filijs acquiratur si hæredes sint.cuius opinio verior est secundum Alex.in d.l.quod dicitur.num.19.idem notat Imol. in c.potuit.de locat.nu.58.& Alciat. de præsumpt. regu.1.c.31. Præpos. in c.1. an agnat.vel filius.col.3.versi.quæro.cum gl.Dec.consi.149.col.1.

Sexta conclusio.Quoties emphyteusis datur Titio,eius filijs,& 3 hæredibus: † ita demum ad filios post patris obitum defertur: si & hi patri hæredes extiterint.Bar.in d.§.si liberi.nu.4.tex in Auth. de non alien.§.emphyteusim.collat. 2. vtrunque etenim requiritur,quod filius, & hæres sit, vt hanc emphyteusim habere possit. idem Ang.& Alex.col.4.in l.Gallus.§. etiam si parenti.ff.de libe. & posth.Bald.& Imol.in l.filio,quem pater.ff.de lega.1.Pau.in l.si post mortem.in prin.ff.eod.Alex.in l.quædam.§.1.colum. 2.ff.de eden.Ias.in d.l.2.nu.188.Alex.in consi.44.nu.1.lib.1.Imol.& idem Alex.in d.l.quod dicitur.nu.15.& nu.21. Dec.consi.185.col.2. Ias. in l.si non sortem.§.libertus.nu.35. ff.de condi. indebit. vbi scribit hanc sententiam magis receptam esse. quòd & idem Ias. testatur consi.57.col.1.libr.1.siue sit emphyteusis Ecclesiastica, siuè priuata,iuxta communem omnium interpretationem: authore Alex. in d.l.quod dicitur.num.21.in hunc sensum,vt non sit satis,quem esse filium,nisi & is hæres sit patri. At si quæratur,an emphyteusis transeat in hac specie ad extraneos,qui hæredes sint: nunc in emphyteusi,quæ ex propria vi, & natura regulariter ad extraneos hæredes minimè transit: non erit satis quem esse hæredem: nisi & is filius sit: in quo omnes consentiunt:si verò emphyteusis priuatorum sit,quæ in extraneos hæredes transire potest: sat erit esse quem hæredem: licèt is extraneus sit,vt eam consequatur: quod visum est Alex.in d.l.quod dicitur.nu.21.verbum enim, hæredib. conuentioni appositum non restringitur ad filios: sed ratione copulæ significationem auget: ita quidem vt hæredibus deferatur emphyteusis,siue sint filij,siue extranei. idem etiam probatur ea ratione,quòd cùm scribitur,filijs,& hæredibus:filij non vocantur,vt filij præcisè: sed vt præsumptiuè futuri hæredes: & sic quicunque hæredes sint, vocati censentur.l. ea tamen adiectio. ff. de leg.1.Bar.& Docto.in d.§. etiam si parente.nu. 8. ex quibus idem Alex.hanc conclusionem deducit ibi nu.5.& in consil.120.libr.1. nu.1.vbi Carol.Molinæ.eam sequitur.idem adnotauit Imol.in d. l.quod dicitur.nu.8.licet Salyc.in d.l.2.q.20. hanc opinionem admittat: cùm in contractu dictum fuerit: Titio, & hæredibus: eã autem improbet: si scriptum sit Titio,& eius filijs, & hæredibus: existimans eo casu etiam priuatam emphyteusim ad extraneos hæredes minimè pertinere.

Idem omnino dicendum est: si emphyteusis concepta fuerit his verbis: Titio & eius hæredibus: oportet etenim, filium Titij eius hæredem esse,vt ei competat res emphyteutica,quod ex præmissis constat: & præterea, quia propria huius dictionis, hæredibus,significatio est ea,quæ hæreditatis additionem præmittit: etiã absque iure sanguinis: sicuti iure est satis manifestum: & ideo in quacunque dispositione assumenda est interpretatio in hunc modum.l.cum lege.ff.de testam.&inibi Aretin. huic etiam opinioni suffragatur,quod emphyteusis simpliciter accepta:nec hæredum nec filiorum facta mentione: non aliter ad filium pertinet,quã si & is hæres sit patri: si emphyteusis priuata sit: vt notat Alex.in d.l.quod dicitur.nu.20.post Imolam ibi.tex.optimus in l. cùm patronatus.§.cum libertus.ff.de oper.liber. ergo si accepta sit pro hæredibus: filius,qui hæres non fuerit,eam habere non poterit: hoc ipsum patet,siue sit emphyteusis Ecclesiastica,siue priuatorum,ex eo qđ licet Ecclesiastica emphyteusis ad extraneos hæredes minimè pertineat: sed ad descendentes. Non tamen ex hoc sequitur non oportere filios,vel nepotes hæredes esse: cum de hæredibus mentio in contractu facta fuerit: si quidem significatio hoc patitur.quibus quidem rationibus instrui, & probari potest hæc sententia: cui accesserunt Imol.in d.l. quod dicitur.nu.8. Salyc. in d.l. 2.nu.30.Bar.& Alex.in l.ex facto.§.vlt.ff.ad Treb. ad finem. Cyn. & Salyc.in l.si manumissus.C.de lib. & eorum lib.Bald.per tex.ibi in c.1.col.4.an agnat. vel filij. Bart.in l.eum qui. ff. de interdict.& releg.satis in specie Alex.consi.19.nu.16. & consi.26.num.2.lib.5. Dec.consi.208.nu.7.Dec.in l.vnica.col.2.C.quando non pet.par. Gozad.consi.27.col.4.Curt.Iunior consi.138.nu.14.quorum opinio communis est secundum Alex.d.consi.19. Rube.consi.18. & Aymonem consi.197.nu.5.idem tenet Alex.consi.10.nu.8. libr.3, ex quibus deducitur frequẽtiori omnium calculo receptum esse; dictionem hanc,hæredes,etiam vbi ad filios tantum, non ad extraneos refertur: esse de filijs simul & hæredibus intelligendam; quamuis simpliciter scripta sit absque filiorum mentione, quod & ante alios asserit Iacob.à Bello Visu in c.1.de eo,qui fibi,& hæredib.suis.Andr.Iserni.in c.1.de successi.feudi.& in d.c.1. an agnat. vel filius.Et licet Pau. Castrens. Vincent. Hercula. & Ripa in l.ex facto.§.vlt.ff.ad Treb.ad finem.Ias.in l.si filius, qui patri.in fine.ff. de vulgari. & in l.Gallus. §. quidam rectè.num.24. ff. de liberis & posthu.& in l.si non sortem:§. libertus. ff. de condi. indebiti. & in consi.57.lib.1.col.2.subscripserint,in materia,quæ verbum, hæredes,ad filios,& nepotes tantum referendum esse dictat, minimè esse necessarium filios hæredes esse: authoritate gl.in d.l. ex facto. §.vlt.vbi conditio illa: si sine hærede decesserit: de filijs etiam nõ hæredibus intelligitur: cuius gloss. interpretationem sequuntur Imol.ibi.Bald.Quinanus,& idem Imola in l.filiusfamilias. §. cum quis.ff.de legatis.1. & in hac specie de emphyteusi Ecclesiastica August.Beroius in c.in præsentia.de probationib.nu.399.& idem in q.17..tamen prior sententia iure verior apparet, & ni fallor, magis communis est: quemadmodum ex præcitatis constat. & præter alios eam sequutus hoc asseuerat Curt. Iunior consil. 1. col.5.nu.11.cui non obest glo.in d.§. vlti. quia Bart. & Alex.eam falsam esse censent.Imò etiam si vera sit,vti ferè omnibus placet, procedit ob mentem,& voluntatem satis presumptam illius,qui illam concepit conditionem: si sine hærede decesserit.argument. dictæ.l.filiusfamilias.§. cùm quis. posset forsan opinio Pauli Castrensis locum obtinere, vbi data esset emphyteusis Titio, & eius hæredibus masculis, vel hæredibus ex eius corpore progenitis: tunc etenim & si filij hæredes non fuerint,poterunt ipsam consequi emphyteusim. quod respondet Dec.consil. 185. colum.2.& consi.395.cui accessere Ludouic.Gozadi.consi.26.nu.30. & Ant. Rubeus consi.10.nu. 4. qui hoc ipsum probant authoritate veterum: nempè Rainerij Forliuiensis in disputatione incipienti: Quidam habebat duos. Bald.in l.Caius.ff.soluto matrimo. Cremensi.singul.14. quibus hoc placuisse constat, ex eo quòd verba ista: hæredibus masculis: non possunt aliis, quam descendentibus,& filijs conuenire text.in c.1. de eo qui sibi, & hæredibus suis masculum.quam.quidem rationem veram esse opinor: non tamen ea conuincit hæc verba conuenire omnino filijs,qui hæredes nõ sint:nã & si solis liberis conueniant,nõ sequitur,filijs non hæredibus conuenire: possunt etenim filijs aptari: modò hi hæredes sint: & ideo sunt, qui aduersus Rainer. probare nitantur etiam in hac specie oportere, quod filij hæredes sint: ita sanè visum est Iacob. à Bello Visu, Iserniæ, Aluaroto. & Præposito in d. cap.1. de eo, qui sibi & hæredibus masculum. dum in stipulatione, & contractu conceptis iuxta illius Rubric.formam:opinantur,feudum esse hæreditarium.eandem sententiam sequuntur Imol.in d.l. Caius.nu. 6.Aymon consi.133.nume.8. & Antonius Rubeus consil.18.vbi eam fatetur communem esse. Et sanè si verum est hanc formulam: Titio & eius hæredibus, non alijs emphyteusim deferre, quàm hæredibus hæreditatem Titij aduentibus: ego non video, cur ista clausula, Titio, & hæredibus masculis: aptari possit filijs Titij paternam hæreditatem non obtinentibus: siquidem dictio, masculis, ad exclusionem fœminarum: non ad licentiam repudiandi hæreditatem, vel ad admittendos filios, qui hæredes non sint,adijcitur.quamobrem malim posteriori sententiæ accedere: nisi ex præsumpta contrahentium mente aliud colligi valeat: quemadmodum Decius sensit consi.38.colum.5. Et præter alios opinionem istam,quam communem esse diximus, tenet Albertus Brunus in consi.24.col.2.cui & illud suffragatur: quòd in feudis proprium est hæc verba. & hæredibus, ad masculos esse referenda.tex.in c.1.de natur.feudi. Et tamen feuda his verbis concepta,hæreditaria sunt: vti tradunt Isernia in cap.1.§. hoc quoque. col.2.de successi.feudi.quod apparet ex paulò antè traditis aduersus Pau.Castren.igitur & verba ista: pro hæredibus masculis: feudum hæreditarium, &emphyteusim item hæreditariam significant.Verum ab Antonio Rubeo aduersus Deci. alia ratio adducitur,vt ipse opinatur,fortissima in hunc sanè modum. Feudum ex sua natura non transit ad filios, nisi sint hæredes. text.in c.2.an agnat.vel filij.eo quidem casu,quo hæredes esse potuerint,nec ex alia causa,quàm repudiationis ius, & nomen hæredum amisere iuxta Salyceti sententiam in l.2.num.5.C.de liber.& eorum lib.& Imol.in cap.ex parte.de feud.num.29.quod videtur satis rationi, iuribusque feudorum conuenire, & ideo feudum simpliciter acceptum,nulla nec filiorum,nec hæredum mentione facta: ad filios tantum pertinet,modo hi sint hæredes.gloss.in cap.1. quibus mod.feud.const.potest.& idem fatetur Bald.in d.cap.1. an agnat, vel filius.videturque magis receptum apud eos,qui de feudis tractauerunt. Igitur & acceptum pro hæredibus masculis hanc propriam feudorum conditionem admittit. Sed vt hæc argumentatio discutiatur: siquidem ex ea collectio fit, feudum acceptum Titio, & hæredibus masculis: hæreditarium esse, aliquot prænotanda sunt.Primum,feudum simpliciter acceptum: ad filios tantum,& descendentes pertinere. gloss.communiter recepta in d.c. 1.quib.mod.&c.tradunt Socinus consi.19. colum.1.libr.1. Hippolyt.singul.160.notatur in d.cap.1.an agnat.vel filius,& à Rom. in l.etiam.ff.soluto matrimo.

Secundum,hac in quæstione adnotandum est, text.in dict.c.1, 4 an agnat, &c. intelligendum esse in feudo non hæreditario:† vt in eo accipienda sit eiusdem capitis distinctio: ex qua filius non poterit hæreditatem patris repudiare,& feudum habere: agnatus

vero

vero id facere potest: peculiari quidem ratione in filijs iure feudorum statutum est, ne hæreditate parentum irreuerenter repudiata feudum etiam non hæreditarium adsequantur: alioqui si ea distinctio admittenda foret in feudo hæreditario, esset absurdum, vt contra naturam feudi, quod pars hæreditatis est, agnatus id consequeretur repudiata hereditate. atque ita hæc interpretatio colligitur ex Isernia colum. 1. in dict. cap. 1. Aluaroto, & Præpolit. in d. cap. 1. de eo, qui sibi & hæredib. ad finem. Aretin. consil. 14. colum. 9. versi. esset autem maior dubitatio. Barto. in dict. l. vt iurisiurandi. §. si liberi. colum. 1. Alexan. consi. 10. num. 8. lib. 3. post Iacobum à Bello Visu in dict. cap. primo. de eo qui sibi & hæred. mascul. eandem conclusionem in specie sequuntur, asserentes eam communem esse Curtius Iunior consi. 1. num. 11. & consil. 138. num. 17. idem in prima parte feudo. quæst. 8. colum. 5. & Albertus Brunus consi. 24. in principio. Et patet, quia si text. in dict. cap. 1. esset intelligendus in feudo hereditario, frustra ab eis interpretibus quæreretur ratio specialis, ex qua filius non potest illud accipere repudiata parentis hæreditate: cùm ex regulis iuris communis id manifestum foret. quo fit, vt ea sit crebrior & aptior sententia: quæ docet illam decisionem in feudo non hæreditario accipiendam & interpretandam esse. Ex quibus inferuntur.

Primum, simpliciter accepto feudo, nulla facta nec filiorum, nec hæredum mentione, locum fore distinctioni prædicti cap. an agnat. vel filius. vt tandem filius feudum, repudiata hæreditate, habere non possit: agnatus vero id consequatur etiam absque hæreditate, quod ab omnibus receptum est.

Secundo feudo ita conuento, vt Titio, & eius filijs, vel liberis competat, idem esse dicendum, ac eandem distinctionē admittendam esse, nec posse filium feudum habere, & patris hæreditatem omittere: sicuti deducitur ex his, quæ modo nuncupatim adduximus, versic. secundum. hi etenim, qui inibi citantur, hanc opinionem omnino probant, & sequuntur. Etiam si Bald. contrarium scripserit in dicto cap. 1. an agnat. nume. 8. versic. ex quo collige. & Salycet. in l. 2. C. de liber. & eorum lib. nume. 5. qui & Imol. falsò restantur eius sententiam commu. esse. in cap. ex parte. nu. 29. de feudis.

Tertiò, deducitur, ni fallor, necessariò ex principali conclusione, non fore locum distinctioni. dict. cap. 1. an agnat. vel filius. vbi feudum conceptum fuerit his verbis. pro te, & tuis hæredibus: hoc etenim feudum hæreditarium est: sicuti superius ostendimus in feudo hæreditario admittenda non est distinctio dicti capitis: igitur nec in hac specie locum habet ea decisio: vnde consequitur feudum ita conuentum: agnatum hæreditatem repudiantem obtinere non posse. quod proponimus contra Bald. in dict. cap. 1 num. 8. & Zasium dubitantem in rubric. de feudi. successio. vers. quinta conclusio. quo in loco præmittit, ac fatetur opinionem hāc, quam nos hac illatione probamus, magis communem esse. Etiam si Baldum simpliciter referant, & sequantur Alex. consil. 26. nu. 3. lib. 5.

Quartò, præmissis diligenter examinatis, ipse opinor, maximum discrimen esse inter hæc duo. feudum fore hæreditarium: & feudum, seu emphyteusim non posse alicui, qui hæreditatem repudiauerit competere, siquidem, feudum acquisitum ab aliquo sibi, & liberis stipulante, hæreditarium non est: & tamen à filio obtineri non poterit, si is patris hæreditatem repudiauerit d. cap. 1. an agnat. vel filius, &c.

Quintò, deducitur ex his, feudum, aut emphyteusim Ecclesiasticam simpliciter acceptam, nulla hæredum, vel filiorum facta mentione, hæreditarias res non esse: cùm hi contractus ex propria vi, conditione, & natura ad filios, & nepotes pertineant, non ad hæredes extraneos: ideo simpliciter concepti, filijs deferuntur, & nepotibus non iure hæreditario, sed ex natura pacti, & conuentionis. quamobrem feudum in hac specie, & si ad filium hæreditatem patris repudiantem deuenire non possit ex dict. cap. 1. an agnatus, vel filius. iuxta Bald. cui in hoc alij consentiunt interpretationi, id tamen hæreditarium non est. Sic & emphyteusis Ecclesiastica, quæ hanc feudi conditionem non sequitur: ex eò quod hæreditaria non est, ad filium etiam repudiantem paternam hæreditatem pertinebit. quod colligitur ab his, quæ Barto. tradit in d. §. si liberi. colum. 1. & expressim fatetur Alexander in dict. l. quod dicitur. nu. 20. post Baldum in Speculo, tit. de locato. colum. 4. & Antonius in cap. in præsentia. de probationibus. nu. 13. Scio sanè in feudo, quibusdam hanc illationem non placere: quippe qui censeant, feudum ita conceptum hæreditarium esse. Sed lectorem admoneo, vt aduertat, hos Doctores, & eos à quibus ipsi hoc adnotarunt, id deduxisse à textu, & Bald. in d. c. 1. nu. 8. qui tamen tantum probat, filiū hoc feudum habere non posse, si paternam hæreditatem repudiauerit.

Sextò, hinc infertur, non omnino esse congruam nec conuincere aduersus Dec. Rubei argumentationem: cum & si verum sit feudum acceptum pro Titio simpliciter, vel pro eo, & eius hæredibus in masculis, non posse competere filijs repudiantibus hæreditatem: non tamen inde sequitur feudū istud hereditariū fore.

Septimò, constat ex prænotatis maximum discrimen inter feudum & emphyteusim, nam emphyteusis pertinet ad filios etiam si hæredes non sint, etiam si hæreditatem patris repudiauerint: his quidem casibus, quibus hæreditaria non est: nempe quoties data fuerit alicui, & eius liberis, vel eius filijs: aut simpliciter: & fuerit Ecclesiastica. at feudum retiam si hæreditariū non sit filijs minimè defertur, si paternam hæreditatē repudiauerint: quam differentiam ipse expressim deduco à resolutione Bart. in d. §. si liberi. col. 1. Quando autem dicitur emphyteusis hæreditaria, & feudum item hæreditarium constat satis cuidenter, si consideretur ea, quæ scripta fuere in præmissis conclusionibus: id etenim contingit, quoties diximus, esse necessarium, vt filius hæres sit ad consequendam emphyteusim, atque ita isthæc difficultas est intelligenda.

Octauò infertur, filium accipientem feudum, aut emphyteusim non hæreditariam, simul & patris hæreditatem cum inuentarij beneficio: minimè teneri vltra vires hæreditarias paternis creditoribus satisfacere ex ipso feudo, vel emphyteusi. quod secus erit, si feudum aut emphyteusis hæreditaria fit: nam & si inuentarium solemniter confecerit, tenebitur ex ipso feudo, & emphyteusi onera hæreditaria subire: veniétque talis emphyteusis in hæreditatis petitionem, secundum communem in litem videndum. §. vlt. ff. de petit. hæred. Bart. in d. §. si liberi. & in specie Alex. consi. 19. nu. 8. & consi. 26. nu. 18. libr. 5. Curt. Iuniorem d. consil. 138. nu. 20. Andr. Iserni in c. 1. qui successo. teneantur. Cardin. Alex. post alios in c. 1. col. fin. de eo qui sibi, & hæredi. mascu. quod communi omnium consensu receptum est. Eadem ratione filius accepta patris hæreditate cum inuentarij beneficio non tenebitur stare paternæ voluntati circa alienationem, aut dispositionem feudi non hæreditarij: at in feudo hæreditario secus erit dicendum ex mente, & resolutione omnium, qui rem ita diligenter examinarunt: modo feudum, vel emphyteusis etiam hæreditaria, quæ vel ex natura rei, aut pacto, & lege conuentionis extraneis etiam hæredibus cōpetere non poterit, ad extraneos non deueniat: nec contra pactorum legem alienetur. quod hac in re cautè perpendi debet.

Nono, ab eadem radice procedit, q vbi emphyteusis hæreditaria sit: ipsis hæredibus pro hæreditarijs portionibus obueniet, & competet. l. 1. C. de impub. & alijs. l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulgari. At si hæreditaria non sit: quamuis qualitatem hæredis requirat, vel saltem non admittat hæreditatis repudiationē: tunc æquis portionib. diuidenda erit quo ad eius commodum, & vtilitatem: etiam si non æquè fuerint filij hæredes instituti text. in d. §. si liberis.

Decimò, ex huius quæstionis resolutione deducitur: feudū, & emphyteusim hæreditaria esse: si data fuerint Titio, & eius hæredibus, & successoribus: licet ex his verbis non mutetur propria ipsius rei conditio: & hæc verba aduersus eam conditionem hæredes extraneos non admittant: sicuti docent Alexan. & alij in l. quædam. §. nihil. ff. de edend. Dec. consi. 171. Curt. Senior consil. penult. col. 4. Franc. à Ripa in l. ex facto. §. vlti. nu. 15. ff. ad Trebel.

Vndecimo ego ex his infero emphyteusim non hæreditariā:
5 feudum itidem non hæreditarium etiam † ad institutum filium in re certa pertinere. quod Bar. fatetur in d. §. si liberi. consentiunt alij Doct. communiter: at si feudū hæreditarium sit, aut emphyteusis: nempe pro filijs, & hæredib. accepta: etiam si ea Ecclesiastica sit: nec transire valeat in hæredes extraneos, minimè pertinebit ad filium, vel descendentem in re certa institutū, modo alius, qui habere eam possit, hæres sit vniuersalis: qđ deducitur, & probatur ea ratione, qua constat institutum in re certa dato hærede vniuersali potius legatarium, quam hæredem esse, atq; ita in hac specie respondent Bald. in l. liberi, libertæque. nu. 26. C. de oper. libert. Alex in l. quædam. §. nihil. nu. 7. ff. de edend. idem Alexan. consi. 44. nu. 2. lib. 1. Salyc. in l. 2. q. 20. C. de iure emphyt. Angel. & inibi. Alex. in l. Gallus. §. etiam. col. pen. ff. de libe. & posth. Liberti. de iure patronat. libr. 1. 2. parte. q. 2. ar. 16. nu. 11. Ripa lib. 2. respon. c. 26. nu. 18. optimè Carol. Molin. in Alex. consi. 128. num. 8. lib. 1. quicquid ibi, & consil. 8. libro. 3. colum. 2. Alexand. scripserit, perperam Barto. intelligens: cùm is minimè his, quæ diximus, refragetur: conuenit tamen inter omnes emphyteusim priuatā, quæ hæreditaria sit, ad institutum in re certa dato hærede vniuersali nequaquam pertinere. l. quoties. de hæredi. instit. C. vbi Paulus de Castr. & alij communiter.

Duodecimò, non incongruè proximè traditis accedit quæ-
6 stio elegans: an ius patronatus Ecclesiasticum ita institutum, † vt Titio & eius liberis competat: possit iure pertinere ad filium, qui patris hæres non sit, aut qui institutus fuerit in re certa? Et profectò ea, quæ modo scripsimus, aliqua ex parte huic quæstioni concinne satis aptabuntur. quamobrem adnotandum erit, ius

patronatus

patronatus Ecclesiasticum ex propria natura ad hæredes etiam extraneos transire: & hæreditarium esse. glos. in capitu. considerandum. 16. quæstione septima. Iason in l. 1. numero 71. ff. de legatis primo. cui opinioni post alios accessere eam existimantes communem esse. Abbas in capitulo. primo. de iure patronatus Aretinus in capitulo. significauit. columna. 1. de testibus. Cardinalis consilio 122. Rochus Curtius verbo, ipse vel is. quæstione 8. & Cæsar. Lambertinus 2. parte. de iure patronatus. lib. 1. quæst. 2. num. 23. & Decius consi 149. colum. 1. post Fredericum consi. 111. colum. 5. idem glos. in capitul. filiis. 16. quæstione 7. & in l. si operarum. ff. de oper. libert. Cardinal. Anchara. Imola, & alij in Clementina 2. de iure patronatus. quod manifesti iuris est: cùm & in emptorem extraneū alicuius villæ, alteriusve vniuersitatis ius patronatus transeat. c. ex literis. ca. cùm scām de iure patro.

Ex his deducitur primo, ius patronatus Eccæsiastici non tran-
7 sire in Patroni filium, qui eius hæres non sit: † aut hæreditatem patris repudiauerit. Abbas in dicto capitul. primo. Cardinalis in dicta Clementi. secunda. quæstione septima. Aretinus in dict. capitul. significauit. colum. prima. Rochus dict. verbo. ipse vel is. quæstione sexta. Decius consilio 149. Abbas in consilio 54. libr. primo. Lamberti. dicta. quæstione secunda. articu. 0 primo. & articulo. 17. quorum sententia communis est. contra glo. in dict. capitulo. considerandum.

Secundò hinc euidenter apparet, extraneo vniuersali hærede instituto, ius patronatus ad eum non ad filium etiam in re certa institutum pertinere. Abbas in dicto capitul. primo. Cardinal. in rubric. eiusdem tituli quæstione octaua. Francus in capitulo. primo. de testamen. in sexto. super glos. instituit. omnium latissimè Lamberti. dicta quæstione secunda. articulo. 16. & est communis opinio quemadmodum asseuerat. Guillielmus Benedictus in capitulo. Raynutius de testament. verbo. in eodem testamento relinquens. in 1. nu. 13. 261. idem fatetur, Lambertinus d. articulo. 16. numero. 13. Licet Frederi. contrarium responderit consilio. 225. cui accedit Anchara. in dicta. Clementina secunda columna secunda. Sed verè opinio communis iure magis probatur: & fulcitur authoritate eorum, qui in emphyteusi hæreditaria responderunt, eam non posse pertinere ad institutum in re certa dato hærede vniuersali.

Tertiò, si proximè scripta considerentur: simul & ea quæ hoc capite diximus in quinta conclusione, infertur planè ius patronatus Ecclesiasticū ex prima institutione delatum Sempronio & eius filijs: non aliter filiis: Sempronij competere, quam si ipsius hæredes sint. quod in specie notauit Deci. consilio 149. columna. prima. sensit Cæsar Lamber. dicta. quæstione secunda. articulo. 17. ad finem. Quibus suffragatur ratio illa, quòd in re, quæ propria natura ad hæredes extraneos transit: stipulatio, aut conuentio facta in fauorem pacisscentis, & eius filiorum, filij vocantur, vt hæredes, & ea conditione, si hæredes patri extiterint. Bart. post. glo. & communem ibi in l. si tibi. §. si pactus. ff. de pact. quāuis Anchar. consil. 81. versicul. & forte. dubius equidem censeat in prædicto casu ius patronatus filiis etiam non hæredibus competere: & eo non relato dubitauerit Rochus Curtius. verb. ipse vel is. quæstione 33.

Quartò, cōstat ex præmissis vera ratio, Cur hæreditate vendita: & in ipsum emptorem transeat cum ea vniuersitate ius patronatus Ecclesiasticum: sicuti fatentur omnes in dict. cap. ex literis. Felinus in capitul. causam. columna quinta. de præscriptio Rochus Curtius in tract. de iure patro. verb. ipse vel is. quæstione 22. & esse hanc opinionē communem asserit Lambert. 2. part. libri primi. q. 5. articul. 15. num. 2 nam si ius patronatus in hæredes extraneos transit, sicuti proximè dictum est, cum ipsa hæreditate vendita, in emptorem transibit. Cæterum Paulus Eleazar in q. incipienti. Patronus Ecclesiæ sancti Martini. cōtrariam sententiam veriorem esse existimat: scribens, tunc demum venditā vniuersitate, censeri & venditū ius patronatus eidem anexū: cum vniuersitas eo tit. transit in emptorem, qui non requirit singulariū rerum, & sic iuris patronatus specialem traditionem: alioqui sequeretur: expresse, & in specie vendi ius patronatus: siquidem eius sit specialis traditio. item tenuerunt Rofredus in libello de iure patro. versi. item transfertur. & Barba. in capitulo quanto. de iudic. columna 8. Et nouissimè Lamberti. de iure patro. lib. 1. 2. parte. quæst. 5. articulo. 15. num. 4. Quibus & alia ratio accedit quod ius patronatus Ecclesiasticum restituta hæreditate iure fideicommissi vniuersalis, non transit in fideicommissariū: imo manet apud ipsum verum hæredem: etiam si in hæredes extraneos regulariter transeat. text. singul. in l. quia perinde. ff. ad Trebellia. vbi Iurisconsulto visum est, iura sepulchrorum, etiam quæ hæreditaria sint, non transire in fideicommissarium: & tamen hæreditaria sepulchra etiam extraneis hæredibus competunt. l. familaria. & l. sequent. ff. de religio. & sumptibus funerum & ita in iure patronatus Ecclesiastico censent Bart. in dict. l. quia perinde. Imola. & Alexand. in l. si patroni. ff. eodem. idem Alexander. consilio. 73. libro septimo. Paul. Castrensi. idem Alexan. Iason. & Decius. in l. precibus. super. glos. vltima. C. de impuber. quorum opinio communis est secundum Alexand. in dicta. l. si patroni. Decius. in dicta. l. precibus. numero. 22. Roch. Curt. de iure patr. verbo. ipse vel is. quæstione. 6. Lamberti. dict. 2. parte quæstione. 2. articulo. 35. nume. 2. eandem sequitur Carol. Moli. in consue. Parisien. titul. 1. §. 37 glos. decima. & Guilliel. Bened. in dicto capitulo. Rainutius. de testam. verbo. si absque liberis. 2. nume. 24. licet possit satis hac de re controuerti: cùm Rom. in d. d. l. si patroni. contrariam sententiam veriorem esse censeat: cui præter alios diligenter respondet Lamber. dict. arti. 35. communem sequutus post Paul. à Monte Pico in l. Titia cum nuberet. quæstione. 39. ff. de legat. 2.

His verò rationibus, si communem sententiam sequamur, tenentes ius patronatus Ecclesiasticum transire cùm hæreditate vendita: respondere possumus, priori quidem, non esse incōueniens, nec absurdum, iuris patronatus specialem traditionem fieri: ea etenim non fit iure specialis venditionis: sed ex eo quod hæreditati venditæ & traditæ accedat: quo fit, vt incongrue dici valeat ségregata, & parti cularis iuris patronatus traditio, & vēditio: ea ratione, quòd specialis eius traditio fieri debeat. Posteriori autem rationi respondetur, in fideicommissariū non trāsire ius patronatus, nec ei restituendum esse, attenta ipsius testatoris volūtate, ex qua apud primum hæredem manet directum & honorificum hæredis nomen, quo ipsum testator donauit: & ideo iura ad honorem potius, quam ad pecuniarium cōmodū pertinentia: & quæ nomen verum hæredis præmittunt: nō sunt fideicommissario tradenda. id etenim à testantis voluntate iure præsumpta deducitur. At hæreditate vendita: omnia ea in venditionem veniunt, quæ quocunque titulo quacunque ex causa ad hæredem venditorem iure hæredis spectant. ita sanè actum esse videtur inter emptorem, & venditorem: quod Cardin. visum est in capitulo ex literis. de iure patro. quæstione 11. & in dict. Clementina 2. quæstion. sexta. vnde constat defendi posse opinionem hanc omnium ferè consensu receptam: quæ asseritius patronatus hæreditati cōpetens, ea vēdita: in extraneū emptorem iure optimo transire. Imò si pars hæreditatis vendita fuerit, etiam tunc in emptorem transire ius patronatus: probat eleganter Cardin. in consilio. 48. incipienti. Quidā nobilis. Cuius sententiam miris laudibus ex tollit Cæsar Lamberti. de iure patronat. dict. quæstione. 5. articulo. 16. quod in praxi omnino est adnotandum.

Quinto, etiam si filius hæres instituatur in re certa pro sua le-
9 gitima: aut simpliciter in legitima: instituto alio hærede vniuersali, manifestè probatur ad ipsum ius hoc patronatus † non pertinere: nam & si legitima sit ius quoddam vniuersale, quemadmodum tradit Rodicus Xuares in l. quoniam in prioribus. C. de inofficioso testam. extensione. 11. non tamen est vniuersitas, cui ius patronatus accedit: cùm sit legitima, quota bonorum, non hæreditatis pars. text. in l. Papinianus. §. quarta. ff. de inoff. testa. l. secunda. §. si quarta. ff. fami. hercis. Bartol. in l. ex facto. in magna. ff. de hæredibus instituend. columna. secunda. Iason in l. quoties: columna tertia. C. eodem titulo idem Iason in l. Gallus. §. primo numero 15. ff. de libe. & post. Imol. & Alexand. columna secūda. in lita tamen. §. patronus. ff. ad Trebell. idem Iason in l. re coniuncti. numero 244. ff. de legatis tertio. igitur ius patronatus ad institutum in hæreditate pertinet: non ad institutum in legitima. Quo fit, vt si filius etiam hæres in stitutus, & ea ratione iuris patronatus possessor: vendiderit propriam legitimam: in emptorem minimè transeat ius patronatus. Item & illud hinc colligitur, posse patronum obtinentem ius patronatus hæreditarium: illud ius in aliquem transmittere donationis legative titulo: etiā in præiudicium hæredum legitimorum: ita sanè, vt filiis nulla competat querela: quasi pater inofficiosam donationem fecerit secundum Archid. in cap. primo. de iure patron. in 6. & ibi Docto. Alex. consi 13. numer. 10. & consilio 18. columna secunda. consilio 26. libro quinto. Rochum. versi. ipse vel is. quæstione. 33. Lamberti. de iure patro. lib. 1. 2. part. quæstione. 2. artic. 7. quo in loco asserit, hanc opinionem communem esse. Eadem profectò ratione adnotandum erit, patronum habentem ius patronatus hæreditarium, filiis eius hæredibus institutis, posse ius hoc primogenito prælegare. & cæteris illud auferre. Nam & præter ea hoc ipsum vtile est admodum ipsi Ecclesiæ eiusque regimini. & administrationi. His vero addenda sunt, quæ ipse hoc cap scripsi conclusione. 4. & libr. 1. huius opperis. cap. 13. num. 4.

Sed quæritur quid de iure patronatus Ecclesiastici, quod ex ipsa institutione defertur filiis, nepotibus, & liberis, etiam si hi hæredes non sint, an & hoc possit à patrono, qui primus institutor non est, in aliquem transferri, aut alienari, in prciudiciū eorū qui prima ipsius iuris patronatus institutione ad id vocantur?

Nam Calderi cons. 19. tit. de iur. patro. dubitationem hanc tetigisse videtur, ac tandem eius authoritate motus Cæsar Laber. d.q. 2. artic. 6. & arti. 8. nu. 7. definiit id fieri posse, ea item vsus ratione, quod gradatim vocatio descendentium, & liberorum, fiat atque viuente possessore sequens in gradu nec patronus sit, nec habeat ius patronatus. l. cùm pater. §. penulti. ff. de leg. 2. peto. §. fratre. ff. eod. quæ quidem ratio probat, viuente possessore ad eius vitam, translationem istam fieri posse absque sequentis in gradu præiudicio. Et ideo mortuo possessore hac donationem, aut alienationem, translationemve, non posse successori ex prima institutione absque hæredis tit. vocato, nocere, nec præiudicium inferre, iure veriùs est, & id asseuerant Franc. in dict. c. 1. de iure patr. in 6. colum. 3. & ibi Anchar. Carol. Moli. in Alex. consil. 18. colum. 2. libro. 5. Cardina. consil. 43. sensit Rochus Curri. dict. quæst. 33. & Paul. Parisi. consil. 48. lib. 4. ac Domi. consil. 32. à quibus hæc sententia cõtra Lambertini opinionem satis deducitur. Nec Calderi prioris sententiæ omnino autor est. siquidem in ea specie, patronus Hospitali, cuius patronus erat, ius ipsum præsentandi dedit, quod forsan fieri potuit speciali quadam ratione, arg. tex. in dict. cap. 1. de iure patro. in 6.

Sextò, ab eadem, & principali radice procedit quod si testator instituit tribus hæredibus, vni eorum iusserit propriis ipsius hæredis impensis Ecclesiam construere, eaq; fuerit consensu Episcopi. constructa mortuo testatore ab vno ex pluribus hæredib. ius hoc patronatus non tantùm acquiritur hæredi Ecclesiã ædificanti, sed & omnibus testatoris hæredibus. text. est insignis in l. his consequenter. §. 1. versi. sed & cùm monumentum. ff. famil. hercis. ex quo Bal. id adnotauit in rub. C. res inter alios acta. col. 1. cuius meminit Marcus à Mantua in apophthegmate. 5. post iuris ciuilis commentaria. cùm hæres nomine testatoris, & eius iussu, ac mandato Ecclesiam cõstruxerit, & ideo eius hæreditati ius patronatus acquisitum censebitur, quam obrem ex hac ratione, & iurisconsulti decisione falsa videtur opinio Rochi Curtij de iure patro. verb. pro eo quod. in princ. dum is opinatur, Ecclesia iussu testatoris constructa ab hærede, post eius obitum adhibito consensu Episcopi, ius patronatus hoc hæreditarium nõ esse. id etenim falsum est, sicuti, & aliis rationibus, hic minimè adducta: existimat Cæsar Lamber. de iure patronat. lib. 1. part. 1. quæstione. 2. art. 11. num. 4.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Venditor, qui rem ipsam possidet præcisè cogendus est ad traditionem.*
2 *Eadẽ re duobus vẽdita, quorũ prior dominiũ speciali iure acquisiuit absque traditione is præfertur posteriori, cui realis facta fuerit traditio.*
3 *Latè examinatur an Princeps. venditionis, donationis aut priuilegij titulo, dominium transferat sine traditione?*
4 *Etiam in Ecclesia, & Ecclesiasticis personis vendentibus locus est decisioni. l. quoties. C. de rei vendicat.*
5 *Bona fides secundi emptoris necessaria est, vt is possit vti dict. l. quoties responso.*
6 *In dubio cui præsumatur facta prius rei venditæ traditio;*
7 *Res vendita cum pacto de nõ alienando, appositaque hypotheca, non trãsit per traditionem in dominium secundi emptoris.*
8 *An dict. l. quoties, constitutio admittenda sit in contractu locationis;*

Traduntur aliquot interpretationes ad l. quoties. C. de rei vendicatio.

CAPVT XIX.

QVoties duob. insolidum, prædium iure distrahitur, manifesti iuris est, eum cui priori tradi-
tum est, in detinendo domino esse potiorem, d. l. quoties. cui conuenit Regia l. 50. tit. 5. par. 5. Huius constitutionis ea est ratio, quod dominium regulariter nequeat in alium transferri aliter, quàm per traditionẽ l. traditionib. C. de pact. l. nunquam. ff. dè acquir. rer. domi. §. per traditionem. Institde rerũ diuisio. is verò, qui rem aliquam vendit, aut donat, priusquam ipsam tradat, nullum ius dominij transfert. l. penu. C. de rei vendi. l. alienatum. ff. de verb. sign. sed tantũ actione personali ad rei traditionem conueniri potest. l. vltim. §. Lucius. ff. de donat. l. qui tibi. C. de hæredit. vel actio. vendigitur ex duob. emptoribus is potior censebitur, quo ad dominij acquisitionem, & retentionem cui prius res ipsa tradita fuerit, licet in cõtrahendo posterior fuerit. l. fine autem. §. si duob. ff. de publici. l. si ea res. §. vltim. ff. de actio. empti. receptum † siquidem est frequentiori doctorum sententia, venditorẽ absolutè nec ad dãdum, nec ad tradendum teneri; sed mistam esse eius obligationem: ita quidẽ vt si dominus sit: dominiumque per rei traditionem transferre possit in emptorem: aut rem ipsam tradere, præcisè ad eius traditionem cogendus sit: si verò non habeat rẽ nec ipsam tradere possit ad interesse teneatur, iuxta Martini opinionem relatam à gl. in l. 1. in prin. ff. de actio. empt. & Accurs. in §. pretium. Instit. de emptio. & vendit. vbi tex. hanc partem probare videtur: quã veriorem esse existimant Bart. in d. l. 1. & in l. certi. condictio. pu. 21. ff. si cert. pet. & in l. stipulationes non diuiduntur, q. 8. nu. 38. ff. de verb. oblig. vbi asserit hanc opinionem communem esse. idẽ eam sequuti fatentur Imo. Abb. nu. 10. & Felin. nu. 34. in cap. cũ Ioannes. de fide instru. Iason in §. actionum. nu. 147. de actioni. Rebuffus in l. vnic. C. de senten. quæ pro eo quod interest. verbo quãtitate. nu. 10. Antoni Burgen. in rub. de emptione. col. 1. cuius examinationẽ omitto. scio etenim posse iure defendi, maximisque Iurisconsultorũ auctoritatib. probari, vẽditorẽ & si rẽ ipsam habeat, non posse præcisè cogi eam tradere dominiũq; trãsferre imò liberabitur is præstando interesse secundũ Accursi. in d. l. 1. quæ quidem opinio aduersus cõmunẽ latè instruitur ab Alciato in d. l. vnica. C. de sent. quæ pro eo quod inter. col. 3. & sequentib. Sit modo satis rationem tradidisse, à qua non immeritò dic. l. quoties constitutio processit: ea vero diligenter inspecta; aliquot perpendi poterunt ad ipsius constitutionis verã interpretationẽ.

Primũ, eam decisionem admittendã nõ esse his casib. quibus singulari quodam iure ex solo contractu citra traditionẽ transfertur dominium, tunc etenim, qui prius contraxit nõ expectata rei traditione, præfertur ceteris, etiã quib. rei traditio facta fuerit. q. doct. cõmuniter adnotarũt in d. l. quoties. maximè Iaf. col. 2. gloss. & inibi omnes in cap. si tibi absenti. de præbend. in 6. Abb. post alios in c. continebatur. de his, quæ fiunt à prælat. Abb. in c. suggestum. primo. notab. de iure patronat. Ludoui. Gozadi. cõs. 14. nu. 13. Panor. cons. 91. nu. 7. lib. 1.

Secũdò, deducitur ex his, re vẽdita duob. quorũ prior Ecclesia vel ciuitas est, in quas ex priuilegio dominium absq; traditione trãsfertur iuxta l. vltim. C. de sacrof. Eccl. priorem huic emptorẽ ferẽdũ esse etiã si alteri post modũ res vẽdita, & tradita, fuerit. ita sanè fatẽtur hi, qui præcedẽtẽ illationẽ probarũt. & Roma. cons. 298. siquidẽ cõstat primo emptori dominiũ acquisitũ fuisse ex solo cõtractu empti, præter traditionem, & ideo traditio secũdo emptori facta nõ potuit eidem dominium tradere. & probatur in cap. Abbate sanè. de re iu. in 6. gl. expressim hoc voluit in d. §. si duobus. ff. de publici. & Hipp. in l. qui duobus. ff. qui falsis. idem gl. verb. in rem. & ibi Iason post alios numero. 25. in d. l. vltima.

Tertiò, cõstat prædictam constitutionẽ nõ propcedere in re à Principe donata, vel vendita. Nã licet posteriori donatario, vel emptori tradita sit, † prior tamen ex solo contractu absq; traditione potiora iura habebit quo ad dominium, quod ex sola donatione Principis, vel contractu etiam sine traditione in eũ translatum censetur secundũ Bal. in c. 1. §. inuestitura. de noua forma fidel. nu. 2. qui ad id citat Andr. de Isernia. Aret. in l. 3. in prin. col. 2. ff. de acq. poss. Ioã. And. in c. olim. de verb. signifi. Bald. in prœmio. feudo. nu. 28. Angel. in l. officium. ff. de rei vendic. Iaso. super vsibus feudo. nu. 72. Dec. in l. traditionibus. nu. 4. Iaf. ibi licet dubitantẽ nu. 5. & Rogeri. à Mora. nu. 13. qui hanc opinionẽ fatetur communem esse. idem notat Alexan. cons. 187. col. vltim. lib. 1. & cons. 3. nu. 7. lib. 5. & consi. 155. num. 16. lib. 6. Abb. cons. 64. col. vltim. lib. 2. Curti. Senior. cons. 48. col. 15. & in specie ad. l. quoties interpretationẽ hoc adnotarunt Iason ibi col. 2. Roman. in dict. cons. 289. idem Iason. cons. 27. li. 1. Gozadi. d. cons. 14. nu. 13. Zasi. in tractat. feudorum. part. 5. Fol. 3. & Paul. Parisi. consil. 11. nu. 58. lib. 1. qui asseuerat hanc sententiã communem esse post Iasonẽ in d. l. quoties. nu. 10. & tamen quia Doct. præsertim Bald. in d. §. inuestitura. idem & Iaf. in d. prœomio feudo. Deci. & Iaf. in dict. l. traditionibus. idem Iaso in d. l. quoties. numer. 30. Alexan. & Parisin dictus responsis expressim distinguunt contractum à priuilegio; vt sanè ex contractu Principis non transferatur dominiũ absque traditione, ex priuilegio vero dominij translatio fiat statim nondum traditione sequita. Et prætereà Andreas Isernia colum. 2. & ibi Martinus Laudensis in capitulo. 1. quid sit inuest. & omniũ latissimè Lucas à penna in l. vlti. C. de locat. prædio. ciuil. numero. 2. & 19. libr. 11. aperte probare conentur, & asserant, ex donatione facta à Principe dominium minimè transferri ante apprehensionem possessionis, nisi ex verbis concessionis aliud constiterit, vel presumi possit, quod & Bald. in dicto. §. inuestitura. appertissimè tradit. quibus subscripsit Iacobi. à S. Georgio de feudis. §. Princeps 2. colum. existimo difficilem hanc quæstionem ita definiendam fore, vt si constet, Principẽ voluisse rei dominium transferre statim citra aliquam traditionem, vel corporalẽ apprehẽsionẽ, id trãslatũ esse dicimus, siue tractemus de cõtractu, siue de feudo, siue de priuilegio. potest eñ Princeps hoc facere,

facere, quemadmodum & ipsa lex posset. quod si dubia sit hac in re voluntas Principis, tunc sanè in priuilegiis, aut vbi iure priuilegiis is vtitur in alicuius rei donatione præsumendum est, dominium ex voluntate tacita Principis translatum statim fuisse absque traditione, eadem voluntas cõstare poterit ex verbis à Principe donationi, aut contractui adscriptis. Si verò de simplici contractu tractemus, dicendum est, non esse translatum dominium absque traditione vel apprehensione possessionis: cùm in contractibus præsumendum sit, Principem iuxta iuris communis regulas & decisiones contraxisse. quam equidem distinctionem tradidere hac in controuersia Decius. in l. certi condictio. §. vltim. num 7. ff. si cert. pet. idem consil. 187. num. 4. & consilio. 689. col. vlti. Iacobin. in d. §. Princeps. colum. penul. vers. 8. & Carol. Molin. in dict. Alexand. consi. 3. num. 7. lib. 5. atque ita intelligenda est prior Doctorum opinio, quæ probatur in capit. si tibi absenti. de præb. in 6. eademque ratione erit accipienda interpretatio, quam ex hac resolutione passim interpretes vtriusque iuris adnotauerunt ad dictam constitutionem. l. quoties.

Quartò, ex eadem radice discuti potest, an verùm sit q Host. & Ioann. Andr. opinantur in capit. continebatur. de his quæ fiũt à prælat. probantes decisionem. l. quoties. non procedere in Ecclesia venditrice, nec in venditore, † qui Ecclesiasticus sit, cùm in eis sit maximè reprobata variatio, & illusio. cap. quod autem. de iure patro. Clem. cùm illusio. de renuntiat. & ideo in ea specie prior emptor præfertur posteriori: etiam si ei facta fuerit traditio, priusquam primo emptori. idem tenent Roman. consi. 298. idem authenti. similiter. C. de l. falcid. 12. spectali contract. Gozadi. consi. 14. num. 14. Alexand. cõs. 83. nu. 5. lib. 7. Hippol. in singul. 82. à quibus libentissimè discedo: per pensa ratione ex qua deducta fuit l. quoties constitutio. siquidem Ecclesia venditrix non transfert in emptorem dominium absq; traditione, quod manifestum est. igitur prior emptor dominium non habens minimè præferendus erit posteriori cui dominiũ ex traditione quæsitum est. nec quicquam facit variationem esse improbatam in Ecclesiasticis personis, & in Ecclesiarum administratoribus, nã idem ipse fateor, ac demum colligitur, malè feciſſe venditorem, qui duobus ex interuallo eandem rem vendiderit, non tamen sequitur ob id, secundum emptorem, cui res tradita fuerit, in dominio potiorem non esse: quibus adducor, vt existimem esse admittendam dictæ constitutionis decisionem etiam in Ecclesia venditrice, & in Ecclesiasticis vendictoribus, sequutus Anto. Ancharr. Abb. & Imol. in d. cap. continebatur. & ibi Cardinal. Bart. Socin. consil. 29. lib. 4. Iaso. in l. vltim. num. 29. C. de sacrosanct. Eccles. i. eundem. Iaf. in d. l. quoties. nu. 20. qui & Parisi. cõsil. 11. lib. 1. num. 10. asserunt hanc opinionem communem esse. idẽ fatetur Alexand. cum sequutus consilio 122. li. 5. col. 2.

Quinto, eadem constitutio proculdubio intelligenda est, vbi secundus emptor bonam fidem habet, nam si is mala fide, id est, non ignarus primæ venditionis, † eadem rem emerit, licet eidẽ tradita sit, nihilominus per primum emptorem res ab eo reuocabitur, & euincetur. gloss. verb. iure. Alberic. Salyce. & Iason. numero 26. in d. l. quoties. gloss. communiter receptа in dicto capitul. si tibi absenti. quam dixit singula. esse Ioann. Lupi in rubri. de donatio. §. 81. numero 11. idem notant Bald. in rubric. C. de his, quæ fraud. credit. col. 1. Iason in §. item si quis in fraudem. de actioni. num. 116. & illic Angel. Aretinus num. 11. Hippolyt. in dicta l. qui duobus. num. 10. ff. de fal. Ripa. libro 3. respons. capit 8. idem Iason. in l. vltim. nu. 28. C. de sacrosanct. Eccles. illud verò admonendum est, in hac specie fraudem ex eo tantùm præsumi, quod secundus emptor scierit, rem alteri primo venditam fuisse, vt expressim adnotarunt Ioan. Lup. dict. num. 11. Iasin dicta l. quotics. & idem in dict. l. vlti. Thom. Ferrat. cautel. 48. idem præmittit gl. in l. in operis. ff. locat. sensit gloss. in d. capit. si tibi absenti. item & Salycet. in d. l. quoties. dum bonam fidem à sciente ius & factum excludit. Sic idem Salycet. in l. penultim. C. de reuo. iis, quæ in fraud. credit. alienat. fiunt. quæstione 1. licet dubitet de prædicta opinione Bald. ex alia ratione. manifestè tamen intelligit, scientiam sufficere, vt secundus emptor particeps fraudis iudicetur. ratio vero ex qua Salycet. dubius est, facilimè tollitur ex eodem Salycet. in l. 1. C. eodem titulo. post Baldum ibi. Cæteri autem autores, quorum modo meminimus, fraudem exigunt simpliciter, & tamen mihi videntur hanc ex scientia cõstituere: vel ex eo, quod contrarium non scripserint: & quia si consideremus leges de his, quæ in fraudem creditorum fieri solent, statutas, fraudis particeps secundus emptor censebitur, qui sciens, rem primo alteri venditam fuisse eandem emerit, ac sibi traditam acceperit: cum sciat, per hanc traditionem venditorẽ omninò impediri ad traditionem rei venditæ, quam emptori præcisè tradere tenebatur, eius possessionem habens, & ex ea causa faculratem rei tradendæ. hanc etenim fraudem præcitati autores sufficere censent, vt minimè sit admittendal. quoties.

responsio. Quod si primus emptionis titulum habeat, posterior autem, cui res prius tradita fuit, cautam donationis: tunc & si donatarius prioris emptionis inscius: ac bona fide rem gesserit potior erit is, qui rem ipsam emerat sicuti Bald. Iason & Ioann. Lupi in præcitatis locis censent. Nam licet in emptione, & alienatis titulo oneroso verum sit, tam venditorem, quam emptorem, vt alienatio reuocetur, participem fraudis esse oportere. l. 1. ff. quæ in fraud. credit. vbi tamen donationis titulo res possidetur, nulla fraudis scientia in donatario exigitur. l. ignoti. C. de reuoca. his quæ in fraud. creditor. l. qui autem. §. similique modo ff. quæ in fraud. credit. idem Rip. in specie notat in dicto capitulo 8. ex veteri editione, & ex noua in capit. 4. num. 3. sub titul. de donat. & grat. perfic. & reuocand.

Sexto, si vterque emptor probet, rem sibi traditam fuisse, nec appareat, cui prius tradita fuerit dubitatur quam in † partem accipienda sit præsumpt. & sanè præsumetur res prius tradita priori emptori, qui iustior & potior est secluſa traditione secundum Iacob. Arenæ. Cinum, vltim. quæstio. & Iason. num. 37. in dicta l. quoties. Bald. in l. post sententiam. columna 2. C. de sentent. & interloq. omni iud. Bald. & Angel. in l. siue autem. §. si duobus. ff. de publicia. Roma. in sing. 377. Alexand. consilio. 92. num. 12. & consilio. 109. num. 6. lib. 5. & consilio 81. num. 4. libro. 7. Iason in l. vltim. maximè reprobata variatio, & illusio. cap. quod autem. de iure patro. Clem. cùm illusio. de renuntiat. & ideo in ea specie prior emptor præfertur posteriori: etiam si ei facta fuerit traditio, priusquam primo emptori. idem tenent Roman. consi. 298. idem authenti. similiter. C. de l. falcid. 12. spectali contract. Gozadi. consi. 14. num. 14. Alexand. cõs. 83. nu. 5. lib. 7. Hippol. in singul. 82. à quibus libentissimè discedo: per pensa ratione ex qua deducta fuit l. quoties constitutio. siquidem Ecclesia venditrix non transfert in emptorem dominium absq; traditione, quod manifestum est. igitur prior emptor dominium non habens minimè præferendus erit posteriori cui dominiũ ex traditione quæsitum est. nec quicquam facit variationem esse improbatam in Ecclesiasticis personis, & in Ecclesiarum administratoribus, nã idem ipse fateor, ac demum colligitur, malè feciſſe venditorem, qui duobus ex interuallo eandem rem vendiderit, non tamen sequitur ob id, secundum emptorem, cui res tradita fuerit, in dominio potiorem non esse: quibus adducor, vt existimem esse admittendam dictæ constitutionis decisionem etiam in Ecclesia venditrice, & in Ecclesiasticis vendictoribus, sequutus Anto. Ancharr. Abb. & Imol. in d. cap. continebatur. & ibi Cardinal. Bart. Socin. consil. 29. lib. 4. Iaso. in l. vltim. num. 29. C. de sacrosanct. Eccles. i. eundem. Iaf. in d. l. quoties. nu. 20. qui & Parisi. cõsil. 11. lib. 1. num. 10. asserunt hanc opinionem communem esse. idẽ fatetur Alexand. cum sequutus consilio 122. li. 5. col. 2.

Quinto, eadem constitutio proculdubio intelligenda est, vbi secundus emptor bonam fidem habet, nam si is mala fide, id est, non ignarus primæ venditionis, † eadem rem emerit, licet eidẽ tradita sit, nihilominus per primum emptorem res ab eo reuocabitur, & euincetur. gloss. verb. iure. Alberic. Salyce. & Iason. numero 26. in d. l. quoties. gloss. communiter receptа in dicto capitul. si tibi absenti. quam dixit singula. esse Ioann. Lupi in rubri. de donatio. §. 81. numero 11. idem notant Bald. in rubric. C. de his, quæ fraud. credit. col. 1. Iason in §. item si quis in fraudem. de actioni. num. 116. & illic Angel. Aretinus num. 11. Hippolyt. in dicta l. qui duobus. num. 10. ff. de fal. Ripa. libro 3. respons. capit 8. idem Iason. in l. vltim. nu. 28. C. de sacrosanct. Eccles. illud verò admonendum est, in hac specie fraudem ex eo tantùm præsumi, quod secundus emptor scierit, rem alteri primo venditam fuisse, vt expressim adnotarunt Ioan. Lup. dict. num. 11. Iasin dicta l. quotics. & idem in dict. l. vlti. Thom. Ferrat. cautel. 48. idem præmittit gl. in l. in operis. ff. locat. sensit gloss. in d. capit. si tibi absenti. item & Salycet. in d. l. quoties. dum bonam fidem à sciente ius & factum excludit. Sic idem Salycet. in l. penultim. C. de reuo. iis, quæ in fraud. credit. alienat. fiunt. quæstione 1. licet dubitet de prædicta opinione Bald. ex alia ratione. manifestè tamen intelligit, scientiam sufficere, vt secundus emptor particeps fraudis iudicetur. ratio vero ex qua Salycet. dubius est, facilimè tollitur ex eodem Salycet. in l. 1. C. eodem titulo. post Baldum ibi. Cæteri autem autores, quorum modo meminimus, fraudem exigunt simpliciter, & tamen mihi videntur hanc ex scientia cõstituere: vel ex eo, quod contrarium non scripserint: & quia si consideremus leges de his, quæ in fraudem creditorum fieri solent, statutas, fraudis particeps secundus emptor censebitur, qui sciens, rem primo alteri venditam fuisse eandem emerit, ac sibi traditam acceperit: cum sciat, per hanc traditionem venditorẽ omninò impediri ad traditionem rei venditæ, quam emptori præcisè tradere tenebatur, eius possessionem habens, & ex ea causa faculratem rei tradendæ. hanc etenim fraudem præcitati autores sufficere censent, vt minimè sit admittendal. quoties.

is,qui ex secunda locatione detinet, iure retentionis se defendit à priori conductore,qui tantum habet actionem personalem nō realem, vt constat: actio verò personalis non datur contra secundum conductorem,sed contra locatorem,& ideo Iaso.opinio admittenda est, si secundus conductor, cui res prius tradita fuit, possessioni non incumbat: quod si rem ipsam is possideat, nulla poterit actione impeti, imo præferendus erit priori cōductori, ab eoque defendendus, sicuti opinantur Rotæ iudices decisione prima.titu.de locato.in antiquioribus.& decis.879.in antiquis.Bartho.Soci.consil.29.lib.4.& Alexand.consilio.122. col. secunda.libro quinto.

Decimò,an sit locus dict. l. quoties. vbi prior venditio iurata fuerit,à plerisque dubitatur,eam tamen dubitationem ipse examinaui in Epitome de sponsalib.parte prima. capitulo quinto. numero nono.Cæterùm plura ad præmissæ constitutionis enucleationem requirenda sunt à Iasone-ibidem. cui adde Carol. Molin.in consue.Paris.§.30.quæstione 21.& de clausula constituti Deci.in l.contractus.numer.14.ff.de reg. iu. eundem consil. 598.& Hippo.singul.82.Andream Tiraquel. de constituto. par. 1.nu.21.& sequentibus.vsque ad 28.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *An idem sint libertas,& immunitas Ecclesiastica.*
2 *Immunitas Ecclesiarum,& sacrorum templorum,an iure naturali, vel lege diuina statuta sit:& inibi veterum hac de re exempla.*
3 *In tractatu de Ecclesiarum immunitate iura Pontificia præferenda sunt legibus secularibus.*
4 *Ecclesia etiam non consecrata habet hanc,de qua agimus, immunitatem, & quid de hospitalibus?*
5 *Qualiter accipiendi sint canones,quibus Ecclesiæ,& quadraginta passib. circum immunitas conceditur,& de palatio Episcopi?*
6 *Fugiens ad Eucharistiam,quam sacerdos extra Ecclesiam fert,an sit defendendus hac immunitate?*
7 *Homicida proditorius potest ab Ecclesia euelli & inibi latè traditur intel.cap.1.de homicidio.*
8 *Quid de raptoribus virginum?*
9 *An Assassini ex hac immunitate sint defendi,nè abducantur à templis?*
10 *Latissimè expenditur materia de Assassinis & vera interpretatio text. in capitulo primo.de homicidio in sexto.*
11 *Ecclesiarum immunitas licet excommunicato prosit,non tamen infideli, nec hæretico.*
12 *Fugiens ad Ecclesiam quem iudex aspectu, & cursu persequitur, ab ea extrahi non potest.*
13 *Quid de eo qui per Ecclesiam ducitur captus,& de eo qui se eximit à familia iudicis,vel fugerit à carceribus ad Ecclesiam.*
14 *Debitores an possint ab Ecclesia abduci?*
15 *Intellect.cap.vlti.de immunit.Eccles.*
16 *Clerici etiam à iudice Ecclesiastico non sunt euellendi ab Ecclesia si ad eam fugerint.*
17 *An fugiens ad Ecclesiam, qui ab ea iure abduci non potest possit ibi vinculis ligari,aut obsideri,nè alimenta ad eum deferantur?*
18 *An à foribus Ecclesiæ possit fugiens ad eam abduci? & an delinquens in Ecclesia ex hoc fiat fori Ecclesiastici,vel possit à iudice laico puniri?*

De Ecclesiarum, & sacrorū templorū immunitate.

CAPVT XX.

1 IMmunitas,quod frequētius est pro exemptione à muneribus,& honoribus assumitur.l.1.ff. de iure immunita.nā authore Festo immunis est qui prestare munia nō tenetur.Sic immunitas † Ecclesiastica dicitur Ecclesiastica libertas,quæ & ad reum & personarū Ecclesiasticarum libertatem & exemptionem pertinet, vt hæ sint ab oneribus & publicis muneribus libera, & immunes.text.est in c.aduersus.de immunit. Ecclesia quo in loco libertas personarum,Ecclesiastica immunitas dicitur:notat Sylvester verb.immunitas.in princ.nec id temere admonemus: sed vt ad interpretationem constitutionum,quæ pœnas infligunt violantibus Ecclesiasticam immunitatem expeditum sit easdē pœnas etiam obtinere aduersus eos, qui non tantum Ecclesiarum priuilegia,& exemptiones perturbāt: sed & personarum Ecclesiasticarum immunitatem infringunt.Tametsi Caiet.verb.immunitas.§.vlt.scripsit,immunitatē Ecclesiasticā à libertate Ecclesiastica in eo differre, q̄ libertas ad personas, immunitas verò ad Ecclesias,res & templa pertineat, adducit tex.in extrauag. 1. de priuileg.col. 4. versic. incendiarios. inter communes qui tamen immunitatem Ecclesiarum à libertate Ecclesiastica distinxit,nō autem Ecclesiasticam immunitatem & libertatem Ecclesiasticā differre probar.Nos verò hoc in capite à iis omissis.de Ecclesiarum immunitate tractabimus,inquirentes, quo iure statutū sit, neminem. vtcunque sceleratum ab Ecclesia inuitum extrahendū fore:ac deinde examinantes quid iure circa hoc tradiderint. qumobrem tribus duntaxat conclusionibus prænotatis, plura ad hanc rem pertinentia deducemus.

Prima conclusio.Hæc templorum, & Ecclesiarum immunitas iure naturali statuta nō est, nec ex eo vetitum criminum authores etiam inuitos ad punitionē à templis extrahi. quod probatur.hæc etenim † immunitas non est de primis principiis iuris 2
naturalis, quæ dictant nulli nocendum esse ratione viuendum fore.Nec ab his necessario deducitur: nam licet Deum colēdū esse ad ius naturale pertineat, non ex hoc sequitur homicidam fugientem ad templum, vel Ecclesiam, non esse inde deducendum vt puniatur:siquidem criminū punitio iure naturali, diuino, & humano stabilita est. Et prætera ius naturale tolli, aut mutari humanis constitutionibus non potest,licet ab his declarari possit,sicuti probauimus in epitome de sponsalibus 2. part. c.6.§.9.num.2.& tamē Ecclesiarum immunitas non tiñ quo ad declarationem.sed & quo ad nouam constitutionem humanis iuribus, & legibus subiicitur, quod nemo negabit. igitur consequens est,eam iure naturali staturam non esse.

Secunda conclusio.Immunitas hæc Ecclesiarum iure diuino, quod vt lex diuina in Ecclesia Christi custodiendum est, minimè statuitur. leges etenim veteris testamenti aduētu Christi expirarunt c.translato.de cōstitutio tradit Thom.1.2.quæst.98. articulo 1.& quæst.104. articulo 3.Magister in quarto sentent. distinctione tertia.& ideo quamuis lege Mosaica ab altari nullus ad punitionem criminis euellendus esset, non deducitur ex eo hanc immunitatem diuina lege sancitam apud Ecclesiam esse. lege verò Euangelica non est hæc immunitas statuta, quemadmodum ex sacris Euāgeliis apparet, & ratione probatur quia à Christo Iesu nulla lex institutа fuit præter naturalis iuris præcepta:nisi de his, quæ ad sacramenta & articulos fidei pertinent omnino authore Thom.1.secundæ.quæst. 108. articulo 1.& 2. quolibet. quarto. artic. 13. sed isthæc immunitas iuris naturalis non est,nec ad sacramenta, nec ad fidei articulos attinet, ergo non est iure diuino Euangelico instituta.

Tertia conclusio.Immunitas Ecclesiarum iustè, sanctè, & legitimè, ad Christianæ religionis vtilitatem, sacrorum Canonū Ecclesiæ vniuersalis,sanctorūque virorum authoritate, humano & positiuo iure fuit,& est statuta.Hęc probantur.Nū.etenim cap.35. iussit Deus quasdam ciuitates cōstitui in præsidia homicidarum,fugitiuorum.idem legitur cap.20.Iosue, & Deutero. capitulo 19.atque Exodi.21.altare ipsum Dei hoc priuilegio instruitur, vt ad id confugiens extrahi, aut diuelli ad punitionem inuitus non posset.tametsi in his locis probetur, delictis, & homicidiis non voluntariis refugium fuisse aras, & templa. Quod & de Gentilium tēplis fatetur Thucydides li.7.quibus expressim conuenit ius ciuile ex Iustiniani nouellis in Authē. de mandat. Princip.§.sed nec homicidis.& Regia.l.vlti.tit.11.part.1.de quib. statim nu.7.sed & de templorū immunitate ferè in vniuersum, & generaliter multa sunt ex libris Regum testimonia.Nam ide traditur 3.Reg.c.1.2.& 3.quibus veteris testamēti authoritatibus hæc templorum, & Ecclesiarum immunitas comprobatur: & ostenditur iustissimè lege humana statutam esse.Sunt & ad hāc partem comprobandam diui Augustaliorumq; sanctorum virorum testimonia,quorum Gratianus meminit.17.q.4.præsertim cap.miror.capi.reum.c.constituit. & ca. definiuit. vbi & cōcilia ad id citantur.tex.celebris in c.inter alia.c.pe. & fina.de immunit. Eccles. c. id constituimus.17.q.4.l.2.3.& l.præsenti. C. de his,qui ad Eccles.confugi.Regia.l.2.tit.11.par.1.His accedit q̄ & apud veteres,quib. veri Dei cognitio deerat, aris & templis honos hic habebatur. Nam & apud Plautū in Mostellaria actu. 5. cena 1.Tranео seruus nè à Teuropide & Lorariis puniretur ad atā cōfugiēs,inquit interim ego hāc arē occupabo.Tē Quid ita? Tra.Nullā rē sapis,nè enim illi hūc cōfugere possint,quæst.quos dabit,& rursus ipse Tranio. Sic tamē huic cōsiliū dedero,nimio plus sapio sedens,tunc consilia firmiora sunt de diuinis locis.

Item apud eundem Plautū in Rudēte.Act.3. cena.3.Trachalio admonet Palæstram,& Ampelisca vt in ara assideāt, ne per vim abducantur:sic enim inquit.Ne,inquam,timete,assidite,hic in hac ara.Ampelis.Quid;ista araplus prodesse nobis potest,quā signū Veneris in phano hic intus, quod amplexæ modò, vnde ab reptę p vim misere? Et cena.4.Labrax inquit.mihi nō liceat ancillas meas Veneris de ara abducere? Dæmones. est lex apud nos. Hactenus apud Plautū Athenis etiā erat ara misericordiæ, quā Herculis nepotes post quā is è terris migrauit,collocārunt, vt esset

vt esset eis Asylum,à qua nemo,abduci posset,timentes insidias eorum,quos auus afflixerat.authore Statio lib.12.Thebaidos.

Vrbe fuit media nulli concessa potentum
Ara Deum,miris posuit clementia fidem.

Eum legito, apud quem satis constat hanc aram misericordiæ:omnium confugium fuisse,nullique Deorum nominatim dicatam.

Huc victi bellis,patriaq; è sede fugati.
Regnorumq; inopes:scelerumq; errore nocentes,
Conueniunt,pacemq; rogant.

Huius aræ ignoti Dei meminit Paulus Apost.Act.cap.17. secūdum Nicolaum Lyranum inibi.& Gersonem tractat. 6.super Mag.Aræ item misericordiæ meminit & Pausanias lib. 1.in atticis,qui eam in foro fuisse tradit.idem scribit in Phalera portu atticorum aras constituas,& dicatas esse Heroibus, & diis, qui ignoti vocantur. Templum quoque Dianæ Ephesiæ eiusmodi fuit,vt ex eo nemo quouis crimine damnatus educi posset. Cuius Cicer. in Verrem actione meminit. scribit & ad hæc Iustin. li.28.in hunc modum, Laodamia aūt cùm in aram Dianæ cōfugisset,concursu populi interficitur.Quod facinus Dij immortalis assiduis cladibus gentis, & propè interitur totius populi vindicauerunt. nam sterilitatem, famemque passi, & intestina discordia vexati externis ad postremum bellis penè consumpti sunt.Miloque Laodamiæ percussor in furorem versum, nunc ferro,nunc saxo, in summo dentibus laceratis viscеribus, duodecimo die interiit.Hactenus Iustinus,mentionem faciens Aræ Dianæ non Ephesiæ, sed Epirotæ. Hinc & Pausanias in Atticis existimat,non ob aliam causam Syllam in diram incidisse calamitatem, quam quod Aristionem, qui in Mineruæ templum confugerat, vi extractum interfici iussisset. idem Pausanias in Achaicis Helices vrbis excidium commemorans multa profectò tradit exempla,quibus apparet,implacabilem fuisse numinū iram ob violata deorum templa. Quo in loco refert Dodoni Iouis oraculum Athenienſibus redditum his sanè versibus.

Ara tibi Eumenidum fumans,& curia Martis
Sint cordi:hinc bello domitti:nam fortè Lacones
Suppliciter tristes venirent, tu proiice tela
Supplicibus parcens, diuum quos iura tuentur.

Apud eundem Pausaniam in Corinthiacis mentio fit Hebæ deæ, cuius templum erat sacrosanctum, & hunc honorem habebat,vt qui supplices in id confugissent,cuiuſvis criminis impunitatem consequerentur. Idem Pausanias in Laconicis tradit, apud Tegeatas Mineruæ templum vniuersæ Peloponeso fuisse antiqua religione sacrosanctum nec violari eos fas fuisse, qui illuc confugissent. Quæ sanè religio in Pausania semel, antea verò in Leothychide est ab Arginis conseruata. Cum enim illi supplices se in illud templum tanquam in Asylum recepissent, nec postulatum quidem est,vtederentur.Erat & apud Lacedemonios Templum Palladis Chalcioecæ, quo confugit Pausanias proditionis accusatus, cuius & nos statim mentionem habebimus.Traditum etiam est,Orestem matre occisa,cùm à tribus furiis infestaretur, in templum Apollinis confugisse nec ausas ingredi Eumenidas sed expectasse dum exiret.hinc Virgilius libr.4. Aeneidos.

Aut Agamemnonis scenis agitatus Orestes
Armatam facibus matrem & serpentibus atris,
Cum fugit,vltricesq; sedent in limine diræ.

Quod Statius Aræ misericordiæ: & ignoti Dei tribuisse videtur,dum scribit.

Et à misero matrem iussa monuit Oreste.

Asyla item apud veteres passim constituebantur, erantque loca sacra, vnde fas non erat quenquam rapere. ex à particula priuata,& Συλάω rapio, vel Συράω itidem rapio,aut mutata. r. in l. authore Seruio lib.8.Aenei.cuius meminere Catelli. Cotta, dictione,Asylum.& Ludo. Viues. lib.1. Augustde Ciuit.Dei.cap. 34.vnde Liu ab vrbe condi.lib.36.author est templum Apollinis Delium Asylum fuisse. Primus omnium Asylum condidit Cadmus, vt Thebas quas nuper ædificauerat maiore populo compleret. Huius exemplum Romulus imitatus est, cùm Romam condidisset, Asylum enim constituit authoribus Liuio lib.1.Dionysio Halicarnasseo lib.2.Augusti.d.c.34.Iuuenal.Satyr. 8.ad fi.Strabo.lib.5.Patricio de Regno lib.8.tit.16.cuius quidem Asyli frequentissimè autores meminerunt præsertim Ouid. lib. 3.Fasto.

Romulus vt saxo lucum circundedit alto:
Quilibet huc, inquit, confuge,tutus eris.

Virgil.8.Aeneidos.

Hujc lucum ingentem,quem Romulus acer Asylum
Retulit,& gelida monstrant super rupe Lupercal.

Erant in Græcia & Asia plura Asyla,quæ nominatim traduntur à Cornelio Tacito libr.3.Thucydide lib.1.belli Peloponnesiaci. & Virgi. Polido. lib.3. de inuentor.rerum. cap.12. Plutarcho in Theseo,& Romulo.Ioan.Coral. lib.5.Miscellan. capi.23. Alex. ab Alexandro.lib.3.c.20.Meminit & Dionysi.li.47. templi in honorem Iulij Cæsaris dicati,quod Asylum erat apud Romanos. fitque Asyli mentio apud Iurisconsultum.in l. quis sit fugitiuus. §.apud Labeonem.ff.de ædilit.edict.vbi elegāter Budæus explicat Asyliam dici ius hoc libertatis, & veniæ, q̄ quis apud Aras consequitur,nam immunitatem Ecclesiarum vulgo vocamus. Asyli etiā secundum eundem dicebantur homines sacrosancti, quos attingere sine piaculo non licebat,nec prehēdere, vt apud Romanos Tribuni plebis,atque ita Philostratus statuam Tyberij Asylam fuisse perhibet ex eo,q̄ ad eā confugientes,inuti inde abduci non potgrant. Quibus tandem satis ostendimus, apud Christianæ religionis cultores, sanctissimum esse, vt templis ius hoc Asyliæ, & immunitatis religiosissimè seruetur, & firmiter statuatur,quandoquidem & illo seculo,quo vana Deo colebātur Simulachra & idola,eorū aris ius hoc concessum fuit.Quo fit vt constitutiones canonicæ, quibus hæc immunitas stabilita est,v eteris diuini iuris sacrorum Conciliorum, ex authoritatibus,exemplisque Gentilium comprobentur,licet iure diuino,q̄ mō lex diuina dicitur, vimq; legis habet:statuta non sit,quanuis Ioā.Igneus in l.1.in princip.ff.ad Syllanianū.nu.26.& sequentib. probare conetur,immunitatem Ecclesiarum, iuris & legis verè diuinæ esse.ex his tamen plura deducuntur.

Primū,in materia,& tractatu immunitatis Ecclesiarum, etiā apud iudices seculares,standum esse potius iuris Pontifici decretis, & statutis, † quàm iuris Cæsarei sanctionibus pertinet enim hoc ad honorem,& reuerentiam exhibendā locis sacris, quorū cura ad Pontifices,& prælatos Ecclesiasticos spectat,& ideo eorum leges hac in re secularibus præferendæ sunt,quemadmodū voluere gl.in d.c.inter alia.& in c.sicut antiquitus.17.q.4. Oldra. consil.154.Imol.in clem.1.in fin.de pœnit. & remiss. & ibi Card. & Bonifac.de Vitalinis.Abb.in d.c.inter alia.nu.24.Fulg.in l.fide lib.C.de his,qui ad Eccle.confugi.Ioan.Fabr.in §.sed hoc tēpore Institu.de his qui sunt sui vel alie.iur.Alex.cōs.143.lib.7.col.2.& 3.Chassā.in consuet.Burg.rub.1.§.5.versi.Archidia.nu.111.Petr. Belluga.in speculo Principum rub.11.§.sed quia.num.12.quorū opinio communis est,& oīnò tenenda aduersus Saly.in authē. 2.qui.C.de adulte.in fine.Angel. Areti.de malefi.§. fama public. versi.4.quæro.Practi.Ferrari.in forma Inquisitionis. nu.31.Car. Molin.in d.Alex.consi.145.& Alcia.regul.3.de præsumptio.præsumpt. 33. quibus minimè consentiendum est, mō sacrorum Canonū decisiones,rectè, & iuxta authorū sensum intelligātur.

Secundum,Ecclesiam cultui,& ministerio diuino dicatam,& in qua diuina officia celebrantur & si consecrata non sit, hoc immunitatis priuilegium habere,text.expressim id probat in ca. Ecclesiæ.de immunita.Eccles.& tamē dubitatur, an idem sit vbi Ecclesia dicata est cultui diuino,nondum † consecrata,& in qua 4
hactenus officia diuina celebrata non sunt. Nam glo.in d.c. Ecclesiæ.requirit diuinorum officiorum celebrationē,sed frequētiori interpretum sententia obtentum est,Ecclesiam authoritate Episcopi constructam,hac immunitate gaudere, licet nō cōsecrata sit: nec in ea adhuc diuina officia fuerint celebrata: q̄ ita visum est Guilielm.Imolæ,& aliis in d. clementi.1. Hostiensis. Ioan.Andr.Cardin.Henrico.colum.2.in dicto capit. Ecclesiæ.& Sylvestro,verbo.immunitas.1.quęstione prima.tametsi plurimū hac in re valeat consuetudo secundum Abba. ibi. & Guillielm. Mainerium in l.nemo de domo.numero.21.ff.de regul.iur.quę quidem potissimum est inspicienda, & præterea præcauendum ne hisce temporibus,canones ipsos extendamus,cum oporteat audaciam reprimere eorum, qui passim crimina hac immunitate freti committunt, qua ratione aliquot in vrbibus prælati immunitatem istam tantum admittunt:& tutantur aduersus indices seculares in his Ecclesiis, quæ sanctissimam Eucharistiam ad publicam veneretionem:& adorationem continuo habent.

Tertiò, constat & idem immunitatem ius hospitalibus authoritate Episcopi constructis competere secundum Archidia. in capitulo definiuit.17.quæstio.4.Bald. in l.si quis ad declinandam.C.de Episco.& cleri.§.in omnibus.numero.21.Alexander. consilio.9. columna. 2. libro 2. Felinus in capitulo.de quarta. de præscript.columna.3.& Suares in l.secunda titul. *de los gouiernos.* quæstione.5.Guilielm.Mainerium in dict. l.nemo de domo.numero.21.textus.optimus in l. omnia. C. de Episcopis & clericis. Quibus addit Panormita.in dicto. capitulo.Ecclesiæ numero.7. standum esse hac in dubitatione cōsuetudini. quod verissimum esse censeo.possunt & ad hāc illationem adduci plura,quæ Curti.Iunior tradit consilio.20.

Quartò, deducitur ex his, hanc immunitatē non tantum Ec- 5
clesiis concessam esse,sed etiam quadraginta passibus circū † Ecclesiam matricem.capit. sicut antiquitus.17. quæst. 4.& triginta passibus circum alias Ecclesias,ca.definiuit & c. quisquis eadem

cauſ& quæſtione Oldra,conſilio.55. Abb. Henric. & Doct. in dict.capit. Eccleſiæ. Sylueſter verb.immunitas.3.in prin.Hoc tamen moribus receptum non eſt.ſicuti & Ioannes Igneus teſtatur in l.1.in prin.nume.38. ff. ad Syllani. nam & Archid. ſcribit in capit.quiſquis.17.quæſt.4.Eccleſias intra muros ciuitatũ conſtructas non habere hanc immunitatem quo ad horum paſſuũ circuitum,quod ad conſuetudinem maximè accedit: ſed id videtur accipiendum quo ad Eccleſias intra caſtellorum muros conſtructas.text.in dict.capi.quiſquis.Paſſus verò quinq; pedes habet.glo.in l.3.ff.de verb.ſign.glo.in capit.ſicut.17.quæſt.4.Regia.l.4.titul.13.part.1.Columella.libr.5.de re ruſtica ca.1. Iſidorus & alij communiter, ex eo ſic dictus q̃ paſſis & extenſis brachiis hanc menſuram conficiamus, vt Iſidorus exiſtimat, cui ſubſcripſere Alciat.in lib. de quinque pedũ præſcriptione. & in l.mille paſſus.ff.de verb.ſignific.Coraſi.in l.1.ff.de ſerui. nu. 107. Oldendorpius de actionib. titu. de rei vendicat. Pes decem & ſex digitos trãſuerſos continet ſecundum Alciat.Coraſium, & Oldendorpium,ac Conſtanti.Harmenopul.li.2.tit.4.Epitomes iuris ciuilis.Budæ.lib.1.de aſſe.Nebriſſẽſin Lexico iuris ciuilis, dictione.digitus.Iſidorum lib.15.Etymologi. c.15.Ametti gl.in d. cap.ſicut antiquitus.Docto.in l.1. ff.ſiquis caut. & dicta Regia l. 4. errore forſan numeri quindecim tantùm digitos pedi tribuant.Hinc pes in vncias,vt as, diuiſus conſtituit ſemiſſem, eſt enim ſemis octo digitorum.Hiſpani vulgò, *Xeme*, dicimus paululum corrupta dictione.Sic duodecima pedis pars vnica dicitur, & eſt craſſitudo pollicis vnius, vulgò *pulgada*, palmus eſt quarta pedis pars.habetq; quatuor digitos, ac dicitur quadrans, dodrãs verò habet duodecim digitos, appellaturq; Græcè Spithami, cuius & Plinius meminit li.7.cap.2. & item Latinè palmus maior,quem ita Hiſpani vocamus,id eſt menſura,quæ fit extenſis articulis à minimo vſque ad pollicem habetque nouẽ pollices.Hæc & alia poterit lector ab iis petere,quos paulo antè citauimus, & à Georgio Agricola lib.de menſuris, quib.interualla metimur,atque à Budæo in l.1.ff.ſi menſ.fal. mod. dix.

Olim itinera diſtinguebantur per milliaria, lapidibus erectis mille quibuſque paſſibus: vnde quinus ab vrbe lapis dicebatur locus diſtans ab vrbe quinque milliaribus.l.propter iſtem. ff.de excuſatio. tuto. §. qui autem. Inſtit. de excuſa.tuto quod & in Gracchis Plutarchus,& Quintilianus lib.4.capit.primo.tradidere ex Iunioribus. denique idem Nebriſſenſis adnotauit in Lexico Iuris ciuilis,dictione,lapis.quibus addendum eſt, leucam,dictionem Gallicam eſſe inſpecta eius prima origine,& ſignificare mille & quingentos paſſus authore Ammiano Marcelino libro. 19. Hiſpani tamen tribus milliaribus leucam definiunt. Regia.l.3.tit.16.parti.2.cui adde Hoſtien.& Abb. in ca.ex parte. B.de foro competen.nu.1.qui duodecim leucis tribuunt viginti milliaria.Sed & diuus Hieronymus in Ioelem capitulo 3.meminit huius dictionis Leuca dicens eſſe Franciam. ſunt & qui cenſeant,paſſum inde ita dictũ,quod ſpacium ſignificet dimenſum paſſis & extenſis pedibus vno iniquam, anteriori, altero vero poſteriori,& tribus intermediis.

Quintò,infertur,palatium Epiſcopi hoc ius immunitatis habere textus in capit.ad conſtituimus.17.quæſt.4. quo in loco gl. id procedere exiſtimat, etiam ſi domus Epiſcopi ſit extra quadraginta Eccleſiæ paſſus conſtituta.quod probant Innocent. & Hoſtien.in dicto capit.inter alia.Abb.in capit.Eccleſiæ,nu. 9.& ibi Henric.columna vlti. de immunita. Eccleſ. quorum opinio communis eſt, etiam ſi aliis viſum fuerit hanc immunitatem non aliter palatio Epiſcopi iure concedi, quàm ſi conſtructum ſit intra quadraginta matricis Eccleſiæ paſſus.quos Oldrald. ſequitur conſ. 55. & praxis forenſis frequenti omnium conſenſu recepit,

Sextò, apparet dubiam eſſe opinionem illorum qui cenſent, fugientem ad ſacerdotem Euchariſtiam manibus portantem,
6 †hac immunitate gaudere, vt inde euelli inuitus non poſſit: immunitas enim templis à Canonibus cõceſſa eſt propter honorem,& reuerentiam,quæ locis ſacris,diuinoque cultui dicaris debetur: & ideo maiori profectò iure idem priuilegiũ ſacratiſſimo Dei Maximi corpori datum eſſe exiſtimandum eſt.ſicuti exiſtimarunt Archid.in capitulo quæſitum.13. quæſtione ſecũda. Abbas in ca.ſanè.de celebra.miſſar. & ibi Docto.Roma.ſingular.335.Catellianus Cotta,dictione,rationis identitas. Alberti in capit.1.de hæret.in 6.quæſtione.13.nume.18.& eſt hæc opinio communis ſecundum Ludoui. Gomezi.in §. pœnales. de actionibus.nume.50. quiquidem omnes & Ioan. Lupi in rubri. de donatio.§.38.numer. 5. fatentur ſecus eſſe dicendum,vbi captus in carceribus ad Euchariſtiam,quæ ad eum adducitur, fugerit. Ego ſanè fateor maiorem honorem exhibendum fore Euchariſtiæ, quàm ipſis templis:quibus ob ipſam Euchariſtiam plura priuilegia conceduntur: attamen cùm immunitas hæc à Canonibus ſtatuta ſit, & nullibi Euchariſtiæ hoc ius extra ipſas Eccleſias datum fuiſſe legamus dubius ſum, an vera ſit interpretum frequentiſſima ſententia,cui etiam aduerſatur glo.celebris in dicto capit. quæſitum. Tametſi olim authore Plutarcho in Numa, qui ad ſupplicium mortis ducebatur, huius pœnæ immunis erat, ſi eidem Veſtalis virgo forrẽ, nulla data opera obuiam iret,

Septimò deducitur ex his,quæ præmiſſimus,neminem ab Eccleſia violenter & per vim abducendum fore, etiam ſi graue crimen perpetrauerit. hoc probatur in dicto capit inter alia. & canonibus, qui ad hanc immunttatem comprobandam hoc capite addũcti fuerunt. Item & Regia l.ſecunda.titul.vndecimo. parti.1.quamuis.Iacob.de Rauennis,& Petr.à Bella Pertica in l. ſecunda.C.de his,qui ad Eccleſia.confugi.opinentur, immunitatem iſtam non prodeſſe his, qui graue delictum commiſere; quibus refragantur Panormita.in dicto capit.inter alia. numer. 24.& Alexand.conſil.154.lib.7. frequentiſſimè omnes qui materiam iſtam tractauere.

Octauò, conſtat,homicidam proditorium,quique alium inſidioſè occiderit,† ab Eccleſia inuitum,& publica vi ad punitio-
7 nem crimnis abduci poſſe text.ſing. in ca.1.de homicidio. quẽ in hunc ſenſum interpretantur glo. Anania. & Feli. ibi Aret. in cap.cum non ab homine.col.10.Guido Papæ deciſi.121.Regia. l.vlti.tit.1.parti.11.Abulenſis cap.21.Exodi Alex. in dict.conſil. 145.lib.7.num.5.Specul.in tract.de concilio.2.par.titul. 45. Eleganter Nicolaus Bœrius deciſi.109. aſſeuerans opinionem hãc apud Callos admiſſam fuiſſe. & planè hic eſt verus ſenſus præfati capitis:quod deductũ eſt ab ea lege quæ Exodi cap.21.refertur.nam & Ioab, qui duos principes inſidioſe occiderat, cùm ad altare confugiſſet, iuſſu Salomonis apud ipſum altare occiſus eſt.3.Reg.cap.2.& narrat Ioſephus. lib. 8.antiquitat.capit.1. idem tenent Anchar.in dict.capit.1.& in dict.cap.inter alia.Practica Ferrar.in titu.de forma Inquiſitionis.Alciat.de præſumpt. reg.3.præſumpt.33.& libr.7.Pareg.cap.6.Chaſſan.in conſuetu. Burgundiæ.rubri.1.§.5.verſi.Archidiaconus.numero.113. Quæ quidem interpretatio communis eſt:& conſuetudine Chriſtiani orbis admodũ recepta.Imò & idem eſſe in eo, qui alterum proditoriè animo occidenti percuſſerit: tametſi ex percuſſione mors ſequuta non fuerit:explicat eleganter Ioan. Igneus in l1. §.ſi dominus.nu.7.ff.ad Syllani.dicens nu.20.ita iudicatum fuiſſe licet Boerio in dict.deciſio.109.& Rebuffus. 2. Thomo Regiarum conſti.tractatu de immunitate.artic.1.q.5.minimè admittãt ſimplicẽ percuſſorem ex proditione,morte quidem non ſequuta, Eccleſiarum immunitate priuari. Vtitur ſanè Rebuffus Boerij teſtimonio.Et tamen,niſi allor,Bœrius potius probat ſaltem apud Gallos Ignei ſententiã. Verũ opinio cõtraria placuit potius Panormita.qui in dicto capitul.1.probare conatur, etiã homicidam ab Eccleſia inuitum abduci non poſſe: ex eo,quod inter caſus exceptos à regula in dict.cap.inter alia.expreſſa, hinc minimè contineatur.idem probant Henri.in capit.vlti.col.2.de immu.Eccleſi.& Alberti.in cap.1.de hære.in 6.quæſt.11.nume. 69.quæ ratio minimè conuincit. cùm ex ſequentibus appareat alios caſus à regula excipiẽdos fore:præter nominatim expreſſos in d.cap. inter alia.Reſpondet tamen Panor.ad text. in d.ca. 1.dicens,eam deciſionem non eſſe intelligenda in homicida laico ad Eccleſiam confugiente: ſed in clerico proditorie alium occidente: vt is cauſa cognita à iudice Eccleſiaſtico.actu & ſolemniter ſacris ordinibus exautoratus,& degradatus,& degradatus: iudici ſeculari tradatur,vt per eum occidatur:quaſi propter hoc crimẽ. & ſimilia, ratione grauiſſimi exceſſus clericus in ſacris conſtitutus ſit degradandus,& tradendus iudicibus ſecularibus,nõ expectata eius contumacia.etiam ſi incorrigibilis non ſit, ad exemplum,& imitationem grauiſſimorum quorundam ſcelerum,in quibus id à iure canonico ſtatutum eſſe apparet,vt in hæretico falſario literarum Apoſtolicarum Aſſiſſino, & reliquis. eandẽ ſententiam repetit Panor.in d. c. cum non ab homine:& in ca. at ſi clerici.in princ.nu.39.de iudi.Ancha.in conſil. 158.& in regu.ea.quæ.quæſt.19.de reg.iur.in 6.Fel.in cap.1.de conſti.nu. 49. Guido Papæ.quæſtione.121.Alcia.in c.cum nõ ab homine. nu. 22.Guiliel.Benedi.poſt repe.ca.Raynutius.de teſtamen.in queſt: de homicidio. qui teſtatur hanc opinionẽ frequentiori Doctorum calculo receptam eſſe,& eam plerunque, ac ſepiſſimè ſeruatam fuiſſe in praxi.aſſerunt Alcia.d.nu. 22. Decius in d. c. at ſi clerici.vlt.col.Ioan Bernard.Calagurritanus Antiſtes in practica criminali canonica capi.90.& plerique alij iuris vtriuſq; profeſſores cui opinioni ſuffragatur text. in cap. nouimus. de verb. ſignifi.dum inquit, de falſario, vt clericus, qui propter hoc vel aliud flagitium grauæ, fuerit degradatus. Et tamen maximam dubitationem habet ex ea, & præcipua ratione,qua traditũ eſt, clericum non aliter tradendũ eſſe poſt degradationẽ iudici ſeculari,quã ſi is incorrigibilis ſit tex. in d.c.cũ.nõ ab homine.text. optimus in c.tuæ.de pœnis.à qua quidẽ regula pauca excipiũtur

crimina

crimina.igitur in his criminibus,quæ excepta nõ ſunt, nullo pacto poſt degradationem traditio fieri debet. idem probatur in cap.clerici.de exceſſ.prælą.vbi ob crimen Sodomiæ, quod procul dubio grauiſſimum eſt,clericus poſt degradationem in monaſterium detruditur, nec iudici ſeculari traditur. His item ſuffragatur text.in d.c.cum non ab homine.qui in principio docet, in omni crimine quantuncunq; graui & enormi,iudicẽ ſecularẽ clericos punire non poſſe, eos tamen deponendos eſſe, & ſi incorrigibiles fuerint,tradendos fore curiæ ſeculari.ecce Romani Pontificis apertam authoritatem: ex qua etiam ob enorme crimen,niſi acceſſerit pertinacia,traditio fieri nõ debet.Quam ob rem aduerſus Panor. non eſſe clericum homicidam proditoriũ ſeculari iudici tradendum poſt degradationem exiſtimarunt verius eſſe Doct.communiter.in d.c.cum non ab homine. quos ſequuntur,eorum ſententiam aſſerentes communem eſſe. Aret. inibi.col.9.Deci.in d.cap.at ſi clerici.col. vlt. Alberti. in cap.1.de hæret.q.11.nu.55.lib.6.& Io.Bernar.in d.c.90.ad fin.Quibus ipſe libenter accedo:non enim video, poſſe hanc traditionem iuſtè fieri poſt degradationem:niſi clericus ſit incorrigibilis,aut in his criminibus:quæ expreſſim iuxta canonicas ſanctiones, eã punitionem admittunt:nec tamen inficior, poſſe contingere homicidam, aliudve crimen ita perniciosum Reipub. inſpectis loci, temporis,& perſonarum qualitatibus,quod arbitrio diſcretorũ iudicũ hanc traditionem iuſtiſſimè patiatur, qua in re maturo conſilio opus erit.Etenim reſponſio Romani Pontificis,in d.ca. nouimus. non tantùm exigit ad hanc traditionem damnabile flagitium,ſed & damnoſum requirit:quaſi eſſe debeat ex iis,quæ expreſſim in iure Pontificio nominantur:vel ex ipſius clerici incorrigibilis conditione reip.damnoſum, aut criminis grauitate atrocißimum. Hinc ſanè colligitur, an verum ſit, quod Abb. ſcripſit in cap.1.de his qui filios occid.dicens,clericum parricidã eſſe poſt degradationem tradendum iudici ſeculari. item & illud, quod præmiſſa diſputatione indefinitum atque indeciſum dimiſit Alberi. in d.c.1.quæſt.11.nu.87. & quæſt.15. nu.12.ſit ne clericus poſt degradationem tradendus iudici ſeculari ob crimẽ læſæ maieſtatis aduerſus Principem laicum commiſſæ. Nam iuxta regulam iuris,& communem ſententiam, niſi natura rei, & alia quæ negotio & crimini acceſſerint, contrarium ſuadeat, traditio non eſt aliquo pacto facienda.quod ſentiunt in hac ſpecie Matth. Afflict.in conſtitut. Neapoli.lib. 1.rubr.43. & Ioann. Bernard.in praxi.cap.110.

Tandem his prænotatis deducitur text. in d.cap. 1.de homic. commodè non poſſe accipere Panor. interpretationem. Imò verè is Canon intelligendus eſt in laicis homicidis, vt hi Eccleſiarũ,& tẽplorum immunitate minimè ſe tutari queant, cũ per inſidias,& proditoriè aliquẽ occiderint. Quod ſi ita verũ eſt, hic octauus intellectus cõtra Pa ior. oĩnò eſt admittendus pro eius tũ examinationẽ admodũ eſt, cũ dici ,pditoriũ homicidã, q̃ veneno alterũ occiderit ſcãm Bal.in l.nemo.col.3.de ſumma Tri. Anani.& Feli.in d.c.1.de homic.itẽ is proditorius homicidia eſt, qui occiderit cũ,qui eius inimicus non eſt:nihilq; tale præcauẽtem:cũ nulla eſſet præcauendi cã,ſicuti colligitur ex glo.in capit. clericus.46.diſt.Bal.in c.1.in prin.col.4.quib.mod.feu.amit.Bar. in l.reſpiciendũ.§.delinquũt.ff.de pœnis.& Feli.in c.1.vbi eſt tex. optim.dum eum proditorẽ appellat,qui per induſtriam, & inſidias alium occiderit,id eſt per inſidioſam induſtriam:ita equidẽ ſunt illius.c.verba exponenda ex glo.f.Bar.& Iaſ.in l.1. in prin. ff. de pact.verb.Placitus,& conſenſus.id apertius conſtat ex Græca dictione,qu a vſi fuere Septuaginta Interpretes.in d.c.21. Exod. legitur enim *ἐπιβουλεύσει*. id eſt,induſtria aggreſſus fuerit. Scribit tamen Bar.in d.§.delinquunt.cum, qui proprium inimicum etiã à tergo,& incautum occiderit:nõ eſſe proditorium homicidã: quia inimicus debuerat cautè præuidere,& præcauere ab inimico:ſequitur Gerardus ſingul.14.aduerſus quos ego animaduerto id homicidium cõmiſſum fuiſſe per induſtriam ſtudioſam: quod ſufficit,vt homicida proditorius dicatur.text.in d. ca. 1.& præterea ex iure Regio expreſſim hæc Bart. opinio corruit. perpenſa.l. vlt. tit. 7. lib. 8. ordina. quamobrem mihi potius placet hunc homicidam proditorium omninò eſſe.

In his profectò caſibus, vbi quis alium proditoriè occiderit, & vt Hiſpani vulgò dicimus : *a traycion,y alevoſemente*, communis opinio contra Panor.potior eſt:nec templorum immunitas hunc homicidam, iurę defendere poterit,imo ab Eccleſia is erit abducendus,vt dignam patiatur pœnam. Sed illud dubium eſt: an idem ſit obſeruandum, vbi quis abſque vlla proditione, cõſultò tamen, & præuia deliberatione poſt repentinum iræ motum alium occiderit: nam hunc ab Eccleſia abduci poſſe: reſponderunt ferè omnes,qui aduerſus Abb.cõem opinio.tenuerunt:& preſertim Anch.Spe.Alex.Guid.Pap. Boer.Practi.Ferrar. Chaſſan. & Alciat. quibus adſtipulatur text. in d. §.delinquunt. & ibi gloſ.ac Bart.Ang. item de malef. §. Appenſatè. quibus in

locis traditur grauius eſſe puniendum delictum homicidij:quod ex propoſito, & deliberatione præuia commiſſum eſt: quam q̃ repetente ſuborta rixa,iracundiæ calore,& impetu perpetratur. adhuc tamen,cùm hoc homicidium manifeſtè diſtinguatur ab eo,quod proditoriè contigerit: ipſe hoc in caſu iure veriorem eſſe cenſeo.Panor. ſiſam:ſed m quam non eſt hic homicida ab Eccleſia abducendus:tametſi propter Doctorum authoritatẽ,& eorum communem opinionem contrarium ſæpiſſimè fiat.

Nonò,ab eiſdem concluſionibus deducitur,homicidam ſim plicem,& ſi ſponte, non fortuito, iniuriosè aliquem occiderit: non eſſe ab Eccleſia per vim abducendum, quod apparet: quia iure canonico is gaudet Eccleſiarũ immunitate:ſicuti apud omnes ſatis compertum eſt: & colligitur aſſumpta argumentatione ex caſibus exceptis. in d.cap.inter alia. & in cap.vlt. eod.tit. & in d.cap. 1.de homi. per quæ & alia hanc opinionem communem approbat Alex.conſi.145. lib.7. Nec obſtant huic illationi text.in authen.de mandatis Princip. §.nec autem homicidis.& l. Regia vlti.tit.11.part.1.glo.in l.fideli C.de his,qui ab Eccleſi.config. vbi contrarium apertè probatur : ſiquidem hæ conſtitutiones quantumi ad hoc iure Pontificio antiquantur, & tolluntur.

Decimò, hinc expediri poterit, quid in raptoribus virginum
8 dicendum ſit: iure etenim Cæſareo conſtitutum eſt, † eos non gaudere Eccleſiarum immunitate:& ideo ab eis per vim, & inuitos extrahendos fore.text.in d.§.neq; autem homicidiis. Rurſus iurẽ Pontificio id expreſſim vetitum eſt.tex.in capit.de raptoribus.36.quæſt.1.notant Panor.in d.cap.inter alia. & ibi.Docto. dum cenſent neminem præter publicum latronem, & nocturnum depopulatorem agrorum ab Eccleſiis ad punitionem criminis abducendum eſſe: & exiſtimant gloſſ.ibi iura ciuilia contrarium ſtatuentia omninò tolli iure canonico.atque ita in ſpecie de raptore communis eſt concluſio ſecundũ Henric. in cap. Eccleſiæ.de immunita.Eccleſi.col.3. quam ſequitur Petr. Belluga in Speculo Principum.§.fed quia.numer. 12. à quibus ipſe libentiſſimè diſſentio:video etenim hoc crimẽ raptus virginum, eſſe grauiſſimum,& Reipublicæ admodum pernicioſum,ac ſimillimum his quæ in d.c.inter alia.excipiuntur.Deinde animaduerto iura Pontificia:poſt veterum patrum decreta non concedere Eccleſiis indiſtinctè hanc immunitatem:imò eam denegare aliquot in criminibus:non alia ratione,quam quod ea gratiſſima ſint:& reipublicæ maximè incommoda, quæ quidem ratio,virginum raptui omninò conuenit:& ideo virginum raptores ab Eccleſia, & templis extrahi poſſe arbitror etiam iure canonico poſt Hyppoly.in Lunica.numer. 109. C.de raptu virgin. Nam & hoc expreſſim eſt.l.vlti.titu.11.parti.1.id vero,quod ſtatutum fuit in d.cap.de raptoribus, ad iura vetera, quæ hanc immunitatem licentius largiebantur, pertinet.

Vndecimò,eadem ratione, frequentiſſima Bernardi, Panor. & aliorum ſententia reſpondebitur, Aſſaſſinos,cum hi in d.cap.
9 inter alia.non fuerint excepti,† Eccleſiarum immunitatem,ſi ad eas cõfugerint,in tutelam criminis habituros, quod non eſt tolerandum,perpenſa inſigni Romani Pontificis conſtitutione in capit.1.de homic.lib.7. pro cuius interpretatione adnotandum eſt, Aſſaſſinos dici quoſcunque,qui pecunia, aliove pretio conducti homines occidunt percutiuntve nihil tale ab eis præcauentes: ſicuti explicant Dom. Ancharra. Imol. Vancheſius: & Philippus Probus.in d. cap.1. cam conſtitutionem intelligentes in his,qui aliquem hominem Chriſtianum mandant occidi per homicidas pecunia ad id conductos, etiam ſi hi mandatarij Chriſtiani ſint.idem præmittunt Barto.in l.non ſolum.§.ſi mãdato.ff.de iniur.nu.4.idem Bartol.in l. Cicero.ff.de pœnis.Paulus Caſtren.in l.1.§.vltim.ff.de eo per quem fact.erit. Alexand.cõſ. 166.lib.7.Bal.& Salycc.in l.non ideo minus.col.penult. C. de accuſatio.Angel. in l. qui ſepulchra. C. de ſepul.viola.Hippolyt.in pract.crimi.§.examinanda.num. 21.& §.diligenter.num. 156.& in l.vnica. C.de raptu virgin.numer. 103. Ludouic.Carrerius in practi:crimi.titul.de homic.§.circa tertium.in princip. & pleriq; alij paſſim idem, vti expeditum,fatentur:quorum opinio communis eſt, & conſuetudine recepta. teſte Aretin. conſilio 165. column.11.Sic ſanè crimen iſtud Aſſaſſinium vtrinque dicitur: tam quo ad mandantem, conductoremve:quam quo ad man
10 datarium, & locatorem.His accedit,grauiſſimum,† & crimen eſſe, pecunia conductum alium occidere incautum quidem, & inſontem,ſiquidem cùm alioqui is,qui potum cauſa abortionis dederit,ſequutuſque fuerit aborſus infantis iam animari, pœna mortis puniendus ſit l.penultim.C.de Sicar. l. Diuus.ff de extraordin.crimin.l.8.titul.octauo. part.7. ſi verò aborſus ſit infantis nondum animati, pœna extraordinaria exilij ſit puniendus. l.ſi mulierem.ff.de Sicar.& ibi Hyppolit.ac Ioann.Igne. in l.prima.§.occiſorum. colum. 3.ff. ad Syllania. notatur in cap. ſi aliquis.de homicid.Quòd ſi nec mors, nec aborſus fuerit ex potione ſequutus: vilis damnandus ſit in metallũ, & honeſtus in

insulam relegandus amissa parte bonorum.textus.in l.si quis aliquid.§.qui abortionis.ff. de pœnis. tamen fœmina, quæ ob pecuniam fœtum etiam nondum animatum potionibus sumptis abegerit,vt locum faciat ventris substituto,mortis pœna est punienda.text.insignis.in dicta l.Cicero.cuius ad hanc rem meminere Felin.& Anania.column.1.in d.capit.si aliquis.Cardi.in ca. sicut.el 2. de homicid. Deci.in consil. 135. quibus addendus est Anani.& inibi Bologn.consi.1.col.vlti.Extat amplior, & elegãtior dict.l. Cicero. Species apud ipsum Ciceronem in oratione pro Aulo Cluentio,vbi inquit,eam fœminam ita punitam esse, nec iniuria,quæ spem parentis,memoriam nominis, subsidium generis,hæredem familiæ,designatum reipublicę ciuem substulisset.Hactenus Cicero.Sed, vt ad Assassinos redeam, mihi non admodum placet hæc cõmunis interpretatio : opinor etenim ea,quæ iure statuta sunt aduersus criminis assassini authores,nõ esse recipienda,nec ad praxim deducenda contra eos, qui conductis pecunia ad id homicidis,alios occidũt,nec eos, qui proprias operas pecunia in hoc sceleus locauerint, idque commiserint:sed tunc his constitutionibus locum fore,vbi quis aliquem Christianum occidit,opera & industria hominum quorundam infidelium,qui Gentilitio,Patrioue nomine Assassini dicuntur, sicuti asserunt Archidia.& Ioan.Andr.in dict.cap. 1. de homi.in 6.Arctin.consil.165.colum.11.Sylvest.verb.Assassinus. & Caiet. eod.verbo.& verb.excommunicatio.casu.16. Scribunt etenim Arch. & Ioan. Andr. & post eos Alberi.in Dictionario, verb. Assassinus, hos Assassinos esse quosdam infideles, qui subsunt principi itidem infideli:à quo ita edocti,& instructi sunt,vt quos ille occidi iusserit,facilimè occidant, atque arbitrentur mortem ex hoc non est timendam, nec vllam pœnam ob crimen istud post obitum passuros:imò sc obsequium præstare Deo opinentur.His conuenit,quod Raphael Volaterranus testatur libr. 11. capit. de sectis Syriæ. dicens, Assassinos esse Syriæ homines à pueritia ita instructos, vt inimicos Regis, aut domini, cui obediunt, eius mandato audaćter incautos opprimant. Idem ferè de his tradit eleganter Paul.Aemilius, de rebus Francorum. lib. 5.qui lib.7.meminit,Arsacidæ Assassinorũ Principis, qui quosdam Assassinos miserat pecunia accepta, vt Regem Diuũ Ludouicum occiderent,sicut historici quidam scripsere,itidem cõmemorantes,cruenti consilij pœnitentia ductum eos reuocasse. Vanum tamen Aemilio visum est,à tali hoste missos eosdem mox ab eodem contra patrios mores reuocatos. Sed & idem author huius Arsacidæ & Assassinorum iterum in eodem libro
" meminit.* Huius authoris Duarenus mentionem fecit. libr. 2.
" Anniuersariorum.c.12.* Quo factum est,apud Christianos,hos admissos frequenter fuisse, & pecunia conductos, vt audaćter quemcunque occiderent. Hæc verò interpretatio apertissima fit si pensiremus verba,seriemque text.in d.cap. 1. Præsertim inquit,Innocentius Quartus,cùm nonnulli magnates taliter perimi formidantes:coacti fuerint securitatem ab eorundem Assassinorum domino impetrare sitque ab eo non absque Christiane dignitatis opprobrio,redimere quodammodo vitam suam. Quibus verbis apparet crimen hoc Assassini non ita latè accipiendum esse,sicuti Doct.existimant, tametsi eorũ opinio proculdubio communis sit,atque adeo recepta, vt admodum pauci refragentur. Et præter alios eandem sequuntur ex iunioribus Thomas Grammati. voto.8.9. & 11. & Capicius decisio. Neapolit.155.quibus non omninò adstipulatur Regia.l.3.tit.23.parti.7.quæ subobscurè tractat,qui fuerint hi Assassini. Et profectò cum iuris vtriusque interpretes iuxta eorum sententiam frequentissimè plura de Assassinis tradiderint, operæpretium me facturum opinor,si lectorem hac de re tantisper admonuerim, communem opinionem proculdubio falsam esse opinatus.

Primùm,verè censeo,Romanum,Summumque Pontificem aduersus laicos,& seculares,qui ei subditi non sunt,quo ad temporalem iurisdictiõnem,nihil in eo capite statuere, etiam si aliquem Christianum occidi iusserint pecunia conductis homicidis, qui Assassini non sint. Huius equidem criminis punito ad Principem secularem pertinet obstante dicti capitis constitutione,quæ tunc laicos pœnis inibi expressis punit:quando hi Christianum aliquem occidi mandauerint, ministerio & opera illorum infidelium, qui Assassini dicuntur. Nam licet iurisdictio temporalis,& secularis ab Ecclesiastica distincta sit. capit.nouit. de iudic.capit.causam quæ.in secundo.qui filij sint legitim.capit. Regum. 23. quæstione 5.potuit tamen Summus Pontifex eam constitutionem edere nominatim contra laicos, ex eo quòd crimen hoc sit admodum atrox,enorme,& Christianæ religioni perniciosum : siquidem opera infidelium fideles occidebantur passim in ignominiam Christianæ Reipublicæ:sic equidem illum textum adnotarunt Panormita.in capi.si duobus.colum. 2.de appellationib.& Barbat.in capit.primo.num.11. de probationib.text.optimus in clement.1.de testib. Imò & Imperator ipse sub dictæ constitutionis pœnis comprehenditur, si id crimen perpetrauerit vti Ioann.Andre.inibi opinatur.

Secundò inferò,mandantem aliquem occidi, pecunia conductis hominibus:qui Assassini infideles non sunt, etiã si mors sequuta fuerit,canonis illius excommunicatione minimè affectum esse:cùm ea excommunicatio tantum in eos lata sit, qui industria, & opera Assassinorum infidelium Christianum aliquem occidi mandauerit.Quod si communis interpretatio admittenda foret:hi essent excommunicati, qui industria alterius Christiani pecunia conducti:Christianum aliquẽ interimi mandarent:quod ni fallor,alienum est à dictæ constitutionis mente.

Tertiò,eadem ratione existimo, eum qui alterum occidi iusserit:pecunia conducto homicida, scelere sequuto:nequaquam diffidatum censeri:nec exbannitum, nec publicum hostem esse existimandum : vbi conductus homicidia fidelis est:& alienus à gente Assassinia. Nec enim hoc casu admittenda est illius canonis constitutio:quæ diffidatum esse pronuntiauit eum,qui fidelem opera Assassinorum occidi iusserit.Ea verò diffidationis pœna,vt interim hac dictione vtar:ita est accipienda: vt diffidatus à quocunque impunè occidi possit.l.3.§. vltimo.ff. de Sicariis.l.3. titul. 27.parti.7.Angel. consilio 14.Cynus in l.reos. C.de accusat. 6.quæstione, notatur in authent. nauigia. C. de furtis, authen.item quæcunque.C.de Episcopis & cleric.optimus text. in capitul.fœlicis.de pœnis.& in capit.1. de schismatis. in sexto, Nec mirum ita à Romano Pontifice statutum fuisse contra laicos crimen hoc Assassini committentes, quandoquidem licet pronuntiatione, & iudiciali sententia Princeps Ecclesiasticus mortis pœnam non inferat,capit.per venerabilem. qui filij sint legitimi ad finem.legem tamen statuendo eam potest infligere, vt Bald.notat in cap.2.de maiorita.& obedien.cui accedit Ioãnes Bernard.in practi.capitu.57.quo in loco addit,posse clericũ absque metu irregularitatis consulere Principi, vt pro certo crimine mortis pœnam lege statuat infligendam fore : eidemque legi condendæ,clericus,aut prælatus suffragium exhibens : licet postea ex lege ipsa aliquis occidatur, irregularis non est. quod & Domini.scribit in capitul.vltimo.3. diffinit. post Archidia.in capit.officia.23.quæstione 5.Bald.in authenti.habita. in princip. C.ne filius pro patre.Anani.in capitu.ad audientiam. colum. 3. versic. Tertio quæritur.de homicid.

Quartò, eadem ratione constat cuiusdam dubitationis definitio : dubium etenim est, an sicuti per dictam constitutionem puniantur mandatores : ita & ipsi interfectores & percussores puniantur : quibusdam existimãtibus inibi minimè puniri ipsos mandatarios.quod visum est Areti.in dicto consil.165. colum. 11.quem sequitur Alberti.in cap.1.de hæreti.in 6.quæstione 11. ad finem. Aliis ex aduerso existimantibus dictæ constitutionis pœnas etiam mandatarium comprehendere perspecta legis ratione : sicuti asserunt Angelus de maleficiis. §. & Sempronium mandatorem in princip.Angel.in l.1.C.de sepul.violat.Paris de syndicatu.verbo.inquisitio.Thomas Grammaticus dict.voto.9. in fine. Antonius Capicius decisio. 155. Hippolytus in locis à me expressis in initio huius vndecimæ illationis. Imò ipsos interfectores, & homicidas pecunia ad id conductos in pœnam tanti criminis frustratim scindendos, ac dilacerandos fore scribit Panormit.in capitul. atsi clerici.in princip. numer. 41. de iudic.idemque sensit Chassanæ.in consuetud. Burgund. rubric. 1. versic.videndum.num.7.hanc item opinionem, ipsum, scilicet, homicidiam,ita vt mandatorem puniẽdum esse,tenet Everard. in Topicis cap.76.& probat Regia.l.3.tit.27.parti.7.Nam si vera est communis interpretatio huius criminis Assassinorum:itidẽ & vera erit hęc posterior opinio:at si verò assumenda est Assassinorum significatio iuxta eum sensum, quem aduersus communem probauimus: constabit planè prior sententia : cùm ex pœnis in dicto capit.primo.statutis. plures infidelibus Assassinis minimè conueniant. Quin ipsos homicidas ab eodem canone prætermissos fuisse, facilis est coniectura, ex eo quod infideles essent, nec eis pœnæ ab Ecclesia statutæ conuenirent. Et nihilominus,si idem Assaffini caperentur, crudeliter forent puniendi.

Quintò,hinc apparet ratio, cur ab eodem canone exigatur, occisum opera Assassinorum Christianum esse : vt pœnæ ibidẽ expressæ obtineant aduersus mandatorem:sicuti tradunt Ioan-Andreas,& Docto,ibi communiter.Bald.in l.si quis non dicam rapere.column.3.C.de Episcopis & clericis.Sylvest.verb. Assassinus.Socinus iunior consilio 6.colum.vltim.tenentes hac in re, oportere : quod constet,occisum Christianum fuisse:vt sit locus his, quæ de Assassinis constituta sunt. hoc etenim ideo ab Ecclesia exigitur:quia grauem ignominiam Christianæ Reipublicæ fieri existimauit:si Catholici viri opera, & ministerio infidelium occidantur.

Sextò deducitur, ex prænotatis, an verum sit quod plerique docuerunt, censentes sacerdotem, clericumve crimen hoc Assassinij

assassinij committentem,eo ipso absque actuali,& solenni depositione,& degradatione, posse per iudicem laicum puniri. quasi ob criminis immanitatem sit speciali ratione hoc obseruandũ secundum Lapum,& alios in dict.cap.1.Hipp.in dict.l.vnic.nu. 107.& in dict.§.diligenter nu.160.& in dict.§.examinanda. nu. 25.quorum opinionem sequuntur eam esse communem asserantes Albertinus in capit.1.de hære.in 6.quæstio.11. numer. 88.& Ioan.Bernard. in pract. crimi. capitu. 91. idem notat Stepha.Aufreri.in Clementina prima de off. ord. reg. 1.fall. 18. & optimè Capic.decisio.112.Nam & ipse idem opinor. & id admittendum censeo vbi clericus ministerio Assassinorum infidelium,aliquem fidelem occiderit, aut percusserit : alioqui admissâ Doctorum communi interpretatione : qua dictionem istam Assassinus,explicant:falsum existimo,quod plerique tradidere : nempe absque vllâ degradatione clericum ob crimen istud puniri posse à iudice seculari. Imò an & tunc sit degradandus : & exautorandus,tradendusque iudici seculari : pendet ab his,quæ diximus hoc in capite.versi.8.

Septimò, vt ad institutum regrediar, hinc colligendum est, verum Assassini crimen committentem iuxta eam significationem,quam ipse probaui nõ gaudere Ecclesiarum immunitate: imo ab Ecclesia inuitum etiam per iudicem laicum auelli posse:quemadmodum palam deducitur ex dict.capitul.primo. de homi.in 6.At si crimen Assassini iuxta communẽ sensum quis commiserit,tunc demum ab Ecclesia extrahi poterit:cum & simul proditionis crimen, & sceleus perpetrauerit:quod frequentius contingit. Et tamen qui communem interpretationem huius Assassinij criminis sequatur,consequenter & eius authorem ab Ecclesia extrahi posse opinabitur ex dict.capitulo 1. Sic & Specul.2.part.de Concilio.capit. 45.scripsit, Christianæ reipublicæ conuenire lege lata declarari, Assassinos posse ab Ecclesiis,& templis ad punitionem euelli.

Duodecimò,vt primam huius capitis materiam repetamus,
11 opinor hanc Ecclesiarum immunitatem,cum ea Ecclesiis,† nõ delinquentibus hominibus concessa sit,etiam excommunicatis prodesse,nec fugientem ad templum ob aliquod crimen:posse inde inuitum adduci,eo quod excommunicatus sit:secundum Host.in summa huius tit.Guilliel.& Imol.in Clem.de pœnit. & remiss.Hẽri.in c.vlt.de immunit.Eccles.col.5.Colmam in pragmat.sanctione titul.de interdictis.§.statuit. versi. inde. quorum opinio communis est,teste Boerio,decisio.110.nu.7. licet contrarium probare conentur,& teneant Summa confessorũ, tit. de immuni.Eccles.quæst.5.& Felin.in c.2.col.2.de except.

Decimotertiò, quamuis excommunicato profit Ecclesiarũ immunitas:non tamen proderit infideli:qui si ob sceleus ab ipso commissum ad Ecclesiam confugerit:poterit ab ea iure extrahi, vt condigna puniatur pœna.gloss.in l.1.C.de his,qui ad Eccles. confug. per text.inibi. gloss. item in Auth.de mandat. princ. §. publicorum.Abb.in dict.capit.inter alia.numero.6. Henri.in ca. vlti.columna secunda.gloss.in dict.prag.sanct.versi.inde. Boeri. dict.decisi.110.Anani.in capit.Iudæi.in 1.de Iudæ. Oldra. cons. 54.Saly.in dict.l.1.Cinus in l.præsenti.1. quæstio. C. eo. tit.quorum opinionem communem esse fatetur Hippo. in l. ex senatusconsulto ff.de Sicar.num. 10. Contrarium tamen notant gl. in dict.cap.inter alia.& ibi Host.Ioan.And.& Card. quæstione. 1.And.Tiraquel.in tractat. de primogeniis. quæst. 66. nume. 8. Huguitio in cap.definiuit.17.quæst.4.Felin.in dicto capi. Iudæi. Imola post alios in clem. 1.de pœni.& remiss.Sylvest.verb.immunitas.3.§.3.Hippol.in l.vnica.C.de rapt. virgi. numero. 114. quæ quidem sententia fortassis videbitur frequentiori authorũ calculo recepta : tametsi ipsi potius priorem probauerim.non enim par est ab Ecclesia defendi eum,qui eius gremio, tutelæ, & fidei committere seipsum recusat.

Decimo quartò,eadem ratione,& profectò fortiori : hæreticus non est ab Ecclesia defendendus : imo is poterit inuitus ad punitionem criminis à Sacris templis abduci.quod in specie adnotarunt Gomallus à Villadiego in tract. de hæret. quæst. 11. num.15.& Hippol.in dict. l. ex senatusconsulto.ad finẽ Bœrius dict.deci.110.dicens idem esse in blasphemis,atq; ita apud Gallos pronuntiatum fuisse.

Decimoquintò,ex his discuti poterit : an fugiens ob aliquod crimen ad Ecclesiam, quem fugientem iudex aspectu & cursu
12 persequitur: possit ab ipso iudice euelli & à templo † deduci ad punitionem:siquidem id posse iure fieri existimarunt Cynus in Authen.si quis ei.C.de adulte.Alex.cons.24.nu.26.lib.2. Hippo. in d.l.vnica.nu.111. quibus aliqua ex parte suffragatur Iurisconsul. in l.quod ait lex.§.vlti.ff.de adulte.Ego sanè non video, qua ratione hæc sententia defendi possit, nec legi apud ius Canonicũ: imò nec ciuile locum aliquem, quo ea probari valeat, & ideo verè,ni fallor, opinor, fugientem ad Ecclesiam, minimè posse inde per vim extrahi:ex eo, quod fugiens à iudice seculari, vel ab eius familia, eum ad ocilum, & prope prosequente, fuerit Ecclesiam ipsam ingressus:iura etenim Pontificia,quibus hoc in tractatu standum est,nequaquam patiuntur exceptione istam : imò hac in specie eorum ratio firma,& valida est:quamobrem aduersus. Cinum hanc opinionem asserunt iure veriorem esse Bald.Rom.Alex.& Ialin.Iplerique.ff.de in ius vocan. Henri.in cap.vltim.col.3.de immunit. Eccles. Chassanæ.in consuet. Burgun.rub.1.§.5.vers.Archidiaconus nu.116.Ioann.Lupi in rubr. de donatio.§.38.num.4.Rode.Xuares in l.2.titu.*de los gouiernos* quæst.5.& Ioann.Igneus in l.1.in princ.col.2. & 3.ff. ad Syllani, quin & Carolus Molinæus in dic.Alex.consi.scribit. Alexandrũ in eo responso loquutum fuisse argumentando:non autem affirmando:sentiens planè Cini opinionem veram non esse. Sic sanè aduersus eam pronunciatum fuisse testatur Boerius d..decis.110.colum.pen.

Decimosextò, oportet ex his probare Archid.sententiam : is
13 inquam in cap. sicut antiquitus.17. quæst.4. scribit, † captum à iudicis secularis familia : dum per Ecclesiam ad carcerẽ publicũ ita captus ducitur posse ab eadem Ecclesia inuitum abduci. Nec enim vere is à templo violenter euellitur, sed per id templum,captus extra Ecclesiam ad carcerem ducitur: nec liber tẽpum ingressus est : quamobrem sequuti Archid. idem tenent Ioann.Lupi in d.§.38.num.4.& Ioann.Igneus in d.l.1.in princ. eorum.3.quibus suffragatur text.sing.in l.si quis post hanc.C. de æduf.priuat.idem notat Oldr.cons.54.

Decimoseptimò, perpensis primis huius capitis principijs, ipse arbitror, non posse iustè ab Ecclesia euelli eum, qui dũ captus esset à iudicis familia : ab ea seipsum exemit, & ita liber ad Ecclesiam fugerit:sicuti in specie asserit Ioann.Igne.in d.l.1.col. 3.Boer.d.decis.110.col.pen. Nec Archid. in d. cap. sicut antiquitus.contrarium probat:quamuis Chassanæ. in d.vers. Archidiaconus.num. 115. id ex ipso Archi. falsò deduxerit, & asseueret ita apud Gallos iudicatum fuisse.

Decimooctauò,ex his constat iure Canonico, cui standum est,non posse quem inuitum ad criminis punitionem ab Ecclesia extrahi,etiam si is captus in carceribus,ipsum carcerem confregerit, & ad Ecclesiam fugerit, quod in specie tradit Boerius d.decis. 110. col. pen. qui refert, Arresto lato hanc sententiam probatam fuisse.eandem Chassanæ. d. vers. Archidiaconus. nu. 116. probat, & si testetur contrarium in Gallia iudicatum fuisse,& seruari frequenter,quæ quidem praxis ex eo etiam improbatur, quòd si quis existens in carceribus præstito iuramento de redeundo exierit obtenta custodis licentia, & fugerit ad Ecclesiam:non potest inde inuitus extrahi : secundum Barth. Brixi.quæst.Dominicali 38.Alber in l.fideli.C.de his,qui ad Ecclesi confug. Henri.in cap.Ecclesiæ in fin.de immun.Eccles. Præpo. in cap.ius gentium.num. 10.1.distin. & Aufreri.in additionibus Capellæ Tholosanæ. 422. qui tamen permittendũ esse censent, hunc de quo hac in specie agitur,abduci ab Ecclesia, si iustè captus,& in carcerem detrusus fuerat.modò cautum ei sit quo ad corporis pœnam:ita quidem,vt ad eam patiendam,& quoties ea timetur, ab Ecclesia euellendus non sit,etiam si captus iustè fuerit.

Decimonò, oportet perpendere crimina excepta à regula generali.in d.cap.inter alia.nempe nocturnum depopulatorem agrorum:is etenim periculosior est grauiusque peccat, ac delinquit:huicque difficilius resistitur.argumento eorum, quæ de fure nocturno notantur in cap.2.& 3. de homicid. & in l. itaque. ff.ad l.Aquil.& in l.flirem.ff.ad l. Corn. de Sicar. Sic etiam excipitur famosus latro cuius meminit Iurisconsultus. in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis, eiusque cognitionem obiter, & nos attigimus hoc lib. cap. 9. nume. 7.quem & in hac materia, viarum grassatorem interpretantur Regia.l. pen. titu. 11. part.1. Oldr.cons.154.Belluga in d. §. sed quia num.13. in Spec. Principum. Quasi secundum eos simplices fures ab Ecclesia extrahi non possint, quod iure probari facilimè poterit. Consuetudo tamen consensu clericorum, & laicorum instituta, obtinuit fures etiam simplices non gaudere templorum immunitate, atque ita passim ab Ecclesijs abducuntur inuiti à iudicibus secularibus.

Vicesimò, principaliter oportet expendere, quid agendum sit de simplicibus debitoribus ære alieno grauatis, qui hac ex causa ad Ecclesias confugiunt. Nam eos posse ab Ecclesijs inui-
14 tos extrahi aliquot rationibus† forsan persuaderi poterit,& primò ex eo,q; debitor fugitiuus capi potest die feriato, temporeque,celebratione speciali diuorum publicè sancto. glo. celebris in l.vlt.C.de feriis.quam sequuntur Bald.in cap.fin.cod.titu. Baptista de S. Seuerino dicens eam singularem esse in tract. de debit.susp.& fugit.quæst.8.tenet Bartol. in l.ait prætor.§. si debitorem. ff.si quid in fraud. creditor. Bartol. idem in dicta l. vltim. Ang.Aret.& ibi Ias.nu.77.in princip. de actioni.Alberic. dicens

ita

ita communiter obseruari.in l.feriati.ff.de feriis. Nec id mirum, cùm & fugitiuus debitor ob fugæ periculum capi possit à iudice incompetenti. vt existimat Ancha.consi.192.cui accesserunt Socin.& Iason column.vlti.in l.secunda.ff.de iurisf. omni.iudi.& Carol.Molin.in consuetu.Parisien.tit.1.§.6.glos.6.num. 7. quod si debitor fugitiuus tempore feriato in honorem diuinum capi potest, poterit sanè & in loco Sacro. argumento sumpto de tempore ad locum.l.vinum.ff.si cert.peta.l.vlt. ff.de triticar. l. ratio.§ si per venditorem.ff.de actio. empti. qua ratione debitorē fugitiuum ab Ecclesia abduci posse, tenent Ias. in dict. l. vinum. num.5. & Euerardus in topicis. in capit. de loco à tempore. His suffragatur, maximè in his Hispaniarum Regnis, quod lege Regia.Hodie.l.4.5.6.& 7.tit.19.lib.5. Recopilat. debitores tradendi sunt, si soluere nequeant, ipsis creditoribus in seruitutem quandam sicuti capite.1.huius libri ostendimus:& ideo videtur posse debitorem extrahi Ecclesia ad exhibendum creditori seruitiū istud:quemadmodum in hac specie, præmissa lege ista, visum est Oldrad.consilio 54.& Aufrerio in Capel. Tholos.422.& Panorm.in d.capit.inter alia.num.22.Alberic.in 1.par. statu.quæst. 39.& in rubric.C.de his qui ad Eccles.confu.Boerio decisio.215. num.7.cum seruus fugiens ad Ecclesiam possit ab ea abduci vt domino seruiat.text.in d.capit.inter alia.l. si seruus. C. de his qui ad Eccles. confug. quam legem Honorius & Archadius Imperatores tulerunt Eutropij eunuchi consulis iudicio & persuasione, eamque iniquo animo diuus Chrysostomus tulit, eoq; nomine graues inimicitias cum Eutropio exercuit. At cùm fortuna tulisset, vt ob iram Cæsaris Eutropius ad Ecclesiam confugisset & in æra sederet, diuino iudicio factū esse Chrysostomus dixit, vt eo auxilio, quod abstulerat, ipse indigeret, vt scribit Otho lib.4.Chronicorum cap.19.quem & Alciat.refert lib. 2. parerg. cap. 45. extat ipsius Chrysostomi in Eutropium increpatorius sermo. Cuius rei etiam meminit Nicephorus Historiæ Ecclesi. lib.13.cap.4.Qui tamen scribit, Eutropium persuasisse Imperatoribus, vt legem ferrent, ne quis ad Ecclesiā confugeret. Quod si quis ad eam confugisset, & supplex Deo factus esset, atque in templis metus causa versaretur, vt inde extraheretur. Idē prius scripserant Socrates lib.6.cap.5.Sozomenes libro 8. cap.7.Cassiodorus libr.10. Tripart cap.4. & Prosper.3.parte. de promissi cap.38. Nec lex ista de seruis ab Ecclesia extrahendis lata est. Sicuti ex his auctoribus constat, & præcæteris ipse Nicephorus tradit adiiciens, post supplicium Eutropij legem istam ex publicis monumentis sublatam, & nomen Eutropij ex Catalogo consulum expunctam fuisse. quorum prius ex Sozomene, posterius ex Socrate accepit. vnde nihil hoc pertinet ad d.l.si seruus. Quicquid Alciato visum fuerit. Nec enim Diuus Chrysosto. indignè tulisset legem maximè iustam, vt seruus à Domino ad Ecclesiā fugiens inde abduceretur, vt domino seruiret.

Sed profectò, debitorem fugitiuum ab Ecclesia minimè abduci posse: templorumque immunitate gaudere, iure verius est. Nec enim alicubi expressum est in hac specie Ecclesiarum immunitatem non prodesse his, qui ad eas confugiunt, & ideo regulæ standum est. sic sanè hanc partem sequuntur Docto.communiter, præsertim Abb.in d.cap. inter alia. num.22. Oldrad. in dict.consi.54.text.singula.in l.præsenti. C.de his qui ad Ecc.conf. Regia. l.2.titul. 11. part.1. etiam si debitor fugiens ad Ecclesiam sit obnoxius publicis tributis, secundum Abb.in d.cap.inter alia. Cynum in d.l.præsenti. Aufre.in dict.Capel.Tholos.422.& Syluest.verb.immunitas.3.§.3. idem expressim cautum extat Machabæo.1.cap.10.licet contrarium in Cæsarum Nouellis statutum fuerit.in authent. de mand. princip. §. publicorum.is enim text. tanquam iuri Pontificio hac in re contrarius recipiendus non est. Imo & in Hispaniarum Regnis non obstante lege Regia.Hodie dict. l.4.5.6. & 7. titul.19.lib.5.Recopil. de tradendis in seruitutem debitoribus ipsi creditori, non possunt ab Ecclesiis debitores abduci. Hodie.l. 12. titulo 2.libr.1.Recopil. quod eleganter ostendit Roderi.Xuares.in d.l.2.*de los gouiernos*. quæst. 5.quia dict.l.2.si seruus.obtinet in vero seruo, & in iure veræ seruitutis.quod equidem etiam lege Regia non datur creditori in ipsum debitorem vt manifestum est. Sic olim ab Asylo, quod Romulus instituit minimè debitor abducebatur, auctore Plutarch.in Romulo, sed & in Epheso Diana obæratis, cum in illius templum confugissent Asylum ac securitatem à fœnatoribus præstabat, vt idem Plutarchus scribit in libr. De vitanda vsura. fuit & Mineruæ Calydoniæ tanta religio, vt capitalē fraudem ausi, aut pecunia iudicati, qui ad illam confugissent, noxa, pecuniaque soluerentur. quod item Pergami in Asia receptum erat siquis ad Aesculapij ædem confugisset: vt Alexander Polyhistor scribit.

Nec Iasonis argumentatio sufficiens est, siquidem hac in specie minimè licet de tempore ad locum argumentari propter disparem rationem quæ manifesta est, & constat. Nam tempore feriato licitum est homicidiam, aliosve delictorum reos capere, quod Iason ipse non negauit & probatur in l. Prouinciarum. C. de feriis. & tamen hos non licet ab Ecclesia abducere qua ratione à Iasone recedunt inibi Deci.num.8.Purpura.num. 10.& Alciat.qui Panormitan.& communem sequuntur. posset fortasse Iasonis sententia apud Hispanos admitti in mercatoribus, & campsoribus qui maximo reipub.dispendio, ex pecuniis, & rebus alienis dum negotiationem quæstuariam exercent, operam vsuris & fœnoribus strenue dantes, lautè, & opipare viuentes: decocti tandem versuram faciunt, & ad Ecclesiam fugiētes creditores omnes misere fallunt, quod grauissimum crimen est, & ob id famosi latrones appellantur, ac vt tales, grauissima pœna puniuntur, pragmatica lege 80. hos etenim vidi ab Ecclesiis violenter ad criminalem punitionem à iudicibus euelli, quod an iustè fiat, aliorū esto iudicium, id etenim posse iure fieri probat, & tenet Boerius decisione.215.numero 7.quo in loco plura de his mercatoribus tradit.

Nec tamen me latet in supremo Regis & Cæsaris prætorio quæstionem hanc, anno M. D. XXX. controuersam fuisse, & ob id datas literas Regias, rescriptumque esse iudicibus Ecclesiasticis, vt præstita per iudicem secularem cautione de non puniēdis criminaliter debitoribus, ipsosmet debitores quoscūque ab Ecclesiis abducerent, & eorum bona, si quæ debitores in Ecclesiam detulerint. Alioqui ipsis iudicibus Ecclesiasticis prævia monitione nolentibus, aut negligentibus debitores ab Ecclesiis, abducere, id munus delegatum est eodem Regio rescripto, & iniunctum iudicibus secularibus. extat hoc Principis decretum inter alia quæ Granatæ anno 51.excussa fuere Regij senatus inibi commoratis iussu.Hodie.l.13. titu.2. libr.1. Recopillat. Idem ad iudices Ecclesiasticos rescripserant Catholici Reges Ferdinādus, & Elysabeth Anno 498. quemadmodū inter huius Regni pragmaticas sanctiones refertur ad finem ipsius operis. idemque lege Regia apud Gallos sancitum fuit authore Rebuffo, Tomo secundo.de Regiis constitutionibus.tit.de immunitate Ecclesiarum.articulo secundo.

Vicesimoprimò ex Canonū constitutionibus apparet, quodcunque crimen committentem in ipsis diuinis templis, & in ipsa
15 Ecclesia, ab eis iustissimè euellendum † fore. capitu.vltim.de immunit. Eccles. cuius ea est potissima ratio quod indignum sit Ecclesiam auxilium exhibere ei, qui intra ipsam delinquens iniuriam templis intulit. capitu. quia frustra. de vsuris. accedit ad hæc & secunda ratio, cùm in Ecclesia delinquens, ea fiducia & spe deliquisse videātur vt ab ipsa Ecclesia defenderetur, alioqui crimen nōn commissurus: & ideo grauem iniuriam Ecclesiæ facit, ab ea adsumens ansam & delinquendi occasionem. atque ita passim omnes conueniunt in hunc casum: licet Ludouicus Romanus consil. 234. contrarium teneat authoritate gloss. in capitul.frater 17.quæst 4. quæ vt vulgò in omnibus ferè codicibus legitur expressim asserit delinquentem in Ecclesia ab ea auelli non posse, eiusque immunitate gaudere. atsi tollatur à gloss. dictio, non, quæ proculdubio expungenda est, attenta ipsius glo. intentione, potius probat decisionem text.in d. c.vlt.

Vicesimosecundò deducitur, cum qui in Ecclesia crimen aliquod commiserit, etiam sine spe, & absque fiducia consequendæ immunitatis ab eadem Ecclesia, adhuc abduci iustè posse: nā ex prædictis rationibus & si posterior hoc in casu deficiat, prior tamen omninò obtinet. Quamobrem hanc illationē tenet Panor.in d.cap.vlt.colum.2.quæ verissima est seruanda secundum Aufreri.in d.Capel.Tolosan.422. probabiturq; ex sequentibus illationibus, quæ ad interpretationem dicti capitis vltimi statim expressim tradentur.

Vicesimotertiò, delictum committens in Ecclesia non tantū illius Ecclesiæ immunitate priuatur & ab ea abduci poterit, sed & à quacunque alia propter crimen intra Ecclesiam perpetratum, sicuti post Doctor.antiquos Henricus probat, in capit.Ecclesiæ.col.3.de immunit.Eccles.

Vicesimoquartò, fortius asseritur, crimen in Ecclesia commissum non tantùm eius authorem priuare immunitate Ecclesiarum quo ad illud delictum, sed & quo ad omnia alia crimina, quæ commiserit extra diuina templa, quasi ob iniuriam Ecclesiæ illatam dignus sit hac generali immunitatis priuatione. quod expressim tenēt Capella Tholo.decisione.422. & Chassanæ.in consuetud.Burgund.rub.1.§.quinto.versi.Archidiaconus. num.112.contraria tamen sententia verior apparet, ex regula iuris Pontificij, quæ in hac specie minimè reperitur sublata, atque ita respondet Boerius d.decisio.110.col.vlt.

Vicesimoquintò, ita sunt hæc intelligenda, vt delictum in Ecclesia commissum causa potissima sit vt delinquens iure Ecclesiasticæ immunitatis priuetur: modò crimen graue sit. Nam si sit leue etiam intra Ecclesiam commissum, non est ab ipsa Ecclesia abducendus ipse delinquens, sicuti existimant Abb.in d.capitul. vltim.

vltim.post Hostien.& Doctor.ibi.Henric in dicto capitul. Ecclesię.col.3.Aufrerius dict.decisione 422.Syluest.verb. immunitas tertio.§.secundo.& Angelus Castrensis, Pauli Castrensis filius in consilio.459.col.1.lib.2.consiliorum patris, vbi asserit hanc opinionem communem esse.

Vicesimosextò, attenta ratione tex.in dict. cap. vltimo. si quis prope Ecclesiam ex proposito delictum commiserit ita deliberatè, vt coniectare possimus, cum spe Ecclesiasticæ immunitatis deliquisse, ab Ecclesia is abduci ad criminis punitionem poterit secundum Anch.in dict.capitu.vltim.Henric.in dict.cap. Ecclesiæ.colum.3.& Alciat.in reg.3.de præsumptio.cap.33.Hinc scribit eleganter Ioan.Lupi in cap.per vestras.§. 10. de donationib.inter vir & vxor. peccantem spe consequendę absolutionis virtute & ratione indulgentiarum, & Apostolicarum literarū, non posse ex vi ipsarum absolui. quod probari item potest per tex.in c.quando.in 1. de consecra. distinctione quarta. & in ca. illud.de cleri.excomm. minist. & in l. 1. §. hæc autem actio. ff. si quis testam. lib.esse iuss. fuerit. quibus mire conueniunt pulchra verba Lactantij Firmiani, qui lib.6.diui.insti. capitulo. 13. ita de Eleemosina inquit. Nec tamen quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes, abolentur enim si Deo largiare, quia peccaueras. Nam si fiducia largiendi pecces, non abolentur. His verò, vt cautius Lactantij verba intelligas. S.Tho. & ibi Caietan.2.2.quæst.21.artic.2.ad.3.

Vicesimoseptimò. ex his opinor, non gaudere Ecclesiarum immunitate eum, qui ex loco profano sagita, iaculo, aut sclopo, existentem in Ecclesia percusserit, non enim potest cōmodè negari crimen istud in Ecclesia commissum fuisse, cum id scelus etiam si initiū habuerit à loco non Sacro, in Ecclesia tamen exequutionem & perfectionem habuit, quamobrem nō possumus inficiari Ecclesiæ factam fuisse iniuriā. quod probari potest authoritate Bald.in l. si quis non dicam rapere. colum. 3. C. de Epis.& cleric.Pauli Castrēsis in l.si vt proponitur. ff.de fideiusso. item Bald.in l.multum interest.pen.colum.versi.Sed hic quæro. C.si quis alteri vel sibi quibus & Hippo.accedit in l.vnica.C.de rap. virgi.num.250.& sequenti.

Vicesimooctauò, examināda est hoc in loco opinio Angeli Castrensis, qui in dict.consil.459.libro. 2. inter Pauli sui parentis responsa: existimat furem qui rem furto ablatam intra Ecclesiam contrectauerit: eaque vsus fuerit, posse ab Ecclesia abduci, nec eius immunitate gaudere, ac si furtum in Ecclesia commisisset, quod tamen extra Ecclesiam perpetrauit, quasi hæc contrectatio, quæ in Ecclesia fit, nouum furti crimen verè dici valeat. Nam licet regulariter delinquens sit ad locum delicti, & ad vrbē vbi deliquerit remittendus, vt inibi puniatur.l.si cui.§.vltimo. & l.vltima.ff.de accusationibus. & in Auth. vt nulli iudic. §. si.quis vero comprehensorum.collatione.9.Regia l.secunda.tit.17. lib. 8.ordina.Hodie.l.3.tit.16.lib.8.Recopilat. & notatur in l. 1. & in Authen.qua in Prouincia.C.vbi de crimi agi oport.gloss.in cap. vltimo.de foro competen.dicto verbo. de more. & in l. à diuo Pio.§.sententiam. ff. de re iudica. si tamen quis Toleti rem furto abstulerit, eamque Hispalim deferat, poterit à iudice Hispalensi ob nouam contrectationem puniri, nec is tenebitur furem ad iudicem Toletanum remittere. quod Bart.notat in l.si dominū. ff.de furtis.& ibi Alexan.Guido quæst.22.Bald.in l.vnica.col.7.C. de confess.idem Baldus. consi. 462.lib.3.Angel. Castrens.in dict. cōs. 459. quorum opinio communis est secundum Nicol. Boerium decisione 13. nu. 47. sed quia hæc sententia dubia quibusdam visa fuit: siquidem contrarium tenet Fulgosius. cons.149. colū.2.& Bald. in d. cons.471. asseuerat Baroli opinionem non seruari, nec admitti in praxi, eamque latè reprobat pluribus rationibus Marcus à Mantua ἀποφθεγμάτε. 103. ex ducentis posterioribus: ego maximè dubius sum, an verum sit quod in hac materia de Ecclesiarum immunitate Angelus Castrensis adnotauit: imò, vt ingenuè fatear, eius opinionem falsam esse censeo: licet cōcedam rem ipsam furto ablatam posse ab ipso fure etiā intra Ecclesiam per vim auferri vt domino restituatur, ne Ecclesia occupantem rem alienam tutari videatur, atque ita arbitror intelligendam esse decisionem text. in dicto capitul. vltim. de immunit.Eccles.

Vicesimononò, constat non tantum laicos sed & maiori ratione clericos inuitos ab Ecclesia euelli non posse etiam à iudice Ecclesiastico. quemadmodum post Innocentium, Cardinalē quæst.6.& alios in dicto capi.inter alia. Roma. respondit in cōs.
16 234.& cons. 227.cui Panormita. refragatur † in dicto cap. inter alia.nu.13.scribens, iudicem Ecclesiasticum posse clericum inuitum ab Ecclesia abducere ad criminis punitionem, quod cōsuetudine & moribus obtinuit, vt testatur Ioan.Bernar.in pract.criminali.capitulo.115.qui tamē asserit Roman. opinionem magis communem esse: & opinatur eam seruandam fore vbicunque crimen. quod clericus commiserit, sit dignum degradatione & traditione curiæ seculari, tunc etenim vel clericus non est ab Ecclesia abducendus: aut si abductus fuerit non est curiæ seculari tradendus. qua in re ipse considerandum esse censeo, in criminibus, quæ digna sunt degradatione & traditione iudici seculari facienda, non obtinere locum, Ecclesiarum & templorum diuinorum immunitatem, cùm atrocissima sint. Et ideo si crimen à clerico perpetratum exigat degradationem, & traditionem, ac præterea eiusmodi sit. vt fugientem ad Ecclesiam priuet iure immunitatis Ecclesiasticæ, non video qua ratione clericus ab Ecclesia extrahi non valeat, ac demum curiæ seculari post degradationem tradi. alioqui iustissimum est, traditionem minimè fieri: in quo oportet maturius cogitare.

Tricesimo, apparet ex præmissis, fugientem ad Ecclesiam, qui ab ea iure abduci non potest, minimè esse intra eandem Eccle-
17 siam, neruis, compedibus, aut catenis vinciendum, † ligandum vè, ne fugere quo libuerit, ei liceat. hoc etenim contra Ecclesiasticam libertatem, & immunitatem fit: & ob id fieri non debet. quod deduci potest ex cap.definiuit.17.quæst.4.l.præsenti. C. de his qui ad Eccles.confugi.l.2.titu.11.parti.1. tenet in specie Guido Papæ decisio.121. scribens contrarium moribus receptum esse, & id permitti potest, vbi ambiguum sit debeat ne gaudere delinquens Ecclesiæ immunitate, modo vincula ab vtroque iudice Ecclesiastico & seculari iniiciantur, sicut tradit Belluga in Specul.Princip.rubri.11.§.sed quia.nu.21.

Tricesimoprimò, eadem ratione infertur, vbi immunitas Ecclesiastica iure seruanda est, non posse Ecclesiam ipsam obsideri, vt ad eam fugientibus alimenta, victus, & vestitus minimè deferantur, cum hoc sit immunitatem omnino violari. quod probatur in dicta l.præsenti.& in dicta l.2.secundum Hostiens. Abb. nu.13.& communem in dict. cap.inter alia. Guido. dicta quæst. 121. nec contraria consuetudo valet, vt latè ostendit Ioannes Igne.in l.1.in principio ff.ad Syllania. scribit tamen Andreas Alciat.lib.7.parerg.cap.7. Pausaniam Lacedæmonium proditionis accusatum, cum in templum Palladis Chalciœcæ confugisset, à matre obstructa pariete, templi ianua, coactum fame mori. citat huius historiæ authorem Aemilium Probum, sed & Ioann. Stobæus sermone. 37. eiusdem meminit. ex Gesneri interpretatione in hunc sanè modum. Cùm Persæ Græciam vastarent, & indigenæ omnes perturbati essent, Pausanias Lacædæmoniorū dux quingentis auri talentis acceptis à Xerxè Spartam proditurus erat. Cæterum, interceptis Epistolis Hegesilaus eius pater, cū rem intellexisset ab illis, qui in Epistolas inciderant, persequutus est filium ad templum vsque Mineruè, quæ Chalciœca ab æde ænea cognominatur: ibi forib. templi obstructis per lateres, vna cum vxore sua Pausaniæ matre, introitum custodiuit, & proditorem fame necauit, quem mater mortuum sublatum extra fines Spartæ proiecit. Hactenus Stobæus ex Chrysermo in 2.libr. Historiæ Persicæ. Plutarchus item in parallelis cap.21. Persis, inquit. Græciā discursationibus, ac prædis infestantibus, Pausanias Lacedæmoniorum Imperator 50.auri talenta, vt Spartam proderet à Xerxe acceperat. Quod vbi deprehensum est, pater Agesilaus vsque ad Calciœcæ Palladis templum filium insectatus cocto latere ita templi fores obstruxit, vt cum inedia consumpserit, mater autem insepultum eiecit: quemadmodum Chrysermus historiam secundo refert. Hęc Plutarchus. cuius testimonio adducor, vt existimem apud Stobæum corruptam esse vocē in talentorū numero Sed & Diodor.Siculus li.11. idē ferè de Pausaniæ morte scripserat. Eiusdem mortis meminit Lycurgus in oratione contra Leocratem: & Aelianus lib.9.de varia Historia Ad hāc Pausanię occisione putat Alciatus allusisse Ouid.in Ibin.

Obstructoque necem patiaris limine templi,
Vt legem pœna cui dedit ipsa parens.

Idem Plutarchus cap.22.in parallelis scribt: Romanis aduersus Latinos bellum gerentibus, quendam patritium genere, inopē tamen adolescentem Cassium Brutum nomine, dicta mercede portas aperire volentem, deprehensum ad auxiliare Palladis tēplum confugisse, tandē ab eius patre Cassio signifero occlusis templis foribus fame necatum fuisse, insepultumque à parente eiectum esse. quod adducit ex Clytonimo in lib.9.rerum Italicarū. Paulò aliter Pausaniæ mortē. & quod is fugiens ad templū Palladis Chalciœcę impunitatem solus non meruerit tradit Pausanias li.3.in Laconicis & Thucydides li.1. de bello Pelloponnensiaco. quo in loco Laurentius Valla à Græco vertit, Palladem Chalcidoniam, cum vertere debuisset Chalciœcam. Huius etiā templi Chalciœci mentio fit à T. Liuio li.5.decad. 4. & Polybio lib.4.vt obiter lectorem admoneam, Nicolaum Perotum non satis huius dictionis cognitionem habuisse, qui templum ærario vicinum fuerit interpretatus. Pausaniæ vero matrem Alcithean nominat Thucydidis interpretes, patrem autem ipse Thucydides Cleombrotum fuisse scribit.

Tricesimosecundò, dubitatur ex hoc, quid dicendum sit de delin-

delinquente, qui cùm ad Ecclesiam confugisset, eam clausam
18 inueniens, manu portas, earumve ansam, † aut vectes apprehẽdit, an inde extrahi possit à iudice seculari absque violatione immunitatis Ecclesiasticæ: Et sanè hunc abduci ab eo loco nõ posse, & si abducatur immunitatem Ecclesiæ violatam censeri, respondit Ioan. Igneus in d.l.1.ff.ad Syllani. numer. 57. dicens Rhotomagi ita sæpissimè iudicatum fuisse. nam & id à ratione Sacrorum Canonum super hac re statutorum palàm deducitur.

Tricesimo tertiò, idem dicendum erit de eo, qui cùm esset intra Ecclesiam per vestem eius extra Ecclesiam extensam apprehensus fuit, & ab Ecclesia abductus, violatur enim ex hoc immunitas Ecclesiastica secundum Ioan. Andream in cap. vlti. de immuni Ecclesia. & Ioan. Igne. in dict. nu. 57.

Tricesimo quartò infertur ex prænotatis, iudicem laicum nec posse abducere criminosum ab Ecclesia, etiam absque licentia Episcopi, quoties iuxta Canonicas sanctiones delinquens ab Ecclesia extrahi potest, nec immunitas Ecclesiarum ex eo violatur. siquidem cùm Ecclesia tunc ad eam fugientes minimè tutetur, nec tutari velit, nulla fit ei iniuria, si propria authoritate iudex etiam secularis eos per vim abduxerit, quod moribus & praxi Christiani orbis satis receptum est, vt asserit Guido Papæ, quæstione. 121. notat Guillielmus Benedi. in c. Raynutius. verb. vxorem. nu. 444. de testam: et quamuis Cynus & Salyce. in dict. authen. si quis ei. C. de adulter. & Belluga in Speculo Princip. rub. 11. §. & quia. nu. 27. teneant, in hac specie exigendam esse licentiam à iudice Ecclesiastico, vel Prælatis. per textum inibi, qui tamen nõ omninò apertè hoc probat in his casibus, quibus ab Ecclesia possunt criminum authores iure Pontificio euelli.

Tricesimo quintò, non est prætermittendum ex capit. vltim. de immunit. Eccles. adnotari posse si eius communem interpretationem consideremus laicum crimen aliquod intra Ecclesiã perpetrantem: posse à iudice seculari puniri, nec eius criminis cognitionem ideo ad Ecclesiasticum iudicem pertinere: quod intra Ecclesiam commissum fuerit. nam si laicus commitens delictum in Ecclesia potest à iudice seculari inde inuitus abduci, textus in d. capit. vlti. poterit sanè per eundem iudicem puniri. qd aduersus Cynum. in l. præsenti. C. de his qui ad Eccles. confu. Panormitan. existimat iure verum esse in d. cap. vlt. idem in capitul. cùm sit generale. num. 27. de foro competent. Bart. in l. si. cui. §. vlti. ff. de accusat. idem Panormit. in d. cap. inter alia. nu. 29. Angelus de maleficiis: §. in scalis sancti Petronij, tametsi secundum eum & Panor. iudex Ecclesiasticus ratione Sacrilegij poterit aduersus delinquentem in Ecclesia quo ad eius pœnã procedere.

Tricesimo sextò, his proximè accedit, iudicem laicum, & si non possit fugientes ad Ecclesiam inde inuitos abducere, posse tamen ab eis arma prohibita, & legibus vetita ẽt intra Ecclesiã auferre. delinquit enim is, qui fert arma prohibita, & ideò cũ hoc delictum in Ecclesia commitat, à iudice seculari puniendus, aut saltem armis priuandus erit. Nam regulariter arma prohibita sunt, & item eorum vsus vetitus tam clericis, quam laicis, tã intra Ecclesias, quàm foris. tex. in l. 1. C. vt armorum vsus in scio Principe interdictus sit. libro 11. c. clerici arma. de vit. & honest. cleri. tradunt latè Corn. consilio. 20. lib. 3. Socinus regula. 30. Castellian. Cotta dictione, Armorum. eleganter Tiraquellus de nobilitate. cap. 20. num. 66. extant & Regiæ sanctiones hac de re, & optimus text. in cap. 1. §. si clericus. de pace tenen. & eius viola. in feudis. pœna tamen, quæ ob armorum vsum lege infertur, à clericis exigenda est apud iudicem Ecclesiasticum, secundum Ioã. de Platea. in §. item lege Iulia. Inst. de pub. iudic. & Ioan. Lupi. in cap. per vestras. 2. notabil. §. 1. num. 13. Apud Gallos clerici arma vetiti deferentes per iudices seculares puniuntur, quemadmodum testantur Chassanæus in consuet. Burgund. rubr. 1. §. 5. versic. Archidiaconus. num. 79. & Carolus libr. 2. Regalium Franciæ. priuilegio. 17. modo pœna sit pecuniaria, non alias. Apud Hispanos vsus obtinuit, vt clerici cùm armis ipsis deprehensi à ministris iudicis secularis: armis spolientur, quod iustè fieri potest, cũ, alioqui si à iudicibus secularibus id non fieret, liberam haberẽt clerici facultatem arma vetita deferendi, ac deinde maxima ab his scelera liberius perpetrarentur in reipublicæ iniuriam, & Ecclesiastici ordinis, ac dignitatis opprobrium.

Cæterùm, vt & hoc non omittamus, adnotandum est in Franciæ & Gallorum Regno, delinquentes statim ab Ecclesiis abduci, vinctosque à laicis iudicibus obseruari: ac demum tractatur sit ne is, qui abductus fuit, dignus iuxtà Canonicas sanctiones Ecclesiarũ immunitate, quòd si dignus ea iudicetur: remittitur, & restituitur Ecclesiæ, alioqui punitur à iudice seculari: quemadmodum asseuerat Rebuffus in proœmio constit. Regiarum gloss. 5. num. 40.

Sed & illud non est in hoc tractatu prætermittendum. An liceat, honestumve sit clericis, fugientes ad Ecclesiam armis defendere, ne à iudicibus secularibus ab eisdem templis per vim extrahantur hi, qui immunitate ista iure vti possint. Et collectarius. in d. cap. inter alia. id fieri non debere, asseuerare videtur, ac satis esse censet, si Ecclesiastici armis spiritualibus, id est, censuris vtãtur. eandem opinionem multis probat Remigius de immunitate Ecclesiarum quæst. 12. quod & edicto Regio nuper cautum est iussu Catholicæ Maiestatis, ac Regis nostri Philippi, vt multis obuiam iretur scandalis, quæ hac ex causa contingere solent.

Huius secundi libri Finis.

DIDACI COVARRVVIAS ALEYVA TOLETANI, EPISCOPI SEGOVIENSIS, SVPREMIQVE HISPANIARVM SENATVS PRAESIDIS MERITISSIMI VARIARVM EX IVRE PONTIFICIO, Regio, & Cæsareo Resolutionum,

LIBER TERTIVS.

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM

1 Vsuræ definitio latè discutitur: & num. 2.
2 Ad hæresim, an sit necessarium eius assertorem Christi fidem Sacro Baptismate susceptisse?
3 Traditur amplè intellect. cap. salubriter. de vsuris.
4 Intellect. ca. conquestus. de vsur. & ca. 1. de feudis.
5 Vsuram iure naturali, & diuino prohibitam esse ostenditur.
6 Vsura à iure ciuili Cæsarũ prohibita nõ est: tametsi Regia l. sit improbata
7 An liceat vnquam Iudæis vsuras exercere erga alienigenas.
8 Vsura licita nõ est, etiam dispensatione, & priuilegio Romani Pontificis.
9 Vsura an sit licita ex testatoris voluntate; & inibi traditur interpretatio text. in l. 3. §. vltimo. ff. de annuis legatis.

Quid sit vsura: quove iure prohibita fuerit?

CAPVT PRIMVM.

QVi de vsurarum crimine ex professo hactenus tractauere, ab vsurę definitione, vt par est à rei cognitione, negotium ipsum auspicantur: varias hac in re obseruantes opiniones: quarũ aliquot ipse breuiter attingam. Ioannes Andreas, etenim in regul. peccatum. col. 2. de regulis iuris. in 6. Innocent. Cardinalis, Abbas, & Anani. in rubri. de vsuris. nu. 3. Salyc. in rubri. eadem. C. & Carol. Moli. in tracta. de contract. nu. 6. in hoc conuenire mihi videntur: quod vsuram definiunt esse: quicquid sorti accedit ex pacto, † vel spe præcedenti. text. ad id optimus in ca. vltim. 14. q. 3. ex Agathensi Concilio. Verè tamen hi Doctores peccatum, & crimen vsuræ, de quo agimus, non definiunt: sed potius rem ipsam ex eo crimine partam: nempe pretium, aut æstimationem pecuniæ ipsius vsus. Est etenim vsura pecuniæ vsus: & item ipsius vsus pretium: id verò ad criminis definitionem non pertinet. Nec esset congrua definitio, si quis furtum esse respondebit, rem alienam domino inuito contrectatã si quidẽ potius definitur res ipsa furto acquisita: materia, ac subiectũ criminis: quã ipsum crimẽ. & ideo licet Laurent. à Rodulphis in tract. de vsuris. q. 1. præmissam Doctorum definitionẽ probauerit: mihi profecto non placet: qui existimo, aliud esse materiam ipsam criminis, aliud crimẽ ipsum: sic equidem differt res ipsa, quæ criminis materia est, ab ipso crimine: etiam si Hispani vulgo furtũ appellemus rem ipsam à domino inuito ablatã: quo fit, vt sæpissimè oporteat in his, quæ ad scelerum cognitionẽ pertinẽt, ipsum crimen ab eo, ex quo crimen fit, & perficitur, omnino distinguere. Hinc profecto, ni fallor, dirimi poterit ea controuersia, quæ passim disputatur: sit ne necessariũ, vt aliqua propositio hæresis
2 dicatur eius assertorem Christianum, † & Catholicę fidei professorem Baptismi lauacro fuisse. Quidam enim opinantur, hæresim esse errorem intellectus Catholicæ fidei, manifestè cõtrariũ ab homine Christiano pertinaciter assertũ, atq; ideo existimãt non aliter errorem Catholicæ fidei manifeste contrarium, dici posse hæresim, quam si ab eo, qui Christianam fidem fuerit professus, asseueretur, cùm hæresis circa materiam Catholicæ fidei versẽt: & ob id cõgruere nõ possit, nec aptari valeat Sarraceno, Turcę, aut in infideli: nec Sarracenus hæreticus dici poterit, etiam si negauerit articulum fidei, iuxta tex. in cap. hæretici. 24. q. 1. c. firmissimè. de hæretic. glo. in Clem. 1. §. vlti. verb. hæreticum. de vsuris. Abb. & Docto. in rubri de hæreti. Thom. 2. 2. q. 11. artic. 2. & Cardina. à Thurre crema. in lib. 4. de Eccles. 2. parte. c. 1. Alij sanè censent, errorem Catholicæ fidei manifestè contrarium, hæresim esse, & verè ita nuncupari posse, etiam si à Turca, aut Sarraceno proponatur, & prædicetur quod probat eleganter Alfonsus à Castro de iusta hæreti. punit. lib. 1. cap. 1. Ex eo quòd cùm propositio Catholica, à quocunq; asseratur verè Catholica est, etiam si à Sarraceno pronuntietur: ita eadem ratione propositio contraria Catholicæ fidei erit hæretica: tametsi ab eodẽ Sarraceno pronuntiata fuerit. Hęc etem assertio, Deus est trinus & vnus, Catholica est, siue illam proponat Iudæus, siue Turca. ergo sua contradictoria, Deus non est trinus & vnus, erit hæretica. à quocũque dicatur. Nam ist hæc posterior opinio vera est, si hæresim simpliciter assumamus pro ipsa propositione aduersus fidem Catholicam asserta: pro ipsa quidẽ re: ex qua grauissimũ crimen apud Christianos committitur, siquidẽ hæc propositio. Deus nõ est factus homo: etiam à Turca pronuntiata: etiã in pariete descripta absque vllo certo authore, vel ab eo, qui penitus quid scriberet ignorabat, vel à Catholicis eam euertentibus proposita, hæresis est: & ita verè dici potest: cùm sit error manifestæ Catholicæ fidei contrarius. At si hæresim pro ipso crimine accipiamus prior sententia potior est, & magis probanda: cum hæreseos nomẽ quatenus infame est, & causa sceleris notam infert, ac nefandum crimen præmittit: exigit profecto multa quidem: nempe quòd eius author Christianam fuerit fidem professus: item, quòd pertinaci animo, & errore intellectus propositionem cõtrariam manifestè fidei Catholicæ pronuntiauerit. vel asseuerit: quemadmodum constat horum prius ex dict. cap. hæretici. & his, quæ modo citauimus. Posterius autem apparet ex cap. dixit. 24. quæst. 1. & in Clemen. 1. de summa Trini. & Clemen. 1. §. vlt. de vsur. Oldra. consilio. 210. text. elegans in extrauagan. cùm inter nonnullos. Ioannis, 22. de verbo. signifi. & in ca. qui in Ecclesia. 24. quæst. 3. quod alibi aptius tractabitur.

Interim tamen non ommittam, hoc in sensu accipiendum esse quod S. Tho. in priorem ad Corinth. cap. 2. lect. 4. scribit asseuerans, de ratione hæresis esse pertinaciam: idem non obscurè tradit. 2. 2. q. 2. artic. 6. ad 2. & quæst. 11. artic. 2. ad 3. explicat elegãter, & magno cum iudicio præsul. Canariensis Bartholomæus Torres vir, & moribus, & Sacræ Theologiæ non vulgari eruditione insignis, Collega olim meus Salmanticæ in admodum celebri Sanctissimi Saluatoris colegio: is inquam in Commentariis, quos in S. Thomam. edidit prima parte. q. 32. ar. 4. de pertinacia ad hæresis tractatum doctissimè differit.

His accedit, quod hæreseos nomen olim ante legis Euangelicæ promulgationem, & apud eos, qui Christianam religionem nondum acceperant, infame non erat, sed significabat electionem quãdam disciplinæ: quam quisque profitebatur: ab αἱρεῖσθαι verbo Græco: quod Latinè vertitur, eligo. Sic Lucianus libro, quem de placitis, seu sectis philosophorum scripsit, titulum tribuit, περὶ αἱρέσεων, id est, de sectis. eadem ratione hæresim veteres dicebant quancunque opinionem, quam tenaciter quisque tutabatur. Augusti. libro. 8. de ciuita. Dei. capitul. 12 Aristoteles, inquit, vir excellentis ingenij: cùm sectam Peripateticorum condidisset, quòd deambulans disputare consueuerat: plurimos discipulos viuo adhuc præceptore in suam hæresim congregauit. vtuntur & eadem dictione in hoc sensu Cicero ad Crassum, & in præfatione Paradoxorum ad Brutum: & Iurisconsultus Modestinus in l. si duas. §. est autem. ff. de excusat. tutor. Diuus Hieronymus in Epistola ad Galatas capitulo quinto. capitulo hæresis. 24. quæst. tertia. tradunt Budæus in l. 1. §. itẽ sciendum. ff. de ædili. edicto, Corasius libro. 3. Miscellane. capitulo. 8. Alfonsus à Castro libr. 1. de iust. hæreti. punitio. capit. 1. Verum enimuero, quia in lege Christianorũ, quæ ab ipso Deo data est, ac diuino numine inspirante ab eam profitentibus accepta: non electa iuxta illud Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me traxerit eum: & Ioan. 15. Non vos me elegitis, sed ego elegi vos Christianis non conuenit electio sectæ: nec eis licet quicquam

circa

circa fidē eligere:cū fides Catholica nō ex hominis arbitrio,nec ex humano ingenio pendeat:sed Deo inspirante ac reuelante sit hominibus manifestata,& quia in verba sacræ Scripturæ, & Ecclesiæ Catholicæ iuraumus,nec possumus ab illarum sententia discedere:apud nos hæresis nomen infame est: quod latius ostēdit Alfonsus à Castr.in dicto c.1. & lib. 1. de hæresib.c.itidem.1.

Hinc sanè deducitur, eum esse hæreticum, qui hæresim pronuntiauerit, aut asseruerit,intelligendo hæresim,prout apud nos assumitur pro ipso crimine, & quatenus crimen præmittit: si quidem,& inibi significatur errorem assertum fuisse ab homine Christiano, pertinaci animo, errante intellectu. At si hæresim accipiamus simpliciter: non vt crimen, sed vt propositionem falsam aduersus fidem Catholicam; non statim sequitur, eum qui eam pronuntiauerit,hæreticum esse:quemadmodum docet idem Alfonsus à Castr.lib.1.de iusta hæreti.punit.cap.7.

Vsura igitur,vt crimen est,ab aliis ita definitur: vsura est voluntas capiendi vltra sortem lucrum aliquod temporale vi, & causa mutui principaliter. Voluntas,inquam, id est actus voluntatis interior, vel exterior:sicuti & in simoniæ definitione explicat Hadri.quodlib.9.artic.2.vt hinc colligamus vsuram esse mētalem, cùm quis mutuo dat centum Titio spe consequendi ab eo vltra sortem decem:alioqui non mutuaturus. c. consuluit. de vsuris.item & esse exteriorem,quam actualem quidam appellāt cum quis pacto expressim apposito mutuat mille,recepturus ex conuentione quinquaginta vltra sortem ipsam. Lucrum ideo diximus:quia ad hoc crimē exigitur, id quod vltra sortem accipitur,verē lucrum esse:cùm alioqui si quis mutuo dederit mille, ac demum sortem ipsam acceperit, & præterea centū, quæ sibi iure debentur vltra sortem:vsuram minimè committit:etiam si id pactus fuerit;sicuti constat omnium fere consensu: quando creditor qui mutuat,in pactum deducit,vt ipse debitor teneatur simile ei beneficium exhibere: si in egestatem venerit, aut pecuniæ mutuatæ quandoque indigens fuerit,modò aliter hic debitor ex ea pactione non obligetur, quam secluso pacto ipse iure cuiusdam honestatis moralis tenebatur creditori simile beneficium rependere quod traditum est in d.cap.consuluit.à Panor, & aliis:atque id à nobis fuit breuiter adnotatum lib.1.harum resolutionum.capit.20.nu.4.

Hinc iustissimè creditores defenduntur, qui à debitoribus vltra sortem principalem, aliquid recipiunt ratione interesse, vel damni emergentis,vel lucri cessantis:secundum ea,quæ frequētissimè adnotantur in capi.conquestus.de vsur. & in l.curabit.C. de actio. empt. ad cuius interpretationem paulò post nos idem Iarius explicabimus.Diximus lucrum aliquod temporale: quia si quis etiam vi mutui,amicitiam alterius pacisc atur, aut animo acquirere intendat. aut aliam rem vtilem quidem, sed minimè æstimabilem ratione pretij: quod ei conuenire nequit, ex eo, quòd non soleat ea res pecunia æstimari: vsurarius censendus non est:sicuti Docto. fatentur. vltimo loco proposuimus in definitione vsuram vi mutui committi, apertè intelligentes hoc crimen in aliis contractibus quam mutui nequaquam accidere atque ita verum est:modò accipiamus mutuum siue expressum siue tacitum:& hoc quidem ea ratione:quia sæpissimè sub imagine emptionis, & venditionis subest contractus quidam pignoratitius: qui latenter vitium hoc vsuræ,maximo Reipublicæ & pauperum incommodo continet.capit.ad nostram.de empt. & vendit.vbi mentio fit pacti de retrouendendo.capitul.in ciuitate.de vsuris.quoties res venditur carius pecunia credita, quàm præsenti,& statim numerata iustè venderetur:de quo aliqua diximus 2.libr.harum resolutionum capit.3.num. 7.

Ex his plurima possent deduci, sed præsertim aliquot attingā, quæ frequentiora sunt. Et primò offert sese insignis Pontificia decisio capit.salubriter 3.† de vsuris.Cuius hæc sunt verba. Sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ,computandos in sortem non credimus compellendum, cùm frequenter dotis fructus nō sufficiant ad onera matrimonij supportanda.Hactenus Romanus Pontifex: qui plane respondet non esse generum vsurarium, etiam si præcipuos percipiat fructus rei pignori datæ vltra sortem ipsam: cum tamen alioqui creditor vsurarius sit: si fructus pignoris vltra sortem sibi præcipuos habuerit. capitulo. primo. capitul.conquestus.de vsuris. capitul. primo. de feudis. l. prima, & secunda.C. de pigno. actione. Sed huic obiectioni respondetur:à summo Pontifice decretum esse fructus pignoris dati pro dote soluenda in sortem minime computari ratione interesse tam damni emergentis,quàm lucri cessantis:damni emergentis, vbi marito dilata solutione dotis detrimentum patitur:lucri cessantis, quasi ea constitutio tunc admittenda sit: cum ipse gener attenta eius industria, & officio posset ex dote statim sibi soluta lucrari tantam quantitatem:quātam ex fructibus pignorum quotannis percipiebat, non alias, secundum Hostiensem, Ioannem And.Abbatem, Antoni.& alios in d.c.salubriter.Bar. in l.in insulam.§.vsuras.ff.solut.mat.Bologni.cons.19.Hadria.in 4.senten.tract.de vsuris.versi.sed dubium. Sylvest.verbo.vsura.3. q.2.Maiorem in 4.dist.15.q.31.versic.tertius casus.Bald.in l.vlt.§. præterea.col.2.C.de iure dot.Alex.in dicto.§.vsuras,& cons.178. nu.11.lib.7.Deci.consil. 119. nu. 4. Conrad. de contractibus.q.35. consilio.7.& consil.5.Ioan.à.Medina de contract. capitul.de acquisitis per vsuram.§.ad c.salubriter.fatentur hāc opinionem cōmunem esse Bald.Nonuel.de dote.7.parte. priuileg. 3. & Carol. Molinæ.in tracta.de vsuris.quæst.74. numer. 525. Ioan. Lupi in capitulo per vestras.6.notabili.§.octauo.Parisius consil. 64. libr. 4. ex his vero quidam opinantur sufficere, vt ratione interesse hoc in casu percipiantur fructus pignoris præcipui vltra sortem: quod is, cui dos est promissa, aut debita: interim dum ea non soluitur, sustinet onera matrimonij ex propria re, & proprio patrimonio: quæ ex dote soluta posset profecto sustinere. l. pro oneribus.C. de iure doti, quamobrem de damno euitando agit maritus fructus pignoris præcipuos habens:non de lucro acquirendo:nec hi Docto.requirunt interesse lucri cessantis:quod dote statim soluta maritus consequeretur attenta eius solita industria, & negotiandi exercitio. huius sanè sensus authores sunt Anania.in dict.cap.salubriter.nu.8.Nouell.dict.priuile.3.Alexan. cons. 31. col. 3. lib. 6. sensit idem cons. 141.lib.5.in princi.Ioan. Lupi dict.§.octauo.Carol.in di.quæst.74.nume.525.Caietan. 2. 2.quæst.78.articu.2.Qui quidem interesse damni emergentis appellant totum id quod maritus expendit in aleā vxore,& oneribus matrimonij substinendis:& ideo permissum esse opinātur, quod fructus pignoris percipiat, hoc item probabitur inferius illatione.6.idem sensit Decius in dict.cons.119. numero. 4.post Paul.Castrens.in dicto. §. vsuras. qui temperatè loquitur dicens id procedere ex eo quod præsumendum sit, maritum, si statim dos fuisset soluta, potuisse per industriam acquirere lucrum aliquod ex quo alere posset vxorem. Ego sanè non inficior,maritū & quemcunque alium creditorem iustissimè absque vsurarum labe: posse percipere fructus pignoris præcipuos vltra sortem, vel ex pacto, vel ex lege, ratione interesse damni emergentis & lucri cessantis: & tamen non video qua ratione possit congruè colligi damnum, & eius ratione interesse ex eo, quòd maritus onera substineat matrimonij: siquidem eadē sustinuisset statim dote soluta,vel ex ipsa dote, vel aliunde. quod si dixeris: statim soluta dote nō expenderet proprias pecunias pro oneribus matrimonij:sed ea onera expedirentur ex ipsa dotali pecunia:id fateor:modo manifestè sentias,& cōsideres: expensis in hanc rem propriis nūmis, dotalem pecuniam saluam esse:quæ alioqui expensa foret.Deinde hac Ananiæ opinione admissa, maxima cōstaret iniquitas: aut non esset æqua Romani Pontificis constitutio: cùm sæpissimè essent maiora onera matrimonij quàm ipsorum fructuum æstimatio:& fieret non æqua damni emergentis cum ipsis pignorum fructibus compensatio.

Quamobrem verius esse cēseo quod paulò antè scripsi, nempe fructus pignoris dati pro dote soluenda:tunc non esse insortem computandos, cum interesse damni emergentis, aut lucri cessantis æquale sit verisimili, licet non exacta censura,fructibus ipsius rei datæ in pignus. Interesse autem damni emergentis id appello:quod creditori sequutum fuerit ea ratione:quia dos soluta ab initio non est: & ob id damnum patrimonij & rerum, passus fuerit: coactus equidem sub vsuris licitis, aut annuis reditibus pecuniam quærere ad ea onera sublenanda,quæ ex dotali pecunia possent commodè tolerari. Lucri vero cessantis interesse illud est,quod ipse creditor posset inspecta solita industria & ipsius Prouinciæ qualitate, & conditione ex pecunia dotali statim soluta acquirere. atque iuxta hunc sensum esse accipiendum Romani Pontificis responsum in dicto capitul. salubriter. ipse colligo ex mente Docto. inibi & aliorum, qui rem istam tractauere: præsertim id asserunt Panormita. in dict. capit. salubriter.Paul.Castr.Imol.Alexan.in dicto.§. vsuras. Conrad. dict. quæstione.35.conclusio. 7.Hadrian. Ioannes Maior,ac Medina nominatim superius citati. & esse hanc opinionem frequentiori authorum in iudicio probatam minimè ipse dubito.sensit idem. Iarè Ludouicus Bologni. in dicto consil. decimononò Imo.& Ioannes Lupi.in dicto.§.nono. colum. tertia. tandem hanc opinionem sequitur.

Hinc primo apparet summi Pontificis constitutionem in d. capitulo salubriter.non tantum esse obseruandum in genere,ex qua socerum:sed etiam in quocunque extraneo, cui dos promissa fuerit. quod manifestè deducitur ex ratione cui innititur præfata decisio.

Secundo constat,non esse id speciale,in fauorem & priuilegiū dotis statutū: nempe fructus pignoris in sortē minimè computari: cum à ratione interesse id procedat: quæ quidem ratio efficax est, vt aliquid vltra sortem iuste recipi à creditore possit. Id verò

Id verò speciale est in hac specie fauore dotis:vt vir, cui dos fuerit promissa:dilata solutione datisq; pignorib.fructus pignorum præcipuos habeat,nec teneatur eos in sortem cōpensare», etiam si ab initio nulla pactio præcesserit de fructib.pignorū vltra sortem præcipiendis. Id enim iure inest ob naturam cōtractus dotalis.sicuti in dict.cap.salubriter.visum est Panormita.& Carolo Molin.de contract.d.q. 74. nu. 524. licet alias ambiguum sit, an creditor possit petere interesse ante moram ob dilationem solutionis:vel possit aliquid ea ratione percipere inuito debitore:cū quo id ab initio pactum non est. quod alibi tractabimus.

Tertiò,probatur ex his:nihil referre ad hoc, vt possit maritus ob dilatam dotis solutionem fructus pignorum præcipuos habere: quod maiorem, minoremve quantitatem expendat, in oneribus matrimonij: quam sint ipsi fructus pignorum:sicuti in specie aduertunt Hadria.in d.versi.sed dubium.Et Ioan.Medina in dicto. §. ad capitul. salubriter.licet contrarium responderint Angel.& Sylvest.in summa. verb.vsura.3.q.2 & plerique alij. Et ideo quod scribunt Anania in dicto cap. salubriter. nu.2.ad finē Alexand.consil.178.lib. 7. n.11. & Anto.Fanensis de pignoribus 5.parte.membr. 5.num. 16. existimantes, fructus pignoris esse in sortem imputandos, quatenus excedunt congrua, & iusta alimenta vxoris secundum quantitatem dotis,erit ita accipiendū, vt intelligamus id verum esse quando fructus excedunt legitimū,& verisimile interesse:q ratione lucri posset ex dotali quantitate à marito percipi:alioqui falsum est:q hi Docto.opinātur.

Quartò,hinc poterit discuti, & trēctari:quid dicendum sit, vbi dote promissa, & eius solutione dilata:maritus cum promissore dotis pacisc itur, vltra sortem certam quantitatem quotannis sibi soluendam,interim dum non fuerit soluta dos? Nam quidā censent hanc pactionem illicitam esse:nec in hac specie admittendam fore decisionem text.in d.capit. salubriter. cùm inibi de fructibus pignorum,id est,de re incerta,vltra sortem percipiendis tractetur:& ideo secus sit respondendum,vbi certa quantitas in pactum vltra sortem deducta fuerit. Huius opinionis sunt Ioan.Andr.Anto.Cardin.Ioan.de Ligniano,& Ambrosi.à Viguate.num.14.in d.cap.salubriter.Lau.à Rodulphus.in capit.cōsuluit.2.par.quæstio.53.Alexan.consil.27 libro 4. & consil.74.& consil.141.lib.5.Florenti.2.part.titu.1. §.7.& 27.Socin. consil.88. num.18.& consil.130.num.10.lib.4.Ioan.Lupi in d. cap. per vestras.6.notabi. §. octauo.qui nume 6.& Socin.in dictis responsis existimant,hanc opinionem communem esse. Contrarium tamen verius est:siquidem attenta vera ratione decidendi, quam ab interesse deduximus ad dict. capit. salubriter. nulla congrua ratio exhiberi potest: cur ab initio contractus interesse verisimile in pactum deduci non possit: quod in interpretatione l. curabit.C.de actio.empti alibi probabimus.& in hac specie ita tenet Calderi.Anchar.a. & Abb.in d.c.salubriter.Bal. Nouell.de dote. 7.par.priuileg.3.Alexand.consil.31.lib.6.Anto.Rubc.consi.107. Cornel.consil.45.& consil.vltim.colum.3.libro secundo. Conrad.dict.quæst.35.concluſi 7. Hadrian. vbi supra. Sylvester verb. vsura 3.quæst.3.Gabriel.Ioan. Maior,& Almain.in 4. distin. 15. tractatu de vsur.eandem opinionem sequuti fatentur communem esse Alex.in d.§.vsuras.Carol.Molin.in tract. de contractibus.q.74.num.523. Et in hanc partem inclinat Deci. cons. 119. idem in cap.cùm venerabilis,de exceptio.nume.14.

Quintò, eodem iure constat, non esse admittendum, quod Anto.Butri.asseuerat in dict.ca.salubriter.existimans, eam decisionem procedere,vbi nulla dilatio ad soluendam dotem data fuerit socero:quasi certum sit,non posse generū fructus pignoris præcipuos habere vltra sortem quoties dederit socero dilationem ad eius solutionē: nec socer ex eo pacto in mora fuerit sequitur Butrium Ioan.Lupi in dicto. §. nume. tertio. idem tradit Almain in quarto.distin.15.quæstione. de vsuris. Et ex hoc præcedentem illationem intelligendam esse putāt Anto. Rub. dict. consil.108.& Aymon consil.189.colum.penul.vt tandem prior opinio vera non sit,nulla data ad soluendam dotem dilatione, at ea data eadem omnino tenenda sit posteriori sententia improbata;& repulsa.Nam hæc distinctio,si rationem veri interesse consideremus, probari nequit: cū iustiori sanè causa habeat locū perceptio fructuū:alteriusve quātitatis loco interesse:quādo libera ex pacto datur facultas ipsi debitori fruendæ sortis: quàm si creditori licitum esset eam quocunque die petere. quod est omnino adnotandum ex Panormita.in dicto.capit. salubriter.Imola,& Roma.in dicto.§.vsuras.Nouello dicto priuileg.3. Carolo Molinæ.dict.quæst. 74. numer. 514.in hoc tamen parū vrgent Conradi rationes in dicta quæst.35.conclusio.2.

Sextò hinc etiam constat,an matrimonio soluto, possit vxor vidua erga mariti hæredes vti priuilegio capit. Salubriter.& his, quæ ad eius interpretationem diximus? Innoc. etenim quem authore Panormi.Inibi communiter alij sequuntur, opinatur, eam constitutionem non esse accipiendam in fauorem vxoris matrimonio soluto:cū ea non sustineat tunc matrimonij onera.idem tenent Bar.in l.atqui natura.§.non tantum. ff. de nego. gest.Anchar.cons.150.Imola,& alij in dict.§.vsuras. Alex cons. 27.cons.56.lib.4.Anto.Rub.cons.55.& cons.108.eandē opinionem fatetur communem esse Matthæ.Affilct. decisio. 284. latè Aymon dict.cons. 189.nu.7.ad finem. idem notat Caieta. dict. quæstione 78.articu.2.& Corneliūs consil.78.& cons. 212.lib.3. Sed profectò ratione interesse damni emergentis,aut lucri cessantis poterit vidua fructus pignoris percipere præcipuos: & præterea pacisci vt interim dum soluitur dos certam annuam quantitatem percipiat: quod manifestum est: nec ab his authoribus negatur:& tradunt Alex.cons.200.lib.6.idē Alex.cons. 141.lib.5.Ioan.Lupi in d.§.8.nu.4. & nu. 8. dicens hanc opinionē communem post Lancelo.Deci in dict.l.diuortio.col.3. idē notant Iason cons.92.li.1. Conra. de cōtract.q.35. conclusione 9.Aymon dict.num.7.& Matthæ.Affilct.dict.decisio.284.Alex. in l.diuortio.in prin.col.5.nume.23.24.ac 25.& Anto.Fanensis in tract.de pignoribus. 5. membr. par. 5. ad finem. qui quidem authores opinionem præcedentem, quam communem esse concedunt, ita iure intelligendam esse censent. Quod si vidua non habeat præter dotem bona, ex quibus percipere possit alimenta, poterit ab hæredibus mariti iuste exigere certam quantitatem dum dos non soluitur,loco alimentorū: cum per eam non stet,quin ei reddatur dos, sicuti expressim adnotarunt Anchar.in regu.peccati vehia.4.q.de rugu.iuris. in 6. Paul. Castren. cons.429.nu.4.lib.2.Imola,& Alex.in dict.l.diuortio.nu.24.idē Alex.consil.63.col.2.lib.4.Et cons.31 col.2.& cons.200.libr.6.& consil.141.num.7.lib.5.Aymon cons.189.col.2.& penulti.quorum opinio passim recepta videtur. Mihi profectò non omnino placet: scio etenim eam æquitate quadam potius quàm iure probari,& admitti.Nam inspectis vtriusque iuris principiis constat: viduam etiam inopem ratione alimētorum non posse vltra sortem dotis aliquid recipere ob dilatam eius solutionē, tametsi præcedens opinio in Neapolitano prætorio fuerit iudicum sententia comprobata authore Matthæ.Affilct.dicta decisio.284. quod manifestis rationibus ostendam. Siquidem fauor dotis minimè permittit, nec patitur aliquid vltra sortem recipi.text.in capit.super eo.de vsuris.Nec itidem inopia viduæ: cum ratione pauperatis vsuræ permittēdæ non sint: ex eodem cap.super eo. ratione vero alimentorum eadem opinio minimè defenditur. Quia vbi alimenta ab hæredibus mariti viduæ inopi iure debentur: tunc fateor hæc alimenta posse ad certam deduci annuam quantitatem. at vbi iure non debentur vxori viduæ alimenta:non video qua ratione possint in pactū deduci ob dilatam dotis solutionem. Debentur autem viduæ alimēta ab hæredibus maritisi ea pauper sit:intra annum viduitatis,quo mariti hæredes cogi nō possunt pecuniam dotalem viduæ soluere.glo.Bart.& Doct.in l.prima.§.exactio. C.de rei vxor. actio. Doct.communiter in dict.l.diuortio.in princ.Et ideo caute Panormita.in dict.ca.salubriter.nu.6.scribit ratione horum alimētorum,quæ intra annum dilationis daræ à lege debentur,posse ex statuto viduam certam quantitatem vltra sortem dotis recipere. idem ipse censeo ex pacto partium, quia eadem est ratio:modo æquè,& iustè fiat alimentorum æstimatio.Si dixeris: etiam idem permittendum fore post annum:cū ab eo tempore hæredes constituantur in mora, respondeo, nullibi apud iuris vtriusque sanctiones statutum esse,licere post moram debitoris creditori aliud recipere quam interesse damni emergentis, aut lucri cessantis. alimenta vero, etiam si creditor pauper sit nec debentur:nec ei dari absque vsuræ vitio,alicubi est permissum: poterit enim post annum statim præcisè vidua coram iudice dotem ab hæredib.mariti exigere:& ex ea sibi necessaria alimenta ministrare. Nec quicquam facit quòd à plerisque traditur: inquiunt enim. Si statim soluetur dos viduæ: posset ipsa inde alimenta habere:nam id ita verum est, & tamē,si dotalem pecuniam in alimenta expenderet vidua:diminueretur ipsa dos: quæ iuxta horum doctorum sententiam salua, & integra maneret. Non obcrit dicere hanc quantitatem posse à vidua recipi iure alimentorum tanquam interesse:vt scribit Cardi. in Clemen.1. de vsur.in princi.nume.octauo. cui prædicti Doct. conueniunt; dum etiam nomine interesse hac in controuersia vtūtur. Nam interesse damni emergētis,aut lucri cessantis nullū hic verè dici potest: quēadmodum tradidi in ratione principali c.salubriter, versic.Ex his plurima. nisi dixeris:interesse posse appellari ius alimentorum saltem in inope: cum alioqui cogatur famē perire, aut mendicare, hoc autem non est pecunia æstimabile: & ideo hac in re vt interesse verū, recipiendum non est. Posset fortasse admitti Anchar.& sequacium sententia apud Hispanos, attento & considerato communi vsu, quo frequentissimè tractatur emptio annuorū reditum redimibiliū. Est etenim facilimum habentem pecuniam: statim paratos inuenire nulle venditores

horum.

horum redituum. Et ideo si pecunia dotalis viduæ soluta foret: posset ex ea annuum reditum emere:vnde propter hoc interesse lucri cessantis: ea opinio locū haberet in praxi. Imò idem esset in vidua diuite, si obseruemus decisionem capituli. salubriter. etiam intelligēdam esse matrimonio soluto,quantum ad rationem interesse damni emergentis, & lucri cessantis:quod est animaduertendum.

Septimò ab eandem rationem procedit frequens illa controuersia:qua quæritur, sit ne licitum statutū:ex quo viduæ interim dum non soluitur dos ab hæredibus mariti detur certa quantitas moderata quidem ad rationem decem pro centum ;quolibet anno?Nam hoc statutum nullum esse:quippè quod vsuram permittat:tenent Io.Ligni.& Imola in Clem.1.de vsur.nu.35. Abb. consil.39.lib.2.Doct.in dict.cap. salubriter. Ang. & alij in dict. l. diuortio.in princi.Et est communis opinio secundum Soci.cōs. 56.libro.3.col.2.& Iaso.in §.fuerat.de actioni.nume. 19.quorum opinio vera est procul dubio:si præmittamus, vsuram esse, matrimonio soluto viduam ob dilationem solutionis lucrum aliquod accipere, aut fructus pignorum præcipuos habere:sicuti in præcedentib. explicuimus. Et ideo quidā hanc sententiam communem reprobant in eo, casu, quo ratione alimētorum viduis pauperibus statutum aliquod annuatim dandum esse sanciret interim dum dos soluta non fuerit:ex rationibus præcedenti illatione adductis.sic sanè visum est Cardin.in dict. Clem de vsuris.num.8.Baldo in l.vlt.§.præterea.C.de iure dot.Paulo Castrēsi,& inibi Alexan.in dict.l.diuortio.col.5. Felin. in capi.consultationibus.de offic.delega.ad fin.Ioan.Lupi in dict.§.octauo.num. 4.Aymon dicto consilio.189. col. 2. & omnibus his quos proximè citaui ad comprobationem eius, quod retuli ex Anchar. in regu.peccati venia.4.q.de regulis iur.in 6. Iason. consil.92.col.8. versi.quarto principaliter. libro.1.Dum verò ipse Ioan.Lupi.& quidam alij hanc opinionem tribuunt Abbati in dicto cap.salubriter falluntur,quia ipse tantum tractat de viribus statuti taxantis alimenta,quæ iure debentur viduæ ab hæredibus mariti:quēadmodum ostendimus in præcedenti illatione: ex ibi etenim traditis apparet an vera sit hæc Docto.opinio,quandoquidem si hæc alimenta ex pacto recipi non possunt ob crimen,& vitium vsuræ,nec itidem poterunt ex statuto, sicuti iure satis euidenter probatur in dict.Clem. 1.de vsuris. Sed rursum aliis placet indistinctè posse lege vel statuto constitui:quod vxori viduę interim dum ab hæredibus mariti dos non soluitur, detur certa & annua quantitas ad rationem decem pro centum:quasi ipsa lex definiat hanc in quantitatem,interesse incertum.sic etenim Bald.respondet in dict.§.præterea.numero.5.idem consil.166. lib. 1. Cæpola consil.ciuilium causarum.15.Caieta. dict.quæst.78. artic. 2. Carol.in dict.q.74.nu.527.qui quidem hanc partem probant.etiam non considerato nec verè contingenti lucri cessantis aut damni emergentis, interesse, sed tantum aduertunt posse à lege taxari legitimum,ac legale interesse.& ideo Carolus Moli. statutū hac in re existimat procedere iuxta vsuras per Cæsares in l.eos.C.de vsur. definitas. ego verò hanc Baldi sententiam intelligendam esse opinor vbi attento communi Prouinciæ vsu, quantitas ab statuto taxata, esset vero simile lucri cessantis interesse propter facilem & frequentissimam annuorum redituum redimibilium emptionem,quod Bald.in dicto.§.præterea.& in dicto consilio. 166.palàm sensit.

Octauò hinc colligitur,sit ne validum statutum : quod sanxerit, matrimonio constante interim dum dos promissa non soluitur marito:detur eidem à promittēte, vel socero certa annua quantitas:ex eo quod matrimonij onera sustineat: quibus quidem oneribus sustinendis dotis constitui solent? Et Caieta.dict. quæstione 78. articulo secundo. respondet, id statutum valere omnino absque ratione damni emergentis, aut lucri cessantis. quæ quidem sententia pendet à supra prænotatis. Nam si hæc, certa:& annua : quantitas vsurariam prauitatem sapit:nec pacto nec statuto probari poterit eius perceptio. Quod si vsuraria non sit:planè permitti iure,& æquitate potest. Quamobrem ego hāc Caietani opinionem admitterem, vbi ex causa frequentis annuorrm redituum redimibilium emptionis, ea quātitas iustum censebitur lucri cessantis interesse.Hac inspecta ratione vidi iam profectò sæpissimè in hoc Granatensi Regio prætorio,soceros: aliosque dotium promissores vocatos in iudicium damnari, vt intra decem,aut viginti dies dotalem pecuniam soluant:alioqui post eam diem constituāt super proprio patrimonio annuum reditum redimibilem ad rationem vnius pro decem : aut duodecim iuxta quantitatem dotis, iusta sanè est ista condemnatio cum propter onera matrimonij à marito sustinenda: tum ob communem & facilem horum redituum venditionem.

Cæterum plura alia ad intellectum dict. capi. salubriter. vltra doct.ibi legenda sunt apud Salycetum in Authen. ad hæc. quæst. 3.Bald.in rubr.C.de vsu.Ioan.Lupi in dict.§.8. Deci. consil. 571. Paul.Parisi.consil.64.lib.4.& Carol.dict. quæst. 74.præsertim nu. 523. qui in specie tradunt: an habens iura mariti per cessionem possit dictæ constitutionis priuilegio vti. Omittendum tamen hac in controuersia non est:quod Fortun.Garsias Hispanis magni profectò nominis apud Italos dum iuuenis Bononiæ in Cardinalis Aegidij Hispanorum collegio ius ciuile publicè profiteretur: ac demum apud Hispanos dum in summo Regis auditorio iudicis rectissimi officium ageret:in tract.de vltimo fine. illat.6.censet tex.in dict.capi.Salubriter. ita esse accipiendum: vt tantum in genero respectu soceri obtineat: non autem in extraneo.gener autem fructus pignoris præcipuos habeat vltra dotem:etiam si esset causa interesse damni emergentis,& lucri cessantis:ex eo solum quod nondum soluta dote matrimonij onera sustineat. atque hanc esse vere germanam illius constitutionis interpretationem arbitratur. cui suffragantur plura. Primum quod socer tenetur iure filiæ dotem dare,aut alimen.l.vlti.C. de dotis promis.l.qui liberos.ff.de ritu nuptiar.cap. cum haberet. de eo qui duxit in matri.c.ius naturale.1.distin.notatur in l. 1. ff.solut.matri.at in præsenti casu licet dotem promiserit socer,eam tū non dat, nec soluit, nec alimenta: ideò mirum non est quod maritus, qui subit onus tuendi vxorem, & socerum hoc onere liberat fructus pignorisvltra sortem percipiat.Deinde ratio dict. constitutionis dum scribitur:cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda:minimè congruit si eam decisionem in extraneis etiam intelligamus & iuxta interesse verum damni emergentis, aut lucri cessantis : cum fructuum perceptio tunc non procedat ab oneribus matrimonij sustinendis:nec ab eo quod dotis fructus non sufficiant ad ea,sed à damno & interesse sequuto ex dilata solutione dotis.Præterea in hunc Fortunij sensum conuenire videtur text. ipse qui de genero loquitur. Et passim vtriusque iuris interpretes, qui dum hanc materiam examinant generi & soceri mentionem faciūt. Item hi doct. qui huius perceptionis fructuum permissionem vltra sortem in hac specie ex eo solo defendunt : quod maritus onera matrimonij sustineat:nec requirūt interesse damni emergentis,nec lucri cessantis, eandem Fortu. interpretationem facilè admisisse censentur. Huc etiam accedit, quod socer tradens genero pignus ob dilatam solutionem dotis, donare pręsumitur fructus pignoris ad alendam filiā, & onera matrimonij substinenda:propter quæ dotem promisit.secundum Ioan.à Medina de contract.quæst.de vsuris.§.ad ca.salubriter. Postremo hāc opinionem Fortunij elegāter probat,eo non relato, Carol.Molin.d.q.74.num. 525. Et profectò mihi quantum ad generum & socerum maximè placet. idem sanè probat Dominicus Soto lib.6.De iustitia & iure.quæst.1.arti.2.ad finem.Nō obstat,si quis dixerit,rationem dicti capit. salubriter. minimè huic sensui conuenire:cum ex eo constet, maritum pignoris fructus præcipuos habere, etiam si hi excesserint dotis promissæ interesse, lucrum, & fructus,quod iniquum est.Nam respondeo id permitti ex eo, quod quandoque & frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij: & tamen tunc maritus tenetur ea subire. l.si filia.ff.fami.herc.ita è contrario si fructus, qui pignoris excedant dotis interesse & fructus,qui ab ea poterant deduci:eos habebit gener præcipuos.

Hæc vero interpretatio potissimum probari potest ex decisione text.in c.1.de feudis.c.conquestus.de vsur.quibus statutum
4 est,† dominum directū rei feudalis, qui eam à vasallo in pignus acceperit, iustè posse fructus pignoris præcipuos vltra sortem habere. id etenim procedit:quia frequētissimè fructus rei feudalis sunt eiusdem æstimationis,& valoris cuius ipsa seruitia : ipsæ operæ:quæ ratione feudi à vasallo domino debentur : à quibus ipse vasallus liberatur interim dum res apud dominū est iure pignoris.tandem prædictæ decisiones sanè debent intelligi : quando onus siue seruitiū,quod interim à domino remittitur, æquipollet fructibus,vel quatenus cum illis concurrit:sicuti probatur in dict.capitul primo. de feudis. quem ita in specie interpretātur Innocen.ibi Adrianus in 4.senten.tract.de vsur.vers. occurrit. ad finem.& eleganter Carol. Molinæ. in consuetu. Parisien. titulo. primo.§ primo.gloss.9.numero.11.& 3.quæstione. quem omnino legendum esse arbitror eodem pacto est intelligendus tex.in capitulo primo.de vsuris, vnde partim ex hoc defenditur intellectus ad text.in dicto capitulo.salubriter.tametsi in eo casu etiā si fructus pignoris excedant interesse dotis, præcipui à genero habeantur : si verò excedant onera matrimonij, non poterit, ni fallor,hic excessus iustè percipi vltra sortem:sicuti, nec in specie capi.prim. de feudis. si fructus pignoris seruitia excesserint : possunt absque vsurarum labe præcipui haberi.

Hinc apparet Hosti. Ioan. Andre. Cardin. Abba. & alios in dicto capitulo primo.& capitulo.conquestus.Marti.Laudens.& Præp.in capitulo. primo. §. item si delator. quæ fuit prima caus. bene. Amit. Angel.in summa verb.Feudū.§.pe. & vlt. & in verb. vsura.1.

vsura.1.§.11.Syluest.verb.feudum.ad finem.Conrad.de cōtract. quæst.32.conclus.3.Ioann.à Medina de restitutione.c. de acquisitis per vsuram. §. ad c.conquestus,quorum opinio communis est, non exactę vsuræ rationem expendisse dum opinantur eos text.procedere ex natura feudi,& virtute directi dominij, quod erat penes creditorem, & per dilationem pignoris trahit ad se vtile, quod consolidatum cum directò iure operatur.hanc perceptionem fructuum præcipuam, & ideo non esse eos in sortem computādos.hoc etenim falsum est, quia per dationem pignoris non consolidatur dominium vtile cum directò, imò debitor vtilis dominus adhuc manet, & eius nomine fructus à creditore percipiuntur.cap.1.de vsur.l.3.C.de pigno. actio. Nec vllibi in iure probatur, dominium vtile debitoris amitti, & transferri in creditorem. habentem directum cum in eum solum transeat ius retinendi in pignus dominium vtile, quòd nō vt proprium, sed in pignus habet. Et præterea etiam si fateremur dominium vtile consolidari in hac specie cum directo:minimè labem vsuræ effugimus : siquidem lucrum hoc consolidationis vltra sortem ratione mutui accipitur, & ideo verè vsura committitur.

Rursus ex his satis liquet dicisionem text. in d.ca.conquestus. non esse statutam in fauorem Ecclesiæ, sed etiam in laicis procedere : imò iustiori ratione : cum Ecclesia debeat ab his lucris potius quàm laici abstinere.c.suam.de pœnis. sic sanè contra gl. ibi Abb.& communiter Doct.fatentur.& ijdem in c.1.de feudis.

Eodem iure conuincitur, quod sensit Pan.in d.c.conquestus.& asseuerat Ang.in verb.vsur.§.12.& verbo. Feudū dicēs, proprietariū accipientem ab vsufructuario rem in pignus mutui cā:posse præcipuos recipere fructus pignoris vltra sortē propter dñium directū,cui vtile consolidatum.Falsa enim est hæc opinio, & apertè eius error ostenditur cōsiderata vera rōne text.in d.c.cōquestus. atq; ita eā in spē reprobat nō relato Pan.Car.Mol. in d.q 3.n.23.

Sic examinari poterit, an decisio dicti capituli primi. de feudis, obtineat in eo, qui dominium directum habens recipiat in pignus rem emphyteuticam ab ipso emphyteuta?Nam Rom.in sing.325.Imo.in d.c.1.col.3.Anania.in d.c.conquestus.colum.6. existimant idem in hoc casu dicendum esse ratione directi dominij.Quod admittendum non est:nisi quatenus emphyteutica pensio fructibus pignoris æquipollet : à qua quidem pensione liber est ipse emphyteuta durante causa pignoris: quamobrem iustè dominus fructus percipit in pensionis compensationem non aliàs. Et ita sunt hæc ex definitione vsuræ ad examen proprium deduceda;quemadmodū,& plurima passim deducentur.

5 Superest modo explicare quo iure prohibita sit vsura quam quidem quæstionem breuiter absoluentes respondemus, crimen istud iure naturali, diuino, & humano, canonico & ciuili vetitum esse. Primum etenim iure naturali vsuram illicitam esse constat,aliquot rationibus, quibus efficax fit huius rei demōstratio. Nam domino inuito non potest quis luctum percipere è re aliena:imò id est contra ius naturale,& in mutuò statim trāsit res in dominium debitoris : ergo creditor ex hac re lucrum aliquod recipere non potest,iure naturali hoc vetante. Secundò,in pecunia rebusque alijs mutuabilibus,vsus est ipsius rei cōsumptio:sicque non potest separari à proprietate:nec ab ipsa re: igitur accipere lucrum aliquot pro vsu ipsius rei,& demum rem ipsam,iniquum est,& praua commutatio: cum id quod nō est, pretio vendatur,quod tertio loco apertius fit, si specialius argumentemur :aut enim creditor capit lucrum istud pro sorte, aut pro vsu ipsius.Si pro sorte,ergo bis capit eius ęstimationem.vel capit iniustum sortis valorem. Si pro vsu rei, is non potest seorsum à sorte ęstimari,& sic sors ipsa venditur, quod satis iniquum esse constat,huic rationi suffragatur Iurisconsultus.in l.2.ff.de vsufruct.earum rerum,quæ vsu consu.Sed de pecunia, inquit, rectè caueri oportet his,à quibus eius pecunię vsusfructus legatus erit. quo Senatusconsulto non id effectū est, vt pecuniæ vsusfructus proprius esset : nec enim naturalis ratio autoritate Senatusconsulti mutari potuit,sed remedio introducto cœpit quasi vsusfructus haberi.hactenus Caius lib. 7. ad edictum prouinciale. idem tradit Iustinianus.in §.constituitur vbi Theophilus.Insti. de vsufruct. passimque obseruatum est pecuniam vsu ipsius consumi. text.in c.vlt.de pignori. Auth.nouissima.C.de admi.tut. & in Authen.vt hi,qui oblig.se hab.perhib.res min.l.Aristo.§.vltim.ff.de iure delib.glo.Bart.& Doct.in l.1.§.fuit quæsitum. ff.ad Trebell. And.Tiraquell.lib.1.de retract.§.1.glo.7.nu.103. Non tamen intelligas,pecuniam vsu cōsumi,id est, perire, & minui. id etenim falsum est : sicuti palam constat. siquidem eiusdem valoris censetur:ac salua manet,etiam si millies commutetur,deturque,vel gratis,aut in alterius rei pretium.Sed ita accipiendum est, quod frequentissimè vulgò dicitur pecuniam vsu consumi hoc est vsum pecuniæ in sumptibus, & erogationibus consistere : atque per vsum omnino eam ab vtente discedere, & in alium transferri : ideoque quantum ad ipsum vsum consumi,& perire,Nā,vt inquit Arist.4.Ethic.c.1. vsus pecuniæ est eius consumptio, & datio,retentio verò,& acceptio,eius est possessio,quę quidem verba ita Eustratius inibi interpretatur. Nec aliter eum locum nostrates accipiunt:tametsi Tiraquel.d.nu.103. eos praui sensus, & intellectus authores esse arbitretur. Quarta ratio, quæ probat, vsuram esse contra ius naturale ea est, quia pecunia de se non fructificat, nec parit:vnde accipere aliquid vltra sortem pro vsu rei, illicitum, & iniquum est: cum potius capiatur ex industria aliena, quam de pecunia, quæ non fructificat. Sic sanè vsura apud Latinos dicitur, quia propter vsum sortis accedit. Fœnus item quasi fœtus, eo quod numus nummum pariat apud Græcos τόκος, quasi partus, & τοκίζειν fœnerari. Quod eleganter explicat Diuus Basilius in Psal. 14. & Gregorius Nyssenus Humilia.4.in Ecclesiasten.vnde Suidas ex Aristophane in Nubibus inbibus inquit, vsuram esse feram quādam belluā ἀργυροτόκον, quæ per menses, & dies argentum semper gignit serpente tempore. Hinc & Plutarchus in problematis c.131. vsurarum repetitionē παλιντοκίαν appellat, quam nos vsuram vsurarum dicimus, & Cicero lib.5. ad Atticum epist. vlt. Anatocismum nuncupauit. Clamare,inquit,omnes qui aderant, nihil impudētius Scaptio, qui centesimis cum Anatocismo cōtentus non erat:fit & Anotocismi mentio ab eodem Cicer.lib.6.ad Atticum.epist. 1. 3. & 4.est & optimus text.in l.vlt.C. de vsur. rei iud. nam & Iustinianus.in l.vlt.C. de vsur. hunc Anotocismum in vniuersum aboleuit.de quo multa Carolus Molinæ.de contract.nu.44. Quintò apparet vsuram esse contra ius naturale, & eo iure prohibitam ex eo, quod cum iure diuino Euangelico vetita sit:quemadmodum statim probabitur:deducitur manifestè,eam iure,& lege naturæ prohibitam esse. siquidem lege Euangelica nihil nec præcipitur, nec vt illicitum prohibetur, quod non sit iuris naturalis legibus, vel præceptum,vel prohibitum:præter ea,quæ circa sacramenta, & fidei catholicæ articulos instituta sunt,hoc etenim sæpissimè ex diuo Thoma tradidimus, præsertim in Epitome de sponsa. lib. 2.part.c.6.§.10.nu.1.his tandem, & alijs rationibus hanc sententiam asseuerant veram esse Thom.2.2.q.78.artic. 1. Ioann. And. in reg.peccatum.de reg.iur.in 6.col.4.Conrad. latissimè de contract.q.22.conclus.2. Scotus, & frequentissimo omnium cōsensu Theologi in 4.senten.distin.5.q.2.Dominicus Soto de Iust.& iure lib.6. q. 1. artic. 1. licet has rationes conetur euertere Carol. Molin.de contract.q.74.nu.528. Sed in communis sententiæ fauorem plurima ex authoribus adduci possent:maximè quod Arist. scribit lib.1.Polyticorū.c.7.his equidē verbis.* De fenore tractās ad distinctionē, & discrimen eius commutationis, quæ in Republica censeri debet laudatissima propter eius vtilitatē * illud contrahendis rebus accommodatū est idemq; vituperandum, nec iniuria,non enim natura id genuit,sed rerum vltro citroq; contrahendarum ratio, iureq; optimo in hominum odia incurrit. quoniā ipsa pecunia fructus eius est:nec ad permutandas res,cuius causa comparata est,refertur. Fœtus autē pecuniā auget, & amplificat,ex quo etiam nomen inuenit. Hactenus Arist. qui & c.6.hoc idem vitium improbat:atq; esse alienum à natura existimat.idem lib.4.Ethicor.c.1.ad finem.vsura turpe lucrum : turpē quæstum appellat : ac fœneratores pares esse censet latronibus lenonibus depopulatoribus, & tyrannis.Sic & Cicer lib.2.de officijs.ad finem, inquit, dare sub vsuris esse hominem occidere. Trannio seruus apud Plautū Mostellaria, nullum inquit, ædepol hodie genus est hominum tetrius, nec minus bono cum iure, quàm danisticum. Marcus item Cato in principio de re Rustica. Maiores,inquit,nostri sic habuerunt,& ita in legibus posuerunt, furē dupli condemnari:fœneratorē quadrupli. Quanto peiorē ciuem existimarunt fęneratorē quàm furē,hinc licet existimari. hęc Cato. fuit & olim apud Romanos grauis contentio super tollendo fœnore : in qua Asselius prætor, quod id suadebat, occisus fuit à fęneratoribus:authore Appiano Alex.lib.1.de bello ciuili.quo in loco artē fœneratorū vituperat. Eandē appellat intolerabilē, veterēq; pestē Plutarchus in Lucullo,q & in libello de vitan.eleganter eandē improbat.Sed & Corn.Tacitus lib.5.omnino sublatas fuisse vsuras scribit,quę denuo varijs fraudibus exortæ,paulatim consuetudine leges vincente ad centesimas peruenerunt.

Iure diuino veteris testamēti probatur, vsurā prohibitā esse Ezechiæ c.18. vbi dñs de eo, q ad vsurā dederit loquutus ait, quod talis non viuet,sed morietur.itē Psal.14.inquit Propheta,non habitaturū in tēplo dñi,eū,q ad vsurā dederit.c.quoniā.14.q.4.& eadē q.c.si qs oblitus.Ex nouo testō passim adducit vulgaris ille locus Lucæ.6 Mutuū date,nihil inde sperantes.quē in hunc sensum,vt crimen vsuræ,sub præcepto, & mortalis culpæ reatu prohibitū sit,Ecclesia catholica interpretat.in c.cōsuluit.de vsur. & probatur.eo.tit.c.qa in omnibus.& c.super eo.tametsi quibusdā visum sit inibi non probari, vsuram iure Euangelico prohibitam esse. cum Christus Iesus potius prædictis verbis consulat, quam præcipiat, quod patet, quia in eo capitulo Euangelica consilia

traduntur: nempe de diligendo inimico: de præbenda percutiẽti altera maxilla. Et præterea Christus non tradidit illud præceptum, vt non obtẽperans puniatur, sed vt præmio sit indignus, qui mutuauerit, aliudve opus fecerit sub spe præmij, & non gratis vtcunque tamen sit prior sensus ad vsuræ prohibitionem, vt pote ab Ecclesia, quæ spiritu sancto duce scripturam sacram interpretatur receptus omnino tenendus est, atque ita Dheologi, & Canonistæ frequentissimo omnium consensu existimant, vsuram iure diuino etiam Euangelico vetitam esse pluraque ad hanc rem testimonia adducit Gul. Peraldus Episcopus Lugdunẽsis in summa de vitijs, & virtutib. Tom. 2. tract. de auaritia. c. j

Quod vero ad ius Pontificium attinet, non est immorandũ: cum passim eius constitutionibus vsura prohibita sit. idemq; crimen iure Regio satis est improbatum: maximis in vsurarios statutis pœnis, sicuti alibi tractabimus. Sed an iure Cæsarum prohibitæ sint vsuræ à plerisque dubitatur: siquidem iure Pandectarum constat eas permissas fuisse. l. placuit. ff. de vsuris. & iure C. l. eos. C. eod. titu. quam etiam Thologis, & Canonistis refragan-
6 tibus † defendere conatur Carol. Molin. in tracta. de contract. num. 6. & num. 36. modestius Bart. & post alios Ias. in l. 1. C. de summa Trin. nu. 48. asseuerant, vsuras non esse iure ciuili prohibitas: tametsi deberent omnino eodem iure prohiberi. idẽ Bart. in Auth. ad hæc. C. de vsur. imò vsuras prohibitas esse iure Authenticorum à Iustiniano Cæsare, tenent gl. in Auth. ad hæc. gl. in d. c. quia in omnibus, & in c. quid dicam, 14. q. 4. quarum opinio communis est secundum Abb. in cap. cum sit. de foro cõp. num. 18. & eam defendit Fortuni. illa 5. de vltimo fine iuris. hi tamẽ ea vtuntur ratione, quod Iustinianus professus fuerit catholicam fidem, & se admittere ac probare quatuor Concilia vniuersalia, è quibus Nicena Synodus vsuras prohibuit; & eas turpes esse ac aduersus sacram scripturam constanter asserit. ca. quoniam multi. 27. distin. igitur & Iustinianus vsuras omnino vetuit.

Ego sanè, vsuras legibus Iustiniani permissas, & approbatas, vt licitas fuisse opinor; easque leges improbas esse censeo: cum iuri naturali & diuino refragentur. Nam & leges seculares vsuras permittentes nullas esse, & earum latores, fautoresque Principes excommunicari constat in clem. c. in princ. de vsur. cuius constitutionis. §. vltim. explicatur eum hæreticum esse, qui pertinaci animo dixerit vsuras licitas esse, ꝙ & Castro adnotauit. lib. de hæresibus. cap. vlt. Hinc etiam arbitror, Iustinianum Cæsarem nusquam propriis sanctionibus vsuras reprobasse, licet Doct. communiter aliud existiment huiusque opinionis, quam ipse teneo authores sunt Pan. in d. c. cùm sit. nu. 18. & Conrad. de contractib. q. 22. col. 10. & 12. Nec communis sententia probari potest ea ratione, ꝙ Iustinianus quatuor Concilia Ecclesiæ catholicę admiserit, & vt sacrosancta statula, ca fore seruanda profiteatur. Non enim sequitur ex hoc, & vsuras ipsum reprobare, quæ per Concilia damnentur: siquidem id ex tacita Cæsaris lege deducitur, quæ eiusdem expressis constitutionibus non derogat. Et præterea licet Iustiniani constitutio approbet concilia: non censetur prohibere ea, quæ à concilijs prohibentur. Lex namque diuina Euangelica præcipit, obtemperandum esse prelatis, & Romani Pontificis constitutionibus, & tamen nõ omnia, quæ Romanorum Pontificum decretis prohibentur, lege diuina prohibita sunt, vt constat de esu carnium, qui licet iustissima lege Pontificia quibusdam diebus prohibitus sit: nõ tamen lege diuina, & præcepto diuino vetitus censetur.

Hinc deducitur vera interpretatio tex. in c. 23. Deuteronom. vbi scriptum est. Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram, sed alie-
7 no. quibus verbis quidam vtuntur ad † probandum, vsuram nõ esse contra ius naturale: nihil etenim iure naturæ aduersum licuit vnq̃ Iudæis. Et ideo quibusdam placuit. eum locum ita esse intelligendum, vt vsura Iudæis minimè fuerit permissa nec licita etiam erga alienigenas, sed tantum dissimulatione quadam ea permissio processerit, & concessa fuerit Iudæis ad maius malum effugiendum ob duritiam, & auaritiam eorum: ne fratribus ad vsuram pecunias mutuarent. Sicuti & eis permissus est libellus repudij: atque ita hunc sensum probarunt S. Thom. 2. 2. q. 78. artic. 1. & ibi Caiet. Card. in cle. 1. de vsuris. §. vlt. q. 13. & Conrad. de contract. quæst. 24. conclus. 2. Hostien. in summa tit. de vsuris. §. in aliquo. vers. 8. & Anani. in c. 1. de vsur. col. vlt. Cardin. à Turre Crema. in c. vlt. 14. q. 4. Dominicus Soto artic. 1. Alijs verò hac in re visum est inibi, vsuras permitti Iudæis propria permissione, & earum adprobatione, non erga omnes alienigenas, & exteros, sed tantum erga eos, quibus cum bellum iustè gerebant, quia tunc non possunt exactiones istæ dici vsuræ propriæ, sed impropriæ, & potius iustæ exactiones: nempe ab his, quorũ bona iura belli capi iustè possunt secundum diuum Ambrosium à Gratiano relatum in d. cap. vlt. 14. quæst. 4. glo. ibi. Floren. 2. par. titu. 1. cap. 7. §. 2. Ioann. Maiorem in 4. distin. 15. quæst. 29. Rom. singu. 265. Hippolyt. in l. 1. §. præterea. nume. 65. ff. de quæst. Soc. in regula. accipere vltra sortem. ad finem. Conrad. de contract. quæst. 42. conclus. 2. & Ioann. à Medina de acquisitis per vsuram. §. ad tertium argumentum. Et licet Conrado d. quæstione. 42. conclus. 3. Alexan. Halensi. 3. parte. quæst. 66. Gabrieli in 4. distin. 15. quæstione 11. & Carolus Molinæus in consuetud. Parisi. §. 1. glo. 9. num. 11. visum sit text. in d. cap. vlt. non esse diui Ambrosij, sed cuiusdam alterius hæretici. idem tamen Carol. de cõtract. num. 9. asserit verè esse diui Ambrosij: locum eius minimè adducens. Est enim caput illud apud Ambrosium lib. de Tobia cap. 15. & profectò hæc secunda interpretatio si accipiatur, vt eam glos. Roma. Socin. & Hippo. accipiunt, falsa est omnino secundum communem authore Anania in d. capitu. 1. colum. vlt. Nam licet mihi liceat bellum gerere, & capta in eo bello efficiantur capientis; sicuti alibi tractabitur: non tamen mihi licet cum hoste contractum inire, quia naturæ lege reprobatus sit: potissimum quia conuentiones istę iam non fiunt cum hoste iure belli, sed iure pacis, & commerciorum: sic non licet ab hoste emere rem, quæ illius propria est priusquam iure belli capiatur: carius iusto pretio, & ita est planè respondendum communi omnium consensu. Erit igitur hic secundus intellectus verus: quoties ab hostè accipitur vsura, & retinetur in compensationem damni ab hostè iniusto, & iniquo illati, vel vbi bona ab hostè possessa, sunt ipsius mutuantis, aut ad eum pertinent, quẽadmodum bona, & prædia hostium incolentium terram promissionis ad Iudæos pertinebant diuina largitione. sic sanè sententiam istam intellexere Conra. & Theologi paulo ante citati.

Secundò ex præmissis infertur, nec ipsum Romanum Pontificem posse priuilegio, dispensatione, alioue iure permittere vsurarum exercitium ita quidem, vt ex eo licitum sit, aut vsura-
8 rius immunis reddatur à restitutione † eorum, quæ malè acquisiuit. Hoc probatur, quia nec summus Pontifex potest iuri naturali refragari, nec approbatione quadam, aut eius authoritate præmissa id permittere, quod est iure naturæ, aut diuino illicitum, quemadmodum satis in specie constat in cap. super eo. de vsuris. quo in loco frequentissimo omnium consensu hoc adnotatum est. idem respondendum esse censeo in Principe seculari, & in quacunque consuetudine, vtcunque immemorialis sit: propter eandem rationem. quemadmodum multis rationibus probare conantur Ioann. Andr. in d. reg. peccatum. & omnium latissimè Conrad. de contract. quæst. 25. 26. 27. & 28. Ias. in l. 1. C. de summa Trin. nume. 54. Carol. Molin. in consue. Paris. titu. 1. §. 1. glo. 9. num. 19. quamuis Anchar. consil. 243. nume. 6. dubius tamen asserat, posse Romani Pontificis priuilegio Iudæis permitti vsurarum exercitium erga Christianos. idem satis firmiter probare conatur Alex. cons. 1. & 3. ac cons. 107. lib. 2. pòst Pau. Cast. cons. 398. lib. 3. quem & Rochus Curt. sequitur de consuetudine. fol. paruo. 14. col. 2. quorum sententia omninò falsa est. Sic & Catholicorum Hispaniæ Regum extat constitutio, quest. 3. est tit. 2. lib. 8. ord. Hodie. l. 1. & 3. tit. 6. lib. 8. Recopil. vbi priuilegia Regibus Iudæis concessa ad exercendas vsuras, penitus reuocantur. ad idem faciunt text. in clem. 1. de vsur. vbi Card. q. 15. & in c. post miserabilem, & in c. quãto. de vsuris. quo fit, vt nec procedere possit responsum Pau. Cast. cõs. 295. & seq. lib. 2. scribentis posse iustè Principes seculares negare ius repetẽdi à creditoribus Iudæis vsuras iam per debitores solutas. hoc verè est contra text. in d. c. pòst miserabilem, & in d. cle. 1. quicquid etiam in fauorem Pau. Cast. dixerit Alex. cons. 57. lib. 1. esset enim id tacitè, & indirectè, & per obliquum vsuras permittere, quod Conrad. vbi supra late improbat.

Postremò illud in hoc tractatu satis est controuersum, ꝙ ab Vlpiano traditur. in l. 3. §. vlt. ff. de annuis leg. Si cui, inquit, certa quantitas legetur, & quo ad præstetur in singulos annos certum
9 aliquid, velut † vsuras, iusserit testator præstari, legatũ valet. sed in vsuris hactenus debet valere: quatenus modum probabilem vsurarum non excedat. Hæc Iurisconsultus, qui palam insinuat, posse testatoris vltima voluntate vsuras permitti, quæ tamen iure naturali, ac diuino passim improbantur. Quamobrem quidam ex nostratibus existimant hodie prædictum legatum nullum esse quo ad vsuras, & eam annuam quantitatem in sortem principalem legati esse imputandam, ꝙ placet Bart. & Lancelo. Dec. in d. §. vlt. Bart. in l. cùm stipulati. ff. de verb. oblig. Bald. in l. cùm allegas. 10. opp. C. de vsur. & ibi Saly. col. 2. Alex. in l. diuortio. in prin. col. 7. ff. sol. matr. Ananiæ in c. super eo. col. 2. de vsur. Bart. & Soc. in l. 2. ff. de his, quæ pœnæ nomi. Ias. in l. 1. C. de summa Trinit. numero 59. Aymoni. consilio 89. Crott. in l. nemo potest. colum. 1. ff. de lega. 1. Socin. cons. 56. lib. 3. quo in loco scribit, hanc opinionem esse communem; quam sequitur Ioann. Lupi in cap. per vestras. 6. notab. num. 8. & 9. de don. inter vir. & vxor. cùm enim hic vsura constituatur, vt constat. in d. §. vlti. sicuti: nec in ꝯctibus est licita, ita nec in testamentis. Et sanè dicti authores

authores loquuntur quando creditor seu legatarius potest sortem legatam statim exigere, si velit: nam dum eius exactionem differt, eam quantitatem videtur hæredi sub vsuris mutuò dare. ideo communis sententia procedit: licet contrariã teneant Pau. Cast. in rub. ff. de his, quæ pœnæ nom. & in l. 1. col. pen. C. de summa Trin. Rom. cons. 10. col. 10. Alciat. lib. 5. parad. c. vlt. Ioann. Gerson in lib. de contractib. col. antepen. Carol. Molinæ. in tractat. de vsuris. q. 73. num. 483. Quasi hac in specie vsura dici non possit hæc annua quantitatis: cùm ea non recipiatur causa mutui, sed ex voluntate legantis: ex qua & pœna iustè recipi potest non ob solutum ab hærede legatum: hæc siquidem ratio tunc obtinet, cùm pœna simplex & semel committenda à testatore iniungitur. Bart. verò loquitur vbi apponitur per dinumerationem temporis pœna ob dilatam legati solutionem, quæ vsura est. si veram eius rationem consideremus.

Quod si legatarius ratione iusti interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, velit hanc quantitatem annuam præcipuam sibi habere: id meo iudicio iure ei permittendum est: cùm hoc ambiguitatem, & controuersiam communis opinionis: tum ob ea, quæ diximus hoc capite ad interpretationem text. in ca. salubriter. tametsi Ioann. Lupi contrarium censeat in d. notab. 6. nu. 9. sequutis Aret. cons. 152.

Sed vbi legatarius quantitatem sibi legatam petere non potest nisi post certum tempus: atque interim testator certam annuam pensionem solui iusserit: id permissum esse censeo absq vsurarum labe: sequutus Socin. in d. l. 3. ff. de his, quæ poe. nomi. & Carol. Molin. d. quæstio. 73. qui scribit hunc casum esse minus dubitabilem.

Eadem profectò ratione, si testator mille legauerit Titio ab hærede: ita quidem vt hæres habeat liberam facultatem fruendi, & retinendi dictam summam soluendo annuam moderatam pensionem ab ipso testatore definitam, & eam item pensionem redimendi soluendo summam principalem: opinor eum pensionem licitè recipi: nec vsuram posse dici: præsertim animaduersa communi annuorum redituum emptione, quæ iure licita censetur, & præterea quia hic nulla potest ratio mutui nec veri, nec ficti dari. Deinde legatũ istud est alternatiuum data optione hæredi soluendi mille aureos, vel annuam pensionem, & ita equidem hanc opinionem defendit eleganter Carolus Molinæus d. quæst. 73. sequutus Bald. in l. vnica. q. 3. C. de his, quæ pœnæ nomi. & Pau. Cast. in d. l. 1. col. 3. C. de summa Trin. & eundem in d. rub. ff. de his, quæ pœnæ nom. tametsi & in hac specie vsuram committi existiment Aret. d. cons. 152. Ias. in d. l. 1. nu. 59. & in l. vnica. C. de his, quæ pœnæ nom. col. 2. Crottus in d. l. nemo potest. col. 2. & Barb. cons. 66. lib. 2.

Ex capite sequenti.

S V M M A R I V M.

1 *Quamuis tutor non teneatur, nec possit pecuniam pupillarem in fœnus improbum dare: tenetur tamen eam expendere in emptionem prædiorum, vel in aliam honesti lucri negotiationem.*

2 *Potest societas ex vnius pecunia, & industria alterius ita coiri, vt lucrum, & damnum æqua lance communia sint.*

3 *Non potest pecunia alteri eo pacto dari, vt lucrum ex ea acquisitum commune sit: periculum vero ipsius immineat exercenti negotia, & inibi traditur intellect. §. de illa. Inst. de societate.*

4 *Poterit nihilominus ea pactio valere: modo subeunti periculum, vel ex ipso lucro maior pars cedat, vel aliundè merces suscepti periculi detur.*

5 *Nauticum fœnus etiam iure Pontificio licitum est, & inibi late expenditur interpretatio cap. Nauiganti. de vsur.*

6 *An liceat fideiussori mercedem aliquam stipulari à debitore pro ipso officio fideiussionis.*

7 *Pactum legis commissoriæ non aliter licitum est fideiussori, quam ipsi creditori.*

8 *Pacti legis commissoriæ materia, & si breuiter compendio tamen examinatur.*

An teneatur, possitve licitè tutor pecuniam pupillarem fœnerare.

CAPVT II.

Cæsarum constitutionibus statutum est, imò præceptum tutoribus statim accepta tutela, vel ex pecunijs pupillaribus prædia emere, vel easdem pecunias iuxta vsurarum modum fœnori dare. l. tutores, in 2. C. de adm. tuto. l. quoties. ff. eod. titu. in princ. quod absurdum esse apparet, siquidem nec pietatis causa licet vsuras exercere. ca. super eo. de vsuris. Quamobrem opinor, minimè licer tutoribus pecunias pupillares fœnerare: quicquid veteres Iurisconsulti, &
1 Cæsares † existimauerint. Sic & Nouella Iustiniani constitutio de his, quæ oblig. se haber. perib. res mino. §. quoniam. colla. 6. & C. de admin. tut. 1. constitutio, permittens tutori pecuniam pupilli mutuò sub vsuris dare ad alimenta pupillo exhibenda, admittenda non est. Nec itidem tenebitur tutor, qui pecuniã pupilli in proprios vsus conuertit authoritate propria, vsura pupillo dare: etiam si contrarium visum fuerit Iurisconsultis. in l. qui fine. ff. de negot. gestis. l. tutor, qui repertoriom. §. pecunia: l. non existimo. ff. de admin. tut. 1. C. de vsuris pupil. nam licet, vt statim probabimus, teneatur tutor pupillo ad interesse dãni emergentis, & lucri cessantis: non tamen ad vsuras: quamuis prædicta Iurisconsultorum responsa defendere conetur Carol. Molinæ. de contract. nu. 57. & quæst. 76. cuius sententia admitti posset, si ipse boni viri arbitrium in his taxandis vsuris, ꝙ ipse requirit, intellexisset esse exigendum quantum ad rationem interesse damni emergentis, aut lucri cessãtis. atque ita eodem modo est ad praxim deducendus text. in d. l. tutor qui. §. idem solent. cùm alioqui tolerandum non sit fœneris exercitium etiam in fauorem pietatis.

Illud sanè obseruandum est, tutorem, & curatorem, qui iuxta veteres iuris ciuilis sanctiones tenebatur pecuniam pupillarem mutuò dare sub vsur. l. ob fœnus. ff. de admin. tutor. l. si pecuniã. C. de vsuris pupil. teneri omninò hodie eam pecuniã, vel in emptionem prædiorum expendere, vel eam alicui mercatori tradere ad partem honesti, & liciti lucri recipiendum secũdum regionis, & prouinciæ mores: quibus inspectis lucrum honestum potest absq; verisimili dãno minoris tutor accipere, & minori acquirere. text. optimus in c. per vestras. de don. inter vir. & vxo. cuius ratione, & authoritate idem adnotarunt Bart. Pau. Cast. & Alex. in l. Diuus Seuerus. ff. ad l. Falcid. Bart. in l. tutor, q repertorum. §. si post depositionem. ff. de admi. tut. Rom. cons. 38. & latius cons. 139. Soc. cons. 2. lib. 1. col. vlt. Dec. cons. 192. col. 1. Ioan. Lupi. in d. c. per vestras. 6. notab. §. 7. Saly. in Auth. nouissimè. C de admin. tut. alioqui si tutor hac in parte negligens fuerit: cùm commodè posset id lucrum minori acquirere, tenebitur, & cõdemnabitur in id ꝙ interest: quemadmodum probatur. in d. §. si post depositionem, & in d. l. tutor. in princ. ac fatentur præcitati Doct. potissimè vbi erga seipsum tutor diligens fuerit in hisce lucris acquirendis. l. quicquid. C. arbit. tut. text. insignis in l. tutor secundum dignitatem. §. 1. ff. de admin. tut. gl. in c. vlt. 12. q. 4. cuius meminere Abb. in c. 1. col. 2. de in integ. rest. Barb. in c. edoceri. col. 2. de rescrip. idemq; Atheniensium legibus olim decretum erat, vt constat ex oratione Lysiæ apud Halicarnaseum in Lysia, & Demosthenem contra Aphobum eius tutorem. quo fit, vt in ea prouincia, vbi frequens est redituum annuorũ venditio, maxima dignus culpa censeatur tutor, qui pecuniam pupilli in id negotium expendere neglexerit: ac iure optimo damnandus erit in id, ꝙ pupilli interest eius pecuniam otiosam fuisse, absque vllo lucro apud tutorem curatoremve.

Cæterum satis controuersum est, possitne absque vsuræ crimine pecunia pupillaris, aut dotalis mercatori artis negotiatoriæ perito tradi: eo pacto, vt quolibet anno ex rõne lucri semper salua ipsa sorte: certa quãtitas pupillo, aut vxori detur. Quæ quidem quæstio adeo necessaria est ad huius capitis integrã resolutionem, ꝙ omitti commodè non possit, & ideo ad magis expeditã eius cognitionem eam aliquot conclusionibus distinguã, quid iure verius, quid Doctorum calculis receptius, quid denique animæ consultius, & vtilius sit: breui vsus compendio ex iuris tam humani quàm diuini professoribus exponens.

Prima Conclusio. Iure, & rõne societatis põt quis dare licitè propriã pecuniã mercatori hac conditione, & pacto, vt pecuniã accipiens mercatoriã artẽ exerceat laborem, & industriã subiturus: lucrũ verò ex ea acquisitum simul, & damnũ sequutũ cõmunia sint vtriusq; tex. optimus in l. societas. ff. pro socio: & in §. de illa. Inst. de societat. Nã & ita, inquit Iustinianus, coiri societatem posse nemo dubitat, vt alter pecuniã conferat, alter nõ cõferat, & tñ lucrum sit cõe: sæpe etenim vnius, & socijs diligentia tñ præstat: quantum pecunia ab alijs collat. q̃ quidem sententiã latè explicat Petrus à Perusio in tract. de duobus fratribus. part. 4. q. 3. & sequentib. ꝙ autẽ diximus de damno ita accipiendum est, vt intelligamus de dãno contingente ipsis mercibus, & in ipso negotiationis exercitio: non autẽ de periculo pecuniæ in societatem istã collatæ: nam id ad eum, qui eã contulit pertinet: licet possit aliud in pactum, & conuentione æquissimè deduci. contingit siquidem industriam & diligentiam illius, qui artem negotiatoriam exercet: non esse æqualem pretio, & æstimatione ipsi pecuniæ ab altero in societatem collatæ, & ideo oportet ad æquum rem ipsam deducere: ac non tñ mercatorã ipsum lucri, ꝙ superest deductis damnis, partẽ dimidiã cõseq, sed & si q̃d ex sorte, & pecunia ab altero collata perierit, pro parte dimi-

dia socio resarcire, vt tandem sicut propter eius industriã mercator dignus non erat dimidia lucri parte:in compensationis vi: cum eam sit habiturus, & damni dimidiam partem soluat fortuna sortem ipsam inuasa.q̃ est hac in re maximè obseruandũ, ad intellectum gl.in l.1.C.pro socio.& eorum, quæ tradunt inibi Pau.& Saly.quæst.3.Cum.cons.9.& Iaſin §. seq. & de actio. nu. 43.& seq.Petrus Perusi.latius in d.tractatu,& Alex.cons. 131.lib. 5. Sed si industria alterius sit æqualis pecuniæ ab altero in societatem collatæ: procul dubio ad iustam societatem: lucrum deductis expensis,& rebus de perditis commune erit:damnum verò contingens in pecunia ad eum, qui eam contulit, spectet: siquidem & tunc is, qui industriam diligenter adhibuit:operã itidem perdiderit. glo.insignis in l. si non fuerint.verb.Solus.ff.pro socio.quam Doct.probant,& sequuntur.Imò hoc in casu: cùm industria, & opera vnius ex sociis æquiualet pecuniæ ab altero in societatem constitutæ, & finita societate nullum lucrum supersit:nec quicquam aliud præter pecuniæ quantitatem ab altero collatam:illa est vtrique socio communis: ea ratione q̃ operam, & industriam sorti æquiualentem alter perdiderit absque eius culpa: alioqui sequeretur alterum ex duobus sociis paria in eam societatem deducentibus: totum id, q̃ contulit in cõmunem vtilitatem amittere: alterum verò saluũ consequi. hoc vero refragatur societatis legibus. l. si id q̃ in princ. & §. item Celsus.l.cùm duobus.§.quidam sagariam.ff.pro socio.l.3.tit.10.par. 5.& expressim adnotauit gl.in 1.C.pro socio.Bald. in l. cùm patruus.C.com.vtri. iudic.Iaſin d.§.seq.col.vlt.Abb.in d.c.per vestras.col.2.Sed tamen id pluribus displicet,& ideo,vt & hoc obiter adnotemus,sententia.glo.procedit vbi apparet pecunię periculum esse vtrique socio communem:nam alioqui si id spectet ad eum,qui pecuniam contulit,vel ex pacto, vel ex iure, nõ erit pecuuia communis,nec eius aliqua pars ad alterum,qui operã, & industriam subit,pertinebit,vt explicat Io.Lupi.in d.c. per vestras.6.notab.§.12.nu.9.post Ang.in tract. de duob.fratrib. quæstio.15.nihilominus gl.opinio admittenda erit vbi opera, & industra alterius esset æqualis non tantum vsui ipsius pecuniæ, sed etiam ipsimet pecuniæ: sicuti tradit Petrus Perusinus in d.4. part. 2.col.& demum quæst.2.qui eleganter docet iudicis, & prudentis ac periti hac in re arbitrio committendum iudicium, de pecuniæ, & operarum atque industriæ valore,æstimatione, & cõpensatione. idem tenet Soc. hanc quæstionem diligenter discutiens cons.265.lib. 2. colum. 4. text. in specie.in l.in proposita.ff. pro socio.

Quin & pecunia mutuò dari poterit sub huius primæ conclusionis conditionibus legibusq; nec vsurarius hic contractus censebitur:cum ex pactis appositis appareat potius initam fuisse societatem,q̃ mutui contractum: sicuti existimat Guido Papæ. q.186.argumento deducto à Iurisconsulto. in l. vbi ita donatur. ff.de don.caus.mort.& notatis in c.constitutus.de religio.domi.

Secunda conclusio.Pecunia in societatem licitè dari non potest.eo pacto, vt accipiens eam periculum eius subeat: sitque
3 † salua & integra:conferenti:lucrum vero ex ea partum vtique commune.Hæc probatur,quia contra leges societatis est, commodum,& lucrum percipere,damnũ vero effugere. l.si non fuerint.in prin.vbi Accursius hanc sententiam tenet. text. optimus in d.§.quidam Sagariam. Petrus à Perusio in d. 4. part. quæst.1. col.4.Ioann.Ligniano.Card.Anch.& Abb.in cap. vlt.de vsuris. Bald.in l.1.quæst.9.C.pro socio. Saly.in Auth.ad hæc. quæst.14. C.de vsur.gl.singularis in c.plerique.14.quæst.3.Rom. cons.238. Abb.in c.per vestras.de don.inter vir.& vxor. & ibidem Ioann. Lupi.6.notab.§.11.dicens nu. 6. hanc sententiam communẽ esse:quam etiam sequuntur & probant Flor. 2.part. titu.1.ca. 7.§. 37.Lauren.à Rodulphis in rep.cap.consuluit.de vsuris.2.p.q.19. Ang.Aret.in §.de illa.Inst.de societate.Dec.in l. si pascenda.col. 2.C.de pact.idem cons.116.Abb.cons.67.lib.1.& cons. 114.lib. 2.Diuus Thomas.2.2.q.78.art.9.ad quintum. & Conrad. de cõtractibus.q.97. ex quibus apparet, hunc contractum iniquum esse,ac restituendum fore, quicquid damni huius pacti causa alteri socio contigerit:nam & esse vsurarium pactum istud quibusdam placuit,q̃ tamen non est ita simpliciter dicẽdum: cum deficiat causa mutui: ac sit satis societatem istã censeri iniuria in damnum proximi: secundum communem opinionẽ,quam latè tradit Socin.cons.265. libr.2. probatur item hæc conclusio apud Iurisconsultum. in l.si Titius.vers.sed nec ipsius. ff. de præscriptis verbis. cuius præter Pau. Cast. inibi meminerunt Iaſ. & Nouiores.in l.si pascenda.C.de pact.& Soc.in d.cons.275.col.6.

Huic conclusioni obiicitur Iurisconsulti locus,in l.si non fuerint.ff. pro socio. §. ita coiri. vbi censet ita coiri societatem posse, vt nullam partem damni alter sentias, lucrum verò cõmune sit.idem probat Iustinianus in d.§.de illa.& Regia.l.4.titu.10. part.5. constat igitur prædictum societatis pactum licitum omninò esse.quamuis ea conditione initũ sit, vt tradens pecuniam in societatem,& commercium exercendum ei, qui operam,& industriam, ac laborem subiturus est, nullum in ipsa pecunia damnum patiatur:imò ea tibi salua sit:licet pericrit absque culpa socij:lucrum verè commune sit vtrique.Quamobrem his authoritatibus moti hanc pactionem licitam esse, & absque vllo crimine fieri posse existimarunt Hostien.in d.cap.per vestras. Et quidam alij à iunioribus relati: quibus respondendum erit prænotato vero sensu Iurisconsultorum. Ea etenim pactio, vt lucrum commune sit:damnum verò ad alterum pertineat: minimè proderit: nec obtinet vbi in ipsa negotiatione damnum, & lucrum accesserunt: siquidem lucrum eo casu deduci non potest:quin & prius damnum deductum fuerit: cum illud tantum lucrum sit,quod compensatione damni facta liquido supereſt: igitur is qui lucri hoc pacto deducti, & liquidi partem consequitur: damni etiam particeps esse censetur. sic & cum lucrum tantum modo in societate contigerit, prædictæ pactioni locus non erit.Quum vero solum damnum acceptum fuerit:tunc ea pactio proderit. Nam si millenos singuli socij aureos in societatem: subsequuta conuentione, quod ad alterum tantũ damnum pertineat,lucrum vero sit commune,contulerint:nullumque lucrum supersit: imò damnum cueniat ducẽtorum aureorum,& societas dissoluatur:alter mille aureos quos intulit: alter tantum octingentos habebit. quemadmodum explicat Theophilus.in d.§.de illa. id ipsum obscure tamen senserunt Cald. in c.vlt.quæst.2.de vsur.& Laurentius à Rodulphis de vsuris.2.par. q.19.vt hinc possit deduci,pactionem illam cuius meminere Iurisconsulti,& Iustinianus,non pertinere ad societatem,quę inita fuerit ex pecunia vnius,& industria alterius:quasi iniquum sit periculum pecuniæ ad alterum, qui industria vtitur, pertinere, lucrum verò commune fore. Præsumitur enim pecuniam illam mutuò dari eó pacto, vt mutuanti vltra sortem detur pars illa dimidia lucri, quæ quidem pactio vsuram sapit. non idem erit vbi societas fuerit contracta vtrinque collata pecunia: cùm in ea specie verè contractus sit societatis: nec mutuum præsumi rectè valeat. Ego sanè & si sciam in hac posteriori specie nõ ita contingere vsuræ præsumptionem,sicuti in priori opinor tamen esse societatem iniquam, ob eam conditionem, quod lucrum commune sit:damnum vero alteri tantum socio imminet:siquidem ea est Leonina societas,cuius meminit Iurisconsultus.in d.l.si non fuerint.§.vlt.ex Aesopi apologo, quẽ & Erasmus in Chiliadibus explicat.Et ideo cum ad iustæ, & æquæ societatis ius pertineat,æquales inter socios paria cõferentes portiones distribui:omninò iura societatis violantur cum ita pactũ sit,vt æqualia conferentes non æquè lucri, & damni sint participes,q̃ item probatur ex eo q̃ societas quædam fraternitas esse censetur.l.verum.ff. pro socio. & ideo contra naturam societatis est pactum iniquæ, & inæqualis distributionis. idem deducitur ex l.Socius pro filia.vbi hoc notat Pau.Castr. ff.pro socio. Hoc item asserit Host.in sum.tit.de vsuris.§.an aliquo vers.quid si periculum, vbi hanc secundum principalẽ conclusionem, ni fallor asseuerat.Sic & pactum societati appositũ,ex quo inæqualitas sequitur,non valere:tenent Accursius, & Azo in d.l.si non fuerint, & ibi Doct. quorum opinionem sequuti testantur cõmunem esse Corn.col.1.& ibi Purpurat.col. 2. & in l.si pascenda.C.de pact.Soc.cons.265.col.vlt.lib.2.idem Corn.cons.212.& cons.310.lib.4.idem fatetur Fulg. in d. l. si non fuerint. in princ. scribens Azo.sententiam communiter receptam esse, q̃ sæpissimè Corn. profitetur: sicuti commemorat Aymon cons. 173. nu.1. Et licet Philip. Dec. in d. l.si pascenda.col.2.ab Azone dissentiat,asserit tamen eius opinionem communem esse: idẽ inibi Decio respondens existimat Curt.Iun. col.1. probat eandem opinionem Abb.cons.77.lib.1.

Hinc primò apparet: tunc pactionem hanc de diuidendis inter socios lucris pro portionibus, & partibus dissimilibus, & inæqualibus,valere:cum in ipsam societatem imparia socij cõtulerint, quia vnus maiorem q̃ alter partem in eam intulit,q̃ præcitati authores passim, & frequentissimè fatentur, & sensit gl.in d.§.de illa.probaturq; in d.l.si non fuerint. vbi gl.Nec enim æquum est, æqualem habere partẽ eum, qui minus q̃ alter socius in societatem deduxerit, q̃ & Aristoteles scribit lib.3. Politico c.6. quia in re sit satis hanc illationem frequentissimo omnium censensu probatam esse, & præter alios notat Corneus optimè cons.39.lib.3.

Secundò constat verus intellectus, veraque & propria interpretatio ad tex.in d.l.si non fuerint:in prin.& in d.§.de illa. ad gl. in d.l.si pascenda.verb.Portionibus. quibus probatur:pacto fieri posse, vt inter socios distributio fiat proportionibus inæqualibus. id enim verũ est viri boni arbitrio cùm vnus ex sociis maiorẽ partẽ,vel sortis, vel industriæ in societatẽ contulerit,q̃ expressim probatur in d.§.si nõ fuerint,& est omniũ cõis sententia.

Tertiò ex hoc dubio redditur rõsio Philippi Cor. in cõs. 187.
lib.

lib.3.col.3.vers. nec obstat. quo in loco censet, valere iure optimo eam pactionem, qua cautum inter socios sit, vt qui ex eis minorem portionem in societatem contulit, æqualem habeat lucri partem cum his, qui maiorem impenderunt: quasi reproba sit pactio inter socios paria conferentes de inæquali portionum diuisione:non sic ea,qua agitur vt in paria conferentes parem habeant lucri partem. Ego profectò non video iustam discriminis rationem:imò non ex ipso Iurisconsulto in d.l.si non fuerint.censeo vtramque pactionem iniquam fore: cùm vtrobique contra legem societatis, non æqua sit lucri diuisio, nec congruens partibus in societatem deductis: atque ita aduersus Corneum tenet Purpurat.in d.l. si pascenda.nume. 31. licet Aymon d.consil.173.videatur Cornei responsum admittere.

Quartò hinc scribit Rom.con.168.vlt. dubio. contractata inter duos parem pecuniam conferentes societate: quorum alter opetam dederit negotiationi. esse omnino arbitrio boni viri maiorem lucri partem huic quam socio quiescenti adsignanda iuxta æstimationem operarum,laboris & industriæ,quod deducit ex d. l. si non fuerint.idem adnotarunt post Rom.Gerard. à Perra Sancta sing.68. Purpurat. in d.l.si pascenda. nu.14.& Iaſ. in l.illud.num.8.C.de collat.

Quintò infertur posse defendi opinionem eorum,qui asseuerant,in societate omnium bonorum præsentium,& futurorum nihil referre ad eius æquitatem, quod alter ex socijs plura bona in societatem deduxerit:maiorique præditus sit industria. Nam & si,vt fieri solet,ex æquis portionibus finita societate sit facienda diuisio, omniaq; & acquisita, & acquirenda pariter diuidantur, & communia sint: iusta tamen censetur societas ob speciẽ illam: ex qua etiam si socio pauperiori ingẽs patrimonium obuenerit,id erit commune vtriq;.sic sanè visum est Corneo.cons. 310.lib.4.col.4.vers.Nec obstat.& cons.187. lib.3.col. pen. Soc. cons.160.lib.2.colnm.7. vers. ex quibus.Deci.ib cons.66.colum. pen.& consil.68.colum.2,& Purpurato,in dicta.l.si pascenda. nu. 38.facit text.in l.3.§. 1. ff. pro socio.optimus text.in l. Socius pro filia.ff.eodem.qui in hoc traditur: an ex bonis societatis omniũ bonorum contractæ, sit dos danda filiæ alterius ex socijs, & id explicant eleganter Decius in dictis duobus responsis. Corneus consilio.52.libr.3.Socin.cons.291.libr.2.post Bald.in l. si patruus. C.commu.vtri.iudic.nu.10.

Sextò potest ex his perpendi sitne vera interpretatio, quam ad dic.§.de illa.tradidere Panor.in d.capitu.per vestras.colum.2. idem in consil.77.libr.1.& Anani.in d.capitu.vltim.de vsuris.nu. 7. dum arbitrantur pactionem illam à Iustiniano probatam: qua actum sit,inter socios, quod lucrum commune sit, damnum verò ad alterum verò ad alterum pertineat:tunc procedere, cùm societas contrahitur inter duos, quorum vnus pecuniam,alteri industriã exhibet in societatem,& is qui industriæ,& laboris operam daturus est ab altero stipulatur, se liberum fore à periculo, & damno pecuniæ in societatem collatæ: lucri verò æquè participem. Atsi conferens pecuniam id ab altero stipuletur, & in pactum deducat: illicitam esse eam pactionem opinantur,alienamque à mente,& ratione Iustiniani Iurisconsultorum. Fateor equidem hũc sensum maximè conuenire Iustiniano, & Iurisconsulto, & tamen quia quandoque bonus vir arbitrabitur posse absque vlla iniquitate pactum hoc fieri in fauorem, & vtilitatem eius, qui pecuniam in societatem contulerit, tertiam hac in quæstione proponam non inutilem assertionem.

4 Tertia conclusio. † Potest licitè dari pecunia alteri, vt per eum adhibita industria quæstuaria ars exerceatur: ita contracta societate, quod pecunia salua sit: eiusque periculum ad mercatorem pertinet: lucrum tamen, quod alioqui æquis portionibus commune foret, maiori ex parte ad subeuntem pecuniæ periculum spectet:quasi ea pars lucri, quæ dimidiam excedit iustum sit arbitrio boni viri pretium subeundi periculi.

Quod probatur.Nã contractus societatis separatim initus iustissimus est. Et similiter contractus is, quo igitur pro periculo pecuniæ,certa insta merces detur ei, qui eam promittit, saluam fore: sicuti paulo post manifestè ostendemus: igitur nihil impedit, quin & hi duo contractus licitè simul fieri possint hanc conclusionem asserunt Ioann. Maior in 4. distin. 15.quæstio. 48. & sequenti.& Sylues.verb.Societas.1.quæstio.2. quibus suffragantur Ioann.Lupi in d.c.per vestras.6.notab.§.12.nu. 8. Petrus Perusinus in tract.de duob.fratri.4.part.q. 1. Purpurat. in d. l. si pascenda. nu. 37. existimantes, posse societatem ita coiri ex vnius pecunia, & industria alterius, vt pecunia salua sit:lucrum verò commune:vbi alterius industria non æquiualet pecunię,nec iuxta societatis æquitatem alter socius,qui industria vtitur, dignus est dimidia lucri parte,sed tertia forsan,aut quarta. Et ideo cõstituitur illi dimidia lucri pars in pretium susceptæ periculi ipsius pecuniæ,& sortis ab altero in societatem collatæ. atque ita posse intelligi text.in d.§.de illa.& in d.l.si non fuerint. Ioann. Lupi & alij censent.quibus addendus est Caiet. lib.17. responsionum c.11. qui opinatur hanc tertiam conclusionem procedere vbi hi duo contractus,societatis quidem,& periculi susceptiifuerint ex interuallo initi, & constituti, q̃ si vnico actu, & contextu fiant, eam pactiouem iniquam esse: ex eo q̃ contractus societatis falsæ, & veri mutui sub vsuris iniquis tractetur. Sed tamen quicquid ipse dixerit, mihi magis placet contraria sententia: quam secundum conclusionem tertiam veram esse existimo. Nihil etenim refert fiant hi duo cõtractus simul,an ex interuallo:modò fraus omnis absit.Quamobrem vt obiter & aliud, q̃ ad periculi suscepticonuentionem attinet,explicemus: tractãdum erit de fœnore traiectitiæ pecuniæ.

Constat sanè ex iuris Cæsarei responsis, & constitutionibus licuisse nauticum fœnus exercere:eo quidem pacto, vt qui mutuat alteri mille aureos vltra mare vehendos:aliquid præter sortem ipsam accipiat in pretium susceptæ periculi:promittit enim eam pecuniam saluam fore,& si perierit, eam se nõ peruturum: sicuti probatur.in l.1.1.nihil interest.l.Periculi.ff.de naut. fœn.l.1. & 2.C.eod.titu.in hac etenim specie, quod vltra sortem accipitur non datur ratione mutui: nec propter vsum pecuniæ, nec propter nudum interesse interusurij temporis, sed propter aliã iustissimam causam: nempe periculi contra naturam mutui spectantis ad creditorem. Et præterea valet pactum cum tertio à mercatore factum, quod si pecunia, aut merces aliæ saluæ venerint ad portum,habebit is certam summam in pretium periculi susceptæ, si verò perierint:tenebitur emendare damnum.l.in naue Saupheli.& ibi Pau.Cast.ff.locat.Alex.in là Titio.colum.j. ff.de verb.oblig.Iaſin l.illa stipulatio.in princ.eod.titu.Lauren.à Rodulphis in capit.consuluit.3.part.quæst.3.Ioann. Anania in c. vlt.de vsuris.quæst.13.Ioann.Lupi.in d.cap.per vestras.6.nota.§. 9.num.5.Si pactum istud cum tertio fieri poterit: ergo & cũ creditore, modò absit fraus. itaque nauticum fœnus rationi susceptæ periculi à creditore licitum,esse,asserunt Iacob.Butr.in l.1.C. de nautico fœno.Bald.in l.1.col.4.C.de summa Trin.Conrad.de contract.quæst.39.conclus.1.Floren.2.part.titu.1.c.7. §.21. Thomas in tract.de vsuris.quæst. 9.Iacob.Almain in 4.sent.distin.15. & inibi Gabriel.quæst.11.colum.8.& Ioann.Major.quæst.3. col. vlt.& Sylu.vers.vsura. 1. §.35.Ang.eo verb.§.37.Caiet.ver. vsura exterior.vers. 12. casus. Pulchrè Carolus Molinæus de contract. q.3.qui idem esse censet,vbi creditor aliud mutuatę pecunię periculum recipit q̃ traiectitium, & marinum : ob eandem rationem:post Bald.in d.l'periculi.& Io rub.C. de naut. fœn.Pau.in l. 1.C.eo.titu.Et Ang.verb.vsura.1.quæst.38.ad fin.

Quibus obijcitur text.insignis in c.vlt. de vsur. Nauiganti, inquit Gregorius Nonus, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo q̃ susceipit in se periculum recepturus aliquid vltra sortem: vsurarius est censendus. Hac siquidem responsione visum est quibusdam præcedentem enerti cõclusionem ita vrgenter, & validè, vt nulli vnquam licitum sit refragari ob authoritatem Summi Pontificis rem hanc summo decreto definientis. Hæc verò obiectio tollitur varijs huius decretalis interpretationibus.

Primùm equidem Romani Pontificis responsum obtinet, vbi deficit probabile dubium,& periculum cuius causa iuste aliquid recipiatur: imò vani periculi susceptio prætexitur, vt hoc colore quæsito,creditor,qui nullum istum damni metũ habet: nec periculum aliquod verè subit, certus sit de conuento vltra sortem lucro. Sic sanè existimat intelligendum esse tex. in d.cap. Nauiganti.Carolus Molinæus d.q.3.idem tradit Adr.in tract.de vsuris.c.occurrunt ad primum.quibus ipse non assentior:quippe qui videã,maxima imminere nauigantibus pericula & res, quæ per maria transfeluntur, pluribus sub iacere incommodis. Cuius quidem fortunæ, & periculi meminit Summus Pontifex in d.c.vlt.ideo aliter est ea difficultas excutienda.

Secundò text.in d.c.vlt.cum sensum habet, vt censeri debeat vsurarius is, qui nauiganti, vel eunti ad nundinas mutuat pecuniam eo pacto, & conditione, qua cautum sit:contractũ suscipiendi periculi cũ eo fieri debere:alioqui non mutuaturus: quasi in hac specie ratione mutui, & periculi simul aliquid vltra sortem capiatur: siquidem ratione mutui cogitur alter cum creditore de susciipiendo periculo sub certa mercede conuenire, hæc verò conuentio vltra sortem deducitur in pactũ,& ob id vsuraria est datio mutui,alioqui licita foret iudicanda mutui datio, q̃ liberè fit, & tñ debitor cum creditore conuenit sponte de periculo mutuatæ pecuniæ susciipiendo certa constituta mercede in hunc equidem modum dictam decretalem accipiunt,& intelligunt Flo.d.§.21.Conrad.d.q.39.Io.Maior d.q.31.Sylues. & Caiet. in locis paulo ante adductis. atque hic sensus verè proprius est & frequentiori Theologorum iudicio probatus.

Tertiò tamen Adrianus in 4.senten.in tractat.de vsur.capitu.

concurrunt, aliter existimat hanc controuersiam definiendam fore: scribit etenim non esse vsurariam mutui dationem eo pacto factam, quod contractus suspiciendi periculi ipsius pecuniæ certo pretio fiat cum ipso mutuante: aliter non mutuatur; modò iustum sit pretium periculi suscepti. Quamobrem intelligit Responsum Romani Pontificis in dicto capit. vltimo. eo casu, quo pretium periculi suscepti est iniustum, & excedit iustam ipsius rei mercedem. Priori siquidem casu nihil verè vltra sortem accipitur: at in posteriori vltra sortem recipitur. id, quod iustum pretium excedit, & tandem causa mutui: igitur vsura pratè committitur. Huius authoris opinio quo ad priorem partem, nam posterior absque difficultate procedit, coadiuuatur ex eo, quod mutuans rustico mille eo pacto vt secum conueniat de cultura agri iusta data mercede: alioqui non mutuaturus, vsurarius non est: quippe qui nihil vltra sortem recipiat: cùm iustam operarum mercedem soluat operanti; secundum Bald. in l. Rogasti. §. si tibi. columna 2. ff. si certum petatur. Florent. 2. parte. titu. 1. capit. 7. §. 10. Ioann. Lupi in capitu. per vestras. §. vlt. numero 39. quo in loco similia adducit exempla. quibus accedit quod Socinus adnotauit. in l. si quis. ff. si certum petatur. num. 12. scribens contractum esse vsurarium, si quis domum conduxerit mutuans locatori centum, & ob id minus iusta mercede constituta, sentit enim vsuram in hac specie non subesse, vbi ex hoc mutuo non foret iusta domus pensio diminuta. idem probatur ex alia eiusdem Adriani sententia, qui in tract. de vsur. super quartum sentent. capitu. Sed dubium videtur. in fine censet, nullum vsuræ vitium committi, si quis alteri mille mutuauerit eo pacto expresso, vt debitor iusta soluta mercedè ad eius molendinum proprium triticum molendum ferat, cùm ex ea pactione nullum damnum debitori immineat, nec creditori lucrum aliquod accedat iusto ei pretio soluto. Verùm aduersus Adrianum, & ea, quæ in comprobationem adducta sunt, instat ratio vrgentissima: ex qua constat, vsuram committi si vltra sortem ex pacto debitor obligetur aliquid indebitum, & ad ꝙ minimè tenebatur, agere. Est enim omnium consensu receptum, mutuantem centum non posse in pactum deducere, ꝙ debitor teneatur ei totidem mutuo dare cum petierit: nisi eo modo id debitor promittat, quo secluso pacto à iure cogitur creditori mutuare, quod & nos probauimus libr. 1. harum Resolutionum. capitulo vltim. & præterea, quoties debitor ratione mutui vltra sortem obligatur ad aliquid, quod agere non tenebatur, vsura est. glos. Bartol. & communiter omnes in d. §. si tibi. Et probatur ac colligitur ab vsuræ definitione. ergo Adriani opinio procedere nequit cùm in ea specie, & casibus modò adductis ratione mutui debitor cogatur id promittere, quod agere minimè tenebatur. Item & illud hanc partem plurimum contra Adria. probat, quod debitor cogitur amittere libertatem quam iure habet cum alio quàm creditore paciscēdi de periculo suscipiendo: frumentum ad aliud molendinum deferendi: alibi operas culturæ impendere. Hæc autem libertas pretio æstimari arbitrio boni viri potest: nec id negari potest. igitur aliquid vltra per creditorem mutuātem à debitore exigitur, quod est pretij æstimatione dignum: alioqui frustra in pactum id deduceretur. Ex quibus Adriani rationibus satis apertè respondetur. Quamobrem contrariam sententiam his omnibus, quæ ab eodem Adriano, Bald. Socin. & alijs deduxi, probant, & tenent Ioann. Calder. Anchar. Cardin. Abbas columna penul. Anania nume. 18. in capitulo vltim. de vsur. Laurent. à Rodulphus in capitu. consuluit. 2. parte quæstione. 38. Caietanus secunda secundæ. quæstio. 78. articu. 2. Florentinus d. capitulo 7. §. 8. Conrad. de contracti. quæstio. 37. Ioann. à Medina de contractib. & restitu. capitu. de vsura restituenda. quorum opinio communis est secundum Sylvest. verb. vsura. 1. quæst. 7. quibus sanè diligenter inspectis ipse opinor hanc vltimam sententiam veriorem esse, & ea ratione minimè in iudicio exteriori, nec in interiori cogendum esse debitorem pactiones, quarum modo meminimus, obseruare, propter earum iniquitatem.

Quantum verò ad restitutionem attinet: aliquot sunt præcipuè notanda. Primùm, creditorem omnino teneri, & cogendum fore, has pactiones debitori remittere: eamque ab earum obligatione eximere. Secundò, si creditor iam his fuerit vsus conditionibus, tenebitur debitori restituere quodcunque damnum ei contigerit ex dictis conuentionibus. Tertium nullo dāno dato debitori, nihilominus tenebitur creditor ei reddere quantum boni viri arbitrio debitoris interfit, coactū fuisse causa mutui, præfatas pactiones inire: libertatemque cum alijs conueniendi sibi ablatam fuisse. Et hæc quidem debitori: non pauperibus sunt restituenda: quēadmodum probat eleganter Ioannes à Medina, d. capitu. de vsura restituenda. iustam autem periculi suscepti mercedem, & ea quæ ob pactiones præmissas creditor ratione operarum, vel causa iusti pretij locationis, ac simili iure habuerit: non est etiam in interiori foro cogendus restituere, quia & si iniquè pactum fecerit exigens à debitore vltra sortem ea, quæ ipse liberè poterat alteri præstare: tamen ad restitutionem minimè tenetur: cùm ea acceperit creditor in iustam alterius rei compensationem, quod Adriano placet, & ante ipsum Conradus probat. quæstio. 39. versicul. 4. conclusio. & Laurent. à Rodulphis secunda parte. quæstione. 39. post Calderin. in dicto capit. vltim.

Primo ex his apparet: etiam in ea specie contractus, quæ vt vsuraria damnantur in d. cap. vltim. non teneri mutuantem restituere, quod ratione periculi suscepti absque fraude acceperit: modò nihil vltra iustum pretium periculi habuerit, quod maximè est adnotandum.

Secundò constat, leges ciuiles nauticum fœnus permittentes non esse Pontificia lege sublatas: imò & hodie vim, & potestatem legum habere, iustasque censendas fore: tametsi eas Canonibus correctas esse asseuerent Hostien. in summa. titu. de vsuris. §. in alijs autem. Doct. communiter vt inibi fatetur Anania. colum. 1. eos sequutus in dicto capit. vltim. Salyc. in Authen. ad hæc. colum. 3. C. de vsur. Ioann. Faber in rubr. C. de naut. fœnore. Anch. in reg. Peccatum. quæstione 5. de regulis iuris. Guido Papæ in tract. de contract. numero 18. Nam & præter alios fautores quorum paulo ante meminimus, & Ioann. Lupi d. 6. notab. §. 9. nu. 12. ad finem: nauticum fœnus, etiam hodie iure canonico, minimè prohiberi existimat.

Tertiò deducitur Conradum, virum alioqui doctissimum deceptum fuisse dum. quæstio. 71. de contractibus asserit, illicitam esse conuentionem, qua inter mercatorem, & alium fit, vt is accepta certa periculi mercede: suspiciat onus, & periculum mercium vehendarum vltra mare quoties, qui periculum suscipit nullam operam impensurus sit pro periculo effugiendo. Siquidem licitum est pactum istud suscipiendi periculi ob iustum illius pretium: quamuis qui subit periculum nullum laborem: nullam operam impendat pro ipso cuitando.

Quartò hinc poterit discuti illa quæstio, an liceat fideiussori
6 pacisci, aut stipulari mercedem aliquam pro ipsa † fideiussione? Probatur etenim id licere ratione periculi, quod subit fideiubendo: cùm forsan pro ipso debitore integram quantitatem ex proprio patrimonio soluet, quod passim contingit, & ideo vt iustum boni viri arbitrio periculi pretium poterit fideiussor à debitore absque vlla ratione damni, nec lucri cessantis, accipere. Nec ambiguum est, hunc contractum fideiussionis, incommodum & periculosum esse fideiubenti, qui se constituit debitorem pecuniæ ab alio acceptæ. Salomon equidem consilium dat: ne quis alterius fideiussor existat temerè, & inconsultè: ita inquiens Prouerb. cap. 17. stultus homo plaudit manibus suis: cùm spoponderit pro amico suo. item capit. secunda secundæ noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Quamobrem iustā potest ob hoc periculum, cui quis submittitur, merces constitui, quod probatur expressim, in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donatio. l. si remunerandi. §. Maurus. ff. manda. notant in specie Lauren. à Rodulphis in dicto capitu. consuluit. part. 3. quæstio. 3. Florent. dicto capitu. 7. §. 45. Anania in dicto capitu. vltim. nume. 42. Deci. consil. 7. nume. 1. Bartol. Paul. Castr. & alij in dicta. l. hoc iure. § 1. Ioann. Lupi in dicto capitulo per vestras. 6. notab. §. 9. numero 10. Angel. verb. fideiussor. ad finem. Ioann. à Medina de contractib. capi. de vsura restituenda. columna 8. Conrad. de contractibus qnæstio. 40. conclus. 4. Caiet. secunda secundæ quæstio. 78. artic, 2. in responsione ad quartum. Dominicus Soto libr. 6. de iustitia & iur. quæstio. 1. articu. 2. quorum opinio communis est, quamuis consultius sit ab hac pactione abstinere, & eam improbam esse contendat Carolus Molinæus de vsuris. quæstio. 31. qui legendus est ad elegantem huius questionis disputationem. Et præsertim quæstio. 34. vbi probare nititur, licite posse creditorem à fideiussore aliquid accipere, vt cum liberet à fideiussoria obligatione: quoties dubia est exactio debitoris: alioqui si certa sit debitoris solutio, nec vllum immineat fideiussori periculum; minimè liceret creditori aliquid vltra sortem à fideiussore accipere in pretium liberationis. Sic & ipse in præcedenti dubitatione communem sententiam non admitterem in eo casu: quo inspecta qualitate, & conditione debitoris: nullum immineret periculum fideiussori, quasi tunc ea pactio fiat, & simulato periculo in fraudem vsurarum: nam vt creditor pro officio mutui nihil potest exigere à debitore: sic nec fideiussor pro officio fideiussionis: imò multò minus, quia minus officij impendit. Sed in fauorem communis sententiæ illud accedit, quòd licèt in pignoribus pactum legis commissoriæ illicitum sit, & improbatum inter debitorem, & creditorem accipientem pign. text. in c. sign. de pign. l. secunda & vltimo. C. de pact. pigno. l. 41. titu. 5. & l. 12. titulo 13. partita 5. tamen huiusmodi pactio etiam ipsi contractui pignoris

gnoris statim apposita inter debitorem, & fideiussorem valida
7 est, & absque † vlla criminis labe fit. text. optimus. in l. vltima. ff. de contrahen. emptio. ex quo hoc ipsum adnotarunt Barto. in l. quamuis. ff. de solut. Abb. in dicto capitu. significante. numero 6. Bart. & Bald. ac Saly. in dicta. l. vltima, Anton. Fanensis de pignorib. 4. parte. numero 7. & est communis opinio quemadmodum constat ex Carolo Molineo de contract. quæstione. 52. nam & idem tenent Saly. in l. 1. C. de pact. pign. Pau. Castr. in d. l. quamuis. & in l. Titius. ff. de pignorat. actio. Fabianus in tract. de emptio. & vendit. quæstio. 7. colum. 3. potest ergo pro tutela periculi, quod fideiussor subit, ei licet pactum inire, quod creditori minimè licuisset. Adhuc tamen considerandū est, hanc communem Doctorum sententiam, vel falsam esse, vel quibusdam limitibus restringendam: ne fideiussores sub pericul suscepti titulo illicitas, & vsurarias pactiones creditoribus illicitas, exerceant, quod manifestè probabitur, si Iurisconsulti verba expendantur in dict. l. vltima. Titius inquit Scæuola, cùm mutuos acciperet tot aureos sub vsuris, dedit pignori, siue hypothecæ prædia, & fideiussorem Lucium, cui promisit, intra triennium proximum, se eum liberaturum, quod si id non fecerit die suprascripta, & soluerit debitum fideiussor creditori: iussit prædia empta esse, quæ creditori obligauerat. Quæro, cùm non sit liberatus Lucius fideiussor à Titio, an si soluerit creditori, empta haberet suprascripta prædia? Respondi: si non vt in causam obligationis, sed vt empta habeantur, sub conditione emptio facta est, & cōtractam esse obligationem. Hactenus Iurisconsultus ex quo nostrates immeritò adnotarunt, pactum legis commissoriæ licere inter debitorem, & fideiussorem, & id primum, quia res datæ in pignus creditori, non fuerunt datæ in pignus fideiussori, quod inibi euidenter constat, & ideo non potest quo ad fideiussorem propriè dici pactum legis commissoriæ: nec illius meminit Iurisconsultus, sed alterius conditionalis vēditionis. Imo si in specie prædicta, res essent fideiussori datæ in pignus pro indemnitatis cautela: non procedere pactam. de quo Iurisconsultus tractauit. in d. l. vlt. secundum Curt. Iun. ibi nu. 2. Bald. in c. 1. col. 1 de feud. dat. in vicem legis commissoriæ. Alexan. Imo. in cons. 178. lib. 7 nume. 7. Sed iuxta hanc interpretationem apparet, nullum esse discrimen inter creditorem, & fideiussorem: nam & cū creditore mutuante pactum fieri potest, quod si debitum intra certam diem non fuerit solutum res quædam debitoris, quæ non extitit data in pignus, si pro eadem quantitate empta ipsi creditori: secundum Bald. in d. capitu. 1. colum. 2. & ibi Aluator. Tiraquell. libr. 2. de retract. in fine. nume. 138. sensit Bartol. in dicta. l. quamuis. numero 2. & ideo vt discrimen aliquod ex dicta. l. vltim. inter creditorem, & fideiussorem constituatur, ergo potiorem esse causam existimo illorum, qui aduersus Bald. & Aluarot. opinantur, pactum illud non valere, quo conuentu sit inter creditorem, & debitorem, quod si intra certum diem pecunia soluta non fuerit, domus quædam nec pignori, nec hypothecæ ob eam causam subiecta empta sit pro eodem pretio creditori, quod placuisse video Curtio Iuniori in dicta. l. vltim. columna 1. & Carolo Molinæo de contract. quæstione. 52. numero 362. eadem etenim est ratio iniquitatis, & captionis, siue res sit pignori data siue non, quum vtroque casu creditor vltra sortem habeat rem minus iusto pretio emptam. Et præterea licet deficiente hypotheca, & pignore: non sit formale pactum legis commissoriæ. est tamen simile, & eiusdem rationis, & ob id æquè prohibitum. l. non dubium. C. de legib. deinde non tantum formale pactum legis commissoriæ prohibitum est, sed & illi simile. l. 1. C. de pact. pigno. vbi hoc satis probatur.

Ex quibus tria deducuntur, Primum, quo ad prohibitionem pacti legis commissoriæ, & quo ad eius iniquitatem non referre, si res illa generaliter tantum, an' specialiter hypothecæ submissa: cùm vtrobique eadem sit prohibitionis ratio secundum Steph. Bertrand. consil. 97. libr. 1. alias 4. & consil. 178. lib. 3. Rogeri. de Mota. in l. traditionibus C. de pact. nume. 53. Carolus d. quæst. 52. nume. 361. aduersus eundem Bertrandum. consi. 245. libro 1. columna 1. & Tiraquell. in dict. 2. libro de retract. in fine. numero 139. Secundum litem quo ad hanc prohibitionem, & eius propriam rationem nihil interesse constat, fiat pactum legis commissoriæ directè, quod res maneat empta, an promissio rem ipsam in eum casum vendendi præmittatur: sicuti censent Carolus. in dicta quæstione 52. numero 359. & Tiraquellus dict. 2. libro in fine. numero 141. quo in loco hanc sententiam deducit à gloss. Bartol. Bald. & alijs in dicta. l. 1. C. de pact. pigno. Contra Bertrandum consil. 134. libr. 1. Tertio hac quæstione diligenter examinata, constituenda est iuxta præmissam interpretationem differentia inter creditorem, & fideiussorem, vt saltem responsum Scæuolæ Iurisconsulti in praxi obtinere valeat quantum ad propriam eius speciem in fideiussore: tametsi quo ad creditorem propter causam, & rationem mutui non idem sit admittēdum. quamobrem alteram subijcio interpretationem Iurisconsulti: quo res fiat apertior.

Secundò pactum illud inter debitorem, & fideiussorem, de quo Iurisconsultus tractat, ita est accipiendum, vt res empta sit iusto pretio: nam tūc id licere videtur, cùm nihil habeat fideiussor vltra sortem ipsam: ac nullum lucrum acquirat. Sic etenim eum text. intellexere Ioann. ab Imo. in d. c. significante. num. 10. Ilernia, & Aluarot. columna 2. in dicto capitulo 1. de feudo dat. in vicem legis commisso. Alexan. consilio. 178. numero 9. libro 7. & Carolus Molinæus dicta quæstione. 52. columna 3. quorum sententia procul dubio verior est quam communis aliorum opinio, quæ admittit, pactum inter debitorem, & fideiussorem, vt res maneat empta pro pecunia debita, etiam si minor sit iusto rei pretio, quod iniquissimum esse censeo: tametsi Imola, & Carolus fateantur ita prædictum text. communi omnium consensu intelligi. Verum secundum Imolæ. Alexan. & sequacium intellectum planè apparet, adhuc non esse differētiam inter creditorem, & fideiussorem: siquidem & cum creditore pactum fieri potest legis commissoriæ, ita quidem, vt res sit empta iusto pretio: quemadmodum ex l. si fundus. §. vltimo. ff. de pignori. adnotarunt Abbas Imola & Doctores in dicto capitulo significante. Docto. in dicto. §. vltimo. Bartol. in dicta. l. quamuis. idem Bartol. & ibi Salycet. in l. 3. C. de pact. pignori. Cœpola cautela. 309. alias 241. incipi. Pactum pignoris. Andreas Tiraquellus optimè in d. 2. libro de retract. in fine. numero. 136. Alexan. consilio. 378. Antoni. de Fano in dicta 4. parte. numero 6. post alios quos ipse allegat. & Anto. Rubeus consilio. 134. Et est communis opinio, quæ probatur iure Regio in dicta. l. 41. titulo 5. & lege 12. titulo 13. partita 5. idem erit, si fiat pactum simpliciter, quod res pignori data, empta sit creditori, quia intelligitur iusto pretio: vti Bartol. existimat in dicta. l. si fundus. §. vltimo quem alij paulo ante citati sequuntur. quibus in hoc vltimo dicta Regia. l. 12. obstare videtur: dum in ea decisum est pactum hoc in pignoribus nullum, & illicitum esse: quando debitor convenit cum creditore, vt si intra certū diem non soluerit, res data pignori sit creditoris pro quantitate, mutuata, vel ei sit empta. Ecce quod lege Regia ad reprobationem pacti satis est conuenire, quod res sit empta, licet dictum non fuerit, pro ipsa pecunia mutuata: nec ea conuentio intelligitur pro iusto pretio. Adhuc tamen poterit Regia lex congruè intelligi in hunc saltē modum, vt vtraque pars accipiatur quando pro debito, & pecunia mutuata, res pignori data, vel datur in solutum, vel venditor creditori ea conditione, si intra certum diem pecunia mutuata soluta non fuerit. Quòd si detur in solutum simpliciter: profectò data censetur pro ipsa pecunia mutuata, si vero simpliciter vendatur, ipse iuxta communem Doctorum sententiam intelligerem pro iusto pretio venditionem fieri arbitrio boni viri æstimando. quo fit, communem sententiam Bartol. & aliarum non improbari lege Regia. Cæterum Carolus Molinæus in dicta quæstione 52. numero 360. ab hac opinione communi, quam falsam esse contendit, ex eo discedit, quòd mutuans nullum lucrum pacisci possit ratione mutui, & propter officium mutuandi, etiam ratione dilatæ solutionis, sed ius vendendi, & acquirendi rem debitoris etiam ob certum, & iustum pretium est ipsi creditori lucrum considerabile. text. in l. si æquo. ff. de legatis primo. igitur pactum istud illicitum est, & vsurarium. Quæ quidem ratio non conuincit, nec omnino probat communem sententiam falsam esse: siquidem ipse fateat vsurariam esse eam pactionem, qua actum sit inter creditorem, & debitorem, vt debitor teneatur ei vendere propriam rem, quam alioqui forsan non foret venditurus, etiam si iusti pretij mentio fiat: vbi ea pactio fit ex causa mutui, & ob officium mutuandi, vltra solutionem sortis: at si ea pactio fiat ad cautionem certiorem, & tutiorem creditæ pecuniæ solutionem veluti iure iustissimæ dationis in solutum: non video hic aliquam subesse vsuram, sed potius cautum esse indemnitati creditoris, quod omnino licitum est,

Quamobrem, vt disputationem istam ab ipsis principijs inquiramus, obseruandum est: rationem prohibendi pactum le-
8 gis commissoriæ, & ei similia: † in eo tantum censeri, quòd creditor sub conditione dilatæ solutionis rem debitoris acquirat, aut emptam habeat minus iusto pretio: ac tandem causa mutui lucrum percipiat: partem illam, scilicet, quæ pretio iusto deficit, nam hanc rationem leges, & earum interpretes passim obseruant, & præmittunt in his locis, quæ modo expressim adduximus. Pactum autem legis commissoriæ hoc proprium habet, vt pignora cadant in commissum debito ad diem præfinitum non soluto, & dicitur lex commissoria ad similitudinem commissorum emphyteuticorum, & publicanorum: quorum meminit. l. secunda. C. de iure emphyteu. l. con. missa. ff. de publi. & vectigalib.

Hinc colligitur aduersus communem sententiam, nullam debere, nec posse constitui differẽtiam in legis commissoriæ pactione inter creditorem, & fideiussorem: nam sicuti pactũ istud prohibetur cum creditore: eodem iure, & cum fideiussore fieri nequid: atque vt permissum est fideiussori ita creditori licitum erit: quemadmodum ex prænotatis apparet.

Secundo infertur, licitum esse creditori pacisci cum debitore eo tempore, quo mutuum dat captis pignoribus, quod si intra certum diem pecunia soluta non fuerit, pignora empta, sint ipsi creditori iusto pretio, tunc arbitrio, & iudicio boni viri definiendo. l. si fundus. §. vltim. ff. de pignorib. Quòd si prius quàm pretium istud æstimetur, resque adiudicata sit emptori, debitor mutuatam pecuniam obtulerit etiam post diem solutioni præfinitum: moram purgabit, & impediet pignorum perfectã venditionem, sicuti docent Angelus. in l. cùm dominum. C. de pignorib. Hppolyt. in singul. 468. Carolus Molinæus d. quæst. 52. num. 356. quod comprobari potest ex l. fundus. ff. de rescindenda venditione. l. si residuum. & l. si prius quam. C. de distract. pig. Bald. in l. pactum vulgare. C. de pignor. actio. nam licet hæc venditio sit conditionalis. text. in d. l. si fundus. §. vlt. & conditio iam euenerit: tamen consummata non est, donec pretium æstimetur. l. vltim. C. de contrahen. emptio. l. si merces. in princ. ff. loca. quamuis quadam proposita distinctione contrarium senserit Ant. Fanen. de pignorib. 4. part. num. 1.

Tertiò, hinc etiam probatur falsam esse Bart, & aliorum opinionem, qua communiter assertum est, pactum legis commissoriæ etiam cum creditore initum: ex interuallo tamẽ validum esse, quod ad retinendam rem, & excipiendum licet nullũ fuerit quo ad agendum. Hæc etenim distinctio omnino falsa est, quia ratione eadem, qua nullum censetur pactum istud ab initio factum, prohibetur & damnatur factum ex interuallo, cùm enim debitor minus iusto pretio: nempe pro ipsa pecunia credita vendit pignus, aut rem aliam creditori sub conditione dilatæ solutionis: verè causa mutui creditor consequitur vltra sortem id, quod iusto pretio deficit, & ideo ab vsurarum crimine immunis esse non poterit: hoc ipsum probatur: siquidem negari non poterit vsuram committi à creditore, qui ex interuallo receperit aliquid vltra sortem à debitore causa mutui, & iure dilatæ solutionis: in hac verò specie pactũ istud, ex quo vltra sortem accipitur, fit causa, & ratione mutui; igitur id illicitum est. Et præterea nullibi hæc Doctorum distinctio probatur: cùm in l. Titius. ff. de pignorib. actio. quæ passim a Doctoribus adducitur ad probationem communis erroris, minimè tractatur de pacto legis commissoriæ, sed de datione in solutum, quæ fit à debitore creditori, & ea certo, ac iusto pretio, vt inibi expressum est: nõ autem pro ipsa quantitate debita. Hæc verò datio in solutũ nullum habet vitium: ac iure fieri potest. l. eleganter. in fine princ. ff. de pigno. actio. l. si prædium. & Auth. hoc si debitor. C. de solutioni. Ergo absque legis authoritate, hæc differentia, quæ fraudẽ non excludit, sed auget: fieri non debuit. Sic sanè hanc tertiam illationem pulchre, & eleganter defendit Carolus Molinæus in d. quæst. 52. num. 363. contra Bart. in l. quãuis. ff. de sol. Abb. nu 6. & Doct. ibi in d. cap. significante. Alexan. consil. 178. nume. 1. & consil. sequen. lib. 7. Ant. Fanensem de pignorib. 4. part. nume. 6. Guido Papæ, quæstio. 6. Bart. Bald. Saly. & Pau. de Castr. in l. Titius. Ripam in l. nemo potest. nu. 14. ff. de lega. j. & alios, quos refert Tiraquell. lib. 2. de retract. in præfatione. nume. 7. & in fine. num. 134. quibus in locis dubitat de huius communis sententię veritate, existimans ex ea fraudem fieri prohibitioni legis, & pacti commissorij: authoritatem sequutus Alb. in l. 2. C. de pac. int. emp. & vend. vers. sed quid si emptor. & Cum. cons. 184. qui cẽsent pacta ab initio prohibita in aliquo contractu: etiam si ex interuallo fiant, adhuc habere fraudis suspicionem.

Quartò & vltimo, quamuis in praxi fore exterioris, & interioris, apposito pacto legis commissoriæ pro quantitate mutuata: cogendus sit creditor soluto debito pignus debitori reddere, etiam si omnino constet, pignus ipsum iustissimè non valere vltra quantitatem mutuatam: fortassis verius est, quod in ea specie validum sit legis commissoriæ pactum cessante ratione prohibitionis. Et sanè procul dubio in eo casu creditor nihil tenetur restituere debitori in foro interiori nihil petenti, cùm nihil vltra sortem ratione mutui perceperit. qua in re oportet diligenter rem istam perpendere, iustumque pretium examinare, ne fraus, aut dolus sub imagine iusti pretij lateat.

Ex Capite sequenti.

S V M M A R I V M.

1 *Crimen vsurarum, an sit merè Ecclesiasticum: latè discutitur.*
2 *Vsurarius pęna infamiæ punitur iure ciuili, & qua pęna lege Regia sit puniendus.*
3 *Clericus vsurarius qualiter iure Pontificio puniatur.*
4 *Quis dicatur vsurarius manifestus ad interpretationem ca. quanquam. de vsur. in 6,*
5 *Testes singulares, an probent quem vsurarium esse.*
6 *Cautio idonea quæ sit, & an bona vsurarij sint hypothecæ titulo obligata pro restitutione vsurarum.*
7 *Hæredes vsurarij coguntur vsuras restituere, & inibi, an ex delicto defuncti hæres teneatur.*
8 *Hæredes vsurarij non confecto inuentario, non tenentur ad vsuras restituendas vltra vires hæreditarias.*
9 *Testamentum vsurarij manifesti nullum est, nisi fiat seruata forma ca. quanquam & ibi traduntur hac in re aliquot interpretationes.*

De pœnis contra vsurarios iure Pontificio, Regio & Cæsareo statutis.

CAPVT III.

1 OMnium consensu in eam à nostris itũ est sententiam, vt existiment iuris vtriusque professores, † vsurarum crimen merè Ecclesiasticum esse: ita etenim opinantur glo. & omnes ita c. cùm sit generale. de foro competen. & in c. 1. de offic. ordin. & in cle. dispendiosam. de iud. Alex. cons. 29. num. 6. lib. 4. Dec. cons. 170. Ias. cons. 153. lib. 4. col. vlt. quorum opinionem cõmunem esse testatur præter alios Albe. in rub. C. de vsu. num. 3. Imò vsurarum causam esse quasi spiritualem asserit glo. in cap. ex literis. de iureiur. His suffragantur text. in cap 1. & 2. & ca. præterea. de vsur. vbi laici vsurarij à iudicibus Ecclesiasticis puniuntur excommunicationis pœna: quia quidem & alijs pœnis etiam laici iure Põtificio ab hoc crimine coercentur. Quo, fit, vt de vsurarum scelere minimè valeat cognoscere iudex laicus, etiam inter seculares: quemadmodum nec de hæresis crimine: cùm & id absque vlla controuersia merè Ecclesiasticum sit. Hanc tãdem opinionem, & nos in Epitome de sponsalibus 2. part. cap. 8. §. vlt. num. 3. probauimus quoties quæstio iuris tractanda contigerit: nam vbi tantum facti quæstio inciderit, communiter receptum est, eius cognitionem posse iudici seculari iure competere: sicuti ex Barr. & alijs. in l. Titia ff. sol. matr. inibi explicuimus.

Rursus alijs placuit, crimen istud vsurarum esse misti fori, & ideo laicum iudicem posse inter laicos causam istam iudicare: Ecclesiasticum vero inter clericos, quod tenuerunt Saly. in l. eos §. vlt. num. 8. C. de vsur. Archidiac. in cap. quist dicam. 4. quæst. 4. Gaspar. Cald. inter consilia Anch. responso. 236. Barb. in d. capit. cum sit generale. num. 173. quibus minimè citatis Carolus Molinæus in tract. de contract. quæst. 10. animo in Canonistas irato existimat, huius criminis cognitionem non minus ad iudicẽ cum pertinere, quàm homicidij, furti, similiumque delictorum, quæ merè Ecclesiastica minimè censentur.

Ego, vt liberè, quid senserim hac in controuersia proferam, censeo vsurarum crimen non esse mere Ecclesiasticum, & ideo eius cognitionem inter seculares, & laicos. ad iudicem laicorum. posse pertinere: siue sit quæstio iuris, siue facti: eundemque iudicem rectissimè hac de causa inter sibi subditos cogniturum: quicquid communis Doctorum traditio hactenus obseruauerit. Nam eam sententiam erroneam esse: nostramque iure verissimam manifestè probatur. Primò, quòd nullibi ius Pontificium vetuit, iudicem laicum hac de causa cognoscere: imò permisit iudicibus secularibus super vsuris iura dicere: iusque litigantibus reddere. cap. post miserabilem. de vsur. Quod si hoc crimen merè Ecclesiasticum foret: profectò ius Canonicũ alicubi laicos iudices id tractare prohibuisset iuxta c. tuam. de ord. cogn. cap. 1. lator cau. causam quæ in 2, qui filij sint legit. capit. Inquisitionis. §. inhibemus. de hæret. in 6. Secundo, quia crimen istud nihil plus habet, quàm homicidium, quam furtum, quàm & similia scelera, quæ in damnum, & iniuriam proximi perpetrantur, hoc etenim ita ad sensum patet, vt nulla indigeat probatione, & tamen predicta crimina merè Ecclesiastica nõ sunt, ergo nec istud. Tertiò, ratione vrgentissima probatur: crimen siquidem vsurarum non ex alio merè Ecclesiasticum dici potest: quam quod sit ab initio vetitum lege supernaturali, vel fuerit lege tantum Pontificia, aut naturali simul, & Pontificia duntaxat prohibitum. nulla autem harum qualitatum crimini vsurarum aptari potest: igitur merè Ecclesiasticum dici non debet. Primum, sanè satis probatur vsuras non esse lege supernaturali vetitas: cùm id crimen non sit contra ea, quæ per Deum, aut Ecclesiam Catholicam supernaturaliter sunt inducta, & reuelata: quale est crimen hæreseos, crimen simoniæ: quatenus, committuntur contra Ecclesiæ Sacramenta, & articulos fidei grauissima à pernitiosis hominibus hæc ipsa delicta. Deinde vsuras sola lege Pontificia prohiberi falsum est omnino, sicuti capit. 1. huius libri, ostendimus. nam & lege naturali prohibitæ verè cẽsentur. Sic & eas improbari iure tantum naturali, & Pontificio itidem non est admittendum: cùm iure ciuili iuxta quorundam sententiam fuerint etiam improbatæ, & absque vllo dubio certos quosdam limites excedentes vsuræ iure Cęsarum prohibentur. l. eos. C. de vsur. & penitus quacunque in quantitate iure Regio per Christiani orbis Principes damnantur. ecce quo pacto dici non valeat, hoc vsurarum crimen merè Ecclesiasticum esse. Deinde si dixeris satis esse, vt hoc crimen merè Ecclesiasticũ sit lege naturali, & diuina prohibitum esse: eadẽ ratione oportet fateri, & homicidium merè Ecclesiasticum crimen esse: cùm hoc sit lege naturali, diuina Euangelica, & Pontificia prohibitũ: idem dicẽdum foret de adulterio, de furto, & pluribus alijs, quæ absque vlla controuersia merè Ecclesiastica non sunt, nec talia dici debent, & præterea quamuis grauis concedamus crimen vsurarum olim sola lege Pontificia prohiberi cœptum: cùm tamen & per leges ciuiles seculares postmodum, & nunc sit vetitum non sequitur ex hoc merè Ecclesiasticum esse, cùm & Sacrilegia olim Canonibus Ecclesiasticis cœperint prohiberi: nec ideo sunt merè Ecclesiastica: imò iudex laicus poterit de his cognoscere, quia etiam lege laica vetantur: secundum Abb. num. 33. & communem in d. cap. cùm sit generale. Ex quibus probatur Sacrilegium, & similia crimina non esse merè Ecclesiastica, sed simpliciter Ecclesiastica: simpliciter inquam, ex eo quòd & ratione iniuriæ locis, rebus, aut personę Sacris illatæ eorum cognitio valeat ad iudicem Ecclesiasticũ deferri. qua ratione possent dici Ecclesiastica secundum quid: atque ita non merè Ecclesiastica.

His tandem prænotatis, quo antiquorum Canonum crimen istud vsurarium, & eius cognitionem tractantium vera deducatur interpretatio: ipse opinor aliquot illationes adnotandas, & colligendas fore. Prima, olim eo tempore, quo vsurę vltra limites quosdam, & iure seculari prohibitæ fuerunt vltra eosdem limite: inspectis rigore quodam iuris Principijs crimen hoc misti fori fuisse, & nũc esse: ita vt laicus iudex inter laicos de eo cognosceret, Ecclesiasticus vero inter clericos quemadmodum de homicidio, de adulterio, de furto, & similibus, quæ vtraque lege Pontificia, & seculari prohibentur, nec Pontificia tantum ab initio prohibita fuere, quod constat ex Abb. in d. cap. cùm sit generale. colum. pen. quem sequuntur alij asserentes, crimen vtraque lege prohibitum misti fori omnino esse. quorum sententiã ipse sequor, modo crimen prohibitum lege seculari, & Pontificia simul non cœperit prohiberi lege tantum Canonica: nam hoc Ecclesiasticum est, non tamen merè, nec item crimen lege laica prohibitum fuerit ab initio lege supernaturali vetitum, vt hæresis: cùm hoc sit merè Ecclesiasticum. Hæc vero latius hic tractare non vacat: præsertim cùm de his criminibus, quæ mista sint, vel merè Ecclesiastica, aut Ecclesiastica, diligentissimè tradiderit Martinus ab Azpilcueta in relect. ca. nouit. de iud. notab. 6. corol. 7.

Secundò, infertur olim eo tempore, quo iure ciuili intra limites quosdam vsuræ præmissæ fueruut, crimen istud quatenus ad vsuras ita permissas pertinebat, merè Ecclesiasticum fuisse: ita quidem, vt eius cognitio solius esset iudicis Ecclesiastici, quia crimen hoc lege tantum naturali, diuina, & Pontificia prohibebatur. Quamobrem ad hoc tempus referri possunt Canones hi, qui quorundam iudicio crimen istud probant esse merè Ecclesiasticum: atque hinc poterit perpendi quam occasionem habuerint veterum Canonum conditores, vt huius crimis cognitionem iudicibus Ecclesiasticis vendicarent.

Tertiò apparet, hisce tẽporibus, quibus & legibus laicis vsurę indistinctè vetantur: crimen istud esse censendum ex rigore quodam, & iuxta veram iuris cognitionem, misti fori, vt tandem inter laicos iudex secularis tantum de eo cognoscat: Ecclesiasticus autem inter clericos, sicuti de homicidio, de adulterio, de furto, & similibus.

Quartò non est hac in re prætermittendum: ex iuris Canonici decisionibus posse optimè deduci etiã hoc seculo iudices Ecclesiasticos habere huius criminis aduersus laicos cognitionem: quemadmodum & iudices seculares eam habere diximus, ꝙ & praxis obseruat: nec est ab vtilitate Reipublicæ Christianæ alienum: cùm tot annis post religionis Christianæ institutionem leges seculares huius criminis coerctionem neglexerint: imò partim eius vsum probauerint: quo factum est, vt oportuerit, Romanos Pontifices pluribus Canonibus aduersus vsurarios, & Principes seculares eos aliqua ex parte defendentes statutis curam hanc puniendi hoc scelus subire: ab hocque initio obtentũ iam diu est, quòd criminis huius punitio ad Ecclesiasticos iudices, simul & ad seculares etiam contra laicos pertineat. Quasi crimen hoc, licet merè Ecclesiasticum non sit: Ecclesiasticum tamen dici verè possit ex eo, quòd ab initio renascentis Ecclesiæ iura Pontificia hoc prohibuerint: legibus secutaribus id permittentibus, imò probantibus.

Vtcunque sit, etiam si admittamus opinionem eorum, qui censent, vsurarum crimen merè Ecclesiasticum esse: nihilominus scelus istud potest lege seculari pœnis statutis puniri, quod ipse tradidi in Epitome de sponsalib. 2. part. cap. 6. num. 19. Imò exequutio instrumẽti publici apud iudicem laicum ex lege Regia petita, non erit suspendenda ad exceptionem vsurarum nisi ea probetur intra decem dies: quamuis iudex Ecclesiasticus, coram quo debitor petierit contractum vsurariũ pronunciari iudicem laicum hac exequutione inhibuerit, aut cum requisierit, quod in ea supersedeat: sicuti & ipse adnotaui. 2. part. Epitomes, cap. 8. 12. num. 5.

2 Punitur † vsurarius iure ciuili pęna infamiæ. text. sing. in l. improbum fœnus. C. ex quib. caus. infam. irroget & in c. infames. 3 quæst. 7. §. porrò. Quæ quidem infamia ipso iure irrogatur. glos. Cyn. Alber. & Saly. post Azonem in summa in d. l. improbum fœnus. Pan. num. 2. Anch. & alij in cap. inter dilectos. de excess. Prælat. quo in loco iure Pontificio fere probatur hæc ipsa pœna. idem adnotauit Mathes. nota. 197. quorum opinionem arbitror communem esse. Solet tamen controuerti, an hoc sit admittendum in his, qui exercent vsuras intra modum, & limites definitos Cæsarum in l. eos. C. de vsur. Nam text. in d. l. improbũ. videtur eos tantum hac nota afficere, qui vsuras vltra limites legis ciuilis, id est, vltra centesimam exercent, cum aliæ vsuræ intra centesimas permissæ forent, & ideo verisimile nõ est legem Cæsaream infamia eos affecisse, qui secundum eius permissionem, & eius authoritate fœnori darent, & ita hac opinionem probat glo. 1. in d. l. improbum. quam sequitur Domini. consil. 77. colu. pen. hus adstipulatur, quod pœnæ statutæ iure ciuili aduersus contrahentes incestas nuptias, referendæ sunt ad eas nuptias, quæ iure eodem ciuili ob consanguinitatem, & affinitatem erãt tunc prohibitæ, non ad eas, quæ per easdem leges tunc permitebantur: tametsi iure Canonico essent improbatæ: secundum Anch cons. 391. Domi. cons. 71. Cald. cons. vlt. de consangui. Dec. cons. 268. num. 5. & And. Alciat. in cap. cùm contingat. de iureiur. num. 53. Quamobrem opinio glos. in d. l. improbum. satis probata quibusdam videtur, & Pau. in d. cap. inter dilectos. num. 2. hac de vsuris quæstione proposita, eam indecisam dimisit dubius valde circa eius veram resolutionem. Sed tamen contraria sententia est admittenda ex eo quòd cùm leges ciuiles improbum fœnus exercentes infamia affecerit, & iure naturali, ac Canonico indistinctè quacunque in quãtitate vsuræ in maximam Reipublicæ vtilitatem improbæ sint, & prohibitę: satis est consonum, legislatores non abhorrere hanc huius crimis punitionem: leges etenim hac in re subseruiunt apud Christianos prohibitioni iuris Pontifici, quod iuxta naturalem institutionẽ vsuras maximis execratur prohibitionibus. Et ideo hanc vltimã opinionem elegerunt Gul. de Cun. Petr. Iacob. Butr. Cyn. Sal. & alij. in d. l. improbum. Mathes. nota. 49. quorum sententiam cõmunem esse testantur Saly. in d. l. improbum. colu. 1. & Dom. d. cons. 77. col. pen. eandem probat Regia. l. vlt. titu. 2. lib. 8. ord. Hodie. l. 4. titu. 6. lib. 8. Recopil. idem præmittit Regia. l. 4. titu. 6. part. 7. non obstat gl. in d. l. improbum. quia communi omnium cõsensu reprobatur. nec item oberit, quod ex Anchar. adduximus, cum id non esse verum: imò ex frequentiore Doctorum suffragio reprobatum esse ostenderim in Epitome de sponsa. 2. part. cap. 6. §. 8. num. 18.

Scribit tamen Saly. in d. l. improbum. quæst. 3. nu. 4. vsurariũ publicum etiam ante sententiam notatum esse, & affectum infamia facti, & infamia iuris, ac vsurarium occultum nec iuris infamia affici donec eius crimen detectum fuerit per sententiam. Cui suffragatur text. in d. l. improbum. dum exercentes improbum fœnus infamia afficit, quasi exercitium eius crimis requirat. ꝙ publicè pateat. idem probat text. in d. capit. inter dilectos qui frequentem mutui dationem exigit: non alia ex causa, quã, ꝙ ad infamiam etiam iuris necessariam sit: delictum non esse omnino occultum, ꝙ & ratione constat, quia infamia etiam iuris ex delicto nascitur. text. in l. cognouimus. ff. de varijs, & extra. cognitio. sicut fama, & illęsæ dignitatis status ex bonis morib. Neutrum vero sine publica rerum notitia potest contingere. Hoc ipsum generaliter de quacunque infamia iuris ipso facto à lege irrogata censet Alfonã Cast. lib. 3. de potest. l. pœ. ca. vlt. tametsi. & in hac specie quam tractamus contrarium adnotauerit Pau. de Cast. in d. l. improbum fœnus. in fin. iure Regio vsurarius ita punitur, vt pecuniæ ab eo vsuris mutuo datæ debitori cedant, & acquirantur, & præter ea totidem nummos soluere damnatur, qui certis quibusdam modis eodem iure distribuũtur. Quòd si vsurarius semel hac punitus pœna: iterum in idem crimen

crimen inciderit, admittit dimidiam bonorum partem, & demũ si ita semel, ac iterũ punitus in eandem tertio labem inciderit, omnibus bonis totoque patrimonio multabitur, & id addicẽdum erit Regio fisco: atque accusatori, vel denunciatori: quemadmodum cautum est. l. 1. & vlt. tit. 2. lib. 8. ordinat. Hodie. l. 1. & 4. titu. 6. lib. 8. Recopilationis. Sed & Plato. lib. 5. de legibus censet, vsurarium ita lege multandum fore, vt sortem ipsam, & vsuras amittat.

Clericus vsurarius itidem infamis est ipso iure eodem pacto, quo laicus. text. secundum Abb. inibi in d. cap. inter dilectos, q est intelligendum iuxta ea, quæ de laicis † paulo ante diximus ad interpretationẽ l. improbum fœnus. C. ex quib. caus. infamia irroget. qua ratione repellitur clericus vsurarius ab obtinendo beneficio. glo. in cap. præterea. de vsuris, quæ probatur ex reg. infamibus. de reg. iur. in 6. tametsi Episcopo permissum sit hanc infamiæ notam tollere, & abolere ab eo, qui iam pœnituerit ad effectũ obtinendi beneficia Ecclesiastica, q glo. communiter recepta adnotauit in d. c. præterea. Imò & clericus vsurarius deponendus est officio, & beneficio. text. insignis vbi hoc notant Io. And. Abb. Et Rauena in c. 1. de vsur. Alex. Imo. in cons. 72. lib. 1. in princ. Quibus obijcitur decisio text. in d. cap. præterea. Ex qua clericus vsurarius arbitrio iudicis ad certum vsque tempus officio, & beneficio suspendendus est, non ab officio, nec beneficio deponendus. Quod ita intelligendum est, vt clericus vsurarius primo quidem suspensione punitus, & demum in eundẽ lapsus errorem fœnerare perseuerans, deponendus sit ab officio, & beneficio: simpliciter vero vsurarius absque proterua contumacia suspensione tantũ sit puniendus: sicuti placet Host. in Summa. titu. de vsuris. §. vlt. vers. alia à iudice, & Io. Episcopo Calagurrit. in Summa. & pract. crim. cap. 82. quibus verba text. in d. cap. j. dum dicit: vsurarum lucris insistat, additipulantur. Nam & si similibus vtatur Rom. in d. cap. præterea. ita scribens, qui si parere contempserit, si clerici sint, eos ab officio, beneficioque suspendas. non tamen ex eo constat, vsurarum crimen commissum aduersus interdictionem Episcopi, clericum efficere in eodem delicto contumacem, & incorrigibilem. argum. eorum, quæ notantur in cap. cùm non ab homine. de iudic.

Quod verò diximus Episcopum posse dispensare cum clerico vsurario post pœnitentiam, vt beneficia Ecclesiastica obtineat: ne fortassis mirum cuiquam videatur infamiam, quæ ex vsura contrahitur, ab alio quam à Principe tolli posse, vt Dominico visum est in d. cons. 77. col. vlt. præter alia poterit adnotatione quadam intelligi quantum ad beneficia obtenta, nam his ob infamiam etiam iuris minimè est priuatus: non quo ad obtinenda, quæ infames adsequi non possunt absq; Romani Pontificis indulgentia: hoc etenim glo. expressim obseruauit in d. ca. inter dilectos. de excess. lib. Prælat.

Cæterùm, circa huius criminis punitionem extat celebris cõstitutio, quæ secunda est sub rubr. de vsur. lib. 6. incipiens, quanquam. Ea siquidem vsurarij manifesti, etiam si iusserint vsuras restitui, & criminis commissi pœnituerint: non sunt tradendi Ecclesiasticæ sepulturæ: imò & eorum testamenta sunt nulla ipso iure, nisi de vsuris ipsis fuerit, iuxta eorum facultates, vel post obitum plenariè satisfactum: aut illis, quibus facienda est restitutio, vel aliis eorum nomine, idonee de restitutione facienda sit cautum: ad cuius constitutionis interpretationem aliquot ipse explicare aggrediar, reliqua ordinarijs eiusdem loci interpretibus Missa facturus.

Primum, oportet exponere, quis dicatur vsurarius manifestus, vt ei conueniat prædictæ sanctionis pœna. Et sanè † dubio procul manifestus est vsurarius, qui palam, & publicè fœneratitiam artem ita exercet, vt ipsa operis, & patrati sceleris euidentia nullam excusationem habeat. cap. euidentia. de accusatio. in quo omnes conuenire video.

Est enim & is manifestus vsurarius, qui crimen ipsum confessus est in iudicio: iure etenim ea confessio manifestum facit: text. in cap. vlt. cap. vestra. de cohabi. cler. & mulie. ca. cùm olim. de verb. sign. glo. in hac specie in cap. 1. verb. manifestos. de vsu. in 6. quam Doct. inibi sequuntur, & in cap. quia in omnibus. eod. titu. Diciturque frequentissimè id esse notorium iuris, q apparet per confessionem in iudicio emissam. Et ideo manifestus vsurarius dicetur is, qui apud iudicem confitetur se vsurarium esse: etiam si simplex confessio sit: nec professus fuerit se manifestum vsurarium esse: quemadmodum & in specie explicat Francus in d. cap. 1. super d. glo. manifestos. Et est de mente Doc. ibi Abb. Ananiæ, & aliorum in d. cap. quia in omnibus.

Tertiò, licet confessio extraiudicialis non efficiat quem manifestum vsurarium, cap. vlt. de cohabit. cleri. & mulier. si tamen ea facta fuerit coram Sacerdote, & testibus publicè: ita quidem vt id in plurium notitiam deuenerit: erit quis ex ea confessione vsurarius manifestus. glo. in d. cap. quanquam. verb. manifesti. quam ita intelligunt, & sequuntur Archid. Dom. & Franc. ibi. Abb. in cons. 2. col. 1. lib. 2. Abb. idem & Anani. col. 5. in d. capit. quia in omnibus. Bald. in l. 1. col. 4. C. de sacrosan. Eccles. Felin. in cap. auditis. col. pen. de præscript. quorum opinio communis est secundum Socin. in cons. 127. col. 2. libr. 3. Et profectò si eorum rationes consideremus: non refert, an fiat ea confessio extra iudicium coram sacerdote, vel notario: modo facta fuerit coram testibus ita palam, & publicè quod in plurium aures, cognitionem, & scientiam peruenerit. Nam & hi Doctores ea ratione eorum sententiam probant, quòd ore confitentis crimen istud effectum sit manifestum.

Quartò etiam dicetur vsurarius manifestus, qui ob hoc crimen iam à iudice per sententiam damnatus fuerit: cùm iudicis pronunciatio, quid notorium efficiat. d. cap. vlt. de cohab. cler. & muli. glo. hac in specie communiter probata in d. cap. 1. de vsuris. in 6. iudex verò quempiam huius criminis damnare poterit si is testibus legitimis conuictus fuerit, nec prius vsurarius hic manifestus dicetur etiam si testibus aut alijs probationibus fuerit conuictus: quàm à iudice sit per sententiam damnatus: quẽadmodum Hostien. Abb. & alij explicarunt in cap. cùm in diœcesi. de vsur. Fred. cons. 64. Dom. cons. 59. Abb. cons. 2. lib. 2. & cõs. 34. lib. 1. Ias. cons. 78. num. 3. lib. 3. & ideo licet glo. in d. ca. 1. verb. manifestos. scripserit, posse iudicem quempiam per sententiam vsurarium declarare, & publicare, si is testibus, fama aut alijs argumentis conuictus fuerit. Ea tamen est intelligenda in hunc sanè sensum, vt ante sententiam non dicatur is vsurarius manifestus atque ita sunt intelligendi plures, qui illius glo. meminere, & præsertim Ias. in l. licet Imperator. ff. de leg. 1. colu. 2. Nam & hic sensus satis apertè ex ipsius glo. verbis, & ex his, qui eam sequũtur, deducitur licet Abb. cons. 81. lib. 2. voluerit, per famã, & adminicula absque alia iudicis manifestatione censeri quem vsurarium manifestum. Nec id in d. c. cùm in diœcesi. probatur. Sed tamen ex d. gloss. colligitur, in criminalibus ad punitionem sufficere famam cum argumentis, q procedit, vbi argumenta probarent plus quàm semiplenè: quemadmodum dictã gl. laudans, & exponens adnotauit Fel. in cap. veniens. in 1. de testib. 4. colu. cùm alioqui in his fama cum vno teste minimè probet gl. cõmuniter recepta in d. cap. veniens. Et fortassis tutius erit, q fama cum argumentis non probet quo ad pœnam grauem: etiam si sufficiat ad aliam mediocrem, seu mitiorem pœnam infligendam, authore Dom. in d. cap. 1. quem Decius sequitur in cap. 1. col. 4. de appellationi. In hac autem vsurarum causa non censentur legitimi testes, qui asserunt ab accusato sub vsuris mutuatam pecuniam recipisse: cùm & hi suspecti sint, vt asserunt Fred. cons. 61. Rom. sing. 255. Abb. & Fel. in ca. personas. de testib. Nec item testes singulares sunt admittendi ad huius criminis probationẽ: nẽpe cùm vnus testis deponit, & testificatur de vno actu: alter de alio, sicuti docuerunt Abb. cons. 42. lib. 1. Alex. cons. 72. lib. 1. nu. 3. licèt ex hac testificatione † oriatur infamia facti aduersus vsurarium, q Bald. scribit in l. 1. C. de testam. quæstio. 8. Et sanè si cum hoc singularium testium testimonio adsint, & concurrant aliquot aliæ coniecturæ, scilicet multitudo testificantium, aliaue præsumptio: tunc erit sufficiens testimoniũ testium singulariũ secundum Carolum Molinæum in d. cons. 72. nu. 3. sensit Alex. cons. 100. lib. 1. nu. 3.

Imò Episcopi constitutio nulla esset, & inualida, quæ statueret, crimen vsurarum probari posse per testes singulares. cùm ea sit iuri contraria, nec planè conueniens, nec equidem iusta: sicuti respondit Fred. cons. 17. cui consensere Bald. cons. 276. libr. 4. Lanfran. in rep. cle. dispendiosam. de iudic. col. vlt. Ioann. Baptista de S. Seuerino in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. col. 46. Doc. in d. cap. cùm in diœcesi. vbi Abb. col. vlt. fatetur, hanc opinionem communem esse.

Verùm quoties ageretur generaliter aliquẽ esse vsurariũ manifestũ, aut simpliciter quẽ huius criminis infamia publicè notatum esse: testes singulares sufficerent ad eũ effectũ, vt reus vsurarius manifestus censeatur, si testes testimoniũ perhibuerint eius qualitatis, quæ manifestũ vsurarium, aut publicũ efficiat: quamuis in actibus particularibus singulares sint: nec eos legitimè probauerint quantũ ad sententiã, & iudiciũ de eodem actu singulari ferendũ. ita planè Bald. censet in d. l. 1. C. de test. quæst. 8. Ang. in disputatione: Estensis miles. Abb. cons. 18. lib. 2. Lanfranc. in d. cle. dispendiosam. col. antep. vers. 3. conclusio. ex glo. celebri in l. ob carmen. ff. de testib. ad finem. quæ probat, testes singulares sufficere ad plenam probationem alicuius rei, quæ à pluribus actibus generaliter deducitur, nempe ad probandũ vsum possessionis: vsum iurisdictionis, quem infamem esse idem Alexan. cons. 141. col. 2. lib. 1. & cons. 92. col. 4. lib. 5. Bart. eleganter in l. de quibus. nu. 24. ff. de legib. Cœpola cons. ciuilium. 3. ad finẽ. Lanfranc. in cap. quoniam contra. de probat. §. testem. num. 30. Aret. cons. 60. Bald. & Pau. in l. Lucius. ff. de ius qui notant. infamia.

Doct.

Doct. communiter. in d. l. ob carmen. §. vlt. Soc. cons. 95. libr. 3. in fin. Aymon cons. 78. num. 6. Quin & ipse Ang. in d. disputatione. Estensis miles. existimat. ad hunc finem admittendos esse in testes aduersus vsurarium etiam eos, qui ab eodem dixerint mutuum sub vsuris accepisse: quicq; singulares sint in hoc testimonio modo nullam ex eo vtiitatem consequantur.

Hinc profectò colligitur satis caute, & prouidè lege Regia Hodie. l. 4. titu. 6. lib. 8. Recopil. statutum esse, q aduersus vsurarium, quoties actum fuerit de eo puniendo ob vsurarũ crimen: generaliter commissum admittantur testes singulares, quicq; testificentur ab eo sub vsuris mutuum accepisse: modo his testibus à iudice fides habeatur, non equidem solis, sed adiunctis alijs argumẽtis, & adminiculis: ex quibus simul, & ex integritate morum, & vitæ ipsorum testium iudex ipse sibi persuaserit, fidem his adhibendam fore: ac tunc nulla pars pœnæ in vsurariũ statutæ, & à iudice inflictæ, cum pecuniaria sit, ad ipsos testes pertinebit. hoc etenim sancitum est. l. 1. titu. 2. lib. 8. ordin. Nec id mirum cùm ex opinione Angeli, cum ex eo q & testibus singularibus alioqui quacunque in re fides adhibenda est: si id iudici visum fuerit ex negotij, & personarum qualitatibus, q explicant Pau. Cast. in d. l. Lucius Coepola in d. cons. 3. in fin. Soc. cõs. 262. col. 5. lib. 2. Curt. Iunior cons. 106. col. 1. idem Pau. de Cast. in l. admonendi. ff. de iureiur. col. 7. Aymon d. cons. 78. num. 7.

Ex quibus Regij iudices admonendi sunt, vt cautè Regia cõstitutione vtantur in praxi: quoties de puniendis vsurarijs apud ipsos tractetur: si quidem in pœnam statutum est, q vsurarius tot numis, quot mutuo dedit teddere cogatur Regio fisco, & accusatori. Nam si de pluribus mutuis per testes singulares iuxta legem Regiam probatum fuerit: non omnino est vsurarius integram legis pœnam soluere cogendus, sed mitiorẽ arbitrio iudicantis, nisi ipsi ex circunstantijs visum fuerit quodlibet mutuum satis planè probatum esse. qua in re oportet iudicem omnia diligenti, & æquo iudicio perpendere.

Tandem: quo prima hæc. c. quanquam. interpretatio ad vnguem examinetur: ego existimo prædictis modis quempiam manifestum vsurarium dici aut eorum altero, si tractetur de pœnis in c. quia in omnibus statutis: nempe vbi actum fuerit de nõ sepeliendis in loco Sacro vsurarijs manifestis, qui in eo peccato, & crimine decesserint, & de non recipiendis eorum oblationibus, deque non admittendis vsurarijs, qui non pœnituerint eius criminis, ad communionem Eucharistiæ. in his etenim casibus sat erit, esse quem vsurarium manifestum: operis euidentia, cõfessione iudiciali, extraiudiciali, vel iudicis condemnatione: iuxta ea, quæ modò explicuimus. atque in hunc modum accipiendus est text. in d. c. cùm in diœcesi. dum secundum Abb. & communem probat, dici manifestum vsurarium eum, qui argumẽtis, aliisve probationibus à iudice huius criminis reus pronunciatus fuerit, cum ad hos effectus, ad hasque iuris pœnas: manifestus vsurarius dicatur is, qui de eo crimine conuictus fuerit: aut saltem statim valeat facilimè conuinci.

At si tractetur de pœnis statutis. in l. cap. quanquam. contra vsurarios manifestos, etiã si hi criminis, & peccati pœnituerint, ac iusserint vsuras debitoribus restitui: ego manifestum vsurariũ quo ad has pœnas eum tantum existimo, qui ita palam, & publicè vsuras exercuit, vt ipsa criminis euidentia vlla tergiuersatione celari non possit, q probatur ratione: siquidem non est verisimile Romanum Pontificem tam graues pœnas statuisse aduersus eum, qui semel mutuum dederit sub vsuris: licet id confessus fuerit publicè in iudicio, vel extra iudicium, vel à iudice ex ea causa fuerit damnatus. Nec item in eam, qui secretim, & occultè vsurarios contractus pactus fuerit: quamuis demum eius criminis accusatus, vel cõfessione, vel probationibus alijs fuerit condemnatus: nam & in his casibus non posset iustè index hunc reum pronunciare esse manifestum vsurarium. Et licet sententia, aut confessio eum efficiat manifestum: non sufficit ea iudicis manifestatio ad pœnas. c. quanquam. cùm inibi, vt par est, manifestatio facti, non iuris exigatur. idem probatur ex eo, q in c. i. eiusdem tituli. exercitium vsurarum manifestum requiratur: quo quidem deficiente legis pœna deficere debet. Et præter hæc eadem sententia probatur authoritate Bart. qui in l. 2. nu. 3. ff. de furtis. scribit, ad hoc vt quis dicatur manifestus vsurarius, oportere, q is publicè tabulam, & mensam paratam habeat ad mutuandum sub vsuris. l. palam. ff. de ritu nupt. idem Bald. voluit in l. 1. C. de sacrosan. Eccles. col. 4. dum asseuerat, non sufficere ad hoc, vt quis sit vsurarius manifestus, q probetur eum vsurarium esse, sed requiri probationem actuum publicè, & palam gestorũ super eiusdem criminis exercitio. idem Bald. in l. vnica. §. similique modo, in 2. nu. 4. dicens vsurarium manifestum eum esse, qui palam, & in omnium conspectu, vel maioris partis vsuras exercet. Et quamuis idem Bald. inibi, addiderit, etiam dici manifestum vsurarium, cum qui confessus fuerit in iudicio se vsurarium fuisse simpliciter, licet non manifestum: sunt ea verba sanè intelligenda, vt idem Bald. docet ad effectũ, vt deinceps post confessionem censeatur vsurarius manifestus, id est manifestatus, & publicatus, non autem manifestus ratione manifesti exercitij, & negotij, q vltimum requiritur ad pœnas. ca. quanquam. Alioqui sequeretur eiusdem constitutionis pœnis affici eum, qui semel & occultè mutuum dederit sub vsuris, & tamen vocatus ad iudicium id confessus fuerit, q ego prorsus alienum esse existimo à mente, & intentione Romani Pontificis. Imò etiã si tractetur in d. c. cùm in diœcesi. de pœnis statutis in ca. quia in omnibus requirit tex. ille q probetur accusatos, seu delatos vsurarios esse manifestos. ecce igitur, q non est satis cõstare eos esse vsurarios: nisi etiam constiterit esse vsurarios in manifestos, & sic exigitur huius qualitatis probatio. Nec mihi placet, q hac in re tradit Ant. Burgensis in c. ad nostram. de emptio. nu. 28. scribens vsurarium manifestum eũ esse, qui coram septem testibus dederit mutuum sub vsuris: id enim non probatur iure quo ad tractatum istũ, quẽ explicare incepimus, licet text. in l. hæredes palam. quantũ ad alia id probet. Ex quibus cões hac in materia de vsurario manifesto traditiones: quo ad pœnas. ca. quanquam non omnino procedunt. quarum secundam, & quartam meritò reprobauit Ant. Burgen. in d. nnm. 2. Quod si dixeris nõ posse coatingere, hanc qualitatẽ manifesti vsurarij probari per argumenta, sicuti præmittit text. in d. c. cùm in diœcesi. respondebo libenter ad huius interpretationis defensionem: argumenta inibi appellari indubitata indicia, aliasque apertissimas, & virgẽtissimas probationes: quarum meminit. l. vlt. C. de probationi.

Secundò principaliter est adnotandum, ad effugiendas pœnas cap. quanquam cautionem idoneam fore necessariam, vt 6 inibi decisum est, & ideo non sufficere † simplicem cautionem, sed requiri pignoratitiam, vel fideiussoriam. glos. communiter recepta in d. c. quanquam. verb. idoneè. & in cap. ad nostram. de iureiur. vbi post alios. Felin. gloss. & ibi latè Ias. in i. fancimus. C. de verb. sign. nec satis erit hypothecam bonorum generalem aut specialem ab vsurario constitui: quemadmodum adnotarunt, in d. c. quanquam Io. Andr. Domin. Franc. & Doct. quos sequitur. Soc. cons. 127. col. 4. lib. 3. & Anania in d. c. cùm tu. nu. 6. qua ratione opportunè quæritur, an bona vsurarij sint à iure tacitè hypothecata pro vsurarum restitutione? Nam glo. in d. c. quanquam. verb. facultates adscrit, bona vsurari, esse tacitè hypothecata pro restituendis vsuris idem glos. in c. tua nos de vsuris. per text. in c. cùm tu. eo. titu. Qui tamen hanc conclusionẽ non probat. cùm inibi statutum sit, q bona empta ex pecunia vsuraria. si sint pènes tertium lucratiuo, & gratuito titulo: deficiẽtibus alijs vsurarij bonis, vendantur pro restituendis vsuris. Hoc tamen non ideo fit, quia illa bona sint hypothecæ titulo subiecta: nam si ita, esset, vendenda forem, etiam quandoque tertius ea possideret onerosò titulo, q satis euidenter constat, sed venduntur ex quadam æquitate deducta à Iurisconsulto. in l. si me, & Titiũ ff. si cert. pet. & profectò benigna quadã interpretatione. Nihilominus gl. sequuntur. Lapus alleg. 74. & simpliciter quo ad omnia bona Bald. in l. exequutorem. col. 1. C. de exeq. rei iud. & in l. vlt. C. de seruo pign. dat. manu. Alb. in l. pro officio. C. de admi. tutor. Ripa in l. Senatusconsulto. nu. 9. ff. qui. caus. pign: tacitè cõtra. Nam Lapus eam opinionem admittit quo ad bona empta ex pecunia vsuraria: ea etenim esse hypothecæ submissa à iure censet pro restituendis vsuris, quas creditor iniquè extorserat. tradit hac de re plura Ioann. Lupi in rub. de don. §. 64. nu. 23.

Sed ad huius quæstionis certam resolutionem oportet præmittere, res acquisitas, & emptas ex pecunia vsuraria: ipsius emẽtis effici. & eidem acquiri argumento vrgentissimo tex. in l. si ex ea. C. de rei vẽd. q probatur, rem emptam etiam mala fide emptoris ex pecunia mea non esse meam: nec mihi debitam, sed ementis. idem text. in l. 1. C. si quis alt. vel sibi. l. quamuis ex ea. C. de pigno. notat in specie Carolus Molinæus de contract. quæst. 83. au: 628. Imò vsurarius non tenetur debitori restituere rem, seu lucrum ex pecunia vsuraria acquisitum: tametsi pecuniam ipsam redere teneatur. ita visum est Thomæ. 2. 2. q. 7. articu. 3, Gabricli, & alijs in 4. sent. distin. 15. quæ 2. ibidem Maiori. quæst. 38. Anchar, in reg. peccatum. col. 2. de reg. iur. in 6. Ioann. Andr. Dom. & Franc. in cap. quanquam col. 2. de vsur. in 6. Laurentio à Ropulphis in c. consuluit. quæst. 44. Abb. in cap. vlt. ad finem. eod. l. titu. & Carolo d. quæst. 83. Sat enim est, q restituat id, in quo debitorem læsit, id est, vsuras. idem Sylvest. verb. vsura. 6. q. 2. licet Bald. in l. 1. C. pro socio. quæst. 10. & Dec. in l. certi conditio, §. vlt. nu. 3. ff. si cert. pet. teneãt, vsurarium non tantum teneri ad restitutionem eius, q vltra sortem à debitore acceperit, sed & cuiusliber alterius rei, vel lucri, q ex vsuraria pecunia acquisierit, q minimè verum est, nec iure probatur: atque ita Angel. in verbo. vsura. 1. §. 55. expressim Baldum reprobat. Item, & illud est adnotandum: dominium rei acquisitæ per vsurã non transferri

aferri in creditorem: vnde si is ex causa vsurarum extorserit à debitore equum, agrum, aliamve rem: non efficitur ex traditione illius dominus, ꝙ in hac specie verum esse censerunt Diuus Tho. 2.2.q.78.artic.3. Alex. de Hales 3.part. quæst.16.membro. 4.& Altisiodorensis 3.part.q.de vsura quos Io.Maior refert, & sequitur in 4.distin.15.q.38.Bonaventura in 4. dist.15. & ibi Ricard.q.4. articu.5. Caiet. in opusculo quæstionum sex de vsura. c.1.Sylvest.verb.vsura.6. q. 1. dicens hanc opinionem esse apud Theologos, & Canonistas communi omnium consensu receptam, eandem probat Io.à Medina in lib.de contract.ca.de vsura.§.in tertio argumento principali. quorum opinio efficaci ratione probatur: siquidem contractus vsurarius omnino nullus est iure naturali, Pontificio. diuino, & ciuili saltem Regio: igitur ex eo dominium minimè transit etiam spontanea domini traditione, præsertim, ꝙ & in vsura ea traditione inuoluntaria est. hoc probatur in l.non dubiũ. C. de legib. Bart. in l. 1. §. si vir vxori. ff. de acq. poss. cuius sententia à Doctoribus inibi recepta videtur. atque ita hęc sola ratio sufficiens est ad huius Thom. & aliorum Theologorum opinionis probationem. Eandem sententiam admittunt Ioann. And. Lapus, Dom. Fran. & alij communiter in d.c. quanquam. dum post Thom. asseuerant. vsurarium teneri ad restitutionem fructuum, quos percepit ex domo, vel vinea per vsuram acquisita, quia eos percepit ex re, quæ aliena est, cuiusque alter est dominus. Et licet gl. in c. si quis vsuram. 14. quæst. 4. Henr. Handauensis quodlibe. 4. quæst. 24. Palu. in 4. dist. 15. quæst. 2. articu. 5. & Hadria. in trac. de restitutione. §. ex his alia oritur quæst. tenuerint, in vsurarium transire dominium rei vsuræ causa acquisitæ: prior tamen sententia verior est: quam etiam sequitur Dominicus Soto lib. 6. de iust. & iur. q. 1. artic. 4. Nec ei aduersatur authoritas Diui Thom. in d. distin. 15. q. 2. articu. 4. quia inibi aliorum opinionem potius refert, quàm probet, dũ scribit, sicut in vsura accedit, in qua, vt quidam dicunt, dominiũ transfertur. His etenim verbis omnino non admittit, nec concedit, veram esse illorum, quos citat, opinionem: quem & ex nostris sequitur Bald. in l. 1. C. de pign. act. nu. 3.

His equidem prænotatis: potius placet, bona ipsius vsurarij minimè esse hypothecæ titulo tacitè à iure obligata pro vsurarum restitutione: cum nullibi hæc hypotheca à iure inducta sit, nec allicubi apparet, eam statutam esse, & ideo Doct. communiter hanc sententiam probant in d. c. quanquam & in d. cap. cùm tu & in c. tua nos. de vsur. idem asserit Caietan. in d. ca. 1. qui censet, priorem opinionem procedere, vbi eo tempore, quo bona vsurarij ad tertium deuenerunt: vsurarius ipse non habebat alias res, vnde posset debitoribus vsuras restituere, ꝙ iure verum non est: cùm vt diximus, nulla sit à iure in hoc casu hypotheca constituta. Quamobrem is qui oneroso titulo bona vsurarij habuit, non poterit conueniri, nec actione reali, nec personali ad vsurarum solutionem, & restitutionem: etiam si eo tempore, quo illa bona acquisiuit, vsurarius alia non haberet: ex quibus posset vsuras reddere. Posset forsan Caieta. sententia obtinere, vbi quirem habuit ab vsurario etiam oneroso titulo sciebat eo tempore vsurarium esse obnoxium vsurarum restitutioni: nec aliundè posse eas reddere, quàm ex illa re. in hac etenim specie satis admitti poterit, hunc tertium bonorum vsurarij possessorem cogendum fore, vel vsuras restituere, vel bona vsurarij debitoribus. à quibus vsuræ extortæ fuere, pro earum satisfactione tradere.

Tertiò, inquirendum est, num hęredes vsurarij cogantur vsuras reddere. Et constat eos teneri ad vsurarum restitutionem.
7 † text. in c. tua nos. de vsur. c. in literis. de raptoribus. c. vlt. de sepult. gl. in d.c. quanquam. verb. facultates. idque communi omnium consensu receptum est. Et probatur ea ratione, ꝙ iure saltẽ Canonico hæres teneatur ex delicto defuncti: etiam si ex eo crimine nihil ad eum peruenerit: sicuti Romanus Pontifex in d.c. vlt. expressim statuit: licet iure ciuili ex delicto defuncti hæres non teneatur: nisi ea ex parte, quæad eum peruenerit, vel insolidum: quoties lite contestata defunctus decesserit. l. 1. C. ex delict. defunct. Et ideo hoc discrimen inter ius Canonicum, & ciuile constituitur, vt iure Pontificio hæres teneatur ex delicto defuncti: non sic iure ciuili. gl. in d.c. vlt. cuius opinio communis est, quẽadmodum constat ex Henri. inibi, & testantur Ant. Burgen. in c. 1. de empt. col. 4. Caro. Ruinus cons. 20. lib. 4. & Roderi. Xuares allegat. 26. quam sequitur Io. Faber in §. pœnales. Inst. de perpet. & tempo. actio. Hæc vero differentia displicuit Pan. in d. cap. vlt. qui existimat, ius Pontificiũ à ciuili minimè dissentire. sed ideo iure Canonico teneri hæredem ad satisfactionem damni, & læsionis illatæ per defunctum, quia tacitè saltem, ipse defunctus decedens cum signis contritionis promittit, & iniungit illius dãni compensationem: ita quidem ꝙ hæres ratione huius tacitæ promissionis, vel præcepti potius quam ex delicto teneatur. idẽ repetit Abb. in d.c. in literis. facit gl. insignis in ca. à nobis. in magno. de sententia excommunii. in glo. vlt. quæ recepta ibidem ab Abb. & Felino opinionem Pan. probat. dixit eandem glos. sing. Ang. verb. hæres. §. 4. mihi profectò non placet hæc Pan. sententia. cùm ex d. c. tua nos de vsuris. deduci possit hæredes vsurarij teneri ad restitutionem vsurarum, etiam si is impœnitens decesserit, ꝙ præter alios deducit Bal. in l. 1. C. ex delict. defunct. num. 13. Nec oberit, si quis cum Pan. responderit, eam decisionem in vsurarijs specialem esse, ideo qua vsurarius non tenetur ex delicto, sed ex qua si contractu: nempe condictione indebiti. gl. communiter approbata in c. Michael. de vsur. gl. in c. Episcopum. 16. quæst. 6. qua ratione Abb. & Anani. in d.c. tua nos. Bart. in l. 1. nu. 8. ff. de priuat. delict. Aret. in rub. ff. de acq. hær. col. 3. censent, hæredes vsurarij teneri omnino ad vsurarum restitutionem: non ex delicto defuncti, sed ex contractu. Nam, vt ipse opinor, idem erit in hærede furis: in hærede incendiarij: in hærede raptoris: hi siquidem tenebuntur ad damni illati satisfactionem, etiã si defunctus impœnitens decesserit, saltem in foro coscientiæ, & exteriori Ecclesiastico, quod placuit Ioanni Fabro in d.§. pœnales. Aret. in d. rub. de acq. hær. col. 3. Hadria. quodlibe. 11. artic. 1. nulla etenim ratio congrua differentiæ dari potest, inter vsurarium, furem, & raptorem, quo adillati damni emendationẽ: ad quam naturali iure omnes hi tenentur non ex contractu, nec quasi cõtractu, sed ex causa illatæ læsionis proximo, ꝙ ita manifestum est, vt nulla indigeat probatione: præsertim id proclamante reg. peccatũ. de reg. iur. in 6. Nec vllus erit mediocri eruditione præditus, qui audeat hæredem furis iure Pontificio, aut in interiori foro defendere à reparatione damni illati proximo per furtum commissum ab eo, cuius hæres extitit. Quamobrẽ non est omnino recipienda Panormitani sententia. Quo fit, vt vel communis differentia inter ius Pontificium, & ciuile obseruanda sit, vel ꝙ forsan verius est, asseuerari poterit, etiam iure ciuili hæredem teneri ad satisfactionem damni illati ex delicto defuncti actione rei persequutoria: quamuis nihil ex eo crimine ad hæredes peruenerit, nec lis fuerit à defuncto contestata: quemadmodum & in interiori iudicio ad id hæredes tenentur. Nam & iura Cæsarum, quibus statutum est, hæredem non posse ex delicto defuncti conueniri, intelligenda sunt, quo ad actionem pœnalem, vt pœnam criminis soluat: non autem quo ad damni illati persequutionem: actione etenim persequutoria rei, & damni illati conueniri hæres propter crimen defuncti poterit adhuc in foro ciuili, & seculari: sicuti nouẽ, & aduersus communem visum est Carol. Molin. in additionibus ad Decium in l. pupillum. §. in hæredes. ff. de reg. iur. cui suffragatur text. sing. quem is non adducit in §. his autem verbis. Inst. de lege Aquil. quo in loco præmittit Iustinianus actionem legis Aquiliæ pœnalem esse, quia non solùm tanti quisque damnatur: quantum damni dederit, sed aliquando longè pluris. Subdit deinde text. ideoque constat in hæredem eam actionem non transire, quæ transitura fuisset, si vltra damnũ nunquam lis æstimaretur. Sic sanè probatur actionem ex delicto rei persequutoriam omnino in hæredem competere. idem probatur. in l. si pro fure. ff. de cond. furt. & in §. vlt. Inst. de oblig. quæ ex quasi delict. Inst. quibus apparet aduersus furis hæredem dari condictionem furtiuam etiam si rés furto ablata perierit viuente, fure, nec ad hæredem peruenerit. Et licet omnium consensu atteneretur, esse speciale, quid in condictione furtiua, vt contra furis hæredem detur: ego non video congruam rationem differentiæ inter damnum illatum furti crimine, & illatum incendio, rapina, similive scelere quantum ad ipsius damni reparationem: idem igitur erit in hærede vsurarij, in hærede furis, raptoris incendiarij, de populatoris agrorum, & similium.

Illud vero obseruatione dignum censeo: an hæredes, qui ex delicto defuncti tenentur iuxta ea, quæ modo diximus, teneantur † etiam vltra vires hæreditarias, si inuentarium non confecerint, & quibusdam placet: sat esse hæredes etiam non confecto inuentario: conuenire posse iuxta vires hæreditarias, ita quidem, vt vltra patrimonium defuncti in hac specie minimè teneantur: cum præter, nè dicam contra regulas iuris ex delicto defuncti conueniantur. Sic adnotarunt Fred. cons. 21. Io. And. Domini & Franc. in d.c. quanquam. super gl. mandauerint. Henr. in c. vlt. de sepult. Aret. cons. 148. col. vlt. Anania in d. c. tua nos idem latius in c. in literis. de rapto. vbi num. 7. hanc opinionem scribit communem esse: idem testatur Carol. Ruin. cons. 20. lib. 4. eandẽ veram esse censet in omnibus criminibus præter vsuram. Aret. in rub. ff. de acq. hær. col. 3. at in vsura opinatur, hæredẽ, qui inuentarium non confecerit, in solidum vltra vires hæreditarias omnino teneri. Quin & Pan. aduersus vulgò receptam sententiam in d. c. in literis. in omnibus criminibus opinatur. hæredem non confecto inuentario vltra vires hæreditarias teneri ad criminis, & damni emendationem, ea ratione, ꝙ hæres non teneatur ex delicto defuncti aliqua dispositione iuris specialis, sed ex tacito præcepto testantis, qui pœnitens decesserit, quã rationem

falsam

falsam esse paulo ante ostendimus, & ideo Pan. opinio nequaquam poterit ea comprobari. fortius profectò persuaderi posset ex eo, ꝙ hæredes teneantur non confecto inuentario insolidum ad soluenda debita defuncti, sicuti iure manifestum est, & damni illati proximò à defuncto restitutio inter verè debita cõputanda sit. Sed nihilominus communem sententiam ipse sequor, cum propter text. in d.c. quanquam, & in d.c. tua nos & in d. ca. in literis. quibus hæc satisfactio iniungitur hæredibus iuxta facultates defunctorum propterea ꝙ in hisce casibus hæredes ex delicto defuncti potius, quàm ex contractu conueniuntur vnde oportet rigorem hunc aliqua æquitate temperari: tametsi iuxta diligentem, & exactam disputationem iustius defenderetur Abb. opinio, quam tenet Pan. Cast. in rub. ff. de acq. hæred. & ante omnes eam probauit glo. in d.c. in literis. Quod vero Aret. in d. rub. adnotauit in vsuris opinionem Abb. defendens ob id, ꝙ vsurarum restitutio descendat ex contractu, & peti possit cõdictione indebiti, refelli poterit, qua debitor scienter vsuras indebitas soluit, & ideo condictio indebiti, quicquid alij dixerint, minimè congruit secundum notata. in l. 1. ff. de cond. indeb. Et si dixeris, debitorem coactum iuramento, quandoque vsuras indebitas soluisse: c. debitores. de iureiur. tunc non magis competit ei condictio indebiti, quàm soluenti debitum per metũ. Et deinde etiam si condictio indebiti hac in specie detur: ea est irregularis, ac extraordinaria potius ex delicto descendens, quàm ex cõtractu: quemadmodum & sæpissimè contingit aliquid recipi indebitum quidem ob iuris diuini, vel humani prohibitionem ab eo, qui scienter soluit.

Quartò, licèt alioqui infames testari iure valeant, & eorum testamenta minimè irrita sint propter infamiam iuris. l. eius qui. in fin. ff. de testam. l. 1. C. de secundis nupt. Bart. & Doct. communiter. in l. is cui. §. si quis ob carmen. ff. de testam. Bald. in l. vlt. in fin. C. si à non comp. iudice. Et item quamuis iure veteri Pandectarum vsurarius manifestus posset condere testamentum. l. eius qui. in princ. ff. si certum petat. vbi hoc in specie adnotarũt Alb.
9 Rom. & Ias. iure tamen † Pontificio vsurarij manifesti testamẽto ipso iure nullum est text. in d.c. quanquam. ad finem. Imò non posset lex Principis secularis statuere, ꝙ vsurarij manifesti testamentum valeat secundum Bald. in cons. 334. lib. 2. nisi præmissa cautione, cuius mentio fit in d. cap. quanquam.

Quintò idem erit in codicillis: nam & hi facti ab vsurario manifesto nulli sunt: sicuti & testamentum gl. Ioann. And. Domini. & Franc. in d.c. quanquam. Franc. in rub. de resta. in 6. num. 34. Anania in c. quia in omnibus. de vsur. num. 13. addit gl. rationem, quia alioqui ea constitutio contra vsurarios manifestos condita, redderetur eluforia, si Codicilli ab eis facti valerẽt. Vnde eam glo. commendant, & laudant Fel. in c. translato. de constit. col. vlt. Burgensis in c. ad nostram. col. 3. de emptio. Barb. cõs. 33. lib. 2. colu. 6. ex ea deducentes constitutionem pœnalem extendendam fore: ne reddatur inutilis, & frustretur passim excogitatis cautelis.

Sextò, eadem prohibitio, & in donatione causa mortis obtinebit, iuxta resolutionem à nobis traditam in rub. de testamen. 3. part. num. 11.

Septimò, circa eandem constitutionem controuertitur, quid dicendum sit in Iudæo manifesto vsurario, an & eius testamentum irritum sit non præstita cautione idonea de vsuris restituẽdis? Et Alex. Imo. cons. 6. lib. 6. Aret. cons. 138. Soc. cons. 119. libr. 4. & cons. 70. lib. 1. Alcia. lib. 1. de verb. sign. col. 21. existimant, pœnas statutas in d.c. quanquam. nulla in parte Iudæos afficere duplici quidem ratione: primum ꝙ Iudæis non conueniant illius constitutionis verba: quibus de Ecclesiastica sepultura, quæ ad eos nihil attinet, tractatur, & ob id nec ipsa constitutio Iudæos afficiat. ex gl. in l. emancipia. C. de ser. fug. deinde quia Iudæi exẽpti videntur à legibus Ecclesiasticis: cùm hi extra Ecclesiam sint. c. gaudemus. de diuort. c. omnis Christianus. 11. q. 3. c. multi 2. q. 1. notatur in cap. 1. de const. verum hac in controuersia ego verum esse censeo quo ad prohibitionem testandi, & testamenti reprobationem Iudæos dicta constitutione omnino ligari: sequutus Carol. Moli. in d. Alex. cons. 6. & Deci. quamuis dubitantem in d.c. de constit. in 2. lect. nu. 8. Nam quo ad testamentum optimè congruit etiam Iudæis prohibitio à Romano Pontifice facta ad coercendum vsurarum exercitium, & ideo licet quo ad alias pœnas verba eis non conueniant, eadem lex non minus obtinebit: nisi cautio meliori modo, & forma, qua possit, à Iudæo præstita sit. Iudei vero in Prouincijs Christianorum habitantes, procul dubio Principibus secularibus, & Ecclesiasticis subijciuntur: non quidem quo ad spirituales pœnas, & ea, quæ ad spiritualia pertineant, sed in his, quæ ratione politica ad legis naturalis obseruationem, & tutelam constituuntur, ꝙ deducitur ex traditis in c. 1. de const. gl. in c. fœde. 28. q. 1. Old. cons. 333. Dec. in d.c. j. nu. 17. post Abb. Card. & Fel. ibi. eod. Dec. in c. consuluit. in 3. de app. Corneo. cons 114. lib. 1. Socin. cons. 119. lib. 4. quod alibi opportunius tractabitur.

Octauò, non tũ obtinet c. quanquã constitutio aduersus manifestos vsurarios ex causa mutui, fed & contra eos, qui manifestè venditionis, & emptionis titulo vsuras exercent. ca. ad nostram. de empt. ca. in ciuitate. c. nauiganti. de vsur. notant in hac specie Abb. in d.c. ad nostram. & ibi Ant. Burgen. nu. 7. idẽ Abb. cons. 22. lib. 1. Ias. in l. eius qui ini Prouincia. 2. col. ff. si cert.

Nonò, prætermittendum non est, testũ factum non præstita Canonica, & solenni cautione nullum esse: non solùm si fiat ab eo, qui eo tempore manifestus est vsurarius, sed & ab eo, qui manifestè fœneratitiam artem exercuerat: licet tempore testamenti improbam negotiationem dimiserat: secundum Ang. in disputatione incipienti. Astensis miles. q. 12. Anani. in d.c. quia in omnibus. nu. 15. Fel. in c. 1. de probatio. nu. 19. & Soc. cons. 127. lib. 3. vbi scribit, hanc opinionem communem esse.

Decimò, quamuis manifestus vsurarius testamentum fecerit præstita Canonis cautione, si tamen post testamentum etiam secrete, vsurarium crimen commiserit: nullum erit testamentũ: cùm constet fictam fuisse pœnitentiam, ꝙ notant Ang. in d. disputat. q. 13. Anania in d.c. quia in omnibus. nu. 15. Abb. cons. 1. lib. 2. Franc. in rub. de testam. num. 38. Fred. cons. 7. Domini. post alios in d.c. quanq; Bal. in l. exequutorẽ. C. de exeq. rei iud. nu. 21.

Vndecimò, si quis cùm vsurarius non esset testamentum fecerit, ac demum post testamentum manifestus efficiatur vsurarius, irritum erit testamentum: cùm eadem sit ratio in hac specie, quæ in eo casu quo tempore testamenti vsurarius manifestus erat: siquidem Canon solennem cautionem indixit manifestis vsurarijs, vt vsuræ palam extortæ omnino restituerentur: atque ita hanc interpretationem adnotarunt Franc. in d. rub. de testam. num. 37. Dom. in d.ca. quanquam in fin. Bart. & Imo. in cle. 1. de sepulturis. Fred. d. cons. 7. Imo. in c. 2. de testam. nu. 25. & probatur, quia ad vim testamenti oportet, testatorem posse testari tempore, quo testamentum condidit, & deinde mortis tẽpore. l. 1. §. filius. ff. de leg. 3. atque ideo testamentum in proposita quæstione minimè valebit: quicquid dixerint Ang. in d. disputatione. 12. & Anania in d.c. quia in omnibus. nu. 14. vers. 12.

Duodecimò, hoc in tractatu ambigitur, quid dicẽdum sit: vbi vsurarius manifestus testamentum fecerit non præstita Canonis cautione: an id testamentum vires assumat, & confirmetur, si testator cautionem postea præstiterit. Et secluſa huiusce articuli disputatione, ego opinor, testamentum hoc validum effici, quia satisfit Canonis constitutioni, & eius prohibitioni, ꝙ expressim tenuerunt glo. Io. And. Dominicus, & Franc. in d.c. quãquam post Anch. ibi. Franc. in d. rub. de testam. nu. 38. Anani. in d.c. quia in omnibus. num. 12. Bar. & Imo. in l. filio præterijo. col. vlt. ff. de iniust. rupt. Pau. Cast. cons. 292. lib. 2. & Imo. in c. 2. num. 26. de testam. quorum opinio communis est secundum Alex. in l. Gallus. §. vlt. col. 2. de lib. & posth. quamuis cõtraria iure verior sit, vt testantur idem Alex. d. col. 2. Bald. in l. exequutorem. num. 22. ff. de exeq. rei iud. & in l. posthumo. col. vlt. C. de bono. posse. contra tabul. quo ad Ecclesiasticam tamen sepulturam satis erit, cautionem post mortem vsurarij manifesti præstari ab eius hæredibus gl. inibi recepta in clem. 1. verb. vsurarios manifestos. de sepult.

Decimotertiò, adnotandum est, testamenta manifestorum vsuriariorum ita nulla, & irrita esse præstita Canonica cautione, vt nec legata ad pias causas in eis relicta debeantur, Bart. nume. 30. Ba ld. num. 6. l. 1. C. de sacrosan. Eccles. Abb. in rub. de testam. col. vlt. & Franc. in cad. rub. lib. 6. num. 35. ex eo ꝙ nulla sint hæc testamenta ipso iure, nec quicquam in eis relictum peti iure valeat. Aequius tamen est, quo ad pia legata hæc testamenta fauore pietatis valida censeri: modò, testator pœnitens scierum, & cum contritionis signis decesserit, quod Dominico placet in d. capit. quanquam.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Id, quod creditoris verè interfit tam ratione l. certi cessantisq, ùm damni emergentis licitè ab eo exigitur absque vsurarum labe. & numero 2.*
2 *Altera ratio decidendi adducitur ad l. curabit. C. de actio. empt.*
3 *Examinatur Baldi opinio in l. secunda. C. de vsur. an l. curabit. obtineat vbi ab emptore nulli poterunt fructus è re empta percipi.*
4 *An dominij translatio impediat vsuras pretij non soluti.*
5 *Quid vbi traditio facta fuerit data dilatione ad pretium soluendum.*
6 *Etiam ab initio potest quantitas eius, quod intercrit, vel vsurarum in pacto definiri.*

7 *Fructus*

7 *Fructus post venditionem percepti, an ad emptorem, an ad venditorem pertineant.*

8 *Disputatur, an constitutio l. curabit. sit admittenda in pacto, & promissione vendendi: & traduntur que in hoc capite viginti intellectus ad eandem constitutionem.*

Traditur vera ratio decidendi ad l. curabit. C. de act. empt.

CAPVT IIII.

CVrabit, inquiunt Cæsares, Præses Prouinciæ compellere emptorem, qui nactus possessionem fructus percepit, partem pretij, quam penes se habet, cum vsuris restituere, quas & perceptorum fructuum ratio, & minoris ætatis fauor, licet nulla mora intercesserit, generauit. Hactenus constitutio, quæ ex eo dubia conflatur, quòd contra iuris naturalis, diuini & humani rationem vsuras licitas esse statuerit. hoc autem cur ita obtinuerit explicandum est. † Nam aliquid vltra ipsam sortem plerunque 1
iure, iusteque recipitur: vbi id redditur ex causa interesse, damni emergentis, aut lucri cessantis. text. in l. 3. §. vltimo. ff. de eo, quod certo loco. l. atqui natura. §. non tantum. ff. de nego. gestis. & l. socium. ff. pro socio. l. & in contraria. ff. de vsur. cap. peruenit. de fideiuss. cap. dilecti. de foro competen. notant Inno. in cap. Sacro. de senten. excom. glos. in capit. conquestus. de vsur. vbi Panor. & Doct. glos. in dicta l. curabit. & in l. 1. C. de sum. Trin. & in l. 2. C. de vsu. & inibi Barto. & alij. Bald. Abb. Felin. post alios in cap. P. & G. de offic. de legat. idem Panor. Felin. & Deci. in cap. cum venerabilis. de exceptioni. Ioann. Lupi in capitu. per vestras. de donat. 6. not. Decius cons. 116. & cons. 119. Aymon cons. 189. col. vltim. ex Theologis diuus Thom. 2. 2. quæstio. 62. articu. 4. & q. 78. articu. 2. vbi Caietan. Conrad. de contract. quæstio. 30. Catd. à Turre Crema. in capitu. si res 14. quæstione. 6. vers. ad tertium. Sylues. verb. vsu. 1. quæstione. 19. Gabriel in 4. sententia. distinctio. 15. quæstione. 11. articu. 1. not. 2. & Ioann. Maior. quæst. 30. Angel. in summa verb. vsura. 2. quæst. 16. Floren. 2. part. titu. 1. cap. 7. § 19. tradit late Rebuffus in l. vnica in Princ. C. de sentenquæ pro eo, quod inter. optimus. text. in l. si commissa. ff. rem ratam hab. Sic tãdem fit, vt in specie dicta l. curabit. venditor iustè recipiat vsuras pretij non soluti iuxta eam quantitatem, quam ex ipso pretio statim præstito lucrari posset, vel secundum compensationem damni, quod habuit ob dilatam pretij conuenti solutionem: Hæc tamen ratio plerisque non placebit consideratis conditionibus eius, quod verè interest, & verbis prædictę cõstitutionis: quemadmodum paulo post tractabitur. Et ideo alia ex causa Cæsarum responsio poterit defendi, si rem istam diligentius examinantes obseruemus, vsuras, quas venditor hoc casu percipit, non esse verè vsuras, sed rei propriæ persequutionem, quæ deducitur ab æquitate iustitiæ commutatiuæ, quæ in æqualitate consistit, vt scribit Aristotel. lib. 5. Ethico. capitu. 5. & ea versatur, quòd quatenus vnus contrahentium implet, debet aliter vicissim implere, aut implenti soluere lucrum implementi recepti: ne sequatur inæqualitas inter commutantes proprias res. Nam si emptor fructus percepit rei emptæ nondum soluto pretio: iustum est, vt pretij vsuras vsq; ad fructuum quantitatem soluat venditoris, qui ei rem tradidit libere: cùm eam tradere pretio non soluto minimè teneretur. l. ex empto. in prin. ff. de actio. empt. atque hæc est ipsamet ratio: qua iustissimè à 2
Cæsaribus statutum est id, quod in dicta. l. curabit. fdecisum extat: sicuti expressim adnotauit Carolus Molinæus de contract. quæstio. 74. nume. 559. & probatur in eadem constitutione dum inquit. quas vsuras perceptorum fructuum ratio, licet nulla mora intercesserit, generat. Item & in l. 2. C. de vsuris. ibi, Aequitatis ratione præstare emptor vsuras pretij non soluti cogitur. pulcher text. in l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de actioni. emp. Nam cum re emptor fruatur, ait Iurisconsultus æquissimum est, cum vsuras pretij dependere. idem apparet in l. vltim. §. vltim. ff. de fundo dot. Quibus accedit, vsuras lucratorias omni iure reprobas esse: vsuras autem recompensatorias omni iure admitti, quia dantur in compensationem eius, quod iustè competebat, & debitum erat eas recipienti, quodque ipse iustissimè habiturus esset, secundum Baldum, Paulum, & Salycetum. in dicta l. 2. Anani. in capit. 1. colum. pen. & in cap. conquestus. colum. 1. de vsur. Carolum Molinæum in consuetudinibus Parisien. titu. 1. §. 1. gl. 9. nume. 20. & Hiero. Cagnolum in dicta l. curabit. 2. colum. Qua profectò ratione perpensa, & ad vnguem inspecta: plura deduci opportunè possunt ad aperiorem huius constitutionis interpretationem: quorum aliquot summatim attingam, vt constet quantum vtilitatis habeat vtriusque iuris decisionum ab origine rationum inquisitio.

Primò, deducitur emptorem teneri ad vsuras pretij non soluti vsque ad quantitatem fructuum rei emptæ: sibique traditæ, etiam nulla præcedente mora regulari: etiam si venditor ex pretio statim sibi soluto nihil lucraturus esset, quod probatur in d. l. curabit. constatque ex posteriori ratione, & id præmittunt fere omnes, qui hanc materiam tractauere. Quòd si Cæsarũ constitutio rationem deduceret ab eo, quod interest vẽditoris causa damni emergentis, aut lucri cessantis, contrarium foret respondendum: siquidem interesse peti non potest, nec eius ratio habetur quo ad lucrum cessans: vbi qui illud habere vult: nihi lucraturus esset: aut lucrari minimè erat solitus. text. in l. si sterilis. §. si per venditorem. ff. de actionib. emp. Abb. & Anania in d. ca. conquestus. Cardin. post Inno. in d. capit. Sacro. & vnanimi consensu omnes hi, quos modo nominatim citaui ad comprobationem glo. in dicto capit. conquestus. testaturque Iason in l. 3. §. vltim. ff. de eo, quod certo loco. hanc sententiam communem esse: quam & text. inibi probat: sequuntur etiam Alexan. consil. 52. nume. 5. lib. 6. Socin. consil. 156. num. 9. libr. 2. Decius consil. 3. nume. 5. & consil. 322. Alexan. consil. 200. lib. 6. nume. 3. insolita etenim petentibus lucra ratione eius, quod interest peti non possunt. Deinde si ea constitutio propter interesse lucri cessantis, aut damni emergentis iusta foret, omnino esset eius ratio habenda post moram: nam si mora non intercesserit, minimè cogitur quis id, quod interest soluere. l. 2. §. si nauis. ff. ad l. Rhod. de iact. lecta. vers. non enim. ff. si certum petatur. l. in hac in fin. ff. de cond. trit. Pau. Castren. in l. 3. §. nunc de officio. ff. de eo quod cert. loco. traditur in l. si insulam. ff. de verbor. obligatio. & in l. vnica. C. de senten. quæ pro eo, quod interest. Ex quibus infertur, emptorem à die traditionis rei venditæ teneri omnino, dum pretium soluere differt, reddere venditori vsuras pretij non soluti iuxta quantitatem fructuum ipsius rei, non autem secundum rationem eius, quod venditoris interfit ex causa damni sibi illati ob dilatam pretij solutionem, cùm ea ratione non teneretur emptor ad fructuum compensationem, sed ad damni illati restitutionem, quod quandoque excederet ipsorum fructuum æstimationem quandoque minus esset. Sic & lucri cessantis æstimatio nequaquam in hoc casu debetur venditori: cùm attenta eius industria fortasse esset maior, quàm fructuum perceptorum valor. Et sanè ipsa lex diuturnam induxit obligationem restituendi vsuras pretij non soluti iuxta fructuum perceptorum quantitatem. Qua de re est locus celebris apud Iurisconsultum. in l. vltim. ff. de peri. & comm. rei vend. venditori, inquit Iurisconsul. si emptor in pretio soluendo moram fecerit, vsuras duntaxat præstabit, non omne omnino, quod venditor mora non facta consequi potuit: veluti si negotiator fuit, & pretio soluto ex mercibus plus, quàm ex vsuris quærere potuit Hactenus ibi.

Secundò, eadem ratione opinor emptorem teneri ob dilatã pretii conuenti solutionẽ restituere, ac reddere venditori vsuras secundum æstimationem fructuum, quos venditor ipse percepisset è re vendita, non autem erit habenda ratio in hac æstimatione fructuum, quos percepit emptor etiam si is vberiores, ac maiores fructus verè perceperit: quemadmodum adnotarunt Soc. in l. de diuisione. 4. notab. ff. fol. matr. & ibi Claudi. colu. vlt. Hierony. Cagn. in d. l. curabit. nu. 38. & Carol. Molin. d. q. 74. num. 541. facit pulchra decisio Bart. in l. ratio. §. 1. ff. de act. emp. dicẽs, q. qñ fructus petuntur, vt fructus, omnes percepti veniunt, etiã si tot non percepisset petitor. d. §. j. at vbi fructus petuntur in cõpensationem eius, q. interest: tunc veniunt fructus, quos petitor percepisset. l. si fundum. ff. de verb. oblig.

Tertiò, hinc etiam colligitur emptorem differentẽ pretij solutionem esse cogendum restituere venditori æstimationẽ fructum perceptorum ex re vendita: quamuis hi fructus excedant ob temporis qualitatem pretij conuenti quantitatem, q. manifestè constat ex ratione d. l. curabit. inspecta mora irregulari, quæ oritur ob id, q. à die traditionis rei venditæ differt emptor pretium soluere, & ideo eadem constitutio statuit, vsus pretij nõ soluti reddendas fore ipsi venditori iuxta quantitatem fructuũ, quos venditor percepisset, re non tradita prius quam eam venditor tradere teneretur: nempe ante solutionem pretij conuenti sensit hoc ipsum Carol. d. q. 74. num. 541.

Quarto, hinc examinari commode poterit, q. Bald. scribit in l. 2. C. de vsur. asseuerans, vsuras pretij non soluti à die traditionis rei † venditæ ab emptore vendi ori deberi: etiam si emptor. 3
nullos ex re empta fructus perceperit: nec percipere potuerit, nec iridem venditor ipse percepisset, si rem ipsam nondum tradidisset. huic adstipulantur eum sequuti Pau. in d. l. curabit. Anch. in reg. peccati venia. col. 8. de reg. iur. Ana. in c. conquestus. col. 1. de vsur. Soc. cons. 88. lib. 4. num. 8. idem cons. 203. col. 1. eod. lib. Marian. Socin. cons. 174. libr. 2. colum. 5. Pau. Paris. consil. 60. libr. 1. num.

num. 28. Quibus, ni fallor, aduersatur ratio vera decidendi aliaque iura superius adducta ad confirmationem eius, q. in d. l. curabit. decisum extat: nec video iustè posse comprobari Bald. sententiam, & ideo contrariam opinionem ipse veriorem esse cẽseo sequutus Saly. in d. l. 2. Marian. Soc. cons. 199. lib. 1. col. 2. Pau. Cast. in l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de actionib. empt. Cyn. Saly. & Pau. in l. in minorem. C. in quib. caus. restit. in integ. non est necess. Alex. & Claudium in d. l. de diuisione. col. vlt. Corn. consil. 59. lib. 3. & cons. 145. lib. 2. & Cagn. in d. l. curabit. nu. 26. Quamobrem vsuræ, quarum mentio fit in d. l. curabit. non debentur, vbi venditor ipse re non tradicta fructus ex ea non potuisset percipere, q. adeo verum est, vt etiam si venditor minor sit, adhuc in eo casu vsuras pretij non soluti percipere minimè iure valeat, cùm vsuræ alioqui reprobæ, fauore minorum nullo pacto permittantur. c. super eo. de vsur. quam ampliationem ipse admittendam esse opinor contrà Petr. Iacob. Butricar. Paul. & Saly. in d. minorem. & Corn. cons. 59. col. 2. lib. 3.

Quintò, ex eadem radicè dilcutiendum est, q. plerique opinati sunt existimantes, vsuras in specie, & casu d. l. curabit. minimè 4
deberi, nec licitas esse quando venditor † dominium rei venditæ statim in emptorem transtulerit. Quasi id probetur in eadem constitutione ea ratione, q. venditor simpliciter rem venditam tradens non videatur fidem habere de pretio soluendo, & ideo dominium in emptorem translatum non est. §. venditę. Inst. de rerum diuisio. Quod vendidi. ff. de contrahen. emptio. tradit Pau. Cast. in d. l. Iulianus. ff. offerri. ac ea ex causa constitutio permiserit, & sanxerit vsuras pretij non soluti ab emptore venditori soluendas esse loco fructuum, qui ab emptore percepti fuerint, cùm potius hi ad venditorem iure dominij nondum translati pertinerent. idem probatur, in l. sicut emptio. §. vlt. ff. loca. vbi ex eo, q. dominium venditor nondum transtulerit in emptorem, sed solum detentionem rei: potuit sibi pensionem locationis titulo stipulari interim dum pretium solutum non fuerit, quibus effectum est vt statim traditione dominio in emtorem translato: locus non sit d. l. curabit. responso. nec vsuræ venditori ab emptore debeantur: tametsi pretij solutionẽ is differat: atque ita de iure responderunt Pan. cons. 76. lib. 1. dubio. 2. idem cons. 66. libr. 1. Alex. cons. 119. 120. 121. lib. 4. & cons. 121. lib. 5. Cæpola cautela. 125. Soc. cons. 176 lib. 2. & cons. 103. lib. 4. & eod. lib. cons. 88. Dec. cons. 119. num. 4. vers. 2. non obstat. Sed contraria sententia iure verior est, qua quidem asseueratur, emptorem teneri ad vsuras pretij non soluti à die traditionis iuxta fructuum æstimationem, etiam si venditor dominium rei per traditionem in emptorem transmiserit hoc suadetur ex ratione decidendi, quam secundo loco aptauimus d. l. curabit. cùm secundum eam is, qui tradere rem venditam minimè tenebatur ante pretij conuenti solutionem, cã tradens, & dominium transferens dignior est, vt possit capere vsuras pretij proportione fructuum, quos è re ipsa percepisset traditione non facta: quam si simpliciter tradens dominium non transtulisset: plus enim iuris, & commoditatis dat, qui dominium transfert, q. qui rem tradit dominio retento. huic opinioni suffragatur text. in d. l. sicut emptio. §. vlt. quo in loco, & gl. & Doct. contrarium opinantur, dominium fuit translatum in emptorem, q. apparet ex eo, quia locator idem que venditor non obligatur, & liber est ab omni traditione, & patientia: nã si dñium sibi retinuisset ibi locator teneretur ad præstandam patientiam fruendi, & ad faciendum, q. emptor, idemq; conductor domo ipsa possit vti frui. l. si domũ. cum l. seq. ff. locati. Et præterea si venditor in specie d. l. sicut emptio. dñium sibi retinuisset, iniquum est, q. gl. cõiter recepta inibi censet: re scilicet, perempta & extincta, adhuc emptorem teneri ad mercedis solutionem, q. est contra veram legem locationis, atque ita his rationibus hanc posteriorem sententiã tenet Caro. Moli. in d. q. 74. nu. 542. cuius opinio, & si vera sit pp rationem, cui innititur d. l. curabit. non tamen omnino probatur inductione text. in d. l. sicut emptio. cum omnium interpretum sententia, quæ dictat ibidem à venditorẽ non fuisse translatum dominium ex eo facilimè defenditur aduersus Carolum, q. locator non obligatur ad patientiam: nec ad faciendum, q. conductor possit vti frui: imò re extincta emptor teneatur soluere mercedem ratione periculi post perfectam venditionem emptori in cumbentis. l. 1. & l. cùm inter. C. de pericul. & com. rei vend. l. 23. titu. 5. partita 5.

Sextò, ex his in controuersiam, & dubitationem adducitur 5
eorum sententia, qui censent tradita re vendita emptoris à venditore data dilatione ad soluendum, habitaque pretij fide: non fore locum Cæsarum constitutioni, nec teneri emptorẽ ad vsuras pretij non soluti, nec posse eas in conuentionem, & pactum à venditore deduci pro eo tempore quo durat dilatio ab eo cõcessa. Quasi in hoc casu nulla sit in emptore mora regularis, nec irregularis ex qua ipsa constitutio rationem habet huius partis. autores sunt Soc. cons. 76. lib. 2. col. vlt. Barth. Soc. cons. 103. in fi. lib. 4. & cons. 139. eod. lib. Dec. cons. 119. col. pen. & num. 3. idem Socin. cons. 88. lib. 4. Ant. Rub. Aymon. cons. 189. casu. 3. quorum opinionem ante alios probat glo. in d. c. conquestus. dum asserit, vsuras à venditore peti posse loco eius, quod interest, si pretium conuentum ad terminum, & diem statutam solutum non fuerit: igitur pretio soluto eo die, quo pactum est, vsuræ licitè peti non possunt. Ego sane non diffiteor, data dilatione per venditorem emptori ad solutionem pretij nulla pactione præmissa, de dandis vsuris pretij non soluti eo tempore, quo pactio dilationis durat: minimè teneri emptorem ad vsuras pretij non soluti, etiam ratione perceptorum fructuũ etiam ratione eius, q. interfit venditoris, quia ipse traditioni, & dilationi consensit: nec vlla est mora emptoris: propriouque consensu venditor renunciasse videtur constitutioni Cęsareę. d. l. curabit at non video, cur venditor non possit stipulari sibi vsuras; vel interesse data dilatione, & habita fide pretij: quas consequi posset æquissimè, si eam gratiam emptori non fecisset. Nec responsum Imperatorum rationem habet è mora regulari, vt constat de priori expressim in d. l. curabit. & de posteriori patet, quia si Cæsares rationem habuissent traditionis factæ non habita fide pretij soluendi, minimè tractarent de vsuris soluendis, sed de fructibus omnino venditori restituendis: cũ ad eum donec pretium solutum sit, non ad emptorem pertineant, sicuti probatur in d. §. offerri. Sic tandem, posse venditorem post moram debitoris tantum damni passum, vel certum lucrum amisisse, absque dubio etiam in animæ interiori iudicio tenetur debitor id ei resarcire, secundum innocen. in capit. 1. de vsur. Saly. in l. 2. C. de vsur. Anch. in d. cons. 376. Primò dubio, & plerique alij passim id docuere. Imò etiam ante moram teneri debitorem absq; pacto, & conuentione interesse damni emergentis creditori in foro conscientiæ restituere, asserunt Card. à Turre Cremata in Summa. 14. quæstio. 3. & Rebuffus in l. vnic. C. de senten. quæ pro eo, quod interest. in principio. num. 24. Hoc tamen verum non est: cùm debitor vltra sortẽ nihil teneatur reddere mutuanti etiam ratione damni ex causa mutuationis interim ante moram incursi: sicuti nec donatarius tenetur donatori rependere damnum ei contingens propter donum, & ideo Carolus Molinæus de contract. in principio. nume. 33. à Turre Crema. & Rebuffo dissentit.

Septimò

Septimò eadem inspecta radice, & ratione decisionis probatur, venditorem pacisci posse licitè vsuras pretij non soluti etiã data dilatione non tantum in genere, sed & expressa ab initio contractus,& conuentionis certa quantitate, quæ tamen verisimilis sit,& appareat conueniens,ei quæ secundum leges, & iure iustè recipienda est in futurum. Nam licet id quod interest possit iure in pactum deduci sub incerta quantitate, quæ postmodũ probanda sit:non autem de certa quantitate, quia adest fraudis suspicio. l. cùm quis decedens. §.codicillis & §. Titia. ff.de leg.3. l.qui testũ.ff.de probationi.notant in specie Bald. in l. rogasti.§. si tibi.ff.si cer.pet.& ibi Purpurat.nu.39.Anan.in c.vlt.de vsur. nu. 62.Alb.in l.1.col.pen.& ibi Bald.col.4.C. de summa Trin. Dec. cons.116.& cons.119.Aymon cons.189.col.vlt.Alex.cons.200. nu.8.lib.6.& alij frequentissimè,quorum meminit eos sequutus Rebuffus.in d.l.vna in gl.vlt.nu. 34, nihilominus si certa quantitas deducta fuerit in pactum,quæ verisimilibus coniecturis conueniat quantitati, quæ verè interfit: valebit profectò conuentio in vim probationis deductæ ex verisimilibus coniecturis, q̃ tenent Bal.in d.§.si tibi.& inibi Purpur, Dec.in d.c. cùm venerabilis.nu.14 ad finem.Cagnol.in d.l.curabit.nu.59.Carol.Molin.de contract.in prin.nu.35.Io.à Medina de contract.q.38.& fol.139. Quibus suffragatur id, q̃ c.1.huius lib.scripsimus ad intellect.ca, salubriter.de vsur.num.3.illatione.4.hoc ipsum,in specie.l. curabit.tenet Paris.cons.60.lib.1.num.31.

Octauò infertur,posse pactum fieri inter emptorem , & venditorem re tradita , nulla data ad pretium soluendum dilatione, vt donec emptor pretium soluerit,is reddat † venditori certam quãtitatem,quæ non excedat veras vsuras, & interesse pretij non soluti:iuxta d.l.curabit.secundum Soc. cons. 176.col.vlt. & Bart.Soc.cons.88.col.pen. & consil. 103.col.vlt. & cons. 130 lib.4.ac plures alij,quos refert,& sequitur Pau.Paris.codf. 60. lib. 1.col.pen.præsertim num.21.Imò posset quandoque pacto fieri. de soluenda certa quantitate, quæ etiam excesserit fructuũ æstimationem, & eorum interesse : modò fiat in vim annui reditus redimibilis,& cum pacto redimendi : in hunc sanè modum , q̃ emptor constituat se soluturũ venditori certam annuam quantitatem dum pretium solutum non fuerit iure , & titulo annui reditus venditi super ipsa re empta ad rationem vnius pro quatuor decim , vel duodecim vsque ad pretij conuenti numerum, quod notandum est : nam vidi non semel hanc pactionem initam fuisse.

Nonò:planè ex prænotatis colligitur: licitè fieri pactum inter venditorem,& emptorem re tradita, & data die ad solutionem pretij , vt emptor dilatione pendente habeat rem ipsam titulo locationis à venditore:ac soluat certam, & moderatam pensionem.optimus text.in l.sicut emptio. §.vlti.§. locati. quem ita interpretantur passim Doctores, & præsertim Abba. d. cons. 76. libr. 1, Socin. vterque in dictis responsus. Dec. in consilio 119. Alexan. consilio 121. lib.5.Et Paris.d.cons.69.col.pen.& vlt. ac num.21.

Decimò: quamuis hoc dubium quibusdam videri possit,opinor, venditorem pariter fundo,& data dilatione ad soluendum pretium, licitè accipere fundum ipsum in pignus ea pactione,vt non teneatur fructus in sortem computare,quod expressim adnotabit Carol.Molin.in d.quæst.74.num.545.aduersus Gabriel. in 4.senten.distin.15.quæst.11.col. 17. qui hunc contractum illicitum esse censuit.

Vndecimò ex his constat Pan.cons.5.lib.1. malè consuluisse, dum respondit:contractum illicitum esse,si quis propriam rem in octo annos alteri pro certa pensione locauerit : ac demum eam conductori vendiderit alio contractu pro centum, quæ fateretur recepisse, & tamen emptor in alio separato instrumento fatetur se pretium debere venditori , quod soluere promittit ad octo annos , & interim mercedem , & pensiones locationis soluere. inquit enim Pan. venditorem debere in sortem computare pensiones illis octo annis sibi solutas:cùm alioqui conuentio sit illicita ex eo, q̃ dominium transtulerit venditor in emptorẽ. Nam & si Pan.sequatur Soc. cons.130. libr. 4. col.1.eius responsum falsum est:nec potest vlla congrua ratione defendi: siquidẽ verè dominium translatũ non est & deinde quamuis translatũ esse assueremus : id parum refertex his,quæ diximus illat.5.& 6.

Duodecimò hinc deducitur d.l.curabit. decisionẽ procedere, & obtinere , etiam si res tradita fuerit emptori absq; fideiussoribus de euictione,quos emptori vẽditor promiserit : nam adhuc emptor ob dilatã solutionem pretij, tenebitur venditori soluere vsuras pretij non soluti iuxta fructuum quãtitatem: cùm defectus fideiussoris de euictione , non impediat fructuum perceptionẽ:cuius ratione eadem constitutio statura fuit : atque ita in specie tenet Bald.& Pau.in l.2.C.de vsur.Deci. consil.119.col. 2. verb.Sextò adduci potest,& rursus colum.vlt.Paris. cons. 60.lib. 1.num.26. quorum opinio communis est , secundum Cagnol. in dicta.l.curabit.columna.4.

Decimotertiò apparet , venditorem pro parte rem venditam tradentem,& contractum venditionis seruantem , licitè & iustè posse petere vsuras pretij pro illa parte non soluti secundum fructuum rationẽ ,quod in hac specie adnotat Carol.Molin. de contract. quæstio. 74. nume. 556. & probabitur efficacius ex his , quæ statim trademus ad l. vltimam, §. vlt. ff. de fundo dot.

Decimoquartò diligenter obseruata huius quæstionis ratione,& radice decisionis Cesareę,infertur nõ facta traditione rei, sed ipsam adhuc possidente venditore : non posse eum,qui fructus rei percepit agere ad vsuras pretij non soluti : nec vti constitutione Imperatorum. glos. in d. l. curabit communiter recepta authore Cagnolo, inibi num. 49. notat idem Socin. † cons. 109.lib.1.Nam si emptor ageret ad fructus; venditor posset vsuras petere, & similiter venditore agente ad vsuras , emptor fructus petere poterit . Quamobrem nulla data mora non oportet controuersiam inter emptorem, & venditorem dari , quia pari iure vterque vtitur.Illud etenim manifesti iuris est,quod fructus percepti è re vendita per venditorem post ipsam venditionem ante traditionem, ad venditorem pertinẽt: nisi percepti fuerint à tempore moræ, id est, post diem , quo venditor rem emptori tradere tenetur:notant Bald.in l.fructus. in fin.C.de actio. empt. Doct.in l.Iulianus. §.si fructibus.ff.eod.tit. & est communis opinio secundum Aret.cons.160.vers.adquintum.colu.6. Et ideo si emptor constituatur in mora , quia venditor ei obtulit rem , & eam is noluerit recipere : nec pretium soluere , ager æquissimè venditor ad id, quod eius interierit pretium eo die solutum non fuisse offeretq; fructus ipsos emptori. Et fortasse maior erit estimatio eius quod interest,quàm ipsorum fructuum. Eadem ratione , venditore constituto in mora, quia oblato pretio noluit rem ipsam emptori tradere : cùm tradere teneretur : ager sanè emptor aduersus venditorem ad fructus, quos ex re vẽdita percepit,& quos ipse emptor ex eo die percipere potuisset. Et forsan hoc in casu,cum venditor ex mora cogatur fructus restituere emptori : itidem & ipse emptor tenebitur pretium conuentum reddere venditori, & prærerea si quod lucrum ex ipso pretio perceperit: tametsi illud venditor non percepisset : quemadmodum tradit Carolus Molinæus d.quæst.74.num.555.

Ex quibus obiter infertur intellectus ad l. fructus. C. de actio. empt.paulo ante citatam.quo in loco cautum est,quod fructus post perfectam venditionem pertingant ad emptorem : id etiam non est ita simpliciter verum, sed obtinet quando facta est rei traditio habita fide pretij , vel post moram ipsius venditoris regularem,aut irregularem secundum Saly.& Doct.ibi Cagno. in d.l.curabit.num.36.tametsi Bart.in l.Lucius.ff.de actio. empt. hac in re contrarium sentiat scribens emptorem non posse petere rem cũ fructibus à die,qua solui debuit,perceptis , sed posse petere rem & vsuras , quas pro pretio iam venditori soluto quodque ab altero mutuò acceperat soluerit,sicut in dicta.l.Lucius.probatur. Nam & si verum sit ex causa eius , quod emptoris interest, eum posse petere vsuras, quas iustè pro pretio alteri soluerit : non inde sequitur non posse fructus rei venditæ à die qua tradenda erat exigere:de quibus in dicta. l. Lucius. non agitur , quia vel nulli percepti fuerant à venditore nec percipi potuissent ab emptore, vel interesse vsurarum erat maioris æstimationis.

Subinfertur item falsam esse Pauli Castrensis opinionem dum in dicta l.Iulianus.§.ex vendito.is opinatur,nulla data mora nec ex parte emptoris: nec ex parte vẽditoris:emptorem posse petere ipsam rem cum fructibus perceptis à die contractus sibi tradi:modò offerat vsuras pretij non soluti.Hoc etenim nec in dicta.l.fructus.probatur nec iure verum est: siquidem fructus emptori non debentur , sed venditoris percipientis efficiuntur , & ei competunt ante moram regularem,& irregularem percepti, quod præter proximè citatos Bald. probat in l. 1. C. de bonis mater. Fabianus etiam tract. de emptio.parte 6. membro 5. Nec istæ vsuræ pretij non soluti iustè percipiuntur:nisi in compensationem fructuum , quos emptor è re empta perceperit eo tempore , quo pretium ipse distulit soluere. dicta l. curabit Quamobrem ipse Carolus Molinæus d.quæst.74.nu.544. relata Pauli opinione:eam omninò improbat.

Decimoquintò ex prænotatis colligitur , emptorem , qui partem pretij soluit re nondum sibi tradita posse petere totam rem cum parte fructuum ex ea perceptorum pro rata pretij soluti à die solutionis eidem tradi. textus optimus. in l. vltima §. vlt.ff.de feudo dot.Baldus in l.si traditio. quæstione 11: C.de act. empt. Bartol. in dicta l. Iulianus.§. offerri.Alexan.consilio 121. libro. 4. Cagnolus in dicta.l. curabit.num. 40: Et est communis opinio sicuti fatetur eam sequutus Carolus Molinæus. d. quæst. 74.numero 557.

Decimo-

Decimosextò obseruandum erit, rectissimè defendi posse Baldi sententiam,qui in rub.C.de contrahen. emptio.quæst.15. scribit,procuratorem ex ppria pecunia nomine domini ementem fundum,& eum possidentem pluribus annis non requisito domino , nec in mora constituto ad solutionem pretij , teneri ipsi domino illud fundum cum fructibus perceptis restituere,& satis esse quod dominus pretium soluat. id etiam probatur ex eo,q̃ dominus à die traditionis factæ procuratori dominium rei habuerit, & possessionem , & ob id fructus omninò ad eum pertinent,nec ratio constituti Cæsareæ de qua in d. l. curabit.locum habet. quamobrem Baldum sequuntur Cremen.in singula.168.Ferrati cautela.54.Ias.in l.2.§.1. ff. si cert.peta. colu. vltim.& quamuis Alciat.in d. l. 2.§. vltim. & Carol.Molin.de contract.quæst.86.defendere conentur,vsuras pretij esse à domino procuratori debitas , id tamen falsum esse existimo , nisi ratione eius , quod procuratoris interfit post moram pretium ei à domino solutum non fuisse , quia pretium illud habuit ab altero mutuo datum sub vsuris licitis & iustis , secundum Mathæum Afflictum decisione Nepolita.91.

Decimoseptimò,si radicem huius quæstionis quæ in dicta.l. curabit.definitur, consideremus, planè constat , & probabitur, eam decisionẽ etiam obtinere in pacto,& promissione venden
3 di fundum facta,& † constituta à venditore, siquidem is omninò tenebitur emptori,& cui vendere promisit,fructum è re ipsa perceptorum æstimationem soluere, perceptorum inquam fructuum, à die soluti pretij quod eleganter adnotarunt Socin. consi.170.lib.2.col.penult.& finali.Paul.Parisi.consi.75.num.17. lib.4.idem expressius, & latius consi.60. lib.1. nume.23. æquissimum etenim est,venditorem fructus reddere ex quo habuit ab eo cui vendere promisit pretium rei in pactionem venditionis deductum.tametsi Philippus Deci.consi.183.col.vltim. contrarium responderit existimans, fructuum æstimationem minimè deberi emptori etiam soluẽti pretium cùm venditio nulla precesserit, sed tantum promissio vendendi rem ipsam , sicuti nec fructus ipsi debentur.Et profectò licet ex promissione vendendi,& emendi ipse venditor non possit agere ad pretium, autho re Paulo Castrensi consi.93.colum.3.lib.2.quia aliud est vendere,aliud promittere.l.in bona fidei.§.si tamen. ff.de eo quod cer. loco nec ex promissione vendendi , fructus post eam percepti debeantur ei,cui promissio facta fuerit secundum Alex.cons.73. colum.2.lib.2.& consi.13.col.5.lib.3 Deci.in d.consi.183. & plerique alij , tamen vbi in hac promissione pretium nominatim definitum, & id solutum sit promittenti , æquius est ob euitandos circuitus idem in hac specie quod in vera venditione seruari.Nam & venditorem posse agere ad pretium constituturn;ex sola promissione emendi ipse verius esse censeo quod longius discuti poterit ex traditis ab Andr.Tiraq.lib.2. de retractu.in fine à num.25.vsque ad sexagesimum.

Decimooctauò huic proximæ illationi,ego censeo & aliam adijciendam fore,qua opinor , etiam esse admittendam. l. curabit responsionem,vbi inter venditorem, & emptorem promissio tantum vendendi,& emendi fuerit facta, non equidem ipsa venditio , modò certum fuerit pretium statutum , & venditorem ipsum emptori,vti promiserat,tradiderit.quid enim obsecro aliam venditionem requirimus?nonne ex hac traditione facta huius promissionis causa satis censebitur venditio effectum fortita? ita quidem.Et ideò locus erit vsuris,quas d.l.curabit.admisit.quod sensere Socin.& Parisius præcedenti illatione citati, dum scribunt,dicta l.curabit.etiam obtinere in promissione, & pacto de vendenda aliqua reg.licet Alexan.in addit.ad Barto.in l.Iulianus §.offerri.ff.de actio.empt.idem consi.73. lib.2.colu.2. Decius ic dicto consi.183.ad finem,tradiderint, emptorem non teneri ad vsuras pretij non soluti iuxta decisionem. l. curabit, vbi non præcessit venditio,sed pactum de vendendo.

Decimononò erit non immeritò adnotandum dictã constitutionem.l.curabit. eiusque responsum omninò admittendum fore non tantum in venditore:sed etiam in eius cessionario , cui ipse cesserit ius sibi competens ad exigendas vsuras pretij non soluti , poterit enim is iure venditoris eas exigere iuxta limites hoc capite passim traditos secundum Mathę. Afflict. decis. 91. Et Paul.Parisium.p.consi.65.num.17.lib.4.

Vigesimo apertissimè conuincitur,Cæsaream decisionem d. l.curabit. his adiunctis interpretationibus , quas hic adscripsimus,etiam iure Pontificio,in foro Ecclesiastico, & iudicio interiori animæ obtinere,seclusa vsurarum prohibitarum fraude. Nam si ea constitutio iusta est , quod in principio ostendimus , nihil impedit, & eam vbique vtroque in foro ad praxim deduci.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Dictiones sunt interpretandæ iuxta eum sensum,qui vulgari,& communi vsu,ac legum prouinciæ significatione receptus sit.*
2 *Qualiter dictio, Maioratus, his Regnis accipiatur?*
3 *Bona Maioratus ad vnum tantum,& indiuisa pertinent.*
4 *Prohibitio alienationis ex causa maioratus facta perpetua censetur , & inibi quid de fideicommissis.*
5 *Maioratus,& primogenij bona ex ipsa propria dictionis significatione masculis deferuntur exclusis fœminis.*
6 *Traditur intellectus.l.45. Tauri. & eadem constitutio obtineat in maioritatibus absque Regia licentia institutis.item de possessione, quam nostrates ciuilissimam appellant.*
7 *Intellectus.l.46.Tauri.*
8 *Rursus traditur interpretatio.l.49.ex eisdem constitutionibus.*

Quid hæc dictio, Maioratus, ex propria vi apud Hispanos contineat.

CAPT V.

SOlet non infrequenter ambigi quam interpretationem,quemue sensum habeant testamenta , donationes , alijque contractus, quibus bona quædam alicui deferuntur,vt ea obtineat iure,& titulo maioratus,& primogenij , non expensis alijs clausulis , nec conditionibus . Et sanè illud hac in re est omnino considerandum,hanc dictionem,Maioratus , in quibuscunque dispositionibus ita intelligendam fore,vt secundum eam significationem,quæ com
1 muni vsu , legibus & Prouinciæ † constitutionibus recepta sit, eius sensum interpretemur , in his etenim , quæ dubia sunt canon is est obseruandus : vt ea iuxta communem vsum, legis , & regionis statuta ad praxim , & intelligentiam deducamus. Hoc probatur authoritate Iurisconsulti.in l.librorum.§.quod tamen Cassius.ff.de leg.3.vbi gl.nota Bart. in l.talis scriptura. ff.de leg.1. in princ.vbi scriptum est,& frequentissimo omnium calculo receptum,cõem vsum intelligendi, & loquendi præferendum esse propriæ significationi.idem probatur.in l.3. §.vltim. ff.de supellect.leg.non aliter. ff.de lega.3. l.cum lanionibus. §.asinam.ff.de fund.instruct. l. vxori. in princip. ff.de legatis tertio. capitul.ex literis.in 1.de sponsal.glos.in capitul.nonnulli.verb. vltra duas.de rescript. tradunt Iason. in l. si auiæ. columna vltima. C. de successor. edict. Roman. consilio centesimo septuagesimo columna prima.Bartol. per text.ibi. in l. Labeo.ff.de supellect.legat. idem Bart.in rubrica.ff.de noui oper.nunc. & ibi Rom.Alexan. & omnium latissimè Franciscus Nicolitius,num.196. Felin. in proœmio.Decret.4.colum versicu. modis his decursis, optimè Curt.iun.in consi.5.num.12.quod autem diximus,esse verba intelligenda iuxta constitutiones & lges prouinciæ,asseruit Bar.in l.si quid earum. ff.de legat.3. in princip. & in l. si quis filiabus. ff. de testa.tuto.Bart.& omnes in l.omnes populi.in l.3.quæst. sextæ.quæst.princip.de iust.& iur.Alexan.in consi.26. num. 11. lib. 3.quo in loco respondit,non probato communi vsu loquendi, communique interpretationis sensu : omnino verba esse intelligenda secundum legum , & iurium significationem, addit. & ipse Alex.testamenta,contractus, similesq; hominum dispositiones vulgari sermone prolatas, vel scriptas, esse interpretandas iuxta vulgarem significationem quod Bal. scripserat in l. le
2 ge.vltim.colum.C.de legit.† hæred.quibus equidem,sit vt si quis aliqua bona proprio testamento vel donatione in Titium detulerit ita quod ea obtineat,& habeat titulo,& iure maioratus, hæc ipsa bona,& si alias conditiones institutor huius primogenij non adiecerit,naturam,proprietatem,& alios effectus habebunt,quos apud Hispanos,apud eam prouinciam bona primogeniorum,& maioratuum ex consuetudine,moribus , legibus, & constitutionibus habere soleant.Hoc etenim adeò est consonum voluntati instituentis primogenium,quod nihil ei refragari valeat,atq; ideo possent plura ab hoc themate deduci , e quibus aliquot obiter,& breuiter attingam , vt constet rem istam
„ non inutiliter hoc in capite traditam fuisse. * Hanc deniq; opi-
„ nionem post huius operis vnam & alteram editionem proba-
„ runt in his regnis doctissimi sanè viri,Peralta,in quam,in Rubr.
„ ff.de hæred.institu.num.103.& Burgensis à Pace,in proœmio le
„ gum Taurinarum.nume. 88. Emanuel à Costa de lege Mental. pag.119.& Illustris Anto.Padilla.in rub.C.de fideicom.num.11.
„ & Tellus Fernand.in l.22.Tauri.num.15. * Molin.lib. 1. deprimoge.c.3.& Melchior Pelacz.in tract.Maioratus. 1.p.9.48. & 4. p.q.14.num.16.& Gregor.in l 2.tit.15.par.2.verbo.Meioria.

Primùm vbi constiterit fundum, villam, vrbem aut castrum aliquod iure maioratus in aliquem deferri, hinc manifestum esse colligitur, eas res ad vnum tantùm ex successoribus, & maiorem ac indiuiduas absque † vlla diuisione pertinere, sicuti in specie adnotarunt hac in quæstione Ioann. Lupi in rubr. de donat. inter virum, & vxorem. §. 69. nu. 21. Et Rodericus Suares in quæstione de maioricatu. col. 5. quibus suffragatur quod scripsere. Ang. consi. 281. & Aretinus consi. 167. idem Rodericus Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inofficioso testamen. extensione. 10. colum. 20. asserentes, quod vbi ad vnum ex successoribus aliqua bona deferenda sunt vt ea is habeat indiuidua, tunc ea deferuntur primogenito, & maiori iure primogenij, & maioratus. Sic etenim qui voluerit, & statuerit, fundo Titianum deferendum fore post eius obitum Sempronio, iure primogenij, & maioratus, voluisse omninò censendum est, si huius dictionis communem interpretationem accipiamus, quod fundus is absque vlla diuisione post mortem Sempronij maiori primogenito, vni tantum, & absque vlla diuisione ex pluribus successoribus deferatur, & competat.

Secundò ex his apparet, erroneum esse, ac manifestissimè falsum quod Ioan. Lupi in cap. per vestras. de donat. inter vir, & vxo. 3. notab. §. 26. colum. vlt. opinatur existimans, ita condito testamento, vt pater aliquot bona legauerit filio suo maiori, hoc expresso addito, quod ea is habeat iure maioratus, mortuo filio maiore horum bonorum possessore, ea bona diuidenda esse inter eius hæredes & filios, aut saltem eorum æstimationem. si maior & primogenitus ea voluerit obtinere. Hæc siquidem opinio apertissimè refragatur voluntati testatoris, qui tacitè, & sensim statuit, bona prædicta absq; vlla diminutione, insolidum vni, & maiori ex successorib. competere. Item contraria est communi huius prouinciæ, & Hispaniarum interpretationi, ex qua ius maioratus hoc dictat, vt res eodem iure possessæ in vnum & maiorem omnino deferantur absque vlla diminutione, siue hoc ius instituantur ex authoritate Regis, siue propria ipsarum legum cõcessione. atq; ita Io. Lupi dubius quidem huius opinionis definitionem cogitandam reliquit.

Tertiò eadem ratione opinor, bona ita vinculo maioratus submissa, sicuti modò proposuimus, nullis expressis prohibitionib. nec clausulis, non posse alienari, nec à primo, nec à quarto, nec ab octauo successore, imò prohibitionem, tacitam alienationis perpetuam esse, ꝙ † dictat ipsa testatoris mens, docet ipsa communis horum verborum interpretatio, quamuis idem Ioan. Lupi d. §. 26. num. viti. idem satis dubius sentiat, hanc prohibitionem vltra primum successorem minimè extendi. qua in re oportet expendere tex. in Auth. de restitu. fideicom. §. Nos igitur. coll. 9. à quo Accurs. verb. voluisse. deduxit, prohibitionem alienationis extra familiam non egredi primum ex familia successurem, & ideo quamuis primus familiæ successor alienare nõ possit, bona alienari extra familiam prohibita, poterit nihilominus ex familia successor ea alienare, quemadmodum quidam opinantur. Ego verò primum ex d. §. nos igitur, & ex Accursio colligendum esse censeo, prohibitionem alienationis factam filio, non censeri factam nepoti, ꝙ inibi tenent Bar. Iac. de bello visu. & Ang. idem Bar. in l. filiusfam. §. diui. q. 9. ff. de leg. 1. quem ceteri communiter sequuntur, præsertim Iaf. nu. 109. in 1. lect. in 2. nu. 146. & Ferdi. Loazes. nu 489. tradit Dec. consi. 377. col. 2. ex quibus constat, hanc opinionem communem esse. Huius sanè decisionis rationem, & sic videam eam à iuris Cæsarei interpretibus oscitanter omissam, esse cẽseo, ꝙ in specie proposita in dicta Nouella constitutione testator filios hæredes instituit eosq; grauauit vt si sine liberis decessissent, fratrib. hæreditatem & bona hæreditaria restituerent, eaq; causa alienationem bonorum prohibuerit, nam decedentib. filiis cum liberis, cessat omnino causa fideicommissi, & ob id alienationis prohibitio, quæ in nepotibus filiorum filijs nequaquam obtinet. Quamobrem non video, cur passim Nouellam constitutionem Doctoris laudibus ad huius conclusionis probationem extollant, cùm manifesta sit eius ratio. Causa igitur prohibitionis non tantum in filijs, sed in nepotib. & pronepotibus adhuc vigente, ad eos prohibitio facta filijs etiam extenderetur, sicuti colligitur ex Bar. in l. pater filium. §. fundum. ff. de legat. 3. gl. in l. quoties ab omnib. C. de fideic. Dec consi. 182. col. 2. & consi. 23. col. 3. Iaf. in d. §. diui. lectione. 2. num 146. & q. 10. Ioan. Crott. & Ferdinando Loazes. q. 9 Hinc apparet, ꝙ si fideicommissum foret iniunctum non solum filijs sed & eorum liberis, nepotibus & pronepotibus, prohibitio alienationis facta filijs, etiam censeretur facta eorum filijs nepotibus, & pronepotibus, quibus & fideicommissum extat iniunctum à testatore.

Secundum, ꝙ ex dicto. §. nos igitur. adnotari potest. illud verè asseuerat, nempe, prohibitionem alienationis factam extra familiam, vt eadem bona perpetuò in familia maneant, & à familia possideantur, vltra quartam generationem effectum, & vim non habere, quasi visum fuerit Iustiniano, voluntatem testantis hac in prohibitione non perpetuam esse, sed tantum ad quatuor vsq; generationes obtinere. tex. sing. & ibi Doct. in d. §. nos igitur. Alex. & Iaf. in d. §. diui. quæst. 11. 2. lect. num. 155. idem Iaf. in l. voluntas. C. de fideicom. & est omnium concors sententia, quæ tamen nõ erit admittenda, vbi testator prohibitionem hac alienationis indixerit hæredibus ea ratione adiecta, quod velit bona hæreditaria perpetuò manere penes eius descendentes, aut posteros, hoc etenim casu ex eius voluntate deducitur ob dictionum istarum vim, prohibitio, quæ quartam, quintam, & alias generationes egreditur. secundum Iacob. & Ang. in d. §. nos igitur ex tex. in l. vltima. C. de suis legit. l. cognoscere. §. vlt. ff. de verb. signi. Iurisconsultus. §. parentes. ff. de gradi. & in Auth. de hæred. ab intesta. §. 2. idem notant Bar. in Auth. de restitu. §. 1. Iaf. in dicto §. diui. 2. lectu. num 155. & in prima lectu. nu. 113. & ibi Loazes num. 493. Iason in l. vltim. num. 5. C. de hæredibus instituendis. Decius consi. 516. num. 16. & consi. 635. & consi. 364. Socin. consi. 43. lib. 3. Didacus à Segura in l. filius. ff. de verb. obl. nu. 108. Roder. Xuares in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testa. in 2. limitatione legis Regiæ. colum. vltim. Alex. consi. 56. nu. 2. lib. 1. quorum opinio absque dubio communis est. mihi verò sicuti perquamdurum videtur quod Iustinianus in d. §. nos igitur. respondit, & id aduersus testatoris mentem tacitam tantum non expressam, ita isthęc doctorum interpretatio contraria omninò apparet Iustiniani ipsius responso, quo palàm probatur, prohibitionem alienationis factam ex ea causa, vt res perpetuò maneat in familia, nec eam egrediatur, vtque de nomine testatoris minimè excat, non extendi nec habere vim vltra quartam generationem: video etenim testatorem prohibuisse alienationem rerum, quia volebat eas manere perpetuò in eius familia, & nomine, & ideo mehercle non possum percipere qua ratione aliud dicendum sit eo casu, quò prohibuerit testator alienationem, eo quod perpetuo voluerit res alienari prohibitas, manere apud eius descendentes. Quod si dixeris appellatione descendentium, plures generationes comprehendi, quàm sub nomine, & familia, legi obsecro iurisconsult. in l. Pronunciatio. §. iure enim proprio. ff. de verb. signi. ita respondentem. Iure enim proprio familiam dicimus plures personas, quæ sunt sub vnius potestate, aut natura, aut iure subiectę, vt puta patrem familias, matrem familias, filium familias, filiam familias, quicq; deinceps vicem illorum sequũtur, vt nepotes, & neptes & deinceps. Rursus idem iurisconsultus scribit, sub familia contineri omnes, qui ab vltimi genitoris sanguine proficiscũtur, vt Familiam Iuliam intelligamus dici quasi à fonte quodam memoriæ, omnes, qui à Iulio descendunt, à Iulio in quam primo eius nominis, quem vltimum iurisconsultus appellat. quibus profectò responsis constat, propriè quibuscunque descendentes familiæ nomine contineri, etiam si quintæ, vel sextæ sint generationis. Nec iure probari potest, maiorem esse descendentium quam familiæ appellationem, præsertim quia & nominis appellatio eos omnes vltra sextum gradum continet, qui ex eadem domo, agnatione, & gente prodierunt. tex. in dicta l. pronunciatio. §. communi iure. Nam & sub familia liberi continentur, quod nemo negat, & probatur in l. vltima. C. de verb. signifi. & tamen liberorum appellatione nepotes, pronepotes, ab nepotes & deinceps cæteri descendentes veniunt. l. liberorum. ff. de verbor. significa. vnde qui fatentur eoumudem sequuti prohibitionem alienationis ex eo factam, quod testator velit rem perpetuò in familia remanere, non habere vim vltra quartam generationem, itidem fateri iure coguntur aduersus commune idem esse, si testator adiecerit eam causam prohibitioni, quod velit, rem manere perpetuò apud eius descendentes. Nec magis probatur in d. l. vlt. C. de suis & leg. locisque similibus, appellatione descendentium plures gradus, quàm appellatione familiæ comprehendi. Sic & Paul. Castren. in consi. 383. lib. 1. respondit, ad legatum familiæ, & relictum admittendos esse quoscunque de familia, modò sint intra decimum gradum.

Verùm Iustiniani constitutionem in dicto. §. nos igitur. ipse minimè seruandam fore reor, quoties aliquot coniecturis possimus percipere, testatorem eam prohibitionem perpetuam esse voluisse, & cum iuxta communem huius Regni praxim, & vinculorum ac primogeniorum, & fideicommissorum institutiones, atque institutionum voluntatem, ea voluntas satis manifesta sit, Sancitum est lege Taurina. 27. Hodie. l. 11. tit. 6. lib. 5. Recopil. hae in controuersia, vincula, & prohibitiones perpetuas esse, nulla facta distinctione quartæ, vel quintæ generationis.

Quin & hinc opinor Iustiniani constitutionem omninò ea lege sublatam esse, ꝙ manifestè deducitur, cum sub distinctione inibi statutum sit vincula, prohibitiones, & fideicommissa, perpetua esse, & perpetuò valida, vel ad tẽpus à testatore definitũ, nulla

nulla habita distinctione quartæ, vel quintæ generationis. Ex quibus verbis constat, non esse necessarium, vt vincula perpetuò durent etiam vltra quintam generationem, quod id expressim testator declarauerit, sed satis esse, prohibitiones, & vincula ab eo simpliciter instituta fuisse, modo non explicuetit, ad tempus ea duratura, & fore valida.

Quartò ex his falsum esse videtur, quod voluit probare Rodericus Xuares in dict. l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testam. in repetitione. l. Regiæ. 2. limit. colum. vltim. scribens instituto primogenio: expressa vocatione, ad res vinculo submissas, maioris & primogeniti: iniuncta tamen alienandi prohibitione filio, cui primo loco maioratum defert, non extendi prohibitionem hanc ad nepotes. ex glo. in dicto §. nos igitur. cuius opinionem in hac specie proculdubio falsam esse censeo, propter mentem, & voluntatem testatoris.

Quintò hinc examinari poterit opinio eorum qui censent fideicommissum à testatore ita relictum familiæ, vt deferatur gradatim proximiori masculo, esse intelligendum in his proximioribus, qui ad intestati successionem iure ciuili admittuntur, nempè intra decimum gradum tantum, non quidem remotioribus. Instit. de succes. cognat. §. penult. l. vltim. C. vnde legit. notatur in l. 1. C. vnde vir, & vxor. atque ita huius opinionis authores sunt Anch. consi. 94. colum. 2. Bald. consi. 33 à. lib. 3. Deci. eleganter consi. 321. nu. 2. qui hanc sententiam alibi explicans eam non esse admittendam censet, in domibus Regum, Marchionum, Ducum, & Comitum, in quib. etiam vltra decimum gradum defertur successio proximioribus. sic ipse Decius in consi. 83. colum. 2. Curt. in tracta. de feudis. 3. part. §. fucceſſiue expedito. post Bald. Aluarotus, & Mart. Laudens. in cap. 1. ad finem de feudo March. secundum quos, & feudi successio in descendentes primi vasalli etiam vltra decimum gradum transmittitur. c. 2. §. 1. de natu. succes. feudi. quod communiter receptum est, idẽ ipse arbitror omnino dicendum in successionibus iure primogenij, & maioratus apud Hispanos ab aliquo testatore institutis nam ex communi & recepta interpretatione, quæ à iure Regio & voluntate testantis deducitur, tales successiones etiam deferuntur his, qui decimum gradum egrediuntur, quamuis testator ipse nullis expressis gradibus, nullis appositis nec adscriptis clausulis, id tantum statuerit, bona nempe illa velle deferri Titio & eius liberis, ac descendentibus, tit. & iure Maioratus. Quin & in casu, cuius Dec. Anch. & alij meminerunt. eorum responsa minimè esse obseruanda æquissimè defendi poterit, inspecta tetatoris voluntate, simul & considerata hac communi horum fideicommissorum interpretatione.

Sextò ex his definiri iure debet, quod vidi semel maximè controuersum iudicum, & aduocatorum non vulgari contentione. Petierat quidam bona quædam post mortem alterius ex eo, ꝙ ipse esset proximior defuncto cognatus masculus, & bona illa essent iam ab antiquis temporibus iure maioratus, & primogenij ad vnum tantum deuoluta, & eo titulo possessa, cumque titulum testibus & plurimum annorum quasi possessione probauit, ita quidem, vt licèt constaret, ea bona absque vlla diuisione
5 iure † maioratus ad eam familiam pertinere, non tamen apparebat quibus conditionibus, & clausulis ipse maioratus à primo testatore esset institutus, econtrario siquidem instabat fœmina quædam eiusdem cum masculo gradus, & lineæ, nempè actoris soror maior ætate, & primogenita, quæ petebat, maioratum sibi competere, iudicum sententia pronuntiari, quæstum & tractatum est, an à masculo minori fœmina maior eiusdem gradus, & lineæ excludenda foret? pluribus denique rationibus probari iure poterit hac in controuersia, marem eiusdem gradus, & lineæ, quamuis minor sit & secundò genitus, præferendum esse fœminæ maiori ac primogenitæ, sicuti apud Hispanos frequentissimè obtentum est, in maioratibus, & primogenijs expressim ita statui. Sed idem esse, vbi simpliciter res aliquot sint iure primogenij, & maioratus posteris delatæ, ostenditur se-
» quentibus. * Præter authoritatem doctissimi viri Gregor. in l. 3.
» tit. 13. par. 3. verb. mulieres. *

Primùm hoc ipsum constat, quia vbi bona aliquot lege vel consuetudine deferuntur primogenito, ad ea non admittitur filia primogenita excluso masculo postremò genito, imò is fœminæ præfertur, quod expressim adnotarunt Petrus Perticensis, & Iacob. ab Arenis in l. pater. §. quindecim. ff. de legat. 3. Bal. in l. in multis. ff. de stat. homi. idem Bal. in l. prima. ff. de Senato. Roma. consi. 98. Socin. consi. 90. lib. 1. in fine. Ioannes Lupi in rubr. de donat. inter vir, & vxor. §. 69. num. 24. Paul. Parisius consi. 72. num. 80. lib. 4. idem erit, si ex contractu bona primogenito deferantur, vel ex pactione causa matrimonij inita, vel ex donatione, secundum Iaco. & Petrum in dicto. §. quindecim. Guidonem Papæ. quæstione. 106. & singulari. 522. & Andream Tiraquello libro. de primogenijs. quæstione, 10. num. 16. & 18. & q. 11. nu. 2.

Secundò hæc pars iustior apparet ex eo, quod etiam secluſa proxima ratione, communis, & omnium consensu recepta est apud nos ea interpretatio, vt maioratum, seu primogenium masculus sæpè genitus obtineat exclusa fœmina primogenita, ꝙ proximum est testatoris voluntati, præsertim cum & verba sint intelligenda iuxta cõmunem vulgo receptã significationẽ.

Tertiò eadem opinio potissimum instruitur à ratione, qua primogenia & maioratus liciti censentur, nam & si res ista dubia sit, quemadmodum longè lateque tradit præter alios Andr. Tiraq. de primogenijs. q. 4. tractans de iustitia consuetudinis deferentis bona primogenito, mihi semper placuit institutiones maioratuum, & primogeniorum licitas esse, atque itidem consuetudines, & leges quibus primogenitis bona omnia deferuntur, quod probaui in Epitome de matr. 2. par. cap. 8. §. 6. nume. 5. idque magis communiter probatum est, sicuti constat ex citatis à Tiraquel. d. quæst. 4. nume. 13. Quibus accedit quod Italiæ statuta, quibus fœminæ nequaquam succedunt extantibus masculis, non alia ratione iusta censentur, quam quod ex eis familiæ conseruentur, neue diminutionem extenuato patrimonio ob paupertatem patiantur, quod facilimè contingeret, si fœminis liceret parentum res, & patrimonium ad exteram familiam secum ferre, hac etenim ratione hæc statuta iusta censeri, tenent Cynus in l. prima. C. de adulterijs. Baldus, & Imola in l. vltima. ff. de hæredibus instituend. Albericus in Authent. itaque. C. commu. de succes. quos eam sententiam communem esse asseuerans sequitur Albertus Brunus in tracta. de statutis exclud. fœm. articu. 3. colum. 2. Eadem siquidem ratione primogenia, & maioratus licitos esse asserit Præpo. in capit. iuris naturale colum. 3. distinctio. 1. cum ex maioratum institutione patrimonia indiuisa, integra, & ideò sa penes familias maximo cum Reipublicæ commodo conseruentur, quæ alioqui per filiorum diuisiones attenuantur, ad nihilumque exinanita reducuntur, quod minimè expedit nec familijs, nec ipsi Reipublicæ quæ horum primogeniorum ratione viros nobiles, ac diuites habet, promptio res quidem vt ei in bello, & pace subseruiant, & ministrent. Nulli autem dubium est, quin familiæ conseruentur potius per masculos, quàm per fœminas. l. pronunciatio. §. Familiæ. ff. de verb. significat. l. iurisconsultus. ff. de gradi. l. cum legitimæ. ff. de statu homi. igitur ad primogenia fœminæ admittendæ non sunt excluſis masculis secundo genitis. quod vero diximus, Reipublicæ expedire familias diuites conseruari, & integras ad ipsius Reipub. ornamentum, etiam probatur in l. prima. §. denuntiare. ver. publicè. ff. de ventre inspiciend. l. super statu. C. de quæstio. adno tauimus, & nos in cap Raynutius. de testam. in prin. num. 23. & Præterea Ang in §. fed hæc quidem. instit. de exhæred. lib. Georgius Nata in ca. quamuis pactum. col. 28. de pact. in 6.

Quarto ad huius partis confirmationem argumentor. Nam quo pacto succeditur in regno, & prouinciæ capite, supremaq; dignitate, eodem planè successio admittenda & constituenda est in inferioribus dignitatibus, primogenijs, & maioratibus ipsius Regni, & prouinciæ. argumen. cap. cum non liceat. de præscrip. l. 1. §. cum vrbem. ff. de offi. præfect. præt. vrbis gl. in l. ex ea. ff. de postul. sed in Regia dignitate apud Hispanos masculus secundò genitus præfertur fœminæ primogenitæ sicuti notissimum est, & probatur in l. secunda titul. 15. parte 2. Ergo idem erit in alijs inferioribus maioratibus, & primogenijs. Hac etenim argumentatione vtitur in specie Paulus Castrensis. in consi. 164. colum. 1. lib. 2. incipit. In præsenti causa, quæ vocatur Maioriæ Hispalensis.

Quintò, Feunda & maioratus similia sunt authoribus Baldo in l. cum antiquioribus. colum. 9. C. de iure delib. Archid. & Præpo. in capit. quam periculosum. 7. quæstio. 1. Socin. consi. 47. lib. 3. num. 4. Paul. dict. consi. 164. Quorum hi duo posteriores hac similitudine, & comparatione vtuntur expressim, alij verò sensim eam præmittere videntur, sed in feudis regulariter fœmina excluditur, masculis admissis etiam remotioribus. cap. 1. hoc autem notandum. qui feud. dare. pos. igitur & in maioratib. idem erit obseruandum.

Sextò alia item ratione id probatur, siquidem maioratus dignitas quædam est secundum Bal. in d. l. cum antiquioribus. col. 6. Archid. & Præpo. in dicto c. quam periculosum, & Io. Cirier. de primogenitura quæstione. 1. quæ defertur in gradu pari potius masculis, quam fœminis. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure. Abb. in cap. dilect. col. 3. de arb. Pau. Parisi. consi. 72. nu. 70. lib. 4. quo in loco alios citat idem asseuerantes, nam in dignitatibus verius est, ꝙ in pari gradu præferatur masculus etiam minor, ex multis, quæ adducit Decius in l. 2. ff. de reg. iur. num. 47. & notatur in l. 1. ff. de Senatoribus.

Septimò ad idem probandum plurimum conducit, quod ẽt si feudum ex conuentione partium deferatur masculis, & fœminis, hæc conuentio hoc ordine est intelligenda, vt deficientibus

masculis fœminæ admittantur non alias tex.in capitulo primo. §.quin etiam Episcop.vel Abbatem.in lib. Feudo vnde licèt cōcedamus, Maioratum fœminis etiam deferri, id erit intelligendum masculis non extantibus, cum feudum, & Maioratus maximè sint similia, & pari iure censeantur, nisi vel ex cōuentione, institutione, aut morib.regionis aliquod obtentum sit inter hęc duo discrimen. His tandem effectum est, vt veram simplicis Maioratus conditionem ad iuris, & prouinciæ morum interpretationem deducamus. Non oberit his, quæ proximè diximus, tex.elegans in l.12.tit.33.parti.7. qua lege in eo dubio, qua ambiguum est, ex duobus simul natis, quis censendus sit primogenitus constituitur casus, quo masculus, & fœmina simul fuerint nati, & inquit lex masculum præsumi primo natum atque ideo eum habiturum ius, & bona primogenij. Igitur satis ex lege ista constat fęminam habituram primogenium si absq; vllo dubio primò nata fuerit. Hæc etenim argumentatio deducitur à lege per sensum à ɔ̃rio, & casu omisso, qui sensus sufficiens non est ad improbandam eam sñiam, quæ legibus, & actionib. vrgentissimis hactenus fuit recepta. Deinde etiam si hæc rñso deficeret profectò satis esset eam legem positam esse sub titulo generali de verborum significatione, atq; ideo non facilè admittendam esse ad ea reprobanda, quæ alioqui iure optimo recepta sint. Sicuti, & de eiusdem legis secunda parte probauimus lib.2.huius operis, cap.7.num.10. Quod si ex his quisquam opinatus fuerit, adhuc non congruè huius constitutionis inductioni responsum esse, illud erit considerandum, eiusdem legis sententiam admittendam fore. vbi seclusis prouinciarum morib. & omissis alijs coniecturis solo iure scripto res agenda sit. Et de his tractetur rebus, quæ simpliciter primogenitis deferuntur. Quo quidem casu adhuc maximè dubitarem, an fęmina maior sit masculo minori præferenda.

Rursus Septimò principaliter ex huius capitis prima adnotatione infertur, ꝙ maioratus simpliciter constitutus nullis expressis clausulis fęminæ defertur non extante masculo eiusdem gradus, quamuis in remotiori masculus non deficiat sic sanè cēsent Bal.in d.l.in multis Petrus Petri.in d. §.quindecim. Roma. dict.consi.98.Ioan.Lupi in dicta rubri.§.69. num.24. Decius in l.2.ad finem.versicu.4.quæritur.ff.de regul.iuris. Gulielm. Benedict.in cap.Raynutius.de testamen. verb.in eodem testamento. in 1.num.173.Bald.consi.275.lib.2.colum.3.num.6.Curt. in tracta.feudo.in 2.parte.quæstione prima.limita.15. * Alex. in l.Si dotali.num.5.ff.soluto matrimonio. Multa hac in controuersia, post tertiam huius operis editionem Burgen.in Procemium legum.Tauri, à num. 66. vsque ad numerum. 132. Sunt & ad hæc notanda pulchra verba Baldi in l. Fratres. quæst.8.C.de inoffic. testa.& in l.Imperator.ff.de postulando. * Ex quibus dum Petri Perticensis opinionem sequūtur, ipse colligo, fęminam proximiorem ei, qui vltimò maioratum obtinuit, pręferendam fore masculo remotiori, & qui eiusdem lineæ particeps non est simul & gradus, ideo licèt Andreas Tiraquel.in d.quæst.16. nu. 23.de hac sententia Baldi dubitauerit, existimans, nunquam fœminam ad bona primogeniorum admittendam esse, etiam deficiente masculo, tamen hæc opinio, quam in hac septima illatione probamus, verior est, ac magis consona testatoris, seu instituentis maioratum voluntati, & apud nos moribus ac consuetudine recepta, quo casu ipse Tiraquellus non dubitat eam admittendam fore. Quamobrem ita tenendum erit, nisi expressim aliud cautum sit in prima primogeniorum institutione. * Qui verò multa nosse cupit circa fœminarum à maioribus exclusionem, legat Guidonem Papæ.decisio.485.Deci.consi.15.& 370.& 515.Anton. Rub. consi. 71. & Petrum Peralta.in l. Titia cum testamento de leg.2.num.5. *

Octauò hinc oritur vera interpretatio ad Regiam constitutionem, quæ ex Taurinis legibus est quadragesimaquinta. Hodie.l.8.tit.7.lib.5.Recopil.qua sancitum est, mortuo possessore maioratus: statim possessionem omnium rerum ad primogenium id pertinentium transire absq; aliqua vera, vel ficta apprǽhensione in ipsum proximiorem agnatum cognatumue, qui ex institutione maioratus vocatus iure censeatur, etiam si possessio rerum ad maioratum pertinentium sit ab alio propria authoritate, vel ex traditione vltimi possessoris eo viuente occupata, atq; inibi appellatur hæc possessio legis authoritate translata ciui-
6 lis,† & naturalis. Est etenim eadem constitutio admittenda non tantùm vbi ex maioratus institutione expressim constet, quis vocatus sit ad primogenium post obitum vltimi possessoris, sed & quoties nullæ fuerint adiectæ clausulæ maioratui, imò is simpliciter fuerit institutus apposito bonorum vinculo iure primogenij. Nam & in hac specie possessio ratione legis Regiæ translata cēsebitur in eum, qui iuxta superius adnotata ad id primogenium iure vocatus videbitur. Nec oberit ꝙ q̃busdam visum est, Taurinam decisionem tantùm obtinere in primogenijs constitutis authoritate, & licentia Regis, non autem in his, quę absq; Regia authoritate iure alioqui permittēte priuatim statuta fuerint, quia & si solitum sit in hac re dubitari, & variàs à diuersis tribunalib. pronunciari sententias, dubitaueritq; Ioan. Lupi in l. Tauri.27.ad finem, frequentiori calculo in praxi receptum est, Taurinam constitutionem etiam obtinere in maiorib. propria authoritate iurę permittente priuatim institutis. quod probatur primo, quia indistinctè lex ipsa loquitur nō magis in maioratu instituto licentia Regis, quàm priuata authoritate stabilito. Secundò ex eo quòd maioratus absq; licentia Principis institutus, propriè maioratus dicitur, nam maior succedit & primogenitus, quod satis est, vt ex propria significatione maioratus dici valeat, & tamen in quacunque materia propria significatio admittenda est, etiam si sit odiosa, exorbitans, & iuris communis correctoria. l.cum lege. vbi Aret.ff.de testament. Ergo ipsa.l.45. Tauri. Hodie.l.8.tit.7.lib.5.Recopilatio, & in hoc maioratu intelligenda erit. Deinde & 3.ex l.41.& 44. Tauri. Hodie.l.1.& 4.titu. 7.lib.5.Recopilat. apparet institutionem hanc primogenij absq; Regis licentia factam, maioratum dici, & statim in maioratib. statuitur.l.45.Hodie.l.8.tit.7.lib.5.Recopilationis. igitur signum maximum est eius legis cōditores eam decisionem intellexisse etiam in maioratibus, quorum leges proximiores meminerant. Quartò hanc opinionem probare conabor ab eadem constitutionis ratione, quæ ea est, vt melius res vinculo maioratus submissę conseruentur per istam transmissionem, hæc verò ratio adhuc militat in maioratibus absque Regia licentia institutis. Vnde ob eandem rationem par est, & in his eidem legi locū fore. Quartò hanc sententiam probo authoritate Roderici Suares in allegat.19.versicu.præterea omnia ista. quo in loco maximus ille apud Hispanos in forensibus controuersijs, alioqui vir insigni eruditione præditus hanc opinionem veriorē esse cēset.

Cęterùm quo ad ipsam legem Regiam oportet inquirere, an iustè potuerit statui, possessionem ciuilem, & naturalem in successorem transferri absq; aliquo actu apprȩhensionis vero, vel ficto? Nam Fran. Aretin.in l.1.num. 23. ff. de acquir. possess. scribit, statuto, lege, & consuetudine posse induci, vt possessio in successorem trāseat, & item in hæredem, statim ipso iure. Quia id intelligitur per actum fictum traditionis, & apprȩhēsionis ab ipsa lege inductum, quem & ipsa lex tacitè fingit, licèt expressim fictionem non induxit. At si statutum, vel lex statuerit, possessionem in hæredem transmittit sine aliquo actu vero vel ficto, tunc existimat Aret. id à lege nec à Principe fieri posse. cùm sit aduersus ius naturale, ꝙ requirit actum naturalem apprǽhensionis ad acquirendam possessionem. l.1. in princip. & l. 3. ff. de acquiren. possessio. l.ea quæ ciuiliter. ff.de acquiren. rerum domi. Ex quo satis periclitatur Regia cōstitutio, qua statutum est, possessionem ciuilem, & naturalem transferri absque aliquo actu apprȩhensionis. Sed & antę Aretinum idem asseuerat Bal. in l. Prima notab.1.C.communi, de legat. quibus tamen refragantur idem Bald. idem Bald. in l.vltima.num.8.C.de sacrosan. eccl. Ange. Imola, & alij in l.qui vniuersas. §.item quod mari. ff.de acquiren.possessio. Roman.in l.1.in prin.num.22. ff.eodem titu. Bertachinus in tracta.de Episcopo.3.lib.1.par.num.78. quorum opinio communis est secundum Iason in d.l.1.num.7. C.commu.de legatis. Claudium in l.1.ff.de acquiren.possessio.in princ. num.26.& Ripam inibi.num.37.qui constanter asserunt, posse lege, vel statuto induci, vt possessio in aliquem trāsferatur absq; actu vero vel ficto: & absq; aliqua apprȩhensione, quin & idem Bal.in dict.l.prima.C.com.de leg.1.notab. fatetur hanc opinionem communem esse, quam & verissimam debere censeri ostēdam manifestissimè, & præsertim Aretinum omnino hallucinatum fuisse hac in controuersia, quamobrem illud erit prænotandum, iure naturali, eo tempore quo dominia rerum nondū ferè distincta, necessariam fuisse naturalem, & veram apprȩhensionem ad acquisitionem illarum rerum, quæ eodem iure primo occupanti adijciebantur, sicuti probatur in d.l.1. in princ.ff. de acquiren.poss.in §.feræ. Instit. de rerum diuis.ita quidem, vt eo tempore & nunc in rebus communibus, quæ in nullius bonis sunt, sed primo occupantis iure naturali fiunt, necessaria sit vera, & naturalis apprǽhensio ipsarummet rerum.

Ex hoc verò non sequitur, in rebus iam acquisitis, quarumque dominia distincta sunt, esse iure naturali necessarium actū apprǽhensionis ad acquirendam possessionem, cùm nullibi id constet, imò humana lege fieri potest, vt possessio transmittatur ab vno in alterum etiam absq; vllo actu apprȩhensionis: ꝙ manifestissimè probatur, quia iure naturali ea transmissio prohibita non est, & ideo lege ciuili induci poterit, si ita visum fuerit legum latoribus. Et præterea ꝙ à iure naturali deducitur in dicta.l.prima in prin.& in l.1.ff.de acquir. rerr.domi. pertinet ad corporalem detentionem, quæ sicuti alibi dicetur, plurimum differt à possessione naturali, & ciuili, corporalis etenim detētio

rei

rei acquiri non potest aliter, quàm per ipsam occupationem, & actum corporis. Et ideò ab hac non rectè infertur ad possessionis acquisitionem. Imò & si iure naturali, quod dominia rerum nondum erant distincta, res communes, & quę in nullius potestate erat, acquirebantur primo occupanti, nōn per hoc censetur eodem iure vetitum, aliam à lege humana induci formam acquisitionis, & planè cum id fuerit omissum à iure naturali, saltem non prohibitum, mihi dubium non est, posse lege humana ex causis Reipublicæ vtilib.& hominum conuictui commodis, statui, eas res, vt potè feras, & indomita animalia, fluminum, & maris pisces, etiam sine occupationem alicuius dominium, & possessionem transferri, ac omninò transire. Deniq; quantum valeat Aretini distinctio, apparet satis euidenter ex eo, ꝙ si iure naturali præcisè ad possessionem acquirendam sit necessarius actus corporeus, vel apprȩhensio ipsius rei, nulla ratione defendi potest, ꝙ ipse Aretin. opinatur, admittens statutum, & legem humanam, qua possessio alicui acquiratur per actum fictum absq; verò occupationis, & apprȩhensionis actu. Nam si per legem naturalem actus corporis necessarius est, non potest per legem hominis actus fingi, qui verè non præcesserit, cùm ex ea fictione iuri naturali derogetur, cui quidem iuri naturali minimè satisfit, nisi actus verus, ab eoq; requisitus ad hāc acquisitionem præcesserit, alioqui facilimum foret legibus humanis ea tollere, quæ iure naturæ sunt ad aliquid necessaria, constituta fictione iuris, ꝙ ni fallor, absurdum est, nec ꝓbari vllo pacto potest. Requiritur etenim lege naturæ domini consensus, vt res in alium quo ad dominium transferatur. Posset ne lex humana statuere fictione illius consensus præmissa aduersus veritatem dominium illius rei absque verò consensu domini in aliquem transferri? minimè profectò.

Quòd si dixeris, eam legem ex iusta causa constirui posse ad interpretationem legis naturalis, ipse libenter respondeo ex eadem iusta causa posse absque vlla fictione à lege idem fieri, & dominium in alium sine domini consensu transferri.

Et prętereà aduersus Aretinum plures textus adduci possunt: & præsertim.l.ꝙ meo.ff.de acquiren.possess.l.clauibus.ff.de contra.emptio.l.quisquis.C.de donatio.c.2. de consue.l.1. C.de donatio. Quibus expressim probatur, absq; corporali apprǽhensione per actum fictum, aut per alium à lege vel consuetudine ad hunc effectum approbatum possessionem acquiri alicuius rei etiam corporeę. Igitur constat q̃nq; sine actu vero nec ficto, authoritate legis humanæ possessionem rei apprȩhensam, & acquisitam censeri. Dices forsan cum Aretino in omnib.his casibus, quorum dictæ leges meminerint, actum pręmitti ad possessionis acquisitionem, nempè, constitutum, traditionem clauium, reseruationem vsusfructus, & item illum cuius in d. ca.2. de consuet.mentio fit. Et ideò non omninò his decisionib. improbari Aretini sententiam, hoc sanè commentium est, & futile, nam si iure naturali actus occupationis, & corporalis ipsius rei apprȩhensionis necessarius est: nec huic legi humana constitutio derogare potest, constat planè non esse has leges validas, cùm actus in eis probati non pertineant ad corporalem rei apprȩhensionem & occupationem, nec per aliquem ex his actib. legi naturali satisfactum esse, verè dici poterit. Et sanè sicuti ex iusta causa humana lex potest sancire ex his actib. fictis, & minimè ad veram apprȩhensionem pertinentib. possessionem rerum in aliquem transmitti, ita ex iustis itidem causis statuere, ꝙ in aliquem transeat possessio naturalis, & ciuilis absq; aliquo apprȩhensionis actu vero, nec ficto. Ex quib. Regia constitutio defenditur, item & Gallorum consuetudo, qua receptum est, possessionem defuncti in eius hæredem etiam extraneum transire absq; aliquo apprȩhensionis actu, meminere huius consuetudinis Bal.in l.vltima.C.de manumiss. & pleriq; alij, quos referunt Chassanæ.in consue.Burg.rub.7.§.1.& Guliel.Benedict.in c.Raynutius, verb.mortuo itaq; testatore.in 2.num.72. Nicolaus Boërius in consuetu.Bituri.titu.de testamentis.§.6.in gl.j.Bal.in rub. de caus. possess.& proprie.colum.2.Faber in §.in summa.Institu. de interdict.Tiraquel.de retractibus lib.1.§.26.num.31. Aymon in consuetud. Aruerniæ, titu.12. articul.1. extat & de hoc text.in consuetud. Burdeg. titulo de testamen. §.21. Est tamen circa has consuetudines, & leges considerandum ex eis minimè impediri interdicta possessoria, quæ à iure instituta sunt ad adipiscendam possessionem. Nam & possidentes authoritate legis absq; actu apprȩhensionis, poterunt agere his interdictis ad acquirendam corporalem detentionem, quod visum est Bald. in Authen.defuncto, quæstione 3.C.ad Tertullianus. Alexan.in consil. 37.lib.1.colum.1.& in l.cùm hæredes, in princip.ff.de acquiren. possessio. Decio consi.84.colum.1.Chassanæ.& Boer. vbi supra, & Paris.consi.41.num.8.lib.1. Tiraquel.latè in tractatu *Le mort.* 6.parte, declaratione secunda, idemque probatur ex Regio Caroli Cæsaris decreto Madritij dato anno M. D. XXXXIII. die 27. Februarij, quod typis excusum est anno. 44. Hodie.l.9. titu.7.lib.5.Recopil.

Item & hic possessor sola legis authoritate poterit agere interdicto vti possidetis, retinendæ possessionis causa. Ioan. Faber in §.1.Institu.de hæred.qualita.& differen. idem in §.1. Institu.de interdict.Guido Papæ, quæstio.552. Chassanæ.in dicto.§.1.num. 1.Et Boerius in dicto §.6.glossa prima, quorum opinio communis est. Eandem sequitur Tiraquellus in dict. tractatus. *Le mort.* 5.parte in princip.

Sic & interdicto recuperandæ hic possessor vti poterit secundum Ioan.Fabrum in §.sui autem, num.1. Institut. de hæredita. qualita.& differen.Guido.dict.quæst.552.Nicola. Boeri.in dicto glossa prima.Bald.in rubri.de caus.possess.colum.2.& ibi Ripam num.24.Decius consi.84 Gulielm.Benedict.in dict. verb. mortuo itaque testatore c.52.num.72.Socin. in l. rem quæ nobis.5. quæst.ff.de acquiren.possess.Ripam in lib.1.respon.cap. 1. num. 85.& Chassanæ.in dicto §.1.vbi num.2.scribit, hanc opinionem seruari in Regno Franciæ, cui ad stipulatur quòd & si hæc possessio absq; actu apprehensionis veræ acquiratur, & per actum fictum, vera tamen possessio est, nec differt in effectu à ciuili, & naturali possessione, secundum Alexan. & ibi Vincent.nume. 74.in l.1.in prin.ff.de acquiren.possess.probat text.elegans in capitu.contingit.vbi Bald.de dolo, & contuma.& text.in l.certè.ff. de precario.Barto.in l.ab emptione. colum. vltim. ff.de pactis, & alij plures, quos retulit hanc opinionem dicens communem esse Tiraquellus de coustituto 2.parte ampliat.1.vbi de eius veritate disputat. Et idem in tracta. *Le mort saisit le vif.* 6. parte. 4. declaratione. qui eandem sententiam sequitur. Eam itē probat pulcher text.in dicta l.45.Tauri.Hodie.l.8.titul.7. lib.5. Recopil. quæ hanc possessionem ita translatam appellat naturalem, & ciuilem, & licet Bald.in dict.Authen.defuncto. quæst.3. Abb.in capit.2.de consuetud.Alex.in consi.37.num.5.lib.1.idem consi. 83.lib.2.Iason in l. si sorori. C. de iure deliberan. nume.2. Ripa in l.1.nume.37. ff. de acquiren. possess. teneant contrariam asserentes ex hac possessione minimè competere interdictum recuperandæ possessionis, & eorum opinionem sequuti testentur communem esse Alexan.in l.in suis.num.9.ff.delibe.& posthu. Alciat.de præsumpt.3.parte num.7.verior tamen videtur prior sententia vbi post obitum defuncti alter quam hæres ingressus fuerit possessionem, non enim possumus negare, quin hæres, vel successor per hanc occupationem spoliatus fuerit possessione sibi authoritate legis acquisita. Nisi velis probare hanc possessionem minimè transmitti quoties statim post mortem possessoris alter quam eius hæres, actu possessionem rerum acceperit. quod Alex.probat in dicto consi.83.lib.2. & Iason in dicta.l. si sorori.colu. vlt. idem Ias.post Cumanum in l.Pomponius.§. quæsitam.ff.de acquiren.possess.Socin.qui parum sibi constat in consi.49.lib.3.colum.4. Baldum in dicta. Authen. defuncto. sequitur, in cuius comprobationem adducit Iason gloss.in l. cùm miles.verb.quasi.ff.ex quib. caus.maior. quam dicit ab alijs hac in re adductam non fuisse: & tamen eam in dicto consi. Barth. Socin. adducit. Ea etenim probat continuationem possessionis defuncti in successorem quo ad effectum vsucapionis iure inductam, & fictam omnino impediri, si alter eam possessionem apprȩhenderit, priusquam successor eam actu acquisierit. Possessio, inquit Iabolenus, testatoris ita hæredi procedit, si medio tempore à nullo possessa est. l.possessio. ff. de vsucapio. l.Pōponius in dict.§.quæsitum. interrumpitur etenim vsucapio per possessionem alterius quàm testatoris, & hæredis. Nec hic quo ad vsucapionem tractamus, an statim mortuo testatore transeat in hæredem possessio, sed quod possessio testatoris, & ea, quæ eo mortuo vacans fuerit, accedat & adiungatur possessioni apprȩhensæ, & verè acquisitæ, & detentæ per hæredem d.l. Pomponius. §.non autem. Et ideò possessio extranei intermedia hanc continuationem impediat. At in hac specie, quam modo expendimus, tantùm agitur de continuatione possessionis testatoris, & defuncti in successorem, & hæredem, ita, vt ratione & vi legis verè hæres possideat, quamobrem & si possessio ꝑ alium occupetur, negari nequit, cum illo momento temporis post obitum defuncti ante illam extranei apprȩhensionem hr̄s, & successor possessionem acquisierit, quo fit, vt possessio nullo vnquam tempore vacua fuerit, atq; ita is, qui eam non vacantem occupauit, planè hr̄dem, & successorem iure tunc possidentem expoliat, saltem si eum non admittit ad possessionem. Et tamen in casu d.§.quæsitum, & d.glo.in l. cùm miles. vacua erat possessio eo tēpore, quo per extraneum apprȩhēsa fuit. Quamobrem incongruè infert ex ea decisione ad quęstionem istam, q̃ tractamus. Sic tandem Alex. dubitat an vera sit Cuma.sñia in l.cum hr̄des.in prin. ff. de acquir.possess. & mihi ea falsa videtur, idemq; video probari aduersus Cuma. à Ferrono in consuetu. Burdeg.d.§.21.vn̄ praxim, qua Galli vtūtur, iure ꝓbatissimā esse

opinor.

opinor.Præsertim vbi lex possessionem interim ab alio occupatam,& apprahensam irritam esse censeat,sicuti Taurina lege sit, & in specie adnotauit Parisius.d.consi.41. num.9.lib.1.Quod si viuente testatore,aut præcessore, alius quam hæres & successor possessionem habuerit, eamq: obtinerat tempore mortis, tunc non esse locum statuto verissimum est,cùm defunctus tempore mortis transmittere minimè potuerit possessionem quam non habebat,in hæredem,aut successorem q̃ in hac quæstione asserit Gulielm.Benedict.in d.verb. mortuo testatore in 2. nu.78.& plerij alij,quorum meminit Andr.Tiraq.in tract. *Le mort.* 4.p. declarat. prima quamuis & Taurina constitutio etiam in hac specie statuerit,possessionem transmitti eo ipso in successorem maioratus,etiam si alter non vocatus ad primogenitum viuente eius vero possessore,eam apprahenderit propria authoritate, vel ex consensu possessoris.

Huic Regiæ decisioni plurimum videt adstipulari sententia Bal.qui in l.cum antiquior.ib.C.de iure deliberandi. nu.11.versi. 10.scribit,in feudis filium adhuc viuo patre inuestitum censeri, & possidere:& ob id in eum transire possessionem mortuo patre absq; alia apprehensione,& inuestitura. idem notat Iaf. in l. quotics.C.de rei vendicat.nuc.31.per text.in capit.1. in fine.de feudi cognit.quibus accedunt Ioan.Sanson in consuetud.Turonensibus titu.de homagijs.artic.1.& Chassanæ. in d.rub.7.§.1. num.6.Altar.in cap.1.§.si facta.Si controuerf.fuerit int.dom.& agnat.& in cap.1.quid sit inuestit. Sed hæc opinio minimè probatur in d.cap.1.de feud cognit.vt manifestum erit cuicunq; qui eius literam legerit,& licèt gl.inibi hoc sentserit , ea tamen innititur opinio.gl.in l.in suis.ff.de liber.& posthum.& in dicto l. cum hæredes,quæ asseuerant,in filium suum non tantum dominiũ, sed & possessionem mortuo patre transmitti.q̃ frequentissimo omnium consensu reprobatur. Et ideo iure communi Romanorum etiam in feudis dicendum est,mortuo patre non transire possessionem in filium,secundum Iaſ.in d.l.si sorori. C.de iure deliber.Guliel.Benedict.in d.verb. mortuo testatore in 2. nu. 75.Zasium in tract.de feudis.parte 6,cap.qualiter feud.constituatur.versi.Secundum idem præmittunt Massuerus in Pract.tit.de feudis.num.16.& quisquis is est,qui Parisien.Parlamenti stylum concinnauit rub.de feudis.§.item de consuetudine.dum scribunt ex generali consuetudine apud Gallos in successorem feudi,qui filius sit,aut proximior agnatus ab intestato , transire possessionem absq; apprehensione generaliter,an in extraneum eam tantùm transire contra eos,qui directum feudi dominium non habeant.Sic sanè q̃ scribitur,filium patre viuente adhuc possidere: quemadmodum pl.in dicto cap.1. senserat, id accipiendum est in hunc sensum,vt propter spem illam certissimam consequendi res paternas,quasi dominus,& possessor dicatur.Eodem item pacto possessor appellatur mortuo patre etiam nondum apprehensa possessione, quia ratione dominij iura possessoris habet. argumen.gl.in assiduis.C.qui pot.in pig.habent verb. possidet.

Hinc constat Regiam,& Taurinam legem iuri communi,& antiquiori contrariam esse . Nam & ea ex Baldi decisione minimè deduci potuit cùm falsa sit, nec item à lege Regia Partitarum,quemadmodum ipse probaui lib.1.Variarum Resolutionum.cap.14. in prin. Potuit tamen ex eo statui , q̃ apud Hispanos moribus, & consuetudine receptum esset , id quod eadem constitutione sancitum est.

Nonò ex † supra explicitis colligitur vera interpretatio legis item Taurinæ.46.Hodie.l.6.tit.7.lib.5.Recopi.quia constitutum est,ædificia,& meliorationes in reb.maioratus per ipsum possessorem facta , ita ad primogenij successorem pertinere , vt nec æstimationis partem teneatur is fratribus,matri,aliisue cohæredibus,aut vxori defuncti soluere. Hoc etenim etiam obtinet in eo patrimonio , q̃ iure primogenitæ,& maioratus delatum est,tametsi non fuerint in eius institutione expressa vincula,nec cætere conditiones,quæ solent expressim apponi , sed tantùm constet de simplici primogenio,cùm & verè hoc patrimonium ad maioratum pertineat , & ideò eius iura proculdubio hẽat.

Decimò ab eadem radice procedit legis.40.ex eisdem Taurinis sanctionib.intellectus. Hodie. l.5. titu.7. lib.5. Recopilatio. apparet siquidem aliquam rem,aliquod patrimonium iure pri
3 mogenitæ,& maioratus † cuidam familiæ, cuidam genti deferri,nec tamen constat,quibus conditionibus, quibusue legib. facta fuerit huius maioratus institutio.Quæritur an in eo seruãda sit dicta constitutio,quæ in successione maioratum, & primogeniorum præferendum esse censet nepotem minorem natu,filium tamen primogeniti viuo parente defuncti,ipsi patruo, qui maior natu est. Et sanè ipse opinor in hac specie , & in hoc casu idem seruandum fore ex his , quæ in initio huius capitis tradidimus. ipsa verò Regia decisio originem duxit à l. 2. titu. 15.par.2.quæ in Regia dignitate nepotem patruo præferendum esse statuit. Et generaliter in quocunq; primogenio ita respon-

runt Oldr.consi.224. Alber.in proœmio.ff.§.discipuli.versi.10.in ista materia.Paul.Castrensis consi.164.lib.2.Anchar.Cardinalis & Abbas in cap.licet de voto.Bal.consi.386. lib.2. qui hanc opinionem communem esse fatetur , sicuti & plures alij idem asserant,quorum meminit Andr.Tiraquell.in libro de primogenijs.quæst.40 num.11.vbi num.12.scribit hanc sententiam consuetudine totius ferè orbis Christiani receptam esse.idem fatentur Carol.Molin.in Alex.consi.4.lib.4. Alciatus lib.8.parerg.ca. 15.Et Thomas Grammati.decis.1.tradit & Ioan.Cirier.lib.1.de de primogenit. quæst. 25. & 26.Sed omnium latissimè ex iuris vtriusque decisionibus, & earum interpretibus , atque ex Chronicis quæstionem istam inter patruum , & nepotem disputauit Tiraq.d.q.40.apud quem leges omnia ferè, quæ hac de re à veteribus tradita fuere.Sunt etenim & plures authores, qui plurib. rationibus , patruum esse nepoti præferendum probare conantur,quorum itidem opinionem sequuntur eam communem esse asserentes Alex.in d.consi.4.num.11.lib.4. Decius consi.443. & Matheus Affflict.in rub.succes.Feudi.num.88. lib.Feudorum, quam Oldr.sibi contrarius probare videtur consi.94.col.5.

Cæterum ea,quæ in hoc capite ab vnica ratione deduximus, eodem iure admittenda sunt,vbi ex verbis alicuius sententiæ in iudicio latæ constaret,patrimonium aliquod iure maioratus familiæ,nomini,aut alicui deferri.Nam & verba sententiæ,qua p̃nunciatum fuerit,& bona titulo maioratus ad aliquem pertine re:omninò interpretanda sunt iuxta huius capitis resolutionem. Non enim inficior iudicium sententias esse strictè interpretandas.l.1.C.si plur.vna sent.l.si iudex.ff.de his , qui sunt sui vel alie. iur.notant Bar.in l.Iulianus.num.5.ff.de cond.indeb.Deci.consi. 83.nume.4.optimus text.in l.diui. ff.de liberali cauſ.l.si à te.ff.de excep.rei iud.idem Bar.in l.si expressim col.2. ff.de appellat. Cæpola in rub.ff.de verbor.signifi.num.151.sed tamen,etiam in his, quæ strictam habent interpretationem admittenda est propria verb.signifi.rex.elegans,vbi hoc adnotauit Aret,in l.cum lege.ff. de testamen.Calderi.consi.1. de consangui. & affinit. Decius in cap.cùm ordinem.colum. 2. & in cap. sedes de reſcriptis. idem in l.2.num. 59.& in factum.§.in pœnalibus.num. 10 & in l.Semper in obscuris.num.11.ff.de regul.iur.idem Deci.o ntimè in c. at si clerici.§.1.colum.vlt.de iudi.Ang.in vltim.colum.2.ff.de consti.prin.Abb.in cap.ex parte vltimo 2.notabil.de decimis.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Maioratus conditionibus, & legibus licentia Principis institutis, derogari poterit reſcripto Principis.*
2 *Princeps poteſt filium illegitimum,& ſpurium ad feudi ſucceſſionem per priuilegium admittere.*
3 *Fœmina per Principis conceſſionem poteſt in feudum ſuccedere.*
4 *Fauorabilis eſt diſpoſitio,per quam ad ius commune reducimur.*
5 *Prabatur efficaciter non poſſe Principem derogare vltimis teſtatorum voluntatibus, ſi abſque Principis authoritate teſtamenta facta fuerint.*
6 *Dominium à priuato auferri per Principem non poteſt abſque publica vtilitate.*
7 *Teſtandi libertas iure naturali , & gentium permittitur , & cuilibet competit.*
8 *Poteſtas abſoluta quo pacto in Principe diſtinguatur ab ordinaria?*
9 *Clauſula, ex verta ſcientia , nihil operatur vbi in Principe poteſtas deficit.*
10 *Res ſubiecta reſtitutioni etiam titulo Maioratus: an poſſit ob dotem alienari? & an Princeps valeat derogare voluntati teſtatoris , qui expreſſim prohibuit bona alienari ex cauſa dotis.*

Quo pacto Princeps valeat tollere, aut mutare testatoris voluntatem quoad fideicommissa , aut maioratus?

CAPVT VI.

MAioratibus,& primogenijs,quę frequenter in Hispania instruuntur , conditiones quædam adiiciuntur , & leges, quibus ex consensu institutentium clerici,religiosi,illegitimi,& fœminæ à iure Maioratus excluduntur, vel patrui præferuntur nepotibus,quæritur an Princeps valeat mortuo ipso testatore aliquam ex his legibus tollere, aut mutare? Et sanè vbi primogenia instituta fuerint ex licentia Regis,eiusq; 1 authoritate aduersus iuris prohibitionem , cui † Princeps ipse proprio

proprio priuilegio derogat,ipse opinor Principem posse mutare leges,& conditiones his maioratibus appositas . Hoc probatur ex eo,quod Princeps priuilegium ab eo subdito concessum moderari,& tollere ac reuocare valet tex.& ibi Innocen. in ca. in nostra.de iniur.glo.in reg.decet.de regu.iur.in 6. Abb. Cardina.Imol.Felin.& Deci.in capit.nouit.de iudic.super glo.in verb. quicunque.Ang.in l.Antiochensium.ff.de priuileg. credit. Felin. in capitu.quæ in Ecclesiarum.de constit.num.48.Alex.in consi. 216.lib.2.num.18.Socin.consi.87.lib.3. artic.3. quorum sententia communi omnium iudicio recepta videtur.arq; ideò maioratibus instituris,priuilegio, & licentia Regis poterit Rex derogare quo ad leges clausulas, & conditiones, quib. instituta fuerunt,id verò fit à Principe ex consensu possidentis , & quoties ius alteri verè quęsitum,minimè ex ea derogatione tollitur,iux ta ea quæ traduntur à Barto. & alijs in l.Gallus.§.& quid sit tantum.ff.de libe.& postu.qua in re oportet exactè Principis voluntatem perpendere.

Quòd si Maioratus fuerit legitimè institutus absq; priuilegio Regis , cum eius author libere potuerit propria bona in alios quibuscunq; legib.& conditionib.transmittere , maior est tunc dubitatio,siquidem adhuc Principem posse eius leges , & conditiones mutare:clausulisque,vel earum alicui derogare: probatur his rationibus.

Prima constat etenim testatoris voluntatem Principis authoritate posse mutari.tex.insignis in clem.quia contingit de re ligiosi.domib.& in l.legatum.vbi Barto. & Lancello. Deci.ff.de vsuf.legat.l.legatam.ff.de admin. rerum ad ciuitatem perti. tradunt Cardina.& Imol.in d.cle.quia contingit.Felin.in cap.cùm accessissent.de constit.num.18.Princeps igitur derogare poterit legib.etiã priuatim à testatore adiectis institutioni maioratus.

Secundò hoc idem probatur,nam Princeps potest derogare his,quæ non sunt iure naturali diuinoue inducta , licèt iure humano statuta fuerint.cap propositum.de concess.præb. glo. communiter recepta in l.vltim.C.si contra ius,vel vtilit.publ. & in l. quotiesf.C.de preci.Imperat.offerend.traditur in cap.quę in Ecclesiarum.de condi.& in l.prima.ff.de constitu.Princip.libera ve rò testandi facultas iure humano ciuili competit. l.prima. C.de sacrosanct.Eccles.& in §.disponat.in Authen.de nuptijs glo.in l.prima.ff.de acquiren.rerum domi.Bar.& alij in rub. ff.de acqu. hæredit.igitur Princeps poterit hanc libertatem testando tollere,eique derogare.ad idem optimus text. in l. testandi causa.C. de testament.

Tertiò apparet , q̃ etiam in damnum , & præiudicium alterius potest Princeps tollere ab aliquo impedimentum, & obicem, qui cum incapacem alicuius iuris efficit.tex.est in l.quæris ff.de natalib.restit.& in Auth.quib.mod.natu.effici. legi.§.si quis verò non habens.Ergo si quis testatoris voluntate, & expressa lege incapax sit successionis in maioratum,& primogenij,nihil agit Princeps contra naturam,qui hunc capacem fecerit,tollendo obicem , qui illi ad eam successionem obstabat. vnde potest Princeps testatoris legibus,& voluntati derogare.

Quartò idem constat,quia & si legibus publicis illegitimi , & spurij non possint parentibus succedere testatis , vel intestatis , Princeps tamen liberè potest non obstantibus his legibus illegitimos,& spurios idoneos constituere,& capaces,vt capiant parentum,& cognatorum,agnatorumque hereditates,quod satis manifestum est,& probatur in dict. §. si quis vero non habens, & in Auth. quib. mod. natu. efficiant.sui. §.illud tamen à nobis. collat.7.& in cap. per venerabilem. qui filij sint legit. &.notatur in dicto §.& quid si tantum. Sic equidem eadem ratione Princeps supremus poterit capacem successionis efficere eum , qui ex voluntate testatoris incapax eius esse videtur.

Quintò in huius partis comprobationem iure optimo adduci poterit quod glo.celebris,& inibi ab omnibus recepta adnotauit in cap.1.§.naturalis. si de feud. fuerit controuerf. inter do-
2 mi & agnat,scribens,† Pincipem posse illegitimum proprio rescripto.Itimum efficere expressim ad feudum consequendum, licèt alioqui naturalis illegitimus,& rescripto Principis legitimatus non possit feudum habere , q̃ ipse. probaui in Epitome de matrimonijs.2 parte.cap.8.§.2.num.27.& §.9. num.7. Et præter alios idem respondit Curt.iun.consi.1.num.22.& 23. Hinc ergo deducitur etiam ad maioratus,& primogenia posse Principem illegitimum filium legitimum efficere, & is ea consequetur, tametsi primus institutor legitimos,& naturales vocauerit , eaq; successione illegitimos excluserit.

Sextò hæc opinio fulcitur ex eo quod eleganter probat Curt. iun.in dict.consi.1.num.23.respondens,fœminam, & ab ea de-
3 scendentes alioqui ad feudorum † successionem iure feudorũ & eius constitutionibus in specie improbatos, & ab ea successione exclusos posse Principis rescripto effici eiusdem iuris , & successionis capaces, atq; ita per principem derogari posse decisioni tex.in c.1.§.Hoc autem notandum.qui feud.dare poss.c.1. §.filia.de feudi succesi.c.1. §. profectò. De lege Conradi,& alijs feudorum moribus,quibus receptum est,fœminas in feudis nõ succedere,etiam si vassallus pro se & hæredib.suis inuestitus fuerit.qua de re latissimè tradidere plurima Franc.Curtius de Feudis,parte 3,q.1.Iacobinus in glo.super verbo,& fœminis,& Zasius tit.de feu succeſſ.§.super secunda particula , quib. placet frequentissimo omnium consensu, & consuetudine posse induci, q̃ fœminæ in feudibcum masculis succedant,& pari iure, quod probatur in capitulo primo de feudi cognitio,vbi scriptum est, feudalia decreta,& constitutiones secundum mores,& consuetudines fore accipiendas,quo fit,vt princeps idem possit iustissimè efficere:feminasq; ad feuda admittere,cùm & consuetudo aduersus iura,& leges feudorum hoc possit oĩo permittere.

Septimò,his suffragatur altera eiusdem Curtij iunioris sñia, is etenim in d.consi.1.nu.32. existimat , posse Principem supremum proprio rescripto fœminas ad feudum admittere etiam speciali priuilegio,quamuis ex ipso contractu feudali,ipsaq; inuestitura appareat, legem esse dictam conuentioni , & contrahentium consensu expressam , qua fœminæ ab illius feudi successione excluderentur . Nam eo authore eam legem poterit Princeps omninò tollere,& fœminas admittere ꝯ ipsorum ꝯhentium expressam pactionem . Hoc ipsum probatur ex eo q̃ etiam si ex lege contractus,& inuestituræ ad feudum admitten di sint hi tantùm,qui naturales,& legitimi fuerint, Princeps tamen poterit illegitimos, & spurios propria dispensatione & legitimatione efficere legitimos ad feudorum successionem.gl.in d.cap.1.§.naturales,quam vbiq; Docto.probant.Hac igitur ratione motus ipse Curtius censet,posse Principem legibus contractui feudali appositis derogare. Vnde eadem profectò ratione in hac quæstione,quam tractamus dicendum erit,posse testatoris voluntatem leges & conditiones ab eo fideicommissis adiectas,& maioratibus adscriptas , per ipsum principem corrigi & mutari.

Octauò, quia plerunq; per hæc Principum rescripta , & eorum derogationes,fideicommissa , & primogenia ad iuris deci-
4 siones,& earum statuta deducuntur,siquidem † fœminæ legib. ciuilib. & Regijs ad successionem alioqui admissæ simul cum masculis,perq; testatorum voluntatis propriæ elogia exclusæ; atq; à maribus distincte,tandem Principis derogationib.admittuntur:apparet sanè hęc Principum rescripta valida fore. Nam ea,quæ alioqui fieri non possunt permittuntur; si per eum actũ ad ius commune redditur,notat Bar.in l.omnes populi. colum. 11.versi.iuxta prędicta quæro.ff.de iusti.& iure.l.2.ff.de iniust.testamen.Hac consultissima. §. si quis autem. C.de testam. Sic & in correctorijs licita est extensio,quando per eam reddimus ad ius commune,gl.celebris in capit.statutum,de preben.in 6.verb. numesandum.Antoni.& Abb.in cap.olim tibi, de verb.signifi. in fine,per illum tex.Socin.consi.25.lib.3. quo in loco meminit prædictæ glo.quam commendarunt Aretin.consi.96.colum.1. Barb.in cap.2.num.49 de foro compet. Iaſon in l.si vnus §. pactus.ff.de pact.colum.2.Felin & Deci.colum.3.in capit.cum accessissent.de constit.Rochus de consuetud. Folio paruo.16. col. 3.Curtius iun.consi.26.colum.4.idem tradit consi.1.num.23. & præceden.Dec.in l.in omnibus in 2.ff.de regul.iur. & alij plures, quorum meminit Andreas Tiraq. in lib.de primogenijs , q. 24. num.6.quem legito, adducit'etenim is author plura , quæ huic rationi plurimum cõuenire videntur.Princeps igitur, & sic alias testamentorum leges tollere non valeat , eas tamen quæ iuris decisiones mutauerint,poterit abrogare:cùm per id rescriptum ius commune illæsum seruetur.

Contrariam sententiam veriorem esse existimo:& profectò, in fallor, Princeps minimè poterit testamentis priuatorum de-
5 rogare,nec eorum leges & conditiones t◌ollere,† nec mutare,q̃ sequentibus rationibus,& authoritatibus probatur.

Primò,authoritate tex.in l.Si testũ C.de testam.Si testũ , inquit Cæsar, iure factum sit,& hæres sit capax,authoritate rescripti nostri rescindi non oportet. Quod si dixeris in eo text. non probari,Principem minimè posse testamentis derogare,sed nõ oportere ad fieri,tunc rationib.statim traditis probabitur , inibi ex materia subiecta necessitatem constitui apud Principem,& dari,quæ eum cogat,vt testamentis minimè deroget .

Secundò adest tex.optimus in l.si donationem C. de reuocã. donat.Si donationem,inquit tex.ritè feci si,hãc authoritate scripti nostri rescindi non oportet,ecce similia verba, ex quibus tamen deducitur priuatorum dispositionib. Principem non derogare,nec quidem posse id facere notat Decius in consi.468.nu. 18.vbi dictam legem adducit.

Tertiò rationib.hanc opinionem veram esse ostendam, dominium etenim priuatum à Principe tolli non pöt,nisi ex causa vtili Reipublicæ. l. item si verberatum. §. 1. ff. de rei vendicat.

6 venditor.§.si constat.ff.commu.† prædio.Barto. in l. vltim. Cui contra ius vel vtil.publ.Fortuni.eleganter in l.Gallus.§.& quid si tantum.ff.de liber. & posthum. col. 138. Dominium autem nihil aliud est, quàm ius disponendi de re ipsa.l. in re mandata.C. mandat.Barto.& Doctos.in l si quis vi.§. differentia.ff.de acquir. possess.num.4.Ergo Princeps non potest tollere liberam testandi facultatem in rebus proprijs priuato competentem:nec testamentum mutare,nec ipsius legibus derogare , nisi id ab eo fiat ad publicam vtilitatem, cùm alioqui , si id literet liberè Principi , tolleret ipse à priuatis rerum dominia , quod minimè agere valet .

Quartò his accedit, quod Tyberius Cæsar Senatu tractante, an Trebianis legatam in opus noui Theatri pecuniam ad munitionem viæ transferri concederetur , obtinere non potuit, quin rata voluntas legatoris esset , quemadmodum Suetonius scribit in Tyberio , capit.31. Maiori profectò ratione abstinere debent Principes à mutandis vltimis priuatorum voluntatibus in his,qui priuatæ familiæ,non Reipublicæ relinquuntur.

Quintò,licet solemnitates testamentorum iure ciuili sint inductæ,& institutæ,ipsa tamen libertas testandi hominibus iure gentium,& naturali competit.l.nec enim. § deportati.ff.de mi-
7 lita.testamen.l.milites.C.cod.tit.quibus † probatur,militem iure gentium absque solemnitatibus iuris ciuilis testantem , posse etiam deportatum liberè instituere hæredem,ad idem facit naturalis ratio quæ dictat,cuilibet licitum esse,& permissum liberè de proprijs rebus disponere.Nam si iure gentium libera testandi facultas data est,ea & iure naturali competit. §. singulorum. Instit.de rerum diuisio.§.quod vero.Instit. de iure natu. gent.& ciuili.Imò & libertatem testandi esse iuris gentium , & naturalis asseuerunt Theophilus in §.ius autem ciuile.Instit. de iure natu. gent.& ciuili.Barto.in l.interdum.nu.7.ff.de condict. indeb.Roma.Fulgo.& Iason.num.6.in l.si testamentum. C.de testamen. Iason post alios,in rubr.ff.de acquiren.hæredit.Viglius in §.Sed prædicta.Instit.de testamen.num.4. Fortun.in dict.§. & quid si tantum.col. 133.quorum opinio communis est secundum Iasonem in dict.l.interdum, nume. 4. & Corneum in dict. l. si testamentum,qui eam sequuntur. Ergo Princeps tollere non poterit hanc liberam testanti facultatem , nec testamentorum leges,& conditiones : cùm hæc iure naturali & gentium permittente liberè fiant.Tradit multa Menochius consi. 20. post alios, qui ab eo ibidem citantur.

Sexto,hanc sententiam,quæ asserimus, Principem non posse fideicommissorum leges, & clausulas mutare : nec priuatorum testamentis derogare:tenent expressim Archidiaco.in capit.Episcopus.88. distinct. Martin. Laudensis in tractatu de priuilegio. § 22.Roma.Fulgos.& Corneus in dict l.si testamentum.Decius consi.357.num.5.& consi.403.nume.14 & consi.519. num.5.& 557.num.5.Aymon Crauetta consi.296.libro.2. & tutatur hanc opinionem communem esse Corn.in dicta. l. si testamentum. Quod si Princeps testamenti priuati leges, & clausulas mutare velit,non poterit id alioqui agere quàm si id fiat causa publicæ,non priuatæ vtilitatis secundum Decium in dictis responsis ex Barto.in prooemio.ff.orum & in l.vltima colu.1. C si contra ius vel vti.publ.Abb.& alij c.quæ in Ecclesiarum.de consti.

Non obstant huic assertioni ea,quæ in contrarium primo loco adduximus:& primum planè tollitur ex eo, quòd testatoris vltima voluntas alioqui modis omnibus seruanda.ca.vltim.vo lus.13.quæst.2.potest Principis authoritate mutari in his,quæ Principis administrationi committuntur, nam si testator aliqd legauerit in opus id,aut in eam rem,quæ Principis distributioni & gubernationi subiacet, idem testator id legatum fecisse videtur eius conditionis,attenta materia subiecta, vt per Principem proprio arbitrio posset liberè commutari.

Sic Iurisconsultus in l.legatum.ff.de administ.rerum ad ciuit. perti. scribit legatum ciuitati ad certum publicum opus relictū authoritate Principis in aliud opus posse expendi , quia opera publica ciuitatum,& ipsius Reipublicæ,& legata ei relicta,administrationi Principis commissa censentur cùm; & is Reipublicę administrator sit.Eodem pacto Roma.Pontifex,vt probatur in dict Clemen.quia contingit. pecuniam legatam in vsus pios ad beneficia & sacerdotia instituenda,ad pauperum alimenta,potest in alia opera itidem pia cōmutare,cùm ipse Summus Pontifex horum omnium sit legitimus ex Canonicis sanctionibus administrator,& rector. Vnde in omni, & qualibet donatione, quæ Ecclesiæ fiat ad certum, & destinatum onus ministerij Ecclesiastici,excepta intelligitur authoritas Romani Pōtificis , cui vt præsidi Reipublicæ Christianæ licet ex iusta causa dispensare vnicuiq; Ecclesiæ,& membro,id q alterius membri proprius sit,iusta vtriusq; membri necessitate,opulentiā.& inopiam, nec per hoc offenditur donatoris,aut testatoris voluntas , q obiter explicat Driedonius de libertate Christi,lib.1.pag.206.& 209.

Secunda prioris sententiæ ratio tollitur, si animaduertamus, liberam testandi facultatem iure gentium hominibus competere,& ideò non posse tolli Principis rescripto,nec eius authoritate,quemadmodum probatum est quinto posterioris sententiæ fundamento.

Tertiò,non obstat,quod adduximus de potestate Principis , ad tollendum quodcunque impedimentum, quo quis bona iure successionis capere impeditur,quia id procedit,quando illud impedimentum inducitur à iuris statutis , quibus potest Princeps ipse derogare,cum sint humanæ leges , quæ submittuntur dispensationi Principum.Non enim idem erit, vbi quis voluntate testatoris , qui liberè potuit de proprijs rebus disponere, succedere impediretur.

Eadem equidem ratione tollitur quarta ratio cùm illegitimi, & spurij sint incapaces successionis ex prohibitione legis humanæ,quam Princeps tollere potest.Quamobrem in his maioratibus,& fideicommissis cautissimè oportet rem istam tractare.Siquidem vbi ad primogenitum vocantur legitimi,& naturales,satis erit,vt illegitimi admittantur,quod in rescripto Principis efficiantur legitimi , & potissimè si expressim ad successionem primogeniorum fuerint effecti legitimi,opinor etiam necessariam fore expressam legitimationem ad successionem primogeniorum sicut & est necessaria ad feuda . Sed si maioratus institutor in specie prohibuerit successionem illegitimorum,& eodem pacto eorum qui rescripto Principis fuerint effecti legitimi,tantùm admittens eos, qui nati fuerint ex legitimo matrimonio, tunc minimè admittentur legitimati per Principem, & si ea legitimatio facta fuerit expressim ad hunc maioratum cū derogatione clausulæ,& legis à testatore dictæ , quod maximè notandum esse censeo.Et ne qui admodum aduersus Principis potestatem existimet , iniquam nostram hanc sententiam , ab eo libenter quæram possit ne Princeps priuatum aliquem prohibere,ne de proprijs rebus testetur sub legibus, & conditionibus,quibus ei libitum fuerit? Respondebitis , Principem hoc facere non posse,cùm aliud iure responderi nequeat,fatebitur igitur idem,non posse post conditum testamentum , & morte testantis confirmatū,Principem id tollere,aut eius legib.derogare.

Quinta ratio facilimè tollitur eodem modo cùm iure humano tantum,& per leges,quibus Princeps potest derogare, filij,illegiti impediantur succedere in feudis. Quòd si ex contentione contractus,vel ex testamento prohiberentur ad feuda admitti legitimati per Principis rescriptum , tunc nequaquam ,p-
8 desset Principis legitimatio eriam expresse tollens contractus, vel testamenti legem,vt admitterentur illegitimi.

Sextum fundamentum ob eandem causam corruit, quia fœminæ prohibentur succedere in feudis ,ppter leges,& consuetudines feudorum quæ dispensatione , & rescripto Principis tolli possunt & tolluntur.at si fœminæ prohibitæ fuerint succedere testamento instituentis feudum, & maioratum , vel ex conuentione inuestituræ , non poterit Princeps eas leges mutare , nec tollere .

Septimum,quod ex Curtio pro priori sententia attulimus , minimè obstat,quia id falsum est sicuti modo probauimus , & deducitur id falsum esse ex his rationibus , quas ad posterioris opinionis probationem excussimus.

Vltima ratio vigeret sanè , si per leges contractus , aut testamenti forent iuri communi derogatum,aliquane illata vis , aut iniuria.Sed cum testator iure permittente eas leges testamento, fideicommisso,& primogenio adscripserit, nō video cur Princeps eam voluntatem vltimam possit mutare ex ea causa , q velit dispositionem testantis reducere ad iuris communis regulas,quæ tandem minimè obtinent, nec obtinere debent vbi testator aliter suo testamento decreuerit , alioqui farendum esset posse testamentarias dispositiones per Principes reduci ad iuris communis decisiones,quod falsissimum est,quandoquidem testator eodem iure permittente liberè potuit ita testari. Constat ergo hanc vltimam opinionem magis verā esse;& ideo admonendi sunt Principes,nè testatorum vltimas voluntates maioratibus instituendis murent,tollantur,nec idem leges ipsas,quibus institutores primogeniorum donationibus , aut contractibus propria patrimonia posteris deferunt , nisi id fiat ex causa vtili Reipublicæ . Alioqui arbitror non æquè iustitiam subditis ministrari,nec tutum esse Principis spirituali saluti , eas derogationes testamentorum,& vltimarum volūtatum fieri.Imò,vt hæc opinio manifestius probetur aliquot ex ea deducam, ex quibus apparebit dubitationem istam non rectè à Doctoribus examinatam fuisse,præsertim ab his , qui potestates Principum , vltra quàm deceat facilimè extendunt.

Primum ex his deducitur,an sit verum,quod Paul.Castr.scripsit in d.l.si testamentum , existimans Principem ex potestate
8 absoluta posse testamentis,& vltimis † priuatorum voluntatib.
derogare:

derogare , licèt non possit id facere potestate ordinaria? Nam hæc potestatis absolutæ vis nequaquam conuenit his, quæ iure naturali,vel gentium sunt instituta : quæ proculdubio Princeps tollere non potest,nec ordinaria,nec potestate absoluta. Iura liquidem naturalia immutabilia sunt, & ideo nemo vnquam dicet his Principem posse derogare, etiam absoluta potestate , cū hæc potestas non esset , sed tyrannis , quæ longè abesse debet à Principibus,& ab his,qui de eorum Imperio,& potestate tracta re conantur.Ius etenim naturale dictat, quemlibet propriæ rei dominium habere posseque liberè de ea disponere,nisi ea dispositio ex causa Reipublicę vel propter publicam vtilitatem ei interdicta sit.Quod si Princeps absque publicæ vtilitatis causa do minium ab aliquo auferat eiuè interdicat rei propriæ liberam dispensationem : nonne tyrannidem verius quam Principis leges , & iura exercet ? hoc profectò apertissimi iuris est , quamobrem Pauli de Castro sententia,nec iure probari potest,nec admittenda est in bene instituta Republica. Deinde hæc ipsa distinctio potestatis ordinariæ , & absolutæ in humanis Principibus falsissima est:& adeò absurda,vt mirer oīnò viros vtriusque iuris peritissimos ea vsos fuisse: etiam si præter Paul. Castren. in dicta.l.Si testamentum,ea plerique vtantur , & maximè Anronin.in capit.Constitutus.num.21.de religio.domi.Bald.in l. fœcunda.C.de seruit & aqua.num.40.Decius in capi. Quę in Ecclesiarum,de constitu.num.24.& sequen.& in cap.vlt. de confirmat vtili. colum.vltima. Ange.in l.item si verberatum. § 1. ff. de rei vendic.Hic etenim non agimus de his,quæ per iniuriam,& vio lentiam Princeps facere potest : cùm id non pertineat ad iurisconsultos , nec in ea re conueniat nostra disputatio , ac potius belli duces,& milites,quam viri literis,& eruditione præditi sint consulendi,at si nobis ea disputatio cōuenit, quæ tractat de his, quæ iure absq; iniuria Princeps agere potest, abhorrere prorsus & fugere tenemur absolutæ potestatis mentionem quod mani festa argumentatione ostenditur. Nam quod Princeps etiam derogando legibus humanis,& iure naturali diuino, & humano facere valet , id ad ordinariam Principis potestatem pertinet,iure siquidem concessa potestas,ordinaria dicitur , non absoluta:cum nihil absolutum cuiquam , etiam Principi iure sit p-
9 missum,quod autem Princeps agere nequit iure humano, diuino,nec naturali,id non ad potestatem Principis quę ex iure deducatur,sed ad tyrannidem , quæ ex iniuria oritur,pertinet. Et præterea hoc ipsum constat ex definitione Baldi in dicta. l. 2. num.40.dum inquit,p'enitudo potestatis,quam absolutam ipse,& alij appellant ; est arbitrij plenitudo nulli necsitati subiecta,nullius que publici iuris regulis limitata. Ex qua definitione colligitur hanc absolutam Principis potestatem ita liberè arbitrio Principis pendere,vt nulla ratione, nullis publici iuris regulis limitetur , igitur Princeps nulla rationis necessitate constrictus liberè poterit aduersus ciuisdem rationis dictamen vti absoluta potestate Hoc autem quàm sit absurdum ipsemet Bald. respondebit:cum in eadem.l.num.42.asseuerat, Principem animal esse rationale,ratione subditum.Nobis ergo, qui de iure disputamus,quæ sit in Principe potestas, non licet nec licebit vnquam in Principe constituere potestatem quæ eius libidine , & libera voluntate absque rectis rationis limitibus ducatur, quod sensit eleganter Fortu in §.& quid si tantùm.ff.de libe.& posthu. col.140.versi.dicebat Bal.

Fortassis placebit quibusdam , qui vtuntur hac distinctione absolutæ,& ordinarię potestatis , eam dici absolutam potestatem,qua Princeps aduersus humanas constitutiones dispensat, eisque derogat nulla subsistente iusta causa.Nam licèt Princeps malè faciat,& peccet has elargiendo dispensationes,actus tñ ex eis sequutus validus est, iuxta tradita à nobis in Epitome de matrimo.cap.6.§.9.num.10.adhuc tamen ea potestas ordinaria est in Principe,qui derogare potest iurib.humanis,licèt malè Princeps ea vtatur. cum nulla ex causa iusta leges humanas in priuati alicuius commodum tollat . Quamobrem nec ipse Princeps apud Deum tutus erit,nec item is,qui his dispensationibus vsus fuerit.

Secundo infertur ex præmissa resolutione falsam esse alteram Pauli Castrensis sententiam in dicta. l.si testamentum, vbi
9 asserit,posse Principem derogare vltimis priuatorum † voluntatibus,& testamentis,eamque derogationem valere , vbi rescripto apposita expressim fuerit clausula:ex certa scientia.Ego etenim considerandum esse censeo,omnem actum ab agentis potestate,& voluntate pendere,cap.cùm super,de offic. deleg.l.nemo potest.ff.de leg.1.adnotauit ex Boetio Bal.in l.prima.nu.55. C.de sacrosan.Eccles.nihil etenim ad agendum prodest voluntas,si desit potestas.rursus nihil agitur ex potestate , si non adsit voluntas. Sic sanè , si Princeps non potest, etiam si velit tollere priuatorum testamenta,qd obsecro refert ipsius rescripto clausulam,ex certa sciētia adscripta esse? cum ea possit maximos
effectus habere in his , quæ Princeps agere valeat, in his autem, quæ ab eo etiam sciente,& omnino volente fieri nequeunt , nihil ea clausula operabitur . eadem ratione parùm proderit , q Princeps in his testamentorum priuatorum derogationib. vtatur clausula,non obstantibus,vt cumque generaliter,aut specialiter concepta,etiam si in specie expressim fuerit,non obstante. l.si testamentum.C.de testamen. quia cùm in Principe desit potestas derogandi testamentis,nihil agitur,etiam si eidem legi nominatim derogetur.

Tertiò deducitur ex his,Prencipem non posse testamentis,& vltimis priuatorum voluntatibus derogare , non tantum quo ad totam ipsius testantis voluntatem , sed nec quo ad eius partem.Quia hac in re idem est de parte,quod de toto , cum Princeps non possit voluntatem priuatorum de proprijs rebus disponentium mutare,mutatur autem vltima voluntas , etiam si quo ad partem ei derogetur.Sicut nec Princeps potest à priuato inuito auferre,partem domus,partem prædij,in quibus is dominium habet.Nec enim negari poterit, quātum ad illam partem,tolli dominium à priuato inuito , quod etiam per Principem fieri nequit.At si dixeris,Principem posse iuri naturali,vel gentium partim derogare,id certè falsum est, cùm in ea parte, quam Princeps tollit,ius idem naturale vim habeat,quæ quidē vis a Principe subuerti nequaquam potest.Sic sanè nec leges priuatim appositæ in contractibus,vel testamentis ab his,qui proprium dominium habent, non submittuntur libero Principis arbitrio cùm & hæ minimè refragentur legibus in Reipublicæ vtilitatem statutis.

Nec principali huius quæstionis decisioni oberit , quod Princeps iuri nondum quæsito alteri derogare valet secundum cōmunem omnium resolutionem in dicto.§.& quid si tantùm & ideo prius quam ex hac derogatione alteri quo ad ius quæsitum præiudicium fiat nempè vbi ex legibus testamenti,vel cōtractus nondum fuerit alteri res quæsita , vel spe admodum ꝓbabili delata, Principis rescriptum validum censeri debet . Hæc siquidem ratio satis debilis est : cùm semper ex hoc rescripto testatori verum dominium habenti , & eius voluntati omnino præiudicetur.

Quartò hinc quæritur,quid si ex lege Regia,cui Princeps derogare potuisset,aliquis filium tertia bonorum parte meliorare rit,legesque iure fideicommissi meliorationi adscripserit , vsus equidem iure ipso Regio omnibus communi absque Principis priuilegio,an possit ipse Princeps aliquam ex testatoris legibus tollere,eiuè derogare? Quibusdam etenim id posse fieri videbitur ex eo,quod testator vsus licentia legis Regiæ, & humanæ,quam Princeps tollere potest, fideicommissum scripserit:& ob id ea voluntas submittatur Principis arbitrio.Adhuc tamen opinor nec in hoc casu Principem posse testatoris vltimam voluntatem mutare: Quia testator vsus iure sibi iam quæsito legem Regia ad vtilitatem Reipublicæ statuta testamentum condidit eo pacto,quo potuisset iure naturali condere,nisi veteribus humanis itidem legibus prohibitus foret, quibus quidem legibus eo tempore quo statute fuerunt Reipublicæ vtilibus,nouis cōstitutionibus derogatum est, & his testator vtitur , non priuilegio Principis.Quo fit, vt maxima hac in controuersia sit differentia constituenda,an fideicommissum in stitutum fuerit peculiari Principis priuilegio,iure prohibente , an ex beneficio ipsius legis etiam humanæ.Nam priori casu Princeps mutare poterit conditiones,& leges ipsius fideicommissi posteriori vero minimè.Quia in prima specie ius acqsitum alteri ex priuilegio Principis potest ab eodem Principe tolli,saltē vbi omnino ius quæsitum in specie alteri non fuerit . In secundo autem distinctionis casu non potest mutari testatoris voluntas, quæ iure in vtilitatem publicam statuto semel stabilita sit.Princeps etenim licèt possit reuocare humanam legem, nō tamen nec vi reuocationis, nec dispensationis potest tollere effectus iam ex ea ante reuocationem perfectè deductos: ex quib. ius alteri quæsitum sit, nisi id fiat ex causa vtili Reipublicæ. Alioqui leges iustissimæ,& ad communem vtilitatem latæ, essent fallaces , deciperentque priuatos homines secundum eas proprię testamenta,cæteroſq; actus constituentes,si ad libitum Principis publicæ leges cū his, quæ earū authoritate semel ordinata , & stabilita fuerint, possent tolli,& reuocari:q maximè aduersum est æquitati,iuri naturali,& Reipublicę administrationi,cui conuenit legum authoritatem sacrosanctam,& inuiolatam fore.

Quintò,ex hac disputatione tractari commodè poterit , qd
10 dicendum sit de rescripto Principis,quo frequenter † conceditur,quod aliqua res vinculis,& conditionibus maioratus subiecta,& alienari prohibita ex causa fideicommissi, etiam ratione dotis,nihilominus possit obligari,& hypothecæ titulo submitti pro restituenda dote quam ab vxore possessor maioratus , aut eius primogenitus acceperit,vel ꝓ solutione dotis filiæ sorori ,
aut

aut nepti constitutæ,& genero promissæ : Solet enim Princeps hoc ipsum concedere: cuicentib. tamen bonis, quæ libera sint à maioratus,& fideicom missi legib. Dubitatur etenim, an Princeps iure hoc concedere valeat in derogationem primæ voluntatis. Cuius quæstionis decisioni præmitam aliquot vulgo re ceptas inter pretationes Authen.res quę C. communi.deleg.qua decisium est, res fideicommisso subiectas, & quę ob id vinculũ alienari non possunt, causa tamen donationis propter nuptias dotisue & iure alienari posse.

Primùm,illud equidem satis receptum est, & omnium consensu probatum,eam constitutionem obtinere, vbi alienatio sit ex causa dotis,donati onisue propter nuptias in fauorem,& vtilitatem descendentium recta linea ab ipso primo testatore,qui fideicommissum instituit, quasi aliud omnino dicendum sit in extraneis ab ipso testatore,& in his,qui per transuersam lineam ei cognationis,aut agnationis iure attingunt,quod probatur ex mente testantis, & in ipsius legislatoris, quam sequuti ita eandem constitutionem intellexere inibi Bart.Bald.colum.3.Paul. Castren.& alij præsertim Iason nume.12.& Curtius.nume.18. qui hanc sententiam explicant,& sentiunt communem esse,eãdem sequuntur Aretin.consi.57.colum.2.Paul.& Doct. in l.mulier.§. cum proponeretur.ff.ad Trebell. colum.8. Loazes in l.filiusfamil.§. diui.ff.de lega.1.vbi num. 361. fatetur hanc opinionem communem esse. Quicquid contrarium senserit gloss. in Authen.de restitut. & ea , quæ parit. §.quamobrem. verb.si non sufficeret,quam sequitur dicens singul.esse Baldus Nouell.de do te 6.parte priuil.13.

Secundo,hoc in tractatu obseruandum est,posse rem prohibitam alienari dotis causa alteri quam fideicommissario tradi, non tantùm vbi tacita alienationis prohibitio præceserit, sed etiam si expressim à testatore sit alienatio prohibita.hoc etenim ob eandem rationem iure omnino deducit an decisione text. in dicta authen.res quæ,atque ita adnotarunt Barto. in d.§. diui. num. 10.quo in loco asserunt eius opinionem communiter receptam esse Iason.num.59.Ripa num.70.Ioan.Crot.colum.15. Loazes.num.341.idem fatentur Iason in dicta Authentica. res quæ,nu.24. & ibi nouiores , eandem opinionem sequuntur Io. Lup.in rub.de donatio.§.16.Baldus & Salyc.in l. voluntas.C.de fideicommiss.Barto.& Salyc.in d.Authen. res quæ. Curt. senior consi.27.dubio.1.Deci.consi.319.Alexan.consil.56.lib.1.Et licèt quibusdam contrarium placuerit,hæc tamen sententia omissa longiori examinatione,verior est,& magis communis, sicuti & ipse Deci.scribit, probaturque in l.a filia.ff. ad Trebel. & in dict. §.cum proponeretur.

Tertiò,vt quibusdam visum est , eadem nouella constitutio minimè obtinet,nec est admittenda vbi testator expressim alienationem prohibuerit etiam ratione,& causa dotis. Nam tunc nõ posse rem alienari prohibitam in dotem dari,aut causa dotis alienari propter expressam testatoris voluntatem,quę derogat tacitæ,& præsumptæ à qua rationem habuit dicta constitutio, respondent A. exan.in dicto consi.56.num.3. lib.1. Ambrosius Opiconius in dict.§.diui,super quæst.2. Barto. Io. Crottus col.18.Ferdi.Loazes num.360.injbi.Et Curt.iun.in dict. Authen.res quæ.num.36.Roder.Xuar.in l.quoniam in prioribus.2. limitatione,ad l.Regiam,colum.16.verficu.vtrum autem bona maioriæ.C.de inoffi.testam.& Ioan.Lup.in dict. rubr.de donat. inter vir.& vxor §.16.num.11.apud quem vidi ad hanc opinionem citatum Ambros.in dict.§.diui, quitamen non ita indistin ctè, vt Alex.& alij huic opinioni subscribit: imò planè non potest inter eius authores iure connumerari,tandem isthęc sententia potissimam rationem habet ex eo,quòd constitutio,quæ cã dotis alienationem permittit à præsumpta testatoris voluntate deducitur,tex.celebris in dicto.§.quamobrem quæ quidem cessat ob contrariam,& expressam eiusdem testatoris voluntatem.

Cæterùm,Paulus Castrensis ab omnibus præuè citatus in l.s. 80.lib.1.col.2.incipienti.Quia per suprascriptum eximium consultorem.Cui subscribit,Iason in dicta authen. res quæ: col.vlt. contrariam sententiam probat,scribens , rem prohibitam alienari à testatore,posse nihilominus ex causa dotis omnino alienari:etiam si expressim prohibitum sit,nè ex causa dotis alienetur. Quia testator non potest hanc prohibitionem addere in præiudicium dotis,quam posteris,& liberis iure constituere tenetur,si hi non habeant bona ex quibus dotem habere possint. l.a filia.ff.ad Trebel.l.vltim. C.de dot. promissi.notatur in l.obligamur,ff.de actionibus,& obligatio.Ego verò priorem opinionem veriorem esse omnino censeo. Nam pater,qui testamentum condit,& relictis legitimis portionibus ipsis filijs, quos grauare non potest,in his rebus , quæ vltra legitimam portionem filiorum supersunt , liberè potest quodcunque grauamen filijs iniungere,sicut & extraneis , quibus eadem bona poterat relinquere.Et ideo quemadmodum ex consensu omnium potuit in hoc casu testator prohibere extraneis alienationem ex causa dotis, ita & liberis proculdubio potest eadem fieri prohibitio. Nec tenetur auus , nec pater semel constituta filijs legitima portione,& ea data,eisdem vel eorum liberis dotem constituere,vnde quod Paul.Castrensis scribit procederet vtique vbi ratione debitæ portionis legitimæ tenetur testator dotem dare filiabus,aut nepotibus:quod expressim notarunt Ioan.Crottus, Loazes,& Curtius in dictis locis,ac sensit optimè Ioan.Lupi in dicto §.16.num.14.versic.pater verò. Imò eadem expressa prohibitio , quod res subiecta restitutioni non alienetur etiam ratione dotis potuit apponi à testatore , & iniungi filijs quo ad Tertiam bonorum partem,quam vni ex eis prælegauerit, modò seruetur in fideicommissi forma decis: legis Regiæ.27. Tauri.Hodie.l.11.tit.6.lib.5. Recop. nec ad hanc scribendam prohibitionem opus erit priuilegio Regis.

Quartò, non tantum res subiecta restitutioni potest alienari titulo dotis constituendę:sed etiam ratione dotis per grauatum acceptæ restituendę,& licet ea recepta fuerit post grauamen appositum,mortuoque ipso testatore , & vxore ipsa , quæ dotem dederit , minimè ignorante ipsius grauaminis constitutionem. Hoc probatur in dicta authen.res quę.dum inibi expressum est, rem subiectam restitutioni posse alienari causa donationis propter nuptias,quæ quidem datur pro tutori,solutione,& restitutione dotis,& pro dote consequenda : quemadmodum constat ex notatis in Auth.en.siue à me.C.ad Velleia.& in Auth.vt immobilia ante nuptias.§.si quis igitur; collat.5. adnotatiuimus,& nos in Epitome.2.parte de matrimonijs,cap.3.§.7.ad finem,igitur & pro restitutione dotis poterit alienatio permitti. Quam opinionem tenuerunt glo.Bar.& Doct.in d.auth.res quæ. Alex. consilio.67.num.4.libr.4.Anania,& ibi Bologni.consil. 61. dubio 3.Barto.Socin.consil.23.lib.3.col.1.Deci.consilio.519.num. 2.Rube.consil.78.num.1.Ioann.Crottus.in d.§.diui.fol. penulti. verb.8.quæritur Curtius iunior in d.Auth.res quæ. num. 11. & quamuis gloss.& Barto. indistinctè hanc re loquantur. & Angel.in Authen.de restitutio.& ea,quæ parit,in princip.vltim.col. Iason in dicta Authen.res quæ,column.penult.idem in consilio 231.num.3.lib.2.velint bona subiecta restitutioni minimè posse alienari pro restituenda dote,quàm filius, nepos ; aut pronepos testatoris acceperit post constitutum fideicommissum: nihilominus verior opinio videtur contraria,qua probatur, posse dicta bona pro dote restituẽda alienari, etiam si dos accepta fuerit post fideicommissum & mortuo testatore:sicuti asserunt Alexan.& alij omnes,quos post ipsum modò citaui:ex quibus fatentur hanc opinionem communem esse Anania, Socinus & Decius,& Rubeus, ac præter eos post alios idem restatur eandem opinionem sequutus Ludoui.Gozadi.consil 96. num. 10. sentiuntque hanc sententiam iure veram esse Bartol.in d. auth. de restit.colum.3.verb.quæro pro declaratione & Paul.Castrẽ. in cons.80.lib.1.hoc ipsum constat ex decisione Iustiniani. in d. authen.de restitutio.& cap.dum ibidem in §.Sancimus, responsum est,posse filium,vel filiam testatoris constituere dotem, & donationem propter nuptias ex bonis subiectis restitutioni: vnde apparet,eam decisionem expressim tractare de dote cõstituenda post testamentum , & grauamen iam institutum : & ideò idem præmittit is text.circa alienationem bonorum pro restituenda dote accepta post ipsius fideicommissi ordinationem,etiam iam mortuo testatore:cum hæc duo pari iure censeantur ab ipso Iustiniano , idem etiam deducitur ex eo ; quòd Cæsar ipse in proœmio ipsius Nouellæ asseuerat , plerunque mulieres dantes dotem ei , qui possidet bona subiecta restitutioni,ex ignorantia fideicommissi decipiigitur iam constitutũ erat fideicommissum.tempore , quo dantur dotes , quibus illa cõstitutio fauere vult.Præterea ratio dictæ Cæsareæ Nouellæ ea videtur esse : quod expræsumpta voluntate testantis appareat, testatorem voluisse fieri à successoribus, quos onere restitutionis grauauit, quod idem si viueret facturus esset. l.cum seruus, versi.nam.& si vinus.ff.de condit.& demonstrat.dũ dicit:Quod ipse vinus facturus sit , ab hæredibus suis fieri voluisse intelligitur. Sed ipse testaror si viueret , ea bona voluisset pro restituenda dote filio tradita obligari, iuxta notata per Bart. in l. si cum dotem,§.transgrediamur.§.solut.matrimo. Ex quibus apparet? veriorem,& magis communem esse sententiam Alex. Ananiæ, & sequacium.Et quanuis Io. Crottus, Socin. & Curt.iun. hanc quæstionem tractantes inter alia præcipuè considerent ignorãtiam mulieris tradentis dotem viro , qui fideicommissi iure renebatur bona restituere, nè ex ignorantia fideicommissi decipiatur,idemque adnotauerint,& collegerint à Nouella Iustiniani in dicta. auth. de restitutionib. ego opinor ignorantiam mulieris non esse præcipuam,nec finalem rationem illius decisionis,sed,vt aiunt,impulsiuam,&simul cum aliis à Iustiniano cõsideratam:q apparet ex eo,ga etiam data scientia mulieris tradentis dotem , poterit res subiecta restitutioni constitui pro donatione propter nuptias per eum text.Et tamẽ donatio propter nuptias tendit & ad hoc,vt bona donata sint obligata ad restitutionem dotis,ratio etenim præcipua , & quæ omninò Iustinianum mouit ad eam constitutionem edendam,deduc.tur à præsumpta voluntate testatoris simul,& à fauore dotis. Quamobrem communem sententiam Alex.& Ananię etiam veram esse censeo,vbi dos tradita fuerit ab ea fœmina,quæ sciebat bona subiecta etiam fideicommisso , & restitutioni , q̃ sensit Ripa in d.§.diui.num.77.His denique prænotatis apparet,quando bona maioratus , & fideicommissi vinculo subiecta restiutioni possint alienari pro dote constituenda,vel vxori restituenda.Et planè vbi testator iure communi absq; licentia, & priuilegio Principis potuit prohibere alienationem etiam ex causa dotis solvendæ,vel restituendę,q̃ contingit in his rebus,de quibus liberè poterat testator disponere,& iure fideicommissi testari,non poterit Princeps proprio rescripto huic voluntati,& expresſę pro, hibitioni derogare,nec permittere, quòd ea bona ex causa dotis alienentur , aut dotis restitutioni obligentur , q̃ probatur ex his quę hoc capite tradidimus.Nec oberit cãm dotis esse fauore dignam & id Reipublicæ conuenire:cùm id verum sit:mõ non fiat præiudicium alteri , qui dominium rerum iustè acquisierit: non enim conuenit Reipublicæ dotem constitui ex alterius patrimonio õ eius voluntatem,nisi in casib.à iure iam expressis,& eis similib.Quòd si habita à Principe licentia testator, qui alioq̃ id agere non poterat,phibuerit alienationem rerum etiam dotis causa,tunc Princeps ei voluntati contrario rescripto labente tempore derogare valebit,sicuti superius probatum est,admoneo tamen,vtcunque sit,hęc Principum rescripta restringenda fore,& ita accipienda,vt stictam interpretationem habeant,nè passim,& temere testatorum vltimę voluntates mutentur.

Postremò,si quis res aliquot posteris iure maioratus obtinendas,& possidendas reliquerit,nullis adiectis probationibus , nec clausulis,fortassis quibusdam videbitur cẽseri ab ipso testatore tacitè prohibitam fuisse harum rerum alienationem , ratione dotis,his quidem rationibus, quas præcedenti capite adscripsimus,cum frequentissimo Hispaniæ vsu obtentum sit:res maioratus,propter mentem testantium, nec dotis causa alienari posse,& quamuis id ab eis expressim minimè fuerit , q̃b ereberrimam,& expressim additam maioratibus prohibitionem hanc id persuaderi poterit, tamen quia dubia est opinio ista , censeo maturius fore cogitandum , & legendum , quod ipse adnotaui in rub.de testam.2.parte. num.14.

Illud tamen non est prætermittendum , q̃ huius quæstionis decisioni erit fortassis non inutile, nempè an Auth. res quæ. obtineat quoties dos constituenda est liberis , qui nati fuere post mortem testatoris, & quib. ille tunc minimè tenebatur dotem dare.Nam plerunq; controuertitur super doub. illarum fœminarum quæ etiam si à primo testatore descendant, natæ fuerũt post eius obitum.Quòd si in his non est admittenda decis. text. in d.Auth.res quæ,quamuis non adsit prohibitio testatoris, nec expressa,nec tacita,nec gñalis, nec specialis circa alienationem, etiam causa dotis , semper erit necessaria Principis licentia ad alienationem ex ea causa faciendam.Si verò in hoc casu etiam locus sit constitutioni Nouellæ Iustiniani in d.auth.res quæ. expressim traditæ,non erit necessaria Principis licentia, nisi testator,hanc alienationem expresse prohibuerit . Sunt igitur q̃ censeant,illam constitutionem obtinere,etiam in nepotib.& pronepotib.à primo testatore descendentib. & natis post eius obitum . Habetur etenim ratio obligationis, qua primus testator ad dotem constituẽdam teneretur,si modò viueret,& eius, qua tenetur modo qui alienare vult.Sic sanè visum est Paulo.Castr. in l.mulier.§.cum proponeretur,in prin.ff.ad Treb. Curt. iun.in d.Auth.res quæ,num.12,13.& 18.& planè si mentem, & oĩum Doctorum sensum consideremus,compertum erit eos in hoc conuenire , vt Nouella Iustiniani etiam sit admittenda in dote constituenda fœminis quibuscunq; à primo testatore descendentib.& post eius obitum natis. Contrariam sententiam probat Bal.in lectione Antiqua,in q.Auth.res quæ.queſt.3.quem illic Corn.colum.2.refert,& sequitur.Eandem his non citatis defendere conatur Doctissimus Gregor.Lopez in l.6.tit.11.part.6. col.6.& 7.Quia his liberis non tenetur auus , nec proauus dotem dare,nec tempore mortis tenebatur, cum nondum eo viuente fuerint nati.Nec compelli poterat , iureue cogebatur propria bona relinquere ad onus istud destinata, vt inde nascituræ ex eius sanguine fœminæ dotem haberent: & ideo obligatio nondum nata transmitti contra eius hæredes non poterat, nec contra possessores bonorum, quæ ipse reliquit. Quæ quidẽ opinio mihi potius placet, ac verior videtur propter propriam fideicommissorum , ac primogeniorum naturam , quæ in hoc tendit, vt bona illa penes familiam in agnationis , & nominis

memoriam illæsa & integra conseruentur , & perpetuò maneant. Sed & huic opinioni omninò patrocinatur proœmium Nouellę Constitutionis Græcæ. 39. à qua deducta fuit Authen. res quæ,paulò ante citata.Fit igitur ex hoc , vt iustior sit ea sententia,quam paulò ante nos exponere conabamur de præsumpta prohibitione alienationis , etiam in causam dotis , horum bonorum,quæ iure primogenij censentur.

Quod verò obiter hoc in capite sensimus , Principem scilicet derogare posse prohibitionibus , & conditionibus, quæ primogeniorum institutioni fuere adiectæ,vbi ea primogenia fuerunt instituta,quia id res exigebat, Regia authoritate , à practicis receptum videtur multis quidem rationibus , præsertim , q̃ licèt priuatus non possit perfectæ donationi iam à se factæ modum,aut conditionem,legesue aliquas adijcere.l. perfecta C.de donat.quæ sub modo.Princeps tamen poterit donationibus à se factis modum, & conditionem præscribere.quod Bal adnotauit in l.nuptæ.ff.de Senatoribus non ex vi contractus,sed ex vi legis,quæ hanc potestatem Principi competentem minimè impedit,cum his legibus derogare possit,idem sensere Bal. in l. qui se patris.C.vnde liber.col.antep.Paul.in l. rescripta. C. de preci. Impe.offer. & in l.vltim.C.si contra ius vel vtilit.publ.Ioan.Lupi in repe.de donat.§.16.num.14.idem tenet Platea in l. qui fundos.C.de omni agro deser.lib.11.& Albert.Brunus consi.1.col. 6.& 10.ex ratione dicta.l.qui fundos , quæ vel parum , vel nihil me mouet,vt in hanc accedam sententiam , quam adhuc quidam ex eo probant,q̃ in his Regnis receptum sit,potuisse Henricum Regem eius nominis secundum donationib. à se factis, & perfectis,postmodũ in testamento modum succedendi adijcere,vt quæ donauerat, donatarij haberent titulo primogenij, vt illis decedentib. absq; liberis ad Regem reuerteretur.Sic etenim iure responderunt Rom. consi.119.Io.Lupi in rub. de donat.§.50.num.6.§.79.num.13.& Roder.Suarez.in quæ.de maiora.num.22.Eadem opinio alia ratione poterit confirmari,q̃ donatio facta à filio consensu & authoritate patris , ab ipso patre profecta videatur.l.in ædibus. §. q̃ filiusfamilias. ff. de donat & illic Bar.& Pau.Castren.Fortassis tamen in quæst.quam modo principaliter tractamus,in derogandis vltimis priuatiorum voluntatibus,vel contractibus , quibus certis quibusdam legib.primogenia fuere cõstituta,contraria opinio iustior, ac verior est, saltem in eum finem probari debet,vt Regij consiliarij,quibus id muneris incumbit,vt his derogationibus expediendis & aliis priuilegijs concedendis præsint , raro,& maxima ex causa,eaq; exactissimè examinata huc iure vtantur . Ipse etenim video , & in hoc casu aliquot rationes ex superius traditis derogationes istas impedire,eum alioqui facilimè decipiantur illi , qui vel ex Regis authoritate iure primogenij proprium patrimonium certis sub conditionibus & legibus posteris relinquunt, alioquí non relicturi. Qua de re longius alibi disputabimus.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Census quid sit? & in dubio , an contractus iudicetur censualis , vel emphyteuticus? & de pœna commissi.*
2 *Annui reditus licitè constituuntur, & inibi vtriusque partis rationes.*
3 *Annui reditus ad vitam possunt constitui.*
4 *Reditus annui an possint emi ad certum & definitum tempus?*
5 *Latè examinatur , an possint constitui annui reditus obligatione tantum personali, & an peremptis rebus, super quibus fuerit constitutus, perimatur reditus .*
6 *Qualis sit hypotheca, quæ deducitur ex constitutione annui reditus super aliqua re.*
7 *Hypothecaria actio proponi potest contra vnum ex pluribus plurium rerum possessoribus in solidum.*
8 *Constituto redditu super plurib. reb. an cuius libet earum possessor teneatur in solidum.*

De annuis reditibus, an hi possint titulo emptionis in pecunia constitui?

CAPVT VII.

ANnui reditus qui pecunia soluendis frequenter constituuntur, vulgò census appellari solent , idq; adeò receptum est, vt non inutile sit , an ea vox his reditibus conueniat,breuiter inquirere.Census etenim is olim dicebatur,qui in bonis haberet centum millia sestertium, quæ quidem summa apud Hispanos vnus est computus , is verò continet decies centum mille quadrantes , huiusque significationes

cationis † author est præter alios Asconius Pedianus. 3. Ciceronis in Verrem actione. Est item census æstimatio patrimonij, vt annuum tributum soluatur, dictus à censendo, idest, æstimando. l. vitia, & l. forma. ff. de censib. l. 2 & 3. C. de censibus libro 11. l. census. ff. de probationibus l. de creationibus. C. de episco. aud. Et hæc quidem in prouincijs. Nam in ipsa vrbe æstimatio, & denique census factus est ad distinguendos ciuium status secundum quos munera belli, & pacis ciues ipsi pedites, vel equites subirent, vt explicuit Budæus in l. vlti., de senatoribus. Hinc census etiam dicitur patrimonium ipsum. Iuuenalis, Protinus ad censum, de moribus vltima fiet quæstio. Ouidius in Fastis, Dat census honores, census amicitias. Vlpianus in l. cogi. ff. ad Trebellia. censum autem, idest, æstimationem patrimonij primus instituit Seruius Tullus Romanorum Rex, authore Liuio lib. 1. ab vrbe condit. Quandoque census pro tributo accipitur, text. in l. 2. C. sine cens. vel reliq. idque adnotauit Valla in Raudensem, & Mathæi cap. 22. scriptum est. Licet census dari Cæsarei, an non tamen si Zasius lib. 2. singul. intellect. cap. 3. existimet, eam significationem Latinam non esse, etiam si frequentissimus sit eius vsus in eo sensu apud iuris Pontificij constitutiones, quib. census appellatur, quicquid alteri datur in signum, & recognitionem subiectionis, iurisdictionis, & Imperij, aut dominij. Sic & census dicitur iure Pontificio contractus quidam, quo habens plenum rei dominium, eam alteri tradit quoad ipsum dominium vtile, & directum pro centum aureis, ea pactione, vt perpetuò ex ea re sibi decem aurei annui soluantur, quemadmodum notatur in capit. constitutus, de relig. domibus Barto. in l. 1 § 1. ff. de publica. Imola in capitu. 2. ad audientiam, colum. 2. de rebus Eccles. ex quibus constat differentia inter contractum census, & emphyteusis, siquidem emphyteusis contractus tunc dicitur quando dominus rei ipsam sub annua pēsione, vel propter aliud pretium simul & recognitionis solutionem alteri tradit quo ad vtile dominium, reseruato sibi dominio directò, q̄ probatur in l. 1. C. de iure emphyteut. vbi hoc explicat Iason nume. 48. idem Iason in Authen. qui rem, num. 10. C. de sacrosan. Eccles. post Oldr. consi. 29. & Barto. & Imol. vbi supra, quo fit, vt contractus census similis sit illi, quo agri vectigales constituuntur. l. 1. §. 1. ff. si ager vectigalis, vel emphyteut. peta. Ex hac verò differentia inter contractum census, & contractum emphyteusis deducitur, emphyteutam cessantem soluere pensionem triēnio priuatis, biennio Ecclesiæ iure suo cadere. l. 2. C. de iure emphyteut. capit. vltimo, de locat. dict. Auth. qui rem, non ita idem efficere contractum censualem. Nam & simile annis census non soluatur, minimè caditur à iure contractus, glo. singul. in dicta cap. constitutus Imol. & Iason in locis paulò ante citatis. Abb. in capit. 1. colum. 2. de in integrum restitu. & ibi Augustinus Beroius num. 69. Socin. consi. 167. lib. 2. idem Iason in l. 2. C. de iure emphyt. num. 41. Hippoly. singul. 95. Barto. in dicto §. 1. quorum opinio communis est secundum Deci. consi. 138. colum. 1. quamuis Bald. consi. 177. lib. 3. contrariam sententiam dixerit communem esse, Imò in eo dubio, quo licèt constet de contractu, non tamen apparet, an is sit emphyteuticus, an censualis, præsumendus est contractus is censualis potius, quàm emphyteuticus quod eleganter censuit Albericus in dicta l. 2. & ibi Iason numero 42. Socin. in dict. consi. 197. columna 2. Hippoly. in dict. singul. 95. Deci. item in præfato responso. 138. & Carolus Ruinus consi. 42. lib. 1. num. 7. atque in priuato, idem probat Augustinus Beroius in dict. cap. 1. nume. 72. & idem in quæst. 14. quo in loco tenet, quoad Ecclesiam præsumendum esse contractum emphyteuticum in pari coniectura, & dubitatione. Sed & in Ecclesia priorem opinionem tenet Socin. in dicto consi. 167. Et ita his in praxi fatetur obtinuisse Augustinus Beroius dict. ca. 1. nume. 82. Solet tamen apponi censuali contractui ea conditio, vt non soluto censu biennio, aut triennio, ius ipsius contractus pereat, fiatque res ipsa commissa, eaque pactio seruari debet, cùm præsertim lege Regia. 68. Tauri ita definitum fuerit. Hodie. l. 1. titu. 15. lib. 5. Recopil. Praxis tamen, & forensis vsus apud supremam Regis tribunalia eam legem contractus, & si omninò expressa sit, tantùm admittit, & probat, vbi census perpetuus constituitur absque redimendi pacto, & res, super qua constitutus est, ipsius erat, qui pensionem annuam sibi soluendam fore cauerit, alioqui benigno quodam iure nunquam obtinet is, qui rem iure, & ratione commissi reddi sibi postulat: quod expressim iure fieri comprobat Matthæ. Affict. decisione. 80. Est enim pena cōmissi odiosa, rigoremq; habet à quo æquissime fugitur. Nam & si canonibus statutum sit, non esse admittendas constitutiones, quæ Ecclesijs damnum, & læsionem inferant, c. 1. de consuetud. nihilominus procedit, & obtinet ea consuetudo: qua inductum fuerit, emphyteutam Ecclesiæ non cadere emphyteusi, etiam si soluere pensionem biennio, aut triennio omiserit: sicuti existimant Abb. in consi. 72. colum. 2. lib. 1. Decius in d. c. 1. de consuetud. Rochus Curtius in ca. vltim. eodem titu. Fol. parua. 51. colu. 3. & Carol. Ruinus consi. 4. lib. 1. Hinc tandem apparet, non propriè, nec ex recta dictionis significatione etiam, qua canones vtuntur, hos annuos redditus, qui vulgò super rebus alienis constituti emuntur, census appellari.

Hos denique annuos redditus non posse licitè emi, etiam si constituantur ab his, qui verum rerum, super quibus constituuntur, dominium habent, probatur his rationib. Nam & hos census annuos reditus dici propriè apparet ex text. in Clem. exiui. §. cumq; annui reditus, de verbo. signi. & ibi Cardin. tradit latè And. Tiraq. lib. 1. de retract. §. 1. glo. 6. in prin.

Primum, hanc emptionem annuorum redituum iniquam esse, probatur, quia primus, & proprius vsus pecuniæ is est, vt per eam cæteræ res æstimentur, non vt ea sit sui† ipsius æstimatio. l. 1. ff. de ℈h. empt. vbi Budæ. l. 1. ff. de rer. permu. §. pretium. & §. item pretium. Insti. de emp. idem constat authoritate Aristotelis. lib. 1. Polit. c. 6. & lib. 5. Ethic. capit. 5. & Plinij. lib. 33. c. 1. non eni congruit, decem aureos, alijs decem itidem aureis æstimari. Ergo non licèt emerè annuos reditus pecunia soluendos: & sic pecuniam alia pecunia æstimare, & pecuniam pecunia emere, cum ex hoc vsus pecuniæ peruertatur, siquidem in hac specie non est pecunia medium commutationis alterius rei. Nam & eadem ratione vsura improbatur, quia pecunia pecuniam parit, sicuti primo huius libri capite ostendimus.

Secundò, hoc idem constat. Nam & mutuum non tm̄ verū sed & fictum, vsuram constituit, & inducit, c. ad nostram, de emptione, ca. illo vos, de pigno. c. in ciuitate, de vsuris, at in hac emptione annui redditus constituti in pecunia, mutuum saltem fictum, & interpretatione quadam intercedit, siquidem in contractu mutui debitor tenetur reddere idem genere. l. 2. ff. si cert. pet. transit etenim pecunia in dominium recipientis, & eius est periculum. l. incendium. C. si cert. peta. Sic & in hoc contractu, quo annui reditus emuntur, debitor, idem genere redeo re tenetur, idest, pecuniā eiusq; dominium acquirit, & periculum eius subire cogitur, vsura vero hic subesse videtur ex eo, q̄ pecunia immediate fructum pecuniarium pro rata sortis, & temporis parit, & quia debitoris inopia presti his redditibus constituendis operam dant, quemadmodum olim solebant vsum pecuniæ vsuris redimere, deinde habentes pecuniam otiosam hac ætate ob legum pœnas volentes fœneratitiam artem effugere, his emē dis reditibus auare student, & in eorum emptionem pecuniam impendunt, commodius lucrum ex ea, quàm ex vera vsura percipientes, vnde contractus hic profectò non potest, nisi magno cum animæ, & conscientiæ discrimine in Republica Christiana permitti.

Tertiò hoc ipsum apparet: vsura etenim committitur, cùm aliquid vltra sortem causa mutui recipitur, quod alibi docuimus, at in his contractibus, quibus reditus annui pecunia soluendi constituuntur, quiq; maximam habent cum mutui datione affinitatem, aliquid labēte tempore vltra sortem ipsam in eodem genere recipitur, nam si quis emerit mille annuos aureos viginti millibus, annis equidem viginti quinque sortem recipit, & vltra eam quinque millia, ergo hic vsuræ subest species, quæ omninò improba censeri debet.

Quartò, hic contractus titulo, & nomine emptionis à quibusdam probatus, nihil commune habere videtur cum emptione, quæ ex re, & pretio constat. l. 1. ff. de contra. empt. §. pretium. Instit. de empt. l. vlti. C. de pred. decurio. lib. 10. in hoc autem ℈ctu q̄uis pretium constituatur, non tm̄ adest res aliqua, quæ eo pretio vendatur. Fundus etenim, super quo constituitur census, minimè venditur: nec constituentis persona, nec item ipsa annua pensio, cum pecunia sit, igitur emptionis titulus huic ℈ctui adscriptus nequaquam eum defendere, aut probare poterit.

Quintò, authoritate doctissimorum virorum hi contractus improbantur, siquidem Saly. in Auth. Ad hæc. C. de vsuris, ad finem. Henric. Gandauensis quodlibeto octauo, quæstione 22. & Gregor. Ariminensis à Salyceto nominatim citatus hanc redituum emptionem illicitam esse censent, & vsurario crimini admodum similem, quib. suffragantur plures rationes, quas disputandi gratia Conradus, & alij, quorum statim mentionem faciemus, expressim adducunt.

Contrariam sanè opinionem probare conabimur, vt manifestum sit, hos contractus modo in Christiana Republica frequentissimos, non omninò illicitos esse, nec statim impietatis, & vsurarij sceleris damnandos esse eos, qui pecuniam in horum redituum emptionem impenderint. Et primò constat, vsum fructum posse pecunia emi l. necessario. §. vltim. ff. de peri. & commodi. & vendit. alijsq; titulis constitui. l. 3. ff. de vsufruct. §. vltim. Insti. de vsufruct. ergo sic annuus reditus saltem in fructib. emi, & vēdi potest. q̄ nemo vnq̄ ex doctis, & sapientib. negauit, vt inquit Io. Maior in 4. sent. dist. 15. q. 42. col. 1. probant latè Conrad. de contractib. quæst. 82. Io. à Medina de restitutione, cap. de censibus idem & in pecuniæ reditu erit omninò dicendum, sicuti apertissimè, & euidenter constat in domibus, & alijs rebus, quæ reditum pecuniarium præstant, & præstare solent, in his etenim apparet ex sententia omnium vsum fructum, vel partē eius emi pecunia posse, is verò vsus fructus pecuniarius est. Et ideo satis vrgenter probatur, vsum fructum etiam in pecunia soluendum, pecunia emi posse. Quid ergo obsecro, vetat, & pecuniarios reditus pecunia emi?

Secundò, hos annuos reditus pecunia emi posse, etiam vt in pecunia soluantur, deducitur ex eo, q̄ annuus reditus est merx, & inter bona immobilia computatur à iure text. est singul. in clem. exiui. §. cumq; annui reditus, de verb. signifi. quem dixit inibi singu. esse Cardi. idem probatur in Auth. de non alienan. aut permut. reb. Eccles. in princ. verb. vult enim, optimus text. in l. si quis inquilinos. ff. de loca. l. 1. in prin. l. iubemus nulli. in prin. ibi, ciuiles annonas. C. de sacrosanct. Eccles. l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. latè Alex. & Iason in l. à diuo Pio. §. vltim. 2. limit. ff. de re iudicat. idem Alex. in l. si constante. §. vlt. colum. vltim. ff. soluto matrimo. Alciat. in l. mouentium. ff. de verb. signifi. ca. latius Andreas Tiraquel. lib. 1. de retractu. §. 1. glo. 6. nu. 4. Quod si hic reditus annuus, merx censetur siue inter mobilia, siue immobilia computetur, id enim parum refert, emi pecunia proculdubio poterit.

Tertiò, eadem sententia probatur, quia ius percipiendi hos annuos, & pecuniarios reditus, æstimari potest pecunia, cum afferat realē possessori vtilitatē, igitur vendi, & emi iustissimè pōt.

Quartò, omnium consensu receptum est, me posse titulo donationis constituere Titio super domo mea decem aureos annuos in perpetuum aut temporarium reditum, & deinde Titium, eundem reditum pecunia vendere posse, q̄ & ipse Henricus Gandauensis fatetur, igitur quid vetat me eosdem reditus posse mō constituere, ac pecunia vendere? nulla profectò ratio adduci poterit, quæ verum discrimen inter hæc duo constituat.

Quintò, hæc pars instituitur authoritate Iustitiani in Auth. vt hi qui oblig. sed habe. perhib. res minor. §. quoniam versi. licebit, iuncta gl. in ibi. ex quibus constat, licitum esse curatoribus pecuniis minorum annuos reditus pecuniarios emere, idem probatur ciusdem Cæsaris Nouella constitutione. 160. quę, & si in vulgatis codicibus desideretur, refertur tamen inter Græcas, Haloandri Nouellas, quo in loco manifestè hic contractus, tanquam licitus probatur, & distinguitur à contractu mutui, & vsurario, quam quidem constitutionem retulit Carolus Molinæus in tracta. de contract. q. 75. num. 580.

Sextò post variam, & satis controuersam veterum concertationem tandem hæc sententia probatur constitutione prima à Martino Quinto condita anno, 1423. & secunda à Calixto Tertio anno itidem 1455. statuta, quæ quidem constitutiones habentur inter extrauagantes communes titu. de emptio. & vendi. quarum meminere Conrad. de contract. q. 83. conclus. 14. Rauenna in cap. in ciuitate, de vsur. Ioan. Maior in 4. sent. distinctio. 15. quæst. 4. 2. Catalogus gloriæ mundi, parte. 12. considerat. 99. Fallentia. 25. Tiraquel. lib. 12. de retract. §. 1. in glo. 6. num. 15. Carol. Moli. de contract. quæst. 10. num. 140. & Ioan. à Medina de restitu. cap. de censibus, imò & ante has constitutiones eandem opinionem probarunt Innocent. & alij magis communiter in dicto cap. in ciuitate. Bald. in repet. l. iusiurandum, col. ff. de iureiuran. Anchar. in disputatione incipienti. Antiquis, & moderni s temporibus, & pleriq; alij, quos adducunt Tiraquel. in dicta glo. 6. & Carol. de contract. in princ. num. 20. adducitq̄ue plures rationes Conrad. quæstione. 79.

Non oberunt huic decisioni ea, quæ primo loco adduximus. Nam, vt primæ rationi satisfaciamus, quamuis proprius vsus pecuniæ, sit in hoc institutus, vt per eam reliquæ res æstimentur, non vt ea sit sui ipsius æstimatio, nihil impedit, quin ex secundo, & impropriovsu, pecunia sit sui ipsius æstimatio, & cum alia pecunia commutetur, sicuti & proprius, ac primus calcei vsus est ad pedem tenendum, impropriusq; tamen, & secundus erit ad eius cum alia re permutationem, nec illicitum erit pecuniam cum pecunia permutari, sicuti nec calceum cum gladio, secundum Aristotelem lib. 1. Poli. ca. 6. & 7. Tho. lib. 2. de regim. Princ. c. 14. Caiet. in tract. de cambijs. cap. 5. & Sylvest. verb. vsura. 4. q. 2. & 3. quo fit, vt licèt in his reditib. emendis pecunia cum pecunia permutaretur, non inde colligi posset probatio efficax, qua cogeremur horum redituum emptionem damnare. Deinde nemo vnquam dubitauit, posse pecuniam auream cum argentea permutari, item & argenteam cum aurea, ergo & pecunia certæ quantitatis vnica solutione data permutari poterit cum pecunia, quæ minori summa, pluribus minoris summæ solutionibus reddenda est, siquidem minores illæ, & plures solutiones, hac vnica maiori æstimantur. Et præterea tollit ipsam primam rationem ea consideratio, qua constat, in his reditibus constituendis, & emendis pecuniam non esse pretium, nec sui ipsius æstimationem, sed ius illud percipiendi annuam pensionem pecunia emitur, & illud ius pretio æstimatur, sicut iurisdictio, ius percipiendi tributum, ius percipiendi fructus alicuius rei. Sic etenim hoc ius percipiendi annuam pensionem, & reditum annuum, q̄ formatum, & incorporeum est, pecunia emitur, & vēditur, q̄ eleganter probat Carol. Molin. in d. tract. de ℈ct. nu. 20.

Secunda ratio ex eo tollitur, q̄ in his contractibus, nec mutuum interueniat verum, nec interpretatiuum, siquidem in mutuo cogitur quis sortem soluere, at in his contractib. venditor, qui reditum annuum constituit, nusquam cogitur sortem reddere. Item in mutuo sub vsuris est principalis obligatio ad sortem, & accessoria ad vsuras, in his verò contractibus est principalis obligatio ad annuam pensionem, non ad sortem, vt docet Carol. in d. tract. de contractibus, quæstione septuagesima. Nec in his contractibus quibus annui reditus etiam in pecunia constituūtur, vsura potest dari. Ea etenim adest, cùm aliquid vltra sortem percipitur, & sic vsura præmittit sortis obligationem, hic verò nulla est obligatio ad sortem, quia illa perpetuò alienatur & transit in recipientem, si ipse nolit redimere annuum reditum, quamobrem in hac specie nihil vltra sortem recipitur, sed loco sortis perpetuò abalienatæ reditur, quemadmodum tradit Carolus in dicto libro de contractib. num. 19. cuius rationes maiori virtute hos contractus tutantur, & defendunt, quando annui reditus perpetuò constituuntur absque pacto redimendi, de quo inferius latius agemus, nam tota horum contractum improbatio, & vitia, quæ eis obijciuntur, tendunt in eum finē, vt annui reditus cum pacto redimendi omninò à Republica Christiana reijciantur.

Tertia prioris sententiæ ratio minimè obtinet, cùm in his contractibus mutuum nequaquam intercedat, & ideo vsura maximè aliena sit ab emptione horum reditūm, quemadmodum paulò ante ostendimus in proxima responsione.

Quartum itidem non obest fundamentum, quia in his emptionibus non emitur pecunia, nec annua pensio: sed ius percipiendi annuam pensionem: sicuti in primæ rationis responsione probauimus. His igitur constat, licitam esse horum reditūm emptionem, etiam si in pecunia pensio annua soluenda sit.

Cęterùm, quo res ista manifestius ad praxim deducatur, obseruandum est, has constituriones Romanorum Pontificum, qui contractus hos licitos esse decreuerunt, non tantùm obtinere in reditib. antiquitus constitutis, nam hi vendi, & emi possunt absq; aliqua dubitatione secundum Abb. in disputatione incipienti, Augerio. vltim dubio. Sed & in his reditib. qui modo tempore contractus nouiter constituuntur, q̄ in eisdem constitutionibus apertissimè probatur, & tenent expressim magis cōmuniter. Doct. o. præsertim Conrad. quæst. 79. conclus. 8. Floren. 2. par. titu. 1. capit. 8. §. 14. Ioannes à Medina de restitutione, cap. de censibus, Carol. Moli. de contract. in priucip. nu. 20. & quæst. 62. & quæst. 98. quo in loco scribit, nihilominus esse maiorem fraudis suspicionem in epitome reditus nouiter constituendi, quàm antiquitus iam constituti.

Item & hæc annui reditus pecunia soluendi emptio licita erit, etiam si reditus ad vitam tantum ementis cōstituatur, eoq; mortuo extinctus censeri debeat. Imò iustior est cæteris hic ℈ctus propter certitudinem † lucri, & damni. l. si ea l. C. de vsuris. l. de fideicōmisso. C. de transact. notatur in l. si pater puellæ. ff. de inofficio. testamen. mortuo siquidem emptore, non est reddenda sors ipsa, quæ in precium data fuerit, atque ita hac, & alijs rationibus hanc opinionem probant Conrad. de cōtractib quæstione 81. Abb. in disputatio. 5. colum. penult. Innocen. & ibi Docto. in dict. capit. in ciuitate. Oldrad. consi. 207. Florenti. 2. parte titu. 1. cap. 8. §. 11. Bal. consi. 292. lib. 5. & idem consi. 416. & consi. 18 lib. 1. & consi. 154. lib. 2. Ioan. à Medina, de restitu. cap. de censu temporali. quorum opinio communis est secundum Ias. in l. 1. lectione. 1. num. 63. C. de summa Trini. Carol. Molin. de contract. quæst. 72. Nec in hac specie dubitandum est, tamesi hunc contractum illicitum esse censeat Henricus Gandauensi, quodlib. 1. quæst. 39. & quodlib. 2. quæst. 15. qui cum vsurarium esse asseuerat, q̄ iure probari non potest, cum verè ℈ctus hic iustissimus sit, modo pretio iusto emptio fiat, ita tamē, q̄ propter deceptionem vltra dimidiam locus erit constitutioni. l. 2. C. de rescind. vendi. si verò deceptio intra dimidiam contigerit, in foro exteriori minimè rescindetur ℈ctus. nec ratione læsionis fiet cōpensatio, q̄ tradidere Anch. in dicta disputatione, Antiquis, & Modernis temporib. 1. casu, & Conrad. quæst. 81. conclus. 2. ad finem. Alibi tamen tractabimus, q̄ sit iustum pretium horum reditūum, qui quotannis sunt pecunia soluendi, & ideo huic negotio modo supersedentes lectorem admonemus cautè legendum ipsum Philippi Decij, viri ne hercle, ac omnium testimo

3 nio

nio eruditissimi,is etenim cons.123. ꝓbare nititur, emptionem annui reditus ad vitam ementis,constituti, & pecunia soluendi, esse illicitam,& præsumi vsurariam ex coniecturis,vtiturq; plurimum Doctorum authoritate,quib.ipse cõsentio, modo non quibuslibet coniecturis,nec omnibus,& singulis, quæ per Deciũ referuntur,locus sit ad vsuræ, & fraudis præsumptionem inducendam, sed iudicis rectissimi, & prudentissimi arbitrio ea res omnino delegetur.

Sunt & alij, qui hac de re tractantes opinantur iustè, & sanctè emi posse annuos reditus pecunia soluendos,ad certum, & definitum tempus,etiam si reditus ipsi certi constituantur,nempe decem annui aurei ad annos quindecim,id etenim iure fieri posse absq; vllo crimine,& vsure vitio,quamuis tempore contractus reditus constituatur,tenent Conrad.quæst.79.concluſ.3.5.& 8.& quæstione.80.concluſ.3. Carolus de contractib.quæst. 71.& 67.& 68.& quæst.62.qua in re notãdum est, hunc contractum nullam habere fraudis suspicionem, vbi hoc tẽpore emptor ex varijs solutionibus nihil vltra pretium datum,recepturus eum.Quod si vltra pretium conuentum emptor per particulares solutiones aliquid recepturus sit,tunc hic ℨctus dubitationem habet, & tamen non potest rigore iuris, & iustitiæ reprobari,vt fatentur Conrad.dict.quæstione 80. concluſ.4. Carol.dicta quæstione.62.& 71.Io.à Medina de restitu.cap.de censu ad tempus determinatum. Nam cùm venditor non teneatur,nec cogi possit sortem ipsam reddere,procul abest hic contractus à usuris,& ab vsuræ vitio.At si dixeris,venditorem pluribus solutionib. definito tempore separatim factis sortem reddere,& aliquid vltra eam,responsio est euidens ex eo,ꝙ hic emitur certo pretio ius illud percipiendi annuam pensionem decẽ, aut quindecim annis, & tantum valent centum aurei ſtatim,& vnica solutione dati,quantum centum & viginti,aut centum & triginta tredecim annis soluendi,eque distributis quolibet anno solutionibus.Qua ratione non potest hic contractus manifesto vitio notari,tametsi consulendum sit, vt ab eo Christiani abstineant.Est etenim admodum suspectus, ac sanè tanto majorem suspicionem habet, quanto Titius, & breuiori tempore tota sors,& pretium ipsum recipitur authore Carol.d.quæst.71. Expedit tamen omnem abesse fraudem,& lesionem in pretio horum redituum,ad definitum tempus constituendorum,si in vsum admittantur,ꝙ minimè consulerem,imò hunc ℨctum à Republica relegandum,& abiciendum, fore vtile admodum existimarem.Ex hoc verò nequaquam censeo damnandum fore horum redituum emptorem,etiam si per varias,& annuas solutiones aliquid vltra pretium,ꝙ dederit,recepturus sit, modo in arbitrio boni viri intra limites iusti moderaminis contineatur. Nam si nihil posset percipi vltra prerium,sequeretur,eodem pretio emendum esse annuum reditum ad triginta annos,quo perpetuus,& item inde constat,eiusdem esse valoris annuum reditum temporarium,& ad certum tempus constitutum, cuius & perpetuus, vt patet in reditu temporario constituto ad viginti annos,qui si ad rationem vnius pro viginti foret emendus, eodem profectò pretio posset emi perpetuus reditus.

Verùm in hoc,de redituum annuis emendis,tractatu,elegans
5 ab omnibus iuris vtriusq; diuini,& humani † professoribꝰ.quæstio discutitur: quæ tractat, an necessario hi reditus sint constituendi super certis fundis,aut rebus, alioqui sint prorsus illiciti, & eorum constitutio iniqua? Et sanè plerisq; visum est, hos ℨctus illicitos forè censendos,& eorum emptionem vsurariam, vel saltem huius criminis vitio suspectam, & ideo reprobandã fore.Ex ipsis constitutionib.Romanorum Pontificum, à quib. traditur, hos annuos reditus super bonis aliquot constitui, & idem ratione probatur; cùm alioqui iniquum esset emptorem nullum subire rei emptæ periculum;sed semper tutum esse, reditumq; saluum fore,contra l.1.C.de peri.& cõmo.rei vendi.§. cum autem.Insti.de emptione,vnde oportet ad iustitiã huius ℨcti, ꝙ reditus ꝓstituatur super bonis certis, ita vt peremptis illis perimatur & census, secundum Io.de Ligniano in c. in ciuitate,de vsur.& in c.vlti q.1.eo.tit.Aret.cons.151. viso themate, col.3.Abb.in disputatione col.vlt.Laurent.de Rodulphis in ca. consuluit.2.par.q.12.Ang.in summa.verb.vsura.versi.78.Chassanæ.in catalogo Gloriæ mundi.par.12.considerat.98. Fallent. 25. eundem cons.63.nu.6.vbi sentit hanc sententiam communem esse,cui suffragatur opin.Inno.qui in dicto cap. in ciuitate. scribit de his contractib.agens,illicitum esse,ꝙ ille, qui dicitur emptor constituat in se reditum,vel censum,quo se obliget ad reddendum in pecunia,vel in specie alia plus,quam acceperit.Quæ quidem verba authore Cardin.col.3. ibidem difficilem habent intellectum.Sed Petrus de Rauenna in eod.tit.Lauren.d.q.12.& Sylvest.verbo.vsura.2.§.12.videntur ea aperire, dum existimãt, illicitum ℨctum,quo quis constituat redituum annuum duodecim super re,quæ octo tantùm reddit: obligatione tamen prætermissa qua cõstituens rẽ ipsam promittit incollere pro illis duodecim ratione mercedis.Fit igitur,vt hæc pactio illicita sit ex eo, ꝙ pars reditus annui verè super re aliqua non constituitur. Imò tradit constanter Chassanæ.in d. fallent. 25. idem in consuetud. Burg.rub.11.§.6.in prin.& cons.63.num.6.non posse hunc annuum reditum constitui nec enim super omnib.bonis alicuius, & si super rebus incertis,sed oportet ꝙ super reb.certis constituatur,adduxit huius sententiæ authores Conrad. & Lauren.à Rodulph.quorum prior quæst.83.concl.13. & posterior in d.c. consuluit.2.par.q.13.contrarium expressim approbant tenentes, sat esse ad iustitiam huius contractus ꝙ reditus constituatur super omnib.bonis alicuius,vel super rebus incertis, ita ꝙ non sit necessaria certarum rerum nominatio,idem asserunt Io. à Lignano in d.c.vlt.quæst.1.& Carol.Moli.de contract.in princ.nu.22. Est igitur communis omnium sententia,necessarium fore,vt hic contractus licitus sit,nec censeatur vsurarius,ꝙ constituatur reditus super bonis aut rebus aliquot. alioqui constitutis annuis reditibus super persona vendentis,illicitus erit contractus.idem tenent Lauren.dicta 2.parte quæst.11 15. & 18. Florent. 2. parte tit.1.cap.8.§.10.

Ego sanè,& si videam frequentissimo omnium consensu in hanc sꝛtam itum esse,iure verius esse censeo, annuum reditum etiam pecunia soluendum etiam cùm pacta redimendi,constitui poss. solum obligationi personali,absq; generali,incerta,speciali,vel certa bonorum,vel rerum assignatione,& hypotheca. Nec sum primus huius opinionis,& sententiæ author,siquidem in specie eam iam pridem ante nos probarunt Conrad.de ℨct. quæst.74.& 75.pluribus adductis rationibus,& q.83. conclu.13. Carol.Molinæ.de contract.num.22.& apud Hispanos Ioannes à Medina vir insignis eruditionis in tracta. de restitutione. quæstione de censibus colu.5. penes quos latissima est, & omnium diligentissima huiusce conclusionis probatio, ipse nihilominus paucis eam veram esse ostendam,quam & post primam huius operis editionem palam defendit Dominicus Scoto lib.6.de Iustitia & iure,quæst.5.art.1.Sed & Io.Maior in 4.dist.15.q.44. *
„ Et Othomanus de vsuris,cap.14. lib.2. * Eandem veram esse, „ quamuis obiter,existimauit.

Primum etenim constat, iustè,& licitè, posse ita hunc annuũ reditum constitui,& contractum hprum reditum,ac pactionẽ fieri,vt reditus constituatur super certis bonis, quib.peremptis adhuc venditor teneatur reditum soluere, nec ea obligatio bonis,& reb.nominatis extinctis, alia est,nec esse potest, quàm psonalis,vt constat,igitur hic reditus super persona tantùm cõstitui poterit.id verò,ꝙ adsumpsimus ad hanc argumentationem probatur in eisdem Romanorum Pontificum constitutionib. quarum priori versi.sed ad hoc & posteriori, versicu. sed idem ementes,sentiunt ipsi legumlatores,quòd peremptis bonis, super quibus census fuerit constitutus, salua maneat obligatio ad annum reditum, licet nen possint venditores cogi ad solutionem sortis,& pretij, quod datum fuit pro ipso iure percipiendi annuos reditus,etiam cum pacto redimendi.Nam si peremptis bonis, & rebus, foret itidem perempta obligatio soluendi annuum reditum, hoc expressim Romani Pontifices explicuissent,sicuti de obligatione reddendi sortem in specie respondерunt,vnde fit,vt hæc emptio annuorum redituum possit ea cõditione,& lege fieri,ꝙ etiam peremptis bonis,nihilominus maneat venditor obligatus ad pensionis solutionem,idque in praxi plerunque tractatur.

Secundò,eadem sententia comprobatur ea ratione,qua constat,posse quempiam gratis personali obligatione promittere alteri annuam pensionem pecunia soluendam,& eam super ipsius personam constituere, igitur idem efficere poterit propter pecuniam constituto sibi,& soluto pretio,cum nulla valeat,nec possit discriminis ratio congrua assignari.

Tertiò idem apparet, quia potest quis locare ob mercedem pecuniæ operas suas.l.qui operas & l. in operis. ff. loca. ergo & eas vendere potest,nec ex hoc libertatem vendit.

Quartò,si contractum istum, de quo tractamus, diligenter examinamus, procul dubio deducemus ab eius radice, obligationem ad solutionem annui reditus præcipuam, esse personalem,fundum autem, vel rem ipsam, super qua reditus constituitur,accessoriè apponi pro certiori,& saniori solutione, & iõrem ipsam specialiter nominatam,iure pignoris, & hypothecæ accedere,tex.celebris in l.fundus quem,& ibi Bar.ff.de annuis legatis,cuius ipse memini in c.Raynutius,de testamen. §.10. nu.7. inde fit,vt principalis obligatio,quæ personalis est, hic consideretur,non accessoria.& ideo etiam ipsa re perempta, & extinta adhuc manet obligatio psonalis ad annui reditus solutionem, optimus tex.in l.creditor qui non idoneum.ff.si cert.pet.& in l. aduersus,vbi glo.Bar.& Bal.C.de actio.& obliga. ea etenim est natura pignoris,& hypothecæ, vt etiam si pignora petierint, debitor

debitor ipse teneatur æs alienum soluere,quod apertissimi iuris est, quamobrem, vbi hic annuus reditus titulo emptionis, & venditionis constituatur super re,vel fundo, qui non est ementis,sed vendentis,& reditum constituentis, quãuis minimè expressum fuerit,ꝙ perempta re,maneat obligatio personalis salua,nihilominus tacitè id intelligendum est, saluaq; manet obligatio personalis ad solutionem annui reditus super re peremꝑta constituti,ꝙ in hac specie tradit Carol.Molin.in consuetud. Parisien.titu.1.§.11.num.15.quo in loco docet, aliud esse quando reditus constituitur super certo prædio limitatè aliud, ita quòd constituens,& eius heredes non teneantur ad solutionem illius reditus, nisi ratione rei & quandiu illam possideant, nam tunc perempta re,perimitur & ipse reditus,nec vlla adest persꝛnalis obligatio, quod est omninò, ac perpetuò hoc in tractatu considerandum.

Hæc verò hypotheca, quam huic obligationi personali de
6 soluendo annuo reditu,appositam esse censemus,non † omninò sequitur leges aliorum pignorum, & hypothecarum. Nam licèt alioqui possessor tertius,qui nec contraxit, nec ℨhenti hæres extitit,conuentus hypothecaria possit opponere,excussionis nondum actæ exceptionem,authen.hoc si debitor.C.de pignori.cum alijs similibus,possessor tamen prædij,super quo annuus reditus fuerit constitutus,conueniri poterit ad eius solutionem, etiam nulla facta,nec præmissa excussione,quia hęc reditus constitutio super aliquo prædio hypothecam inducit, fortiorem quidem omnibus alijs quo ad hunc effectum absq; præiudicio priorum creditorum,cum videatur ius quoddam sup ipso fundo constitui tanquam onus ipsius fundi,ꝙ transeat in quemcun que eius possessorem, & ideo quilibet etiam singularis successor,qui fundum possideat, cogendus erit hunc redditum soluere,ac denuò præmissa obligatione emptorem ipsum recognoscere,vt dominum illius iuris percipiendi annuum reditum ex ea re,sicut in specie adnotarunt Guido Papæ, quæstione. 42. & quæstione.570.& Chassanæ.in consuetud.Burgun.rub.11.§.6.in prin.num.2.& in versi.aduerte.nu.16. qui & si hanc opinionem potius ad consuetudinem Galliæ, quàm ad ius commune referant,præmittunt tamen idem esse,vbi annui reditus constituuntur super aliquo fundo tanquam ius reale, & seruitutis adhærentis eidem fundo,quemadmodum & apud Hispanos passim constitui solent.Sic sanè ꝙ diximus non esse necessariam excussionem, vt possessor fundi ad solutionem reditus cõueniri possit,ab eadem radice procedit,& notat Chassanæ. d. §.6. & rub.5. „ §.2.nu.33. * In hac siquidem redituus annorum constitutione „ super certis prædijs actio hypothecaria principalis censeri debet „ tametsi iure ordinario si res pro solutione debiti,ꝙ non renasci „ tur quotanis fuerit obligata,hypothecaria personali actioni ac- „ cessoria est,ꝙ optime explicat Boerius decisione.295.nu.16. *

Hinc etiam deducitur, posse annui reditus emptorem, si voluerit, omisso tertio suadi possessore agere ad annuum reditum aduersus ipsum constituentem,vel eius hæredes, & si ipsi non possideant rem super qua reditus fuerit constitutus, quod iure, & consuetudine,ac ipsius contractus legib. palam constat. hoc autem fieri non posset, nisi concederemus, & verum esset hos reditus actione sola personali plerunq; subsistere, sed & si hæc sententia vera sit in eo,qui reditum vendidit, & constituit, & in eius hæredibus,in eo tamen, qui tertius possessor est, & ratione huius possessionis coactus fuerit recognoscere ipsum creditorem,titulumq;ne nouum eidem facere, non idem erit nam hic tantum erit obligatus reditum soluere, dum fuerit eiusdem rei possessor:ꝙ si res illa absq; fraude possessoris,qui recognouerit, ad alium deuenerit,non poterit prior possessor ad solutionem reditus conueniri.Quia recognitio personalis obligatio,& titulus nouus,non plus afficit quo ad substantiam obligationis ipsum recognoscentem, quam is antea virtute possessionis tenebatur.Interponitur etenim ea obligatio etiam personalis ex necessitate possessionis,& oneris,adhærentis rei possessæ,& ideo est intelligenda solum inquantum necessitas ipsa postulat, cum nõ fiat animo inducendæ nouæ dispositionis, sed ad effectum, vt possit competere executionis ius contra ipsum recognoscentem,sicuti probare nititur Carol.Molinæ in consuetud.Parisi.§. 11.nume.19. cuius opinionem ipse intelligerem veram esse, nisi aliud expressim instrumento recognitionis probetur,siquidem id obseruandum erit, cum voluntate contrahentis adscriptum fuerit. Illud tamen erit obseruatione dignum, ꝙ aduersus tertium possessorem habentem ius à debitore annui reditus habet locum ius exequutionis parate quo ad ipsa bona specialiter pro solutione constituta, si in contractu fuerit appositum pactum de non alienandis illis rebus, sicuti frequentissimè apponitur,ꝙ deducitur ex notatis à Roderi.Xuares in repeti.l. post rem. ff.de re iudicat.post octauam ampliationem ad legem Regiam.

Constat igitur, in his annuis reditibus constituendis non esse necessarium, quod constituantur hi reditus super bonis certis, nec incertis. imò posse personali tantum obligatione præmissa constitui,quamuis pauci reperientur emptores, qui eos emere velint aliter,quam super bonis,& rebus certis constitutos, vnde apparet eam bonorum assignationem,& appositionem potius fieri in vtilitatem creditoris,& ementis reditum,quam in commodum debitoris,qui reditum vendit,& constituit,& cum tanto iustitior sit hic contractus,quanto facilior est, & minus grauis nisi venditori,qui coactus necessitate, & inopia, ita cum creditore contrahit,planè sequitur, non minori iure licere hos reditus constitui absque rerum, & bonorum obligatione, quam si eis nominatim huic iuri suppositis venditio reditus fiat, quod tradit Carolus Molinæus,de contractibus. nu.22.

Non obstant constitutiones Martini Quinti,& Calixti, Romanorum Pontificum, quia in eis mentio fit horum contractuum iuxta communem vsum contrahendi, nempe constitutis his redditibus super rebus,& bonis certis ad maiorem emen tis tutelam,& indemniratem,& vt is certiorem,& tutiorem habeat reditus solutionem,quam si in persona tantum agere possꝛt.Nec tamen ex hoc inibi vetitum est, eosdem contractus fieri præmissa tantum personali obligatione.

Quod item diximus in prioris sententiæ probationem,facilimè tollitur,cum emptor in his contractibus minimè emat ipses res,super quibus constituitur reditus, sed ius percipiendi annuum redituum,& illius iuris periculum ad eum pertinet.Nam si res perirent,aut non suppositis rebꝰ.venditor moreretur absq; hæredibus,& bonis,profectò ius omnino vanum esset, eiusque periculum satis ipsi emptori incumberet.Imo multò maius periculum emptori imminet, si reditus hi annui obligatione tantum personali constituantur,quam si super certis rebus fuerint constituti. Et ideo rei emptæ hac in specie periculum ad emptorem omnino pertinet, & quandoque maius, siquidem melius est pignori incumbere,quàm in personam agere.Et præterea si adhuc vjuente venditore periret res, super qua fuit reditus constitutus, non posset cogi venditor reditum illum super alia re constituere,quemadmodũ probat Carol.Molinæ. de contract. 8. vnde satis periculi imminere venditori, & imminet, qui in personam sæpissimè agere cogetur. Deinde non est inconueniens,quod venditor rei vendiræ periculum subeat, modo pro hoc periculi onere subeundo aliquid vltra solitam æstimationem,quasi pretium periculi recipiat.l.periculi.ff.de naut.fenor. l. prima. C. eodem tit. quod patet in venditione annui reditus certi,& perpetui iusto pretio æstimati,siquidem & ad iusti pretij æstimationem considerandum erit,quod nullum emptori vel parum,aut leue periculum incumbit.Non obest itidem,quod ex Innoc.authorirate asseuerare videntur Lauren.à Rodulphis, Petrus de Rauenna,& Sylvest.paulò ante à nobis citati.Quia id falsum esse apparet ex his,quæ modo adduximus,cum personalis obligatio sufficiens sit ad annui reditus constitutionem. Et profectò Innocen.aliam mentem,aliumque sensum habet diuersum equidem, ab eo, ꝙ præcitati Docto. opinantur.Censet etenim iniquum esse contractum quo dives aliquis habens domum quotannis reddentem tantum quinque, eum vendit pro centum pauperi non habenti vnde pretium soluat,constituenti tamen octo,aut decem super eadem domo annuatim soluenda,addita personali obligatione. Et adhuc ipse opinor sententiam.Inno.falsam esse,modo iustum pretium annui reditus accedat,quo quidem intercedente non video quid iniquum in eo contractu fiat. venditur etenim domus ipsa iustè pro centum aureis,licet tantum quinque quotannis reddat ex locatione,emptor autem cum non possit pretium hoc conuentum soluere, pro eodem pretio constituit annum redituum perpetuum,vel redimibilem iustè æquiualentem pretio centum aureorum,vt de idem est, ac si venditor centum aureos, quos accepisset ab emptore in pretium domus, statim tradat ipsi emptori in pretium annui reditus constituendi, quamobrem si in pretij æstimatione inquitas absit, vterque contractus compendio fieri rectissimè poterit.quod & alibi nos adnotauimus ad l. curabit. C. de actio.empt.c.4.huius libri.num.6.Hæc vero hac in quæstione respondemus rationibus his animaduersis, & exactè consideratis,quæ etiam seclusa quacunque lege humana, huius contractus, quo annui reditus constituuntur, & emuntur soluendi in pecunia,iustitiam,& ius demonstrant. Nam eo iure, eaque ratione,gb. contractus hic iustus censetur, rebus quibusdam nominatim,vel in genere expressis,super quibus annui rꝛditus constituuntur,eisdem profectò iustus item censendus erit,si persꝛna lis tantum obligatio ℨctui accesserit.Tametsi pium,ac Christianum lectorem admonitum esse velim,vt omnino ab hoc contractu abstineat,ne fortassis eius occasione pateat in Republica Christiana amplior vsuris locus.

Quæritur deinde, quid si annuus reditus decem aureorum consti-

constituatur super tribus prædijs aut domibus, quæ quidem ad plures, & tertios possessores deuenerint, qui nec contraxerunt cum emptore annui reditus, nec eius hæredes sint, qui illum vendiderit? An emptor possit insolidum à quolibet possessore exigere integrum annuum reditum, vel teneatur omnes possessores pro rata, vt aiunt, in iudicium vocare, nempe quemlibet pro tertia parte tantum, aut pro ea, quæ attenta & inspecta cõditione cuiuslibet pretij, ipsum contingere potest annui reditus onere? Qua in re oportet prænotare, creditorem, cui plures res fuerint iure hypothecæ obligatæ, posse aduersus quemlibet
7 ex pluribus † earundem rerum possessoribus insolidum agere ad integram debiti solutionem, nec posse cogi contra omnes, actionem hypothecariam, aut contra eorum quemlibet pro rata deducere in iudicium, hoc probat tex. secundum glo. & Bart. ibi in l. Moschis. ff. de iure fisci. quo in loco ipsum constat verum esse, etiam si hi possessores non sint hæredes, nec successores illius, qui actione personali tenebatur. idem Corne. consi. 135. lib. 1. Ioan. Ferrariensis in Practic. libello responsionis ad actionem hypothecariam. §. exceptionem. nume. 24. Iason §. item si quis in fraudem. num. 128. Institu. de actioni. Antoni. Fanensis de pignoribus primo membro. 8. partis. princ. nume. 50. quam sententiam iure veram esse censet Mathæus Afflict. in constitutioni. Neapolita. lib. 1. rubr. 17. num. 26. quibus suffragatur, quod hypotheca est individua. l. rem hæreditariam. ff. de cuictio. l. pignoris. ff. de pignori. Bald. in l. quanditu. C. de distract. pignor. Et quod alioqui creditor cogeretur cum pluribus rerum possessoribus litigare, & à pluribus separatim particulares solutiones recipere maximo cum discrimine, & grauissimis expensis. Contrarium tamen placuit Dino in d. l. Moschis. Ioan. Fabro in d. §. item si quis in fraudem. nume. 26. & Chassanæo in consuetud. Burg. rub. 5. §. 2. num. 37. quam opinionem æquiorem esse, & ea ratione seruari Regno Neapolitano testatur Mathæ. Afflict. in d. num. 26. Nec omninò prior sententia probatur in dict. l. Moschis. imò fortassis hæc posterior, cùm ibi Iurisconsultus responderit: contra omnem possessorem agendum esse. quæ quidem responsio intelligi poterit, vt contra omnem possessorem pro re possessa, & eius ratione, ac pro eius parte agatur. & sic pro rata, deinde text. in l. creditoris. ff. de distraction. pigno. l. prima. C. si vnus ex pluribus hæredibus credit. vel deb. procedunt, quãdo debitor ipse possidet vel aliquis ex eius hæredibus omnes res obligatas, aut aliquam earum. Nam eo casu hypothecaria actio competit in solidum, & re possessa per vnum ex hæredibus: nec fit diuisio quo ad hoc sicut fieret quo ad actionem personalem: quod optime explicat Socinus in consi. 75. col. pen. lib. 1. Quamobrem quibusdam visum est, pluribus possidentibus res hypothecæ titulo obligatas, qui non sunt debitores hæredes, non posse creditorem hypothecaria agere aduersus quemlibet eorum in solidum, sed oportere pro rata, vt aiunt & parte possessa eos in iudicium vocare, quorum opinio profectò maximam æquitatem habet. Sed nihilominus prior sententia verior est, & omninò comprobatur authoritate Iurisconsulti in d. l. Moschis. Quia dictio omnis singularis numeri, cuilibet in solidum actũ tribuit. gl. Bar. alij in d. l. Moschis. Bar. Imola, & Doct. in l. hoc ar. ff. de hæredibus instituendis Sic & Speculat. titu. de obligatio. & solutio. §. 1. num. 46. versic. item debitor meus. eandem opinionẽ elegit, quam ipse opinor magis cõmunẽ esse. Sed quia hypotheca, qua deducitur ex constitutione annui reditus super aliquo fundo, aliqua ex parte differt ab ordinarijs hypothecis, & præterea quodammodo similis est contractui quo iuxta formam iuris Pontificij census constituebatur, & modo constituitur ad imitationem fundi vectigalis, existimo quòd constituto annuo reditu decem aureorum super tribus fundis ea constitutio in vim & virtutem constitutionis annui reditus non sit in so
1 lidum, sed pro parte cuilibet fundo iuxta eius qualitatem, & quantitatem competenti, intelligenda, vnde si hęc tria prædia ad tres eorum singulares possessores deuenerint, quilibet pro æqua, & iuxta parte annui reditus cogendus erit cum soluere, & agnitionem ac recognitionem facere, non equidem in solidũ, secundum Guidonem Papæ. quæstione. 432. Chassanæ. in d. §. 2. num. 35. Rupellanum in lib. 1. Forensi. Institutio. c. 10. ex tex. singulari in cap constitutus. de relegio. domi. vbi Panormit. nu. 8. Anchar. num. 13. huic sententiæ plurimum suffragantur. Et ideo ad quæstionem propositam respondendum esse censeo, ratione, & iure constitutionis annui reditus, non posse nec ad recognitionem reditus, nec ad ipsius solutionem per creditorem cogi, nec in iudicium vocari tertium possessorem, nisi pro rata, & pro ea parte, quæ distributione facta pertinere poterit ad rem per eum possessam, non autem in solidum, q̃ præter authoritatem Guidonis, C. Chassanæi, & Rupellani in ratione comprobatur, quia hæc hypotheca deducta à constitutione reditus irregularis est. Et licèt regularis esset propter æquitatem, quam modò ad intellectũ d. l. Moschis. insinuauimus, isthæc opinio admittenda erit. non inficior opinionem istam dubiam esse atq; ideò in praxi apud Hispanos rarissimè receptam fuisse, imò scio cõtrarium definitum iudicum sententia esse frequentissimè. Nam & decisio capituli. constitutus. obtinet in censu, & pensione constitutis super pluribus Ecclesijs. quo casu materia subiecta exigit ex mente contrahentium, q̃ quælibet Ecclesia pro parte onus illud sentiat. deinde illud habet locum in proprio censu, cuius vetera iura meminere. Sed tamen etiam in hoc redimibili, fortassis casus contingens, eiusque circunstantiæ indices persuadebunt, vt opinionem Guidonis sequantur.

Quod si ad solutionem reditus agatur hypotheca ordinaria, quæ solet apponi in genere erga alia bona constituentis reditũ
8 præter illa, super quibus † speciatim fuerit constitutus, tunc locus erit actioni in solidum aduersus quemlibet tertium alicuius rei possessorem, iuxta Bar. opinionem in d. l. Moschis. imò & si ex pluribus constituentis reditum hæredibus, vnus rem aliquam ex his super quibus reditus fuit constitutus, possideat, pro rata tantùm non in solidum conueniendus is erit ad recognitionem, & rolutionem annui reditus. Cùm non agatur eo casu hypothecaria actione simpliciter, sed ratione constitutionis, & assignationis annui reditus super eadem re, quæ facta videtur pro rata, & distributiuè, licèt in hac specie aduersus constituentis hæredes contrarium censeat iure verius esse Rupellanus in dicto cap. 10. per l. primam. C. si vnus ex pluribus creditor, vel debitor hæredita. quæ quidem obtinet vbi ordinaria hypothecaria agitur, at nos hic tractamus de quadam hypotheca, quæ non omnino similis est cæteris, sicuti superius adnotatum est.

Ex Capite Sequenti.

S V M M A R I V M.

1 *Ex pacto adiectionis in diem, vel legis commissoriæ dominium transfertur absque noua traditione.*
2 *Pactum retrouendendi, etiam si fiat verbis directis non inducit translationem dominij absque noua traditione.*
3 *Intellectus l. si cum venderet ff. de pigno. actio,*
4 *Pactum de retrouendendo, cùm alioqui licitum sit, contractum tamen suspectum reddit.*
5 *Quid de pacto de retrouendendi dationi in solutum adiecto, vel emptioni annuorum reditum?*
6 *Latè discutitur interpretatio tex. in l. Regia. 1. tit. 2. lib. 8. ordinat.*
7 *Annui reditus an emi possint ea lege, vt intra certum tempus liceat eos, non postea redimere.*
8 *Pactum, q̃ venditori non liceat ante certum tempus rem redimere, an sit licitum, & quid in annorum redituum emptione?*

Pacti quod de retrouendendo vulgò dicitur, propria vis, & natura expenditur.

CAPVT VIII.

QVoniam hac ætate in his q̃stituendis annuis reditib. reuendendi pactio sæpissimè apponitur, opportunè tractabitur, quam vim hæc pactio in contractib. habeat quo ad translationem dominij, & an ex pacto de retrouendo p̃sumatur contractus vsurarius? Nam hæc clausula reuendendi solet ita variè concipi, & scribi, vt non leuis sit dubitatio, an trãseat dominium rei vendenditæ in primum vẽditorem statim, quòd condicio vel tempus secundæ venditionis euenerit, absque alia traditione. Qua ratione aliquot conclusiones explicabo, quo hæc controuersia facilius dissolui possit.

Prima conclusio. Ex pacto † adiectionis in diem vel legis cõmissoriæ transfertur dominium absq; noua traditione, & ideo competit rei vendicatio. subiiciam ad faciliorem intellectum vtriusque pactionis exempla. Est etenim pactum legis commissoriæ, cùm ego Titio rem vendo centum aureis, & eam trado ea lege, & conditione, sit si intra mensem pretium non soluerit, res sit inempta. Pactum aũt adiectionis in diem concipitur in hunc modũ, vendo rem Titio ita quidem, vt si intra mensem alius meliorem cõditionem attulerit, aut pretium addiderit, res sit inempta: aduenienteq̃ siquidem cõditione transit dominium absq; traditione in priorem venditorem, qui legem ꝯtui dixerit. tex. optimus. in l. si q̃s hac. ff. de rei vendicat. vbi in prin. traditur exemplum actiectionis in diem, & de pacto legis commissoriæ. tex. in l. vlt. ff. de l. communi. l. commissoriæ. verb. vendicare. C. de pact. inter empto. & vendi. gl. communiter recepta in l. traditionib. C. de pact. Bal. Saly. & alij in l. ab empt. ff. eo. Bar. & Paul. in l. in diem. ff. de aqua pluuia. arc. idem Bar. in l. 3. §. Marcel. ff. de in diem adiectio. tex. ad idem in l. si hominem. ff. de vsucapio. & in l. si duob. ff. de diuers. & temp. præscrip. tradit Dec. in consi. 187. num.

nu. 4. ex quibus apparet hanc opinionem communem esse. Quæ planè procedit non tantum in pacto concepto verbis legis commissoriæ specialibus, & expressis: sed & in eo, quod æquipollentibus verbis additum fuerit. Non enim verba, quæ à Iureconsultis legi commissoriæ adscribuntur, de forma sunt: sed sufficiunt æquipollentia, vt sunt omnia, quæ important contractus resolutionem ipso iure, & directò, qualia sunt hæc: habeatur cõtractus pro infecto, & illa verba, quæ exequutionem facti significant, & præmittunt resolutionem ipso facto, tex. & ibi Bald. in l. vltim. §. 1. ff. de rescind. vendit. sicuti constat, vbi actum fuerit, quod in defectum solutionis possit venditor sine iudicis ministerio rem ipsam assumere, possidere, & frui propria authoritate. quod in specie adnotauit Carol. Molinæ. in consuet. Parisi. titu. 1. §. 23. nu. 11. cuius sententia iudicio supremorum iudicum confirmata fuit, quemadmodum ipse Carolus testatur in Alex. consi. 10. lib. 1.

Hæc verò conclusio iure, & frequenti omnium consensu admittitur, vbi pactio ista apponitur contractui venditionis statim, &, vt aiunt, in continenti. Nam si ex interuallo adscripta, additaue fuerit vtcunque fiat, etiam verbis directis, & proprijs legis commissoriæ, vel adiectionis in diem concepta sit, non transfertur dominium in venditorem primum absque traditione. glo. celebris in d. l. ab emptione. verb. cogaris. quam inibi Doctor. sequuntur. Bal. Salyc. & Dec. in d. l. traditionibus. Paul. Castren. in l. 1. ff. de donationibus. Alexan. & Aret. in l. qui absenti. §. 1. colum. 2. ff. de acquir. possessidem Alexand. in l. 1. colum. 3. ff. solut. matrim. idem Alex. consi. 1. nume. 7. lib. 1. & alij plures, quorum meminit Andr. Tiraquel. lib. 2. de retract. §. 1. glo. 7. nume. 4. & 5. Nec enim ex his pactis legis commissoriæ, vel adiectionis in diem ipso iure resoluitur venditio: cùm hæ pactiones ex interuallo in cõuentionem deducuntur. Quamobrem oportet semper aduertere, & hac in re perpendere: an hæc pacta in ipso contractu statim scripta, & conuenta fuerint, an ex interuallo in pactionem adducta.

Secundò, eadem conclusio planè vera esse censetur, quando pactio legis commissoriæ, vel adiectionis in diem concipitur verbis directis: si verò verbis obliquis concepta fuerit, constat non transferri dominium absque noua traditione: secundum gloss. insignem in l. 1. ff. de donationib. & inibi Bart. & Paul. Castren. idem Paul. l. 1. colum. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. Alexand. in l. Pomponius. §. præterea. ff. de acquir. possess. colum. vlti. Iason in d. l. ab emptione. num. 7. & 8. Rube. consil. 58. num. 2. Curti. Senior consi. 12. Alexand. in dict. consi. 10. colum. 3. Bald. Salycet. & Paul. in d. l. ab emptione. quorum opinio communis est, sicuti fatetur Andr. Tiraquel. in dict. glo. 7. num. 17. & eam probat text. in 13. C. de pactis inter empto. & vendito. Qui ea lege, inquit Imperator Alexander, prædium vendidit, vt nisi pretium reliquum intra certum tempus restitutum esset, ad se reuerteretur: si non precariam possessionem tradidit: rei vendicationem non habet, sed actionem ex vendito. Hactenus Imperator. ex quo apparet verbum, reuertatur, esse obliquum, quemadmodum & verba hæc, redeat, pertineat, atque his similia. Nec hanc communem sententiam in pacto legis commissoriæ verbis obliquis concepto negare iustè possumus propter authoritatem text. in d. l. 3. at in pacto adiectionis in diem, etiam si id verbis obliquis conceptum fuerit, eadem sententia periclitatur authoritate Iurisconsulti in d. l. si quis hac. ff. de rei vendic. cuius verba subijciam ad apertiorem huius rei probationem. Si quis hac lege, inquit Vlpianus, emerit, vt si alius meliorem conditionem attulerit, recedatur ab emptione: post allatam conditionem iam non potest in rem actione vti. Sed & si cui in diem addictus sit fundus, ante quam addictio facta sit, vti in rem actione potest postea non poterit. Hæc Iurisconsultus, qui expressim mentionem facit pactionis adiectionis in diem, & verbis obliquis conceptæ: dum scriptum est, recedatur ab emptione, & tamen asseuerat post allatam conditionem meliorem, dominium ipso iure ab emptore in venditorem trãsferri. Et idem in 2. part. responsi traditur, nec est vlla differentia inter primam & secundam partem: nisi quod in prima, nulla dies adiecta fuit pacto, at in secũda dies certa pacto fuit scripta. Quod si dixeris Bartolum sequutus in priori responsi parte, ea verba: postea non poterit, esse referenda ad emptorem, qui rei vendicatione vult agere contra venditorem, aut habentem causam ab eo: quia tunc & si emptor habeat rei vendicationem repellitur tamen, & excluditur exceptione pacti. Hæc profecto interpretatio maximam habet diuinationem, verbaque Iurisconsulti satis singularia plurimum restringit: siquidem cum ea generalia sunt, actionemque in rem emptori minimè competere indefinitè significent. Bart. ea interpretatur ita durè, vt parum significasse Iurisconsultum censeat. deinde si Bart. interpretationem admittamus: falsum profectò videbitur, quod Accursius ibidem censuit scribens, in eadem Iurisconsulti responsione probari, speciale esse ex pacto legis commissoriæ, & adiectionis in diem, dominiũ transferri absque traditione in venditorem, quod post Accursium satis receptum est. Accursius autem hanc specialem assertionem tradit in eiusdem rex. specie, scilicet, vbi concepta fuit pactio verbis obliquis: ergo saltem ex hoc apparebit authoritas glo. aduersus communem sententiam. Præterea in secunda parte text. sunt eadem verba, actionem in rem denegantia, quæ in prima, & tamen constat in parte emptori aduersus omnes actionem in rem negatam esse: igitur Bartoli expositio non admodum est Iurisconsulto conueniens: etiam si dixeris in secunda parte verbis directis conceptam fuisse pactionem: cùm hoc ex eo responsio minimè deducatur, nec constet, magis conceptum fuisse pactum verbis directis, quàm obliquis: imò generalis est Vlpiani responsio. Quamobrem ego censeo satis dubiam fore opinionem communem in pacto adiectionis in diem: nisi quis probare velit verbum hoc recedatur ab emptione: esse directũ, quod Barto. negat in dict. l. si quis hac, & Salycet: in l. traditionibus. atque ibidem Claudius colum. 2. C. de pact. Nec obest text. in dict. l. 3. C. de pactis inter empto. & vendito. quia tractat de pactione legis commissoriæ: quæ & si in cõtractu venditionis permissa sit, non est admodum iussa: cùm apponatur in pœnam non soluti intra certum diem pretij. Et ideo mirum non est, si ex eo pacto verbis obliquis concepto, dominium absque noua traditione in venditorem minimè transferatur.

Secunda conclusio: pactum de retrouendendo etiam si ver-
2 bis directis fiat, non inducit translationem dominij absque † traditione. Vnde fit: vt & si dictum fuerit: quòd oblato pretio emptori à venditore res sit inempta, nihilominus oportet, traditionem accedere solutioni pretij. Nam & cùm speciale sit in pacto legis commissoriæ, & adiectionis in diem, quòd non requiratur traditio: inde deducitur, in pactione reuendendi non idem esse: imò traditionem exigi ad translationem dominij: sicuti tenuerunt Bar. in l. 1. num. 10. ff. de donatio. Barto. & Salycet. in l. si prædium. C. de ædilit. actioni. Aretin. in l. qui absenti. §. 1. ff. de acquir. possessio. Iason in l. ab emptione. colum. 3. ff. de pact. Corne. consi. 96. colum. vltim. libro 1. Carolus Ruinus consil. 32. nume. 15. & 26. libro 1. & consi. sequenti. Curtius Senior dict. consi. 12. Angel. in l. si quis hac lege. in principio. ff. de rei vendicat. Imola in cap. illo vos. num. 16. de pignorib. quorum opinionem sequitur, asseuerans eam communem esse Alexand. in consi. 10. libro 1. num. 5. hanc etiam sequuntur Catellianus Cotta dictione Pactum, & alij per eum relati. quibus suffragatur textus, in dict. l. si prædium. C. de edilit. actioni. ratio item satis vrgens colligitur ex. l. 2. C. de pactis inter emptore & vendito. qua probatur, venditori ex pacto de retrouendendo actionem personalem competere: quãobrem manifestum est, non transire dominium in venditorem: quia nemo actione personali agit ad rem propriam consequendam: nisi condictione furtiua. l. vltim. in fine. ff. vsufruct. quemadmodum. caue. & in §. sic itaque. Institut. de actionib. quin & hanc opinionem, quam diximus communem esse, tenet Paulus Castrens. consil. 306. quamquam longa. libro 2. idem in l. si à te. C. de pactis inter empto. & vendit. Nam quod pactum de retrouendendo verbis obliquis appositum, nõ habeat hunc effectum, quod transferatur dominium in venditorem absque traditione proculdubio ab omnibus frequentissimo omnium consensu receptum est, secundum Cumanum in l. prima. ff. de donatio. & ita à plerisque probatum est, quos nominatim citat Andreas Tiraquell. in dicto libr. 2. de retracta. §. primo. glos. 7. nume. 12. quo in loco diligenter hanc quæstionem tractat. Ego sanè fateor frequentiori Doctorum sententia probatum esse, non transferri dominium in venditorem ex pacto de retrouendendo verbis obliquis concepto: eamque opinionem admitti à Paulo Castrensi in d. l. si à te. & ab omnibus his, quos in hac secunda conclusione citauimus, quòd si pactum reuenditionis verbis directis fiat, & conceptum fuerit: Barto. in dict. l. prima. num. 10. & idem authores, quorum modo meminimus, paucis exceptis, itidem asseuerant, non transferri in venditorem ipso iure dominium: sed necessariam esse traditionem. eamque opinionem arbitror communem, aut saltem magis receptam esse. Nam Alex. & alij, qui Bartoli opinionem communem esse cõsent, expressim & hanc communem fore fatentur. Nec tamen ea probatur in d. l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. cùm inibi tantum agatur de pacto retrouendendi iuxta communem formulam, quæ obliqua est, conceptio: non autem de formula legis cõmissoriæ, vel adiectionis in diem, & sic de verbis directis, quod Accurs. ibidem sensit, qua ratione aptior est huic Doct. sententiæ tex. in d. l. si prædiũ. qui fortissimam exhibet huic opinioni probationem. Verùm & in hac specie, quod pactum de retrouendendo verbis directis appositum, inducat ipso iure dominij translationem absque traditione, iure probare nituntur, & constanter asserunt Paul. in d. l. si à te. Cuma. in d. l. 1. ff. de donatio. Curt. Senior in additione ad eius consil. 12. in fine. Paul. Castrensis. in l. qui absenti. §. 1. ff. de acquir. possessio. & ibi Alexand. nume. 7. idem in l. si ita quis. §. ea lege.

nu.5.ff.de verb.oblig.Cynus in l.1.quæst.1. C.de rebus alienis non alienand.Bald.in l.ea lege.nu.7.C.de condict.ob caus. & ibi Salyc. in 2.& vltim.oppositio. Rubeus consi.146.col.3.Deci.consi.187. nu.4.Carolus Molinæ.in consuetud.Parisi.§.23.nu.11. Nicolaus Boerius decisio.182.nu.19.Ias.consi.211.libr.2.nu.2. idem consil. 128.lib.4.nu.4. vbi hanc opinionem asserit communiorem esse. idem fatetur Tiraq. in dict. glo.7.num.15. eam sequutus.quibus adstipulatur text. insignis in l.voluntate.§. vlti.ff.quib. mod.pign. vel hypothe.solua. cui non potest congruè responderi. Et ideo hæc opinio iure verior mihi videtur: non obstante l. si prædium. quia ibi actio redhibitoria datur emptori, resoluta emptione ad hoc,vt venditor cogatur rem accipere, & pretium solutum reddere ipsi emptori.Nec adeò recepta est contraria sententia, quod omninò teneamur eam communem esse fateri: siquidem plures posteriorem hanc opinionem in specie asseuerant,& sentiunt Iaco.& Alber.in d.l.traditionib.in fin.C.de pact.& plerique alij.si eorum rectum sensum consideremus. Constat enim resoluta venditione ipso iure: dominium, quod in emptorem trãslatum fuerat,in venditorem iterum transmitti absque traditione: quia per hanc resolutionem,quæ ipso iure fit, omnia in pristinum statum redire: authore Iurisconsulto in d.l. voluntate.§.vlt.

Cæterùm vtcũque sit, etiam si sequamur priorem & Bar. opinionem: illud omittendum non est, eam sententiam obtinere quo ad dominium directum, & directam in rem actionem: siquidem vtile dominium,& vtilis in rem actio absque traditione
3 competit † venditori ex pacto reuenditionis etiam iuxta communem formulam obliquè conceptam. text. singula. in l. si cùm venderet.ff.de pignora.actio.quo in loco Pau.de Castro hoc adnotauit.idem ex ea decisione colligunt, & probant Anania in c. conquestus.de vsur.colum.3. Massuerus in praxi.titu. de retracta. num.4.Socin.consi.86.lib.3.colum.1. Burgensis in c. ad nostram. de emptio.& vendit.num.60. Dec.consi.614.nu.4. Anto. Rube. consi.58.col.2.Tiraquel.dict.glo.7. num.7. Rogerius à Mota in l. traditionibus. C.de pact.num.54. dicens hanc opinionem Pauli Castrensis magis communem esse, quam testatur in Parisiensi Prætorio seruatam, & receptam fuisse Cassanæ.consi.33.colum. 3.& idem in Ducatu Sabaudiæ Hieronym.Cagnolus in l.2.C.de pact.inter empt.& vendit.nu.84.eaque apud Pictones consuetudine admittitur: quam Tiraquel. refert.dict. l.2.§.3. eandem opinionem sequitur Angel.Aret.in §.item si.num.22.Institut.de exceptio.non obstat tex.in d.l.2. quo probatur, actionem personalem dari venditori: quia non inconuenit actionem personalem simul,& vtilem in rem alicui ob eandem causam competere, sicuti expressim probatur in d.l.si cùm venderet.vbi datur actio in rem simul cum actione in factum. Verum Alex.in dict.consil. 10.lib.1 Curt.Senior dict.consi.12.Ias.in d.l.ab emptione.num.8. Hieronymus Cagnol.in d.l.2.num.82.& Aymon consi.12.num. 7. ab hac Pauli Castrensis sententia recesserunt existimantes, etiã vtile dominium minimè transferri, nec transmitti in venditorẽ ex pactione ista reuendendi: nec ei vtilem actionem in rem cõpetere: conanturque respondere authoritati Iurisconsulti in d.l. si cùm venderet. dicẽtes, inibi ideo competere actionem in rem debitori: quia creditor non transtulit in emptorem dominium per venditionem pignoris: sed tantum ius ipsum pignoris.quod & Cumanus fatetur in l.1.ff.de donat.probatque Regia.l.48.titu. 14.part.5. quæ quidem responsio minimè satisfacit: cùm in eadem specie, cuius meminit Iurisconsultus, dominium translatum fuerit in emptorem ex eo quòd distractio pignoris facta fuerit per creditorem consentiente debitore,qui dum hunc consensum exhibuit,ius redimendi rem,& reuenditionem sibi excepisse videtur, cùm ratam habeat venditionem à creditore hoc ius in vtilitatem emptoris excipiente factam. At si dixeris, apud Iurisconsultum non constare, nec de consensu, nec de ratihabitione debitoris: fatebor equidem id expressim inibi non significari: sed tamen colligi tacitè,aut saltem dicendum erit, venditionem factam fuisse à creditore lege, & iure permittentibus: & ideò translatum esse dominium in emptorem:quod omninò probatur in d.l.voluntate.§. vltim. quamobrem mihi plurimum placet Pauli Castrensis sententia.

Hinc apparet quid dicendum sit in ea quæstione: qua quæritur, vtrum venditor ratione pacti de retrouendendo possit oblato, & consignato pretio rem consequi à tertio possessore, qui hæres emptoris non sit Nam qui Paulum Castrensem in d. l.si cùm venderet.sequuntur,necessario concedunt,& fatentur,posse venditorem à quocunque possessore, etiam si is hæres emptoris non sit, rem petere vtili rei vendicatione: quibuscunque verbis concepta fuerit pactio: atque ita præter alios Carolus Molinæ.in Alex.consi.10.scribit quadam æquitate fieri, vt venditor habeat aduersus quemcunque possessorem actionem in factum in rem scriptam. Nec tamen me latet Alex.Imolensem, & eos qui eidẽ subscripsere palàm contrarium probare,negantes, actionẽ venditori ex eo pacto competere aduersus tertium possessorem, sed tantum personalem contra emptorem & eius hæredem. quod idem Pau.Castren.sibi parum constans fatetur in dict. consi.306. lib.2.ad finem.& sensit in d.l.si à te.C.de pact.inter empt.& vend. atque itidem scio posse in acerrima disputatione responderi ad Iurisconsulti responsum in d.l.si cùm venderet. Et nihilominus opinor Pauli de Castro sententiam in praxi recipiendam fore. cui adde Guido Papæ consi.46.

Sed & si refellenda foret opinio Pauli, tunc in ea quæstione, quam modo tractamus,inquirendum erit,an verum sit,quod de pacto retrouendendi Pau.idẽ & alij opinantur,cùm id fuerit verbis directis conceptum: nam qui censent ex eo dominium transmitti in venditorem absque traditione statim oblato, & consignato pretio: facilè, imò omnino concedunt,actionem in rem posse aduersum quemcunque possessorem in iudicium deduci. qui verò contrarium veriorẽ esse censent,negabunt planè,actionem aliquam venditori contra tertium possessorem, qui hæres emptoris non sit, competere.

His sanè explicitis constat, pactionem retrouendendi licitam omninò esse non tantùm iure Cæsarum.d.l.2.C.de pact.int.empt. & vendit.vbi Ang.& Paul.Castrensis. Regia.l.42.titu.5.par.5. sed & iure Pontificio: sicuti ab speciali argumentatione deducitur à tex.in c.ad nostram.de empt.vbi Anch.Abb.& Imol.idẽ Ancha. consi.30.Et idem in animæ iudicio secundum Conradum.q. 83.
4 Alber.† in d.l.2. Archid.in c.plerique.14.q.3. Et probatur Leuitici,c.25.cuncta regio, inquit dominus, possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. quod latè tradit Andr. Tiraq. in lib.2.de retract.in prin.quo in loco Latinè appellat hoc pactũ retractum conuentionalem: aut pactionem reuendendi. tractat & idem Corasius lib.3.Miscell.c.9.atque ideò admodum opportunè dubitatur,quæ fuerit ratio: vt à Romano Pontifice in d.c.ad nostram. ob pactionem istam contractus venditionis iudicetur præsumptione quadam vsurarius? quidam etenim censent, hãc præsumptionem non ex sola pactione reuendendi assumi:sed ex tribus simul in venditionis contractu contingentibus: pactione scilicet ista: modico pretio, & ipsius emptoris cõsuetudine exercendi artem vsurariam. Nam hæc tria necessariò ad iungi oportere,vt contractus præsumatur vsurarius, existimant Cyn.& Salycet in l.ab emptione.C.plus valer.quod agitur. Cardin.in Clementina prima.§.vlti.q.18.de vsur. quam opinionem sequuntur asseuerantes eam esse communem Alex.consi.109.col.vlt.libr.4. Cæpola de simulat.contractuum col.1.sexti casus. Corne.consil. 4.lib.1.Corasius lib.3.Miscell.c.9. Tiraq.lib.2.de retract. in præfatione nu.5.idem asserit Anton.Burgensis in d.cap. ad nostram,de emptione. vbi Anchar.& Cardina. eãdem sententiam probant, quos & Dec.sequitur consi.167. qui non audet asserere eam magis receptam esse: sed tamen id testatur pluribus citatis authoribus Hierony.Cagnolus in d.l.2.C.de pactis inter empt. & vendit. colum.3. quibus adstipulatur: quod pactum reuendendi licitum omnino censetur: venditioque minori pretio, & viliori fieri debet ad iustitiam commutationis,quam si liberè absque redimendi pactione fieret: sicuti Panor.fatetur in d.cap. ad nostram. col. 2.& plures alij,quorum sententiam rationibus,& authoritatibus probabimus hoc libr.c.10. igitur minimè conuenit contractum venditionis cum redimendi pactione, illicitum iudicare ex pretij vilitate, & ex modico pretio: cùm id necessarium sit eidem contractui accedere,vt iusta existimetur venditio: quod est in hac disputatione omnino considerandum.

E contrario, quod sit satis ad præsumptionem vsuræ, venditionem factam esse cum pacto redimendi, vel reuendendi, & viliori pretio: probat text. iuxta quorundam interpretationem in d.c.ad nostram. vbi Romanus Pontifex ex his duobus præsumit contractum esse vsurarium.idem ex eiusdem responsi authoritate scribit glo.in c.conquestus. de vsur. quam sequuntur inibi Panormi.& Anani,Anto.Abb.Bar.& Burgensis,nu.46. in d.cap.ad nostram.Alberic.in l.3.C.plus valere,quod agitur. Alex.in additionibus ad Bart.in l.Iulianus.§. idem Papinianus. ff.de actionib. empti.Mathæ.Afflict.decisione Neapoli.339.Imola in c.illo vos. num.18.de pignorib. Alexan.consil 54. libr.6. quam & communiori sententia probatam esse testantur Panorm. consi.76.libr.1. Ferrati.caut.17.Chassanæ.in consuetut. Burgun.rubr.5.§.1.nu.22. Thomas Grammati.decisio.nu.29.Mathæ.Afflict.in rubri.de feudo dat.in vicem legis cõmiss.nu.105.Pau. Paris.consi.55.nu.29. & consi.54.nu.62.& alij plures per eum nominatim citati: quorum item sentẽtiam in Prætorio Rotæ seruatam sæpè fuisse asserit, eã sequutus Cassado.decis.1.de vsur.Et in Neapolita.Senatu Mathæ. Afflictus ac Thomas Grammat. in prædictis decisionibus. Sed si exactius pensitemus Romani Pontificis responsum in d.cap. ad nostram.planè constabit,hanc communem opinionem ea decisione minimè probari.Nã præter alia ibidẽ expressa,quæ ad hanc rem induci possunt, apparet, emptorem mutuum à venditore
petitum

petitum negasse,& ex ea causa coactum fuisse venditorem vrgente inopia,domosque & oliuas eidem vendidisse,apposita pactione pacti reuendendi,& viliori pretio, quàm ipse res iusta æstimatione valerent. Vnde nimirum si ex his Romanus Pontifex præsumpserit, eum contractum in fraudem prohibitæ vsuræ gestum fuisse.Deinde aliud in eam pactionem deductum fuit: quod maximam suspicionem fraudis iure optimo exhibet: nempe definitio illa,& restrictio temporis, quo res erat redimenda à creditore,aut iterum ab eo emenda. Conuentum etenim est, quòd venditor ab emptore à septennio vsque ad nouennium posset rem ipsam,oblato vel reddito pretio prioris venditionis,vt propriam rem titulo reuenditionis habere: siquidem hæc conuentio nimis est suspecta: quia emptor ipse certus est in quemcunq; euentum se habiturum præcipuos septem annorum fructus: quos vltra sortem percipit, quibus profectò rationibus satis compertum est, in præmissa Decretali, contractum vsurarium censeri, non ex his duabus conditionibus,quas ad hoc sufficere existimãt gloss. Abbas, & sequaces: sed ex alijs coniecturis quæ efficacem vsuræ presumptionem inducunt, præsertim quod in eiusdẽ Decretalis specie non ita simpliciter actum est pactum de retrouendendo: sed potius inter emptorem, & venditorem conuentum est,quòd si venditor pretium reddidisset,aut obtulisset, res vendi-
4 ta illi restitueretur, hoc autem pactum longè distat à † pacto retrouendendi: atque maiorem habet vsuræ suspicionem: cùm potiùs naturæ pignoris conueniat: cuius ea est natura,vt siue noua conuentione, oblato pretio res pignorata debitori restituatur.l.si rem.§.omnis. ff. de pigno. actio. Et ideò pactio ista,cuius Romanus Pontifex in d.c.ad nostram. mentionem fecit, maiorem simulationem arguit: sicuti tradunt Corneus in d. consil.4. lib.1.& Carol.Ruinus consi.17.nu.11.lib.4. Imò eam pactionem contractui venditionis adiectam, vsurariã esse seclusis alijs coniecturis,scribit Hieronym.Paulus in Prouinciali,& practica Cancellariæ,fol.24. cui in hoc minimè consentio, propter authoritatem Cæsarum in d.l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.& quia absq; vlla labe,& vitio, si fraus absit, pactum id contractui venditionis accedere poterit.Sat igitur erit hactenus insinuasse, non probari omnino in d.c.ad nostram. duo tantùm sufficere ad suspicionẽ, & præsumptionem vsuræ:nempè pactum retrouendendi,& pretij modicitatem: quamuis id plerisque ita visum fuerit.

Cęterum ad sedandum hunc opinionum conflictum,ipse opinor,hanc controuersiam, & eius definitionem delegandam esse arbitrio boni viri,ac iudicis discreti, qui ex varijs coniecturis arbitretur,contractum vel iniquum esse, vel iusta ratione tolerandum,quod & Corneo visum est in d. consi. 4.libr. 1. quandoque etenim ex pactione retrouendendi,& modico pretio absque alia præsumptione iudex æstimabit,contra..um vsurarium, & illicitum esse: quandoque præter hæc duo & alia erunt exigenda ad vsuræ,& fraudis suspicionem Hoc verò iudicis arbitrium ex pluribus instrui poterit. Primum equidem si cum pactione retrouendendi contingat, valde modicum pretium pro re ipsa dari, profectò maximum signum erit, eum contractum fraudis & vsuræ esse participem: absque eo quòd probetur fœnerandi consuetudo: sicuti Carolus Molinæus censet in tractat. de contractibus. quæst.56.& in Alex.consi.54.lib.6.Sic secundum eundem ab hoc contractu venditionis cum hac retrouendendi pactione, etiam si vẽditio facta sit vili pretio,aberit vsuræ præsumptio,si emptor bona fide contraxerit omninò ignarus huius grauissimæ læsionis, quæ ex modicitate pretij venditori fuerit illata: cùm enim emptor putauerit iusto pretio emere, satis æquum est, eum censeri fraudis,deceptionis, ac vsuræ inexpertem.

His accedit, quòd contractus hic, si à rustico, aut muliere fiat, non sic præsumendus erit vsurarius, ac si ab alio esset factus, secundum Baldum in l.cùm allegas.& ibi Fulgosi. C.de vsuris. Ias. in l.si quis id quod.notabi.5. ff. de iurisdic.omn.iudic. & in l. iuris ignorantia.col.1.C.qui admitti.Tiraquel. post alios in d.libr.2.de retract.in princip.nu. 34. qui in eadem præfatione posuit aliquot coniecturas,ex quibus in hac pactione poterit vel augeri, vel minui præsumptio vsuræ. idem & aliam tradit libr.1. de retracta.in præfatione.num.37.

5 Sed & an hæc vsuræ præsumptio,quæ orit̃ ex huiusmodi † pactionibus: operetur in datione insolutum,dubitari solet. Et placet quibusdam, non ita facilè hanc suspicionem subesse huic dationi in solutum,quæ fit ob causam necessariam & in cuius actu non interuenit pecuniæ numeratio, quæ allicit, & inescat homines,vt in simplici venditione, & ideo in datione in solutum non esse fraudem nec vsuram ex pacto retrouendendi, ẽtiam modico constituto pretio,præsumendam,asserunt Fulgosi.consi.134. colum.2.Dec.consi.28.versi.nec obest quod datio. Cagnolus in l. 2.C.de pact.inter empt.& venditio.col.3.limitatio.2. quos Tiraquel.sequitur in d.lib.2.de retract.in præfatione.num.27. contrarium tenuerunt Ang.consi.243.ad finem. Imol.consi.98.col.vlti. & consil.99.Barba. consil.51.libr.1. Cassador.decisio.2. de vsuris Paul.Parisi.consi.54.nu 62.& 69. quibus ego libenter accesserim: modò bonus vir arbitrium ex coniecturis varijs huic suspicioni accommodet: atque omnia exactissimè perpendat, & cuncta rimetur ad eliciendam contractus simulationem.

Tãdem ex prænotatis apparet, annuos reditus emi licitè posse hac expressa pactione: vt venditori liceat eos redimere: atque ita constat, horum redituum venditioni iustè accedere posse pactionem retrouendendi: etiam si reditus in pecunia constituantur: quemadmodum expressim statutum est in dictis Romanorum Pontificum constitutionibus.& probant latè Conrad.in tracta.de contractib.q.83.& Ioan.Maior in 4. senten.distin.15.q.43. qui asseuerat, hanc opinionem ab omnibus receptam esse. Nec emptio horum redituum ex eo illicita censeri debet, quòd pactionem istam redimendi habuerit: modò iusto pretio reditus constituantur: absitque omnis vsuræ præsumptio, quod ita planè admissum est ferè in toto orbe Christiano, vt iam non liceat rem hanc in dubium reuocare.

Alfonsus verò vndecimus huius nominis Castellæ Rex apud Complutum, Anno Domini M.CCC.XLVIII. legem edi-
6 dit, † quæ prima est in vulgatis Regijs ordinationibus tit.2. libr.8. qua sancitum est, contractum venditionis ex eo vsurarium censeri, quod fuerit appositum reuendendi pactum: aut rem venditam redimendi pretio intra certum tempus restituto: vel post certum diem,& non prius restituendo: modò actum sit, fructus rei venditæ interim dum non redimitur ad emptorem pertinere. Hactenus ipsa legis summa: ex qua ego iuxta sensum apertiorem deduco, alterum ex duobus cum clausula de percipiendis præcipuis ab emptore fructibus, efficere contractum venditionis vsurarium: nempè vel pactum redimendi, aut retrouendendi intra certum diem restituto pretio: vel ita conceptum, vt post certum tempus liceat venditori, & non priùs pretium reddere remque ipsam habere. Et ideò videndum erit, an iure eadem Regia constitutio, quamlibet ex his pactionibus satis idoneam esse censuerit, vt venditionis contractus vsurarius sit iudicandus: Nam pactum redimendi, aut retrouendendi intra certum diem pretio reddito, licitum esse, planè constat. nec ea lex contractum iniquũ facit, quod omnes fatentur: modò iustum rei pretium venditioni accesserit. Est etenim in mera facultate venditoris quãdocunq; voluerit intra tempus definitum, etiam in crastino die redimere, Et ideò ea pactio licita videtur esse: quamuis Regia lex ex ea cõtractum venditionis vsurarium esse, statuerit. Vnde oportet inuestigare rationem: quare constitutio prædicta ex hoc pacto ve-
I lit, contractum venditionis vsurarium esse. Et verè nihil aliud ad hãc rem aptius excogitari potest, quàm quod simul & cum hac pactione apposita fuerit clausula de percipiẽdis fructibus ab ipso emptore interim dum res ipsa non redimitur. Hoc autem mirũ fortasse videbitur: cùm ea conditio propria sit pacti de retrouendo: siquidem ante redemptionem emptor fructus omnino percipit sibi: nec eos tenetur in pretium imputare.tex.& ibi Doct.in l.2.C.de pactis inter emptorem & vendit. nisi dixerimus, conditionem à iure contractui etiam absque expressione conuenientem, si tamen ea expressa,& scripta fuerit, in contractibus præsertim suspectis, inducere fraudis præsumptionem: iuxta Baldi sententiam in l.3.C.plus vale.quod agitur.versi. quid si in instrumento.& Felin.in c.si cautio.nu.70.de fide instrum.cùm insolitæ cautiones,& clausulæ simulationem, & fraudem præ se ferant. argumento glo.in l. si quis sub conditione.ff. de conditioni. institutio. vbi Bald.& Ang.idem Ang.in l.pen.C.de euictionib.& Gerardus à Petra sancta in singula.77. Ex quo infero, in emptione annuorum redituum, quæ proculdubio odiosa est, vt constat, & fatentur, ac probant Tiraq.lib.1.de retract.§.1.glo.6.nu.16. & Carolus Molinæ.de contractib.q.5.ad finem.sensit Inno.in d.c.in ciuitate.
7 de vsuris.& plerique alij, † qui hunc contractum illicitum esse cõstanter asseuerarunt, non esse hanc pactionem admittendã: imò si fiat hæc emptio annui reditus hac apposita pactione, vt venditori liceat intra tempus certum redimere reditum constitutum; postea verò maneat is perpetuus, tunc hac sublata pactione etiã post tempus licita erit,& permissa redemptio: quod probatur in dictis constitutionib.Martini Quinti, & Calixti: quibus hic contractus permittitur, modò libera maneat venditori redimendi facultas: nec ea per pactionem aliquam restringatur. & in specie ista adnotauit eleganter Carol.Molinæ.in d.lib.de ꝯctib.q.50.nu. 352.tametsi Conrad.de ꝯctib.q.83.conclu.8.& Ioã. à Medina de restitu.c.de censu redimibili.velint,etiã hanc conditionẽ licitè adscribi, & adijci posse annui reditus pecuniarij emptioni: modò iustum pretium arbitrio boni vi constituatur. Qua in re oportet animaduertere,annuos redditus tanto maioris æstimationis esse, quanto magis ipsa redimendi libertas restricta fuerit. quod cùm manifestæ rationis sit,probatione minimè indiget. Et probatur libertatẽ istam redimendi licitè posse restringi modo nulla adit in

pretio fraus: nam si licet hunc reditum emere perpetuum absq; vlla redimendi facultate: profectò iustiùs licebit eum emere data libertate venditori illum redimendi intra certum tempus: cùm vtilior sit hic contractus venditori, quàm si reditus perpetuò alienatus fuerit. Nec obstant Romanorum Pontificum constitutiones: quippe quæ licet probauerint emptionem annui reditus cũ libera redimendi facultate: non ex hoc reprobarunt eandem emptionem: cùm ea facta fuerit apposita pactione redimendi reditum intra certum, & definitum tempus. Verùm ex eo quod emptio ista annui reditus odiosa, & suspecta censetur, quemadmodum proximè dictum est, mihi potiùs placet, hanc pactionẽ ab ea reijciendam fore: posseque venditorem reditum redimere, etiam finito tempore per conuentionem restricto. Nam tamen censeo ob eam pactionem esse contractum istum vsurariũ: quia & si pactio illicita sit, eaque ex causa à contractu reijcienda: non ex hoc necessariò colligitur, venditionem, seu emptionem istam vsurariam esse pœnisque vsurarũ obnoxiam: licèt contrarium falsò quidam opinentur: præsertim authoritate Caroli, qui in d.q.50. asseuerat hunc contractũ vsurarium esse, & omninò ac totum ipso iure vitiari. idem notant Guido Papæ, quæst.516. & in tractatu, de contractibus illicitis. num.26. Florenti. in tracta. de vsuris.c.2.§.13.num.25. esse autem illicitum tenet Syluester, verbo. vsura.in 2.15.quæst. nisi dixeris hos authores intelligẽdos esse, quando libertas redimendi restringitur ab initio, vt est manifestum ex emptum illud, de quo in versic. sequenti: atque ita Carolus ipse expressim se ipsum explicat: sicuti nos tradidimus obiter libr.1.huius operis, cap.9. num.9. idem ipse colligo ex Guidone, & alijs modò citatis.

Sic sanè in hoc Granatensi Prætorio sæpè pronuntiatum est, pactionem istam à contractu reijciendam fore, liberamque venditori competere annui reditus redemptionem post tempus etiã à contrahentibus redemptioni præfinitum: imò vidi semel concordi iudicum sententia decisum fuisse, ea pactione sublata veritatem ipsam semoto vitio validum esse.

Supereſt tamen altera legis Rgiæ pars, quæ pactionem aliam improbam, vsurariamque esse censet, nempè cum venditio rei
3 fiat ea lege, vt post certum tempus † non antea: restituto pretio vendita res venditori reddatur, aut reuendatur: modò apposita sit clausula de fructibus interim ab emptore sibi percipiendis. Et profectò iure communi inspecto quibusdam visum est, pactionem istam contractui venditionis appositam: quòd non liceat venditori rem venditam redimere nisi post decem annos, absq; alia suspicione, vsurariam esse, quasi emptor certus omninò per eam constituatur de lucro vltra sortem: de fructibus scilicet eo tempore, quo redimi vendita res non potest sibi percipiendis, ita quidem opinantur Henric. in cap. in ciuitate. ad finem. de vsuris. Bald. consi.487.lib.1.& consi.114.lib.3. Guido Papæ, in tractat. de contracta.nu.26. & in singul.477. & in q.516. Imol. cõsi.25. quibus obstat text. in dict. cap. ad nostram. de emptione & venditio. & in dict. l. Regia. vbi ad præsumendam vsuram sola hæc conditio non facit contractum vsurarium: imò & alia requiruntur ad vsuram præsumendam, quamobrem non ex eo solùm contractus vsurarius præsumitur, quòd venditioni adiectum sit pactũ, vt venditori liceat post decem annos, non priùs, rem venditam oblato aut restituto pretio redimere. quod tenuerunt Ioannes Faber in l.vlti.C. de pact. pigno. Bald. in cap.1. de feud. dato in vicem legis commissoriæ. Cæpola de simulat contract. tractatu 1. præsumptione 10. Iaſ. consi.153.lib.4. Et Andreas Tiraquel. libr. 2. de retractu.§.1.gl.2.nu.67.& 68. quo in loco ad hanc rem alios adducit, insinuans hanc opinionem communem esse: ac tandem num.69. eleganter addit, pactum ita appositum, vt non liceat, nisi post aliquod tempus redimere facilius, præsumptionem vsuræ inducere, quàm si simpliciter fuisset appositum sine præfinitione temporis. Qua ratione, & præterea quia valde odiosa est annuorum redituum emptio: tum etiam quòd emptor certus omnino sit ab initio contractus de lucro vltra sortem percipiendo, opinor hanc pactionem, quòd annui reditus redimi non possint intra certum tempus, adeò nullam esse, vt ex ea, in hac annui reditus emptione appositа, totus contractus vitium habeat, & nullus omnino sit cẽsendus: sicuti eruditissimè probat Carolus Molinæus de contract. quæst.50. cui adstipulatur Romanorum Pontificum decisio in dictis constitutionibus: quæ requirit, hanc redimendi facultatem statim post venditionem Jvenditori competere. Nec mihi placet ad hanc quæstionem allegatio quæ fit ex Fabro: suspicor etenim, imò constanter opinor, eum authorem corruptum esse Typographorum vitio, atque ita legẽdum: item non valet pactum, quod liceat redimere vsque ad tempus: dum tamen nõ excedat triginta annos, vt hic notatur. Sed quid si fuit iuramentum interpositum? dic non valere veruntamen obstaret agenti exceptio. cap. significante. de pigno. & ibi per Innocen. hactenus Faber. qui de ea pactione agit, qua cõuentum est, quod intra certum tempus liceat redimere, non post. Et inquis, eam non valere. nisi vel expressè: vel tacitè restringatur ius redimendi intra triginta annos. Et quamuis Conrad. q.83. conclus.8. ac Ioan. Medina de restitu. c. de censu redimibili. colum. penult. probare fortissimis rationibus conentur, posse annuos reditus pecunia soluendos constitui cum eo pacto, vt post certum tempus, non priùs liceat eos redimere: modò arbitrio boni viri hæc restrictio libertatis redimendi iusto pretio compensetur: mihi tamen magis placet quod Carol. Molinæ. scripsit. At in venditionibus prædiorum, & aliarum rerum mobilium, & immobilium, existimo pactum istud: quòd non liceat intra certum tempus redimere rem venditam, nisi alia adsit coniectura, minimè efficere contractum vsurarium: quamuis ex eo facilis sit præsumptio vsuræ. atque ita Regia lex præter hanc pactionem ad inducendam vsuram, & eius præsumptionem exigit, quòd venditioni appositа sit conditio de percipiendis ab emptore fructibus rei vendiræ interim dum ea redempta non fuerit: quam quidem conditionem suspectam esse Paulò antè probauimus, præsertim in his venditionibus, quæ fiunt cum pacto redimendi, vel retrouendendi: vt vulgari dictione vtar.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Resoluta venditione ex pacto: an fructus interim percepti sint emptoris; an venditoris?*
2 *Intellectus capit. illo vos. de pignoribus.*
3 *Pactum reuendendi ad voluntatem emptorit non semper efficit contractum vsurarium.*
4 *Annui reditus non possunt licitè constitui, cum pacto redimendi ad voluntatem primi emptoris.*
5 *Quod sit iustum pretium annui reditus perpetui?*
6 *Intellectus l.5.§. item si Reipublicæ. ff. ad leg. Falcid. & de vsura centesima.*
7 *Iustum pretium annui reditus ad vitam constituti qualiter definiatur?*
8 *Intellectus l. hæreditatum. ff. ad legem Falcid.*
9 *Intellectus l. cum Titio. ff. ad legem Falcid.*
10 *Legatum annuum ciuitati, vel Ecclesiæ relictum an finiatur centum annis? & quid de annuo legato priuatis relicto?*

De pacto redimendi, cum emptor vendere voluerit, & de iusto annui reditus pretio.

CAPVT IX.

PRæter ea, quæ proximo capite explicuimus, erit itidem obseruandum, frequenter posse accidere, vt vẽditio fiat appositо pacto redimẽdi iuxta voluntatem emptoris: id est, cùm primus emptor vendere voluerit. Et ob id opportunè dubitatur, liceatne, hanc conuentionem omninò fieri. Nam Ioannes ab Imola in cap. illo vos. de pignorib. num.18. & Alexand. consi.54. colum. 1. libro.6. existimant, venditionis contractum non ex eo vsurarium censeri, aut præsumi, quòd eam legem habeat, vt cùm emptor rem vendere voluerit, primus venditor eam reddito pretio emere teneatur: non aliàs. Quamobrem Imol. & Alexand. præter pactionem istam alia duo requirunt ad præsumptionem vsuræ, quæ in d.c. illo vos. referuntur: nempè, quod reuenditio fieri debeat maiori pretio quam facta fuerit venditio: & clausulam de computandis fructibus in ipsum pretium, sortemq; præsumpti mutui. Hæc etenim duo necessaria sunt secundum eosdem, & magis communem Docto. interpretationem, vt vsurarius cõtractus præsumatur. Sed huic sententiæ obstat: quòd vbi reuen-
1 ditio † in his contractibus commutatiuis confertur in voluntatem ipsius emptoris, fructus interim percepti non efficiuntur emptoris: imò sunt in sortem ipsam imputandi secundum Panormita. & Ioan. Andr. in dict. cap. illo vos. Conradum de contractib. quæstio.84. conclusio. 5. Antonium Burgensem in cap. ad nostram. de emptio. & venditio. colum. penult. Et Andream Tiraquel. in l.2. de retract. §.5. gl.2. nu.3. per. l. quod si nolit. iuncta. l. cùm autem. §. pen. ff. de ædil. edict. l. Imperator. & l. quod dictum est. ff. de in diem adictio. Igitur clausula de compensandis fructibus in sortem principalem in specie d.c. illo vos. non est contra naturã contractus: cùm inibi redemptio rei venditæ collata fuerit in liberam voluntatẽ emptoris: & ideò nihil venditori imputandum erit, ꝙ rem ipsam non redemerit: quia is eam redimere non poterat. Hæc tñ obiectio pluribus profectò modis dissolui poterit.

poterit. Nam & si opinio Ioan. Andr. & Panor. receptior sit sicuti fatetur Ioan. Corasi. libr.3. Miscell. c.9. falsa tamen videtur authoritate glo. quæ in verb. percepti. probata per Cardinal. & Imol. in d.c. illo vos. scribit, in eo casu, cuius ibidem mentio fit, fructus ad emptorem pertinere ex natura contractus: nisi aliud actum fuerit. Nec sententiam Panormi. probat text. in d.l. quod si nolit. & l. cùm autem. §. cum redhiberetur. Quia res ibi redhibetur ex causa de præterito, quæ inerat iam à tempore venditionis, qua ratione fructus post causam ipsam percepti restituuntur. Quod placet Tiraquel. in l.si vnquam. C. de reuocand. donationib. verb. reuertatur. nu.232. vel quia vẽditor eo etiam casu tenetur redhibitoria, quod ignorauit. l.1.§. causa. ff. de ædilit. edict. atque ita Corasius in d.c.9. respondit. Quinimò & idem Corasius, atque Imol. ab eo non relatus in d.c. illo vos. nu.16. hac in quæstione ita distinguendum fore existimant, vt quoties resolutio venditionis ipso iure fiat, fructus ab emptore percepti venditori restituantur: atsi venditio aliter quàm ipso iure dissoluatur, fructus interim ab emptore percepti apud eum maneant: sicque intelligendos esse censent text. Paulò ante adductos. An vero ex pacto legis commissoriæ, adiectionis in diem: aut retrouendendi fiat resolutio cõtractus, & venditionis ipso iure: diximus cap. præcedenti. Vnde, si vera est hæc Imolæ distinctio, planè deducitur iuxta eorum sententiam, qui asseuerant pactum reuendendi verbis directis conceptũ ipso iure dissoluere priorem venditionẽ: fructus interim ab emptore perceptos, venditori restituendos esse: quod in specie adnotauit præter alios Ioannes à Medina de restitutione. cap. de censu redimibili. §. esset dubium. Sic contrarium respondebunt hi, quibus placet etiam ex pacto reuendendi verbis directis concepto, non fieri dissolutionem venditionis ipso iure: sicuti Imol. in d.c. illo vos. nu.16. expressim fatetur. Ipso autem iure intelligo venditionem dissolui, quoties dominium absque traditione in priorem venditorem reuertitur. Verùm, si rem istam exactiori diligentia examinemus, satis manifestè apparebit, Imolæ & Corasij distinctionem minimè posse iure probari. Siquidem vbi emptio purè facta, sub conditione resoluitur: fructus medij temporis ante resolutionem præcepti: verè ad emptorem pertinent, quod probatur authoritate Iurisconsulti in l.2. ff. de in diem adictio. fit autem venditionis resolutio ipso iure absque noua traditione, si pactio adiectionis in diem ita fuerit concepta: vt si intra mensem melior conditio allata sit, fundus sit inemptus, sicut constat ex prima capitis præcedentis conclusione: & tamen his verbis emptio purè facta sub conditione resoluitur authore Vlpiano in l.1. ff. de leg. commisso. Quo fit, vt licet venditio ipso iure resoluatur: nihilominus fructus ante resolutionem percepti emptoris efficiuntur: qui eos reddere nõ tenetur. Tandem his distinctionib. omissis iurisconsultorum hoc in tractatu responsa sequutus ita arbitror hanc controuersiam dirimi posse. Aut etenim venditio dissoluitur ex causa de præterito, quæ inerat iam à tempore venditionis: & tunc fructus ab emptore percepti venditori sunt restituendi. d.§. cùm redhiberetur. Aut dissoluitur venditio ratione pacti legis commissoriæ, & procul dubio, vtcunque res sit, fructus sunt venditori restituendi quadam speciali ratione: quia nihil penes emptorem residere oportet ex re, in quam is fidem fefellerit, vt scribit Neratius Iurisconsultus in l. lege fundo. ff. de lege cõmi. Vnde cùm emptor aliquam partem pretij dederit, fructus sibi omninò percipit iuxta eiusdem Neratij humaniorem sententiã ab Vlpiano receptam in l.si fundos. ff. eodem. quòd si venditio alterius pacti causa dissoluta fuerit, tunc fructus ad emptorem pertinebunt, cùm emptio purè contracta fuerit, ciusque resolutio in euentum alicuius conditionis collata: vt si quis fundum alteri vendiderit ea lege, quod si meliorem alter conditionem attulerit is sit inemptus, at si venditio fuerit conditionalis ita lege dicta: vt perficiatur emptio, nisi melior conditio afferatur: tunc fructus interim percepti venditori sunt restituendi. tex. in d.l.2. & l.4. ff. de in diem adiect. Vnde appositо pacto de retrouendendo in venditione pura, constat euidenter fructus ad emptorem pertinere. l.2. & ibi Bald. & Paul. Castrensis. C. de pact. inter empto. & vendit. Hanc equidem distinctionem ferè deduximus ex his quæ Andr. Tiraquel. scripsit in d.l. si vnquam. verb. reuertatur. nu.229. & seq. nec refert, pactum retrouendendi in voluntatem venditoris, an emptoris collatum fuerit, etiam resragante Panormitano.

Adhuc tamen, & si vera censeatur Panormitani sententia, ni-
2 hilominus † respondendum erit: in d.c. illo vos, contractum vsurarium præsumi ex adiectione illius cõditionis, & legis, quod fructus in sortem imputentur. Nam licèt ea conditio non foret cõtraria naturæ ipsius contractus venditionis, & fructus sint venditori restituendi: est tamen propria pignoratij contractus: & ob id cum alijs coniecturis vsuræ præsumptionem inducit. Hoc etenim pactum tanquam inusitatum & insolitum in contractibus venditionem, facit fraudem præsumi, etiam si cedat in damnum eius, ꝯ quem est fraudis suspicio vt eleganter scribit Bal. cõsi.114. lib.3. cui accedit Tiraquell. lib.2. de retract. in princip. nu.32. cùm & ob nimiam caurelam fraus etiam præsumatur. glos. in l.si quis. sub conditione. ff. de conditio. in stitu. non enim solent emptores sibi auferre ea, quæ iure vendicare possiunt, nisi vt fraudem maiorem liberalitatis velo contegant. l. cùm de indebito. ff. de probatio. c. super eo. de renunciatio. Sed & tertiò illud erit obseruandũ: vt deprehendamus in specie dicti capit. illo vos. clausulam de cõputandis fructibus in sortem: additam fuisse aduersus contractus propriam legem pactum retrouendendi in ea conuentione ita scriptum fuisse, vt intra duos priores annos reuenditio in emptoris voluntatem collata fuerit: ita demum, quod postquam emptor intra id tempus dixerit se velle reuendere, prior venditor annum habeat ad emendum, & pretium offerendum. Constat etenim fructus tertij anni iure communi ad emptorem pertinere: cum per venditorem steterit quo minus rem eo anno ex pacto habuerit, atque ideò pactio de computandis ipsius tertij anni fructibus in sortem non inerat à iure & natura contractus; sed potiùs eius solutis conditionibus refragatur: quemadmodum considerat Antonius Burgensis in d.c. ad nostram. col. penult. de. emptione & venditio. Quod si velis constanter quarto loco omnia alia omittere, ac palàm fateri eas pactiones, quarum mentio fit in, d.c. illo vos, licitas esse: omninò dicendum erit, summum Pontificem ea responsione suspicionem & præsumptionem vsuræ à qualitate, & persona emptoris, qui solitus erat vsuras exercere, non à contractus legibus habuisse. quod & Ioannes à Medina de restitutione scribit, fol.176. Ex quibus deducitur, pactum reuendendi omninò licitum esse etiam si in voluntatem, arbitriúmq; emptoris reuenditio conferatur: & idem præter Imolam, Alex. & Ioannem à Medina, tenet Ioannes Maior in quarto senten. distinctio. 35. quæstio. 43.

In hac denique difficilima quæstione ad eius perfectam examinationem distinguenda erit venditio rerũ immobilium, aut mobilium: ab emptione annuorum reditum. Atque in priori spe-
3 cie plura sunt obseruatione digna. Primũ quidem, pactũ † istud, ex quo reuenditio confertur in voluntatem emptoris licitum est, nec præsumptionem vsuræ inducit, nisi aliæ accesserint coniecturæ. tex. insignis in d.c. illo vos. Imol. ibi. nu.18. Alex. in d. consil. 54. lib.6. Ioan. à Medina dict. libro de restitutione. c. de censu redimibili. & ibatur ratione. Quia sicuti res quælibet perpetuò ab alienari potest, & ita vendi, vt nullo pacto emptor eam rencatur reuendere: atque item ea pactione, vt quoties venditor eam velit redimere, emptor teneatur vendere: ita vt paria sint contrahentium iura, poterit venditor adstringi, & obligari ad emendum eam rem, quoties emptor eam reuendere voluerit: non enim video quæ sit congrua inter hæc duo discriminis ratio. Item potest Titius obligari ad emendam rem aliquam, quæ Sempronij sit, quoties is eam vendere voluerit: quod nemo negabit: igitur poterit idem obligari ad emendam rem, quã ipse Sempronio vendidit: cum Sempronius eam reuendere voluerit: modo insum pretium venditioni accedat, quo fit, vt si nulla adsit in pretio iniquitas, possit venditor pactione obligari ad emẽdam rem ab eo venditam maiori pretio quàm ipse acceperit: quoties emptor eam vendere voluerit. Sunt etenim hic duæ vẽditiones: vna quæ actu fit: altera quæ in pactum ad voluntatem emptoris confertur: & ad iustitiam contractus pertinet, quod vtraque venditio iusto pretio fiat: potest tamen contingere eandem rem tempore prioris emptionis iustè valere decem: & rẽpore posterioris venditionis, omninò valere viginti. Vnde nulla fit iniuria: imò æquaseruatur commutationis æstimatio, si maiori pretio vendatur ex pacto res eadem ab emptore ipsi venditori, quam is ab emptore acceperit. idem apparet in d.c. illo vos. vbi non sufficit hæc sola pactio absque alijs, ad inducendam suspicionem vsuræ. Secundò hic oportet adnotare, rem venditam non esse minoris æstimandam ob pactum reuendendi collatum in voluntatem emptoris, quàm si absque vllo redimendi pacto venderetur. quod satis constat ex tex. in d.c. illo vos. & asserunt Ant. Burgensis in d.c. ad nostram. nu.45. & Tiraquel. 2. libro de retract. nu.26. imò pluris ea res æstimanda erit: cùm id pactum in fauorem emptoris adiectum sit: eaque ratione venditio perpetua est, quo ad venditorem & sine vlla pactione, quæ in eius vtilitatem cedat: & præterea pactum habet in damnum vẽditoris, & emptoris commodum: & ideo pluris ea res valeat quàm si simpliciter vendatur.

Tertiò ex prænotatis apparet iuxta veram interpretationem cap. illo vos. tria fore necessaria, vt venditionis contractus præsumatur fœneratitius, quorum duo minimè sufficiant: nempè pactum reuendendi collatum in emptoris voluntatem: Clausulam de computandis fructibus in sortem, & pretium: item quod reuenditio maiori pretio: quã ipsa venditio fieri debeat. Hæc enim tria secundum communem sententiam necessaria sunt: siue admittamus opinionem Panormit. circa fructus interim perceptos venditori restituendos, siue teneamus in hac pactione redimen-

di ad voluntatem emptoris fructus ipsius emptoris esse. Quia & in hoc vltimo casu ea conuentio de computandis fructibus in sortem ꝯtria est propriæ ꝯtus naturæ: & ob id suspecta censetur.

Quartò est & illud adnotandū, admissa Panor. opinione: non ita facilè præsumi vsuram in contractu venditionis ex pacto reuendendi ad voluntatem emptoris: vti præsumeretur si ea pacto in arbitriū venditoris esset collata: cùm minus certus sit emptor de lucro in priori specie, quàm in posteriori, atq; in hunc sensum poterit aliqua ex parte defendi Imolæ & Alex. sententia. At si probemus apposita lege reuenditionis ad volūtatem emptoris: fructus ipsius esse: proculdubio maior subest, vsuræ suspicio in in ea pactione, quàm si reuenditio in voluntatem venditoris cōferatur: qđ probat Carol. Molin. in d. Alex. consi. 54. lib. 6.

Verum in specie posteriori: in emptione scilicet annui reditus
4 ab his pactionibus & conuentionibus abstinendum † est. Nam & eas, earumve quamlibet suspectū efficere hunc contractum censeo, atque illicitum esse opinor: cùm hæc emptio annui reditus odiosa sit: tum etiam ob constitutiones Romanorum Pontificum, qui de hoc contractu tractauere. Sic sanè non licet annuos reditus emere cum pacto redimendi ad voluntatem ipsius emptoris. ea siquidem pactio efficit, ꝙ sors semel ab emptore data possit ab inuito debitore, venditoreque exigi: hoc vero est contra huius contractus naturalem conditionem: qua à mutuo & vsura distinguūtur: sicuti capite septimo huius libri probauimus: & prætere aduersus ipsas constitutiones, quibus hæc emptio annui reditus permittitur ea lege, vt sors semel data exigi ab inuito venditore non possit: qua ratione, & alijs hanc opinionem latè probant Carol. Molinæ. de cōtractib. q. 55. & q. 58. Conrad. q. 84. conclusio quinta: quibus facilimè accederent hi, qui voluerunt, venditionis contractum suspectum esse, si fiat cum pacto reuendendi ad voluntatē emptoris: aut libera redimendi facultas alioqui venditori concessa, restringatur ita, vt non possit nisi post certum tempus redimere: quorum meminimus c. præceden. nu. 8.

Sic etiam si annui reditus redemptio conferatur in voluntatē venditoris hac tamen lege, vt maiori pretio reditus redimendus sit, quam constitutus fuerit, contractus erit illicitus: quod probat tex. in extrauagan. 1. de emptione. ibi pro eadem summa. notant Conrad. q. 84. conclusione. 4. Carol. Molinæ. de contract. q. 51. licèt Ioannes à Medina in quæst. de censibus hanc, & præcedentem conuentionem licitas esse censeat.

Est & in hoc annorum redituum tractatu illud potissimè inquirendum: quod sit iustum annui reditus pretium: cùm Romanorum Pontificum constitutiones ad iustitiam huius contractus
5 exigant iusti pretij † æstimationem. Et in reditib. perpetuis quibusdam placet, viginti pro vno iustum esse pretium, ea ratione, quòd iure communi iustum pretium fundi sit, quantum viginti annorum fructus deductis expensis confecerit. glo. in Auth. perpetua. & Salyc. q. penult. C. de sacrosanct. Eccles. Romanus consi. 423. Ias. in l. si fundum per fideicommissum. colum. 2. ff. de lega. 1. Guido Papæ consi. 180. quorum opinio communis est secundū Tiraq. lib. 8. de retract. §. 1. glo. 6. nu. 19. & Carol. de contract. q. 5. nu. 118. idem tenuerunt Ange. Fulgos. & Pau. de Castr. in d. Auth. perpetua optimus text. in Auth. de alien. §. si vero alicuius. vbi res Ecclesiæ dantur in emphyteusim pro ea pensione: quæ in viginti annis faciat æstimationem ipsius rei, quasi ea sit iusta pensio, quæ viginti annis conficit æstimationem fundi; & ea sit iusta fundi æstimatio, quæ æquiualet viginti annorum pensionibus. Sed is text. non probat communem sententiam: quippe qui tractat de concessione in emphyteusim temporalem rei Ecclesiasticæ pretiosæ, paucorum tamen reditiū. Deinde eadem communis sententia tex. habet satis contrarium in Auth. de alienat. & emphyt. §. Sanctissimas. quo constat, pretium fundi taxari, vt æquiualeat pensionibus quinquaginta annorum, id vero speciali quadam ratione institutum est in domibus vrbanis, quas Ecclesia Hierosolymis habebat eo tempore, quo valor vrbanorum prædiorum maximè creuerat. Nihilominus opinio glo. & Docto. in d. Auth. perpetua. omnino certa non est: possunt etenim causę aliquot concurrere, ex quibus fundorum pretium varietur, vel propter periculum hostium, quos proximos habet, aut ob vicinum flumen, aliave plura, quæ notissima sunt tex. insignis in l. 3. §. diui fratres. ff. de iure fisci. Non tamen omnino refellenda est communis omnium sententia: cum ea communi, & frequentissima hominum æstimatione etiam probata fuerit. Et licet annui reditus perpetui iusta æstimatio non sit similis prædiorum æstimationi, quæ ex fructibus eorum deducitur: verè tamen negari non poterit optimam esse rationem diiudicandi iustum pretium reditus perpetui per similitudinem, & proportionem iusti pretij fundi, similem reditum communiter deductis expensis, ex fructibus afferentis. l. si fundus. ff. de bonis eorum. in princi. l. fundum per fideicommissum. ff. de leg. 1. & ibi Ias. in l. si quis. C. de rescin. vendi. notat Carol. de contractib. q. 35. nu. 267. quandoq; vero iustum pretium annui reditus censetur esse, quantum ascendit cumulus pensionum quindecim annorum. l. si quis argentum. §. si autem donator. C. de donationib. Ea tamen decisio specialis est fauore pauperis donatoris, vt inibi apparet, & ita eum tex. interpretantur ibidem Petrus, Cynus, & Albericus, Ias. in l. 2. §. mutui datio. ff. si cert. pet. col. penult. idem in l. non amplius. §. cum bonorum. ff. de legat. 1. Gerard. sing. 34. Catellianus Cotta in memorabilibus, dictione, solui non potest. & Carol. in tracta. de contractib. q. 5. nu. 119. Rursus in Auth. de Ecclesia. titulis. §. sinautem. iustum pretiū annui reditus censetur, si pro annuo deritur triginta quinq;. Quin & in l. 3. §. item si Reipublicæ. ff. ad l. Falcidiā. vnus nummus annuus æstimatur ex vigintiquinque, ad rationem trientis vsuræ: quæ vigintiquinque vnum consequitur anno quolibet. Item si Reipublicæ, inquit Paulus, in annos singulos legatum sit, cùm de lege Falcidia quæreretur, Marcellus putabat, tantum videri legatum
6 quantum sufficiat † forti ad vsuras trientes eius summæ, quæ legata est, colligendas. Hactenus Iurisconsultus: ad cuius interpretationem illud adnotandum est obiter, qđ & alij ante nos diligētiùs, & seriùs admonuerunt: nempe vsuram centesimam eam esse, quę centum mensibus sortem efficiat. Fœneratores etenim solebant olim vsuras quodlibet mense accipere in ipsis quidem Calendis apud Græcos, ex Plutarcho in libr. de vsura, apud Romanos verò idibus quandoque, vt ex Cicerone libro 4. Epistol. ad Atticum in epistola de Eutychide gratum. & libro 14. in epist. Et Pompeiano. & Horatio Epoda secunda. omnem relegit idib. pecuniam, quęrit Calendis ponere. quidam adnotarunt: tametsi videam & Græcum morem à Romanis receptum fuisse frequēter, vnde Calendarium appellabant librum, quo vsurarum ratio habebatur. l. nepoti. ff. de fundo instruct. l. qui filium. ff. de legat. 3. l. nomen. eod. titu. & idem deducitur ex l. lecta. ff. si cert. petat. Illud fortassis ex Cicerone, & Horatio potiùs placebit, moris fuisse apud Romanos Calendis pecunias fœnerari: vsuras verò idibus solui, aut hanc olim fuisse fœnerateрū consuetudinem, vt vltra statutum calendarū diem in idus concederent dilationem, quod ex authoribus adnotauit Petrus Pithæus libr. 2. aduersariorum. c. 4. Quod adhuc ad centesimam conducit. Vnde vsura centesima est, quolibet anno ad rationem duodecim pro centū: erit & vsura triens ad rationem quatuor pro centum, quadrans ad rationē trium nummorū pro centum quodlibet item anno. Quam interpretationem in publicū edidere Hermolaus in Plinium libro 14. c. 4. in secundis castigationib. Bartholo. Soc. in d. §. item si Reipublicæ. Alciat. lib. 3. dispunct. c. 1. Budæus libr. 1. de asse. Leonard. Portius lib. 2. de Monetis. Theophilus in §. plus autem. Institu. de actionib. idem. §. sed quod Principi. Instit. de iure natur. gen. & ciuili. Viglius in pręfatione ad Theophilum Gręcum. Antonius August. lib. 2. emendationum. c. 10. Carol. Molinæ. de contractib. nu. 36. Constanti. Harmenopulus in Epitome iur. ciuil. lib. 3. tit. de vsura. & Ioannes Grecus legum interpres: qui sub tempora Iustiniani scripsit vtilia quædam in ius ciuile glossemata: quæ Viglius in d. prefatione ad hanc rem adducit. id planè deducitur ex Columella de Agricultura lib. 3. c. 3. qui ex Latinis authoribus huius interpretationis testis est locupletissimus. Eandem centesimæ rationem expendunt Franciscus Othomanus lib. 1. de vsuris. c. 7. & Iacob. Curtius libr. 3. coniecturalium c. 69. Hæc verò vsura dicta est centesima ex eo, quòd centesima sortis pars vsura esset menstrua: quemadmodum ex Harmenopulo Anto. Augustinus adnotauit, qui ex eodem scribit centesimam vsuram, eiusque rationem mutuam fuisse temporib. eiusdem Harmenopuli, vt & centesima diceretur vsura, quę centesimam triente & ampliùs excederet: nempe ea quę ex septuaginta duobus aureis redderet quotannis duodecim aureos. Sic & Annianus Theodosiani Codicis interpres lib. 2. tit. 32. vsuram maiorem centesima appellauit centesimam. Quod etiam admonuit Georgius Aricola lib. 3. de pretio vet. monet. Lucullus autem in Asia Plutar. authore in eius vita, oppressos alieno ære his legibus liberabit. Primū enim non vltra centesimam iure fœnoris deinceps repeti posse instituit, omnes deinde vsuras capite maiores abscidit: postremò, ꝙ maximū fuit, neminē imperat fœneratorem vltra quartam fructuū debitoris posse accipere, qui verò cum capite fœnus ipsum iunxisset: vtroq; priuatū esse. Hęc Plutarchus de Luculli legibus. Est igitur sensus Iurisconsulti in d. l. 3. §. item si Reipublicæ, ꝙ si legata fuerit certa, & annua quantitas: tūc legatum esse censetur quantū si testator legasset efficeret post annū ex trientib. vsuris quantitatem
" annuo legato parē. * Extat Barcinone pro æde Sanctorū iusti, &
" Pastoris in lapidem domus Requeseni inscripto, ad rē hanc ad-
" modū insignis. In qua ex legato septem miliū, ac quingentorum
" denariorū, constant vsuræ semisis, quolibet anno ad rationē sex
" denariorū, ꝓ centū nēpe quadringēti & quinquaginta denarij. *

Hinc sanè fit, Accursium, & ei assentientes omninò ab errasse dum in l. eos. §. 1. C. de vsur. & in l. 1. ad fi. C. de his qui. vt in dig. & in Auth. de aliena. & emphyteu. §. licentiam. verbo. centesimæ. & glo. in

glo. in cap. ea enim. 10. q. secunda. scribunt, vsuram centesimam eam esse, quæ quolibet anno sortem ipsam efficiat: eique æquiualeat. Quæ quidem sententia prorsus est stolidissima: licet conetur eam defendere Catellianus Cotta in memorabilib. dictione: vsuræ trientes. Nam si vsura centesima quolibet anno sortē ipsam efficit: quis non videt quàm iniqua sit Cæsarum constitutio, quæ eam quandoq; permisit quàmque aliena ab ipsorum Imperatorum mente, qui & si vsuras permiserint, nō tamen ita immoderatas, & crudeles permisissent. Et præter hæc iuxta Accursium, & alios eius opinionis, vsura triens esset, quæ quolibet anno tertiam centesimę partem penderet, redderetque, atque ideò centū nummi singulis annis redderent ex triente vsura triginta tres. at ex hoc sequeretur in specie tradita per Iurisconsultum in d. §. item si Reipublicæ. legatū triginta, trium aureorum, qui annuo quolibet legatario essent soluendi, ad rationem legis Falci. non esse pluris quam centū aureis æstimandum, quod nulla ratione potest Iurisconsulti Responso conuenire. Sic quod Bart. in d. §. item si Reipublicæ. opinatur scribens legatū annuum æstimandum fore ex ratione legis Falcidiæ ad proportionem vnius pro triginta: itidem falsum esse constat ex his, quæ modo tradidimus: & contrarium Iurisconsulti verbis secundum earū veram, & propriam significationem: quod aduersus Bartolum Socinus d. §. item si Reipublicæ, Hermolaum sequutus plurib. rationibus probat. Eadē ferme ratione expendenda erit lex duodecim Tabularum qua sancitum erat, authore Cornelio Tacito libr. 5. nequis vnciario fœnore amplius exerceret. Est etenim vnciaria vsura, quę centesimo demū anno sortem æquat: nempè duodecima pars centesimæ, & quasi assis vncia: ex qua quolibet anno soluetur vnus numus ad rationem centum, quibus cōstat sors ipsa: quemadmodum expendit eleganter Francisc. Balduinus in leges duodecim Tabularum. l. 5. post Anto. August. in d. c. 10. Budeū, & alios, quorum Paulò ante meminimus huius equidē vnciarij fœnoris, meminit Sceuola Iurisconf. in l. Titiū. §. præfectus. ff. de administr. tuto. Titus item Liuius lib. 7. quo in loco iterū scribit T. Malio Torquato & C. Plautio Consf. semiunciarū fœnus ex vnciario factū esse. atq; ideo tūc sors ipsa ꝯstans ex ducentis aureis, vnū tantùm aureū huius vsuræ ratione quolibet anno reddebat.

Ex quibus colligitur, annuum reditum quandoq; iusto pretio æstimari ad rationē vnius pro triginta quinque, quandoque ad rationem viginti quinque: & ideo nihil certum hac in re à iure statutum esse, apparet. fit igitur, vt in his reditibus perpetuò constituendis, quantū ad iustam eorum æstimationem, necessariò obseruanda sit prouinciæ consuetudo, ipsaque communis hominū æstimatio, quæ cuiuslibet rei iustū pretium verè diffinire solet. l. pretia rerū. ff. ad l. Falci. sicuti Princeps, & Respublica possunt taxare iustū cuiusque rei pretium. l. 1. C. de Episc. audi. c. 1. de empt. & vendit. Ioan Gerson. libr. de contractu. considerat. 5. & 19. atque in hac materia de censibus, & annuis reditibus Ioan. Francisc. à Ripa lib. 1. respo. c. 19. & Carol. Molin. de contract. q. 5. Nec dubium est horum redituum æstimationem ex pluribus posse iustè variari: potissimum ob ipsius rei, super qua constituuntur, maiorē, aut minorem tutelam. Admonendus tamen erit lector, non statim emptionē horum redituum vsurariam debere iudicari ex eo, quòd minori pretio quàm par, & æquum sit, fuerint constituti. Est etenim tunc iniquitas, & iniustitia quo ad commutationis æquabilitatē: non tamen dici poterit vsura. Quin & Laurentius à Rodulphis in tracta. de vsuris. 2. parte. quæst. 12. quem sequitur Paulus Parif. consil. 69. nu. 29. libr. 1. tradit, iustum pretium annui reditus perpetui esse, si pro centum constituantur annua sex: mihi tamen id non placet.

Proximè queritur, quod sit iustum pretium annui reditus ad vitam ementis constituti? Et Oldra. consi. 207. probare videtur,
7 † iustum pretium esse ad rationem vnius pro sex. quod non potest iure defendi: vtcunque etenim sit, regulariter pretium istud non congruit iustæ annui reditus, etiam ad vitam, æstimationi. Bald. verò consil. 292. libr. 5. iustam esse æstimationem censet, etiā ad vitam duorum, ad rationem vnius pro nouem. Rursus idem Bald. consi. 410. libr. 1. admittit pretium vnius pro decē ad vitam vnius hominis, idem Bald. consil. 18. lib. 1. ad duorum hominum vitam existimat iustum pretium esse ad rationem vnius pro decem. Roma. itē consi. 302. iustitiam pretij annui reditus ad vitam viri, & vxoris metitur ad proportionē vnius pro octo. Et Cuma. consi. 181. ad vitam patris, & duorum filiorum iuuenum decem opinatur iustum esse vnius anni pretiū. Quæ omnia post Carol. Molin. libenter retuli, vt appareat quam variè hac de re nostrates senserint, nihil certum definientes.

Quamobrem iustū annui reditus pretium ad vitam cōstituti deficiendum erit iuxta communem prouinciæ æstimationem, si ea certa sit. Quòd si ea nihil certū in hoc sanxerit arbitrio boni viri pretiū iustum erit statuendū perpensis ætate, valetudine ementis, alijsque pluribus, ex quib. iudicis animus colliget etiam huius rei certam definitionem: quemadmodū tradidere Carol. de contractib. q. 72. & Io. à Medina de restitutione, c. de censu ad vitam. Frequentissimè verò hi annui reditus ad vitā ementis, constituuntur ad rationem vnius pro octo.

Sed fortassis quibusdā visum erit, hanc annui reditus ad vitam æstimationem, fore constituendam secundū elegantem Iuriscō-
8 sulti traditionem † in l. hæreditatum. ff. ad l. Falci. Nam & ea non tantùm obtinet in legis Falcidiæ ratione, sed in alijs quibuscunq; ꝯtrouersis, vbi de æstimatione reditus ad vitam, aut de humanæ vitæ presumptione coniecturaque ad certū limitem reducenda tractatur. glo. celebris cū tex. inibi in l. omnium. ff. de vsufruct. glo. in l. cùm hi. §. modus. ff. de transactioni. in verb. cū iuuene. quarū meminere eas sequuti Roderic. Suarez in l. quoniam in priorib. C. de inoffi. testam. ampliatione. 3. & Ioan. Lupi. in rubr. de donationib. §. 25. quo in loco Iurisconsulti responsum adducit ad interpretationem. l. ex hac. ff. si quadr. paup. fecisse dicatur: atque in specie ista de æstimatione reditus annui ad vitam, vtuntur ea responsione Paulus, & Ias. in l. si pater puellæ. col. vlti. C. de inoffi. testamen. sed quod distinctio Iurisconsulti in d. l. hæreditatum. tantùm locum habeat in ratione legis Falcidiæ: non quidem in alijs quæstionibus notarunt Imola, Alex. & omnes in eadem. l. hæreditatum. Ias. in l. cum qui ita. § qui ita stipulatur. col. 5. ff. de verbo. oblig. Mathæus Afflict. decisione Neapol. 34. & eleganter Carol. Molinæ. d. q. 72. quorum sententia ita quidem meo iudicio erit probanda, vt nihilominus liberum sit cuique controuersiam aliquam tractanti discernere ex negotij qualitate, an eadem Iurisconsulti æratum dinumeratio obseruanda sit extra casum legis Falcidiæ. Nec enim omnib. negotijs poterit ea definitio conuenire ob disparem quæstionis, & rei contingentis rationem, quam circunspectię iudex examinare debet: nē culpam fraus, aut iniuria ex ea computatione fiat.

Cæterum quod attinet ad hanc materiam annui reditus, minimè poterit Iurisconsulti decisio in praxim deduci: siquidem ex ea sequeretur, annuū reditum ad vitam emptoris, qui minor sit viginti annis, constitutum: eodem pretio iustè æstimari, quo perpetuus æquissimè æstimaretur: secundum Carol. Molin. de contract. d. q. 72. Et ferè in eadem specie hoc ipsum adnotauit Ioan. à Medina de restitutio. c. de censu ad vitam. col. 5. Hæc verò æstimatio profectò vanissima est, nec vlla ratione defenditur.

Sed ad l. ipsam. Hæreditatum. vt videamus quando alijs possit aptari quæstionibus, plurima sunt adnotatione digna. Primū, id responsum vulgo, Verulcio adscribi. & ab Holoandro Iurisconsulto Maximo: at in Pandectis Florentinis in hunc sanè modum legitur: Aemilius Macer libr. 2. ad l. 20. hæreditatum. Vnde ipsius legis caput incipit à dictione computationis, ex Antonio Augustino lib. 1. Emendationum, c. 4. Secundò est obseruandum in ratione legis Falcidiæ, legatum annui reditus perpetui, eodem pretio æstimari, quo æstimaretur, si eius venditio fieret. l. 1. §. item si Reipublicæ. ff. ad l. Falcidiam. Nec enim potest labente tempore huius annui reditus perpetui certa constare summa.

Tertiò admonendum est, quoties annui legati potest ab initio certa definiri quantitas ab hærede soluenda, tunc eius quantitatis rationem habendam quo ad Falcidiæ deductionem. Et ideo si testator ita legauerit: lego Titio decem annis proximis annua decem: si & hæc hæredibus Titij soluēda sunt: ex centum Falcidia deducetur quod probatur in l. cum Titio. ad finem. ff. ad l. Falcid. l. pœnales. ff. eodem.

Quartò ab eadem. l. cùm Titio. iuxta communem eius interpretationem deducitur legatū annuum certæ quantitatis ad vitā legatarij relictū, tanti æstimandum fore quo ad Falcidiæ deductionem, quanti reditus annuus eiusdem quātitatis ad vitam alicuius constitutus æstimaretur. Vnde si testator annua decē Sempronio eius vitam legauerit, ita erit facienda æstimatio quo ad Falcidiæ rationem, ac si is reditus annuus ad venditionē iusto pretio æstimandus foret. Responsum etenim Iurisconsulti in d. l. hæreditatum. obtinet in legato alimentorum, vel vsusfructus, quod incertum est, diminutionemque, & augmentum habere potest: sic quidem in alijs legatis certis, etiam ad vitam legatarij constitutis, eadem Iurisconsulti decisio admittenda non erit.

Quintò licèt in annuis legatis certis, vel incertis posset quo ad Falcidiam certa definiri quantitas, si eius ratio differretur ad mortem vsq; legatarij: data tn̄ per eū cautione de Falcidia soluenda ab eius hærede ex tota & integra summa percepta: hęc tn̄ dilatio, Iuriscōsulto non placuit: imò statim voluit Falcidiæ deductionē fieri, & ideò eam mediocrē humanæ vitæ præsumptionē sequutus regulā illam statuit ad Falcidiæ deductionē. Sextū, qđ in hac q̄stione erit animaduertendū, colligit ab ipso Iuriscōsulto, qui ad Falcidiæ iura, & eius rationē, vsus est quadā humanę vitę præsumptione, q̄ nec restringat, nec ampliet ipsius vitę limites incertos: nō enim ambigit, lōgioris vitæ limites quoq; iure plurimi, quā inibi fuerint à Iurisconsulto ꝯstituti: cum & is in infante, quolibet ve

puero, tantùm præsumat triginta annorum vitam: quæ alioqui longior præsumi solet.l.vlti. C.de sacrosanctis Ecclesijs. tradidimus & nos lib.2.huius operis,cap.7.nu.6.Sed quantum ad deductionem Falcidiæ modesta est Iurisconsulti cõsideratio. Hæc verò ratio perpetuo obseruanda erit cùm semel ex ea Falcidiæ deductio facta fuerit: siquidem & hæc constituta est ad certitudinem eius,quod alioqui incertum esse videbatur. Vnde non oportet ex his,quæ postmodum euenerint,aut contigerint, eam Falcidiæ rationem Variari, si semel secundum eam inter hæredem, & legatarium habita fuerit computatio.

Hinc deducitur an verum sit quod glo. in dict.l. hæreditatum. verb.triginta annorum: scripsit respondens, facta semel legis Falcidiæ deductione secundum Iurisconsulti definitionem, rursus maiorem Falcidiam deducendam esse, vel deductam, minuendam,si contigerit, legatorem minus vel plus viuere, quam ipse Iurisconsultus in eo responso definierit.quam interpretationem probarũt inibi Bar.Alber. & alij magis communiter.idem Imol. & Doctores in l. cum Titio. ff. eodem titulo. nam hæc Accursij sententia etiam si frequentiori Doctorum calculo probata sit, mihi non placet: cùm alioqui elegans probata sit: cùm alioqui elegans Iurisconsulti responsio parum efficeret, ac facilinè frustraretur, nihilque certum constitueret. Nec enim quod semel legitimè factum est, retractari debet ex his, quæ postmodum acciderint.l.nec enim.ff.de itine. actuque priuat.l. sancimus C.de admit.tut.l.qui furere.& ibi Bart ff.de testam.l. si quis alicui:. ff.de acqui.hæredit. ex quibus in hac specie hanc opinionem aduersus gl.veriorem esse censent Barthol.Cæpol.consil. causarum ciuilium 14.col.vlt.& Aymon.Sauillianus consi.194.nu.6. quicquid Aymon responderit consi.105. nu.10.

Rursus & ab eadem radice infertur, an probandum sit quod idem Accursius adnotauit in eadem.l. hæreditatum. verb. computatio. quo in loco asseuerat, legatum vsufructus Reipublicæ relictum ad legis Falcidiæ rationem ita æstimandũ fore, vt tanti sit facienda æstimatio, quanti ipse vsufructus triginta annis reddere poterit,quemadmodum in d.l.hæreditatum.expressum est, sic sanè,quòd si intra triginta priores annos Respublica non perierit, iterum ex alijs triginta annis facienda sit legati æstimatio. Hanc sanè opinionem falsam esse existimo, tametsi ab omnib. recepta sit. Vnde si vsusfructus Reipublicæ relictus, semèl ratione triginta annorum quo ad Falcidiam æstimetur, quamuis vltra quinquaginta annos Respublica inconcussa, & salua manserit, nulla erit iterum repetenda quantum ad Falcidiæ rationem æstimatio. Constat etenim vsumfructum Reipublicæ relictum vsq; ad centum annos durare.l.an vsusfructus.ff.de vsufructu.l. 26.tit. 31.part.3. Sed quia forsan Respublica peribit ante centũ annos, ciuitasque perire poterit ob proditionem aratri inductione. l. si vsusfructus ciuitati.ff.quib.mod.vsusfruct.amittat.ex illa consuetudine quam circa euertendas vrbes tradidere Budæus ibi.& Ludouic.Cælius libr.14.lect. Antiq. c.5. constitutum est, vt quo ad rationem legis Falcidiæ vsusfructus ciuitati, vel Reipublicæ relictus,ex valore triginta annorum æstimaretur.Quæ quidem æstimatio mutari non debet ob id quod lapsu temporis idem Reipublicæ euenerit.

Hinc etiam facilius admittenda erit interpretatio Angeli, &
9 Imolæ,† & d.l.cùm Titio.quæ probat,ex annuo legato ad vitam legatarij relicto, quo ad Falcidiam faciendam esse æstimationẽ tanti, quanti id legatum titulo annui reditus ad vitam constituti, vendi posset: & hoc quidem viuo legatario,at eo mortuo.rationem habendam fore eius quantitatis, quæ legatario ab hærede singulis annis eius vitæ soluta fuerit. ita etenim Ang.& Imol.posteriorem legis partem accipiunt, vt ea intelligenda sit, vbi nulla facta fuerit viuente legatario computatio: nam si ea semel facta est,ob longiorem,aut breuiorem legatarij vitam,non est nec augenda,nec minuenda.& licèt Paul. Castrensis,ac Vincen. Herculanus in d.l. cùm Titio. contrarium teneant excommuni interpretatione glo.& Docto.in d.l. hæreditatum. dubitetque Alex.in d.l.cùm Titio.idem tamen Alex.in l.cum quo.col.2.scribit, non esse tutum recedere ab Angeli & Imolæ sententia. præsertim id verum est quod Angelus existimat in specie d.l. cùm Titio. vbi non fit computatio ex præsumptis vitæ limitibus, sed ex vera, communi hominum iudicio, æstimatione. Et præterea constat adhuc interpretationem Accursij ad d.l.hereditatum.falsam esse: licèt Imo. eam receperit.

Quod verò hoc in ipso capite tradidimus:ex l.3.§.item si Rei-
10 publicæ.deducentes, valorem annui reditus perpetui † ad rationem vnius pro viginti quinque, incertum quibusdam videbitur, attenta Bart.sententia in l.annua.§.à Titia. ff.de ann.legat. quo in loco Bart.scribit. legatum annuum ciuitati, aut Reipublicæ relictum,etiam in perpetuum, restringendum esse ad centum tantũ annos: ea ratione, quòd legatum annuum, & vsusfructus paria iura habeant.l.in singulos.ff.de ann.legat.Sed vsusfructus legatum Reipublicæ relictum.centum annis tantùm durat.l. si vsusfructus municipib.ff.de vsufruct. ergo legatum itidem annuũ Reipublicæ relictum etiam hoc expresso,q perpetuò duret,centum annis finitur:idem Bar.rñdit in d.l.si vsusfruct.quem sequuti sunt Alex. in l.3.§.vlt.ff.ad l.Falc.idẽ Alex.2si.60.lib.1. col.1. Vinc. Herculan. col.2.& Lancelo.Dec.in l.2.ff.solut.matr. Anch.& Barba.in l.vlt. col.in c.vlt.de testam.Anani.consi.39.Cardin.consi.66. Bologni. in d.Ananiæ consi.Catelli.Cotta in memorabilib.dictione, Perpetuum:qui post Cardin. Alexandrum & Ananiam in dictis responsis hanc opinionem testantur magis communem esse: quibus obijciuntur plura, & primum text.in l.annuam. & l.annua.in fine.l.cùm quidam.ff.de ann.legat.quibus definitum est, legatum annuum Reipublicæ relictum, perpetuo deberi: quod si dixeris. perpetuò: esse intelligendum ad vsque centum annos, profectò ea interpretatio minimè conueniret nec legislatoris nec testatoris orationi,& verbis.Nam si legatum annuum priuato relictum à testatore sit: ita quidem vt & eius hæredibus debeatur, in infinitum, & perpetuò durat, vltra centum annos:l.annalibus. & ibi glo.C.de legat.idem erit fortiori ratione si Reipublicæ annua decem legentur perpetuò, siquidem in his, quæ ad priuatorum legata his viuentibus debita, & morte eorum finitura pertinent, non ita plena,& ampla fit interpretatio: sicuti in legatis temporalibus Reipublicæ relictis.l.hæreditatum.ff. ad l. Falcid. igitur legatum annuum Reipublicæ relictum hoc expresso: vt perpetuũ sit non erit ad centum annos restringendum.Secundò: opinioni Bar.obstat tex.in d.l.hæreditatum.versi. Sic denique.& in d.l.3.§. item si Reipublicę.ff.ad l.Falcid.in quibus locis ad rationem legis Falcidiæ legatum annuum Reipublicę relictum dissimili modo æstimatur, quàm legatum vsusfructus. Nam legatum annuum æstimatur vsque ad quantitatem, quę eius ratione legatario vigintiquinque annis soluenda est: legatum verò vsusfructus ita quidem æstimatur, ac si Respublica non amplius quàm triginta annis duratura sit.Vnde constat inter legatum annuum & legatũ vsusfructus Reipublicę relictum, maximum esse discrimen cùm si legatum annuum Reipublicę relictum centum annis finiretur: eius fieret æstimatio eo pacto, quo fit in legato vsusfructus iuxta dictam.l.hæreditatum.non ea ratione, qua fit in d.§. item si Reipublicę. Tertiò: quamuis longissimum tempus vitę sit centum annorum.l.vlt.C.de sacros. Eccles. Et quod in priuatis morte extinguitur, in Reipublica centum annis non vlterius duret. d. l.si vsusfructus. Et legatum annuum priuato relictum morte eius finiatur.l.4.de annu.legat.& l.'si in singulos.ff.cod.tit. tamen id obtinet,vbi datur à iure tanta annui legati,& vsusfructus similitudo, vt nulla vàleat differentiæ ratio constitui, fateor etenim legatum annuum,& legatum vsusfructus paria esse quo ad hoc vt morte finiatur vtrunque, at dissimilia sunt quantum ad reliquos extinctionis modos: cùm, & si legatum vsusfructus Capitis diminutione pereat: nõ sic perit legatum annuum.d.l. si in singulos.quo fit,vt cùm circa extinctionem ipsam hęc duo legata dispari iure tractentur. pręter quam quo ad mortis effectum minimè quo ad alia paria censeri debeant. Quartò: ne Bart. sequutus dixeris, quo ad extinctionem legatorum idem efficere in Republica centum annorum limites, quod in priuato mors ipsa.d. l. si vsusfructus considerandum est, id procedere, nisi manifesta discriminis ratio detur inter vsumfructum,& annuum legatum.in vsufructu etenim legato Reipublicę, ideò statutum est quòd centũ annis finiatur: ne proprietas apud hęredem sit inutilis. non sic est in legato annuo: cum proprietas bonorum testatoris omninò sit apud hęredem vtilis,& integra. qua item ratione fit vt si vsusfructus Titio, & eius hęredibus legetur, tantùm is pertineat ad primum legatarij hęredem. l. antiquitas. C. de vsufruct. atsi annua decem legentur eidem Titio, & eius hęredibus, legatum hęredibus, & hęredum hęredibus debetur absque vlla temporis prefinitione.d.l.in Annalibus vbi Bald.Salyc.& Doct.latius Alex.in l. Gallus.§.etiam.col.3.ff.de libe.& posth. Quintò illud etiã aduersus cõmunem adducitur: q annuum legatum potest absq; vlla temporis prefinitione relinqui. l. si cum prefinitione. ff. quando dies leg.cedat.Et per dictionem perpetuo, quelibet temporis definitio tollitur.l.parte.§.vlt.de dol.exceptio.l.eum debere columnam.ff.de seruit.vrba.predio.inde sanè deducitur,legatum annuũ perpetuò,relictum nullum habere temporis limitem. Quam ob rem in hac controuersia ex premissis primò infertur, legatum annuum Reipublicę, ciuitati, Ecclesię, aut collegio perpetuò relictum: minimè extingui centum annorum decursu: sed vltra procedere donec ipsa Respublica finiatur.quam sententiam cõtra.Bar.probant Barba.consi.20.lib.4.Ias.in l.in annalib. C.de leg. idẽ Ias.in l.2.nu.1.& ibi Rip.nu.3.ff.sol.mat.Bar.Socin.in d.l.3.§. item si Reipublicę. nu.6.ff.ad l. Falcid. idem Ias. in l. videamus.§. deferre.nu.9.ff.de in lit.iur. eandem opinionem premittunt omnes, qui Rogerium sequuntur, quorum mentionẽ statim faciemus.Secundò ex his deducitur, legatũ vsusfructus etiã expressim perpetuò

perpetuò Reipublicæ, vel ciuitati, aut Ecclesiæ relictum, centum annis finiri, quod refragante Barba. in d. consil.20. libr.4.à præcitatis authoribus vnanimi consensu probatur,quamuis mihi non displiceat Barba. responsum in ea specie, de qua fuit cõsultus. Tertiò infertur legatum annuum ciuitati, vel Ecclesiæ relictum etiam simpliciter, minimè finiri centum annis. imò perpetuum esse ita,vt maximè differat à legato vsusfructus, & vltra centum annos debeatur, secundum Rogeri. Accursi. Alberi.& Cuman.in l.Annuam. ff.de ann.legat.Dynum.in l.in singulos. in secunda.ff.eod.titul.Angel.Cuman. & Socin.in d. §.item si Reipublicæ.nume.7. Panormit.in ca.vltim. ad finem. de testam.Ripam in dict.l.2.num.3.idem Alberi.in l.an vsusfructus.ff.de vsufruct.scribens, vidisse frequentissimè in praxi hanc sententiã seruari, quæ mihi verior videtur: licet contrariam expressim tenuerint hi,qui opinionem Bart.in d.l.si vsusfructus municipibus. à me proximè adductam sequuntur,& in specie Accursius, Bar. & Lancelot. in eadem lege. si vsusfructus. Iacobus de Rauenna in d. l. annuam. & ibi Lancelot. Decius dicens hanc opinionem communem esse, quam & Imola asserit in dicto §.item si Reipublicæ. Quartò hac in controuersia cõstat legatum annuum simpliciter priuato relictum eius morte finiri. l.4. ff.de annuis legatis.l.in singulos. ff.eodem. l.cùm Titio.ff.ad legem Falcidiam. idque in dubio verum est, quia legatum annuum censetur causa alimentorum relictum.l.cùm hi.§.si in annos.ff.de transactionibus. legatum verò ad alimenta, hæredibus legatarij non debetur. l. si cum præfinitione. ff. quando dies legat. cedat. Et deinde idem probatur ex eo, quod legatum annuum pro primo anno est purum, sequentibus vero conditionale. d. l. 4. conditionale autem legatum non transmittitur ante conditionis euentum ad hæredes.l.vnica.§.sin autem aliquid sub conditione. C.de caduc. tollend. igitur legatum annuum in dubio non transmittitur ad hæredes, sed morte finitur: idem apparet ex dicta l.in annalibus. C.de legat.vbi Doctor.tradunt hanc quæstionem,& Alberic.in d.l.4.Anton. Rubeus consil.23. Quintò secundum ea, quæ proposita sunt satis apertè colligitur in d.§.item si reipublicæ.probari, annuum reditum, etiam perpetuum, iusto pretio æstimari ad rationem vnius pro vigintiquinque. Quod si opinio Barto. in d. l. si vsusfructus municipibus, quo ad legatum annuum admittatur, nihil amplius probabitur in dicto §. item si Reipublicæ. quam quod annuus reditus ad centum annos æstimandus erit ad pretium vnius pro vigintiquinque.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Pactum de retrouendendo pars pretij censetur, ipsamque iustam æstimationem minuit.*
2 *Annui reditus redimibiles, quo pretio iustè constituantur.*
3 *Interpretatio Regiæ constitutionis, quæ de his annuis reditibus tractat.*
4 *Emphyteusis, cuius origo non apparet, an præsumatur perpetua, vel temporalis.*
5 *Annuus reditus in dubio an sit iudicandus perpetuus, an redimibilis.*

De iusto pretio annui reditus redimibilis, & de ipso redimendi pacto.

CAPVT X.

SVperest modo tractare, quod sit iustum pretium annui reditus, qui ad voluntatem primi venditoris redimendus est. Qua in re primitus erit constituendum iustum pretium annui reditus perpetui iuxta ea, quæ proximo capite tradita fuerunt, & deinde adnotandum erit pactum de retrouendendo diminuere iustum
1 pretium,† quo res ipsa absque ea pactione æstimanda foret.Pactum etenim appositum in fauorem venditoris pars pretij censetur l.fundi partem.ff.de contrahend.emptio.Sic res minoris est æstimanda cùm venditur aliquid cum onere sub aliaue conditione, quàm si liberè venderetur.tex.quem ad hoc notat Panormitan.ibi in cap.cum Ioannes. de fide instrum. Atque in hac specie pacti reuendendi adnotarunt Abb.in cap.in aliquibus.nu. 2.de decim.idem Abb.& Doct. in capit.ad nostram. de emptio. Caietan.secunda, secundæ quæstione 77.articul.1.Carolus Moline.de contractib.quæst.5.num.116.l.1.§.si hæres.ff.ad Trebellia. & inibi Soci.Ias.& Ripa omniumque latissimè Andr. Tiraquell. libr.2.de retract. in præfatione. num.20. Hæc verò diminutio iusti pretij ratione huius pacti,nõ temerè facienda est, sed arbitrio boni viri, rectique ac discreti moderatoris. Quidam sanè opinãtur non est ob hanc pactionem diminuendam integram tertiam partem, sed paulò minus esse constituendam diminutionem.quod Soci. tradit in consil.16.col.vlti.libr.1. falsem vltra ipsam tertiam partem non erit admittenda diminutio iusti pretij, sicuti eleganter tradit ipse Carol.Molinæ.d.quæst.5. num.117. & quæst.35. nu. 297. Quod si hæc visa fuerit emptoribus annui reditus iniqua æstimatio, maximeque vtilis ipsis venditoribus, illud profectò certum erit: vtcunque vtamur benigna æstimatione, quod pactum redimendi hos annuos reditus non potest iustè diminuere reditus perpetui pretium vltra dimidiam eius partem, quod pulchrè ostendit idem Carol. quæstio.5. numer. 117. & nume. 120. Ego verò hac in controuersia illud existimo
2 iustum annui† reditus pretium etiam si is constituatur adiecto redemptionis pacto,quod communi prouinciæ vsu taxatum,& definitum fuerit, authore Guidone Papa, consil. 180. cuius sententia comprobatur ex his, quæ tradidimus de annui reditus perpetui æstimatione scribit etenim Guido, iniquum esse pretium annui reditus etiam redimibilis,quando id minus sit quam ad rationem vnius pro viginti, quia ita hos reditus emi consuetum erat in Delphinali prouincia. idem pretium apud Germanos iustum, & æquum censeri, vt minus iniquum iudicetur, testatur Conrad. de contractib. quæst.84. Et Vormatiensi statuto publicè comprobatum esse asserit Carol.Molinæ. d. q.5. nu.117. Sed & in aliquot Germaniæ ciuitatibus itidem vsu receptũ fuisse, vt annui reditus redimibiles constituantur ad rationẽ vnius pro quindecim testatur Conrad. dict.quæst.83.conclusio. secunda.idem apud Gallos olim seruatum esse scribit Carol.Molin. d. quæstio.5.nu.125.Quin & Ioann.Andr. in Speculo. titul.de vsuris. 1.additione. censet, duodecim esse moderatum pretium pro vno redimibili. Sic, & nostra ætate apud Regia Gallorum tribunalia in praxi obtentum est, vt emptio annui reditus redimibilis, facta ad rationem vnius pro duodecim toleretur,si verò fiat ad rationem vnius pro decem, aut vndecim reducatur ad pretium vnius pro quindecim, si denique annuus reditus constitutus fuerit ad æstimationem vnius pro octo, aut nouem, minorive pretio, quàm decem,omnino illicitus, & reprobus contractus iudicetur, quemadmodum cõmemorant Andr. Tiraquel. libr.1.de retract.§.1.glo.6.nu.19.Carol.Molin. de contract. q.10. nu.146.& q.5.nu.122.Et Rupellanus libr.1. Institutio. Forensium cap.34.qui expressim asserit,quòd si minoris, quam decem solidorum annuus solidus emitur reliquis solutis in sortem imputatis, sors ipsa redditur, permittiturque obligatio, tanquam si is contractus pignoratitius fuerit. idem sanè colligitur ex testimonio Tiraquelli, & Caroli.tria etenim hic adsunt,quæ hoc ipsum fieri iustissimè persuadent, modicum pretium, pactum reuendendi, annui reditus pecuniarij emptio, quæ suspicionẽ maximam vsurę inducunt. Nec locus erit electioni,quam constitutio l.2.C.de rescinden.vendit. præbet decipienti re ipsa, quia ea decisio non est admittenda in contractibus vsurarijs, nec in suspectis authore Baldo,in rub.C.de vsur.in fine.cui accedit Carolus Molinæ. de contractibus. quæstio. 14. cæterum apud Hispanos in prouincia Betica& alijs,quæ citra Tagum huic Granatensi prætorio institutione regia parent, & subsunt, annui reditus redimibiles frequentissimè constituuntur ad rationem decimæ, eaque constitutio pluribus huius Senatus sententijs sæpissimè comprobatur, propter communem hominum æstimationem, quæ tamen non admodum æquam habet compensationem. Et ideò mihi iustior semper visa fuit horum reddituum redimibilium æstimatio ad rationem duodecimæ, vel quatuordecimæ, qua Hispani vltra Tagum vtuntur frequentius, tametsi nec omnino damnauerint eam,quę ad decimæ rationem cõstituitur.

Est tamen apud nos non leuis controuersia, an lege Regia definitum sit iustum pretium annui reditus in pecunia cum pacto redimendi constituti? Nam quidã censent constitutũ esse
3 iustum pretium huius annui † reditus ad rationem vnius pro quatuordecim. idque deducere conantur à lege, quam Carolus Cæsar primus Hispaniarum Rex Madritio conuentu sanxit,Anno M.D. XXXIIII.l.127.Hodie.l.4.tit.5.lib.5. Recopil. vbi reditus annui constituti in frumento,vino,vel oleo cum pacto redimendi in nummarium reditum cõmutantur, tantique annua pecunia æstimatur, quanti decimaquarta pars pretij illius præstationis valet, & sic ad rationem vnius pro quatuordecim, q referendum est ad pretium, quo empta fuit ab initio ea annua præstatio. Ergo istud pretium vnius annui nummi ad rationẽ quatuordecim definitur ea lege idem probari videtur lege 10. inter eas, quæ Toleti conditæ fuerunt, Anno D. XXXVIIII. Hodie.l.4.tit.15.lib.5.Recopi.quæ Madritiam legem extendit ad annos reditus in alijs speciebus constitutos, & inquit libellus principi oblatus, ita oportere statui, nè quis consequatur pro quatuordecim vltrà vnum, nec in gallinis, nec alijs rebus. vnde constat,

constat, legislatoris intentionem eam fuisse, vt annui reditus iusto pretio æstimentur ad rationem vnius pro quatuordecim. Alij verò arbitrantur, has Regias constitutiones minimè definire certum pretium, quo iustè annui reditus emantur, cùm hæ constitutiones tantum tractauerint de pretio annui reditus redimibilis, quoties is semel in frumento, vino, oleo, alijsve similium speciebus constitutus in pecuniariam mutatur, non autem cùm hi reditus ab initio in pecunia constituuntur, idque in specie adnotauit Ioannes à Medina de restitution. capit. de censibus. fol. 178. col. 3. Cui interpretationi suffragantur duo. Primū, quod ex annua præstatione frumenti, vel olei, empor huius reditus propter varium harum rerum valorem, facileque augmētum, creberrimam item annonæ inopiam, plus perceperit, quàm si tunc eum contraxit, nummariam annuam pensionem emisset, quo fit, vt in compensationem maius pretium modò tempore commutationis pro nūmaria prestatione constituantur, quàm ab initio contractus constitueretur. Secundū, quòd emptio annui reditus redimibilis, frumenti tū, vel olei, aliarūve rerum similium, maximè suspecta sit, maioremque fraudis, & iniquitatis suspicionem habeat, quàm si annua præstatio in pecunia soluēda empta fuerit, propterea, quod harum rerum pretia in republica frequentissimè augentur, & variantur, nec potest certum pretium, certave æstimatio tempore emptionis fieri, & ideò aptior est ad excessum iusti pretij, & ad deceptionem hæc emptio, quàm illa, quæ de nūmaria præstatione tractat. Et licet hæc posterior ratio sufficiens non sit, vt omnino hic contractus damnetur, ea tamen persuasit huius reditus cōmutationem lege Regia fieri. Sic, & eadem ratione sæpissimè Parisiensis Senatus Arrestis, & decretis, annuos reditus frumentarios cum pacto redimedi constitutos, in pecuniarios cōmutandos esse censuit ad appretiationem vnius pro quindecim eius summæ, data fuit pro ipso annuo frumenti reditu, electionem itidem tribuens debitori, vel soluendi frumenti reditum, aut pecuniariam pensionem ad æstimationem vnius pro quindecim, sicuti testantur Carolus Molinæus de contractibus. quæst. 21. & Imbertus Rupellanus lib. 1. Insti. Forens. cap. 34.

Cæterum post tertiam huius operis editionem Rex Catholicus, ac Dñs noster Philippus in his totius Regni comitijs, quæ habuit Madritij Anno M.D. LXIII. capit. 127. priorem opinionem Regio Decreto probauit, ac diffiniuit, esse iustum pretium reditus annui ad rationem vnius pro quatuordecim, sic deniq;, vt contractus sit nullus, nec exequutioni mandari possit, si minori pretio constituatur reditus iste, quàm ad rationem huius deffiniti pretij, imò, & ad eam diem constitutus per eandem legem ad pretiū vnius pro quatuordecim reducitur, hæc de reditu, annuo redimibili. * Sed de illa quæstione, an hoc pretiū à lege diffinitū sit necessariū, quoties reditus annuus iam cōstitutus, ab emptore venditur alteri, legito Carol. Moli. in tracta. de contractib. q. 62. qui probat efficaciter, iniustū esse hunc secundū tertiūve contractū, si minori pretio fiat. * Eandem quæstionē tractat Antonius à Corduba. in libro de casibus conscientiæ. q. 79. quē legere oportet, ad quandam hac in controuersia. distinctionē, eamq; diligenter expendere, an vera sit. *

Sed & illud oportunè quæritur, quid dicendum sit, vbi constat reditū annuū nūmarium deberi alicui, & cōstitutū ei fuisse, dubium tū est, an is habeat eam legem, & conditionem, vt redimi possit, vel præsumendum sit, eum reditū perpetuum esse absque pacto de retrouendendo constitutū? Et sanè in hac dubitatione cùm hic contractus, quo annui reditus emuntur, apud veteres non fuerit admodum receptus, mirū cuiquam videri non debet hanc quæstionem paucis in locis examinatam esse, adhuc verò eā deducemus ad verā, ni fallimur, resolutionem ex his, quæ in similibus controuersijs decisa sunt. Nam circa contractū emphyteuticum, si de emphyteusi priuata per scripturam, aut
4 præscriptionē appareat, † ac dubitetur, sitne perpetua, an tēporalis, in hoc dubio perpetua præsumitur secundū Angel. in Authenti. de non alienan. §. emphyteusim. Gulielmum de Cuneo, & Angelū in l. qui luminibus. ff. de seruit. vrba. prædio. idem Guliel. & Angel. prior inquam. in l. cùm notissimi. §. vlti. posterior. in l. malè agitur. C. de præscriptio. triginta, vel quadraginta annorū. Angel. in l. prætor. §. 1. ff. de edendo. Bal. col. 2. & Ias. nu. 106. in l. 2. C. de iure emphyteutic. nisi consuetudo regionis aliud induxerit, quia iuxta eam dubij contractus erunt intelligendi. l. si fundus. ff. de euictionibus. l. licet. in prima. C. locati. quibus similiter accedit text. in l. vel vniuersorum. vbi glo. ff. de pignoratitia actione. l. si tertius. §. rectè. ff. de aqua pluuia arcenda. glo. in l. pen. C. de fideiussoribus. Sicuti, & eadem interpretatio admittenda omnino est, quæ deducitur ab ipsius contrahentis consuetudine, & vsu, quod probatur in dicta l. vel vniuersorum, & d. §. rectè. imò hæc prior est altera, quæ à regionis vsu deducitur. Authore Angelo in d. l. 2. colum. penult. quem Iason inibi sequitur num. 160. licet Angel. ipse sibi parum constans, probare conētur adhuc id dubio presumēdum esse, quod emphyteusis priuati ad vitam tantum emphyteutæ concessa sit, tametsi nec concedentis rem in emphyteusim, nec regionis communis vsus huic interpretationi suffragetur, iure etenim communi ita fore dubium contractum interpretandum non admodum verè Angelus opinatur. Vnde aduersus ipsum frequentiori calculo, probatur eiusdem Angeli opinio in d. §. emphyteusim. atque hæc sunt intelligenda de emphyteusi, qua transfertur dominium vtile, cuius translationis ea est natura, vt perpetuò fiat, & facta cēseatur. l. vltim. C. de legat. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actionibus, & obligationibus. item, & ea præsumptio, quę assumitur iuxta priorem Angeli sententiam, in vtilitatem, & fauorem tendit eius, qui canonem, & annuam emphyteuticam præstationem soluit, cum is asserat, annuam præstationem perpetuam esse, sicuti fatetur dominij vtilis translationem perpetuò in eum factam fuisse. Quid autem dicendum sit in emphyteusi ecclesiastica, tradidimus secundo huius operis libro capitu. 17. nume. 6. Superest igitur serio perpendere, an & eadem communis sententia in reditu annuo obseruanda sit, quod apud me omnino dubium est, quia in hac annui reditus constitutione non tractatur de translatione vtilis dominij, quæ cum in emphyteusi perpetua sit, aut præsumatur, quemadmodum modo expliauimus, itidem ipsam annuam præstationem perpetuam facit. Deinde in hac quæstione annui reditus agitur de præsumptione in damnum, & præiudicium soluentis annuam prestationem assumenda. His accedit, quòd annui reditus nummarij emptio odiosa & suspecta est, siquidem, & olim pluribus visa fuerit illicita sicuti capitul. 7. ostendimus. Et ideo non omnino procedit argumentatio ab emphyteusi de qua communis omnium sententia agit, ad contractum istum annui, & numerarij reditus. Quibus profectò adducor, vt in hac quæstione aliquot ad eius resolutionem prænotanda esse existimem.

Primum, illud certum, & expeditum apud me est, quod annua pecuniaria præstatio constituta iure proprij census, nempe in fauorem eius, qui dominium rei transtulit in alterum, qui pensionem soluere tenetur, & eam super eadem re constituit, perpetua erit præsumenda, licet non appareat de hac qualitate. nec de constitutione huius reditus, sed tantum constet eam solui ex eo, quod res super qua constituta censetur, data fuerit à creditore debitori. Ex hoc etenim cùm dominij trāslatio perpetua sit, erit & eodem iure perpetua censenda ipsa annua, ac nummaria pensio. quod authoritate Angeli, & aliorum, qui eius sententiam frequentissimo consensu sequuntur, probari commodè, & iustè potest. Secundo considerandum est, in dubio vbi non apparet, an creditor debitori tradiderit rem, super qua reditus annuus constitutus censetur, præsumendum esse, ipsam rem creditoris fuisse, traditamque debitori cum eo onere annuæ præstationis, præsertim quoties ea annua prestatio census nomen habet. Est etenim huius dictionis hæc propria significatio secundum canonicas sanctiones, sicuti traditum fuit huius libr. capitul. 7. nisi appareat aliquo pacto mentio pretij, nam tunc censebitur, annuus reditus pecunia constitutus, quia pretij mentio emptionem, & venditionem arguit. l. 1. ff. de contrahend. emptione. §. pretium. Institut. de emptioni. quod in specie ista probat Carol. Molin. de contractib. quæstio. 20. num. 213. Tertiò, si minimè deprehendi possit, quæ sit annui reditus origo, & ex præmissis præsumendum sit annuam præstationem in pecunia constitutam fuisse, tunc ex frequentiori regionis vsu, & contrahentiū consuetudine, assumenda erit coniectura ad deffiniendum, sitne ea annua præstatio perpetua, an redimibilis. idque ex Angelo in dict. l. 2. distinctione deducitur. Quarto quoties de iure annuæ præstationis apparet, & eius origo, aut constitutio cōstat per scripturam, aut per testes, qui præsentes contractui fuerant, nec tamen per scripturam, vel testes possit apparere, conuentum fuisse inter creditorem, & debitorem, quod is reditus redimibilis esset, tunc præsumendum est reditum esse perpetuū ea ratione, quòd hæc annui reditus constitutio, venditio, & emptio sit, in quibus nunquam erit præsumenda pactio reuendendi, nisi ea probetur. l. 2. vbi Doctor. communiter. C. de pact. inter emptor. & venditor. Quod si pretium huius annui reditus adeò modicum sit, vt attento constitutionis tempore admodum iniqua sit annui reditus perpetui æstimatio, fortassis, & tunc præsumemus, annuum reditum redimibilem esse, etiam si in scriptura constitutionis non fuerit pactio redimendi expressa, modò in ea dictum non sit, hanc annuam præstationem perpetuam constitui. Imò vni pretium annuæ præstationis iniquum est iuxta regionis, & aliarum circunstantiarum cōditiones ad perpetuam præstationem, magisque conueniens reditui redimibili, tunc erit & hic reditus iudicandus redimibilis, etiam si pactum fuerit, eum perpetuum fore Authore Ca-
rolo

rolo Molineo, de contractibus. quæstio. 5. num. 128. propterea quod hi reditus odiosi sint, & vsurarum succedanei, atque omnino requiratur ad eorum tolerabilem vsum pretij, & æstimationis iustitia, ne in vsurarum fraudem constituantur.

Quintò, vbi annui reditus constitutio tantum ex diutina præstatione probetur, decem inquam, continuorum annorum: iuxta l. cùm de in rem verso. ff. de vsur. l. litibus. C. de agricol. & censit. libr. 11. quorum decisionem, & nos meminimus. libr. 1. huius operis, capit. 17. num. 3. modò ea præstatio annua ex titulo, & causa constituti reditus fiat, secundum communem omnium traditionem, tunc sanè præsumendum erit reditum esse redimibilem, & sic, quod leuius, & minus est, præsumetur. l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. l. nummis. l. qui concubinam. §. cùm ita. ff. de legat. 3. capit. ex parte. de censibus. Nisi præstatio annua facta fuerit ex causa reditus annui perpetui, nam si in prima, vel alia qualibet præstatione sit expressa causa reditus perpetui, ea præstatio in vim confessionis, probat plenè donec error in contrarium probetur, cùm & si facta fuerit extra iudicium, parte tamen præsente, & acceptante plenè probet. l. publica. §. vltim. ff. deposit. l. cùm de indebito. §. vltimo. ff. de probationibus. l. generaliter. C. de non numerata pecunia. ad idem text. in l. plures apochis. C. de fide instrumen. l. optimam. C. de contrahend. & committend. stipulat. cùm his, quæ Decius tradit in capit. cùm super. colum. 1. de offic. delegat. & in consil. 665. & alijs, quæ hanc vltimam distinctionem adducens scribit eleganter Carolus Molin. de contractib. quæst. 20. nume. 108. & num. 112. Ex quibus ipse arbitror, iudicem hac de causa cogniturum debere omnino quamlibet qualitatem, legem, & contractus conditionem diligenter examinare, atque omnes coniecturas exactè rimari, quo facilius iudicare valeat, sit ne præsumenda annua præstatio perpetua, an temporalis, & redimibilis.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Dies à lege datus ad retrahendum rem venditam sub conditione, currit ab euentu conditionis.*

2 *Dies datus ad retractum, vbi venditio purè concepta fuerit, currit à die contractus, etiam ante traditionem, & pretij solutionem.*

3 *Alienatio dominij tantum vtilis non facit locum retractui.*

4 *Venditio vsusfructus non efficit, vt proximior consanguineus possit eum retrahere.*

5 *Respondetur quæstioni principali, & examinatur natura contractus, de quo hic agitur.*

6 *Dilatio translationis dominij donec pretium soluatur, non facit contractum conditionalem.*

7 *Proprietas vendita vsufructuario iure sanguinis absque ipso vsufructu retrahitur.*

8 *Intellectus Regiæ constitutionis 74. Tauri.*

Quo tempore ex lege Regia possit retrahi res vendita sub annuo reditu redimibili.

CAPVT XI.

Titius cum fundum, haberet ipsum Sempronio vendidit constituto centum aureorum pretio, hac adiecta pactione, quod interim dum centum aurei venditori non fuerint soluti, emptor decem annuos aureos super eodem fundo constitutos iure annui reditus redimibilis soluat, cui conuentioni accesserunt, & aliæ contractus leges, quæ solent adscribi his annuorum redituum venditionibus, præsertim reseruatio dominij directi donec reditus redimatur: translato tantum vtili in emptorem. Contingit tandem pretium conuentum solui, ac annuam prestationem redimi biennio, aut anno iam elapso à tempore cōtractus. quæritur, an intra nouem dies à redemptionis die possit proximior cognatus rem ipsam retrahere, cum à tempore contractus iam elapsi fuerint tres menses, vel anni, ac denique tempus ipsum lege Regia definitum. Sic & eadem quæstio proponitur, quoties fundus aliquis datus alteri fuerit pro decem annuis soluendis iure, & titulo censu redimibilibus, tamen ad rationem decimæ. Vidi semel in hoc Granatensi prætorio quæstionem istam varijs iudicum, & aduocatorum sententijs discussam, eam ob id vtrinque adductis rationibus examinabo, nihilominus quid mihi iure verius visum fuerit exponens, ea quidem protestatione, vt liberrime in contrariā iturus sim sententiam, vbi ex causæ, & controuersiæ allegationibus aliquid sese obtulerit, quod Palinodiam canere recto iustitiæ tramite me ipsum cogat. Et sanè locum fore retractui intra nouem dies à tempore redemptionis, quamuis à die venditionis transierit annus, probatur pluribus rationibus.

Primum etenim constat, saltem quo ad dominium directū, hanc venditionem conditionalem esse, siquidem dominium directum retentum à venditore non aliter in emptorē transferatur, quàm si centum aureos pretij conuenti soluerit idem em-
1 ptor. solutis itaque centum aureis dominium directum † in emptorem ex venditione transit, non prius. l. qui hæredi. §. vltimo. ff. de condi. & demon. l. qui absenti. §. 1. ff. de acquir. poss. l. ei qui ita hæreditatem. ff. de condi. institut. capit. super eo. & ibi gloss. de condit. apposi. l. hæc venditio. ff. de contrahend. emptio. Bartol. in l. si is qui pro emptore. quæstio. 4. principali. ff. de vsucapion. Dies autem à lege ad retrahendum dati in contractibus conditionalibus, currunt à die euentus conditionis. text. in l. Titius. §. procedit autem. ff. de excusat. tutor. text. item insignis. in l. 1. §. annuus. ff. quando de peculio action. &c. à quo Gulielm. de Cuneo, & Albericus in hac propria quæstione hoc ipsum adnotarunt. idem Albericus in prima parte statut. quæstione 97. ad finem Baldus in tractat. Protomis. columna 5. versicul. sed quæro. Matthæ. Afflict. in eodem tractat. §. licet enim supra diximus. colum. antepenultim. versicul. sed an sit vendita. optimè Andreas Tiraquell. libro 1. de retract. §. 1. gloss. 10. num. 4. Nec refert traditionem rei venditæ factam esse ante euentum conditionis, nam & ea traditio in dubio facta censetur sub eadem conditione, non purè, & simpliciter, sicuti ex Bartol. deducitur. in l. sub conditione. ff. de solutionib. ad finem. cuius distinctio ad hanc rem omnino, & diligenter est assumenda cum his, quæ Tiraquell. adducit dicto §. 1. gl. 2. nu. 28. & hæc quidem vera sunt, quamuis etiā in venditione conditionali, diem retractus currere à tempore contractus, non ab euentu conditionis senserit Guido Papæ q. 257. Quòd si venditio purè facta fuerit absque vlla conditio-
2 ne, † tempus datum à lege ad retrahendum iure sanguinis, currit à die venditionis, etiam ante pretij solutionem, etiam prius quam res tradita fuerit, nec enim computatur id tempus à die traditionis, secundum Signorolum consilio 81. columna 2. Albericus in l. filiusfamilias. §. cùm fundum. ff. de verborum obligation. versicul. item facit ad alium. optimus text. in l. sciendum. §. vltim. ff. de ædilit. edict. Montaluus idem notat in l. 13. titul. 10. libro 3. Fori. quod item sensere Cynus, & Salycetus in l. contra. C. de inofficios. testament. expressim hanc sententiam veriorem esse censet ipse Viraquell. in dicto. §. 1. gloss. 10. nume. 108. & nu. 111. contra Bald. in tracta. protomis. colum. pen. vers. 2. quia non constat. & & in simili specie Math. Afflict. in eod. protomis. tract. §. tota hæc lex. col. 8. ves. sed ponamus. & idē in §. vt infra triginta dies. col. 2. qui Baldum omnino sequitur. Igitur ex his deducitur in hac, quam tractamus, questione, diem datum à lege Regia ad retrahendam iure sanguinis rem à consanguineo venditam, nō currere statim, sed ab eo die quo per redemptionem census, res quo ad dominium vtile, & directum eueniēte conditione trasit in ipsum emptorem.

Secundò, hæc eadem sententia alia itidem argumentatione probatur. Proximior etenim agnatus in prædicta specie non est admittendus, nec iure admitti potest ad retractatum ante con-
3 solidationem dominij directi, & vtilis, † quia vbi dominiū tantum vtile transfertur in emptorem, & manet directū apud venditorem, non est locus retractui, quemadmodum patet in eo, qui dat propriā rem in emphyteusim, vel in locationem ad longum tēps, ea ratione, q res non exeat de familia, nec de cognitione, imò finita emphyteusi, aut locatione, ad ipsam familiā omnino redit. Quamobrem cessat ratio vltima & finalis Regiæ cōstitutionis, q̃ proximiori cognato permittit rem venditā à consanguineo intra nouē dies trahere, sic sanè in locatione ad longum tēps non esse retractum admittendū, asserunt Nicol. Boer. in consuetu. Bituricensib. rub. de retract. §. j. vers. item non habet. Et Tiraq. lib. 1. de retract. §. 1. gl. 14. nu. 79. & seq. cum ad ipsum locatorem finito locationis tpe res locata redire debeat. Eadē ratione quoties res datur in emphyteusim, non est locus retractui, quemadmodum adnotarunt Stephpanus Berttan. consi. 7. lib. 1. & Tiraq. libr. 1. de retract. §. 33. gloss. vnica. nisi fiat contractus emphyteusis in fraudem legis. quod tradit Matthæ. Afflict. decisione Neapolita. 72. vnde infertur, non esse lege Regia admittendum agnatum proximiorem ad retrahendum rem, quæ fuerit alteri data ad perpetuum censum, quem redimere non liceat cùm ex communi contrahentium vsu in hoc contractu dominium directum maneat penes venditorem vtili tantum in emptorem translato, quod proprium est emphyteusis, & ea ratione hic contractus, leges & iura contractus emphyteutici habet. Imò, & si facta conuentione in forma ꝯctus emphyteutici, vel census perpetui, postmodum pactum sit, quod ea pensio perpe-

perpetua; redimatur pecunia, & redempta fuerit, non est locus retractui, modo fraus cesset, secundum Matthæum Afflict. dict. decisio. 72. numero 8. ita asseuerans in Regio prætorio Neapoli. pronunciatum fuisse. Ego vero, & si videam, lege Regiam minimè obtinere vbi res fuerit data in emphyteusim ad pensionem perpetuam, vel iure census itidem perpetui, ita quidem, vt eiusdem rei dominium directum penes venditorem maneat; tamen quoties ea pensio ex pacto redimibilis est, non possum mihi persuadere, vtcunque ea redemptio contingere possit, quin & retractui locus sit, cum res auita, & patrimonialis ex ea causa ad exteros deueniat cognatis exclusis, quod Regiæ constitutioni admodum est contrarium, & id statim apertius probabitur. Imò etiam si receptum sit frequentissima omnium sententia, retractum iure sanguinis non posse competere proximiori cognato ad rē datam in emphyteusim, aut censum perpetuum, q̄ item explicuit Carol. Moli. in consuet. Parien. §. 23. quæstio. 16. & 17. profectò æquius est, & Regiæ constitutioni admodum conueniens, q̄ proximus ad hunc retractum veniens, & cum eodem onere rem recipere volens omnino admittatur præfertim cùm hæc datio in emphyteusim quædam sit alienatio. vltima. C. de rebus alienis non alienand. l. 1. ff. si ager vectigal. atque ita semotis consuetudinibus visum est Ferrono in consuetudi. Burdegalen. rubr. de retractu. §. 25. Quòd si iuxta receptam opinionem agnatus proximior non pōt rem ratione translati vtilis dñij ante directi translationem perfectam retrahere, non currit ei tps à lege datum ad retrahendum, cùm sit is agere impeditus ex natura ipsius ℈ctus emptionis, & venditionis. l. vltima. C. de annali exception. nec iure probari poterit, diem à lege datam ad retrahendum currere interim dum ipse proximior agnatus, & si retrahere vellet minimè admitteretur, impediente ipsa natura contractus.

Cæterum his, quæ modo adduximus, accedit, quod nec retractui locus sit, vbi tantùm vsusfructus rei patrimonialis venditus fuerit, cum in vsusfructus venditione ratio legi cesset, manente semper proprietate † penes venditorem, & vsufructu extinguendo morte vsufructuarij, alijsque modus iure expressis, & item ea ratione, q̄ vsusfructus vere inter immobilia fundos, & agros, de quibus Regia lex tractat, minimè computetur. l. 1. §. qui seruum. ff. ad Syllanianum. l. qui falsus. §. vlt. in fin. ff. de iniur. atque in hac materia de retractu. ita expressim asserunt Alex. cōs. 52. lib. 1. nu. 2. Andr. Tiraquel. in lib. 1. de retractu. §. 1. gl. 7. nu 54. & sequentib. contra Matth. Afflict. in tracta. protomi. colum. 10. versicul. item quæro. & Cassanæ. in consuetudin. Burgund. Rubric. 10. §. 1. versicul. aduerte. numero 14. Quibus sanè fit, vt tempus lege Regia definitum ad retrahendam rem à consanguineo venditam in specie quæstionis propositæ, currat à die redemptionis, quo consolidatur dominium directum cum vtili.

Tertiò, eandem sententiam probare, & instituere possimus ratione quadam, quæ tacitæ obiectioni respondet. Nam si quispiam dixerit, vtile dominium non posse retrahi post nouem dies à die translationis eiusdem, licet directum possit iure sanguinis haberi ex retractu intra nouem dies à tpe quo reditus redemptus fuerit, annuaque præstatio extincta, dominiumque directum vtile acquisitum, quia dominium vtile non est retrahendum, nisi intra diem præfinitum, & computandum ab eiusdem dominij vtilis translatione, id profectò tollitur ex eo, quod dominium directum iure retractus acquisitum intra nouē dies ab annui reditus redemptione, vtile secum rōne consolidationis, & vt potentius trahi, siquidem hæc dominia semel consolidata distingui non possunt. l. si tibi ff. quibus modis vsusfructus amittatur. Lis cuius. ff. de legatis secundo. & tunc dominium directum, q̄ potentius est, vtile consequitur societatis causa. vnde qui dominium directum iam vtili consolidatum retrahit ipsum etiam vtile dominium simul cum directo habet omnino.

Cæterum, contraria sententia, & quod in specie quæstionis propositæ, nouem dies à lege dati ad retrahendam rem auitam, seu patrimonialem, currant à die ipsius venditionis, pluribus poterit persuaderi.

Primum, etenim eius opinionis sum, vt existimem, prædictum contractum non esse contractum census, † nec venditionis conditionalis, etiam quo ad dominium directū, sed esse potius contractum venditionis, puræ, ac simplicis traditionis, factæ quidem fide habita pretij, & sic titulo venditionis in hunc sanè modum, vt interim dum pretium soluitur, emptor fructibus rei fruiturus soluat annuam præstationem, & reditum eius quātitatis, qui iustè constitui poterat pro pretio ipsius rei, iam equidem conuento cum redimendi pactione, quam denique pactionem licitam esse probauimus authoritate. l. curabit. C. de actionibus empt. huius libri capite quarto. nu. 6. Nec quicquam oberit, quod in hisce contractibus expressim venditor excipiat sibi, ac retineat dominium directum rei venditæ, donec pretium conuentum soluatur, nam hæc clausula ab imperitia tabellionum contractuum naturam, & discrimina ignorantium processit. Etenim in hoc contractu, de quo agimus, reseruatio dominij directi quædam est hypotheca, non denique communis, sed eam qualitatem habens, vt super eo fundo iure cuiusdam seruitutis annuus reditus sit constitutus. Hoc vero probatur apertissimè, siquidem in hoc contractu dominium vtile, & directum, certo, iustoque pretio æstimatur, idque pretium statim soluitur, cùm ad rationem vnius pro decem illicò annuus reditus redimibilis super eo fundo constituatur, qui quidem reditus obtinet vim præsentis solutionis, nec verè dici poterit: habitam fuisse fidem pretij, imò hæc annuæ præstationis obligatio, & promissio maiorem vtilitatem affert, quam præsens ipsa solutio venditori attulisset. Quod si hæc venditio censeretur facta habita fide pretij, adhuc & terminus ipse ad retrahendum à lege datus non à die solutionis pretij, sed à die venditionis currereret. textus insignis. in l. 72. Tauri. Hodie. l. 11. ti. 11. lib. 5. Recopilationis, cuius decisio iure Cæsarum comprobatur, quia iam perfecta est venditio, quæ fit habitā fide pretij, & quo ad effectum retractus, etiam ante dominij traditionem, dies contractus ipsius, non dies traditionis rei consideratur. Quæ quidem eo tendunt, vt inde manifestum sit, in quæstione, & themate huius capitis, terminum retractus à die ipsius venditionis non à die redemptionis annuæ præstationis, currere. His profectò libenter addiderim, per venditionem annui reditus super re propria ipsius venditoris constituim non transferri in emptorem dominium directum, sed tantùm hypothecam. iuxta. l. fundus quem. ff. de annuis legatis. & in specie notat Speculator. titulo. de locat. §. nunc de aliqua. versicul. 86. & ideo tunc retractui iure sanguinis locus non est, authore Ioanne Lupi. in l. 70. Tauri. numero 27. Quod satis aperti iuris est, quando in ea venditione dominium directum in emptorem annui reditus non transfertur expressim, sed & si id contractu adiectum sit, quod dominium directum in emptorem transferatur, adhuc opinor idem esse, cum ea translatio domini j directi potius fiat ad tutiorem annui reditus solutionem, & ratione hypothecæ quàm veri dominij translationis, nec enim vllum pretium pro directo dominio datur, nec id venditur, sed tantum annus reditus, qui iustè æstimatur super certo fundo, aliaue re constitutus. Atque ita censeo contractus istos fore interpretandos, nè passim concedamus tabellionibus conuentionum iura verborum copia mutare.

Secundò, in eiusdem opinionis confirmationem facit, quod & si præmittamus, in hac specie contractus venditionem factā fuisse cum reseruatione dominij expressā, donec pretiū conuentum solutum fuerit, † nihil ea clausula impedit, quin statim dies dati ad retrahendum, currant à die contractus, etiam nondum soluto pretio, quia ea conditio naturalis est contractui. §. venditæ. Institu. de rerum diuisio. notat. Bald. in rubric. C. de contrahen. empt. q. 13. & in specie duo ad retractū ita adnotarunt Matthæus Afflict. decisio. Neapo. 338 & Andr. Tiraq. lib. 1. de retract. §. 1. gl. 2. nu. 34 35. & 37. nihil ere. nim pactum istud operatur nec ℈ctum conditionem facit, cùm id q̄ expressum est ipsius ℈ctus naturæ sit proprium. l. conditiones extrinsecus. ff. de condi. & demon. l. continuus. §. cùm ita. l. interdū. ff. de verb. oblig. vnde ēt si Tiraquellus huic ℈ctui conditionis vim tribuere visus sit, verè tamen nullam conditionem habet, quæ effectum contractus impediat, ipsaque venditio pura est tametsi dominium translatū non fuerit. Sic denique constat, hanc dñij directi retentionē, donec pretium conuentum solutum fuerit, minimè mutare ipsius contractus potestatem.

Tertiò, hęc ipsa opinio cōstat ea ratione, q̄ in hac specie contractus, statim fuit pretium solutum ipso die cōtractus, cum loco pretij fuerit constitutus annuus reditus, qui iustè cum redimēdi pactione emi, & constitui poterat ex eo pretio, quod conuentum est ad rei venditæ æstimationem. Etenim fingitur vno actu, pretium solutum fuisse venditori, & eundem venditorem id pretium dedisse emptori pro annuo reditu redimibili. argument. l. certi condictio. §. si nummos. & §. vltimo. cum l. sequen. & l. singularia. ff. si certum petatur. quo fit, vt omnino manifestum sit, hanc venditionem puram esse, & statim soluto pretio peractam fuisse. Et ideo dies datus ad retrahendum ab ipsius contractus tempore currit, non à die redemptionis.

Quartò idem apparet, quia & si dicamus, hunc contractum censualem esse, statim à die ipsius conuentionis non expectata redemptione, proximior consanguineus rem venditam retrahere poterit ex eo quidē, quod census detur nō subpensione perpetua, sed sub redimibili, quòd expressim scribit Tiraquellus. de retractu. libro 1. §. 33. glos. vnica ratio elegans suffragatur, quam tradidit Mathæ. Afflict. in tractatu. protomiseos. §. licet enim

supra diximus columna 6. versicul. sed quæro de quadam vtili quæstione. Nam secundum eum, si in hoc casu retractui locus non esset, fraus legi, & retractui fieret passim, ac facilimè, siquidem emptor rem in censum accipiens à domino sub pacto redimibilis pensionis, cianculum pretium solueret pensionemque redimeret, & ea cautela, consanguineos à iure retractus excluderet eandem sententiam veram esse censet Cassaneus in cōsuetudine Burgund. titul. de retractu. §. *Le vendeur.* in principio. ac rursus Tiraquell. §. 1. glo. 2. numero 35. Quod si à die conuentionis, & venditionis potest proximior agnatus in hac specie rem ipsam datam ad censum redimibilem iure retractus habere nullo pacto verè dici poterit, à die redemptionis hunc terminum fore computandum.

Quinta ratio ex præcedentibus colligitur, si consideremus in hac quæstione, & eius specie plures contractus sub vnius nomine contingere. Vnus quidem est venditionis fundi pro centum aureis, qui purus est, ac perfectus. Alter verò constitutionis census iuxta ipsius pretij quantitatem ad rationum vnius pro decem cum pacto redimendi, & hic à priori distinguitur, cùm in eo sit venditor is, qui in priori emptoris nomen habuit, nec refert, q̄ hi contractus fiant diuersis scripturis, vel vna, modò fiant statim, ac simul modico interuallo constituto. l. lecta. ff. si cert. pet. At si fiant diuersis scripturis hi ℈ctus eodem tamen ferè tempore absque interuallo, censet esse plures contractus Signorol. de Homodeis. consilio 139. quo in loco existimāt, diem datum à lege ad retrahendum, statim à tempore contractus currere

Sextò, eandem sententiam argumento sumpto ab absurdo euitando, in hunc modum probamus. Nam si retractus admitteretur intra nouem dies à tempore redemptionis annui reditus, pro eodem pretio, quo res vendita fuit, sequeretur grauis iniuria, quæ emptori fieret. Etenim ipse emptor, vt fundum, & rem immobilem haberet pro pretio centum aureorum, constituit annuam præstationem redimibilem, & eam soluit tribus, vel quatuor annis ante redemptionē, & præterea pretiū ipsum centum aureorum, & ideo si acceptis tantum centum auries à proximiore consanguineo, rem ipsam reddere teneretur emptor, amitteret prorsus annuas præstationes, quas ante redemptionē annui reditus soluerat, q̄ proculdubio ab omni æquitate, & iure alienum est. Fit igitur, vt retractus in eo contractu, de quo disputamus, vel admittendus non sit intra nouem dies à tempore redemptionis annui reditus, vel si admittatur, soluendum omnino, atque consignandum sit pretium ipsum principale simul cum annuis præstationibus ante redemptionem solutis, quorum prius mihi potius arridet propter eas rationes, quas hoc loco adnotauimus.

Septimò, vt hæc ipsa opinio facilius persuaderi valeat, admonendum est, proprietatem alicuius rei vsufructuario venditā, iure consanguinitatis retrahi † posse ex lege Regia absque ipso vsufructu, qui quidem manebit penes ipsum emptorem, licet per venditorem sit proprietati consolidatus vsusfructus, secundum Cynum, Angelum, & Paulum in l. si maritus. C. de inoffic. testamen. & Tiraquel. libr. 1. de retract. §. 1. glos. 7. num. 64. optimus text. in l. Dominus. in princip. ff. de vsufruct. tandem ex hoc iure retractus proximior consanguineus minimè euincet vsumfructum. Quamobrem in hac præsenti dubitatione, etiam si locus esset retractui, tantum is obtineret quo ad dñium directum, maneretq̄; vtile penes ipsum primum emptorem, nec posset ab eo euinci iure consolidationis, atque ita cessaret, quod vltima ratione prioris opinionis probare conabamur. Quod si dixeris etiam dñium vtile posse lege Regia à proximiore consanguineo retrahi, id quidem etiam si verum sit, procedit, vbi retractus intra nouem dies à translatione dominij vtilis proponitur, non aliàs. Non me later maximū discrimen à quibusdam forsan constitui posse inter hunc ℈ctum, quo res venditur reseruato dñio directo, donec pretiū soluatur, vel annua p̄statio loco pretij constituta redempta fuerit, & eū quo vsufructuario proprietas venditur, cùm in priori conuentione dominium vtile venditur, & transferatur statim respectu directi, ex ratione. l. primæ. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur, & ob id vnus contractus esse videatur quo ad dominium vtile, & directum. l. cùm antiquitas. in princ. C. de testamen. siquidem vtrunque simul in eandem conuentionem deducitur, licet translatio directi ex causa differatur, vnde apparet, venditorem tempore contractus ipsius, ex quo dominium in emptorem trāsmittitur, vtrunque dominium directum, & vtile habuisse. At in posteriori contractu, eo tempore, quo proprietas per conuentionem venditur vsufructuario, ipse vsusfructus non pertinebat ad proprietarium, nimirum igitur si à consanguineo proximiore vsusfructus non possit retrahi, cum lege retractus id nū retrahendū est, q̄ venditor tempore contractus habebat, & vendidit, q̄ item probatur in l. à liberto. ff. de bonis libe. & quia pretium proprietatis tantū solutū fuit ex ea conuentione. l. cùm in fundo. §. vxor. ff. de iure dotium. Sed tamen vtcunque sit, licet teneamus, quod tutius est, in priori specie contractus dominium vtile simul, & directum euinci posse iure retractus, id quidem obtinebit intra nouem dies à tempore cōtractus, non ab ipsa redemptione census cumputandos, cum ex ea cōuentione, ex eo contractu purè facta sit venditio dñij vtilis, & directi, tametsi translatio directi dominij sit dilata in diē redemptionis census, & annui reditus. Sic denique ab hac septima ratione illud colligemus, contractum istum de quo agimus, factum fuisse ad translationem vtriusque dominij vtilis, & directi: pretium que ad æstimationem vtriusque constitutum esse, vt tandem vtrunque dominiū retrahi possit. l. Regia intra diem ab ea definitum, computandum sanè ab ipso die contractus. Etenim, vt ingenuè fatear, verius esse censeo, quod in hoc casu dominium vtile simul, & directū retrahi valeant: atque ita non idem hic esse obseruandū, q̄ in venditione p̄prietatis vsufructuario factæ, circa legem retractus ex Cyno, Angelo, & Paulo Castr. adnotauimus.

Octauo loco videbitur fortasse quibusdam, quæstionem istā decisā esse lege † Regia, quæ septuagesimaquarta est inter Taurinas constitutiones. Hodie. l. 13. tit. 11. lib. 5. Recopil. qua sancitum est habentem dominium directū, vel vtile tñ, ius retractus habere ita quidem, vt is præferatur proximiori consanguineo, & tñ iuxta huius quæstionis speciem constat emptorem soluentem censum redimibilem, annuamque præstationem, vtile saltem dominiū habere ab initio contractus, atq; ita de directo esse inter eum, & cognatum venditoris quæstionem, ipso consanguineo proximiori petente iure retractus rem ipsam ratione venditi directi dominij per extinctionem, & redemptionē annui reditus. Ergo proximior nequaquam poterit obtinere aduersus habentem iam diu vtile rei dominium, cùm is, si directo cōsanguineo venderetur, posset iure quidem id eodē pretio retrahere. argum. l. vendicantem. ff. de euictionib. Si verò dixeris legem Regiam 74. Hodie. l. 13. supradicta non procedere, vbi ex eodem contractu procedit alienatio directi simul, & vtilis dominij, quasi tunc habens vtile dominium ex emptione spem habeat ob eundem contractum, & directum consequendi, & ea ratione præferendum fore proximiorem agnatum, nè alioqui fraus fiat legi, tunc sanè respondebitur hoc verum esse, modò terminus datus à lege currat, & computetur ab ipso contractus die, quo quidem facta est vtriusque dominij alienatio, licet directi translatio dilata sit in tempus redemptionis annui reditus, & sic in diem, quo verè, ac omnino fit vltima solutio pretij conuenti.

Sed & si quis aduersus sextam rationem dixerit, annuas præstationes non iniquè exigi ab ipso emptore interim dum pretiū non fuerit solutum loco quidem fructum, quos è re ipsa perceperit argumento. l. curabit. C. de actio. empti. id profectò æquū est, quando annuæ præstationes non excedunt fructuum æstimationem deductis expensis, & ideo, etiam si res retrahatur, non erunt à proximiori cognato annuæ præstationes emptori reddendæ, at si annui reditus ab emptore soluti fructuum æstimationem excesserint, iniquum erit, cum excessum à proximiori consanguineo retrahente rem ipsam venditam minimè solui casu, quo retractui locus sit.

Quibus tandem effectum est, vt ista hæc posterior sententia æquior, iure verior, & Reipublicæ magis conueniens ad tollēdas iniurias, quæ in commutationibus, & contractibus accidere solent, omnino videatur. Quamobrem ea meo iudicio potius, quàm contraria in praxi seruabitur, nisi quandoque ex negotij qualitate visum fuerit iudicibus fraudē cōuentioni subesse, eamque contigisse ad effugiendum retractum, qui iure sanguinis lege Regia permissus est, etenim tunc prior opinio potiores partes obtinebit.

Non oberunt huic posteriori sniæ ea, quæ in prioris confirmationē adducta fuere. Primum etenim cessat, qa in hoc ℈ctu hæc venditio, nec quo ad dñium vtile, nec quo ad directū conditionalis est, de vtili satis apparet, nec negari poterit, de directo, aūt probatur ex his, quæ adnotauimus in prima, secunda, & tertia, ac quinta, & septima rōnibus posterioris partis, quibus constanter probare conati sumus, nullam subesse huic conuentioni conditionem.

Secundum, minimè item obstat, cum eius fundamenti ratio etiam si vera sit, de quo inibi actum fuit. obtinet in re, quæ datur in emphyteusim, vel censum ad rationem perpetuæ pensionis, non vbi pensio ipsa ab initio contractus redimibilis sit. At in hac specie contractus, de quo disputatum est, pensio est redimibilis, & ea ratione censetur statim dominium vtrunque purè alienatum passim contendimus.

Tertium, eadem ratione deficit præsertim ex notatis in septi-

ma postremæ partis ratione. Quia statim dominium directum per ipsam conuentionem alienatum est.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Pauli Castrensis sententia latè examinatur, de donatione omnium bonorum reseruato vsufructu.*
2 *Intellect. l. penult. §. vlti. ff. de pignor. circa pecuniam mutuo receptam, an ea veniat in generalem bonorum hypothecam.*
3 *Reseruatio alicuius rei, quæ fit in donatione omnium bonorum, qualis debeat esse.*
4 *Donatio omnium bonorum præsentium tantum iure Regio minimè valida est. Et inibi interpretatio l. 69. Tauri.*

De donatione omnium bonorum, quæ sit reseruato vsufructu.

CAPVT XII.

DOnatio omnium bonorum præsentium, & futurorum iure Cæsarum adeo improbatur, vt quibusdam visum fuerit eadem ratione donationem omnium bonorum præsentiũ tantum, minimè valere, etiam si iuramenti religione sit ea donatio confirmata, de quib. nos scripsimus in rub. de testam. 2. parte. num. 3. & pluribus sequentibus. Nunc sanè tractabitur oportunè, an oĩum bonorum donatio, quæ fit retento à donatore vsufructu, valida sit, hæc etenim cautela vsusfructus retineri solet, vt ea donatio valeat. Quam equidẽm quæstionem tradens Paul. Castrensis in l. vlt. nu. 10. C. de pact. in ea est sñia, vt opinetur, donationem istam minimè validã esse, eo ꝙ per eam tollatur libera testandi facultas, & fraus fiat legi prohibenti oĩum bonorum donationẽ. Etenim donator de iure vsusfructus testari non valet, cum id morte finiatur, de ipsis similiter fructibus testari nequit, vbi donatio fit oĩum etiam futurorum bonorum, siquidem tunc veniunt
2 †fructus è re donata percipiendi in ipsam donationem, quibus compertum est, donationem istam non valere. idem tenuerunt ipse Paul. cons. 65. nu. 8. lib. 2. Dec. nu. 32. Cur. Iun. nu. 58. Purpura. nu. 252. in d. l. vlt. Dec. consil. 30. num. 3. & consil. 251. nu. 3. Philippus Corne. consil. 176. libr. 2. colu. penul. Francis. à Ripa. lib. 3. respons. c. 14. nu. 3. Carol. Molin. in additionibus ad consil. Alexan. 59. lib. 5. litera B. Quorum ratio exactè, & diligenter perpensa insinuat, hanc opinionem planè procedere, vbi donator simpliciter sibi retinet vsumfructum, quemadmodum Ripa aduerrit, ex hoc deducens, aliud esse, cum donator sibi reseruat non tantum vsumfructum, sed & fructus percipiendos è re donata, tunc etenim secundum eum donatio valebit, quia donator testari poterit de fructibus percipiẽdis ab eo viuente. idem expressim Purpu. adnotauit in d. l. vltim. numero 253. sic, & Curti Iun. dict. numer. 58. & consil. 25. Pauli sententiam sequutus cum intelligit, vbi donator vsumfructum sibi ad vitam reseruauerit. His accedit. quod Barto. in consil. 76. respondit scribens ad hoc, vt omnium bonorum donatio valeat, non esse satis à donatore vsumfructum, vt de eo in vita disponere possit, retineri, cùm nõ habeat ex hac retentione liberam testandi facultatem, hoc ipsum sub ambiguo Roma. notat in l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 42. ff. de verbor. obligatio. quo in loco Alexand. num.
3 18. Iason. nu. 10. & Soci. consil. 126. colum. vltim. libr. 1. Bartoli opinionem in specie probant, & sequuntur, atque item omnes, qui Pauli sententiam veriorem esse existimant, responsum Bartol. facilius admittunt, etenim colligunt ex hoc simplicem vsusfructus retentionem censeri factam de fructibus futuris quo ad dispositionem inter viuos, non quo ad testamentum. Quamobrem donatio omnium bonorum, casu, quo à iure improbetur secundum eos, non censebitur valida ex simplici vsusfructus retentione, quemadmodum Paulus Castrensis, & hi, qui eum sequuntur, existimarunt, his sanè rationibus prior hæc opinio defenditur. Ex contrario, quòd donatio omnium bonorum, etiam futurorũ valeat, si donatarius sibi vsumfructum simpliciter reseruauerit, asserunt Alexand. numero 18. Iason column. 7. in dicta. l. stipulatio hoc modò concepta. Aretin. consilio 54. colum. 3. Iacobi de Sanct. Georgio. in dict. l. vltim. numer. 39. C. de pact. & inibi Andreas Alciatus. Quibus adstipulatur, quod donator de fructibus percipiendis ratione vsusfructus testari poterit. Hos etenim donatarius minimè habebit donationis titulo, nec in eam hi fructus veniunt, licèt inter bona futura donatoris numerentur. siquidem restringitur omnium bonorum, etiam futurorum donatio, vt in eis fructibus, quos donator causa reseruati vsusfructus è re donata perceperit, locum non habeat. Nam res ipsa consentiente donatario alienata, & deinde redempta in bonorum futurorum donationem non reuertitur, sicuti deducitur. ex l. vlti. C. de remiss. pigno. quo in loco probatur, rem ab initio hypothecæ obligatam, & subiectam, semel tamen consentiente creditore alienatam, minimè in eandem hypothecam redire, etiam si debitori iterum acquisita fuerit, quamuis hypotheca bona præsentia, & futura complectatur. Sic & fructus semel à donatore excepti, nè in donationem, vt compertum est ex eius mente, veniant, licet ab eo postmodum acquiratur, donatario minimè obuenient, nec ad eum pertinebunt. ꝙ item ꝓbatur. in l. penult. §. vlt. ff. de pigno. vbi † Iurisconsultus scribit, pecuniam à debitore mutuò acceptam ab alio, quàm creditore, in hypothecam bonorum presentium, & futurorũ venire, cùm ipse debitor prius, quàm pecuniam mutuò acceperit, pignori obligauit, quicquid in bonis haberet, habiturusve esset, quasi secus sit in pecunia mutuò accepta ꝓ debitorem ab ipsomet creditore, cui ob eam causam hypotheca constituitur fm Rom. in singul. 605. qua quidem ratione fit, vt licet donatio futurorum bonorum contineat fructus percipiendos per ipsum donatorem ex alia causa, non tñ continebit fructus percipiẽdos ex causa reseruationis factæ in eodem donationis ꝛctu. denique mihi illud satis probatum est, ob spẽm donatoris exceptionem, & reseruationẽm fructuum percipiendorum è re donata ipsos fructus futuros minimè in donationẽm ipsam venire, nec ꝓrium potest vlla iusta ratione defendi. id verò, ꝙ ex Roma. adnotauimus ad dil. pen. §. vlt. expressim tenuerunt Ricar. Bal. & Alberic. in l. obligatione generali. ff. de pign. idem Alber. in d. §. vlt. & Anton. Fanensis in tract. de hypothe. & pignorib. 2. parte. memb. 2. num. 12. quorum interpretatio communis est, eaque ratione constat, quia pecunia mutuò accepta ab eo creditore, cui obligatio hypothecaria fit, eo animo accipitur, vt ea libera sit ad negotia tractanda, & eorum expeditionem, vnde alienum est à mente debitoris, cuius voluntas necessaria ad hypothecam, quòd ea pecunia obligatione hipothecaria sit impedita.

Item eadem Alexand. & aliorum opinio manifestè probatur ex eo, quòd vsufructuarius, qualis donatore est, fructus omnino sibi acquirit, sed de eis testari pòt, eosque ad hẽdes transmittit, iuxta. l. defuncta. ff. de vsufruct. cuius, & nos meminimus libro 1. huius operis. capitulo 15. nume. 3. Ergo planè deducitur fructus istos, qui expressim à donatione excipiuntur, non comprehendi sub futurorum bonorum appellatione.

Imò, & idem erit, vbi vsusfructus à donatore retinetur expressim ad eius vitam, cum ea conditio sit de natura vsusfructus, licet expressa non fuerit, & ideo nihil mutat vsusfructus proprias leges, & conditiones. Ex quo colligitur nihil referre ad veritatem, & rationem decisionis Pauli Castrensis, ꝙ vsusfructus reseructur à donatore simpliciter, vel expressim ea adiecta clausula, qua & fructus percipiendos donator sibi excipiat, vtroque enim casu vel falsa, vel vera erit Pauli opinio aduersus Ripã, & Purpura. Sic sanè falsum est, quòd Curti. Iunior opinatus scribens eandem Pauli sententiam, tunc obtinere, cùm donator sibi reseruauit vsumfructum ad vitam. nam siue simpliciter reseruatio vsusfructus fiat, siue ad vitam: minimè mutatur reseruationis ius, & profectò mihi verior apparet opinio Alex. aduersus Paulum ob eas rationes, quas modò expressi.

Verum adhuc obtinebit sententia Pauli tribus equidem casibus. Primò, quando reseruatio vsusfructus facta fuit à donatore, vt de eo possit donator in vita disponere: iuxta rñ sum Bartoli, quod ni fallor, ꝓ frequentiori calculo receptum est. Nam
3 & tunc per eam reseruationem expressim à donatore factã, ad eum effectum, vt de vsufructu possit inter viuos, & in eius vita disponere ipse donator abdicat sibi potestatem testandi etiam de fructibus percipiendis ex re donata. Quamobrẽ propter eam abdicationem locus est prohibitioni legis, quæ vetuit donationem omnium bonorum fieri, ne donator maneat priuatus libero iure testandi. Quo fit, vt meritò in hac specie donatio improbetur.

Secundò Pauli sententia obtinebit, vbi vsusfructus in donationis contractu reseruatus, esset necessarius ad alimenta ipsius donatoris eius conditione inspecta. Nam tunc, cum nihil superesse possit ad exercendam à donatore testandi facultatem, optimè deducitur, donationem nullam esse. Hoc probatur authoritate Aretini in dicto consilio 54. columna vltima, qui respondit, donationem omnium bonorum nullam esse etiam si donator aliquid reseruauerit pro alimentis, siquidem in ea specie omnino tollitur testandi liberras, quæ sanè ratio efficit, quod omnium bonorum donatio iure ipso nulla censeatur. Quam sententiam probat Boerius. decisio. 204. numero. 44. & Aymon consilio 222. num. 2. libro 2. vbi latè conatur defendere opinionem

nem Alexandri aduersus Paulum Castrensem.

Tertiò, eadem ratione, & proculdubio, fortiori, donatio omnium bonorum erit reprobanda, etiam reseruato vsufructu, si ipse vsusfructus ita modicus sit, vt nec de alimenta ꝓgrua donatoris sufficiat, sicuti donatio oĩum bonorum nulla iudicatur, quoties id, ꝙ à donatore reseruatur, ita modicum est, ꝙ vix ad alimenta sufficiat, vel testamentaria eiusdem rei dispositio elusoria, vana, & ferè inutilis sit, adeo quidem, vt nemo sit, qui hæreditatem adire velit secundum Paulum, & Alexandrum. nu. 18. Claud. column. penult. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. Purpurat. in d. l. vlt. nu. 251. C. de pactis.

Quibus accedit, quòd vt donatio omnium bonorum valida sit ex reseruatione alicuius partis bonorum, oporter eam reseruationem omnino liberã esse ad testãdum, ita quidem, si vt testandi libertas diminuta sit, donatio nulla iudicetur. Etenim cũ omniũ bonorum donator centũ sibi reseruauerit ad testandũ, & disponendum de eis pro anima, respondit Ripa libro 3. respon. capit. 14. num. 4. donationem minimè validam esse. Sic & Deci. consil. 203. & consil. 251. asseuerat, omnium bonorum donationem ꝛmprobari ẽt si pars aliqua patrimonij fuerit reseruata, vt de ea donator in vita, vel in morte disponat, quasi sublata sit libera testandi facultas, si donator in vita de bonis reseruatis disposuerit. Ego vt ingenuè fatear, qd in hac re sentio, non video qua rõne mihi sum hoc Philippi Decij defendi iure possit. Nam si donator sibi reseruasset ex omnium bonorũ donatione simpliciter fundum aliquẽ mediocris æstimationis, non negaret Dec. donationem validam esse, & tñ dubium non est, nec esse verè poterit donatorem posse in vita ipsius de hoc fundo disponere, & id vendere, ac consumere, nec ex hac consumptione donatio prior irrita sit, cùm ex ea donatione non fuerit sublata libera testandi facultas, sed potius ex ipsa consumptione, quamobrem Ripa dubitauit de responso Decij, & id iustissimè impobat Alciat. in d. l. vltim. C. de pact. ad fin. Sic post primam huius operis editionem legi responsum Aymonis in d. consil. 222. qui nume. 10. Decij opinionem falsam esse censet. Eodem pacto ipsius Ripæ sententia falsa videtur, quia per eam reseruationem non minuitur testandi libertas, etenim donator, qui reseruauit sibi centum aureos, vt pro anima disponeret, non cogitur precisè de eis pro anima testari, poteritque liberè disponere, cum reseruatio ipsa facta fuerit in ipsius donatoris fauorem, & vtilitatem, qua ratione per eam non restringitur libera disponendi facultas, quemadmodum Alciatus in dicta l. vltima censet, per text. in l. donationes. §. species. ff. de donatio. Nec ita est accipienda retentio quorundam bonorum facta à donatore ad disponẽdum pro ipsius anima, vt intelligamus ea bona in aliam causam expendi non posse, vel donatario acquiri, si aliter fiat eorum dispositio: præsertim, ꝙ & si donator in vltima voluntate pro anima de eisdem bonis reseruatis disposuerit, mutari, & reuocari poterit ea dispositio ad libitum testatoris, siquidem eius contemplatione facta fuerit, additaque donationi bonorrm reseruatio. Deinde ea interpretatio in dubio assumenda est, quæ ad subuertendum actum minimè tendat. l. quoties. ff. de reb. dub. at si reseruationem prædictam præcisam forè censeamus, & ex ea tolli test andi liberam voluntatem interpretemur, inutilis, nullusque erit contractus ipse, quod à voluntate ꝛhentium satis abhorret, & ideo aequior ac benignior est sensus verborum obseruandus. Hinc etiam deducitur Bar. opinionem in d. consil. 76. ambiguam esse, nam si reseruatio facta est in donatoris fauorẽ, vitæ mentio non mutat eius liberã dispositionem, poteritq; donator de bonis reseruatis testari, maximè quia verba illa, in vita disponere, etiam testamentariæ dispositioni conueniunt, cùm testũ in vita testatoris fiat, tametsi effectum post eius mortẽ habeat. Quod si dixeris, eam clausulam, cuius Bar. meminerit, donationi adiectã, eum habuerat sensũ, ꝙ de bonis reseruatis donator possit inrer viuos absque testamento disponere, non autem in vltima voluntate, nec in aliam causam, quàm in donatione expressam posse ea bona impendi, quod difficilimè probabitur, nisi apertissimè à mente donatoris deducatur, tũc farebor vtique per eam donationem sublatam fuisse liberam testandi facultatẽ, & ex ea causa donationem ipsam omnino nullã esse. qua in re verba contractus diligentissimè sunt examinanda, ne quid contrarium donatoris voluntati præsumatur.

Cæterum, quæ circa Pauli Castrensis sententiam adduximus, iure Cæsareo, quod omnibus commune est, locum obtinent, at iure Regio in ea Hispaniarum parte, quæ Castellanis legibus subdita est, quæstio prædictam maiorem ambiguitatem habere videtur, propter. l. 69. Tauri. l. 8. titu. 10. lib. 5. Recopil. qua statutũ est, donationem omnium bonorum, etiam præsentium tantũ,
4 nullam esse, † etenim ante eam constitutionem iure ciuili Romanorum frequentiori omnium consensu receptum erat, donationem omnium bonorum præsentium tm̃ validam esse, sicuti monstrauimus in rubric. de testam en. 2. parte. notant Bartol. & omnes in d. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 5. ff. de verb. obligat. Deci. cons. 30. Et sanè etiam stante Regia lege sapientissimè apud suprema huius Regni tribunalia cõis sententia aduersus Pau. Castrens. recepta vr, cùm his quidem interpretationib. quas paulò ante tradidimus, mihi tñ quoties lege Regia erit ius dicẽdum potius applaudet Pauli opinio, quæ & si iure Cesarum iustè improbetur. Taurina verò constitutione potissimum probatur, quod pluribus rationibus verum esse ostendam, quo certior sit hęc interpretatio.

Primò siquidem constat, iure Regio donationem omnium bonorum præsentium tantum, nullam esse, atque ideo manifestissimi iuris erit, hanc donationem omnium bonorum vsufructu retento, esse nullam omnino, si probauero per eam omnia bona præsentia donari, id verò colligitur ex eo, quod donatio omnium bonorum iuxta communem intellectum, ad præsentia omnia bona pertineat, ita equidem visum est Bartol. & alijs in dicta l. stipulatio hoc modo concepta: reseruatio autem vsusfructus non mutat hanc conditionem, quia fructus percipiendi ad futura bona pertinent, ipsum autem ius vsusfructus non potest inter præsentia bona donatoris censeri, cùm vsusfructus pertinens ad donatorem tempore donationis causalis sit, is verò, qui reseruatur formalis, qui constituì non potest donec in donatarium transferatur dominium, & sic post donationem ipsam, igitur vsusfructus formalis, qui per donatorem reseruatur, non erat penes ipsum tempore donationis, atque ita ad bona eius præsentia minimè, tũc ptinuisset. dices forsan hanc rationem ideo debilem esse, quod statim vnico actu donatio fiat, & inter bona præsentia donatoris formalis vsusfructus constituatur, & item retineatur. Et præterea per reseruatione vsusfructus nõ fiat noua vsusfructus acquisitio, sed tantum mutatur qualitas eiusdem, cum ex causali mutetur, & transeat in formalem. Causalis autem erat penes donatorem tempore donationis, ergo & formalis quo ad substantiam rei itidem apud eundem donatorem extabat ante donationem, saltem eius tempore, quamobrem prima hæc ratio minus congrua apparet. Vnde secundo vrgentius considero, quod Doctor. omnes, qui à Paulo Castrensi recesserunt, fatentur in hac specie donationis omnium bonorum retento vsufructu factæ, donationem ipsam verè esse omnium præsentium bonorum, quippe, qui censeant ipsum ius vsusfructus nihil impedire, quin hæc donatio omnium præsentium bonorum sit, quia de eo testari donator non valet, attamen defendunt hanc donationem ex eo, quod de fructibus futuris, qui causa vsusfructus reseruati fuerunt, testari donator possit, palàm igitur fit, hanc donationem iure Regio nullam esse, cum sit, omnium saltem præsentium bonorum donatio. Tertiò hanc ipsam sententiam Regiæ legis mens planè, probat etenim ex eo Regia lex improbat omnium bonorum præsentium donationem, quod velit ad effectum validæ donnationis aliquid ex bonis præsentibus reseruari, de quo donator ipsomet tempore donationis testari valeat, quali nolit lex tolli liberam testandi facultatem donatori, etiam si statim post donationem mortis periculum, & discrimen sit subiturus. Quo fit vt, etiam si teneamus ius vsusfructus formalis, esse de bonis præsentibus, non sufficiat eius reseruatio, quia id ius morte finitur, nec de eo testari donator posset fructus autem percipiendi nihil ad effectum donationis validæ pertinent, quamuis reseruentur, cum ea reseruatio iure Regio insficiens non sit.

Quartò in eiusdem opinionis comprobationem facit, quod iure Regio duo requiruntur, vt omnium bonorum donatio valeat. Primum reseruatio alicuius partis ex bonis præsentibus, quemadmodum dicta. l. 69. Hodie. l. octaua. supra dict. satis expressum est. Secundum exigitur, quod ea reseruatio fiat de re, quæ cadat in. testamentariam dispositionem donatoris. Nam & iure Cæsarum secundum communem omnium sententiam in dicta l. stipulatio hoc modo concepta. id, quod reseruatur à donatore, vt donatio omnium bonorum valeat, oportet, vt eius conditionis sit, quod donator de eo testari valeat, ne tollatur libera testandi facultas, alioqui vana, ac frustranea esset in hac specie reseruatio. Et profecto illud maximè iudicum animos persuadere debuisset, vt Pauli Castrensis opinionem in praxi saltem iure Regio reciperent, quod in his omnium bonorum donationibus vsusfructus reseruatio fit in manifestissimam legis fraudem. Aliquot præter hæc scitu digna in hac materia lector diligens obseruabit, Iasonem. in l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudicata. columna secunda. in l. 1. §. si quis ita. numero 18. ff. de verborum obligation. & consilio 169. libro 4. Curti. Iuniorem consilio 15. &. 25. Gozadinum consilio 87. Aymonem consilio 139. ad finem. præter alia, quæ

& ipse

& ipse adnotaui in rubrica. de testamentis. secunda parte adnotarunt Doctores. in dicta l. stipulatio hoc modo concepta. & in dicta l. vltima. C.de pactis. Mathesil. notabil. 137. Et in ea quæstione, quam in dicto §. in venditione. Iason explicuit, omnino legendi sunt idem Iason consilio 65. dubio 4. libro 1. & consilio 194. idem in dicta l. stipulatio. columna penultima. Deci. consilio 414. atque Andreas Tiraquell. in l. si vnquam. C.de reuocand.donatio.verbo.bona.nu.7.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Distributiones quotidianæ, an veniant appellatione fructuum beneficiorum.*
2 *Distributiones quotidianæ etiam ex consuetudine absentibus dari non debent.*
3 *Residentia, & personalis præsentia ipso choro differunt valdè quo ad perceptionem fructuum.*
4 *Lex improbans consuetudinem, an reprobare censeatur præteritam tantum, vel futuram simul.*
5 *Sublata consuetudine, an & immemorialis reuocata sit.*
6 *Distributiones quotidianæ simplices, & non duplices dantur habenti in eadem Ecclesia duo beneficia.*
7 *An absentium distributiones præsentibus accrescant.*
8 *Infirmi qualiter excusentur à præsentia in choro, vt percipiant distributiones quotidianas, & quid de excommunicatis.*
9 *Consuetudo, an valeat excusare quem à residentia, vt is percipiat reditus principales beneficij.*
10 *Clerici habentes beneficia ecclesiastica, qua pœna cogantur horas Canonicas dicere.*

Quid consuetudo possit circa fructus beneficiorum absentibus conferendos.

CAPVT XIII.

FRuctus beneficiorum ecclesiasticorum iure Pontificio bifariam considerantur. Quidam etenim in genere constitui sunt, vt ex titulo Canonico ac legitimo habenti beneficium competant, & reddantur. Alij verò distributione quadam veluti diuinum, & horarium stipendium his, qui quotidiano ministerio in celebrandis officijs diuinis subseruiunt Ecclesiæ, distribuuntur horum ratione tractari solet, an hi fructus ex consuetudine absentibus acquirantur, qua de re traditum est à iuris Canonici professoribus dubitationem istam in duas distinguendam esse partes, quarum prior de quotidianis distributionibus, posterior de alijs ecclesiasticorum beneficiorum reditibus tractabit: etenim quotidianæ distributiones potissimè differunt à reliquis beneficiorum reditibus, imo appellatione fructuum bene-
1 ficij † Ecclesiastici non veniunt quotidianæ distributiones. textus optimus in capitulo vnico. de cleric. non residen. in sexto. & in capitulo vltimo. §. in illis. de concessio. præbend. eod. libr. idem pluribus rationibus, & authoritatibus probari poterit, quæ hoc in capite à me erunt adnotandæ. Præsertim, tamen illud admonendum est, quod cum alioqui impetratione beneficij, quæ à summo Pontifice fiat, valor eiusdem sit omnino exprimendus iuxta regulā Cancellariæ. 21. & 60. ac 62. & tradita per Ludouicum Gomezium in præfatione eiusdem regulæ post gl. & Doctor. in Clementina prima. de præbend. Felyn. in capitulo causam quæ. 3. columna. de testibus. eundem Abbas, & Ripam. numero 76. in capitul. ad aures. de rescript. Decius consilio 156. Seluam. 3. part. de benefic. quæstion. 12. Oldrad. consilio 216. qui an valoris vera mentio sit necessaria iure Canonico seclusis Cancellariæ Apostolicæ regulis, latissimè inquirunt, & diligenter examinant, attamen satis erit valorem Romano Pontifici significari secundum eorum æstimationem redituum, qui absque quotidianis distributionibus ex eodem beneficio percipiuntur, nec enim augent beneficij valorem distributiones quotidianæ, nec id quod pro anniuersarijs datur, cum hæc ratione prsonalis operæ, & laboris dentur. argument. text. l. cùm duobus. §. si in coeundo. ff. pro socio. & in l. 1. secundo responso. ff. si mens. fals. modo dixerit. ex quibus in hac specie hoc ipsum adnotarunt. Oldrad. consilio 118. Rota in antiquis. 766. & in nouis 134. Ancharan. in Clementina prima. de præbend. Ioan. Andreas in Specul. rubr. de concession. præbend. Barba. in capitulo vltimo. columna antepenulti. de peculio cleric. glos. in regu. cancell. 60. Felyn. in d. c. ad aures. nu. 14. Philip. Probus latè in d. c. vnico. de cleri. non resid. nu. 37. 52. & 57. Ripa. lib. 1. resp. c. 5. Parisien. consil. 33. libr. 4. colu. 2. Ioan. Staphilæus de literis grat. & iustitiæ. fol. 29. colum. 2. Gomezi. in tracta. de expectatiuis. numero 104. quorum opinio communis est, & probatur à textu in dicto capitul. vnico. à quo & ipse aliam in distributionibus quotidianis conclusionem adnotaui in capitulo cum in officijs. de testament. num. 4.

Ad quæstionis igitur responsionem ex Bonifacij Octaui con-
2 stitutione proponitur conclusio prima. Consuetudine † induci non potest, quod distributiones quotidianæ absentibus, & minimè ministrantibus dentur. ita etenim statutum est in d. cap. vnico. de cleric. non residen. in §. ex pluribus, quæ Doct. inibi tradiderunt. nam harum distributionum ea est propria natura, vt his, qui verè intersunt diuinis officijs competant nō alijs, & ideo nec his debentur, qui fictè residere censentur, nempe Canonicis iuxta iuris permissionem existentibus in Episcopi seruitio, & ministerio. ca. de cætero. de cleri. non residen. item nec his, qui literis operā dantes in aliqua literarum bonarumque atriū iuris diuini, & humani Academia ad maiorem Ecclesiarum vtilitatē ius ipsum diuinū, vel humanum Pontificium tñ profitentur, hi siquidem distributiones quotidianas non recipiunt, sicuti notatur in cap. licet. de preben. vbi gl. Abb. & Doct. quibus adstipulatur, quod habens à Romano Pontifice priuilegium, vt fructus beneficij etiam absens recipiat, non poterit distributiones quotidianas ex eo habere. text. & ibi glo. communiter recepta in capitul. vltim. de rescript. libro 6. glo. & ibidem Doct. in c. 2. de priuileg. eo. lib. tradit idem Ioan. Staphil. de literis gratiæ, & iustitię, fol. 192. col. 1. etiam si dispensationis, & priuilegij authoritate speciali seruiat is Ecclesię per vicarium, nā in hac specie distributiones quotidianæ, nec absenti, qa personale ministerium Ecclesiæ non exhibet, nec vicario, qa his Canonicus non est, minimè debentur authore Cald. consil. 1. tit. de cleri. non resid. in quo verba Principis priuilegium concedentis omnino sunt expendenda, ne qd aduersus eius concessionem fiat. Sic quamuis Princeps ꝓprio rescripto iubeat absenti reddi fructus beneficij, ac si is præsens esset, non ex hoc ei debentur distributiones quotidianæ. gl. omnium consensu probata in dict. capit. vnico. de cleric. non resid. in 6. & inibi Probus numer. 50. & idem erit, vbi Princeps absenti permittat fructus recipere, & ei deberi statuat ac si resideret ipse, adhuc enim ex hac indulgentia fructus beneficij distinctos à distributionibus percipiet, non ipsas distributiones quotidianas, quod adnotauit post alios Guielm. Cassador. decis. vnica. de cleric. non residen. Atque hæc iure procedere videntur, licèt gloss. contrarium sentiat in capitul. cum dilectus. de cleri. non resident. Scribunt siquidem Antonius, & Decius in capitul. cum omnes. de constitutionib. Dominic. & Francus in d. capit. vnico. maximum esse discrimen inter residentiam, quæ quidem dicitur, cum quis eo loco habitat, in quo Ecclesia est, cuius bene-
3 ficium habet, appellaturque ab alijs præsentia, † & alia ex parte inter essentiam, cùm obtinens beneficium ipsius diuinis officijs celebrandis præsens est, & ministerium eorum celebrationi, ac alteri exhibet. gl. in d. cap. vnico. verbo affuerit. ex qua hi Doctor. adnotarunt, iure Pontificio ad percipiendos, & adsequendos fructus beneficij solam residentiam absque ministerio personali, & præsentia indiuinorum officiorum celebratione, sufficere nō sic ad obtinendas quotidianas distributiones, quas quis, nisi intersit diuinis officijs, habere non potest, hoc ꝓbatur argumento ab speciali in d. cap. vnico. secundum Dominic. & Franc. ibi. verum priorem huius distinctionis partem falsam esse censent. Hostiens. in summa tit. de cler. non residen. § 2. quæstio. 27. Astensis libr. 6. titul. 34. Syluester verbo residentiam. in princip. Andr. ab Exea in dicto capitulo cum omnes. numero 58. existimantes, nequaquam sufficere ad obtinendos beneficij reditus, etiam absque quotidianis distributionibus, ipsius clerici residentiam, nec præsentiam, habitationemve in loco, vbi est Ecclesia ipsa, sed oportere, quod ipse clericus habens beneficium seruiat Ecclesiæ, officia Ecclesiastica exerceat, alteri ministret, faciatque ipsemet ea, quæ ad Ecclesiæ regimen, & cultum necessaria sunt, quorum opinio in beneficio, cui imminet cura animarum probari videtur in capitul. conquerente. capitul. relatum. capit. quia nonnulli. de cleric. non residentibus. Et profectò plurimum applaudet consideranti legis naturalis, & diuinæ rationem, conciliorum, sanctorumque patrum decreta, cum ex his appareat decimas, cæterosque Ecclesiasticos reditus non alia ratione, nec alio iure habentibus Sacerdotia, beneficiaque ecclesiastica præstari, quam si & hi operas in ministerio Ecclesiæ impenderint, quæ ab ipsis Canonibus in dictæ, & institutæ fuerint, quemadmodum ante nos diligentius, & doctius alij tradidere. Nec tamen inficior priorem sententiam non statim damnandam esse, modò Sacerdotes, & alij clerici, quibus beneficia collata fuerint omni conatu, & opera curent præsentes quidem, quòd Ecclesiastica officia, ac reliqua munera, quæ cōmodè per alium expediri possunt, solemniter, diligenter, & absque vllo periculo ministrentur, ea verò, quæ ipsorum propriā industriam exigunt, ipsimet tanquàm operarij digni mercede, non per vicarium, sed proprio labore subeant. sic tandem fiet vt cùm præsentes sint, etiam vicarium habere possint, nec fraudēt oues sibi commissas propria præsentia, & industria ob quæ stipendium à Christianis integrum accipiunt. His equidem & aliis prima conclusio probatur præter authoritatem, quam habet ex Bonifacij Octaui constitutione. Hæc verò aliquot interpretationes patitur ad eius apertiorem intellectum.

Prima sanè in hunc modum proponitur, vt tandem consuetudine effici nō possit, quòd quotidianę distributiones debeantur absentibus, qui non intersint diuinis officiis: nisi consuetudo id induxerit in eo casu, quo de iure dubium est, an absentibus distributiones quotidianæ debeantur. Etenim si contigerit aliquis casus, in quo iure Pontificio scripto non sit expeditum absentibus non deberi quotidianas distributiones: imò ex eodem iure sit ambiguum, an debeantur: poterit consuetudo legitimè præscripta hanc ambiguitatem interpretari, & declarare: cum nihil nouum, nec iuri cōtrarium apertè sit per eam inductum, secundum Bald. inter consilia Card. consilio 53. Decius in dict. capit. cùm omnes. 1. lect. columna prima. & Ex eam ibi numer. 50. Rochum Curtius in capit. vltim. de consuetudi. Fol. paruo. 15. colum. 2. 3. notabil. 3. limita. Qui autem sint casus, in quibus iure Pontificio controuersum sit: nec quidem expeditum, absentibus & his, qui diuinis officiis non fuerint præsentes, deberi quotidianas distributiones, deducitur ex notatis. in dicto capitulo vnico.

Secunda prædictæ constitutionis interpretatio eam quæstionem habet, num ea constitutio seruanda sit, vbi cōsuetudo fuerit post eandem constitutionem inducta, & legitimè præscripta? Nam videtur ex ea constitutione, quæ consuetudinem tollit,
4 sublatam fuisse præteritam consuetudinem, non futuram: † cū constitutio reprobans consuetudinem, præteritam tñ, non futuram improbet: gl. in clem. statum. de elect. verbo. consuetudine. quàm Imol. inibi sequitur. quamque dixere singularem esse Abb. in cap. vlt. col. vlt. de consuet. idem consilio. 7. colum. 4. lib. 2. Bald. in l. vltim. C. de pact. pig. Roma. singul. 180. dixit ordinariā Iason in l. si mihi, & tibi. §. in legatis. 1. & 2. lectio. ff. de eg. 1. commendat Abb. in cap. 2. numer. 7. de probatio. & in capit. in Lateranensi. colum. 1. de præbend. notat Anchar. consil. 51. optimus text. in cap. 1. de constitu. in 6. Quo in loco gloss. contrariam sententiam probat in specie capi. vnico. de cleric. non residentib. existimans verb. expressæ, non posse nouā induci consuetudinem, quoties ius ipsum consuetudini resistit sicuti in dicto capit. vnico resistit. atque ita satis apertè secundū hanc partem intellexit glossa prædictam constitutionem. qua in re prænotare oportet aliquot conclusiones, ex quibus constet huius dubitationis congrua resolutio. Prima conclusio. Lex, vel canō consuetudinem aliquam iniquam, & irrationabilem decernēs, non tantùm præteritam, sed & futuram damnat: ita quidem, vt & futura consuetudo minimè admittenda sit: quippe quæ sententia legis appareat iniqua. capit. vltim. de consuetu. sensit hoc Innocen. in cap. ex parte. versicu. sed distingue. de consuetu. sensere item Domi. in cap. 1. col. vltim. de constitu. in 6. & alij, quibus sequens propositio omninò placet. Secunda cōclusio. Consuetudo etiam futura procedere nequit aduersus Canonē, vel legem, quæ ipsam consuetudinem simpliciter reprobauerit: nā & eam sensim iudicat iniquam esse. ita sanè censet Abb. in dict. cap. 2. num. 7. de probationi. Domi. & Franc. in cap. 1. columna vltim. de constit. in 6. Bart. in l. vlt. ff. de legat. 2. Aretin. in l. 3. ff. de testamen. Bald. in dict. l. vlt. C. de pact. pign. Andreas Tiraquell. libr. de retract. in præfatione. num. 18. & 19. idem tenent asseuerantes, hanc opinionem communem esse Felin. & Dec. vterq; nu. 11. in dict. cap. 2. de probatio. Rochus Curt. in dict. cap. vltim. Fol. paruo. 52. col. 4. Iason in l. de quibus. ff. de legib. num. 55. Alexand. & Iason in l. si mihi, & tibi. §. in legatis. ad finem. ff. de leg. 1. Tertia conclusio. Consuetudo ex noua causa potest induci contra legem derogantem etiam expressim futuris consuetudinibus. quod existimāt Antonius col. 26. Abb. col. vlt. Rochus Curt. Fol. 53. col. 2. in d. cap. vltim. de consuetud. Domin. in dict. cap. 1. col. vlt. Abb. nu. 8. & Deci. nu. 11. in d. capit. 2. de probatio. Ioan. Lupi in capit. per vestras de donatio. §. Quintò cum dicit tex. num. 2. & 3. Et Rauenna in Allegat. consuetud. Folio 7. Quorum opinio communis est, ac vera quidem ex eo, quod noua causa tollit iniquitatem, quæ inesse videbatur ipsi consuetudini eo tempore quo lex eam, vt iniquam reprobauit. Quartá conclusio. Poterit simpliciter consuetudo constitui, & vires obtinerē aduersus legem, quæ licèt consuetudinem reuocauerit, eique derogauerit: non tamen eam reprobat, damnat, nec reprehendit: etenim ex eo, quod lex quodam statuerit non obstante consuetudine, cui expresse derogatione eam reprobat, nec irrationabilem, aut iniquam esse iudicat, sed eam tollit, quemadmodum solent tolli veteres leges ex causis, quę iuxta temporis qualitatem, & rerum vicessitudinem iustæ legislatoribus apparent. nec ex hoc leges antiquatæ, iniquæ censentur: imò poterūt iterum in praxim & negotiorum definitionem adduci, si reipublicæ administratori placuerit. Non oberit, quòd in legibus, & Canonibus posterioribus mentio facta sit consuetudinis ad eius derogationem cùm ea mentio fiat ad effectum, vt constet, per leges has tolli consuetudinem: siquidem alioqui per legem generalem à Principe statutam non censentur sublatæ consuetudines regulariter, quæ antè ipsam legem vim consensu populi habebant. tex. in cap. 1. de constitutio. in 6. vbi Domini. Franc. & Gomezius. num. 86. & pluribus sequentibus. Abb. in cap. vlti. colum. fina. & ibi Rochus. Folio 55. columna tertia. de consuet. Bartol. in l. de quibus. 10. opposit. numero quinto. & ibi Iason. ff. de legib. nec huic sententiæ præiudicat Iurisconsultus. in l. tertia. §. diuus. ff. de sepul. violat. Quia quicquid prauè inibi commentus sit Accursius, ea responsio procedit, vbi post legē Principis generalem, fit municipalis constitutio, vel inducitur consuetudo propria alicuius ciuitatis, & ei peculiaris, & iuxta quem sensum non probat Iurisconsultus, per legem Principis generalem tolli municipales constitutiones, & particulares locorum consuetudine: sed post legem Principis generalem non posse contrariam municipalem legem statui, quod ad aliam quæstionem pertinet, quæ huic loco minimè conuenit, illud verò omittendum non est, ideò in d. §. diuus municipalem legem tolli, quia ea bonis moribus, quibus tunc ad reipublicæ vtilitatem Ethnici vtebantur, aduersabatur: vel saltem ea lex iniqua erat inspectis Principum prohibitionibus, quibus vetitum erat, intra vrbes ipsas, & ciuitates mortuos sepeliri. l. mortuum. C. de relig. & sumpt. funer. l. secunda. titulo 13. prima. Hac denique resolutione quatuor his assertionibus proposita, deducitur primò in-
5 tellectus, † & examinatio gloss. in clementi. vlti. verb. quamuis. de reb. Eccles. quæ censet, per hæc verba, & similia, sublata quacūque consuetudine: aut non obstante quacunque consuetudine, etiam immemorialem, vt hac interim dictione vtar, consuetudinem reuocatam, & sublatam censeri. idem gloss. in clementi. prima. verb. quanticunque. de foro competen. quas Felin. sequitur in capit. dilecti. colum. 3. de maiori. & obedien. Anto. colum. 3. & Panormita 3. notab. in capit. cùm ex officij. de præscriptio. Ioan. Andr. & Abb. in cap. cùm instantia. de censi. idem voluit Cardina. in d. clement. vltim. vbi simpliciter absque dictione vniuersali per legem tollatur consuetudo. Contrarium tandem voluerunt, etiam apposita dictione vniuersali, Bald. in l. vnica. C. de anna. excep. colum. 2. Bald. & Ange. in l. omnes. in fine. C. de præscript. 30. anno. Alexand. in l. nemo potest. colum. vltim. & ibi Ripa. num. 115. ff. de legatis primo. Felin. in rub. de præscriptio. colum. penult. Floria in l. an vsusfructus. ff. de vsufruct. per illum text. Matthæ. Affict. decisio. 254. & alij citati per Tiraq. lib. secundo. de retract. §. 1. gloss. 2 num. 23. quibus suffragatur, quod licet seruitutes non habentes continuam possessionem non præscribantur. l. seruitutes prædiorum. ff. de seruit. id tamen non intelligitur de præscriptione immemoriali. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aq. quot. & æstiua. Etenim quamuis Cardi. sententia falsa sit: & adhuc dubia item appareat gloss. in dict. clement. vnica. & in d. clement. vltim. à plerisque recepta opinio: adnotandū tamen erit, vtranque Cardin. & gloss. sententiam omninò verā esse, quoties consuetudo à lege, vt iniqua, & irrationabilis damnatur, ac reprobatur: nam tunc damnata eodem pacto censebitur quæuis consuetudo etiam immemorialis, centenariaque, ꝙ manifesta ratione constat & colligitur ex Aretino. in l. cùm stipulatus sim à Proculo. col. 3. ff. de verb. oblig. Rocho in d. Folio. 53. col. 3. Feli. in d. cap. cùm ex officij. nu. 13. & Tiraquell. d. 2. gloss. num. 25. Ex quibus idem erit, si perpensa mente legis derogantis consuetudini, eadem rō verè obtineat ēt in ea, quæ processit à tempore, cuius initij nulla est hominum memoria. Et fortasis, vbi lex præteritæ consuetudini, etiam immemorabili, derogat, etiam futuris immemorabilibus derogare censebitur. ex eo, ꝙ non solent leges nouæ immemorabilibus consuetudibus derogare, nisi quoties irrationabiles visæ legislatoribus fuere, si frequentiorem vsum consideremus. * Secundò, hinc colligitur vera interpretatio tex. in d. c. vnico. de cleric. non residentib. in sexto. vt deniq; per eā constitutionē ēt futura tollatur cōsuetudo: cū ob iniquitate, & abusum inibi ꝯsuetudo impi obeē. ꝙ expressim ad eandē constitutionē adnotauit Philippus Probus. numer. 40. Tertiò, eadem ratione infertur, eam consuetudinem intelligendam fore in generali consuetudine: non in ea, quæ ex peculiari, & speciali causa in aliqua Ecclesia inducta fuerit,

fuerit,ob iustam aliquam rationem : sicuti contingere poterit si in Ecclesia consuetum sit quotidianas distributiones absentibus deberi, modò hi absint causa studij, vel ad breue tempus: secundum Decium.num.2.colum.prima.& lectione.2. Andre. ab Exea,numer.50.in d.cap. cùm omnes.Sic & Quartò eadem constitutio minimè seruanda erit, vbi post eam sanctionem ex consensu Romani Pontificis fuerit consuetudo inducta: quod distributiones quotidianæ dentur absentibus à diuinis officiis Panormitan.consil.94.libr.1.& Andreas ad Exea.in dict.cap. cũ omnes.num.52.oportet tamen hanc cõsuetudinem aliqua ratione, & caus.ab iniquitate defendi:cũ alioq; iniqua esse videat.

Tertiò,eadem constitutio, quæ de distributionibus quotidianis tractat,ita erit intelligenda,vt simplices quotidianæ distributiones,non duplices debeantur & dentur ei, qui officiis diuinis interest,& præsens est ratione duorum officiorum : non enim magis præsens est is, qui simul Archidiaconus, & Canonicus est,q̃ is qui tãtùm Canonicatum habet.Et ideò sat erit, quòd is simplices habeat distributiones: nempè vt Archidiaconus, vel vt Canonicus,cum illæ dentur ob personalem præsentiam ; ita equidem voluit Anto.in cap.cum olim.de re iudicat.quẽ sequũtur Rochus Curt.in cap.vlt.de consuetu.fol. paruo 49. col. 4.& Ludoui.Gomezi.in tract.de expectatiuis.nu.54.contrariũ, imò quòd is qui simul Canonicus,& Archidiaconus sit,obtinere debeat ob præsentiam personalem duplices distributiones:eas,inquam,quæ Archidiacono tantùm:& Canonico tantũ deberẽtur : tenent Ioan.Andreas, Abb.& Felin.in dict. capitu. cùm olim.Bald.& Cardi.ei subscribens.consil.53.pro quibus est text.elegans,in l.Titia,§.qui Marco.ff.de annu. legat. vbi Iurisconsul. scribit, quod si legentur libertis annua alimenta,& Marco cẽtum : debebuntur Marco alimenta annua, & simul centum, si Marcus libertus sit.quam responsionem singularem esse asserit Bald.in cap.cùm in iure de electionibus. tractatque de eius intellectu Bartol.in l.quæsitum.§.penult.ff. de fundo instru. & idẽ probatur ex eo, quòd potest quis duplici officio fungi, modò exercitium vnius alteri non contradicat, aut repugnet:vel alterius vsum non impediat,l.si consul. & ibi gloss. ff. de adoptio. l. fistulas,§.1.ff.de contrahen.emptio.l.3 ff.de ritu nuptia.l.accipiẽtis.ff.de aut.tut.l. quisquis. C.de postul.l.hac parte.C.de proxim. Sacro scri.lib.12.l.vlt.C.de adess.latè post alios Decius. in cap. 3. de probatio.Saltem priuilegio Principis,etiam si ius obstet, id licitum esse constat:& ideò qui simul Archidiaconus, & Canonicus est in eadem Ecclesia duplicem vocem in electionibus habet,vt Archidiaconus, inquam & vt Canonicus. textus in d. cap.cùm olim.vbi Abbas & Doctores post glossam inibi:& est communis opinio secundum Felinum ibidem. Quamobrem quicquid dixerit Antonius,opinio Ioannis Andr.verior est.saltem cùm Aretinus.in d.capit.3.de probationibus dubiam esse censeat Ioannis Andreæ sententiam ea obtinebit,si per consuetudinem fuerit recepta iuxta primam dicti capit.vnici interpretationem.idemque notant Bald.& Cardin.dict. consilio.53. Decius in dicto capitul.cùm omnes.1.lectio.columna, 1.Exea ibi numero 52.quanuis Rochus Curtius in dicto capitulo vltimo. consuetudin.folio 49.colum.4.teneat,adeò esse veram Anton. sententiam,quòd nec contraria consuetudine possit admitti:q̃ ego falsum esse proculdubio opinor.

Quartò quod de distributionibus quotidianis decisum est: ita quidem erit accipiendum,vt absentium partes, & quæ eis, si præsentes forent deberentur distributiones,non cæteris præsen-
7 tibus sed ipsi Ecclesiæ † competant,& ad eam pertineant : secũdum eam distinctionem,qua passim Doct.vtuntur, & ipsi hic exponam : Nam si nullus ex Ecclesiæ ministris intersit diuinis officiis omnes quotidianæ distributiones, quæ eis forent dandæ,si præsentes fuissent, ad Ecclesiam ipsam pertinent secundũ Domi.& Fran.post alios in dict.capit.vnico.de cleric. non resident in 6.& Guilliel.Chassãdo.decisio.vnica eiusdẽ tituli. Quod si Canonici aliquot diuinis officiis intersint, alij verò absentes fuerint : tunc in quotidianis distributionibus receptum est eas, quæ absentibus,si præsentes forent omninò competerent, præsentibus accrescere,gloss.in clem. vt hi, qui diuinis. de ætate & qualita. verbo. dimidia. in ipsis verò fructibus Principalibus à quotidianis distributionibus distinctis, absentium partes in Ecclesiam ipsam conferuntur, & ei debentur. gloss. in clement.2. verb.suspensos.de vita & honest.cleric.quas quidem glossarum opiniones,& distinctionem hanc vltimã sequuntur inibi Doct. Francus post alios in capit.vltim. colum. penultima. de rescriptis.libro sexto.& in dicto capitulo vnico. colum.penulti.& fina. gloss.in Pragmati.Sanctio.titul.de tenentib.capitulum tempore Missæ.verbo. neque. Felinus in capit.Apostolicæ. numer.12. de exceptionib.est item text. pro vltimo distinctionis membro in capit.penul.& ibi Innocentius,Henricus,Abbas,& alij de cleric. non resident. Ex quibus constat distinctionem hanc omnium consensu probatam esse opinio tamen gl.in d.clemen.vt hi,qui diuinis:obtinet,vbi statuto,vel cõsuetudine Ecclesiæ certa quãtitas est distribuenda inter eos, qui horis Canonicis, & diuinis officiis præsentes fuerint.Etenim tunc pars, quæ absentibus ob præsentiam deberetur,potius præsentib.competit iure non decrescendi,q̃ adcrescendi:at si ita res instituta sit,vt cuilibet Canonico,qui præsens horis Canonicis fuerit, detur certa ac definita quantitas : eo casu portio absentis,non cæteris præsentibus dabitur: sed apud ipsam Ecclesiam manebit, hic siquidem locus non est iuri adcrescendi:quia præsenti certa debetur quantitas, absenti verò nulla:secundum Imolam, & alios in d.clem. vt hi qui diuinis.glos.in dicta Pragmatica sanctione.verb. neq; optimus text.in l.si Titio.ff.de legat. 2. & præterea hoc suadetur ex eo,quòd in hac specie nulla est coniunctio inter Canonicos nec re nec verborum, & ideò expeditum est, ius adcrescendi non esse ad hanc redituum distributionem considerandum.Quòd verò diximus ad Ecclesiam pertinere eam portionem, quæ absentibus,si præsentes fuissent, deberetur:tunc obtinet, cùm ex patrimonio Ecclesiæ,cui ministratur, dantur reditus & quotidianæ distributiones ipsis ministris nulla facta diuisione redituum inter ipsam Ecclesiam, & eius ministros, quasi aliud dicendum sit,vbi patrimonium Ecclesiasticum in duas sit diuisum partes, quarum vna ipsius Ecclesiæ,ad eius fabricam,vestes, aliaque ei necessaria,propria sit:altera verò ad ministrorum victum, & laboris mercedem destinata.Nam si patrimonium, & distinctos reditus ministri habuerint: quicquid diximus in præmissa distinctione ad Ecclesiam pertinere, id verè redit in patrimoniũ cõmune ipsorũ ministrorum.Et sanè,ni fallor, etiam in reditibus principalibus distinctis à distributionis quotidianis, idem erit quod & in ipsis quotidianis distributionibus, quoties certa redituum quantitas constituta sit, & destinata ad hoc, vt inter ipsos ministros diuidatur : etenim eo casu portio absentium, portiones præsentium, & personaliter ministrantiũ auget. Vnde in hac quæstione, tantùm est constituenda differentia seclusa glossarum & Docto. sententia in hoc: an sit ex reditibus Ecclesiæ certa quantitas destinata ad ipsorum ministrorum victũ,& laboris mercedem : vel sit statutum, vt cuilibet ministro detur certa annua præstatio.Priori equidem casu siue in distributionibus quotidianis,siue in principalibus reditibus beneficiorũ:absentium portiones præsentibus debentur,& adcrescunt:in posteriori verò absentium partes apud ipsam Ecclesiam manent,eiq; ne iure omninò debentur.

Quintò ad prædictæ constitutionis intellectum inquirendũ, an ministris Ecclesiæ qui morbo impediti personaliter ministrare non valent, quotidianæ distributiones debeantur? Nam & Philippus Francus in d.cap. vnico.existimat, consuetudine fieri
8 posse, † vt quotidianæ distributiones absentibus debeantur : ex causis tamen ab hac constitutione exceptis.atque ita intelligendum esse,quod Romanus Pontifex in d.cap.vnico.à regula excepit;vt secus sit, vbi nulla de hoc adest consuetudo : quia censet eo casu etiam infirmis quotidianas distributiones non deberi.ita ipse Francus in §.qui vero, prima & secũda columna. Ego contrariam sequutus opinionem existimo, iure communi scripto absque vlla consuetudine quotidianas distributiones clericis infirmis deberi.quod probatur d.cap.vnico. vbi à regula, q̃ præmiserat Romanus Pontifex de distributionibus quotidianis minimè dandis absentibus à diuinis officiis, excepit ipsos infirmos, qui morbo impediente non potuerũt diuinis officiis personaliter interesse. istem apparet ex l.arboribus. §. de illo. ff. de vsufruct.quo in loco gloss.adnotauit, famulo infirmo salarium esse præstandum etiam eo tempore,quo ægrotus sit. quã opinionem tenuerunt Innocent.Ioannes Andreas, & Barbat. in cap.3.de locat.nu.25.Dominicus in d.§.qui verò.Hostiens.& Speculat.citati per Aufrerium decisio.Tholosa.268. quibus accedit textus.in l.4.§.Stichus si hæredi.ff.de statu liber.vbi conditio seruiendi certo tempore censetur euenisse, & cõtigisse si eo tempore seruitiũ impedi non potuit morbo impediente,etiam si tempus sit numero dierum certum, & definitum:nec tamen certum in specie.optimus ad idem text. in l.1. §.diuus,ff.de var. cognit.hanc tandem opinionem asserit esse communem Imo. in d.cap.3.de locat.num.10.Cæterum contrarium adnotarunt Franc.in d. §. qui verò gl.in l.penult.C.de condict. ob caus.& in d.l.1.§.diuus.pro quibus est tex.in l.si vno.§.item cùm quidam. ff.loca.vbi qui locauit operas suas non recipit mercedem eius temporis,quo morbo impeditus eas præstare nõ potuit : morbo inquam, impeditus, vel alio casu fortuito. ad idẽ inducitur tex.in l.si pecuniã.in princip.ff.de cõd.caus.dat.cui conuenit Regia.l.44.titul.14.part.5. q̃ expressim tractat de impedimento ægritudinis. Ex quib. tandem hæc posterior sñia verior apparet secundum Imo.in d.cap.3.de locat.nu.10.post Anto.& Ancha. ibi.Bar.in d. §. diuus, & in d.§.item cum quidam,& in l.operæ. ff.de

ff.de vsufruct.legat.vbi Dynus,Oldradus, Iacobus Arenæ,& Alberi.idem tenent.idẽ Alberi.in d.§.Stichus.& in d. §. de illo Aufreri.d.decisi.268.Cardi.& Imo.in c.1.de cleri. ęgrot. vbi Panor. eandẽ opinionẽ sequutus fatetur,eam cõmunem esse : quod itidem asseuerant Baptista de Sancto Seuerino in l.diem functo.ff. de off.ass.quæstio.48. & Syluest.verb.Familia.§.secundo. tenetur tamen dominus famulo ægrotãti,cibaria,& modicas,ac tenues expensas exhibere.Barto.in l.si cùm dotem. §. sin autem ff.soluto matri.& in l.in rebus.ff.commodat.Abb. in dicto capitu. primo. Aufreri. 8. Syluester in præcitatis locis. non obstat. text.in dicto.§.de illo.quippe qui tantùm probat, quod in seruo ægrotante retineatur vsusfructus : licèt is inutilis sit,quòd parũ ad nostrã quæstionẽ attinet. deinde responsio Iurisconsulti in dicto §.Stichus.specialis est fauore libertatis. Sicuti & in dict. §. diuus. fauore,& peculiari priuilegio aduocatorũ illud obtentũ est propter excellentiam officij,& ingeniosam professionem.Item non oberit text.in dicto capitulo. vnico.ex quo distributiones quotidianæ infirmis dantur, qui tamen non possunt personaliter Ecclesiæ ministrare:nam in eo casu non tantùm ob laborem personalem:sed & propter officiũ, & dignitatem debẽtur distributiones, aliique Ecclesiastici reditus. Vnde ex ea decisione efficax argumentum sumi non poterit ad mercedem famulo infirmo præstandam. Sic. 1. Regum capitu.penultimo. Amalacita seruũ de reliquit, q̃ is ægrotare cœpisset. igitur licèt famulo infirmo salarium minimè debeatur, ministris tamen Ecclesiæ, qui impediente morbo nõ possunt diuinis officijs interesse,quotidianę distributiones debitæ sunt.

Sextò hoc ipsum erit intelligendum,quando ęgritudo fuit absentiæ vera causa:cùm is,qui modo ægrotat, solitus sit tempore rectæ valetudinis officijs diuinis interesse. Quòd si ægrotus minimè cõsueuerit vsus integra valetudine horis Canonicis interesse, nequaquam percipiet durante ægritudine quotidianas distributiones.Ioan.Andre.Cardina.& Abb.in capitulo. ad audientiam. de cleri.non resid.Ioann.Andr.Domi.& Franc.in dicto capitulo. vnico. & gloss. in Pragmat. sanctio. titu. quo tempore quisque debeat esse in choro.ver.percipiunt.Coriet. in singul. verb. infirmus.Abb.in capitu.plerunque,de rescript.Et Feli.dicens ita omnes tenere in cap.Apostolicę.nu.12.de exceptio.

Septimò quotidianæ distributiones non tantum simpliciter ægrotantibus debentur:sed etiã his,qui ex propria culpa in morbum inciderunt:etenim hi quamuis propria culpa sint impediti hoc tamen impedimentum nec à iure ; nec ab homine, sed ab ipso Deo illatum fuit:nec deniq; in id culpa ægrotantium præcessit,vt morbo non possint personaliter ministrare, quod constat ex his, quæ à me adnotata fuerunt huius operis libro secundo capitulo decimosexto. numero. 9.tametsi Philippus Probus in dicto capitulo vnico.numero.17.teneat;quotidianas distributiones minimè dandas esse infirmis, & ægrotantibus, quibus ex propria eorum culpa morbus euenerit.

Octauò, non tantùm ægrotis debentur quotidianæ distributiones;sed etiam & aliis,qui absunt à diuinis officiis propter aliquam aliam vrgentem causam, & necessitatem vel ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem : quod expressim statutum est in dicto capit.vnico, in 2. eius parte. Circa cuius decisionem assumenda est ea distinctio:an Canonicus, vel habens Ecclesiasticũ beneficiũ absens sit à loco,vel oppido ipso,in quo Ecclesia est,an præsens. Hoc etenim casu distributiones quotidianæ omninò debentur his,qui vel morbo alia vo necessitate, aut Ecclesiæ vtilitate impediti sunt horis adesse Canonicis, diuinisque officiis interesse:illo verò minimè his debentur:nisi hoc consuetudine fuerit obtentũ.text.in capit.cùm non deceat.de electio.in sexto adiuncta interpretatione text.in dict.cap.vnico §. primo. secundũ gloss.Ioan.Andre,& Doctor.ibi.præsertim Dominic.cuius resolutionem sequitur Francis.à Ripa in tract.de peste. secunda parte.numero.145.

Nonò hinc deducitur,quod absens à loco beneficij tempore pestis licèt fructus præcipuos,& Principales percipiat,non tamẽ habebit quotidianas distributiones : nisi consuetudine obtentũ sit,eas absenti ex iusta causa dari. quod in specie respondit Ripa in dict.2.part.nume.145.

Decimò eadem ratione verus intellectus constat ad id, quod scribit Calde.consil.17.tit.de præben.asseuerans, quod Canonicus expulsus à ciuitate propter seditiones absque eius culpa à cõtrariæ factionis hominibus,percipere debet distributiones quotidianas,quem secuti sunt Feli.in dict.capit.cùm omnes.nume.22. & Philippus Probbus in d.c.vnico.nu.22.Etenim hoc verum est; vbi consuetudo definiuit,quod absentibus ex iusta causa dentur quotidianæ distributiones.

Vndecimò ex his colligitur:Canonicum iniustè in carcerem inclusum in eodem oppido,etiã semota cõsuetudine percipere posse distributiones quotidianas,& eas ei debitas esse: cũ is absque eius culpa in eodem loco existens, vbi Ecclesia est, impediatur adesse diuinis officiis. atque ita in hoc conueniunt omnes, quos ad sequentis illationis probationem citabo.

Duodecimò hinc etiam deducitur,quid dicendum sit in eo, qui ob excommunicationem, qua irretitus est, non adsuit diuinis officijs.Nam iniquè excommunicatus, fructus & reditus beneficij, qui durante excommunicatione eidem fuerunt denegati,omnino repetit.gloss.in cap.super causa.2.quæst. 5.glo.in cap. pastoralis.§.verùm.de appellat.& inibi Abba. Imol. & Doctor. communiter.quemadmodũ Deci. testatur: eandem sententiam tenent Domi.in cap.contumaces.dist.50.& Felin.in dict. capitu. Apostolicæ.nume.12. iustè verò excommunicatus hos fructus. & reditus amittit : cùm ei iustissimè ob excommunicationem denegentur.glo.in l.inter quos.§.damn. ff.de damno infect. glo. communiter recepta in dict.§.verum.Regia.l.31. titu.9. parti.1. adeò sanè vt quamuis deposito,& suspenso à beneficio propter crimen,ex reditibus beneficij alimenta sint exhibenda : nè is cogatur mendicare grauatus inopia in opprobrium ordinis clericorum glo.& Docto.in dicto,§.verùm.glo.in verbo. admiserãt. in capitu.cum Vitoniensis.de electio. Abbas in dicto capitulo, Apostolicæ.colum.tertia.& Felin.ibi num.nono. qui idẽ intelligit,nisi clericus suspensus fuerit propter contumaciam : tamen excommunicato nihil ex reditibus Ecclesiæ datur etiam si is egenus,& pauper sit, cũ possit resipiscens à contumacia,ac tandẽ ab excommunicatione immunis effici,quod frequentissimo omnium consensu receptum est post glo.in dict.§. verum.idem erit in eo,qui actu & solemniter depositus sit, & exauthoratus militia Sacerdotali:nam & huic minimè exhibenda sunt alimẽta ex Ecclesiæ reditibus : authore Felino in capit.ex parte.de accusatio. Cæterùm iniquè excommunicatus tunc demum quotidianas distributiones exigere poterit:cum tempore ipso excommunicationis præsens fuerit in loco, vbi beneficium habebat, eratque solitus diuinis officijs ante excommunicationis impedimentum adesse,secundum Felin.in dict.capitu. Apostolicæ. nu. 12.quamuis Domi.in dict.capit.contumaces.teneat cõtrarium, cuius opinio vera est,in eo, qui ante excommunicationem nõ consueuerat diuinis officijs adesse. Etenim is nequaquam habebit quotidianas distributiones eius temporis, quo iniquè fuerit excommunicatus.obiter tamen illud non prætermittam, quod iustè,vel iniustè excommunicatus,& si non possit percipere,nec percipiat reditus beneficij,nec distributiones quotidianas:tenetur tamen horas Canonicas priuatim,& occultè dicere ratione beneficij.glo.in capit.Presbyterum.28.dist.& ibi Doctor.Card. in Clem.1.opposi.6.de regularibus.Hierony. Gigas.de pensionibus.quæst.64.Deci.in capitul.intelleximus nu.5.de iudic. Abb.& Docto.in capitu.2.de cleric. excommu. minist. Ioannes de Lignano in cle.dignum.quæst.3.de celeb.Missa. Albertus de Ferraris in tract.de horis canoni.quæst.12.& 13.& idem est omninò dicendum ratione ordinis Sacri in clerico deposito,vel suspenso, aut excommunicato secundũ eosdem, etiam si quis fuerit solemniter,& actu degradatus.Syluest.verbo.degradatio.quest. octaua.Nam licèt depositus & priuatus beneficio non teneatur ratione beneficij horas Canonicas dicere:vt explicat Cardina.in §.primo.91.dubita. tie 8.tamen ratione ordinis Sacri, si quem habet manet is clericus adiectus obligationi has priuatas Canonicas horas dicendi.Nec eum excusat, quòd reditus Ecclesiasticos non recipiat:cùm id eius culpa contigerit : & per Ecclesiam minimè steterit,quin ipsi reditus eidem clerico beneficium obtinenti darentur.quod ita post alios explicat Paluda.in 4.distin. 15.quæst.5.arti.1.con.2.licèt contrarium adnotauerit Briardus, post Adrianũ quodliber. q. 4. propo. 5. Sic, & licèt Ecclesiasticum beneficium admodũ tenue sit,nihilominus tenetur, qui id obtinet, & accepit,horarium hoc officiũ etiam priuatim dicere, quod adnotarunt gl.ibi communiter recepta in cap. 1. de celebr.miss.vbi tex.idem probat gl.apertior in c. clericus. victũ & inibi Docto.distin.91.Cardi.in Clem.1.de celeb.missa. Albertus de Ferrara.in tracta. de horis Canoni. q. 8. gloss. in Pragma. Sanct. titul. qualiter horę Canonicæ sint dicẽdæ.verb.teneatur, Martinus ab Azpilcueta,quem præceptorem habuisse Salmanticæ, semper in maximam duxi meæ fœlicitatis partẽ in cap. quando.de consecra.dist.1.notab.7.nu.27.imò, & excommunicatum,qui Ecclesiæ,ac beneficij reditus minimè percipit,teneri ad solutionem pensionis,& subsidis.quod Episcopo,aut Romano Pontifici charitatis gratia soluẽdum est, tenet expressim Hierony. Gigas in dict.quæst.64.& id prænotare videntur Bart. Alber.Angel.& Paul.Castr.in l.inter quos. §. damni.ff.de damno infect.contra gl.ibi quam Bald.sequitur in l. vlt.col. 1. C.de bonis authori.iudi.post id,atque præter eum eiusdem gloss. sententiam probat Cuma.ibidem. ad hoc inducens text.in capit. quia diuersitate.de concess.præb.quo in loco Panor.scribit num. 11. q̃ vbi nõ ipsa culpa. sed pœna culpę est causa proxima, &

immediata impedimenti, minimè imputatur ei, qui culpam contraxit ad idem optima glo. in regul. imputari. de reg. iur. in 6. Sic sanè culpa, quæ excommunicationem præcessit, non est immediata causa impedimenti, quo excõmunicatus impeditur fructus Ecclesiæ percipere, & ex eis onera subire: sed ipsamet excõmunicatio, quæ quidè culpa non est, sed pœna culpæ. Vnde verior apparet opinio glossæ Bald. Cuman. & Abbatis quam Barto. & aliorum, qui contrarium probare conati sunt.

Decimotertio illud est omninò considerandum, quòd diligenter examinata ratione constitutionis in dict. c. vnico. de cleri. non resid. in 6. appertissimè deducitur: nempe consuetudinẽ, vtcunque legitimè inductam: qua obtentũ sit, Canonicas distributiones quotidianas debere consequi si initio celebrationis diuinorum officiorum & Canonicarũ horarum adfuerint, licèt statim à choro & Ecclesia exierunt ad alia quidè negotia diuertentes vel esse iniquam, vel fore intelligendum: cùm Canonicas ab horis Canonicis & choro discesserit ex aliqua causa, quæ licèt omninò iusta non sit, honestam aliquã occupationem indicat: ita quidè nè temerè ad otiũ, forsan ad illicita Canonici diuertãt quod colligo ex Paludano 4. distin. 15. quæstio. 5. conclusio. 9.

Posterior huius capitis pars in eo statu controuersiam habet, an cõsuetudo efficere valeat, quòd Canonici & alij Ecclesiastica beneficia obtinentes possint iustè fructus Principales, & verè, & reditus beneficiorum † absentes ab eis recipere & profectò. gl. capitulo cùm omnes. & ea vltima de constitu. glo. in dict. capit. vnico. & itè alia in capit. vltim. verb. fructibus. de rescript. in 6. Et in cap. Gratia. codẽ lib. & in capi. dudum. in 2. de electio. expressim asserunt posse authoritate consuetudinis reditus beneficij ab absentibus percipi. quam quidem opinionem adeò verã esse censuit Innocent. in capitul. ex tuæ. de cler. non resid. versic. item oportet. vt existimet eam consuetudinem excusare à residentia, & ministerio Ecclesiæ exhibendo etiam per vicarium: liquidem & consuetudo potest inducere, quòd absentes à beneficiis, & Ecclesiis earum reditus percipiant: quamuis nec per vicarios seruiant altaris ministerio, quod verum est in beneficiis simplicibus, quibus animarum cura nõ incumbit, modò Ecclesia non patiatur defectum in ministerio: tunc etenim consuetudo ista, quæ immunem redderet clericum habentem beneficium à ministerio etiam per vicarium præstando, nequaquam iure procederet: quippe quæ esset Ecclesiis admodũ grauis, & damnosa. text. in capitul. 1. de consuetud. atque ita in hac specie scribunt Hostien. Abb. Felin. & Decius in dict. cap. cùm omnes. Lodè de Selua in tracta. de beneficio. 4. parte quæstione secunda.

"Illud verò piè, atque caute obseruandũ erit: esse omnino Ecclesiæ dignitatem considerandam, cuiusque conditionem, & qualitatẽ, vt rectè iudicare possimus, an ex absentia ministrorũ patiatur eadem Ecclesia defectũ in diuini cultus ministerio iuxta decorem illum, qui eidem Ecclesiæ conueniat. Video etenim hac in re plerosque falli, ac vix mihi persuadeo, Innocentij sententiam admittendã esse, præsertim post Tridentinæ synodi decretũ. Sess. 24. ca. 12. versũ. Præterea obtinentibus. cũ videã tot Canonicos, ac dignitates possidentes ab eorum Ecclesiis ita libere abesse, vt minimè possit eorum absentia decori, & authoritati diuini cultus non obesse."

"Etenim Decreto Tridentino omnibus statutis, constitutionibus, & consuetudinibus derogatum est apertissimè, quibus liceret Canonicis ab Ecclesia Cathedrali abesse vltra nonaginta dies: & id non alia ratione quàm vt tenerentur nouẽ mensibus residere: siue Ecclesia patiatur defectum in ministerio, siue, non. Exigit enim ratione officij hanc residentiam Sancta Synodus, vt omnes ministri cuiuslibet Ecclesiæ, qui ad eius ministeriũ instituti sunt, eidem seruiant: cum hæc fierit planè institutoris voluntas. Qua ratione omnibus est per idem Decretum derogatum consuetudinibus, quibus antè obtentum erat, posse capitula Ecclesiarũ Cathedralium permittere, vt ipsis visum fuerit, aliquẽ Canonicũ à seruitio & ministerio Ecclesiæ abesse. Hæ quidem consuetudines ad abusum pertinere videntur, nisi ex causis iustis detur licentia abeundi: iustis quidem à iure communi, vel Ecclesiarum validis statutis expressis: aut saltem eisdem similibus. Alioquin si liberè capitulis est permittendũ abeundi licentias concedere, quamlibet causam, etiam si ad propria cuiusque negotia pertineat, existimabunt Canonici iustam: cùm de eorum propria re agendum sit. Vt tandè sibi ipsis inuicem licentia abeundi concedatur, & frequentissimè absque vllo examine: an sit vel vera causa, vel iusta. Nam etsi hoc ipsum priuilegio competeret, propter abusum esset omnino priuilegiũ ipsum rescindendum, & ius commune in vsum reuocandum."

Cæterũ in Sacerdotijs & beneficiis, quibus animarum cura immineat, Ioan. Imolensis, prout à quibusdam citatur, in capitu. vlt. de rescript. in 6. censet itidẽ valere consuetudinẽ, quæ permittat, absentẽ opera vicarij Ecclesiæ ministratẽ, reditus Ecclesiasticos habere, & consequi, hanc sententiã nec falsam, nec omninò veram esse, audet asserere Deci. in dict. cap. cũ omnes tametsi eam defendere conetur inibi Andreas ab Exea nu. 18. At ipse eã existimo falsam esse sequutus Panor. in cap. extirpandæ. §. quia verò. col. 16. de præben. Domi. Archi. & Præpositus in c. Sacerdotibus 31. distin. Domi. in cap. vlt. de rescript. in 6. supe glo. fructibus. Fel. in dict. cap. cùm omnes. nu. 33. & Seluam de benefic. d. q. 2. Quibus suffragatur quod Episcopi, aliique inferiores Prælati, & pastores iure diuino tenentur ad personalẽ residentiã: cũ ex iure diuino teneantur pascere gregem sibi commissum. Nam & decimæ dantur à Christianis ipsis Sacerdotibus vt eis spiritualia ministrent, & sint in hac Domini vinea operarij digni mercede. Matthæi, & Lucæ cap. 10. quod minimè eis conueniet, si per vicarios eas operas exhibuerint: ac potiùs ipsi vicarij erunt operarij, quibus Domini nostri Iesu Christi verbũ conueniat. Et preterea personæ industria in his eligitur: quod apertissimum est: qui igitur fieri potest, vt is, cuius ad negotiũ arduũ eligitur industria, alterũ substituat? Quibus equidẽ rationibus & aliis iure firmioribus probant, hanc personalem residentiã iure diuino institutã esse, Caiera. 2. 2. q. 185. art. 5. Ioan. Driedo. de liber. Christia. pag. 204. omnium diligentissimè, eruditione, pietate Christianisque moribus insignis vir Barth. à Miranda in ea controuersia, quam de hac re apud Tridentinum habuit. cui aduersus Ambrosium Catharinum subscripsit Domi. à Soto vir omniũ censura & iudicio in schola Theologica admodum illustris in calce eius operis cui titulũ fecit de natura & gratia. & idem libr. 10. de iusti. & iur. q. 3. arti. 1. & sequent." Eandẽ opinionem sequuntur Hyeronymus Gigas in tract. de residentia capi. 2. Leonardus Venetus, Franciscus Torrensis, & Franciscus Cordubensis editis hac de re tractatibus. ac Gentianus Heruettus in capit. 1. distinct. 70. & manifestè probatur eadem opinio à Concilio Meldensi cap. 5. apud Iuonem parte. 5. cap. 190. Probat & eandem Franciscus Vargas in lib. de iurisdictione. Axioma. 12." Quod si iure diuino necessaria est residentia Prælatorum, & aliorum inferiorũ pastorum personalis industria, & opera: non video qua ratione consuetudo valeat ab ea obligatione quenquam immunẽ reddere, nec excusare. Etenim consuetudo contra ius diuinum nullam potestatem habet iuxta communem omnium resolutionem in capit. quanto. de consuetu. cũ legi diuinæ consuetudo hominũ vsu inducta minimè possit derogare. Nec tamen inficior aliquot ex causis posse Episcopos, ac Sacerdotes, quibus commissa fuerit animarum cura quandoq; ab Ecclesiis abesse, & à locis, in quibus ipsæ Ecclesiæ sunt constitutæ. Fateor enim posse Ecclesiæ pastorem iustissimè excusari à residentia, aliquot casibus deductis ex legis diuinæ interpretatione, quæ tandè interpretatio declaret tunc legẽ diuinã minimè obligare Ecclesiarũ Prælatos ad residentiã. Hi verò casus cautissimè sunt expendendi, atque ita quidẽ, quod nec legi diuinæ, quæ obligationẽ residendi induxit, fraus fiat. Nec hi Prælati statim dãnetur ex eo, quod ab Episcopatibus & Ecclesiis ob cõmunẽ Reipublicæ vtilitatẽ, aut Ecclesiæ propriæ commodũ absentes operam dant expediendis negotijs. quæ ita commodè per alios expediri non possunt.

"Cæterum hac in re promulgatum fuit Tridẽti Decretum quoddã sub Pio Quarto Pontif. Max. sess. 23. Anno M.D.LXIII. quo præter alia multa, illud piè, ac sanctissimè asseritur: nempè consuetudinem istam, de qua modò disputamus, quo ad Ecclesias Cathedrales, & alias, quibus animarum cura incumbit, corruptelam esse, atque ideo & si immemorabilis sit, neminem excusare posse."

Vtcunque tamen sit, illud certissimum est, clericos non residentes in Ecclesiis, quibus præsunt, aut in quibus beneficisia Ecclesiastica obtinent, teneri omninò ad dicendas † priuatim preces Horarias à Romano Pontifice, & Ecclesia, prælatisve institutas: alioqui hi tenebuntur restituere fructus beneficij, quos perceperunt eo tẽpore, quo à dicendis precibus Canonicis cessarunt, quod notant Calderi. in capi. primo, de celebra. missã. Domini. in cap. vlt. de rescript. in 6. notabil. 1. quorum opinio verior est secundum Decium in dict. cap. c ùm omnes 2. lectio. colum. 2. & Adrian. in quarto sent. in tracta. de restitut. in quæst. an clericus teneatur restituere, quicquid vltra victum de reditibus beneficij consumpserit. versũ. pro responsione. Ripam in l. vlt. quæst. 66. C. de reuocan. donat. idem probat Ange. versicu. Horæ canonicæ. §. vndecimo. eandem opinionem censet tutiorem esse glossa in Pragmati. Sanctione. titu. qualiter horæ Canonicæ sint dicendæ. colum. secunda. & licet contrariã sententiã, quod non teneantur hi clerici ad fructuum restitutionem probare conantur Abb. & Cardinal. in dicto capitulo primo. Præpositus in summa. 44. distinct. Sylvest. verb. clericus. 4. quæst. 23. & Felinus in ca. postulasti. nu. 7. de rescrip. post alios: quorũ opinio communis est. Synodus tamen Lateranensis sub Iulio secundo, sessione. 9. priorem opinionem proprio decreto comprobauit: modò clericus

clericus beneficium sex mensib. iã obtinuerit. huius Decreti meminere Ioan. Bernar. Præsul. Callagurtianus in pract. criminali, c. 49. & Martinus Azpilcueta in c. quando. de consecra. distin. 1. nonabi. 7. nu. 31. habeturq; Canon iste expressim inter acta Concilij Lateranensis dict. sessione nona. Quamuis Carolus Molinæ. in consuetudi. Parisi. tit. 1. §. 30. num. 35. assereret non constare. nec apparere ita statutum fuisse in Lateranensi Sinodo, nec id moribus receptum esse, imò nequaquam conuenire Reipublicę quod ista statuatur: nè laqueus inijciatur multitudini. Sed & Dominicus Soto lib. 10. de iusti. & iure quæst. 5. arti. 6. etiam si meminerit Lateranensis Concilij, admonet tamen non omninò receptum esse huiusmodi decretum: atque ideo cautè quidẽ. & secluso rigore ita interpretandũ, vt ad omissionem quamlibet horarum, nempe vnius, aut duorum dierum fieri non debeat restitutio.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Exponẽs publicè res proprias venditioni, cogitur eas iusto pretio vẽdere.*
2 *Meretrix publica: an sit cogẽda q̃libet admittere; & de violẽtia ei illata.*
3 *Cogitur quis vendere proprias res, quæ ad victum pertinent quoties respublica grauatur annonæ inopia.*
4 *Intellect. l. 2. C. de patrib. qui filios distr. & quonam pacto possit pater filium vendere?*
5 *Intellect. ad text. in capit. 1. de emptio, quòd peregrinis res ad victum necessarias iusto pretio vendantur, & an eleemosyna sit in præcepto item & an cogatur quis eam pauperibus exhibere?*
6 *Ciues an præferantur exteris in emptione frumenti tẽpore publicæ inopiæ.*
7 *Fauore religionis ad Ecclesiam construendam vel ampliandam, cogitur quis rem propriam vendere iusto pretio.*
8 *Fauore vtilitatis publicæ cogendus est priuatus res proprias iusto pretio vendere.*

Traditur breuis interpretatio. l. inuitum. C. de contrahen. emptione.

CAPVT XIIII.

REgula iuris est, ea profectò æquissima, qua desinitum extat, neminem inuitũ cogẽdum fore propriã rem vendere. l. inuitũ. C. de contrahẽ. emptio. l. nec emere. C. de iure deliberãdi. l. inuitus. C. locat. l. nec ab initio. C. de nupt. l. dudũ. C. de contrahen. emptio. Regiæ. l. 3. tit. 5. par. 5. excipiuntur tamẽ casus quidam quib. cogitur quis vendere iusto pretio: quos tradidere glossa. & Docto. in d. l. inuitum. gl. & ibi Alberic. & Iason in dicta l. nec emere. gl. in d. Regia. l. 3. Romanus in l. secunda. nu. 7. ff. solut matrimo. Matth. Afflict. in procemio constitut. Neapolita. quæstione tertia. Bald. & Angelus in l. si pendentes. §. siquid cloacarij. ff. de vsufruct. Felinus in cap. primo vltim. notabil. de Iudæis. Burgensis in capitu. primo. colum. quinta. de emptione & vendi. Romanus singul. 777. Anto. Rube. consil. 92. Ioannes Igneus in dicta l. dudum. nume. 78. Arnold. Ferronus in constitu. Burdegalens. tit. 8. §. decimo. colum. tertia. Hippolyt. in l. prima. §. quidam deponere. ff. de quæstionib. explicat Andr. Tiraquel. lib. 1. de retract. in Præfatione numero decimoquinto. & in §. tertio. glo. tertia numero primo. post gl. optimam in l. Iullianus. §. idem Celsus. ff. de actioni. empt. è quibus aliquot compendio quodam attingam ad huius quæstionis cognitionem: illud equidem præfatus; quod vbi quis etiam ratione vtilitatis publicæ cogendus est vendere propriam rem: ea venditio fieri debet iusto pretio, quemadmodum ipse probaui libro. 2. huius operis capitul. 3. nume. 5.

Primus sanè casus, quo quis rem propriã vendere cogendus erit, tunc cõstituitur, cùm is rem ipsam venalem exposuerit publicè, & ea pertineat ad victum & vestitum hominum: etenim æquum est tunc, ac Reipublicæ conueniens, etiam cessante eius rei inopia, quod publicus venditor cogatur iusto pretio vendere res, quas venditioni exposuit. textus secundum Abbatem, & Burgensem. colum. quinta. in dicto capitul. primo. de empt. item vbi Bartol. Bald. & Doct. in l. prima. C. de Episco. audiẽ. glo. in l. non enim. ff. rerum amota. Hippolyt. in dict. §. quidam deponere. numero 6. Dynus, & Barto. in dicta. l. non enim. & licèt Iason in dict. l. nec emere. contrariũ notauerit, tamen in his, quæ pertinent ad victum, procedit prior sententia secundum Albertum in dicta. l. non enim. post alios huius opinionis authores, quorum opinio communis est: & probatur multis, quæ passim ad exemplum huius conclusionis adnotantur: præsertim text. in l. prouidendum. C. de postulando. glo. l. primæ. §. ait prætor. verb. habebunt. ff. eodem. Quibus expressim traditur aduocatos, qui aduocationis officium publicè susceperint, cogendos esse per iudicẽ præstare auxilium, & operas, ac patrocinium litigantibus: modò eis congrua salaria, & stipendia ministrẽtur. notant ibidẽ Fulgosi. Bald. Salycet. & Paul. Castr. in l. inuitus C. de procurat. l. nec quiequam. §. aduocatos. ff. de off. procons. ca. 1. de off. iudic. Quòd si aduocatus iudici præcipienti hac in re parere, noluerit: poterit iudex ad certum tempus aduocationis officium ei interdicere. text. in dict. l. prouidendum. quem commendat Romasing. 259. optimus ad idem tex. in l. 1. §. cura carnis. ff. de off. præf. vrb. & in l. moris. §. sunt autem. ff. de pœnis. Regia. l. 4. & 5. titu. 19. lib. 2. ordi. quo fit, vt falsa sit interpretatio glo. in dict. c. 1. vbi scribit, olim potuisse cogi aduocatos litigantibus patrocinium exhibere: quia aduocatis salaria publicis expensis præstabantur, at hac ætate id fieri iustè non posse, cum à Republica publicum stipẽdium aduocati non habeant. Etenim hæc opinio commẽtitia est, siquidẽ olim aduocatis non fuere constituta ex publico salaria: sed officio iudicis iusta merces laboris à litig. antibus exigebatur. l. properandum. §. proculdubio. C. de iud. vel pacto inito inter aduocatum. & clientulum iuxta formam text. in l. prima. §. in honorarijs. ff. de variis, & extra. cognit. & ea, quæ traduntur in huius regni Pragmaticis sanctionibus Folio. 29. Barto. Iason in l. sumptus. ff. de pact. & in l. si qui. C. de postulan. cogitur tandem aduocatus præstare operas, & patrocinium ad iustitiam in Republica adsequendam: quia munus aduocationis publicæ accepit: atque ita praxis apud Regia tribunalia hanc sententiam frequentissimè admittit, & probat. Sic & caupo, ac stabularius, qui semel id officium susceperit, cogitur hospites recipere. Barto. in l. 1. ff. furti aduersnaut. & in l. 1. §. 1. ff. naut. caup. & stab. & in dicto §. cura carnis. quem Deci. sequitur alia ad id similia adducens in l. inuitus. ff. de reg. iur. addit. tamen idem esse in meretrice, quæ si publico lupanari se exhibuerit, & prostituerit, cogenda erit quemcunque ob iustam mercedem admittere. cuius opinioni adstipulatur textus in l. item apud Labeonem. §. si quis virgines. ff. de iniur. vbi probatur, meretrici non dari actionem iniuriarum aduersus eum qui eam causa libidinis interpellauerit. Secundò adducitur textus in l. verum. in 2. & in l. qui iniuriæ. ff. de furtis. quibus responsis constat, non teneri actione furti eum, qui ostium domus meretricis, causa libidinis fregerit: retiã si ex ea fractione furtũ ab alijs fuerit commissum. Tertiò Decio suffragatur glossa. in l. vnica, C. de raptu virginum. & in §. item lex Iulia. Institu. de publicis iudiciis. quæ in specie adnotauit, raptũ, & vim illatam meretrici non puniri pœnis à iure aduersus raptores statutis. quod post alios tradit Hippoly. in dicta. l. vnica. numero. 19. & in singulari. 150. Ego sanè hanc opinionem. Decij erroneam esse, & minimè probabilem censeo. Nam licèt meretrix publicè metricium fuerit professa, cogi non poterit corpus propriũ ad coitum inuita alicui exhibere: tametsi aliis id cõmune fecerit. Deinde meretrix non tenetur, quẽquã ad coitum admittere, quod probatissimũ est. cùm non teneatur mortale crimen cum quolibet commitere, ergo cõsequens est, non posse eam inuitã compelli ad coitum, carnaleve cõmercium cum quoliber habẽdũ. Quod adeo certũ esse mihi cõstat, vt eius latiorem probationem minimè necessariam fore existimem. Quin & hanc posteriorem sententiam satis aperte tenuerunt Zasius in summa. ff. veteris. rub. si serui. vendicet. Andreas Isernia & Matthæus. Afflictus in constitu. Neapolita. rubr. 20. de violentia meretricibus illata: existimantes hi duo, iurisconsultos à naturali ratione defecisse: cùm contrariũ responderint: etenim Isernia, & Afflict. certissimũ habuere, quod iurisconsulti impunitam fecerint violentiam causa libidinis meretricibus publicis illatam. id verò alienum esse à iurisconsultis ostendam manifestè: si respondero eorum authoritatibus, quos primo adduximus. Siquidè licet meretrix causa libidinis interpellata, & imperita, actione iniuriarum agere nequeat, ob vilem meretricis æstimationem: non ex hoc sequitur impunè ei iniuriam fieri: nam qui vim ei fecerit, iniuriamve intulerit extra ordinem puniẽdus erit, atque ita accipiendum est responsum iurisconsulti in dict. §. si quis virgines. præsertim quia iurisconsultus tractat de interpellatione meretrici facta libidinis causa: quæ interpellatio honestis fœminis iniuriam irrogaret: non sic meretricibus. eodem pacto intelligẽdum erit quod responsum est in dict. l. verũ etenim qui libidinis causa meretricis ostium fregerit, & ex ea fractione furtum ab aliis cõmissum fuerit, furti non tenebitur. quia voluntas, & animus delicta distinguunt: damnum tamen alia actione cogẽdus erit meretrici restituere. Bart. in dict. l. verum. Angel. in l. vnum quam plura. col. vlt. ff. de priuat. delict. Decius in capitulo nam concupiscẽtiã. de cõstitut. Vnde obiter cõuincitur error Hippo. qui in d. l. vnica. nu. 34. leui profectò ratione cẽset, posse res meretricis ob ea impunè, absq; furti vitio, & culpa iuste auferri.

Sic quamuis violentia meretrici illata, vel meretricis raptus

non puniatur pœna constitutionis vnicæ. C. de rapt. virgin. eo quod ipsa corpus vulgauerit:tamẽ extraordinaria pœna omninò puniendus erit,qui etiã libidinis causa vim meretrici intulerit eam ꝓ inuitam cognouerit.ꝙ tenent Bal.in l.vl.ff.de rer.diuisi.& Matthæsi.notab.102.Quam obrem Neapolitana cõstitutio pœna mortis puniendos esse statuit eos,qui vim meretricibus fecerint.ea vero grauis est pœna, tametsi æquissimum sit ab hac, & similibus iniuriis homines arceri.

Secundus casus, quo quis vendere propriam rem cogitur, à publica necessitate:& inopia pendet,cùm & siquis merces venales non exposuerit nec eas publicæ vẽditioni † obtulerit,nihilominus ad earũ venditionem cogendus est,vbi respublica annonæ inopia premitur:& quidem iusto pretio à Principe, vel magistratibus definito:nequis liberè res necessarias hominũ alimẽtis quocunque pretio,grauissimo quidẽ ob rei penuriam vendat. hoc colligitur ex l.1.C.de Epis.aud.vbi Bart. & Doct. cõmu. Panor.& alij in cap. de empt.& vẽdit.optimus text. in l. 2. de nundinis,& in simili text.in l.1.C.vt nemi. liceat in emp. spec. libro 10.Bart.in l.annonam.ff.de extraordina. crimi. Lucas de Penna eleganter in l.1.C.de quibus numero.nemi. licear se excus. verb. tempus.Iason.in l.1 2.colum.ff.de legi.Matth. Afflict.3.quæst.in proœmio const.Neapolit. Bald.& Ange.in dict §.Si quid Cloacarij.per text.ibi.Felin in cap.1.de Iudæis.gloss.in d. l. 3. titulo. 5. part.5.oportet autem hanc rem cautè à magistratibus perpendi. vt tandem hac coactione,& pretij definitione tunc vtantur, cũ Respublica penuriã & inopiam rerum ad hominum victum,& alimenta pertinentiũ patiatur:itidem præcauẽtes,ne maior inopia sequatur:mercibus ab his,qui eas habent,absconditis. Quod si quis post definitionem pretij à Republica:& eius magistratib. iustè & ex causa cõstitutam:merces maiori pretio vendiderit:tenebitur planè in conscientiæ iudicio id quod vltra pretium definitum acceperit emptori restituere: & in foro exteriori per iudicẽ venditoris cogendus erit id restituere:imò & puniẽdus est pœna quadam indicantis arbitrio veluti legis trãsgressor, & cõtemptor: minimè hac in specie considerata responsione Cæsarũ in l.secunda.C.de rescindenda venditione.quæ hic locum nõ habet.Huc pertinet insignis constitutio in l.fecunda. C. de patri. qui filios distrax.qua permittitur parentibus ob inopiam, & egestatem filios vendere. idem Regia.l.septima.& 8.titulo 17. † par. 4.nec id omninò alienum est à paterna pietate:siquidem. Nehemiæ.cap.5.Populus fame oppressus inquit,filij nostri,& filiæ nostræ multæ sunt nimis:accipiamus pro pretio eorum frumentũ, & commẽdamus.& viuamus.Eademque Cæsarum lex multis cõprobari potest, quæ eleganter simul & doctè tradit And. Tiraq.lib.1.de retract.§.26.nu.14.è quibus,& aliis, quæ circa interpretationem dict.l.2.variis in locis traduntur.aliquot eligere cõstitui,quo perfectius eadem constitutio intelligatur.

Primùm etenim controuersum est quid sibi velit dictio:sanguinolentos: in eadem lege expressa. nam Accursius dictionem istam ad parrem referendam esse censet. vt pater sanguinolentus sit,qui filios sine iusta causa vendiderit,sanguine inquam & capitaliter puniendus. idem Albe. in dictionario. Alij dictionem eandem ad filios referunt.è quibus Alber.in dict.l.fecunda filios sanguinolentos interpretatur, id est à patre venundatos quia eorum sanguine alantur parentes: vel quia cor parentum: sanguinolentũ fiat per famem,vel quia pater vendendo filiũ eũ occidat seruili quidem conditione, quæ morti similis est. Azo autem & Petrus Perticensis in rubri.C.de infantibus. exposit. filios sanguinolentos esse censent eos,qui à parentibus exponũtur quia parentes sint sanguine,& capitaliter puniendi.At Cynus,& Sali.in dicta.l.secunda.quasi Accurtij interpretatio minimè cõueniens sit,eo quod lex ipsa tractet de parentibus,qui instè, & lege permittente vendunt filios patrem sanguinolentum inibi ob id dictum fuisse existimant, quòd sanguis contradicat necessitati famis, quæ venditioni causam dat. Cæterum Alciat.libro secundo,de verb.significat. columna quadragesimaoctaua. & Tiraquellus. dicto numero decimoquarto. has interpretationes commentitias esse opinati arbitrantur in l.secũda filios dici sanguinolentos,id est, infantes recens natos, & adhuc sanguineo menstruo madentes. idque probant ex rubrica. cui Codicis. lib. 8.titulus est.De infantibus expositis,liberis & seruis:& de his,qui sanguinolentos nutriendos acceperint. Huic cõuenit in Codice Theodosiano libro quinto titulo 7.l.1.quę hos sanguinolentos appellat recens natos,de expositis agens. Sic & eodem libro 5. titulo octauo titulus est.De his qui sanguinolentos empros, vel nutriendos acceperint.qui duo tituli,vt dixi, in Iustiniani Codice vnica rubrica continentur tandem in Theodosiano Codice dicto 8.est l.prima.quæ ita inquit. Si quis à sanguine quempiam eiusmodi comparauerit.&c. Eius item interpres inquit Si qui infantẽ à sanguine emerit,ex quib. manifestũ sit inibi dici sanguinolentos infantes recens natos,sic & Iuuenalis Satyra.7. infantẽ à matre rubentẽ appellat ob recentẽ partum:interpres autẽ Codicis Theodosiani quia id à plerisq; ignoratur, fuit Anianus authore Tiraquello.in l.Si vnquã C.de reuo. don. verb. libertis numero 32. quod & mihi compertũ est ex interpretationib. ipsius Codicis, quæ separatim absque ipsis Theodosij constitutionib. fuere apud Germanos typis excusæ per Theodoricum Alustrẽsem anno.M.D.XVII.quarum initio, & limiti adscripta est authoritas Decretalis Alarici Regis Gothorũ: cuius præcepto Anianus ipse vir spectabilis è legibus Codicis Theodosiani & ex libris sententiarũ Pauli & Caij iurisconsultorum, & quibusdam Cæsarum nouellis librum illum interpretationum segregatim edidit. eadẽ Alarici regis præfatio extat in initio codicis Theodosiani,quem nuper integrum ex decem & sex libris typis traditi Ioannes Tilius Engolismensis.omissis Pauli & Caij sentẽtijs, & Aniani interpretationibus, quẽ quidem librum non ipsum integrum Theodosij Codicem opinabar olim habuisse Gratianum:qui dũ ex Theodosiano Codice, aureo Decretorum libro legem aliquam interferere profiteatur:non ipsam Theodosij legẽ sed Aniani interpretationem refert,& scribit,quod ex variis Decretorum locis cõstat:præsertim in capitulo.iudex criminosam. 2.quæstione prima.quo in loco omissa elegãti Constantini Cæsaris constitutione Gratianus summam Aniani retulit. Sic & in capit.quoties post auditam causam. 2.quæst. 6. ex eodem libro Codicis Theodosiani,titulo penultimo. Sententiarũ Pauli iurisconsulti, simul interpretationẽ Aniani veluti Pauli sententiã & eius verba interserit idem Gratianus: apud quẽ dum legitur, sequendæ audientiæ:legendum est: secundæ audientiæ.item dum legitur:possessionis.scribendum erit: Pensiones.idem actum est in eadem quæstione sexta.capitul.propter.cũ quatuor proximis capitibus, quæ transcripta fuere à Codice Theodosiano libro. quinto.titulo trigesimoquinto.& seq Sententiarum Paul.Quod si Gratianus integrum Theodosij Codicem habuit & pauli sententiarum libros,quod forcassis magis credendum est, ex capit. ab eo 2.quæstione sexta.vbi Pauli simul. & Aniani verba tradũtur,non video qua ratione vir diligentissimus Aniani glossemata ipsis Cæsarũ legibus prætulerit. Forsan ea culpa nõ Gratiano,sed Iuoni Carnotensi adscribenda est, q̃ ante Gratianũ ea dẽ Aniani interpretationes Decretis admiscuit. Aliquot etenim ex hoc errores apud Gratianũ notat diligenter Anto. Augustin. lib.1o primo.emendat capitulo octauo. qui probat Gratianum etiã in hoc erratie, quod falsò Pauli sententiarum libros titulo, & nomine Theodosiani Codicis citat eius erroris ea causa est, quòd frequentissimè Codici Theosiosiano publicè accesserint Pauli,& Caij sententiarũ libri. Qua ratione & nos libros sententiarũ Pauli ex codice Theodosiano, quandoque citamus. Pauli verò,& Caij sententiis vti licet ad interpretationem,& cognitionẽ antiquitatis. tametsi Iustinianus. l. 1. & 2.C.de ver.iur. enucl. prohibuerit,his libris vti ad digestorum emendationem. Sed & de Aniani interpretationibus quædam scripsere Cuiatius in Epistola Nuncupatoria Sententiarum Pauli : & Brissonius lib. de iure Connubiorum par.65.Ad sanguinolentos rediens, non im probo Alciati,& Tiraquelli sententiam, sed nec omninò damno eam lectionẽ,qua in d.l. 2. pater coactus fame filios vendens sanguinolentus significatus. Nã licèt hæc venditio ratione quadam speciali licita sit:generalibus tamen naturæ legibus sanguinolentam parentum impietatẽ ostendit. Nec inficior ita licere parentibus filios adultos iam, non tantũ recens natos vt sanguinolentos infantes vendere, eadẽ siquidẽ omninò ratio est in his omnib.nẽpe dira ipsa fames. Sed & olim lege Romuli, iure Patriæ potestatis poterat pater,etiã nulla inopia coactus filium ter vẽdere,si fortè à primo, & secũdo emptore fuisset manumissus.

Secundò eadem.l. 2. non tantum in venditione, sed & in pignoris datione admittẽda est:poterit etenim pater fame oppressus filius pignori ex ea causa dare: etiã inuitos.gl. cõmuniter recepta in dict.l.2.Regia.l.7.& 8.titu.17.par.4.item l.3.& l.7.titu.13. part. 5.Bald.in l.in suis.ff.de liber.& posthum.

Tertiò etiam si liceat patri filium pignori dare, & vendere ob famis necessitatẽ: non tamẽ id patri licebit ob aliam vtcũque similem causam.quod Accursius cẽset in dict.l. 2.Dinus reg.in argumentum.de reg.iur.in 6.Alciat.post alios in dict. lib2.de verb. signifi.col.48. ex hoc asseuerans, non licere patri etiam principi filium inuitum ob fidem hosti dare,etiam vt se redimat.

Quartò quòd in d.l. 2. statutum est minimè procedit in filio clerico:hũc etenim pater vendere non potest:si sit in sacris filius hic constitutus secundum Hosti.Ioã Andr.& communẽ in cap. indecorũ.de ætate,& qualit.Hippol.sing. 101. & Gerard.à petra sancta in singulari vltimo.

Quintò ad eiusdem. l. secundæ interpretationem est animaduertendum.quod filius à patre venditus vrgẽtem dira fame.poterit cogere ipsum patrẽ,vt eum redimat,& liberet,si pater fœliciorem nactus fuerit fortunã. Hoc sanè deducitur à ratione d.l. secundæ.

secundæ.& in specie idẽ adnotarunt Bald. in capitulo. ex rescripto,de iureiur.Felinus in capitulo. cùm dilecta. de rescript. verb. octauo fallit.& Hippo.in l.vnica.C.de rapt.virgin. nu.23.probat text.in cap.quod pro necessitate.1.quæst.1.Decius in regul. quæ propter. ff. de reg.iur. Præter hæc tamen extat Cæsarũ constitutio in l.1.C.de patri. qui fil.distrax. qua prohibitũ est parentibus filios vendere,aut pignoris iure,donationisve titulo in aliũ trãsferre. tametsi Romulus olim legẽ tulerat, qua licebat patri filiũ vendere: eriam ter, si fortè à primo emptore & secundo fuisset manumissus.quemadmodũ author est Diony. Halicarnass. Hãc verò legẽ Numa Põpilius teste Plutarcho Paululum mitigauit: statuit enim filiũ,cui pater vxorẽ dedisset vendi non posse.Hinc adhuc constat, vis illa maxima patriæ potestatis apud veteres, cuius meminit Iurisconsultus in l.1.suis.ff.de lib.& posthum.Denique hæc adduximus, vt comprobaremus æquissimè quẽ cogi rẽ propriã vendere ob imminentẽ penuriã annonæ, & mercium: & sic ob necessitatẽ.cuius ratione multa in iure permittuntur, & licent,quæ Doctor.adnotarunt in capitulo.si quis de furt.vbi tex. elegans.Roma.in §.de viro.54.Fallentia.ff.soluto. matrimo. Iason in l.principalibus.ff.si cert.pet.Felin.in capitulo.querelam. de iureiur.Hippo.in l.prima. §. præterea. ff. de quæstione. numero. 116. & denique plures relati per Tiraquellus. dicto §. 26. libro. primo. de retract, glossa prima. numero 18. Sed his omnibus opportunè addidero hac de causa cogendos forẽ diuites elee-
5 mosynam pauperibus † errogare etiã coactione iudicis exterioris, & in foro iudiciali in casibus, quibus quis eleemosinam facere,tenetur iure diuino,& naturali:modò hæc coactio iudicis officio fiat:non iure actionis glossin capitulo.sicut verb. Esuriẽtiũ. 47.dist.ita intellecta.à iuris vtriusq; professoribus,præsertim, Panormit.in capitulo. cùm causam. de electione. columna vltima. Anani. in dicto. capitulo. si quis propter necessitatem. col. fi.de furt.Felin.in c.j.col.vlt.1.dist.Abb.& ibi Antonio Burgensi, qui similes allegat in cap.1.de emptione. Est namque similis gl. in cap.domino sanct o.verb.necessitate. 50.dist & in cap.exigunt. 1.quæst.7. Albe.idem norat in dictione, Eleemosyna Speculat. titulo.de instru.edit.§.nunc aliqua.numero 66.Felin.in capitulo. primo.de offi.iudic.& in capitulo. si qui testium. de testibus. Carol.Molin.de contract.quæstione secunda numero 73.& 74. Etenim quoties quis tenetur eleemosynam errogare id cõtingit ex legali debito authore Thoma 2.secundæ quæst.118. articulo. 4. ad secundũ. igitur compelli poterit dives officio iudicis, & magistratus pauperib. distribuere quæ ratione iustitiæ ad cõmune bonũ pertinentis,pauperibus elargiri tenebatur: cum ea retinens, & dare recusans omninò violet iustitiam ipsam, quæ ad communem vtilitatem ipsum debitorem constituit quod pulchrè docet Caiet.dicto articulo 4 & Domini.à Soto deliberationis in causa pauperum.ca.4.ratione 2. Vnde gloss. in dicto cap. primo,de emptione. quæ de admonitione hac in re loquitur ad coactionem erit trahenda & deducenda, quoties contigerit casus, in quo quis sub mortalis peccati culpa teneatur eleemosynam facere. Hoc sanè duabus tantùm conclusionibus exponemus.Prima conclusio. tenetur quis sub mortali peccato: existenti in extrema necessitate eleemosinam exhibere etiam ex bonis,quę ei necessaria sunt ad statũ quẽ habet:modò ipse his nõ indigeat ad naturalem, & propriam necessitatẽ subleuandam. Hæc probatur in capitul.pasce fame morientem. 86. distinct. & præterea quia illa extrema proximorum, & priuatorum necessitas præfertur necessitati,quam alter habet pro suo statu,& cõditione sustinendis. ergo dives existenti in extrema necessitate tenetur elargiri ea, quæ ei necessaria non sunt secundũ naturã: quãuis pro eius statu eis itidem indigeat:Deinde extrema necessitas pauperis fecit bona diuitũ cõmunia esse. dicto. capitulo si quis propter necessitatẽ. consequens igitur sit quòd dives teneatur bona illa communia pauperibus distribuere ad commune bonum:quodquidem in hunc finem tendit,vt arbitrio boni, & discreti viri maioribus necessitatibus occurratur. huic opinioni eam probantes accessere Durandus in quarto sententiarum distinctione decimaquinta. quæstione sexta. & ibi diuus Thomas quæstione secunda.articulo primo.ad 4.quæstionem.& Paludanus quæstione tertia.articulo secundo.Ioan.Maior ibi. quæst. 7. vers. circa tertiam conclusionem Cardi. à Turre cremata in capitulo.singulis.nu.686.dist.Conra.de cõtract.quæstione.19.conclusione.3.Sylue.vers.Eleemosina.§.1. & 1. quæstione. Almain. " in Vesperia:conclusione.1.corol.4. * Et in aurea Rosa. quæstio, " impertinenti.casti 57. Abulensis in Matth.c.6.q.34.& 35. * idem sentit Thomas secunda secundæ.q.118. articu. 4. ad secundum. vbi scribit ex debito legali teneri quẽ ad eleemosynã altero ex duobus casibus,vel propter extremam alterius necessitatem,vel si sibi superfluũt bona.reperit ipse Thom.2.2.quæstione 32. articulo sexto dum à regula per eum proposita, quod eleemosina non sit ex precepto quo ad bona necessaria pro cuiusque statu, & dignitate:excipit casum extremæ necessitatis.candẽ sententiã veriorem,ac magis receptam esse opinantur Ioan. à Medina in tractat.de eleemosyna. capitulo de necessitate dandi eleemosinã.idẽ sensit Caie. dicto articulo sexto. * & plane fatetur, eã se " quutus post huius operis vnã, & alterã editionẽ Antonij.à Cor- " duba.in libro primo Quæstionũ.q.26. * tametsi contrariã sententiã conentur probare,& verã esse contendant idem Caiet.in summa.verb.eleemosyna.Floren.secunda part.titu.primo.capit. 24.§.quinto.Abb.in capitulo.si verò,columna penultima.de iureiur. quibus adstipulantur. vt quibusdam visum est ipsius diui Thomæ scripta in dict.quæst 32.artic.quinto. & 6. quorum sensum eruditissimè explicat idem Caie.in opusculo de præcepto eleemosinæ,priorẽ sententiã omninò sequutus. Vnde ex his inferuntur duo:quorum alterum nullã habet conttouersiam. Primum præceptũ fuisse à Deo eleemosynẽ erga parentes extremã necessitatem ex bonis, quæ vltra naturæ,& status necessitatẽ alicui superfluunt: atque hoc præceptum sub mortalis culpæ reatu institutũ esse.Secundum, & si dubium sit: deducitur tamen eleemosynam præceptam esse sub mortali crimine in casu extremæ necessitatis etiam ex bonis, quæ ad statum cuiusque necessaria sunt:modò ea super sint his quę ad naturalem necessitatem subleuandam requiruntur. Secunda conclusio:tenetur quis ex præcepto.non solùm extremè indigentibus, sed & aliis pauperibus penuria, & egestate oppressis eleemosynam facere ex his, quæ pro suo statu abundantius habet:alioquin mortalis peccati reus erit.hoc probatur ex eo quod iuxta verba domini: Lucæ ca. 3. iubetur quis absque vlla mentione extremæ necessitatis: si habeat duas tunicas:vnã non habenti dare,& bona sua cũ pauperibus cõmunicare:quo se à gehenna ignis liberum asserat.Etenim satis est ad eleemosynæ præceptum alterum ex duobus, vel extrema necessitas accipientis:vel abundãtia bonorum vltra status necessitatem quo ad ipsum dantem. Quamobrem hãc opinionem tenuerunt Thomas in 4.sent.dict.art.primo. ad 4.quæstionẽ & in 2.2.dict.quæst.118. articulo quarto. Ricar. & Paluda. in 4.dist 15.quæstione 3.Turre Cremata in dict.capitu. in singulis. nu.6.conclus.quinta.Sylvest.dicta quæstione 1. Felin.in capitulo primo.ad finẽ.1.distin.Latius & elegãter Caiet,in dict.tractat.de eleemosyna.vbi magnis rationibus contendit, hanc sententiam vbique deduci à verbis Diui Thomæ. idem adnotauit Domini. à Soto.in causa pauperũ capit. 8. & licet contrarium visum fuerit Alexandro.Halensi.4.parte.quæstio.113.Gersoni parte.2.Alphabeto 31.litera.O.Panormitano in dicto capitul.Si verò. Gabrieli.& Maiori in 4.senten.dist.15. quæst.7.Caietano in tract.de indulgent. quæstione tertia. qui censet extra necessitatem extremam nullũ esse præceptum obligationis ad mortale crimen de dãda eleemosyna, etiã si quis habeat bona minimè sibi necessaria pro suo statu, & dignitate. Sic & Durã dicta quæstione. 6. Floren.dicto capitulo 24.§.4.& Conradus dict. q.19. conclusio. 9.non audent nec priori, nec huic posteriori sententiæ accedere, existimantes probabilẽ esse vtrũq;,nõ tamẽ certũ:nihilominus tutior est Diui Thomæ,& sequacium opinio, saltẽ vbi contigerit grauis & maxima necessitas etiã si ea extrema non sit: nec itidẽ cõmunis;ita quidẽ dara cõmuni necessitate,& inopia, quæ maxima non sit, nec extrema. erit locus opinioni Alexandri Halẽsis,& eorũ,qui ipsum sequuntur:at si inopia, & egestas grauis sit ac maxima, paulò quidem minor quàm extrema: tunc admittendum est quod priorẽ partem sequutiadnotauere, sicuti censet Ioan.Medina in dict.c.1.de necessitate dandi eleemosynam.

Vtcunque res se habeat, quantum ad coactionem exterioris iudicis officio incumbentem, & ab eo peragẽdam,arbitror ipsi tunc ei locum fore: cùm adsit extrema pauperum necessitas,& inopia habeatque diuites bona sibi præter naturę,status,ac dignitatis necessitatem superflua: quod omnino erit cõsiderandum.

Huius rãdẽ publicę pietatis ratione statutum est, ꝙ eodẽ pretio merces & res victui necessariæ peregrinis & hospitibus extẽris vendantur, quo publicè incolis vendi solent: idque munus, ac huius solicitudinis cura Episcopis, iudicibusque Ecclesiasticis delegatur,& cõmittitur à iure ipso.text.est in capit.1. de emp. & vendi.vbi Cardinalis & alij.text.itẽ l.1.C.de Episco.audient. quo probatur,eandẽ curã Episcopis incũbere, vt diligenter caueant, nẽ & ipsis incolis res ad victũ necessariæ cariùs quã æquum sit, vendatur. Nam & si mihi compertũ sit id munus etiã ad seculares iudices pertinere.l.primã. §. cura carnis. ff. de officio prefect. vrbi, iure tamen ob pietatis causam idẽ Ecclesiasticis iudicib. cõmissum est quemadmodũ simili, & ferè eadẽ ratione iudex Ecclesiasticus poterit punire laicũ, qui merces mistas alia cũ specie ignorante emptore vendiderit: author Panormit. quem Burgensis ibi sequitur in dicto capitulo primo de emptione: quod & Roma scripsit in sing.526.Imò cõsuetudo vtcũq; sit legitimo tẽpore inducta minimè valebit hãc coercitionẽ, iusq; illud seculares ob hãc causam puniendi, à iudice Ecclesiastico tollere

quasi ea sit in perniciem Reipublicæ sicuti frequentissimo omnium consensu adnotatur in dicto cap. 1. maximè per Hostien. Ioan. Andre. Cardi. Abb. & Barb. quorum opinio communis est teste Nicolao Boerio decis. 69. nu. 21. qui testatur in Regno Franciæ contrarium omninò seruari ex generali consuetudine, q̃ curã istã iudicibus tantum secularibus detulit abrogata Episcoporũ, & iudicum Ecclesiasticorum in hac parte iurisdictione quam consuetudinem validam esse tenuit glos. in d. cap. 1. cuius opinio mihi verissima videtur, cũ hæc iurisdictio, quę Episcopis iure humano competebat, contraria lege humana, atque itidẽ cõsuetudine tolli possit. Nec vlla ex hoc cõstat iniquitas, nec Reipublicæ vlla imminet pernicies, nec tandem quidam irrationabile hinc oritur: modò magistratus seculares solerti cura: & diligentia huic negotio incumbant, ac intendãt. Hoc item apud Hispanos obtentũ est, legibusque Regijs satishuic malo medetur: vrbiumque Prætores, & Decuriones non oscitanter earum pœnas exequuntur, minimè consentientes hanc curam à iudicibus Ecclesiasticis impendi.

Ab eiusdẽ publicæ inopiæ causa rursus deducitur ratio eius, Barto. quandam sententiã inducentes practici sæpissimè in iudicium deducunt: nempè quod tempore, quo adest annonę caritas, & publica inopia, cogendi sunt ciues frumentum ex agris
6 † illius ciuitatis collectum ciuibus, & oppidanis vendere potiùs quàm exteris, iusto tamen pretio, saltẽm eo, quod ab exteris in conuentionem deductum fuerit, si iam emptio præcesserit: etenim secundum, eos potuerũt ciues hoc frumẽtum iam exteris venditum, eodem pretio accipere inuitis emptoribus, & venditoribus, allegatur ad hoc text. in l. 1. C. de metalariis. li. 11. quo in loco Bart. primus omnium, & deinde Ange. Platea, & Lucas de Penna adnotarunt, colonũ volentem vendere fructus, quos ex agro conducto sibi perceperit, cogendũ esse eos vendere domino fundi potiùs quam alteri, iusto quidem pretio; atque ita dominum fundi locatorẽ ius prælationis habere in emendis fructibus è re locata perceptis. idẽ quoque tenent Roma. in l. 2. nu. 7. ff. solut. matri. Iason. in l. vlt. nu. 11. C. de iure emphyt. Matthæ. Afflictus in prœmio constitutionum Neapoli. quæstione 3. ad finem. Felinus, in capit. 1. de Iudæ. Anto. Burg. in ca. 1. de emp. & vẽd. nu. 18. Andreas Tiraquel. in li. 1. de retractu. §. 1. gloss. 18. numero secũdo. quorum opinio communis est. Cæterum quo rem istam facilius expediam, primum admonendũ esse opinor opinionem Bar. & si ea receptissima, sit falsam omnino esse, nec iure probari regulariter: etenim nemo cogendus est vni potiùs quàm alteri vendere. l. dudum. C. de contrahend. empt. nec Bar. opinionem probat text. in dicta. l. prima. C. de metall. quippe qui in metallis, & in fisco obtineat speciali quodam fauore fisci, & metallorum: vt ea penes Principẽm sint, non penes priuatos, ea igitur ratione metallarij à Principe obtinentes ius fodiendi metala, & ea expurgandi, coguntur metalla iusto pretio Principi vendere eam autem constitutionem ad priuatos deducere, vt coloni cogantur domino fundi fructus ex fundo causa conductionis perceptos vẽdere, durũ est, ab omnique ratione prorsus alienũ. Nam & si Emphyteuta ipsius rei meliorationes vendere voluerit, tunc cogendus est domino eas vendere modò is soluat tantũ pretiũ, quãtum ab extraneo detur. text. in l. vltim. C. de iure emphyteu. quod si id, speciale est in re emphyteutica, & in meliorationibus eiusdem rei: profectò non idẽ obtinebit in fructibus ab eadem re perceptis, quos colonus ipse, aut emphyteuta liberè poterunt cui voluerint vendere, quam obrem mihi, nisi aliunde id probatum fuerit, satis compertum est, dominũ fundi locati nõ habere iure dominij prælationem in emptione fructuum ab eodem fundo perceptorum, nec quicquam refert q̃ colonus partiarius sit. & l. Regia. 55. tit. 5. part. 5. & l. 74. & 75. Tau. Hodie. l. 13. & 14. titulo 11. lib. 5. Recop. permittant socio ius retractus. cum aliter socius partem propriam vendiderit. nã id obtinet in re communi pro indiuiso secùs etenim vbi res est cõmunis, diuisis tamen & signatis partibus, nam eo casu non est locus prælationi nec retractui. legito tñ Capitiũ deci. Neap. 42.

Secundò etiam si Bart. opinio admittenda sit, quod negamus ita erit intelligenda, vt tantum pretium dominus fundi teneatur pro fructibus dare, quantum ab alio reperitur, quamuis id iustum excedat. text. optimus in dicta l. vltim. C. de iure emphyteu. vbi Salic. & Iason vers. 7. principaliter. Oldrad. cons. 34. probat idem tex. in c. potuit. de loca. & in l. penult. & vltima. C. de locat. prædior. ciui. lib. 11. Bar. in l. cotem. §. agri. ff. de publi. Ioan. Andr. in speculo, tit. de empti. §. nunc dicendũ. in secund. versi. sed pone statutũ. Andre. Tiraq. d. §. 1. gl. 18. nu. 4. & in hac specie Matthæ. Afflict. d. q. 3. Nec contrarium ex Bart. in dicta. l. 1. commode deduci potest, quia dum is, præmittit, iusto pretio colonum cogẽdũ esse vendere domino potiùs, quàm alij, planè intelligit, istum pretium ab aliis dari. & ideo non negat, vẽditionem fieri debere eo pretio, quod ab aliis datur, vel recipitur: si id iustum excedat. Etenim quãuis pretiũ iustũ semper in his cõmutationib. obseruãdu sit. regulariter tamen, humana lex non rescindit contractũ, nec eum impedit, in quo pretiũ intra dimidiã iusti pretij limites excedat legem iustitiæ commutatiuæ. l. 2. C. de resc. vend.

Tertiò, mihi probatissimum est, quod vbi respublica inopia, & penuria annonæ grauatur, possint habentes frumentum omnino cogi id ciuibus potiùs quam exteris vendere, ad inopiam & egestatẽ subleuandã, atq; ita præferẽdos esse ciues, oppidanos ispasq; vrbes exteris in emptione frumenti collecti ex agris ipsarum vrbium. quod probatur primò, quia ex causa publicæ inopiæ cogitur quis rem propriã iusto pretio vendere, quẽadmodũ Paulò ante dicebamus, magistratus autẽ cuilibet prouinciæ præfectus potius eius prouinciæ quã alterius cura habere debet. sicuti manifestum est: igitur ciues compelli poterunt frumentum tempore publicæ necessitatis in foro publico exhibere, & vẽdere ipsis oppidanis potiùs qua exteris. Deinde hoc constat charitatis ordine, quo plus tenetur quis, ac priùs subuenire quibus sanguine aut alia necessitudine coniungitur teste diuo Paulo ad Galatas Cap. 6. duin tẽpus. inquit, habemus, operemur bonũ ad omnes, maximè autẽ ad domesticos fidei. consequitur ergo tẽpore necessitatis habentem frumentum teneri quidem id potiùs ciuibus, cum quibus ei est communis patria subuenire, & vendere quã exteris. Præsertim quod tenetur quis patriæ oppressæ fame, aliove malo totis viribus opẽ ferre, potiùs quã alteri ciuitati: cùm patriæ plurimũ debeatur. His accedit Canon quintus Turonensis concilij sub Pelagio primo in hæc verba: vt vnaquæq; ciuitas pauperes, & egenos incolas alimentis cõgruentib. pascat secundũ vires, vt tam vicini presbyteri, quam ciues omnes suũ pauperẽ pascãt. quo fiet, vt ipsi pauperes per ciuitates alienas nõ fatigẽtur. quibus equidẽ verbis constat primũ subueniendũ esse pauperibus eius ciuitatis, & Reipublicę, in qua quisque educatus institutusque fuerit, deinde exteris. Postremò nemò vnquã dubitare poterit, omnibus prouinciæ ciuitatibus inopia, & penuria laborantibus, quo ad vniuscuiusque famẽ subleuandã, æquissimũ esse, & rationi consentaneum quod frumentum ex vnius vrbis agris collectum primum eidem vrbi distribuatur ad alendos ciues, qui agros illos colunt, & colũt, ipsius ciuitatis onera subeũt, eamque defendunt, ac tutantur. Ex quibus quod in praxi hactenus obtinuit, satis iure & ratione defenditur. quamuis id nequaquã probetur in d. l. 1. C. de metallar. cum ea speciale fisci priuilegium contineat in metallis, nec ad eius rationẽ sit necessaria publica penuria, nec inopia multominus probatur ex Bart. adnotatione, siquidẽ ea falsa est: q̃ iã ostendimus: & si vera esset, obtineret in domino fundi erga colonũ. at ciu. tas domina non est agrorum eo sensu, vt ab ea coloni eos acceperint.

Quartò præmissa hac sentẽtia qua diximus in praxi obtinuisse non est prætermittendum ea nunc obtinere, cùm ciuitas ipsa, apud quam frumentum extat è propriis agris collectum: statim, vel Paulo post venditionem cum exteris conuẽtam intra breue tempus boni viri arbitrio, iure prælationis frumentum ipsum velit emere, ac de emptione ipsa contestetur. Etenim tunc præferendi sunt ciues exteris dato eodem pretio, quod exteri constituerãt. Atsi ciues hoc iure prelationis ex interuallo post vẽditionem primã vti velint ob annonæ inopiã: opinor ciues fore admittendos: & exteris præferẽdos, modò pretiũ eo tempore iustum communi hominũ æstimatione exteris soluendum offerãt, etiam si id sit maius, quàm quod exteri pro frumẽto dederãt apparet enim tunc eiusdẽ pretij, quod primo datum est, rationẽ habendam esse: cùm intra breue tempus, aut aliud à lege hac in specie definitum: iure prælationis à primo emptore res empta retrahitur: nam eo casu emptor secundus, qui præfertur primo, eius locum obtinet, & ideo pretium ab eo solutum soluere tenetur, ac satis est, quòd id soluatur. siquidem non est hæc posterior emptio à priori distincta, sed tantum loco prioris emptoris alter iure prælationis substituitur.

Quod si ex interuallo aliqua speciali causa emptor alteri vẽdere rẽ emptã cogatur, quemadmodũ in hac specie, quã tractamus, statutum est iure publicæ vtilitatis tunc soluendũ est iustũ pretium, & cõmunis æstimatio debetur: nõ autẽ id tantùm pretium, quo res empta fuerit. Quia hæc emptio posterior à priori distinguitur: quandoquidẽ ius prælationis vel statim post primã vẽditionẽ, aut intra modicũ tẽpus arbitrio boni viri admittẽdũ est, nisi aliud à lege fuerit definitũ, & ideò ex interuallo rõne publicæ vtilitatis cogit externus emptor ciuib. vẽdere ad eorũ subleuãdã inopiã: ne frumẽtũ ex eiusdẽ ciuitatis territorio, & agris collectũ pereũtib. fame ciuib. in exterorũ alimẽta a prouincia extrahatur. Hæc igitur vẽditio est à priori distincta: atq; ea ratione fieri debet iusto pretio iuxt. tẽpus, quo ipsa posterior vẽditio fit. q̃ colligitur ex Frãcif. de Ripa in l. 1. col. vltim. ff. de priuileg. credit. Hactenus de 2. casu, quo quis propriam rẽ vendere cogitur.

Est & tertius casus, quo quis vendere omninò compellitur proprium

proprium agrum, domumve fauore religionis: cũ ea sit necessaria ad constructionem, vel amplationem alicuius monasterij. nam tunc dominus ipsius domus cogitur ea vendere propter
7 publicam vtilitatem, quæ ex religionis fauore constat. l. 1. † ff. de Iustitia & iur. §. huius studij. huic sententiæ adstipulatur primò tex. in l. locum. ff. de vsufruct. Sed interdum, inquit Vlpianus, & solus proprietarius dominus locũ religiosum facere potest. Finge enim eum testatorem inferre, cum non esset tam opportune vbi sepeliretur. §. hactenus iurisconsultus apertè insinuans, fauore religionis absque consensu vsufructuarij posse, & cum eius dãno locum religiosum fieri: ergo eiusdem religionis fauore soluto iusto pretio, poterit domus priuata ab aliquo inuito auferri, vt monasteriũ ædificetur, aut iam ædificatũ amplietur. Secundo idem probatur in l. 2. §. si vsumfructu. ff. de relig. & sumptibus. funer. vbi idem Vlpianus eandem sententiã repet. & explicat. Tertio ad idem plurimũ, facit tex. in d. l. 2. §. locum. qui huc tendit, q̃ absque consensu habẽtis in fundo seruitutem, & eo inuito locus effici poterit religiosus. Quartò idẽ constat ex l. si quis sepulchrũ. in princip. ff. de religios. & sumpt. fune. Si quis sepulchrum, inquit iurisconsultus, habeat, viam autem ad sepulcrhum non habeat: & à vicino ire prohibeatur: Imperator Antonius cum patre rescripsit, iter ad sepulchrum peti precario, & concedi solete, vt quoties non debetur, impetretur ab eo, qui fundum adiunctum habet. Præses etiam compellere debet iusto pretio iter ei præstari: ita tamen, vt iudex etiam de opportunitate loci prospiciat, ne vicinus magnus patiatur detrimentũ. Hæc iurisconsultus. Quintò eadem opinio fundamentum habet à l. 1. C. de commu. seruo manumiss. qua cautum est, fauore libertatis cogendum esse quemlibet, partem quam habet in seruo vendere. ex quo text. Bald. ibi ad finem adnotauit, testatore iubente Ecclesiam construi in loco cõmuni, socium cogendum esse iusto pretio partem vendere. sequitur Baldum Felinus in capitul. 1. de Iudæ. Iason in l. nec emere. C. de iur. delibe. Quibus sanè fit, vt frequentissimo omniũ cõsensu receptũ sit, dominium agri, vel domus cogendum fore eam vendere iusto pretio fauore religionis, vt Ecclesia vel monasteriũ in ea domo cõstruantur: aut iam constructũ ex ea amplietur. quã opinionem expressim tenuerũt Bal. & Ange. in l. 1. ff. solut. matrimo. Floria. in d. l. siquis sepulchrum. & in dicto. §. locum. Felin. in capitulo. omnes. col. penultima. 1. dist. Barto. Cæpo. titu. de seruitut. vrb. prædio. c. 82. de sepulchro. alleuerans ita ipsum obtinuisse. Veronæ. idem Matthæ. Afflict. in prœmio constit. Neapolit. quæst. 3. nu. 10. dicens sic pronuntiatum fuisse in Prætorio Regis Neapoli in fauorem monasterij diui Hieronymi. idem ante alios probauit, & obtinuit Guiliel. de Cun. in l. decernimus. C. de Episc. & cler. Sextò eandem sententiam confirmat text. in l. si locus. §. cùm via publica. ff. quemadmo. seruit. amitat. cùm via, inquit, publica vel fluminis impetu, vel ruina amissa est, vicinus proximus viã præstare debet cuius
8 responso freti omnes Doctor. passim † scribunt, cogendum fore quempiam rem propriam vendere: cùm ea ad publicam vtilitatem necessaria fuerit. optimus text. in l. secunda. §. sunt qui putant. ff. ne quid in loco publi. Alb. & Iason in dicta. l. nec emere. Hippo. in dicto. §. quidam deponere. Fabianus in tracta. de empt. 1. par. 3. quæstione versiculo 19. Antoni. Rube. in dict. consilio nonagesimo secundo. & ferè omnes, quorũ memini prima huius Capitis pagina. idque etiam non solùm pretio, nec titulo emptionis, sed iure publicæ vtilitatis in specie viæ publicæ permissum esse, docet Accursius in dicto. §. cùm via publica. vt tandem res priuatorum ad vtilitatem publicam ab eis inuitis tolli possint absq; pretij solutione. Hoc tamen falsum esse, constat, cum & si ob vtilitatem publicam priuati cogi possint proprias res tradere, id fieri debet soluta eis iusta ipsarũ rerũ æstimatione, quod & nos obiter probauimus huius operis libro. 2. capitulo. 3. numero quinto. Sed & idem apparet ex tex. in l. serui qui monetarios. & gloss. in l. vltima. C. quibus ex caus. serui pro premio libert. accipiunt. & Bald. in dict. l. serui. Iasone in l. Barbarius. nu. 36. ff. de offi. præt. post alios inibi. Et Decius in capitulo primo. de probatio. numero 46. Iason in l. vltim. C. si contra ius vel vti. publi. Rochus Curti. in capitulo vltimo. de consuet. Fol. paruo. 46. colum. 3. vbi inquit hanc opinionem communem esse, quæ probatur in l. venditor. §. si constat. ff. commu. prædio. & l. secunda, titulo primo. parte. 2. l. 31. titulo 18. parte. 3. notat Rodericus Xuares allegat. 10. col. 2. citatur ad hoc glo. in d. l. Barbarius. quæ tamen iuxta literam mei Codicis contrarium asserit: tametsi gl. in d. §. cùm via publica. priorẽ sententiã, quam ex ea adnotauimus, consuetudini, non iuri scripto tribuit. opinionem item cõmunem in hac retenuerunt Matthæ. Afflict. in prœmio cõstitutionum Neapolita. quæstione 4. numero 7. Abbas in capitulo dilecti filij. colum. 2. de arbitris. Archidiaconus in capitulo per principalem. 9. quæstione 3. Felinus in capitulo. quæ in Ecclesiarum. numero 18. de constit. Septimò, eadem opinio quam hactenus in fauorem Ecclesiarum, & monasteriorum proposuimus. alia itidem ratione confirmatur. Nam & si licitum sit cuilibet proprium ædificium altiùs tollere. l. altiùs. C. de seruit. l. vltima. §. penultimò. ff. de seruit. l. Proculus. ff. de dam. infect. l. cum eo l. Imperatores. ff. de seruitutibus vrbanorum prædiorum. l. nullus. & l. domum. ff. de regulis iuris tamen iure prohibitum est, priuatum ædificium ita altius attoli, vt ex eo videri possint religiosi, aut religiosæ intra proprias domos religiosẽ habitantes: sicuti placuit Salyceto, post Petrum Cinum in dict. l. altiùs. quasi fauore religionis priuatus vti non possit iure suo, quod habet ad tollendum altiùs domum suam, aperiendas fenestras, & lumina, quæ prospectu fuerint opportuna. Hactenus probare conati sumus, domos, & agros priuatorum ab eis inuitis auferri posse titulo emptionis iusto pretio soluto, vbi id cõueniat locis sacris construendis, aut ampliandis. Siquidem non tantùm id permissum censetur ad ampliationem monasterij iam constructi, sed & idem obtinet in fauorem monasterij, aut Ecclesiæ construendæ. quod probatur authoritate Immolę in Capitu. Apostolicæ de donatio. col. 2. qui ex eo text. notat non minus, imo magis fauendum esse Ecclesiis ædificandis, & construendis, quàm iam constructis ex eo, quòd per Ecclesiarum, & monasteriorum nouam erectionẽ, augetur diuini cultus honor, & cura. atque ita expressim in hac quæstione censet dicendum esse Barth. Cæpola in dicto cap. de sepulchro.

Cæterum si controuersiam istam maturius, ac diligentius exquiramus: planè compertum erit, non ita præcisè opinionem istam admittendam esse: aduersus quam extat iuris regula, quæ seruanda est diligentissimè, interim dum non ostenditur ab ea quicquam exceptum esse. Quamobrem videndum erit an alicui probatum sit in iure, quod quis cogatur vendere propriam domum, aut agrum ad cõstructionem Ecclesiæ, vel monasterij, ad eiusve ampliationem. Etenim hoc non probatur in dicta. l. locum. ff. de vsufruct. & in dicta. l. secunda. §. si vsumfructum. ff. de relig. & sumptibus. funerum. cum inibi priuatus minimè fauore religionis compellatur ius suum, aut rem propriam vendere: imo eam omninò retinet, hec ab eo inuito dominium aufertur, id verò tantum constitutum est, vt vsufructuarius, qui à testatore habuit vsumfructum, cogatur consentire, & permittere hæredem proprietarium corpus testatoris in fundũ inferre ac ei inibi sepulchrum constituere, si commodè alibi sepeliri non poterat testator ipse, cui remunerationis titulo hoc beneficium vsufructuarius impendere tenetur, ex hoc autẽ non amitti ius vsusfructus: nec id vendere cogitur: nam idem apud ipsum manet. Deinde iurisconsulti responsum obtinet ex eo etiam, q̃ proprietarius habẽs dominium directum in re, eam religiosam titulo sepulchri facere potest inuito vsufructuario ad sepeliendum eum, qui vsumfructum legauerit, cum alibi ita opportunè sepulchro locus non est ita quidem hoc & fauore sepulchrorũ, ac religionis, & quia fit in vtilitatem habentis in re dominium directum & eius, qui vsumfructum legato reliquit, permissum fuit. Et adhuc vsufructuarius actoinem habet ad recipiendum id, quo propter id sepulchrum minutus sit vsusfructus. text. est in l. vlt. ff. de religioni. & sumpt. funerum.

Item communis sententia minimè probatur in d. l. 2. §. locũ. ff. de religio. nam præter verba quæ Paulo antè ex iurisconsulto retulimus, sunt & sequentia expendenda, locum, inquit, qui seruit, nemo religiosum facit, nisi cõsentiat is, cui seruitus debeatur, sed si nõ minus cõmode per aliũ locum seruiture vti potest, non videtur seruitutis impediẽdę causã id fieri & ideò religiosus fit. Hactenus Vlpianus, à quo deduci nõ potest fauore religionis cogendũ esse quẽpiã propriũ ius, quod habet. sed id tantùm ex eo responso colligitur, fauore religionis cogendum esse eũ, qui in aliqua re ius habet, consentire vt is locus religiosus fiat, vbi nullum ex hoc præiudicum is patiatur. quippe qui ita commodè vti potest iure quod habet, ac si locus religiosus non foret. Vnde Bald. Nouell. in tracta. de dote. octaua parte. priuile. 27. adnotauit post Barto. in d. §. locum. & in l. 2. ff. soluto matrimo. quod fauore religionis, & piæ causæ cogitur quis facere quod alteri prodest, & sibi non nocet. quorum mirum non est, nam & absque religionis fauore fortassis idem erit, quemadmodum Baldus Nouell. explicat, & Docto. tradiderunt in dict. l. 2. opportuniusque alibi tractabitur.

Sic nec iurisconsulti locus in d. l. si quis sepulchrum. conuincit, vt communem teneamus sententiam. etenim ibi tractatur de re priuati omninò necessaria ad vsum sepulchri. nempe de itinere sine quo nullus esset sepulchri vsus. Ex quo non licet inferri, nec potest colligi, idem esse quo ad sepulchri, constructionem, vel eius ampliorem ædificationẽ. Nã licet à iurisconsulto respõsum sit, cogendum esse priuatum, viam, aut iter vendere vicino ad sepulchri vsum necessariã, ita quidem, vt nullus posset esse sepulchri vsus absque illo itinere, nequaquam profectò ipse iurisconsultus

consultus idem respõdisset,si ab eo quæreretur,an posset habẽs agrum cogi eum vendere alœri ad sepulchri constructionem, nouamque erectionem, vel ad iam constructi ampliationem.

Quo fit,vt minimè probetur communis sententia in dicta. l. si quis sepulchrum. Quin & ipsa iurisconsulti responsio eum planè sensum habet,quod præses compelliat priuatum iter vendere vicino ad sepulchrum: quia ipsa itineris venditio non est domino fundi admodum damnosa: nec ei affert maximum detrimentum:cùm adhuc præstito itinere fundus apud ipsum dominum maneat,& ideo iudex admonetur,vt prospiciat,ne vicinus magnum patiatur detrimentum, quasi Vlpianus velit,minimè cogendũ fore vicinũ ad venditionẽ etiam iusto pretio paciscẽdam,vbi magnũ ex hoc ei inferatur detrimentũ quo ad propriã rem.maximũ autẽ infertur damnũ procul dubio, si totã ipsam rem adhuc soluto iusto pretio cogatur amittere, igitur non inconcinne,nec quidem falsò locus hic iurisconsulti à probatione communis sententiæ exterminabitur.

Rursus quod attinet ad quintam communis opinionis probationẽ ex l.prima.C. de commu.seruo manumi. facilimè tollitur,si consideremus,id statutum esse fauore libertatis in re communi. habens etenim seruũ cõmunẽ, quem vult manumittere, ac libertate donare,poterit cõpellere socium, vt iusto pretio soluto partem,quam in seruo habet,vendat, quo seruus ipse integram libertatem cõsequatur: idque iudex prouinciæ prospiciet diligenti cura,& solicitudine.text.in dicta. l. prima. cui conuenit Regia.l.secunda.tit.22.part.quarta. Vnde Iason in l.seruis. C. de leg.scribit,quòd si habens seruũ communem leget eidem seruo partem suam, socij itidem cogentur iusto pretio recepto seruũ ipsum liberare. Nam dominus seruum ipsum eidem seruo legans, libertatem ei legare videtur. text. insignis secundum Angel.Paul.& alios in l.senatus.§.vltimo. ff.de legatis primo. Igitur speciale est in dict.l.prima. fauore libertatis vbi res est cum altero communis,vt cogatur socius partem vendere:non erit denique idem vbi res alicuius est propria, nulla eius parte ad alterũ pertinente. Sic & quod Bald. in dict. l. 1. scripsit eadem ratione procedit,& similibus iuris decisionibus fulciri poterit; nempe. l. 2.C.de.com.rer.alienat.quę fisco priuilegium dedit,vt is possit rẽ communem cum priuato vẽdere inuito socio. textus optimus. in l. 1. & secunda. C. de vendit.rer. fiscalium. libro decimo. vbi Accursi.Barto.in l. vltima. C. si contra ius vel vtilitat. publi. Panormitan.in capitulo penultimo. de re iudicat.numero 13.Feli. in capitulo quæ in Ecclesiarum de constitut. numero quinquagesimo.primo.Hippolit.in l.prima.§.cùm quidam deponere.ff. de quæstioni.quibus suffragatur text.singula.in l.fin. C.de debit. ciuilib.libro 11. quo probatur, debitorem ciuitatis. qui partem rei pro satisfaciendo ære alieno ipsi ciuitati alienauerit, cogendum fore, & aliam partem ipsi ciuitati iusto pretio vendere, quod, & Bar.inibi adnotauit.

Sexta ratio poterit refelli distinguendo necessitatem publicã ab vtilitate, ita quidem, vt cùm necessitas publica exegerit priuatum agrum,priuatam domum, & ædificiũ nempè ad viã publicam,quæ necessaria est,tunc cogatur dominus agri iusto pretio eum vendere:sicuti probant text.in dict. §.cùm via publica, At si tractemus de publica vtilitate, quę tamen necessitatẽ morali quadã ratione minimè præmittat, non video quo iure priuãdus quis sit re propria, & quidem inuitus. Sic sanè quod in d. sexto fundamento tradidimus non simpliciter Reipublicæ vtilitatem requirit: sed verè exigit publicam vtilitatem, quæ moraliter necessitatem insinuet, & habeat. quod deducitur ex his, qui ꝙstionẽ iftã tractauere,& ex tex. in l.si quando.in 1. & l. Aedificia.& l.turres.C.de operi.pub.quamuis Roma.in singul.710. nimis extendat decisionem.d.l.Aedificia.ad maiorẽ pulchritudinẽ ciuitatis.qua in re iudicis arbitriũ plurimũ efficiet,variis circũstantiis temporis,loci,& rei adamussim consideratis.

Vltima prioris sententiæ argumentatio ex eo corruit,quod frequentissimo omnium consensu ita id accipiẽdum sit,vt quoties quis prope monasteria ædificans,aliquid cònstruxerit quod sibi minimè prosit: Ecclesiæ vero, aut monasterio noceat, prohibendus sit id ædificium altiùs tollere: cùm præsumatur facere
" ad alterius iniuriam,grauamen,& æmulationem.* Præsertim. si
" honestati monialium ex prospectu præiudicetur.quod post vnã
" & alteram huius operis editionem diligenter, & seriò docet. Il-
" lustris Antonius Padilla in dict. l.altius. numero. 19. qui & cum
" iudicio explicat,quando quis in alterius æmulationem ædifica-
" re præsumatur.* Et id etiam erga priuatos erit obseruandum, quemadmodum constat ex Cino,Petro,& Salycen.in dict.l.altiùs Angelo,& Paulo,in l.cùm eo.ff.de seruit.vrb. prædio. Iasone in l.ex hoc iure.columna secunda, ff.de insti. & iure. Bartholo. Cæpola.de seruit.vrb.prædio.cap.39. de solo,& area.Deci.in l.nullus &in l.domũ.ff.de regu.iur.Hippolyt. in singula. 154. quibus adde.l. penultimam. titulo vlti.part. tertia. optimus text.in l. opus nouum.vbi gloss.Albericus & Bartol.ff.de operi. publi. gloss. in l. Quicunque castellorum. C. de fundis limitrophis. libro 11. tametsi inibi & in dicta.l. opus tractetur de ædificiis, quæ fiunt in graue damnum,ac periculum Reipublicæ.Imò & Alberic.in d. Laltiùs.non admittit fauore religionis Cini opinionem, quæ tamen admittenda est iuxta sensum, quem modò explicuimus, Et fortassis propter publicam vtilitatem,quæ à religiosis domibus procedit,erit locus Cini sententię,quoties ex nouo ædificio grauissimum imminet domui religiosæ præiudicium tametsi non fiat ad æmulationem.

His tandem explicitis ad hujus quæstionis resolutionem primum opinor, posse Principẽ cõpellere priuatum,domum propriam vendere ad constructionem Ecclesiæ, aut monasterij vel ad iã constructi ampliationẽ:eũdẽque iustã causam, vt Princeps iuri priuatorum deroget,quòd ea domus vtilis sit ad Ecclesiam construendã,vel ampliandã in Religionis,& Reipublicæ vtilitatem,Hoc probat text.in l.item si verberatũ.§.vlti.ff.de rei vendicat.& in dict. §. si constat alioqui absque iusta causa non posset Princeps, etiã dato iusto pretio ab inuitis auferre propriarũ rerũ dominia, quod alibi. tractauimus. Laudatur enim Augustus à Suetonio capitulo.56. quod forum Augustus fecerit: non ausus extorquere possessoribus proximas domos.

Secundò mihi videtur, non tantũ Principem, sed & quẽcunque iudicem inferiorẽ posse compellere priuatum dominũ agri, vel domus,cã vendere iusto, pretio,quoties ea fuerit necessaria ad constructionem Ecclesiæ parochialis, aut Ecclesiæ Episcopalis.Nam cùm istæ Ecclesiæ moraliter præcisè sint necessariæ ad sacramentorum administrationem: item & ad cultum diuinũ, qui ordinariè celebratur ad religionis Christianæ eruditionem, & institutionem,idem omnino erit, vbi domus priuata necessaria est ad ampliationem harũ Ecclesiarum,modò ea ampliatio fit,vt dixi,necessaria morali quadam necessitate optimus tex.in argumentũ huius conclusionis in cap. ad audientiã in 1. de Ecclesædifican.atque hoc ipsum probarur ex dict.§.cũ via publica & ex aliis Cęsarei locis, quæ in probationem prioris sententiæ prima, & sexta rationibus adducebam.

Tertiò,si priuata domus, priuatusve ager iusto pretio oblato petatur ad constructionem Ecclesiæ, quæ & si valde vtilis sit, non est tamen præcisè moraliter necessaria,aut ad ampliationẽ Ecclesiæ iam olim constructæ,quæ quidem ampliatio & si vtilis valde sit ad pluriũ monachorũ habitationẽ, atque vt plures ad officia diuina è plebe admittantur,poterit nihilominus Ecclesia absque ea ampliatione Reipublicæ Christianæ, & cultui religionis seruire:opinor in his casibus non posse authoritate iudicis inferioris absque decreto Principis priuatũ dominio rei propriæ inuitũ priuari,etiã si precium iustũ ipsius rei offeratur. quod apparet ex dict.l.inuitũ.de contrah.emptio. & ex his, quæ modo duximus,dum ratiònibus prioris sententiæ respondimus.

Vltimo hac in controuersia non dissiteor.æquissimè iudicem facturum qui vsus frequentissima doctorum sententia: coegerit quempiam ad venditionem propriæ rei,agri,domus, aut fundi, quoties is fuerit vtilis ad Ecclesiæ constructionem, vel ampliationem:si attentis circũstantiis, quæ discreti iudicis arbitrio sunt examinandæ:nullum, aut sanè parum detrimentũ ex hac venditione priuato inferatur. Etenim in hac specie, non negauerit iustissimè in praxi admitti posse priorem opinionem.quæ communis est,atque vt ita respondeã moueor his,quæ in disputatione, & examine huius quæstionis, tradidimus præsertim in responsione ad vltimam rationẽ & l. 2.§.locũ. ff.de relig & sumpt. funerum.tametsi solum de vtilitate,non de precisa necessitate in ea venditione agatur.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Precarium simpliciter constitutum morte concedentis non extinguitur, donec ab hærede reuocetur.*
2 *Intellectus ad tex.in capitul. Si gratiosè.de rescrip.in sexto.*
3 *Precarium expressim constitutum donec reuocatum fuerit, non expirat morte concedentis.*
4 *Precarium constitutum expressim ad voluntatem concedentis ipsius mor te ipso iure finitur.*
5 *Expenditur iurisconsulti responsum in l.Lucius.ff.de donatio.*
6 *Precarium non potest statim absque causa reuocari.*
7 *Quod discrimen sit inter precarium,& commodatum?*
8 *An commodatarius,qui vtitur re commodata ad aliud, quàm quod sibi fuerat commodata teneatur furti actione?*

De

De precarij reuocatione, an & ea liberè permissa sit.

CAPVT XV.

PRecarium est, quod precibus petẽti vtendum conceditur tandiu,quãdiu is,qui concessit,patitur,authore Vlpiano in l.1.ff.de precario.Ex quo constat regula iuris Cæsarei,& Pontificij, nam & idem Gregorius Nonus respondit in c.vl.de precario.qua definitum est,precarium libere voluntate cõcedentis reuocari posse. l. 2.§.1.ff.de precario.adeo vt non valet pactum contrariũ. l. cum precario. ff. deprecario. cuius ipse mentionem feci in Epitome de Sponsali.2.par.ca.3.§.1.explicat Bar.in l.vbi ita donatur ff. de dona.causa mort.& Dec.in cons.293.col.vlt.Sed quæstionis est, an morte concedentis precariũ reuocatũ esse videatur nam iurisconsultus in d.l.cum precario.§.vlt. & in l.quæsitũ. §. quod à
1 Titio.ff.eode. planè respondet precariũ morte cõcedentis † minimè finiri:sed ad eius hæredẽ transire,absque noua hæredis cõcessione: sicuti & idem notant gl. & Doct.in d.c.vl.de precar. ꝙ profectò verissimum est secundũ Pau. Castren.in l.Lucius.ff.de donatio.qui expressim scribit, hæredem posse precariũ datum à defuncto liberè reuocare:vt in ead.l.Lucius.apparet: non tamẽ ex hoc sequi,ꝙ sit necessaria noua hæredis precarij concessio,siquidem ea necessaria non est: sed manet ipsum precariũ datũ à defunto donec hæres eius id reuocauerit. etiã si Accursius in d. §.quod à Titio.perperã contrariũ existimauerit,nõ rectè intelligens quid Iurisconsultus inibi responderit.atque hæc est frequẽtissima omnium sententia,quã etiam tenuerunt Paul. in l. Attilius.ff.de donat.vbi gl.Bar.in l.cẽtesimis.§.vlt.col.3.Alex.col.vlt. & Iaſ.col.5.ff.de ver.obli.Tiraq.de cõstituto.2.par. 11.ampliatio, cui accedit, ꝙ præsumendũ sit morientẽ in eadẽ durare,ac perseuerare voluntate, quam decedens habuit c. maiores de baptis. Huic verò conclusioni obstat text. elegans in c.si gratiosè. de rescript.in 6.quo expressum est, actũ, qui voluntate agentis libere reuocari potest,morte ipsius itidem reuocatum cẽseri:cum vo-
2 luntas † morte cesset. l. 4.ff.de locat.locatio inquit Pomponius, precarijve rogatio ita facta,quoad is,qui eã locasset,dedisset ve, vellet:morte eius,qui locauit,aut dedit,tollitur.Sic etenim indulgentia Romani Pontificis, qua is dispensatione quadam concedit Titio, vt beneficia ecclesiastica, quasi alioqui absque Principis licẽtia minimè poterat possidere,haberet vtique,ac retineret vsque ad ipsius Romani Pontificis voluntatis beneplacitũ, per obitũ concedentis omninò extinguitur: authore Bonifacio Octauo in d.ca.si gratiosè.Quo in loco eleganter distinguitur voluntas hominis cã dignitate obtinentis à voluntate ipsius sedis Apostolicæ,& sic dignitatis: vt priori casu morte finiatur ipsa concessio, posteriori verò adhuc mortuo cõcedente vim integrã habeat dũ à successore minimè fuerit reuocata: in quo adnotandũ est,an referat indulgentiã ipsam, eiusque vires conferri in voluntate Romani Pontificis,vel Papæ, non expresso proprio eius nomine: an verò eius proprio nomine expressim apposito. Etenim vbi propriũ nomẽ expressum fuerit: omnes cõueniũt,obitu Romani Pontificis priuilegiũ extingui.At si gratia concessa fuerit ad voluntatẽ Romani Pontificis ita simpliciter, vt nec nominis proprij, nec sedis Apostolicæ mentio facta fuerit,tunc equidẽ Bal.Lupus,& Domi.in d. ca. si gratiosè scribunt obitu cõcedẽtis nequaquã extingui ipsam gratiã:quia facta fuerit ad voluntatẽ dignitatis Põtificalis: cũ eius nomẽ expressum fuerit.c.quoniam Abbas, de off.de leg. quibus accedere videtur Fel.in c.ex literis.de consti.nu.9.asseuerans, satis esse.nomine officij actũ expeditũ fuisse,vt voluntas, in quã collatus fuit, minimè expiret morte agentis. Contrarium deducitur à gl.in d. c. si gratiosè.verb.suæ quã sequuntur inibi Archid.Ioan. de Fant. & Anchar.ex quibus espressim colligit Franc.colum.3. priuilegiũ, gratiamve concessam à Summo Põtifice ita quidem, vt ad voluntatem Romani Pontificis perseueret,morte concedentis finitam cẽseri.quæ quidem interpretatio plurimũ probatur in d. capit.si gratiosè, dum in eo distinguit concessio facta ad voluntatem sedis Apostolicæ ab ea,quæ facta fuerit à Romano Pontifice ad suę,nẽpe Romani Pontificis,voluntatis beneplacitum. Non me latet, quæstionẽ istam ambiguam esse, & tamen opinor,ex ipsa materia subiecta priùs,quàm ex nomine proprio,vel appellatiuo definiendum fore, an actus dignitati, vel personæ tribuendus sit: secundum ea,quæ ipse tractaui in c. requisiti. de testam. deinde & illud censeo in propolita controuersia, oportere omninò vel ex re ipsa,vel ex verbis concessionis examinare & perpendere,num actus ipse in voluntatem eius, qui Summũ præsulatum obtinet,an in voluntatem sedis Apostolicæ collatus fuerit.Quod si id cõstare ex his nequeat,tũc arbitror quo ad ea, quæ voluntati committuntur, in dubio distinguendum esse nomen dignitatis abstractæ.à nomine, quod obtinenti dignitatem etiã eius ratione tribuitur:vt tandẽ aliud sit ipsius sedis Apostolicæ nomen, aliud verò sit,quod eam obtinenti etiam ratione Pontificatus cõgrui:nempè,Papa,Summus Pontifex,Romanus Pontifex:& his similima.Nam cum voluntas magis proprie per sonæ obtinenti dignitatem, quàm dignitati ipsi incorporeæ cõueniat,par est,& rationi consonũ,quod actus collatus in voluntatem Romani Pontificis, ad voluntatem eius,qui tunc Põtificatum obtinet,& actum egit,referatur potiùs, quam ad voluntatem sedis Apostolicæ. Nec refert quicquam quo ad istũ tractatũ, quòd actus fiat nomine dignitatis, siquidem priuilegium concessum à Romano Põtifice ipsi dignitari tribuitur, & cõcedituꝛ eius nomine,cùm à priuato eam dignitatem minimè obtinenti,concedi non valeat.Et tamen iuxta priorem partem tex. in dicto capitul.si gratiosè.morte concedentis expirat.Hinc deducitur opinionem Philippi Franci veriorem esse, quam & ipse colligo ex Philippo Decio in cap.fedes.de rescrip.in Princip. ita etenim scribit. Quod hic dicitur de sede Apostolica idem esset in Summo Pontifice,de quo in effectu text. hic intelligitur. alia tamen differentia constituitur,vt ex text. in capitulo. si gratiosè. de rescript.in 6.Hactenus Decius, qui manifestissimè quo ad interpretationem c. si gratiosè diserimen constituit inter Sũmũ Pontificem,& sedem Apostolicam.Quamobrem in hãc specie quam tractamus,idem erit dicendum si actus ipse aut gratia ipsa concessa à Romano Pontifice, ad voluntatẽ Papæ relata fuerit, nã morte concedentis expirabit.secundum Franc.in dicto capitul. si gratiosè columna tertia.Fit igitur, vt quod in voluntatem agentis confertur, ipsius obitu finitũ esse videatur:& ideo precarium,cuiusuis à iure voluntati concedentis tribuitur,morte eius reuocatum esse censendum sit,quòd est contra text. in dicto capitulo vltimo.& in dict.l.cũ precario.§. vltimo. Deniq; adhuius obiectionis perfectam resolutionem omninò distinguendi sunt duo casus.Primus, quando actus simpliciter validus est eam tamen à iure habet conditionem, vt liberè † valeat ab agente reuocari,vel ea conditio expressim actui addita fuerit, quod is valeat, & obtineat, donec reuocatus fuerit. Eretum in hac specie morte non extinguitur actus,nec reuocatus censetur,nã per obitum concedentis reuocatio minimè censetur facta, nec subintelligitur.text.elegans in capitulo.si delegatus. §. primo. de offic. delega. in 6.idem inquit Romanus Pontifex, poteris quãdo tibi vices etiam sub ea forma cõmisit, donec eas duceret reuocãdas. Nam talis cõmissio, per quã censetur etiam sententiæ prolatio,nisi antea fuerit reuocata,committi, nequaquã morte cõmittentis expirat: ex quo res integra non existit. Hæc sunt verba idem notant Bar. in l.& quia alias.l.morem.ff.de iurisdictio. omni.iudic.ad finem.Dec. in l.3. ff. de regulis iuris.idem in capitulo.Relatum de offic.delegat. idem in consilio 108. Sic equidẽ delegatio causæ. & iurisdictionis valida quidem simpliciter est, eamque conditionem habet, quòd liberè à delegante reuocari possit.l.iudicium soluitur.ff.de iudic.non censetur tamen morte delegantis reuocata.Ex quo infertur,iurisdictionẽ alicui à Principe, aliove iudice commissam hac expressa lege, donec eam delegans reuocauerit: minimè reuocatam esse morte delegantis.quod probat text. in dicto capitul. si delegatus. tenent Bartol. & alij proximè citati,idem Bartolin dict.l. centesimis. §. vltim. numero. 10.ff.de verborum oblig.& ibi Alex.& Iason super eadem.q.Bart.idem Deci.in dict.l.morem.nu.60. requiritur enim ad reuocationem noua voluntas, quæ in morientẽ minimè præsumitur: & ideò per mottem non constituitur actus prioris reuocatio. atque ita hæc est communis omnium sententia secundũ Dec.in dicta.l.3.ff.de regu.iur.sentit eam Innocen.in capitulo.licet vndique. de offici. delegat.hoc ipsum tenent Domini.& alij in capitu.si delegatus.Hinc etiam constat, exilij pœnam sententia iudicis alicui indictam,donec iudex eã reuocauerit:hac equidem expressa lege,morte iudicis nequaquam reuocatam censeri, nec finitam esse: quemadmodum voluere Bald. in l. vltima. quæstione sextà. & ibi Salycet. quæstione 10. C. de contrahend. emp. Alexand.vltima colum.& Iason. num. 14.in dicta l.centesimis.§.vlti.qui aduersus Bart.ibi hanc asseuerant esse cõmunem sententiã,quæ à præmissa regula manifestè deducitur,& probatur in l.4.in prin.ff.de manumiss. vindic. itẽ ex his apparet ea ratione precariũ morte concedentis non extingui,quòd id ab initio valiđũ,& firmum sit,nec aliter finiatur,quam reuocatione eius, qui concessit.l.2.in §.cũ aliis.ff.de precar. quæ quidẽ reuocatio obitu concedentis minimè contingit.

Secundus casus in hac controuersia constituitur,quãdo actus
4 à lege, vel ab homine eam habet cõditionem, vt is † obtineat, maneat,ac perseuerat ad libitum,& voluntarem agẽtis, vel donec ipse voluerit:tunc sanè,cùm voluntas morte extinguatur ipsius concedentis obitu actus perit,& finitur.l.quarta ff.loca. tex. in dicto cap.si gratiosè. Barto.elegan.ter in dict.l.centesimis.§.vlt.

colum.

colum.3.& ibi Alexan.& Iason.idem Barto. in dicta.l. more. & ibi Dec.ac denique hi omnes quos ad præcedentis regulæ probationẽ citaui.item Paul.Castrensis in dict. l. Lucius.ff.de donat. Panormitan.in c.vltim. de precar. vbi idem cæteri Docto. præmittunt.& Deci.explicat in l.cõtractus.nu.13.ff.de regu.iur. probãs,& primi casus decisionẽ.nec oberit huic communi sentẽtiæ tex.in d.c.maiores. quo probatur secundũ quorundã interpretationem voluntatẽ morte non extingui, nec finiri:imò semper durare,donec mutetur.Quia in d.c.maiores. §. vlti.ad finem.tãtum probatur,amẽtes, & furiosos in eadẽ voluntate perseuerare,quam habebant eo tempore,quo furor eos oppressit. tex. celebris.in l.si is.qui animo.vbi glo.& Doct.ff.de acqui.poss.non tamen ex hoc sequitur quod per mortem ea voluntas non cesset:siquidem omninò morte cessat voluntas, tametsi non cesset nec furore,nec amẽtia,nec somno,aut ebrietate.l.nunquam. §.si seruus.ff.de vsucap.ex quo plura inferuntur.

Primùm, vera interpretatio ad tex.in dicto capitulo si delegatus.§.primò.vt licèt delegatio ea lege facta, donec delegans cõmissionem,vicariamque potestatem reuocauerit, obitu delegãtis non expiret,nec censeatur reuocata, & ideo si mors contigerit re non integra,possit delegatus vti iurisdictione:tamen mortuo delegante re integra priùs, quàm delegatus vti caperit iurisdictione sibi commissa, tunc iurisdictionis delegatio extinguitur,non iure reuocationis,quæ minimè per mortem euenit,sed causa cessantis volũtatis, quæ quidem cessatio voluntatis morte delegantis contingens, sufficiens est ad hoc,ꝙ commissio iurisdictionis itidẽ cesset re integra.quod probat tex.in eodẽ. c.si delegatus.adnotauit Carol.Moli.ad Deci.in regu. 3.ff.de reg.iur.tametsi Deci.ipse dubitauerit in dict.l.more.num.62.

Secundò,hinc etiam deducitur falsum esse,quod glosſ.scribit in dict.c.si delegatus.verbo morte.dum iuxta quorundã sententiam respondet,cõmissionem iurisdictionis factam expressim ad voluntatẽ delegãtis,re non integra, minimè extingui morte ipsius delegantis:quod iure non probatur,imo eam delegationem morte delegantis finiri constat:atque ita censet eadem gl.in vlt. parte,quam sequuntur Ioan.And.Domi.Fran.& Doct.ibi.

Tertiò,ex his colligitur, concessionem, quæ alioqui liberè reuocari,& mutari, possit,factam tamen ea lege.vt maneat, valida sit, ac perseueret ad voluntatem cõcedentis:eo denique post diutinũ furorẽ mortuo, omninò extingui,& cessare:tametsi ante obitum etiam per furorem minimè finita fuerit. hoc probatur ex ea interpretatione,quam aptauimus.capitu.maiores.§.vlti.de baptis.& l.si is qui animo.ff. de acquiren. poss.qua interpretatione,& furorem discrimen illud constituimus,vt licet mortẽ cesset voluntas:non sic furore.

Quartò,patet ex frequentissima omniũ resolutione, precariũ ita expressim constitutũ, vt ad voluntatẽ concedentis eo alter vtatur morte cõcedẽtis finitũ esse,& extingui absque aliqua hęredis reuocatione.quod notant Abb.nu.6.in d. ca. vlt.de precar. Paul.Castr.in d.l.Lucius.Dec.in d.l.contract.num. 13.idem præmittunt omnes,qui præmissas conclusiones tradidere.Bar.excepto,nã is subobscurẽ loquitur.Quibus obiicitur text.in l. 1. ff. de precar. quo in loco iurisconsultus asserit, precariũ manere firmũ quãdiu patitur,qui concessit.hoc ipsum probatur in d. c.vlt. patientia autẽ idẽ est,quod voluntas,quæ per mortẽ concedẽtis cessat:igitur falsum est,quod diximus,simplex precarium morte concedentis non extingui : vel expressim datum ad voluntatem concedentis,etiam post mortem manet donec ab hæredibus reuocetur. vtrumque vero receptissimæ omnium sententiæ refragatur. Quamobrem iurisconsulti verba in d. l. 1.si ita sunt interpretanda,vt eum sensum habeant:quãdiu patitur, qui concessit, idest, quandiu qui cõcessit illud non reuocauerit, nec pœnituerit.ex eodem iurisconsulto.in l.2.§.1.de precario.

Etenim iurisconsultus patientiam appellat illam voluntatem tacitumque consensum,qui constat ex eo, quod non contradicitur.l.qui patitur.ff.mandat.Nam licèt inter consensum, & contradictionem,sit medium quoddam:nempe taciturnitas,vel patientia.l.prima.§.sciẽtiam. ff.de tributo. Et ideò quoties consensus expressus lege requiratur:nõ sufficiet tacitumitas, nec patiẽtia : secundum Innocen. & Doctor. præsertim Felin.columna secunda.in capitul.Nonne.de præsumptio.atque idem erit , vbi ab statutis,quæ strictam habent interpretationem, cõsensus simpliciter exigatur,siquidem expressus erit necessarius:quod ex eisdem Doctoribus colligitur : traduntque Bald. Imol. Alexan. & alij in l.secunda.§ voluntatem.ff.soluto matrimo.vbi Francisc.à à Ripa columna prima. scribit, hanc opinionem communem esse. Attamen iam semel cõstituto precario:ad eius vim,& effectum,vt denique maneat, sufficiat volũtas illa tacita quæ ex patientia dũ constituens illud non reuocauerit,deducitur:atque ita sunt intelligendi tex.in dicto.cap.nonne.& in reg. is qui tacet. & in reg.qui tacet.de regul. iuris in 6. Quamobrem in specie ista, quam examinamus,ego discrimen constituo : an lex ipsa dicat, precarium manere firmum ad voluntatem concedentis,& donec ipse voluerit:an id expressim à concedẽte additum concessioni fuerit:vt priori casu precarium morte cõcedentis minimè finitum sit:posteriori verò absq; vlla reuocatione hæredis , sola morte constituentis pereat.

Adhuc aduersus communem sententiam opponitur iurisc5 sulti respõsum elegans in dicta l.Lucius. Titius,inquit† Scæuola, epistolam talẽ misit. Ille illi salutem. Hospitio illo , quandiu volueris,vtaris in superioribus diætis omnibus gratuito idque te ex voluntate mea facere,hac epistola notum tibi facio. Quæro:an hæredes eius habitatione eum prohibere possint? Respondit , secundum ea,quæ proponerẽtur, hæredes eius posse mutuare voluntatem.vides igitur,lector optime,precarium , nam de eo tractat iurisconsultus iuxta communem interpretationem , constitutum expressim ad voluntatem concedentis:& tamen iurisconsultum præmittere , id etiam post mortem manere, donec ab hæredibus fuerit reuocatum : essẽque necessariam hæredum reuocationem. Quidam sanè censent Scæuolæ responsum de donatione accipiendum esse:quia id positum fuerit sub Rubrica de donationibus : quod mihi non placet:cùm donatio perfecta reuocari non valeat : at si dixeris in ea specie reuocari potuisse, vel ex eo,quòd collata fuerit eius vis in voluntatem donãtis , vt ad eius voluntatem firma maneret, non tollitur ex hoc difficultas:siquidem ad hunc constat ex Scæuola,precarium , vel donationem,cuius vis, & vsus ad voluntatem concedentis fuerit collatus,ipsius morte non extingui. Quamobrem ego censeo : illa verba , ex voluntate , non significare idem quod illa : ad meam voluntatem, vel quatenus mea voluntas tulerit : sed simpliciter consensum donantis,& concedentis ostendere,& manifestum facere.Quod & Alciato visum est in l.secunda.ff.si certum petatur,verbo.commodatum:tametsi is contendat dictã l.Lucius.in donatione : non in precario esse accipiendam. Fit igitur secundũ hunc sensum , vt in dicta l. Lucius. nihil probetur contrarium communi Doctorum opinioni Fortassis quibusdam placebit omissa hac omnium sententia , precarium etiam expressim ad voluntatem concedentis constitutum , eius morte minimè perire , nec extingui donec ab hæredibus reuocetur : & hi quidem ad huius rei probationem ea verba:ad voluntatem meam : & illa,quatenus mea voluntas tulerit:speciali quadam ratione perpensa precarij propria natura:interpretabuntur,id est,donec reuocauero. Et ideò ex l. 1. & 2. ff. de precario , probata hac interpretatione dicendum erit precarium siue simpliciter,siue ad voluntatem concedentis constitutum : morte ipsius concedentis nequaquam extingui,donec ab hæredibus reuocetur.Nã & Barto.in dict.l.centesimis.§.vltim.num. 10. tractans quæstionem illam , qua quæritur de intellectu sententiæ iudicis mittentis aliquem in exilium ad eius voluntatem:inducit argumentũ ex precarij natura:quasi velit,precarium morte minimè extingui, etiã si expressim concessum sit ad voluntatem constituentis. Rursus idem Bartol.in l.Attilius.ff.de donationib.in princip.sensit in d.l. Lucius.precarium constitutũ fuisse ad voluntatem concedentis expressim ea lege apposita:citatque text.in l.quarta.ff locati.quæ voluntatem morte extingui probat.etenim insinuat Bar. in dict. l.Lucius. sola morte cõstituentis precariũ finiri absq; hæredis reuocatione.quod omnino aduertatur iurisconsulto, & omnium interpretũ iudicio,cùm inibi permissum sit hæredib.mutare voluntatẽ concedẽtis precariũ:vnde planè constat ante hanc mutationẽ precariũ etiã mortuo constituente,manere, & validum fore:quemadmodũ respondsum est in l.quæsitum. §.primo.ff. de preca.quem text. Alberi.& alij in dicta.l.Attilius. citãt ad intellectum dictæ. l.Lucius.Sed nihilominus tutior est ea sentẽtia,quæ frequentiori calculo ab eo tex.deducitur.Hactenus ostendimus, precariũ nec morte concedentis absque hæredis reuocatione extinguiꝰnec manente precarij natura irreuocabile posse fieri. Nũc
6 illud erit obseruandum , quod † etiam si precarium liberè reuocari possit : ea tamen reuocatio non potest statim , & ita promptè fieri,vt prorsus omni vsu,& commodo priuet illum,cui precarium concessum est : imò potius cum damno afficiat. obstat etenim tunc exceptio doli aduersus reuocantem:ea siquidẽ cõcessio beneficium est, quo iuuari debet accipiẽs non decipi. l. in commodato.§.cùm autem. ff.commodat. & sic aliquod spatiũ vtendi,& reddendi rem precario concessum,in est arbitrio iudicis : qui ex causa iusta statim eam reuocationem permissam esse censebit.quod in specie voluerunt Panormitan.in dict.capitulo. vlti.de precar.numero 13.Alexand. in l.si pœnam. ff. de verbonum obligat.Iason in.§.sequens.In.ff.de actioni.nume.25. Francis.Purpu.in l.secunda.in prin.numero 28.& ibi.Curtius Iunior. numero 19.ff.si certum petatur. & Carol. Molinæ.de cõtractib. quæstione 83.numero.630. argumento eius, quod Bar.tradit in dicta.l.si pœnã. scribens, mutuum præstitum alicui nullo definito tem-

to tempore:nõ posse statim peti,sed post tempus arbitrio boni viri æstimandum. Hanc Panormi. sententiam æquissimam esse opinor,& iure probari,quamuis contrarium tenuerint Barb.in dicto capit.vltim.Deci.in l.in omnibus.in 1. & in l.contra.nu. 9. ff.de reg.iu.& Alc.in l.2.ff.si cert.petat.verb.commodatum.

Operæpretium tamẽ erit,vt & prænotata matutiùs intelligãtur,inquirere,quod discrimen sit inter precarium,& commoda-
7 tum.† Nam Bart.in l.in commodato.§.sicut.ff.cõmodat. scribit cõmodatũ fieri ad certum vsum , & tẽpus atque ideò non posse intempestiuè ante finitum tempus reuocari:quia esset decipere, & damno afficere cõmodatarium.dict.§.sicut.c.vnico.§.contra de commodato. fit precarium autem non sit ad certum vsum, nec ad certum tempus:& ea ratione liberè posse reuocari. Quæ quidem ratio non placet.Panor.in d.c.vlti.cũ & quandoque precarium constituatur ad tempus certum, & sic ad determinatum vsum:& potest nihilominus ante finitũ tẽpus reuocari.l.in rebus. & in l.cùm precario aliquid datur. ff. de precar. qua ratione idẽ Panormi.& Imola in dict. ca. vlti. aliam differentiam inter precarium.& commodatum constituunt:quod commodatum detur ad certum,ac determinatum vsum, qui quidem vsus expressè,vel tacite habet tempus itidem certũ,intra quod reuocari nõ potest. ita sanè colligitur ex.l.2.C.commodat.& dict. §. sicut. gl. ibi & in dicta.l.2.vbi Cinus,& omnes.Panormitan.in dict. c.vlt. colum.vlti.de precario.Iason in §.sequens nu.20. de actioni. Alberi.in dicta.l.Attilius.Precariũ autem datur ad vsum indefinitũ & indeterminatum , ita quidem vt licèt detur ad certum vsum is tamen indeterminatus,& incertus censeatur ex eo , quod nec tacitè nec expressim habeat tẽpus certum. Quamobrẽ reuocari libere potest,secundum eosdem : quod probatur in dicta. l. Lucius.iuxta communem eius interpretationem. Sensit hanc differentiam Bart.communiter receptus in l. 2. in princ. ff.si cer. pet. Bal.idem.in l.2.C.cõmod. & Constantinus Harmenopolus. lib. vlti.Epitome iuris ciuilis.tit.2.super.l. contractus ff. de regu. iur. Hæc igitur discriminis ratio tendit ad hoc, vt in dubio quid precariũ,quod commodatum sit cognoscamus:at vbi ex verbis,& mente contrahentium appareat quid agere velint:tunc ea , quæ contra substãtiam illius actus apposita fuerint,actu ipso manente valido reijciuntur.nec ex his mutatur ipse contractus , nisi eã mutationem commodè patiantur verba contractus. & ipsorũ contrahentium mens:quod deducitur ex Bart.in l. vbi ita donatur.ff.de donatio.caus.mort.cuius ipse latius memini in rubri.de testament. secunda parte. numer. 11. atque eadem ratione erit aptanda interpretatio iurisconsulto in dict.l.cũ precario.part.1.cuius mentionem fecimus in principio huius capitis.

Adeò quidem commodatum ad certũ , & destinatum,vsum fit,vt si quis recommodata vtatur ad aliud,quàm quod sibi cõ-
8 modata fuerit vel certi,ac præscripti vsus † limites excesserit:furtum commisisse dicatur l.qui inuenta.ff.de furtis.§.furtum autẽ. Institu.de obligationi.quæ ex dilict.nascuntur sicuti & qui vtitur re deposita contra voluntatem deponentis furtum committit. l.qui furtum. ff. de condict.fur.l.tertia.C.depolit.idem in eo,qui vtitur pignore absque domini voluntate. l. si pignore ff.de furt. imò & damnatus hac ratione,& ex hac causa , efficitur infamis l.qui depositum. C. depositi. Panormita. per tex. ibi in capitulo primo.de deposit. scribit etenim Valerius Maximus libro.octauo.capitul. secũdo.quendam furti damnatum fuisse,quòd equo cuius vsus ysque Aritiam commodatus fuerat , vlteriore eius cursuo vectus esset. idem Iurisconsultus respondit.in l. sint certo. §.sed interdũ ver.quinimo. ff. cõmodati. Quinimò & qui aliter re cõmodata vtitur,non solum commodati , verùm furti quoque tenetur.his accedit Regia.l.20.titul.decimotertio.par.5.quæ vt creditor pignore vti possit, exigit, quòd ex eo vsu res deterior minimè efficiatur,& cõsensum debitoris. tradit & Catelli.Cotta,dictione,Furtum.idem probatur in l.prima.§. si rem.in secundo.ff.deposit.& l.tertia. C. eod. titu.quas decisiones latè expedit. Carol.Molin.de contract.quæstione. 83.Hæc verò iudicia, quibus quis damnatus fuerit furti, eo quod commodatum iumentum aliorsum duxerit , quàm quo vtendum acceperat : vel rem depositam:aut cõmodatam vendiderit,eave vsus fuerit ad aliud quam acceperit, veluti seuera,ꝙ nimis grauia retulit Valeri.Maximus dicto capitulo secundo. & post eum Aulus Gellius libro septimo.& noctium Atticar.capit.decimoquinto. Quamobrẽ Ioannes Faber in l. prima. C.de pigno. actio censet hãc in controuersia,actionem furti minimè locum obtinere:si commodatarius aut creditor,aut depositarius vtatur re cõmodata, pignore,vel deposito eo vsu,cui propriè res ipsa destinatur, & ad quẽ dominus ipse his rebus vti solebat , hoc potissimùm deducitur à præsumpta voluntate domini. Nam vt Fabri sententiam explicemus , ego arbitror , quòd si creditor vtatur re pignori data eo quidem vsu, quo vti solebat dominus ipse:nec res ipsa effecta fuerit deterior ex eo vsu:minimè teneri ea ratione creditorem, nec furti, nec alia actione. At si ex hoc vsu facta sit res deterior: sitq; vsus ipsi rei conueniens : nẽpe cùm ipsa ad illum ex propria natura destinata fuerit, vel communi, ac frequentiori ipsius domini consuetudine : tunc creditor, aut depositarius tenebitur ad illud detrimentũ,actione quidẽ ex contractu:non ex delicto præsumitur etenim ex his causis attẽta Fabri opinione, dominum permisisse,& id non fuisse factũ eo inuito quod sensit glo. in dicto.§.sed interdum.sensit dict.Regia.l. 20. in princip. verùm si ex vsu ipsius rei,& attentis alijs circunstãtijs colligamus creditorem,cõmodatarium,aut depositarium vsum fuisse re deposita, cõmodata,vel pignore inuito domino,scilicet, eo nõ permissuro : locus erit actioni furti iuxta eas Iurisconsultorum decisiones, quas paulò antè adduximus. Et tamen adhuc in hac specie censeo,iudicem omninò debere iudicium,& eius seueritatẽ ac rigorẽ temperare:ita quidẽ vt absque læsione, & dãno ipsius domini pœnã huius criminis benignitate quadam mollìat , mitemque efficiat:cùm & si furtũ hic cõmissum esse constet:id tamen non omninò in honestum est, nec cũputari debet inter ea furta,quæ legibus, & reipublicæ institutis praua , & perniciosa censentur : & ideò molli quadã pœna furtũ hoc puniendũ est,quod sensit Philip.Corn.cons.274.libr.3. versic. & potissimè. Sic sanè vel ipsa iudicis sententia ex hac causa damnatus erit ab infamia liberãdus:aut saltem & si hoc à iudice omissum fuerit, eius sententia erit in eum modum accipiẽda,vt minimè à iudicetur infamis, qui per eam furti , hac ratione cõdemnatus fuerit : eodem pacto iudicis recti arbitrio relinquendum erit:sit ne locus in hac specie septupli pœnæ,quæ in his regnis plerunque iudicitur furibus.Etenim inspectis circunstantijs personarũ, rerũ,loci , & tẽporis à septulo iudex absti nebit:cùm de hoc iudicio tractauerit.

Ex capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Collatio Canonica absque corporali possessione, ius perfectũ tribuit post acceptationem:& inibi intell.cap.si tibi absenti.de præb.in.6.*
2 *Collatio beneficij potest fieri ea conditione,si vacat.*
3 *Acceptatio illius , cui collatum est beneficium omnino necessaria est , vt illi adquiratur.*
4 *Acceptatio nõ potest fieri per procuratorem absque speciali mandato.& quid de laico,& excommunicato?*
5 *Acceptatio facta ab eo , qui mandatum non habuit, rata haberi potest modò rati habitio fiat intra tempus datum ad acceptandum.*
6 *Habens Canonicam dollationem potest administrare propria authoritate ante apprehensionem possessionis.*
7 *An possit quis propria authoritate capere possessionem beneficij;& intel. l.si quis in l.si quis in tantum.& l.vlt.C. vnde vi.*
8 *Ad quem pertineat traditio possessionis corporalis in beneficijs.*
9 *Possessio beneficij apprehendi potest per procuratorem habentem mandatum generale.*
10 *Possessio beneficij qualiter adquiratur? & an per inuestituram tradatur item an possit in conspectu beneficij apprehendi? & nu sequenti.*
11 *Intellectus.l.claubus.ff.de contrahend.emptione.*
12 *Traditio instrumenti,an inducat adquisitionem possessionis:& inibi intel. l.1.C.de donat.l.item Partitarum ,& Taurinæ constitutionis.*
13 *Possessio beneficij apprehensa ipsa Ecclesia,à qua titulum & nomen beneficium habet, transfert etiam possessionem omnium rerum ad beneficium pertinentium.*

Possessio beneficij Ecclesiastici quonam pacto iure adquiri possit.

CAPVT XVI.

Beneficiorum Ecclesiasticorũ vera adquisitio bifariã cõsideratur:primũ etenim quo ad ipsius tituli ius:deinde quantum ad possessionis propriam adquisitionẽ.siquidẽ cõstat, possequẽ beneficij ius & titulum habere,qui tamẽ eius possessionem adhuc minimè nactus fuerit:quippe qui eã nondũ apprehenderit.Quãtũ ad primã partẽ attinet,receptissimũ est,sola Canonica collatione absq; traditione possessionis eiusque apprehensione ius in
1 Ecclesiastico beneficio adquiri, ipsamqtie † collationẽ ius in re tribuere.tex.optimus in c.vlt.& ibi Anchar.Domini.& Francus. de concess.præb.lib.6.glo.communiter approbata in ç.pen. ver. collatio.de præbend.in 6.Dinus in regu.1. num. 8. & in reg. qui prior de regu.iur.Iason in l.quoties.col.3.C.de rei vẽdic.requiritur tamen acceptatio illius qui collationem sibi Canonicè factã habet.tex.est in c.si tibi absenti.de præbẽ.in 6. à quo satis expressim colligitur, solam collationem beneficij absq̃e possessionis

apprehen-

apprehensione, ius in re & perfectum tribuere: postquam ille, cui collatum fuerit beneficium, eam ratam habuerit: etenim ex hoc proprium ipsius dicitur beneficium. Addit præterea Summus Pontifex, etiam ante acceptationem istam, eum qui beneficium contulerit absenti vel præsenti, minimè posse eam collationem reuocare, nec beneficiū hoc alteri conferre, quod speciali quadā ratione procedit: nā & si is, qui absenti causa donationis mittit rem aliquā, possit pœnitere ante absentis acceptationē. l. secunda. §. sed si quis donaturus. & l. absenti. ff. de donationi. id verum est in libera donatione, & quia donator minimę tenetur donare: non sic idem erit in eo, qui ratione officij conferre beneficia tenetur: etenim semel facta collatione, functus est officio suo. l. iudex. ff. de re iud. Quamobrem etiam ante acceptationem penitere non poterit secundum Panormi. in ca. accedens colū. 1. de præb. eundem in cap. publicato. colum. 3. de electio. & consilio. 11. lib. 2. Bart. Paul. & Imo. in dict. l. absenti, qui hanc differētiam constituunt inter donationē: & beneficiorū Ecclesiasticorum collationem: quæ in conferendo ad liberalitatem non pertinet; licet possit videri collatio ista, donatio quædam impropria respectu illius cui fit: cū ei non teneatur præcisè Prælatus beneficium concedere. iuxta gloss. & ibi Docto. in capitul. relatum. de præben. glo. in §. ex his. 23. quæstione sexta. Abb. in capitul. tuis. numero. 4. de præbend. Deci. in cap. cùm accessissent. col. 1. de consti. Abb. in cap. vltimo. de donatio. Francis. de Ripa in l. vltim. quæstio. 48. C. de reuocād. donatio. Imò hoc ipsum obtinet, siue præsenti fiat collatio, siue absenti: text. in dicto capitul. si tibi absenti. siue fiat ignoranti: quod probatur in cap. gratia. de rescript. in 6. adeò quidem, quod si exequutor Apostolicus conferat beneficium alicui ea conditione expressa, si vacat, collatio tenet, ex eaque adquiritur beneficiū, modò id verè vacuerit tēpore collationis. quāuis vterque conferens, & is, cui collatum fuerit, igorauerint ipsam vacationem, secundū Ioan. Andr. Ioan. Mona. & Probum post alios in dicto capitul. si tibi absenti, Bald. in l. 3. columna vltima. C. de sent. quæ sine cert. quāt. profert. nec
2 quidquā impedit ipsam † collationem conditio illa, si vacat, si quidem quamuis ab inferioribus electio fieri non possit sub ea conditione, si vacat, glo. in capit. 2. de electionib. in 6 versi. incerta collatio tamen valet ita facta, & fieri potest. Domi. in dicto capitulo. secundo. Lapus allegatione. 6. Fel. in capitulo. cūm contingat. columna penultima. de officio delegat. Ioan. à Selua de beneficio. 3. par. quæstione. 20. Ludouic Gomezi. in regu. de verisimili notitia obitus. quæstione prima. in princip. etia si Decius in l. actus. columna vltima. ff. de regu. iur. hanc differentiam improbet, existimans collationem istam hac conditione factā nullam esse: cùm inducat incertitudinem quandam. Nā in electione loquitur text. in dicto capitulo secundo. qui certitudinem in electionibus requirit quem commendat. Felin. in capitulo. cū ex officij. columna penultim. de præscriptio. atque ita Ludou. Gomezi. in dict. reg. testatur, hanc distinctionem, & differentiam communi omnium consensu receptā esse. Ipse verò Romanus Pontifex dubio procul potest beneficiorum collationibus conditionalibus vti. gloss. 3. in capit. si gratiosè. de rescript. in 6. quam dixit sing. Feli. in capitulo vltimo. columna tertia. de iud. notat. Abb. in capitul. si constiterit. numero secundo. de accusatio. explicat Martin. Azpilcueta vir doctissimus in capitulo. si quando. de rescript. columna tertia. & 4. & hoc quidem etiā quo ad propriā, & veram conditionem apertissimi iuris est: illa etenim conditio, si vacat, vera conditio non est, cùm actum minimè suspendat. l. institutio talis. ff. de condit. insti. l. itaque. ff. si cert. pet. Doct. præsertim Soci. Iason, & Decius. l. cùm ad præsens. ff. eod. gl. singul. in l. si sic. §. 1. ff. de legat. 1.

Est igitur acceptatio necessaria, vt sola Canonica collatione beneficium Ecclesiasticum fiat acceptantis, absque possessionis apprehensione.

Quo fit, vt si Romanus Pontifex beneficiū eius collationi re-
3 seruatum † alicui contulerit, & is ante acceptationem mortem obierit, adhuc maneat reseruatio salua, & integra, hoc beneficiū vacet obitu illius, qui eius collationem nondum acceperat. Sic beneficium vacans in curia Romana collatum alicui, qui ante eius acceptationē extra curiā moriatur: adhuc vacat in curia: nō per mortem illius, cui collatū fuit, quod expressim tenet Oldra. consilio. 57. Collectar. in capitul. Ecclesia vestra. nu. 10. de fortile. Domi. in capitulo 2. de præb. in 6. col. vlti. Speculat. & Ioan. Andre. in rub. de actione & petitio. §. penultim. Ludouic Gomezi. in regul. de triennali poss. quæstione. 30. numero secundo. cùm alioqui collato beneficio reseruato, & eius acceptatione facta, reseruatio expiret, etiam ante apprehensionē possessionis: secundū eosdem, & Innoc. in capitulo. primo. & in capitulo. ex parte. de concess. præb. Oldra. consilio. 136. quorum opinio communis est teste Ludou. Gome. in dicta questione. 30. idē tenet Lapus allegatio. 117. Calderi. consil. 10. tit. de præben. Domi. consi. 93. Eadē ratione per mortē illius, cuius aliqua ex causa beneficia sunt Romano pontifici reseruata, minimè vacabit beneficium eidē collatum, si eam collationē nøn dum acceptauerat: quod notat Domi. in dict. c. 2. de præb. in 6. col. vlt. Gomezi. in regul. de familiar ib. Cardi. quæstio. 24.

Hæc autem acceptatio beneficij fieri poterit non tantùm ab ipso, cui collatum fuerit beneficium: sed & ab alio eius nomine. modò is habeat speciale mandatum. glos. in dict. c. si tibi absenti.
4 quam Docto. inibi probant, † & sequuntur, idē glos. in Clemen. vnica. de concess. preb. verb. præsenti. Rota antiqua. 823. Archi. & Ioan. Andre. in cap. nē captandę. de concess. preb. in 5. Ioā. Staphile. de literis grat. & iust. pagina. 97. sat tamen erit mandatum speciale ad acceptādū beneficia Ecclesiastica: licet speciatim aliquod beneficiū minimè fuerit nominatū. sicuti notāt Ioan. Andre. Abb. & Imola in capitulo. accedens. de præbend. Nicola. Milis verb. procurator. columna septima. Docto. communiter in dicto capitul. si tibi absenti. Rota in antiquis. 529. vbi tradit, admittendum esse mandatū generale ad acceptandū & permutandum quæcunque beneficia. idē equidem obtinet & in mandato ad resigāndum: tametsi æquissimum sit, ad resignandum requiri mandatum particulare in indiuiduo: vt notat Carol. Molinæ. ad edictum Henrici Regis, arti. 10. gloss. 2. satis tamen sit, quod ad acceptandū sufficit mandatū speciale quo ad causam. Nec poterit collator beneficij pœnitere: quod manifestissimum est. meminit etiā Felin. in capitul. nonnulli. §. sunt & alij. num. 46. gloss. in dicto. capitu. si tibi. dū ea in verb. habuerit, tractat de hoc speciali mandato. imò & speciale mandatū ad acceptanda beneficia, sufficiens est ad acceptandum illud, cui animarū cura incumbat: authore Imola in dicto capitu. accedens. columna tertia. quē sequitur Staphileus in dict. tract. de literis gra. & iust. Folio. 50. columna secunda. Mandatum autem generale nequaquam sufficiet ad hanc acceptationem, quamuis concessum sit cū libera administratione: quemadmodum Placet Felino in dicto numero quadragesimosexto. & Rotæ antiquæ. 535. illud profectò hac in quæstione obseruandum erit, hoc mandatum speciale ad acceptandum beneficia Ecclesiastica: etiā laico concedi iure posse secundum Ioan. Andre. & Abb. in dicto capitu. accedens. Rota in antiquis. 104. & 418. Ioan. Andre. & Francus in capitul. quod aliqui. de regul. iuris in 6. Dominicus & Francus in capitulo primo. de procuratorib. Staphilæum dicta pagina. 96. cùm ea acceptatio nihil aliud sit quàm declaratio voluntatis quæ à quocunque fieri potest. Nā & si beneficium conferri excommunicato non possit capi. postulasti. de cleric. excommunic. ministr. nihilominus excōmunicatus collationem beneficij factā sibi ante excommunicationem ratam habere poterit, & acceptare. Rota. in nouis. 195. & in antiquis. 126. & in antiquioribus, vltimo titulo: de sentent. excōmunic. Cardin. consili. 103. Rursus Rota. antiq. 710. Rebuffus in concordatis. titulo. de excom. non euit. Ludouic. Gomezi in tracta. expectatiuarum. numero. 60. quamuis cōtrariam sententiam in hac specie veriorē esse censeant Cardi. in dicto capitulo. postulasti. & Alciat. eo non citato in cap. 1. de iudic. num. 12. quorum opinio ex eo corruit, quòd acceptatio nihil iuris tribuat in ipso beneficio: sed tantum declaret consensum illius, cui beneficium collatum fuit: qui quidem consensus necessarius est tex: in capitul. nisi cùm pridem col. penulti. de renuntiat. Ego verò non diffiteor, imò iure certissimū esse censeo, ministerio laici posse illum, cui facta fuerit collatio beneficij, eū acceptare. At idem esse in excommunicato, vt is beneficiū ante excommunicationē sibi collatū acceptare possit, mihi, vt ingenuè fatear, dubium videtur: nam licet ex collatione ius in beneficio detur: id tamen non adquiritur, donec acceptatio fiat: text. est in dicto capit. si tibi absenti. in prin. vnde tempore acceptationis adquisitio iuris spiritualis fit: quæ ex cōmunicato minimè potest conuenire: qua ratione & si opinio Rotæ magis communis sit, vt fatetur Mart. Azpilcueta in capitul. si quando. columna 31. de rescript. mihi profectò non omninò placet. Nisi quispiā dixerit, acceptionē beneficij factā ab excōmunicato validā esse, & efficacem quo ad voluntatis, & consensus declarationē: non tamen quo ad iuris adquisitionē: ita quidem, vt beneficiū ipsum minimè adquiratur ratione huius acceptationis, donec excōmunicatio absolutione extincta fuerit: tunc autē absq; noua acceptatione prorsus adquiri. Quod probari potest authoritate decisionis Rotæ in antiquis. 33. quæ licèt præmittat: habentē literas ad beneficia vacatura posse, etiā si excōmunicatus sit acceptare beneficiū vacās, & sub eius literis cōprehensum: asserit tamē collationē ex vi huius acceptationis fieri non posse donec is absolutus sit ab excōmunicatione. Ad eādē rationē expēdenda erit decisio Rotæ in nouis. 195. quæ agens de intellectu tex. in c. vlti. de consuetudi. in 6. tradit eā optionē cuius inibi mentio fit, ab excōmunicato fieri posse: est etenim id iure verū quātu ad effectū simplicis declarationis: nō autē, vt ex ea collatio fiat, nec ius adquiratur.

quiratur. Proximè dictis accedit, q̄ & laicus potest procurator constitui ad renuntiandū beneficio Ecclesiastico in fauorē cuiuscunque personæ per eū nominādę. Quia ius in ipso beneficio minimè traditur à laico renuntiāte, sed à Romano Pontifice conferēte beneficiū vacans per renuntiationē. Sic sanè in specie adnotauit Carol. Molinæ. ad edictū Henrici Regis. §. 12. gl. 2. nu. 13. quāuis plurimū obstet Panor. sententia in c. causam quę col. 1. de elect. qui de mandato eligendi contrariū respōdet. Nā electio ius maximum tribuit electo, atque ideò non potest cōmitti laico electio ad beneficia Ecclesiastica, vnde poterit ex hoc discrimine defendi opinio Caroli.

Cæterùm si quis nomine absentis, cui est collatum beneficiū, eam collationem acceptauerit absq; mādato: sequuta postmodum ratihabitione: beneficium à die acceptationis acquisitum
5 censetur. regul. † ratihabitionem. de regul. iur. Nam & in his, quę mandatum speciale exigunt, ratihabitio locū obtinet, & admittenda est; text. optimus in cap. vltim. de iureiur. in 6. quem præter alios ad hoc citat Angelus in l. nec filius. C. de reb. credit. text. itē in l. quod si de speciali. ff. de minori. notant Bald. in l. si maritus. C. mand. Alexand. consilio. 78. libro. 5. Felin. in capitul. sicut. in 2. de simonia. colum. vlti. Iason. in l. si quis mihi bona. §. iussum. nu. 36. ff. de acquirend. hęred. Decius in l. semper qui non prohibet. ff. de regul. iur. numero. 7. idem cons. 281. quorum opinio dubio procul communis est ac iure verior: quamuis Panormit. in dict. capit. accedens. colum. 2. teneat, tantùm à die ratihabitionis ius adquiri: non à die acceptationis: citat gl. in cap. quàm sit. de electio. in 6. quæ mihi hoc non probat: tametsi ea singularis: sit dū censet, ratihabitionem omninò fieri debere intra terminum datum ad acceptandum. quam glo. ab hoc adnotarunt Docto. ibi. Felin in dicto. §. sunt & alij. nu. 45. & Rochus Curtius de iure patro. verb. honorificum. nu. 26. probat text. elegans in l. bonorum ff. rem rat. hab. quem expendit latè Deci. in dict. l. semper qui nō prohibet. vnde ad secundam partem text. in d. c. si tibi absenti. cū Prælatus beneficium absenti cōferens ei diem ad acceptationē constituerit: oportet acceptationē fieri, vel factam ab alio ratam haberi intra eum diem: vt beneficium ab eo, cui collatum est, adquiratur: alioqui collator poterit id beneficiū alteri conferre: sicuti in eadem constitutione satis in specie probatur. Et tamē acceptatio, vel ratihabitio facta post diem à Prælato constitutum, proderit ad beneficij adquisitionem: modò res integra sit: quia Prælatus tempote huius acceptationis, vel ratihabitionis nondū beneficium hoc alteri contulerat, quod in specie asseuerat iure verissimum esse Francus in d. c. si tibi absenti. post alios ibi.

Hactenus probauimus ex d. capit. si tibi absenti sola collatione ius adquiri in beneficio absque corporali apprehēsione possessionis. idē notant Panormi. in capitulo. cùm autem. & ca. suggestum. de iure patro. Innocent. & alij in cap. inter cætera. de præbend. ex quibus text. in dicto cap. cùm autem. & aliis, qui tractant de prælatione in obtinendis beneficiis, & præsertim tex. in capi. quod autem. de iure patro. quo in loco. expressum est in beneficiis potiorem esse eum, qui primò possessionem habuerit. sunt intelligēdi omnino de possessione, id est, de Canonica institutione, cum planè iure probatissimum sit in his, quæ pertinent ad beneficia Ecclesiastica, nō esse præferendum eum, qui primò corporalem nactus fuerit possessionē: sed eum, qui prius Canonicam collationem habuerit: quemadmodum post Dinum in regu. qui prior. de reg. iur. adnotarunt omnes in dicto capit. si tibi absenti. quorū opinio communis est. Quod si habēs collatio-
6 nem Canonicam absque † possessione administrare velit: poterit id facere optimo iure: modò alius non sit in possessione beneficij: tunc etenim si administraret, spoliaret propria authoritate possessorem. sicuti censent Abb. in ca. transmissam. columna tertia. de electio. per tex. ibi atque idem tenent Inno. & Doct. ibidē. Aufrerius, & Capella Tholosana. 443. Nicolaus Milis, verbo. possessio versicu. possessio beneficij idē Panormi. in capitu. cùm super. de caus. poss. & propri. Domin. & Francus in capitulo. eum qui. de præbend. in 6. Fred. consil. 234. Ripa in capitulo sæpe. nu. 69. de restitu. spoliat. optimus tex. in cap. auaritię. de electio. in 6. quam opinionem fatentur communem esse Ioan. de Selua in tracta. de beneficio. 2. part. quæstione decimaquinta. Francis. de Ripa. in libro. 2. respon. cap. trigesimotertio. Rochus Curti. de iure patro. ver. ius. quæst. quinta. Rebuffus in tracta. de pacificis posses. nume. 234. & 251. Lamber. in tract. de iure patrona. 3. parte. 2. lib. quæstione. 11. articulo sexto. Et probatur huius sententię prior pars in dicto. cap. transmissam. posterior vero in dicto ca. eum qui. quo decisum est, etiam habentes Canonicum titulū in beneficio, quod ab alio possideatur, non posse propria authoritate possidentem expellere, nec possessionem beneficij illius apprehendere: ea quidem apposita pœna, vt sint ipso iure priuati ipsius beneficij titulo, si contrarium fecerint quā decisionem prę ter alios explicat optimè Ripa in capit. sæpe. de restitutione spoliato. numero. 68. cui adde Rotam in nouis. 16. Est tamen necessaria corporalis possessio etiam in beneficiis: nec sufficit verus, & Canonicus titulus, etiam cū administratione ad agendum interdicto, vnde vi: vt spoliatus ante omnia restituatur: quod satis iure compertum est, & in specie post alios adnotauit Abbas in dicto capitulo. cùm super. colum. 4. item & ad alios plures effectus, quos possessio vera, & corporalis inducit.

Secunda igitur huius capitis pars in eo versabitur, an propria authoritate is, qui collationē habet, absque Prælati licentia possit corporalem possessionem apprehendere: & quo pacto ea possessio adquiri valeat. Nā quibusdā visum est, habentem Canonicum titulum non posse propria authoritate possessionem
7 beneficij apprehendere absque † iudicis licentia. ita tandem tenuerūnt Dinus in regula prima. de regulis iuris. in sexto. versiculo. & hoc ostenditur necessariò. Ancharra. in regula. sine possessione. colum. vicesima. de regulis iuris. Archidiaco. in capi. eum qui. de præbēd. in sexto. Chosmas in Pragmatica sanctione Gallicana, titulo de pacificis possessor. verbo, violentus. eamque opinionem probare conantur iuribus, & decisionib. quibus vetitum extat vtroque iure, quemquam etiam rei propriæ possessionem capere absque iudicis authoritate: & præsertim tex. in dict. capitulo. eum qui verùm quia hæc sententia non ita planè probatur, & fere cōmuni omnium iudicio receptum sit, ante apprehensionem corporalis possessionis habentē iustū titulū, Canonicū, nemine possidēte propria authoritate ministrare ipsi beneficio, & eius curā habere atq; exercere: sicuti paulò ante adnotauimus: operæpretium erit quæstionem istam propositis aliquot casibus distinguere.

Primus etenim casus tunc constituitur: cum Prælatus, qui beneficium contulit, quique potuisset corporalem possessionem tradere, non tantùm simpliciter beneficium contulit, sed & ipsum, cui cōtulerat, aliquo signo inuestiuit, nempe pileo. nam in hac specie existimo, tacitè datā fuisse licentiam à Prælato accipiendi possessionem vacuam propria authoritate absque alio iudicis decreto. quod Abbas tenet in capitul. authoritate. de institutionibus. Romanus singular. centesimotricesimosexto. Lābertin. de iure patrona. tertia. parte. libro secundo. quæstione. 11. in princ. sensit Innocent. in capitul. secundo. de consuetud. quamuis Dinus in regula. 1. de regul. iur. in sexto. numer. decimosexto contrarium sentiat. Cuius opinio posset obtinere, vbi Prælatus, qui contulit beneficium, non habeat potestatem tradendi corporalē possessionem, eo quidem iure ad alium vel consuetudine, vel Canonicis sanctionibus pertinenti. aut saltē Dini sentētia vera erit. quādo possessio vacās nō est, sed ab alio obtinetur: etenim non videtur rationi consonū, quod Prælatus per inuestituram dederit licentiā inuestito alterum spoliandi. ca. eum qui. de præbend. in sexto. Opinioni autem Abbatis suffragatur Azonis decisio in Summa. C. de adquirenda possessione. à quo Soc. in l. 3. in princ. num. 24. colligit, traditionem clauium factam extra conspectum rei operari licentiam, & facultatem capiendi possessionem propria authoritate.

Secūdus casus proponitur in eo, qui collationem Canonicā beneficij absq; inuestitura solemni obtinuit: iisque apprehendat propria authoritate possessionem vacuam, an puniēdus sit, vel punitus censeatur pœna dicti capituli. eum qui. Et proculdubio ea constitutio in hac specie minimè loquitur: sed tunc demum cùm habens Canonicum titulum possessorem beneficij propria authoritate expulerit, & possessione priuauerit: quod ex ipso tex. communi omnium sententia deducitur: poteritque hæc interpretatio comprobari authoritate glo. in l. vlt. verbo, per ignorātiam. C. vnde vi. quæ communiter recepta scribit, pœnam illius constitutionis nequaquā admittendam esse aduersus eum, qui propriam rem, & eam vacuam à nemine quidem possessam occupauerit: modò statim probet dominium. quam opinionē cōmunem esse testatur Alex. in l. naturaliter. §. nihil. ff. de acqui. pos. sequitur eam itidem communem esse asseuerans Ripa in capit. sæpe. num. 65. de restit. spoliat. eandem tenet dicens communem Bald. in l. vlt. C. de edicto diui Hadri. Toll. quæstione. 5. nu. 42.

His præterea suffragatur gloss. in l. non est dubium: C. de legat. quæ censet, legatariū occupantem rem sibi legatam etiam post aditam hæreditatem, priùs tamen, quam possessio fuerit ab hærede apprehensa, minimè amittere ius, quod habet in eadem re: tametsi hæres possit possessionem interdicto, quorum legatorū, summario iudicio consequi. l. prima. C. quor. legat. quam distinctionem sequuntur Doct. presertim Iason inibi. Deci. consilio. 243. Alex. & Iason in l. si stipulatione. ff. de adquir. poss. atque ita erit intelligenda gloss. in capitul. vltimo. de success. ab intest. quæ vult, legatarium propria authoritate occupantē rē sibi legatam hæreditate iacēte, non amittere ius, quod in ea re habet. Addit tamen ipsa glo. pœnam l. si quis in tantam. C. vnde vi nō obtinere in eo, qui occupat res hæreditatis iacentis. idē tenet gloss. in l. vltima.

vltima,C.vnde.vi,verb.per ignorantiã. quã sequuntur ibi Doct. communiter,vt faterur eam sequutus Ripa in capitulo.sæpe.de rest.spo,numero 58.hoc ipsum probans,etiam post aditam hæreditatem nondum apprehẽsa possessione per hæredem. quod etiam tenuerunt Alberi. & Saly. in dicta.l. vltima contra Azonem in Summa,C.vnde vi.& Bart.in dict.l.vlt.nu. decimo,mihi vero si iuxta prædictas constitutiones pronuntiandũ foret, potiùs placuerit sententia Petri,Oldra.& Alberi qui in dicta. l. vlti. existimarunt,eiusdem legis pœnas etiam obtinere aduersus occupantẽ propria authoritate res hæreditaris iacẽtis:quã ipsam et hæreditas repræsenter defuncti, & dominũ personam:& saltem quo ad hunc effectum dominii habeat:quod in specie lege Regia statutum est libro 3.ordi.tit. 14. l. 1. obseruadum tamen est, harum legum & similium rigorem: nempe. l. si quis in tantam, C.vnde vi.cui consentiunt.l.11.tit.decimotertio.part.5.l.fecisdã. tit.14.li.3.ord.communi totius Christiani orbis vsu,& praxi antiquatũ esse:quem admodũ constat,& testantur,Specul.tit.de restit,spoliat.§.1.versic.item quidam.& Guillielm.Benedict. in cap. Raynutius.de testam,verb,si absque liberis.2.nu.184.

Oportet tamen prius,quam hunc secundum casum egrediamur, parũper immorari circa interpretionem tex. in dicto cap. eum qui,§. vlt.de præbend.in 6. Siquidem ea cõstitutione cautũ est violentos beneficiorum Ecclesiasticorum occupatores,omninò in pœnam ipso iure priuari beneficiis, quæ per violentiam occupauerint,etiam si Canonicum titulum in eis habuerint.Etenim tunc dicitur ad hunc effectum violenta occupatio:cum inuitis possessoribus,& eis contradicentibus capta fuerit beneficiorum possessio,licet possessores non fuerint conati resistere,secũdum Lapum allegat.127.Dominicum. Francum,& Probum in dicto,ca.eum qui.§.vlt.Innocentium in cap.eum nostri de concess.præbend.in glo.credimus.& Oldra.consili.319.colum.1.l.fi quis.ff.nè vis fiat ei.

Quod si quis lite controuersa sententiam obtinuerit aduersus possessorem beneficij,ac literas ad eius exequtionem, quas exequutoriales vulgus ita appellat poterit propria authoritate, non tamen inuito,nec renitente possessore,possessione beneficij capere:præsertim quia hodie solet in eisdem literis potestas hęc capiendi possessionem propria authoritate cõcedi, quod tradũt Rota in nouis.417.& Felin.in capitulo de cætero. columna vltima.de re iudic. modo apprehensio possessionis fiat absque violentia:ne locum habeat pœna dicti capituli.eum,qui.§. vltimo, vt paulò ante diccbam. Stylus autem, & praxis Romanæ curiæ iure attentatorũ reuocat possessionem propria authoritate apprehensam, vel etiã obtentã authoritate exequtoris electi: nisi ante eius apprehensionem fuerint ipsæ literæ ostẽsæ,denuntiatę atque intimatæ victo possessori. huius praxis memincre.Felin.in ca.ad probandum num.sexto.de re iudi.expressius:& in hac specie Guillielm.Cassador.decisio.6.tit.de cæuf. posse.& proprietat. Ludo.Gome.in regu.de subrog.collig.quæst.4. & in reg. de Annali poss.q.44. & in reg.de triẽna. quæst. 27. ex quibus constat, non adeo firmum & stabilem esse hunc stylum,quin quãdoque contrarium obtentum,& pronuntiatum fuerit.

Illud prætermittendum non est, occupantem propia authoritate beneficiũ, cuius Canonicũ titulum habet, ab alio tamen possessum:nequaquã esse nec dici posse intrusum, tametsi violentus dici iure possit,si per vim possessionẽ apprehẽderit. quod plurimum refert:plęraque enim iure Pontificio quo ad intrusos statuta sunt, quæ in violentis possessoribus non ita obtinent. Et probatur hæc sententia ex eo,quod intrusus is verè sit, qui accipit,vel retinet beneficium Ecclesiasticum, sciens nullum ius perfectum quidem sibi in eo competere. colligitur hæc intrusi descriptio.definitioye ex cap.cum qui.parte prima. de præbend. in 6. capitulo. cùm iam dudum. de præben.Nicolao Milis verb. intrusus.Domi.in capitulo.propter.19.distin.Decio consilio.121 columna penultima.& vlt. & Felino in capitulo. in nostra. Carol.2.de rescrip.Ludoui.Gomezi in regul.de triennali poss.quæstione quadragesima septima.cõstat præterea conclusio præmissa:quia etiam violẽtus beneficij occupator absque titulo Canonico,intrusus nõ est, quamuis violentus sit cùm non occupauerit beneficium sciens,se nõ habere ius in eo:potuit enim illud per vim occupare,& absque titulo,existimãs titulum Canonicũ habere:quod expressim tenent Domi. & Fran. in dicto capit. eum qui.Ludoui.Gomezi. in reg.de triennali poss. quæstione vndecima.in princ.& licet Nicol.Milis.verbo.intrusus non dicitur asserat contrarium in hoc vltimo,erit intelligenda eius opinio, vbi occupatio facta fuerit ab eo,qui sciebat sibi titulum deficere.tãdem id ex his apparet, quod habẽs Canonicum titulum, etiam si propria authoritate, & per vim possessionem apprehenderit expulso possessore non dicetur intrusus: tametsi dici possit violentus possessor.quamuis Ludo.Gomez.in regu.de trien. possess. quæstione 48. hunc esse intrusum iure communi, & ad iuris Pontificij effectus asserat: cùm priorem opinionem probauerint Domi.in dicto ca.eum qui.& ibi Franc.ac Millis in verb.intrusus videtur.quorum sententia præmissis rationibus comprobatur.Imo nec erit intrusus,qui beneficium sibi competens titulo Canonico,iam per vim ab eo occupatum retineat, sciens ipso iure per eam occupationem ius amisisse proprium ex decisione dicti capituli.eum qui.§. vlti.quod ipse tradidi in Epitome de Sponsali.2.par.capit.sexto.§.octauo.numer.octauo.

Tertius casus ex præcedentibus deducitur, & in eo quæritur, an aliqua pœna puniãdus sit qui habens Canonicum titulum, propria tamen authoritate apprehenderit possessionem beneficij, quæ quidem possessio à nemine obtinebatur:& an possit iure hæc apprehensio fieri? Et sanè communis videtur sententia, quod ea apprehẽsio fieri iure possit:& nulla sit pœna dignaequã opinionem admiserunt omnes,quos,post Panormita. in capit. transmissam.de electione.hoc ipso capite citauimus.vers.Hactenus. & Rebuffus in tractat. de beneficijs. rubric. de missione in possessionem.numero quinto. scribens hanc opinionem communem esse, eamque probant ex eodem capitulo transmissam, quo decisum est post confirmationem,quæ titulum tribuit,posse confirmatum administrare, & officium dignitatis exercere: cui respondet Anchar. in dicta regula 5. sine possessione. id verũ esse modo authoritate iudicis apprehẽsa fuerit possessio corporalis,quod probatur in capitulo. ad hæc. §. in quadam. de offic. Archid.dum ibidem scribitur, ad Archidiaconi officium pertinere mittere in corporalem beneficiorum possessionẽ instructos ab Episcopo.idem in capitulo.vt nostrum eod.titu. Regin.l. quarta.titulo sexto part.prima Hostiens.in Summa de offic.Archid.§.quid sit eius officium. Panormit.in capitulo.ducũ.de electionib.in 2.idem Panor.in capitu 2.de excel.Prælat. & in cons. 21.libr.1.Decius in capitulo.super eo columna vltima. de off.de leg.Et quamuis in ca.licet Episcopus.de præben.in 6.respondeatur sit ad Episcopum pertinere missionem in beneficiorum possessionem.ea responsio poterit variè intelligi,non equidem de ipsa missione in possessionem corporalem:sed de sententia,aut decreto,quo Episcopus pronuntiat,instructum in possessionem mittendum fore, vel de ipsa corporalis possessionis traditione: cùm Archidiaconus absens fuerit,secundum Dominic.in d.cap.licèt. Potest & tertiò intelligi ea decisio, vt procedat de cõsuetudine, quæ hodie obtinet aduersus Archidiaconos: nam per eam ipsi hoc ius admiserunt. Quartò cùm possessio beneficiorum ab aliis obtineatur: tunc ad Episcopũ non ad Archidiaconum iure pertinebit corporalis possessionis traditio. quod planè deducitur ex dicto.cap.licèt Episcopus. Vltimo,si tractetur de tradenda Ecclesia id proprietatem & iurisdictionem, vel subiectionem: nõ in titulum beneficij:huius possessionis corporalis traditio ad Episcopum,non ad Archidiaconum spectat.text. vbi adnotauit Abb.in ca.Pastoralis. de priuileg.

Quod si iuris Pontificij sanctiones ita seriò statuerunt officiũ, & munus tradendi beneficiorum corporalem possessionem: apparet,iustiorẽ esse in hac in controuersia Dini. Archid. Anch. & Cotręe opinionem,qua obtentum est, institutum Canonicè non posse propria authoritate apprehẽdere beneficij possessionem etiam quæ vacua sit.Ex quo sequitur, Prælatum posse eius arbitrio punire eum qui possessionem adhuc vacuam beneficij propria authoritate apprehenderit, pœna quidem non admodum graui propter authoritatẽ communis sententiæ,quę id permissum esse censuit. At si quis Canonicum habens titulum propria authoritate beneficij vacuam possessionem apprehenderit:opinor nihilominus,eam possessionem iustæ,& veræ possessionis effectus habituram: cùm ob communem sententiam, tunc ex eo, quod & si possessor malè fecerit, non requirens iudicis licentiam: Canonico tamen titulo, & iusto possidet. Nec obstat, quod solet adduci ex Aegidio à Bellamera consilio decimo,columna.decimanona.vers.tertia ratio Principalis.à quo Francisc.à Ripa in capitulo.sæpe.de rest.spolia. numero sexagesimonono.colligit,Rotæ auditores passim obseruare,& pronũciare, quod neminietiam Canonicum titulum habenti liceat possessionem propria authoritate occupare: & tamen adducit Aegidius, hanc possessionem ita obtentam non habere effectus iuris,nec interdictum, vnde vi. Nam vt ipse arbitror, Aegidius refert, auditores Rotæ sæpissimè in possessione beneficiorum obtinenda, exigere eius apprehensionem præmissam fuisse ex institutione, & collatione Prælati, & superioris: non tamen tractat de licentia, & authoritate Prælati ad apprehensionem corporalem possessionis, sed de titulo possessionis, citat textus in capitulo.ex frequentibus.de instit. & in capitulo primo. de regulis iuris. in 6.ac tandem scribit, spoliatum beneficio, vt obtineat in interdicto, vnde vi,debere iudicio Rotæ ostendere titulum,& institutionem beneficij.quod tradit glossin Clemen.vnica.de cauf. possessio. & propriet. saltem quantum ad quandam possessionis iustificationem ex titulo apparenti, quem coloratum vulgus appellat de quo hic agendum modò non est.

Possessio autem beneficij apprehendi, & acquiri potest ab ipso instituto, vel ab eius procuratore habente mãdatum speciale, quod manifesti iuris est:non ita per procuratorem habẽtem
9 mandatum generale. † glo.in verb.habueris.in d.c. si tibi absenti. quam ad hoc asserit ordinariam Imo.in l.j.§.per procuratorem. ff.de acq.poss.commendat idem Imo.in l. qui mihi donatum.ff. de donatio.tenent eandem sententiam Domini.in d.cap.si tibi. Felin.in cap.nonnulli.§.sunt & alij.num.46. citatur ad idem Inn. in cap.accedens,de prębend.Contrarium tamen probatur,quia possessio per procuratorem habentem mandatum generale acquiritur omninò.glo.communiter recepta in d.§. per procuratorem.Bart.in dicta.l.qui mihi donatum.nec in beneficijs quicquam impedit idem esse:cùm possessio nihil iuris tribuat, eaque ad factum pertineat.Et deinde glo.in d.cap.si tibi absenti.verbo, habuerit, non exigit mandatum speciale ad acquirendam, vel apprehendendam possessionem beneficij,sed ad acceptationem ipsius,quæ quidem acceptatio plurimum iuris tribuit ei,cui collatum est beneficium.atque ita glo.interpretantur Aret. & Hercul.nume.14.in d.§. per procuratorem. idẽ dicendum erit, possessionem,quę post acceptationem beneficij tantùm ad factum pertinet, acquiri posse per procuratorem hebentem mandatum generale: eam verò possessionem, quæ loco acceptationis fiat ac tribuat ius in beneficio, non posse apprehendi per procuratorem non habentem mandatum speciale: sicuti explicat Rota in nouis.290.& post eam Anton.& Imo.in d.cap.accedens. Franeus in d.cap.si tibi absenti.Aretin. & Vincen. Hercul. in d.§.per procuratorem.num.14.Rebuffus in concordatis.Rub.de forma mandati Apostolici.in glo.vel alterius pro eo.

Corporalis inductio, traditiove requiritur ad apprehensionem, & acquisitionem possessionis beneficiorum.c. vt nostram cap.ad hæc.§.in quadam.de offic.Archidi.adeo quidem, vt non sufficiat inuestitura cũ traditione annuli, aut pilei ad acquisitionem possessionis. glo. communiter recepta in cap. authoritate, de institu. quod procul dubio verum est, cum inuestitura facta
10 fuerit nulla † præcedente collatione beneficij:nec eius institutione:etenim in eo casu ipsa inuestitura collatio est, & simplicis institutionis vicem habet secundum eandem glo. & Compostę. ac Ioann.And.in cap.transmissam,de electio.Abb. in d. cap. authoritate.Oldr.consil. 143. Lambert. de iure patro. libr.2.part.1. quæstio.1.articu.12.num.21.& 3.part.eiusdem lib.quæst.11. col. 3.Abb.in cap.2.col.pen. de consuet. Schuam in tract. de benefic. 3.part.quæst.10.Rebuffum in tract.de pacif.poss.num. 10. & 21. modò fiat ab eo,qui conferre beneficium poterat:sicuti ab omnibus expressim probatum est. Imò & si is, qui habet ius conferendi beneficium nulla præcedente institutione, eiusdem beneficij corporalem possessionem tradiderit, censetur eidem beneficium conferre, & cum instituere: nam ad hanc traditionem necessaria omnino est collatio, & ideo ex antecedenti necessario præmissa tacitè subintelligitur, quod tradidere Rota in nouis.441.Rom.consi.337.Felin.in c.cum aliquibus.ad finem. de re iud.Et poterit colligi à ratione glos. in d. cap. authoritate. idem sequutus Rotam tenet Lambert.in d.quæst.11. num. 6. Quòd si præcedente canonica institutione, facta fuerit inuestitura per annuli traditionem ab eo,qui possessionem corporalem tradere poterat,adhuc ex hoc non acquiritur possessio corporalis, sicuti sentit glo.in d.c.authoritate,& in cap.ex orc.de his,quæ fiũt à maiori part.c.& in cap.accedens. de præbend. Dinus in reg.1. num.6.de reg.iur.Abb.in d.cap.authoritate. Ioann.And. in d.ca. transmissam.& ibi Abb.Alex.in l.3.num.15. ff.de acq. poss.Iaf.in l.quoties.C.de rei vend.num.31.Lambert.in d. quæst 11.nume. 5.est etiam necessaria corporalis apprehensio, & traditio. Hæc verò inuestitura post alienationem factam per annuli solẽnem traditionem operatur cõfirmationem illius iuris, quod per collationem translatum fuerat:nam confirmatio fit per aliquem actum,cùm institutio solo verbo facta fuerit: quemadmodum explicant Dinus in d. reg. 1. nume. 9. & nume. 18.& Lambertinus post alios in d. quæstione. 11. & in d. artic. 12. habet præterea hæc inuestitura alium effectum, & eum satis singularem, cuius paulo ante mẽminimus hoc capite, versic.primus etenim casus.

Sed si Prælatus,aut is, qui habet custodiam Ecclesiæ vacantis, & tradere corporalem possessionem potest,in conspectu ipsius beneficij per inuestiturã.traditionem annuli, aliove modo possessionem institutio tradiderit, tunc sanè possessio corporalis acquisita censetur ex l. quod meo. §. si venditorem. ff. de acq.poss. quod verum est nemine beneficium possidente: sicuti adnotarunt Ioannes Andreas, & Compostel. in d. cap. transmissam. Panor.in capitu.2.nume.10. de consuetu. Rota in antiquis. 153. & 302.Abbas,& Felin.in capitu.cum aliquibus.de re iudic.Abb. in dicto capitu.authoritate.Alexan.Iaf.& Lambertin. in præcitatis locis:nam iure ordinario Prælarus habet custodiam Ecclesiæ vacantis.capit.cùm vos.& ibi gl.de offic. ordinar. vnde constat possessionem beneficij absque apprehensione corporali acquiri: quando in conspectu benefici vacantis traditio possessionis aliquo actu & signo fit per eum, qui vel possidebat beneficium, vel eius custodiam habebat, poteratque possessionem eius corporalem tradere. Atque hoc ipsum probatur ad exemplum eius, quod iure Cæsareo traditum est de acquisitione possessionis per traditionem clauium. l. clauibus. ff. de contrahen.
11 empt.deber siquidem quo ad hunc effectum clauium † traditio fieri in conspectu ipsius rei, cuius claues traduntur secundum Barto.in l.1.num.18.ff. de acquiren. poss. cuius opinionem contra Alexan.ibi defendit Iaf. nume. 91.& Ripa nume. 57.dicens, hanc sententiam communem esse. cui suffragatur Iurisconsultus in dicta.l.clauibus.dum dixit: apud horrea. idem tenet Pan. in cap.2.de consuet.nume.2.Alberic.in d.§.si iusserim. colum.2. & Imo.colum.2.post Anton.atque item Barb.colum. antepen. in d.capitu.2.& Socin.in l.3.nume.24.ff.de acquiren.poss.Et præterea oportet,tradentem claues,possessionem rei habere, quod notant Oldrad.consil.209.Alber.in l.1.§. si iusserim. colum. vlt. ff.de acquir.possess.Ripa in dicta.l.1.in princip.nume.59.Rota in nouis.168.Socin.consil.131.colum.3.lib.1.Andre. Tiraquell. de constituto. 3. partita. limit.1.nume.3.quorum sententia itidem communi omnium consensu ex eadem. l. clauibus. recepta videtur.Hinc infertur, non esse maximum discrimen inter traditionem possessionis,quæ clauibus fit,& eam, quæ per annuli dationem,vel inuestituram imò nullum profectò discrimen constitui debet. vtroque enim casu traditio fit per actum corporeum,& conspectu rei, & per eum, qui possessionem rei habet, vel eius custodiam,nemine possidente. quamuis Dinus in d.reg. ũ.quæst.3. inquirat rationem differentiæ inter has duas traditiones,præmittens, per inuestituram non acquiri possessionem beneficiorum Ecclesiasticorum, & ideo videns in alijs rebus eam acquiri traditione clauium, conatur rationem differentiæ constituere inter inuestituram,& traditionem clauium. Nam si dinus cogitasset, per inuestituram in conspectu beneficij factam, eius possessionem acquiri iuxta communem omnium sententiam: atque item considerasset traditionem clauium non inducere acquisitionem possessionis:nisi ea facta fuerit in conspectu rei: statim deprehendisset nõ esse admodum necessariam rationem differentiæ inter hæc duo, quæ plurimum similia videntur.

Cæterùm Andreas Tiraquellus vir variæ, & indefessæ lectionis, deque iuris vtriusque censura bene meritissimus, in libello de iure constituti.2.parte. ampli.3. aduersus Barto.existimat ad interpretationem dictæ.l.clauibus. minimè fore necessarium,q clauium traditio fiat in conspectu rei, quæ clauibus claudiur, citat ad hoc Imo.Paul.de Castr. Alexan. Iaf. & Claud. in dicta.l. 1.in princip.qui,vt ipse censet, Bartoli sententiam improbant,& præterea Deci.cons.56.num.2.item adducit Cyn.Ang. & Salyc. in l.1.C.de donationib.& Alexan.in l.3.in princip. num.13.ff.de acquir.poss. qui expressim tenent traditionem instrumenti,quo continetur ius donatoris, operari rei donatæ, & eius possessionis acquisitionem, etiam si ea traditio à donante donatario facta fuerit extra rei conspectum.Ego equidem fatcor,Philippum Deci.in d.consil.obiter post Alexan.in dicta.l.1.tenuisse, per traditionem clauium possessionem transferri, & acquiri, etiam si non fiat traditio in conspectu rei. Ac negauerim omnino Paulum Castren.Imo. Iaf. & Claudi. eiusdem sententiæ fuisse. imò in specie dictæ.l.clauibus.Iason.nume. 91. & Claudi.nume. 39. contra Alexan. asserunt, traditionem clauium factam fuisse, & fieri debere in conspectu horreorum,ad hunc effectum,vt merces intra horrea existentes, & inclusæ transeant in possessionem emptoris:licèt non videantur,nec in conspectu sint.Reprobant tamen Paul.Imo. Alexan. & Iason, & Claudi. opinionem glossverb.primi.Bartol.Cumani,& Roman. qui existimarunt ex traditione clauium horreorum non aliter transferri in emptorem mercium possessionem, quàm si emptor sciuerit qua in parte horreorum sint merces, quæ quidem interpretatio meritò refellitur:cùm & falsa sit,nec Iurisconsulto conueniat. Quo fit, confusam fuisse à Tiraquello Doctorum allegationem. Ex quibus tandem deducitur, tunc esse necessariam clauium traditionem in conspectu rei, cùm agitur de acquirenda possessione rerum,quæ intra rem illam clauibus clausam continentur. non autem ad acquirendam ipsius rei, quæ in conspectu est, possessionem: nempe domus,alteriusve fundi. nam & possessio tunc acquiritur per traditionem verbalem illius, qui eam possidebat,in conspectu ipsius rei factã.l.1.§. si iusserim, & l. quod meo. §.si venditorem.

Qua ratione,dum nostrates scribunt,per inuestituram factã à

Prælato in conſpectu beneficij poſſeſſionem acquiri: eorũ opinio ita accipienda eſt vt poſſeſſio acquiratur, ſiue fiat inueſtitura dato, traditoq; annulo, aut pileo, alio ve ſigno corporali: ſiue fiat poſſeſſionis verbalis traditio abſque actu corporis, ꝙ eſt omninò ſemper hac in quæſtione obſeruandum.

Id verò, ꝙ Tiraquellus adduxit ad l. primam. C. de donatio-
12 nib. mihi profectò placet: itaque opinor in † ſpecie illius conſtitutionis non fore neceſſarium conſpectum ipſius rei, & quod & Accurſius ibi in ſecunda parte. glo. tenuit. tametſi contrarium dixerit in principio: idque Bald. ibi, & And. Iſer. in c. 1. in princ. quid ſit inueſtitura, probauerint. priorem etiam interpretationem Cini, & aliorum ſequitur in ead. l. 1. Alb. ſentiens eam communem eſſe, quam & Azo probat in rub. C. de don. col. vlt. & eſt ratio, quia tradens inſtrumentum in quo cõtinetur ius ei cõpetens ad rem donatam, vel venditam, illud ius tradere videtur, & ex eo poſſeſſionem illius rei, ꝙ etiam tractarunt Docto. poſt gl. in c. ſanè. de renunciat. maximè Card. Ant. & Bald. idem Ant. in c. veniens. col. 2. co. tit. Ant. Abb. & Imo. in c. Eccleſia. in 2. vt lite penden. Alex. Iacob. & Iaſ. in l. 2. ff. de pact. ſic & in Regia conſtitutione. 17. Tauri. expreſſum eſt, meliorationem à patre filio factam irreuocabilem effici, ſi coram notario inſtrumentũ ſeu ſcripturam meliorationis pater filio tradiderit: etenim is eſſectus obtinebit etiam ſi traditio fiat extra conſpectum rerum, quæ ſub melioratione fuerint cõprehenſæ. Ex ea vero lege quibuſdam videtur. & ex l. 3. titu. 30. part. 1. quæ ſimilis ex d. l. 1. C. de donationib. eam poſſeſſionis acquiſitionem donatario fieri nõ tantum ſi tradatur à donatore inſtrumentum continens iura, & titulum rei donatæ, ſed etiam ſi ei traditum fuerit ipſius donationis inſtrumentum, quod eſt contra Gulielm. de Cuneo. in l. licet. C. de acq. poſſ. Imo. & Alex. in l. 3. in prin. num. 11. ff. cod. tit. Bald. in l. ab emptione. col. 3. ff. de pact. quorum opinio communis eſt, & d. l. 1. intelligit in traditione inſtrumenti, quod ius tradentis & titulum rei donatæ contineret: expreſſim aliud eſſe ſignificans in traditione inſtrumenti ipſius donationis, vel venditionis, quod iure Cæſareo apertiſſimi iuris eſſe cenſeo. at iure Regio hoc falſum apparet propter Regias conſtitutionnes quibus, vt quidam exiſtimant, ſtatutum eſt, poſſeſſionem rei donatæ acquiri omninò donatario per traditionem inſtrumenti donationis. Et tamen ſi hæc ſententia admittenda eſt, oportet eam in praxi recipere eo caſu, quo traditio inſtrumenti facta fuerit donatario, præſente tabellione: quemadmodum Taurina conſtitutio dicat. id verò nec iure communi, nec Partitarum lege neceſſarium vnquam fuit. ipſe profectò maximè dubius ſum de hac opinione: quippe qui videam ex dicta. l. 1. C. de donatio. manifeſtè deduci, eam conſtitutionem non in inſtrumento donationis, ſed in inſtrumento, quod titulum, & ius ipſius rei competens donatori continet, eſſe prorſus intelligendam. Regia verò conſtitutio, quæ Taurina eſt, tantum probat meliorationem filio à patre factam, reuotari non poſſe, ſi eiuſdem donationis inſtrumentum coram notario ab ipſo patre meliorante filio meliorato traditum fuerit. Ex quo minimè conſequitur eadem lege neceſſariò probari, per eam traditionem poſſeſſionem rerũ, quæ in meliorationem veniunt, filio acquiſitam fuiſſe: cùm & abſque traditione poſſeſſionis per eam legem ex alijs cauſis donatio melioratonis irreuocabilis cenſeatur, & ipſa traditio inſtrumenti, vt cauſa diſtincta à traditione, & acquiſitione poſſeſſionis proponatur: deinde Partitarum lex ita poterit accipi, & intelligi, vt ex ea deducamus, donatario acquiri rei donatæ poſſeſſionem per traditionem à donatore factam inſtrumenti, ex quo donator ipſe illius rei ius habuit, vel ſi id confectum non fuerit, aut amiſſum, perditumve ſit, vel ipſe donator illud velit retinere, aliud denuo fiat eiuſdem iuris, quo contineatur donatoris titulus, & id per donatorem donatario tradatur. Sic ſanè præmiſſa lex eam interpretationem habebit, quæ minus ius vetus, communeſve aſſertiones lædat. Non hæc ſcripſi, vt ſtatim id omnibus perſuadere velim, nec contumaci diſputatione tutari: liberè enim in contrariam ierim ſententiam, vbi maturius cogitanti aliud verius appareat.

Acquiritur item poſſeſſio beneficij per traditionem factam extra eius conſpectum, quoties propter peſtem, aliamve iuſtam cauſam non eſt tutus acceſſus ad beneficium ipſum, nec ad Eccleſiam, nec ad eius aſpectum, ſecundum Alb. in l. 1. §. ſi iuſſerim. ff. de acq. poſſ. Abb. & Fel. in c. cùm aliquibus. de re iudic. Ripam, qui hanc aſſeuerat communem eſſe in tract. de peſte. 2. part. priuilegio. 19. contract. optimus text. in l. ſi finita. §. illud. ff. de damn. infect. l. cùm vnus. §. vlt. & l. quamuis. ff. de bonis auto. iudic. poſſid. c. contingit. de dolo, & cont. quibus probatur, exequutorem iudicis iubentis aliquem mitti in poſſeſſionem alicuius rei, poſſe eandem poſſeſſionem tradere, vel in conſpectu rei, vel extra ipſum conſpectum, ſi non eſt tutus ad ipſam rem acceſſus ob potentiam, occupationem, & vires alterius modò aduerſus illum lata fuerit ſententia iuris ordine ſeruato: cum alioqui poſſeſſione, quam habet, priuari non poſſit: ſicuti explicant præter alios Abb. & Fel. in d. c. cùm aliquibus. Rota in Antiquis. 77. Ripa in d. priuilegio. 19. ſenſit Bart. in l. 1. ff. de acq. poſſ. col. pen. nume. 23. verſ. quæro quid ſi exequutor.

Verùm, illud eſt hac in controuerſia adnotãdum, capta poſ-
13 ſeſſione corporali beneficij, aut dignitatis in ipſa† Eccleſia, cuius titulum & nomen dignitas habet, cenſeri aprehenſam, & captam poſſeſſionem omnium rerum ad beneficium, vel dignitatem pertinentium, ſecundum Bart. & Aret. in l. cùm hæredes. ff. de acq. poſſ. in prin. Anch. in reg. ſine poſſeſſione. col. 18. de reg. iur. Abb. in c. cùm ſuper. col. 4. de cauſ. poſſ. & propriet. Bertach. de Epiſcopo. 3. lib. 1. part. quæſt. 56 & Lambert. de iure patro. 2. lib. 3. part. quæſt. 11. artic. 9. nam Eccleſia licet paſtore vacet: poſſidet tamen omnia bona ad dignitatem pertinentia, authore Inn. in c. ex parte. de arbit. & in d. c. cùm ſuper. idem in c. cùm in officijs. de teſtam. Bart. & alij. in l. 1. c. vlt. ff. de acq. poſſ. optimus text. in Liubem us. in fin. C. de ſacroſan. Eccleſ. & in l. raptores. C. de Epiſco. & clc. Non tamen ſufficit accipere, nec apprehendere poſſeſſionem corporalem vnius rei ex pluribus, quæ ipſius beneficij, vel dignitatis ſunt, etiam ſi nomine aliarum rerum ppreheńdatur poſſeſſio, vt & reliquarum poſſeſſio acquiſita cenſeatur, ꝙ colligitur ex d. l. cùm hæredes, & his, quæ inibi traduntur, & in ſpecie tenent Dinus in reg. 1. de reg. iur. q. 4. Anch. in d. reg. ſine poſſeſſione. col. 19. Abb. in d. c. cùm aliquibus. de re iud. 2. col. Io. And. & Franc. in d. reg. 1. licet contrarium tenuerint Inn. in c. in literis. de reſt. ſpoliat. & Rota noua. 277. in quo cauendum eſt à Nicolao Boerio, qui in additionibus ad Dinum, d. quæſt. 4. falſo plures authores retulit ad huius opinionis examen.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Emptor rei alienæ ſcienter quamque ſcit venditoris non eſſe, ea euicta poterit ad pretium agere.*
2 *Intellect. ad text. in l. emptoreu. §. vlt. ff. de euictio. emp. in l. qui libertatis. ff. de euictio.*
3 *Venditori, etiam ſcienti denuncianda eſt litis quæſtio, & quidem ſolenniter.*
4 *Eccleſia an conſtituat debitorem in mora, ſine interpellatione, & inibi intellect. cap. potuit. de locato.*
5 *Iuramentum appoſitum venditioni efficit, vt venditori ſcienti non ſit neceſſariò denuncianda litis quæſtio.*
6 *Venditor tenebitur de euictione, etiam non denunciata lite, modò emptor probet iuſtitiam euincentis.*
7 *Venditor promitteus euictionem quocunque caſu, & modo fuerit res euicta, tenebitur de euictione etiam in caſibus quibus alioqui non teneretur.*
8 *Quo tempore fieri debeat denunciatio litis motæ.*
9 *Emptoris contumacia quando priuet eum iure, & actione euictionis.*
10 *Sententia contra emptorem lata per imprudentiam iudicis: non nocet venditori.*

Euictionis materia ad Gregorianæ conſtitutionis interpretationem expenditur.

CAPVT XVII.

SI vendita, res legitimè fuerit euicta, regulariter aduerſus venditorem de euictione datur emptori actio, vt pretium reſtituatur cum omnibus damnis: cumque omni eo quod emptoris intereſſit, rem venditam euictam non fuiſſe. l. non dubitatur. l. ſi cum quæſtio. C. de euictio. l. tenetur. §. ſi tibi iter. & §. vlt. ff. de actio. empt. l. venditor. & l. euicta re. ff. de euictionib. Frequentiſſimè tamen hæc regula fallit: nam quadraginta caſus, in quibus emptor non poteſt agere de euictione commemorat Mathæus Afflictus in rubr. quibus mod. feud. amitt. §. rurſus, ſi fideles. nume. 16. quorum præcipuos compendio quodam eleganti explicat Gregorius Nonus capitu. vltim. de emptio. Si venditori, inquit poſt inſtitutum contra ſe iudicium quis omiſerit, vt rem venditam ſibi defenderet nunciare, vel contumaciter abfuit tempore ſententiæ promulgatæ, ſeu per iniuriam ſententia lata fuit, de euictione iuxta legitimas ſanctiones agere non valebit. cui conſtitutioni conuenit Regia. l. 36. titu. quinto partita 5. eius autem examini libenter præmittam, emptorem rei alienæ, quam tempore contractus ſcit alienam eſſe, non ipſius venditoris, nec

ris, nec ab eo vendi poſſe, habere nihilominus, ſi euictio ſequuta
1 fuerit, aduerſus venditorem actionem ad repetendũ † pretium, quod dederit: licet non habeat ordinariam de euictione actionem ad damna, ad rei euictæ æſtimationem, nec in id, quod eius intereſt, propter malam fidem, & ſcientiam rei alienæ, ꝙ Aretin. adnotauit, aſſeuerans communi omnium iudicio receptum eſſe. in l. ſi aliquam rem. ff. de acq. poſſ. num. 5. cui adſtipulatur primo text. in l. vlt. §. vlt. C. commu. de legat. qui ſecundum receptam interpretationem probat, emptorem, qui fundum ſubiectum reſtitutioni, vel fideicommiſſo ſcienter emerit, & meliorauerit, illo euicto habere actionem tãtummodo ad pretium: non ad meliorationes: nec ad duplam, etiam ſi eius præceſſerit ſtipulatio. Ea verò conſtitutio, vt & hoc obiter admoneam, procedit, & obtinet inter emptorem, & venditorem: non autem loquitur inter emptorem, & euincentem. nõ enim excludit emptorem à conſequutione, & recuperatione meliorationum reſpectu euincentis, ad quem meliorationes peruenitũt ſine cauſa: imò poterit emptor eas meliorationes retinere, aut deducere vel repetere ſecundum diſtinctionem, quæ in impenſis factis à malæ fidei poſſeſſore, vel in re ſubiecta reſtitutioni, traditur. in l. domos. ff. de leg. 1. l. in fundo. ff. de rei vend. l. domũ. C. cod. titu. l. ſi in area. ff. de cond. indeb. atque ita in ſpecie notat Caroli Molin. in conſuetud. Pariſ. titu. 1. §. 1. glo. num. 76. conſtat. igitur, non impedire malam fidem emptoris, quin pretium datum venditori repeti poſſit, ſi res fuerit euicta. ad idem ſecundò facit text. inſignis. in l. emptorem. § vlt. verſ. ibidem ait. ff. de actionibus empt. Ex quo palam deducitur, etiam in contractu ven-
2 ditionis ea lege dicta, ꝙ † venditor quocunque caſu nihil euictionis nomine præſtare teneatur: poſſe adhuc emptorem re euicta ad pretium agere, ꝙ gl. verb. conuentionibus. Pau. de Caſtro, & Doct. ibi tenuerunt. & Bald. in l. 1. col. vlt. C. de peri. & cõmo. rei vendit. quod ſanè verum eſt, vbi in genere euictio excipitur atb ita conuentum ſit, vt venditor non teneatur de euictione, ſi res empta euicta fuerit à Titio, vel ex cauſa libertatis, ſecus erit, quia nec ad pretium agere poterit emptor: quemadmodum voluerunt glo. Fulg. Ang. Saly. & Balb. in l. qui libertatis. ff. de euictionib. Lud. Rom. in ſing. 382. Pau. Caſtr. in d. l. emptorem. §. vlt. Bald. & Saly. in l. 1. C. de peri. & comm. rei vend. col. vlt. Hippolyt. in ſing. 636. Anto. Burgen. in cap. vlt. nu. 15. de emptio. & vend. Mathæ. Afflict. in d. §. rurſus. num. 32. & Angel. Aretin. in §. actionum. nu. 22. Inſt. de actioni. ea ratione, quod vbi in genere venditor exceperit, ſe nolle obligari, nec tenere de euictione: non poterit emptor certus eſſe de cauſa euictionis, nec de iure; quod alteri ad rem venditam competere poterat: vnde æquum non eſt nec iure conſonum, quod tunc pretium amittat. Quòd ſi in ſpecie certæ euictionis cauſa excipiatur: tũc culpæ emptoris tribuendum eſt ſi prius quàm emit non adhibuit diligentiam quæ neceſſaria erat ad inquirendam & inueſtigandam euictionis certitudinem, & ea ratione nec pretium petere poterit re euicta: ſicuti Bald. ſcribit in dicta. l. qui libertatis, quo in loco Odofredus hanc ſententiam probat, quoties in ſpecie titulum, & cauſam euictionis venditor exceperit, ita quidem vt non ſufficiat ad pretium amittendum exceptio cauſæ alicuius generaliter expreſſa nempe libertatis: niſi & in ſpecie excipiatur cauſe, & tituli nomen: ſcilicet libertatis ex titulo teſtamẽti Semprouij. Ego non diffiteor hanc opinionem Accurſij cõmunem eſſe eam tñ cenſeo ſatis dubiam, & omninò, vt liberè loquar, falſam eſſe. Primùm etenim ea ſententia non probatur. in d. l. qui libertatis, qo apertiſſimè conſtat. Deinde iniquum eſt, quòd apud venditorem maneat pretium rei venditæ, cuius ipſe nec dominium, nec vllum ius habuit, nec ratione commutationis in emptorem tranſtulit, idque, iuſtitiæ commutatiuæ refragatur: nec licet venditorem locupletari cum emptoris iactura: Præterea, ꝙ venditor teneatur, & cogendus ſit pretium reſtituere præter illius æquitatis rationem, cuius meminit Iuriſconſultus in l. ſi me & Titium. ff. ſi cert. pet. l. nam hoc natura. ff. de conditio. indeb. l. planè. §. ſed benignius. ff. de petit. hæred. probatur, quia vel pretium iſtud pertinet ad venditorem, poteſtque ab eo retineri iure vendirionis; & contractus commutationis rei, & pretij, vel cauſa donationis ſaltem præſumpte; aut in poenam emptoris rem alienam ſcienter, & mala fide ementis, nullaharum cauſarum in hac ſpecie ſufficiens eſt, igitur pretium iniquè à venditore retinetur, & iuſtiſſimè eſt emptori reddendum. Prima quidem cauſa manifeſta deficit eo, ꝙ cùm res vendita fuerit aliena, & ab emptore euicta, nec tranſierit in eius dominium iure commutationis: venditor eo titulo pretium habere nequit. Secunda cauſa ſatis debilis eſt: cùm donatio minimè ſit præſumenda: vbi alia tractatur cauſa: ſcilicet commutatio rei, & pretij. Tertia item non probatur iure: nec enim ſequitur: conſenſu emptoris fuit excepta ſpecialis euictionis cauſa: ergo emptor ſciuit rem alienam eſſe, & habuit malam fidem potuit ſanè cogitaſſe, & exiſtimaſſe nihil periculi ſibi ex euictionis cauſa, quæ excepta fuit, imminere, & idem conſenſit exceptioni minimè ex alijs cauſis venditorem liberans ab euictionis obligatione. Erit tandem ſatis, venditorem ratione illius cauſæ exceptæ immunem fore ab actione euictionis, quo ad damna, rei æſtimationem, & eius quod intererit emptoris, abſque eo, quod etiam libertis ſit à redditione pretij: cùm id nulla ex cauſa apud ſe retineat; & tamen tenebitur euictionis actione omninò in id, ꝙ intereſt rem euictam non fuiſſe, ſi ex alia cauſa fuerit ab emptore inſtè ab lata, & euicta. huius ſententiæ aduerſus communem, authorem adduco. Alb. qui vnico verbo in dicta. l. qui libertas. eam tribuit glo. ibidem. Forſan equidem aliquot Codicibus ita fuit ſcripta Accurſij interpretatio, vt hanc potius quàm priorem opinionem probaret. Nam & Fulg. in eadem l. qui libertaris. egrè tulit, quod quibuſdam viſum fuerit, Accurſium poſteriorem ſententiam tenuiſſe: ſic & Odofredus primã opinionem Ioanni, non Accurſio adſcribit.

Ad eam quæſtionem, à qua digreſſus ſum, rediens, etiã exiſtimo Aretinum erraſſe: cùm & eius opinio, nec communis ſit, nec vera. Conſtat namq; emptorem rei alienæ cum mala fide, & certa rei alienę ſcientia non poſſe de euictione etiam ad pretium agere id probat text. expreſſius in l. ſi fundum. C. de euictioni. notant Iaſ. & alij. in l. vlt. §. vlt. C. commun. de leg. Ioann. Lupi. in rub. de donatio. §. 65. num. 53. optimus text. in l. 21. titu. 8. part. 5. facit text. in l. ſi fratres. C. com. vtri: iudiciũ: de eius tamen intellectu omninò legendi ſunt Bart. Bald. & Doct. ibidem. non obſtat text. in d. l. vlt. §. vlt. C. com. de leg. quia in ea conſtitutione non fuit empta res aliena ſimpliciter, ſed res venditoris, ſubiecta tamẽ reditutioni, & fideicommiſſo, & nihilominus duo inibi ſtatuuntur ſpecialia. Primum quòd emens eam rem ſciẽter, agere poſſit ad pretium, etiam nulla apposita ſtipulatione. Secũdum ꝙ etiam ſi apponatur promiſſio, & ſtipulatio euictionis non poſſit emptor re euicta agere de euictione: niſi ad pretium tantum: quemadmodum Doct. in eod. §. vlt. tradiderunt. Item non obeſt text. in d. l. emptorem. §. vlt. nam ibi emptor nõ habuit malam fidem, nec ſciebam rei alienæ, etiam ſi conſenſerit legi dictę à venditore, qui ita conuentionem inierit, vt de euictione minimè teneretur. atque ita hanc quæſtionem definiunt Doct. ibi Bald. & alij in l. ſi familiæ. col. 2. C. famil. herciſc.

Deducitur tandem ex Gregoriana conſtitutione primus caſus quo non tenetur venditor de euictione: ſcilicet cum emptor litem ſibi moram eidem venditori, vt eum defenderet, minimè denunciauerit. idem probatur in l. 1. C. de peri. & com. rei vend. l. emptor. C. de euictio. Regia l. 36. titu. 5. part. 5. quæ quidem cõcluſio aliquot habet interpretationes, quarum præcipuas breuitor attingam.

Primò ſanè hoc procedit, & obtinet, etiã ſi venditor ſciuerit, litẽ fuiſſe motam emptori ſuper re vendita: nam adhuc, vt ipſe teneatur de euictione, erit neceſſaria denunciatio. Etenim cum
3 denunciatio exigatur † ſolum ad ſcientiam ſimplicem: non eſt ea neceſſaria, nec oportet; vt ſcienti fiat. reg. cum qui certus. de reg. iur. at vbi denunciatio requiritur: non ad ſimplicem ſcientiã, ſed vt ſciens aliquid faciat, tunc ſemper neceſſarium eſt, ꝙ etiã ſcienti denunciatio fiat. l. denunciaſſe. §. q. d ergo. ff. de adulte. qua rõne Bart. ibi in ſpecie euictionis hanc opinionem tenet. idem Bart. in l. non ſolùm. §. morte. nu. 52. ff. de nou. oper. nunc. Abb. & alij in d. c. vlt. quorum ſententiam ſequuntur dicentes eam eſſe cõem Fel. in c. cum M. nu. 65. Ripa nu. 166. de conſt. Dec. cõſ. 74. col. 2. Ant. Burgen in d. c. vlt. col. 3. & nouiores in d. §. morte.

Secundò non ſufficit denunciatio ſimplex: imò & ea fieri debet cum proteſtatione, & requiſitione venditori præmiſſa, vt litis motæ adſiſtat, cauſamque defendat. text. optimus in d. c. vlt. & in d. l. 1. C. de peri. & comm. rei vend. gl. vlt. in cle. cauſam. de elect. & ibi Abb. Bart. in d. §. morte. nu. 51. & ibi Rom. nu. 11. idem Bart. in d. l. denunciaſſe. §. 1. notat Alc. in l. deteſtatio. col. 13. ff. de verb. ſign. & eſt communis opinio ſecundum Fel. in d. c. cùm M. nu. 64. & ibi Ripam nu. 165. Ant. Rub. in d. §. morte. num. 677. & Burgen. in d. c. vlt. col. 3. quæ probatur expreſſim alia & ſequenti huius quæſtionis interpretatione.

Tertiò adhuc non ſufficit ſcientia venditoris imò nec denunciatio ſimplex nec ſolennis cum requiſitione, ſed requiritur ꝙ ea denunciatio fiat venditori cum ipſius libelli, & citationis teſtimonio, vt ipſe venditor ex publica fide inſtruatur ad eius defenſionem. hoc deducitur à glo. in d. cle. cauſam. de elect. quam ſequuntur inibi Cardin. & Doct. Felin. in ca. cùm contingat. de reſcrip. concluſione. 6. Barto. in dicto §. morte. num. 48. & ibi Alex. num. 42. & Iaſon num. 38. poſt Rom. num. 12. Felin. in dicto ca. cùm M. nume. 63. & Ripa nume. 163. ex quibus, & his, qui ab eis citantur apparet, hanc opinionem magis communem eſſe, & ideo ſeruandam fore in praxi: tametſi Imo. in d. cap. vltim. & ibi Barb. quos quidam alij ſequuntur, cõtenderint, nõ eſſe præci-

sè necessariam etiam simplicem denunciationem quoties ipse venditor sciuerit litem motam fuisse emptori. quod sensit Accursius in dicta l. emptor. C. de euictioni. quo in loco Doc. priorem sententiam sequuntur. Ego vero etiam si tertiã hanc conclusionem veram esse contendam: non tñ omninò admitto secundam interpretationem: imò censeo sufficere solennem denunciationem ab emptore cum publico proposite actionis testimonio factam venditori, etiam si expressim is requisitus non fuerit, vt emptorem defendat, ꝙ tenent Bald. & Saly. in l. 1. C. de peri. & com. rei vend. Iaſ. in d. §. morte. num. 39. & ibi Alex. num. 45. Ant. Burgen. in d. c. vlt. num. 4.

Quartò illud maximè controuersum est, an prædicta denũciatio sit necessaria cum emptor aut minor est, aut Ecclesia. Nã in minore constat, eam necessariam non esse: imò satis esse, vt
4 venditor teneatur de † de euictione, quòd ipse venditor sciat litem minori moram fuisse, cùm minor absque interpellatione cõstituat debitorem in mora. tex. in l. in minorum. C. in qb. casibus in integ. non est rest. necess. idem in Ecclesia dicendum esse quibusdam placuit ex eo, ꝙ minor, & Ecclesia æquiparentur à iure. cap. 1. cap. auditis. & ibi glo. verb. minoris. de in integ. rest. gl. in l. respublica. verb. solet. & ibi Bart. C. ex qui. cauſ. maior. idem constat authoritate gloſ. in §. ex maleficijs. verb. in iudicium de actioni. quam sequuntur ibi Iaſ. num. 31. & Gomez. nume. 49. post Nicola. Neapolita. quæst. 17. Ioann. Fabrum, & Aug. Aret. ibi. & Rom. sing. 116. ex ea adnotantes, fauore Ecclesiæ, sicut & minorum constitui debitorem in mora absque interpellatione. idem tenent Imo. in cap. breui. de iureiur. Alex. in l. quod te mihi. col. 3. ff. si cert. pet. num. 8. Mathesila. notab. 44. Bald. in l. 1. C. de peric. & commo. rei vend. Purpur. in d. l. quod te mihi. nu. 95. Rom. in d. §. morte, num. 10. & ibi Rubeus num. 701. Roman. in l. si ex legati cauſa. num. 9. ff. de verb. oblig. & ibi Aretin. num. 6. Didacus à Segura. num. 189. Bald. in Auth. hoc amplius 3. col. C. de fideicom. num. 16. & ibi Iaſ. col. 5. atque ita in hac specie de euictione tenent, Ecclesiam posse agere aduersus venditorem, qui sciuit litem motam fuisse, si res euicta fuerit; etiam absque vlla denunciatione, Bald in d. l. 1. C. de peri. & commo. rei vend. Rom. num. 10. & Rubeus num. 711. in d. §. morte. quorum opinio palam probatur ex d. glo. in §. ex maleficijs, quæ communi omnium consensu recepta videtur. Sed contrariam sententiam in hac proposita quæstione probarunt Barb. & Anto. Burgen. in d. c. vlt. de emptio. num. 6. qui præsertim conantur euertere conclusionem, quam deduximus à glo. in d. §. ex maleficiis. Primò per text. in cap. breui. de iureiur. qui instituat, necessariam fore interpellationem, vt Ecclesiæ debitor constituatur in mora. Secundò adducitur text. in cap. potuit. de locat. vbi præmittitur, non potuisset constitui in mora Ecclesiæ emphyteutam sine interpellatione, nisi contractus, & pensionis solutio diem certum cõstitutum haberet. Deinde & tertio Ant. Burgensis censet gloſ. in d. §. ex maleficijs. veram esse quo ad ea quæ in testamentis Ecclesiæ relinquuntur: hocque probat authoritate Bald. in l. 1. C. de sacrosan. Eccles. in repe. num. 47. & Felin. in cap. licet Hely. de Simo. num. 4. Quæ quidem minimè obstante communi omniũ sententiæ. Nam licet Romanus Pontifex in d. c. breui. ex facto, ꝙ ita contigit, meminerit interpellationis: non ex hoc censet, eam fuisse necessariam: imò etiam absque interpellatione saltem ratione iuramenti, foret debitor in specie illius text. constitutus in mora, secundum Ioann. And. Abb. Imo. & alios ibi: quoties ex tacita lege conuentionis, & eius natura compertum esset debitori, Ecclesiam eius auxilio, ꝙ is præstare promiserit, indigere. quem intellectum ad illum text. etiam probauerunt Iaſ. l. quod te mihi. nu. 22. & ibi Purpur. nu. 97. ff. si cert. pet. Aret. in d. l. si ex legati cauſa. nu. 6. idem conſ. 150. col. 4. & in l. ita stipulatus. colu. 3. ff. de verb. oblig. & est communis opinio secundum Dec. in
5 d. l. quod te. nu: 11. atque ita iuxta præmissam interpretationem illa decisio non oberit priori sententiæ.

Multò minus præiudicat text. in d. cap. potuit ex quo solùm colligitur, emphyteutam Ecclesiæ non aliter in mora constitui, quàm si per biennium cessauerit à solutione pensionis. Nec tamen ex hoc necessariò infertur: nunquam Ecclesiæ debitores in mora constitui nisi per interpellationem, aut per lapsum diei: hoc etenim non sequitur ex primo. Nam requiritur biennij trãscursus, quia is dies ad pœnam commissi, quæ legalis est, à lege fuit constitutus. Vnde liberum erit non obstante ea decisione, tractare, an non apposito die, committatur mora irregularis absque interpellatione in Ecclesiæ fauorem: sicut item committitur in fauorem minorum. Item alia ratione non oberit text. in d. cap. potuit, quia in eo agitur de committenda pœna in Ecclesiæ commodum, non de committenda mora quo ad soluendum Ecclesiæ interesse. Siquidem Ecclesiæ benignitate quadam satis est, quòd exigat id, cuius interest: pœnam autem non ita faciliter debet obtinere, nec petere. capit. suam. de pœnis. tradidi ipse libro secundo harum resolutionum cap. 7. nume. 1. Et probatur in eodem cap. potuit. vbi datur locus purgationi moræ, etiam si dies, & pœna apposita fuerint contractui. idque obtinet ea ratione, quòd tractetur de pœna in fauorem Ecclesiæ à priuatis exigenda: cùm Ecclesia benignitate vti debeat: itaque asserunt eum text. intelligendum esse, vt in Ecclesiastica emphyteusi sit speciale. Iaſ. in l. 2. C. de iure emphyt. quæst. 29. nume. 80. Ange. & Imo. in l. si insulam. ff. de verbo. obliga. vbi Ripa nume. 37. & 51. inquit, hanc opinionem communem esse. idem notat Imo. in dicto cap. potuit. Hostien. in tit. de arbitris. §. qualiter cõstituatur. versic. sed nunquid. Cùm alioqui vbicunque est dies, & pœna, etiam à lege impolita, locus non sit purgationi moræ, quemadmodum tenent Angel. Imo. Alexan. & Claud. num. 23. in dicta. l. si insulam. sensit Barto. ibidem. 4. oppo. primæ partis. vbi scribit ex l. 2. C. de iure emphy. non esse locum purgationi moræ, & tamen inibi adest contractui pœna legalis cum die in idem dato à lege, & quamuis Bald. in l. cùm allegas. 6. oppo. C. de vsur. quem defendit Gomezius in §. actionum. de actio. colum. 2. velit, esse admittendam purgationem moræ, vbi adsit dies, & pœna in contractibus bonæ fidei: censetque idem Bald. alibi omnes contractus iure Pontificio esse bonæ fidei: hocque nomine censendos fore, quia tamẽ apud me vtrumque maximam dubitationem habet: ac planè falsum sit, quod hoc in loco examinare non vacat: tradunt latè Iaſ. in l. & si post tres. colum. vlt. ff. si quis caut. idem Iason & Ripa. num. 43. in dicta. l. si insulam, post Imo. & Alexan. ibidem: mihi verior ratio decidendi ad capit. potuit. apparet ea, quam communi sententia probatam esse diximus. Regia vero l. 27. titu. 8. partita 5. etiam in emphyteusi priuata, & in foro seculari admisit, ac recepit iuris Pontificij constitutionem. addit tamen moram purgari posse intra decem dies à lapsu biennij, aut triennij, quod tempus iure communi arbitrio iudicis definiendum erat: ex gloſ. in dicto capitu. potuit. quam sequuntur ibi Abbas & alij: ac Iaſon in dicta. l. 2. quæstio. 30. Ex quibus falsum videtur, quod responderunt Bartholomæus Cœpola cautel. 208. Dec. consil. 140. colum. 3. idem conſ. 138. colum. 2. & Catellia. Cotta dictione, Emphyteuta nõ soluẽdo. existimantes, moram ab emphyteuta etiam sceleri satisfactione purgari non posse, vbi dominus statim ante purgationẽ moræ protestetur adhuc absente emphyteuta, quòd non vult, eum amplius habere emphyteusim illam: imo seipsum omninõ rem iure committi adiocare. Est etenim dura nimis hæc sententia, nec conueniens æquitati, qua hac in re iura ipsa vtuntur. Quoties autem dixi, non esse locum purgationi moræ vbi adest dies, & pœna legalis: intelligo legalem pœnam, non interesse: nam id vera pœna non est, sed propriam pœnam, quæ non sit contrahentium interesse. Fit igitur ex his, minimè suffragari Barb. nec Antonio Burgensi text. in d. c. potuit.

Vltimo parum vrget interpretatio Burgensis ad gl. in d. §. ex maleficijs, quia ea falsa est. Nam hac in re vltimæ voluntates, & testamenta paria sunt contractibus bonæ fidei. text. est in d. l. in minorum. cuius præter Doct. ibi meminere Bart. in l. si cum te. ff. de pact. col. 1. Iaſ. in d. §. actionum. nume. 5. Vnde constat opinionem Bald. in d. l. 1. C. de peri. & com. rei vendit. in fauorem Ecclesiæ admittendam esse: præsertim quòd vbi venditor scierit litem motam fuisse Ecclesiæ, eo ipso intelligit, Ecclesiam indigere eius auxilio ad defensionem litis, & ideo ex hoc venditor quodam iure speciali requisitus censetur, & vt liti adsistat tacitè interpellatus.

Quintò sufficiens est simplex scientia venditoris, vt is conueniri possit euictionis actione, si ipse venditor iuramẽto præstito contractum venditionis vinxerit, hoc etenim ratione, & vi iuramenti effectum est quod non sit necessaria denunciatio: nec
5 requiratur † interpellatio ad constituendum debitorem in mora, quod in genere tenent Ioann. Andre. & Abb. in d. capit. breui. Imo. ibidem & alij, quos citaui paulo ante in responsione ad text. in dicto capitu. breui. dum tenui, etiam absque interpellatione, illius capitis responsionem obtinere. Et in hac specie, & materia euictionis hanc opinionem probant ex dicta ratione Alex. in l. 2. §. voluntatem. col. pen. ff. fol. matrim. num. 16. Barb. in cap. vltim. de emptio. & vend. verſ. 5. & ibi Anton. Burgensi nu. 11. Claudius in d. §. morte. nu. 202. & ibi Anton. Rubeus nu. 687. Ioann. Lupi in c. per vestras de donatio. inter vir. & vxor. §. vlt. nu. 31. Purpura. in d. l. quod te mihi. nu. 92. & quamuis Alex. in d. l. quod te. num. 8. reprobet sententiam Ioan. And. & aliorum in d. cap. breui. ea tamen frequentiori omnium cõsensu recepta maximam præbet huic opinioni authoritatem, vt idem Alex. fatetur in d. §. voluntatem. Nec quicquam oberit, ꝙ iuramentum contractui appositum ipsius contractus naturam, & legem sortitur, & obtinet. l. vlt. C. de non nu. pec. l. vlt. ff. de libera. cauſ. c. quemadmodum. de iureiuran. & de natura huius contractus est, ꝙ venditori sit denuntiandũ litẽ motã fuisse emptori, vt is teneatur

teneatur de euictione, sicuti probatum est. Nam & si sciam naturale esse huic contractui, ꝙ venditor teneatur, de euictione, ꝙ tamen denuntianda sit ei scienti litis quæstio, hoc non existimo esse naturale, nec proprium huius contractus, sed gñale, & omnibus alijs conueniens ad moræ constitutionem, atq; item accidentale: nẽpè vt hoc requiratur regulariter attento rei statu, & eius qualitatibus. Etenim non opinor hanc denunciationem, quæ scienti fieri debet, esse naturalem, ꝙ colligo ex notatis per Bald. in l. 1. col. 1. C. commod. licèt interpellatio de natura eiusq; contractus sit ad constituendum in mora debitorẽ, quoties ipse debitor inscius est, atq; ignorat creditoris necessitatẽ. At iuramentum sortitur naturam contractus, cui accedit, primordialem quidem non accidentalẽ, sicuti communiter receptum est gl. in l. certi cond. in prin. ff. si cert. pet. arg. litem veniunt. §. cum prædiximus. ff. de petit. hæret. Bald. in c. vlt. col. 3. de iureiur. idem Bald. in l. vna. §. Sed si non. C. de rei vxo. act. ex quibus mihi placet, denunciationem non esse necessariam, quoties venditor sciuerit, litem motam fuisse emptori, & ipse venditor iuſo præstito: in contractu venditionis promiserit in specie se defensurum emptorẽ, si quæstio mota super re empta fuerit: sicuti præmittũt omnes, quibus hæc sententia placuit. Alioqui si venditor simpliciter iuſm præstiterit, iuraueritque in genere contractum ipsum venditionis: forsan erit necessaria denunciatio: ac tunc iurm hoc generale, cõtractus ipsius leges, & conditiones habebit, quod est maturius considerandum: siquidem Alex in d. l. ꝙ te. nu. 8. omnino reprobat eam opinionem, qua assertum est ratione iuramenti moram contrahi, & committi absque interpellatione.

Sextò: quamuis aliàs emptor iure ordinario agere non possit de
6 euictione aduersus venditorẽ, cui non denunciauerit litis † quæstionem: nihilominus eadem euictionis actio obtinebit, & poterit contra venditorem proponi, etiam non facta denũciatione, alijsque omissis solennitatibus: modò emptor ipse probet iure ab eo rem euictam fuisse: onusque suscipiat probandi iustitiã euincentis, nullumque ius habuitẽ venditorem quo posset rem illam vendere hoc probatur. in l. emptorem. in princ. ff. de actio. empt. vbi hanc sententiam tenent Fulg. & Alb. Bald. & Ang. in l. si cum quæstio. C. de euictio. Bar. Ang. & Pau. Cast. in l. atqui natura. §. cum me absente. ff. de neg. gest. Rom. & Ale. ex. num. 46. in d. §. morte Alex. conſ. 63. num. 12. lib. 6. Claud. in d. §. morte. num. 101. & ibi Rubeus num. 735. Imo. num. 27. Barb. col. 4. Ant. Burgen. num. 7. in d. cap. vlt. de emptione. Iaſ. in l. si domus. §. de euictione. ff. de leg. 1. col. 2. Felin. in c. cùm olim. nu. 11. & in cap. cùm Berthold. nu. 24. de re iudic. Math. Afflict. decis. 49. Carol. Molin. in consue. Paris. tit. 1. §. 44. col. pen. est communis opinio, sicuti apparet ex his, quos modo citaui: quibus ad stipulatur gl. in l. 2. verbo. absens. C. de contra. iud. tut. & quamuis glo. in d. l. emptorem. in princ. requirat denunciationem litis motæ, vt venditor teneatur de euictione, etiamsi emptor agnouerit bonam fidem: nec vllum ius in re vendita competierit venditori. quã quidem glo. sequuntur Bart. ibi, Alb. in d. §. cùm me absente. Ang. Aret. in §. vlt. de empt. Dec. conſ. 74. colum. 4. dicens hanc opinionem communem esse: idem fatetur Gratus conſ. 157. lib. 3. tamẽ prior sententia potior est, emptore assumente onus probandi iustitiã euincentis: posterior autem procedit cum emptor agnouit bonam fidem: eamque agnitionem allegat agens de euictione, nõ tamen probat iustitiam euincentis, vel tandem quo ad simplicem actionem de euictione obtinebit prima opinio: secunda vero quo ad duplam non enim aget emptor ad eam: nisi prius denunciauerit solenniter litem moram venditori. etiam si postea probet iustitiam euincentis. secundum Imo. in d. cap. vltim. num. 28, qui non ita indistinctè hoc tradit, sed eo casu, quo emptor non expectata sententia rem restituit agnoscens bonam fidem. text. optimus in l. habere licere. ff. de euictio. explicat Anto. Rubeus in d. §. morte. num. 736. requiritur etenim sententia, vt ad duplam agi possit. quamuis ex Imola, quidam contrarium adnotauerint. & Fulg. in l. si ideo. ff. de euictio. hanc distinctionẽ probet dicens. actionem duplam præcisè iure conditionis exigere semper denunciationem. Sic sanè iuxta priorem opinionẽ, emptor, qui sententia iudicis rem restituit, aget de euictione ad duplam quamuis non denunciauerit. item venditori, si probet ius euincentis, iustèque sententiam latam fuisse, nec venditori vllum ius in ea re cõpetere, quo fit omninò falsum esse, quod scribit Aymon conſ. 73. nume. 6. idem conſ. 179. num. 6. existimans in hac quæstione, venditorem conuentum actione euictionis ab emptore, qui allegat non fuisse necessariam interpellationem, nec denunciationem, quia venditoris non interest, cõdemnandum fore, nisi venditor ipse ostendat, & probet, quòd si fuisset interpellatus potuisset seipsum defendere: itaque onus probandi incumbit venditori secundum eum, qui ad hoc citat Imo. in cap. vlt. de empt. & vend. nu. 28. Alex. in d. §. morte. nu. 47. à quibus hoc ipsum adnotauit Ant. Burg. in d. c. vlt. nu. 6. qui eam opinionẽ op-

timè improbat: siquidem emptor ipse, qui non denũciauit, probare omnino tenetur iustitiam euincentis, etiam si vẽditor alleget, ꝙ potuisset rem defendere, si ei denunciata fuisset lis. idẽ expressim notat Carolus Molin. in d. Alex. conſ. 65. Nec Imo. aut Alex. refragantur, qui tantum constituunt differẽtiã, an emptor agnouerit bonã fidem ante sentẽtiam, vel post iudicis condẽnationẽ. Priori namq; casu etiã si denũciauerit emptor litẽ vendidori, tenebitur probare iustitiã euincentis: atsi denunciatio pẽcesserit, & sequuta fuerit sententia, non incũbet onus probationis huius emptori, ꝙ si denũciatio prærermissa fuerit, & emptor litẽ ad sententiam vsq; defenderit, tenebitur quidem vẽditor de euictione secundum Imo. si nihil allegauerit nec ostẽderit cõtra ius euincentis, ostendere aũt venditor videtur aliquid contra ius euincẽtis eo ipso, ꝙ emptor ius euincentis minimè probauerit, cùm sit iuris præsumptio in fauorem venditoris, ꝙ si ei fuisset denunciata lis, se ipsum defenderet: atque ita sunt Imolæ verba interpretanda, ꝙ manifestissimum erit si animaduertamus eundem Imolam Paulo ante palam tenuisse duo fore necessaria, vt emptor sit immunis ab onere probandi iustitiã euincentis: primum ꝙ denunciet litem venditori: secundum ꝙ ante sententiam non restituat rem venditam: imò iudiciũ ipsum expectet, quo cogatur rem petitori tradere: igitur ex Imola cõstat, incumbere emptori onus probandi iustitiam euincentis duobus casibus: primo cum ẽt denunciatione præmissa rẽ restituerit ante sñiam: secundo si & sñiam expectauerit, nec prius bonam fidem agnouerit, & tñ litem venditori non denunciauerit. eandem sententiam, quam hic probamus tenuit Ant. Rub. in d. §. morte. num. 739. licèt ipse contrariam sicut & alij ex Imola & Alex. deduxerit, & ea ratione ab eis discesserit.

Septimò dubium est, an venditore ptomittente de euictione quocunque modo res euincatur teneatur ipse venditor de euictione etiam si non fuerit facta eidem litis motæ denunciatio, &
7 profectò: apparet ita respondendum † fore, vt equidem venditor de euictione tenear, & id probatur authoritate gl. in l. cùm pœna. ff. de arbit. quo in loco Accursius scribit, promissione de euictione in hunc modũ facta, ꝙ venditor de ea teneatur quomodocunque res fuerit euicta, venditorem teneri etiam re euicta per sententiam arbitri in quem sponte cãm emptor cõpromisit: tametsi alioqui re euicta per sñiam arbitri, etiam denũciatione facta legitimè ipsi vẽditori: locus non est euictionis actioni. l. si ductum. §. si cum promiſero. ff. de euictioni. Regia l. 36. tit. 5. par. 5. eãdem sñiam Accursij sequuntur Bal. ibi Alex. in l. filius à patre. §. vlt. ff. de lib. & posth. Dec. in rub. de prob. num. 12. Aret. in l. ex duobus. col. 12. ff. de duob. reis. Alex. conſ. 4. lib. 3. Anton. Burgen. in d. c. vlt. de empt. nu. 14. Ang. Are. in §. vlt. de empt. Bal. Imo. Alex. & alij. in l. si domus. §. de euictione. ff. de leg. 1. Gozad. conſ. 1. num. 19. & conſ. 14. nu. 22. & conſ. 63 nu. 3. Tiraquell. qui alios citat lib. 1. de rect. §. vlt. in fin. nu. 97. Socin. in l. quidam relegatus. ff. de reb. dub. nu. 5. Curt. Iun. conſ. 1. nu. 2. quorum sententiam planè admitterem, vbi venditor absque denũciatione habuit scientiam motæ litis, vt tandem tunc etiam si emptor causam compromiserit: modò factum fuerit compromissum, vt arbitri secundum ius sententiam dicerent, venditor teneatur de euictione. Vnde idem esse censeo quoties emptor per sententiã iudicis victus fuerit, hos etenim duos effectus operabitur genera lis clausula, cuius meminit glo. in d. l. cùm pœna. Et præter hæc uon ita facilè tribui debet tanta vis prædictæ clausulæ, quod statim damnandus sit venditor de euictione in omnibus casibus quibus alioqui ea non apposita minimè damnaretur. Nam & hæ clausulæ, & dictiones vniuersales limitantur, & restringuntur secundum naturam actus, cui atribuuntur. l. emancipati. & ibi Barto. ff. de adopt. gloſ. in l. promittendo. verbo. conditionis. ff. de iure doti. optimè Bald. in conſil. 67. colum. 2. lib. 3. scribit & ad hæc plura Tiraquellus libr. 1. de retract. §. 1. glos. 7. nume. 26. sat etenim est his clausulis generalibus aliquem effectum tribuere: nec opportet eas ita extendere, quòd iuri, & consensui contrahentium, præiudicium fiat. Hinc infertur, etiam adiecta dicta clausula, si res fuerit euicta per sententiam arbitratorum, & amicabilium, vt aiũt. compositorum, in quos emptor cõpromisit: venditorem non posse de euictione conueniri. Item deducitur, vẽditorem itidem minimè teneri de euictione, quoties res fuerit euicta per sententiam iudicis, ipso venditore insscio, & ignorante: motam fuisse emptori litem, & controuersiam super re empta: quamuis conuentum sit in contractu venditionis, quod venditor teneatur de euictione, quocunque modo fuerit res euicta: nam ea clausula intelligenda est vbi nulla culpa emptori tribui possit euictionis sequutæ. Quod si contendat quis adhuc euictionis actioni locum in his casibus esse: saltem id obtinebit, quo ad pretium rei venditę: non quo ad duplum, nec quo ad interesse.

Octauò non est satis, ꝙ denuncietur litis quæstio ab emptore

venditori, vt is teneatur de euictione: nisi ea denunciatio facta
8 fuerit legitimo, & congruo tempore: † quo quidē adhuc ven-
ditor possit litem suscipere, & rem ipsam defendere, nempe ante litis contestationem, secundum Henric. post Spec. in d. c. vlt. col. 3. aut non nimis: iuxta sententiam text. in l. si rem. §. vlt. citatus à glo. in d. c. vlt. id est ante testium publicationem prioris instantiæ: sicuti explicat Regia. l. 32. & 36. tit. 5. part. 5. Vnde Ioann. Igneus. in l. propter veneni. §. vlt. ff. ad Syllani. num. 18. credit. esse veriorem opinionem, & tutiorem, quod ista hæc denunciatio fiat ante conclusionem in causa. Addit tamē apud iuris vtriusque interpretes magis receptum etiam in forensi examine hactenus fuisse, sufficere denunciationem istam fieri etiam post sententiam in causa appellationis: modò eo tempore integra sint iura defensionis: possitque venditor seipsum, & emptorem defendere. quemadmodum tradit gl. in l. si rem. §. quolibet. ff. de euictioni. Io. And. Host. Ant. & Imo. col. 2. in d. c. vlt.

Nonò venditor de euictione non tenetur, etiam si fuerit sib
9 † denunciata litis quæstio, si emptor litem prosequutus contumaciter abfuit tempore sententiæ. tex. in d. cap. vlt. & in l. si ideo in princ. ff. de euict. l. emptor. C. de od. titu. modo sententia lata fuerit contra emptorem propter eius cōtumaciam, & ex causa ipsius absentiæ: quo ab eisdem legibus, & decisionibus attenta earum ratione deducitur, & probatur. in l. 36. titu. 5. part. 5. quo fit, vt si emptor dum casu discutitur fuerit præsens in iudicio, defensionesq; diligenter allegauerit, ac iuxta proprias vires litem fuerit prosequutus ad conclusionem vsq; ipsius causæ, licet tēpore sententiæ absens fuerit, & contumax: nihilominus erit locus actioni euictionis contra venditorem, qa & si emptor præsens foret. parum eius præsentia efficeret eo tempore, quo nihil ab eo in examine causæ omissum fuit, q; eius cōmodo, & vtilitati crederet. Sic deniq; censent Bart. in l. si superatus. ff. de pignorib. nu. 1. Saly. in l. 1. C. de peri. & commo. rei vend. in fin. idem Saly. in l. emptor. C. de euictio. pen. col. Bal. in l. si ideo ff. de euict. Abb. in c. in causis. col. vlt. & in c. pen. nu. 10. de re iud. Fel. in cap. cùm Berthold. nu. 23. de re iud. qui hoc ipsum intelligit verum esse, nisi emptor ita fuisset verus contumax. vt propter eius contumaciam appellatio admittenda non sit iuxta resolutionē glo. & Doct. in cle. vnica, de dolo, & cont. tenetur quidem emptor condemnatus ab ea sententia appellare: quoties venditor tempore sententiæ absit à iudicio, & ipsa sententia est manifestè, aut euidenter apparet iniqua: quasi secus sit in dubio: dum ambiguum est, sit ne sententia iusta, an iniqua: etenim eo casu appellare non tenetur emptor: licèt venditor absit, q; communi sententia receptum est: ex glo. vlt. Bart. & alijs in §. Caia. & tamen si appellauerit, tenetur appellationem ipsam prosequi secundum gl. intelligentem Iurisconsulti responsum in l. Herennius. §. Caia. verb. venditore. de euictio. Saly. in l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mand. Imo. in d. c. vlt. col. 4. Bart. in l. pp veneni. §. vlt. ff. ad Syllan. Sed & si frequentiori Doctorum suffragio ita probatum, & obtentum sit ego arbitror, emptorem condemnatum ad rei venditæ restitutionem debere omnino appellare, etiā eo casu quo dubium sit de iustitia sententiæ, quia licet præsumendum sit pro sententia iudicis, ea tñ præsumptio coram iudice appellationis admittit probationem in contrarium, qua ratione, si venditor tempore sententiæ præsens non sit in iudicio, tenebitur emptor appellare. hoc probatur in d. §. Caia. vbi hoc expressim tenet Bal. cui adstipulatur Regia. l. 36. tit. 5. part. 5. q̄ opinionē existimo tutiorem, & veriorem esse, atq; in foro admittendam fore. Imò etiam si ex actis processus apparet sententiam iudicis: equam, & iustam esse, adhuc consisterem, & debere fieri censeo, q̄ ipse emptor appellet absente à iudicio venditore: forsan etenim in causa appellationis probabitur iustitia venditoris ex his testibus, & instrumentis, quæ non fuere producta, vel non potuere produci iudicio coram iudice prioris instantiæ. l. per hāc. C. de tempo. appellatio. c. cùm Io. de fid. instrum. q̄ si iudex sententiam iniquam pronunciauerit per eius imprudentiam aut iniuriam, & iniquitatē: tunc procul dubio appellare debet emptor etiam præsente venditore. alioqui ea sententia emptori, nō venditori imputatur: sicut gl. & Bal. in d. §. Caia. existimarunt.

Decimò: quamuis emptor litem denunciauerit vēditori: age-
10 re non poterit de euictione recuicta per imputandum, † errorē, aut iniquitatem iudicis, probat tex. in l. si per imprudētiam. ff. de euictionib. & in d. c. vlt. cuius constitutionis ea est ratio, q̄ imprudentia, & iniuria iudicis, casus fortuiti censentur. c. vnico. de noua forma fidelit. ibi, iniustè, vel fortuito casu. At fortuiti casus contingentes post contractum venditionis emptori non venditori nocent. l. 1. C. de pericul. & comm. rei venditæ §. cùm autē. Inst. de emptio. Ex quo primò infertur, nihil referre, ne interesse, q̄ in hac controuersia emptori mora lata fuerit sententia per imprudentiam, errorem, aut iniuriam iudicis cōtra ipsum emptorem, an contra venditorem, qui litem suscepit simul cum emptore probat text. in l. 2. §. solet. ff. de hæred. vel actio. vend. vers. sin autem. notat in hac specie Ioann. Igneus in d. l. propter veneni. §. vlt. nu. 2. & 4. quo quidem casu emptore absente appellare tenebitur venditor, ex quo litem suscepit. Secundò hinc deducitur, lata sententia iniquè per imprudentiam, aut iniuriā iudicis, adhuc venditorem teneri de euictione, si eius culpa sententia lata fuerit in euincentis fauorem, quia probationes, & iura, quæ venditor ad defensionem habebat, noluit vel omisit exhibere, & in iudicio producere. gl. in l. exceptionem. ff. de fideiussori. quam Doctores communiter approbant, secundum Ioan. Igne. in d. §. vlt. num. 24. Sed in hac specie non dicitur sententia iniqua: imò potius erit iustissima, quippe quæ lata fuerit iuxta allegata, & probata, q̄p Bar. admonet in d. l. exceptione. Diximus, & nos in huius operis lib. 1. cap. 1. quia ratione aptius est huius illationis exemplum: cùm iudex sententiam iniquam tulerit ob inimicitiam venditoris, & vt ei inimico noceret, & ideo hæc iniuria non imputatur, nec nocet emptori: sicuti post alios tenet Imo. in d. c. vlt. col. 4. argumento text. in l. necessariò. ff. de peri. & commo. rei vend. & l. si merces. §. culpæ. ff. locat. atque eorum, quæ tradit Bart. in l. stipulatio ista. in princip. ff. de verb. oblig. Hoc tamen admittendum erit, si inimicitia orta fuerit ante contractam venditionem: etenim inimicitia post contractum contingens, & eueniens venditori non nocet: nec ei imputanda est iniuria, quæ emptori fiat ab eius inimico: quēmadmodum notant hac in quæstione Saly. in l. vltim. C. de actio. empti. Romanus, & Alexan. in dicta. l. Stipulatio ista. in princip. Caro. Ruinus consil. 59. num. 14. libr. 4. optimus text. in l: Lucius. ff. de euictioni. Tertiò apparet. venditorem ab euictione liberum esse re euicta per impudentiam, errorem, aut iniuriam iudicis: etiam si sententia lata fuerit absque vlla emptoris culpa, etiam si emptor in causæ, & iuris defensionibus omnium fuerit diligentissimus: etenim adhuc euincitur res vendita casu fortuito, & ideo emptori non venditori imputatur. glo. Barto. & Doctores in d. l. exceptione. Imo. Panor. & alij in dicto cap. vltim. vbi Anton. Burgen. num. 14. post Imo. colum. 4. fatetur hanc sententiam communem esse contra gl. in dicta. l. si per imprudentiam. Alia quidem circa interpretationem text. in d. capit. vltim. & præsertim circa euictionem rei venditæ, quæ fiat iure retractus, legito inibi Burgensem vlt. notabili. & Andream Tiraquell. libr. 1. de retract. §. 1. glo. 9. num. 34. & §. vltim. in fin. num. 97. & ibid. quæst. 6. & §. 12. glo. 1. num. 6.

Ex capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Res specialiter obligata sufficiens præsumitur ad debiti satisfactionem.*
2 *Prior creditor habens specialem, & generalem hypothecam, non potest in præiudicium posterioris creditoris vti generali hypotheca nisi prius fiat excussio in speciali.*
3 *Dotalis hypotheca non est admittenda: nisi præmissa excussione, quam induxit text. in Auth. hoc si debitor. De pignoribus.*
4 *Creditor, cui per sententiam iudicis est addicta, res vt eam obtineat iure hypothecæ, & pignoris, poterit iterum petere eiusdem rei iudicialem subhastationem.*

De creditore habente specialem simul & generalem hypothecam.

CAPVT XVIII.

PRior creditor, & si pluribus vtroque iure priuilegij munitus sit aduersus posteriores creditores: si tamen habeat specialem aliqua in re hypothecam, & item generalem in omnibus debitoris bonis: non poterit impedire posterioris creditoris hypothecam quo ad alias res debitoris, præter illam specialem nec poterit aduersus posteriorem creditorem hypothecaria agere: nisi prius constet rem illam speciali hypotheca sibi obligatam non sufficere ad prioris debiti solutionem: quemadmodū sancitum est in l. 2. de pign. quem tex. dicit non esse alibi Bal. in c. 2. de offi. leg. & Cremensis in sing. 53. Quæ quidem cōstitutio solet in praxim adeo frequenter incidere, vt non immeritò hoc in loco exponenda sit aliquot explicitis interpretationibus.

Primò constat in hac specie, rem specialiter obligatam præ-
1 sumi sufficientem ad satisfaciendum priori creditori: † nisi contrarium ab eo probatum fuerit: sicuti scribit glo. in d. l. 2. verbo. redigere. q̄ sequuntur Saly. ibi. 1. oppositi. Ias. in prin. Inst. de actionib. nu. 94. Pau. Paris. consil. 50. nu. 28. lib. 1. & Ant. Fanens. 5. part. de pignorib. memb. 2. ad finem. Ripa in l. priuilegia. numē. 22. ff. de priuileg. creditor.

Secundò

Secundò ad eiusdem constitutionis intellectum obseruandum erit parum, aut nihil referre, sit ne traditum pignus, vel nō, priori, aut posteriori creditori: vtroque etenim casu obtinet, &
2 admittenda est ea decisio secundum glo. in dicta. l. 2. † in fine. quam omnes interpretes inibi expressim, vel tacitè probant, & idem suadet ratio, quæ Cæsarem ipsum legislatorem mouit, vt statueret, non fore admittendum priorem creditorem habentem generalem, & specialem hypothecam aduersus posteriorem creditorem, nec impedire eiusdem posterioris creditoris hypothecariam actionem, nisi prius constet, rem priori creditori speciali signo, & nomine obligatam non sufficere ad prioris debiti satisfactionem hoc enim ea ratione constitutum est, quod specialis hypothecæ prosequutio prætermitti non debeat in præiudicium secundi creditoris, & idem erit siue debitor ipse, siue extraneus, siue prior, aut posterior creditor res generaliter priori hypothecæ obligatas possideat: cum eadem sit vbique ratio. licet Fulg. in d. l. 2. teneat, non esse locum illi decisioni priore creditore possidente.

Tertiò eadem constitutio procedit, & obtinet, etiam quando posterior creditor habet generalem tantum hypothecam: nedum specialem & generalem simul, nec specialem tantum. Eadem est enim ratio vtrobique: cùm ipsa lex nolit priorem creditorem habentem specialem hypothecam, ex qua valeat sibi satisfieri, posse vti generali hypotheca in præiudicium secundi creditoris: ergo siue secundus creditor habeat generalem, siue specialem in ea re, à qua petit, & conatur excludere primū creditorem, iure obtinebit, quod notant Barto. in 2. col. in d. l. 2. Salycet. in l. qui generaliter. ff. qui potior. in pigno, habean. Pau. Parisius in d. consil. 50. num. 34. Anton. Fanen. in d. tract. 8. parte. membro 1. num. 21. versic. temperando. Ripa in dicta. l. priuilegia. num. 21. tametsi glos. in dicta. l. 2. versic. accepisti. Bald. & Salycet. ibi. Socin. in consil. 198. colum. 2. & vlt. libro 2. senserint dictam. l. 2. tantum obtinere, vbi secundus creditor haberet hypothecam specialem in ea re, ad quam agit, vel quam defendere vult à priori creditore.

Quarto adnotandum erit eandem Cæsaris responsionem procedere, siue prior creditor habeat primo specialem hypothecam, & postea generalem: siue primo loco generalē, & postea specialem: etenim nihil interest quo ad veram dictam. l. 2. rationem hic scripturæ, & verborum ordo, cum ex eo non mutetur ipsa rei substantia: atque eam. l. interpretantur Saly. & Fulg. ibi. Anton. Fanensis in d. tract. 5. parte membro 2. nu. 51. & Parisien. in d. consil. 59. numero 38. & Ripa dicta. l. priuilegia. nume. 21 quamuis Petrus à Bellapertica & Alberic. in dicta l. 2. eam decisionem tantùm admittendam esse censeant: cùm primo scripta fuerit specialis hypotheca, & postmodū generalis, quasi hæc secunda sit apposita tunc in subsidium primæ, & sic hypothecæ specialis. Vnde secundum eos non idem erit quoties hypotheca generalis præmittitur, & specialis subsequitur, quod profectò parum refert.

Quintò animaduertendum est dictā. l. secundam admittendam esse, quoties prior creditor cum posteriori contendit ratione hypothecæ: quasi secus sit, vbi prior creditor agit cōtra possessorem, & extraneum, & possessor velit eum excludere ab actione hypothecaria, ex eo, q̄ non egerit prius ad rem specialiter sibi obligatam, quæ debiti satisfactioni erat sufficiens: nam in hac specie priori creditori non obstat possessoris extranei, qui creditor nō est, nec ius pignoris habet, exceptionis obiectio. Erenim d. l. 2. statuta est in fauorem posteriorum creditorum, & ideo minimè prodest extraneo possessori. atque ita tenuerunt Doct. communiter in d. l. 2. Socin. d. consil. 198. & consil. 75. lib. 4. Pau. Paris. consil. 59. num. 29. Ant. de Fano de pign. 5. par. membro: 2. nu. 51. & part. 8. membro 1. nu. 21.

Sextò à proximo intellectu deducitur, posse creditorē agere hypothecaria actione aduersus debilorem ipsum, vel aliquem ex eius hæredibus possidentem quamlibet rem ex his, quę in generalem hypothecam veniunt: minimè prius petita, nec discussa eare, quæ specialiter ei fuerat obligata. ac tandem poterit creditor eam actionem in iudicium deducere ad rem sub generali hypotheca comprehensam aduersus eius possessorem in solidum. l. creditoris. ff. de distra. pign. notat in hac specie hunc sextum intellectum Carolus Molin. in cōsuet. Paris. tit. 1. §. 11. n. 13.

Septimò constat eandem constitutionem tunc procedere: cum prior creditor habeat hypothecam specialem, & generalem. Quòd si his habuerit generalem tantùm hypothecā: quam & posterior habeat, prior tamen sit ita amplior posteriori, vt res quasdam contineat, quæ vel quia iam tempore posterioris hypothecæ, pētrimonium debitoris exierant, vel alia causa, non fuerint sub posteriori hypotheca comprehensæ, nequaquam prior creditor poterit à posteriori repelli ex eo, quòd prius non egerit ad res illas, quæ priori, non posteriori hypothecæ sub-
3 mittuntur: etiam si ex eis esset facilis debitæ pecuniæ satisfactio. si quidem non obstante hac exceptione liberum erit priori creditori agere hypothecaria ratione cuiuslibet rei, quæ in priorē, & posteriorem hypothecam venerit, quod visum est Philippo Corneo consil. 247. lib. 1. col. pen. cui subscribit Anto. Fanensis d. membro 2. part. 5. nu. 51. qua in re oportet iterum longius repetere veram rationem decidendi, quæ aptari valeat dictæ. l. 2. Non enim ea constitutio tationem habet ex eo, quòd generalis hypotheca videatur constituta in subsidium specialis: nam si ea ratio obtineret, omninò deficerent quartus, quintus, & sextus intellectus. Imò quod in dicta. l. 2. sancitum est ex eo procedit, quod in damnum, & præiudicium secundo creditoris non est ommittenda prioris creditoris specialis hypotheca cum generali concurrens. Beneficium enim istud conceditur à lege secundo creditori, vt possit primum excludere ab actione hypothecaria virture generalis hypothecæ propositā: non discussa prius speciali, quam etiam habebat hypotheca. Sic sanè omnibus creditoribus consultum esse vult lex æquissima. Præterea, si prior generalis hypotheca tantùm in subsidium foret constituta: tunc sufficiente speciali ad debiti satisfactionem, haberet, secundus creditor solus generalem in alijs rebus, nec diceretur in ea potior. l. qui generaliter. ff. qui potior. in pignor. habeāt. Item & pro Cornei responso adest ratio satis vrgens: siquidem prior creditor habens tantùm generalem hypothecam, quæ plures comprehenderit, posset agere ad rem specialiter obligatam secundo creditori, & tamen præter illam rem alias habet sibi obligatas. ita tandem adnotauit Salycet. in dicta. l. 2. in princip. & idem sensere cæteri Doct. ibi. nam & creditor, qui generalem tantùm hypothecam habet, liberè potest agere actione hypothecaria aduersus quamlibet rem debitoris sibi obligatam: penes quemcunque ea sit, & id quidem in solidum admittitur. l. l. Moschis. ff. de iure fisci. dicta l. creditoris. ff. de distract. pigno. quarum ipse memini hoc lib. c. 7. nu. 7.

Octauò in controuersiam deduci solet, sitne locus dictæ. l. 2.
3 quando prior creditor hypothecam habet ex causa † dotis? & sanè videtur, eam decisionem in hoc casu non fore admittendam: imò vxorem posse agere hypothecaria pro dote, omissa speciali hypotheca, aduersus res comprehensas sub generali, etiam si posterioribus creditoribus fuerint iure pignoris, & hypothecæ obligatæ: Nam & in hac dotali hypotheca non est necessaria excussio, quæ ali qui requiritur authoritate text. in Authen. hoc si debitor. C. de pignoribus. sicuti tenuerunt Bald. Nouellus in tracta. de dote, octaua parte priuileg. vlt. & Rom. in l. si constante. in princip. ff. sol. matrim. super tertia parte Bartol. 2. quæst. secundum quos hypotheca dotalis omninò admittitur, etiam si nulla fiat discussio in ipso principali debitore, q̄ maximè conducit ad hanc quæstionē, quam modò tractamus. Sed nihilominus tenendum est d. l. secundam. etiam procedere vbi prior creditor hypothecam habeat ex dotali causa, secundum Bald. ibi Romanum consil. 187. Ripam in d. l. priuilegia. nu. 19. & Aymonem cōs. 7. nu. 15. & probatur, ac deducitur à vera ratione illius constitutionis. Præsertim q̄ dotalis hypotheca non habet hac in re priuilegium aliquod: & ideò iure communi est cēsenda. Etenim Romani, & Nouelli sentētia, quamuis maximis rationibus in disputationis examine defendi posset, tandem falsa est & corrupit: cum & discussio. requisita in d. Auth. hoc si debitor. necessaria omninò sit & in hypotheca dotali secūdum gl. in l. vbi adhuc. verb. qui potiora iura. C. de iure dot. & ibi Cyn. 11. q. ac Bal. & alij præsertim Saly. q. 12. Bart. & Alex. in d. l. si constante, 2. quæst. 3. part. quam sententiam communem esse fatentur Ias. in d. l. si constante. nu. 21. & 28. Ioan. Crotus ibi. prima, & secunda lect. super eadem. quæst. Bart. Ioann. Lupi in cap. per vestras. §. 34. Ant. Fanensis in tracta, de pignorib. 8. parte. membro 1. num. 13. qui eam diligenter examinat. Nec obstat ratio, quam in contrarium fortissimam esse censet Ias. in d. l. si constante. ex Saly. in l. vlt. 4. notabil. C. de iure dotium. nam ad eā respondebitur ex his, quæ tradidere Deci. in consil. 5. & consil. 301. Ripa. in l. 1. ff. sol. matr. nume. 14. & 15. Ant. Fanensis in d. 1. memb. num. 23. & 24. Sic sanè constat, priorem creditorem habentem hypothecam generalem, & specialem ex causa dotis repelli posse à posteriori habente generalem, nisi prius facta fuerit excussio in re specialiter iure pignoris obligata. atque ita memoria teneo in lite satis controuersa propter magnitudinem rerum, de quibus agebatur, in hoc Regio Prætorio concordi iudicium suffragio semel, & iterum pronunciatum fuisse. Imò licèt Ioannes Lupi in dicto. §. 34. dubitet an iure pontificio admittenda fit Bartol. opinio: cuius modò mentionem fecimus, an potius ob æquitatem locus sit Romani, & Nouelli sententiæ, mihi profectò videtur adhuc in foro Ecclesiastico, & iure Canonico idem quod iure Cæsareo seruandum fore: cum nulla hac in re inter vtrunque ius constituitur differentia.

Nonò est præterea obseruandum eandem. l. 2. constitutionem procedere, etiam si prior creditor in re specialiter obligata, tantum habeat specialem hypothecam in alijs verò rebus generalem: adhuc etenim prius est excussio præmittēda in re specialiter obligata, quàm agere possit ad rem generali obligatione comprehensam, in præiudicium posteriorum creditorum. Siquidem satis est ad rationem d.l. quòd prior creditor è re specialiter obligata possit consequi debitæ pecuniæ satisfactionē. quam interpretationem ego deduco à Saly. ibidem in vltimis verbis contra Petr. & Alb. in ea. l. 2. Soc. cons. 75. lib. 4. ad finem. & Ant. Fanensem d. membro 2. nu. 51. quorum sententia mihi non placet. Decimò fortassis locus non erit d. l. 3. quoties hypotheca in hunc modum concepta sit, quòd specialis non deroget generali, nec generalis speciali. Hæc etenim clausula hunc intellectum admittit, vt specialis hypotheca non impediat aliquo modo vsum generalis, ac si ea minimè fuisset adiecta. Hoc ipsum est, quod multis, ni fallor, malè conceptis verbis explicare voluit Barth. Chassanæus in Cathalogo glori. mundi. 12. par. cō-
« siderat. 99. col. 10. * Adhuc tamen hic intellectus mihi valde du-
« bius est: atque ideo difficilimè causa interpretationem in praxi
« admittere. *

Verùm hoc in capite de actione tractamus hypothecaria: in
4 qua iuxta vtriusque iuris regulas per sententiam iudicis† creditori res obligata tradita, vt eam obtineat iure pignoris, & hypothecæ, donec sibi debita pecunia fuerit soluta. at ipse creditor tradita sibi re: videns ꝙ iure tenetur fructus rei in sortem ipsam principalem imputare, & ea ratione cogitur particulares solutiones admittere, petit à iudice, vt diem constituat possessori ad pignoris solutionē, & decreto iudiciali permittat ipsius pignoris solennem venditionem si intra diem res ipsa, vel à debitore, vel ab extraneo possessore, à quo eam per sententiam habuit non fuerit solutione debiti à pignore liberata: quæritur an petitio iusta sit, & admittenda: nam quo ad exterum possessorem, à quo res actione hypothecaria euicta est, constat, eum minimè teneri ad solutionem debiti, & ideo ipse nō est in mora, quamuis pecuniam debitam vllo vnquam tempore non soluerit, nec pignus liberauerit: qua ratione cessant ea, quę à iure statuta sunt de vendendo pignore conuentionali, iudiciali, & Prætorio. de conuentionali inquam in l. 1. & 2. C. de distrac. pign. l. vlt. C. de iure domi. impetra. Bart. in l. vlt. ff. de distract. pign. optim. tex. in l. si pupillus. §. si pupillus. ff. de rebus eorum. l. 2. C. de præd. minor. de iudiciali, & prætorio in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud. vbi post alios Alex. col. 5. latius Ant. Fanensis de pignoribus, sexta parte principali. membr. 1. Sed nihilominus cùm hæc quęstio in praxim incidisset, vidi non semel eam ita definitam fuisse, vt dies certa constituta fuerit, intra quam liceat possessori, à quo res abducta fuit, solutione debitæ quantitatis pignus, & sic rem ab eo euictam liberare: hoc addito, ꝙ si intra eam diē non fuerit solutum nec liberatum pignus, tunc solenni, & iudiciali subhastatione vendatur, ad satisfactionem creditoris. ꝙ quidem pluribus probatur rationibus. Prima, nec creditor cogatur inuitus particulares solutiones recipere: quas quidem omnino recipere cogeretur computatione fructuum pignoris in ipsam sortem principalem. Et tamen iure apertissimum est, non fore creditorem cogendum particulares solutiones recipere. l. tutor. §. Lucius. ff. de vsuris. traditus per glo. Bart. Alex. & Ias. in l. quidam existimauerunt. ff. si cert. pet. nec iure probari potest, creditorem cogendum esse, pecuniam creditam ex fructibus pignoris habere, & consequi. at si non posset rem per sententiam iure pignoris traditam vendere: dubio procul cogeretur creditor fructus pignoris loco pecuniæ creditę recipere. Secunda ratio hanc sententiam omnino probat: nam iudicis pronunciatio, quæ creditori iubet rem tradi in pignus, nihil aliud agit, quam declarare, rem illam iure pignoris, & hypothecæ ad creditorem pertinere, ꝙ manifestum est, sed ius pignoris, & hypothecæ hoc habet à lege, vt vendi possit res ipsa data in pignus à creditore authoritate iudicis. l. 2. l. 3. l. creditor. hypothecas. C. de distract. pign. l. 41. titu. 13. part. 5. Igitur sicut creditor posset absque hac declaratione vendere rem sibi in pignus à debitore obligatam: ita poterit vendere rem iure pignoris ei à iudice addictam: quodcunq; id pignus sit. text. optimus hac in quæst. in l. vlt. tit. 27. part. 3. Tertiò, cùm hic creditor rem euicerit à possessore, quid obsecro iuris habet is possessor in re, vt possit impedire pignoris vēditionem? profectò nullum aliud ius habet, quam ꝙ soluendo pecuniam creditori debitam potest rem ipsam ab eo euictam repetere argum. l. 1. C. qui potior. in pign. habean. l. potior. §. vlt. ff. eod. titu. text. in specie. l. mulier. ead. rub. l. Pau. §. vlt. ff. quibus mod. pign. vel hypothe. solu. notant Bald. & Alex. in l. si res obligata. ff. de leg. 1. Ant. Fanensis de pign. 5. part. memb. 3. nu. 36. Ergo dum ipse possessor extraneus, à quo creditor rem iure pignoris euicit, non soluerit debitam pecuniam, non habebit ius impediendi pignoris venditionem: nec audiendus erit, & si aduersus creditorem petentem pignoris subhastationem obiecerit, ꝙ ex fructibus eiusdem pignoris paulatim creditam pecuniam habeat. Iudex verò in hac controuersia tempus constituet intra quod res pignori, & hypotheca data possit à creditore liberari: quoque elapso, venditio solenniter fiat, arbitrarium quidem: cùm nullibi in iure certum hac in re sit tempus definitum. l. 1. ff. de iure deliberan. & ferè in hac quæstione tradunt Doc. in l. cùm proponas. C. de bonis auto. iudic. possid. & Ant. à Fano. d. membr. 1. nu. 8. post Alex. in d. §. in venditione. col. 5.

Ex Capite Sequenti.

S V M M A R I V M.

1 *An ex titulo contractæ societatis transeat dominium absque traditione, & quid de possessione.*
2 *Quo pacto acquisita matrimonio constante acquirantur pro parte dimidia vxori quo ad dominium, & possessionem.*
3 *Intellectus Regiæ, & Taurinæ constitutionis. 53. de dote data filiæ à patre soluto matrimonio, an censeatur data de acquisitis matrimonio constante.*
4 *Decurionatus, & publica officia matrimonio constante acquisita, communicantur vxori quo ad æstimationem.*
5 *Ius patronatus ecclesiasticum matrimonio constante à marito acquisitum: communicatur vxori.*
6 *Decurionatus, & similia officia empta à patre filio imputantur in legitimam, & conferuntur quo ad æstimationem.*

Adnotantur aliqua de bonis acquisitis matrimonio constante.

CAPVT XIX.

Contracta inter duos omnium bonorum societate, absque vlla traditione, dominium omnium rerum, quæ tempore contractus erant acquisitæ, communicatur. text. in §. vlt. & l. 2. ff. pro socio. Regia. l. 46. titu. 10. part. 5. traditur frequentissimo omnium consensu. in l. traditionibus. C. de pactis. Quin & earundem rerum possessio absque traditione transfertur: sicuti censet glo. in prima opinione in d. l. 2. & inibi Ricard. Iaco. de Aren. Rainer. Bart. & Alber. idem Alb. in l. sequenti. Bald. & Fulg. in l. 1. eod. tit. quorum opinio communis est: in his tamen bonis, quæ post contractam societatem per alterum ex socijs acquirunt, nō acquiritur nec dominium, nec possessio alteri socio, tametsi lege societatis sint inter eos diuidenda. text. optimus in l. si quis societatem. ff. pro socio. quam differētiam expressim adnotauit Roder. Suarez. in l. 1. tit. de acquisitis matrimo. const. lib. 3. Fori. vers. Quæritur vlterius vtrum in meliorem. fol. 23. col. 1. & 2. Alb. in d. l. 1. §. vlt. & Fulg. ibi dum scribit: nihil esse impossibile respectu rerum præsentium, tametsi loco præsentium vitio excusoris, ac Typographi, sit absentium. idem tenet Bald. satis in specie in ead. l. 1. §. 1. ex quibus, ni fallor, ita est accipienda, sententia glo. in d. l. 2. quam & authoritas Odofredi confirmat, qui in d. l. 1. §. vltim. eadem distinctione vtitur, & his non citatis, And. Tiraq. idem tradit ita distinguens in tract. de const. 2. parte, amplia. 80. nu. 6. & 8. nam & si actus ineundæ societatis habeat vim constituti, & idem respiciat bona præsentia, & futura. l. 3. §. cùm specialiter. ff. pro socio. ita tamen est interpretandus, vt bona præsentia, & item futura nomine societatis quæsita vtrique socio quo ad dominium, & possessionem quærantur: bona verò futura quęsita nomine proprio communicanda sint: non tamen ipso iure absque traditione socio quærantur: cuius nomine non fuere titulo emptionis. aliove habita. l. si societatē vniuersorum. l. si fratres. §. socium vniuersa. ff. pro socio. cùm satis sit, actum ineundæ societatis habere vim constituti, & fictæ traditionis quo ad bona præsentia, nè dentur duæ fictiones alioqui si actus societatis vim habeat taciti, & ficti constituti, & demum bona futura quo ad eundem effectum contineat, quod est contra text. in l. 1. C. de dotis promission. vbi prohibitum est, plures in eadem re fictione constitui. Sic tandem est intelligendus text. in d. l. 2. quamuis Ioann. Lupi in rub. de donationibus inter vir. & vxo. §. 66. num. 24. & Chassanæ. 4. in consuetudi. Burgundiæ. rub. 4. §. 2. vers. sunt ergo. nu. 6. adnotauerint ex glo. in d. l. 2. etiam acquisita per alterum ex socijs post contractam societatem communia ipso iure vtrique fore quo ad dominium, & possessionem. ad idem citat dictam gl. Didacus à Segura in trac. de bonis lucr. const. matrim. nume. 44. quod quidem nec à glos.

deduci

deduci verè potest, nec iure receptum est: nisi dixeris id lege Regia probari titu. 28. l. 46. part. 3. quam adducit ad hanc quæstionem idem Ioann. Lupi. §. 65. nume. 11. ex qua nihil de possessione statuitur: licet expressim quo ad dominium probet, vtrique socio acquiri in rebus adhuc post contractam societatem per alterum proprio nomine quæsitis. Eandem verò constitutionē, & de possessione intelligit Roder. Suarez in d. l. 1. vers. Quæritur vlterius ad finē. & profectò ratione societatis ita intelligi ęquū est. Ex quibus quantum ad matrimonij societatem infertur. Pri-
2 mò, ex lege, aut consuetudine, quæ inter virum, & vxorem † cōmunia esse statuerit omnia bona, etiam quæ tempore contractus vir, & vxor obtinebant dominium, & possessionem vxori acquiri statim matrimonio contracto pro parte dimidia omnium rerum, quas maritus tempore contractus iure dominij possidebat. Secundò infertur iure Cæsareo inspecto, & stante lege, quæ acquisita matrimonio constante communia viro, & vxori, esse censeat: omnia bona, quæ nomine societatis, & sic viri & vxoris fuerint empta, aliove titulo quæsita: quo ad partē dimidiam eorum, tam iure dominij quam possessionis ad vxorem pertinere. Tertiò deducitur in eadem specie, rēm à marito constante matrimonio proprio nomine quæsitam, si leges Cęsareas, & communem resolutionem sequamur, nec quo ad dominium, nec quo ad possessionem, etiam dimidiæ partis vxori acquiri: licet inter eam & maritum res eadem sit iure communionis diuidenda, & communicanda, ꝙ expressim notat Anch. cons. 102. num. 6. incipit. Quæstio est talis. nec tamen per hoc licet marito liberè res istas matrimonio constante quæsitas alienare, sed tunc demum cùm id fecerit ex causa absque fraude, & dolo iuxta leges Regias, ac municipales, & consuetudines. quod tradit Ioann. Lupi in d. §. 66. nu. 24. & 25. l. 4. titu. 4. lib. 5. ord. Hodie. l. 5. titu. 9 lib. 5. Recopil. & l. 205. inter Styli leges, & præterea Bald. cons. 235. lib. 2. licet inibi sentiat contrarium eius, quod in hac tertia illatione asseuerauimus, & idem teneant Ioann. Lupi, Chassanæus, Didacus à Segura, & Ruder. Suarez. Quartò ex Præmissis constat, iure Regio partitarum posse defendi sententiam Bald. in d. cons. Ioann. Lupi, Chassanæi, Didaci à Segura, & Ruderici Suarez in præcitatis locis scribentium, dominium rerum à marito acquisitarum matrimonio constante in vxorem quo ad partem dimidiam transferri absque aliqua traditione. Hoc etenim ad similitudinem societatis contractæ poterit ex l. Regia. 46. adnotari. Hodie. l. 6. tit. 10. lib. 5. Recopil. quin & idem erit quantum ad possessionem: sicuti asserit Segura, & sensere Ioann. Lupi, Rodericus, & Chassanæus dum ad hanc quæstionem adduxere glo. in d. l. 2. ff. pro socio, quæ in dominio, & possessione loquitur. Nec oberit, ꝙ lege Regia. Hodie. l. 5. titu. 9. libr. 5. Recopila. maritus potest alienare absque consensu vxoris res integras, acquisitas quidem per eum matrimonio constante, quarum dimidia pars vxori competit ratione communionis. Quia hæc communio inter virum, & vxorem quo ad acquisita matrimonio constante non est propriè in actu, sed in habitu, & credito: siquidem ipse maritus solus est actu dominus propter authoritatem administrationis, & alienandi potestatem: quam habet non sanè absolutam: cùm absolutè dominus non sit sed tantùm ad onus communionis, quæ est inter ipsum, & vxorē: aut saltem ex aliqua causa, quæ præsumptionem doli & fraudis excludat: nec ea alienatio ei permittitur in vltima voluntate, sed tantùm inter viuos: vnde hæc communio, soluto matrimonio, ipso iure exit in actū, & in veram atque actualē dominij, & possessionis societatem: sicuti eleganter explicat Carolus Molinæus in consuetudinibus Parisiēsibus. § 25. col. 1. ipso verò matrimonio constante isthæc communio, quod ad dominium, & possessionem quodammodo est impropria, & impedita propter administrationem marito competentem, quæ non est prorsus libera, sed quemadmodam dictum est intra limites quosdā continetur, quos excedere. & transgredi minimè valet.

Ex his plura deduci poterunt, quæ hic libēter omittimus propter varias causarum species, & præsertim ex eo, quòd facilimum sit post hanc resolutionem rectè intellectam, & Regijs constitutionibus diligenter examinatis: multa adnotare, quæ ad praxim vtilia sint quo ad alienationem acquisitorū, matrimonio constante, marito permissam. Illud verò non est præmittendum, quòd ratione huius societatis, & oneris ad eam spectantis,
3 Taurina constitutione † statutum est, cap. 53. Hodie. l. 8. tit. 9. lib. 5. Recopilationis. Dotem à solo marito constante matrimonio promissam, aut datam filiæ, & donationem propter nuptias filio constitutam soluendas, & deducendas esse ex bonis acquisitis post contractum matrimonium, & lege Regia communibus, aut communicandis inter virum & vxorem parentes filiorum eorundem, quibus dos data fuerit. Quasi onus istud constituendi dotem, & donationem propter nuptias filijs pertineat ad onus ipsius societatis, saltem quo ad hunc effectum, vt data, vel promissa hoc titulo etiam à solo patre in dubio censeantur promissa, & data ex bonis viro, & vxori communibus, & ea ratione ex eis sint soluenda, atque deducenda. idem alia ratione probatur. Etenim onus istud constituendi dotem filiabus, & donationem propter nuptias filijs, contractum est matrimonio constante: veluti debitum quoddam æris alieni, quod satis manifestum est, & tamen debita omnia matrimonio constante contracta omninò soluenda sunt, & deducenda ex his, quæ acquisita fuere tempore ipsius societatis coniugalis: quemadmodum cautum est. l. 14. titu. 20. libr. 1. Fori. l. Stili. 207. l. 59. Taurin. Hodie. l. 8. titu. 9. lib. 5. Recopil. passimque id receptum est, & iure societatis maximam æquitatem habet: cum damna, & commoda vtrique socio communicentur. l. si non fuerit. §. Aristo. ff. pro socio. nam & apud Gallos idem moribus obtentum extat, sicuti constat ex Chassanæo in consuetudi. Burgundiæ. rub. 4. §. 9. num. 1. & sequentib. atque ita hanc rationem esse, quæ locum fecit Taurinæ constitutioni 53. Hodie d. l. 8. titu. 9. lib. 5. Recopil. asserit, & probat Ioan. Lupi in rub. de donationibus. §. 66. nu. 7.

Ex quo infertur, quid dicendum sit, vbi pater soluto iam matrimonio filiæ dotem dederit, aut promiserit: an ea data censeatur, vel promissa ex bonis acquisitis constante matrimonio inter eum, & vxorem defunctam matrem ipsius filiæ, quæ nuptui traditur? Etenim quibusdam visum est, eam dotē deducendam, & soluendam fore de bonis ipsius patris, non de bonis acquisitis matrimonio constante, ꝙ potissimè probatur ex l. vlt. C. de dotis promiss. & ex eadem Taurina constitutione, argumento sumpto à contrario sensu: dum dicit lex: durante matrimonio: quasi secus sit cùm eo soluto pater filiæ, aut filio dotem vel donationem propter nuptias dederit, aut promiserit. Etenim ea datio, aut promissio facta præsumitur de bonis ipsius patris: nō de bonis filiorum. d. l. vlt. res autem matrimonio constante acquisitæ, eo soluto statim quoad partem dimidiam inter bona filiorum, & hæredum vxoris connumerantur: atque ideo ex eis non debet censeri constituta dos. Contrarium tamen in praxi frequentiori iudicum suffragio receptum est, vt tandem si pater matrimonio soluto filio, aut filij eiusdem matrimonij donationem propter nuptias dederit, aut promiserit, dotemve constituerit: ea datio, & constitutio facta præsumatur ex bonis illo matrimonio constante quæsitis, potius quidem quam ex bonis proprijs ipsius patris. Quod probatur ab eadem ratione Regiæ constitutionis, quæ onus respexit ipsius societatis, & cōmunionis, coniugalis, processit etenim onus hoc dotem constituendi filiabus, & donationem propter nuptias filijs ab ipso matrimonio, quo constante filij fuere progeniti, quamobrem etiam si his filijs dentur donationes, & dotes matrimonio soluto: ea tamen datio quædam est solutio debiti legalis contracti quidem, matrimonio constante, & eius causa: sic sanè post huius operis primam editionem video hanc opinionem probatam fuisse à diligentissimo simul, & eruditissimo Gregorio Lopez in doctissimis ad partitarum leges commentarijs in l. 6. titu. 10. part. 5.

Cæterùm hoc in contractu sæpissimè, & illud quæritur: an decurionatus, publica munera scribæ, & tabellionis officia, empta
4 matrimonio constante à marito † sint communia lege Regia ipsi, & vxori? Et profectò videtur, non esse hæc officia vxori cōmunicanda: primo quia vxor est incapax horum munerum, nec ea potest iure obtinere, nec in his Reipublicæ seruire, quod manifestè constat: ergo horum officiorum partem habere non potest. Siquidem Regia lex, quæ in hac re statuta est, & dictat acquisita matrimonio constante communia esse viro, & vxori, intelligenda est, modo vxor capax sit acquisitionis, & rei, quæ fuerit à marito acquisita iuxta. l. primam, & ibi notata. C. de sacrosan. Eccles. Deinde & secundò eadē opinio autoritate probatur. Nam & eam expressim asserit Gul. Bened. vir non leuis authoritatis apud Gallos in his, quæ ad forenses pertinent controuersias, is inquam in cap. Raynun. de testamentis. verbo. Et vxorem nomine Adelasiam. num. 787. ita hoc probat, vt etiam asseueret nec vtilitatem, nec æstimationem horum officiorum, & munerum communicandam fore ipsi vxori, nec ea mortua eius hæredibus. idem tenet Chassanæ. in consuet. Burgun. rubr. 4. §. 2. vers. Additio ista consuetudo. num. 5. quibus suffragatur, quod hæc munera, & officia publica empta à patre cuidam ex pluribus filijs: nec cum fratribus mortuo patre communicatur: nec imputatur in legitimam, etiam quo ad æstimationem: sicuti visum est Nicolao de Vbaldis in tracta. de successione ab intesta. col. 10. & Gul. Bened in d. cap. Raynun. verbo, duas habens filias. num. 62. quia officia ista non transeunt in hæredes, nec vēdi possunt absque licentia Principis. qua ratione eorum venditio impossibilis censetur. l. apud Iulianum. §. si constat. ff. de leg. 1. Vnde deducitur, hæc publica officia empta, aut matrimonio constante acquisita per maritum, minimè fore communicanda vxori, etiam quo ad æstimationem eorum.

Ego

Ego verò contrariam sententiam censeo iure veriorem esse in hunc sensum, vt decurionatus officium, & similia, quæ fuerint per virum matrimonio constante acquisita, quantum ad eorum iustam æstimationem vxori esse communia, & pro parte dimidia eidem competere. Hoc probatur ex eo, quòd hæc officia empta sint pecunia communi viri, & vxoris, & ideo æquissimum est, ea quo ad æstimationem viro & vxori esse communia: alioqui liceret maritis mille fraudibus vti aduersus vxores ad effugiendam acquisitionem matrimonio constante communionem, quæ veteribus huius regni moribus inducta fuit, pluribusque regijs constitutionibus matura, & prætia deliberatione hactenus est stabilita. Non obstant, quæ in prioris sententiæ comprobationem adducta fuere, & adduci solent. Primum etenim nihil impedit posterioris opinionis praxim, quòd isthæc officia publica in individua sint. Nam & in individuis communio viri & vxoris locum obtinet: siquidem marito ædificante Ecclesiam matrimonio constante, & ex ea causa, aut alia acquirente
6 ius patronatus Ecclesiastici: † ius istud est etiam vxori commune: habetq; in eo vxor partem indiuisam soluto matrimonio, iusque præsentandi, & idem in eius hæredes transmittit: sicuti censet Ioann. Lupi in rub. de donationibus inter virum & vxorem. §. 61. nu. 23. Et tamen ius hoc patronatus in individuum est, text. in c. 1 de iure patronatus, vbi glo. & item glo. in c. piæ mentis. 16 quæst. 7. text. in l. quædam mulier. ff. familiæ hercisc. l. Carnelia pia. ff. de iure patronatus. Saltem quo ad substantiam: licèt quo ad præsentandi ius, & eius exercitium sit diuiduum; quemadmodum probatur in cle. plures. de iure patronatus. tradunt Bald. in c. Quanto, de iudicijs. Cardinal. in d. cle. plures. col. 3. Rochus Curt. de iure patronatus. verbo, ius, quæst. 6. Sic & in alijs individuis, quæ vendi, & æstimari possunt, vxor partem dimidiam habebit. Item non oberit, quod vxor eapax non sit huius muneris publici: id etenim procedit quo ad ipsum officiū; non quo ad eiusdem officij æstimationem. Deinde cum facilimè à Principe soleat impetrari licentia vendendi hæc publica munera: eorum venditio possibilis est censenda. q. in d. § fi constat. satis probatur: quem ipse ita intelligendum esse ostendi in Epitome desponsalib. 2. parte. c. 3. nu. 8. Multò minus nocet posteriori sententiæ, quòd vltimo loco adducebam de his officijs non imputandis in legitimam, nec conferendis, quia illud falsum est † respectu æstimationis iustæ, quæ quidem & in legitimam imputatur, & etiam confertur ex eo, quòd isthæc officia
6 soleant facili Principis licentia vendi. Vnde licet Imperator. in l. omni modo §. imputari. C. de inoffi. testam. responderit, hæc & similia publica munera, & militias in legitimam esse imputandas eo, quòd vendantur, & ea ratione sensim insinuet, munera & militias, quæ minimè vendantur, non fore in legitimam imputandas: attamen paria sunt, quod militiæ vendantur, & vendi liberè possint, & q facili licentia Principis vendi soleant. hoc sensere Bart. in l. 1. §. nec Castrense. ff. de collat. bono. Bal. & Pau. Cast. in d. §. imputari, scribentes, officia publica, & militias, quæ ex communi vsu non venduntur, nec vendi possunt sine licentia Principis, non esse imputandas, nec conferendas. Quasi hi Doctor. aliud forent responsuri de militijs, quæ facili licentia Principis vendi consueuerint, & in specie, quod publica officia, quæ vendi solent facili licentia Principis, conferenda sint, & imputanda quo ad earum æstimationem tenent Ias. in l. illud C. de collatio. num. 6. & Franciscus à Ripa in l. in quartam. ff. ad legem Falcid. num. 163. quibus tandem probatum erit æstimationem decurionatus, similiumque munerum acquisitorum matrimonio constante per maritum communicandam esse omninò vxori, quòd in hoc Regio Prætorio sententia iudicum
" quandoque obrentum fuisse certo scio. * Verum an horū munerum venditio à Principe, vel eius consensu iustè fieri possit
" dubium quibusdam, & multis, non temere, videri poterit. Nam
" authore Lampydrio Alex. Seuerus. nusquam passus est iuris, &
" gladij honores vendi: dicens, necesse esse, vt qui emit vendat. &
" Anasthasius Imperator Theodorus lector. lib. 2. histor. eccleſiā-
" stic. magistratus qui venales erant, & pretio dabantur gratis de-
" dit. D. tamen Thom. ad Brabantiæ Ducissam eam venditionem
" licitam esse censet. modo dignis, & idoneis ea venditio fiat, &
" eo pretio quo exactiones iniquæ vitentur. Probat Bald. l. Barba-
" tius col. 2. lect. 1. de offic. prætor. Benedic. in c. Raymuntius verbo
" duas habens filias. nu. 52. Soto de iust. & iure lib. 3. q. 6. art. 4. Na-
" uar. in manua. capit. 25. vers. 8. idem Nauar. in extrauag. Gregor.
" XIII. de datis & promiss. num. 43. Leges etenim huius regni de-
" priuatis tractauere, illis huiusmodi venditiones interdicentes:
" conuentia tamen cum illis agitur, ita vt id promissum censeri
" possit, modo id fiat salua semper Regiæ potestatis authoritate.
" De his tamen muneribus, & militijs agimus, quæ vel officia, vel
" ministeria publica sunt, & à Principe, vel eius authoritate confe-
" runtur, & cohærent personis his quibus dantur, & earum morte
" finiuntur, & ad ius Principis vacatione redeunt. Quę quidē vac-
" catio à Iustin. casus militiæ dicitur in nouella. 35. quæ est de ex-
" hibendis reis. §. si vero semel vers. primum namque apud Iulia-
" num nouella. 47. c. 5. & apud eundem nouella 40. cap. 4. aliàs. 97.
" quæ extat. titu. de æqual. dot. §. his consequens vers. quia vero. Sic
" planè militiæ casus dotis. Accurs. intellexerat in d. vers. ea ver-
" bo perueniente, & in d. vers. 1. verbo ex casu. Idem scripsit Alb.
" in dictiona. verbo casus, dum asserit in iure casum amissionem
" significare, idē Accursius in Auth. de non alienādis. §. quoniā ve-
" ro cognouimus versic. casus nam & ibi. Græce nouellæ verba
" τιμημάτων ἔκπτωσιν vetus interpres pretiorum casum transtulit si-
" cut & in d. versic. Quia vero quæ Græcæ τὰ κάτω γεγραμμένα scripta
" sunt. idem vetus interpres casu proueniente transtulit. Sed &
" in Auth. de Nupt. §. mitiores nouc. 22. Græcæ scripta περὶ δὲ τοῦ μὴ
" μὴν ἔκπτωσιν Latinè idem interpres reddit, quæ ab eo data sunt,
" nempe doris, aut propter nuptias donationis casum: Quo in lo-
" co rursus idem Accursius casum, amissionem interpretatur. &
" quamuis Lælius Taurelius de militijs, ex casu aliter senserit, sic
" casum militiæ intellexere Cona. lib. 4. c. 15. Lud. Charondas. lib.
" 1. verisim. cap. 14. & Ant. Augustin. in Iuliani nouellarum epithō-
" mem verbo cadere. Nam hæ militiæ ita ex eorum, qui ipsas ha-
" bent, pendere regulariter videntur, vt si casus, vel mortis, vel ali-
" cuius in fortunij accidat, qui liberam disponendi facultatem re-
" nunciatione aliove modo competentem auferat, ad Principis
" nutum redeant, & veluti caducæ censeantur: Græca siquidem
" nouella non appellauit militias quasdam ex casu, neque ex ea
" notari potest ita appellatas fuisse. Sed de militijs tractat, quid
" agendum sit quoties qui dicitur casus accidērit: vtiturq; Græ-
" cus author hoc dicendi modo quasi coacta dictionis latinæ
" mentione. Et quamuis ex Iuliani nouella. 47. cap. 5. Cuyac. in
" nouel. 35 & 53. & l. 3. §. fi quid minori. ff. de minor. existimauit
" casum militiæ dici, id quod pro militia iam caduca hæredibus
" aut filijs defuncti militis ex placito scholæ militantium, vel be-
" neficio Principis dabatur. Et hoc ipsum Petro Pytheo placuerit
" in epithome Iuliani dictione casus. Quibus suffragari videntur.
" l. vlt. C. de pign. l. omninò do. §. imputari. C. de inoffi. t. Si quis in
" sacris. C. de proximis sacrorum scriniorum lib. 12. existimo do-
" ctissimum Cuyatium non discessurum ab ea interpretatione,
" quā ex Accursio tradidimus: ex eo præsertim, quod is ipse in
" l. vlt. C. de domest. & protectoribus. pares fecerit militiæ, & doris
" casus ex Auth. de æqual. dotium vers. Quia vero. Paulo antè à
" nobis citato. Quæ verò militiæ palatinæ, aut munera, aut publi-
" ca officia potuerint olim iure Cæsareo vendi, aut pignori da-
" ri ex multis Cæsarum, & Iurisconsultorum responsis, tradi-
" dere præter ordinarios iuris interpretes latè Conan. d. capit. 15.
" charondas. num. 14. Baldui. in tract. de pign. cap. 12 & Cuyat. in
" nouellam. 53. Ex quibus multa poterit lector in huius regni pu-
" blica munera inducere.*

Ex capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Causæ meri, & mixti Imperij, an iure Pontificio possint delegari.*
2 *Intellectus cap. in Archiepiscopatu. de raptoribus.*
3 *Intellectus cap. quod sedem. de offic. ordin. & cap. aqua. de consecra. Ecclesi.*
4 *Episcopi, & vrbium prætores, vicarios constituere possunt ad ciuilia, & criminalia negotia.*
5 *Intellectus cap. vlt. de offi. ord.*
6 *Voluntaria iurisdictio, an delegari valeat.*
7 *Vicarius Episcopi, an possit conferre beneficia Ecclesiastica ex generali commissione.*
8 *Iurisdictio voluntaria, an possit extra territorium exerceri? Et inibi intellectus cap. Statutum. de præbend. in 6.*
9 *Episcopi Romæ habitantes non possunt in eadem vrbe beneficia Ecclesiastica conferre.*
10 *Delegatus ad ea, quæ Principi reseruata sunt, non potest subdelegare; & num. 5.*
11 *Delegatus legati Cardinalis á latere Romani Pontificis destinati non potest subdelegare.*

De meri & mixti Imperij, ac iurisdictionis delegatione.

CAPVT XX.

IN iurisdictionis delegandæ tractatu plura tradi solent, quæ summa contentione difficilem examinationē, ac disceptationem habent: è quibus ad quarundam decisionum faciliorem intellectum aliquot compendio quodam attingam, quæ iuris Pontificij constitutionibus maximè

1 maximè conuenire videtur, † quibus præmittendum est, quo-nammodo distinguantur ea, quæ sunt meri Imperij ab his, quę misti esse censentur, & rursus quod discrimen sit inter hæc, & ea, quæ sunt simplicis iurisdictionis: qua in re non admodum contentiosus ero, etiam si videam satis dubias, & difficiles esse Bartol. definitiones, quia hæ frequentiori interpretum calculo receptæ hactenus fuere. in l. Imperium. ff. de iurisd. omn. iudic. & in capitu. quo sedem. de offic. ordin. quo in loco Andr. Alciat. 5. nota. post alios. quorum ipse meminit Paulus à Monte Pico, & iuniores quidem præsertim Longouallius in dicta. l. Imperium. communes definitiones reprobare validis rationibus conantur: verè contendentes, merum Imperium, item mixtum, & iurisdictionem simplicem à Iurisconsulto congruè definiri in dicta. l. Imperium. cui addenda est Regia. l. 18. titu. 4. partita 3. Horum sanè controuersiam disputationem missam facimus, illud tantùm tractaturi, ad fit in hac materia inter ius Pontificum, & Cæsareum aliquod discrimen. Nam, etiam si concedamus ea, quæ sunt mixti Imperij minimè esse delegabilia, quod validissimis Iurisconsultorum authoritatibus euertere contendunt Fulgo. in l. 1. ff. de offic. eius cui est mandata iurisdict. Alcia. in dicto capit. quod sedem. nume. 69. Longuallius in dicta. l. Imperium fol. 45. §. venio ad tertium articulum. communem improbantes sententiam, qua iam diu obtentum est, non tantum ea, quæ meri sunt Imperij esse indelegabilia. dicta l. 1. in princip. l. nemo potest gladij. ff. de regulis iuris. l. solet. ff. de offi. proconsul. & lega. in quo nulla ferè est controuersia, sed & ea, quæ sunt mixti Imperij: idqxe ex eadem. l. 1. adnotatum est, & à Doctoribus ibi aduersus Fulgosium alijs rationibus, & responsis maximo conatu defensum: attamen id verum est iure Cæsareo. siquidem iure Canonico causæ meri, & mixti Imperi- delegari possunt: vnde Archiepiscopi, Episcopi, & alij iudices Ecclesiastici merum, & mixtum Imperium habentes, potuerunt illi alteri committere, & delegare: sicuti asserunt glos. in capit. in Archiepiscopatu. de raptoribus. glos. in d. capit. quod sedem. item glos. in d. capitu. peruenit. 95. distin. quarum sententiam communem esse fatentur Panor. Imola, & Alciat. nume. 76. in d. capit. quod sedem. & Iuniores in dicta. l. 1. præsertim Curtius Iunior nume. 26. Alexan. Ias. Purpura. num. 492. & Iacobus de Nigris. colum. 13. Huic opinioni primum suffragatur text. in d. capit. in Archie-
2 piscopatu. vbi inferior à Principe † & ordinarius iudex, qualis erat Rex Siciliæ, causas criminales, quæ ad merum Imperium pertinebant, omninò delegauit. Sed profectò pluribus rationibus parum vrget ille textus. Etenim quamuis Rex Siciliæ subditus sit Romano Pontifici, Clem. Pastoralis. de re iudic. Rex tamen & verus Princeps est, habens ea omnia iura, quæ Principibus iure conueniunt, & eis speciali priuilegio reseruantur, agnoscit etenim Romanum Pontificem iure feudi, & in recognitionem supremæ protestatis. ipse nihilominus omnem, & integram iurisdictionem in regno habet, & eam exercet, & exequitur: nec tenetur appellationem admittere à proprijs eius sententijs: notat Bald. in titu. quæ sint Regalia. capitu. 1. in fine. colliguntur, & alia, quæ hunc intellectum manifestissimè probant ex Mathæo Afflict. quæstio. 2. & 13. præfationis constit. Neapolitanarum. Vnde sicut ipse Siciliæ Rex potest alicui nobili merum imperium sibi competens in aliqua vrbe concedere, vt id perpetuò iure feudi habeat: ita potest, & meri Imperij ac mixti causas delegare. Deinde ea delegatio, cuius meminit ille text. fieri iure potuit: quemadmodum & inferior à Principe iudex ordinarius ex causa potest ea, quæ sunt mei, & mixti Imperij delegare. l. 1. in princip. ff. de offic. eius text. in Auth. de collatio. §. ad hæc. & in d. capitu. quod sedem. Quæ autem obsecro maior causa ad hæc deleganda esse, aut contingere potest, quàm quod Siciliæ Rex minimè valeat ipsemet ea expedire, quæ pertinent ad animaduersionem scelerum, tot negotijs alioqui ad Reipublicæ vtilitatem impeditus, & maximè, quòd in d. capitu. in Archiepiscopatu. causa illa iustissimè per Regem fuit Episcopis delegata, quia quodammodo ad religionē pertinebat, & ideo per prælatos Ecclesiasticos poterat diligentius, & vtilius examinari, & expediri. Quibus tandem fit, nullo pacto posse opinionē communem deduci ex dicta constitutione, & Romani Pontificis responso.

Secundò eidem opinioni communi adstipulatur text. in cap.
3 A qua. de consecra. Eccles. i. vel alta. qui probat, ea quæ sunt † ordinis Episcopalis delegari posse, & tamen ea grauissima sunt, & ardua, atque ad merum, vel mixtum Imperium pertinentia, & specialiter Episcopis ratione ordinis concedunt. arg. um. l. 1. in princip. ff. de offic. eius, sed & huic probationi facilimè occurritur, si interpretemur, hanc delegationem fieri posse iusta causa: nempe ipso Episcopo absente, vel impedito, quod satis expressum est in d. c. Quod sedem. sic sanè itidem respondetur. capitu. suffraganeis de electione. Forsan dices ex hac responsione con-
stare, sacros ordines, Episcoporum consecrationes à delegatis Episcopis ministratas. cùm nulla fuerit delegandi iusta causa, nullos esse, neque eum effectum, & vim habere, quàm alioqui iure diuino, & humano essent habituræ, sià proprio Episcopo ministrarentur, quod per quàmdurum est. Nam & Hostiensis, quem cæteri sequuntur in d. capit. quod sedem. in distinctè tenent, ea quæ sunt ordinis fore delegabilia, etiam si delegans nullam habeat iustam delegandi causam. At si rem istam exactè pensitemus: non oberunt hæc, quæ modò diximus, ei opinioni, qua probatur, non posse delegari, quæ sunt ordinis, nisi delegatio ex iusta causa fiat: cum & si Episcopus delegatus ea expedierit, & gesserit, eam vim ab eo gesta habebunt, quam habuissent, si absque delegatione forent expedita. Non me latet Hostiensis sententiam frequentiori Doctorum calculo receptam esse, & posse defendi etiam refragante Alciato, speciali quadam ratione: siquidem ea, quæ sunt ordinis. delegari non possunt nisi alteri Episcopo, qui & ordinis potestatem absque vlla delegatione habeat: cui solum deficit non potestas ordinis, quæ sufficiens est ad eam actionem, sed licentia, & permissio Episcopi prioris illius diœcesis, quia iuxta Canonicas sanctiones inhonestum, & illicitum censetur quempiam Episcopum exercere potestatem ordinis in ea diœcesi, quæ sibi commissa non fuerit, & in eos, qui sibi subditi non sint. Quo fit, vt in hac specie, non sit vera, nec propria ordinis delegatio. Quamobrem in his, quæ iure diuino ad solam potestatem ordinis pertinent, & si iura Canonica ex causa punierint vtentem ea potestate in aliena diœcesi, & item ipsos quibus ministratum est, vel suspensione ordinum, vel alia pœna, nihilominus, quod actum fuerit ex potestate ordinis vim omnino habet. At in his, quæ ex institutione Ecclesiæ ordinis potestate applicantur: non solùm Canones potuerunt ministros, & eos, quibus ministratum est, alia pœna punire, sed & ipsosmet actus irritos facere, & habere, quod cōstat ex his, quę doctissimus Alfonsus à Castro diligēter scripsit lib. 2. de iusta hære. punit. cap. 22. ita quidem mirum non erit, si iure Pontificio permissum sit etiam absque vllo iusto impedimento, ea quæ sunt ordinis alteri ordinis potestatem habenti delegari. tametsi videam, quod Romanus Pontifex in d. cap. quod sedem. causam iusti impedimenti exegerit ad hanc delegationem: eam verò ad honestatem quandam pertinere communis interpretatio censet.

Tertiò, adducitur in fauorem communis sententiæ text. in c. vlt. ne cleri. vel mona. in 6. ex quo apparet, inferiorem à Principe causas meri Imperij posse de legare. Sed id ex eo obtinet, q Episcopus habens merum Imperium non potest illu d exercere in causis, quæ sanguinis pœnam requirunt impedit etenim ipse ecclesiasticus ordo.

Quartò citatur pro communi text. in clem. 1. §. 1. de hæret. quo probatur, Episcopum posse causas hæresis delegare, & alteri committere. Nam, vt inibi expressum est, hæreticæ causæ inquisitores non possunt de ea cognoscere, nec eam tractare regulariter absque Episcopo, vel eius vicario, aut delegato. Igitur delegari poterit causæ hæreseos cognitio: cuiusque punitio Huic tamen authoritati respondent Felin. in d. cap. quod sedem. & alij ibidem. esse speciale in causa hæresis fauore fidei. quod & Cardin. ad notauit in d. clemen. 1. §. 1. nam quod Alciat. in d. cap. quod sedem. nume. 77. admonet dicens text. in d. §. 1. permittere cap. vacante sede, delegationem: non tamen Episcopo, qui eius vicarium generalem debet causis illis hæreseos examinandis præficere: non admodum conuenit: cum idem text. in fine mentionem faciat delegati ipsius Episcopi, & delegati capituli sede vacante.

Quintò, qui communem sententiam sequuntur, citant pro eo text. in cap. licet de off. vicar. & in cap. cùm Episcopus. de off. ordin. in 6. Quibus permissum est Episcopis per se, vel par alios iurisdictionem ciuilem, & criminalem, exercere. His tamen respondetur, id obtinere in Episcopis, qui pares censentur procōsulibus, qui olim à Senatu Romano mittebantur ad prouinciarum administrationem, & hi legatis delegabant iurisdictionem, merum, & mixtum Imperium. l. solent. ff. de offic. proconsul. quæ quidem responsio minimè congruit. cum ex dicta. l. solent. constet manifestè disparem esse delegationem factam à proconsule eius legato ab ea, quæ per Episcopos, fit, iuxta text. in d. capit. cùm legatus proconsulis ex vi delegationis non posset causas meri Imperij definire per sententiam: tametsi eas posset examinare. dicta. l. solent. in princip. ideo verior est responsio, quod text. in d. capit. licet obtineat in officialibus, qui ab Episcopis constituuntur, & his vicarij appellantur. Nam & isti quadam conscientia, & permissione iuris exercent mandatam sibi à prælatis iurisdictionem, & ideo Episcopis tacitè permissum censetur iure canonico hos vicarios constituere, atque eis iurisdictionem demandare, vt eorum locum teneant, vicesque gerant:

qua

qua ratione dicuntur vicarij iudices ordinari, & ordinariam habent iurisdictionem,glo.in cap.2.de offic.vicarij lib. 6. & in c. Romana.in princip.verb.generaliter. de appellat.in 6. & in cap. perlectis.21.distin.Felin.in rub.de offic.delegat.num.4. Alex.nu. 17.Iaſ.num.2.in rub. ff. de offic. eius, cui eſt mand. iuriſd. Math. Afflict.in conſt.Neapolit.libr. 1.rub.59.num. 12.Panor. in capit. decernimus.num.12.de iudic. & idem in cap. ſi quis contra clericum. nume. 35. de foro competen. in repeti. quorum opinio communis eſt, & profecto iure probatur quicquid in contrarium ſcribat Alciat.in rub.de offic. ordin. 5. iudicium ſpecie. ſiquidem ſatis erit, vt vicarij habeant iurisdictionem ordinariã, quod generaliter,tacito conſenſu Principis,legis, aut Reipublicæ ab Epiſcopis conſtituantur, vt eorum vice, & loco iuriſdictionem generaliter exerceant. Qua ratione idem erit dicendum in iudicibus ſecularibus, qui apud Hiſpanos à rectoribus ciuitatum delegantur, & eorum locum tenentes appellantur. tur.Nam & hi ordinariam habent iurisdictionem, & eam exercent conſenſu Principis,licèt ab ipſis rectoribus, non á Principe nominentur, habent etenim rectores ciuitatum apud nos ius. iſtud conſtituendi vicarios, etiam abſque vllo impedimento. Atque ita hos habere ordinariam iurisdictionem etiam iure ciuili aſſerit Paul.Caſt.in rub. ff. de offic. aſſ.& Curt. Iunior in rub. ff. de offic. eius. nume. 19.contra Alex.inibi,qui voluit vicarios iſtos iure ciuili non habere ordinariam iurisdictionem.Hi tandem probatio communis ſententiæ refellitur, & ea ratione verior eſt opinio quorundam iuris vtriuſque interpretum, qui exiſtimarunt, nullam eſſe differentiam inter ius canonicum, & ciuile in delegatione meri, & mixti Imperij: imo probatiſſimi iuris eſſe,ita iure canonico ea, quæ ſunt meri, & mixti Imperij eſſe indelegabilia,beut iure ciuili.quam ſententiam aduerſus cõmunem tenuerunt Imo.Felin.& Alciat.num.76.in d.cap.quod ſedem Anania in d.capit.in Archiepiſcopatu.Deci.in 1. colum. 6.& ibi Iacob.de Nigris colum.13.ii.de offic.eius cui eſt manda. iuriſdictio.ſenſit Inno.cap. ſuper quæſtionum. de offic. de egat. colum. 3. communis tamen ſententia adeo obtinuit, vt difficilimum ſit eam in praxi refelli.

In hac verò diſputatione adhuc communi ſententię adſtipulatur text.in capit.vltim.de offic.ordin.in hæc verba.His, quibus ex officio in certis caſibus cõpetit illos abſoluere, qui pro violenta manuum iniectione inciddunt † in canonem ſententiæ promulgatæ, licet alijs huiuſmodi abſolutionem committere, cùm viderint expedire.Qua quidem conſtitutione probatur, ea quæ iure ſpeciali magiſtratibus conceduntur à lege, vel reſcripto Principum delegari poſſe. Et tamen hæc iure ciuili ſunt indelegabilia.text.in dicta.l.1.ff.de offic.eius, cui eſt mand. iuriſd. à qua & illud deducitur, meri, & mixti Imperij cauſas non poſſe delegari. Igitur conſtat ex his maximam differentiam conſtitui inter ius canonicum, & ciuile in harum cauſarum delegatione: idem manifeſtius apparet,ſi præmittamus iure Pontificio latam eſſe excommunicationis ſententiam,cuius abſolutio Romano Pontifici tantum competit, in eos, qui manus inicerint violentas in clericos.cap.ſi quis ſuadente.17. quæſt.4. Quæ tamen abſolutio ſpeciali quodam iure quandoque Epiſcopis committitur.capit.mulieres.cap.de monialibus.cap.peruenit.cap.quod de his.eap..vlt. de ſenten. excom. Quod ſi probauerimus communem ſententiam:facilis erit interpretatio d.text.in cap. vltim.de offic.ordin.cùm iure Pontificio merum,& mixtum Imperium delegabilia ſint.At ſi nullam in hoc differentiam inter ius canonicum,& ciuile admiſerimus,ſupereſt adhuc difficultas: cur ea, quæ ſpeciali quodam iure, & nominatim lege, vel canone alicui tribuuntur,poſſint delegari,& alteri committi,contra Iuriſconſulti reſponſum in d.l.1. in princip. Et ſimul elegantem iuris Pontificij conſtitutionem ab alijs obiectionibus tutemur, aduerſus eam item opponitur text.in capit.vltim. §.vltim. de offi. delega.quo palam probatur,poteſtatem abſoluẽdi, vel excommunicandi alicui datam, ab eo alteri delegari non poſſe. idem inſtituit ille text.de poteſtate prædicandi, diſpenſandi cum irregularibus, iniungendi pœnitentias, hæc etenim demandari alteri non poſſunt,vnde Doct.in l.Imperium. ff. de iuriſd.omn.iudic. ex eo capite adnotarunt, voluntariam iuriſdictionem non poſſe delegari.glo.in l.ab ea parte.ff.de probat. Felin. in d. capit. quod ſedem.num.2.Bald.in l.3.nume.6. C. quando prouo. non eſt neceſſa. Deinde & tertiò obſtat prædictæ conſtitutioni,quód habens ſpecialem commiſſionem à Principe ad expediendum aliquid, quod ſit Principi reſeruatum, non poteſt id alteri delegare ſecundum Bald.in cap.vltim. de offic.delega. ex eo, quòd negotium graue, & arduũ ſit, & ad id videatur electa induſtria delegati.idem notant.Barba.col.3.in d.cap.vlt.de offic. ord. Fel. in d.cap.quod ſedes.colum.2. poſt Ant.& Imo. ibi.Alex.in l.1. ff.de offic.eius.nume.6.& ibi Iaſ.num. 28. quam opinionem ſequuntur aſſerentes,eam eſſe communem Lancelo. Dec. col.2. & Iacob.de Nigris colum. 15.in ead. l. 1. vnde habens poteſtatem legitimandi,creandi tabelliones,& diſpenſandi, nõ poteſt ſi delegatus ſit, & ex commiſſione Principis eam poteſtatem habeat,delegare.Et tamen in cap.vlt. habens poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione, cuius abſolutio Papæ reſeruatur, optimè poterit eam alteri delegare. Quibus tandem effectum eſt,vt difficilis ſit interpretatio illius reſponſi.Et ſanè Bald. in d. cap.vlt.ſcribit eum text. procedere non in iurisdictione delegata, ſed in ordinaria competenti alicui ex priuilegio ſpeciali: nã hæc delegari poterit:ſicut & ea,quæ iure ordinario, & communi data eſt.ſequitur eandem Baldi adnotationem Iaſ. in l. à Diuo Pio.colum.1.ff.de re iudic.idem in là iudice.in princip.C.de iud. Ego verò non inficior,iurisdictionem ordinariam alicui datam priuilegio ſpeciali,delegari poſſe,ſicuti & ea delegatur, quæ abſque priuilegio iure communi ad aliquem pertineat. ambiguo tamen,quæ ſit ratio cur in d.cap. vlt. ea quæ iure ſpeciali, & nominatim ordinario iudici lege, vel Canone tribuuntur, delegari poſſint,Iuriſconſulto refragante.in dicta.l.1.ideo dici poteſt,delegationem, cuius Romanus Pontifex meminerit in d. cap.vlt. factam fuiſſe tantum quo ad quendam actum, & nudum miniſterium,nempe ſimplicem abſolutionem.Quod quidem nudum miniſterium abſolutionis Epiſcopus quoties viderit id expedire,delegare,& committere poterit:quemadmodum deducitur ex ratione text in cap.ſuper quæſtionum. §. nos autem. de offic. delega. atque ita iuxta hanc interpretationem nihil in ea conſtitutione deciſum eſt, quod Iuriſconſulto. in dicta. l. 1. refragetur.

Secundò, illud fortaſſis non incongruè Pontificiæ reſponſioni aptabitur, quod ea delegatio iure permiſſa fuerit in fauorem animę,& eius vtilitatem:ne periclitetur excommunicatione ligata vnde ad faciliorem huius ſeruitutis libertatẽ, erit item liberum Prælatis abſolutionem hanc alteri committere. ſic etenim reſponderunt Lancelot Deci.colum.2. & Curt. Iunior nu. 80.in dicta.l.1.ff.de offic.eius.Et præterea ius hoc abſoluendi excommunicatos propter clericorum percuſſionem, ego cenſeo Epiſcopis competere, & aliis Prælatis iure officij ordinario, & ita iure magiſtratus eo ipſo,quòd quis Epiſcopus, aut Prælatus ſit. Nam & ſi hnius excommunicationis abſolutio ſit Romano Pontifici reſeruata propter grauem iniuriam clericorũ ordini illatam: nihilominus iure Pontificio ſtatuti ſunt quidam caſus,in quibus iuſtiſſimis rationibus ad Reipublicæ vtilitatem, Epiſcopis,& alijs Prælatis ratione officij ordinarij, non quidem ſpecialiter ob negotij pondus, imò quia tunc non ita conuenit criminis punitionem augeri, & extolli, permiſſum eſt, q Chriſtianus abſolutionem ab hac excommunicatione miniſtrent. Erenim quod Iuriſconſultus ſcribit. in d.l.1.tunc obtinet, cùm propter cauſarum pondus,& grauitatem ſpecialiter lege, Senatuſconſulto, aut decreto Principis negotia magiſtratibus committuntur, quæ alioqui non ſuberant eorum cognitioni, nec examini.Et ideo cauſæ meri Imperij,atque item mixti,propter earum pondus ſpecialiter committuntur iudicibus, nec ab eis delegari poſſunt, quæ quidem ratio ſatis aliena eſt à reſponſo Romani Pontificis.in d cap. vlt. cùm inibi negotij qualitas efficiat facilem iuris Canonici commiſſionem, qua Prælati in abſoluendis excommunicatis vtãtur, & eiuſdem abſolutionis delegationem:quoties id viſum Prælatis æquum fuerit.Ex quibus mihi libuit aliquot inſerre ad intellectum dicti capituli vltimi.

Primùm,deducitur eius conciliatio cum cap. vlt.§.vlt.de offi. delegat.ſiquidem text.ille procedit in eo, qui habet poteſtatem abſoluendi ex commiſſione Romani Pontificis,ex commiſſione,inquam, nudi miniſterij:is etenim delegare nudum illud miniſterium,à quo delectus fuit per Papam,minimè poteſt. At in d.cap.vlt. de offic. ordin. poteſtas abſoluendi competit ex officio ratione dignitatis, ſiue illi dignitati hoc tributum ſit iure cõmuni, ſiue priuilegio. vnde ſubinfertur, poteſtatem exercendi nudum miniſterium ex officio, aut dignitate adhuc iure priuilegij alicui competentem,delegari poſſe, quod adnotauerunt gl. Ioann. Andre. Imo. Panor.& alij in d.cap. vlt.de offic. ordin. Fel. in d.cap.vlt.de offic.delegat. Secundò deducitur, poteſtatem abſoluendi, & ſic nudum hoc miniſterium competentem alicui ex ſimplici delegatione, alteri mandari non poſſe. text. in d. §. vlt. Deinde & tertiò, apparet iudicem delegatum, cui nõ nudum miniſterium, ſed & iurisdictio commiſſa fuerit, poſſe abſolutionem ab excommunicatione alteri delegare. glo. omnium conſenſu recepta in d.c.vlt.de offic.ordin.quam ſententiam admittunt Doct.in d.§.vlt.de offic.delegat.

Secundò infertur,iurisdictionem voluntariam competentem alicui ex commiſſione legis,Senatuſconſulti,aut Canonicis, delegari poſſe,quod in d. cap. vlt. ſatis probatur, quando hæc voluntaria iurisdictio non † ſit tanti momenti, quin per alium expedire valeat.idem colligitur ex l. apud proconſulem. ff. de manumiſ.

numiſ.vindicta.quam ad hoc citat Bald.in l.2.ff.de offic. procõſ. & leg.facit ad hæc text.in cap.2.& 3.de offic.Archipreſ. & in ca. 1.§.vlt.de temporib.ordin.in 6.quibus probatur iurisdictionem voluntariam alicui lege datam poſſe alteri committi. Quod ſi voluntaria iurisdictio à Principe data ſit per reſcriptum, eã alteri per delegatum committi non poterit.text. in d.cap.vlt.§.vlt. cùm delegatus ad nudum tantum miniſterium, non poſſit id alteri demandare. atque ita difficultatem iſtam componit, & explicat Longuallius.in d.l.Imperium.fol. 36. Nec quicquam oberit, quòd voluntaria iurisdictio iure ſpeciali, & priuilegio quodam detur à iure alicui ratione dignitatis,aut officij.Etenim ex eo,quod ea poteſtas,dignitati,vel officio perpetuò datur,iam ordinaria potius dicenda eſt,quàm delegata. Et ideo poteſtatis ordinariæ iura haber,& ſequitur:iuxta notata per Abb. Cardin. & Felin.in cap.licet.de offic.ordin.Barto.Alex. & Iaſ. in l.3.ff.de offic.eius cui eſt mand. iur. Ergo iurisdictio voluntaria competens alicui,ſiue ſpeciali iure,ſiue priuilegio:modò ratione officij, aut dignitatis perpetuò à Canone,vel lege data ſit, delegari poterit:niſi ea iurisdictio magni ſit momenti. Nam ea ratione obtentum eſt, Epiſcopum non poſſe poteſtatem conferendi beneficia committere alteri,quàm eius vicario generali. glo. vlt.in c.ſtatutum.de præbend.in 6.& in ca.deliberatione. verb. cuicũq; de.offic.delega.eo.lib.Oldrad.conſ.77.Cardin. in cap. cùm dilectus.2.col.de conſuetud.Abb.in cap.conſtitutus.num.5.& in ca. vlt.nume.6.de conceſſ.præbend.Rota Antiqua. 288. & 327. Io. de Selua in tract.de benef.2.part.quæſt.21.Eſt communis ſententia Doct.in d.cap.ſtatutum & in cap. deliberatione. quod ſatis iuſtè obtinuit ex eo, quòd collatio beneficiorum maximi ſit momenti,& requirat ſedulam,ac diligentiſſimam prælatorum examinationem,& curam,eandem ſententiam aſſerit gl.quam ibi Dom.& Franc.ſequuntur in cap.vlt.de offi.vicarij. quo in loco Romanus Pontifex perpendens rem hanc ſeriam eſſe ſta-
7 tuit, † collationem beneficiorum minimè cenſeri commiſſam ab Epiſcopo, vicario, quem generalem conſtituit, niſi expreſ, ſim eius delegatio, & commiſſio fiat.ſic nec eidem vicario vi, & ratione generalis commiſſionis non cenſetur data poteſtas inquirendi, corrigendi, aut puniendi ſubditorum exceſſus, nec priuandi quemquam Eccleſiaſtico beneficio,officio, aut adminiſtratione.cap.licet.de offic.vicar.eo.lib.Hæc ſiquidem grauiora ſunt,& maiora,quàm,vt in generalem delegationẽ veniant. Eſt igitur neceſſaria ſpecialis commiſſio collationis Eccleſiaſticorum beneficiorum, nec continetur ſub generali delegatione, quæ per Epiſcopum ſit vicario totius diœceſis. Huic verò ſententiæ non obſtat text. in cap. ex frequentibus. de inſtitut. Quia licèt ibi expreſſum ſit,vicarium generalem poſſe beneficia Eccleſiaſtica conferre: habet tamen ea conſtitutio varias interpretationes,vt demum vicarius conferre poſſit beneficia, non quidem ex generali commiſſione exercendi iurisdictionem, ſed vi, & ratione ſpecialis delegationis, ſecundum Dinum in reg. 1.de reg.iur.in 6 num.14.quam interpretationem & Panor. ſenſit.in d.cap.ex frequentibus. Qui tamen ſubiungit aliam quam Imo. & Doct.probarunt,aſſeuerantes illum text.tractare non de libera collatione beneficiorum,ſed de inſtitutione,quæ ſit ad patronorum præſentationem: quam vicarius generalis abſque ſpeciali commiſſione miniſtrare,& impartiri poterit, quod etiam tenuerunt glo.in d.c.ex frequentibus.verb.officialium. Roman. ſingu.601.glo. in c. vlt.de offic. vicarij in 6. inibi communi omnium ſuffragio recepta.idem glo. in cap. cum in illis. §. cùm autem.de præbend.in 6.Selua de beneficio. 2. parte. quæſt. 14.eandem opinionem ſequuntur dicentes eam communem eſſe Rochus Curti.in tractat.de iure patro.verb.competens. quæſt.31.& Lamberti.2.lib.de iure patrona.3.parte.quæſt.1.artic.5. idẽ eam tenet d.2.part.quæſt.4. Quin & tertiò poterit intelligi text.in d.c. ex frequentibus.de inſtitutione, quæ non confert titulum beneficij,ſed habenti iam illum, vel vicario dat authoritatem adminiſtrandi animarum curam,iuxta text.in cap.1.de capell.mona. in 6.nam vicarius Epiſcopi generalis abſque ſpeciali commiſſione poteſt habenti beneficium, vel eius vicario authoritatem hanc exercendi animarum curam impartiri, ſecundum Imo. & communem in d.cap frequentibus. præcedens vero intellectus adſumi poteſt à text. in cap.1.de inſtit.lib.6.vbi conſtat,vacante ſede Epiſcopali tranſire in capitulum, & collegium Canonicorum ius inſtituendi præſentatos à patronis: quamuis non poſſit capitulum vacante ſede beneficia libera collatione conferre.

Obiter verò ex his, quæ diximus de iurisdictione voluntaria competenti alicui iure ſpeciali, vel priuilegio:ratione tamen perpetuæ dignitatis,vel officij, quibus perpetuò ius hoc ſpeciali-
8 ter tributum ſit à lege,vel canone, colligitur quid dicendum ſit de iurisdictione † voluntaria competenti ex priuilegio, an ea poſſit extra territorium.l.2.ff.de offic.proconſ. glo. & Docto.in capit.nouit.de offic.leg.& in cap. pen.eod.titu. Hoſtien. & alij in cap.quia diuerſitatem.de conceſſ.præben.& in cap.poſt electio nem:eod.titu.Bald.& Alberic. in l. emancipari. ff. de adoption. glo.& ibi poſt alios Iaſ.in l.vlt. ff. de iuriſd. omn. iudic. vbi Hippolyt.num.7.& Dec.col.1.teſtantur, hanc ſententiam communem eſſe.vnde apparet, Epiſcopum poſſe beneficia eccleſiaſtica conferre exiſtens in aliena diœceſi glo.in d.cap.nouit. Ioann. de Selua latè in tract.de benef.3.part.quæſt.40. & 63. Fatentur omnes,qui præcedentem concluſionem probarunt, & Io. Crottus in c.vlt.conſt. in 6. Imò & ipſius Epiſcopi vicarius habens poteſtatem conferendi beneficia, poteſt ea conferre extra propriam diœceſim: ſicuti notant glo. in cap. ſtatutum. verb. per ſe ipſos. de præben.in 6.Rota Antiquior.de offic.vicar.5.Dom.in ca.vlt. & in cap.licet de offic.vicar.in 6.glo.in pragmatic. ſanct. titu. de collatio.§. & quia verb.vicario. Rebuffus in tract.nominationũ. quæſt.14.col.3.Ant.Corſet.in tract.de excell. Regis. quæſtio.80. Nicola.Boerius in deciſ.39.vbi ſcribit,ita ſententia iudiciali obtentum fuiſſe,rametſi contrarium tenuerint Bald. in d. l. 2. ff.de offic.proconſ.Barb.in d.cap.nouit.num.17. & Franc. in cap. vlt. de offic.vicar.in 6.quorum opinio ex eo corruit,quòd cùm hęc iurisdictio voluntaria ſit,& poſſit extra territorium exerceri: nulla poteſt congrua ratio conſtitui, nec dari quo minus eiuſdem vſus vicario Epiſcopi etiam extra territorium ſit licitus. Illud tamen eſt adnotatione dignum, quòd ſi Epiſcopus beneficium vacans alicui: contulerit eo die extra diœceſim, quo eius vicarius alteri intra territorium contulit: præferendus erit habens titulum à prælato, etiam ſi vicarius ſpeciale mandatum habeat ad conferendum beneficium: ſecundum Calderin. conſ. 2. de offi. vicarij & Cæſarem Lamberti. de iure patro. 2.libr.3.partita quæſt.2.artic 3.Ex quibus & illud conſtat, an hæc voluntaria iurisdictio.quæ in conferendis beneficiis exercetur, poſſit per Epiſcopos, & prælatos intra curiam Romanam ad vſum, & praxim deduci: ita quidem, vt inibi commorantes valeant beneficia,quorum collatio eis competit, conferre? Et ſanè poſſe id fieri probatur ex communi omnium ſententia,qua obtentum eſt,
9 iurisdictionem voluntariam exerceri poſſe extra territorium: atque ita in ſpecie,prælatos quibus competit beneficiorum collatio,poſſe beneficia conferre exiſtentes in Romana curia, tenent Franciſcus Paulnus in tract.de poteſta.c. ſede vacan. quæſt. 1.2.part.col.3.Præpoſit.in cap.qui in aliquo.col. vlt. 51. diſtinct. Hierony.Paul.in pract.cancellar.fol.48. Rebuffus in tract. nomnar.quæſt.14.num.28.Lud.Gomez in reg. de non iudican. inxta formam ſuppli.quæſt.3.Probus in d.cap. ſtatutum. num.9.receptum tamen eſt ſecundum eoſdem in praxi, quo d Epiſcopi nõ poſſint beneficia conferre eriam quæ vacauerint extra curam, dum ipſi præſente Summo Pontifice curiæ adſint: imò oportet eos ad hũc collationis actum curiam exire. idem aſſerit Aeneas de Falconibus in tracta.reſeruatio,quæſt.4. Principali. quæſt.10. quo in loco citat deciſionem Rotæ in Antiquis. 573. quam & Paulnus adduxerat, quæ præmittit iure ipſo ſeclusa praxi, hanc voluntariam iurisdictionem poſſe exerceri in ipſa curia Romana præſente inibi Summo Pontifice. Dubitat tamen ipſe Aeneas exiſtimans iurisdictionem voluntariam minimè poſſe exerceri in curia præſente ipſo Principe,ex l.2. ff.de offic. proconſ. omnes, inquit Iuriſconſultus, proconſules ſtatim quam vrbem egreſſi fuerint, habent iurisdictionem non tamen contentioſam, ſed voluntariam. igitur intra vrbem nec voluntariam habent. Potuiſſet vrgentius adduci text.in l.vlt.ff. eod. titu. vbi Proconſul.vrbem ingreſſus depoſuit Imperium. Cuius loci authoritate Fulg. & Coralius ibi adnotarunt Epiſcopos Romã ingreſſos nec Sacerdoria conferre poſſe.ad idem facit text. in c. niſi de offi leg.& in l.4.§ ſi tam vicinum.ff.de damno infect:quo ſit ipſum Romanæ curiæ ſtylum non omninò aduerſari his,quę iure communi ſtatuta ſunt.illud profectò minimè poteſt negari,Epiſcopos, Archiepiſcopos, alioſq; Prælatos Romanam curiam habitantes,nequaquam poſſe admittere reſignationes ſimplices,nec permutationes beneficiorum Eccleſiaſticorum, quæ ſunt propria cuiuſque diœceſis: cum ex hoc in curia Romana vacare dicantur, & eorum collatio palam ad Summum Pontificem pertineat.cap. 2. de præben. in 6.Abb. eadem radice deducitur,quòd Alb.ſcripſit in l.emancipati. ff. de adoptio. aſſeuerans, Epiſcopum in aliena diœceſi poſſe ſubditis conferre primam ordinis Eccleſiaſtici tonſuram. cui acceſſit Rebuffus in d. tract.nominatio.quæſt.14.num.29.Nam idem Alb.in l.vlt. ff.de iuriſd.omn.iud.& Pan.in cap.ea tnarum num.11.de authorit. & vſu palli. expreſſim tenuerunt Epiſcopum non poſſe in aliena diœceſi ordines conferre,etiam proprijs ſubditis. Et enim prior Alb,ſententia obtinet in primæ collatione tonſuræ: poſterior vero in miniſterio Sacrorum ordinum, quæ conferuntur ab Epiſcopis celebrantibus diuina officia induris veſtibus Pontificalibus: ſiquidem quamuis Epiſcopus in aliena diœceſi iure valeat Sacra Miſſarum ſolennia veſtibus Pontificijs celebrare gl.

in

in clem.vlt.verb.etiam celebrare. & ibi Card. de priuileg. Abb. in cap.1.col.2.vt lit.pend.idem in cap.antiqua.in fin. de priuileg. Hostien.in cap. vlt.de.aut. & vsu paltij.glo. in pragmat. sanctione.titu.de spectaculis in Ecclesia non edendis.verb. benedicunt. nequaquam tamen poterit simul & vestibus Pontificijs celebrare, & sacros ordines etiam subditis conferre absque diœcesani licentia,sicuti visum est glo.in d.clem.vlt. Ant. & Panor. in ex tuarum.nu.11,& in d.c.vlt.de aut.& vsu pallij.

Cæterum, vt quæstionem propositam absoluamus, quibusdam placet prænotatam conclusionem veram esse in voluntaria iurisdictione competenti iure communi, & ordinario.& secus esse in voluntaria iurisdictione, quæ quidem competat iure speciali, vel priuilegio, vt tandem hac nemo vti valeat extra territorium secundum Rom.in fin.g.48.& Curt. Iunior in dicta.l.vlt.col.1.ff.de iur.omn.iud. quam sententiam Rom. adnotauit ex cap.statutum.de præb.in 6.quo decisum est, Ecclesiastica beneficia,quæ Romani Pontificis collationi ex eo, quod in curia vacauerant, reseruata sunt posse post mensem à die vacationis numerandum, si à Romano Pontifice collata non fuerint, per Episcopos ipsos intra propriam diœcesim habitantes, non extra conferri. Mihi verò vt plurima egregiè placent,quæ Ludo. Rom. vir quidem non vulgaris eruditionis in illo singularium conclusionum opere adnotauit:ita sanè visum est quandoque eundem authorem aliqua Iurisconsultis. & Romanis Pontificibus, dum nimis properè festinaret imposuisse, quæ omninò aliena sunt à legislatorum iudicio,& sensu: atq; ita in presentiarum ei contigisse suspicor: quippe qui censeam eius adnotationem minimè probari in d.cap.statutum. & deinde falsum fore, quod palam erit,si obseruemus,Episcopum iure ordinario collatorem esse omnium beneficiorum, quæ sint propriæ diœcesis.glo.& omnes in cap.quanquam.verb.secus.de elect.in 6. traditur in c.cùm venerabilis. de excep.l.1.titu.16.part.1.Selua docet latè 2.part.de benef.quæst.1.& quæst.22.optimus text.in cap. nouit.& cap.quanto.de his, quæ fiunt à Prælat. Hæc verò ordinaria Episcoporum potestas per reseruationes Romanorum Pontificum,vel Canonum tollitur,& interim dum viget earum vis suspenditur: sicuti iure manifestum est. Quibus adamussim consideratis apparet in d. cap. statutum:non probari Romani conclusionem. Quia in ea constitutione statutum est, beneficia vacantia in curia post mensem conferri posse à Prælatis in propria quidem diœcesi,non aliena: non ea ratione, quòd iurisdictio voluntaria in hac specie competat iure speciali, & priuilegio, sed ad euitandas fraudes quibus Prælati vtebantur, constituentes procuratores,qui statim elapso mense in curia,vel loco proximo eidem beneficia conferrent,& Romanorum Pontificum coliationes præuenirent: quemadmodum glo.communiter recepta in d.cap.statutum verb. per ipsos. euidenter adnotauit.Et præterea licet in specie.d. ca. statutum. collatio beneficiorum competeret Prælatis iure speciali, & priuilegio; potius foret priuilegium id extendendum,quam restringendum: quippe quod Episcopis iure eis antiquitus competenti donaret. glos. in d.c.statutum.verb.numerãdum. Præsertim quòd vt tertiam rationem constituamus, non competit eo casu Episcopis collatio beneficiorum iure speciali, nec priuilegio, sed iure communi, & ordinario cessante, & extincta reseruatione per lapsum mensis:vt in eo capite apertissimè probatur. Quarto idem text. iuxta communem interpretationem probat contrariam conclusionem: siquidem secundum omnes speciale inibi statuitur in beneficijs vacantibus in Curia, quòd ea non possit Episcopis conferre extra propriam diœcesim: consequitur ergo in aliis casibus ius commune permittere Episcopis collationem beneficiorum intra alienam diœcesim: modò ea ad ipsos pertineat. Deinde & quinto,si Romani opinio vera esset: Archidiaconi, Abbates, & simile Prælati non possent conferre beneficia extra territorium: cùm eis competat collatio iure speciali, quod falsum,& absurdum est: præsertim quod hi territorium nõ habeant.Vltimo, Romani sententia maximè falsa foret in casu, quo Episcopis, & dignitatibus iure communi competeret collatio beneficiorum ratione priuilegij dati ab ipsomet iure perpetuò ipsi dignitati, quia tunc ea collatio iam ordinaria est, & ratione dignitatis, vel officij competit. Quamobrem id habet peculiare,vt omninò minimè sequatur conditionem eius iurisdictionis,quæ speciali hominis priuilegio personæ datur,quod in d.cap.vlt,de offi.ord.probatur.

Tertiò,principaliter apparet ex hac resolutione, Baldi sentẽ-
10 tiam, qua probare conati sumus habentem potestatem † delegatam à principe ad exercendum ea, quæ principi specialiter sunt reseruata, nequaquam eam alteri posse committere, procedere in eo,aui hæc potestas à principe data sit:nam is eam alteri delegare nequit,etiam quo ad quandum, & certam specialem subdelegationem,secundum omnes, tametsi Dec. in cap.3. cõi.3.de officidelegat. Præposit.in cap.per venerabilem, qui filij sint legit.§.quod autem.col.37.& Mart.Laud.in repe.l.primæ.ff. de offic.eius est mandata iurisd.assecurent,subdelegationem in hac specie fieri posse ad certam legitimationem, vel dispẽsationem: licèt generalis subdelegatio fieri non possit. At si ex officio, aut dignitate habeat quis ius exercendi ea, quæ principi sunt premo iure sunt reseruata: quamuis id contigerit causa priuilegij dati eidem dignitati:tunc existimo eam potestatem delegari optimo iure posse.Et id deducitur à decisione.text. in d. cap. vlt. de offic. ordin. cùm ista potestas iam ordinaria sit ex eo, quòd ratione dignitatis competat perpetua ipsi, qui eam dignitatem obtinuit,eiusque in eadem legitimis successoribus: atque ita est intelligenda responsio text.in d.c.vlt.

Superest modò & hoc in loco, cùm de delegatione causarum tractemus, duo componere Romanorem Pontificum responsa,quæ maximè contraria videntur: nempe text. in c.cùm Bertholdus:de re iud.& in cap.cùm causam.de appella. Horum prius admittit subdelegationem eius, qui delegatus est ab inferiori ordinario,vel delegato iudice, qui quidem princeps nõ sit: posterius autem eam subdelegationem eim palam improbat, statuens regulam iuris, qua obtentum est, delegatum inferioris à principe non posse subdelegare. idem expressim probat Regia.l.19.tit.4.part.3.notatur in l.à iudice.C.de iudic.& in capit.super quæst.§.si verò.de offic.delegat.Et sanè receptum est,etiam post litis contestationem delegatum inferioris à principe non posse subdelegare.glo.in d.c.cum causam quam Doct. ibi approbant omnium fere consensu.& in d. §. si verò. Ias. post alios in d.l. à iudice.Soc.in l.1.ff.quis & à quo appellandum sit.col.3. qua tandem supposita conclusione,quidam responderunt text. in d.ca. cùm Bertholdus, procedere in delegato legati Romani Pontificis:is etenim propter authoritatem dignitatis subdelegare poterit ad exemplum legati proconsulis, qui subdelegare potest. l. legatus.ff.de offic.proconsul.vbi Iurisconsultus scribit, legatũ proconsulis iudicem dare posse:ita etenim affirmatiuè legendus est is locus:quod,glo.ibidem innuit:atque ita absque negatione legi in Pandectis Florentinis affirmant Angelus Politianus libr. Miscellaneorum cap.78.Budæus, Corasius, Eguinarius in d. l. legatus. Ant.Ang.lib.1.emendat.cap.3. Nebrissensis in lexic. iuris ciuilis.verbo, non.& id palam apparet ex l. cùm prætor. §. is quoque,ff.de iudicijs quoque,inquit Paulus,cui est mandata iurisdictio iudicem dare potest.vt sunt legati proconsulum, ideirco parem constituentes legatum legati Romani Pontificis legato proconsulis,existimauerunt, eum posse subdelegare Bal.in l. à iudice.C.de iudic.Ang.in d.l.cùm prætor.§.1.P.in cap. cùm Bertholdus.num. 22. quorum opinionem,asserit communem esse Fel.in d.cap.super quæst.num.17.Sed hæc interpretatio, nec conuenit text.in d.cap.cùm Bertholdus. nec vera est. Primum
11 etenim constat legarum Apostolicæ sedis, ‡, cuius meminit text.in d.c.cùm, Bertholdus,non fuisse legatum de latere. de quo Bald.Ang.& Felin prædictam constituere conclusionem.Vnde manifestè fallitur Brunellus,dum in tract.de legato conclusione tradit text.in d. cap. cùm Bertholdus. procedere in legato de latere:atque inibi de eo tractari,deinde falsum est, quòd delegatus legati etiam de latere similis sit delegato proconsulis. Qui quidem proconsulis legatus eius ferè vicaria vtebatur potestate, quam & si à proconsule acciperet,à lege tamen eam habebat ex nominatione proconsulis,& ideo iudex ordinarius dici potuit: sicuti de vicario Episcopi superius adnotatum est. Idem profectò constat, siquidem legatus proconsulis constituebatur ad cognitionem omnium causarum in vniuersum totius prouinciæ, atque ideo eiusdem legati officium inter alia Romanæ Reipublicæ munera publica cõnumeratur:quo fit nimirum esse, quòd is subdelegare possit:nam delegatus ad vniuersitatem causarũ subdelegare potest vnam, aut alteram causam, secundum glo. in d.l.legatus.& in d.c. cùm causam. & in d. cap. super quæstionum.§.si verò.quas Doct. communiter sequuntur Ias. in l.à iudice.num.8.C.de iudic.Fel.in d.cap.super quæst.nume.17.fatentur eam communem esse opinionem Purpurat.in l.more.num. 98.ff.de iurisd.omn.iudic.& inibi Curt.Iunior,num.67. licèt ipse & Dec.in d.cap.cùm causam.de appell.conentur contrariam in hoc tutari sententiam, quod modo non disputo: sat etenim est non esse parem delegatum legati etiam Cardinalis legato proconsulis: inter quos maximum verè discrimen est; & iure ipso palam constituitur. Est tamen ad interpretationem. d. l. legatus obseruandum, quod regulariter maxima ineſt differentia inter hæc duo mandare iurisdictionem,& dare iudicem. Nam mandare iurisdictionem iudex dicitur,qui iurisdictionem suam omnem, vel speciem aliquam delegat, & generali causarum cognitioni aliquem præponit ipsius loco: dare autem iudicem est, alicui vnam, aut alteram causam committere,aut delegare ex his quidem causis, quæ subeuant cognitioni delegantis, probatur-

que

turque discrimen istud in l.1.§.vlt.cum.l.seq.ff. quis & à quo appel.sit vbi Soc.hoc adnotauit col.5.optimus text.in d.l.cùm prætor.§.1.& in d.l.legatus. glos. in l.1.§.qui mandatam. ff. de offic. eius cui est mandat.iurisd.l. à iudice.C.de iudic.l.sæpè. in fin.& l. seq.ff. de offic. præsid. Nec tamen inficior quandoque ex subiecta materia verba supradicta confundi,quod apparet ex l.vltim. ad finem.C.vbi & apud quos l.j.in princ.ad finem.ff.de offi. eius. & l.placet.C. de iudic. Tandem fit, vt cùm potissimum differat legatus proconsulis à delegato legati etiam à latere Romani Pontificis destinati, nequaquam huic delegato legati licet subdelegare:quemadmodum asseuerant Alb.Pau.& Ias.in d.l.à iudice.Rom.in l.& quia.ff.de iurisd.omn.iud.Collecta. in d.c.cùm Bertholdus.Archid.Ioann.And.Anch.Dom. & Franc. in cap.2. de offic.leg.in 6.Dec.in cap.si pro debilitate.col.3.de offic.deleg. vbi testatur, hanc upinionem communem esse: atque dubio procul quicquid Felin.dixerit. hæc posterior sententia frequentiori Doct. consensu recepta est,& iure verior:tametsi Alex.in l. more.ff.de iurisd.omn.iud.num.8. & Franc. in d.c. cùm causam. quæst.8. de appellat. Bald. & Ang. sequuti, priorem existiment iure probatissimam esse.Quibus minimè patrocinatur text. in c. 2.de offic. leg. nam licèt ex eo pares censeantur proconsules, & legati Cardinales: non sic paret iudicandi sunt legati proconsulum, & delegati legatorum Cardinalium. Quamobrem aliter componenda sunt prædicta decretalium responsa.

Et profectò quibusdam visum est text.in d.cap.cùm Bertholdus.ex eo procedere, quod delegatus inferioris à Principe possit articulum causæ, & si non totam causam delegare. scribit etenim Inn.in d.cap.cùm Bertholdus. posse delegatum inferioris à Principe subdelegare articulum causæ, qui tamen iurisdictionẽ non requirat:qualis est simplex examinatio testium: idem probant inibi Anch.in Heri.& Pan.nu.19. idem Anch. in clc. 1. nu. 4. de offic. deleg. quorum opinio communis est secundum Fel. in d.cap.cùm Bertholdus.vbi delegatus non tantùm subdelegauit articulum causæ absque iurisdictionis exercitio,sed & totam ipsam causam,quod colligitur ex illis verbis:præfatis Abbatibus committentibus alijs vices suas,ipsi subdelegati restes super prædicto articulo receperunt: à quibus dictus clericus vocè ad nos appellationis emisit.Qua quidem oratione manifestum fit, delegatos articulum sibi commissum,& totum subdelegasse:alioqui à subdelegatis appellandum foret ad delegantem, non ad Romanum Pontificem. Quòd si hæc vera sunt,quẽadmodum apertissimi iuris esse censeo ex cap. super quæstionum. §.porrò. de offic.deleg.certissimum erit, minimè posse admitti prædictã interpretationem.ideò forsan magis expeditum erit,subdelegationem,cuius mentio fit in d. c. cùm Bertholdus. nullam fuisse, nec iure potuisse fieri, & tamẽ de hoc in ea Decretali tractatum non est, vel ex eo,quod litigantes hanc disceptationem omiserint:aut tandem quia iam ad curiam Romanam causa delata, parum interesset de hac retractare: imò potius oportebat de iure,& meritis,ac iustitia causæ agere,quod glo.in d.cap.cùm Bertholdus.& in d.c.cùm causam.insinuat:ac sensit Card. post alios in eo.cap.cùm Bertholdus.

FINIS.

DIDACI COVARRVVIAS ALEYVA TOLETANI, EPISCOPI SEGOVIENSIS, SVPREMIQVE HISPANIARVM SENATVS PRAESIDIS MERITISSIMI

VARIARVM EX IVRE PONTIFICIO, Regio, & Cæſareo Reſolutionum,

LIBER QVARTVS.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1. *ROMA in tribus ruſticas, & vrbanas triginta quinque olim diuiſa fuit.*
2. *Titi Liuij locus ex Plinio, ac rurſus Plinius ex Macrobio expenditur.*
3. *Quæ nomina Romanæ tribus olim habuerint.*
4. *Valerij Maximi, & T. Liuij hiſtoria quædam tractatur obiter.*
5. *Quæ fuerit prærogatiua tribus.*
6. *Athenę quot tribus habuerint, & eorum nomina ex Grçcis authoribus.*
7. *Quod ius liberti apud Romanos ex manumiſſione habuerint, & de latinis, ac dedititijs libertis.*
8. *Liberti olim in tribu Romana cenſebantur: in ea, quę ſuffragiũ ferebant.*
9. *Legatum teſſeræ explicatur.*
10. *Quam vtilitatem liberto attulerit tribus legatum apud Scæuolam.*
11. *Ius Italicum, quid ſit apud Iuriſconſultos.*
12. *Intellectus ad l. Titia Seio. & ad l. mortuo boue. §. 1. ff. de leg. 2.*
13. *Viri clariſſimi qui dicantur.*
14. *Hæres ex teſtamento ad factum obligatus, cogitur præcisè facere.*

Quot, & quę fuerint olim Romæ tribus, & Scęuolę Iuriſconſulti reſponſum delegato tribus, quo in ſenſu ſit accipiendum.

CAPVT PRIMVM.

PATRONVS Liberto ſtatim tribum emi petierat, libertus diu moram ab hęrede patroni paſſus eſt, & decedens hęredem reliquit clariſſimum virum. Quæſitum eſt, an tribus æſtimatio hæredi eius debeatur? reſpondi, deberi idem quæſijt, an & commoda, & principales liberalitates, quas libertus ex eadem tribu vſque in diem mortis ſuæ conſequutus fuiſſet, ſi ei ea tribus ſecũdum voluntatem patroni ſui tunc cõparata eſſet, an verò viuæ æſtimationis hæredi eius debeantur? reſpondi, quicquid ipſe conſequuturus eſſet, id ad hæredem ſuum tranſmittere. Hæc Scæuola lib. 17. digeſtorum. & c. 35. de leg. 3.

Et ſanè cùm patronus voluerit, ipſius impenſa eius libertum in aliquam tribum Romæ aſſcribi: vnde multa commoda ex publicis largitionibus, & Cæſarum liberalitatibus conſequuturus foret: nec hæres patroni hoc fuerit exequutus, mortuuſque ſit libertus relicto hærede, qui vir clariſſimus erat, & in tribb cẽſebatur, minimeq; indigeret emptione tribus: Accurſius, & alij non ſatis intellexere, quid in hoc reſponſio Scæuola docuerit, Qua ratione, licet breuius poſſet compendio quodam huius loci interpretatio explicari, nos tñ conabimur de Romanis tribubus, aliquot hoc in loco adnotare, quo expeditius Iuriſconſulti, & veteres Hiſtorici, à quibus non rarò mentio fit alicuius Romanæ tribus, planè intelligi valeant.

Fuere autem Romanæ tribus numero triginta quinque, ex Cicerone contra Rullum, & Philippica. 6. & in 3. in Verrẽ actione, atque illic Aſconio Prædiano. T. Liuio. lib. 1. & lib. 6. itẽ libr. 33. ac rurſus lib. 5. decadis. 5. & Plutarcho in Gracchis. Siquidem
1 Romanus ager primùm † diuiſus eſt ſub Rege Romulo in partes tres, quæ tribus ea ratione appellatæ fuere, ꝙ tres eſſent, Tatienſis, Ramnenſis, & Luceres authore M. Varrone lib. 4. de lingua latina. idẽ ſcripſere Dionyſius lib. 2. de antiq. & Plutarchus in Romulo. Ex quibus & illud conſtat, quamlibet ex his partem in alias decem. quæ curiæ dicerentur, diuiſam fuiſſe. Huic nominis rationi accedit, & Columella lib. 5. cap. 1. quo in loco, inquit, ſicuti tribus dictæ primũ à partibus populi tripartito diuiſi, quæ tamen nunc multiplicatæ priſtinum nomen poſſident. idem Aſconius obſeruauit, qui tamen falſo exiſtimat, tribus Romanas à raptis Sabinis nomina accepiſſe: cùm hoc non de tribubus, ſed decurijs Liuius lib. 1. ſcripſerit, & ne hoc quidem placuerit Plutarcho in Romulo. Seruio tamen in octauum Aenidos placuit, curijs data ſui ſe nomina triginta Sabinarum, quibus iam enixis interuenientibus pax facta fuerit, ſed & tribus tributo dando nomen accepiſſe idem Liuius tradidit illud adijciens, Romulũ ſanè in triginta curias populum Romanum diuiſiſſe, ꝙ & Pomponius Iuriſconſultus retulit in l. 2. ff. de origi. iur. vt obiter mirer, Feſtum, & Budæum ſcripſiſſe, Romæ fuiſſe trigintaquinque tribus, quæ & curiæ dictæ fuerint quum tribus à curia maximè differret, eſſetque curia apud Romanos decima tribus pars ex Romuli diuiſione, qui tres tribus conſtituit, & earum quamlibet in decẽ curias diuiſit. quas Grçce dici φράτρας, auctor eſt Dionyſius in d. l. lib. 2. aut φρατρίας, vt aſſeuerat Appianus li. 3. de bellis ciuilib. tametſi apud Græcos φράτρα tertia tribus pars eſſet, ꝙ & Homeri interpres adnotauit Iliad. lib. 6. Cicero tamen libr. 2. de officijs: quos Græci δήμους id eſt vicos dixere, curias eſſe cenſet: ita enim de Cimone, qui à vico Lacia Laciades dicebatur. ſcripſit: Theophraſtus quidem ſcribit, Cimonem Athenis, etiam in ſuos curiales Lacladas hoſpitalem fuiſſe. Ita enim inſtituiſſe, vt omnia præberentur, quicunque Laciades in villam ſuam diuertiſſet. Hæc Cicero. ea fortaſſis ratione, ꝙ ex Herodoto. in Terpſichore olim quælibet tribus Athenienſis ex decem vicis, qui δῆμοι, dicebantur, conſtaret: ſicut & Romana ex curijs decem Demum Seruius Tullius vrbem in quatuor tribus diuiſit, pagos autem ruſticorum in triginta, & vnam, ꝙ idem Halicarnaſſæus lib. 4. optimè tradit aſſeuerãs à locis quatuor vrbanas tribus dictas eſſe Palatinã, Suburranam, Collinã, & Eſquillinam: quorũ nominum M. Varro, Titus Liuius, & alij meminere. Reliquas vero tribus præter has quatuor vrbanas, extra Romam in pagis fuiſſe. M. Varro ſentire vr̃ adnotante Petro Victorio lib. 16. Variarum lecti. c. 24. ſed & Liuius lib. 9. inquit. Quintus Fabius ſimul concordiæ cã, ſimul ne humiliorum in manu comitia eſſent,
2 † omnem forenſem turbam excretam in quatuor tribus coniecit, vrbanaſque eas appellauit. Hæc Liuius, non ꝙ tunc primum habuerint initium quatuor vrbanæ tribus, quæ ex codẽ auctore lib. 1. à Seru. Tullio fuerant inſtitutæ, ſed ꝙ reliquæ tribus eſſent ruſticæ, & laudatiſſimæ eorum quirura colebant, ꝙ Plinius lib. 18. c. 3. probat dum inquit, iam diſtinctio, honoſque ciuitatis ipſius non aliundè erat. Ruſticę tribus laudatiſſimæ eorum, qui rura haberẽt. Vrbanæ vero, in quas transferri ignominię eſſet. deſidiæ probro. Itaq; quatuor ſolæ erãt à partibus vrbium in qb. habitabant. Suburrana, Pallatina, Collina, Eſquilina. Nundinis vrbem reuiſitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs ruſtica auocaretur. Hæc Plinius. cuius locum obiter expendat lector ex Macrobio lib. 1. Satur. c. 16. fortaſſis enim legendum erit. Et ideo comitia niſi nundinis haberi non licebat, ne plebs ruſtica auocaretur. Etenim ſi comitia fieri poſſent internundinis, ruſtica plebs extra ordinem auocaretur, ꝙ Plinius negat. Rurſus ex codẽ Macrobio forſan videbitur. nihil fore immutandum, ne ruſtici auocarentur à legibus recipiendis, quę trinundino dabantur, vtq; ipſis facultas foret cõponendi lites, aut denique tranſigendi, ꝙ explicat Alex. ab Alex. lib. 4. dier. genial. c. 3. Adhuc tñ lectioni q̃ nos aduerſus vulgò receptam obſeruauimus patrocinantur ipſe Macrobius Halicarnaſſ. lib. 7. & Columella in præfatione de re ruſtica. * Deniq; nihil temere mutandum eſſe cenſeo, ſed diligenter obſeruandum, quod Gruchius, Sigonius, & Paulus Manutius hac de re adnotarunt. * Ex his verò, quæ de tribubus Romanis adnotauimus, intelliges, quæde cenſoribus ſcribit Liuius libro quinto decad. quinta. Hoc, inquit, cùm ita ſeruatum eſſet, negabat Claudius ſuffragij lationem iniuſſu populi cenſorem cuiquam homini,

nedum ordini vniuerſo adimere poſſe. Neque enim ſi tribu mouere poſſet, quod ſit nihil aliud, quam mutare iubere tribum, ideo omnibus quinque, & triginta tribubus emouere poſſe, ideſt ciuitatem, libertatemque eripere, non vbi cenſeatur finire, ſed cenſu excludere. Non me latet eundem Liuium libr. 2. memoriæ prodidiſſe conſulibus. Ap. Claudio, & P. Seruilio Romæ tribus vnam, & triginta factas fuiſſe, & lib. 6. anno fermè tertio poſt Romam à Gallis captam tribus quatuor ex nouis ciuibus additas, eaſq; trigintaquinq; tribuum numerum explicuiſſe. Potius tñ ſequor Dionyſium, ex quo à Seru. Tullio Romam in quatuor trib. vrbanas agrum verò Romanũ in vnam, & triginta ruſticas diuiſum fuiſſe, ſuperius adnotaui. Qđ ſi quis ſequi malit Liuij ſñiam, non admodum refragabor; modò ſit illud ex omnib. ferè authoribus conſtitutiſſimum, Romanã vrbem in quinque & triginta trib. olim diuiſam fuiſſe, quarum quatuor vrbanæ reliquæ oẽs ruſticæ cenſerentur, nec numerum maiorẽ vnquam apud probatæ fidei authores legi. Nam ꝙ idem Liuius poſtquam lib. 6. dixerat, triginta quinque tribus eo tẽpore fuiſſe hoc numero expletas. lib. 7. duas lib. 8. duas lib. 9. duas libr. 10. duas, & Lucius Florus in epitome lib. 19. duas tribus additas eſſe commemorant, ipſe interpretarer, has tribus iam equidem veteres, ciuibus, & tribulibus auctas fuiſſe, vel ex ruſticis pagis in vrbem trãſlatas, alioqui plures eſſent Romæ tribus quam, triginta quinque, quod Liuio, Ciceroni, & alijs probatiſſimis authoribus admodum repugnat, tametſi Lælius Taurellus de militijs ex caſu, exiſtimet, vrbem Romam in tribus diuiſam eſſe, initio quidem vnam, & triginta deinde, & ſupra quadraginta ex ſecundo, & ſexto, nec non ſeptimo, nono ac decimo Titi Liuij libris, cuius demum ætate ad quinque, & triginta redactæ eſſet, vt primo eius libro in actis, Seruij Tulij Regis proditum eſt. Vbique etenim Liuius ſubindicat, Romam eius ætate, & multo prius, nempe à Tertio anno poſt vrbem captam à Gallis in triginta quinque tribus tantum diuiſam fuiſſe; quod ex lib. 33. conſtat. Nam L. Furio Purpureone, & M. Claudio Marcello conſulibus, bello Macedonico cum Philippo anno ab vrbe condita D. LVIII. ea inquit, Rogario in Capitolio ad plebem lata eſt, omnes quinque, & triginta tribus, vti Rogatæ iuſſerunt. idem libro 1. ſenſit, poſt expletum numerum tribuum trigintaquinque, ad eius ætatem nullam in numero iſto mutationem contigiſſe. Quod ex Cicerone, & Pædiano itidem probatur, &. quia nomina tribuum, quorum * Liuius vbique meminit, ad triginta quibque, & triginta veteres tribus communi Doctiſſimorum hominum opinione referantur. * Sed & Lucius Florus libr. nono commemorat, tunc adiectas fuiſſe tribus Velinam, & Eſquilinam, cum authoribus Varrone, & Dionyſio, multò ante initium habuerit Eſquilina tribus. Qua ratione par eſt, has duas tribus adiectas eſſe, non quod tunc initium habuerint, ſed quonis fuerint ciuibus auctæ, quo in ſenſu, & quæ Liuius poſt librũ ſextum ſcripſit accipienda fore exiſtimaueram priuſquam opus elegãs Nicolai Gruchij de comitijs legiſſem; is etenim libro ſecundo, validis profectò coniecturis, cenſet apud Liuium libro ſecundo, legendum eſſe, tribus vnam, & viginti. Rurſus apud eundem lib. 6. viginti quinque, non trigintaquinque, ex Dionyſio lib. 7. M. Coriolani iudicio, qui aſſeuerat eo tempore vnam, & viginti tribus tantum Romæ fuiſſe, qua ratione obſeruata omnia conuenire videntur, quæ de tribuum numero à veteribus authoribus traduntur, præter Dionyſij locum, etenim is author libr. 4. Venonio accedit, qui vt ipſe interpretor, ſcripſerat, à Seruio Tullio agrum Romanum diuiſum fuiſſe in vnam, & triginta tribus. Quib. quatuor vrbanæ adiectæ triginta quinque tribus efficiunt. Cenſet enim Gruchius, vel ſibi parum conſtare Dionyſium, vel locum illum in numeris corruptum eſſe, atque ita emendandum, vt probet à Seruio Tullio conſtitutas fuiſſe viginti tribus vrbanas, & ruſticas, vel vt ipſe opinor, agrum ab eo diuiſum in ſexdecim tribus, quibus adnumeratæ vrbanæ, & Claudia tribus efficiunt numerum vnius, & viginti. Sed & ſi hæc vera ſunt apud Florum. lib. 19. non eſt legendum. Eſquilina, quia olim vetus erat ex vrbanis quatuor, ſed Sapina, vt cenſet Gruchius, vel Veturia; aut Mẽtina, ſiue Menenia, ꝙ mihi magis arridet. * Forſan Mẽtina ſiue Menenia ex Ciceronis Epiſtolis. * Ex qb. lector expendere poterit, qđ hac in re ſit magis veritati conſonum. Sunt etenim multa apud Liuium, Dionyſium, ac Florum mutanda. Sed & Diodorus Siculus. lib. 19. omnino ſentit, & Falerinam, & Oſentinam tribus eo anno his, quæ prius Romę erant additas fuiſſe. * Sed vt conſtet, quam incertta hac in re omnia ſint, obſeruandum erit, Appianum. lib. 1. de bellis ciuilibus ſcripſiſſe, bello Marſico maximè vigente, Italos ferè omnes à Senatu ciuitate donatos, ex hiſque nouis ciuibus decem tribus trigintaquinque adiectas fuiſſe, vt tandem numerus tribuũ fuerit quadraginta, & quinque. Sed Velleius Paterculus libro ſecundo. eandem rem tractãs ſcribit nouos ciues in octo tribus ex veteribus ſelectas adſcriptos fuiſſe, vt ſuffragium ferrent, ne tamen potentia eorum, & multitudo; veterum ciuium dignitatem frangeret; pluſquam poſſent recepti in beneficium, quam auctores beneficij Cinna in omnibus tribubus eos ſe diſtributurum pollicitus eſt. Hæc Paterculus. Ex quo & epitome Liuij lib. 80. & 84. Socios omnes, quibus Romana ciuitas data fuit, in omnes veteres tribus diſtributos fuiſſe, ſuſpicatur Carolus Sigonius in li. 3. de antiquo iure Italiæ. c. 1. & 3. Dion. verò lib. 44. tradit, tribum quandam ex veterib. Iuliam à Senatu in honorem Iulij Cæſaris appellatam fuiſſe. * Idem in Flauiæ, & Vlpliæ tribuum nominibus in honorem Veſpaſiani, & Traiani factum fuiſſe ſcribit idem Sigonius lib. 1. de iure ciuita. Roma. cap. 3. & id adnotari poſſe ex Dionis loco ſcribit Onuphryus in ciuitate Romana pagnina 540. * Ex quibus illud conſtat, tribus veteres ex omnium teſtimonio triginta quinque fuiſſe ex Ciceronis, Liuijque ætatem, quarum nomina ex Liuio, Cicerone, Varrone, Lucio Floro, & alijs authoribus, quorum paulo ante mentionem fecimus, conſtare videntur, licet de vna, & altera ſit controuerſia. Alia vero nomina, quæ ex inſcriptionibus, & quorundam teſtimonio traduntur diligenter, & erudite ab Honofrio Panuino, vel ad veterest tribus, quarum nomina mutata fuere in principium, aut gentis alicuius fauorem, vel ad eas, quæ triginta quinque veteribus additæ fuerunt, pertinere videntur. Qua in re nihil, quod certum ſit aſſeuerare poſſum. Habuere, & apud Romanos curiæ propria nomina. Nam, & curiæ Tiferę, item Titiæ, Forienſis, Velleienſis, & Velitiæ meminit Feſtus Pompeius, & Faucius Liuius libr. 9.

Tribus verò Romanæ propria quædam apud auctores nomina habuere, quæ in hoc loco libentiſſimè adſcribam exiſtimans, illud obſeruatione dignum eſſe, ꝙ Aſconius tradit. 2. in Verrem actione. Moris, inquit, fuit cùm aliquis ciuis Romanus oſtendendus eſſet, ſignificaretur, aut præ nomine ſuo, aut à nomine, aut à cognomine, aut à cognatione, aut à tribu, in qua cẽſebatur aut à curia, aut à ceſura, aut ſi erat Senator, eques Romanus à curia ſua, Sic alibi ait. L. Claudium Palatina. Hactenus Aſcõius. His adſtipulatur Quintilianus lib. 7. c. 4. propria liberi, q̃ nemo habet, niſi liber, prænomen, cognomen, nomen tribum habet hæc addictus. His ſanè verbis Quintilianus ferè idem cum Pædiano tractat, quę longius ipſe proſequar, ſiquidem Alexander ab Alexandris. lib. 1. dier. genial. cap. 17. vir alioqui diligentiſſimus non ſatis diligenter rem iſtam mihi indagaſſe videtur, qua ratione, & Volaterranus notari poterit. lib. 6. cap. 1. Diligenter, tamen rem iſtam expendiſſe mihi videtur Paulus Manutius in Ciceronis familiares Epiſtolas, cuius adnotationes ingenuè fateor anno vno poſtquam hæc ſcripſeram me primum legiſſe.

Aemilia tribus. Huius meninere Liuius lib. 8. decad. 4. & Cicero ad Atticum. epiſtol. 29. Baſilicam habeo, non villam frequentia Formianorum. Ad quam partem Baſilicę, tribum Aemiliam, ſed omitto vulgus.

Anienſis tribus. cuius meminere. T. Liuius lib. vlt. decad. 1. & libr. 4. decad. 3. dum ſcribit. Eo die cum ſors prærogatiuę ante iuniorum exiſſet, admonuit etenim diligentiſſima obſeruatione Antonius Auguſtinus Ilerdenſis epiſcopus legendũ eſſe. Eo die, cum ſors pręrogatiuę Anienſ Iuniorũ exiſſet. L. Florus epitome. lib. 10. Cicero pro Plancio. & ais inquit, prioribus comitijs Anienſem à Plotio. idem Cicero lib. epiſt. famil. 8. epiſt. 8. L. Atteus. L. F. Ant, Capito. ideſt ex tribu Anienſi rurſus illic. L. Attilius. L. F. Ant. Capito. quo in loco miſere ſe torquent Rutilius, & Camerarius. Extat inſcriptio apud Vuolphangum Lazium. lib. 5. de Roma. republic. cap. 22. cuius initium eſt.

M. VIVIVS. C. F. Anienſi.

Et capit. ſequenti altera.

TER. EXOMNVS. TER. F. AN. VER.
MIL. LEG. XVI. AN. XL. STIP. XVI. H.
S. E. AVRELIVS. D. S. P.

Collina tribus conſtat ex teſtimonio M. Varronis. lib. 4. de lingua Lati. Plinij lib. 18. c. 3. Dioniſij libr. 8. Rom antiqui. L. Flori. in epitome. lib. 20.

Cornelia tribus. Cuius mentio extat apud T. Liuium lib. 8. decad. 4. & Marmoream inſcriptionem, quæ Mathelicæ apud Iralos legitur, eiuſque mentio fit in eo libro, qui de inſctiptionibus his Fuggerorum impenſis typis eſt traditus.

C. ARIO. C. F. COR. CLEMENTI. MILITI. IX. COH. PRÆT.

Reliqua eiuſdem inſcriptionis Miſſa facimus, ne pręter noſtrum inſtitutũ in his plus equo immoremur. Caius igitur Arius ciuis Romanus ſignificatur à pręnomine, à nomine familię, à patris pronomine, & à tribu, atque cognomine, & alijs quæ quis poterit ex eadem inſcriptione facilimè adnotare, præſertim obſeruabit, cum fuiſſe ex tribu Cornelia.

Claudia tribus ex Liuio, qui libro 2. de Ap. Claudio inquit. Nã Ap. Claudius, cui posteà Appio Claudio fuit Romę cognomen, cùm pacis ipse auctor à turbatoribus belli premeretur, nec par factioni esset, ab Regillo magna clientum comitatus manu Romam transfugit. His ciuitas data, ageręque trans Anienem, vetus Claudia tribus, additis posteà nouis tribulibus, q ex eo agro venirent, appellata. Dionysius lib. 5. de eodem Claudio. Senatus, populusque ipsum in Patritios adlegit, partemque verbis ei concessit quantam voluisset, vt domos sibi, & suis ædificaret, agrumque ei adiecere ex publico inter fidenas, & Pincentiam, vt illum sorte inter suos diuideret, ex quibus posteà tribus facta est, quæ adhuc hac ætate Claudia vocatur. Hæc Halicarnassęus. Virgilius libr. 7. Aeneidos.

Ecce Sabinorum prisco de sanguine, magnum
Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
Claudia nunc à quo diffunditur, & tribus, & gens.

Crustumina tribus, aut Clustumina, nam & per L. legitur. Huius meminit Cicero in oratione pro Plancio, qui cum Crustumina, idem pro L. Cornelio Balbo. Obiectum est etiam, q in tribum Crustuminam peruenerit. Titus Liuius. libr. 2. decad. 5. permissu, inquit, omnium ita locutus ferrur. Sp. Ligustinus tribus. Crustuminæ. Ex eodem inscriptionum libro constat, Interamnæ in platea extare mormoream inscriptionem, cuius hoc sit initium.

A. POMPEIO. L. F. CLV.

Esquilina tribus ex Varrone. libr. 4. de ling. lati. Liuio lib. 5. decad. 5. Dionysio libr. 4. Plinio lib. 18. capit. 3. L. Floro, in epitome. libr. 19. & Sexto Pompeio. qui & plerunque aliarum meminit.

Falerina tribus apud Liuium libr. 9. & duæ Romæ additę tribus, Vfentina, & Falerina. idem. L. Florus tradidit post Diodorũ Siculum libr. 19. sic apud Iosephum. lib. 13. de antiq. c. 17. C. Sempronij. C. F. Falerina. mentio fit expressim. apud Vuolphangum Lazium lib. 5. de Roma. republ. c. 10. extat inscriptio ex Neapoli, cuius est initium.

L. BONVS. L. F. FAL. CELER.

Fabia tribus. Ex Horatio lib. 1. Epistol. 6. ad Numicium.

Hic multum in Fabia valet, ille Velina.

Suetonius in Augusto capitu. 40. Fabianis, & Scapriensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato desiderarent singula millia nummum asse diuidebat. Extat apud Vuolphanghum Lazium libr. 9. de repub. Roma. ca. 5. inscriptio quædam ex Austria, eius est initium.

C. IVLIVS. C. F. FAB. ANTIOCHVS.

Galeria tribus. cuius meminit Plinius libr. 7. capitul. 49. de vitę spatijs scribens. Vnus centum quadraginta. M. Mutius. M. F. Galeria, fęlix. ita etenim legendum est, quamuis vulgo legatur Galerius. Huius tribus frequentissima extat mentio in marmoreis inscriptionibus. Apud nouam Carthaginem.

GN. CORNELIVS. L. F. GAL. CINNA. IIVIR MVRVM LONG. P. CIL. EX. D. D. F. F. I. Q. P.

Tarraconæ in Hispania citeriori.

Q. CAECILIO. GAL. RVFINO. Q. CAECILII VALERIANI. F. SAGVNTINO. OB LEGATIONEM. QVA GRATVITA APVD MAXIMVM PRINCIP. HADRIANVM AVG. ROMAE. FVNCTVS EST P. H. C.

Lemonia tribus apud Ciceronem in oratione pro Plancio. Quid Plancio cùm Lemonia? idem in Philip. 9. & cùm Ser. Sulpicius. Q. F. Lemonia Ruphus ita de republ. meritus fit. & apud Vuolphangum Lazium lib. 6. de Roma. repub. c. 1. extat inscriptio ex Auxino Italiæ, cuius est initium.

L. PRAESENTIONALEM PAESTO.

Mœtia tribus, aut Mæcia, siue Metia ex Cicerone ad Aatticũ Epistol. 84. lib. 4. tribus, inquit, habet Pontinam, Velinam, Mætiam, pugnatur acriter Liuius lib. 8. trib. propter hos additæ Mætia, & Scapria. Est & Caraualli à Genua ad Mediolanum inscriptio, cuius initium tantum adscribam.

Q. ATTIO. T. F MAEC. PRISCO.

Narniensis tribus. cuius meminere Cicero in oratione contra Rullum, ab Otriculana vsque ad Narniensem nomina vestra proponat. Liuius lib. 6. & L. Florus in epitome. quib. in locis legitur Arniensis, pro Narniensis. Vt quidam existimarunt, vulgarem tamen lectionem probant Onuphrius, & Sigonius ex veteribus inscriptionibus, & ex Arno Tusciæ amne, quæ quidem lectio, & mihi potius placet.

Otriculana tribus apud Ciceronem in dicta oratione contra Rullum, ab Otriculana ad Narniensem.

Ofentina tribus, quæ & Vfentina, & Oufentina, cuius meminere Liuius libr. 9. & L. Florus in epitome. tribus duæ additæ Romæ Vfentina, & Falerina, & Diodorus Siculus. lib. 19. Extat Marmorea inscriptio, cuius meminit Alcia. in Cornelium Tacitum libr. 16. ex agro Comensi.

L. CALPVRNIVS. L. F. OVFFABATVS.

Item Comi in æde sanctæ Fidelis.

P. ATILII. P. F. OVF. SEPTITIANI.

Palatina tribus, cuius M. Varro. lib. 4. Plinius libr. 18. cap. 3. L. Florus in epitome lib. 20. Cicero 3. in Verrem actione, & Asconius Pædianus. in 2. meminere. Extat inscriptio Tarraconæ.

C. MARIO. C. F. PAL. VERO GERVNDENSI. omnibus honorib. functo Flam. Prou. Hisp. Citer. Illic, & altera.

L. NVMISSIO. L. F. PAL. MON. TANO. Taraconẽ. Oomnib. honoribus in rep. sua functo Flam. P. H. C.

Papyria tribus, ex Sexto Pompeio, & T. Liuio lib. 8. tribus oẽs præter Polliam antiquarunt legem. Pollię snĩa fuit puberes verberatos necari, coniuges, liberosque sub corona legę belli venire, memoriamque eius ire Tusculanis in pœnæ tam atrocis authores mansisse ad patrum ætatem constat, nec quenquam ex Pollia tribu candidatum papyriam ferre solitum. Hec Liuius. Sed & Marmorea inscriptio apud Astigim huius tribus meminit.

T. DOMITIVS. T. F. PAP. CLEMENS.

Sed & aliæ inscriptiones illic leguntur, in quibus huius tribus mentio fit non semel.

2 Pollia tribus † ex Liuio lib. 8. proximè citato, & Valerio Maximo lib. 9. c. 10. qui de Tusculanis, idem q Liuius scribens, quam ob causam, inquit, Popilia tribus, in qua plurimum posteà Tusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquam candidatum Polliæ tribus fecit magistratum ex quo loco duo liberter obseruabimus. T. Liuium Papyriæ tribus meminisse in ea re commemorandą, in qua Valerius Maximus Popiliæ meminerit. Item Latinos, aliosque Italiæ populos in ciuitatem Romanam receptos, in aliquam ex Romanis tribubus adiectos, conscriptoresque fuisse. Sic Formiani in AEmiliam tribum ex Cicerone ad Atticum Epistol. 29. T. Liuio lib. 8. decad. 4. quo in loco inquit, rogatio perlata est, vt in AEmilia tribu Forminiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent.

Popilia tribus apud Valerium Maximum in d. c. 10. & Ciceronem Epistol. 8. lib. 8 Epistolarum famil.

C. SCRIBONIVS. C. F. POP. CVRIO.

Pontina, siue Pomptina tribus ex Cicerone ad Atticum Epistol. 84. trib. habet Pontinam, Velinam, Mæciam, pugnatur acriter. idem Cicero in d. Episto. 8. L. Iulius. L. F. Pom. Liuius item lib. 7. Eodem anno duæ tribus Pontina, & Publicia additæ. Extat, & inscriptio in Saltu Mariano, quam quia elegans est integram subijciam.

C. SVBERIVS. C. F. POMPT. CALENVS. QVI OCVLOS AB OCCIDENTE ITALIA AVERTENS CVM MVLTIS AMICIS TRANQVILITATEM EX PETANTIB. HISPANIAM VENI: VBI SAEVISSIMO COORTO BELLO MORTEM CVM VITA COMMVTAVI. VOS FILII IN VIV. PARENT. PIENTISS. IN MORTVVM PIENTIORES PATERN. CINERES EX HISP. EXPORTATE, COMMVNIQVE SEPVLCH. CONDITE, QVO A VITIS CINERIBVS IMMIXTI SACRO GAVDEANT ANNIVERSARIO PARENTARI.

Publicia trib. cuius meminit Liuius lib. 7. extat, & de ea mormorea inscriptio Romæ, q̃ tradit à Marliano. lib. 5. antiq. Roma. c. 6. quæ quidẽ significat sepulchrum. C. Cestij septẽuiri Epulonum, ad portam Hostiensem mẽibus vrbis inclusa.

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO Pr. Tri. Pl. VII. Vir Epulonum.

Est & altera inscriptio Tergesti in Histria, cuius meminit Vuolphangus Lazius lib. 5. de Rom. rep c. 8.

Q. PETRONIVS. C. F. PVB. MODESTVS.

Pupinia trib. ex Sexto Pompeio, & Alexãdro ab Alexandris.

Quirina trib. apud Ciceronẽ lib. 8. Epistо. famil. Epist. 8. C. Septimius. T. F. Quirina idẽ Cicero in oratione. pro P. Quintio inquit. L. Albius Sex. F. Quirina. quo in loco falsò legitur Quirinas. Extat, & Mormorea inscriptio Ebore in domo Lucij Rusendi, cuius initium est.

L. VOCONIO. L. F. QVIR. PAVLO.

Item Tarraconæ.

CATTILIO. C. F. QVIR. CRASSO Segontino omnibus honoribus in rep. sua functo. Flam. Prou. Hisp. Citer. Aloræ in agro Malacitano.

C. CAECILIO. Q. F. QVIR. BASSO Ex decreto municipij Mal. Valeria. Q. F. macrina vxor honore contenta impensam remisit.

Romulia

Romulia tribus, aut Romilia ex M. Varrone lib. 4. de ling. lati. Cicerone. 2. in Verrem actione. Ex eadem familia. Q. Verrem Romilia. Eodem contra Rullum. Respondit à Romilia tribu se initium esse facturum. Huius & Asconius meminit in eadem secunda in Verrem actione.

Sabatina tribus apud Liuium lib. 6. & Sextum Pompeium.

Sceptia tribus, cuius meminere Suetonius in Augusto. ca. 40. Liuius, & L. Florus. lib. 8. item Sextus Pompeius.

Sergia tribus ex Asconio Pediano in Cornelianam, Frontino libr. 2. de aquæ ductibus. Alexandro ab Alexandris, & Marmoreis rescriptionibus, quarum vna extat in Rupe Martensi Tuccitani municipij.

Q. IVLIVS. Q. F. T. N. SERG. CELSVS.
AED. IIVIR Bis de suo dedit.

Altera in eodem oppido.

L. IVLIO. L. FSERG. Culleoni
IIViro Col. Aug. Gem.

Stellatina tribus ex Liuio lib. 6. & marmoreis inscriptionibus, quarum duæ extant Vrbini, earumque initia subijciam.

C. VESSINO. C. F. STEL. Vindici.
C. CESTIO. C. F. STEL. Sabino.

Suburrana tribus, cuius meminere. M. Varrõ. lib. 4. Sext. Pompe. Plinius lib. 18. cap. 3. Dionysius Halicar. lib. 4. & Lucius Florus in Epitome lib. 20. Hanc vero tribum suburbanam appellauit Varro, quod ea sic olim dicta fuerit. Sed & idem censet à regione vrbis Succusa, dici Succusanã atq; ideo scribi tertia litera. C. nõ B. q Quintilianus explicat. lib. 1. cap. 13. Scribens, Suburra, eum tribus literis notatur. C. tertiam ostendere. quo fit, vt his literis. Suc. Suburranam tribum intelligamus. Extat inter vrbis Romæ inscriptiones, & epigrammata inscriptio hæc.

D. M.
M. CEACILIOSP. F. SVC. RVFO SOLIARIO ABLVCO SEMELES EX TESTAMENTO EIVS CALVSIA ZOSIMAETM. CÆCILIVS CALIPPVS HAE. REDES FECERVNT.

Huius etiam tribus mentio fit in alia inscriptione, quæ Romę extat ante arcũ Septimi Seueri Augusti eiusque meminit Onuphrius Veronensis in commentarijs Reipublicæ Roma quo, in loco tribus hæc his literis significatur. SVC. Sed & is author aliam tradit inscriptionem, in qua eadem tribus per B. literam tertio loco scribitur hoc ordine, S V B. Terentina tribus apud Ciceronem in oratione pro Plancio. non enim tribum Terentinam. Liuium lib. 10. L. Florum in Epitome. Et rursus Ciceronem lib. 8. Epistо. Famil. Epistо. 8. M. Oppius. O. F. Ter. ideſt tribu Terentina.*

Tromentina tribus ex Sext. Pompe. & Tito Liuio libr. sexto. apud quem corruptè legitur Pomentina, sicut, & apud. L. Florum Promentina. Extat marmorea inscriptio apud Caietam.

L. ATTILIO. L. F. TROM.
Et Tarraconæ.

L. GRAVIO ROMANO VIVIO TROM. SECVNDO, TRIB. LEG. III. AVG. FLAMINI PROV. HISP. CITER.

L. AVFIDIO. Q. F. VELINA, OMNIBVS HONORIBVS FLAN. P. H. C.

Volitina tribus ex Cicerone pro G. N. Plancio tu autem Laterensis quas tribus edidisti Tc.

CN. NVMERIVS. CN.

Et alio lapide Veronæ apud diuum Florianum.

C. LIGVRIVS. L. F. VOL. ASPER.

Extat integra inscriptio apud Rhenanum. lib. 3. de reb. Germ.

Veientina tribus apud Ciceronem pro G. N. Plancio. Quid inquit, cum Veientina.

Vetuaia tribus, quæ & inter alias connumeratur ab Alexandro ab Alexandris, & Volaterrano. quinimdem Alex. lib. 4. dier. genial. c. 3. scribit, prisci fuisse moris, vt Veturia tribus prærogatiuam haberet suffragiorum, vtque prius in suffragium iret pro suo candidato. Prærogatiuæ enim sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante iure vocatas, & hæ tribus † prærogatiuæ, quos vellent consules dicebant fieri, secundæ iure vocatæ, quod in his sequente populo, vt sæpe contingit, prærogatiuarum voluntatem iura omnia complerentur, author, Asconio. 2. in Verrem actione. Præter quem multa de prærogatiua Budæus ad legem Iuliam de ambitu. Et Sigonius libr. 3. De antquo iure Prouinciarũ. c. 3. Illud mihi verius vr, tribus prærogatiuas sorte fuisse eductas ex Cicerone. Philipp. 2. idemque ex Appiano in historia Gracchorum. adnotauit Nicolaus Grucchius libr. 2. de comitijs.

Illud vero lectorem admonere non prætermittam, ad hanc prærogatiuam pertinere, quod Liuius lib. 9. scribit Papyrius, inquit. C. Iunium Bubulum magistrum equitum dixit, atque ei legẽ Curiatã de Imperio ferenti triste omẽ diem diffidit, q Faniæ Curiæ fuit principium duabus cladibus insignis, Captæ vrbis, &

L. AEMILIVS SATVRNINVS.

Velina tribus, cuius meminerunt Cicero ad Atticum Epistol. 84. tribus habet Pontinam, Velinam, Meciam. idem Cicero in Bruto. Prudens etiam. T. Anius Velina. Horatius libro primo. Epistо. ad Numicium.

Hic multum in Fabia valet, ille velinas.

Persius Satyra 5.

Libertate opus est, non hac, quaquisque Velina,
Publius emeruit Scabiosum tesserula far.

Inscriptio item Marmorea Tarraconæ.

SECVNDO PALMENSI INTERP. SVA FVNCTO.

Rentinam credo, aut Volitinam, & ex lapide, qui Venetijs est in æde. S. Vitalis.

F. VOL. FRONTO.

Caudinæ pacis, quod vtroque anno eiusdem Curiæ fuerit principium. Mater Licinius tertia etiam clad, quæ ad Cremeram accepta est, abominandã eam Curiam facit. idem ferè de tribu Sergia scribit Frontinus de Aquæ ductibus lib. 2. Lucius, inquit, Crispinus Consul. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro rostris AEdis diui Iulij Po. Ro. & Iulias tribus Sergiæ principium fuit. Pro tribus sex. L. F. Varro. Fortassis enim idem est principium Curiæ, & principium tribus, quod prærogatiua tribus, seu prærogatiuæ curiæ, nam id ius sorte contigisse planius asseuerari potest, obiter tamen locus Frontini castigandus erit ex obseruatione diligentissima Petri Cachonij, viri alioqui omnigena eruditione insignis, qui sic legendum esse censet. Lucius Crispinus Consul. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro rostris AEdis Diui Iulij pridie Calend. Iulias, tribus Sergiæ principiũ fuit, pri. Tribus sex. L. F. Varro. vt sit idem principiũ, q prærogatiua: Princeps tribus sit Sextus. L. F. Varro. aut denique primus, qui vel magistratus electione primus ex tribu suffragium ferebat, id enim, q de primo, aut de Principe diximus obseruari potest ex Cicerone in oratione pro Plantio, & in oratione pro domo sua. Pro rostris autem AEdis Diui Iulij apud Frontinum intelligo pro AEde Diui Iulij Suetonius in Augusto capit. 100. Verum adhibito honoribus modo bifariam laudatus est pro AEde Diui Iulij à Tiberio, & pro rostris sub veteribus à Druso Tiberij filio. De eadem re agens Dionysius libr. 56. Feretro, inquit, posito ad rostro, pro illis Druius quandam orationem de scripto recitauit, cæterũ pro rostris Iuliis Tiberius ex Senatusconsulto hanc ad populũ habuit orationẽ. Hæc Diony. Sed & ex Liuio in d. i 9. intelligi planè potest Ciceronis locus in primo de diuinatione. Prærogatiuam, inquit, maiores omnem iudicorum comitiorum esse voluerunt.

Et hę quidẽ fuerũt quinq; & triginta trib. Romanę, in quas olim vrbs illa diuisa fuit, quas vel à conditorib. vel à locis, à quib. duxere originẽ, noĩa habuisse cõstat. Nec Plutarchus in Romulo scribit, eas noĩa, ppria ꝺsequutas fuisse à Sabinis fęminis, q̃ raptæ fuerũ. Tametsi Volaterranus id falso ex Plutarcho adnotauerit.

Sapiniam verò tribũ quidã inter Romanas censere vñr, & tamen Liuius lib. 31. & 33. Vmbriam Italiæ regionem tribũ Sapiniam appellat. Quamobrem locum illũ Lector expender diligentius. Nã Paulus Manutius, & Nicolaus Grucchius huius meminere Veturiam omittentes. Nec tũ desunt, qui apud Liuium libr. 26. Veturiam tribum agnouerint, alijs existimantibus eo in loco non fieri vllam Veturiæ, tribus mentionem, atque, ita locũ illum legendũ esse, vt nulla fiat Veturiæ mentio. Sed & Cicero lib. 13. epist. fam. epistо. 10. ac Iosephus lib. 13. de antiq c. 17. Mentinæ trib, mentionẽ fecerunt de Romanis ciuib. tractãtes, & fortassis illa est vera tribus, q̃ omissis Sapinia, & Veturia numerũ triginta quinq; tribuũ integrũ efficit. Extant & inscriptiones quædã de Mentina trib. quarum, & Paulus Manutius in lexico meminit.

Etenim q̃ Cicero his literis, Men, scripsit, eandẽ Iosephus Mẽtinam tntegro noĩe significauit. Suspicatur tñ Onuphrius apud Ciceronẽ, & Iosephum intelligendum esse tribum meneniã ex quadam inscriptione, q̃ extat Feltriæ, atque ideo Iosephi locũ emendandum esse censet.* Sic, & Sigonius non semel hanc tribũ Meneniam dictã fuisse scribit, tametsi ex inscriptionib. minimè videam posse probari Mentinæ nomen potiusquã Meneniæ: cum vbique in eis his literis, Men, tribus hæc significetur.*

Simili propè ratione respublica Athenienſis ciues habuit in tribus quas, Græci *phylàs* vocant diuisos. Ex multis etenim Atticæ pagis, & oppidis vna vi bis Athenarum, quasi conflata est à Theseo, qui Athenas † ipsas *astu* appellauit quasi nomen hoc omnibus vi bibus commune, illi per excellentiam quandã cõuenirent, author Plutarcho in Theseo, item Isocrate in Hele-

nes Encomio,quibus, & Thucidides adstipulari vr̃ lib. 2.etiam si paulò aliter hoc ipsum scripserit, q & Cicero lib.2. de legib.cõmemorat.vt ille inquit,Cato cùm esset Tusculi natus in P.R. ciuitatē susceptus est. ita cum ortu Tusculanus esset, ciuitatē Romanã habuit, alteram loci patriam, alterã iuris, vt vestri Attici, priusquã Theseus eosdem migrare ex agris,& in Astu, q appellatur omnes se conferre iussit. Hæc Cicero. Athenas siquidē, vt dixi, hoc nomen obtinuisse constat ex Isocrate in oratione de iugo. Lycurgo ɔ̃ Leocratē, Aemilio Probo Alcibiade, & Terentio in Eunucho Actu.5.scena.6.inquit.n.senex.an in Astu venit,aliud ex alio malũ.Sic,& Alexandria dicta est per ἐξοχὴν πόλις, & Roma, vrbs Tribus verò Athenieses fuere decem numero, authoribus Tito Liuio lib.1.decad.4.Plutarcho in Cimone. Xenophonte libr.de reditibus. Vlpiano Demosthenis interprete in oratione ɔ̃ Timocrartm Demosthene ipso in epitaphio. Pausania in Atticis, qui ab initio quatuor tñ Athenis tribus fuisse, sed post earum numerũ ad decem auctum ex testimonio Herodoti in Terpsichore tradidit. Earum noĩa hæc sunt. Cecropis, Erechtheis, Aegis, Pandionis, Acamanthis,Leontis, Oeneis, Hippothoontis,Antiochis, Aeantis, ex Demosthene, & alijs præsertim Pausania.Ex quo obseruandum erit,tribus Athenienses hęc noĩa à quibusdam priscis Heroibus accepisse, qui ex eo dicti fuere Eponimi, q ab eis Atheniensium tribus nomina acceperint, quorumque statuæ Athenis fuere prope quingentorũ curiam, quos Latinè cognominatores dicere poteris.Hoc p̃ter Pausaniã adnotauit Vlpianus asseuerans, hos Heroas oẽs præter Aiacem Salaminiũ Athenienses fuisse.Sunt, & quidã,qui existiment, posteà numerũ istum actum esse aliis duabus tribubus, nempe Antigoniade, & Demetriade, q Plutarchus tradit in Demetrio,& Diodorus Siculus lib.20. * Pausanias tñ duas tribus,quæ decem veteribus additæ fuerunt, ab Athalo, & Ptolmæo Philadelpho nomen accepisse, scribit. * Sed & Stephanus de Vrbibus in dictione Agnus. Attalię tribus Atheniensis meminit ex Phrynico. * Quælibet autē tribus apud Atheniensens in vicos, quos δήμους appellabant, distinguebatur, sicuti ex Demosthene, Plutarcho, Stephano de Vrbibus, & Suida facilimè percipiet Lector. Nam ciuis Atheniensis noĩe proprio, & patris, atque vici nominabatur,vt inde cognosceretur, qua ex tribu, & cuius filius, & q ciuis Atheniensis esset. id ipsum constat ex Demosthene in controuersia de noĩe. Vicorum verò nomina hoc in loco minimè adscribam exactè,ne longior sit,quã fortassis par est,nostra hęc obseruatio, aliquot tñ ex Græcis auctoribus adducam, vt interim constet, Alexandrum ab Alexandris mirè hallucinatum fuisse dum vicos Athenienses,tribus,esse censet,atque ideo numerum earum maiorem multò, quam à probatissimis authoribus sit traditus,posteà fuisse falsò crediderit. Demosthenes cùm esset ciuis Atheniensis non semel his verbis significatur. Demosthenes Demostenis F. Pæaniensis. Quibus cognoscitur, Demosthenem cinem esse Atheniensem, Demosthenis filiũ & ex tribu Pandionide, cuius erat vicus Pæanicus ex Suida, & eodem Demosthene in oratione ɔ̃ Mediam, & in oratione de corona. Prætore, inquit, Mnesiphilo pridie Calend. Quintiles Pandioni de tribu Præsidente Demosthenes Demosthenis F. Pæanitensis retulit. vnde apud Suidam,& Plutarchum errare vñr, qui latinè scripserunt : Demosthenes Demostheni. F. & Cleobulæ ex municipio Pæaniensi, cùm potius vertere debuissent, ex vico. Aut ex pago Pęaniēsi.* Nã Festus δήμους pagos latinè interpretatur.* Apud Laertium Plato Colytensis dr̃ à vico Athenarum Colytteo, qui tribus erat Hippothoontidos ex Demosthene in oratione de corona, quamuis Suidas, & Arpocration, hunc vicum tribus Aegeidos, & Lucianus in Timone tribus Erechteidos esse subdicauerint. Apud Demosthenem in oratione ɔ̃ Bœotum de noĩe, Thoricius vicus tribuitur Acamanthidi tribui : Dic mihi Bœote, qua ratione nunc in Acamanthidem tribum translatus es, & vicum Thoricium, & factus Mantiæ filius, & portionem relictæ ab eo hr̃ditatis habes. Quo in loco rursus Hyeronimus Vuolphius interpretatur municipium, cùm vicus sit ipsius vrbis Athenarũ,non municipium. Plutarchus in pericle, Pericles,inqt, ex tribu Acamanthide,vico autem Cholargẽsis. Apud eundem in Aristide, Aristides Lysimachi. F. ex tribu Antiochide, & vico Alopece.item in Themistocle.Themistocles Neoclis. F.ex tribu Leontide, & vico Phreario. idem Plutarchus in Cimone scribit, Cimon Militiadis. F. ex tribu Oeneide, & vico Lacia. Vnde dictus est Laciades.Et eadem ratione,qui ex eodem vico erant dicti sunt Laciadæ à Cicerone lib.2.de officijs,ex Theophrasto.Ex eodem Plutarcho constat Phocionem Atheniensem fuisse ex vico Melita, & ideo tribus Cecropidos, authoribus Suida, & Stephano,qui & Laciadarũ meminit ex tribu Oeneide. apud Lucianũ in meretricio dialogo Doride, Polemon miles Stiriensis dr̃,& tribus Pandioniæ, siquidem Stiria vicus fuit eiusdem trib, authore Suida.Vicos verò noĩa habuisse par est à locis,à quibus originem duxere. qua ratione Phyle vicus tribus Oeneidos, authore Suida, fortassis nomen habuit à Phyle castello ipsius Atticæ munitissimo: cuius idem Suidas itidem meminit,meminere,& Isocrates in oratione de pace.Diodorus Siculus.lib.14.* Aeschines contra Ctesiphontem, & Antocides de Misterijs. * Demosthenes in oratione de corona.Aemilius Probus in Trasybulo, Plutarchus in Demetrio, idē in Lysandro,& Xenophon. in secundo Helianicorum. * Decelia item vicus,qui authore.* Stephano post Lysian Rethorem in oratione contra Pancleonem fuit tribus Hippothoontidis, nomen habuit à Decelia oppido ipsius Atticæ, à quo & bellum Decelicum, de quo plerique authores tractauere præ cæteris.* Diodorus Siculus lib. 13. * Thucydides libro septimo.& Plutarchus in Alcibiade.Hoc ipsum,& de Sphetio, atque Agnusio, vicis tribus Acamanthidos authore Suida, adnotari poterit, si ea, quæ scribit Plutarchus in Theseo, vbi de Pallantidis agit, obseruauerimus. Nam, & Strabo libro nono.memoriæ tradit, Cecropem primum multitudinem Atheniensium in duodecim Atticæ oppida habitanda degessisse. Quæ Theseus in vnam Athenarum ciuitatem denuo congregauit, atque illic horum oppidorum nomina commemorat, quæ vicis Atthoniensibus conuenire videntur, sicuti, & q paulò post idem auctor retulit de numero Atheniensium pagorum ad vicos potius, quam ad tribus pertinet, cum receptum sit Atheniensium vrbem, etiam Strabonis ætate decem tantum, aut duodecim tribus habuisse, idem quod Strabo de Theseo scripsit, & Diodorus Siculus libro 4.scripserat, tradit, & Stephanus in lib.de vrbibus ex Characis monumentis, nisi quod vndecim tantum oppida fuisse commemorat, quæ in vnã Athenarum vrbem Theseus congregauit,illa ex hoc celebritate institutum, quæ ab Atheniensibus Synoecia plurali numero dicitur. Verum ex Isocrate in Areopagitico illud planè deducitur, veteres Atheniensis Reipublic. Institutores, vrbem ipsam in tribus, regionē in vicos, aut pagis partitos fuisse, vt hinc liceat non temere obseruare hos vicos, aut pagos certa constituta ratione ad ciuitatis tribus pertinuisse. Nam, & Pausanias in Atticis,dum Vicorum meminit, eos extra vrbem esse censuit, & Eustathius in Nauium catalogo idque Thucydides significare videtur libr. 2.quo in loco vici meminit, qui dicebatur Acharne, & Aristophanis interpres in Ranis scribens Tithrasum vicum Atheniensem hoc nomen accepisse à Tithrante Pandionis filio, & in Aegeida tribum distributum fuisse. Idem, & ex Herodoto in Terpsichore libenter ipse adnotauerim, dum is auctor meminit vicorum Atheniensium, qui dicti Oenoe,& Hysiæ, & ex eodem lib.vltim. vbi Deceliæ mentionem facit. Sed & Iulius Pollux libro 9. capit. 1. vicos, qui δῆμοι Græcè dicuntur etiam,extra vrbem constituit. Vici vero qui dicebatur Acharne, meminit, & Pindarus in Nemeis Ode. 2. quo in loco apud interpretem Aristarcus eũ tribuit Aeantidi, tribui interpres aũt ab eo Dissenticas tribui Oenopidi, cuius nulla mentio est apud authores, qui de Atheniensium scripsere, qua ratione censeo, ita locum illum castigandum esse, vt de Oeneide tribu intelligatur, cum & Stephanus de vrbibus hunc vicum Oeneidi tribui adscripserit. Sic sanè Hæbrei habuerunt φύλας, quas tribus, & δήμους quas cognatione, & familias iusta quadam ratione dixere latini interpretes. num.26. Præter hæc, & alia, quæ ex varijs locis veterum scriptorum adduci poterant,constat etiam ex sacra historia.Hæbreorum gentem in duodecim tribus diuisam olim sacrosanctã prouinciam habitasse, atque tribum quamlibet vrbes, oppida, & pagos distinctos habuisse.

His sanè prænotatis, quo facilius Iurisconsulti responsum interpretemur, Scholia quędam illi adijciam,ex quibus lector eius intellectum, ac sensum commodius, ac diligentius, quam ex Accursio, Bartol. Albe. & alijs percipiet.

Patronus, inquit Sceuola liberto. Serui etenim quamuis ma-
7 numitterentur à dominis,non statim ciues Romani † efficiebantur. Siquidem hi tantum cùm libertate ciuitatē acquirebãt, qui vindicta, testamento, aut censu manumittebantur. reliqui vero, & si liberi forent per manumissionem, ciues tamen Romani non erant. Vindicta verò maumittebantur apud Magistratum, censu vero ex eo, quod serui iussi dominorum nomen suum in censum vrbis Romæ detulissent. * Non statim quidē, sed ipso Lustrali tantum censu, solenni, ac Lustrali sacrificio peracto, q ex Vlpiano in fragmentis, Cicerone in Topicis. & lib. 1. de oratore adnotarunt. Charondas ad Vlpianum, & Anto. Cont. lib. 2. Subcessiuarum. capitulo. 9. * Testamento autem, qui à Domino vltima eius voluntate in testamento, aut codicillis liberi esse iussi sunt. Hi simul cum libertate ciuitatem Romanam assequebãtur. Liberti autem deditii, idest qui tempore seruitutis in aliquod vitium incidisset, cuius causa illud confessi notis in fronte, & stigmatis compuncti, vel in publica vincula cõiecti, verberibusve affecti, ac deinde gratia cum dño inita manumissi ab

si ab eo fuerint, hi nec ciues Romani per manumissionem efficiebantur, nec iure ordinario fieri poterant. Suetonius in Augusto.c.40. Seruus non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse.Quũ & de numero,& de conditione,ac dñia eorum, qui manumitterentur, curiosè cauisset, hoc quoq; adiecit, ne vinctus vnq̃, tortusve quis vllo libertatis genere ciuitatē adipisceretur. Latini aũt liberti, quorum melior, & honestior fuit conditio,eodē modo ciuitatē non habebant,eam tñ habere poterant.Hęc breuiter adnotabimus ex Caio primo titulo suarum institutionũ.Theophilo Insti.de libertinis. §. & dedititius. ex Iulio Paulo lib.4.senten.tit.11.Angelo Politiano. c.84. Miscel.Alc. lib.1.parerg.c.14.15.& 16.Zasio in l.2.ff.de orig.iur.verb.vindicis. & Francisco Cannano.lib.2.Commentariorum. c.4.& 6. Dicebantur,& hi Liberti Latinæ cõditionis liberti ex lege Iunia Norbana, quod Alciat.lib.10.parerg.capitul.7. admonet, & constat ex Iustiniano in §.Libertinorum.Insti.de liber. & Boetio in Topicis Latini tandem liberti, quibusque solenne manumissionis deerat, fiunt aut per Epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione, id est cum seruus assidet mensæ Domini, q erat signum datæ à domino libertatis. Libertis verò deditiijs,& Latinis hoc commune erat, q nec testamento capere,nec dare poterant,quia ciues Romani non erant.Quod in specie Caius probat in suis institutionibus libro 1.titul. de statu homin. Et alij ex eo tradidere. * Tradit, & ex Saluiano Masiliensi Episcopo Iacobus Cuiatius.libr.4.obseruat.cap.5.Latinorum etenim, quorum melior conditio erat, nullæ penitus legitimæ successiones. Quia licet, vt liberi vitam suam peragebant, attamen ipso vltimo spiritu simul vitam, atque libertatem amittebant, & quasi seruorum eorum bona iure quodammodo peculij ex lege Iunia Norbona manumissores detinebant.§.sed neque.Institut.de successlibert.

Verum, & ex his libertis, qui olim ciuitatem assequebantur sola ipsa manumissione, reliquos ciues ingenuos priuilegijs, & honoribus non ęquiparabant.Nam in postremam tribũ reiecti, nullam habebant in suffragijs auctoritatem, q rarò accideret,vt ad eos vsq; descendendum foret.Tullius Hostilius Rex auctore Dionysio.libr.4. Libertos omnes,qui à domino manumissi fuissent,ciuitatem statim consequi, & in quatuor vrbanas tribus cẽseri lege lata sanxit. Idque ad eius vsque ætatem obtinuisse, ipse
8 Dionysius scribit, sed & Asconius in † oratione p Milone testis est,libertinos in quatuor vrbanis tribubus suffragium tulisse.Lucius Florus in epitome lib.20.Libertini,inquit, in quatuor trib.redacti sunt, cum antea dispersi fuissent: Esquilinam, Palatinam, Suburranam,Collinam.Imò ex quatuor his vrbanis tribubus in vnam tantum coniecti libertini fuere, Esquilinamque forte in atrio libertatis sunt consequuti, auctore Liuio libro 5. decad. 5. quamuis Vindicio illi, qui primus vindicta manumissus dicitur à populo Romano, ius datum fuerit, in qua vellet tribu suffragari, teste Plutarcho in Publicola,qui & idem ius omnibus libertis concessum esse ab Appio Claudio commemorat,nec tamen id obtinuisse Liuius sentit. lib.9. decad. primæ,quo in loco de libertinorum filijs Appij Claudij actionem,& conatum intelligit, quorum aui liberi fuissent,atque ex eo à libertis, & libertinis differrent, q ingenui,licet humilimi forent,quippe, qui auum, & si libertũ,liberum habuissent.Etenim libertini, tunc dicebantur nõ ipsi liberti, sed eorum liberi ex Suetonio in Claudio.c.24. Fortassis adiectio in Senatum ab Appio Claudio tentata de libertinorum filijs erit accipienda, diuisio verò in omnes tribus de libertinis, & de omnib.libertis, q Plutarchus existimat. Ex quibus non omnino conuenit veteribus historicis, q Lælius Taurellus censet de militijs ex casu asseuerans ipsos libertos tribuum ius nusquam habuisse nec ipsorum filios, sed ingenuorum ex his, qui manumissi essent, procreatorum, qui tunc libertini dicebantur. Nam & libertinos libertorum filios, etiam si vetustissimam dictionis significationem sequamur ex Tito Liuio L. Floro, & Asconio, & adhuc ipsos libertos, qui vindicta, censu, vel testamento essent manumissi, ciuitatem Romanam, & ius tribuum consequutos fuisse ex Plutarcho, & Dionysio probauimus.

At Iustinianus Imperator sublata in vniuersum Latina libertate,constitutionem edidit, voluitque, & his modis manumissos pro ciuibus haberi,nihilque in eos Dominicæ potestatis residere, & idem de deditijs obseruari mandauit. in l. vnica. C. de dedit.liber. toll. & in Auth. vt liberti de cætero aureo non indig. anul.& in l.vnica.C.de lati.lib.tol.& in §.vlti.Instit.de liber.qui & in §.sed & deditiorum asseuerat, hoc ipsum, & à primis Imperij Romani incunabulis institutum fuisse, vt ipse opinor, Tullij Hostilij Regis legem æquissimam subindicans. Sed & ante Iustinianum Constantinus Imperator seruis manumissis in Ecclesia sub aspectu plebis, vel antistium, ciuitatem Romanam datam censeri, lege lata stabiliuit, quæ extat lib.4. codicis Theodosiani tit.7.& lib.1. codicis Iustiniani.tit.de his, qui in Eccles. manumit. cuius legis mentio fit à Sozomeno libr.1. Eccles.histor. capit.9 & Nicephoro lib.6.ca.46.

Tribum emi.) Vt verus, iustusque, ac legitimus ciuis Romanus fieret. cũ liberti hoc ius ex manumissione oĩno non consequerentur,nec fierent veri ciues Romani. Vnde oportebat ciuitatem Romanam impetrare à Republica,vel à Principe,aut pecunia data in pretium obtinere. Nam & Romanæ ciuitatis ius pecunia quæri, & parari solitum, cõstat ex Actis Apostolorum. cap.22.accedens enim tribunus dixit Paulo.Dic mihi,num tu ciuis Romanus es? at ille dixit,etiam.Et rñdit tribunus. Ego multa summa ciuitatem istam comparaui. At Paulus ait, ego verò, & natus sum. Tribus autem legatum ad hoc pertinere, vt quis verè, & omnino ciuis Romanus fieret, tribumque Romanum ea ratione obtineret, in eaque censeretur, satis fit manifestum ex his,quæ ad hoc Scæuolæ responsum superius adnotauimus.Qua ratione mera sunt deliramenta,quę hoc in loco de tribu ab Accursio,& alijs traduntur. Veramtamen,ac genuinam interpretationē, tametsi breui quodam compendio tradidere.Alcia. lib.1. parerg.c.16.& Lælius Taurellus de militijs ex casu ad Anto. Augustinum.Nam tribus apud Scęuolã, nec pro progenie seruorũ, vt Accursius somniat, nec pro militia ad hæredem, præsertim clarissimum minimè transmittenda, q Cumanus diuinat,ac veteres quidam,& cum his Alberic.sensere, tametsi hæc vltima interpretatio practicis sit commodior in argumentum, & huius responsi inductionem. Quod Paulò post iterũ admonebimus.

Huic legato,de quo in hoc responso agitur, simile videtur, &
9 illud, † quo tesseram frumentariam emi legatario testor iusserit, cuius meminere Iurisconsulti in l.Titia Seio.in prin.& in l.mortuo boue. §. 1.ff. de leg.secundo.& in l. sed.& si susceperit. §.si libertis.ff.de iud.quibus in locis licet alibi alia multa significet,tessera signum est frumentarium, quo exhibito frumentum à Principe,vel republica dabatur populo Romano, vel Symbolum ad accipiendas Principum largitiones, q ciuibus tantum Romanis dari Romæ consueuit quandoque ad frumentum quandoque ad pæcuniam, aliquando ad vestem accipiendam. Qua ratione tessera pro iure percipiendi frumenti, & has largitiones publicas accipitur quemadmodum Budæus in dicta. l. sed & si susceperit. diligenter explicat ex Suetonio in Augusto capit. 40. Populi, inquit, Romani censum vicatim egit, ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotijs auocaretur, ter in anno ternum mensium tesseras dare destinauit.Sed desiderari consuetudinem veterem concessit rursus, vt sui quisque mensis acciperet.Hæc Suetonius. Tulerat sanè Clodius legem Annonariam, teste Asconio Pædiano, vt frumentum populo gratis daretur. Quibus probari poterit,nihil aliud esse tesseræ frumentariæ, aut tesseræ emptionem, quam emptionem iuris percipiendi principales,& publicas largitiones, & sic ciuē verè Romanũ per emptionem tribus in qua Romæ censeretur, fieri. Nec enim alibi quam Romæ, nec alijs quam Romanis ciuibus, eisdemq; tribubus eius vrbis, publicæ largitiones donabantur.Idcirco emptio tribus,& emptio tesseræ mihi propè idē esse videntur, q & And. Alc.sensit.in d.c.16.lib.j.parerg. & post eũ Anto. Vacca. in l.fœminæ.ff.de senator.sed & Imperator.in l.vlt. C.de frumen. Alex. lib.11.inquit, & tesserę designentur. Seruius item libr.1. Georgic. in illud, Aut numeros impressit aceruis. Tesseras intepretatur, quibus frumẽtorum numerus designaretur. Nam numeros pro literis posuit,quibus numeri conentur.

Cæterum illud libenter inquirere minimè cunctabor, qua ra-
10 tione liberto à Scæuola responso opus fuerit, tribum emi. † Nã vel hic libertus iusta fuit manumissione manumissus, testamento,censu, vel vindicta, & tunc ciuis erat ex ea manumissione Romanus,tribumq;,vt ciuis habebat.aut fuit libertus dedititius, vel latinus, & hi cum ciues Romani non essent, testari non poterant, & tñ hic libertus testamentum fecit, hæredemque instituit.Vnde coniectare licebit, eum ciuem Romanũ fuisse, atque ideo non Latinum libertũ,nec dedititium, q rursus Sceuolæ refragatur,q sensit, legatũ hoc vtile liberto futurum, vt ciuis Romanus fieret,eoque iure publicas,& principales largitiones cõsequeretur in tribum Romanũ adiectus.Et præter hæc alia deinde coniectura difficilē huius loci rationem efficit. Caius etenim libro 1. institutionum. titul.1. Latini, inquit, patronum beneficio, id est, si iterum ab ipsis testamento, aut in Ecclesia, ante consulem manumitterentur, ciuium Romanorum priuilegia consequuntur. Quod si, auctore Caio, liberti Romani id est, vindicta, censu,vel testamento manumissi ciues erant Romani, & Latini liberti, si iterum à patrono testamento, censu, vel vindicta manumittẽtur, ciuium Romanorũ priuilegia,vt ciues Romani consequebantur,quid obsecro patrono opus erat, liberto emptionem tribus legare, cum facilimè ipso in testamẽto posset illum iterum iusta manumissione manumittere. Scribit etenim Plinius libro 7.episto.Fabato pro socero.Hic nunc procon-

ſul prouinciam Bæticam per Ticinum eſt petiturus, ſpero, imò ꝯfido, facile me impetraturũ, vt ex itinere deflectat ad te ſi voles vindicta liberare, quos proximè inter amicos manumiſiſti. Hæc Plinius. Qui mirè conſentit Caio aſſeuerans, patronũ poſſe Latinum libertum iterum vindicta manumittere apud proconſulem, vt hic libertus iuſta manumiſſione ciuis Romanus fiat. Quam iterationem ſuperuacuam eſſe, cenſet Iuſtinianus in Auth. vt de cætero libe. aur. annul. non indig.

Ego verò illud omnino obſeruandum eſſe cenſeo, tempore quidem Iuſtiniani iam ex multis temporibus deditios libertos in deſuetudinem abijſſe, Latinorum verò nomen non admodũ frequens fuiſſe, ſicuti idem Imperator aſſeuerat. in §. ſed & dediticiorum. Inſti. de liber. & in l. vnica. C. de deditio. libert. toll. ex Plinio etenim conſtat, eius ætate Latinam libertatem in vſu eſſe, vt & par ſit, adhuc ſub Scęuola, Paulo, & Vlpiano eandem in vſu fuiſſe. Quo fit, vt omnino hoc rñſum de libertis iuſta manumiſſione manumiſſis non de dedititijs, nec de Latinis ſit intelligendũ: cum hi teſtatori non poſſent, illi verò, vt ciues Romani teſtũ dubio procul facere potuerint. Quod ſi de libertis Romanis eſt accipienda Scęuolæ ſententia, quid obſecro opus erat tribum liberto emi? vt is ciuis Romanus fieret, cùm iam ex iuſta manumiſſione eam ciuitatem, & idem ius eſſet conſequutus.

Lælius Taurellus his obiectionibus facilimè reſponderet, Scęuolam de liberto iuſta manumiſſione manumiſſo rñdiſſe, ac de eo, qui teſtm̃ facere poterat, cum ciuis Romanus eſſet tribum tamen Romanam nondum haberet, in qua cenſeretur, Principumque, & Republic. largitates obtineret, ex eo, quòd libertis, etiam iuſta manumiſſione manumiſſis, tribus Romana minimè Romanorũ legibus cõceſſa foret, & ideo eam ſibi emi, aut beneficio Principis, vel Reipubl. acquiri oportebat. Nam de libertinis libertorũ filijs ipſe Taurellus intelliget, quæ Liuius. L. Florus, & Aſconius memoriæ prodidere. Atque ita verum eſt, hos auctores de Libertinis tractaſſe, & tñ Dionyſius, ac Plutarchus de ipſis libertis ſcripſere, quæ nos paulò ante retulimus, niſi Græcos auctores de libertinis, id eſt de filijs libertorũ velit quiſquã intelligere, ꝙ dictionis ſignificationi refragatur, & Tito Liuio, qui libro 5. decad. 5. libertinos hac in re libertos etiam ipſos ſignificare ſenſit dum inquit. Poſtremò eo deſcenſum eſt, vt ex quatuor vrbanis tribubus vnã palàm in atrio libertatis ſortirẽtur, in quã oẽs, qui ſeruitutem ſeruiſſent, conijcerent. Eſquilinæ ſors exijt. in ea T. Gracchus pronunciauit, libertinos omnes cenſeri, placere. Sed & libertinus frequentiſſimo Latinæ linguæ vſu libertum ipſum ſignificat, & olim ſignificauit, quod libro 4. elegantiarum Valla probat capitulo primo. & Iuſtinianus inquit, Libertinus eſt, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſus eſt. in princip. Inſtitu. de libertinis. & in princ. Inſti. de ingenuis. Caius item Iuriſconſultus in l. libertini. ff. de ſtat. hom.

Qua ratione omnino erit obſeruandum, non omnes ciues Romanos eiuſdem conditionis fuiſſe, nec ea iura, quæ veri, & natura ciues Romani habuerunt, habuiſſe. quemadmodũ And. Alciat. alio in tractatu diligentiſſimè docet libro 2. diſpunct. c. 21. Ex quo ipſe adnotauerim Italicis, & Latinis olim, ꝙ vicinio-
11 res Romanis † eſſent indultum fuiſſe non tñ ius Latij veteris, nẽpe, vt in legione Romana militare poſſent, in ea, quæ magiſtratus gerere, ſed & ipſis in ſocietatem aſſumptis ius etiã adipiſcendi honores in vrbe Romana, vtq; cùm Romanis tribubus ſuffragia ferrent. Vnde plerunq; & ipſi Latini, magiſtratus eligebantur, & ea ex cauſa ius ciuitatis Romanæ, non tñ ius Latij dicebantur habere, ꝙ & Aſconius Pædianus in oratione in l. Piſonem ſcripſerat. Erantq; ipſi Latini, ſicut Romani à vectigalibus multis, & tributis, capitationibuſq; immunes, & hoc eſt ius lati & ius Italicũ, & ciuitatis Romanæ, Cuius Iuriſconſulti plerunq; meminere, ꝙ & alia iura complectebãt. ſ. vt ciuis hic Romanus flagris ſubijci ex delicto non poſſet. Actor. ca. 22. tametſi quandoque ius Romanæ ciuitatis pluribus nationibus datum fuerit honoris potius cauſa, & vt aliqua conſequerentur commoda, non tamen ea omnia, quæ veri, & natura ciues Romani obtinebant, quod explicant Vuolphangus Lazius de Republic. Roman. libr. 12. cap. 1. Nam licet Galli ciuitatem Romanam adepti forent, ius tamen adipiſcendi honores, aliquandiu illis detractũ fuit, donec Aulio Vitelio, & L. Vipſano. Conſ. Claudius Imperator vniuerſæ Galliæ comatæ illud quoque indulſit; teſte Cornelio Tacito lib. 11. quamobrem idẽ Alcia. Pij Antonini conſtitutionẽ cuius meminere Iuriſconſultus. in l. in orbe Romano. ff. de ſtatu homi. & Iuſtinianus in Auth. vt liberti de cætero anul. aur. non indig. & qua ciuitas Romana omnibus Romano Imperio ſubditis tributa eſt. ita intellexit, vt non cenſeatur omnib. his data immunitas à tributis, & vectigalibus, quæ verè Romanis, & natura ciuibus competebat, etiam ſi alia multa iura ſub ea conceſſione venerint. Suetonius in Auguſto. cap. 40. ciuitatẽ, inquit, Romanam parciſſimè dedit, & Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti ciuitatem negauit, immunitatẽ obtulit affirmans, ſe facilius paſſurum fiſco detrahi aliquid, quam ciuitatis Romanæ vulgari honorẽ. Hæc Suetonius. Ex quo conſtat, ius ciuitatis Romanæ quo ad omnia eius priuilegia, cõmoda, & honores, parciſſimè dari ſolere. Eadem ratione, vt opinor, quamuis liberti ciuitatem Romanam fuerint ex iuſta manumiſſione conſequuti, non tamen ea omnia ſtatim conſequebantur, quæ veris ciuibus Romanis competebant. Nam, & ante Iuſtinianum liberti à Principe ius impetrabant aureorum annullorũ, & reſtitutionem natalium quemadmodum apparet ex titulis de iure aureorum annulorum, & de natalibus reſtituendis. Licet hæc Iuſtinianus in dict. Nouella in vniuerſum libertis omnibus conceſſerit. Sic itidem exiſtimo, libertos, etiam iuſta manumiſſione manumiſſos, ex eaque ciues Romanos factos, ciuitatẽ quidem conſequi ad plura profectò cõmoda, non tamen ad ea omnia, quæ veris Romanis ciuibus, & ingenuis cõpetebant, & ideo, nec quẽlibet libertũ in tribu Romana cenſeri, nec eã habuiſſe ex ſola manumiſſione, & iure ciuitatis Romanæ, ſiquidẽ ætatæ Vlpiani, Scæuolę, & Pauli Iuriſconſultorũ iam ex Pij Antonini conſtitutione omnes erant ciues Romani effecti, quicunque in orbe Romano erant, & tñ apud hos Iuriſconſultos legata, vel tribus, vel teſſeræ maximè vtilitatis cenſentur. Non enim oẽs ciues Romani tribum habuerunt, non illi, qui ex beneficio Antonini Romanam ciuitatẽ obtinuerunt, nec alij, qui ſpeciali beneficio Principũ, aut Reipublicę, idẽ ius antea fuerant conſequuti, ſed tantũ ciues verè Romani, vel qui præter Romanæ ciuitatis, ius etiam tribus à Cæſaribus, vel à Repub. impetrauerant. Igitur, quod Liuius. Florius, & Aſconius, Dionyſius, & Plutarchus ſcripſere de his libertis erit accipiendũ, qui Romæ à ciuibus Romanis manumittebantur, vt veri ciues Romani fierent, & in ea vrbe habitarent, in patriã ad habitationẽ minimè redituri. Alioqui liberti in prouincijs à Romanis ciuibus manumiſſi, quis ciues Romani eſſent ex ea manumiſſione, & teſtari poſſent, tribum tamen Romanã minimè aſſequebantur, niſi vel emptione, vel beneficio Cæſaris, aut Reipubli. eã obtinerent. Plinius libro 10. Epiſtolarum à Traiano ius Quiritum Latinis ſuis petit, idque à Cæſare illi animo indulgentiſſimo conceſſum fuit, vt inde coniectari licet, Latinos illos ciues Romanos verè factos fuiſſe. * Hæc planè adnotauimus, vt ius proprium, & perfectũ ciuitatis Romanæ ab alijs iuribus diſtinctũ eſſe, probaremus. Sed & ius Latij, à iure Italico in aliquod differre, adnotari ſolet ex Aſconio, & alijs, de quo Carolus Sigonius in lib. de iure Italiæ, & Cuiatius lib. 10. obſerua. c. 35. diligenter tractauerunt poſt Alexan. ab Alexandris lib. dierũ Genial. libr. 4. capit. 10. illud profectò adnotauerim obiter, quibuſdã doctiſſimis viris Etymon huius nominis, Hidalgus, quo Hiſpani nobilem appellamus, diligenter, & ſeriò inquirentibus placuiſſe ab Italico dictum fuiſſe Hidalgum, quaſi immunem à tributis & alijs indictionibus Reipublicæ, ex eo præſertim, quod & olim in Hiſpania Pacenſes, & Emeritenſes, Valentini, & Illicitani iuris Italici fuerint teſte Paulo Iuriſconſulto. in l. in Lyſitania. ff. de cenſib. Huius verò Etymologiæ primus autor, quod ipſe ſciam, fuit Geneſius Sepulueda in epiſtola ad Regem Philippum, vir quidem Grecè, & Latinę apprimè doctus, & omni genere ſcientiarum, quod ad humanam, ac diuinam Philoſophiam attinet, inſigniter eruditus. Verum quantum licuerit his, qui Etymos ſcrutantur, ſatis cõpertum eſt his, qui M. Varronem Iſidorũ apud Latinos, & Etymologicum, quod vocant magnum apud Græcos legerint. Mihi planè, ingenuè fateor, nuſquã hæc ratio noñ ſatisfecit. Exiſtimo enim, eam vt ingenioſe ab antiquitate deductam, ſic à vera Hiſpani nominis origine dubio procul alienam eſſe. Ius etenim Italicũ ad immunitatem ab indictionib. & tributis pertinere non negauerim, ſic tamen, vt ad ignobiles pariter, & nobiles referatur, præterquam, quod ius iſtud Italicum, & alia præter dictã immunitatem complectitur, ſicut, & nobilitas, quæ Hidalguia dicitur, multa priuilegia iure obtinet, quæ non omnibus de populo, ſed tantum nobilibus lege humana conceſſa fuere. Conſtatque nomen iſtud ſic eſſe nobilitati ꝓprium, vt ad eos, qui alio, quã nobilitatis, iure vel priuilegio immunes à tributis cenſentur, minimè pertineat. Exẽpti enim hi ab Hidalguis maximè differunt. Sic ſanè, & nobiles, q ex lege alicubi non ſunt à tributis immunes, imò ſpeciali quadã ratione, vt in Vuandalia contigit, tributa ſoluere coguntur, verè nobiles ſunt. Vnde ad veram nobilitatem non pertinet neceſſariò hæc à tributis exemptio cum ea ſit accedens nobilitati priuilegiũ ex diuerſis legibus prouinciarum. Atque ideo vbi tñ nobilibus hęc competit exemptio, ſignum eſt nobilitatis, hæc nunquã tributa ſoluiſſe. At vbi omnes tam ignobiles, quam nobiles à tributis eximuntur, & vbi nobiles, & ignobiles tributa ſoluere cogũtur, alia ſunt indicia ad probandam nobilitatẽ exigenda, nã vbi nobiles tributa ſoluere conſueuere, non erit ignobilitatis indi-

cium

cium tributa ſoluiſſe. Denique his, & alijs rationibus, quas modò non vacat adducere, exiſtimo conſtanter, apud Hiſpanos nomen hoc Hidalgus, ad nobilitatis conditionẽ oĩno referendũ eſſe. Quod autem l. 3. tit. 2. part. 2. docet eſſe quidem aliquem Hidalgum, qui tamen nobilis non ſit, in eum ſenſum accipiendũ erit, vt quãuis genitus ex patre nobili, Hidalgo quidẽ, ex matre, tñ ignobili, quæ Hidalga non ſit nobilis dici non debeat, ꝑꝑ matris ignobilitatẽ, & tñ quia natus ex patre nobili, eo ꝙ Hidalgus ſit, & ipſe filius Hidalgus propriè appellatur, & verè nobilitate patris cenſeri debet, & omnibus vti priuilegijs, quæ præter immunitatem à tributis Hidalguis iure competunt. Idcirco ad nobilitatem nomen iſtud pertinet, etiam in eo caſu, quamuis ratione matris ea nobilitas à propria, & vera nobilitate quodam modo degeneret. Nam & ſi natus matre ignobili, patre tamen nobili, nobilis ſit. l. cùm legitimæ. ff. de ſtatu homin. l. 1. ff. ad municipales. l. eos. l. exemplo. & l. nullus. C. de decurionib. lib. 10. matris tamen ignobilitas tenebras offundit filijs, quibus eſt impedimento, ne eorum nobilitas, quàm à patre ſunt aſſequuti, Illuſtrior, clarior, atque ſplendidior ſit. Quod multis probat Andr. Tiraquel. de nobilitate. c. 18. num. 26. & 35. Cæterum, vbi nobilitatis conditio lege, vel conſtitutione, aliave humana inſtitutione ſit exigenda, an ſit eo caſu neceſſaria nobilitas ab vtroque parente alibi erit tractandum opportunius.

His verò adnotatis mihi potius probatur ex Etymologia, quã Partitarum lex vtitur. l. 2. tit. 21. part. 2. docet etenim, Hidalgos ex eo dictos, quod ſint *fijos de algo*: hoc eſt, *de bien y de buena ſangre,* His accedit vſus loquendi frequentiſſimus apud veteres, apud eos inquam, qui proximiores fuerunt his, qui iuris Italici cognitionem in Hiſpania habuerunt. Hi ſiquidem, vt conſtat ex veteribus conſtitutionibus, inſtrumentis publicis, & priuilegijs, ſic nobiles Hiſpaniæ nominarunt, vt eos *fidalgos*, & frequenter *fijos de algo* appellauerint. Extat, & hic modus loquẽdi apud Latinos, & Græcos authores. Cicero non ſemel, ad Atticum tamen libro 3. Epiſto. 15. Fac, vt velis me eſſe aliquem, quoniam, qui fui, & qui eſſe potui, iam eſſe nõ poſſum. & lib. 4. Epiſt. 2. Et ſi vnquã in dicendo fuimus aliqd Plato in Apologia Socratis οἴν τόνη τί ἦ, οὐδενὸς ὄντες ἄξιοι q ſe exiſtimãt eſſe aliqd, quum vllius ſint eſti nationis Demoſtenes Philipica 4. δεῖ γε μὲν ἐν τῇ πόλει δεῖ τίνα φανεὼς τὴν φό- λιν δ' ἐν τοῖς ἕλλησι μηδενὸς ἄξιαν ἦ Nec enim illud Ariſtodeme Dices, cum eo etenim agit. Te oportere in vrbe eſſe cõſpicuum, vrbis autem nullam oportere apud Græcos eſſe autoritatem. Illud ſiquidem: te eſſe conſpicuum ex Græco, nihil aliud eſt, quã te eſſe aliquem. Et in Actis Apoſtolorum ca. 5. Ante hos dies extitit Theodas dicens, ſe eſſe aliquem. Et c. 8. Simon dicens, ſe eſſe alquiẽ magnum. Plutarchus in Apophtegmatis de his, qui ſe εἶναι τινας id eſt eſſe aliquos exiſtimabant, nempe viros non vulgaris æſtimationis. Diuus Baſilius in Homelia περὶ ταπεινοφροσύνης inquis, εἶναι δοκοῦσι τίνες * Ius verò Italicum vniuerſæ Hiſpaniæ à Veſpaſiano datum eſſe ex Caio Plinio adnotauit Reuerendiſſi. Anto. Aug. Ilerdenſis Præſul lib. 3. emendat. cap. 9. *

Fortaſſis libertis ante Cæſarem Auguſtum manumiſſis tribus cõpetebat cum Romana ciuitate, poſteà verò, ne Maieſtas Romanæ ciuitatis libertis ad ſuffragia, & alia admiſſis pollueretur, illud obtentum fuit, ne liberti, etiam Romæ manumiſſi, & ciues Romani effecti in tribus Romanas admitterentur, niſi ſpeciali quodã Cæſaris, aut Reipub. beneficio. quod ex Suetonio in Auguſto. c. 40. deduci quodammodo poterit, quãuis nec hoc conſtanter aſſeuerare auſim. * Etiam ſi L. Cornelio, tribus conceſſa non fuerit ſtatim, ac ciuitas, quod Cicero prò. L. Cornelio mihi ſignificare videtur. *

Libertus diu moram ab hærede paſſus eſt, & decedens hæredem reli-
12 *quit.*) Idem erit, & ſi libertus nondum deceſſiſſet, † habuiſſet tamen tribum Romanam, ex cauſa lucratiua, & ideo alia tribu non indigeret, quod Paulus reſpondit in l. Titia Seio. in princip. ff. de legat. 2. Etiam nullam ab hærede patroni moram paſſus ex eiuſdem Pauli Iuriſconſulti mente, & adnotauit illic Paulus Caſtrenſis, atque ſenſerunt alij. idem eſt, ſi ex cauſa onerosa libertus hic tribum, aut teſſeram habeat, ꝙ omnes admittũt eadẽ rõne, vel maiori. l. planè. §. ꝙ ſi rem. ff. de leg. 1. Sic ſanè idem reſpondendum foret, etiam ſi in vita teſtatoris eo ignorante tribum, vel teſſeram legatarius habuiſſet, ex eleganti ratione Iuriſconſulti in l. mortuo. §. 1. ff. de leg. 2. Si Titio, inquit Paulus, teſſera frumentaria legata ſit, & is deceſſerit, quidam putant, extingui legatum. Sed hoc non eſt verum. Nam cui teſſera vel militia legatur, æſtimatio vr̃ legata. Eſt & eadem ratio apud Iuriſconſultum in d. l. Titia. inquit enim. Titia Seio teſſeram frumentariam comparari voluit poſt diem triceſimum à morte ipſius quæro, cum Seius viua teſtatrice teſſeram frumentariam ex cauſa lucratiua habere cœperit, nec poſſit id, quod habet petere, an & actio cõpetat Paulus reſpondit, ei, de quo quæritur, pretium teſſeræ præſtandum, quoniam tale fideicommiſſum magis in quantitate quam in corpore conſiſtat. Hæc Iuriſconſultus. Vnde apparet nihil referre ad horum reſponſorum intellectum, quod teſtator legauerit tribũ, aut teſſeram, vel iuſſerit emi tribum, aut teſſeram, licet Bar. Paulus, & alij in d. l. Titia. hoc diſcrimen conſiderauerint, excepto Cumano, q ab eis hac in opinione iure, & verè diſſentit. deinde apparet Bar. & alios, Cumanum excipio, falsò, & maximo errore intelligere Iuriſconſultos in his reſponſis de legato frumenti, & certa eius mẽſura, vel de legato vaſis, quo frumentũ metimur, vtraque enim interpretatio, nec rõnem habet, nec digna eſt veteribus Iuriſconſultus, præterquã, ꝙ ſm̃ eam minimè conſtarent ſibi noſtri interpretes, imò nec ſibi cõſtaret Iuriſconſultus ex quo tot abſurda deduci poſſent. Primũ etenim ſequeretur, legata certa frumenti q̃titate ad menſurã certam, videri legatũ, non frumentũ, ſed frumenti pretiũ, & æſtimationem: quum alioq in hac ſpecie legatũ videatur frumentũ potius, quã eius æſtimatio, ꝙ probatur. in l. 2. ff. de vino tritic. & oleo legat. Qđ ſecus erit in tribu, vel teſſera legata, q̃ neceſſario, & ex rei natura eſt ab hr̃de emẽda, nec poſſit ea res à teſtõre, nec ab hr̃de ꝑſtari, atq; ideo æſtimatio legata vr̃, ſiquidem aliter haberi non põt, quàm ſi à Principe, vel republica emptione, aliave ex cauſa acqratur. Quæ quidem tribus emi non põt, ac deinde legatario tradi, ſed neceſſariò ſimul emenda eſt ipſi legatario ad eius vtilitatẽ, eiq; tradenda. Scđò ſequeretur, legato frumento ad certam vſq; menſuram, vel ipſo vaſe, quo frumentũ metimur, quicquã intereſſe, ꝙ legatarius ante ſolutionem legati mortuus fuerit, vt aliqui putare potuiſſent legatũ extingui. Etenim nullus eſſet adeò ſtolidus, nedum Iuriſconſultus, q in hac controuerſia dubitaret: cũ in d. l. mortuo boue. §. 1. Paulus ſcripſerit, quoſdã exiſtimaſſe, morte legatarij extingui legatũ, nam dubio procul ad hæredes tranſmitteretur. Tertiò, ſi vera eſt Accurſij, Bar. & aliorũ interpretatio, q̃ obſecro cauſa potuit mouere eundẽ Paulum Iuriſconſultum. in d. l. Titia teſſera per legatarium ex cauſa lucratiua acquiſita, vt rñderet, deberi æſtimationem? nonne potuit frumẽtum aliud ad eandem quãtitatem, & menſuram in eodem gñe dari legatario? nonne & aliud ſimile vas? Practicus ergo obſeruabit diligẽtiſſimè, hęc Iuriſconſultorũ rñſa hodie quo ad eam militiam eſſe accipienda, q̃ emptione haberi poſſit, nec iure ordinario tranſmittat ad hr̃des, quæq; ab eodẽ duplex haberi nequeat.

Hæredem reliquit clariſſimum virum.) Hic rurſus cum Accurſio, & alijs contendendũ erit. Nã ſi legatũ tribus eo modo, quo ipſi interpretantur, foret accipiendũ, qđ referret, reliquiſſet libertus hæredem clariſſimum virũ, an plebeium? cum vtriq; idem ius
13 competere poſſet, nec plus iuris, nec minus † clariſſimus haberet, quam plebeius? Sed & Lelius Taurellus ideo clariſſimi hæredis factam mentionem cenſet, quòd is nihil opus haberet tribu, nec eius emptione, atque ideo tribum conſequi non poſſet. Vnde æſtimatio ꝑſtanda erat ex d. l. Titia. Seio. ſed eadẽ ratio planè obtineret, ſi ciuem Romanum quemlibet libertus hr̃dem reliquiſſet, cum & is iure Romanę ciuitatis tribum haberet, in qua cenſeretur, nec ei opus eſſet, aliam ſibi emi, poſſetque ea ratione iure proprio Principũ, & reipublicæ largitiones conſequi, quę populo Romano tributim dari cõſueuerunt. Verum ipſe in hoc reſponſo clariſſimum virum accipio quemlibet Romanæ vrbis Senatorẽ, ſiquidem Senatores Romani clariſſimi ætate Scęuolæ Iuriſconſulti paſſim dicebantur, ſicuti conſtat ex l. Fœminæ. ff. de ſenatorib. l. Speciosas. ff. de verb. ſignfic. l. 2. C. de his, qui veni. ætat. impetr. l. cuſtodias. ff. de publ. iud. adnotauit Andr. Alciat. lib. 3. diſpunct. c. 4. & in d. l. ſpecioſas. Sed & præter hos etiam dicebantur clariſſimi, qui ſenatoria, conſularia, pro conſularia, aut prætoria ornamenta ex beneficio Principis meruerant. l. 2. C. de domeſtic. & protectori. libr. 12. l. 1. de præp. & cubic. tradit Vuolphangus Lazius lib. 2. de Roma. Repub. cap. 1. Dicebantur & olim clariſſimi filij ſenatorum, & clariſſimorum. l. fœminæ. ff. de ſenatori. l. ſi ſenator. C. de dignitat. libr. 12. de quibus multa Anton. Vacca in rubr. de ſenatorib. in d. l. fœminæ. cenſet, hoc Scæuolæ reſponſum ea ratione intelligendum, quod clariſſimi forent incapaces quorundam legatorum, & præſertim huius legati, quo tribus eis emenda legaretur, fortaſſis ex eo, quãuis ipſe hoc amplius non explicet, quod licet clariſſimi Romæ tribũ haberent ex Suetonio in Auguſto. cap. 40. ſuffragium tamen in eligendis magiſtratibus minimè ferebant, nec ex reipublicæ, & Principum largitione frumentarias teſſeras, quæ plebi Romanæ quolibet menſe dabantur, poterant habere. Hæc enim, & his ſimilia propria plebis erant non ſenatorij ordinis, nec clariſſimorum, quibus minimè conueniebant, imò eſſet illis ꝓbro, ac ignominiæ, ſi cum plebeis æquarentur. Quãquam idem Suetonius in Domitiano. c. 4. ſcripſerit dieque proximo omne genus rerum miſſilia ſparſit, & quia pars maior inter popularia deciderat, quinquagenas teſſeras in ſigulos cuneos equeſtris, ac ſenatorij ordinis pronunciauit. Hoc etenim ad miſſilia pertinet. Sic ſanè dubium erat apud Scæuolam, an vir clariſſimus hæres liberti con-

sequi posset, vt illius hæres ea omnia, qua iure proprio minimè habere potuisset, nec honestè habere poterat.

Respondi deberi.) Tribus etenim legatario eo iam mortuo emi non poterat, vt testator iusserat, quod Accursius, & plerique cēsent, idque verè hi rationibus, quas superius adduximus, nec liberti hæres eo legato indigebat, imò nec poterat, nisi quo ad æstimationem, illud obtinere, quia clarissimus erat. Quod si libertus hæredem reliquisset filium, qui commodè posset tribum consequi, & volūtas testatoris aliqua ex causa minimè refragaretur, hæredi foret emenda tribus, tametsi à Iurisconsulto hoc in loco non tractetur, an sit soluenda æstimatio, vel ipsa tribus præcisè emenda per hæredem patroni, cum emptio vtilis foret hæredi liberti, sed illud tñ in controuersiam incidit, an teneātur patroni hæredes ad æstimationem, vbi tribus, nec emi poterat, nec eius emptio vtilis erat hæredi liberti. Qua ratione Bart. fallitur. dum existimat, patroni hæredem ad factum ex legato teneri, &
14 ideo post morā ad interesse, quia vt inquit † Cum. solum debe-retur tunc æstimatio tribus, non autem commoda, aliæque liberalitates. l. si calendis. ff. de re iudicat. l. fundum. ff. de nouatio. & quia verè patroni hæres, si libertus viueret, cogi posset præcisè tribum emere, argumento deducto ex l. fideicommissa. §. vltimo. ff. de legatis tertio. & ex his, quæ traduntur. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verbor. obligation à Bartol. Alexand. & Iason. numero 32. à quibus, & alijs frequentius receptum est teneri quem ad factum præcisè, nec liberari præstando interesse, siue id quod interest, vbi ex vltima voluntate, & testatoris iussu tenetur facere.

Commoda, & principales liberalitates) Nempe tesseras frumentarias, nummarias, missilia, aliasque Reipublicæ, & Principum largitiones. Nam sicut tessera frumentaria symbolum erat plumbeum, æreum, aut ligneum, cui inscripta erat nota, qua summa frumenti significabatur, sic, & tessera numaria idem symbolum erat cum nota summam accipiendæ pecuniæ significante, quod ex multi Suetonij locis lector facilimè poterit intelligere: * & Xiphilino in Tito.*

Respondi, quicquid ipse consequuturus esset.) Nec tamen vsuræ debentur æstimationis, cum sit satis æstimationem dari, & omnia illa commoda, quæ si statim mortuo testatore solutum esset legatum, vel empta fuisset tribus, legatarius consequuturus esset. idem enim est, ac si ab initio data foret tribus æstimatio, & ideo eius quantitatis vsuræ nō debentur, nec vt vsuræ olim apud Ethnicos, nec apud Christianos ratione eius, quod interest. Siquidem soluta quantitate, quæ debetur, vsuræ ab eo die minimè veniunt in condemnationem.

Iustiniani, & Celsi Iurisconsulti responsa de Hipocentauri stipulatione ex varijs authoribus examinantur.

CAPVT II.

IVstinianus libro 3. institutionum, titulo. de inutilibus stipula. inutilem esse docuit stipulationem, qua id promittitur, quod natura esse non potest, veluti si quis Hippocentaurū fuerit stipulatus, q̃ natura quidē esse non pōt. Idem Celsus rñdit. in l. si ita stipulatus. ff. de verb. oblig. q̃bus Cicero adstipulatur, qui lib. 1. Tusculanarū. nu 142. qui enim inquit, satis viderit, id ꝙ est luce clarius animo, & corpore consumpto, totoque animante deleto, & facto interitu vniuerso, illud animal, ꝙ fuerit, factum esse nihil, is planè perspiciet inter Hippocentaurum, qui nunquā fuerit, & Regem Agamennonē nihil interesse, nec pluris nūc facere M. Camillum hoc ciuile bellū, quàm illo viuo ego fecerim Romā captam. Idem Cicero. lib. j. de natura Deorum. nu. 145. Nam si tantūmodo ad cognitionem valent, nec habent vllam soliditatē, nec eminentiam, quid interest, vtrum de Hippocentauro, an de eo cogitemus? Idem lib. 2. nu. 7. Etenim videmus cæteras opiniones fictas, atq; vanas diuturnitate extabuisse. Quis enim Hippocentaurū fuisse, aut chimeram putat? Xenophum lib. 4. de pędia Cyri. Chrisantan refert oratione quadam equites laudasse maximèque admiratum fuisse, felixque existimasse Hippocētaurum animal, si id vsquam fuerit. Quo in loco sensit is author, animal hoc natura esse non posse. Idem ex Galeno in lib. 3. cap. 1. de vsu partium, probare conatur And. Alciat. lib. 9. parerg. c. 13. Diuus Augustinus libr. 18. de ciuitate Dei cap. 13. de Centauris fabulam cōfictam fuisse scribit, ꝙ equorum hominumque fuerit natura coniūcta. Hoc ipsum, & Lucretius lib. 5. de natura rerum ostendere videtur.

Sed neque Centauri fuerant, nec tempore in vllo.
Esse queunt duplici naturæ, & corpore bino.

Et rursus.

Ne forte ex homine, & veterino semine equorum.
Confiteri credas centauros posse, nec esse.

Sed hoc esse contra fidem historię asseuerat Ioan. Coras. lib. 5. Miscel. c. 2. ex eo, ꝙ Plinius Veronens. lib. 7. c. 3. Claudium Cęsarem scribat, memoriæ prodidisse, Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interijsse. Et nos, addit Plinius Principatu eius allatum illi ex Aegipto in melle vidimus. * Cuius rei meminit & Phlegon Cæsaris libertus. Idem & Tralianus in libello de mirabilib. & longæuis. * Diuus Hieroymus in vita Pauli eremitæ author est, Antonium eremitā Hippocentaurū, & Satyrū in eremo vidisse. Nec plura his, inquit, conspicit hoīem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro vocabulū indidit. Quo viso salutaris impressione signi armat frōtem. Et heus tu, inquit quanam in parte seruus Dei hic habitat. At ille barbarum nescio quid infrendens, & frangens potius verba, quam proloquens indicat iter. Et sic patentes campos voluceri transmittens fuga ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc vtrum diabolus ad terrendū eum simulauerit, an vt solet, eremus mōstruosorum aīalium ferax, istam, quoque gignat bestiam, incertum habemus. Stupēs itaque Antonius, & de eo, ꝙ viderat secum voluens, vlterius ꝓgreditur. Nec mora inter saxosam conuallē haud grandem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusq; & hoc Antonius spectaculo scutum fidei, & loricā spei, vt bonus ꝑliator atripuit. Nihilominus memoratū animal, palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito gradū pressit Antonius, & quisnā esset interrogās, hoc ab eo rñsum accepit. Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas, faunos, satyrosque, & incubos vocans colit, legatione fungor gregis mei, precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris quē pro salute mundi venisse cognouimus.

Hyeronimus) Sed & de Satyris Plutarchus in Sylla scribit, prope Apoloniam captū à militibus Satyrum ad Syllā adductū, & q̃s nā esset per interpretes interrogatū, vix quidquā, ꝙ intelligi posset, ꝓnuntiasse, potiusq; vocem asperam equi hinnitu, hirciq; balatu ꝑmixtam emisisse, ab ipsoq; Sylla fuisse dimissum. Sed & Satyros esse idē Plutarchus in Numa, Plinius lib. 7. c. 2. & lib 6. c. 30. & lib. 8. c. 54. Mela, & Solinus, Philostratus in Apolonio. lib 6. & pleriq; tradidere. Sed hæc, & q̃ Pausanias de Satyrorū insula in Atticis scribit, fabulosa esse existimo, hisq; similia, q̃ Lucianus de veris narrationib. venustè quidē, & eleganter confixerit. Illud sanè obseruandū erit, Centauros ꝓpe Peliū Thessalliæ montem habitātes primū equos aut subegisse, aut ad equitandū domuisse, authore Diodoro Siculo lib. 5. Nā & Palephatos lib. 1. incredibiliū scribit, Ixionē regem cùm tauri præferoces Larissam, & eam Thessaliæ regionē vastarent, præmiū ꝓposuisse his, q̃ tauros arcerent, iuuenesque è Nephele pago equos mansuefactos ꝯscendisse, taurosq; illos abegisse. Vnde dicti fuere cētauri ἀπὸ τοῦ κεντᾶν τοὺς ταύρους à pungendis quidem, & stimulandis tauris. Idem ferè Seruius in illud Virgilij lib. 3. Georgicorum.

Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosque dedere.

Simile, de Mari, quodam Italo, tradit Aelianus de varia Historia. libro 9. cap. 16.

Ex his dicti Hippocentauri, qui inter eos forent stimulandis, & pungendis equis prestantissimi, quique arte equitādi reliquos Centauros præcellerent. Etenim adnotauit Sophoclis interpres in Aiace, apud Græcos dictionem istam. ἵππος, in compositione magnum, & eximium significare qua ratione ἱππομανῆ hominem insanissimum, & maximè furentem: ἱππογνώμονα magno, & excelso præditum animo, ἱππόβινον eum qui inexplebiliter venerem consectatur, frequentissimè Greci interpretantur. vt inde par sit Hippocentauros dictos fuisse præclaros, & eximios Centauros. Sophoclis interpreti præter alios consentit Suidas. idem obseruat Aristophanis scoliastes in nebulis, & in ranis. Aut sanè dicti fuere Hippocentauri equites prstantissimi ἀπὸ τοῦ ἵππους κεντᾶν. idest abstimulandis equis. Quod apud Pindarum in Pythijs Hymno secundo adnotarunt scholiastę. Nam & illic Pindarus, cētaurum natū fuisse fabulatur ex ꝯiunctione Ixionis, cùm nebula, q̃ Grecè Nephele dr̃, Centaurum verò commistione Thessalicarum equarum genuisse animalia, quæ paulò ante diximus à veteribus dici Hippocentauros. Interpres Apolonij Rhodii. lib. 1. scribit, Saturnum transformatum in equum ex Phylira Occeani filia Chironem genuisse, qui ex eo dictus fuerit Hippocentaurus.

Cęterum, ꝙ diuus Hyeronimus scribit, q̃uis, & ipse hoc incertum esse existimet, pōt cōmodè dęmonum illusionibus tribui. Nam & sancti viri cum tetris spiritib. congressum frequenter habuerunt, ab illisque diuersis imaginibus, ac multiplici specie

propè

propè sunt delusi. Quod passim veteres authores tradidere: & ex iunioribus Alexander ab Alexandris lib. 4. dier. geni. c. 9. Sed & diuus Gregorius harum delusionum quandoque in suis dialogis meminit lib. 4. c. 37. lib. 3. c. 7. & c. 16.

Præfectus calciatus apud Iurisconsultum, quis sit intelligendus, & de militari calciamento.

CAPVT III.

PAulus libro. singulari de officio præf. vigil. capitu. 3. sciendum est, inquit, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare calciatum cum hamis, & dolabris, vt curam adhibeant, omnes admonere, ne negligentia aliqua incendij casus oriatur. Hæc Paulus. Quid sint hamæ ex Plinio, & Iuuenali docuit Andr. Alciatus in lib. 4. & in l. ferri. ff. de verbo. signi. Calciatum præfectum multi adnotarunt dici à Iurisconsulto ex eo quod inter vestimenta militaria connumerentur, & calciamenta apud Lampridium in Alexādro, & milites calciati apud eundem dicātur. Nos idem obseruauimus & ex Flauio Vopisco in Aureliani militari Epistola ad vicarium suum, quam operæ pretium me facturum existimo si adscripsero.

Si vis tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat. Ouem nemo contingat. Vuam nullus auferat. Segetem nemo deterat. Oleum, sal, lignum nemo exigat, annona sua contentus sit. De præda hostis non de lachrimis Prouincialium habeat. arma tersa sint. ferramenta samiata. Calciamenta fortia, vestis noua vestem veterem excludat. Supēdium in balteo, non in popina habeat. Torquem brachialem, & anulum apponat, equum saginarium suū defricet, captum animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quasi seruus obsequatur. A medicis gratis curentur. Aruspicibus nihil dent, in hospitijs castè se agant, qui litem fecerit vapulet. Hæc Aurelianus, apud quem fortia calciamenta, quæ fuerint, & qui fuerint calcei militares, nemo quod ipse sciam huc vsque adnotauit: tametsi id constet ex Iosepho, qui obiter hac de re libro 7. c. 3. de bello Iudaico, ex codice Latino: at ex Græco lib. 6. c. 7. Iuliani militis in signem fortitudinem commemorans: calceos, inquit, habens creberrimis, atque acutis clauis, vt cæteri solent milites, fixos, dum strato saxeis crustis solo occurreret, labitur, magnoque cum armorum sono deiectus in tergū fugientes reduxit. Ex quibus sanè verbis intelliges quæ dixerit fortia calciamenta Vopiscus. Eadem de Iuliano scribit Egesippus lib. 5. de excidio Hierosolymitano c. 30. velut, inquit, hic Iulianus, qui tergo imminebat hostium dum alios perimit, & claustro coercet ipsa alacritate incautior, confixum clauis calceamentum gerens, vsu militarium virorum: non considerauit polito lapide solum stratum, quod cauendum foret, sed quasi in campo præliaretur securus labitur, & ingētem strage sua sonitum dedit. Hac forsan ratione Plautus in captiuis dentes calceatos ioco dixit, quasi ferro munitos, vt & pedes militum calciati fortibus sanè calciamentis. Ergasilus parasitus de conuiuio.

Nunquam istoc vinces me Aegio, ne postules,
Cum calceatis dentibus veniam tamen.

Sic mulas calceare apud Suetonium in Vespasiano c. 23. id est ferreis soleis munire. Catullus ad Coloniam.

Et supinam animam graui derelinquere cœno
Ferream vt soleam tenaci in voragine mulam.

Obiter tamen apud Vopiscū ferramenta samiata intelligens mucronata, & acuta ex Nonio Marcello, qui testis est, verbum hoc samiare apud veteres in hac significatione receptum fuisse. Apud Hieronymum in Epistola de Origenis erroribus. Calciati pedes armati intelliguntur aduersus serpentes.

Adriani Cæsaris rescriptum de muliere prægnante ab Aegyptiorum, & Græcorum legibus deductum fuisse.

CAPVT IIII.

PRægnantis mulieris, quæ damnata sit, corporis pœnam differri quoad pariat, & eadem ratione nec eam torquendam esse, respondit Vlpianus libr. 14. & 27. ad Sabinum. idque ex rescripto Adriani ad Publium Marcellum in l. prægnantis. ff. de pœnis. & in l. Imperator Andrianus. ff. de stat. homi. cuius respōsi quā plures interpretationes, & intellectus poterit lector deducere ex his, quæ vtrobique à nostris tractantur, & à Gulielmo Benedicto in cap. Raynuntius. verb. & sobolem. nu. 60. de testam. Hyppo. Marsilio 19. ff. de quæstionib. & in practica. §. nunc videndum. nu. 46. Mathæo Afflict. in constitu. Neapol. tit. 23. nu. 11. Quibus illud nec temerè addere libuit, quod Plutarchus de sera nummis vindicta scribit asseuerans, hoc à Gręcis quibusdā legislatoribus ab Aegyptiaca lege transcriptum fuisse. Ita enim inquit, Aegyptiacam verò legem, quæ grauidam donec pariat, in mortis carcere custodire iubet, nonne Græcorum quidā consultè vobis transcripsisse videntur? Idem asseuerat Diodorus Siculus lib. 1. Sed & Aeliano authore, lib. 5. de varia historia. Areopagitæ cùm fœminā quandam veneficij accusatam, conuictamque mortis pœna damnare constituissent, non prius eam occiderunt, quàm peperisset: ipsam matrem, quæ crimen commiserat, & quæ sola culpam cōtraxerat, punire volentes, infantem conceptum in vtero, omni culpam immunem ab eo mortis supplicio liberantes. Legis verò quæ apud Romanos erat, meminit maxima cum laude Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum. Et Phil. in l. ib. de charitate.

Ex Capite sequenti

SVMMARIVM.

1 *Quid furca significauerit apud Latinos.*
2 *Crucis supplicium an idem quod furca fuerit?*
3 *Litera. T. supplicij nota.*
4 *Crucis supplicium à Constantino Magno abrogatum.*
5 *Crucis signum, & character olim saluationis nota, Hieroglyphica significatione.*
6 *Furcarum erectio capitalis, & criminalis iurisdictionis signum.*

An olim apud veteres furcarum supplicium fuerit in vsu, & de Crucis patibulo.

CAPVT V.

FAmosos Latrones in his locis, vbi grassati fuerint, furca figendos compluribus placuisse testis est Calistratus Iurisconsultus lib. 6. de cognitionibus in l. capitalium. §. Famosos. ff. de pœnis. E cuius responso plerique adnotarūt, olim furcarum suppliciū apud veteres fuisse frequentissimum. quorum opinioni suffraga-
1 tur idem Calistratus † eadem. l. capitalium. in eius initio. Summum, inquit, supplicium esse videtur ad furcam damnatio. Vlpianus item in l. Sacrilegij. ff. ad legem Iul. peculat. scribens, proconsules Sacrilegos quosdam in furcam suspendisse. Eiusdem supplicij meminere Paulus in l. si quis aliquid. §. 1. ff. de pœnis. Modestinus in l. 3. §. is qui. ff. de re milit. Titus Liuius lib. 1. lex, inquit, horrendi criminis erat. Duumuiri perduellionum iudicent. Si à duumuiris prouocauerit. prouocatione certato, si vincent, caput obnubito, infœlici arbori reste suspendito, verberato, vel intra pomœrium, vel extra pomœrium. Idem Paulò inferiùs, eum sub furca vinctum inter verbera, & cruciatus videre potestis? Quo in loco infœlicem arborem furcam dixit, in qua quis ob crimen laqueo suspendebatur. Plinius vero lib. 16. c. 26. quæ dictæ fuerint infœlices arbores explicat. Cicero in oratione pro. C. Rabirio perduellionis reo. Namque hæc tua, quæ te hominem clementem, popularemque delectant. Ilictor, colliga manus: quæ non modò huius libertatis, mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij, sed Tarquini superbissimi, atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, quæ tu homo lenis, ac popularis libentissimè commemoras. Caput obnubito, arbori infœlici suspendito: quæ verba Quirites iam pridem in hac Rep. nō solum tenebris vetustatis, verum etiam luce libertatis oppressa sunt. Hæc Cicero. Sed & furcam veteres latini appellarunt lignum curriculi, cui superfigebatur temo. Id dempto temone, seruorum, qui in familia deliquerant, humeris per viciniam circunferendum imponebatur cōtumeliæ causa: atque inde furciferi dicti authore Plutarcho in Martio Coriolano. Et in problematis Romanis c. 79. quo in loco & illud adijcit, Græcos nominare lignum istud σαυρόν, latinos furcam: cùm in priori scripsisset à Græcis hoc lignum dici στήριγμα καὶ ὑποστάτην, Ex quo lector poterit intelligere quæ Macrobius tradit lib. 1. Saturnaliorum c. 11. & repetit Lactantius Firmianus lib. 2. cap. 8. qui seruum sub furca ad suppliciū duci dixit: quod Macrobius patibulo constrictum dixerat. * Arnobius vero aduersus gentes lib. 7. de codē seruo tractans, ad patibuli nunc, & rursus ad Crucis pœnam dānatum fuisse narrat. * Liuius libr. 2. eandem historiam scribens sub furca cæsum dixit. ex quo & Dionysio libro. 7. & Plutarcho

error

error est apud Macrobium in annis ab vrbe cōdita. Illud forsan placuit, furcam σαυρὸν dici, quasi furcæ, & Crucis supplicium idē fuerit. At Cruci affigebantur clauis nocentes furca verò puniebantur laqueo suspensi: & id frequentius, licet non fuerit hoc discrimen exactè seruatum. Cicero lib. 5. de finibus. vbi de infœlici exitu Polycratis Samiorum tyrāni disserit, ita inquit ne tum quidem miser, cùm ab Oroete prætore Darei in Crucem actus est. De quo Herodotus in Thalia scribit ὀροίτης ἀνεσταύρωσεν Oroetes. Cruci affixit. Eusebius vero libro. 8. de præparat. Euangeli. c. 14. de eodem Polycrate tractās dixit. ὑπὸ μεγάλου βασιλέως ἐκολάζετο καὶ προσηλοῦτο id est, à Magno Rege punitus est, & Cruci affixus. Iustinus lib. 22 de Bomilcare Pœnorum duce. Hoc, inquit, certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, vt nisi in exercitu Agathoclis orta seditio esset, transitus ad eum Bomilcar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est: vt idem locus monimentum supplicorum eius esset, qui ornamentum ante fuerat honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem ciuium tulit, adeò, vt de summa Cruce, veluti de tribunali, in Pœnorū scelera concionaretur, obiectans illis nunc Hannonem falsa affectati Regni inuidia circumuentum, nunc Gisgonis innocentis exilium, nunc in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclē socium illis facere, quàm hostem maluerint. Hæc in maxima populi concione vociferatus esset, expirauit. Hactenus Iustinus. De Cruce Reguli Silius lib. 2.

Vidi cum robore pendens.
Hesperium Cruce sublimis spectabat ab alta.

Cicero vltima in Verrem actione dū proclamat facinus indignū fuisse Gauiū Romanū ciuē à Verre in Crucē agi, ita inquit, qd enim attinuit, cū Mamertini more, atq; instituto suo Crucē fixissent post vrbē in via Pōpeia, te iubere in ea parte figere, q̄ ad fretū spectaret: & hoc addere, qđ negare nullo modo potes, qđ oīb. audientib. dixisti palàm, te idcirco illū locū deligere, vt ille, qui se ciuem Romanum esse diceret, ex Cruce Italiam cernere, ac domum suam prospicere posset? Itaque illa Crux sola iudices post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italiæ conspectus ab isto delectus est, vt ille in dolore, cruciatuque moriens, perangusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnum suum seruitutis extremo, summoque supplicio affixum videret. Hæc Tullius. Huius Gauianæ Crucis meminit Lactantius lib. 4. diuinarum institutionum. cap. 18. vbi falso legitur Canniniana Crux: cum potius sit ex Cicerone Gauiana. Liuius lib. 10. decad. 3. ne profugis grauius, quàm de fugitiuis consultū. Nominis latinis qui erant securi percussi: Romani in Crucem sublati sunt. Tranquillus in Galba. c. 9. & tutorem, quod pupillum, cui substitutus hæres erat, veneno necasset, Cruce affecit. Implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio, & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoque præter cæteras altiorem, & dealbatam statui Crucem iussit. Idem in Domitiano. c. 10. Item Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librarijs etiam, qui eam descripserant Crucifixis. Rursus. c. 11. Authorem summarum pridie quam crucifigeret in cubiculū vocauit, assidere in toro iuxta cogit, securum, hilaremque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est, Lucanus libr. 6. agens de Erichthone maga vtriusque supplicij mentionem fecit, illius inquam, quo laqueo furca suspensi præcluso spiritu pereunt: & quo in Crucem acti clauis affixi occiduntur.

Laqueum, nodos quæ nocentis
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitque Cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoactas admisso se medullas.
Insertum manibus Chalybem, nigramque per artus,
Stillantis tabi saniem, virusque coactum.
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

Tranquillus in Cæsare cap. 74. sed & in vlciscendo natura lenissimus. Piratas, à quibus captus est, cum in deditionem redegisset, quoniam suffixurum se Cruci ante iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi. Quod Plutarchus in Cæsare dixit ἀνεσταύρωσεν. id est Cruci affixit: & in Apophthegmatis verbo à clauis deducto προσηλώσεν eleganter significauit. Ex quibus locis apparet, Crucis supplicium nimis crudele vel ex eo fuisse, quod foret lenta in eo mors. * Isidorus. lib. 5. Etym. Patibulum, inquit, vulgo furca appellatur: sed patibuli minor pœna, quam Crucis. Nam Patibulum appensos statim examinat, crux autem affixos diu excruciat. * Diuus Augustinus super Ioannem tractatu. 31. suppliciū, inquit, crucis ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur. Idem tractatu. 36. pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus, manibusque confixi producta morte necabantur. Non enim crucifixi hoc erat occidi, sed diu viuebatur in cruce: non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Genes. c. 40. Ios. respondit pistorum magistro, tria canistra tres adhuc dies sunt, post quos auferet Pharao caput tuum ac suspendet te in cruce. Et rursus paulò post: alterum suspendit in patibulo, vt veritas coniectoris probaretur. & c. 41. Ego enim redditus sum officio meo, & ille suspensus est in cruce. Deuteromi. c. 21. quando peccauerit homo quod morte plectendum est, & ad iudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus à Deo est qui pendet in ligno. Iosue cap. 8. Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum: præcipitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce. Extat & de Aman affixo cruci, quam parauerat Mardochæo historia Hester cap. 5. 6. & 7. Seneca lib. 1. Epistolarum. 7. epistola. Sed latrocinium fecit aliquis, quid ergo meruit? vt suspendatur. Ex quibus probatur, genus hoc supplicij, quo cruci nocentes affigebantur, & suspendebantur in ea, fuisse apud veteres frequentissimum: crucemque ipsam Græcè dictam σαυρόν. Idque euidentius erit ex Luciano in dialogo, cui titulus, iudicium vocalium. Qui finxerit eleganter, literam. T. vt furem, & aliena inuadentem, litera. S. ex multis dictionibus expulsa, dignam videri, quæ in id ageretur supplicium, quod ipsius exprimeret figura: nempe crucem, quæ quidem absque ipsius nocentis suspenso corpore, fit omnino literæ. T. similis. Vt obiter admoneam, nihil ad hanc rem pertinere, quod Ludouic. Cælius libr. 6. lect. Antiq. cap. 8. adnotauit de litera longa, quæ ad similitudinem. T. figuretur. quoniam, vt is inquit, qui pendet laqueo suspensus eam planè reddit imaginē suspendiosi defuncto obtinente vicem lineæ ex superiori parte in imum productæ. trabis verò, vnde laqueus destinatur, trāsuersam elementi portionem fingere videatur. Nam vtcunque id sit, & adnotari possit ad Plautinos de litera longa sales, quod lector poterit facilius expendere: ad crucis imaginem, quæ ex litera. T. à Luciano doctissimè traditur, nihil opus est ipsius suspensi
3 cadauere: cùm & sine ipso crux ipsa † imaginem. T. referat graphicè. Erat etenim hac ratione apud veteres Tau: atque ideo. T. latinum supplicij nota, authore Quintiliano libr. 8. cap. 3. Sed & furcis nocētes affixos olim fuisse, subindicat Calistratus in d. H. famosos. Plinius item libro 29. c. 4. Eadem, inquit, de causa supplicia annua canes pendunt inter Aedem iuuentutis, & Summani viui in furcas Sambucca arbore fixi. Vt tandem ratione communis, & frequentissimi supplicij possimus coniectare, quādoque crucem dictam supplicium illud, quo suspensi præluso spiritu occidebantur, ac deinde furcam veteres quandoque appellasse crucem, cui affiebantur nocentes. Nam & Suidas scribit δίδυμον ξύλον, dici latinè furcam: cùm illud dici etiam crux verè possit: cùm sit vnum lignum alteri connexum. His adstipulatur, quòd cruces non vnius generis erant: sed aliter ab alijs fabricabantur: sunt etenim qui capite in terram conuerso suspendebant: alij per obscœna stipitem agunt, alij brachia patibulo explicuerunt, sicuti ex Seneca obseruauit Ludouicus Cælius in d. c. 8. tametsi ex propria verborum significatione illud sit verius, & frequentiori vsui conueniat magis crucem dictam fuisse patibulum, cui nocentes expensis brachijs, & clauis affixi, occidebātur. Eusebius Martyrium Petri Apostoli enarrans libro. 3. de Ecclesiast. historia. capit. primo scribit ὃς καὶ ἐπὶ τέλει ῥώμῃ γενόμενος ἀνεσκολοπίσθη κατὰ κεφαλῆς, οὕτως αὐτὸς ἀξιώσας παθεῖν, id est. Petrus tandem Romæ existens in crucem actus est, pedibus sursum versum sublatis, aut capite in terram verso, & in sublime pedibus eleuatis, ex Hieronymo in catalago scriptorum Ecclesiast. vel inuersis vestigijs cruci affixus ex Ambrosio, qui Egesippum è Græco in latinum transtulit libro tertio. de excidio Hierosolymitano. c. 2. Idque martyrij genus idem Petrus petierat, quòd se indignum putaret, qui itidem vt magister suus recto corporis statu pateretur. quod sensit Eusebius, & palàm exponit Nicephorus libr. 2. c. 36. idem Eusebius lib. 8. de histor. Eccles. c. 8. de martyribus agens inquit. καὶ ἄλλοι πάλιν ἀνασκολοπισθέντες, οἱ μὲν κατὰ τὸ σύνηθες τοῖς κακούργοις, οἳ καὶ χειρόνως ἀνάπαλιν κατωκάρα προσηλωθέντες, τηρούμενοί τε, καὶ ζῶντες, εἰσό τε καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἰκρίων λιμῷ διαφθαρεῖεν. Quæ latinus Nicephori interpres libro septimo. capitulo 8. ita latinè tractat. Et alij quidem eodem, quo malefici modo, supplicio affecti: alij autem inuersi, pedibus videlicet in sublimè sublatis, vitam diu, grauiterque traxerunt, donec in cruce ipsa ita suffixi fame perierunt. Græcis sanè verba hæc. ἀνασταυρόω, προσηλόω, & ἀνασκολοπίζω, peculiaria sunt in significatione, qua latini crucifigere, patibulo affigere dicunt. Herodianus libro quinto Historiæ. συκοφάνται τε, καὶ δοῦλοι, ὅσοι δεσπότας κατήγγελλον ἀνεσκολοπίσθησαν. Calumniatores, & serui quicunque dominos denuntiauerant patibulo affixi fuerunt. Nam & authore Suida. σκόλοψ, palus erat præacutus, cui nocentes affigebantur: qua tandem dictione Christi crux fuit significata Apollinis Milesij responso, cuius meminit Lactantius Firmianus, libr. 4. cap. 13. Sed & idem Suidas scribit, crucem, aut

patibulum

patibulum Græcè dici ἰκρίον, & inquit, ἰκρίῳ Ἰουδαῖοι τὸν σωτῆρα προσηλώσαν. Cruci saluatorem Iudæi affixerunt. Addit idem author, solemne fuisse apud Athenienses ex lege, vt Cenotaphijs, & sepulchris imaginarijs eorum, qui in exilio, aliave calamitate mortui forent extra patriam, nec Atheniensi in agro sepulti, crux apponeretur lignea in signum illius calamitatis. Quod de Thucydidis sepulchro quidam refertur, authore Marcellino in eius vita. Ex quo Suidæ locus fortassis vitio typographorum deprauatus, illustratur. Hinc obseruari poterit interpretatio legis, quæ à Constantino ad Maximum. P. vrbis lata est de crimine læsæ maiestatis libr. 9. Codicis Theodosiani tit. 5. Cuius duæ priores partes referuntur in Codice Iustiniani. l. 3. C. ad legem Iuli. maiesta. tertia, & vltima parte omissa. Cuius hæc decisio. In seruis quoq; vel libertis, qui dominos, aut patronos accusare, aut deferre tentauerint, professio tam atrocis audaciæ, statim in admissi ipsius exordio per sententiam iudicis comprimatur, ac denegata audientia patibulo adfigatur. PP. Kalend. Ianu. Volusitano, & Anniano conss.

Laquei vero supplicium quàm sit, & fuerit ignominiosum, atq; ideo nobiles minimè eo plectendos fore, obiter ipse adnotaui lib. 2. Variarum Resolutionum. ca. 9. num. 4. nisi famosi latrones, aut grassatores fuerint. Eadem ratione crucis pœna ante Iesu Dei optimi maximi passionem vbique locorum infamis erat, & fuit quidem apud Gentiles adhuc post redemptoris mortem: quod Lactantius Firmianus lib. 4. diui. Instit. c. 36. in hunc modum explicat. Dicat enim fortasse aliquis, cur si Deus fuerit, & mori voluit, non saltem aliquo honesto mortis genere affectus est? cur potissimū cruce? cur infami genere supplicij? Qđ etiam homini libero, quamuis nocenti videretur indignum. Id ipsum prius explicuerat Arnobius lib. 1. aduersus gentes. Idem tradit Tertulian. lib. 3. aduersus Marcionem. Diuus Augustinus de verbis domini secundum Mathæum sermone 18. Si genus, inquit, mortis exhorrescit infirmitas, nihil illo tēpore fuit ignominiosius, quàm mors crucis. Non enim frustra commendans eius obedientiā Apostolus addit dicens, factus est obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Sed quia ipse honoraturus erat fideles suos in fine huius seculi, prius honorauit crucem in hoc seculo, vt terrarum Principes credentes in eum prohiberent aliquem nocentium crucifigi. Hæc Augustinus, & his similia rursum sermone primo in feria sexta parasceues, & Chrysostomus super Paulum ad Philippenses c. 2. quin & Iurisconsultus in l. liberorum. §. non solent. ff. de his qui not. infamia: inquit, non solent lugeri suspendiosi. Verùm post Christi Iesu mortem adeo
4 venerādum, tantæq; maiestatis fuit crucis patibulum, vt † Diuus Petrus omnino recusauerit eodem modo, quo eius magister id subire supplicium; quemadmodū Paulò antè ex historicis obseruauimus: sed & Constantinus Magnus, qui signo, & vexillo crucis ferocissimos, potentissimosque hostes debellauit, & euertit, lege lata constituit, ne quis crucis supplicio, quod frequentissimum tunc erat, puniretur: idque ob sanctissimæ crucis venerationem: sicuti tradidere Cassiodorus libr. 1. historia tripart. c. 10. Sozomenus lib. 1. Ecclesiast. histor. cap. 8. & Nicephorus libr. 7. c. 46. Cæterùm & ante Christi passionem crux, signumque crucis maximæ fuit significationis. Nam & Ruffinus lib. 11. histor. Ecclesiast. testatur cap. 29. apud Aegyptios significatione Hieroglyphica vitam, & futuram saluationem significasse. Etenim cùm Serapidis templum solo æquaretur, & Hieroglyphicæ quæ di-
5 cuntur formæ, & characteres † signo crucis persimiles apparuissent saxis incisæ, earundem literarum interpretandarum periti characterem sub crucis forma vitam futuram significare dixerunt: authoribus Socrate libro. 5. cap. 17. Sozomene libr. 7. cap. 15. Nicephoro libr. 21. cap. 26. & Suida in dictione. σαυρός. Ezechielis cap. 9. signum Tau, quod Græcè, & Latinè literam. T. explicat, & præsignat, vt saluationis signum apponitur: quod illic Diuus Hieronymus, & Tertullianus lib. aduersus Iudæos cap. de vastatione Israel. & libr. 3. aduersus Marchionem adnotarunt. * Illud obseruantes, candem literam signum Crucis significasse: Idem Augustinus in iudicium historiam. libr. 7. c. 37. & Ambros. de Abraham cap. 3. lib. 1. Et de Ioseph. cap. 13. Sed & eandem literam Hebraicè constat signum crucis repræsentare, non equidem iuxta caracteres, quibus hodie vtuntur Hebræi, sed quibus veteres, & Hieronymi seculo, Samaritani vtebantur. * Plura de crucis signo, Iustinus Martyr in oratione. 2. pro Christianis. Quo in loco pag. 31. versum illum Psalmi 95. Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit. ita legit. Lætamini in gentibus, Dominus post lignum, regalem potestatem habuit. Idem Iustinus in Dialogo cum Triphone. pagin. 57. legit. Dicite in nationibus, Dominus à ligno regnauit. * Diuus item Cyprianus in tractatu de Sina, & Sion, aduersus Iudæos ex Dauidis Psalmo retulit. Annuntiate regnum Dei in gentibus, quia Dominus regnauit de ligno. Quam lectionem agnoscit author ille, quisquis is est, qui hymnum dominicæ passionis, quo Ecclesia vtitur, scripsit. inquit enim. *

Impleta sunt quæ concinit
Dauid fideli carmine
Dicens in nationibus
Regnauit à ligno Deus.

Quod obiter adnotare volui, quia locus hic insignis est, & nō facilè quis poterit locum signare, vbi Dauid dixerit, quod Ecclesia ex eius ore prophetico cauit. Siquidem Iustinus ipse testatur, verba illata ligno, fuisse detracta ab Hebræis ex psalmo, quod palam passionem Christi prædiceret diuinus ille psaltes. Sed & Faber Stapulensis in psalmos asseuerat, in psalmodia Romana legi versiculum prædicti psalmi. Dicite in nationibus regnauit à ligno Deus: tametsi existimet ipse verba illa: à ligno: paraphrasticè addita fuisse.

Furcarum autem erectio signum est, & id maximum crimi-
6 nalis, capitalisque † iurisdictionis, q; satis probatur ex Iurisconsulto. in d. §. famosos. & alijs plerisq; locis, in quibus de furcarum supplicio Iurisconsulti meminere: idq; Bald. censet in c. 1. quid sit inuestit. in feud. nu. 6. quem sequitur Chassanæus in consuetudinibus Burgundiæ. rub. 1. §. 8. idem repetit Bald. in l. à procuratore. C. mandati. Potest enim qui criminalem in aliquo loco habet iurisdictionem furcas erigere ad pœnarum exequutionem, criminumque punitionem. Quin & id agere poterit, qui cognitionem habet harum causarum criminalium, simul & exequutionem, licet qui in eodem loco tantum cognitionem habet, earū erectionem prohibere velit, autore Old. cons. 6. probatq; Andr. Alciat. lib. 9. parerg. c. 24. erectione furcarum iurisdictionis capitalis, & meri imperij quasi possessionē acquiri, & retineri. Quod passim in his controuersijs, quæ de criminalis iurisdictionis vsu tractantur, obseruari diligentissimè solet ab aduocatis, & iudicibus, qui in ea de re sententiam sunt pronunciaturi.

An liceat conductoribus à conductis migrare domibus, ex eo, quòd tetris imaginibus, nocturnis illusionibus, & tumultibus inquietentur.

CAPVT VI.

POsse conductores, habitatoresque tim oris cā migrare, si iustus sit periculi tim or quamuis periculum verè non fuerit, ab eius temporis mercede liberos, quo domum nō habitauerint, respondit Alphenus. libr. 2. digestorum. l. habitatores. §. vlt. ff. locat. ex quo loco, & alijs huic similibus multa scribit Franciscus à Ripa in tract. de peste. parte. 2. num. 17. Cæterum vidi semel, atque iterum in hoc Regio, & Granatensi pretorio controuersum, an hoc Iurisconsulti responsum obtineret in his habitatoribus, qui ex eo migrauerint, quod euidentissimis ostentis, tetris imaginibus, assiduisque vmbrarum illusionibus, & nocturnis tumultibus, singulis noctibus, & quandoque diebus, inquietentur. Vix poterant hæc non fabulosa, aut commentaria à iudicibus censeri, nisi tot testibus integris, ac fide dignis forent planè probata, & ideo in eam itum est sententiam, vt licet habitatoribus migrare liberos omnino ex eo die à mercedis solutione iuxta ipsius Alpheni sententiam. Quod & Christophoro placuit in §. vlt. Instit. de locatione. Sed & Romę ædes quasdam hoc nomine ita infames fuisse, vt nemo illas incolere fuerit ausus, vti rem notam, & vulgatam commemorat Alex. ab Alex. lib. 5. dier. genialium. c. 23. diuus Gregorius lib. 3. dialog. c. 4. memoriæ tradidit, Datium Mediolanensem Episcopum, quum Corinthum accessisset, domumque ad habitandum vix inueniret, essetque in ea vrbe domus multis iam annis habitatoribus vacua, & deserta, q; eiusdē loci incolæ minimè habitare in ea auderent propter dæmonis illusiones, varia spectra, & quia illic diabolus habitaret, eam domum ingressum, intempestaque noctè vocibus immersis, magnisque clamoribus leonum rugitus, balatus pecorum, sibilos serpentum, & pecorum grunnitus imitantibus, vexatum dęmonem illum diuinis vocibus alloquutum, tandem domo expulisse, eamque postmodum tuto, & absque illarum illusionum timore habitatam fuisse. Lucianus in dialogo Philopseude ex narratione Arignoti cuiusdam, licet eum inter mendacissimos cōnumerauerit, tradit, Corinthi domum quandam habuisse Eubatidem, in qua nemo auderet habitare ea ex causa, q; habitatores spectris quibusdam territi à dæmone quodam ita infestarentur, vt eam præ nimio timore, & periculo rursus ingredi non fuerint ausi, donec ipse Arignotus Pythagoricus Magicis, & Aegyptijs quibusdam carminibus dæmonem illum in locum quendam detruserit, à quo primum exierat Arignotum varijs imaginib.

territare

territare conatus,quandoque vt canis,nunc vt leo,vel taurus ipsum inuadens : quo quidem loco die sequenti defosso corpus hominis mortui repertum est,eoque alibi sepulto domus illa his illusionibus libera tutè deinde , ac quietè habitatores habuerit. Cæterum hæc, licèt quandoque ac fortassis frequētius falsa sint, posse tamen cōtingere minimè negauerim,quippe qui legerim apud plerosque authores probatissimè fidei,dæmones nihil operari secundum naturæ suæ potentiam posse,quia & ipsa Angelica creatura est,quamuis sit proprio vitio maligna, nisi qđ Deus permiserit, cuius iudicia occulta sunt multa,iniusta nulla : quod Diuus August.tractat in lib.18.de ciui.Dei cap.18. Diuus Grego. lib.3.dialog.c.21.scribit & ad hæc S.Tho.1.par.q.114.art.1.quandoque dæmones mitti à Deo ad puniēdos homines , sicuti missus fuerit mendax ad puniendum Achab.3. Reg. c.vlti. & id fieri secundum diuinam iustitiam propter peccata : tametsi dæmon tunc puniat,territet,& infestet homines ex odio,& inuidia.Quādoque verò ipsi dœmones, vt idem Thomas tradit,non equidē emissi à Deo,sed permissione diuina, occulta sanè nobis ratione, homines tentant, frequenter instigando ad peccatum , aut ipsos territant,& illudunt imaginibus, spectris , tetrisque figuris, atque innumeris illusionibus. Neque his tantum homines scelesti torquentur modis , sed & viri sanctitate vitæ , & adhuc miraculis illustres. Quod nos superius admonuimus.c.2. Non enim est apud Theologos controuersum,dæmones hanc potestatem ex Dei permissione habere : ex Paulo ad Ephesios c.6. tractauere sententiarum Magister lib.2.distin.11. Sanctus Tho.in d.q. 114. art.4.textus optimus in c.Episcopi.26.q.5.Authoris, qui malleū maleficarum edidit, & aliqui de veneficijs , & sortilegijs scripsere,ac præ cæteris Franciscus à Victoria , qui Salmanticæ miro omnium applausu publica lectione , & animi candore in maximam Reipublicæ Christianæ vtilitatem Theologiam docuit , in relectione de Magia.Sed & ethnici authores ex arcanis philosophiæ decretis hoc ipsum de dæmonibus aduersus Aristotelē sensere quidem, & quādoque palàm,ac manifesto professi sunt: sicuti ex eis erudite id probat Augustinus Eugubinus libr. 8. de perenni philosophia,à cap.26.ad vltimum illius libri caput. Nec mirum hasce præstigias,spectra,& illusiones aliquot in locis, nō in alijs contingere , atque ideo locis , non personis quandoque accedere : sunt enim hæc ex occulto Dei iudicio, non equidem iudicanda ab hominibus,sed religiosè,ac piè præcauēda.Scimus etenim Dei maximi permissione hæc fieri,causam verò ne temerè iudicemus , minimè inquirimus . Temesam Locrensium in Italia vrbem à genio quodam adeo vexatam fuisse constat , vt Temesenses,quo eam pestem effugerēt , sæpè patriam relinquere cogitauerint,donec responsio Apollinis accepto, placare dæmonem illum iussi sunt vnius virginis annua oblatione , quam in templo genio illi dicato deuouebant:tandem Euthymi cuiusdam animo,& fortitudine genius ille malus deuictus fœdissima calamitate liberam vrbem illam relinquens ex agro excesserit. Causa verò ab historicis gentilibus ea traditur , quod Vlyssis socius,quem Strabo Poltem,Pausanias Libantem appellant, virgine quadam per vinum violata , ab ipsis Temesensibus in pœnam fuerit lapidibus obrutus , eiusque manes finem nullum sæuiendi in cuiuslibet ætatis homines in eo agro fecerint:vnde natum prouerbium est , vt diceret cauendum , ne Temeseus Genius immineret : cuius rei mentio fit à Pausania in Heliacorum posteriori.Aeliano lib.8.de varia histor.Strabone libr.6. & Leonico lib.1.de varia historia.c.42. Sed & Plinius libr.7.epistola ad Suram.hac de re multa commemorat, præsertim scribit , Athenis domum quandam fuisse spatiosam , pestilentem tamen , & infamem,quod per silentium noctis,sonus ferri , strepitus vinculorum longius primo,deinde proximo reddebatur , mox apparebat Idolon,senex macie, & squalore confectus, præmissa barba,horrenti capillo,qui cruribus compedes,manibus catenas gerebat,quatiebatque : deinde inhabitantibus tristes , diræque noctes per metum vigilabantur. Narrat deinde domum illam solitudine damnatam , totamque illi monstro relictam , proscriptam tamen , seu quis emere , seu quis conducere ignarus tanti mali vellet,publice fuisse , & nihilominus Athenodorum philosophum , etsi suspecta vilitas pretij erat , omniaque domus vita comperta haberet,eam conduxisse,noctisque silentio animo ad scribendum intento imaginem illam vidisse,minimeque ea territum,imò ab ea vocatum illam sequutum fuisse, donec in areā domus dilapsa deseruit comitem, desertum philosophum signū loco posuisse , posteroque die Magistratum adijsse , defossoque eius mandato loco inuenta esse implicita,& inserta catenis ossa, quæ corpus æuo, terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: quibus denique ossibus collectis,& publicè sepultis domum postea,ritè conditis manibus , spectris illis , & terroribus caruisse. Hæc Plinius.

De Nisibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus authoribus.

CAPVT VII.

ANdreas Alciatus librum Codicis vndecimum titul.de pascuis publi.& priuat.cum Anthiochiæ vrbis celebratissimæ meminisset, constāter ab his discedit, ac dissentit, qui Antiochiā dictam fuisse Nisibin quandoq; existimarunt: cum Ammiani Marcellini testimonio. libro 14.constet , Nisibin vrbem maximè differre, ac distare ab Antiochia.Nos verò miramur, virum alioquin diligentissimum, varia lectione , & iuris ciuilis disciplina illustrem non satis diligenter rem istam , quam obiter fortassis tractabat, expendisse. Scimus etenim Antiochiam Syriæ vrbem, quæ Epidaphne dicitur,& Oronte fluuio abluitur,quæque maxime celebris olim fuerit,atque adeò insignis , vt ab ea dicta sit Antiochena Syria,aliam esse,ac procul distare à Nisibi vrbe, quæ in Persarum confinibus sita erat , quæque Migdonio fluuio secabatur : quod passim apud auctores poterit lector obseruare , præsertim Plinium lib.5.cap.21.Strabonem libro 16.Cornelium Tacitum libr. 15. Iulium Capitolinum in Gordiano Iuniore Xiphilinum in Seuero & alios,quorum statim mentionem faciemus . Illud tamen est omnino adnotandum , Nisibin istam apud veteres dictam fuisse Antiochiam : vt tandem minime errauerint , qui hoc verum esse existimarunt, quippe qui de Nisibi vrbe Migdoniæ,non de Antiochia Syriæ intellexerint. Quod si Antiochiam Siriæ dictam fuisse Nisibin opinati sunt , quod ipse minimè credam,manifesti erroris notari potuerunt, & iure. Sed Nisibin vrbem Migdoniæ dictam fuisse Antiochiam probatur ex Plinio libro 6.cap.13.Strabone libr.16. Plutarcho in Lucullo , qui magnæ vrbis meminit, quæ à barbaris Nisibis , à Græcis Antiochia Migdonica dicta fuerit. Idem tradidere Theodoritus libr.1. Ecclesiast.histor.cap.7.libro 2.cap.30. Nicephorus libr.8.cap.14. & lib.9.cap.28.rursus idem author libro 14.cap.21.meminit & Porlytus libro 5.Antiochiæ,quæ in Migdonia erat. Tametsi Nicolaus Perottus eius interpres non satis eum locū intellexerit.Scribit & ad hæc Iosephus libro vltim.de antiq. cap.2. Artabanum Parthorum regem dono dedisse Izati Adiabenorum regi Armeniæ partem,& agrum qui dictus sit Nisibus in quo Macedones vrbem condiderant , eam Antiochiam Migdoniam appellantes , quod & Plinius in d. cap. 13. de totius regionis nomine scripserat.Dicta verò fuit à Plinio Antiochia Syriȩ Epidaphne,à loco Daphnes , qui erat suburbanū ipsius Antiochiæ locus quidem Apollini sacratus , vt scribit Iustinus libr.16. & ferè omnes qui de Antiochia scripsere . Erant & in eo spectatissimæ lauri. Quod Strabo in dicto libro 16.tradit. & alij, quorum Alciatus meminit in lib. C.11.titul.de cupressis. & eleganter Sozomenus libro 5.Ecclesiast.histor.cap.19 & Nicephorus libro 10. cap. 28: Apud quos illud est à Chrstiano , & pio lectore obseruandum; oraculum Apollinis tunc obmutuisse,nec responsa dedisse,quā Babylas martyr in eodem loco prope ipsum Daphnes suburbanum sepultus est,& dum eius reliquiæ inibi manserunt. Idem memoriæ tradidere Euagrius libro primo. Ecclesiast.histo. cap. 16. Suidas , & Diuus Chrysostomus libro vno contra gentiles, Socrates libro 3.capit. 18. & Theodoritus libro tertio. cap. 10. Hoc Daphnes suburbanum amœnum, & ambitiosum appellat Ammianus Marcellinus libr.19. Extat de hoc luco Arcadij Imperatoris.l.1.titu.de cupressis.libro.C.11.Si quis,inquit,Daphnes luci in Syria , vel Perseidos in Aegypto arbores comparauerit quinque libr. auri nouerit esse mulctandum . Quo in loco Andreas Alciatus ex Sozomeno libro sexto. conatur exponere , quæ fuerint arbores Perseidos.Verùm Sozomenus libro 5. cap. 21.& Nicephorus libro.10.cap.31.ita scripsere. Hermopoli quoque Thebaidis arborem esse , quam Perseam vocant multis morbis medicinam afferens,si vel festuca, vel folium ex ea,ægris applicetur . De qua illa adhuc fama apud Aegyptios obtinet, Dei genitricem vnà cum Iosepho Herodem fugientem , ductu Iosephi Hermopolim venisse , & quam primùm vrbis portam attigisset,arborem eam aduentum Christi ferre non potuisse : & quamuis procera admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisisse,& paradisi olim factorē adorauisse. Hæc,& alia de Persi de arbore Sozomenus, & Nicephorus.

His addere libet, Eusebium in Chronico existimasse , Nisibin eam esse vrbem, quæ in Sacris Biblijs dicatur Niniue. At Hieronymus in adnotationibus Hebraicis in Genesim refragari videtur, quippe qui censeat , eam vrbem quæ Achad dicitur Genes. cap.10.dici eius ætate Nisibin , atque distinctam esse ab vrbe Nino , quæ Niniue dicta est in eodem in capite 10. * Meminit & Iosephus

Iosephus lib.17.cap.12.de Antiq. Nisibis vrbis , quæsita sit iuxta Euphratem.Dion itidem libr. 35. Nisibis vrbis, quæ sit in Mesopotamia regione inter Euphratem , & Tygrin. quam illam esse opinor,cuius Plutarchus in Lucillo mentionem fecerit. *

Qua in significatione apud Iurisconsultos, Ciceronem, Varronem,& alios accipiantur verba hæc. dicis gratia.

CAPVT VIII.

EXtat Vlpiani responsum in l. 1. §. excusantur. ff. ad Senatusconsult. Syllanian. in hæc verba. Excusantur serui , qui auxilium tulere sine dolo malo,Nam si finxit quis auxilium ferre, vel dictis gratiam tulit , nihil hoc commentum ei proderit. Hæc Vlpianus ex vulgata lectione. Quid si dictis gratiam ferre,nec Accursius,nec alij ibidē explicarunt : cùm de mortis pœna illic tractetur,oporteatque intelligere , quo in casu seruus non est liberandus à culpæ suspicione , si de domini morte fuerit actum . Nec Ioannes Igneus,homo alioqui doctus ac diligens, id explicat , illud tantū obseruans, Vlpianum sensisse,quod non excusetur qui aliud dicto, aliud animo facit,ac gerit. Nos apud Vlpianum legendum fore censemus : dicis gratia, ex Pandectis Florentinis opera Lælij Taurelij in publicum emissis , & esse veterem dicendi modū opinamur,quo significatur , quid fieri per fictionem, ac simulationem,perfunctoriè quidem : id est vt quis defungi suo munere videatur,tametsi verè minimè fuerit eo functus.Olim etenim Salmanticæ ab hinc ferè quindecim annis Illustri Ioanni Quignonio illius Gymnasij præfecto , cùm in quodam licentiæ priuato examine propter rarā apud authores huius dictionis mentionem,esset de eius sensu controuersia, Varronis locum ostendi,qui libro.5. de lingua Latina,ita inquit , dico originem habet Græcam,& hinc dictator magister populi,quod is à consule dici debeat. Hinc antiqua illa dicitur in imò, & dicis causa, & additus.hæc Varro. Petrus Victorius libro octauo. variar. lect. cap. 20.ex eodem Varrone ad hanc rem locum alterum citat , vt in optimo , fidelissimoque libro legitur his equidem verbis : Hoc nunc aliter fit, atque olim,quod augur consuli adest tunc , cùm exercitus imperatur, ac præit, quid eum dicere oporteat,consul augeri imperare solet,vt in licium vocet,non accenso,aut,præconi,id incœptum credo,cum non ad esset accensus, & nihil intererat,cui imperaret,& dicis causa fiebant quædam:neque item facta,neque item dicta. Hactenus Varro: licet in excusis omnibus libris locus hic libro quinto prope extremum aliter legatur. Germanam verò lectionem cōstantius probasset Victoris,si eius loci meminisset,quem nos Paulò antè ex eodem Varronis libro absque vlla emendatione adduximus. Cicero actione sexta. in Verrem.Attamen,inquit,vt posset dicere emisse,Artagatho imperat,vt aliquid illis,quorum argentum fuerat,numorum, dicis causa daret. Quem locum Lælio Taurelio de militijs ex casu, & Antonio, Augustino libro 2.emendat.cap.2. debemus. quos sequutus est Ioan.Corasius libro 4.Misell.cap.8. Ad eandem significationem adduci solet Arnobius libro 4. aduersus gentes , ita enim legitur in excuso Romæ libro in Procœmio. An ita,vt assolet,dicis causa ex eo,quòd optamus, & volumus bona ista nobis contingere,superorum retuleritis censum ? Arnobius cùm dixisset, interrogare vos lubet , ipsosque antè omnia Romanos dominos rerum ,ac Principes,vtrum ne existimetis pietatem, concordiam,salutem honorem fœlicitatem , virtutem , cæteraque huiusmodi nomina, quibus aras videmus à vobis cum magnificis ex ædificatas delubris, vim habere diuinam,cœlique in regionibus degere ? idem Arnobius libro tertio,nisi forte diceris,alias quidem inesse Dijs formas,& honoris,& dicis causa,species vos eis accommodauisse mortalium , quod maioris multo est contumeliæ,quam erroris aliquid ignoratione fecisse.Sic sanè ex Arnobio hoc adnotarunt idem Petrus Vitorius, & ex eo Frāciscus Duarenus libro primo.disputat.cap.47. Eiusdem veteris loqutionis meminere Cicero pro L. Murena , & Cornelius Nepos in Attici vita : vt adnotauit Cuiacius libro obseruat. 5. cap. 33. adducit,& alia doctissimus Pitheus lib.2. Aduersarior.cap.8. Idem Vlpianus sub titulo ex quibus causis maiores.l. & qui data opera,inquit,qui maturius profectus est , vel dicis gratia cœpit Reipublicæ causa abesse. ita enim legendum censet ipse Duarenus in l.iurisgentium.§.dolo malo.ff.de pactis.Tametsi vulgo,& adhunc in Pandectis Florentinis legatur: litis gratia,nullo ferè congruo sensu Caius vero Iurisconsultus hac loquutione apertius vti videtur in l.quarta.ff.commodat. Sæpè, inquit , ad hoc commodantur pecuniæ , vt dicis gratia numerationis loco intercedant. Sic legitur in Pandectis Florentinis , & verè quidem cum Iurisconsultus de imaginaria quadam numeratione tractauerit, cuius gratia pecuniæ non reddendæ ostentationis causa commodatur.Quo in sensu vulgò illic legebatur: ditis gratia: nempe vt pecuniæ fuerint numeratæ ad diuitias ostentandas , & vt quis diues appareat: quemadmodum Accursius,Bartolus,& alij sensere.quamuis ea lectio displicuerit Alciato , qui libro quarto. disputat.cap.15.legit, dantis gratia , & à vulgo recepta lectione discedit : quia negat ditem in singulari numero pro diuite Latinè accipi.Qua in re Ioan.Corasius libro quarto miscel.cap.8.& Stephanus Forcatulus in Necyomantia iuris Dialogo.7.ab Alciato dissentiunt pluribus authoribus ad id citatis. Sed & Liuius libr.6. decad.3.inquit,libertatem imparem diti,ac pauperi. Tibullus libro secundo elegia.5.

Illa sæpè gregis ditis placitura magistro ,
Ad iuuenem festa est vecta puella die.

Cæterum Corasius prouerbialem hanc loquutionem apud Caium eo modo interpretatur, vt pecunia detur , non animo contrahendi mutuum licet numerationem creditor facere simulauerit, qui tradebat : sed eo consilio , vt qui accipit non ea vtatur, nisi ad pompam , vel ostentationem : nempe vt possit dici, eum diuitem esse,cui interpretationi suffragatur Vlpianus in l.si ego pecuniam.versic. idem est.ff.si certum petat. atque ideo ipse Corasius admittere , & probare videtur lectionem istam dicis gratia: quàm eam, quæ communis est, vel quæ ab Alciato recipitur.Sic & Taurellius,& Augustinus: dicis gratia: apud Caium legendum esse vere, & propriè existimarunt , Forcatulus autem opinatur : ditis gratia : intelligendum esse ad publicam , & manifestam demōstrationem ex Apuleio in libro de philosophia, qui de republica Platonis,& hanc quidem,scribit,vt figmentum aliquod veritatis,exempli causa , per se compositam vult esse rē publicam . Sed & alia optima quidem & satis iusta & ipsa quidem specie,& ditis causa ciuitatis fabricata,non vt superior sine euidentia.ditis causa, pro eo , quòd est cum euidentia, interpretur. Ego vero apud Apuleium causa ditis ciuitatis,idest opulentæ,beatæ,& fœlicis,intelligo, vt magis conueniat authori sensus hic,& interpretatio. Itidem Plinius ad idem adducitur libro 28. cap.2.si Pontifici accedat ditis causa epulanti . Idest publicè , & pro populo epulanti . Ipse rursus , & in hoc loco apud Plinium Pontificem ditis.id est Plutonis causa epulanti libentissimè intelligerem.Quamuis Lælius Taurelius, & P. Victorius apud Plinium dicis causa: legendum esse planè opinentur. Nos id incertum esse censemus . Origo autem huius prouerbij non potest alia expeditior,ni fallor,reddi,quàm quæ ex Ciceronis oratione deducitur : vt dicere possit se emisse. & ideo dicis causa : veteres intelligere : quum quid fictè, & simulatè ; aut causa seruandi veteres ritus potiùs factum fuerit, quàm ex vero animo, aliquave ex causa necessaria : vt dici possit factum fuisse, nec tamen verè, aut ex animo,aut aliqua ex causa necessaria factum sit.Cui equidem interpretationi mirè cōuenit ad originem loquutionis inuestigandam quod ex Flauio Sosipatro. libro primo. grammaticarum institutionum.P.Victorius tradit in d.cap.24.cùm enim is author doceret , quædam nomina vnius tantum casus esse , exemplaque eorum proferret,in illis etiam dicis, posuit. Simili sanè prouerbio Modestinus Græcè vsus est in l.2.ff.qui pet.tut.& in l.scire oportet.§.sufficit.ff.de excusat.tut. inquit etenim. ὁσίας χάριν ἀφοσιώσεως χάριν. Quæ latinè sic trāstulit Antonius Augustin. Sufficit tamen intra tempus saltem adesse, & si posteà inuitus causam omiserit, non erit præscriptioni obnoxius . Vnde si defunctoriè adsit solum, neque permaneat ad allegandum , post tempus in præscriptionem incidet.Defunctoriè adesse est eo animo adesse,vt leui eo sistendi se actu , ansam se excusandi habeat, & vt dicere possit adfuisse. Sic & in d.l.2.etenim mater expellitur à legitima filij hæreditate , tanquam indigna ex eius bonis legitimam portionem consequi , cui tutorem quærere neglexerit : neque solum,si nō petat,sed etsi quem petat, defunctoriè petat, vt pote cū,qui se potest excusare. Defunctoriè petere dixit Modestinus ex Anton. Augustini interpretatione , & Græcè ὁσίας χάριν. Si leui petitione mater suorum petierit, vt petendi munere defungeretur,& dicis causa,vt possit dicere se petijsse. Ex Vlpiano in l.2.§.non solum.ff.ad Senatusconsult.Tertul.& §.si mater. eadem.l.2.& ex l.vnica.C.qui numero tutel. se excusent. Budæo in l.exempto.§.emptorem.ff.de actionib.empt. Quo in loco ex latinis authoribus docet, quid perfunctoriè dici factum , aut defunctoriè, quando fit languidè , & remissè, non acri intentione, non ex animi promptitudine,sed quouis modo ea tantum gratia ne incusentur ob rem neglectam. Tradit & ex Græcis eodem sensu accipi. ὁσίας ἕνεκα,& ἀφοσιώσεως χάριν. Idem repetit diligentiùs in commentarijs linguæ Græcè pagina. 247. ex editione Ascensiana. His accedit , vt Victorius adnotauit , locus insignis apud Dionem lib.37. vbi de iudicio. C. Rabirij perduellionis rei agit.

Priscum

Priscum siquidem morem ibidem exponit, vsque ad eum diem seruatum. ὁσίας ἕνεκα. Quæ verba Leonicus sanctitatis causa interpretatur. Cum eadem ratione sint interpretanda apud Dionem, qua dicis causa apud alios authores, & hæc eadem apud Modestinum, vt intelligamus morem, ac ritum illum veterem adhuc seruari, non quod sit necessarius, aut vtilis, sed religionis ergo, ad exactam cærimoniarum modo inutilium obseruationem. Dicis equidem gratia, vt dici possit veteres ritus, etiã absq; vlla vtilitate, vel necessitate seruari non alia ratione, quàm vt superstitiosè seruentur. Qua ratione Latinus Modestini interpres ante Antoni. Augustin. egregriè fallitur, dum in d. l. 2. ὁσίας χάριν. Latinè dixit, pietatis gratia: nullo, aut saltem ineptissimo sensu. Sicut & in Pandectis Holoandri, prauitatis gratia, falsò itidem legitur. Quod idem Anton. Augustinus diligenrissimè probat, & constat ex Greco Modestini tractatu libr. 1. excusationum. & in Pandectis Florentinis. l. 2. tit. qui petant. tuto. Eodem propè labitur errore Bulgarus, aut quisquis is est, qui Modestini tractatum de excusationibus tutorum barbarè nobis interpretatus est, in l. scire oportet. §. sufficit. cum illius locationis. ἀφοσιώσεως χάριν. interpretationm omiserit: qua Modestinus vtitur lib. 4. excusationũ: quod apparet ex eisdem Florentinis Pandectis. titul. de excusat. tutor. c. 13. ex quibus, quæ nemo hactenus, quod ipse sciam, in vnum congessit locum, satis lector poterit intelligere, quis fuerit apud veteres authores sensus germanus, ac verus huius prouerbij: dici gratia. Quo & Iurisconsulti vsi fuere, & similis propè modo Græci authores, ὁσίας χάριν, & ὁσίας ἕνεκα. Dionysius Alicarnas. li. 2. ἔτο μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς χρόνων φυλάττουσι ῥωμαῖοι, τὸ χρόνῳ μνημεῖα τῆς ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα. Hoc ad nostrã vsq; ætatẽ Romani ob seruant, dicis causa, aut gratia cæremoniarum. Rursus idem author lib. 4 de Rege Sacrorum scribit, nomen eius Sacrum censeri, & obseruari ἕνεκα τῆς ὁσίας. obseruandæ inquam religionis causa. Euripides in Iphigenia Taurica, sacrificium quoddam commemorat, in quo sanguis effunditur, vt vera hominis immolatio videatur cæremoniarum tantum obseruandarum gratia, gladio in hominem imminenti.

ἐπισχέτω ξίφος
δέρῃ πρὸς ἀνδρὸς, αἷμά τ' ἐξανιέτω
ὁσίας ἕκατι, θεά θ'
ὅπως τιμὰς ἔχῃ.

Extat & apud Dionem lib. 57. alter locus profectò elegãs, vbi de consulibus, qui à Cæsare Tyberio eligebantur, & à popolo Romano ad retinendam antiquam eligendi magistratus libertatẽ quadam nempe vetustatis imagine nominabantur, inquit. τῆς ἀρχαίας ὁσίας ἕνεκα, ὥστε ἐν εἰκόνι δοκεῖν γίγνεσθαι, ἐσιόντες ἀπεδείκνυντο, καθάπερ καὶ νῦν. Idem Dionys. lib. 58. in Drusillæ morte eadem loquutione non ineleganter vtitur.

Quam originem hoc nomen, Sarracenus, habuerit, & vnde Arabes dicti fuerint Sarraceni, ad interpretationem regiæ Partitarum Legis.

CAPVT IX.

INter eas leges, quas prudentissimus Rex Alfonsus, huius nominis decimus opera doctissimorum virorum ex veteribus Iurisconsultorum responsis, Cæsarũ rescriptis iuris Pontificij canonibus, ac decretis, edere in publicã regni Castellani, cui præerat, vtilitatem diligentissimè curauit, opere septempartito, & vulgari lingua, seruata Castellani idomatis maiestate, promulgato, extat lex prima. tit. 25. partit. 7. quæ probat, Sarracenos dictos fuisse à Sarra vxore libera Abrahę, quamuis ipsi non à Sarra, sed ab Agar ancilla originem duxerint. Hæc quum aliquando legissem, vt ingenuè fatear, existimaui absque aliquo idoneo authore scripta fuisse: quippe qui viderem, peruersam admodum esse, hanc huius nominis rationem. Cæterum Sarracenos ab Agar originem habuisse, eiusque gentis primum authorem fuisse Ismaelem Agar ex Abraham filiũ, & ab eo Arabes, qui & Sarraceni generis exordium ducere, testis est Iosephus libro primo Antiquit. c. 20. Idem tradit Eusebius in chronico sub temporib. Abrahæ, & eos appellari, ac dici scribit Agarenos, & Ismaelitas. Diuus Hieronymus ad Dardanum, Agarenorũ meminit, quos, inquit, nunc Sarracenos vocant. Sed & Sarracenorum meminit Socrates lib. 4. histor. Eccles. cap. 33. quos eandem historiam tractantes appellant Ismaelitas Theodoritus lib. 4. cap. 23. & Sozomenus lib. 6. c. 26. vt planè hinc constet, Sarracenos dictos fuisse Agarenos & Ismaelitas ex eo, quod originẽ duxerint ab Ismaele, & Agar. Addit Iosephus moris apud eos fuisse, anno ætatis decimotertio circuncidi, quia & Ismael eo anno ætatis fuerit circuncisus. De ratione nominis in eodem chronico Eusebij Mathæus Palmerius Florentinus hæc scribit. Mahumetus magnum se æterni Dei prophetam dicens, multos Asiæ, atque Africæ populos commouit, quos noua religione imbuens Sarracenos ex Dei præcepto vocari dicebat à Sarra legitima vxore Abrahæ, quasi legitimos diuinæ promissionis successores. Hæc Palmerius. Diuus Hieronymus ante ipsum illum Esaiæ c. 21. explicans: auferetur omnis gloria Cædar. inquit, Ismaelitas debere intelligi liber generationis docet ex Ismaele Cædar, & Agarenos, q̃ peruerso nomine Sarraceni vocantur, esse genitos. Sozomenus in d. lib. 6. cap. 38. hæc diligentius, & apertiùs tractat. Porrò, inquit, Sarracenorum gens primum cognomine ab Ismaele accepto, qui Abrahæ filius fuit Ismaelitæ ab antiquis de primi eorum parentis appellatione vocati sunt. Vt autem maculam illegitimi ortus, & seruitutis notam, serua enim fuit mater illius Agar à se amolirentur, Sarracenos se ipsos nominarunt, perinde atque à Sara Abrahæ coniuge stirpem ducerent. Cæterum seriem generis inde trahentes eodem cum Iudæis viuendi more vtuntur. Nam circuncisionem ita vt illi colunt, & à suillis carnibus abstinent, multaque præterea illorum instituta seruant. Quod si non ex omni parte iuxta illorum ritus viuunt, aut tempori id adscribendum est, aut finitimorem populorum, qui se eis immiscuere, confusioni. Quæ quidem verba ferme repetit Nicephorus lib. 11. Eccles. hist. c. 47. Diuus Hieronymus super Ezechielem. c. 25. Agarenos, inquit, & Ismaelitas, qui nunc Sarraceni appellantur. assumentes sibi falsò nomen Sarrę quod scilicet de ingenua, & domina videantur esse generati. Quo fit, vt & Partitarum lex authores habeat non contemnendæ authoritatis ad probandã Sarracenorum originem, nominisque rationem. De origine verò minimè controuertam, at de nominis ratione illud forrassis rem dubiam facit, quòd si à Sarra dicerentur, Sarrani, non Sarraceni dicendi forent. Deinde Plinius libro sexto. c. 28. Sarracenorum gentem inter Arabes connumerat; & scribit Stephanus de vrbibus Grecus author, & is maximæ fidei, Sarracenos dictos fuisse à Saraco vrbe Arabiæ. Idem commemorat Paulus Aemilius lib. 7. de Francorum historia. Quod magis arridet. Nam & Saracæ vrbis in Arabia meminit Ptolomæus lib. 6. Geopraphia cap. 7. & Ammianus Marcellinus libro 23. ita scribit, & in Asia Albanos, mare Rubrum, & Scenitas Arabas, quo Sarracenos posteritas appellauit. His addere libet, Maranos, & Maranitas, Arabas esse Diodoro Siculo lib. 4. & Strabonis lib. 16.

Erasmus super epistolam Hieronymi ad Chromatium scribit, Diuum Hieronymum in Hebraicis quæstionibus significare, Sarracenos ab Ismaele ortos, dictos à Sarra, quod Hebraica lingua sonatonagrum. Qua in re vir alioqui diligentissimus vel memoriæ lapsu: vel nimis festina Diui Hieronymi lectione prorsus hallucinatur: cum à Hieronymo nihil de dictione Sarram scriptum fuerit. Ita enim scribit. Ismael interpretatur exauditio Dei. Hic erit, inquit scriptura, rusticus homo. manus eius super omnes, & manus omnium super eum, & contra faciem fratrum suorum habitabit. Pro rustico scriptum est in Hebræo. Phere. quod interpretatur onager. Significat autem semen, eius habitaturum in eremo, id est Sarracenos vagos, incertisque sedibus, qui vniuersas gentes, quibus desertum ex latere iungitur, incursant, & impugnantur ab omnibus. Hæc Hieronymus.

Quæ fuerit apud veteres Cretionum solemnitas ex Vlpiano, & alijs authoribus.

CAPVT X.

SCrupulosam nimis Cretionum solemnitatem sublatam esse ab Imperatoribus Theodosio, & Valentiniano constat ex c. 17. C. de iure deliberan. Quæ verò fuerit Cretionum hæc solemnitas Vlpianus Iurisconsultus egregiè tractat in institutionibus, tit. qui hæredes instituti possint. Ex testimonio viri summè docti Francisci Duareni lib. 2. disputat. c. 41. Nam Vlpiani institutiones nõdum nobis licuit videre. Ante primam huius quarti libri editionem: nam post eam Vlpiani fragmenta legimus. Cretio, inquit Vlpianus, est certorum dierum spatium, quod datur instituto hęredi ad deliberãdum, vtrum expediat ei adire hæreditatẽ, necne. Velut Titius hæres esto. Cernitoque diebus centũ proximis, quibus scieris, poterisque: nisi ita creueris, exhæres esto. Cernere est verba cretionis dicere, ad hunc modum. Cùm me Mæuius heredem instituerit, eam hæreditatem adeo, cernoque. Sine cretione hæres institutus, si constiterit, nolle, se hæredem esse, statim excluditur ab hæreditate, & amplius eam adire nõ potest. Cum cretione verò hæres institutus, sicut cernendo fit hæres, ita nõ aliter excluditur, quàm si intra diem cretionis nõ creuit. Ideoq; etiam si con-

si constituerit, nolle, se hæredem esse, tñ si supersint dies cretionis, pœnitentia actus cernendo hæres fieri potest. Cretio autẽ vulgaris dr̃, aut continua. Vulgaris, in qua adijciuntur hæc verba: quibus scieris, poterisque. Continua, in qua non adiiciunt. Ei, qui vulgarem cretionẽ habet, dies illi dati computantur, quib. sciat, se hęredẽ esse, & potuit cernere. Ei verò, qui continuã habet cretionem, etiã illi dies computantur, quib. ignorabit, se hæredem institutum, aut sciuit quidem, sed non potuit cernere. Hæredes aut instituti dicuntur, aut substituti: instituti, qui primo gradu scripti sunt: substituti, qui secundo gradu, vel sequentib. heredes scripti sunt. Velut. Titius hæres esto, cernitoque in dieb. proximis centũ quibus scieris, poterisque: nisi ita creueris, exhæres esto: tunc Męuius hæres esto: cernitoq; In diebus, & reliqua. Hæc sunt Vlpiani verba. Quib. mirè conueniunt quæ Isidorus lib. 5. Etymolog. scribit. c. 24. Cretio, inquit. est certus dierũ numerus: in quo institutus hæres aut adit hæreditatẽ, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberũ illi est vltra capiendæ hæreditatis. Cretio appellata est, quasi decretio: id est decernere, & constituere: vt puta: ille hæres mihi esto: additurque: cernito intra dies tot. Adeundarũ autem hæreditatum centesimus estatutus erat dies, quib. non est Cretio addita Hæc Isidorus, cuius loci meminit Andr. Alciatus. lib. 3. dispunct. c. 7. Hac ratione veteres cernere hæreditatẽ dicebant, pro adire hæreditatem, authore Festo Pompeio. Cicero in oratione de lege Agraria in Rullum. Quam hæreditatẽ iam creuimus. Idem lib. 9. epistol. famil. epistola. 14. ad Dolobellam. Ate autem peto, vt me hanc quasi falsam hæreditatẽ alienæ gloriæ sinas cernere. Vtitur & alibi sæpe eadẽ dictione Cicero: quemadmodũ tradidere Budæus in Pandectas. titu. de origine iuris. & Alciat. in d. c. 7. Duarenus itẽ apud Ciceronem libr. 1. de oratore ita legit. De his credo rebus, inquit Crassus, vt in cretionib. scribi solet de quib. sciã, poteroq;. Tametsi vulgo legatur in ꝯditionib. Sic & apud Pliniũ lib. 2. c. 21. vbi desiderib. agens ita scribit, an cre scerent, mouerenturq;, cœlo in hæreditate cunctis relicto, si qsquã, qui rationem eam caperet, inuẽtus esset. Pintianus legendũ censet, qui cretionẽ causa caperet, expũcta vulgata lectione. Sed & apud Varronem libr. 6. de lingua latina locus extat hac de re atrocem in modum laniatus, genuino tñ candori restitutus ex Plauto cura, & diligentia Petri Victorij libr. 7. var. lect. c. 1. apud Plautũ inquit Varro, in Cistellaria, vbi legitur. Cum ante hac te amaui, & mihi amicã esse creui, mea Gymnasium, valet, cõstitui. Itaq; hæres cum ꝯstituit se hæredem esse, dr̃ cernere, & cum id fecerit, creuisse. Hæc Varro. qui & lib. 5. ita inquit, cerno dictum à creo, id est, creando, creo ab eo, qđ quu quid creatũ est, tunc denique vr̃. Hinc fines capillorum descripti, qđ finis vr̃ discrimen, & qui id testamento, id est facito videant te esse hæredem. Itaq; in creatione adhiberi iubent testes. Verũ & hic locus, à nemine, quo sciam, animaduersus, non minorẽ dilationem patitur. Ipse quidẽ ita legerem. Hinc fines capillorũ discreti, qđ finis vr̃ discrimen. Et qui id testamento dixerit, cernito: id est, facito videant te esse hæredem. Itaque in cretione adhiberi iubent testes.

Sed & lib. 4. codicis Theodosiani titulus extat primus de cretione, vel bonorum possessione, & in l. 1. inquiunt Impe. Thedo. & Valẽtinianus. Et cum legitima successio non modo in matre, verum etiam in successorib. longius constitutis non bonor. possessionis petitionem, non cretionis solemnitatem cogitur custodire, qualicunq; cõtenta aditæ, vel adeundæ hæreditatis indicio, quanto magis patet talib. est vinculis exeundus? Quæ quidẽ verba planè poterunt ex superius traditis explicari: vt & illa Plinij lib. 10. epistola de testamento Largi. Rogauit, inquit, testamẽto, vt hæreditatem suam adirem, cernerémque, ac deinde perceptis quinquaginta milib. nummum, reliquũ omne Heracleotarum, & Theanorum ciuitatib. redderem: ex quibus apud Gratianum. c. vlt. 1. dist. legendũ erit: vel cretionibus, vbi vulgo legitur: vel ca rationib. Nam & apud Isidorum lib. 5. Etimologiarum. c. 9. extat
„ adhuc vera & integra lectio. * Vtitur elegantissimè hoc verbo
„ Prudentius in Hymno de Epiphania. Altrice te, Summo patri
„ hæres creator vnicus, homo ex Tonantis spiritu, Idemque sub
„ vmbris Deus. Hunc & Prophetis testib. ijsdemq; signatoribus, Te
„ stator & Sator iubet adire regnum, & cernere. Hinc et error cõ
„ stat Nonij Marcelli, qui cernere hæreditatẽ interpretatur in hunc
„ modum, vt filij dicantur cedere patribus hæreditatem. *

Inscriptio quædam apud Gratianum expenditur, veraque eius lectio restituitur.

CAPVT XI.

GRatianus, omnium, quos illa ætas tulit, vir diligentissimus, ex vniuersalis Ecclesiæ, prouinciarumque synodis, necnon ex Augustino, Hieronymo, Chrysostomo, & alijs aut cum decretorum librum non vulgari industria concinnantum nobis relinquens, magnam iuris diuini, & humani professoribus vtilitatem adeò comparauit, vt planè qui eius lectionem vel omiserit, vel negligenter fuerit aggressus, multarum rerũ cognitione priuatus, iure sit ex albo eorum delendus, qui iuris diuini, & humani professores censentur. Tot tamen scatet liber is mendis iniuria temporum, vt sit de Republica, ac re literaria bene meritissimus censendus, qui huic authori emendando, ac corrigendo, totque maculis expurgando operam dederit. Nos equidem quandoque id facere constituimus, cuius labor indicium fortassis, & in his, quæ publica iam fecimus, & quæ dum vixerimus, typis tradentur, satis erit lectori cognitum: & tamen tercentum ferè locis iam animaduersis, ac restitutis, supersedendum fore decreuimus: quod nobis fuerit cõpertum, Antonium Augustinum Romæ, huic negotio egregiã adhuc operam impẽdisse prope ad vmbilicum. Cuius eruditioni, variæque lectioni, ac diligentiæ cedentes, vt par est, minime veremur aliquot loca expendere, dum plura, difficilioraque ab alijs suo nitori restituta speramus. Extat apud Gratianum inscriptio quadam. 31. q. 2. c. de neptis. his sanè verbis. Idem Sacratio Regi Aragonum. Cui titulo, vt & plerisque alijs parum fidendũ esse censuit Ioannes Vasæus, vir diligentissimus in chronicorũ Hispaniæ priori Tomo c. 18. & merito, cum ex Regibus Aragonum nullus nomen hoc vnquam habuerit, nec alicubi mentio fiat. Nos locum istum ita castigandũ esse censemus. Item Sãctio Aragonum Regi. Huiusque castigationis ea est non leuis ratio, quod Antonius Beuter Canonicus Valentinus, res illius ciuitatis memorabiles sermone Hispano eruditè, ac studiosè describens, eiusdem historiæ meminerit, cuius & à Gratiano mentio fit; commemorans lib. 2. c. 8. Sanctium Aragonum Regem strenuo cuidam militi, infimæ tamen sortis homini, neptem vel ex sorore, vxorem iuramento præstito despondisse, ob insignẽ regi nauatam operam in militaribus, quas Rex ipse præclarè cessit aduersus Christiani nominis hostes, qui tunc ex Arabum gente totam ferè Hispaniam occupauerant: ea verò sponsalia omni conatu neptem repudiasse, idque contigisse scribit anno fermè à Iesu Christi Redemptoris nostri natiuitate. M. L X X X I I I I. Qua de re cõsultus postea summus Ecclesiæ Pontifex Vrbanus Secundus, qui promotus est ad summum Pontificatum, vt historici tradidere, Anno M. L X X X V I I. Sanctio Regi respõdit, non esse cogendam eius neptem maritum accipere, in quẽ nec ipsa consensisset, nec consentire vellet. Qua ratione Pontificia responsio adscribenda est Vrbano secundo: non Hormisdæ Pontifici. Nam etiam si eiusdem quæstionis caput secundũ Hormisdæ Pontificis sit ad Eusebium Episcopum, id tamen responsum, quia ex Paleis est, deduci è medio debet, & caput tertium ad Sanctium Aragonum Regem destinatum adscribi debet Vrbano, cuius est caput illius quæstionis primum: idque ratio temporis maximè suadere videtur: siquidem Hormisda Pontifex summus ad eam fuerit dignitatem electus Anno Domini C C C C C X V I I. quo tẽpore, & multo post quingentis ferè annis
„ nondum habuit initium Regum Aragonensium principatus. *
„ Sic apud Iuonem Carnotensem in eius Panormia nuper typis
„ tradita lib. 6. Præcitatum caput ad scribitur Vrbano ad Sãctium
„ Aragonum Regem. Tametsi in integro Iuonis opere Louanij
„ edito. Ioannis Molinæi opera falsò legitur parte, 8. c. 24. Satino
„ Regi Aragonum. *

Apud eundem Gratianum de Iuliano Cæsare quædam obseruatione digna adnotantur.

CAPVT XII.

VNdecima causa, & quæstione tertia, inquit Gratianus. Item Ambrosius, Iulianus Imperator, quãuis esset apostata habuit tñ sub se milites, quib. cum dicebat, producite aciem pro defensione Reipublicæ, obediebant ei. Cum autem diceret eis, producite arma in Christianos: tũc cognoscebant Imperatorẽ cœli Hæc inquam Gratianus: nam apud D. Ambrosium in his operibus, quæ eius titulo modo extant, & publicè typis traduntur, nondũ potui locum istũ deprehendere. Extat tñ apud. D. Augustinum in Psalm. 124. Qui erit omnino legendus. eadẽ caus. & q. §. Iulian. subcan. Imperatores. ex eod. August. & Iuone Carnotẽs. 5. par. can. 7. Verum apud Gratianũ illud est primum obseruandũ Iulianum Cęsarem dictũ fuisse apostatam ex eo, qđ quum primum in Cappadocia non longè à Cæsarea cum Gallo Cæsare simul educatus, & institutus ita fuisset à præceptoribus, vt non verbis modo, sed & factis studiũ, ardoremq; in religione Christiana insigniter ostendisset: demũ ariolorum consuetudine adductus, ac Libanij sophistæ, qui tunc Nicomediæ ludum aperuerat, quã in vrbem translatus

translatus erat Iulianus iussu Imperatoris Constantij,clam libris comparatis,cum ad eum accedere ei foret interdictum,eundem sophistam diligenter imitatus pietatem Christianam primum abiecit: deinde à Maximo philosopho, non Bizantio, sed Ephesio, non mediocriter ad imperandi libidinem ariolorum Sacris initiatus excitatur,& ad Christianissimi odium producitur. Qua ratione in grauium rerum suspicionem, quum Cõstantio incidisset, capere tonso ad eam suspicionem tollendam monachus factus est : atq; ita,quem antea re vera receperat,eum falsõ præ se tulit Christianissimum, atque occultè philosophiæ operam dedit, apertè autem in lectorum Nicomediæ ordinem lectus, Sacras publicè legit literas, donec adhuc superstite Constantio, & eo mortuo imperio potius, tam impudenter religionem Christianam abiurauerit,vt ipsum etiam pernegauerit Christum, ac repetente simulationi quoque illi, qua Christianum se esse finxerat,nuncio remisso, dæmonum templa frequentauerit sacrificans, simulque Pontificem se ipsum appellans Gentilium mysteria,ritus,& Sacrificia,diesque festos paganorum agere permiserit.Hæc sanè constant ex Socrate lib.3.histor.Eccles.c.1.Theodorito lib.3.cap.2.Sozomeno lib.5.c.2. Nicephoro libr.10.c.1.2. & 3.Cassiodoro in tripartita.c.1.2.& 3.Sed ipse Socrates libro 3. cap.14.Iulianum expressim apostatam appellat.Et quidem merito, cum & victimarum gentilium sanguine sacrum Baptismi lauacrum sibi abluerit,atque se ipsum à mysterijs Ecclesiæ ex authoratum excluserit. Quod idem authores tradidere præsertim Sozomenus lib.5.cap.2. Chrysostomus libro vno contra gentiles. * Gregorius Nazianzenus in oratione prima contra Iulianum.Nicephorus, & Cassiodorus in præcitatis locis. * Ex quib. intelliges quæ Diuus Ambrosius in oratione de obitu Theodosij Imperatoris de Iuliano ita scribit. Inde reliqui Principes Christiani,præter vnum Iulianum, qui salutis suæ authorem reliquit, dum philosophiæ se dedit errori,inde Gratianus,& Theodosius. hæc Ambrosius.Sed & impius hic Iulianus eo furoris prouectus erat,vt Christum per contumeliam Galilæum appellaret. Hoc etenim nomine Iesum Christum,& Christianos omnes ex conuicio quodam appellasse,authores sunt in histor.Eccles.Socrates libro 3.c.12.Theodoritus lib.3.c.8. & cap. 21. & * Nazianzenus in dicta oratione prima contra Iulianum. * Sozomenus libr.5. cap.4.Cassiodorus in tripartita.lib.6.cap.44.& 47.Ruffinus libr. 10.histo. Eccles.cap.35. Ioannes Chrysostomus libro vno contra gentiles. Hieronymus in Epistola ad Magnum oratorem. & Nicephorus libro 10.cap.4. & 20. Impietatis, & blasphemiæ temerarius hic princeps tandem pœnas dedit diuina vltione punitus, quippe qui in bello Persico prope Cresiphontem vrbem, incertum an ab hoste,vel à suis fuerit occisus, & ore proprio diuinę maiestatis iudicium confessus dixerit,quum è vulnere caua manu sanguinem hausisset,atque eum in cœlum, veluti Christũ conspiciens,cõiecisset, perinde, atque causam cædis suæ in eum referret,calamitatis authorem intelligens: vicisti Galilæe,vicisti: sicuti commemorant Theodoritus libro tertio. cap.25. Cassiodorus in tripartita. libro sexto.capit.47. & Nicephorus libro 10. cap.35.qui & illud refert,Iulianum iam moriturum anima secedente à corpore diuenitus quodam modo quàm pro hominũ captu potuit,oculos intendisse ita, vt Christum viderit, & exclamasse : Saturare Nazarene. His equidem rationibus constat, iure dictum fuisse Iulianum apostatam, quo nomine ignominiosè eum appellauit Mar. Chalcedonensis Episcopus ex oculorum suffusione cæcus manu à puero eo ductus, vbi Constantinopoli Fortunæ in Basilica, in qua eius Deæ statua collocata fuerat,ipse Imperator sacrificaret, authoribus Cassiodoro libro 6. tripartit.cap.6. Socrate libro tertio. cap.12. Sozomeno libro 5. cap.4.& Nicephoro libro.10.c. 20. ex quibus apparet, Iulianum eidem Episcopo respondisse, non tantum posse eum, quem ille coleret Galilæum,vt cæcitati eius mederetur.Cui Episcopus magna cum dicendi libertate occurrens, gratias, inquit, ago seruatori meo Deo, qui vt visum amitterẽ curauit, ne impurissimũ vultum tuum ad impietatem declinantem conspicerem. Verùm & ante Iulianum Imperatorem Christianos dictos vulgo fuisse à gentilibus Galilæos deduci poterit ex Arriano de Epicteto libro 4.cap.7. Nam & Christus vocatus est Galilæus.Mathæi c.96 ex eo, quòd frequenter versatus est in Galilæa. Ioan.c.4.aut Lucæ.2.& 4.pp Nazareth,& Capharnaum,in quibus habitabat.

Secundo obseruandum erit, Iulianum Cæsarem apostatam, & Parabatem,milites Christianos habuisse,qui pro Imperij Romani maiestate sub eo militarũt: quos tamen dolo ad Deorum gentilium sacrificia donatiuo ea de causa dato, pellicere tentauerit, vt accepto donatiuo simul & thus acciperent, idque adolerent ad ipsius Iuliani imagines ex veteri instituto, quibus Iouis, Martis, & Mercurij erant insuper depictæ. Quo quidem dolo cognito pœnitentes milites donatium Imperatori restituunt, & Christianissimum liberrimè cùm martyrij affectatione profitentur : quos Imperator ita quidem commotus à cede abstinens exauthoratos ex aula imperiali exegit : cuius rei authores sunt Sozomenus libro quinto. cap.17. Cassiodorus libro sexto. tripatit.cap.30. & Nicephorus libro 10.cap. 23. Iustè verò posse Christianos milites, qui pagano Principi subditi sunt, eo imperante militare,modo bellum sit iustum,aut iustum præsumatur, quod in dubio ita est accipiendum. ex eodem capit. adnotarunt illic Domi. Præpositi: Cardinal.sancti Sixti, Hugutio, & veteres quidam:quibus mirè patrocinatus Diuus Augustinus libro 22. contra Faustum Manichæum cap. 75. à Gratiano relatus in cap. quid culpatur.23.qiæstione prima. cuius verba hoc in loco obiter subijciam,quia penes Gratianum non planè,ac sincere legun tur.Cùm ergo vir iustus, si fortè sub rege, homine etiam Sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare, Ciuicæ pacis ordinem seruans : cui quod iubetur vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est,vt fortasse reũ Regem faciat iniquitas imperandi: innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi. Hæc Augustinus. Ex quo & in specie idem probat Paris Puteus in tractatu de re militari libr.2. quæst. 11. quo in loco tractat ; an Christiani possint licitè milites infideles in eorum auxilium,vel vt sub eorum vexilio, & ducatu militent, stipendio conducere, & in bellum aduersus Christianos sibi hostes aduocare. Cæterum; Christianos frequenter sub paganis imperatoribus olim militasse satis constabit lectori ex varia veterum historicorum lectione. Nam & Christiani milites sub Marco Aurelio Antonio meretes in summa siccitate, rerumque omnium extrema inopia genibus flexis,Dei opem implorantes,hostibus fulmina.M.vero Antonini militibus,& exercitui pluuiam precibus à Deo impetrarunt:Ex quo hostibus maximè territis, ipsis mirum in modum recreatis, bellum Marcomanicum Sarmatis,Vandalis,& Quadis extinctis, Pãnoniisque libertatis confectum est:quemadmodum scripsere Tertullianus in Apologetico. c.5. & in libro ad Scapulum.Eusebius libro 5. Ecclesiast.histor.capit.5. Paulus Orosius libro 7.cap. 15. & Nicephorus libro 4. capitul.12. Extat & ipsius M. Aurelij Epistola post Iustini martyris orationem secundam pro Christianis, in qua ipsemet Imperator , victoriam istam precibus Christianorum se obtinuisse fatetur. Cuius rei & profani historici, nempe Iulius Capitolinus,& Dion Nicæus in Marco Aurelio,& ex nostris Eutropius meminere,miraculum hoc Christianorum precibus contigisse ferè supprimentes : tametsi Xiphilinus idem qđ Eusebius tradiderit tribuens id legioni Melitinæ,quo nomine & ab Eusebio Christianorum legio ista vocata est, ab vrbe Melitina,in qua forsan stationem habuerat : * ex Iosepho libro 9.de bello Iudaico.cap.quarto. cuius vrbis mentio fit à * Nicephoro libro septimo.cap.septimo.sed & is author in dicto cap. quarto. commemorat post Eusebium,hanc legionem prærogatiua quadam principem in exercitu obtinuisse locum, & ab Imperatore nomen κεραυνοβόλε. id est,fulminatricis habuisse. * eiusdem nominis meminit, & Xiphilinus in Marco Aurelio. Tametsi constet tempore Augusti ex Romanis legionibus vnam hoc idem nomen habuisse:quod Dion siue is idem est,siue alter memoriæ tradidit in libro 55. Existimat tamen Xiphilinus ex eo Dionem meminisse huius legionis,quod iam eius ætate nomen hoc ab ipso Marco Aurelio Antonino obtinuisset : sub * Maximiano Imperatore militauit ex Christianis Thebæorum legio,quæ à Thæbis Aegyptijs missa fuerat, & cùm Imperator in Sedunorum finibus iussisset, milites exercitus dijs gentilium Sacrificare, hæc equidem legio à reliquo agmine discessit , ne impijs sacrificijs interesset , quòd grauiter tulit Imperator, ipsisque militibus constanter respondentibus,se Christianos esse, & à talibus sacrificijs religione, à qua minimè sibi esset discedendum, prohiberi , itaque odio in Christianos accensus Thebæorum legionem pœnas dare iubet decimo quoque milite trucidato:quã pœnam semel , & iterum Christiani authore Mauricio subire maluerunt,quàm imperata facere. Postremo Maximiano non ferente Christianorum constantiam , vniuersi milites à reliquo exercitu illius imperio concidunturr. Erat etenim apud Romanos vetus militaris disciplinæ institutum,vt quoties legio aliqua, aut militum multitudo deliquisset, præter centuriones , signiferosque reliqui,decimo quoq; ad supplicium sorte lecto,puniren tur. Quod satis deducitur ex Liuio libr. 2. decad. 1. Cicerone in oratione pro Aulo Cluentio,Dionysio Halicarnass.lib.9.Plutarcho in Crasso. Sozomeno lib. 5. Eccles.histo.c.9. & Nicephoro lib.10.c.8.Ex quibus constat quid apud veteres authores sit,decimare milites,ac rursus decimare populum: cuius punitionis iterum Plutarchus meminit in Marco Antonio. Poterit lector de hac Thebanorum legione, & eius martyrio his addere,quæ scribit Eucherius Lugdunens. Episcopus. in Epistola ad Syluiũ Episcopum,quæ extat sub mense Septembri apud Laurentium Surium,& post eum Vuolphangus Lazius lib. 5. de Roma.rep.c.8.

apud

apud eundem lib.4.ca.8.multa de supplicijs militaribus.Etenim Cornelius Tacitus lib.3.& lib.18.Appianus Alexandrinus libro 2.& 3.bellorum ciuilium,decimationis militum meminere, ficuti & centesimationis Capitolinus in Macrino , ac rursus decimationis idem,& Frontinus in quarto, ac Polybius in libello de castrametatione Romana.

An vera sint quæ de Anastasio secundo, Romanæ Ecclesiæ Pontifice Gratianus tradit.

CAPVT XIII.

DEcimanona distinctione c.penul.hæc Gratianus refert.Ex libro Pontificali.Anastasius secundus natione Romanus fuit temporibus Theodorici regis.Eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abegerunt,eo q communicasset sine consilio Episcoporum, vel presbyterorum,& clericorum cuncta Ecclesiæ Catholicæ diacono Thessalonicensi nomine Photino,qui communicauerat Acatio , quia voluit occultè reuocare Acatium.& non potuit, nutu diuino percussus est. Hæc Gratianus. Addit interpres,Quia dum assellaret emisit intestina.Sed & hæc in Anastasio secundo Platina, & Volaterranus li.22. tradidere, Ex Gratiano,vel ex lib.Pontificali. Idem Gratianus repetit. 1.q. 1.c.dictum.ex gestis Romanorum pontificum.

Cæterum Albertus Pighius lib.4.de Eccle.hierarchia c.8.multam aduersus Gratianum scandescit in iram , pio quidem animo,& feruentissimo in Apostolicæ sedis maiestatem zelo, qppe qui omni conatu contendat,summos pontifices qui post Petrum sedem illam obtinuere , à labe hæresis prorsus immunes fuisse.Nos missa modo facimus quæ doctissimus ille vir de alijs pontificib.tractat, ea etenim nunc pertractare nostri non est instituti,hunc tamen Gratiani errorem ipsum sequuti conabimur planè,ac funditus euertere,lectorem admonentes,q non semel fecimus,in his,quæ ad fidem historiæ pertinent, non esse omnino Gratiano credendũ,imo alios authores legendos fore, quorum sit fides apud viros doctos in hac re diu probata , & recepta,Etenim falsa esse quę de Anastasio pontifice Gratianus commemorat,primùm ex eo constat, q quum Fœlix huius nominis tertius Romanæ Ecclesię Pontifex Acatio Constantinopolitano præsuli condemnationis sniam , quam dignitas ei abrogaretur misisset,ipseq; Acatius mente , sensuque omnib. captus Papæ nomen à sacro Albo eximisset , animo , & corpore viribus, breui post communem omnib. ingressus est viam, mortemq; obiit adhuc viuente Felice. Quemadmodum obseruari poterit ex Euagrio lib.3.c.18.& c.23.& Nicephoro lib. 15. c.17. Atq; ideo minimè potuit Anastasius Acatium reuocare iam dudum reb.humanis exemptum . Siquidẽ Acatius vita functus est sub Felice,cui successit Gelasius,& huic post annos sex Anastasius.Idem probatur ex eiusdem Anastasij ad Anastasium Cęsarem epistola,quæ prima est ex Anastasij secundi epistolis,quo in loco ipse pontifex asseuerat Acatium iam dudum mortem obijsse.

Deinde illud est obseruatione dignum,vt obiter adnotemus. Gratianum qñq; eos authores quos citat , prauè intellexisse, nihil in epistola ad Cęsarem , Anastasium pontificem, in patrocinium Acatij scripsisse,quum omnib.virib.conatus fuerit, tam literis,quàm nuncijs , vt eius nomen , & memoria à Catholica Christi ecclesia aboleretur, imperatori Acatij memoriam defendenti multis rationib.ostendens,ob graues, intolerandosq; excessus,& certa facinora iustissime damnatum eum fuisse à sede Apostolica.Quod apertissimè deducitur ex epistola Anastasij ad Cæsarem missa cuius fragmẽtum idem Gratianus retulit in c.2.Ecclesiæ.dist.19.& in d.c.dictum.1.q.1.

Sed & q Gratianus in Anastasio notat diuus Augustinus sępissimè tractat vt pium , orthodoxum , & catholicum . Nec enim sacramentum aut baptismi , aut ordinis nec ius dandi sacramenta quo ad characterem amittit hæreticus , aut schismaticus . Ideo non licet à Catholico sacramẽtum vel baptismi vel ordinis repeti,quamuis fuerit ab hæretico Episcopo , vel sacerdote collatum.Qua ratione correcto hęresis , vel schismatis vitio,non est baptismus vel ordo repetendus,Quemadmodum obtentum,ac receptum est ab ecclesia Catholica. Præsertim nõ erant infirma,nec irrita sacramenta,quæ fidelis , & orthodoxus populus in vnione manens ecclesiæ Catholicę acceperit à proprio Episcopo, nec hæretico , nec schismatico sed qui ob alios excessus excõcatus fuerat.Est igitur hęc vera,& Catholica sńia, qua probatur,non esse sacramentũ ordinis, baptismi, & similia repetenda,licet data fuerint ab hæreticis , & schismaticis, vbi ad ecclesię vnionem redierint qui baptizati fuerunt , vel alia sacra ab hęreticis accepere.Quod longius tractauere.gl & Caldi.Sancti Sixti in d.c.fin ecclesiæ. Alfonsus à Castro lib. de hæresibus, verb.baptismus.hæresi. 5.rex.optimus in c.à quodam.de consec. dist.4.tradit.S.Th.3.par.q.67.art.5.Thomas Vualdensis de Sacramen.c.4.5.6.& seq.Magister senten.in 4. dist.5.vbi Tho.quæst.2. * Idq; ita accipiendum est,vt planè verissimum sit , vbi debita Baptismi forma fuerit seruata. Alioqui baptizandi sunt, qui ad Ecclesiam Catholicam redierint.Sic D Augu.in lib.de Hęresib. Paulianos,inquit,baptizandos esse in Ecclesia Catholica Niceno consilio constitutum est.Extat consilij Niceni decret.Cano. 19.c.Si quis & c.Paulianistę.1.q.1.ex Innocen.Epist.22.c.5. *

Ex quibus palam deprehenditur manifesta calumnia Gratiani,qui nescio cuius testimonio, ausus fuerit aduersus summum Ecclesiæ presulem, cumq; catholicum constanter asseverare,5 Felicis,& Gelasij decreta,voluisse Anastasium, ad Ecclesiam reuocare impium Acatium,qui iam duduni mortem obierat,& cuius memoriam ab Ecclesia Catholica deleri in eadem epistola Cęsari persuadere conatur,manifesto iudicio Fœlicis sententiam,quæ Acatium damnauerat,egregie laudans,tantum non propria subscriptione sequutus.Eodem sanè iure mera sunt comenta,quæ de punitione diuina ipse Gratianus non semel impie,ac temere videtur effutire , & quæ barbarus interpres adiecit,ex quibus Platina,& Volaterran eandem fabulam , vt opinor,mutuo accepere.Denique & Cardina.à Turre. Crem.lib.2. de Ecclesia.c.106.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Canonici qui libri dicantur, & qua ratione nobis cognitum sit , eos esse Canonicos.*
2 *Ecclesia non potest nouum articulum fidei constituere , nec item ipse Romanus Pontifex.*
3 *Sapientia,& Ecclesiasticus canonici libri sunt , quamuis ea de re fuerit olim controuersum.*
4 *Iob liber à quo fuerit scriptus,& Tobiæ liber,an olim fuerit canonicus?*
5 *Libri Esdræ Hesler,& Iudith,an fuerint apud Hebræos canonici?*
6 *De Persarum Regibus ex Metasthene , Philone , & Græcis Historiographis ad Sacræ scripturæ intelligentiam.*
7 *De Machabæorum libris.*
8 *De Prophetarum libris,qui fuerint Canonici.*
9 *Ordo librorum Noui testamenti,& de quibus apud veteres Theologos fuerit olim dubitatum.*
10 *De Ecclesia catholica,& quid hoc nomen significet.*
11 *Primatus,Petri , & Ecclesiæ Romanæ à Gelasio ex diuino elogio deducitur.*
12 *Petri,& Pauli Apostolorum Martyrium.*
13 *De quatuor Patriarcharum sedibus,& quo ordine fuerint olim connumeratæ.*

In Gelasij Papæ responsum obseruationes quædam de Canonicis libris,& apocryphis.

CAPVT XIIII.

GElasius summus Ecclesiæ Pontifex huius nominis primus,ad eam dignitatem electus anno fermè quadringentesimo nonagesimoquarto septuaginta eruditissimis , & Catholicis Episcopis ad se vocatis, eorumq; consultatione præuia , de recipiendis vel non recipiendis libris tractare Romę conatus , ea de re insigne decretum edidit , in eaq; Synodo Christianam religionem profitentib.exhibuit,quo maximè scirent, quib. libris, quæ ad fidem pertinerent probanda forent,& à quib.in his,quę de ade disputantur esset abstinendum . Extat id decretum integrum in primo consiliorum Tomo, & apud Burchardũ Vuormatiensem Episcopum lib.3.c.217.tametsi Gratianus eius 1.partę omissa idem 15.dist.tradiderit.Nos ad eius interpretationem cum & ea sit admodum vtilis,& necessaria iuris diuini,& humani studiosis,prænotandum esse censemus , scripturas seu libros rebus ecclesiasticis tractantes in tria genera distingui. Primi etenim generis libri sunt qui Canonici censentur , Secundi generis sunt Agiographi.Tertij vero Apocryphi.

Canonici libri dicuntur oēs scripturæ , quas recipit Ecclesia, vt publicè legant in ædificationem fideliũ,& ex quib.sumatur efficax argumentũ ad probandũ ea,quæ † fidei sunt,& ad fidę pti- 1
nent,quibusq; vti debemus ad hereses,carumq; auctores expugnãdos. Sunt etenim huius generis scripturę diuinę quidẽ,quas homines quidem Deo inspirante scripserunt , imò quas Deus

ipse manib.hominum scripsit,nec eis magis quàm Deo earum auctori refragari licet. Has canonicas appellamus non alia ratione, quàm ꝙ fuerint hæ scripturæ ab Ecclesia probatæ, & in canonem diuinarum scripturarum receptæ, sensum quem statim exponemus. Regula est firmissima,& constitutissima ad discernendum,ac diiudicandũ,quę sit scriptura Canonica, auctore August.lib.vno.Contra Epistolam Manichęi.quæ dr̃ fundamenti. is enim inquit ca.5. Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesiæ commoueret auctoritas. idem ferè tradit lib.18.contra Faustum c.4.quibus verbis satis docet D.Augustinus,nullam scripturam esse authenticam, aut Canonicam sine auctoritate ecclesiæ,cuius membra fuere canonici scriptores. Nec aliunde potest quis scire scripturas esse diuinas, aut canonicas,quàm ex Ecclesia,quæ traditionib.Apostolicis, magisterio Spiritus sancti,eiusq; lumine edocta decreuit, & professa est,canonicum esse Euangelium Marci,qui Christum non vidit nec tñ admisit Euãgeliũ Nicodemi,qui Christum vidit, & audiuit,vt Ioan.c.3.testatur,atq; hæc vera esse multis rationibus, & ex veterib.auctoribus,probare conantur,& probant Io.Ecchius in Enchirid.c.1.Driedonius in dogmatib.Eccl.lib.1.c.1.& lib.4.c.4.ex Ireneo,& Augustino. Alfonsus à Castro lib. 1. de hæresib. cap. 5. Illud verò est in hac quæstione potissimè obseruandum, propriè,ac simpliciter, nec canonicam scripturam auctoritatem sumere ab Ecclesia, nec Ecclesiam à canonicis scripturis. Vtriusque etenim auctoritas est à Christo cuius spiritu dictatæ sunt scripturæ,& efficax est Ecclesia, atque ideo in hunc sensum opinor accipiendum esse ꝙ modo asseuerauimus,nullam scilicet scripturam essę authenticam,aut canonicam sine auctoritate Ecclesiæ,vt intelligamus,penes Ecclesiam catholicam esse ius hoc declarandi,ac denunciandi quæ scripturæ sint Canonicæ, authenticæ,& diuinæ,dictatæq; ab Spiritu sancto. Vñ scriptura canonica testimonium est Ecclesię ex Spiritu sancto testificantis. * De quo tractat diligenter Michael Medina lib.7.de recta in Deum fide.c. 18. * Nec posset Ecclesia dare auctoritatem, & vires diuinę scripturę,ei quidem scrpturę,quę diuina non est.Hoc enim ex Ecclesia habemus,vt sciamus, quæ sit scriptura diuina, & tenemur,eam scripturam diuinam censere quam Ecclesia diuinam esse diffinierit.Quæ tamen quamuis certo diffiniat, nec falli possit,sua diffinitione non efficit illam scripturam esse diuinam.Nam ideò illam diuinam esse professa est, quia verè diuina erat,ꝙ si diuina scriptura non esset,Ecclesia minimè, diuinã esse,pronunciaret.Comperto etenim ex testimonio Ecclesiæ, quæ scripturæ sunt Sacræ,& diuinæ,ex seipsis habent diuini, ac canonici libri,vt per omnia eis credere teneamur. Imò Catholica, sanctaq; Romana Ecclesia diuinis scripturis non tantum testimonium exhibuit,testis,qui cogere non potest, officio functa,& testificata illas esse diuinas,sed & iudiciali auctoritate iudicauit,illas debere recipi,idq; fecit magisterio Spiritus sancti,quo pollebat,per traditionem erudita.

Sic pari ratione Ecclesia, vel Summus Pontifex non posset nouum articulum fidei constituere, aut efficere, aliquam assertionem esse Catholicam,quæ antea Catholica non fuerit,ꝙ manifesta ratione comprobant Alfonsus à Castro lib.1. de hæresi.ca.8.Io.Arboreus.lib.5.Theosophiæ.c.10.ex nostris Felin.in cap. quæ in Ecclesiarum. de constitut.num.23.quamuis Abbas contrarium scripserit in cap.cùm Christus. de hæret. cuius opinio,licet maximo conatu ab Alfonso de Castro, & Arboreo improbetur,fortassis eum sensum habuit ab auctore, quo vera possit censeri. Potest enim esse aliqua de fide assertio, quæ & si Catholica sit,tamen quia non constat manifestè ex Sacra scriptura,nec est ab Ecclesia diffinita,interim dum latet,non efficiat eum hæreticum,qui contrariam asseuerauerit, donec ab Ecclesia sit diffinitum,illam assertionem esse veram,& de fide. Solent enim esse plures in interpretatione Sacræ scripturæ opiniones, quarum nulla hæretica est, donec Ecclesia diuino auxilio contrariam ex reconditis Sacræ scripturę sensibus probauerit. Sic in c.damnamus.de summa Trinita. Abbas Ioachin non damnatur,nec censetur hęreticus,licèt eius dogma ex Sacris scripturis ab Ecclesia damnet.Ecclesia verò, licet non possit facere, ꝙ quædam assertio sit heresis,quæ prius heresis non erat, ꝙ satis à præcitatis auctoritatib.probatur,potest tñ efficere,vt nobis per suam censurã pateat,illud esse heresim, ꝙ antea nos latebat, an meritò heresis dici posset.Qua rõne fit,vt verè possimus asseuerare,assertionem istam,quę modo ab Ecclesia tãquam fidei Catholicæ ꝯria improbatur,& hæresis censetur,ante diffinitionem Ecclesię,etiam hæresim fuisse, tametsi priusquam Ecclesia hoc diffiniret, eius opinionis assertores hæretici minimè dicebañ, quia nos latebat,an esset ea opinio ꝯria fidei Catholicæ: modo verò post Ecclesię diffinitionem hr̃tici dicent quicunque eam sñiam ,pbauerint,& receperint,non ꝙ eorum opinio prius falsa non fuerit,Catholicæ fidei ꝯria,& hæresis, sed quia nomen hoc hæreticorum infamę quidem, & ad crimen istud grauissimum pertinens exigit profecto pertinaciam,& rebellionem quãdam à Catholicę Ecclesiæ diffinitionib. discedentem, quæ verè dici non poterat eo tempore, quo dubium erat, nec Ecclesia diffinierat,an ea opinio asset religioni,& fidei ꝯria. Quod est hac in re semper,ac pręsertim adnotandum.Deniq; cùm Ecclesia possit modò aliquam assertionem pronunciare, ac declarare Catholicam esse,& ad fidem pertinere, quæ & antea vera quidem erat,Catholica,& ad fidem pertinens,latebat tamen nos hæc de fide veritas propter varias opiniones,recõditumq;, & arcanum Sacræ scripturæ sensum,atq; ideo contrarium asseuerantes ante declarationem Ecclesiæ hæretici minimè censebantur, dici poterit,penes Ecclesiam esse potestatem istam, declarandi Catholicam esse aliquam assertionem,& pronunciandi eam ad fidem pertinere ad eum effectum,vt post Ecclesiæ diffinitionem ea assertio ita manifestè sit de fide,vt planè hereticus pertinax sit censendus,qui ꝯriam sequutus ab ea discesserit, tametsi ante Ecclesiæ diffinitionem,licet verissima fuerit, & Catholica ea assertio,propter dubiam eius rei, & controuersam disputationem hæreticus iure dici non poterat qui ꝯriam probasset, & sequutus fuisset. Vnde ratione,& causa huius declarationis,ex qua hæreticus post Ecclesiæ diffinitionem censetur,qui prius non poterat huius crimine nomine notari, admitti poterit Abb. opinio in hoc sensu,vt Ecclesia possit modo,& nouissimè declarare aliquid esse de fide, & Catholicum ad effectum, vt nihil ea de re controuersum sit absq; hęresis labe, ꝙ tamen prius occultum erat,eaq; ex causa non poterat hęreticus censeri qui vel ꝯrium asseruisset,vel de ea re dubitasset. Sic sanè D.Thom.1.part.q.32. arti.4.scribit,multa nunc censeri hæretica, quæ prius hoc nomine minimè notabantur, propterea ꝙ nunc ex Ecclesiæ diffinitionib.magis manifestum sit ea esse ꝯria fidei, aut ex eis aliquid fidei ꝯrium necessario deduci. idem illic adnotauit Caietanus. Hinc ab heresis labe,qua ex parte nomen hoc criminis grauissimi notam inurit,excusari solent plures Lactantij Firmiani,Origenis,& aliorum veterum errores.Nam quamuis verè tunc fuerint errores ꝯ Catholicam fidem,eorum auctores ab hereticorum nomine plerunq; eximuntur,ꝙ nondum eo tempore admodum manifesta erant quę postea de fide Ecclesiæ Catholica diffiniuit,& in publicum tradidit. Hinc deniq; poterit lector expendere,quo in sensu accipienda sint,quæ Cardin.à Turre Cremata scribit lib.4.de Ecclesia.c.3.secundæ partis asseuerans, Ecclesiam non posse efficere de propositione non hæretica hæreticam.Item tradit Alfonsus à Castro in d.c.8.& Albert. in rub. de hæret. quæstione prima nu. 23. Ecclesia etenim non potest in his quæ ad fidem pertinent, facere assertionem aliquam falsam modo esse,quæ prius vera fuerit,nec ex ꝯrio.Erraret equidem,ꝙ est ab Ecclesia Catholica in reb. fidei omnino alienum. Potest tamen Ecclesia efficere per eius in re olim ambigua, & controuersa diffinitionem,aliquam assertionem modo hæreticam esse & censeri,quæ prius nec erat, nec censebatur hæretica, ꝙ Sanctus Thomas satis docet in d.art.4.

Canonicos verò libros ex Gelasio iuxta literã ipsius decreti subijciam.Primum veteris testamenti, deinde Noui. Obiter tñ adnotabo,quæ fuerit apud veteres ea de re controuersia,& quid de his libris,& alijs, qui canonici sunt, ab Ecclesia Catholica,à consilijs prouincialibus,à summis Ecclesiæ Doctorib.sit ad consilium vsq; Tridentinum diffinitum.Eisdem,& similib.vtar obseruationib.in explicandis reliquis Gelasiani decreti partibus,in quib.de Agiographis,& Apocryphis agitur libris.

Ordo veteris Testamenti.

Genesis liber vnus. Exodi liber vnus. Leuitici liber vnus. Numeri liber vnus. Deuteronomij liber unus. Iesu Naue liber unus. Iudicum liber unus. Regum libri quatuor. Ruth liber unus. Paralipomenon libri duo. Psalmorum liber unus. Salomonis libri quinque. Iob liber unus. Tobiæ liber unus. Hesdræ liber unus. Hester liber unus. Iudith liber unus. Machabæorum libri duo.

Multa poterant hoc in loco adnotari, quædam tamen cæteris prætermissis adscribam, siquidem lector reliqua facilimè apud Driedonium lib.1.de dogmatibus eccles.c.1.& sequentib. obseruabit.

Regum libri quatuor.) Hãc Regum historiam scripsisse Samuelem & alios Prophetas qui singulis temporib.vixerunt,testis est Athanasius in eo opere,ꝙ de his libris canonicis scripsit lib. 11.

Psalmorum

Psalmorum liber vnus. Salomonis libri quinq;) Hęc apud Burchardum. At in primo consiliorum Tomo in Decreto Gelasij legitur. Psalmorum centum quinquaginta liber vnus. Salomonis libri tres. Prouerbiorum, Ecclesiastes, Cantica Cãticorum. Quib. satis apparet,olim controuersum fuisse,an Sapientię,& Ecclesiastici libri fuerint à Salomone conscripti,& Canonici.Nam pręter Gelasium Clemens summus Ecclesię Pontifex huius nominis primus in Canonib.Apostolorum can. 84. tñ inter Canonicos libros, tres primores nomine,ac titu.Salomonis recepit, duorum posteriorũ nulla mentione facta. Origenes in enarratione primi Psalmi numerum Sacrorum librorum,qui ex veteri testõ in Canonem fuere relati apud Hebręos & demũ apud Ecclesiasticos enumerans,eiusdẽ opinionis est,auctore Eusebio lib.6.Eccle.hist.c.25. cui subscribit Nicephorus lib.5. c.16. consilium Laodicenum sub Liberio Papa cellebratum anno ferè CCCLXIIII.Prouinciale quidem,sed receptum, ac confirmatum in sexta generali Synodo admonẽs, qui sint libri Canonici c.59.tres tantum priores,qui Salomonis sunt connumerat, Sapientiam,& Ecclesiasticum omittit,quasi diffiniens,eos esse extra Canonem ꝙ Damascenus lib.4.c.18.Hieronymus in Prologo Galeato in libros Regum,& in Epistola ad Chromatium,& Heliodorum ac Ruffinus in expositione Symboli,palàm asseuerant. * Et pręter hos Gregor.Nazanzenus in eo carmine, ꝙ de Sacris libris scripsit.Basilius item in Homilia, q̃ in ꝯsilio principium prouerbiorum elaborauit,& Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi.4. * Econtrario literæ, q̃ à Burchardo ex Gelasio referũ,ꝯuenit Ecclesię Catholicæ auctoritas. Nã in cõcilio Florẽtino sub Eugenio quarto inter Canonicos libros,Sapientia, & Ecclesiasticus recepti fuere his verbis. Psalmi Dauid. Parabolæ. Ecclesiastes.Cantica Canticorum,Sapientia. Ecclesiasticus.Sed & consilium Prouinciale Carthaginense,cui D. Augusti. interfuit,confirmatum in sexta Synodo ca.47.multo ante Florentinum,eosdem libros receperat.Psalterium,inquit, Dauid, Salomonis libri quinq; Quib.itidem verbis hos libros inter Canonicos adnumerauit Innocentius Papa ad Exuperium Tholosanum Episcopum. Synodus item Tridentina sub Paulo Tertio idem probat.Etenim inter Canonicos libros ab ea censeñ Parabolæ Salomonis.Ecclesiastes.Cantica Canticorum. Sapientia.Ecclesiasticus.Quib.manifestè apparet, non esse hac de re disputandum,nec controuertendũ post Ecclesię Catholicæ apertissimam diffinitionem,cui est omnino accedendum Nã & veteres Theologi,Origenes inquam,Clemens Alexandrinus,Chrysostomus Ambrosius,Cyprianus,Hieronymus, Augustinus, & alij passim his libris,vt Canonicis, vsi fuere,imò & plerunq; tit. & nomine Salomonis eorũ meminerunt. * Nam cùm Dionys. de Eccl.Hierarchia c.3.locum quendam adducit ex Theologia, eius interpres Maximus adnotauit, cum fuisse in eo loco citando vsum eo libro Salomonis,qui sapientia inscribitur, idque & Pachymeres obseruat ipsius libri verba ex c.5.referens.Iusti.aũt in perpetuum viuent.Sed & D.August.lib.17. de ciui.Dei. c.20. & lib.2.de doctri.Christi.c.8.testatur, eosdem libros in auctoritatem * Canonicorum receptos fuisse.idem asserit Isidorus li.6. Etymolog.c.1.ꝙ diligenter tractat Io. Driedo.lib.1.de dogmat. Eccles.qui & illud inquirit,an hi libri fuerint à Salomone scripti. Siquidem constat ex prologo eiusdem operis,librum,qui Ecclesiasticus dr̃,scriptũ fuisse à Iesu filio Sirach, & nepote Iesu. Imò par est,& ex eodem prologo & his, quę scribit Damascenus li.4.c.18.sensim deducitur Iesum Patrem Sirach librum illum Hebraicè scripsisse,eius verò nepotem Iesum filium Sirach eundẽ in Gręcam traduxisse linguam tempore Ptolemęi Euergetis Regis Aegypti,cuius auctor ipse nullam mentionem fecit.c.tñ vltimo,meminit Simonis Magni Pontificis Oniæ filij, cuius ætate apud Aegyptios regnabat Ptolemæus, annis ferè ducentis ante Christi natiuitatem,atq; ideo de auctore huius libri verè nulla fuit olim controuersia,sicuti ex Damasceno, Hieronymo, Augustino,Isidoro,& alijs constat.De auctore autem libri, qui Sapientia inscribitũ,maior fuit apud veteres disceptatio,frequentiori tamen sñia receptũ est,eius auctorem non fuisse Salomonẽ sed Philonem Iudęum,qui Gręcè id opus scripserit.Quod Hiero. & Isidorus ex aliorum assertione tradidere. Philonem verò hunc opinamur non esse illũ cuius opera Gręcè,& Latinè vulgo circunferunũ,quiq; post Christi passionem floruit,& scripsit, quamuis id falso existimauerit Ludo.Viues in Augustinũ.d.ca.20.post Petrum Galatinum lib.1.c.4.* Nã præterquam ꝙ Eusebius Hieronymus, & alij,qui omnium operum Philonis Iunioris meminere,hunc librum eidem minimè adscripserint, vt patet ex Eusebio lib.2.hist.Eccl c.18.Nicephoro lib.2.c.17. & Hieronymo de scriptor. eccles. Illud profecto maximè conuincit, Philonem sapientiæ auctorem, multo vetustiorem esse, quàm iun.Philon,ꝙ Sapientiæ liber inter propheticos, & veteris testĩ libros fuerit semper ab auctoribus Ecclesiasticis,ab ipsa deniq; Ecclesia Catholica post consilium Carthaginense Tertium cõnumeratus,vnde necessario fit,eum scriptum fuisse ante Christi aduentum. Cautius igitur Driedonius lib.1. de dogmat.c. 2.par. 2.asseuerat,Philonem,qui auctor fuerit huius libri, alium ab eo Philone fuisse,qui post Christi passionem Græcè & eleganter præclara opera ediderit, fuisseque illum hoc vetustiorem ferè ducentis annis.Nam & Philonis senioris,qui & de Hebreis scripserit meminere à Iuniore eum distinguentes Iosephus de antiquitatibus,& Eusebius lib 9.de præparat.Euangelica.ca.vltimo. Quem & Hebræum fuisse constat, vt tandem distinguamus duos Philones Hebræos à Philone Byblio,cuius idem Eusebius meminit lib.1.de præpar.Euange.c.4. & præter eum Suidas. De his autem libris,nempe Sapientia,& Ecclesiastico D.August.in dicto cap.8.scribit,de quadam similitudine Salomonis dici, & constantissimè perhiberi, Iesum filium Sirach eos scripsisse. Id ipsum idem Augustinus repetit in dicto capitu. 20. asseuerans, consuetudinem obtinuisse propter similitudinem, & affinitatem,vt hi duo libri Salomonis dicantur. Vterque enim propter eloquij similitudinem,& cognationem rerum, quæ à Salomone tractantur in prouerbijs,frequentissimè à veteribus Theologis,& quandoque in consilijs Ecclesiæ,titulo, & nomine Salomonis citantur. Quod lector facilimè poterit obseruare apud Burchardum,& consilium Carthaginense Tertium, Origenem super Epistolam ad Romanos præsertim cap.8. Apud Cyprianum in Epistola ad Rogatianum,qui titulo Salomonis citat librum Ecclesiastici.Idem fecit Chrysostomus cùm alibi, tum in Homilia super cap.26.secundi Paralippo.de Ozia,& humilitate. quamuis latinus interpres nomen mutauerit. Idem Chrisostomus in priorem ad Corinth.Homil.34. sic & Ambrosius libro de quatuor quæstionibus difficilibus,& super Psalmum. 118.librum Sapientiæ Salomoni tribuit.* Et Cyprianus libro. De immortalitate. animæ,& lib.de exhortatione Martyrij. Tertullian. lib.De præscript.aduersus Hæreticos.Basilius lib.5.contra Eunomi.& Hilarius in Psalm.118.* Idem fecit Lactantius lib.4. c.16. Et Ioannes Damascenus in d.ca.28. licet,ipsum extra canonem esse,scripserit,tametsi quod Driedo lib. 1. c.vlt. ex lib. 4. Eusebij de histo.Eccles.c.22.tradiderit,non probet, veteres auctores vere existimasse, librum Sapiẽtiæ à Salomone scriptum fuisse.Est enim Eusebij locus,quicquid Driedo, voluerit,intelligendus de prouerbijs Salomonis, qui liber & Sapientia dictus est à veteribus Theologis.Ita sanè scripsit Græcè Eusebius lib.4. cap. 22. de Egesippo tranctans. οὐ μόνος δὲ οὗτος, ἀλλὰ καὶ Εἰρηναῖος, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀρχαίων χορὸς πανάρετον σοφίαν τὰς Σολομῶνος παροιμίας ἐκάλουν. Verum an non tantùm hic,sed & Irenæus, & omnis antiquorum chorus virtute omni refertam Sapiẽtiam prouerbia Salomonis vocat.sic ferè Græca vertenda sunt in Latinam linguam ex Nicephoro lib.4.c.7.cui interpretationi suffragatur, quod idem Eusebius scribit lib.4.ca.26. vbi ex Melitonis Epistola tradens libros canonicos veteris testamenti,inquit,Psalmi Dauid. Salomonis prouerbia, quæ & Sapientia. Ecclesiastes. Cantica canticorum. Iob.Prophetæ,& reliqua,idem Nicephorus lib.4.c.10. vt obiter Græcus Eusebij codex ita sit intelligendus vbi.capit. 26. legitur Σολομῶνος παροιμίαι, ἡ σοφία, vt articulus præpositiuus adsumatur significanter ad interpretandum id,quod præcessit. Salomonis inquam prouerbia,quæ & Sapientia,aut fortassis Episcopus ille Sardiensis,licèt Ecclesiastici librum omiserit, Sapientiam tamẽ Salomoni tribuit.Etenim huic interpretationi Græca litera minimè aduersatur,imò accedit,etiam latino codice refragante, & præterea non desunt ex veteribus qui idem scripserint. Sed obseruata Eusebij litera quæ Græcis characteribus vulgo traditur alio in loco,eadem ratione & latinus Eusebij liber est emendandus.nam cap.22.scribitur. Vetùm & hic ipse, & Irenæus, & omnis antiquorum chorus librum,qui intitulatur Sapientia,Salomonis esse dixerunt, sicut & prouerbia. Hæc enim Latina traductio aliena est à Græca lectione,& à vero auctoris sensu, non me latet,Eusebium lib.8.De demonstratione Euangeli.ca.2. constanter asseuerasse, Iesum filium Sirach scripsisse, τὴν κεκλημένην πανάρετον σοφίαν. Sed ipse opinor de Ecclesiastico locum illum fore intelligendum,nam illum scripsisse Iesum filium Sirach constat.fortassis & de Sapientia locus ille poterit intelligi, vt Eusebius velit, eam scriptam fuisse à Iesu filio Sirach, & habuisse nomen illud peculiare,quod in dicto cap.22. ex veterum auctoritate adscripserat Salomonis prouerbijs. Etenim idem Eusebius lib.11.de præpar.Euange.c.7. πανάρετον σοφίαν, Sapientiæ librum intellexisse videtur,& eum Salomoni tribuit, vt constat ex capitu.7.Sapientiæ. Tu verò Christianę lector illud constantissimę tene quod Ecclesia Catholica in præcitatis Synodis, & canonibus diffiniuit.

Iob liber vnus.) De hoc libro nusquã fuit apud Hebręos controuersum,nec apud Christianę religionis professores. Nam & ab initio Ecclesię in canonẽ fuit receptus. De auctore verò, licèt

variæ fuerint opiniones, illud est frequentiori iudicio probatum,
4 librum istum, vel ab ipso Iob, vel ab amicis eius sermone † Syro scriptum, à Moyse tandem in Hebręam linguam traductum fuisse. Huic opinioni accessere Origines in Prologo, Isidorus lib. 6. Etymolog. c. 2. August. Eugubinus in adnotationib. super Genes. c. 1. nec dissentit D. Gregor. qui hac, & alijs opinionib. præmissis verè scribit, satis esse ꝙ credamus, hunc librum scriptum esse à spiritu sancto. Illud tandem obiter adnotabimus, Iob virum sanctissimum genus duxisse ab Esau, & quintum ab Habraam fuisse. Siquidem Habraam genuit Isaac, Isaac genuit Esau, Esau Raguelem, Raguel Zaram, Zaram genuit Iob, quam deductionem probari conatur Origenes in prologo. Chrysostomus in homil. 2. de patientia Iob, qui eum appellat pronepotē proiecti, repudiauitque Esau. idem Chrysostomus sermone in Iob, & Habraam. idem sentit in homil. 80. ad populum. Et Georgius Cedrenus in Epitome, ex Africano. His subscribere vr̃ D. August. de ciuit. dei. lib. 18. c. 47. qui de Iob scribit, eum ex gente Idumæa genus ducere. Nam & Esau dictus est Edom. Genes. c. 25. & ab Edom Idumæa terra, auctoribus Iosepho lib. 2. c. 1. de antiq. & Augustino lib. 16. de ciuit. Dei. c. 35. atq; iterum Iosepho lib. 5. c. 3. & deducitur ex c. 11. 3. Regum, & c. 34. Esaiæ, ad hæc accedit ꝙ Eusebius lib. 9. de preparat. Euang. c. 4. refert, Aristræan in Iudaica historia existimasse Iob filium fuisse Esau, & habitasse in Idumæę, & Arabiæ finibus in Ausitide terra. Sed & prologus lib. Iob adscriptus apud Græcos, & Latinos, etiam tp̄e Hieronymi, & ante ipsum cōmuniq; consensu receptus rem istam amplius apperit his verbis. Erat aūt ipse filius quidem Zaræ, de Esau filijs filius, de matre vero Bosra, ita vt sit quintus ab Habraam. Hæc in eo argumēto, licèt Hierony. super Iob, & in quęstionib. Hebraicis ab hac discesserit sententia existimans, Iob non ab Esau, nec ab Habraam, sed à Nachor fratre Habraam, & eius vxore Melcha sorore Saræ, & Hus filio Nachor originem, ac genus duxisse. Nec accedit prologo, aūt argumento, ꝙ lib. huic adscribitur ex eo, ꝙ apud Hebręos non reperiatur. Eidē deductioni, ac Genealogiæ accedit Philip. presbyter, qui paulò post Hieronymum scripsit super hunc Prophetam, cuius opinionem refert Lud. Viues in d. c. 47. Sed ipsius prologi auctoritate vt certa, & probatissima vtuntur Chrysostomus, Origenes, Augustinus, & præter eos Ambrosius lib. 2. de interpellatione, vt tandem non liceat ꝯ stimulum calcitrare. Nam & Eusebius lib. 1. de demonst. euangelica, Iob quintum ab Habraam fecit.

Tobiæ liber vnus.) Hic liber olim dubię fuit auctoritatis ex eo, ꝙ inter canonicos apud Hebręos minimè fuerit numeratus, authore Hieronymo in prologo Galeato in libros Regum. Et in prologo in opera Salomonis, fuit & hic liber omissus quasi ad Canonem non pertineret à beato Clemente in canonib. Apostolorum. c. 84. & à consilio Laodiceno, cuius superius meminimus sub Liberio Papa celebrato. Sed & hunc librum omisere canonicos omnes veteris testamenti numerātes Origenes, Damascenus, & Ruffinus, quorum paulo añ mentionem fecimus. Meliton etiam Sardiensis Eps apud Eusebium li. 4. c. 26. & Nicephorum eiusdem lib. 4. eccl. histo. ca. 10. Verum post consilium Carthaginense Tertium ecclesia, ecclesiasticiq; scriptores, librū istum canonicum esse minimè dubitarunt, siquidem receptus est inter canonicos à Synodo tertia Carthaginensi, à Synodo Florentina atq; item nuper à Tridentino consi. Eundem inter canonicos D. Augu. retulit lib. 2. de doctri. christ. ca. 8. & Isidorus lib. 6. Etymolo. c. 2. adducitur eius historia à Clemente. Alexandrino lib. 1. Stromatum, & inter canonicos refertur ab Innocentio primo ad Exuperium Tolosanum Episcopum, vt tandem nihil sit hac de re controuertendum. Contigit autem Tobiæ historia quod ex eadem apparet, in diebus Salmanasar, & Senacheribus Assyriorum Regum, qui regnarunt temporibus Ezechiæ regis Iudæ. 4. Regum. c. 17. & 18. paulò post Romam conditam, ex Eusebio in chronico.

Esdræ liber vnus.) Quamuis à Clemente in canonibus Apostolorum capit. 84. fuerit hic liber omissus, attamen apud Hebræos olim, & apud Christianos absq; vlla controuersia, consiliorum, & veterum Theologorum auctoritate in canonem fuit rece-
5 ptus, ꝙ Origenes, Eusebius, † Damascenus, Melitoni Innocentius primus, Hieronymus, Augustinus, Ruffinus, Isidorus, & alij palàm vnanimi consensu testantur. Duo vero sunt Esdræ libri apud Hebræos canonici in vnum volumen connexi. Priorem scripsit ipse Esdras de reb. gestis prius quam ex Babylone in Hierusalem accederet Neemias: posteriorem Neemias scripsit de reb. eodem tempore gestis, & de ædificatione Hierusalem, ab Hebręis hi duo libri in vnum volumen coarctantur, apud Gręcos, & Latinos in duos libros distinguuntur, ꝙ Hieronym. adnotauit in Epistola ad Paulinum, & in prologo in Esdram, & in præfatione in libros Regum. Dicitur autem & secundus liber Esdræ, quia continet res gestas sub Esdra, & Neemia. Ea vero quæ in his libris traduntur, contigisse apparet, sub Artaxerxe, cuius anno 7. claruit in Babylone Esdras. Neemias vero anno 20. eiusdem, ꝙ deducitur ex cap. 7. primi Esdræ. & ca. 1. Esdræ secundi. Quis autem fuerit hic Artaxerxes controuertitur. Nam Iosephus lib. 11. antiquit. Io. Zonaras in primo Annalium Tomo, & Caieta. super Esdram existimant, fuisse Xerxem, qui fuit filius Darij, & pater Artaxerxis, qui dictus est Longimanus, hanc sanè opinionem ratio temporum excludit, cum constet ex c. 1. 2. & 3. atq; vltimo. Esdræ secundi, illum Artaxerxem, cuius tempore fuerunt Esdras, & Neemias, regnasse annis triginta, & deniq; pluribus. Xerxes verò ex fide historicorum omnium tantum viginti regnauit annis, aut saltem eius regnum ad trigesimum annum non accessit. Ioan. Driedo. lib. 1. de dogmat. eccle. c. 2. part. 1. & lib. 3. c. 5. par. 3. post Suplicium Seuerum lib. 2. Sacrę Histor. probare conatur, hanc historiam contigisse sub Dario Mnemone Magno Artaxerxe post Olympiada nonagesimam primam, & annum ab vrbe condita tricentesimum trigesimum octauum: tunc enim regnare cœpit Artaxerxes hic Mnemon, cuius vitam Græcè Plutarchus scripsit. huic opinioni accedit, ꝙ auctore Philone, Eliasis Sacerdos Magnus fuit, sub Artaxerxe magno Mnemone, idq; in chronologia fatetur Ioan. Lucidus. Constat autem ex sacra scriptura Esdram, & Neemiam vixisse ad annum vsque trigesimum, & vlteriores illius Artaxerxis, sub quo sacerdos fuit Eliasis. Esdræ. 2. cap. 3. Nam & Iosephus Neemiam sub sacerdotio Eliasis posuit. Verum, quia Philonis scripta dubia multis videntur, ea fortassis ratio temporum verior est, quæ ab Eusebio in chronico traditur. Is etenim hanc Esdræ historiam adscribit Artaxerxi, qui Longimanus dictus est. idem tradidere Iulius Africanus, & Eusebius lib. 8. de demonst. euang. c. 2. Hieronym. in Daniel. c. 9. Beda & Contractus in Chronicis. Io. Lucidus lib. 7. de emendat. tempo. c. 3. Idem, nisi fallor, sensit Georg. Cedrenus in Epitome, qua in re illud erit omnino obseruandum, apud Philonem, Metasthenem, ac alios, hæc nomina, Artaxerxes, Darius, Assuerus, & alia communia fuisse regib. Persarum, sicut Romanorum Imperatoribus, Cæsar, Babylonijs regibus, Nabuchodonosor, Aegyptiorum principibus, Pharaones. Id ipsum, & quandoque ex sacris Biblijs deducitur, vt tandem multa hinc possit expeditè intelligi, quæ alioqui difficilia censeri solent.

Hester liber vnus.) Rursus & de hoc libro nulla apud Hebręos, & Christianos fuit vnquam controuersia, nam & ab omnibus ferè auctoribus eclesiasticis, & Synodis ecclesiæ, de quibus paulo ante mentio facta est, item & à Clemente in canonibus Apostolorum. c. 84. in canonem fuit receptus, atque ideo nihil opus est, vt hoc in loco immoremur. Illud tamē erit obseruandum, ꝙ in hoc lib. narratur contigisse in diebus Assueri, vt patet Hester c. 1. qui dictus est Magnus Artaxerxes Mnemon, authoribus Eusebio, Beda, Glo. ordinaria, & Petro Comestor, in Scholastica Histo. Hieronym. in c. 4. Ezechiel. Isidoro, Heemano Contracto, Sulpicio Seuero lib. 2. sacræ Historiæ. Io. Lucido in chronicis, Iornande lib. de regnorum successione, & Driedo. de dogmate eccle. lib. 1. c. 2. par. 1. & lib. 3. ca. 5. par. 3. quorum opinionem sequimur, quamuis Iosephus lib. 11. antiq. c. 6. quem sequi videntur Io, Zonaras in 1. Annali. tomo. & Caieta. in ca. primum Hester. existimet, hunc Assuerum, siue Artaxerxem fuisse Cyrum Xerxis filium. Et Georgi. Cedrenus in Epito. dum pagi. 118. hanc Historiā Artaxerxis Longimano tribuat. Nā ex Xenophonte, Plutarcho, Eusebio, & Hermano Contracto constat, Artaxerxem Cognomento Mnemona filium fuisse Darij ex Parisatide, ex qua Darius habuit duos filios maiorem quidem natu Artaxerxem hunc Mnemona, minorem verò Cyrum nomine. Parysatis autem fuit filia Artaxerxis, qui dictus est Longimanus, quę & pręter duos filios, qui de regno contenderunt, duos alios ex eodem Dario, qui Nothus dicebatur concepit, & habuit, auctore Plutarcho. Etenim ex regibus Persarum primus dictus est Cyrus Cambysis filius, cuius mentio fit. ca. 1. Esdræ. item à Iosepho, Eusebio, atq; August. de ciui. Dei. lib. 18. c. 26. & alijs ethnicis scriptoribus, cuius educationem, & institutionem Xenophon Græcè, & eleganter scripsit. Post hunc Græci, & Latini historici Cyrum minorem appellant, fratrem huius Artaxerxis cognomento Mnemonis, Darij Nothi, & Parysatidis filium, cuius expeditionem idem Xenophon, qui sub eo militauit, lingua Gręca scribit. Cæterum quod Artaxerxes Longimanus dictus fuerit Cyrus, nō constat ex probatissimis auctorib. pręter Iosephū, & Zonaram. Imò Metasthenes tradit, Dariū Lōgimanū, fratrē habuisse nomine Cyrum Artabanum, qui cū eo de regno dimicauerit. Habet & ratio tēporum, quā in hac historia obseruauimus, authorē Philonem, cuius de temporib. breuiarium vulgo legitur lib. 14. inter Io. Annij Viterbiensis cōmentaria, quorū fides à multis improbatur eo, ꝙ fere vetustissimorum authorum fragmenta, vel ipse Annius confixerit, vel absque vllo integræ
fidei

fidei testimonio in publicū emiserit. Nā Lud. Viues in Augustinū de ciui. Dei li. 18. c. 1. hos libellos friuolos esse dicit, & incertorum authorū quosq; ad stupefaciēdos imperitos lectores Græcia luserit otiosa, nec esse illorum, quorū titulos pręse ostētant. Faber Stapulensis in Aristotelem lib. 1. Politic. existimant, hunc Berosum atq; Metasthenem, quorū fragmenta Io. Annius studiosis tradiderit, scriptores fictitios esse. Idē asseuerat Io. Vergara eccles. Toletanæ canonicus, vir omnigena eruditione Gręcè, & Latinè insignis in q. 5. De reparatione templi Hierosolymitani. Beatus item Rhenanus lib. 1. rer. Germanicarū, vbi de Alemanis tractat, sed oīum, inqt, ineptissimus est Annius qdā in Berosum, authoris fabuli fabulosior interp̄s. nam quoties hircū mulget, iuxta Prouerbiū, hic cribrū supponit. Hęc Rhenanus. cui suffragari vr̃ Gregor. Gyraldus de dijs gentium Syntagmate. 4. scribens, Io. Annij scripta doctrinā exoticam, & ferè superstitiosam redolere, esseq; cōmentitiā. * Idem ꝓbare conat̃ diligenter, & magno cū iudicio Io. Goropius post tertiam huius operis editionem, in Imaginibus. lib. 4. & Melchior Canus in lib. 11. De locis Theologicis. c. 6. * Rursus Gulielm. Postellus in lib. de Hetruria, non semel ꝯtendit, fragmenta illa, quæ Berosi noīe Io. Annius vulgò tradidit, verè illius esse Berosi cuius veteres authores maxima cū veneratione meminerunt. Sed hęc satis de fide, & authoritate Breuiarij, ꝙ Io. Annius Philonis titulo publicum fecit. * Et id ꝓfectò temerè, multa etenim in eo lib. & in his, q̄ ab ipso Io. Annio cū eo editi fuerunt, adeo veritati ꝯtria sunt, vt nullo pacto defendi queant. Vñ & quæ Philo tradit de Mardochęi ætate, incerta sunt, tametsi necessariò admittenda, vt qdam opinant̃, si Hester historia sit Artaxerxi Mnemoni tribuenda, ēt admissa regum Persarum serie, quæ ab eodem Philone tradit̃, cū & qui eum sequunt̃ fateant̃ planè, Mardochęum translatū fuisse in Babylonem cum Iechonia Rege iuxta literam scd̃i ca. Hester. Quod si Hester historia esset adscribenda Artaxerxi Longimano, minor ætas Mardochæi, ēt cum Iechonia translati sufficeret, sicut & multo minor, si eadem ad tp̄a Darij Histaspis referatur, ꝙ Nicolaus Lyra, & Io. Bene. probare conantur. Quidam tñ eadē gesta ast Astyagen, aut Cyaxaren Medorū, reges referre vident̃. Quorū opinio refelli pōt ex primo c. Hester. Constat siquidem, nec Astyagen, nec Cyaxeren tm̃ Imperium in Assia obtinuisse, quantum ibi Hester marito tribuit. Quin & Astyages, & Cyaxares reges fuere tm̃ Medorū, non Persarum, at Assuerus Hester, & Persarum, & Medorū fuit. His accedit, ꝙ Diu. Hier. quoties mariti Hester meminit, eum inter successores Cyri Magni cōstituere vr̃. Quod si facta Mardochęi, & Hester tp̄e Darij Histaspis, aut Artaxerxis Longimani ꝯtigissent iuxta aliorum sniam, profectò, vt par est ea Esdras, & Neemias minimè tacuissent. Deniq; sequutus sum eam opinionem, quę veterum, & iuniorum authorum ꝯsensu magis recepta vr̃, vt ea quę narrat Hester historia Mnemoni tribuantur. Quæ tñ ex Mardochęi ætate vix defendi pōt, nisi literam, quæ ex vulgata editione necessario admittenda est, in eum sensum accipiamus, vt Mardochęus dicat̃ translatus in Babylonem cum Ieconia ex eo, ꝙ originē duxerit ex his q̄ cum Iechonia capti, & translati fuerint in Babylonem. Quam interpretationem Melchior Canus ex eo ꝓbat, ꝙ Esdræ c. 2. numerent̃ illi, qui ascenderunt de captiuitate, q̄ transtulerat Nabuchodonosor, & reuersi sunt in Iudæam, quorum quidam non venerūt in Babylonē, sed Patres eorum. Nā Zorobabel in Babylone genitum fuisse, ex Mathæi, c. 1. constat, & 3. lib. Esdræ. c. 5. legit̃. Sunt aūt hi qui ascenderunt ex Iudea. &c. Quorū vnus est Zorobabel. Et q̄uis hanc interpretationē idem Melchior Canus, vt violentā nō fore à multis admittēdam suspicetur. Caietanus tñ in 1. c. Hester, verba illa, Mardochæus filius Iair, filij Semei, filij Cis de stirpe Iemini. qui translatus fuerat de Ierusalem, eo tp̄e quo Iechoniā regē Iuda Nabuchdonosor rex Babylonis transtulerat, sic interpretatur, vt pronomen, q, non ad Mardochęum, sed ad Cis eius proauū referatur. Diuus ēt Hier. dum Artaxerxis Mnemoni Historiā Hester tribuit, quum regū Persarum seriē, & quot annis regnauerint diligenter tradiderit, alterū ex duob. fateri vr̃, Mardochæū s. ad eā ætatē accessisse, quę ducentos annos excesserit, vel non eum sed eius proauū trāslatum fuisse, quorum prius nolim viro, ēt in historia p̄sertim Sacræ Scripturæ doctissimo, tribui. Posterius vero & si difficilimè ꝓbari possit, eiusdem Hieronymi authoritate nō temere licebit admittere. Nā & Latina ex Chaldęo, & Gręco interpretatio, huic sensui potius suffragari, q̄ aduersari vr̃. Ex Gręco etenim sic Latinè legit̃: Homo erat Iudæus in Susis ciuitate, & nomen ei Mardocheus, filius Iair, filij Semei, filij Cis, de tribu Beniamin, q fuerat captiuus ex Ierusalem, q̄ captiuauit Nabuchdonosor Rex Babylonis. Ex Chaldeo vero, Nomē eius vocab at̃ Mardochi, filius Iair, filij Simghi, filij Chis viri, qui fuerat de tribu Beniamin, q ierat incaptiuitatem ex Ierusalem, cū captiuitate, quę abducta est cū Iechonia. Ex quib. fortassis non oīno aliena à vulgata editione Caietani interpretatio videbit̃. * Quam & ante Lautanum verā esse censuit, Burgensis q̄uis & ipse ingenuè dubiam esse non negauerit, colu. 2. ibidem de dogmatib. eandem opinionem amplectitur Raynerius lib. de familijs. in Medorum Regno. * Hæc quidem explicare libuit, vt in re, quæ dubio procul varias opiniones admisit rationem reddere, qua cōem sequutus fuerim sniam. Nā ꝙ de Dario Medo scribit Cedrenus asseuerās, eius vxorē fuisse Hester mihi nō pōt persuaderi, præterquam ꝙ ipsemet sibi apertissimè refregatur. *

Iudith liber vnus.) Liber hic tanquam à Canone alienus, & extraneus omissus olim fuit ab origine Damasceno, Ruffino, Hieronymo, & Melitone Sardiensi, atque item à Clemente in canonib. Apostolorum, & à Laodiceno consilio. Hi etenim authores existimarunt, librum istum canonicum non esse, cuius tñ testimonio passim veteres Theologi vsi fuerunt, quin & August. Isidorusq; inter canonicos eum connumerant, sed & ab Ecclesia catholica in consilio Carthaginensi Tertio, Florentino item, & Tridentino in canonem iam est receptus, vt tandē hac de re non sit dubitandum. Nā & Hieronym. in prologo testis est, à Nicæna Synodo in numerum sanctarum scripturarū relatum fuisse. Et eum inter canonicos refert Innocentius primus ad Exuperiū Tholosanum Episcopum. Eius vero historiā sub tp̄orib. Nabuchdonosor Regis assiriorum contigisse ꝯstat, tametsi ambiguum fuerit, quis sit hic Nabuchdonosor, vt ex eo sit certior ratio temporis, & sanè illud vr̃ verius, hunc Regem Nabuchdonosor fuisse Canbysem, qui Cyro primo Persarum Regi successit, quiq; dictus est Artaxerxes Assuerus Priscus Huius opinionis sunt Eusebius, Isidorus & Beda in chronicis. Philon, & Io. Annius quos sequitur Driedo. li. 1. & 3. de dogmatib. Eandem historiam Artaxerxi, qui statim post Cyrum maiorē obtinuit imperiū, adscripsere. Georgius item Cedrenus in Epitome. Dario qui & Cambyses dictus est, Cyri maioris filio. Sed & Eusebium sequutus, eandem rōnem probat Hermanus Contractus. Itē & Suidus in dictione Ὀλοφέρνης: & in dictione Ἰουδίθ. tametsi ibid. variet. Idem ferè sensit D. Augu. lib. de ciuit. Dei. 18. ca. 26. qui cùm meminisset Cyri primi Persarum Regis, scribit, per idem tempus etiam illa sunt gesta, quæ conscripta sunt in libro Iudith, quem in canonē scripturarum Iudæi non recepisse dñtur. Hæc Aug. qui lib. 2. de doctr. Christ. c. 8. hunc librum inter canonicos connumerat, ꝙ si authorib. Eusebio, & Gręcis historicis Cambyses non regnauit vltra sex, vel octo annos, quib. & Iosephus accedit, quo pacto poterit eidem conuenire historia Iudith. cuius. c. 1. & 2. cōstat, saltem tredecim annis hunc Nabuchdonosor regnasse: cui difficultati, quāuis Eusebius, & qui eius chronicon sequuntur, non possint commodè satisfacere, rñdebunt tamen qui Philonem, & Metasthenem fuerint sequuti. Hi etenim asseuerant, Cambysem post Cyrum Maiorem annis viginti regnasse. idem ex Græcis scribit Clemens Alexandrinus li. 1. Stromat. qui asserit, eum annis vndeviginti regnum obtinuisse. Eidem Valerius Anselmus tribuit viginti annorum principatum. Hi vero authores, pręter Clemētem qui eum Cambysem nominat, qui post Cyrum maiorem regnauit, hoc nomine minimè vtuntur, sed Prisci Assueri. Seuerus autem Sulpicius lib. 2. Sacrę Histor pręter aliorum opinionem, Iudith facinus tribuit Regno Artaxerxes, Ochi. Artaxerxi Mnemoni successit. * Qua ratione illud fortassis erudito lectori magis placebit, Iudith historiā ad Darij, qui post Magos Persarū Imperiū obtinuit, tempora pertinere. Quod diligenter gerardus Mercator deducit, quū & ex Herodoto lib. 2. constet, Medos sub hoc Dario rebelasse, & iterū subiugatos esse, Idq; Sacrę de Iudith, enarrationi conuenire maximè vr̃. * In hoc tamen Regum Persarū catalogo est necessariò adnotandū. Gręcos historicos, Eusebiū item ac Latinos quosdā potissimū dissentire à Philone, Metasthene, & alijs, quos sequuntur Dried. & Io. Lucidus. Apponā hoc in loco libenter vtramq; chronologiā, qa & ad intellectū sacrę scripturæ, & veterū authorū plurimū conducit. nec aliena est hęc obseruatio ab hoc lib. in quo varia ꝯstituimus adnotare ad sacra Biblia, Ecclesię canones, Iurisconsultorum, & Cęsarū rnsa interpretanda.

Ex Metasthene.

Cyrus Victo, & interfecto Babyloniorū Rege Balthasare, in Persas Assiriorū transtulit Imperiū, regnauitq; simul cū Da-
6 rio duob. annis. Solus vero postea † duob. & viginti. Hęc Metasthenes, cui Philo addit, Dariū istū fuisse filiū Histaspis. Cuius Cyri mētio fit. c. 1. Esdrę. Sed & p̄ter Metasthenē, & Philonē Iosep. li. 10. c. 13. tradit. Dariū Astiagis filiū annū agētē. 62. cū Cyro cognato suo Babyloniorū Principatū euertisse. cum Hierony. sup Danielem sequit̃. c. 5. & 6. ac passim in eisdem cōmentarijs pręsertim. c. 8. quo in loco scribit, hūc Dariū à Gręcis dici Cyaxarē fratrem Mādanes, q̄ fuit filia Astiagis Medorum Regis, vxor Cābysis, & Cyri mater, idq; constat ex Xenophonte lib. 1. de Pædia Cyri, i. de educatione, aut institutione Cyri, & Iornāde in lib. de

temporum, ac Regnorum successione. Ex ipsa deniq; Danielis historia deduci manifestè, hunc Darium cum Cyro simul Babyloniam, eiusq; Regem Balthasarem cepisse, & post eum regnasse apud Assyrios, quemadmodū obseruari poterit ex c.6. 9. 10. & 11. Vt mirer interim cur apud Philonem dicat hic Darius Histaspis, cū potius dicēcus foret Darius Astiagis. Sic & à Metasthene Cyrus dr Patruus Prisci Artaxerxis, qui fuit huius Darij filius, & tñ Cyrus nō fuit eius patruus, sed filius Mēdanes, quæ fuit soror Darij, atq; ita amita Artaxerxis, si is filius Darij verè fuit. Priscus Assuerus Artaxerxes Cyro Maiori succesit in regno, secundum Philonem. Hic filius fuit Darij primi, cum quo Cyrus regnauerat, obtinuitq; regnum ac regnauit viginti annis, auctore Metasthene, quem Valerius Anselmus, Ioan. Annius, Driedo, & Io. Lucidus sequuntur.

Darius Longimanus filius Prisci Assueri Artaxerxis, cùm fratre Cyro Artabā septem mensib. pro Imperio dimicauit, quo obtento, & fratre victo illud obtinuit annis septem, & triginta. Metasthenes. Io. Annius, Driedo, & Lucidus, sed & Philo testatur, hunc Darium Longimanum filium fuisse Prisci Assueri, & cum fratre de Imperio certasse.

Darius Nothus Darij Longimani filius annis vnde viginti regnauit post patrem authoribus Metasthene, Valerio Anselmo, Driedo, & Lucido.

Magnus Artaxerxes Darius Mnemon post Longimanum annis 55. obtinuit Imperium ex eisdem auctoribus.

Artaxerxes Ochus annis sex, & viginti. Metasthenes, & alij.

Arses annis quator, nostra ætate inquit vetustissimus auctor Metasthenes.

Darius vltimus Rex sex annis ex eisdem authorib. post quē Magnus Alexander obtinuit Imperium. Ex quibus constat, hoc Reges Imperium obtinuisse centum octuaginta, & vno annis.

Ex Græcis Historicis.

CYrus maior Cambysis, & Mandanes, quę fuit filia Astyagis Medorum Regis filius, auo materno subuerto Medorum principatum, & demum Babyloniorum Rege victo Assyriorū Imperium in Persas trēstulit, regnauitq; annis triginta, authorib. Eusebio, & Hermano Contracto in Chronicis. Iustino lib. 1. & Clemente Alexandranino in primo Stromat. lib. Hunc verò Cyrū fuisse primū Persarum Regem, qui Asię monarchiam habuit, tradiderūt pcitati authores, & Iosephus lib. 1. c. 1. Xenophō in Prædia Cyri. Hieronym. super Danielem, & Herodotus in 1. Diodorus lib. 2. Plato. in Epitaphio Tzetzes Chiliade. 3. c. 98.

Cambyses Cyri filius post eum octo annis Imperium obtinuit, auctorib. Herodoto, Eusebio & Hermano Contracto. qb. ferè pśentiunt Ioseph. lib. 11. antiq. c. 2. Io. Zonaras in 1. Annali. Tomo Iornādes, & alij præter Clementem Alexandrinum, qui lib. 1. Stromatasseuerat, hunc annis vndeuiginti regnasse, Idem fatentur, qui Philonem, & Metasthenem sequuntur, & Anselm. Hunc verò Cyro patri succesisse passim omnes Græci fatentur Iustinus item, & Hieronymus, eumq; fuisse Cyri filium scripsere Plato lib. 1. de legibus & Tucydides lib. 1.

Magi duo fratres post hāc sepre mēsib. regnarent, authoribus Hiero. in c. 4. Ezechielis. Eusebio, & Contracto. Horum Iustinus lib. 1. & pleriq; alij meminere, quorum D. Hiero. sūper Danielē c. 11. mentionem fecit scribens, post Cābisem regnasse Semerdem Magum, qui Pantapem filiā Cambysis duxit vxorem, quo occiso eandem filiā Cambysis nupsisse Dario, qui statim suscepit imperium & ex ea genuit filium, qui dictus est Xerxes ille Magnus. Herodotus verò lib. 7. asseuerat, Xerxē fuisse filium Darij, & Atossæ, quę fuit filia Cyri Maioris. Idem sensit Iustin. lib. 1.

» Darius Imperium habuit annis triginta sex, authorib. * Hier.
» in c. 4. Ezechielis. * Eusebio, Herodoto, & Contracto. authore verò Clemente Alexandrino lib. 1. Stroma. annis 40. sex idem Iornandes scribit. Fuit hic Darius filius Histaspis, vt idem Herodotus, Clemens, Eusebius, Contractus, & Iustinus lib. 1. Iosephus lib. 11. c. 3. commemorant. idem tradit Io. Zonaras. fuisse inquā hunc Darium filium Histaspis, & Magis succesisse. Frequenter etenim apud authores Darius hic Histaspis à patre dicitur. Nam & eo tempore, quo regnauit, hoc nomen obtinuit, seq; ipse ita nominabat, sicuti constat ex Laertio in Heraclito. Sed & Plato lib. 1. de legibus obseruauit, hunc Darium non fuisse Regis filium.

Xerxes Darij filius annis viginti regnauit, śm Hier. Eusebium, Contractū, Oerodotū, Liodorum Siculū li. 11. Iornādē, & alios ṕter Clementē Alexandrinū, q viginti sex annis Xerxē regnasse asseuerat. & Io. Xonarā, q eidem tribuit principatum annorū ferè nouē, & viginti. Huius Xerxis meminere Iosephus, li. 11. ca. 5. & Iustinus lib. 2. q tradit, cū fratre Artamene cum de regno controuertisse, ex eo, ꝙ licet Artamenes foret natu maior, Dario tñ priuato natus fuerat, Xerxes aūt postq; Darius regnum habuerat. Eandē historiā refert Horodotus lib. 7. q filium natu maiorē
» Artabazanē nominat. atq; hæc fortassis est illa cōtrouersia, quā
» Metasthenes, & Philō Lōgimano adscribunt. Hunc Xerxē fuisse Darij filium Plato testat lib. 2. de legib. q & in Gorgia scribit, hunc Xerxē in Græcos exercitum duxisse, eiusq; patrē Darium in Scythas. Idē in Epitaphio primū Persarum Monarchā cōme morat Cyrū, ſm Canbysem eius filiū, tertium Dariū eosdemq; Persarū Reges eodē ordine, & post eos quartū Xerxem lib. 1. de legib. reperit. Huius regis meminit, & D. Hier. in Danielē. ca. 11. q Danielis locum de hoc Xerxe intellexit, dum illic scriptū est, & ecce tres adhuc Reges stabunt in Perside, & quartus ditabit opibus nimijs super omnes, & cùm inualuerit diuitijs suis concitabit omnes aduersus regnum Græciæ. Est etenim hic, Xerxes ille Græciæ, & totius Europæ terror.

Artabanus Xerxis præfectus eo occiso regnum inuasit. Et id obtinuit śprem mensib. Eusebius, Iustinus lib. 3. & alij.

Artaxerxes septimus persarum Rex annis 40. regnauit. Hier. Eusebius, Hermanus Cōtractus, Diodorus Siculus. lib. 11. & Iornandes, aut vno, & 49. ex Clemente Alexādrino, dictus est Longimanus, fuitq; Xerxis filius. Plutarchus in Artaxerxe. Eiusdē me minere asseuerantes, eum filium fuisse Xerxis Iustinus lib. 3. Diodorus Siculus lib. 11. & Ioseph. lib. 11. c. 6. qui & illud addit, hunc dictum fuisse Cyrum. q & Honaras in primo Annalium Tomo scribit. Sed & idem Ioseph. lib. 1. contra Appionem asseuerat, Artaxerxem Verxi succesisse in Imperio. cuius testimoniū referunt Eusebius lib. Eccl. hist. 3. c. 10. & Nicephorus lib. 2. c. 18.

Xerxes huius nominis Sextus, octauus Persarum Rex habuit, & obtinuit imperium duob. mensib. ex Hieronymo, Eusebio in Chronicis & Iornande. Sogdianus Nonus Persarum Rex nouem mensib. regnat, authore ipso Eusebio, aut septem Hierom. Darius cognomento Nothus decimus Persarum Rex regnauit annis vndeuiginti, quemadmodū Hierom. Eusebius, & Contus opinant.* Clemens vero Alexādrinus existimat, cum regnasse annis octo.* Huius regis, & sequētium vsq; ad Magnum Alexādrum meminit Tertullianus in lib. aduersus Iudæos. ca. de passione Christi ab eius primo anno deducens Danielis Hebdomadas, vt q à Daniele scriptū est. c. 9. in 1. anno sub Dario filio Assueri ex femine Medorū: de hoc Dario sic authore Tertulliano intelligendum, q à diui Hieronimi interpretatione oīno est alienū, etenim is hęc verba Danielis intellexit ad Dario Medo, q cum Cyro primo Assyriorum euertit imperiū. Sed & de initio adsumēdo ad Danielis Hebdomadas præter Hieronymum, & Eusebium lib. 8. de demonstratione Euāgelica. ca. 2. legendi sunt Io. Zonaras in primo Annalium Tomo. Petr. Galati. c. 14. lib. 4. & 15. Io. Driedo de dogmatib. Eccl. lib. 3. c. 5. quarta eius parte, & Io. Lucidus li. 7. de emendat. temp. c. 3.* Et Pet. Galat. lib. 4. c. 14. & sequentib. * Hunc verò Darium Nothum, filium fuisse Artaxerxis Longimani prer alios & Thucydides fateri vr li. 8. Et Pausanias id expressim asseuerat posteriori Elaicorū. Scribit, & Seuerus Sulpitius li. 2. Sacrę Hist. hunc Dariū regnare annis vndeviginti, dictumq; fuisse Ochum, quo tñ in loco, vt & passim, authoris menda non caret, vbiq; n. Nothum, legēdum esse cēseo.

Artaxerxes Cognomēto Mnemon Darij, & Parisatidis filius annis 40. Persarum imperium habuisse, secundum Hieronymū, Eusebium Contractum, & Tertullianum in d. capit. de ꝓassione Christi. Iornandem, & alios. At Clemens Alexādrinus cum scribit regnasse annis duobus, & 40. Plutarcho vero authore, q eius vitam Græcè scripsit, regnauit annis sexaginta duobus. Sed & eius meminisse videtur Iosephus lib. 11. c. 7.

Artaxerxes Ochus patri succesit, seq;, & viginti annis regnauit, authorib. Eusebio, & Contracto. Tertullianus vero scribit. Deinde Rex Ochus qui & Cyrus regnauit annis quatuor, & viginti, huius item meminere Iustinus lib. 10. & Plutarchus in Artaxerxe, funtque duodecimus Persarum Rex.

Arses Ochi filius decimus tertius Persarum Rex regnauit annis quatuor, śm Eusebium Iornādem, & Contractum. Clemēs Alexandrinus cum Persidos Regum ordinem, & succesionem scriberet, post Artaxerxem Mnemona inquit. Arses, vel Ochus tres annos, omisitq; Artaxerxē Ochū, cuius filium Arsem fuisse constat, ex Arriano lib. 2. Tertullian. aūt ita scribit Argus anno vno. tractans de hoc Rege, vñ fortassis legēdū Arses anno vno.

Darius Arsani filius decimus quartus Persarū Rex, & is quidem vltimus regnauit annis sex, authorib. Eusebio, Iornandæ, & Contracto. Huius meminere Plutarchus, Arrianus, Q. Cur. & omnes, qui res Alexandri Magni memoriæ tradiderunt. Nam & ab ipso Alexādro Darius hic victus fuit, Imperioq; priuatus. Præter hoc & Darij Ioseph. meminit, lib. 11. c. 7. & 8. de quo Tertullianus scribit. Darius Melas nominatus annis duobus, & viginti Constat verò iuxta hanc Regum, & temporis rationem Periarum in Asia Imperium ex ducentis ac triginta annis. Eandem temporis rationem, vt ipse opinor, ex Eusebio Adon adsumpsit, & sequutus est.

» Ex his poterit Lector obseruare, maximum esse discrimen inter

inter Græcorum non tantùm historicorum, sed & Theologorum Chronologiam & eam, quæ ex Metasthene, ac Philone à Driedonio, Annio, & Lucido traditur. Verùm apud me maxima est Platonis fides, qui nec de re admodum sibi incognita, nec insigniter antiqua, q; paulò ante ex eo retulimus, scripsit, vt interim missos faciam eius ætatis authores, quippe qui tanti estimē Plotanis testimonium, vt multorum loco propter eius integritatē illum citare decreuerim, sed & Diuus Hiero. in c. 4. Ezechiel, & in c. 7. Daniel., eandem seriem regum Persarum probat. Et post alios diligenter satis Reinerus lib. de Familijs Monarchia. 2. quo fit satis esse dubiam eam opinionem, quam in connumerandis Persarum Regibus ex Philone, & Metasthene quidam sequuti fuerunt.

Machabæorum libri duo.) Horum primum Hebraicum legi, śm verò Græcum testis est Hieronymus in Prologo Galeato. vterq;
7 omittitur à Melitone Sardiensi apud † Eusebium de histo. eccl. lib. 4. c. 26. & Nicephorum lib. 4. c. 10. Diuus Aug. de ciui. Dei. lib. 18. c. 36. de his libris ita scribit, in quib. sunt & Machabęorum libri; quos non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet, propter quorundam martyrum passiones vehementes, atq; mirabiles, qui antequam Christus venisset in carnem vsq; ad mortem pro lege Dei certauerunt, & mala grauissima, atq; horribilia pertulerunt. Hæc Augusti. Origenes apud Eusebium lib. 6. eccl. histo. c. 35. & Nicephorum lib. 5. cap. 16. cum libros veteris testi ex canone Hebręorum numerasset, inquit, pręter hos sunt libri Machabęorum numerasset, inquit, præter hos sunt libri Machabęorum, q apud eos inscribuntur Sarbeth Sabaniel. Ab Ecclesia verò, quis in consilio Laodiceno fuerint hi libri omissi recepti fuere tres de reb. Machabęorum libri, per Clementem in Canonib. Apostolorum. At duo tantum Machabęorum libri, primus & secundus, recipiuntur inter Canonicos in consilio Carthaginensi tertio, in consilio Florentino, & in generali Synodo Tridentina, & ab Innocentio Papa primo ad Exuperium Tholosanum Episcopum. Sed & Isidorus lib. 6. Etymolog. c. 2. scribit, eos libros ab Ecclesia receptos fuisse, idq; ipse, & Augusti. ante consi. Florentitum, & Tridentinum testati sunt. qua ratione de his duob. libris Machabæorum disputandum non est, reliqui canonici nō sunt censendi. Extat & de Machabæis Iosephi liber, cuius meminit Hieronym. aduersus Pelagianos. Eius vero titulus est de imperatrice ratione, in quo graphicè Martyrium Machabęorū Iosep. describit. Atq; hæc de Machabæorum libris, quos non Canonicos, sed ecclesiasticos censeri, asseuerat Ruffinus in expositione Symboli. In primo consiliorum Tomo apud Gelasium legitur hoc in loco. Machabęorum liber vnus. Sed & de duobus libris ab Ecclesia receptis multa tradit Ambro., Cathacinus aduersus Caietanum lib. 1.

De ordine Prophetarum ex eodem Gelasio apud Burchardum.

Isaiæ liber unus. Hieremiæ cum Cinoth, idest Lamentationib. suis liber unus. Ezechielis liber unus. Danielis liber unus. Oseæ liber unus. Amos liber unus. Micheæ liber unus. Ioel liber unus. Abdiæ liber nnus. Ionæ liber unus. Naum liber unus. Abachuch liber unus. Sophoniæ liber unus. Aggæi liber unus. Zachariæ liber unus. Malachiæ liber unus.

Hic ordo Prophetarum eodem mōdo traditur in primo ꝓsiliorum Tomo ex Gelasio. Sed & idem seruatur in consilio
8 Laudiceno, Florentino item, † ac Tridentino. In canonib. Apostolorum, & in consilio Carthaginensi, apud Origenem, & Melitonem, ac denique apud Ruffinum in expositione Symboli tantùm recipitur duodecim Prophetarum scriptura tacitis eorum nominibus, expressim tamen nominatis quatuor maioribus prophetis, Esaia, Hieremia, Ezechiele, & Daniele.

Hieremiæ cum Cinoth, idest Lamentationib. suis liber vnus.) Ab Origine liberis hic ita inter Canonicos numeratur. Hieremias cum threnis, & epistola. meminit & Cinoth in prologo Galeato Hieronym. subindicans, & cum librum ab Hebręis inter canonicos censeri,

Danielis liber vnus.) De historia Susannæ, de Hymno trium puerorum. De historia Draconis Belis, olim fuit equidem controuersia, an haberent parem authoritatem cum reliquo volumine Danielis: cùm & Hieronym. in Prefatione scribat, hęc tria non hēri apud Hebręos, & de Susannę historia Origenes ńdens Africano, qui ad eum scripserat, eam esse adulterinam, & à Daniele reiiciendam, ostendit non illegitimam, sed germanam potius esse scripturam, quæ plurimum afferat vtilitatis, auctoribus Eusebio lib. 6. c. 31. de eccl. histo. Nicephoro lib. 5. c. 21. Suida in dictione. Africanus. Eandem Susannę Historiam recepit, & recipiendam esse censet Cyrillus in lib. 1. in Leuiticum. Verùm de Hymno trium puerorum in consilio Toletano 4. c. 13. dr, eum in tota Ecclesia celebrari. Deniq; de his trib. quamuis olim non fuerint in Canone, tamen propter authoritatem septuaginta interpretum, & Sanctorum, Doctorumq; virorum, qui post Christum statim ab initio nascentis Ecclesię vsi fuere testimonio ex huiusmodi scripturis, asseuerandum est, eas Ecclesiam recepisse, vt publicè legantur, non tamen vt parem habeāt auctoritatem ad demonstranda ea, quæ sunt fidei, cum his libris, qui Canonici dicuntur, quemadmodum Ioan. Driedo censet lib. 1. de dogmatib. Eccles. parte vltim.

Baruc liber, quia non legitur apud Hebræos teste Hieronymo in præfatione in Hieremiam, ab Origene, eodem Hieronymo, Ruffino, Melitone Sardiensi, Augustino, & alijs omissus est, nec palam Ecclesia eum recepit vsq; ad Synodum Florentinam, quæ, & post eam Tridentina scripturam hanc receperunt. Atq; ideo non est controuertendum, an Canonica sit, cum Ecclesia Catholica illam in Canonē receperit. Fuit autem Baruch Hieremiæ notarius, vt idē Hieronym. scribit. ex c. 32. Hieremiæ. Sic denique Cyrillus Hierosolymitanus librorum veteris testi Catalogum tradens Catecheſi. 4. Hieremię cū Baruch meminit.

Ordo librorum noui testamenti, quos vniuersalis Ecclesia obseruat, ex Gelasio apud Burchardum.

Vangeliorum libri quatuor, secūdum Mathæum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Ioannem liber unus. Actus apostolorum; Epistolæ Pauli, num. quatuordecim. ad Romanos epistola una. ad Corinthios epistolæ duæ. ad Galatas epistola una. ad Ephesios epistola una. ad Philippenses epistola una. Ad Colossenses Epistola una. ad Thessalonicēses Epistola una. ad Timotheum Epistolæ duæ. Ad Titum Epistolæ duæ. Ad Philemonem Epistola una. Ad Hebræos Epistola una. Apocalypsis Ioannis liber unus. Petri Apostoli Epistolæ duæ. Iacobi Apostoli Epistola una. Ioannis Apostoli Epistolæ tres. Iudæ Zelotis Apostoli Epistola una.

Hæc item litera extat ex Gelasio in primo consiliorum Tomo. Hi verò libri omnes recepti sunt & in consilio Carthaginensi Tertio, in Florentino, & deinde Tridentino. Sed & olim à Clemente in Canonib. Apostolorum in canonem recepti fuere omnes ṕter Apocalypsin, quam Clemens omisit. Cōsilium vero Laodicenum Ioannis item Apocalypsim omittit, recipit tamen actus Apostolorum, quod paulo post tractabimus.

Secundum Marcum liber vnus.) Hoc Euangelium Marcum scripsisse dictante Petro, testis est Origenes apud Eusebium lib. 6. eccles. histo. c. 25. & Nicephorum lib. 3. c. 16. Idem Eusebius hoc asserit lib. 2. c. 14. & lib. 3. c. vlti. & lib. 6. c. 13. & lib. 5. c. 8. idem lib. 3. De demonstratione euangelica. c. 5. Rursus Nicephorus lib. 2. c. 45. & c. 15. idem ex Clemente Alexandrino lib. 4. c. 33. Nam & Petrus in epist. Marcum filium vocat. Saluat vos inquit, in Babylone electa, aut Ecclesia, q in Babylone est. & Marcus filius meus, Sed & Hieronymus Marcum Petri interpretem appellat in lib. de scripto. eccles. & quamuis teste Hieronymo in epist. ad Edibiam. q. 3. olim à quibusdam non fuerit receptum vltimum capur huius euangelij, eccles. tñ illud, sicut & alia vt canonicū receptum, nec est hac de re dubitandum, siquidē ab scriptorib. ecclesiasticis Latinis, & Græcis inter canonicas scripturas connumeraē. Quod aduersus Caietanum lib. 1. tradit Ambr. Catharinus.

Secundum Lucam liber vnus.) Scribit Eusebius lib. 3. c. 24. eccles. histo. Lucam hoc Euangelium scripsisse adiutum colloquio, cōuictu, & familiari consuetudine Pauli, cęterorumq; Apostolorum. idem tradit Nicepholus lib. 2. ca. 43. sed & Origines paulo ante citatus apud eosdem asseuerat, hoc euangelium à Paulo laudatum fuisse, idq; Paulum gentib. scribi curauisse, vt tandem verè idem Nicephorus scripserit in d. c. 45. Lucam euangelium iussu Pauli composuisse. Sed & Pauli ministrum Lucam appellat Irenæus apud Eusebium lib. 5. eccles. histo. c. 8.

Secundum Ioannem liber vnus.) Hoc euangelium Ioannes Apostolus scripsit ea ex causa, ꝙ publicatis trium Euangelistarum

libris,quos,& ipse Ioan. recipiendos esse censuit,fidem illis veritatis attestatus,desiderari tamen in eis quædam dixit, quæ Saluator noster initio predicationis gessisset.Etenim tres illi,res tantùmodo Christi à vinculis Ioannis exorsi multa omiserunt, quæ Ioannis vincula præcesserunt,quæ tamen in Euangelium suum Ioannes retulit secundum Eusebium lib.3.eccles.histo.capit.24. & Nicephorum lib. 2. c. 45. Et præterea quia Ioannes animadvertisset, & ab alijs in Euangelijs corporalia satis essent exposita, diuino spiritu vehementius agitatus spiritualia, & quæ Theologiæ, atque diuinitatis propria sunt, accuratè protulit, & suum Euangelium composuit. Quod ex Clemente Alexandrino adnotarunt Nicephorus.lib.4.c.33.& Eusebius lib.6. cap.13. idem ipse scripserat lib.3.cap.24. Denique hoc Euangelium scriptum fuit ad euertendas Ebionitarũ,& Cherinthiorum hæreses, quarum passim veteres Theologi meminere, idque Hieronymus tradit in ipsius Ioannis vita.commemorat Nicephorus lib. 10. histo.Eccles. ca.33.tempore Iuliani Imperatoris in specu quodam sub templi Hierosolymitani fundamentis librum Euangelij secundum Ioannem inuentum fuisse. Cæterùm de historia mulieris adulteræ,quæ cap. 8.Ioannis traditur, dubitarunt olim quidam,authore Hieronymo dialog.2.aduersus Pelagianos,ex eo quod in plerisque exemplaribus Græcis ea non contineretur,Ecclesia tamen caput hoc Ioannis, & historiam istam pari authoritate vt & alia ipsius Euangelij capita recepit. Nam & Ambrosius in epistola ad Studium,semper in ecclesia decantatam fuisse testatur.Quo fit vt audacter nimis Caietanus asseuerauerit non esse authenticam primam partem capitis octaui apud Ioannem, nec eiusdem authoritatis, cuius & reliquum Euangelium.Cui & opinioni Synodus Tridentina refragatur.

Ad Hæbreos Epistola vna.) Hanc epistolam canonicam esse, & ab eodem Apostolo paulo scriptam fuisse, constat testimonio Ecclesiæ,& summorum Pontificum.Hoc etenim titulo,& nomine inter Canonicos libros adnumeratur in canonibus Apostolorum, in consilijs Laudiceno, Carthaginensi Tertio, Florentino,& Tridentino, ab Innocentio Papa primo,ad Exuperium Tholosanum Episcopum.à Gelasio primo,cuius respõsum interpretamur,& Gregor.Nazanzeno in eo carmine,q̃ de libris sacris scripsit.Et à Cyrillo Hierosolymitano catechesi. 4. Eandem epistolam à Paulo scriptam fuisse, & à Luca ex Hebræo in Græcam linguam translatam, testis est Clemens Alexandrinus apud Eusebium lib.6,histo.eccles.cap.14.& Nicephorum lib.4.cap.33.Origenes item, quamuis de authore primum dubitauerit, fatetur tamen, eius epistolæ sententias Paulo Apostoli esse & meritò, non equidem frustra, nec temerè veteres eam Paulo adscripsisse.Et subdit vel à Clemente erimo Pontifice,vel à Luca ex Pauli Apostoli dictis eam editam,ac transcriptam esse,sicuti ex eodem Origine referunt Eusebius lib. 6. eccles.histo.ca.25.& Nicephorus lib.5.cap.16. idem verò Eusebius lib.3.cap.37 & Nicephorus lib.2.capi.vltim. ex testimonio Clementis Papæ primi hanc ad Hebræos Epistolam Pauli Apostoli esse centeut.Idem censura Parisiensis ex Damasceno,Athanasio,Chrysostomo, Theophilacto, & Isidoro probat, quemadmodum traditur à Claudio Guillando super eandem epistolam.Et ab Ambrosio Catharino lib.1. contra Caietanum.Nec ipse video,qua ratione absque temeritate,& suspectæ opinionis labe post tot Consilia,tot Theologorum Decreta,& sententias dubitare quis possit,an hæc epistola Canonica sit,& an eius author fuerit Diuus Paulus: vt dubitat Caieta. scribens,non posse ex huius epistolæ authoritate diffiniri, si q̃ dubium in fide Catholica emerserit, quod temerarium est licèt olim dubitauerit Hieronymus,& Caius quidam negauerit,eam esse Pauli,vti cõmemorat Nicephorus lib.4.c.34.post Eusebium lib.6. c.21.quo teste lib.3.c.3.& alij olim dubitarunt de huius epistolæ authore.

Apocalypsis Ioannis liber vnus.) Rursus,& hunc librum esse Canonicum,& ab Apostolo Ioanne scriptum,non est nunc dubitandum,siquidem ab Ecclesia, hæc controuersia diffinita est in consilio Carthaginensi Tertio,Florentino, item & Tridentino, à Gelasio,& Innocentio summis Põtificibus, vt impium sit hac de re dubitare.Nam & in consilio Toletano Quarto.cap.16.excommunicationis pœna inducitur ei,qui hunc librum, ejusque authoritatem non receperit,præmittiturque ibidem prescriptũ esse à multis concilijs,& summorum Ponrificum decretis librũ istum Ioannis esse Apostoli, & quamuis olim fuerit hac de re à quibusdam dubitatum,nempe à Dionysio Alexãdrino Episcopo,authoribus Eusebio Eccle.histo.lib.7.cap. 25. & Nicephoro lib.6.cap.22.& sequen.tamen idem Eusebius lib.6.cap.25. & Nicephorus lib:5.cap.16.ex Origenis testimonio,& ex Irenæo Eusebius lib.3.cap.18.& Nicephorus lib.3.cap.9.ex Iustino Martyre in dialogo cum Tryphone Iudæo.Eusebius.lib.4.capit. 18. & Nicephorus lib. 3. hunc librum esse Ioannis Apostoli constanter asseuerant.Idem scripserat Eusebius lib.3.cap.24.tametsi meminerit controuersiæ,quæ tunc tractabatur dẽ eiusdem libri authore, & authoritate. Ruffinus item in expositione Symboli. Isidorus,& plerique alij communem Ecclesiæ diffinitionem,ac traditionem sequuti librum istum inter Canonicos adnumerant,& Hieronymus de scripto. Eccles. tradit. Ioannem Apostolum sub Domitiani persequutione in insulam Pathmum relegatum Apocalypsim scripsisse. Idem tradidere Eusebius in Chronicis,& lib.3.Eccles.histo.cap.18.& Nicephorus c.9.vt mirum non sit,Clementem Papam huius libri in Canonibus Apostolorum non meminisse, quum & is eo tempore summum Pontificatum Romæ obtineret, & fortassis nullam eius habuerit cognitionem.Obijt etenim Clemens eo tempore, quo Traianus Cæsar imperare cœpit. Meminit tamen Clemens Euangelij Ioannis, quod is Ephesi multo ante Apocalypsim scripserat.Consilium autem Laodicenum etiam omisit Apocalypsim sed non est modo de ea re disputandum, cùm sit satis librum istum, & olim, & hodie ab Ecclesia inter Canonicos receptum fuisse.

Petri Apostoli Epistolæ duæ.) De priori nulla vnquam fuit controuersia,de posteriori verò anceps apud veteres fuit opinio,secundum Eusebium lib.3.cap.3.& cap.25.& Nicephorum lib. 2. cap.vlti. & Hieronym. de scripto. Eccles. Origenem etiam,qui quidem authores nihilominus eam Canonicam esse,& à Petro scripram existimarunt.Idque modo dubium non est,nec de ea re iure potuit olim dubitari. Nam & à Clemente Papa primo, ab Innocentio, Gelasio, à consilin Laodiceno,Carthaginensi, ac Tridentino:Petri Epistolæ duæ eius esse,& Canonicæ censentur.idem Isidorus,Augustinus,Ruffinus,alijque veteres Theologi fatentur.

Iacobi Apostoli Epistola vna.) Rursus,& de hac non est dubitandum,ab eisdem etenim Pontificibus,Consilijs,& authorib. inter Canonicas titulo Iacobi numerantur, licet olim fuerit controuersum,testibus Eusebio,Nicephoro,& Hieronymo.

Ioannis Apostoli Epistolæ tres.) Hæ tres Ioannis Apostli Epistolæ à Clemente Primo,Innocentio, Gelasio, & consilijs, omnibus,& Theologis, quorum paulò ante meminimus, in Canonem receptæ fuere,licet de Secunda, & Tertia fuerit olim controuersia authoribus Eusebio lib.3.c.24.& 25.Nicephoro,& alijs modo citatis,ac Hierony.lib.de scripto. Eccles. qui hac de re ex authoritate Papiæ dubitauit.

Iudæ Apostoli Epistolæ vna.) Hæc & in Canonem ab initio Ecclesiæ à Clemente,& alijs,vt & reliquæ,recepta fuit, etiam si de ea fuerit dubitatum,vti Eusebius, Nicephorus,& Hieronymus testantur. Verum de Epistolis canonicis, & Apocalypsi Nicepho.in d.ca.vltim. inquit. Sed enim libri hi,tametsi controuersi ab antiquis sint habiti,postea tamen in omnibus,quæ sub cœlo sunt Ecclesiis,authoritatem Sacrosanctæ, & irrefragabilem obtinuerunt, & tanquam principia,& elementa pietatis nostræ sempiterna permiserunt.Hæc Nicephorus de Apocalypsi, & de duabus Ioan. Epistolis adijciens mamor alterius Ioan. qui post Apostolum Ephesinæ Ecclesiæ præfuit,eius igitur presbyteri Ecclesiæ Ephesinorum Secundam,& Tertiam Epistolam,& Apocalypsim insuper nonnulli esse somniarunt.

Ex GELASIO.

POst propheticas, & Euangelicas, atq; Apostolicas scripturas,quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimandum putauimus,quod quamuis vniuersæ per orbem diffusæ Catholicæ Ecclesiæ vnus thalamus Christi sit,sancta tantum Romana, & Apostolica Ecclesia nullis Synodicis constitutis cæteris Ecclesiis Prælata est,sed Euangelica voce Domini Saluatoris nostri Primatum obtinuit.Tu es Petrus,inquiens, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues Regni cælorum. Et quæcunque ligaueris super terram,erunt ligata & in cælo. Cui data est etiam sõcietas Beatissimi Pauli Apostoli vasis electionis,qui non diuerso, sicut hæretici garriunt, sed vno tempore, vno eodemque die,gloriosa morte cum Petro in vrbe Roma

Roma sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est, & pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo domino consecrarunt, hancq; omnib. vrbibus in vniuerso mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Est ergo Prima Petri Apostoli sedes Romana Ecclesia non habens maculam, nec rugam, nec aliquid huiusmodi. Secunda autem sedes apud Alexandriam Beati Petri nomine Marco eius discipulo, & Euangelistæ consecrata est, ipseque à Petro Apostolo in Ægyptum directus uerbum veritatis prædicauit, & gloriosum consumauit Martyrium. Tertia uero Sedes apud Antiochiam eiusdem beatissimi Petri nomine habetur honorabilis eo, quod illic prius quam Romam veniſſet, habitauit, & illic primum nomen Christianorum nouellæ gentis exortum est.

Quibus Ecclesia Catholica fundata est.) Id est quibus scripturis, quas semel Catholica Ecclesia diuinas,& Canonicas esse declarauit,denunciauit, ac diffinitiit per spiritus Sancti gratiam, eadem Ecclesia vtitur ad probandum probatione irrefragabili ea, quæ ad fidem,ac religionem Christianam attinent, & ad euertenda, quæ hæretici quotidie aduersus Catholicam vnionem eiusque Canones,ac Decreta comminiscuntur sicuti explicuimus in huius capitis initio. Hac etenim ratione diuino scripturæ propter irrefragabilem,ac Sacrosanctam auctoritatem principia,atque elementa pietatis,ac religionis nostræ dici iure optimo poterunt,ac dicuntur à Nicephoro Græco Ecclesiasticę historiæ authore lib.2.c.vlt.

Vnus thalamus Christi sit.) Ecclesia igitur Catholica dicitur, id est vniuersalis,quod protendat palmites suos in quælibet loca, & tempora continuata sub vno duce inuisibili Deo, in vnitate fidei,& religionis, quæ quidem societas in orbe semper fuit, & erit vsque in consummationem seculi.Math.cap.14.prædicabitur Euangelium Regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus,& tunc veniet consummatio.idem probatur Lucæ cap.24.& Actor.cap.1.erit enim,& fuit Catholicæ,& vniuersalis Ecclesiæ per totum orbem,omnesque gentes diffusæ vnus thalamus Christi.Vna inquam fides,vnũ Baptisma, vnus Deus, vnum caput Christus.Ex quo totum corpus compactum,& cõnexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensura vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate, teste Paulo ad Ephes. cap. 4. Deinde manifestum est, & veteris, & noui testamenti vnam,eandemque Ecclesiam esse fundatam super fundamentum prophetarum,& Apostolorum,hoc est Christum, qui vtiusque testamenti,& vtriusque populi fundamentum est,& lapis ille angularis,quo vterque populus connectitur, iuxta Psalmistam.Psalm. 117. * Ecclesia igitur dicitur Catholica, nempè vniuersalis,quia vbique vna, in omnibus vna, atque vna super omnia. Sic etetim eam agnoscit Patianus Barchinonensis in Epistola.1. ad Sempronianum. Sed & piè,atque eleganter,eam nobis depingit Vincen.Lirinensis in eo lib.quem aduersus Hæreses eruditissimè scripsit,& ante eos Optatus Mileuitanus lib. 2.& Cyprian.de vnita.Eccl. Idem & Diuus. Aug. docet li. De vera relig.c.7.& de vtilita.creden.cap.7. & lib. 2. contra aduersarios legis.cap.12.& alijs plerisque locis, præsertim Epistо. 49. Qua de re tractat latè Fran. Baldum. in histo. collationis Africanæ ad Optatum. * Cæterùm vbi Christus de audienda Ecclesia præcipit,vel patres post Apostolos de authoritate Ecclesiæ disserunt, Ecclesia considerauda est,vt complectitur omnes, qui habent communionem fidei,doctrinæ, & aliorum, quæ his adhærent ex vnione per fidem, p̃ quam omnes fideles sunt grex sub vno pastore,vt sit iuxta hunc sensum Ecclesia populus in vnam professionem fidei cohærens, saltem secundum vnionem professionis, & visibilem quandam Christianæ fidei formam, in quo cœtu,& bonos,& malos dicimus esse permixtos, qui & si non sint colligati omnes vnitate spiritus,& vinculo charitatis,colligati tamen sunt secũdum vnionem vnius signaculi fidei, & corporaliter coniuncti secundum visibilia pietatis Sacramenta. Hanc etenim Ecclesiam, quæ ajudienda est, & cuius authoritas sequenda,nobis oportet esse cognoscibilem, atque adeo visibilem.Hæc denique est illa Ecclesia quæ apud Math.c.13. comparatur sagenæ missæ in mare & ex omni genere piscum congreganti,& apud eundem decem virginib.cap.25.è quibus quinq; erant fatuæ,& quinque prudentes. Sunt ergo mali in Ecclesia Dei non secus quam palea in frumento ex August. in lib.de Baptism.c.ult vnitas.de consc.distin.4.eodem August.de fide ad Petrum.ca.43.reperitque idem author hanc sententiam, quam de Ecclesia adscripsimus sæpè aduersus Donatistas,& in lib.de vera relig.cap.6.& præcipuè in lib.vno contra Episto.Petiliani de Ecclesiæ vnitate.Synodus etiam Constantiensis aduersus Ioan. Hus errores,Sessio.15.diffiniuit,bonos,& malos, peccatores, ac iustos ad Ecclesiam,eiusq; vnionem quæ fide constat, pertinere,sed & Synodus Triden.sessio.6.cap.15.& can.28. contra Lutheranorum hæreses,pronunciauit, per peccatum mortale fidem non amitti, eamque tunc, quamuis mortua sit, nec viua dici possit,veram tamen esse fidem,quæ sufficiat vt quis dici verè possit Christianus.qua de re.ex Iunioribus tractauere Alfonsus Castro lib.de hæresib.verb.Ecclesia.Domi.Soto lib.2.De natura & gra.cap. 7.& 8.præter hos consilium Colonieuse in expositione Symboli.

Primatum obtinuit.) Probat Gelasius Petri, & Romanorum
11 Pontificum,qui ei succedunt,primatum ex diuina institutione vim obtinuisse,non equidem humanis constitutionibus,id verò deducit ex verbis Christi Iesu apud Math.c.16.idem Nicæna Sa
„ crosancta Synodus in præfatione asseuerat. * Ex eodem Mathæi loco,vbi Christus dicens: Tu es Petrus, & super hanc Pe
„ tram ædificabo Ecclesiam meam, Petram intellexit Petrum ipsum,Nam licet quidam ex patribus locum illum variè intelle
„ xerint communi tamen eorum consensu,ea interpretatio recepta est,ex qua Catholici primatum Petri, & sedis Apostolicæ
„ probari non dubitant,præter alia iuris diuini testimonia.Petrum enim Petrum intellexere Tertullianus de præscript. Clemens in
„ Epist.ad Iacob. Origenes,& Hilarius in d.c.16. Mathei. Rursus Origines ad Rom.lib.5.Basilius contra Eunomium.lib.2. Am
„ bro.sermo.47.de fide Petri,& in ser.2.de vincul. Petri. & in Lucam lib.4.cap.9.Origen.hom.8.super Ioan.Cypri.Epist.9.lib.4.& lib.de hæretic.Baptiz.& li.de vnit.Eccles.Ambr.lib.4. de fide.c.3.
„ Cyril.in Ioan.lib.2.cap.12.Chryso.hom.de Cruce.& Hom.55.in
„ Math.& 87.in Ioan.Leo Papa ser.2.de S.Petr.Hiero.in Math. c.
„ 16.& lib.1.contra Iouinia.Grego.lib.4.Epist. 32. ad Mauritium.
„ Rursus Hilarius in Psalm.103.Nec ab hac interpretatione discedit Diuus.August. lib.1.Retract. cap.21. Imò & eam probat in
„ lib.contra Episto. Donati. Sed & Chryso. & Theophilactus in
„ Math. eandem videntur admittere, vt tandem in Ecclesia Catholica ex eo,& aliis locis primatus sedis Apost.constet. * Quæ
„ quidem assertio Catholica est multisque aduersus hæreticos testimonijs Sacræ ac diuinæ Scripturæ,conciliorum, veterumque
„ Theologorum authoritate stabilitur, ac defenditur à Ioan. Rosense contra Lutherum arti. 25. Ioan. Ecchio in eo li. quem de
„ primatu Petri diligentissimè scripsit. ab Alfonso de Cast.in lib.
„ de hęresibus dictione Papa. à Remundo Rufo in defensione
„ contra Carol.Molin.& Alberto Pighio controuersi. 3. & lib.3.
„ de Eccles.hic, ar.cap.3. & 4. Extat hac de re diffinitio Constantiensis consil.Sessi.8.& concil.Floren.sub Eugenio.4.vt tandem
„ hæreticum sit contrarium asseuerare. Anacletus Pontifex Romanus,qui post Linum Petro successit in Epist.3.ad omnes Epi
„ scopos.eandem assertionem tradit,apud Gratia. 22. dist. quam
„ hoc in loco exponit Gelasius. * Optatus lib.2.Petrum Apostolorum caput appellat,eius verba cum illis opinor esse conferen
„ da,quæ Dom.Cyprianus in li.de vnitate.Eccl.scripserat.* Euseb.
„ lib.Eccl.hist.2.c.14.Petrũ appellat *ton apanton apostolon proygoron.*
„ id est,omnium Apostolorum principem. Nicepho. lib.2.c.14.
„ scribit, Petrũ *tà proteia catà panton ton apostolon eschycota theothen.*
„ idest,primas inter Apostolos consequutus, vt interpretatur
„ Io.Langius,aut,quod parum differt.Petrum in omnes Apostolos priuatum à Deo habentem. *tà proteia.* Latinè quidem rectè primatum dicere possumus,quemadmodum & primas,aut secundas dicimus aliquem obtinete subintelligentes partes. Plin. lib.13.c.12.inquit.Primatum mutauit Cæsar.Marcus Varro lib. 1.de re rustica.c.7.alij dant primatum bonis pratis,quibus in locis,& alijs,quæ missa facio, primatus apud Latinos dicitur Primi,summique loci authoritas. Græcè itidem primatus *presbeia* plurali numero dicitur.Nam apud Demosthenem in oratione pro Phormione.*presbeion* dicitur legatum,quod pater maximo aut maiori filio dedit.Et in oratione in Boetium pro iure præcipuo maioris filij idem Demosthenes accepit. apud Suidam *lambanein basileian catà presbeion* est equidem regnũ adsequi iure primogenij,& maioratus.Est deniq; *presbeion* ius prælationis, q̃ ratione maioris ætatis aut senectutis,primi,aut summi loci alicui defertur.Plutarchus in eo libro,quem scripsit, virum seni sit gerenda respublica,delationem honoris, quæ ratione temporis,aut ætatis,vel ab ipso tempore datur, appellari dixit *proteion* à multis,sed proprius ac verius dici *presbeion.*In canonibus verò,

vt dixi,

vt dixi, plurali numero assumitur hæc dictio, vt significet, prælationem, prærogatiuam, aut priuilegia, quæ iure summi, primiq; loci, vel in prouincijs vel in toto orbe Ecclesiasticis principibus conceduntur, aut diuinitus esse concessa probatur à summis Pontificibus, vel Synodis vniuersalibus in consil. Nicæno cap. 6. Græcè τὰ πρεσβεῖα Ecclesiæ Antiochenæ, & aliarum, quæ in prouincijs primum locum obtinent, dicuntur, quæ apud Gratian. 65. distin. c. mos antiquus. priuilegia Latinè appellantur. Quod parum refert, modo priuilegia illa intelligas, quæ ad prælationē primatus pertinent. Nam de his canon agit, atq; ideo Remundus Rufus verè existimat, potuisse commodè ex Græco canone verti primatum. Sed & idem Rufus admonet legendum esse apud Gratianū. Mos antiquus, pduret. imperandi modo, quum ex Græco codice consilium iubeat, consuetudines antiquas valere, vim suam & robur habere, nec tantum mores narrer, sed etiam probet. Ita enim scriptum est, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατῆτω. idest, antiquæ consuetudines perdurent. Consilium etiam Constantinopolitatum. c. 3. censuit, post Romanam Ecclesiam Constantinopolitanam τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, idest, prælationem honoris, habere, aut primatum. Græca etenim dictione de primatu Constantinopolitanę Ecclesię tractantes etiam vsi fuere Sozomenes lib. 7. Eccle. histo. c. 9. & Nicepho. lib. 12. ca. 13: & Socrates lib. 5. c. 8 Etenim sicuti diuinitus Romana Ecclesia, eiusq; Pontifex in toro orbe primatum obtinet, ita & concessione ipsius, vel consiliorum canonibus, aliquot Episcopi, aut Pontifices in prouincijs primarum in alios Episcopos obtinuerunt, vt tandem similitudo Primatiuum, Patriarcharum, aut Archiepiscoporum cum Romano Pontifice in hoc tantum detur, quod quemadmodum in omnes totius orbis Episcopos summus Ecclesiæ Romanæ præsul primarum à Deo obtinuit, vt Petri successor ita & primates in prouincijs erga Episcopos alios ius prælationis obtineant. Non est tamen concedenda similitudo in radice, & authoritate huius prælationis, nec in ipius maiestate, aut extensione siquidem primatus Papæ competit ex diuina institutione, & in totum Papæ competit ex diuina institutione, & in totum Christianum orbem protenditur, ac vires habet: primatus verò aliorum Pontificum iure humano, & in prouinciæ tantum Episcopos, aut regionis prælatos cōceditur, ex quo poterit lector expendere veram interpretationem Nicæni con
„ filij in d.c. Mos antiquus. * His adde quæ de Romana sede tra-
„ diderunt Soto in 4. Dist 24. col. vlt. & Cardinalis polus in tracta
„ tu de consilio. quæst. 59. & sequenti, Ludouicus Macoranus, in
„ Clipeo militiæ Ecclesiast. lib. 3. ca. 35. Nicolaus Sanderus in Mo
„ narchia. lib. 1. cap. 10. & rursus. lib. 7. nam & Diuus Cyprianus in
„ Epistola. ad cœnelium, de policarpo adromantino. lib. 1. Epistola. 45. Romanam Ecclesiam esse Catholicæ Ecclesiæ matri-
„ cem, & radicem profitetur. *

z *Sed non tempore, vno eodemque die.*) Vltimo Neronis † anno ipse Cæsar primam in Christiano persequutionem molitur, in qua Romæ eius iussu Petrus, & Paulus, ille cruci affixus pedibus in sublime eleuatis, & capite in terram verso, hic gladio mortem martyrio subierunt, teste Eusebio in chronicis, cui & Hermanus contractus, Platina, & alij accessere. Sed hoc Ecclesię Principes eodem tempore martyrio fuisse perfunctos ex testimonio Dionysij Corinthiorum Episcopi probat Eusebius lib. 2. histo Eccle cap. penult. & post eum Nicephorus lib. 2. c. 37. qui cap. præcedenti scripserat, hoc illustre martyrium eodem tempore, eodemque die contigisse. Id ipsum Eusebius, & Platina sentire videntur. Sed & præter Gelasium & Nicenam Synodum in præfatione D. Hieronymus de scriptoribus Eccl. commemorat, Paulum. 14. Neroni anno, eodem die, quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatum fuisse, anno post passionem Domini 37. Ex quibus deducitur Petrum, & Paulum occisos, & martyrio coronatos fuisse Anno à natiuitate Domini 70. Quod Eusebius, Contractus & alij fatentur. Sed & Ioannes Zonaras in Nerone tradit quosdam existimasse, hoc martyrium eodem tē
„ pore contigisse, alios vero eodem die, sed anno diuerso. * Nam
„ & Abdias Apostolicæ historiæ lib. 2. scribit Paulum passum fuis
„ se Tertio Calendas Iulias, duobus à passione Petri elapsis annis.
„ Georgius vero Cedrenus in annal. Epito. eadem die qua Petrus
„ fuit occisus. Paulum Martyrio coronatum fuisse, vno tamē an
„ no post Petri mortem. * De die verò huius Martyrij præclarissimi præstat nobis irrefragabile testimonium Ecclesiastica traditio, quæ probat, id contigisse Romæ Tertio Calendas Iulias, id est 29. die Iunij. Nam & Ecclesia Catholica hoc die horum Apostolorum commemorat martyrium. Extat hac de re inter alia, quæ de rebus Ecclesiasticis tractatur, Græcæ linguæ fragmē tum quoddam, vbi Apostolorum Petri, & Pauli mors adscribitur diei quintæ Panemi mensis, quæ & illic apud Romanos dicitur esse Tertio Calendas Iulias, annus verò numeratur 36. à Iesu redemptoris nostri passione. Mensis tamen Panemus apud Macedonas idem est qui apud Romanos Iulius, authore Suida cui suffragantur Eusebius lib. 8. Eccles. histor. Euagrius lib. 4. ca. 1. Nicephorus lib. 17. cap. 1. & Anselmus lib. 2. de imagine mundi. cap. 6. Vt tandem hac ratione obseruata quinta dies Panemi mensis esset. 5. dies Iulij, non 29. Iunij. Verum illud est aduertendum menses, quibus Macedones, Graci, & alij vtuntur, non omnino ad exactam rationem cum nostris conuenire, imo & apud
„ ipsos Græcos varie considerari, & adsumi. * Nam cum Artemisius nostro Maio conueniat, teste Euagrio lib. 4. Histor. Eccl.
„ es, & id constet ex Suida ex Epiphania tamen in lib. de mensibus apparet, vigesimam tertiam diem. Artemisij eam esse, quæ
„ apud nos est 16. Maij dies. Et Thucydides lib. 5. author est, mensem Artemisium cum esse apud Macedones, qui apud Athe
„ nienses sit Elaphebolion; & tamen hic Februario nostro conue
„ nit. * Et ideo reprehensione non carent qui mensem mensi comparare conati sunt, quasi adscrupulum inter se respondeāt. Nec mirum erit, in ea commemoratione huius martyrij, quam ex Græcis fragmentis obtinuimus, Panemum mensem incipere à 25. die mensis, qui apud nos dicitur Iunius, esseque eius quintam diem nostri Iunij vigesimamnonam. Comparatur verò tunc Panemus mensis Iulio, quia eius maxima pars ei conuenit, & iuxta dierum maiorem numerum respondere videatur.
Sed & apud Demosthenem in oratione de corona ex Epistola Philippi Regis Macedonum constat, à Corinthijs Panemum mensem dici eum, qui à Macedonibus Loüs, ab Atheniensibus Boedromion dicitur, qui dubio procul apud Romanos est Augustus. Rursus Plutarchus in Camillo scribit, à Boeotiis Panemum mensem dici Iulium. Idemque Plutarchus in Aristide, nisi codex fallit, satis probat, apud eosdem Boeotios Panemum mensem adhuc septem, vel octo dies adsumere ex eo mense, qui ab Atheniensibus Boedromion, à Romanis Augustus dicitur, siquidem vigesimam septimam diem Panemi mensis apud Boeotios, quartæ diei mensis Augusti, & Boedromionis apud Athenienses comparat Tametti Latinus Plutarchi interpres minus exactè rationem istam ex Græco codice deduxerit. Hinc deniq; vera interpretatio constat canonis vigesimi ex consilio Antiocheno apud Gratianum. 18. distin. c. propter, & Iuonem Carnotens. lib. 4. Burchardum lib. 1. ca. 44. ex vulgari etenim lectione quæ extat in Gratiano; & in consilio ex secunda editione. * Latina, ex Græco canonum codice deducitur, diem, qui
„ nobis est idibus Octobris, idest decimusquintus, esse apud Macedonas decimum mensis Hyperbereræi quod Andreas Alciatus nullo adducto testimonio ad diuersum istud adnotauit lib. 1. parerg. c. 48. In ipso verò consilio ex prima editione, & apud Burchardum dies decimaquinta mensis Hyperbereræi dicitur illa, quæ apud nos est, idibus Octobris, atque ita conuenit omnino Octobri mensi, Hyperberetæus Macedonum mensis apud Suidam. Ex quo in d. canone, & capi. propter. vera lectio restituenda est, vbi mensis hic falso dicitur Hyperbericus, vt & apud Anselmum eodem fermè errore Hyperboreus. Burchardi verò liber veræ lectionis vestigium habet. Sed & Iosephus lib. 3. de antiquit. c. 10. Mensis Hyperberetæi apud Macedones meminit
„ scribens eum conuenire septimo Hebræorum mensi. * Eiusdem
„ meminit idem Iosephus lib. 12. de antiq. c. 3. & lib. 2. de bello Iudai. c. 39. & lib. 4. c. 7. *

Secunda autem sedes apud Alexandriam.) Egesippus inter scriptores Ecclesiasticos vetustissimus, vicinusque Apostolorum ætati, teste Hieronymo, quique floruit sub Pio Antonino, auctoribus Eusebio lib. 4. Eccles. histo. c. 11. & Nicephoro lib. eodem. ca. 7. quatuor orbis præcipuas ciuitates conumerans lib. 3. de excidio Hierosolym. c. 5: scribit, primum locum obtinuisse Romā, secundum Alexandriam. Tertium Constantinopolim, Quartum Antiochia. Quæ tamen, vt illic adijcitur, olim tertium locum obtinuerat, priusquam Constantinopolis ciuitas Byzantiorum creuisset. Hæc apud Egesippum ex traductione Diui Ambrosij, quæ ab ipso latino interprete partim addita fuisse vel ex eo existimauerim, quod ætate Egesippi Byzantium non dum tanti nominis fuerit, nec Constantinopolis diceretur. Atq; ideo ex Egesippo illud erit obseruandum, Primum locum Romam, Secundum Alexandriam, Tertium Antiochiam tunc obtinuisse, qua in re cum Gelasio conuenit Egesippus. Quod verò de Constantinopoli scribitur, Diuo Ambrosio, eiusque ætati tribuendum est. Cæterum quod Gelasius hoc in loco tradit, scripserit prius Anacletus Pontifex summus in epistola. 3 ad omnes Episcopos. capitu. sacrosancta vigesimasecunda distinctione, & profitetur Nicæna Synodus in præfatione, tametsi Zonaras historicus scribat, Constantium Magnum, primum Patriarchatus locum post Romam dedisse Constantinopoli, qua in re variat edictum Constantini apud Gratianum in capitu. Constantinus 96. distinctione. Et in primo cōsiliorum Tomo, & apud Alber. in l. prima. §. in initio. ff. de offic. præfect. verb. Nullibi tamen Constan-

Constantinopolitana Ecclesia ex eo edicto præfertur Alexandrinæ, imo nec Antiochenæ; qua in re non satis certa tradit Eugubinus de donatione Constantini lib. 1. pagina. 55. num. 43. Verum in consilio Constantinopolitano Primo cano. 5. sub Papa Damaso datus est primatus honoris post Romanam ecclesiam Constantinopolitanæ, vt inter Patriarchas Archiepiscopus Cōstantinopolitatus primum locum post Romanum Pontificem obtineret. Huius canonis meminere Sozomenes lib. 7. eccles. histor. cap. 9. Socrates lib. 5. c. 8. Zonaras in 3. Annalium Tomo in Theodosio. Niceph rus lib. 12. c. 13. & Gratianus 22. distin. cap. Constantinopolitanæ. Idem statutum fuit in quarta Synodo generali apud Calcedonem actione. 16. quod & Nicephorus refert lib. 15. cap. 7. & vltim. post Euagrium lib. 2. c. 4. & vltim. quorum canonum sensim meminit Iustinianus idem priuilegium Constantinopolitanæ Ecclesiæ commemorans in Nouella. 131. Idē postea repetitum fuit in consi. 6. generali Constantinopoli celebrato sub Agathone Papa cano. 36. cap. renouantes. 22. distinct. & ab Innocentio Tertio, Romæ in consi. generali cap. antiqua. de priuileg. quo in loco summus Pontifex omissa Romana ecclesia, quæ super omnes alias potestatem, & iurisdictionem habet, quatuor sedes Patriarcharum iux a ordinem priuilegij, & prælationis connumerat, vt Prima sit Constantinopolitana, Secunda Alexandrina, Tertia Antiochena, Quarta Hierosolymitana, quam & sexta Synodus à Romana incipiens quintam & vltimam nominauerat inter Patriarchatum sedes. De quib. interpretes iuris Pontificij multa tradidere, & post alios Chassanæus in Catalogo gloriæ mundi. 4. parte consideratione 9. Illud tamen mirum videri poterit, cur Gelasius prætulerit Alexandrinam ecclesiam Constantinopolitanæ, idemque fecerit Ambrosius, cùm & tunc ex Synodis Constantinopolitana Prima, & Calcedonensi data esset ecclesiæ Constantinopolitanæ prælatio hæc, vt prior esset Alexandrina. Quod si dixeris à Leone primo summo Pontifice illud prælationis ius reuocatum fuisse, & Alexandrinæ ecclesiæ restitutum, cur equidem post Leonem ante sextam Synodum Iustinianus Cæsar ex canonibus ecclesiasticis in dicta Nouella, quæ extat titu. de eccle. tituls. asseuerat, ius hoc prælationis Constantinopolitanæ ecclesiæ, vt prior sit Alexandrina. eidemque præferatur, competere? Iustinianus tamen animo in Constantinopolim vrbem propensissimo, vtque ei benuolentissimè faueret, Chalcedonensis Synodi, & Constantinopolitanæ primæ canones sequutus fuit, eodemque iure pronunciauit, Constantinopolitanam ecclesiam prælationem præferendam fore Alexandrinæ. Gelasius vero & si sciret, quid ea de re in his Synodis fuisse statutum, maluit Leonis Papæ diffinitionem sequi. Is etenim, vt constat ex actis Chalcedonensis Synodi, & ex epistola. 57. & 59. licet confirmauerit consilij Chalcedonensis canones ad fidem pertinentes, decretum hoc de prælatione Constantinopolitanæ ecclesiæ noluit admittere, nec probare; imo Alexandrinæ ecclesiæ ius prælationis quo ad Constantinopolitanam instituit. Ex Ambrosio fortassis illud deduci poterit. Primum locum obtinuisse Romam, Secundum Constantinopolim, Tertium Alexandrinam, Quartum Antiochiam. Tantum etenim commemorat, olim quartum locum habuisse Constantinopolim prius quàm ipsa vrbs creuisset, at postea dat vltimum, & quartum locum Antiochiæ, nec palam explicat, an Alexandria fuerit prælata Constantinopoli, an contrario Constantinopolis Alexandriæ, tametsi tempore Ambrosij ex consilio. Nicæno Alexandria prælata fuit Constantinopoli, & rursus ex consilio primo Constantinopolitano Constantinopolis Alexandriæ. sed hoc consilium an fuerit celebratum priusquam Diuus Ambrosius è Græco in Latinum verterit Egesippum, dubitari poterit, atque ideo verba Ambrosij poterunt intelligi vel secundum Consilij Nicæni diffinitionem, vt habeat secundum locum Alexandria post Romam, cum nondum constet, an ea prælatio fuerit reuocata eo tempore per Synodum Constantinopolitanam primam, vel ea reuocatio fuerit apud occidentales prælatos probata, & recepta. Nec enim de Calcedonensi Synodo tractandum est quo ad Ambrosij opinionem, cùm dubio procul nondum esset celebrata. Quòd si Ambrosij verba intellexerimus eo in sensu, vt Constantinopolitana ecclesia sit Alexandrinæ prælata eo tempore. dicemus Ambrosium scripsisse illud opus post Synodum primam Constantinopolitanam, quæ Diui Ambrosij ætate, & postquam is fuerat Mediolanensis Episcopus electus congregata fuit. Ex quibus lector satis poterit intelligere, quæ fuerint hac de re vicissitudines, vt parum necessarium sit quod Gratianus in dicto capitu. renouantes. voluit adnotare, minimè expendens, quæ fuerint olim de prælatione inter has ecclesias controuersiæ. Quæ quidem sunt diligenter obseruanda, quamuis aliter hanc controuersiam, & litem componere conetur Franciscus Torrensis in libro de canonibus sextæ Synodi. apud quem præter alia multa, & illud obseruandum erit, in capitu. renouantes. vigesimasecunda distinctione. falsò legi, perimus, vt Constantinopolitana sedes similia priuilegia, quæ inferior Roma habet, accipiat. Imo legendum esse. quæ senior Roma habet. ex Græcis codicibus, & vetustissimis exemplaribus.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Nicæna Synodus, quo tempore fuerit celebrata?*
2 *Synodus secunda Constantinopolitana.*
3 *Synodus tertia Ephesina.*
4 *Synodus quarta Chalcedonensis.*

Rursus ex Gelasio de quatuor consilijs vniuersalibus, quæ prima fuere.

CAPVT XV.

ET quamuis aliud fundamentum nemo possit ponere, præter id, quod positum est: quod est Christus Iesus, tamen ad ædificationem nostram eadem Sancta Romana Ecclesia post alias veteris, & noui testamenti, quas regulariter suscepimus, etiam has suscipi non prohibet scripturas. Sanctam Synodum Nicænam trecentorum decem, & octo patrum mediante Maximo Constantio Augusto, in qua Arrius hæreticus condemnatus est. Sanctam Synodum Constantinopolitanam mediante Theodosio Seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem accepit. Sanctam Synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est, cum consensu beatissimi Cælestini Papæ mediante Cœrillo Alexandrinæ sedis antistite, & Archadio Episcopo ab Italia destinato. Sanctam Synodum Chalcedonensem mediante Martiano Augusto, & Anatolio Constantinopolitano Episcopo, in qua Nestoriana, & Eutychiana hæreses simul cum Dioscoro, eiusque complicibus damnatæ sunt. Sed etsi qua sunt consilia à Sanctis patribus hactenus instituta, præter istorum quatuor authoritatem & custodienda, & recipienda decreuimus. Hæc Gelasius.

Sanctam Synodum Nicænam.) Quamuis Nicænam Synodum
1 † aliquot Consilia præcesserint, quorum quædam fuere prouincialia, quædam fuere generalia, quædam vniuersalia ratione authoritatis, & consiliorum vniuersalium quo ad authoritatem origo processerit ab ipsorum Apostolorum temporib. Actor. capit. 15. Vniuersalia tamen consilia ratione authoritatis simul, & congregationis, ætate Constantini Magni primum inceperunt, omnium quæ prima Synodus verè vniuersalis. & Oecumenica fuit hæc Nicæna, cuius à Gelasio mentio fit hoc in capite. Etenim teste Isidoro lib. 6. Etymolog. capit. 16. cuius Gratianus meminit capit. 1. dist. 15. Canones consiliorum generalium à temporibus Constantini cœperunt. Constantinus etenim Magnus primus omnium permisit Episcopis totius orbis, vt in vnum locum conuenirent, ac conuenire possent, cum ante ipsum sæuientibus in Christianos Imperatoribus minimè possent Ecclesiæ Catholicæ præsules in vnum conuenire locum, vt plebem Christianam docerent, ne in diuersas hæres scinderetur, quemadmodum & idem Isidorus testatur, quā ratione frequentissimè multis in locis Nicæna Synodus omnium prima censetur. capitu. quoniam sanctæ cap. Sancta. ca. sexta. 16. distin. Lnos reddentes. §. fuscepimus. C. de summa trinit. l. quicunq;. C. de hæret. Authen. de Eccle tit. in principio. qua de diligenter tractat illustris admodum, multisque titulis obseruantissimus Lidacus Alaua, & Etquiuel, olim Abulensis, nunc vero Cordubensis Ecclesiæ præsul ornatissimus, ex iuris Pontificij, ac Cæsarei docti

plena

plina laboreque indefesso, cui Salmanticæ in celebratissimo Sãctissimi Saluatoris collegio operam dederat, ad multam prouectus eruditionem, quæ cum tot apud Cæsarem Carolum eiusque primogenitum Hispaniarum Regem Philippum magistratibus insigniter, maximaque cum laude gestis, illustrissimum fecit. Is inquam in lib. 1. de consiliis c. 1. piurima tradit de consiliorum origine, deque eorum antiquitate, ex quib. & nos hoc in loco multa mutuabimur ad Gelasij interpretationem nonnullaq; adijciemus ex veterum historiorum monumentis.

Trecentorum decem, & octo Patrum.) Idem constat numerus ex epistola Syluestri Papæ ad Nicenam Synodum idem scripsere Eusebius & Hermanus Contractus, in chronicis, Theodorus lib. 1. c 7. Socrates lib. 1. c. 9. Ruffinus lib. 10. histo. eccl. c. 2. Platina in Syluestro Isidorus lib. 6. Etymo. og. c. 16. c. 1. 13. distin. Isidor. item in prin. consi. c. 1. 16. distin. Beda de temporib. c. 65. c. 6. Synodus. 16. distin. Sed & Sozomenes lib. 1. ca. 16. testatur, trecentum, & viginti Episcopos conuenisse in ea Synodo. Socrates li. 1. c. 7. numerum Episcoporum excessisse trecentum scribit, ex Eusebio lib. 3. de vita Constantini. apud quem legitur, multitudinem Episcoporum excessisse numerum ducentorum, & quinquaginta. Rursus Nicephorus lib. 8. c. 14. asseuerat, congregatos fuisse circiter trecentum, decem, & octo Episcopos. Præter hæc Damasus apud Gratianum in ca. hanc. 20. quæ 1. & monachorum regula c. de contemplatione. huius Synodi facta mentione trecentum Episcopos connumerant, quos iure optimo poteris comparare trecentum illis viris iudicio diuino electis, qui duce Gedeone Madianitas, idest Arrianos Ecclesiæ infestissimos hæreticos, euerterunt, & profligarunt. Iudicum c. 7. aut potius trecentum decem, & octo vernaculis Abrahæ, quib. beatus Abraham tot hostium millia fide debellauit, Gene. ca. 14. quo testimonio vtitur hac in re Liberius Papa in Epistola ad orientales: cuius memini Nicephorus lib. 11. c. 8.

Mediante Maximo Constantino Augusto.) Hanc sacrosanctam Synodum congregatam fuisse sub Constantino Magno, conueniunt omnes, nec id negari poterit. Quo verò anno fuerit celebrata adeo controuertum est, vt nihil certum hac de re diffiniri possit. quamuis constet ex epistola Osij Cordubensis Episcopi, quæ huius consilij canonibus adijcitur, canones, aliaque eius Synodi decreta missa fuisse ad Syluestrum Papam Paulino, & Iuliano consulibus. Idem consultum titulus canonibus huius Synodi præmittitur in Primo consilium Tomo. Qui quidem consules conueniunt, authoribus Cassiodoro, & Haloandro anno decisseptimo Imperij Constantini Annus verò decimusseptimus Imperij Constantini est à Natiuitate Christi tricentesimus vigesimusextus iuxta eiusdem Haloandri, Eusebij & Ioan. Lucidi chronologiam. Aera tamen præscripta his canonibus, & consulibus eisdem tricentesimaexagesimatertia, non omnino conuenit huic numero, sed anno potius Domini 325. sed & Socrates lib. 1. c. 13. & Nicephorus lib. 8. c. 6. scribunt, hoc consilium incidisse in annum 636. ab Alexandri Magni principatu, in quo consules erant Paulinus, & Iulianus. Ex quibus authoribus illud adnotauerim, quod de consulibus tradidere, vt conueniant his, quæ paulò ante obseruauimus. Quod verò de annis ab Alexandri imperio scribunt, non satis certum est, quemadmodum statim tractabitur. Cæterùm Sozomene lib. 1. c. vltim. Cassiodorus lib. 2. tripar. c. 14. & Nicephorus lib. 8. c. 26. commemorant, Constantinum Magnum Niceæ peracto consilio statim Vicennalia celebrasse, Episcoposque omnes Synodi continuio excepisse. Socrates vero lib. 1. c. 16 & ex eo Crisiodorus lib. 2. tripart. c. 18. nulla facta continuij mentione asseuerant, statim peracto consilio Vicennalia Constantinum celebrasse. Qua quidem ratione adducor, vt existimem, Synodum hanc Nicænam initium habuisse Anno 17. Constantini, vel paulò ante, peractam verò fuisse anno 20 eiusdem principatus. Nam & ipse Nicephorus scribit, Synodum annis tribus, & paulò longius actam esse. Sic sanè Ioannes, Abb. tradit, hanc Synodum celebratam esse anno vigesimo Constantini, qui conuenit anno Domini 329. Potuit enim Abbas Biclarensis tempus, quo Synodus finita fuit obseruasse, atque hæc mihi certior opinio videtur. Ex qua asseuerari poterit, hanc Synodum finem accepisse anno 20. Constãtini, aut paulò ante prope anni decimino exitum, annis verò tribus, vel quatuor actam esse, atque ideo cœptum vel anno 17. Constantini, vel 16. vel 15. præsertim si rationem habeamus eius temporis, quo Imperator decreuit, Synodum istam celebrandam fore. Denique Eusebius in chronicis eius congregationem tribuit anno 15. Constantini, & à Christi natiuitate anno 324. Aera verò conuenit anno Domini 325. Consules anno 326. Quod equidem discrimen oriri potuit vel ex varia consulum obseruatione, neque enim chronologi hac in re vbique conueniunt, vt constat ex Dionysio Halicarnas. T. Liuio, Cassiodoro, Haloandro, & Glareano, vel ex tempore, quo Synodus ista Niceæ mansit illic congregata, vel fortassis ex eo, quod non omnino conueniat inter historicos de initio principatus Constantini. Siquidem Socrates lib. 1. c. vltim. scribit, Constantinum anno 31. Imperij mortem obijsse, anno secundo Olympiadis ducentesimæ septuagesimæoctauæ, vigesimosecundo die mensis Maij Felicciano, & Tatiano consulibus, quos consules, & vigesimum primum diem mensis Maij morti Constantini adscribit Nicephorus lib. 8. c. 54. Annum tamen refert secundum Olympiadis ducentesimæ octuagesimæ septimæ. Sed error fuit fortassis scriptoris, & tamen Hierouymus, Haloander, & Ioan. Lucidus eius mortem adscribunt anno secundo Olympiadis ducentesimæ septuagesimænonæ. Hieronymus quidem anno Domini CCCXL. Haloander, & Lucidus anno Dñi CCCXXXIX. à quibus etiam differt Hermanus Contractus in chronicis. Nicephorus verò lib. 8. c. vltim. asseuerat. Constanttinum mortem obijsse anno Imperij XXXII. & à Natiuitate Domini tricentesimo quadragesimo secundo ex quo Vicennalia Constantini cõueniunt anno Domini XXX. aut XXIX. Nos hac in re sequuti sumus eam temporis rationem, quæ nobis visa fuit apud authores frequentior, quæque magis conueniret his, quæ de hac Synodo ab eisdem tractantur. Quam obrem huius Consilij solutionem, & finem tribuimus anno Domini ferè 329. initium verò anno Domini 325. aut 24. secundum Eusebium. Nam quod Hermanus Contractus, & Ioan. Lucidus tradidere tribuentes hanc Synodum anno Domini 322. non satis conuenit exactæ rationi temporum, quem admodum nec Nicephorus scribit de tertia indictione. Ea etenim indictio conuenit anno Domini 330. nec potuit conuenire anno illi, quæ consules fuere Paulinus, & Iulianus. Sic quod de annis Alexandri idem Nicephorus, & Socrates obseruarunt, plurimum dissidet à vera temporum ratione. Nam siue sequamur Eusebium, siue alios, & Imperium Alexandri præcesserit annos domini, cuisque natale trigita annis supra tercentum, siue trigintaquinque, siue viginti tribus, adhuc 136. annus Alexandri non potest aptari Synodo Nicenæ, nisi ea foret congregata anno Domini 315. Qui quidem annus minimè conuenit consulibus adscriptis, quamuis conueniat indictioni tertiæ. Et licèt hic annus fuerit obseruatus in adnotationibus ad acta, & Canones huius Consilij ex Dionysij Ciclo in primo Consiliorum tomo, consules tamen, & alia tẽporis signa minimè possunt huic anno conuenire. Et ne mihi quis obijciat cum chronologiam, qua vtitur Rex Alfonsus in prooemio Partitarum, respondeo, multùm ab historicis, à veraque ratione temporum abesse computàtionem illam, quæ illic traditur quod alibi longius explicabimus.

Ex quibus obiter erit obseruandum, Constantinum Vicennalia celebrasse Niceæ, vbi vbi & Synodus congregata fuit, si vera sunt quæ Socrates, Sozomenes, & Cassiodorus in tripartita, & Nicephorus tradidere, tametsi Eusebius in chronicis, & idem Cassiodorus in Catalogo consulum & Imperatorum scripserint, ea Nicomediæ celebrata fuisse. Vtraque vero vrbs ad Bithyniam pertinet. quæ verò sint Vicennalia, ac decennalia nos alibi explicuimus ex Dione lib. 53.

Sed & illud planè apparet, consilium hoc Nicænum congregatum fuisse, vtcunque sit de ipsius tempore, sub Syluestro Papa huius nominis primo, qui legatos ad eam Synodum misit Vitum & Vincentium. Hi etenim fuere legati sedis Apostolicę, sicuti commemorant Socrates lib. 1. cap. 13. Sozomenes lib. 1. c. 17. Cassiodorus lib. 1. tripar. c. vlt. & lib. 2. c. 1. & cap. 13. Nicephorus lib. 8. c. 14. & idem constat ex huius Synodi actis primo Cõsiliorum tomo, vbi quandoque Vitus legatus, Victor appellatur, vt & à plerisque. Et quamuis ex his authoribus sit certum, hos legatos missos fuisse à Romano Pontifice ad Synodum istam, nec omnes conueniant, an à Syluestro fuerint destinati. Imo Sozomenes in d. c. 17. & lib. 2. tripar. c. 1. Nicephorus in d. c. 14. asseuerent, à Iulio Papa primo eos missos fuisse, hisq; consentire videantur Beda libro de temporibus c. 65. Gratianus in c. 6. Synodus. 16. distinct. & Hermanus Contractus in chronicis, qui hoc consilium sub Iulio, Papa primo constituerunt. Constanter tamen est asseuerandum, sub Syluestro Papa primo Synodum istam contigisse, cœptam, & peractam esse. Quod ratio temporum manifestè probat. Nec enim potest hæc Synodus Iulio conuenire, qui post Marcum Pontificem, qui Syluestro iã Synodo acta successit, electus est ad Summum Pontificatum. Quod omnes historici fatentur, ac potissimum sub Syluestro Nicænam Synodum actam fuisse, testantur Eusebius, Hieronymus, & Ioan. Ludouicus in chronicis. Platina in Syluestro. Isidorus in principio consiliorum capit. Prima autem 16. distin. Sed & Iulius Papa primus eam dignitatem accepit mortuo Constantino, sicuti ex Platina, & alijs constat. tametsi Hieronimus in hoc dissentiat. Adeò tamen verum mihi videtur hos authores, qui Synodum istam Iulio Pontifici tribuere, omnino errasse, vt existimem

existimem vbiq; ne tantùm errorem vires diligentissimis tribuam, pro Syluestro scribẽtium errore Iulium nominari. Quis enim ferat, Hermanum Contractum in chronicis scribere, Nicænam Synodum congregatam fuisse sub Iulio eo anno, quo fm eundem adhuc Syluester summus Pontifex Ecclesiam Romanam regebat? Nam & ipsemet author postquàm meminerat huius 2filij, eiusq; congregationis, annis octo ab eo dinumeratis meminit Marci summi Pontificis, eiusq; electionis, ac deinde Iulij primi. Sunt & alia, quæ opinionem istam verissimam esse probat, quæ modo missa facio, illud vltimo adijciens q̃ pertinet ad intelligendum ea, quæ de die huius consilij in primo 2filiorum tomo prænotantur. Sic enim scriptum extat. Dicitur autem celebrata hæc Synodus die mensis fm Græcos Desij. XIX. hoc est XVII. Calend. Iul. consulatu Paulini, & Iuliani. Hæc ibi. Est enim obseruandum apud Macedonas, quo; sequuti sunt hac in re Græci Alexandrini, mensem Iunium dici Desium. Quod deducitur ex Plutarcho in Alexandro, Suida, & Eusebio lib. 8. eccles. histo. fol. 92. Anselmo lib. 2. de imagine mundi. c. 6. Sed rursus in adnotationib. eisdem in primo cõsiliorum tomo, scribitur, conuenisse hoc consilium, aut canones edidisse postquam conuenerat, consulatu Paulini, & Iuliani. XIII. Calendar. Iulij, qui est apud Græcos XVIII. dies mensis eorum. Mensis autem hic, vt opinor, Desius intelligitur, qui vt modo dixi, Iunius est apud Latinos. Est autem dies. XIII. Calend. Iulia. XVIII. mensis Iunij quia secundum Alexandrinos mensis Desius apud eos habet dies, XXXI. sicuti & in dicto primo consiliorum tomo adnotatur. Prior etenim adnotatio fuit per posteriorem correcta, maximè quia prior parum obseruauit congruam Calendarum rationem, cùm dies. XXIX. Iunij non sit, nec dici possit. XVII. Calend. Iul. Socrates vero lib. primo, c. 13. diem huius consilij commemorat, vigesimam mensis Maij, & Nicephorus lib. 8. c. 26. eiusdem mensis diem vndecimam.

In qua Arrius Hæreticus condemnatus est.) Presbyter enim quidam nomine Arrius apud Alexandriam, gloriæ, & nouitatis improbæ cupidus, studio perturbandi catholicam ecclesiam, vt ea in partes varias discisa, locum illum honoris hoc in seculo posset consequi, quem in ecclesia rectè instituta, catholica, & vnanimi minimè posset propter fictam, & simulatam religionem obtinere, praua quædam de Christi fide, & quæ prius nunquam in controuersiam venerant, proferre, ac defendere molitur, ab illa æterna, ineffabili; Dei patris substantia, vel natura filium abscindere, & separare conatus. Dedit tamen hic vir impiorum omnium caput, & ductor tanti sceleris ex vltione diuina pœnas meritissimas, dignasque tam infando flagitio. Siquidem cum in publicum Cõstantinopoli ex imperatoris Constãtini Magni, quem tũc decipere satagebat palatio satellitib. munitus insolenter prodiret, virgenteq; ventris laxitate in secessum publicum, qui in propinquo erat venisset, ibi animo ei defecto, sua sponte incrementa effluunt, multus sanguis effunditur, constitutioq; interna corporis omnis, vna cum intestinis, epate, & splene diffluit, atq; ita ille Hæresiarcha perijt authoribus Socrate lib. 1. c. 38. Theodorito lib. 1. c. 14. Sozomene lib. 2. c. 29. & 30. ac Nicepho. lib. 8. c. 51.

2 *Sanctam Synodum Constantinopolitanam mediante Theodosio Seniore Augusto.*) Hæc synodus secunda inter vniuersales † congregata fuit Constantinopoli sub Theodosio Seniore anno sẽcũdo eiusdem imperij, & à natiuitate domini CCCLXXXIII. Ex prospero Aquitanico & Io. Lucido in chronicis, quibus accedit. q̃ licet ipse Aquitanicus Syagrium, & Eucherium consules tribuat anno LXXXIIII. & tertio Theodosij, Haloander tamen hos consules adscribit secundo anno Theodosij, & 83. His verò consulibus hoc consilium celebratum fuisse constat, ex ipsius Synodi titulo, & Cassiodoro lib. 9. tripart. c. 12. Marcellino Comite in chronico, Socrates lib. 5. c. 8. sunt qui existiment hãc synodum celebratam fuisse anno domini CCCLXXXI. adhuc temporib. Gratiani, & Theodosij, quibus suffragatur Aera huic synodo in primo consiliorum tomo adsignata, & adscripta CCCCXIX. quæ anno à natiuitate CCCLXXXI. conuenit, sicut & indictio nona, quæ à Marcelino Comite eidem synodo aptatur. Sed & Hermanus Contractus in chronicis huic computationi maximè consentit, quippe qui hãc synodum tribuat anno tertio Theodosij, & anno Domini CCCLXXXI. q̃ si verum est, authore Pfello, hanc synodum contigisse post primam anno LVI. sitque admittenda temporis ratio ex Aera vtrique synodo apposita constat planè annum CCCLXXXI. esse huic Synodo adscribendum, siquidem post annos CCCXXV. si addideris quinquaginta & sex, constabit verè numerus hic, quem signauimus. Etenim Nicæna synodus anno dñi CCCXXV. fuit celebrata, illud sanè apud omnes absque vlla controuersia est constitutissimum hoc consilium temporib. Gratiani, & Theodosij Principum contigisse. Nam omnes paulò ante citati anno Secundo, Tertio, vel ad summum Quinto Theodosij hanc synodum tribuendam esse censet, & Socrates anno Tertio iuxta consulatus ordinem eandem tribuere videtur ante Gratiani obitum. idem tradit Marcellinus Comes. Etenim Gratianus anno quinto, vel sexto imperij communis cum Theodosio, occiditur apud Lugdunum iuxta chronologiam Aquitanici, Marcellini, Cassiodori, & aliorum. Ex quib. satis deducitur sub Gratiano, & Theodosio hanc synodum celebratam fuisse, quod & Sozomenes. & Nicephorus fatentur, qui ordinem rerum gestarum obseruantes, huius consilij acta scripsere, priusquam Gratiani mortem commemorauerint. Idem facere Aquitanicus, Hermanus Contractus, ac Ioan. Lucidus, sic & Isidorus in principio consiliorum capitu. prima autem synodus 16. distin. hoc consilium sub Gratiano, & Theodosio Seniore contigisse scribit. Gelasius vero in hoc loco, & Isidorus lib. 6. Etymolog. c. 16. & cap. 1. distin. 15. ex eo synodum istam imperio tantum Theodosij adscripsere, quod cum ipse, & Gratianus imperij consortes essent, & Theodosius Constantinopolim, Græciam, Thraciam, & reliquas Orientis partes obtineret, Gratianus vero Italiam, & Occidentem, visum eisdem historicis fuit in huius Synodi commemoratione rationem tantum habere illius Imperatoris, qui vrbem illam, vbi celebrata fuit & eam prouinciam Imperatoris titulo, & nomine regebat, Rursus Beda in libro de temporibus cap. 65. capit. 6. Synodus 16. distinct. hoc consilium Gratiano tantum tribuit; ex eo forsan, q̃ Gratianus primum Romanum Imperium obtinuerit, ac demum Theodosium socium Imperij fecerit ob insignes viri mores, & fortitudinem. Ex quo Bedæ visum est, imperij nomen potissimum pene Gratianum fuisse. Cæterùm quod Pfellus, & Faustinus Cretensis in Epitome, de tempore huius synodi tradidere nulla ratione congruit his, quæ chronologi frequentiori consensu scribunt. Etenim cum Pfellus Nicænam synodum anno domini 333. adnumerasset, & hanc post eam anno quinquagesimo sexto contigisse tradiderit, palam fatetur, hanc synodum esse tribuendam anno domini CCCLXXXVIII. eidem anno eam tribuit Faustinus, & anno Theodosij quinto. Conueniunt etenim omnes Gratianum occisum fuisse ante annũ domini CCCLXXXIII. idque deducitur ex Paulo Diacono, obseruata diligenter ratione temporis ab vrbe condita, & à natiuitate domini Iesu Christi, ex Eusebio, Henrico Glareano, Haloandro, & alijs, quamuis Nicephorus libro 11. capitu. vltim. plurimum ab alijs dissentiat in initio principatus Gratiani, & Theodosij, qui post Valentem Imperium obtinuere, scribit enim Valentem occisum fuisse anno domini CCCLXXXVI.

Huic synodo, quæ secundum omnes sub Damaso Papa celebrata fuit, subscripsere centum quinquaginta Episcopi cap. 6. synodus. c. 1. 16. distin. ex Isidoro idem constat ex alijs authoribus ecclesiasticis, qui. huius synodi meminere, tametsi præter hos Episcopos catholicos, præsentes fuerint triginta Episcopi hæretici ex Macedonianis, quemadmodum Socrates, Sozomenes, & Nicephorus scripsere.

In qua Macedonius hæreticus debitam damnationem accepit.) Macedonius quidam Constantinopolitanus Episcopus tempore Constantij Imperatoris, & Liberij Papæ, fidem catholicam, & Orthodoxos euertere conatus hæresi nefandissima spiritum sanctum impetuit asseuerans spiritum sanctum esse minorem patre, & filio, & non esse eiusdem substantiæ cum patre, sed esse veram creaturam. ab hoc Macedoniana hæresis appellata est, eiusque sectatores Macedoniani, quorum impium dogma fuit in hac synodo Constantinopolitana omnino improbatum, recepta catholica assertione, secundum quam credimus in spiritum sanctum dominum, ac Deum patri, & filio consubstantialem, coæqualem, coæternum, coomnipotentem, quod & synodus Ephesina, synodus Calcedonensis, & Innocentius Tertius in consilio generali docuerunt capitu. 1. de summa trinita. & fide catho. Scripsere contra hæresim istam Didymus Alexandrinus à diuo Hieronymo latinitate donatus, Basylius aduersus Eunomium, & D. Ambrosius ad Gratianum imperatorem libros tres de spiritu sancto. de hac synodo. D. Gregorius lib. 6. epistola. 195. scribit, ecclesiam Romanam eius canones, vel gesta non habere, nec accipere, reprobationem verò hæresis Macedonianæ, & aliarum probare, & admittere. id verò scripsit Gregorius propter primatum qui datus fuit in hac synodo Constantinopolitanæ ecclesiæ; praue etenim à quibusdam canon de hoc primatu intelligebatur. Nos equidem eius verum intellectum superius explicuimus.

3 *Sanctam Synodum Ephesinam.*) Hæc est tertia generalis synodus quæ apud Ephesam Asiæ minoris maritimam vrbem congregata fuit anno domini CCCCXXX. sẽcũdum † Faustinum Cretensem in Epito. idem deducitur ex Aera CCCCLXVIII. qua hoc consilium celebratum fuisse in primo consiliorum

Tomo

Tomo 1 eginus, huic opinioni patrocinatur indictio XIII. quæ à Marcellino Comite huic synodo adscribitur, & conuenit anno CCCCXXX. Hermanus Contractus in chronicis hanc synodum scribit celebratam fuisse anno domini CCCCXXXI. si obseruamus eius synodi mentionem scriptam esse à regione eiusdem anni, vt modo in vulgaris codicib. fertur appolita, & post electionem Sixti Papæ, qui Cælestino successit. Et tamen ipse Hermanus Contractus fatetur, eam contigisse sub Cælestino Papa, vt apud me non leuis sit coniectura, ordinem mutatum fuisse chalcographorum errore, sitque hæc synodus ex Hermani sententia tribuenda anno septimo Theodosij, & Domini Quadringentesimo trigesimo. Hic accedit, quod Marcellinus Comes huic synodo aptat consules Theodosium XIII. & Valentinianum. III. idemque in primo consiliorum Tomo ad hanc synodum prænotatur. qui consules authore Cassiodoro, atque item Haloandro conueniunt anno septimo Theodosij. Rursus, vt lector satis intelligat quantum discrimen sit quæcunq; in re apud historicos in obseruanda exacte ratione temporis, erit obseruandum Prosperum Aquitanicum hanc synodum tribuisset anno octauo Theodosij iunioris, & anno domini CCCCXXXIIII. consulibus Basso, & Antiocho, quibus consulibus hanc Synodum congregatam fuisse testis est Socrates lib. 7. cap. 34. & post eum Cassiodorus lib. 12. tripar. cap. 5. qui & qui chronicis eosdem consules aptat anno octauo Theodosij, idem obseruari poterit ex Haloandro, qui tamen his consulibus comparat annum domini CCCCXXXIII. quo anno Io. Lucidus hoc consilium asseuerat contigisse ex Prospero Aquitanico. Psellus verò scribit, post quadraginta annos à secunda Synodo tertiam fuisse celebratam. Nicephorus lib. 14. cap. 34. à secunda ad tertiam Synodum quadraginta, & vnum connumerat. Verum apud omnes constat, hanc Synodum celebratam fuisse temporibus Cœlestini Papæ, & Theodosij Iunioris, quemadmodum ex præcitatis auctoribus facilimè lector poterit deducere, & ex Euagrio lib. 1. eccles. histor. idque Gelasius hoc in capite de Cœlestino testatur, & de Theodosio Iuniore. Isidorus c. 1. 15. dist. de vtroque idem Isidorus c. 1. autem synodus. 16. dist. vt planè sit manifestus error apud Bedam de temporibus, & c, sexta. 16. dist. hanc synodum tribuere temporibus Theodosij Magni. Annos verò Theodosij Iunioris in hac computatione intelligo à morte Honorarij, quæ contigit Asclepiodoro, & Mariano consulibus, auctoribus Socrate lib. 7. c. 22. Cassiodoro, & Marcellino. anno Domini CCCCXXV. iuxta chronologiam Haloandri, qui parum hac in re à Prospero, & aliis dissentit. Etenim tunc nempe ab anno CCCCXXVI. incepit Theodosij solius Imperium quamuis Nicephorus scripserit non multo post Arcadium periisse Honorium hydrope. Honorius verò consortem imperij fecerat Theodosium Iuniorem anno domini CCCCX. iuxta chronologiam Prosperi, Aquitanici, Ioan. Lucidi, & Haloandri, quibus ferè consentire videtur Hermanus Contractus, & ante ipsum Socrates in d. lib. 7. c. 1. qui commemorat, hoc actum esse Basso, & Philippo consulibus, qui anno domini CCCCX. conuenirunt. addit Socrates, eo tempore mortem obijsse Arcadium patrem Theodosij, ac eundem Theodosium reliquisse puerum octo annorum, anno secundo Olympiadis CCXCVII. qui quidem annus respondet anno domini CCCCXI. & tamen apud Nicephorum lib. 13. ca. vltimo. Arcadius moritur anno Domini CCCCXVIII. cum Theodosius octennis esset. Ex his tandem auctoribus communi consensu receptum est, etiam si Nicephorus in hoc dissentiat, Theodosium Iuniorem cum Honorio XVI. annis regnasse, vt miror, qua ratione Marcellinus Comes XXII. anno Honorio simul & Theodosio tribuat, & scripserit, Synodum istam anno Theodosij XXX. contigisse, nisi rationem habeamus eius temporis, quo Theodosius Iunior anno ætatis secundo Cæsar creatus est, Arcadio. A. V. & Honorio. A. V. consulibus Anno dñi CCCCIIII. hanc etenim rationem temporis sequi videtur Marcellinus, & Haloander. Quamobrem consentit Marcellinus Prospero in Anno huius consilij, vt sit à Natiuitate domini XXXIIII. post quadringentesimum. nisi indictionis numerus repugnet.

In qua Nestorius damnatus est.) Hic Nestorius Episcopus Constantinopolitanus in eam incidit hæresim, vt asseueraret, purum hominem ex sancta virgine Maria natum fuisse, vt aliam personam carnis, aliam faceret deitatis. Cuius hæresis damnata fuit in hoc consilio Tertio Ephesino, auctoritate Cœlestini Papæ. conuenire autem in hanc Synodum ducenti Episcopi, auctoribus Prospero, Marcellino, & Isidoro in d. capit. distinct. 15. tametsi Beda in lib. de temporibus. c. 6. synodus. 16. distin. & Hermanus Contractus centum tantum meminerint. & Isidorus in c. prima autem. 16. dist. tercentum Episcoporum mentionem fecerit, Nicephorus verò scripsit, circiter centum, & triginta Episcopos huic synodo præsentes fuisse.

Mediante Cyrillo Alexandrinæ sedis antistite, & Arcadio Episcopo ab Italia destinato.) Cyrillum hac in Synodo legatum fuisse sedis Apostolicæ, eiusque Vicarium ex commissione, ac delegatione Cœlestini Papæ scribunt Euagrius, Nicephorus, & Marcellinus Comes. Hi verò auctores Archadij ab Italia destinati nequaquam meminere. Aduersus hanc Nestorij hæresim scripsere præter alios & huius decreti auctor Gelasius, qui librum scripsit de duabus naturis in vna persona. Et aliorum meminit Alfonsus Castro lib. de hæresibus. verb. Christus hæresi 3. cui adde Socratem lib. 7. Græcæ histor. Eccle. c. 32.

Sanctam Synodum Chalcedonensem.) Conueniunt omnes, quotquot huius synodi meminere eam celebratam fuisse sub Leone Romano Pontifice, & Martiano Augusto † qui, si ratio temporis obseruanda sit ab anno, quo Theodosius Iunior mortem obijt, regnare cœpit Anno domini CCCCLIII. ex Mathæo Palmerio. Annus verò, quo Theodosius mortuus est consules habuit Valentinianum. VII. & Abienum, auctoribus Cassiodoro Marcellino, & Haloandro, qui eos aptat Anno domini CCCCLII. qua ratione quidam annos imperij Martiani ab anno primo post mortem Theodosij connumerant, & scripsere ipsum imperium obtinuisse Anno Domini CCCCLIII. consulibus eodem Martiano Augusto, & Adelphio, qui primi consules fuere post mortem Theodosij. sic sanè Ioannes Lucidus ab Anno Domini CCCCLIII. numerat annos Imperij Martiani. Quod si Theodosius obijt anno domini CCCCLII. & ab eo tempore statim anni Martiani numerentur, idem annus erit primus Martiani. At Hermanus Contractus, Theodosij mortem aptat Anno CCCCXLIX. & primum Martiani numerat annum CCCCL. Paulus Diaconus Martiani primum annum tribuit anno ab vrbe condita M. CCIII. qui iuxta Haloandrum est annus Domini CCCCLIII. Hæc ideo adnotaui, vt iuxta frequentiorem, magisque receptam temporis rationem hæc synodus non potuerit adscribi anno, qui præcesserit annum CCCCLII. vnde Palmerius hanc synodum tribuit anno secundo Martiani, & Domini CCCCLIIII. Faustinus Cretesis in Epitome Anno Domini CCCCLVI. & XXVI. post tertiam synodum. Psellus verò, & Nicephorus anno XXX. post tertiam, & Ephesinam. Marianus Scotus anno Domini CCCCLII. consulibus Opilione, & Vincomalo, qui tamen conueniunt anno domini CCCCLV. ex Haloandro. Marcellinus scribit hanc synodum celebratam fuisse indictione. IIII. Martiano Augusto. & Adelphio consulibus, qui consules, authore Haloandro, respondent anno domini CCCCLIII. Indictio verò conuenit anno domini CCCCLI. eiusdemque indictionis mentio fit in actione prima huius consilij, cuius titulus refert ab Æra annum CCCCLXXXVIII. qui respondet anno CCCCLI. consules autem illic adscripti Valentinianus. VII. & Abienus anno CCCCLII. conueniunt, vt modo obseruauimus, ex quibus satis constat, quanta sit tribuenda chronicis fides, his maxime, apud quæ ratio temporis scribitur numeri notis, in quibus facilimus est lapsus, saltem facilior quam si numerales dictiones integræ ex omnibus literis scriberentur. Nam & Nicephorus li. 14. c. vlt. scribit, Theodosium Iuniorem mortem obijsse anno Domini CCCCLX.

In hac verò Synodo legati fuere sedis Apostolicæ, eiusque Pontificis Leonis primi Paschasinus, & Lucentius Episcopi, & Bonifacius presbyter, sicuti constat ex prima actione, & Euagrio lib. 2. c. 4. quamuis Nicephorus lib. 15. ca. 2. Bonifacium tacuerit. Conuenere autem sexcentum Episcopi ex Mathæo Palmerio, aut sexcentum triginta sex ex Nicephoro cap. 2. Sexcentum triginta ex Isidoro ca. 16. lib. 6. Etymolog. c. 1. distinct. 15. ex Beda c. sexta. 16. distinct. & Isidoro in principio consiliorum. ca. primo 16. distinct. Damnata fuit iterum Nestoriana hæresis, & maximo conatu euersum est Eutychis Abbatis Constantinopolitani dogma. Qui asserebat, post verbi diuini incarnationem, & carnis, ac diuinitatis vnionem, statim carnem conuersam fuisse in deitatem, atque inde cogebatur multa contra catholicam fidem nefanda & absurda confiteri. de quib. legito Alfonsum à Castro libro de hæresibus. dictione, Christus hæresi. 4.

Hæc sunt quatuor consilia vniuersalia, quæ primum celebrata fuere, & quæ in ecclesia catholica maximum nomen, & maiestatem semper obtinuerunt, vt constat ex cap. sicuti sancti, & capit. 1. 15. distinct. 1. nos reddentes, §. suscipimus. C. de summa trinita. 1. quicunque. C. de hæret. & in Authen. de eccle. titu. in prin. Sed. & Gelasium alia multa consilia præcesserunt, quæ ipse recipienda fore censet, quemadmodum & illa, & quæ ad hanc vsq; diem celebrata fuere, Christianæ religionis professores recipere tenemur.

Ex

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Agiographi libri qui dicantur?*
2 *De beato Cypriano, quo tempore scripserit, & de beato Athanasio?*
3 *De Gregorio Nazanzeno, & Chrysostomo.*
4 *De Theophilo, & Cyrillo Alexandrinis.*
5 *De Hilario, Ambrosio, Augustino, Hieronymo, & Prospero Aquitanico.*
6 *De epistola Leonis Papæ, & de epistolis decretalibus.*
7 *De martyrum historijs, & de vitis Patrum.*
8 *Actus beati Syluestri, quam auctoritatem habeant, & de baptismo Constantini Magni.*
9 *De inuentione Sanctæ crucis, & capitis Diui Ioan. Baptistæ.*
10 *De Ruffini operibus, & de Origenis scriptis.*
11 *De Orosio, Sedulio, & Iuuenco.*

De libris, qui ex Gelasio Agiographi dici iure poterunt.

CAPT XVI.

Am nunc subijciendum est, inquit Gelasius, de opusculis Sanctorum patrum, quæ in Ecclesia Catholica recipiuntur.

1 Ex his Gelasij verbis † libenter ipse adnotauerim ad distinctionem canonicorum librorum, de quib. in principio huius c. actum fuit, & deinde Apocryphorum, de quibus in vltima eius parte tractabitur, Agiographos libros dici in Ecclesia Catholica eos, quos eadem ecclesia probauit, vt publicè legerentur ad ædificationem fidelium, non tamen haberent canonicam auctoritatem ad probanda ea, quæ ad fidem pertinent irrefragabili probatione. Huiusmodi erant olim apud Hebræos ecclesiasticus, & Sapientia, deduciturque hæc librorum Agiographorum diffinitio ex multis, potissimum ex Augustino lib. 18. de ciuita. c. 38. qui eos distinguens à canonicis, ac sic illa pertinerent ad vbertatem cognitionis, hæc ad religionis auctoritatem', in qua auctoritate custoditur canon. Sed & Ruffinus in expositione Symboli ad hæc scribit de his agiographis scripturis, quæ omnia legi quidem in ecclesijs voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam, in hac significatione Agiographa Hieronymus accepit in præfationibus in Tobiam, & Iudith. scribens eos libros olim extra canonem sacrarum scripturarum numerari inter Agiographa, tametsi idem Hieronymus in prologo Galeato in libros Regum, Agiographos libros dici existimet, eos qui canonici sunt, distinguuntur tamen à quinq; libris Moysis, & ab octo Propheratum quasi canonici libri veteris testamenti olim distinguerentur in tres ordines, quorum primus quinq; libros Moysi, secundus, pheras, tertius Agiographa possideret, qua ratione D. Hieronymus quo in loco vsus est hac stricta significatione Apochryphos libros appellat omnes, qui sint extra canonem, quo vero in loco latiori vtitur dictionis sensu, Agiographos nominat eos libros, qui licèt sint extra canonem, pertinent tñ ad vbertatem cognitionis, legiq; in Ecclesia possint, & poterant olim apud Hebræos, quos tamen alibi Apocryphos dixit ex eo, q extra canonem essent, observata quadam dictionis ampliori significatione, nam qui dicantur propriè libri Apocryphi sequenti cap. tractabimus. Sic sane Hieronymi verba sunt intelligenda, q & Io. Driedo admonet lib. 1. de dogmatib. Eccle. c. 2. & ca. 4. Igitur Agiographi libri dicentur qui licet sint extra canonem, sine periculo fidei, & cum ædificatione fidelium legantur publice in Ecclesia. quorum de numero sunt hi, qui à Gelasio in hac secunda huius c. parte nominatim referuntur.

Opuscula beati Cypriani Martyris, & Carthaginensis Episcopi.) Primas inter scriptores ecclesiasticos, quo ad ordinem, & antiquita
2 tē tribuit Gelasius Cyprianо, † qui natione Afer primum glorioſe Rhetoricam docuit, exinde suadente presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus, factus, ac paulò, post in presbyterum electus, Episcopus Carthaginensis constituitur, ac demum præclarissimis scriptis operib. passus est sub Valeriano, & Galieno principib. octaua persequutione eadem die, qua Romæ Cornelius Papa, non tamen eodem anno. Hęc Hieronymus de scriptorib. ecclesiast. idem ferè scribit Eusebius in chronicis adijciens, martyrio coronatum fuisse anno domini CCLIX. annis quinq; post Cornelij Martyrium. tametsi Nicephorus lib. 5. c. 27. tradiderit, Cyprianum passum fuisse sub Decio in Deciana persequutione quæ septima fuit, quo in loco & de Cypriani conuersione Nicephorus quædam commemorat, quæ satis differunt ab his, quę Hieronymus scripserat. Cęterùm hic Martyr illustrissimus cum multis Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ Episcopis in illum incidit errorem, vt existimaret, semel ab hæreticis baptizatos, iterum baptizandos fore. Simplex fuit apud Cyprianum, error, non ex ambitione malitiaue, sed odio in hæreticos feruentissimo ipse vir sanctissimus consilio apud Africanum hac de re celebrato, q; inter eius opera extat, diffinuit, hæreticos, cùm ad communionem redierint, fore rebaptizandos: quia, vt asserebat, inter hæreticos non potest conferri baptisma, paratus sanè propriam mutare sententiam, quam & ipsi Africani Episcopi mutauerunt à Cornelio, Lucio, & Stephano, summis Pontificibus edocti. Vnde Cyprianus, & alij, qui eidem accesserunt, propter hunc errorem non sunt hæretici iudicandi, quippe qui pertinaci animo illum modo defenderint. Sic diuus Augustinus lib. 5. de baptismo. c. 17. & sequen. & apud Gratianum c. quo modo. de consecratio. distinctione 4. aduersus hæresim istam scribens, licèt in hunc errorem incidisse Cyprianum referat, cum potius laudat, quam hæresis labe notet. idem Augustinus lio. 1. de baptismo. c. vltim. sed & Vincentius Lirnensis in lib. aduersus hereses de Cypriano inquit. Quis ille tam demens est, qui illud sanctorum omnium, & Episcoporum, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum cum cæteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas, & cęteras pestes, quæ illius auctoritate cōsilij rebaptizare se iactitant in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo? Hęc Vincentius, qui palàm asseuerat, Cyprianum ab errore omnino liberum, & catholicè discessisse. Nam & D. Augustinus lib. 2. contra Donatistas c. 5. fatetur, Cyprianum prope mortis articulum errorem
„ deposuisse.* Idem tradit Beda. lib. 8. quæstio. 5.*

Opuscula beati Athanasij Alexandrini Episcopi.) Athanasius Alexandrinus Per ludum nōdum Ephebus à pueris Episcopus creatus, postea Alexandri Episcopi Alexandrini in Episcopatu successor, magnus, fortissimusq; hæresum expugnator, Arrianos ecclesijs excgit, eisq; orthodoxos substituit, eaque ex causa ab eisdem Arrianis grauiter apud Constantinum Magnum, deinde apud Constantium, & Cōstantem accusatus multis calumnijs afficitur, quas, & multa sæpissimè pericula diuinitus fugiens, maximè illustris, Antonio Heremitæ charissimus, claruit ad Valentinianum vsque, & Valentem Imperatores pro Nicæna Synodo, cui inter Diaconos Alexandriæ primarius, ipsique Episcopo Alexandro dilectissimus, disputator grauis, & acutus præsens fuerat, acerrimè, & animose pugnans, obijt tandem postquam Episcopatum quadraginta sex annis obtinuerat sub eisdem Cęsaribus Valentiniano, & Valente consulib. Gratiano. II. & Probo. authore Socrate lib. 4. c. 20. qui quidem annus conuenit anno domini CCCLXXIII. iuxta chronologiam Haloandri. Trithemnis mortem Athanasij adscribit anno domini CCCLXXIX. At ex Eusebio deducitur, eam contigisse, anno CCCLXXVII. ex Hermano Contracto Anno m CCCLXX. hi siquidem authores his annis scribunt, Petrum Athanasij successorem electum fuisse in Alexandriæ Episcopum, & constat ex ecclesiasticis scriptoribus, statim post Athanasij mortem, hanc electionem factam fuisse. reliqua de Athanasio poterit lector obseruare ex Socrate, Theodorito, Sozomeno, Nicephoro, Hieronymo, & Cassiodor in tripartita, & ex alijs scriptoribus. ecclesiasticis, qui res gestas sub Constantino Magno, vsque ad Valentem tradidere.

Opuscula beati Gregorij Nazanzeni Episcopi.) Gregorius Nazanzi Cappadociæ † parvæ vrbis natus, primum Salimorum Epi-
3 scopus, deinde patri in Nazanzi Episcopatu successor, ob insignem virtutem, præclaramque in Theologia eruditionem, Cōstantinopolitanus Episcopus constitutus eandem sedem deposuit publicæ pacis gratia, & Nazanzum reuersus eadem Ecclesia alteri commissa monasticam in quodam agro vitam egit. Dictus est cognomento Magnus. authore Nicephoro lib. 12. ca. 11. atque postmodum Theologus, vt idem Nicephorus scribit, lib. 12. c. 19. Fuit hic Gregorius Diui Hieronymi præceptor, eodem Hieronymo teste, qui eius opera commemorat, quorum Suidas, & Trithemius meminere. obijt sub Theodosio Magno, anno eius Imperij tertio, & Domini CCCLXXXIIII. ex Prospero Aquitanico. Suidas. vero scribit, eū mortem obijsse Anno XIII. Theodosij, qua in re conuenire fermè videtur Hieronymo, si obseruemus quæ ipse Hieronymus tradit in vita Gregorij, & in præfatione, & cap. vltim. de scriptor. eccles. ex eo etenim mors Gregorij poterit adscribi anno XII. ferè Theodosij, qui ex chronologia Haloandri, & Marcellini, ratione neque habita Consulum, qui fuerunt vltimo anno Theodosij, quorum præter alios, & Socrates meminit lib. 5. c. vlt. respondet anno domini CCCXCIII. aut XCII.

Item opuscula beati Basilij Cappadoceni Episcopi.) Basilius Cæsa-

Cæ

reæ Cappadociæ, quę prius Mazaca vocabatur, Episcopus, egregios, variosq; libros, eloquentia, sanctitate, multaq; eruditione insignes elaborauit. Quorum post alios Hieronymus, Suidas, & Trithemius meminere. Fuit Basilius arctissima coniunctus amicitia Gregorio Nazanzeno, vt omnes historici, qui de rebus ecclesiasticis ius temporis tractauere, commemorant, & ex eius epistolis constat. Fratrem habuit præter alios Basilius nomine Gregorium Nyssenum vrbis Nyssenę Episcopum, doctrina, moribus, & sanctitate spectatissimum, cuius & adhuc opera quædam extant, quamuis non omnia, quorum etiam Suidas, & alij mentionem fecerunt. hunc Gregorium falso appellat Trithemius Episcopum Emissenum. Obijt Basilius sub Gratiano Cæsare, authore Hieronymo, cui adde quæ de eo eiusq; fratribus, & Gregorio Nazanzeno scripsere Socrates lib. 4. ca. 26. & 27. & Nicephorus lib. 11. c. 18. & 19.

Item opuscula beati Io. Chrysostomi Constantinopolitani Episcopi.) Io. patria Antiochenus ob sapientissimam eloquentiam, & eloquentissimam sapientiam ab ore aureo cognomento Chrysostomus, concionatur insignis, Christique præco indefatigabilis, criminum censor accerrimus, Theologorum omnium eloquentissimus, patrem habuit Secundum, matrem verò Anthusam. Hic vir præstantissimus sub Siricio Papa, mortuo Nectario in eius locum cleri, & populi consensu Episcopus Constantinopolitanus eligitur Cæsaribus Archadio, & Honorio, consulibus Honorio. A. IIII. & Eutychiano, authore Socrate, qui quidem annus ex Haloandro, & prospero Aquitanico in chronicis conuenit anno Domini CCCC. aut CCCCI. tandem ob linguæ libertatem, qua in omnes integerrimo zelo vtebatur, ab ipso Principe Archadio, Augustæ Eudoxiæ priuata in dignatione in exilium vltimò mittitur, duciturque Cucussum Armeniæ paruulum oppidum, atque inde Arabissum deportatus, postremò Episcoporum quorũdam inuidia Pytiuntem, vbi fines sunt Ponti, regioque crudelissimis barbaris finitima, ex atrociori rescripto Principis deportari iubetur, atque in itinere prope Comanam vrbem in templo Basilisci Martyris sumptis Ecclesiæ Sacramentis se ipsum consignans crucis signo expirauit XIIII. die Nouembris, consulibus Honorio. A. VII. & Theodosio. II. teste Socrate, qui annus respondet ex Haloandro, & & Aquitanico anno domini CCCCIX. anno vno ante Archadij mortem. Hæc de Chrysostomo ex multis, quæ scripsere Socrates lib. 6. Theodoritus lib. 5. à capit. 28. ad vltimum vsque caput. Sozomenes lib. 8. cap. 2. & sequentibus Suidas, Trithemius, & Erasmus, ac longè Nicephorus lib. 13. cap. 2. & sequen. qui capit. penul. scribit. Chrysostomum obijsse mortem die XIIII. Septembris, quo celebratur exaltatio Sanctæ crucis tertio anno ante Archadij mortem, & iuxta ipsius Nicephori computationem anno CCCCXV. de die XIIII. Septembris idem scribit Cassiodo. in tripart. lib. 10. c. 18. ex Socrate, apud quem forsam codex Gręcus in mensis nomine vitium patitur.

Item opuscula beati Theophili Alexandrini Episcopi.) Hic est ille
4 Theophilus, cuius artibus Diuus Chrysostomus † est in exilium actus, fuit etenim Diui Chrysostomi obtrectator, ferum, & crudelem illum appellans, authore Nicephoro lib. 13. c. 4. post Socrat. lib. 6. c. 2. & sequen. Theodoritum, & Sozomenem, atque Cassiodorum in triparti. lib. 10 Et tamen, crucem Hieroglyphicam Serapidis templi saxis incisam ad religionem nostram accommodauit, pio in Christianam religionem animo, quo & à principe impetrauit, vt templa Mithræ, & Serapidis in Aegypto euerterentur, teste Socrate lib. 5. cap. 16. & sequen. ac post eum Nicepholo lib. 12. capit. 26. fuit Theophilus hic Cyrili patruus, & obijt diem suum. Alexandriæ Lethargico morbo die XV. Octobris anno quinto Theodosij Iunioris, authore Nicephoro lib. 14. c. 14. & sic anno Domini ferè CCCCXXX. fuit & anter Theophilus Antiochenus Episcopus hoc multo antiquior, cuius D. Hieronymus de scriptoribus eccles. Eusebius lib. 4. cap. 20. & 24. Nicephorus lib. 4. c. 9. & lib. 3. capitu. 25. meminere eius scripta commemorantes, & asseuerantes, fuisse sextum Antiochiæ Episcopum sub Imperatore, Antonio. M. Vero.

Item opuscula beati Cyrilli Alexandrini Episcopi.) Cyrillus mortuo patruo Theophilo Alexandrinus Episcopus eligitur, vir insignis eruditionis, quique pro Christiana religione aduersus Nestorium egregiè pugnauerit. Eius extant præclara opera, quorum meminerunt Nicephorus libro 14. capitu. 14. & Trithemius. claruit sub Theodosio Iuniore, sicuti ex eodem Nicephoro Euagrio libro 1. Prospero Aquitanico, & Hermano Contracto constat, ad immortalem transiuit vitam anno XXXII. eiusdem Pontificatus, ex Nicephoro lib. 14. cap. 47. anno Domini ferè CCCCLXII. apud Gratianum nulla est mentio Cyrilli, nec Theophili, tametsi ex Epistola & Decreto Gelasij referantur in primo consiliorum Tomo, & apud Burchardum.

Opuscula beati Hilarij Pictauiensis Episcopi.) Hilarius Pyctauij,
5 vrbis Galliæ Aquitanicæ Episcopus, tempore, quo † & Diuus Martinus Turonensis Ecclesiæ Præsul erat, de fide ad persuadendum valde appositos libros scribit, primumque in exilium missus, tandem ab eo reuocatus, Italos, & Gallos, vel expetenda, vel fugienda dogmata essent, erudiens, multis editis libris Arrianam opinionem dissertissimè refellit: ex Hieronymo de scripto. eccles. Socrate lib. 3. capit. 10. Sozomene lib. 5. capit. 13. & Nicephoro lib. 6. capit. 16. & lib. 10. capit. 17. obijt Pyctauij sub Valentiniano, & Valente anno eius Imperij quinto, & à Natiuitate Domini CCCLXXII. ex Hieronimo in Chronicis, ex Hermano Contracto, & Trithemio annus Domini variat, parum tamen, nam apud Trithemium mors huius viri santissimi adscribitur Anno CCCLXXI. apud Contractum Anno Domini CCCLXIX.

Opuscula beati Ambrosij Mediolanensis Episcopi.) Ambrosius cum Mediolani sub Valentiniano præfecturam gereret, & mortuo Augenio Episcop, dissidium populi in Episcopo diligendo sedasset, ex laico in Episcopum eius vrbis eligitur, eamque dignitatem primum reijciens, libentissimè tamen baptismo suscepto Christianus efficitur, iussuque Principis Episcopalem sedem accepit, qua equidem accepta, Episcopi officio egregie fungitur, & multa aduersus hæreticos præclarata edidit opera, scripsitque alia Christianæ religioni admodum vtilia, quorum mentio fit à Trithemio, & alijs. Extatque eius vita titulo Paulini ad Augustinum scripta, sed & de Ambrosio multa Socrates lib. 4. cap. 30. Theodoritus lib. 4. c. 6. Nicephorus lib. 11. cap. 32. & lib. 12. cap. 41. Sozomenes lib. 7. c. 24. & Cassiodorus in triparti. lib. 7. capitu. 8. & lib. 9. capit. 30. obijt prope annum Domini CCCC.

Item opuscula beati Augustini Hipponeregiensis Episcopi.) Diuus Augustinus Ecclesiæ Doctor celebratissimus, in quem opulentus ille spiritus, iuxta ac begnignus dotes suas omnes vberrimè effudit ex prouincia Africana Tagastæ parentibus honestis, & Christianis primogenitus, Diui Ambrosij discipulus, multa in Christianæ religionis patrocinium edidit opera, in quibus veram Theologiam, mores integerrimos, absolutamque pietatem docet. Eius vitam Possidonius scripsit, qui latè tradit, qua ratione fuerit Hipponensis Episcopus constitutus, cuius muneris officio sanctissimè functus obijt Anno Domini CCCC. XXX. ætatis LXXVI. Episcopatus. XL. authoribus Hermano Contracto, Mariano Scoto, & Trithemio, Quinto Calend. Septembris. Prospero verò Aquitanicus de die conuenit, annum autem numerat CCCCXXXIII. Sigibertus, & Lucidus annum CCCCXL.

Item opuscula beati Hieronymi Presbyteri.) Diuus Hieronymus patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod Dalmatię, Pannoniæque olim confinium fuit, sub Imperatore Constantino Anno Domini CCCXXXI. Hebreæ, Græcæ, ac Latinæ linguæ peritissimus, sub Gregorio Nazanzeno Sacras literas edoctus, multos scripsit libros adeò celebres, vt maximi illi famam, & authoritatem post vitæ integritatem pepererint. Obijt Anno Domini CCCCXXII. authoribus Prospero Aquitanico, Ioanne Lucido, Trithemio, & Erasmo, qui eius vitam „ diligentissimẽ scripsit. * Nuper tamen post huius operis primam editionem prodiere in publicum eruditissimi Mariani Victorij in Hieronymi Epistolas scholia, cum eiusdem Sanctissimi viri vita ab eodem diligentissimè scripta, qui probat D. Hieronymum sub Constantio Magni Constantini filio, non „ sub eodem Constantino natum fuisse. *

Item opuscula Prosperi viri religiosissimi.) Hic est Prosper ille Aquitanicus, qui post Eusebium, & Hieronymum chronicon scripsit, cuius & nos in enarratione huius capitu frequenter meminimus. Claruit sub Leone primo Pontifice Maximo, cuius scriba fuisse creditur, à quo Regij Lepidi Episcopus est institutus, vbi cum doctrina, tum sanctitate floruit, in diuorumque numerum suis meritis relatus est. Scripsit verò carmine multa, excelluit enim in Poetica, vt ea ferebant tempora, scripsit & alia pleraque soluta oratione, quorum magna pars extat. Hæc ex Gennadio, Beda, & Gregorio Gyraldo in dialogo. 5. de poetis, & Trithemio. Qui scribit eius festum celebrari septimo Calendas Iulij. Ex quibus deducitur, eum claruisse prope annum Domini Quadringentesimo Sexagesimo.

Item Epistola beati Leonis Papæ ad Flauianum Constantinopolitanum Episcopum destinata.) Leo Papa Protogene, & Asterio
6 consulibus, anno ex Haloandri Chronologia † à Natiuitate Domini CCCCLI. anno equidem nono eius Pontificatus, omnibus numeris absolutam, maximisque dignam laudibus ad Flauianum Episcopum Constantinopolitanum scripsit Epistolam contra Eutychetis perfidiam & errorem, in qua multis rationibus, & authoritatibus Sacræ scripturæ, Eutychetis Abbatis heresim, Catholicè Sanctæ sedis Apostolicæ decreto, & illa in rebus fidei diffiniendis sacrosancta, & irrefragabili maiestate, ac certitudine infalibili, euertit, & damnat: quemadmodum & in Synodo vniuersali quarta apud Calcedonem eiusdem Pontificis approbatione damnata fuit. Qua ratione mirum nõ erit, si à Gelasio hæc Leonis Papæ Epistola, quę diffinitiones sedis Apostolicæ de rebus fidei continet, sic laudetur, vt pronũtietur Anathema, qui non eam in omnibus omnino receperit, vel de ea ad vnum iota disputauerit. Atque hæc de Leonis Papæ Epistola, quæ ex Aera idem adscripta conuenit Anno CCCCXLVIII nos tamen rationem consulum obseruauimus. Verùm hoc Gelasij testimonium, quod ipse præstat tantum Leonis Papæ Epistolæ ad Flauianum, cæteris Sanctorum virorum scriptis, quorũ ab eo in hac secunda Decreti parte mentio facta est, itidem tribuere mera est allucinatio, ac temeritas viri parum intelligentis quæ Gelasius de Sanctorum patrum scriptis docuerit. Approbat enim Gelasius Sanctorum virorum scripta, vt intelligamus ea ratione probari, quod catholicæ fidei minimè repugnent, vt tandem nihil in eorũ scriptis reperiatur, quod manifestè sit religioni Christianæ contrarium, non tamẽ sic, vt omnia illorum dicta pro lege suscipienda sint, ac necessariò admittenda. Sunt etenim multa, quæ ab Augustino traduntur, quibus contraria placuerũt Hieronymo: & alia, quæ & si fidei non repugnent, non tamen ad ea credenda, ac tenenda catholica fides nos constringit. Rursus & alia, quæ & si ad religionem, ac fidem pertineant, possunt in controuersiam deduci, & examinari, an sint contraria veritati, quæ eo tempore latebat, postea verò in lucem prodierit Ecclesia catholica diffiniente. Nam & ipse Augustinus lib. 3. de Trinitate in prologo inquit. Noli meis libris, quasi canonicis scripturis deseruire, sed in illis, & quæ non credebas cum inueneris, incunctanter crede: in istis autem quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum tenere. c. noli meis. 9. distin. quo in loco glo. temerè, ac falsò scripsit, postea à Gelasio in hoc Decreto scripta Augustini, & aliorum Sanctorum patrum authentica censeri, ac pronuntiari, vt vsque ad vltimum iota necessariò recipiantur. Sic sanè Alfonsus de Castro lib. 1. de heresib. c. 7. huius glo. interpretationem iure optimo improbat, ac refellit: eiusque opinio probatur à Gratiano pluribus testimonijs in d. distinct 9.

Item Decretales Epistolas.) Hoc in loco Gelasius inter Agiographa, & Sanctorum patrum scripta connumerat Decretales Epistolas, quas admonet omni cum veneratione recipiendas esse. Eas etenim scripsere beatissimi Papæ pro diuersorum patrum consolatione: eodem auctore Gelasio, cuius, & Innocẽtij primi testimonio vtitur Nicolaus Papa in c. si Romanorum. 19. distin. Est tamen obiter examinandum, quod Gratianus docet in vicesimæ distinctionis initio scribens, Decretales Epistolas Canonibus conciliorum pari iure exequendas: quam sententiam veluti manifestum Gratiani errorem omni conatu improbat Alfonsus Castro lib. 1. de hæresibus cap. 2. negans Epistolas Decretales, etiam si recipiendæ sint, & ab omnibus Catholicis probandæ, conciliorum vniuersalium Canonibus exequendas fore. Idem probare conatur. Ioan. Arboreus libr. 4. Theosophiæ. c. vlti. Nos verò arbitramur Gratiani opinionem veram esse dubio procul in causarum, & litium diffinitionibus, in quibus diiudicandis, ac discernendis non minor est Papæ potestas, quam Conciliorum Vniuersalium: imò maior: sicuti tradidere glo. in c. ad Apostolicæ. de re iudic. in 6. in prin. Innoc. & Imol. in c. graue. de præben. Cardina. à Turre Cremat. in tracta. de eccles. lib. 3. c. 37. Antonius de Rosellis in tracta. de Concilijs. quest. 12. Aegidius Bellamera consi. 99. q. 16. late Iacobati. in tracta. de concilio lib. 5. artic. 8. Ex quibus, & multis, quæ hi authores adducunt, constat, concilium, etiam vniuersale in litibus, & controuersijs decernendis, & diiudicandis non habere aliam iurisdictionem, quàm eam quæ sibi fuerit expressim, vel tacitè à summo Pontifice delegata. Quod si de rebus fidei tractemus, & Papa per Epistolam Decretalem maturo consilio, & præuia deliberatione aliquid responderit eo animo, vt ea responsio sit Apostolicę sedis de fide diffinitio, constanter asseueramus, hoc responsum esse recipiendum omnino, ac tenendum vti certum de fide. Non enim potest summus Ecclesiæ Pontifex errare, si in his, quæ ad fidem pertinent, aliquid vt persona publica, & Ecclesiæ caput, Pontificis summi officio functus diffinierit: quod nos probauimus libr. 1. Variarum resolutionum. c. 10. nu. 12. Adhuc tamen in pertinentibus ad fidem præstat, aliquid à concilio vniuersali legitimè congregato diffiniri: Siquidem promptiori quodam animo recipiuntur absque vlla controuersia diffinitiones, quæ in rebus fidei datæ sunt à concilio legitimè congregato, quibus ipse Papa, & reliqui Episcopi subscripsere, quàm illæ, quas solus Pontifex diffiniuit: ex multis equidem rationibus, vel ex ea, quod de concilio nemo hactenus ex viris Catholicis scripsit, quod possit errare in his, quæ ad fidẽ pertinent: Papam verò errare posse, tametsi falsò, impiè, & maximo cum errore, multi authores asseuerarunt: quemadmodũ & idem Alfonsus de Castro adnotauit. Sed & in his diffinitionibus, quæ à concilijs vniuersalibus datæ sunt extra res ad fidem pertinentes, aliquid poterit maioris vinculi obseruari, quàm in his, quæ à solo Pontifice decernuntur, quo ad derogationem, & dispensationem. Nam, vt alibi scripsimus, dispensatio aduersus concilij decreta, & canones sufficiens non censetur, nisi in specie fiat eorum derogatio his quidem verbis: non obstante aliqua lege, vel constitutione, etiam in concilio generali statuta, authore Archid. in c. 1. de constit. in 6. tex. in c. ex parte. & in c. vlt. de capel. monach. c. eam te. de ætate & qualit. cap. nonnulli. de rescript. vbi quæstionem istam tractauere Iuris canonici interpretes, præsertim Felin. col. 4. Alex. consi. 187. lib. 5. Cardi. Iacoba. in d. tracta. de concilio. lib. 5. art. 18. & tũ in derogandis decretis, aut cõstitutionib. solius summi Pontificis non est necessaria mentio ista per verba prædicta specialis, iuxta cõmunem omnium resolutionẽ.

Præter hæc rursus apud Gratianum de decretalibus Epistolis legitur. 19. dist. c. in canonicis, eas esse scripturis diuinis adnumerandas, & in earum ordinem referendas, ex authoritate Augustini male intellecta, correpteq; citata. Sic enim legitur apud Gratianum. In canonicis scripturis ecclesiarum Catholicarum quã plurimum diuinarum scripturarum solertissimus indagator auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sint, quas Apostolica sedes, & ab ea alij meruerũt accipere Epistolas. Hæc Gratianus. ex Augustino lib. 2. de doctrina christia. c. 8. apud quem ita legitur. In canonicis scripturis, ecclesiarum Catholicarum quam plurimum authoritate sequatur: inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & Epistolas accipere meruerunt. Hæc Augustinus de libris canonicis hanc regulam nobis tradens, vt illi libri pro canonicis habeãtur, qui à pluribus Catholicis Ecclesijs recipiuntur, inter quas Ecclesias Augustinus credit, eas esse computandas, quæ Apostolicas sedes habuerunt, id est, quas Apostoli, velut earum Episcopi rexerunt: item illas esse præcipuè Catholicas Ecclesias censet Augustinus, quæ Epistolas ab Apostolis accipere meruerunt: vt Romana, Corinthia, Thessalonicensis, Colossensis, Ephesina, Hierosolymitana, Antiochena, & Alexandrina, quas omnes Apostoli aut verbis docuerunt, aut scripto, qua ratione fit, maximè absurdum esse quod Gratianus ex Diuo Augustino voluit deducere: cùm & ex eo necessariò sequeretur: diuinis scripturis esse adnumerãdas epistolas, quas Romani Pontifices ab Ecclesijs inferioribus receperint. Quod nemo vsquam nec dixit, nec probauit: atque ideo hunc Gratiani errorem meritò Alfonsus à Castro notat, & improbat in d. lib. 2. de hæresib. c. 2. quem hac de re legito.

Decretales verò epistolæ, quæ à summis Pontificibus datæ sunt, vniuersalis Ecclesiæ consensu probantur. Nam præter Gelasij authoritatem, & aliorum commendationem, quæ in d. 14. distinctione traditur, in cõcilio Constantiensi sess. 8. meritissimè damnatus fuit Ioan. VViclephi error inter alios, quo asserebat, Epistolas decretales summorum Pontificum Apocryphas esse.

Item gesta Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormẽtorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant: quis ita esse catholicorum dubitet, & maiora eos in agonibus fuisse perpessos: nec suis viribus, sed Dei gratia, & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo, secundum authoritatem antiquam, vel consuetudinẽ singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia eorum, qui scripsere nomina penitus ignorantur, & ab infidelib. aut dictis superflua, aut minus apta, quã rei ordo fuerit, scripta esse putantur. Sicut cuiusdã Quirici, & Iulitæ matris: sicut Gregorij, aliorumq; passiones huiusmodi, q̃ ab hæreticis probãtur conscriptæ. Propter qđ, vt dictũ est, ne vel leuis subsannãdi oriretur occasio, in S. Romana Eccle. nõ legũtur. Nos tamẽ cũ p̃dicta Ecclesia oẽs martyres, & eorũ agones, qui Deo magis, quã hoĩnib. notæ sũt, oĩ deuotiõe ueneramur.

Item gesta Sanctorũ Martyrũ) Martyr Gręca dictio est, q̃ Lati-
7 ne testẽ significat & quis authore Cypriano in lib. de duplici martyrio ad Fortunatũ: oĩs priorũ vita testimoniũ reddat Deo, & de Deo: nõ q̃ Deus cuiusq; indigeat testimonio, q̃ est vera lux illuminãs oẽm hoĩem, sed q̃a ita visũ æterno illius, diuinoq; cõsilio, vt suã bonitatẽ, sapiẽtiã, potentiãq; apud hoĩes p hoĩes voluerit illustrare: Ecclesiastica tñ cõsuetudo cognominis huius honorẽ ppriè tribuere cœpit his, q̃ in tormentis, agonib. & cruciatib. vsq; ad mortem perdurarunt constantissimè in professione nominis Iesu Cristi & Euangelicum instrumentum sanguine suo velut

obsignarunt apud incredulos. Sic sanè licèt & ipsi Martyres propter veræ fidei, & Christianæ religionis constantissimam cõfessionem dici possint Confessores, quod Gelasius probat, Ecclesiastica tamen traditione obtentum est, vt ad Martyrum distinctionem Confessores dicantur illi, qui absque sanguinis martyrio, diem postremum obiere, moribus, & religione, atque miraculis adeò illustres, vt iure optimo Ecclesia eos in Sanctorum numerum retulerit, ac referendos esse decreuerit. Hinc & negatores dicti qui semel suscepto Christiano nomine tormentorum, ac mortis metu Christum abnegarunt: quum dubio procul renitentur in persequutionibus potius Christum confiteri, vt Confessores, & Martyres dici meritò possent, quam illum spe inanis vitæ abnegare. Huiusce temeritatis, sicut & illius insignis constantiæ, præclara mentio fit ab Eusebio lib. 5. Ecclesiasticæ historiæ, c. 1. & Nicephoro lib. 4. cap. 17. His adde quæ tradit Claudius Spencæus in posteriorem Epistolam ad Timothæum c. 2. nu. 5.

Quia eorum, qui scripsere nomina penitus ignorantur.) Illorum igi- Martyrum historias Gelasius in Romana Ecclesia non legi asserat, quarum authores prorsus ignorantur. Atque ideo passim videmus in Ecclesijs, præsertim in officio Matutino legi multa de Martyribus, & sanctis ex authoritate Doctorum Ecclesiæ, Hieronymi inquam, Augustini, Gregorij, Ambrosij, & aliorum, qui ob vitæ integritatem, ob insignẽ religionis Christianæ professionem digni sunt, vt illorum testimonio vtamur: & præterea ex Ecclesiastica historia, maximè Eusebij, qui & de martyribus opus quoddam scripsit, vt is asseuerat libr. 4. c. 16. ex tripartita, ex Theodorito, Socrate, Sozomene, Euagrio, & his similib. Sed & nuper in publicũ prodiere Simeonis Metaphrastæ Græci authoris, vitæ sanctorum patrum, & Martyrum, opera, & diligẽtia Aloysij Lipomani Veronensis Epi è Græco in Latinũ trãslatæ.

Aut dictis superflua.) In primo Conciliorum tomo apud Gelasium legitur. Et ab infidelibus idiotis superflua. ipse legerem. Et ab infidelibus, aut idiotis superflua.

Quirici, & Iulitæ matris eius) Horum Martyrum cõmemoratio fit in Ecclesia Romana die decimo quinto Iulij. At in Ecclesia Toletana, & Granatensi die decima sexta Iunij. Sic & Diui Georgij festum celebratur vicesimatertia die Aprilis in Ecclesia Romana, & in omnibus ferè Christiani orbis Ecclesijs. Extat in Iuliram martyrem concio quinta Diui Basilij Cæsariensis: atque vtriusque martyris vita inter eas, quas Simeon Metaphrastes scriptit: apud quem itidem & vita beati Georgij legitur.

Quæ ab hæreticis probantur conscriptæ.) Apud Gelasium in primo Conciliorum tomo, & Burchardum rectius legitur. quæ ab
" hæreticis perhibentur conscriptæ: sic & sexta Synodus, c. 63. igni
" tradendas esse censet Martyrum historias ab hæreticis, & infidelibus conscriptas.

Omni deuotione veneramur.) Quamuis Gelasius admonuerat, historias Martyrum, quarum authores ignorantur, in Ecclesia Romana non legi, ipsos tamen Martyres venerandos esse, testatur, ac docet. Vnde impium est, ex eo hæreticos Christianum populum auertere à veneratione Sanctorum, quod eorum historiæ, quę vulgo circunferunt, ab Ecclesia Romana minimè probẽtur. Ecclesia etenim Martyres quosdã, & alios viros, morib. sanctitate, & miraculis illustres in Diuorum, ac Sanctorum numerum diligentissima inquisitione præuia, maturoq; consilio præmisso referendos esse decreuit: non tamen ex eo ipso probat, nec recipit historias, quæ à quocunque fuerint de martyrum gestis conscriptæ: imò eas admonet maximo cum iudicio legendas esse. Tenemur igitur Sanctos ab Ecclesia in Diuorum numerum relatos omnino venerari: siquidem hac in re iuxta veriorem sententiam errare Ecclesia non potest: sicuti & nos scripsimus libro primo Variarum Resolutionum, c. 10. Tametsi non cogamur adhibere fidem his, quæ de Martyrum gestis fuerint passim scripta: nisi & hæc fuerint ex traditione Ecclesiastica planè recepta, aut Apostolicæ Ecclesiæ decreto probata.

Item vitas Patrum, Pauli, Antonij, Hilarionis, & omnium Eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cũ omni veneratione suscipimus.

Diuus Hieronymus in libro de scriptoribus Eccles. asseuerat, scripsisse ipsum vitas Pauli, Hylarionis, & Captiui monachi. Atque ita inter eius opera tomo primo, hi tres libri vulgo circunferuntur. Antonij viram scripsit Athanasius, sicut tradidere Rufinus libr. 10. histo. eccles. c. 8. Socrates libr. 1. c. 21. & Hieronymus in Athanasio, qui in Euagrio scribit; Euagrium id opusculum è Græco in Latinũ traduxisse de eodem Antonio multa lector poterit legere lib. 1. tripartit. c. 11. de Hilarione Sozomenes lib. 3. c. 14. & c. 19. qui & de Antonio, & alijs Eremitis tractat: de quibus tractauere Socrates lib. 4. c. 23. idem Sozomenes lib. 1. c. 13. ac Nicephorus in historia eccles. Sed & vitas monachorum, & Eremitarum præter alios scripsere Euagrius, eiusque discipulus Palladius, teste Socrate in d. c. 23. & Timotheus, 5. scribir Sozomenes lib. 6. histo. eccles. c. 29.

Item actus Beati Syluestri, Apostolicæ sedis præsulis, licèt eius, qui scripsit nomen ignoremus, à multis tamen in vrbe Romana catholicis lege cognouimus: & pro antiquo vsu multæ hoc imitantur Ecclesiæ.

Laudat hoc in loco Gelasius, & probat actus Beati Syluestri: id est † historiam de rebus gestis à beato Syluestro: tametsi asseueret eorum authorem esse incertum. Laurentius Valla in eo libro, quem aduersus Constantini donationẽ studio calumniãdi potius, quã veritatis indagandæ, in sacrosanctã sedem Apostolicam debachatus scripsit. Blasphemo equidẽ animo asseuerat, huius historiæ scriptorem furciferũ, & nebulonem fuisse: cui ex aduerso respõdens Augustinus Eugubinus libro hac de re edito, censet Eusebium Cæsariensem actus Syluestri scripsisse: qđ mihi ægrè persuadebit: multa etenim sunt indicia ex his, quę Eusebius de vita Cõstantini scripsit, quatuor ea de re libris editis ad mortẽ vsq; ipsius Cæsaris, quibus ipse perpensis facilimè crediderim, & constanter asseuerauerim, actus beati Syluestri, nequaquam ab Eusebio scriptos fuisse. Non enim tacuisset Eusebius vitam Cõstantini omni conatu scribens, ea, quæ præcipuè hac in historia Syluestri narrantur, & quæ potissimũ ad Constantini gesta pertinent, quæ quidẽ tacuit: imò quandoq; cõtraria asseuerauit: qđ statim probabitur. Tametsi in codice vetustissimis characteribus scripto, ex Bibliotheca illustris admodũ Didaci à Mendoça mihi cõmodato, legerim Græcè vitam beati Syluestri, cuius titulus authorem Eusebium Cæsariensem significabat. Etenim quinto tomo vitarum, quas Aloysius Lipomanus è Græco in latinum verti curauit, illud opus Simeoni Metaphrastæ tribuitur. Sũt qui Damaso Põtifici actus beati Syluestri tribuant, qui Pontificum omniũ à Petro exorditus vitas, & gesta perstrinxit in eo opere, qđ Pontificale appellant: teste Alberto Pighio lib. 5. de ecclesiast. hierar. c. vlti. & Trithemio in Damaso. Hæc tũ missa faciamus: quum teste Gelasio, actus beati Syluestri Romæ à multis tunc probati, lectiq; fuerint, atq; ideo & apud alias Ecclesias eandem habuerint fidem. Inquiramus tñ quid veteres historici, & alij authores de his, quæ ex historia Syluestri, & eius actib. solent videri cõtrouersa, hactenus senserint, & scripserint: qđ à me breui quodam examine tractabitur, vt Gelasij locus eã interpretationem habeat in huius historiæ mẽtione, quæ vel vtilis, vel necessaria sit.

Primum etenim in cõtrouersiam incidit Magni Constantini Baptismus ex gestis B. Syluestri. Ex quib. cõstat, Magnum Constantinum Romæ à B. Syluestro Baptizatum fuisse in eiusdem Principatus initio: quũ idem Imperator lepra grauiter infectus cõsilio impiorum medicorum decreuisset balneo vti sanguine infantum pleno, eisq; nocte Petrus, & Paulus apparuissent tantæ crudelitatis Deeretum improbantes, ac cõsulentes, vt Cæsar ipse Syluestrum ad se vocaret, qui cũ lauacro Baptismi ad spiritualem, & corporalem salutem restitueret. Sic denique historia ista, præterquam qđ à Damaso Papa in Pontificali refertur ex B. Syluestri gestis, & à Simone Metaphraste quinto Tomo ex editis cura, & diligentia Aloysij Lipomani Veronensis Episcopi: extat & in Constantini Magni edicto, & decreto: qđ traditur in primo Cõciliorũ Tomo. ab Iuone Carnotẽsi lib. 4. tit. de dignit. Roma. eccles. à Gratiano 96. dist. c. Constantinus Imperator. ab Alberic. in l. 1 §. in initio. ff. de off. præfect. præt. vrb. ab Isidoro non Hispalensi, sed Iuniore in tracta. de Synodis titu. de Nicæna Synodo, à Castaldo in tracta. de Imperatore. q. 51. nu. 25. & 27. eiusdẽ historię meminere Theophanes, & Zonaras Græci quidem historici nõ contemnenda authoritatis. Sed & huius historiæ testimonio vsus est Hadrianus Papa literis datis, ad Synodum septimã, quæ Constantino, & Irene imperantib. celebrata fuit aduersus imaginum oppugnatores: quemadmodum cõstat in actione 2. eiusdẽ Synodi, quæ Nicæna item dr. Et quisquis is est, qui nomine Hieronymi vsurpato ad Eustochium scripsit de vinculis beati Petri, inter Hieronymi opera. 4. tomo. Gregorius item Turonensis Episcopus, qui anno CCCCCCXXX. scripsit lib. 2. c. 31. Nicolaus Tertius Pontifex Maximus in c. fundamẽta. de electio. in 6. Idem de Baptismo, & lepra Constantini diligenter narrat Georgius Cedrenus in Constantino: & ante eum Nicephorus libr. 7. c. 33. 34. & 35. huic opinioni adhærens, & asseuerans, eandẽ ab Ecclesia certò prædicari. idem libr. 8. c. 54. scribit, ipsum vniuersali Ecclesiæ hac in historia consentire, & credere, Constantinũ Magnum Romę à B. Syluestro ante Synodum Nicænam sacro Baptismi lauacro Christi fidem suscepisse. Eandẽ opinionem pluribus rationibus, & testimonijs probare conatur Augustinus Eugubinus. de donatione Constantini aduersus Vallam. nu. 77. & seq. qui & Anselmi testimonio vtitur ad huius historiæ fidẽ probandã.

Quam

Quam nos probamus ex Gelasij authoritate, qua & vsus fuit Iuo Carnotensis. Dubia tamen ex eo videtur quibusdam, quòd Eusebius Cæsariensis, qui eiusdẽ Imperatoris Cõstantini Magni familiaris fuit, quiq; eius vitam vsq; ad obitum, quodam encomio, quatuor libris cõplexus est, scripserit, eum in suburbano vico Nicomediæ à Christianis Episcopis in extrema ætate propè mortem baptizatũ fuisse: ipso Imperatore coram Pontificibus causam dilati baptismi animo pijssimo reddente: nempè qđ in Iordane fluuio baptizari desiderasset. Hæc Eusebius libr. 4. Idem scripsere Theodoritus lib. 1. c. 32. Socrates lib. 1. c. pen. Sozomenes lib. 2. c. vlt. & Euagrius lib. 3. c. 41. Sed & ipsius Sozomeni testimonio lib. 3. c. 19. constat, Constantinum Magnum tpe Nicænæ Synodi nondum Baptizatum fuisse, sed cathecumenum. vt intetim mirer, qua ratione Eugubinus scripserit, baptismũ Constantini, cuius Eusebius meminerit, fuisse potius balneum calidarum aquarum, ad quas æger Constantinus sanitati ꝓfulens accesserit: quã Sacrum baptismi lauacrum: cũ Eusebius, & qui eũ sequuti sunt, apertissimè de Sacro baptismate fuerint loquuti: atq; ideo potuit Eugubinus negare fidẽ historiæ, non tñ ei licuit quæ à veterib. historicis scripta sunt, aduersus eorũ mentem interpretari. Sed & hanc Eusebij de baptismo Constantini historiã sequitur D. Ambrosius in oratione de obitu Theodosij. Et tñ D. Hieronymus, & Hermanus Contractus in chronicis, quãuis pene idem sequãtur, ausi fuere Christianissimo Principi hanc inurere notam, qđ ab Eusebio Nicomediensi Episcopo Ariano baptizatus in Arianum dogma declinauerit. Nos hac in re nihil esse certius censemus, quàm qđ fuerit cõi consensu Ecclesiæ catholicæ
" receptũ: cuius diffinitioni controuersiã istam relinquimus. * Hi-
" storiæ, de beato Syluestro Gelasij authoritatem sequuti secure
" accedentes. * Obiter etenim ab aliquot summis Põtificib. prior opinio recepta fuit. Quemadmodum & receptum qñq; fuit Cõstantini edictum, in quo baptismus illius iuxta eandem Historię fidem expressim narratur. Atq; ideo nobis satis fuerit hæc tetigisse. Nã & Platina in Marco, licet de lepra, & eius per baptismũ emundatione, deq; sanguine infantũ ab alijs scripta, fabulã esse censeat: credit tñ Constantinum Magnum pulsis ab vrbe tyrannis Romç à B. Syluestro cum Crispo filio baptizatum fuisse: nec sibi persuaderi posse asseuerat Principem hunc, qui insigno Crucis tot hostes deuicerat, qui tot templa in honorẽ Dei ædificauerat, qui Sacris Concilijs præsens fuerat, qui toties cum sanctis patribus in mysterijs orauerat, baptismi Sacri lauacro nondum fuisse contra hostem humani generis munitum: totque annis inter Cathecumenos voluisse censeri.

Secundo loco eadem ferè controuersia vertitur de Constantini eiusdẽ donatione, qua Pontifici summo Syluestro, eiusque successoribus vrbem Romam, Italiæ vrbes, & totius occidentis, idem Imperator donasse fertur. Hæc etenim donatio probatur ex Cõstantini decreto, qđ integrè traditur in primo Conciliorũ Tomo, ab Iuone Carnotensi: ab Isidoro, Alberico, Eugubino, & Castaldo, quorũ Paulò ante meminimus. Eiusdem decreti, & donationis meminit Nicolaus Tertius summus Ecclesiæ Pontifex in c. fundamenta. de elect. in 6. idemq; Constantini edictum exrat Græcè, & Latinè Romę in Vaticana bibliotheca, & in alijs Italiæ bibliothecis: adductumq; olim fuisse à Cõstantinopoli ex bibliotheca Palatina eiusdẽ Decreti exemplar: qđ simile fuit omnino his, q̃ Romæ legebantur, probat Castaldus: ac deniq; Eugubinus constanter asseuerat, passim Græcè, & Latinè hoc edictũ
" vbiq; seruari. * exrat & edictũ istud Græcè apud Photiũ in No-
" mocanono tit. 8. c. 1. Et Gennadium Patriarcham Constantino-
" politanum in Apologia pro concilio Florentino c. 5. quamuis
" apud hos authores nulla fiat mentio in hoc edicto baptismi, cu-
" ius Paulò ante meminimus: sed donationis tñ, de qua modo
" disputamus. * Ex multis tñ coniecturis, & rationib. dubium est, an verè hæc donatio facta fuerit à Constantino Magno, ꝑtim ex eo, qđ Eusebij & omnium historicorum consensu idem Constantinus in testamento, & vltima voluntate trib. filijs, quos Cæsares iam ꝓstituerat, Romanum diuisit Imperium, & eorũ cuidam Italiam, & q̃ fertur Ecclesiæ donasse reliquit. Quod profectò non fecisset, si vere eadẽ Syluestro donasset. His accedit, ꝙ huius donationis nec Gratianus, nec Damasus in gestis beati Syluestri meminerint. Sed nec historici, qui Græcè, & Latinè Constantini Magni res scripsere, vllam hac de re fecere mentionẽ, procul dubio non omissuri, si vel ea donatio facta fuisset, vel ipsi scuissent, factam esse: qđ eos latere non poterat diligenter etenim indagarunt omnia Constantini Magni tpe gesta, qđ ad ecclesiasticam historiã attinet Eusebius Cæsariensis, Socrates, Theodoritus, Sozomenes, & Cassiodorus. Sed & oĩum scriptorum consensu constat, post Syluestrum, & Constantinum quadringentis annis Pontifices Romanos ea donatione vsos non fuisse, nec vrbis Romæ iurisdictionẽ temporalem habuisse: qbus, & alis rationibus, donationẽ à Constantino Magno factam verè fuisse, negant Aeneas Syluius postea Papa Pius in dialogo, quem ante Põtificatũ in Germania edidit charta. 21. Georgius Merula Alexandrinus libr. 1. Vicecomitum. Hierony. Balbus lib. de coronatione. pagi. 81. Feli. in c. folitæ. de maior. & obed. col. vlt. Io. Igneus in l. donationes. nu. 22. C. de donat. inter virum. & vxor. dubitant Barba. in rub. ff. de verb. obl. col. 11. Cagnolus in procemio. ff. nu. 79. Andr. Alciat. lib. 7. parerg. c. 19. & pleriq; alij, quorum primas obtinuere Laurentius Valla, qui integro libro probare conatur, donationem istam nunq̃ factam fuisse, eiusque formulam, quæ circunfertur, fictam, atq; cõmentitiam esse, & hunc sequutus Carolus Molinæus vir sanè nimis audax, parumq; modestus erga sacrosanctæ sedis Apostolicæ maiestatẽ is inquam in Alexãdri cõsi. 24. lib. 5. col. vlt. & ad edictum Henrici Gallorum Regis nu. 121. fabulam esse censẽt, quæ de donatione ista vulgo traduntur. Nos vero, etiã si videamus plures de fide huius donationis dubitasse, legimus tñ Romanos Pontifices eius meminisse, quamuis id obiter, & cautè fecerint, cùm res ad historiam pertineret, quæ quibusdam vt incerta, atq; ideo censemus nemini licuisse, nec licere hac in re aduersus Romanam, & Apostolicam sedẽ impiè loqui, & oblatrare. Potuit enim donatio ista fieri, neq; ideo negãda est, qđ scriptores antiqui eius nõ meminerint: præsertim cùm sit cõi opinione hominum receptum, hanc donationem à Constantino factam fuisse: quemadmodũ asseuerant And. Alci. & deducitur ex his, quæ modo scripsimus, & quæ longè tractauere runt Eugubinus, Cardinalis, Iacobatius in tract. de concilijs. lib. 10. arti. 8. & Castaldus in d. q. 51. q. & alios referunt hanc opinionem probantes: quæ probari vt in Clem. 1. de iureiur. quo in loco glo. verb. Constantinum, quærit, an hæc donatio, si vere facta fuerit, iure potuerit valere: in eaque perseuerat sententia, vt existimet, valuisse hanc donationẽ: qua in re parum nos immorabimur: siquidem ex veterib. multi hoc argumentum tractauere: quorum cõmunior est sniã, quæ asserit, eam valuisse: sicut constat ex Abb. consi. 82. lib. 1. Cardin. in clem, vnica. de iureiuran. §. Porrò. col. 3. Felin. in d. c. folitæ. Bar. in procemio Pandectarũ, & ibi Cagnolo. Abb. in c. inter dilectos de fide instrum. col. 9. & in c. venerabilem. qui filij sint legit. Gometio. in §. item seruiana. nu. 44. Institu. de actioni. Castaldo in d. q. 51. Remundo Rufio cõtra Molinæum pagina. 645. Florentino par. 1. histo. tit. 8. c. 2. §. 8. Aug. Anchona in lib. de potesta. eccles. q. 43. art. 1. & sequentib. quam opinionem tenuerunt Accursius in l. 1. verb. pertinere. ff. de offi. præf. vrb. Specul. & alij, qui à Iuniorib. citantur: tametsi idẽ Accursius in Auth. quomodo oport. Episco. Alberi. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscri. nu. 22. & quidã iuris ciuilis interpretes ꝓtium probare conentur. Quibus deniq; omissis opinamur, summos Ecclesiæ præsules præter hanc Constantini Magni donationem, multa iura habere, qu. b. iure optimo defendi possit iurisdictio vrbis Romæ, eiusq; dñium, atq; item aliarum vrbiũ, quas Ecclesia Romana, sacrosanctaque sedes Apostolica possider, ex his inquam Christianorum Principum largitionib. quarum meminere Alciatus, Eugubinus, Castaldus, Remundus Rufus, contra Molinæum pagin. 614. Albertus Pighius lib. 5. de ecclesihierar. c. vlt. Blondus Georgius Merula, & Paulus Aemilius de gestis Frãcorũ in Pipino, Carolo Magno, & Philippo primo.

His accedit, esse consentaneum ecclesiasticæ auctoritati, inter alias rerum temporalium dotes, & hac quoque insigniri, vt castra, & vrbes cum potestate vtriusque gladij sub eius habeat dominio: sicuti quæstionem istam examinãs probat multis rationibus Dominicus Sot. lib. 10. de iusti. & iure. q. 4. art. 5.

Cæterum apud Gratianum. 12. q. 1. c. futuram ex testimonio Melchiadis Papæ traditur, Constantinum Magnum baptizatum Romæ fuisse, & donationem hanc Ecclesiæ Romanæ fecisse, cuius in edicto eiusdem Constantini mentio fit, & de qua modo disputauimus. Probauimus tamen in practicis quæstionibus cap. 31. nu. 2. illius c. titulum falsò tribui Melchiadi Papæ ex eo, quod illic relata contigerint post ipsius Melchiadis obitum, & quia Melchiades occisus fuerit, & Martyrium passus est Maximini iussu, qui Constantinum in Imperio præcessit. Quæ quidem ratio est omnino intelligenda, vel de Maximino Gallerio, qui Cæsar fuit cum Constantino patre Constantini, & orientale imperium obtinuerit: vel de Maximino, qui tyrannidẽ in oriente aduersus Licinium Constantini Magni consortem exercuerit, & ab eodem Licino victus est. Quod si Melchiades Papa, & martyr passus est iussu Maximini Gallerij, dicemus, hoc martyriũ ꝓtigisse vltimo anno Imperij ipsius Maximini: qa Eusebius, & Hermanus Contractus mortem Melchiadis, & Maximini Galerij ferè eidem anno adscribunt. Et eadem ratione dicendũ erit, Melchiadem passum fuisse sub Imperio Cõstantini Magni, qui eodem Eusebio, mortuo patre Constantio, in Gallia, & Britania Imperium Romanũ accepit anno Domini ferè CCCX. & cum Gallerio Maximino Constantij patri consorte diuisum adhuc id habebat. Addit tñ Eutropius, Constantium cõtentum

dignitate Augusti Italiæ,atque Africæ administrandæ solicitudinẽ recusasse , eamq; Gallerio Maximino cessisse : atq; ita ex aliis auctorib.deducitur.Italiæ,atq; Africæ curam habuisse Maximinum Gallerium ad eius vsq; obitum.Nam in Italiam Seuerum Cæsarem misit,qui à Maxentio,aut eius dolo extinctus est.Hæc verò historia de martyrio Melchiadis sub Gallerio Maximino, & eius iussu,mihi ex eo dubia vr, q ex eisdem Eusebio, & cõtracto suspicer,prius mortẽ obijsse Gallerium Maximinum, quam Malchiadem, & quia eo tpe , quo passus est Romæ Melchiades, Romam,& Italiam obineret Tyrannus Maxentius filius Maximiani Herculij in christianos crudelissimus.qua ratione hoc ipsum Melchiadis martyrium abscribi nõ poterit alteri Maximino,qui in oriente Tyrannus erat , itidem in Christianos sæuissimus Gallerij sororis filius : quum is in Italia , & occidente nullũ imperiũ haberet. Vtcunq; sit , Melchiades ex chronologia Eusebij, & aliorũ passus est priusquam Constantinus Magnus victo Maxentio Romam,& Italiam obtineret : quãuis in Britania, & Gallia tunc tribus, aut quatuor annis post patris mortẽ imperaverat. Et quia facilimus fuit apud Platinã , & alios affinitate nominum error, ipse opinor, Malchiadem martyrio coronatum Maxentij , non Maximini iussu.Similis propè ẽstat mutatio nominum in diuæ Catherinæ historia.Siquidem scriptum extat,eã martyrium passam fuisse Alexandriæ iussu Maxentij , eoq; præsente : quum Maxentius non Alexandriæ, nec orientis, sed Romæ, & Italiæ Imperium per tyrãnidem habuerit: eritq; fortassis in ea historia pro Maxẽtio substituendus Maximinus, qui apud orientem tyrannus,in christianos sæuissimus multos ex eis martyrio iussit occidi. Quibusdam tñ videtur, potuisse Malchiadem de Constantini rebus testificari : quum extent apud Eusebiũ lib. 10.histo.eccles. & Nicephorum lib.7.c.43. epistolæ Constantini Magni ad Melchiadem Papã,quas veras esse confirmat D.Augustinus in epistо.162.ad Glorium,Eleusium, & Feelicem, qui eandem controuersiam tractat, quàm epistolæ Græcę retulerunt, appellatq; Constantinum Imperatorem Christianum tempore Melchiadis Papæ , & indicat tunc curã Africæ habuisse per proconsulem Anylinum : vt nõ satis conuincat Eugubinus prædictas epistolas confictas fuisse. Quod si veræ sunt, vt ipse opinor, respondendum erit,quæstionem illam inter Cæcilianũ, & alios Africæ Episcopos contigisse sub Melchiade , ab eoq; diffinitam Romæ fuisse ex Constantini Magni solicitudine adhuc Maxentio Romam occupante : Africam tñ per proconsulem regente Constantino,qui tunc apud Gallos cõmorabatur : ex eo , quod tot tyrannis prouincias occupantibus , & inuadentib. Gallerius Maximinus non poterit Africam obtinere , & regere , camque Constantinus Magnus ex Gallia constanti animo acceperit sub eius protectione.Occiso verò Melchiade,& Maxentio postea victo,quũ Constantinus Romã , & Italiam à tyrannide liberasset, rursum iudicium Melchiadis de Cęciliani causam in controuersiam vertitur: qđ Augustinus sensit, & scribit, apud quẽ christianus dr ante Syluestrum Constantinus , vel quia Cathecumenus esset , & Christianis impensissimè faueret , vel nomen id tribuit Augustinus Imperatori in eius historiæ narratione , non q eo tpe Christianus baptismo susceptor foret, sed quia postea Christi fidem baptismi lauacro susceperit.Verum si dixeris,Cæciliani Episcopi Carthaginensis controuersiam in ea tempora incidisse, & initium habuisse,quib.iam extincto Maxentio Italiã, & Africã obtineret Constantinus: Eusebius,& alij refragabuntur,ex quib. Melchiades prius quam Maxentius mortem obierit: & præterea tunc extinctis Tyrannis præter Liciniũ , qui orientem tegebat,si Romæ Melchiades post Maxentium fuit superstes , non est veritari consonũ, cum martyrio coronatum fuisse : siquidẽ nullus esset tunc in occidente saltẽ in Italia tyrãnus, à quo potuerit occidi,cuiusve iussu ad martyriũ duci possit . Omnia etenim quo ad Ecclesiã , & Christianissimum pacatissima fuere in occidente, occisis,& deuictis à Constantino Magno tyrannis, & Paulò post in oriente mortuo Maximino tyranno , & Licinio Constantini
" Magni consorte ab eodẽ victo,profligato,captoq; , & occiso. *
" Qđ si ex mendosis ac deprauatis Chronicorũ Eusebij codicibus
existimemus receptũ fuisse, Melchiadẽ ante Maxentij obitũ martyrio fuisse occisum,& ex Optato lib.1.Aug. & epistolis Cõstantini opinemur,Melchiadẽ post Maxentium mortẽ obijsse,nullus
pfecto supereset scrupulus. Sic etenim historiam istam explicat Franc.Balduinus in adnot. ad Optat. Sed & Onophrius in chro-
" nico , Melchiadis obitum anno ferè tertio post Maxentij mor-
" tem plane adscribit. *

Item scripta de inuentione sanctæ Crucis Dominicæ, & alia scripta de inuentione capitis B.Ioan. Baptistæ, nonnullæ quidem reuelationes sunt, & nonnulli catholici eas legunt: sed cum hæc ad catholicorũ manus peruenirent, beati Pauli Apostoli sententia præcedat. omnia probate, quod bonum est tenete.

Item scripta de inuentione sanctæ Crucis.) Apud Gelasium, & Burchardũ †legitur. Nouellæ quidẽ relationes sunt. Et sanè historia
9 de inuentione Crucis Dominicæ à Gelasio,nec refellit, nec omnino recipit inter Agiographa : admonet tñ summus Ecclesiæ Pontifex,vt eã cum iudicio,& piè legamus.Etenim Eusebius Cesarien.lib.3.de vita Constantini Magni:quũ Helenæ meminisset, eaq; cõmorasset , q̃ pietatis Christianæ zelo pclarè in religionis,& diuini cultus,ac tẽplorum ornamentum ab eadẽ diua Helena facta sunt: nequaquã de inuentione Dominicæ Crucis meminit,profectò dignus culpa,si rẽ adeò seriam scienter omiserit, vel nimis negligenter ignorauerit, minimè veri,ac solliciti historici officio functus.Idẽ verò Eusebius in Chronico huius historię mentionẽ fecit anno.325.Cõmuni tñ Ecclesiæ consensu festum hoc inuentionis S.Crucis Dominicę celebramus,ex Decreto Eusebij Papæ epistola.3.c.crucis.De consecra,dist.3.in eiusq; diei lectionib.legimus, Helenam Cõstantini matrẽ nocturno visu impulsam Hierosolimã petijsse,vt Dominicã quæreret Crucẽ. Locus aũt vbi ea defossa erat ab impijs gentilib. ẽstructio ibidẽ Veneris tẽplo pollutus, vt memoria passionis Dñi deleret,rẽ difficilẽ redebat, donec diuinis quibusdã iudicijs loco cquidẽ cognito, & tẽplo illo ẽtaminato diruto, agereq; exportato,sacrum illud resurrectionis antrum illuxit, repertæq; fuere tres sparsim disiectæ cruces,& tabula,in qua Pilatus Iesum Regẽ Iudæorum scripserat. Verũ quia difficilis adhuc diuini ligni cognitio erat , qđ ordine confuso cruces disiectæ forent , dubia animi Imperatoris mater Deũ obsecrauit, vel ei indicium fieret. Tandem quũ mulier quædã honesto loco nata graui oppressa morbo , extremo laboraret periculo , Macarius Hierosolymitanus Eps vnà cum Helena ad ægrotantem accessit,crucibusq; duab.admotis , eadẽ in eodẽm discrimine maneret,tertiamque,& verè Dominicam Crucẽ illi admouisset,subitò illa respexit, viribusq; firmiter collectis, lecto statim exiluit quo signo,& qđ lignum illud diuini sanguinis stillã defluentem acceperat,cõperta veritas est,cognitũq; lignum Dominicæ Crucis. Sacrique fuere reperti claui, quibus Christi corpus transfixum fuerat.Sed & præter Ecclesiæ catholicæ ẽsensum,huius historiæ meminere Theodoritus libr. 1.c. 18. Socrates lib.1.c.17.Sozomenes lib.2.c.1. Nicephorus lib.8.c.29. Ruffinus lib.10.eccles.histo.c.7.& 8.Cassiodo.lib.2. tripartit.c.18. Seuerus Sulpitius lib.2.sacræ historiæ. Platina in Syluestro.Virgilius Polidorus lib.2.hist. Anglicæ.Diuus tñ Ambrosius in oratione de obitu Theodosij,industria,& solicitudine Helenæ inuentã fuisse scribit Crucem Dominicã,cognitamq; ex titulo eidem affixo, tacuit verò miraculũ mulieris à morbo liberatæ.Sed & Zonarás in Constantino Magno.Helenam ipso Comite Syluestro Dominicam Crucem inuenisse narrat,nulla miraculi mentione facta.Legito tamen quæ Eusebius Pontif. Maximus scribit epistola.3.& refertur à Gratiano in c.Lucius. de consec.d.3. Sed & & Georgius Cedrenus in Constantino scribit , Crucem ab Helena in summo admonita inuentam fuisse anno vicesimo Imperij Constantini : miraculum tamen tacuit.

Et alia scripta de inuentione capitis beati Ioannis Baptistæ.) Extat inter opera D.Cypriani tracta. de reuelatione capitis B.Ioannis Baptistæ,in quo longè describitur,ac depingit tota hæc de reuelatione capitis Ioan. Baptistæ historiæ : conatturq; illius operis auctor probare,festũ qđ Ecclesia celebrat.IIII. Calend.Septembris,non esse dicendũ decollationis Ioannis,sed collectionis,aut inuentionis,vel reuelationis capitis Ioãnis nominandũ fore.Cæterũ illud opus non esse Cypriani Erasmus asseuerat , vel ex eo, 10
q̃ illic mentio facta sit Pipini Aquitanorũ Regis. Nã si is est, in quem Stephanus Papa transtulit imperij titulos, alius etenim ab historicis,qđ ipse meminerim, nõ traditi, immensum est annorum interuallum à Cypriano ad eundẽ Pipinum , qui regnauit Anno Dñi. 751. quingentis ferè annis post Cyprianũ. Huic rõni & alia,quæ acerrimè vrget,accedit:siquidẽ in eo libello mentio fit Theodosij Principis, qui annis plus centũ post Cypriani mortem imperiũ obtinuit,etiam si de Theodosio seniore intelligamus,qđ illic scriptum extat.quib. tandem euidenter probatur libellum istum , de quo modò agimus,Cypriano falsò adscribi, & eius temerè censeri.Historiã verò de inuentione capitis Ioannis Baptistæ , non fuisse primum scriptam ab auctore illius libelli , qui falsò Cypriano adscribitur , satis ẽstat ex auctoritate Gelasij , qui in hoc decreto apertissimè meminit libelli , qui de inuentione capitis beati Ioannis Baptistæ scriptus eo tempore vulgaris erat,vulgoq; legebatur. Scripsit verò ẽdictum libellum eius auctor quisquis fuerit,bis centum annis post Gelasium.Vn de ipse opinor tpe Gelasij editũ fuisse opus aliquod in quo scripta erat inuentio capitis Ioannis Baptistę,quę sub Martiano Imperatore

peratore Paulò ante contigerat,cuiusq; meminit auctoris,qui libellum supra commemoratum scripsit,apud quem vbi legitur: chronicã Marcelli Principis legat.ipse legendũ esse censeo: chronicam Mariani Principis legat : aut fortassis chronicon Marcellini Comitis legat. Etenim Marcellinus Comes in chronico narrat,sub Martiano Augusto inuentionẽ capitis Ioannis Baptistæ contigisse eo ferè modo,quo apud Cyprianum scribitur: die verò 24.Februarij Vincomalo,& Opilione ẽsulibus anno domini iuxta Holoandri chronologiam. CCCCLV. Sed & Sozomenes eccles.hist. auctor hoc multo vetustior lib.7.c.21. scribit, à monachis quibusdã sub Valente Hierosolymis caput Ioannis Baptistæ repertum esse , atq; inde illud allatum in Pantichium, qđ est oppidum paruũ non longè à Calcedone, repositumq; in vicino vico,quem incolæ Cosilaum vocabant , donec Theodosius Imperator illud in Constantinopolim attulit , septimoq; ab vrbe lapide,aut miliario templo magnificè constructo, eidemq; Diuo Ioanni dicato,ibidẽ repositi. Eandem historiã repetit NicepEorus lib.12.c.49.Sed magis placet, in præcitato libello mentionem fieri chronicæ , quam Marcellus Monasterio præfectus, cui & reuelatio facta fuit,hac de re scripserit:Sub Iuliano autem Imperatore in Sebaste Palestinæ prouinciæ vrbe Diui Ioannis Baptistæ monumentum paganos inuasisse , ac demum collecta eius ossa,quæ prius dissipauerant,igne concremasse,cineremque per planiciem campi proiecisse,monachosq; quosdã Hierosolymitanos ex monasterio Philippi cautè mixtos his,qui ossa colligebant,quidquid potuerunt ex ossibus collegisse, tulisseq; ad eorum patrem Philippum scribit Ruffinus lib.eccle. histo. 11.c. 28. idem ferè lector poterit adnotare ex eo libello, quẽ falsò Cypriano adscribi diximus : vbi Iosephus,vt opinor corruptè,dñ qui à Ruffino Philippus nominatur. His sanè partim sustragat Theodoritus libr.3.eccles.histo.c.16. sub Iuliano,cõmorans in Sebaste vrbe paganos,aut gentiles ossa Diui Ioannis Baptistæ igne tradidisse,pulueremq; dissipasse : cætera tñ tacet.Hunc sequitur Nicephorus libr.10.c.13. idem scribens factum fuisse de ossib. Helisei
" Prophetæ : qui Sebastæ sepulchrum suũ habebat. * Nam & Se-
" bastæ sepultos fuisse Hæliæum Abdiã prophetas , & Ioannem
" Baptistam scribit Diuus Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Idem
" in Michæam.c.1.& in primum Abdiæ caput. * Prosper tandem Aquitanicus tradit,Anno Domini CCCXCIIII. Theodosium venerabile Ioannis Baptistæ caput ex vico Cosiao Constantinopolim deportasse , ac recondidisse in templo magnificè cõstructo in eius honorẽ septimo ab vrbe lapide. At Theophlactus in Math.cap.14.scribit, corpus Diui Ioannis Baptistæ apud Sebastem vrbem sepulcrum : caput vero depositum primum fuisse in Emesenorum oppido.

Item Ruffinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros,nonnullas etiam scripturas interpretatus est.Sed quoniam beatissimus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notauit , illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus. Et non solum de Ruffino , sed etiam de uniuersis, quos uir sæpius memoratus zelo Dei, & fidei religione reprehendit.

Ruffinus Aquileiensis Ecclesiæ presbyter non minimam apud ve-
10 teres † laudem est cõsequutus cum in diuinis scripturis interpretandis,tum in Græcæ, & Latinæ linguæ eruditione non equidẽ vulgari.Habuit enim, teste Gennadio, elegans ingeniũ in Græcis operibus in Latinam linguã vertendis: claruit ætate Hieronymi, cum quo graues exercuit simultates : quarũ memor Gennadius nimium Ruffino tribuit,Hieronymo plurimũ detrahens,non satis intelligens quantum à Diuo Hieronymo Ruffinus abfit : qui, si Ecclesiastica historia Eusebij , & Iosephi opera,quæ latinè circunferuntur ex Ruffini translatione , nõ mentiuntur auctorem, eademq; conferat lector cum Græcis codicibus,dubio procul in multa incidet loca,ex quib. cõperiet, Ruffinum nec Græcæ , nec Latinæ linguæ exactam cognitionem habuisse.quæ vero Hieronymus in Ruffino notauerit,deduci possunt ex his libris, qui aduersus Ruffinũ ab eod.Hieronymo editi sunt, & in secundo Tomo habentẽ : ad quorum intellectũ legenda sunt quæ Ruffinus aduersus Hieronymum scripsit , & fuere typis excussa in quarta operũ Hieronymi parte.Cæterũ,qđ Gelasius scribit de Hieronymi censura obseruãda in alios ecclesiasticos authores, ita, ni fallor,est accipiendũ,vt si qđ Hieronymus notauerit, illud sit cautè legendũ,& maximo cũ iudicio , ne qua ex parte offendat catholicas de fide assertiones non tñ statim hæreticũ erit censendum, nisi id Ecclesia diffinierit,aut iam fuerit diffinitũ,vel sit à adeo diuinis scripturis ẽrium vt manifestus sit in rebus fidei error. Aliquot enim displicuerunt Hieronymo , q̃ ab Augustino , & alijs probantur:nec ẽter Ecclesiam catholicã,& summum totius christiani orbis Pontificem , quisquã habet auctoritatem ,pnuntiandi aliquid hæreticum esse : tametsi docere possit id refragari diuinis scripturis , atq; ideo dignum q̃ ab Ecclesia hæreticum iudicetur : nisi foret adeo manifestus error , vt nulla possit de ea re apud verè catholicos esse controuersia.

Item Origenis nõnulla opuscula, quæ uir beatissimus Hieronymus non repudiat, legẽda suscipimus; reliqua autẽ omnia cum suo auctore dicimus esse renuenda.

Origenes , qui & Adamantius presbyter., natione Alexandrinus, Clementis Alexãdrini discipulus,magni,& excellẽtis ingenij vir, Leonidæ Martyris filius,claruit sub Alexandro Imperatore Mãmææ filio : obijt sub Gallo Cæsare post Deciũ imperante anno ferè ætatis 70.auctore Nicephoro lib.5.c.33. Anno dñi CCLVI. vt Hermanus ẽctus scribit de Origine,eiusq; libris tractant Eusebius eccle.histo.lib.6.Socrates lib.6.c.12.& 13. Nicephorus lib.5. ex quib.Eusebius,& Socrates in eius laudes erumpunt animoq; idemq; Eusebius, qđ Gelasius hoc in capite cõmemorat librum vnũ in Origenis laudem edidit, aut sanè apologiã pro Origene in sex libros distinctam quemadmodũ Hieronymus,& alij tradidere,& Eusebius ipse asseuerat lib.6.eccle.histo.c.36. Fuit verò olim non leuis ẽtroversia inter christiani orbis Episcopos de Iiii Origenis recipiendis,aut reprobandis. qua de re Socrates, & Nicephorus Græci auctores tractauere nõ semel, sed maximè Nicephorus lib.13,tandẽ Constantinopolitanã synodus,quæ quinta est inter vniuersales , eius impia dogmata nominatim , & auctorem ipsum eã rõne damnauit sub Iustiniano Principe : sicuti idẽ Nicephorus scribit lib.17.c.28. & constat ex eiusdem synodi actionib.iis secundo ẽciliorum Tomo. Etenim cũ Origenes nihil nõ in sacris literis exponere vellet,seipsum in errorem ẽcit; vnde multa nefanda , & extitiosa protulit verba,ex quib. Arius, eiusq; sectatores suorũ dogmatum materiã sumpserunt,qđ Suidas,& idem Nicephorus fatentur in d.lib. 17. cap.27. ipse autem Origenes Martyrij timore inani, qđ pati recusauit, abiurata fide Satana instigante à diuina suã,& gratia,quę primum illi fautrix aderat,oĩno delapsus , alienas à religione Christiana opiniones induxit,ẽ quas multis à semita recta discedentib.longo post tpe damnationẽ Ecclesiæ dignissimè passus est, infoelixq; tunc obijt, ac miser : teste Nicephoro libr.5.c.32.& 33. Proscriptus sanè ab Ecclesia,ignominiã istam nõ ferens Alexandria relicta in Iudææ profectus mortẽ obijt,Tyriq; sepultus est, auctore Suida,qua ratione intelliges Lector cãdide, Originẽ à Gelasio schismaticum appellari.De Origene multa Cedrenus in Epitome.vbi de Seuero,& Iustiniano Imperatorib.agit.Hieronymus vero eiusdẽ Origenis opus in Cantica Canticorũ laudat,& in latinam linguã vertit: sed & librũ edidit,& scripsit ad Auitum,in quo docet, qđ cauendũ sit in libris Origenis ἀπὸ ἀρχῶν, id est, de principijs. Epistolam ẽt ad Pammachium,& Oceanũ de errorib.Origenis,de quibus adhuc disserit in Apologijs aduersus Ruffinũ,& hæc reperiet lector in 2.Tomo.Extant & de eadẽ re Ruffini qdam scripta,partim ab eo è Græco in Latinũ traducta in 4.Tomo operũ Hieronymi,q̃ quidem lector diligenter examinabit ad Origenis errores validos,& ad intellectũ huius capitis. Nã Hieron. Ruffinus, & Gelasius ante quintã Synodum , in qua dãnati fuere Origenis opiniones,scripsere. Sed & Vincen. Lirinensis in libro aduersus hæreses plurimũ dolet , Origenis libros , vel ab hæreticis corruptos,vel ab ipso auctore ita scriptos multis blasphemiarũ vulneribus scatẽtes ad errores pfiadendos multũ olim valuisse. Cæterũ de histo.Eusebij,de qua Gelasius hoc in c.meminit, tractabimus in c.seq.vbi de Apocryphis libris agẽt. Opinor tñ Gelasiũ , dum Eusebiũ notat,qđ librum vnũ de laudib.Origenis ẽscripserit,fortassis de lib.eccles.historiæ intellexisse: q̃ si qs malit,vt nos Paulò ante adnotauimus,de Apologia ab eod.Eusebio scripta. in sexq; volumina distincta intelligere,non admodũ refragrabor. Imò post primã huius quarti libri editionẽ sic intelligendũ esse cẽseo locũ istum Gelasij.Nã & septima Synodus. actio.5. eiusdẽ Apologiæ meminit,& improbat: tametsi hac in re parum diligẽs videatur Rhenanus in epistola nuncupatoria eccleſiasticæ historię

Item Orosium virũ eruditissimũ collaudamus, quia valde nobis necessariã aduersus Paganorum calumnias ordinauit historiam , miraq; breuitate contexit.

1 Orosius presbyter † Hispani generis vir eloquens , & eruditione insignis scripsit aduersus querulos Christiani nominis,qui asserebant , Romanum Imperium ex eo defecisse , quòd Christi fidem,& religionẽ Romani , eisq; subditi suscepissent. idq; opus in septẽ volumina distinxit , sed & ab Augustino missus ad Hieronymum pro discenda animi ratione , rediens reliquias beati Stephani Martyris primi tunc nuper inuentas primus intulit oc-

cidenti. Hæc Gennadius, Marcellinus Comes, & Trithemius. Claruit prope annum Domini CCCC. Prosper Aquitanicus, & Hermanus contractus in Chronicis. Denique Orosius Elogio Hieronymi, & Augustini cōmendatur. fuit verò Tarraconensis auctore Volaterrano. Cæterùm de reliquijs beati Stephani aliter scribit Nicephorus lib. 14. c. 9. ex Theodoro lectore. & Simon Metaphrastes vitarum Tomo sexto.

Item venerabilis uiri Sedulij paschale opus, quod heroicis descripsit versibus insigni laude præferimus.

Quamuis Petrus Critinus olim, & nuper Gregorius Gyraldus de poetis diligentissimè historiam scripserint, nondum apud eo huius poetæ mentionem comperio factam fuisse: nisi eorū scripta oscitanter legerim. Verùm Trithemius ex Sigibertho scribit, Sedulium presbyterum Scotum natione fuisse, qui opus insigne iuxta seriem Euangelij carmine scripserit, quod vulgo legitur, & incipit. Paschales quicunque dapes conuiua requiris. Sed & alia scripsit, quorum idem auctor meminit, & floruit sub Theodosio Seniore Annò fermè Domini CCCCXXX.

Item Iuuenci nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur.

Ita locum istum ipse legendum esse censeo ex Burchardo, & eodem Gelasio in primo conciliorum tomo. Nā quum Gelasius Sedulij meminisset, par est & statim ipsum Iuuenci mentionem facturum propter operis, materiæ, & scriptoris similitudinem. Quāuis apud Gratianum non Iuuenci, sed Vincentij legatur. Quæ quidē lectio etiam sit admittenda sit, non est intelligenda de Vincentio, qui opus, aut speculum historiale scripsit: non enim potuit eius meminisse Gelasius, qui multis annis eum præcesserit. Fuere tñ ante Gelasium duo Vincentij, quorum Trithemius mentionem facit: sed ipse Gelasium intelligo de Iuuenco presbytero, qui Hispanus fuit & nobilissimi generis, qui quatuor Euāgelia Hexametris versibus pene ad verbum transferens scripsit, nonnullaq; alia de sacramentis, floruitq; sub Constantino Magno, & filijs eius propè annum Dñi CCCXXX. auctoribus Hieronymo de viris illustribus, & scriptorib. ecclesiast. & in chronico. Petro Crinito lib. 5. de poetis latinis Gregorio Gyraldo dialogo. 5. Trithemio, & Ioanne Vasæo.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Apocryphi libri qui dicantur.*
2 *Synodus Ariminensis, & Itinerarium Petri.*
3 *De quibusdam actibus, & Euangelijs Apostolorum Apocryphis, & de Pastoris libro.*
4 *De parua Genesi, de Centimetro, & de quibusdam reuelationibus, quæ Apocalypses dicuntur.*
5 *De libro qui dicitur transitus sanctæ Mariæ.*
6 *De canonibus Apostolorum, an sint Apocryphi.*
7 *De historia Eusebij Pamphili Cæsariensis.*
8 *Tertulliani, & Lactantij Firmiani opera.*
9 *Clementis Alexandrini opera. Africani, & Commodiani.*
10 *Cassiani, Arnobij Tyconnij, Victorini, & Faustini.*
11 *Epistola Iesu ad Abagarum, & Abagari ad Iesum.*
12 *Philacteria quæ dicantur, & quæ reprobentur.*
13 *De historia tripartita Cassiodori censura.*

De libris Apocryphis, & an hi legi publicè, vel priuatim possint ex Gelasio.

CAPVT XVII.

CÆterum quæ ab hæreticis, & schismaticis conscripta, vel prædicta sunt, nullatenus recipit catholica, & apostolica Romana Ecclesia. E quibus pauca, quæ ad memoriam venirent, & à Catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda.

Hæc Gelasius. Nos vero ad ea, q̃ hoc in capite traduntur, facilius intelligenda opinamur, libros hæreticorum, qui oīno damnati sunt, ab alijs, q̃ adhuc dici possunt Apocryphi, secernendos fore. Etenim hæreticorū libri, qui damnati fuerint, oīno sunt vitandi, nec legi possunt, imò sunt cōburendi, nisi cōis consensus Ecclesiæ permiserit, aliquod opus ab hæretico scriptū legi quidē ex eo, φ præuio diligenti examine, nihil habet, qđ pium offendat lectorē. Quod cautissimè permittendū est, maximè in libris Hæreticorum, qui non tñ hæretici fuerunt, erroresq; aduersus catholicā fidē probarunt, sed & ab Ecclesia moniti animo ɔtumaci in erroribus perseuerarunt, quorū libri nequaquam legendi sunt: nec id permitti debet, ēt si immunes sint ab auctoris errorib. nisi id maxima ex cā, & cautissimè fiat. qua de re legito Alfonsum à Castro in lib. 2. de iusta hæreti. punit. c. 15. 16. & 17. Et quæ nos obiter scripsimus lib. 2. Variar. resol. c. 10. col. pen. Sic sanè intelligo quæ notat Panor. in c. fraternitatis. de hæreticis. & in c. damnamus. super glo. verb. Florentino. de summa Trinit. contra ipsius glo. opinionem scribens, non esse damnandos, nec vitandos oēs hæreticorū libros, sed eos tñ, qui de hæresib. scripti fuerint: posseq; legi illos, qui nihil habent, qđ sit catholicæ fidei aduersum: ipse verò hæreticorum libros omnes absq; vllo delectu, prorsus vitandos fore, consultius existimauerim.

1 Apocryphi verò libri non sunt oīnò in hæreticorum ordinē numerandi: siquidem pōt liber aliquis Apocryphus dici, cuius auctor nec fuerit hæreticus, nec aliquid catholicæ fidei ɔtrium scripserit: saltē iuxta quasdam huius dictionis significationes, de quib. acturi lectorē admonemus, Apocryphum q̃nq; dici librū, cuius est auctor incognitus, aut cuius auctorē ignoramus: quia incertus est. glo. in summa. 16. dist. Licet illic in dictionis deductione errauerit ex Græce linguæ ignorantia. Huius verò significationis modo nulla nobis est habenda ratio: pōt enim aliquis liber incertū habere auctorem, & tñ ab Ecclesia non solum non repudiatur, verum & inter canonicos recipitur: vt historia Iob, & Sapientia quæ dr̃ Salomonis: atq; ideo multi libri, quorum auctor incertus est, inter Agiographos saltē potuerunt numerari. At hisce calamitosis temporib. tot hæresib. christianā religionem oppugnantibus, totq; libris ab hæreticis sine auctoris nomine, vt minimè repudientur, in publicū editis, sanctissimè Tridentina Synodus, vt tot malis obuiaret, statuit, & prohibuit, ne qs imprimat, imprimi faciat, aut in futurum vendat, vel apud se retineat, quosvis de reb. sacris libros sine noīe auctoris editos, nisi primū examinati, probatiq; fuerint ab ordinario. Dicūtur q̃nq; libri Apocryphi libri oēs, qui sunt extra canonem, & ideò qui non sunt canonici: qua significatione vsus est D. Hieronymus in prologo in libros Regum: qui Galeatus dr̃. Sed nec de hac significatione modò agendū erit: siquidem plures sunt libri de rebus sacris, & ecclesiasticis, q̃ dubio procul sunt extra canonem, & tñ inter Agiographos ɔnumerantur: nec dici ꝓpriè possunt Apocryphi: de quib. in c. proximo tractauimus. Igitur Gelasius Apocryphos libros, de quib. in hoc decreto agit, primū eos appellat, qui ab hæreticis aduersus fidē catholicam scripti fuerint, eosque oīno damnat, & improbat decernens legendos nō esse à catholicis: quos quidē propriùs dicere quis possit, libros hæreticos: vt Paulò ante obseruauimus, & q̃uis huius conditionis plures hoc hoc in capite Gelasius referat: ac nominet, aliorum tñ meminit, qui propriè dici possunt, & dicuntur Apocryphi. q̃ nec hæretici sunt, nec auctorē incertum habent, nec inter Agiographos ɔnumerantur: est tñ eorum auctoritas leuis, minimeq; ab Ecclesia, sanctisq; Patrib. ꝓbata, ꝓpterea, qđ falsa q̃dam in eis veris q̃nq; misceantur, peregrina q̃dam, aut portentosa narrentur, quæ nec pie, nec cōmodè credi possunt, vel ex eo deniq;, φ eorū auctores quædam veterū dogmata fuerint sequuti, q̃ postea testimonio sacratū scripturarum ɔuicta sint. Atq; ideo hi libri Apocryphi dicūtur, φ nō sint publicè in templis legendi: licèt priuatim, cautè tñ legi possint. Sic & Apocryphi libri dicunt, qui ementito titulo nō censentur editi ab his, quorum noīe designantur. Ex q̃b. plures hic à Gelasio notant. Ergo libri Apocryphi iuxta has posteriores significationes quas D. Augustinus explicat lib. 15. c. 23. & lib. 18. c. 38. de ciuit. Dei. & lib. 11. ɔ̃ Faustum Manichæū col. 2. & lib. 22. c. 79. licèt in Ecclesijs legi nō debeant publicè, possunt, tñ priuatim legi, & cautè, q̃a eorū auctoritas in obscuro, & abscondito est. Qđ adnotarunt Rhenanus in p̃fatione ad Tertullianū, Erasmus in Hieronymi epistola ad Lætā. Ludoui. Viues in d. c. 23. super Augustinū. Sed & Apocryphos libros, de quib. modò agimus, legi priuatim posse, satis ꝓbatur ex Hieronymo in d. epistola ad Lætam. Caueant oīa Apocrypha, inquit, & si q̃n ea non ad dogmatum veritatem, sed ad signorū reuerentiam legere voluerit: sciat non eorū esse, quorum titulis p̃notantur, multaque is admita vitiosa: & grādis esse prudentiæ, aurū in luto q̃rere. Hæc Hierony. Ruffinus in symbolo. Cū canonicorū, & Agiographorū librorū meminisset, addit: Cæteras verò scripturas Apocryphas nominarūt, quas in Ecclesijs legi noluerūt. Hoc ipsum passim apud Augustinū lector obseruare poterit: nā & se Apocrypha legisse idem Augustinus testatur sermone. 22. de verbis Dñi. Quin & Iudas Apostolus in epistola citat librum Enoch, & eius vtitur testimonio, & tamen hic liber Apocryphus censetur auctore Augustino in d. c. 23. & Hieronymo de scriptoribus ecclesiasticis in Iuda. Rursus Augustino libr. 18. de ciuit. Dei. c. 38. Tametsi Tertullianus rafragetur in libr. de habitu muliebri. Sed & à Gelasio plures libri Apocryphi censentur, quos tamen scimus legisse veteres Theologos, viros quidem eruditione, ac sanctitate, insignes, eorumque testimonio vsos fuisse: quin & Ecclesia catholica, aut communis Episcoporum ac prælatorum consensus permittit, etiam nostra ætate legi: quemadmodum in interpretatione huius decreti admonebimus. De his verò Apocryphis libris multa Driedo. lib. 1. de dogmatibus. c. 4. & lib. 4. c. 1. cōgerit, quæ rem istam explicant, & intellectu faciliorem efficiunt.

In primis Ariminiensem synodum à Constantino Cæsare Constantini filio congregatā mediante Tauro præfecto ex tunc, & in æternū confitemur esse damnatā.

2 Legendum esse, à † Constantino Cæsare: planè constat: siquidē Ariminensis synodus cōgregata fuit Anno fermè. XXIII. imperij Constantij eo tempore, quo vita functis Constantino & Constante fratribus, solus Romanum obtinebat imperium. idq; præmittunt Ecclesiastici historici, qui huius synodi mentionem fecerunt. Etenim cùm grauis esset contentio inter catholicos, & Arianos super Nicæni concilij symbolo de filio patri consubstātiali, foretq; necessarium conclium vniuersale iterū congregari ad eam controuersiam sedandam, esserq; difficilimum, Constātius Imperator iussit occidentales Episcopos Arimini in Italia conuenire, orientales verò Seleuciæ Isauriæ: quibus tandem synodis congregatis Seleuciæ nihil actum est propter varias Episcoporum opiniones. Arimini verò primum obtinere catholici Nicænam synodum recipientis refragantibus Vrsacio, & Valente Arianis: miseruntq; Constantinopolim decem legatos ad Imperatorem, ad quem & alios decem, vt ab initio conuenerat, Synodus Seleuciensis miserat. Demum dolo, industria Acacij, & violentia prope à Cæsare illata vtriusq; Synodi legati fidem à Sirmiensi concilio datā receperunt, consentientes tolli de symbolo Nicæni concilij verba illa, quibus filius asseritur consubstātialis patri, & eorū loco scribi, æqualis patri. Quod palàm Arianū dogma præ se fert, & profitetur. Hæc breuiter adnotauimus ex Socrate lib. 2. præsertim c. 37. 38. & sequentib. Theodorito lib. 2. c. 18. Sozomene li. 4. à c. 17. 18. & seq. Hieronymo in chronicis & in dialogo aduersus Luciferianos. Ruffino li. ecclesi. hist. 10. c. 21. Cassiodoro lib. 5. tripart. c. 22. & 34. Nicephoro lib. 9. cap. 39. seq. Taurum autem præfectum prætorio ex iussu Imperatoris huic Synodo Ariminensi adfuisse, testis est Hieronymus in præcitato dialogo aduersus Luciferianos. Sed Romanæ Ecclesiæ Pōtifex, ac summus totius christiani orbis præsul Damasus synodo Romæ congregata, Nicænam fidem recepit, & Ariminēsem synodum damnauit, authore Nicephoro lib. 11. c. 31. post Theodoritum lib. 2. c. 22. & Sozomenum lib. 6. c. 22. & 23.

Item itinerarij nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis, libri octo Apocryphi.

Ita legendus est hic locus ex Burchardo, & sanè præter auctoritatem Gelasij: extat Eusebij libr. 3. de eccles. histo. c. 37. & 38. & Hieronymi in lib. de scriptoribus eccles. iudicium de Clementis Papæ operibus, nec vlla ibi fit huius operis mentio: imò Eusebius apertissimè fatetur, & sensit Hieronymus, aliquot libros vulgo legi huius auctoris titulo, quo falsò illi fuerint suppositi. Quāuis ea opera, quæ Clemētina dicuntur, existimet Nicephorus lib. 3. c. 18. diui Clemētinis esse, ab eoq; scripta fuisse. Sed refragatur Gelasius saltem quo ad itinerarium. Et rursus apud Gratianum Leo Pontifex in c. Clementis. 16. dist. & lib. 1. Panarij contra. 30. Hæresim Ebionitarum, Epiphanius, & Ruffinus in Apologia
« Origenis. ✱ Et quamuis recognitionū libros, quos ille circuitio-
« nes Petri, hic tādem recognitiones nominat, idem esse opus ipse
« estimauerim, vterque tamē censet, eos libros à prauis ac peruer-
« sis hominibus sic corruptos fuisse, vt eis dogmata falsa prorsus,
« & à sanctis Patribus aliena inserta esse manifestè probet. ✱ vt tandem Nicephorus clementina dixerit alia diui Clementis opera, quæ verè eius titulo fuere olim à sanctis, doctisq; viris recepta. Idem vero Clemens in vlti. c. Apostolorum. meminit duarum ipsius Clementis Epistolarum: atque item institutionum, quas in octo libros distinctis Episcopis nuncupauerat: eas tamen scribit, non oportere in omnibus publicare propter eorum quædā arcana mysteria. Sed & sexta Synodus in Trullo c. 2. has Clemētis institutiones ex eo refellit, qđ adulterina quædam, & à Christiana pietate aliena fuerint ipsis ad Ecclesiæ perniciē ab hæreticis inserta. Cuius canonis & Zonaras meminit in can. Apostol. 66. & vltim. multa tamen hic institutionum liber continet, quæ digna lectu sunt, & plurimum conferre possunt ad ecclesiasticæ Reipublicæ salubrem institutionem.

Actus nomine Andreæ Apostoli Apocryphus. Actus nomine Thomæ Apostoli Apocryphus. Actus alius nomine Petri Apostoli Apocryphus. Actus nomine Philippi Apostoli Apocryphus.

Sancta Romana Ecclesia Spiritu sancto ducente ab initio re-
3 ligionis † Christianæ, tantùm actus Apostolorum à Diuo Luca scriptos recepit, ac probauit: reliquos Apocryphos esse decernens. Quæ quidem historiæ non tñ Apocryphæ cēsentur, vt publicè in Ecclesijs non legantur, sed vt opinor, vt nec priuatim legi possint ex eo, φ fortassis multa illic reperiantur ab hæreticis, gentilibus conficta in Christianæ fidei detrimentum. De his, & de similibus Leo Papa epistola. 91. c. 15. ad Troibium Astoricensem Episcopum ita scribit. Apocryphæ autē scripturæ, quæ sub nominib. Apostolorum multarū habent seminarium falsitatū, non solum interdicendæ, sed etiā penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quāuis enim sint in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tñ vacua sunt venenis, & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluāt. Hæc Leo. Quibus conueniunt quæ scribit August. lib. 15. de ciuit. Dei. c. 23. lib. 22. contra Faustū Manichæum. c. 79. de Apocryphis scripturis, quæ sub Apostolorū nominib. ab hæreticis proferun-
« tur. ✱ Et de historia Thomæ lib. vno aduersus Adimanthum. c.
« 17. & lib. 1. de Sermone Domi. in Mōte c. 38. & in specie de Actibus Andreæ Apostoli à quibusdā hæreticis confictis tradidere hoc ipsum Inno. Ad Exuperiū Philaster de hæreticis c. 48. Rursus D. August. in lib. de fide contra Manichæos c. 38. Et de alijs Apostolorū actib. idē scribit Epihpanus lib. 1. aduersus Hæreses tom. 2. in sectā. 30. Tametsi hic auctor de Actis à Diuo Luca scriptis, ab hæreticis vero Ebionitis deprauatis, & falsa doctrina infectis
« agere videantur. ✱ Ex quibus satis constat, nec actus, nec euangelia, nec alias scripturas nominib. Apostolorum editas publicè, aut priuatim legendas fore præter eas, quæ ab Ecclesia catholica fuere receptæ. Id ipsum docet Eusebius lib. 3. eccles. histo. c. 25. & post eum Nicephorus. lib. 2. c. vlti. à quibus simul cum alijs Apocryphi censentur actus Petri Apostoli, actus Pauli, actus Andreæ, actus Ioannis, & omnes alij Apostolorū nominib. editi, præter Lucæ Euangelistæ actus. scribit Trithemius in Clemente. à Gelasio Apocryphi censeri opus, qđ editū est inter opera Clementis Papæ, & dr̃ Petri, & Appionis dialogus. quem librū Eusebius lib. 3. c. 38. & Hieronymus in Clemente, vt Apocryphum repudiari scripsere. Et tñ non video qua huius decreti parte à Gelasio Apocryphus iudicetur, nisi hoc in loco sub noīe Actoru Petri.

Euangelia Thadæi nomine Apocrypha. Euangelia nomine Thomæ Apostoli, quibus Manichæi vtuntur, Apocrypha Euāgelia nomine Barnabæ apostoli Apocrypha. Euāgelia nomine Bartholomæi Apostoli Apocrypha. Euāgelia nomine Andreæ Apostoli Apocrypha. Euangelia, quæ falsauit Lucianus Apocrypha. Euangelia quæ falsauit Hirtius Apocrypha.

Apud Burchardum, & in primo ɔciliorum tomo apud Gelasium his adduntur euangelia nomine Petri Apostoli Apoycrpha. Rursus apud Gelasiū: euangelia nomine Mathæi Apocrypha. Euangelia noīe Iacobi minoris Apocrypha. Sed & euangelium Petri, & euangeliū Mathiæ, & euangeliū Thomæ, & omnia euangelia p̃ter quatuor à catholicis repudiari, velut ab hæreticis conficta, asseuerant Eusebius libr. 3. c. 25. Nicephorus lib. 2. c. 45. & 46. Clemens verò Alexandrinus in stroma. lib. 2. vtitur testimonio euangelij s̃m Hebræos, qđ à quatuor iam receptis diuersum est, & à catholicis repudiatur auctorib. Eusebio, & Nicephoro. qui & lib. 13. post Eusebiū lib. 3. c. 27. scribit, hoc euangelio tñ vsos fuisse Hœbionitas hæreticos reliquis improbatis, idem Eusebius in d. c. 25. tradit Hebræos, qui Chrysti fidem susceperāt, hoc euangelium potissimū, ac præ cæteris admisisse. Qđ & Nicephorus repetit. lib. 2. c. 46. Quin & Hieronymus in Iacobo Iusto huius euangelij meminit, & quædā ex eo adducit asseuerans, à seipso versum fuisse in Græcā, & Latinam linguā, Origenemque eius testimonio vsum esse. Rursus Clemens Alexādrinus libr. 31. stroma. vtitur euangelio secundum Aegyptios non semel, sed aliorum nomine, & ita quidē, vt minimè videātur probare quæ ex eo adducuntur. Hæc sanè, & omnia alia euāgelia, quæ præter, quatuor ab Ecclesia recepta, nomine cuiusquā Apostoli vulgata fuerint, sunt oīno in tenebras reijcienda, nec publicè, nec priuatim legenda: imò igni concremanda ex Leonis Papæ auctoritate, Gelasij decreto, D. Augustini, & aliorū, qui existimarunt, hæc ab hæreticis fuisse conficta, & falsò supposita. Manichæos autē vsos fuisse euangelijs Tomæ Apostoli ante Gelasiū tradit D. Augustinus in sermone. 22. de verbis Domini. Imò Cyrillus Hierosolymitanus Cathechesi. 4. scribit, ipsos Manichæos hoc euangelium scripsisse. idem Catechesi sexta, explicat apertius asseuerans, hoc euangelium scriptum fuisse non à Diuo Thoma

Apostolo,sed à Thoma quodam Manetis discipulo. Quis verò fuerit Lucianus,qui euangelia falsauit, quorum Gelasius meminit dubiū est: sed cum hic agamus de re hæreticis admodum cōuenienti, existimo, hunc Lucianum fuisse ex sorore nepotem Eunomij hæretici,& Episcopū Constantinopolitanum,qui sub Archadio,& Honorio in Episcopatu Eudoxio successit, quique hæreticus fuit quemadmodum scribit Nicephorus lib. 3.c.1.

Euangelica quæ falsauit Hirtius.) Apud Burchardum, & Gelasiū in primo conciliorū Tomo legit. Yficius:aut Iicius, vel Esicius.

Liber de infantia Saluatoris Apocryphus. Liber de natiuitate Saluatoris,& de Santa Maria, & de obstetrice Saluatoris Apocryphus. Liber qui appellatur Pastoris Apocryphus. Libri omnes, quos fecit Leuticius discipulus diaboli, Apocryphi. Liber,qui appellatur fundamentum, Apocryphus. Liber, qui appellatur Thesaurus, Apocryphus.

Liber,qui appellatur Pastoris.) Hunc librum ab ecclesiasticis scriptoribus, & catholicis extra canonem censeri, & repudiari, scripsere Eusebius lib.3.de histo. Eccles.c.23.& Nicephorus libr.2.c. vlt.Idem asseuerat Cyprianus,aut Rufinus in expositione Symboli scribens, ex nouo Testamento extra Canonem censeri, ecclesiasticum verò appellari Libellū Pastoris, siue Hermatis, qui appellatur: Duæ viæ: vel iudicium secundum Petrum. Eius tamen testimonio vsus est Irenæus, auctoribus eodem Eusebio libro 5.c.8.& Nicephoro lib.4.c. 14. ex hoc libro Arrianos locum quendam ad eorum hæresim probandum adduxisse testis est Athanasius apud Theodoritum lib.1.cap.8. Eiusdem libri auctorem fuisse Herman,cuius meminit Paulus ad Romanos cap.vlt. ex multorum opinione existimant Origenes in libris περὶ ἀρχῶν & Hieronymus de scriptoribus Eccle.in Herma.qua ratione opinor, hunc librum citari nomine reuelationis,aut visionis, quæ Hermæ apparuit, à Clemente Alexandrino libr.2. Stromatum atque alibi non semel in eodem opere. Idque palàm fecit Pius Pontifex huius nominis primus in primo suarum Decretalium & apud Gratianum c. Nosse vos volumus. de consecratio. dist. 3.Sed & Hermæ hunc librum quosdam adscribere,testis est Nicephorus in d.cap.vlti. scribens ex antiquis non paucos eos vsos fuisse.Huius item libri meminere Cassianus in collatione.8.cap. 17.Iuo Carnotensis parte.8.cap. 243. & Gratianus in c. Ego dixi Pastorij.34. quæst.2.

Leuiticus discipuli diabolus.) Apud Burchardū legitur. Leutius. apud Gelasium in primo conciliorum tomo Lucius. qui fortassis est Lucius ille Arianus Alexandriæ Episcopus Athanasio refragante electus: cuius ecclesiastici historici meminere, * Quod
" siquis legerit Leucius, non contendam eum eo: nam & huius
" hæretici meminit Diuus Aug.in lib. de fide ꝯ Manichæos,c.38.*

Liber,qui appellatur de filiabus Adæ, vel Geneſis Apocryphus. Liber, qui appellatur Pentametrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus,Apocryphus.Liber,qui appellatur actus Teclæ,& Pauli Apocryphus. Liber, qui appellatur Leporius, Apocryphus. Liber Prouerbiorum ab hæreticis transcriptus, & sancti Sixti nomine signatus Apocryphus.

Liber qui appellatur de filiabus Adæ,vel Geneſis.) Ita enim legitur
4 † apud Gratianum, & in primo conciliorum tomo. apud Burchardum verò falsò, & corruptè legitur.de filiabus Adelgenesis. Fortassis hic liber est illa parua Genesis, quæ citatur à Ioanne Zonara in primo Annalium tomo. Vbi scribit, hoc opus non esse à diuinis patribus inter approbata relatum: citatur & hic liber non semel à Georgio Cedreno in Annalium epitome.

Liber qui appellatur Pentametrum.) Apud Burchardum, & in primo conciliorū tomo rectius legitur. Centimetrum de Christo.Hexametris enim versibus Virgilius vsus est, non Pentametris.Centimetrum verò hoc in loco nō intelligitur poema centū compositum carminibus,sed ex multis,alienisq; hinc inde compositis versibus in vnum coagmentatum,& confectū: quod centonem appellamus à veste vili,& ruſtica varijs, & versicoloribus segmentis,filijsve consuta.Est igitur, qua ex parte poetas attinet, cento varijs de locis, sensibusq; diuersis quædam carminū structura,in vnū versum vt coent aut cæsi duo,aut vnus, & sequens cum medio.Nā duos iunctim locare,ineptum est, & tres vna seriæ meræ nugæ.Agitur etenim ab authore centonis,vt sensus diuersi congruant,& adoptiua quæ sunt, cognata videantur, aliena ne interluceant, accersita ne vim redarguant, densa ne supra modū protuberent, hiulca ne pateant. Hæc graphicā Ausonius ad Paulinū in epistola nuncupatoria nuptialis centonis. Cui conueniūt Tertullianus in lib.de præscriptionib. aduersus hæreticos, & illic Rhenanus.Hieronymus in epistola ad Paulinū, q̄ prima est tertij tomi.& in adnotationib. Erasmus Grego. Gyraldus de Poetis.dialogo 1.Hinc apud Tertul.Homerocentones, & apud Hyer.Homerocētones Virgiliocentones opera ad hunc modū more cētonario ex multis hinc inde Homeri,aut Virgilij versib. cōposita.Quæ Suidas ὁ μικρόκεντρα vocat in dictione, κέντρων.Veteres quosdā imitata Proba Falconia matrona Romana Adelphi viri,pcōsularis vxor tēporib. Theoposij Iunioris miro artificio hoc genere scribēdi vtitur.Nā ex Virgilianis versib. oēm Christi seruatoris viam edito hac de re cētone explicauit. Sed & ipsius Theodosij Iunioris vxor Eudocia carminū & poetices admodū studiosa,sicuti constat ex Euagrio libr.1. Eccles.histo.c.20.& seq. Socrate lib.7.c.21.& 47.& Nicephoro lib.14.c.22.& 23.qui eam mirè laudant ingenij dexteritate, & humanarum literarū cognitione.Hęc inquam insignis fœmina centonē ex Homeri carminibus de Christo confecit, authorib. Trithemio de scriptoribus ecclesiasticis, & Gregorio Gyraldo de Poetis dialogo quinto,& Ioanne Zonara,qui in Theodosio Iuniore scribit,hoc opus à patricio quodam imperfectū,& indigestum relictum fuisse, & tandem Eudociam impetratricē illud absoluisse: vt inscriptio versibus heroicis præfixa declarat. Vtrunq; poema vulgo circunferū Græcè,& Latinè,legiturq; priuatim, quāuis Latinum à Gelasio inter Apocrypha referatur. Huiusmodi poemata non admodū probare vī Tertullianus,eaq; apertè improbat D.Hieronymus, quia vitiosissimū sit deprauare sententias, & ad voluntatē suam scripturam trahere repugnantem, quasi inquit, non legerimus Homerocentonas,& Virgiliocentonas,ac non sic, etiā Maronē sine Christo posse dicere Christianū,quia scripserit. Iam redit,& virgo,redeunt Saturnia regna. Iam noua progenies cœlo demittitur alto,& patrē ioquētem ad filiū.Nate meæ vires, mea magna potentia solus. Et post verba Saluatoris in cruce. Talia perstabat memorans, fixuſq; manebat. Puerilia sunt hæc, & circulatorū ludo similia docere, qđ ignores, imò, vt cū stomacho loquar,ne hoc quidē scire,qđ nescias.Hęc Hieronymus.Ex quib. verbis adnotarunt quidā ante probam,& Eudociam huiusmodi poemata,etiā de Christo fuisse conscripta. Qđ fortassis verū est, potuit enim contingere. Ipse verò existimo ante Hieronymum ex Homero,& Virgilio centones etiā de rebus prophanis editos fuisse, quod Tertullianus palàm asserit scribens Ouidium Tragoediam quandā ex Virgilio plenissimè expressisse. Ex eodem q; Virgilio propinquum quendam ipsius Tertulliani pinacem, & sic tabulam Cebetis explicuisse.

Sunt tñ,qui censent, Tertulliani locum non de Ouidio illustri Poeta: sed de Osidio quodam Geta esse intelligēdum: & eadem ratione emendandum:qđ & mihi probatur: nam Ouidium celeberrimum poetam Medeā Tragoediam,quæ à Fabio Quintiliano summopere laudatur,ex Virgilianis versib.contexuisse,vero non consonat.Atq; ideo apud Tertullianū ipse legerem: Osidius Scytha:vbi falso legitur: Ouidius citra. Quæ quidem opera, & alia huiusmodi legere potuit Hieronymus,qui,ni fallor, dum improbat Virgilium sine Christo Chrianū facere,Eusebium notare vī,à quo in oratione de Cōstantino Magno, quæ post quatuor libros de eius vita ab eodē scriptos, nuper Græcè prodijt in lucem,tota ferè Virgilij egloga,quæ incipit: Sicelides Musæ: ad Christi saluatoris aduentū deducitur pia quadā interpretatione ad ea omnia exprimēda,quæ apud gentiles olim de Christo prę dixerat Erithrea Sibylla, cuius hæc de re carmina in eadē oratione refert ipse Eusebius Græcè,& idē plures auctores fecere, præsertim ex Iuniorib.Grægorius Gyraldus dialogo.2.de poetis.Latinè verò D.Augusti.li.18.de ciuit. Dei.c.23.scribens, ea carmina è Greca lingua in Latinam traducta fuisse à quodā Latino:cuius nomē tacuit, tū nunc interpretem fuisse Ciceronem ex Eusebio constat.Quod est adnotandū ad D.Augustini locum. Id etenim ante nos à nemine obseruatū legimus. Sed & ipse Cicero li.2.de diuinatione scribit, Sibyllas multas per versuū initia significare ꝛsueuisse:quo in loco fortassis de Sibyllinis carminib.sensit quorū Eusebius,& D.Aug.meminere, ex acrostichi quadam ꝓtextis.

Liber,qui appellatur Lepotius Apocryphus.) Apud Burchardū,& in primo conciliorum tomo apud Gelasiū verè legitur. Liber, qui appellatur Nepotis Apocryphus. Fuit enim olim nepos quidā apud Aegyptios Episcopus,à quo dicti Nepotiani hæretici, q librum eiusdē Nepotis proferentes,eius auctoritate ostendere,ac probare nitebantur,regnū Christi in terris futurum, designatam quandā mille annorum vitam referentes.Quem equidē librum, & Iudaicam auctoris opinionē duob.de promissionib.libris cōpositis Dionysius Alexandrinus Episcopus euertit:sicuti scripsere Eusebius lib 7.eccles.histo.c.23.& 24.& Nicephorus lib.6.c.21. Hic igitur Nepotis liber dubio ꝓcul est,qui à Gelasio inter Apocryphos numerātur, quiq; nec priuatim,nec publicè legi debet.

Reuelatio,

Reuelatio, quæ appellatur Pauli Apocrypha. Reuelatio, quæ appellatur Thomæ, Apocrypha.Reuelatio, quæ appellatur Stephani Apocrypha. Liber, qui appellatur transitus Sanctæ Mariæ Apocryphus.

Præter Apocalypsim Ioan.Apostoli, & Euangelistæ, nullam aliā Ecclesia recipit, quamuis olim nomine Apostolorum plures Apocalypses fuerint vulgo editæ. Nam & inter illegitima, & adulterina scripta Apocalysim Petri referunt Eusebius libro 3. capit.25.& Nicephorus lib. 2. cap. vlti. Qui lib.12.c.34. post Sozomenem lib.7.ca.19.asseuerat.Petri Apocalypsim subdititiam, & illegitimā à veteribus iudicatam, apud Palestinos semel quotannis in Ecclesijs quibusdam in die Paresceues legi solitam fuisse, & Pauli Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo vidit, monachos plures ætate Sozomeni cum veneratione admirari referentes, Theodosij Magni tempore, librum istum diuina reuelatione repertum fuisse intra marmoream arcam Tarsi Cilitiæ in domo ipsius diui Pauli, quod falsum esse Cilix presbiter Ecclesię Tarsensis,grandęuus homo,& canicie venerandus confessus est ipsi Sozomeni eum hac de re interroganti,qui admiratus est,si non ab hæreticis fama ea conficta esset,id quod in multis alijs libris factum esse,idem Sozomenes, & Nicephorus fatētur. Ex quibus admonemur, quàm periculosum sit alios libros de rebus diuinis scriptos legere, quàm eos qui fuerint ab Ecclesiastica traditione probati,& recepti.

Liber qui appellatur transitus sanctæ Mariæ, Apocryphus.) Opinor
5 à Gelasio Apochryphum censeri librum olim † editum de morte Mariæ virginis,& de his,quæ tunc in eius obitu,funere,& exequijs contigere.Verùm licet in Euangelijs, & actibus, epistoliſq; Apostolorum nihil scriptū sit de morte D.Mariæ virginis,receptum tñ est,eā subijsse mortē corporaralem, ꝙ Hierony. Augusti. & alij e ecclesiastici doctores dicere non reformidant.Tēpus verò huius obitus Eusebius in chronicis adscribit, anno dñi XLVIII. & sexto Claudij Imperatoris Nicephorus li.2.capitu.21.anno 5. Claudij Cæsaris hoc tribuit.Demum corpore, & animā in cœlum virginem sacratissimam adsumptam fuisse, licet Hieronymus in sermone de assumptione, affirmare non fuerit ausus, & primum hæsitauerit Sermo. 35. de Sanctis. Augustinus, tamen hic Ecclesiæ doctor celebratissimus scribit, consentaneum esse credere, Mariam secundum corpus, & animam in cœlum adsumptam fuisse. Et ex odem Augustino probat Sanct. Thom.3. part. q. 27.arti. 1.& q.83.arti.5. Idē Iuuenalis Hierosolimorum Episcopus vir magnus sanè, & diuino afflatus spiritu scriptis suis cum fide confirmat,auctore Nicephoro lib.2.eccles.histo.cap. 23.scribente, hinc famam esse, non ita pridem assumptionem sanctissimę virginis celebrari cœptam fuisse.Hoc solenne festum catholica Ecclesia. XV. die Augusti magna cum religione celebrat,totiusq; Christianę plebis ingenti alacritate adeò veneratur, & colit Dei genetricis assumptionem, vt planè impium sit, ac temerarium hac de re dubitare,in graue pientissimorum scandalum. Sed & Eusebius inquit, Maria virgo Iesu Christi mater ad filium in cœlum assumitur, vt quidam fuisse sibi reuelatum scribunt. Liber autem de hoc transitu diuæ virginis etiam à diuo Hieronymo in dicto sermone,aut epistola de assumptione Mariæ ad Paulam Eustochium Apochryphus censetur sicuti, & à Gelasio, & Beda in retractationibus Apostolicorum Actuum. ex eo fortassis, quod in eo libro multa commemorentur eo tempore accidisse, quæ absque vllo certo testimonio asseuerantur, & ne dubia pro certis in re adeò graui passim, & publicè legātur. Tametsi ex eo libro aliqua retulerit Nicephorus Græcus, eccles.hist.auctor.Et Ioan.Damascenus, atque Andreas Cretēsis in his orationibus,quas de hac re scriptas in Tomum sextum retulit magno cum studio Aloisius Lippomanus, & nostra ætate referant Ioannes Eckius,& alij viri catholici, qui super euangelia, & de solemnibus Ecclesię festis sacras conciones scripsere à quibus etiam aliquot loci sacræ scripturæ post Augustinum, & alios adducuntur ad probandum diuæ Mariæ resurrectionem, assumptionemque in cœlum secundum corpus, & animam, postquàm sacratissima virgo mortem obierat corporalem.ideo
" probat Petrus Galatinus lib.7.c.10. * Ioan,Damasc. & Andreas
" Cretensis Archiepiscopus Hierosolymit. in his orationibus,
" quas de hac solemnitate scripsere, & extant Thomo. 6. Vita-
" rum, quæ magno cum studio ab Aloisio Lippomano collectę
" fuerunt.* In primo conciliorum tomo legitur hic locus. Liber,
" qui appellatur transitus,id est, assumptio sanctę Marię Apocry-
" phus.* Hic vero liber à Trithemio Melitoni Sardensi tribuitur.qp
" dubium esse videtur,& probari poterit ex eo,quòd Hieronymus
" inter opera huius authoris planè hęc prætermiserit. *

Liber, qui appellatur Pœnitentia Adæ, Apocrypus.Liber, qui appellatur Diogenes nomine gigantis, qui post Diluuium cum Draconę ab hæreticis pugnasse perhibetur,Apocryphus.Liber, qui appellatur testamētum Iob,aliàs Iacob,Apocryphus.Liber,qui apellatur de pœnitentia Origenis, Apocryphus.Liber, qui appellatur Iammæ, & Mambræ Apocryphus.

Hæc apud Gratianum, apud Burchardum, & in primo conciliorum tomo verius legitur.Liber,Qui appellatur de Ogię nomine Gigantis.Et fortassis erat hic liber scriptus de Og rege Bassan, cuius mentio fit numeri.21. & Deuterono. Capitu.tertio.& in Psalmo 134.& 135.& paulò pòst, Liber, qui appellatur testamentum Iob. Deinde in primo conciliorum tomo legitur, Liber, qui appellatur pœnitentia Iammes, & Mambræ Apocryphus. Iammes verò, & Mambres restiterunt Moysi, quemadmodum,& impij,ac proterui resistunt veritati,teste Paulo secundo ad Timotheum.c.3.quo in loco Chrysostomus scribit, hos fuisse magos Pharaonis,qui resistentes Moysi,& veritati,signa in Aegypto fecisse leguntur Exodi c.7.quanuis horum nomina in veteri testamento nusquam reperiantur, sed illa Paulus spiritu didecerit. Horum meminere Numerius Pythagoricus libr.3. & Eusebius de præparat.Euangelica.libr.9.c.3.Meminit,& huius libri,qui dicitur Iamnes,& Mambres Origines tractat.35.in Matthæum meminit, & horum Magorū Pharaonis, Georgius Cedrenus in Annalium epitome, & D. Augustinus epistо. 119. ad Ianuariūm.

Liber, qui appellatur Sors Apostolorum,Apocbrypbus. Liber Lusanæ Apocryphus. Liber canonum Apostolorum Apocryhus.Liber Physiologus ab hæreticis conscriptus, sed beati Ambrosii nominæ præsignatus, Apocryphus. Historia Eusebij Pamphili Apocrypha.

Hæc apud Gratianum. In primo conciliorum tomo apud Gelasium legitur. Liber, qui appellatur sortes Apostolorum, Apocryphus.Liber,qui appellatur laus Apostolorum, Apocryphus.Et paulò pòst, Liber Physiologus Apocryphus. Librum autem Physiologum interpretor eum, qui de rerum naturis tractat. Apud Burchardum legitur. Liber, qui appellatur Lusa Apostoli Apocryphus.Sed corruptè, fidelioręque extat lectio in primo conciliorum tomo. Refert tamen Eusebius in d.lib.3.ca. 25.librum quendam inter Apocryphos, cui titulus erat. Doctri-
', na Apostolorum.idem tradit Nicephorus libr.2.capitul.vlt.* Et
" Athanas. in Synopsi, & de libro, qui apellatur Sors Apostolorū.
" Idem repetit ex Augustino Gratianus in capitu.Non obseruetis.
" 26.quæstio.7.*

De canonibus Apostolorum variè ab historicis, & veteribus
6 Theologis † tractatur,sed Nicephorus lib.3.cap.18. de Clemente primo scribens ait.Hunc autem, & Apostolicarum constitutionum, & sacrorum quoque Canonum auctorem esse credimus.Gratianus verò in princip.16.distin.existimat,eos translatos fuisse à diuo Clemente:nam Græca lingua primùm fuere editi Apostolorum canones,sicuti & nunc cir cùm feruntur cum vulgari, ac veteri: atque item noua Gregorij Haloandri latina traductione.Ex quorum vltimo capite deducitur, quod Nicephorus scripsit.Præter Gelasium hos canones inter Apocryphos cōnumerari apud veteres,testantur Iidorus in principio conciliorum apud Gratianum.c. 1.dist. 16. quo in loco Gratianus ex eodem Iisidoro ca.placuit.refert,canones Apostolorum à pluribus receptos fuisse, & à sanctis Patribus Synodali auctoritate roborāros esse.Ex eisdem canonibus summos pontifices Victorem, Dāmasum, & Anacletum in epistolis testimonia mutuo accepisse,constat.Vt mirum sit, cur à Gelasio hi canones inter Apocryphos libros referantur.Sed & Zepherinus Papa ex eis recepit sexaginta in epistola ad oēs Siciliæ fideles.c. sexaginta.16.& dist. in ipsa epistola in primo conciliorū tomo. septuaginta legitur. apud eundem Gratianum cap. Clementis. ab Apocryphis eximūtur canones Apostolorum numero tantùm quinquaginta, reliquis inter Apocryphos relatis. Ex testimonio Leonis Papæ noni contra epistolam Nicetæ Abbatis,idem tradit Iuo Carnotensis lib.2.decretorum. c.124. Extat epistola hæc scripta ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum, & Leonem Acridanum Archiepiscopum Vulg.Extat & Vmberti Episcopi, & Cardinalis, qui fuit legatus Leonis Papæ noni ad Constantinopolitanos, liber aduersus Nicetam scriptus. Probatur etiam canonum istorum auctoritas,saltem 85.qui vulgo traduntur, ex Canone secundo sextæ Synodi generalis, quæ apud Constanti-

nopolim

nopolim in Trullo fuit congregata: qui quidem canon octuaginta quinque canones Apostolorum recepit, & probauit. Quã Synodum ab Adriano Papa primo, & à septima generali Synodo in primo Canone receptam esse, apparet. ca. sextam. 16. dist. quibus, & alijs rationibus Gelasij decretum hac in parte dubium redditur: dum canones Apostolorum inter Apocryphos libros commemorat. Eius tamen sententiam defendere conatur Franciscus Torrensis in eo libro, quem de actis sextæ synodi, deque canonibus, qui eiusdem synodi falso esse feruntur ad Saluiatum Cardinalem scripsit. Eum legito, qui hac de re latè, ac longè disserit.

Historia Eusebij Pemphili Apocryphæ.) Rhenanus in epistola † nuncupatoria, quam historiæ ecclesiasticæ præfixit, existimat, vel Gelasium sibi ipsi contrarium esse, vel hæc verba ab aliquo asino adiecta fuisse. Quorum prius falsò, posterius imprudenter, ac temere dici constat, ex eo, quod in primo conciliorũ tomo in epistola Gelasij, & apud Burchardum virum diligentissimum, & cuius fidem idem Rhenanus non semel probauit, hęc eadem verba reperiantur scripta, quæ à Gratiano ex auctoritate summi, & vigilantissimi Pontificis referuntur. Nec Gelasius sibi ipsi aduersatur: siquidem in secunda huius decreti parte priusquã de Apochryphis ageret, ita scripserit. Item Chronica Eusebij Cæsariensis, atque eiusdem ecclesiasticæ historiæ libros, quamuis in primo narrationis suæ libro tenuerit, & post in laudibus, atque excusatione Origenis schismatici vnum conscripserit librum, Propter rerum tamen singularem notitiam, quæ ad institutionem pertinet, vsquequaque non dicimus renuendos. Quibus sanè verbis nec omnino Gelasius probat horum librorum lectionem, nec omnino improbat: imò admonere videtur, eos cautè legendos fore. At in hac tertia huius decreti parte, etsi inter Apocrypha connumeret ecclesiasticam Eusebij Pamphili Cæsariensis historiam, nihil cõtrarium tradit his, quæ prius docuerat, si Apocrypha interpretemur ea, quæ publicè in Ecclesijs lege non debent, priuatim tamen legi possunt: quemadmodum, & quo ad plures libros in hoc loco nominatim relatos hæc significatio est prorsus admittenda. Igitur ex Gelasij decreto legi poterit priuatim ecclesiastica Eusebij historia, propter rerum singularem notitiam: quam pulchrè textam clamat Hieronymus. Extant verò Eusebij de ecclesiastica historia libri decem ab ipso græcè scripti, & nuper typis traditi opera Roberti Stephani insignis apud Gallos Typographi: si à Lutheranis quibusdam hæresibus typo cudendis abstinuisset: Latinè verò vndecim; quorum in latinam linguam à Ruffino non satis diligenter, ex totidem Græcis traducti fuere: reliqui duo ab ipsomet Ruffino ex varijs auctoribus collecti eandem seriem rerum gestarum obseruant. Cautè tamen, & cum iudicio legendus erit hic liber, vel ex eo, quod eius auctor in primo narrationis suæ libro repuerit, teste Gelasio. Ioannes etenim Zonaras in 3. annalium tomo, in Constantino Magno, ex primo libro capi. 1. 2. & 4. loca quatuor adnotauit, in quibus Eusebius, filium minorem patre, nec ei consubstantialem esse, atque ita Arrianam hæresim sensim profiteri, & asseuerare videtur: tametsi addiderit, secũdum quorundam opinionem, Eusebium pœnitentia ductum ab Arrianorum secta discedisse, & Historiam ecclesiasticam eo scripsisse tempore, quo nondum pœnituerat. Nicephorus lib. 1. cap. 1. etiam Gelasio suffragatur: commemorans etenim ea, quæ de scriptoribus ecclesiasticæ historię videbantur ad notanda fore, Memoręque Eusebij, eiusque ecclesiasticæ historiæ addit. in qua Cacoethes hæreseos eius apparet, quamuis quibusdam rectè sentire videatur, ex eo id asseuerantibus, quod & ipse primæ synodo interfuerit, & τὸ ὁμοούσιο, hoc est, consubstantiali consenserit, quodque conuitijs reprehendens incesserit eos, qui filium Dei creaturam esse opinantur. Sic sanè licet suspectum Arrianæ hæreseos Eusebiũ Cæsariensem fuisse scripserit Socrates lib. 1. cap. 23. & 8. item lib. 2. cap. 20. & Theodoritus lib. 1. cap. 5. Ipse tamen Socrates impẽsissimè contendit Eusebium ab hac hæreseos nota eximere vbique asseuerans, Arrianum non fuisse, imò nititur probare Nicænę fidei & subscripsisse, & aduersus Arrianos tandem accessisse. idem Theodoritus scribit in dicto lib. 1. cap. 12. His accedit Sozomenes lib. 1. cap. 21. scribens Eusebium Cæsariensem Nicænę fidei, licet dubium, subscripsisse. His verò præsertim Socrati Nicephorus refragatur libro 6. cap. vlt. probare conatus, Eusebium in multis Arrij sententiam comprobasse: idq; ex eius scriptis dijudicat. idem lib. 9. capitu. 13. ab eodem Socrate, quem Nouitianum fuisse, asserit, his equidem verbis dissentit, hęc, & alia Socrates asserens, sinceritatem doctrinæ Eusebio adscribere contendit: ego quidem talem potius virum eum fuisse velim: ecclesia autem catholica non talem fortasse iudicat, quam potiùs sequi par est. An verò ille certo in pietatis sinceritate sit, sicuti iste, qui quidem Nouatianus est, dicit, id accuratè, certoq; occulta omnia perspicienti Deo relinquendum. Hęc Nicephorus. qui & lib 8. cap. 18. & c. 22. fatetur, Eusebium Nicænę fidei non admodum voluntariè, sed dubitantem subscripsisse. Diuus Hieronymus ad Cresiphontem aduersus Pelagianos, memor Eusebij Cęsarienſis inquit, quem fuisse Arrianum, nemo est, qui nesciat. Idem in Apologia prima aduersus Ruffinum: Eusebius, ait, Cęsarieusis Episcopus, Arrianæ quondam signifer factionis. Suidas etiam scribit. eum Arrianæ sectę addictum fuisse. quod & se prima Synodus asseuerare videtur actione 5. & 6. Tomo 3. & iterum Tomo 5. Quibusdam tamen placet, Eusebium Arrianum quondam fuisse, postea verò ab Arriana opinione desciuisse, & à sanctis patribus ad communionem receptum. Quod Ioannes Zonaras in Constantino magno tradit existimans, ea scripta, in quibus Eusebius Arriani sectam probare videtur, ante eius conuersionem edita fuisse. Huic opinioni accedit, quod Arriani quidam prodi tionem Eusebio obiecerint: nec iniuria: auctoribus Theodorito lib. 1. cap. 11. & Nicephoro lib. 8. cap. 22. Ex quibus, quæ ad huius loci interpretatiqnem adduximus, lectorem admonemus, Eusebij Cęsarienſis opera cautè legenda forè: nam & ea priuatim legi ad singularem rerum notitiam, & eruditionem adquirẽdam, nondum Ecclesia Catholica prohibuit.

Opuscula Tertulliani, siue Africani Apocrypha. Opuscula Iouiniani, & Galli Apocrypha. Opuscula Montani, & Priscillæ, & Maximillæ Apocrypha. Omnia Opuscula Fausti Manichæi Apocrypha. Opuscula alterius Clementis Alexandrini Apocrypha.

Opuscula Tertulliani, siue Africani Apocrypha.) Eadem lectio est apud Burchardum: at in primo conciliorum tomo legitur. Opuscula Tertuliani Apocrypha. Opuscula Lactantij Apocrypha. Opuscula Posthumiani, & Galli Apocrypha. Hęc Gelasius ex veriore, ni fallor, lectione. Tertulliani opuscula, ideo Apocrypha censentur in hoc Gelasij decreto, quod is auctor nouæ propheriæ meminerit, & in libro de Monogamia vim fecerit verbis Apostolicis, & in Montani hęresim secundas nuptias detestãdis prolapsus fuerit: quemadmodum Diuus Hieronymus, & alij scripserę, ac præter alios Vincentius Lirinensis in libro aduersus hæreses. Sunt etiam & apud hunc auctorẽ opiniones quędam, quæ hodie prorsus ab orthodoxis improbatæ, damnatęque sunt. Atque ideo inter Apocrypha huius auctoris opera censentur hac quidem significatione, vt legi in Ecclesijs publicè minimè permittantur, priuatim tamen legi possint cautè, & cum ea censura, quæ omnia dirigat in Catholicæ Ecclesiæ defensionẽ, vt quę diffinita ab eadem Ecclesia fuerint, & scriptis huius auctoris refragentur obseruanda omnino exactissimè sint à lectoribus, ne quid pium animum offendat. Laudatur sanè hic auctor à Diuo Hieronymo, ab Eusebio, Nicephoro, & in alijs veteribus de rebus ecclesiasticis scriptoribus: quorum quidam, maximè Diuus Hieronymus, insignem Diui Cypriani encomium Tertulliani referunt, qui magistrum Tertullianum vocabat, nullamq; diem absque eius lectione prætermittebat. Floruit Tertullianus Anno fermè DCC. sub Seuero, & Antonino Caracalla principib.

Idem fermè iudicium erit de Lactantio Firmiano, cuius eloquentiam, insignemq; eruditionem in euertendis gentilium erroribus Diuus Hieronymus, & veteres Theologi miris efferũt laudibus, & mirantur. Multa tamen is auctor scripsit, & apud eum Antonius Raudensis notauit, quę aliena sunt ab his, quæ Catholica Ecclesia diffiniuit, vel sancti Doctores communi consensu scripsere, aut planè post tot conciliorum, & sanctorum Patrum decreta minimè dici, aut scribi absque temeritate possint. Quãobrem, & hic auctor cautè legendus erit priuatim, legiturq; propter eius elegantiam, animi sinceritatem, candoremque, quibus aduersus Etnicorum præstigias, & in deorum cultu varia portenta mirè vtitur Christianam religionem professus. Publicè autem in Ecclesijs legi non debet atque ideo, & quia eius scripta multis erroribus illius temporis referta sunt, inter Apocryphos censentur, minimè verò ab Ecclesia damnatur. Floruit sub Constantino Magno anno Domini ferè CCCXX.

Opuscula Iouiniani.) Hic Iouinianus monachus fuit Romę tempore beati Hieronymi, aduersus quem, & ipse Hieronymus scripsit eius errores, & hereses impugnans. Etenim inter hæreticos à Diuo Augusti. lib. de hęresibus, ad quod vult Deum. capit. 82. & ab alijs, qui de hęreticis tractauere connumeratur. Ideo eius scripta iure damnantur, eaque significatione Apocrypha sunt, vt nullam auctoritatem habeant, omninoque legi priuatim, & publicè sint prohibita.

Opuscula Montani, Priscillæ, & Maximillæ Apocrypha.) Inter hæreticos à Diuo Augustino, Philastro, & alijs passim referuntur Cataphryges, ex eo dicti, quod ex Phrygia prouincia originem duxerint:

duxerint: horum auctores fuere Montanus, qui dixit, se paracletum fuisse, & duę eius prophetissæ Prisca, & Maximilla, quas ipse Montanus tãquam ex eius inspiratione factas iactabat. Horum meminit Augustinus de hæresibus ad quod vult Deum. capitu. 26. ante ipsum longius Eusebius libro 4. eccles. histo. capitu. 14. & sequentibus, & Nicephorus libro 4. capitu. vndecimo. & 22. apud quos hæ fœminæ dicuntur Priscilla, & Maximilla. apud Augustinum, & Hieronymum in epistola ad Marcellam aduersus Montanum. Prisca, & Maximilla. Hi hæretici ab initio dicti fuere Phryges, & quia eorum hæresis dicta est fecundum Phrygas, & Græce, κατ' φρύγας postea dicti sunt Cataphryges.

Omnia opuscula Fausti Manichæi Apocrypha.) Faustus quidam fuit gente Afer, ciuitate Milcuitanus, secta Manichæus, qui quoddam volumen edidit aduersus rectam Christianam fidem, & Catholicam veritatem. auctore Augustino, qui contra hunc hæreticum triginta tres scripsit libros. Dictus est Manichæus à principe huius hæresis Manete quodam Persa, cuius idem Augustinus meminit in dicto libro de hæresib. cap. 46. Eusebius libro 7. Eccles. histor. cap. 31. Nicephorus lib. 6. cap. 31. Suidas, & alij eiusdem meminere. Huius ergo auctoris libri, cùm is hæreticus fuerit, nec publicè, nec priuatim legi debent.

Opuscula alterius Clementis Alexandrini Apocrypha.) Clemens Alexandrinus Panthæmi martyris discipulus, & † Origenis præceptor, quique post Panthæmum Alexandriæ scholam Ecclesiasticam tenuit, & institutionum Christianæ religionis magister fuit, insignia volumina, plenaque & eruditionis, & eloquentiæ tam de scripturis diuinis, quàm de humanis edidit, atque in publicum emisit, auctore Hieronymo de scriptoribus Eccles. Cui consentire videntur Eusebius lib. 5. eccles. histo. capitu. 11. & lib. 6. cap. 13. Nicephorus libro 4. cap. 33. Claruit anno ferè domini CC. sub Seuero, & alijs principibus. Huius auctoris aliquot libri nuper in publicũ prodiere è græco in latinum versi à Gentiano Herueto, eorumque lectio nõ potest non esse admodum vtilis & diuinarum scripturarum studiosis, & his, qui rerum humanarum, & antiquitatum cognitionem adquirere desiderant. Cæterùm Gelasius eius opera existimat Apocrypha esse in hũc, vt opinor, sensum, vt cautè legantur priuatim, publicè etenim in Ecclesijs legi non debent. Nam & ab hoc auctore non satis fuit cognitum peccatum originale lib. 5. stromat. & lib. 6. minimè adsequutus est veram rationem, qua salutem consequi potuerint, qui ante aduentum domini excesserunt.

Quamuis, & eius sententiam probare videatur Ioan. Damascenus in Sermone de defunctis. Vterque etenim probare nititur, eos, qui ante aduentum Christi è viuis excessissent, qui pię alioqui, ac sanctę vixerant in hoc mundo, tamen absque cognitione, & fidei professione, saluos factos fuisse prædicatione Christi descendentis ad inferos. Scribit siquidem Diuus Petrus epist. 1. c. 3. de Christo Iesu, in quo, scilicet, spiritu, & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicauit, qui increduli aliquando fuerant. Quibus Petri verbis probari videtur Christum descendendentem ad inferos prædicatione legis Euangelicæ, eos liberasse, qui in eius futurum aduentum non crediderant, eoque in statu mortem obierãt, tunc tamen eius prędicatione credentes. Quod dubius licet tentauit asserere Gregorius Nazianzenus oratione 2. in Pasch. Id verò quantum conueniat his regulis, quas de fide iustificante tradit Ecclesia post diuum Paulum satis cõstat. Nam & eos, qui ante Christi aduentum, mortem obierunt increduli, in alio inferorum loco, quàm in limbo patrum erant, minimè per Christum ad inferos descendentem liberatos fuisse, docet S. Tho. 3. par. q. 52. art. 6. post veteres Ecclesiæ Catholicæ patres: D. inquam Augustinum epist. 99. & lib. de hæresib. hæresi. 79. & lib. 20. de ciuita. Dei. capi. 25. & sermone de tempore 137. Hierony. in c. 4. ad Ephes. & Epiphan. in hæresi. Tatiani. 46. Quod si locus Diui Petri de Christi descensu ad inferos possit intelligi: sicuti eum videntur intellexisse Diuus Athanasius in epist. ad Epictetũ: Cyrillus de recta in Deum fide ad Theodosium: & rursus ad Reginas: Nazianzenus, & Clemens Alexandrinus in eum sensum accipiendus erit, vt D. N. Iesus Christus his, qui in vita crediderunt, & incredulis prædicauerit apud inferos, incredulis ad pudorem, & improperium, his verò, qui crediderant ad consolationẽ: qui quidem sensus ex œcumenio cõstat ad exemplum, q̃ tradit Petrus de Noe prędicante, cui innumeri non crediderunt, pauci verò credentes salui facti sunt. Vnde descensus Christi ad locum damnatorum erit intelligẽdus per effectum supra dictum ad exprobandum: ad locum verò iustorum descendit anima Christi per essentiam. Quod explicat S. Thomas in dict. q. 52. art. 2. Quo in loco S. Doctor post Diuum Augustinum in dicta epistol. 99. Petri sententiam non de descensu Christi ad inferos, sed de operatione intelligit Iesu Christi, quam ipse exercuit ab initio mundi in eos, qui viuentes concluſi erant in carcere animæ, nempe corpori mortali, quibus per internas inspirationes in spiritu diuinitatis prędicauit. Cui sensui optimè accedit exemplum de Noe prædicante. Sed etsi de descensu Christi ad inferos Petri locus intelligatur post Athanasium, & alios: poterit & alium admittere sensum, vt semper intelligamus, fidem Christi explicatã, vel implicitam necessariam fuisse ab initio mundi ad iustificationem: explicitam quidem post legem Euangelicam. Diuus namq; Petr. non asserit, prędicatum fuisse omnino incredulis, sed his, qui aliquando fuerunt increduli, & ad Dei verbum redierunt nonnulli ex ipsis, & obdormierũt in domino cũ pijs ad inferos delati vsq; ad Christi descensum, quo translati sunt in cœlum: ita enim Petri locum interpretantur Nicol. de Lyra, Dionys. Carthus. Caietan. Ioan. Hesselius, & Claudius Guillãdus illic. Thom. Beauxamis in lib. de simbolo, & Claud. de Sainctes de Eucharistia repet. 4. c. 11. Atq; hæc de loco Diui Petri, qui cùm difficilis Diuo Augustino in d. Epistola diligentissimè tractatur. Fidem aũt explicitam esse ad salutem necessariam omnino post legem euangelicam constat ex traditis à Diuo Augustino lib. 19. contra Faustum. cap. 14. S. thom. 1. 2. q. 113. art. 4. & 2. 2. q. 10. art. 4. ad 3. & ad Rom. ca. 10. lect. 3. ad Hebr. c. 10. lectio. 4. & c. 11. lectio. 2. ad interpretationem Diui Marci. c. vlt. & Diui Paul. ad Gala. c. 3. Quibus synodus Tridentina mirè accedit sessio. 6. de iustificatione. c. 6. * Scripsit autẽ
" Damascenus sub Impatore Leone Isaurico anno ferè DCCL.
" vt constat ex Ioanne Patriarcha Hierosolymitano, qui eius vitã
" scripsit: vt tandem, si de hoc Damasceno Trithemius sit intelli-
" gendus, parum illi fidendum sit, qui eum clamisse tradit tempo-
" re Theodosij, qui multis ante annis, vt idem Trithemius scribit,
" imperium obtinuit. qua ratione mirum non est, ab eodem Da-
" masceno in eodem sermone Diuum Gregorium Summum Pon
" tificem in testimonium adduci. *

In primo conciliorum Tomo apud Gelasium legitur. Opuscula Africani Apocrypha. Opuscula Commodiani Apocrypha.

Iulius verò Africanus claruit eodem tempore, quo Origenes, quinque de temporibus scripsit volumina, & alia opuscula, quorum meminere Hieronymus, & Trithemius de scriptoribus ecclesiæ. Eusebius lib. 1. c. 6. & 7. rursus lib. 6. c. 31. Nicephorus lib. 1. c. 9. & 11. item lib. 5. c. 21. Hic sub Imperatore M. Antonino Heliogabalo legationem suscepit pro instauratione vrbis Emmaus in Palestina, quæ postea dicta est Nicopolis, auctoribus Eusebio in chronicis, & Hieronymo de scriptoribus Eccle. Huius opera cẽsentur fortassis à Gelasio Apocrypha ex eo, quod Susannæ historiã contẽderit à libris Danielis eximere, & à Canone sacrarum scripturarum abijcere in epistola quadam ad Origenem scripta, cõtra quem hac in re rescripsit doctè, & eleganter idem Origenes: vel ex eo, quod hic auctor scripserit libros, qui inscribuntur Cesti. Quorum meminere Eusebius in d. capit. 31. Nicephorus in d. cap. 21. & Suidas in dictione, Africanus asseuerans, Africanum libris vigintiquatuor Cestos scripsisse, in quibus tradiderit naturalia veluti quædam remedia ex verbis, incantationibus, & pictis quibusdam characteribus ad medelam ægritudinum, aliasue efficaces operationes. atque hæc de Africano. De Commodiano verò Gennadius scribit, aduersus gentes opus quoddam edidisse: in quo, quia parum nostras attigerat literas, magis illorũ dogmata destruere potuit, quam nostra firmare, & de diuinis promissionibus vili satis, & crasso sensu disserit illis stupore; nobis desperationem incutiens. Hæc ex Gennadio, vt merito huius auctoris opera fuerint à Gelasio inter Apocrypha relata.

Opuscula Cassiani presbyteri Galliarum Apocrypha. Opuscula Pictauiensis Victoris Apocrypha. Opuscula Faustini Rheginensis Galliarum Apocrypha. Opuscula Frumentici Apocrypha.

Opuscula Cassiani presbyteri Galliarum Apocrypha.) In principio conciliorum Tomo apud Gelasium ante opera Cassiani ita legitur. Opuscula Tatij Cypriani Apocrypha. Opuscula Arnobij Apocrypha. Opuscula Tyconij Apocrypha. Opuscula Cassiani presbyteri Galliarum Apocrypha. Ipse verò legendum esse censeo. Opuscula Tatiani Apocrypha. vt intelligamus de illo Tatiano, qui inflatus eloquentiæ tumore nouam condidit hęresim. quæ Encratitarum dicitur, quã postea Seuerus auxit, à quo eiusdem partis hæretici Seueriani vsque hodie appellantur ex Hieronymo de scriptoribus eccles. Eusebio lib. 4. capit. 26. & 27. Nicephoro lib. 4. c. 4. & Augustino de hæresibus. Claruit sub M. Antonino philosopho prope annum domini CLXX. Eusebius in chronicis.

Opuscula Arnobij Apocrypha.) Arnobius sub Diocletiano principe Siccæ apud Africam florentissimè rhetoricam docuit, scripsitque aduersus gentes, quæ vulgo extãt volumina; teste Hieronymo

nymo de scriptorib.Eccl. Qui in chronico post Eusebium idem scribit sub Constantino Magno. Qua verò ratione huius auctoris opera Apocrypha censeantur à Gelasio, mihi nondum est comperum:huius etenim auctoris libros, & si legerim aduersus gentes scriptos,nondum mihi per occupationē licuit examinare quid in eis scriptū fuerit,q ad Apocrypha pertineat. Fortassis tamen ex eo Apocrypha censentur Arnobii opera, q in his libris,quos aduersus gentes scripsit,Deorum Gētilium fabulas nimis inculcauerit:& de animæ in mortalitate,deque Angelorum natura quædam tradiderit,que forent apertius,ac diligentius explicanda:denique septimo libro de Thurificatione nō satis cautè regere videtur.

Opuscula Tyconij Apocrypha.) Tyconius quidā,qui contra Donatistas inuectissimè scripsit cùm Donatista,& illic inuenitur absurdissimi cordis,vbi eos nō omni ex parte relinquere voluit, facit librum,quem regularum vocauit. Hæc Augustinus lib.3. de doctrina Christiana c.30.qui huius suspecti auctoris doctrinam diligenter examinat,ab eoq; in plurib.dissentit. Ex quibus lector poterit expendere,& satis percipere,iure optimo eius scripta Apocrypha censeri.Floruit sub Theodosio, & liberis eius, prope annum Domini CCC.XC.auctore Trithemio,& Genandio.

Cassianus verò presbyter apud Gallos,aliquot edidit opuscula,quę Gelasio non satis placuere,atq; ideo ea inter Apocrypha connumerat,fuit natione Scytha,apud Massiliam presbyter, vbi viuēdi finem fecit,Theodosio,& Valentiniano regnantibus:auctore Gennadio,qui varia eius opuscula cōnumerat,& laudat. Trithemius verò scribit,eum in multis reprehendi à beato Prospero de libertate arbitrii:& ideo eius opera Apocrypha censeri.

Opuscula Pictauiensis Victoris Apocrypha.) Apud Gelasium in primo conciliorum tomo,& Burchardū legitur.Victorini Pictauiensis,hic teste Hieronymo,Epūs Pictauiensis, qui multa scripsit opera grandia quidem sensū,viliora tū compositione verborū, q magis Græcè sciret, quàm Latinè. Tandē martyrio coronatus est,temporib.Valeriani,& Galieni, auctore Trithemio. Eius opera inter Apocrypha cēsentur ex eo fortassis,q de reb.grauissimis vili verborum compositione fuerint edita.

Opuscula Faustini Rhegiensis Apocrypha.) Faustinus presbyter apud Gallos varia scripsit opuscula, temporibus Valentiniani, Theodosij,& Arcadij.Luciferianæ tū hæresis visus est consensisse,auctore Gennadio. Et ideo eius opera iure inter Apocrypha censent,q & Trithemius fatetur scribens, eū merito reprehendi.

Epistola Iesu ad Abagarum Apocrypha. Passio Gregorij Apocrypha. Passio Quirici,& Iulitæ Apocrypha. Scriptura, qua appellatur Salomonis contradictio, Apocrypha. Phylacteria omnia, quæ non ab Angelo, ut illi confingunt, sed magis à dæmone conscripta sunt, Apocrypha.

Apud Burchardum, & in primo conciliorum tomo legitur.
11 † Epistola Iesu ad Abagarum Regē,Apocrypha. Exrat vtraque epistola Iesu ad Abagarum Edessæ ciuitatis vltra Euphratem Regem,& ipsius regis ad Iesum:apud Eusebium lib.1. eccl. hist.c.13. & Nicephorum lib.2.c.7.Euagrium lib.4. c.27. quos pius lector legere poterit,& Christiana sinceritate obseruare,quę illic ab his historicis commemorentur,vt existimet, verè potuisse contingere,tametsi non cogat illis omnino credere. Etenim ab Euagrio, & Nicephoro atq; Constantino porphyro genneta in peculiari hac de re commentario,& Damasceno li.4. de fide orthodoxa. c.17.tradit,Iesum petisse textū linteum,in eoq; prius loco suam expressisse faciē,& ad Abagarū misisse. Addit Euagrius. Chosroe obsidēte Edessam vrbem,& ingenti agere eam infestante, vt faciliùs caperetur, deiectū omnino agerē fuisse subterraneo quodā cuniculo facto,vt ignis subijceretur,& lignorū materia consumpta,ager pessum iret,opusq; totum corruerer. Attamen igne primum emisso,cœptum consilium cines fefellerat, q flamma exitum non haberet,quam aerē concipere, atq; ita materiam comprehēdere,sicuti consueuit,oportebat, eo vero consilio destituti ad sacrā anchorā cōfugiētes, acceptamq; diuinitus imaginē cuniculū producētes aqua conspersam ✠ pyram misērūt:subitoq; diuina virtute ligna ignem conceperūt,& quam celerrimè combusta imminēti statim materiæ ignē omnia cōsumentē immisere runt,donec ager omnis in fossæ cuniculis considēs in cineres est redactus. Hæc Euagrius ex Procopio de bello Persico: & post eos,Nicephorus lib.17.c.16.Meminit huius lintei,& imaginis Io. Zonaras Annalium tomo 3. in Romano Lacapeno scribens, eiusdem Imperatoris ætate ex Edessa imaginem istam Constantinopolim fuisse translatam.

Passio Gregorij Apocrypha. Passio Quirici, & Iulitæ Apocrypha.) Harum scripturarum meminerat Gelasius in secunda huius decreti parte,ibiq; asseuerauit,non legi in Romana Ecclesia hosce libros ex ea ratione,quam illic tradidit: atq; nunc Apocryphos ideo refulit.

Phylacteria omnia.) Pharisei olim apud Iudæos Decalogū in 12 † membranulis scribere consueuerunt,& in fronte ligare, vt religionis intimæ speciem præberēt:dicebanturq; hæ membranulæ Phylacteria:quasi custodientia,in memoriam sanè,q præcepta illa custodire tenebantur,& veluti in custodiam, & monimētum sui haberent,sicuti in Matthæum c.23. explicarūt Hierony.Chrysostomus,& alij,Iustinus item martyr in dialogo cum Tryphone aduersus Iudæos pagi.34.Idq; faciebant Pharisæi prauè intelligentes mandata legis à domino data p Mosen Deutero.c.6.Hæc igitur dicebanē Phylacteria:id est conseruatoria. ad quorum simi litudinem,& exemplū Arioli, & excantatores ad seducēdos simplices animos quasdam mēbranulas scriptas potius à dæmone, quàm ab Angelis exhibebant Christianis, quasi hæc Phylacteria forēt illis admodum vtilia in tutelam corporis, & animę. Quæ quidē præter Gelasiū omnino,phibet Gregorius III. c.12. suorū decretorum,& concilium Laodicen.c.30.apud Gratianum in c. si quis Ariolus.& c.non oportet.26.q.5.

Deniq; Gelasius in vlti.par.huius tracta.de libris Apocryphis damnat,& pronuntiat,damnata esse omnia,quæcunq; hæretico rum scripta cum suis auctorib.quorum catalogum subijcit, meminitq; multorum,qui in hæresim ante ipsius pontificatum inciderunt:plures tñ omittit, quos gñali quadā dānatione cōplectit. Hic verò locus poterit facilimè explicari, quo ad hæreticorum nomina,& eorū impia dogmata ex diuo Hieronymo, Augustino Philastro,& alijs,qui de hæresib.& hæreticis tractauere:id etenim non est nostri instituti. Admoneo tñ lectorem,apud Gratianum falsò legi.Teruidus.Cùm legendum sit.Cerinthus.ex primo conciliorum tomo, Burchardo, & alijs. Valentinus, siue Manichæus,vbique legitur,q Valentinus etiam si alium errorē à Manichæis distinctum excitauerit,Manichæi tñ cognomine dignus est,qui in similimum illis errorē inciderit ex Irenæo lib. 3. cap.4. Dum legitur apud Gratianum.Iubianus.apud Burchardum. Nibianus apud Gelasium in 1. conciliorum tomo rectius Iouinianus.Item vbi legitur apud Gratianum.Iulianus,& Latinensis.legitur in primo conciliorū tomo Iulianus Celanensis. apud Burchardum.Iulianus Edanensis.in Prospero Aquitanico. Iulianus Athelenensis.Fuit Episcopus Capuanus ex Gennandio,& Trithemio.De nouatio vbiq; extat integra mentio: nisi q quidam cōdices primam literam mutauerunt.

Prisilianus ab Hispania.) Hic, auctore Hieronymo de scriptorib.Eccles. fuit Episcopus Abilę, quę ciuitas est in Hispania satis insignis:vt tādem Erasmus insigniter fuerit hallucinatus: quippe qui existimauerit,Prisillianum Episcopum fuisse Abylæ,quæ sit ciuitas Phœnices in Syria. Cuius errorē doctè improbat Ioānes Vasæus in priori parte chronicorum Hispaniæ.Sed & præter testimonia ab eo citata aduersus Erasmum extat Gelasius in hoc decreto.Leo Papa in Episto.91.ad Turibium Astoricen:em Episcopum.Seuerus Sulpitius lib.2.Sacræ histo.qui scribit,Prisillianum in Hispania hæreses excitasse, & Abulensem Episcopū fuisse,qua ratione apud Prosperum Aquitanicum in chronico falsò legitur:Prisillianus Episcopus de Gallatia:cùm legēdum sit:Prisillianus Episcopus de Gallecia:nam etiam si Abyla vrbs ad Gallecię prouinciam non pertineat iuxta eam prouinciarum ciuisionem,qua frequentius vsi fuere Hispani,Episcopatus tamē etiam hisce temporibus ad Compostellanam prouinciam, cuius Metropolis in Galletia extat,dubio procul pertinet.Fortasis Prosper Galletiam Gallariam dixit.

Labedius.) In primo cōciliorum tomo:Lampetius. in Burchardo Lampedius.nos legimus:Lamperius, à quo Lamperiani hæretici:teste Alfonso Castro de hæresib.verbo,votum.

Sebatius.) Legendum Sabbatius ex Burchardo, & Gelasio in primo conciliorū tom.Socrate lib.5.Eccl.hist. c.21. Cassiodoro in Tripar.lib.6.c.37.& Nicephoro lib.12.c.31. qui huius hæretici meminere,& idem Nicephorus lib.14. cap.31. Alterius Sabbatij apud Gallos meminit Trithemius.

His hæreticis Burchardus ex Gelasio addit Photinum, qui & cum his scriptus est in primo conciliorum tomo in Glasij decreto, vbi etiam nominantur Africanus. Nestorius Constantinopolitanus.Maximus,& Vnicus.Nestorij,Photini,& Maximiani,aut Maximini mentio frequens est apud Diuum Augustinū, & alios qui de hæricis scripsere.Maximi verò,& Vnici non ita frequenter mentio facta est ab inscriptorib.Nicephorus etenim lib.12.c. 11. meminit Maximi cuiusdā Cynici philosophi, quem Timotheus Alexandrinus pastorē:& Epm Constantinopolitanū consecrauit,ēt Apollinaris labe maximè infectū. Qui postea exautoratus est in synodo Constātinopolitana, vt idē Nicephorus scribit c.13.& idē prius actum fuisse commemorat c.11.post Sozomenē lib.7.c.9.qui asseuerat, hunc maximū Nicenæ fidei studiosum,

sum,& sequacem fuisse. Sed quæ prius de Maximo retulimus ex Nicephoro,ēt scribit Theodoritus lib.5.c.8.Cęterùm cōtra Maximinum Arrianorū Episcopum extant Augustini libri tres in sexto eius auctoris operum tomo.

Postremo de historia tripartita, quæ de rebus ecclesiasticis tractat,obseruandum erit,centonem illum ex tribus græcis auctoribus,Theodorito Cyri Epo,Socrate Constātinopolitano, & Hermio Sozomeno,cōcinnatum fuisse opera, & studio Cassiodori ex translatione cuiusdam Epiphanij vtriusq; linguę haud satis periti,qui in plerisq; suam diuinationem,non auctorum illorū sententiam pro germana lectione lectori supposuit.Sed & hi auctores adeo minutatim concisi, & truncatim cōmiti à Cassiodoro fuerunt in continuum historiæ compendium,vt in plerisque ob concisionem,truncationemq; eiusmodi meritò dubitari possit, quæ nam fuerit citati autoris certa sententia, quæ verè apparuisset ex præcedentib.sequentibusq; verbis à Cassiodoro,dum breuitati studet,refectis.Hæc ferè de hac historia Albertus Pighius libro 2.de Eccl.hierar.cap.8.nuper vero in publicum prodiere tres prænominati auctores integri,& græca lingua,qua ipsi vsi fuere, ex quib.planè percipiet lector vera esse,quæ Pighius de tripartite centone scripserat,poteritq; verum historiæ ordinem, autorisq; sensum omissa concisione Cassiodori, & prava Epiphanij versione ipsis græcis scriptorib.diligenter lectis deprehendere.

Cæterum de auctorib.ipsis Nicephorus in præfatione historię Eccles.quæ in lib.1.c.1.scribitur,breuiter tractans, dubitat profecto,an vera fuerint,quę scripserint:& præterea Socratem animo fuisse minus purum tradit: ex eo quidem, q Nouatianus fuerit, auctore eodem Nicephoro lib.6.cap.37.& libro 9.cap.13.& libr. 14.cap.43. Idque constare videtur ex eiusdem Socratis historia lib.6.cap.21. Sed & Sozomenum, atque Socratem in quibusdā mentitos fuisse docet Franciscus Torrensis in lib. de sexta synodo super canone 13.Diuus Gregorius libro 6.epistolarum, epistola 195.de historia Sozomeni ita scribit,Ipsam quoque historiam sedes Apostolica recipere recusat, quoniam multa mentitur.Hæc Gregorius,qui & alias rationes adscribit,q̄ sunt omnino examinandæ ex græcis de rebus ecclesiasticis scriptoribus: nempe Theodorito,Socrate,& Nicephoro.Qui & ipsius Theodoriti fidem rursus demittere contendit ex eo,q tertiam synodum conatus fuerit impugnare,fueritque ea ratione proscriptus,& excōmunicatus:vt idem Nicephorus tradit lib.14.c.34.qui c.30.illum maximè laudauerat.

Quem verò librum Gelasius intellexerit asseuerans contradictionem Salomonis Apocryphum esse,nondum ipse intellexi, vt quidquam certi possim scribere:nam de eo libro, qui pœnitētia Salomonis inscribitur,& nomine Ambrosij falsò cuulgatus est,fortassis quispiam conabitur Gelasium interpretari ex eo, q Salomon licet aliquando fuerit in gratia Dei.3.Reg.c.3.& 11.c.2. Paralip.c.7.tandem reprobus fuerit,à Deique gratia ceciderit,at que ideo damnatione æterna punitus:quemadmodum consentire videntur Augustinus lib.22.contra Faustum. c.81. & 88. Cyprianus lib.1.epistc.5.Hieronymus in epistola ad Viralem.3. Epistolarum tomo.& Ecclesiast.ca.47. rursus Augustinus in enarratione psalmi centesimi vigesimi sexti. Chrysostomus in sermone de pœnitentia.Beda,Esaiæ.cap.2.Idem Beda in lib.Regum.q.29. Cyrillus lib.7.contra Iulianum.Gregorius lib.2. moral.c.2. Lyranus 2.Reg.cap.7.quo in loco Burgensis à Lyrano discedit.& Hieronymus Ezechiel.cap.43. asseuerat Salomonem pœnitentiam egisse.Idem in Ecclesiasten,cap.1. cui suffragari videtur Ambrosius in lib.de Cain,& Abel cap.2.Quamobrem Arborcus lib.17. Theosophiæ cap.10.probare coniecturis quibusdam conatur Salomonem æterna damnatione minimè fuisse punitū,licet quandiu vitijs,& criminib.adhæsit,fuerit ad tēpus reprobatus. Res est tamen dubia,& in qua nihil certum adhuc ex Theologis asseuerare possumus. Nam & alicubi Ambrosius priorem opinionem sensisse videtur.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Annus solaris ex Romanorum institutione.*
2 *Anni ab initio mundi secundum Hebraicam veritatem, & septuaginta interpretes.*
3 *Anni à diluuio,& vniuersali cataclysmo.*
4 *Anni initium quo tempore apud Hebræos.*
5 *Anni à Nabuchodonosor,& Magno Philippo.*
6 *Anni ab Alexandro Magno,& à Cæsare.*
7 *Anni Arabum à Mahomete.*

Expenditur ratio temporis, & Chronologia, quæ in proœmio Partitarum traditur.

CAPVT XVIII.

IN ea præfatione, quæ legibus huius regni Castellani adscripta est ab inuictissimo,sapientissimoque Alfonso Rege huius nominis decimo exacta quędam ratio temporis obtenta fuit, vt planè omnibus foret perspicuum, quo tempore præstantissimum illud septem partitum opus editum esset:ea verò, vel iniuria temporum,aut scriptorum errore adeo aliena à vera ratione temporum circunfertur,vt operæpretium me facturū existimem,si de ipsis emendatione aliqua breui quadam obseruatione adnotauerim. Illud est præmittendum veluti huius examinis basis,ac constitutissimum fundamentum, opus illud editum fuisse à Rege Alfonso decimo,filio Fernandi Tertij, Cœptū autem anno quarto iam integro ipsius principatus, & cōsummatum,aut perfectum anno septimo,ab eius initio, atque ita principatus Regis Alfonsi anno vndecimo:quemadmodum ex ipsa præfatione constat:ex qua,& hoc dubio procul deducitur,Regē Alfonsum regni regimen post patris,mortem accepisse anno ab incarnatione Domini.M.CCLI.& post quinque decursis, & elapsis mensibus.Nam vt ex chronicis constat, Fernandus Tertius pater Alfonsi mortem obijt die Iouis,Maij 30.anno à natiuitate Domini M.CCLII. Vnde fit, vt anno Domini ab eius natiuitate.M.CCLII.vltimo die Maij Alfonsus regnare Castella ceperit. Etenim licet in historia Regis Fernandi, & in dicta præfatione anni computari videantur ab incarnatione,quæ computatio diuersa est ab ea,q fit à natiuitate:q & nos scripsimus lib.1. Variarum Resolutionum.capi.12. tamen vtranque computationem, & historiæ,& præfationis à natiuitate domini ex multis intelligendam esse arbitramur. Primum ex auctoritate Alfonsi Burgensis Episcopi in Anacephaleosi:deinde ex consuetudine, quæ apud Hispanos obtinuit,vt anni ab eis à natiuitate domini connumerentur. & ex eo, q si annus in præfatione ab incarnatione sit accipiendus,post annum quinquagesimum primum,non possunt tot dies ad diem Maij tricesimam anno sequenti adscribi, q in eadem præfatione adscribuntur : vt ille numerus omnino conueniat computationi à natiuitate : siquidem ab initio anni quinquagesimi secundi ad diem 30. Maij numerātur dies cōtum quinquaginta duo. Ex quo,& illud constat in eadem præfatione probari illam consuetudinem, qua annus Natiuitatis à primo Ianuarij die computari,& signari solet. Dies verò, quæ ab historicis,morti,& funeri Regis Fernandi Tertij adscripti fuere iuxta numerum ex mense Maio, etiam conueniunt anno Domini M.CCLII.à natiuitate,obseruata diligenter litera,quę in illo anno Dominico dici competebat.

Cæterùm in eadem prefatione asseuerat Rex Alfonsus,annū
1 primum † sui principatus esse, & computatio ab anno mundi. V.M.XXI. & diebus CCXXXVII. atque hoc in loco intelligit annos Hebręos:cum in omnib. eiusdem præfationis computationib.de Romanis annis loquatur expressim. Annus verò Romanus dubio procul constat duodecim mensib. quibus, & modo vtimur,& vsa est resp.Romanorum ab Imperio Iulij Cæsaris,qui imitātus Ægiptios ad certum dierum numerum solis redigit annum intercalato antiquo mense sublato, vt vnus dies quarto quoque anno intercalaretur,qui & hodie quoque intercalatur propter vniuscuiusq; anni quadrātem, qui ad perfectum solis cursum post CCCLXV. dies decerat,auctorib.Macrobio libro 1.Satur.capit.14.Plinio libro 28.cap.25. Suetonio, & Plutarcho in Cęsare. Prius etenim Romulus ex decem mensibus constituerat annum solarem:Numma verò ex duodecim,sed ratione quadam adeo confusa,& imperfecta,vt necesse fuerit, eam à Iulio Cæsare immutari:quemadmodum idem Macrobius cap. 12.& 13.docet.Hoc denique anno solari vsa est semper Christi Ecclesia,atque totus ferè ad hāc vsque ad diem terrarum orbis: tametsi varia fuerit apud plerasq; gentes olim annorum ratio: q scripsere Plinius lib.7.cap.48. Macrobius in dict. lib.1. capit.8. Alex.ab Alexādris.lib.3.dier.genial.c.24.Anselmus.lib.2. de imagine mundi.c.10.ex nostris Andr.Tiraquel. lib.1. de retract. §.1. glo.10. Constat igitur annus hic Romanus ex CCCLXV. diebus.l cùm hæres.§.Stichus si hæredi. ff.de statu liber. eiusque initium sumitur à Calendis Ianuarijs. Sed & apud Hebræos annus solaris erat in vsu:diuersa tamen mensium obseruatione; siquidem duodecim lunationes apud eos simul additis vndecim diebus faciunt annum solarem,,qua de causa ipsi morti tertio quoque anno tredecim menses adscribunt, aut octauo quoque anno tres menses adijciunt:quia solaris annus lunarem excedit vndecim dieb.& quarta parte,vt scribit Africanus apud Eusebium lib.8.de demonstr.euangelica.cap.2.Et Damascenus lib.2.de fide Orthodoxa.cap.7.Nam & Plinius lib.18.c.25.in vnoquoq; biennio vigintiquinq; lunationes adnumerat. Huius verò anni initiū duplex adnotari potest ab æquinoctio inquā vernali,& ab equi-

noctio

noctio autumnali, licet ordo mensium incipiat ab æquinoctio vernali. Exodi c.12. Vnde Nisan primus mensis Hebræorum ab æquinoctio verno conuenit quique mensi Martio, quique Aprili propter rationē lunationum, quam modo adduximus, & qua Hebræi omnino vtuntur, primum mēsem computātes à prima lunatione, quæ sit proximior æquinoctio verno: quæ quidem lector poterit obseruare ex his, quæ hac de re scripsere Paulus Florentinus, Ioannes Stoflerinus, Ioannes Lucidus, Petrus Ciruelus Darocensis, Ioannes de Monte Regio, & alij de emendatione Calendarij, & de recta Paschę celebratione tractātes. Ex quib. deducitur, Hebræos fuisse vsos anno solari duodecim mensium, nō minori, sed ferè pari solari anno, quo modò vtimur, & quo totus penè orbis vsus fuerit. Quod cōstat ex c.7. & 8. Genes. Diuo Augustino lib.15. de ciuitate Dei c.14. Iosepho lib.1. antiquit. c.5. Lactantio Firmiano lib.2. c.13. Beda in lib. de temporib.

" Ioanne Driedonio lib 3. cap.4. in eius quarta parte. * Quā de re
" multa diligentissimè tradit Benedictus Arias Mōtan. in apparatu
" ad Biblia Sacra in volu. de Sœculis: quem omnino legito ad An
" norum numerum ab initio anni constituendum. * Fortassis in hac Aera ab Adam, ex hac præfatione tollenda ex dicto Hebraicos. Nam ea nō vtitur in his annis adnumerandis historia huius Regis: sed in sequenti Aera à diluuio scribitur. *E la Aera de los Hebraicos del Diluuio en quatro mil y trezientos y cincuenta y tres años Romanos.* Est & in hac temporum ratione obseruādum, nō

2 esse eandem annorum supputationem † iuxta veritatem Hebraicam, atq; eam, quæ vulgo dicitur septuaginta interpretum sicuti compertum erit lectori ex D. Hierony. in Hebraicis traditionib. super Genesim. D. Augusti. lib.15. de ciuitate Dei. cap.10. & c.13. Driedonio in d.c.4. aut c.5. lib.5. idem vbiq; obseruant Eugubinus, & passim Theologi, qui de quæstione ista tractauerunt. Sed supputationē septuaginta sequuti sunt Eusebius, Origenes, Chrysostomus, Isidorus lib.5 etymolog. c.39. At supputationem alteram iuxta veritatem hebraicam sequuntur Hierony. Augustin. de ciuitate Dei. lib.15. c.13. Beda de temporib. Philon Hebræus, Dried. Ioan. Lucidus, & Nicolaus Cælius Lusitanus in diligentissima veteris testamenti chronologia. Discrimen autem hoc contingit in annumerandis annis ab Adamo ad Abraam: siquidem in assignanda temporis ratione post Abraam ad Iesum Christū redemptorem nostrum, parum, aut nihil distat supputatio Græcorum ab Hebræorum chronologia, quam vbique Augustinus Eugubinus adnotauit, & obseruandam esse censet, ne in eum errorem incidamus, in quē incidit vniuersa Græcia, & Italia, quæ græcos, aut 70. Interpretum editionem sequebatur, nondum ad Hebraicam veritatem Hieronymi editione vulgata, & recepta, quæ nos ab hoc errore vindicauit. Igitur ab Adamo ad diluuiū anni sunt 1656. iuxta veritatem hebraicam, & codices Latinos, quibus modo vtimur c.5. & 7. Genes. Iuxta 70. verò Interpretes supputantur anni 2242. Huius numeri rationem poterit expēdere lector diligens ex Hierony. Dried. & aliis quorum modo meminimus. Ex quib. & illud constat, à diluuio ad ortum Abrahæ secundum hebræos computari annos 92. supra 200. ex editione verò 70. interpretū annos numerari 1072. refte Augustigno libr. 16. de ciuitate Dei. c.10. qua ratione fit, vt in annorum numero ab Adamo ad ortum Abrahæ excedat septuaginta interpretum computatio veram ex hebræis codicibus rationem annis ferè 1366. Hinc sanè subortur maxima differentia inter Græcos, & Latinos, qui vulgatem septuaginta editionem sequuti sunt: atq; ex alia parte grauissimos doctissimosq; Theologos, qui hanc rē ex hebræis conati fuere deducere ad veram cognitionem, in supputandis annis ab Adamo ad Christi natiuitatem. Etenim secundum hebraicam veritatem, quamuis qui eam sequantur, nō cōueniant omnino in certo annorum numero, imò differant aliquantulum, paucis equidem in annis, ab Adamo ad Christum sunt anni 3969. auctore Driedonio, qui exactissimè, ac diligēter annorum numerum obseruat. Beda verò adscribit Christi natiuitatem anno ab Adamo 3952. Ioannes Lucidus anno 1960. vltima anno Olympiados 194. Henricus Glareanus, & Holoander anno tertio eiusdem Olympiadis. Græci autem, & qui sequuti sunt septuaginta interpretes: nempe Eusebius, Origenes, Isidorus, & alij Christi natiuitatem adscripsere anno ab Adamo quintum millesimo cēteſimo nonagesimo nono. Vnde numerus annorum ex græcorum supputatione maior est ferè 1200. ac triginta annis illo numero. qui ex veritate hebraica deducitur. Ipse verò Eusebius in principio chronicorum, etiam si fuerit sequutus septuaginta interpretes, faterur tamen iuxta hebraicam literam ab Adamo ad diluuium tantùm supputari annos mille sexcentos quinquaginta sex.

Rex sanè Alfonsus decimus, de quo & in hoc capite agimus, in chronicis, ab Adamo ad Christi aduentum connumerat annos quinque mille nonaginta nouem. Apud quem opinor ipse codicem corruptum esse, scribendum forè annos quinque mille centum nonaginta nouem: eaque suspicione ducor, quod existimem regem sapientissimum voluisse in chronicis sequi Eusebium, & alios, qui ex septuaginta interpretibus hanc temporis rationem obseruare conati sunt.

Rursus idem Rex, quod mirum est, in tabulis Astronomicis supputat ab Adamo ad Christum annos sex mille nonagētos octuaginta quatuor, & dies bis centū vnum & viginti: ab Adamo ad diluuium annos ter mille octingentos octuaginta duos, & dies centum sexaginta septem. Qua in re Alfonsus ipse parū sibi constat, quum apud eum sit tanta in sacris annis connumerandis varietas, & dissensio.

Hæc tandem adduximus longè quidem repetita, vt facilius possimus examinare rationem temporis ab Adamo initium principatus ipsius Regis Afonsi, qua in dicta præfatione idem vsus est. Nam ex præmissis apparet, eam non conuenire veriti hebraicæ, & illi supputationi, quæ ex ea deducitur. Quod facili mè poterit quis deprehendere ex eo, quòd iuxta hebræorum supputationem principatus Alfonsi initiū habuerit anno ab Adamo ferè quintum millesimo ducentesimo vigemo. Ex Driedonio, aut quintum millesimo ducentesimo tertio. Ex Beda, vel quintum millesimo ducentesimo vndecimo iuxta Ioan. Lucidi opinionem. Multo minus conuenit chronologia dictę præfationis supputationi Eusebij, & aliorum, qui septuaginta Interpretes sequuntur: esset enim primus annus principatus regis Alfonsi ab Adamo sextum millesimus quadringentesimus quinquagesimus. Quod si præfationem istam velimus intelligere iuxta rationem temporis, qua idem Rex Alfonsus in tabulis Astronomicis vtitur, erit profectò multò maior differentia: nam ex ea computatione annus primus principatus regis Alfonsi erit octauus millesimus ducentesimus tricesimus quintus. Quibus ombus obseruatis poterit in hac prima supputatione præfationis numerus verus restitui secundum opinionem illam, quam Regem Alfonsum sequutum fuisse, sit rationi magis cōsentaneum. Ego sanè opinor in hac prefatione Regem veritatem hebraicam sequutum fuisse, atque ideo ex Driedonij supputatione suspicor, scriptorum errore factum esse, vt bis centum anni fuerint prope omissi.

Est, & in eadem præfatione maximus error in chronologia deducta à diluuio, & vniuersali Cataclysmo: etenim nec conue-

3 nit † veritati hebraicę, nec græcorum supputationi: quum secundum priorem ab Adamo ad diluuium fuerint anni mille sexcenti quinquaginta sex: secundum posteriorem bis mille ducenti quadraginta duo: & iuxta præfationem istam tantum sexcenti sexaginta octo, quod nullus vnquam scripsit. Qua ratione iuxta veritatem hebraicam erit in hac præfatione locus de diluuij tempore emendandus, ita quidem, vt à diluuio ad principatum Alfonsi Regis adnumerentur ter mille quingenti sexaginta quinque anni, si primam temporis rationem ex traditione Driedonij additis ducentis annis emendauerimus: aut paucis ab hoc numero detractis annis ex Bedæ, aut Ioan. Lucidi supputationibus. Quod si quis dixerit, Regem Alfonsum sequutum fuisse in hac præfatione Eusebium, & sequaces, quod falsum mihi videtur, adhuc error est in annorum numero à diluuio ad principatum Alfonsi, qui tolli tunc poterit si numerentur à diluuio anni quatuor mille ducenti & octo.

In his verò duabus supputationibus ab Adamo, & diluuio ex diebus, quos post annos integros addit Rex Alfonsus, nisi & hoc in loco subsit scriptorum vitium, deducitur, apud Hebræos annum incipere à die decima octaua Augusti quo ad rationem temporis ab Adamo considerandam. Nam ab hac die vsque ad vltimū diem Maij, qui fuit primus principatus, & regni Alfonsi adnumerantur ducenti octoginta septem dies quorum in hac præfatione fit mentio. Eadem propè ratione constat apud Hebræos annum quo ad diluuij tempus describendum initium capere à die decima sexta Februarij: à qua ad diem vltimam Maij sunt dies centum & quinque, quos hoc in loco supputat Rex Alfonsus.

Qua in re omnino est adnotandum, apud Hebræos duplex ob-

4 seruari anni initium, quod paulò ante obiter † adnotauimus: nā ante exitum Iudæorum ab Aegypto annus incipiebat ab æquinoctio Autumnali: postea verò initium annus adsumpsit ab æquinoctio verno: nempe à luna, quæ huic æquinoctio, vel alteri proximior erat. Quemadmodum nullo ad hoc citato auctore scribit Guilielmus Postellus in libro de Etruriæ Regionis institutis, & ante ipsum adnotarunt Nicolaus Lyranus in Genesim c.7. idem Lyranus, & Burgensis Exodi capitu. 12. Id verò mihi probat Iosephus lib.1. antiquit. cap.5. vbi de diluuio tractans inquit. Contigit autem hæc passio sexcentesimo anno natiuitatis Noe mense secundo, qui à Macedonibus Dius nuncupatur, ab Hebræis autem Marachat, seu Amarsuane. Sic enim in Aegypto annum constituerunt. Moses autem Nisam mensem, qui est Xanticus

Xanticus, primum in festiuitatibus definiuit, in quo ex Aegypto Hebræos eduxit. Hic autem apud eum etiam in cunctis muneribus diuinis valde pollebat: in venditionibus autem, & emptionibus, & alia gubernatione prioris seculi decreta seruauit. Hæc Iosephus. Apud quem Dium mēsem eum intelligo, qui apud nos est Nouember ex Eusebio lib. octauo. eccle. hist. ex græco Codice fol.92. Anselmo lib.2. de imagine mundi capitu.6. & Suida, qui scribit, hunc mensem esse primum apud Macedones, & constat Octobrem esse vltimum. Quod & nos obseruauimus superius cap.14. nume.12. quo sit, vt græcus Plutarchi Codex in Arato sit emendandus, vbi Dæsius mensis Macedonum confertur Nouembri Atheniensium, est etenim scribendum, Dius mensis, non Dæsius, qui Iunio respondit, non Nouembri ex eodem Suida, & Eusebio in loco proximè citato. Quamuis idem Plutarchus in Alexandro mensem, qui à Macedonibus Lous dicitur, & Augusto conuenit, ex Euagrio lib.4. cap.9. Suida, & Demosthene in oratione de corona, vbi illum contulit *βοηδρομιῶνα* Athenienſiam, conferat *ἑκατομβαιῶνα* id est Iunio. Vt tandem Plutarchus in hac mensium collatione ab alijs dissentiat, vel codicis sit vitium, quod magis applaudet. Xanticus verò mēsis apud Macedones respondet nostro Aprili ex eodem Eusebio in dicto lib. 8. fol.91. & 94. & lib.3. capitu.8. Socrate lib.5. capitu.22. Euagrio lib.4. cap.9. Anselmo in dict. capitu.6. ex Iosepho Græco libr.6. cap.31. & Latino lib.7. De bello Iudaico capitu.12. Idemque Suidas adnotauit. Secundo equidem mense diluuium Plutarchus planè probatur Genes. capit.7. & 8. At Iosephus secundum mensem illum fuisse asseuerat, quem Macedones Dium appellant, quem nos Nouembrem dicimus: erat igitur tunc primus anni mensis October, id est Iunatio illa, quæ proximior eo tempore fuit æquinoctio Autumnali, quod licet hodie propter anticipationem contingat mense Septembri, olim tamen Octobri nostro respondebat: sicuti Ioan. Lucidus, & alij docere conantur: etiam eadem ratione docentes olim æquinoctium vernum nostro Aprili conuenisse, modo verò Martio cōuenire. Hinc apertissimè deducitur, Regem Alfonsum in hac præfatione minimè obseruasse initium anni Hebraici ab æquinoctio verno, nec ab æquinoctio Autumnali: fortassis ex eo, quòd apud Hebræos quamuis quo ad res sacras, & conuentiones, ac contractus esset certa cuiusque anni principia, tamen quo ad numerum dierum quidam anni maiores, quidam verò minores erant: & præterea propter mutationes lunationum, anticipationem æquinoctiorum, & varia mensium initia, non poterant non esse, & annorum primi dies incerti. Adhuc tamen non potest defendi huius præfationis dierum supputatio, qua in adnumerandis annis ab Adamo, & à diluuio vsus est sapientissimus Rex Alfonsus: nisi præmittamus, Regem Alfonsum initium anni ab æquinoctio verno, quod Astronomis est in vsu, obseruasse, annosq; constituisse paulò minoris Romanis, ita quidem, vt mille, & quingentis annis, dies ferè quindecim supersint ex Iulij Cæsaris obseruatione. Fortassis in supputatione, quę fit ab Adamo in hac præfatione, dictio illa: *Dozientos*, fuit mutata è suo loco ab ascriptione: atq; ideo erit legendum. *La Aera de Adam en cinco mil e dozientos y veynte yn años Hebraicos y ochenta y siete dias.*

Subsequitur in eadem præfatione numerus annorum ab Im-

5 perio Magni † Nabuchodonosor ad principatū Regis Alfonsi, & cōnumerantur anni mille nonagēti nonaginta octo, quibusdam additis diebus: & sanè iuxta supputationem Driedonij adnumerantur anni mille octingenti sexaginta sex. Vnde nec in hac chronologia fuit vera temporis ratio in eadem præfatione obseruata: nā ex Eusebio, Beda, Ioan. Lucido, & alijs minor aliquantulum annorum numerus deducitur, quam fuerit à Ioan. Driedonio supputatus. Est igitur error in hac adnumeratione ex centum triginta annis.

Ex Philippo deinde Macedonum Rege ab eodem Alfonso ratio temporis sumitur ad numerum 1564. annorum: in qua & error est: nam auctoribus Eusebio, & sequacibus, Philippus regnare cœpit anno centesimæ quartę Olimpiados. aut secundū Diodorum Siculum, & Laertium in vita Xenophontis anno primo centesimę quintę Olimpiadis, regnauitque viginti sex annis. At redemptor noster Iesus Christus natus est anno quarto centesimę nonagesimę quartę Olympiadis, auctore Lucido, aut anno tertio, auctoribus Eusebio, Glareano, & Haloandro. qua ratione ab initio principatus Philippi ad Christum sunt anni ferè tercentum sexaginta: & ab eodem Philippo ad Regem Alfonsum mille sexcenti, & vndecim anni. Huic errori accedit, & alter, ex quo duo tantùm anni adscribuntur imperio Philippi ante eius filium Alexandrum, quod est ab omnibus historicis alienum, Non me latet, in historia huius Regis Alfonsi, & in historia Ferdinandi quarti. & Sancti itidem quarti rationem temporis ita describi, vt anni vndecim tantùm tribuantur Philippo Alexandri Magni patri qua ratione foret legendum in hac præfatione: *E la era de Philippo el gran Rey de Grecia en mil e quinientos y setenta y tres años Romanos.*

Sed & in Alexandri Magni principatu subest error in ratio-

6 ne † temporis, quæ in eadem præfatione traditur: siquidem Alexander cœpit regnare ante Christi aduentum anno tricesimo tricesimo quinto, & ante principatum Alfonsi Regis anno millesimo quingentesimo octuagesimoquinto: vnde Aera ab Alexandro Magno hac in præfatione adnumerata ex annis mille quingentis sexaginta duobus erit iuxta præscriptum numerum corrigenda. Annos verò Alexandri Magni idem Rex Alfonsus in tabulis ab Octobri ex Græcorum more incipientes adnumerat.

Aera verò Cęsaris ex annis mille bis centum octuaginta nouem, optimè conuenit anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo primo. quod & nos obseruauimus lib.1. Variarum Resolu.c.12. atque ideo nullus subest error in hac supputatione, quæ ab Aera Cæsaris in eadem præfatione fit. Aera etenim Cæsaris triginta octo annis præcedit Christi natiuitatem: secundum omnes. imò ipso Rege Alfonso auctore in tabulis additur his triginta & octo annis dies vnus. Ex quo intelliges, qua nam ratione in hac præfatione ab Aera natiuitatis adnumerentur 152. dies ad initium Regni Alfonsi, & ab Aera Cæsaris centum & quinquaginta tantùm.

Cæterùm in supputatione, quæ fit in eadem præfatione ab

7 Aera Arabum, † & Mahumeti, an subsit error aliquis inquirendum erit prius cōstituto tempore, à quo Arabum anni incœperint. Nam si Arabum initium deducitur ab anno Domini 626. quemadmodum ex Sabellico in eadem præfatione obseruauit Gregorius, error subest in computatione, quia non conueniunt anni Domini 1251. annis Arabum 629. aut ferè triginta. Ego sanè arbitror nullum subesse errorem hac in parte in dicta præfatione, quod probabitur, si constituerimus, initium Arabum annō Domini 622. ita vt annus vicesimus secundus post sexcentesimum sit primus in Arabum chronologia: quod Ioannes Lucidus expressim adnotauit in chronicis. Et probatur auctoritate Roderici Archiepiscopi Toletani lib.3. c.8. & 19. Vbi annus Arabum nonagesimus primus adscribitur anno Cæsaris septingentesimo quinquagesimo: & annus Arabum nonagesimus secundus, anno Cæsaris septingentesimo quinquagesimo primo: & rursus annus Arabum nonagesimus tertius, anno Cæsaris septingētesimo quinquagesimo secundo. Ex quibus ad veram adnumerationem deductus constat Arabum Aeram incœpisse anno Domini 622. Cui opinioni accedit historia eiusdem Regis Alfonsi decimi, & Sancij eius filij, quarum c.1. anni Arabum iuxta eandem rationem adnumerantur: sicuti & in hac præfatione, in qua anni Arabum sexcenti viginti nouem, denique triginta, conueniunt anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, ac ferè secundo. Sic sanè apud Rodericum Toletanum in lib.3. cap.17. dum legitur. Arabum verò 91. Aera 749. Est omnino legendum. Arabum verò nonagesimo, æra septingentesima quadragemanona. Alphonsus Episcopus Burgensis capitulo 44. & Matthæus Palmerius Arabum æram adnumerant ab anno Domini sexcentesimo vicesimo tertio. Isidorus Pacensis ab anno Domini sexcentesimo decimoseptimo. Florentinus ab anno sexcentesimo quadragesimo. Antonius Beuter ab anno anno Domini 593.

Verùm in huius Regni Castellani chronicis, in quibus similis ferè huic chronologia traditur passim diligens lector errores in ratione temporum obseruanda deprehendet, vel scriptorum vitio, aut ignorantia eorum, qui absq; exactissima temporum cognitione easdem historias in publicum emisere. In omnibus etenim, quas ipse legi, huius Regni chronicis, memoria teneo, huiusmodi errata non semel obseruasse.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Festorum dierum celebritas iure diuino veteris testamēti instituta fuit.*
2 *Præceptum decalogi de Sabbatis sanctificandis partim est mortale, partim ceremoniale.*
3 *Præceptum hoc qua ex parte morale censentur, est iuris naturalis.*
4 *Festorum obseruatio etiam est iure diuino euangelico instituta.*
5 *Qui verò dies sint à Christianis religionis causa obseruandi, ad ius Pontificum humanum pertinet.*
6 *An diei dominicæ celebratio sit iure diuino, an pontificio humano instituta?*
7 *Quibus diebus prohibita sit genuflexio in precibus Deo exhibendis.*
8 *De origine aliquarum festiuitatum, quæ Christianis solemnes sunt, & olim fuere.*
9 *In his festarum dierum celebrationibus, qua nunc ratione dies considerentur.*

De

10 *De peruigilationibus,& nocturnis sacrificijs.*
11 *Hoc sanctificationis dierum præcepto, externus cultus, non internus præcipitur.*

De festorum dierum apud Christianos celebratione,deque eorum origine.

CAPVT XIX.

Festi dies olim apud gentiles dicebantur, in quibus,vel sacrificia dijs offerre gentes consueuere,vel ludi in honorem deorum fiebant,vel feriæ obseruabantur: aut sanè alicuius publicæ letitiæ boniuè euentus causa diurnis epulationib.celebrabãtur solemnitates quædam more maiorum institutæ. Verùm apud Christianos dies festi dicuntur,in quib.feriari oportet, ꝙ & gentilib. solemne itidem erat,vt veri Dei agnitione, animoq; interiori cultu instituto,ꝙ mente complexi sumus, exteriorem cultum Deo exhibẽdo sanctè,& piè præstemus.Est igitur hac in re,vt in plerisq;,maximum inter nos, & gentes discrimen: ꝙ illæ animorum insipientia tenebrisq; illusæ,festa quædam agere solebant, superstitiosa quadam religione conuictæ in deorum quorundam celebritatem,quos ante veram Christi lucem finxerat sibi quisq;,dæmone semper humanũ genus, vt eius officio, & impio munere fungeretur,miris præstigijs infestante. Nos verò, qui Christi fidẽ profitemur, festa quidem agimus in hoc vnum intenti, vt Deo vero,quem vnum in Trinitate patris,filij à patre geniti,& spiritus sancti ab vtroque procedẽtis,pio, ac sanctorum Christianorum consensu tota mente,& anima prædicamus, verum cultum internum inquam,& externum exhibeamus:cuius instituti antiquitatem,& originem libuit ex sacra scriptura,& Ecclesiasticis traditionib. breui quadam obseruatione adnotare ad verã iuris Pontificij interpretationem,vt rationem ipsam perscrutemur,qua in his festis,ac celebritatibus instituendis vsi fuere olim,& nunc sanctè,& piè vtuntur Ecclesiæ Catholicæ prælati,Romanum Pontificem,qui primatum obtinet sequuti.

1 Prima conclusio. Festorum † dierum celebritas religionis cã iure,ac lege vteris testamenti instituta est diuina institutione, ex tertio Decalogi præcepto.Hæc probatur.c.5.Deuter.Exod.21. & 30.Ezechiel.20.quib.in locis constat,ex lege veteri præceptũ esse, vt Sabbata sanctificarentur. Sabbatum enim apud Hebræos requiem significat,aut ab opere cessationẽ: atq; ideò dies septimus Hebdomadæ dictus est Sabbatum, ꝙ fuerit in requiẽ destinatus. Septimus dies inquit Dñs,erit vobis sanctus,Sabbatũ, & requies dñi. Sed & sabbatum,latius accepta dictione totam hebdomadam postea significauit.Sic etenim Lucę.c.18.scriptũ est.Ieiunio bis in Sabbato,vt illic interpretes adnotarunt.tametsi ꝓpriè hebdomada constabat ex Sabbato, & prima, secunda, tertia, quarta,quinta, & sexta sabbati, authore Hieronymo q.4.ad Hedibiã. Vnde illud apùd Ioannem c.20. Vna autem Sabbati. & Luc.24. atq; item Marci.16.& valde mane vna Sabbatorũ.& apud Matthæum.cap.28.prima Sabbati,Diem,quæ nunc Dominica est,& tunc erat prima post Sabbatum, significat: vt ibidem post alios Caietanus interpretatur.Eadem ratione dicimus,& nunc secundam feriam, tertiam feriam, quartam feriam, quintam feriam, sextam feriam:à prima, quæ dies dominicus est,numerum deducentes:Sabbatum verò, ꝙ est septima feria nomine veteri appellamus:ex institutione beati Syluestri auctore Beda lib.de temporibus cap 8.Thoma VValdensi de sacramentalibus c.140.Et constat ex vita eiusdem Syluestri è Græco in Latinum traducta, & typis tradita opera,& cura Aloysij Lipomani,quinto vitarum tomo.Iudæi sanè omne festum sabbatum nuncupabant ex eo, ꝙ sabbath requiem sonat:quemadmodum adnotarunt Theophilactus,& alij Lucæ c.6.ex quib.Theophilactus. Sabbatum secundo primum, hoc est, δευτερόπρωτον, intellexit, quando quies, atque ocium duplex erat tam Sabbati domini, quàm solemnitatis alterius ꝑcedentis:quia plerunq; incidebat festũ in parasceuen, & tunc parasceue vocabatur,sabbatum propter festum: & quod propriè sabbatum erat nominabatur secundo primũ, ꝙ secundum esset ab altero festo,& Sabbato,ꝙ præcesserat.Tametsi Caietanus locum illum aliter, & fortassis rectè interpretatus fuerit. Scribens Sabbatum secundo primum dici vltimum diem festiuitatis constantis ex multis Sabbatis. * Sed Euthimi. in c.14.super 6.Lucę.Et Suidas dictione: Sabbatum:asseuerant, sabbatum illud fuisse primam diem Azimorũ, ex eo ꝙ prima esset ab Azimis,secunda verò Paschæ, quæ inceperit decimaquarta Luna. Prima verò dies Azimorũ 15.Rectius profectò Chrisost.in dict. homi.40.in Matth.scribit sabbatum secundo primũ esse diem,in quo quies,& ociũ duplex erat,tam videlicet Sabbati proprij,quã solemnitatis in eo incidẽtis: nempe q̃ñ in sabbatũ propriè dictũ alia incidebat solemnitas * Tertio igitur decalogi præcepto affirmatiuo exterior præcipit Dei cultus, nẽpe corporalis requies, & cessatio ab operib.seruilib.ad famulandũ Deo, & vt liberi ab operib.profanis mente Deo intenti cultũ illi exhibeamus exteriorem inquam,sub quo nobis,qui sensibiles sumus,proponitur interior cultus,vt meditatio,mentalisq; oratio:exterarum rerum similitudinib. Sic per exteriorem thuriferationem instruimur, quemadmodum orantis mens in Deum sit eleuanda.

Secunda conclusio. Præceptum decalogi de sabbatis sanctificandis partim est morale,partim ceremoniale. Hanc cõclusionẽ asseuerat S.Tho.1.2.q.100.art.3.ad 2.& 2.2.q.122.ar.4.quem oẽs
2 Theologi sequuti sunt.† Est etenim hoc pręceptũ morale,vt oẽs homines,cũ iure teneant vnũ Deum colere, tps aliquod debeãt secernere,atq; ab alijs profanis actib.eximere,Deoq; colendo dicare,vt illi cultum exhibeant illumq; venerẽtur. Nam & Psaltes inquit,psal.45.Vacate, & videte quoniã ego sum Deus. Eadem conclusio probat ex eo,ꝙ præcepta decalogi omnia non tãtum moralia sunt, sed ad illa decem oĩa pręcepta moralia veteris legis reducantur,auctore D.Tho. in d.q.100.arti.3. cuius rationes expendit diligenter Dominicus Soto lib.2.de iust. & iur.q.3.arti.3.idem probauerat Thom.q.99.art.2.& q.100. art.2. Hoc tandẽ morale præceptum in eo situm est, vt homo, qui corpore constat,& anima,aliquo saltem destinato tpe,& corpore, & animo ferietur,atque interquiescat: intentus sanè laudi cõtemplationi, ac venerationi Dei omnipotentis, vt corpus labore fatigatũ alterna requie non careat,& ipsa mens ab externis laborib.immunis,& libera diuinæ legis meditatione, rerumq; diuinarũ memoria,& recordatione refecta, gratias agat Deo optimo maximo, à quo tanta,& tot beneficia gratuito accepit. Est verò hoc præceptum cæremoniale quantũ ad certum tẽpus, quo feriari nos oporteat,& cultui diuino vacare,atque indulgere: sic sanè ꝙ vel hoc diẽ,vel illo celebretur festum, ad ceremonialem legem pertinet:& ea ratione apud Iudæos sabbati, ꝙ erat septima dies, requies,& ab omni opere cessãtio præcepta erat ex lege ceremoniali varijs ex causis, quod sancti Doct.passim explicãt, & nobis tradidere,vt veteris legis rationẽ minimè ignoremus, quamuis ad eius obseruationem nequaquam teneamur.

Tertia conclusio. Præceptum hoc de festis dieb. celebrandis, qua ex parte morale censetur, est iuris naturalis. Hæc probatur, quia omnia præcepta moralia sunt iuris,& legis naturalis,auctore S.Thoma 1.2.q.100.art.1.ex Paulo ad Rom.cap.2. vbi inquit, gentes naturaliter ea,quę legis sunt, faciunt:explicat Dominicus Soto lib.2.de iusti.& iure.quęst.3.art.1.Hoc verò præceptum partim est morale:consequitur ergo, ea ex parte iuris naturalis esse, & ad legem naturalem pertinere.Huic rationi, & illa accedit, ꝙ omnes gentes solo lumine naturali,solisq; viribus naturalib. potuerunt verum Deum cognoscere, ea quidem cognitione, quæ tendit in finem naturalem:non inquam totam Dei virtutem, & essentiam cognoscere, sed per hæc visibilia apprehendere, quod sit Deus, & vnus, & prima rerum omnium causa, & supremus omniũ finis. Sic diuus Paulus ad Rom.1. obiurgat philosophos, quia quod notum est Dei,id est acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis.id ipsum veteres Theologi probarunt,præsertim Lactantius Firmianus libro 1. Diui.insti.cap.4. cum sequentibus,ex testimonio veterum philosophorum, quorum diligenter meminit Augustinus Eugubidus libro 3. de perenni philosophia. Ac rursus idem institutum prosequitur libro 4. 5. & 6.sed & diuus Thomas hoc ipsum probat 1.par.q.11.art. 12. Cùm verò, inquit Lactantius, ipsos deorum cultores sæpè videamus Deum summum,& confiteri,& prædicare, quam sibi veniam sperare possint impietatis suæ,qui non agnoscunt cultũ eius,quem prorsus ignorari ab homine nefas est? Quod si lumine naturali vnus, & verus Deus cognosci poterat, eodem iure, qui Deum verum,& vnum cõgnouere, tenebant dubio procul eidem cultum aliquem exteriorem exhibere, vt mẽte, & animo illi essent intententi,quem per actus exteriores religiose venerabantur. docet enim lex naturæ,religionem colendã, & ceremonias obseruandas forè.Hac ratione gentes,quæ dæmonũ illusionib. deceptæ, prauisq; morib. institutę, & ea ex causa obcæcatæ Dei optimi maximi permissione,minimè Deum vnum,& verũ cognouerunt,ab illo naturali lumine deficientes, quo illum cognoscere poterant,dijsq; illis,quos falsò sibi finxerunt,quosq; veros esse censebant,cultũ exteriorem exhibentes, dies quosdã sacrauerũt,ac festa q̃dam quolibet anno celebranda instituentes, supstitiosę nimis obseruabãt nõ alio iure,quã vt Deos,quos veros esse existimabant,cultu exteriori aliquo tpe ab operib.seruilibus liberi colerẽt,ac venerarent̃:qua de re multa ex varijs auctorib.diligẽtiss. Gregorius Gyraldus scripsit in eo lib.quẽ de dijs gẽtiũ nuper elaborauit.Sed & columella.li.2.c.vlt.tradit q̃ veteres gẽtilium pontifices dieb.festis fieri prohiberent,& permitterent.

Quarta

Quarta conclusio. Festorum obseruatio non tantum iure na-
4 turali,ac † diuino veteris testamenti,sed & diuino legis euangelicæ instituta est,& vim obligationis obtinet. Hæc probatur ex precedentibus.Nam si hoc preceptum est iuris naturalis,& morale veteris legis,optimè consequitur,& esse diuinum legis euãgelicæ:siquidem lex euangelica continet, tantum ea præcepta, quæ naturalia, vel moralia sunt, & quæ ad sacramenta pertinent,ꝙ deducitur ex his,quæ tradit S.Thom.1.2.q.108.artic.1. & 2.idem quodlibeto.4.artic.13. Etenim licet cæremonialia,& legalia veteris legis cessauerint lege noua euangelica, eiusque institutione, ac promulgatione: moralia tamen, & naturalia minimè cessarunt: imò ea ex parte, qua præcepta veteris legis moralia erat, & iuris naturalis, etiam si lex vetus data non fuisset,à Christo Iesu confirmata fuere non ex vi veteris legis, sed ex vi naturalis, ac moralis instituti: scriptum est enim Math. 19.si vis ad vitam ingredi serua mãdata.idem Marci. 10. & Lucæ capit.18. Hinc deducitur vera interpretatio concilij Triburiensis,à quo responsum est, veteris, & noui testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem speciali lege deputatũ fuisse.cap.licet.de ferijs. Nam veteri lege,qua ex parte cæremonialis erat,dies septima præcipitur obseruari vti sacra, & cultui diuino deputata: qua verò ex parte moralis lex vetus continebat,sub diei septimæ præcepto intelligitur, ac significatur, tempus aliquod cessatione operum seruilium signandum esse, quo cultui diuino fideles, & Christiani operam dare teneantur. Sic sanè lex diuina veteris testamenti quo ad cęremonialia diem septimam deputauit quieti, & cultui diuino: quo ad moralia tempus aliquod arbitrio Pontificum definiendum significabat sub septimæ diei nomine, & licet cæremonialia cessauerint, moralia tamen non cessant, imò lege diuina euangelica comprobantur: atque ideo dies septima sacra censetur lege veteris testamenti diuina quo ad literam,& cæremonias, lege verò diuina noui testamenti quo ad moralem significationẽ, quæ nusquam cessauit,nec cessat,quia naturalis est institutio. Qua de re nos tractauimus lib.1.Var.Resol.c.17.num.1.& 2.

5 Quinta conclusio.† Quamuis huic præcepto de diebus aliquot religionis causa Deo sacrandis, cultuique diuino constituendis,iure humano,etiam pontificio derogari non possit,qui tamen dies,& quot sint huic muneri,& ex ea causa quiti, otioq; ab operibus seruilibus præsignandi, verè ad legem humanam pontificiam pertinet.Huius assertionis prior pars ex eo constat, ꝙ hoc præceptum ea ex parte sit morale, iuris naturalis, legisq; diuinæ euangelicæ, quibus lege humana derogari non potest. §.sed naturalia Inst. de iure natur.gent. & ciuili. adnotauit Gratianus in princ.5.distin.3.Thom.1.2.q.54.articu. 5. Fortuni. in l. veluti.ff.de iust.& iur. col. 7. nos idem probauimus in quartum decretalium.2.part.c.6.§.9.num.2. Et præterea Decalogi præcepta, qua ex parte moralia, & naturblia sunt, nullam patiuntur dispensationem: quemadmodum docet S. Thom. 1. 2.q.100. artic. 8. quem optimè interpretatur Dominicus Soto libr. 2. de iust.& iure q.3. artic. 8. ergo cum hoc præceptum iuxta sensum huius conclusionis in priori eius parte, sit morale, & naturale, nullam poterit pati dispẽsationem,saltem ad hoc, quin homo teneatur tempus aliquot, seu dies, seu horas diuino vacare cultui,& religioni. Vnde quo ad istum effectum non exigimus necessariò dies integros, quamuis conclusio dierum meminerit ad seruandam lehis veteris literam, quæ sensim tẽpus aliquod, quo Dei vacemus cultui significat. Posterior conclusionis pars satis probatur ea ratione,ꝙ in ea parte lex fuerit cæremonialis, & ideo cessauerit legis euangelicæ institutione: lege vero Euangelica, & naturali nulli fuerunt dies ocio deputati ad vacandũ religioni,& cultui diuino, ꝙ satis constat ex ipsa euangeliorum lectione.Quo fit,vt quibusdã visum fuerit,iurę humano pontificio dies festos,quos nunc ex Ecclesię institutione celebramus, mutari omnino posse,aut deniq; tolli,modo tẽpus aliquod cõmodè constituatur, quo ab operibus seruilibus vacantes feriemur, & Deo cultum exteriorẽ exhibeamus, quia dies festi, quibus Christiani religionis causa feriamur,iure humano pontificio sunt instituti,ꝙ probant S.Thom.2.2.q.112.artic. 4. Flor 2.part.titu.9.c.7.Archidi.& Card,S.Sixti in c.1.de consecrat.distin.3.Io.Maior.in 3.senten.dist.37.q.27. Imò ipse Thomas expressim asseuerat,diem dominicum iure humano, & ab Eccle-
6 sia institutum esse ad hoc,vt † diuinis officijs, & religioni vacemus,qua in re Anch.Ant.& Abb.in cap.3. de ferijs.existimant, diei dominicæ festum iure diuino institutum fuisse. Idem probant Ang.verb.ferię.§.3.& Syluest.verb.dñica.qui hanc opinionem cõem esse testatur. Cuius probationi illud potissimè suffragatur, ꝙ à seculo vsque Apostolorum dies dñica fuerit ab Ecclesia catholica in honorem Dei celebrata: ex Paulo primo ad Corinthios.c.1.Nam de collectis,inquit,quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesiæ Galatiæ, ita & vos facite per vnam Sabbati.Q̃uo in loco Chrysostomus,Ambrosius,Remigius,& alij vnam Sabbati dñicam diem interpretantur. Imò & illic Primasius commemorat diei dominicę celebritatem ab Apostolis descendisse ex testimonio diui ignatij epistola. 2. qui fere tẽpore Apostolorum floruit sanctitate,& doctrina illustris.Idem sensit Augustinus epistola.119.ad Ianuarij q.c.13.scribens.Dies tamen dominicus non Iudæis,sed christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam: Hæc Augustinus ex quo obseruari poterit ratio, quare Sabbatum in diem dominicum mutatum fuerit. Nã ratio illa cõmemorandi beneficium creationis in festiuitate eius diei, in qua Deus ab illa requieuit, mutata est in beneficium recreationis, quæ facta est à Christo per gratiam, & absoluta fuit die domico per eius resurectionem: fuitq; illa lux in statu gratiæ prima, multo præstantior illa,de qua tunc dictum est:fiat lux. Et præter ea olim in lege veteri tradita fuit celebratio Sabbati,ꝙ erat requies mortuorũ: resurrectio autem nullius erat vsq; ad Christum dominum qui die dominico resurgens fecit, vt dies hic olim octauus, nunc in lege euangelica sit primus, & Sabbato in festiuitate succedat.idem Augustinus in epistola 86. ad Casulanum. Præponitur, inquit, dies dominicus Sabbato fide resurrectionis.Hæc & Isidorus scribit lib.1.de officijs.c.24.multa Thomas VValdensis de sacramentalibus.titu.16. cap.140. qui probare conatur, diei dominicæ festiuitatem ab Apostolis institutam fuisse.Tertullianus aduersus gentes.ca. 16. proximè his accedit dicens,Aeque si diem solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione, quam religione solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni ocio, & victui decernunt exorbitantes, & ipsi à Iudaico more, quem ignorant. Diem solis Tertullianus intellexit diem dominicum:vt & Imperator. in l. omnes iudices.C. de ferijs.Quo in loco & Theodosius Cæsar. in l. omnes dies. id euidentius explicat.adnotauit Angelus Politianus. li.miscell. ca. 8.ex Dione lib. 37. id ipsum obseruari poterit ex Eusebio lib 4. de vita Constantini Magni.Sozome.lib.1.c. 8. Cassiodoro libr. 1.tripar.c.10.Nicephoro lib.7.c.46.Quibus minimè citatis Lud. Cælius idem tradit lib.7.ca.41. & 42. Sic & hoc ipsum traditur in vita beati Syluestri Græce quidem scripta, in latinum vero traducta opera Aloysij Lipomani. 5.tomo. Domini eam vero diem hoc nomine primam sabbati, primam inquam hebdomadis diem significat Diuus Ioannes Apocalypsis ca. 1. Sed & diem Saturni sabbatũ esse constat ex Dione. Reliqui vero dies adhuc apud nos planetarum nomina retinent. idem fere constat ex Iustino martyre in secunda oratione pro christianis. vlt. pag. qui diem solis à Christianis celebrari ex eo tradit, ꝙ in illo die Deus mundum effecerit, & eodem Iesus Christus à mortuis resurrexerit,& addit pridie Saturni Christum cruci affixũ fuisse, & postridie Saturni,qui dies solis est,surrexisse. Nec quicquam oberit,ꝙ auctoribus Eusebio, Sozomene,& alijs Constantinus Magnus lege lata diffinierit diei Dominicæ celebritatem. Etenim legem illam tulit Constantinus generalẽ, & vniuerso Romano orbi huius diei festiuitatem indixit, Apostolicas traditiones imitatus non ꝙ tunc apud christianos cœperit hic vies celebrari, sed ꝙ ante Constantinum celebrabatur ex institutione apostolorum à christianis: non ex lege Cæsarea, quæ tunc vtilis,ac necessaria fuit,vt subditi Romano Imperio ex edicto Cęsaris diem illum colerent diligentius,& cautius,ne Cæsari forẽt rebelles,sed ex lege Apostolica.cui plures refragari non verebãtur. Leo etiam Tribunicius Imperator auctore Theodoro lectore, multo post Constantinum Magnum eandem legem denuo repetitam,Romanus:eorumq; prouincijs dedit, non equidem nouam, sed veteris memoriã renouantem. Huic rationi accedit, ꝙ Origenes contra Celsum festiuitatis diei dominicæ meminit.Tertullianus de corona militis, rursus in lib.2.ad vxorem. Hieronymus aduersus Vigilantinm, & iustinus Martyr in quæstionibus à Christianis positis.quæst.115.ex Irenæo referẽs, diem hunc ab apostolorum temporibus celebrari quodã aliorum dierum discrimine, ꝙ hic dies sit nostræ resurrectionis significatio,qua Christi benignitate,& à peccatis,& ã morte,quę ab illo interfecta est,liberati sumus,per Christi resurrectionem Vnde sempiterna memoria,inquit Iustinus,recolere debemus, mus, & casum nostrũ in peccatũ, & Christi in nos charitatem, qua ex causa surreximus:idcirco genuflexio, q̃ sex diebus adhibemus,casum nostrũ in peccatũ significat:non flectere autẽ genu die dominico resurrectionis nostræ est significatio. Hec autem consuetudo ab Apostolorum temporibus cœpit, quemadmodum ait beatus Irenæus Martyr & Lugdunensis Pontifex in libro de pascha,in quo mentionem Pentecostes facit, in qua genu non flectimus,quod eodem loco habenda sit, quo dñicus dies, ob eã causam,q̃ de eo diximus. Hæc Iustinus. Obiter tamẽ admoneo lectorẽ,me maximè dubitare, an opus illud fuerit à Iustino Martyre scriptum,qui etenim fieri potest,Iustinum

 citare

citare Irenæum? qui, vt ipse ex Eusebio, Hieronymo, Nicephoro,& alijs coniecto,post mortem ipsius Iustini floruit,& scripsit, saltem martyrio coronatus est: atque ideo à fide historiæ alienum est, quod Iustinus Irenæi iam martyris, & mortui meminerit. Ipse vero Irenæus in quinto aduersus hæreses Iustini meminit, & eius operis, quod contra Martionem hæreticum scripsit, teste Hieronymo. Sed & Eusebius in Chronico multo ante Irenæi martyrium ipsius Iustini mortem, & agonem pro religione Christiana contigisse tradit. Præter hæc in eodem opere citatur Origenes.cap.82.& ca. 86. qui dubio procul post Iustini martyrium claruit. Imò & natus est. Quod ex Hieronymo, Eusebio, Hermano, Contracto, & Nicephoro constat, nec istius operis meminere Hieronymus,Eusebius,Nicephorus,& S.Photius, & alij,qui Iustini scripta,& libros adnumerauerunt. Idem vero Iustinus in dialogo cum Triphone de die dominico in quo dominus noster Iesus Christus surrexit à mortuis, quem vnū Sabbatorum nominat scribit. Vnus enim Sabbatorū dies, cùm primus maneat dierum omnium, omnium rursus dierum, qui in orbem reuoluuntur, enumeratione octauus vocatur, idemque primus manet. Hæc Iustinus aduersus Iudæos. His denique veluti per transennam,digressione quadam obseruatis, diem dominicum rursus repetentes libentissime adducemus insigne, Iustinoque apertissime conueniens diui Basilij testimonium,is inquam in lib.de Spiritu Sancto.c.27.traditiones Ecclesiasticas,& Apostolicas mire commendans,inquit,& erecti perficimus preces in vna Sabbati:id est die dominico:rationē autem non omnes nouimus. Non enim solum,vt qui resurreximus cum Chri-
7 sto,& qui superna quærere † debeamus, in resurrectionis die datæ nobis gratiæ, per hoc quod stamus in precando,nos ipsos commonefaciamus, sed quod etiam venturi seculi is dies quodammodo imago esse videatur. Qua propter,etiam cum principium sit dierum,nō prima à Mose,sed vna appellata est. Factū est enim, inquit,vespere,& mane dies vna, velut eadem sæpè reuoluatur. Vna itaq; eadem est octaua, vnam re vera ac veram octauam, cuius Psalmographus in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit,per se ipsam demonstrans, statū videlicet post hoc tempus,diem non desituram,vesperam non habentem, & successionem non admittentem, æuum illud nunquam finiendū, ac senij expers. Necessariò igitur Ecclesia erudit alumnos suos,vt stantes preces absoluant, quo per assiduam commonefactionem vitæ non defuturæ, viaticorum ad illam transmigrationē parandorum non negligentes simus. Sed & totus quinquaginta dierum numerus,Pentecoste,appellata,resurrectionis, quam in illo sæculo expectamus,monumentum est,vna enim illa,& prima dies septies septemplicata,septem sacrę Pentecostes hebdomadas efficit. Ex prima enim initium sumens,in principium desinit per similes intermedios quinquagies euoluta. Vnde & euū similitudine refert, velut in circulari motu ab ijsdem signis mitium sumens,& in eadem desinens. In qua erectam figuram in adoratione præferre Ecclesiæ leges nos erudierunt,ex manifesta commonefactione velut transferentes mentem nostram à pręsentibus ad futura. Quin & quoties genua flectimus, & rursus erigimur, re ipsa ostendimus, quod propter peccatum in terrā delapsi sumus:& per benignitatem eius, qui condidit nos, ad cœlum reuocati sumus. Hæc Basilius, & his similia Augustinus ad Ianuarium epistola.119.c.15. Diuus item Ignatius in episto.3.ad Magnesios,diem Dominicam, diem resurrectionis appellat, ac regalem,omniumq; supremam:ac de ea Psalmistam cecinisse scribit:in Finem pro octaua. Ex quibus planè intelligitur diffinitio Concilij Nicæni canone 20.& c.quoniam.de consecr.distin. 3. vbi fidelibus christianis iniungitur, vt diebus dominicis, & in diebus Pentecostes stantes ad orationem vota domino reddāt. Item fieri debere in omnibus festiuitatibus, quæ iure præcipua censentur,docet Alexander Pontifex in c. 2. de ferijs. quo in loco interpretes idem adnotarunt,& Card.S. Sixti in d.c. quoniā. Cui equidem canoni, & diuo Basilio conuenit Martinus Bracharensis Episcopus ex synodis Græcorum.c.57.& c.vlt.30. dist. Diuus Ambrosius in sermone.61.c.scire.76. distin. conciliū Turonense.c.37.& Burchardus lib.3.c.235. apud quem lib.13.c.13. ex synodo Aurelianensi.c. 14. idem obseruauimus, quod modo ex Alexandro Pontifice adduximus. Verum & diei dominicæ solennitatem, ac celebrationem mire commendat synodus Matisconensis.2.c.1.& retulit Martinus Bracarensis in d.ca.vlt. canonibus Apostolorum institutum esse, quod dominicis diebus, & à Pascha ad Pentecosten minimè genuflectamus, sed & diem dominicam Platonem diuinasse in decimo de Republica, testes sunt Clemens Alexandrinus in quinto lib. stromatum. & Eusebius.in 13. de præparat. euangelica. cap. 7. quibus omnibus diligenter obseruatis non temere opinabimur, hanc diei dominicæ festiuitatem ab Apostolis diuina institutione edoctis, constitutam fuisse: eam etenim legimus traditione ecclesiastica semper in Ecclesia catholica sanctificatam fuisse vt tandem, licet ab humano instituto Apostolorum processerit,& originem duxerit, quod quibusdam placuit,nimis indecorum esset, eam ab Ecclesia mutari,vel tolli,nec id permitteret Spiritus sanctus,cuius inspiratione,quæ tot seculis,à tot sanctis patribus, & Pontificibus sunt exactissime obseruata circa religionis cultum, decorem, & ministerium, instituta, ac decreta fuisse, satis apparet quemadmodum probari poterit ex his,quæ diuus Basilius in d.cap.27. &
8 alij veteres Theologi † de traditionibus ecclesiasticis scripsere. Idem erit respondendum de festo Paschæ resurrectionis, & Pētecostes. De die natalis domini:ac redemptoris nostri Iesu Christi,deque alijs festiuitatibus his similibus, quas ab initio legis euangelicæ,ab ipsaque ætate Apostolorum celebratas fuisse cōstat ex veterum lectione, qui obiter plurium festiuitatum meminere,asseuerantes,eas ab Apostolis institutas fuisse. Id etenim de festo Paschæ asserunt Hilarius in prologo psalmorum, Clemens in epistola 3.Hieronymus super Mathæum ca. 25. & Tertullianus in lib.2.ad vxorem. rursus idem Hieronymus aduersus Vigilantium. extat & octauus apostolorum canon. De Pentecoste diui Pauli extat locus prima ad Corinth.cap.16.& Actor. cap.20.vbi Beda, Ambrosius super Lucām: & Origenes contra Celsum. De festo Parasceues: hoc est passionis, Resurrectionis, Ascēsionis, & missionis Spiritus sancti Diuus Augustinus ad Ianuarium,& de Cœna Domini ex.1.ad Corinth.cap.11. illic Remigius. Isidorus lib.1.de officijs. capit. 28. de his omnibus Thomas VValdensis lib.de sacramentalibus.capit. 141. atque etiam de festo parasceues Origenes paulo ante citatus, & Sozomenes lib.2.histor. eccles. cap. 11. de Epiphaniæ festo Ammanus Marcellinus sub Constantio Cæsare libr. 21. qui ita eius celebritatis meminit, vt planè sentiat, multo ante id temporis à Christianis celebratam eam diem fuisse eiusdem meminit Clemens in constitutionibus Apostolicis lib. 5.cap. 13. Ambrosius in Sermonibus. Isidorus,& alij post Augustinum. Sed & eius celebrationis, quæ Purificatio Virginis Marię dicitur,meminit Sigibertus eius institutionem tribuens Anno Domini.D. XLII. Georgius verò Cedrenus anno nono Iustini Magni, cui successit Iustinianus eā adscribit,appellans festum Hypantes,id est,occursus, aut processionis: quasi tunc in occursum prodeamus Christo à Virgine matre in templo sistendo:aut præsentando,vt vulgo loquimur: sicuti quidam interpretantur ex Martini Polli Chronicis. lib.17. cap. 28. Conuenit autem Georgij Cedreni computatio Anno ab Incarnatione Domini. D. XXVII. Meminit & huius Festi autor Micrologi cap.48. scribens id appellari Hypantem ex eo, quod Symeon, & Anna eo die obuiauerunt Domino dū præsentaretur in tēplo,extatque elegans poema de hoc festo Chosmæ Græci Poetæ à Thodor.scholijs quibusdam enarratum. Extant & de hoc occursu Domini,de beatissima Virgine, & de iusto Simeone orationes quinque Patrum, nempe Greg. Nysseni, Amphilochij,Chrisostomi, Cyrilli Hierosolimitani, & Timothei presbyteri, vt fortassis huius celebritatis origo antiquior sit quam Cedrenus,& Sigibertus existimauerint.

Præter has festorum dierū solennitates,summi Ecclesiæ pontifices,& alias constituerunt,quarum mentio fit in c.j.de consecratio.distin.3.ca.2.& cap.vlt. de ferijs. quibus decisionibus probatur, Episcopos posse religionis causa in memoriam alicuius Martyris, vel viri Apostolica sede in Sanctorum numerum relati dierum celebrationem instituere,quod semper ab initio ecclesiæ Episcopi fecere:easque festiuitates celebrandas à Christianis fore aduersus hæreticos probat Thomas VValdensis in dicto libr.de sacramentalib.capit.142.probant,& omnes qui contra hæreticos hac de re scripsere olim,& nostra ætate: sufficitque ipsius Ecclesiæ vniuersalis auctoritas, quæ dies festos in veneratione Sanctorum quotannis celebrat, & à toto populo Christiano celebrari præcipit. Est & apud Christianos in Ecclesia Catholica,& fuit vetusta nimis, & obseruata consuetudo vt in veneratione Sanctorum aliqui fuerint semper dies festi celebrati. Nemo etenim leget Ambrosium, Augustinum, Basilium & alios Grecos,ac Latinos veteres Theologos,qui planè non percipiat ex eorum concionibus eo tempore Sanctorum quorundam celebritates obseruatas pie, aut religiose fuisse. Sub Athanasio primo Pontifice maximo vir quidam Festus nomine senator Romanus Constantinopolim profectus propter Reipublicæ Romanæ vtilitates quasdam, vbi ex animi sententia negotium cum Anastasio Imperatore confecit, etiam ei supplicauit, vt ibi Petri, & Pauli Apostolorū memoria maiori reuerentia, & cultu, sicuti Romæ fieri soleret,celebraretur, ea enim nulla cura, atque sicuti fors, tulisset culta antea fuerat à Constantinopolitanis, cui petitioni Cæsar Anastasius non grauate consentiens, constitutione promulgata sanxit, vt magnifice ab omnibus conuentus ecclesiasticus in apostolorum eorum honorem ageretur. Ab eo etenim tēpore cōuentus eius celebritas apud

apud Græcos magna cœpit incrementa, atque ingenti cum lætitia est frequentata, auctore Theodoro lectore Bizātio, ex quo quidem scribit Nicephorus ecclesiasti.histo. lib.16.cap.35.& hæc prope annum CCCCC. Qua ratione deducit, multo ante id tēpus Romæ solenniter,apud Græcos non ita, nec tanta cum celebritate Apostolorum Petri & Pauli festum actum fuisse.

De festo omnium sanctorum,cuius meminere pontificia decreta in c.1.de consecra.distin.3.& c.vlt.de ferijs. scribit Mathæus Palmerius in Chronicis,Gregorium quartum pontificem Romanum iussisse,atque induxisse Gallis,& Germanis,vt omnium sanctorum commemorationem colerent, & obseruarent, idq; contigit Anno Dni D.CCCXXXVI. cùm & ante id tempus ab Ecclesia catholica hoc festum celebraretur: sicuti constat ex sermone diui Augusti.37.tomo.10. Tametsi Platina originem huius festiuitatis videatur tribuere Bonifacio quarto, qui multo post Augustini tempora electus est in summum Ecclesiæ Pontificem anno domini ferè CCCVIII. Sed & Platinæ locus id tātum probat à Bonifacio quarto,templum, quod Romæ Pantheon ab Ethnicis vocabatur, Beatissimæ Virgini,& Martyribus consecratum fuisse: non quod tunc originem habuerit hic omnium sanctorum celebrationi dicatus dies,sed vt fortassis in eo templo ea solennitas perageretur quę multo ante alibi celebrabatur. Cæterum, vt paulo ante admonuimus, præter has festorum dierum solennitates, quarum ex testimonio sanctorū patrum meminimus, quarumq; plures vetustissimam originem habuere,dies celebres frequenter ex Pontificum decreto aguntur pro diuersis à Christo, & sanctis nobis præstitis beneficijs, & in memoriam sanctorum Martyrum, qui pro Christi fide sanguinem suum fuderunt,vt his diebus simus grati Deo, & sanctis ob beneficia in nos collata, & vt sanctorum exempla ad imitationem nos prouocent,eorumque imploremus patrocinia. Nā & Hebræi præter Sabbata,& festum Paschæ à Deo eis constituta,habuerunt & Neomenias per singulos menses, Pentecosten, festum tabernaculorum,Encęnia,festum etiam pro victoria Iudith,pro liberatione populi per Hester,& alia his similia, quæ lector ex veteri testamento poterit obseruare,& colligere.

Fiunt vero a Christianis martyrum, & sanctorum memoriæ eo die,quo mortem obiere, quia illo die nascūtur sancti viri ad
9 gloriam, † & vitam æternam,quod glo.adnotauit in c. in quadragesima 33.quæst.4. cuius meminere Pan.in c.3.de ferijs. Qd & Origenes obseruauit lib.3.in Iob. & in Psalm. 38. & Corsetus in singularibus verb.Festum gl.in l.cùm quidam. ff.de annuis legat Rom.in singula.33.glo.in §.cum autem.verb. natalibus. Instit.de ingenuis.& illic Ang. Hinc dies, quibus sancti viri vel occiduntur martyrium passi,vel moriuntur,natalia frequentissime appellantur c.3.de ferijs. Scribit etenim Eusebius lib.4.Ecclesiast. historiæ.c. 15. de martyrio Polycarpi Smyrnensis Episcopi epistolam Smyrnensium referens: ita & nos postmodum pretiosissimis gemmis pluris æstimanda, & supra omne aurum præstantissima collegimus,& vbi decus erat, condidimus. Quo in loco etiam nunc præstante domino solennes agimus, celebresque conuentus, maximo quidem cum gaudio, & exultatione diem passionis eius natalitium celebrantes in eorum, qui martyrio coronati sunt, memoriam insignem, & vt sequentium animi ad prędecessorum viam exemplis huiusmodi inuitentur. Hæc Eusebius, qui Græce diem martyrij sanctissimi Polycarpi γενέθλιον, idest,natalitiū dixit, quod eo die inclytus ille martyr ad perpetuam beatitudinem,& gloriam natus fuerit.

Dies vero quo ad celebrationem, quæ religionis causa fit à vespera incipit,& in vespera finitur.c.1.de consecrat.distin.3.c.j.& 2 de ferijs.clem.1.de reliq.& venerat sanctor.glo. in ca. alma. §.adijcimus de senten.excommun.in 6. & Leuitici cap. 23. scribitur, à vespera in vesperam celebrabitis Sabbata vestra. Hebręi etenim autore Beda hunc vsum obseruabant in diebus discernendis,atque hic dies dicitur Ecclesiasticus: tametsi quo ad alios effectus varie dies consideretur ex Iurisconsulto.in l. more Romano.ff.de ferijs.vbi late hoc tractant Pau.Cast.Ias. & alij & diligenter And.Tiraquell de retract.lib.1.§.1.glo.11. Pano tamen in d.cap.1.de ferijs.verba illius decisionis interpretatus intelligit, à vespera in vesperam, id est, ab ortu solis vsque ad occasum. Cui adnotationi sermonis latini significatio palam refragatur; nam serum diei dicitur vesper,sicut eius principium dicitur mane,& prima diei pars:teste Plinio lib.2.ca.8. qui de Veneris stella:præueniens quippe,inquit,& ante matutinum exoriens, luciferi nomen accipit,vt sol alter,diem maturans: contra ab occasu refulgens,nuncupetur vesper,vt prorogans lucem, vicemque lunæ reddens. Hæc Plinius,& his similia Macrobius libr.1.Saturnal.capit.3. Quandoque vesper accipitur pro nocte,Genes.capit. 1.vbi legimus: factum est vespere,& mane dies vnus. Quod illic diuus Chrysostomus obseruauit, & explicat Eugubinus in Cosmopœia. Sic Math.cap.28.scriptum est,vespere autem Sabbathi,quæ lucescit in prima Sabbati, & intelligitur his verbis nox ipsa Sabbatum subsequens, quæ tamen iam lucescere cœpisset in vna Sabbati, hoc est,in die dominico, in cuius luce matutina dominus à mortuis resurrexisset. Quibus sanè probatur, non esse Panormitani interpretationem admittendam, imò planè intelligendum responsum pontificium,vt à vespera diei præcedētis ad vesperam diei sequentis diem festum obseruemus quo ad publicam diuinorum officiorum celebrationem: quemadmodum Ecclesia Catholica religiosè obseruat,& notat S.Tho. quodlibeto.5.artic.28.glos.in dicto cap.1.Felin.in cap.consuluit. de offic.delegat.col.3.Calder.in tractat.de Ecclesi.inter 6. membro. Idem erit respondendum quo ad priuatam cuiusque die obseruationem, qua vti debet quilibet in sacris ordinibus constitutis ex iuris canonici decreto in persoluendis horarijs precibus,psalmisque Deo in ministerium publicum offerendis. Nam publicam celebrationem intelligimus eam, quæ ex officio, ac ministerio publico fit. Illud tamen erit obseruandum clericum posse,vbi priuatim soluit preces ab Ecclesia sibi iniunctas, diem à vespera diei præcedentis ad mediam vsque noctem diem diei sequentis obseruare. Quod asseuerant Florentinus. 3. part. titu. 13.cap.4.§.4. Angel.verbo.hora,§.21.Syluester verb.hora.quęst. 19.Caietan.verb.horarum.§.quo ad quartum, modo ante mediam noctem diei præcedentis matutinum tantùm officium dicatur,eodem Caietano auctore,& Floren.2. part. titu.9.capit. 12.§ 3. colum. 5. Sed quo ad esum carnium dies incipit more Romano à media nocte, & finitur in media nocte. glos. in cap. 1.de consecrat. distin. 3. optimè Panor. in capit. 2. de ferijs, qui doctè interpretatur Leonis Papæ responsum in capit de esu carnium.de consecrat. distin. 3. Eadem ratio diei moribus recepta est ad obseruandos dies festos cessatione operum seruilium: nā ad eum effectum dies incipit à media nocte, & in media nocte finitur:qua in re plurimum valet consuetudo.

De vigilijs extat Diui Ambrosi locus in sermone.70. de festo
10 † Pentecostes.apud Gratianum.76.distin.capit. nosse. Nosse, inquit, credo vos fratres: non minori lætitia celebramus diem Pentecostes,quam diem sanctum Paschæ celebrare curauimus. Tunc enim, sicut modò fecimus, ieiunauimus. Sabbatho vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes instituimus. Hæc Ambrosius. Et Hieronymus super Mathæ.capit.25.inquit. Traditio Iudæorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Aegyptij temporis quando Pascha celebratum est, & examinator venit, & dominus super tabernacula transijt, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrati sunt. Vnde reor,& traditionem apostolicam permansisse, vt in die vigiliarum Paschæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceat expectantes aduentum Christi, & postquam illud tempus transierit,securitate præsumpta, festum cunctis agentibus diem. Vnde & Psalmista dicebat. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super indicia iustificationis tuæ. Psalm. 118. Hæc Hieronymus. Lactantius lib. 7. capitu. 19. inquit,hæc est nox,quæ à nobis propter aduentum Regis, ac Dei nostri priuilegio celebratur. Cuius noctis est ratio,quod in ea vitam tunc recepit, cū passus est. Hæc illæ, qui maximè errat in alijs rationibus, quas adducit. Memini & earundem vigiliarum Tertullianus lib.2. ad vxorem. Quis enim,inquit,sinat coniugem suam, visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit,à latere suo eximi libenter feret? Quis denique solennibus paschę abnoctantem securus sustinebit? Quis ad conuiuium dominicum illud, quod infamat, sine sua suspitione dimittet? Hæc & alia Tertullianus,qui & stationum christianorū meminit. Tractum enim vt illic docet Rhenanus, & vsurpatum vocabulum istud à Romana militia hæsit in vsu christianorum. Faciebant stationem milites præsidium certo loco agitantes, vnde & stationarij dicti. Christiani nunc in hac basilica,nunc in alia conuenientes nonnunquam apud martyria, hoc est,martyrum sepulchra, Deum stantes, & attenti præcabantur. Id præcipuè fiebat die dominico. Sic Tertullianus idem de corona militis, de milite christiano loquens,iam inquit, & stationes, aut alij magis faciet, quam Christo, aut & dominico die, quando nec Christo. Stationis vocabulum in hoc sensu non ignotū vrbi Romanæ, ex antiquitate relictum, ipsa etiam obseruatione veteri per manus tradita,ac retenta. Hactenus Rhenanus de eiusdem stationibus diuus Ambrosius sermone.25.inquit. Deniq; stationes vocantur, quod stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiantes repellamus. Verùm pernoctationes istas, & vigilias apud ecclesias,non ita facile admittunt Episcopi ea ratione, quod experimento cognouerint,frequentissimè vigilantes tēplis abuti, eaque temere, ac passim multis sceleribus,crapulis, & ingurgitationibus polluere in maximum Christianæ religionis dispendiū, & grauē ignominiam: atque ideo vigiliæ, quæ olim apud Christianos

erant in vsu in solennitate paschæ, & ad martyrium sepulchra, sublatæ sunt Episcoporum,& pontificum auctoritate, nomine duntaxat superstite. Sic Elibertina Synodus cap.35.prohibuit, ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eo q̃ sæpè sub obtentu orationis scelera latenter committant. Nam & Romulus cum suos ciues sæpè conuenire vellet religionis causa, & hos conuentus virorum, ac fœminarum castos esse optaret, nocturnas virorũ, & mulierum in templis peruigilationes, & arcanas Bacchi imitationes summouit,teste Dionysio Halicarnaseo libro secundo, nec id suis legibus omisit Cicero,qui lib.2.ita statuit. Nocturna mulierum sacrificia ne sunto. præter illa, quæ pro populo rite fiant,& subdit. Quid autem mihi displiceat in nocturnis, poetæ indicant. Qua licentia Romæ data, quid nam egisset ille, qui in sacrificium cogitatam libidinem intulit, quo ne imprudentiam quidem oculorum adijci fas fuit? Hæc ille, & alia, quæ ad hanc rem maximè pertinere videntur. Comicos autem Poetas indicare,quid in sacrificijs illis displiceat,scribit, propter stupra,& libidines, quæ à comicis, & tragœdijs referuntur in nocturnis sacris contigisse,vt à Plauro in Anularia:Euripidè in Bacchis: Eupolidè in baptis:sicuti adnotauit Fran. Balduinus super Romuli legem 8.Notat & Cicero Clodium, qui libidine sua sacra Bonæ Deæ contaminare conatus est, cuius rei præter alios Plutarchus in Cæsare,& in Cicerone meminit. Subindicat Senatusconsultum idẽ Cicero, quo anno ab vrbe condita CCCCLXVIII. consulibus Sp.Posthumio Albino,& Q.Martio Philippo, sacra nocturna, nefandaque illa bachanalia, quæ in vrbem irrepserant, referentes sapientissimo consule Sp. Posthumio, subiata omnino fuere. Cuius rei extat mentio insignis apud Liuij quartæ Decadis libr.9.Nocturnaque omnia sacra,& peruigilationes vetat Aristophanes facetissimus veteris comœdiæ poeta: eaque in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua substulit. Nec mirum erit,easdem peruigilationes, quæ à christianis olim fieri solebant,sublatas;ex eo fuisse,quod non semper fuerint castæ. At diuus Hieronymus aduersus Vigilantium, & in epistola ad Riperium presbyterum has peruigilationes, quæ tunc apud martyrum sepulchra,& in paschæ solennitate à Christianis fieri solebant,pie profecto, sancte & eleganter defendit. Quis enim posset absque grauissimæ calumniæ, & hæreseos nota sanctissimos christianorum religionis causa conuentus improbare?Potius etenim summis laudibus extollenda est virorum, ac fœminarum in Deum, & in martyres, Sacratissimamq; Virginẽ Dei genitricem pietas, vt si fieri possit religiosè, & cautè, omni submota libidinis suspicione, pernoctationes istæ permittendæ sint à Pontificibus,& Episcopis:error tamen culpa iuuenum, vilissimarumque mulierum, qui per noctem sæpissimè in his peruigilationibus deprehensus est, effecit equidem, vt omnino fuerint hæ pernoctationes sublactæ, idque sanctè factum esse, nemo,qui præsentis seculi mores nouerit,audaciamque delinquẽdi exactè perspexit, poterit non fateri, & dubio procul Pontificum,& Episcoporum diligentiam in præcauendis sceleribus nõ laudare. Iure tamen vigilantius à Hieronymo incusatur, q̃ is per vigilationes Christianorum ad martyrum sepulchra improbauerat,non tam propter crimina,adulteria,& scelera viranda, quam propter sanctorum Martyrum venerationem, & cultum animo hæretico à piorum mentibus submouendum, Eadẽ ratione à Gentilibus tempore Tertulliani sanctissimi christianorũ conuentus bachanalibus conferebantur, q̃ Ethnici existimarẽt, christianis in his conuentibus fœda illa excitare crimina, quæ olim ab ipsis gentilibus impie in tenebris religionis prætextu committebantur. Extant & de nocturnis sacris Constantij Imperatoris constitutio lib.16.codicis Theodosiani,quæ quinta est ad Cerealẽ,P.V.his verbis. Aboleantur sacrificia nocturna Magnentio auctore permissa, & nefaria deinceps licentia repellatur,Dat.VIII.I.Calend.Decemb.Constantino.A.VI.& Cæsa.II. conss. Quam constitutionem ipse intellexerim non de nocturnis christianorum sacris, & peruigilationibus, nam illæ tunc, & post permissæ fuerunt,& licite fiebant, teste Hieronymo, sed de nocturnis, fœdissimisque Paganorum sacrificijs, quæ permiserat Magnentius ille impius tyrannus, qui tandem victus à Constantij ducibus, primum eius matrem, deinde fratrem, postremo seipsum occiderat eodem anno, quo data est lex prædicta: nempe ipso Constantio.VI.& Gallo Cæsare.II.consulibus. auctore Socrate lib.2.c.32. Sozomene lib.4.c.7.& Nizephoro lib. 9.c.32.huic opinioni accedit ipsius tituli rubrica, quæ de paganis, sacrificijs,& templis inscribitur, & tandem lex septima eiusdem tituli, quæ paganorum sacrificia diurna, nocturnaque grauissimis prohibet pœnis.

Præter hæc commemorare libet quæ de peruigilationibus Eusebius lib.2.Eccles.histor.c.17.scribit post Philonem,qui proximus Apostolorum temporibus, imò qui ad colloquium Petri Romæ diuinum verbum concionantis, vt pleriq; testantur, peruenit, de monachis Christianis in Aegypto librum edidit, cui titulus est,de vita contemplatrice,aut de supplicibus, vel auctore Suida,de vita Christianorũ: inquit enim Eusebius, qui autem his addere oportet horum in vnũ conuentus? Seorsim quidem mulierũ, seorsim etiam virorum frequentatas conuentiones,solitaq; , & stata exercitia,quæ etiã nunc nos soli, & maximè vna cum media, cibiq; abstinentia cum precibus, & cum diuinorum oraculorum meditatione in peruigiliis , & orationibus saluriferæ passionis ferijs , & magnæ solennitatis pernoctationibus celebrare consueuimus.Idem de alijs ferijs,& de his tradit Nicephorus lib.1.c.17:rursus de peruigilationibus ad martyrum sepulchra,eas commẽdas meminit Theodoritus lib.2. Eccles.histor.c.24.quæ si modo fierent ea pietate,qua tunc fiebant, iure optimo possent à summis Pontificibus, & Episcopis permitti,imò essent permittendæ.

Sexta conclusio.Hoc sanctificationis diem præceptor exte-
11 rior tũ Dei cultus, pura corporalis requies ad famulandũ Deo præcipitur, non autem interna dilectio, aut contritio, nec interior operatio. Hanc conclusionem deducimus ex S. Thom.2.2. q.122.artic.4. Cuius sensum diligenter scrutatur , & probat Dominicus Soto lib. 2. de iust.& iure.q.4. artic. 4. & probatur hæc opinio ex eo.q̃ sub præcepto legis diuinæ, vel humanæ, qnamuis cadat,& contineatur actus virtutis, finis vero legislatoris, aut modus virtutis non continetur , nec est sub legis ipsius vinculo, & obligatione: quemadmodum docuere idem S. Thom.1.2.q. 100.artic.9.& q.96.artic.3.& 2.2.q.44.artic.1.& 4.& 8. Caiet. Vbique.Paludan.in 3.senten.d.37.q.1.col.3.& ibi Io. Maior. q. 15. nos item.hac de re multa scripsimus in c.Alma mater.de senten.excommu.in 6. in priori partis. §. 5. Igitur internus cultus , qui ad contritionem pertinet, & ad dilectionem Dei, quo velut in finẽ tendit legislatoris mens,non est sub ipsius legis vinculo. Ad hæc accedit, q̃ Ecclesiasticum institutum , quo cultus hoc præcepto iussus per hoc determinatur, q̃ est missarum solennia audire cũ decenti reuerentia, & attentione, vt sit actus humanus.c. missas. c.omnes fideles.de consecrt.distin. 1 . ad cultum nos tantũ exercitum obligat , & arctat:ergo palam est, in præcepto diuino non esse alium actum comprehensum:cum alioqui , nisi istum explicaret,non esset Ecclesia fida diuini iuris interpres.Est & alia huius assertionis ratio,q̃ huiusmodi præcepta, quibus aliquid iniungitur, non obligant ad charitatis modum , sed possunt quantũ ad substantiam operum extra charitatẽ impleri ita , vt euitetur peccatum : ergo præceptum hoc quo ad substantiam operũ seruatur,& adimpletur, vt & alia præcepta extra charitatẽ, nec ex eo tenetur quis in die festo se ad gratiã præparare. Et præterea præceptum dilectionis Dei non est in decalogo inclusum, sed extra in fronte præfixum tanquam omnium præceptorum finis , si modum charitatis consideremus, non vt est singularis obiecti , sed vt est vniuersalis conditio omnium virtutum . Hac etenim ratione considerata dilectio Dei, licet sit finis omnium præceptorum.1 ad Timothe.5. finis præcepti charitas non includitur in quolibet præcepto Decalogi. quãuis in omnibus vt finis præmittatur S.Thom.1.2.q.100.artic.4.& 2.2.q.44. artic. 4. & q.79. artic.2 & Caiet.2.2.q.64.artic.8.nec tenetur quis parentes honorare ex Dei charitate, sed satis illi erit , vt adimpleat præceptum quo ad substantiam operum si parentes honorauerit exteriori reuerentia,nec transgreditur præceptum de honorandis parentibus,licet eam reuerentiam præstiterit in peccato mortali. Verùm si consideremus dilectionem Dei,vt est singularis actus peculiaris virtutis amandi,sicut est alius actus sperandi , alius actus credendi , nempe cuius contrarium est formaliter odisse : tunc actus charitatis cadit sub singulari præcepto,nempe sub hoc.Diliges dominum Deum tuum,& proximum sicut te ipsum:sicuti docet S.Thom.1.2.q.100.artic.10. illumq; sequutus Dominicus Soto de iustitia & iur.lib.2.q.3.artic.10. Fit igitur , vt hoc præceptum decalogi minimè transgrediatur quis ex eo, q̃ in diebus festis peccatum aliquod mortale commiserit . Vnde illud euidenter consequitur,non teneri quem in confessione sacramentali confiteri tempus dici festi,q̃ crimen aliquod commisit, sed illi satis erit peccatum ipsum confiteri, q̃ nos probare conati sumus in d.§.5. quo in loco meminimus plurium auctorũ, qui hanc sextam conclusionem improbarunt. Qui vero actus possint licitè in diebus festis fieri,diligenter explicant Syluester, Caietanus,& alijs in verbo,Festum. Dominicus Soto in d. quæst.4. artic. 4. à quo pluribus rationibus adductis hæc fuit tractata cõtrouersia,quæ agit de interiori cultu festorum. Erit enim summa huiusce disputationis , hoc præceptum habere duo mẽbra, alterum negatiuum , q̃ est cessare à seruili opere, alterum affirmatiuum,quod est cultus ab Ecclesia prescriptus.Primum vero membrum intelligendum est, vt & omnia moralia præcepta, iuxta planũ,& literalẽ sensum: non secũdũ trãslatitium: siquidẽ in moribus instituendis nõ oportet vti trãslatitio aut metaphorico

rico stylo , & ideo cum peccata in sensu plano , & literali non sint, nec dicantur opera seruilia , & in festis iubeamur cessare ab operibus seruilibus,consequitur necessariò, peccata hoc speciali præcepto minimè prohiberi. Secundum autem membrum, tãtum obligat ad actum exteriorem, & ad interiorem,qui pp exteriorem est omnino necessarius: nempe audire missarum solennia ea attentatione, quæ illum actum exteriorem humanũ efficiat,& religionis opus.Quod in specie adnotarũt Ang. verb. feria.§.4.& Caiet.verb. Festorum violatio. qui hanc sextam cõclusionem optimè probat in 2.2.q.122.art.4.Cui parum oberit, q̃ illic S.Thom.scripsit asseuerans,peccata verè aduersari observantiæ festorum , quia ea opinio est intelligenda non quo ad substantiam præcepti,sed quantum ad eius finem. Verè etenim peccatum aduersatur fini huius præcepti,& aliorum.Nam,vt de hoc tractemus,præceptum istud institutum est ad vacandũ Deo, & rebus diuinis, cui equidem fini magis pugnat peccatũ , quam opus seruile , & tamen substantiæ præcepti magis pugnat opus seruile,quam peccatum. Qua ratione q̃ idem S.Thom. subdit, à Christianis sabbatum seruandum esse spiritualiter,est omnino accipiendum quo ad intentionem præcipientis, & finem ab eo significatum,non q̃ ea obseruatio sit de substantia præcepti, vt qui sic non seruauerit,transgressor sit illius.

Ex capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium ecclesiasticum maximè differt à communi vsu & exercitio mortalis abstinentiæ.*
2 *Ieiunium an sit iure naturali,diuino ve institutum.*
3 *Ieiunium,qua ratione sit iure humano indictum.*
4 *De ieiunio quadragesimæ,& eius institutione.*
5 *Socratis historici locus expenditur.*
6 *Sextæ Synodi canon intelligitur.*
7 *Interpretatio cap. 40 de consecrat.distin.5.*
8 *De ieiunio quartæ feriæ sextæ,& sabbati.*
9 *De ieiunio quatuor temporum.*
10 *Præceptum de ieiunio obligat eius transgressores ad mortalem culpam.*
11 *Vnicum tantùm prandium licitum est in diebus ieiunij,& an eius quantitas ieiunij legibus aduersetur.*
12 *Finis legis an includatur,& contineatur sub præcepto.*
13 *An tertium , vel quartum prandium nouæ transgressionis veatum inducat in eodem die,quo ieiunium præcipitur.*
14 *De hora prandij,& de distinctione horarum diei.*
15 *De cibis,quibus ieiunantes interdicuntur.*
16 *De ieiunio Rogationum,& de illo triduo.*

De ieiuniorum, quæ catholica Ecclesia Christianis indixit,obseruatione,& origine.

CAPVT XX.

Quamuis ex sola naturalis rationis cognitione, absque vllo diuini, vel humanii iuris præscripto ieiunium qua ex parte ad abstinentiam moralem pertinet,fuerit olim,& nunc Ethnicis philosophis planè cognitum , vt quilibet iuxta rectam prudentiæ rationem ad tuendã bonam valetudinem , ad sensum , & intellectum illustrandum , saltem ne nimia ciborum in gluuie temerè quis in morbum corporis, vel animi incidat, teneatur temperantia,& mediocritate prudenter vti: præstantius tamen multò christianis,& his,qui veram Dei cognitionem habent,ieiunium est legibus institutum, multis titulis , & nominibus maximè cõmendandum: etiam si hæretici, qui nũquam Ecclesiam infestare cessant,& hoc sanctissimũ opus euertere fuerint conati: quorum impijs conatibus viri sanctitate , & doctrina insignes restiterunt olim,& aduersus impudentissimam, sceleratissimamque Lutheranorũ pestem nunc resistere Deo duce saragunt, omnigq; studio moliuntur.Horũ scripta tot locis ex sacra Scriptura selectis,tot Sanctorum patrum testimonijs adductis,vberẽ adeo huiusce rei tractatum continent , vt hoc in loco ad illorum lectionẽ Christianæ Theologię studiosum ablegantes pauca quædam obseruare constituerimus in eorum vtilitatem , qui iuri Pontificio,& Cæsareo tantum operam dederint.

Prima conclusio.Ieiunium,quo Christiani vtimur,quoque vsi
1 fuere † sancti patres , maximè differt à cõi virtutis temperantiæ exercitio moraliq; asistinentia:tametsi verè sit actus abstinentiæ virtutis. Hanc conclusionem ex multis deducimus , primum q̃ moralis abstinentia hoc ipsum continet , q̃ propter aliquam rectam rationem ad valetudinem animi, vel corporis,ed mor-

bum aliquem vitandum,ad aliqua opera corporalia expeditius agenda , minus cibi sumamus , quam nobis fas esset secundum cõem statum,seclusa speciali ratione, qua prudenter considerata,morali abstinentia vtimur. Sicut & moralis temperantia dictat,non esse excedendum ab eo,q̃ recta ratio, & naturalis præscribit debitis circunstantijs pensatis,vt bonam corporis valetudinem,& animi sensum tueamur,quemadmodum S. Tho. docere conatur 2.2.q.146.artic.1.ad 2.& q.147.artic.1.ad 2. Generaliter etenim temperantia, auctore Cicer.lib. 2. veteris rhetorices,est rationis in libidinem, aiq; alios non tectos impetus animi firma,& moderata dominatio. Vel secundum Macrobium lib.1.de somnio Scipionis.c.8. Est nihil appetere pœnitendum, in nullo moderationis legem excedere , sub iugum rationis capiditarem domate.quæ & Aristoteles tradit.2. & 4.Ethi. ac docet S.Tho.2.2.q.141.quo fit, vt satis constet , quæ sit moralis tẽperantia, quæ item moralis abstinentia , quibus etiam veteres, ethnicique philosophi vsi fuere ad corporis , & animi integritatem,valetudinemq; tuendam , ac conseruandam , vel ad opera corporalia expeditius agenda : aut præter cõem vsum ad morbum aliquem vitandum,& quandoq; in hoc intenti,vt abstinẽtia ciborum animi intellectum promptiorem haberent ad ea facilius agenda,& percipienda,quæ vel moralem,vel naturalem philosophiam,mathematicasque disciplinas attinebant.

Secundò, communis vsus temperantiæ virtutis in hoc tendit quantum ad cibum,& potum,vt tantum quis ex eis sumat,quãtum sibi sit necessarium,aut competat iuxta illam mediocritatẽ quæ prudenter in virtutibus seruanda est: non in puncto, sed in latitudine quadam secundum communem statum , ita quod nullus fit excessus.

Tertiò,quia sicut laus fortitudinis consistit in quodam excessu,& ab eo omnes eius partes nomen accipiunt:ita & temperãtiæ laus in quodam defectu versatur: atque ideo abstinentia tẽperantiæ pars à defectu nomen habet, & nihilominus medium tenet in illa latitudine,quæ à recta ratione ducitur.

Quartò, sicut moralis quædam recta ratio patitur , ac dictat, q̃ propter aliquam specialem causam temporalem sumat quis minus cibi,aut potus, quam communi quadam circunspectione iuxta cõem statum sibi competeret, q̃ paulo ante adnotauimus:ita & multò magis recta ratio, prudensque id ipsum dictat ad spiritualia mala vitanda , bona vero consequenda , seruata semper & vbique illa rectitudine,quæ ita abstinentiã istam intra virtutis limites continet,vt tantum cibi sumatur, q̃ natura conseruari possit:cùm alioqui verè dici non possit abstinentia. Hæc ex eodem diuo Thoma in locis paulo ante citatis, & in 4.sentẽ. distin.15.quæst.3.ad 1.& 2.

Quintum planè ex his deducitur,posse quem intra temperantiæ virturis limites obseruata philosophica latitudine,certã cibi, & potus quantitatem sumere absque aliquo excessu sm rectã rationẽ,& eundẽ posse minorẽ cibi, ac potus partem sumere absque eo , q̃ vlla læsio naturæ fiat quo ad ipsius sustentationẽ.

Sextò,illud dubio procul assertionẽ primã confirmat, q̃ ieiuniũ Ecclesiasticũ nõ solũm in hoc versãt, vt à superfluis cibis, & potibus abstineamus hoc enim pertinet ad necessitatem virtutis ex cõi eius vsu,sed & in hoc, vt ab illis etiam abstineamus, quæ salua virtute nobis liceret,quod vbique S.Tho. expressim docet.

Septimò ex eo,q̃ ieiuniũ Christianũ tria potissimũ inducat,& operetur.Primũ ad carnis concupiscentiã reprimendã, eiusque sedandos illicitos motus.Paulus Apostolus.1.ad Corint.9.Castigo,inquit,corpus meũ,& in seruitute redigo,ne cũ aliis prædicauerim,ipse reprobus efficiar.Vas igitur electionis aduersus corpus depugnat,illudq; subigere conatur ieiunijs,& vigilijs:ne violenta quadã tyrannide animæ aduersetur, & in morẽ serui coritumacis lasciuiat. Etenim remediũ est salutare ieiunium ad domandã corporis lasciuiẽ,& eius pruritus reuincendos : parsimonia siquidem , gulæque continentia corpus hominis castigatur, in ordinemq; redigitur, ne lasciuiens nimis , & effrenæ rationis metam transiliat. Ieiunijs deniq; ceu gubernaculo ; corporis nauicula regitur,ex hauritur sentina ventris,perulantia carnis marcescit, crudelissimus hostis pallet , ac terretur, atque hæc de primo.Secundum , q̃ mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanda.Sic Daniel post ieiuniũ triũ hebdomadarũ vidit visionẽ, & reuelationẽ è Deo accepit:Danielis.c. 10.Tertiò, ieiuniũ prodest ad satisfactionẽ pro peccatis. Iohel. c. Conuertimini ad me in toto corde vestro,in ieiunio,fletu, & planctu.qua ratione D Augustinus in sermone de oratione,& ieiunio scribit, ieiunium purgat animã,mentẽ subleuat, & propriã carnẽ spiritui subiicit, cor facit contritũ,& humiliatũ,concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinũ ardores extinguit,castitatis verò lumẽ accẽdit. Quæ q̃dẽ S.Tho.tradit in d.q.147.art.1.Abstinentia verò, quam Philosophi docuerunt; quaq; vsi cõmuniter fuere, hos effectus minimè consequitur :imò potius recta corporis valetudine existen-

tes, q̄ per cō. in temperantiam acquiritur, & conseruatur, validior redditur natura nostra: sicuti experimento constat. Quod si aliqñ ethnici vsi sunt inedia, & morali sobrietate, ac temperantia intra limites eius, maioriti, q̄ ea, quæ cōis eratid facere in finemomnino temporalē minimè cogitantes de his, quæ spiritualia sunt, nec in id intenti, in q̄ Christiani ieiunantes intendimus, aut iuxta ipsius legis mentem intēdere debemus. Igitur satis probatur prior conclusionis pars, & ex ea, ieiuniū Christianū maximè differre à ieiunio, q̄ dicere possumus philosophi cum ab abstinentia morali, qua veteres ethnici qñq; vsi fuere. Posterior conclusionis pars ex eo deducitur, q̄ cum ieiuniū ordinetur ad aliquod bonū, & honestū, necessario sequitur virtutem esse, q̄ S. Thom. in d. artic. 1: probat. Abstinentia verò virtutis temperantię pars subiectiua: imò virtus specialis pertinet ad medium constituendū in cibis, & potibus, in quibus, & ieiuniū constituitur, & ideo ieiunium est virtus, & abstinentię actus, auctore eodem Thoma artic. 2. qui in v traque quæstione satis docet, abstinentiam esse in cibis, & potibus temperantiam: post Macrobiū lib. 1. de somnio Scipionis c. 8.

Secunda conclusio. Ieiunium vbi est necessarium ad reprimendos carnis † illicitos motus, vel ad eleuationem mentis ad 2 spiritualia, est iuris naturæ præceptū. Probatur ex eo, q̄ sicut tenetur qs abstinere ab illicitis carnis operationibus, quæ dubio procul contingunt à violenta quadam corporis tyrannide: ita vtique tenetur vti medijs necessarijs ad carnis illicitos motus sedandos. Deinde quemadmodum tenetur, qs aliquo tępore diuina, & spiritualia contemplari, eadem ratione tenetur se ipsum medijs necessarijs ad illam contemplationē præparare. Ergo ieiuniū, vbi ad hæc fuerit necessariū mortali quadā consideratione, erit profectò iure naturali præceptū q̄ S. Thom. scribit 2.2.q. 147. art. 3. & q. 147. art. 1. idem in 4. sent. dist. 15. q. 3. ad 4. idem de oratione respondendum erit, eam scilicēt esse ex præcepto iuris naturalis, vbi est necessaria ad reprimendas carnis tentationes, illicitosque motus, vel ad salutē spirituālē consequendam ex diuino auxilio quemadmodū idē Thomas, & alij sentiunt, adnotante Martino Azpilcueta in ca. quando. de consecrat. distin. 1. notab. 3. nu. 13. & in Manuali c. 13. nu. 17.

Tertia conclusio. Ieiuniū qua ex parte necessariū est ad sedādos, & reprimendos illicitos animi motus, vel ad spiritualia cōtemplanda, sicut est iure naturali præceptum, ita & lege diuina Euangelica. Hæc constat ex his, quæ scripsimus in c. præcedenti. nu. 4. Nam quæ iure naturali præcepta sunt, eade & lege diuina Euangelica præcipiūtur, q̄ illic probauimus. Et præterea lex noua Euangelica nobis præcepit, vt animi motus componeremus, auctoce Chrysostomo Math. c. 5. idq; S. Tho. explicat 1. 2. q. 107. art. 4. ergo & omne illud præcepisse vr, q̄ sit necessarium ad hanc animi interiorē compositionem, vt iuste operemur animi prōptitudine, & alacritate: repressis illicitis animi motibus, qui nos facilimè, & obruent ac pessum dabant, nisi medijs illis vtamur, quæ ad hanc extirpandam calamitatem sunt necessaria. Id ipsum sensit Thom. 2. 2. q. 147. artic. 4. ad primum.

Quarta conclusio. Potuit Ecclesia ieiunium ex præcepto † quibusdam diebus Christianis indicere: idq; fuit maximè vtile. Hęc 3 est assertio S. Thomæ in d. q. 147. art. 3. ad 1; & in d. q. 3. ad 4. Etenim quemadmodū ad seculares Principes, ciuilemq; rempublicam pertinet, præcepta tradere de his, quæ in rebus tēporalibus cōi vtilitati cōueniunt, ea quæ generalia sunt iuris naturalis iuxta rationem politicam in specie diffiniendo; ita & apud Ecclesiam, & Ecclesiasticos Principes ius est, & potestas præcipiendi ea peculiaribus statutis, quæ iuxta eōem rationē vtilia sunt, & qñque necessaria quo ad bona spiritualia, supernaturalemq; felicitatē consequendam. Nam & hoc esse munus prudentis legislatoris nemo profectò negabit, qui politicā disciplinā, vel mediocriter intellexerit. Ieiunium autem esse plerunque necessarium, & cōiter vtile ad spiritualia bona obtinenda, constat ex his, quæ paulo ante adnotauimus, & qa in multis omnes offendimus Iacobi. 3. & caro aduersus spiritū concupiscit, teste Paulo ad Galatas. 5. Ergo in Ecclesiastica Republica oportet, Christiana, & Catholica institutione aliquot diebus, & temporibus constitui ex præcepto ieiuniūm, & hanc à cibis abstinentiā: non q̄ opus supererogationis præcipiatur, sed potius opus illud, q̄ maximè est necessariū in cōi hominum statu, & dubio procul omnibus, qui salutē spiritualem assequi conantur, admodum vtile; præstantissimumq; aduersus carnis contumacem, rebellemq; cōtra spiritualia conatum, q̄ ex multis constat, quæ passim in veteri, & nouo testō. in laudem, & ieiunii commendationē scripta sunt, & quæ in vnum fere locum congesserunt D. Hierony. libr. 2. cōtra Iouinianum: Ambrosius in lib. de Helia, & ieiunio. Augustinus in Epistola ad Casulanum Presbyterum. Ex iunioribus Iodocus Clicthouæus in propugnaculo Eccles. contra Lutheranos. Alfonsus Castro in lib. de hæresib. verb. Ieiunium 10. Arbogaus in Theosophia libr. 9. cap. 18. & 19. diligentissimè Martinus Ayala Episcopus Guadixiensis de traditionibus Eccles. 3. part. in cōsideratione de traditione ieiuniorum. Hac igitur quarta cōclusione refellitur error, & hæresis illorum, qui licet ieiunia omnino non improbauerint, in eam tū dementiam inciderunt, vt existimauerint, non esse obseruanda ieiunia solenniter ab Ecclesia instituta, sed ieiunandum esse, quum quisque ex eius libero arbitrio voluerit, nullo pacto admittentes, Ecclesiam posse ad ieiunium obligare: quē errorē damnauit Sanodus Gangrensis c. 19.

Quinta conclusio. Ecclesia Catholica ab initio legis Euangelicæ quibusdam diebus ieiunia Christianis præcepit, & lege lata indixit. Hæc etiam ab omnibus Theologis recipitur: præsertim à S. Thoma, in d. q. 147. art. 3. & in 4. sent. dist. 15. q. 3. Eandemque cōmunē opinionem communi consensu probant omnes iuris Pontificij professores. Sunt etenim Pontificijs constitutionibus ieiunia diebus quibusdam instituta, quorum quædam ab Apo- 4 stolorum temporibus præscripta fuisse † adeo constat, vt veteris ac propè diuini instituti maiestatem referant. Nam & de ieiunio quadragesimæ extat Canon Apostolorum. c. 68. quo quidem Canone admonemur, & vt ipse opinor, præcepto adstringimur, Sacrum quadragesimæ ieiunium obseruare, veluti iam prius institutum. Vnde plures maximę authoritatis viri, quadragesimæ ieiunium à Christo fuisse institutum, constanter asseuerarunt, vt obligatio ad illud non tantum ex humano præcepto pendeat, sed & ex diuino: quorum de numero fuere Maximus Episcopus Taurinensis Hom. 2. de Pentecoste. Ambrosius in quodam sermone de quadragesima. 23. & rursus sermone. 34. Augustinus in Epistola. 119. c. 15. ad Ianuarium, & in sermone. 1. feriæ quartæ post Dominicam secundam quadragesimæ. Telesphorus Papa in c. statuimus. distin. 4. Leo Papa in sermone. 3. de quadragesima. Beda in sermone de Ascensione. Theophilus Alexandrinus lib. 3. de Pascha. Hierony. cōtra Montanum Epistola ad Marcellam. idem & ex Ignatio deduci vr in Epist. 4. atque Epiphanio contra Aerianos. Meminit & huius ieiunij Sozomenes lib. 1. Eccles. hist. c. 11. sed & Concilium Bracharense primum adeo hoc quadragesimæ ieiunium obseruari præcipit, vt nullo pacto permittat, id solui feria quinta hebdomadæ sanctæ, quæ vocatur cœna dñi: idem statutum est in Concilio Toletano. 8. c. 8. & Laodicensi c. 50. apud Burchardum lib. 13. c. 8. & Gratianū. de consec. dist. 3. c. non oportet, & rursus illic in c. non liceat. ex synodi Græcorum. c. 50. Ex quibus, licet qñq; hoc fuerit controuersum, est obseruandum, hoc quadragesimæ ieiunium ab initio Ecclesiæ Sacrosanctū, ab Apostolis institutū fuisse, ad Christi tū exemplū, q̄ quadraginta diebus ieiunās, vt inquit Augustinus, hoc ieiuniū consecrauit. Atque ideo hæc vna poterit esse rō, cur vetustissimi quidā Theologi scripserint, hoc ieiunium ex diuina institutione processisse: id est Apostolis ad exemplum dñici ieiunij, & hoc fuisse institutū, q̄ Ignatius in præcitata Epistola sensit. Est etenim frequentiori opinione receptū, nec hoc ieiuniū fuisse præcepto diuino indictum. Tametsi vt modò admonebā, fuerit aliqñ ex sanctorū patrū testimonio probatum, quadragesimæ ieiuniū obligationē inducere à lege diuina Euangelica. Potest sanè & hæc controuersia aliter dissolui, authore Augustino ad Casulanū Presbyterū, qui scribit lege Euangelica à dño, & redēptore nostro Iesu præceptū esse ieiuniū generali quodā præcepto, non tū quibus, & quot diebus ieiunare teneamur. Vnde Diuus Augustinus illic planè probat cōclusionē tertiā, q̄ superius tradidimus: atq; iuxta illius sensum intellexit ieiuniū lege diuina Euangelica esse præceptū. Quod est in hoc tractatu omnino tenate tenendū ad multa, & forsan difficilia intelligenda. D. Basilius in concione. 2. dogma pietatis appellat quadragesimā, ad cuius ieiuniū oēs inuitat, & exhortatur. Sed & hoc quadragesimæ ieiuniū magnū appellauit Nicephor. lib. 8. hist. cele. c. 47. q̄ lib. 12. c. 34. post Socratē lib. 5. c. 22. de hoc ieiunio ita scribit. Et primū de obseruatione † Paschalis festi dicendū. Quæ 5 enim eas præcedunt ferias ieiunia, varie apud quosq; ab initio seruata cōperimus. Romā namq; tres continuas hebdomadas, sabbatis, & dñicis diebus exceptis, ieiunarunt Illyrici aūt, & cuncta Græcia, præterea Alexandria, & Libya omnis, Aegyptus, & Palestina sex hebdomadibus ante festū Paschæ ieiuniū cōtinuarunt, quadragesimā tempus id nominantes. Alij rursus ante septē hebdōmadas ieiunare cœperunt: sicuti Constantinopoli, & circum circa ad Phœnicem vsq; tribus tū hebdomadibus, qui nos dies ex intervallo, binis septimanis intermissis à cibis se abstinentes, itidē quadragesimā tēpus tale vocarunt. Montanistæ verò duabus. Quos mihi demirari in mentem venit, quomodo omnes isti in dierū numero sic variantes, quadragesimā tū ieiunij tps vocarunt. Quamuis alij aliam rationem rexentes, nomini ei honestum prætextum obtendāt. Hæc Nicephorus post Socratem, cui Epiphanius conuenire videtur aduersus Massalianos varios ritus commemorans circa tempora ieiuniorum. Cæterum apud Socratem Græcè ita legitur ἄλλοι πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδων τῆς νηστείας ἀρχόμενοι, καὶ τρεῖς μόνας πενθημέρους ἐκ διαλειμμάτων νηστεύοντες, ὧδέν ἧττον τῷ αὐτοῦ τεσσαρακοστὴν τῆς χρόνον τοῦτον καλοῦσι. vt ipse latinè interpretor. Alij rursus septima hebdomada ante Paschæ festum ieiunare inceperunt, & tribus hebdomadibus tamen ex interuallo quinis diebus ieiunantes, nihilominus tempus hoc quadragesimam vocarunt. Quorum verborum, ni fallor, est verus sensus quosdam esse significās, qui septimā hebdomada ante Paschæ festum ieiunium hoc ritu, & modo incipiunt, & prosequuntur, vt prima hebdomada, tertia, & quinta ieiunent, quinis tamen diebus: excipiunt enim sabbata, & dies dominicos: septima verò hebdomada, quæ vltima est, & dominico diei Paschæ proximior, etiam sabbato ieiunent. Igitur qui ritum istum obseruāt, septem hebdomadas ex interuallo ieiunio celebrare conantur, intermissā semper vna hebdomada, in qua cessānt à ieiunio, prima, tertia, quinta, & septima ieiunantes. Nam q̄ ex Socrate Epiphanius lib. 9. tripart. c. 38. & diligentissimus Nicephori interpres de duabus septimanis intermittendis tradiderunt, præterquam q̄ ex Socrate id mihi non constat. Nicephori etenim Græcum codicem nondum legi, non satis congruit: Siquidem ex septem hebdomaditus, si tres tantum ieiunio celebrare fuerint quatuor, non duæ tantum, erunt intermittendæ. His accedere videtur non admodum inconcinne, q̄ scribit Ambro in sermo. 34. Hoc enim, inquit, dico, quia audio cū plures, q̄ grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperate violare, hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spacio ieiunare. Hæc Ambrosius. Quòd si dixeris, iuxta nostram interpretationem quatuor hebdomadibus ieiunium obseruari, non tribus, q̄ Socrates voluit, respondeo, Socratem in tres tū hebdomadas adnumerasse πενθημέρους: id est, quarum quælibet quinque ieiunij dies haberet: quartam verò, quæ sancta à nobis dicitur, omisisse, q̄ ea dubio procul ab omnibus ieiunio sit destinata non ex quinque, sed ex diebus sex. Nā licet Græci olim sabbata, etiam quadragesimæ à ieiunio excipe- 6 rent † prohibentes sabbatis ieiunare: vno tū sabbato quadragesimæ, q̄ est ante dominicam Paschæ diem omnino ieiunabant: quemadmodum constat ex Vmberto, & Innocentio, quorum hac de re sententiam diligent retulit Franciscus Torrensis in lib. de canonibus sextæ synodi. canone. 55. existimat tamen, canonem illum, qui ex ea synodo prohibet in sabbato quolibet ieiunium, adulterinum esse & contra Romanæ Ecclesiæ consuetudinem: atque ideo respondere conatur canoni. 65. Apostolorū. vbi statutum fuit. Siquis dominicum diem, aut sabbatum, vno solo dempto, ieiunare deprehendatur, deponitor: sin laicus à cōmunione eiicitor. Conuenit verò cum hoc canone canon ille sextæ Synodi quinquagesimus quintus: conueniunt itidem Socrates, ac Nicephorus ab omnibus sabbati: vnum excipientes, nempe magnum illud, q̄ diem dominicum resurrectionis præcedit. Sed & D. Ignatius in epistola. 4. inquit. Quicunque dominicam, aut sabbatum ieiunauerit, præter vnum sabbatum Paschæ, ipse est Christi interfector. Ex quibus, & alijs, quæ paulo post tradentur, apparet apud Græcos, & in Orientali Ecclesia olim, ieiuniū sabbati, etiā in quadragesima prohibitum fuisse, & à præcepto ieiunij exceptū. atque ideo existimo, canonem sextæ synodi quinquagesimum quintū adulterinū nō esse: cui opinioni, & Diuus Ambrosius suffragatur in li. de Helia. c. 10. scribens, quadragesima totis præter sabbatum, & dñicum ieiunatur diebus. Hoc ieiunium dñi Pascha concludit. Hæc Ambrosius. Hoc ipsum & ex Diuo Basilico constat in Homilia prima & secunda de ieiunio. Quamuis Romæ, & fere in occidentali Ecclesia ieiunium diebus sabbati licitum erat, & qñque præceptum: quēadmodum statim probabimus, & synodus Agathensis probat ca. 12. & apud Gratianum de consecrat. distin. 3. ex eodē scribitur. Placuit, vt oēs Ecclesiæ exceptis diebus Dominicis in quadragesima, etiam in die Sabbati, sacerdotali oratione, & discretionis communione ieiunent. Quod vero idē Socrates, & Nicephorus scripsere asseuerantes, Romanos tres tū hebdomadas, dominicis diebus, & sabbatis exceptis ieiunare: existimat idem Franciscus Torrensis super cano. 13. mendacium esse, asseuerās quadragesimam integrā apud Romanos ieiunio obseruatā fuisse: idē ipse verissimū esse contendā: modo illud obseruemus, olim, ēt apud Romanos quadragesime ieiuniū à secūda feria post Dñicam quadragesimæ incepisse. Quod insinuat Telesphorus, septimus à Petro Pontifex, q̄ decreto proprio diffiniuit, ac præcepit, clericos omnes sepē hebdomadas plenas ante sanctū pascha ieiunare, & à carnibus abstinere, q̄ discreta debet esse vita clericorū, & laicorū: addidit enim septimam hebdomadam: quo ad clericos, q̄ dr quinquagesima sentiens, laicis sex quadragesimæ hebdomadas indictas fuisse: sicuti apud Gratianū constat c. statuimus, & sequentib. distin. 4. Alibi verò, saltem in Orientali Ecclesia varie ieiuniū quadragesimæ fuit obseruatū: siquidem Irenæus scribit apud Eusebium lib. 5. Ecclesiast. histor. c. 26. & Nicephorum lib. 4. c. 39. non modo de die Paschæ, verum etiam de ieiunij specie quæstionem fuisse. Quidam namque existimabāt, vnum ipsos oportere diem ieiunare: quidam duos, alij etiā plures, nonnulli autem quadraginta horis diurnis, & nocturnis diē eorum metiuntur, horam pro die ieiunantes. Atque hęc Irenęus ex codice Græco, vt obiter lectorem admoneam in latinis Eusebij codicibus lib. 5. c. 24. q̄ Rhenanus in præfatione adnotauit, hunc locum aliter legi: imò & apud Nicephorum non sic planè è Græco in latinum versum fuisse. Meminit & Diuus Basilicus in Homelia contra ebrietatem, ieiunij septem Hebdomadarū ante diem resurrectionis. Ieiuniū autem quadragesimæ multis ex causis fuit ab initio institutum, quarum illa est omnium potissima, vt eas hoc tempore vtilitates consequamur, quas ex ieiunio deduci superius probauimus. Deinde, vt scribit Leo in sermone. 3. de quadragesima. Christianam fortitudinem nulli magis, q̄ præsentes exigunt, & conferunt dies, quibus dū observantia spiritualis impenditur, consuetudo, in qua perseueratur, acquiritur. Notum enim est, hoc esse tempus, quo per totum mundum sęuiente diabolo acies debet Christiana confligere, vt si quos desidia tepidos, aut solicitudo habuit occupatos, nunc oportet armis spiritualibus instrui, & cælesti tuba ad ineundam certamen accēdi. Est & alia huius ieiunij ratio, vt passionem Christi, & admirabilem Resurrectionem eius, sanctum hoc ieiunium præcederet, & capiti nostro per carnis afflictionē adsimilati sanctius, & purius à reliquis peccato rumpurgati mysteria redemptionis, & resurrectionis nostræ recolamus: quum resurrectio illustrissima sit, & antiquissima festiuitatum omnium, quas Ecclesia catholica celebrat. Quam rationem Diuus Hieronymus tradit in sermone de quadragesima. Nam & gentiles religionis causa, vt sanctius sacrificia celebrarent, aut sacris initiarentur, ieiunia quędam obseruasse, cōstat ex Plutarcho in Demosthene, & his, quæ de dijs gentium tradit Gregorius Gyraldus Syntagmate. 17. pag. 715. ac rursus pag. 714. refert Aegyptiorum ritum, qui pridiè celebritatis, aut festi, ἐν παρασκευῇ, vt Græci dicunt, ieiunabant. idem Syntagmate 12. scribit, in Cereris celebritate in eius Dea honorem ieiunia quædam ab Ethnicis instituta fuisse: quo magis Christianorum mirabimur audaciam, socordiam, & in rebu diuinis multis nominibus exprobandam segnitiem, qui ieiunio tot iustis de causis ab Ecclesia in nostram vtiliratem nobis indicta, vel omittamus facilimè, vel ea obseruemus ita licenter, vt nulla in cibo, & potu abstinentia verè deprehendi, vel minima ex parte possit. Obseruarunt & Hebræi olim ieiunia quędam, quorum mentio fit Zachariæ c. 8. vbi Diuus Hieronymus de eis tractat, & traduntur à Gratiano in c. huius. & c. ieiunium. 76. distin à Diuo Thom. 2. 2. q. 147. artic. 5. qui huius magni ieiunij, & aliorum prædictam rationem reddit.

Cærerum Diuus Gregorius in homilia 16. super euangelia, 7 † apud Gratianum in c. 40. de consecratione dist. 5. & Burchardum lib. 13. cap. 1. numeri dierum, quibus in quadragesima ieiunamus, duplicem rationem exponit: primam quidem, vt redēptorem nostrū imitemur, qui quadraginta diebus ieiunauit: secundam, vt in hoc ieiunio decimam dierum singulis annis dño sancta obseruatione offeramus. Annus etenim constat ex CCC LXV. diebus, quorum decima pars deducitur, & numeratur ex triginta sex, quadragesima vero incipit à die Dominica, q̄ quadragesima vulgo dr à ministris ecclesiasticis, & est festa hebdomada ante Pascha, & festum Resurrectionis: quo tempore intermedio computantur quadraginta duo dies, è quibus sex dominicæ deducuntur, atque superiunt triginta sex dies, quibus necessario ad quadragenarium numerum compiendum additi fuere quatuor ante quadragesimam: nempe quarta feria Cinerum, quinta, sexta, & sabbatum. Hæc Gregorius. Cui Speculator in Rationali diuinorum officiorum lib 6. cap. de dominica prima quadragesimæ. Addit, quadragesimam dici à dominica prima post Cineres vsque ad feriam quintam, quæ nominatur à Cœna domini ex eo, quod illo die Christus pascha celebrauerit: eaque ratione, vt quadraginta diebus integris ieiunemus, addi feriam sextam die veneris, & sabbatum sanctum. Sic sanè poteris interpretari diui Gregorij responsum licèt id sit satis intellectu facile, q̄ & Dominicus maximè commendat in conf. 37.

Fuit & in dicto canone Apostolorū ab initio Ecclesiæ, & le- 8 gis euangelicæ præceptū ieiuniū quartæ, † & sextæ feriæ cuiuslibet hebdomadæ. Quo testimonio & contra Aerianos Ephanius vtitur excipiens tempus Pentecostes: quo nullū ieiuniū Christianis indicitur. Sexta feria ea quidem ratione, quod Christus Iesus in ea pro humani generis salute fuerit mortem passus ignominiosam: quarta verò, quia in ea fuit Christus venditus, à sceleratissimo Iuda proditus, vt testatur idem Epiphanius: tametsi Iustinus martyr in quæstionibus à gentibus Chri-

ſtianis propoſitis.q.65.probare conetur,Chriſtum Ieſum à Iuda proditum fuiſſe quinta feria, non quarta. Qui vero in canone Apoſtolorum,vbi Grece legitur τετράδα, quatuor temporũ ieiunium interpretantur,falluntur planè:cùm de quarta feria,ſit locus ille dubio procul intelligendus, authoribus Epiphanio, & Haloando. Nam etſi τετράς potius ſignificet quaternariũ numerum,q̃ quartam diem: ſignificantiſſime tñ diem mercurij, quæ quarta feria vulgò dr̃ in canonibus Apoſtolorum ſignificare videtur. Hac etenim in re dictione iſta vtitur non ſemel iuxta eãdem ſignificationẽ Simeon Metaphraſtes Græcus author: præſertim in vita ſancti Nicolai,& in vita ſancti Auxentij, atq; diẽ iſtam hoc nomine apgellatam fuiſſe veteri ſublato à beato Sylueſtro,in eius vita aſſerit idem auctor cura, & diligentia Aloyſij Lipomani latinè typis traditus.Idem ipſe legi in eiuſdem Sylueſtri vita Græce ſcripta authore Euſebio Cæſarienſi nondum typis tradita: quam tamen legere mihi cotigit ex bibliotheca illuſtris viri Didaci à Mendoca olim apud Venetos,& ſummum Eccleſiæ Pontifi. Caroli Cæſaris legati. Hæc vero nominis mutatio antiquior ſanè mihi videtur Sylueſtro,ſaltem apud Eccleſiaſticos canones.licet non me lateat, Suydã τετράδα interpretari, τετράσι καιροῖς id eſt,de quatuor tẽporibus.Hoc etenim ieiuniũ quartæ feriæ, & Paraſceues legitimum eſſe in qualibet hebdomada, nec ſoluendum fore, niſi ex graui cauſa, tradidere Iuo Carnotenſis lib.2.ex Apollonio ſancto. Et Gratianus de conſecratione diſtin.3.c.ieiunia. à quibus eadem redditur ratio,quam ex Epiphanio paulo ante tradidimus. Idem vetuſtiſſima,& non improbanda traditione apud Romanam Eccleſiam obtinuiſſe, aſſeuerat Leo Papa Quartus in ca. de eſu carnium.de conſecratione diſtin. 3. Quamobrẽ pluribus in locis apud Hiſpanos quidam adhuc religionis quarta cauſa feria ab eſu carnium abſtinere ſolent.Sed & Clemens Alex. lib. 5. Strom.ſcribit à quibuſdam tunc ieiunium diei Mercurij, & Veneris receptum, & ſeruatum fuiſſe.Huic denique quartæ feriæ ieiunio, & ſabbati ieiunium additum fuiſſe, conſtat ex diuo Auſtutino in Epiſtola ad Hieronymum, quæ eſt. 19. ſaltem apud Eccleſiam Occidentalem. Idem inſinuat Innocentius Primus in epiſtola prima ad Decentium.c.Sabbato.de conſecrat.diſtin.3.ſentit Hieronymus ad Lucinium, & Gregorius Papa Septimus in ca. quia dies ſabbati.de conſe.diſtin.5.ꝙ de Romanis fatetur Nicephorus lib. 12. Eccleſ.hiſt.c.34.ſcribens,Romanis mos eſt,ſabbato quouis ieiunare. Rurſus Diuus Auguſtinus in epiſtola ad Caſulanum presbyterum.86. contendens aduerſus Vrbicum quendam non eſſe damnandos cuiuſque prouinciæ mores,ac ritus diuerſos, varioſq; in diebus ieiunandis, nec eſſe improbandam conſuetudinem,ex qua ieiunium ſabbati minimè ſit preceptum,ſed ſit cuique voluntarium ſcribit, Romanam Eccleſiam, & eam quaſdã, paucas tamen ſequutas ſabbatum ieiunare ex ea cauſa, quæ ab eodem Auguſtino commemoratur: deniq; fatetur, Eccleſiam quarta,& ſexta hebdomadæ die ieiunare:quarta ex eo, ꝙ eo die conſilium Iudæi fecerint ad occidendum Ieſum ſexta, quia ea die fuerit cruci affixus. tradit etiam pleroſq; ex Romana plebe frequenter quarta,& ſexta feria,atq; ipſo ſabbato ieiunare. Vnde non temere opinabimur,ex hoc veteri inſtituto,quamuis ieiunij obligatio fuerit ſublata, adhuc vim,& prohibitionis vinculum manere quo ad eſum carnium, vt ſexta feria, & ſabbato prohibeamur ſub ſceleris grauiſſimi pœna carnibus veſci, ꝙ de ſexta feria planè fatentur gl.Archidi.& Card.in d. ca. de eſu carnium.de ſabbato vero illud eſt obſeruandum,obtentum eſſe,ꝙ cuiuſq; prouinciæ conſuetudo ſeruanda ſit, ſicuti ſummus Eccleſiæ Pontifex admonet in ca. conſilium. de obſeruat. ieiunio. Optima diui Auguſtini reſponſio in Epiſtola ad Caſulanum presbyterum in c.de illa.12.diſtin. Vnde Galli carnibus veſcuntur ſabbatis à Natali domini ad Purificationem,teſte Paludano. in 4.ſent.diſt.15.q.4.col.5. Hiſpani omnibus ſabbatis veſcimur, niſi præceptum ieiunij immineat, animantium extremitatibus, & inteſtinis,ac viſceribus. Eritq; hac in re ſeruanda conſuetudo loci,non originis illius, qui veſcitur, aut abſtinere tenetur à carnibus,ſed vbi is commoratur,etiam abſq; domicilio iter faciẽs, ꝙ probatur in d.c.de illa,& ex Imo.Bonifacio, & Card. in cle.2. q.5.de celebrat.Miſſa.aduerſus Paluda.quem in d.diſt. 15. quæſt. 5. Io. Maior iure optimo refellit. ſenſit hanc concluſione Pan. in c.conſilium.de obſeruat. ieiun. in fin. & idem aſſerit Chriſtophorus Porcius in §. ſed & ꝙ princip. nu. 26. Inſt. de iure natur. gent.& ciuili.licet præpoſi.in d.c.de illa.idem quod Paluda.probare conetur.

Hinc etiam deducitur interpretatio text.in c.presbyter. 82.diſtin.& c.1.22.q.5.vbi quibuſdam ex cauſis indicitur ieiunium legitimis ferijs. Nam gl.vbiq; tres legitimas ferias interpretatur, Secundã, Quartam,& Sextam, ꝙ ex d.c. presbyter.optimè probatur,& multò melius ex Burchar.c.9. & 10.lib.19.qui omnino non legendus erit ad multa intelligenda,quæ breuiter, & obſcurè in aliquòt canonibus tractantur.

Item Burchardus lib.13.c.16.ex concilio Aurelianenſi ita ſcribit.Preſbbyteri cùm ſacras feſtiuitates populo ædnuntiant, etiã ieiunium vigiliarum,eos omnibus modis ſeruare moneant. Ex quo illud ipſe adnotauerim, olim quoties vigiliæ in Eccleſijs ex conuentu chriſtianorum in honorem martyrum, vel alicuius feſtiuitatis erant celebrandæ, etiam illum diem feſtum præcedentem ieiunio ſolennem fuiſſe, & ideo quamuis Chriſtiani à vigilijs ceſſauerint, vt in c.proximo ſcripſimus,adhuc ipſum diẽ ieiunij, quem in honorẽ feſtiuitatis obſeruamus, & quo ab eſu carnium abſtinemus,ac ieiunamus,vigiliam dicimus,ꝙ & Spec. lib.6.rationalis.rub.de alijs ieiunijs,adnotauit.

De ieiunio, ꝙ olim ſolenne erat, & abſoluebatur in hebdo-
9 mada ipſa poſt Pentecoſtem,meminit Athanaſius† in Apoſtolico libro de fuga.authoribus Socrate lib.2.cap. 28. Theodorito lib.2.c.14.& Nicephoro lib.9.c.29. Sed ante Athanaſij tempora Calixtus Papa primus in Epiſtola ad Benedictum Epiſcopũ anno à Natiuitate Dñi iuxta Holoandri chronologiã, CCXXIII. quatuor temporum ieiunium inſtituit,ꝙ prius ter in anno celebrari apud Romanos aſſeuerat his verbis.Ieiunium,ꝙ ter in anno apud nos celebrare didiciſti, conuenientius nũc per quatuor tempora fieri decernimus, vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne agamus ieiunium per anni quatuor tempora.Hæc apud Gratianum in c.1.76.diſtin. in ipſa vero epiſtola traditur ab ipſo Calixto ratio ex veteris teſtamenti ieiunio.Zachariæ c. 8. ꝙ ex Hieronymo ab eodem Gratiano explicatur,eiuſdem diſtinctionis.c.Ieiunium. quo in loco quatuor ieiunia Hebræorum,de quibus Zacharias ſcripſit, quorumq; tempora verbo Domini præfinita fuiſſe tradit, menſibus ſcilicet.Qdartò,Quintò,Septimò,& Decimò ad menſium, quibus modo vtimur,rationem ita exponuntur,vt ieiunium quarti conueniat Iulio menſi,quinti Auguſto,ſeptimi Octobri,decimi Ianuario, idem illic Gratianus obſeruauit in c.huius obſeruãtiæ, adſumiturq; ſecundum hanc deductionem anni initium à mẽſe Aprili,qui primus menſis eſt apud Hebræos, vt idem Gratianus aſſeuerat,ꝙ olim verũ extat de eo, ꝙ luna proximior æquinoctio verno primum cõſtituebat Hebræorum mẽſem: ac poſtea pp mutationẽm æquinoctij verni eſt omnino obſeruandum,menſem Martium frequenter, & ſanè frequentius conuenire primo Hebræorum menſi.Quemadmodum explicuimus, & nos in huius operis c.18.nu.1.qua ratione forſan perſpecta,& conſiderato anni initio iuxta Hebræorum obſeruationem, eademq; inducta ad initium anni, qua nunc vtimur authore eodẽ Gratiano ex Hieronymi adnotatione, primus menſis ad hæc quatuor ieiunia obſeruanda erit Ianuarius, quartus erit Aprilis, & ideo in d.c.Ieiunium,Gratianus ſcripſit, non poſſe quarti mẽſis ieiunia celebrari ante diem Pentecoſtes, qa à reſurrectione ad eam diem nullum ab Eccleſia inducitur ieiunium: vtiturq; is autor hac inductione,qua planè intellexit, non poſſe aliter conuenire quatuor temporum ieiunio, ꝙ ex veteri teſtõ à Calixto Pontifice iuxta anagogem tradi vr̃. Sed nec hic ſenſus vllo modo Gratiano aptari poterit, nec ſecundum eum ieiunia, quibus vtimur, Hebræorum ieiunijs, vel minima ex parte rñdere poſſunt. Idcirco vera interpretatio eorum,quæ Gratianus exponit, inde accipienda erit, ꝙ ipſe anni primum menſem Martium intellexerit, vel qa olim apud Romanos is menſis primus omniũ erat, & quamuis Ianuarius poſtea principium anno dederit,nihilominus quo ad quædam menſium nomina, Martij mẽſis vt primi adhuc habetur ratio, ꝙ Io. Fantucius, Archidi. & alij ad Gratianum adnotarunt,vel qa,licet olim apud Hebræos Aprili rñderit primus eorum menſis,nunc tñ,& Gratiani ætate, & Gelaſij Papæ temporibus pp æquinoctij verni mutationẽ potius, aut deniq; frequentius primus Hebræorum menſis conueniret noſtro Martio,quam Aprili. Siquidem anno Dñi CCCXXX. tempore Nicænæ ſynodi æquinoctium vernum contingebat XXI.die Martij,nunc vero contingit vndecima die eiuſdẽ menſis.Vnde quartus menſis erit Iunius,ſeptimus September, decimus December. omittiturq; ab Eccleſia quinti menſis ieiuniũ, & mutatur in ieiunium primi menſis:id eſt Martij, ꝙ conſtat ex Cõcilio Maguncíaco.c.34. quod celebratum fuit anno domini DCCCIII. meminere eiuſdem Gratianus in diſtin. 76. cap.2.& Burchardus lib.13.c.2. qui diligentius illius canonis verba ſic retulit,vt aliquid à Gratiano fuiſſe omiſſum conſtet, & tñ nec ipſe integrum canonem expoſuit. Qui in conciliorum libris his verbis extat.Conſtituimus, vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obſeruentur,id eſt,menſe Martio hebdomada prima,& Feria Quarta,& Sexta, & Sabbato veniant omnes ad Eccleſiam cum Litanijs ad Miſſarum ſolennia. Similiter in mẽſe Iunio hebdomada ſecunda,Feria Quarta,Sexta, & Sabbato ieiunetur vſque ad horam nonam,& à carne ab omnibus abſtineatur. Similiter in menſe Septembri hebdomada tertia, & in menſe

menſe Decembris hebdomada, quæ fuerit plena ante vigiliam natalis Domini:ſicut eſt in Romana Eccleſia traditum. Hæc in dicto canone. His ſimilima Iuo Carnotenſis tradit ex Concilio Saleguſtæ lib.2.de ieiunio,& Gratianus c.3. diſtin. 76. quo in loco illud eſt obſeruatum, ꝙ ſi qñ ieiunium menſis Iunij in Vigiliam Pentecoſtes inciderit, non tunc celebrandum erit, ſed in ipſa hebdomada ſolenni Pentecoſtes, & ideo idem Gratianus in c.ieiunium dixit,non poſſe celebrari ieiunia quarti menſis ante diem Pentecoſtes,quia inter Reſurrectionem,& Pentecoſtẽ ieiunia minimè indicuntur ab Eccleſia. Ex quibus,ſi coniecturis vti licet,Calixti Papæ Dectetum addidit ieiunium quartum:nẽpe menſis Martij,cum prius tria tantum obſeruarentur ieiunia. Tandem quia prima duo ieiunia frequentiſſime in quadrageſimam, & hebdomadam Pentecoſtes incidebant, vſus obtinuit, & ita conſtitutum eſt ab Vrbano Papa in c.ſtatuimus. 76. diſtin. vt primum ieiunium quatuor temporum celebretur in initio quadrageſimę:ſecundum in hebdomada Pentecoſtes:tertium in Septembri: quartum in Decembri. idem probatur in ca. huius obſeruantiæ.76.diſtin.quo iure Eccleſia vtitur, & tertium ieiunium in Septembri poſt feſtum Exaltationis ſanctæ Crucis celebratur.

Ex his item adſumitur interpretatio reſponſi, quo Gelaſius vtitur in Epiſtola ad Epiſcopos per Lucaniam conſtitutos cap. 13.apud Gratianum in c.vlt.76. diſtin.de ordinationum temporibus.Scribit enim Gelaſius, ordinationes presbyterorũ, & diaconorũ niſi certis temporibus,& diebus exerceri non debent: id eſt quarti menſis ieiunio,& ſeptimi,& decimi, ſed etiã quadrageſimalis initij, ac Medianæ hebdomadæ, & ſabbato circa veſperas ipſas ordinationes nouerint celebrandas. Quibus verbis probatur, ordines ſacros extra tempora iure diffinita non eſſe concedendos:tempora vero eſſe quatuor anni ieiunia, quæ modo tradidimus,& hebdomadam quartam quadrageſimæ,q̃ prçcedit Dominicam in paſſione, & Sabbatum ante Reſurrectionis diem. ſicuti ſummus Pontifex Alexander Tertius rñdit in c. de eo.de tempo.ordi. Appellat autem Gelaſius ieiunium quarti menſis, ꝙ obſeruatur poſt Pentecoſten, & ab alijs dr̃ menſis Iunij ieiunium: quemadmodum & ſub initio quadrageſimæ cõplexus eſt ieiunium menſis Martij.ꝙ licet poſſet extra quadrageſimam contingere,frequentius tñ in eam incidebat. Conſtat tñ ex Damnaſo, & Platina olim ante Gelaſium ordinationes celebratas fuiſſet ſolenniter menſe Decembri.

Atque hæc de ieiunijs,quæ videntur ex vetuſtiſſimis inſtitutis à catholicis obſeruata fuiſſe:quibus & alia addita fuere, quæ cõmemorantur in c.1.& 2.de obſeruat.ieiunior.

Sexta concluſio.Ieiunia canonicis legibus inſtituta,ita ex præcepto ſeruanda ſunt, vt mortalis peccati reus ſit omnino cen-
10 ſendus,qui abſque iuſta cauſa eadem † ſeruare omiſerit. Hanc concluſionem ideo his verbis cõceptam exponimus, vt ab eius diſputatione ſecernamus eum, qui ex contemptu ieiunare diebus ab Eccleſia præfinitis omiſerit.Hic enim dubio procul mortalis criminis,& culpæ reus cenſetur, ſecundum omnes,vt Caie. fatetur in 2.2.q.147.artic.3.de contemptu vero, ex quo mortalis oriatur culpa,nos ſcripſimus in c.Alma mater.de ſent. excõ. in 6.in priori relectionis parte.§.7.num.6.Eſt igitur concluſio in hunc ſenſum adſumenda, vt ſecluſo contemptu ſi quis non obſeruauerit ieiunium ab Eccleſia indictum, in mortalem incidat culpam regulariter, niſi iuſta cauſa ex his, quæ iuſtæ in hoc tractatu cenſentur,eum ab ea culpa excuſauerit:ſecundum Archid. Præpoſi.& Card.S.Sixti in c.vtinam.76.diſtin. Probatur vero ex eo, ꝙ canones, & conſtitutiones ieiunia inſtituentes in hoc vĩdentur ſenſu inſtitutæ,vt vel verbis æquipollentibus præceptum inducant c.non licet.de conſecra.diſt.3.c.non oportet.ead. diſt.c. 40.de conſecr.diſt.5.idem probatur ex cle.exiui.de verb.ſign.vbi ſummus Pontifex aſſeuerat monachos pp ieiunia ex inſtituto ordinis ſibi iniuncta,non eſſe liberos à ieiunijs Eccleſiaſticis,quę Chriſtiani obſeruare obligantur.His accedit text. in cle. ad noſtram.de hæret.quæ errorem illum damnat, quo aſſeueratur,ieiunia Eccleſiæ non eſſe neceſſariò ſeruanda ab his, qui perfecti ſunt.Sic D.Thom.hanc aſſertionem apertiſſimè agnoſcit.in 2.2. q.147.artic.3.& in 4.ſent.diſt.15.q.3.ad 4.q.Palud.q.4.gl.in c.vnũ horarium.§.Alias 25.diſt.quam ſequi vr̃ Pan.in rub.de obſeruat. ieiunior.col.vlt.& probat Io.à Medina de pœniten. tract.4.c.de neceſſit.ieiunij,tametſi Card,in c.2.eo.tit.eam negauerit, niſi fiat tranſgreſſio ex contemptu. & licet Caiet. in d. artic. 3.exiſtimet nullibi ex iure Pontificio probari poſſe præceptum ieiunij eo in ſenſu,vt ſecluſo contemptu obliget ad mortalem culpam: fatẽtur tamen, hanc obligationem excommuni Eccleſiæ interpretatione receptã eſſe,& id ſufficere. Nos vero & ex ipſis cãnonicis conſtitutionibus concluſionẽ probari, conſtanter aſſeueramus,ꝙ & D.Hieronymus in epiſtola ad Lucinium ſenſiſſe vr̃,& in c.vtinam.76.diſtin.qui præcepti nomine vtitur,illud vti venerandum,& obſeruandũ maximè commendans. Idem ipſe colligo ex canone Apoſtolorum 68. à quo illæ pœnæ frangenti ieiunia iure inſtituta indicuntur,quæ non ſolent, niſi peccati mortalis cauſa,& ob eius culpam delinquentibus infligi.

Non oberit huic concluſioni,ꝙ Palud.ſcribit.in 4.diſtin.25.q. 5.probare conatus, ꝙ vbi ius humanũ prohibet id, ꝙ per ſe malum non eſt, niſi qa eodem iure prohibetur,non poteſt contingere,nec contingit aliud peccatum, q̃ inobedientiæ. Et ideo cũ Eccleſia temporibus quibuſdam prohibeat eſum carniũ, & leges quaſdam præſcribat in his, quæ ad cibos attinent quibus legibus ſecluſis, nihil ſuberat in cibis adſumendis per ſe malũ: vr̃ aduerſus leges iſtas tñ poſſe committi peccatum inobedientiæ ex contemptu ſi tranſgreſſio contingat. Nam hæc opinio Paludani falſa eſt, nec poteſt recta ratione defendi. Eccleſia etenim dum abſtinentiam quadrageſimalem indixit,ieiunium illud cõſtituit in virtute abſtinentiæ,& ideo non ſolùm ille contra obedientiam peccaret,qui ieiunium ex contemptu frãgeret, ſed & ille ꝯ abſtinentiam,qui non ex contemptu,ſed præ gula id faceret,ꝙ aduerſus Paluda.tradit Dom.Soto lib.9. de iuſt. & iur.q.5. artic.vlt.idem præmittit Caiet.in d.artic.3.dum probat,in obſeruatione ieiunij Eccleſiaſtici duplicem contineri virtutem: obedientiam inquam,& abſtinentiam,& ideo vbi peccarur contra hoc Eccleſiæ inſtitutum,poſſe contingere peccatum inobedientiæ,& gulæ.

Septima concluſio. In ieiunio à iure Pontificio indicto, non
11 licet,niſi ſemel prandere. † Probatur hæc omnium conſenſu ex Gregorio in c.40.de conſecra.diſtin. 5. qui dies dominicos quadrageſimæ ab alijs diſtinxit, nec diſtinctio contingit in delectu ciborum,qa par eſt in hoc prohibitio,nec põt in alio diſcrimen conſtitui, q̃ ꝙ dominicis diebus quadrageſimæ liceat bis, vel ter prandere: ergo id alijs diebus non licet,niſi ſemel, quæ quidem inductio nõ admodum vrget. Nec enim ſequitur,in die dominico ad aliorum diſcrimen licet bis, vel ter ciborum refectione vti: ergo in alijs non licet,niſi ſemel. Siquidem põt eſſe in hoc vera differentia,ꝙ liberè die dominico liceat, quoties libitũ fuerit prandere, in alijs verò diebus non ſit, niſi bis,iure permiſſum. Et nihilominus ex Grægorij reſponſo concluſio iſta frequentiſſimè deducitur maximè à Pan.in rub.de obſeruat.ieiun.& Caie. 2.2.q.147.artic.6.qui eandem alijs rationibus, & cõi totius chriſtiani orbis conſenſu probare nititur eamq; illic S.Thom.vti ab Eccleſia diffinitam,& à populo Chriſtiano receptam exponit,& interpretatur. De illo vero ientaculo,ꝙ fieri ſolet ſero à ieiunãtibus,parum hoc in loco tractabitur: quum de ea, quæſt. Caiet. in d.artic.6. & idem ac Sylueſt.in ſumma longè tractauerint, & ante ipſos Inn.& Pan.in d.rub. de obſer. ieiu. ex quibus ſumma diſputationis in hoc deducitur, vt liceat veſpere, iuxta prouinciæ cõſuetudinem aliquid, etiam citra ſitim comedere: modò id fiat moderatè neque fraus ieiunij legibus irrogetur.

Cæterùm chriſtiane Lector in hanc concluſionem quæſtio incidit inſignis,quæ vtinam neceſſaria non eſſet,an hi ſeruent ieiunia iure inſtituta, & præcepto Eccleſiæ ſatisfaciant, qui ſemel comedendo tñ cibi accipiunt,tot cibarijs, condimentis vtunt̃, ad ingluuiem vſque, vt nullam carnis afflictationem ſentiant, imò gulam impenſiſſimè irritent,libidinem excitent,tñ cibi ſumentes vnico prandio, quantum ſit tribus hominibes ſatis ad congruam eorum ſuſtentationem? Etenim multis rationibus non temere poterit aſſeuerarl hoſce homines ieiunij præcepto minimè ſatisfeciſſe.

Primò,Eccleſia catholica,quæ ieiunia indixit, in hoc verè tẽdit,atque hunc finem præ oculis habuit,vt chriſtiani diebus ieiunij per abſtinentiam certis legibus præſcriptam corpora caſtigent,ad illicitos carnis motus reprimendos: vtque mens aptior ſit ad ſublimia, & diuina contemplanda, ꝙ ſuperius euidenter probauimus,& fatentur paſſim omnes, qui de ieiunijs tractauere.Hic vero finis nequaquam ſequitur, ꝙ non eſſet ieiunãti ſobrie,ac temperate imputandum. ſed & ab ipſo ieiunante manifeſte obijcitur huic fini impedimentum media illa tollendo,quę ab Eccleſia ab abſtinentiæ vſum, fuerunt ad præſcriptum finẽ inſtituta. Ergo non poteſt verè dici,hos,de quibus quæſtio agit ieiunio ſatisfeciſſe.

Secundò, materia huius præcepti non ſolùm vr̃ eſſe ſemel in die prandere,ſed ita ſemel cibum ſumere, vt quantum ad cibos attinet,corpus affligatur,& caſtigetur:ſaltem,vt abſtinentia vtamur,qua ſolet corpus affligi,& caſtigari,iuxta prudentis viri arbitrium. Quemadmodum conſtat ex obſeruatione ieiuniorũ, qua ſancti patres, & reliqui chriſtianam religionem profeſſi ab initio legis euangelicæ vſi fuere.Ergo non ſeruat præceptũ: imò, eidem refragatur, qui ſemel in die abſque vlla temperantia, & abſtinentia comedit: tantum non ad ingluuiem vſque immoderate nimis in comedendo limites rationis tranſgreditur.

Tertiò, lex humana hac in re nihil aliud facit, quàm diẽ certam,

tam,aut tempus certum diffinire,& modum quendam præscribere,quibus legem naturalem,ac diuinam exequamur,ꝙ paulo ante adnotauimus : ita quidem ꝙ tempore ab Ecclesia præscriptio,& modo per eam diffinito lex de ieiunio naturalis, & diuina seruetur.Sed qui sic ieiunant,vt in quæstionis titulo exposuimus,palam legi naturali, & diuinæ de ieiunio aduersantur : ergo & humanæ. His accedit quo Ecclesia in materia temperantiæ certis diebus ieiunia præcepit reliquo autem temporis anno moderate comedere legis naturalis instituto reliquit.

Quartò,eodem modo vnica ex cibo refectio, si ea sit immoderata,humanæ legis proximo fini contraria est, sicut plures,sed qui pluribus vtitur dubio procul contra legem humanam de ieiunio facit ergo & qui semel,immoderate tamen comedit.

Quintò ab absurdo vitando argumentamur : nam si eo modo,quo caput quæstionis exponit,satisfieret ieiunij præcepto:sequeretur , ꝙ virtutis præceptum adimpleretur per contrarium eius,ꝙ percipitur.Quod nemo doctus affirmabit.Exercet enim, qui se ingurgitat,gulam apertissimè contrariam abstinentiæ,quę lege lata de ieiunio præcipitur. Qua ratione ad probandam hãc in quæstione opinionem istam vtitur Martinus Ayala Episcopus Guadixiensis.lib.3. de traditio.Eccles.c.de ieiunio. Eidẽ sententiæ adstipulari vr̃ D. Thom.in 2.2.q.147.artic.3. ad 2. qui de transgrediente præceptum ieiunij inquit. Cuius auctoritatem si aliquis trasgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo trãsgrediatur,ꝙ impediatur finis quem intendit, peccat mortaliter talis transgressor.scribit & ad hæc Io. Maior in 4.sent. distin.15. q.3.nullo modo ratione quantitatis cibi ieiunium frangi,nisi qs intemperare comedat,sed & Inn.in rub.de obser.ieiu.num.3.refert,quosdam tenere nusquam esse ieiunium,nisi & ibi sit victus abstinentia.

Contrariam opinionem veriorẽ esse, probare conantur Caiet.2.2.q.147.artic.3.& Io.Medina in 4.sent.in tract.de ieiunio.c. de numero refectionum,& c.de his per quæ ecclesiasticum ieiunium soluitur:ex nostris Inn.in d.rub.nu. 3.qui præmittere videtur,hoc ab hominibus frequentiori consensu receptum esse. Ecclesia etenim in his legibus,quas de ieiunio instituit, licet diffinierit , semel tñ an die ieiunij comedendum esse , cibi tñ & prandi quantitatem nec diffiniuit,nec commodè diffinire potuit pp varias hominum conditiones,& corporum qualitates: secundum quas, ꝙ vni est immoderatum , alteri fortassis non sufficit , aut sanè ita illi conuenit, vt nullus sit in ea re excessus . Hæc verò ratio non est adeo efficax , ꝙ possit priorem opinionem omnino euertere.Nam licet S. Thom. ea vtatur in d.artic. 6. ad 1. & verum sit, ac Ecclesia non esse quantitatem cibi diffinitam ieiunantibus siquidem in legibus de ieiunio latis hora prãdij,& vnici tñ præscribitur ꝙ & idem Thom. tradit artic. 7. non negatur ex hoc, ab Ecclesia sensum diffinitum esse , ac ieiunantibus præceptum esse, vt abstinentia vtantur.Atque ideo tenetur, qui ieiunat ex præcepto Ecclesiæ abstinentia vti, ac semel tñ comedere temperare iuxta boni viri arbitrium , ne circunspecta , quadam ex latitudine,propria conditione,limites temperantiæ,aut abstinentiæ virtutis excedat.Nec id periculosum est,imò cuique facilimum iuxta illam latitudinẽ, quæ cognosci , ac diudicari absq; vllo graui examine poterit. At præceptam esse ab Ecclesia ieiunantibus abstinentiam, vbique ni fallor, S.Thom. præmittit, & docet. Idem superius nos probauimus , fit igitur rationi consonum,tunc ieiunij præceptum minimè seruari,imò violari planè, quoties abstinentiæ limites,etiam semel comedendo, vnicove prandio,qui ieiunat egreditur,quippe qui nequaquam abstinentia vtatur, nec eius virtutis actu, qui iure Pontificio præcipitur : imò abstinentia virtutis actus est ieiunij substãtia , ꝙ omnes fermè fatentur,& ideo absque actu abstinentiæ virtutis,nec ieiuniũ verè dici potest,nec præceptum Ecclesiæ adimpletur,quo actus abstinentiæ præcipitur.

Secundò opinioni Caietani accedit, ac suffragatur , ꝙ finis p̃cepti minimè cadat, aut comprehendatur sub præcepto ad hoc,
12 vt finis ipse itidem præceptus censeatur : † sicuti ex diuo Thoma,& alijs in c.præcedenti obseruauimus. Sed finis præcepti de ieiunio instituti est ipsa castigatio corporis, & afflictio carnis ad eius illicitos conatus reprimendos , & vt mens aptior sit cõtemplationi diuinarum rerum:ergo non tenetur,qui ieiunat ex pręcepto castigare,aut affligere corpus,sed illi satis erit,si seruet media,quæ fuerint à lege præfinita ad illum finem consequendum. Verum & hæc ratio non admodum vrget , si distinguamus finem præcepti cuiuslibet specialem à fine omnium præceptorũ cõi,qui charitas est. Et quidem finis hic posterior non continetur sub præcepto quolibet quamuis omnium sit finis , & sub eorum quolibet præmittatur, vt modus omnium virtutum , qa licet earum omniũ actus ordinentur ad charitatẽ: hic tñ finis non comprehenditur in quolibet speciali præcepto nec legis diuinę, nec humanę.Etenim nec ab homine,nec à Deo punitur tanquã præcepti transgressor , qui parentibus debitum honorem impedit,licet id fecerit absque charitate,& vllo pietatis habitu. Quod S.Thom.non semel adnotauit,sed signanter. in 1.2.q.109.artic. 9. finis vero præcepti specialis sub præcepto continetur , & præceptus intelligitur quemadmodum de præcepto peculiari , & speciali diligendi Deum explicat S.Thom.in d.q.100.arti. 10. ergo finis huius præcepti de ieiunio specialis sub præcepto comprehenditur, & præscriptus à lege censetur ea ex parte , qua illũ christiani obseruare possint. His patrocinatur , ꝙ in idem ferè incidit,nempe,præceptum continere finem proximum , q̃uis finem remotum non contineat , nec sub præcepti vinculo comprehenderit. Sicuti ex rationibus à diuo Thoma traditis manifestè deducitur. Sed & id ipsum probatur ex eodem Tho. in 2.q. 44.art.4.ad 1.qui ita scribit:sub præcepto , ꝙ datur de actu alicuius virtutis non cadit modus, quem habet ille actus ex alia superiori virtute ; cadit tñ sub præcepto modus ille , qui pertinet ad rationem propriæ virtutis.Hæc Thomas, quem illic Caiet. sequtur, & interpretatur. ad hæc conducit plurimum eiusdem Thomæ quædam distinctio.in 1.2.q.96.artic.3.Aliquis, inquit actus potest esse virtutis dupliciter,vno modo ex eo,ꝙ homo operatur virtuosa:sicut actus fortitudinis facere fortia, & sic lex præcipit aliquos actus virtutis. Alio modo dr̃ actus virtutis , qa aliqs operatur virtuosè eo modo , quo virtuosus operatur . Et talis actus semper procedit à virtute,nec cadit sub pręcepto legis,sed est finis ad quem legislator ducere intendit. Hactenus Thomas. Quibus adamussim obseruatis erit respondendum,huius præcepti de ieiunio finem remotum ex alia superiori virtute , quique sit omnium præceptorum finis , non comprehendi hoc speciali præcepto, & ideo non posse verè dici transgressorem huius præcepti eum,qui sic ieiunauerit , vt illud opus ieiunij minimè fuerit meritorium,nec satisfactorium, nec ad mentis in Deum eleuationem vtile,ex defectu charitatis.Nam etsi finis ieiunij sit per corporis extenuationem animam ad supernorum contemplationem erigere: illa tñ contemplatio non cadit sub pręcepto ieiunij:Et ideo non tenetur qs ratione huius præcepti: ita se disponere abstinendo à peccato mortali, vt possit mentem indiuinarum rerum contemplationem erigere , qa nec tenetur ex eodẽ præcepto diuina contemplari,& animum in Deum erigere . Finem vero proximum,& specialem huius pręcepti,nempe castigationem corporis , & per abstinentiam emundationem eius , atq; purgationem sub eodem comprehendi constat, quatenus attinet ieiunantis facultatem.Tenemur ergo ex hac lege corporis castigare,atq; à ciborum sentina mundare per abstinentiam, deniq; ad finem istum proximum, & immediatum, specialemque huius legis , quæ de ieiunijs ab Ecclesia instituta est : præsertim,ꝙ eadem lege tenemur ad abstinẽtiam virtutem , & ad modum,q pertinet ad rationem propriam, ac peculiarem eiusdem virtutis:nõ vt hic actus procedit à virtute,sed qua ex parte actus est virtutis siquidem eo modo sub præcepto includitur , & verè præcipitur : saltem tenemur minimè obuiam ire medijs ab Ecclesia ad hunc proximum finem institutis.

Postremo ad hanc opinionem Caiet. accedere videntur verba.S.Thom.in 2.2.q.147.art.6.ad 2. qui de ieiunantibus ita scribit.Si autem qui immoderatè potu vtatur,potest peccare,& meritum ieiunij perdere , sicut etiam si immoderatè cibum in vna comestione adsumat.Hæc Thomas. sensit enim hunc excessum immoderati cibi meritum ieiunij tollere : sicut & immoderati potus,non tamen ieiunij præcepto refragari: sicut,nec eidem refragatur potius etiam vnius prandij immoderatus.

Non me latet,posteriorem sententiam, quæ è Caietano probatur,pluribus placuisse,& fortassis veriorem esse: mihi tñ dubia est, quamuis nolim in re adeo graui quenquam damnare : facilimè ab hac dubitatione discessurus,nisi vidissem tot sanctorum patrum testimonia, tot veterum Canonum decreta, quibus ieiunium ex multis causis ac rationibus commendatum , potissimam laudem ab abstinentia sibi vindicare. Sed & S.Thom.2.2. q.147,artic.1.ad 2.& artic.3.ad 1.profectò sentit, sub ieiunio cõtineri abstinentiam,quæ cõi regula superrogationis est, & differt à communi vsu virtutis necessariò, vt ab illis etiam abstineamus , quæ salua virtute nobis licerent:sicut in sexta illatione primæ conclusionis diximus.

Quod si quis bis,ter,vel quater in die ieiunij cibum sumat , & comedat.ita;quidem vt adhuc verè fuerit vsus abstinentia:nihilominus legi de ieiunio Ecclesiastico latæ aduersatur , quia illa lex non tantum abstinentiam indixit,sed & abstinẽtiæ modum, ac limitem præscribit,quod omnes fatentur.

Hinc etiam subsequitur , eum peccare contra legem , & præ-
13 ceptum ieiunij , † qui iam violato ieiunio ea in die per secundũ prãdium, tertio, aut quartò cibum adsumpserit : denique toties peccare nouo peccatò , quoties post primum iure permissum prandium comederit.Cui opinioni accedit Io.Media in codice de pœnitentia.tract.4.c.de numero refectionum, post Ioan. de Neapoli in quodlibet. Etenim qui bis comederet ꝯ legem ieiunij , adhuc obligatur iuxta vires proprias eandem legem obseruare,& à cibo eadẽ die abstinere:ergo peccabit aduersus legem ieiunij,q violata semel eadẽ lege,tertio cibum assumpserit . Nã qualibet die , qua ieiuniũ indictum est , tenetur quis abstinere à cibis, & abstinentia virtute vti:à quo præcepto nequaquam eximitur ex eo , ꝙ illa die non possit ieiunare semel violata ieiunij lege. Quia licet ieiunare perfectè non possit pp eius culpam, superest adhuc diei pars , in qua tenetur abstinere cùm verè abstinere possit.Nec quicq̃ oberit,ꝙ is abstinentia vti non possit,quę ad ieiunium requiritur : quum ieiuniũ nihil aliud sit q̃ abstinentis certis:ac quibusdam limitibus iure præscripta. Nam q̃uis semel violata ieiunii lege , non possit illo die abstinentia perfecta vti , poterit tñ ea vti nihilominus quo ad reliquam diei partem vtq; ideo partim legi satisfacere,nec video qua ratione , qui nõ possit, præsertim eius culpa totã seruare legem sit exemptus ex hoc ab eiusdẽ legis vinculo quo ad eam partem, in qua lege adplere commodè valeat.Ex quo mihi hæc opinio potius placet: quamuis ꝯtriam præter alios constanter asseuerauerint Durandus,& Paluda.in 4.distin.5.q.4.artic.5.Caiet.verb. Ieiuniũ. Ang. §.22.& Syluest.q. 8.vers.4. rursus idem Caiet.2.2.q. 147. artic. 8. qui testatur,hanc opinionem communem esse.

De hora prandij est adnotandum , in diebus ieiunij horam prandendi diffinitã esse nonam diei. Quod probatur ex Athanasio in lib.de virginitate.Epiphanio ꝯ Massalianos , qui quarta,& pro sabaato ieiuniũ ex traditione Apostolorũ statutum esse vsque ad horã nonam,scribit. idem constat ex concilio Magũtiaco canone.34.cuius superius mentionẽ fecimus, quo ad ieiuniũ quatuor temporũ.De ieiunio quadragesimæ extat apud Gratianum ex concilio Cabilonensi canon. solent. de consecra.,dist.1. ex Iuone Carnotensi.lib.2. de ieiunio. quem canonẽ tribuit cõcilio Chalcedonensi.S.Thom.2.2.q.147.art. 7. Burchardus verò ex decretis Syluestri Papæ cum retulit lib.13.c.12. Inter quæ nõdum ipse legi canonẽ istum,nec itidem extat inter canones cõcilij Cabilonensis,nec concilij Chalcedonensis. Sed ex eo deducitur, in quadragesima ad horã vsque nonam differendum esse prandium illud vnicum, ꝙ ab Ecclesia in diebus ieiunij præscribitur,& deinde adijcitur ; nullatenus ieiunare credendi sunt, qui ante manducauerint,q̃ vespertinum officium celebretur.Concurrendum est enim ad Missas , & auditis Missarum solennibus, & vespertinis officijs, & largitis eleemosynis ad cibum accedẽdum est.Hæc ille canon. Ex quo S.Thomas, & cæteri Theologi cõi omnium consensu existimarunt,& verè existimant,horam prandij vnici ieiunantibus nonam fuisse prescriptã:tametsi,Pan. in rub.de obseru. ieiu. existimet , nullibi à iure canonico statutã esse horam nonã ad prandiũ ieiunantibus in alio tempore, quã „ quadragesima,quo post vesperas permittitur prandiũ vnicum, „ licet cõis consuetudo etiam in alijs ieiunijs horam nonã præ- „ scripserit. Qua in re obseruãdum erit,quanam ratione sint die- „ rum horæ connumerandæ:siquidem variè solent ex varijs cau- „ sis discerni . Et sanè illud ad huiusce tractatus intellectum obtinuit,ꝙ And Alcia.diligenter adnotauit in l.2.ff.de verb.sign.cui „ Antonius Augustinus accedit in lib.4.emendatio num c.13.Veteres quidem in duodecim horas diem diuisisse, totidemq; no- „ ctẽ;eaq; de causa sextam diei horam meridiem fuisse , sextã vero noctis,mediam noctem.Qua ratione estate diei horæ maiores erant,& noctis minores ; brumæ autẽ tempore noctis horę maiores erant,diei verò minores . Crescebant enim, & minuebantur,vt dies ipsi,& noctes.Quæ & ex Iurisconsultis probãtur. in l.1.ff.de manumiss.l.à qua ætate.qui testam.fac.poss.l.in vsucapionibus.& l.ideoq; ff.de vsucap.l.2.ff. de annuis leg. vbi,& in l. Titius.§. Lucius. ff. de lib. & posth.l.3 ff.de oper.lib.& in d.l.2.de verb.sign.apertius,quæ præmisimus constat; imò ex his loci Iurisconsultorum prius adducti commodius intelliguntur , & ex Harmenopulo lib.vlt.tit.de verb.sign.Aulo Gellio lib.3.c.2. Macrobio lib.1.Satur.c.3. Alc.lib.1.parerg.c.48. Alex.ab Alexãdris. lib.4.c.20.Lud.Cælln.lib.7.lect.antiq.c.9. Vnde fit, vt horæ bifariam distinguantur;quædam enim dicũtur equinoctuales, quas Græci ἰσημερινάς, id est,æquales appellãt , & sæ semper æqua spatia continent siue in noctibus,siue in diebus:hisque nunc vtimur vulgo;& ideo vulgares modo nuncupare possumus. Dictę sunt æquinoctiales,q in ariete, & libra , atq; ita in vtroque æquinoctio singuli dies,noctesq; contineantur horis duodecim, eisdeq; æqualibus,nec est maior noctis hora q̃ diei. Sunt & horæ ab his dissimiles,quæ inæquales dicuntur,& temporales,quas Græci dixere καιρικάς,ꝙ quolibet tempore nox in duodecim , & in toridẽ dies,horas diuidatur. Eritque necessariò tunc hora diei maior in æstate,q̃ in bruma , & eadem ratione noctis horæ minores erũt in estate,maiores verò in bruma.Hæc Plinius lib.2.c.25. Augusti verba referens de sydere crinito inquit.Id oriebatur circa vndecimam horam diei clarumq;, & omnibus terris conspicuũ fuit. Et apud Mathæum c.20.Vineæ dñs his,qui vndecima hora cõducti fuerant,tantam mercedem soluit,quantam his , qui à tertia,sexta ve hora opus fecerant,paresque fecit eos , qui vnã tantum horam in vinea fuissent,his,qui totius diei calorem,& pondus sustinuissent . Apud Plutarchum in Crasso duodecima hora dr̃ diei vltima.Etenim M.Crassus iam senex,cùm Deiotarum Regem eadem ætate offendisset, vrbem ædificãtem , quid tu,inquit,Deiotare, duodecima hora ædificare cœpisti ? cui Rex,nec tu quidem respondit, Crasse matutino tempore Parthos oppugnas.Sic & in l.non minorem. C.de transact. secunda hora noctis intelligitur,quæ secunda est ex duodecim , in quas nox ipsa diuiditur.Eadem ratione Iurisconsultus.in l.2. ff.de verb. significat erit interpretandus dum scribit . Cuiusque diei maior pars est horarum septem primarum diei , non supremarum : idest maior pars est ab hora duodecima noctis ad octauam diei : non à quinta duodecimam.De his etenim horis Iurisconsulti passim, vt probatum est tractauere , & ideo de eisdem & hic locus dubio procul est accipiendus.Duodecimam autem horam noctis intelligo vltimam ipsius noctis , vt matutino crepusculo statim
“ dies incipiat , post * duodecimam noctis horam . Sunt etenim
“ septem primæ horæ diei à duodecima hora noctis vsque ad
“ octauam incipientem finita septima: Septem vero postremę à
“ quinta incipienti ad duodecimam iam finitã : atq; ita non sim-
“ pliciter ab horarum numero * Nam & Iurisconsulti Ratio cu-
“ iuscunque diei partibus , eiusdem duodecim necessariò erit ap-
“ tanda,vt siue hieme , siue estate aliove quocunq; anni tempore
“ diuisio diei , in duodecim equales partes quas horas appellare
“ conuenit maior censeri debeat pars diei , quæ a matutino Cre-
“ pusculo, septem ex duodecim continuas partes cõplectitur : id
“ est ad horam primam post meridiem , q̃ illarum septem par-
“ tium,siue horarum quæ ex eisdem duodecim ab hora vna ante
“ meridiem ad noctis crepusculum constant * maior pars dr̃, sed à diei parte octuagesima:nempe ante meridiem, ac paulo post. Siquidẽ veteres matutinas horas, & ante temeridianas ferijs negotijs occupabant . Adsumentis vero est numerus septem horarum ex duodecim non ratione quinque horarum,quæ supersunt,vt quo ad eas sit maior pars diei, sed ad significandum,primas septem horas diei ex duodecim , in quas dies distinguitur , vt comparentur cum totidem postremis diei horis ex eodẽ horarum numero.Ex quibus in hoc tractatu de ieiunio hora nona erit ita inquirenda,vt diem in duodecim horas omni tempore distinguamus,sitq; in ipsa meridiè hora sexta , & ab ea hora nona deducatur , reliqua diei parte in alias sex horas diuisa quã rõne hora nona incipiet post tertiam diei partẽ , ipso diei in quatuor æquales portiones distincto.Vnde in æquinoctio hora nona dicetur tertia post meridiẽ iuxta horarum rationẽ, qua modo vtimur ex æquinoctialibus horis . In æstate,& diebus longissimis hora nona erit prope quartam post meridianam , in breuissimis prope secundum ꝙ est ad hanc rõnem exactè præscriptam diligenter obseruandum,vt veteres canones, & eorum interpretes intelligamus.Sic D.Thom.in d. q.147. artic.7. scribit, cõi vsu:omnibus diebus ferè propè horam sextam cibum adsumi,idest, vt ipse intelligo , propẽ meridiem , & ideo congruè in diebus ieiunij horam nonam esse vnico prandio præscriptam , idem ipse Thomas in 4.distin.15.q.3.ad 3. Quamobrẽ non leuis adest coniectura,imò profectò maxima,tempore diui Thomæ in diebus ieiunij veteres canones adhuc seruari, & hora nona à ieiunantibus cibum assumptum vnico prandio fuisse , non prius.Hæc tñ iure humano instituta sunt,moribusq; vtentium,& consuetudine tolli possunt idcirco potuit consuetudo in ieiunijs aliam horam vnico prandio diffinire,etiam nonã præueniẽdo: qua ratione q modò in his diebus hora sexta , & in meridiè, aut prope meridiem prandemus , nihilominus ieiunii legem seruamus,canonibusq; ac constitutionibus de ieiunio latis absq; vllo crimine transgressionis obsequimur. ꝙ Caie. optimè adnotauit in d.artic.7.& ante ipsum Flor.4.part.tit.4.cap.4.& Syluest verb.Ieiunium.q.4.eod.fermè consuetudinis iure obtentum est, ꝙ in quadragesima vespertinum officium dicatur ante prandiũ, propè meridem hora vndecima ex his quibus modò vtimur : ita quivem, vt duodecima hora,q̃ sexta olim dicebatur, in omnibus Ecclesijs , vel vesperæ sint finitæ , vel paulo post finiantur ea ex causa, ꝙ in quadragesima non liceret olim prandere , nisi vespertino finito officio : tametsi in alijs ieiunijs licitũ esset vnicum prandium hora nona. Atque hæc ratio, quæ à consuetudine iuri humano derogante deducitur,mihi potius placet, quam ꝙ hac in re adnotari,& responderi solet ex Paluda.in 4.dist. 15. q.4.artic.4.Flor,2.part.tit.6.c.2.§.10.& Syluest.verb. Ieiunium.§. 4.scribit enim Palu.in ieiunio quadragesimæ prandium licitum esse posse officium versperinum ante horam vespertinam hora nona finita , in alijs vero ieiunijs post nonæ horæ officium finita

finita hora sexta,etiam ante horam verè nonam. Addit Sylvest. more ecclesiastico tres primas horas diei inæquales, appellari tertiam, deinde subsequentes tres, quæ finiuntur in meridiem, dici sexram: ac demum tres sequentes dici nonam: & tres postremas vesperas, ꝙ maximè cõducit ad Paludani opinionem, q̃ probare videtur Florentinus. Sed hæc nisi consuetudine constent,nullo iure, aut nullibi, ꝙ ipse sciam,apud ius Pontificium probantur: tametsi ad officia ecclesiastica celebranda & ad canonicas horas publicè in Ecclesia dicẽdas, receptum sit tempora distingui per diuisionem artificialis diei,vt prima dicatur hora ab ortu solis duodecima diei pars:tertia item eadem ratione, sicut & sexta, quæ ab eodem solis ortu in meridie obseruanda est omnino,deinde nona eodem discrimine constituto: qua de re legenda erunt quæ doctè,& diligenter tradit Martinus Azpilcueta in c.quanto.de consecrat.dist.1.notab.3.num.33. qui verò nimis præuenerit horam à iure, vel consuetudine prandio præfinitam reus erit mortalis culpæ: quippe qui ieiunium non seruauerit.gl.in c.vnum horarium.§.alias.25.distin. Palud. in 4.dist. 35.q.4.artic.4.Caiet. 2.q. 147. artic. 7. quamuis contrarium teneat Ang.verb.ieiunium.§. 2. & sentiat Inn. in rub. de obseruat. ieiun.num.3.

De delectu ciborum, qui non parum conducit ad veram pietatem augendam quique maximè vtilis est ad effrænatam† libidinem coercendam,si ab his abstineamus escis, quæ ad libidinẽ inflammant,non est cur hoc in loco longius tractemus:siquidẽ aduersus Iouinianum, Vualdenses, & Lutherum multa scripta sunt, quæ poterit lector diligentius tradita legere apud Iodocũ Chethoneum in propugnaculo Ecclesiæ, ꝙ contra Lutheranos scripsit,& rursus apud Alfonsum de Castro in lib. de hæresibus, dictione. Cibus Io. Bunderium in compendio aduersus Lutheranos edito. tit.35. Martinum ab Ayala Guadixiensem Episcopum lib.3.de traditio. ecclesi.c. de delectu ciborum. Etenim,ꝙ ad nostrum attinet institutum,illud est adnotandum,in quadragesima,& in omnibus diebus,quibus ex Institutione ecclesiæ ieiunare tenemur ab esu carnium esse omnino abstinendum, ꝙ de quadragesima constat ex decreto Teleſphori Papæ c. statuimus.distin.4.& canone.56. sextæ synodi generalis. concilio Toletano.4.c.10.& concilio Toletano.8.c.9. qua in re S. Thom. in 2.2.q.147.artic.8.& omnes iuris vtriusque interpretes planè cõueniunt.de alijs ieiunijs extra quadragesimam idem probatur ex c.de esu carnium.de consecr.dist.3. & concilio Gerundensi c. 3. concilio item Maguntiaco c.34.apud Gratianum in c.2. 76. distin.quamuis non integro, vt obiter superius adnotauimus:idq; ab Ecclesia catholica receptum extat. De lacte verò,butyro,caseo, & ouis controuertitur: hæc enim prohibita esse in quadragesima,fatentur omnes,& planè deducitur ex Gratiano in c.denique.4.distin. Par autem est inquit vt nos,qui his diebus à carnibus animalium abstinemus ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte videlicet caseo,& ouis.Hæc Gratianus ex D. Gregorio, apud quem id nondum potuit reperire.Nihilominus S.Tho.in d.artic.8.Archid. in c.rogationes.de consecrat.dist.3.Inn.& Pan.in rub.de obser.ieiu.nu.5. Et eo teste omnes alij asseuerant, iure pontificio in ieiunio quadragesimæ prohiberi ouа,lac,caseum,& his similia,ꝙ expressim probat canon sextæ synodi, à nemine hac in quæstione citatus. In alijs autem ieiunijs non esse hæc vetita,sed tantum esum carnium. Vnde nisi aliud fuerit consuetudine obtentum in alijs ieiunijs præter quadragesimam licebit ouis, caseo, & lacte vesci. Qua ratione obseruanda erit cuiusque prouinciæ consuetudo tametsi Pan. non satis ex mente Thomæ huius quæstionis resolutionem deduxerit. Etenim D.Thomas, & qui eum sequuntur, asseuerant, in alijs ieiunijs præter quadragesimam, non esse caseum,ouа, & lac prohibita, & ideo consuetudinem fore obseruandam atque adeo sentiunt, posse ieiunantes his cibis vti, nisi consuetudine prohibitio eorum fuerit inducta.Quæ quidẽ conclusio ab ea differt,quam Pan. deduxit scribens, in alijs ieiunijs posse ieiunantes his vesci cibis, si id fuerit obtentum consuetudine.Quid etenim si nulla sit ac de re cõsuetudo? & in hoc Pan. omisit,ꝙ Thomas egregiè sensit, & qui eum sequuti sunt. Ego verò existimo,ouа,caseum,& lac,atque his similia vetita esse iure in his diebus,quibus ieiunij causa caro fuerit prohibita: idque mihi probari vt ex ea ratione,qua D. Gregorius apud Gratianũ in d.c.deniq.vsus est, & quæ à synodo sexta traditur in d.ca.56. Visum est ergo,inquit,vt omnis Dei Ecclesia,quæ est in vniuersorum terrarum orbe,vnum ordinem sequens, ieiunium perficiat.& abstineant, sicut ab omni mactabili,sic,& ab oüis, & caseo,quæ quidem sunt fructus, & fœtus eorum à quibus abstinemus.Hactenus ille canon.qua ratione & S.Thomas in d.artic.8. vtitur.atque ideo prohibito esu carnium ieiunij causa,& ouа,& lac,caseusque,& his similia vetita censentur.

De rogationibus extat Aurelianensis synodi primæ Canon. 16 26.apud Gratianum de consec.distin.1.c.rogationes quoſ institutum est litanias,id est,supplicationes diuinas,aut Rogationes, ante Ascensionem Domini triduo celebrari ieiuniumq; indictum est illis tribus diebus:cuius celebritatis,q̃ fere in toto Christiano orbe recepta vbique vſ,origo deducitur ab historia;cuius ex Gregorio Turonensi lib.2.c.34.meminit And. Alciat.libr.9. parerg.c.11.Gregorius etenim ex Auiti Homilia * quæ extat in
" thomo septimo Sacræ Bibliotecę * refert,à Mamerco Viennensi Episcopo primũ has litanias institutas fuisse ad expiãda prodigia:cum terramouisset,cùm Lupi, al'æq; feræ per vrbes oberrarent,damnoq; & terrori mortalibus essent.Cuius rei dispersa per Prouincias fama cæteros antistites inuitauit, vt exemplum sequerentur: adeo vt in Italia quoque celebrentur, & religiosè
" quidem. * Idem constat ex Adonis Archiepiscopi Vienensis
" Chronicis. Qui huius instituti originem tribuit anno Domini.
" 452. * Præter hæc Burchardus lib.13.c.7. ex concilio Aurelianẽsi.c.6.ita scribit. Cum exigentibus peccatis Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniri posset,congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Vienam vrbem,atque in cõe statuerunt,vt triduanũ ieiunium facerent. Cunq; dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum Prouincias ante Ascensionis Dñi diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum summa reuerentia, & deuotione,cum abstinentia carnis,& humilitate cordis, non vt visibilium luporum rabiem euadamus, sed vt inuisibiliũ, id est, spirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimentis pretiosis induatur, quia in sacco,& cinere lugere debemus:prohibeantur ebrietates,& comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat,sed discalciatis pedibus omnes incedant. Nequaquam mulieri culæ choros ducant, sed omnes in cõe kyrie Eleison decantent, & cum contritione cordis Dei misericordiam exorẽt pro peccatis,pro pace,pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus. Dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ. Hæc apud Burchardum,quæ apud Gratianum, & in libro conciliorum breuiter nimis referuntur, tametsi illic concilij Aurelianensis diffinitio explicetur, quæ memoria veteris instituti hãc celebritatem renouauit, cuius origo Mamerco Viennensi præfuli,etiam à Guaguino tribuitur lib.1.dé gestis Francorum paulo ante Clodowæi Regis primi obitũ, anno Dñi ferè D. XIIII. Sed & autor eius libelli, qui Michrologus de obseruationibus Ecclesiasticis inscribitur,asseuerat.Minores litanias,easdemque Triduanas à Mamerco Viennensi Episcopo institutas fuisse. Maiorem verò litaniam à beato Gregorio Pontifex Max. pro
" cuius temporis pestilentia: atque vtiur testimonio ipsius Gregorij in Epistola ad Ioannem Rauenatem Episcopum.* Idẽ tradit
" Rupertus Abbas lib. 9. de diuinis offi.ca.5.quibus adde eundem
" diuũ Gregorium.lib.11.Epistola.c.2.& lib.4.Epistola. 45. & lib.
" 2.in princ.& Io.Diaconum in eius vita,c. 42.& sequentibus lib.
" 1. * Hoc verò ieiunium moribus sublatum est, quamuis his diebus ab esu carnium abstineamus,saltem feria secũda, & quarta,
" iuxta cuiuslibet prouinciæ consuetddinem. * De his vero litanijs actum est in Conci.Toletan.4. c. quando presbyteri 38.dist.
" & in concil.Maguntino.1.c.33.& in Colonensi. titu.de const.&
" consue.cap.7. *

De his verò Rogationibus legendus erit Lapus alleg. 90. An tunc iudicia exerceri possint,& de alia quæst.Fel. in cap. dilectus. col.vlt.de offic.ord.

Est igitur,vt tractatum istum absoluamus in summa; ieiuniũ Ecclesiasticum,abstinentia quibusdam legibus salutis spiritualis, & religionis causa iure Pontificio præscripta.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Filius naturalis, aut illegitimus, qui habet ex principis concessione ius succedendi ex testamento, & ab intestato, poterit agere contra patris testamentum, secundum quosdam.*
2 *Tria hæc, ius succedendi ex testamento, ius succedendi ab intestato aut agendi contra testamentum,diuersa,ac distincta esse probatur.*
3 *Rursus probatur,ex propria verborum significatione, non dari ius agẽdi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento,& ab intestato.*

Ius succedendi ex testamento, & abintestato, quod plerunque filijs illegitimis à Principe conceditur, an includat ius succedendi contra testamentum.

CAPVT

CAPVT XXI.

FRequenter in his rescriptis, quibus filijs illegitimis à Principe aliquot priuilegia concedũt hæc clausula scribitur: tibique concedimus ius succedendi patri tuo ex testamento, & ab intestato.soletq; controuerti, an ex hac concessione,si pater fecerit testamentum, in quo filius legitimatus verbis præscriptis,fuerit præteritus, aut legitima bonorum parte priuatus, aliquove onere quo ad eam grauatus,possit contra testũ agere.Et fortassis videbitur quibusdam quæstio ista vel inutilis, vel disputatione indigna ex eo, ꝙ filius legitimatus rescripto Principis possit iure ipsius legitimationis agere contra patris testũ, ꝙ equidem verum est regulariter: sicut &in quartum decretalium vbi de legitimationibus tractauimus,traditum à nobis est: idque modo concedimus iure probari,& tũ de eo quæritur, an filius legitimatus, q̃ alioqui agere non poteſt contra patris testũ, vel quia legitimatio perfecta non est, vel ex eo, ꝙ ob aliam causam iure ordinario ea actio ei non competat, possit ex interpretatione verborum, quæ sub predicta clausula continentur, & ex eorum vi, ac potestate aduersus patris testũ actionem in iudicium deducere.Qua in quæstione fatemur planè ex ea clausula hoc ius agẽ
1 di minimè tolli, † si id alioqui competat filio. Sed & ex vi significationis per ea verba hoc ius filio concedi à Principe, & concessum censeri existimat fortassis Gregorius Lopex vir eruditione,ac moribus in signis in l.9.tit.18. part.3. sed Bal. in cap. de causis.nu.34.de offic.deleg gl. Acursij, Bart. & alij ab eo citati minimè quæstionem istam explicarunt, sed de iure respondentur generaliter, filio legitimato competere ius agendi contra patris testũ, ex iuris quidem diffinitione, non ex prædictæ clausulæ significatione, sed ex ea clausula idem esse respondendũ aliquot rationibus probari vſ. Et primo, iure etenim ciuili nullum aliud successionis genus cõstitutum est quam ex testõ, vel ab intestato.l.Imperialis.§.præsenti.C.de nuptijs. notatur in l.1.ff. de testa. in l. cùm antiquioribus. C. de iure delib. & successione ab intestato:sicuti deducitur ex Iurisconsulto.in l.1.ff.de bon. poss. contra tabu rursus eadem comprehenditur,ac dſ esse ex testõ.§.sunt autem.Inst.de bonorum possessionibus. Igitur quum filius legitimatur ad succedendum patri ex testõ, & ab intestato, ex propria horum verborum significatione, etiam si aliundè nihil petamus, poterit pat. i succedere ex testõ, ab intestato, & contra eius testũ ad omnem enim successionem legitimus censeri debet,quæ iure ciuili filijs datur. Secundò, eadem sententia plurimum coadiuuatur ex text. in Auth. quibus modis nat. effici sui §.& quoniam varie,& in d.l Imperialis.§.præsenti.l.cùm quis.C. de naturalib.lib.in Auth.de nuptijs incest.§.dubitatum.& §. quibus. Institu.de hæred. quæ ab intest.defer. Quibus in locis, filijs quibusdam datur ius succedẽdi ex testõ, & ab intestato, quibus itidem competit ius agendi ꝛ paterna testamenta. Tertio huic opinioni suffragatur Iasonis responsum,is inquam in cons.202. lib.2.col.4.vers.pro prædictorum.scribit de huius clausulæ interpretatione diligenter agens,duplicem esse successionem ex testõ quarum prior ea dſ, quæ secundum testatoris voluntatem contingit,quoties scriptus heres hæreditatẽ cap.posterior est vbi aduersus testũ vel querela, vel ius dicendi nullum admittitur, alioquin succeditur testatori, quàm ipse voluerit. imò contra eius voluntatem.Atque hæc dſ nihilominus successio ex testõ, quia iusquam admittitur,nisi facto testõ quod sensit.gl.olim in l.vlt. C. vnde legi. subdit idem Iaſ. itidem esse duplicem successionẽ ab intestato:vna quidem est,eo autore, quæ contingit ex tacita voluntate illius, cui succeditur, & qui nullo facto testõ visus est adeius hæreditatem vocare illos successores, & hæredes, qui iure, & legibus ad intestatorum hæreditates vocantur.l.conficiuntur. ff.de iure codicil. Alter vero, cùm filius agit aduersus voluntatem patris intestati querela inofficiosæ donationis,ad rescindẽdas inofficiosas patris donationes.iuxta ea, quæ de inofficiosis donationibus statuta sunt hæc Iason.cuius testimonio illud cõstat,successionem ex testamento includere etiam successionem illam,quæ contra testamentum lege datur.

Cæterùm hac in re miror profectò quorundam ingenia, iudicium q̃, ex eo potissimum, ꝙ facilimè propriam dictionum significationem euertere pro nihilo pendant,modò ex quacunque verborum significatione possint, quæ semel in animo conceperunt,ex aliquot Iurisconsultorum locis deducere. Nam si
2 propriam † interpretationem sequamur, successio ex testõ illa tantùm erit, ac dici poterit,quæ contigerit iuxta voluntatẽ testatoris,ab his,quæ in testõ scripta sunt,legitimè deductã. Quòd si contigat, testõ illo rupto, vel iniusto, vel in officioso aliũ admitti ad testatoris hæreditatem, vel aliter quàm ab ipso scriptũ fuerit,non est ea successio dicenda ex testõ, quum detur contra ipsum. siquidem ex testõ non aliter succedendum sit, q̃ ex voluntate testatoris.argumento deducto à Iurisconsulto.in l. 1.ff. de testam. Successio verò ab intestato tunc obtinet, cùm quis nullo facto testõ decessit, aut facto testamento, ꝙ ius non admittit. Constat equidem hoc discrimen ex Iustiniani institutionibus in prin.de hæred. quæ ab intestato defer. & illic Theophilo.deinde tria hæc esse admodum diuersa constat, succedere ex testõ,succedere ab intestato,& agere contra testũ.Nam licèt filius adoptiuus succedendi ius habeat ex testõ,& ab intestato,nõ tñ habet ius agendi contra patris adoptiui testũ. l. cùm in adoptiuis.§.sed nec articulum.C.de adoptio.Fratres etiam succedũt fratribus ex testõ, & ab intestato, non tñ agunt contra testũ. l. fratres.C. de inoffi. test. eadem argumentatio constat ex Auth. quibus mod.nat.effi.sui.§. si quis vero filius. Ex quo curiali intestato succedit curia, & fiscus: non tñ contra eius testũ. Tertiò hæc tria distingui debere,& diuersa esse, affirmant Romanus in l.vt liberis.2.& 3.col.C.de collat.& Soc.in rub.ff. de lib. & posth. nu.8.Quartò hanc posteriorem opinionem, qua constanter asseueranus,sub his verbis:ex testõ,& ab intestato minimè contineri successionem † contra testũ, etiam in legitimationum re
3 scriptis,expressim probarunt Alex.cons.30.lib.4. in ratione quã assignat scribens,illud esse agere contra testũ,aliud succedere ex testõ,aliud succedere ab intestato.Soc.cons.212.lib.2.col.3.vers. 6.hoc idem.& Lud.Gozad.cons.48.num.2.21.& 22.qui primo, hanc interpretationem horum verborum, q̃.ego probari, tradit, & postea subdit, legitimatum illum, de cuius iure in eo responſo tractat, agere posse contra testũ patris,non ex hac clausula,nec ex eius vi, ac potestate, sed ex aliis ipsius legitimationis amplissimis verbis:ex quibus,& quia legitimatio illa plenè facta fuit, atque ideo multa habet ex iure priuilegia, propriũ responsum Gozadinus confirmat adijciens,ꝙ si huic clausulæ ex testõ, & ab intestato,foret adiecta dictio:tantum:vel ei similis,nõ posset legitimato dari successio contra testũ patris nec ius aduersus illum agendi. Quo fit,vt hæc verba minimè contineant ius agendi contra testũ,quia si id contineret, etiam in legitimationibus,non amitteret eam significationem per dictionem, tantum: & ei similes, quæ dubiò procul non tollunt significationẽ illorum verborum,quibus adijciuntur, imò illam extendere solent ad similia ob æs alienum tantum.C.de prædijs minor. & in clem.exiui.§.cunq; autem natura.de verb ſign.

Non obeunt huic sententiæ,quæ in prioris opinionis probationem adduximus. primum etenim opinor, Gregorij Lopez potius respondisse iuxta communem illam,ab omnibusque receptam assertionem, quæ dictat,filio legitimato plena legitimatione competere ius succedendi, & agendi contra patris testũ, quàm secundum rigorem horum verborum, ex quibus clausula ista dꝰ qua disputamus, concipitur. Vnde doctissimi viri auctoritas parum nostram comellit opinionem.

Id verò,ꝙ probare conabamur,scilicet,non esse in iure aliam successionem,quam ex testõ, & ab intestato, id verum est, nec negari poterit: nihilominus ins agendi contra testũ, nec est successio ex testõ,nec ab intestato, & si aliquod istorum esset, non equidem erit eo modo,vt necessariò ita illic contineatur, quòd concesso iure succedẽdi,vel ab intestato,vel ex testõ ei, cui alioqui id negatum legibus erat,concessum itidẽ censeatur ius agendi contra testũ. Etenim postquam quis iure egerit aduersus testamentum, & in ea actione obtinuerit, tunc constabit successionem defuncti, delaram esse successoribus ab intestato: iuxta disputationem illam, quæ traditur in l. filiæ dotem. & in l. vt liberis.C.de collat.& per Alb. Brunum in tract. de statutis exclud. formi.art.10. q. 3. & 4. quicquid enim sit de illa controuersia an bonorum possessio contra tabulas ante aditam hæreditatem, vel post in iudicium deducta, deducat successionem ad causam intestati: illud mihi videor iure asseuerare posse, possessionẽ bonorum contra tabulas ideo dici à Iustiniano. in §. sunt autem. Inst.de bon. poss. esse ex testõ, non ꝙ tunc ex testamento succedatur,id etenim satis absurdum est,sed q̃a ad eius vsum præmittitur testamentum,ꝙ ex ea rumpi debet iure prætorio: quasi dixerit Imperator, hanc bonorum possessionem non aliter dari, q̃ facto testõ:nec tamen ex ea succeditur, sed testũ rescinditur, ab eaq; ex occasione præstatur,& aperitur successione via,eadẽque ab intestato.d.l.vt liberis.cum his,quæ Bart. notat in l. illud. ff.de bon.poss.contra tab.tametsi quia facto testõ decessit defunctus, etiam si illud rescindatur iure tñ prætorio, pura. propriaq; intestati successio non dicitur: siquidem testator testũ fecit iure ciuili validum, quamuis quo ad effectum intestato illi succedatur,quum testamentum fuerit prætorio iure rescissum sic tandẽ Iurisconsultus,in l.filium.§.legata.ff.de bon.poss. contra tab. hãc successionem, quæ datur per contra tab. bon. poss. ab intestato nominat. Cui accedit,ꝙ qui ita succedit,auocat hæreditatem ab hærede scripto.l.emancipati.in princ.ff. de contra tab. Fit igitur, aliud

aliud esse ius succedendi ex testamento, vel ab intestato, aliud ius agendi contra testamentum: ex hoc siquidem vltimo iure testamentum rescinditur, ex altero succeditur. Quod satis erit ad primam contrariæ opinionis rationem conuellendam. Nã etiam si præmittatur actio contra testamentum plerunque ad aperiendam viam successionis ab intestato, nõ ex hoc actio ipsa est successio ab instato, nec includitur necessariò in ipso iure succedendi ab intestato: cum id possit competere absque iure agendi aduersus testamentum.

Secunda ratio, qua vtebamur ad priorem opinionem probandam, parum profectò vrget. Nam licet filijs per subsequens matrimonium legitimatis, & per rescriptum principis, atque his similibus detur ius agendi contra patris testamentum, nõ competit ea actio ex eo, ꝙ illi iure sint successores ex testamento, & ab intestato, sed quia ius ciuile illis filijs plena iura filiorum legitimorum concessit: tunc etenim ex iuris ciuilis amplissima concessione, & indulgentia, filij alioqui à natiuitate illegitimi admittuntur contra patris testamentum: non tamen ex vi, ac potestate illorum verborum, quibus ei datur successio ex testamento, & ab intestato.

Tertia ratio ex Iasonis responso deducta tollitur quo ad eius priorem partem ex his, quæ paulo ante probauimus, & idem Iason sensit: siquidem vbi agitur contra testamentum dicitur impropriè successio ex testamento in hunc sensum: quia non aliter potest ea actio deduci, quam facto testamento, & eo ꝙ id præmittitur factum, appellatur ea successio ex testamento, non tamen verè succeditur ex testamento: id est ex voluntate testatoris; imò tractatur de eius voluntate rescindenda, & testamento rumpendo, cuius quo ad effectum successio tunc ab intestato. Posterior autem pars non satis constat, quia etiam facto testamento potest contingere, & dari querela cõtra donationes inofficiosas ad earum rescissionem: tametsi tunc filius illa bona iure portionis legitimæ, quæ sibi debetur, rescissis donationibus obtineat quasi ex causa intestati. Sic sanè, vt & hoc iterum repetam, ego existimo distinguendum esse ius agendi siue contra testamentum, siue contra donationes inofficiosas à iure succedẽdi, priori etenim præparatur via succedendi, posteriori verò succeditur.

Quibus diligẽter ex propria dictionum significatione obseruatis, apparet verba hæc ex testamento, & ab intestato hanc interpretationem admittere, vt ex testamento succedatur secundum voluntatem testatoris ab ipso scripto testamento, vel ab eius vltima voluntate deductam: ab intestato verò, quoties defunctus, vel is de cuius hæreditate agitur, nullum fecit testamentum, vel ꝙ fecit non fuit iure validum. Hinc denique deducitur, ꝙ si filius naturalis, vel alioqui illegitimus, rescripto principis dispensationem obtineat, vel ius consequatur succedendi patri ab intestato non poterit is contra patris testamentum agere: quemadmodum Iason aduersus Paulum de Castro eleganter probat in rub.ff.de lib.& posth.num.5.& 13.

Vnde originem habuerit dictio, Missa, qua pro summo sacrificio authores Ecclesiastici vtuntur.

CAPVT XXII.

VOcem istam, qua significamus passim summũ sacrificium, in quo adhibita oblatione verum Christi corpus consecratur, & vsus Sacramẽti perficitur, latinam esse quidam ex eo existimauerunt, ꝙ ea dictione vsi fuerint Theologi, quam latine, & eleganter eius professionis studia attigerunt. Sed & eadem dictione vtitur Alexander Pontifex maximus eius nominis primus, & à Petro sextus in Epistola.j.in Sacramentorum, inquit, oblationibus, quę inter Missarum solennia domino offeruntur, passio domini miscenda est, vt eius, cuius corpus, & sanguis conficitur, passio celebretur, vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum, & vinum aqua permistum in Sacrifidio offerantur. Hæc Alexander, quæ Gratianus refert, de conse.distin.2.c.in Sacramentorũ, ꝙ est illius distinctionis primum: multa tñ omittit, quæ nos retulimus ex ipsius Alexandri Epistola, & tradit diligentius Burchardus lib.5.c.5. Post Alexandrum Sixtus primus, qui eidẽ successit, authore Damaso, instituit, vt Sacerdote incipiente actionem Missarum, à populo cantaretur, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deps sabaoth. Huius verbi eam quidam arbitrantur esse rationem, ꝙ Missa accipiatur promissionem: quasi peracto Sacrificio dimittatur populus cum diaconus ait, Ite Missa est: id est ite, missio est. Cui equidem interpretationi suffragatur, quod apud Cyprianum lib.3. Epistola in Epistola. 14. remissa pro remissione accipitur. Qui autem, inquit, blasphemauerit in Spiritum Sanctum, non habet remissum, sed reus est æterni peccati. Idem Cyprianus in libro de bono patientię. Dominus Baptizatur à seruo, & remissam peccatorum daturus ipse non dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere. Hanc huius verbi rationem adnotauit beatus Rhenanus in Tertullianũ libro quarto aduersus Marcionem, & rursus in libro de corona milit. & adsumitur origo eius rei à Grecis, & Aegyptijs, qui quum Sacris operati essent, Missum populum faciebant, nec abeundi potestas prius cuiquam erat, quam Sacrificulus pronunciasset: λαοῖς ἄφεσις id est, populis missio. Quemadmodum constat ex Apuleio lib.11. de Asino aureo. quo in loco Beroaldus id ipsum obseruauit. Scribit & ad hæc Plutarchus, suo tempore Romanos peractis votis Deos venerari, & in templis sedere, ac permanere consueuisse. Re demum diuina, & cæremonijs peractis Sacerdos, Ilicet, proclamat, quasi eos diceret iam abire licere, qui Sacris interfuissent. Quod Gregorius Gyraldus de deis gentiũ tradit syntagmate. 17. & idem ex veteribus obseruauerat Seruius in libro sexto eneid. Super illud: nouissima verba. Proprius tamen huic obseruationi accedit ritus ille, ac mos, quo veteres Christiani in initio legis Euangelicæ, & renascentis Ecclesię vtebantur. Olim etenim post confessionem, cantionem, lectionem Euangelij, & exhortationem, ante ipsius hostiæ consecrationẽ, imò & ante præfationem Catechumeni dimittebantur, quasi indigni forent, vt essent præsentes tanto Sacrificio, quum nondum Sacrum Baptisma suscepissent, & vocabatur hęc prior Sacrificij pars Missa Catechumenorum, quia ea parte peracta mittebantur alta diaconi voce foras. Postea verò reliqua Sacrificij parte expedita post communionẽ Catholici Christiani dimittebantur eisdem ferme verbis diacono dicente. Ite Missa est, id est missio, aut dimissio est, vobis ire licet. Sicuti ex veteribus autho-
“ ribus idem Rhenanus explicat in libro de corona milit. * Extat
“ & dictio, Missa, pro missione apud Papinianum: in l. vim pas-
“ sam.§.nupta priu. ff. de adulter. * Extatque Diui Gregorij testimonium de ea dimissione Catechumenorum lib. 2. dialogorũ c.23.& multò vetustius Dionysij de Ecclesi.hierarchia c.3. à quo cæteri acceperunt, quorum meminit Thomas VValdensis dè Sacramentalibus c.33 col.vlt. Idem S.Thom. scribit in 3. part.q. 83.artic.4. ad quartum ex concilio Carthaginensi quarto c. 84. apud Gratianum capit. Episcopus nullum. de consecratione distin.1. Episcopus, inquit, nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei siue Gentilem, siue Iudæum, siue Hæreticũ, vsque ad Missam Catechumenorum.

“ *Scribit & ad hæc Diuus Augustinus, tractat.in Ioannem.96.
“ Sacramenta fidelium, & si cathecumenis non produntur, non
“ ideo fit quia ea ferre non possunt, sed vt ab eis tanto ardentius
“ concupiscantur, quanto honorabilius occultantur. Cõstat enim
“ ex eodem. tracta. loquente de cathecumenis nullum ex eis ad-
“ miti ad Eucharistiam aut de Eucharistia doceri ante Baptismũ.
“ Idem docet de verbis domini Sermone.46. Nam de quibusdã
“ qui cathecumenorum, & nondum Renatorum typum gere-
“ bant. Scriptum fuisse ait Io.2. ipse autem Iesus non credebat se
“ illis. Item retulit. Hugo de S. Victore lib.2.de Sacra.part.8. & 14.
“ Constat denique cathecumenis minimè licuisse Eucharistiam
“ sumere, ex eodẽ August.lib.2.de pecca.meri.& remi.ca.26. imò.
“ neque illam intueri. Teste. D.Basilio. de spiritu sancto.c.27. tra-
“ dit Spencelus.lib. 1. de Eucharistia.ca.2. quamuis panis Benedi-
“ ctus, ac Sanctificatus ex hoc differens à cõmuni, cathecumenis
“ daretur ex codem Augustino.d.c.26. qui quidem panis qñq; ab
“ authoribus, Sacramenti nomine eo honestabatur, eo ꝙ sancti-
“ ficatus per Benedictionem esset. de quo tractauere. VValdensis.
“ de Sacramenta.c.177.& Claudius de sanctis lib. de Eucharistia.
“ Repetitione. 7. post D. Chrysostomũ. in imperfecto super Ma-
“ theum, in Missarum solennitate dari laicis his, qui non cõmuni-
“ cabant, quemadmodum constat, ex decretis. Pij. Papæ.cap.4.&
“ Iuone carnotensi.2.parte c.37.referunt, & ex alijs Stephanus Vi-
“ ctoniensis.lib.de Eucharistia.c.176.Soto.in 4.distin.12.q.1.artic
“ 10. & Genebradus in prefatione, ad ritus Grecorum, in 4. to-
“ mo Bibliothecæ sanctæ, qui tandem vsus, & ad nostra tempora.
“ durauit, idque sepe vidimus nos Toleti factum fuisse, & hic pa-
“ nis Benedictus dona Vicissim, à sanctis patribus. in Ecclesia vete
“ ri ppellaturque, εὐλογία, à paulino in Epistola ad alipiũ, & in Ca-
“ none.14. Synodi laodicenæ. sicut qui dabatur laicis loco Comu
“ nionis Eucharistiæ dicebatur, ἀντίδωρον & quamuis apredicta hu
“ ius dictionis Missa interpretatur, dicebat Antonius Democares,
“ multa tamen tradit de cathecumenorum exclusione, libro de
“ Missa. 2. partic. 23, nec me latet olim à Romanis Pontificibus
“ diebus dominicis miti solere presbyteris vrbis Romanæ panẽ,
“ quod fermentum, & Sacramentum appellat. Inocenti.1. in Epi-
“ stola ad decentium eugubinum.cap.9. quæ quidem vsus de Eu-
“ charistia videtur intelligendus ex Eusebio, lib.5.hist.Ecclesi.c.14.
“ idque tradit post alios idem Spenceus lib.2.de Eucharistia.c.4.*

Quibusdam verò placuit, Missam dici quasi transmissam, eo ꝙ per Sacerdotem, eiusq; ministerium sit hostia oblata, & Missa in eo Sacrificio Sanctissimo, in quo preces, vota, oblationesque Deo transmittuntur: à populis per ipsum Sacerdotem, qui mediatoris vice inter Deum, & hominẽ fungitur, quod Hugo. lib.11.de Sacramentis scribit.

Andreas Alc.lib.parerg.7.ca.10. fortassis rectius, hanc dictionem, ab Hebræis acceptam fuisse censet apud quos Missa oblationem spontaneam, quæ domino offertur, significat. ex Deuteronimio c. 16. & celebrabis diem festum Hebdomadarum domino Deo tuo Missa. Id est oblationem spontaneam manus tuæ. Mas etenim ab Hebræis dicitur oblatio voluntaria. Sic sanè concilium Coloniense in Enchiridio, Christianæ institutionis de Sacramento Eucharistiæ asseuerat, vocabulum istud ex linuga Hebræa mutuatum fuisse, ad significandum quod Græci λειτουργίαν dixere, id est ministerium, Sacrificiumq; altaris. Quod & Dionysius, alijque veteres Theologi Synaxin appellarunt: id est collectam, quæ sit oblatio spiritualis, quæ mediante Sacerdote quasi collecta, & adunata pro omnibus Deo offertur. Qua ratione Diuus Ignatius in Epistola sexta ad Smyrnenses, huius dictionis meminit scribens, non licet sine Episcopo neque offerre, neque Sacrificium immolare, neq; Missas celebrare. Et quãuis Diuus Ignatius Græcè scripserit: δοχὴν ἐπιτελεῖν Latinus tamen interpres optima ratione ductus sanctissimi viri sensum, & mẽtem hac dictione significauit: cum Græca verba apertissimè de conuiuij Sacri celebratione solenni, sint accipienda: nam & Lucæ c.5. δοχὴν conuiuium significat, qua dictione simul, & verbo ad Sacrificium aptissimo. D.Ignatius vsus est, vt nobis & Sacrificij, & oblationis, atque Sacræ communionis celebrationem explicaret. Eandem fortassis rationem habuerunt & veteres Romanæ Ecclesiæ, & totius orbis Pontifices, pręsertim Alexander primus, cuius superius meminimus, & idem apud Gratianũ de consecra.dist.1.c.sufficit. Quibus in locis, primus, ꝙ ipse sciã,
“ eadem dictione vsus est: * Ex his quos latine scripsisse constat:
“ Nam & Clemens primus ante ipsum dictionis meminit in Epi-
“ stola.3.c.Cunctis fidelibus.16.q.1. quæ fortassis ex Græca in lati-
“ nam linguam & olim translata fuit. Sed & ex latinis vtitur eadẽ
“ dictione præter Alexandrum, * & paulo post Telesphorus Pa-
“ pa in c.noctè sancta. de conse. distin. 1. passimque authores Ec-
“ clesiastici eiusdem verbi meminerunt: * præsertim Diuus Am-
“ br.lib.5.Episto.33.Episto. Diuus item August.sermo.de tẽp. 251.
“ Damasus in Pontificali, & in Fœlice, ac Synod Mileuitana Ca-
“ none.12. * Sed & inter historicos Paulus Diaconus in Theo-
dosij, & Diui Ambr.historia, Missarũ solennia hisce verbis cõ-
“ memorat. * Sic & Iulianus antecessor in latina nouellarum epi-
“ tome. c. 58. quæ Græce Iustinianus dixerat in nouella vt impri-
uatis locis aut domibus non liceat, τὰ ἱερώτατα, πράττων, editio vul-
“ gata authenticorum columna 5. titu. 12. latinè quæ sunt Sacra-
“ tissima agere aut Sacra ministeria facere. Sacram facere missam
“ transtulit Iuliani verba retulit Iuo carnotensis.3.part.c.191. & 6.
“ part.c.424.ꝙ & Antonius Augustinus ad Iulian.adnotauit. Sic
“ & idem Iulianus nouella. 7. §. 10. Græcam dictionem λειτουργίαν,
“ Missam latine transtulit. *Eãdem huius vocabuli interpretatio-
nem ex testimonio viri doctissimi Reuchlini probat Spiegel
indictionario iuris ciuilis.verb.Missa.qui & illud addit, Ioannem
Cassianum lib.3.c.7. & sanctum Benedictum in sua regula c.17.
non satis eleganter Missam pro fine, aut completione alicuius
“ rei accepisse. * Verùm post huius operis quartam editionem
“ Math.Galenus in tract.de Sacrificio Missę.c.2.hanc istius dictio-
“ nis ex Hebræa lingua deductionem omnino refellere conatur,
“ sed hac de re iudicium sit penes eos, qui linguæ Hebrææ maio-
“ rem cognitionẽ habeant. idem verò Math.Galen in Cassiano, &
“ regula Diui Benedicti, Missam: dimissionem interpretatur, latè
“ probans deductionis rationem, quã nos ex alijs autoribus hoc
“ in c.adduximus ad vers. vsque in quo Alciati opinionem retuli-
“ mus, quę & Capnionis viri doctissimi autoritati & iudicio inni-
“ tetur: à quo & Reuclinus eam accepisse par est.*

Cæterùm Albericus, homo alioqui doctus, & diligens falso asseuerat, Missam dictionem esse Græcam, & significare interpellationem. Fallitur etenim Græcæ linguæ ignorantia.

De his verò, quæ ad hoc Sacrificium ritè peragendum summi Pontifices, & sancti patres instituerunt, quæque Catholica Ecclesia religiosè obseruat, lector poterit Thomam VValdensem adire, qui de Sacramentalibus.4. tit. hoc munere diligentissimè fungitur. Cui duo ipse libenter addiderim: primum, apud Gratianum vulgò circũferri Bonifacij Martyris Apophthegma aliter, quam ab ipso authore fuerit scriptum, & absq; vllo sensu. in c.vasa.de consecr.dist.1.de quibus, inquit, Bonifacius Martyr, & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramẽta conficere, respondit. Quondam Sacerdotes, non aureis, sed ligneis calicibus vtebantur. Est enim hic locus ex ipsius Bonifacij Epistola legendus his verbis. Quõdam Sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur, nunc lignei Sacerdotes aureis callicibus vtuntur. Quem locum Antonius Demochares, And. Alci.lib.7. parerg.cap 24.& beatus Rhenanus ad Tertullianum de corona militis, restituerunt, & restitui potest, vt modo dicebam, ex ipsius Bonifacij Epistola, & ex concilio Triburiensi ca.18. atque item Burchardo libro decretorum.3.c.223. Huius etiam memorabilis sententię meminit Stepha. VVintoniensis Episcopus in eo libro, quem aduersus hæreticos, de Sacramẽto Eucharistiæ scripsit obiectione. 54. qui ex Optato, Ambrosio, Chrysostomo, & Theophilacto probat, veteres etiam aureis calicibus vsos fuisse.

Alterum ad ea verba pertinet, quæ ex institutione Ecclesiæ, & Sanctorum Pontificum Græce pronunciantur in Missarum celebrationibus dum dicitur kyrie eleison. Nam & gentiles his verbis vsos fuisse in captandis Augurijs constat ex Arriano lib. 2.de epitecto c. 7. etenim aduersus illos, qui acturi iter auguria captant, inquit. Nunc trementes auiculam tenemus, Deumque inuocantes precamur, κύριε ἐλέησον Domine miserere, permitte mihi exire. O mancipium cur aliud vis, quàm ꝙ sit melius? quid autem melius, quàm ꝙ Deo visum fuerit. cur pro tuis viribus corrumpis iudicem, peruertis consiliatorem? Hæc epictetus, quę commemorare volui ex eo, ꝙ locus ille insignis morem gentilium in obseruandis hominibus explicuerit. De his verò dictionibus VValdensis ex diuo Gregorio admonet, à clericis latinis græcè pronuncianda fore: idque satis apparet, quia secundum græcam coniugarionem verbum pronunciatur, & ideo accentu, & pronunciatione græca sunt proferenda: accentu quidem posterioris dictionis in antepenultima, non in penultima, cum id manifestè repugnet gręcę pronunciationi: eademque posterior vox ita est proferenda, vt in penultima. sonus seruetur vocalis. i. nam eo modo cõi vsu pronunciatur à græcis. η. tametsi apud Latinos, qui latine loquuntur, & pronunciant ea vocalis mutetur in E. longum. qua quidem pronunciatione vsi fuere olim & græci, sed obtinuit vsus, etiam Græcæ linguæ doctissimorum virorum vt ea litera, acsi esset. i. longum pronuncietur. Igitur nullo pacto pronunciandum erit Eleeson. sed Eleison, per sonum. i. & accentum in antepenultima. Hæc fateor, leuia sunt, sed nihilominus obseruanda quandoque: quia & in his minutissimis video etiam doctos plerunque errare: Nec nimis sunt acriter incusandi qui ex priori dictione vltimam vocalem Euphonię causa reijciunt, vtranq; vocem in morem vnicę dictionis pronunciantes. Id etenim fit ab his, qui Græce pronunciant, vel scribunt: reijciunt siquidem alteram vocalem plerunque ꝑꝑ sequentem: signaturque hæc dictionis passio Apostropho, quæ est nota reiectæ vocalis propter sequentem vocalẽ. Quod græci passim adnotarunt, super consonantem vltimam præcedentis dictionis, qñque super vocalem, ideoque dictio prior Chyrie potest passionem istam non admittere: atque pronunciãda est absque vlla vocalis elisione: potest tandem, & cum abiectione vltimæ vocalis proferri κύρι' ἐλέησον. vt ἄλγε' ἔθηκεν. μυρί' ἀχαιοῖς.

De criminis purgatione vulgari, quæ fit candenti ferro.

CAPVT XXIII.

EXtat honorij Tertij responsum lib. 5. decretalium rub. de purgat. vulgari. quo damnatur omnino illa crimis purgatio, qua templarij milites, & alij, qui secularem, ac ciuilem iurisdictionem in Liuonia obtinentes, erga eos, qui nuper sacrum baptismum suscepissent, vtebantur, compellentes homines sibi subditos, si qñ criminis alicuius suspicio incidisset, ferri candentis iudicium subire, quibus si qua exinde adustio contingeret ciuilẽ
“ pœnam infligebant. * Eandem criminis examinationem mul-
“ to ante Honorium tertium, Stephanus quintus damnauerat, vt
“ constat ex c. consuluisti 2.q.5. fortassis & de eadem re tractauit
“ lex Caldaria: cuius mentio extat in Gothorum legibus lib. 6. tit.
“ 2.l.3.Eori.* Sed & hunc purgationis modum, ad probandam,
“ virginalem innocentiam sponte expertam legimus apud Cu-
“ spinianum in egudem vxorem Henrici Imperatoris Huius no-
“ minis 2.idem tradit Albertus Crantius lib.4.c.5.metropoleos. *
Verum quia rata est apud veteres huius purgationis mentio, libuit ad eius cognitionem, quæ qñque apud Sophoclem legissem, adnotare. Etenim cum Creon publico decreto, mortisque pœna indicta, corpus Polynicis sepelliri prohibuisset, & Antigone clam fratrem sepulchro tradidisset, custodes regis grauiter, acriterque incusati à se ipsis, ꝙ culpa vnius foret, non omnium,

nium, custodia per noctis partes cuilibet distributa: cumque diligenter de ea re inquisitionem fecissent, nuntium Dreonti regni miserunt, qui præter alia, & hæc ei eorum excusationem dixit.

Κοὐδεὶς ἐναργὴς ἀλλ' ἔφευγε τὸ μὴ εἰδέναι.
Ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν
Καὶ πῦρ διέρπειν καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.
Καὶ ὁ μήτε δρᾶσαι μήτε τῷ ξυνειδέναι,
Τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι μήτ' εἰργασμένῳ.

Nemoque deprehensus est nosque latuit.
Sumus vero parati, & caudens ferrum manibus tollere,
Et per ignem serpere, Deosque iurare,
Nec fecisse, nec fuisse consctos.
Eius, qui de hac re consilium habuerit, nec eius, qui eam fecerit.

Cuius equidem loci interpretatio duplex est apud Shohoclis scholiastas. Prior sanè locum istum ad morem illum, & iurandi ritũ refert, quo paciscentes, & iuraturi tollunt ferrũ candens, deosque precantur, fœdera, ac iuramenta inuiolata manere, donec ferrum illud appareat, idq; aut orbes quosdã vel globes ferri initi, & candentis, in mare profundum proijciunt. Cuius rei mentio fit à Calimacho, & à Plutarcho in Aristide. inqt enim. Aristides Atheniensium nomine iuratus, cæteros Græcos sacramento adegit, vtq; rectum fœdus firmaret, post execrationes, quas in perfidos fieri mos erat, ignitos ferreos orbes in mare conierit: vbi interpres ignitos ferreos orbes latinè dixit quos μύδρους dixere Callimachus, Sophocles, & Plutarchus. Posterior vero interpretatio, quæ magis conuenit Sophocli, & huic pontificio responso, ex eo deducitur, q̃ qui fidem sibi iurantibus haberi aliqua de re graui postularent, consueuissent ignitũ ferrum manibus tollere, & super ignẽ ambulare putabant enim minimè dolorem aliquem sensurum eo experimento, qui veritatem dixisset: eratq; certæ fidei, & innocentiæ signum maximũ, ab eo periculo illę sum quenquam euadere. Hæc ex Sophocle, Callimacho, Plutarcho, & ipsius Tragœdiæ commentarijs. Suidas μύδρον interpretatur ferrum ignitum, eiusq; massam candefactam: refertq; Anaxagoram philosophum dixisse, solem esse ignitum lapidem, & maiorem Peloponeso: igitur Anaxagoras asseuerans solem μύδρον esse, orbẽ ignitum intellixit, autore Suida. idem scribit Plutarchus lib. 2. de placitis philosophorum cap. 20. quo in loco Budæus μύδρον interpretatur globum ferri candentem, aut saxum ignitum. Hoc ipsum in Anaxagora & Laertius scripserat. Iosephus vero lib. 2. contra Apionem de eodem agens Anaxagora. μύλον διάπυρον dixit: nempe, molã ignitã. Herodotus in Clio πρὸς δὲ ταύτῃσι καὶ μύδρον σιδήρεον κατεπόντωσαν καὶ ὤμοσαν μὴ πρὶν ἐς Φωκαίην ἥξειν πρὶν ἢ τὸν μύδρον, ἀναφῆναι.

Præter hæc, inquit, globum ferri candentem in mare merserunt funditus, & iurarunt non prius in Phocæam ituros, q̃ globus is ferrens appareret. Sed & purgationis, quæ ferro candenti fit, ex Annalibus quibusdam meminit Iacobus Cuiacius in Teuda. lib. 1. tit. 1. Et Georgius Paclymates, vt constat ex eiusdem fragmentis lib. 1. * Meminit & Cicer, in Verrem actione quinta. Laminarum candentium, & Valerius Maximus lib. 3. c. 3. & codẽ in sensu, inter tormentorum, atque carnificum instrumenta, Laminarum mentionem fecere Lucreti. lib. 3. & Plaut. Quæ tñ, ni fallor, minimè pertinent ad purgationem cuius in hoc ca. originem tradere conamur. * Quintilianus idem declamatione. 18. q̃ infamis in matrem inscribitur, & alij quorum meminit. Carolus sigonius. lib. 3. de iudicijs cap. 18. meminit & purgationis per aquam Calidam & ferruita Candens. Ioannes Auentinus. lib. 4. annalium quo in loco tradit verborum formam, qua vt is existimat ferrum & aquam ad hac purgationem cõsecrabantur. *

Quæ sint apud Martianum Iurisconsultũ principia.

CAPVT XXIIII.

MArtinus Iurisconsultus. in l. officium §. officium. ff. de militari. inquit, officium tribunorum est principijs frequenter interesse. Quo in loco Accursius dictionis significationem nec intellexit, atque ideo minimè potuit Martiani sensum, ac mentem percipere, à quo plurimum aberrat. Sed Antonius Nebrissensis, qui nostra fere ætate primus apud Hispanos linguæ latinæ nitorẽ, candoremq; exercuit, in Lexico iuris ciuilis principia interpretatur, tentoria militum, qui à Romanis Principes dicebantur, & locum illum castrorũ, in quo Principes merabantur, & tentoria figebant. Huic interpretationi Andreas. Alc. in Prin. de verb. sign. & in l. vrbana prædia. cod. tit. non omnino suffragatur, scribens ex Vegetico principia dici principis tabernaculum, quemadmodum & prætorium dicitur domus Imperatoria. locus est apud Vegetiũ lib. 2. c. 7. qui hac dictione alio in sensu vtitur. Nos verò, & si fateamur in alio sensu accipieda fore comici verba. Hic ego ero post principia quẽ alij vulgò tradidere, apud Martianũ principia interpretamur, non tentoria militũ, qui Principes dicebantur, nec principũ tentoria, sed publica tabernacula, aut tentoria, in quis bus militares Magistratus iura militibus reddebant, & vbi de rebus publicis castroru duces consilio inito tractabant, atque ibi aquilæ, signaq; militaria custodiebantur. Quod Vuolphangu. Latius de Republica Romana adnotauit. Id ipsum & Gul. Budę obseruasse vr̃ in posteriori adnotatione, q̃ ex aliqđ authoribus testimonia quædam adducit, quibus alijs nos verã huius dictionis significationẽ probabimus, vt planè Iuriscõsulti, responsum propriã genuinamq; interpretationem obtineat. Tit. Liuius lib. secundi belli Punici. Forma, inquit, castrorum Romanorũ constabat vna ea spe, q̄ milites tribunos ex contagione furoris haud expertes seditionis, defectionisque rati forent, & iura reddere in principijs finebant, & signũ ab eis petebant, & in stationes, ac vigilias ordine ibant. Idem Liuius eo. li. 8. circumeuntes enim tẽtoria, deinde in principijs, prætorioq;. Rursus idem Liuius lib. 7. decad. 4. ibi in principijs sermo. 1. inter tribunos militũ secretus oritur. Cicero ad Brutum est. 10. spes libertatis nusquam, nisi in vestrorũ castrorum principijs est firmos omnino & duces habemus ab occidente, & exercitus. Hoc etenim in loco ipse opinor intelligendos sub principis duces ipsos, non milites illos, q̃ principes dicebantur. Tranquillus in Othone cap. 6. ibi, omissa mora succollatus, & à presente comitatu Imperator consultatus, inter faustas acclamationes, strictosque gladios ad principia deuenit. Idem Suetonius in eodem Othone ca. 2. ausus est etiam in Illyrica milites quosdam punire capite, & quidẽ ante principia. Iustinus lib 11. ordines quoque nemo in exercitu Alexandri, nisi sexagenarius duxit, vt si principia castrorum cerneres, senatum te alicuius Reipublicæ cerneres diceres. Quintilianus in declamatione, miles Marianus. Sed neque hoc Roma parens, nec signa militaria, aquilæq; victrices nec tua summe Imperator, diuina virtus sinat, vt tua quoq; sententia quisque vir, & Romanus, & miles nimiũ pudicus sit, apud quem ante principia agendu est. Verba sunt hæc Trebonij militis, qui. C. Lusium tribunũ militũ, imperatorisq;. C. Marij ex sorore nepotẽ occideeat, q̄ ipse tribunus pudicitiam militi eripere tentasset: authore Plutarcho in Mario. Meminit eiusdem rei & Cicero in oratione pro Milone. sensit idem in Epistola vltima ad Q. Fratrem. Sed de principijs Cornelius Tac. tus lib. 1. prima Vari castra lato ambitu, & dimẽsis principijs trium legionum manus ostentabant. Rursus idem. Tunc contractos in principia, iussosq; dicta cum silentio accipere. Idem Tacitus lib. 4. Coliq; per theatra, & fora effigies eius interq; principia legionum sineret. Idem lib. 17. legati eorum in squalorem, mœstitiamq; cõpositi per principia, per contubernia. Idem Cornelius Tacitus lib. 19. nox proditionis electa, vt cæteris ignaris soli in principia defectores coirent. Idem statim. At Cæcinna paucos militũ in principia vocat, secrera castrorũ affectans. Rursus paulo post. Sed vbi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles præscriptum Vespasiani nomẽ aspexit. Idem auctor lib. 17. de T. Iunio. Prima, inquit, militia infamis. Legatum Caluisium Sabinum habuerat, cuius vxor mala cupidine visendi Situm Castrorum per noctem militari habitu ingressa, cum vigilias, & cætera militiæ munia eadem lasciuia tentasset, in ipsis principijs stuprum ausa, & criminis huius reus. T. Iunius arguebatur. Quod & Plutarchus in Galba scribit Ouinium appellans, quem T. Iunium dixit Tacitus. Ducis vxorem in castra noctu militari habitu vestitam duxit, & in ipsis ἀρχείοις quæ Romani principia dicunt, corrupit. Aulus Gellius lib. 15. c. 12. Sed in conuiuio liberi vestri modestius erant, quam apud principia. Ita enim locum istum legit. P. Victorius libr. 3. Variar. lect. c. 6. extat & locus elegans. in l. iubemus. de erogatione milit. annonæ lib. 12. Codicis. §. si qua tñ. Inquit enim Augustus. Quatenus causa apud deuotissima principia, propositis Sacrosanctis scripturis, inter actuarium, & milite tractetur. * Extat & de hac dictione locus vnus, & alter apud Aemilium Probum in Eumene. * Ex quibus satis constat, quæ sint apud Iurisconsultum principia, & quis sit verus Martiani sensus.

Finis Libri Quarti.

DIDACVS COVARRVVIAS A LEYVA ARCHIEPISCOPVS

S. DOMINICI DESIGNAT. LICENTIATO. ANTONIO Couarruuias. Fratri amantissimo, & Salmanticæ in Collegio Sanctissimi Saluatoris Collegæ ornatissimo, atque vtriusque iuris egregio professori. S.

POST editum à me Variarum Resolutionum opus, Frater amantissime, cum aliquot eius capita relegissem, statim percepi, breuius quàm fortaßis par erat, quorundam veterum, & huius regni numismatum valorem, nondum ab initio petita æstimationis ratione adnotasse. Id verò tunc feci, vt operi instituto partim subseruirem, ac deinde, quod mihi satisfecisse videbar, si re ista obiter incidenti, testimonia doctißimorum virorum, & ex vtroq; iure Regio, ac Cæsareo loca quædam selegissem, ex quibus iudicarem, posse facillimè deprehendi, quibusdam rationibus, quæ illic scripseram in publicum edere constituerim. Verum dum ipse diligentius rem istam perpendißem, neceßarium duxi veterum numismatum valorem, eorundem quæ rationem, quam cum his, quibus modò vtimur, vel omnino parem, vel ferè similem habere poßunt, iuxta proprias vires explicare. Sic sanè veteres æreos numos cum his æreis, qui modò expenduntur, argenteos cum argenteis, aureos cum aureis conferre curaui: ac simul exquisiui, quam nam æstimationem ex huiusce ætatis numis vetera huius regni numismata habere poßint: his & de numorum publica mutatione, ac de crimine falsæ monetæ quædam adijciens, quæ ab operis instituto nec aliena sunt, nec lectori ob exactam breuitatem fastidio esse poterunt. Scio æquidem tractatum istum maiorem diligentiam exigere, quàm à me, homine tot negotijs impedito, adhiberi potuit, præter quàm quòd multorum authorum, & veterum Chronicorum lectione ob publicum munus, & huius Regij tribunalis magistratum priuatus, ea, forsan prætermiserim, quæ hisce difficultatibus expediendis viam omnino aperire potuissent. Feci tamen quod potui, libentißimè cuiusque diligentioris censuram subiturus, quam in his, quæ hactenus edidimus nusquam detrectauimus, nec imposterum detrectare censemus. Te interim, egregie vir, exoratum volumus, vt si ex lectione huius opusculi perceperis, id alicuius futurum eße vtilitatis. Andreæ à Portonarijs nobili Salmaticensi Tipographo Regio, meo nomine statim tradas, quo & tuo limatißimo iudicio, eiusque diligenti opera prælo traditum in publicum prodire poßit. Vale E Granata Idibus Aprilis. Anno. M.D.LVI.

Operis huius Summaria cognitio.

CAPVT Primum, De æreo Numismate Romanorum tractat: ac deinde inibi nummi ærei, quibus modò vtimur, expenduntur.

Caput secundum, In quo de argenteis Græcorum, Romanorum, & Hebræorum agitur: & de his, qui modò apud nos Regia sunt authoritate percussi.

Caput tertium: vbi aurea numismata late ac longè examinantur: Aurei, & solidi discrimen perpenditur, multaque de auri & argenti bonitate traduntur.

Caput quartum, in quo traditur ratio, ex qua libra in iure examinanda sit, item de sestertio neutrius generis, ac de Talento.

Capitulo quinto: En el qual se declaran algunas monedas, de que hazen mencio las leyes Reales, y Coronicas destos Reynos, en especial los Marauedis, y sueldos.

Capitulo sexto, En el qual se considera el presò, y valor de algunas monedas de oro: y plate antigua Reynos, pera entendimiento de muchas leyes Reales.

Caput septimum, de mutatione monetæ quo ad pondus, & quo ad valorem eius: vbi §. primo examinantur omnia quæ à Bartolo, traduntur in l. Paulus. ff. de solution.

Caput, octauum, tractat de crimine falsæ monetæ, ac de pœnis ad eius punitionem statutis.

DIDACI

DIDACI COVARRVVIAS
ALEYVA TOLETANI, EPISCOPI
SEGOVIENSIS, SVPREMIQVE HISPANIARVM
SENATVS PRAESIDIS MERITISSIMI,

Veterum Collatio Numismarum, cum his, quæ modò expenduntur, publica, & Regia authoritate perpensa.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *De Numis æreis, qui percussi fuerunt iussu Regum Catholicorum Fernandi Quinti, & Elisabeth.*
2 *Moneta de Vellon, quæ dicatur?*
3 *Asses & pondus habuerint apud Romanos? Et quod nostris Marauedinis conueniant.*
4 *De dupondio, Semisse, quadrante, triente, Semuncia, & Sextula.*

De æreo Numismate.

CAPVT PRIMVM.

PLinius Author est libro Naturalis Historiæ. 33.c.3. Romanos primum æreа pecunia, deinde multo post argentea, ac demum aliquot lapsis annis aurea vsos fuisse. Non enim rudè illud seculum, quo Romanorum integritate maximi Principatus initia stabilire conabatur, auream pecuniam inuenerat. Sic sanè Seruius Tullus Romanorum Rex æreos numos primus Romæ percussit, quemadmodum idem Plinius asseuerat. Sed & ante Romanorum originem multis quidem annis penes alias gentes fuit numismatum vsus, q̃ apparet ex Aristotele in Politicis. Platone, & alijs, præsertim Strabone lib. 8. Plutarcho in Lysandro. Pausania in Laconicis. Vergilio Polydoro de inuentor. rerum lib. 2. ca. 20. Georgio Agricola lib. 1. de pretio metallorum, & monetis, Stephano Forcatulo in Necyomantia iuris Dialogo. 48. Carolo Molinæo de contractib, q. 100 nu. 795. Ludouico Cælio lib. 16 ct. antiquarum. 6. c. 2. qui passim testimonia multa ex Hebræis, & Græcis ad huius rei probationem adducunt.

Nos igitur primum æreos veterum numos ad rationem eorum, qui nostra ætate, vel iussu Regum Catholicorum Fernandi Quinti, & Elisabeth, & Caroli Primi, Romanorum vero Imperatoris Quinti, percussi fuerunt, pro nostro conatu conferemus, quo possit quilibet facilius veterum Historicorum numismatum valorem ad numos, qui hodie expenduntur, deducere, vtriusque æreæ pecuniæ rationem assequutus.

1 Anno deniq; MCCCCXCVII. Reges † Catholici Fernandus, & Elisabeth cudi iusserunt æream monetam, quam de Vellon dicimus, ad hanc rationem, vt ex quolibet Marcho nempè ex octo vnciis, signarentur CXCII. numi ærei, quos blancas appellamus, quarum duæ constituunt æreum Marauedinum, quo modo vtimur, atq; ita secundum hanc computationem ex libra Romana duodecim vnciarum cuduntur. 288. numi ærei blancæ dicti qui reddunt centum quadraginta quatuor Marauedinos. Hæc igitur est æstimatio præsens vnius æreæ Romanæ libræ, quæ ad numos redacta, publicæ monetæ nomen, ac vices sit sortita, sicuti apparet ex Pragmatica constitutione Regum Catholicorum. l. 118. quæ de monetis, ac re numaria fuit statuta. Hodie est l. 2. titu. 21. lib. 5. Recopil.

Postmodum percussi sunt ærei numi, quorum quilibet duorum Marauedinorum valorem habet, & sic quatuor blancas valet. Item percussus est numus æreus ad rationem quatuor Marauedinorum, qui Quartus dicitur vulgo, & valet octo blancas.

Cæterùm hac in parte Marauedinus, non tam est numus, quã numorum numerus, qui constat ex duabus blancis, aut Coronatis, vel Denariolis decem, quemadmodum in ca. 5. huius operis tractauimus, quo in loco varia huius regni numismata expendentes, conabimur veterum historicorum dictiones in hac re numaria ad amussim explicare.

Moneta verò de Vellon dicitur non tantum ea, quæ ex ære percuditur admista parte aliqua argenti, sed & illa, quæ cuditur
2 ex argento, cui mista sit tertia, † vel quarta aut sane quinta pars æris, vt asseuerat Carol. Molinæus in tracta. de contractibus. quæst. 100. nu. 783. Ex hac materia nuper expendebamus in hoc regno numos, quos Tarias dicebamus, quorum quilibet nouem æreis Marauedinis æstimabatur.

Vtar in hoc tandem libello sæpissimè hoc dicendi modo, vt quadrãtes passim appellem eos numos, quos vulgus Marauedis propria huius regni dictione nominat.

Apud Romanos authore Plinio lib. 33. c. 3. libralis, & dupondius appendebatur assis libræ autem pondus æris diminutum bello Punico primo cùm impensis Respublica non sufficeret, constitutumque, vt asses Sextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factæ lucri, dissolutumque est æs alienum. Postea Hannibale vigente. Q. Fabio Maximo dictatore asses vnciales facti, placuitque denarium Sedecim assibus permutari, Quinarium octonis, Sestertium quaternis, ita respublica dimidium lucrata est, in militari tamen stipendio Denarius pro decem assibus datus. Mox lege Papyria Semiunciales asses facti. Hæc ferè
„ Plinius. * Et festus Pompeius dictiones graue es, & rursus dic-
„ tione sextantacij. * A quo deducuntur plura.

Primum, dupondium numum æreum fuisse duarum æquidem librarum, idq; M. Varro declarat. Dupondius, inquit, à duobus ponderibus, quod vnum pondus assipondium diceretur. Id ideo, quod As erat libræ pondus.

Secundò apparet, hos numos æreos adeò graues fuisse, vt inde dicta sit æris grauis pœna, secundum Plinium in d. c. 3. Siquidem populus Romanus pro numo, ære graui vtebatur.

Tertiò inde manifestum fit, ante primum bellum Punicum numum assem libralem fuisse, & dupondium bilibrem.

Quartum deducitur in ipso primo bello Punico assem pondere, non valore diminuturum duarum vnciarum pondere percussum fuisse, & sic Sextantarium.

Quintum colligitur ex his, Hannibale vrgente Italiam assem vncialem factum eiusdem quidem valoris quo ad stipendium militare, cùm denarius pro decem assibus daretur, tametsi quo ad alia valor sit aliquantulum diminutus, pluris sanè tertia parte, siquidem denarius decem, & sex assibus permutabatur, ac sestertius quatuor.

Sextum ex hoc constat, frequentiori veterum æstimatione decem asses denario argenteo æquales fuisse, & quinque quinario, duos autem, & dimidium sestertio. Quod manifestius probabitur, cùm denarij æstimationem expendemus.

Septimò, hinc itidem probatur, post varias assium mutationes eos fuisse Semiunciales lege Papyriana, eodem quidem valore manente.

Octauò ex hac ratione censeo, veterem assem quo ad valorem † conferendum esse nostris quatuor quadrantibus, quos
3 modo Marauedinos dicimus. Id etenim probatur, quia si denarius argenteus decem asses valebat, quod satis receptum est, & nos inferius examinabimus saltem iuxta frequentiorem æstimationem & idem argenteus denarius æstimatur huius præsentis monetæ quadraginta æreis Marauedinis planè deducitur, veterem Romanum assem meritò conferri nostris quatuor Maradinis. Hæc etenim perpensa ratione viri docti, & qui diligentissimè hanc rem expendere solent, sententiam istam apud Hispanos probarunt, quamobrem, & ad eandem rationem veteres alios numos æreos æstimabimus, cùm idem iuris sit de illis quippe ad assem sint omnino referendi. Quod si veterum ex ære numismatum pondus consideremus, constabit etiam asses Semiunciales viginti quatuor ex libra Romana cudi solitos fuisse. Quorum valor nostris confertur nonaginta sex Marauedinis. Cum hodie ex libra Romana duodecim vnciarum cudi soleant centum quadraginta quatuor ærei Marauedini, quod mirum non est, siquidem nostra ærea moneta partem quandam argenti admistam habet. Etenim argenteus numos regalis, & dimidius marco cuilibet eris miscetur, atque ideo hæc præsens ærea moneta de Vellon nuncupatur.

Dupondius olim æreus fuit numus, sicuti sanè probauimus, qui duos asses continebat, idcirco vetus ille dupondius erit ho-
4 die æstimationis octo quadrãtum † seu Marauedinorum. Græci

autem,vt ex Cleopatra refert Georg. Agri. lib. 2. de externis ponderibus, assem Semiuncialem appellauere dupondium, quia is duo assaria penderet. Assarium autem, seu Assarius numus erat æreus, quorum duo assem efficiebant Semiuncialem, vt tandem hic dupondius esset præsentis monetæ quatuor Marauedinorum, Assarius vero duorum. Sic M. Varro, lib. 1. Analogiæ, inquit, & non equum publicum mille assariorum esse. Sed & Suyda testatur, assarium obolus est. Mihi vero, si coniectura non fallit, Assem significat, ex authoritate Dionysij Halicarnassei libri nono. & T. Liuij lib. 2. dum hi authores meminere multa, quæ Menenio Aggri. fuit à populo Roma. in dicta ex Plutar. item in Camillo, & Mathæi interprete, cap. 10. Polybius vero lib. 2. asseuerat, assarium dimidio obolo æstimari. Et id iuxta Græcum codicem.

Semis numus erat æreus, qui iuxta hanc rationem duos quadrantes valebat, quia dimidium est assis. Qua dictione vtitur P. Varinius cum Ciceroni scribit: Simius non semissis homo contra me arma tulit, & cum bello cepi.

Quadrans quarta erat assis pars, & eiusdem rationis numus æreus, qui præsenti Marauedino æqualis est, quod apud nos passim admittunt viri maxima eruditione præditi ex denarij argentei æstimatione. Item ex Italorum communi vsu loquendi, ipsi enim quadrantem quatrinum nominãt, quatrinus vero Italicus nostro æreo Marauedino ferè similis est. Sed & ex nostris non recusabo testem citare Florianum Occampium lib. 5. Historiæ. cap. 26. Vbi hanc horum numismatum collationem probat, cuius viri diligentiam in hisce, & alijs rebus perscrutandis merito multi faciunt omnes. Quadrans vero vocatus est triuncis à tribus vncijs, teste Plinio in dicto cap. 3. Et inde Teruncius, qua dictione vtitur M. Varro. Teruncius, inquit, à tribus vncijs dictus, eiusdem numi meminit Cicero lib. 3. de finibus, & lib. 5. ad Atticum.

Sic & triens numus erat æreus tertiam habens Assis partem, nempe quatuor vncias, qua ratione maior est quadrante, & valet apud nos octo Coronatos, quos vulgus Cornados appellat. Hęc enim est tertia pars quatuor nostrorum Marauedinorum Huius numi meminit Plin. in d. lib. 33. c. 3. Iuuenalis Satyra. 3.

Infelix, nec habet, quem porrigat ore trientem.

Vbi hoc in Sholijs adnotauit Cœlius Secundus Curio, vir meheracle doctus, ac diligens in hisce adnotationibus.

Sextula item erat numus æreus, cuius multi meminere, non equidem sexta assis pars. Sed authore Varrone minimus erat numus ex ære habens sextam vnciæ partem. Ex præsentibus nummis, aut denariolis non video, cui sextula conuenire possit, valeret tamen tres Meaias ac paulo plus. Nam duo coronati efficiunt vnciam totius assis, & hi valent viginti Meaias. Igitur sexta pars harum erit Sextulæ valor.

Erat & Semuncia numus æreus, vigesimaquarta pars assis, cuius numi mentio fit ab Asconio Pædiano, & Guilelmo Budæo lib. 3. de Asse. Est autem hic numus similis nostro Coronato.

Hinc ipse libenter adnotauerim, falsò Cœlium Secundum ad Iuuenalem in scholijs sensisse, trientem minimam omnium monetam fuisse cùm multo minor ex ære fuerit quadrans, item Semuncia, & Sextula. Nam quod Donatus censet, oborum fuisse minimam, & vltimam monetam, ad argenteos numos referendum est, de quo alibi tractabitur, etiam si ipse Cœlius Donatum hac in parte lapsum fuisse asseueret. Et id inde quidem, cùm ex numis argenteis sint aliquot minores obolo. Etiam si Rhemnius Phanius de ponderibus scripserit idem quod Damnatus hoc sanè versu,

Nam nihil his obolo ve minus maiusue talento.

Agit tamen de Athenienſium Repub.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Argentei numi, quo tempore primum Romæ signati.*
2 *Argentei numi apud Hispanos signati, quibus modo vtimur.*
3 *Libra vetus dividitur: & expenditur, & inibi de granis.*
4 *Marcha pondus, quid sit?*
5 *Vncia, quot drachmas appendat?*
6 *Denarius olim cudebatur ex argento puro, quandoque ex mistо.*
7 *Denarij, & Quinarij pondus examinatur.*
8 *De sestertio, libella, & obolo numis argenteis.*
9 *Siclus argenteus apud Hebræos, cuius ponderis fuerit: Et item aureus.*
10 *Examinatur gloss. in capitu. Si quis aliquando. §. in Leuitico. De pœnitent. distinct. 1.*

11 *Denarij, & Sestertij valor traditur, & intellectus l. vltim. C. de donationibus.*
12 *Sterlingus, quis numus fuerit?*

De veteribus argenteis Numis.

CAPUT II.

ARgentea Pecunia Romę primum signata est, quinque annis ante primum bellum Punicum anno ab vrbe condita. DLXXXV. Q. Fabio Consule, vt scribit Plinius lib. 33. cap. 3. quo in loco annorum numerus manifestum errorem habet, qui ienis non est, quippe qui centum annos addiderit, atq; ideo legendum
1 est apud Plinium. Anno ab vrbe † condita, CCCCLXXXIIII. is etenim annus. Q. Fabij consulatui conuenit iuxta Chronologiam Henrici Glareani, & Haloandri. constat sanè ex Polybio lib. 1. Solino lib. 1. c. 2. Aulo Gellio lib. 17. ca. 21. primum bellum Punicum initium habuisse anno ab vrbe condita. 489. Nec quam vrget in contrarium quod Paulus Orosius, ac Dionysius alio sub annorum numero initium primi belli Punici constituerint, siquidem diuersa temporis ratio in paucorum annorum numero penes authores sit, concordi sententia huius belli initium statuentes intra quingentesimum ab vrbe condita annum, quem admodum diligenter probat Ioan. Vasæus in priori Chronicorum Hispaniæ parte. Sed & Plinij locum mendosum esse admonuerunt Ludouic. Viues ad Augustinum de ciuita. Dei lib. 2. cap. 18. Et Henricus Glareanus in dicta Chronologia ad Titum Liuium. Igitur primus apud Romanos numi argentei vsus contigit anno ante Christi natale Ducentesimo septuagesimo quarto, aut Ducentesimo septuagesimo sexto, iuxta varias hac de re opiniones.

Argentum autem numisma non tantum apud Romanos, sed & apud Græcos, cæterasque orbis gentes olim in vsu cœpit esse. Apud Hispanos vero moneta argentea varie in vsum venit, quod alibi explicauimus, modo etenim tantum expendemus præsentem argenteam pecuniam, qua vtimur, vt ad eius rationem veteres Romanorum argenteos numos excutiamus eorum valorem tradentes. Et sanè anno Domini M. CCCC. XCVII. pragmatica sanctione Regum Catholicorũ. l. 118. l. 2. tit. 21. lib. 5. recopil. cui adde. l. 1. & 2. tit. vigesimoquarto. eo. libro statutum est, vt ex quolibet marco argenti percutiantur sexaginta septem numi argentei quos Regales, seu Reales vulgus appellat, horum autem quilibet valorem habeat triginta quatuor quadrantum, quos Marauedis dicimus. atque ad eandem rationem iussum est, vt cuderentur argentei minoris numi, nempe dimidius argenteus valoris. 17. quadrantum, quem medio Real dicimus. Item quartus, quem Quartillo appellamus, & est valoris octo quadrantum, & dimidij sic, & octauus, idest Ochauo de Real, valoris quatuor quadrantum, & dimiæ blancæ. Sed non omnes hi numi argentei modo in vsu sunt. Paucos enim expendimus quartos, & ferè nullos octauos. Frequentissimi sunt ipsi argentei regales integri, item dimidij, tandem in Hispania, & Messici apud Indos cuduntur. Regis Hispaniarum iussu maiores argentei numi, quorum quidam pondus habent duorum argenteorum Regalium, quidam quatuor, alij trium, alij octo, & hi vnciales ferè sunt. Qui in Hispania percutiuntur habent altera ex parte insignia Regum Catholicorum, ex altera Hispaniarum, & horum Regnorum signa. Qui vero Messici cuduntur, altera facie scutum habent Castellæ, & Legionis altera quidem Caroli Regis insignia, duas inquam colũnas cum titu. plus vltra.

Cæterum quo rectius veteres numi argentei nostris conferantur, oportet prius examinare pondera, quibus apud nos fabri argentarij vtuntur, & aurifices in appendendo argẽto, & auro, atq; itidem an ea sint similia his, quib. Romani vtebantur.

Romanorum libra distribuitur in vncias duodecim, vncia
2 quælibet † habet octo drachas, drachma tria habet scrupula, quæ grammata dicuntur à Græcis, scriptula rectius alij appellant, vt Agricola, & Antonius Augustinus adnotarunt. diligenterque admonet Petrus Victorius lib. 5. Vari. lect. ca. 13. Scriptulum, seu scriptulum in binos obolos diuiditur. Item Siliquæ, hoc est Ceratia sex scruptulum faciunt. Grana vero quatuor Siliquam. Est igitur scrupulum. 24. vnciæ pars, quod & gloss. notat in l. 1. C. de metallarijs. lib. 10. vnde constat, vnciam habere viginti quatuor scrupula sicuti tradidere Antonius Augustinus lib. 2. Emendationum. cap. nono. Et Nebrissensis in Lexico iuris ciuilis. dictione. scrupulum. idque constat ex Columella libro 5. de re rusti. cap. 1. Hoc vero in opere non semel, imo passim ipsos fabros argentarios, simpliciter Argentarios appellabo ad faciliorem

liorem propositæ materiæ intellectum, non ignarus apud veteres aliam fuisse potiorem huius dictionis significationem, cuius inferius mentionem faciemus.

Duella constat ex duabus Sextulis, sextula verò sexta pars est vnciæ, & ideo duella erit tertia vnciæ pars.

Sicilicus constat ex duab. drachmis atque ideo assimilitur pro quarta vnciæ parte. l. liberto. § Filium. ff. de annuis legat. quod non tant Isidorus lib. 16. Etymologia. cap. 24. & Antonius Augustin. emend. cap. 8. ex Columella in dicto cap. 1. hæc sanè est veteris Romanæ libræ ratio, & diuisio præsenti tractatui necessaria, quam deduximus ex Budæo lib. 1. de Asse Leonardo Portio in tracta. de Moneris. Volusio Metiano de asse. Rhemnio Famnio Poeta de ponderibus. Alciato tit. de metallaris lib. c. 11. Georgio Agricola lib. 4. de ponderibus Romanis, à quibus & alijs huius rei authores citantur.

Hinc denique illud obiter deduxerim, frumenti grana olim in vsu fuisse ad ponderis iusti rationem. vnde grana quatuor cõstituunt siliquam, grana viginti quatuor scrupulum, grana verò septuaginta duo drachmam, quod Alciatus fatetur, adnotauit Agricola lib. 3. de pretio veterum monetarum. Idem ipse rursus probat in libro de restituendis ponderibus, atque mensuris ex Græco Nicandri interprete, & Serapione Mauro. Hæc grana Budæus appellat momenta lib. 3. de Asse. & tamen constat, grana frumenti eo, quòd robusta differant ab inanibus, recentia à vetustis, non esse certa, nec tuta ad iusti ponderis rationem, sicuti docet eleganter ipse Georgius Agricola libro de restituendis ponderibus. Qua ratione Catholici Reges Hispaniarum Fernandus, & Elisabeth anno M. CCCCLXXXVIII. pragmatica sanctione CXXIII. l. 3. titu. 22. lib. 5. Recopilationis. statuerunt, frumenti grana prorsus ab vsu ponderum esse abijcienda, atq; grani pondus æquale iuxta rationem vnciæ ex orichalco faciendum, vt legitima, certaque sit iusti ponderis ratio.

Nostri verò fabri argentarij, & aurifices iam diu ex vetustissimo vsu aliam quam Romanæ libræ, ponderis rationem ha-
4 bent, † siquidem vtuntur besse Romanę libræ pro iusto, & summo ferè pondere, quem bessem Regię leges Marcum appellant, isque in vsu est apud cæteras Christiani orbis gentes, à quibus marca Germanico nomine appellatur, quod Budæus lib. 2. de asse. Georgius Agricola libro de restituendis ponderibus, & Carolus Molinæus de contractibus. quæst. 100. num. 780. non semel fatentur. habet hæc marca octo vncias Romanæ libræ, quamobrem Romana libra proportionem sortitur ad marcum sesqui alteram. Erit vero marca ista selibra nostræ vulgaris librędecem, & sex vnciarum, quę quidem libra, habet ad Romanam libram proportionem ἐπόγδοον, idest, super tertiam. Ea tamen, quæ de marco diximus probantur in l. 1. titu. 24. in dinationibus regis Alfonsi vndecim Compluti staturis æra. 1386.

Illud planè receptissimum est apud veteres ac iuniores, qui de libra Romana scripsere, Romanam libram duodecim vncias habuisse, vt hinc mirum sit, Guilelmum Budæum, virum hac in re, vt in plerisque alijs diligentissimum lib. 2. & 3. de asse. asque vllo certo authore scripsisse Romanam libram habere vltra vuodecim vncias dimidiam, & sic duodecim vncias, & quatuor drachas, cuius opinionem multis probatissimis testimonijs, & authoritatibus refellit Georgius Agricola lib. 4. & 5. de mensuris ponderibus. exacta ratione ducens, libram Romanam à Græca mina, atque ita ab Attica libra in hoc differre, q Græca centum drachmarum sit Romana vero nonaginta sex tantũ drachmas habeat. Eum legito, qui de his multa tradit.

Sed & de vncia nostra plerisque dubitarunt, sit ne æqualis vn-
5 ciæ Romanæ. † Nam Leonardus Portius, Alciatus, & Budæus scribunt vnciam, qua modo vtimur, & vtuntur argentarij, & aurifices, eandem esse cum illa veteri Romanorum vncia. Ab his dissentit Georgius Agricol in libro de restitu. ponde. ea ratione, quòd non vna eademque sit vncia apud Christiani orbis gentes. Nos verò quandoque conati sumus rem istam ad istam ponderis rationem experimentis quibusdam examinare, ex quibus planè deprehendimus multis. coniecturis vnciam, qua modo Hispani argentarij, & aurifices vtuntur, eiusdem esse ponderis, cuius erat vetus illa Romanorum vncia. Habet enim nostra vncia octo partes, nempe diuiditur in octo argenteos regales iustissimi ponderis, quibus argentarij, & aurifices ad pondus vtuntur. Quilibet autem argenteus habet duas drachmas minores, quarum quælibet triginta sex grana continet. Sic sanè vncia diuiditur in decem & sex nostras drachmas, quæ veteres octo drachmas efficiunt, cum vetus drachma habuerit septuaginta duo grana, quæ habent nostræ duæ drachmæ, atque ideo eiusdem ponderis est vncia vetus Romanorum octo drachmarum, cuius & nostra vncia decem, & sex drachmas continens.

His accedit, q octaua nostræ vnciæ pars, quæ ad iustum pondus exacta, regalem numum efficit, quo aurifices vtuntur, ita cũ denario veteri conuenit, vt planè maioris ponderis denarius sit iuxta eam proportionem, quæ ex denarijs septem non atritis, nec corrosis constituat nostram vnciam, sicut & veterem Romanam constituebat, quã nostri octo Regales numi iusti ponderis itidem efficiunt. Vnde par est, nostram vnciam veteri Romanæ conuenire.

Est tñ illud hac in parte admonedum, veteres Romanorum
6 denarios cudi solidos ex puro argentõ, q vulgo † acendrado dicimus, absq; vlla eris mistura, cuius argenti valor, & æstimatio maior est, quam argenti mixti, q nostri argentarij, & aurifices expendunt, siquidem hoc habet æris, aut stanni mistura tm eam proportionem quam ipsi aurifices facilimè diiudicare solẽt.

Sed & veteres Romani postea in cudenda moneta æris octauam partem argento miscuerunt, primusq; id fecit Liuius Drusus in ttibunatu plebis teste Plinio lib. 33. cap. 3. idem Plinius eodem libro c. 9. conqueritur, Antonium triumuirum denario miscuisse ferrum. Sic & auro misceri solet argentum, aut æs non tantum ad cudendam monetam sed etiam, vt ex eo solidiores, ac fortiores fiant imagines, annulli, & alia, quæ essent admodum mollia, si ex auro puro fierent. Hac tamen in re varios hac ratione tradit numos Georg. Agricola lib. 1. de pretio metallorum, & monetis, quorũ & nos inferius mẽtionem iterum faciemus.

Argenteus autem regalis, quo vtũtur ad iusti ponderis rationem argentarij, & aurifices, quiq; octaua est vnciæ pars, differt ab argento numo itidem regalis. Nam numus minoris ponderis est, ad expensas quidem, quæ fiunt in cudenda moneta, siquidem ex Marca percutiuntur sexaginta septem numi, & tamen eadem marca pendet sexaginta quatuor Regales argenteos iusti & legitimi ponderis quo ad aurifices, & argentarios. Sic denique numus argenteus minor est trigesimasecunda parte, quàm ipse iusti ponderis argenteus regalis, quo aurifices vtuntur, & profecto aliquanto pluris, ac ferè tribus granis.

Primum omnium ad vetera numismata intelligenda, quæ ex
7 argento † cudebantur, est de denario tractandum. Denarius verò est octaua vncię pars, siquidem olim ex vncia octo denarij cudebantur, vnde fit, vt drachma Attica, & denarius Romanus eiusdem ponderis fuerint. Hoc probatur authoritate Plinij, qui lib. 21. c. vltim. inquit, drachma Attica (ferè etenim Attica observatione medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Item ex Liuio lib. 34. dum scribit, redemptos fuisse mille, & ducentos captiuos constituto in capita quingentorum denariorum pretio, eamq; centum talentis stetisse. Constat vero ex Polluce, & alijs, sex drachmarum millia in talento Attico esse, atque ideo manifestum fit, Liuium drachmam, & denarium eodem pondere, eademq; æstimatione accepisse. Hoc ipsum & Plutarchus fecit in Sylla, quippe qui drachmam quatuor nũmis sestertijs, vt & denarium æstimauerit. Idem multis alijs testimonijs comprobatur quib. Latini drachmas Græcas, denarios interpretantur, & eodem iure Græci denarios Latinos in drachmas Græcas transferunt. Sic inſtam istam conantur probare, & ostendere verã esse Leonar. Port. Budę lib. 1. & 2. de Asse. Andr. Alcia. l. b. 9. parerg. c. 2. Qua ratione, si velimus denarios conferre nũmis argẽteis Castellanis, quo ad pondus, rñdendum erit, denarium Romanum similem fuisse quantum ad pondus argenteo regali Castellano iustissimi ponderis, quo aurifices vtuntur. Et eadem lege denarius hic erit ferè similis numo argenteo regali Castellano, ac deniq; tanto maior pondere, quanto maior est argẽteus regalis, quo aurifices vtuntur, numo argenteo regali, quem passim expendimus. Vnde valor denarij erit itidem constituendus ad rationem nummi argentei regalis, & paulo pluris, cum pp iusti ponderis rationem, quia octaua est vncię pars tum propter argentei qualitatem, tametsi & olim pud Romanos non omnes denarij argenti puri materiam habuerint, nec item eiusdem fuerint ac legitimi ponderis, quemadmodum statim trademus. Erit igitur iuxta Budæi sententiam denarius Romanus octaua vncię pars, & numo argenteo Castellano, qui Regalis dr, ferè similis pondere ac valore. Vnde licet denarius apud Romanos valuerit quadraginta quadrantes, non valebit apud nos quadraginta æreos marauedinos, atq; inde consequitur, pluris æstimari apud nos æreum marauedinum, quam olim fuerit apud Romanos quadrans æstimatus, cùm argenteus numus eiusdem põderis valuerit apud Romanos quadraginta quadrantes, i. decẽ asses, & idem apud nos modo æstimetur triginta quatuor marauedinis, & paulò pluris ob legitimum argentei denarij p. ndus, imò etiam si denarius constituatur ex argento puro absq; vlla mistura, & valorem præsentem consequeretur argenti puri ad rationem duorum mille, & quadringentorum marauedinoru pro quolibet marco, adhuc denarius ille Romanus ex purissimo argento signatus, erit apud nos æstimãdus fere triginta octo marauedinos. Hæc tandem obseruatio & illud efficit, vt sexaginta quatuor denarij constituant marcum, nonaginta sex libram

duodecim vnciarum,& idem erit dicendum de argenteis regalib.quib.ad pondus ltimum vtuntur aurifices,quorum quilibet octauam habet vnciæ partem,aut drachmam veterem vnam.

Ad rationem iſtam expendi poterit æſtimatio numi argentei veteris,qui dictus eſt quinarius, idem & victoriatus. Hic enim numus pars eſt dimidia denarij.Item ſeſterius argēteus numus, erat pars quarta denarij. libella itidem argenteum numiſma partem decimam denarij habuit. Vigeſima denarij pars erat lembella.quadrageſima Teruncius, qui quidem omnes numi ſunt omnino æſtimandi ad rationem denarij. atq; ideo conſtitura prænotat æſtimatione,& collatione facta cum numis argenteis Caſtellanis,facilis erit ad rationem ipſius denarij, & reliquos numos æſtimare.

Verùm aduerſus Budæi opinionem qbuſdam placuit, denarium Romanū à drachma differre ita qdem, vt licet drachma ſit octaua vnciæ pars denarius tñ ſit ſeptima,qua ratione denarij ſeptem vnciam efficiunt integram.Huius rei teſtimonium primum aſſumitur ex Plinio,qui lib.33.c.9.inquit.miſcuit denario Anto.Trium vir ferrum miſcuit æri,alij è pondere ſubtrahunt, cùm ſit iuſtum octuaginta quatuor è libris ſignari.Hæc Plinius. Quod ſi libra Romana octuaginta quatuor denarios habuit,palam eſt, quamlibet vnciam ex ſeptem denarijs conſtare. Idem conſtat teſtimonio Gornelij Celſi lib.5.c.17 qui hoc ipſum expreſſim aſſeuerat, ſic & Scribonius Largus in prefatione probat,libram octuaginta quatuor denariorū eſſe. Sed & authoritate Appiani Alexandrini lib.2.bellorum ciuiliū & Suetonio ſimul in Iulio Cæſare.Hanc ſñiam defendit Georgius Agricola lib.4.& 5.de ponderibus,& menſuris. idem repetit in eo libello, quem ſcripſit aduerſus Alciatum de ponderib. ad ea vero, quæ Budeus,Portius,& Alciatus tradidere, rñdet, drachmam Atticam Græcum numum fuiſſe minoris ponderis, quam denarius Latinus,ſed quia drachmę pondere, & eſtimatione admodum ſimilis eſt Latinus denarius, confuciuſſe veteres Authores Latinos,dum Græcorum libros traducebant, drachmam in denarium vertere,ac rurſus Græcos,qui Latinum in Græcam linguā vertebant,denarium drachmam interpretari.

Sed & illud certiſſimum eſt,vel Plinio authore lib.33. c.9. denarios non ſemper eiuſdem ponderis fuiſſe, arq; ex Tito Liuio lib.44.& Nicandri interprete oſtendit Georgius Agricola in li. ad ea quę Alciat. denarium pendere drachmam Atticam cum dimidia,& deniq; denarium legitimo pondere diminutum leuiorem fuiſſe, vt tandem hic denarius fuerit drachmę æqualis, idcirco de eo forſan accipienda eſt Budęi, Alciati, & aliorum ſententia,non denario graui,nec illo, qui frequentius ex ponderę legitimo tractatur.Etenim poſt Claudium Cęſarem Imperatores è libra ſignarunt nonaginta ſex denarios, quorum quiliber drachmę erat æqualis,teſte eodem Agricola in lib.2.de ponderę monetarum,& in lib.ad ea quæ Alciatus.

Denarium igitur,iuxta ponderis rationem, quam habuit Plinius in d.c.9.exiſtimo fuiſſe illum, qui apud veteres Romanos iuſti ponderis fuerit ſeptimam habens vncię partem, qui quidem erit ſeptima ex parte maior drachma Attica,& argento regali Caſtellano,quo aurifices vtūtur ad pondus legitimum. Idcirco huius denarij eſtimatio,proportione noſtri numi habita, erit ferè quadraginta quadrantum,aut preſentium Marauedinorum,ſi argentei mixti valorem conſideremus.Nam hoc argentum & nunc, & olim in vſu eſt, ac fuit ad numos cudendos, quemadmodum ex Plinio probabimus.

Sic denarij Romani quinquaginta ſex efficiunt Matcum, qui eſt octo vnciarum,cùm ſm Budei ſententiam drachmę, & denarij ſexaginta quatuor efficerent marcum, qua ratione poterit quis facilimè expendere qua ex parte maior ſit denarius hic noſtro argenteo regali numo,ſi quidem tanti ponderis ſunt quinquaginta ſex denarij, quanti ſexaginta ſeptem noſtri numi argentei regales, ex quib. conſtat Marca iuxta Regiam conſtitutionem.l.5.tit.21.lib.5.Recop.Sic etiam deducitur,quota ex parte ſit maioris eſtimationis denarius Latinus,quam ſit noſter numus argenteus.Noſter enim numus valet triginta quatuor Marauenínos,ille quadraginta.Imò ſi ad eſtimationem argenti puri denarij conſtituantur, valebit quilibet quadraginta tres quadrantes Marauedinos,q & Florianus Occampius obiter adnotauit lib.5.Hiſtorię.c.25.Et hęc quidem dicta ſint quo ad denarij numi,& drachmę legitimum pondus,& eſtimationem.

Latinus ergo denarius decem aſſibus olim fuit eſtimatus, quemadmodum Plinius,& alij paſſim teſtantur.

Quinarius, qui & victoriatus dictus eſt ab eiſdem authorib. quinq; aſſib. æſtimabatur, eritque noſtrę pecunię eſtimationis viginti quadrantum,& ſic viginti marauedinorum.

Seſtertius numus itidem argenteus erat quartam habens denarij † partem, vt tandem ſit noſtrę monetę eſtimationis decem marauedinorum. Habuit autē duos aſſes, & dimidium quo ad valorem, & ita decem quadrantes.

Erat & apud veteres libella numus argenteus qui vnius aſſis eſtimationem habuit,cum eſſet decima denarij pars,vt Budęus lib.1.de Aſſe probat,& teſtis eſt.M.Varro.lib. 4. de lingua Latina.idem tradit Georg.Agricola.lib.2.de pondere,& temperatura mone.Ex Plinio hoc ipſum deducitur lib.33.c.3.qua ratione libella numus argenteus quatuor efficit noſtros æreos quadrantes.Eſt & apud Voluſium Metianum alia libella, decima inquā pars ſeſtertij quæ iuxta ſeſtertij ſuperius traditam æſtimationem erit modo vnius quadrantis valore cenſenda,aut vnius marauedini.Huius item libellę meminit Georgius Agricola libro 5. de ponderibus Græcis.

Obolus apud Græcos numus fuit argēteus qui erat ſexta pars Atticæ drachmę.Scribit etenim Plutarchus in Lyſandro, apud priuus ſeclū ſic omnino habuiſſe,vt numorū loco ferreis vterenē virgulis,i.obeliſcis,pleriq; & ęreis,à qb.hoc etiam tpe numorum numerum obolos vocari certū eſt, & obolos ſex vnā conficere drachmam,qa tot manus ipſa complecteretur. Ergo ex Plutarcho apparet,obolum ſextam fuiſſe drachmę partē, q & ex Plinio lib,21.c.vlt.adnotarunt Budęus lib.5.de Aſſe.& Georg.Agricol.lib.1.de pondere & temperat.monet.idem lib.5. de ponderibus Græcis.hoc ipſum docet ex Polluce,Suida,& Xenophonte, quamobrē obolus valet ſex ferè noſtros marauedinos. Obolū aūt olim dictū fuiſſe phollen,teſtis eſt Suidas in dictione,' Obolus & dictione,phollis,& in dictione,cermata,& dictione,' obolus.Vtunturq; ea dictione ex Græcis Euſebius lib.10. Hiſt.Eccl.c. 6.ex Latinis * D.Auguſti lib.vlt.de ciuitate Dei.c.8. vbi Ludouicus Vines,& Alcia.ad duodecimum librum.C.hoc adnotarunt. Obolus ergo ſex noſtros valet marauedinos,Semiobolus tres, Triobolus decem, & octo. Noſtri vero aurifices appellant Tomin quem nos obolum diximus, idque obtinet ad ponderis rationem,nam Tomin eſt numus.

Apud Hebræos erat olim in vſu numus argenteus dictus à Ioſepho † ſiclus,ab ipſis Hebręis ſicel,quæ dictio & pondus ſignificat auri,vel argenti,q ipſe numus appendit,nempè quatuor atticas drachmas,authore Ioſeph.lib.3.Antiqui.cap.10.& lib.7.de bello Iudaico.c.26.& Hierony.lib.1.c. 4. Commentariorum in Ezechielem.idem ipſe Hierony.probat in traditionib.Hebraicis ſuper Geneſim.c.24.atq; ideo hoc pondus, aut numus continet viginti quattuor Græcos obolos.Hebręos aūt obolos hēt viginti, ſicuti ꝓſtat Leuitici.c.27.Exodi.c.30.Et Numerorū.c.3. Hebræus vero obolus maior erat obolo Attico quinta parte.Nam viginti quatuor oboli Attici efficiebāt Siclū Sanctuarij,quem efficiūt viginti Hebræi oboli.Cautum etenim erat lege veteri.cuius mētio fit in d.c.30.numerorū.Sicli Partem dimidiam dño offerendam eſſe,qua rōne à Cęſare Auguſto ꝓcurante Iudeam Cyrino Preſide in tributum Iudęis indictum eſt , vt ſingulis annis quilibet binas drachmas ſolueret,atq; iō Mathęi.ca.17. didrachmus cenſet numus ille,qui ꝓ tributo à Iudęis Cęſari reddebat.Quod & Budęus explicat lib.5.de Aſſe. Sed Ioſephus ſcribit in lib.7.de bello Iudaico.c.26.à Veſpaſiano Cęſare ſtipendium Iudęis indictum,vt vbicunq; degerent, binas drachmas inferret quiſq; in capitolio ita,vt ante Hieroſolymorū templo pēdebant, quo in loco palam Ioſeph.probat dimidium ſiclum quem Iudæi templo pēdebāt olim ex lege,cuius mētio fit in d.c.30. Numero.didrachmū fuiſſe,& iō ſiclus integer erit quatuor drachmarū.idem ſiclus ab eodē Ioſepho ſimpliciter dictus eſt argenteus lib 9. anti.c.2.alibi idem Ioſeph.ſiclum interpretatur planè, ac vertit.lib. 7.c.9.* Sed & Xiphilinus in Veſpaſiano ſcribit,ab ciuſdē Veſpaſiani victoria in dictū fuiſſe Iudęis,qui Iudaicos mores, & inſtituta retinerēt,vt Ioui Capitolino didrachmū quolibet anno pēderent.* Et hęc de ſiclo Sāctuarij, cū de eo exꝑſſm agatur in locis ex veteri teſtō paulo ante adductis,ſiquidē ſiclus Sanctuarij à vulgari ſiclo,quo in commutationib.Hebręi vtebant,in hoc diſtinguitur,q ſiclus Sanctuarij quatuor, ſiclus verò vulgaris duas drachmas pendebat,quemadmodū ex magiſtro Salomone adnotauit Georg.Agrico.lib.2.de pondere monetarum.Et probat Carol.Moli.in tract.de ℈clib.q.100. nu.795. Ex quib. ſit ſatis,ſiclū Sanctuatij quatuor appendiſſe drachmas Atticas, & viginti obolos.Hebręos,q idem & Agricola tradiderat. lib.2. de externis ponderib.q ſcribit, obolum iſtum Hebręum dictum fuiſſe Gera.quamobrem multa poterunt deduci non omninò vulgaria in huius rei,& numi examine,quę ſubſeruient, & plurimum conducent ad multarum authoritatum interpretationem.

Primum ꝓſtat,ſtaterem numum, cuius meminit Matheus.c. 17.cenſendum eſſe ponderis,& valoris quatuor Atticarū drachmarum,& deniq; ſicli Sanctuarij, cùm is ſoluendus eſſet pro Chriſto,& Petro,& qlibet Cęſari ſoluturus eſſet didrachmum,i. numum duarū drachmarum,dimidium nempè ſiclū Sāctuarij, & integrū ſiclum vulgarem Hebræorū, q quidē numus,cū duas hēat ponderis drachmas,ꝙnit quo ad ꝓndus, & eſtimationē ferè

ferè duob.numis regalib.argenteis,quib.mō vtimur ex conſtitutione Regum Catholicorum.l.5.tit.21. lib. 5.recop.cui addę l.2. tit.24.eo. lib. deniq; ſimilis omnino eſt duobus argenteis regalibus legitimi ponderis quorum rationem artifices, & vaſcularij obſeruant, ſic didrachmus erat quarta vnciæ pars, & eius ponderis numus argenteus.

Secundo hinc deducitur,ſicilicum quem diximus apud Latinos quartam fuiſſe vnciæ partem re,& nomine ſimilem cenſeri Hebræorum ſiclo vulgari.

Tertio ex hoc ſicli pondere,& æſtimatione poterit perpendi, cur ſeptuaginta interpretes.Numer.c.3.Et Exod.c.38. Siclum interpretentur didrachmum, cum locus ille palam tractet de ſiclo Sanctuarij,quē ex authoritate Ioſephi,Hieronymi & aliorū conſtat,quatuor drachmas appendiſſe.Exiſtimarunt eñ ſeptuaginta interpretes,ſiclum Sanctuarij, & vulgarē pares fuiſſe pondere,& vtrumq; duarum drachmarum pondus tūn habuiſſe, vt tandem ſiclus ēt Sanctuarij fuerit ponderis duarum drachmarum.Eandem ſñiam ſequitur,& probat Ephiphanius Salaminis vrbis Cypri Epiſcopus,cognomento Magnus,alioqui Conſtantiæ præſul,nam & Salamin ita dicta eſt, qui oīum tam ponderum grauitatem,quam capacitatem menſurarū, quæ ſunt apud ſeptuaginta interpretes,& Euangeliſta explicat, cuius tñ opinionē tradito vero ſicli Sanctuatij pondere improbat Georg. Agricola lib.2. de externis ponderib. Habet etenim ſiclus Sanctuarij pondus drachmarum quatuor Atticarum. *Eadem denique ratione Philo in libro de ſpecialibus decalogi legib. vtitur elegantер dum capit.27.Leuitici ſic interpretatur vt Sanctuarij ſiclum quatuor Atticis drachmis æſtimauerit.*

Quarto eadem rōne facilimum erit examinare pōdus armillarum aurearum,quib.ſeruus Iſaac donauit Rebeccam. Pendebant eñ duæ illæ armillæ ſiclos decem.Gene.c.24.Nam ſi locus hic de ſiclo ſanctuarij ſit accipiendus pondus duarum armillarum erit cenſendum iuxta quadraginta Atticas drachmas, vel quinq; vnciarum aut deniq; quadraginta numorum aureorū, quos ex ꝓſtitutione Regum Catholicorum.l.4.titu.21.lib.5. Recop.ſignatos ſimplices ducatos appellamus. Qđ ſi de ſiclis vulgaribus intelexerimus locum præcitatum pondus armillarum erit viginti drachmarum Atticarum, atq; iō viginti numorum aureorum,quos diximus ducatos ſimplices.Hieronym.tandem in traditionib.Hebraicis ſuper.d.c.24.locum illum de ſiclo Sanctuarij palam intelexit.Nam & hic frequentiſſimus eſt in Sacra veteris teſtamenti Hiſtoria. * Illud tamen obſeruandum eſſe eſſe cenſeo,q diligenter probare conatur Stanislaus in lib.de Talento, & Siclo. Scribit enim apud Hebræos Siclum auri dimidium pondus habuiſſe Sicli argentei. *

Quintò ad eiuſdem loci congruam interpretationem eſt idē obſeruandum pondus in auriū quas idem ſeruus Iſaac. Rebeccæ donauit,inquit eñ rex.facer protulit, vir, inaures aureas appendētes ſiclos duos.Vñ apparet, vtramq; inaurem ſiclos duos appendiſſe,i.octo drachmales aureos,quib.vtimur,& quos ſimplices ducatos appellamus,deniq; vnciam auri.Et hæc iuxta vulgarem editionem,& valorem ſicli Sanctuarij,cum pondus inaurium ſm vulgarium ſiclorum rōnem eſſet quatuor drachmarum,atq; in quatuor aureorum drachm.alium, quib. Caſtellani vtimur.Quod ſi editio illa ſit obſeruanda,quę ex Hebręo ſermone tradit in hunc modum,protulit inaurem auream,dimidium ſicli pondus eius , quemadmodum D.Hieronym. traduxiſſe vr, & probant Eugubinus,ac Georg. Agrico.li.3. de pretio veterum monetarum.admodum differt inaurium pondus, ſi quidem eſt cenſendum,ac reducendum ad duas drachmas Atticas habita rōne ſicli Sanctuarij.Quo fit,vt Aloyſius Lippomanus in catena ſuper Geneſim.c.24.exiſtim.et,ſeptuaginta interpretes nō diſcrepare in eius tranſlatione ab Hebręis dicentib.inaurem auream fuiſſe ponderis ſemiſſis,vel dimidij ſicli,etiam Sanctuarij,ſi apud interpretes ſeptuaginta exponat,& aſſumatur *a'nà drachmin* diſtributiuè,vt ſit ſenſus ; q quęlibet inauris erat ponderis vnius drachmæ.Sic ereñ vtraq; inauris erit ponderis dimidij ſicli Sanctuarij,nempè duarum drachmarum.Cui rōni accedit,q ſeptuaginta interpretes Sanctuarij ſiclum ſemper , & vbiq; didrachmum interpretantur,quemadmodum ſuperius probauimus,& manifeſtum fit,Numer.c.3.Et Exodi.ca.38. idcirco exiſtimantes cum Hebræis,vtramq; inaurem appendiſſe ſiclum ſanctuarij,& earū quamlibet dimidium ſicli , interpretati fuerunt diſtributiuè cuiuſlibet inauris pondus eſſe cenſendū ad rōnem vnius drachmę, & ita dimidij ſic Sāctuarij. Sic ſanè fallit doctiſſimus Eugubinus dū in d.c.24.mirat,q ſeptuaginta interpretes ſiclū verterint drachmā,ſiquidē ipſi ſeptuaginta interpretes non interpretant,ſiclū drachmā eſſe,cum vbiq; eu didrachmū eſſe cenſuerint,ſed exiſtimarunt,Hebręos cuiuſlibet inauris pondus tradidiſſe ad rōnem dimidij ſicli, quem interpretes ꝓſtituerunt integrū ex duab. drachmis,et dimidiū ex vna ūn drachma.Sed adhuc diſcrimē ꝓſtat ſi Hebræis de ſiclo Sanctuarij,& pōderis quatuor drachmarum intellexerunt locum illum,et ſi vtriuſq; inauris pondus fuerit ab eis ſignificatum ex dimidio ſiclo , qa ſeptuaginta interpretes ſiclū integrū ſolent ꝓſtituere ex duab. drachmis , Hebræis vero ex quatuo .Sic multo maior eſt dſia,ſi dixerimus ab Hebreis pondus cuiuſlibet inauris ad dimidiū ſiclum ꝓſtitutum,nam vtraq; inauris erit quatuor drachmarū ex pōdere integri ſicli Sanctuarij,qua rōne vt Aloiſij Lippomani ſñiam probemus,oportet dimidiū ſiclum apud Hebreos accipere ꝓ pondere cuiuslibet inauris,& de ſiclo duarū drachmarum intelligere. Eteñ tūc iuxta interpretes ſeptuaginta quelibet inauris appendebat drachmā vnam,& ſm Hebræos dimidium ſiclum. Quòd ſi dixeris, Hebræorum Codicem intelligendū fore de ſiclo Sācuarij quatuor drachmarum,& vtriuſq; inauris pondus ab eis ſignificatum ex dimidio ſiclo,tūc interpretes ſeptuaginta notari poſſent ex hoc, q dimidiū ſiclum duab.appenderit drachmis, quo pondere ipſi cenſere ſoleant integrū ſiclū.Editio vero vulgaris, & quę ab Eccleſia Catholica ꝓſtitutiſſimam hēt authoritatem, vt conueniat editioni Hebraicæ,quæ pondus ſignificauit ſicli dimidij , erit intelligenda de ſiclo vulgari,vt tandem quæliber inauris ex Codice Hebræorum appenderit dimidium ſicli Sanctuarij quatuor drachmarum,& vtraq; integrū ſiclum,ſicq; quatuor drachmas, vel duos ſiclos vulgares,quorum quilibet didrachmus erat.

Sextò hinc planè deducitur ſibi non conſtare doctiſſimum Eugubinum,qui Leui.capi.27.ſcribit, ſiclum apud Hebræos eſſe quaſi ſeſtertium maſculini generis apud Latinos. Eſt enim hic manifeſtus error. Nam ſiclus, etiam ſi eis eſſet vnius drachmæ, haberet ferè quatuor ſeſtertios Latinos , & multo plures , ſi is duas drachmas,aut quatuor pendebat.

Septimò apparet inde,an certum ſit q D.Hierony.in d.ca. 24. Geneſeos tradit,ſcribens,ſiclum Hebręum eſſe vnciam,& vnciā vnam pendere.idem aſſerit Iſido.lib.16.Etymolog. ca.24. Nam hoc incertū ſit vel ex eo,q idem Hierony.fatetur, ſiclum pendere quatuor drachmas,& tñ vncia ꝓſtat ex octo drachmis.Vnde verius dixiſſent hi authores, ſiclum eſſe ſemunciā. Quod ex authoritate Iſidori tradit Ant.Auguſt.lib.2.emendationum, ca.8. cùm ipſe Iſidorus aſſerat,ſiclum vnciam eſſe.Igitur vtcunq; ſit, ſiclus Sanctuarij quatuor Atticas drachmas appendit , & ideo ſemuncia eſt.Rurſus Ioſeph.lib.7.antiq.c.8.ſcribit, minam pendere quadraginta ſiclos.Quod ſiue intelligas de mina Hebręa,ſiue de Attica,ſatis differt ab his,quæ ſuperius adnotauimus.* Nō me later Stanislaum in tract.de Talento & Siclo, multa de Siclo,cuius mentio fit in Scriptura tradidiſſe.Quæ,ea ex parte,qua à prænotatis differunt , lector poterit diligenter cum his conferre,expendere,& certiora eligere. *

Octauo expēdi poterit ex his numus ille,cuius mentio fit apud Xenophontem lib.1.de Cyri aſcenſu ad Babylonem.Is enim dictus eſt ſiclus,& vt ex eodem Xenophonte deducitur, pendit ſeptem obolos Atticos,& dimidium. Sed & Heſychius tradit ,ſiclum numum eſſe Perſicum , aut Sardianicum & valere octo obolos Atticos,pendit ergo hic numus drachmam vnā, & tertiā alterius partē,idem probat Agric.lib. 2. de pondere moneta.

10 Nono hinc erit examinanda † gl. in c.ſi quis aliquando. §. in Leuitico.de pœniten. diſt.1. vbi mentio fit ſicli Hebraici. Ioannes etenim Theutonicus hæc confixit carmina.

Tres ſiclos obolus obolos tres drachma,ſed octo
Vncia fert drachmas,duodena dat vncia libram.
Siclus habet drachmas ſeptem obolo minus vno.

Hæc ſanè carmina parum ſibi conſtant.Nam ſi obolus habet tres ſiclos,fieri nō poteſt,q ſiclus habeat ſeptem drachmas obolo minus vno.Idcirco Anton.Auguſt.in d.lib.2.emendation.ca. 8.docтè,& diligenter probat , primum carmen aliter legendum eſſe,ita ęquidem.

Tres ſiliquas obolus,obolos ſex,drachma.

Item admonet,ſiclum viginti pendere obolos Hebræos , q nos paulò ante probauimus. Supereſt tñ adhuc error , etenim ſi ex Anto.Auguſtin. legendum eſt in primo carmine,obolos ſex drachma , qua rōne fieri pōt, vt ſiclus habeat ſeptem drachmas vno dempto ex his drachmis obolo? haberet ſiquidem ſiclus quadraginta,& vnum obolos q ſatis refragatur eidem Anton. Auguſt.atq; ideo nec ipſe ſibi conſtat.Nos verò arbitramur authorem horum carminum nō ſatis percepiſſe rationem,& vim huius numiſmatis,nec item intellexiſſe drachmæ pōdus,tametſi primum carmen,vt & alia conueniant ſit ita legendum.

Tres ſiliquas obolus,obolos tres,drachma.

Ita eñ ſit,vt ſiclus hēat ſeptem drachmas obolo minus vno, i.viginti obolos , quos Hebræos verè ſiclus hēt. Hic dubio procul eſt huius authoris ſenſus,ēt ſi plurimum ab ſcopo erraverit, dum drachmam effecerit trium obolorū, & ipſa verè ſex obolos appēdat.Sic ēt dicipiē dū viginti obolos Græcos ex his, quos drachma Græca pendit , tribuit ſiclo , q viginti quatuor Græcos

obolos pẽdit, deinde ſiclum exiſtimat habere ſeptẽ drachmas, cum omnium ſententia maior ſiclus qui dicitur Sanctuarij põderis ſit quatuor drachmarum.

Ceterùm,licèt ea,quæ de pondere denarij, ac ſeſtertij ſcripſi-
11 mus,† ita recepta fuerint, vt inde poſſimus horum numiſmatum valorem ad noſtram argenteam monetam cõferre abſq; inſigni æſtimationis,& pretij errore,de valore tamen, quem hi numi apud veteres habuerint,maxima eſt controuerſia. Nam etſi ab initio denarius decem valuerit aſſes,& Quinarius quinq;. Seſtertius duos,& dimidium, ſunt planè qui exiſtiment, paulò poſt valorem iſtum mutatum fuiſſe, & denarium æſtimatum eſſe decem & ſex aſſibus:Quinarium octo,Seſtertium quatuor. Hoc enim apparet ex Plinio lib.33.ca.3.qui id contigiſſe ſcribit Hannibale vrgente Rempublicam. Q.Fabio Maximo dictatore.Eiuſdem ſententiæ authores ſunt Voluſius Mætianus in li. de aſſe.Et Vitruuius lib. 3. de de Archiectura. quorum authoritatem ſequutus Anto.Auguſt.lib.2.Emendationum.c.7.à Budæi, & aliorum ſnĩa diſcedit. Hius opinionis accedit locus inſignis apud Cornelium tacitum lib.1.quo in loco, vbi agitur de ſeditione Pannonica,conqueritur Pannonicus miles, ꝙ decem aſſes,non denarium acciperet,conſtat igitur apud Tacitum denarium pluris quã decem aſſium æſtimari. Nam & ex Plinio in d. c.3.apparet,in ſtipendio militari ſemper denarium decem aſſibus æſtimatum fuiſſe, & idcirco decem aſſes militi dari ſolitos pro denario, qui erat diurnum ſtipendium, ſed & Plinius ipſe palam aſſeuerat,eius ætate denarium æſtimari decem & ſex aſſibus,& ſeſtertium quatuor. Voluſius item Mætianus in dicto lib.de Aſſe.qui Iuriſconſultus fuit, & floruit ſub Antonio Pio, Adriano,& Antonino Philoſopho, manifeſtè, & eo tempore hanc fuiſſe horum numiſmatum æſtimationem ſcribit, vt hinc ſatis probatum eſſe videatur aduerſus Budæum, & alios, quæ fuerit vera ſeſtertij,ac denarij æſtimatio.Sic ſanè intelligenda eſt Iuſtiniani Cæſaris conſtitutio in l.vltima.C.de dona. Vrba (inquit) ſuperflua,quæ in donationib.poni ſolebant i.ſeſtertij numi vnius, aſſium quatuor,penitus eſſe reijcienda cenſemus.Etenim ad interpretationem ſeſtertij, ne quis ea verba intelligeret de ſeſtertio neutrius generis,adiectum eſt aſſium quatuor,cuius valoris erat ſeſtertius,ſ'm Metianũ.Quæ qdẽ ĩterpretatio placet Anton.Auguſtino.Cui libenter addiderim,illa verba (ſeſtertij vnius) in donationib.ideo eſſe ſuperflua, ꝙ cum verè donatio fieret,ſimulatè vnius numi pretium apponebatur, vt videretur venditio,quæ vnius numi pretio appoſito ficta iudicabatur. l.Si quis ante conduxerit.ff.de acquiren.poſſeſſ,& ex Suetonio in Cęſare,& Valerio Maximo.lib.5.adnotauit Budæus lib. 1. de Aſſe. Et in rub.ff.de in diem adictione.

Vtcunq; tamen ſit,etiam ſi à Budæo Mętianum ſequuti diſcedamus,iterum admoneo, non eſſe admodum incertam denarij,& ſeſtertij æſtimationem ad noſtræ pecunię rationem, & pondus,ex quo certa poterit conſtitui,& diffiniri æſtimatio.Sed & illud planè conſtabit,ad Hannibalis tempus,& Q.Fabij Maximi dictaturam denarium decem aſſibus æſtimatum fuiſſe, ſeſtertiumq; duobus,& dimidio,tametſi poſtea contigerit maior horum numiſmatum ęſtimatio. Quod ſi quis adhuc ſequi Budæi ſententiam velit,ac exiſtimet,frequentiorem fuiſſe in Republica Romana denarij eſtimationem ad rationem decem aſſium,& ſeſtertij ad rationem duorum & dimidij, deniq; Mætiani æſtimationem opinetur temporariam fuiſſe habet profectò graues authores Varronem lib.4.de verbo.origine. Priſcianum lib.6. & Sextum Pompeium,qui cẽſent,denarium decem aſſes valuiſſe,quinarium quinq;,ſeſtertium duos,& dimidiũ, tametſi admodum vrgeant authores in contrarium citati,ex quib. apparet,hanc æſtimationem fuiſſe receptam ad Q.Fabij dictaturam, & poſt eam denarium pluribus aſſibus æſtimatum eſſe.

Fortaſſis,vt & hoc obiter adnotemus argentei, quibus Chriſtus diuenditus eſt,non erant denarij, ſed numi didrachmi, vt cenſet Budæus li.5.de aſſe.ex numo quodam illorum,qui apud Gallos in Sacrario Eccleſiæ cuiuſdam maxima cum veneratione ſeruatur. Sic ſanè erant illi numi ſicli vulgares Hebręorum.

12 Fit deinde mẽtio † aliquot in locis Sterlingorum quorundã, erat vero Sterlingus numus argẽteus Anglicus ex vigeſima ſexta parte vncię:nã viginti ſex numi argẽtei ſterlingui vnciã pẽdebãt authore Virgilio Polydoro in hiſtoria Anglica.lib.16.dictus aũt eſt hic numus,vt idẽ author tradit,Sterlĩgus,ꝙ Sturnus auis, Anglicè Sterling.vulgo Sornino,in altera parte numi eſſet impreſſa.Erit igitur quilibet Sterlingus paulo maior ſeſtertio Romanorũ,ſiquidẽ viginti octo ſeſtertij vnciã apud Romanos efficiebãt,q̃ apud Anglos itidẽ ꝯſtituũt viginti ſex Sterlingui,atq; iõ erit Sterlingus tertia noſtri numi regalis argẽtei pars, aut numus paulo minor tertia Caſtellani argẽtei parte. Horũ Sterlingorũ mentio fit in c. conſtitutis. de procur.& in c.3. de arbitris.

Ex Capite ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Aureus numus apud Romanos,quo tempore fuerit percuſſus.*
2 *De aureis numis, quos ſignari iuſſerunt Reges Catholici Fernandus, & Eliſabet,eorumq; nepos Carolus inuictiſſimus.*
3 *Solidus aureus,cuius mentio fit à Iuſtiniano ꝙ pondus habuerit.*
4 *Solidus,qua ratione ſic dictus fuerit? Et inibi de tremiſſib.& ſemiſſib.*

De veterum aureis. numis.

CAPVT III.

1 AVreus numus apud Romanos † cœpit poſt annum ſexageſimum ſecundum quam argenteus teſte Plinio lib.33.cap.3.Nempè anno ab vrbe condita 546. ante Chriſti natale anno ducenteſimo duodecimo, Græci itidem numis aureis vſi fuere, quemadmodum paſſim conſtat ex Hiſtoricis,Græciſque authoribus, tametſi Lycurgus numo aureo,& argẽteo expuncto, ferreum ſolum vtendum imperauerit,ſicuti Plutarchus ſcribit in eiuſdem Lycurgi vita.

Regem autem Catholici Fernandus, & Eliſabet anno 1497.
2 l.5.tit.21.lib.5.Recopil.cudi iuſſerunt † monetam auream in his Regnis ad hanc rationem, vt ex quolibet Marcho percuterent ſexagintaquinque numi aurei, & tertia alterius numi pars. Sic etenim ex libra auri duodecim vnciarum percuſſi fuerẽ numi aurei nonaginta octo.Hi vero numi ex ipſa Regia conſtitutione appellantur excellentes, eiuſque ponderis dupli fuere item ſignati alij numi aurei,quos Doblones vulgus appellat, & demũ alij,qui quinque,decem,viginti,aut quinquaginta numos excellentes penderent,quos ſæpiſſimè & nos vidimus, atq; ita cautũ extat pragmatica conſtitutione.118.Hac deniq; deprehenſa horum numiſmatum ponderis rõne, apparet, quemlibet horum, numorum,quos Ducatos dicimus, & qui excellentes Regia lege nuncupantur drachmalem eſſe, & ferè habere Atticæ drachmæ pondus.Nam drachmæ Atticæ ſexaginta quatuor Marcum efficiunt, nonaginta ſex Romanam libram duodecim vnciarum.Quamobrem ex aureis his drachmalibus integri ponderis ſexaginta quatuor,tot detrahuntur grana,quę efficiunt numum alium,& alterius tertiam partem,ſic ex nonaginta ſex tot grana ſubtrahuntur,quæ duos numos aureos excellentes conſtituunt. Drachmam autem hac in parte intelligo Atticam, quæ appendit ſuptuaginta duo grana,quæ quidem Attica drachma duas continet drachmas vulgares,quibus aurifices vtuntur. Valet autem quilibet numus aureus ex his vndecim Regales argenteos huius regni numos, quorum pręcedenti capite meminimus,& vltra vnum Marauedinum ęreum,atq; ideo valet.375. æreos Marauedinos.

Expendebatur in his Hiſpaniarum Regnis ab hinc decem,viginti,& triginta annis aureus dictus Caſtellanus,cuius pondere, & nunc aurifices,fabrique argentarij vtuntur. Erat vero is numus probi quidem auri,& pendebat octo Tomines, quorum quilibet pendit duodecim grana,duoq; efficiunt Scriptulum,ſic ſanè numus Aureus Caſtellanus,appendit Atticam drachmam, & ſcriptulum vnum,habetque ſextam vncię partem,qua ratione quadraginta octo Caſtellani efficiunt Marchum vnum pondere quidem iuſto & ſex vnciam,quemadmodum ex ipſius numiſmatis vero pondere ſatis apparet.* Atque hęc conſtant, ſi vncia,quo modo vtimur,eiuſdem ponderis eſt, cuius Romana ſed quia maior quibuſdam videtur,ad exactam huius numi rationem alia eſt eligenda via, iuxta quam ex Marcho quinquaginta Caſtellani cuduntur,aut cudi ſolent.* Huius numi aurei Caſtellani valor eſt planè quadringentorum octuaginta quinq; Marauedinorum,quorum in primo capite meminimus.

Demum Carolus Cęſar,Hiſpaniarum Rex percuti iuſſit aureos numos,qui Coronati,aut Coronę dicuntur.Hi modo frequẽtiores ſunt, quorum ſexaginta octo faciunt Marcum,octo & dimidius vnciam,triginta quatuor pendunt vncias quatuor, centum, & duo efficiunt libram Romanam duodecim vnciarum.Valor cuiuslibet numi ex his cenſetur ad tercentum quinquaginta Marauedinos. Deniq; numus hic aureus decem regales argenteos numos & decem æreos Marauedinos in æſtimatione reddit, ſicuti ſtatutum eſt ab ipſo Carolo in Pintiano totius regni conuentu anno M.D.XXXVII.l.104.l.10.titu.21.lib. 5.Recopil.cui adde l.13.eiuſdem tituli. Habet autem aureus hic numus pondus ſexaginta octo granorum, conficiturque, & ſignatur ex auro non ita puro,& pretioſo,vt eſt illud, ex quo excellentes aurei numi ſignabantur.

3 Olim à Romanis numus † percuſſus fuit,qui ex auro ſignatus

ſimpliciter

ſimpliciter aureus dicebatur,cuius numi paſſim mentio fit à Iuriſconſultis,& veteribus Hiſtoricis, ſed quia ab eiſdem traditur plerumque numus aureus, qui dictus eſt ſolidus nondum ſatis conſtitutum eſt,imo adhuc controuertitur, an aureus, & ſolidus eundem ponderis,& valoris fuerint.Ipſe vero poſt tot egregios authores rem iſtam breuiter examinabo, rationes vtriuſq; opinionis,& authoritates adducens, ne videar temere alteram ex his ſententiam elegiſſe,& vt palam ſit,poſſe vtramque habita ratione temporum verè,& conſtanter aſſeuerari.

Primùm enim illud ſit abſq; controuerſia, ſolidum aureum, cuius mentio fit à Iuſtiniano,& alijs paulo ante Cęſaribus,ſextam fuiſſe vnciæ partem, atq; idem appendere drachmam Atticam,& ſcrupulum vnum,quo fit, vt ſex ſolidi efficiant vnciã, & ſeptuaginta duo libram.Quod conſtat ex Iſidoro lib.16. Etymologiarum.c.14.Canſtantino Harmenopulo lib.3.Epitomes. tit.7.tex.ad hoc inſignis in l.quoties.C.de ſuſceptoribus,& Arcarijs.lib.10.cuius literam, & contextum ſubijciam ex ipſo Codice Theodoſiano, vt lector percipere poſſit facilimè quantum differat à vulgata lectione,& aliqua Accurſium adnotaſſe,quæ planè ſubticuiſſet ſi integram conſtitutionem legiſſet.Extat igitur conſtitutio hæc lib.12.Codicis Theodoſiani.l.13.tit.de ſuſceptoribus,præpoſitis,& Arcarijs.

Idem. A. A. ad Germanianum Com. S. L.

QVotieſcunque ſolidi ad largitionum ſubſidia perſeuendi ſunt,non ſolidi pro quibus adulterini ſæpe ſubduntur,ſed aut idem in maſſam, redacti ſi aliunde qui ſolui poteſt habere materiam auri obryza dirigatur,pro ea ſcilicet parte, quam vnuſquinqe defendit,ne diutius vel allecti, vel proſequutores vel largitionales adulterinos ſolidos ſubrogando in compendium ſuum fiſcalia emolumenta conuertant. Illud etiam cautionis adijcimus,vt quotieſcunque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur,& auri maſſa tranſmittitur,in ſeptuaginta duos ſolidos,libra feratur accepto, &c. Data. 6. Idus Ianuarius Romæ Lupicino, & Iouino Conſulibus.

HAEc in Codice Theodoſiano nuper typis tradito Ioannis Tillij Angoliſmenſis diligentia, & opera, tametſi in Iuſtiniani Codice,tantum appoſita ſit vltima huius conſtitutionis pars,his equidem verbis.

Quotieſcunque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri maſſa tranſmittitur,in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepto.

Huius cõſtitutionis authores fuere Valens, & Valentinianus Imperatores, ac Cæſares. Vnde manifeſtum fit, ſolidum aureum,ſextam fuiſſe vnciæ partem, & ideo ſex ſolidos vnciam, ſeptuaginta duos auri libram duodecim vnciarum efficere.Hãc ſententiam etiam probant, & admittunt, præter Iſidorum, & Conſtantinum Gulielmus Budæus lib.5.de aſſe. Georgius Agricola lib.2.de pondere,& temperatura monetarum, & Alciatus lib.3.diſpunctionũ c.9.

Solidus autem ideo dictus eſt,ꝙ nihil illi deeſſe videatur. So-
4 lidum enim antiqui integrum dicebant,ſecundum † Iſidorum, & probatur in l.ergo.§.creditoribus.ff.de fideicommiſſ.libert.teſtis item eſt & Horatius ſcribens,aut partem ſolido demere de die.Idemq; Nebriſſenſis adnotauit in Iuris ciuilis lexico. Ea vero dictio, de qua modo agimus etiam aureis conuenit, & in vſum acceſſit ad diſcrimen conſtituendum inter aureos integros,& ſemiſſes,ac tremiſſes,cum ſemiſſes ex dimipia auri parte,tremiſſes ex tertia conſtarent,ſicuti apparet ex Aelio Lampridio in Alexãdri Seueri vita,& in l.iubemus. C.de erogatione militari annonæ lib.12.& tit.de vete veſte militari.l.3. eod.libro quo in loco inquiunt Archadius,& Honorius. Fortiſſimis militibus noſtris per Illyricum non binos tremiſſes pro ſingulis Clamydibus,ſed ſingulos ſolidos dari præcipimus.Sic voluſius Mætianus de aſſe,libram integram ſolidum appellat,prima,inquit diuiſio Solidi,i.libre.Ex quibus deducitur, non ex eo dictum fuiſſe ſolidum,quia de ſolido,& puro auro factus fuerit, à ſoliditate,vt falſo exiſtimat gl.in l.vnica.C.de veteris numiſma.poteſta. lib.11.Nam & ex his quæ hoc in capite nos adnotabimus, conſtabit,aureos veteres,& ſolidos frequentiſſimè percuſſos fuiſſe ex aureo mixto,non ex puro,& obryzo. Tametſi Ouidius aurũ hoc Solidum dixerit lib.3.Amorum elegia.7.Eruimus terra Solidum pro frugibus aurum.Solidus tamẽ hic numus aureus.24. ſiliquas appendit,& ideo octaua eius pars tres habet Siliquas,vt probat Anto.Auguſtinus ex Nouella Græca conſtitutione.130. De vſuris Nauticis,nondum typis tradita,etiam ſi falsò alij contrarium ſcripſerint,quorum error manifeſtè deprehenditur ex eo, ꝙ ſexta vncię pars,quam appendit Solidus, conſtat ex drachma Attica,& ſcriptulo,drachma vero ex obolis ſex, & ſic decem,& octo Siliquis:ſcriptulum ex duob.obolis,atq; ita ex Siliquis ſex,quemadmodum in ca. præcedenti probauimus, vnde Solidis.24.habet Siliquas.

Hinc tandem fit,vt ſolidus hic numus aureus,qui ſextam habet vnciæ partem,omnino ſimilis ſit numo aureo Caſtellano. Et hoc quidem obtinet quo ad pondus,nam de valore & pretio ipſius Solidi paulo poſt in hoc ipſo capite dicemus tametſi hæc ferè iam olim tradiderimus lib.1.Var.Reſol.c.11.Hæc igitur ſunt planè accipienda, & abſq; vlla controuerſia de ſolido aureo,cuius mentio fit in ipſius Iuſtiniani Codice, & in eiuſdem Cæſaris conſtitutionibus.

Ex §. ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Aureus,ꝙ ſexta fuerit vnciæ pars,multis probatur rationibus.*
2 *Rurſus traditur, aureum à Solido differre, & quartam efficere vnciæ partem.*
3 *Quæ fuerit hactenus auri ad argentum,argenti ve ad aurum proportio?*
4 *Auri bonitas traditur,& qua ratione cognoſci ea poſſit.*
5 *Aurum obryzum,quid?*
6 *Argenti bonitas itidem diſtinguitur.*
7 *Argentum puſtulatum,quid?*

§. Primus.

DE aureo ſane quidam opinantur, eum numum pondere ſimilem fuiſſe ſolido, atque ideo ſextam fuiſſe vnciæ partem. Hæc ſententia placuit aduerſus Bu-
1 dæum Aemilio Felio Feretto Inſti. de pęna † temerè litig. Anto.Auguſt.lib.2.Emendat.c.9. Eandem probat veriorem,ac certiorem eſſe cenſet Io. Arce ab Otalora olim in hoc Granatenſi Prætorio Regius conſiliarius, qui nunc Pintiæ eodẽ munere fungitur,vir equidem ob ſingularem eius eruditionem ab omnibus,ſed à me prę cæteris ſuſcipiendus. Is inquam in eleganti opere,ꝙ de nobilitate Hiſpana publicum fecit,parte 2.ca. 4.ſcribit,ſolidum,& aureum idem eſſe,nec pondere,nec valore differre.Horum authorum rationes exponam,vt facilius deprę hendi poſſit,quo tendat huius controuerſiæ ſtatus.

Prima eorum ratio adſumitur ex d.l.quoties.qua conſtat, numum aureum,qui ſolidus dictus eſt, ſextam fuiſſe vnciæ partẽ. Idem probatur authoritate Iſidori,& Conſtantini Harmenopoli,quorum modo meminimus.Igitur ſatis apparet aureum numum apud veteres,& Iuriſconſultos ſextam fuiſſe vnciæ partem,& ſic omnino ſimilem extitiſſe ſolido pondere quidem, & item numo aureo Caſtellano.

Secunda ratio adducitur ex l.vnica.C.de collat.æris.lib.10.Ea etenim conſtitutione quilibet aureus ſolidus æſtimatur vicenis libris æris,i.interprete Anto.Auguſtino, centum viginti ſeſtertijs.Sed ſi ſolidus minoris ponderis eſſet,quam aureus, veriſimile nõ ſit, cũ pluris æſtimari,cum aureus centum tm ſeſtertijs fuerit æſtimatus. Conſequitur ergo, cum conſtet de ſolidi certo pondere,idem pondus & aureum habuiſſe.

Tetiò idem probatur in l.ſi vero. §.Prætor ait. ff. de his, qui deiecer.vel effud.pœna etenim ibi ſtatuta eſt iure Pandectarum decem ſolidorum,quæ per Iuſtinianum expreſſim traditur nomine decem aureorum in §.Item is,verſi.cui ſimilis eſt. Inſti. de obliga.quæ ex quaſi malefi.naſcuntur.Ex quibus duo liber adnotare.Primum apud Iuriſcolſultos in Panctarum libris mentionem fieri ſolidorum,quæ itidem fit in l.quia vulgo. ff. de ædilit. edict.Secundum,promiſcuè à Iuriſconſultis,& Iuſtiniano accipi ſolidos,& aureos vt idem omnino ſint.

Quartò,hoc ipſum ſtabilitur ex l.prima in prin. ff.de his, qui deiecer.vel effud. quo in loco pœna conſtituitur quinquaginta aureorum,quam ſub eadem quantitate, & eodem aureorum nomine repetit Iuſtinianus in dicto §.item is verſicu. ob hominem,vt hinc planè conſtet.Iuſtinianum veterem aureorum monetam minime mutaſſe, ſed manifeſto argumento comprobaſſe,eam ſolido parem eſſe, cum in eadem materia, quæ per veteres leges tradita fuerit ſub promiſcuo aureorum, & ſolidorum vſu ipſemet quandoque ſolidorum,quandoque aureorum mentionem fecerit.

Quintò idem probare conantur ex eo, quod Iuſtinianus in §.vltimo.Inſtitu.de pœna temerè litigant. Pœnam à Iuriſconſultis quinquaginta aureorum numero ſtaturam in l.ſi libertus. ff. de in ius vocand. l.2.l. in eum, & l. vltim. ſſ.in ius vocati vt eant.quinquaginta ſolidorum nomine expreſſit.

Sexto

Sexto cõstat,à solido aureum non differre,nec pondere, nec valore ex Regia.l.7.tit.18.par 1.vbi aduersus occidentem Epm, Presbyterum, aut Diaconum pœna solidorum statuta est sub certo numero,cum idem numorum numerus videatur sub aureorum nomine iure communi diffiniri pro eiusdem criminis pœna.c.Qui subdiaconum.17.quæst.4.

Septimo hoc ipsum ꝓbari potest quia in quibusdam Regijs constitutionib.mentio solidorum fit in his casib.in quibus apud ipsos Iurisconsultos aureorum nomen exponitur. Nam & aurei,quorum meminere Iurisconsulti in l.3. §.1. & §.1. de sepulchro violat.Solidi nominantur in l.1.& 2.lib.4.fori.

Octauò eadem opinio comprobatur authoritate Accursij Bart.& Docto.in d.l.quoties, & in l. quicunq;.C.de seruis fugit. Abb.& Felin.in c.conquerente.de officio ord.quorum, & aliorum communi consensu decisum extat aureum Iurisconsultorum,& solidum Iustiniani eiusdem valoris, & ponderis fuisse.

Nonò & his rationibus ipse aliam adijcio,certo sciens quantum ea sit roboris habitura. Etenim cùm Regiæ Partitarum leges plerumq; ac frequentissimè aureos, & solidos veterum Iurisconsultorum & Iustiniani in eãdem monetam Hispaniarum transtulerint,satis est probabile,doctissimos illos viros,qui Partitarum operi strenuam dedere operam,planè existimasse, eiusdem ponderis,& valoris aureum,& solidum fuisse.

2 Verum ex ꝯrio alijs visum est,aureũ veterem à solido † Codicis Iustiniani differri proportione sescupla, ita quidem, vt aureus sit sescuplo maior pondere ipso quidem solido. Atq; ideo quatuor aurei vnciam efficiunt, quadraginta octo auri libram duodecim vnciarum, triginta duo Marchum octo vt clarum. Sic etenim censent, & opinantur Gulielmus Budæus libro.3. & rursus libro 5. de asse. Leonardus Portius lib. 1. de monetis & ponderibus. Alciatus.lib.3.dispunct. capit.9. Georgius Agricola lib. 2. de pondere,& temperat.mone.quorum sententia multis probari potest.

Primò ex ipsismet numis aureis veterib. quorum viginti quatuor testatur Budæus in d.lib.3.expendisse, atq; ex iusti ponderis examine deprehendisse,ipsos appendere sex auri vncias. Scribit tñ aureis viginti quatuor addidisse duas drachmas, & grana quædam ex quib.perduxit rem ad æquilibrium. Sic factum est, vt viginti quatuor aureis duæ ad iustum,& exactum pondus deficerent drachmæ,Idq; mirum non est eorum vetustatem, ex qua consumpti,& corrosi aliqua ex parte fuere. Igitur huius doctissimi viri diligentia probabilius est, aureum quartam fuisse vnciæ partem,cum viginti quatuor sex vncias appenderint duabus propter vetustatem eorum deficientibus drachmis.

Secundò ad hoc ipsum & locus Plinij conducit lib.33. cap.3. Etenim ex emendatione Leonardi Portij Agricolæ,& aliorum ita is scripsit. Aureus numus post annum sexagesimum secundum percussus est,quam argenteus,ita vt scrupulum valeret sestertijs vicenis ꝙ defficit in libras ratione sestertiorum,qui tunc erant.V.D.C.C.L.X.sestertio.Posthæc placuit quadraginta duo signari ex auri libris, paulatimq; Principes imminuere pondus, minutissimè vero ad 48. Hæc Plinius, ex quo apparet, aureos quatuor vnciam fecisse,& ætate ipsius Plinij ex auri libra Romana percussos fuisse aureos quadraginta octo.

Tertiò his accedit Iulij Pollucis authoritas,is etenim lib.4.de de vocabulis ad Commodum Cæsarem inquit, aureus numus duas drachmas Atticas habebat. Vñ par est,vt quemadmodum denarius Romanus ferè drachmalis pondere fuerit,ita & aureus Romanus duas drachmas habuerit,vñ manifestum sit, aureum quartam fuisse vnciæ partem,cum vncia ex octo drachmis constet.Erit igitur hic aureus Romanus iuxta pondus istud similis ferè habita rõne ponderis aureo numo duplo, quem vulgus, Doblon appellat.Est.n.duplus hic numus aureus ponderis ferè duarum drachmarum,siquidem dupli aurei Castellani,quos cudi iusserunt Reges Catholici Fernandus,& Elisabeth. l.1. titu.21. lib.5.Recopillationis.triginta duo efficiunt Marcum addita alterius dupli aurei besse,aut duobus adiectis tremissibus,atq; ideo quatuor ex his vnciam ferè constituunt.

Quarto ad hanc rem diligentius expendendam oportet prænotare,aureum illum veterem,qui absq; vlla controuersia vi-
3 gintiquinq; denarios argenteos † valuit, si is foret solido similis ita,vt drachmam,& scrupulum appẽderet, maximè dissimilem constituere proportionem, & analogiam auri ad argentum, multumq; diuersam ab ea, quæ Cæsarum temporib. & multò ante Romæ habita fuerit Qua de re illud est constituendum, ꝙ olim cum Romæ fuit auri penuria, authore Plinio, ea fuit proportio auri ad argentum quæ est quindecim ad vnum, drachma etenim auri quindecim argenti drachmis æstimabatur. Erat ergo quindecuplex auri ad argentum analogia, seu æstimationis proportio. Quod palam deducitur ex Plinio,qui lib.33.c.3.scribit,scrupulum auri vicenos sestertios valuisse, sed viginti sestertij quindecim argenti scrupulos continebant, nempe appendebant quinq; drachmas,aut denarios, quorum quilibet,si denarius omnino drachmæ similis est,tria scrupula pendit, igitur ex Plinio deducitur,tunc auri ad argentum esse proportionem quindecupiam, atq; ita Budæus Plinij locum lib. 3. de asse inducit,& interpretatur.

Deinde apparet, Romæ vnam auri partem decem argenti partibus aliquando ęstimatam fuisse.Cui rei testis est Liuius lib. 38.agens de conditionibus pacis, ad quas Aetoli conuenerant cum Romanis,inquit enim de pecuniæ summa, quam penderunt,pensionibusq; eius nihil ex eo, quod cum consule conuenerat,mutatum,pro argento si aurum dare mallent dare conuenit,dum pro argenteis decem aureus vnus valeret. Idem & Iulius Pollux lib. 9. de vocabulis ad Commodum affirmat ex Mænandri comœdia, quæ depositum apud argentarium dicitur.Huius loci Budæus,& Georgius Agricola meminere.Et licet Carolus Molinæus.de contractibus quæstione. 100.nume.779. existimet,parum cautè Liuij locum ad rem istam adduci, opinor ipse optimè hoc ex eo probari, cum sit vero simile, de aureo,& argento eiusdem ponderis actum fuisse.

Herodotus tamen in Thalia vnum auri talentum taxauit tredecim argenti talentis. * Et fere quindecim Diodorus Siculus lib.16. * Romæ vero Sergij Galbæ temporibus vna auri portio æstimata fuit argenti portionibus duodecim, & dimidia, ꝙ ex Tranquillo, & Cornelio Tacito in hunc modum deducit Georgius Agricola.Scribit enim Suetonius Tranquillus in Othone Syluio. Nullo igitur officio, aut ambitionis inquemquam genere omisso, quoties cœna Principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat. De eadem quoque largitione ita loquitur Tacitus eo paulatim progressa,vt per speciem conuiuij,quoties Galba apud Othonem epularetur,cohorti excubias argenti viritim centenos diuideret. Nam cum centum numi sestertij efficiant quinque,& viginti denarios, & aureus duorum denariorum pondus habeat, vna quidem auri pars,argenti partibus duodecim,& dimidia æstimata fuisse videtur.* Sed & Dion.lib.55.asseuerat,aureum apud Romanos fuisse valoris vigintiquinq; drachmarum Atticarum. *

Hipparchus apud Platonem apertè asseuerat, vnam auri portionem esse pretium duodecim agrenti portionem.Sic etenim constat ex Platonis Dialogo, cui titulus Hipparchus, vel de lucri cupiditate.

Deinde Vespasiani temporibus,vnam auri portionem,argenti portionibus duodecim æstimatam à Romanis fuisse deducitur ex Plinio,qui lib.19.c.1.Proximus, inquit, Byssino, mulierum maxime delicijs circa Elin in Achaia genito, quaternis denarijs scripula eius permutata quondam, vt auri. Habent enim quatuor denarij pondus duodecim scruptulorum seu scripulorum.Eritq; paulo maior auri ad argentum proportio, si denarium maiorem drachma constituamus,nempè si septem denarij efficiant vnciam, quæ constat ex viginti quatuor scrupulis, tunc sane quatuor denarij pondus habebũt ferè quatuordecim scripulorum,atq; ideo auri ad argentum proportio hæc erit cõstituenda,vt vna pars auri ferè quatuordecim argenti partib. sit æstimanda.Sic denique tempore illo,quo Romæ solidos sextularis erat,auri portio vna, quatuordecim argenti portionibus æstimabatur quemadmodum ex l. prima. C. de argenti pretio. libro 10.deducitur, & adnotarunt Carolus Molinæus de contractibus quæstione 100.nume.779. Antonius Augustinus lib.2. Emendatio.capitu.8.Hoc ipsum & multo ante obtinuerat,vt ex Plinio modo probauimus,& ex Suetonio,ac Tacito paulo ante citatis idem obseruandum erit,si ex septem denarijs vnciam, & ex duabus drachmis aureum veterem constituamus, siquidem viginti octo drachmæ, & aliquid plus constet ex vigintiquinque denarijs.Est igitur satis manifestum,olim Romæ tempore, quo solidus erat in vsu ex sexta vnciæ parte, & item eo, quo aureus publica percudebatur authoritate,auri ad argentum eam fuisse proportionem,quæ est vnius ad quatuordecim. * Eandem rationem tradit Anton.Contius lib.2.Subsceiua.capit. vlt.scribens,hanc rationem argẽti ad aurum exacte deductam, esse sic obseruandam,vt auri libra contineat argenti libras.14.& duas librę quintas partes,ex dicta.l.prima. Idem Carolus Molinæus adnotauerat paulo aliter Antonius Augustinus qui ex eadem lege asseuerat,libram auri fuisse æstimatam. 14. argenti libris sescuncia,& Sicilico.Nos exactiorem rationem missam fecimus olim,illud tantum obseruantes,auri libram ad rationem 14.argenti æstimatam fuisse. *

Quod si hęc vera sunt,nec vnquam pluris fuerit aurũ Romę æstimatum,quam ad rationem vnius pro quindecim argenti partib fieri non potest nec est vero simile aureũ pendentẽ drachmã,& scrupulum,& sic similẽ pondere Iustiniani solido, valuisse viginti quinq; denarios argẽteos, cũ esset tũc ea ꝓpor-
tio auri

tio auri ad argentum,quæ est vnius pro vndeuiginti,quod nullibi legi,etsi diligenter inquisierim.Et hęc quidẽ si denarius pondere drachmę similis ꝯstituatur.Quòd si denarius,Plinio authore,septima est vncię pars, multò maior erit auri ad argentum ęstimationis analogia,& proportio,quia vna pars auri æstimãda est vna & viginti argenti partib. Hanc sanè rõnem ipse qñq; probaui pro Budæi,Leon.Portij,& aliorum sñia,quam vlterius exponam,illud primum pręfatus, minimè controuersum esse, apud veteres aureum vigintiquinq; denarios valuisse, ꝙ minimè negant Anto.Augustin.& Eerretus,idemq; nos inferius euidenter ostendemus.Nostra vero ętate vna quidem auri pars vndecim argenti partibus,aliquando duodecim ęstimatur,& pluris ob auri inopiam, vel eius ęstimationem ex eo contingentem,ꝙ aurum sit purum absque vlla argenti,vel ęris mistura.

Hæc autem tam varia æstimatio auri præter rationem illam, quę ab eius inopia sumitur,poterit contingere ex ipsius auri,vel
4 argenti qualitate.Hęc tandem qualitas inde constat,† ꝙ quanto purius est ipsum aurum,vel argentum,tanto est maioris æstimationis,sic & minoris ęstimandum erit, si mistum sit alterius metalli maiori portioni. Auri etenim bonitas in viginti quatuor caractis indicaturæ pro ratione Marchi consumatur. Nostri siquidem aurifices,& argentarij fabri ad legem,& bonitatem auri indicandam,& depręhendendam vtuntur caractis, quam dictionem à Ceratio verbo Gręco deflexere. Est enim Ceratium minuti ponderis vocabulum à grano siliquæ ductum, qui fructus est arboris prædulcis digitorum hominis longitudine, & pollicis latitudine.Hispani Garrouas dicimus, intus sunt grana, quæ ceratia dicuntur nomine cum fructibus communicato.Sic Columella lib.3.Siliquam, inquit, Græcam quidam ceratium appellant. Hac tamen in parte ceratium non ad pondus veteris ceratij,aut siliquæ referendum est,sed ad auri indicaturam,ꝙ & Budæus ad monet lib.3.de asse. Nam aurifices Marchum diuidunt in viginti quatuor caracta, quæ vulgo quilates vocamus, cuilibet autem vnciæ ꝯueniunt tria caracta, aut tres quilates, qua rõne cùm dicimus oro den.24.quilates,intelligimus aurum purum,& obryzum,ꝙ nullam habet mixturam alterius metalli,nec argenti,nec æris.Hinc sanè fit, ꝙ aurum illud est omnino purum,ꝙ totum legitimum vnciæ,vel Marchæ pondus,idest in Marcho.24.caracta,habet ex vero auro, nullo admixto metallo,nec argento,nec ære.Quod si Marchæ auri sit admixta vigesima quarta æris,vel argenti pars,dicetur aurum istud viginti triũ caractorum,nos dicemus vulgari sermone,oro de 24. quilates. Sic si in auri Marcha sit duodecima portio argenti,vel æris,dicetur aurum hoc viginti duorum caractorum, i. oro de 22.quilates.Hãc vero auri bonitatem facillime depręhendunt aurifices, lydio lapide aurum probantes.Nam & Plinius lib.33.c.8. de eodem lapide lydio tractans inquit.His coticulis periti cum è vena,vt lima rapiunt experimentum protinus dicunt, quantum auri sit in ea,quantum argenti,vel æris,scrupulari differentia mirabili ratione non fallente.Hæc Plinius, qui scrupulum dixit, ꝙ nos quilate dicimus.Hæc tamen Castellana dictio quo ad pondus quatuor habet grana vulgaria.

Hinc ergo planè intelligitur constitutio Regum Catholicorum.cuius in hoc capite meminimus,& est.l.1.tit.1.lib.5.Recopi.dum iubet aureos numos,quos Excellentes appellat,ex auro percuti,quod aurum sit de ley de 23.quilates,y tres quartos. Est enim hoc aurum non omnino purum,sed quod habet argenti, vel æris admixtam nonagesimam sextam partem, sic habet aurum istud æris,vel argenti quartam vnius caracti partem in auri Marcho,vel in octo vncijs.

Eadem ratione constat intellectus ad l.104. Caroli Cæsaris, Hispaniarũ Regis anno 37.l.10.tit.21.Recopi.Pintiæ latam, qua ꝯstitutum est, vt numi aurei percutiantur, & hi Coronæ dicantur,ex auro quidem 22.caractorum,i.de 22. quilates. Habet enim hoc aurum in quolibet Marcho duodecimam argenti vel æris admistã portionem & sic vnius vnciæ duas partes è trib. Dr̃ aurum istud apud Latinos duo & vicenarium,qa duodecima parte ab auro purissimo deficiat,& habeat viginti duo caracta. Eodem ferme modo aurum dr̃ vicenarium ꝙ est viginti caractorum.Et item aurum duo deuicenarium ꝙ habet 18. caracta, & id differt à purissimo quarta parte,quemadmodum Budęus diligentissimè explicat lib.3.de asse scribens vasa raro ex auro purissimo fieri ideo,ꝙ illud aurum vsuram non fert, nec attrectationem sine magno intertrimento, idcirco consulto temperaũt, Et idem fit in annullis,catellis,spirisq;, & mundo muliebri, ne facile frangatur aut torqueaũt, testatur & ipse Budęus apud Gallos numos aureos percuti ex auro, ꝙ vno tantum ceratio deficiat in ipsa indicatura,cum constet ex viginti tribus caractis.

Sed & hinc aperitur sensus Suetonij Tranquilli,qui in Cæsare scribit.c.54.in Gallia fana, templaq; Deum donis reperta expilauit,vrbes diruit sæpius ob prædam,quam ob delictum,vnde factum,vt auro abundaret,ternisq; millibus numum promercale in Italia,Prouinciisq; diuideret.Etenim in hoc Suetonij loco manifestum fit, auri libram æstimatam fuisse ad rationem ferè vnius auri partis pro argenti octo partibus,cum sic sestertijs numis sit Suetonius intelligendus, vnde coniectare possumus, aurum illud,nempe vascularium,fuisse duodeuicenarium,& à purissimo auro quarta parte deficere, vt tandem fuerit aurum de 18.quilates,quod & ipse Budæus admonet.

Hæc quidem de auro puro adnotauimus,& de mixto, aurũ
5 vero † purissimum passim obryzum vocatur, atq; inde obryzati solidi dicuntur in l.Vniuersos.C.de veter. Numismatis potest,& in l.1.C.de oblatione votorum.lib.12.qui ex purissimo auro fuerint signati.Plinius ad hæc lib.33.cap.3.Auri, inquit, experimento ignis est, vt simili colore rubeat quo ignis, atque ipsum obryzum vocant.Sic & ad bonitatem auri, & ad eius pondus examinandum iubet lex constitui publicum iudicem, quẽ Zygostatem appellat,nos Contraste dicimus l.2. C.de ponderatori,& auri illatione lib.10.Olim Romæ lege lata à Mario Cratidiano statutus est ludus,idest schola,probandi numismatis, vt egrè fallere possent numi adulteratores,teste Plinio lib.3.cap.9. Commemorat adhæc Georgius Agricola lib. 1. de pretio metallorum.* Ex Herodoto lib.4.* Darium regem Persarum cum cuperet tale monimentum sui relinquere, quale nullus Rex reliquisset,ex auro,quod quam fiei potuit purissimum excoxit, numos percussisse,qui Darici vocati sunt. Daricus autem hic numus pendebat duas drachmas, vnde similis erat duplo aureo numo,quem percuti iusserunt Reges Catholici Fernandus, & Elisabeth,quemadmodum ex dicto pondere cõstat, quod proprium huius Darici numismatis fuisse ex Xenophonte,& Aristophanis interprete docet idem Agricola libro. 2. de pondere, & tempera.mone.aduersus Budęum qui existimat,Daricum octo drachmarum pondus habuisse. Erat ergo Daricus pondere similis aureo Romano iuxta posteriorem sententiam, habebatque ex altera parte imaginem Darij,ex altera Sagitarium incisum, authore Plutarcho in vita Artaxerxis. Tyberius item Imperator,qui Iustino successit, Chilpericum Regem Francorum aliquot puris aureis ad eum missis donauit, quorum quilibet libram pondebat,& altera cuiusque pars exprimebat imaginem Imperatoris cum hac inscriptione, Tyberij Constantini perpetui Augusti,altera currum quadrigatum cui insidebat auriga cũ hac pręclara inscriptione,Gloria Romanorum,cuius rei meminit Georg. Agricola lib.1.de pretio metallorum, atq; item Sabellicus Aeneade 8.libro.5. Sed & Paulus & Aemilius de rebus Francorum lib.1.idem scribit adijciens,hos numos fuisse quinquaginta,tametsi non scripserit, eos fuisse ex auro purissimo signatos. Aurum vero hoc purissimum obryzum vocatur quasi Ophirizum,aut Ophirisium authore Hieronymo ab Ophir insula Aethiopiæ,vnde purissimum aduehebatur. Latini autem & pro obryzo obrussam dixere, vt Seneca Epistola. 13. hæc, inquit,est eius obrussa,i.summa bonitas, vt interpretatur Andræ. Alciatus.lib.5.Parergon.capitu.9. Qui etiam censet,hinc deduci prouerbium,ad obrussam,i.ad summum perfectionis, quo Cicero in Bruto vtitur.Expurgandus est,inquit sermo, & adhibenda ad obrussam ratio,quæ mutari non potest. Auri item numi obryzati meminit Agathias Historicus.Locus sanè diui Hieronymi,cuius simpliciter Alciatus meminit,est,ni fallor,in Commentarijs in Hieremiam lib.2.capit.10. super illa verba, Argentum inuolutum,siue productum de Tharsis affertur, aurum de Ophaz,opus artificis,& magnus ærarijs.Hieronymus ita inquit, septem nominibus apud Hebręos appellatur aurum, quorum vnum Ophaz dicitur, quod nos dicere possumus Obryzum. Idem adnotauit doctissimus Beroaldus apud Suetonium in Nerone cap. 44. ex Fortunato interprete Ecclesiasticarum dictionum.Quæ tamen verba minimè probant,Hieronymum voluisse obryzum aurum inde deducere, quasi Ophirisium ab Ophir. Nam etsi dixerit,aurum ex Ophir propter eius summam bonitatem posse dici à Latinis obryzum,non tamen significat, obryzum dictum ab Ophir,quasi ophirisium. Potuit sanè obryzum dici quasi *à bryzon* inest,syncerum,delicatumque.Dictio autem, obrussa,agnoscitur ab Erasmo in adnotationibus ad Senecam ex ratione auri obryzi. Apud Ciceronem in Bruto vulgata lectio hęc est.Expurgandus est sermo,& adhibenda quam obtrusa ratio,quæ mutari non potest. Sed & Petrus Victorius in annotationibus,obrussa in ex veteri Codice agnoscit, existimans in vtraque lectione subesse mendum. Fit & auri obtyzi mentio Danielis cap.10.vbi Hieronymum ex Aquila,aurum Ophaz interpretatur. Suetonius item in Nerone.c.44. eiusdem auri obtyzi mentionem fecit.

Argenti lex,& bonitas non ex caractis,sed ex denarijs,& granis à fabris argentarijs distinguitur, Accipitur enim hic denarius
6 non ad pondus,sed † potius ad bonitatem. Idcirco est duode-
cima

cima pars integræ,ſeu totius puritatis materiæ cuiuſlibet maſſę, vt explicat eleganter Carol.Molin. de ɔ̃ctib.quæſt. 100. nu.182. & 189.Nos tamen ad Marchum in praxi denarios hos deducemus,ſi qdem Marcha habet duodecim denarios, quorum quilibet diuiditur in grana.24.Summa igitur bonitas in argento ea eſt vt Marchus quilibet habeat duodecim denarios argenti,atq; ita Marchus totus erit argenti puri ꝙ nullam habet æris,aut ſtãni mixturam. Quod ſi Marcha habuerit duodecimam partem ęris miſtam argento, tunc argentum hoc erit vndecim denariorum,quia duodecimus denarius non argenti,ſed æris eſt, alteriuſue metalli.Sic ſanè conſtitutio Regia in Pragmaticis dum ſtatuit numos argẽteos eſſe cudendos ex argento, *que ſea de ley de onze dineros, y quatro granos*, eſt ita intelligenda,vt numi argentei percutiantur ex argento, cui tantum mixta ſit æris, aut alterius metalli pars duodecima minus ſexta parte, atque ita vnius denarij quinq; partes ex ipſius denarij ſex, denique habet argentum hoc miſturam alterius metalli ad rationem decimę quartæ partis,& paulo pluris.Quilibet igitur Marchus huius legis, & bonitatis habet alterius metalli quatuor Atticas drachmas, & ferè dimidiam,vel ſemunciam,& plus,nempe dimidiam ferme Atticam drachmam. Hanc vero rõnem bonitatis auri, & argenti preter Budęum,& Carolum Molinęum tradidit optime Albertus Brunus in tract.de augmento & diminutione conclu.vlti.

Ex argento puriſſimo numos percuſſit Ariandes,quem Cambyſes Aegypto prefecerat,quare Herodoti etiam temporib.argẽtum Adiandicum fuit puriſſimum,meminit huius numiſmatis Georgius Agricola lib.1.de pretio metallorum ex Herodoto lib 4.Romani vero denarij, etiam qui tempore Conſulum
7 percuſſi fuere,non ſunt ex puro argento † confecti. Siquidem æris habent partem octauam, quam Liuius Druſus Tribunus plebis miſcuit argento, qui ab Imperatorib. ſignati ſunt maiorem habent ęris portionem, ꝙ eleganter ac diligentiſſimè tradit Georgius Agricola lib.2.de ponderib. & temperatura monete,qui & in d.lib.1.de pretio metallorum,& monetis, vtrinq; rationes adducit,an expediat reipublicæ, numos ex auro vel argento puriſſimos percuti,an potius vtile ſit,auro,& argento miſceri æris partem aliquã ad numiſmata cudenda. Ipſe vidi multos Cæſarum denarios argenteos,quorum aliquot ſignati videbantur ex argento, cui mixta erat decima, vel duodecima æris pars,aliquot autem ex minoris bonitatis materia, nempe ex argento,cui fuerit mixta ſexta, vel quinta æris pars. Nec diffiteor apud Romanos & Græcos,& apud Hiſpanos varias ob cauſas ſæpiſſimè ex reipublicæ inſtitutione iſtam numariam mutationem in argenti,& auri materia accepiſſe. Deniq; in auro, & argento ratio iudicaturæ communis eſt, vt ꝙ excoctiſſimum ſit,vel aurum,vel argentum,id ſit à mixtura alterius metalli purgatiſſimum.Argentum puriſſimum,ꝙ Hiſpani Accendrado dicimus,à Latinis poſtulatum nuncupatur ex authoritate Suetonij in Nerone c.44.& Iuriſconſulti in l. in naue Saupheli. ff. locat.quo in loco Budæus hoc adnotabit,& Philipp.Beroaldus ad Suetonium in dicto cap.44.Catellianus Cotta in dictione. Argentum.Hoc ipſum Aulus Gellius appellat lib.6. c. 5. argentum purum,putum.Qua de re multa tradidere Alciatus li.6. Parerg. c.4.Carolus Molinæ in tracta. de contractibus quæſtione. 100. num.785.& Stephanus Forcatulus in Necyomantia iuris Dialogo.6.Quibus non omnino placet dictio puſtulatum,apud Suetonium,nec apud Iuriſconſultum,apud quem in Pandectis Florentinis legitur,Puſulatum fortaſſis à puſula, * quæ tumor eſt ab igne factus apud Plinium, & Collumellam, eamque lectionem defendit Turnebus lib.24.Aduerſar.capitu.2. verum apud Collumellam.lib.7.cap. 5.puſula dicitur ſacer ignis,eo quod tumores efficiat,apud Plinium lib.26.c.8.& lib.27.ca.9.vulgo legitur,poſtula. * Sed à multis proditum eſt aurum & argentum non poſſe ita excoqui,quin aliquam habeat, etiam ſumma diligentia excoctum,alterius metalli portionem. Secundum hos in auro eſt ſumma bonitas ad quartum, & vigeſimum ceratium ad quadrantem abſolutum,ideſt vt quadrans tantum ceratij in tota maſſa,aut Marcho æreus ſit,aut argenteus. Sic equidem aurum illud cuius meminit præcitata Regia conſtitutio, erit iuxta hanc rationem puriſſimum, & obryzum. Argentum autem ex hoc illud erit purgatiſſimum, cui tantum miſtus eſt alterius metalli denarij quadrans,nempe quadrageſima octaua totius maſſæ pars. Verum Gulielm.Budæus lib. 3. de aſſe conſentiens huic opinioni veterum,& aſſeuerans,aurum, & argentum ad præſcriptam bonitatem ſummum cenſeri nihilominus ex iudicio,& teſtimonio peritorum huius ſeculi probat, argentum ita decoqui poſſe, vt nihil penitus præter merum argentum ſuperſit,aurum vero adeo poſſe igni purgari, vt ad bonitatem abſolutam, & ſummam non ſit in eo æris, aut argenti quicquam præter decimam ſextam vnius caracti portionem. Et ſanè huic auro,vt verè ſit viginti quatuor caractorum de 24. quilates, ſolum deficit vnius caracti decimaſexta pars, nempè totius maſſæ portio trigenteſima octuageſima quarta.

Quæ omnia ideo hoc in loco adduximus, quod exiſtimemus fore neceſſaria, aut ſaltem vtilia eſſe ad cognitionem eius rei,quam hoc in opuſculo tractandam ſuſcepimus. Scribit, & præter hæc Plinius lib.33. capitu.4. Omni auro ineſt argentum vario pondere alibi dena,alibi nona,alibi octaua parte. In vno tantum Galliæ metallo,quod vocant Albi cratenſe trigeſimaſexta portio inuenitur,ideo cæteris præeſt.Hactenus Plinius.

His ergo rationibus probari poterit Budæi, & aliorum ſententia,quæ aſſerit & diffiniuit, aureum veterum Romanorum quartam fuiſſe vnciæ partem,& à ſolido, ac numo aureo Iuſtiniani,& aliorum Cæſarum ſeſcupla proportione diſtingui.

Ex §. ſequenti.

SVMMARIVM.

1 *Aureus apud Romanos non fuit ſemper eiuſdem ponderis, nec eiuſdem bonitatis,quamuis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars.*
2 *Aureus,quo tempore fuerit diminutus ad ſextam vnciæ partem.*
3 *Aureus dictus eſt ſolidus, etiam eo tempore, quo erat quarta vnciæ pars.*
4 *Intellectus l.vnicæ.C.de collat.æris.lib.*10.
5 *Solidi æſtimatio,& valor.*
6 *Intellectus. l.vnciæ.C.de argenti pretio.lib.*10.
7 *Intellectus cap.qui ſubdiaconum.*17.*quæſtione* 4.
8 *Argentei Turonenſes, qui fuerint? Et intellectus Clemen. ſecunda. De Magiſtris.*
9 *Intellectus cap.Conquerente.de officio ordinarij.*
10 *Siliquam Accurſius falſo ſolidum interpretatur, & qui nos ſolidos decem.*
11 *Solidi aureum Sacris Biblijs,& inibi de ſiclis aureis.*
12 *Stater aureus varius vbique.*

§. Secundus.

Non me latet,rem hanc difficilem eſſe, cum & in ea viri diligentiſſimi in varias ierint ſententias,quarum modo mentionem fecimus, conabor tamen quibuſdam expoſitis aſſertionibus huius quæſtionis nodum pro virib. explicare,vt hinc conſtitutiſſimum ſit, habita ratione temporum vtramque ſententiam defendi poſſe.

Prima concluſio.Aureus apud Romanos non ſemper eiuſ-
1 dem † ponderis fuit nec eiuſdem bonitatis. Prior aſſertionis pars conſtat ex authoritate Plinij lib.33. cap.3. cuius verba proximo. §. retulimus. Nec hoc poterit negari, niſi ab eo, qui Plinium nuſquam legerit.idem tradidere Leonardus Port.lib.1.de ſeſtertio.Budæus lib.3.de aſſe. Georgius Agricola lib. 1. de monetis,& pretio metallorum. Poſterior vero pars itidem ab eiſdem probatur,cùm ex eis appareat,à Principibus Romanis auro numiſmatico duodecimam partem argenti, vel æris, quandoque maiorem quandoque minorem miſtam fuiſſe, quemadmodum & hodie ſit.His accedit Pomponius Iuriſconſultus in l.Numiſmatum.ff.de vſufru.ita enim inquit, Numiſmatum aureorum,vel argenteorum veterum, quibus pro geminis vti ſolent,vſusfructus legari poterit.

Secunda concluſio. Aureus Romanorum multo quidem tempore fuit quarta vnciæ pars. Hæc deducitur ex Plinio in dicto cap.3. eius etenim tempore, & ſic ſub Cæſaribus Veſpaſiano,& Tito aureus hoc ponderis habuit, vt quarta fuerit vnciæ pars.Idem conſtat ex numiſmatis à Budæo appenſis ad vſque tempora.M.Antonij Philoſophi,Aurelij, & Seueri. Iulius item Pollux,qui ad Commodum Cæſarem de rerum vocabulis ſcripſit,teſtis eſt,& aureum quartam fuiſſe vnciæ partem. Sunt & Aureliani Imperatoris aurei quidam,qui duos denarios appendunt quorum aliquot hodie extant, vt commemorat, Georg. Agricola lib.2.de pondere,& temperat.monet.

Tertia concluſio.Aureus Romanus ſub Conſtantino Impe-
2 ratore,aut ſub Iuliano ita pondere diminutus eſt, vt † ſextã efficerit vncię partem.Hanc propoſitionẽ multis ſanè ɔiecturis, & fortaſſis certis teſtimonijs ꝓbare quis poterit,ſi ɔſideret, proximè ɔſtitutas ɔcluſiones veras eſſe. Etenim ſub Cęſarib. q̃ hos preceſſerunt,aureus quarta fuit vnciæ pars,ab his vero Imperatorib.vt ſexta vncię pars iudicatˀ,& expenditˀ,igitur cõſtat, horũ Cæſarum Imperio aureorum pondus diminutũ fuiſſe. Quod & Georgius Agricola itidem aſſeuerat in d.lib. 2. idem deducitˀ ex aureorum pretio habita analogia, & proportione aurei ad argenteos numos, ſicuti proximo §. quarta ratione colligebamus,

quamobrem ſatis certum ſit olim ſub Conſulibus,& denique ſub Cæſarib. ante Conſtantinum,aureum fuiſſe quartam vnciæ partem.

Quarta concluſio. Aureus etiam eo tp̃e quo quartam appen
3 dit vnciæ partem, dictus eſt ſolidus tunc primum cum † Alexander Seuerus Imperator ex aureo tremiſſes,& ſemiſſes percuti iuſſit.Ad huius aſſertionis probationem Aelij Lãpridij verbis vtar,qui in Alexandro Seuero ita ſcribit, vectigalia publica in id ɔ̃xit, vt qui decem aureos ſub Heliogabalo pręſtiterant, tertiã partem aurei p̃ſtarent,hoc eſt trigeſimam partem. Tuncq; primum ſemiſſes aureorum formati ſunt,tunc ẽt eum ad tertiã partem aurei vectigal decidiſſet tremiſſes,dicente Alexandro,ẽt quartarios futuros,ꝙ minus non poſſet,quos quidẽ iam formatos in moneta detinuit expectans,vt ſi vectigal ɔ̃here potuiſſet, & eoſdem ederet.Sed cum non potuiſſet per publicas neceſſitates,cõflari eos iuſſit,& tremiſſes,tantum,ſolidoſq; formari,formas binarias,ternarias,& quaternarias,& denarias etiam,atque amplius vſq; ad bilibres quoq;,& centenas, quas Heliogabalus inuenerat,reſolui præcepit nec in vſu cuiuſquam verſari,atq; ex eo huic materię nomen inditum eſt cum diceret, plus largiẽ di hanc eſſe Imperatori cãm,ſi cum multos ſolidos minores dare poſſit dans decẽ vel amplius vna forma triginta,& quinquaginta,& centum dare cogeretur.Hęc Lampridius,à quolibet deducere,aureos,quorum quilibet appendebat quartam vnciæ partem,ſolidos ex eo dictos fuiſſe,ꝙ integri aurei eſſent,non ſemiſſes,nec tremiſſes,qui tunc primum percuſſi fuere.Semiſſes quidẽ ex dimidia aurei parte,tremiſſes ex tertia.Sed & ſub Alexandro Seuero,aureum ẽt habuiſſe quartam vncię partem,conſtat ex proxima concluſione,& ex his,quæ ad eius intellectum adduximus.Item deducitur ex eodem Lampridio,aureos veteres tũc ex ea rõne ſolidos dici cęptos.Nam & hac dictione iuxta ſignificationem iſtam ante id temporis apud Latinę linguæ authores rarus fuerat vſus.Aureos vero duorum drachmarum, ideo minores ſolidos appellat Lampridius,ꝙ diſtinguerẽtur ab his, quos binarios,i.quatuor drachmarum, ternarios ſex drachmarum,quaternarios octo,denarios viginti,bilibres centum nonaginta duarum,centenarios ducentarum drachmarum Heliogabalus cudi fecerat.Sic Vlpianus,qui ſub hoc Cęſare Alexandro floruit,in l.Quod vulgo.ff.de Aedili.edi.& in l.Si vero.§.Prætor ait.ff.de his deiecer.vel effude.Pretorum,& Aedilium vetera edicta referens pro aureis ſolidos appoſuit,ex eo forſan,ꝙ & ſi eius dictionis non fuerit apud veteres frequens vſus, vſi tamen ea quandoque fuerint veteres pretores,& Aediles, vel ex ea ratione,quòd Iuriſconſultus ipſe dictionem tunc in vſum deductam veteri ſubſtituerit, cùm frequentior ſit mentio aureorum in ipſis veterum Pretorum,& Aedilium edictis.

Eadem ratione,& ipſo quidem tempore,quo aureus,ſiue ſolidus ſextam appendebat vnciæ partem,percuſſi fuere aurei numi ſemiſſes,& tremiſſes,tremiſſis autem numus aureus tertiam pendebat ſolidi partem,ita,vt ſolidus ex tribus tremiſſib. conſtaret,tremiſſis vero ex octo ſiliquis.Fit mentio de tremiſſib.in l. 3. C.de millitari veſte,& in l.Iubemus.C.de erog.mil. anno lib.12. & in Nouella.28. & 29. Sed & de ſolidis aureis Iuſtiniani, & de tremiſſib.expreſſim meminere Gothorum ĩclyti Reges, q̃ apud Hiſpanos leges olim tulere ante Roderici Regis calamitatem, vt patet ex Foro iuzgo maximè lib.7.vltima.& lib.8. tit.4. contextus etenim Latinus illarum legum ſolidi aurei,paſſim meminit,item & tremiſſis numi,cum expendens ad tertiam ſolidi aurei partem.Extant ſanè leges iſtę & nunc eo quidem ſermone, atq; idiomatę,quo fuere olim ſcriptę nempe Latino, & rurſus è regione Hiſpano,quo tunc Gothi vtebantur,quo & nunc paululum antiquitatis,nouatiſque dictionibus,vtimur.

Quinta concluſio ex pręmiſſis hunc in modum deducitur. Quamuis aureus à ſolido,nec re, nec nomine in effectu differat,nec vſquam ei diſſimilis fuerit,numus tamen hic ſub conſulib. & Cæſarib. ferè ad Conſtantinum vſq; maior pondere fuit quam qui ſub Conſtantino & ſucceſſorib. fuerit poſtea ſignatus.Hæc ideo probatur,ꝙ iam dixerimus, aureum, etiam ponderis duarum drachmarum,& qui quartam habet vnciæ partẽ, dictum eſſe ſolidum. Deinde quia numus hic q̃ olim appendit quartam vncię partem,poſtea ſub Conſtantino, & Iuſtiniano ſexta fuit vncię pars.Qua ratione nos lib.1. Variarum reſolutionum.c.11.aſſeruimus,& nunc conſtanter aſſerimus,aureum veterum Iuriſconſultorum ab aureo Codicis Theodoſiani & Iuſtiniani ex eo differre, ꝙ aureus ille vetus quarta fuerit vnciæ pars,aureus autem,vel ſolidus Iuſtiniani, & aliorum Cęſarum, qui à Conſtantino imperium obtinuere,ſextam tantum appenderit vncię partem.Atq; ideo rem iſtam obiter tetigiſſe videntur,qui diſcrimen hoc hac in ɔtrouerſia nondum conſtituere.

Supereſt nunc his ſatisfacere rationib.quę pro ɔ̃ria ſñia fuere adductę.Non.n.obſtat tex.in d.l.quoties.C.de ſuſceptor.pręp. & arcar. ea ſiquidem conſtitutio edita fuit à Valentiniano, & Valente Cęſarib.vt conſtat ex lib.2. Codicis Theodoſiani tit.6. quo tempore aurus,vel ſolidus iam erat põdere diminutus,maximeq; à veteri diſſimilis, quippe qui ſexta eſſet vnciæ pars. Errant ergo,qui eam conſtitutionem Alexandro Seuero,vel Iuſtiniano tribuendam eſſe cenſent.Non igitur quidquam noſtram opinionem diuellit,quod ibidem ſolidus ſexta vnciæ pars cenſeatur,ſicut Iſidorus,& alij ſcripſere.

Secunda rõ ab Antonio Auguſtino collecta ex l. vnic. C. de
4 collat.æris.lib.10.† non admodum vrget, ꝙ oſtendere conabimur, prius ſtatuentes rõnem ipſius inductionis, qua vir ille doctiſſimus vtimur.Is eteñ exiſtimat, ab eadẽ conſtitutione libra ęris viginti ſolido vno ęſtimari, atq; ideo ſolidum valere centum viginti ſeſtertios, cum q̃libet ęris libra efficiat viginti quatuor aſſes ſemunciales ex quib. ɔſtituitur valor ſex ſeſtertiorum ad rõnem quatuor aſſium pro quolibet ſeſtertio,vñ deducitur, ſolidum ea lege valuiſſe centum viginti ſeſtertios,& ſic triginta denarios.Hinc ſanè Anto.Auguſt.exiſtimat, ſolidum eius fuiſſe ponderis,cuius fuerit aureus,cũ tanti ſit valoris, imo pluris ęſtimetur.Poſſet equidem pluris hęc inductio fieri,ſi vtamur lectione,ſecundum quam d.l.vnica.legitur in C. Theodoſiano lib. 11. tit.22.l.2.his equidem vrbis.

Arcadius,& Honorius.A.A.Hilario.

Aeris pretia, quę à Prouincialib. poſtulantur ita exigi volumus,vt pro viginti quinque libris ęris ſolidus à poſſeſſore reddatur.Dat.V.Calend.Ianuar.Mediolani. Arcad.IIII. & Honorio. III.A.A.Et Conſſ.

Hinc vides,Lector candide, iuxta Antonij Auguſti. rõnem, vnum ſolidum aureum ęſtimari centum quinquaginta ſeſtertijs:deniq; triginta ſeptem denarijs,quam ęſtimationem maximè iniquam eſſe ſatis ɔſtat,ſi lĩtima proportio auri ad argẽtum obſeruetur,idcirco non poſſum ipſe mihi perſuadere, ſolidum aureum tanti vnquam ęſtimatum fuiſſe, vt triginta ſeptem argenti denarios valuerit,id etenim nec memini, me alicubi legiſſe,nec Budeus, Alciatus,Leonard.Portius,Agricola, ipſeue Anton.Auguſt.tantę ęſtimationis mentionem fecere.Nam etſi ſolidus, vel aureus quarta fuerit vncię pars, ac duas appenderet drachmas,ſi tanti ęſtimaretur,eſſet proportio auri ad argentum ad rationem vnius pro decem, & octo partib. Quod ſi ſolidus conſtituatur ex ſexta vncię parte, vt ad d. l. vnicam conſtituendus eſt,profecto eſſet hęc proportio ad rationem vnius portionis auri pro viginti & octo argenti portionib.Quod adeo abſurdum eſt,vt facilimè refelli queat. Sed etſi lectionem communẽ admittamus,quę vulgo recepta eſt, & authoritatem publicam habet,minimè permittam,nec concedam ex dicta. l. vnica. adnotari ſolidum vnum valuiſſe tempore illo centum, & viginti ſeſtertios,ideſt triginta denarios,non enim eſt credendum, aurum eo tempore,quo maiorem habuit ęris, aut argenti portionem,quam olim habuerit,pluris tunc quam olim ęſtimari,cum eius eſſet in Italia penuria.Preſertim hęc ęſtimatio admittenda non eſt vel ex eo,quòd multum diſſimilis ſit,& iniqua proportio auri ad argentum,ſic ſanè non verebor aſſerere, ſolidum aureum ſub Arcadio & Honorio Cęſaribus nequaquam tanti fuiſſe valoris, quanti ipſe Antonius Auguſtinus inductione diligenti opinatur.

Ipſe vero coniecturis quibuſdam, & his à iuſtitię rectitudine deriuatis cõtendam, ſolidum aureum, tertia parte veteris aurei
5 diminutum,itidẽ & tertia ęſtimationis, ac † pretij parte à veteri deficere,qua ratione cum vetus ille aureus valuerit viginti quinque denarios argenteos,ſolidos Iuſtiniani,& aliorum Cęſarum à Conſtantino.erit ęſtimandus denarijs argenteis ferè decem & ſeptem, hec enim ęſtimatio congruit proportioni auri ad argentum, quę eo tempore iuſta cenſebatur, ſicuti nos ſuperius tradidimus.Et probatur in l. 1.C.de argenti pretio.lib. 10. vbi libra argenti,quę conſtat ex octuaginta quatuor denarijs,quinq; aureis ſolidis ęſtimatur.Eandem opinionem probauimus lib. 1. Variar.Reſoluti.cap. 11.quo in loco deduximus Iuſtiniani ſolidum ad hunc,quem modo exponimus valorem.

Cęterum ꝙ aureus olim habuerit hanc ęſtimationem centũ ſeſtertiorum,aut viginti quinq; denariorum tradidere Gulielm. Budeus, Alciat.Georgius Agricola, & alij hanc rem tractantes, nec negat ipſe Anto.Auguſt.Sed & hoc manifeſtum fit ex Trãquillo.in Othone,& Cornelio Tacito,quorum ſuperius meminimus ad probandum eius ętatis proportionem auri ad argentum.* Dion itẽ li.55.ſcribit,aureũ,quo olim vtebanť.* Romani valuiſſe viginti quinque drachmas argenteas, idem & Xiphilinus in Auguſto fatetur,vterq; ſanè id ex conſenſu Gręcorũ aſſeuerans.Sed & ꝙ de denarijs diximus, idẽ & Leonardus Portius palam & aptè aſſeuerãs.* Latini vero authores eã ęſtimationẽ ad denarios retulerũt.* Nam & tot doctiſſimorum uirorũ ſñia, qua valor aurei conſtitutus eſt ad centum ſeſtertios,etiam cum

erat

erat quarta vnciæ pars, omnino euerteretur ex d.l.vnica.si An-
tonij Augustini interpretatio foret admittenda, cùm ex ea au-
reus æstimandus sit centum viginti sestertijs numis, & tamen
erat tunc aureus ponderis eius, ꝙ constat ex sexta vnciæ parte,
idcirco ipse, ni fallor, existimarem certius esse, Cęsares ipsos Ar-
cadiū & Honorium in tributis exigendis à Prouincialib. quam-
libet æris libram minoris æstimasse, quam ea redacta ad nu-
mos æreos publica authoritate percussos Romæ æstimaretur.
Idq; factum est, ac fieri potuit, vt Prouinciales minus grauaren-
tur in exactione tributorum, & inuitarentur ad soluendum au-
rum pro ære, si de æris exacta æstimatione aliquid ea ratione re
mitteretur, item quia vilior erat æstimatio æris in Prouincijs,
quàm Romæ, & in Italia. Ex quib. statutum est, vt in tributorum
exactione, ærisq; collatione satis esset pro viginti æris libris au-
reum solidum conferri. Qui quidem solidus æstimationis erat
decem, ac septem denariorum, quia sextam vnciæ partem pen
debat, atq; ita pro qualibet æris libra soluebantur sestertij tres, &
ferè dimidius, secundum ea, quæ paulò ante adnotauimus.

Huic interpretationi, quam ad d.l. vnicam. adduximus, acce-
dit & altera constitutio in l. vnica. C. de argenti pretio. lib. 10.
6 qua statutum est in publicis pensitationib. † posse pro qualibet
argenti libra quinq; solidos aureos solui. Et est hæc constitutio
Imperatorum Arcadij, & Honorij ad Euthychianum præfe-
ctum prætorio, extatq; in Codice Theodosiano lib. 13. titu. 2.
Nam si solidus quilibet æstimaretur sestertijs centum aut cen-
tum viginti, & sic viginti quinq; denarijs, & aut triginta, vt cen-
set Antonius August. esset profecto iniqua commutatio. & iniu
riosa his, qui tributa soluere tenentur, cum pro octuaginta qua-
tuor denarijs, ex quib. argenti constat libra, soluerent ipsi cen-
tum viginti quinque denarios: quos efficiunt quinque aurei
solidi aut sanè cētum quinquaginta denarios iuxta ipsius Anto
nij Augustini æstimationem. Quod si solidus quilibet constans
ex sexta vnciæ parte, æstimetur, vt æstimari debet, decem & se-
ptem denarijs ferè, tunc planè constat, quinque solidos efficere
octuaginta quatuor denarios, ex quib. libra argenti conficitur.
Hęc ergo Cęsarum constitutio ita intellecta plurimum iuuat
eam æstimationem, quam nos constituimus ad solidum au-
reum, cuius mentio fit in Codicibus Theodosiano, & Iustinia-
næo, ex quo, ni fallor secunda ratio tollitur.

Tertia ratio non oberit nostrę opinioni, si exactè consideren
tur conclusiones, quas hoc in paragrapho constituimus. Non.n.
negamus, solidum aureum cuius à Iustiniano mentio fit, sextā
esse vnciæ partem, aureum vero veterem quartam fuisse vnciæ
partem constanter asseueramus. Iustinianus autem, vt moris est
apud legislatores, cùm vellet veterum Senatusconsultorum, præ
torum, & Iurisconsultorum rñsa lege noua confirmare, aut in-
terpretari monetam, & numos priorum legum, aureos quidē,
aut solidos, sui temporis numis aureis exposuit, & significauit,
licet pondere fuerint diminuti. Liberum eñ est hoc legislatori,
voluit sanè Iustinianus deinceps pęnas legum antiquarum ex-
pendēdas esse ad rationem numorum, quib. eius Principatu Ro
mani vtebantur. Probatur hoc apud eundem Iustinianum in §.
sed nostra. Instit. de success. libert. vbi agens ipse Imperator de li-
bertis Centenarijs Papiam legem referens, quæ de centum mil-
le sestertijs loquebatur, eius quantitatem ad centum aureos de-
ducens ita scribit, vt pro mille sestertijs vnus aureus compute-
tur. Nō enim voluit Iustinianus, mille sestertios vnius aurei tm̄
æstimationem efficere, id quidem falsum esset, siue accipiamus
aureum veteris ponderis, siue solidum Iustiniani, qui est sexta
vnciæ pars, sed veterem summam ad minorem deduxit, vt tan-
dem centenarius libertus olim ex lege Papia centum sestertia
in bonis habens, hodie dicatur is, qui centum solidos habuerit
aureos ex Iustiniani constitutionib. Atq; ita locum illum Iusti-
niani explicarunt Enguinarius Baro ibi, Budæus lib. 2. de asse. Al
cia. lib. 3. dispunct. c. 9. Antonius Augusti. lib. 2. Emendatio. ca. 7.
sic Regia partitarum lex. 10. titu. 22 parte. 4. cum esse censet liber-
tum centenarium, qui habeat in bonis centum aureos Maraue-
dinos, quos ipse interpretor numos aureos nostra ferè ætate di
ctos Castellanos, & similes aureo solido Iustiniani, qui sextam
adpendit vnciæ partem.

Quarta ratio eodem iure tollitur, siquidem leges veteres, quo
ad pœnam aureorum veterum reducuntur ad nouos aureos,
seu solidos, qui sub Iustiniano Cæsare expendebantur.

Quinta contrariæ opinionis probatio eandem adsequitur so
lutionem. Nam Iurisconsultorum rñsa intelligenda sunt de ve-
terib. aureis, quorum quilibet quartam habuit vnciæ partem.
Decisio vero Iustiniani est accipienda de solidis, & aureis eius
temporis, quorum quilibet sextam appendebat vnciæ partem.
Hinc tñ ex hoc sequitur, aureum veterem & eum, qui sub Iusti-
niano percutebat eiusdem ponderis fuisse, siquidem pęnam ve
terem aureorum, cum hi nō essent tunc in vsu, nec eius ponde-
ris percuterentur, transtulit Iustinianus in aureos, & solidos mi-
noris ponderis, qui tunc percutebantur, & publicè signati expē-
debantur. Sic sanè nos fatemur tex. in d. §. vlti. Insti. de pœna te-
mere litigant, esse intelligendum de solidis, quorum quilibet sex
ta erat vnciæ pars. Nec in lib. 1. Varier. Resol. c. 11. ꝯtrium scripsi-
mus. Imo nec vsquàm mente cogitauimus, quippe qui palam,
& apertissimè aureum veterem distinxerimus à solido Iustinia
ni, cuius est præcitata decisio, & Iustiniani solidum non semel
sextam vnciæ partem fecerimus.

Sexta ratio poterat profecto vrgere aliquantulum, si in d. ca.
qui subdiaconum, mētio facta fuisset de aureis, cùm in lege Re-
gia partitarum eadem decisio sermone Hispano sub mētione,
& noīe solidorum expressa fuerit. Etenim tunc probaretur, au-
reum, & solidum idem esse, & hos numos eiusdem ponderis
fuisse. At cùm in d. c. Qui subdiaconum. de solidis mentio fiat,
sicuti & in d. l. Regia, nullo quidem modo ꝓbatur illic, aureum,
& solidum eiusdē ponderis fuisse. Pręsertim quia fortassis hæc
inductio ad aureos non ꝑtinet, nec ad solidos Iustiniani. Nam
solidi, quorum in hac specie mentio fit in d. c. Qui subdiaconū.
7 aurei non erant sed argentei, nec erant tanti † valoris, & pretij,
quanti censentur solidi aurei Iustiniani, & aliorum Cæsarum,
quorum ꝯstitutiones referunt in Codicib. Theodosiano, & Iu-
stinianæo. Ad hoc verò probandū summè adnotandā est, Gra-
tianum in d. c. qui subdiaconum. 17. q. 4. decretum illud adsum-
psisse ex Iuonis Carnotensis decretorum lib. qui & id deduxerat
ex lib. 5. Capitularium. Sicut ꝯstat ex lib. 8. Iuonis titu. de eo, qui
clericum interficit. Liber aūt Capitularium, vt & hoc obiter ex-
plicemus, cū à Gratiano sæpe fiat eius mentio, continebat leges
quasdam à Carolo Magno latas de reb. Ecclesiasticis, vt inquit
Franc. Balduinus in prolegomenis. pagi. 120. huius libri seriem,
„ & rationem diligentissimè expendit Carolus Molinæ. * Cautè
alioqui legendus, quippe qui multa scripserit, quę à vno Catho
„ lico taceri debuissent, is inquam, * in cōmentarijs ad edictum
Regis Gallorum Henrici Secundi, pag. 5. vbi inquit, seipsum li-
brum hunc legisse, & Angesisum Abbatē quatuor libellos quo-
dam certo ordine distinxisse ex capitularib. Carol. Magni, Ludo
uici Pij, & Lotharij, quorū duob primis leges, de reb Ecclesiasti-
cis refert. Idē scribit Rhenanus in adnota. ad Tertullianum lib.
de Corona militis. hoc ipsum palam asseuerat Trithemius de
scriptorib. Eccl q testatur hos Angesisi lib. seipsum legisse, & vi-
disse. Sed & in hac specie, qua tractamus Burchardus Vuorma-
tien. Episcop. lib. 6. Decre. cap. 5. refert ex consi. apud Theodonis
villam habito. c 3. Decretum quoddam, quo misericors admo-
dum, & benigna censeī pęna prędicta per Carol. Magnum in ca
pitularib. statuta, & iō ea ibid. augeī, vt pro homicidio subdiaco
ni Ep̄o soluanī pro cōpositione. 400. solidi. pro homicidio dia-
coni. 600. solidi, pro homicidio presbyteri. 900. pro homicidio
Ep̄i bis mie, & 700. Rursus idem Burchard. ca. 6. adducit decretū
consilij Prouincialis Triburien. quo eadem augetur pęna, pecu-
nia pro cōpositione soluenda Ep̄o, saltem quo ad homicidium
presbyteri, & Ep̄i. Nam pro homicidio presbyteri Ep̄o soluendi
sunt mille, & ducenti solidi, pro homicidio autem Ep̄i triplex
redditur hæc compositio, nempe soluuntur termille, & sexcenti
solidi. Hinc ipse conijcio aliquot rationib. hos solidos non esse
aureos nec similes his quorum meminerit Iustinianus. Primū,
quòd annis ferè tercentum post Iustinianum tam varia Impe-
rij Romani mutatione non est admodum veritati consonum,
eosdem aureos solidos percuti publice, & expendi. Deinde quia
in consilio præcitato apud villam Theodonis misericos admo-
dum existimatur punitio capitularium Caroli Magni, quæ cer-
te non esset quò ad pecuniariam cōpositionem, si solidi illi au-
rei, & veteres censerentur, maximè quia pręter aliam iudicij se-
cularis punitionem pecunia in dictis Canonib. definita pro cō-
positione soluitur Ep̄o, vt homicida ad pœnitentiam, & absolu
tionem admittatur, quæ ex causa satis grauis est pecuniæ defini-
tæ solutio, ēt si de solidis argenteis intelligatur. Et preterea cum
capitularia Caroli Magni, de numis Gallicis, & Germanicis sit
intelligenda non conuenit rō aureorum solidorum Iustiniani
apud eas gentes, quæ tunc maxima ex parte ab Imperio Cæsa-
rum, qui Constantinopoli sedem habuerant ad Francorum re-
ges, & alios desciuerant. Sed in legib. Salicis, quæ apud Francos
veteres admodum, & antiquæ censentur mentio fit solidorum,
quorum valor, & pretium ex denarijs æstimabaī authore Rhe-
nano. lib. 2. rerum Germanicarum, quo in loco distinguiī Soli-
dus duodecim denariorum à solido quadraginta denariorum.

Ex Gallicis aūt numis solidos ipse Turonicos, aut Turonen-
ses memini me expendisse apue Budęum lib. 5. de asse, hac ha-
bita ratione, vt quilibet solidus Turonensis, qui ex argento, &
ære mistis vt conijcio, percussus est, valeat duodecim denarios
Turonenses. Septem autem solidi Turonenses à Budæo æsti-
mantur didrachmo veteri, & sic duobus argenteis denarijs
Roma-

Romanorum, quia Budæ. denarium, & drachmam idem esse
semper censuit. Hic igitur solidus Turonensis æstimari poterit
apud nos tertia vnius argentei numi Regalis parte, deniq; paulò
minus nempè ex eo ꝙ iuxta Budæi sententiam septem hi soli-
di efficiant apud Gallos ęstimationem duarum drachmarum,
quæ apud nos constant ex duob. iustissimi ponderis argenteis;
quib. aurifices, & fabri argentarij vtuntur ad pondus, quorum
quilibet aliqua ex parte maior est numo argenteo regali, quem
in commutationib. expendimus. vnde perpedere licebit quem-
libet ex ijs solidis Turonensibus valere nostros æreos vulgares
marauedinos decem. Denarius vero Turonem. minoris valo-
ris est, quā noster hic numus ęreus marauedinus vulgo dictus.
Quamobrem poterit non temere ad hos solidos Turonenses
deduci decisio à Gratiano ex capitularibus tradita in dicto cap.
qui subdiaconum. Forsan & ad eosdem referenda est composi-
tio, quæ solutis certis solidis iniungitur in capitu. cùm deuotissi-
mam. 12. quæst. 2. Ex Epistol. Gregor. Papæ. 33. lib. 4. ad Constan-
tiam Reginam Galliæ cuius item meminit Burchardus li. 11. c. 2.

Percussi etiam olim fuere Turonis numi argentei, dicti Tu-
ronen. argentei, quorum mentio fit in Clementina secunda. de
magistr. ad constituendum modum expensarum, & sumptuū,
qui fieri solebant in dignitate doctotali suscipienda. Hi numi
varię quidem ab interpretibus æstimantur, sed in extrauag. pri-
ma de censibus inter communes. §. Porro. ita examinantur, vt
duodecim argentei Turonenses, efficiant Florenum Florenti-
num aureum. Hic tamen Florenus Florentinus aureus maior
videtur octaua ex parte Floreno Aragonio ex l. 62. Henrici Re
8 gis Secundi † Tauri statuta æra. 1407. At Florenus Aragonius
octo ferè valet argenteos numos regales Castellanos, ex quo,
& ex his, quæ simul tradidere Bart. in l. Paul. ff. de solut. colum. 1.
& Alciatus lib. 3. dispunctio. capit. 9. poterit Florenus prædictus
Florentinus nouem argenteis numis Regalibus Castellanis æsti
mari. Sic sanè argenteus Turonensis, cuius mentio fit in dicta
Clementina secunda. erit minor ferè quarta ex parte numo ar-
genteo Regali Castellano, qui drachmam argentei appendit,
qua ratione vndecim fermè argentei Turonienses efficiunt
vnam argentei integram vnciam, & ideo quilibet Turonensis
argenteus æstimabitur viginti quinque nostris æreis marauedi-
nis. idcirco Panor. in dicto. Clemen. 2. tria millia Turonensium
argenteorum, de quibus illic traditur, ad ducentos, & quinqua-
ginta Florenos de camera deducit existimans, hanc esse veram
illorum æstimationem. Quamobrem iuxta illam constitutio-
num nemo poterit in doctorali gradu, & honore adipiscendo
expendere vltra ducentos simplices aureos, & Ducatos Castel-
læ, quorum quilibet vndecim numis argenteis regalib. ęstimaī.

Quòd si quis solidos capitularium Caroli Magni, de quibus
in dicto capitu. qui subdiaconum, interpretari velit argenteos
Turonenses, non admodum refragabor. Nam & tunc satis suf-
ficiens erit compositio.

Solidi autem quorum mento fit in c. vltim. de rerum permu.
non sunt ad solidos Iustiniani nec ad aureos veterum Roma-
norum referendi, sed ad solidos Vngaricos argenteos, vt opi-
nor, qui percussi fuere Regis Vngariæ authoritate, & ideo in d.
c. vlt. Solidi regales dicuntur, vt inde non temere opinemur, eos
numos non esse veteres Romanorum, nec Imperatorum au-
thoritate, imo Regia fuisse percussos.

De his solidis, qui referuntur in cap. conquerente. de offi. ordi.
9 maior † est dubitatio. Siquidem glo. in capit. Placuit. 10. quæst. 3.
scribit, solidos illos pares esse, & similes aureis, & solidis Iustinia
ni. Quod mihi multis ex causis placet. Primo, quia Bracharense
consilium secundum in quo statuitur, Episcopos nomine Ca-
thedratici non posse exigere vltra duos solidos à qualibet Eccle
sia. cap. placuit. modo citatum celebratum fuit sub Rege Sueuo-
rum Theodemiro, & rege Gothorum Athanagildo, anno Do-
mini DLXIIII. vt constat ex D. Isidoro in Historia Sueuorum,
& Gothorum vt interim, & obiter admoneam lectorem in lib.
consiliorum, qui vulgo circunfertur, tempus celebrati huius cō-
silij Bracharensis vitio erratum esse. Est enim inibi ita scriptum.
anno Secundo Regis Ariamiri, Aera DCX. sub Honorio Papa
primo. Est equidem ita legendum. anno secundo Regis Theo-
domiri Aera DCII. sub Ioanne Papa Tertio. Cuius rei testis est
diuus Isidorus, isq; maximæ authoritatis author illis temporib.
proximus, qui in historia Sueuorum scribit Theodomirum cœ
pisse regnare anno Domini DLXIII. Et cum eius Regis secun-
do anno congregatum fuerit hoc Bracharense consilium secun
dum, apparet, eius certum tps tribuendum esse anno Domini
DLXIIII. Aeræ DCII. quo tempore summum Pontificatum ob-
tinebat Io. Tertius. Nam Honorius electus est multo post anno
quidem domini DCXXII. Hoc autem Bracarense consilium
iuxta hanc rōnem plane ꝯtigit Iustiniani Cęsaris ętate, & ideo
minum non est ꝙ ad eius numos, i. ad solidos aureos referatur.
Scd̄ò, quia hęc eadem decis. duob. solidis ab Ep̄o exigendis pro
iure Cathedratici traditur à Gratiano in c. inter cætera. 10. q. 3.
Ex consi. Toletano quarta, seu potius ex consi. Toleta. 7. ca. 4. vt
admonuit Ant. Demochares, ꝙ consilium celebratum est, an-
no domini DCXLVI. quo tp̄e, ac postea Reges Gothorum vte
bantur proprijs in legib. & constitutionib. solido aureo Roma-
norum, quemadmodum iam semel admonuimus & modo ite
rum admonemus ex Foro iuzgo lib. 7. c. vlt. & lib. 8. tit. 4. Tertio
ex eo in hanc accessimus sententiam, ꝙ sub Iustiniano Pelagius
Papa primus paulo ante hoc Bracharense consilium statuerat,
duos tantum solidos exigendos esse ab Ep̄o iure Cathedratici,
vt apparet ex c. illud & c. vlt. 10. q. 3. de quo est sanè constituen-
dum eum intellexisse de solidis aureis, quib. eo tempore Roma-
ni, apud quos summum agebat Pontificem, vtebantur, & de qb.
leges tunc latæ ab Imperatoribus, erant intelligendę. Quod non
latuit virum illum doctissimum Martinum Bracharensem Epi-
scopum, qui huic præfuit secundo Bracharensi consi. quique à
Pelagij Papæ decreto Canonem consilij deduxit.

Septima ratio ad leges Fori Castellani pertinet, quarum au-
thoritas pendet ab vsu, & praxi, iuxta quam varia semper fuit
in hoc Regno solidorum ęstimatio. Sed & apud leges istas hac
in specie nihil aliud legimus, quam ꝙ pęna legib. Romanorum
statuta sub aureorum mentione, sit item reperita sub eadem so-
lidorum quantitate, ꝙ & Iustinianus fecit, & fecere viri illi do-
ctissimi, qui partitarum leges Alphonsi decimi iussu & authori-
tate concinnarunt. Nec tamen id opinioni Budæi refragatur,
quemadmodum superius adnotauimus, & statim reperemus.
Pręsertim, quia Regia lex partitarum. 12. tit. 9. par. 7. dum leges il-
las de sepulchro violato refert, non appellauit aureos Iuriscon-
sultorum solidos, sed marauedinos, aureos, lex autem. 14. tit. 23.
par. 1. statuit non minoris æstimandam iniuriam sepulchri vio-
lati, quam centum marchis, cum de centum aureis hoc ipsum
dixerit. l. 3. ff. de sepulc. viola, & d. l. 12. tit. 9. par. 7. quod discutere
conabimur inferius.

Octauæ rationi respōsurus illud profecto præfabor, me mul-
tum in qualibet dubia concertatione Accur. Bar. Bal. & huiusce
classis authoribus tribuere, quoties de perscrutando vero iuris-
consultorum sensu, aut de cognitione eorum dictionum, quæ
huius nostræ professionis propriæ, & peculiares censentur, agen
dum sit. At vbi de veterum latinarum dictionum interpretatio
ne tractetur, existimo non ita certam esse eorum authoritatē.
Temporis siquidem vitium fuit, non ita proprie ab his authori-
bus aliquot latinæ linguæ dictiones acceptas fuisse. idcirco cùm
hac in parte tractemus de veterum numismatum pondere, &
æstimatione potius credendum erit Gręcę, & Latinę linguę eius
temporis vetustissimus scriptoribus, & nostræ ętatis hominib.
qui magno cum labore collatis veteribus numis rem istam di-
ligentissimè explicarunt. Quod si quis de verb. signi. credendum
omnino Accursio, Bartolo, & alijs censuerit, plenè percipiet ex
Budęo, Alciato, Nebris. Ant. Augusti. & his similibus, quot pas-
sim errores ille necesse sit probet, & admittat. Quis enim vt inte-
rim alia omittamus, credet Accursio? qui in l. vnica. C. de argen
ti pretio lib. 10. quinos solidos aureos in collatione pro singulis
10 † argenti lib. is soluendos decem interpretatur, maximo, & ferè
puerili errore ad intellectum ipsius constitutionis plurimum cō
ducente. cum illic quinque potius solidi fuerint intelligendi. in
eundem errorem labuntur, ipse Accur. in l. nā & si fur. § vlt. ff. si
cert. peta. in l. si ita stipulatus fuero, si Titius in prin. ff. de verbor.
obligat. in l. vt agendi. C. de cursu publico. in l. qui textrini. C. de
murilegulis. lib. 11. in l. sciendum. ff. de lega. idem Accur. in Proę
mio Digestorum verb. denarium, & in l. stipulatio ista. §. Eum q
ita ff. de verb. obl. Alberi. & Ias. in l. vlt. ff. de in ius vocan. Bart. in
d. §. Eum qui ita quo in loco scribit, etiam in legib. pœnalib. de-
na viginti significare, ꝙ adeo manifestum esse cēset, vt nulla in-
digeat benigniori interpretatione. Sic sanè Bar. l. lata, vt bini di-
giti amputentur falsi crimen committenti, facillime indicaret,
quatuor digitos illi fore amputandos. Qua ratione ob errorem
grauissimum in re ferè Elementaria quis contra legem duos
admitteret digitos.

Quis item obsecro ferat hac in re præiudicium facere opi-
nionem Accur. in l. vnica. C. de imponend. lucra. descrip. quem
illic perperam Pyrrhus sequitur, dum siliquam solidum inter-
pretatur, cùm siliqua sit solidi vigesima quarta pars, sicuti ex ad-
notatis superius deducitur, atq; in specie probant Budęus lib. 5.
de Asse. idē in l. qua vulgo. ff. de ædili. edic. Alcia. in l. frumenta. ff.
de verb. signifi. Ant. Augu. lib. 2. Emenda. c. 8. & c. 9. Georgi. Agri-
col. lib. 5. de ponde. Etenī cum solidus habeat drachmā vnam, &
scrupulum, planè ꝯstat siliquam, quæ est sexta scrupuli pars, es-
se vigesimamquattam solidi partē. Nam & drachma decem, &
octo siliquas appendit, & sic tria scrupula. idem explicat elegāter
Caro. Molin. de ꝯct. q. 1. nu. 64. & 68. hoc ipsum & Isid. scripsit,
cuius

cuius mentionem fecit idē Accurſ.in Auth.nullum credito.agri col.colla.5.verb. Solidum, vt hinc magis miremur viſo eo au-thore Accurſiū toties hallucinatum fuiſſe.Ex quib.itidem intelli ges quanti ſit æſtimanda ſiliqua aurea in Auth. Sed hodie. C.de Epiſc.& cler.& in Auth de ſanctiſ.Epiſ.§.Sportularum. erit ea-dem vigeſimaquarta pars aurei numi Caſtellani, cuius ſpeciali hoc noſce ſuperius meminimus, atq; ideo ſiliqua numus aureus æſtimabatur noſtris viginti æreis marauedinis.Hæc longius ad-duximus,quam ab initio conſtitueramus vt admoneremus,nu miſmatum & veterum Latinarum dictionum interpretationē non ab Accurſio, & eius adſeclis, ſed ab alijs probatiſſimis au-thoribus petendam eſſe. Cui rei, & negotio egregiam dedere operam quo ad iuris ciuilis libros Guiſi.budæus, Alcia. Zaſius, & noſter Nebriſſen.& Ant.Auguſtinus,atq; alij plerique.

Nona ratio faciliſſimè tollitur,ſiquidem viri doctiſſimi,qui Par tirarum leges edidere, ſequuti Iuſtinianum, eiusq; conſtitutio-nes,quib.ſolidus ſexta vnciæ pars cenſetur; omnes veteres au-reos abſq; vllo diſcrimine pares fuiſſe ſolidis Iuſtiniani exiſtima runt.At ideo veteres leges,& Iuriſconſultorum rēſa,quib.men tio aureorum facta eſt,ad monetam deduxere eandem nempè ad aureos marauedinos,vnde non magis obſtant Partitarum le ges,quam Iuſtiniani rēſa.Nam etiam ſi conditores legum Re-giarum notam habuiſſent diſtinctionem veterum aureorum ab his,quorum meminit Iuſtinianus,attamen videntur veteres aureos in huius Regni numos itidem aureos tunc vſui publico percuſſos commutaſſe, quemadmodum fecit ipſe Iuſtinianus. Quòd ſi viri illi eruditiſſimi opinati ſunt, eiuſdem ponderis fuiſſe veteres aureos & Iuſtiniani ſolidos,ſeruabimus in hoc re gno eorum ſanam regia authoritate diffinitā in iudicijs, & alijs actionibus,non tñ inde certum erit,aureum veterem ſextam,vt Iuſtiniani ſolidum,fuiſſe vncię partem.Cùm harum legum au-thoritas extra Caſtellę Regnum minimè ſit admittenda, nec ex eaiure poſſimus Budæum, Portium, Alciatum, & Agricolam conuincere. Non tamen prætermittam in hoc ipſo libello aliā regi.rum legum interpretationem quātum ad numiſmatū eſti-mationem diſtinctius tradere, quippe qui videam operæ pre-tium me facturum,ſi huic negotio operam qualemcunque prę ſtiterim,vel in hoc,vt doctiores anſam hinc capiant rem iſtam in publicam vtilitatem diligentius tradendi,& examinandi.

Igitur oportet Iuriſconſultorum veterum reſponſa, & Iuſti-niani conſtitutiones aliorumque Cæſarum conſtituta ratione temporum omnino diſtinguere ad propriam,ac veram aureo-rum,& ſolidorum æſtimationem.Sic Budęus lib.5.de Aſſe,hanc aureorum,& ſolidorum differentiam teſtatur, ſe deprehendiſſe appenſis aureis numiſmatis Cæſarum ab Auguſto Octauiano ad Commodum,& Mamęam Alexandri Seueri matrem, quæ quartam appendebant vnciæ partem,turſus aureis numis Con ſtantini Magni,Iuliani Magnentij, & Iuſtiniani, quorum pon-dus ſextam efficiebat vnciæ partem. Sic ianē aureus qui fuit tē-porib.Iuſtiniani,ſubtileſcupius fuit ad antiquum aureum. Et ter-tia parte minor,qui in Codice Iuſtiniani ſolidus vocatur, teſte Franciſco Connano lib.2.Comment.c.9.

11 De aureis item ſolid ſ? mentio fit in ſacra Scriptura.1. Para-lipomenon ca.29.Polliciti ſunt itaque Principes familiarum, & proceres tribuum Iſrael. Tribuni quoq;, & Centuriones, dede-runtq; in opera domus Domini auri talenta quinq; millia, & ſolidos decem millia,& eadem re tractans Ioſephus lib.7.anti-qui.c.15.inquit,oblata ſunt auri quidem talenta quinq; millia, & ſtateres decem millia. Etenim qui ſolidi in Sacris Bibljs di-cuntur à Ioſepho ſtateres appellantur, vt planè intelligamus,ſo-lidos iſtos aureos fuiſſe quatuor drachmarū, nempè ſiclos He-breos Sanctuarij,de quib.ſuperius in c.2. latiorem mentionem fecimus. Nam licèt Atticus ſtater didrachmus fuerit, frequen-tius tñ ſtater non tam numis eſt, quam pondus quatuor dra-chmarū,q; ex Cleopatra,Epiphanio, Hieronymo, & Heſychio adnotauit Georgius Agricola lib.2.de externis ponderib. Idem probat Budęus lib.4. & 5. de Aſſe. Solidus igitur hic Sacrorum Bibliorum erit quatuor drachmarum, & idem qui ab Hebræis ſiclus dicitur,atq; ideo ſtater hic ſeu ſolidus aureus appendit no ſtros quātuor aureos drachmates ferè, quos Ducados ſenzillos dicimus. Stater vero & argenteus, & aureus fuit, cum certum pondus & ſæpè eius ponderis numus ſignificet.

Erat & olim aureus numus ſtater Cręſius dictus, cuius pon-12 dus † par erat numo aureo, & ſtateri Darico, quem duas dra-chmas habuiſſe,ſuperius oſtendimus.Cręſius igitur aureus dua-rum drachmarum Atticarum pondus habuit, ſicuti ex Ariſto-phanis interprete probat Georgius Agricola lib. 2. de pondere monet. Qua ratione Cręſius hic par erit aureo veteri Roma-norum,& aureo noſtro duplo, quem vulgus Doblon appellat.

Stater item Cyzicenus aureus numus erat,qui valebat vigin-ti octo drachmas Atticas argenteas,vt apparet ex Demoſthenis oratione ad Phormionem, idcirco habita proportione auri ad argentum probari videtur, aureum iſtum appendiſſe duas dra-chmas,& dimidiam, ac fortaſſe plus ad rōnem vnius drachmæ auri pro decem argenti,q; ferè Budęus,& Agricola fatentur.

Eiuſdem fere ponderis erant auri,ſeu ſtateres Macedonici,& Regum,qui Alexandro Magno ſucceſſerunt,vt idem Agricola cenſet lib.3.de pondere monerat.Budæus tamen lib.5.de aſſe te ſtatur,ſe vidiſſe numum aureum Lyſimachi Regis, quem non potuit appendere,& tamen ſuſpicatur, eum quatuor drachma-rum pondus habuiſſe.

Illud ſanè prætermittendum non eſt quandoq; aureum ſta-terem quo ad pondus quatuor drachmarum; dictum eſſe eiuſ dem ponderis numiſma.Quin & minæ,hoc eſt librępondus di-ctum fuiſſe ſtaterem, ſcribit Iulius Pollux de rerum vocabulis, vt quidam interpretantur.Ipſe vero cenſeo,minam, & libræ,& numi nomen fuiſſe,atq; ideo apud Pollucem mina,vt numus, ſtater dicitur,quod Ludouicus Cęlius adnotauit lib.6. lectio.antiq. c.2.qua ratione ſtater aureus minam æquabat,& vterq; numus erat.Sic & Ioſephus lib.2.antiq.c.3. argenteos numos,quorum mentio fit Geneſis cap.37.minas appellat,intelligens,vt opinor, ſtateres argenteos quatuor drachmarum, & ſic Sanctuarij ſiclos Hebræos.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Argenti libra,qualiter intelligatur?*
2 *Auri libra,quo nam modo æſtimetur in iure.*
3 *Libra quandoque non pondus,ſed numus eſt.*
4 *Seſtertium generis neutrius expenditur, aliquotque loquendi modi tra-duntur.*
5 *Talenta varia examinantur ad rationem valoris,& ponderis.*

Quanam ratione ſit examinanda libra in iure.

CAPVT IIII.

Vandoque legibus auri,vel argenti libra iure mulctę indicitur,aut ratione pœnæ ob crimen aliquod ex-ponitur, quod paſſim conſtat, & ideo oportet in-quirere,qualiter ſit in hiſce legibus libra æſtimanda, & expendenda.Etenim vbi libra,vt pondus auri,vel argenti,in-dicitur,erit referenda in tot argenteos denarios, vel aureos nu-1 mos,quot Romana lege, Regia,vel † Prouinciali ex duodecim vncijs auri,vel argenti percutiuntur. Quæ quidem ratio facillimè haberi poterit ex his,quæ hoc in tractatu tradidimus. Sic ianè eſt interpretanda decilio.l.2.C.de Epiſco. audi. l. ab exequutio-ne.C.quorum appellat.non recip.quibus equidem legibus tenę re appellanti pœna imponitur quinquaginta librarum argenti, & quandoque centum in dicta eſt.l.ciuitas. C. de officio recto-ris Prouinciæ. Argenti etenim libra quælibet duodecim vncia-rum æſtimatur nonaginta ſex numis argenteis Regalibus iuſtiſ-simi ponderis,nempe drachmalibus,aut centum ex his, qui pu-blica,& Regia percuſſi authoritate in commutationib. expen-duntur,quemadmodum ex c.2.deduci facillime poterit.

Eodem pacto eſt accipienda pœna triginta l.brarum argen-ti,quę Sacrilegis infertur in capit.quiſquis.17.q.4.Ex Ioanne Pa pa octauo,& Iuone Carnotenſi lib.2.tit.de Sacrilegio. Quamuis in hac ſpecie quia hęc pœna indicitur ex argento puriſſimo, quod vulgo Plata accendrada dicimus,maior erit æſtimatio fa cienda cuiuſlibet argentei numi, cum hi numi, quibus vtimur in commutationibus,etiam ſi argentei ſint,habeant tamen ali-quam æris partem admiſtam.

Ex his,etiam conſtat interpretatio. l. Properandum. §. ſinau-tem vtraq;.C.de iud.& l.vnicæ. C.de ratio.oper.publico.quibus 2 conſtitutionibus pœna infligitur librarum † auri certo quodam diſtincto numero. Eſt enim qualibet libra ex his referenda in ſeptuaginta duos ſolidos,ſeu aureos numos Iuſtiniani, vel qua-draginta octo aureos veteres Romanorum,aut duplos aureos in his regnis ſignatos authoritate Regum Catholicorum Fer-nandi,& Eliſabeth.l.1.tit.21. lib. 2. Recopilatio.Hoc ipſum no-tandum eſt ad l.ſi quis ſepulchrum.C.de ſepulchro violat.

Quandoque libra non pondus ſed numus eſt, qui hoc nomi-ne cenſetur:aut ſanè hoc libræ nomine paucorum numiſmatū numerus ſignificatur.Quod Budęus explicat lib.4.de Aſſe.

Ex quo refert Carolus Molinæ. de contractibus quæſtione centeſima.num.781. Circa tempora Iuſtiniani libram ſtaterem fuiſſe aureum non magni ponderis,atque inde deducit, etiam olim

olim libram fuiſſe numeralem longè minorem iuſta & ponde-rali duodecim vnciarū. Quod inde forſan procedit, quia Iulio Polluce authore,cuius in cap.præcedenti meminimus,ſtater au-reus mina dictus ſit: minam autem Græcam dictionem pleri-que libram Latinè interpretantur:tametſi ad exactam libræ,& minæ rationem diſcrimen ſit inter hæc duo pōdera conſtituen-dū:ſicut probat Georgius Agricola libro de ponderib.& mē ſuris.Quamobrem ſtater pondus quatuor drachmarum libra dici potuit,& ea ratione numerus quatuor drachmatum auri,& nu-mus itē aureus quatuor drachmatū dici potuit tūc libra nume-ralis. Quod mihi admodum arridet ad pleraſque Iuſtiniani. Codicis leges intelligēdas:præſertim vbi pœna grauiſſima vide-ri poteſt, ſi auri libra ad rationem duodecim vnciarū iudicetur. Hinc deniq; exiſtimat Carolus.l.vlt.C.de cupreſſis libro vndeci-mo,nō de libra auri ponderali,& ſic duodecim vnciarum,ſed de libra auri numerali, aut numaria fore intelligendam. Statutum enim eſt in dicta l.vltima.Quod plantanti ſingulas nouellas cu-preſſi loco Daphnenſi,vel littore Antiocheno dētur ſingulæ au-ri libræ:qui vero vel vnam cupreſſum è ſylua tulerit,in pœnam quinquaginta libras auri ſoluat. Nam ſi auri libra illa ponde-ralis intelligatur quę ſeptuaginta duos ſolidos aureos appēdit,nul-la eſſet nec prerij,nec pœnæ proportio:qua ratione videtur,non eſſe hanc cōſtitutionē intelligendam de libra ponderali, ſed de numerali,vel numaria:quamuis incertū nobis ſit,quāti hęc fuē-rit prerij, vel æſtimationis:ſiquidem quod de libra auri quatuor drachmarum diximus,non eſt ita certum,niſi eant ſentētiam ad libram quis retulerit,quam explicuimus in vltimis præcedentis capitis verbis. Id equidem admonemus obſeruandum eſſe ad plures leges iuris ciuilis, quarum aliquot in initio huius capitis tradidimus: item & ad l. addictos. C. de Epiſcop. audient. Sunt tamen qui in dicta l. vltima. C. de cupreſſis. non quinquaginta libras, ſed quinque libras auri legant: idque magis conuenit. l. 1.C.eod.titulo. atque ita in Codice Gregorij Haloandri legitur.

Apud Gallos in vſu eſt,& à quingentis annis in vſu fuiſſe legi-tur libra numaria, quæ valet viginti ſolidos Turonenſes; quo-rum quilibet valet duodecim denarios Turonēſes: vt ſcribit Ca-rolus Molinæus in dicta quæſtione centeſima,numero. 781. Sep-tem autem ſolidi Turonenſes didrachmum efficiunt,vt ex Bu-dæo explicuimus in capitulo præcedenti.§.vltimo.numero.7.at-que ideo hæc libra numaria, quæ valet viginti ſolidos Turonē-ſes, valebit ſex regales numos argenteos, quos drachmales eſſe apud nos probauimus in cap. 2. aut paulo plus propter denaris diminutionem.

Andreas item Alciatus libro tertio.diſpunctio. capitulo. no-no.alterius Italiæ libræ numeralis meminit,quæ noſtris conue-nit centū æreis Marauedinis, ſcribit etenim, ſeſtertium neutrius generis valere centum libras monetæ Bononienſis, aut Italicæ. Hoc autem ſeſtertium valet, & iuxta propriam eius æſtimatio-nem continet mille numos ſeſtertios vel ducentos, ac quinqua-ginta denarios. Vnde prædicta libra valet duos denarios & dimi dium,ſic ſanè decem numos Seſtertios.

Habent & Valentini in Hiſpania Tarraconenſi ſuam numa-riam,& numeralem libram, qua paſſim vtuntur. Quæ quidem libra valet viginti ſolidos itidem Valentinos, quorum quilibet valet decem & octo æreos noſtros Marauedinos. Idcirco valet hæc libra decem regales numos argēteos, quibus modo vtimur & viginti æreos Marauedinos. Poteritque libra iſta æſtimari de-cem argenteis drachmis,& dimida.

Cæterum quod modo diximus, ſeſtertiū neutro genere vale-re mille ſeſtertios numos, probatur à Guilllelmo Budæo ali-quot authoritatibus li. 1.de aſſe:eiuſdem ſententiæ ſunt Leonar-dus Portius li.1.de ſeſtertio,& Alcia.lib.§3.diſpūct.c.9.& libr. 5. Parerg.ca.27. Quamobrem ſeſtertium neutris generis valet, ac appendit ducentos quinquaginta denarios argēteos Romanos: atque ideo apud nos æſtimabitur decem milibus æreorū Mara uedinorum,ſeu quadrātini,quibus vtimur.Erit autem poderis Marcharum quatuor,& dimidiæ, atque inſuper vnciæ dimidiæ. Sed Georgius Agricola lib.2.de pondere & temperat. moneta. exiſtimat,ſeſtertium neutrius generis nō differre à ſeſterio maſ-culini generis, atque ideo ſeſtertia eiuſdem valoris eſſe cenſet, cuius ſunt & ſeſtertij: vt planè ſecundum hanc opinionem ſe-ſtertium fuerit quarta vnius denarij pars.Et profectò is autor iu-re videtur diſſentire à Budæo,dum is cenſet, ſeſtertium ita dictū eſſe genere neutro,quod duas efficiat argenti libras, & dimidiā nēpè ducentos,ac quinquaginta argenteos denarios.Nam libra non conſtat ex centū denariis, nec adhuc ex centum drachmis: quemadmodū ipſe Agricola diligentiſſimè omnium oſtendit libr.4.de ponderibus Romanis, niſi quis velit deductionem Bu-dæi probare ab ea opinione,quæ denarium ferè drachmæ æqua lem facit,ac deinde libram centum drachmis conſtare:quæ qui-dem ſententia defendi nequit, ſi rem exactè ad propriam ratio-nem,& verum pondus deducamus. Quòd ſi res iſta ſit ad pōn-dera non ita exactè æqualia referenda,poterit ipſa Budæi dedu-ctio admitti, aut tandem aſſeuerabimus ſeſtertium ita dictum fuiſſe,quod conſtet ex ducentis denariis, & dimidia alterius cen tenarij parte:quaſi habeat duos centenarios numeros, & dimi-dium.Sed & his omiſſis nōs potius admittimus diſcrimē à Bu-dæo traditum inter ſeſtertia, & ſeſtertios, vt tandem ſeſtertium generis neutrius mille ſeſtertios, aut mille numos complectā-tur argenteos,quorum quemlibet ad valorem decem Marauе dinorum ſuperius conſtituimus. Hæc verò æſtimatio conſtat ex multis veterum authorum locis,quorum aliquot hoc in lo-co ſubiiciam. Nam præter Plutarchum in Fabio Maximo, & Martialem libr. 1. Epigrammate de Gauro in Prætorem apud Ciceronem actione.3.in Verrem,ducenti quinquaginta ſeſter-tia dicuntur ſemel, quæ paulo antè ſignificata fuerant ducentis quinquaginta millibus ſeſtertiorum. Repente, inquit, recitatur vno nomine ſeſtertium ducenta quinquaginta millia iuſſu Prę-toris data,de eadem pecunia reddita à Verre paulò pòſt loqui tus inquit, numerantur illa ducenta quinquaginta ſeſtertia, Syra cuſanis. Ad hoc ipſum & Tranquillus in Othone inquit, ante paucos dies pro impetrata diſpenſatione ſeruo Cæſaris decies ſeſtertium excuſſerat. Hoc ſubſidium tanti cepti fuit, ac primo quinque ſpiculatoribus commiſſa res eſt, deinde decem aliis, quos ſinguli binos produxerant: omnibus dena ſeſtertia repræ ſentata,& quinquaginta promiſſa: per hos ſolicitari reliqui. Hęc Tranquillus. Idem manifeſtum fit ex Plinio, & Macrobio. Nā Aſinium celerem mullum piſcem ſeſtertiis octo emiſſe,ſcribūt quidam,cùm Plinius libro nono,capitulo decimoſeptimo,de moriæ tradiderit, Aſinium Mullum emiſſe octo millibus nu-mum.& de eodem Macrobius libro tertio. Saturnaliorum ca-pitulo decimoſexto. teſtatur, Mullum emiſſe ſeptem millibus numum,audi tandem de Criſpino Iuuenalem Satyra.4.

Mullum ſex millibus emit.
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

Etenim Mullus ſex millibus emptus numis, & ſic ſeſtertiis maſculini generis pendebat libras ſex pro numero ſeſtertiorū generis neutrius,quibus emptus fuerat.Et apud eūdem Iuuena-lē Satyra prima ſatis apparet, ſeſtertium generis neutrius mul-to pluris eſſe æſtimandum, quàm ſeſtertius numus æſtimetur. Alioqui ridiculus eſſet tantus Poetæ conatus qui aliam maxi-moperè vituperat,ac reprehenderit ex eo,quòd pecuniæ maxi-ma quantitas in ea perdatur.ita enim inquit.

Et quando vberior vitiorum copia. Quando
Maior auaritiæ patuit ſinus? Alea quando
Hos animos? Neque enim loculis comitantibus itur
Ad caſum tabulæ, poſita ſed luditur arca.
Prælia quanta illic diſpenſatore videbis
Armigero:ſimplex ne furor ſeſtertia centum
Perdere, & horrenti tunicam non reddere ſeruo?

Quòd ſi, vt opinatur Agricola, ſeſtertium generis neutrius quarta eſſet, vt ſeſtertius,denarij pars, furor hic ludentis poſita arca,nec tunicam ſeruo reddentis ad viginti quinque referēdus eſt denarios argenteos,quos vel quilibet loculus caperet, quo-rumque ſumma eſt adeo modica, vt ſolus hic Iuuenalis locus conuincat Agricolæ ſententiā. Præſertim quia ipſe multa author-rum loca mēdum habere cenſeat, quæ noſtram hanc ratione potiſſimum adiuuant:cùm,& notam ſeſtertij cum nomine nu-merali diſtributiuo aliter interpretetur.quàm ſit conſonū con-gruæ interpretationi. Sic enim H.S.deni: ab eo decem ſeſtertij intelliguntur at ſeſtertium dena millia ex hiſce notis H.S. dena intellexit,multaque adducit teſtimonia ex Cicerone,Plinio, & Suetonio, apud quos nos ſeſtertia interpretamur:non ſeſtertiū in genitiuo caſu pluralis numeri. Sic Tranquillus in Caligula. Compererat Prouincialem locupletem ducenta H.S.numera-ſſe vocatoribus. Ducenta enim ſeſtertia interpretamur. Item apud Plinium libro vigeſimonono. capitulo primo. Dum is ſcribit,multos prætereo medicos,celeberrimoſque ex his Caſ-ſios,Carpitanos,Aruntios,Albutios,Rubrios. ccl.H.S. annua mercede his fuere apud Principes: intelligimus ducenta quin-quaginta ſeſtertia. Sic denique apud Tacitum Annalium libro. 2.qui ita ſcribit, datarum liberis eius ducena H.S.ſingulis, qui ſexus virilis eſſent: Ducena ſeſtertia, non ducena ſeſtertiū acci-pimus,etiā refragante Agricola,qui in æſtimatione cōſtituēda omnibus his ſummis non diſſentit à nobis: cū & ſi intellexerit, ducena ſeſtertiū nihilo minus interpretatur bis centum mille ſe-ſtertios,que efficiunt ducēta generis neutrius ſeſtertia:quā ſum-mam & nos admittimus.Fit igitur, vt ſeſtertiū generis neutrius, valeat mille ſeſtertios generis maſculini:q; & Antonius Sabel-licus in Suetonium adnotauit.Quin & Andreas Alciatus in ad notationib.ad Corneliū Tacitū li. 11.legit inibi, dena ſeſtertia & aſſerit ea æſtimari decē milib. ſeſtertiorū generis maſculini.

Illud verò non prætermittam, quòd Budæus, & Agricola scripsere: nempe maximum esse discrimen inter hæc duo: decem milia sestertium, vel numum, sestertiorum inquã, vel numorũ & decies sestertium, vel sestertiorum. Nam decẽ millia sestertiũ significant decem neutrius generis sestertia: ac decies sestertium idem est, quod decies centena millia sestertiorum, ideſt, mille sestertia. Hoc ipsum tot probatur authoritatib. vt possimus easdẽ hic omittere. Nam quemadmodum cum à numis sestertiis ad sestertia genere neutro fit transitus, numerus milies multiplicatur, ita cum ad eam loquutionem ventum est, quæ per adiuerbia numeralia enuntiatur, sestertia singula conduplicata crescunt, si gemino in casu sestertiorum mentio fiat. Etenim si centum sestertia dicam, centum milia sestertiorum intelligere debeo, quod si centies sestertium dicam, non iam centum sestertia: sed cẽties centena sestertia sub intelligenda sunt. Est apud Martialem locus satis hac de re insignis lib. 1.

Si dederint superi decies mihi millia centum
Dicebas nondum Scæuola factus eques.
Qualiter o viuam, quàm largè quamque beatò
Riserunt faciles, & tribuere Dei.
Iniuso fallax, atque inficiator eamus,
Aut viue, aut decies Scæuola redde deis.

Plutarchus hoc idem testatur in Antonio ita scribẽs. Romani quinque, & viginti myriades drachmarum, decies nominat. Constat etenim sestertiorum decies cẽtena millia efficere denariorum. Drachmarũ verò ducenta quinquaginta millia: aut viginti quinque denariorum myriadas. Nã Græci myriada dicũt decem milia. Sed & hanc locutionem præter Budæum, & Agricolã, explicarunt Andreas Alcia. in adnotationibus ad Cornelium Tacitũ lib. 13. & Baptista Enatius ad Tranquillum in Augusto: & in Caio Cæsare. Eandem significationem ipse Budæus lib. 1. de Asse. per casum ablatiuum singularis numeri pronũciat, & insinuat in hũc modum decies sestertio, à quo dissentit Agricola, vbique legens. decies sestertiũ non decies sestertio. Decies igitur sestertiũ significat decies centum mille sestertio: aut mille sestertia, quæ summa effiecit apud nos decem computos: vulgo dicemus: diez cientos.

Extat & de sestertio neutrius generis pulcher locus apud Aelium Lãpridiũ in Heliogabalo, ita enim inquit. Ferunt & meretricẽ notissimã, & pulcherrimã redemisse. C. H. S. cãque intacta velut virginẽ, colluisse. Hanc eidẽ primato cũ quidam diceret: nõ times pauper fieri? dixisse dicitur: quid melius quam vt ipse hæres mihi sim. & vxori meæ. Hæc Lãpridius ea cõmemorans inter immodicas Heliogabali largitiones: & ideo centũ sestertia apud eũ intelligo in genere neutro, vt hæc summa sit apud nos vnius cõputi, vt vulgari dictione vtar, quod si apud Lãpridiũ de sestertiis, masculini generis intelligeremus, non esset profecto vel pili facienda in homine ditissimo ea liberalitas: nec verò simile cẽseri potest tã vile pretiũ meretricis pulcherrimæ, & notissimæ. Computum autem Hispani dicimus, quem vulgo Itali, & Galli Millionem appellant: qua dictione & nos vtimur quo ad summã aureorum, & in millionem aureorum dicimus milion, ideſt decies centum milia ducatorum, seu aureorum vulgariũ: computi verò vocabulo vtimur quo ad quadrantes, & marauedinos sic Budæus libro 2. de Asse. scribit. Lingua nostra milionem vocat decies centena milia. Latinè dicere possumus mille millenarios, vel, millies mille. Hæc ille. ex quo & idem significabimus dicentes, Chiliada Chiliadum: aut centum myriadas.

Extat & apud eundem Lampridium in eiusdem Heliogabali vita locus satis euidens pro Budæo aduersus Agricolam, sic sanè. Idem nunquam minus centum. H. S. cœnauit: hoc est argenti libris triginta. Hæc Lampridius. Qui subdit. Aliquando autem tribus millibus H. S. cœnauit, omnibus supputatis, quæ impendit. Etenim si locus hic de sestertijs masculini generis foret intelligendus, minimè conueniret tam vilis impensa immodicis Heliogabali sumptibus, quos Historici passim improbant, & execrantur. Hæc item sestertiorum summa par esset triginta libris argenti, quarum meminit Lampridius: si consideremus, quot sestertij argentiũ libram efficiant. Sed & si de sestertijs neutrius generis locus hic intelligatur, vt est verè intelligẽdus, adhuc apparet, centum sestertia non tantum cõstituere triginta libras argenti, sed & multò plures, atque ideo Baptista Egnatius censẽt illic legendũ. Hoc est auri libris triginta: vt minor sit lapsus, ipse verò legerẽ hoc est auri libris viginti. Nam ex centum sestertijs neutrius generis cõstant viginti auri libræ, & paulò plus. Si exactè obseruauerimus, quot aurei libram efficiãt & deinde, quot argenteos denarios contineat aureus, & quot sesteriũ neutrius generis. Quæ quidẽ omnia superius examinauimus. Hac etenim in re vetera illa tẽpora, & corũ æstimatio auri ad argentum fuit examinanda: vt constet centum sestertia nondum efficere vnã, & viginti libras auri, habita illorum temporum auri ad argentũ ratione. Mille siquidem constabant numi aurei ex centum neutrius generis sestertijs: & sic viginti quinque mille argentei denarij. Ex his verò aureis numis veteribus quadraginta octo efficiebant auri libram. Idcirco ex centũ sestertijs cõstant viginti auri libræ: saltem non constãt vna & viginti desunt enim octo aurei.

Sæpe veteres scriptores solo aduerbio numerali vsi sunt, vt significarent totidem centena milia sestertiorum: masculini generis. quemadmodum ex eisdem authoribus constat. Sed vbi nomine numerali vtuntur in neutro genere adiecto, tot sestertia significarunt, aut tot milia minorum sestertiorum. Sic Iuuenalis Satyra Prima.

Sed quinque tabernæ
Quadringenta parent.

Ideſt quadringenta sestertia: aut quadringenta milia sestertiorum minorum: vt & illic adnotauit Cœlius Curio in scholiis. Est autem hæc summa ex nostris quadrantibus, aut. Marauedinis quatuor computorum.

His subscribit omnibus vnico ferè verbo Antonius Augustinus. libro secundo. Emendat. c. sexto. ea deducens ad aliquot Iurisconsultorum responsa Latinè, & verè interpretanda.

Primùm inquam hinc cõstat intellectus ad l. propemodum ff de verborum significatione. & in l. Offidius. in fin. ff. de legatis tertio. quibus in locis: centies aureorum, scriptum extat in hac significatione, vt centies centena millia aureorum intelligamus. Hãc itidem interpretationem in specie probat Haloander in Epistola nuncaparoia Codicis Iustinianei: ex his, quæ proximè adnotauimus ex Budæo, cui consentit Andreas Alciat. libro tertio. disiunctio. capitulo primo & secundo. idem & Portius libro primo. etsi concisè nimis scripserat. Vulgo tamen non centies aureorum in dictis responsis, sed centum aureos legitur: in Pandectis Florentinas centies aureorum.

Deinde in l. cùm de in rem verso. ff. de vsuris, scribitur. Imperator quoq; noster Seuerus filiæ Flauij Athenagoræ cuius bona fuerant publicata, de filico ideo numerari decies centena doris nomine iussit, quod ea patrem præstitisse dotis vturas allegasset. Decies centena millia sestertiorum numorum hic interpretamur: aut mille sestertia: quæ nostræ monetæ efficiunt decem computos.

Ad hoc item conducit. l. Aui. §. Pater. ff. de conditio. & demõstratio. Cum vxori, inquit Iurisconsultus, mandatum esset vt moriens filiæ communi decies restitueret. Ita enim legitur in Pandectis. & significatur his verbis, numerus is, qui computus, aut millio quadrantum, aut marauedinorum dicitur, vulgo aliter legitur apud Iurisconsultum.

Hinc deducitur vera interpretatio ad textum in l. Cùm hæres §. primo. ff. de statuliber. non est, inquit Paulus statuliber, cum libertas in tam longum tempus collata est, vt eo tẽpore is, qui manumittus est viuere non possit, aut si tam difficilem cõditionem adiecerit, vt aliunde ea libertas obtingere non possit, veluti, si hæredi millies dedisset. ita sanè legit Anton. Augustinus. teneorãs hanc quantitatem esse dissimi liberi hominis patrimonium: nempe millies centum millia sestertiorum numorum. Quæ quidẽ quantitas efficit mille cõputos, aut mille milliones nostrorum marauedinorum numorum, ac ferme duos millones, & dimidium aureorum numorũ, quibus modò Hispani vtimur. Igitur conditio dãdi hanc summã impossibilis cernitur à Iurisconsulto, tametsi frequens lectio ac vulgo recepta non millies, sed mille habeat quæ facilem inducit conditionẽ secundum Anto. Angu. Mihi tamẽ non ita facilis videtur. Nã mille significantur sestertia neutrius generis, quæ efficiũt nostræ monetæ decem computos: ac fere. xxvij. millia ducatorum aureorum. Et quamuis nomen hoc, mille, possit referri ad sestertios, & sestertia: ratio tamen subiectæ materiæ, & loci ab scriptore tractati nos docebit, vtrã significationem admittat, quã ratione vtitur Georgius Agricola libro secundo. de pondere monetæ. Facilis profectò esset conditio, ac vanus esset Iurisconsulti sensus si hoc in loco sestertios mille intelligeremus: vnde cum mille sestertia intelligi possint congruo sensu: lectio vulgaris defendi poterit.

Eadẽ fermè ratione constat interpretatio. Lic. tã. si cert. pet. vbi Lucius Titius accepit à P. Mœuio quindecim nutua numerata: quorũ vsuræ inibi à Iurisconsulto examinẽtur. Est etenim intelligẽda hæc summa de quindecim sestertijs neutrius generis: quæ nostræ monetæ efficiũt cẽtũ quinquaginta mille quadrãtes. aut æreos marauedinos, ex Romanis autẽ argẽteis denariis cõtinet ter mille septingẽtos quinquaginta denarios: atq; ita prædicta summã cõstituit Andreas. Alciatus lib. 3. disiunctio. c. 2. & in d. l. lecta. qui aduersus Paulũ Castrẽsem, & alios rationẽ vturarũ tradidit expẽdit. Hoc ipsum fecere Guilielmus Zagarus Selandus in relectione d. l. lecta: diligentius Anto. Augu. lib. 2. Emẽdat. ca. 10. eos legito; nec enim omnino inter eos cõuenit, quæ sit genuina lectio apud Iurisconsultũ in alio eiusdem respõsi loco.

Ex his

Ex his etiam patet propria interpretatio Iurisconsulti. in l. Si quis stipulatus. ff. de solutio. siquis, inquit, stipulatus fuerit decẽ in mille. Decem enim sestertia intelligemus, tametsi hoc in loco, vt & in pleriſque aliis, summæ istæ, & numeralia nomina: itidem & aduerbia exempli causa potiùs, quam ex rei gestę veritate exponantur à Iurisconsultis, & legum latoribus.

Quam verò quantitatem, & numorum numerum diximus hoc aduerbio simplici decies significari, eandem inducit, & significat hic loquutionis modus: decies centena. id est decies centum millia sestertiorum masculi generis: atque ita decem Hispanos computos, seu marauedinorum millones: quod Budæus doctè tradit libro secundo de Asse. vt hinc planè constet, Horatianos interpretes, etiam viso Budæi opere hallucinatos fuisse lib. 1. sermonum Satyra 3. Super illud.

Decies centena dedisses
Hinc parco paucis contento, quinque diebus.
Nil erat in loculis.

Nec tantùm Acron, & Badius in hoc fuere decepti: sed & ipsi Lyncei adnotatores.

Verùm post hæc quæ de sestertio diximus, oportet, & de talento agere. Græci enim vsi fuere hoc vocabulo ad pondus, & ad numismatum numerum significandum: variaque fuere talẽta, sed omnia propemodum ad vnam formulam: siquidem talentum sexaginta † minas appendit cuiusque generis: ergo ideo sicuti minæ pondus alibi maius est, ita & talentum ipsum, q ex Iulio Polluce libro nono de rerum vocabulis. exp. icant Budæus libro quarto de asse & Georgius Agricola libro quinto. de ponderibus Græcis. Quorum sententias summatim hic referam ad æstimationem talentis constituendam ex numis, aut ponderibus Castellani principatus.

Talentum igitur Atticum minus sexaginta minas Atticas appendebat, quarũ quælibet centum Atticas drachmas cotinebat & ideo Talentum Atticũ minus valet sex milia drachmarum Atticarum ex argento. Hoc constat ex polluce. festo Fannio, & aliis, quos hac in re diligentissime adducit Agricola: nec dissentit Budæus. Est & locus elegans ex oratione Lysiæ contra Diogitonem apud Dionysium Halicarnass. in eiusdẽ Lysiæ encomio. Appendit ergo hoc talentũ sex mille numos Regales argenteos insignes ponderis, quibus aurifices, & fabri argentarij vtuntur. & quorũ octo iustam efficiunt vnciam apud nos, sic & hac rõne idem talentum appendit nonaginta tres nostros
" marchos, & sex vncias. * Aurelius vero Cassiodor. lib. 1. varia. in
" Epistola ad Boœtiũ de veterib. scribens sex. n. inquit milia dena
" riorũ solidũ esse voluerunt. quo in loco nihil codex corruptus sit,
" (q̃ non credicerim) talentum istud nomine solidi significauit. *

Est & talentum Atticum maius, quod est octogenarium, & habet proportionem ad talentum minus tertiaria. Sic etenim appendit, & valet octuaginta libras centum drachmarum: aut octo drachmarum milia, sẽm Budæum, & Agricolam, qui in hoc conueniunt: qua rõne talentum Atticum maius appendit idem, quod minus & tertiam alterius minoris partem: denique continet octo millia Regalium argenteorum insignissimi põderis, quib. passim hac in republica vtuntur argenti ponderatores.

Talentum Euboicum Festus scribit appendere quatuor millia denariorum Latinorum. Cuius loci meminere Budæus lib. 2. de asse & Agricola li. 2. de pondere mõnet. ideo æstimabitur hoc talentum æris nostris marauedinis centum sexaginta millibus. Quod si Budæi opinio de similitudine drachmarum, & denariorum admittenda sit, hoc talentum appendet quatuor mile argenteos Regales numos insignissimi ponderis ex numis Castellanis: attamen si denarius septima ex parte maior est ipsa drachma, tunc erit septima pars quatuor mille argenteorũ adiũcienda. Qua in re sunt illa repetenda, quæ de denario, & drachma superius scripsimus. Sed idem Agricola, & Budæus libro 4. de Asse ex Herodoto censent, Talentum Euboicum esse minus Attico talento minori tribus minis, & quadrãte, minus autem hic intelligo libras centenarias. Sic sanè Talentum istud Euboicum appendit quinquaginta sex libras centenarias, & 75. Atticas drachmas: qua ratione iuxta computationem istam continet talentum istud quinquę mille sexcentas, & septuaginta quinque drachmas Atticas, & sic nostros totidem argenteos numos Regales insignissimi ponderis, quorum octo efficiunt vnciam integram: vnde proximè accedit hoc Talentum Euboicũ ad talentum Atticum minus: atque ideo maxima subest suspicio, non satis certam esse Festi hac de re sententiam: aut eius Codices vulgò in denariorum numero vitiatos circunferri.

Talentum Aeginæum decem millia drachmarum appendebat, authore Pollucẽ in d. li. decimonono quem Budæus, & Agricola ad huius rei cognitionem testem adducunt: & ideo appendit hoc talentum centũ libras centenarias, ex nostris numis, & ponderibus habet decem millia Regalium argenteorum iustissimi ponderis, quorum octo integram vnciam appendunt.

Babylonium Talentum eisdem authoribus valuit septẽ milia drachmarum: totidẽque apud nos valebit regales argenteos numos iustissimi ponderis. Quamobrem poterit lector hic repetere quæ de his regalibus argenteis numis superius. c. 2. tractauimus, vt facilimè talenta omnia possit nostris numis æstimare.

Syrium Talẽtum appendit, & valet mille quingentas drachmas Atticas: atque ideo totidem numos argenteos regales iustissimi ponderis, quibus in Hispania vuntur aurifices, & fabri argentarij: quorumque nos sæpissime mentionem fecimus.

Aegyptium autem Talentum appẽdit octuaginta libras Romanas, teste Plinio lib. trigesimotertio. capit. tertio. Drachmas verò Atticas ad rationem nonaginta sex drachmarũ pro qualibet libra, habet hoc Talentum drachmas septem mille, sexcẽtas octuaginta: totidemque numos argenteos iustissimi ponderis, quibus in his regnis vtimur, quorum quę octo vnciam integram efficiunt. Denique appendit Socin. Talentum centum & viginti Marchos argenti.

Rhodium Talentum, authore Festo libro 5. valuit quatuor mil. e, & quingentos denarios, iuxta quam rationem poterit à nobis æstimari centum octuaginta milibus quadrantum, seu Marauedinorum, quibus ex ære vtimur, & de quibus in huius operis cap. primo. tractauimus. Ego verò quòd & Agricola sensit, bos Festi denarios drachmas esse interpretor Atticas. & ideo hoc talẽtum æstimabitur apud nos quatuor mille, & quingentis argenteis numis Regalibus iustissimi ponderis: eorumque ratione constabit facilimè huius Talenti æstimatio.

Siclum Talentũ vetus quatuor, & viginti minas: id est libras centenarias valuit. Nouum verò duodecim, authore Suida. cuius & Agricola meminit libro secundo, de pondere monet. vetus ergo appẽdit bis mille, & quadringentas Atticas drachmas totidemque nostros argenteos numos regales iustissimi ponderis: libras Romanas vigintiquinque, Marchos vero, quibus vtimur, triginta septem, & dimidium. Idcirco poterit facilimè cõstitui pondus, & valor talenti Siculi nouicum id dimidia ex parte sit minus talento Siculo vereri. Hæc sanè ita constituẽda sunt, si apud Suidam legamus minas, aut minas. Budæus etenim libro quarto. de asse non minas, sed numos legẽdum esse apud Suidam censet ex Iulio Polluce libro nono. de rerum vocabulis, cuius authoritate opinatur, talentum siculum maius, & vetus senas drachmas valuisse nouum ternas: & quia Budæus in ea est sententia, vt denarium parẽ faciat drachmæ Atticæ, & Pollucem de numis sestertiolis intelligit, planè significat, istud talentum vetus æstimari ex denariis Latinis, nouum verò tribus, atque ideo erit satis facilis, & diuersa huius talenti æstimatio.

Talentum Bizantium apud Vitruuium libr. 10. capitu. trigesimoprimo centum viginti Romanas libras habet. Huius memi nere Budæus libro 2 de asse & Agricola li. 2. de externis ponderibus. qua ratione huius talenti pondus constat ex vndecim mille, quingentis, ac viginti drachmis: aut sunẽ ex centum octuaginta Marchis, quorum quilibet appendit octo vncias, vt non semel admonuimus.

Apud Hebræos talenti pondus duplex fuit. Talẽtum equidẽ sanctuarij quod pendebat centum minas Hebræas: & talentũ congregationis, quod quinquaginta: vtrumque autem dictum est eorum lingua Cicar. de talento sanctuarij est ad hoc examen testimonium Ioseph. libr. tertio antiqui. capitu. o septimo. qui hoc ipsum expressim explicat idem probat Georgius Agricola libro secundo. de externis ponderibus. quo in loco quod diximus de talento Hebræo minori: deducit ex cap. 37 Exod & ex Magistro Salomone: quælibet asit mina Hebræa pendebat 60. Siclos, quorum quilibet quatuor efficit, & habet Atticas drachmas: atque ideo quælibet libra Hebræa, siue mina appendit duas libras Romanas, ac dimidiam: quod Iosephus asserit. lib. 14. antiquit. c. 10. qua quidem perpensa ratione, Talentum Hebræum maius complectitur viginti quatuor millia drachmarum Atticarum: totidemque nostros ex argento Regales iusti ponderis numos: Minus autem Talentum Hebræum appendit 12. millia drachmarum, totidemque numos argenteos. Atque hæc de talento Hebræo ex Agricola diximus: tametsi Budæus lib. 4. de asse diuersam rõnem hac in re sequatur. Sed & hæc obtinent quo ad Hebrhum talentum pondus significans. Erat etenim & talentum nõ pondus, sed numus aureus apud Hebræos qui siclum appẽdebat: ita quidem talentum vbi non pro pondere, sed pro numo aureo apponitur, siclum significat: id est fateremur aurem quatuor drachmarum, quod Budæus li. 4. de Asse probat authoritate Eupolemi, cuius mentio fit ab Eusebio libr. nono. de præparat, Euangelica. capitu. quarto. Deinde adducit Pollucem, qui libro nono. scribit: valebat autem Talẽtum auri tres aureos Atticos: argenti verò sexaginta minas Atticas. Aureus autem Atticus valuit duas drachmas auri, quas appẽdebat

quod idem Pollux scripsit. Sed & Homerus libro vigesimotertio Iliados, Talentum auri pro summa non magna posuit: q̃ illic & Iliad. libro nono adnotauit interpres. His accedit quod de siculo talento paulo antè dicebamus: vt hinc constet, Talentum non tantum pondus significasse, sed & numum non multi valoris, nec summæ Hoc & præter Pollucem Festus adnotauit scribens, Alexandrinum talentum valuisse duodecim denarios seu drachmas, Neapolitanum sex: Syracusanum tres: Rheginũ victoriatum, & sic quinarium vnum. Idem & Agricola obseruat libro secundo, de pondere & temperat. monet. Atque hæc de Talentorum ratione, ex qua expendi potest Plutarchi locus in vita Pauli Aemilij, dum is, inquit. Tuberoni genero argenteam phialam quinque Talentorum pondo largitus est: & hæc ex Latino interprete. Græcus etenim Codex quinque librarum pondo, non quinque Talentorum meminit. idem Plutarchus in Apophthegmatis.

Summario del Capitulo siguiente.

1 *Marauedi Castellano nueuo, y viejo como se han de estimar y apreciar segun vna opinion.*
2 *Reduzen se a concordia algunas leyes reales cerca de sta materia.*
3 *Notan se en particular algunas cosas conforme a esta opinion.*
4 *Marauedi bueno y marauedi de oro como se han de estimar.*
5 *Pepiones que moneda ay sido.*
6 *Toma se otra manera de apreciar el marauedi bueno y el de oro, y el comun.*
7 *Sueldos que moneda ayan sido, y como corresponden a las monedas, que agora vsamos.*
8 *Resolucion de lo dicho y examinado conforme a las dos opiniones.*

Capitulo quinto, En el qual se declará algunas monedas antiguas, y modernas de estos Reynos.

EN los quatro capitulos passados he trabaiado reduzir las monedas antiguas de los Romanos, Griegos y otras gentes, a las que al presente en estos Reynos se vsan y corren, y ha corrido cinquenta años atras, no haziendo mencion de muchas monedas, que en estos Reynos de Espana se labraron y corrieron en tiempo de los Godos, y despues aca: de la quales se haze memoria en la leyes y Coronicas antiguas de estos Reynos, con harta obscuridad, por no declararse todas vezes el peso, ni valor de ellas. Por tanto vsando del vulgar Castellano qui se con breuedad examinar el peso y valor de las dichas monedas, reduziendolas a las que al presente tractamos, y vsamos. Biẽ veo que es materia difficultosa: pero dire lo que alcançare y si en esto no correspondiere la obra al desseo, que es de acertar, por ventura resultara de aqui vn prouecho publico, y sera dar occasion a que otros mas curiosos y veligentes acierten à emendar lo que yo viere errado, y se sepa la verdad.

Esta palabra Marauedi es muy antigua en España y muy comun assi en las eyes, como en las Coronicas antiguas: pues de ella se haze mencion † en el foro Iuzgo, donde estan recopiladas muchas leyes, que ordenaron los Reges Gódos antes del Rey don Rodrigo Significa y ha significado muchas vezes vna cierta moneda, y otras cierto numero de monedas, o dineros: assi mesmo se ha explicado adineros y monedas de oro, otras vezes y las mas a monedas de cobre, y de vellon, como parscera por lo que se dira adelante.

Primeramente es necessario entender la moneda que al presente corre conforme assu valor muy por menudo: y aunque esto se ha apuntado en los capitulos passados, sera conueniente boluer lo a repetir en summa, Quãto a la moneda cobreña, o de vellon pusimos en el capitulo primero el marauedi presente diuidido en dos blancas, y en seys, cornados, y en diez dineros, y en sesenta meajas, lo qual paresce ser assi: y que el marauedi de que agora vsamos, valga diez dineros, prueuase por las ordenanças, que se hizieron para esta real audiencia de Granada el año de M. D. XXIII. donde veynte y quatro dineros se reduzen a cinco blancas. Este mesmo valor de diez dineros, y seys cornados ha tenido, y valido muchos años ha en estos Reynos el marauedi, como se prueua claramenta en las ordenanças, que hizo el Rey don Henrique Segundo en Toro, Era de M. CCCC. XI. y el Rey don Ioã el primero en Biruiesca, Año de Mil y trezientos y ochenta y siete. Esto paresce ser assi por otras ordenanças, que hizo el mesmo Rey don Henrique Segundo en Alcala, Era de Mil y quatrocientos y ocho. por la prefacion dellas esta bien claro, y aueriguado, que dos cornados valieron tres dineros, y dos meajas de donde assi mesmo se saca, que seys coronados valieron y valen diez dineros: pues valieron nueue dineros y seys meajas, por manera que se prueua de las dichas leyes, el marauedi en nuestro tiempo y mucho antes auer valido diez dineros: o seys cornados: o sesenta meajas, y que cada dinero valia seys meajas, y cada cornado diez. Vea se en la nueua Recopila. de las leyes Reales, la l. 3. tit. 21. y la ley 14. §. vlri. eod. tit. lib. 5.

En el ordenamiento real, que mandarõ recopilar los Reyes Catholicos don Fernando, y doña Isabel de gloriosa memoria se haze mencion algunas vezes de moneda vieja, y de marauedi viejo. Esto marauedi viejo en las Varias Resoluciones, en el libr. primero. cap. xj. declare que venia a valer y auia valido tanto como al presente valen tres blancas algo mas: por que seys marauedis de los viejos se reduzen a diez de los que agora tratamos y vsamos. Esta opinion segui entonces, por las razones siguientes, de las quales resultara quan bastantes authoridades tiue para seguir la dicha cuenta: pues la saque de las mesmas ordenanças reales como al presente por authoridad publica, y real andan impressas para que por estas iuzguemos y determinemos los pleytos en estos Reynos.

Lo primero que a mi paresscer de deue cõsiderar es, que do dizen las ordenanças Reales moneda vieja, tiene respecto a la que corria en tiempo del Rey don Alonso el Onzeno, o antes del, o poco despues: esto se puede collegir de algunos lugares que en las leyes reales yo he notado. Mayormente en la ley tercera, y quarta. titulo doze. lib. 8. ordina. Hodie l. tertia, & quarta. titulo vigesimo secundo. libro quarto Recopilarion. donde poniendo se pena de seys cientos marauedis en vn caso, y de dos mil en otro, y de seys mil marauedis en otro, se añade que sean estos marauedis de moneda vieja. Y siendo estas leyes del Rey don Alonso Onzeno fechas en Alcala de Henares, Era de Mil y trezientos y ochenta y seys. titul. 20. l. 12. y 13. poniendo se la mesma pena no dize de moneda vieja: sino, peche cada vno seys cientos marauedis de esta nuestra moneda. Luego bien se prueua, que en las ordenanças reales se llaman moneda vieja, y marauedis viejos, los marauedis que corrian al tiempo del dicho Rey don Alonso Onzeno: que fue el que hizo las dichas leyes, y por cuyas se ponen en las ordenãças reales nueuas. Lo qual paresce por el libro de las leyes y cortes, que el dicho Rey hizo: el qual yo tengo de mano, y otros muchos en el Reyno. Este mesmo marauedi, se llamaua viejo en tiempo del Rey don Ioan el Primero, como consta por la l. quinta. del segundo ordenamiento, que hizo el dicho Rey en Gudalajara, año del Señor de Mil y trezientos y nouenta. l. prima. titulo quinto. lib. 8. Recopil. donde castigando a los que perseueran en excommunion dize, el que estuuiere por espacio de treynta dias descomulgado, pague cient marauedis de los buenos que son de moneda vieja seys cientos marauedis. Esta mesma ley esta referida en las ordenanças reales. l. primera. titul quinto. lib. octauo aunque algo differente de la que esta de mano en las ordenanças antiguas, porque en las ordenanças nueuas conforme a la letra comun de todas las impressiones la pena se pone en esta manera, que el descomulgado que estuuiere en su rebeldia y excommunion por treynta dias, pague cient marauedis: el que por espacio de seys meses mil marauedis, y passados los dichos seys meses cada dia sesenta marauedis. Pero en la dicha. l quinta. del Rey don Ioan el Primero, y en la Peticion. L XI. de las cortes, que tuuo en Madrid el Rey don Alõso onzeno. Era de M. C C C. y LXXVII. se pone esta pena en esta manera. Que el descomulgado por xxx. dias pague cient marauedis, y si perseuerare por vn año mil passado el año cada dia sesenta marauedis: en esta mesma forma se resumen estas leyes en el repertorio, que hizo en Latin a las ordenanças reales el mesmo Doctor Montaluo, que fue el recopilador: auisamos de esto, por que en la l. nona. tit. vltim. libr. octauo. ordin. se pone otra ley tambien muy semejante, y conforme a la dicha l. primera. titu. 5. y es del Rey don Henrique Tercero, fecha en Madrid, año de mil y quatrocientos, y esta en las ordenanças viejas de mano algo differente de las impressas. Vea se la dicha l. 1. titulo. 5. libro 8. Recopila.

Boluiendo al marauedi viejo de que haze mencion en la dicha l. primera. tit. 5. y en las ordenanças del Rey don Iuan el Primero, digo que en estas ordenanças se confirma la ley del Rey don Alonso Onzeno, que sobre esto se hizo en la qual haze mencion de seys cientos marauedis por pena al que estuuiere. xxx. dias descomulgado, sin dezir, que sean viejos. Estos mesmos llama el Rey don Iuan el Primero marauedis viejos? y reduzelos a cient marauedis de los buenos: como tambien lo reduxo el mesmo Rey don Alonso: por que quanto a esto no reuoco su ley que tenia hecha antes con la pena de los seys cientos marauedis: pues solamente reuoco la primera ley a este effecto, que no lleuassen al descomulgado passados los xxx. dias sesenta marauedis por cada dia.

Que el marauedi viejo corresponda y se estime en marauedi y medio de los que al presente corrẽ, prueuase por authoridad de los que recopilaron por mandado de los señores Reyes Catholicos las ordenanças reales en esta manera. El marauedi bueno valio diez marauedis de los de agora, como esta expresſado in l. prima titulo nono. libro octauo. ordinat. Hodie. l. prima. titulo decimo libro octauo, Recopilationis. y cient marauedis de los buenos valen seys cientos de los viejos, segun lo declara la l. primera. titulo quinto. libro octauo ordina. Hodie. l. prima. titulo quinto. libro quinto Recopilationis. y las leyes del Rey don Ioan el Primero poco antes allegadas. Luego sigue se, que el marauedi viejo vale tanto como marauedi y medio delos que agora corren: pues seys marauedis viejos se estiman por vno de los buenos, y el marauedi bueno esta en la dichas ordenanças estimado en diez delos presentes: y anssi esta muy prouado, que seys marauedis viejos valen diez marauedis de estos que al presente gastamos.

Allende de esto el marauedi llamado viejo en las ordenanças Reales, y en las leyes del Rey don Iuan el Primero en muchas partes, valio quinze † dineros y algo mas: el que al presente corre y ha dias, que se vsa, vale diez dineros y nomas: luego muy bien se collige, que el marauedi viejo valio quinze dineros. A esta opinion pudo dar grande occasion, la ley veynte y dos. titulo treynta y dos. de las ordenanças, que hizo el Rey don Alonso Onzeno en Alcala, Era de Mil y trezientos y ochenta y seys. Hodie. l. vndecima. titulo tertio. libro 6. Recopilationis do dize: por cada en que vno tomare alguna cosa de mantenimientos por fuerça: trezientos sueldos que montan de esta moneda, duzientos y quarenta marauedis, si fuere, lo que tomare de labradores. Y si fuere de hijo dalgo, quinientos sueldos: que montan desta moneda quatrocientos marauedis. Esta mesma ley se puso en las ordenanças que oy dia tenemos. l. vndecima. titulo vndecimo. libro quarto. ordinat. Hodie. l. vndecima. titulo tertio. libro sexto. Recopilationis. de lo qual paresce, que estos marauedis viejos, por que tales se han de entender por correr en tiempo del Rey don Alonso Onzeno: son la quinta parte mayores que los sueldos. El sueldo bueno vale doze dineros como lo prouaremos adelante. Luego el marauedi viejo valia quinze dineros, y anssi tanto valian dos marauedis viejos, como tres de los que agora vsamos: pues estos valen a diez dineros, y los otros a quinze. Otra ley esta en las mesmas cortes del Rey don Alonso Onzeno en el mesmo titulo y es. l. 30. Ho. die. l. decima septima. titulo tertio. libro sexto. Recopilationis. la qual tenemos en las ordenanças reales, aunque notan cum plida como esta en las cortes del dicho Rey, que andan de mano, Esta ley dize. que el hidalgo, que rompare en la behetria mas conducho del que se le deue, pague por cada cosa cinco sueldos de los buenos al Rey, que son quatro marauedis de esta moneda. Dize mas, En campos que son los carneros mayores, el carnero cinco sueldos, que son quatro marauedis de esta moneda, En Castilla quatro sueldos que son tres marauedis, y dos dineros de esta moneda. En la montaña y en las Asturias y en Galizia el carnero à dos sueldos y medio, que son dos marauedis. En Campos de la gallina seys dineros de esta moneda. Por el ansar siete dineros. Por el capon ocho dineros. En Castilla por la gallina cinco dineros, por el ansar seys dineros: por el capon siete dineros. Y en las Asturias, en la Montaña, en Galizia por la gallina quatro dineros, por el ansar cinco dineros. De estas leyes, por las quales se siguieron los que entẽdieron en ordenar las ordenanças Reales en tiempo de los Reyes Catholicos don Fernando y doña Isabel, para que se publicassen, y imprimiessen como al presente andan impressas, yo saco algunas illaciones en esta materia.

Lo primero y principal, estas leyes hablan del marauedi viejo, pues tractan del marauedi cobreño, que corria comunemẽte en tiempo † del Rey don Alonso Onzeno, el qual marauedi auerse llamado viejo, esta prouado al principio de este capitulo.

Lo segundo, que este marauedi viejo es mayor que el sueldo bueno la quinta parte: lo qual parece anssi por el tenor de las dichas leyes.

Lo tercero, que el marauedi viejo valio mas que el que agora corre la tercia parte. Esto claramente esta prouado por las mesmas leyes de las ordenanças reales: y anssi mesmo se collige, si el marauedi viejo valio quinze dineros y mas que el sueldo, y el de agora vale solamente diez dineros.

Lo quarto es, que el marauedi viejo valia algo mas, que quinze dineros. Esto paresce, por que dize la ley quatro sueldos, que son tres marauedis: y dos dineros. Y si quatro sueldos son a doze dineros cada vno quarenta y ocho, que dan tres marauedis en quarenta y seys dineros.

Lo quinto, que teniendo esta cuenta con razon se reduzen seys marauedis viejos a diez de los presentes, aunque aya alguna differencia, porque seys marauedis viejos hazen nouenta y dos dineros, y diez marauedis de los que agora vsamos, hazen cient dineros. Pero es costumbre antigua en reduction de monedas viejas alas nueuas no mirar en alguna pequeña differencia. Anssi Plutarcho; Tito Liuio, Plinio y otros llamaron denario ala drachma Attica: siendo el denario mayor vna setena parte, que la dicha drachma Attica.

Lo sexto, que de lo susso dicho se puede sacar es aduertir, que no ay contrariedad alguna en la declaracion de los marauedis viejo y nueuo, que puse en el libro primero de las varias Resoluciones capitulo vndecimo. por que el marauedi viejo valia quinze dineros, y el nueuo diez, y anssi el sueldo de doze dineros, es mayor que el marauedi nueuo, y menor que el marauedi viejo.

Lo vltimo es, que segun esta opinion sacada de las mesmas ordenanças reales no se puede dezir que el marauedi viejo aya sido de mayor valor que marauedi y medio de los presentes, ni se puede prouar, que aya sido de oro, antes esté claro que fue cobreño, o de vellon. Pues por las ordenanças reales se differencia el marauedi bueno del viejo, y de los que agora gastamos, estimando se el bueno en seys de los viejos, y en diez marauedis de los presentes.

Esta estimacion y comparacion del marauedi viejo con el que agora corre, como tengo dicho, tuuieron por muy auerigуada y cierta el Doctor Montaluo y los de mas, que entendieron en recojer las ordrnanças reales en tiempo de los Reyes Catholicos don Fernando y doña Isabel, por cuya authoridad, examinando se primero en su muy alto consejo se publicaron las dichas ordenanças reales, y teniendo esta opinion por muy acertada la segui en las Varias Resoluciones. Aunque adelante por ne otra manera estimar el marauedi viejo sin perjuyzio de la authoridad de los que ordenaron el dicho libro de leyes y ordenanças.

Assi mesmo se haze mencion en las leyes destos Reynos del marauedi bueno como de moneda differentes del marauedi viejo, y anssi es, que no puede dudarse, que el marauedi bueno, y el viejo ayan sido muy differentes. Por que el Rey don Iuan el Primero en Guadalajara los pone por tales en la ley, q̃ hizo de los descomulgados: como paresce de las cortes, que el dicho Rey hizo, y de la ley primera. titulo quinto. libro octauo. ordinatio, Hodie. l. prima. titulo quinto. libro octauo. Recopilationis.

El valor deste marauedi bueno viene a ser diez marauedis de los que al presente corren, y se vsan. Lo qual prueua la ley primera. titulo nono. libro octauo. ordinat. Hodie l. prima. titulo decimo. libro. 8. Recopilat. do dize que el hijo, o hija que denostare a su padre, o madre en publico, o en escondido, este en la carcel publica por veynte dias, o pague al padre, o a la madre seys cientos marauedis de los buenos, que son seys mil marauedis de esta moneda. Esta ley hizo el Rey don Iuan Primero de este nombre en Biruiesca, Año de Mil y trezientos y ochenta y siete, y en los libros de mano, que yo he visto: do estan muy cumplidas las leyes y cortes del dicho Rey, no estan aquellas palabras: que son seys mil marauedis desta moneda. De mas de esto el Doctor Montaluo en el repertorio de las ordenanças. Verbo filius. Refiriendo esta ley del Rey don Iuan solamente haze mencion de los seys cientos marauedis. De manera que la dicha clausula fue declaracion hecha por los q̃ entendieron en ordenar las dichas ordenanças: y anssi su authoridad sera de mucho credito y importancia para prouar, que el marauedi bueno viene a ser de estimacion de diez marauedis de los que agora gastamos.

Este mesmo valor y precio corresponde al valor que pusieron los doctores Vincente Arias, y Montaluo. in l. prima. titul. quinto. libro secundo. Fori. al marauedi del Rey don Alonso Decimo, qui hizo recopilar el fuero. por que escriuẽ, que aquel marauedi valia ocho sueldos y tres dineros cada sueldo de estos doze dineros comunes que hazen diez vn marauedi de los de agora. Estas son las palabras, que estan en la dicha glosa. Segun esto ocho sueldos hazen nouenta y seys dineros: mas tres, son nouenta y nueue dineros, que vienen a ser diez marauedis de los que agora vsamos: pues vale cada marauedi diez dineros. Por esta causa en el dicho capitu. vndecimo. de las Varias Resoluciones tuue, que este marauedi bueno vale diez de los de agora: y que era el que se vsaua en tiempo del Rey don

Alonſo decimo,que llamo alli el legiſlador:y entiendo, que ſe valia entonces por marauedi bueno,y mayor,o de oro.

Y porque los dichos doctores que tenian mas noticia de monedas antiguas que no tenemos al preſente dizen, que eſte marauedi en tiempo del Rey don Alonſo decimo era de oro. Tambien eſcriui en el dicho capitulo vndecimo. que el marauedi de oro en tiempo del Rey don Alonſo X. valia diez marauedis de los de agora, y eſte ſe dezia marauedi bueno. Bien ſoſpecho,que en aquel miſmo tiempo ſe dezia marauedi, cierta ſumma de dineros menudos que venian a ygualer con diez marauedis de los que agora corren. Lo qual pareſce, porque en la hiſtoria del meſmo Rey don Alonſo X.cap. primero. eſcriue el author delas monedas,que entonces corrian, y dize, q̃ vn marauedi tenia tantos dineros, que alçaua al marauedi de oro. Eſte capitulo de eſta hiſtoria porne adelante, porque me pareſce es conueniente a la materia que tratamos.

Eſte marauedi de oro es el menor de los marauedis de oro, que yo he hallado en las leyes,y Coronicas de eſtos Reynos. y anſi conſiderando la ley del Eſtylo.114.trabaje de la explicar y entender en el dicho cap.11.Las palabras de la ley ſon eſtas.

Es a ſaber,que en las leyes do dize pena de marauedi de oro que ſe juzgo anſi por el Rey don Alonſo,que fallaua el,quel al tiempo,que aca eſcio fue anſi eſtableſcido, que la moneda que corria en tonces que era de oro. Y fizo ante ſi traer los marauedis de oro que andauan al tiempo antiguo y fizo los peſar con ſu moneda:y por peſo fallaron, que los ſeys marauedis de la ſu moneda del Rey,que peſauan vn marauedi de oro:y anſi el marauedi de oro:ha ſe de juzgar por ſeys marauedis de eſta moneda.De eſtas palabras ſe faca:que el marauedi del Rey dõ Alonſo X.era de oro:por que en otra manera no conuenia pe Alonſo X.era de oro:por que en otra manera no conuenia peſarle con el antiguo,que tambien era de oro:pues ſiendo diffẽtes metales en ninguna manera quadraua, ni puede quadrar que por el peſo de ambos en vnas meſmas balanças ſe ſacaſſe el valor que tenia vno mas, que otro.Mayormente q̃ eſta ley dize,auer ſe peſado ſeys marauedis de los del Rey dõ Alonſo, y auer peſado tanto ellos ſeys como vn marauedi de oro de los antiguos.

Y ſi el marauedi bueno,que corria en tiempo del Rey don Alonſo X. era differente del marauedi,que llaman las leyes de eſtos reynos viejo, y valia tanto vno como ſeys de los viejos, ſegun pareſce por las leyes del Rey don Iuan Primero, y por otras,que hemos arriba allegado:y el viejo correſponde a vno y medio de los de agora:y el marauedi bueno monta diez de los preſentes,el marauedi de oro mas antiguo que peſo ſeys de los buenos,viene a valer ſeſenta marauedis de los que al preſente vſamos.

El Rey don Alonſo Onzeno,en las cortes que tuuo en Leõ, Era de Mil y trezientos y ochenta y ſiete.Hodie l.1.titul.quinto libro octauo. Recopil. en la Pericion ſegunda tambien eſtima el marauedi bueno en ſeys de moneda vieja diziendo: peche cient marauedis de la buena moneda, que ſon ſeys cientos de eſta moneda. De manera que eſta ley pudo anſi meſmo dar cauſa a la eſtimacion que hizieron los que ordenaron las ordenanças reales,poniendo el marauedi bueno en diez de los preſentes,y el viejo en vno y medio,la qual eſtimacion ſe ha ſeguido ſiempre por los juezes en la execucion de las dichas leyes. Para todo lo ſuſo dicho ſe ha de aduertir,q̃ las leyes del Eſtylo ſe hizieron en tiempo del Rey don Alonſo decimo padre del Rey don Sancho el quarto,ſegun conſta del principio de ellas; donde ſeda a entender que der que aquella recopilacion por la mayor parte contiene leyes del tiempo del Rey don Alonſo decimo.

En la Coronica del Rey don Alonſo X. capit.1. tratando el author del Rey don Hernando el tercero,y del dicho Rey don Alonſo ſu hijo pone las palabras ſiguientes.

Ca en aquel tiempo del Rey don Fernando daua el Rey de Granada la mitad de todas ſus rentas, que eran apreciadas en
5 ſeteçientas vezes mil marauedis de la moneda de Caſtilla. Y eſta moneda q̃ era tan grueſſa y de tantos dineros el marauedi q̃ alcançaua a valer el marauedi tanto como vn marauedi de oro.y porque en aquel tiempo del Rey don Fernando corria en Caſtilla la moneda de los pepiones,y en el Reyno de Leon, la moneda de los leones, y de aquellos pepiones valia ciento y ochenta el marauedi. Y las compras pequeñas hazian las metales, que fazian deziocho pepiones el metal: diez metales el marauedi:y deſtos marauedis eran apreciadas las renta del rey no de Granada en ſeteçientas vezes mil marauedis: y dauan al Rey don Fernando la mitad de aquellas, y el Rey don Alonſo ſu hijo en el comiençe de ſu Reynado mando deshazer la moneda de los pepiones: y fizo labrar moneda de los Burgaleſes que valia nouẽta dineros el marauedi:y las compras pequeñas ſe hazian a ſueldos y ſeys dineros de aquellos valian vn ſueldo: y quinze ſueldos el marauedi.Eſto ſe eſcriue en el Capitulo primero,y en el cap.7.Dize el Coroniſta como el meſmo Rey dõ Alonſo, Año de Mil y dozientos y cinquenta y ocho. Mando deshazer la moneda de los Burgaleſes:y hizo labrar la moneda de los dineros prietos : y de eſtos dineros hazian quinze el marauedi,de manera que quinze dineros hazian el dicho marauedi.

De eſta Coronica ſe podria muy bien ſacar el valor del marauedi de oro,que corria en tiempo del Rey don Alonſo decimo:ſi pudieſſemos bien aueriguar como correſponda el pepiõ a la moneda,que corre al preſente.Y ha ſe de notar,que la moneda de los metales que tengo referida, aunque eſta eſcripta por eſte nombre en la hiſtoria:en algunos libros,que yo he viſto,y en otras eſcripturas ſe llama Mercal, o Mercales.

En vn libro de mano antiguo halle breue relacion de monedas viejas,y alli ley,que el pepion valia dos meajas, y el Burgales dos pepiones, o quatro meajas. Segun eſto el marauedi del tiempo del Rey don Alonſo Decimo,viene a valer ſeſenta dineros,que hazen cada vno a ſeys meajas,ſeys marauedis, de los que agora corren Si eſto es anſi,no ſe puede dudar tomando las palabras de la dicha Coronica , y haziendo por ellas la cuenta,ſi no que eſte marauedi del Rey don Alonſo Decimo, es el que ſe llamaua bueno y ygual al marauedi de oro, que en aquel tiempo corria:del qual hazen mancion las leyes del fuero y otras. Tampoco ay duda ſino que el marauedi cobreño, o de vellon andando el tiempo vino a baxar mucho y no valio tãtos dineros:como lo hemos prouado al principio de eſte cap.

De aqui ſe ſigue la duda que tiene la eſtimacion de los marauedis bueno y viejo pueſta en las ordenanças Reales de los Reyes Catholicos, y en las demas,que hemos arriba citado eſtimando el marauedi bueno en diez marauedis de los q̃ agora corren:porque reduzidos diez marauedis de los preſentes a dineros hazen cient dineros:y anſi tienen mas dineros que el marauedi bueno, o de oro, que corria al tiempo del Rey don Alonſo X.pues aquel attenta eſta vltima cuenta valia ſeſenta dineros:pero eſta tan determinada la primera eſtimaciõ del marauedi bueno, y del viejo en las dichas ordenanças Reales como al preſente andan impreſſas, y examinadas y paſſadas en publica authoridad de leyes, que pareſce temeridad apũtar lo contrario. Aunque ſin perjuyzio de la authoridad que tuuierõ los q̃ las recopilaron: pues no toca la eſtimacion de las monedas tanto en la ſubſtancia de la ley, que ſe manda guardar conforme a ſu deciſion antigua,y ſe haze incidenter: no dexare de tractar otra manera de eſtimar el marauedi bueno , y el viejo poniendo adelante muy en particular la differencia, que puede auer entre las dos opiniones,o maneras y modos de appreciar eſta moneda.

Pareſce de las leyes antiguas de eſtos Reynos,eſta diſtinctiõ de moneda vieja y nueua procedio por razon y cauſa, que las monedas para remediar las neceſſidades publicas ſe alçauan y ſubian del valor ordinario,a las vezes ſe abrauan de mas baxa
6 ley, † que dando el valor antiguo en ſu fuerça. Todo eſto ſe prueua por el principio de las ordenanças,que hizo el Rey dõ Henrique I Len Toro,Era de M. CCCC.y XI, Y el meſmo en Alcala, Era de M. CCCC.y VIII. Y por la ley del Rey don Iuã Primero en Burgos,Año de M. y CCC. LXXXVIII. Donde dize,que el marauedi viejo y nueuo ſean de vn valor,y yguales aunque los dineros nueuos ſean de mas baxa ley. Por manera quel el marauedi viejo y de moneda vieja valio ſiempre diez dineros,y ſeys cornados, entendiendo:como entiẽdo del marauedi comun,que corria en tiempo del Rey don Alonſo X.I.porque eſte tal llaman las leyes viejo, y de moneda vieja:pues entonces no auia auido mudança,ni nouedad en baxar de ley la moneda,ni ſubir la de valor , lo qual acaeſcio en tiẽpo del Rey Don Henrique Segundo, hijo del dicho Rey don Alonſo Onzeno. Anſi meſmo ſe confirma lo ſuſodicho por las leyes que tengo allegadas en el principio de eſte Capitulo , por las quales yo entiendo ſe prueua:que el marauedi comun que corria en tiempo del Rey don Alonſo Onzeno , el qual llamã las leyes marauedi viejo,valia diez dineros,no mas , o ſeys cornados: que llama viejo teniendo reſpecto a la nouedad : que deſpues vuo en las monedas por remediar las neceſſidades publicas:como ſe da bien a entender en las dichas leyes y ordenãças.A eſta cuenta podria quadrar mucho la eſtimacion de los ſueldos , teniendo por la hiſtoria del Rey Don Alonſo Decimo, que el ſueldo comun valia ſeys Burgaleſes de a quatro meajas cada vno , y poniendo el ſueldo bueno en doze Burgaleſes de eſtos, de manera que hizieſſen doze Burgaleſes ocho dineros, como adelante diremos : y anſi quedaria el ſueldo bueno, de qui en hazen mencion las leyes del Rey Don

Alonſo

Alonſo Onzeno en ocho dineros:de lo qual reſulta,que cinco ſueldos buenos hazen quatro marauedis comunes en tiempo del dicho Rey don Alonſo Onzeno ſegũ conſta por las leyes, que del meſmo Rey tengo allegadas,por las quales el marauedis la quinta parte mayor,que el ſueldo bueno,por manera q̃ quedara el marauedi de tiempo del Rey don Alõſo Onzeno en diez dineros como el de agora : puesto que ſe aya llamado en muchas leyes marauedi viejo.Eſta diſtinctiõ del ſueldo bueno y de otro menor con eſta meſma eſtimacion del marauedi comun en tiempo del Rey don Alonſo Onzeno,vi notada en la memoria que tengo allegada de monedas antiguas , que vi de letra muy antigua.De lo qual pareſce quedar aſſentado,que el marauedi viejo y comun differenciado del que las leyes , y Coronicas llamaron bueno,valio diez dineros,o ſeys coronados,como vale el que al preſente vſamos. Aunque el marauedi del tiempo del Rey don Alonſo Decimo,que ſe llama bueno,y era de oro,o de tantos dineros que ygualauan al marauedi de oro,como lo teſtifica ſu hiſtoria , valia mucho mas : pues viene a valer ſeys marauedis de los que agora corrẽ.En la meſma hiſtoria del Rey don Alonſo Decimo , y en otras ſe haze mencion de cierta moneda llamada Tornes : la qual dize la Coronica que era de plata,y eſta creo yo era moneda Franceſa,que corria en Caſtilla por auer la traydo los Franceſes , que vinieron entonces a eſtos Reynos, y mirando los tiempos pareſce ſer eſta moneda el argenteo Turonenſe, de quien tracta la Clementi.ſegunda.de magiſtris.Y tractamos en el cap. tercero. §. ſegundo. numer. octauo. en eſta preſente obra. donde le eſtimamos en veynte y cinco marauedis conforme a la eſtimacion que agora tiene el Real de plata Caſtellano , porque el Tornes peſaua tres partes de quatro de vn real , o tres quartillos , y en a quel tiempo valdria tanto como dos marauedis communes.Podria dezir alguno que eſte Tornes fueſſe el ſueldo Turonenſe , de quien tractamos en el meſmo. §. ſegundo. numer.ſeptimo.y le puſimos en peſo de la tercera parte de vn Real , que al preſente ſale en onze marauedis , y entonces valdria vn marauedi comun : por lo que adelante diremos cerca de las monedas de plata que ſolian correr en eſtos Reynos. Aunque yo ſoſpecho que el ſueldo Tornes tenia mucha mezela de cobre,y no tanta plata.

Anſi meſmo en las leyes Reales muchas vezes ſe haze mẽcion de ſueldos : los quales han ſido differentes , como de las
7 meſmas leyes , †y de las Coronicas pareſce , no tractare aqui del ſueldo contenido en el foro Iuzgo , y leyes Gothicas , porque adelante ſe offreſcera mejor conyuntura y lugar.

Otros ſueldos ay,de los quales hazen mencion las leyes del Rey don Alonſo,Onzeno,y por ellas pareſce,que cada ſueldo de eſtos era menor la quinta parte que el marauedi comun, que entonces corria, anſi lo prueua la ley,vndecima.y la ley.19. 19.tit.vndecimo.libr.quarto ordinat. Hodie l. vndecima. & 17. tit.tertio.libr.6.Recopilat.l.22.y.l.30.tit. 32. de las ordenanças, que hizo el dicho Rey don Alonſo Onzeno en Alcala, Era de Mily trezientos y ochenta y ſeys. Eſto meſmo prouamos poco antes:pues por aquellas leyes valen tanto quatro marauedis como cinco ſueldos : y conforme a vna opinion puſimos eſte tal marauedi en valor de quinze dineros diziendo ſer el que llaman las leyes de moneda vieja : por tanto eſte ſueldo valia doze dineros y era mayor la ſexta parte,que el marauedi , que agora vſamos , pues eſte vale ſolamente diez dineros , por lo qual pareſce,que cinco ſueldos deſtos vienen a valer ſeys marauedis de los de agora.En eſta meſma eſtimacion en las Varias Reſoluciones libr.primero.cap.vndecimo.declaramos los ſueldos contenidos en las leyes del Rey don Alonſo Onzeno, antes mucho tuuieron eſta opinion el Doctor Vicente Arias,y el Doctor Montaluo.in l.1.tit. 3. & l. prima. tit.5.libr.1.Fori. El meſmo Montaluo en el Repertorio que hizo a las ordenanças Reales,verbo.Solidus. donde añade vna coſa , y es , que el ſueldo bueno valio ocho marauedis de moneda vieja, que ſegun ſu cuenta vernia a ſer de valor de doze marauedis de los preſentes,que agora gaſtamos:allega para eſto vna ordenança del Rey don Alonſo Onzeno en Alcala, que comiença , Si el hijo dalgo toma mas,&c.l.11.tit.vndecimo.libr.quarto ordinatio.eſta ley en las ordenanças Reales nuevas dize anſi. Y es la. l.19. El que tomare mas,pague por cada coſa cinco ſueldos de ſus bienes al Rey, que ſon de eſta moneda quatro marauedis. Siendo eſta ley la meſma que allega Montaluo,claro eſta, que no prueua lo que el quiere.Anſi meſmo en las ordenanças antiguas del Rey don Alonſo Onzeno dize : pague por cada coſa cinco ſueldos de los buenos al Rey que ſon quatro marauedis de eſta moneda , de lo qual reſulta auer tenido el Doctor Montaluo el libro errado , y eſto es coſa muy clara : pues la meſma ley,y las otras del meſmo titulo por vnos meſmos ſuel
dos,marauedis,y dineros van taſſando las viandas , y en todos los demas paſſos haze el ſueldo tal , que cinco valgan quatro marauedis.De manera,que no pruena auer valido el ſueldo en aquel tiempo ocho marauedis de los viejos, llama y pudo llamar el Rey don Alonſo eſtos ſueldos de a doze dineros ſueldos buenos,a differencia de otros , q̃ a mi pareſcer eran menores,de los quales haze mencion el Rey don Henrique Segundo hijo del meſmo Rey don Alonſo en las ordenanças que hizo en Toro,Era de M.CCCCXI.donde en el Proemio dize,que valgan tres ſueldos quatro dineros:como ſolian valer, de lo qual ſe ſigue , que eſte ſueldo tal valia poco mas que vn dinero : en fin vn dinero y la tercera parte de otro. De manera que eſte ſueldo menor llega a valer ocho meajas , otros ſueldos correron en tiempo del Rey don Alonſo Decimo : como pareſce de ſu hiſtoria Capitulo primero.valia cada vno de eſtos ſeys dineros Burgaleſes,que a mi pareſcer tenia cada vno y valia quatro meajas, ſegun que del dicho Capitulo primero ſe puede en alguna manera collegir,porque valia cada vno por dos pepiones ſegun eſta cuenta, eſte vltimo ſueldo valia veyntey quatro meajas, que ſon quatro dineros de los que corrieron deſpues en el Reyno,de los quales el marauedi valio, y vale diez como tengo ya tractado.

En la ley ſegunda.titul.nono. libr. octauo ordinatio. Hodie ley ſecunda.& decima.libro octauo Recopilationis.eſta diſpueſto,que el que dixere a otro por injuria alguna de las palabras en la dicha ley contenidas,peche trezientos ſueldos. Eſtos ſueldos como note en las Varias Reſoluciones , algunos juezes mayormente los inferiores eſtiman cada vno en dos marauedis,otros como ſon los Alcades de Cortea quatro marauedis de los que al preſente corren. Eſta ley ſe ſaco del Fuero libro quarto titul.tercero.ley ſegunda.Y en aquel titulo en la ley primera , ſe pone tambien eſta pena de los trezientos ſueldos en otro caſo. Anſi meſmo en la ley tercera. titulo quinto libro quarto Fori. haze mencion de ſueldos. Y alli el Doctor Montaluo entiende ſueldos Burgaleſes conforme a la ley primera. tit.octauo.libr primero Fori. Y declara en la ley primera. titulo quinto.libro ſegundo. que eſte ſueldo Burgales valia doze dineros al marauedi preſente,que agora gaſtamos. Por lo qual eſtos ſueldos tienen tanto valor , que cinco de ellos hazen ſeys marauedis de los preſentes. Por tanto ſegun eſta cuenta, los trezientos ſueldos auian de eſtimarſe en trezientos , y ſeſenta marauedis de eſta moneda que al preſente gaſtamos.

“ * En la ley ſegunda.titulo decimo.libr.octauo de la Recopi-
“ lacion nueua,ſe taſſan los dichos ſueldos , como hemos dicho
“ que los taſſan Alcades de Corte.*

Y ſi eſtos doze dineros no ſon de a ſeys meajas,ſino Burgaleſes de a quatro meajas,como tengo apuntado ſeria cada ſueldo,de a quarenta y ocho meajas:y menor la quinta parte , que el marauedi comun, de manera que cinco ſueldos valdrian quatro marauedis de los que al preſente gaſtamos , y anſi los trezientos ſueldos ſerian dozientos y quarenta marauedis de eſta moneda. Puesto que en eſta cuenta ſiempre tenemos por contrario al Doctor Montaluo , y a los que ſiguieron ſu opinion.

En eſta materia de ſueldos y de injurias , es razon notar dos leyes del Eſtylo bien antiguas, pues aquella obra ſe hizo del tiempo del Rey don Alonſo Decimo,y de las leyes que entonces ſe vſauan por la mayor parte , la vna es ley. 85. y la otra es ley.131. por las quales pareſce , que el que injuriare de palabra al home hijo dalho ha de pagar quinientos ſueldos, aunque las injurias dichas a otros hombres , que no ſon hijos dalgo , no tienen tanta pena. De eſtas leyes noto el muy magnifico y en letras,y rectitud de juſticia ſeñalado varon el Licenciado Arce de Otalora del conſejo de ſu Mageſtad en ſu Real audiencia de Valladolid en el libro de las hidalguias. ſecunda part. capitulo quarto.numer.vndecimo. La cauſa y razon porque dizen en Caſtilla Hidalgo de vengar quinientos ſueldos ſegun fuero de Eſpaña , y que ſea eſta porque a los Hidalgos por ſu nobleza les compete eſte derecho eſpecial de eſtimar y pedir ſus injurias por quinientos ſueldos. Haze anſi meſmo para lo ſuſo dicho vna ley que eſta entre los fueros de Eſpaña libro 3. titul. de las prendas, y dize anſi.

Si el cauallero deue algo al franco , o a otro home de rua por aquella denda , ni por otra coſa del mundo no traue a la beſtia que caualgare,ni de las riendas : y ſi lo fiziere peyte quinientos ſueldos de calumnia CCL. ſueldos ſean por el Rey , y los otros CCL. ſean para el cauallero : por la honra que auia recebido.Eſto meſmo q̃ eſta ley dize ſe prueua por otros fueros antiguos de eſtos reynos.Y aunque ſe ſuel en dar muchas y diuerſas razones para entẽder el principio, y origen q̃ tuuo la dicha manera de hablar , en cõprobaciõ de la razõ ſuſo dicha

yoconsidero la ley vndecima. *titul. vndecimo. lib.4.* de las ordenanças Reales,es ley.11. *titulo tertio.libro sexto. Recopilat.* donde se refiere vna ley del Rey Alonso Onzeno,fecha en Alcala,Era del Mil ccclxxxvj.diziendo,por cada solar en que vno tomare alguna cosa de mantenimiento por fuerça, pague trezientos sueldos,si fuere lo que tomare de labradores,y si fuere de fijos dalgo,quinientos sueldos. Assi mesmo se puede applicar otra ley del foro luzgo *libro octauo.titulo quarto.* comiença la ley. Si algun home ha buy brauo. Donde estimado se los daños hechos por animales, y las muertes de hombres en ciertas quantidades,en la del home de honra dize que peche el señor del animal quinientos sueldos, por el omezillo. Tambien se puede en alguna manera applicar lo que escriue Rhenano, en el lib. segundo de las cosas de Alemaña. diziendo, que entre otras leyes Salicas,que tenian los Francos,auia vna donde se estimauan las injurias para la pena dellas en esta manera:que si el Salico Frances injuriasse a otro pagasse el sueldo estimado en doze dineros:pero si el Frigio,o Saxon injuriasse al Salico Frances, auia de pagar el sueldo por quarenta dineros,estimado de arte que el sueldo para satisfazer la injuria hecha al Salico se auia de contar, y tomar de mayor valor, y auia desser de quarenta dineros los de mas de doze:lo qual se hazia por ser los Salicos Franceses gente nobilissima y de tanta fuerte y qualidad, que de ella eran elegidos los Reyes Francos,sus consejeros, legisladores,y lo demas por cuy a prudencia y voto se gouernaua la Republica de lo qual,y de las leyes Salicas tracto enel capitul. primero.num.8.de las Questiones practicas.

Conforme a lo susodicho es necessario distinguir las dos opiniones, y segun cada qual de ellas resoluer la estimacion de las monedas, en que esta, o puede estar la differencia. Es assi
§ que attenta la opinion del Doctor Montaluo,† y la declaracion de las ordenanças Reales de los Reyes Catholicos don Fernando y doña Isabel, hase de tener lo siguiente.

El marauedi bueno que ygualaua al de oro del tiempo del Rey don Alonso Decimo,viene à valer diez maraocdis de los de agora.

El marauedi viejo, que era comun en tiempo del Rey don Alonso Onzeno,cor responde a tres blancas poco mas,de manera,que seys viejos hazen de los que agora corren diez marauedis.

El sueldo Burgales vallo doze dineros, y porque el marauedi presente vale diez dineros, valio este sueldo la sexta parte mas que el marauedi, que agora corre: y la quinta parte menos,que el marauedi viejo,este sueldo se llamo sueldo bueno.

Pero teniendo, y siguiendo otra cuenta se deue notar otra manera de estimacion en la forma siguiente.

El sueldo menor valio vn dinero y dos meajas:por manera que vale ocho meajas, y assi se llamo ochoseu, como lo hemos prouado.

El sueldo bueno valio doze Burgaleses, llamo se este sueldo,sueldo Burgales, lo qual se prueua por la ley primera. tit.de los escriuanos libr.primero Fori.do paresce y quiere la ley sentir,que este sueldo Burgales,se diuida y estime por dineros Burgaleses,y quasi da a entender, que seys dineros Burgaleses, hazen medio sueldo.

El dinero Burgales valia quatro meajas: como esta notado en aquella memoria antigua,que tengo allegada.

De lo qual se collige, que el sueldo Burgales non vale doze dineros de los nueuos,que tienen a seys meajas: de los quales hazen diez el marauedi de agora: como quiso Montaluo. Sino doze Burgaleses de a quatro meajas,que son ocho dineros de los nueuos y de a seys meajas.

Assi mesmo se saca de lo susodicho,que este sueldo bueno, llamado Burgales,es del que tractan y hazen mencion las leyes del Rey don Alonso Onzeno,que tenemos arriba allegadas: y dizen que este sueldo es menor la quinta parte,que el marauedi pequeño,y comun, pues el marauedi valia y vale diez dineros de a seys meajas:y assi cinco sueldos de estos, que son quarenta dineros,hazen quatro marauedis,que assi mesmo valen, y valieron quarenta dineros. Esta mesma estimacion quadra à la ley.30.del Rey don Alonso Onzeno en Alcala,ley.17. *titulo tertio.libro.6.Recopilationis* sin auer que quitar, ni que añadir do dize quatro sueldos,que son tres marauedis y dos dineros.Siendo este sueldo de a ocho dineros hazen quatro de ellos treynta y dos dineros:y siendo el marauedi de a diez dineros hazen tres marauedis treynta dineros:assi que quatro sueldos hazen tres marauedis, y dos dineros. Segun la otra cuenta auiamos puesto el sueldo en doze dineros:y el marauedi no le podimos poner en quinze dineros, porque no quadraua: y por tanto le poniamos en mas que en quinze dineros, lo qual no es verisimil:pues siempre el marauedi tuuo dineros ciertos y enteros.

El otro sueldo: de quien se haze mencion en la Coronica del Rey don Alonso Decimo,valia seys Burgaleses,y era la mitad que el sueldo bueno Burgales: de manera que este sueldo valia veynte y quatro meajas,o quatro dineros de los de seys meajas, o quatro dineros de los de seys meajas. Esto sueldo se puede llamar mediano.Lo qual se collige de la dicha Coronica y de lo que por ella se da a entender y de lo que luego diremos.

El marauedi bueno,que ygualaua al de oro en su valor,segu en la mesma Coronica se escriue valio ciento y ochenta pepiones cada pepion era dos meajas:assi mesmo valia este marauedi diez metales,cada metal diez y ocho pepiones. Conforme a esto este tal marauedi tenia y valia sesenta dineros de a seys meajas que corresponden a seys marauedis de los que agora corren.

Dize la mesma Historia del Rey don Alonso el Decimo, q̃ el marauedi de aquel tiempo, q̃ alcançaua al de oro, valia nouenta Burgaleses,cada Burgales tenia dos pepiones: los quales se deshizieron y fueron reduzidos los ciento y ochenta a nouenta Valia assi mesmo este marauedi bueno quinze sueldos Cada sueldo de estos tenia y valia seys Burgaleses:por manera q̃ este marauedi correspõde a seys de los q̃ al presente vsamos.

Assi mesmo los quinze prietos,que la mesma Historia del Rey don Alonso Decimo escriue:hazian el marauedi, vienen aser de tantos dineros,que ygualan conforme a la dicha cuenta a seys marauedis de los presentes, por manera que este dinero prieto valia quatro dineros communes.

A esta cuenta corresponde las leyes del Rey don Iuan el Primero,donde tassan el marauedi bueno por seys de los viejos; los quales hemos puesto en el mesmo valor que los presentes, aunque en diuersas partes los marauedis viejos han sido,y son interpretados,y estimados por particulares fueros algunas vezes a dos, otras a tres otras a quatro marauedis de los que agora corren.

De aqui se saca,que el marauedi de oro antiguo, que por la ley del Estylo valia y pesaua tanto como seys marauedis de oro del Rey don Alonso Decimo, se estimaua y apreciaua en treynta y seys marauedis de los que al presente gastamos.

La ley segunda,titul.treynta y tres.part.septima, pone marauedis prietos,y marauedis blancos:dando a entender claramẽte,que el marauedi prieto valia mas, que el marauedi blanco. Por ventura llamo marauedi prieto el marauedi bueno, que montaua quinze prietos, y blancos al marauedi mas baxo y comun,que montaua diez dineros como monta el que agora vsamos : lo qual puede assi mesmo prouarse por lo que diremos luego del blanco.Verdad es,que en algunos contractos otorgados al cabildo dela Iglesia de Cordoua, he visto hecha differencia de marauedis de moneda vieja, y de los marauedis de moneda blanca,estimando el de moneda vieja en dos de la moneda blanca y entendiendo de moneda blanca por la qual presente corre,y ha corrido de sesenta años a esta parte y mas.

Estas monedas antiguas aunque eran de vellon,creo y sospecho tenian mas mezcla de plata que non tienen las blancas y quartos, y ochauillos que agora corren. Esto se puede sacar en alguna manera de la Coronica del Rey dõ Alõso onzeno cap. 98.en cuyo tiẽpo y antes en tiẽpo del Rey don Fernando Quarto su padre,y de otros Reyes el marauedi comũ vino a estimar se por nouenes y cornados:como paresce de la misma historia,y valio lo que al presente vale,lo qual se puede creer por lo siguiente.

Lo primero,porque de las leyes del Rey don Alonso onzeno , que cerca de los sueldos hemos allegado y examinando, paresce,que aquel marauedi valia diez dineros como al presente vale,y no mas.

Lo otro,porque valia diez nouenes el marauedi,y cada nouen de estos valia y era tanto como vn dinero de a seys meajas: loqual esta claro por el ordenamiento , que hizo el Rey don Henrique Segundo en Toro,Era de Mil.cccexj.donde dize,que el marauedi valga diez dineros , o diez nouenes, o seys cornados:y que doze cinquenes valgan vn marauedi : dos cinquenes vn cornado:de lo qual paresce,que a quel marauedi valia seys cornados,y diez dineros,como vale el que al presente vsamos: y que doze cinquenes hazian tanto , y montauan como diez nouenes:por manera,que el nouẽ valio seys meajas pues el cinquẽ era de cinco:todo lo qual quadra cõ el marauedi que agora gastamos.

De aqui assi mesmo se prueua , que el dinero nouen no valia entonces mas que seys meajas,y no nueue. Aunque es possible que en algun tiempo las aya valido.

El cruzabo moneda. menuda en Castilla solia valer ordinariamente dos cornados no le subiendo por alguna necessidad, como loprueua el ordenamiento , que hizo el Rey don Henrique

rique Segundo en Alcala , Era de Mil y quatrocientos y ocho.

Blanco fue tambiẽ moneda, y aunque pudo ser auerse labrado antes,como lo da a entender la ley de la Partida seguuda,titul.33.parti.7. tambien la mando labrar el Rey don Iuan el Primero,y le posso en valor de vn marauedi de a diez dineros : despues ab axo cada blãco a seys dineros,que viene quasi a lo que es oy vna blanca y vn dinero mas.Lo qual paresce por el ordenamiento que hizo el mesmo Rey don Iuan en Biruiesca. Año de Mil y trecientos y ochẽta y siete. Y en Burgos año de Mil y treciẽtos y ochenta y ocho.Este blanco baxo a velor de vn cornado , el Rey don Henrique Tercero en Madrid , Año de Mil y trecientos y nouenta y vno.

En tiẽpo de este mesmo Rey don Henrique el Tercero, corria en estos Reynos la moneda de los Agnus Dei,y valio primero vn marauedi:despues vino a la brarse de tan baxa ley,que valio vn cornado. Assi locuenta y trata la Caronica del dicho Rey don Henrique Tercero.

Assi mesmo se vsaron y labraron antes de agora y antiguamente en estos Reynos medias blãcas:como consta por las leyes que hizo el Rey don Iuan el Primero en Segouia , año de Mil ccxc.

Ha se de aduertir , que las monedas antiguas de oro y plata, aunque vayan en esta obra estimadas algunas vezes al precio antiguo,pero sabido el peso , que tenian , schan de reduzir a las que al presente corren,por la semeiança en quantidad del peso y estimarse el tal peso como agora se estima,pues se han de cõsiderar por el dicho peso,y quantidad de oro o plata.

Summario del Capitulo Siguiente.

1 *Considera se el precio y valor delas cosas en tiempos antiguos quanto a estos Reynos,especial del mmrco de plata.*
2 *Trata se del peso y valor.del real Castellano en tiempo del Rey don Henrique Segundo y despues y antes.*
3 *Dobla Castellana de que peso ij valor aya sido.*
4 *El marauedi de oro que poso,y valor aya tenido en los tempos passados.*
5 *Examinan se muchas leyes de las Partidas y del Fuero, que hablan de marauedis,y otras monedas.*
6 *Francos que moneda aya sido,y de que peso y valor.*

Capitulo sexto,En el qualse tracta y considera el peso de las monedas de oro,y plata ãtiguas de estos Reynos para meior entendimiẽto de las leyes.

QVanto al entendimiento de muchas leyes de las Partidas y Fuero Real , conuiene examinar el valor,y peso mas particular de las monedas de oro y plata,que en estos Reynos solian correr,pues aũque ayamos dicho y declarado el precio del marauedi de oro viejo y nueuo , por estimacion de marauedis communes y dineros menudos,sera bien,por lo que adelante tocaremos,auerigiuar el peso , y quantidad,que estas monedas tenian : si quiera para entender la grauedad de las penas conforme a lo que oy en dia se vsa:y porque veamos, si vn marauedi de oro era liuiana pena:y assi mesmo la pena de otros marauedis communes.Para lo qual se han de considerar algunas antiguedades.

Quien vuiere leydo las Coronicas de Castilla, y las leyes antiguas del Reyno hallara que las viendas, mantenimiẽtos , y las demas cosas necessarias† para la vida humana,valian tan barato y en rã baxos precios , que cõ vn Real del peso mesmo que los de agora tienẽ se compraua y podia comprar lo que en este tiempo no se podra cõprar con diez , ni con quinze Reales , ni por ventura con veynte. Lo mesmo se puede dezir del marauedi commun,pues entõces era de mas vtilidad para comprar vn marauedi, que agora quinze , ni veynte.Esto paresceser assi no tradando de tiempos mas antiguos,por las ordenanças:que hizo el Rey dõ Alonso onzeno en Alcala,Era de M.cccIxxxvj. Y largamente por las leyes, que hizo el Rey don Henrique Segũdo en Toro,Era de M.cccevij.desde la ley xxix.hasta la ley sesenta y tres.

Item se deue notar:que en tiempo del Rey don Alonso onzeno,y de don Henrique Segundo , y hasta oy el marauedi por donde se apreciaron y aprecian en las dichas leyes todas las cosas,era y ha sido de seys coronados:o diez dineros : como por las mesmas leyes paresce, y por lo que tenemos allegado en el Capitulo antes de este: pues este marauedi no era el bueno , ni el de oro fino el comun.

Paresce assi [illegible] en tiempo del Rey don Alfonso onzeno , valia el Marco de la plata ciento y veynte y cinco marauedis : como se [illegible] por su historia Capitulo. 98. Y despues en tiempo del Rey don Iuan el Primero , valia duzientos y cinquenta marauedis : lo qual consta y esta cierto por las cortes, que el mesmo Rey dõ Iuã hizo en Burgos, Año de mil y trazientos y ochenta y ocho , y assi en esto como en las demas cosas necessarias de la republica se hallara por las Coronicas del Reyno, que quanto mas nos acercaremos a este tiempo tanto mas han subido y encarescido se en los precios todas las cosas que comunmẽte gastamos en comer,en stestir y en otros tractos,y actos necessarios. Lo qual sin Corõnicas por experiẽcia hemos visto de treynta , o quarẽta años a esta parte : por tanto no nos marauillaremos de lo que leyeremos cerca de los precios que tuuieron los mantenimientos y otras cosas duzientos años a tras.

Segun esto no va descaminando el precio de los Reales Castellanos en aquel tiẽpo,estos reales eran de tanto peso , que ocho de ellos † hazian vna onça : como la hazen agora , assi lo prueua la ley,que hizo el mesmo Rey dõ Iuan en Biruiesca año de Mil cccIxxxvij. do dize que por ocho Reales deuidos se pague vna onça de plata,y que este es su justo ptecio.

Por el valor del marco de plata podemos sacar la diuersidad del valor del Real de plata del dicho peso,el qual valio entiempo del Rey don Henrique Segundo tres marauedis : y porque esta moneda se labro de baxa ley a causa de las necessidades publicas,el mesmo Rey baxo este real a marauedi:como paresce por su Coronica en el capitu. octauo , del año sexto y por las ordenanças , que hizo en Alcala , Era de Mil cccevij. despues esta moneda se boluio a labrar de buena ley como la vieja. Quiero dezir como la que corria antes que se labrasse de baxa ley,y assi el Real viejo.como el nueuo valierõ en riẽpo del Rey Rey don Hẽriq Segundo tres marauedis cada vno Esto se prueua por las leyes del mesmo Rey en Toro. Era de Mil y quatrozienlos y onze. de las quales paresce que poco antes con las muchas necesslidades se auia alçado el Real de plata de buena ley a doze marauedis:y luego se boluio a bazar a tres andando el tiempo reynando el Rey don Iuan el Primero , valio el Real del dicho peso quatro marauedis. Y entiendo elpeso del Real de esta manera , que ocho Reales hazian y pesauan vna onça algo menos.

Por razon que en las monedas siẽpre falta el peso justo para la costa de labrarlas. Y que en tiẽpo del Rey don Iuan el Primero,aya valido el Real quatro marauedis, prueua lo la ley que el mesmo Rey hizo en Burgos año de Mil y trezientos y ochenta y ocho , despues con subirse la plata , ha venido a valer el Real vnas vezes doze marauedis,y entonces se llamaron quartos las monedas que valieron tres marauedis : porque erã quartos del real.El qual valio assi mesmo diez y seys marauedis : y de aqui se llamarõ quartos las monedas de a quatro marauedis. En fin como al presente , assi en los tiempos passados la moneda de plata se respecto al valor de la mesma plata pocomas: como es notorio.

Item se haze mencion en las Coronicas y leyes del Reyno de monedas de oro en especial se vsaron en Castilla las doblas , y por las leyds del Rey don Hẽrique Segundo en Toro. Era de Mil y quatrozientos y siete.En la ley sesenta y dos,paresce, que en aquel tiempo la dobla Castellana valia treynta y seys marauedis de los communes,† que cada vno valia diez dineros , como el de agora. Despues alço la moneda el mesmo Rey don Henrique , y valio la dobta Castellana ciento y veynte marauedis. Y luego boluio esta moneda a reduzir se a su justo valor, y valio treynta y cinco marauedis. Assi lo pueuan las leyes del mesmo Rey don Henrique echas en Toro , Era de Mil y quatrozientos y onze,en tiempo del Rey don Iuan el Primero,valia la dobla Castellana cincuenta marauedis: lo qual paresce por las leyes del mesmo Rey don Iuan en Biruiesca , año de Mil y quatrozientos y ochenta y siete. Y en Burgos año de M. ccclxxxviij. estas doblas en tiempo del Rey don Iuan el Segundo , corrian de muy baxa ley algunas de ellas : y las buenas y las malas auian subido en su valor : como han subido los precios del oro,y plata : y de todas las otras cosas segun paresce por las peticiones , que se dieron en Madrid , en las cõrtes del Año de Mil y quatrocientos y treynta y cinco. en vn contracto de venta que se celebro en tiempo del Rey don Ioan el Segundo en el año de Mil y quatrocientos y treynta y cinco. de cierto heredamiento en tierra de Seuilla vihecha mencion de las doblas moriscas, que eran ygualadas por las leyes reales a las Castellanas,en settenta marauedis cada vna.Lo qual se suffre por razon que las moriscas corria a baxadas de su ley como las Castellanas en aquel tiẽpo. Hizo se el dicho contracto en cinco de [illegible]

ziembre por el qual doña Leonor Gu[illegible]ello Abadessa y las monjas de la orden de Sancta Clara [illegible]ieron el heredamiento de Villanueua de Balbuena a F[illegible]o de Villa franca por precio de dos mil y dozientas y [illegible]ta doblas moriscas contada cada vna dobla a setenta y vn marauedis. Esta dobla Castellana en nuestros tiempos ha corrido, o solia correr pero no de tan buena ley, ni de tanto peso como las q̃ tengo dicho: que corrian en tiempo del Rey don [illegible]nrique Segundo, y del Rey don Iuoan el Primero: y val[illegible]as vltimas de agora treynta años, y quarenta cada vna trezientos y sesenta y cinco marauedis.

Las doblas antiguas en tiempo del Rey don Iuan el Primero valian doze Reales en plata amonedada: y en plata quebrada onça y media y vna ochaua de plata: segun paresce por las dichas leyes.

Demas de lo suso dicho conuiene para lo que adelante diremos examinar esta dobla Castellana de que peso era, para ver el oro que tenia, y creo a todo lo que puedo alcançar, que esta dobla tenia peso de vn Castellano, lo qual hasta agora entiendo ansi por lo siguiente.

Lo primero, porque el Rey don Ioan el Primero en Segouia, año de Mil y trezientos y nouenta, hizo la ley de la segunda supplicacion con la pena de las mil y quinientas doblas. Hodie. l.1. tit. decimo. libr. 4. Recopila. no señalando mas que doblas sin dezir el precio de ellas. Por tanto se han de entẽder estas doblas Castellanas, y de aquellas, que se contienen en las otras leyes del mesmo Rey, lo qual ami parescer esta claro. En nuestros tiempos, y antes de agora despues que la dicha ley se hizo estas doblas se han juzgado por peso, y precio de Castellanos: luego bien se prueua, que la dobla Castellana de aquel tiempo era de peso de vn Castellano. Ansi mesmo creo, que estas doblas son las que dizen de cabeça: por lo que dize la ley primera del Rey don Ioan el Primero fecha en Biruiesca, donde haze mencion de cierto seruicio de doblas, que el reyno le prometio por cabeças mayor y menor en esta forma. Llaman se estas doblas de cabeça en las prouisiones dadas por su Magestad, año de Mil y quinientos y treynta y nueue. l. nona. tit. 20. libr. 4. Recopil. sobre las supplicaciones con las mil y quinientas doblas.

Lo otro, por que en las constituciones de la Vniuersidad de Salamanca, que se hizieron, Año de M. CCCC. XXII. poco antes, se mandan dar dos doblas a cada doctor en los Licenciamientos, y Doctoramientos, los quales no ay duda sino que se han de entender de las Castellanas, que corrian a la sazon en estos reynos. Y estos siempre se han estimado a peso y valor de Castellanos, como es notorio: y no se puede negar ni dezir otra cosa.

A todo lo susodicho corresponde el precio y estimacion de las doblas por reales de plata del peso de los de agora: pues esta cierto, que al presente vale vna parte de oro onze partes de plata. Y por la estimacion del oro y plata la qual ha ydo siẽpre cresciendo alomenos nunca en Castilla valio tanto como al presente vale: se puede collegir, que la dobla estimada en doze reales, que hazian onça y media de plata tenia mas oro, que no el ducado de nuestro tiempo: ansi que verna a ser el peso de las dichas doblas a vn Castellano. mayormente se prueua esto porque en las dichas leyes van ygualadas las doblas Castellanas con las doblas moriscas que parescen ser las doblas Zahenes, o Azenes, las quales pesan a Castellano: y antes mas q̃ menos.

Considerando el tiempo del Rey don Henrique el segundo quando la dobla Castellana valia treynta y seys marauedis comunes: y que entonces no valia menos el oro, y plata, que en tiẽpo del Rey don Alonso Decimo, podemos dezir, que el ma-
4 rauedi de oro del tiempo del Rey don Alõso decimo, † el qual valia seys marauedis de los comunes segun vna cuenta, era de peso por lo menos de la sexta parte de vn Castellano, y segun esto esta moneda de oro si se labrasse oy valdria conforme al precio presente quasi dos reales y medio poco menos: y por menudo ochenta marauedis. De este marauedi de oro, se han de entender las leyes del Rey don Alonso decimo, que el hizo. Aunque segun la cuenta del doctor Montaluo passad por las ordenãças reales, que agora tenemos este marauedi valia diez de los comunes, que eran de diez dineros como los de agora.

El otro marauedi de oro mas antiguo, al qual se han de referir las leyes antiguas de estos reynos fechas antes del Rey dõ Alonso decimo: y las que de ellas se sacaron, pesaua segun la ley del Estylo seys de los passados, por lo qual viene a ser de peso de vn Castellano: aunque entonces valia treynta y seys marauedis comunes: los quales vienẽ a ser el dia de oy mas de quatrecientos y ochenta marauedis: y por reales quatorze.

De todo lo susodicho se saca en limpio, que el marauedi de oro contenido en las leyes de las partidas, se ha de entender y juzgar de peso de vn Castellano: pues los que hizieron aquellas leyes tuuieron respecto a la monedã antiqua de oro trasladando como trasladaron leyes tan antiguas y haziendo recopilacion de ellas. Para esto ay vna razon a mi juyzio de mucha fuerça, los que hizieron las dichas leyes de las partidas y las recopilaron entendieron muy bien el peso del sueldo aureo de Iustiniano, y como pesaua lo que pesa vn Castellano. Tuuierõ ansi mesmo entẽdido que el sueldo, y el aureo eran de vn mesmo peso: y con esto esta llano que los dichos authores no quisieron alterar cosa alguna las leyes que trasladauan, y si alguna vez alteraron algo, fue pensando, q̃ no hazian mudança alguna, y no entendiendo la leyes como se han entendido por otros y aun en todos los lugares do el derecho comun haze mẽcion de sueldo, o aureo, trasladaron marauedi de oro, o marauedi simplemente entendiendo de oro. De lo qual paresce, q̃ [illegible] dichos authores dieron a entender, que el marauedi de oro contenido en las leyes antiguas de estos Reynos fechas antes del Rey dõ Alonso decimo, y del rey don Hernando tercero su padre, y otros reyes proximos a estos, era del peso q̃ es agora vn Castellano: quiero dezir la sexta parte de vna onça de oro: y tal q̃ setenta y dos hazian vna libra Romana de 12. onças.

A esta declaracion y parescer se allegan las leyes de los Reyes Godos, que en España reynaron antes del Rey don Rodrigo, de las quales el d[illegible] de oy se tiene noticia por el libro q̃ dizen y intitulan Foro juzgo fecho en Latin, y ansi mesmo en aquel Romance antig[illegible] que entonces se vsaua poco differente del q̃ al presente vsa[illegible]. En estas leyes Goticas se haze muy amenudo mẽciõ de sueldos de oro, en el texto Latino: y estos mesmos en el texto Español se llamã marauedis, o morbis de oro, y otras vezes simplemente marauedis, o morbis. Estos sueldos de oro, entiendo yo auer sido del peso de vn Castellano como el sueldo Romano, de quiẽ haze mẽciõ Iustiniano en su Codigo para lo qual se puede presumir q̃ en tiẽpo de los Reyes Godos corriã en España en la contratacion y cõmercio los sueldos de los Romanos y de Iustiniano: pues en tiempo q̃ los Godos Reynaron en España los Romanos no del todo estauã exclusos della, antes gouernarõ parte de España hasta que el Rey Suintilla XXVI. Rey de los Godos, q̃ començo a reynar, Año de D.C X X I. acaba de echar a los Romanos de toda España y de la Frãcia Gothica quedãdo se con la Monarchia de estas Prouincias, como lo escriuan Sant Isidoro, el Arçobispo don Rodrigo, y el Obispo de Burgos don Alonso de Carthagena, aunque Paulo Emilio en la Coronica Francesa atribuye esta Monarchia al Rey Sisebutho, que fue XXIIII. Rey de los Godos, y començo a reynar, año D.CXXII como quiera que sea pues Iustiniano auia tenido el Imperio Romano y muerto 60. años antes poco mas, o menos: verisimiles que quedarian sus monedas y sueldos de oro: y otras semejantes madadas labrar por los Emperadores que le succedieron quanto a la contratacion y cõmercio en España, por causa de la parte que los Emperadores en ella tenian, y despues de ellos echados de ella por lo que suelen durar y tratar se semejantes monedas, de tan de excellente metal, y tan estimado.

Lo mismo se puede sacar de las mesmas leyes Goticas, en las quales estos sueldos de oro se diuiden por tremisses como parece de la l. vlt. tit. vlt. lib. 7. & li. 8. tit. 4. en la ley: Si algun home talla coma a cauallo. Y en la ley, q̃ comiença: Si algũ home encierra ganado. Donde en el texto Latino se haze mencion de los tremisses de oro, como parte de los sueldos, y segun prouamos arriba en el cap. 3. nu. 4. el sueldo de Iustiniano tambien se diuidio en tremisses de oro. Por manera que ansi por el nombre, como por la mesma diuision, y por la contratacion cõ los Romanos podemos entender con mucha razon que los sueldos de oro contenidos en las leyes Goticas erã del mesmo peso, o los mesmos que los de Iustiniano: y por tanto vienen a ser de peso de vn Castellano. Desta manera se pueden entẽder muchas leyes del Foro juzgo mayormente en el libr. 7. y 8. y en otros muchos lugares donde el texto Latino vsa de sueldos, y el Español de marauedi de oro: o de marauedi simplemente.

Y si quisieremos dezir, que los Reyes Godos non ayan tenido cuenta con la moneda Romana, diremos q̃ ellos mesmos mandaron labrar sueldos de oro a imitacion de los sueldos de los Emperadores y del mesmo peso, y con esto concurre que Pedro de Alcocer en la Historia, que con mucha diligecia, y curiosidad hizo y recopilo de la insigne, y Imperial ciudad de Toledo li. 1. cap 32. affirma y testifica auer visto medio marauedi de oro del tamaño de medio Castellano labrado en Toledo en tiẽpo de los Reyes Godos: de la vna parte tenia la figura de vn Rey con esta letra. VVitigis Rex: y de la otra tenia por letras. Toleto Pius. Verdades que Alcocer llama a esta moneda Meaja de oro: y las leyes del Foro juzgo llmã el tremisse meaja de oro: como paresce de la l. vlt. titulo. vltimo. libro 7. donde el texto Latino puso tremissen y el vulgar traslado meaja de oro, y siẽdo esto ansi la meaja de oro no podia ser la mitad del marauedi de oro: sino la tercia parte: como lo prueua la ley, pue comiẽça: Si algun home talla coma a cauallo. tit. 4. libr. 8.* Y la l. 17. tit. 2. y. l. vlt. titulo. vlti. lib. 7. y. l. 10. y. 12. titul. 3. libro. 8. eiusdem fori ex latino simul & Hispano codice. * Y es cosa cierta pues el tremisse de oro era la tercera parte del sueldo en tiempo de Iustiniano, segun lo tenemos prouado en el c. 3. y esta es su propria significacion: a la qual no obsta la ley que comiença: Si algun home encierra ganado. En el mesmo tit. 4. donde el texto Latino puso tremissen vnũ pro duobus capitib. y el texto vulgar traslado las dos partes de vn marauedi: porq̃ esta claro el error: pues tremissis nequiere significar ni significa las dos partes de vn marauedi: sino la tercia parte del marauedi, o sueldo: pero pensando que la ley Latina ponia por cada cabeça de los dos vn tremisse en el texto vulgar pusierõ por dos cabeças dos partes de vn marauedi entendiendo dos tremisses, *E ansi en vn Foro juzgo de letra antigua he leydo en la dicha ley: peche vna tertia de vn morbi: por manera que la moneda de que haze mẽcion Alcocer era medio marauedi, o medio sueldo de oro: el qual se llama en las leyes de Iustiniano semissis: y no tremissis: por tanto no era meaja de oro, que es el verdadero tremissis, segun paresce de las mesmas leyes Gothicas. Lo qual se ha de entender en caso, que la dicha moneda, de que el dicho auctor haze mencion, pesaua medio Castellano, o medio marauedi. Porque despues de la primera impressiõ deste libro vue yo dos monedas de oro que medio el Maestro Aluar Gomez persona porsus grandes partes assi en lettras, como en virtudes muy conoscida en estos Reynos: en la vna dellas en la parte que tenia la cabeça de vn Rey, dezia ansi la letra, Vuittiricus Rex: y de la otra parte, Toleto pius. En la otra dezia la letra, vuittiricus Rex. Y de la otra parta, Elbora pius. pesa cada vna dellas cinco reales: son de baxo oro. Podria segun esto ser tremisse, o meaja: y notese, que este Rey reyno en España, Año de seys ciẽtos y tres. El Vuitigis nunca reyno en España, Como paresce de Procopio li. primero. de bello gothico. Y por esto en la moneda que trae Alcoçer no se pudo leer Vuitigis, podria ser que en aquella moneda se leyesse a la letra Vitiza. *

De todo lo susodicho paresce que los marauedis de oro que vsarõ los Godos partidos por semisses y tremisses, eran del peso que el sueldo aureo de los Emperadores, y que el Castellano de oro q̃ en Castille solia en nuestros dias correr. De este sueldo hazen mẽcion las leyes del dicho Foro juzgo que tengo allegadas, y otras muchas: mayormente la ley 17. y. 18. libro segundo. tit. 1. Aũque el doctor Montaluo en la glossa del fuero in l. 1. tit. quinto. libro segundo Fori. Dize que este sueldo aureo del forojuzgo valia ciento y tres areos. Hasta el presente no he visto authoridad por donde se pueda prouar esta opinion antes por la ley que comiẽça: Porque vemos ya muchos juezes y muchos merinos. En el dicho titulo. 1. libro. 2. del Forojuzgo esta claro a mi parescer, que este sueldo era menor que vna onça de oro: y por esto no puede ser que aya valido tantas monedas de oro: como el doctor Montaluo escriuio.

Antes del Rey dõ Alonso decimo corria en estos reynos vna moneda de oro llamada morbies Alfonsis, que eran marauedis de oro Alfonsinos. De estos se haze mencion en vna carta, o instrumento, que tiene la ciudad de Toledo, donde se contiene la venta q̃ el Rey don Hernando Tercero haze a la dicha ciudad de Alcocer, Herrera y otros lugares por quareta y cinco mil morbies Alfonsies de lo qual haze mencion el Doctissimo Licenciado Arce de Otalora en el insigne tractado delas Hidalguias. 2. parte. cap. 4. Pedro de Alcocer en el llbro que tengo allegado poco antes libro primero. cap. ochenta y quatro. y estiman cada morbi Alfonsi quasi en vn Castellano, que es la sexta parte de vna onça de oro. Esta scriptura esta presentada en el pleyto, que trata en esta corte y Chancilleria de Granada la ciudad de Toledo cõ el Marques de Gibraleon, y Conde de Belalcaçar, en el qual pleyto ay testigos que deponen auer sido el dicho morbi Alfonsi del peso y valor de vn Castellano. Aunque cerca deste valor no he visto testimonio ni authoridad alguna de Historias o leyes antiguas: y la parte del Marques pretende auer sido el morbi Alfonsi de menos valor y peso, verdad es, que si este morbi es el marauedi de oro antiguo: q̃ pesaua seys de los buenos conforme a la ley del estylo, clara y manifiesta es su estimacion y peso por lo que tenemos ya tractado: por lo qual ansi mesmo paresce, que si este Morbi Alfonsi era de los marauedis de oro, q̃ corrian quando començo a Reynar don Alonso Decimo, y antes algun tiẽpo, que seys de estos pesan vn Castellano. No digo mi parescer por ser articulo, que toca al pleyto pendiente. Despues de auer tractado la estimacion y peso de algunas monedas antiguas de estos Reynos conuiene sacar de lo dicho algunas declaraciones, y el entendimiento a muchas leyes de las Partidas porque de esto podria resultar claridad alguna para entender otras leyes Reales.

5 La primera illacion sera cerca del entendimiento † de la l. 7. tit. 13. part. 6. donde trasladando el auth. Praeterea. C. vnde vir & vxor, Dize pero esta quarta parte no deue montar mas de ciẽt libras de oro. Esta mesma summa de libras de oro puso la nouella de Iustiniano en este caso in authen. vt liceat matri, & auiq. §. quia vero el. 2. si hemos de seguir la estimacion de la libra de oro que haze Iustiniano in l. quoties. C. de susceptorib. & arcar. Que es cada libra en setenta y dos sueldos de oro, o Castellanos montan estas cient libras de oro siete mil y dozientos Castellanos de oro: porque la ley de las partidas se ha de entender conforme a la ley que traslado: la qual se entiende de las libras Romanas de a doze onças y setenta y dos Castellanos cada vna: de manera que la dicha ley esta conforme a esta cuenta clara quanto a la quantidad que quiso limitar.

La segunda illacion toca a la l. 14. titulo. 13. part. 1. donde tractando de la injuria hecha a los sepulchros, y enterramiẽtos, como se ha de estimar, dize q̃ el juez no la estime menos de cient marcos, Esta ley esta sacada de la l. 3. §. si nemo erit. & §. qui de sepul. ff. de sepul. viol. y alli se pone esta pena en cient aureos, y no en cient marcos, en lo qual va mucho pues esta claro, que cient marcos ora sea de oro, o de plata, son muchos mas que cient aureos. Por tãto se ha de aduertir a esta variedad de la ley dela partida, y a q̃ la ley. 12. ti. 9. par. 7. poniẽdo al mesmo delicto pena y trasladãdo la mesma ley de los Romanos en los mesmos terminos pone ciẽt marauedis de oro, y nociẽt marcos ansi mesmo la l. 2. 3. tit. 18. li. 4. Fori tratando de las mesmas penas las pone en ciẽt sueldos de oro, teniẽdo entendido los q̃ hizierõ aquellas leyes, que el aureo y solido de Iustiniano eran vna mesma cosa, y vna moneda de vn mesmo valor y peso delo qual trate largo a tras enel cap. tercero. En esta mesma materia de las injurias hechas en las sepulturas de los muertos dize la mesma ley 12. tit. 9. partida septima el que quitare piedras, o ladrillos de las sepulturas, o las abriere para despojar los muertos de los paños, peche al Rey dos libras de oro. La qual ley esta errada, y ha de dezir diez libras de oro, por la l. qui sepulchra. C. de sepulchr. violat. En lo qual se ha de notar, que esta pena se puso primero de veynte libras de oro. Por la ley segunda. tit. 17. lib. 9. Codicis Theodosiani, la qual hizo el Emperador Constantino, poniendo la mesma pena al juez, que no castigasse el dicho delicto de donde salio la l. si quis sepulchrum C. de sepulchro violato. despues el mesmo Emperador enel mesmo caso puso la pena de diez libras de oro, en la. l. 4 cod. ti. 17. lib. 9. del Codigo Theodosiano. Y de alli se saco la dicha. l. qui sepulchra. Hanse de entender estas libras de oro cada vna por setenta y dos Castellanos: y ansi se ha de interpretar la ley delas Partidas. de manera que dos libras de oro seran ciento y quarẽta y quatro Castellanos: y si son diez libras de oro, seran siete cientos y veynte Castellanos. Si por costũbre, o fuero no estuuiere otra cosa dispueta y rescebida. Lo que tengo dicho cerca de las dichas leyes reales se ha de entender, conforme a la intencion que lleuaron los que recopilarõ las dichas leyes en el peso y valor del sueldo: porque conforme al valor de los aureos antiguos, de quien tratan los Iurisconsultos como tenemos tractado en el cap. tercero. cada aureo pesaua tanto como pesa oy dia vn doblon, y valia por monedas de plata veynte y cinco denarios que son quasi treynta reales de los presentes quæ gastamos.

La tercera illacion se offrese quanto a la ley. 9. tit. 18. part. 1. q̃ pone noueciẽtos sueldos de pena al Sacrilego. Esta ley se saco del ca. si quis contumax. 17. q. 4. y del concilio Triburiense, celebrado en el Año de Dcccxcv. estos sueldos no se hã de entẽder de oro, ni de los sueldos de Iustiniano: sinõ otros sueldos de menos estimacion de los quales tractamos en el cap. 3. § 2. explicãdo el entendimiento del capi. Qui subdiaconum. 17. quæstione. quarta.

La quarta illaciõ se ha de examinar quanto a la ley. 7. tit. 18. part. 1. donde trasladãdo los sueldos del dicho. cap. qui subdiaconũ. 17. qu. 4. dize la ley, que estos sueldos se an de entender marauedis. Y en la verdad si se entienden marauedis de oro del peso de los sueldos de Iustiniano, como lo tienen por costumbre las leyes de las Partidas, la estimacion es bien crecida, y la pena en gran quantidad: por lo qual y por otras consideraciones en el dicho. §. segundo. tuuimos, que estos sueldos no eran de oro, sino sueldos Franceses de plata, y aunmezclada. Esto se ha de entender quanto a la estimacion de los sueldos cõforme al cap. Qui subdiaconum. y a su tiempo y entiendo que las leyes de las partidas no quisieron alterar la estimaciõ, ni peso de las monedas

monedas antiguas contedinas en las leyes,o Canones, que trasladuan,lo qual parumi trae muy gran señal de verdad:pues vsaron de esta palabra marauedi, la qual era en tonces muy comũ a diuersas monedas de oro y de cobre.Pero si esta opiniõ paresciere rezia,y se dixere que la dicha ley trasladando el dicho Capitulo del decreto qui so alterar a quella moneda y reduzir la a los marauedis Castellanos,que entonces corrian, es necessario cõsiderar que no entendio de los marauedis de oro antiguos, que corrian antes del Rey dõ Alonso,en cuyo tiempo se hizierõ las dichas leyes,porque esta pena seria muy mayor en grã cãtidad que la del Capitulo que traslada la ley,sino de los marauedis cobreños qne entonces corrian,aunque bien altos en precio cõforme a lo q̃ se apũtara en la Illaciõ septima,pues en las leyes ã las Partidas,ansi mesmo se hæze mencion de marauedis cobreños,por lo q̃ se dira en la Illaciõ trezena,y esta estimacion es mas cõueniente al dicho c.Qui subdiaconum.y con menos derogacion,o alteracion del derecho antiguo.

La quinta illacion es cerca de ja ley.10.titu.18.part.1.que pone treynta libras de plata por pena al Sacrilego,que hiziere violencia a jas yglesias.Estas libras por todo lo susodicho hã de ser de dos onças la libra, de manera que sera esta pena quarenta y cinco marcos du plata,conforme a lo que notamos enel cap.4. sobre el entendimiento del cap.quisquis.17.quæst.4.

La sexta illacion toca a la practica de la ley.18.tit.4.par.3.dõde tratando de la jurisdiction mediana, o mixto imperio dize, que a la tal jurisdiction pertenesce conoscer, o determinar pleyto de trezienros marauedis arriba, y a ta jurisdiction menor pertenesce sentenciar de trezientos marauedis de oro en ayuso Estos marauedis por lo qué tengo dicho han de estimarse cada vno por vn Castellano : porque ansi es el astylo de las leyes de las partidas.Y la dicha ley se saco de la nouella de Iustiniano titulo,de defensoribus ciuitat.§.& iudicare. Donde estos treziẽtos marauedis de oro los llama vna vez solidos, y otra luego aureos.

Y para mejor y mas facil entendimiento de lo dicho se ha de aduertir,que la estimacion susodicha esta clara,presuponiendo que las leyes de las Partidas no quisieron alterar la moneda ni la pena en su quãtidad, de las leyes antiguas que trasladaron, como tengo apuntado.Pero en caso que se tracte de esto,y parezca mas cõueniẽte sentido dezir que las leyes de Partidas pusieron el numero de las penas cõtenidas en las leyes antiguas q̃ trasladauã respectando a la moneda que entonces se vsaua en tiempo del Rey don Alonso Decimo, o Nono,padre del Rey don Sancho.Ha se de tener otra ordẽ en la estimaciõ de los marauedis contenidos en la dicha ley diez y ocho,y la semejantes: y es cada marauedi de oro de peso de la sexta parte de vn Castellano : por manera que seys marauedis hagã vn Castellano en el peso de oro : y ansi los trezientos marauedis vernan quanto al peso de oro a ser el dia de oy cinquenta Castellanos,aunque entonces en el valor y estimacion cada marauedi de estos valia diez de los que al presente corren,o por otra cuenta seys, de lo qual resulta el peso de oro de los dichos trezientos marauedis regulados por el peso,el qual oy terna la estimacion que tienen cinquenta Castellanos, que es veynte y quatro mil y dozientos y cinquenta marauedis, y esto auida consideracion alpeso de oro, aunque tomada la estimacion a marauedis por menudo de aquel tiempo, seran los trezientos marauedis a respecto de diez cada vno tres mil marauedis : y a respecto de seys mil y ocho cientos marauedis. Y si dezimos como algunas personas de grand erudicion y curiosi dad han apunta do que la dicha ley de la Partida y semejantes se han de entender de los marauedis de oro antiguos que se vsauan y expendian antiguamente contenidos en las leyes antiguas,de los quales cada vno pesaua seys de los oro, que corrian en tiempo que se hizierõ las leyes del Estylo,como sea cierto que las tales leyes del estylo mayormẽte la ley cxiiij. hable del Rey dõ Alonso Decimo padre del Rey don Sancho,segũ lo prouamos enel cap.5.num.4. paresce cierto confotme a lo suso dicho que las leyes de las Partidas no se entenderian de ta moneda , que en aquel tiẽpo corria , pues las hizo el Rey don Alonso Decimo , padre del Rey don Sancho, lo qual no se puede negar:antes se aurian de entender de la moneda de oro mas antigua , a la qual se refiere la dicha ley del Estylo,y el mesmo Rey don Alonso en ella nombrado : y los tales marauedis vienen a ser de peso de vn Castellano de oro,cõformes al peso del solido de Iustiniano,como esta prouado en el dicho c.5.aunque valia cada vno estimado por monedas menudas entonces sesenta marauedis de los de agora segun vna cuẽta,y segũ otra treynta y seys marauedis , de aqui paresce cosa manifiesta que quien cõfessare que la dicha ley de las Partidas se ha de entender del marauedi antiguo,q̃ la ley del Estylo dize pesar seys de los que entonces corrain,y eran de ora, ha de conce-

derque los marauedis contenidos en la dicha ley diez y ocho. Ha de ser del peso de vn Castellano de oro cada vno:y conformes en el peso al solido de Iustiniano,aũque el valor por marauedis menudos aya crescido, o alterado se con el tiẽpo , y leyes nueuas,y ansi mismo ha de conceder,que estan bien reduzidos los marauedis de la dicha ley de las Partidas a los Castellanos de oro,y a los sueldos de Iustiniano,por lo qual aura poca differẽcia entre el paresce q̃ yo tuue en laprimera impressiõ de esta obra quanto a este Illacion , y el que despues aca se ha con grande miramiento apuntado en contrario : antes sale todo a vna cuenta.Si como tengo dicho la ley de la Partida se ha de entender de aquellos marauedis de oro que tuuo por antiguos la ley del estylo

La septima illacion se ha de notar quanto a la ley.8.ti.7.part. 3. donde se pone a los litigantes rebeldes pena por las rebeldias de ciertos marauedis.Los quales a mi paresce nõ hã de ser Castellanos de oro como son otros muchos de los cõtenidos en las leyes de las Partidas.Porque en los otros casos vã las dichas leyes de las Portidas con intento de trasladar derecho comun. En este caso yo entẽderia estos marauedis cõforme a la estimaciõ, que tenia el marauedi de oro , o el bueno en tiẽpo del Rey dõ Alõso Decimo,q̃ es seys de los de agora,o diez segũ otra cuẽta.Alo qual fauoresce la ley.1.ti.4.li.1.Fori.q̃ pone los mesmos ciẽt marauedis de pena al rebelde citado y emplazado para ante el Rey:como la dicha ley de la Partida:y los marauedis de las leyes del fuero entẽdemos siẽpre de los buenos,quiero dezir de oro, que corria en tiẽpo pel Rey do Alonso Decimo , o sus yguales por summas de moneda cobreñas , o de vellõ. De esta manera se hã de entender los marauedis puestos por pena a los rebeldes in l.1.2.3.4.ti.3.lib.2.Fori. y los sueldos de q̃ alli se haze mẽciõ cõforme a lo q̃ hemos notado del valor y estimaciõ de los sueldos. Esta mesma interpretaciõ de los dichos marauedis: que sean de los buenos,se collige de las leyes.3 4.25.y.26. del Estylo las quales tiennẽ respecto al marauedi bueno del Rey dõ Alonso Decimo. La mesma opinion tuuo el doctor Hugo Celso en el repertorio, verbo emplazamiento, aunque estas rebeldias se lleuã cõforme a la costumbre de otra manera en algunas partes.

La octaua illaciõ pertenesce a la.l.3.ti.8. part. 3. donde pone pena de ciẽt marauedis en vn caso , y de diez en otro,quãdo el possedor resiste , y impide que no se hagani execute el assenramiento.Estos marauedis se han de entender de los buenos.Quiero dezir de los que principalmente se vsauã en tiempo del Rey don Alonso Decimo,y eran de oro o y guales al de oro cõforme a la cuenta q̃ hemos sequido y examinado esto se prueua. Porque la dicha ley no es sacada de derecho comun,ni de otras que yo aya visto , por tanto la rengo de entender cõforme a la moneda del Rey que la hizo,que fue don Alonso Decimo.

La nouena illacion toca a la ley.20.ti.23.parti. 3.donde para el caso de corte tiene y juzga por pobre al q̃ no ha valia de veynte marauedis si se ha de entender cõforme a la moneda del Rey q̃ hizo la ley:pues quãto a esta summa a lo que al presente me acuerdo,no la podemos referir a otras leyes antiguas,cada marauedi vale diez de los presentes,o seys por otra cuenta y es de los buenos. Mõtan los dichos veynte marauedis alomenos:que es a seys ciẽtos y veynte marauedis de los presentes de a diez dineros los quales en aquel tiẽpo valian en Reales de plata y del peso de los de agora mas de quaranta Reales:y eran mas q̃ no son oy dia tres mil marauedis considerando el precio de todos los mantenimientos : como lo hemos prouado per las leyes antiguas del Reyno, y al presente damns porpobre para el caso de corte al que no tiene tres mil marauedis de hazienda.

Quanto a que vno sea obligado a arraygarse por pobre la ley primera.tit.5.libr.2.Fori,dize:que el que tuniere cient marauedis de bazienda no sea obligado a array garse, estos marauedis entendio Montaluo cada vno por diez de los de agora , yo por otra cuenta estimo cada vno en seys de los presentes , y eran en aquel tiempo cient maranedis muchomas , que agora son cinquenta ducados segun las cosas corriamen baxos precios.

Ansi mesmo quanto a que por pobre nopueda ser vno accusador le ley 2.tit.1.part.7.dize,que aquel es probre que no tiene cinquenta marauedis de hazienda,esta ley sue sacada de la l.Nõnulli. ff. de accusat.la qual pone cinquenta aureos para este effecto,los quales cõforme a la opinion comũ en derecho , que las monedas cõtenidas en las leyes antiguas se hãn de estimar conme al tiempo , que las leyes se hizieron : y teniendo lo que yo proue enel ca.3. se hã de appreciar por peso de oro cada aureo en vn doblõ,o en la quarta parte de vna onça de oro:en plata por veynte y ocho reales y mas:pues valia cada aureo sin cõtradiction alguna veynte y cinco denarios : los quales hazian tres

onças

onças y media de plata y algomas.En moneda conbreña,o de vellõ cada aureo valia mil quadrantes,o quatrines, que vienen quasi aser otros tantos marauedis de los que agora corren en Castilla.Esta mesma declaracion que es la propria,y verdadera de la l. Nonnulli. se applica a la ley de las Partidas , si entendemos:que los authores de ellas non quisieron hazer nouedad: pero porque su intencion fue declarar el aureo antiguo por el mesmo precio , y valor , que el sueldo de Iustiniano,hemos de estimar y reduzir la dicha summa cinquenta Castellanos de oro y a su valor conforme a lo que arriba dexamos notado.

La illacion decima es cerca de la l.41.ti.2.par.3.donde interpretando al auth.nisi breuiores.C.de senten.ex pericu.recitãdis. dize que las causas de diez marauedis a baxo son y han de ser tenidas por breues,de arte , que no sea necessario poner la demanda por escripto esta quantidad no estaua tassada por derecho comun : como paresce por lo que se nota en el dicho authentico. Por tanto hemos de tener entendido , que la tassa es conforme a la moneda de marauedis principales, que corrian al tiempo que la ley se hizo , que son de los buenos segun vna cuenta a diez de los presentes cada vn año : o segun otra a seys de manera,que eran cient marauedis, o sesenta, los quales en a quel tiempo por los baxos precios de las cosas montauan,tanto como agora dos ducados,y mas.

La onzena illacion esta bien manifiesta quanto a la ley.9.titu. 4. parti.5. de la donacion que se pueda hazer sin insinuar se hasta en quinientos marauedis de oro, esta ley esta sacada de la l.sancimus.y la ley penultima.C.de donatio.donde se haze mẽcion de quinientos sueldos,los quales eran cada vno en aquel tiempo de peso de vn Castellano, o la sexta parte de vna onça de oro.Y ansi la ley de la Partida se ha de entender en esta mesma estimacion : que cada marauedi de oro sea vn Castellano: como lo tractamos enel libro 1. de las Varias Resoluciones capit. vndecimo.

Dozena illacion,se deduze para entendimiento de la ley 2. titul.11.parti.3. donde en las causas de diez marauedis a baxo se ha de deferir el juramento : quando ay prouança de solo vn testigo.Esta quantidad de xo el derecho comun en aluedrio de los juezes. Por tanto no sera inconuiniente entender algunas vezes estos marauedis por los sueldos de Iustiniano , que son Castellanos de oro,aunque el proprio entendimiento viene a ser por los marauedis del tiempo en que reynaua el Rey don Alonso Decimo, que eran seys de peso de vn Castellano , como tenemos tractado en lo que hasta a qui esta declarado.

Trezena illacion se de duze y saca para entendimiẽto de las leyes. 5.7.8.y otras quatro siguientes.titulo veynte.y de las leyes. 13.15.tit.decimonono.par.3.donde se haze mencion de marauedis rassandolos de rechos,que se han de pagar por priuilegios y otras cartas en corte,y por los sellos, estos marauedis entendiendo de los que se vsauan en tiempo del Rey don Hernando su padre:y no han de entender se por monedas de oro , ni de plata como lo dize la mesma ley 15.titul.19.partid.tercera,y ansi se han de estimar, como hemos estimado los marauedis de las leyes de las Partidas. que no trasladan moneda cierta de derecho comun y de las leyes de los Romanos , ni tratan de marauedis de oro.

La quatorzena illacion pertenesce a la ley. 14. titulo sexto. partid.tercera la qual tassando el salario de los abogados , dize que el mayor salario,no exceda de cien marauedis, estos marauedis se han de estimar al respecto que sean de oro y de peso cada vno de los aureos antiguos, conuiene a saber vn doblon, o dos ducados senzillos como esta ya dicho : porque esta ley se saco de la ley.1.§.si cui.ff.de variis & extraordin.cognit.o por lo menos se ha de estimar cada vno en vn Castellano , segun esta tractado sobre la ley segunda.tit.1.parti.septima.

Haze se mẽcion en algunas Historias de Castilla de vna moneda llamada Francos.Este Frãco era de oro,y valia diez Reales de plata del mesmo peso,que tienen los que agora corren y hazen ocho vna onça. Era el Franco menor que la dobla Castellana de aquel tiempo que examinamos en este Capitulo,la sexta parte como se deduze y puede bien sacar de vna ordenãca,que hizo el Rey don Iuan Primaro en Biruiesca.Año de M. cccl.xxvij. De manera que el Franco pesaua algomas que vn ducado de los que al presente corrẽ. Ansi mesmo en priuilegios y leyes de estos Reynos se haze mencion de pedidos y monedas en materia de pecherias. Y ha se de entender que cada vna de estas monedas mõtan cinquenta cornados , que son ocho marauedis de los que agora corren y dos cornados. Lo qual se pruena por escripturas de algunas hidalguas y repartimientos,de las quales resulta la dicha estimacion.

Ex Capite sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Numismata , an possint pluris æstimari , quam materia ex qua fuerint signata.*
2 *Aristotelis locus expenditur ad intellectum Iurisconsulti in l.1.ff.de cõtraben.empt.*
3 *Pecunia,an possit pluris æstimari in priuatis commercijs , quàm publicè sit æstimata.*
4 *De cambio ad pecuniæ mutationem,& de campsoribus:*
5 *Numismata,an sint cuacuda publicis expensis.*
6 *Princeps an possit mutare pecuniæ valorem.*

De mutatione monetæ quo ad põdus & valorẽ eius.

CAPVT VII.

OBiter Superius non semel diximus, in his Hispaniarum regnis numismatũ pondus & valorem mutatum fuisse regia quidem authoritate. Idcirco quæritur an ea mutatio licita sit,& iure fieri possit?Et sane quoties mutatio monetæ fit quo ad pondus , & eius valorem, planè omnino licita est , nec in hoc aliquid potest controuerti. Etenim si numismatum aureorum pondus augetur vel minuitur,æquum erit,quod & valoris,ac æstimationis fiat diminutio, vel augmentum. Erit igitur huius quæstionis controuersia in hoc, an numismata pondere eodẽ possint quãdoque pluris æstimari & valere authoritate principis; Cui quæstioni & illa accedit,an moneta cudenda sit expensis Reipublicæ vel Principis.

Et quibuidam visum est,numismata non pluris esse æstimanda regia authoritate, quam æstimentur , & valeat ipsa massa auri vel argenti , aut pondus ex quo constant. notatur in l. prima. ex Accursio ibi in de contra tempt. vbi de pecunia Iurisconsultus inquit. electa materia est cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationem æquditate quantitatis subueniret: eaque materia forma publica percussa:vsum dominiumque nõ tam ex substantia præbet , quàm ex quantitate ; nec vltra merx vtrumque est sed alterius pretium vocatur. Hactenus Iurisconsultus,de cuius intellectu paulo post tractabitur,vt videamus,an illic probetur opinio Accursij.

Secundo adhanc rem adducitur text.in l.prima. C. de veteris numism.potest quo in loco apparet , numismata esse vbiq; cudenda & expẽdenda debitum pondus habentia.Sed ea constitutio nihil aliud probat, quàm quod numismata publica percussa authoritate,debeant esse iusti ponderis, & debiti:nempe eius põderis quod lege publica fuerit diffinitũ:nõ tamẽ sequitur ex hoc quod numismata habituri eundem valorem,quem valet ipsa materia,ex qua fuere signati.

Tertio in idem tendit text in l.secunda C. eodem titul. de vete.numisma.potest. iuxta Accursij interpretationẽ , quę videtur probare,quod diminutis numismatis quoad põdus quidẽ , etiã eorũ æstimatio diminuenda sit.sed nec hic text.quicquam valet est enim eius sensus secundũ Bart. quod minuta æstimatione solidi minuitur æstimatio rerum quæ venduntur ad solidũ, sicut itidem contingit, vbi æstimatio monetæ augetur & crescit:nam eadem ratione crescunt pretia rerum omnium quæ eadẽ moneta emi solent quem admodum notat Ang. Lin l Paulus.ff.de solutio. Purpurat.in l.cum quid.ff.si cert.peta.num.171 quod verum est, & procedit , vbi omnes monetæ minores pari proportione augentur,vel minuuntur, tũc enim pretium augetur vel minuitur omnium rerum vniformiter diminuta,vel aucta, æstimatione omnium monetarũ:atque ideò pretium rerum , cum sit vniformiter variatum æquipollet veteri pretio. Quod si vna tantùm species aurei , vel numismatis minuatur , reliquis monetis manentibus in statu suo:tunc pretia rerum manẽt in priori statu respectu aliarum monetarum stantium:respectu autẽ aurei minuti non minuuntur,imo augentur rerum pretia. Sic è contrario in augmento vnius numi respectu aliorum,qui nõ fuere aucti, pretia rerum manent in eodẽ statu respectu vero illius aucti numismatis pretia rerum minuuntur , quèadmodum elegantor considerat Carolus Molinæ.de contractib.quæst.93.nu.716.

Quarto huc pertinet.l.tertia.eo.tit.C.de veteris numisma. potest,qua decisum extat, numismatum pretia vbique debere eandem æstimationem habere, denique & vniformem. Sed & hæc constitutio eo tendit,vt vbique eadem sit æstimatio,idem sit valor eiusdem numismatis:non tamen sequitur ex hoc,quod tanti sit numus æstimandus publica authoritate , quanti æstimatur ipsa materia,ex qua conficitur.

Quintò

Quintò hæc ipsa opinio deducitur ex cap. quantò. de iureiur. quo in loco apparet, Principē teneri omnino monetam cudere & publicam facere ea lege, vt valor iuxta pōdus ei constituatur: alioquin si Princeps posset pro sua libidine pretiū constituere nu-
mis quodcunque pondus auri, vel argenti habentibus iuramentū illud, quod tanto conatu Romanus Pontifex illicitū esse censet, minimè foret vlla ex parte reprobum atque ideo fateor, hāc Decretalem decisionem admodum vrgere aduersus Principes, qui hanc legem nequaquam obseruant in numismatis cudēdis.

Cæterum contrariam sententiam plurimum comprobat ratio ab Aristotele deducta libro 5. Ethic. cap. quinto. & lib. primo Politi. capi. 6. inquit enim numum lege constituere ac suam vim retinere, nō natura. Siquidem ipse Princeps, ipsa respublica, denique ipsa lex numum constituit: atque ideo numisma dicitur, quasi numisma à νόμῳ id est, lege, à qua pretium, & valorē certū accipit: cuiusque libera potestas est, numos semel percussos inutiles efficere, ac reddere. Hæc Aristoteles, à quolibet non temere argumentari. Nam si non natura ipsa, sed à Principe numismata vim, & potestatem accipiunt: ab ipsoque legem reuocante inutilia effici possint, profectò non tanti æstimatur materia ipsa auri, vel argenti, quanti numus ipse: cum si tanti æstimaretur natura ipsa non lege, pretium, & vim numus haberet. Huic ratio ni Plutarc. suffragatur in Phocionis vita scribens, numos eos esse præstantiores, quo in minori materia plus valoris, ac pretij cōplectantur. Simile ferè ratione suffragatur tex. in l. Titiæ. ff. de auro, & arg. leg. vbi Iurisconsultus respōdet, legatis aiicui decem pondo auri, satis iustè legatum solui, si vel aurum, vel pretiū auri præstetur idem probatur in l. prima. §. vltimo. ff. eo. tit. Etenim si pecunia qua aurum ipsum æstimatur, aurea quidem tanti ponderis esset: quāti ipsum aurum, nulla subesset ratio, cur hęc vt diuersa ab ipso Iurisconsulto nominētur: siquidē nullo discrimine constant. Sed nec istæ rationes aduersus Principum censores omnino vrgent. Locus equidem Iurisconsulti diuersa censet aurum, & pecuniam, vel numos aureos, & merito: quia numi propter formam: & characterem publicum à massa & materia rudi distinguitur: quemadmodum statim probabitur.

Sic locus Aristotelis rectè intellectus eum sensum habet, vt plurimum interfit sit nè massa metalli informis, & rudis, an in
2 numos redacta. Hoc enim & ipse † Aristoteles explicat elegāter in d. c. 6. Nam cùm, inquit, quęq; necessaria non facilè possent vltro, & citro comportari publico gentium consensu constitutum est ad permutationes faciendas, vt tale quidam interse darēt, & acciperēt, quod cùm esset ipsum ex genere rerū accommodatarum ad vsum vitæ facilè tractari posset: cuiusmodi est ferrum, & argentū & si quid aliud eius generis habetur, q̄ initio magnitudine, ac pondere simpliciter erat definitum, postremo etiam charactere fuit percussum, vt homines liberi essent à solicitudine examinandi, nā charactere quantitas nimi significatur. Hęc Aristoteles. Ex quo primum adnotandum est, authoritate publica effectum fuisse: vt numi certam habeant & ponderis, & æstimationis rationem, quæ & ipso charactere, & forma constet absque alio examine, quod quidem necessarium foret, si massa auri, vel argenti daretur absq; publica forma: pro aliqua alia re ad humanum vsum necessaria. Quō fit, vt licet numus eiusdē ponderis sit, cuius & ipsa materia, ex qua constat, attamen admodū vtilis fuerit numismatū vsus, vt absque alia hominum solicitudine constet ex publico charactere, quanta sit eius materię æstimatio: quod manifestissimè Aristoteles explicat. Deinde cōstat ex eodem, numum ipsum authoritate publica constare non tā ex substātia, quàm ex quantitate: ita enim ipse legendum esse cēseo in l. 1. ff. de contrah. empt. Etiam si Budæus ibi: ex qualitate legerit. Est enim sensus quod in numis iam ipsa substantia materialis non consideratur, sed quantitas: idest valor impositius publice, & perpetuo constitutus: quam equidem quantitatem, publicam, & perpetuā æstimationē vocauit paulò ante idem Iurisconsultus. Quantitas igitur ab eodem appellatur publica illa numismatum æstimatio qua intelligitur & significatur quanti numisma quodlibet locabile sit.

Hinc sanè deducitur illius quæstionis definitio, an aliquot aureī numismata possit permutari, aut vendi pro numis argenteis
3 pluribus tamē quā lege, aut publica æstimatione † fuerint definiti: Er quia isthæc æstimatio numismatū publica est: & pretia cuiusque rei publica lege constituta, non licet peruertere: quibusdam visum est. non posse vendi pecuniam carius, q̄ lege valeat, nisi excusus ille recipiatur ratione officij, vel consuetudinis, vel eius, q̄ verè inter sit ipsius recipiētis illū excessum ratione dāni emergēris, vel ꝓbatissimi lucri cessantis. Sic etenim cēset doctissimus Ioan. à Medina de restitutione; vbi de cābijs agit. Fol. 157. sed vt hęc q. facilius intelligatur, aliquot subiiciam conclusiones.

Prima cōclusio. Pecunia duplici ratione in pretio habetur. scilicet tanquā res & tanquā signatū numisma. Probatur hęc assertio, quia valor metalli, nec perit, nec mutatur propterea, q̄ sigillū publicū impressum habeat: siquidē æstimatio publica in id tēdit, vt ea obseruanda sit quoties illud aurū, vel auri massa vt numismata expenditur. Hāc denique conclusionē eleganter exponit Dom. Sot. li. 7. de Iusti. & iur. q. 2. cui suffragatur locus insignis apud Iurisconsultū in l. numismatū. ff. de vsufruct. quo in loco veteres numi ex auro forsan Puriſſimo percussi, vt gemmæ & pretiosæ res ita seruantur, & custodiuntur, ac æstimantur, quod vsus fructus potest in eis constituiſicuti & in rebus vsu non consumptibilib. * Et de Peregrinis numis vendi solitis, vt & aliæ merces
" multa tradit Brissonius li. 1. Selectarū c. 8. ex Volusio Metiano li.
" de asse. Et Plinio li. 33. c. 3. Sic intelligēs Iurisconsultū in l. 9. §. 1. ff.
" ad leg. Corne. de falsis. tametsi parū rectè, ni fallor, adduxerit Cō
" stantini constitutionem in l. 1. C. de veter. numisma. potest. li. 11.

Secunda conclusio. Secūdum metalli naturā poterit iustè numisma aureū, vt aurū, permutari, aut vendi maiori pretio, quàm sit illi à Republica prætaxatū. modò augmentū illud sit exiguū. Hanc opinionē tenuerunt Sylvester verb. vsur. 4. §. 3. Domi. Sot. in d. q. 2. Caietā. licet dubius in tractatu de Cambijs. c. 6. Huius casus erit exemplū quoties numisinata aurea dantur, & venduntur ad deaurandū, ad ornamentū ad annullos, in aures, torques & his similia conficienda. in hac etenim specie locus nō est publico pretio, quod tantū obtinet, vbi numismata vt numismata permutantur, & in commerciis expenduntur. Qua ratione tollitur Ioannis Medinæ opinio, quæ contrariā huic sententiam potius admittit. Quod est maximè notandum. His adde Aymonē Cravettam cons. 6. nu. 15. & sequenti: qui hac de re nonnihil agit.

Tertia conclusio. Licitum nihilominus est, numismata vt numismata sunt, & ea ratione, permutare, aut cambire, nonnullo
4 † ab alterutra parte cōcesso alteri pretio. Hæc probatur. Nā licet primus, & proprius vsus pēcuniæ sit ad emendū, & vendendum vt sit alterius rei pretium iuxta l. primā. ff. de cōtra. empt. Aristotelem. libro primo. Polit. c. sexto. & quo ad hanc partem nulli liceat trānigredi eius æstimationem à lege taxatā: est tamen & alter pecuniæ vsus improprius nempe vt permutetur pecunia cū pecunia & ad hoc non habet à lege taxatam certam quantitatē; nec valorem: vt docent S. Thomas libro secundo. de regimine princip. ca. 14. Sylvest. verb. vsura. 4. q. secunda. & 3. sic sanè licet proprius vsus calceisit ad tegendum pedem: alter tamen eius vsus improprius est, vt cum alia re permutetur sicuti ex eodem Aristotele deducitur in dicto c. sexto. & ca. septimo. Hoc ipsum hac in re & Caieta. adnotauit in tracta. de cambijs. cap. 5. deinde commutatio ista pecuniæ admodum vtilis est Reipublicæ, dum numularius aureum pecuniam dat pro minuto argento, aut vice versa minutum argentum pro aurea pecunia. Contigit enim sæpissimè, vtiliores esse alicui minores numos argēteos ad facilioē vsum, & expensas, quam aureum numisma: atque itidem alteri erit vtilius numisma aureum ad translationē, quam argentei minuti numi. Qua ratione ob faciliorem, ac commodiorem vsum est vtilis valdè isthæc in republica permutatio ideo mirū non est, si permittatur, mercedem aliquam dari his, qui labore proprio, & industria paratos habent numos aureos, & minutos argenteos ad huiusmodi Cambia, modo pretium hoc tenue sit, nè fraudibus locus aperiatur.

Præsertim constat, hoc licere publicis cāpsoribus ministris rei publicæ ab eaq; constituris. His etenim hoc licere, asseuerant nostri doctores passim, quorū memini eos sequutus Laurētius Rodulphus in c. consuluit. de vsuris. in repet. q. 26. Ioā. Lupi in c. per vestras. notabi. 6. §. 9. nu. 13. de donati. inter vir. & vxo. Florētinus. 2. partit. 1. cap. 7. §. 47. Conradus de contractibus. q. 99. quorum opinio cōmuuis est, secundum Sylvestrum verb. vsur. 4. §. 7. Qui tamen & si præmittant, se tractare rem istam quo ad publicos cāpsores, non, tamen negant expressim, idem licere priuatis personis. Sed Caiet. in tract. de cambiis. c 5. in specie asserit, non esse hoc cambium licitū priuatis, sed tantū his qui ab ipsa republica sunt ad id munus electi: cuius cōtrarium Sylvester in d. verb. vsur. 4. §. 7. probare mihi visus est, & idem tenet maxima ratione Dominicus Soto in dict. quæst. 2. Etenim si hæc permutatio genere suo pecunia æstimabilis est, vt constat nihil vrget, cur non sit licita cuicunque, etiam priuato: quod equidem verum est ex ipsa natura rei: nisi lex hūius cambij vsum priuatis interdixerit: tunc etenim nemo poterit officiū hoc exercere, nisi is, qui à republica fuerit electus. alioqui mortale crimen is committeret, & tenerētur ad restitutionem lucri ex ea re percepti, sicuti ipse Domini. Soto probat in dicta quæstione secunda. sic lege Reg. 1. ti. 8. libro 5. ordi. interdictum est officium istud priuatis, & omnibus, nisi in curia Principis habētibus ab eo specialem commissionem & licentiam: in aliis vero ciuitatib. & locis permittitur his, qui à collegio decurionum fuerint nominati, & electi.

Hac sane ratione dicti sunt ab initio cāpsores hi, qui paratas habebāt pecunias ad permutandū minores pro maiorib. A vice versa

versa maiores pro minoribus seruata cōpensationis æqualitate. Habuit verò hæc dictio originē à verbo cābio, id est permuto: & ide vetera illa: cāpsi, cāpsum. & cāpso, cāpsas: eadē significatione authore Prisciano li. 10. c. 2. qui ex Ennio citat. Leucatem capsant id est, permutant, tradit Andrę. Tiraquellus li. 1. de retract. §. 30. in principio. inde cāpsores. Cābium autē dictio non est à Latinis recepta: tametsi vtatur eadem libri feudorū author in c. 1. §. si quis dñs, quo tēpo. miles. & in c. 1. §. cū autem. de contro. inuestit. vbi Bal. notat, Cābiū esse permutationē non tm̄ speciei ad speciē, quę propriè est permutatio: sed & speciei ad genus: vt domus cū frumēto: & etiā generis ad genus: notat Iaf. in l. 1. col. vlt. ff. de rer. permut. sic & Regia Partitarū lex. 1. ti. 6. par. 5. permutationē cābium appellat. Illa vero merces, quæ campsori datur pro permutatione pecuniarū dicta est à Græcis collybus: & inde cāpsores collybistæ. quod Budæus adnotauit in l. vltim. ff. de pigno. actione dicti eriā fuere numularij. Sed & argentarij, qui trapezitæ, & mensularij appellantur, non tantum pecuniarum permutationi dedere operam maiorem: siquidē simul negotiationem exercebant. Nam pecunias custodiendas accipiebant, propriasque, & alienas fœnori dabant, Vnde apud Plautum argentarius pro fœneratore accipitur. His solebant in publico ad longū tempus tabernæ locari. l. qui tabernas argentarias. ff. de contra. emptor. quo in loco labitur Accursius, dum interpretatur argentarias tabernas in quibus argentum venditur. Iidem argentarij menses publicas, & officinas Romę in foro habebant pro pe Castoris ædem, ex Plauto in Gurgulione: in Persa: & in Asinaria. Terentio item in Phormione. Qua ratione argētarij foro cedere dicebantur, cùm tabernis, ideſt mensis suis cedentes, aliò fugientes habitatum migrabant fallebantque creditores: quod longius explicat Guilielmus Budæus in l. si hominem. ff. depositi §. quoties. vbi Iurisconsultus huius loquutionis meminit. dicti etiam fuere argentarij collectarij à colligendis numis in l. quisquis. C. si certum peta. vti explicat Alciat. in lib. 4. disputatio. ca. 22. ex Suida. Horum autem argentariorum officium, & ministerium causam publicam habebat. l. argentarius. in princip. ff. de edendo. Nam & alij rationes conficiebant. ad quarum fidem recurrebatur. l. prætor ait. cum. l. sequenti. ff. de ędēdo notat & de his aliqua Carolus Molinæus de contractib. nu. 59.

Ad propositam ab initio quæstionem rursus accedens illud ex multis adnotabo, præ maxima authoritate text. in c. quanto.
5 de † iureiuran. numismata expensis publicis esse cudēda nec pluris fore æstimanda, quam materia ipsa absque publico charactere æstimaretur. Hanc sententiā probat gl. in d. l. 1. ff. de contra. empt. Bart. in l. Paulus. ff. de solut. 2. col. itē Bar. in l. qui falsam. ff. de fal. & in l. 1. §. vlt. ff. de aur. & argē. legat. cuius opinionem cōmunem esse asseuerat Curti. Iunior in l. 2. §. mutui. numer. 12. ff. si cert. pet. vbi Bar. eandē opin. probat, & tenet: quam etiam sequūtur Matth. Afflict. decis. 90. & Petr. Velluga, in speculo principum. tit. de mutatione monetæ nu. 7. Nihilominus contrariā exponimus conclusionem, qua constanter asserimus, posse Principē in cudendis numis eam obseruare legem, vt aliquid lucri percipiat pro ratione expensarum, quæ fiunt in ipsa moneta fignāda. Nō enim tenetur Princeps propriis expensis numos percutere. Idcirco poterit à Principe numismatum pretiū taxari vltra ipsius materiæ æstimationem: q̄ cōsuetudo iam diu toto in orbe Christiano recepit, secundū Innoc. Abb. nu. 11. Imol. col. 4. & ibi docto. in d. c. quanto. de iureiu. Imol. in d. Paulus. ff. de solu. imo & de hac consuetudine Bart. ipse testatur in dicta. l. secunda. §. mutui. ac Martinus Lauden, in tractat. de monetis. col. 1. Petr. Vellu. in d. nu. 7. Bœrius decis. 327. nu. 3. & Albertus Brunus in tracta. de augm. & dimin. cōclusione vlt. col. 1. qui eadem approbat, vbi lucrum id sit exiguū. Ego vero hac in re nō video admodum vrgere cōtra Principes tex. in d. c. quanto. potuit enim in ea specie detrimentum in numismate contigisse eo pacto, vt præter valorem materiæ, & modum legitimum expensarum pretiū foret constitutum: quod illicitum est deinde consultius est, numismata expensis publicis percuti, & eundem habere valorem quē ipsa habet materia; & tamen cōsuetudinē, cuius paulo antè meminimus, non ita contrariam iuris opinamur vt admittēda non sit. Ea etenim Principes ipsos excusābit omnino. Sic in his regnis apparet ex pragmaticis constitutionibus, quarū in primis huius operis capitibus mentionem fecimus, consuetudinem istā planè seruari in numis argenteis, & aureis: tametsi modo ob auri penuriā pluris æstimemus, & faciamus aurei numismatis materiē, quàm numus ipse lege regia sit æstimatus: atque ita hāc sententiam quàm recepit cōsuetudo, crebriorem esse asserit Carolus Molinæ. de contractibus. q. 100. nu. 798. quam probare videtur Gabriel. in 4. sententia. distin. 15. q. 9. col. 2. quin & idem Innocen. Abb. & alij in d. ca. quanto. hoc principi licere arbitrantur vltra expensas necessarias, quæ fiunt in cudendis numis, si ipse Princeps sit in aliqua inopia cōstitutus. Nam ad subueniendum publicæ necessitati, publicisque impensis poterit pluris monetā æstimare, quā numismatum materia æstimetur. Imo & hoc ipsum quandoque vtile Reipublicæ est: ne pecunia aurea, vel argētea extra regnum aut extra Prouinciam exportetur: quēadmodum admonet ipse Inno. & Guid. Papa. in d. c. quanto. col. 3. cōstat sanè ex constitutionibus Henrici Regis Secundi, & Ioannis primi, ob publicas necessitates ab ipsis Regibus numismatum pretia augmentum accepisse. Sed & consensū populi, aut ciuitatum Regni etiam absque publica inopia poterit idē Princeps efficere, secundum Innocen. Panormita. & alios in d. c. quāto. Romæ itidem hoc factum olim fuisse ob publicam inopiam ab ipso Senatu. testatur Plinius libr. 33. ca. 3.

Hinc denique poterit & alteri quæstioni respondēri: an Prin-
6 ceps possit mutare pecuniæ valorem, & æstimationem; † qua in re Aristoteles inquit lib. 1. Polit. c. 6. 5. Ethico. c. 5. esse in potestate Reipublicæ, & Principis numismata semel signata mutare, & reddere ac efficere inutilia. Mutata siquidem voluntate vtentium numis, vt numum valore noliint, ipse numus, vt numus est inutilis efficitur. Hic enim est sensus Aristotel. tametsi Michael Ephesius in dicto capitu. quinto. aliter interpretetur locum illum scilicet ex vsu permutationis. Ita equidem inquit. Nam si voluerimus ea, q̄ habemus dare, & quæ nō habemus accipere, inutilis prorsus vsus numi euadet, ipse tamen opinor, non est hunc sensum proprium Aristotelis: sed eum, quem modo tradidimus.

Mutatio vero pecuniæ, si fiat ex consensu populi erit planè licita vtcunque fiat cum accedat consensus eorum, quibus præiudicium ex ea mutatione sit: quod fatētur Hostiensis in tit. de cessibus. §. ex quibus. Innocen. & doct. in dicto capitulo. quanto. Albert. Brunus in tract. de augmento. concluſi. vltim. columna secunda. qui expressim admittunt mutationem monetæ vt licitam quoties ea fit ex iusta causa: nempe quia materia numismatum facta est vilior vel pretiosior communi hominum æstimatione: vel quia nō habet iustam æstimationē seruata proportione materiæ, ex qua ipsa constat, quod & Andre. Iser. scribit in cap. 1. quæ sint regalia. nu. 18. & sequentibus. qui nu. 24. etiam probat, licere Principib. pretū monetæ augere tempore publicæ necessitatis. modo ea cessante fiat subditis restituuo damni illati ab ipso Principe, qui posset id reſtituere. Quod si mutatio monetæ fiat absque iusta causa pro Principum libidine, id est omnino illicitū secundum omnes, quos modo citauimus, quamobrem dum Ioann. Fab. in Princi. iusti. quib. mod. tolli. oblig. & Beorius decisione. 327. nu. 6. scribunt posse Principem absque cōtensu populi mutare monetam: est intelligēdum, modo fiat ex iusta causa: vel absq; populi prejudicio. Qua ratione Sāct. Thom. in tract. de regim. Princip. lib. 2. c. 13. admonet Principes, ne numismata pro libidine propria mutent. de eadem re multa tradit Carol. Molinæ. de contr. q. 92. & 93. qui numer. 696. conatur improbare communem modum loquendi: dum pecuniæ bonitas distingui tur in extrinsecam, & intrinsecam: bonitas enim intrinseca dicitur substātia ipsa metallorum ram in bonitate, quam in quantitate, seu pōdere: bonitas vero extrinseca appellatur valor imposititius vt scribunt omnes in dict. l. Paulus. ff. de solut. & in l. cum quid. ff. si cert. peta. & in dicto cap. quanto. Etenim existimat Carolus, bonitatem in trinsecam pecuniæ esse publicam illam æstimationē, & valorem impositirium: quia est eius propria specifica, substantialis & formalis bonitas, & essentia, quæ dat ei esse, qua sublata, publica videlicet approbatione remota, desinit esse pecunia. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio. l. Iulianus. §. si quis. ff. ad exhiben. bonitas autem extrinseca secundum eum dicitur ipsa numorum materia: scribitque is author, ita loquutos fuisse olim Azonem, Iacob. de Bello vi. Odo fredum. ac Cin. in l. in minorum. col. 4. (..in quib. cau. in integr. resti. non est necessaria. Et tamen ad intellectum eorum, quæ in hac materia tractātur, obseruandus est communis dicēdi modus: quē etiam sequitur Albertus Brunus in dict. conclu. vltim. columna. 5.

Ex. §. Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Obligatus soluere in certa numorum specie an possit in alia soluere.*
2 *Pecuniæ bonitas intrinseca: an sit considerāda iuxta tempus contractus, vel solutionis?*
3 *Numismatum bonitas extrinseca, quomodo sit obseruanda quo ad solutionem debiti?*
4 *Mutatio pecuniæ post moram, an noceat, vel prosit creditori.*
5 *Promissio solutionis in certa pecunia sub certa æstimatione: quo pacto sit obseruanda?*

§. Vnicus.

§. Vnicus.

SVpereſt modò ex Bartol. in dicta l. Paulus.aliquot concluſiones deducere, vt breui quodã examine quæ ipſe adnotauit explicentur:ſaltẽ iuxta communem aliorum traditionem.

Prima concluſio:Quoties obligatio concepta fuit ſub certa ſpecie † monetæ non tenetur creditor recipere quamlibet aliam monetam,etiam probam,ad monetæ promiſſæ æſtimationem , ſi ſit alterius materię. Hanc concluſionem quidam probãt ex eo, quòd aliud pro alio inuito creditore non ſoluitur. l. ſecunda.§. primo.ff.ſi cert.peta.& l.eũ à quo ff.eod.tit.denique in ſpecie aſſertionem iſtam tenent Bart.in dicta.l.Paulus.nu.tertio.idẽ Bar.in l.1.§.vlt.ff.de auro,& argent.legat.Idem Bar. Alexan. Areti.& alij in d.l.2.§.1.ff.ſi cert.pet.Imol.& doct. in d.l.Paul. Antoni & Abb.colum.vlti. in d.c.quanto Bald.in l.ſi quis argentum. in Princip. C. de donationi. & in l. libera. C. de ſent. & interlo. omni.iudi.Bœrius deciſione.327.col.3.qui tamen vnanimi conſenſu fatentur , conſuetudine contrarium receptum eſſe. Quod etiam aſſerit gloſſ.in d. l.ſi quis argentum. Curti.Senior in tract. monetarum.ſuper.l.cum quid.quæ.9.ff.ſi certum peta. Affli.deciſione.90. de qua conſuetudine ſcribit Carolus Molinæ. de cõtract.q.92.nu.709.non omnino obligare eam cũ ex ciuilitate,& benignitate creditorum proceſſerit, non ex neceſſitate niſi in his caſibus,in quibus nihil intereſt creditoris : quod eſt notandum ex multis,quæ tradit Albert.Brunus in dicta concluſione vlt.co. 7.Hanc tamen conſuetudinem iure procedere, conatur probare Curtius Iunior in d.l.cum quid.nu 25.

Secunda concluſio , Etiam vbi obligatio cõcepta fuit ſub certa ſpecie monetæ,cogitur creditor monetam diuerſæ formę,& characteris recipere , modo eiuſdem materiæ ſit, & ad eandem æſtimationem,quæ debetur,ſolutio fiat.Hoc expreſſim Bart. & omnes paulò antè citati probant ex d.l. Paulus. quæ eſt ſecundum hanc conclũſionem intelligenda.

Tertia concluſio.Pecunia mutata in bonitate intrinſeca : nẽ-
2 pe in † materia, vel pondere ſoluenda eſt ſecundum eã bonitatem,quam habuerat tempore contractus,nõ autem ſecundum illam quam habet tempore ſolutionis.Probatur ex rationel.cũ quid.ff.ſi cert.pet.vbi eam tenent Docto.& in ca.olim.de cenſib. notant Barto.& alij in d.l.Paulus.col.3.text.ad idem in cap.cum Canonicis.de cenſib.quam opinionem fatentur communẽ eſſe Panor.in cap.quanto.de iureiuran.col.pe.Iaſon in l.2.q.36.C.de iure emphyteu.Soci.Iunior conſ.145.libro.1.nu.94.idem fatentur omnes,qui hanc materiam tractauerũt,præſertim Curti.Iunior in l.cum quid.ff.ſi cert.peta.nu.23.Gratus conſ.12.nu.30. & conſ. 13.& 14.1.volu.Albert.Brunus in tract.de augm.& dimi. concluſione vltim.ver.His ſic præmiſſis,qui latè hanc materiam examinat & Boeri.deciſi.327.eandem ſententiam conſtat communem eſſe ex his quæ latiſſimè tradit Andræ. Tiraquel. lib.10, de vtroque retract.§.1.gloſſ.18.nu.26.

Contrariam in hoc opinionem tenet Ioan.Faber.in Authen. Hoc niſi.C.de ſolutioni. Idem in principio. Quibus modis tolli. obligat.ad finem.eiuſque ſententiam pluribus rationib.conatur defendere Carolus Molinæ in tracta.de contractibus.q.100.quẽ legito.Nam pulchrè expendit intellectum text.in dicto capitulo olim.& capitulo.cum Canonicis.de cenſibus.& eleganter,atque eruditè probat ſolutionem debitæ pecuniæ rectè fieri , ſi ſtat ex pecunia probat tam in materia quam in forma, quæ ex publico decreto valet ſummam,& quantitatem debitam etiam ſi certa ſpecies pecuniæ , aut monetæ debeantur. Etenim.ſi centum Caſtellani deberentur ex contractu , vel alias. & ſi forent publica authoritate diminuti in materia, vel in pondere,nouiq; percuſſi eiuſdem valoris & pretij publica authoritate cõſtituti:ſatis eſſet centum numos aureos ex nouis ſoluere : nec teneretur debitor centum Caſtellanos veteris ponderis creditori dare.Sed & hanc ſententiam aduerſus cõmunem latiſſimè ampliat , & limitat ipſe Carolus ſicuti & cõmunem diffuſè explicat Albert.Brunus in dicta concluſione vltima.

Quòd ſi veteres numi eſſent non tantum in pondere , & materia mutati,ſed ſimul & in valore,ac pretio publico:tunc conueniunt omnes,eſſe omnino diſtinctos numos nouos à veteribus. & ideo ſoluẽdos eſſe veteres numos,aut eorũ propriã,ac veterẽ æſtimationem. Quod eſt rationi adeò congruum vt temerè contrarium admittatur.Etenim hæc eſt propria ſpecies,& caſus capituli. cum Canonicis. de cenſibus. Vt ipſe Carolus probat elegantẽr:cùm inibi diffinitum ſit, non teneri debitorem ſoluere creditori iuxta nouorũ numiſmatum æſtimationẽ, ſed iuxta veterum qualitatem,& valorem, quoties veteres extrinſecus & intrinſecus fuere mutati.Quod Ioan.Faber notat in Princi.Inſti. quibus modis tollit.obligat.ad finem.

Quarta concl.ex Bar.hũc in modũ colligitur.Quoties pecunia eodem põdere,& materia manẽtibus,vel auget,vel minuitur ex
3 trinſecus quo ad eius pretiũ,& æſtimationem,† ea mutatio ante moram & nocet, & prodeſt creditori . Hęc concluſio cõmunis eſt, & probatur ab his , qui proximã probauere paucis exceptis, quorũ ſtatim mentionẽ agemus. Bart. etenim & omnes alij expreſſim eam veram eſſe cẽſent in locis paulò antè citatis. Nam ſimul has duas concluſiones iuris vtriuſque interpretes exponũt, & explicant. Igitur in hac ſpeciẽ ſatis erit creditori , quod debitor ei ſoluat cẽtum Caſtellanos, quos in conuentionẽ deduxit, etiam ſi hi numi modo publicè minoris eſtimentur,quam tempore contractus. Eademque ratione debitor tenebitur centum Caſtellanos reddere creditori,etiã ſi hi modo pluris publico decreto æſtimentur , quàm tẽpore obligationis fuerint æſtimati: atque ita omniũ conſenſu receptum eſt,præſertim eorum , qui citantur ab Andræa Tiraquello in dicta gloſſa octaua numero 27. & Alberto Bruno de Augmento & diminut. concluſione vltima.limitatione prima,& aliis.

Cæterum Caro.Molinæ.de contra.q.92.doctiſſimè profectò hanc quæſtionẽ examinat multis ad huius concluſionis probationẽ,ad eiuſque impugnationẽ adductis,quæ ſubtilia ſunt tanti que viri iudicio,& ingenio digna.Tandẽ propoſitis plurib. quæſtionibus in ſpecie nempe in mutuũ,in dote,teſtamento,& contractu emptionis,ac vẽditionis exiſtimat, vbi nullum aderat tẽpore contractæ obligationis periculum crebræ mutationis monetæ,variationiſque ſordidæ,minimè admittendã eſſe communem ſententiam , imo mutationẽ pecuniæ quo ad bonitatẽ ex trinſecam nocere,& prodeſſe, etiã ante morã ipſi creditori. Sic ſanè iuxta opinionem iſtã qui teneretur ſoluere creditori centum aureos Caſtellanos,& hi eſſent poſt contractam obligationẽ extrinſecus diminuti, tenetur omnino ſoluere creditori æſtimationem illam , quam tempore contractus habebant centum Caſtellani , & ſic numerũ augere.Quod ſi Caſtellanorum valor eſſet auctus,ſatis eſſet , & ſatis ſit creditori , ſi debitor ſoluat pauciores Caſtellanos,qui iuxta notũ augmentum æquipollent cẽtum illis in obligationem deductis. Quam ſententiam verã eſſe opinãtur, præter Carolum latiſſimè eam probantem , Anto. & Abb.in d.c.quanto.col.penul.Curti.Senior.col. 3. & Iunior. nu. 23.in l. cum quid. ff. ſi cert. peta. in eamque inclinat Anto. Purgenſ.in c.cũ dilecti.de emptio.nu.39.quos omnino legito:ſiquidem hi latiſſimè rationes vtriuſque partis expendunt longiori profecto examine , quã locus hic noſtri tractatus expoſtulet. In pecunia tamen tradita ex mutuo , vel dote, ſimilive cauſa ſemper aduerte ad id,quod notat ipſe Carolus in d.q.92.nu. 701.& q.97.nu.737.Hac vero in re olim in his Caſtellæ regnis laię fuere leges quædam ab Henrico Secundo Tauri,Aera M.cccccxi.& à Rege Ioãne Primo Birueſcæ,anno domini M.ccclxxxvij quibus,vt opinor , legibus plurimum comprobatur opinio iſta poſterior aduerſus Barto.& communem.

Quinta concluſio, Mutatio pecuniæ promiſſæ , & in obligationem deductæ contingens poſt moram, ipſi † omnino nocet,
4 qui in moram inciderit,probatur in l.3.in fin.ff.de action. empt. quam concluſionẽ in hac ſpecie Bart. & alij probant in dicta. l. Paulus.co.3.& in d.l.cum quid. Doctor item in d.c.quanto.imo licet Bartol.ipſe,& plerique alij , hanc concluſionem veram eſſe cenſeant,vbi mutatur moneta maior,quę per minorem æſtimatur:contrariũ probantes , vbi mutata fuerit moneta ita minuta, quod per aliam minutiorem æſtimari non poſſit : Etenim tunc minimè nocet variatio ei , qui eſt in mora. Nam cum moneta hæc minuta per aliã æſtimari nõ poſſit,licet mutetur eius valor, nõ dicitur mutata reſpectu æſtimationis ſuæ, quia nõ habet aliquid,quo æſtimetur. Idcirco creditor lucrũ amitteret , non autem pateretur damnũ:qua ratione debitori moroſo nõ imputatur amiſſio lucri creditoris.l.ſi ſterilis.§.cũ p veditorẽ. ff.de actio empt.nec oberit l.numis ff.de in litẽ iurã.vbi cõſtat in numis dari intereſſe extrinſecũ.Quia id obtinet in dãno,nõ in lucro.vnde qui eſſet debitor certæ quãtitatis ſoluẽdæ in pecunia minuta,& poſt morã cõtingerit mutatiõ huius monetæ minutæ , nihil obeſſet debitori : quia pecunia nõ cenſetur effecta deterior. Hæc ſanè ſunt Bart. verba in d.l. Paulus.nu.8.quẽ inibi,& in d.l.Cùm quid.ſequuntur doctor.magis communiter : vt cõſtat ex Alberto Bruno in dicto tract.de augmento.concluſione vlt.limitatione.1. Qui tamẽ contrariam opinionẽm exiſtimat veriorem eſſe ſequutus Antoni.Abb.& Imolã in dict. c.Quanto.Cutium Seniorem in d.l.cum quid,ſecunda quæſtione.& Marti.Laudẽſem tracta.monetarum. quæſtione decimaquarta. & profecto nulla cõgrua ratio cõſtituivere poteſt quæ Bar. opinionẽ probet : ſiquidem pecunia minuta poteſt. vt planè conſtat,per monetam maiorem æſtimari:cum etſi vnus numus minor non poſſit æſtimari per plures numos maiores,nec per vnum equidem plures tamẽ numi minores poſſiunt per vnum maiorẽ æſtimari.Quod ſatis eſt:

ſatis eſt : vt conſtituamus intereſſe damni.Quin & vnus numus minor reſpectu maioris quo ad commutationem poteſt pluris, vel minoris æſt mari. Et ideo damnum proculdubio contingit in mutatione pecuniæ minutæ. Quod palam Bartoli rationem cuertit. Vnde non eſt prædicta quinta concluſio ex Bartoli diſtinctione refringenda , præſertim quia ratio lucri quo ad intereſſe obſeruanda eſt:quoties id lucrum eſt certum:vt in hac ſpecie.vel veriſimili,ſecundũ ea,quę traduntur in l.1.C.de ſententia quę pro eo,quod intereſt.per glo.Bart.& Doctores.in l.3.§.vltimo.ff.de eo,quod cert.loco.Sed quod attinet ad intellectũ l.numis.ff.de in litem iurand.non vacat modo examinare, licet illic Iuriſconſultus cenſeat, in numis non eſſe locum iuriiurando in litem ea quidem ratione, quòd dum in numis ex Ariſtotele , & eodem Iuriſconſulto in l.1.ff.de cont. emp. vniformis & perpetua durat æſtimatio,non põt affectio contingere,nec aliud intereſſe intrinſecum : quòd ſi numi mutentur , non poteſt controuerti , nec ambigi , contingere poſſe in numis intereſſe iuxta ipſius mutationis qualitatem non tamen affectionis rationem habendam.ex dicta.l.numis.

Sexta concluſio.Mutario numiſmatum quæ modico, & breui tempore duravit, nullo pacto conſideranda eſt , nec eius erit habenda ratio.Hanc tenet Bart.in dicta.l.Paulus.col.pen. quem communiter alij ſequuntur,vt Panor.fatetur in dict ca.quanto. colum.pen.tex.optimus in l.pretia rerum.ff.ad leg Falcid.

Septima concluſio, Quoties ab initio in contractu , vel in alia quacunque diſpoſitione ob metũ mutationis monetarum , ſit cautũ de pecunia ſub certa æſtimatione ſoluẽdа:ea pactio plane
5 ſeruanda erit:nec † mutatio numiſmatum cõtrahentibus nocebit,nec proderit.tex.optimus in l.penulti. §.ſi mancipia. ff. ſolu. matrimo.notant Barto.in dict. l. Paulus.in fine. ff. de ſolutioni. Imol.& Alexand.in dicto.§.ſi mãcipia & plures alij,quos refert Albertus Brunus in tract.de augmen.& dimi.vlt. concluſi. ver ſi. octauo fallit.Eãdem opinionem ſcribit communem eſſe Carolus Molinæ de contractibus.q.97.num 735. quidquid ipſe Bart. ſcripſerit in dict. §.ſi mancipia. Erit ſanè huius concluſionis duplex exemplum conſtituendũ.Primum quidem quoties ita concepta ſunt verba. Promitto ſoluere centum numos aureos Caſtellanos ad æſtimationem quadringentorum octuaginta quinque Marauedinorũ pro quolibet Caſtellano. Etenim , etſi creuerit,vel diminutus fuerit valor Caſtellani publica authoritate,nihilominus ſolutio fieri debet ſecũdum æſtimationem taxatam ab initio cõtractus:atq; ita exempliſ hoc aptat Carolus Molinę. in dict.nu.735.Eſt & alterum exemplum, quod Bartol ſcilicet, depono apud te centum libras in Florenis hoc pacto,quod reddas in Florenis ſub eadem æſtimatione.tũc enim ſoluendæ ſunt centum libræ in Florenis iuxta veterẽ æſtimationem,quæ tempore depoſiti vigebat. Et nequis in exponendo hoc Barto. exẽplo quandoque heſiter,illud rurſus aperiã ex ipſius authoris mente in hunc modum, vt tot Floreni ſint ſoluendi omnino , quot iuxta veterem æſtimationem efficiunt centum libras : licet modo tempore ſolutionis pauciores Floreni efficerent cetũ libras: vel qui olim tempore contractus efficiebant centum libras, tẽpore ſolutionis nõ efficiunt octuaginta.Hic ſanè ſenſus ex Bartol.deprehenditur perpenſis his , quæ in quæſtione præcedenti ſcripſerat,quæ ſtatim examinabimus quo fit,vt in ſpecie , huius concluſionis augmentum , & diminutio numiſmatum cedat damno , vel lucro ipſius creditoris. qua ratione hic idem ſenſus non obtinet in primo exẽplo:vt patet ex traditis per ipſum Carolum Moli. quia in illo augmentum, & diminutio Caſtellanorum cedit lucro,& damno debitoris.Senſus autem exempli traditi à Bartolo planè ita explicatur per Albertum Brunum in d. concluſione vltima.limitatione.8.col.3.

Octaua concluſio.Obligatio ſoluendi certem quantitatem in certa numorum ſpecie nulla cõſtituta illorum æſtimatione , ita intelligenda eſt, vt illa quantitas ſoluatur in numis nominatim deſignatis ſub incerto numero, iuxta eam æſtimationem , quæ viget tempore ſolutionis.ita ſanè viſum eſt Bartol.in d.l. Paulus. ad finem. Cuius opinio communi omnium ſententia probata videtur.notat Albert Brunus in d.8.limit.2.columna. Et in eadẽ concluſione vltima.5.ampliatione.

Nona concluſio.In contractibus, & aliis ſimilibus actionibus hæc verba:centum libræ tradũtur in Florenis:vel iſta centũ millia marauedinorum in Caſtellanis:eã ſignificationẽ habẽt,q illi numi aurei Caſtellani,aut illi Floreni traditi,aut depoſiti,nec plures,nec minoris æſtimãtur,nec vnquã æſtimandi ſunt,quã centũ libris,vel centum millibus marauedinorũ.Hęc eſt opinio Bar.in d.l.Paul.pen.q.cuius ſententiam magis communem eſſe fatetur Albert.Brunus in d.limi. 8. Tradit multa de hac re Menochius conſ.49.& probatur ex his,quæ notãtur in l.Si ſtipulatus ſim decem in melle.ff.de ſolutioni.Et ideo his conceptis verbis tot illi Floreni , vel Caſtellani , quot traditi fuere tempore contractus, & obligationis,pro illis centũ libris,vel centũ millibus marauedinorũ,venditi videtur ad æſtimationem tot libraru , vel marauedinorũ. Et ea ratione ſatis erit quocunque tempore reddi cẽtum libras,vel centum mille marauedinos,etiam ſi Floreni , vel Caſtellani tempore ſolutionis pluris æſtimẽtur , quam eo tempore,quo traditi ſunt, fuerint æſtimati contrahentium conuentione.Atque iſta eſt accipienda hæc communis concluſio.

Decima concluſio. Quoties certæ ſpeciei numiſmata non ſunt in obligatione ſed in facultate ſoluendi, & ſic in ſolutione, debitor liberatur illa numiſmata reddens,etiã in pretio , & æſtimatione diminuta.Hæc concluſio traditur per Curti. Iuniorem conſilio vigeſimoquarto.numer.ſexto. & Socin conſilio ſexto. libro primo. Angelum in l.Si ſtipulatus ſim decẽ in melle. ff. de ſolut. Albert. Brunum in dicta limit.8. vbi ipſe , & Curti. Iunior hoc conantur deducere ex Bartol.in dict.l.paulus.quæſtione penultima.quaſi velint hi doct. quod in caſu proximæ cõcluſionis ſit in facultate debitoris ſoluere Florenos , vel Caſtellanos ſibi traditos ſecundum eam æſtimationem , quæ ſolutionis tẽpore vigebat,& viget,additque Brunus, hanc eſſe communẽ opinionem,quæ etiam obtineret,vbi numi certę ſpeciei eſſent in obligatione iuxta concluſionem octauam paulò antè expoſitam, quæ tamẽ obtineat,vbi numiſmatum incertus numerus eſt promiſſus:quaſi ſecus ſit,quoties certus numorum numerus,& certæ ſpeciei eſt in obligatione.

Sed & his omnibus addere lector poterit Aretin. in conſilio vndecimo.& conſilio.111. Antoni. Rubeum in conſilio ſeptuageſimoquinto.gl.in regul.Cancel.23.

Ex Capite Sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Quæ dicatur falſa moneta?*
2 *Numi falſi Latinè,& Græcè quibus dictionibus ſignificentur?*
3 *Quæ ſit huius Crimiris pœna?*
4 *Tuna expendentis falſum monetam.*
5 *Fundens monetam,rapens,aut tingens qualiter puniatur.*

De falſa moneta,& eius authoribus puniendis.

CAPT VIII.

POſtremo de crimine falſæ monetę paucis agã, veluti coronidem hic operi adiciens, vt & pranum , infamemque numiſmatum mutationem itidem perſtringam. Eſt enim † falſa
1 moneta illa , quæ cuditur ab eo , qui non habet publicam cudendi authoritatem : quod Barto notat in l.qui falſam.ff.de falſis. Nã authoritas regalis hæc, vel Principis vni ex tribuit numis ſecundũ Iuriſconſultum in l.prima.ff.de contrahenda emptione in Principio Ariſtotelem libro quinto Ethi.co.ca.5.& li. 1.Pol t.ca ſexto. qua ratione obtentum eſt,ad Principem, & Rempub licam pertinere hoc ius cudendi monetam. ca. primo. & ibi doctor. quæ ſint regalia.l.prima.partita ſecũda.l primo.titulo quinto li.quarto.ordination.Hodie.l.prima. titulo vigeſimo. libro quinto Recopilatio. Quod adeo iure receptum eſt , vt minimè ſit vlterius neceſſariò probãdum Igitur nemo præter Principem monetã cudere poteſt:& idcirco falſi cenſendi ſunt numi,qui nõ fuerint Regia authoritate percuſſi:tex. optimus in l.penul.ti.7.par.7 dicuntur item numi falſi qui ex adulterina materia fiunt: etiam ſi facti ſint,& ſignati ab his,qui huic fabricæ.& muneri ſunt à Rege prepoſiti,& inſtituti.Sicuti & hi,qui non habent formam à lege vel principe ſtaturam:& hi,qui pondus legitimũ non appendũt ex Baldo in Margarita Innocentia.verbo, moneta.Ange.in l. 1. C.de falſa monet.Platea in l.1.C.de veteris numiſma.poſt Mathæum Afflict.in conſtitutioni.Neapol.lib 3.titul.40.col.2.

Numiſmata vero falſa,Latinè dicũtur adulterina:† ita etenim
2 ea appellat Conſtantinus Imperator in l.prima. C. de falſa monet.l.nona.Codicis Thodoſiani tit.21.& in l.2.eodem tit.quæ eſt prima tit.de falſa moneta.in C. Iuſtiniani. ſic & huius criminis author dicitur adulter ſolidorum,& numorum in l.2.C.de falſa moneta,quæ deducitur à l.5. eodem tit. ſub codice Theodoſiano Cicero libro tertio.de officiis:ſi ſapiens , inquit , adulterinos numos acceperit imprudens pro bonis,eſt etenim adulterare,arte aliqua quidpiam pro vero aſſimulare , & rem ſynceram corrumpere.Græcè autem falſi numi,aut falſa nnmiſmata dicuntur paratypa,& paracharagmata:& ipſi qui cudũt falſos numos Paracharactæ vocantur. dicuntur etiam hi numi paraſemi : quod Ludouicus Celius adnotauit libro 6. antiqui. lectio. capitulo. 2. ſed & in Codice Theodoſiano extat titu.de falſa monera Vaiẽ-

uiniani

tiniani lex octa ua in hunc equidē modum. Falſæ monetæ rei, quos vulgo Paracharactas vocant, maieſtatis crimine tenentur obnoxij. Sed & Guilielmus Budæus in commentariis ad linguā Græcam, quæ Celius eleganter explicat pagi. 550.

Pœna autē huius criminis varię iure veteri eſt ſtatuta: etenim domus, in qua falſa moneta cuditur, fiſco addicitur † niſi dominus tōge abſens, & ignorās excuſetur ab huiuſmodi damno. l. 1. C. de falſa monet. quæ dominum, etiam ignorantem hac pœna afficit ſi in proximo is conſtituetur: ſit, ob grauem eius negligentiam, quod multo diſtinctius explicatur in l. 2. & l. 4. titul. de falſa monet. lib. 9. Codicis Theodoſiani. idem probat Regia, l. vltim. titu. 6. part. 7. qua de re Diuus Hieronymus in vita Antonij eremitæ ſcribit, huius criminis authores ne ipſo ſtrepitu deprehēdē tentur, ad eum vſum in eremus antra ſibi paraſſe; vt furtiuæ, & falſæ monetæ eſſent officinæ.

Qui verò falſam monetam effecerit, aut hoc crimē commiſerit ſub imagine imperatoris, ipſiuſve Imperatoris falſam monetam percuſſerit, igni cōburendus eſt. l. 2. C. de falſa monet. ſecūdum cō.munem eius interpretationē, quā ibi tradidere gloſſ. Cinus. & alij, omniaq; eius bona publicantur: vt eadem lege cōſtitutum eſt. Idem erit in committente crimen iſtud circa Regiam monetam. rex. elegans. in l. 9. titu. 7. par. 7. Imo & proditionis crimen committitur, ac humana maieſtas læditur hoc perpetrato ſcelere: & ideo huius criminis reus indē eſt & læſæ maieſtatis ſceleri obnoxius: quod probatur in dicta l. 2. & in dicta lege Valentiniani. atque in l. 1. tit. 2. part. 7. dicitur enim vulgo alienoſus ac dimidiam ex ea cauſa bonorum partem amittit. l. 4. tit. 6. libro. 8, ordinat. quibus adde. l. 7. tit. 12. lib. 4. fori, Hodie. l. quinta titulo 17. libro 8. Recopil.

Quod ſi quis hoc crimen commiſerit circa numiſmata Principis inferioris, qui non ſit Imperator, puniendus erit pœna capitali. tex. in dicta l. 1. C. de falſa monet. notant omnes dict. in l. 2. gloſſ. & doctor. in dicto capitul. quantò. de iureiur. Nec in huius criminis punitione quo ad prædicta quicquam refert, ſit moneta aurea, aerea, vel argērea: ſicuti viſum eſt Salicero in d. l. 2. Matthæ. Afflict. in dicto titul. 4. col. 2. probat regia. l. 9 titul. 7. partit. 7. Hæc autem pœna capitalis, de qua in dicta. l. prima. deportationis eſt. gloſſ. in l. vltima. C. de veter. numiſmat. poteſt. libro vndecimo. notat Salycet. in dicta. l. 2. latā Alexan. in conſilio. 104. libro primo. colum. 2. poſt Bald. in eadem. l. 2. atque hæc dict. ſint iuxta frequentiſſimam iuris vtriuſque interpretationem.

Ego verò ex ipſis Cæſarū conſtitutionibus aliter rem iſtam opinor eſſe intelligendam. Nam pœna ignis in ea tantum ſpecie cōſtituta eſt, vbi quis ſolidos, numos inquā aureos, & Cæſareos adulterauerit text. inſignis in l. quinta. titu. de falſa moneta, libro nono codicis Theodoſian. quæ quidem conſtitutio data eſt à Conſtantio Auguſto Antiochiæ: qua ratione non admodū abſona, nec abſurda, imo ppria eſt interpretatio glo. in dicta, l. ſecunda. C. de falſa monet. dū illius legis pœnam adulteranti aurea Imperatorum numiſmata inſtigendam eſſe opinatur, tametſi communis interpretatio hoc ipſum non admiſerit. ſed ſiquis alia, etiam Cæſarum & Imperatorum numiſmata fecerit adulterina, pœna capitali puniendus erit. l. prima. C. de falſa monet. quæ deducta eſt à l. 2. eiuſdē tituli libro nono Codicis Theoſiani. Nec vnquam mihi placuit, nec iure probari poteſt, eam conſtitutionem tractaſſe de his puniēdis, qui crimen hoc in numiſmatis inferiorū perpetrauerint: cum ius iſtud cudendi monetam ſolis competat ſummis Principibus quemadmodum paulo ante probatū eſt, de quibus Cæſares ipſos intellexiſſe, adeo eſt veritati conſonum, vt planè cenſeam, nec vſquā aliud cogitaſſe.

Hæc ſanè capitalis pœna, vt ceſſet omnium doctorum in hoc controuerſia, explicatur apertiſſimè in l. prima. C. de falſa monet. libro nono C. Theodoſiani, qua quidem conſtitutione Imperator Conſtantinus ad Verium Conſtantinopoli diffiniuit, decurionem, vel decurionis filium à patrio ſolo exilij perpetui conditione ad ciuitatem in longinquo propoſitā mittendū: ac Cęſarem ipſum conſulēdum ſuper facultatibus ipſius delinquentis: plebeium rebus amiſſis perpetuæ dari damnationi: ſeruum autem vltimo ſupplicio afficiendum eſſe. Hæc ſanè dicta lex, ex qua maximè probatur Salycetti interpretatio in dict. l. 1. C. de falſa monet.

Hinc etiam apparet l. ſecundā. C. de falſa moneta. in princip. vſque ad verſi. Cuius obnoxij. deductam fuiſſe a l. tertia. quæ eſt Conſtantini ad Tertullum Præfectum Africæ verſic autem cuius obnoxij. ex l. octaua. quæ eſt Valētiniani, Theodoſij, & Arcadij Imperatorum, & verſicul. Præmio accuſatoribus propoſito, deduci ex l. 5. quæ ex Imperatoris Conſtantij ad Leontium. titul. de falſa moneta. lib. 9. C. Theodoſiani. tametſi in Codice Iuſtiniani tota ea conſtitutio tribuatur, & adſcribatur Cōſtantino ad Tertullum præfectum prætorio.

Is vero, qui monetam, propria authoritate, iuſti tamē pōderis & matetiæ, ac formæ legitimæ percuſſerit, eadem pœna puniendus eſt, qua punitur adulterinam monetam fabricans. gloſſ. in l. 2. C. de falſa mone. notat Alexand. in l. ſingularia. num. 26. ff. ſi cert. pet. ſenſit Bar. in l. qui falſam. ff. de falſis, vbi Hippo. numer. 66. ſcribit hac in ſpecie pœnam extra ordinariam fore infligendam. Quod mihi non placet: præſertim, quia Regia. l. 9. titul. 7. partit. 7. etiam hanc criminis ſpeciem ignis pœna puniendam eſſe ſtatuit.

Excuſatur autem qui adulterina numiſmata fecerit ex eo, quod ſcelus id commiſerit in moneta, quæ in ea prouincia nec expenditur, nec in vſum commerciorum admittitur. notat Alexan. in conſil. 104. lib. 1. Afflict. in dictis Conſtitutionibus Neapolitanis lib. 3. rubri. 40. tradit. Hippo. in l. qui falſam. numer. 73. paulò ante citata. Saltem excuſabitur hic hac ex cauſa ab huius criminis pœna ordinaria, & extra ordinem punietur.

Sed & an in hoc crimine conatus ipſe nondum perfecto, nec conſummato delicto ſit puniendus, traditur à Iuriſconſulto, & eius interpretibus ibi in d. l. qui falſam. Et à Thoma Grammatico deciſione 74. nos itidem aliquot de conatu adnotauimus in clementina. ſi furioſus. de homici. 2. part. in principio. numero 6.

Sed ſi quis falſam monetam ſciens expenderit, ſi numi plūbei, vel ſtannei ſint, punitur pœna ordinaria falſi, quæ traditur, in l. 1. §. vlti. ff. de falſis. Si numi alterius materiæ ſint, pœna erit extraordinaria. Sic ſanè tradidere Bart. per tex. ibi in l. lege Cornelia. ff. de falſis, & Abb. in cap. Quanto. 2. colum. de iureiurand. Sed Salice. in l. 2. C. de falſ. mon. exiſtimat, indiſtinctè ordinariam pœnam falſi eſſe hoc in caſu infligendam: quem aliis ad id citatis ſequitur Hippo. in d. l. qui falſam, num. 71. dicens, hanc opinionem ſeruari in praxi idem eam ſequi videtur in conſil. 47. num. 11. Pragmatica tamen Regia, quæ de monetis eſt à Catholicis Regibus Fernando, & Eliſabeth ſtatura. §. 62. hic punitur pœna exilij quatuor annorum, & publicatione dimidiæ partis bonorum. quàm conſtitutionem ipſe intelligerem vbi qui expendit indicat illum, à quo falſos numos habuerit: alioqui puniendus erit pœna ordinaria falſi. textus optimus in l. 78. Styli, quæ vel ex eo procedit, quòd is præſumatur falſæ monetæ reus, ſi non indicauerit illum, à quo ea numiſmata adulterina habuerit, ſicuti voluerunt Petrus, & Cin. in l. Maiorem. C. de falſ. notat Aretin. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio. vnde conſtat, etiam ignorantiam falſi præſumi eius, qui expenderit adulterinos numos, ſi eum indicauerit, à quo eos habuerit. Hodie l. 11. & 67. tit. 21. lib. 5. Recopil.

Tondens autem monetam, eam radens, vel ringens, ſi liber eſt beſtiis ſubiicitur, ſi ſeruus, vltimo afficitur † ſupplicio. l. qui cunque, ff. de falſ. vbi eſt communis omnium adnotatio. Et ità in l. 2. C. de falſ. mon. & in cap. quanto. de iureiur. quod procedit in tondente radenteve monetam auream, aut auro tingēte numos alterius metalli, non in alio, ſecundum Hippo. in conſi. 71. Regia tamen. l. 9. tit. 7. parti. 7. probat, huius criminis reum arbitrio Regis puniendum fore. Sic & Conſtantinus Imperator ad Leontium Præfectum Prętorio ſcribit, eum, qui circuli menſuram exterioris in ſolido aureo adroſerit, puniendum eſſe capite, vel flammis. vel alia pęna mortifera. vt expreſſim cauerat eſt. in l. 1. tit 22. lib. 9. C. Theodoſi. pragmatica verò Regum Caſtholicorum, quæ de monetis conſtitutra eſt. § 67. in hac ipſa ſpecie ſanxit. tondentem monetam, aut numiſmata puniendum eſſe indiſtinctè pœna mortis, & amiſſionis omnium bonorū. Quod quantum attinet ad mortis pœnam deducitur à præcitata lege Conſtantini. Et ex l. vlt. C. de veter. numi. poteſtate. li. 11.

Tomi primi finis.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

REGISTRVM.

* a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh.

Omnes ſunt quaterniones, præter Hh, quod eſt quinternio.